

GLOSSARIUM
MEDIÆ ET INFIMÆ LATINITATIS
CONDITUM A CAROLO DU FRESNE
DOMINO DU CANGE

AUCTUM
A MONACHIS ORDINIS S. BENEDICTI
CUM SUPPLEMENTIS INTEGRIS
D. P. CARPENTERII

ADELUNGII, ALIORUM, SUISQUE
DIGESIT
G. A. L. HENSCHEL

SEQUUNTUR
GLOSSARIUM GALLICUM, TABULÆ, INDICES AUCTORUM ET RERUM, DISSERTATIONES

EDITIO NOVA aucta pluribus verbis aliorum scriptorum

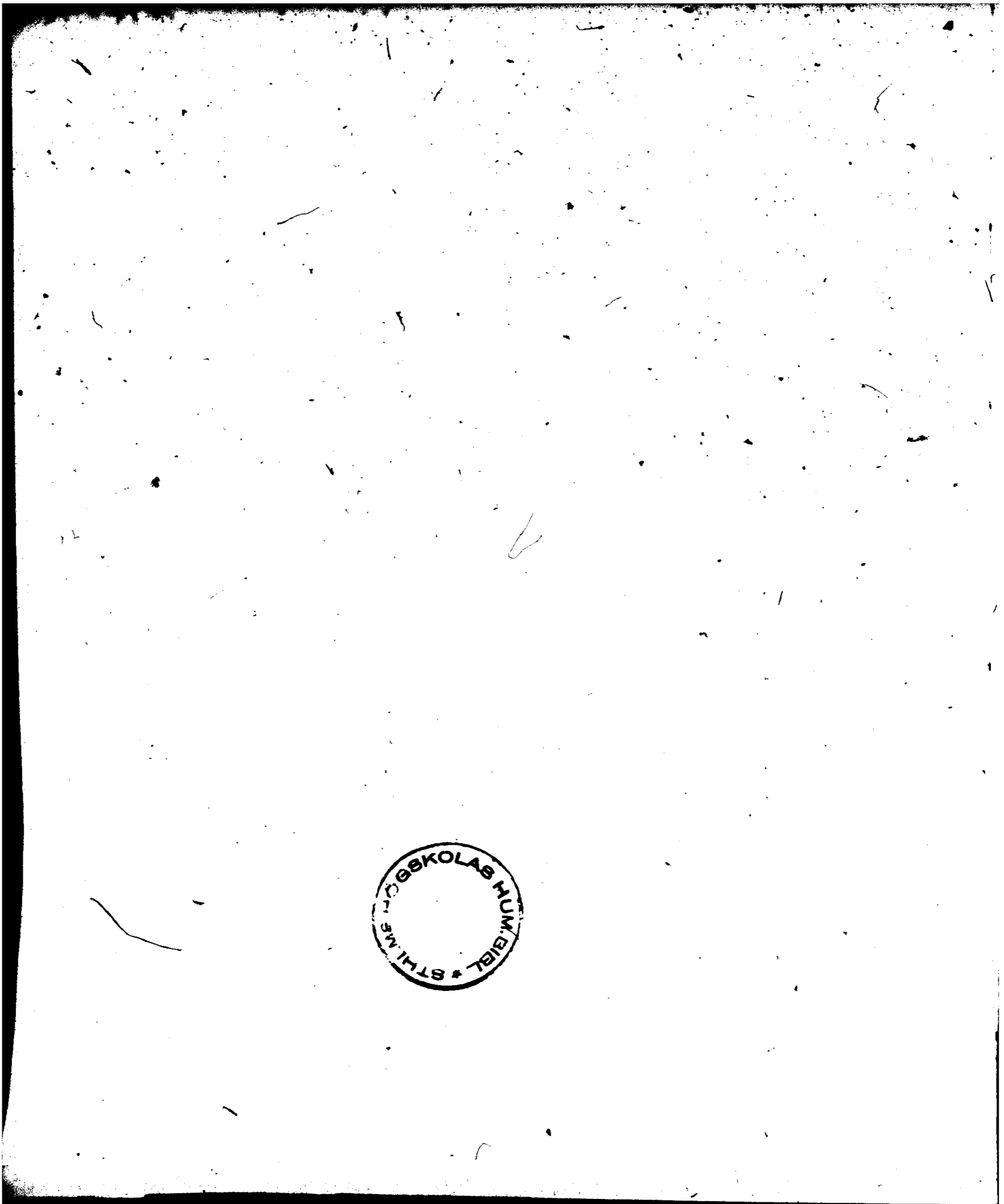
▲
Léopold FAVRE
Membre de la Société de l'Histoire de France et correspondant de la Société des Antiquaires de France.

—
TOMUS QUINTUS

Nouveau tirage

PARIS
LIBRAIRIE DES SCIENCES ET DES ARTS
106 bis, Rue de Rennes

1938
G. Rönnell, Antikvarisk Bokhandel
Stockholm

GLOSSARIUM

AD SCRIPTORES

MEDIÆ ET INFIMÆ LATINITATIS

L

LAA

L. LITTERA numeralis, quæ 50. denotat, unde versus:

Quinquies L. denos numero designat habendos.

Eidem literæ si recta linea superaddatur, 50. millia significat.

L. in superscriptione *cautilena*, levare legitur. Ita Notkerus *Rapulus Opusc.* Quid singule literæ significant in superscript *cautilena*. Vide A.

L. littera interdum pro D. ponitur, ut *Latum* pro *latum*, *Calamitas* pro *Cadamitas*. Pro N. vetustissimi Græcorum scribebant; unde signum *Quinquaginta*, quod illi per N. nos per L. scribimus: *Lampha* pro *Nimpha*. Glossar. Vetus ex Cod. reg. 7613.

L. pro B. sæpius occurrit. *Blanda*. *Blando*, pro *branda*, *Brando*, etc.

A. Græcum pro L. occurrit in aliquot vet. Inscript. 38. 2. 733. 5. 741. 9.

LAANCCHIL. perperam pro *Launcchild*. Recipere cum donum, seu pretium quodammodo rei donatæ. Vide *Launcchild*. Charta ann. 1065. tom. I. Cod. Ital. diplom. col. 1331. Et ad hanc confirmandam promissionis cartulam accipit ego, qui supra Fulco, exinde *launcchal a te jam dicto Ego* crasinam unam, ut hæc mea promissio in te, cui supra Ego tuisque hereditibus, per omnibus temporibus firma permaneat.

LAB

LAASUM dicitur Parisiis locus, ubi constructa ecclesia parochialis S. Andree, in Charta assa. 1228. ex Chartul. AD S. Germ. Frat. Sanctus Andreas in Laaso. Alia ann. 1250. ibid. habet, in arcibus. Denique in alia ann. 1254. ibidem legitur. Parochia S. Andree in assicus.

* LABA. Labina. DIEF.

LABACENSIS. Moneta Carinthiæ. Comput. decima collectæ ann. 1278. pro subsidio T. S. ex Cod. reg. 5376. fol. 228. v. *Marchas xliij. et denarios xxxix. ad computum in Vriacensibus, Labacensibus et aliis diversis monetis Carinthiar.*

* LABACIUM. TIUM [Lapathum. DIEF.]

LABAMNI, nunc Libes, quondam putei vocabantur. Glossar. vetus ex Cod. reg. 7613.

LABANDAGO. Lucifer Calaritanus lib. Moriendum esse pro Dei Filio pag. 337. *Nil refert... an secari caput auferas, an ad patum me, an ad crucem alliges, igne torreas, an vomam humo condas, saxo precipites, an in maria mergas. Labandagine magnis viribus conatus uno vastissimo actu longe a me meum caput excutias, etc.* Ubi Tillius Meldensis Episcopus. Dicitio barbara, pro forma quadam instrumenti, quod vi ducatur: unde etiam apud nos illud, quo balistræ tenduntur, vocatur *Bandage*. Sed vocis Gallicæ istius alia est origo, de qua

LAB

in *Binda*. Quid si legas, an a *pendigine*, i. e. a reliquo corpore: est enim *pendigo* idem quod *πῆχυα*, *compago*, ita ut bifariam hic sumi possit id vocabuli, vel pro machina lignea, seu tabulato, quod *πῆχυα* etiam Græci vocant, a quo caput longius excutitur: vel pro ipsa reliqui corporis compactione, a qua caput evellitur (quemadmodum *cata-pulta testibus nervis*, ut est apud Arnobium lib. 15.) qua postrema notione *Pendiginem* interpretatur. Salmasius apud Arnobium lib. 6. *O utinam liceat in simulacri alicujus medias introire Pendigines: immo utinam liceat Olympicos illos et Capitolinos Joves deducere... in membra soluta, omnesque illas partes, quibus summa concluditur corporum, discretas ad singulas contueri.* Gariopontus lib. 5. *Passionarii* cap. 23. *Pendiginem* strictius interpretatur, ubi de apostomate. *Si vero non dissolutum et solutum videris apostoma factum, id est, quod non facile possit adhærere, fit enim per nimiam suppurationem, quando cutis ipsi ut pannus contritus nimium succum vitæ emittit, et dicitur *colpus*, id est, quasi sinus quidam pendens intus, non in suo tempore sectus... tunc debemus multa lavare aquata, ut *Pendiginem* vel *colpum* ipsum purges, etc.* Infra. *Ideoque utilissima sunt talia ad paracolesin, vel*

Pendiginum, vel aliorum vulnere. Qua notione vocem usurpasse videtur Vegetius lib. 2. Artis veterin. cap. 44: *Quod si jumento scapula fuerint dissoluta, diligenter inspicias, ne quas inter nervos et commissuras Pendigines faciat.* Ad priorem significationem referri potest locus iste ex Paulo Warnefrido lib. 5. de Gest. Longobardor. cap. 8: *Jussu Imperatorum caput ejus abscisum est, atque in belli machina, quam Petriariam vocant, in urbem projectum est.* Matth. Silvatic: *Pendigo, id est colopus vulnere.* Vide *A pendice cedri.*

LABANDRIA, Ad lavandum aëta, in Vocabulario Sussannæ et in Amalthea. Melius *Lavandria.* Vide *Lavandrius.*

* LABANUM. [Labarum. DIEF.]

LABARDI. Liber cens. eccl. Rom.: *Quidam milites, qui dicuntur Labardi, Crossetanensis diocesis, tenentur solvere annuatim xx solidos Pisanorum, pro Buriano et quibusdam aliis castris.*

LABARUM. Signum militare Romanorum, pensile, ex panno aut serico confectum, fimbriis ac aliis ornamentis instructum, et transversario antennæ specie ligno affixum a supra parti pendens. Glossæ MSS.: *Labarus, lata lancea vel vexillum.* Glossæ Isonis: *Labarum, vexillum vel fessum.* Id vero non nuperum, et Constantini dumtaxat ævo cognitum, quo appellationem ejusmodi vexilli tum primum apud Scriptores constati reperiri, sed et Republica stante et sub Imperatoribus Romanis, ut in nummis Consulæ et Imperatorum passim videre est: quod quidem velum, *spiarum vexillorum* vocat Tertullianus in Apologetico. Ita porro appellatur præsertim sub Constantino vexillum, in quo Christianus factus, Christi monogramma describi curavit: quod quidem τὸν εὐλογητὸν, ceteris præfatus ac sanctius haberi, Imperator: si semper præcedere, et a militibus adorari, et in præliis a fortioribus exereitis militibus ambiri et stipari præcepit, ut habent auctor Vitæ Constantini lib. 2. cap. 8. et Sozomenus lib. 1. cap. 4. quos quidem milites eos esse plerique autumant, quos *Præpositos Laborum* vocat Codex Theodosianus. Nam quod *Labarum* Ambrosius lib. 6. Epist. 29. Prudentius lib. 1. contra Symmachum, et alii *Laborum* vocant Sozomenus loco citato, veteres Glossæ apud Turnebum lib. 15. cap. 16. Actæ secundæ Synodi Nicenæ, Althelmus de Laud. virginis, etc.

Sed unde utraque hæc nomenclatura ortum habeat, multa multi hariolati sunt, nec quicquam certi aut sani tradidere. Hos consule, si lubet, et quod de Labaro scribi potest, in iis inspicere, ne aliorum dicta hic congeram, Turnebum loco laudato, Fullerum lib. 2. Miscell. sacror. cap. 1. lib. 4. cap. 12. Steuchium ad Vegetium lib. 3. cap. 17. d'Orleans ad 1. Annal. Taciti, Baronium ann. 812. n. 28. et seq. Gretzerum lib. 1. de Sancta Cruce cap. 4. Tristanum tom. 8. Commentar. pag. 484. denique Jacobum Gothofredum ad tit. Cod. Th. de Præpositis laborum. (6. 25.)

Verum si cum aliis licet conjecturæ indulgere, ut Labarum veterum Germanorum, Dacorum, Pannonum et Armeniorum fuisse vexillum prorsus existimo, ita et vocabulum. Ut sic putem, faciunt Imperatorum numismata, in quibus ferè semper inter earumdem gentium spolia effingitur, cum eo clypeorum genere, quod iis proprium fuisse satis idem nummi declarant: atque in

primis Augusti, Neronis, Claudii Drusi, Domitiani, Nervæ, Trajani, Antonini, Veri, etc. Apud Jacobum Bissum post Augustini Dial. pag. 10. 17. 24. 31. 34. 40. 48. 50. adeo ut ab iis gentibus illud mutatos Romanos prorsus existimandum sit. Certe *Labarum* Danorum vexillum appellatum fuisse, videtur Annuere auctor *Traculorum* S. Bertini lib. 2. cap. 11: *Pagani in antefati collis cacumine principale vexillum, quod Labarum vocari fertur, alto stipis pro terrore infixerunt.* Subdam præterea quadam de Labaro ab aliis omisso: ac primum ex Althelmo de Laude Virgin. cap. 10:

Cuspide vexilli seribem sulcare memento,
Labara sic equitans per terram tendit dextra.

Cap. 4:

Denique cum voti remasset compos ad urbem,
Compta triumphorum sortibus Labara princeps,
Inclis Romanis revelans ex hoste trophæa.

Et cap. 44:

Attamen ad coeli scandunt spiracula sedes,
Absque chaos densis gestantia Labara turris.

Adde etiam Labari Romani figuram servatam postmodum in vexillis nostris Ecclesiasticis, quibus perinde Labari nomen tribuit Ekeardus Junior de Casibus S. Galli cap. 3: *Sonatur continuo ad concursum et laudes Cæsaris abituri: arripit ille infelix futurum Labarum eodie ordinis sui dominum antecedendi, etc.* Sed et Labarum pro hasta usurpavit Anselmus in Actis S. Guigneri et sociorum n. 4.

Screeckius in Originum Indice 2. Miscello *Labarum* deducit a *Lab-hair* vel *hair-lab*: quod luce clarius, inquit, Celtis est *Panniculus exercitus.*

LABARUS, mascul. gen. dixit S. Fulgentius Homil. 60. de S. Laurentio: *Super Labaros fulget terræ Regis triumphus Martyris Confessoris; non enim in triumpho ejus fulgent margaritæ et gemmæ, sed coruscant cæci cidentes, et satiat panibus indigentes. O Labarum dominicæ Crucis, quem portabat cervicibus suis, et imponebat oculis clavis, portas aperiens cæcitatibus. Labarum enim non geminis iuxta pannum habebat purpureum, sed cum vulneribus Salvatoris in sanguine uæ pallium purpuratum.*

LABARUM, nude pro Cruce sive Crucis signo sæpius usurpant Scriptores inferioris ævi; atque hinc est quod signum Crucis in literis sive diplomatis hac ætate apponi solitum Labari nomine donabant. Vita S. Cassiani metro descripta apud Ill. Fontaninum de Antiq. Hortæ pag. 360.

Felix cœlitibus postquam fuerat comitatus,
Sæto candenti mandatis artibus ejus,
Insculpit Labarum roseo fulgore decussum.

Res hic arcana præbetur:
Candor enim liquidis splendorem corporis albi
Præclue stemæ Crucis roseo fulgore rubentis.

Vita S. Romani Archiep. Rotom. itidem metricè scripta, apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 1636:

Territus exanguis vis illico perdidit anguis
Ad Christi Labarum quo depositus dominatum.

LABARUM IMPERIALE, in Epitome Chron. Casinens. auctore Anastasio Biblioth. apud Murator. tom. 2. pag. 365: *Dans ei potestatem bibendi in auro, et lectum ipsius unius coloris operire purpura; et in processionibus ante se ferre hastam puram deargentam, et Labarum Imperiale, id est, Crucem auream cum geminis et unionibus.*

LABATORIUM. Vide infra *Lavatorium* 1.

LABCEAP. Vide *Landceap.*

LABDACISMUS est, si pro uno L. duo pronuntiantur, ut Afri faciunt, sicut Colloquium pro *Colloquium*; vel quoties unum L. exitus, duo largius proferimus, quod contra est: nam unum largius, duo exitus proferre debemus. Isid. lib. 1. cap. 31. Adde Martianum Capellam lib. 5. et Papiam.

LABDAREUS, seu LAMBAREUS, Species machinæ bellicæ ad instar *Labæ* seu *Lambæ* Græcorum ex ligno constructa: et ad sustinendam saxorum atque missilium vim accommodata. Hero lib. 1. de Machinis bellicis cap. 1: *Adversus hæc autem repugnantes murices lignæ constructæ oportet quinque cubitorum, Labdareus a quibusdam vocatos: quorum unumquodque crus gyrum quasi duorum pedum habeat, ne frangantur vel dirumpantur; sed resistant ponderibus, quæ deorsum feruntur. Hujuscemodi machinæ ad resistendum delineavit Franciscus Barocius ad hunc Heronis locum.*

* LABDARIUS. [Qui labdacismo utitur. DIEF.]

LABEA, Tegula lignæ species. Stat. Montis-reg. pag. 271. *Item statutum est, quod dom. vicarius teneatur facere, quod omnes furni seu edificia in quibus sunt, debeant cooperiri per illos fornarios qui eos tenent, de copie, tegulis, vel pascudis vel Labæis, etc.*

* LABEFICERE. [Labelactare. DIEF.]

LABELINTUS, Ital. et Hisp. *Laberinto*, Joanni de Janua, *Laberintus*, Labirynthus Litteræ ann. 1345. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 513. *Ne forsitan dispersus populus, destitutus pastore, in scandalorum caderet Labelintum, etc.*

* LABELLA. [Oscula quæ dantur pueris. DIEF.]

LABELLUS. Vide in *Labeltus*.

LABELLUM, vel LABELLUS, Loculus, arca sepulchralis, Ital. *Labello*. Acta S. Bernardi Menthonensis, tom. 2. Juail pag. 1085: *Inter cetera quidam civium Labellum sibi donavit, in quo sancta membra recondentur.* Vide *Labeltum*.

2. LABELLUM. Veteres Chartæ apud Ughellum tom. 7. pag. 336. et 337. *Et palmentum, et Labellum, seu et una cisterna.* Ubi idem Ughellus pag. 411: *Labellum ad mustum recipiendum a labendo dictum est, locus ex palmento seu torculari labens; est autem Labellum instar picinæ, et ab aliis locus dicitur Amaltheo vocabulo Labellum.*

LABELLUM sumitur pro *Cantharo*, in quo reponitur aqua benedicta. Vetus Inquesta apud Puricellum in Ambrosiana Basilica pag. 1157. *Et multoties vidi custodes Monachorum, et non alios accendere, et extinguere accendite... et portare aquam in Labello, qui est in Ecclesia S. Satyri.*

LABELLUS, Parnæ limbus tesseraarius, Gall. *Lambel*, Angl. *Label*. Charta ann. 1334. apud Rymer. tom. 7. pag. 768: *Ilabeat justum titulum hereditarium ad portandum pro cresta sua unum leopardum de auro, cum uno Labello albo. V. Labeltus et Lambellus.*

* LABELLUS. Vide in *Labeltus*.

1. LABEO, Cui magna sunt labia, Plinio lib. 11. cap. 37. *Tabernarius vel leccator*, Joan. de Janua: *Tavernier ou Lecheur*, in Glossis Lat. Gall. Sangerman. Papias editus. *Labæones* dicuntur qui sæpe per injuriam cadunt. Melius in MS. *Qui sæpe in perjuris cadunt*: quod posterius *Tabernarius* et *Leccatoribus* haud male convenit. Vide *Labæo*.

2. LABEO, Piscis genus. Tract. MS. de Pisc. cap. 118 ex Cod. reg. 6838. C. Labeo, nostris chalcus, labra crassa, spissa, prominentia habet, unde Labeonis nomen. Lineas nigricantes a branchiis ad caudam, equalibus spatii distantes, protensas habet; unde vergadella a quibusdam vocatur.

* LABERE. [Labi. DIEF.]

* LABERINTUS. [Labyrinthus. DIEF.]

1. LABERNA, Ferramenta latronum, vel grassatorum, vel furum. Gloss. Isid. ubi rursus Laberna, Gladiator. Laberna, latro aut quis filios alienos seducit. Laberna scribitur pro Laverna, Dea latronum satis nota. Vide Martini. Pro Ferramentum legendum videtur Dea, vel Demonia, et pro Gladiatores restituendum Grassator secundo loco, nisi, inquit Gravius, Gladiatores hic accipias pro sceleratissimo homine, ut saepissime accipitur apud Cicero. Qui filios alienos seducit, L. e. seorsum ducit ad auferendum: quod non male congruit Plagiario seu furi alienorum operum, ut apud Ausonium ubi de Poeta plagiario.

Nec jam post metos ubique dictum
Hic est ille Theo. Prota filios.
Honorum mala carmine Laverna.

* 2. LABERNA. [Laverna. DIEF.]

LABES. Clades. Glossae antiquae MSS. Labina, hoc est calamitas, Labes, agitudine, morbus. Aurelius Victor Schottii in Vespasian. Cum satis constat gravari inopia, ac Labes urbium, novas cum neque aliquando postea habitas, vestigialium pensiones exquisivisse. In Severo Labes publica. In Gallieno: Quas Labes Maritima reliquos fecerat. Usus etiam Ennium et Plautum observatum ab aliis.

LABES, pro Lapsus, habetur in Vita S. Beccoli Abbatis Lautrensis n. 45 et in Vita S. Sulpitii Pii, tom. 2. Jan. pag. 173.

* LABESCERE. [Labe maculare. DIEF.]

* LABETEN. [Timon d'un char. DIEF.]

* LABI. [Cespitare. DIEF.]

* LABIALIS POSSESSIO. Ore tantum firmata, non scripto. Compendiosa bene fieri expositio fol. 57. Labialem, non realem, nec corporalem possessionem tradere debent.

* LABIFACERE. [Labefacere. DIEF.]

LABILICIDIUM. Gallice corba, vel ricidium. Ita Glossae MSS. ad Disticha Magistri Cornuti.

* LABILIS PORTA. Cataracta, vulgo Herse. Vide infra in Porta 6.

* LABILITAS. Levitas, inconstantia, instabilitas. Joan de Carialh. serm. in Nativ. Dom. Secundo attende homo ad vitae instabilitatem et Labilitatem, cum dicit: Brevis est tempus. Andr. Billi hist. apud Murator. tom. 19. Script. Ital. col. 37. Incertum facit quid in his probem ipsa fortunae varietas, tum nostrae spei Labilitas. Labilitas memoriae. In Stat. crimin. Saonae cap. 31. pag. 62. B. de Amoribus in Speculo sacerdot. MS. cap. 28.

Si bene concernas mundanam Labilitatem.

* LABILLUS. [Lapillus. DIEF.]

LABINA. [Idem quod Pasturagium, Pascuum, pratium. Lit. remiss. ann. 1352 in Reg. 81. Chartoph. reg. ch. 274. Cum in Labina seu pasturagio ac comuni dictae ville spaciamentum causa spatandi inveniunt, etc.] Vide Lavina.

LABIO. Tabernarius, vel Lecator, apud Ugutionem. [Vide Labeo.]

* LABITA. [Imber. DIEF.]

* LABITINA. [Libitina. DIEF.]

1. LABIUM, perperam pro Labrum,

Gall. Bord. Bulla Lucii III. PP. ann. 1181. inter Probat. tom. 2. Annal. Præmonst. col. 418. A prato Bovini, sicut dicitur Labium nomen, quod dicitur Foresti, usque ad viam ortum: ab eodem prato Bovini, sicut dicitur Labium Chelme, usque ad fontem Bepardis.

* 2. LABIUM. [Carduus fullonum. DIEF.]

LABELLUS, seu potius Labellus, nam sic legendum apud Higaldum in Roberto Rege. Qui non obliviosus factus ornamentum quod erat in sex uncis auri dependens a genibus, et quod nos lingua rustica Labellor vocamus, ipso conspiciente, cultello diripuit, quancocius discersurus. Ita appellabant nostri lacinas, quae a sago militari pendebant, vulgo Lambeaux, vel Labaux, quas Pittaciola nuncupat Monachus Sangallensis lib. 1. de Caroli M. cap. 36. quod pittaciorum formam, de qua suo loco, referent Fortescutus de Laudibus Legum Angliae cap. 51. describens habitum Servientium ad legem: Servientis ad legem ipse existens roba longa ad instar Sacerdotis cum capito penlato circa humeros ejus, et deuper colobio, cum duobus Labellis, qualiter ut solent Doctores legum in Universitatibus quidam, cum supra descripto bireto vestiebantur. Sermo Rabodi Episc. Noviom. de Annuntiatione ann. 1081. in veteri Lectionario S. Eligii. In conspectu adstantium Labellulo vinculum misericorditer excussit. A Limbis vox videtur deducta, quos sagis militariibus adscribit Sidonius lib. 4. Epist. 20. Viridantia saga Lunbis marginata punctis. Vide quae de Labellis observamus in Dissert. 1. ad Jovinellam pag. 189.

* LABOLODIUM. [Anaboladium. DIEF.]

LABOR. Vexillum ita dictum quidam eruditi censent, cujus meminit Gregorius Nazianzenus Orat. in Julianum, quod vim habet solventium laborum. Exstat in Cod. Theod. lib. 6. titulus (25.) de Praepositis Laborum, ubi sic: Praepositi Laborum nostro iudicio et stipendiorum sudoribus promoveantur. Atque ita legi in omnibus Cod. MSS. observant viri docti, licet quidam reputant labororum, eoque versus hosce Tertullianus, Carmine de Jolia referendos putant.

Palpat antennis stridens, Labor horret ab alto,
Ipsa etiam infrangi dubitans inflectitur arbor.
Vide Laborum.

2. LABOR, Quod quis labore suo ac industria quæsitum, quæsitum, acquisitum, Aquest. Lex Longobard. lib. 2. tit. 23. [88. Liutpr. 133. (8. 80.)]: Nam si de illo Labore comparaverit, quod postea laboravit aut fecit, postquam in ipsa causa ad censum reddendum introierit, in ipso cespite dimittat, ubi laboravit. Traditiones Fu denses lib. 2. trad. 15: Trado ad Monasterium S. Bonifacii... pecuniam meam, quicquid fuerit in domibus, edificis, et omnem Laborem meum, totum et integrum, et unum puerum nomine Otger cum omni Labore suo. Tradit. 85: Cum mobilibus et immobilibus, cum omni adjacentia eorum, et cum Monasterio superposito, quæ ego ipsa proprio Labore construxi et edificavi, etc. Quod vero hic Labor, Tradit. 119. Acquisitio dicitur: Trado ancillam ad S. Bonifacium... cum omni Acquisitione sua, etc.

LABORARE, Acquirere, labore suo ac industria acquisitionem facere. Formulæ vet. Et quicquid pariter in conjugium positi Laboraverunt Alia: Et quicquid Laborare poterint, cessum habeant.

Alibi: Peculiare quod habet, aut inanes Laborare poterint, cessum in perpetuum habeant. Vide Gregor. Turon. de Gloria Confess. cap. 82. Gesta Regum Francor. cap. 13. Formulam 7. ex Baluziana, etc.

ELABORARE, Eadem notione. Lex Salica tit. 47. § 2: Et si ibi aliquid Elaboravit, quis legem noluit quidam, amittat. Vita S. Desiderii Episc. Cadurc. cap. 18: Aurum et argentum, quod ex successione parentum habeo, vel quod in Regis aula, et in principum Elaboravi.

ELABORATUS, Idem quod Labor: quod quis sua industria acquisivit, comparavit. Tradit. Fuld. lib. 1. trad. 15: Quicquid mihi pater meus et mater mea et fratres hereditaverunt, et proprio Elaborati acquisivi. Occurrit ibi pluries trad. 59. 64. 83. 109. 128. lib. 2. trad. 26. 40. 42. 68. 120. 175. 235. et in Fragm. Capit. editis a Baluzio cap. 9.

ELABORATUM, in hisdem Traditionibus lib. 1. trad. 23. Charta Adalarii Comitis ann. 1075: Dum et offero a presenti die... medietatem de manso uno cum omnibus rebus ac medietatem ipso manso pertinentem, jacet in vico Pinoratho, vel in ejus territorio, prope Ecclesiam sancti Martini, et est, rectum Elaboratum.

LABORATUS, in Capitulari Caroli M. ann. 807. cap. 7. in Capitulari Pipini Regis Italiae cap. 4. in Chartis Alamannicis Goldasti cap. 74. in Lege Longob. lib. 3. tit. 4. § 5. Pippin. 16.]

LABORARIUM, Quæsitum. Charta Adalberti Episcopi Pergamensis: Sive sint de meis propriis domitibus presentibus, sive colendis futuris, sive de meis successoribus, Coepiscopis, vel et de meis, seu et omnium ipsorum successorum meorum Laboraria.

LAVORATIO, Acquisitum. Charta xi. sec. ex Archivo S. Victoris Massil. Armar. Forquij. n. 10. Omne decimum aus Lavorationis amplo animo tribuit S. Victoris Gorranus de Gonfanono. Vide Laboratio in Labor 3.

CONLABORATIO, Acquisitio, quæ fit a conjugibus stante matrimonio: Gallis Conquest. Lex Ripuariorum tit. 87: Tertiam partem de omni re, quam simul Conlaboraverint, sibi studeat evendicare. Capit. Caroli M. lib. 4. cap. 9: Volumus ut uxores defunctorum post obitum maritorum tertiam partem Conlaborationis, quam simul in beneficio Conlaboraverunt, accipiant. Tradit. Fuld. lib. 2. cap. 11: Quantum nobis genitores nostri dimiserant, et nos ipsi Conlaborati habemus, donamus atque transcribitur, et post nostrum amorum discessum, quantum Conlaboravimus, etc. Tertiam porro conlaborationis partem uxoris cessisse testantur præterea Appendix Gregor. Turon. cap. 85. Aimoinus lib. 4. cap. 36. Marculfus, Gesta Dagob. cap. 47. Can. 5. Synodi Meldensis, etc.

CONLABORATIO, Decima conlaborationum, in Capit. Caroli C. tit. 41. cap. 11. Vide Conlaboratio seu ordine.

COLLABORATUS, COLLABORATUM, Eadem notione. Polyptichus S. Remigii Remensis: Donati araticum de omni Conlaboratu. Hincmarus Laudun. ad Remensem: Obsecrantes et contentantes nihilominus, ut nihil de suo Collaborato perciperet. Capitulari de Villis cap. 6: Volumus, ut iudices nostri decimam ex omni Conlaboratu pleniter donent ad Ecclesias. Adde cap. 80. Vita S. Winoci Abb. cap. 11. Adeo erat devotus, ut impensas magna ex parte ex Collaborato pro-

prio pro restaurando sancti viri administraret oratorio. Vide in Labor 3.

3. LABOR, Agri cultura, Gall. *Labeur*. Virgilius:

Sternit agros, sternit sata litta, boumque Labores.

Pactus Legis Salicæ tit. 19. § 6: Si *cujus pecora de damno, cum alios Labores vastantur, aut inclaudantur, aut in domum manantur*. § 8: Si quis in quemlibet Laborem pecora immiserit, ille *cujus est Labor, testibus eum convincat, etc.* Capitularia de Villis cap. 5: Quando iudices nostri Labores nostros facere debent, *seminare, aut arare, messes colligere, etc.* Laborem suum facere, in Lege Longob. lib. 1. tit. 17. § 4. [100] Liutpr. 134. (6. 81.)] *Faire son Labeur*, Agrum suum colere. Hist. Wambæ Regis: *Collecta deim manu, cives depopulabantur, Labores exhauriunt, omnisque provincia Gallie deprædatur.* [S. Sturmii Consuetud. Fuldæ: *Secunda feria eunt cum cruce et patrocinio et aqua sancta per singulos Labores.*] *Cultura Laboris*, apud Gregor. M. lib. 7. Inl. 2. Epist. 66. Vide Leg. Bajwar. tit. 16. cap. 1. § 2. Legem Longob. lib. 1. tit. 15. § 3. tit. 16. § 7. [100] Roth. 29. Liutpr. 116. (6. 83.)] *Leges Liutprandi Regis* tit. 65. 115. [100] 89. (6. 36.)] Gregor. Turon. lib. 7. cap. 22. etc. Hinc vulgaris formula in Bullis PP. pro Monasteriis: *Sane Laborum vestrorum, quos propriis manibus, aut similibus colitis, nullus decimas a vobis exigere presumat.* Vide Chron. Reichersp. pag. 172.

TERRA LABORIS, Campania felix, in Italia ita nuncupata, quod agricultura, seu laboris peridonea sit. Appellationem istam haud adeo recentem arguit S. Martinus PP. in Epistola de exilio suo: *Et pervenimus Kt. Junii Messanam, in qua erat navis id est, carcer; non autem Messanæ tantum, sed in Terra Laboris; et non tantum in Terra Laboris, quæ subdita est magnæ urbi Romanorum, sed et in pluribus insularum, in quibus se nos transissemus, peccata impediunt, nullam compassionem adeptus sum.*

LABORABILES TERRE, Arabiles, cultura idoneæ, Gall. *Terres labourables*. Index MS. beneficiorum Eccl. Constant. fol. 3: *Cum 86 virgatis terre, vel eo circa Laborabiles.* Charta ann. 1482 ex Archiv. H. M. de Bono Nuntio Rotomagensi: *Quod si omnes terre Laborabiles ejusdem parochiæ sine cultura manerent, etc.*

LABORANTIAE TERRE, Eodem significato, in Chartario Ecclesiæ Auxitanæ cap. 136.

LABORANTIA TERRA, in Chronico Farfensi apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 591.

LABORATORIE TERRE, apud Petrum de Vineis lib. 5. Epist. 65. [in Addit. ad Chronicon Casaur. apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 940. Add. Tabul. S. Cyrilli Nivern. n. 7. Nicol. de Jamsilla, apud eund. Murator. tom. 8. col. 558. etc.]

LABORIOSA, in veteri Charta apud Sammarthanos in Abbatibus S. Trinitatis Exaquensis. *Silvam de Catis, et terram Laboriosam et inlaboriosam, molendinon, etc.*

LABORAGIUM, Terræ cultæ, Charta ann. 1455 ex Archiv. S. Victoris Masili. *Prior deportabit decimas Laboragii et pastorigagii.* Vide vocem in suo loco.

LABORANTIA, Eadem notione. Consuet. Ausciporum ann. 1391 MSS. art. 54: *Item est consuetudo ibidem, quod homines de Auscio habeant usum et expletam, depascendi cum animalibus suis, per omnes pertinentias et Laborantias*

civitatis. Rursum occurrit art. 85. [Charta ann. 1177. in Chartul. Cluniac. *Item partem suam de tasquis et decimis, quæ sunt in termino de Caunis, . . . excepta Laborantia sua (concedit).* Vide supra Laboragium 1.]

LABORANTIA, f. Agrarium, campars, terragium, Gall. *Champart, terrage*. Litteræ Officialis Valbrensis ann. 1342: *Item dixit prefatus nomine quo supra quintum et Laborantiam campi mansi S. Johannis de Balmis cum omnimoda jurisdictione ad dictum prioratum de Roserio pertinere.*

LABORANZA, Ager cultus, apud Moretum Antiq. Navarræ pag. 413: *Offero Deo et S. Juliano de Labasal monasterio ego Tota Regina matre de Rege Garsea Sancionis, illa decima et primitia de tota illa Laboranza, quæ laborant homines de Ardenas.* Testam. Ranimiri Regis Aragon. aera 1090. in Hist. Finnatensi lib. 2. cap. 38: *Similiter de pane et vino de meas Laboranzas, et radices et totos meos p. . .*

LABORARE, Agrum colere, *Labourer* *Labourare terram*, in Lege Longob. lib. 1. tit. 9 § 22. [100] Liutpr. 91. (6. 38.)] Capit. il. Caroli C. tit. 23. cap. 14: *Labourant et excolant terras et vineas in tempore cum debita sollicitudine: salvent et dispensent Laborata cum fidei discretionem, faciant nutrimenta congrua et necessaria.* Præceptum Caroli M. pro Hispanis ann. 812: *Dicunt etiam, quod aliquas villas, quas ipsi Labouraverunt, Labouratas illis eis abstractas habebitis.* *Locus Labouratus*, in Constit. Sicul. lib. 3. tit. 38 § 4. Odoarius Episcopus Lucensis, de Restauratione ejusdem urbis a se facta: *Fecimus de nostra familia possessores per undique partes, et dedimus illis hores ad Labourandum.* Infr. *Erimus per terras civitatibus ad inquirendum, et Labourantem illas.* Charta ann. 1088 ex Archiv. S. Victoris Masili. *Dono foris ista termina de terra erma, quantum homines supra dicte Ecclesiæ potuerint Labourare.* Alia ann. 1455. ex eodem Archiv. *Labourando et cultivando terram heremam.*] Petrus de Vineis lib. 5. Epist. 85: *Certas possessiones ipsorum secure et quiete Labourandi, et ex eis fructus et redditus percipiendi, etc.* Vide Franciscum Mariam in Mathildi lib. 8. pag. 117. Probat. Histor. Sabaud. pag. 15.

LABORICARE, pro Labourare, in laudato Præcepto Caroli M. pro Hispanis.

LABORATIO, ARATIO, Gall. *Labourage* *Poterunt facere eorum culturas et Labourationes*, in Litteris ann. 1413 apud Rymer. tom. 8. pag. 772.

LABORATIO, Ager cultus. Charta Betonis Episcopi Lingon. ann. 794 inter Instrum. tom. 4. Gall. Christ. col. 128: *Et de villis unde novæ et decimæ domui homines reddere debent, per legem et consuetudinem de ipsis rebus, sicuti exactum fuit, id est, omnes Labourationes, vinum, annonas, etc.* Rolandinus de factis in Marchia Tarvisina lib. 5. cap. 10. apud Murator. tom. 8. col. 240: *Devastate sunt arbores et vineæ et Labourationes cunctæ.* *Decime Labourationum*, apud Moretum Antiq. Navarræ pag. 657. [100] Fruges agri culti. Adalh. Stat. S. Petri Corb. lib. 2. cap. 9: *Quidquid in diversis Labourationibus quolibet modo acquiritur, . . . similiter fenum vel quæ in arboribus gratis nascuntur, etc.* Infr.: *Si omnis illa Laboratio quæ per manipulos decimari potest, etc.*

LABORATOIRES, Agricola, coloni [Gall. *Laboureurs*. Saisimentum Comitatus Tolosani ann. 1271. apud la Faille in Pro-

bat. Annal. Tolos. pag. 19: *De quolibet Labouratore habente aratrum boum, unam aminam frumenti.* Occurrit in Chronico Farfensi apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 491. in Histor. Daiphin. tom. 1. pag. 61. *Laborator vinearum*, in Charta ann. 1351. ex Regesto 80. Chartophylaci Regii. Vide Medium plantum, in Complantum.

LABORIOSUS, Eadem notione. Miracula S. Stanislai Episc. tom. 2. Maii pag. 278: *Valentini Golay Laboriosi in Piastria Sebastianus filius animam agens, etc.*

LABORIOSÆ BESTIÆ, Quæ deputantur agriculturae. Ordinatio Curie Caroli Regis Siciliae ann. 1278. ex MS. D. Brunet fol. 68 v. *Ille extraneus possit in tenemento Aralatu tenere bestias Laboriosas necessarias agriculturæ.*

LABORAGIUM, Ager cultus, seu agri fructus. Charta Guill. archiep. Senon. pro libert. villæ S. Julian. ann. 1259. in Reg. 30. Chartoph. reg. ch. 361: *Nullus de burgensibus, solvet tonleum vel costumam de nutritura sua, nec minagium de suo Laboragio.* Vide in Labdr 3.

LABORAGIUM, Labor, opus quodvis, Gall. *Ouvrage, travail*, alias *Labourage* Lit. remiss. ann. 1337 in Reg. 81. Chartoph. reg. ch. 65: *Qui servens diem esset certa die in dicta villa, non teneat ibidem nisi dimittat mulieres, quia eorum viri veniant ad eorum Laboragia faciendi.* Alia ann. 1391. in Reg. 141. ch. 171: *Brevet Potee poure jeune homme vivant du mestier et Labourage de mer, etc.* Stat. ann. 1382. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 744. art. 10: *Les gardes le pourront et son Labourage aussi bien visiter comme ailleurs.* Via J. C. MS.

En sa chambre avoit une ymage. Quant aloz a son Labourage Cascus matin, si l'aouroit.

Labour, eodem sensu, ibid.:

Jouste la mer de Galles Trouva trois freres pecheours. Illuz faisoient lor Labours

LABOURAGE præterea appellatur Tributum, quod pro doliis vinariis e nave in terram adductis episcopo Noviomensi pensitabatur. Charta Caroli VI. reg. Franc. ann. 1408: *Tantost que les vins amenez par ladite riviere et aravez audit port (du Pont l'Évêque) sont tirez et mis hors des nefz ou des bateaulx, et assis a terre sur ledit port, nostre dit conseiller doit avoir et a accoustumé recevoir, pour chacune piece de vin, trois potecines de Labourage.*

LABORAMEN, [Labor. DIEB.]

LABORANTES, Vespillones. Vetus Interpretes Epistolæ S. Ignatii ad Antiochenos: *Sabito hypodicochos, lectores, janitores, Laborantes, exorcistas, confessores.*

LABORARE, Acquirere. Vide in Labor 2.

LABORARE, Agrum colere. Vide Labor 3.

LABORARE, Negotium alicui facessere: Gall. dicunt, *Travailler* quod quoniam Anonymus Barencis in Chron. ann. 1012: *Mesardoniti Labouravit castello Dominico An. 1034.* Bisanthus Archiepiscopus discepavit Episcopum Barinum, et cepit Labourare. Vide Miracula S. Ludgeri Episc. Mimigard. n. 57.

Sic nostri Labourer dixerunt Lit. remiss. ann. 1380. in Reg. 118. Chartoph. reg. ch. 1: *Pour la presumption et renommée, qui contre les Labouroient estre coupable et participant de la perpétration*

du dit fait. Atravailer, eodem sensu, in Consolat. Boëti MS. lib. 1:

*Encor Ne le dois merveiller.
Se mauvais le portent envie.
Et s'il te font Atravailer.*

4. **LABORARE**, Fatigari, Travailler. Innocentius III. PP. in Gestis ejusdem pag. 110. *Cum difficile sit tunc jurisdictioni subjectis pro singulis questionibus ad sedem Apostolicam Laborare super appellationibus, etc.* Eadem Gesta pag. 120. *Laborans ultra nisi ad utramque partem curas venerabiles, etc.* id est, cum multo labore ac cura. Infra: *Laboravius interim adinvenire viam pacis, etc.*

5. **LABORARE**, Periclitari, in periculo esse, in l. 2. D. ad Leg. Rhod. (14. 2.) et in l. 4. Cod. Th. de Operib. publ. (13. 1.) Siculus Flaccus de Condit. agror. *De superioribus vicinisque agris defluentes aquas excipiunt, ne inferiores terrae Laborent.*

6. **LABORARE**, Operari, fabricare, conficere, Travailler. Constitut. Siculae lib. 3. tit. 36. § 1. *Nullus in Regno nostro Laborat aurum, quod per libram de puro auro minus habeat, quam octo uncias, etc.*
Hinc *Pain bien labouré*, in Stat. ann. 1372. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 584. art. 1. Vide supra *Laboragium* 2.
LABORARE ALIQUEM, Operi faciendo destinare, vel ad laborem mittere, *Envoyer au travail*, ut vulgo dicimus. Statuta Corbeiensia lib. 2. *Ut Fratres, qui eum Laborare debent, sine molestia, vel aliqua incommoditate inhonesta possint in eis officium sibi commissum ad communem equare utilitatem: constituimus, etc.*

LABORARIUM, Locus laborantium (ugitio): operarium, officina, *εργαστήριον*. [Vide alia notione supra in *Labor* 2.]

LABORARIUS, Operarius, Anglis, a *Labourer*. Amalarius lib. 3. de Eccl. Offic. cap. 5. *Operarii Laborarii Christi, et Laborarii ad predictam quintamdeciman non taro: sibi Rex fecit at achiare Laborarios quamplures, et misit eos in carcerem.*

* **LABORATIO** Vide in *Labor* 3.

* **LABORATIVUS**, Arabilis, cultura idoneus. Charta ann. 1358. apud Corbeim. inter Probat. Hist. domus de Gondi pag. 156. *Item plures peltas terrarum Laborativarum, etc. Terras buschivas, salidas, prativas, neque Laborativas spectantes, in Stat. Castri Redaldi lib. 3. pag. 49. r. Vide in *Labor* 3.*

* **LABORATOR**, Opifex, Gall. *Ouvrier*. Stat. Cadubr. pag. 52. r. *Item quod nullus buscherius Laborator lignaminis, etc. Labourer de vna, Qui vineas colit, in Lat. remiss. ann. 1373. ex Reg. 106. Chartoph. reg. ch. 3. Labourer, pro Labourer. Agricola, colonus, in Reg. 18. Corb. sign. Habacuc ad ann. 1513. fol. 207. *Ont accordé qu'il puiet commettre et ordonner un Labourier pour entretenir, labourer et messonner les terres et choses desuadites.**

* **LABORATOIRES**, Agricola. Vide in *Labor* 3.

* **LABORATORIUM**, ut *Labararium*. Buschius de Reformatione Monast. apud Leibnizium tom. 2. Scriptor. Brunsvic. pag. 868. *Quomodo in claustris et dormitoribus, in ambitu et Laboratorio se habere debent, declarari Gall. Laboratoire.*

* **LABORATORIUM**, Opus quodvis. Charta ann. 1347. apud Lanium in, Deh. erudit. inter not. ad Hodoepor. Charit. part. 1. pag. 62. *Que quidem*

constructio fiat et fieri debeat expensis communibus dictorum communium Florentini et S. Miniatis. Et quod habentes seu habituri terrana seu edificia, quas predicto Laboratorio occuparentur, etc. Vide Laborerium 1.

* **LABORATORIUM**, [Ergastulum. DIF.]

† **LABORATUM**, Acquisitum. Vide in *Labor* 2.

* **LABORATURA**, [Ut *Laborerium*: « Vello memorato pro hujusmodi (ensis) Laboratura. (Mandat. camer. Apostol. arch. vatic. 1417-21. f. 80.) »]

† **LABORATUS**, Labor humilis, servilis opera. Miracula S. Ziti tom. 3. Aprilis pag. 523. *Quis debet... trebbiare mium et alius eorum Laboraturu facere.*

† **LABORERIA**, Officina, Gallie. *Manufactura*. Mantissa adjecta ad Chron. Mon. Patavini, apud Murator. tom. 8. col. 739. *Quo anno facti fuerunt: fulli omnium Sanctorum et Laborerim pannorum lane et papyri chartarum.*

† **LABOREPIUM**, Ital's *Lavoriero*. Opus agriculturae, vel quodvis aliud. Statuta Venetor. ann. 1242. lib. 2. cap. 5. *Si opus vel Laborum factum fuerit supra possessione, etc. Adde lib. 3. cap. 57. lib. 6. cap. 18. Vitam B. Justine de Aretio num. 8. Vitam B. Egidii Minoritae num. 5. et Rollandinum in Summa Notariae cap. 8. Sumitur praterea pro quovis opere, ut in Hist. Cortusiorum lib. 8. cap. 2. 5. Sanutus l. 1. part. 1. cap. 3: *Laboratur etiam Laborerium solius serici: et quamvis sericum cum nullis partibus non nascatur, tamen ipsum linum, et Laboreria ac mercinonia supradicta ad partes Transmontane... deportantur.* [Reg. Julia Padue apud Murator. tom. 8. col. 385. *Completum fuit Laborerium castri Baldi.* Adde Memorabilia Potestatum Regiens. ad ann. 1233. ibid. col. 1108. Chronicon Estense apud eundem Murator. tom. 15. col. 404. etc. *Bestiamina a Laboreria*, Aratorii Roves vel equi, in Chronico Bergom. tom. 6. col. 979. Gall. *Bêtes de Labour.*] Vide Hist. Eccles. Placent. lib. 15. pag. 77.*

* **LABORERIUM**, Opificium, artificis opera. Charta ann. 1351. in Reg. N. Chartoph. reg. ch. 26. *Item unum nappium seu ciphum a tribus pedibus cum tribus servientibus, et unam cuppam de argento ejusdem facturæ et Laborerii, etc.*

* **LABORERIUM**, Officium, obsequium, Gall. *Service*. Mirac. B. Margat. Favent. tom. 5. Aug. pag. 853. col. 1: *Cum vindemiarum tempore per civitatem et comitatum Florantie pro Laborerio monasterii ambularet, etc.*

* **LABORIA**, Ager cultus, territorium. Charta ann. 1157. inter Probat. Hist. Occit. tom. 2. col. 565. *Ego Sicardus de Laurac et uxor mea donamus et concedimus Deo et S. Marie et tibi Gausberto abbat. Candelit et monachis... quidquid habemus in Laboria de Lagajaria. Vide in *Labor* 3.*

* **LABORINTUS**, [Labyrinthus. DIF.] **LABORIOSUS**, Ager, invalidus: qui multo labore victum sibi querit, *πολύργος*, in Gloss. Græc. Lat. In Lat. Gr. *xxxvzabz*. Occurrit apud Avitum Vienn. Ep. 39. 77. et aliis locis. Vide Savaron. lib. 3. Ep. 9. [et supra in *Labor* 3.]

† **LABORIOSUS SERMO**, Oratio de Passione Domini. Rob. Goulet in Compendio Jurium et Consuetud. Universitatis Paris. fol. 10. *Fit die Venarie Sancta Laboriosus sermo ad populum per Doctorem Theologum de Passione Domini, et*

est sermo Universitatis, ubi tenetur dominus Rector adesse.

LABORITIUM, ut *Laborerium*, in Vita B. Egidii n. 7. 10. [et in Actis S. Isidori Agricola: tom. 8. Mail pag. 518.]

† **LAVORITIUM**, Eadem notione. Acta S. Francisci Rom. tom. 2. Martii pag. 136. *Voluit quod illa secundus Angelus mutaret nomen Lavoritium.*

* **LAVORITIUS**, Arabilis, cultura idoneus. Charta ann. 1181. inter Probat. tom. 8. Hist. Occit. col. 151. *Ego Elisharius Poscheriensis... dono D. Deo et B. Marie Francorum vallium... omnes terras [Laboritas, quas habeo et possideo in territorio de Villanova. Vide supra Laborerium.]*

LABORIVUM, Ager cultus, *Terre à labour*. Pactum nuptiale Guillelmi Montispessulani cum Malthide filia Ducis Burgundiae, 5. Kal. Mart. 1156. *Dono et mitto tibi eidem Matildi uxori meae in sponsalium seu donationem propter nuptias, Castrum scilicet de Monteferrario... et totum meum Laborivum de Arneir.*

* **LABORUSCA**, [Labrusca. DIF.]

* **LABORUSCUS**, [Diabolus. DIF.]

LABRA Vide in *Laura*.

* **LABRANA**, [Ut *LABINA*. DIF.]

† **LABRATORIUM**, *κατασκευα*, Balnearium, apud Janum in Supplemento Antiquarii.

* **LABRATORIUM**, [Ut *LABORATORIUM*. DIF.]

LABRATUM Vide *Lauratum*.

* **LABRILLA**, [I. Librille: II. Instrumentum ad projiciendos lapides. DIF.]

* **LABRO**, [Labeo. DIF.]

* **LABROGERA, TERA**, [Imber. DIF.]

† **LABRORES**, Armigerorum genus apud Anglos. Charta ann. 1281. apud Rymor. tom. 2. pag. 265. *Recipimus de pecunia domini nostri Regis Anglie illius tris 2270 libras Turon. pro soldo 41. Militem de quibus erant septem Banereti; et pro soldo 50. Labor. et 9. Scuteriorum pro 60. diebus... dando 8. solidos Turon. pro Milite et 6. solidos pro Scutario.*

* **LABROSCA**, [Labrusca. DIF.]

* **LABROSUS**, *εργητός*, in Gloss. Græc. Lat.

† **LABRUM**, Isidoro lib. 20. cap. 6. *vocatum, eo quod in eo lavationem solum est fieri infantum, cujus diminutivum Labellum Idem et Alveum, quod in ablutionem fieri solitum sit. Vox Latine non ignota, et ab Anastasio in S. Silvestro PP. usurpata ad indicandam fontis baptismalis concham, in qua continebatur aqua ad baptismum necessaria, ab Ambrosio autem ad significandum vas sepulchrale aptum condendo cadaveri. Sic S. Doctor Episc. 34: *Est hic porphyriticum Labrum pulcherrimum et in usus hujusmodi aptissimum; nam et Maximianus Diocletiani socius ita humatus est. Ead. notione Leo Ostiensis lib. 2. Chron. Casin. cap. 9: *Otho II. Romam rediens eodem tempore defunctus est, atque in Labro porphyretico sepultus in alio Ecclesie B. Petri Apostoli. Vide Labellum. Pro fossa Labrum dixit Ausonius:***

Manique in valli formam circumdata Labro.

* **LABRUM**, [Labaum. DIF.]

* **LABRUSCETUM**, Locus ubi multa labrusca, apud Laur. in Amalth. ex Catholico, ubi scribitur *Labruscetum, Labruscosum*. Hinc *Labruscus*, pro *Stolidus, agrestis*.

† **LABRUSCUS**, Stolidus, agrestis. Epistola ann. 1464. in Actis SS. Mail tom. 2. pag. 273. *Sans ruditati mea hunc per te de Vita B. P. nostri Stanislaus editum*

disertissime libellum dignatus es dedicare, meque Labruscum, nedum lectorem, magis rigidum per omnia delegisti censorem.

* **LABRUTUS**. [UT LABORUSCUS. DIEF.]

* **LABS**. *Olla aenea*. Papias MS. Bituric.

* **LABULA**. [UT LABRILLA. DIEF.]

* **LABULUM**. Vita S. Hermelandi Abbat. num. 25. *Instigatus facinore cupiditatis quidam rusticus Labulum de sella viri Dei praedens, in sinum abdidit. Ubi viri docti ad marg. an. Lapillum? Forte pro Labellum, i. vasculum, vel potius pro Labellum, i. lacinia. Vide Labellus.*

* **LABUNCULA**. [Laguncula. DIEF.]

* **LABURA**. Cultura. *Terra ad laboram*, Gall. *Terre en Labeur*, Arvum, ager cultus, in Tabulario S. Petri de Cellafroini Engolism. Vide Labor 3.

* **LABURNA**. [UT LAHERNA. DIEF.]

* **LABUS**, pro Labor. Columella in Horto.

Ne Labus haesturis tendentibus illa vellat.

Utitur et Vegetius lib. 3. de Re veterin. cap. 23.

* **LABUSTRA**. [UT LABRUSCA. DIEF.]

* **LABYRINTHUS**. una ex notis apponi solitis marginibus librorum, de quibus Isidorus, qua locum difficilem esse ostendit. Marius Mercator pag. 164. Edit. Baluzianae. Ad cuius loca pervenienda, quae hic exponere curavimus, signa Labyrinthorum apposita Lactor invenit.

* **LAC AUFERRE** per veneficium, lactiferis scilicet animalibus in Addit. 2. Lud. Imp. cap. 18. [Vide Grimm. Mythol. Germ. pag. 695.]

* **LACA**, *Lacca*, Gall. *Lacque*, Ital. *Lacca*, Hisp. *Lacra*, Species resinae, de qua Salmasius ad Solinum, Martinius in Lexico, et Dictionarium Universale in voce *Lacque*. Epistola Bajuli Regis Majoricae ad Massilienses ann. 1327. *Facit caricari... tria pondera de mostajta, et duas sarras de orchica, et l. du. denas de Laca, et duas botas de alefol.*

* **LACAIUS**. [Pedissequus. *Laquais*. DIEF.]

* **LACANAR**. [Lacunar. DIEF.]

* **LACANVANDA**. Vox lecta difficilis et, ut opinor, corrupta, cujus sensum, quamquam nihil melius mihi praesto sit, haud intellexisse videtur. D. Secousse, cum de praestatione, quae domino feudi exsolvitur pro facultate alienandi fundum, explicat. Libert. Salvat. ann. 1383. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 691. art. 2. *Concedimus quod ipsi consules et universitates dicti loci possint et valeant edificare quandam ecclesiam in dicto loco, et cloquerium, in quo sint campanae, Lacanvanda ecclesiae praedictae reddantur ex integro dictae ecclesiae libere. Rursum eodem Littere occurrunt in Reg. 163. Chartoph. reg. ch. 223. ubi voci Lacanvanda praepositur particula et; sed distinctus non scribitur.*

* **LACATA**. [Locata. DIEF.]

* **LACATISMUS**. Vide *Laquetismus*.

* **LACCA**. Auctor Mamotrecti ad 15. Judic. Sura, est tibia sive *Lacca*. Vox Italica. [Vegetio *Lacca in gambis*, nodus est in cruribus: hunc vide lib. 1. cap. 27. lib. 3. cap. 19. Vide *Laca*.] [Vide Conf. Murator. Antiq. Ital. tom. 2. col. 1236. et infra *Lagi*.]

* **LACCARIUS**, qui *Laccam* conficit, in Gloss. vet. *λακκαριος*, alias *λακκατος*. De *lacca*, fuse Salmasius ad Solinum. Adde Meursium in *Adxxx*. Vel

* **LACCARIUS** idem est ac *λακκαριος*, *Laccarius*. Est enim in illis Glossis, et apud Graecos, *λακκα*, lacina, fossa. Sic Cujacius *Laccarius*, qui fossas vel puteos

fodiunt, interpretatur in l. 1. Cod. de Excusat. artifice. lib. 10. (66.)

* **LACCIA**. Piscis genus. Vide supra *Alosa*.

* **LACCINIA**. [Lacinia. DIEF.]

* **LACCINIUM**. [Laccinium. DIEF.]

* **LACCIOLUS**. Laqueus, pedica, tendicula. Ital. *Lacciolo*, Gall. *Lacet*. Stat. ant. Florent. lib. 8. cap. 177. ex Cod. reg. 4621. *Nullus capiat cum rete, vel Lacciolo, vel aliquo alio artificio aliquos columbos, vel starnas, etc.*

* **LACCIEZA**. Piscis genus. Vide infra *Pastinaca*.

* **LACIATUS**. Vide *Laqueatus*.

* **LACEBRA**, pro *Illecebra*. Althelmus de Virgin.

Qui modo dirumpunt connubia nece thorum, Et demunt proprias devota mente Lacbras.

Vosius *latebras* legendum putat.

* **2. LACEBRA**. [Latebra. DIEF.]

* **LACENA**. [Brochet. DIEF.]

* **LACENARE**. [Lacerare. DIEF.]

* **LACERA**. [UT LACENA. DIEF.]

* **LACERABILIS**. Qui lacerari facile potest. apud Ausonium Idyll. 15. 17.

* **LACERAMEN**. Laceratio. Gloss. Lat. Gall. Sangerman. *Laceramen*, *Dec-pemens*, *Destremens*.

* **LACEROSITAS**. Eadem notione, Joh. de Jauna.

* **LACERATOR**. Qui lacerat, S. Augustino de mor. Eccl. Cath. cap. 1. *Laceratrix*, Macro 1. 2. cap. 6.

* **LACERATURA**. [Dochirure. DIEF.]

* **LACERDUS**. Clades imaginaria. Papias. [Vide Rectius, Clades imaginaria, in vet. Glossar. ex Cod. reg. 7613. et 7641.]

* **LACERUS**. [Lacer. DIEF.]

* **LACERNA**. [Lacerna. DIEF.]

* **LACERNIA**. [Lacerna. DIEF.]

* **LACEROLUS**. [Lacera. DIEF.]

* **LACEROSUS**. [Lacerosus. DIEF.]

* **LACERTI**. Vires, Copiae militares. Isidorus Paenensis Episcopus in Chron. era 754. *Hujus tempore Alar per Hispaniam Lacertos iudicum militi, a quo debellando et pacificando praep. per 3 annos Galliam Narbonensem petiit, etc.* Utitur praeterea saepe.

* **LACERTINA**. Avis. Andreas aulae Regiae Capellanus in Amatoris. *Licet falco a Lacertina quandoque ave fugatur, nihilominus tamen falco inter falcones, et Lacertina avis inter Lacertinas computabitur, etc.* Infra. *Inter Lacertinas (sic) ferunt aves nasci quasdam, quamquam quae sua ferocitate capiunt perdes, etc.*

* **LACERTIOR**. Lactor. Lit. Phil. Pulc. ann. 1289. inter Consuet. Genoves. MSS. fol. 35. v. *Omnia alia ingenia piscatoria, qui de filo sunt, volumus quod fiant ad modulum nostrum, videlicet ad amplitudinem unius Turonis grossi quilibet medella; poterunt tamen fieri Lacertiora propter grossos pisces capiendos.*

* **LACERTIOSUS**. [Lacerosus. DIEF.]

* **LACERTUS**, Laceratus, discerptus. Hymn. de S. Potito tom. 1. Jan. pag. 765. col. 1.

Carorum vincis puer arctus, uncis Pectinem clavis Lacertus, lobetam Intra ignitam.

* **LACESSITIO**, Actus lacessendi, apud Ammianum lib. 19. et 25. edit. Valesii.

* **LACIA**, ut *Laca*. Charta pro Communia Balneoli ex Schedis D. *Lancelot*: *De quintali Lache* IV. *denar.*

* **LACHELIS** AVERRA, Animal ex quo lac exprimitur. Charta ann. 1330. ex Archivo S. Victor. Massil. armar. Aq. n.

37: *Primitivae dentur de caseis et de toto lacte unius quire integrum totius averae Lachalis.*

* **LACHANA**. Olera, e Gr. *Λάχανα*, apud Lautpr. Antapod. lib. 5. cap. 21. *Dulces adsunt fabae, Lachana porrigue recentis, ubi Glossa i. e. herbae.*

* **LACHINONES**. Vide *Lacinones*.

* **LACHRIMABILITER**. Lachrymas fundendo Gloss. super tres lib. Salom. in Bibl. Heilsbr. pag. 62. *Flens Lachrimabiliter, Cuni gemitu clamare. Vide Lachrymabiliter.*

* **LACHUS**. [Teuton. *Lachen*, ut est apud Schilterum, in *Lachbuchs*, Incisio arborum, divisio, scilicet agrorum, qui hisce incisionibus terminantur. Donatio Canonis Comitis Rhenensis ann. 770. apud Tolnerum Hist. Palatinae pag. 4. Probat et] Chron. Laurishamense pag. 57: *Sicut ipsa incisio arborum in ipsa die facta fuit, quae vulgo Lachus appellatur, sive divisio. Mox. Et inde per ipsam incisionem arborum sive Lachum. Rursum: Quidquid infra illam divisionem arborum, seu Lachum, sive divisionem.* [Diploma Conrad. II. Imp. apud Eccardum Hist. general. Landgraviorum Turing. col. 314: *Omnia quaecumque his Lachis et terminis circumdata sunt cum villulis infra positus, etc.* Praeceptum Henrici IV. Imper. ann. 1103. in Vindemiis Litter pag. 100. *Praedium unum concedentes, quod his Lachis concluditur, etc.* Aliud ejusd. Imp. Praeceptum ann. 1111. ibid. pag. 112. *Quod praedium supra scriptis Lachis circumseptum videtur.* Spelmannus ejusdem originis censet, cujus *Laha*, de qua voce infra. Vide *Arbor fralis* [Vide Grimm. Antiq. Jur. Germ. pag. 544. et Graff. Thesaur. Ling. Franc. tom. 2. col. 100. voce *Lath*.]

* **LACIMARE**. [Lacunar. DIEF.]

* **LACINA**. Via. Titulus St. Partii Legis Salicae, est de *Via Lacina*, ubi editio Pithoei habet de *Via Lacina*, ut et titulus 82. Legis Ripuariae apud Heroldum, quo loco Editio Lindenbrogii tit. 80. habet de *Via Lacina*. In hisce Legibus *Via Lacina*, aut *Lacina*, aut *Via Lacina*, oblatum viae, seu itineris esse dicitur. In Lege Salica d. tit. *Si quis Baroni viam suam obtaverit, aut impixerit, etc.* Lex Ripuarie: *Si quis ingenium ingenium Ripuarium de via obtaverit, etc.* Ita viam Lacinam facere, est impedire viam, et eunti moram facere, quod Graeca interpretatio vetus Legis Longobardica, ait Salmasius, *δοσστατοειν* vertit. Hinc *Lacinosus* vestis, *δοσστατοειν*, eidem Pactus Legis Salicae tit. 16. § 4. *haestare facere, sistere habet: ubi Editio Pithoei, Viam Lacinam facere. Eadem Editio tit. 15. § 4: Si quis hominem praecceptum Regis habentem contra ordinationem Regis adsalire, vel via Lacinam ei facere praesumpserit, etc.* Editio vero Heroldi: *Si quis hominem, qui alicubi migrare disponit, et dirigere habet praecceptum Regis, et si aliunde terit in mallum publicum, et aliquis extra ordinationem Regis restare eum facit, aut adsalire praesumpserit, etc.* [Lacina vel Lachina, idem est Eccardo ac Laging vel Legung, Positio, impedimentum, a *Legen*, Ponere, impedire.] Wendelinus purum putum esse Theutonismum, ait, *weghe laghen*, i. viae oblatum, quod fit per latrones aut improbos homines insidiantes: unde *weghe laghen* dicuntur insidiae viarum. Utcunque sit de Wendelini conjectura, vix crediderim ad *lacina* Agrimenso-rum pertinere, licet id rentur viri magni: in lacinus enim assignari agri dicuntur apud auctorem de Colonis,

qui non per universitatem, sed viritum et per portuunculas assignantur. Gloss. Lat. Gr.: *Lacinia, λωκασμα*. [99 Vide Grimm. Antiq. Jur. Germ. pag. 682.]

* **APERTO SENSU** Codex Estens. Leg. Sal. tit. 15. cap. 4. apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 287. pro *Si quis hominem, etc. ad saltire vel via Laciniam et facere præsumserit*: habet: *Ad saltire vel violentiam et facere præsumserit*.

LACINA, Eadem, ut videtur, notione, in Lege Ripuar. tit. 71: *De quacunque causa fistuca intercesserit, Lacina interdicitur se cum sacramentum idonare*. Edit. Hero'di tit. 73: *De quacunque causa fistuca intercesserit, Lacina interdicitur; sed cum sacramento se idoneare, Perperam: Legis enim sensus est, ut si de quacunque re traditio intervenierit, omnis via intercludatur ei, qui ut suam repetit, per sacramentum id affirmandi. Lacina: Suavorum aut Sueonum quemdam Regem habent Annales nostri tom. 8. Hist. Francor. pag. 345.*

LACINONES, **LACINIONES**, Concilium Tolosanum ann. 1228. cap. 36. Edit. Acheriana: *Nullus etiam latrones, raptarios, vel Laciniones recipiat, sed ab omnibus abiciantur*. Nupera ex MSS. Editio habet *Lacinones*; [Stephanotius in Fragmentis MSS. tom. 10. pag. 54. *Laciniones*.] Vide an hoc loco *Lacinones* sint latrones, qui in viis publicis transseuntibus insidias tendunt et struunt. [Id assertit Eccardus ad Pactum Legis Salicæ pag. 40. Vide *Lacina*.]

* **BALISTARIORUM** seu sagittariorum genus; idem qui *Alacays, Alaguas, Halagues, Lacays* et *Laquais* appellabantur. Lit. remiss. ann. 1470. in Reg. 196. Chartoph. reg. ch. 222: *En l'année dernière, on deventer voyage de l'armée de Cathelogne, le suppliant eut charge de par son capitaine de mener et conduire certain nombre de gens arbalestiers, appelle: Laquais, oudit voyage* Alacays ann. 1477. ex Reg. 201. ch. 36: *Deux hommes de guerre qui selon l'usage du temps présent en fait de guerre, on nomme Halagues*. Infra: *Alagues, Alacays et Lacays*. Unde a voce Gallica *Alecret*, lorica, thorax, vel a *Laches*, eadem acceptione, quod laminis ferreis, *Laisches* dictis, contexta esset lorica, sic nuncupati videntur. Chron. Caroli VIII. ad 1515. fol. 120. v: *Plusieurs Alecrets et utencilles pour le fait de la guerre*. Lit. ann. 1479. ex Reg. 181. ch. 369: *Les supplians ficherent leurs espieux en la poitrine d'icellui le Vaquis, sachans que en sadite poitrine ils ne le pouvoient querer blecer, pour ce qu'ilz savoient bien qu'il avoit toujours vestu ung Laches ou armures*. An quis *Lacinones* mallet accersere a Gallico *Lancegaye*, quæ speculi seu jaculi species erat, qua li fortissimè in prelio potissimum utebantur? Vide infra *Lancea*.

* **ALQUANT** vero militem vel famulum sonat, in Fragm. traduct. Passion. D. N. J. C. tom. 17. Comment. Acad. Inscript. pag. 725: *Dons encommençerent li Alquant scupir en lui*. Ubi S. Marcus cap. 14. v. 85: *Et ceperunt quidam conspuere eum*.

* **LACISCA** [Phoque. DIF.]
* **LACISCERE** [Lacessere. DIF.]
* **LACISSCA** [Galne de couteau. DIF.]
* **LACOCULA** [Cibus: *laidher* ex Zeuss, in gram. celt. DIF.]
* **LACONE** [Lacuna. DIF.]
* **LACOPUM**. Leges Ethelredi Regis apud Wanetyngum editæ § 3: *Et Landcopum, et domini donum, quod per rec-*

tum habeat dari, et Lacopum, et Witword, Geotnessa, hoc ita permaneat, ut nullus evertat. Ubi Somnerus *Lacopum* vocem formatam existimat ex Saxon. *lag*, *Lex*, et *ceape*, emptio. Ita *Lacopum* erit *redemptio Legis*, seu purgationis: nisi (subit ille) sit pactio de litibus redimendis vel componendis inita. Vide *Lagam emere*. [99 Thorpio ad hunc locum *Lacop* est *Redemptio privilegiorum*, quæ per *utlagationem* fuerint amissa. Schmidius vertit *Inlagatio*.]

LACORA. Vide *Lacus*.
* **LACOSTRATOR** [Carreleur. DIF.]
* **LACRIMA**. Charta ann. 1320. in Reg. 59. Chartoph. reg. ch. 878: *Super duobus molendinis, sitis et positus supra pntem Xantonenrem, ante Lacrimas dicti pontis, etc.* Vox architectonica, *Supercilium*, nostris *Larme* vel *Larmier*.

* **LACRIMABILITER**, Deploranda ratione. Chron. W. Godelli tom. 10. Collect. Hist. Franc. pag. 260: *Johannes vero XVI. papa Romanus post decem menses Lacrimabiliter salu vitam finivit*.
* **LACRIMALE**, Glandula oculi, per quam exprimuntur lacrymæ, ut notant docti Editores ad Mirac. S. Fiacrii tom. 6. Auf. pag. 616. col. 2: *In parochia S. Michaelis de Divioni Isabellis neptis Haymonni, de Moolani artifabri habebat fistula in Lacrimali*.

* **LACRIMENA**. [Régisse. DIF.]
* **LACRYMABILITER**, Lacrymas effundendo, apud S. Hieronymum lib. 2. adv. Rufinum cap. 7. et Epist. 139. in Cantuario MS. Monasterii S. Huberti fol. 17. etc.

* **LACRYMATOR**, Qui lacrymatur, S. Augustino

1. **LACRYMATORIUM**, *Locus lacrymarum*, Johan. de Janua: *Ploreux*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.
2. **LACRYMATORIUM**, *Linteum*, quo oculi absterguntur. Stat. MSS. eccl. S. Petri Insul. ann. 1388. ex Tabul. ejusd.: *Nullus etiam existens in sacris præsumat manus tergere ad manutergia altarium aut ad Lacrymatoria sacerdotum, sub pena privationis chori*.

* **LACRYMATORIUS**, *Quasi tristis, lacrymas commovens*, eidem de Janua: *Pleurables, tristes*, in isdem Glossis Lat. Gall. Sangerman.
1. **LACTA**, *Defectus ponderis in moneta, ut Lactave, deficere in pondere*. Assisa ann. 6. Joannis Regis Angli. de moneta: *Assisum est de moneta, quod vetus moneta currat, unde quilibet libra sit Lacta 2. sol. 6. den. ad plus: et illa libra, quæ plus Lactavit, et denarii, qui plus Lactaverint, perforantur et reddantur, sicut alias provisum est*.

LACTUM, Eadem notione Leges Ethelredi Regis editæ apud Wanetyngum § 28: *Et diximus de mercatoribus, qui falsum et Lactum afferunt ad Portum, vel eadem lada se innovent, quam prædiximus, quod in ipsa pecunia nil immundum sciebant, unde suam negotiationem exercuerunt*. Ex his emendandus locus in Fleta lib. 1. cap. 22. § 6: *Sunt monetarii Regis, qui ultra assisam licitam argento Lactum imponunt, quidam autem debitum pondus libæ non apponunt*. Legendum enim *Lactum*, Anglis *Lacks*, est defectus: *to Lack*, deficere, unde forte vocis origo.

* 2. **LACTA**. [Lacerta. DIF.]
* **LACTE**, Asserculi. Vide *Lactæ*.
* **LACTAGO**. [Herba, germanis *Zungenblat*. DIF.]
* **LACTAMA**. [Lacuna. DIF.]
* **LACTAMIA** Charta ann. 1246. in Tabulario Comitatus Tolosæ Cameræ Com-

put. Paris. fol. 114: *Laudis, pedagis, bannis, laudimis, et terrenis servitiis, censibus, dominis seu dominationibus, vel dominicaturis, et feudis, et feudatis, firmantibus, justitiis sanguinis, et commissionibus... et Lactamiis, adultis, (f. adulteris) et in omnibus ad me vel ad dictam prioriam pertinentibus, etc.*

* **LACTANDA ARIA**. [Lathyrus. DIF.]
* **LACTANEUS**, *Nutritiorum Lactanei*, Qui infantes lactant vel nutriunt, in vet. Inscript. apud Murator. tom. 3. Inscript. pag. 1477. 2.

LACTANS, *Papiss, quæ lac præbet: Lactans, cui præbetur*. Lex Alem. tit. 72. § 2. *Alia autem jumenta de grege, quæ Lactantia sunt, etc.* Gloss. Gr. Lat.: *Γαλαθῆνός, Lactantia, Lactans*. In aliis Glossis: *μαρὶ κρῖον: Caro porcina, χυσιέων, Lactantia, γαλαθῆνός*. Ubi *Lactans* est tenet porculus, quomodo a Lampridio et S. Hieronymo usurpatam hanc vocem docuit Salmasius ad eundem Lampridium pag. 208. [eadem notione usurpatur in Libertatibus Habitantium villæ de Villereys ann. 1253 apud Acherium tom. 9. Spicil. pag. 188.]

* **NOSTRIS LACTIERE**, eodem intellectu. Lit. Remiss. ann. 1480. in Reg. 398. Chartoph. Reg. ch. 118: *Deux veufs, trois vaches... une desdites vaches qui estoit Lactiere, etc. Bœuf arable ny vache Lactiere, apud Math. de Couliaco in Carolo VII. pag. 610. Lactiere vero, quæ lac sugit, in Lit. Phil. ducis Aurel. ann. 1361. ex Reg. 124. ch. 857: *Iceulz habitans... peuent mestre et avoir dès la feste S. Michier jusques au jour de Noël, une truye et sa signance d'une Lactiere, nés depuis le Noël précédens ou deux pour ceulz tant seulement*.*

LACTANTIA, ita *Lactaria* et *Lacticia*, seu cibos ex lacte confectos vocant Celsus lib. 2. cap. 7. et Apicius lib. 7. cap. 10. Eadem notione

LACTATUM, Joanni de Janua, *Cibus, qui fit ex Lacte amygdalorum*. [Gloss. Lat. Gall. Sangerman: *Lactatum, Viande faicte de lacte comme d'amendris ou d'autres*.] Papias: *Lactentia, quibus succo lacteo plena*. At Isidoro lib. 20. cap. 8. *Lactatum, est Potio a lacte*. [Hinc emendandus Papias: apud quem perperam: *Laptatum, Potio a lacte*.]

* **Glossar. Provinc. Lat.** ex Cod. reg. 7657: *Lactatum, quod ex lacte fit amygdalarum, et omnis cibus sic factus potest sic dici, Anenai, Prov.*

LACTARIUS, Qui *Lactaria*, de quibus Cornelius Celsus, seu opus pistorium, vel cibos ex lacte conficiunt. Lampridius in Heliogabalo: *Dulcarios et Lactarios tales habuit, ut quæcumque coqui de diversis edulibus exhibuissent, vel structures, vel pomarii, illi modo de dulciis, modo de Lactariis exhiberent*.

LACTARIUS, γαλακτοπῶλης, in Gloss. Gr. Lat.

* **LACTATUS**. [Lactatum. DIF.]
1. **LACTENA**, *Mallum*, in Glossis Isid. *Lactina*, in Excerptis Pithæan. [Chironium ulcus est, inquit Grævius, cui ego sanando non sum.]

* 2. **LACTENA**. [Lactacinium. DIF.]
* **LACTENDERIUM**, *Jus tendendi laqueos animalium captendorum causa*. Charta Maris reg. Sicil. ann. 1289. ex Reg. Cam. Comput. Prov. sign. *Lindis* fol. 52: *Cum dicti castri (de Turretis) fortalicio, hominibus, vassallis... aliis, nemoribus, arbutis, micallatis, (f. nucalietis)... piscationibus, venationibus, Lactenderis, etc.*

* **LACTENUS**, *Lacteus* in Regula S. Cæsarii tom. 1. Jan. pag. 734. col. 1. et

2. ubi *Lactinus* legit Cangius. Vide in hac voce et *Laius*. Hinc *Laitisse*, Pellitii genus, a colore *lacteno* sic dictum, in Lit. remiss. ann. 1370. ex Reg. 100. Chartoph. reg. ch. 915: *Un timbre de vairs, quatre Laitisses et deux bourses*. Costumæ Paris. ex Reg. sign. Noster Cam. Comput. fol. 35. v. *Peleterie... Le cent de Letices et ermines, sij den. Lettice et Lettiche*, in Pedag. Peron. ann. 1296. ex Chartul. 21. Corb. fol. 355. v. *Lettiche*, in Lit. remiss. ann. 1454. ex Reg. 184. ch. 476.

* **LACTERIDIA, DOS**. [Lathyrus. DIF.]
* **LACTERO**. [Endive. DIF.]
* **LACTIARIDA**. [Lathyrus. DIF.]
* **LACTIBUSIA**. [Vulgo fleur de beurre. DIF.]

* **LACTICAPEUM, IUM, UM**. [Vas lactis. DIF.]

* **LACTICELLA**. [Endive. DIF.]
* **1. LACTICINA CARO**, Junior, tenerior, Gall. *Viande de Lait*. Stat. Cadubr. cap. 4. pag. 54: *Quod aliquis terrigena non possit nec debeat vendere nec alio modo dare alicui forensi carnes Lacticinas, videlicet agnos, edos, vitulos, etc. Lactianz, nude, appellantur in Libert. villæ de Tannay ann. 1352. tom. 6. Ordinat. reg. Franc. pag. 63. Vide Lactans.*

* **2. LACTICINA**. [Lacticinium. DIF.]
* **LACTICINATOR, TRIX**. [Qui, quæ mulgel. DIF.]

* **LACTICINIA**, Lactaria, Gall. *Laitage*, in Laudibus Papiæ apud Murator. tom. 11. col. 37. in Epistola Sixti IV. PP. ann. 1475. apud Marten tom. 2. Ampliss. Collect. col. 1480. in Consilio Hisp. ann. 1512. in Charta ann. 1550. apud Rymer. tom. 15. pag. 207. Adde pag. 210. et 211. Vide *Lactantia*. [Gloss. Philox: *Lacticina*, *δύλα*. Acad. Matrit: *Lacticinio*, *δύλα*.] *Vox sæpe occurrit in dispensationibus quoad cibos per quadragesimam.*

* **LACTICINIUS**. [Petit lait. DIF.]
* **LACTICOLOR**, in Excerptis vet. Auctorum apud Leibnitium tom. 2. Scriptor. Brunsvic. pag. 59:

Flammivola vincens rutilans in curribus aurum Nitro solo recubat, Lacticolor Amali.

Id est, Amethysti. Vide *Lactinus*.

* **LACTICOPIUM**. [Vas lactis. DIF.]

* **LACTICULARIUS**, Gloss. Gr. Lat. *Λακτουλάριος*, *Laticularius*, *Laticulosus*. Sic in MS. Sed legendum *Lacticularius* et *Laticulosus*. In Gloss. Lat. Gall. Gr. *Lacticulosus* perperam scribitur. [Pro *Λακτουλάριος* Martinius legit *Λακτουλάριος*: quod eodem redit quoad significationem: utraque enim Græca vox eum indicat vel qui caret lacte, vel qui parum lactis habet.]

* **LACTICUS**. [Lectica. DIF.]

* **LACTIDAVIS**. [Latum atrium. DIF.]

* **LACTIDES**. [Endive. DIF.]

* **1. LACTINA**. Vide *Lactena*.

* **2. LACTINA**. [Latrina. DIF.]

* **LACTINIA**. [Lactina. DIF.]

* **LACTINUS COLOR**, in Regula S. Casarii cap. 12. et aliorum, qui *Lactineus* dicitur in Vita S. Fulgentii Episc. Rusp. cap. 18: *Casulam pretiosam... ut ipse habuit, nec Monachos suos habere permisit. Subtus casulam nigello vel Lactineo pallio circumdatus incessit.* Ausonius:

Aut cunctis pariter versibus oblitus Fulvam Lacticolor spongia tepem.

Vide *Laius* et *Pseudolactinus*.

* **LACTIOPUM**. [Vas lactis. DIF.]

* **LACTIPA**. [Laitier. DIF.]

* **LACTIPHAGUS**. [Qui lacte vescitur. DIF.]

* **LACTIRIA**. [Lathyrus. DIF.]

* **LACTIS**, *Laitisse de poisson*. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684. *Les de harenc*, in altero Lat. Gall. ex Cod. 7692.

* **LACTISCERE**. [Lacessere. DIF.]

* **LACTORONES**. Ruffinus in Vitis Patrum lib. 3. n. 200: *Unus quidem deferebat nuxes, alius Lactorones*. Ubi forte leg. *Lactoriones*, ut fuerint fructus arboris, quam *Lactorim* vocat Plinius 1. 24. cap. 18: *Eque nota Lactoris vulgo est, plena lactis, quod degustatum vomitiones concitat.*

* **LACTOSUS**, *γαλακτώδης*. Gr. Lat. Gr. Lacteus.

* **LACTRUM**, Vasis genus. Charta Eduardi reg. Angl. pro castro Bellim in agro Petragor. in Reg. 138. Chartoph. reg. ch. 296: *De onere vierrorum (f. vierrorum) videlicet de onere hominis, unum denarium, aut unum Lactrum valens unum denarium.*

* **LACTUCATUS**, Crispatus ad instar lactuce capitata. Synodus Limensis ann. 1582. *Nec (Clerici) manicas thoracis gerant oculis expositas aut Lactucatas seu crispas*. Alia Terracon. ann. 1591: *Nullus Clericus subuculam collari et manicas rugatis seu Lactucatis deferat.*

* **1. LACTUCELLA**, Lactuca tenerior. Alex. Iatroscop. MS. lib. 1. Passion. cap. 32: *Succos ptyssane dabis et vitella otorum et matras jussellatas et Lactucellas.*

* **2. LACTUCELLA**. [Endive. DIF.]

* **LACTURIA**, Dea lactescentium frumentorum, apud S. Augustinum de Civ. Dei 1. 4. cap. 8. Vide *Lacturnus*.

* **LACTURIUS**, Porcellus nondum ablactatus, apud Lindebrogium in Glossis ad Codic. Leg. antiquarum.

* **LACTURIUS**, Vide *Lacturium*.

* **LACTURNUM** Pagani aiunt, dum mens adhuc lactescens est. Gloss. Sangerman. n. 501.

* **LACTURNUS**, Deus qui præest segeti lactanti. Johannes de Janua. Vide *Lacturia*.

* **LACUALIS**, Qui habitat in lacubus. Aves *Lacuales* et *morinae*, in Opusculo Gualvani Flammei apud Murator. tom. 12. col. 1011.

* **Lacualis** et *infernalis eques*, in Vita S. Walth. tom. 1. Aug. pag. 361. col. 2.

* **LACULA**. [Laculata vestis. DIF.]

* **LACULATA VESTIS**, Isidoro lib. 19. cap. 22. et Papiæ. *Que lacus quadratos quosdam cum pictura habet intextos... aut additos acu*. Sunt autem *Lacus*, Columelle lib. 1. cap. 6. spatia quedam quadrata, quibus distinguuntur granaria, ubi separatim reponuntur quæque legumina. Vide *Salmasium* ad *Vopiscum* pag. 518.

* **LACULUS**. [Loculus. DIF.]

* **LACUM**. Vide *Lactum* in voce *Lacta*.

* **LACUMARE**. [Lacunare. DIF.]

* **LACUMARE**. [Lacunare. DIF.]

* **LACUMIA**. [Baculum. DIF.]

* **1. LACUNA**, pro *Lacunar*, ut videtur. Litteræ Regis Angliæ ad Innocentium V. PP. apud Rymer. tom. 2. pag. 63: *Rex Regum... personam vestram, tamquam lampadem olei sacre doctrine refertam, in ejus (Ecclesiæ) Lacuna sublimiori constituit, ut igne divine charitatis accensa, non diutius lucerna ipsius claritas sub minoris status modio celaretur abdita, sed ut luceat, etc.* Lampades Ecclesiarum e lacunari vulgo dependentes attendit. Glossar. Græc. Lat. *ὀροζῆ*, *Lacunar*, *lanquarium*, *fastigium*, *culmen*.

* **2. LACUNA**, Lagena, vas vinarium. Chronicon Farfense apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 545: *Hordas et spelæ modium 1. musti Lacunas xx.* Et col. 564: *Ad pensionem in menses septem Lacunas Lx. musti mundi... de vindemia musti mundi Lagunas x. justas et operas tres.* Vide *Lagena*.

* **3. LACUNA**, Festo, *Aque collectio*. Will. Brito in Vocabul. MS: *Lacuna, quæ alio nomine dicitur Lacus, est receptaculum aquarum*. Ugutio et Jo. de Janua: *Lacuna, quæ alio nomine dicitur Lacus, et est fossa, ubi remanent aquæ post effusionem imbrum, vel ad quem confluant immundities: Et est proprie intra fores, sicut forica extra*. Gloss. Græc. Lat.: *Λακύνη*, *Lacuna*, *lacus*, *cisterna*. Alibi: *Ἰσοστάσιον*, *stagnum*, *Lacuna*. S. Augustin. 1. 3. contra Crescon. cap. 48: *Fustibus cæsus, in Lacuna lutulenta volutatus*. Charta Caroli C. ann. 23. Ind. 10. in Tabulario S. Dionysii n. 31: *Videlicet ad pisces comparandos, vel in piscatoris seu Lacunis congruenti ingenio acquirendos*. Charta Philippi Comitis Flandrensis pro Genobio Marcianensi apud Buzelinum pag. 351: *Excepto eo, quod ibi habet Aquicinctensis Ecclesia a rascia Pomeroi, usque ad rasciam Rullagii, et quod domino Warlemii in angulo suo licet habere tres tantummodo Lacunas, talis (f. palls) et viminibus compositas; sed nullam ex jure licet ei exercere piscationem per decurrentes aquas. [In aliqua spiritali Lacuna procul a tempestatibus conquiescere, in Epistola Gozechini Scholastici sub ann. 1000. apud Mabillon. tom. 4. Analect. pag. 372. *Lacuna ventris*, in Charta Roberti Fr. Regis apud Doubletum Histor. San-Dionys. pag. 825. *Ingluvies et Lacuna avaritiae*, apud Rolandinum Patav. de factis in Marchia Tarvisina lib. 11. cap. 17. tom. 8. Muratorii col. 340. ubi Cl. Editor annotat *Lactrocinium* haberi in uno Codice Ambrosiano.]*

Interdum *Lacuna* est aqua viva, non vero stagnans. Incertus Agrimensor: *Stagnum finale aliquoties direximus, et Lacunam, quæ interpretabitur aqua viva, unde ipsum stagnum erit.*

* **LACUNARIUS**, Qui lacunas expurgat. Julius Firmicus lib. 8. Math. cap. 21: *Operarios faciet, Lacunarios, et perpetuo infelicitatis onere gravatos*. Lib. 4. cap. 8: *Aut jubebuntur assidue Lacunas cloacasque purgare*. In Gloss. Græc. Lat.: *Lacunarius*, exponitur *λακύνιος*, [Qui lacunas effodit.]

* **LACUNARIUM**, *ὀρέφωσις* *Laquear*, in Supplemento Antiquarii. In alius Glossis: *Lacunarium*, *λακύνη*, (*Lacus*) *ὀρέφωσις*. Genitivo plurali *Lacunarium* usus est Vitruvius lib. 4. cap. 3.

* **LACUNULA**, Parva lacuna. Versus de Excid. Aquileiæ apud Endlich. Catal. Bibl. Vindob. tom. 1. pag. 301:

Semper ibi colubres et rane degent in Lacunulis.

* **LACUS**, Piscina. Glossæ Isidori: *Terripiscina, (ita Papias MS. pro terrigipona) quæ terra capiunt, id est, piscine, quas et Lacus rustici vocant*. Sulpitius Severus lib. 1. Hist. de Josepho: *Sed obsistente Ruben, cui a tanto facinore abhorrebat animus, in Lacum demissus, etc.* ubi Gen. 37. habet in *Cisternam*. Sanctus Hieronymus in cap. 6. Ezechiel: *Hoc autem Latinus lector intelligat, ut semel dixisse sufficiat, Lacum, non stagnum, sonare juxta Græcos, sed cisternam*. Græc. *λακύνη* est fossa, fossa, τάρπος. Vide *Lacta* [et *Laiteria*].

* **LACORA**, pro *Lacus*, enuntiatione

Longobardica. Charta Aistulfi Reg. Longobard. ann. 758. apud Ughell. tom. 2. pag. 106: *Et omnes Lacoras usque ad grumam seu silvam, etc.* Vide Huiusmodi Casinense tom. 2. pag. 17 Vett. Glossæ editæ ab H. Stephano pag. 827. [et Janus Laurenberg. in Supplemento Antiquarii.] *Lacorus*, *lacor*, leg. *Lacorus*.

1. LADA, Purgatio, qua quis per legem se purgat ab illato crimine. Est enim *Lada*, idem quod *lex*; quæ vox posterior pro ipsa purgatione canonica et vulgari crebro usurpatur, ut in voce *Lex* docemus. Capitula Ethelredi Regis § 1: *Et si domino ejus accusatur, quod consilium ejus frerit, et antea malum fecerit, assumat eum 5. Thainos, et idem sit sextus, et laidat se: et si Lada procedat, sit verus sum dignus: et non procedat, habeat Rex verum, et sit ipse fur utlagatus apud populum.* Mox: *Si Laga frangat et, etc.* Idem Ethelredus in Legibus apud Wanetyngum editis § 17: *Et ubi Thaynus habet duas optiones amicitie vel Laga, et amicitiam elegerit, stet hoc ita firmum sicut et ipsum iudicium.* [Vide Phillips. Hist. Jur. Angliæ tom. 2. pag. 264. sive Grimm. Antiq. Jur. Germ. pag. 856 et 858.]

Lada autem seu purgatio, alia simplex, alia triplex. Simplicem vocabant, quæ adhibebatur in levioribus criminibus, vel quæ exigebatur a viris nullo antea crimine infamatis: ita ut qui sacramenti seu juramenti iudicium subibat, siquidem vir erat famæ integrioris, aut de leviori accusaretur crimine, solus juraret: si vero antea fuisset de aliquo crimine inculpatus, aut si accusaretur de graviore delicto, tunc cum certo consacrato numero definito numero jurabat. Hæc distinctio utriusque *lada* discrete habetur in Legibus Henrici I. cap. 64: *Sacerdos qui regularem vitam ducat, in simplici accusatione solus, in triplici cum duobus sui ordinis jurat... et sit homo credibilis, qui non fuit accusationibus infamatus, et neutrum ejus frerit, vel juramentum, vel ordalium in hundredo simplici Lada dignus. In credibili, eligatur simplex Lada in tribus hundredis, et triplex Lada tantum late sicut ad ipsam Curiam obediatur: vel eat ad ordalium, et iudicatur simplex Lada perjuratone, et nullum unquam antejuramentum condonetur.* [Vide Legendum *Incredibili eligatur, etc.* Vide Phillips. de Jur. Anglos. not. 515.] Quæ quidem obscuriora sic interpretor, *Ladam simplicem* in credibili et non infamato, seu, qui nec in juramento, nec in purgatione vulgari reus inventus est, requirit: id est, ut in tribus hundredis, sive locis iudicis sacramento edito solus a se crimen diluat: quod repetitur cap. 67: *Sit omnis homo qui non fuerit accusationibus infamatus, simplici Lada dignus, sicut prædictimus, in credibili eligatur simplex Lada in tribus hundredis.* Mox hæc de triplici *lada* ingeruntur, quæ habentur dicto cap. 64: *Triplex Lada tam late sicut ad ipsam Curiam obediatur, et de omnibus unde accusatus juraret se sexto, sit iudicium 20. solidorum. In triplici Lada ferrum iudiciale triplex sit, i. 60. solid. quam triplicem Ladam intelligit Spelmanus de triplici ordalio, scilicet de ferro callido pensante 60. solid. id est, 3. libras. Verum triplex Lada non solum examen ferri candentis spectavit: sed et quamvis purgationem, atque adeo etiam purgationem per juramentum, quod*

cap. 65. *triplex accusatio* appellatur, in qua nulla sit mentio ferri candentis: *Sacerdos, qui regularem vitam ducit, in simplici accusatione solus, in triplici cum duobus ordinis sui jurat, etc.* Ubi *simplicem accusatio* est, quod mox *simplicem Lada* dicitur, quæ iudicatur *simplicem perjuramento*, seu præjuramento. Eodem cap. 65. *simplicem et triplex ordalium* appellatur: *Si quis adeo sit incredibilis hundredo, et a tribus tunc incusetur, tunc nihil aliud interveniat, quin ad triplex ordalium eat, et eligat accusatus alterutrum quod velit sive simplex ordalium, sive iurjurandum unius liberi in tribus hundredis super triginta denarios: et si jurare præcaudeat cum eo, eat ad triplex ordalium, et inducatur (i. iudicatur) triplex ordalium hoc modo: sumat quinque, et ipse sit sextus, et dominus compelletur, quod suorum aliquis prælatorum consilio suo fugerit, et antea malum fecerit, et assumat secum quinque credibiles Thaynos, et idem sit sextus, et inde se purget. Si quis amicus destitutus, vel alienigena ad tantum laborem veniat, ut amicum non habeat, in prima accusatione ponatur in Hengen, et ibi sustineat, donec ad Dei iudicium vadat. Et cap. 66: *Si quis a Viccomis, vel Justitia Regis legitime implicatur de furto, de incendio, de robaria, vel similibus, ad triplicem Ladam iure sit applicandus, tunc oportet ut die congruo 30. Consacratores habeat, quorum nullus in aliquo culpandus sit, et cum quindecim ex eis, quos Justitia elegerit, sextus decimus jurat, sicut eam dicitur. Ubi observandum, triplicem Ladam subisse graviorum criminum reos. Neque aliter simplex et triplex ordalium intelligunt Leges Saxonice, a Lambardo editæ, in quibus simplex ordalium occurrit in Legibus Ethelstani § 7. Ethelredi § 1. et Canuti cap. de Jurib. politicis § 20. 27. triplex vero in Legibus ejusdem Ethelredi § 1. in Legibus Canuti eod. cap. § 27. 54. quod triplex accusatio dicitur in Legibus Edmundi. Frustra autem his locis Lambardus et Spelmanus simplex ordalium, ferrum unius libre, triplex, ferrum trium librarum interpretantur. Nam triplex ordalium, vel triplex Lada, spectavit quasvis purgationes, ac purgationem quidem per juramentum, ut ex locis laudatis satis constat, quæ quidem perjuratio dicitur dicto capite 64. extremo Legum Henrici I. ubi definitur iudicari simplicem Ladam perjuratone. Perperam enim perjuramentum editum, quod mox antejuramentum vocatur, id est, sacramentum a solo reo factum, cum perjuratio appelletur sacramentum, quod reus cum Consacratores peragit.**

Atque ut in purgatione per juramentum in triplici *lada* vel ordalio augebatur Consacratores numerus, pro gravitate criminis, vel infamatione personæ, ita in purgatione per ferrum candens augebatur ferri igniti pondus. Leges Henrici cap. 67. laudato: *Et de omnibus unde accusatus juraret se sexto, sit iudicium 20. solid. in triplici vero Lada, ferrum iudiciale triplex sit, i. 60. solid.* Quorum quidem verborum eum esse sensum arbitror, ut simplex *lada* adhibebatur in criminibus, quæ eluuntur compositione simplici, quæ fuit 30. solidorum: triplex vero in majoribus delictis pro quibus multa triplex, 60. solidorum, irrogari solet a iudice, quam triplam compositionem appellatam alibi ostendimus.

Jam vero ferri pondus auctum in triplici *lada* docet præterea Formula adjurationis ferri candentis apud Lindenbergium et alios: *Incipit adjuratio ferri vel aquæ ferventis, in simplici unum pondus, in triplici tria ferrum æquiparet pondus, etc.* Quod vero pondus hoc loco, penes appellatur in Decretis S. Ladislai Regis Hungar. lib. 1. cap. 28.

Sed et in iudicio aquæ ferventis lapis fove suspensus in cacabum et aquam ferventem altius immittebatur, si triplex *lada* esset, quem reus extraheret. Eadem formula: *In aqua fervente accipiat homo lapidem, qui per funem suspendatur in simplici probatione per mensuram palmæ, in triplici autem unius ulnæ; manus vero sigilletur, et aperiat, ut supra diximus in consecratione ferri.*

LADA PLENA, Eadem, quæ triplex. Leges Henrici I. Regis Angli. cap. 11: *Qui ordinatum occiderit, et malignaverit, emendat ei sicut rectum sit, vel plena Lada neget.* Cap. 65: *Si quis furam gratis dimittat, emendat secundum veram ipsius furis, aut plena Lada pernegat, quod cum eo falsum nescivit.* Et cap. 18: *Francigena compellatur, juret se sexto: Anglicus liber triplici Lada, plano, (i. plana) vel simplici exigenti, vel iudicio neget.* Ubi quod *plena Lada* dicitur, plener *lei*, appellatur in Legibus Willelmi Nothi veni culis cap. 48. Vide easdem Leges Henrici cap. 64. 66 et 70.

LADARE, LAIDARE, LADIARE, Purgare, à Saxon. *ladian*, Purgare, per translationem Excusare, crimen eluere. Capitula Ethelredi Regis Angliæ cap. 1: *Et si domino ejus accusatur, quod consilium ejus frerit, et antea malum fecerit, assumat secum quinque Thaynos, et idem sit sextus, et laidat se: et si Lada procedat, sit verus sum dignus, etc.* Infra: *Et si dominus accusatur, quod consilio suo fugerit, laidiet se cum quinque Thaynis, et ipse sit sextus.* Leges Henrici I. cap. 65: *Si quis audito clamore, non exierit, reddat oversensse Regis, aut plano se Ladiet.*

A *Lada*, et *Ladare*, vel *Laidare*, deductæ voces nostris olim familiares, *Laid*, et *Lait*, *Laidir*, et *Laidange*, *Laid* enim et *Lait*, turpitudinem seu potius injuriam notat: sic *faire lait à quelqu'un*, est injuriam alicui inferre. Injuriam enim infert, qui alium accusat, et ad *Ladam*, id est, ad purgationem adigit. Usatici MSS. urbis Ambianensis: *Qui conques che soit à qui on fache Lait, et chil à qui on fait le Lait, se desent encontre chelui qui li fait le Lait, il ne doit point d'amende portant qu'il li ait fait le Lait, ne fourfait, ne cose qui monte à plus haute amende, n'a plus haut fourfait, que chil li avoit anchois fait, etc.* Alibi: *Cil amendera pour tous les Laid, et pour tous les fourfaits, pour la cuellée qui ara esté faite, etc.* Charta ann. 1247. in Tabular. Campanie ex Bibl. Regia fol. 848: *S'aucuns dit Lait à l'autre dans la ville... il paiera pour l'amende, etc.* [Le Roman d'Atthis MS.]

Et je alai le veus otroy.
Dites sans mesprier de moy.
Ne tenroy pas à raison
Dire moy Lait en ma maison.]

Assise Hiernsol. MSS. cap. 88: *Mettez sus moult de Lait et de vitains.* Cap. 309: *Ou consent ou seuffre que il fu ferus, ou Laidis, et le peut defendre.* In Voyage d'outremer du Comte de Ponthieu MS.: *Petit denora après ke li Soudans ot affaire, car un Soudans, qui à lui marci-soit, si li feist su terre Laid, et il pour*

vengier manda gent, etc. Ita etiam Laidir, pro aliquem maledictis incessere usurpat le Roman de Garin :

Sire, dist ele, con podé le sofrir,
Que li vœs vos Chevalier Laidir.

Hinc Laidange, injuria, convicium. [Ordinatio Galterii Domini Commercialis ann. 1265. ex MS. ejusd. urbis fol. 90: Item la femme qui dira Laidange à l'autre... payera v. sols à nous, iv. sols au Maire. Chartularium Calense pag. 32: De legiere bateure sans sanc, de Ledenges, comme de vilaines paroles dire... de la Lesdengours l'Abesse connoitra en sa court.] Guill. Guiart ann. 1296 :

Vers Ypre cheminent grant erre,
Pour faire au Comte Gui Laidenges.

Le Miroir: Soufri moult de Laidanges et de reproches vilaines. Adde veterem Consuetud. Normanniæ cap. 86. Monstreletum 1. vol. cap. 40. et Consuetud. Normanniæ cap. 51. 53. 86. et Pictavens. art. 17. Laidanger, in Chronico Flandriæ cap. 60. Le Roman de Garin :

Sire, fit ele, dont Bernard de Nesail
M'a Lesdanges devant le Roy Pepin.

Annal. regni S. Ludov. edit. reg. pag. 216: Si lor firent et dirent moult de Laidures et de blasphemés. Vituperes et Laidures, in Vita ejusd. reg. ibid. pag. 303. Laidoier, apud Petr. de Font. cap. 11. art. 2. pag. 88: Et ne quit pas aucuns amparliers ke s'onneurs soit amenuesies, s'il est Laidoies pour soutenir loiaument le droiture de se partie. Lédangier, in Lit. remiss. ann. 1409. ex Reg. 163. Chartoph. reg. ch. 483: Lesquelz compaignons se prendrent à desouler, vituperer et Lédangier de paroles le suppliant. Deslengier, eodem sensu, in Lit. remiss. ann. 152. ch. 290: Laquelle Jehanne eust Deslengies lesdites trois jeunes filles, pour ce qu'elles mengeoient du fruit de ladite Jehanne.

2. LADA, pro VIA. Vide Leda 3.

1. LADARE, LADIARE. Vide in Lada 1.
2. LADARE, perperare pro Ladare, quod Italice Ladare, probare sonat, in Decreto ann. 1191. inter Stat. Saonæ pag. 98: Lectis etiam dictis litteris, quibus Ladat proclamata in sententiam dictæ formulæ fieri et publicari, etc. f. mendum est pro Laudat.

1. LADMEN, LADMONES, f. Corvata, seu opera, quam dominis suis debent mulieres servare, a Saxon. Lade, Onus et Men nen, Verna, ancilla. [Guarardo in Glossar. Irminon. Ladmo est Pensum textile, mulieribus lidis vel obnoxilis impositum, velut confectio camsilium et sarcilium. Conf. Lidmonium in Litus.] Breviarium villarum ex MS. Folquini compilatum in Archivo S. Audomari: Faciunt in hebdomada 3. dies, et ancille sex Ladm. 6. alie ingenue faciunt unaquaque Ladm. 1/2. Infra: Ancille 12. faciunt Ladm. 12. Infra: Ancille 9. faciunt Ladm. 9. ... et de ingenue feminis 10. veniunt Ladm. 5. Rursus: Ancille 7. faciunt Ladm. 7. ... ingenue feminæ, unaquaque facit Ladm. 1/2. Iterum: Ancille 2. faciunt Ladm. 2. ... et de ingenue feminis veniunt Ladmen. 5. Rursus: Ancille que faciunt Ladm. 2. et alie ingenue feminæ, unaquaque facit Ladmen. 1/2. Denique: Ancille 3. faciunt Ladmones 3. ... alie ingenue faciunt unaquaque jus Ladmones 1/2. [Vide post Irmin. pag. 292. 294.]

LADRIDUS, Cucumer amarus, in Gl. Arabico-Lat.

1. LADULA, Species vasis. Joh. Longinus in Vita R. Kingæ tom. 5. Julii pag. 706: Indicibili lacrymarum perfundeatur imbre, ut Ladulam non mediocrem, que imaginem passionis Christi sustinebat; fletibus lacrymarum inundaret et rigaret... vas illud trina voce fletuum, etc. Vide ibi Sollerium. [Chart. ann. 1360. in Guden. cod. diplom. tom. 3. pag. 448: Antiquissimam Ladulam repertam in quadam cista sive archa... eandem Ladulam aperiens, thesaurum subscriptum cum sufficienti litterarum testimonio invenit. Germ. Lada est Arca, capsula.]

* LADUM. [Couperet. DIEP.]

1. LADUS, Eadem, ut videtur, notione qua Ladula. Guibertus de Laude B. M. cap. 10: Qui ocius sumto Lado cellarium reserat, sed priusquam in vas vina deponeret, etc.

2. LADUS, adject. f. pro Latus. Invent. bonor. Joan. de Madalhano ann. 1450: Item plus xij. scudellas Ladas stangi ponderis xv. librarum.

1. LEAMEN, Fimus, idem quod Letamen. Vide in hac voce. Stat. Taurin. ann. 1360. cap. 94. ex Cod. reg. 4622. Item quod nulla persona ponat Leamen, paleam... vel aliquid aliud sordium proiciat in mercatum vel in vias publicas solatas. Vide infra Litanus.

LEASIN, Fragmentum Petronii: Sed cum multi pularium obduri, frigori Leasim dico. Ex Gr. λαυζαίνω, fellare, apud Martialem. Vide Lecator.

LECORUS, Vide Lacora in Lacus.

LECAMEN, in Statutis Mediolanensibus 2. part. cap. 258. Vide Letamen.

LEDARE, pro Ladare: de quo in Leda 1. Diploma Rodulphi Rom. Regis apud Ludewig. tom. 2. pag. 240: Qui alium vulneraverit, non Ledabitur.

LEDA, Vide in Leda.

LEODORIUM, ex Gr. το λεοδωριον, vel λεοδωριον, convicium, Brocard. Silvester Girardus in Descript. Cambriæ cap. 14: Faciliam in sermone plurimam observant, dum vel sales, vel Ledoria, nunc levitanga, nunc mordaci, subequivocationis vel amphibolice nebula... emittunt.

LENA, Strabo lib. 4. densa Gallorum saga ληνω: vocari scribit: nempe Lena idem quod ληνω Græcis. Charta securitatis plenariæ sub Justiniano scripta, apud Brisson. lib. 6. Formulæ: Mappa valente asprionis siligua una, Lena vetera una, etc. Gregorius M. lib. 12. Epist. 16: Misimus Lenas 15. rachanas 30. lectos 15. Ennodius lib. 9. Ep. 17: Lenam et racanas, cum volueritis, coloris rubi aut fuscii mihi cum celeritate mittite. Vide Linna.

LEARNUM, Simulacrum, ληνω. Reg. Larum, statuta Dei. Castigationes in utrumque Glossar. Vide infra Lernum.

LESCIA, Tegumenta corporis omnia, que manu sustineantur. Vocabul. Susanna.

LESIVERPUM, LESOVERPIRE. Vide in Laisus.

LESOR, Qui ledit seu infert damnum. Statuta Eccles. Nannet. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 717: Vero domino facienda est restitutio... et Lessor possit solvere. Bis recurrit col. seq.

LESURA, Conradus II. Rex Siciliæ, in Charta ann. 1326. in Metropoli Salisburgensi tom. 2. pag. 162: Declaramus, quod Lesura nomine non letalis, contineri volumus quamcumque offensam, verbis, jurgiis, blasphemis, colaphis, alapis, et qualitercumque illatam dicto et facto, ex qua mors non fuerit subsequuta. [Vetus Inscriptio apud Gruterum 367. 8: Que

vixit mecum annis XVII. m. II. d. III. sine ulla animi Lesura. Lesura divitiarum, Detrimentum, apud Tertull. lib. de Patientia cap. 7.]

LETAMEN, Isidorus lib. 17. cap. 1: Et dicitur finus, quod fiat inus, quod vulgo Letamen vocatur, eo quod suo nutrimento leta faciat germina, reddatque pinguis arva et fecunda. Papias ex eod. Isidoro: Stercorare, est Letamine aspergere. Stercus dicitur, quod sternitur in agris; Idem est et finus, quod vulgo Letamen dicitur. Ugutlo: Fimus, stercus, quod per agros jacitur, quod vulgo Letamen vocatur. Cituntur Plinius lib. 18. cap. 16. Palladius lib. 9. cap. 5. etc. Vide Chron. S. Sophiæ Benevent. pag. 606.

LETARE ARBORES, apud eundem Palladium lib. 1. cap. 6.

LETAMEN, LETITIES, Letitia. Virgil. Grammat. pag. 9: Cum dignus Letitiam, jucunditatem animi significamus stabilem et quodammodo perennem, at Letitiam si dicamus subitam esse intelligimus; et Letamen gratiam cujusdam additæ gratulationis judicamus.

LETANIA, Vide Litanie.

LETASTER, Qui letum se ostendit, apud Festum in Obstrudant: ubi Scaliger consulendus.

LETI, Leticus. Vide in Leti.

LETIFER, Afferens letitiam, in Actis SS. Junii tom. 5. pag. 280. de SS. Arialdo et Herlembaldo: Vox Letifera, id est, Letitiæ plena, loco nostro insonuit.

LETIFICE, Lete. Liement, apud Joinvil. edit. reg. pag. 81. Lit. remiss. ann. 1355. in Reg. 84. Chartoph. reg. ch. 509: Cum dicitur exponens die festi assumptionis B. Mariæ Virginis... aliquos ex amicis suis in domo sua, ob dicti festi reverentiam, invitasset, et eisdem de bonis et epulis suis dare gloriose et Letificis preposuisset, etc. Nostri Lesce, a Letitia. Le Roman de Robert le Diable MS.:

De grant pitié et de Lesce,
Chascuns à Dieu les mains en dresce, etc.

Lesche, in Chron. S. Dion. tom. 3. Collect. Histor. Franc. pag. 167. Unde se Lescher, pro se rejouir, Gaudere, letari, in Chron. Bert. Guesel. MS.:

Quant la dame Foy forment s'en Lesce.

Rasleschier, Letificare, læte excipere, in Hist. Chron. ibid. pag. 167. et 25. Esleechier, eodem sensu, apud Guignevil. in Peregr. hum. gen. MS.:

Et de quelques sans vous fait ai,
Vous deschies plus Esleechier.
Che me samble, que courouchier...
Esleechie vous ou courouchies,
Se volde, etc.

Ejusdem originis videtur vox Gallica Lesse, pro Air, chanson, Cantilena, apud Joinvil. edit. reg. pag. 140: Il attendoit a oir ses graces tant que le menestrier eust fait sa Lesse.

LETIFICUS, Lætus. Ut sicut nos alterorum oculorum suspensione Letificus effect, in Concilio Tolet. XVI. inter Hispan. tom. 2. pag. 735.

LETITIUS, Adjectivum, ex voce letitia formatum, Plenus letitia. Commodianus Instruct. 28:

Sed vita privati juvenes senescere forte,
Letitias dies, perfruique ipsi parabant.

LETRUM, ἀποτροπή, Letum amittitum, apud Janum in Supplemento Antiquarii.

1. LETUS, Cui de debito factum est satis Charta ann. 1372. in Reg. Joan. ducis Bitur. ex Cam. Comput. Paris.

fol. 86. v. Idem venditor se habuit et tenuit pro contento, Lato et bene pacato.
 2. LÆTUS, Vigilans, attentus, Gall. Alerte. R. de Amoris in Speculo sacerdot. MS. cap. 57. de Vigilia.

Non vigilantes reprobantur, sed dormientes.
 A sponse Læta sunt adveniente recepta.

LÆYA, Silva, Gall. Laie, unde S. Germanus in Laie, id est, vicus S. Germani in Silva. Charta ann. 1294. apud Augustinum du Pas in Stemmatis Armoricis part. 1. pag. 149. Asserebat habere debere in Plessy et Laeya et aliis nemoribus usum suum, etc. 19 Vide infra Laia et Laia 1.

* LAFICUS, Cristula, DIEP.

LAFORDSWIC, Domini proditio, infidelitas erga dominum, in Saxonis Legibus (anuli politici cap. 61. 62) et in Legibus Henrici I. Regis Angli cap. 12. ubi ita emendat Spelmanus, ex Saxon hlaford dominus, et swice, proditio.

1. LAGA, LAGHA, Lex, a Saxon Lag, quod idem sonat unde Angli Law Capitula post Concilium Gratianum ann. 928. Aliquando fuit in Anglorum Laga, quod populus et leges (f. Reges) consilia regebantur, etc. Leges Henrici I. cap. 2. Mordra... que amodo facta fuerint emendantur secundum Lagam Regis Eduardi. Infra Lagam regis Eduardi vobis reddo cum illis emendationibus quibus pater meus eam emendavit consilio Baronum suorum. Eadem habentur in Charta Johannis Reg. apud Matth. Paris ann. 1213. et Ricardum Hagustad. de Gestis Reg. Stephani, ann. 1135. Eadem Leges cap. 54. Ubi vero aliquis eorum optionem habet per justitiam amicitia, vel Lagam, et amicitiam eligit, fiet hoc ita sicut ut ipsum iudicium. Cap. 66. Si quis ordinatum aliquem verbis emendationem altaris, Regi vel domino plenam mundbreche, vel plena Laga pernegat. Cap. 66. Laga Anglorum, Bene laga, etc. Vide Lada, Lex, 99 et Phillips de Jure Angloss. not. 300.]

LAGHA, Eadem notione Charta Guillelmi Comitis Flandriae ann. 1137. super confirmatione Consuetudinis villæ S. Audomari Laghas seu consuetudines ut prescriptas perpetuo eis concedo, et ratas permanere prescripto. Eadem habentur in Charta Theodorici Comitis Flandriae ann. 1128.

LAGAM EMERE, REDIMERE, soluta aliqua pecunia, vel multa definita legis compotem se reddere, vel idoneare et adlegiare se. Leges Ethelredi apud Wanelingum § 6. de accusatis. Et omnis emat sibi Lagam 12 oris, dimidium Landefrico, dimidium Wapentako. Et § 11. Et omnis monetarius, qui infamis sit, redimat sibi Lagam 12. oris. Vide Lacapum.

2. LAGA, La spada, in Glossar. Lat. Ital. MS.

LAGAANNUM, ut Lagan seu Lagannum, Jus quod dominis feudibus competeat in rebus, quas ad littus ejiciebat maris æstus, Charta Joannæ reg. Castel. et comit. Pontiv. ann. 1257. in Reg. 82. Chartoph. reg. ch. 383. Dams Ferrando primogenito et hæredi nostro Noellam super Summagu... et quicquid ibi habebamus... in salinis, in sale, in vareco seu Lagaanno.

LAGAMA, Idem quod Laga, Lex, consuetudo Mirac. S. Auctor. tom. 4. Aug. pag. 90. col. 2. Fratres discipline surgunt ab accubitu, et directo per Lagam graduntur in ordine, sanctuarium

intratari et gratiarum actiones Deo et Sanctis ejus pro impensis beneficiis relaturi.

LAGAMANNUS, Legalis, homo legis, non exier. ex Saxon. Lagh, Lex, et Man, homo; Lahman, in Senatusconsulto de Monticulis Walliæ cap. 3. apud Lambardum. 99 Judices vel scabini sunt Philippio de Jur. Angloss. not. 543. et Thorpio in Glossar. voce Lahman. Leges Edwardi Confess. c. 38. Postea inquisisset Justitia per Lagamannos et per meliores homines de burgo vel de villa. Domesdei. Comes Picot... habet hereditum de Lagemannis, 7 lib. et 1 polefridum et adma unius Militis. Apud Edwardum Cokum ad Littletonem sect. 73. lego, Lageman, 1. habens socam et socam super homines suos, seu juris dicendi potestatem atque ita hanc vocem accipi debere censet Somnerus in Glossario Saxonico, Thainos nempe seu Barones, qui Socam et Socam habent. De Lagemannis Danicis agit Jus aulicum Norvegiæ vetus cap. 83. et ejus interpretes Jaanus Dolmerus, ut et Joan. Stiernhookius lib. de Jure Saxonum vetusto pag. 14. 84. et alibi. Vide Legatia.

LAGEMANNUS, Eadem notione, apud Thon. Blount in Nonolexico ex Domesdei et Lincolnshire. Item in ipsa citat: erant 12. Langemanni, 1. habentes socam et socam.

LAGAN, seu LAGANUM, Jus illud appellabant, quod dominis feudibus competeat in rebus, quæ ad littus ejiciebat maris æstus: ratione cujus, quicquid navis, naufragium passa, contineret, eorum erat. Licet porro vox hæc prorsus barbara sit, nec cognita nisi posterioribus sæculis, jus tamen in naufragis, quod ea exprimitur, haud novitium recensere est. Atque ut prolixiori, nec fortæ injucundo parergo res minus trita, vocisquæ hactenus incertum etymon illustretur, ab ipsis antiquioribus Scripitoribus juris ipsius origo videtur repetenda. Legimus apud Sapatrum et Syrianum in Hermogenem pag. 107. Curium Fortunatum lib. 1. Art. Rhetor. pag. 46. et alios, qui varias judicis terminandas controversias proponunt, non res duntaxat naufragio deperditas, sed et quæ naves naufragium passæ continerent, Publicanorum fuisse, tanquam quæ ad Fiscum pertinerent: unde Juvenalis Sat. 3. Nec faci est ubicunque natat. Quod quidem adeo verum est, ut omni licet humanitati repugnaret, miserisque ac afflictis insuper durius attereret, in omnibus fere tamen regionibus jus istud receptum fuerit, quod nec Leges ipsæ subinde a Principibus latæ abolere potuerunt. Atque id quidem factum inde arbitror, ut quod barbaræ nationes, quibusque nihil erat cum humanioribus moribus commercium, lucri causa induxerant, sibi etiam eorum exemplo licitum putarent religiosi et probi Principes: scilicet legem deputantes, quod pagani per tyrannidem faciebant: ut ait Simeon Dunelm. lib. 2. Hist. Dunelm. cap. 18. seu, ut loquitur Honorius IV. PP. apud Odoricum Raynaldum ann. 1235. num. 30. Dum opinantur fortitan licita, quæ ab illis audierant tam longis temporibus usurpata. Scribit Paulus Venetus lib. 3. cap. 33. in regno, nescio quo, Eli vocato, si quando naris aliqua onerata præter vectorum ejus intentionem ad illam provinciam appulerit, puta tempestate aut alia necessitate id cogente, habitatores ejus rapere quicquid in navi inveniunt, gubernatoribusque ejus dicere: Institut-

batis ad aliam divertere provinciam, cum mercibus vestris, sed Deus noster et fortuna vos ad nos diraxit; et ideo accipimus, quod Deus et fortuna nobis miserunt. [99 Vide Mitterm. Princip. Jur. Germ. § 162. Murator. Antiq. Ital. tom. 2. col. 15. sqq.]

Quemadmodum igitur inductus passim iste in naufragis abusus aboleri non potuit, quod apud omnes fere nationes obtineret, factum inde, ut pro lege in mari recepta haberetur. Atque ita intelligendam putant plerique celeberrimam Leg. 9. D. ad Leg. Rhodiam (14. 2.), ex Volusio Mæciago, ubi porrectis Antonino Augusto libellus supplicibus a quibusdam, qui in Aegeo mari naufragium erant passi, et a Cycladum Publicanis expilati fuerant, Imperator hæc verba subintulit: Ego quidem mundi Dominus, Lex autem maris, subdens, velle se, ut controversia Lege Rhodia dirimeretur, ubi Imperii Legibus contraria non esset. In quo quidem Antonini responso, per se obscuro, enodando, insudarent celeberrimos Jurisconsulti, Scriptoresque alii, atque in his Alciatus lib. 2. Disput. cap. 5. Samuel Petitus lib. 3. Miscell. cap. 11. Seidenus lib. 1. de Maris dominio cap. 25. Isaacus Pontanus lib. 2. Discuss. Histor. cap. 15. Jo. Bapt. Burgus lib. 1. de Dominio maris Ligust. cap. 14. Claud. Salmasius de Modo usurarum cap. 5. etc. qui in variis abiere sententias. Sed eorum potior videtur, qui Imperatorem dixisse volunt: Licet mundi dominus sit, hæc tamen obtinere Legem maris, velleque se, ut controversia per Legem Rhodiam dirimeretur, ubi Imperii Legibus non adversaretur, atque huic explicationi non minime favet vox Lagan, quæ idem quod Laga, id est, Lex, sonat, cujus jure naufragorum res ac bona in dominorum potestatem cedebant, quæ quidem vox etiam cum maris adjuncto interdum scribitur: adeo ut quæ Laga maris primitus, postmodum nuda Laga dicta fuerit. In Charta enim Philippi Regis Franciæ, de qua mox, ita appellatur: Quitanus et remittimus in perpetuum in Lagan maris. Ex quo haud egre emendari possunt Leges Henrici I. Regis Angli. cap. 10. ubi jura regia recensentur: Hæc sunt jura, quæ Rex Angliæ solus, et super omnes homines habet in sua terra... thesaurus inventus, naufragium, maris algarum, violentus concubitus, etc. Nemo enim non videt, restituendum maris laganum pro algarum, quod nihil est. Scio, Spelmanum aliud etymon voci Lagan arcessere, a Saxonico scilicet Lagan, jacere, ut Lagan idem valeat quod ejectus.

Id porro in naufragio jus, quod Wreccum etiam appellatum suo loco ostendimus, in Lewellini, Gervasi filii Nortwalliæ Principis, Charta pro Abbatis Aberconweyensi ita esse dicitur: Concessi etiam eidem (Monachis) ut uti ei gaudere possint naufragio in omnibus terris suis et littoribus, meliori modo, quo in terris maris utar: videlicet quæcumque bona seu res per submersiorem, aut per fractionem, seu per aliud infortunium ad terras suas, seu ad littora terris suis conjuncta de mari evenerint, ipsa bona totaliter et integra sint ipsorum Monachorum. Neque duntaxat naves ipsæ fractæ et naufragium passæ, resque in his contentæ dominorum erant: sed et homines ipsi, qui in his vehebantur: adeo ut et per vim caperentur, et persoluto pretio a captivitate liberari cogentur.

Hujusce pravi moris usum firmat Albertus Stadensis ann. 1112. scribens, secundum prius iuris rigorem tam homines quam res, Regis ditioni mancipatos: hominesque ipsos, qui in navigiis istis naufragis vehantur, sub pretextu naufragii captivos. Sed præ cæteris inhumanæ prorsus consuetudinis exemplum insigne in Harald, qui postea Angliæ Rex fuit, præbuit Guido Pontivi Comes, qui eundem Haraldum in littoribus suis naufragium passum detinuit aliquandiu, rebus omnibus suis direptis, pro ritu loci, pro more gentis insulo, ut est apud Eadmerum lib. 1. Novor. Simonem Dunelmensem, et Willelmum Malmesbur. lib. 2. de Gest. Angl. cujus hæc sunt: *Barbarum et effrenatum morem regionis esse, ut qui evaserant in mari naufragium, in terra invehirent periculum.* Eddius Stephanus in Vita S. Wilfridi Episcopi Eboracens. cap. 13. de eodem Wilfrido, quem tempestas in Australium Saxonum oras eiecerat: *Gentiles autem cum ingenti exercitu venientes navem arripere, prædam sibi pecunie dividere, captivos subjugatos deducere, resistentesque gladio occidere, incunctanter proposuerunt.* Et infra: *Dicentes superbi, sua esse omnia, quasi propria, quæ mare ad terras projecti.* Quibus consona sunt, quæ habent Gesta Guillelmi Nothi: *Docuit enim avaritiæ calliditas Galliarum quasdam nationes execrandam consuetudinem barbaram, et longe ab omni equitate Christiana alienam. Illaqueant potentes aut locupletes, trusos in ergastula afficiunt contumelias, tormentis. Sic varia miseria prope ad necem usque contritos ejiciunt sepiissime venditos magno.*

Verum lex ista maris non Francorum modo propria fuit, sed ab omnibus ea state nationibus recepta, licet identidem nec semel, annexi sint Principes, ut omni prorsus contrarium humanitati abrogarent. Quippe Adrianus et Antoninus leges edidit, quibus culque res naufragio deperditas recolligere excluso fisco liceret, leg. 12. D. de Incend. (47. 9.) et leg. 1. Cod. de Naufrag. (11. 6.) ubi Antoninus legis suæ rationem hanc reddidit: *Quod enim habet jus fiscus in aliena calamitate, ut de re tam luctuosa compendium sectetur? Quo ista referri possunt Euripidis in Helena, v. 456.*

Ναυαγῖοι ἤκιστ' ἔτιβοι, ἀσάλητον γένος.

Exinde Jurisconsulti passim decrevere, res, quas mare ad litus eiecisset, vel quæ navis levandæ gratia pro vitando naufragio in ipsum mare essent projectæ, non pro derelictis, sed pro perditis haberi debere, ita ut si inveniantur, earum possessoribus restitui debeant. L. 21. D. de Amitt. possess. (41. 2.) l. 44. de Acquir. rer. dom. (41. 1.) l. 1. 3. etc. de Incend. (47. 9.) Atque ejusmodi Jurisconsultorum et Imperatorum decreta ac statuta intelligit Honorius II. PP. apud Hildebertum Cenoman. Epist. 67: *Priorum namque Imperatorum evanuit auctoritas, ut etiam earum rerum, quæ in tempestate maris, levandæ navis ejiciuntur, non amittatur dominium: non enim eas quis eo animo abijcit, quod habere vult, sed quod periculum effugere possit. Et qui res ipsas lucrandi animo abstulerit, furtum committit.* Testatur tamen Paulinus Epist. 37. pravum hunc sua adhuc et Theodosii M. state obtinuisse morem, quod Publicanorum fiscalium, atque adeo ipsorum Præfectorum avaritiæ ac prædationibus plerique attribuunt, qui jus a vi-

cinis sibi nationibus receptum et perceptum dimittere ægre poterant. Comuni denique Theologorum sententia definitum, ejusmodi prava Regum statuta ab restitutione non excusare. Summula Raymundi:

Qui bona naufragium patienti, sive ruinam, tollit, vel reperit, ab omnibus sit, nisi reddat. Est res alterius potius: principia, statuta. Nec consuetudo terret, nec Principia illam Excusat: depouitur, si Clericus hoc est.

Neque minori diligentia ac cura adhibita usum hunc abrogare annexi sunt Summi Pontifices, ac imprimis Gregorius VII. in Concil. Romano ann. 1078. Alexander III. cap. 21. ipsique Imperatores Occidentis, maxime Fridericus II. in Statutis, quæ habentur in 5. Compilat. Decret. tit. 3. cap. 4. in Charta Privilegiorum urbis Ratisponensis ann. 1230. et in Constitut. Sicul. lib. 1. cap. 27. Nam licet in istis Constitutionibus lib. 1. cap. 58. § 2. *Naufragiorum quæ curiæ debentur*, mentio agatur, id de iis intelligendum, quæ a nemine repetuntur. Idem Imperator in Charta ann. 1237. pro Viennensibus Austria apud Lambectum lib. 2. Comment. de Biblioth. Cesar. pag. 81: *Quandocumque aliquis Viennensium civium naufragium incurrit, res suas, quæ ab impetu torrentis manus hominum asportavit, libere possit repetere et habere a quolibet detentore, cum indignum penitus censeamus immisericorditer reliquias naufragii delineri per hominem, quibus rapacis luminis unda pepercit.*

Verum iis statutis, Publicanorum et Provinciarum Præfectorum prædationes in Regni Siculi ac Neapolitani littoribus non ita extinctæ, ut identidem non exercerentur. Exstat enim Honorii IV. Constitutio apud Rainaldum in Anna. lib. Eccl. ann. 1285. n. 49. qua prohibentur. Isaacium Tyrannum Cyprium ex hac tum ubique fere recepta maris lege. In Ricardi Regis Angliæ navigia naufragium passa, et ad Cypri insulæ littora, tempestatibus ac procellarum vi ejecta, manus violentas iniecit plerique arbitrantur. Quæ quidem sententia eo verosimilior videtur, quod ex Niceta in Andronico lib. 2. n. 5. docemur, in omnibus Orientalis Imperii provinciis usurpatam, eundemque Andronicum Comnenum Tyrannum ejusmodi deprædationes inhibere conatum fuisse, gravissimis propositis penis in eos, qui naufragorum bona diriperent.

Quod de Guldono Pontivensis Comitibus facinore supra annotavimus, satis declarat, in Gallia idipsum obtinuisse: quod etiam omnino firmat Hildebertus Cenomanensis Epist. 65. scribens, Britannicæ Comitum id sibi juris asseruisse in suis littoribus: *Præterea quidquid evadebat ex naufragiis, totum sibi fiscus vindicabat patriæ, passosque naufragium miserabilis violentia Principis spoliabat, quam rapina.* Verum Concilii Nannetensis Patrum suasionibus pravo huic juri renuntiavit Comes, quod postmodum ab Honorio II. PP. firmatum tradidit Hildebertus Epist. 67.

Comitis Armorici exemplo, Philippus Augustus Franciæ Rex, Comes Flandriæ, Comitissa Bononiæ, Comes Pontivensis, Bernardus San-Valericensis et Guillelmus Caynesensis Toparchæ, qui eodem singulatum in littoribus suis jure gaudebant in naufragos, Willelmi Campaniensis Remensis Archiepiscopi precibus et suasionibus, eidem perinde nuntium dixere. Binæ super hac re exaratae habentur Tabulæ ann. 1191. quarum

prior Philippi Augusti ea, quæ supra attulimus, verba præfert, quæ præterea *Laganum maris* prorsus se dimittere profitetur, quemadmodum dimiserat Flandrensium Comes tum fato functus. Altera est Willelmi Archiepiscopi Remensis, quæ prædictam Regis Philippi et Comitum ac Baronum cessionem confirmat, et anathema decernit in eos, qui hanc detestabilem consuetudinem (sic *Laganum* appellat) in posterum reducere conarentur. *Ad hoc dominum ac nepotem nostrum carissimum Philippum Francorum Regem cum cæteris, quos prænominaimus, Baronibus efficaciter induximus, quod ipse dominus Rex illud Laganum ex toto jussit, et libere in perpetuum remittit, sicut scripto ipsius patet authentico: similiter et omnes prænominati Barones pro salute animarum idem Laganum quitaverunt.* Charta Rainaldi Comitissæ Bononiæ et Idæ conjugis ann. 1286. ex Tabulario Regio: *In perpetuum quitos clamavimus a Laganum maris burgenses S. Audomari, et eorum res, quæ in terram nostram de Bolonesio et in terram nostram de Merc venient ad Laganum.*

Cum porro *Laganum* abrogarunt in terris suis supradicti Principes, id intelligendum de prava illa, quam descripsimus, consuetudine, quæ et homines naufragi, et res naufragio ad litus eiecisset, licet repetita, eorum erant: non vero de iis quæ a nemine repetentur. Proinde ita capienda Charta Florentii Abbatis S. Judoci et Willelmi Comitissæ Pontivi ann. 1288. in Tabul. ejusdem Monasterii S. Judoci: *Sciendum quoque, quod si Laganum evenerit in Comitatu B. Judoci, et homines de tenemento ejusdem Sancti fuerint accusati apud Comitem de Laganum, Abbas S. Judoci debet eos submittit in Curiam suam vocare, præsentem Comite, vel ejus Serviente, et ibidem, si poterit, pacem facere. Quod si querela ad voluntatem et arbitrium Comitis non poterit ibi terminari, Abbas S. Judoci accusatos super usurpatione Laganum usque Monasterium debet conducere, et non alibi, et ibi querela eorum judicio ejusdem, velle debet terminari.*

Sed et *Lagani* nomen longe post hæc tempora haud omnino extinctum docent Computa domaniorum Comitatum Pontivi et Bononiæ annorum 1363 1405 1465. et 1474. in quibus fit recepta *des Lagans, des grans et petits Lagans, et des gros Lagans*: ubi grandiora *Lagana* esse dicuntur, quæ 60. solidorum pretium excedunt. Sed ex ipso contextu satis apparet, has voces sumi tantum pro *ejectibus maris*, tisque rebus, ad litus a mari remissis, quæ nullius domini sunt, et a nemine repetuntur. In Computo ann. 1369. habentur *les Lagans venus par mer a Thormont*: id est, res, quas adversus maris æstus ad litus inveniunt.

Posterioribus tamen sæculis videtur id nomenclaturæ potissimum attributum rebus in mari deperditis, vel eiecisset, adhuc fluctuantibus, necdum ad litus appulsis, quæ inventoribus sunt. Quæ est sententia Bractoni lib. 3. tract. de Corona cap. 2. § 5: *Quæ si in mari longius a littore inveniuntur, ita quod constare non possit, ad quam terram vel regionem essent applicandæ, tunc quicquid ita inventum fuerit, erit inventoris, eo quod in nullius bonis esse dicuntur, et dicitur a nautis Lagan, et quod ideo occupanti conceditur, quia non est aliquis, qui inde privilegium habere possit, Rex non magis quam privata persona, propter incertum rei eventum.* Ex quo quidem jus naufragii triplex esse dixerunt: primum

quod *innatans*, seu *fluitans*, Angli *Flotson*, vocant; alterum, quod *ejectitium*, sive quod a mari fluctibusque in terram ejicitur, iisdem Anglis *Jelson*; tertium denique, quod *submeritum* dicunt, sive quod in fundo maris inventum est, quod *Lagon* idem Angli appellant, a Saxonicis, ut aiunt, sive Germanico *Liggen*, vel *Leggen*, non vero a ligando, ut voluit Cookius. At cum ex antedictis satis appareat, *Laganum* acceptum pro quovis naufragii jure, id est, tum pro rebus in mari deperditis, e mari ejectis adhuc fluctuantibus, tum pro his, quae ad littora ab astu invehuntur, dicendum est, complexum esse id genus naufragii, de quo Bracton quomodo *verecum* usurpant Statuta Alexandri II. Regis Scotiae cap. 25. Consuetudo Normanniae I. part. sect. 2. cap. 5. Brevis lib. 4. de Regis sup. dom. cap. 4. ubi etiam *Lagani* meminit, et alii.

Reges denique Angliae, qui id perinde juris in suis obtinere, seu usurpare, littoribus, ut est in Legibus Henrici I. loco laudato, ut illud omnino tollerent, curas etiam suas contulere, ut patet ex aliquot eorum diplomatibus, quae describuntur in Monast. Anglie. tom. I. pag. 237. et 322. Primus vero ex his Ethelredus in eo Fodere, quod cum exercitu Anlavi pepigit, cap. 2. 3. et 4. Edit. Saxonicae, apud Lambardum pacem ac securitatem indixit navibus et hominibus naufragium passis in demum sui provinciae, deinde sub primis regni annos pravam istam consuetudinem abrogare tentavit Henricus II. ut auctor est Wilhelmus Neubrig. lib. 3. cap. 28. Antiquam, ait ille, inhumanam circa naufragios consuetudinem in ipso regni sui initio eximia pietate correxit: atque ejusmodi hominibus ab aequoreo discrimine liberatis humanitatis officium exhiberi praecipiens, graves in eos poenas sanxit, quae forte illis in aliquo molesti esse, valde rebus eorum quippiam usurpare praesumerent. Cui simile aliud exaratum est ab Ricardo I. filio, cum iter Hierosolymitanum est aggressus, Messanae in Sicilia anno 1192. ut habent Rogerus Hovedenus et Bromptonus, quod firmatum est aho Henrici III. Statuto dato Mereweli anno regni 28. quod descriptum legitur in Regesto Constabulariae Burdegal. fol. 195. non modo pro naufragiis, quae ad Angliam, sed etiam Aquitaniae et Pictavorum littora acciderent, in quibus quidem Regum Angliae Statutus jus istud *Wreca* nomine donatur. Neque tamen ita abolitum, ut non aliquatenus revigerit in Aquitaniae locis maritimis. Testatur quippe Jacobus Billius lib. 1. Obsery. Sacrar. cap. 6. sua aetate in Insulis Rupellae vicinis omnibus oris illis maritimis viguisse crudelissimam illam Consuetudinem, ut si gravior quaedam tempestas navem aliquam multis ante detrimentis affectam, magnaue ex parte fractam in littus ejecisset, tantum abest, ut illi ad quos delata erat, ejusmodi calamitate commoverentur, ut eos ipsos, quod miseri essent, hostium loco et numero haberent, atque id omne, quod ab eis cum rabie ipsis reliqui fecerat, confestim deriperent: imo ne ab ipsorum quidem corporibus, si sua tueri ac retinere conati essent, manus interdum abstinere. Certe fatendum, non humane modo in hisce occasionibus sese etiamnum gerere provinciarum maritimarum praefectos. [Vide Ludov. XIV. Ordin. de rebus marit. ann. 1681. lib. 4. tit. 9.] Id porro Juris Christiernus II. Daniae Rex etiam dimisit, licet plus cen-

tum aureorum nummorum esset, ut auctor est Isaacius Pontanus. Vide Leges Scanicae Andreae Suenonis lib. 8. cap. 2. et Histor. Segov. Colmenarezii cap. 18. § 2.

Inter principes, quibus inhumana prorsus visa est isthaec consuetudo, annumerandus Casimirus III. rex Poloniae, qui pravo huic Juri renuntiat Literis ann. 1454. inter Leg. Polon. tom. I. pag. 177. Nos, qui rex catholicus sumus, sortem hujusmodi naturali et divino jure, sedisque Apostolicae decreto damnatam, velut crudeliter et injustam execramur, pollicemurque quod res et bona, cujuscunque ponderis vel valoris erunt, earum personarum quae in mari naufragio periclitabuntur, nunquam per nos aut officiales nostros, velut nostras aut juris nostri petemus aut requireremus; sed illas absque diminutione per eos, quorum ante naufragium fuerunt, aut eorum propinquiores demonstratione evidenti propinquitatem probantes et in usus convertendas beneplacitos decernimus colligendas. Contrariae consuetudini aut Juri, vel potius corruptelae pro nobis et successoribus nostris reventiantes; nisi forte nullus honorum hujusmodi extaret justis heres et successor, quoniam in casu illo bona ex naufragio habita nostra potestatis volumus subiacere. Huic praeverat Barinimus dux Pomeraniae Charta ann. 1274. inter Notas ad Orig. Pomeran. pag. 331. Notum esse volumus... quod nos omnes religiosiores, cum omnibus rebus ipsorum, id est naufragium passi fuerint, quod ab eis, ubicumque circa partes comitis terrae nostrae continget, receptimus in nostram protectionem et defensionem, volentes omnibus modis ipsos cum universis bonis et rebus ipsorum esse liberos et securos, nec ab aliquo advocatorum vel ministerialium nostrorum ullatenus indebita gravari vel molestari. Vide *Laganum*.

Multa hoc loco alia addi possent ad hunc firmandum inhumanum morem, quae consulto praetero, cum jam instituti rationem excesserim. Addo tantum, juris *Laganum* mentionem adhuc fieri in Historia Ecclesiastica Abbavillensi lib. 1. pag. 469. et apud nostrates olim usurpatum vocabulum pro eo, quod late patet et excurrit, ut sunt res, quae in mari fluctuant, nullos intra fines coercitae. Philippus *Mouskes* in Theodorico.

Si fiat de son tresor Lagan.

Et in Philippo Augusto:

Li Rois vol traire par Lagan,
Vers la Rocelle au Roi Jean.

Inter bona Ecclesiae Trajectensis apud W. Hedam pag. 246. I. Edit. recensetur *decima navium, quae illuc procellarum impetu feruntur, ac inventionis*. Vide Jacobum Godofredum in Tract. de Imperio, deque Jure naufragii colligendi, et Thesim in Academia Cantabrigiensis agitatam hoc tit. editam Londini ann. 1657: *Naufragia publicanorum esse, nec jus, nec rationem permittere*.

Nostris *Lagan* praeterea, idem quod Abundantia, copia, multitudo. Chron. Franc. ad ann. 1287. apud D. *Le Bouf* tom. I. Dissert. pag. cllj.

Cele année furent vis bon,
Et hic si fa à grant Lagan,
Pour quatre sols avoit l'ore tel
Qui fist bon pain et grant ocel.

Phil. *Mouskes*:

I ot ocia à grant Lagan,
Dost la terre le pis en l'an.

Hinc *Faire Lagan* ex eodem Philippo

supra laudato, est *Aounde*, liberaliter dare.

* *LAGANA*. [Lagena. DIER.]

* *LAGAPIS*. [Gemma. DIER.]

* *LAGARIUS*, (= Sanguinis racani sive *Lagarii* quae est lacerta magna. (B. N. ms. lat. 1072, p. 215).)

* *LAGADAGE*, Ejusdem notiois et originis atque *Lagedajum*, Dies legis, dies juridicus. Leg. Danicae apud Ludewig. tom. 12. Reliq. MSS. pag. 185: *Teneatur advocatus, sub poena trium marcarum, assumptis secum quatuor fide dignis, ad domicilium conspecti accedere et bondoni justitiam facere et regi; ita tamen quod prius servaverint ibi tria Lagadage*.

* *LAGADONUM*. [Ladanum. DIER.]

LAGEDAYUM, Dies Legis, dies juridicus, ex Saxon. *Lag*, Lex, et *Day*, dies; Anglis, *Lawday*. Charta Almerici de Lucy, apud W. Thorn. ann. 1280. § 12: *Una cum omnibus sectis Lagedayorum, quae Prior de Ledes, et omnes alii eorum tenentes debuerunt ad Laghadaya mea de Newenton per tenementa, quae de ipso tenent in hundredis praedictis*. Monasticon Anglie. tom. I. pag. 279. Sunt quieti de secta illius hundredi, excepto, quod villani sui ter in anno venient ad la laghaday ad presentandum Placita Coronae sine occasionibus.

* *LAGEMANNUS*. Vide *Lagamannus*.

LAGENA, Mensurae species apud Anglos, quae sic describitur in Assisa Davidis Regis Scotiae de Ponderibus et mensuris § 8: *Lagena debet continere 12. libras aquae, videlicet 4. libras de aqua marina, et 4. libras de lacu vel stagno, et 4. libras de aqua corrente et clara*. *Lagena debet esse in profunditate 6. pollices cum dimidio pollicis*. In latitudine inferiore debet esse 8. pollicum, cum dimidio pollicis, et cum spissitudine ligni utriusque partis: et in rotunditate partis superioris debet esse 27. pollicum: et in rotunditate inferioris debet esse 23. pollicum. Statuta Hospitalis S. Juliani, in Additamentum ad Math. Paris. pag. 163: *Habeant... qualibet septimana 14. Lagenas cervisiae*. Vide Iter Camerarii Scotici cap. 10. § 8. [Vide *Lagena arutinae*, in chart. Belg. ann. 1315. apud Lappenb. Orig. Hans. in indice.]

Fuit etiam *Lagena* non liquidorum duntaxat, sed et aridorum mensura. Fiata lib. 2. cap. 12. § 1: *Sciat, quantum bladum teneat Lagena, et quantum bussellos*. *Lagena butiri*, lib. 2. cap. 76. § 12. cap. 87. § 1. [Vide *De quolibet tonello seu Lagena varii operis*, in chart. Belg. ann. 1377 apud Lappenb. Orig. Hans. pag. 47. *Una Lagena (al. tunna) cum opere*, in chart. Novogorod. ann. 1228. ibid. pag. 159.]

LAGUNA, pro *Lagena*. Vetus Inscriptio 578. 1: *A positione, item a Laguna, etc.* Alia ibid. *A veste, item a Laguna*. [Chronicon Farfense apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 482: *Ad pensionem musti Lagunas II. et grani modia II.*]

* *LAGUENAS de musto*, ibidem col. 570. [Vide *8. Laguenas de oleo*, in Ratpert. Cas. S. Galli apud Pertz. Script. tom. 2. pag. 78.]

LAGUENNA. Charta Rogerii Regis Siciliae ann. 1187. apud Ughellum tom. 7. pag. 564: *Placaticum quoque piscium, quos Salernitani capiunt, ut pro mensura Laguenas nihil percipiant*. Alia ann. 1207. ibid. pag. 604: *Debent dare omni anno tempore vindemiarum 8. laurnas de musto mundo, quorum quatuor habeat 8. Laguenas iuste cartatorias, etc.*

LAGENA. Chronicon Montis Sereni

ann. 1196: *Cum redire disponderet, Imperatoris insidiis adeo arctatus est, ut publice navem ingredi non auderet; sed a fidelibus suis Lagena inclusus, et navigio illatus, sicque, donec in altum navis procederet, occultatus est.*

LAGENARES vel ORCULARES TERMINI. In quibus sunt lagene vel orculae, apud Vitalem et Arcadium Agrimensores pag. 258. Catus et Theodosius pag. 260: *Lagenas et orculas in finibus posuimus, etc.*

LAGUNCULA. Idem quod *Lagena*. Synodus Sodorensis in Mania: *Si vir vel mulier cervisiam vendendam pandoxaverint, Lagunculam decimalem Ecclesiae persolvant.* Gobelius Persona in Cosmodromio aetate 6. cap. 80: *Laguncula, quae vulgo barile dicitur, pro granis 5. venit.* [°° Isai. cap. 5. vers. 10. Vulgat.: *Decem enim jugera vinearum facient Lagunculam unam.* Hebr. r2.]

LAGENA. Charta Friderici II. Imp. ann. 1211. pro Ecclesia Panormitana apud Rocchum Pirrum tom. 1. pag. 141: *Et de vineis musti nupti puri Lagenas magnas 200. et de pede Lagenas centum.*

* LAGUNULA. [Gall. *Mesure de liquides*: « Solvi pro una lagena unius quartonis, et dimidii quartonis, i. lagena III. fulhetarum, III. Lagunularum et III. salmeriorum. » (Comptes de l'Archevêché de Bordeaux du XIIe et du XIVe siècle. — Arch. histor. de la Gironde, T. 22. p. 441.)]

* LAGERPUS. [Lagopus. DIEP.]
* LAGERUS. [Vestis quoddam genus: « Forma hominis erecti suas manus supra caput ipsius erigentis et in eis piscem tenentis et infra ejus pedes similem unius Lageri, i. rscam habentis. (B. N. ms. lat. 10272, p. 8.) »]

† LAGETA GALLINARUM, nempe censuatum, in Tabulario Solemniacensi.

* LAC-FESTE-MEN. Consacramentalis homo. [°° Homo Legalis, bonus integer. Conf. Rosenving. Histor. Jur. Dan. § 75.] Vide in Juramentum Leges Danic. apud Ludew. tom. 12. Rel. MSS. pag. 187: *Item quicumque cognatos non habet infra regnum, juret solus per Sanctos, quod cognatos non habet infra regnum, et postea defendat se manu duodena hominum, qui dicuntur Lag-feste-men.* Vide *Lada* 1.

LAGHA. Vide *Laga*.
† LAGHDAY. Vide *Lagedayum*.
LAGHSLIT. Leges Presbyterum Northumbrensis cap. 20: *Si quis apud Ecclesiam mercaturam exercent, Laghslit, id est, Legis violatae poena esto.* Ex Saxon. lagh, Lex, et slite, scissura. [Vide *Lahslita*.]

LAGI. Leges Rotharis Regis Longob. tit. 121. § 7. [°° 887.]: *Si coram ruperit super genuculum, hoc est, Lagi, componat solidos 20.* Vide *Largica*. [°° Conf. Graff. Thesaur. Ling. Franc. tom. 2. col. 222. voce *Lancha*. Angli hodie *Leg*. Vide *Lacca*.]

LAGIA. Charta ann. 857. apud Ughellum tom. 1. Ital. sacr. pag. 815: *Et per jam dictum collem descendit in fossatum, ... deinde pergit in Lagia, et per decursum jam dictae Lagiae descendit in furcam, quae vocatur, etc.* Ubi *Lagia* videtur esse *semita*, quam *Lee* dicimus. Vide *Lada*.

* 1 LAGINA. Cadus, dolium. Tract. MS. de Re milit. et mach. bellic. cap. 101: *Mittantur in caratellis sive Laginis, alias barilibus, etc.* Vide *Lagena*.

* 2 LAGINA. [Lagena. DIEP.]
* LAGINUM. [Laganum. DIEP.]
* LAGIUM. [°° Ad rationem 5 quatuordecim pro qualibet libra, difalcato La-

gio stater duc. 88. bol. 40. (Libri censuales S. Petri Romae, an. 1464.)]

* LAGIUS [Legitur in mandatis camere apostolice, apud Archivium Vaticanum, an. 1417-21, f. 156: « Propter retentiones factas sibi in solutionibus dicti laborerij quae secundum pacta fieri non debebant et propter Lagium florenorum sibi datorum, in totum quatuor florenos auri de camera. »]

* LAGOLETTA. Leg. distinctis vocibus *La Goletta*, Arelis nomen, vulgo *La Goulette*. Partum inter reg. Tunetan. et Pisan. ann. 1334. tom. 1. Cod. Ital. diplom. col. 1121: *Item si acciderit, quod curia regiae majestatis concederet alicui Christiano aliquo modo, quod barcae vel ligna ejus ventrent ad Lagolettam Tunisi, seu usque ad dohanam, teneatur ipsa regia majestatis similiter concedere ipsis Pisanis.* Vide *Colaz*.

LAGONA. Frigidodus de Vita S. Wilfridi cap. 43:

Tandem vestros blandis suggestibus atus
Incepitans, Italas sudabat credere chartas.
Ethnica sed nullis molliri corda Lagonis
Cadebat, virusque tegunt sub moeste nocrum.

LAGUENNA, LAGUNCULA. Vide *Lagena*.

† LAGUNA, ut supra *Lacuna*, *Lacus*, *palus*, *lial*, et *Hisp. Laguna*. Charta Edwardi I. Regis Angli. apud Hymer. tom. 2. pag. 19: *Prout semita transit per medium loci ejusdem, et versus Lagunam curvam... et ex hinc versus, etc.* Vide alia notione in *Lagena*.

* LAGUS. Comput. ann. 1399. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 155. col. 1: *Pro quatuor intorticiis, ponderis xvj. librarum cere, dando pro libra vij. albos, assendant ij. francos, x. grossos, x. denarios Turon. de quibus deducantur pro vij. libris cere Laque de vitoriciis habitis die Eucharistiae Domini.*

LAGUZADERA. vox Occitana. Charta ann. 1231. in Regesto Tolosano Camerae Comput. Paris. fol. 24: *Concessit eidem Abbati medietatem eorum, quae percipit idem Comes in dictis villis occasione de Laguzaderas. Verumtamen si dominus Comes dimittat vel derelinquat Laguzaderas, quod facere poterit, si voluerit, habebit medietatem illius servitii quod faciunt detentores earum hac de causa domino Comiti.* Vide *Aguadara*.

LAGHA. Signum, positio, positura, ex Germanico *Laeghe*. Traditiones Fuldenenses lib. 2. cap. 47: *Erinde in album fontem, et sic per nostra signa, (id est Laha) in Windimonseo.* [Apud Aremoricos *Lech*, *Lach* et *Liah* lapides aliquot sunt juxta vias in desertis locis tribus aliis lapidibus nullo modo elaboratis impositi, qui aperto latere uno utcumque speciem referunt altaris aut cellulae. [°° Vide *Lachus*.]

† LAHMAN. Vide *Lagamannus*.

LAHSLITA. LAGSLIT, etc. vox Saxonica, Ruptio Legis, transgressio Legis, poena violatae Legis: *Lah* enim et *lagh*, est Lex, *slit*, Ruptio, violatio. Sed praesertim Anglos-Danos ejusmodi poena spectavit, seu potius vox ipsa, ex eorum fortean Legibus desumpta, ut *wera*, et *wita* Anglos. In Gloss. Saxonicis post Lambardum edito, *Lahslite*, exponitur, duodecim ore: sunt autem ore, seu ore. Anglo-Saxonibus *uncia*, quarum 12. libram faciunt sterlingorum. Ita *Lahslite* multa fuit unius librae monetariae: varia ac diversa tamen fuit multa ista pro personarum discrimine, ut discere est ex textu Rossensi, laudato a Somnero. In *Lege Danorum erit reus forisfacturae, quam Dani vocant Lahslit.* In *Lege eorum*

liberalis *Lahslit* vocant decem dimidia marcae, hoc est, quinque marcae. *Hominiis alodium* (Hocland) habentis 6. dimidia marcae. *Villani Lahslit*, quam Angli vocant *Coarman* 12. ore. *Fædus Edwardi et Guthurni Regum* cap. 3: *Si Presbyter ad rectum terminum sacrum Chrisma non perquirat, vel Baptismum neget ei, cui necesse sit, reddat vitam cum Anglis, et cum Daniis Lahslit, hoc est, 12. oras.* Adde § 6. et 9. *Leges Henrici I. Regis Angli.* cap. 11: *Si quis Dei rectitudines per vim teneat solvat Lahslite cum Daniis, plenam veram cum Anglis, aut neget cum 12.* Infra: *Qui ordinis infracturam faciet, emendet hoc secundum ordinis dignitatem, wera, wita, et Lahslite, et omni misericordia.* Adde cap. 24. 66. et *Leges ejusdem Canuti* § 35. Perperam vero *Lahslite* scribitur in Legibus vernaculis Willelmi Nothi cap. 41. quod disjunctum, et sumus interpretati in nupera Editione Operum S. Anselmi Cantuar. Archiepisc. quam viro eruditissimo Gabrieli Gerberono debemus. [°° Vide *Thorp. Glossar.* in hac voce.]

LAESUS. Piscis species. Liber donationum Ecclesiae Ratisponensis in Metropoli Salisburgensi tom. 1. pag. 246: *Qui interrogatus... respondit, quod de Juvanensi Sede per totius anni circulum in ipso supra nominato lacu, una navis fieri deberet ad piscationem, alia de Castello sursum. tertia de Maninseo, excepto autumnali tempore, quando patuli pisces, quos vulgo *Lahsus* vocant, coire debent, etc.* [°° *Esox*, salmo. Germ. olim *Lahs*, hodie *Lachs*. Vide *Graff. Thesaur. Ling. Franc.* tom. 2. col. 163.]

* LAEUTUM. Navicula species, vulgo *Lahu*. Form. MSS. ex Cod. reg. 7857. fol. 36. r. : *Dictus delatus... quendam mulierem accepit... et contra voluntatem ipsius ascendere fecit quendam barcham sive Lautum (sic), cum quo Lahu ipsam portavit ad locum de Canco. Lit. remiss. ann. 1461 in Reg. 138. Chartoph. reg. ch. 78: *Cum quadam navicula sive barcha, vulgariter nuncupata Lahu, piscando venerunt.* Vide *Laudus* 1.*

LAIA. [°° Chartul. S. Joan. Angeriae. fol. 63. r. : *Addita magna parte ipsius sylve, secundum quod percalcatio facta est et Laia facta sunt in arboribus.* Ex quibus colligitur *Laia* proprie appellari arborum incisiones, quibus agrorum termini vel silvae portio caedenda designabantur. Vide *Lachus*. Hinc *Laiar* un bois est silvam vel illius partes ejusmodi terminis definire, in Charta ann. 1307. ex Chartul. Pontiniac. pag. 172: *Les trois parz (dudit bois) qui demeurent ausi comme elles sont arpentées, guées, départies et Laiées, etc.* Reg. 13. Corb. sign. *Habacuc* ad ann. 1510. fol. 36: *En prandant sur les marchans, quant on Layera le diz: bos, de chacun quartier vij. den. Alayer, eodem intellectu, in Chartul. S. Joan. Laudun.: *Chacun an, au temps que ly bois s'Alayront, ly dits abbé, et couvent penront une moitié à leur chois, et l'autre moitié desdits taillis à nous appartenendra.* Vide infra *Laya* 1. et] in *Lada* 3.*

* LAICALITER, LAICARUS. Vide infra in *Laicus*.

* LAICARI. [Laicum fieri. DIEP.]
* LAICIVA, Lixivia, Gall. *Lessive*. Charta ann. 1334. ex Tabul. D. Vencis: *Item quod nulla persona faciat Laicivam aliquam in fonte dicti castri.* Vide *Lexiva*.

LAICUS. Eucherius: *Laicus*, *Popularis*. [Addit Joh. de Janua. *Et dicitur a Laos*, (λαός) *Populus*; vel potius a *Laos* (λαί,

1300; *Lapis. Inde Laicus i. Lapidus; quia durus et extraneus a scientia literarum.* Charta ann. 1084. In Chronico Andrensi tom. 9. Spicil. Acher. pag. 350. Hoc autem totum factum est in generalibus placitis apud Gesnes presentibus Militibus et Laicis regionis Ginesensis. Albertinus Mussatus de Gestis Henrici Imp. apud Murator. tom. 10. col. 412. Ex civitatibus ceterarum legatis aderant et Paduani quatuor, Rolandus de Plaziola, Jacobus de Alvarotis, Johannes Henricus de Capite vacce, Judice, et Albertinus Mussatus Laicus. Recte pignoriis: Laicus hic opponitur Judicibus et Jurisconsultis, quod videlicet non esset adeptus gradum, ut vocant, doctoratus: quo sensu apud Joan. Villanum legitur lib. 9. cap. 135. de Dante Aligerio: Questi fu grande letterato, quasi in ogni scienza, tutte fosse Laico. Mirum enim admodum esse videbatur, tot litteras callere, et doctrinis fere omnibus imbutus esse, neque tamen ad magistratus apicem pervenisse; aliqui Laicus atibi distinguitur a Clerico.] Salvianus lib. 1. de Gubernat. Dei: Ut omnes Laici intelligerent quantum iram Dei timere deberent, cum a presenti poena filios Sacerdotis, nec meritum parentis exiperet, etc. Idem lib. 5. Atque hoc videlicet Laici tantummodo, non quidam etiam Clericorum seculares, non multi etiam religiosi, etc.

Charta ann. 944. apud Ughel. tom. 1. Ital. sacr. edit. ann. 1717. col. 551. Ego Eudo episcopus cum voluntate et consensu de sacerdotibus nostris, cardinalibus, presbyteris seu venerabilibus Laicis, etc.

Laicus, illiteratus, indoctus. Guillel. Neubrig. lib. 4. rer. Anglic. cap. 3. Laici estis, si percipere non potuistis vim verbi. Goffrid. Vindocin. lib. 8. epist. 8. Ad cuius objecta monachus, quia Laicus est, non Latina, quam non didicit, lingua, sed materna respondet. [Vide Haitaus. Glossar. German. col. 1209. voce Lay.]

LAICA COMMUNIO. Vide Communio 4.

LAICA LINGUA, Vulgaris, vernacula. Fundatio Tolosani Collegii Cisterciensis ann. 1286. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 1213. Clero et populo Latinis verbis et Laica verba (sic) vel lingua verbum Dei proponere valeant et etiam predicare. Inquesta ann. 1440. ex Archivo Abbatie Cassanæ in Bressia: Articuli lingua Laica et intelligibili voce expositi. Sententia arbitralis inter Dominos et Communitatem Calliani ann. 1497: Presentaverunt quandam Cedula in lingua Laica descriptam. [Doctrin. Alex. de Villa Dei qui vivebat ann. 1240: Atque legens pueris Layca lingua reserabit. Ubi Glossa: id est. Vulgari. Vide infra in Lingua.]

LAICI, dicti in Monasteriis, qui vulgo Conversi, Oblati, Donati. Vide Haefte-nium lib. 3. Disquisit. Monast. tract. 1. disq. 8. et Menardum ad Concordiam Regular. pag. 1028.

LAICALIS, ut Laicus, pertinens ad laicum. Laicalis habitus, in Capitul. Caroli C. tit. 1. Regalis et Laicalis potestas, apud Gerohum de corrupto Ecclesie statu ad Eugenium III. PP. tom. 5. Miscell. Baluz. pag. 180. Laicalia imperia, in Charta ann. 863. apud O. Calmetum Hist. Lotharingæ tom. 1. col. 307. Laicalis persona, in Chron. Andrensi tom. 9. Spicil. Acher. pag. 386. Laicalis patronus, in Litteris ann. 1410. apud Rymer. tom. 8. pag. 638. Laicalia officia, in Bulla Pauli III. PP. ann. 1549.

tom. 1. Maceriarum Insule Barbaræ pag. 255.

LAICALITAS, Proprietas, qua quis dicitur laicus, vel laicorum congregatio. Jo. de Janua.

LAICALITER, Johanni de Janua, More laicali: Layement, in Glossa Lat. Gall. Sangerman. [9 Charta Guill. episc. Paris. ann. 1245. in Chartul. S. Dion. pag. 492. col. 1: Girardus presbyter de Sere-nis recognovit coram nobis se tenere Laicaliter tantum, quod est dicere, sicut laicus et ad usus et consuetudines, quibus laici tenent, etc. Stat. synod. eccl. Corisopit. MSS.: Prohibemus omnibus et singulis viris ecclesiasticis nostrarum civitatis et diocesis, ne se Laicaliter ingerant in vestibus aut capillis, gestu vel sermone.]

LAICATUS, Laicalis conditio, distincta a clericali. Consuetud. Tolos. MSS. fol. 96: Si non in possessione clericatus sit, penes Episcopum erit, donec questio Laycatus... fuerit terminata. [9 Charta vet. apud Murator. tom. 5. Antiq. Ital. med. ævi col. 455: Terra vestra scripti sancti vestri monasterii, qui fuit quondam Timothei monachi vestri, qui in Laicatum Taurus vocabatur, etc.]

LAICARE, Clericatus ordinem abjicere. Chart. ann. 1218. apud Guden. Cod. Dipl. tom. 2. pag. 35: Si filius fratris mei, quod absit, Laicaverit. Alia ann. 1232. ibid. pag. 271: Si contingat Reinhardum riam ingredi carni, universæ, vel monachari vel Laicari, etc.

LAIDARE, LAEIDIA. Vide in Lada 1.

LAIGNERIUM, LAYNERIUM, Vectura lignaria, cui obnoxii erant tenentes seu mansiones, quam interdum pecunia redimebant, nostris Laignier et Loignier, a vocabulo Laigne et Loigne, quo lignum quodvis ad comburendum significatur. Charta ann. 1818. in Reg. 56. Chartoph. reg. ch. 583: In capponibus et redditibus capponum, censibus pecuniariis quibuscumque, Laignerio, vignis, curvis, etc. Alia ann. 1819. in Reg. 59. ch. 56: Item (concedimus) Laynerium extimatum sex solidos Parisienses valere per annum in villa de Bosco et de Parigiaco;... et in summa omnium prediorum, tam in pecunia quam Laynerio, curvis, capponibus, etc. Charta Odon. ducis Burg. ann. 1325. in Reg. 93. ch. 43: Item les bois de Tremblay, ou quel bois le chastellain de Brancion veut faire un Loignier pour soy chauffer chacun an. Infra: Laignier. Libert. villæ de Borbon. ann. 1204. in Reg. 61. ch. 306: Ma courrée dou bruit, et mon Leignier chacun an à feste Touzains. Charta ann. 1321. ibid. ch. 123: Li habitans de ladite ville doivent à leurdit seigneur le charroi de leurditz chevaux par chacun an deux jours, pour son Leignier charrier. Loignier, in alia ann. 1812. ex Reg. 60. ch. 229. Lengnier, in Stat. Joan. dom. de Comercy ann. 1386. Libert. Joinvil. ann. 1354. tom. 4. Ordin. reg. Franc. pag. 297. art. 23: Chascuns hernoiz de chevaux nous devrait amener une charrette de Loignes une fois en l'an, prise en nos bois de Jonville, pour faire nostre Loignier à Nouel. Loignier, in Lit. ann. 1857. tom. 6. earumd. Ordin. pag. 631. art. 4. Charta ann. 1889. in Chartul. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 5188. fol. 261. r.: La taille acoustumée à payer en argent chacun an de mes hommes, et le charroy dou Laignier du Noel. Charta vernacula Joan. comit. Pontiv. ann. 1177. in Lib. albo domus publ. Abbavil. fol. 167. v.: Le queene et oest heatre et toutes les

autres Laignes, etc. Lit. remis. ann. 1861. in Reg. 84. Chartoph. reg. ch. 266. En laquelle maison je ay mis ma Laigne et fagos, licet dicitur exponens aliqua ligna vel fagos in eadem domo non haberet. Stat. pro bono publ. ex Lib. rub. fol. magn. Abbavil. art. 16: Que toute la Laigne, le moriang et le carbon qui vient par karelle en la ville, et que la Laigne qui vient en naval, etc. Une busche, que l'en nomme communément à Abbaville une Laigne, in Lit. remis. ann. 1451. ex Reg. 184. ch. 184. Fabul. tom. 1. pag. 17:

Li vilains a demandé Laigne.

Hinc Laigner et Laignier, pro Bucher, Cella lignaria. Lit. remis. ann. 1391. in Reg. 142. ch. 97: En entrant en icelle tavernes l'exposant chey à un genoul en Laigner d'icelle. Alia ann. 1431. in Reg. 175. ch. 108: Le suppliant print ou Laignier de l'hostel une busche ou baston, etc. Vide Lignarium 1. et 2.

Allud vero sonat verbum Laigner, Obmurmurare scilicet vel increpare, in Lit. remis. ann. 1866. ex Reg. 97. Chartoph. reg. ch. 525: Après plusieurs paroles, sa femme il féry, et non contempt de ce, vint à Ysabeau sa chambrière, laquelle Laignoit ou respondoit despitusement.

LAINARIUS, LAINERIUS, Accipitris genus, vulgo Lanier. Vide Falco 1. et Lanari 2.

LAIRSCUM. Vide in Larricium.

LAIRWITA, LEYRWITA, LEGERWITA, etc. Stupri, seu concubitus illegitimi mulcta. Vide Spelmannum.

LEJERWITE, Leges Henrici I. Reg.

Angl. cap. 81: Quidam villani et qui sunt ejusmodi Lejerwitam et blodwitam, et hujusmodi forisfacta emerunt a dominis suis, etc.

LERWITE, in Charta ejusd. Henrici I. Reg. Angl. pro Monasterio S. Catharine Rotomag. in Regesto Norman. sign. P. in Camero Comput. Paris.: Quistas, liberas et solutas, de shiris, et de hundredis, et placitis, et querallis et de mudris, et de warpent, et scutagio, et gildis, et danegildis, et assisis, et hidagiis, et de operationibus pontium et castellorum, et de Leroite, et de hegelwite, et de floantnewite, etc.

LEJEWITE, in Charta Regis Henrici II. tom. 2. Monst. Angl. pag. 263.

LEGERWITA, Eadem notione. Bromptonus: Legerwite, (perperam Edit. Letherwite) est emenda pro corruptione nativa. Ex Saxon. legar, Concubitor, et wite, Mulcta. Leges Henrici I. Reg. Angl. cap. 23. de Forestis: Si quis blodwitam, fintwitam, Legerwitam, et hujusmodi forisfaciat, et inde veniat sine dividiations vel calumnia, placitum domini sui est.

LAISCUM. Lex Longob. lib. 1. tit. 19. § 8. [9 Rothar. 306.] Si quis roborem, aut quercum, seu cerrum, quod est modo Laiscum... incidit. Edit. Heroldi tit. 101. § 62. Seu quercum, quod est modula Ischal, etc. [Muratori], Quod est modula Iscol. Cod. Mutin. Quod est Modolaiscio; Estens. Quod est modula Hisclo.]

Leson, nostris, haud scio unde, Scamni genus. Lit. remis. ann. 1865. in Reg. 128. Chartoph. reg. ch. 228: L'exposant qui se apoiant à un banc, appelé Leson, qui estoit emmi la maison, etc.

LAISSA, Donatio, legatum, Gall. Legs, alias Lais. Vide in Divia 1. Les apud Bellom. Ms. cap. 12. pag. 30. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: Laysse, Prov. Legatum, quod in testamento di-

mittitur. Charta Matth. episc. Trec. ann. 1171. in Chartul. Arremar. : Ecclesia S. Johannis habebit... medietatem omnium oblationum, tam in omnibus Laissis mortuorum, quam in omnibus oblationibus vivorum. Vide in Lazare 2.

° LAISSAMENTUM, Cessatio, ab aliqua re discessio, Gall. *Désistement, délaissement*. Charta senesc. Ruthen. ann. 1310. in Reg. 49. Chartoph. reg. ch. 80: *Dicti macellarii... debent ipsum macellum tenere intus et extra, quilibet in perpetuum et sine excussatione partis, sine diminutione seu Laissamento causam.*

† LAISSERIA, Lacus, piscina. Charta Curie Suession. ann. 1210: *Recognoverunt etiam quod in lacu vel Laisseria dictorum Jacobi et Eremburgis, quod contiguum est dicto vivario S. Medardi piscari non poterunt.*

LAISUS, Sinus. Pactus Legis Salicæ tit. 49: *Et sic festucam in Laisum jactet. Forma traditionis, et transferendi domini. De vocis origine vide conjecturam Wendelini, [Grimm. Antiq. Jur. German. pag. 122. et Eichhorn. Histor. Jur. German. § 59.]*

LESIVERPUM, Cessio, gurgitio: *Lesoverpire*, Cedere, transferre, quasi in *Lesum*, id est, sinum alicujus *verpire*, festuca, quæ est signum traditionis, in *Laisum* seu sinum jacta, secundum Legem Salicam tit. 48: *Habetur apud Marculfum lib. 1. for. 13: Præceptum de Lesiverpo*, [Baluz. *Lesiverpo*, melius *Lesiverpo*, per manum Regis, ubi vocis *Lesoverpire* notio indicatur: *Quod ipsas villas in superscriptis locis nobis voluntario ordine visus est Lesoverpisse, vel condonasse*, [Eccardus in suis ad Pactum Legis Salicæ notis pag. 92. legit *Lesoverpisse*, observatque veteres etiam scripsisse *Lesoverpire*, et *Lesoverpire* pro *Laisoverpire*. Baluzius habet *Laisoverpire*.]

LAITHUNT, Vide in Canis.
LAIUS, S. Cæsarius in Regula ad Monachos cap. 26: *Vestimenta alio colore non induatis, nisi Laia, lactina et nigra nativa*. Idem in Regula ad Virg. cap. 40: *Omnia vero indumenta simplici tantum et honesto colore habeant, nunquam nigra, non lucida, sed tantum Laia, vel lactina*. Cap. seq.: *Tinctura in Monasterio nulla alia fiat, nisi, ut supra dictum est, Laia et lactina*. Idem repetit Cæsarius in Recapitul. cap. 7. ut et S. Aurelianus in Reg. ad Virg. cap. 22. et S. Donatus in Reg. cap. 68.

° LAIXA, ut supra *Laissa*. Charta ann. 1202. inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 60: *Quicumque homo vel femina aliquam Laixam vel donum de honore, vel auro, vel rebus suis pro amore Dei et salute anime sue ibi fecerit, illam Laixam vel donum, quodcumque sit, dono et confirmo ego per me et meos omni tempore valituram et firmam.*

† LALANGULA, Crustula. Laurent. in Amalthæa.

† LALLARE, Lac trahere, apud Papiam. Fustin. Joh. de Janua: *Lallare, Dormire vel lac sugere, lactere, et est verbum fictitium, i. de sono tractum. Cum enim nutrices pueris plorantibus præcipiunt dormire vel lactere, dicunt la la la la, i. dormi vel lacte: et est tractum a sono qui fit in ore pueri lactantis, scil. la la la: et inde tractum est Lallare, i. lactere.* Persius:

latus mamma. Lallare recessus.

Gloss. Lat. Græc.: *Lallare, 3262. tiv.* Inarticulatam vocem edere. Scaliger de causis Ling. Lat. cap. 38. *L quoque fa-*

cillina fuit, atque inter primas reponenda; lactentis enim etatis est.

† LALLUS, Nutricus cantionculæ *la*, ut somnus pueris inducatur. Auson. Epist. 16:

*Nutrica inter lammata
Lallique somniferos modos
Suscipit parvis labellis.*

Turnebus lib. 18. Advers. cap. 31. Deum interpretatur, qui præerat nantis illis balbis, quas nutrices pueris occinunt; secus vero Scaliger et alii.

* LALLATOR, [Qui lallat. DIEF.]

1. LAMA, Pectus: *Lama, Lacuna*. Gloss. Lat. Græc. *Lama*, κελύκειος τόπος. Ugutio et Joan. de Janua: *Lama, ma, est locus voraginosus, vel lapis in via abruptus. Lama, i. frustum auri, vel argenti, vel alterius metalli. Papiæ, Lamae sunt confractioes viarum, quæ fieri solent pluvia interveniente. Vita S. Mauri Episc. Casenatis n. 5: Locus scilicet nec præruptis cacuminibus sublimius ad alta porrectus, nec omnino depressus in ima, ad arvalis Lamae videbatur plenitiam coarctatus. [Ennius: Silvarum salus, latebras Lamasque lutasas.] Paulus Warnefridus lib. 1. de Gest. Longobardor. cap. 15. *Piscinam Longobar lingua Lamam appellari auctor est. [Papias: Lama, Piscina dicitur a quibusdam Barbaris.] Charta Alfonsi VII. Regis Hisp. a. 1182. apud Ypez. tom. 7: Et exinde per eam Lamam degenerari. Lama, Danti in Infer. cant. 20. usurpatur pro valle. Inde Lamina, parva Lama. Vide Ughellum tom. 6. pag. 845. tom. 7. pag. 1273. tom. 9. pag. 206. Chron. S. Bartholomæi de Carpineo lib. 2. pag. 1242. etc. [Vide Forellin.]**

° Stat. Mutin. rubr. 212. pag. 39. ve: *Fossata, quæ vadunt e sunt juxta stratum Ganaceti, serrentur et serrata teneantur, ita quod aqua discurrat in Lamam. Italis, Lama est planities, campus. Idem quod Torrens monte præcipiti devolutus, in Vita B. Cicehi tom. 1. Aug. pag. 661. col. 1: Diabolus serpens ejus felibus actibus insidens, aquarum violentia et pestilentia inaudite ita fortiter Lamam cæcis superioribus induit et irruit in ecclesiam præibatam, etc. Haud scio quid Lama significet, nisi sit membrum pro Sanctæ, vel Luna, in Charta Ann. 1309. ex Reg. 13. Chartoph. reg. ch. 164: Pro faciendâ quadam elemosina annis singulis in prima die Lame Quadragesimæ pauperibus ad ecclesiam seu villam de Chanzevo dicta die anno undecimque confluentibus.*

2. LAMA, Dæmonum species. Apud Gervasium Tilleberiemsem MS. lib. 3. de Otis Imperial. cap. 87. Lama dicuntur esse mulieres, que noctu domos momentaneo discursu penetrant, dolia o relent [i. deplent], cofinos, catinos, et ollas perscrutantur, et infantes ex cunis extrahunt, luminaria accendunt, et nonnumquam dormientes affigunt. Quo loco Lama aliæ videntur a Lamiis, de quibus ita cap. seq.: *Lamias, quas vulgo inasas... vocant... dicuntur autem Lamie... vel potius lanie a laniando qua laniant infantes. Eucherius Lugdunensis. Lama, in Esia, genus monstri, ut quidam affirmant. Vide Nilum Mon. lib. 2. Epist. 265. et infra in voce Striga, et Ughellum tom. 8. pag. 712. [Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 4120: Lama, genus monstri. Gall. Mare, vel animal.] [Vide Grimm. Mythol. German. pag. 597.]*

† 3. LAMA, Lamina, Gall. *Lame*, Ital. *Lama*. Translatio Crucifixi qui S. Johanni Gualberto caput inclinavit, in Actis SS. Julii tom. 3. pag. 458: *Jussit insuper, ut suis sumptibus tota crux argentea tela, quam Lamam vulgo appellant, convestiretur. Papias: Lama, fractura cujuslibet metalli in latitudinem ductæ. [Litt. remiss. ann. 1354. in Reg. 82. Chartoph. reg. ch. 351: Ipsam ense... apprehendit nuda manu per atomellam sive Lamam.] Vide Lama 1.*

* LAMBA [Lamina. DIEF.]

* LAMBADA. [Muræna. DIEF.]

† LAMBARE, pro *Lumbare*. *Crucifixum argenteum aureum habentem Lambare pretiosis lapidibus intextum, in Diaritis Trevoltianis ann. 1714. pag. 1827.*

† 1. LAMBELLUS, Transversa in capite scuti gentilitii tentia, vulgo *Lambel*. Conventions Ludovici Regis Siciliæ cum Arelatensibus ann. 1386. ex MS. D. Brunet fol. 1. v. : *Arma dicti D. Regis florum lili cum tribus Lambellis desuper. Vide Labellus.*

° 2. LAMBELLUS, Ornamenti genus, diminit fortassis a *Limbus*. Chron. Guill. Bardini inter Probat. tom. 4. Hist. Occit. col. 13: *In qua (tabula) erant descripta eorum nomina, qui in parlamento Tolosano sedere debebant, quorum præconisatione facta... acceperunt a fiscalibus regis vestimenta solemnia, pallia coccinea herminacea, Lambellos, (alias Cambellos) pileos ex denso panno serico cum circulo aureo. Vide infra *Lambus*.*

* LAMBETA. [Piscis: Perca lucto-perca. DIEF.]

* LAMBITIO, Actus lambentis. Vita S. Richardi Episc. Ciest. tom. 1. April. pag. 286: *Et sicut ex fluida materia ignis beneficio sal in solidam petre materiam, animalium infirmorum Lambitioni profuturum vertitur, sic, etc.*

LAMBITTA, Chronicon Trudonense lib. 1. pag. 350: *Item clavicellam ex auro, Lambittas duas argento textas, verilla quatuor, etc. [Legendum *Cambuttas* probabiliter conjectat Mabillonius tom. 3. Annal. Benedict. pag. 163.]*

° LAMBOYA, Fluvius, qui in Venenam labitur. Charta Henr. com. Trec. ann. 1172. in Chartul. Pontinac. ch. 72: *Concessi quod infra fines illos, quos claudit Lamboya fluvius, sicut in Vennam fluvium defluit et Venna versus Senonis currit, nec ego, nec alius... villam amodo constituemus.*

* LAMBRECLA, f. Imbrex, stillicidium, Gall. *Goutiere*. Charta ann. 1233. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 669: *Edificium cujusdam domus longitudinis viginti septem pedum et latitudinis decem pedum et dimidii, scilicet cupos, Lambreclas, columnas, spondas, mureas, positas in ea. Vide infra *Lambus*.*

† LAMBRICARE, Lacunare, Gallice *Lambriser, Lambrices*. Lacunar. Gall. *Lambris*. Vide *Jambricare*.

LAMBROFICARE, Tabular. Fossatense: *Apud Euriacum fecit Abbas appetitia, quæ sunt juxta portam domus super vineas, fecit Lambroficare, et caminum in eadem, et in altero solio fieri caminum ad opus suum et sociorum suorum, etc. Forte idem quod apud nos *Lambriser*, in lacunar camerare.*

† LAMBRUCATUS, Laqueatus, Gall. *Lambrisse*. Fundatio Monast. Celestinarum Suession. apud Marten. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 608: *Clastrum cum pilibus duri lapidis pulcre compositum, et mire desuper ligno Lambrucatum.*

† LAMBRUCHIUM, Lacunar, Gall. *Lambris*. Computus ann. 1202. apud D. Brunel de Feudorum usu ad calcem tom. 2. pag. CXLII. col. 2: *Pro palicio reficiendo*

x. sol. pro Lambruchio domus Fratris Garini XII. solid.

† LAMBRUSCARE, Lacunare. Vetus Charta apud Lobinell. tom. 2. Histor. Britan. col. 560: Postquam fuit Dux Britanniarum fecit eandem Ecclesiam Lambruscari.

◦ LAMBROISSARE, Lacunare, Gall. Lambroissier, alias Lambroissier et Lambroissier. Reg. A. 2. Cam. Comput. Paris. ad ann. 1821. fol. 50. r. Rex mandavit... viridario foreste de Brotona, quod ipse deliberaret fratribus Prædicatorum Rothomagensium dimidium arpentum bosci... pro Lambroissando eorum dormitorio et pro arders. Lit. remiss. ann. 1412. in Reg. 166. Chartoph. reg. ch. 286: Un chariot couvert afevre et Lambroissie de boys. Mirac. Mss. B. M. V. lib. 1.

Lors moestiers timent ors et sales,
Et lor cambres et lor grans sales
Font Lambroissier, paudre et poutraire.

A voce Lambris, Lacunar, tabulatum, vulgo Lambris, placher. Lit. remiss. ann. 1389. in Reg. 135. ch. 280: Jehan de Vendosme chevalier, nostre chambellan et seigneur de Feuillet, desirant de tout son cœur savoir la verité du cas, fist mettre et tapir secrettement sur le Lambriz de sa chambre un de ses varles. Cost. Paris. in Reg. sign. Noster Cam. Comput. fol. 87. v. Le millier de Lambriz, ij. den. Reg. sign. Pater ejusd. Cam. fol. 249. v. Item pour le millier de Lambriz de de ij. piés, et de ij. piés et demi l'un parmi l'autre, iij. den. Lambriz, eadem notione, unde Lambrucher, Contabulare, in Lit. remiss. ann. 1379. ex Reg. 115. ch. 162: Le suppliant se tint dessus la chambre, où gisoit son pere, qui est Lambruchés;... une des fois qu'il estoit sur ladite chambre, il vit par un pertuis, qui estoit ou Lambriz d'icelle, etc. Pedag. prior. S. Gondulf. ann. 1314: Le millier de Lambriz, iij. den. Vide Lambricare.

† LAMBRUCUS. [Lambricus. DIEF.]
◦ LAMBRUC. Vox contracta et forte mendosa, cujus tamen sensus satis est apertus, in Libert. Brianc. ann. 1343. tom. 7. Ordin. reg. Franc. pag. 724. art. 11. Considerans... quod in recognitione per ipsas universitates vel singulares personas dictæ ballivie Briancensis, de juribus daphnalibus faciendis... nulli possent incidere in Lambruc, ex ignorantia, simplicitate, vel rusticitate, etc. Id est, in errorem, quapropter multam falsæ declarationis incurrerunt.
◦ LAMBRUC. Tegulæ species, Imbrex. Stat. Verceil. lib. 4. pag. 82. v. Item quod fornarius faciat seu fieri faciat lapides, cupas, Lambros et cugnolios, cuiuscumque modi sint, bene cortos.

◦ LAMBUS. Ornamenti genus, idem videtur quod Diadema. Elog. Ludov. PII tom. 6. Collect. Histor. Franc. pag. 286: Non tomet, mi Rex. Lambus non aureis infiat; Non diadema micans mentis in arce sedet.

Vide supra Lambellus 2.

† LAMBAREUS. Vide supra Labdareus.

* LAMEA. [Lamia. DIEF.]

* LAMEN. [Lamina. DIEF.]

LAMENTATIO. Querela, actio, calumnia. Charta Hugonis Archiepiscopi Genuensensis ann. 1184. apud Ughellum: Si vero ante alium iudicem Lamentatio tractabitur, donationis a nobis factæ testimonium perhibebimus. Occurrit præterea in Charta ann. 1161. apud P. Mariam Campum in Hist. Ecc. Placent. in Reg. 2. part. Charta 17.

LAMENTATIO MENSURNA. Histor. Offæ Regis Merciorum, ex MS. S. Albani:

Offanus autem (Offæ filius, qui et Offa II. dicitur) oculos patris sui pis claudens, Lamentationes Mensurnas cum magnis ejulatus, lacrymis, et specialibus plangentibus, prout moris tunc erat Principibus magnificis, lugubriter pro tanto favore continuavit, obsequisque magnifice tam in Ecclesia quam in locis forinsecis completis, apparatu regio et celeberrimo in eminentiori Ecclesia penes Governiam urbem egregiam eidem exhiberi jubet sepulturam. Ex Spelmano in Monthday. Vide Mensurnum.

LAMENTATRICES. Vide Cantatrices.

◦ LAMENTECLA. Querela. Gall. Plainte. Lit. Joan. march. Montisfer. ann. 1355. ex Bibl. S. Gerin. Prat.: Dicebatur quod de nobis habebatis causam et veram materiam Lamentecla: tamen istud seu causam quare, dicere seu exprimere volebatis.

◦ LAMENTUM. Acta S. Sebaldi tom. 3. Aug. pag. 772. col. 2: Quod cernens devota mulier, que penitentium jam vitam agebat, quia circulum ferreum in Lamentum gestabat ad brachium. Id est, ut addunt docti Editores, in signum penitentis vel doloris de suis peccatis. Vide Circuli ferri in Circulus.

◦ LAMERA. Lamina, Ital. Lamiera. Hist. belli Ferojul. apud Murator. tom. 3. Antiq. Ital. med. ævi col. 1204: Et unus venit ad portam cum una hasta, super quam erat una Lamera ferrea cum sagittis accensis, putans ignem in porta infigere.

* LAMERE. [Lambere. DIEF.]

* LAMERIA. Thorax, Ital. Lamiera. Stat. datiar. Ripen. cap. 12. fol. 4. v. De qualibet soma calybis, ferri soldi, Lamieriarum et pectoralium, de penis duodecim, pro introitu soldi sex.

* LAMETATOR. [Lamentator. DIEF.]

* LAMIA. Vide supra Lama 2.

* LAMIARI. Fasciarii, [Leonardo] in Additionibus ad Vitam S. Antonini.

† LAMIARIA. Fasciatrix. Vide Fasciarii.

* LAMIGO. [Lama. DIEF.]

* LAMILA. [Lamia. DIEF.]

† LAMINA, ut piz tæda, inter παρινοῦς, in sanctorum Martyrum Actis recensetur passim. [Lamina ferrea aut ærea candens corpori admovebatur. Vide Forcellinum.]

† LAMINARIS NUMMI, Qui constant ex tenuissimis laminis, de quibus consulendus Joh. Christoph. Olearii Isagoge ad Numophylactium Bracteatorum, etc. Jenæ 1684.

† LAMINATUS, Laminis tectus, ornatus, Ital. Laminato. Testam. Gregorii XI. PP. Apud Acher. tom. 6. Spicil. pag. 681: Item legamus dicto monasterio Casæ Dei unum valde pretiosum jocale de auro et de argento et lapidibus pretiosis Laminatum et elaboratum, in quo est reconditum brachium S. Andree Apostoli.

◦ 2. LAMINA. Locus, ut videtur, ubi arundines seu canne cresunt; Lama quippe cannam dixerunt nostri, teste Cotgravo. Charta ann. 1258. in Chartul. ecel. Lingon. ex Cod. reg. 5188. fol. 234. v. Robelinus (debet) vj. denarios de Lamina Boisseries... Simon li tannieres iij. den. de Lamina et iij. den. et obol. Je boisseries. Laurentius Coque iij. den. de eadem Lamina. Hinc forte

◦ LAMINA CANDELÆ, quod instar canne sit candelæ. Inquisit. forestæ de Lyons in Reg. 84. bis Chartoph. reg. part. 2. fol. 118. r. col. 1: Abbas S. Audoeni... quitus de panagio propriorum porcorum per unum sextarium arens, et quinquaginta Laminas candelæ de dimidio pedis longas. Nisi Candelarum

fasciculos intelligas, quomodo Lama de gerbes, spicarum manipulus appellatur, in Lit. remiss. ann. 1371. ex Reg. 100. ch. 885: Lesquels supplians ont pris un porcel, une brebis, ... certains Lama de gerbes, etc.

◦ 3. LAMINA, Locus subterraneus, quod in longum, instar laminæ, protenditur sic dictus. Consuet. Neapolit. Mss: In domo conducta non licet conductori tenere vel habere paleam vel fenem, nisi locus conductus sit cripta vel Lamina.

◦ 4. LAMINA, Segmen Gall. Lambou. Alex. Iatrosoph. MS. lib. 2. Passion. cap. 78: Deinde si incancrierint ulcera, deponunt ste-cora varia et nigra, cum aliquibus Laminis putridarum carniarum.

* LAMINARIUS. [Lamineur. DIEF.]

* LAMINULA. [Lamella. DIEF.]

† LAMIRO. Blandus. in Glossis Isid. f. a Græco λαμπρός, Disertus, facetus, scurrilis.

† LAMISIO. Papias: Lima, Piscina dicitur a quibusdam Barbaris; inde Lamisio proprium. Sic multa sunt occulta.

LAMISSIO. Chron. Mss. S. Vict. Paris. ex Bibl. reg. fol. 10. r.: Lamissio dictus est, eo quod a lama, id est voragine fuit extractus. Vide Lama 1. [Lamissio secundus rex Langobardorum, apud Pertz. Scriptur. tom. 3. pag. 217. lin. 42. ex vet. Catal. regum in cod. legum Langobard. Vatican.]

* LAMITABILIS. Lamentabilis. Eventus dolorosus et Lamitabilis, apud Rymer. tom. 2. pag. 1075.

LAMNA, pro Lamina. Vett. Glossæ: Lamna, λαινα. Gloss. Gr. Lat.: Λαινα, λαινα, λαινα. Eadem: λαινα. Vincentius Belvac. lib. 30. cap. 79: Armati sunt autem corvis superpositis Laminis ferreis conjunctis, Laminisque vel corio brachia cooperiunt. Silvester Giralduus lib. 1. de Expugn. Hibern. cap. 21: Undique ferro vestiti alii lorice longis, alii Laminis ferreis aris consuti. Vide Meursii Gloss. in Aqva. Occurrit etiam apud Ulpianum et alios.

* LAMNISCA. Fasciola, apud Papiam; sed legendum Lennisci, ut apud Livium et alios.

* LAMORPHA. [Larva. DIEF.]

* LAMOSUS. Voraginosus, plenus lamis, apud Johannem de Janua. Vide Lama 1.

LAMPABILIS. Theodericus Monachus in Historie Inventionis S. Celsi Episc. Trevir. n. 5: Vir virtutum Egbertus Archimandrita Lampabilis. Fridogodus in S. Welfrido cap. 48:

Archonus Michael nitido Lampabilis ore.

Dignus forte, qui ut vir sanctus lampadibus ante illum accensis colatur. Italis lampo et lampo, est splendor, lampeggiare, resplendere; vel potius, quod ut lampas effulgeat. [Lampare, Splendere. apud Cassiod. Instit. Divin. Lect. 21. Complex. Apocal. 26. A. Gr. λαμπρο. Lampabilis apud eund. in præf. Psalter: Sermo Lampabilis. Vide Furnalett. Append. 1. ad Forcell. Lexic.]

† LAMPADA. f. pro Lampetra, Gall. Lamprois, Muræna. Chronicon S. Trudonis tom. 7. Spicil. Acher. pag. 509: Frequentissime magnæ portiones strutionum, tempore quo Lampada in usu sunt, inter duos una; sed et crassus piacie, que Balena dicitur, frequenter abunde ministratur.

LAMPADÆ, pro Lampades, a Pollione usurpari, ex MSS. Codd. observavit Salmasius. [Tabular. S. Albini de Nemore: Monachi debent unam Lampadam facere ardere nocte et die ante S. Corpus Do-

mini. Sed et apud Plautum: *Tene hanc Lampadam*.

LAMPADARE. Lampades supponere lateribus: tormenti species, quo in Martyres saeviebant Pagani. Vita S. Politi Mart. cap. 9 n. 17. *Tunc Imperator jussit eum in equuleo appendi, et Lampadari.* Alia ejusdem S. Vita cap. 6: *Jussit eum in equuleo suspendi, et Lampades ardentes lateribus applicari.* Acta S. Marcelli PP. cap. 4. n. 19. *Date Flammis ad latera ejus.* Prudentius lib. 1. *per strepitum.* in S. Eulalia. *Ultima carnificina dehinc, non laceratio vulnifica crate tenus, nec arata cutis, flamma, sed undique Lampadibus in latera, stomachumque furit.* Theoderetus lib. 8. Græcar. affect. pag. 112. de Martyribus: *Προβήναι δὲ τὰ ὄπλα τοῖς ἑθλοῦσι μαρτυροῦν, καὶ λάρνασι, καὶ ὄνοσι τὰς κείρας, καὶ τοῖς ἀρχαῖς ἐπιθεῖναι τοῖς ἕξοσι.* etc. Vide Lactantium lib. de Mortib. Persecut. n. 21. Palladium in Vita Chrysostomi pag. 188. Acta SS. Marii, Marthæ et al. n. 18. Acta S. Asclæ n. 5. Acta S. Dorotheæ n. 9. 17. S. Eulaliæ Virg. Barchinon. 7. Vitam B. Faustini et Jovite Mart. n. 1. Menologium Basilii in S. Crescente 13. 16. April. Martyrolog. Rom. 24. Novemb. Baron. ann. 259. n. 17. ann. 285. num. 5. etc.

LAMPADARE. Fulgere. Cassiodor. in Psalmum 43. *Ecce nobis Dominicus ordo dominus recalcante Lampadarit.* Vide *Lampabilis*.

LAMPADARIUM. officii ac ministris industrium dignitatum vulgo accensetur, tametsi de eorum munere haud constat: maxime vero Praefectis Praetorio, et Magistris officiorum adscribuntur apud Julianum Antecessor Constit. 37. et in Notitia Imperii, ac deinde inferioribus etiam Magistratibus ex Imperatorum indulto, ut quæstoribus seu Praefectis insularum apud eundem Julianum loco laudato, et aliis, in Constitutione Leonis M. et Zenonis, Cod. de Diversis Officiis. Concessum etiam Pontifici tractus Vicario, et Praefecto et Lampadibus quatuor uti possit, Justiniani Edicto 8. § 1. unde patet, plures fuisse Lampadarios majoribus Magistratibus, quorum princeps, *Prætorius Lampadariorum* dicitur in Novella Valentini 31. ex Theodosiano, quæ edidit Pithagoras, Optimum Magistro officiorum inscripta. [In porro *λάρνα* videntur appellari in veteri Inscriptione apud Sponium tom. 3. Itiner. part. 2. pag. 18. *Ἡρώδης Φιλίππου Ἡγ. λάρνα* τῶν *ἐπιτοκιστῶν* καὶ *ἀπογομῶν*.] In de Ministris sacrorum Cæris aut Proserpine, qui in us. sacris faces deferre solebant, agitur. Vide Polluc. Castelli de Ludis Græc. Meurs. de Eleusin. et Vandal. Dissert. 6. cap. 5. pag. 500. et seqq. Cum igitur lampades quatuor concedantur Vicario Pontifici tractus, satis apparet, Lampadarios non fuisse, qui lampadem Patriciam habere, ut accenderentur et miterent: quod voluit Brissonius, Pancriolus, et alii. Neque plures quam quatuor lampades habuisse magistratus ex eo colligo, quod inter insignia Praefectorum Praetorio, in Notitia Imperii totidem depinguntur ubi lampades, non lucernæ oleariae sunt, quod quidam volunt: sed candelabra cæris suis candelis instructa. Aderat præterea inter ea insignia Imperatoris imago, quæ aut Magistratui præferbatur, ut observare est ex Senatore l. 6. in formula Consularitatis 20. adeo ut lampades his concessas par sit credere ob ejusmodi imagines, cum deferri *πρὸς τὸν ἄρκα* et *πρὸς κεφαλὰς*, sole-

rent, ut docent Acta Synodi VII. act. 1. et Chronico Alexandrin. in Phoca. Neque id summis Magistratibus proprium fuit, cum et Imperatoribus præferrentur, quod produnt Herodianus in Commodo et in Antonino, Tertullianus in Apologetico cap. 31. et ad Uxorem cap. 2. et alii quod alii. Inde vero fluxisse, ut cum *faculis et acclamationibus*, cum urbes ingrederentur, Imperatores Occidentis exciperentur, quod tradit Lambertus Schafnaburgensis ann. 1077. non ausim affirmare. Verum ut sese res habeat, hinc videtur ortus apud Orientales Augustos qui ipsavult, ritus, ut a Lampadario in sacris liturgiis procederentur *πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον* καὶ *τὸν ἀρχιδιάκον*, ut auctor est Codinus de Officiis cap. 6. n. 4. 31. 41. cap. 7. n. 24. [quod etiam attigit Balsamon de Privilegiis Patriarch. pag. 445.] Mattheus Monachus de Officiis aule CP. xiv. *καὶ ἕσπερ τὸν ἀρχιδιάκον ἔχει.* Sed cur Lampadarii *Mensoribus* adjunguntur in Notitia Imperii, et in d. l. 61. C. de Divers. offic. (12. 59.) rationem aliam non perspicio, nisi quod ex Mensorum ordine essent, vel quod ut i. Imperatorem et Magistratus procederent. Vide Henric. Valesium ad Euseb. de laudib. Constant. cap. 1.

Habuit etiam Ecclesia Græcica suos Lampadarios, qui scilicet lampades ac faces præferbant Patriarchæ in Liturgiis, ut est apud eundem Codinum de Officiis pag. 9. Edit. Rôg. Quo etiam jure gaudebant Metropolitani *ἀρχιεπίσκοποι*, apud Balsamonem de Privilegiis Patriarch. [pag. 444. et 445.] Meminit Pachymeres lib. 4. cap. 16. *ἀρχιεπίσκοπος τῶν Βασιλέων καὶ τῶν βασιλικῶν ἐπιτοκιστῶν*, qui scilicet in Palatinis Ecclesiis lampadem Imperatori forte, aut ipsi Patriarchæ, vel alii Metropolitanano, in us. sacra facienti, præferbat. Docet præterea idem Pachymeres lib. 2. cap. 15. *βασιλικῶν καὶ βασιλικῶν*, symbola fuisse Patriarchicæ dignitatis, quæ ab Arsenio Patriarcha repetitit Michael Palæologus, cum eum abdicavit. *ἀρχιεπίσκοπος* dicitur eodem Pachymeri l. 7. cap. 28. quod duplici conaret lampade, de quo Meursius et Gretzerus ad Codinum. [Vide Glossar. Græcic. in *ἀρχιεπίσκοπος* et in *ἀρχιδιάκον*, col. 300. et 785.]

LAMPADARIUM PENSILE. Plures sustinentes lampades in Ceremoniali Episcoporum lib. 1. cap. 12.

LAMPABARIUM. Candelabrum sustinentes Lampadibus in Ecclesiis. Bulla Innocentii VIII. PP. ann. 1484. in Continuatione magni Bullarii Romi pag. 288. col. 2. *Inter magnum altare et Lampadarium.*

LAMPADARIUS. Lampas, lucerna, Gall. *Lampe*, alias *Lampier*. Invent. S. Capel. Paris. ann. 1376. ex Bibl. reg. *Item tres Lampadarii argenti pendentes in nave capelle prope portam.* Aliud Gallic. *Item trois Lampiers d'argent pendans devant la grant porte.*

LAMPADITAS. apud Virgil Gramin. pag. 122. *Lapides dicuntur de sua Lampaditate, quia ex eis lampades ignis accendantur.* Vide *Lampabilis*.

LAMPARE. Illustrare. Vita S. Turiani tom. 3. Julii pag. 619. *Miraculo ram complurium nomine clarissimo tantam vitam suam quam quandam in Ecclesia lucernam mirabili fulgore Lampavit.* Vide *Lampabilis*.

LAMPARIS. [UT INCEDULA. DIEF.] **LAMPAS.** Solstitium æstivum. Papias: *Lampas ideo solstitium æstivum dicitur, quia tunc Lampas solis claritatem et calorem majorem accipiat.*

LAMPAS OLEI. Mensura olearia, continens quatuor libras in pagis Lugdunensi et Belliocoensi, in aliis vero vicinis locis tres tantum libras, seu *quarationes*, ut libras vocant vulgari idiomate. Charta Sacristæ Montis Bertodi in Dumbis ann. 1467. *Sub servitio dimidie Lampadarum olei, mensuræ Villa-franco.*

LAMPAS. sic apud Jacobitas vocatur olei unctio variis in casibus adhibita, ut colligitur ex vet. Ordin. apud Asseman. tom. 2. Bibl. Orient. pag. 543. *Ordo Lampadis seu unctionis oleo, juxta ritum Syrorum et Aegyptiorum, in quinque officia divisus. Officium 1. pro infirmis 2. pro iter agentibus 3. pro quacunque necessitate. 4. pro gratiarum actione. 5. pro catechumenis, energumens et paritentibus.*

LAMPATES, LAMPESTE. [Fructus fici inter duas tortas pressi. DIEF.]

LAMPAX. Idem quod supra *Lampadarius*. Testam. Guill. de Meleduno archiep. Senon. ann. 1376. in Reg. 108. Chartoph. reg. ch. 338. *Item volumus et ordinamus, quod sumptibus et expensis nostre executionis, ponatur quedam Lampax in uno lampadario argenti, que perpetuo ardebit coram Crucifixo.* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657. *Lampasa. Prov. lampas, candela, fax.*

LAMPENA. Vehiculum splendidum, *λαμπη*, [Hesychio et] Polluci, cui est *currus regius*. Esaias juxta versionem Hieronymi cap. 66. 20. *Adducunt fratres vestros de cunctis nationibus domum Domino cum equis et rhedis in Lampenis mulorum, cum umbraculis in sanctam civitatem Hierusalem, dicit Dominus.* Editio vulgata: *In equis, et in quadrigis, et in lecticis, et in mulis, et in currucis.* Joan. de Janua. *Lapena*, seu potius *Lampena*, sunt stelle fulgentes. Italis *Lampana*, est lampas.

LAMPERIUS. ut *Lampadarius*. in Append. de B. Giando. tom. 5. Sept. pag. 726. col. 2. *Et obtulerunt et presentaverunt Lamperium magnum argenteum.*

LAMPESERIUS. 1. Candelabrum ad sustinendas lampades. Charta ann. 1323. n. 286. armat. Forojul. ex Archivo S. Victoris Massil. *Item 4. cruces de cupro, et aliam de fusto. Item 1. ferratum. Item 2. Lampeserius de ferro.*

LAMPESERIUS. adject. Ad *lamperium*, candelabri genus, spectans, dicit *Lampeser*. Leude m. Carcass. Mss. *Item de duodena cordarum darde-norum, j. den. et de cordis lampeseris, j. obol.*

LAMPETRA. Mustela, muræna. Onomast. Gr. Lat. *Μετρητα, Lampetra*, Gall. *Lamproie*. Perottus. *Mustela, quas a lambendis petris vulgo nunc Lampetas nominant.* Medicina Salern. *De mustelis quoque, quæ vulgato jam nomine Lampetra dicuntur, etc.* Vide mox *Lampreda* et Martini Lexicon in *Mustela*.

LAMPIFICUS. Splendidus. Stephanus Africanus in cap. 8. Vita MS. S. Amatoris Episcopi. [nunc edita tom. 1. SS. Maii pag. 54.] *Ipsa autem die Dominicæ Resurrectionis, utpote neophyta, ad sanctam Ecclesiam Lampificus ornamentis obsita processit.*

LAMPIMUM. Palpitum, analogium. Glossar. Isid.

LAMPRAGIUM. Præstatio quæ ex *Lampredis* seu muranis percipitur, vel locus us. capiendis aptus. Charta Ric. reg. Angl. in Reg. 81. Chartoph. reg. ch. 473. *Concedimus eis (monachis de Gratino) medietarias et vineas de Balu, et*

pecarias suas de Salta, et Lampragium eorum de Cornimansis.

* **LAMPREA**, ut mox **Lampreda**. Vide locum in **Atarbia**.

* 1 **LAMPREDA**, Mustela, muræna, Gall. *Lamproue*, Hisp. *Lamprea*, Ital. *Lampreda*, Germ. *Lamprid*, a *lampre*, si credimus Salmasio ad Tertullianum de Pallio, quia colorem habet *lampre*, non a *lambendus petra*, ut voluit alii Bernardi Monachi Ordo Cluniac. part. I cap. 17. Pro signo *Lampredæ* in mazilla cum digito simula punctos tres vel quatuor, propter illos punctos, quos *Lampreda* sub oculos habet. Occurrit apud Limbertum Sentent. Inquisit. Tolos. pag. 196 in Charta ann. 1212 apud Marten. tom. I Ampliss. Collect. col. 102, in alia ann. 1215 ex Archivo Monasterii Ville novæ, in alia ann. 1243 ex Archivo Ecclesie Lugdun. in Litteris ann. 1495 apud Rymer. tom. 8. pag. 423, in alia ann. 1422 apud eund. tom. 10. pag. 177, et alibi. Vide *Lampetra* et Menagii Etymol. Gallie. voce *Lampre*.

* **LAMPREDONIUS**, Eadem notione. Diarium Joh. Bruchardi in Probat. Commentariorum de Comines tom. 1. pag. 48. Ordinasse cum quodam cive suo amico, ut Conventum mitteret *Lampredonium optime paratum, veneno tamen imposito, et de pisce illo Lampredonio, dedisset gatto, qui gattus parte piscis sumpta cecidit et mortuus est.*

* 2 **LAMPREDA**, sic appellatur in ecclesia Cisterciensi Distributio annua ex proventus fortuitis dignitatum, ut vocant, qualem ecclesie, que fit in capitulo generali post Purificationem B. M. V. inter canonicos illius percipiende capies. Inter multa ea de re edita scriptura, que rancum perhumaniter communiavit abbas D. Courbon du Ternay, canonicus, et archidiaconus Carnotensis, antiquus est illud, quod descripsit ex Reg. capituli ad ann. 1313. *Die Jovis post Purificationem declaratum fuit per Capitulum generale, quod quicumque canonicus Carnotensis, qui non fecit et complevit primam residentiam consuetam in ecclesia Carnotensi, nihil percipere debet de Lampreda in crastino festi Purificationis B. M. V. Item declaratum fuit quod quicumque canonicus nihil debet percipere in Lampreda. Item de larariis est quod ex omni, qui non fuerint presentes in capitulo generali in crastino festi Purificationis B. M. V. antequam computatores in pleno capitulo super quarellis, ubi consuetudines inciperent ad computandum, de computo recesserint, nihil percipere debent in dicta Lampreda. Ibidem. xvij. Februarii die Luce an. 1355. multe in presens temporibus declarationes et statuta facte fuerunt de et super modo iurandi et distributionis Lampredæ quolibet anno in capitulo generali festi Purificationis B. M. V. quibus visis et attentis statutis et consuetudinibus ecclesie ab antiqua observatis, declaratum et observatum per capitulum, quod de cetero nullus canonicus aliquod per se, vel in Lampreda, que solent fieri, aut assistentibus quolibet anno in eodem capitulo generali festi Purificationis B. M. V. nisi talis canonicus sit in sacris ordinibus constitutus, qui suam fecerit et perfecerit stagium seu suam primam residentiam, et qui habeat dimissam canonalem, secundum consuetudinem ecclesie, et in Augusto precedente habuerit suam grossum in manu sua. Sequenti vero etate nonnihil in his statutis immutatum est, quod usus modernus docet. Hinc *Lamprellon* vulgo vocant quod*

Lampredæ additur ex solutis reliquis computi præcedentis Vocis originem alius perpendendam relinquat. certe non a *Lampreda*, pisce, cum Carnoti rarissima sit aut etiam nulla. Vide infra in *Revodum et Roburga*.

* **LAMPREDO**, Muræna. Gall. *Lamproue*. Consuet. MSS. monast. S. Crucis Burleg. ante ann. 1345. *Item quando dictus cellerarius dat Lampredones seu lucia in Adient. debet recipere dictus abbas xxx. Lampredones. Vide Lampreda.*

* **LAMPRESIS**, Eadem notione. Comput. ann. 1495. inter Probat. tom. 4. Hist. Nem. pag. 41. col. 2. *Pro emendo muræna sine Lampresis, etc.*

* **LAMPROBIUS**, Splendidus, apud Paganum, ex *lampre*. Splendidus et *pro*, Vita.

* **LAMPROIA**, Eodem intellectu, a Gall. *Lamproue*. Charta ann. 1170. ex Charta S. Nover Burdeg. *Cum ecclesia B. Severini conquereretur de Arnaudo Garcia, qui duodecim Lamproias, quas ei censualiter dabat, auferre non credebatur.*

* **LAMPUCA** [Lactuca, DIF.]

* **LAMPUGO** [Piscis, hipparus DIF.]

* **LAMPURIUS** [Canis species, DIF.]

* **LAMURIA** [Lemures, DIF.]

* 1 **LANA** seu Decima de lanis, in Anglia. Charta Edw. III. Reg. Angl. tom. 2. Monast. Angl. pag. 387. *Sicque dicti Magister fratres, et sorores, de decimis, quintadecimis, nonis, Lanis, et auribus et aliis que hinc, quieti et eronerat.*

* **LANA**, Vetus, Gall. *Toton*. Chronicon Carthense apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 111. *Erando dare debet ei quatuordecim modia xxx. vini decimatas, et cavi formis xxx. porcos in lardo xx. Lanis.*

* **LANA REGINA**, f. Eadem que nostris *Laine mere*, vel *Laine prime*, ut habetur apud D. Secousse tom. 3. Ordinat. Reg. pag. 234 in Edicto Johannis Franc. Regis ann. 1338. *Lana scilicet recentior, que de ipsa ovis detondetur, et alii dudum tansa præstantior est. Charta Wilhelmi Reg. Anglie. ex Chartulario SS. Trinit. C. 10. Ad cameram autem et ad Regem dederunt in Anglia Fieledem, et decimam de Lana regina.*

* **LANA GROSSA** vel **PRIMA**, Prioris semper conditionis. Gall. *Laine prime* vel *Laine mere*. Inquisit. ann. 1385. in Reg. 100. Chartoph. reg. ch. 133. *Per ordinationes regis caritur, quod nullus sit ausus a regno Francie extrahere Lanam grossam vel primam.*

* **LANA PERSA**, Ad caruleum colorem accedens. Partum ann. 1247 in Lib. nig. I. S. Valf. Abbavil. fol. 19. r. *Super predictis pannis, Lana persa et rubra, e erponis præstitis, duimus ordinandum, in hunc modum, videlicet quod dicti decanus et capitulum pro pretio Lanæ Persæ et panni vubei, etc.*

* **LANAM CARPERE**, seu *Carnivare*, lib. I. Capit. Carol. M. cap. 81. *100. 75.* Gloss. Carpit, *carpi*, *carpi*, *carpi*. Gloss. Gr. Lat. *carpi*, *carpi*, *carpi*. Plaut. in Men. ch. *Inter ancillas sedere jubeas, Lanam carpere*. Quidam Codd. habent *carere* de qua voce Salmasio ad Solin. pag. 298.

* **LANARI**, Lanam ferre, gerere, nutrire. Gloss. Lat. Gr. *Lano*, *carpi*.

* 2 **LANA**, Præstationis species Charta Theob. comit. Bies, ex Chartul. S. Joan. de Valle. *Cepistis octo solidos eractiois, quod vulgariter Lana dicitur, in terra S. Johannis de Valle. Sed leg. fortassis Lada vel Leda. Vide in Leudis.*

* **LANA DE GARBO**, « Sembra, ait Po-

« Idorius, *Stat. Senesi della Lana de Sec. XIII e XIV tom. 1. pag. 425*, che « le appellazioni di lana, o di panni del « Garbo si estendessero ad ogni sorta di « lana, e ad ogni specie di panni tessuti « con lana fatta venire da paesi occiden- « tali » eo quod vox *Garb* (unde etiam *Garbinus*) significat apud Arabos eam terrarum orbis partem, quam nos appellamus *Ponentem*. Stat. Bonon. ann. 1267 tom. II. pag. 72. *Statuimus quod nulla lana debeat habere tinturam, nisi fuerit Lana de Garbo* [FR.]

* **LANACUSSIN** [Linteamen, DIF.]

* **LANAGIUM**, Laneum opificium, lanificium, vel merces lanea, Gall. *Lainage*. Charta ann. 1316. in Reg. 53. Chartoph. reg. ch. 334. *Plures panni lanei fiebant in villa Tholose per nonnullos tectores, in quibus pannis terendo immiscebantur filaturæ, vocatæ tramadas sive filaturæ falsæ Lanagu, propter quod dicti panni fiebant et erant viciosi. Nam tales filaturæ, vocatæ tramadis seu falsæ Lanagu, coloras tincturarum capere non poterant commode. Libert. castri Montis-reg. ann. 1319. in Reg. 59. ch. 313. *Item quod ponderagium lanarum et Lanagiorum et aliarum rerum possint ipsi consules concedere certis personis gratis.**

* **LANAUOLUS**, Lanarum artifex aut negotiator, lanarius, Ital. *Lanauolo*. Stat. ant. Florent. lib. 4. cap. 5. ex Cod. reg. 4621. *Investigare teneatur potestas quoscumque mercatores et artifices, campores, Lanauolos, etc. Vide Lanarius.*

* **LANALIS**, Laniger, Gall. *Bête à laine*. Inquisit. ann. 1268. ex schedis Pr. de *Mazaugues*. *Requisitus que pignora portabant, dixit quod bestias, videlicet bestias Lanales, scilicet oves et multones. Rursum ibid. Vidit quod deportaverunt duas bestias Lanales. Vide infra Lanarius.*

* **LANANUS**, Lanam præparare vel tractare. Lit. Phil. VI. ann. 1334. in Reg. 69. Chartoph. reg. ch. 1. *Filer, tressir, fouler, Laner et taindre, comme de toutes autres choses, qui à mester de draperie appartient. Laner, in alia Lit. ann. 1402. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 514. At Laner, in Stat. ann. 1388 tom. 7. earund. Ordinat. pag. 217. est Lanam seu pilos carduis erigere, vulgo *Chardonner*.*

* 1 **LANARIA**, Lanificium. Leg. republ. Genuens. ann. 1576 part. I. cap. 3. tom. 2. Cod. Ital. diplom. col. 2158. *De larariis artes infrascriptas, nihil præjudicare nobilitati: artes scilicet serici, lane et pannorum, quas vulgus seateriam, Lanariam, vocat. Lainerie vero, pro foro ubi lana dividitur, in Charta Renaldi vicecom. Fales. ann. 1226. ex Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 242. v. col. 2. *Item la peloterie et Lainerie en ladite ville, pour dix livres.**

* 2 **LANARIA**, [Herba, BLANDONIA DIF.]

1. **LANARII**, Lanarum artifices aut negotiatores, Laniers, in Statutis Leodicensibus *Lanarius pectinarius*, in veteri Inscript. qui *λανάριος* et *κτενιστής* dicitur Scholiasta Apollonii, qui lanas pectit. *Lanarius coactiliarius*, in alia Inscript. coactillum artifex. [Vide Lanista.]

2. **LANARII**, LANERII et LAYNERII, Falconum species, nostris *Laniers*. Silvester Giraldus in Topogr. Hibern. dist. 1. cap. 18. *Falcones Hibernia præter generosos non habet degeneres enim illi desunt, quos vulgari vocabulo Laneros*

vocant. Describuntur a Friderico II. 1. 2 de arte venandi cap. 28. Adalberto Magno lib. 23. de Animal. et a Jacobo Augusto Thuano lib. 1. de Re accipitris, qui a Laniena eis nomen arcessit:

Hic verus est nobis, ubi ferula inempta parare
Nobilium mensis, atque exercere celum
Dicitur; Iode etiam ab Laniena est indita origo
Nominis.

[Alii a pills lanæ similibus etymon deducunt.] Certe Lanarii dicuntur Bromptono ex eodem Giraldo: *Desunt etiam degeneres falcones, quos Lanarios vocant.* Susymer Germanis appellari ait Albertus Magnus cap. 9. Ita porro ejusmodi falcones fortean dixerunt nostri, quod ita degeneres et ignavos vocarent, qui ut feminæ Lanarum pensis operam darent. Le Roman de Girard de Vienne MS.

Car teus est pource qui a corage fera,
Et teus est riches qui a le boner Lanar.

Le Roman de Garin MS:

On dira l'un que est mauvais et Laniers.

Le Caton en Roman MS:

Garde que tu sois de cheus,
Qui Lanier sunt et perechus,
Qui perechus est et Laniers,
De chevance est parchooniers.

* LANARIS, ut supra Lanalis. Lanares pecudes, Gall. Bêtes à laine, in Lit. remiss. ann. 1364. ex Reg. 108. Chartoph. reg. ch. 179.

* LANARIUM. [Filatura. DIEP.]

* LANARIUS. [Falcon lanier. DIEP.]

* LANARIUS, Reclarius. Gloss. Sangerman. MS. n. 561. Puto legendum Lanarius, qui idem sit ac Lanista, Gladiator, de quo infra. Reclarii dicti olim gladiatores qui adversus mirmillones pugnant, quod rete gerent sub scuto, ut eos involverent.

* LANASSARIA, Mulier, quæ lanas vendit, in Consuetudinibus Tolosæ part. 2. Rubr. de Debitis.

* LANATOR, Lanarum artifex, nostris alias Lanneur et Lanneur. Arest. ann. 1306. in Reg. Olim pariam. Paris. fol. 109. v. Cum inter textores ex una parte, et fullones et Lanatores pannorum Pruviniensium ex altera. questionis materia... mota esset, etc. Lit. remiss. ann. 1377. in Reg. 112. Chartoph. reg. ch. 118: Jaquemin Hermin de Niella le Chastel Lanneur de draps, lequel Lanneur requist, etc. Alim. ann. 1391. in Reg. 140. ch. 208: Robin Trebut pource varlet Lanneur de la ville d'Evreux, etc. Lanneur, in alii ann. 1450. ex Reg. 180. ch. 122: Henri Roche foulon et Lanneur de draps à Péronne, etc. Layneux, eadem acceptione. Lit. remiss. ann. 1474. in Reg. 136. ch. 1043: Glaude Fouaquier foulon et Layneux de draps... demourant à Troyes, etc.

* LANATRICES. [Belle-sœur. DIEP.]

* LANALATA. [Lanceola, herba. DIEP.]

* LANÇARE, Hisp. Lançar, Gall. Lançar, Jacere, mittere. Charta ann. 1351. Arm. Forojul. num. 55. ex Archivo S. Victoris Massil. Et tunc Lançavit contra ipsos lapidem.

* Hinc Lance à feu appellatur Machina bellica, quæ ignem emittit. Lit. remiss. ann. 1472. in Reg. 137. Chartoph. reg. ch. 223: Lesquels archiers allerent en la ville de Dieppe pour querir des Lances à feu et autres choses nécessaires, pour la tuition et défense de la place d'Arques. Vide infra Lanceare.

* LANÇASPETUM, LANÇASPITUM, Ar-

morum genus inter vetita recensitum in Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. 1.

pag. 270: Arma vetita intelligimus cultellum impunctatum de ferre, vel schinipum, falconem, cultellacum, penatos, lanconem, burdonem, Lancaspitum (Lancaspitum 59. 62.) etc. E notione vocum Spitum, vel Spetum, quæ jaculum, venabulum significant, opinor Lancaspitum nil aliud esse nisi tenue veru longæ hastæ infixum, vulgo appellatum Italice Spuntone, Gallice Éponton, quale ad amussim apparet in diagrammate tom. 1. pag. 260. n. 3. eorumdem Statutorum. [FR.]

* LANCEA, teste Diodoro Siculo 1. 5. Gallicum est vocabulum: προβαλλονταί λαντζαί, ac ἰκίνοι λαντζαί κλιόσσι. Varro apud Gellium lib. 15. cap. 20. Hispanicum verbum esse assertit et apud Nonium Sisenna videtur ad Germanos referre: Galli, inquit, materibus, Sueri Lanceis configunt. Isidor. lib. 18. Orig. cap. 7: Lancea est hasta, amentum habens in medio, dicta autem Lancea, quia æqua lance, id est, æquali amento ponderata vibratur. Hinc Elymo atcumque favet Servius cum ait: Amentum, lorum, quo hasta media reliquitur. Festus denique a voce Graeca λαντζα, Lanceam dictam vult. Gloss. Lanca λαντζα. Hispani Lanca dicunt, Galli Lance, Germani Lanz, unde Lancknecht, militem peditem et lancearium vocant. Vide Cluverium lib. 1. Germ. ant. cap. 41. Lancearium mentio est in Legibus Wisig. lib. 9. tit. 2. § 9. Burgund. tit. 18. § 2. Ripuar. tit. 36. § 11. Capitul. 2. ann. 805. cap. 5. Capit. 2. Capitul. 3. ann. 806. cap. 1. Capit. 2. ann. 813. cap. 9. Capit. Pipini regis Italiae cap. 36. Leg. Longob. lib. 1. tit. 37. § 2. 1. 2. tit. 4. § 2. [Carol. M. 20.] Henrici I. Reg. Angl. cap. 23. in Vita S. Eucherii Lugdun. p. 78. Edit. Chi. flet. Apuleius, 10. Lanceam longissimo hastis conspicuam, dixit pro ferro seu cuspidis lanceæ. Alii lanceam, pro λαντζα, posuit, unde forsitan et originem trahit. Lanceis prævaluisse Francos nostros docuimus in Notis ad Alexiadem. Vide Silvestrum Giraldum in Itiner. Camb. l. 2. cap. 5. et supra in Arma, et Flammulum.

* Unde nostris Lancegay, Spiculi seu jaculi species. Lit. remiss. ann. 1388. in Reg. 137. Chartoph. reg. ch. 63: Icettus Jehan Douclet embeu de l'annemi à tout une Lancegay, d'ayge, costel ou espee, etc. Dart ou Lancegay, in alii ann. 1388. ex Reg. 145. ch. 9: Lance genetaire ou javeline, eodem sensu, in alii Lit. ann. 1474. ex Reg. 136. ch. 1033.

* LANCEA, pro Milite, qui Lancea utitur in bello, eujusmodi sunt, qui Militum signitate et nomine gaudent. Gobelius Persona in Cosmodromio etate 6. cap. 77: Alii enim ex centenis, alii ex sexagenis Lancearum millibus, alii ex tot millibus armatorum eam (gentium multitudinem) constituisse contendunt. Adde pag. 283. 282. 283. etc. [Descriptio apparatus bellici apud Marten. tom. 2. liti. liter pag. 379: Lancea autem quilibet continet equites ternos... Summa omnium equitum Lancearum quatuordecim millia.] Chronicon. Flandr. cap. 103: Et estoient nombre: à quatrevingts mille Lances et dix mille archers. Cap. 114: Or estoit la somme des gens d'armes nombreés dix huit mille Lances, de gens tous receus et escrits à gainc du Roi, sans les autres Lances, et disoit-on qu'il y avoit bien 200. mille chevaux. Lanceis uti vetantur servi, lib. 6. Capit. cap. 271. novæ Edit.

* Confeder. inter Carol. VI. reg. Franc. et Florent. ann. 1380. ex Reg. D.

Chartoph. reg. ch. 6: Commune Florentie tencatur mittere, tenere et supplere mille Lanceas, computando tres equites pro una lancea. Steph. de Infestura MS. ubi de Innoc. PP. VIII: Fertur ad papam fuisse transmissas litteras regis Franciæ, quibus continebatur... se missurum... centum Lanceas more antiquo, quarum unaquæque dicitur habere quinque milites vel homines.

* LANCEA, Vexillum, signum militare, quod hasta seu Lancea affligi solebat. Lit. remiss. ann. 1451. in Reg. 185. Chartoph. reg. ch. 257: Comme le suppliant nous a servi comme archer sous la Lance de nostre amé et féal Jehan de Lezay chevalier, seigneur des Maroys. Hodie diceremus, sous la bannière ou drapeau.

AD FUSUM A LANCEA TRANSIRE. Vide Fusus.

* LANCEA CAROLI MAGNI. Scribit Ingulfus, et ex eo Willelmus Malmesbur. 2. de Gestis Angl. cap. 6. Inter alia cimefia, quæ ab Hugone Rege Francorum ad Adelstanum Regem Anglorum missa sunt, fuisse partem dominicæ Crucis, enseme Constantini M. vexillum S. Mauricii, et Lanceam Caroli Magni non apud Francos exigui pretii: seu, ut habet Malmesburiensis, quam Imperator invictissimus, contra Saracenos exercitum ducens, siquandò in hestem vibraverat, nunquam nisi victor abibat: ferebaturque eadem esse, quæ dominico lateri Centurionis manu impacta, prætoris vulneris hiato paradium miseris mortibus aperuit. Vide Knyghtonem pag. 221. [° Et quidem etiamnum extat inter S. Capellæ Paris. reliquias hujus lanceæ potior pars, de qua ita Steph. de Infestura MS. in Bibl. S. Germ. Prat.: Die ultimo mensis Maii 1432. in die Ascensionis intravit urbem orator magni Turci, qui donavit Lanceam vel ferrum lanceæ Longini, cum quo fudit latus Domini nostri Jesu Christi in cruce, et fuit recepta a pontifice et toto clero processionalmente ab ecclesia S. Mariæ de populo usque ad S. Peirum; et erat inclusum dictum ferrum in quodam tabernaculo pulcherrimo cristalli, cum pede et aliis ornamentis puri auri; et fuit res magnæ estimationis; et forma ejus est designata, et forma propria ipsius et cuspis ejus est apud regem Franciæ, prout ipsemet Turcus nuntiavit per prædictum ambasciatorem.]

* LANCEA CONSTANTINI M. inter Cimelia et Symbola Imperatoria vulgo recensetur. Cujusmodi autem illa fuerit, et quomodo ad Imperatores Germanicos pervenerit, narrat Conradus Uspersensis et Albertus Stadensis ann. 922. Burgundionum Rex Rudolphus, qui nonnullis annis Italicus imperabat, Lanceam quandam ibi a Sansone quodam Comite dono acceperat, quam Constantini Magni, sanctæ Helenæ filii, fuisse dicebant, quæ excepta cæterarum specie Lancearum, novo quodammodo opere, novaque elaborata arte et figura, juxta medium spinam habuit, utrobique quasi fenestram, et in media spina cruce ex clavibus, manibus et pedibus Salvatoris nostri Domini Jesu Christi affixis, etc. [° Ex Lutpr. Antap. lib. 4. cap. 24. (12.)] Mox subdunt, ut lanceam istam Henrico Imperatori largitus fuerit Rudolphus, et ut ab Ottone I. in prælio contra Lotharingos et Hungaros, ab Henrico IV. ann. 1089. Lausanæ Episcopo eam deferente, elata fuerit, quæ quidem lancea exinde, ut dixi, inter symbola Imperatoria præcipue habita est. Idem Us-

pergensis ann. 1106 de eodem Henrico IV. Regalia vel Imperialia insignia, crucem scilicet et lanceam, sceptrum, globum, atque coronam filii (Henrici V) potestati tradidit. Adde Chronic. Reichersp. ann. 1094. et Sigebert. Luitprand. Knvghtonem pag. 2521. Epistolam Henrici Imp. tom. 2. Spicilegi Achermani pag. 381. 383. Vitam S. Gerardi apud Surium 3. Octob. etc. Constantinum vero Magnum versu 1077, cum lancea quam alii εὐκαρπὸν vocant, stetit supra columnam porphyreticam Constantinopoli, ex scriptoribus docuit ad Alexiadum pag. 383. At.

LANCEA S. MAURICII, non Constantini, dicitur e Ademaro Cabanensi p. 182. ubi de electione Conradi Imperatoris. Et tradidit ei sceptrum et coronam, et lanceam S. Mauricii. Quam quidem lanceam S. Mauricii, in qua videtur impressa quaedam dominici ligni sancte Crucis portio quam Angelus Dei impressit, in Cenedio Mojeccensi asservatam tradidit Historia istius Monasterii. Hanc pariter lanceam S. Mauricii indignat Sugerius in Ludovico VI. pag. 288 ubi de Henrico Imperatore, quam a Rodulfo Rege Burgundie donatam Conrado Imper. cum Regno Burgundie scribit Hugo Flaviniacensis in Chron. pag. 185. Rodulfus vero Rex, absque liberis exstans, Conrado Imperatori Burgundie regnum dereliquit, datus ei lanceam S. Mauricii, quod erat in signe regni Burgundie. Denique Gregorius IX. PP. lib. 1. Epist. 142 ad Fridericum II. Imp. videtur existimasse, lanceam istam Imperatorem fuisse eam, qua Christi latius transivit. Crux, ubi est lignum Domini, et lancea, ubi clavus eius consistit, ante se in Processionibus solennibus deportantur. Mox lanceam considerat diligenter, cujus acumen is eius aperuit, de quo Christus larguer sacramenta ut saluti effudit. Hisce suffragatur Charta aevi Regis Francorum atque Italorum, nec non et Alomannorum, et aevi Hermingradia data Arclate an. Imperii 15 in Tabulario Ecclesie Viennensis fol. 7. Notum est omnibus Christianitatis titulo insignitis presentibus et futuris, quod in expulsionem atque ejectionem nostram, in qua Dei iudicio a Ludovico fratre de regno sumus expulsus, votum Deo vorasse, ut si nobis Davidi am duntaxat optatam misericordiam fecisset intercessionem et meritum B. Mauricii principis Martyris, cujus corona et lancea nos ubique victores non dubitamus, donamus predicto Sancto, etc. Quae quidem Charta falsitatis nota non caret, licet Tabularium istud scriptum sit circa ann. 1150. Hanc descripsere Joannes a Bosco et Joannes le Lievre in Vienna. Vide Festum Coronae, et Notas nostras ad Alexiadem, pag. 345. Albertum Stadensem ann. 1389. Ditmarum lib. 4. pag. 44. etc. De lanceis Imperator German. vide Chron. Gottwic. pag. 111. et Pfeffing. ad Vitriar. tom. 1. pag. 245. sup. lib. 1. tit. 2 § 10. not. h. v. 6.]

LANCEA REGALIS, Regum Bohemiae. Monachus Pegaviensis, ex eo Conradus abb. Urspergensis et Albertus Stadensis ann. 1079. Bellum fuit inter Henricum IV. et Rudolphum in loco qui dicitur Flaedeheim, ubi in primo congressu Saxones terga vertunt Ibi Vratislaus Dux et Rex Bohemiae regalem lanceam adeptus, qua exinde permissione Imperatoris semper quovis illius gentis ducatu insignem in omni festiva Processione praecedat.

LANCEA S. OLAVI, ab Regib. Danis in praeris contra ethnicos deferri solita.

Vide Janum Dolmerum ad Jus aulicum vetus Norvagicum pag. 413.

LANCEA, Άγία λόγξ Græcis, Cultellus, quo hostia consecranda a tota panis massa separatur. Humbertus Cardinalis Dial. contra Græcos. Nec quomodo Græci habent lanceam ferream, qua acundunt in modum crucis ipsam oblationem, id est, procomidam. Ηία λόγξ. in Nomenclone, edito a Joan. Baptist. Cotellerio cap. 180. Vide Gouarum ad Eucherium Græcorum pag. 118. ubi ejus figuram dedit.

LANCEA EMENDARI, Pœnæ nobiliorum species. Lactantius de Mortib. Persecut. n. 22. Domestici et administratores lancea emendabantur: in causa capitis animadverso gladii admodum paucis quasi beneficii (loco) deferrebatur, etc. Galli dicunt. Passer par les piqnes.

LANCEA FIXA vel sella posita, vel erecto clypeo sibi Hospitium quietis eligere, apud Andream Suenonis lib. 5. Legum Scaniae cap. 17.

LANCEAM FIGERE, Statuta Willelmi Regis Scotiæ cap. 27 § 1. De ipso duellum haberi potest, et illud bellum potest sic remitti, scilicet cum fixerint lanceas suas, potest calumniatorem concedere delictum, et facere pœnem. Et § 4. Sanguis extractus subitus anhælitur, quando fixerint lanceas suas potest defensor concedere sanguinem, etc. Vide Grimm. Antiq. J. R. Germ. p. 163.]

LANCEAM vel PALUM FIGERE in signum adeptæ possessionis alicujus castri dicitur. Hujus moris mentio fit in consuet. Catal. MSS. cap. 4. Qualiter datur potestas castri, si castrum est dirutum. Et si non est aliqua turris (ex qua nomen domini possessionem adipiscensus conflatetur, ut mos erat) vel fortitudo, seu habitatio castri, quia castrum dirutum est totaliter, ut in pluribus contingit, tunc dominus vel alius, qui nomine suo recipit potestatem, intrabit terminos castri, et dominus ponet duos, vel tres, vel quot voluerit, homines de familia sua in domo alicujus rustici, sive in aliquo fundo alto ipsius castri, qui aliis vocibus advocent nomen domini sui, figendo palum in fundo illo, vel lanceam, vel aliquid tale in signum receptæ potestatis. Vide in Feudum reddibile.

LANCEA GELDARIA, Le Roman de Rou MS.

Archiers trovont villains, dont la terre est planiere... Qui porte arc et qui heube, qu'il grant Lanos Geldiare.

LANCEA SARTATORIA, Mensuræ agri species Charta Gerardi de S. Auberto ann. 1193. in Tabul. Abbatie Montis S. Martini. Concesserunt mihi quandam indaginem sui proprii nemoris, latam decem lanceis sartatoriis. Alia Philippo Comitis Flandr. ann. 1180. in eodem Tabul. 4. vna, que dicit de Brancort Harchias 10. lanceas sartatorias in latum, et in longum, prout nemus se extendit. In eodem Tabul. et Charta Galeheri de Torota Castellani Noviomensis ann. 1272. Et la contree de le fourée XXXIII. moyes et XII. lanceas. Alia ann. 1223. Et de lanceis, que remanserunt in diversis campis super mencaudatas predictas, tantum terra colligitur, quod inde fit una mencaudata. Est autem lancea sartatoria, quod nostri Lachefrite vocant, unde et nomen. Vide Asta.

Charta ann. 1288. ex Tabul. eecles. Camerac. Vingt mencaudées de terre et six Lances et demie ke je tenoie a Vieslis en deux piées. Aliam hujusce nomenclationis originem proponit D. de la Monoye in Glossar. Burg. Lanceam sci-

licet appellari, quod longitudine esset unius lanceæ; Sartatorium vero a Sartare, terram incultam colere, dedit.

LANCEA, Charta Hugonis Ducis Burgundie ann. 1184. in Reg. Feodorum Burgundie. Permisit, ut castrum Tilacastri firmaret hoc modo, ipsum vero castrum muro claudi, cujus altitudo a ripa exteriori sit unius lanceæ aequæ balistis. Vide Thomasserium in Consuetud. Bituric. pag. 481.

LANCEA SOLIS, RADIUS. Tertullianus de Pudicitia cap. 7. Quibus exquirendis, non lucernæ spiculi lumine, sed totius Solis Lancea opus est.

LANCEARE, Hastiludio, seu lancearum ludicro sese exercere. Ordericus Vitalis l. 8. Dum... cum consodalibus suis sese Lanceando exercuisset. [Tertullianus adv. Judæos cap. 9. Infantes... qui ante norint Lanceare, quam lancinare. Lanceari jaculis, lancea vulnerari, apud Matth. Paris. pag. 119. Heyychius: Ἰσοστα, λογγαὶ, ἀσπίδες, ὄπασον μαχητοῦ. Vide Dissert. 8. ad Joinvill. pag. 167.]

Hinc Courre de lance, eadem acceptione apud Guartum:

Sans Courre de lance de froense Fust un an entier à Bassequens.

LANCEATUS, Ictus, confossus lancea. Firmicus: Quicumque habuerunt horocopum in XXI. parte Tauri, Lanceati moriuntur. Hist. Paparum apud Bern. Pertz tom. 1. Anecd. part. 8. col. 880. (Bonifacius VII.) subitanea morte præventus, odio suorum post mortem cæsus et Lanceatus, etc. Chronic. Siciliæ apud Marten. tom. 8. Anecd. col. 52. Multi Messanenenses fuerunt Lanceati et gladio interfecti.

Lancegé, eodem intellectu, in Lit. remiss. ann. 1457. ex Reg. 187. Chartoph. reg. ch. 262. Pierre du Treg dist au suppliant que son frere, en levant les dismes de l'Évesque de Comminge, avoit esté playé et Lancegé;... il avoit eu un cop de lance par les eschines. Vide in Lanca.

LANCEARE, a Gallico Lancer, Jacula mittere sagittare. Lit. remiss. ann. 1380. in Reg. 89. Chartoph. reg. ch. 446. Dicit juvenes concordaverunt, quod duo ex ipsis cum aliis duobus, secundum sortem partiturae quam facerent, causa spaciandi sagittarent sive Lancearent de suis sagittis, visuri sic ludendo quem partitura eorumdem sagittaret sive Lancearet magis prope intersignum. Hinc fenestricula oblongior et strictior in urbium et castrorum muris, per quam sagittarii vel balistarii sagittas suas aut tela in obidentes lanceabant seu mittebant, Lanceour appellatur, in Charta Guid. de Ruppe ann. 1314. ex Reg. 58. ch. 424. Concedimus... quod idem magister (Arnaldus Leutardi) aut sui heredes... possint edificare... domum fortem... cum necessariis muralibus, cravallis, portaliibus, archæris et ductis Lanceours, fossatis et fortalicis. Vide supra Lanca.

LANCEARE, LANCIARE, Hastam, gladium vel cultellum in aliquem intorquere. Chartul. Major. monast. pro pago Vindoc. ch. 91. Quem (hominem) ob calumniam illam voluit occidere coram illo, Lanceans illi sex victibus suam hastam. Lit. remiss. ann. 1457. in Reg. 85. Chartoph. reg. ch. 74. Plures ictus de gladiis et cultellis contra et super ipsis projecerunt et Lanciaverunt. Donner une Lanceade, eodem intellectu, in aliis Lit. ann. 1160. ex Reg. 180. ch. 151. Le suppliant

tonna à icellu Bernart une Lançade par la poitrine, etc. Vide infra *Lansare*.

LANCEARIUS, [Miles gerens lanceam. Ammian. lib. 21: *Iter suum praeire cum Lanceariis et Matthiariis et ceteris exceditorum praecipit.*] Libellus precum Maximi et Faustini: *Ita ut aliquoties solum intempesta raptum per Lancearios de urbe sustulerit.* [Albertinus Mussatus apud Murator. tom. 10. col. 624: *Lancearios cum hastis longissimis, quas zaldas vocant Itali, II. millia. Lancearios in Italiam ab Anglis primum fuisse ductos tradit Matth. Villan. lib. 11. cap. 81: *Ed egli no furono i primi, che recarono in Italia il condurre la gente da cavallo, sotto il nome di Lancie, che prima si conducevano sotto di barbute e bandiere. Ubi id quoque notandum inter equestres copias Lancearios recenseri.*]*

LANCERIBUS, Eadem notione. Chron. Sicilia apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 79: *In quo (castro) fuerunt viri pedites balistrerii, et Lancerii trecenti Panormitanenses. Lancerius, Artifex lancearum, in Catalogo Sodalium B. Mariae Deauratae Tolos.*

LANCIANUS, Λανκιανός, qui gestat lanceam. Gloss. Lat. Graec. MSS. Sangerm.

LANCIFER, Hist. Cortus lib. 2. apud Murator. tom. 12. col. 794: *Milites interclusit de Lanciferis suis cum lanceis longis numero decem millibus.*

LANCÉOLA, Scalpellus, Gallis, *Lancette*. Wilhel. Brito in Vocabulario MS.: *Lancéola dicitur subtile ferrum acutum, cum quo minores aliqua punctura venam aperiant in minutione: absque cuius flebotomia venam percutiunt, unde et flebotomia dicitur minutio.* Apud Capitolium in Maximino Juniore, *Lancéola*, est minor lancea. *Lancéola sic fissi est fulmine, ut tota etiam per ferrum scinderetur, etc.* Le Roman de Florence et de Blanche Flore MS.

[Je les Haces à seigner.]

LANCÉOLATA vocatur platago minor secundum Maerom. Glossae medic. MS. Simon. Jannens. ex Cod. reg. 9939.

LANCÉOLUM, Anonymus in Gestis Constantini M. pag. 484. ait. Anastasio Imp. Eunomianum haeresim amplexo, acclamatum in Ecclesia: *In Trinitate Lancéola non mittis.* Sed legendum, in Trinitate Lancéolam mittis. Quibus verbis carpebatur ejus haeresis Ariana, cum Eunomius eadem, quae Arius sentiret, Διθεοθεα appellabantur Ariani, ut est apud Joan. Damascenum de Haeresib. Editionis Cotelerii, quod divinitatem sanctamque Trinitatem nefario ausu discederent.

LANCETTA Vide infra *Lancetta*.

LANCETUS, LANCETTA, Colonorum species apud Anglos, praestationibus et operis obnoxia. Monasticum Anglican. tom. 1. pag. 337: *Et parvum nemus... et decem homines Lancetos in Sutwode, juxta praedictam Wicam, et 12 libras terre arabilis... octoginta acras 40. Lancetis, et tenementis eorum in eadem villa. Custumarium Prioris Lewensis in Anglia apud Spelmann. In Socha de Hecham sunt 24 Lancetae. Consuetudo eorum est, unusquisque eorum debet operari a S. Michaelis usque ad Autumnum unaquaque hebdomada per unam diem, sive cum furca, sive cum besca, vel flagello ad libitum domini, cum corredo ad Nonam, et uno pane ad Vesperam, etc.* Spelmannus vocis etymon a Germanico *Land seel*, accessit i. indigena, inquilinus, in terra

residens, ut *Cotseta*, in cota residens. Apud Sommerum in Gl. Saxon. Land-sitend man., exponitur terram possidens, vel in terra residens.

LANCETA, LANCETTA, pro *Lancea*. Proces. crimin. ann. 1488. ex Tabul. D. Vencie: *Com viginti hominibus armatis curassis, targuetis, Lanseyis, plumbatis, balistis bendatis et aliis diversorum generum armis.* Infra: *Lanceta*.

LANCERINA, Piscis genus. Tract. MS. de Pisc. cap. 132 ex Cod. reg. 6838. C. *Locusta, a nostris Langouste, a Liguribus alagoussa nuncupatur; ab aliis dicitur Lanchrina.*

1. LANCIA, pro *Lanx*, bilanx, Formulæ Andegav. form. 36. Tu cum ipsis aequalis *Lancia* dividere facias.

2. LANCIA, vox Italica, *Lancea*. Stat. Vercei. lib. 3. pag. 192 r. *Targia, scuta, braccarolia, coffias, cassus, sella et Lancie, etc. Et si forte sagittam, telum, Lanciam, etc.* in Stat. crimin. Saonie cap. 35. pag. 76.

LANCIARE, Vide supra *Lanceare* 3.

LANCIARIA, Navis bellica genus. Maffei Hist. Ind. lib. 7: *Lanciaris tres festinus expediri jubet; cor plusque que fors obtulit telis, in singulas aptas instructasque remis, centum et quinquaginta armatos imponit.* Itali *Lancia* vocant navem expeditam et celerem; verum ea nihil ad Iulicam, inquit Carolus de Aquino in Lexico militari.

LANCICOLA, Lanx parva. Arnob. lib. 2. *Trulla, Lancicula, candelabrum. Lancia dicitur Vitruvius eadem notione.*

LANCIETUS, dimitur a *Lancia*. Stat. Cadubr. lib. 3. cap. 22. *Et si spatam vel Lancietum sine cultellum, aut alia hujusmodi arma soluta evaginaverit, etc.* Lansot. in Lat. remis. ann. 1388. ex Reg. 153 Chartoph. reg. ch. 433. *Jehan Guillebert tenoit en sa main un petit dart ou Lansot.*

LANCIFER, Vide in *Lancea*.

*** LANCIGERUS**, [Lancearius. DIFF.]

LANCINARE, [Bellicare, trucidare, la cerare, apud Papam. Gloss. Sangerm. MS. n. 501. *Lancinare, Bellicare, trucidare, lacessere, lanciare.* Job. de Janua. *Lancinare, a Lancea, Lanceis ludere, vel configere, vel lancea percutere, vel lanceare.* Gloss. Lat. Gall. Sangerman. MS.: *Lancinare vel Lanceare, Lancerer, c'est ferir ou jouer de lance.* Gloss. Lat. Gr. *Lancinat, xxxv. 20.* [Alia Græc. Lat. *Kxxxv. 20.* Lamo. Verbo *Lancinare*, pro *lacerare* aut *vexare* usi sunt Solinus, Plinius, Catullus, Seneca, Tertullianus et alii recentiores.]

LANCINATOR, Carnifex. Flodoardus lib. 4. Hist. Remens. cap. 52. *Eodem tempore, quo hæc sacra virgo passa est, Lancinator ejus Ricovarus per urbem Remensem transiens, trucidari præcepit.*

LANCIOLA, Incertus de Limitibus: *E in scamnum jacet per jugum in Lanciolam; habet ad pedem aquam vivam, etc.* Ubi Ruzellus f. *Lanciola*. Vide *Lancina*.

*** LANCIOLOTA**, [Lanceola, herba. DIFF.]

LANCLA, Λανκλα, in vet. Glossis pag. 316. [*Lanx, patina*, in Supplemento Antiquarii, ubi perperam legitur *Λανκλα*, pro *Λανκλα*.]

LANCULA, Λανκλα, *Lanx*, in eod. Supplemento. Citatur Vitruvius. [Adde post Cujac. ex Castigat. in utrumque Glossar. *Lancula, ancula*.]

LANCUS, pro *Lanceus*. Vide infra in hac voce.

*** LAND**, Acta MSS. S. Petroci: *Venit S. Petrocus ad cellam Wathenoci Episcopi, qui cum suisque honorifice excepit. Ab eo Petrocus petuit habitandi ibi licentiam. Votis Episcopus annuit suamque ei cellam dedit, ea tamen conditione ut suo nomine eam nominaret. Unde etiam lingua gentis illius Land Wethinge dicitur. Hoc est, si bene conjecto, Cellâ Wethinoci, ab Armorico *Leand*, Monasterium, cella. Vide *Lanna*.*

1. LANDA, Pannities inculta, et vepribus obsita, Hispanis *Llana*, nostris *Lande*; *Landa*, Danti in Infery cap. 11. in Purgat. cap. 27. vox ex Saxonico aut Germ. *Land*, Terra. Vita S. Leonis Archiep. Rotomag. *Iter suum carperunt usque ad Landas nobilium, que terra dicitur infertilis et deserta.* Charta ann. 1145. apud August. du Pas in Stemmata Dolensi. *Donavimus etiam quandam partem forestie nostre ipsi Hermitagio contiguam, cum Landis, pratis, etc.* Occurrit crebro. Vide Hist. Beneharnensem Mart. pag. 223. 224. 223. Fletam lib. 2. cap. 41. 415. Monast. Anglie. tom. 1. pag. 499. etc. Notissimæ sunt Lande Burdegaleses, *les Landes de Bordeaux*, de quibus Turpinus de Vita Caroli M. cap. 11: *Tunc omnes exercitus in Landis Burdegalesibus coadunantur. Has silvestres saltus Burdegale vocat Baldricus Burghensensis pag. 270. Mettre le feu aux Landes ou bocages, in Consuetud. Solensi tit. 3. art. 21.*

2. LANDA, f. pro *Lamina* vel *Banda*. Translat. S. Angeli Mart. tom. 2. Maii pag. 61. *Eripuerunt a prædicta vetera arca Landas argenteas, adeo quod Reliquie prædictæ minime videri possent, etc.*

*** LANDAGRAVA**, Vide in *Landgravius*.

LANDBOC, LANDBOK, Vide *Liber*.

LANDEAP et **LANEAP**, Voces Saxonice, de quarum notione Sommerus in voce *Landceap*, et Thomas Blount in Nomolexico, ubi: *Forte, Pretium fundi pacto datum vel debitum.* Leges Prothertorum Northumbrensium cap. 56. [99. 67.] *Et volumus, ut Landceap et Landceap, et responsa prudentium, et verum testimonium et justum juvencium et fallac et frum tallu, firma permaneat [99. Wilk. et Thorp. pro Landceap habent Landceap. Vide Lacopum.]*

*** LANDCOP**, legitima emptio, ex Saxon. pag. Lex, et ceape, Emptio. Vide *Lacopum*. [99. Emptio terre: land, terra.] Charta Philipp. comit. Fland. ann. 1187. in Chartul. S. Bert. pag. 96. *Ad hoc faciendum legitimam emptionem terre, que vulgo dicitur Landcop, infra villam et extra, ut ecclesia habeat præcepti.*

LAND-COPUM, Vide *Lacopum*.

LANDEA, vel **LANDIA**, vox in palustribus nota regionibus. Fossa nempe in paludum margine circumducta aquarum excipiendarum gratia, quæ a vicinis et montanis tractibus derivantur, easdemque, aut in mare, aut in fluvium celebrem deducens, ne paludes opprimant seaturientes a *Land* terra, et Eia aqua, ut *aquam terrestrem* suscipiens. Ordinatio Marisci Rumeiensis. *Vere judicia et awarda faciat de vallibus, Landeis, watergangs, seweris, gutteris, fontibus, etc.* Infra: *Non liceat alicui de cætero facere damnas, aut fordas, aut alia impedimenta in aliquibus Landeis, watergangs, fossatis, sive aquagis communibus in marisco prædicto, etc.* Ex Spelmanno.

LANDEFRICUS, Leges Ethelredi editæ

apud Wenetinguin § 6 [90 8.] : Et omnia emat sibi lagam 12. oris, dimidium Landefrido, dimidium wapentako. Ubi Somnerus emendat Landefrico, id est, terra domino, ex Saxon. Landrica, vox composita a Land, terra, et rica, Rector, dominus. [90 Ita in Saxon. et Latin. apud Thorp. multis locis. Vide ibi Indicem.]

LANDEGANDMAN. Customariorum genus, seu inferiorum Tenentium manerit, lancetis, seu permanentibus forte contrarium. Gaendman enim, ut docet Killianus, viatorem et transeuntem significat. Occurrit vox in Customario de Hecham pag. 15. Spelman. [90 Land regende n. n. est homo terram possidens.]

LANDEGRAVUS. Vide in Landgravius.

LANDER, vox Aemorica, Gall. Landier, Cantuarii focarius. Locum vide in Retrofocium.

LANDESTHING. Vim vocis explicat Charta Voldem. reg. Danor. ann. 1354. apud Ludewig. tom. 12. Reliq. MSS. pag. 196. Item si aliquis aliquem super bonis suis terris, violenter sibi ablati, incusare voluerit, ipsa causa debito processu, videlicet placito sui hareth, sysel et terre, quod Landesthing dicitur, coram dapifero nostro iustitiano seu nobis, si iustitiam prius consequi non valuerit, venturam debeat et finire. [90 Placitum rurale. Vide Rosenving. Histor. Jur. Dan. § 72.]

LANDEVEVA. Lex patrie, regionis, a Saxon. vel Germ. Land, Terra, regio, patria, et Ewa, Lex. Occurrit Landeveva in Pacto Legis Saxon. tit. 19. Landoveva, tit. 20. et tit. 21. Landofa tit. 31. alibi Landofeva. Vide Ewa.

LANDFRID, Pax terra, vox Germanica. Froissart. 3. vol. cap. 97. de Carolo IV. Imp. Institua le Duc Wincelant de Bohem. et le fit souverain regard d'une Institution et Ordonnance, qu'on dit en Allemagne la Languefride: c'est à dire, tenir les chemins couverts et seurs, et que toutes manieres de gens peussent aller venir, et chevaucher de ville en autre seurement. Infra Seigneur et souverain de la Languefride. [90 Chron. Noriberg. apud Oetelium tom. 1. Script. rer. Poicar. pag. 325. col. 2. Tandem rex Venceslaus fecit communem pacem (Landfrid.) Vide infra Landfride.] [90 Vide Eichenhorn. Histor. Jur. Germ. § 262. Pfeffling. ad Vitriar. lib. 1. tit. 2. § 15. not. b. et 2. Pertz. Leg. vol. 2. in Indice voce Pax.]

LANDGABLE. Census, qui a praedio, seu agro debetur: agrarium: a Saxon. Land-gable i. terra census vel reditus. Occurrit in Domesdei. [90 Landgafol in Rectitud. singul. person. cap. 2. et 3.]

LANGABULUM dicitur in Histor. Norwicensis. Cenobii in Monastico Angli. tom. 1. pag. 20. Et ulterius illi non sunt de Villa Norwici, nec cum eis respondent in Lott, nec in Slott; sed solammodo tenent de Ecclesia S. Trinitatis, cui solent Langabulum. Idem Monastic. tom. 3. pag. 25. Debeo acquiescere dictum mesuagium adversus Willelmum Martel de una libra piperis per annum, et adversus dominum Regem de uno denario de Langabulo de Porttocha ad Festum S. Martini. Ibid. pag. 267. Solutam et quietam de Langabulo et parvagio, etc. [Charta Radulphi Grassi apud Madox Formul. Anglic. pag. 279. Reddendo inde annuatim ad Langabulum praedicti burghi octo denarios ad Nativitatem S. Jo. Baptiste pro

omni servicio. Recurrit ibid. in Charta subsequenti.]

LANDGERICHT, vox Germanica, cujus notio exponitur in Charta Friderici II. Imp. ann. 1215. in Metropoli Salisburgensi tom. 1. pag. 380. Super jure patronatus... super advocatia fori in sancto Yppolito, super generali terre iudicio, quod Landgericht nominatur, quod idem dicitur in quibusdam bonis Pataviensis Ecclesiae sui iuris indicabat. [Concil. Salisburg. ann. 1456. apud Hansizium tom. 2. German. sacre pag. 497. Majori modo contrahitur sub specie dotis et donationis propter nuptias sub obligatione jurium forensium, vulgariter Landgericht, et propter non solutionem in termino promissio dotis vel donationis propter nuptias.]

LANDGRAFIUS, ut mox Landgravius, in Charta ann. 1228. apud Ludewig. tom. 4. pag. 394. et in Charta ann. 1232. Ibid. pag. 491.

LANDGRAVIUS, Comes Provincialis, ex Germ. Land, terra, provincia, et Gravi, Comes, ut Margravius, Comes Marchis seu limitis, vel Marchio, Burgravius, Comes Castronsis. Historia Hierosolymitana pag. 1165. De Germania quoque vir quidam illustris et potens accedit, quem lingua Theonica Landgravius dicunt, quod jura rationem nominis Terrae Comes, quasi per excellentiam dictum sonare videtur. Rigordus ann. 1208. Quidam Comes Palatinus, qui Landgrava vocabatur, id est Comes Palatinus. Vide Comes Provincialis. [90 Conf. Eichenhorn. Histor. Jur. Germ. § 234. a.]

Comes patrie etiam appellatur in Charta ann. 1139. apud Leuckfeld. in Antiq. Walkenried. part. 1. cap. 13. Vide supra in Comes 2.

LANDHOUDER, Officium municipalis nomen. Vide supra Handhouder.

LANDIA. Vide supra Landea.

LANDICA, λανδικα, Thuribulum, in Supplemento Antiquarii. Exponerem Cantuarii focarius, Gall. Landier. Εξυπαρξων ab λανδικα, Focus, melius, ut puto, quam λανδικα. Glossarum S. Benedicti, ubi λανδικα, Landica. In Valesianis pag. 43. laudatur Glossar. Gr. Lat. ubi λανδικα γωνια. Vide Andena. [90 Adde ex Castigat. in utrumque Glossar. Leg. λανδικα γωνια. Vulc. alibi λανδικα exponitur Craticula. Hinc Landie, totum scilicet pro parte. in Lit. remiss. ann. 1386. ex Reg. 149. Chartoph. reg. ch. 175. Le fournisseur les avoit envoyez a la Landie leur mere. Jehannin Faulchon dist au suppliant qu'il alast a le Landye sa mere, in aliis ann. 1456. ex Reg. 189. ch. 44. Landra Italis, meretrix. Vide supra Balarum et infra Laterna 2.]

LANDICUM, LANDITUM, nostris Landit, Nundinae Sandionysenses. Arest. ann. 1334. 9. Apr. in Reg. Olim parlam. Paris. Portarius monachus S. Dionysii erat in possessione veniendi anno quolibet, prima die Landiti, armatus et cum gentibus suis armatis ad processionem B. Marie Parisiensis ibidem ad dictam diem causa benedictionis faciendae anno quolibet accedentem, conducendique dictam processionem cum armis, ut praemittitur, a quodam loco vocato Puncta Lisiardi in via que venit de Clieucourt apud S. Dionysium et per quam iter de Parisiis apud S. Dionysium praedictum, faciendae transitum de subituo montem Martyrum, ad locum in quo dicitur dux viae faciunt dictam puinciam, in tantum quod si dicitur portarius et ejus gentes praedictae non venient ibidem, dicta processio rediret Parisius, nec fieret ibi benedictio illo

anno... Portarius monachus dicti monasterii et ejus gentes omnes armati possunt venire... ad occursum processionis praedictae... ad praeservandam dictam processionem a pressura populi et conducendum eandem, movendumque populum ad devotionem. Lit. remiss. ann. 1356. in Reg. 84. Chartoph. reg. ch. 502. Cum die Martis in festivitibus Penthecostes ultimo praeritatis praefatus Guillelmus... visisset ad Landicum (sic) et dicitur apud S. Dionysium, etc. Locum nundinarum hic intellige. Memor. C. Cam. Comput. Paris. fol. 187. r. Erat fidejussor et obligatus regi pro i. florenis ad scutum debitis regi ratione impositionis Flamingorum, quam dicti Flamingi debebant regi pro Landito ultimo praeritito de pannis per eos ibi venditis. Consule D. Le Beuf tom. 3. Hist. dioec. Paris. pag. 246. et vide Indictum 8.

LENDITUM, Eadem notione. Charta Joan. reg. Franc. ann. 1254. ex Bibl. reg. Cum religiosi S. Dionysii constituerint Guernerium Allegri... in officio militis queti in Lendito... qui quidem miles ad causam sui officii habet conducere secum plures homines armatos incedentes die ac nocte ad custodiam dicti Lenditi. Lit. remiss. ann. 1387. in Reg. 130. Chartoph. reg. ch. 198. Cum Robinetus... certam auri summam pro panibus emendis in tunc futuro Lendito realiter tradidisset, etc.

LANDIMERA, Terrae limes, vel meta: a Saxon. Land gemære, g, ut solet in j verso; Land autem Terra: gemære, Finis, terminus: unde hodie agrorum partitiones meires Angli vocant. Fædus Aluredi et Guthurni Regum cap. 1: In primis de nostris Landimeris sursum in Thamisie, et tunc superius in Ligam usque ad exortum ejus, etc. Sic Codex MS. Cottonianus, Codex vero Spelmani: In primis de nostris Landimeris commarchionibus sursum, etc. ubi commarchionibus, idem valet ac confinitis. Vide Marcha 1.

LANDIS, ut Landa 1. Terra steriliis et dumis abundans, Gall. Lande. Charta ann. 1239. Hugo Dominus Ferritatis Bernardi cum assensu Isabelle uxoris mee vendidi Abbatii et Conventui LXXVI. arpenta terrae... partim in nemoribus, partim in brueriis, in Landibus de Cou-dreis.

LANDLEITA. Vide Landleita.

LANDMANNUS, Terrae incolae, ex Saxon. Landesman, vox formata ex Land, terra, et man, homo. Occurrit in Pacto Ethelredi cum Analavo et aliis § C. [90 7.]

LANDON, vox Gallica, Fustis brevior et crassior, qui canibus ad collum appenditur ne excurrant, vulgatus Billot. Charta ann. 1320. in Reg. 62. Chartoph. reg. ch. 309. Lequel sergent commandoit a ceus qui avoient chiens, que il metissent Landons a leurs chiens, en la saison qui il appartient a mettre Landon. Lit. remiss. ann. 1411 in Reg. 165. ch. 171: Il avoit esté signifié que chacun qui avoit chiens, leur mist a chacun un baston, appelé Landon, au col, a ce qu'ilz n'entrasent ne feissent dommage es vignes. Mirac. MSS. B. M. V. lib. 2.

Vous li feistes d'un coveiro
Un Lando faire et un coler,
Traire en un bois et decoler.

LANDOEFA, LANDOVEVA. Vide Landeveva.

LANDPHENNIGE, Denarius provinciae, terrae, regionis, a Germ. Land, Terra et Pfennig, Denarius, nummulus,

teruncius. Denarii qui dicuntur *Landphennige*, in Chronico Mellicensi pag. 144. col. 1.

° **LANDRERIUS**, Tripus. Gall. *Tripied*. Inventar. ann. 1476. ex Tabul. Flamar. Item plus duos tripodes sive *Landreriis ferri*, quemlibet cum tribus pedibus.

LANDRIDDER, Eques, Miles, vir equestris ordinis ac dignitatis, vox Germanica, ex *Lanz*, Lancea, et *Ridder*, vel *Ritter*, Eques: quasi Eques lanceatus, ut *Lanzknecht*, pedes miles lanceatus. [° *Land*, Provincia. Conf. supra *Equites* et vide *Warnkœnig*. *Histor. Jur. Fland.* tom. 2. pag. 66. et chart. ann. 1110. num. 179. *ibid.*] Charta Philippi Comitiss Flandr. ann. 1190. [in Tabulario S. Bertini et] apud Malbrancum lib. 10. de Morinis cap. 28: *Sciendum tamen, quod Comes in eadem (villa de Poperinghes) debet habere Equites, qui Landridderes vocantur ad expeditionem suam secundum patriæ consuetudinem, etc.*

° *Landridres* edidit Miræus tom. 2. fol. 188. ubi Chartul. 1. Fland. fol. 10. ex Cam. Comput. Insul. habet, *Landridres*.

† **LANDSASSIUS**, vox Germanica quam explicat Ludewig. in Prefat. tom. IV. pag. 27: *Quod enim de Silesiæ Principibus hodieque dicitur, illos esse Landsassios, id est, in suis tractibus, pagis, latifundiis, eminentiora jura, que regalia dicimus, illos non nisi ex Bohemie Regum benevolentia et privilegio affirmare libet.* [° Vide *Haltaus*. *Glossar. German.* voc. *Landsasse*, col. 1178. et *Mitterm.* *Princip. Jur. German.* § 102.]

† **LANDSCRIBA**, Scriba provincie, a German. *Land*, Terra, regio, et *Lat.* Scriba. Charta Alberti Ducis Austrie ann. 1342. apud Steyerum in Commentariis pro Hist. Alberti II. col. 65. *Inhibemus universis et singulis Comitibus, Baronibus, Ministerialibus, Militibus, Clientibus, Burggravibus, Landscrisbis, Judicibus, Officialibus et aliis quibuscunque personis, etc.* Vide *Landschreibe*.

† **LANDSECTES**, Species colonarum, ut videtur, eadem forte que *Lancetorum* apud Anglos. Chartul. SS. Trinit. Cadom. fol. 51. v. *Homines de Delegate tres solidos, et quisque tres dies in autumno... et XXVII. Landsectes habentur præter istos predictos.*

° **LANDSEDELE**, Terræ usufructus, ni fallor, seu jus in ea *sedendi* vel *manendi*. Charta ann. 1278. tom. 1. Amoenit. liter. pag. 138: *Hoc adtendentes quod cultores predictorum ortorum, sive possessores, nihil juris habent in jam dictis ortis, nec eos habere protestamur, nisi hoc solum, quod vulgariter dicimus Landsedele.* [° Vide *Haltaus*. *Glossar. German.* voce *Landsiedel*, col. 1182.]

° **LANDSERVIENTES**, Vocem interpretatur Placit. Cumb. ann. 5. reg. Joh. rot. 5. in Abbrev. Rotul. pag. 42: *Dicit etiam quod debet habere 4. Landservientes, custodes scilicet pacis patrie... duos debet ipse hospitari et pacere et invenire eis sectam ad testandum malefacta pacis.*

° **LANDTFRIDE**, Pax terræ, vox Germanica. Charta ann. 1344. tom. 2. Hist. Trevir. Joan. Nic. ab *Honthem* pag. 156. col. 1: *Cum nos de traugis, que Landtfride nuncupantur, de novo prorogatis... gaudere desideremus, etc.* Vide supra *Landtfrid*.

LANDTLEITA, Popularis circuitio, ex Germ. *Land*, terra, et *Leyde*, ductus, tractus, transitus, meatus, Killiano. Charta Marcuardi Abb. Fuld. apud Bro-

wer. lib. 8. Antiq. Fuld. cap. 18: *Circumlustrando terminos finium, tam silvarum, quam agrorum, pratorum atque camporum, reperique sic, ac requisivi cum populari circuitione, que dicitur Landt-leita, quamplures mansos, agros... injuste detractos.* [Iterum refertur hic locus in Addition. in calce secundi voluminis primæ editionis ubi *Landt-leita* non male.] [° Vide *Haltaus*. in hac voce col. 1168. et voce *Umhart* col. 1920. *Grimm. Antiq. Jur. Germ.* pag. 546.]

1. **LANDULA**, Alauda, apud Petrum de Crescentis lib. 10. de Agricult. cap. 13. 20. et alibi.

2. **LANDULA**, Parva *Landa*, seu agellus sterilis et incultus. Charta Monasterii Savignienensis: *Guido Forestarius dedi Monachis de Savignio totum pratrum de Fonte Cheois et Landulam juxta illud, excepta recognitione XVIII. denariorum mihi singulis annis reddendorum.* Vide *Landa* 1.

† **LANDWERC**, Opera, quas præstant subditi totius districtus, a German. *Land*, Terra, territorium et *Werr*, Opus, opera. Vide locum in *Banwerc* et *Uthlandes*. Schilterus eadem notione legit *Landwerk* in *Glossario Teuton.* voce *Bann*.

* **LANEA**, [Ergastulum. DIF.]

† **LANEFICIUM**, Lanificium, Opificium laneæ, in vet. Canon. Penitent. tom. 11. Spicil. pag. 73.

* **LANEOLUM**, [Flocon de laine. DIF.] **LANEOTUS**, Pannus laneus, seu saqum vel stragulum ex lana confectum. Vita Willelmi Abbatis Roschil. cap. 14: *In lectulo suo nihil præter Laneotum straminibus impositum... habebat.*

† **LANERIUS**, Vide *Lanarii*.

† **LANERUM**, resto, Vestimenti genus ex lana succida confectum.

LANESTRIS, Laneus, Vopiscus in Aureliano: *Pallium breve purpureum Lanestris.*

1. **LANEUS**, ut *Laneotus*, Pannus seu stragulum e lana. Institutio Vallis-Scholæ ann. 1215. inter Instrum. tom. 4. Gall. Christ. col. 200: *Hospites etiam jacebant sine culcitra, Lanetis contenti sicut et ceteri Fratres.* Constitut. Sororum Penitent. S. Magdalene art. 9. apud Raim. Duellium lib. 1. Miscell. pag. 189: *Super culcitra non dormiant Sorores nostræ, nisi infirmæ. Cum tunica cinctæ dormiant super stramina, et super Laneos et saccoes dormire licebit.* Alium locum vide in *Wambisius* post *Gambesio*.

2. **LANEUS**, Polonis et Bohemis idem quod apud nostros *Mansus*, Certa scilicet agri portio cum æde coloni. Charta Otocari reg. Bohem. ann. 1231. inter Probat. tom. 1. Annal. Præmonstr. col. 523: *Tres Laneos ecclesie adjudicamus possidendos in bonis sæpe nominatis, quos a quodam Teutonico Ottone contra justitiam detentos, coram nobis rationabiliter præpositus obtinuit et evicit.* Alia ann. 1279. *ibid.* tom. 2. col. 49: *Quosdam tres Laneos nostros in villa Kalendorff, adjacentes ad curiam nostram colonariam, ibidem silam, de jure pertinentes... vendidimus.* Stat. Vladisl. Jagel. ann. 1433. inter Leg. Polon. tom. 1. pag. 92: *Hortulani non habentibus nec colentibus agros, hoc est mansos seu Laneos integros vel medioduntaxat exceptis... Si autem predictorum... aliquis integrum Laneum agrorum colerit: tunc ad solutionem duorum grossorum; si vero medium Laneum, ad solvendum unum grossum... sint adstricti.* Chart. fundat. Cartus. Pragens. ann. 1342. apud Pez. tom. 6. Anecd. part. 3. pag. 87. col. 1: *Predictæ quoque funda-*

tioni nostræ partem memoris nostri, dicti Wirde, que viginti quatuor Lanços (leg. Laneos) continet... conferimus. Alia ann. 1467. *ibid.* pag. 221. col. 2: *Unam etiam curiam allodiam cum tribus Laneis agrorum, etc.* [° Vide *Haltaus*. *Glossar. German.* voce *Scholshube*, col. 1840.]

LANGABULUM, Vide *Langdabulum*.

° **LANGAGIUM**, Lingua, idioma, Gall. *Langage*. Lit. remiss. ann. 1381. in Reg. 96. Chartoph. reg. ch. 146: *Duo fumuli qui præsumebantur esse Anglici, eo maxime quod male loquebantur et tam alienum Langagium, quod non poterant intelligi.* Vide *Linguagium* 2.

° **LANGANA**, Idem forte quod *Laguna*, Palus, lacus, Placit. ann. 920. inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 19. col. 1: *De ipsos campos unde Geosaldus interpellavit jam dicto Ansemiro presbitero, ante domno Ueberio episcopo, et de vola minoris usque in ipsa Langana et ad ponte majore, ipsas decimas, etc.*

* **LANGEA**, [Lacuna, latrina. DIF.]

† **LANGELLUM**, Infantiles fasciæ, Gall. *Langes*. Computus ann. 1302. apud D. Brussel tom. 2. de Feudorum usu pag. CLVI. col. 2: *Expansa puerorum Pisciæ... Pro uno Langello et pro capellis et pro stesell, x. sol.* Vide mox in *Langellum*.

† **LANGEMANNUS**, Vide in *Lagamanus*.

LANGEOLUM, Vestis interior lanea Monachorum ad genua usque pertingens, sic dicta, quod *lanea*, unde *laneos* panniculos, quibus infantes circumvolvuntur, *Langes* etiamnum appellamus. *Monasticum Angl.* tom. 1. pag. 419: *Ad vestendum autem suscipiunt, quicunque annum ibi compleverint, capam, tunicam, et pallium: duo etiam Langeola, et omnia lanea.* Mox: *Ad pallium 2. ulnas et quarterium, ad Langeolum duas ulnas et quarterium.*

† **LANGERE**, Epistola Concilii Pisani ad Benedictum XIII. ann. 1409. inter Concil. tom. 3. pag. 641. col. 1: *Hoc schisma pestiferum... ab erroribus quam plurimis Ecclesie fidem Langentibus in-tromissis ortum habuit.* Susceptor legendum *frangentibus* vel *tangentibus*.

° **LANGETUM**, Pannus laneus, quo monachi lectum sterrunt, nostris alias *Langeu*. Constit. Carmelit. Mss. part. 1. rubr. 6: *Utantur fratres lodicibus laneis seu Langetis, et aliis cooperituris religiosis, sine picturis, simplicibus et honestis.* Lit. remiss. ann. 1391. in Reg. 142. Chartoph. reg. ch. 66: *Un Languet à lit, qui bien valoit dix sol.* *Langais*, eadem forte notione, in Comput. redit. comitat. Pontiv. ann. 1554: *Des profits des gros Langais dudit lieu de Rue, qui se souloient bailler afferme (sic) pour trois ans.* Vide *Blanchetum*.

° **LANGIARIUS**, Mercator lintearius, Gall. *Linger*. Charta Phil. Pulc. ann. 1313. in Reg. 49. Chartoph. reg. ch. 63: *Cum mercatores freperii, pelliparii, tapi-cerii et Langiarii civitatis Paris. etc.*

LANGOBARDI, qui alias *Longobardi*, populi Septentrionales, qui Italiam pervaserunt, de quorum appellatione sic Paulus Warnefrid. lib. 1. de Gestis Langob. cap. 9: *Certum est Langobardos, ab intactæ ferro barbæ longitudine, cum primitus Winili dicti fuerint, ita postmodum appellatos.* Nam juxta illorum linguam, *Lang*, *longam*, *baert*, *barbam* significat. Guntherus lib. 2. ex Ottone Frising. lib. 2. cap. 13. de Gestis Friderici:

Dicitur a longis es Longobardi barbis.

Epitaphium Doctrulæ seu Doctrulæ, gente Suevi, unius ex primis Ducibus Langobardis, apud Rubeum in Hist. Ravennate lib. 5. sub. ann. 586:

Terribilis vis facies, sed cordis benigna,
Longaque robusto pectore barba fuit.

Vide Fredegar. Epit. cap. 65. Alii a Hardis Saxonie populi dictos volunt. Plura de his habent Cluverius lib. 3. Germ. antiq. cap. 26. et viri doctissimi ad Vitam S. Antonini Abbat. Surrentini 11. Febr. [Adde Schilteri Glossar. Teutonicum.]

LONGHARDI, seu LOMHARDI, a pellati potissimum in Francia, mercatores Itali, qui magno numero eo confluebant exercendi commercii gratia: quibus etiam Reges nostri complura subinde indulgere privilegia, atque adeo ut civitatem sibi deligere liceret, in qua negotia sua ac mercimonia agerent, mercesque distraherent. Exstat in veteri Regesto Charta 19. Febr. ann. 1277. Indict. 5. firmata Parisiis in Regio Palatio 2. Mart. ann. 1278. continens pactum factum cum Reg. Francie a Fulcone Cacic civis Placentino, Capitaneum universitatis mercatorum Lombardorum, et Tuscanorum, habente etiam potestatem et speciale mandatum a consulis mercatorum Romanorum Januz, Venetiarum, Placentie, Lucæ, Bononie, Pistoris, Astensium, Albe, Florentie, Senarum et Mediolanensium tractandi cum domino Rege Francie super translatione faciendâ ad civitatem Nemausensem, etc. Quo quidem pacto Lombardi mercatoribus facultatem concedit. urbem Nemausensem sibi deligendi ad sua exercenda commercia: protectionem suam indulget, eademque, quibus Parisienses gaudent, privilegia: præterea ut extra Nemausensem Judicis Regii jurisdictionem trahi non possint: ut decedentium bona hæredibus serventur, sine reclamations manus mortuæ: et a civitatis excubis et talliis, et ab hoste seu exercitu sint immunes, ita tamen, ut ordinarias præstationes pro mercibus exsolvant, uti in urbe Monsessulana solebant: ut Capitaneum, seu Rectorem, et Consules in eadem urbe habere iis liceat, et in tota Bellodacrensi Senescallia, quemadmodum habent in nundinis Campaniensibus, qui in sua societate mercatores rebelles jus habeant animadvertendi secundum patriæ suæ leges et statuta: quod si quis ex iis mercatoribus naufragium in Regis oris patiatur, quicquid ex eo Princeps percipere solet, indulget, etc. Ex quibus docemur, Lombardos, antequam Nemausum transferrentur, in urbe Monsessulana commercia sua exercuisse: e qua excessere anno 1268. Chronicum MS. Consulum Monsessulani hoc anno: *En aquel an isiron li Lombart de Montpessier la vespra de Totsans.* [In Computo ann. 1272. apud Lobinell. tom. 2. Hist. Britan. col. 413. memorantur Lombardi de Guengamp, de Quemper, de Kemperleg, de Nanneto; et in alio Computo Castri Nannet. ann. 1278. Lombardi de Dinanno.]

¶ Hinc Lombardis dicitur Vectigal, quod ab iis mercatoribus in nundinis Campanie pensabatur, in Chartul. Latinac. fol. 246. v. *Ce sont aucunes fermes, qui estoient de prouffit à l'abbaye de Laigny es foires de Champagne et Brye à Laigny sur Marne.* La Lombarderie, vij^{xx}. livres.

At quod il non commercia duntaxat, sed et usuras illicitas exercerent, horum nomen in malam partem postmodum

transiit, universimque Lombardorum appellatione dicti fere publici Fœneratores ac Usurarii: in quos identidem a Principibus nostris sævitum legitimus. Concil. Senonense ann. 1269. cap. 2: *Prohibentes ne quis in domibus, vel in locis aut terris Ecclesiarum Lombardos vel alios advenas, qui vulgariter dicuntur, usurarios manifestos recipere audeat.* Ubi in lacuna Caorini, reponendum puto: [uti liquet ex Statutis Eccles. Meid. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 908. ubi eadem leguntur.] Statutum Philippi III. contra Usurarios, in Regesto Carcassonensi Cameræ Comput. Paris.: *Extirpare volentes de finibus Regni nostri usurariam pravitatem, quam quosdam Lombardos et Caorinos aliosque quosdam plures alienigenas in eodem Regno publice intelleximus exercere, etc.* [Præverat S. Ludovicus similibus Litteris ann. 1268. quas edidit de Lauriere tom. 1. Ordinac. pag. 96.] Aliud Caroli II. Regis Siciliæ, datum Andegavi 8. Decemb. a. n. 1289: *Præcipimus, ut expulsi (Judæorum) prædicta ad omnes Lombardos, Caturcinos, aliasque personas alienigenas, usuras publice exercentes, etc.* Vide Caorini.

¶ LANGONES, sic vulgo dictas fuisse libras Lingoneses nos docet Valesius pag. 273. Notitiæ Galliarum col. 2. ubi hæc profert: *Cette vendue fu faite pour trois cens Langones: et ex Litteris ann. 1256. x. livres d'Estevensans ou de Langones, id est, Lingonesium ab urbe Lingone seu Langone, ut ibidem legitur ex Litteris ann. 1225.*

¶ 1. LANGOR, Labor, cura, sollicitudo, Italis Langura. Comput. ann. 1362. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 258. col. 2: *Pro sex caponibus presentatis domino thesaurario Francie, quia laboravit plures et plures Langores fecit et habuit, pro utilitate reipublice dicte civitatis.*

¶ 2. LANGOR, [Languor: Johannes Bernardi, qui est ibi parrochianus, dicitur quod est sortilegus et quod per verba et nepharios actus asserit se multos Langores sanare. (Chevalier, Visit. episcop. Gratianop. p. 34.)]

¶ LANGRAVIUS, ut Landgravius. Utitur Cardinalis de Aragonia apud Muratorium tom. 8. pag. 580. col. 2.

¶ LANGUELLA, Laguna. Vita S. Joan. episc. tom. 3. Aug. pag. 511. col. 2: *Affer nobis Languellam aque fluminis, ut operariis ecclesie ad potandum distribuamus. Languellam, eodem sensu, in Lit. remis. ann. 1406. ex Reg. 160. Chartoph. reg. ch. 383: Une chopine, six saucelles et un Langeau barré. Vide in Laguna.*

¶ LANGUENA, Vide Laguenna in Laguna.

¶ LANGUETA, Lingula, examen trutinæ, Gall. Languette. Stat. Avellæ cap. 107. ex Cod. reg. 4624: *Quilibet persona; que aliquid alicui ponderabit, debeat taliter tenere balancias, quod Langueta... ponderis eorumdem possit libere sine aliquo impedimento currere seu ponderare hinc et inde.*

¶ LANGUIDATUS, Marcidus; item ad ductus in languorem, frigescens. Joan. Longinus in Actis S. Stanislai Episc. tom. 2. Mail pag. 222. col. 2: *Tantum videns assidue malorum labem, tanta quotidie flagitia cumulari, sic omnia confusa, sic omnia resoluta, ut tabo pessimo viderentur Languidata, etc.* Ibid. pag. 258. col. 1: *Negotio itaque canonizationis viri Dei Stanislai Languidato, et ab omni spe et cura dilapso, etc.*

¶ LANGUIDUS, Immunitus, aut parum munitus. Gesta Consul. Andegav. tom.

10. Collect. Histor. Franc. pag. 205: *In terra Conanus... filius suis ut Andegavum discurrerent et interim Languidiora terra, ut explorarent, præcepit.*

¶ LANGUINAGLIA, Pectus inguinaria. Mirac. S. Rosæ tom. 2. Sept. pag. 456. col. 2. *Cum mulier quædam... gravissima infirmaretur eo morbo, qui vulgariter dicitur Languinaglia, etc.*

¶ LANGUITUDO, LANGUITAS, Languor. Vide Agrimonium.

¶ Nostris alias Languine. Lit. remis. ann. 1443. in Reg. 176. Chartoph. reg. ch. 273: *A l'occasion desquelz coups scellui Ancel a esté en grant Languine. Neque aliud videtur significare vox Lougagues, in aliis Lit. ann. 1368. ex Reg. 135. ch. 120: Comme le suppliant a esté et encores est si malades de Lougagues, qu'il en a esté bien en grant fureur pour la vuidance de la teste, etc.*

¶ LANGUOSUS, Languidus. Florentius Wigorniensis ann. 1115: *Rex Guillelmus junior... vehementi percussus infirmitate per totam Quadragesimam Languosus jacuit. Id est, in languore.*

¶ LANGURIRE, Glutire, Empassar. Prov. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657.

¶ LANGUS, Aldhelmus de Laudibus Virginitatis:

Loth quoque qui Langos scleratos vixerat inter
Hospes hospitibus præbeus unbracula lecti.

Ubi Langus idem valet quod Græcis Λαγγύων. Glossæ Gr. Lat.: Λαγγύων, Raso, Trico. Glossæ Lat. Græc.: Tricosus, apyctoc, φαγγύος, λαγγύων.

¶ LANGUSTA, Herba species, que in Syria nascitur, qua vesci solitum sanctum Joannem Baptistam alunt, pro qua locustas manducasse postea persuasum. Vide Jacobum de Vitriaco in Hist. Hierosol. cap. 58.

¶ 1. LANIA, TERRA LANIE, Arena, Gall. Sable, gravier. Charta ann. 1264. in Chartul. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 5188. fol. 210. v. *Perrerie pro trahendo lapide et Lanie terra pro faciendo mortario, omnia communia.*

¶ 2. LANIA, La striga, in Glossar. Lat. Ital. Ms. pro Lania. Vide Lama 2.

¶ LANIARE, Rumpere, frangere, Gall. Briser. Charta Rob. comit. Alenc. ann. 1211. in Reg. forest. comitat. Alenc. etc. ex Cam. Comput. Paris. fol. 18. v. *Et si ferramenta sua Lanata fuerint in ser vicio meo, de meo proprio reficiantur.*

¶ LANIARIUS, Vide in Lanarii.

¶ LANIATORIUM, Macellum, ubi laniantur carnes. Joann. de Janua. [Boucherie, in Gloss. Lat. Gall. Sangerman.]

¶ LANIBATA, [Murena. DIF.]

¶ LANICUS, Lanæus, Johanni de Janua. de Lanæ, in Glossis Latino-Gallic. Sangerman.

¶ LANICUTIS, Cujus cutis Lanigera est. Arics Lanicutis, Laberio apud Tertullian. de Pallio cap. 1.

¶ LANIFERIUM, f. pro Lanificium, lanæum opificium, vel mærx lanæa, Gall. Lanage. Libert. Regalis mont. ann. 1431. tom. 7. Ordinac. reg. Franc. pag. 195. art. 10: *Ipsi tamen sunt in usu pacifico et longo carne sales, Laniferium, sagmina, et alia liquorem habentia in pondere domini nostri regis ponderare. Vide supra Lanagium.*

¶ LANIFEX, [Ouvrier en laine. DIF.]

¶ LANIFICINA, Lanificium. Synodus Limæ ann. 1582: *Sciunt etiam Parochi Indorum mineralium officinas sive ingenia, pannorum quoque Lanificinas, ceterasque quæstorias artes sibi esse penitus interdictas.*

* **LANIGO**. [Lanugo. DIF.]
 ° **LANILEGUS**, Lanarius, qui lanam tractat. Rein. Vulp. lib. 4. vers. 8 :

Quorum (dentium) exaditit longe collisio, tanquam Lanilegus postea pacis crebra somnia.

† **LANILUTOR**. ἐπιολύτης. Fullo, qui lavat lanas, in Gloss. Lat. Græc. in aliis Græc. Lat. ἐπιολύτης. Lanitor.

† **LANIO**, ut Lanus, in Concilio Hispan. ann. 1512. et apud Marten. tom. 2. Ampliss. Collect. col. 1400.

† **LANIOLA**, in Glossis Isonis Magistri, locus, ubi Medici faciunt medicinas, et Laniant carnes infirmorum. Laniena.

* **LANION**. US. [Lanio. DIF.]

* **LANIOSUS**. [Laniger. DIF.]

* **LANIPEDIUM**. [Lineum calceamentum. DIF.]

LANIPENDIUM, Locus in Sanctimonialium Monasteriis, ubi reponuntur lanæ ad Monacharum lanificia, vel etiam ad vestes lanæ. Regula S. Cæsarii ad Virgines cap. 28: Ad cellarium, et ad posticum, vel Lanipendium tales a seniore eligantur, etc. Adde cap. 30. et Regulam S. Donati cap. 62.

LANIPENDIA, Quæ lanipendii curam gerit, apud eundem Cæsarium cap. 25: Omnis lanificii cura, unde vestimenta sanctis Sororibus ministrantur, ad sollicitudinem Prepositæ, vel Lanipendii pertinet.

LANIPENDIUS, in Gloss. Lat. Gr. exponitur ἐπιολύτης ἐπίδωκ, Qui lanam pendit ac distribuit. Gloss. Gr. Lat.: Ἐπιολύτης, ὅστις τὸν σταθμὸν κρητύουσα κατὰ ἔλασι, Lanipendia. Vox occurrit apud Paul. in leg. 81. D. de Donat. vir. et ux. (24. 1.) Vetus interpres Juvenalis ad illud Sat. 6.

... perit libris, posant
 Cosmetæ tunicas, etc.

Lanipendiam interpretatur.
 Et infra, ad illud :

Est in concilio materis, admotique lous
 Emerita que cessat aca.

Lanipendia matris, facta ornatrix, quasi magistra. Vide Cujacium lib. 9. Observat. cap. 30.

* **LANIPESTE**. [Placentum. DIF.]

† **LANISCA**, LANISCUS, Papias in MS. Bituric. Fasces erant Laniscæ, id est, Fasciæ, etc. Editus habet Lanista, perperam. Jo. de Janua: Laniscus, Fasciola ex lana facta. Latinis Laniscus est Vitta, tænia, pro quo nostri Glossatores dixisse videntur Laniscæ et Laniscus. Vide Laniscæ.

† **LANISTA**, LANISTRA. Isid. lib. 10. Orig.: Lanista, Gladiator, id est, carnifex Tusca lingua appellatus, a lanitando scilicet corpora. Lanista Latinis non est gladiator nudo, sed proprie gladiatorum magister, qui cæteris præerat, et thronos erudiebat in arte gladiatoria.

Gloss. Lat. Gr.: Lanista, λουδοπόρος, ποροπαγοπόρος, ἐκιστάτης πορομάχων. Alii: Lanista, γυμναστής. Λουδοπόρος ille est qui ludum alit seu familiam ludis gladiatorum destinatum: quod erat Lanistarum. Gloss. ejusd. Isid.: Lanistra, Lanarius. Grævius annotat retinendum Lanistra, quæ antiqua est, inquit, scribendi ratio. Papias: Lanista, lanarius carnifex a lanitando corpora, gladiator, macellarius, qui carnes laniat ferro. Gloss. Sangerm. MS. n. 501: Lanista, Lanarius. Lanista, Macellarius, quoque et lami. Jo. de Janua: Lanio, Qui laniat. Lanista et lanus Carnifex, vel homicida et macellator a lanitando scilicet carnes. Pro Lanista legitur tom. 2.

Annal. Benedict. pag. 388. in Actis SS. Junii tom. 3. pag. 445. col. 2. ubi de S. Raynerio, etc. Pro quodam virorum bellatorum genere, mihi non satis noto, Lanista sumuntur ab Odone de varia Ernesti Bavarie Ducis fortuna, apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 372:

Deinde viros acres duces ad bella ducentes,
 Et quadrigenis dux emolumenta Lanistis,
 Assiduis armis Agarens concussit, urbes
 Obruit, et villas flamma populatur et arva.

° Vide Saimas. ad Florum pag. 88. et ad Hist. Aug. pag. 328. et Coteler. ad Constit. Apostol. pag. 319.

† **LANISTERIUM**, Lanificium. Agnellus in Vita S. Severi Pontif. apud Murator. tom. 2. pag. 44. col. 2. Quadam die Lanisterii opere prægratus cum esset ipse cum conjugæ sua, lanificium, ut dixi, nearent officium, ait ad conjugem, etc.

† **LANISTERUM**, Lanicum, ut conjecto. Gregor. Mon. in Chronico Farfensi apud eundem Murator. tom. 2. part. 2. col. 545. Concessit in villa S. Viti de casale dominici ad quartan. omnium frugum, excepto panico et semunclo, et musti mundi tertiam, et oliuarum medietatem, et quintam de Lanistero, et operas.

* **LANISTRUM**. [Salle d'armes. DIF.]

LANITOR, ἐπιολύτης. in Gloss. Gr. Lat. [Habetur supra Lanitor.]

† **LANIUS**, pro Lanæus Pannum Lanium viridis coloris, in Mandato Ricardi II. Regis Angl. ann. 1282. apud Rymer. tom. 7. pag. 356. col. 1.

* **LANNA**, perperam pro Lamna, per Syncepen a Lamna. Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. III. pag. 698. Arma vero defensibilia intelligimus esse panceriam, sive corium, cum manicis, vel sine manicis, gambrias, maleatim, cerveteriam, sive bacillium, bracciam, sive rotellam, sive tavolatum, collarium et quantos de ferro et laninas sive plattas ferreas. [FR.]

1. **LANNA**. Vita S. Gildæ: Que insula usque in hodiernum diem Lanna Hilduti vocatur; [hoc est, terra, ditto, ager. Lanna enim Armoricis, qui d post n mutare solent in alterum n, idem est quod populi Septentrionalibus Landa, duplicis notiois vox, quæ et terram incultam significat, et territorium, regionem dominium. Hinc emendanda sequentis vocis expositio: Lanna quippe nusquam Monasterium significavit apud Armoricos, sed Leandi, a Lean, Monachus vel celebs et ii, Domus. Vide Land et Leanes.]

LANNA, Monasterium, veteribus Armoricis. Occurrit in Vita S. Pauli Episc. Leonensis n. 28.

* 2. **LANNA**. [1. Angulus auris; 2. Lamia. DIF.]

† **LANNE**. λωβω, Lobi, fascoli, in Supplemento Antiquarii, pro Lamne aurium, seu ima auricula, inquit Valesius in Valesianis pag. 94.

† **LANNECHILD**, pro Launehild, in Legibus Rotharis: quod vidit Murator. tom. 1. part. 2. pag. 28. col. 2.

° **LANNERIUM**, Perperam pro Laynerium, in Reg. 59. Chartoph. reg. ch. 155. ex Charta ann. 1819. laudata supra in voce Laynerium. Vide ibi.

* **LANOSCULUS**. [Lanoculus. DIF.]

° **LANOSITAS**, Lanugo. Tertul. de Pallio cap. 3: Nam et de mari vellera, quæ muscosæ Lanositatis lautiores conchæ comant. Vide ibi Saimas. pag. 175. et in Exercitat. Plin. ad Solin. Polyhist. cap. 58. tom. 2. pag. 792.

° **LANQUENA**, pro Languena, Lagna.

Testam. ann. 1274. tom. 2. Hist. Cassin. pag. 502. col. 1: Relinquo... de oleo Lanquenas ser. Vide supra Languella.

† **LANSÀ**, Lancea, ut puto, Gall. Lance. Hisp. Lança. Charta Ecclesie Privat ann. 1362. Informatio facta per Hugonem Jorda Locum tenentem super quendam Lansam quam amiserant in Espanhol in platea de la Fenaria.

† **LANSAGIUM**, Leodiensibus Lansage, Alienatio: Lansager, Alienare: Lansagers, Qui ex alienatione domini jus habent domini vel hypothecæ. Consuetudo Leod. cap. 6. art. 4. Toutesfois les parens peuvent departir leurs heritages a leurs enfans en Lansage a l'un plus qu'à l'autre, sans aller a la justice. Ibid. art. 28. Feumain ne peut Lansager heritages d'enfans, dont il est feumain. Cap. 15. art. 17. Tous traffonciers et Lansagers peuvent deminer pour faute de relief.

° **LANSARE**, Jacere, jaculari, Hisp. Lanzar, Gall. Lançer. Lit. remiss. ann. 1362. in Reg. 93. Chartoph. reg. ch. 168. Cum quadam funda contra dictum Bertrandum duos lapides Lansavit. Form. Mss. ex Cod. reg. 7657. fol. 85 v. Unum magnum cutellum evaginavit repente et... ictus quamplures contra eum Lansando... percussit. Vide supra Lansare et Lanciare 3.

† **LANSCEA**, pro Lancea. Item vir. cadrelli Item ecc. Lanacee, in Informationibus Civitatis Massæ pro passagio transmarino ex MS. Sangerman.

° **LANSIYA**. Vide supra Lanceya.

° **LANSISSA**, Tabulatum superius. Form. Mss. ex Cod. reg. 7657. fol. 42. r. Per cujus (domus) Lansissam, seu supernum solarium, idem talis dictæ tali scienter dedit vaticum et accessum.

LANSITICUS, Observantiæ Regni Aragon. lib. 8. de Homicidio § 14: Si quis se occiderit, vel suspendit, et fuerit Lansiticus, vel insensatus, vel demoniacus, vel conimilis, etc. An Lunaticus?

† **LANSKENETUS**, Pedes, Gall. Piedon, fantassin, Germ. Landsknecht. [° Miles lanceatus. Vide Lancea et Landridder.] Duo milia peditum Lanskenetorum, in Conventionibus ann. 1548. apud Rymer. tom. 14. pag. 779. [° Vide Eichhorn. Histor. Jur. German. § 487.] Hinc apud nostrates Lansquenet, Ludus quidam pictorum foliorum a Germanis Lanskenetis adiectus in Galliam.

° **LANSOLATA**, LANSOLATA, Matta, etorea, quia solo sternitur, sic dicta, Gall. Naitte. Comput. ann. 1372. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 319. col. 1: Item solvi pro viij. Lansolatus palearum postarum in solo hospicii comunis propter frigus, de quolibet Lansolata tj. althos.

* **LANTANA**. [Viburnum. DIF.]

† **LANTEGRAVISSA**, Uxor Landgravi, in Litteris ann. 1882. apud Rymer. tom. 7. pag. 343.

° **LANTERNA**, LANTERNERIUS. Vide Laterna 1.

° **LANTGERICHTE**, Item quod Landgericht, Terræ iudicium seu jus potestatem iudicariam in aliquo territorio exercendi. Charta ann. 1189. apud Meichelbec. tom. 1. Hist. Frising. pag. 380: Cum dux Austrie Leopoldus ejusque filius Fridericus omnem majestati nostræ resignassent justitiam, quam per dominicilla Frisingensis episcopi quondam ab imperio possederant in Austria, id est marchrecht et Lantgerichte et burchwerch, quæ specialiter ad jus ipsorum respiciebant.

* **LANTGRAVIA**, US. [Landgraviat, grave. DIF.]

* **LANTICULUM**. [Primus cibus quo jejunium solvitur. DIEF.]

* **LANTIGRAVIUS**, ut supra *Landgravius*: *Lantigravius de Turinga*, apud Rolandinum Patavinum de factis in Marchia Tarvisina, tom. 8. Muratorii col. 244.

* **LANTING**, Placitum provinciale, ex Germ. Land, terra, provincia, et *Tag* vel *Ting*, conventus. Charta Leopoldi ducis Aust. ann. 1191. apud Pez. tom. 6. Anecd. part. 2. pag. 189. col. 2. Cum enim varias et diversas justitias in terra nostra jure requirere debeamus, nos tamen redditus ipsius ecclesie ab omni jure nostro, tunc a placito provinciali, quod vulgo *Lanting* dicitur, quam a pabulo penitus excepimus.

* **LANTINUM**. [Camus. DIEF.]

* **LANTIOLOTA**. Lanceola, herba. DIEF.]

* **LANTSCHREIBE**, Provincialis scriba, a Germ. Land, provincia, et Schreiber, scriba, vir non vulgaris dignitatis, ut videre est in *Scribonis*. Charta Freder. III. imper. ann. 1444. apud Pez. tom. 6. Anecd. part. 3. pag. 281. col. 1. Volumus quoque quod capitanei nostri, *Lantschreibe*, castellanus, iudices quicumque aut quavis alia secularis potestas, etc. Vide *Lantschreibe*.

* **LANTSCOEFF**, proprie Reditus ex terra, Agrarium. *Lantscar* Audomar. *Duratur* namque tota terra de *Eska*, in *soestis*, qua *Fiaming* dicitur mente, in *terragis*, quod *Flaming* dicitur *Lantscof*. Rursum *Terragium*, quod dicitur *Lantscof*, jacet in *pluribus diversis locis*. [Vide infra *Soestis*, et *Terragium*]. I. terre elocata erat iure mediatarum, meente, aut sub conditione prestandi terragii, *Lantscoep*. Confer *Waterscap*, *Aquarium*.

* **LANTUMIE**, vox dubia. Vide *Caturis*.

* **LANTONIUM**. [Catena vel latomia. DIEF.]

* **LANTWERI**. Conventus apud Marsnam cap. 2. Nisi talis regni invasio, quam *Lantweri* dicunt, quod abest, acciderit. Ubi *Sirmondensis* vox hæc in usu etiam num. Alamannis, qua regionis fines significant, quod in fines incurrat, sive aliud etymum fingas, dubium non est, publicum et communem belli motum designari. At *Sicama* ad *Legem* Frision. tit. 18. *terra defensionem* interpretatur, cui consonat vetus nota ex *Codice* Remensi apud *Steph.* Baluzium ad *Capitul.* Et qua in hostem aut propter terram defendendam, aut propter terram acquirendam itur, de *Lantweri*, id est de patriæ defensione non aliter nisi secundum istum modum, in *Legem* aut in *Capitulis* Imperatorum scriptum habemus, etc.

* **LANTWERK**, Genuina vocis origo Teutonice, Land scilicet vel *Lant*, Terra, regio, provincia, et *Weri* seu *Were*, Arma: que tam pro incursione quam pro defensione capi possunt.

* **LANTWERK**. Vide *Landwerk*.

* **LANTULA**. *Fridericus* II. Imper. lib. 1. de Arte venandi cap. 45. Pullis namque noviter genitis primo innascuntur ille, que nec sunt ut pili, neque ut *Lanule*, sed habent naturam inter utrumque, que cooperiunt, et a frigore quoquo modo defendunt. Secundo innascuntur alie, que dicuntur *Lanule*, a quibusdam dumæ; hæc sunt erilis et molles, densiores et longiores primis, etc. Adde lib. 2. cap. 81. Vide *Duma*.

* **LANTUTUS**, *Lanosus*, lanam habens vel lana abundans. *Joh. de Janua*; *Ha-*

bundant de laine ou qui a laine, in *Gloss. Sangerman. Animal.* *Lanutum* ovium, in *Sententia* ann. 1339. ex *Schedis* *Præ de Mazaugues Lanutum ovium*, in *Transactione* ann. 1430. ex *lisdem* *Schedis*. *Lanute pelles*, apud *Rymer*. tom. 2. pag. 10613.

* **LANTINACTA**. [Corbelle pour les plats. DIEF.]

* **LANTZARIUS**. Charta *Alfonsi* III. Reg. Portugali. ann. 1289. apud *Brandaonum* tom. 4. *Monarch. Lusitan.* pag. 279. v. Item omni laborator, qui non fuerit *Lantzarius*, stet in pace, et nullus mactetur.

* **LANTZADO**, a verbo *Lanzar*, Ejicere, expellere.

* **LANTZETTA**. *LANCETTA*, Ornamenti genus in vestibus in formam lanceolæ; unde nomen. *Stat. ann.* 1342. inter *Monum.* eccl. *Aquilej.* cap. 90. col. 903. Item quod in pannis et in vestibus non possint portare ornamenta, exceptis *Lantzettis* seu *maspillis* circa pectus... Que tamen *Lantzette* vel *maspill* non arcedant valorem unius *marche* denariorum.

* **LANTO**, *LANZONUS*, Acad. *Crusc.* *Lancione*, *Grandis lancea*, contus. *Stat. Ferrar.* ann. 1268. apud *Murator.* tom. 2. *Antiq.* Ital. med. ævi col. 515. Si quis de nocte inventus fuerit portare *falzonem de Canes*, *bordonem Lanzonem*, etc. *Verumtamen*, licet ut cuiuslibet de civitate *Ferrarie* portare impune, eundo et redeundo ad villas, spatam, castellum de ferre, lanceam seu *Lanzonem*. *Stat. Mantue* lib. 1. cap. 55. ex *Cod. reg.* 1020. Ad dicitur incendium destruendum et extinguendum, cum instrumentis aptis ad illud et armis, videlicet scuto, lancea sive *Lanzona*, vadant *Decretis* *Placent.* ad calcem statut. fol. 108. r. Primo pro una lancea, sive *giverina*, seu *Lanzono* lib. 1.

* **LAODIUM**. Vide in *Laudare* 5.

* **LAOFICUS**. [UT *LAFICUS*. DIEF.]

* **LAORATIVUS**, pro *Laborativus*, *Arabibus*. Charta ann. 1077. inter *Probat.* tom. 2. *Hist. Occid.* col. 141. *Imprimis* dono ad alodem illam meam *boriam Laorativam*, quam huc usque tenui in *dominio*. Vide supra *Laborativus*.

* **LAOS**, *λαός*, *Populus*, turba. *Acta* *S. Cassiani* apud *III. Fontaninum* in *Appendice* ad *Antiq. Hortæ* pag. 850.

Ardet abire dehinc, propriamque relinquere terram, Cunque *Laon* pelagus insid percoleret auras.

Id est, populorum, pro *Græco* *λαός*.

* **LAPA**, Vestimenti genus. *Stat. Conc. Trevir.* ann. 1228. tom. 1. *Hist. Trevir.* *Joan. Nic.* ab *Honthheim* pag. 721. col. 1. Nullam cordam vel nodum in tunica vel superparticali habeant (clericus) non solum in *Lapa*.

* **LAPA**, *LAPPA*, *Cardui* species. *Glossar. Lat. Gall.* ann. 1352. ex *Cod. reg.* 4120. *Lapa* vel *Lapatium*, *Cherdons.* *Hist. translat. S. Corn.* apud *D. Le Beuf* tom. 1. *Collect. var. script.* pag. 362. Rite etenim cautius provisionis actum est, ut subductis *Lappis*, *paliuris* et *carduis*, tali in loco ecclesie erigerentur *macerie*. Vide alia *pursus* notione infra in *Lappa* 1.

* **LAPACEOLUM**, [parels. (Glos. ms. Turon. xii. s. Bibl. Schol. Chart. 1806, p. 327.)]

* **LAPACIUM**. [Lapathum. DIEF.]

* **LAPADINA**, vox Italica. *Serm. Barel.* in *fer.* 6. hebdom. 4. *Quadrag.* Si vis

equum emere, prius illum vides et habeas *Lapadina*, et oculos gibbos, et bestiam *cropan*.

* **LAPANUM**, pro *Langnum*. Vide supra *Cropanis*.

* **LAPAS**, *atis*, secundum *magistrum in Astoria*, est cibus ex *oleribus* confectus: ita dicit in *libro* *Judith.* *Jo. de Janua.* [Idem infra: *Lappatus*, scilicet *lib. Judith.* c. 10. dicitur cibus ex *oleribus* confectus, unde *quidam*:

Lappatus cibus est et olis compositi cibus.

Hugo vero dicit: *Lappatus*, *caricus*, *acus* *siccus*. Ex eodem fonte *Gloss.* *Lat. Gall.* *Sangerm.* *Lappatus*, *Cibus ex oleribus confectus*. *Viande confite de chos*. *Perperam* ubique legendum enim *Palathas*, ut habet *vulgatus* *Interpres* *laudato* cap. 5. a *Græco* *καλάθη*, *Massa* *ficorum* et *pinguium* *caricarum*, quas in morem *laterum* *figurantes*, ut *diu* *illam* *permaneat*, *calcant* *atque* *compingunt*.

* **LAPAS**. [Fructus *fici* inter duas *turtas* *pressi*. *DIEF.*]

* **LAPATIA**. [Lapathum. DIEF.]

* **LAPATICA**, *Quidam* *herba* *que* *in* *cibo* *sumpta* *confortat* *stomachum*, *conerem* *reprimat*, *urinem* *provocat*, *ruccium* *excitat*, *et* *dicitur* *a* *Lapa*. *Joh. de Janua.* *Vide* *Lapistrus*.

* **LAPATICA**. [Herba *que* *stomachum* *confortat*. *DIEF.*]

* **LAPATIOLOM**. [Ovile. DIEF.]

* **LAPATIUM**. Vide supra *Lapa* 2.

* **LAPATUM**, pro *Lupatum*, *Frenum* *durius* *ad* *domandos* *equos* *ferociores*. *Vide* *Scrupadum*.

* **LAPDACISMUS**. [Labdacismus. DIEF.]

* **LAPENE**, *Stella* *fulgens*. *Joh. de Janua*; *Estelles* *resplendissans*, in *Gloss.* *Lat. Gall.* *Sangerm.*

* **LAPETUM**, *Locus* *ubi* *lapis* *abundant* *vel* *crescunt*. *Joh. de Janua*; *Ubi* *ubi* *croissent* *glacis*, in *Gloss.* *Lat. Gall.* *Sangerm.*

* **LAPHEUS**. [Cervus, cf. *Dapce*. DIEF.]

* **LAPICEDIA**, *Locus* *vel* *domus*, *ubi* *lapides* *caduntur*. *Johan. de Janua*; *Lapicidina* *Latinis*.

* **LAPICIDIUS**, *Lapidis* *casor*, *Ugutioni*.

* **LAPICIDINARIUS**, *Latavicus*. *Gloss.* *Lat. Græc.* *Sangerman.*

* **LAPICIDINUS**, *Idem*. *Vide* *locum* *in* *Macio*.

* **LAPICIDA**, *LAPICIDA*, *Edificiorum* *structor*, *Gall.* *Maçon*. *Pactum* *inter* *Guilgon* *de* *Jarente* *dom. de* *Montcl.* *et* *habiti* *ejusd.* *loci* *ann.* 1362. *Et* *deinde* *idem* *dom. de* *Montclero* *habebit* *Lapicidas* *sive* *muratores*, *qui* *turrim* *ipsam* *et* *anambarrum* *murabunt* *et* *edificabunt*.

Instr. *ann.* 1304. *inter* *Probat.* *tom.* 3. *Hist. Nem.* *pag.* 49. *col.* 2. *Item* *dicti* *commissarii* *fecerunt* *ocari*. *Lapicidas*, *qui* *fuerunt* *masi* *per* *dictos* *dominos* *commissarios* *ad* *castrum* *Calvacionis* *ad* *edificandum* *edificia* *duarum* *turrium* *et* *hospicii* *regii* *Calvacionis*; *qui* *Lapicidas* *seu* *massoni*, etc. *Vide* *in* *Lapis*.

* **LAPICILLE**. [Diamant *des* *vitriers*. DIEF.]

* **LAPICIUM**. [Terrain *pierrreux*. DIEF.]

* **LAPIDARE**, *Convictis* *insectari*. *Hieronym.* *Epist.* 2. *ad* *Nepotianum*: *Lapidato* *jam* *Virginitatis* *libello*, *quem* *sancto* *Eucherio* *Rome* *scripseram*. *Spartianus* *in* *Pescennio*: *Inter* *Lapidationes* *execrationesque* *omnium*. [Macrob. lib. 2. *Satur.* cap. 7. *Quo* *dicto* *universitas* *populi* *ad* *solum* *Cæsarem* *oculos* *et* *ora* *convertit*, *notantes* *impotentiam* *ejus* *hac* *dicacitate* *Lapidatam*.]

* **LAPIDARE**. [Lapider. DIEF.]

* **LAPIDARIUM**. [Lapidina. DIF.]
 1. **LAPIDARIUS**, LAPIDICINARIUS. *ἀλιθάρης*, in Glosf. Græco-Lat. Her-
 mas lib. 3. Pastor. Quid facimus de his
 lapidibus? et ego dixi: Domine nescio...
 ego, inquam, artem hanc non novi, nec
 Lapidarius sum. [Ulpianus leg. 5. § 7.
 Dig. Commodati (13, 6.): Si servus Lapi-
 dario commodatus sub machina perierit,
 etc.]

2. **LAPIDARIUS**, Ad lapidem, hoc est,
 in jus vocatus; formula loquendi a se-
 dibus lapideis, quibus iudices sedebant,
 deducta. Charta Phil. comit. Fland. pro
 libert. castel. Brug. ex Cam. Comput.
 Insul.: Homo liber submonitus ad lapi-
 dem... aculete respondebit... Omne in-
 justum deponet comes, sive de nummis
 notatis, sive de nummis cricardie, sive
 Lapidari, sive de alia qualibet re. Ubi
 etiam intelligi potest is, qui multas a
 iudicibus statutas percipiebat. Vide
 infra in Lapis.

LAPIDATUS, Qui super lapidem sedet.
 Guait. Hemingford de gest. Eduardi I.
 reg. Angl. ad ann. 1222. pag. 37. edit.
 Hearn. Reges itaque novo in lapide posito,
 missarum sollempnia incepta peraguntur,
 et preterquam in elevatione sacri Domi-
 nici Corporis, semper Lapidatus manet.
 Thronum lapideum hic designari, mo-
 nere superfluum videtur.

LAPIDEUS IGNIS. Vide Ignis.
LAPIDIA, Lapidina. Lapidam sua
 sollicitudine compuserat, apud Leibni-
 tium Scriptor. Brunsvic. tom. 2. pag.
 442. ex Chronico Monast. Marienrod.

LAPIDICESOR, *ἀλιθικός*, Lapidica.
 Supplem. Antiquaril.
LAPIDICINARIUS, Idem. Vide in La-
 pidarius. [Occurrit præterea in vet.
 Inscript. apud Gudium cxi. 4. edit.
 ann. 1731.]

LAPIDIFICATORUS, Qui in lapidem
 convertere vim habet. Arnald. de Villa-
 nova in Rosar. Ms. Multiplicando vir-
 tutes minerales Lapidificaturas et coagu-
 lativas et indurativas.

LAPIDIFODINA, Lapidina, apud
 Leibnitium tom. 2. Scriptor. Brunsvic.
 pag. 380. ex Chronico Clusino Henrici
 Bodonis.

LAPIDISCINIUM, Lapidina, in Bulla
 Lucii PP. ann. 1184. Inter Instr. tom. 12.
 Gall. Christ. col. 139.

LAPIDOSITAS, Lapidibus producen-
 dis habitas. Tertul. de Habitu mulieb.
 Aiant et de frontibus draconum gemmas
 erui, sicut et in piscium cerebris Lapidu-
 sitas inest.

* **LAPIFARE**. [Frequenter labi. DIF.]
 1. **LAPILLUS**, Lapis in terminum posi-
 tus. Innocentius Gromaticus: De arca
 usque Lapillum, hoc est, terminum. Auc-
 tor incertus: Lapilli natura tornatiles,
 sive alia factura breviores, etc.

2. **LAPILLUS**, Calculi morbus, Gall.
 la Pierre. Vita S. Gerardi Abb. Bron-
 ssec. 5. Benedict. pag. 270. Continuis
 namque cruciatibus macerabat eum cal-
 culus intolerabilis videlicet morbus, qui
 urinam inhibens nuncupatur vulgo La-
 pillus.

LAPILLUS ALBUS, Idem qui Calculus
 albus, quo olim Thraces notabant singu-
 los anni currentis faustos dies, calculum
 album in urnam immittendo, vel atrium
 si infelices, ut scirent anno exacto quot
 fuissent læti dies, quot infausti, ad
 hunc morem respiciens Scriptor Hist.
 Beccensis MS. ait ad ann. 1152. Hic
 annus albo notandus Lapillo Beccensibus,
 quo videlicet Joannes Romanus... Mona-
 chus Becci perrexit Romam, et inde re-
 diens caput B. Felicis Marti. socii Advaucti

attulit secum, et gratuito dono dedit illud
 Ecclesie Beccens.

LAPIS, pro quadam locorum distan-
 tia, milliare, quod lapide vel columna
 lapidea notaretur. S. Victic. episc. Ro-
 tomag. de Laude SS. apud D. Le Beuf
 tom. 2. Collect. var. script. pag. xvj.
 Ignoscere ergo debetis, quadragesimo tan-
 tum Lapidæ pens tardus occurrit.

LAPIS, Ponderis vel mensuræ species.
 Charta Andr. reg. Hungar. ann. 1283.
 apud Cencium inter Cens. eccl. Rom.
 Ecclesie vero retinebunt de salibus suis
 ad usus suos hoc modo: Propositus Ori-
 diensis cum capitulo suo dabo millia Lapi-
 dum. Vide Petra. [Germ. Steig.]

LAPIS ARDESIVUS, Gall. Ardoise. Vide
 supra Ardesivus.

LAPIS CALCINARIUS, Ex calcæ. Vide
 supra Calcinarius.

LAPIDES CATENATOS, FERRE, Pennæ
 species, feminis potissimum indicta.
 Charta MS. Henrici Ducis Brabantie
 et Henrici primogeniti ann. 1227. pro
 Communita Bruxellensi. Si mulier mu-
 lierem percusserit solvet 20. sol. si con-
 victa fuerit, vel portabit Lapidem catena-
 tos a sua Parochia ad altam. Charta ann.
 1247 Tabul. Campanie fol. 343. La fame
 qui dira vilonia a autre, si come de ju-
 tage, patera 5. sets, ou portera la Pierre
 toute nue en sa chemise a la procession,
 etc. Joann. Sternhookus de Jure Sapo-
 num vetustolib. 1. pag. 19. Ignominiosa
 Lapidum illa civitatis gestatio in confu-
 sionem flagitiosæ concubitus toties cele-
 brata, quæ etiamnum extat, etc. Idem
 pag. 226. de pena adulteri. Jus nostrum
 municipale sola ignominia et relegatione
 contentum est: set ignominia, qua ma-
 jor adulteris excogitari non potest. Asser-
 vabant enim in Curia duos Lapidem quos
 Lapidem publicos seu civitatis, vocabant,
 Stadzens Stena. Hi scilicet adulteræ
 impositi sunt, ac deinde fanticulus ad
 genitale adulteri membrum adstrictus,
 quo sic onerata sessorem suum per oppi-
 dum publice circumducebat, etc. Vide
 Putagium.

LAPIS FINIS, Qui vice finis ponitur,
 terminans in Charta ann. 1297. in Reg.
 S. Ludov. ex Chartoph. reg. fol. 22. v.

LAPIS GRÆCUS, Silex, Gall. Grais vel
 Grès. Comput. fabr. S. Petri Insul. ann.
 1485. Johanni Wyot mercatori græcorum
 Lapidum Bethuniensium, pro Lapidibus
 græcis ad cooperendum muros atrii Ec-
 clesie, xxj. lib. iv. sol.

LAPIS IGNITUS, quo cum facili ignis
 excitatur. Guigo II. Prior Camusiensis.
 In Statutis ejusdem Ordin. cap. 28. § 5.
 Ad ignem faci. esca. Lapis ignitus, se-
 curis, signa.

LAPIDES INCHORES, Nativi. Vide En-
 chori.

LAPIDES INSCRIPTI. Vide Inscriptus.

LAPIDES LIBERI Silvester Giraldus
 lib. 1. Itiner. Cambria cap. 3. Id etiam...
 quasi pro miraculo ducimus, quod in
 suis, quibus clauditur undique mon-
 tius verticibus non petrosus aut saxosis,
 sed mollibus potius et herbis. Pars la-
 pidis reperiri soleant, qui Liberi vulgo
 dicuntur, quia scilicet ferroque quo-
 dammodo potibiles. esse quasi liberaliter
 præstant, et quibus Ecclesia ipsorum jam
 erat egregie constructa. Est autem Pa-
 rius lapis candoris eximii, ut est apud
 Isidor lib. 16. cap. 5.

LAPIS LUNÆ, LAPIS SPECULARIS, ad
 modum vitri perspicuus. Vide Gypsee
 fenestra.

LAPIDES MENSURABILES. Vide Car-
 teria.

LAPIS MUTUS. Hygenus. Lapidem sine

inscriptione, quos ideo quia nulla signi-
 fications apparent, Mutos appellant. His
 opponuntur Petre notate et signate. Ita
 Lapidum scriptura, apud Dolabellam
 Agrimensorem. Charta Ordonii II. Regis
 Navarre era 930. apud Anton. de Ypez
 tom. 4. Et sunt ipse Ecclesie cantate
 in toto gyro per petras erecias et scriptas.

LAPIDES NATIVI, in ipso solo, nati.
 Vide Agrimensores.

LAPIS NERONIANUS, miræ viriditatis
 ac splendoris, apud Gregorium Turon.
 lib. 1. Miracul. Smaragdus.

LAPIS ORDINARIUS, Vetus interpres
 Savenasis Sat. 10. de Babylone. Quam
 condidit urbem Semiramis Nini uxor, et
 coctis Alere munit, quem hodie dicimus
 Ordinarium Lapidem.

LAPIS PACIS, Qui inter Missæ solennia
 post consecrationem osculandus fide-
 libus deferitur, quo tum tempore, olim
 mutuis se osculis, quæ pacis appella-
 bant, prosequabantur. Statuta Ordinis
 de Sempringham: Ipsa quoque Sacrista
 vel alia matura recipiat ad fenestram
 aquam benedictam, et Lapidem pacis,
 quem circumferat Monialibus sororibus
 incipiens semper pacem dare in dextro
 choro, etc. Vide Oculum Pacis.

LAPIS PHYSICUS, Roche le Bailif in
 Dictionario Spagyrico, est Medicina illa
 per quam veteres transmutantur: metalla
 et morbos omnes sanaverunt.

LAPIS PISCUM, Locus, ubi pisces
 divenduntur. Inquisit. ann. 1371. in Ac-
 cess. ad Hist. Cassin. part. 1. pag. 428.
 col. 2. Lapis piscium, que valet annua-
 tum unquam unam, lareno. etc.

LAPIS PORTABILIS, pro Altari porta-
 bili, in Synodo Bajocensi anno 1300.
 cap. 21.

LAPIS SACRUS, Sacris agendis desti-
 natus, altari portatilis, nostris Pierre
 d'autel Inventar. ann. 1449. ex Tabul.
 D. Venetæ. Una capsia de sap. in qua
 consistunt ornamenta capelle H. Joannis;
 et primo, Lapis sacrus. Vide in Altare 1.

LAPIS VITREUS, Gemma factitia. In-
 vent. ann. 1371. apud Cl. Vir. Garamp.
 in Disquisit. de sigil. Garfagn. pag. 88.
 in nota. Una mitra cum Lapidibus vitreis
 et grossis perlis oculorum piscium. Vi-
 ginti Lapidem, qui videntur suffiri; sed
 magister Ricardus dixit eos esse vitreos
 vel cristallinos.

LAPIS VIVENS, apud Gratium in Cynæ-
 getico, et apud Agrimens. pag. 273. qui
 respicit, ut est apud Turnebum lib. 6.
 Advers. cap. 9. Ignifer, apud Agrimen-
 sor. pag. 311. Statuta Mediolanensia 2.
 part. cap. 329. Fiant scaltæ Lapidum vi-
 vorum, etc.

GUERPIRE CUM LAPIDE, Singularis
 modus rei alicujus dimittere memo-
 ratus in Transactione ann. 1085. ex Ar-
 chivo S. Victoris Massii. armar. Forojul.
 num. 7.

LAPIDES PROICERE per tres primos
 anni menses vetat Stat. ant. Florent.
 lib. 3. cap. 167. ex Cod. reg. 4621. Nullus
 major duodecim annis audeat de mensi-
 bus Januarii, Februarii et Martii proje-
 cere Lapidem versus aliquam personam in
 aliqua vel per aliquam viam seu vicum
 aut plateam civitatis Florentie, aut super
 aliquo ponte ipsius civitatis, etc.

VENIRE AD LAPIDEM quid significet,
 explicat Charta Phil. Paic. ann. 1291.
 ex Cam. Comput. Insul. Per præceptum
 quod fecerunt et adhuc intendunt facere
 de veniendo dicto Johanne ad Lapidem,
 hoc est dicere, in prisonem venire com-
 pellunt, etc. Vide supra Lapidarius 2.

* **LAPIS COECLUS**, Later, sive terra
 igni sepius percocta, in usum ædifi-

candi Italice *Mattone*, Gall. *Brique*. Stat. Honon. ann. 1250-67. tom. II. pag. 625. *Statutus est ordinamus quod strata dicte contrate Medii debeat selegari a strata sancti Stephani usque selegatam sancti Patricii de bonis Lapidibus coctis, expensis omnium personarum habitantium in dicta contrata.* [Fr.]

* **LAPIS FOCARIUS**, Idem ac Lapis coctus, nam ignis vi coquebatur. Stat. cit. tom. II. pag. 248. *Ordinamus quod unus puerus muratus de Lapidibus focariis, et cum bona delta de masignu debeat fieri.* [Fr.]

* **LAPIS** currunt etiam in eisdem Statutis vocabula **LAPIS FACARIUS**, eodem significatu usurpata; in quibus locis, nescio an discrimen vocis *Facarius* referri debeat scripturae mendo, vel potius quod lapides congererentur inter se per eorum facies (vernacule *faça*), ut hic praescribitur, tom. II. pag. 624: *Statutus est ordinamus quod quilibet homo habens caput et terrenum ad dictam foxiam debeat tantum selagare suis propriis expensis de Lapidibus facariis in cultellum, quantum tenet suum terrenum super foxiam dictam.* [Fr.]

* **LAPIS JUDAICUS**. [Est lapis sicut nux parva ad longitudinem paucam declinans, proximus figurè amigdale aut datili. (B. N. ms. lat. 16186 f. 67.)]

* **LAPISCIDA**, pro Lapidida, in Notis obitu et fundationum ad marginem Martyrologii MS. S. Salvatoris Aquensis. [Vide supra *Lapida*.]

* **LAPISDICINIA**. [Lapidicinia, machon (Lex. Lat. Gall. Bibl. Ebroic. n. 23. XII. 8.)]

* **LAPISTA**, Genus vasu lapidei et aquarii, dicti a Lapis. Jo. de Jan. et Glossae MSS.

* **LAPISTRUS**, LAPATIUM, Oleris species, de qua Isid. lib. 17. cap. 10. scribit *Hec in cibo sumpta stomachum confortat, venem reprimit.* Vide *Lapa*.

* **LAPISTRUS**. [Gramen. DIEF.]

* **LAPITIPIS**. Supplicatio (an. 324) facta domino Vicario Massil. per Gul. Godoliti magistrum Lapidem deputatum ad curam haruclorum, in Schedis D. le Fournier. Videtur legendum *Lapicidam*.

* **LAPUSUS**, Plenus lapis (rappis), Johanni de Janua. *Plein de gelons*. in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.

* **LAPPA**, Gloutonnier vel rosel stater. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692. Aliud Gall. Lat. ex Cod. 7694 *Gleteron ou gloton, Lapa*.

* **LAPPA**, Cardui species. Vide supra in *Lapa*.

* **LAPPACIA**. [Est herba que stomachum confortat. DIEF.]

* **LAPPACIUM**, pro Lappathum, ut post Ehardum monent docti Editores ad Acta S. Domin. tom. I. Aug. pag. 619. col. 2. *Es viride, pylatrum, Lappacium, et succum porri.* Ital. *Lappato*. Vide *Lapistrus*.

* **LAPPUS**. [Pilosus. DIEF.]

* **LAPPUS**. [Ostrau de mer. DIEF.]

* **LAPSABUNDUS**, Ruinosus, caducus S. Apri Antiquum monasterium vetustate *Lapsabundum*, in Notitia ann. circiter 1081. inter Probat. Hist. Tull. pag. LXX. et Hist. Lotharing. tom. I. col. 407.

* **LAPSANIUM**, Herba sale condita, qua Aegyptii Monachi vescantur, ut auctor est Cassianus lib. 4. de Monach. cap. 11. et 22. vox forte a *Lapsana* deducta, que Plinio lib. 20. cap. 9. olus silvestre fuisse dicitur.

* **LAPSATIO**. [Lapsus. DIEF.]

* **LAPSATOR**. [Qui frequentèr labitur. DIEF.]

* **LAPSI**, Qui a Fide discedentes Paganismum aut haeresim amplectebantur, et postea per penitentiam redibant ad Ecclesiam. Concil. Agathense can. 60. et Epaoense can. 29. *Lapsus, id est, qui in Catholica Fide baptizati sunt, si praevaricatione damnabili post in haeresim transierint, grandem redeundi difficultatem sanxat antiquitas.* Adde Aurelian. IV. can. 8. Valentin. can. 3. Sententia Conc. Tolet. XVII. can. 13. Baron. ann. 254. n. 187. et Jacobum Gothofred. ad l. 5. Cod. Th. de Apostatis. (16. 7.) *Negatores etiam dicebantur, quod Christum negassent, ut colligitur ex S. Paciano Barcinonensi Ep. 3.*

Lapsi praeterea dicuntur, qui aliquod delictum commiserunt, ex quo penitentiae publicae subjacere debeant. Gregorius M. l. 1. Ep. 42. *Et in eisdem Monasteriis ad penitentiam eisdem Lapsos tradit.*

* **LAPSIDIUM**. [Est illud quod cadit de metallo quem acuitur. DIEF.]

* **LAPSILE**, γλισχόν, Lubricum, lentum, apud Jaum in Supplemento Antiquarii.

* **LAPSINA**, Lapsus, in vet. Glossar. ex Cod. r. g. 7611. Sed forte legendum *Lapsiva*, dicitur in *Lapsivosus*.

* **LAPSINOSUS**, in Gloss. Lat. Gr. ex Cod. S. Germ. Prut. ubi aliae habent *Lapsivus*. Vide in hac voce.

* **LAPSITUDO**, Lapsus, defectio, Epistola Conrad. Imp. apud Marten tom. 2. Ampliss. Collect. col. 1211. *Hortamur attentè, quatenus non expectatis, ut scilicet remedia tibi Lapsitudo maroris indulgeat.*

* **LAPSIVOSUS**. Gloss. Graec. Lat. : ὀλισχόν, Lapsivosus, lubricus. Apud Papiam *Lapsina*, est *Lapsus*, ubi forte legendum *Lapsiva*.

* **LAPSUS**, Aqua divertium, quo se pisces recipiunt. *Chute d'eau*. Gregorius Turon. de Vitis Patr. cap. 17. *Abierunt ad Lapsum, et aspicientes invenerunt eum ita refertum piscibus, ut decem viri quae repererant, vir exhibere potuissent.* Infra: *Lapsus noster, in quem pisces decedere soliti sunt, prorsus desertus habetur.* Idem lib. de Gloria Confessor. cap. 5. *Surrexitque a lectulo, invenitque immanem escocem in Lapsum suum, quem ubi jussus fuit, exhibuit.* [Vide supra *Capsum*.]

* **LAPTICIA**. [Vehiculi genus. DIEF.]

* **LAPUS**. Vide *Canis*.

* **LAQUATUS**. Statutum Guidonis Episc. Traject. ann. 1310. *Bataviae sacra pag. 174. Item prohibemus, ne Sacerdotes vel Clerici calceos vel sotulars portent Laquatos. Lega Laqueatos et vide Laqueate vestes et Calceus Laqueatus.*

* **LAQUEARE**, Laqueus seu forulis astringere. Hisp. *Lacuar*, Gall. *Lacer*; Laqueus seu cingulum ad astringendas vestes, et *Lasseus*, Vestis pars, vel laquei alligantur. Lit. remiss. ann. 1886. in Reg. 148. Chartoph. reg. ch. 284. *Et lors que l'on exposant... d'une paire de couteaux à trencher pain qui'avait pendus aux Lasserres de sa coté, etc.* Alize ann. 1475. in Reg. 195. ch. 1599. *Le suppliciant couturier dit qu'il lui failloit des crachets et des portes pour mettre à la Lasseure des robes d'icelle fille.* Lit. remiss. ann. 1374. in Reg. 106. ch. 601. *Guilbertus de Houa de cubili surgens, tunicam seu superpunctum suum Laqueando et nodando, nudus capite et pedibus perrexit cum dicto domino de Morebeque locuturus.* Stat. Henr. abb. Cluniac. ann. 1388. apud Menag. in Diction. etymol. v. *Lacer*: *Inhibemus ne fratres*

portent vestes Laqueatas seu boutonatas. Vide *Laqueate vestes*.

* **LAQUEARIUM**, Tectorum tignari, in Glossis MSS. apud Salsmasium. [Architecti, Laquearii, etc. in leg. 2. Cod. Theodosiani de excusat. Artif. (18. 4.)]

* **LAQUEUS**, Nostris *Lasseurs*, vulgatius *Lassiers*, Intertignium, manipulum locus in horreo. Lit. remiss. ann. 1409. in Reg. 104. Chartoph. reg. ch. 134. *Le suppliciant monta en une Lasseure ou traverse de granche pour descendre du feurre.*

* **LAQUEATE VESTES**. Laqueus, seu forulis, exornate, vel astrictae, nostri ejusmodi laqueolos, *Las* et *Lassets*, vocant; perperam enim *Lavets* quidem scribunt. Regula Templariorum cap. 29. *De vestris et Laqueis, manifestum est esse gentile: et cum abominabile hoc agnoscat, prohibemus, ut aliquis ea non habeat.* Bromptonus ann. 1188. *Per statutum fuit in Anglorum gente, ne quis escarleta, sabelino, varro, vel griseo, aut vestimentis Laqueatis, uteretur.* Gervasius Dorobern. eodem anno. *Et quod nullus habeat pannos decisos et Laccatos Male laceratos habet Neubrigensis Picardi lib. 8. cap. 23. extremo. Regula Fratrum Hospitalis S. Juliani in Anglia. Habeant tunicam et superunicam de russeto, cum capucio de eadem secta: ita quod manubria tunicae sint clausa usque ad manum, non nodulis vel filo ad modum secularium Laqueata. Liber Niger Capituli Parisiensis: Statutum fuit in Capitulo generali ann. 1325. in crastino festo Nat. S. Joan. B. quod aliquis de Ecclesia Paris. non deferret sotulars consutitos, seu ad Laqueos, aut caligas alterius coloris quam nigri.* [Le Roman d'Athis MS.]

[Ou tel semblant, promesse ou don, Ou manche, ou las, ou confusion]

Vide *Laqueatus*.

* **LAQUEATORES**, Retiarii, *Laceurs*, in Glossis Lat. Gall. Sangerman. Isid. lib. 18. cap. 56. *de Laqueatoribus: Laqueatorum pugna erat fugientes in ludo homines injecto laqueo impeditos consecutos que prostrare, anictos umbone pellico. Utitur Vegetius lib. 3. cap. 22. Non in ludis solum, sed et in quibusvis certaminibus laqueis usos fuisse plebsque populos docent passim Scriptores. Pausanias de Sarmatis lib. 1. Hegesippus de Alaris lib. 5. cap. 1. Valerius Flaccus lib. 6. de Anchatibus, Herodotus de Persis lib. 7. quorum omnium verba refert Carolus de Aquino in Lexico Militari v. *Laqueus*.*

* **LAQUEATURA**, Fascis, manipulus. Charta ann. 1258. *Omnia que pertinent ad grangiam... excussores ligare tenebuntur, de quibus Religiosi habebunt unam Laqueaturam.*

* **LAQUETISMUS**, Tendicula, quasi *laqueus tensus*. Jo. de Janua. Gloss. Isid.: *Lacatismus, laqueus, decipula*. Gloss. Lat. Gall. Sangerman.: *Laquetismus, Tendue de Las.*

* **LAQUEUS**, f. Corona collaris, Gall. *Collier*. Testament. Yzeu Dominus d. Anio ann. 1263. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 704. *Item sepulturam meam eligo in cimiterio Fratrum Minorum Vienna: quibus Fratribus jocalia mea, videlicet Laqueos et garlandas do et lego, ut exinde perpetuo ibidem faciant anniversarium meum annuatim.* Vide *Laqueate vestes*.

* **LAQUEUS FERIS PRÆTENDERE**, in Lege Wisigoth. lib. 8. tit. 4. § 28. in Lege Saxon. tit. 12. § 8. tit. 18. § 2. et l. 29. D. ad Leg. Aquil. (9. 2.) et l. 55. de Acq. rer. dom. (41. 1.)

2. LAQUEUS, Zona, cingulum: Inventar. monast. Cassin. ann. 1497. tom. 2. Hist. ejusd. pag. 599. col. 2: *Camisi undecim cum stolis et manipulis, Laqueis et amictis, etc.*

1. LAQUIRIUM. Vide in *Loquerium*.
1. LAR, Princeps, Hetruscis, ut docet Scaliger ad Propertium. *Lar, Laris*, Dux vel Rex, ut interpretatur Turnebus lib. 17. cap. 1. ubi narrat Viridomarum Gallorum Ducem, quem interfecit Marcellus, cuique optima spolia detraxit, Aremoricum Larlem, id est, Gallicum Ducem appellari ab Ausonio:

Tertia optima dedit spoliatas Aremoricus Lar.

Hinc, nisi me fallo, Johannes de Janua: *Lar fuit quidam Rex; sed tunc facit genitivum Laris, interposita t. causa differentis.* Sussannus in Vocabulario *Larthes*, Summus regum.

2. LAR, Vita S. Schetzel. tom. 2. Aug. pag. 178. col. 2: *Diversorium tamen ipsius ingredi recusabat: reclinato capite quiescebat in Laribus domatis, vel potius in medio curia.* Id est, Lateribus, ut notant docti Editores. At minus bene, ni fallor: pars enim domus seu locus, ubi ignis accenditur, videtur esse, ut colligitur ex Lit. remiss. ann. 1353. in Reg. 82. Chartoph. reg. ch. 83: *Item ipsa existens nuper in domo sui hospitis praedicti, invenit in Lare tres grossos Turonenses argenti, de lege et tempore beati Ludovici.*

LAR, ut Focus, Domus. Chart. Lothar. III. Imperat. ann. 1184. apud Erath. Cod. Quedling. num. 3. pag. 80: *Villico de unoquoque Lare obolum reddant.* Vide Forcellinum.

LAREM FOVERE dicuntur, qui in aliquo loco domicilium habent. Charta Philippi Reg. Franc. ann. 1310. pro libertatibus Bastidae in Petragoricis, ex 47. Regesto Tabul. Reg. n. 38: *Si vero contigerit ipsos nobiles fovere vel non fovere Larem vel domicilium in ipsa bastida, tenebuntur duntaxat pro rebus quas acquirunt in pertinentiis et honore dicta bastida ad contribuendum, ut ceteri prout tenebantur illi a quibus dictas res vel possessiones acquirunt.* (Edictum Philippi IV. Franc. Regis ann. 1302. ex Chartulario S. Vandreghisili tom. 2. pag. 181: *Inhibentes insuper ne morentur seu Larem foveant in praedictis terris.* Eadem habentur in edicto Philippi VI. Franc. Regis ann. 1314. tom. 2. Ordinat. Reg. pag. 199. Occurrit alibi non semel.) Vide Focus, Ignis.

LAREM TENERE, Domicilium habere. Libert. civit. Ruthen. ann. 1371. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 411. art. 3: *Quod nullus serviens regis possit nec debeat moram continuam facere, nec tenere domicilium, hospicium vel Larem in dictis civitate et burgo Ruthenae.* Vide Haltungs Glossar. German. voce Rauch, col. 1507.

3. LAR, Alia notione, in Consuet. Perpin. Mss. cap. 37: *Item possunt (homines Perpiniani) habere duas fogaerias de lena et duas de Lari ad vendendos panes cum voluerint.* Vide supra Fogaerica et infra Lena 4.

LARANTOLA, Piscis genus. Vide infra Li-Auda.

LARCERIUM, Pharetra, Gall. *Carquois*, quasi *Arcerium*, adjuncto L, vice articuli. Computus ann. 1336. Hist. Dalph. tom. 2. pag. 306: *Item pro MCC. carellis quos dicti balistarii portaverunt apud Avinionem cum cordis, fethonibus et Larcerio, in quo fuerunt ligati.* LIV. sol. VI. den. Le Roman de la Rose:

Ja nel bezasse pour l'Archiere,
Ne pour l'Arc, ne pour le brandon.

LARCUS, Falsidico. Glossar. Lat. Ital. Ms.

LARDALIS PORCUS, Pinguis, optimus, in Chr. Farinai apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 402.

1. LARDARE, Lardo suffigere, Gall. *Larder*. Joh. de Janua: *Lardare, Lardo impinguare, vel guttatum lardo assare, vel lardatum facere. Pulli assati et Lardati*, in Panchama titulorum S. Stephani de Vallibus prope Xantones Ch. 66. Metaphorice Menotus Sermon. fol. 8: *Nunquid hodie Cardinalatus et Archiepiscopatus sunt, Lardati de Episcopatus, et Episcopatus pluribus Abbatibus et Prioribus? Ad omnes diabolo talis modus faciendi.*

2. LARDARE, metaphorice, quomodo vulgari locutione *Larder* dicimus, pro *Configere*, Gall. *Piquer, percer*. Lit. remiss. ann. 1301. in Reg. 91. Chartoph. reg. ch. 128: *Qui pasticerius... respondisse dicitur, quod ipse pro dicto praeposito suo non promitteret quin Lardaret dictum Giliolum.* Vide supra *Inte-lardare*.

LARDARIOLUS, Vox incertae notio- nis. Vide in *Sigitula*.

LARDARIUM, etc. Vide mox in *Lardum*.

Nostros *Lardier* et *Lardage* Charta ann. 1313. in Reg. 43. Chartoph. reg. ch. 74: *Item apud Viracum in Viromandia, ratione quorundam reddituum, qui vulgari- ter dicuntur *le Lardier*, centum solidos Paris annui redditus Charta Ludov. comit. Fland. ann. 1311. ex Chartul. 2. Fland. ch. 573. in Cam. Comput. Insul.: *De nos briefs deus Lardier de Bruges, trois livres et trois sols.* Alia ejusd. ann. in Reg. 66. ch. 518. pro Lauduno: *Le droit que il (Lardier) demandent et se doit avoir par point de chartre... ou Lardage ou fu le berfroy.**

LARDARIUS PORCUS, Vide mox in *Lardum*.

LARDATORIUM, Veruculum lardarium, Gall. *Lardoire*. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692: *Lardatorium, Lardouere, Lardouier*, pro Locus, ubi lardum servatur, in Lit. remiss. ann. 1416. ex Reg. 169. Chartoph. reg. ch. 324: *Le suppliant... print en la cuisine un jambon de porc, qui estoit pendu ou Lardouer.* Vide *Lardarium* in *Lardum*.

LARDELLUS, Animalis genus, ab Italico *Leardo*, albus. Stat. datiar. Ripper. fol. 4. r.: *De qualibet fodra seu mantello Lardellorum, zibellinorum, foinarum et aliarum sulfurarum, etc.* Vide *Lareones*.

LARDERIA, Fumis species. Comput. ann. 1384. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 239. col. 2. *Soluit dicto Philiberto Guri pro una Larderia necessaria ad tympanum signi erubus nocturne, etc.* Infra: *Soluit dicto mandato Philiberto Guri campferio, pro duabus Larderia necessariis pontibus Perdicatorum et S. Anthonii, pro stangandis de nocte pontibus, cum levati sunt, ne per aliquos a parte possit tirari, etc.*

LARDERIUM, Locus ubi *lardon* et aliae carnes servantur, Gall. *Gardemanger*. Charta Henr. Hosati inter Probat. tom. 1. Annal. Praemonstr. col. 535: *Præterea dedi eisdem in dotem perdictæ ecclesie... decimam de caribus Larderi mei.* Vide *Lardarium* in *Lardum*.

LARDIPOLUS, Vermentus lardi Dimp.

LARDIVUS, perperam pro *Lardius*,

ut emendat Cangius in v. *Oleum*. Vide ibi.

1. LARDUM, Laridum. S. Augustinus lib. 2. de Moribus Manichæor. cap. 13: *Ut Avic cœnantis oluscula cum exiguo Lardo apponantur, eodem Lardo uncta atque condita, etc.* Zacharias PP. Epist. 18. ad Bonifac. Moguntinum: *Post quantum temporis Lardum debet comedi.* Ita etiam usi Ovidius, et aliquot alii e Latinis. Observat Casaubonus ad *Wulcatium veterem Lardum* scribere, non *Laridum*. *ἰσχυρὸν*, dixit Nicetas Chron. in Alexio lib. 2. n. 5. Vide Gabrielem Humelbergium ad Apicium lib. 7. cap. 9.

LARDUS, S. Willhelmi Constitut. Hirsaug. lib. 1. cap. 97: *Accipiunt Lardum, qui cum aliquando coctus fuerit cum oleibus, exprimentur inde sagimen fabis superfundendum.* Vide *Oleum Lardinum*. Menoti Sermones fol. 77: *De Carne fit bonus Lardus.* Vide Glossar. med. Græc. in *Ἀσπός*, col. 700.

2. LARDUM, et nostris *Lart*, Porcus saginatus, ustulatus et salitus. Lit. remiss. ann. 1352. in Reg. 81. Chartoph. reg. ch. 275: *Hostium cujusdam domus fregit et ibidem medietatem unius Lardi seu baconis sub valore xx. solidorum Paris cepit.* Alia ann. 1357. in Reg. 85. ch. 187: *Ipsæ supplicans, qui tunc, considerata caritate bladorum, non habebat de quo possit sibi et uxori suæ de victualibus providere, fuit consors et participans, una cum alius duobus pauperibus hominibus... de furando unum porcum calcatum sine Lardum in domo prioris de Calceya.* Alia ann. 1388. in Reg. 153. ch. 294: *Lesquetz prichredet cinq boisseaux ou entour et la moitié d'un becon ou Lart. L'exposant leur promet donner une queue de vin et un Lart pour battre ledit Perrot.* in allis Lit. ann. 1402. ex Reg. 157. ch. 69.

LARDARIUS PORCUS, Eadem acceptio- ne. Tradit. 101. Ebersperg. apud Oefelium tom. 2. Script. rer. Boicar. pag. 21: *Mansum... dedit... ob id, ut ipse annuatim pro eo... accipiat Lardarium porcum, pœreniam plenam, quinque modios sigalis et unum modium tritici.*

LARDARIUM, Ugutioni et Joanni de Janua, Locus ubi lardum servatur et retinetur: atque adeo carnes ceteræ [*Lardier*, in Glossis Lat. Gall. Sangerman.] Chronicon S. Trudonis lib. 10. pag. 485: *Quod si in Lardario Abbatibus aut in curti invenirentur, (carnes) aut in curti inde acciperet, quod ipsis infirmis convenire videretur.* Fleta lib. 2. cap. 72. 58. *Debet* (Senescallus) a praeposito de *Lardario*, per talliam recipere unumquodque genus carniæ et piscium, et quod in sua presentia ferula secunda faciat. *Monastium Angl. tom. 2. pag. 385. Conce- ditur... 20 porcos ad sumptus commu- nes domus, pro eorum Lardario faciend.* Alde pag. 114. In veteri Charta apud Egel. Golenium in Colonia pag. 169 male scribitur *Cardarium* pro *Lardarium*, vel *Carnarium*. Le Roman du Renard.

Trois barons avoient un mont
Chez un preud homme en un Lardier.

Est etiam
LARDARIUM, Cortum vectigal quod pro lardo quod venum exponitur exsol- vitur. Charta Ludovici VII. Reg. Franc. ann. 1177. pro Communia Laudunensi: *Botagu, tolonei, cambii, Lardaru, jala- qu* Alia S. Ludovici ann. 1241. pro Lauduno: *Justitia de telonco, rotagio, jalago, Lardario, cambio, et loco in quo fuit Bofoctus in foro Laudunensi.* Charta Rogeri Comitis Herefordiae tom.

1. Monast. Angl. pag. 821 : Et decimam Lardarii de Haga. Adde tom. 2. pag. 203.

LARDARIUM præterea appellabatur diem Martis Carnisprivii. Gaufridus Vosiensis 2. part. cap. 12 : Die Martis (quem) Lardarium, eo quod carnes plurimæ a quibusdam devorantur, vulgus appellat.

LARDERUM, Cadus salsamentarius, Gall. Salar. Chartularium S. Cornelli Compendiense : Hæc sunt nomina utensilia de Ruminaco... unum tapetum, tria scrinia ferrata, unum bufetum et unum Larderum.

LARDATIO, Actio lardi figendi. Lardatio hominis cum lardo et cera, inter atrociam quosdam Archiepiscopi facinorosa recensetur in Epistola Innocentii III. PP. tom. 8. Concilii Hispan. pag. 415.

LARDUSIS, Plenus lardo, Johanni de Janua : Lardus, habundant in lardo, in Gloss. Lat. Gall. Sangermanensibus.

LARDARIUS, in Legibus Malcolm II. Regis Scotie cap. 6. § 9. [et Lardarius dispensator, in Libro nigro Scaccarii pag. 46.] Idem qui

LARDARIUS, alius, Præfectus lardario. Eadmerus lib. 8. Hist. Novæ. pag. 96 : Rogerium Lardarium suum Pontificatu Herefordensi... investit. Eadem habent Wigorniensis, Hovedenus, et Simeon Dunelmensis ann. 1102. Fieta lib. 2. cap. 14. § 9 : Item duos Magistros Coquoium. Lardarium, Polstarium, Scutellarium, etc. Et § 4 : Marescalli autem de Servientibus debent inferiori Marescalli testimonium perhibere : Hostiarium Miles, Hostiarium alius de numero ferculorum : Lardarius coquo, Camerarius Hostiarium Camera Regis, etc. Lardarius Regis, tom. 1. Monast. Angl. pag. 75.

LARDENARIUS, pro Lardarius, in Libro nigro Scaccarii pag. 346 : Lardarius, qui per vicem servit, consuetudinarium cibum et homini suo III. ob. in die.

LAREONES, dicuntur esse animalia latentia sub lapidibus interpreti Joannis de Gallandia in Synonymis :

Dant pelles pellis, Morder, Bever, Cyrogrillus, In quibus curculio cizum dant et Larones

• Vide supra Lardellus.]

LARENIUS, LAYRENIUS SALIS. Idem quod Saumata salis. Tantum salis, quantum ferre solet jumentum. Inquisitio ann. 1330. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 290. col. 2 : Item levavit idem Johannes Raymundi... pro qualibet navigata salis... continente infra 50. saumatas salis unum Larerium ipsius, seu saumatum unum... et pro qualibet navigata salis supra 50. saumatas, duos Larerios seu saumatas salis predicti. Et col. seq. Ad quas (sex libras) communi estimatione reducti fuerunt Layreni seu saumata salis.

LARESUS. Arboris species, larix, Ital. Larice. Stat. dalar. Ripper. cap. 12. fol. 5. v. De quolibet vase doarum Larici, castaneæ, ruperis albaræ, et cujuslibet aliorum lignaminis de septem quartis, pro introitu denarii octo.

* LARETICA. [Gratia. DIEF.]

* LARETICE. [Gratiative. DIEF.]

LAREXINA, Gummi ex larice. Stat. crimin. Cumanæ cap. 24. ex Cod. reg. 4622. fol. 110. r. : Nemin. spitiario seu apotecario... liceat facere... vel vendere... aliquos dupplerios... cum mixtion. Laricis, etc.

LARGAGIUM, Tributi species, cujus mentio in Charta Ivonis Abbatis S.

Dionysii in Francia ann. 1170. ex ejusdem Monasterii Chartulario : Mathus de Bellomonte Comes, etc. Injustas etiam et pessimas consuetudines quas in villa Morenciaco habebat omnino Ecclesiam B. Dionysii dimisit, videlicet talliam, molinagium, Largagium, herbagium, messinam Præpositi sui de Bellomonte, et quædam alias perniciosas exactiones, nullam omnino consuetudinem in predicta villa retinens, præter viaturam, et tencamentum et molituram hominum ejusdem villæ justam et rationabilem : Nisi Largagium legendum sit, a lardo seu lardo. Vide Largarium in Lardum.

LARGATUM. Eadem notione, vel Terbinthina resina. Correct. stat. Cadabr. cap. 98 : Non est licitum alicui forensi colligere Largatum seu terbinthiam in nemoribus Cadubrii, sine licentia consilii generalis Cadubrii, et qui contra fecerit, cadat de libris xxv. et perdat Largatum. Stat. Ripper. cap. 12. fol. 5 : De quolibet penes Largati, pro introitu denarii sex.

LARGEARE, vel LARGEARI, pro Largari, in Actis Henrici VIII. Angl. Regis ann. 1515. apud Rymer. tom. 18. pag. 519 : Concedendi et Largeandi, quemadmodum prius Cancellarius Parisiensis concedebat et largebatur.

LAPCENS, Domesticus. Gloss. Isid. Emenda post Grævium : Lar, Genus domesticus.

LARGIAMENTUM. Id quo domus laxior et amplior est. Charta ann. 1352. in Reg. 81. Chartoph. reg. ch. 89 : Affectu aisiamenta seu Largiamenta et spaciamenta sui optitii... augmentare.

LARGICA. Lex Longob. lib. 1. tit. 6. § 8 : Si vero eorum ruperis super genuculum, hoc est, Largicam, componat sol. 6. si autem subius genuculum, quod est tibia, componat sol. 6. Ubi Edictum Rotharis Reg. tit. 121. § 7. [§ 87.] hoc est, Lagi. V. in hac voce.

LARGIFLUUS, Larrus, Johanni de Janua. Juvencus in caput 1. Lucæ :

Largifluis humiles epibos dilavit equos.

Rolandinus Patav. de factis in Marchia Tarvisina lib. 6. cap. 6. apud Murator. tom. 8. col. 268 : Juvem quidem affabilem et decorum, Militam Largifluum et benignum, multa strenuitate prudentem, etc. Largifluus imber, apud Ciceronem ex veteri Poeta.

LARGIMENTUM. Munus, donum. Fulgentius lib. 2. Mythol. : Non hominis, sed divinum est Largimentum.

LARGIRE, Ampliorem facere, Gall. Flargir. Comput. ann. 1244 : Pro petitione suo Largiendo et pro suo gardacorno similiter Largendo xx. sol.

LARGITAS. Vide mox Largitudo.

LARGITIO, Latitudo, Gall. Largeur, alias Largeze et Layeur. Charta ann. 1207. ex Chartul. S. Joan. in Valle : Domum... edificabunt in platea, quam liberam et quietam ab omni consuetudine domus edificandæ assignabo, cum competentis Largitione et spatio. Lit. remis. ann. 1373. in Reg. 105. Chartoph. reg. ch. 15 : Icelui Arondiaux sachâ son coutel... sans ferrir ledit Malprivé, ne aussi ferrir ne le peust, obstant la petitesse, dudut coutel et Largeze de la table d'entr'eux. Largeze des voies et chemins, apud Bellom. Ms. cap. 25. Reg. 18. Corb. sign. Habacuc ad ann. 1512. fol. 182 : Laquelle voyerie se comporte et estend en la Layeur, qui est présentement entre les uncliens solins deudites mesures et les murs de ladite fortresse. Lesse, eodem sensu, in Charta ann. 1200. ex Chartul. S. Vinc. Laudun. : Comme descort fus-

sont mouit... sur la Edesse et la justice des chemins... sommes venut à acort... C'est assavoir que li chemin... demourra desrenovant à toujours de telle Edesse, comme il est ore tous esbordés.

LARGITIONES, Thesaurus publicus, facus. Schœstastes Basilic. lib. 7. tit. 1 : Τῶν τε ἀλλοτρίων ἐπιβολῶν καὶ τῶν περὶ τὴν ἀποικίαν ἀποικίαν. Laclantius de Mortibus Perocet. n. 7 : Idem inestitibus avaritia thesuros nunquam minus volebat, sed inoper extraordinarias opes ac Largitiones congererat, ut ex quæ recondebatur integræ atque inviolata servaret. Vide Comes Largitionum et Glossar. med. Græc. vocæ Λαργίτωνος, col. 700.

LARGITIONALIS, Largitionum minister, Præfectus erarii privati, apud Vespisum in Carino cap. 20. Largitionales tituli, leg. 13. Cod. Theod. de Vectigal. (4. 12.) Largitionales curum, leg. 13. Cod. de Suscept. (11. 17.)

* LARGITRANUS. [Vermis ligorum. DIEF.]

LARGITUDO, ut Largitio. Lit. Caroli VI. ann. 1384. in Reg. 126. Chartoph. reg. ch. 108 : Jussit fieri per magistratros predictos lapicidas duos muris suis alayas Largitudinis sive episcopatibus trium palmarum.

LARGITUDO, LARGITAS, βαρῆλας, in Glossar. Græc. Lat. βαρῆλας. Largitor, in eisdem. βαρῆλας, Largo, in dulgeo. βαρῆλας, Largus, Largitor. ἀρῆλας, ἐκὶ βαρῆλας, Largus. Largitatis Principis, largitas principalis, in Cod. Th. Vide Notionem.

LARGITUS, Largitio, munus, donum. Epist. Joan. PP. VIII. tom. 9. Collect. Histor. Franc. pag. 170 : Divina quia Romanum pontificum Largitu entet universis, illud luce clarior constat largita defendere cunctis. Vide Largimentum.

LARGIUM. Idem quod Largitio. Charta Eustach. dom. de Conflans ann. 1242. in Chartul. Campan. ex Cam. Comput. Paris. fol. 380. v. col. 2 : Ipse (Theobaldus) mihi concessit quod ego possim ipsam (domum) perfirmare de plenius muris sine turribus et de fossatis habentibus spatium viginti quinque pedum in Largo.

LARGOR, Eadem notione. Contract. navig. inter. reg. Franc. et Venet. ann. 1368. in Reg. sign. Noster Cam. Comput. Paris. fol. 284. r. : Navis, que vocatur Sancta Maria, est longa pedibus cvij. que longitudo est de pedibus lxx. in colunba, et in Largore prore et puppis est de pedibus xxxvij.

LARGUS, Amplius, diffusus. Hist. invent. S. Baudel. inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 4. col. 1 : Quod sepulchrum gloriosum, etiam a Gregorio Turonensi episcopo, miraculorum scriptore egregio, inter Largissima scripta celebratum. Confirm. privit. episc. Mimat. ann. 1372. tom. 5. Ordin. reg. Franc. pag. 604 : Quod ratione libertatum antiquarum dicte ecclesie bullaque aurea et pariaqui, de quibus supra fit mentio, dicte declaratio fieri non potuit ; quin ymo Largior erat et magis ampla, quam essent dicte pariaqui et bulla super quibus fundabatur. [§ Syllaba Largo, in Donat. provinc. pag. 171. et alibi.] A Lat. Largo, genuino senau, nostri Largo, pro Liberal, dixerunt. Hinc Henricus comes Campanie le Largo cognominatus est : cujus appellationis rationem ita subdit Joinville in Hist. S. Ludov. edit. reg. pag. 20 : Ce Henri desus dit fust conte de Champaigne et de Brie. et

fu appellé le conte Henri le Large ; et dut ainsi estre appellé, car il fu Large à Dieu et au siecle. Le Doctrinal Ms.

Se vous estes cortois, et Large et mélan.

AD LARGUM VADERE, Huc et illuc libere vagari. Gall. Aller ça et là. Charta ann. 1830. in Reg. 66. Chartoph. reg. ch. 426: Cum sit res mali exempli, quod homo accusatus de morte duorum hominum, ita vadat ad Largum, etc.

AD LARGUM MODUM FACERE misericordiam, id est, largiter, large, benigne, in Chron. Danduli, apud Murator. tom. 12. col. 489.

LARICINIUM, Latrocinium, ex Gallico Larreim. Cowellus lib. 4. Instit. tit. 8. § 2: Felonia que jure communi talis dicitur, et bona tantum spectat, Latrocinium appellatur, vel potius Laricinium, quod est fraudulenta bonorum mobilium vel personalium, absente et invito domino, subductio.

LARICIUM. Vide mox Larrius.

LARICULA. Mamotrectus ad 7. Proverb: Cancellus aliquando dicitur Laricula sive appodiatio. Legendum Loricula.

LARIDUS, ἄρῖδος, Aridus. Supplement. Antiq.

LARISSA. Bernardus Thesaurarius de Acquisitione T. S. cap. 192. apud Murator. tom. 7. col. 828. Et sic resumptis viribus cum defensoribus turris, gladius, Larissis, clavis et aliis instrumentis viri liter pugnauerunt. An Lanceis?

LARNA, Rosorium. Gl. Isid. Grævis suspicatur legendum esse: Larva, Dæmonium. Vide Larva.

LARNATIUM. [Chalivati. (Gloss. Lat. Gal. Bibl. Insul. E. 36. XV. s.)]

LARNAX, Γε. ἀρνάξ, Urna, capsula. Vita S. Martine Virg. et Mart. tom. 1. Januarii pag. 17: Adduxerunt sanctum corpus... et posuerunt in onychinum Larnacem.

LARRERIUS, Ager incultus, s. Gall. Larris, idem quod Larrius. Charta ann. 1320. in Reg. 60. Chartoph. reg. ch. 225: Item quadraginta solidi... super medietate Larrerierum, vocatorum supra Blavestonem, quos debet annuatim Jacobus Nevelon de Verberia.

LARRIUM. Eadem notione. Charta ann. 1229. in Chartul. Buxer. part. 14. ch. 4: Quousque exartatum sit (illud nemus) predicti homines in Larretio illo, ubicumque nemus fuerit, habebunt usum et cursum suum.

LARRICIUM, Ager incultus, ex Gall. Larris. Charta Philippi Augusti ann. 1215: Circiter arpentum et dimidium de Larrius quod habemus apud Bestins de feodo Valesii. Alia anni 1219: Damus et concedimus totum Larrius quod est supra stagna, etc. in Regesto Philippi Aug. Herouvalliano f. 98. Alia ann. 1266. ex Chartulario S. Arnulphi Crispiciensis. Apud Glavam quandam peciam vineæ, et unum Larrius et unum pratium, etc. Le Roman de Garin le Loherain MS.

Sanglant en est l'herbe et li Larris,
Del sanc vermeil qui des Sarrazins ist.

Guill. Guiart ann. 1304:

Se vont loger sous Mons en Pelve,
Tout au loec d'un Larris sauvage
Plain de fossés, près de bosage.

[Charta ann. 1268. ex Chartulario Domus-Dei Pontisar: Demandoient le conduit... des vins... que marchent estrange amainent de dehors par les Larris.]

LARRICUM. Charta Curie Sueession. ann. 1259: Habebat annuum et perpe-

tuum censum super Larrius. Wiardi Mignot situm apud Minciacum super Aznam. Et infra: Ita quod tenentes Larrius supradictum pro quo debetur dictus census. Larrius, in altera Charta ejusdem Curie ann. 1262. In quodam Larisco sito desuper Monasterium de Mincy, in alia ann. 1230. Larrius, in Charta ann. 1212. tom. 2. Hist. Eccl. Meld. pag. 308.

LARRICIUS, Pari intellectu. Charta ann. 1218. ex Chartul. B. M. de Josaphat: Hermaudus de Busco miles Guarino fratri suo et hæredibus suis vendidit... valles et omnes Larrius ex utraque parte.

LARSUS, χαρσός, Venustus, glaucus, in Supplemento Antiquarii. Martino legendum videtur Larrius, Larrius vultu afferens, quod hæc vis sit vocis Græcæ. Quid si legeretur Larvus, ut ex Gloss. idem Martinus habet infra χαρσός, Cæsius, Larvus. A Larva, Persona, ficta facies, Larvus dicitur, quasi Larvatus, Larva ornatus, sicutque jocosam vultu prodens lætitiæ, vel eam afferens oculis aliorum: quod significat vox Græca χαρσός, vel χαρσός. [Adde ex Castigat. in utrumque Glossar. in aliis Gloss. Cæsius, Larvus; ubi vir doctus Rayus emendat.]

LARTAGO. [Crisis in membris pudibundis. DIER.]

LARTHES. Vide in Lar.

LARVÆ. Demones ærii, Esprits follets. [Apuleius de Deo Socratis: Qui vero ob adversa vite merita, nullis bonis sedibus incerta vagatione seu quodam exilio, punitur, inane terrificamentum hominibus bonis, ceterum noxium malis, id genus plerique Larvas putabant. Isid. lib. 8. cap. ult. sub finem: Larvas ex hominibus factos demones aiunt, qui meriti mali fuerint, quarum natura esse dicitur terrere parvulos in angulis tenebris. Adde Papiam et Johannem de Janua. Gloss. Lat. Græc. Larva: ἐπιμόριον, εἰδωλον. Aliud Græc. Larva: εἰδωλον, Simulacrum, Larva. Rursus: Πάνταρα, Larva, vana visio, ostentum. Gloss. Sangerm. MS. n. 501: Larva, Umbra, maleficus, aut incantator. Utilitur Plautus.] [Glossar. Lat. Gall. ex Cod. 7692. Larva, fauces cultivate. Castigat. in utrumque Glossar. Larva, ἐπιμόριον: Addit reg. vel divina ira.] Monachus Sangallensis lib. 1. de Carolo M. cap. 25: Tunc demon, qui dicitur Larva, cui curæ est ludicris hominum vel illusionibus vacare, fecit consuetudinem ad cuiusdam fabri ferrarii domum venire, et per noctes malleis et incudibus ludere. Vide Follet in Follis 3. et Gobelius. [Grimm. Mythol. German. pag. 284. et 511.]

LARVARE, Larvam induere; Larvatus, Larva indutus, vel a demone possessus. Joh. de Janua. Firmicus lib. 3. cap. 14: Fascinantes mulieres, que etiam ipsos artus Larvari ac fascinari faciunt. Furiosos olim et mente captos Larvatos dicebant, quod credentes larvarum visu homines in furorem agitari, unde Festus: Larvati, furiosi et mente moti, quasi larva exterriti.

LARVARIUM. Statuta Eccl. Efduen-sis ann. 1468. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 506: Larvaria, Gallice Charivari, de cetero fieri prohibentur sub pena excommunicationis et centum solidorum elemosynæ dicti reverendissimi Patris applicandorum. Ne faciant Larvas seu carivaria super matrimonii faciendis, in Statutis Capituli Ambian. apud eumd. Marten. tom. 7. Ampliss. Collect. col. 1271. Vide Charivarium.

LARVALIS, ἀδελόδης, in Castigat. ad utrumque Glossarium.

LARVATUS. [Vuigo Masquæ: s. Rmus D. Cardinalis de Columna Larvatus equo cum tribus aliis cardinalibus etiam Larvatis per plateam discurrens. (Diar. Burchardi, an. 1497. p. 240.)]

LARUNDA, Quidam Lamiam dicunt. Papias: Larunda sive Lara Dea Paganorum fuit, ex qua a Mercurio compressa geniti sunt fratres gemini, a matris nomine Laras appellati. Ausonius in Idylliis:

Nec genies domum Larunda progenitas Lar.

LARUS, Animal tam in terra quam in aqua, volat enim et natat; (nope et vole, in Glossis Lat. Gall. Sangerm.) parva avis, ut fertur, nigra et pinguis, semper habitans juxta aquas: nec potest longe volare, unde et agiles homines frequenter eam capiunt. Joh. de Janua. inter aves prohibitas memoratur Larus Levit. 11. 16. et Deuter. 14. 15. Fulicam interpretatur Sussannæus in Vocabulario, non ita male, λαρος enim Fulicam vel Gaviam reddunt. Quod hæc avis sit voraciosa dictum proverbium, Larus hians, pro homine avido et rapace. Vide Gesneri Historiam avium et Lexicon Martini.

LARWA, Doctor: ex Saxonico Lareov. Doctor, magister, dogmatistes. Lare, vel lære, Dogma. Anonymus de Miraculis S. Wilfridi Eboracensis cap. 15: Vocabatur Albradus... quem etiam ob doctrinæ et sapientiæ gratiam Albrad Larwa, id est, doctorem, nominabant.

LASASSUS. Chart. Adolf. Roman. reg. ann. 1282. apud Gud. Cod. Dipl. tom. 1. pag. 98: Castrum Sunnsherg cum Lasassis hominibus, etc. Forte Lasassius.

LASAVERIUM. Computus ann. 1336. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 306. col. 2: Item, apud Massiliam tradidit pro Lasaveris de sepo pro Domino, x. d. gr. in Regesto Comput. Graisivod. fol. 149. pro de sepo legitur de seya. Lubentius legem de saponis, ita ut Lasaverium sit nostrum Savonette, Sapo tonsorius, smegmaticus globulus, quo barbam lavant et emolliunt tonsores, ut facilius radant. Vide Lascivium et Lescarium.

LASCIA. Gregorius Turon. lib. 4. Hist. cap. 26: Aspiciunt hunc (lanarium artificem) Lascias regias componentem, ubi ad marginem, al. lanas. f. fascias. Credo lascias fuisse funiculos ad vestium ornatum, quomodo leses dicimus. [Laurent. in Amalthea: Lascia, Ornatus ad vestium spectans.] Vide Lexa.

Restis species, in Charta Raym. Gauffredi dom. de Trez: Vendidimus... octavam illam partem, quam habuimus vel tenemus pro indiviso in civitate Massilie... in ferro quintalis, et in Lascis et in corda, etc.

LASCIVIA, Superflua copia. Hist. translat. S. Taür. tom. 2. Aug. pag. 645. col. 2: Sed jam ad rem, de qua tractandum proposuimus dimissa verborum Lascivia, Deo juvante perveniamus.

LASCIVIETAS, Lascivia, ad generationem habitas, Adioc. in consecrat. Hermintr. regin. tom. 7. Collect. Histor. Franc. pag. 672: Jam enim et Abraham presbyter merito vocabatur, et defecerant muliebria, id est omnis Lascivietas, Sarva. Lascivus, pro Lascif, Lascivus, in Lit. remiss. ann. 1404. ex Reg. 158. Chartoph. reg. ch. 443: Pour ce qu'il sembloit au suppliant que sa femme estoit de trop Lasciveuse et jole maniere, etc.

LASCIVIVM. Species litivii vel po-

tius sapo tonsorius, nostris *Savonetta*. Pro *Lascio* ad abluendum caput Domini. VI. gr. in Computo ann. 1883. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 275. Vide *Lasavium* et *Lasavium*.

LASCIVUS, Languidus. [Glossæ vet. MSS: *Lascivus*, *Solutus*, *vagus*.] Vita MS. S. Arigli Episcopi Vapiscensis: *Misit... operarios in prædia sua: et cum ad horam sextam venisset, unus ex operariis inertis animo, corde impedito, dicendo se Lascivum corpus pertrahere, etc.* Sugerius in Ludovico VI. pag. 308: *Erat enim Ecclesiarum liberalis distributor, et elemosiarum dispensator, sed Lascivus parcere. Id est, raro parcebat, si quis in eum offendisset. At contra Latini hanc vocem usurpant, Lascivocque sporadicè interpretantur.* Glossæ Græc. La. et Spartianus *Lascivum* cunctatori opponit. Vide ibi *Salmasium* pag. 41.

Las, eodem sensu, in Mirac. B. M. V. MSS. lib. 3:

*Non lalet langre et amere
En son Las cors et Lasse d'ame,
Qui del deus non de Nostre Dame
Entre ses bras servit au cœche.*

† **LASCOPITUM**, pro *Laserpitium*, ut puto, Planta vel succus plantæ sæpius dictus *Laser*: quod duplex distinguitur. *Laser cyrenaticum*, vulgo *Ara dulcis odorata*, et *Laser medicum*, vel *Syriacum*, vulgo *Ara fetida*. Miracula B. Raymond, tom. 5. Junii pag. 690: *Non ribet, moschi, ambræ, Lascopitii, thuris, opobalsami, rosarum, violarumque et aromatum, nec aliorum quorumcumque odorum odorificantium.*

† **LASENA**, f. Ala. Italis, *Ascella*, Gallis, *Aisselle*. Chronicon Mutin. apud Murator. tom. 15. col. 618: *Dimiserunt spem in mari descendere usque ad Lasenas abbas confessione, quæ cum tot tormenta ferre non valeret, horribilia fuit confessio.*

* **LASERTA**. [Lacerta: « *Laseria* comedens grillum in pramate. (nr. card. Barbo ex transcript. Munz. 1457.) »]

† **LASHLITA**. Vide *Lahelit*.

† **LASINA**. Serva, ancilla: et *Las*, vel *Lasse*, servus mancipium, in not. Eccardi ad Leg. Sal. tit. II. art. 4.

† **LASIO**, f. ab Italico *Laccio*, *Laqueus*. Stat. ant. Florent. lib. 3. cap. 168. ex Cod. reg. 4621. Qui vâro abstraxerit... hostium de domo alterius aut etiam *Lasionem*... condemnatur in libris quinquaginta. f. Cardo. Gall. Gond, quo porta firmatur et illigatur. Vide infra *Lassus* 2.

† **LASSAALA**. Genus cibi. Vide *Cuetella*.

† **LASSANUM** Vasis genus, in quo exoneratur venter. Papias. [Videtur sic dictum quod in eo laxatur anus.]

† **LASSAR**, pro *Laser*, ut puto, Succus genus, de quo in *Lascopitium*. Vide *Crema*.

† **LASSARE**, vox Italica. Relinquere, dimittere. Gall. *Laisser*. Vita S. Franc. tom. 3. April. pag. 898: *Situlam... ad altare prædictum portavit et obtulit, ibique Lassavit.* Vide *Laxare*.

† **LIT**. Soldani apud Lam. in Delic. erudit. Inter not. ad Hist. Sicul. Bonincont. part. I. pag. 199: *Fecerunt nobis preces, ut qualicumque homo de eorum gente in terra nostra obisset, in toto nostro regno, et Lassasset aliquam pecuniam aut merces, ut (a) sociis eorum apprehenderentur et ad parentes eorum deferrentur.* *Lascier*, eodem sensu, in Ch. ann.

1820. Phil. comit. Ebroic. ex Tabul. archiep. Paris: *Comme nostre très-chier seigneur et pers monseigneur Loys de bonnè mémoire, jadis comte d'Evreux, que Dieu absolve, eust Lassid en son testament, etc.*

† **LASSARE**, pro *Laxare*, in Comod. sine nomine act. 1. sc. 5. ex Cod. reg. 8183: *Fortius Lassate fibras, alius extolliendas.*

† **LASSATINUS**, perperam pro *Assassinus*, apud Walsinghamum ann. 1271. Vide *Assassiat*.

† **LASSATIO**, Lassitudo, apud Martianum Capellam et in Adpunctione Caroli C. ad Editum Pistense.

† **LASSIVUS**, Lassitudo, apud Martianum Capellam et in Adpunctione Caroli C. ad Editum Pistense. ex Cod. 28. S. Vict. Paris. fol. 872. r. col. 1: *Li saint Apostres estoit un pau endormi en la nef pour la grant Lassiv.* Vita Patrum MSS. ad calcem Mirac. B. M. V.

*Pour ches mesmes en abendes
Et à mesmes et en Lassiv,
Kasi veal vivre en poverde.*

† **LASSI**. Nithardus lib. 4: *Genus Saxonum omnes in tribus ordinibus divisa consistit. Sunt enim inter illos Edelingi, sunt qui Prilingi, sunt qui Lassi illorum lingua dicuntur: Latina vero lingua hoc sunt iobiles, ingenui, et serviles.* Vide Pontanum lib. 6. Orig. Franc. cap. 15. [Infra legitur *Lazzi*.]

† **LASSI**. Nithardus lib. 4: *Genus Saxonum omnes in tribus ordinibus divisa consistit. Sunt enim inter illos Edelingi, sunt qui Prilingi, sunt qui Lassi illorum lingua dicuntur: Latina vero lingua hoc sunt iobiles, ingenui, et serviles.* Vide Pontanum lib. 6. Orig. Franc. cap. 15. [Infra legitur *Lazzi*.]

† **LASSIUS**, Mus, animal, in Amalthea.

* **LASSITAS**, [Lassitudo: « *Exterius quidem costæ, carnositate multa congesta, imbecillitate denunciant et Lassitatem.* (B. N. Ms. Lat. 10089. f. 107.) »]

† **LASSO**, Species salmonis, Germ. *Laz* vel *Lachs*. S. Wilhelmi Constitut. Hirsaug. lib. 1. cap. 8: *Pro signo Lassonis idem quod et salmonis, addito signo similitudinis.*

† **LASSUS** SEDE. Filum sericum, cui sigillum in Chartis appendebatur, a vulgari dictione *Las de sois*. Charta ann. 1847. in Reg. 77. Chartoph. reg. ch. 316: *Sigillo magno regio cera viridi in Lassu sedæ sigillata, etc.*

† **LASSUS**, Vinculum. Guall. Hemmingford. de gest. Eduardi II. reg. Angl. ad ann. 1307. pag. 243: *Apprehensis capillis utraque manu, dilaceravit eos in quantum potuit, et in Lassus eiecit eum.* Vide supra *Lasio*.

† **LASSUS**, pro *Lapsus*. Form. MSS. Senens. ann. 1414. ex Cod. reg. 4726. fol. 1. v. *Et hoc post Lassum et cursum temporis quatuor annorum.*

† **LASTA**, pro *Laxa*, de qua mox. Agnellus in Vita Damiani Pontif. apud Murator. tom. 2. pag. 156. col. 1: *Lapidus Ecclesie, columnæ et Lastæ atque lateres, tegule, etc.*

† **LASTA**, **LASTUS**, **LESTUS**, **LART**, **LEST**, voces Onus, pondus, sarcinam in genere denotantes: sed quæ in specie certis quibusdam mensuris ac ponderibus aptantur. Fieta lib. 2. cap. 12. § 2. ex Statuto Henrici III. de Ponder. et mensur. *Duodecim Wayis lassus faciunt unum saccum, et 12. sacca faciunt unum Lastum. Lestus autem allectorum consistit ex 10. milliar. et quodlibet milliare consistit ex decies centum, et quodlibet centum ex sexies viginti. Item Lassus coriorum consistit ex 12. dacris, etc.* In Statuto Henrici VIII. Reg. Angl.: *Le Last osmunds cineris, et picis liquidæ continent 14. barillos. Lasta coriorum, in Statutis Gildæ Scotticæ cap. 21. et apud Knyghtonum. Lasta frumentis, apud Pontanum. lib. 7. Hist. Danicæ pag. 216. Knyghton. ann. 1385: Capit. 48. naves... quarum dum onusta cum speciebus, et quædam cum alace albo ad summam quadringentarum Lastarum.*

† **LASTA**, pro *Laxa*, de qua mox. Agnellus in Vita Damiani Pontif. apud Murator. tom. 2. pag. 156. col. 1: *Lapidus Ecclesie, columnæ et Lastæ atque lateres, tegule, etc.*

† **LASTALECIUM**, pro *Lasta alacium*, in Charta ann. 1220. pro Monasterio Marquetan apud Buzellinum lib. 2. Gallo-Fr. cap. 30: *Dedimus præterea in alacium ipsi Monasterio unum Lastalecium, quod singulis annis in festo S. Martini debet accipere apud Nardic.* [Miræus tom. 1. pag. 577. Legit *Last halacium* distinctis vocibus.] Quod vero milliaribus constiterit, observatum supra ex Fieta.

† **LASTA ALECIUM**, in Charta Philippi Flandriæ Comitiss ann. 1188. tom. 1. Anecd. Marten. col. 632.

† **LASTAGIUM**, **LASTADIUM**, Onus, quod navi imponitur, ut solidior sit, ne nimium fluctuet, quod ut plurimum ex lapidibus, vel sabulo constat: nostris *Lastage* Anglis *Lastage*, Belgis *Lastage*, a Saxon. *hæstan*, vel *bêhlæstan*. Onerare. Unde Anglis *Ballast*, Belgis *Ballast*, Sabulum, quo naves onerari solent. [Vide Ibril Glossar. Sueo-Goth. in hac voce. Danis *Baglast*, forte a *bag*, retro, ita ut sit Onus quod in reditu vehitur.] Compositio inter Nicolaum Abbatem S. Augustini Cantuariensis et homines de Stonore ann. 1283: *Item quod nullus de eadem communitate in wallis contra mare inter Stonore et Clyssende petram colligat de cætero, nec asportet, nec Lastagia navium capiat, nisi sub pleno mare in communibus fluctibus, inter fluctum altissimum et fluctum infimum.* Charta Woldemari Reg. Danicæ ann. 1326. apud Pontanum lib. 7. Hist. Dan.: *Item liceat ipsis Lastadiis sumere in fluctibus, maris, ubi voluerint.*

† **LASTAGIUM**, **LESTAGIUM**, Bromptono pag. 377. dicitur *consuetudo exacta in nudinis et mercibus. Rastallo, est quietum esse de quadam consuetudine exacta in nudinis et mercibus, pro rebus carendis, ubi homo vult.* Fieta lib. 1. cap. 47. § 11: *Lastinge, est quietantia Lastagii.* Leges Henrici I. Reg. Angl. cap. 2. Omnes

homines London sint quieti et liberi; et omnes res eorum per totam Angliam, et per portus maris de thelonio, et passagio, et Lestagio, et omnibus aliis consuetudinibus, etc. Charta Philippi Aug. ann. 1204: *Dedimus et concessimus burgensibus nostris de Falesia et heredibus suis quietantiam per totam terram nostram, excepta Medunia, de passagio, postagio, pedagio, et Lestagio, etc.* Computum de Domino Comitatu Pontivi ann. 1389: *Du Lestage des nefz arrivaz cet an au Croy. Adde Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 193. 310. 316. 817. 508. 689. 922. tom. 2. pag. 184. 198. 264. 317. etc.* [Abbr. Placit. ann. 16. Edw. I. Linc. rot. 8. pag. 280. et ann. 19. in ejusd. Norf. Lynn. rot. 15. p. 285. Huc etiam pertinet chart. ann. 1069. apud Madox Formul. Anglic. num. 285. p. 178. in qua male Schöne-mannus in Glossar. lat. Codic. Diplom. vocem *Lestagium* interpretatur Locum ubi naves constituuntur et edificantur; quamvis hodie in portibus septentrionalibus eam significationem obtinere scribat Lappenb. in Orig. Hans. pag. 367. not. 3.]

* **LASTERNA**, [U Basterna. Dief.]
 * **LASTINGHA**, Vertigalis species, idem quod *Lastigium*, *Letaige*, in Comput. redit. comitat. Pontiv. ann. 1564: *Des reverus des Letaiges de nefz, etc.* Pro *Letaiges*. Charta Phil. comit. Fland. ann. 1163. ex Chartul. I. Fland. in Cam. Comput. Insul. ch. 825: *Lastingha navium justitiarum est, et qui eam habuerit, furas suspendat.*

* **LASTRA**, vox Italica, Tabula lapidea vel bractea tenuis, quo modo secari solent marmora ad pavimentum vel ad parietes inducendos. Acta S. Richardi Episc. tom. 2. Junii pag. 248: *Post illam quoque particulam, sicut parvimentum fuisset, lapidea Lastra continebatur, in qua crux in ipso lapide manebat.* Translatio S. Prosperi, tom. 5. Junii pag. 59: *Frangi et aperiri fecit altare praed. et arcana magnam ultra communem statueram, in ipso sub una Lastra marmorea positam.* Alius locus exstat in *Bisulv*. Vide *Lastrium*.

* **LASTRUM**, Basis, seu pes columnae. Vide *Wadding* ann. 1230. pag. 417. tom. 1. Italis *Lastra*, est *pietra larga et sottile, la quale serve per tegoli da tetto* Utilitur Joannes Villaneus lib. 10. cap. 168. lib. 12. cap. 20. hinc *Lasticare*, *Sternere*, *munire viam*, eidem Villaneo lib. 6. cap. 27.

* **LASTUM**, **LESTUM**, ex Saxon. *Læ ðe*, et *Læ ð*, unde Angli a *Lathe*, portio Comitatus major, tres vel plures hundredos continens. Ernulfus in Textu Ecclesiae Rossensis, in Itinerario Cantii: *Sexta pera debet fieri de Holvingburna, et de toto illo Lasto, quod ad hoc pertinet.* Ordinatio Marisci Romeneiensis: *Si aliquis super hoc convincatur per testimonium Baillivi et Juratorum in communi Lasto, amercietur in 10. solidis.* Interpretat in *common assembly*. Willelmus Thorn de Elfrido Rege Anglie: *Hic constituit Hundred et Lastes.* Vide *Leta*.

* **LASTUM**, Mensura frumentaria. Chron. Danic. ad ann. 1445. apud Ludewig tom. 9. Reliq. MSS. pag. 77: *In illa ipsa hyeme Lastum hordei aut siliginis quadraginta Daleris venundaretur, etc.* Vide supra *Leta* 2.

* **LASTUS**, Vide *Lasta* 2.

* **LASTURIUS**, Vide *Lasta*.

* **LATA**, Multa debitori, qui statuto tempore non solvit, imposita. Domino debetur per nudam expositionem postulationis creditoris in acta publica rela-

tam, hac tamen conditione ut, si actor male suam exposuerit postulationem, reus multam hanc possit repetere. Triplicatur, si fraudulenter a debitore debitum denegatur. Charta ann. 1236. ex Archivo S. Victoris Massil.: *Ex antiqua consuetudine in possessione erat Monasterium S. Victoris non dandi Latam pro causis quas movet, movit et moverentur coram Judicibus, quod confirmat magnificus vir R. de Baucio Miles, Dominus Podii Ricardi, Vicarius Massiliensis.* Charta ann. 1298. tom. 1. Histor. Dalphin. pag. 37. col. 1. *Item quod dictus Raymundus et successores sui expensas et sportulas, Latas, nec aliquid aliud pro causis suis solvere minime teneantur, nec ipsi Domino Dalphino vel ejus successoribus, nec Judici nec Assessori eorum.* Alla ann. 1300. ibid. pag. 58. col. 1. *Jurisdicia, cognitio ac definitio questionum hujusmodi (realium) et Late, ac quidquid emolumentis ex iisdem questionibus, vel ipsarum occasione provenierit, ad praefatos dominum Episcopum et Comitem debeant communiter pertinere.* Alla ann. 1317. ibid. pag. 61. edit. Paris.: *Cum omnibus juribus... tregonis, leadis, Latis, sportulis, etc.* Adde *allam* ann. 1338. tom. 2. edit. Genev. pag. 372. col. 2. et ibi vide pag. 374. nota h. Jacobum Morgues in Statuta Provinciae pag. 399. et 400. Bonifacium tom. 2. Arrest. ejusd. Provinciae part. 8. lib. 2. tit. 10. cap. 1. et 2.

* **LATARE**, In registram *latarum*, quod *Latarium* vel *Laterium* vocabant, inferre. Stat. curiae submiss. lib. 1. art. 16. pag. 58. apud eund. Margaleit.: *Item quod dicti notarii... deuant fideliter Latare seu registrare clamoras fiendos in camera praedicta, antequam litterae citationis expediantur.* Ibid. pag. 59. *Ordinamus quod notarii statim lata sententia decisionem cause in Laterio suo loco describera teneantur.* Et lib. 2. art. 4. pag. 125. *Descripto prius in libro, quem Latarium appellant, die clamoris exponit, etc.* *Lattier* nuncupatur in Arrest. ejusdem curiae.

* **LATA**, **LATUS**, Epist. Alph. reg. Aragon. ann. 1432. apud Marten tom. 8. Ampl. Collect. col. 192: *Statueramus... aridum mare juxta Latam pontis seu molis navigare.*
 * **LATA CULPA**, Aperta, manifesta Libert. Dalph. ann. 1349. ex Reg. Cam. Comput. Paris. sign. Vienne fol. 10. r.: *Item et quancumque contingeret aliquam ex eis (baronibus) emere equum pro guerra dalphinati, quod qualitercumque equus moreretur, etiam in stabulo, dum tamen sine dolo et fraude et sine Lata culpa ipsius cujus esset, ipse dicitur dalphinus et successores sui emendare debeant dictum equum.* [Vide JC.]

* **LATE**, Minutiores asseres, sectiles, qui supra cantherios ponuntur, quibusque aptantur tegulae, nostris *Lates*: quidam *Templa* esse Festi ac Vitruvii putant, de qua voce consule Bernaldinum

Baldurp. Glossae veteres MSS.: *Asser, Lata secti*. Papias: *Asseres, Latae, Latium est.* Idem alibi *Lactas* habet: *Asseres, pali vel pacilli, vulgo Lactas dicuntur*. Gloss. Saxon. Elfrici: *Asseres, Latia*, Charta Raimundi Comitis Tolosani ann. 1181. apud Castellum: *In qua fusta intelligimus arcas, vel vasa sive vinaria, vel alia, et circulos, et Latae, et scamna, etc.* [Charta Petri de Roteys Vicarii Tolos. ad Bajulos de conditione materiae ann. 1272. ex Libro MS. Consuetud. Tolos. f. 27. e Bibl. D. Abbatis de Crosat: *Et quod cayrones... habeant 12. palmos de longo, et medium pedum de amplo et unum durnum de spisso, et quod Lata habeant 12. palmos de longo et unum digitum de spisso.* Statuta Arelatens. MSS. art. 33: *Qui dampnum dederit, seu erradicaverit planconos... seu etiam Latam de capibus diviserit, etc.* Hic *Lata* videtur axiculum transversum, affixum parti palorum superiorum, quo firmius colligantur.] Le Roman de Rou MS.:

Les couvertures des mâsons,
 Et les Lates et les quevrons.

Cambro Britannis *Llath* et *Llathen* est virga, pectica tres pedes longa, qua quid mensuratur; mensura trium pedum.

* **LATALIA**, Diploma Ferrandi Castellae Regis ann. 1224. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 916: *Dono... medietatem omnium hereditatum et donorum, quas habeo in Latalia de Ferrus.* Et mox: *Ad faciendum insuper vobis cortigium Allalaya de Ferrus.* Idem videntur *Latalia* et *Allalaya*: sed utraque vox mihi perinde ignota, nisi forte legendum sit divinis vocibus *Lata lia*, *Alla laya*, et *Lia* vel *Laya* idem sit quod nostris *Lae* vel *Laye*, *Via*, vel *silva*: sed haec divinando. Vide *Leda* 2.

* **LATARE**, In *latum* extendere, ampliare, et tunc derivatur a *latus*, a. um. Joh. de Janua. Derivatium idem verbum a *Latum* supino verbi ferre, eidem de Janua est *Fraquenter ferre*. Glossar. Lat. Gall. Sangerman.: *Latere, Faire ample, elargir. Latatus, Ample, elargis.*

* **LATARE**, *Latas* seu minutiores asseres ponere. Gall. *Lattier*; unde *Lattier*, in Lit. remis. ann. 1447. ex Reg. 178. Chartoph. reg. ch. 513: *Danel Chevalier pour homme Latere de maisons, etc.* Comput. fabr. S. Lazari Eduens. ann. 1236. ex Cod. reg. 10896. 2: *Item carpentarius, qui Lataverunt ecclesiam beati Lazari, x. lib. viij. sol. iij. den.* Alius eccl. Paris. ann. circ. 1381. ex Bibl. S. Germ. Prat.: *Item dicto Rotier, pro duobus miliaribus latarum... pro Latando granariam loci, vii. francos auri.* Vide *Lata*.

* **LATARE**, **LATARIUM**. Vide supra in *Lata* 1.

* **LATEBRARE**, Latebras querere. Vita S. Fructuosi Archiep. Bracarenensis num. 7: *Nunc etiam rugibus, quae solis ibicibus pervia sunt, Latebrando latitans, etc.*

* **LATEIRA**. Vide *Lacteria*.

* **LATENA**, Navigii species. Messianus Presbyter lib. 2. de Vita S. Caesaris Episc. Arelat.: *Antequam ipsa lux dies claresceret, tres naves, quas Latenas vocant, majores, plenas tritico diraxerunt.* Vide *Lautomia*.

* **LATERALES**, Comites, socii, familiares, qui lateri alicujus vel domini adhaerent. Petrus Diacon. lib. 4. Chr. Casin. cap. 40: *Comes Albertus de Blanderada, et ceteri Imperatoris Laterales, etc.* Ita usurpant Ivo Carnot. Episc. 109. Joannes Sarisber. lib. 7. Polycr. cap. 19. Guibertus lib. 8. de Vita sua cap. 8. et alii.

COLLATERALES, Simili notione Petrus Vallisarn. cap. 9: *Misit enim dominus Papa unum de Collateralibus suis Clericis ad partes Provincia; nomine Milonem. Familia Collateralis, apud Mattheum Paris pag. 648. Præsertim vero Cardinales Collaterales suos videntur appellasse Summi Pontifices Innocentius III. Papa in Gestis ejusdem Pontificis pag. 118: Episcopum Sabinensem unum et septem Episcopos, qui nobis in Ecclesia Romana Collaterales existunt. Vide Legatus a lateris.*

LATERALIS, Qui ad latus est alicujus, apud Silvestrum Giraldum in Itiner. Camb. lib. 1. cap. 5. et 12. in Translat. S. Isidori Hispanensis n. 12. etc. *Lateralis porcellus*, Lactens, qui matris lateri adheret, apud Schannatum Vindem. Litter. pag. 46.]

LATERALIA, Ornamenta marginum in libris et Codicibus MSS. apud Justum Urgelitanum. Locum vide in *De sutoris*.

LATERALIA, vel **LATERARIA**, Capsule ad ephippium utrinque suspensæ, in quibus ea quæ sunt iter faciendis necessaria reconduntur, lib. 32. Dig. leg. 102.

LATERALITER, Ad latus. Liber ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 31: *Quando Fratres in claustris sedent, si qui in una parte sederint, nec dorsum ad dorsum, nec faciem ad faciem, sed Collateraliter sedere debent.* Will. Brito lib. 10. Philipp.

In Scala Regis Regi Lateraliter hæret.

Utitur et pag. 227. ut et Ordericus Vitalis lib. 4. pag. 514. [neon Robertus Goulet in Compendio Jurium Universitatis Paris fol. 18 v. *Episcopus et Rector semper Lateraliter incedunt*] Item, ex obliquo, de costis. Pseudo-Ovidius de Vetula lib. 2:

Lateraliter intrans
Explorante manu, cœcæque lortemque requirit.

COLLATERALIS, COLLATERALITER, Eadem notione, apud Silvestrum Giraldum in Topogr. Hibern. dist. 1. cap. 2. 5. in Itiner. Camb. lib. 1. cap. 3. lib. 2. cap. 7.

LATERATIM, Eadem notione, apud Will. Briton. lib. 7. Philipp. v. 112 [Vide infra.]

LATERALIUM, in Gloss. Græco-Lat. *ἑκατόμυλον*.

LATERANEUS, Agnatus, qui est du costis et lignis, in Statutis Venetor. ann. 1242. lib. 1. cap. 33. lib. 3. cap. 11. 12. etc. Hinc *Collateralitas*, agnatio, ibidem.

LATERARE, Jungere, aliquid lateri apponere, Johanni de Janua: *Joindre au costé*, in Glossis Lat. Gall. Sangerman. Maxime dicitur de agris collateralibus. Testamentum Ermengaudi Episc. Agathensis ann. 1149: *Relinquo... Pontio naturali filio fratris mei XV. modios frumenti et campum unum de ripa, cui se Laterat via, que discurrat, etc.* Vide *Lateralis*.

LATERARIA, Vide *Lateralis* 2.

LATERATIM, Super latus. S. Wilhelmi Constitut. Hirsaug. lib. 1. cap. 71. *Quocumque modo recumbens jaceat, videlicet vel superius, vel Lateratim, sive contractis genibus, nemo vituperet.* Vide in *Lateraliter*.

LATERATIO, Finis, terminus, quo ager alteri lateratur seu jungitur, circumscriptio. Histor. MS. S. Cypriani Pictav. pag. 136: *Habent Laterationes ex tribus partibus alodus predicti Ricardi Sacerdotis, quarto vero fronte alodus Ydegaris.*

Rursum occurrit pag. seq. ut et in præcepto Caroli C. tom. 8. Concil. Hispan. pag. 148. col. 2. et in Appendice Marci Hispan. col. 784. in Charta Willelmi Ducis Aquitanie in Instrum. tom. 3. Gall. Christ. col. 463. etc. Vide *Lateralis*.

LATERATUM, in Gloss. *ἀπὸ τοῦ*, Laterculum.

LATERCULUS, Parvus later; vox nota. Turris *Laterculus lignis cooperta*, hi est, scandullis, Gall. *Burdeaux*, in Chronico Andreani tom. 9. Spicleg. Acher. pag. 421: *Laterculus pedis unius in latitudine et 24. unciarum in longitudine*, apud Papiam. De *Laterculis* seu Codicibus dignitatum tam militarum quam civilium consule Carolum de Aquino in Lexico Militari.

LATERCULUS, Parvum latus. Gocelinus in Translatione S. Augustini Cantuar. tom. 6. Mali pag. 428. *Infans pavimento extenditur, manus et Laterculi in regulam suam dirigitur.*

LATERCULUS TENSERARIUS, Sigillum Testam. Heriberti Viromand. comit. ann. 1039. in Suppl. ad Miræum pag. 30. col. 2. *Hanc chartam propria manu subitus signavit et Laterculi mei tesseris impressione corroborari præcepit.*

LATERE, Notione activa, Occultare, abscondere. Nonnus in Vita S. Angeli Carmel. tom. 2. Mali pag. 839. *Precor ut ad domum Margaritæ festinanter adire debeatis, samque Latere ne differatis, ne iste Berengarius eam interficiat.*

Nostris *Lataument* a *Latenter*, vulgo *secretement*. Lit. ann. 1404. tom. 9. Ordinat. reg. Franc. pag. 44. *Lataument et en appert.*

LATERENSES, Comites, Collaterales, qui a latere sunt Tertullianus lib. 4. advers. Marcion. cap. 43. *Sed et duo ibidem angeli apparuerunt, tot fere Laterensibus uti solebat, in duobus testibus constantem Dei sermo.*

LATERES, Statua Ludovici Regis Franc. ann. 1154. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 499. *Judei cessant ad usuris et blasphemias, sortilegia, Lateribus; et tam Talenut, quam alii libri, in quibus inveniuntur blasphemias, comburantur.* Characteres magicos suspicor in coctilibus lateribus exaratos. Scripturas quædam hujusmodi lateribus olim fuisse consignatas testes sunt Plinius lib. 7. cap. 56. ubi narrat, Babylonios Leges et Instituta publica coctilibus laterculis tradere consuevisse, et Diogenes Laertius, qui refert Cleantem ossibus in tegula adnotasse, quæ a Zenone audierat.

Emendandus Martenius ex tom. 1. Ordinat. reg. Franc. pag. 75. art. 82. ubi pro *Lateribus*, legitur *Caracterebus*.

LATERGERIUS, Qui laternam gerit. Tract. MS. de Re milit. et mach. bellic. cap. 11. *De victoria optinenda cum luminigeris et Latergeris tempore noctis... Latergeris in astis portant laternas intus lumina habentes.*

LATERIA, [LECTERIA] Una Lateria cum duobus mathelatis. (Invent. Calixt. III. an. 1458, in Archiv. Vaticanis.)

LATERINA, Lateraria, officina in qua lateres fiunt. Tertull. adv. Marc. lib. 2. cap. 20. ubi de Hebræis et Egyptiis: *Mercedem pro Laterinis deductis.*

LATERIUM, Registrum seu liber laterum. Vide supra in *Lata* 1.

LATERNA, LANTERNA, interdum reputatur inter vasa ad ministeria sacra, ut in Chronico Casin. lib. 3. cap. 57. *Laternam argenteam librarum 8 Capit.*

ult: *Diis Laternas argenteas magas, et una cotidiana. Ibidem: Laternam argenteam magnam librarum 5: cum nigello.* Statuta Egidii Episcopi Sarisber. ann. 1265: *Providens etiam (Sacerdos) de phialis honestis ad vinum et ad aquam, de thuribulo, de candelabris, et Lanternis, et tintinnabulo deferendo ante Sacerdotem in visitatione infirmorum.* [Conc. Tolet. IV. inter Hispanica tom. 2. pag. 144: *Lampades et Lanternas in occidendo seu in extinguendo pervigil existat (custos Ecclesie).]*

LATERNA VITREA, S. Altelmus de Laude Virginum num. 1:

Nec Laterna tibi vilescit vitrea, Virgo,
Tergere vel raso, et liquis compacta saliquis,
Sed membrarum tenet volucris facta,
Quamlibet arata præstat forte lucerna.

LANTERNA, *φάρος*, in Gloss. Græc. Lat. Isidor. lib. 20. cap. 10: *Lanterna dicta, quod lucem habeat interiori clausam. Etiam ex vitro intus recluso lumine, ut venti status adire non possit, et ad præbendum lumen facile ubique circumferatur.* Historia Trevirensis: *Cum per mulierem, que et Lanternam præbere videbatur, proditus fuisset, etc.* Gaufridus Grossus in Vita B. Bernardi Abbat. Tiron. n. 91:

Grædem Lanternam radiantis lumine plenum
A bello ferri vidit, etc.

[*Lanterna cum candela accensa, in veteri Ceremoniali MS. B. Maris Deuratae.*]

LANTERNA, Carcer monachus, ubi delinquens latere cogitur. Statuta Claterc. ann. 1276. apud Baluzium tom. 6. Miscell. pag. 505: *Lusores monachi cum facillis sententiam excommunicationis ipso facto incurrant, et nihilominus gravissime per quinque dies sint in custodia vel Lanterna quousque fuerint absoluti.*

LANTERNA PICALIS, in Vitis Abbatum S. Albanii pag. 82: *Lanternam quoque picalam cum candela in choro, noctibus, ut sic desides ac somnolentos excitaret, circumferri constituit. Pro graviore autem culpa, Lanternam majorem a reo et agente penitentiam, in edito cenavit anteferri. Ubi observanda pena monachica. Le Roman de Girard de Vienne MS.*

Pen v. Lanterna lor et devant porté.

Lanternarum cornearum nescio cur inventionem adscribat. Alfredo Regi Anglo-Saxonum Asserus lib. de illius rebus gestis pag. 20. cum earum Plautus et alii meminerint: *Excogitavit, unde talen ventorum sufflationem prohibere potuisset, consilioque artificiosè atque sapienter invento, Lanternam ex lignis et bovinis cornibus pulcherrime construere imperavit; bovina namque cornua alba ac in una tenuiter dolabris erasa, non minus vitreo vasculo olucent, etc.* Vide Salmasium ad Plinium pag. 186.

Lanternarum vero militarium, quarum scilicet usus est in conducendis per noctem exercitiis, inventionem Manuelli Comneni Imperatori tribuit Cinnamus, a quo describuntur lib. 5. n. 2. Vide Juliam Africanum de Apparatu bellico cap. 70. apud Casaubonum ad Sueton. in Julio cap. 31. Vide *Latergerius*.

LANTERNA AMBULATORIA, Cavas species, machina bellica. Tract. MS. de Re milit. et mach. bellic. cap. 28: *De cubia et Lanterna ambulatoria... Lanterna, alias cabbia, in ea homines præstantes stabant. Hinc Lanterna appellatur, locus cancellis lignis septus, in*

Lit. remiss. ann. 1394. ex Reg. 146. Char-
toph. reg. ch. 189: *Icelui sergent entra
de fait en un petit cabaret, que on dit la
Lanterne, par où l'en va ou celui dudit
hostel.*

• **LANTERNARIUS**, Qui *Lanternam* seu
facem præfert alicui. Stat. ant. Florent.
lib. 3. cap. 191. ex Cod. reg. 4621: *Tres
Lanternarii domini potestatis et duo Lan-
ternarii domini executoris ordinamento-
rum justitie, etc.* Lanternier vero Lan-
ternarum artifex. in Pedag. de Cippi ex
Chartul. 21. Corb.: *Uns Lanterniers por-
tans ourde nauves, doit un denier.*

LATERNA, Tabularum sanctæ Geno-
væ Paris. ann. 1226: *Cum controversia
esset inter I. Abbatem S. Victoris, et Con-
ventum, ex una parte, et consarino illos,
qui tenebant censivam S. Genovefæ super
ripam Beverie, ex alia, de quibus conqu-
rebatur quod impediabant cursum aque,
tum propter Laternam quam fundaverant,
tum propter ædificia, que construxerant
super ripam, etc.*

• Idem quod Latrinâ, ut colligitur ex
Lit. ann. 1388. tom. 8. Ordin. reg.
Franc. pag. 284. art. 6: *Ayguerie, thea-
tis (l. cloacarum) Laternis, etc.* Ibid. art. 7:
*Coathorum (l. cloacarum), ayguieriarum,
Latrinarum, etc.* Hinc pudendum mulle-
bre, nostri *Lanterne* vocabant. Lit. rem-
miss. ann. 1397. in Reg. 151. Chartoph.
reg. ch. 324: *L'exposant dist qu'il s'en
alaist à la Lanterne sa mere; et adonc
ledit Leschamps lui dist, mais va à la
Lendrie ta mere.* Ubi legendum *Lendrie*,
ut videtur supra in *Landica*. Quæ
apertius efferuntur in aliis Lit. ann.
1472. ex Reg. 195. ch. 791: *Icelui Catho-
laire dist au suppliant qu'il estoit ung sot
coquant, si qu'il alaist à la vulve imunde
de sa mere.* Unde *Lanterner*, pro ejus-
modi convicio alicquem lacessere. Lit.
rem. s. ann. 1392. in Reg. 142. ch. 287:
*Icel. Jehan dist au suppliant moult de
villenes en l'appellant plusieurs fois: filz
de putain et en le Lanternant.* *Leidesce*,
eodem sensu, in Stat. eccl. Turon. ann.
1396. cap. 77. ex Cod. reg. 1237: *Neque
obtractaverit turpitudinem feminarum.*
Ubi versio Gallica: *Ne n'atoucheras la
Leidesce des femmes.*

LATERSICINIUM, Gloss. Saxon. Al-
frici: *Monodia g. Latersicinium: quasi
salicinium: wat is anes sones, i. quasi
unius cantus.*

• **LATEX** proprie liquor fontis est, dic-
tus *Latez* quod in venis terræ lateat. Isi-
doro lib. 18. cap. 20. pro quolibet humore
sunt Latini. Papias in MS. Bituric.:
*Latez, Vinum etiam dictum quod in ve-
nis lateat. Laticum honor (f. humor) id
est, vinum. Latez Lyæus, Virgilio vinum
est.*

LATHE, Vide *Lastum*.

• **LATHINIONES**, Vide *Laciniones*.

• **LATHOMARE**, Sectis lapidibus ins-
truere, sepire, munitre. Statuta MS. S.
Audomari: *Executores faciant fossam
debite murari seu Lathomari. Melius scri-
beretur Latomare, a λάρδος, Lapidida.
Vide Latomus.*

• **LATHONIARIA**, Opificium ex latone
seu orichalco. Vide infra *Lato*. Invent.
S. Capel. Paris. ann. 1376. ex Bibl. reg.:
*Quendam spongia supra unum pedem ar-
genti deauratum de factione Lathoniarie,
que cotidis ponitur super majus altare in
magna Misa.*

• **LATHOS**, Vide *Latos*.

• **LATHUD**, vox Wallica, Roxhornio in
Lexico Cambrico *Lathud*, vel *Lathrud*,
raptus mullerum. Occurrit in Legibus
Hæali Boni cap. 21. Ita etiam legendum

videtur cap. 10: *Alterum de treis, id est,
de raptu, etc.*

LATI, Vide *Lassi*, *Lati* et *Litus*.

• **LATIE**, *Munditia*, apud Jansonium
in Auctario Glossarum Isidori. Legen-
dum *Lautis*. Johan. de Janua: *Propria
Lautis vel Lauticis dicuntur delicias et
delicati cibi, vel mundicia. Festus: Lau-
tis, Epularum magnificentia, etc.* Livius
dixit *Lautis*, orum, neutro genere.

• **LATALITER**, Latine, apud Sidonium
Carm. 23. v. 25. Martian. Capellam lib.
5. Mabilionium tom. 4. Annal. Benedict.
pag. 719. tom. 5. pag. 98. et in Actis SS.
Benedict. ssc. 5. pag. 18. Colloquium
Ælfrici ad pueros apud Wanleium de
antiq. Litt. Septemtr. pag. 198: *Nos
pueri rogamus te, magister, ut doceas nos
loqui Latialiter recte, quia idiotæ sumus.*
[98] *Latialiter*, apud Richer. lib. 3. cap.
85.]

• **LATIBULOSUS**, Latebrosus, in Ca-
pitulis Caroli C. tit. 48. cap. 7. et in
Actis S. Petri Mart. tom. 3. April. pag.
679.

• **LATIBUSIS**, *Lo fabro*, in Glossar. Lat.
Ital. MS.

• **LATICULARIUS**, *LATICULOSUS*. Vide
Lacticularius.

• **LATIFUNDUS**, *Lato possidens*, Gloss.
antiq. MSS.

• **LATIGRADUS**, Qui late graditur, seu
multa brevi tempore peragrata spatia:
hinc metaphorice Notkerus Balbulus
de Interpretibus Scripturæ cap. 4. apud
Pezium tom. 1. Anecd. part. 1. col. 5:
*In Lucam soligradam (tibi sufficiat) Boda
Latigradus adeo ut omne quod ipsum re-
perit Evangelium, volumen compingeret
in unum.*

• **LATIOQUENS**, κλατύλος. Gloss.
Græc. Lat.

• **LATINARE**, Latine loqui. Gloss. Gr.
Lat.: *Πρωτικόν, Latino. Ugutio: Latinari
et Latinizare, more Latinorum se habere
et loqui: unde excellentius ille dicitur
proprie Latinari, qui congruus loquitur li-
teris Latinis: nam Latice et Italici quasi
barbari dicti sunt respectu Literatorum.*
Apud Cælium Aurelianum Siccensem
lib. 5. Tardar. passion. cap. 6. *Latinare*,
est in Latinam linguam vertere. Hinc
Latimor dictus apud Will. Tyrium lib.
18. cap. 27. Petrus Monachus, aut quia
linguam Latinam probe callebat, aut
quia interpretis munus obibat. *Latinis-
tam*, qui Latine loquitur, vocat Cassarius
Elstersbach. lib. 8. cap. 2. [ut et Bus-
chius de Reformatione Monasteriorum,
apud Leibnitium tom. 2. Scriptor. Brun-
vic. pag. 869.]

• **LATINARIUS**, Interpres: Latine enim
lingue peritum, inquit Seldenus, cæter-
as, que in usu, ita calluisse existima-
bant, ut generale interpretis nomen
non immerito ei inde donandum puta-
rent. Domesdell apud eundem: *Godwi-
nus Accipitarius, Hugo Latinarius, Milo
Portarius. Latinier*, eadem notione apud
nostros Scriptores. I. Roman de Garin
MS.

Un Latinier vint serent et hant,
Muli sot de plat, et moult encremé fu.

Alibi:

Latinier fu, si est parler Roman,
Englois, Gallois, et Breton, et Norman.

Maistre Vacces au Romgn des Duces de
Normandie MS.

L'Archevesque Franchois à Lemagne etc.
A Rose et à sa gent par Latinier paris.

Le Voyage d'outre-mer du Comte de
Pontieu. *Le fet requerre par Latiniers,*

qu'ele li dist de quel linage ele estoit.
Utitur etiam Froissartes 4. vol. cap. 87.
et 89.

• **LATINERI**, ut *Latinari*, Latine loqui.
Miracula S. Amalbergæ tom. 8. Julii
pag. 111: *Quidam fullo, purus laicus, qui
numquam didicerat solam litteram, obse-
sus per quindenam, ita congruus Latine-
batur, quod vix alicui Clericorum sibi re-
ponderare valuerunt.*

• **LATINI**, Christiani Occidentales, qui
Ecclesiam Latinam agnoscebant, dicti.
Vide Seldenum ad Origines Eutychie
pag. 154. 155. 1. Edit.

• **LATINI**, appellati Indigenæ, seu vete-
res incolæ, vel coloni, in iis regionibus,
que a barbaris gentibus pervasæ sunt.
Speculum Saxonicum lib. 1. art. 6. § 8:
*Per testimonium 72. bannitorum, aut to-
tidam legitimorum Latinorum, prout juris
ratio exposcit, etc. ubi ad marginem, al.
Originalium. Et lib. 8. art. 41. Et cum in
numero essent pauci, ita quod agros cul-
tura tradere commode non possent, fuga-
tis et interfectis dominis Thuringorum,
reliquam gentem, ut operaretur terra, vi-
vere permiserunt, talia imponentes eis
jura, quemadmodum adhuc consistunt in
conditionibus Latinorum. Et ex his, qui
juri derogant suo, deditionum conditi-
onibus subiciebantur. Et art. 45. § 9: *Weringidus
10. talenta 20. solidi et 6. nummi cum
quadrante, emenda est Latimorum. Ad
marginem, al. agrorum. Vide Rom-
ani. [98] In textu Germ. Latine. Vide
Lassi. Lati et Liti.**

• **LATINIOSUS**, Verbosus, ut videtur
Marcellus lib. 2. form. 1. *Multa quidem
et alia, que Latiniota sunt prosequi, pro
elemosinis faciendis testimonia in Scrip-
turis sanctis reperimus; inter quibus vel
ex quibus illam ego existimo potioram
sententiam que ait: Sicut aqua extinguit
ignem, sic elemosina extinguit
peccatum.*

• **LATINISTA**, Vide in *Latinare*.

• **LATINITAS**, Occidens, ubi Latina
lingua in usu in divinis officiis, et ubi
Christiani Latinam agnoscent Eccle-
siam. Ordericus lib. 10. Urbanus (II. PP.)
generali sanxerat auctoritate et apostolico
jussu inviolabiliter teneri coegerat in
omni Latinitate, ut universi qui Christi
crucem acceperant, nec iter in Jerusalem
pro defectione voluntatis peregerant, in
nomine Domini reciprocam callem inirent,
aut anathemate percussi extra Ecclesiam
pœnas lucrent.

• **LATINITAS**, Jus Latinorum seu in-
digenarum et veterum colonoru n. Jus-
tin. Imper. in L. unic. § 1. C. de Latin.
libert. tollenda: *Cum enim Latini liberti
ad similitudinem antiquæ Latinitatis,
que in colonis missa est, videntur esse
introduciti. Et infra § 8. Jus Latinum,
quo quedam colonie gaudebant. De eo
consulendi Sigon de Antiq. jure, etc.
et Everard. Otto de Edilibus colonia-
rum et municipiorum cap. 14. n. 4.
pag. 503. edit. Lips. ann. 1732. Vide in
Latini.*

• **LATINIZARE**, in Latinam linguam ver-
tere, apud Cælium Aurelianum lib. 2.
Acut. cap. 1. 10.

• **LATINUS PONS**, Navalis, ex navigiis,
que *Latens* vel *Lautonia* dicebantur,
compactus. Vide in *Pons*.

• **LATINA SUFFICIENTIA**, Scientia na-
valis, ut videtur Elmham. in Vita Henr.
V. reg. Angl. cap. 63. pag. 174. edit.
Hearn. *Viris nobilibus ad hoc prælectis,
quantum Latina permisit sufficientia, one-
ratæ festinis remigiis Sequanam transe-
curabant classicula. Latin vero intellec-
tum sonat in Bostiar. MS.*

Et ecce in meo Latio,
Dixi longi curvato in malis,
Quasi il' fuit un homo d' enfance
En homme fat et en enfance.

† **LATIO**, Concilium Senon. ann. circiter 884. tom. 2. Spicil. Acher. pag. 581: *Latus cum adjacentiis suis, hoc est, vico S. Sidronii cum territorii, et sylvis, et etiam Latione... Caprensis cum territorii et sylvis, et simul putolis. Italicum Latione portum significat.*

• Nomen est loci, qui in Chartis vernaculis teste D. Le Bouf, appellatur S. Sidronii de Lapon vel Lasson; quod nomen ab Italico Latione, portus, deductum vix putem, licet ibi exstet portus specus.

† **LATTIA**, Latitudo, ut Longitia, Longitudo: utitur Innocentius de Casis litterarum pag. 287. 248. etc. Vide *Latura*.

† **LATO**, **LATON**, Metallum factitium ex cupro et cadmia, orichalcum, Gall. *Laiton*, olim *Laton*, ut nunc Hispanis, a Belgico *Latoen*, Anglis *Latten*: quod idem significat; vel, ut quibusdam placet a Græco *λατὸν*, unde Hesychius, *Ἐλατὸν, ὁ σίδηρος ὑπερβαίνων τὸν ἀσβεστόν*, ἢ τὸν ἰσχυρότερον. Charta ann. 1064: *Donatus duos bacinos de Latone*. Nicolaus Bertrandi in Vita B. Guillelmi Erem. Augustin. tom. 4. Mail pag. 199: *Disciplinabat enim se catenis tribus electri vel de Latone*. Vide *Laton* et *Latonum*.

† **LATO**, f. Moneta ex Latone. Charta ann. 1337. apud Ludewig. tom. 6. Reliq. MSS. pag. 18: *Cum magnificus Princeps dominus Johannes Boemius Rex nobis indulget, ut in civitate a bonis civium et hominum Sitaviensium de marca qualibet unum Latonem grossum... exigeremus, etc.* Sed f. leg. *Loto*, ut infra.

• Haud scio an emendanda sit vox *Blaton*, eadem notione, in Lit. remiss. ann. 1394 ex Reg. 146. Chartoph. reg. ch. 185: *Ouquel chastel trouverent... certaine quantité de Blaton ou morceaux de cuire à fourne de gattons non signez.*

† **LATOMIE**, Vide *Lautumia*.
† **LATOMUS**, *λατόμος*, Lapidida. Joh. de Janua: *Lathomus, Casor lapidum, Lathomia, Lapidia casio. Latomus sive lapidida, in Eplione Constituit. Eccl. Valent. tom. 4. Concil. Hisp. pag. 188. Carpentarii ac Latomi, apud Marten. tom. 2. Ampliss. Collect. col. 1392.*

† **LATON**, **LATONIA**, ut *Lato*. Charta ann. 1382. apud Rymer. tom. 7. pag. 857: *Tredecim candelabra de Latonia; duo vasa de eodem metallo. Vox Laton habetur in Cogina.*

† **LATONIUS**, pro *Latomus*, in Charta Dumbensi ann. 1497 et in Computo ann. 1347. ex Commentariis ad Hist. Dalphin. pag. 89: *Joanne de Parena Maçoneto, Latonio de Gratianopoli.*

† **LATONUS**, ut *Lato*. Inventarium ann. 1377. ex Archivo S. Victoris Massil.: *Item duos platillos cum armis Domini Francie de Latono sive bonos et sufficientes. Catalog. (militares) de Latono, in Computo ann. 1383. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 278. hoc est, Tibialia laminae et latono tecta.*

† **LATONUS**, Vide *Latus in Litus*.
† **LATOPLAGA**, Plantilla, ager planus. Tabularium Casariense ann. 19. Lud. Imp. Lot. fl.: *Cum silvis, stalaris, riplis, rupinis, ac patulibus, montibus, Latoplagis* [Edidit Murator. tom. 2. part. 2. col. 991].

† **LATORALIS**, Charta ann. 1322. in Reg. 61. Chartoph. reg. ch. 60: *Viginti libras Parisienses census annui, Latoralis super*

plures hereditates. Id est, ut opinor, assignati, exigendi super, etc.

† **LATORUM**, Genus navis, sed *latrociniorum*. Gloss. Isid. Grævis conjicit scribendum: *Latona, Genus navis, sed latrocinantium, ex superiori voce Latona: quam vide.*

† **LATOS**, Navis. Gloss. Isid. Papias: *Latos, Arboris genus, Legendum Lotus, Græc. λωτός, Arbor frequens in Africa, ubi Celtis dicitur. De Loto arbore multa Salmastius in Exercitationibus Pli-nianis.*

† **LATRANUM**, Vide infra *Leatorium*.

† **LATRIA**, (*λατρία*) *Servitus que soli Deo debet exhiberi... Latrionis, Qui Latrionem impendit. Joh. de Janua. Vox notissima Scriptoribus Ecclesiasticis.*

• Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692: *Latris, cultivateur de Dieu. Pro cultu etiam Sanctis exhibendo legitur in Mirac. S. Auctori. tom. 4. Aug. pag. 54. col. 1: Quibus subjugatis hactenus dominati estis et ammodo dominabimini, si in Latris ipsius profeceritis et obsequium cultum memorati patrum vestri B. Auctoris antiquitus celebriter institutum, moderno tempore et impostero non diminueritis.*

• **LATRIA**, *Aournemens*, in jam laudato Glossar.

• *Nosuris a Latino Latrare, Latrer, pro Abboyer, dixerunt. Lit. remiss. ann. 1380. in Reg. 117. Chartoph. reg. ch. 85: Le suppliant oy leur chien Latrer et abahier tres fort, etc.*

• **LATRINA** **LIGNI**, Sella lignea ventri exonerando accommodata, vulgo *Chaise perée*. Consuet. MSS. S. Crucis Burdeg. ante ann. 1805: *Infirmarius habet tenere cameras infirmorum... bene garnitas archalectis lignorum, tabulis, scamnis et sedilibus et Latrinis lignorum. Latrina, Longuaigne, in Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692. a longo canali latrinis fortassis sic dicta: quam vocem minus bene de canali vel stagno interpretatus est Editor Fabul. tom. 2. pag. 180:*

Notes sur un cas Longuaigne.

• Pro Cloaca, apud Jdnvillam edit. reg. pag. 130. Unde convicii loco usurpatur. Ibid. pag. 89. ubi *Longuaigne* legitur.

† **LATRIK**, Portatilis. Vita B. Caroli Comitis Flandrie, tom. 2. Martii pag. 194: *Intro condescenderunt per subtiles scalias et Latricas.*

† **LATRO**, Cognitio de latrone, que ad eum perinet, qui in feudo suo magnam justitiam, seu jus gladii habet. Charta Williel. Comitis Pontivi ann. 1149. pro Monasterio Persintensi: *Concedo etiam ipsis Monachis duellum suum et sanguinem suum, et Latronem suum et catalla Latronis et fugerit, vel deprehensus fuerit. Charta ann. 1060. apud Louvetum in Hist. Bellov.: Nihilque sibi omnino retinuit in villa, nec justitiam, nec sanguinem, nec Latronem, nec talliam, etc.* [Charta Balduini Comitis Hannoniensis ann. 1086. apud Mirum tom. 1. pag. 268: *Locum illum ab omni seculari lege vel consuetudine liberum, janno scilicet, Latrone, inventionis, furto, foro... tradidi S. Petro Principi Apostolorum, Comobii Hannoniensis, sub manu Abbatis.] Charta Brunonis Abbat. Dervensis in Tabul. Persin. Monaster.: *Quod neque bannum, neque corvadam neque ullam ibi accipiat consuetudinem, vel justitiam, vel Latronem, nisi forte, quod ab eis, castelli sui proditorum. Exstat Charta Goffridi Ducis Normann. et Comitis Andegavie, in Tabul. Andegav. qua concedit prædia**

aliquot Ecclesiis S. Laudi, cum sanguine et Latrone, cum incendio, et rapto, et mortuo. Alia Willielmi Nothi: *Sciatis, quod Abbat. Adili occum, telonem et Latronem... habere concedo. Occurrit non semel. Le Roman de Rou MS.:*

*Et tant franchises leur donne,
Come le Duc en sa terre a.
Ils ont le marbre et le Latron,
Le rap, l'incendio, l'arsa.*

[Idem auctor alibi *Larrés* vocat latronem seu prædatorem:

*Montain il Larrés l'ouille,
L'voir empist, puis l'ouille.]*

† **LATROGINIUM**, eadem notione. Charta Henrici I. Reg. Angl. apud Spelmanum: *Sacum et sacum habere in totam terram suam et Latrocinium, etc.* Chronicon Besuense: *Clamantem in atrio S. Martini de Montuaco justitiam et Latrocinium.*

† **JUSTITIA LATRONUM**, Hugo Flaviniacensis in Chron. pag. 182: *Justitiamque Latronum, qui in bannum incidissent, et sanguinis, qui effusus fuerit, sive Vicodominarium placitum... concessimus. Aresta ann. 1257. in 1. Reg. Parlam. f. 5: Item dicit, quod habet justitiam Latronis, et potest Latronem capere et justitiare, etc.* Vide *Stabillimenta S. Ludovici lib. 1. cap. 88. et ibi Notas nostras, Consuetud. S. Audomari art. 7. Hemerum in Aug. Viromand. in Regesto pag. 47. etc.*

† **LATRONIA REDDITIO**, Charta Ludovici Regis ann. 1144. in Tabul. S. Dionysii: *Corveias, omne carretum, palagium, expeditionem, Latronis redditionem, fossatorum castella sui relevationem, etc.* Charta Philippi Regis ann. 1276. ex Tabular. S. Germani Paris.: *Et quot homines seu hospites ipsorum Abbatis et conventus... de conducendis et adducendis Latronibus et aliis malefactoribus, quando ex parte ipsius Præpositi nostri de Castro forti super hoc requirerentur, quod quidem ipsi homines fecere concesserant, de cetero sint quiti, liberi et immunes.*

† **LATRONIS REDEMPTIO**, Charta Anselmi Episc. Bellovac. ann. 1099: *In molendinis ad Capitulum pertinentibus et in aliis quibus conceditur cavalla aut alia substantia seu redemptio Latronis.*

† **JUSTITIA de suo Latrone residente**, in veteri Inquesta in Regesto Philippi Aug. Herouvalliano fol. 130.

† **JUDICIUM de Latronibus cum manupere captis**, apud Will. Thornæ ann. 1288. id est, qui in flagranti delicto capiuntur, cum ipso furto, *furtum Nabensibus in manibus: forensibus Anglis, a thiefs taken with the manuer. Ubi pro manu opere, manu habere. restituit Somnerus. Vide Furtum.*

• Latronis poenam hæc vulgarem indicit Charta Rich. reg. Angl. apud Rymer. tom. 1. pag. 63: *Latro autem de furto convictus, londeatur ad modum campionis, et pis bullione super caput ejus effundatur, et pluma pulvinaria super caput ejus excutitur ad cognoscendum eum, et in prima terra, qua nasces applicaverint, projiciatur. Severius anuo quibusdam in locis animadversum in latrones domesticos, cum de leviori furto agebatur, judicavit S. Ludovicus ex Reg. Olim. parlam. Paris. ad ann. 1300. Intimatum fuit domino regi quod in baillivis Turonensis erat proventus quidam consuetudo, videlicet quod quando aliquis homo vel aliqua mulier furabatur domino suo, de cujus familia erat, unam panem, vel unam gallinam, vel unam*

potum vini; si possit inde convinci, ali-
quod membrum propter hoc amittat.
Deminus rex amovis istam consuetudi-
nem. Nostris *Larre*, *Latro*: unde *Leraria*,
latrocinium. Glossar. Lat. Gall. ann.
1859. ex Cod. reg. 4120: *Depradatio*, *La-*
rovis sive roberis. Le Roman de Garin:
Larres, traitres et briseurs de chemins.

Chron. Bertr. Guescl.:
Sires, tant les bourgeois, c'est un larre prouves.

Lierre, in Vita J. C. MS.:
Pour cheu nel dist lades oiant
Qu'il ait cure de peure grant,
Mais Liere est et curiera.

Lierre et *Lierre*, apud Joinvill. edit.
reg. pag. 87. et 150.

LATRO MANGIPIORUM. In Pacto Chil-
deberti et Chlotarii Regum cap. 7: Qui
mancipia aliena iniuste tenet.

LATRO, Proditor, Traitor. Charta Gui-
donis de Rupe ann. 1205: Quia pro eo
quod locutus sum cum Gallero de Man-
devilla de proditoris et Latronis domini
mei Regis Francie, et propter probum,
quod dixit eidem Gallero, qui proditor
erat domini Regis Francie, etc. Capit. 3.
Carol. M. ann. 806. cap. 2. et lib. 8. cap.
28: Si hoc jurare non potuerit, et ab alio
convictus fuerit, quod Latronem in hospiti-
o suscepisset, quasi Latro et infidelis
judicatur: quia Latro infidelis est nostro
regno Francorum, et qui illum suscepit,
similis est illi.

LATROCINIALIS. Spectans latronem,
rapax, proditorius. *Latrocinialis* in basi
massae, apud Apuleium lib. 2. Miles.
Latrocinialis castra perrupit, apud Am-
mianum lib. 27. cap. 2. *Latrociniales globi*
vicinas acris incurvabant, lib. 31. cap. 16.

LATROCINIALITER. More latronum,
apud Martianum. Capellam lib. 6: *Latro-*
cinialiter interfecerunt.

Nostris, *Larrecineusement* et *Lar-*
recineusement. Lit. remiss. ann. 1806. in
Reg. 97. Chartoph. reg. ch. 143: *Le sieur*
Ymbert prieur Larrecineusement en Forest
dedit Guillaume trois mitons de four-
ment. Ann. ann. 1800. in Reg. 186. ch.
176: *Jeanne la Mougness... emporta*
Larrecineusement une cole de porc. *Lar-*
recineusement, in illis an. ejusd. ibid.
ch. 187.

LATROCINIUM. Vide *Latro*, et *Conci-*
liabulum.

LATROCINIUS, Latro. Pactus pro te-
nere pacis Childeberti et Clotharii Re-
gum cap. 1: *Id ergo decretum est, ut*
apud quemcumque, post interdictum, La-
trocinus comprobatur, vite incurrat pe-
nitentiam.

LATROISMIUM, pro *Latrocinium*.
Charta ann. 1123. apud D. Calmetum
Hist. Lotharing. tom. 2. col. CCLXXI:
Si *hannalis eorum pacem frangerit, vel*
Latrocinium fecerit, extraneus quoque et
super bannum eorum fugerit, predictus
dominus sine licentia Abbatis et conductus
ministerialis capere eum non poterit.

LATROLABON, *Forfic medicinalis*,
ut ex Gloss. exponitur in *Vertiballa*.
Iberida vox, ut videtur, a *Latro* et *labiv*
deducta.

LATRONA, Muller quae latrocinatur,
Gall. *Larrouesse*. Consuetud. Brageriaci
art. 89: Si quis bonus homo et boni status
propter importunitatem cujusdam vilis
personae molus dixerit seu occaverit dic-
tam vilis personam, seu modici status,
ribaldam seu ribaldum, latronem seu
Latronem, aut tales injurias verboras in
eos intulerit, dum tamen manus injectio
non interveniat, talia verba et injuria
minima reputabuntur.

LATRONALIS. Ad latronem spectans.
Mirac. S. Martialis. tom. 5. Jun. pag. 555.
col. 2: *Latronali custodia eum mancipi-*
andum ira assiansis proclamant. Vide
Latrocinialis.

LATRONICULATOR. Vide *Latronicu-*
lator.

LATRONICUS, Qui Latronis est. *La-*
tronica licentia, Sallus Malaspinae de
Rebus Siculis, apud Stephanum Balu-
zium tom. 6. Miscell. pag. 312.

LATRONISSA, Latro femina, Gall.
Larrouesse. Charta Nicol. Andegav.
episc. ann. 1276. in Chartul. priorat. de
Guillio fol. 50. v: Si caperent aliquos
latronem, Latronissam, latrones aut La-
tronissas, etc. Vide *Latrona*.

LATROPREDARI. Gloss. MS. Reg.
1197: *Grassatur, Latropredatur*.

LATRONCIAT, *Per naves pugnat*.
Gloss. Isid.

LATRONCULATOR. *ἡτρονκωτής*. vox
Ulpiano nota. Julianus Antecessor Cons-
tit. 15: *Cumque in provincia Praesides*
justi mittuntur, superfluum est Latron-
culatores mittere, et eos quos Biocolytas,
id est, qui violentias prohibent, vel appo-
stistas vocant, mittere. [Perperam in
Glossis Lat. Graec.: *Latroniculator, ἡτρο-*
κωτής.] Vide Glossar. med. Graecit.
in hac voce col. 808.]

LATRONCULI, Excursores, praecurso-
res exercitus, seu potius milites, qui in
insidiis latent. Thwroczius in Andrea
Rege Hungar. cap. 43: *Is autem qui*
ferabat litteras, captus est a Latronculis
Andree Regis, et ad eum ductus. Latron-
culos vocat Miscellia anno 28. Leonis
Isauri, quos Theophanes παρακρούς, ubi
de Solimanno: Ἀγέρας ἐν πυρίαις παρακρού-
σας καὶ τῆς Ἀντιόχειας τῆς πόλεως. Ubi παρακρού-
σας, milites levis armaturae reddit Goar-
rus. Vide Notium in Latrocinari.

LATRONCULUS, Miles stipator.
Vita S. Lugid. tom. 1. Aug. pag. 848.
col. 2: *In illa hora filius regis Felanus,*
filius Dimas, cum suo Latronculo, per
eandem viam venit. Vide Latronculi.

LATRONCULUS [Latro + Com-
unitates insignes dicte senescallie de
licentia dicti domini senescalli congre-
gatas pro defensione et tuitione patrie
dicte senescallie contra Anglicos, inimicos
et *Latronculos* patriam dicte senescal-
lie discurrentes et depredantes.]
(B. N. Clair. Scossus. v. 234. p. 5. an.
1829.)

LATTUNATUS, Factus vel tectus ex
Latus seu aurichalco. Computum ann.
1833. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 278:
Item, solvis pro gambertis, coassalis brache-
ris pro ante et retro et gantis Lattunatis,
usc. III. laren. XII. Vide Lato.

LATUBRIS. Glossae Isidori: *Palla*
Latubris. Legendum *Palla lugubris*, quae
eodem sunt ac *Palla sepulchralis*, de
quibus suo loco.

LATUM, pro *Latus*. Charta ann. 1152.
apud Lam. in Delic. erudit. inter not.
ad Hodoepor. Charit. part. 8. pag. 1161:
Latum unum tenet in terra ficialchi filii
quondam Morandi, aliud Latum tenet in
terra Angirelli, etc. Alta ann. 1058. apud
Murator. in Antiq. Estens. pag. 308:
Cum massam portionem, quae est medietatem
de una portio de terra... quae... Lato uno
tenet in Simisula, et alio Lato tenet, etc.
Non semel ibi.

LATUMIA. Vide *Lautumia*.

LATURA, Quod pro onere ferendo ac-
cipit bajulus, Salmasio: *επά ἰπάτου,*
in Gloss. Graec. Lat. unde emendandus
locus alter, *ἰπάτου ἐπά, laticia*. Gloss.
Lat. Graec.: *Latura, εἰσπερον*. Vectura,

εἰσπερον. Vetus interpres ad Juvenalis
Sat. 19. v. 142.

.... Et duo lartes.

Lectarios ait, quorum *Laturas locum, et*
securus Circesae aspectem. Ita enim
legendum, pro *Laturus*.

LATURARIUS, Bajulus, qui fert onus.
Papias: *Corbulo gestator manualis, La-*
turarius. Ita Codex MS. pro *Latuararius*.
S. Augustinus Serm. de Temp. 50. cap.
8: *Quid sint pauperes, quibus datus, nisi*
Laturarii nostri per quos in colium de
terra migramus? Da, Laturario tuo dno,
ad colium portat quod das. Eadem habet
Serm. 245. cap. 7. Occurrit etiam apud
Firmicum et S. Fulgentium Homil. 60.

LATUS. Juxta, *Les*. Pactus legis
Salicæ tit. 8. § 1: *Si quis vero pomerium*
domesticum, aut perarum datus curie,
aut Latus curie furaverit, aut capulae-
rit. Ubi Glossa marginalis, *aut extra*
clausuram. Les et coad, in Consuet.
Saupaulensi art. 88. 41. Atrebat. art.
105. 119. Liliensi art. 58. Hannoniensi
cap. 77. et Bononiensi art. 173. 174. Vide
Delatus et Legati a latere.

LATUS, us, Latitudo. Charta ann.
1251. e Chartulario S. Vandregesilli tom.
1. pag. 1127: *Sicuti se preportat integre,*
longo et Latu, a kemino Regis, qui ducit
apud Calidum-baccum. [Abentis *Anis*
de uno latu et uno capu bia publica, in
chart. ann. 849. apud de Blasio, Series
princip. Salern. num. 2. pag. 10. et pas-
sim in chartis Longobard.] Gall. En
long et en large; En long et en Lei, in
Charta ann. 1810. ex eodem Chartulario
S. Vandregesilli tom. 1. pag. 30. Vide
Lada 2.

LATUS, Vectigalis species; idem
forte quod *Lastagium*. Capit. pacis ad
calcem Statut. Massil. MSS. cap. 59:
Item quod civis Massilia... sint perpetuo
quitti et liberi de facto Latium navium
et gallearum... Item quod occasione
Latium navium seu gallearum vel aliorum
ignorum nihil solvere teneantur et haec
perpetuo gaudeant libertate. Vide supra
Lastingia. [Confer Laudus 1.]

LATUS, Pars. Stat. Mutin. rubr.
278. pag. 58. v: *Cum sit quod admine-*
de Villanova a Latere mansu silula extende
habent maximam utilitatem, etc.

LATUS, Panni vel teile latitudo,
Gall. *Lé*. Lit. remiss. ann. 1868. in Reg.
82. Chartoph. reg. ch. 88: *Duo pars*
lintheaminum, quodlibet de duobus Latis,
etc. Necrolog. Paris. MS.: Unum lectum
cum pulvinari, quatuor lintheaminibus
de duobus Latis quodlibet lintheaminibus
Hinc nostri Lé, pro Larga, Latus, plan-
nus, dixerunt. Christ. Pisan. in Carolo
V. part. 1. cap. 17: De corvaga colat
hault et bien fermé, droit et Lé par les
épaules. Acuto opponitur in Lit. remiss.
ann. 1400. ex Reg. 155. ch. 370: Deux
manches, que l'en dit pioches, à labourer
de vignes, l'une Lé et l'autre ague.

LATUS GROSSUS, f. Qui in usa
circumfertur. Charta ann. 1457. inter
Leg. Polon. tom. 1. pag. 187: *Quis qui-*
dem quinquaginta millia marcarum La-
torum grossorum ab eodem dom. Casi-
miro rege... percepisse presentibus reco-
gnoscimus. Vide supra Grossus 8.

LATUS A LATERE, Scorsim, sepa-
rate, Gall. *A part*. Lit. remiss. ann. 1417.
in Reg. 170. Chartoph. reg. ch. 20: *Jaco-*
bus Lietai venit locutum a Latere et
secreti dicto reo, etc.

LATUS, pro *Elatus*, celebratus.
Vita S. Call. tom. 7. Sept. pag. 806. col.
1: *Sanctum virum totis praconitis Latum*
anhelo spiritu septimes requirebant.

• **LATUGA**, pro Lactuca, Gall. *Latus*. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692: *Latusca, Latus*.

† **LATUSFINIS**, Limes lateralis. Vide *Caput finis*.

† **LATEONIU**, *Hastile*, in Amalthea.

† **LAVACRIUM**, vel f. *Lavacrius*, Idem quod infra *Lavamen*, *Relievium*. Tabularium Calense pag. 127: *Noveritis quod in nostra constitutus presentia dicitur Gaufridus de Milliaco, magistro Philippo fratri suo quitavit Lavacrius de omnibus et de terra venerabilis domine Abbatissae de Kala sitis in Castolaria de Milliaco.... Actum an. D. MCCXXXIX.*

† **LAVACRUM**, Vas vinarium. Duo Lavacra ad tenendum vinum argentea. In Charta ann. 1408. apud Rymerum tom. 8. pag. 498.

† **LAVADOR**, apud Arvernos, idem quod Sudarium. Inventarium Ecclesiae Anticenis ann. 1444: *Item duo Lavadora, sive sudaria telle (telae) pro mortuis et unum sandale nigrum pro sepulturis.*

† **LAVANCHIA**, Nivis moles excelsa e montibus. *Lavange* apud Dalphinates, quibusdam aliis *Avallange* vel *Avallanche*. Charta ann. 1828 tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 41. col. 2: *Item, quod idem Guigo Cruppi Castellanus nemus Domini desuper berym S. Laurentii scindi, destruit et colligi fecit in maximum praedictum D. Dalphini, et in magnum damnum et periculum parochiae S. Laurentii et domus D. Dalphini, quae est et remanet in magno periculo Lavanchiarum et ruinarum propter destructionem nemoris praedicti.*

LAVANDARIUS, **LAVANDARIA**. Papias: *Fullo, Lavandarius, decorator*. Chron. Senonense lib. 4. cap. 19. tom. 8. Spicil. Acher. pag. 868: *Ecclesia Senonensis duas carpentarios habet, unum coquum, adcratorem unum, Lavandarium unum, sulorem unum, piceatorem duos. Ibidem recurrit lib. 5. cap. 8. pag. 427.*

LAVANDER, Idem, qui Lavandarius: unde Gallis Nostratibus *Lavander*. Versus descripti in Grammatica MS. Smaragdii:

*Non est Simpliciter vasa, Balisterius ille,
Illa Lavander dicit, olim Picearius ille.*

† **LAVANDERUS**. Consuetud. Tolosae rubrica de debitis art. 1: *Nec Lavandarii, vel Alanderis lini vel lanae, pannos, nec vestes, nec sericum, nec filata sibi tradita non possunt vendere nec pignori obligare.*

• **LAVANDARIUS**, ut et *Lavandarius*, Servus pannis eluendis addictus. Charta ann. 1062. apud Murator. tom. 5. Antiq. Ital. med. evi col. 217: *Insuper et quatuor manuales personas ad servendum dedit, scilicet piceatorem, cocum, Lavandarium et bifulum. Alia ann. 897. ibid. col. 514: Donamus videm alios servos nostros manuales ministeriales.... Gottifredo Lavandarius cum Froumberga uxore sua.*

• 1. **LAVANDERIA**, Lotura, Gall. *Lavanderie*. Testam. Guill. de Meled. archiep. Sevon. ann. 1876. in Reg. 108. Chartoph. reg. ch. 888: *Item legamus... Arcaeleo Doreseus domum nostram, in qua moratur lotria nostra, et in qua fit Lavanderia nostra. Pro Lotria, vide mox Lavanderia 3.*

• 2. **LAVANDERIA**, Officium in ecclesia Lugdunensi, cuius est pannis ecclesiae eluendis invigilare. Acta MSS. capit. ejusd. eccl. ad ann. 1246. fol. 124. v. col. 1: *Cum dominus Hugo de Giorgio pres-*

byter, tenens officium Lavanderis in ecclesia Lugdunensi, etc.

• 3. **LAVANDERIA**, Lotrix, Gall. *Lavandiers*. Computus ann. 1282. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 280: *Pro cannis duabus de panno pro tunica Lavanderis domini Andree, flor. 11. Rursum occurrit infra pag. 284.*

† **LAVENDARIA**, Lotura officium. Charta ann. 1260. e Chartul. S. Vandreg. tom. 1. pag. 869: *Ego Laurentius, dictus de Atrio, Burgensis de S. Vandregestilla vendidi... Conventui ejusdem loci pro centum solidis Turon. decem solidos annui redditus... assignatos supra ministerium meum Lavendaris, quod habeo in Abbacia eorundem Religiosorum.*

LAVANDARIUM, Tabular. Casauriense ann. 909: *Et sine fluvio Gomanio, et ipse via, quae pergit ad Leguntiana, quomodo venit ad ipsum vadum de illo Lavandario in fluvio Gomanio. Regno de Ecclesiast. disciplina. cap. 68. de Corporali: Et quando abluatur a Sacerdote, Diacono vel Subdiacono, primo in Ecclesia in loco et vase ad hoc preparato abluatur, eo quod ex dominico Corpore et Sanguine infectum sit: post haec a Lavandario in nitido loco parietur. al. reponatur. Ubi lavandarium, idem est quod*

LAVANDARIA, **Lavacrum**, **Lavanderis**, in quo pannus eluuntur, qui vox occurrit in Notis Tyrone pag. 184. et in Statutis Corbeensib. pag. 2. ubi *Lavendaris*, apud Guerd. post Irmin. pag. 807.]

† **LAVANDRIA**, Locus ubi panni eluuntur. Chartul. Virsola. fol. 7: *Solaria duo cellarium, coquina, fenile, Lavandria, pitrium, etc.*

† **LAVANNE**, Purgamenta, elutia, Gall. *Lavures*. Capitul. Gener. MS. S. Victoris Massil. ann. 1822: *Ordinamus quod Helamosinarius fragmenta sive reliquias mensurarum Abbatis et ubicumque in Monasterio stant, et Lavannas coquinae et furni percipiat. In altero exemplari habetur *Lavaycha*.*

† **LAVANTAILLE**. Usus Sangerman. in Probat. Hist. ejusdem Monasterii pag. 148. col. 1: *Duo monachi in flocculis suis accipient carcos de manibus Conversorum, et ibunt per Lavantaille. An locus ante alam, seu Latus Ecclesiae, Gall. *Alle?**

† **LAVARCHA**. Ugutio: *Stiracis, vel strucios, herba est, quam quidam vocant Lavarcham, quia plerique ex ea lanam lavant. Leg. Lanarium, ut est in Cod. Navarr.*

LAVARI dicuntur capita Monachorum, cum raduntur, in Penitentiali S. Columbanii cap. 9: *Penitentes fratres quomodo opera difficile et sordida efficiant, non Lavent capite nisi Dominica, id est, octava: si autem 15. diebus, aut certe propter fluentium capillarum incrementum, arbitrio senioris uniuscuiusque in Lavando utatur. Cumeanus Abbas de Mensura Penitentiarum cap. 12: *Lavacrum capitis potest esse in Dominica, et in illiis pedes Lavare licet, etc. Vide Regulam S. Pachomii cap. 59. 64.**

† **LAVARIUM**, Pelvis ad lavandas manus, Gall. *Bassin*. Coronatio Regis Hungariae apud Ludewig. tom. 6. pag. 841: *Ad mensam praedictam cum Majestati hi servibus: Lavarium porriget dominus Palatinus.*

• **LAVASSERIUS**, Fullo. Charta ann. 1836. in Reg. 70. Chartoph. reg. ch. 280: *Convocatis etiam suprapositis omnium ministeriorum Carocassana, scilicet... Lavasseriorum, aludiorum, pellipariorum, etc. Vide Lavandarius.*

• 1. **LAVATOR**, Eodem intellectu. Charta ann. 1280. apud Cenc. Inter Cens. eccl. Rom.: *In quo conditio etiam interfuerunt capitanei Lavatorum S. Petri majoris, et capitanei illorum de S. Christophoro, etc.*

• 2. **LAVATOR** inter servientes monachorum recensetur, in Charta Henr. III. Imper. ann. 1066. tom. 1. Hist. Trevir. Joan. Nic. ab Hontheim pag. 400. col. 2: *Servientes vero... vel piceatores, bavarum, aut piceatorum, coci aut Lavatores, etc.*

† **LAVATORIUM**, *αλουτήριον*, in Gloss. Lat. Græc. [In edit. *αλουτήριον*, *Labatorium*, ex mutatione in *l* Leg. *αλουτήριον*] Will. Britto in Vocab. MS. *Luter*, dicitur *Lavatorium*, et quodammodo vas purgandi cordibus deputatum. Ita *Lavator* Picardi nostri vocant vase, in quibus panni eluuntur. Pro tonstrina monachorum videtur usurpare Eckardus Junior de Camb. S. Gall. cap. 11: *Veniunt in pyrula, et inde Lavatorium, nec non proximum pyruli scriptorium, et has tres regularitates pro omnibus, quae unquam viderint, accubant esse effectivas. Lavatoria et domus lavatoria, in Chron. Treton. hb. 10. pag. 470. et 478. neque enim Goldasto assentior, qui Lavatorium apud Eckardum, vaporarium aut sudatorium interpretatur. Lavatoria domus, apud Matth. Paris in Villa Abbat. S. Albani. Bernardus Monach. in Consuetudin. Cluniac. MSS. cap. 54: *Sumptuosus urceo abluendis manibus preparato, Lavatorium patit: primitus quidem manus et faciem lavat, etc.**

LAVATORIUM, ubi manus lavant Monachi, priusquam eant ad refectorium. Liber Ordinis S. Victoris MS. cap. 88. de Refectorio: *Quando percussit cymbalum, si Fratres in Ecclesia fuerint, omnes cum Processione ad Lavatorium.*

† **LAVATORIUM**, Cornu altaris ubi Sacerdos lavat manus sacra faciendo. Charta ann. 1508. apud Mados Formul. Anglic. pag. 289: *Presbiter... celebrans post Evangelium cujuslibet Missae praedictae, antequam ad Lavatorium se dirigit, Psalmum De profundis alta et audibilis voce dicit cum orationibus consecutis.*

• 3. **LAVATORIUM**, Vas fundendo aquam ad manus lavandas aptum. Inventar. ann. 1420. inter Probat. tom. 2. Annal. Præmonst. col. 591: *Duas pelvas argenteas, tria Lavatoria argentea, duas caces argenteas, etc. Pot lavoir vero in Pedag. Peron. ann. 1265. ex Chartul. 21. Corb. fol. 866. v. aliud esse videtur, vas nempe in quo panni eluuntur, ex Lit. remis. ann. 1416. in Reg. 108. Chartoph. reg. ch. 294: *Le suppliant... print en la ville de Therouenne deux chauffrettes, que on nomme au lieu Pot lavours. Alia ann. 1470. in Reg. 126. ch. 288: *Le suppliant print un Lavoir de terre qu'il trouva sur le bord de la riviere. Inventar. S. Capel. Paris. ann. 1378. ex Bibl. reg.: *Une pelvis sive bacinus cum uno Lavatorio pro servitio custodum nocturnorum. Un bacin et un Lavoir, in Inventario Gallico.****

• 4. **LAVATORIUM**, Locus, ubi equi lavantur et adquantur, Gall. *Abreuvoir*. Necrol. eccl. Paris. MS.: *Dedit nobis manerium suum de Spadona, situm ante ecclesiam S. Beati, prout in latitudine et longitudine se comportat, cum virgulis, in quo est equorum Lavatorium. Charta Ludov. Junior. reg. Franc. ann. 1157. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 582: *Usque ad medium flumen Alais et usque ad Lavatorium Coriani, etc.**

LAVATORIUS, ut infra *Lavatura*, in Bonacossa de servis quæst. 251: *Quod si*

ancilla proicit Lavatorios per fenestram, etc.

° **LAVATREIUM**, Ubi manus lavant monachi, priusquam eant ad refectorium. Chartul. Gellon.: Hoc factum fuit circa Lavatrem S. Guillelmi anno ab incarnatione Domini MCCX. Vide in Lavatorium 1.

° **LAVATRINA**, Idem quod Lavatorium: Locus scilicet in fluvio pannis eluendis addictus. Charta Aistulfi Regis Longob. ann. 758. apud Ughellum tom. 2. pag. 106: Et ne ullus inferioris magnave potestatis homo molendina vel portum cum sandonibus, aut naves in ipso fluvio, vel (in) Lavatrinam edificare audeat, aut piscationem facere, etc. Lavatorium, eadem notione in Spicilegio Acheriano tom. 18. pag. 317. [Varro de Lingua Lat. lib. 8. cap. 41: Domi sua quisque ubi lavatur, Balneum dixerit... cum hoc antiqui non Balneum, sed Lavatrinam appellare consueverunt. Idem lib. 11. de Anal.: Cum brevitatis causa nomina contraherent, quo essent aptiora, pro Lavatrina Latrinam nominaverunt. Ubi Latrina non foricam significat, sed balneum. Nonius: Latrina et Lavatrina, quod nunc Balneum dicitur. Duplex igitur, ut hic obiter dicam, distinguenda videtur originatio ut et notio vocis Latrina. Cum balneum significat, contracta est ex Lavatrina; si foricam, potius a latendo deduxerim, quod sese abundant nomines, cum alvum evacuant. Vide Etymologicon Vossii.]

° **LAVAICHE**, eodem sensu, in Lit. remiss. ann. 1472. ex Reg. 197. Chartoph. reg. ch. 218: Lesquelles femmes et filles travaillans en ladite mare ou Lavaiche pour la nestoier, etc.

° **LAVATURA**, Aqua, qua aliquid lotum est, Gall. Lavure. Stat. MSS. S. Vict. Paris. part. 1. cap. 19: Ipse sacrista lavans, singulas Lavaturas in piscinam proicit. Vide Lavans.

° **LAVATCHE**, Purgamenta. Vide Lavans.

° **LAUBIA**, [Porticus, Gallie.] Vide Lobis.

° **LAUCA**, pro Leuca, tom. 3. Ordinat. Reg. pag. 206.

° **LAUCET** et **LAUSSET**, Voces vernaculis, quibus significatur Pretium, quod pro acuendis instrumentis rusticis solvitur. Charta ann. 1266. ex Tabul. monast. Montisoli. Inter schedas Mabill.: Dedimus ad acapitum Bernardo Escot totam fabricam suam loci de Brosis acuendi vomeres, velas et pica, et totum Lausset, et alia que ad dictam fabricam pertinebant, ita quod nullus praeter eum et successores ejus haberet licentiam... recipiendi Laucet seu habendi quod pro acuendis vomeribus seu velis debet recipi. Alia ann. 1348. in Reg. 74. Chartoph. reg. ch. 232: Fiat (assignatio) in fabrica sive Lauset (infra Lauset) dictorum locorum de Montguisardo, de Villafracons et Campinas. Vide supra Acumentum.

° **LAUCIA**, in dōpoviz, Supellectile, apud Janum Laurenberg. in Supplemento Antiquarii.

° **LAUCUS**. Vide infra Laudus 1.

° **1. LAUDA**. Charta ann. 1399. apud Rymer. tom. 8. pag. 90: Cum... pratis, pasturis, bovis, percis, chaccis, Laudis, warentis, assaris, etc. Puto legendum Landis. Vide Landa 1.

° **2. LAUDA**. Pars officii Gothici. Vide Officium Mozarabicum de S. Pelagio, tom. 5. Junii pag. 316. Occurrit alia notione in Laudare 5.

° **LAUDABILIS**, Approbatus. Ita vocem

hanc usurpat Cod. Th. leg. 8. de Testim. (7. 21.) leg. 41. de Episc. (16. 2.) leg. ult. de Itiner. munit. (15. 3.) Marculfus lib. 2. form. 87: Adstante viro illo Laudabili defensore. [Laudabile bladum, Genuinum, sincerum, legitimum, in Charta ann. 1202.]

° **LAUDABILITAS**, Titulus honorarius Praesidum, Consularium, etc. de quo copiose Brissonius in Formul. pag. 356. Epistola Severi ad Paulinum, in tom. 5. Spicilegii Acheriani pag. 354: Oportet Laudabilitatem vestram bonis favore propositis, etc.

° **1. LAUDABIS**, pro Laudabilis, ut legendum omnino videtur: Rogo te, Laudabis vir Defensor, apud Marlen, tom. 1. Ampliss. Collect. col. 58.

° **2. LAUDAMENTUM**, Judicium, sententia arbitri. Charta ann. 1284. apud Lam. in Delle. erudit. inter not. ad Hoedopor. Charit. part. 2. pag. 412: Qui videant diligenter sententiam et Laudamentum seu arbitrium praedictum; et si viderint quod in dicta sententia seu Laudamento sit aliquid iniuriam, cassent illud. [° Constitutio Lothar. Imper. ann. 1133. pr. et §. 3. apud Pertz. Leg. tom. 2. pag. 184.] Vide Laudum 2.

° **3. LAUDAMENTUM**, Consilium, consensus, ut infra Laudum 3. Pactum ann. 1150. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 532: Laudamentum et consilium dederunt super hoc, etc. Testam. Raym. Trec. ann. 1154. ibid. col. 350: Et infractiones quas ego in eadem terra ecclesiis feci, quod homo rediret eis cum Laudamento episcopi de Helma. Alii notionibus, vide in Laudare 4.

° **4. LAUDAMENTUM**, LAUDAMINIUM. Vide infra in Laudare 5.

° **LAUDANAE**. Vide Laudana.

° **LAUDANUM**. [° Recipe pollicaris, bedellii, mirre, Laudani (B. N. MS. Lat. 10272, p. 171.)]

° **1. LAUDARE**, Arbitrari, arbitri sententiam ferre. Vide in Laudum 2. Laudare testes. Vide Laudator.

° **2. LAUDARE**, Consilium dare, seu potius persuadere. Leges Edwardi Confess. cap. 39: Et Laudatum est Regi quatenus consuetudines justas... non auferret. Hugo de Clericis: Laudaverunt Comiti Fulconi, ut per quemdam, quem Rex cognosceret, Regi responderet. Gauridus Monemuthensis lib. 1. cap. 6: Laudo igitur, ut ab eo suam filiam primogenitam petatis Duci nostro conjugem. Adde lib. 2. cap. 1. 3. 4. 6. Utuntur etiam Ordericus Vitalis lib. 6. pag. 624. lib. 8. pag. 711. lib. 10. pag. 771. 802. lib. 12. pag. 880. Thwrocztius pag. 59. et alii. Vide Reinhardtum Robigium lib. 11. Robigal. cap. 16. Vacces en son Roman de Rou MS.:

Volentiers, ce dist, retornerat.
Se son herage il Loent.
Mes ne Loent que il n'i peat.

Philippus Mouskas:

Et Lea qu'il tenait justice
Sour beo et hast, et peure et rics.

Villharduinus n. 42: Sire, nos vos Loons que vos le preignis, et si le vos prion. Chronicon Flandr. cap. 72: Et pour ce Louoit-on qu'on tint le Roy d'Angleterre à Amy. Adde 77. sub finem.

° **LAUS**, Consilium. Rogerus Hoveden. pag. 729: Rex Angliam assignabit ei in terra sua ad Laudem et consilium Regis Francie et Archiepiscopi Romanensis 50. libras Andegavensium, etc.

° **DISLAUDARE**, Dissuadere. Godefridus Vindocin. Abb. lib. 8. Epist. 13: Et vos

illuc tendere penitus Dislaudamus. Le Roman du Renard MS.:

Nous ne vous avons Desloer,
Que vous nel facis encroer.

Le Roman de la Guerre de Troyes:

Le combatre est Daulo,
En autre s'en fait tout alid.]

° **3. LAUDARE**, Concedere. Vetus Charta apud Jo. Columbum: Comes concessit eis, et Laudavit terras et feuda eorum ad suam fidelitatem et servitium. [Charta Comitum Ceritanensis in Diario Ital. D. de Montfaucon pag. 7: Dono et Laudo supradictum monasterium Domino Deo et S. Marie Crassa, et Abbati et Monachis.]

° **LAUS**, Donatio, seu potius Concessio. Charta ann. 1150. apud Ruffium in Comitibus Provinciae pag. 138: Facta est haec Laus sive concessio in clauistro sancti Marii de Manuasca, etc.

° **LAUDARI** et **COLLAUDARI** Dicitur, qui ritu solemniter ad supremam aliquam dignitatem eligitur aut evectur, cui nempe laudes dicuntur. Occurrit passim in Chron. MS. Andreæ Danduli. Tabularium Monasterii S. Theofredi in diocesi Aniciensi: Ut nullus Abbas in eodem cenobio Laudetur aliquando a fratribus, aut ordinetur ab Episcopo, nisi prius, etc. [° In dominum Laudatur, apud Dietmar. lib. 5. cap. 18.] [Vide Collaudare suo loco.]

° **4. LAUDARE**, Approbare, consentire. Chronicon Besuense pag. 588: Domum... super altare posuit, et filiam suam Laudare fecit. Vide Parerga Aiciati lib. 1. cap. 45. [Leges Mompelienses MSS. cap. 71: Quilibet habitator Montispessuli pro domo vel locali suo, cujuscumque sit pretii, debent salvare cuppas et ladas, et Bajulus Montispessulani debet et Laudare illam domum vel locale. Litterae Philippi Franc. Regis ann. 1279. Insertae in Litteris Johan. Reg. ann. 1850. apud D. Secouss tom. 4. Ordinat. Reg. pag. 45. art. 8: Si quis emerit vel permittaverit domum vel possessiones in villa vel territorio dicti loci (Aquarum mortuarum,) que possessiones de nobis teneantur, Vicarius vel Bajulus loci teneantur Laudare emptori; ita quod Bajulus vel curia nostra dicti loci non possit sibi retinere vel alium preferre; nec recipiat pro laudimio ultra viciniam partem pretii, et semper emptor laudimio solvere teneatur. Charta ann. 1201. ex Tabulario Maurigniacensi. Jaquesina uxor prefati Anselmi coram nobis constituta hanc venditionem Laudavit, voluit et concessit. Adde Chartam ann. 1254. tom. 2. Hist. Eccl. Meld. pag. 162. aliam ann. 1063. tom. 6. Spicil. Acher. pag. 441. Statuta Massil. lib. 1. cap. 80. Chartam ann. 1287. inter Instrum. tom. 4. Gall. Christ. col. 253. etc.]

° **LAUDARE**, Promittere, Germ. Geloben, apud Dietmar lib. 4. cap. Ruodlieb. fr. 2. vers. 48. 61. 116. 158. 177. 188. 199. fr. 3. vers. 36. fr. 5. vers. 85. fr. 8. vers. 64. fr. 14. vers. 21. Vide Haltas. Glosar. German. col. 639. voce Gelabnis-Geld. et col. 1273. voce Loben.

° **LAUDARE**, Landas, pro alienando fundo percipere. Libert. Florent. ann. 1369. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 389. art. 7: Concedimus quod habitatores dictae ville Florentiae et imposterum habitaturi valeant perpetuo bona sua retrofeudare, et dum bona retrofeudata venduntur, Laudare et vendas eorumdem recipere.

° **LAUS**, Consensus. Ditmarus lib. 2. pag. 22: Praesentia et Laus Imperatricis et filii, etc. Lib. 7. pag. 98: Praedictum civi-

latem fratris suomet filio... ex ratione dedit, ut cum Laude sua, quia haec suomet fuit... liceret sibi tribus filiabus praedium omne quod remansit tradere. Charta ann. 1174. apud Columbum: Hanc vero permutationem Comes Willelmus (Forcalariensis) dicebat non valere, quia facta erat sine sua Laude et voluntate. Charta Heriberti Comitis Viromand. ann. 1407: Illam terram Laude mea et Laude D. Henrici Francorum Regis... dedit idem Herembaldus, etc. [Charta ann. 1184. Inter Instrum. tom. 4. Gall. Christ. col. 28: Dederunt et concesserunt... libertatem acquirendi sine aliqua fraude (Laude) et consensu, et sine aliquo iustico et dominio.] Vide Bealium pag. 440. Hemerum in Regesto Augusti Viromand. pag. 85. 88. 40. 44. [Le Roman de la Guerre de Troyes MS.

Soit celui en Les de tes, Tiel qui'il soit esges et pres.]

Arbitrium, voluntas. Charta commun. Bullarum in Belvac. ann. 1181. art. 27: Quicumque de communis oblatoris deliberatione parium, pares suam iustitiam de corpore suo et de rebus suis faciunt... et quicquid de forfacturis acciperint, ad Laudem nostram ad villam firmam mittent. Charta ann. 1245. ex Tabul. S. Apri. Tull.: Willermus le se monsignor Perron de Rosoil par Louis et lo crante son pere, etc. Laudem, in Lit. ann. 1389. ex Reg. 146. Chartoph. reg. ch. 298: Sans obtenir Laudem ne licence du souverain. Loenge, eadem acceptione, in veteri versione Chartae ann. 1177. ex Tabul. archiep. Camerac.: On vendra vin en la ville (de Bousties) a la Loenge ou condition profice des eschierins ou jurés. Vide supra Laudamentum 2.

LAUDES, pro eo, quod domino feudi (sive territorii) exsolvit, pro facultate, seu consensu, quem praestat vassallo, pro alienando feudo, [seu alio quovis tenemento,] nostris, Los et ventes. Charta Ludovici D. Bellijocensis pro Libertatibus Villae Bellijoc. ann. 1274: Si burgenses Bellijoc. emerit aliquam rem, terram, vel possessionem, tenentur de tercio decimo denario, et non plus, de Laudibus. Tabular. S. Theofredi in Vellavis, ann. 1150: Item si alii donent, vel vendant, jam dictus Abbas vel successores ejus pro Laude vel vendis inde solvant. Tabularium S. Flori in Arvernis ann. 1289: Constatentes, nos inde habuisse pro Laudibus et vendis, et investitura 12. lib. Ferron. Occurrit non semel in Charta apud Guichenonum in Probat. Histor. Bress. pag. 24. 64. 108. etc.

Charta ann. 1350. in Lib. pitent. S. Germ. Prat. fol. 101. v. Domus de sij. solidis in parvis censibus portantibus Laudes et ventes, etc. Quod verie a nostris exprimitur. Charta ann. 1398. Inter Probat. ult. Hist. Trenorch. pag. 248: La tierce partie des Louz, que l'on doit pour raison des vendus et des gagies que l'on fait a Tournus. Alia ann. 1398. tom. 6. Ordin. reg. Franc. pag. 104: Laudumintee, censives, rentes, etc. Pariag. Inter reg. et monast. S. Severi ann. 1461. in Reg. 198. Chartoph. reg. ch. 278: Item retindrent iceulz religieuz a eulz appartenans toutes les lades, peages, coutumes, veues, Laudes, etc. Lit. remiss. ann. 1462. Ibid. ch. 586: On impose a icellui Jehan Aubert que lui estant viguer de Baignois, avoit approprie a lui plusieurs Lauzemes de ladite viguerie, sans en rendre aucun compte.

LAUDA, LAUDIA ut mox Laudes. Tabular. Prioratus S. Johan. Tolos.: Et

retinuit dictus Procurator... in dictis rebus et processione censuum antiquum et consuetum, cum vendis, Laudibus... et recognovit se habuisse vendas et Laudiam et alia devota usque in hunc praesentem diem. Charta ann. 1266. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 59: Item, si domus, pedes vel alia res immobilis infra terminos subsequentes vendatur, debemus inde Laudas et vendas habere et percipere.

LAUDATIONES, Eadem notione, in Charta Philippi Aug. 1185. in Hist. Vastinensi pag. 707: Laudationes, et venditiones, sicut hactenus habitae sunt, reddentur. [Charta ann. 1308. apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. pag. 782: De possessionibus venditis debet dari domino, de cuius dominio movet de solidis unum denarium pro vendis, et alius denarius pro Laudationibus seu pro servitio ipsius, et non amplius. Hic observandum Laudationes exsolvi in professionem vassallatus sive servitii.]

LAUDEMIA, Eodem intellectu. Epitome Constitut. Recl. Valent. tom. 4. Concil. Hispan. pag. 167: In quibuscumque administrationibus, pro Laudemiis non videat fieri aliqua gratis ultra tertiam partem. Eursam occurrit ibid. pag. 148. ut et in Franchis Lugdun. ann. 1390. apud Menesterium in Probat. Hist. ejusdem urbis pag. 95. col. 2.

LAUDAMINIUM, Consuetud. Ausciorum MSS. ann. 1301. art. 41: Item est consuetudo ibidem, quod pro aliqua pignoratitia, vel venditione, vel alienatione, vel permutatione, non datur aliquid ratione venditionis, vel impignorationis, vel alienationis, nec permutationis, nec Laudaminium, nec retrocapita, nec vendas, nec pignoratitia, etc.

LAUDEMIUM, Praeceptum Ludovici X. Franc. Regis ann. 1316. apud de Lauriers tom. 1. Ordin. pag. 664: Item, concessimus quod de feodis et retrofeodis in emphyteosim vel scapsum per Ecclesiasticas personas datis, et translatis in personas innobles, nulla financia debeatur, nisi fuerint castra, villa, seu loca alia, cum iustitia alia, que a nobis in feodum, vel homagium, seu ad servitium aliud tenentur, de quibus alienationem fieri volumus sine nostro Laudemio, aut nostra gratia speciali. Vide Hailaus. Glossar. German. voce Lehnsware, col. 1284. et Galois-Geld col. 688. Mitterm. Princip. Jur. Germ. § 496.

LAUDIMIA, Pari perinde significatu. Charta Rotroci Comitis Perticensis ann. 1126: Equitaturas, Laudimia, relevancia, tallias, corveias, biannos, etc. [Pactum Inter Jacobum Aragon. Regem et Berengarium Magalonis Episc. ann. 1271: Est etiam sciendum quod de supradictis exceptantur usatica, Laudimia, censibus, etc. Occurrit supra in v. Incariars, ut et in Charta ann. 1241. apud Acherium tom. 10. Spicil. pag. 181. Adde Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 15. etc.] Laudians, in Foris Beneharn. Ad ejusmodi laudes et consensus dominorum pro alienandis feudis spectant, quae habet Guntherus lib. 8. Ligurini:

Si quis habens feudum, prole non vendere totum, Sed pro parte velit, dominique licentia dabit, Sed tunc, non vendis supponere cogitur, Ilio Qui dedit, amittit; non, qui concepit, habet.

Tabularium Vindocinense: Eo quod Suthardus ille de fevo Comitis firmam donationem facere non potuisset sine auctoritate Comitis, de quo beneficium illud tenebat: id quoque ab omnibus iudicatum est fieri non posse sine Legum aut Consuetudinum regionis praesidio. Tabular.

Priorat. Neromivilla: Hec donum Laudavit Adam Maringotus, de cuius feudo erat. Alibi: Quam elemosinam calumniabatur Hugo de Dongione, et omnino die tali done restitit: accorabat enim, hanc elemosinam de suo jure esse et de suo feudo, nec se vel aliquem suorum Laudasse, etc.

LAUDUMINA, ut Laudumia. Charta Clementis PP. pro Monasterio S. Johannis Angeriac. e Chartulario ejusd. Monasterii pag. 397: Super nonnullis censibus, Laudumina, redditibus et legatis ratione quorundam praediorum. Occurrit rursus pag. 398.

LAUDIUM, LAUDUM, Eadem rursus notione. Charta Guill. de Bellavaura Episc. Cabillon. ann. 1297. Inter Instrum. tom. 4. Gall. Christ. col. 258: De pecunia et de Laudo, seu ramagio pro venditionibus contingendis debitis, quantum denarium dictis Canonice solvere tenentur. Si vero Decanus et Capitulum, vel terrarii ditorum locorum, res quas venduntur sibi retinuerint, vel retinere voluerint, nomine dictae Ecclesiae Cabillonensis... nec etiam terrarii locorum aliquid nomine Laudii percipiant vel habebunt. Litterae Johannis Franc. Regis ann. 1362. apud D. Secousse tom. 3. Ordin. Reg. pag. 597: Si fiat permutatio vel excambium in dicta villa rerum immobilium, non interveniente pecunia, nihil debetur de Laudo; si vero pecunia interveniat, dabitur Laudum ad similitudinem venditionis.

LAODIUM, Eodem intellectu. Charta ann. 1322. apud Menesterium in Probat. Hist. Lugdun. pag. LII. col. 2: Nec impediant eos ulli pedagii, nisi ubique per terram et aquas, Laodis, censibus, jure quod ad ipsos pertinet, etc.

LAUDIMIUM, Consensus. Statuta Massil. lib. 1. cap. 30: Si quis in Massilia emit vel emet rem aliquam vel jura aliqua, unde fieri debet publicum instrumentum, in quo vel in quibus necessarium sit Laudimium Domini vel consensus, a quo tenentur res illae ad censum aliquem inde dandum, etc. Recurrit eodem cap. ut lib. 2. cap. 1. § 27. et 28. cap. 30. § 2. lib. 3. cap. 11. cap. 30. § 12. cap. 34. et 35. § 2.

LAUDAMENTUM, Copia, facultas, Permissio. Chronicon Besuene pag. 530: Et quia ipsum Castrum cum adjacenti terra de jamento nostrum diocesis vocatur esse, per Laudamentum nostrum concessit S. Mameti commutationem praedictam terram, etc. [Consuet. Ausciorum MSS. ann. 1301. art. 93: Item consuetudo est ibidem, quod quicumque ex civibus praedictis possint emere praedia, domos et possessiones, et quaecumque alia a nobilibus cum consensu Domini et Laudamento. Charta ann. 1163. apud Sponium Histor. Genev. tom. 3. pag. 30: Inde Wiriburgensis Episcopus... sententiam cum Laudamento et assensu communi protulit, etc. Le Roman de la Guerre de Troyes MS.

Item de l'est trives ent quines Au Roi Prius par tel deviens, Qui les dons au Loument, De son des fis et de sa jent.]

Item Pactum, conventio. Gerhobus Reichersp. lib. 1. de Investigatione Anachristi: Duplicem autem esse conceptionem vel conjugationem obijciunt, unam, qua Augustalis Imperium Friderici Imp. et contra Laudamentum in verbo Domini factum, cum Siculo Willhelmo... fuerat sint. [Apologetica Henrici Regis Epistolae ann. 1265. apud Schanattum Vin-

dem. Litter. pag. 198: *Exercitum collegium iterato contra eundem, arcantes ipsum dare obsidem filium suum, tali adhibito Laudamento, quod nunquam se opponere attemptaret imperatoris vel regis Majestati. Le Roman d'Althi MS.*

*Aydés moy par tel convenant
Que leat à vostre Loement.*

¶ LAUDAMENTUM, Charta conventionis. Instrumentum ann. 1096. apud Mabillon. Diplom. pag. 618: *Laudamentum hoc jussu prænominati Richardi... Gotsfredo Episcopo dictante Pontius scripsit.*

¶ 5. LAUDARE SE DE ALIQUO, Phrasis Gallica, *Se louer de quelqu'un*, Allicujus benevolentiam erga se prædicare. Instr. ann. 1210. Inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 48. col. 2: *Ipse vero respondit quod non juvaret ei, quia non Laudabat se de eo. At vero Se louer, pro Queri, ex postulare: unde Louenge, querela, in Lit. remiss. ann. 1416. ex Reg. 169. Charthoph. reg. ch. 283: *Laquelle fille respondi que elle s'en Loueroit à son maistre; pour quoy et en despit duquel Louenge icelui Jacotin lui donna une grant buffe sur le visaige.**

¶ LAUDATICUM, in veteribus Chartis Regum nostrorum primæ et secundæ stirpis passim occurrit inter tributa, a quibus eximuntur Monasteria, nulla alia notione indicatione. In Vita Aldrici Episcopi Cenom. rum. 58. apud Doubletum in Hist. Sandionys. pag. 656. Beslimum in Episc. Pictavens. pag. 28. Chiffetium in Trenorch. pag. 186. Baluzium in Appendice ad Capitul. n. 21. 47. et alios. *Lode*, in Consuetud. Britannica art. 817. et Senonensi art. 20.

¶ His addere juvat *Laudatici* mentionem constanter fieri, ubi enumerantur tributa, quibus eximuntur naves a Principibus concessæ ad utilitatem et necessitatem Monasteriorum. Exemplum unum referre sufficet: eadem enim ubique formula. Præceptum Ludovici Pii ann. 816. apud Baluzium in Appendice ad Capitularia col. 1412: *Quatuor naves que per fluvium Ligeris, vel per cætera flumina intra ditionem imperii nostri ob utilitatem et necessitatem ipsius Monasterii discurrunt, ad quascunque civitates, castella, aut portus, vel cætera loca accessum habuerint, nullus ex eis aut hominibus qui eas prævident, nullum teloneum, aut ripaticum, aut portaticum, aut pontaticum, aut salutaticum, aut cispatium, aut cenaticum, aut pastionem, aut Laudaticum, aut tranaticum, aut pulveraticum, aut ullum occursum, vel ullum censum aut ullam redhibitionem accipere, vel exigere audeat.*

¶ 1. LAUDATIO, Jussus vel consensus. Charta ann. 1075. vel 1076. Inter Instrum. tom. 4. Gall. Christ. col. 263: *De terris vero arabilibus et planis, quia divites non erant, judicatum est, ut si alii illas laborarent per Laudationem et præceptum, obedientiales, vel ministri ejus atque ministri illius Hugonis illas haberent, et redditus earum inter se dividerent. Alia ann. 1088. tom. 6. Spicil. Acher. pag. 490: *Concedo omnipotenti Deo et S. Maris atque S. Stephano (Nivernensi)... et Canonicis ibidem Deo servientibus ac servitibus, per Laudationem D. Hugonis Episc. et D. Goffridi Autissiod. Præsulis, etc. Alia ann. 1201. e Tabulario Maurigniacensi. Promiserunt quod contra Laudationem et concessionem de cetero non venient.**

¶ Item, Concessio. Charta ann. 1145. Inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 508: *Et nos omnes suprascripti... lauda-*

mus atque concedimus... tibi domino Bernardo Atoni... alteram medietatem omnium usaticorum et omnium leddarum, que ad ipsas mundinias... exierint. Hanc concessionem et Laudationem in perpetuum facimus tibi, etc. Quo sensu etiam intelligenda Charta ex Tabul. Maurign. laudata. Vide Laudare 3.

¶ 2. LAUDATIO, Conventio, pactum. Forma juramenti a Tolosanis præstiti Legatis Innocentii III. PP. apud Catellum cap. 6. Hist. Comitum Tolos. pag. 236. et in Actis SS. Martii pag. 412: *Qui omnes pro seipsis et pro omnibus eorum sociis, qui tunc erant de Capitulo, et pro universis hominibus et feminis Tolosæ, presentibus et futuris, hoc mandatum, confirmationem et Laudationem a præfatis Legatis receperunt.*

¶ 3. LAUDATIO, Quod domino feudi pro facultate alienandi fundum, exsolvitur. Charta ann. 1221. in Chartul. Arremar. ch. 82: *Cum querela vertetur... super sexta parte Laudationum et ventarum pertinentium ad censum de la Chape; quas videlicet Laudationes et ventus nos patebamus, etc. Inventar. MS. ann. 1308: Item quod rector comitatus Venessini possit committere Laudationes clavaris. Vide supra Laudes in Laudare 4.*

¶ 4. LAUDATIO, [Gallice Assentiment: « Sine nostro successorumque nostrorum Laudatione et consensu. » (Cartul. S. Andreae Vienn. ed. Chevalier, p. 230, an. 1123).]

¶ LAUDATOR, Arbitrator. Vide in Laudum 2.

¶ LAUDATOR TESTICUM, Qui testes laudat seu approbat, firmans eos esse viros probos et dignos, quibus fides habeatur. Leges Ludovici Pii [°] Formul. ad cap. 8.] apud Murator. tom. 1. part. 2. pag. 127: *Martinus dedit vadinoniam de probare, et modo est paratus cum testibus et testium Laudatoribus. Tunc testibus et Laudatoribus adstantibus ibi interrogetur adversarius antequam testes laudentur, si vult aliquem testium criminari. Si dixerit Nolo; tunc interrogetur unuquisque Laudatorum, quid sapiat de testibus, etc.*

¶ LAUDELA, Eodem intellectu. Charta ballivi Constant. ann. 1294. In Reg. 58. Charthoph. reg. fol. 58. r: *Concessit ad firmam perpetuam... medietatem laudarium, que vocatur laude de Piron, cum Laudelis de Foliata, etc. Vide Lauda in Laudare 4.*

¶ LAUDERIA, Censu, præstatio. Testam. Sibueti de Viriaco ann. 1491. In Reg. 3. Armor. gener. part. 2. pag. xx: *Item dat... medietatem omnium garnimentorum suorum domus castre Fabricarum, exceptis et reservatis Laudariis, ultra id quod domina mea Fabricarum... de dictis bonis percipiet.*

¶ 1. LAUDES, Jus rate emptionis, Gall. *Lots et ventes*. Vide in Laudare 5.

¶ 2. LAUDES, Pars officii divini: Acclamationes publicæ. Vide in Laus 2.

¶ 3. LAUDES, Retis genus. Litteræ Renati Comitum Provincie ann. 1479. in Privilegiis Piscatorum Massil.: *Vestra prædicta ordinatione, et cessando coram ad tonatras, de Laudes fecerunt senchas in magna quantitate.*

¶ 1. LAUDIA, ut Laudes 1. Vide in Laudare 4.

¶ 2. LAUDIA, Pann. species, f. a Laudensi urbe, vulgo *Lodi*, sic appellata. Testam. Phil. episc. Sabini. ann. 1372. ex Cod. reg. 9612. A. F.: *Item mantellum de arsana de Memba, mantellum Laudie de obscuro, cum duobus magno et parvo capucis.*

LAUDIDIGNUS, unica voce, *λαιδίγνος* *ἔτιος*, in Glossar. Græc. Lat.

LAUDIFICARE, *λαιδίγειν*, in Glossis Græc. Lat.

¶ LAUDIFLUUS, Laudum plenus. Vita S. Isidori Hispal. tom. 1. Aprilis pag. 363: *Cantiones Laudifluae prosequentes Te Deum laudamus, prorumpimus magna voce. Laudiflua gratiarum actiones respondere, in Epistola Stephani VI. PP. tom. 8. Concil. Hispan. pag. 161. col. 2.*

¶ 1. LAUDIS, Compositio, multa. Vide in Laude. [° Locus ibi allatus, eodem sensu intelligendus quo Laude 8.]

¶ 2. LAUDIS, Cithara, testudo, ex Germ. *Lauke*, uti hoc a *Lauten*, *Sonare*, *resonare*, *tinnire*. Gallis *Luth*. Certe apud Fortunatum in Epist. ad Gregor. Turon. ad lib. 1. Poem. *Laudus*, sonum significat: *Apud quos nihil dispar erat, aut stridor anseris, aut canor oloribus, sola sæpe bombicantis, barbaros Leudos harpa relidebat.* Godefridus Viterb. part. 9. Chron.

*Mira videre mos, celebri plebsante chorea,
Laude, tuba, cithara, festa canitur ea.*

LEUTUM dixit Petrarca in Testamento: *Thome Bombasie de Ferraria lego Leutum meum bonum, non, ut cum sonet pro vanitate sæculi fugacis, sed ad laudem Dei æterni.* Italis, *Luto*, et *Liuto*. Josephus Scaliger ad Manil. ab Arabico *Allaud* etymon accersit, ut et Bochartus lib. 1. de Colon. Phœnic. cap. 2. Vide Turcograciam Crusii pag. 210.

¶ 3. LAUDIS, ut mox *Laudum*, Sententia arbitri. Litteræ Ludovici VII. ann. 1145. pro Bituricensibus, apud de Lauriere tom. 1. Ordinat. pag. 10: *Quod si infra urbem aliquid interfecerint, pro Laude Baronum ipsius civitatis emendantur.* In litteris Ludovici VIII. ibid. pag. 49 ubi istæ confirmantur pro Laude Baronum habetur *Laude proborum hominum: quod eodem reddi.*

¶ LAUDISONUS, ut *Laudisus*, vel *Laudes* canens. De S. Yvone Episc. Persæ tom. 2. Junii pag. 230: *Preces et hymni Laudisoni æera gratificant.*

¶ LAUDISSA, A vulgari Provinciali *Lauvisse* vel *Louisse*, Domus pars que tecto subest: nisi idem sit quod *Lobia*. Vide in hac voce. Charta ann. 1888. ex Tabul. Massil.: *Dom. Bartholomeus Bonivini amiratus denunciavit obediens civitatis Massiliæ infra scriptis, existentibus in quadam Laudissa palatii regii Barchinonie, etc. Actum in quadam Laudissa palatii Barchinonie.*

¶ LAUDOCIA, *La navita expectata*. Glossar. Lat. Ital. MS. Vide *Laudus* 1.

¶ LAUDOSIE, inter ornamenta mulierum numerantur infra in voce *Lilium*.

* LAUDULA, [Alauda, DIEF.]

¶ 1. LAUDUM, Clarigatio, repræsentatio. Gall. *Représailles*. Jus recipiendi quod suum est, atque ob id manum injiciendi in bona vel corpus debitoris: Item, Charta qua cuiquam illud jus conceditur, Gall. *Lettres de marque*. Statuta Massil. lib. 2. cap. 30. de *Laudis* concedendo civibus Massiliæ: *Si aliquis extraneus... Massiliensis... aliquid abstulerit... et ille qui jurisdictionem habet super debitorem vel ablatorem... dicto Massiliensis justitiam non faciat exhiberi... Rector vel Consules ad petitionem dicti Massiliensis Laudum concedat vel concedant sibi super omnibus rebus dicti debitoris vel ablatoris, et etiam super rebus aliorum hominum, qui essent sub jurisdictione illius qui deberet, et nollet dicto Massiliensis justitiam exhibere.* Annales Mutinens. ad ann. 1204. apud Murator. tom. 11. col. 56: *Mu-*

linenses compromiserunt se in Bononiensibus, qui tulerunt iniquum Laudum de confinis Mutina. Charta ann. 1416. ex Archivis Massil. Super altercationem, que est inter Massilienses et Florentinos... in causa cujusdam marchae repraesentationum sive Laudum latorum per olim Vicarium Massilie contra ipsos Florentinos. Haud satis scio an eadem notione Chronicon Sicilie, tom. 3. Anecd. Marten. col. 28. et 29. Interea communi Messanenensibus retinens se sub dominio dicti Regis Caroli et nolens in predictis sequi vestigia predictorum Panormitanensium... venerunt cum hominibus et galis partium principatus ad portum Panormi, extollentes seu alta voce clamantes in eodem portu Laudum sive Lausum dicti Regis Caroli.

2. LAUDUM, Breve loquo, est sententia arbitri Nicol. Trivettus ann. 1298: Rex Anglia dicto eorum (arbitrorum) et Laudo sub certa obligatione se submitit. Charta ann. 1345: Non contra facere, vel venire de jure vel de facto... omni Laudo, arbitrio, dito, diffinitioni, et pronuntiationi ejus, etc. Adde Walsinghamum pag. 90. Hollandinum in Summa Notarum cap. 6. Jo. Lucium de Regno Dalmat. pag. 184. etc. Laud in Foris Beneharnens. Rubr. Deus arbitres art. 1. Vide Turneb. lib. 14. Adv. cap. 12. et Alciatum lib. 1. Parerg. cap. 45. Vide Laudamentum 1.

LAUDARE, Arbitrari, arbitrii sententiam proferre apud eundem. Rollandinum. V. Arbitrator. Henric. Knyghton. pag. 257. et Cujac. ad lib. 2. Feudor. tit. 20. [Sententia anni circiter 1000. ex Bibl. Colber.] Laudamus nos, quod Vicecomitissa recuperaret totam ipsam partem quam Bernardus de Aviniaco et uxor sua habebant in castello de Montadino... Laudamus iterum Inbertum reddere Bernardo de Aviniaco ipsum aere, quod in ipso castello... inventum fuerat. Bis autem ter recurrit infra. [Constit. Lothar Imper. ann. 1183. apud Perta. Leg. tom. 2. pag. 185. § 4: Nisi convicta culpa, que sit Laudata per judicium partium suorum.]

LAUDATOR, Arbitrator. Idem Knyghton. pag. 263. [Vita B. Johannis Neponiense. tom. 3. Mail pag. 670: In causis difficultibus, que per sententiam judicium diu finiri non poterant... B. Johannes arbitrator atque, ut illi loquuntur, Laudator eligitur. Arbitros, arbitratores, Laudatores seu amicabilem compositores, in Charta ann. 1273. apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. pag. 275.]

8. LAUDUM, Consensus, approbatio, ut supra Laudamentum 2. Charta ann. 1455. Pro eodem consensu, Laudo, auctoritate et approbatione, etc. Los, in Lit. ann. 1231. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 550. Pro fama vero legitur in Stat. ann. 1388. tom. 7. eandem Ordinat. pag. 216. Lit. remiss. ann. 1367. in Reg. 97. Chartoph. reg. ch. 435: Pour diffamer l'estat d'icellui suppliant, le clama... coup, en reputant la femme dudit suppliant, pour ribaude... lequel suppliant moult doulens et courciez du Los que lui alevoit ledit Cuvelier, etc. Ubi convicium sonat. Vide Elogium 1.

4. LAUDUM, Statutum, decretum. Correct. statut. Cadubr. cap. 79: Ad majorem utilitatem et commodiorem gubernationem communium sancimus, quod quilibet regula et communis Cadubrii possit... Lauda sua formare ac reformare; quibus dispositionibus et Laudis factis, formati et reformati, ipsa communia et regule dicta Lauda teneantur et debeant

exhibere et presentare domino vicario, etc.

1. LAUDUNIA. Vide in Laudare 5.

LAUDUNE, Papias. Ecclesiastica vasa Anastasius in Hadriano PP. pag. 110: Fecit in Basilica B. Hadriani coronata argentea pene lib. 12. simulque et Laudanas duas ex argento pene lib. 8. quas posuit super rugas de presbyterio, ubi arcus de argento existit. Sed ibi, ut apud Papiam, Codices alios Laudanas præferre monent Editores. Proinde evanescit Bulengeri conjectura, qui Laudanas ait fuisse ornamenta aurea, vel argentea, quasi virgas, que suspendebantur ante altaria, aut rugis imponebantur a laudando dictas, quia in laudem et honorem Martyrum ponebantur: frivolum sane etymon. [Apud Muratorium tom. 3. pag. 188. Laudanas legitur ad marginem.] Idem Anastasius in Stephan. IV. PP. Fecit et regulares argenteos super rugas, etc. Vide Regulares 1.]

1. LAUDUS, Species navis. Charta ann. 1857. ex Archivo Episcopatus Massil. Cum esset super quodam Laudo, quem ibi naufragis et cepit, cujus erat dominus et patronus, etc. Mox recurrit ibi: sed forte legendum Lambus utrobique.

Quam Leuga Massiliensis nuncupatur; nihil ergo ibi emendandum: at perperam Laucus, pro Laudus, in Charta ann. 1857. ex Tabul. Massil.: Dicit ambassiatorem hancille portentur apud Avinionem super unam de galis tunc armatis hujus universalitatis, vel super unum Laucum armatum, prout melius et promptius fieri poterit. [Confer Lahutum et Laus 3. Vide Jal. Antiq. Naval. tom. 2. pag. 162.]

2. LAUDUS, pro Lautus. Charta S. Karoli in Actis Episcoporum. Cenom. pag. 82. Nullus functiones vel exactiones neque exquisita et Lauda convivia... de prescripta facultate penitus requirant. Occurrunt eadem verba pag. 90.

1. LAVELLUM, vel LAVELLUS, Loculus, arca sepulchralis, Ital. Lavello. Vita S. Anselmi Abb. Nonantuli. smc. 4. Benedict. part. 1. pag. 12: Tunc fentes Fratres et psallentes super B. viri corpus... condiderunt illud in marmoreo Lavello, infra oratorium B. Dei Genitricis et Virginis Mariæ. Miracula S. Ziti, tom. 3. Aprilis pag. 510: Ante corpus et Lavellum S. Virginis. Chronicon Cremonense apud Murator. tom. 7. col. 638: Vita sua diem clausit extremum et apud Ecclesiam majorem in Lavello lapideo est reclusus. Rursum occurrit in Chron. Bergom. apud eundem Murator. tom. 16. col. 825. Vita S. Mercurialis Episc. n. 28. tom. 8. Aprilis pag. 756: Duae illi tribuit Ecclesias baptismales, S. Martini scilicet, que vocatur in Lavello, sed melius in Lavacro, et S. Cassiani. Quo in loco vas lavatorium intelligo, non sepulchrum. Vide Labrum.

2. LAVELLUM, pro Labellum, parvum Labrum. Id est vas latè oris, Ital. Conca, Vasca, Gall. Cuve. Stat. Bonon. ann. 1250-87: Statuimus quod quilibet contrata civitatis bononie puteum habens teneatur... facere juxta puteum bonam tinellam lapideam, vel de lignamine, sive Lavallum. [FR.]

LAVENDARIA. Vide in Lavandarius. LAVERIA, Lapidicina unde lapides, Lavie dicti, eruntur. Charta ann. 1336. in Chartul. eccl. Ligon. ex Cod. reg. 5188. fol. 105. r: Eadem domina habet et teneat quandam Laveriam sive lapidicinam, que est in nemore supradicto, una cum duobus arpentis dicti nemoris

circum lapidicinam predictam, in quibus duobus arpentis eadem lapidicina sive Laveria computari et includi debet; sed nichilominus jurisdictione omnimoda eidem dicto episcopo et successoribus in dicta Laveria remanebit.

LAVERIA, Ital. Lavaggio, Lebes, cacabus. Stat. Astæ pro Intrat. portar: Lavaria de petra solvant pro qualibet comata libras xx.

LAVESIUM, Vestimenti genus. Testam. Math. Calbani ann. 1197. apud Hier. Zanetti in Dissert. de Orig. et antiq. monetis Venet. ex Diar. exot. ann. 1754. mens. Jun. pag. 11: Logo Stans ancilla mea... unum meum mantellum, et unum socium, et unum Lavesium.

LAVIOLUM. Charta ann. 1148. apud Puricellum in Ambrosiana Basilica pag. 704: Et habuerunt refectorem... in secundo pullos plenos, et carnes porcinas cum pipirata, et turtellam de Laviole, etc.

LAUFETUS, Armorum species. Form. MSS. ex Cod. reg. 7657. fol. 24. v: Diversis armorum generibus panno nominati, ut puta gladiis, plicis, pavicertis, seruelaris Laufetis, etc.

Allud vero sonat vox Laufais, Filium nempe texendam telæ accommodum, in Lit. remiss. ann. 1416. ex Reg. 160. Chartoph. reg. ch. 238: Ouquel color les supplians prindrent... douze livres de Laufais à faire toile.

LAUFFEN, vox Teutonica, Decursus. Acta S. Reginswind. tom. 6. Collect. Histor. Franc. pag. 881: Quam (locum) incolis ob impetum pervalidum Necharis fluvii egregii comitis Rheni, lingua Theutonice Lousum (leg. Lauffen) id est decursum appellant.

LAUGHELESMAN, Exlex, Utlagatus. Bracton: Pro alege tenetur, cum Principi non obediat, nec legi: et tunc utlagabitur, sicut illa, qui est extra legem, sicut Laughelesman.

LAUHUNDREDUM. Vide Lavohundredum.

LAVIA, Lapidis species, vulgo Lave. Charta ann. 1366. in Chartul. eccl. Ligon. ex Cod. reg. 5188. fol. 206. v: Perperam pro trahendo lapide et Lavie, terra pro faciendo mortorio, totum commune. Alia ann. 1276. ibid. fol. 266. v: Et si abbas et conventus predicti voluerint domificare aut domum suam de Pusaco reparare et remanere, ipsi poterunt lapides et Lavies in sinaglo de Marasco capere. Vide supra Laveria et infra Lausa 2.

LAVIARIA, Pro. Velocitas, celeritas. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7637: Laugier, Pro. Pernix proprie pedibus. Ibid.

1. LAVINA, LABINA. Glossæ Isidori: Lavina, Lapsum inferens. [Perperam in Excerptis Pithæanis, Labina.] Idem lib. 16. Orig. cap. 1: Labina, eo quod ambulantes lapsam inferat, dicitur per derivationem a labe. Glossæ ejusdem: Lubricum, lutum cum Labina. Gloss. Longobard. S. Germani Paris: Labina, lapsus inferens, aqua parvum, alluviones. S. Hieronymus Epist. 118: Caterum amat Deus hominem, ut artifex fabricam; sed odit mala opera, quibus fabricam vergit in lapsam, et cogitur in Lavinam. Infra: Sicuti aliquam securis incessibus gradientem repentino casu, aut marmoris lavitas, aut Lavina pavimenti, subversos pedum tutela, contorset, etc. Paulus Warnefrid. de Gestis Longob. lib. 3. cap. 20: Eo tempore fuit aqua diluvium in finibus Venetiarum, facta sunt Lavina possessionum seu villarum, hominumque pari-

l. r. et animalium magnus interitus. Hinc Labina, pro paludoso loco. Terra labilis, dicitur in Glossis MSS. ad Disticha Magistri Cornuti. Joanni de Jauua, est terra aquosa et mobilis, et labilis, in qua quis facile labitur. [Papias: Labina, lapsum infersens, dicitur alius. Labina, terra aquosa et mobilis, in qua quis labitur, dicitur a labe, vel quasi lapsum infersens.] Charta Henrici VI. Regis Angl. tom. 2. Monast. Angl. pag. 872: Jamque diversi legi nostri, juxta predictum Hospitalis tempore hiemali et noctanter transientes, et ipsi ibidem hospitalitatem non haberent, in aquis, Labinis, et mariscis impissime periclitarentur. Rhetii etiamnum hanc vocem retinent: conglomeratas enim nivium moles de summis Alpibus decedentes, *Lovina*, id est, *Lavinæ* vocant, uti observatum a Stumpfio et Simlero. [Lovina, in chart. ann. 1308. apud Kopp. Histor. Fœder. Helvet. pag. 54: *Horridam et execrabilem cladem Lavinarum*. Vide ibid. pag. 55. et 56.] Atque inde forte perinde apud nos vox *Lavine* seu *Ravine*, Occitanis *Labassi*, qua aquarum ex nivibus confectarum, et ex montibus in agros excurrentium copiam denotamus.

2. **LAVINA**, apud Mabill. tom. 2. Musci Ital. pag. 202. ex Ordine Romano Cencil; ubi Codex MS. Bibl. reg. sign. 4188. habet *Savinam*: unde *Saviam* emendare facile est.

3. **LAVIRE**, Humectare, aqua aspergere. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7082: *Lavare, laver, Lavire, amoustr*:

Non bene se lavit, qui ossa membra Lavit.

4. **LAVITIUS**, Vide *Panis lavitius*.

5. **LAUMIUM**, pro *Laudimium*, Quod domino feudi pro facultate alienandi fundum exsolvit. Charta ann. 1213 ex Cod. reg. 4639. In acceptis, in *Laumiis*, *trecentis*, mutationibus, etc. Vide in *Lauda* 4.

6. **LAUNA**, vulgo *Laune*, Fluvii brachium, passim in Recognitiis burgi S. Audeoli. Hinc diminutivum *Launestellus*.

7. **LAUNECHILDE**, et **LAUNEGILT**, Reciprocum donum, seu pretium quodammodo rei donatæ, *avtlopov*. Donatio vel similia, sive remuneratio, Boherio. Papias: *Launehild*, id est, *tatio*. [Placitum ann. 814. apud Murator. tom. 4. part. 2. col. 302: *Scaptolfus sua sponte cessit et perdonavit eis ipso CXC. mancos, et suscepit ab eis Launehild similiter mancias par unum*. Vide ibid. col. 330.] Placitum intum a Gregorio Duce Neapolitano an. Chr. 911. apud Camillum Perergrinum: *Nos vero omnem compositionem et legem et justitiam, quam parti nostre facere debet auctor ille, donamus omnia ea parti vestri Langobardorum per Launegilt receptum a vobis exiguum*. Tabularium Casauriense ann. Lud. Imp. F. Lotharii 14: *Et in tali tenore accepimus a vobis per Missum vestrum Adegarium Launehild caballum unum*. Alibi: *Unde Launegilt recepi ego Urso... a te, Romane Abbas, pro hac mea donatione confirmanda comcam unam*. Rursum: *Et recepi ego Siocparya a te Aimerico Abbate Launegild argentum solidos quinque ipsum memoratum donum in ipso sancto Monasterio confirmandum, sicut in lege nostra continetur*. Alia Charta donationis ann. 1051. ibid: *Et pro Launegild impulo mercadem meam, quia D. Luitprandus in suo Capitulari affixit, quia in casu Sanctorum, aut in Synodochio Launegild impedire non debet*. Alia ann. 1064. ibid: *Et sicut D. Luitprandus*

Rex in suo Capitulo replicavit, ego nullum Launegild require, nisi remedium salutis anime nostre. Charta Richildis Comitissæ ann. 1046. in Bullario Casinensi tom. 2. pag. 77: *Et hanc confirmandam promissionis cartulam, accepti ego qui supra Richilda Comitissa per Misso pars ipsius Ecclesie amanda Launehild aureum annulum unum, etc.* Occurrit passim hac notione in Legib. Longobard. lib. 2. tit. 1. § 6. tit. 15. § 4. tit. 18. § 3. tit. 20. § 1. tit. 26. § 2. lib. 3. tit. 18. [Rothar. 184. 176. Aist. 3. Liutpr. 64. (6. 11.) 43. (5. 14.)] in vet. Tabulis apud Puricellum in Basilica Ambrosiana pag. 581. Ughellum tom. 4. pag. 1073. tom. 5. pag. 652. 1488. etc. Ex his patet, nullam fidem habendam veteri Glossario apud Lindenbrogium, ubi, *Launehild, sine solennitate testium*, vertit. De vocis etymo, vide Somneri Glossarium Saxonice in *Laun*.

8. **LAUNESTELLUS**, in Charta Joandalph. Vienn. ann. 1316. ex Reg. 87. Chartoph. reg. ch. 84: *Territorium castri et mandamenti Schellinus duret et protendatur a parte castri et mandamenti Visilis, usque ad Launestellum, vulgariter appellatum Launestellum, et usque ad aquam, que exit de dicto Launestello*. Vide *Launa*.

9. **LAVORATIO**, Quæsitum. Vide in *Labor* 2.

10. **LAVORIA**, Fructus cujusvis generis ex agris cultis. Charta ann. 1398. in Reg. 156. Chartoph. reg. ch. 118: *Item quod prefati decanus, canonici et capitulum (B. Mariæ Diensis) possint et valeant extrahere et extrahi facere propria ipsorum frumenta, blada, Lavoris et legumina*. Vide supra *Laboris*.

11. **LAVORITIUM**, Opus, Vide in *Laboritium*.

12. **LAVORIVUS**, Arabilis Gall. *Labourable*. Charta ann. 1076. ex Tabul. S. Viet. Massil: *Damus in plano de Saleta sex medietates de terra Lavoriva*. Vide supra *Laborativa*.

13. **LAUPIA**, Porticus species. [Charta ann. 1282. inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 307: *Rayno de Uestia præcepit Pontio Macario civi Uiceniensi sub pena 20 librarum Turonensium, quod ipse diruit Laupiam, quam fecerat ante hospitium ipsius Pontii... infra triduum a receptione dicti præcepti computandum; a quo præcepto dictus Pontius Macarius... in scriptis appellavit, et appellatione pendente, dictus Rayno diruit seu dirui facit ligna predicta Laupia*.] Vide in *Lobia*.

14. **LAUPREDA**, Mustela, ut videtur, Gall. *Lamprois*, apud Petrum Damiani Opusc. 20. cap. 4. Vide *Lampreda* et *Naupreda*.

15. **LAURA**, Monasterium, apud Anastasium in Hist. Ecclesiastica, et apud Paulum Diac. in Hist. Miscella lib. 24. pag. 762. in Itinerar. S. Willibaldi n. 20. etc. quemadmodum *Laupa* usurpat apud Græcos Scriptores, Africanum apud Syncellum pag. 107. Joannem Patr. Hierosol. in Vita S. Jo. Damasceni pag. 245. 255. 268. 269. Edit. Rom. Photium cod. 119. Johannem Moschum cap. 3. et 4. S. Antiochum Epist. ad Eustathium, Theophanem pag. 339. 423. Constantinum de Adm. Imper. cap. 22. Joannem Phocam cap. 15. 16. Pachymer. lib. 5. cap. 28. Cantacuzenum lib. 1. Hist. cap. 31. Perdiccum (cujus meminit idem Pachymeres lib. 6. cap. 24.) in Descript. Terræ Sanctæ, et aliquot alios, a Meursio laudatos, [et ab ipso Cangio in Glossario medie Græcitate, col. 783.]

Differabat tamen *Laura* a Monasterio, quod, ut ait Cyrillus in Vita S. Sabæ, in Cœnobitis illi viverent, qui vitam exercebant communem: in *Lauris* vero, qui a congregatione separatam et quietam. In *Laura* igitur vitam exigebant Anachoretæ, suis quique distincti cellis, unique suberant Abbati. Idem Cyrillus in Vita S. Euthymii num. 45. et 48. tradit in *Laura* S. Euthymii unicuique edificatam fuisse cellam, et cellas Fratrum fuisse a se invicem in media solitudine sejunctas. Et S. Gerasimus in medio *Lauræ* Cœnobium collocavit, in quo Monachi primo exercebantur, quos, cum ad perfectionis mensuram pervenerant, in cellis *Lauræ* collocabat, eosque Anachoretas appellabant: in quorum sortem admissi tantum Monachi provectioris ætatis, exclusis juvenibus et adolescentibus, ut est apud Cyrillum in Euthymio n. 40. 88. 89. ut apud nos *Jaculus*.

Horum ea erat vivendi forma, ut 5. dies hebdomadæ unusquisque in cella manens silet, nihil gustans nisi panem et aquam et dactylos: Sabbato autem et Dominica veniret in Ecclesiam, percepta Eucharistia cocto uteretur in Cœnobio, et sumeret parum vini. Hæc pluribus Cyrillus d. num. 89. et 90. quem etiam consule ad vocis *Lauræ* vim num. 42. 43. 98.

Quidam existimant vocem esse puram putam Græcam: nam *λαύρα*. Grammatici exponunt *βύνη*, vel *δημοσιον ὄδον*, id est, *viam publicam*, quia δὲ *αὐτῆς*; et *λαοὶ βίοντες*, per eam *populus fluit seu circumstat*; interdum, ut Suidas, *βύνην στενήν ἢ στενωπὸν*, vicum angustum, aut *angiportum*, Hesychius; *τόπον κρῆς ἀναχωρησάντων ἀνθρώπων*, locum ad ventrem *anherandum*, uti quidam hunc locum interpretantur, vel potius ad *secessum* et *recessum*, ita ut ad similitudinem *τῶν λαυρῶν* in urbibus extractæ fuerint Monachorum cellæ, quæ cum ab invicem sejunctæ essent, angiportus ac vias quodammodo formabant, ac referebant. Ita Fullerus lib. 2. Miscell. sacr. cap. 1. [Vide Henr. Stephan. Thesaur. Ling. Gr. in hac voce edit. Didot. tom. 5. col. 185.]

16. **LABRA**, pro *Laura*, habet Concilium Lateranense sub Martino PP. pag. 428. Edit. 1818. quomodo *labra* Epiphanius contra Arianos.

17. **LAURAGIUS**, Lauracus vel Lauriacensis, Gall. *de Lauriguais*. Charta ann. 1316. in Reg. 58. Chartoph. reg. ch. 74: *Item quod in dicta villa de Alla ripa judex Lauragus, seu alius judex domini regis, non teneat assisas, nisi esset per dictum regem seu dom. senescallium Tolosæ et per dictos condominos institutus*.

18. **LAURARIUS**, pro *Labrarius* seu *Laborarius*, Colonus, agricola, Gall. *Labourer*. Charta Ausoldi Abb. Compend. e Tabulario ejusdem Cœnobii: *Ad festum S. Johannis manuoperarius debet III. denar. et Laurarius v. De Mespillare manuoperarius VII. denar. ad festum S. Remigii et Laurarius XIII. si habet carrucam integram; si dimidiam VI. et obolum*. Vide *Labor* 3.

19. **LAURATUM**, **LABRATUM**, Imago Principis, *Thoracida*, *εὐθρίπιον*, quod, ut plerique censent, laurea caput cingeretur. Multiplex autem fuit lauratum usus: sed præcipuus fuit in Imperatorum inaugurationibus. Statim enim atque augustam adepti erant dignitatem, mittebantur in provincias eorum statum, in signum adeptæ dignitatis, et ut a

populis exciperentur: *Perfecta enim darotio, hoc debet imagini, quod et Regi.* Philostorgius lib. 12. cap. 10: *Al δὲ τοῦ Κωνσταντίνου εἰκόνα, ὡς θεοῦ ἢ τοῦ ἁγίου παρελθόντος εἰς βασιλείαν πρῶτον ἀνατίκτονται πρὸς τὴν εἰκόνα.* De eodem Constantino Lactantius de Mortibus persecutor. n. 25: *Paucis post dictis Laurentia imago ejus allata est ad malam bastiam, deliberravit, an susciperet... suscepit itaque imaginem admodum invitata, etc.* Adde n. 42. Chronicon Alexandrinum pag. 748: *Τότε τὸ εἰς βασιλείαν δ' Ἀνθίμου, καὶ ἐπὶ τὸν εἰς Πύρρον, καὶ εἰς τὸν τὴν λαοφάντα αὐτοῦ ἐν Κωνσταντίνου πόλει διὰ Φαριντίου ἱερέως τῆς πόλεως. Concilium Chalcedonense act. 3: Τὸν γὰρ θεοεικονοματικῶν ἐκ τῆς εὐτυχῆς οἰκουμένης εἰσερχομένων, καὶ ἐν τῇ μεγαλοπόλει Ἀλεξανδρίας, etc.* Adde Gregorium Dialogum tom. 8. Concil. pag. 406. Edit. 1618. et apud Baron. ann. 726.

Quomodo vero em imagines a populis exciperentur, discere est ex lib. 10. Epistolarum Gregorii M: *Veni autem icona supra scriptorum Phocae et Leontii Augustorum Romam VII. Kal. Maii, et acclamatum est ei in Lateranis in Basilica Julii ab omni Clero vel Senatu: Exaudi Christe: Phocae Augusto et Leontii Augusti vita. Tunc jussit ipsam iconam dominum Beatusissimus et Apostolicus Gregorius Papa reponi in Oratorio S. Cæsarii Martyris, intra palatium.* Præterea ex septima Synodo act. 1. pag. 483: *Εἰ γὰρ βασιλεὺς λαοφάντος καὶ εἰκόνα ἀποστέλλομεν ἐν πόλει καὶ χωρᾷ ἀπικνῶσι λαοὶ μετὰ κρῶν καὶ θυμιαμάτων, οὗ τὴν κρῶρον οὐκ οὐκ εἰσέρχονται, ἀλλὰ τὸν βασιλεῖ. Vetus Interpres: *Lauratis et iconibus, que mittuntur ad civitates vel regiones, obviadeunt populi cum cereis et incensis, non cera perfusam tabulam, sed Imperatorem honorantes.* Quæ verba perpetam Meursius et alii tanquam Optati laudaverunt Chrysostomus Serm. 60. in Paulum Apost. ait. Lauratas istas præcessisse tubicines et militum catervas, gestatasque a gerulis mande vestitis auroque ornatis. Imagines vero ita erant effictæ, quod idem Scriptor alibi ait, ut in summitate hastæ efferrentur, et infra victoriæ, triumphi, resque bello præclare gestæ describerentur: exceptæ autem a populis festum diem agentibus et adæratæ: quo spectant ista ex L. 4. Cod. Th. Ne quid publi. lictil. (8, 11.): *Sacros vultus inhiantibus si forte populis inferemus.**

Alius Lauratorum usus fuit in Amphitheatris, dum Circenses peragerentur. Narrat quippe Theophanes ann. 5. Phocæ celebratis Domentia Augusti filie cum Prisco Patricio nuptiis, actisque equestribus ludis, a principibus factionum locatas in Circo Crispi, et Domentia imagines cum Imperatoris imaginibus: *Ἐν τῶν βασιλικῶν λαυράτων ἱστῶσαν Ἡεροῦ καὶ Δομεντίας λαυράτα.* Quo loco Nicephorus CP. εἰκόνας habet. In Circum vero inferebantur cum cereis et funalibus, a viris candida veste indutis. Chronicon Alexandr. de eodem Phoca. *Καὶ ἐκείνη εἰς τὸ ἱππικόν, μετὰ τῆς εἰκόνας Φωκᾶ, ἦν τὴν εἰκόνα ἐν τῇ ἑσπέρῃ αὐτοῦ εἰς τὸ ἱππικόν μετὰ κρῶρων ἀποπροπορόντες οἱ παῖται: γὰρ ἀνθρώπων.*

Lauratarum denique usus obtinuit inter præcipua illustrium dignitatum insignia, seu Magistratum, ante quos præferebantur in auctoritatis ac potestatis a Principe collatæ symbolum. Senator de formula Consularitatis lib. 6. Var. 20: *Vultus quia etiam regnantium genialis obsequii pompa præmittit, ut non solum summi judicis, sed etiam dominorum*

reuerentia cumulatius orneris, et mos de Principum imagine metiendus. Atque em sunt Imperatorum imagines, que inter insignia Præfecti Prætorio cum binis cereis describuntur ac effinguntur in Notitia Imperii. Nam imagines istas cum cereis et funalibus prælatas, supra observavimus, ubi de Lampadaris egimus. Erant denique Laurate, vel certe eicōnes: Prælatas inter vexilla militaria, ut est apud Dexippum in Legal. pag. 8.

Varie autem hæc vox scribitur apud Græcos Scriptores, λαυράτων habent Theophanes, Gregorius Dialogus Epistolæ ad Leonem Isaacum, septima Synodus. Concil. Chalcedonense, etc. λαυράτων, Chronicon Alexandr. Joan. Damascenus lib. 8. de Imag. pag. 155. libri Basilicæ etc. Ex priori lectione tanquam Lauratas, quod adstruit locus Lactantii, ex posteriori velut laboratas, seu probe effictas, vel denique a labris dictas istas imagines plerique censent: et laboratas quidem, quomodo fossas ad terminos agrorum λαυράτων appellatas, auctor est Pediasimus apud Rigaltium ad Agrimensores, quod sint laboratas, inquit Glossæ Basil. Alia a labris dictas volunt, quod osci lis et adorationibus exciperentur a populis, eoque referunt quod habet Gloss. Lat. Græc. *Labratum, quæda Basilicæ, ἀσκαρῶν ἄσκαρῶν.* Hæc expendat cui per otium licet. Interim consulat Cujac. lib. 11. Obs. cap. 27. Lindenbrogius, ad lib. 22. Ammiani, Salamastium ad Vopiscum, Jac. Gothofredum, [99 Glossar. med. Græc. col. 793.] et alios.

LAUREA. Vide Corona Ferrea.

LAUREARE. Decorare, coronare. S. Petrus Chrysologus, Serm. 66: *Ubi postes tuos suis ulceribus Laureavit (Lazarus), ubi sanis sua pinxit micæ tuas?* Johan. Sarisber. Epistolæ. 298: *Ecclesie Martyrum sanguine Laureatur.* Vita S. Bibiani Episc. Sancton. apud Marten. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 774: *Eterna gloriæ sertis honorifice Laureatur.*

LAUREATE LITERÆ. Victoriarum indices. [Plinius lib. 15. cap. ult.: *Laurus præcipue lætitiæ victoriarumque nuncia additur literis, et militum lanceis piliisque.*] Schol. Juv. Sat. 4: *Si victoriæ nunciabatur, laurus in epistola ferebatur: si autem aliquid advari, pinna ferebatur.* Ammianus lib. 16. de Juliano Imp.: *Et si verbi gratia, eo agente tunc in Italia, dux quidam egisset fortiter contra Persas, nulla ejus mentione per longissimum iterum facta, Laureatas literas ad provinciarum damna mittebat, se inter primores veratium cum odiosa sui jactatione significans.* Vide Theodorum Marcitium ad Persium. Demsterum lib. 10. Antiq. Romanar. [Carolum de Aquino in Lexico Militari v. *Nunciæ militares.*] etc.

* LAUREOLA. [Aureola. DIF.] LAUREOLUM. Ferramenti Chirurgici species, apud Cælium Aureliam. lib. 5. Chron. cap. 2. Scalpreolum, quædam.

* LAUREREA PLACA, Chirotheca laminis connecta. Stat. senesc. Bellic. ann. 1340. inter Probat. tom. 4. Hist. Occit. col. 162: *Item quicumque portaverit arma defensiva, ut pote haubergium, capellum ferruum, placas Laurereas, etc.* Vide in Plata I.

* LAURICALE. [haubregons. (Gloss. Lat. Gal. Bibl. Insul. E. 36. xv. s. 1.)

LAURIERDRUM, ποδὸδάρην, in Gl. Gr. Lat. MS. Editum habet, Tazus, Lauria, andrum, uburna: sed videtur legendum Lauridendum, ποδὸδάρην enim ποδὸδάρην etiam Græcis dicitur.

LAURNA, Mensura species, in Charta. ann. 1207. apud Ughellum tom. 7. pag. 504. nisi mendum subest. [Locus existat in Cartaria.] Vide Legena.

LAURUS OPERIRE, Maleficæ aut sortilegiæ species. Pirmilli Excerpta de Libris Canonicis: *Non vulcanalis et Kalendas observare, Laurus operire, postem observare, effundere super truncum frugem, etc.*

1. LAUS. Charta Roberti Comitis Arvernensis ann. 1264. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 124: *Neo permittemus edificari a nobis seu ab aliquo alio aliquod molendinum batiffol seu Laus seu malleos infra confines superius nominatos.*

* Nostris Los, Piscarum species. Lit. ann. 1283. in Memor. E. Cam. Comput. Paris. fol. 802. r.: *Une maniere de pocheries, que l'on appelle Los, qui prenent toute maniere de petits poisson, doivent estre abatus.*

2. LAUS, LAUDES, Pars ultima officii nocturnalis: seu Psalmus 148. et duo sequentes, qui post Matutinos et Benedictiones cantantur, ut est in Regula S. Benedicti cap. 12. et olim etiam cantabantur ab Aegyptiis Monachis, ut monet Cassianus lib. 8. de nocturnis oration. cap. 6. Hugo a S. Victore lib. 2. de Offic. Eccl. cap. 10: *Laudes matutina nocte partem sibi vendicant ultimam, quartam videlicet vigiliam, que ad solis ortum usque protenditur, etc.* Durandus lib. 5. Ratior. cap. 4: *Dicuntur autem Laudes, quod illud officium laudem præcipue sonat divinam, quam ei facimus pro eo quod a tenebris erroris nos ad lucem, seu viam veritatis, reduxit, etc.*

LAUDES, dictum Alleluia quod post Epistolam decantatur. Concil. Toletanum IV. can. 12: *Laudes post Apostolum decantari, priusquam Evangelium prædicetur, dum canones præcipiunt post Apostolum, non Laudes, sed Evangelium annuntiari.* Ubi Alleluia significari probat Mabillonius lib. 1. De Liturg. Gall. cap. 4. ex Isidoro qui de divinis officiis cap. 18. scribit: *Laudes, hoc est, Alleluia canere; et ex Walafrido Strabo, quem vide loco Liturg. Gall. citato.*

LAUS et SONUS, in Breviario Mozarabico appellantur Responsoria que in nocturno officio decantant Mozarabes: teste Mabillonio in disquisitione de curru Gallicano num. 16.

LAUS DIVINA, officium Ecclesiasticum. Vita B. Stephani Abbatis Obasin. lib. 1. cap. 7: *Excepto quod aut lectio, aut Laus sibi vendicabat divina.* Vide Acmetii, ubi de laude perenni.

LAUDES etiam dictæ acclamationes publicæ que fiebant Principibus, cum inaugurabantur/vel in Theatris, aut in Ecclesia, atque adeo in celebrioribus ceremoniis: Græcis Byzantinis, κόπυια: Eunapio in Edeaso pag. 41. τὰ κρυπτα. Mamotrectus ad lib. I. Machab. cap. 5: *Fausta acclamantes, i. Laudes de felicitate et prosperis successibus decantantes.* Ammianus lib. 17. extremo: *Post hunc dicendi finem (Constantii ad milites orationem) concio omnis elacrior solito aucta spe potiorum et lucris, vocibus festis in Laudes Imperatoris assurgens, denique ex usu testata, non posse Constantium vinci, tentoria repetit læta.* Corripus l. 2. de Justini jun. Imper. inauguratione v. 167:

Laudibus inomeris Regnantium bonis tollunt, Justino vitam ter centem vocibus optant, Augustæ totidem copias plebs tota reclamet, Mille canunt Laudes, vocum discrimina mille.

Et lib. 4. vers. 155 :

Tunc oratorum geminas facundia lingua
Egregias cunctis solenni manere Laudes.

Paulus Diaconus de Gestis Longobard. lib. 8. cap. 15 : *Mauricius indutus purpura, redimitus diademate, ad Circum processit, acclamatioque sibi Laudibus, largitus populo munera, primus ex Graecorum genere in Imperio confirmatus est.* Gregorius Turon. lib. 6. cap. 11 : *Ingradiuntur utrique civitatem. Dux scilicet et Episcopus, cum signis et Laudibus, diversisque honorum vexillis.* Versus Hadriani PP. ad Carolum M. : *Nimis Laudibus hymnicus populo celebratur ab omni.* Eginhardus de Carolo M. ann. 801 : *Leo Papa coronam capiti ejus imposuit, cuncto Romano populo acclamante, Karolo Augusto a Deo coronato magno et pacifico Imperatori Romanorum vite et victoria.* Post quas Laudes a Pontifice more antiquorum Principum adoratus est. Chronicon Francicum editum a Lamberto lib. 1. Comment. de Bibl. Casarea pag. 372. de eodem Carolo : *Res vero alia die cum hymnis et Laudibus ingrediens (Papam) thesauros Regis ibidem repertos dedit exercitui suo.* Anastasius in Hormisda : *Occurrerunt... cum gloria et Laudibus.* In Adriano pag. 107. de Carolo M. : *Et dum appropinquasset fere unius milliario a Romana urbe, direxit universas scholas militum, una cum patronis... deportantes omnes ramos palmarum atque olivarum, Laudesque omnes canentes, cum acclamationum earundem vocibus ipsum Francorum suscepere Regem.* Infra : *Laudem Deo et ejus excellentis decantantes.* Ibidem pag. 108 : *Pontifex Missarum solenniter celebrans Deo omnipotenti, et prefato Carolo excellentissimo Regi Francorum et Patrio Romanorum Laudes reddere fecit.* Adde pag. 59. 176. Concillium Triburense ann. 821. c. ult. : *Omnes Gallie et Germanie Principes... et Ecclesiasticus Ordo, Deo et Principibus Laudes referentes, hymnum Te Deum laudamus decantabant.* Theganus cap. 16. de Ludovico Pio : *Qui cum diu oraverunt, erexit se Pontifex, et ecclesia voce cum Clero suo fecit et Laudes regales.* Annales Francorum Fuldensis de Arnulfo Imp. : *Regem honorifice cum Laudibus et hymnis suscipientes ad urbem perduxerunt.* Luitprandus lib. 3. cap. 7 : *Ad Palatium autem minime transfretavit, Laudesque iuxta consuetudinem Porphyrogenito minime decantavit.* Idem in Legatione, de Nicephori Phocæ Imp. patre cap. 28 : *Cui iidem et filio Græci in Laudibus, immo in ventis suis, Deus annos ut multiplicet, conclamant.* [Vide ibid. cap. 9.] Panegyricus Berengarii Imp. :

..... Carolum sic advenientem
Suscepit, Laudem modulamine dulcia cantans.

Ubi Laudes non fuere carmina in Laudem Principis composita, quod volunt viri docti, sed meræ acclamationes. Guillelmus Apullensis lib. 4. de Gestis Normannorum pag. 40.

..... Laus personæ imperialis.

Paulus Diac. lib. 4. Chron. Casin. cap. 39. de Imp. : *Qui cum equo delapsus ad sancti Petri Gradus, cum Laudibus deducerunt.* Ditmarus lib. 4. *Hac in festiuitate a suis publice Rex appellatur, Laudibus divinis attollitur.* Infra *Romuleas pervenit ad arces ubi ab Apostolico ceterisque Coepiscopis, magnis Laudibus suscipitur.* Et lib. 6 : *Et a prout regionis illius susceptus, cum admirabili Laude ad Ecclesiam ducitur.* Ekehardus junior

de Casibus S. Galli cap. 8 : *Sonatur continuo ad concursum et Laudes Caesaris abitur.* Leo IX. PP. Epist. 1. cap. 39. ad Patr. CP : *Ad quid vestro Imperatori Latinae Laudes, et in Ecclesia Græcis recitantur Latinae lectiones?* Gesta Innocentii III. PP. de ejusdem electione in Summo Pontificem : *Et publicata electione, cum Laudibus ductus est a multitudine Cleri ac populi... ad Constantinianam Basilicam.* Infra : *Factaque Laude tam in Ecclesia S. Petri, quam ante Lateranensem Palatium, etc.* Ceremoniale Cœcilii Cardinalis : *Notandum quod Laudes ab Archidiacono cum Cardinalibus, subdiaconis et scriuariis dicuntur, in coronatione Papæ.* Sententia Innocentii IV. lata in Concilio Lugdunensi contra Fridericum II. Imp. : *Et nuper nuncios Soldani Babyloniam... fecit per regnum Siciliae cum Laudibus ad ejusdem Soldani excellentiam, et sicut fertur, honorifice suscipi, et magnifice procurari.* Laurentius Leodiensis in Episcopis Virdunensibus : *Metasque ductus de manu Regis baculum Pontificii suscepit, et rediens cum Trevirorum Archiepiscopo susceptus est cum Laudibus.* Acta Concilii Lugdunensis ann. 1274. *Quo symbolo finito, idem Patriarcha, Archiepiscopi, et Logotheta cum aliis cantaverunt Laudes solennes in lingua Græca domino Papæ.* Adde Ottonem a S. Blasio cap. 40.

Jam vero cujusmodi fuerint Laudes istæ, seu acclamationes ex verbis Corippi, Eginhardi et Luitprandi supra laudatis percipiuntur. victorias scilicet vel vite diuturnioris adprecaiones, quas $\lambda\upsilon\gamma\alpha\upsilon\iota\upsilon\upsilon$ voce indignant Scriptores Græci, et labentibus potissimum sæculis, in ipsis Ecclesiis inter Sacræ Liturgiæ solennia acclamabant, Psalterii seu Cantoribus, interdum Canonarcha incipientibus, utest apud Codinum de Offic. cap. 6. et alibi non semel. Anselmus Episcopus Havelbergensis lib. 8. Dialog. cap. 12. *Eodem tempore Joannes Episcopus Portuensis Dominicorum die octava Pasche in Ecclesia sancte Sophie publicas Missas coram Principe et Patriarchis Latine celebravit, et unanimiter in Laudes et victorias piissimorum Imperatorum Latinis vocibus omnes acclamaverunt.* [Vide Glossar. med. Græcit. in Epp. p. 450.]

A Græcis ad Latinos idem mos postmodum derivatus, ut in ipsis Litanis Principibus Laudes dicerentur, et his acclamaretur, quod etiam in Dalmaticis Ecclesiis observare observat Joannes Lucius lib. 2. de Regno Dalmat. cap. 6. Charta Petri Ziani Ducis Venetiar. ann. 1211. de Venetis Cretensibus, apud Georgium Pilonum in Histor. Bellunensi pag. 109 : *Laudes nobis et successoribus nostris in Archiepiscopatu et Episcopatu decantare facietis quater in anno, in Nativitate Domini, in Pascha Resurrectionis, in festo S. Marci, et in festo majoris Ecclesie Cretensis.* Andr. Dandulus in Chron. MSS. ann. 998 : *Insuper Episcopi eidem sacris confirmaverunt, quod feriatis diebus, quibus Laudes pompam in Ecclesia depromere solebant, istius principis nomen post Imperatorem Laude præconis glorificarent.*

Litaniarum cum acclamationibus, seu potius faustis adprecaationibus, formulæ exstant aliquot, præsertim apud Canisium tom. 5. Antiq. lect. pag. 735. 736. et Goldastum tom. 2. Rerum Aleman. pag. 175. et Baluzium lib. 2. Miscellan. pag. 113. ex quo concini solitas colligimus ad sacræ Missæ Liturgiæ, post hymnum Angelicum, quo finito, Sacer-

dos ter dicebat, [ut etiamnum fit in Ecclesia Remensi, majoribus festivitibus, Archiepiscopo sacra faciente.] *Christus vincit, ut et Clerus.* Tum pro summo Pontifice Nicolao, Ludovico Rege, Hamma Regina, prole regia, iudicibus, id est, Comitibus, et aereclis Francorum et Alemannorum, etc. Sancti ac Sanctæ invocantur, ut ab eorum precibus adjuventur. Antiquissimam autem hic describemus ex Codice MS. Ecclesie Arelatensis, argenteis et eburneis laminis tecto :

CHRISTUS vincit, CHRISTUS regnat,
CHRISTUS imperat.

Exaudi CHRISTE. Summo Pontifici et universali Papæ vita.

SALVATOR mundi, Tu illum adjuva.
Sancte Petre, Tu illum adjuva.
Sancte Paule, Tu illum adjuva.
Sancte Andrea, Tu illum adjuva.

Exaudi CHRISTE. N. Pontifici, Clero,
et populo sibi commisso salus et gloria.

REDEMPTOR mundi, Tu illum adjuva.
Sancte Ferreole, Tu illum adjuva.
Sancte Antidi, Tu illum adjuva.
Sancte Desiderate, Tu illum adjuva.

Exaudi CHRISTE. N. Regi Excellentissimo, Magno, et Pacifico, a Deo coronato, vita et victoria.

PROTECTOR mundi, Tu illum adjuva.

Sancte Maurici, Tu illum adjuva.
Sancte Sigismunde, Tu illum adjuva.
Sancte Victor, Tu illum adjuva.
Exaudi CHRISTE. N. Inclitæ Reginæ lux et gratia.

LUX mundi, Tu illum adjuva.
Sancta Perpetua, Tu illum adjuva.
Sancta Lucia, Tu illum adjuva.
Sancta Walburgis, Tu illum adjuva.

Exaudi CHRISTE. Omnibus Judicibus, cuncto exercitui Christianorum, vita et victoria.

SALVATIO nostra, Tu illos adjuva.
Sancte Georgi, Tu illos adjuva.
Sancte Theodore, Tu illos adjuva.
Sancte Mercuri, Tu illos adjuva.

CHRISTUS vincit, CHRISTUS regnat,
CHRISTUS imperat.

Rex noster : Christus vincit.

...ia nostra : Christus vincit.

Auxilium nostrum : Christus vincit.

Liberatio et redemptio nostra : Christus vincit.

Victoria nostra : Christus vincit.

Arma nostra invictissima : Christus vincit.

Murus noster inexpugnabilis : Christus vincit.

Defensio et exaltatio nostra : Christus vincit.

Lux, via et vita nostra : Christus vincit.

Ipsi soli Imperium, gloria et potestas per immortalia sæcula sæculorum, Amen.

Ipsi soli honor et jubilatio per infinita sæcula sæculorum, Amen.

Ipsi soli virtus, fortitudo, et victoria per omnia sæcula sæculorum, Amen.

CHRISTE audi nos, CHRISTE audi nos, CHRISTE audi nos.

Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison.

Te Pastorem Dominus elegit.

In Ista Sede Dominus conservet.

Annos vitæ Dominus multiplicet.

Feliciter, Feliciter, Feliciter.

Tempora bona habeas, Tempora bona habeas.

Multos annos, Multos annos, Multos annos.

Similes habentur Litanie in MS.

S. Martialis Lemovic. canendae diebus Paschatis et Pentecostes. Prior invocatio pro Ecclesia his verbis exprimitur: *Exaudi Christe, Ecclesiam sanctae Dei salutis et defensionis perpetuae. Christe Redemptor mundi, tu illam adjuva. S. Maria, tu illam adjuva. S. Michael, tu illam adjuva. S. Petrus, tu illam adjuva.* Cetera fere ut in Litanis hic exhibitis, excepto *Christe audi nos*, quod omnino praetermittitur usque ad finem.

Inter Kyrie et Gloria decantatas docet Pontificale MS. ecclesiae E-nensis: *Laudes sive rogationes sequentes dicuntur in praecipuis sollempnitatibus, videlicet in diebus sollempnitibus, vel in quibus pontifex sedet post altare: quod fit hoc modo. Praecentor cum quatuor bonis cantoribus et cum totidem pueris bene cantantibus, immediate post Kyrie eleyson, incipit post altare, Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat. Et chorus respondet idem in eodem tono. Et cantores, Gloria nostra. Chorus, Christus vincit. Cantores, Hunc diem. Chorus, Iam ducamus. Cantores, Summo pontifici N. integritatem fidei. Chorus, Deus conservet. Cantores, Istam sedem. Chorus, Deus conservet. Cantores, Populum Christianum. Chorus, Felicitet, feliciter, felicitet. Cantores, Tempora bona habeant. ter. Chorus simpliciter respondet, Felicitet, etc. ut supra. Cantores, Multos annos. Chorus, Christus in eis regnet. Cantores, In Christo semper vivant. Chorus, Amen. Et immediate pontifex incipit, Gloria in excelsis Deo.*

LAUDES REGIAE, Eodem sensu, memorantur in vetust. Cerem. MS. eccl. Carnot. *Missa, Puer natus est, cum tropis. Kyrie eleyson quem volueris et Laudem similiter. Dicantur regis Laudis.*

In episcoporum quoque inaugurationibus seu inthronizationibus faustas acclamationes, quae *Laudis* nomine significantur, adhibitas, fuisse testatur Charta Frider. II. Imper. ann. 1211. apud Cenciun inter Cens. eccl. Rom.: *Antequam assensus regis requiratur, non inthronizetur electus, nec decantetur Laudis sollempnitatis, quae inthronizationi videtur annexa.*

Laudes seu acclamationes hodie fieri solitas exhibet Codex MS. ecclesiae Cameracensis saeculo XIII. ineunte scriptus, quas ob stylum barbarum hic referre supersedeo. Harum specimen videsis supra in *Cornomannia*.

1. LAUSA, pro Alausa vel Alosa, piscis, Gall. *Alose*. Charta ann. 1810 in Reg. 70. Chartoph. reg. ch. 212: *In usu et possessione... venandi... et piscandi Lausas.*

2. LAUSA, LAUZA, Lapidis species, qua domibus cooperiendis et sternendis solaris utuntur, Gall. *Dalle*. Charta ann. 1356. Inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 185. col. 1: *Lapides pro provisione dictae reparacionis, et etiam Lausas vos aut duo vestrum captatis seu capti faciatis.* Comput. ann. 1368. ibid. pag. 29. col. 1: *Et portandis quibusdam Lausis necessariis ad complendum lalaya dicti portatis.* Libert. Petre assisise ann. 1341. in Reg. 74. Chartoph. reg. ch. 647: *Item quod habitatores dictae bastie possint et sit eis licitum capere Lausam, arenam et petram de dicto loco... ad edificandum et construendum in dicta bastia; dum tamen satisfiat domino possessionis, de qua dicti lapides, Lausae et arena percipiuntur.* Repar. factae in senescal. Carcass. ann. 1485: *Pro quatuor sarcinatis de Lausa, etc. Hinc*

LAUSA, pro Lapidina, unde *Lausa* erantur, in Charta ann. 1361. ex Reg. S. Ludov. Chartoph. reg. fol. 55. v: *De dicta meta usque ad ultimatios et usque ad Lausam de Dompnois.* Vide supra *Lavis*.

LAUSANTES, Lavantes. Papias editus et MS. Forte legendum *Laudantes*. Vide mox *Lavare*.

LAUSARE, Laudare, Joanni de Janua: [qui addit, *Lausans, Laudans*. Vide *Lausantes*.]

Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Lausar, Prov. laudare, Lavare frequentativum, canere, commendare. Lauor, Prov. Lauor, oris, laus.*

LAUSATUM, Solarium lausae stratum. Actum Massilia anno Domini 1346. die 8. Januarii... in *Lausato domus elemosinas S. Victoris*, in Chartul. ejusd. abbat. ubi pluries occurrit.

LAUSE, Occitanis *Lausa*, Censu, laudimur, *laus*, ut supra in voce *Laudare* 5. monimus. Charta Idefonsi Comitiss Tolosani ann. 1144. pro Montalbanensibus, apud Batellum in Hist. Occitanica pag. 324: *Carbonellus faber habeat de laboratoribus suis suum censum, qui vulgo vocatur Lausa, etc.* Vide *Laudare* 4.

LAUSERA, Versus Eucheriae, lib. 4. Epigr. vet. pag. 188:

*Nectarum vitit nec Lausera terra rosant,
Melleque cum folis erat modo mixta melle.*

Ubi legendum videtur, *vitit nunc Lausera*.

LAUSIACUS, Historia *Lausiaca* a Palladio sic inscripta ab illius nomine, cui nuncupatur. [Vide Glossar. med. Graecit. voce *Λαυσιακός*, col. 794.]

LAUSISSA, Regestum Guillel. Ferrandi Notarii Massil.: *Actum in quadam Lausissa palatii Regis Barchinonae. Vide Lobia.* [Vide *Laudissa*. Vide supra in hac voce.]

LAUSOR, Vide supra in *Lavare*.

LAUSSET, Vide supra *Laucet*.

LAUSUS, Idem quod *Laus*, Consallium. Tabular. Fossatense fol. 138: *Ad Lausum duorum hominum.* Vide *Laudare* 2.

LAUTIA, LAUTITIA, Delicatives viandas. *Lautiositas, delicativus*. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684.

LAUTITAS, *laudatitas*, in Gloss. Graec. Lat.

LAUTITIA, Aqua farina conspersa. Gloss. Isidor. Festus habet: *Lautitia, Farina appellatur ex tritico aqua conspersa.* Suetonio *Lautitia* dicitur elegantia, mundities in cibo et vestitu. *Lautitius* cibis, delicatior, cupidus, in Vita B. Helene Utin. tom. 3. April. pag. 257.

LAUTOMIA, [Species navis.] Fridegodus in Vita S. Wilfridi cap. 46:

*Carphani placida libris sequora velis,
Figitur et notis rebentibus Lautomia oris.*

LAUTOR, Lavator. Carm. Adalber. tom. 10. Collect. Histor. Franc. pag. 69:

Non sunt Lautores, contentant fervere vestes.

1. LAUTUM, Vide supra *Lautum*.

2. LAUTUM, A voce Germanica *Laut*, Musicum instrumentum, ut cithara, in cordibus habens harmoniam, Italica, *Liuto*, Gallis, *Luth*. Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. III. pag. 568: *Item statuit dominus Potestas, quod nemo de civitate bon. vel districtu, vel aliqua alia persona ire debeat per civitatem bon. vel burgos de nocte ante campanam, vel post cum Lautu (Liuto '65), violo, seu aliquo alio instrumento... et qui contrafecerit solvat ille qui portaverit Lautum (Liutum '65),*

seu aliquod aliud instrumentum a sol. bon. pro qualibet vice. [Pa.]

LAUTUMIA, ut libri melioris notae praferunt, quasi *Laucopia*, vel, ut in alia habetur, *Latomia*, *Lautumia*, *Laucumia*, etc. Lapidinum generatim, specialim vero Carcer Syracusanus, quem descripsit Tullius Orat. 5. in Verrem cap. 37. ubi ait: *Quis sunt haec custodiae?... Lautumias Syracusanas omnes audistis; plerique nostris. Opus est ingenis, magnificum Regum ac tyrannorum: Totum est ex saxo in mirandam altitudinem processu, et multorum operis penitus arcibus. Nil tam clausum ad exitus, nihil tam captum undique, nihil tam tutum ad custodias nec fieri, nec cogitari potest.* Varro lib. 4. de Lingua Lat.: *Quid Syracusia, ubi similia de causis custodiuntur, vocantur Latomia et de Latomia translatum: ubi Turnebus lib. 2. cap. 17. recte corrigit, emenda Lautumia translatum.* Gloss. vet. apud eund. Turnebum lib. 98. cap. 6: *Lautumias, Carceres apud Syracusas.* Hinc *Lautumias* ad quosvis carceres translata. Ulpianus leg. 1. § ult. de Aleatoribus (11, 5): *In Lautumias vel vascula publica ducatur.* Gloss. Sangerman. MS. n. 501: *Lautomia, custodia carceris.* Papias *Lautumias, Carcer*. Ibid. lib. 5. cap. ult.: *Lautumia, Supplicii genus ad verberandum aptum, inventum a Tarquinio Superbo ad pomas sceleratorum. Iste enim prior Lautumias, tormenta, fustes, metalla atque exitia adinventi, et ipse prior ex Regibus exitium meruit.* *Lautumias* seu *Lautumias* hic sunt Lapidinae, ad quas mittebantur scelerati, ut olim ad fodinas metallorum. Illas autem Isidorus definit *Supplicii genus ad verberandum aptum*, quod in eis desidiosi verberibus adigerentur ad laborem. De hujuscemodi *Lautumias* seu lapidinis Plautum intelligo cum ait: *Vel in Lautumias vel in pistrino navolim atalem agere.*

LAUTUS, Cithara, testudo, Ital. *Liuto*, Gall. *Luth*. Stat. crimin. Cuman. cap. 63. ex Cod. reg. 4622. fol. 84. v: *Nulla persona audeat ire per civitatem Cumanam... post tertium sonum campanae usque ad diem, cum viola nec Lautu, nec aliquo instrumento sonandi. Lou, eodem sensu, in Lit. remis. ann. 1448. ex Reg. 176. Chartoph. reg. ch. 618: *Augustus edictum icellui de Beaumont avoit joud de l'instrument du Lou, duquel il se scet accusement entremetre.* Luz, in alia ann. 1418. ex Reg. 167. ch. 156: *Le varlet d'icelui aveugle, qui en sa main portoit un instrument, nomme Luz, etc.* Vide *Laudis* 2.*

LAWEDAY, quasi *Dies legis*, ex Angl. *Law*, lex, et *Day*, dies: alias dicitur de visu franci plagii, vulgo *leta*: alias de Curia Comitatus, juxta Stat. ann. 1. Edw. IV. cap. 2. Ita Spelmanus Charta Henrici I. Regis Angl. in Monastico Anglic. tom. 1. pag. 502: *Quia sint de sectis Comitatum et Hundredorum nostrorum, de visu franci plagii, et Lawediorum, de turno et auxilio Vicecomitum, etc.* Ibidem pag. 977: *Habeant letas suas et Lawedays cum omnibus ad letas et Lawedays spectantibus de omnibus hominibus et tenentibus suis.*

LAWHUNDREDUM, LAUHUNDREDUM, Lex Centena seu partis comitatus vel regionis, ab Anglico *Law*, Lex, et *Hundred*, Centum: unde *Hundredus*, Centena, de quibus supra. Charta ann. 1258. apud Madox Formul. Anglic. pag. 161: *Inclus vero Ricardus et heredes sui... warrantizabunt dictis Abbati et Conventui (de Brueria)... ab omnimodis*

sectis Curiarum, Hundredorum et Lau-
hundredorum, et ab omni servicio, con-
suetudine et demanda seculari. Alla In-
certi anni ibid. pag. 162. pro eodem
Monasterio: Ego Joannes Tylli... et Am-
redas mei... varonizabimus... predictis
Abbatibus et Conventui... predictas tres
dimidias acres... de omnibus sectis Cu-
riarum, Hundredorum, Lawehundredo-
rum, Syrorum, et ab omnibus serviciis,
consuetudinibus et demandis.

o LAUZA. Vide supra Lauza 2.
o LAUENGA. Adulatio seu falsa laus,
Ital. *Lusinga*. Hisp. *Lionja*. Charta
ann. 1197. Inter Probat. tom. 8. Hist.
Occit. col. 189: Raymundus per Dei gra-
tiam dux Narbonae, comes Tolosa, pro-
misit omnibus hominibus Moysiacti...
quod eos non capiat... nec malam con-
suetudinem eis mittat, nec mitti faciat,
nec aliquam Lauzengam de eis credat,
neque dum ille qui Lauzengam dixerit, in
praesentia sua et hominum Moysiacten-
sium illam praesentialiter tenuerit et
dixerit. Eadem rursus leguntur ibid.
col. 271. Vide Loisinga.

* LAUZENGUEIARE. [Gall. *blamer*,
critiquer: « Dixit quod cum W. B. vel
Donatus dicerent in parlamento publico
quod quidam Lauzengueiabant eos et
castrum. » (A. N. J. 380, n. 74, an. 1251,
Najaci ap. Ruthen.)]

LAXA, Lorum, habena. *Laza* leporariorum,
Gallis. *une Laisse de Levriers*, in
Charta Walteri de Gant Comitum,
apud Edw. Bisseum in Notis ad Uptonum
pag. 86. [Vide alio significatu in
Lazara 2.]

o Hinc *Elaissier*, Lorum seu copulam
rumpere. In Lit. remiss. ann. 1429. ex
Reg. 174. Chartoph. reg. ch. 288: *Les-
quels deux mastins se Elaissierent et
coururent à iceulx moutons.*

LAXAMENTUM PRETIUM, nostris, *Ratals*,
in leg. 2. Cod. Th. Tributa in ipsis spe-
ciebus, etc. (11, 2.)

LAXAMINA, Habena, in Glossis Isidori
et Pithaeonis: vox videtur ejusdem
notionis quam *Lassa*, funiculus. Vide
Lassa.

Gravibus suspicatur scripturam
hanc esse mendosam ex eo Papias loco:
*Laxamentum, spatium, requies, intermis-
sio*. Sed si mendo caret, inquit, *Laxa-
mina* dicitur sunt habena, quia possunt
laxari. Recte: sic enim γαλνός Graeci a
γὰλν, *Laxare* deduxerunt.

1. LAXARE, nude pro *Lazare* ven-
trem, Alvum ducere, purgare. Chroni-
con Anonymi Salern. apud Murator.
tom. 2. part. 2. col. 212: *Et ego denique
cras ad Lazandum potionem potabo.*

o *Lasser de l'eau*, pro *Lacher de l'eau*,
pisser. Urinam facere. In Lit. remiss.
ann. 1412. ex Reg. 166. Chartoph. reg.
ch. 312: *A un arrest que fist icellui Do-
myne pour Lasser de l'eau, etc.*

2. LAXARE, Dimittere, sinere, Gall.
Lasser. Gesta Purgationis Felcis: *Dico
illi ego: Molestus es mihi, tu homo immi-
sus es: Laza hinc te a me, id est, recede.*
Galli dicerent: *Laissez moi là*. Gregorius
Tur. lib. 2. Hist. cap. 41: *Quod mina-
rentur sibi cesariem ad crescendum
Lazare*. Adde lib. 7. cap. 82. Acta Mar-
tyrii S. Vassil Mart. n. 1: *Coeptique vir
bravissimus omnia sua pauperibus erogare,
et omnem suam familiam liberam Lazare,
etc.* Tabularium Abbat. S. Amantii In-
cullum: *Petrus Robertus de Ambairiaco
in vite suae sine fuit Monachus S. Aman-
tii, et Lazavit S. Amantio totum quod
habebat in terra, etc. aliam vero partem
jam dudum Lazaverat*. Tabul. Abbat.
Bellilocci in Lemovicib. num. 87: *Dono*

borderiam meam quam senior meus Ber-
nardus Lazavit S. Petro. Chronicon
Ademari Caban.: *Vurpivit Vanacum
boscum, et Lazavit duo candelabre argen-
tes, etc.* Tabular. Caturcense: *Ego Ge-
rardus de Castro Gordonis Miles volens
ire ad S. Sepulchrum... Lazo totam terram
meam Aimerico filio meo, etc.* Adde Ca-
tellam in Hist. Tolosana pag. 189. et in
Histor. Occitan. pag. 787. Bestium pag.
424. etc.

Item pro Relinquere, dimittere. *Las-
cher*. Idem Gregorius lib. 4. cap. 16:
*Omne quod circutit, Lazare non potero,
sed sub mea hoc potestate... cupio retinere.*
Lib. 6. cap. 8: *Et cur hodie induratus
hominem, pro cuius vita rogaveram, non
Lazavit? Cap. 11: Et graviter injuriatus,
tandem Lazavit est*. Commodianus In-
struct. 86:

Si quidem doctores, dum expectant monera vestra,
Aut illam persequi, Lazavit singula vobis.

Testamentum S. Fulcrani Episc. Lu-
tevensis sub finem: *Vineas quas Alde-
gerius et Focediachus, Lazaverunt mihi,
dono Gondardo, etc.* Baldricus Noviom.
lib. 1. cap. 17: *Ut militie cingulo postha-
bito, Lazatoque conjugio, monastico ha-
bitu sumpto, sub sanctae conversationis
regula se constringeret*. Sic enim resti-
tuendum puto, pro *Lazoque*.

o Hinc *Faire laache*, Remissius agere,
indulgentius habere, in Gest. Ludov.
p. 17. tom. 6. Collect. Histor. Franc.
pag. 155: *Quant il (Pepin) fu là
menez à Treves en prison cil qui garder
le devoient, le firent si grant Laache, ou
apensément ou par négligence, que il
s'en eschapa par nuit*. Ubi Vita ejusd.
Ludov. ibid. pag. 112: *Quo cum duceretur,
et indulgentius haberetur, a suis cus-
todie nocte subduerit.*

o LAXARE Votum. Le Roman de Vacce
MS.:

A l'apostole ont envoyé,
Cil a de vos le Rois Laxché.

LAXA, Donatio, legatum. Charta Ray-
mundi Comitis S. Aegidii, apud Catel-
lum [et inter Instrument. tom. 2. Gall.
Christ. col. 280.]: *Qui impugnare pre-
sumperint donationes et Laxas quas illi
faciant, qui ad dominici Sepulchri libera-
tionem vadunt*. Alla Fulconis Comitis
Andegav. apud Sammarthanos tom. 4.
Gall. Christ. pag. 822: *Concessit etiam
omnes Laxas que Monachi S. Sergii fient
absque toto fevo Militum suorum*. [Alia
ann. circiter 924. apud Baluz. Hist. Tu-
tel. col. 823. inscribitur: *Laza Immonis
et liburgis quam fecerunt S. Martino*.]

LEXIA, Vox ejusdem notionis et ori-
ginis, nisi a *Lex*, vel *Legis*, Legatum,
etymon ducatur. Charta Jacobi Regis
Aragon. ann. 1272. qua Jacobo filio re-
gum Majoricanum concedit: *Voluntus
etiam quod donationes et Lexie quas
fecimus de Castris et aliis rebus, habeant
plenariam firmitatem*. Libertates con-
cessit Barcinonensibus a Petro Rege
Arag. ann. 1283: *Concedimus quod Vica-
rii et Bajuli possint facere compositiones,
gratias, et Lexias de juribus Curiarum,
sicut antiquitus fieri consuetum est*.

LESSA, Eodem perinde significatu, in
Monast. Angl. tom. 1. pag. 562: *Elemo-
synas quas mei homines faciunt de suis
decimis, atque Lessas de suis substantiis,
Deo et S. Nicolao concedo*. Charta ann.
1164. ex Tabulario S. Germani Praten-
sis: *Ea conditione tamen interposita,
quod beneficia parochianorum in infr-
mitate facta, et Ecclesie S. Georgii col-
lata, ubicunque sepulti fuerint, beneficia,*

inquam, que vulgari nomine *Lessa* nun-
cupantur, Monachis S. Germani et Eccl-
esie S. Joannis ex equo dividuntur. Deter-
minatum quoque est, quod *Lessa* servorum
S. Germani de Patrimonio facta nun-
quam nisi assensu Monachorum a Cano-
nicis recipiantur, etc. Charta alla ibi-
dem: *De dimissis, id est Lessis, habebunt
monachi medietatem unam, etc.*

LESSUM, item, in Charta Manassis
Episcopi Aurelianensis, ann. 1142: *Et
duas partes omnium Lessorum mobilitum
rerum*.

LESSA, Cowello et Anglis J.C. signifi-
cat locationem terrarum vel tenemen-
torum alicui factam. Vox, ni fallor,
ejusdem originis.

1. LAXATIO, Emissio e custodia,
Gallis *Elargissement*. Chartular. Turen-
nens. ann. 1884. apud Baluz. tom. 2. Hist.
Arvern. pag. 189: *Ipsium Johannem (furti
accusatum) licentiamus justitiam me-
dicante... post suam Laxationem, etc.*

LAXATIO RETIUM. Vide *Tragal*.
2. LAXATIO, Cessio, rei possessum
dimissio. Charta ann. 1068. ex Tabul.
Gellon.: *Facta est hac quiritio vel Laxa-
tio, etc.* Vide *Lazare* 2.

3. LAXATIO CARNIS, Tempus, quo
carnium esus laxatur seu lis vescendis
finem imponunt fideles, Carniprivium.
Charta Vital. ducis Venet. ann. 1094.
tom. 4. Cod. Ital. diplom. col. 1586:
*Dare nobis... debeatis pullos tres et dena-
rios tres per annum, unum scilicet ad
Nativitatem Dominicam cum denario suo,
alterum ad carnis Laxationem cum de-
nario suo, tertium vero in Pascha cum
denario suo*. Vide supra *Carnem Lazare*.

LAXATIVA, nude, Medicina, purgatio.
Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657:
Laxativa, medicina, Prov.

LAXATIVUS, Vox medica, Gall. *Laxa-
tif*. Qui movet alvum. Usi sunt Cael.
Aurel. lib. 2. Tard. cap. 8. et Apul. de
Herbis cap. 60.

LAXIATUS, Dimissus, interruptus.
Gesta Manfredi et Conradi Regum apud
Murator. tom. 8. col. 607: *Jamjam omnino
volens irruere denuo... Laxiatum frama-
bat et anxiebat aggreddi bellum*. Vide
Lazare 2.

* LAXIVIRE. [Lascivire: « Et quorum
Laxivientium mulierum similis est in-
tuitus, luxuriosi denotantur et invidi. »
(B. N. ms. lat. 18089, fol. 104.)]

1. LAYA, Silve portio cœdenda, si-
gnatis arboribus designata. Charta In-
gerrani dom. de Marign. pro fundat.
eccl. colleg. Escolari. ann. 1810: *Insuper
do predictis canonicis videlicet cultibus
xij. quadratas bosci... percipiendum
anno quolibet in foresta de Basqueville
juxta boscum arduum (leg. caduum) sive
Layam. Ubi versio Gallica habet, Dans
la forest de Basqueville au bois de coupe
ou ventes*. Charta Phil. V. ann. 1320. in
Reg. 59. Chartoph. reg. ch. 473: *Pro
hujusmodi capiendo usagio ad edifican-
dum et ardere certa et sufficiens assigna-
bitur Laya, ... extra quam Layam nichil
omnino pro edificando vel ardere recla-
mare poterunt*. Vide *Laia* et in *Leda* 8.

2. LAYA, Lamina. Gall. *Lame*. Stat.
Avelin. ann. 1486. cap. 124. ex Cod. reg.
4624: *Nulla persona... portare audeat...
aliquem cultellum... seu aliquem gla-
dium... majorem et longiorem uno pede
et dimidio, ... tam in manubrio quam in
ferro seu Laya, ac inter manubrium et
Layam*.

LAYCATUS. Vide *Laicatus* in *Laicus*.
LAYDA, Quævis præstatio, vel quod-
vis tributum, maxime quod pro merci-
bus penditur. Charta ann. 1318. inter

Instr. tom. 12. Gall. Christ. col. 405: *Perceptant dimidiam partem omnium obventionum communiter, quae praesertim Layda dicti fori et nundinarum eventent, vel comire possent in futurum. Vide in Leuda.*

† **LAYETA**, Capsa, Capsula, Gall. *Layette*. Inventarium Ecclesiae Noviom. ann. 1419: *Una parva Layetta, in qua sunt plures peciae argenteae omnes vel deauratae. Potissimum dicitur de capsulis archivorum, in quibus per ordinem distribuuntur et asservantur instrumenta MSS. haecque notione passim occurrit in Catalogis MSS. chartarum S. Bertini. Vox ducta a Layena, si credimus Borello, si Menagio a Capsula.*

• **LAYNERIUM**. Vide supra *Laignerium*.

• **LAYNAGIUM**, Jus ligna excindendi in nemoribus ad usum suum, pro quo certa praestatio domino exsolvebatur. Charta admort. Caroli V. ann. 1375. in Reg. 108. Chartoph. reg. ch. 274: *Laynagium, vulgare la Laynaga, de Wau-bento, valoris centum solidorum reddituum quolibet anno; quod quidem nemus ac Laynagium a nobis... tenentur, dare et assignare proponit. Vide Lignagium.*

• **LAYRANE**, Certa quantitas, sic dicta a vase hujus nominis, in quo res ipsa continetur: nisi vecturae nomen sit. Martyrol. eccl. SS. Steph. et Sebast. Narbon. *Remigia... quae dimisit ecclesiae S. Stephani j. Layranh vindemias pro suo anniversario de mallo de asperis Narb. de quo pater ejus dimisit eidem ecclesiae unam saumatam et mater sua j. Layranh.*

† **LAYRERIUS**. Vide *Larrerius*.

• **LAYRONERIA**, Spelunca latronum, Gall. *Repaire des voleurs*. Lit. remiss. ann. 1279. in Reg. 117. Chartoph. reg. ch. 87: *Ad caput castris Clarimonis accesserunt clamando et vociferando, apperatis, apperatis januas castris, ut possimus intrare, et tradatis nobis proditores infra Layroneriana reclusos Larronnaille vero pro vili multitudine, in Lit. remiss. ann. 1373. ex Reg. 106. ch. 120. Larronnaille, eodem intellectu, in aliis ann. 1384. ex Reg. 125. ch. 46: *Iceilli Thomas dui plusieurs grans injures et vilenies, en les appellans Larronnaille, etc.**

• **LAYSANE**, Immunditia, Gall. *Ordures*. Ordinat. ann. 1352. Inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 150. col. 2: *Item quod nulla persona sit ausa aliquas Laysanas jacere seu projicere juxta portalia.*

• **LAYSSA**, Lorum, habena, Gall. *Lesse*. Charta ann. 1361. in Reg. 108. Chartoph. reg. ch. 78: *Petrus Gosini de Caramanno... tenetur facere quoque anno pro amparantia unum morulum paruum cum sonnis argenteis et Laysis de circo pro quibusdam bonis sitis prope villam Montis-Galhardi, sine aliqua alia servitute. Vide Laza. Alia notione occurrit supra in voce *Laisa*.*

† **LAZANA NEMORIS**, Portio silvae longior, quam latior. Codex censualis MS. Humberti de Villaribus Domini Castellarii in pago Dumbensi ann. 1391: *Johannes Champagnon fuonerius et burgenis Castellarii tenet unam Lazanam nemoris sitam juxta nemus Petri de Montferandi domicelli.* [Vide an non idem sit quod supra *Laza* 1.]

• **LAZARI**, Leprosi, Gallis *Ladres*: sic dicti, quod eorum domus seu Ecclesia extra muros Hierosolymitanæ civitatis sita, sancto Lazaro dicata esset. De hac mentio fit in Monastico Anglie. tom. 2. pag. 377. et 399. Charta Ludov. Regis, ex Tabul. S. Cornelli Compendiensi:

De infirmis qui et leprosi, vulgo autem Lazari nominantur. Charta ann. 1146. in Miscellan. Labbel tom. 2. pag. 610: Concedo Lazari de Bello loco decimam molendini, etc. Statuta Hospitalis S. Juliani in Anglia: Lazari congregavit, ad eorumque sustentationem, etc. Laurentius Leodiensis in Episcopis Virdunensibus: Ut enim taceam quantos Lazari ceteris abhorrendos cum sua conjugis, officio Deo vere officioso, domi abluerit, cooperuerit, et fovit, etc. Adde idem Monasticum Anglican. pag. 376. et Thwrocium in Hist. Hungar. pag. 88. [Vide Murator. Antiq. Ital. med. ævi tom. 1. col. 907.] Leprosorum vero olim magnam habuisse curam Episcopus arguit Concilia Aurel. V. cap. 21. et Lugdun. III. cap. 6. Exstat S. Ilderonsi Toletani Carmen in Xenodochoium a parentibus suis conditum:

Lirus cum Stephano genitrix: sed avocatus illum Compellit Egnesius Præsul ad hospitium. Lazari hoc medicus habet sub mœnibus urbis. Quo via Completum caribus apta parent.

† **LAZARAZINA**, Annulus forte sic dictus a lapide Lazurio sive cæruleo. Testam. Olivarii de Pennart Aqu. Archiep. ann. 1481. inter Instrum. tom. 1. Gall. Car. pag. 70: *Baga auri nominata Lazarazina sistens in arca mea.*

† **LAZIA**, f. Idem quod *Leda* 8. Via lata. Memoriale Potestatum Regiens. ad ann. 1218. apud Murat. tom. 8. col. 1102: *Christiani... ordinaverunt qualiter poterat capi civitas (Damiatina) et dividerent totam gentem, et præceperunt custodire Lazias et carbonarias.*

• **LAZOLUS**, Laqueus, pedica, tendicula, Ital. *Laccio* et *Lacriolo*. Stat. Mantue lib. 1. cap. 115. ex Cod. reg. 4620: *Nullus de civitate Mantue et districtu capiat leporem vel lepores ad Lazolos vel ad laiolas.*

• **LAZULI**. [Formam pueri parvi ensem elevantis facies in hora veneris in lapide Lazuli.] (B. N. MS. Lat. 10272. p. 92.)

• **LAZUR**, LAZURIUS, LAZULUM, vulgo *Azur*: Constantino Africano lib. de Gradibus, et Arabibus *Lapis Lazuli*. Matth. Silvaticus: *Lapis Lazuli Latinis, Arabibus, Hager Altzenar sive Altzanar. Ubi Hager lapidem sonat. Alibi: Lazud, Arab. Azurinum, lapis Lazuli. Mox: Lazud, i. lapis Lazuri. Alibi autem sul Arabibus cæruleum sonare. Palladius de Architectura: *Colorum... medii, rubeus, viridis, cruceus, purpureus, prasinus, Lazur indicus. Frotharius Episcopus. Tull. Epist. 20: Peto ut nobis mittas ad decorandos parietes colores diversos... videlicet auri pigmentum, folium Indicum, minimum, Lazur atque prasinum. Chronicon Constantiense: Venetiarum namque Episcopus modicum plenum Graeci coloris, qui Lazurius dicitur, etc. Sericum Lazurium, apud Krantzium in Metrop. cap. 8. [Joh. Iperius in Chronico S. Bertini apud Marten. tom. 8. Anecd. col. 497: Hic arma detulit auri et Lazuri distincta pyraminibus in umbonis... scuto aureo junctis. Agitur de Liederico egregio Milite initio regni Caroli Mag. unde quæ hic dicuntur de insignibus ejus gentilitiis præ nimia antiquitate merito sunt suspecta: hujuscemodi enim virorum nobilitum et familiarum insignia ante annum 1000. non agnoscunt doctores critici.]**

• **LAZULUM**. Paulus Venetus lib. 1. cap. 34: *Suppeditat quoque moas alius in hac provincia Lazulum, de quo fit aurum optimum. Adde cap. 61. Anonymus de*

locis Hieros. cap. 14: *Kal è vabè Ives pà tpoùllay Ivas, sai (Laypas: qvira) pava lafèlpa. Lazulum Accomenae non semel commendat Octavianus de S. Gelais in Viridario honoris:*

D'aur d'acre grand herdes surdes.

Alibi:

Chevalz honest de volez de drap d'or. Surdes d'acier d'aur d'acre et polaire.

De Lazulo consule quæ habent Leonardus Fuchsius lib. 1. Paradoxor. medicin. cap. 12. Philander ad Vitruvium lib. 7. cap. 11. et Salmasius ad Solinum pag. 1168. Vide præterea Meursium in *Azofopov*, [et Glossar. med. Græcit. in eadem voce.]

• **LAZURIUM**. [Incaustum. DIFF.]

• **LAZZI**. Nithardus lib. 4. de Saxonibus: *Quæ gens omnis in tribus ordinibus divisa consistit. Sunt enim inter illos qui Edilingi, sunt qui Frilingi, sunt qui Lazzi illorum lingua dicuntur. Latina vero lingua hoc sunt, nobiles, ingenuiles, atque serviles. [Supra habetur *Lassi*. Eosdem esse quos alii, sublato medio sibilo, *Laios*, *Letas*, *Lidos* vel *Litos* appellant, haud male et notat Eccardus ad Pactum legis Salicæ tit. 11. § 4. Vide *Litus*.]*

• **LEA**, a Gallico *Lais*, Aper femina. Lit. Alfonsi comit. Pictav. ann. 1269. in Reg. 11. Chartoph. reg. fol. 40. r.: *Venari faciat et apros et Leas capi in majori quantitate quam poterit, usque ad ducentos vel circa, et eos bene faciat salari ad deferendum ultra mare. Charta ann. 1317. in Reg. 54. fol. 41. v.: Concessum est domino Johanni Saladin Dangleure, quod ipse in foresta de Otha singulis annis sex apros et octo Leas seu suos venari cum canibus... valeat.*

• **LEAFGABULUM**, [f. Reliquus census, Saxon. *Laf*, *Lafe*, Reliquum et *gafel*, Census, tributum, redditus.] Vetus Charta apud Somnerum in Tractatu de Gavelkynd pag. 27: *Et de 12 lib. 4. den. ob. de annuo reddito assis. Cum Leafgabulo ad terminum S. Marini, etc. Vide *Lyef-yald*.*

• **LEAGIUM**, Jus signandi arbores cædendas, vel quæ pro terminis notantur. Charta Rotroci Catalaun. episc. ann. 1196. ex Bibl. reg.: *Albricus filius Roberti militis de Belesma... dedit ecclesie B. Marie de Cheminon... quicquid habebat in foresta de Luirt, tam in nemore quam in plano, et in Leagio sive in alio jure.*

• Aliud vero est jus quod *Léage* dicitur et explicatur in Recognit. feud. dom. de Veteri-ponte pro castell. de Buri ann. 1366: *Item le Léage en la ripviere de la Cisse... lequel Léage est tel, que chascun motin nouvellement fait ou rediffé, jasoit ce que icellui motin autres fois ait esté; cil ou ceux qui faire ou rediffer le font, ne doivent et ne peuvent mettre le fust grantier esdit motin, ne en aucun, sans appeller nos gens et officiers.*

† **LEALDADIS**, Fidelitas, Hispan. *Lealtad*, Gall. *Loyalte*. Vide locum in *Filiare*.

• **LEALIS**, Qui domino feudali fidelitatis sacramento adstrictus est, idem qui *Liginis*. Libert. loci de Stagello ann. 1331. in Reg. 69. Chartoph. reg. ch. 174: *Bernardus et uxore ejus et infantes eorum et omnis posteritas ipsorum sint Leales et firmigantes ad S. Mariam Crassam et ad ejus monachos omni tempore sine engan.*

• **LEALS**, Mensura liquidorum species, apud Arvernos. Tabularium Brivatense ann. 1274: *Qui solvebat tibi occasione*

ejusdem vinee tres Leals vini annualim. Occurrit ibi non semel.

° **LEAMEN**. Vide supra *Leamen*.
LEANES. in vetustissimo Glossario Britannis dictas Moniales et Sanctimoniales auctor est Camdenus in Britan. [Vide *Land et Lanna*.]

† **LEAR**. f. Vervex vel aries. Gall. *Bellier*. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerman. fol. 41. v. col. 1. Solvit porcum 1. crassum. *Learem* 1. denar. XII. postea III. ova t. x. Et fol. 108. v. col. 2. Iterum ad III. annum non solvit ouculam, sed solvi *Learem* 1. de denar. IIII. et solvit omni anno de vino mod. II.

° Hinc *Leasse*, Pelis arietina vel vervecina, in Lat. remis. ann. 1580. ex Reg. 118. Chartoph. reg. ch. 238. *Yea-beau de Dampnemie...* et *Guillaume Huelt...* furent serviteurs en l'ostel de Pierre de Neelle escuyer, et là... prendrent un seurot de mabre fourré de gros ver à manches fourrées de Léasses.

† **LEARIUS**. Leonis filius, apud Papiam.

° **LEATONIUM**. Locus lege defensus et prohibitus, nisi forte legendum sit, ut paulo ante *Latranum*, in Charta Hug. comit. Emporit. ann. 1079. in Append. ad Marcam Hisp. col. 1170. Iterum dono *Domino Deo et predicto canobio et habitatoribus loci illius in ipsa nostra defensa, que dicitur in Latrono, in ipsa mare omni tempore, ut Caynovo dominicus et alii homines in eodem Leatorio piscari sibi faciant piscatumem.*

° **LEUDA**. Idem quod *Leuda*. Tributum, quod pro mercibus penditur. Libert. S. Rom. de Farno ann. 1322. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 477. *Emolumentum Leudarum et aliorum jurium occurrence per gentes regias levandum et exigendum, etc.* Vide in *Leudis*.

† **LEBANTARE**, ab Hispanico *Levandar*, apud venatores Excire, excitare feras, Gall. *Faire lever le gibier*. J. Moretus Antiq. Navarre pag. 324. ex Tabulario Pinnatensi: *Exivit una die cum suis varones et Lebantaverunt unum aper, et sequentes illum venerunt, etc.*

° **LEBEDIUM**, vel *Scapha*, *Vaisseau à vomir*. Sussaneus. Vas ad vomitum. Est *Lebitiv* Græcorum, *Parvus lebes*.

† **LEBES**. f. *Cacumen*, apex, Gall. *La pointe*. Guill. Armoricus de Gestis Philipp. Aug. apud Duchesium tom. 5. pag. 92. *Frequenterque tenuit in illis diebus, adeo ut in crastino Natiuitatis B. Marie fulmen desursum veniens in campanariam turrim B. Dionysii, que miræ erat altitudinis, gallum auratum cum Lebes deaurato prostraverit de turris summitate in terram.* [° Mallem de globulo, vulgo *Pomme*, intelligere, ad lebetem quippe seu ollam proprius accedit.]

† **LEBETA**, *Olla, fem. gen. Lebetinæ*, *Popinæ*. Papias MS. Editus habet *Lebetinæ*; Glossar. Sangerman. MS. num. 501. *Lebetinæ*.

2. **LEBETA**, *LEBETES*. Vide *Levitonarum*.

* **LEBETARIUS**. [Lebetum fabricator. DIEF.]

† **LEBETIÆ**, *Lecania, scaphæ, pelvas*, apud Laurentium in *Amalthea*.

† **LEBETINÆ**, *LEBITINÆ*. Vide *Lebeta* 1.

† **LEBITO**, etc. Vide *Levitonarum*.

† **LECA**. Præceptum Ludovici Transmarini ann. 888. Marca Hispan. col. 850. *Qui pergit per ipso riulo usque in rivolo, qui descendit de ipsa Lecus et injungit in torrentes. Forte nomen proprium.* [° Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7637. *Leca*, Prov. *muscipula, decipula*.]

° 2. **LECA**, *LECACITAS*, *La giotonia, e lecardia*, in Glossar. Lat. Ital. Ms. Vide *Lecator*.

* 3. **LECA**. [° Et in tres mansos Mirapochi Paillareno *Lecam* cedo ad sanctam Fidem.] (Cartular. Conchar. Ruthen. p. 305. an. 948.)

LECCATOR, *LECCATOR*, Catillo, scurra, Gallis (olim) *Lichard*, Belgice *zen lecker* oft *leket* Gloss. Isidori. *Lecator, gulosus*. [Alibi, *Leno, Lecator, mediator*.] Ugitio: *Scurra, Lecator, vaniloquus*. Brito in Synon.

Est epulo, scurra, Leccator vel parvulus.

Idem in Vocabulariis: *Ganeus dicitur Lecator. Ganea, Lecatrix, meretrix*. Alibi: *Monile ornamentum est pectoris, a munio dictum, quasi munile, quod munuit pectus mulieris, ne Leccatores possint immittere manum in pectus ejus*. Breviloq. *Ambroses, dicuntur homines devorantes et Leccatores*. Ugitio: *Ardelio, qui ardens est in Leccacitate, Ganeus qui moratur in tabernis, ubi fit Leccacitas. Item ganea, Leccacitas*. Idem Ugitio et Jo. de Janua: *Lecca est proprietas tingendi: inde Leccacitas et Lecator et Lecatrix: nam talium est tingere*. [Gloss. Lat. Gall. Sangerm. *Lecra, Leccacitas, Lecheria; Lecator, Lecheur; Lecatrix, Lecherresse*. Alibi ut et aliud] Gloss. Lat. Gall. *Ambro, nis, Lecheur*. Vocis origo Græca. *Lectio*. Gr. MS. Reg. Cod. 2062. *Λακτία, τὸ ἀνάξιο, ἀναξίτηται γὰρ αὐτὰ καὶ τὰ πλάτῃ, κῆρυκα*. Chron. Medardi Suesion. ann. 1225. *Quidam rusticus Lecator: finxit se esse Comitem Flandriæ Baldinum*. Charta Philippi Aug. Regis Fr. ann. 1209. pro Communia Ambianensi: *Qui pugno aut palma aliquem de Communia praterquam consuetudinarium, vel perturbatorem, vel Lecatorem percusserit, etc.* Eadem Gallis verbis concepta in Homagio Episcopi Amb. pro Regalib. ann. 1. 62. in Camera Comput. Paris. *Qui fert de paing ou de paume aucun qui est de commune, se n'est glouton ou Lecheur, etc.* Casarius Heisterbac. lib. 4. cap. 6. *Quidam Monachus, ante conversionem Lecator opere, vino et tesseri deditus*. Adde *Ordereum Vital.* 1. 12. pag. 85. Rigordum in Philipp. Aug. ann. 1185. Guibertum lib. 3. de Vita sua cap. 5. 15. Albertum Stadensem pag. 184. Concl. Herbipolense ann. 1287. cap. 84. Vitam S. Willelmi Abbat. Roschild. n. 34. etc.] Si aliquis *Licator* vel *meretrix*, in Libertatibus Merrensi ann. 1164. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 16. Phil. *Monskes* MS. de Poetis Provincialibus verba faciens:

Quar quant li buens Rois Karlemaigne
 Ot toute mise à son demaine
 Provenç, qui mult iert plentive
 De vins, de bois, d'aigne, de rive.
 As leccours, as menestours,
 Qui sont aques luxurieux,
 La donna toute et departi

Le Caton en Roman MS.

N'ailes pas à Leccours,
 Mais toujours avec les meillours.

Le Roman de Garin MS.

Par Lecheor est prudone engignis,
 Et riches Princes irais par loengier

[Anonymus e Bibliotheca Constantiniana.]

En son lit mist le Lecheor,
 Puis ovri luis à son seigneur.]

Hinc *Lecacitas*, pro scurrilitas apud Balbum in Catholico. Ugitio: *Lecacitas vel Leccitudo, officium Lenonis*. [Gloss. Isid. *Lenocinium, Lecacitas*] *Ordericus Vitalis* 1. 9. pag. 752. *Incontinentes de*

Lecacitate sua redarguebantur. [Chron. S. Trudonis tom. 7. Spicil. Acher.: *Le-thargicumque cerebrum ejus fastido adulationis suæ oleo impinguantis interius Lecatrix suæ sic cum eo satisfaciebant.*] *Lecharie*, apud Willelm. Guart in sancto Ludovico:

Cil sains Rois se relargissoit
 A autres gies que Lecherie.

[Le Roman de la Rose MS.]

A regarder forces me pris
 Les cors, les fapons, et lancheries,
 Les semblances et les maneres
 Des gens qui lecc karoloient.]

[° Ubi legendum *lex chieres*.]

° Et nostris *Lecherie*, pro *Bouffonnerie*. Vita S. Ludov. edit. reg. pag. 370. *Onques en sa vie ne li oy dire parole de Lecherie, ni oiseuse*. Sed et pro Voluptas, luxuria, interdum usurpatur. Lib. de Just. et Plac. ibid. in Glossar.: *Cil fat pechie de char, qui tient franche fame par cause de Lecherie, et ne mie de mariage.*

° **LECCANTER**. More *leccatorum*, scurriliter. Chart. ann. 1371. in Guden. Cod. Diplom. tom. 8. pag. 503. *Turpiter et Leccanter vivendo, nec studio vacare velint.*

° **LECCADA**. Certum onus vel pondus, idem quod *Lasta* 2. Vide in hac voce. Charta ann. 1226. Inter Probat. tom. 8. Hist. Occit. col. 204. *Ego Bermundus dominus Uctie et Armoricarum dono duas Leccadas de anguillis in aquis de Iscia*. Vide mox *Lecha*.

† **LECEBRA**, *Illecebra*, a *Lacere*, quod usurparunt quidam inter antiquos. Gloss. MS. Sangerman. n. 501. *Lecebra, Seductio vel occulta blandicio.*

LECH. Forlus Edwardi et Guthurni Regum, apud Spelmannum: *Habeant se omnes in Flokesmoth, et in Shiremoth, et in Hundred, et in Wapentac, et in Trething, et in Lech, secundum consuetudinem patriarum et provinciarum*. Ubi *Lech*, idem quod *Lath*, quod vide in *lastum et Leda* 3.

° **LECHAN**, Piscis species. Tract. Ms. de Pisc. cap. 104. ex Cod. reg. 6888. C. *Lyra, a nostris growau vel grongnant, quod grunnat mare suis, a Liguribus organo, ob sonum quem edit, a Gallis rouget, a Germanis inferioribus Lechan, quasi gallus murinus.*

° **LECHITUS**, pro *Lerythus*. Glossæ ad Doct. Alex. de Villa-Dei: *Lechitus, vas olei ad lominanda.*

† **LECHUGUILLA**, Hisp. Parva lactuca; unde pro quodam ornatu vestis parvæ lactucæ formam utcumque referente usurpatur in Concilio Lima ann. 1582. *Renoveantur vero a clericali usu nova quedam inventa indumentorum, aut ornatus, que milites, non Clericos decant; qualia sunt que patrio more vocare solent Lechugullas, potaynas, punctas, etc.* [° *Academ. Hispan. in Diction. Collare plicatum in lactucæ formam.*]

* **LECITUS** [Lecythus = *Lecitus*, una *caissiaus*, s. Lex. lat. Gal. Bibl. Ebroic. n. 33. nll. 5.]

* **LECIVA** [Lessive DIEF.]

° **LECLIA**. f. Pondus vel mensura, idem quod *Lasta* 2. quomodo etiam forte legendum est. Vide in hac voce. Charta ann. 1172. ex Chartul. archiep. Bituric. fol. 119. v. *Sciant omnes quod cum controversia esset inter nos et Rabellum militem, scilicet de justitia omnium hominum, de furno, de Leclis panis, vini et carnisum et vivorum animalium, etc.* Vide supra *Leccada*.

† **LECNA**, Planta palustris, Gall. *Ne-*

nuphar. Charta ann. 1436. apud Ludewig. tom. 1. pag. 307. *Dinastie de Auguider*, qui originem suam ex Kauniciis traxerit, quibus in suis insignis duas nymphas albas, vulgo *Leonas*, s. radices prodeuntes gerunt.

LECTARIUM. Apparatus et instrumentum lecti. [90] Guerdard in glossar. Irminon. id quod *Lectisternium*, scilicet Instragulum, thorale. Gall. *Courtepointe*. Formula Andegav. 1. Cudo tibi bracie valente solidus tantus, tonencas tantus, *Lectario* ad lecto vestito valento solidus tantus, etc. Regula S. Fructuosi cap. 4. *Quicquid in vestimentis, calcamentis, vel Lectariis Monachorum vestitum fuerit, pauperibus erogetur*. Cap. 10. de Hospitiis: *Lectaria, Lucterna, et stramina molliia exhibenda*. [Testamentum Ermentrudis apud Mabill. de Liturg. Gall. pag. 463. *Lectaria* ad lecto uno qui melior fuerit.] Adalardus in Statutis antiq. Corbelensib. lib. 1. cap. 3. *Collum aut Lectarium, sive sagum in tertio anno accipiant*. Capitulare de Villis cap. 4. *Ut unaquaque villa intra cameram Lectaria, culcitas, plumatias, habeat*. Vita S. Benedicti Anian. Abb. cap. 3. *Ut impigrum depellerent frigus, Lectaria utebantur*. Vita S. Paterni Episc. Atrincens. cap. 9. *Lectulum nunquam habeat, Lectaria nequens*. Tradit. Fuldens. lib. 2. cap. 88. *Omnia vero alia que remaneant, ita dividuntur, ut predicti, id est, Lectaria, sive villosi sive nauteria, sive canifelli, sive cujuscumque sint vestimenta, linea vel lana*.

LECTARIA, feminino genere. Formula veteres Bignonii cap. 37. *Tantus Lectarius condignas ad lectos*. Perperam *lectarios* apud Lindenbrog. form. 77. pro *lectarios*: *Lectarios condignos ac lectos tantos*. [90] Charta fundat. abbat. Aquilar. ann. 832. inter Probat. tom. 1. Annal. Præmonst. col. 104. *Duodecim lectos cum sua Lectaria, etc.* Vide *Lectarium*.

LECTERIA. Testam. Sanchi I. Reg. Portug. tom. 4. Monarch. Lusit. pag. 20. *Ut post mortem ineam habeat totam meam Lecteram et meas annulos et sortitias, etc.* [90] *Meum Lectum cum tota sua Lucteria*. In Testam. Urrace Fernandez ann. 1251. apud S. Rosa de Viterbo Eluc. dant. tom. 2. pag. 91. in hac voce.]

LECTEROLA, diminut. Vita S. Walarii tom. 1. April. pag. 22. *Cujus lectus ex virgine contextus vili satis Lecterola tegebatur*.

LECTARIUS, Lectorum artifex, confector, *λεκταριος*, in Gloss. Græc. Lat. Vide *Lectarium*.

* **LECTEGA** [Lecti stragulum DIF.]

* **LECTER** [Lecti, avis. DIF.]

* **LECTERIA**, f. Lectica, species vehiculi. Gall. *Liture*. Computus ann. 1333. *Item pro una Lecteria facta pro domina Dalphina, taren. XVIII.*

2. **LECTERIA**, Stramentum pecuarium ex feno et paleis, quod vice lecti est, unde vox *Liture* nostris, *Littiera* Italis. Charta fundat. Monasterii Orbisterri ann. 1097. [Apud Stephanot. tom. 4. Antiq. Pictav. MSS. pag. 632.] *Propria, animalia, et Lecterias ad opus eorum dem animalium per totam forestam meam*.

LITERA, Eadem notione. Monasterium Anglican. tom. 2. pag. 32. *Pro us dicti Canonici reddunt per annum... duo cordia duorum Canoncorum et 5000. turbarum ad comburendum, et tres carbatas Literæ*. Fleta lib. 2. cap. 20. *Clerici Marescalci est amere firmum, arenam, Literam, et ferramenta, etc.* Adde cap. 14. § 4. cap. 74. § 3.

LITERIA. Charta fundat. Prioratus Montis-Guidonis a Juhello D. Meduane ann. 1098. *Eorumdem hominum animalia quocumque nomine cessantur, exceptis capris, possunt nutriri et pasci in eadem foresta, et (habebunt) Literiam que dicitur hominibus necessaria fuerit*. [90] *Lecteria* legit Menagius Provincialibus *Lichero*, eadem acceptione.]

3. **LECTERIA**, Lecti fulcrum, fulcimentum. Ital. *Lettiera*. Stat. Astæ colat. 17. cap. 84. pag. 82. *Item providerunt quod potestas civitatis Astensis, ejus iudices et milites non debeat fieri facere... in domo habitacionis ipsius potestatis nec Lecteria, nec banchas, nec aliquid aliud opus lignaminis, expensis communis Astensis*. Vide mox *Lectica* 3.

* **LECTERITUM**. Vide infra *Lectritum*.

* **LECTRUCHIUM** (f) [Lectulus: * Præ uno *Lectruchio* de reposito pro persona prefati SS. D. N. pape et pro portitura dictarum rerum usque palatium] (Mandam. Cam. apost. f. 36, an. 1460-62.)

1. **LECTICA**, Lectus. Guffonis Disciplina Farsensis cap. 22. *Mox ut sonuerit custos Ecclesie signum, surgant omnes e Lecticis, et provideant indigeris suis, et conveniant*.

2. **LECTICA**, Feretrum, quo defuncti cadaver effertur: in lecticis enim ac lecticis est elata honestiorum cadavera pluribus docuit Jo. Kirchmannus lib. 2. de Funerib. Roman. cap. 9. S. Hilarius Arelat. in Vita S. Honorati pag. 32. 1. *Et ita. Pro viagio munere habitum est, Lecticæ manum admovisse*. Fortunatus in Vita S. Medardi cap. 17. *Deinde Pentecostem primi nobiliumque secundi, beati faneris Lecticam per gaudia mixta pudori sustulerunt*. Hariulfus lib. 4. Chronici Centulensis cap. 82. *In eodem quo passaverat sarcophago invenit Lecticam ligneam coriata domini Nithardi filii ejus, Abbas et Comitum corpus continentem sale perfusum*.

Maxime vero ita appellabant Sanctorum feretra que in Ecclesiis colenda exponantur. Helgaudus in Roberto Rege Franc. *Lecticam ipsius S. Aniani a fronte auro bono et optimo, et lapidibus pretiosis... preoccupavit Hariulfus* lib. 3. cap. 21. *Fecerat Araulfus Comes beatissimis Confessoribus Lecticas argenteas, ubi cum honore corpora eorum sancta condiderat*. Sugerius in Ludovico VI. pag. 343. *Sacras enim venerabiles sacratissimarum corporum Lecticas argenteas, que altari principali superpositæ, etc.* Adde eundem de Consecratione Ecclesie S. Dionysii, Librum Miracul. S. Mauri Abb. cap. 19. etc.

3. **LECTICA**, ut supra *Lecteria* 3. Stat. colleg. Fivens. Tolos. ann. 1457. ex Cod. (pag. 423. fol. 210. v. *Cum caneras ipsius collegii rotas, Lecticis et scamnis studentibus in necessariis fulciri fecerimus, volumus ut lectum condecens et garnitum sibi quisque portet*. Vide infra *Lectica*. Potest tamen et Pulpitum intelligi, atque tunc lex *Lecticum*.

4. **LECTICA**, *Lecton*, in Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7882.

* **LECTICALIA**, Lecti apparatus. Stat. S. Viet. Paris. MSS. cap. 5. part. 1. *Vestimenta ejus (abbatis) calcamenta et Lecticalia nec colore, nec pretio, nec forma ab habitu cæterorum differre debent*. Vide *Lectisternium*.

LECTICALIS, qui lectulos facit, in Gloss. Isid. [et in Glossario Sangerman. MS. n. 591.]

LECTICARIA, Prædium, ad quod lectica pervenitur. Anastasius Bibl. in S. Had. pag. 111. *Monasterium B. Lauren-*

ti... simulque et Lecticariam que vocatur Appria.

LECTICARI, Qui mortuos in lecticis efferebant, de quibus Novella Justiniani 43. Vide Vitam S. Alexandri Accometi Abb. cap. 6. n. 41.

* **LECTICARIUS**, Lectorum opifex. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7884. *Lecticarius, faiseur de lits*. Vide *Lecticalis*.

1. **LECTICIUS** Porcus, Lactens, Gall. *Cochon de lait*, in Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 46. Legendum *Lacticius*.

LECTICOCESSIUM, in Notis Tyronis pag. 158. ubi forte leg. *Lecticolectum*, *λεκτικον ποσειον*, quod *lectam* nudè dicitur quidam volunt in Glossis Isidori: *Basterna, lecta manualis*: vel certe *Lecticapsum*, est enim, *capsum*, vel *capsum* eidem Isidoro lib. 20. *carruca undique contexta*, ita ut *Lecticoapsum* medium tenuerit inter lecticam et capsum.

LECTICULE, inquit Durandus lib. 5. Ration. cap. 2. n. 60. a quibusdam dicte diurnæ lectiones in officis Ecclesiasticis quod breves sint, a pluribus vero Capitula, eo quod ut plurimum de Capitibus Epistolarum illorum dierum, quibus dicuntur, sumuntur. Hæc siquidem post psalmos et antiphonas in singulis Horis dicuntur, prout statutum est in Concil. Agathensi.

* **LECTIDICLADUM**. [Latum atrium. DIF.]

* **LECTIFLORUM**, Collectio florum seu rerum præcipuarum et selectarum. *Chronica, que dicitur Lectiflorum, quam composuit Gaschapius Cremonensis*, in Opusculo Guavalei Fiaminei apud Murator. tom. 12. col. 1008.

LECTILE, *Juncum*, in Glossis Lat. MSS. Reg.

* **LECTIMINGA** [Herba, corona monachi. DIF.]

1. **LECTIO**, Charta Henrici Regis Angl. tom. 4. Hist. Harcur. pag. 1411. *Sicut teneo cum mardo et morte hominis, et plaga nicham, et sanguine et duello et Lectioe et aqua et rapo, et cum omnibus aliis regis libertatibus*. Habetur *Lectio* tom. 3. pag. 183. sed utrobique legendum *Lectioe*. Vide *Lectioe*.

2. **LECTIO** pro Scriptura Sacra Vita metr. S. Geri. Autiss. tom. 7. Jul. pag. 288. col. 2.

3. *Mixtaque apostolicis vernacula verba loquellis, Conciis sermonem testatur Lectio castus*.

2. **LECTIO**, Scriptum quodvis. Auda cbi constit. in Append. ad tom. 3. Annal. Bened. pag. 675. col. 1. *Placuit nobis et dignum duximus inserere Lectiois qualiter, etc.* Vide infra *Lectum*.

1. **LECTIONARIUS**, *LECTIONARIUM*, Liber continens lectiones Ecclesiasticas, quem a S. Hieronymo compositam scribunt Honorius August. l. 1. Gemine animæ cap. 88. et Berno Augiensis l. de Missa cap. 1. [S. Bonifacius Mogunt. Ep. 85. ad Eberthum Eboracensem. *Flagitamus, ut... destinare curetis, id est de tractatibus quos spiritalis Presbyter et investigator sanctarum Scripturarum Beda reserando composuit... maxime super Lectionarium anniversarium et Proverbia Salomonis*.] Maxime vero ita appellatur liber continens lectiones ex Epist. S. Pauli, que ad missam leguntur. Anastasius in Benedicto III. PP. *Tertium scilicet voluminis, in quo constant verba prædicationis, Pauli videlicet Apostoli, et aliorum Apostolorum Epistole, atque Prophetarum ordinabiliter constituta lectiones, que a Subdiaconi-*

bus leguntur per cunctas Ecclesiarum stationes, more solito, sursum in ambens, etc. Flodoard. 1. 3. Hist. Rem. cap. 5: *Librum quoque Sacramentorum, sed et Lectionarium quos scribere fecit, ebore argenteoque decoravit.* Et cap. 9: *Sed et Lectionarium ad Missas librum pari decore venustatum ibidem contulit.* Rathbertus de Casib. S. Galli cap. 9: *Lectionarium ad Basilicam sine Evangelio.* Cap. 10: *Lectionarium elephantino et auro paratum Adde Capit. Caroli M. 1. 1. c. 109. [100 108.]* [Acta Murensis Monast. apud Eccardum in Orig. Habsburgico-Austriac. p. 207. Baluzium in Notis ad Capitul. tom. 2. col. 1155. et 1156.] Vide Comes I. Exstat Constitutio Caroli M. de Emendatione librorum et officiorum Ecclesiasticorum, qua Lectionarium de novo sciendi Paulo Discono Aquilensis curam se demandasse scribit, quia ad nocturnale officium compilatas quorundam casu labore, licet recto intuitu, minus tamen idoneo, reperisset lectiones, quae et sine auctorum suorum vocabulis essent positae, et infinitis villorum anfractibus scaterent, etc. [100 Vide Glossar. med. Graecit. voce 'Avaywōv, col. 66.]

2. **LECTIONARIUS**, qui crebro legit. Alexander Iatrosophista MS. lib. 1. Pasisionum: *Ego quidem vidi quendam Lectionarium incurrisse hanc passionem, scilicet epilepsiam.*

1. **LECTIONES**, Excerpta ex SS. Patribus, quae in singulis horis tam nocturnis, quam diurnis dicuntur, ita vero appellantur, quia non cantantur, ut Psalmus vel Hymnus, sed leguntur tantum illic enim modulatio, hic sola pronuntiatio fuerit. Ita Durandus lib. 5. Ration. cap. 2. n. 43. Harum usus in Ecclesia antiquissimus, in obitio praesertim nocturno, ut liquet ex Cassiano lib. 2. de Cenob. Instit. cap. 6 et aliis quos laudat Gazeus ad hunc Scriptorem Sigebertus ann. 807: *Carolus Imperator per manum Pauli Diaconi sui decerpens optima quaeque de scriptis Catholicorum Patrum, Lectiones unicuique festivitatis convenientes, per circulum anni in Ecclesia legendas compilari fecit.* Agobardus de Correctione Antiphonarii cap. 29: *Habet et (Ecclesia) librum Lectionum ex divinis libri congrua ratione collectum.* Vide Lectionarius.

2. **LECTIONES**, Auctoritates, allegationes, testimonia Jurisconsultorum legum quae adducuntur ad confirmandam aliquam sententiam. Vide Jacob. Gothofredum ad leg. 9. Cod. Th. de Infirm. his quae sub tyr.

1. **LECTIS**, *Fila fratris*, apud Papiam, pro Neptis. Vide Leptis.

2. **LECTISTERIUM**, Perperam pro Lectisterium, in Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7682: *Lectisterium, drap en lit.*

LECTISTERNIUM, Lecti apparatus et Instrumentum, vel lectus ipse. Gloss. Aethi. *Lectisterium, bed-reat, i. vestis lecti.* Papias: *Pulvinus, privati hominis cervicalis: pulvinus vero principum: vel Lectisterium, quod sterneretur in templis.* Jo. de Janua: *Lectisterium, lectus stratus et preparatus, vel locus in quo lectuli sternuntur, i. praeparantur, vel locus in quo homines sedere vel jacere consueverunt.* Vita S. Geronimi Abbat. cap. 4: *Consilium inter se acceperunt, ut cultillum sub Lectisterio ponerent.* Vita S. Winwaloei Abbat. n. 15: *Pro laneo aut lino indumento, capris usus est pellibus: pro plumis, aut Lectisteriis, arboris utebantur corticibus.* Vita S. Gilberti de Sempringham

pag. 682: *Lectisterio laneo mediante sic super stramenta residebat.* [Charta Odonis Abb. San-Dionys. ann. 1231. e MS. B. Marini de Argentollo: *Prior... fratribus suis in vestibus laneis et lineis, capitiis, botis, pellicis et in Lectisteriis regulariter provideat.*] *Lectisteria caprina*, in Ep. 9. S. Bonifacii Arch. Moguntini. *Lectisteria et acu tapetia confecta*, in Miscella ann. 17. Heraclii, ubi Theophanes *ἡρακλίου καὶ τακτικῆς*. Sed legendum *ἡρακλίου καὶ τακτικῆς* confecta lectisteria. Ita usurpant S. Benedictus in Regula cap. 29. Gregorius M. lib. 6. Epist. 23. lib. 11. Ep. 20. lib. 12. Ep. 18. Beda in Vita S. Guthberti n. 57. Florentius Wigorn. pag. 631. Vita S. Findani Confess. cap. 4. apud Goldastum, Ekeardus jun. de Casib. S. Galli cap. 5. [Guido in Disciplina Farfensi cap. 45. Albertinus Mussatus, apud Murator. tom. 10. col. 649.] etc. Adde Probat. Hist. Luxemburg. Duchesni pag. 85. De veterum lectisteriis agunt Savaro ad Sidon. lib. 4. Ep. 15. Menard. ad Concord. regul. D'Orleans, ad 15. Annal. Taciti, et alii. Vide Lectarium.

3. **LECTISTERTIUM**, Stramentum pecuarium ex feno et paleis, Gall. *Litiere*. Hug. Metelli canon. epist. 8. tom. 2. Monum. sacr. antiq. pag. 339: *Moleste itaque fari praesepium mulae perdidisse solatium: abundat siquidem pabulo plurimoque Lectistertio.* Vide Lactaria 2.

LECTISTITIUM, *Statio lecti*, in Gloss. Isid. [Graevius emendat: *Lectisterium, Statio lecti.*]

1. **LECTITARE TERRAM**, Terram pro lecto habere, humi jacere. Matt. Massius in Vita S. Gerii. tom. 6. Mail pag. 160: *Gerius nimis oppressus et gravatus infirmitate... terram Lectitavit, a qua surgere non potens, etc.*

2. **LECTIVAGIUM**, Lactis venditio, ut videtur. Charta ann. 1346. ex Cod. reg. 8887. 4. fol. 27. r. *Impositiones aliquas in dicta villa (Liburnis) super certis causis (major et jurati) imposuerunt, videlicet super venditione vinorum, salis, rumagio, Lectivagio, mensuris bladii, etc.*

3. **LECTIUM**, Analogium super quo legitur, in Amalthea. Lege et vide Lecturum.

1. **LECTOR**, Secundus gradus Ordinis Ecclesiastici. Marcellinus Comes de Joanne Chrysostomo: *Joannes Antiochie natus, ibique a Metelio ejusdem civitatis Episcopo, eodemque Confessore, Lector Ecclesiae ordinatus, per singulos officii Gradus ascendit. Lectorum munus erat Lectiones pronuntiare, et ea quae Prophetae vaticinabantur, populis predicare, ut est apud Isidorum juniorem in Epist. ad Luitfredum: praeterea Lectiones desumptas ex Evangelis et Epistolis S. Pauli, ut colligitur ex S. Cypriano Ep. 33. et 34. et Concilio Toletano I. can. 2. et 4. Gregor. Turon. lib. 2. de Mirac. cap. 16. de Miracul. S. Martini cap. 49. etc. Acta Passionis SS. Martyrum Cibalitanorum n. 2: *Præses dixit: Quod officium geris? Pullio respondit: Primicerius Lectorum. Probus Præses dixit: Quorum Lectorum? Pullio respondit: Qui eloquentiam divinam populis legere consueverunt.* [100 Ἀρχιδιακόνος, in Concil. Antioch. et Calched. act. 14. Vide Glossar. med. Graecit. col. 66.] Non tamen Evangelium et Epistolam in ipsa sacrae Missae Liturgia legebant, quod velle videntur viri docti. Similia porro de Lectorum officio produnt S. Eulogius in documento Martyrii, Isidorus lib. 2. de Eccl. offic. cap. 11. lib. 7. Orig. cap. 12. Alcuinus lib. de Offic. divin.*

cap. de Eccles. ord. et ap. de Tonsura Cleric. Amalarius lib. 2. de Eccl. offic. cap. 8. Rabanus lib. 2. de Institut. Cleric. cap. 11. Ivo Carnot. Serm. 2. de Excellent. sacror. ord. Honorius Augustod. lib. 1. cap. 178. Steph. Eduensis Episc. lib. de Sacram. cap. 2. Baron. ann. 253. n. 93. Menardus ad lib. Sacram. etc.

Iis etiam incumbere sacrorum Codicum servandorum cura, ut indicant Acta Purgationis Cæciliani et Felicii apud S. Augustinum.

Olim et Cypriani aëvo, ut habetur in citatis illius Epistolis, et nonnullis aliis, solis provecctæ ætatis hominibus, meritis et doctrina insignibus Lectoris munus demandabatur. At postmodum, cum e primis is esset Ordinis Ecclesiastici gradibus, ad illud admitti impubes, et infantuli, ut colligitur ex his quae habentur in Concilio Carthag. III. can. 4. Valensi II. can. 1. Wormaciensi ann. 888. can. 68. ex Ferrando Diac. cap. 129. Victore Ulicensi lib. 4. Histor. Vandal. Paulino lib. 4. de Vita S. Felicii, Sidon. lib. 4. Ep. 25. Ennodio in Vita S. Epiphani Episc. Ticin. [Siricio PP. Epist. ad Himerium cap. 9. Zosimo Epist. ad Hesychium cap. 3. S. Augustino Epist. 208. ad Celestinum PP. n. 3. Hibern. Canon. lib. 1. cap. 9. tom. 9. Spicil. Acher. ac pro Oriente ex Cyrillo in Vita Euthymii tom. 1. Analect. Graec. etc. At suo tempore vetuit Justinianus Novella 123. ne Lectores ante annum duodevigesimum ordinarentur.]

Ordinantur autem Lectores ab Episcopo per traditionem sacri Codicis, ut est in Ordine Romano, et in libro Sacramentor. Gregorii: quae quidem ceremoniam in ejusmodi ordinationibus, quae etiamnum servantur, desumptae sunt et Concilio Carthag. IV. can. 8. Praes alias in Lectoris ordinatione olim recitari solitas habet D. Clemens lib. 8. Constit. cap. 28.

Lectorum seu Ἀναγνώστην mentio fit in Canonibus Apostolor. can. 43. in Epist. S. Ignatii ad Antioch. in Ep. Cornelii PP. apud Euseb. lib. 6. Hist. Eccl. cap. 35. An vero ii diversi fuerint a Psalmistis seu Cantoribus, vide Menardum ad librum Sacrament. pag. 62. 63.

In septima Synodo data facultas Abbatibus Lectores faciendi in proprio Monasterio. Vide Doubletum pag. 589. Alta de Lectoribus suggerunt Concilia Calchedon. can. 14. Braccatense I. can. 11. Hipponense cap. 2. Vasense I. cap. 1. Nicenum II. cap. 14. etc.

2. **LECTOR**, Cancellarius, Scriba, Notarius. Charta 69. apud Goldastum: *Ruodo laicus Lector scripsi. Clericus et Lector, in Charta 77. Charta Theodetrudis sæc. VII. apud Doubletum pag. 639: Ego Recomarus Lector rogante et praesente supradicta Theodetrude hanc donationem scripsi.* Sic sæc. VIII. Sicbrannus Lector et Dodo Lector, in Monasterio S. Benigni Divion. apud Perardum in Burgund. pag. 10.

3. **LECTOR**, Praeceptor, in Monasteriis. Ethelwulfus de Abbatibus Lindisfarnensibus sæc. 4. Benedict. part. 2. pag. 320:

Sederet in scamno Doctor Lectorque beatus Higlic, indutus nimium qui vestibus albis, etc.

Eadem notione in Epistola Alcuini inter Hibernicas 18. *Colcu Lector* appellatur, et *Presbyter et Lector* a Symeone Dunelm. de Gestis Reg. Angl. ad ann. 794. Hodieque apud Monachos plerisque viget Lectoris nomen ad Professo-

rem Philosophiae ac Theologiae significandum. Vide *Lectura et Lector*.

4. **LECTOR** in Ecclesiis Cathedralibus, cujus dignitas *Lectoria* nuncupatur in Historia Episcoporum Autisiodori cap. 69. In majori, scilicet Cathedrali, Ecclesia, praeter alia quae ibi provide fecit, vel liberaliter contulit, *Lectoriam et Succentoriam*, per quas totum in legendo, cantando, servitium dispensatur, redituibus ampliavit. Charta anni 1213. in Tabul. Episc. Autiss. Hugo Autisiodorensis Archidiaconus omnibus P. L. I. Sal. Noverint universi, etc. Quod cum ad officium dignitatis Archidiaconalis spectaret Ecclesia nostrae providere *Lectorem*, qui totum legendi officium ordinaret, nec inveniretur propter reddituum paucitatem, qui onus vellet subire *Lectoris* quoniam laborem stipendia non sequebantur condigna; unde Ecclesiae servitium non modicum turbabatur, etc.

¶ **Lector** laudatus in locis, saltem in priori, dicitur is, qui legenda in choro disponebat, at secus aliis in Cathedralibus. *Lector* enim dicebatur Theologus Professor, quem vulgo *Theologal* appellamus: id patet ex Bulla Innocentii PP. ann. 1358. tom. 2. Hist. Eccl. Meld. pag. 229. ubi *Lectoris* officia sic describuntur: Qui *Lector* ipsius Ecclesiae nuncupatur, in dicta Ecclesia personaliter resideat, et sermones, ut moris est, facere, et tribus diebus, videlicet secunda et quarta et sexta feriis in hebdomada sacram legere Scripturam, nisi ex alia rationabili causa fuerit impeditus, quo casu lectiones omnes propter impedimentum ejusmodi supplere et reddere in aliis feriis sequentibus, prout decerneret et commode poterit, teneatur, siue Parisiensis circa hoc se consuetudini conformando. Vide *Lectoria*.

¶ **LECTOR ETHICORUM**. Rob. Goulet in Compendio juris et consuetud. Universitatis Paris fol. 8. verso: De abrogatione publici Ethicorum *Lectoris*. Fuit retroactis temporibus generalis et publicus Ethicorum *Lector* super examinandum in utroque examine licentia, etc.

¶ **LECTOR MENSÆ**, Qui in Refectorio legit. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 48: *Mensæ Lector* apte et distincte, et tractum legat, et dum legit, aurem accommodat Priori, ut si quando emendaverit, intelligere possit, etc. Vadianus lib. 1. de Colleg. Germ. ait, in Monasterio *Lectorem* appellatum, qui fratribus, vel discumbentibus quiddam ex sacris prælegebat: præterea existisse Ecclesiasticos *Lectores*, qui officio suo non nisi in sacris peragentis, veteri more, fungebantur. De officio *Lectoris* ad mensam, vide [Regulam S. Benedicti cap. 88. de hebdomadario *Lectore*.] Consuetudines Cluniacens. Uldarici lib. 2. cap. 34. Adde præterea quae congegit Nicol. Serrarius ad Vitam S. Romarici cap. 4. de hoc religioso more legendi ad mensam.

SCHOLÆ **LECTORUM**. Ledradus Archiepiscopus Lugdunensis in Epist. ad Carolum M. Habeo Scholae *Cantorum*, ex quibus plerique ita sunt eruditi, ut alios citiam erudire possint. Præter hæc vero habeo Scholae *Lectorum*, non solum qui officiorum *Lectionibus* exercentur, sed etiam in divinorum librorum meditatione spiritualis intelligentiae fructus consequuntur: ex quibus nonnulli de libro Evangeliorum sensum spiritalem jam ex parte adipisci possunt. Plerique vero librum Prophetarum secundum spiritalem intelligentiam adepti sunt: similiter libros Salomonis, vel libros Psalmorum, atque

etiam Job. ¶ Vide Monach. Sangall. de vita Caroli M. lib. 1. cap. 7. Einhard. cap. 26.]

PRIMICERIIUS SCHOLÆ CLARISSIMÆ MILITIAQUE **LECTORUM**, in Epistola S. Remigii Remensis ad Falconem Episc. Tungrensem: qui scilicet *Lectorum* Scholæ præerat. Vide Codinum, lib. de Offic. cap. 1.

PRIMICERIIUS **LECTORUM**, in Actis Passionis SS. Martyrum Cibaltanorum n. 1. qui apud Petrum de Natalibus Prior *Lectorum*. In Conc. Calchedonensi Act. 14. ἀρχιμαγίστρος, in veteri versione, *Primicerius Lectorum* reditur.

LECTORARIUS, *Lector*, ἀρχιδιάκονος, apud veterem Interpretem Concilii CP. Agapeto PP. act. 1. et Concilii CP. sub Magna act. 5.

LECTORATA, Modus agri. Chron. monast. S. Petri Anic. ad ann. circ. 1015. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 7. Insuper tres *Lectoratas* de episcopali præto eidem monasterio contiguas donavit.

LECTORATUS, *Lectoris* dignitas et officium, in Concilio Braccarensi ann. 563. cap. 20. et apud Martinum Braccarensem cap. 49. Inconon in Bulla Innocentii PP. ann. 1358. tom. 2. Hist. Eccl. Meld. pag. 229.]

¶ **LECTORIA**, Officium *Lectoris* seu Professoris Theologiae in collegiis Canonorum Epitome Constitutum. Eccl. Valent. tom. 4. Concil. Hispan. pag. 184. *Yacenia Lectoria Theologiae officio in Ecclesia, ad illud adumatur... Canonici ejusdem Ecclesiae, si reperitur idoneus. Vide Lector 4. et Lectorium 1.*

LECTORIALE, Idem quod *Lectorium* 1. Gillebertus Lunensis Episcopus de Usu Ecclesiastico: Absconsa etiam sub *candela*, et *Lectoria* sub libro. Vide Puricellum in Basilica Ambrosiana pag. 1083.

¶ **LECTORILE**, Pluteus vel pulpitum, analogium. Inventar. Ms. thes. Sedis Apost. ann. 1285: Item unum *Lectorile argenti deauratum... ad tenendum librum super altari*. Charta ann. 1349. tom. 2. Hist. monast. Cassin. pag. 546. col. 1: Item promissus dicitur magister Johannes *facere Lectorile in medio chori notabile et pulchrum cum armariis pro libris*. Ita etiam legendum pro *Lectorilium*.

¶ **LECTORILUM**, Eadem significatione. Laudes Papie apud Murat. tom. 11. col. 41: *Habet... duo Lectorilia lapidea, unum pro Evangelio, aliud pro Epistola*.

¶ **LECTORINUM**, Eadem notione. Ordo eccl. Ambros. Mediol. ann. circ. 1130. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. sevi col. 883: *Quartarius hebdomadarius semper cooperit Lectorinum pannis summis de camera archiepiscopali*. Nostris *Lectrin* et *Lectrin*. Hist. chronol. Caroli VII. ad ann. 1451. pag. 468: *Et laisserent icieux seigneurs en entrant dedans le chœur de ladite église (de Bordeaux) au Lectrin une des bannières du roy... Lectrin volans ou à cygnoles sur les chaises, in Cerem. Ms. eccl. Brioc. Vide infra *Lectrinum*.*

¶ **LECTORINUS**, f. Pannus quo legitur et ornatur *Lectorium*. Annales Mediolan. apud Murator. tom. 18. col. 810: *Lectorinus unus senotini albi; planeta una drappi ultramarini fodrata zandali nigro*.

¶ **LECTORIUM**, Analogium, Ambo, pulpitum in quo legitur in Ecclesia. S. Audoenus in Vita S. Eligii, ex Edit. Duchesnil: *Lectorium quoque et ostia diligenter auro vestivit*. [* Ub] lubens

cum Felibiano in Hist. Sandion pag. 11. intelligerem de feretro S. Dionysii. Vide *Lectica* 2. et *Lectus* 1.] Acta Concilii Pontigonensis ann. 876: *Lectico superpositis sacrosanctis Evangelii* Harulfus lib. 2. cap. 10: *Lectoria* auro, argento, et marmoribus parata duo Lib. 3. cap. 8: *In eisdem Ecclesiis sunt Lectoria tris ex marmore, argento et auro fabricata*. Anastasius in Vita PP. pag. 184: *Fecit lucernas fustes duas... et hoc constituit, ut dominorum dies, vel in sanctis solemnitatibus, hinc inde juxta Lectoriam consisterent, et ad legendum sacras lectiones luminis splendore refugerent*. Pag. seq. habetur, *Lectorium*: *Fecit vero ubi supra Lectorium ex argento purissimo, etc.* Ita pag. 144. 195. 198. et 207. [Bernardi Mon. Ordo Cluniac. part. 1. cap. 64: *Lectorium etiam festivo ornatum velamine preparat*.]

LECTORIOLUM, in Vita S. Basoli. cap. 22.

¶ **LECTORIUM**, Lecti apparatus vel lectus ipse. Statuta Fertraudi de Turra Epist. Tullensis ann. 1359. apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. pag. 800. Circa vero abdicationem, castitatem... silentium, cibos et vestimenta, *Lectoria, focalaria et capucia, etc.* Vide *Lectorium*.

¶ **LECTRALE**, ut infra *Lectuale*, ni sit ita legendum. Institutio Ordinis Vallis-Scholarium ann. 1215. tom. 4. Gall. Christ. Instrum. col. 200: *Habebunt Lectralia culcitris et lintheis carentibus, dormientes succincti tunica et calceati caligis*.

LECTRICIUM, Pulpitum, analogium. Egidius Auremvalis Monach. in Radulpho Episcopo Leodiensi cap. 58: *Lectricium auro et gemmis pretiosis insigniter fabricatum exportatum est*. Utilitur etiam Rupertus lib. 1. de Divin. offic. cap. 96.

¶ **LECTRICUM**, pro *Lectricium*. Ordinarium Canonorum Regul. ad calcem libri Johan. Abrinc. de Offic. Eccl. pag. 267. Edit. 1679: *Redditoque tactu Subdiacono ad Lectricium inter choram et altare honeste preparatum... accedat*.

LECTRINUM, Eadem notione nostris *Lectrin*. Brompton: *Circotecas suas, dum oraret, super Lectrinum posuit*. Adde Statuta Ecclesie Leichefeldensis in Monastico Anglie tom. 3. pag. 248. [et Bullam Innocentii VII. PP. ann. 1484. in Continuatione magni Bullarii Rom. pag. 288. col. 2.]

¶ Locum ex Bromptono, ut et Galliam in *Lectrin* in voce *Lectrum*, de precationis pluteo intelligo, vulgo *Prie Dieu*; cantorum vero pulpitum significat in Stat. S. Capel. Bitur. ann. 1407. ex Bibl. reg: *Ordinamus insuper quod pro diebus matutinis, a festo S. Remigii usque ad Pascha, matricularii distribuunt quatuor Lectrinis capellanorum et vicariorum dicta capelle quatuor candelas*.

LECTRINUM, in Charta ann. 1247. in Hist. Monast. S. Marie Suesion. D. Mich. Germani pag. 454.

¶ **LECTRITUM**, Ambo, analogium. Ordinar. Ms. S. Petri Aurem-val: *Et accedens predictus diaconus ad Lectritum sive ambonem, incenset predictum tantum apertum, et postea incipiat legere more unius lectionis predictum Evangelium*. Infra: *Lectritum*. Vide *Lectricum* et infra *Lectricum*.

* **LECTRIVUM**. [LECTRINUM: s. Lectricum I. optimo.] (In Thesaur. eccl. Claromont. p. 40. an. 980.)

¶ **LECTRIX**, Quae legit. Alcuinus Poem. 8. [S. Aldhelm. de basilic. edific. a

Bugge vers. 58. apud Malum Classic. Auctor. tom. 5. pag. 389.]

Unusquisque novum comat cum voce sacellum, Et Lector Lectivae volumina sacra resolvat.

LECTURUM. Glosse Isid: Lectum, analogium super quo legitur. Eodem Glosse: Pulpitum, analogium, Lectum. Jo. de Janua: Lectum et hoc legitum, pro eodem, scilicet pro pulpito. [Le Roman de la Vacce MS:]

Devant l'autel s'agegnolla, Sour un Lectum ses gans jola.

Dubium est an eadem notione sumatur in Charta anni 1405. apud Rymerum tom. 8. pag. 884. ubi recensentur utensilia cujusdam castri, quod in castris rarior usus sit analogii.]

LECTUALE. Instrumentum lecti, proprie stragulum. Possidius in Vita S. Augustini cap. 22: Vestis ejus et calceamenta et Lectualia ex moderato et competentibus habitis erant. Regula S. Cassarii ad Virgines cap. 41: Lectualia ipsa simplicia sint: nam satis indecorum est, si in lecto religioso stragula secularia, aut tapetia picta respiciant. Lectualia sternere, in libro Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 37. Regula Solitarior. cap. 50: Ita etiam in lectisterniis modum tenere debent discretionis, id est, non pretiosa velint habere Lectualia, sed vilia, etc. Regula Templarior. cap. 70: Lectualia vel lectisternia moderata dispensatione Magistri unusquisque habeat. Occurrit apud Crodogangum. Metensem Archiep. in Regula Canonico cap. 54. Vide Pannellum.

LECTUOLUS. Idem quod Lectuale. Charta Adelgastri, filii Sylonis Regis Ovetensis, ann. 781. apud Sandovallium: Mantas sex, quinque feltras, et septem Lectuolas, et tres scanos.

LECTUALIS MORBUS. Quo quis in lecto detinetur. xlvixc. Vide Salmasium ad Histor. August. pag. 57.

LECTUARIUM. Idem quod Lectuale, et Lectarium. Gregor. Turon. de Vita Patr. cap. 6: Lectulum sancti Sacerdotis expectit, in quo decubans, a lectura ipse operus paululum obdormiens, ita sanatus est, etc. Legendum forte pro a lectuaria, nuda lectuaria. Capitula ad Legem Alamannor. cap. 29: Et si maritum superixerit, tota Lectuaria ei concedantur. infra: Lectaria partiant aequali. Vita Lupicini Abbat. Jurens. n. 2: Lectuaria vero aut lectum nunquam perhibetur habuisse in usum. Regula S. Aureliani cap. 37: Lectuaria secularia de coloribus facta in usu non habeatis. Fortunatus in Vita S. Paterni num. 6: Lectulo nunquam utens, Lectuaria nesciens, etc. Testamentum S. Aredii: Boves, porcos, Lectuaria, utensilia, etc. Vide Lectarium.

LECTULA, LECTULUS. Vide mox in Lectus.

LECTULUS. Pala, Gall. Chaton, quod in ea jaceat gemma. Descript. tumbae S. Wencesl. tom. 7. Sept. pag. 806. col. 2: In superiori monili illius rigae deficit Lectulus unus cum perlis. In superiori riga sunt triginta quatuor gemmae; deficit una, Lectulo remanente. Vide alia notione in Lectus I.

LECTUM. Charta, Scriptura, sic opinor dicta quod palam lecta fuerit ad confirmationem. Charta Agoberti Carnot. Episc. tom. 4. Annal. Bened. pag. 751: Quod etiam ut in inconcussum et irrefragabile in saeculum perseveret, in Capitulo Domine nostrae Virginis perpetuae Mariae, coram Canonicis nostris, quibus presentavimus illud Lectum, testimo-

nio cunctorum approbatum et corroboratum est. [* Vide supra Lectio 2. Potest tamen accipi pro participio passivo verbi legere.]

LECTUMSTRATUM. Lectisternium. Gregorius M. lib. 7. Ind. 1. Epist. 6: Calicem argenteum... sindones 2. cooperitorium super altare unum, Lectastrata numero 10. etc. Lib. 10. Epist. 18: Argenti libras, Lectumstratum unum, etc. Vide Turnebum lib. 7. Advers. cap. 24.

LECTUOLUS. Vide Lectuale.

1. LECTURA. Lectio, Gallice Lecture. Charta ann. 1454. ex Schedis D. Lancelot: Audita Lectura dictarum litterarum exequutoriarum confirmationis, dicit non consentiis dictae confirmationi. Juramentum Cantoris S. Capellae Paris. apud Lobinell tom. 3. Hist. Paris. pag. 151: Ut in Lectura et pronuntiatione non interveniat defectus. Occurrit alibi.

Ordinar. Ms. S. Petri Aurea. val.: In capitulo legatur lectio consueta et in libris ad hoc deputatis, ut moris est; et fiat Lectura per bachelarium vel per alium religiosum.

LECTURA. Ars vel actus legendi seu docendi scientias. Litterae ann. 1340. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 424: Guigonem Galberti Decanum Ecclesiae Diensis, probatum scientia et venustis moribus perornatum... ad Lecturam extraordinariam Decretalium consulto meditamine durimus admittimus. Notificatio de inchoatione Studii Lovan. ann. 1486. tom. 1. Anecd. Marten. col. 1772. Doctores, Licentiatum et Magistri Lecturas suas, quilibet in sua facultate, ac alios consuetos actus schoasticos secunda die mensis Octobris proxime futura inchoabunt. Adde Glossarium Lobinelli tom. 3. Histor. Paris.

2. LECTURA. Habilitas ad legendum. Acta Mss. capit. eocl. Lugdun. ad ann. 1341. fol. 171. r. col. 2: Pro ipso electo (in abbate S. Regneberti) examinando, ipsum adduxerunt ad capitulum, et ipsum introduxerunt in domo thesauri: ubi ipsum, presentibus dictis dom. Guidone et Hugone, in litteratura, videlicet Lectura, cantu et questione juris examinaverunt.

3. LECTURA. Commentarium, et praesertim juri illustrandum scriptum: quod ex diurnis jurisconsultorum lectionibus componatur, sic appellatum: nostris etiam Lecturae, eadem acceptione. Testam. Simon. de Drois ann. 1329: Item lego magistro Petro Eccliruchier, olim dilecto socio meo, meam Lecturam Ostiensem. Cerem. Rom. Ms. fol. 8. v: Hortamur reverendissimos dom. cardinales, ut cum electionis negotium imminet, secundum consilium Hostiensis in sua Lectura, diligenter revideant pontificum et conciliorum statuta de electione Romani pontificis et doctorum super ea re interpretationes. Annal. Victor. Mss. ad ann. 1337: Johannes Andreus doctor azimius, qui librum sextum Decretalium glosavit, et super ipso et Decretalibus Lecturam utilissimam fecit, quae Novella appellatur... Item Paulus de Lazanis etiam doctor profundissimus Decretorum, qui super Clementinas valde notabilem Lecturam composuit. Annal. Placent. ad ann. 1464. apud Murator. tom. 30. Script. Ital. col. 915: In legibus Bartholomaei Lecturas, Baldi, Angeli (transcripti). Testam. Theob. Le Moine episc. Carnot. ann. 1441. ex Chartul. ejusd. episc.: Je donne à mon neveu Alexis Bouin ma Lecture de Geoffroy de Saligny, et mon breviaire à l'usage d'Angers. [* Vide Savin. Histor. Jur. Roman.

med. tempor. tom. 8. cap. 28. § 168. et 198.]

LECTURARE. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: Legir, Prov. legere, Lecturare, desiderativum. Utilitur Sidon. lib. 9. epist. 7.

LECTURIUM, ut Lectuarium. Vide in hac voce.

LECTURIUS. Vide Lectaria in Lectarium.

LECTUS. Feretrum in quo defunctorum cadavera efferruntur tumulanda, apud Julianum Antecessor. Constit. 58. ubi etiam maximorum, vel deauratorum lectorum fit mentio, in quibus ad majorem pompam deferebantur magnam ac procerum cadavera, quae in scheuophylacio Ecclesiae asservabantur. Epiphanius kata avoioiov Kivav: iavovv tovç avavav tov èðeùvovv avavav iv avavav tov, xai èvov tov èv' avavav èvavavavov avavavavov avavavavov avavavavov. Tabularium Monasterii S. Andreae Vionensis: Notum sit omnibus hominibus, quod Abbas Gallertius dedit Rosoni Presbytero de Ponte praes. Capellania sua tertiam partem de appenditiis Ecclesiae S. Laurentii de Ponte, de oblationibus, de promissiis, de decimis, de sepultura, excepto Lecto in quo defunctus ad Ecclesiam deportatus fuerit, etc. [Vide Glossarium mediae Graecae in avavavov.]

LECTUS. Feretrum in quo Sanctorum corpora quiescunt, apud Adrevaldum de Miraculis S. Benedicti cap. 29: Fatentur facinus, sequo ob id Ecclesiam ea hora ingressos, ut omne aurum atque argentum cum gemmis a S. Benedicti Lecto extrahentes auferrent. Vita S. Willibrodii cap. 28:

Inque loco sancti quo stant sacra Lectula Patris Sapius ritherton lumen vestisse videtur.

Guill. Bibliothecarius in Stephano VI. PP. sub finem Oratorium B. Gregorii, ubi ejus Lectus habetur. Adde librum de Miraculis S. Lamberti Episcopi Trajectensis, Historiam Translat. S. Gorgonii cap. 14 Thietfridum Epternac. in Florib. l. 3. cap. 7. etc. Vide Lectica.

LECTULUS. Descriptio Ecclesiae Gemeticensis: Intrusus domus alma fulget, habitantibus digna, ab Euro surgens Ecclesia, crucis instar erecta: cujus apicem obtinet alma virgo Maria, ante altare faciem Lectuli condente beatissimo Filiberto, pictum gemmarum lumine, contum auri et argenti congerie. Hunc in locum adnotat Mabillonius lib. 1. de Liturg. Gallic. cap. 8. n. 8. Lectus seu Lectulus vocabulis aliquando altare, aliquando Sancti tumulum significari. In Actis S. Anstrudis Abbatissae Laudun. n. 31. saec. 2. Benedict. pag. 983. Adalsinda, quae ei successerat, cunctis admonetur, Ut Lectum citius faciat edificari: quod cum ab alia Sanctimoniali, cui id revelatum fuerat, audisset, intellexit Lectum illum significare altare. At in Actis S. Trudonis num. 25. ibid. pag. 1084. quidam ante Lectum piissimi Patris, id est, ante ejus tumulum, se prostrasse dicitur: quo sensu passim apud auctores mediae aetatis reperitur, ut apud Gregorium lib. 1. de Miraculis S. Martini cap. 33. ubi Lectuli S. Martini pro tumulo meminit. Hinc conficit Vir eruditus omnino dici posse Lectulum hoc loco esse mensam ipsam altaris, cujus summa pars Altare appellatur ab hoc Auctore, qui saeculo septimo florebat.

LECTUS. Testamentum Saure de Me-duillone uxoris Petri Izoardi Domini de Aysio ann. 1286. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 61: Imprimis eligo mihi sepulchrum

in cimiterio Fratrum Predicatorum de Avenione, ubi relinquo Lectum meum honorifice ornatum et completum condecoratum. Hic observat Cl. Historicus consuetudinem hanc olim obtinuisse, praesertim apud nobiliores matronas, ut Lectum suum omnibus ornamentis instructum Ecclesiis, in quibus sepeliebantur, legarent, ad instar virorum, qui saepius equum, arma aliosque suos apparatus bellicos Ecclesiis largiebantur, eumque usum ita deinceps invaluisse, ut ab Ecclesiasticis viris tanquam debitum exigeretur, atque inter Ecclesiae redditus annumerare itur hinc lecti aliquando pecunia redempti. Testamentum Agnetis Fucigniaci, matris Beatrix Daiphinae, ann. 1262. ibid. pag. 63. *Je doin ma courtra poine et mon cuverture lai ou je serai seveue, et mon Lit de plumes ensemble.* Testamentum Clementia Ludovici Hutini viduae. *A la grand Maison Dieu de Paris, si nous mourons en France, le Lit ou nous jarrons à l'heure de notre mort, ou si nous mourons autrepars quaterveint: livres Paris. Libertates concessae Viennensis per Johannem Archiep. ejusdem urbis, et ab Innocentio IV. PP. confirmatae ibidem: Et si ex consuetudine ad aliquas (Ecclesias) pertinet Lectus morientis, non melior si plures habeat, sed mediocriter duntaxat exigatur. Notitia Eccl. Diniensis ad ann. 1320. pag. 83. Edit. Paris. ann. 1634. Bona, proventus... Praepositorum consistunt... in Lectis mortuorum et in quibus spiritualibus. Sententia Aldefonsi Comitis Tolosani ann. 1131 de controversia inter Bermundum Episc. Biterr. et Rogerium et Raimundum Trencavelium Vicecomites. Conquerabatur praedictus Episcopus... de cartis sponalibus et de Lectis mortuorum... que omnia praedicta tam ipsi fratres quam Burgenses ville Biterr. Domino Deo et Ecclesiae Biterr. auferant... de calcachieris et mortuorum Lectos et ceros usaticos in villa Biterr. habeat, sicut Arnaldus, modo Archiepiscopus, cum esset Episcopus, habuit.*

LECTUS FUNERORUM appellatus is, qui ecclesiae a morientibus concedebatur, et saepius pecunia redimebatur ab heredibus. Charta ann. 1427. in Tabul. Gellon. *Item quod heredes seu successores patrum et matrum familias parochiarum ejusdem loci, habentium in bonis usque ad valorem 300. mulonum auri, dent et solvere teneantur ipsi abbati et ejus successoribus pro Lecto funerorum duos muttones auri, quorum novem valeant unam marcham argenti. Lectus firmarius, perperam pro Funerarius. Vide supra Firmarius.*

Huc spectat hodiernus etiam usus ecclesiae Parisiensis ab anno 1168. inductus, et post quampluribus arestis firmatus et maxime 8. Apr. ann. 1683. tom. 5. Diar. Audient. edit. ann. 1707. pag. 11. quo lectus archiepiscopi et cuiuslibet canonici decedentis vel dignitatem abdicantis, ad xenodochium Parisiense ex jure pertinet.

LECTUS RECTORUM, seu Curionum, decedentium sibi de consuetudine arrogasse Archidiaconos et Archipresbyteros in dioecesi Turonensi, docemur ex Concilio Andegavensi ann. 1385. cap. 11. quo id juris lecti ad certam pecuniam summam redigitur.

Idem jus archiepiscopo Lugdunensi in decanum capitulumque suae ecclesiae competeat, quod illi remittit Charta ann. 1376. ex Reg. 108. Chartoph. reg. ch. 237. Ramitii (archiepiscopus) dicitur decano et capitulo et successoribus suis...

omnia jura et emolumenta Lectorum decani, dignitatum, canonicorum, custodum, militum, incorporatorum et capellanos perpetuorum dictis ecclesiis decedentium.

LECTUS OBSEQUIORUM, Mausoleum seu lectus ad pompam funebrem ornat. Extractum Computi ann. 1334. tom. 2. Hist. Daiphin. pag. 282. *Item magister qui laboraverunt in opere Lecti obsequiorum quondam bone memorie domini Guigonis Dalphini gros. xiv.*

LECTUS MORTALIS, Quo quis moriens jacet, nostris Lit mortel, vulgatius Lit de la mort. Assis. apud Cadom. ann. 1284. ex Cod. reg. 4653. A. *Bene potest quilibet dare de hereditate sua in Lecto mortali.* Charta ann. 1865. tom. 2. Hist. Leod. pag. 421. *Item se ung homo maries veul porteur heritage fours de ses mains ou Lit mortel de sa femme, faire le puet.* Lit remiss. ann. 1398. in Reg. 151 Chartoph. reg. ch. 247. *Laquelle defuncte estant en son Lit mortel et recorant son tort, pardonna audit suppliant. plusieurs fois sa mort.*

LECTUS AGRITUDINIS, Eodem intellectu Chart. ann. 1271. in Auden. Cod. Dip. tom. 2. pag. 175. *In Agritudine la tulo positus... meum sub hac forma condidi testamentum.* Vide Halaus. Glossar. German. voce *Bett-bret*, col. 159.

LECTUS PARTUS, In quo puerpera jacet Charta ann. 1207. ex Chartul. S. Petr. Insul. sig. Decanus ch. 56. *Omnia parochialis juria officia tenentur sicut prius parochialis presbyter adimplere, videlicet baptismata parvulorum, sollempnia nuptiarum, receptiones post Lectum partus ad Misarum sollempnia mulierum, visitationes infirmorum et mortuorum pariter sepulturas.*

LECTUS MARITI OBSERVARE VEL LECTUM SUUM CUSTODIRE dicitur uxor, que fidem priori marito datam servat, ad secundas nuptias non convolvendo. Charta ann. 1118. apud Lam. in Delic. erudit. inter not. ad Chron. Leon. Urbev. part. 2. pag. 315. *Tunc praedicta Cecilia habeat de omnibus praedictis rebus usufructus, donec Lectum mariti sub casto ordine observaverit; sic praedictus Ugo comes judicavit et confirmavit in ea infirmitate, in qua mortuus fuit. Testam. Joan. de Luxemb. comit. Cupers. ann. 1385. ex Bibl. reg. Item... fecit tutrices et ballias dominorum filiorum et filiarum suarum dominam Johannam de Sancto Severino comitissam Cupersani socram suam et praefatam comitissam Cupersani consortiam suam, donec dicta domina comitissa consors sua Lectum suum custodierit: et ad secunda vota non convolverit.*

LECTUS PLUMALIS, Lit de plume, nostris in Legibus Burgor. Scoticor. cap. 125. § 1.

LECTUS VESTITUS, Omnibus ornamentis instructus. Formulæ Andegav. art. 58. *Transcribo ad ipsa per hanc epistola atque cessione, hoc est, casa cum curia vel omni circumcincto suo, hoc est mobile et immobile, Lecto vestito, campo ferentis modius tantus, etc.*

LECTUS FERREUS, Catasta, tormentum ad cruciandos captivos comparatum, in quo jacebant supini manibus pedibusque ligatis. Chron. Mont. Seren. apud Mencken. tom. 2. pag. 168. *Eumque captum et in castro Kirchberg custodit traditum, Lecto Ferro et multis malis usque ad mortem suam oppressum detinuit.* Vide Halaus. voce *Bette*.

LECTUS JUSTITIAE, vulgo Lit de jus-

tice, Tribunal judicarium, cui rex praest. Arest. ann. 1416. in Memor. H. Cam. Comput. Paris. fol. 82. r. *Qua per nos in nostro magno consilio ordinata extiterant, et in Lecto Justitiae revocata et annullata extiterant, etc.*

LECTUS, us, in Actis Monasterii Murensis, si tamen librarii mendum non est, apud Ecardum in Orig. Hasburgo-Austriac. pag. 221.

LECTUS, Alveus, Gall. Lit d'une riviere. Chron. Parmense apud Murator. tom. 9. col. 789. *Flemingus episcopus Parma creverunt et extierunt de Lectis suis.* Recurrit ibidem col. 792.

LECTUS, Pluteus precatorius, vel Tapes super terram stratus. Pontif. Senon. ad usum eccl. Paris. *Cum autem venerit episcopus in medium ecclesiae, fiant ibi letantiae et prosternat se episcopus super Lecto aut solo ibidem praeparato.*

LECTUM, f. Operculum. Proces. verbal. ann. 1488. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 260. col. 1. *Fuerunt restituta dictis poteris sequentia. Primo due pitales cum Lecto.*

LECTA, Tributum, quod pro modicis penditur, idem quod *Lada*. Vide in *Ledia*. Charta Phil. V. ann. 1317. pro habitat. villae de Sangossa in Reg. 56. Chartoph. reg. ch. 196. *Pro pedagio et Lecta solvere consueverunt pro quinguallo quatuor denarios cum obolo Morlanorum.* Vide mox *Ladium*.

1. LEDA, Praestatio, tributum. Vide *Ledia*.

2. LEDA, LETH, Tertia pars Comitatus, apud Anglos, alias *Trithinga*, continens 3. vel 4. hundredos seu centurias. Foedus Alredi et Godwini Regum: *Sint omnes... et in Fridgild juxta conditiones et professiones suas, et in Folkesmoth, et in Schiremoth, et in Handred, et in Wapentec, et in Treting, et in Leth secundum consuetudines patriarum et provinciarum, et Comitatum Regni.* Alias *Lech* habetur. Leges Edwardi Confess. cap. 84. quod inscribitur de *Trithengus et Ledis*: *In quibusdam vero provinciis Anglice vocabantur Leth, quod isti dicunt Trithinga.* Vide *Ladium*, *Trithinga*.

3. LEDA, Charta Eustachii D. de Campanie in tractatu Bononiensi in Morinis ann. 1216. in Chron. Andrensi. *Dedi totam partem maresci... jacentem inter marescum de Gines et marescum S. Wilmar de nemore, ultra Ledam de Gines, ab orientali parte ipsius Leda, etc.* Alia anni 1136. in Probat. Hist. Guinensis: *Terram, alnetum, paludem, que jacent inter Ledam de Alardesbroc et aliam molendini praedicti Comitae, etc.* Ubi *Leda* videtur esse via latior, Gallis *Lée*, quomodo in silvis semitas grandiores etiamnum vocamus: unde denique *la lée*, perperam postmodum *alée*, pro *la lée*, semita in hortis et silvis dicta. Vox formata a *lata*, via; vel quod lateri agri aut silvae adiaceat, *lax* enim est *latus*, seu potius *ad latus*. Itaque ager qui alteri agro adiacet, *lax*, seu prope illum agrum esse dicitur. *Lée* autem pro *lata* usurpat *le Roman de Garin*:

La lende fe et halle, et grande, et Lée.

Id est, *lata*. Ita vicissim *lée*, pro latitudine usurpat in Charta Normannica apud Spelmannum: *En Lunghure 27. perches et en Lée douze perches.* Et *Leed*, in alia Charta in Monasterio Anglie. tom. 1. pag. 478: *Et la culture del Heigh, et undecim perches del bois en Leed, et 26. acres verus Orientem de Huloch, et verus*

Occidentem Halgh, tredecim perches de Leod, et 25. in longum de prato, etc.

LADA, Simili significatu. Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 854: Unda placitum fuit inter eos in curia domini Regis, scilicet quod omnes Ladae quas Monachi de Saltria fecerant in illo marisco, obtinuerunt: excepta illa magna Lada, quae vadit de Willemsmare, versus Saltriam, quae remanebit aperta, per quam ipsi Monachi de Saltria adducunt lapides et cetera necessaria ad constructionem Monasterii sui, etc. Charta Edw. Confessor. in lib. Rames. sect. 102: Ex parte scilicet orientali ipsius Ladae, usque ad locum qui dicitur Gangstede. Ubi Lada, non est canalus ad derivandam aquam e paludibus, ut censuit Spelmanus, quod satis ex loco proxime laudato colligitur. [Le Roman d'Athis MS.:

Sur son cheval que moult tost vait
Parthous courre le Lait.]

• Aqueductum seu canalem, quo aqua derivatur, hac voce interdum significari haud dubie colligitur ex Charta Margar. comit. Fland. in Suppl. ad Miræum pag. 868. col. 2: Ex parte australi terminus est aqueductus, qui vulgariter dicitur Leda. Cui notioni plura ex allatis conveniunt.

LEIA, Eadem notione, in Monastico Anglic. tom. 2. pag. 488: De dono Aylmer... terram de bosco, longam Leyam, curiam Leyam, Croftam Harduini, etc. [Consuetud. Furn. MSS. ex Archivo S. Audomari: Et post hæc Comes potest eos ducere et ponere ubicumque voluerit inter Leyam et mare sine ferro et compedibus.] Charta Philippi I. Reg. Franc. in Tabular. Ferrariensi: Brancas etiam de Leia, quantum necesse fuerit ad focum Monachorum. Ubi Leia accipitur pro silva cœdua. Charta de divisione boscorum ann. 1219. in Regesto Philippi Augusti Herouvalliano fol. 170: Concedunt matas et Leias factas et positas per predictos.

LIA, Simili pariter significatu, in Charta Jo. de Lacy, Constabularii Cestrie apud Spelmannum: Confirmavit Deo et S. Joanni Hospitalis Hierosol. 22. acras terre in villa de Altancotes, infra Lias divinas, scilicet de Orientali latere de Stenwood usque ad semitam, quæ, etc. Hinc Laiter les bois, in Consuet. Aurelian. cap. 1. art. 82. est silvam per vias dividere. Lait in aliis pars silvæ viis suis definita unde S. Germain en Lait, id est, in ipsis silvis situm suburbium, non vero a Laitis populis ut opinatur Jacobus Gothofredus ad leg. 12. Cod. Th. de Veteranis. Vide Consuetud. Lodunensem cap. 13. art. 8. At Laitam pro cœduo usurpare videtur Charta fundationis Collegii Canonico. in Ecclesia Parochiali Escociarum diocesis Rotomag. ab Ingerranno de Marignaco mense Jan. ann. 1810. ex 47. Regesto Tabularii Regii n. 64: Insuper de predictis Canonice videlicet cuiuslibet 11. quadrigatas bosci seu buchis pro ardendo, videlicet quamlibet quadrigatam ad 8. equos percipiendum anno quolibet in foresta de Basquavella juxta boscum cœdum, sive Layam, quæ fuit novissime mensurata.

LAIA, Ligna signata, seu arbores signata in silvis, ad earum vias scilicet. Charta Adelæ Reginae Fr. ann. 1206. in Tabul. Abb. Barbellensis n. 62: Idem Milo quitavit ligna signata quæ vulgo dicuntur Laita, et quicquid nemoris continetur intra predicta ligna et jam dicta fossata, etc. Occurrit præterea in Charta 118

• 4. LEDA, Femina servilis. Vide in Litus.

LEDDA, Mulcta vel tributum. Vide Leudis.

* [Gallice Péage: « Et in ipso Amelivo partem quam habeo in Ledda. » (Cart. Conchar. Ruthen. p. 21, an. 1070.)]

• LEDERKOP. Charta ann. 1284. apud Ludewig. tom. 11. Reliq. Mss. pag. 628: Item predicti entores scilicet ipsorum magistri custodiant et illud jurati, cautela ad hæc adhibita ne cui pco (sic) bovinarum pellium, quod dicitur Lederkop, prohibeatur inter illos et calcos faciendos.

LEDGRAVIUS vel LEIDGRAVIUS, Comes Leda præpositus, præfectus, ex Led, de qua supra, et Græve, præfectus. Leidgrevi, in Legibus Henrici I. cap. 8.

• 1. LEDIA, Mulcta vel tributum. Vide Leudis.

• 2. LEDIA, [Piscis genus, Germanis Hornensisch. DIEF.]

LEDIGH-MAN. Charta Ottonis de Benthem ann. 1253. apud Frederic. Sandium in Consuet. feudali. Gelris tit. 1. cap. 1. § 12: Et proinde effecti sumus ligius homo, quod Teutonice dicitur Ledighman, ejusdem Comitatus Gelriensis contra quoslibet, etc. Charta alla, ibid. n. 27: Et ipsius domini nostri Comitatus predicti et suorum heredum erimus homines legii dicti Ledigman. [Schiltero in Glossario Teutonico, Lethig, Ledig, est Vacuus, in Latinum, inquit, receptum Ligius; Ledighman, Homo ligius, qui uni soli homagio obligatus. Vide ejusdem Comment. in Jus feud. Alem. et infra Ligius.] Haltaus. Glossar. German. in hac voce col. 1220.]

LEDILIS. Vide in Mansus.

• LEDIUM, Idem quod supra Lectia. Lihbert. Villæ-novæ de Coyne ann. 1312. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 109. art. 19: Statuimus et ordinamus quod homines nunc et in futurum habitatores dictæ ville vel terminorum ejusdem, nobis vel nostris pedagium, Ledium vel pontanagium allicubi in nostris comitatibus, dare vel solvere nullatenus teneantur.

LEDO, LEDONA. Gloss. Isidori: Leda, maris aestuatio. Papias: Ledona, aestus maris dicitur. Alibi: Euripus, est deductio maris, vel aquarum, quod fit secundum cœmentum, vel decrementum Lunæ: et majus, Malina; minus, Ledona vocatur. Glossarium Saxon. Ælfrici: Ledona, Nep-flod, vel Ebba. Vocis postrema notionem mox indicat idem Scriptor: Accessus, flod. Recessus, Ebbe. Sic fallitur Jeanes de Janua, qui Ledoni adscribit quod Malina fuit: Leda, onis, fem. gen. i. maris exundatio, sicut Malina est ejusdem retractio, et dicitur a Leda, dis. Beda de Natura rerum cap. 28: Aestus crescentes Malinas, decrecentes autem placuit appellare Ledones. Glaber Rudolfus lib. 8. Hist. cap. 3: Cujus etiam maris (Oceanus) excrementum Malinas, decrementum quoque Ledones nuncupant. Simeon Dunelmensis de Gestis Regum Angl. ann. 798: Lindis dicitur flumen quod excurrit in mare, duorum pedum altitudinem habens, quando Ledon fuerit, id est, minor aestus, et videri potest; quando vero Malina fuerit, id est, major aestus maris, tunc nequit Lindis videri. Eadem verba habet Roger. Hovedenus 1. part. pag. 405. Willibaldus in Vita S. Bonifacii Archiep. Moguntini tom. 2. Antiq. lect. Canis.: In loco ubi quondam pretineus sancti Martiris effusus est sanguis, cum consilio populi Fresonum, structuram cujusdam

tumuli, propter immensas Ledonis et Malinae irruptiones, quæ diverso inter se ordine, maris aestu, Oceanicus recursum, sed et aquarum diminutione, infusioneque commoventur, ab imo in excelsum usque construeretur, etc. Vetus scriptor in Appendice ad tom. 8. S. Augustini in lib. 1. de Mirabilib. sacræ Scripturæ cap. 7: Hæc namque quotidiana inundatio bis in die a tempore ad tempus per horas 24. semper peragitur, et per alternatas hebdomadas Ledonis et Malinae vicissitudo comitatur. Sed Leda sex horas inundationis et totidem recessus habet; Malina vero grandis per quinque horas ebullit, et per septem horas littorum dorsa retegit, etc. Vita S. Conradi Monachi Fontanellensis cap. 6: Hanc (Insulam Belcinnacam in Sequana) unda marina tempore Malinae ac Ledonis ter per revolutionem diei ac noctis undique ambiendo invadere non negligit: quæ tanto sui vigoris impetu agitur, ut ultra hanc Insulam ad orientalem plagam sexaginta millibus et amplius per lympham Sequanae retrorsum incedens, usque ad locum qui dicitur Pistas, accedat, cum a mari usque ad hanc Insulam lymphaticum iter 30. fere millibus aestimetur. Sicque hoc rheuma, quod de umbilico, sive charybda maris egreditur, bis in die fluctus absorbet, et rursus evomit, etc. Martyrologium vetus a Furmerlo laudatum in Orat. adversus Ubbonem Emmium: Frisones in loco ubi Martyrum sanguis erat effusus, aggesta terra collem exaltaverunt, propter Lidonis et Malinae quotidianas eruptiones, ex maris aestu quotidiano prævenientes, ubi Ecclesiam extruxerunt. Est igitur Leda, seu Ledona, aestus maris languidior, qui per 4. pene dies, tam ante, quam post secundam atque ultimam Lunæ quadraturam, mense unoquoque accedit, cum certis diebus languidius et minore aquarum cumulo terras oras adlambit, Malinae contrarius, quæ fit cum effusis et majori aestuum quantitate in littus proruit et effunditur. Ubi enim Lunam potentiores credimus in conjunctione et oppositione Solis, debilem in aspectu ejus sextili et trino: ita aestus pariter fieri turgentiores vel depressiores, motum et affectum Lunæ cum Sole exactius prosequentes. Idem Beda: Aestus Oceani Lunam sequitur, tanquam ejus aspiratione retrorsum trahitur, ejusque impulsu retracto refuratur: quod quotidie bis adfluere et refluxare, unius semper horæ et dodrante seminancia transmissa, videtur: ejusque omnis cursus in Ledones et Malinas, id est, in minores aestus dividuntur et majores. Sed Ledon a quinta et vicesima Luna inchoans, quot horis occurrit, tot et recurrit. Malina autem a 18. et 26. incipiens, citior in accessu, sed tardior in recessu, 7. diebus et 15. horis perseverat. In medio sui semper Lunam primam et decimam quintam ostendens, et per æquinoctia vel solstitia solito validius exarsians: per octonos autem annos, ad principia motus et paria incrementa, certissimo Lunæ recessu ambitu: ita semper Aquilonia tenente mitiora, quam cum in Austro, digressa propiora visu vim suam exerceat, aestus adfluere naturalis ratio cogit. De his agit pluribus idem Scriptor cap. 27. Cui adjungenda quæ Procopius lib. 1. de Bello Gothico cap. 1. extremo, Meia lib. 8. cap. 1. Vegetius lib. 5. cap. 12. Plin. Will. Brito lib. 8. Philipp. pag. 184. et alii tradunt de causis reciproci aestus ad Lunæ affectus crescentis aut decrecentis.

Ledonum meminit etiam Ermentarius

lib. 5. de Vita et transit. S. Philiberti cap. 1. Quis ipse Insula Ledonibus maxima impedimentibus non semper accessibilis esse potest nostratibus: cum Normannis cunctis temporibus quibus mare tranquillatur, inaccessibilis esse minime dignoscatur. Inguiphus pag. 902: Mane exorta maxima tempestas, similiter et Ledona in naviculam irruente, etc. Et Willelmus Malmesbur. lib. 2. de Gestis Reg. cap. 10: Eodem anno (979.) fluctus marinus, quem Graeci Euripum, nos Ledonem vocamus, mirum in modum excrevit, quantum nulla hominum memoria potest attingere, ita ut villas ultra milliaris submergeret, et habitatores interemptos necaret. Sed hisce locis Ledo pro Malina perperam usurpatur. Vita S. Theodulphi Abbat. n. 2: Sed et in vita eorum et in morte stupenda sunt miracula: quorum alia Malinas equiparant immensitate, Ledones alia numerositate. Vita S. Hermelandi: Omnes cursus maris in Ledones et Malinas, id est minores et majores matas dividi.

De vocis Ledo, vel Leduna etymo varis sunt Scriptorum sententiae. Bricferus Ramesiensis vetus Bedae Interpretis Malinam a majore Luna, Ledonam quasi Ledam undam, dictam putavit. Alii Ledunas, quasi latus Lunas, dici volunt, quia cum mare subsidet, temperatus est, et placidus. Unde Vegetius lib. 5. cap. 11. de Luna: Letus orbis ac lucidus serenitatem navigis reprobmittit. Contra vero Malinam, quasi malam vel malignam Lunam, quia cum mare intumescit, ventis magis obnoxium sit. Josephus Scaliger lib. 2. de Emendat. temp. pag. 170. et Spelmanus Ledunam a Saxonico *Loid*, quod est *Lapis*, deducunt, quod Leduna tempore mare lenius appareat: idque elicitur ex Beda lib. de Rat. temp. cap. 15. qui ait, veteribus Anglia *Lidam*, vocari menses Junium et Julium, quod sint blandi et navigabiles, et in utroque mense et blanda et serenitas aurarum, et navigari soleant aequora. Olaus Wormius in Fastis Danicis lib. 1. cap. 11. *Ledunam* et *Malinam* voces esse adstruit Danicas seu Runicas, Malinam nempe a *Magis*, id est, magnum, dictam, quasi *maginam*: quia Oceani intumescens aestus majori copia aquas in litus effundit: *Ledunam* vero a *Liden*, id est, parvus, eo quod decrescente aestu parvum ac minus reddatur mare, quam antea erat: proindeque Bedam haec nomina secum ex Cumbria in Angliam detulisse. Neque ab hac sententia procul abest Josephus Scaliger loco citato, scribens, Danos et Saxones *μαρμύρας* majores, *Malinas*; minores autem, *Ledunas*, vel *Lidunas* vocasse: tametsi haec nomina tribuisse Malinis ac Ledunis quae fiebant in plenilunio amborum sequinoxiorum scribat. At longe ante Bedam isthaec nota esse vocabula constat, cum Marcellus Empiricus, qui in Gallia Theodosio seniore imperante vixit, utriusque ita meminerit, ut non tam aestus maris, quam Lunae ipsi tribuisse videatur: *Lidunam* enim Lunam veterem, seu decrescentem, vocat. Sic quippe cap. 16: *Herba quae Gallice Calliomarcus, Latinae equi ungula vocatur, collecta Luna veteri Liduna die Jovis, etc.* Et cap. 25: *Colligitur die Jovis Luna veteri Liduna ante prandium, etc.* Eodem cap.: *Conficitur veteri Luna et Liduna a mense Martio, etc.* *Lidunam* autem alio loco Malinam opponit: *Conficitur 12. Kal. Julias; non interest quo die, vel Luna, vel Malina, dummodo supradictus dies observetur.*

Ubi indubie pro Luna, legendum *Liduna*. Unde nescio an non conjectendum sit potius voces esse veterum Gallorum, quas si Luna decrescenti ac plenae tribuerint: ita ut postea ad ipsos maris aestus decrescentes et crescentes secundum Lunam ipsius affectus transtulerint.

Praedictis addo quum habet Cletracus de vocabulis rei navalis: *Au renouveau et au plain de la Lune, les eaux de la mer marinent et inondent au plus haut, et lors c'est Chef d'eau, Malina, id est, major aestus: A suite et trois jours après le renouveau, ou le plain à chaque retour de marée, les eaux décroissent, et n'avancent si avant, et ce depuis le troisième jour de la Lune nouvelle, jusques au premier quartier, et depuis le troisième jour du plain jusques au dernier quartier, et pendant cette langueur ou décroissement, sont eaux mortes, Ledon, minor aestus: De sorte qu'à ce premier quartier, et jusques au dixième jour de la Lune, c'est Basses eaux. L'onzième jour qui est après le premier quartier, les marées commencent à surmonter la marée suivante plus que la précédente, et lors sont eaux vives. Ce qui procède jusques au plain et trois jours après que le chef, c'est Chef d'eau continuant de la même révolution d'eaux mortes, jusques au dernier quartier, et de là viennent eaux vives jusques au renouveau. Ceterum exstat in Bibl. Regia Cod. 1121. Tractatus de Malina et Leduna.*

LEDORIA, Convitium, ex Gr. *λοδοπία*. Joan. Sarisb. Epist. 212: *Quid autem scripsit, ut Ledorias et commata, id est, patentes morsus et figuratos taceam, etc.* Vide in *Lada* 1.]

LEDICRET, Charta Henrici Abbatis Fiscanensis in Tabular. Fisc. f. 84: *Homines nostris de Ria et eorum heredibus in perpetuum relaxavimus Ledicret, Childwitsfeld, et vendenda domus consuetudinem, etc.*

LEDUNA, Vide in *Lido*, *Ledona*.

LEDS, Servus ascriptitius. Vide *Litus*.

LEES, Pascuum, a Saxonico *Læve*: quod idem significat. Antiquit. Ambrosden. ad ann. 1826: *Dimidia acra bi Lesmorside juxta terram domini de Bigen-Aull. Ead. notione Leys ibidem legitur pag. 624. Commune pasuum exponit Kennettus in Glossario: unde, inquit pleraque Cantii ericeta, quae communia sunt Lesas appellantur. Vide *Lesylor*.*

LEFA, Apr. femina. Gall. *Laie*. Chart. Henr. II. Imp. ann. 1017. in Alsat. Diplom. num. 189. tom. 1. pag. 150: *Ita vero ut nullus ibi cervum vel cervam, ursum aut ursam, aprum vel lefam, capream vel capream... capiat. Vide *Léha*.*

LEFFAS, [Occultus terrae succus. *DIEP.*]

LEFFRUS, f. Ager pasuus. Charta S. Ludov. ann. 1236. ex Cod. reg. 5149. fol. 1. v: *Quitavimus partem illam, quam habebamus in castrenaria S. Martini in colle, et haenam et Leffros quos habebamus ibidem, videlicet quatuor arpenta ad eandem partem. Leffre vero, pro *Levre*, Labrum, in Lit. remis. ann. 1400. ex Reg. 155. Chaptoph. reg. ch. 360: *Cellui Jehan getta un voire plain de vin ou visage dudit Gieffroy, tellement que la Leffre dudit Gieffroy fut entamée et en sailli un pou de sang.**

LEGA, Locus. Lelando. *Hurstlega*, Locus silvestris, hyst enim Saxonibus est silva.

LEGA, Gradus, bonitasque metallorum. Gall. *Aloy*; *Allay*, in Articulis au-

per Cartas editis ann. 98. Edw. 1. cap. 10. Decreta Alberti Regis Hungar.: *Cendantur obuli in eadem Lega, quae ipsi majores denarii ead. nunt. Vide *Lex*.*

Hinc inter monetae Florentinae officiariorum recensetur *Approbator monetae argenti seu Legarum*, in Charta ann. 1817. apud Manni de Sigil. tom. 4. pag. 77.

LEGA, pro *Leuca*, Gall. *Lieu*. *Piscatio per Legas tres*, in Tabulario S. Vitoni Virdun.

LEGA, vox Ital. Gall. *Ligue*, Foedus, societas. Chron. Dominici Gravini apud Murator. tom. 12. col. 570: *Dux idem Ligam maximam fecerat cum Comitibus et Magistratibus regni. Recurrit ibid. Qui Legam et apertiam cum praedicto Rege inire voluerint, apud Lobinell. tom. 2. Hist. Britan. col. 441.*

Item, Inductio: pax. Annal. Placent. ad ann. 1443. apud Murator. tom. 20. Script. Ital. col. 879: *Die 18. mensis Octobris hora 28. cum dimidia publice clamata fuit treuga seu Lega inter illustr. dominium Venetorum et magnificam communitatem Florentiae et Legas cum illustr. D. duce Mediolani ac Janus domino. Rursus ad ann. 1475. ibid. col. 960: *Die 26. Augusti inter Francorum regem et Mediolani ducem proclamata fuit pax et Lega.**

LEGAIA, Mensura itineraria. Idem quod *Leuca*. Vide in hac voce. Chartul. S. Sulpit. Bbur. fol. 47. v: *Concessimus iterum quod si ego vel aliquis filiorum vel successorum nostrorum intra viginti Legatas ab urbe Bituricensi mortui fuerimus, ad praefatum Nevenens monasterium nos deferri faciemus, et ipse in claustris inter patres nostros honorifice sepelient.*

LEGALIS, in Jure Anglicano, dicitur, qui stare juri idoneus est, cui opponitur *Exlex*, utlagatus. Papias: *Legalis, rectus, talis qualem lex praecipit.* Brito in Vocab.: *Legalis qui legem servat et fidem.* Nostris, *Leal*, pro *fidelis*. Leges Edwardi Confess. cap. 19: *Expurgent se iudicio Dei, quas si clementia Dei et innocentia sua salvaverit, remaneant Legales cum dotibus suis et maritagiis.* Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 45: *Si quis diligatius (exlex) Legalem hominem accusat, fuisse iam dicimus vocem ejus.* Tabular. Vindocinense Ch. 242: *Hugo filius Odonis Dublini, honorem Montis Dublini obtinuit a Comite Gaufrado cogn. Martello, rogatu Hugoni patris, de quo reuertitus fuit in Curia Baronum, Militum, Legatumque viro. um. Ibidem Ch. 411: *Ad quos missi sunt quatuor Legales homines qui de praedictis alociis auctoramentum audierunt ex ore ipsorum. S. Bernard. Epist. 121: *Neque enim et perjurus esse, et Legalis simul manere poterit.* Matth. Paris. ann. 1244: *Affirmantibus quod Legalis factus fuerat praecipuus et muneribus fratris sui Andrae versus Regem, etc.* Idem ann. 1249: *Qui Legales et boni viri reputabantur.* Historia fundationis Prioratus Dunstapensis in agro Bedfordiensi: *Locus autem ille... exstitit undique nemorosus et latronibus sic repletus, ut vix posset ibi Legalis pertransire, quin per eosdem necaretur.* [Litterae Villelmi Rotomag. et Suffraganeorum ad Philippum IV. Franc. Regem tom. 6. Spicil. Acher. pag. 488: *Eligent bona fide Praebyteros et Milites fideles et Legales, quos poterunt invenire.* Firmicus lib. 5. cap. 7. *Docti, sapientes, Legales et qui optimo legum ac judiciorum discursu omnia pertractant.*] Occurrit non solum in legibus Scotorum, et alibi passim.**

¶ **LEGALES ANTIQUI HOMINES**, Etate, fide et probitate laudabiles, quorum auctoritas plurimum valet. Charta ann. 1181. apud Lobinell. tom. 2. Hist. Britan. col. 134: *Sex Legales antiqui homines, jurati dixerunt, etc.* Charta ann. 12. Henrici IV. Regis Angl. apud *Madox Formul. Anglic. pag. 15: Noverritis nos inquisissimam tam per quam plurimas cartas, quam per examinationem antiquorum proborum et Legalium hominum, etc.*

¶ **LEGALIS**, Legitimus, juxta leges. *Legalis concanum, seu concambium, legitima permutatio, in Chartulario S. Sulpitii Bituric. fol. 14. Legalis heres, Legalis uxor, in Charta ann. 1084. ex Archivo S. Victoris Massil. Legalis monasterio, Proba, legi consentanea, in Charta ann. 1846 apud Madox Formul. Anglic. pag. 82. Legalis potestas, Legitima, in Litteris ann. 1409. apud Ludewig. tom. 6. pag. 77. Legalis ratio, in Schedis Præsidis de Mazaugues; Legalis vestitura, Legitima missio in possessionem, in Charta ann. 1096. apud D. Calmet. tom. 1. Hist. Lotharing. col. 508.*

LEGALIS FILIUS, Legitimus, in Tabulario Prioratus Paredi f. 57: *Si Filium Legalem non habuerit.*

¶ **LEGALES MILITES**. Vide in *Miles*.

¶ **LEGALIS PLAGA**, *Plais Lejav*, in Consuet. S. Severi tit. 18. art. 1. 2. Vide *Plaga*.

1. **LEGALITAS**, Probitas, ratione cujus quis juri stare potest, idoneus est, ac legalis. Hugo Flaviniacensis in Chron. pag. 257: *Legalis e diverso respondentibus... accusatoribus esse probare quod obsecravit, si legitimi sunt, vel in causa simonia, ubi nulla requiritur Legalitas, eo quoque qui accusatur, Romanam Sedem appellante, etc.* Ordericus lib. 11: *Legalitatis, et futuræ derogationis immemor. Lex Friderici I. Imp. apud Conradum Usperg: Univerſo jure, honore et Legalitate privatus habeatur, ita ut jure testamento, vel ad judicandum de cetero nequaquam ei admittentur.* Vide Waddingum ann. 1347. n. 7. e. Mauritium Episcop. Catanensem de Translatione S. Agathæ virg. num. 12.

LEGALITATEM SUAM REDIMERE, in Legibus Canuti Regis § 84. dicitur Judex qui pravo judicio edito exlex, legalitatem redimit, seu idoneitatem, multa definita Regi exsoluta. Vide *Lagam redimere*.

2. **LEGALITAS**, Fidelitas, fides, probitas. S. Bernardus Epist. 89. ad Theobald. Comitem Campaniæ ann. 1127: *Non quidem pro ipsorum jure precor; in tantum quippe de vestra justitia et Legalitate confidens, ut nec hosti vestro in vestra curia placitanti de suo jure timendum esse existimem.* Votum Jacobi Regis Aragon. tom. 3. Concil. Hispan. pag. 498: *Promittimus in fide de nostra Legalitate, quod si Deus, etc.* Chartularium Cenoman. fol. 154: *Proinde Legalitatem suam in manu domini sui Gaufridi Decani Britonie secundum ordines suos loco Abbatis dedit, ut per hoc fiducialiter daret intelligi, se nobis hoc pactum semper legaliter servaturum.* Ordinatio Ludov. Reg. Siciliæ ann. 1359. ex MSS. D. Brunet f. 104: *Propter ipsorum constantiam Legalitatis et fidei merito. Tabul. B. M. Piperacensis: Quod nostræ Legalitati videbitur faciendum. Fidelis et maxima legalitatis vir, lib. 1. Annal. Genuens. apud Murator. tom. 6. col. 279. Adde tom. 8. col. 272: Juraverunt Legalitatem et obedientiam, in Chronico Estensi apud eundem Murator. tom. 15. col. 464. Codex Legum Normann. cap. 13. apud*

Ludewig. tom. 7. pag. 177: *Ligantiam autem sive Legalitatem de omnibus hominibus totius provincie debet habere; id est, fidelitatem et debent omnes. Vide Fidelitas.*

3. **LEGALITAS**, Gradus bonitasque monetæ. Charta Galteri Archiep. Senon. ann. 1231: *Comes in civitate Autissiodorensi non poterat facere cudi monetam nisi ad pondus et Legalitatem XVI. solidorum et VIII. denariorum.* Vide *Lega 2.*

1. **LEGALITER**, Legitime, juxta leges, regulariter. *Legaliter provocare*, Senatori lib. 4. Epist. 87. *Numquam stat Legaliter sine appare*, in Chronico Farfensi, apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 562.

2. **LEGALITER**, Fideliter, Gall. *Loialement. Legaliter et fideliter*, in Charta ann. 1811. apud Murator. tom. 10. col. 370. *Legaliter custodire*, in Charta ann. 1355. apud Ludewig. tom. 5. pag. 453. Vide *Legalitas 2.*

Léaument, in Charta Guill. de Veteriponte ann. 1289. ex Chartul. S. Joan. in Valle.

¶ **LEGALIUS**, Placitum ann. 882. inter Instrum. novæ Hist. Occit. tom. 1. col. 114: *Ego exinde scripturam emptionis habeo, exactorem nomine Petrone, qui ipsas res in Legalios autorisare debet. Id est juxta leges, ut ex similibus loquendi formulis conjecto.*

¶ **LEGAMEN**, Legati mandatum vel negotium. Ruodl. fragm. 2. vers. 22:

*En regis vestri domini nostri vel amici
Dulcis carissimi fidei Legamina plana,
Quam pie tractavit, merito quos perdere quivit.*

* **LEGANUM** [a *Leganum, grumiaus*.] (Lex Lat. Gall. Bibl. Ebroic. n. 23. XIII. s.)

1. **LEGARE**, pro *Ligare*. Leges Rotharis art. 877. tom. 1. Muratorii part. 2. pag. 47: *Si eum baididerit, aut Legaverit simili modo fuerit. Habetur in MS. Et si battitus fuerit, aut si Legatus, similiter componatur.*

2. **LEGARE**, Includere. *Lapidem preciosum... auro Legatum vel non Legatum*, in Litteris ann. 1391. apud Rymer. tom. 12. pag. 460.

¶ **LEGARIOL**, Charta Philippi Fr. Regis ann. 1215. apud Labbeum Miscell. pag. 641: *Prediciti etiam homines ad firmandum castrum adducunt pallum et Legariol, et debent auxilium ad adducendum ramentum ad faciendum capitale edificium domini de Nonancourt rationabiliter, quando opus erit, et erunt submissi. Legendum *Legariol* distinctis vocibus, ut le articulus sit, et *Gariol* idem quod supra *Garrolium, Repagulum*, ut ibi conjectatum.*

¶ **LEGARIUM**, Legumen. *Legarii sextarium*, in Charta ann. 1070. ex magno Chartulario S. Victoris Massil. Varro de Re Rust. lib. 1: *Serendum viciam, lentem, cicerculam, ervilam, cæteraque, quæ alii legumina, alii, ut Gallicani quidam, Legaria appellant.*

LEGATARIE CHARTÆ, quibus res ac prædicia monasteriis et aliis legantur, ac donantur. Fulcuinus de Gestis Abbatum Lobienſium cap. 4: *Multa Ecclesiæ nostræ prædicia hollata sunt, quæ describerentur, si non in promptu essent donationes, et Chartæ Legatarie.*

¶ **LEGATARIE EDITIONES**, Testamento mandata, apud Tertullianum de Spectaculis cap. 8.

1. **LEGATARIUS**, Legatus, missus, speculativus; ita *Legatarium* reddit apud Theophanem auctor Miscell. Lex Ripuarior. tit. 65. § 8: *Si quis Legatarium Regis, vel ad Regem, seu in utilitatem*

Regis pergentem hospitio suscipere contempserit, etc. Gesta Dagoberti Regis Fr. cap. 27: *Dirigens itaque Dagobertus Sicharium Legatarium ad Samonem, etc.* Fredegarius cap. 45: *Hi duodecim Ducas, singulique Legatarios destinant, pacem et patrociniū Imperii petentes.* Occurrit passim. Vide Epistolæ 25. 26. 27. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. etc. quæ habentur tom. 1. Hist. Franc. Flodoardum lib. 1. Hist. Rem. cap. 25. Aimoinum lib. 3. Hist. Franc. cap. 77. etc. [Glossar. med. Græc. col. 797. in *Ayaxoc.*]

¶ **LEGATORIUS**, Walafrido Strab. in Vita S. Galli Abbatis cap. 8.

2. **LEGATARIUS**, Executor testamenti, in 1. Testamento Widradi Abbatis Flaviniacensis: *Perinluster vir Amalindo quem in hac pagina testamenti nostri Legatarium institui.* [Marcellus lib. 2. formula 17: *Viros illos, quos in hac pagina testamenti nostri Legatarios institui.* Similia leguntur apud Lindenbrogium formula 72. et Baluzium formula 28. tom. 2. Capitul. col. 571.] [Cui aliquid legatum est.]

¶ **LEGATARIA**, Executrix testamenti, apud Ludewig. tom. 1. pag. 278. *Nos Hardewigis... ejusdem (Siffridi) testamentaria et Legataria, prout ab ipso in commissio recepimus, seriam bonam voluntatem effectui mancipamus.*

1. **LEGATIA**, LEGATIO. Vide in *Legatus*.

2. **LEGATIA**, Pecuniæ qualitas, doctis Editoribus; malim ab Italico *Legacia*, Vinculum, ligamen: modica quippe pecunia sic in ligaculis asservari a pauperibus solet. Mirac. B. Margar. Favent. tom. 5. Aug. pag. 853. col. 1: *Cum dicta soror Margarita... non haberet nisi paucos denarios pro his operibus faciendis, in quibusdam Legatis in unica sua capsula colligatis, etc.*

¶ **LEGATIO**, Munus, donum, Gall. *Present*. Gesta Consulium Andegav. tom. 10. Spicil. Acher. pag. 414: *Venite ergo ad donationis confirmationem, ad benedictionem et ad nuptiarum celebrationem domini dominæque vestre, et facite Legationem eis: quod et factum est.* [Cui mittite eis legatos. Vide in *Legatus*.]

¶ **LEGATIVUM**, Legatorum vaticium. Ulpianus leg. 2. Dig. de Legationibus (50. 7.): *His, qui non gratiam Legationem suscipiunt, Legativum ex forma constituitur.*

¶ **LEGATOR**, Legatus missus. Litteræ Johannis XI. PP. in Histor. MS. Monasterii S. Cypriani Pictav. pag. 119: *Frater noster Frotherius Episcopus missis Legatoribus suis ad nos, etc.* Charta ann. 890. ex Archivo Montis S. Michaelis: *In probatione hujus cartule Mainardus Propositus et Herwardus Decanus fuerunt Legatores hujus facti, apud Comitem missi a Mainardo Abbate.*

2. **LEGATOR**, Meichelb. Hist. Frising. tom. 2. part. 1. pag. 13. in tradit. ann. 1284: *Per manum Legatoris qui vulgo dicitur Salman. Vide Salamannus.*

LEGATORIUM, Ugutio. Pulpitium, analogium, legium, lectrum, Legatorum, in quo publice legitur.

1. **LEGATORIUS**, Missus. Vide *Legatarius 1.*

2. **LEGATORIUS**, Legatarius, cui aliquid testamento legatur et donatur, Gall. *Legataire*. Testamentum ann. 1317. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 154: *Ad requisitionem dictorum Legatoriorum Jocerandi et Beatricis predictas clausulas institutionis et legatorum, prout in predicto testamento jacent, in hanc formam publicam redegi.*

† **LEGATRIX**. Precatrix, que pro alio intercedit. Vita S. Agnetis de Monte-Politiano, tom. 2. Aprilis pag. 608: Sed cum illa oraret et eandem visionem Dominus vix quadam replicaret, nec dicta Legatrix hoc intelligeret, etc.

† **LEGATUM**. Edictum Philippi Aug. Fr. Regis ann. 1219. tom. 1. Ordinat. Reg. pag. 88: Si mulier sine herede decesserit, parentes ipsius mulieris non participabunt cum marito suo, ex his que ipsa et maritus suus simul adquisierunt, dum ipsa viveret, in mobilibus, nec in tenementis, imo quiete remanebunt marito ipsius mulieris, salvo rationabilibus Legatis ipsius mulieris. Parentibus vero mulieris accedat id quod ipsa secum attulit in matrimonium, salvo Legato suo, quod ipsa potuit facere per jus. Cl. Editor. de Lauriere Legatum hic interpretatur Res in usus pios testamento relictas, observatque id olim usu receptum fuisse, ut nemo, nisi prius expellito heredum consensu, de rebus suis disponeret, quod et de bonis acquisitis intelligendum non raro volebant heredes, ubi vero invaluit consuetudo, ut sacrosanctae Viatico, delictorum absoluteque ecclesiastica sepultura privarentur ii, qui nullam bonorum suorum partem in Ecclesiarum pauperumve favorem distribuerent, usus etiam obtinuit, ut de bonis pro ratione facultatum suarum disponere cuique liberum esset, quod deinceps ad quintam usque partem rerum propriarum licitum fuit. Vide *Intestatio et Mortuarium*.

• Hinc nostris Legat et Legater, a verbo legare. Lit. remiss. ann. 1450. in Reg. 184. Chartoph. reg. ch. 78. *Legat res avoit esd laisses au suppliant a charge de payer ung Legat de cent livres et autres sommes laisses ou Legatides a plusieurs*. Charta ann. 1470. ex Chartul. Bl. Corb. fol. 125. v: *Laquelle terre icellui Caradot et dame Marie de Quinquempois qui fu sa femme donnerent, Legatent environ a soizante ans a ladite eglise et monastere de Corbie, sous aucunes conditions et charges oppoises audit Legat, au moyen duquel Legat, etc.*

• **LEGATUM**, Pars decime, ut videtur, quam percipiebat is, qui ligandis manipulis vincula ministrabat. Charta ann. 1263. in Chartul. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 5188. fol. 148. v: *Recognoverunt se quittasse penitus... Guidoni episcopo Lingonensi et ejus successoribus episcopis Lingonensibus tractum et Legatum, sine aliud jus quod dicebant se habere in tertia parte decime de Champignevo*. Vide *Tractus 3*.

• **LEGATURUS**, Italica Legatura, Ligamentum, zona, cingulum. Acta Mss. notar. Senens. ad ann. 1284. ex Cod. reg. 4725. fol. 27. v: *Si dicta uxor mea vellet ad matrimonium devenire, habeat supra dotes suas et antifatum, lectum suum forsitum sicut erit, et omnia paramenta ad sui dorsum et Legaturos*.

• **LEGATUS**, Missus, seu qui in provincias a Principe ad exercenda judicia mittebatur. Annales Franc. Tilliani ann. 799: *Legatos regios, qui tunc ad justitiam faciendas apud eos commorabantur, comprehendunt*. Annales alii Francor.: *Saevae occasione nacti, Legatos Regis qui ad eos ob justitiam faciendas missi erant comprehensos interficiunt*. Eginhardus ann. 814: *Ad justitiam faciendas, et oppressiones popularium relevandas, Legatos in omnes regni sui fines misit*. Protharius Tullensis Epist. 25. nomine Hathi Archiepiscopi Treverensis, necnon et Legati Ludovici serenissimi Imperato-

ris: *Notum sit tibi, quia terribile imperium ad nos pervenit Domini Imperatoris, ut omnibus notum faceremus, qui in nostra legatione manere videntur, quatenus universi se praeparent, etc.* Vide Adonem in Chron. ann. 798. 815. Ratpertum de Casib. S. Galli cap. 5. et Capitul. 8. ann. 812. cap. 8.

• **LEGATUS**, pro nuntio privati alicujus hominis. Occurrit in lib. Rames. sect. 266.

• **LEGATI A LATERE**, seu Apostolici, a Romano Pontifice in provincias cum amplissima auctoritate delegati, que ejusmodi est, ut toto legationis tempore non secus ac Pontifex ipse, honorentur, et suprema in rebus Ecclesiasticis potestate gaudeant, et ad Apostolicam sedem factas appellationes ipsi judicent, ut est in cap. 1. extr. de officio Legati. Gregorius VII. PP. in Epist. qua Legati munus Amato Episcopo Oloronensi imperit: *Romana Ecclesia hanc consuetudinem habuit ab ipis eum fundationis primordiis, ut ad omnes partes que Christianis religionis titulo praesentantur, suos Legatos mitteret, quatenus ea que gubernator et rector ejusdem Romanae Ecclesiae per suam praesentiam expedire non praevaleret, vice sua Legatis concessa, monita salutis, ac morum honestatem per eos cunctis per orbem terrarum constitutis Ecclesiis munitaret, easque Apostolica doctrina in omnibus que sacras Religionis conveniunt, diligenter instrueret*. Vide Ep. 1. et 26. Joannis VIII. PP. ex his quas Sirmondus edidit, praeterea Petrum Morinum lib. 1. Exercit. cap. 20. et Andrea Saussalum in Libello apologetico cap. 2. [Baluzium in Additionibus ad librum 5. Marca de Concordia Sacerdotii et Imperii.] et supra *Lateralis*.

• Generaliter porro a latere mitti ac delegari quibus Legati dicuntur, qui ex familia mittentis sunt. Possidius in Vita S. Augustini cap. 13: *Propter quod perficiendum etiam a suo Latere... ad Africam judicem miserat*. Concilium Sardic. can. 5. Et... *ann. 380. Gregorius M. lib. 12: A quo cum veneritis, quem a Latere nostro transmisimus eas possit accipere*. Monachus Sangalli lib. 2. cap. 9: *Tunc ex Latere Casaria directi sunt, qui eos honorifice introducerent*. Epistola Bonifacii PP. 1. in Synodo Rom. sub Bonifacio II. edita ab Holstenio: *Quas (litteras) a nobis per Severum Apostolicam Sedis Notarium... a nostro Latere destinatum videtis esse directas*. Concilium Carthag. VI. cap. 13: *Deprecatione sua moverit Episcopum Romanum, ut a Latere suo Presbyterum mittat*. [Episcopi Africani in Epistola ad Caesarium PP. n. 4: *Nam ut aliqui tanquam a tua Sanctitate Latere mittantur, in nulla invenimus Patrum synodo constitutum*. Ignorabant canonem 5. Sardicensem, quem Romani Pontifices Synodo Nicense, ubi frustra querebatur ab Afris, falso tribuebant.] Concilium Duciacense I. part. 5: *Val et decreveritis mittere a Latere vestro habentes auctoritatem vestram, qui cum Episcopis judicent, etc.* Victor III. PP. lib. 1. Dial.: *Optimos ex Latere suo viros Capuam mittere placuit Pandulpho Principi. Silvester Girald. in Praefat. ad Topogr. Hiberniae ad Regem Angliae: Placuit Excellentiae vestrae... me cum dilecto filio vestro Joanne in Hiberniam a Latere vestro transmittere*. Vide Juretum ad Epistolam Ivonis 26.

• **Legati Apostolici a Latere** munus Regibus etiam indultum a summis Pontificibus legitimum. Scribit enim Hovede-

nus ann. 1164. Henrico II. Regi summam Pontificam concessisse: *ut Legatus esset totius Angliae: quod ille minus cordis de causa abnuil*.

• **LEGATI NATI**, Archiepiscopi vel Episcopi, qui jure Legatorum Apostolicorum Sedis in suis diocesis ac provinciis gaudent. Bulla Urbani PP. ann. 1278. de Cantuariensi Archiepiscopo: *In suis civitate et diocesi ac provinciis Cantuarie, in quibus Apostolicis Sedis Legatus Natus esset, etc.* Eoque jure a potestate et ditione Legatorum ab Apostolica Sede in Angliam delegatorum immunes erant, ut est apud Gervasium Dorobernensem in Actis Pontificum Cantuar. in Wilhelmo pag. 1668.

• **LEGATUS IMPERII**, Qui alias *Vicarius*. Exstat Ottonis Imp. Diploma ann. 1208. apud Corium in Histor. Mediol. part. 2. quo Wolphgero Patriarchae Aquilensi legationem totius Italiae committit, ubi haec habentur: *Volentes quod ipse vice et loco nostro et Imperii Legati, et quidquid ipse ibi de honore nostro et Imperii tractaverit, nos per omnia sumus habituri*.

• **LEGATIA**, Districtus Legati, intra quem jurisdictionem suam exerceat, apud Matth. Paris ann. 1217. et Bromptonum ann. 1214.

• **LEGATIO**, Munus et officium Legati. Chronicon Reichersperg. ann. 986: *Agapitus PP. dedit Pallium et Legationem cum privilegio Gerahardo Episcopo Lauriacensi*. Ann. 971: *Hic Benedictus PP. Pilgrimo Lauriacensi Archiepiscopo Pallium, et commisit Legationem cum privilegio Alexander PP. successor Evaristi, ad Episcopos: Si quis autem Legationem vestram impedit, non unius, sed multorum profectum avertit*. [Supposita est haec Alexandri Epistola.] Vide Capitul. 5. ann. 812. cap. 1. Concilium Triburiense ann. 885. cap. 9. etc.

• **LEGATIO LIBERA**, Cum Legatus omnimoda auctoritate ejus a quo mittitur, gaudet, in Cod. African. cap. 93. 94. [Vide Forcellinum.]

• **LEGATIO**, Provincia ubi Missi dominici legatio obitur, que et *Misaticum* dicitur in Capitul. 8. ann. 812. cap. 7. Capit. ann. 888. cap. 8. 4. etc. Charta Will. Sicilliae Reg. ann. 1156. apud Baron.: *In Apulia et Calabria, et partibus illis que Apuliae sunt affines, Romana Ecclesia libere Legationes habeat*. Illi tamen qui ad hoc a Romana Ecclesia fuerint delegati possessiones Ecclesiarum non devastent. [Vide Legatio apud Widuk. lib. 2. cap. 9. et Thietm. lib. 2. cap. 1. videtur esse Munus et officium missi i. e. comitis limitum, quem legatum dicit idem Widuk. lib. 1. cap. 36.]

• **LEGATIO**, Epistola formata. Concilium Rotomagense ann. 1060. cap. 9: *Ut Episcopus alterius diocesis Clericum, nisi sub Legatione, aut probabilibus signis ordinare praesumat*.

• **LEGALUS**, *Logatto*, in Glossar. Lat. Ital. Ms.

• **LEGDUS**, pro *Lodus*, Gall. *le Loir*. Vita S. Arnulphi tom. 6. Sept. pag. 97. col. 2: *Sub nomine sanctae et individuae Trinitatis per Legdum fluvium Vindocini monasterium est constructum*.

• **LEGEANCEA**, Sacramentum fidelitatis, quod domino suo vassallus praestat, idem quod *Ligantia*. Vide in Ligius. Chron. Angl. Th. Otterbourne edit. Hearn pag. 240: *Qui sub conjunctione eorum praesentem se non propositum aliquid agere contra Legeanceam suam, vel fidelitatem regi praestitam, etc.* Vide infra *Legia 8*.

1. **LEGENDA**, **LEGENDARIUS**, Liber

acta Sanctorum per anni totius circulum digesta continens, sic dictus, quia certis diebus *legenda* in Ecclesia et in sacris synaxibus designabantur a moderatore Chori: unde a Græcis *εὐαγγέλιον* appellantur Beletus cap. 60. et ex eo Durandus lib. 6. Rat. c. 1. n. 29: *Legendarius* vocatur liber ille, ubi agitur de vita et obitu Confessorum, qui legitur in eorum festis, Martyrum autem in Passionariis. *Leggenda*, Joanni Villaneo lib. 4. cap. 16. Braulio Casseraugustanus in Vita S. Emiliani in Epistola ad Frominianum: *Libellum de ejus Sancti vita conscripti, ut possit in Missæ ejus celebrari* quancocius *Legi*. Joannes Neapolitanus Ecclesie Cimetaria in præfat. ad Vitam S. Joannis Episcopi Neapolitani: *Et cum vita ejus, et qualiter fuerit ad Episcopum assumptus et in eo laudabiliter conversatus, in Chronica haberetur antiqua: nec tamen, *Legenda*, que ad honorem ejus in festivitate sua legeretur, scripta aliquatenus appareret, etc.* Utuntur Philippus Eystetensis in Vita S. Willibaldi cap. 20. 28. Rainerus contra Waldenses cap. 5. et alii.

1. Nostris *Legendier*. Lit. remiss. ann. 1449. in Reg. 179. Chartoph. reg. ch. 304. *Jcellus Balins disoit publiquement... qu'il avoit osté un calice d'argent de l'église de Dnfront... et si osteroit le Legendier... afin que le curé ne chantast plus, ne deist ses heures.*

2. *LEGENDA*. Alia notione, que explicatur in Testam. Audoyni card. Ostiens. ann. 1383. ex Cod. Reg. 4228. fol. 138. v. *Item lego conventus monialium S. Laurentii infra civitatem Avenionensem turrim et cavam meas quas faci adificari, sub tilla conditione... ut dicta moniales... faciant unum anniversarium pro me et anima mea, cum *Legenda* seu matutinis mortuorum in vigilia diei obitus mei solemniter.*

3. *LEGERARE*. I. pro *Legatari*, Legatum mittere. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7802. *Legerare, emissor.*

4. *LEGERE*. Docere, profiteri, Gall. *Ensigner, Professer*. Beda in Epistola ad Egbertum: *Memini me hesterno die xix anno, cum tecum aliquot diebus *Legendi* gratia in monasterio tuo demorarer, etc.* Bulla Gregorii X. PP. ann. 1272. pro Cisterciensibus Collegii S. Bernardi apud Lobinell. tom. 3. Hist. Paris. pag. 161: *In prædicando publice, si fuerit requisiti, et *Legendo* ordinariæ te Theologia... omnimoda utamini libertate.* Litteræ Humberti II. Dalphin. ann. 1245. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 520. col. 2: *Item, in Consilio nostro Gratianopolitensi residente esse volumus Consiliarios infra scriptos, videlicet D. Guillelmum de Manso Legum Doctorem Cancellarium dicti Consilii, *Legentem*que in studio, etc.* Jacobus Gelu Archiep. Turon. in Vita sua, tom. 8. Anecd. Marten. col. 1947: *Martii 29. ann. Dom. 1402. incæpi *Legere* ordinarium Parisiæ in facultate Decretorum. Vide supra Lector 3. 2. Consul. Savin. Hist. Jur. Roman. med. temp. tom. 3. cap. 28. § 138. et cap. 25. § 221. not. e.]*

2. *LEGERE*, pro Colligere, sacco condere. in Comput. ann. 1498. inter Probat. tom. 4. Hist. Nem. pag. 47. col. 1: *Item pariter solerunt Johanni du Vray, seu Jacobo Sobeyran pro viginti quatuor sacis, omnia pro *Legendo* bladum dicte caritatis et apportando ad molendinum pro molendo.*

3. *LEGERE*, idem quod supra *Legenda* 1. Cerem. vet. Ms. eccl. Carnot. *Sexto Calendæ Martii ad matutinas lec-*

to sexta de illo *Legere*, quod ita incipit: *Post, etc.* Ibidem: *Legitur abbreviatum Legere, etc.* Rursus infra: *Festum trium lectionum de proprio Legere.*

LEGERGILDUM, Multa irrogata ei qui fugitivum servum excipit, et cubile, quod Saxones *Leger-bedd* vocant, præbet. Leges Henrici I. cap. 11: *Si quis Dei fugitivum habeat injuste, reddat ei ad rectum, et persolvat ei cuius erit, et Regi emendat secundum *Legergildum*. Somnerus perperam scriptum putat, pro *Weregildum*. Ita habet Thorpius.]*

LEGERWITA. Vide *Lairwita*.

LESPEND, apud Manwodum et Cowellum, pro *Lespegend*. Vide in hac voce.

1. *LEGEUS*, pro *Ligiis*, de quo infra, apud Rymerum tom. 8. pag. 286.

2. *LEGI HOMINES*, pro *Legis homines*, hoc est, Legis Judaicæ sectatores, perperam legitur, tom. 4. Anecd. Marten. col. 1142. ut satis patet ex dictis in voce *Cagoti*.

3. *LEGIA*, Pars navis, Joan. de Janua, nostris *Alega*. In Gl. Lat. Gall.: *Legia, Nef, ou le gras de l'oreille*. At posterior significatio vocis *Legula*, convenit Ebrirdus in Græcismo cap. 10.

Ovis cartilago, sed *Legia* dicitur avis.

Cartilago tamen amborum dicitur esse.

Aurium Legulas dixit vetus Scriptor. [Adde Sidonium lib. 1. Epist. 2.]

4. *LEGIA*, pro *Legia*, la nave de passare. Altera notione, in Glossar. Prov. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Legia, temeritas aurium.*

5. *LEGIA*, apud Gosselinum in Vita S. Werburgæ n. 12. idem est quod *Leuca*.

6. *LEGIA*, Sacramentum fidelitatis, quo vassallus domino suo obnoxius est, idem quod supra *Legancea*. Charta ann. 1226. in Chartul. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 5188. fol. 22. r. *Ragnierus miles... recognovit se accepisse a domino Hugone Lingonensi episcopo in feodum et casamentum ligum quocquid habet in villa Choigne... salva *Legia* domini S. Clari-montis et dom. R. Nogenii et dom. S. Castri-villani. Vide in *Ligiis*.*

7. *LEGIA*. [Lembus DIFP.]

8. *LEGIA*. *Legia*, tendre cuir d'oreille, dur et mol. (Gloss. Lat. Gall. Bibl. Insul. E. 88. xv. s.)

9. *LEGIAMENTUM*, LEGIATIO. Vide *Ligiis*.

10. *LEGIBILE*, *λεγυμενον*, in Glossis Lat. Græcis.

11. *LEGIBILIS DIES*, Quo habentur scholæ. Rob. Goulet in Compendio juris et consuetud. Universitatis Paris. fol. 4. v. *Electio autem *Legibilis* fit quater in anno in dicta Ecclesia S. Juliani, scilicet ultima die *Legibili* ante festum Nativitatis Domini. Alia electio fit ultima die *Legibili*, etc.* Pluries occurrit ibi, ut et apud Lobinellum tom. 3. Hist. Paris. in Glossario. Vide *Legere*.

12. *LEGIBILITER*, Ita ut legi possit. *Scheda *Legibiliter* descripta*, in Actis SS. Junii tom. 1. pag. 266.

13. *LEGICREPA*, Rabula, qui crepat leges. Varro Atacimus apud Fulgentium:

Legicrepa tradunt, latrunc fore, classico turbant.

Supplem. Antiquarum: *Legicrepa*, vocodicitur. *Legiperitus* hic emendandus Papias editus, qui legit *Legiorecar*, *Legiconsultor*; et MS. ubi, *Legipracar*.

14. *LEGIDES*, Pactum MS. inter Clericos Ecclesie Lugdunensis, et Guigonem Comitem Forenssem ann. 1167: *Legides*

*fori et feriarum communes, et clamores atque banni communes, exceptis Clericis et familiis eorum domesticis. Forte pro *Legde*, seu præstationes. Vide in *Leudis*.*

15. *LEGITAS*, et *Legia* 8. Charta Rener. dom. Nogenii ann. 1206 ex Bibl. reg. *Accepi de episcopo Lingonensi in feodo et in casamento in perpetuum quocquid habeo vel habere potero... Super hoc feci *Legitatem* episcopo Lingonensi, salvo tamen *Legitate* domine comitisse Campanie. Vide in *Ligiis*.*

16. *LEGIFERI* PROVICIARUM, apud Suedos, non semel occurrunt in Erici Upsalensis Historia Suedor. lib. 8. pag. 57. 74. 79. 80. 96. 99. 111. 119. Horum districtus

LEGIFERRATUS dicitur lib. 2. pag. 44. ibid.: *Non adverti patriam consuetudinem, et privilegia regionis, quibus cavetur ne hæc sine comitiva antiquitus designata, *Legiferatum* aliquem Regni intrare presumeret. Sic enim laudabilis Regni decernit antiquitas, ut unusquisque Regni districtus Regem per suos limites propriis viris et armis saltum perducatur, et iuxta positus deducendum assignat.*

17. *LEGILE*, Analogium. Vide Ceremoniale Episcop. lib. 1. cap. 11. ubi instatur *Legilis* esse dicitur Presbyter qui Episcopo sacra facienti de libro ministrat.

18. *LEGILOQUUS* LIBER appellantur Capitularia in versibus Ansegis collectioni præscriptis in antiquis Codicibus

Legiloquum quicquid libris recitaverit totum Principibus nostris, etc. Marone Doss.

19. *LEGIMEN*, Electio. Vita S. Materniani, tom. 3. Aprilis pag. 750. *Caperunt pro digni Pastoris *Legimine* diutina studiosumque vigiliis et obsecrationibus habere concertationem.*

20. *LEGIMUS*, Hac una voce Chartis suis subscribere consuevisse Ravennates archiepiscopos, atque hujus consuetudinis exempla non pauca in Archivio Estensi se vidisse testatur Muratorius tom. 5. Antiq. Ital. med. ævi col. 178.

21. *LEGIO*, Sacramentum, quo aliquod dictum seu promissum, quas *legione*, firmatur et munitur. Charta ann. 1280. ex Chartul. AD. S. Germ. Prat. fol. 104. r. col. 2: *Quicquid in eisdem habeo vel habere poterat ratione dotulitii, vel alio modo, sub ejusdem fidei *Legione* quitavit penitus et expresse.*

22. *LEGIORCAR*, LEGIPRECAR. Vide *Legicrepa*.

23. *LEGIURPA*, Qui legem rupit. Martini recte. Carmen de Laudibus Berengarii Aug. apud Muratorium tom. 2. pag. 399 col. 1.

Vix proprios intelligi sine Rex ille verendus, *Legirupis* en Wido tabis rediviva resonant.

24. *LEGIURPIO*, Eadem notione, *κατάνοποι* apud laudatum Martinium in *Lexico*.

25. *LEGISCREPA*. Vide *Legicrepa*.

26. *LEGISDOCTUS*, Disciplina Christiana eruditus. Charta ann. 1125. ex Tabul. prior. S. Mart. de Camare: *Helvsa *Legisdocta* dedit Deo et beato Martino ecclesiam B. Johannis de Camario, que dicitur de Albania, cum omni decima ad sam pertinentem, et tres arpennes terre in cimiterio ejusdem ecclesie; quod concessit Robertus *Legisdoctus* filius ejus.*

27. *LEGISFALCE*. Throczelus 1. part. Chr. Hungar. cap. 5: *Ibidem* in non-

libus hujus deserti griphones nidificare, et aves Legisfalck, quæ vulgo Kerachet vocantur, pullos generare posuerunt. Forte intelligit eam falconum, seu accipitrum speciem, quam cercerellas nostri vocant.

LEGISTA, Qui docet leges, vel qui iuratur legibus, l'gutioni [et Johanni de Jagnua. Legistes, in Glossis Sangerman.] Anonymi liber Revelationum cap. 21: *Iste autem suo tempore inter eos, quos Legistas et Decretistas vocant, peritissimus habebatur.* Tibericus Langenius in Saxonia.

Illic doctores, sacrorum meliores.
Sunt hi Legiste multi, pariterque Sophiste.

Jo. Fortescutus de Legibus Argi. cap. 8: *Denominari Legista mereberis, si legum principia et causas usque ad elementa, discipuli more, indagaveris.* [Lambertus Prior S. Vedasti Atrebat. de Divinis Officiis.]

Allegat Legista potens sermone potenti,
Regulati Orator, ut ipse Sermo Dei.

Occurrit passim **Advocatus Legista**, in Constitutionibus ann. 1251. in Appendice Martini Hispan. col. 1439. Martialis Parisiensis in Arestis amoris.

Après y avoir les Deesses,
Et moult grand triumphe et honneur,
Toutes Legistes et Clergeses,
Qui scevoient le Decret par cœur.

• Nostris etiam **Legistre**. Le Roman de Robert le Diable MS.

Des grans plaintes de ce mal homme
Vierent à l'Apostole de Rome,
Qui moult en fu dolans et tristres,
Par le conseil de ses Legistes,
Mist en excommunication
Le doc et tout son lanement.

LEGISTERIUM, Jus, Juris et Legum scientia. Ericus Upsalensis lib. 6. Hist. Sæc. 10. *Habebat autem Rex Carolus Prefectos nequissimos, qui sub specie justitiæ conservandæ, et injustitiæ puniendæ, erant in Legisterio doctissimi. In tantum autem Legisterium portractabant, ut vix inveniretur in Regno unus rusticus, qui non esset a prefato suo in pecunia et rebus aliis talliatus.* Supra eod. lib. pag. 195. *Consentibus igitur unctis, qui vocem in electione Regis habere putabant, non tantum secundum formam Legisterii, datis scrutatoribus, duobus scilicet Episcopis, et duobus Militibus, tres electi fuerunt.*

• **LEGITIMA**, nuda. Pars hereditatis Legibus constituta. Gall. *La legitime*. Charta ann. 1273. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 138. *Ita quod (Anna filia Dalphini Guigonis) non possit aliquid plus in prædictis bonis et hereditate et terra dicti Domini, ratione fræreschie vel Legitime, vel supplementi Legitime. Alium locum vide in Advenimentum.* [• Legitima Portio. Vide Jo. Legitima nuda pro Uxoræ legitima, passim occurrit, ut apud Schann. Hist. Wormat. tom. 1. pag. 172. Chart. ann. 1325. apud Gud. Cod. Diplom. t. 3. p. 240: *Cum Elizabeth nunc Legitima mea secundaria, i. e. quam secundis nuptiis duxerat.*]

• **LEGITIMÆ**, f. Appendices, Gall. *Dependances*. Traditio Liodricti de Mekeria pro monasterio Sithlensi. *Dono igitur, donatumque in perpetuum esse volo legitime per festucam et andelaginem, rem proprietatis meæ nuncupante Mekeria, una cum ipsorum locorum pennis, Legitima et vendricapis.*

• **LEGITIMARE**, Legitimo connubio prognati jus spurio tribuere. Gall. *Legitimer*, Hisp. *Legitimar*. Jacobus Arago-

nus Rex in Concilio Turiasonensi ann. 1229: *Si Legitimatione indigere aliquatenus videretur (Alfonsus ex matrimonio dubio prognatus,) nos auctoritate et potestate regia Legitimamus ad omnia, ad que Legitimari potest auctoritate regia, et heredam et successorem regni nostri constituimus et declaramus.* Rursum occurrit in Charta ann. 1416. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 359. et alibi.

• **LEGITIMARE PONDERA ET MENSURAS**, Ea cum aliis authenticis collata comprobare et legitima declarare. Statuta Arelat. MSS. art. 74: *Commune habeat pondera, que erunt in Arelate, et o libra inferius, cum quibus Legitimantur omnia pondera.* Et art. 99: *Commune habeat mensuram cupream, que Legitimantur barralia.*

• **LEGITIMARE DOTE ECCLESIAM**, apud Gerhard. In vita S. Oudalrici. cap. 20. Vita. Decr. pars. 3. de Consecr. dist. 1. cap. 9.

LEGITIMATIO per subsequens matrimonium inducta primitus fuit ex lege a Constantino M. lata, quam restituit Zeno leg. Divi 75. Cod. de Natur. lib. 5. 27.) ac deinde Justinianus Nov. 12. 84. 117. etc. receptaque in jure Pontificio, ex rescripto Alexandri III. PP. in Append. ad Concilium Lateran. ann. 1181. part. 81. cap. 1. et cap. 8. extr. Qui filii sint legitimi. Ab Anglis tamen non admissa, nisi quantum ad gradus Ecclesiasticos, quoad vero successionem in bona paterna, omnino repudiata, Statuto præsertim Mertonensi ann. 1285. cap. 9. 20. quod etiam observatum a Bractone lib. 2. cap. 29. § 4. Fortescute de Laudibus Regum Angliæ cap. 39. auctore Petæ lib. 1. cap. 15. § 3. et lib. 6. cap. 39. § 34. et Seldeno in Disertat. ad Fletam cap. 9. Vide Pallium. [• Vide Halthaus. Glossar. German. voce *Buch-kind*. Grimm. Antiq. German. pag. 463.]

• Singulares prorsus, ut pote ab usu et consuetudine alienas et legibus repugnantes, sed ad Glossarii institutum aptissimas, hic perscribendas censui Litteras legitimatōnis ex Reg. 82. Charlotph. reg. ch. 40. *Johannes Dei gratia Francorum rex Ad perpetuam rei memoriam. Et si princeps æternus in generationibus hominum culpam nascentibus non opponat, sed potius frequentar gratiam infundat, eodem exempli terrenus princeps vestigia superni principis insequendo, suam gratiam subditis illa egenibus consequi infundere quantum potest, ne minister dicatur esse tenax, ubi dominus nocitur esse largus. Sane ad nostrum nuper devenit auditum, quod ex dilecto et fideli thesaurario nostro Ingeranno de Parvo-celario, qui dia et fideliter predecessorum nostrorum regibus et nobis multa et diversa servicia utilia ac sibi meritoria impendit et adhuc impendere non desistit, et ex Margareta dicta de Pommolain domesticella, fuit quidam filius procreatus, qui Bernardus vulgariter et communiter nominatur, dicto Ingeranno pro tunc et nunc existente conjugato, ac dicta Margareta pro tunc existente moniali professæ, a qua professione, sicut accepimus, per Sedem Apostolicam extitit postmodum absoluta, quodque idem filius, quem prædicti pro eorum communis filio cognoverunt et obnoxiunt, et qui adhuc in infantia nunc existit, non solum pro moderno tempore possit carere naturalibus alimentis, verum etiam pro futuro actualibus opportunis, licet genitorum ipsius possent cum Dei gratia suppetere facultates, si non deficerent voluntates, et non insultarent ad*

contraria proles vel successores utriusque, sicut solet facere mos humanus. Quare nos dictorum Ingeranni et Margarete facultatibus et voluntatibus præsentis, considerantes etiam ipsorum, præcipue in aliis, multiplicem honestatem, et quod dicto Ingeranno non est multa liberorum copia lincæ masculinæ, ac volentes eidem infanti de benigno Misericordiam et pietatis intuitu subvenire, præmissorum nobis veritate relata, nostro mero et proprio motu, non habentes respectum ad preces vel supplicationem ejusmodi, sed solum ejusdem infanti (sic) compaciens defectui ac ejus necessitatibus præsentibus et futuris, ut cum ad etatem pervenerit suæque discretio viderit temporalis gratiæ munere se præventum, ad meliores actus amplioris gratiæ se festinet, præfatum Bernardum ab ipsis conjugato et professæ moniali filium ex prohibita copula generatum ad omnes honores, gradus, officia et actus legitimos et civiles, potestates et dignitates, tam in minoribus et mediocribus, quam majoribus, secularibus et temporalibus, ad quos et ad quas potest accedere et ascendere filius legitimus ac de legitimo matrimonio procreatus, tenore præsentium de plenitudine et auctoritate regis potestatis ac etiam absoluta specialique gratia et ex certa scientia Legitimamus et habitamus ac etiam Legitimationis et habitationis titulo, gratia et nomine decoramus, et illo Legitimationis nomine ipsum uti et gaudere volumus, quo filius legitimus ex carne dicti Ingeranni in uxorem suam propriam procreatus uteretur, ac ab eodem quocumque procedente linea possent uti, ita quod ipsius Ingeranni patris cognomen perferat, ac si idem Bernardus certus, legitimus filius ejus esset, restituente ipsum Bernardum plenarie ad natalia legitima ac ipsam habitam et legitimum facientes et reddentes ad omnia et singula, ad que filius legitimus et legitime natus habitus reputatur, dolentes et abolentes totaliter omnem genituræ et illegitimitatis ac inhabilitatis maculam atque nomen, ita quod de sua civitate vel illegitimatione, in quocumque actu vel contractu gratiæ vel justitiæ, officii vel dignitatis assuetione aut aliter, non teneatur quomodolibet facere mentionem; concedentes eidem ac cum eo dispensantes de regia auctoritate et absoluta potestate, speciali gratia et scientia prælibatis sibi et suis successoribus vel heredibus, quos eidem ex nunc decernimus posse et debere succedere, tam in recta linea quam collateraliter, ac si in omnibus ab initio originis legitimus extitisset, ut in hereditatibus et bonis quibuscumque paternis et maternis, nec non paternis et maternis generis, tam mobilibus quam immobilibus, in quibus non casit jus alii acquisitum, et in quibus de jure vel consuetudine sine usu succederet aut possit succedere vel deberet in recta vel collateraliter linea, si de legitimo fuisset matrimonio procreatus, succedat, et ea, tanquam legitimus hæres vel successor, possit et debeat vendicare, adipisci et retinere ac pacifice possidere sine impedimento quocumque, et de ipsis disponere tanquam successor legitimus in eisdem. Concedimus insuper quod sua proles de legitimo procreata matrimonio et procreanda in universis bonis suis mobilibus et immobilibus, acquisitis vel acquirendis ac obveniendis quoquo modo succedat, dum tamen aliud quam defectus prædictus natalium non repugnet, hujusmodi natalium defectu non obstante. Decernimus quia omnia supra et infra scripta, valere et tenere constitutione, ordinatione, statuto vel lege editis,

et consuetudine vel usu generali vel locali regni nostri ad hoc contrariis vel in contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque, quarum vim et potestatem et auctoritatem, quatenus contentis presentibus litteris omnibus et singulis repugnant, vobis omnino reservamus, et non obstante etiam quod dictus Bernardus non ex simplici fornicatione, sed ex spurio, incestuoso et dampnato coitu genitus sit et natus, et quod nati ex talibus nefariis amplexibus, de jure, consuetudine vel aliter inhabiles sint et reputentur ac censentur indigni ad suscipiendum titulum, nomen et dignitatem legitimacionis cujuscumque per principem, vel aliam legitimacionem qualemcumque seu presentem gratiam duximus faciendum, non vocatis dictis parentibus seu aliis, quos tangere potest et poterit in futurum; que omnia et alia qualiacumque que nostris presentibus gratiis, quam vim sanctionis et decreti habere volumus et jubemus, possent quomodolibet nunc vel in futurum obici vel opponi et ipsius effectum gratiis impedire vel differre, volumus omnino non obtinere et reici, perinde ac si expresse et sigillatim essent specificata presentibus et expressa. Volumus etiam quod predicta confessiones seu recognitiones dictorum Ingeranni et Margarete genitorum, per quos dictum Bernardum carnali copula ex se generasse et suscepisse cognoscunt, de quibus quidem recognitionibus nobis constat, vim, auctoritatem et effectum plene probationis, filiationis pro presentibus gratiis concessioni (sic) et exhibitioni obtineant, et pro omni probatione sufficiant, atque eo quod idem Bernardus, seu posteritas sua vel causam ab eo in futurum habituri, onere alterius probationis quomodolibet adstringantur. Volumus etiam et ex uberiori gratia concedimus quod idem Bernardus sit capax omnium donationum et gratiarum, que sibi fient vel jam facte sunt inter vivos, vel causa mortis, sive titulo legatorum, vel fideicommissorum ex testamento vel codicillo, aut aliter ultima voluntate, sive fiant a patre vel a matre, vel a quibuscumque personis, proximis vel extraneis, ipsumque capace et habilem ad adipiscendum et acquirendum omnia donata et legata, mobilia vel immobilia sibi facta et facienda a quibusvis personis, facimus, ordinamus, constituimus et decernimus per presentes de plenitudine regie potestatis, non obstantibus lege vel statuto, consuetudine locali vel generali, super quibus, quantum ad hoc, de speciali gratia dispensamus, firmiter inhibentes universis et singulis justitiariis nostris et successorum nostrorum ac quibuscumque deputatis et deputandis a nobis vel successoribus nostris, ne quis eundem Bernardum vel prolem suam, vel successores aut posteros, vel causam seu titulum ab eis habituros, in bonis quibuscumque eius lem acquisitis vel acquirendis, seu undecumque obvenientibus, occasione defectus natalium ipsius Bernardi, contra premissa impetere, perturbare aut molestari quoquo modo presumant. Premissa autem omnia et singula sic certe plenitudine potestatis absolute et regie magestatis facimus, concedimus, statuimus et precipimus in invariabiliter perpetuo observari, atque quoad observantiam eorundem nostram auctoritatem per presentes interponimus et decretum, nostro in alio et alieno in omnibus jure salvo. Quod ut firmum et stabile permaneat in futurum presentibus litteris nostris facimus apponi sigillum. Datum Parisius anno Domini 1258. mense Aprilis post Pascha. At sic

signata. Per regem. Saris, et correcte per vos in cancellaria. J. Royer.

¶ In premissis vero litteris a recepto jure si nonnihil ex indulgentia discessum est, scrupulosioris contra juris observantiam exemplum producit aliam legitimacionis litteram, quibus liberi ex legitimo matrimonio procreati, quod eorum mater etatis octo annorum sacrum religionis votum accepisset, nullo licet dehinc voto obstructo, legitimi declarantur. Lit. Phil. V. ann. 1317. in Reg. 53. Chartoph. reg. ch. 190. Philippus, etc. Notum, quod nos dilecti nostri Johannes de Efficuria, domini de Arentanis, militis, devotis supplicationibus annuente, ipsius liberi ex Margareta filia Guillelmi de Monstello armigeri sua conjuge procreata, constante matrimonio inter vivos in facie ecclesie solemniter celebrato, ut ipsi eorum quilibet, eo non obstante quod predicta Margareta mater ipsorum, dum esset etatis octo annorum vel circa, prioratum monialium de Valle Dunne ordinis S. Benedicti diocesis Cathalaunensis intrasse et tanquam monialis habitata, non tamen benedicta, nec alias expresse professi, moram in eodem monasterio diuturnam secusse dicitur, in hereditatibus, conquestibus aliisque bonis ac rebus quibuscumque, tam mobilibus quam immobilibus, duorum parentum suorum succedere et ad omnem aliam quancumque successionem venire, necnon ad quoslibet legitimos actus admitti valeant, jure aut consuetudine quibuscumque contrariis non obstantibus, concedimus de gratia speciali, et ipsos quoad hoc legitimamus predicta. Ex quibus ultimis verbis facile efficit potest hujusmodi usum nulla lege apud nos stabilitum esse. Et quidem non alia hac de re tamen nota est, præter legem Liutprandi, de qua infra in Velamen.

¶ Neque silentio prætereundum est in hujusmodi litteris patrum et matrum nomina non raro omitti, quod cancellarii vel notarii arbitrio tribuendum opinor. Id enim, ut eorum fama parceretur, factum fuisse hanc versimile est. siquidem illorum nomina interdum appellantur, quæ religionis causa tacenda erant, ut in Lit. ann. 1320. ex Reg. 100. Chartoph. reg. ch. 616. quibus legitimitur quidam Antonius Filius Johanne de Chenerio religiosæ in monasterio Paracleti juxta Nogentum supra Sequanam et Henrici quondam episcopi Trecentis. Eiusdem tenoris sunt tres subsequentes litteræ ad totidem eorundem parentum filias spectantes.

¶ LEGITIMITAS, Ortus, nascentia ex legitimo thoro. Statuta Eccl. Aurelian. art. 59. apud Marten. tom. 7. Ampliss. Collect. col. 1279. Inquirat Sacerdos de Legitimitate sponsi et sponsæ. Alibi est actio qua nothus declaratur legitimus. Vide tom. 3. Concil. Hispan. pag. 492. col. 1.

¶ LEGITIMUS, ex Lege idoneus ad aliquid agendum. Lex Longob. lib. 2. tit. 29. § 1. [¶] Liutpr. 19. (A. I.) Hoc prosperimus ut intra 18. annos non sit legitimus homo ad res suas alienandas, etc. [Charta ann. 1277. ex Chartulario S. Vandregisilli tom. 1. pag. 97. Vendidit pro LXIV. sol. Tur. quos a predictis Religionis viris legitimis præ manibus recepi. Suspicio legendum esse, Quos a predictis Religionis viris Legitimos. recepi.] Vide Legatis.

¶ Vel Probus Charta pro monast. de Fontaneto in Reg. 106. Chartoph. reg.

ch. 871. Electi sunt quatuor Legitimi viri communi assensu, qui omnia hæc, que predicta sunt, recordati sunt, et se illa verissime recordatos fuisse super sanctum Evangelium juraverunt. Ubi Legitimi viri, idem videntur qui alibi Boni homines appellantur. Vide in hac voce.

¶ LEGITIMUS, Ingenuus. Charta apud Meichelbec. tom. 2. Hist. Frising. pag. 529. Tradidit eadem matrona... suum servientem Harimannum, ea ratione ut ipse cum omni sua posteritate Legitimorum servientium uteretur jure. [¶] Vide Haberlin de Histor. Frising. tom. 1. pag. 164.]

¶ LEGITORIUM, Pulpitum, pluteus, analogum. Glossar. Prov. Lat. ex Cod. reg. 7657. Letrier, Prov. legium, lectrum, Legitorium, analogum. Acta capit. MSS. eccl. Brioc. Cantor. tenetur, suis propriis sumptibus habere coram Legitorio, duas magnas tædas cere ardentes. Vide Legium.

¶ LEGIUM, seu LEGIVUM, in Gloss. Lat. Gall. Pulpitre, Letrin à mettre livre sus. Ugutio. A lego, lectrum et Legium, pulpitum. Leo Ostiensis lib. 8. Chr. Cas. cap. 31. (al. 33.) Legium quoque pulpiterum et emmens in eo constituit. Cap. seq. Legium quoque pulcherrimum auro atque coloribus pictorum ingenio decoratum ibidem extrui jussit. Aoyta et Logea Græci vocabant ejusmodi pulpita, non ea distaxat in quibus recitabantur comedie, ut auctor est Vitruvius lib. 5. cap. 8. sed et Tribunalium juridicum et Ecclesiarum. Hesychius: Βήμα, κίονα πύραυρα κοινάρον ἐκ ὀστέων, καὶ τοὺς ἰσθμῶν, ὡς τὸ ἐκκλησία καὶ δικαστήριον. Sed hic pro ὀστέων, quod nihil est, videtur legendum ὀβείων, solum, pavimentum, editus scilicet. [¶] Hæc correctius leguntur apud Grammat. Bekker. pag. 219. 28. Vide Henr. Stephan. Thesaur. Ling. Græc. voce Βήμα edit. Didot. tom. 2. col. 229.]

¶ LEGIUS, Vide Ligius.
¶ LEGNAGIUM, ut infra Lignagium, Jus excidendi lignum in silvis, vel Præstatio pro hujusmodi jure. Legnagium et carbonagium, in Regesto Philippi Aug. f. 87. e Chartophylacio Regio.
¶ LEGNAIOLUS, Faber lignarius, Ital. Legnaiolo, in Stat. ant. Florent. l. 5. c. 19.

¶ LEGNAYRARE, LIGNAYRARE, Jus ligna excidendi in nemoribus. Ital. Lignare, far legna. Gall. faire du bois. Stat. Nicæ ann. 1333. in Mon. Hist. Patriæ Taur. tom. II. col. 182. Quod homines Nicæ possint Legnayrare in territorio Gaudæ, et locis circumvicinis; et paulo post: Pro parte universitatis hominum dicte civitatis (Nicæ) fuit nobis nuper expositum querelante, quod cum ipsi fuerint antequam ad præsentem in possessione, seu quasi Lignayrandi, seu ligna faciendi quancumque tam in nemore de Gauda, quam in aliis locis circumvicinis dicte civitatis, etc. [Fr.]

¶ LEGNEIRARE, LEGNERARE, ut infra Lignare, Lignum in silvis excidere. Sententia, arbitraria inter Dominos et Communitatem Calliani ann. 1437. In antiquissima et vera possessione pastor gaudi, eyssartandi, Leignerandi, fustetandi, glandeiandi, etc. Infra legitur Legneirandi.

¶ LEGOT, LIGOT, Distinctis vocibus leg le Goy et li Goy, Instrumentum ligno scindendo aptum. Vide supra Gota 1. Consuet. Domb. MSS. ann. 1325. art. 27. Quod si reperiat in tallia dicti nemoris, tres solidos Viennenses solvere teneatur vel Legoy; et si dictus Ligoy non

valet tres solidos predictos, quod dictus acindens dictos tres solidos solvere et perficere teneatur et in emenda parit.

¶ **LEGUA**, Hisp. *Leuca*, Gall. *Dieue*. [¶ *Legua* etiam Hispanis, Provincialibus *Legue*.] Concil. Dertusanum ann. 1428. Cum itaque locus S. Matthei non distaret a castro Paniscola nisi per tres Leguas. Codex MS. Irminonis Abb. Salignerian. fol. 25. v. col. 1. Silva que habet in totum Leguam 1. et dimid ubi possunt saginari porci cc. Recurrit fol. 116. col. 1. Vide *Leua* et *Leuca*.

¶ **LEGULA**, Africus. *Legula*, vel *Coclea*, vel *Coda*, *Met-lacca*. Ubi Somnerus: *Legendum forte, loculus, vel locellus, Met-sacca, vel Coda*. Sed hic *Legula*, est pro *Ligula*, quæ est mensura Medicis et aliis nota, de qua Marcellus Empiricus pag. 47. 122. Glossæ vet. Κοχλιοειδὲς, cochliarum, *Ligula*, Μετροπον, *Legula*. [Vide etiam notione in *Legia*.]

¶ **LEGUMENARIUS**, βοσκωνικῆς, in *GI. Gr. Lat.* [¶ *Legumenarius*, Leguminarius, Qui vendit legumina.]

¶ **LEGUMENIUM**, LEGUMENTUM, Legumen. Consuet. MSS. monast. S. Crucis Burdegali. ante ann. 1805. Item hortolanus... debet tenere hortum contentus vade garnitum... de cunctis herbis et Leguminis... Item duo furneri respiciunt... a dicto cellerario pisces, carnes et Legumena.

¶ **LEHA**, Apri femina. Vide *Eileha* et *Le/a*.

¶ **LEHEN** Charta Rudolphi Imp. ann. 1277. in Metropoli Saltsburg. tom. 1. pag. 30. Item in villa Holle'n sex mansus et dimidium mansum, qui Lehen vulgare nominatur, 14. libras solventes, quos ibidem dominus noster nunc habuit libere et solutos, etc.

¶ **LEI ENRECHT**, Jus feudale, vox Germanica ex *Lehen*, feudum, et *Recht*, jus, retulit. Gesta Marwardi Abbatis Fuldensis. Abbas totius utilitas in Laicorum manu posita fuit, et si aliquis eis contradicere vellet Abbatem, ac judiciali lege placitum forens, justitiam ab eis exquirere cupisset, ingeniosa et callida argumentatione juris sui, *Lehenrecht* nominant, anguis more de manibus elapsi, per anfractus sermonum sine suo discrimine effugiant. [Diploma Friderici II. Imp. ann. 1219. apud Tolnerum in Prob. Hist. Palat. pag. 68. Item nullus dominus aliquem Nurembergensem compellere debeat ad jus, quod appellatur *Lehenrecht*.]

¶ **LEIA** Videtur in *Leda* 8.

¶ **LEIBO**, LEIBUNCULUS, Panis crassior, et relictis furfuribus minus candicans, Goldasto. Ephemerides Monasterii S. Galli tom. 1. Rerum Alam. 16. Kl. Dec. Eodem die dantur carnes, pisces, casei et ova cum stoupo, et maximo Leibone et minore Leibunculo de Stanheim. Occurrunt passim ibi 15. Kl. Martii, 9. Non. April. etc. Vide Joann. Winckelman. in Notitia Saxo-Westphalic. pag. 458. [¶ Graf. Thesaur. Ling. Franc. tom. 4. col. 111. voce *Hlab*.]

¶ **LEIDA**, LEIDARIUS. Vide in *Laudis*.

¶ **LEIDGRAVIUS**, LEIDGREVICUS. Vide *Ledgravius*.

¶ **LEIDIS**, Tributum, quod pro mercibus exigitur. Pactum inter eccl. Lugdun. et comit. Forens. ann. 1167. ex Bibl. reg. *Leides fori et feriarum*, communes sunt. Vide in *Laudis*.

¶ **LEJEWITE**, LEGERWITE. Vide *Lairwita*.

¶ **LEIGIALIS TERRA**, Quam tenet homo *Ligus*. Vide locum in voce *Terra*.

¶ **LEIGIUM**, Charta Henrici Regis Fran-

cie ann. 1060. pro Ecclesia S. Martini de Campis: De redditibus quidem positionis viensis, silve, atque Leigii, omnem decimam... concedo. Occurrunt eadem verba in alia Charta Ludovici VII. ann. 1187. Idem videtur quod *Alegium*. Vide in hac voce.

¶ **LEIGNAGIUM**, Jus lignationis. Vide *Lignagium*.

¶ **LEIGNERARE**, Videsis in *Legnerare*.

¶ **LEIOSTREA**, [Lævis ostrea.] Vide *Asprattia*.

¶ **LEIPA**, Fuga, vox incertæ originis. Leges Henrici I. Regis Angli. cap. 43: Si quis a domino suo sine licentia discedat, ut *Leipa* emendatur, et redire cogatur. [¶ *Lege*, *Utleipa* et vide *Utlep*.]

¶ **LEIRWITA**, Vide *Lairwita*.

¶ **LEISVERPIRE**, Vide *Laisverpium* in *Latus*.

¶ **LEITA**, Minutissima moneta ex latone vel cupro species. Charta ann. 1820. in Reg. C. Charloph. reg. ch. 25: Vendit... quatuor modios frumenti boni, nomi, sicut et legalis ad mensuram Pontis Ligens Turon duobus denariis, minus de *Leita*, quod ibi sextarium (de) meliori frumento. Vide *Lato* et *Loto*.

¶ **LEITHUNT**, etc. Vide *Canis Leithunt*.

¶ **LEITO**, Charta Alfonsi III. Reg. Portugallie apud Brandon. tom. 4. pag. 279. v. *Gallinam, caponem, capritum, anzerem, aut Leitonem*.

¶ **LEIXARE**, Permittere, sinere, Gallis. *Laisser* Charta Lusitanica apud Brandon. lib. 14. Monarchia Lusitan. cap. 16: Mando vobis ipsum terram et portum, et non *Leixetis* ibi morare aliquem hominem de illis, qui ibi erant, quando *Infans* Dominus Alfonsus eam filium. Alius extat locus in *Crebantare*. [¶ Vide *Lezare* 2.]

¶ **LELEX**, Jurisconsultus, legis peritus, advocatus. Charta ann. 1152. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 539: *Latius rei est testis Guillelmus de S. Felice vicarius Carcassone et Guillelmus de Durban et Gauzbertus de Avalino et Petrus Raymondus de Allipullo et Willermus de Isia ambo Leleges, et Petrus de Vilarico vicarius Redensis*.

¶ **LEM**, [Teuton. *Leme* et *Leme*, Lesio, mutilatio, a *Lam*, *Mutilus*, *Schilifero*.] Vide *Arata*.

¶ **LEMA**, *La voragine*. Glossar. Lat. Ital. MS. pro *Lama* 1. Vide ibi.

¶ **LEMBELLUS**, [Tegula. DIF.]

¶ **LEMBULUS**, diminut. a *Lembus*, Navis genus, in Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657.

¶ **LEMBUM**, [Purpureum vestimentum. DIF.]

¶ **LEMBUS**, *Vestis regia*, Papiæ. An *Limbus*, *Fimbria* ad ornatum vestibus assuta? Agnellus in libro Pontif. apud Murator. tom. 2. pag. 178. col. 2. *Ornaveruntque diversis pallis exanimæ corpus, et Lembum (MS. Lobum) a barba usque ad caput innodatum erat, quod illi sua ex auro Basili miserat mater*.

¶ **LEMIGA**, Vita S. Parduli Confessoris in Cod. MS. et apud Labbeum tom. 2. Biblioth. pag. 60. *Quidam ex rusticis vulgaribus, dum ligna ad usum ignis cederet, ut adsolet, in vetusta arbore, bolidos, ocos vulgo Lemigas vocant, adherentes reperit; et cum eas collegisset, de crevit ut eas ad virum Dei Pardulum deferret, etc. Mox: Sciscitatus ab eo cui has deferret Lemigas. Tunc homo confitendo dixit, quod ad virum Dei Pardulum edebat. Occurrit ibi semel ac iterum: ubi bolidus, ponitur pro bolidus, uti haberi in MS. Compendiensi monet Ma-*

billonius, fungus, *Champignon*. Sic *Lemiga*, idem erit quod *bolidus*.

¶ **LEMINALATGE**, f. *Heminagium*, esse præstatio ex quacumque hemina framenti aut alterius grani. Chartularium Gratianopol. f. 41. n. 88: *Sextam partem leyda hujus civitatis de sale et denariis, et tertiam partem de linguis vacuarum sive boum, et tertiam de Leminalatge cum tertia parte lanarum, et cum omnibus rebus minutis que de leyda exeunt. Vide Hemina*.

¶ **LEMINES**, [Exequis. DIF.]

¶ **LEMMA**, in Charta Caroli M. ann. 774. apud Mabill. Diplom. pag. 645. pro *Lemnia*. Vide in hac voce.

¶ **LEMMANE**, Gregorius Turon. lib. 1. Miracul. cap. 84: *In illis autem diebus cum jam semina triturorentur, et sicut Lemmane vestium sagittibus nudum habetur, a silvis intercedente gelu, cum non esset unde ignis accenderetur, ab ipso paleis foci sibi adhibuerant excusores*. Ita præferunt tres Editiones: qua voce pars Arvernorum agri intelligitur plana et fertilitate nota, que vulgo *Limesagne* dicitur, quamque *Lemane Arvernorum* vocat idem Gregorius lib. 8. Histor. cap. 9. *Limane*, lib. 5. cap. 85. quam vocem quidam ab *alimonium* deducunt; vel quod ea animalia usui rustico necessaria nutriat, que Hispani *alimana* vocant. Vide Jacobum *Bourgeois* de Origine et usu vulgarium vocum pag. 76. et infra in *Lixania*.

¶ **LEMMONES**, Vide *Lemnonas*.

¶ **LEMNA**, Vectigal in urbis exitu vel introitu pro mercibus solvendum, forte sic dictum a *limen*. Statuta S. Severi in Capite Vasconie circa ann. 1100. tom. 1. Anecd. Marten. col. 280: *Statutum etiam fuit, quod si extranei, causa vendendi, in animalibus vel in plaustris aliquid abstraxerint, in exitu portarum Lemnam persolvant. Idem dicimus de corariis, quod Lemnam debeant dare. De burgensibus villa statutum est, quod in exitu non debeant dare Lemnam, nisi de ferro, sale et picibus. Verumtamen quamdiu mundum duraverint, jam dicti burgenses, sicut ceteri homines, Lemnam persolvant. Vide alia notione in *Lemnia*.*

¶ **LEMNARIUS**, Portitor, exactor *lemne*, ibid. col. 279: *Extranei vero, si aliquid venale ad villam attulerint, sive in presenti sive in futuro, vendiderint in introitu portarum, Lesdam persolvant, vel securitatem non vendendi Lemnario faciant. Ex hoc loco patet Lemnam idem esse quod *Lesdam*; unde proclive esset suspicari ubique scribendum fuisse *Lesdam*, vel *Leudam*, ut *Lesdario* seu *Leudario*, pro *Lemnario*, si vox *Lemna* toties non repeteretur.*

¶ **LEMNIA**, *LEMNA*, *LEMPNA*, Silva. Tabular. S. Eparchii Inculism.: *Ego domo... et ad ignem et ad alia necessaria omnes arbores Lemnarum meorum de Pontis, præter chasnum et frazinum. Charta Aimerici de Ronconio, ibid. *Dono Deo et S. Eparchio lo chausfaigha in Lempnis meis de Marcellac, etc. et accipiant de Lempnis meis, quantum eis opus fuerit ad suum chausfaigha. Rursus f. 870: In illa terra, que est trans la Lemna de Patre, juxta mansum Brotii*.*

¶ **LEMNIE**, Homines monstrosi et fabulosi quos sic describit Isidorus lib. 11. Orig. cap. 2: *Lemnias in Libya credunt truncos sine capite nasci, et os et oculos habere in pectore; alios sine cervicibus gigni, oculos habere in humeris. Odo de varia Ernesti Bavarie Ducis fortuna, tom. 3. Anecd. Marten. col. 322.*

Sunt alii seltis iurci, mirabile dictis.
Non caput est, nec vultus est, humorisque retrahit
Ighescat oculi, parvum pro nare ferens
Pectus habet, ridusque loco parvissimos oris
Lemniis appellant: cradis de more tonallis
Vasculis, calasque maris potantur ab unda.

◊ **LEMNISCÆ**, Fasciolas purpureæ.
Glossar. vet. ex Cod. reg. 7613. Vide
Lamniscæ.

◊ **LEMNIUS**, Luctuosus dicitur. Pa-
pias.

◊ **LEMNONES**, Larvæ animæ mortuo-
rum. Papias. In Gloss. Sangerman. MS.
n. 501. habetur *Lemmones*: qn pro *Le-
mures*?

◊ **LEMNUNCULUS**, pro *Lembunculus*,
apud Papiam. *Lemnunculum*, *lembum*,
in Glossis Sangerm. MSS. num. 501.

◊ **LEMOCIA**, *LEMONA*. Vide Barbarini.

◊ **LEMOISELLUS**, *LEMUSSELLUS*, *LE-
MOSELLUS*. Globus, Gall. *Peloton*. Mu-
nit. castr. dom. reg. ex Cod. Phil. Aug.
in Chartoph. reg. sign. 34. bis part. 1.
fol. 93. r. 5: *Loedunum... x fundæ et*
vij. Lemusselli filii... Chinon. xx Lemus-
selli filii. Et fol. 94. r. col. 1: *Decem*
globi, id est, Lemusselli de filo. Ibid. fol.
97. v.: *Quatuor targie, duo Lemusselli*
filii. Rursum part. 2. fol. 3. v. col. 1. et
2: *ij. Lemussellos filii*. Ubi Guido de Dam-
petra in epist. ad Phil. Aug. apud Mar-
ten. tom. 1. Ampl. Collect. col. 1114. ha-
bet, *Globo filii*. Vide infra *Loisellus*.

◊ **LEMONIUM**, Malum citreum minus,
Gall. *Limon*, apud Bern. de Breydenbach
Itiner. Hierosol. pag. 226.

◊ **LEMONINA**, *Elemosyna*, Italia, *Limo-*
sina, apud Laurentium in Amalthea.

◊ **LEMPINAS**, [Orpiment. DIF.]

◊ **LEMPITULA**, [Fruita. (Gloss. Ms.
Turon. XII. s. Bibl. Schol. Chart. 1869.
p. 328.)]

◊ **LEMPNA**. Vide in *Lemnia*.

◊ **LEMPNÆ**. Vide *Lemniæ*.

◊ **LENA**, apud Petrum de Cresc. otitis
lib. 10. cap. 37. *Suber seu Liege* vertitur
a veteri Interprete Gallico.

◊ **LENA**, Pannus laneus qui culci-
træ supersternitur. Guido Discipl. Farf.
cap. 47: *In lectulo ad unumquemque de-*
putetur Lena cum pellicula investita, sa-
gum laneum, capitale. Bernardus Ord.
Cluniac. part. 1. cap. 17: *Pro signo strati*
quod substernitur, et Lena vocatur a S.
Benedicto, etc. S. Willelmus lib. 1. Con-
stitut. Hirsaug. cap. 16: *Pro signo stra-*
gule que substernitur, et Lena vocatur a
S. Benedicto: scilicet in Regula. cap.
55. ubi *Stramenta autem lectorum suffi-*
cient, matta, sagum, Lena et capitale.
Willelmus Mon. in Vita Sugerii Abb.
lib. 2. sub finem: *Hic illi quiescenti pro*
pluma erat palea, pro mollitie lini sub-
sternebatur lanea parum levis Lena. La-
nis *Lena* pallii genus est, quod ceteris
vestimentis super induebatur, præser-
tim hierno tempore et ad iter facien-
dum, hodieque intellectu *Lenam* accipio
in Statutis Cisterc. ann. 1183. tom. 4.
Anecd. Marten. col. 1256. ubi: *In Lenis*
artificiose sunt varietates colorum in Mo-
nasteriis nostris; quod ne ulterius fiat
modis omnibus prohibemus: sed si conti-
gerit quod fimbrias tinctas emerint, non
nisi unius coloris in una Lena ponant.
Vide Corzo.

◊ Pro panno serico legitur in Charta
ann. 1019. apud Murator. tom. 4. Antiq.
Ital. med. ævi col. 798: *Posuimus autem*
super ipsum altare una Lena serica Con-
stantinopolitana.

◊ **LENA PANIS**, Frustum, offella,
Gall. *Leche*. Frustum. de S. Domin. tom.
1. Aug. pag. 646. col. 1. *Nec etiam vidit*
non comedere ultra unam Lenam panis.

◊ **LENA**, Fascis virgeus, lignum ca-
lefaciendo furno accommodum, Hisp.
Lenna, Gall. *Bourrée*. Consuet. Mas.
Perpin. cap. 37: *Item homines Perpi-*
niani possunt habere Lenas suas ad co-
quendum panes ad opus suum... Item
possunt habere duas foguaceras de Lena
et duas de lari ad vendendum panes cum
voierint. *Lenchas* vero Ogcitanis paxil-
lum sonat: Lit. remiss. ann. 1413. in
Reg. 167. Chartoph. reg. ch. 872: bis
Pierre Sture print un pieu de haye, dit
au pays (Languedoc) Lenchas... et bailla
un grant cop dudit pieu ou Lenchas au
suppliant parmi le front.

◊ **LENAGIUM**, in Reg. Phil. Aug. ex
Chartoph. reg. sign. 34. bis fol. 69. r.
col. 2. part. 2. pro *Lenagium*, ut legitur
ibid. part. 1. fol. 46. v. col. 1. Vide in
hac voce.

◊ **LENARE**, Lenocinari, lenocinium
facere. Salmasius ad Vopiscum ex ve-
teri Epigrammate:

Lenandi callides arce.

Et ex alio inedito:

Quod si formosus reddes Lenare pallas,
Et dederit quantas cotidiana Venas.

Vetus Scholiastes Juvenalis ad illud Sa-
tyræ 2:

illa docet, missis a corruptore tabellis,

adnotat: *Socius illam suam Lenat et*
docet eam mox his caute rescribere. Lau-
rentius in *Amalthea* ex vet. Glossis:
Lenare, Lenire.

◊ **LENARIA**, Quæ facit lenocinium.
Miracula S. Cunera, tom. 2. Junii pag.
564: *Blasphemando... dicit: B. Cunera*
videtur esse Lenaria, quia leni et lenæ qui
invicem copulari non possunt, veniunt
hic ad B. Cunera, u: ibidem fornicari
possunt.

◊ **LENAYRARE**, Pro *pasceyando* vel
pasqueria sumendo cum eorum avari-
grosso et minuto, pro Lenayrando, et Le-
nayra faciendo, in veteri Charta Massil.
ex Schedis D. le Fourrier, id est, pro
lignis in silva excidendis. Vide *Ligne-*
rare et Legneirare.

◊ **LENCIA**, [Viola. DIF.]

◊ **LENCIO**, *εὐ τοῖς πύθεσιν ὀρθοῦστος*,
Tempore luctus saltans. Supplem. Anti-
quarii. Vide *Lenio*.

◊ **LENCIUS**, Testamentum Sancti I. Re-
gis Portugallie æræ 1217. apud Bran-
daon. tom. 3. pag. 260: *Habeat et meas*
cinzas, et meas scarlatas, et penas varias,
arrancanes et Lencios, id est, Linæa. [In
Actis SS. Junii tom. 3. pag. 477. habetur
Lencios.] [9] Linæa supellex. Vide infra
Lenia.

◊ **LENDEX**, *Tarnus*, (tarnes) *vermis in*
tardo. Johanni de Janua, *Vert de Lart*,
in Glossis Sangerm.

◊ **LENDITUM**. Vide in *Landicum*.

◊ **LENEUS**, *Lo vino*, in Glossar. Lat.
Ital. Ms. pro *Lenæus*, ut legitur Georg.
lib. 2. v. 4. et lib. 3. v. 509. et 510.

◊ **LENGLISH**, Species monetæ Flan-
dricæ. Charta ann. 1342. apud Rymer.
tom. 5. pag. 315: *Duo millia librarum*
monetæ vocatæ Lenglish in Flandria cur-
rentis.

◊ **LENGUETA**, Lingula, Gall. *Languette*,
Ital. *Linguetta*. Stat. sabbat. Carcass.
ann. 1402. in Reg. 157. Chartoph. reg.
ch. 320: *Non sit ausus inimicare... corium*
mutonis cum corio vagæ seu de cordoa,
nec e converso, nisi esset tamen horæ
vel Lenguetæ. Male Venqueta editum
tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 560.
art. 7.

◊ **LENHACERIUS**, qui carminat lanam,

Gallis, *Cardes* in veteri Catalogo MS.
Sodalium confraternitatis B. Maris
Deaurata.

◊ **LENHARRARE**, Lignum in silvis
excindere. Charta ann. 1289: *Jus exar-*
tandi... laborandi et fusterandi, et Len-
hairrandi, etc. Vide *Lignerare*.

◊ **LENHAYRAGIUM**, Jus lignorum in
silvis excindendorum. Conventio Ludo-
vici Regis Sicilie cum Arelatensib. ann.
1385. ex MS. D. Brunet: *Item retinet dicta*
Universitas patium Castellæ Montis-ma-
majoris et Auriculæ, et quecumque alia,
tam piscationes quam venationes, Len-
hayragia et explechias quorumcumque
pauorum.

◊ **LENICANARIUM**, Vestis species. Ca-
tholicon Armoricum: *Hucien, Gallicæ,*
Huquet de toile, Lat. hoc Lenicanarium.
Item pretextæ, Gall. Hucquet à genes
enfans. Hucpillotet, Gall. Hucque pillo-
tée, Lat. hæc lacerina. [Forte melius
legeretur *Hoclenicanarium*, pro *Hucien*
canab. Gall. Huquet de toile de chanvre.]

◊ **LENIS**, pro *Lævis*, planus, ut mo-
nent docti Editores ad Miræo. S. Annem.
tom. 7. Sept. pag. 747. col. 2: *In quocum*
nullum visus appareret vestigium, erat
enim oculorum locus Lenis, ut cetera
facies, etc.

◊ **LENITIVUS**, *Lenis*, Ital. *Lenitivo*.
Charta Henr. VII. imper. ann. 1311.
apud Lam. in *Delic. erudit. inter. not.*
ad Hist. Sicul. Boninc. part. 8. pag. 210:
Volentes tamen consideratione pii ac be-
nigni patris et domini, filios et subditos
devotos a via perditionis retrahere, Leni-
tivo modo et de plano, etc.

◊ **LENODOCHIUM**, [Licherie. (Gloss.
Ms. Turon. XII. s. Bibl. Schol. Chart.
1869. p. 329.)]

◊ **LENONIA**, Lenocinium, *Maquerelage*.
Eckehardus Junior de Casib. S. Gall.
cap. 1. extremo: *Ad amplexus Arnolphi*
Regis clam dum peteretur, respondisse
fertur Lenonæ prociæ, etc. Statuta MSS.
Caroli I. Regis Sicil. cap. 206: *La poine*
de Lenoine et de lecherie, etc.

◊ **LENSIA**, Linæa supellex. Charta Ca-
rolli IV. imper. ann. 1357. tom. 1. Cbd.
Ital. diplom. col. 2467: *Præterea studii*
Senensis scholares... una cum familiis,
equitaturis, armis. Lensiis, valisii, et
rebus suis omnibus liberos esse decerni-
mus. Vide *Lencius*.

◊ **LENTA**, [Tanche. DIF.]

◊ **LENTACULUM**, *Crustatia*, apud Pa-
pian.

◊ **LENTAGO**, [Laurus. DIF.]

◊ **LENTARE**, pro *Morari*, non semel usur-
pat Gregorius M. lib. 2. Ind. II. Epist.
1. 42. lib. 10. Epist. 35. Papias: *Lenare,*
tardare. [Gloss. Sangerman. MS. n. 501:
Lentandus, tardus. S. Ambrosius lib. 10.
in Lucam num. 149: *Ergo ne tanquam*
inerti gubernatori in ægis litioris mihi
hæreat sermo, tanquam in vada cæca
Lentandum iter quam præcipitandum
arbitror, etc. *Fata Lentata*, id est, tar-
data, apud Trebellium Pollionem in
Claudio cap. 6. Virgilius *Æneid.* 3.

Ante et Trinacris *Lentandus* remus in unda est.

Id est, lente aut diu ducendus, nisi *Len-*
tare remum simpliciter hic sit navigare,
quæ, ut habet Turnebus lib. 4. cap. 22.
cum remiges magnis viribus remigant,
Lentant. id est, curvant et flectunt pan-
duntque remos. S. Orientius lib. 1. Com-
monitorii:

Hirta tibi melius pallia præbet ovis,
Quam quæ Lentato per lubrica fila metallo,
Alternos frangit vestis onusta gradus.

Ubi *Lentatum* per lubrica fila metallum,
aureum intelligit argentumve textum,

Gallis, Galon, quo vestes ornantur et onerantur, nullo indumentum commodo.] Vide *Adlentare*.

LENTEA, Fosses. Papias.

LENTEA. Charta vetus apud Stephanotium Antiq. Petragor. MSS. pag. 89: *Res sitas in pago Petragorico, in Lentena Albucense et villa que dicitur Miliacus, etc. Sed legendum Centena, Pars comitatus vel regionis: de quo in Centena 2.*

1. LENTERNA, Vincula modica. Papias [et veteri Glossatori Sangerman. MS. num. 501.]

2. LENTERNA, Species vasis. Acta S. Samsonis MSS: *Samson, quem in cella lupi posuisti, omnia dona, que congregas, inaniter dispergit, et maxime Lenternas melle plenas fundo tenus evacuavit. Duritius introivit in cella et introitus vidit omnia vasa summo tenus plena.*

LENTESCERE, dicitur de colle declivi, in Mirac. S. Germ. Autiss. tom. 7. Jul. pag. 274. col. 1: *Erat locus naturali quoddam situ commodissimus; atque a parte orientali, clivo montis paulatim Lentescente, competenter adcline pendulus. Galli diceremus, Adoucssant in-sensiblement.*

LENIA, Annales Genuenses apud Murator. tom. 6. col. 349: *Et facto proinde consilio sic Lentiam, que Rempublicam annue nituitur, augere, ad creandam militiam, Deo auspice, profecturam, laetiores solito auctoritate hilariter prestantur. Vox ignota ac forte mendosa, hincque locus perobscurus.*

LENIA, Ital. Lenza, Ager in longum protensus. Charta ann. 1088. apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 1084: *Quas (terras) detinet Bonaccio massario ad manus sua (sic) ad laborandum, et de una alia Lentia tui posita, etc. Vide infra Lenza.*

LENTIACUM, Præstatio, ex lentibus. Vide *Mestivarius* in *Mestiva*.

LENTIARIUS, pro *Lintearius*. Gl. Gr. Lat. ὀκτωιάρης, Lentiarius. Sic etiam in Gloss. S. Bened. pag. 266. ἄντιον, dixere Pisides in Hexaemero v. 1747. Palladius in Hist. Lausiaca cap. 52. Germanus Patr. CP. pag. 150. et alii quos laudat Meursius.

LENTICLA, dimin. Lentis. Vide *Lenticularia*.

LENTICULA, Eucherio Lugdun.: *Vasculum ex ere habens oleum quo ungebantur in regnum. Lib. 1. Reg. cap. 10. l. 4. cap. 9. ubi Græc. Interpr. ἄντιον: ἄντιον. [Isid. lib. 2. cap. 7: Lenticula, medicum (modicum) vas æneum vel argenteum, quadrangulum, in latere apertum, quod et Lithium, (Lecythum) est enim vas olei, quo Reges et Sacerdotes ungebantur, a liniendo dicitur. Alii Lenticulam dicitam volunt, quod lentis formam quodammodo referret. Vide Plinium lib. 18. cap. 12. et Martium in Lexico.]*

LENTICULA, Genus placentæ. Pelagius Diac. de Vita SS. Patrum cap. 4. n. 59: *Fecit de farinula Lenticulam et zippulas.*

LENTICULA, Lentigo, macula. Mirac. S. Rosæ tom. 2. Sept. pag. 454. col. 2: *Itaque omnia signa in ea mortem sibi mittari videbantur; præsertim cum per totum ejus corpus signa, que vulgariter Lenticule cognominantur, apparuissent. Et pag. 455. col. 1: Cum jam signa mortis in ea apparerent, que vulgariter Lenticule cognominantur.*

LENTICULARIA, Ager lenticulis constitus. Lex Salica tit. 29. § 18: *Si quis in napinam, in fabariam, in Lenticulariam,*

vel his similia ad furtum faciendum impressus fuerit, etc. Gloss. Lenticula, cap.

LENTICUM, Præstatio pro vendendis Lentibus. Vide locum in *Sandalis*.

LENTIGAMEN, Gesta Archiepiscoporum Trevir. apud Marten. tom. 4. Amplias. Collect. col. 426: *Dominus Cuno submisit se ad fossatum castris per arciam fenestram cum Lentigamine, et sic evasit. Videtur legendum Ligamen, nisi Lentigamen dicitur sit, quod ligamen fuerit ex linteo factum.*

LENTILAT, vox vernacula, Lens, species leguminis nota. Gall. Lentilla. Necrologium Carnotense: *Aquisditiis apud Menuesin generaliter quicquid Major habebat in granicia Capituli, scilicet duas trituras, vechiat, pasiat, Lentilat, fauat.*

LENTIO, ὁ ἐν τοῖς κήδεσσι ὀξύθυρος. Vide Salmasium ad Vopiscum pag. 504. et Joan. Kirchmannum lib. 2. de Funeribus. cap. 7. [Supra habetur Lencia, Tempore luctus saltans.]

LENTIOLUM, Linteolum. Vita S. Ubaldi tom. 3. Maii pag. 637. col. 1: *Solvens cutem Lentiolum ita sanam (stulam) reperit, ut nec aliquod signum appareat et cicatrice. Vide Lenzonum.*

LENTIPES, Lento seu tardo gradiens pede. Ausonius Epist. 21:

Spondeus illi Lentipes ibat comes.

LENTIS, Navis pusilla. Papias et Gl. Sangerman.

LENTISMA, Mastiche, lentisci resina. Laurentius in Amalthea ex Onomasitico.

LENTIUM, ὀκτωιάρης, Gloss. Lat. Græc. Sangerm. Sabanum, sudarium. Vox Julia ex ἄντιον, quod Græci recentiores formarunt ex Latino Linteum.

LENTURUS, Linteum lecti, Gall. Linceul. Charta ære 1060. apud Anton. de Ypez in Chron. Benedic. tom. 5. pag. 435: *Quatuor plumacis, hterius 8. Lentros de leno (i. e. de lino) 8. duos etiam parvas de sabanes. Sed videtur legendum Lentios. Vide Lencius.*

LENUM, pro Linum. Videsis in *Lentrus*.

LENTA, [Parvam litteram quodam magno sigillo in pendenti sigillatam, sub anno Dni. MCCXVII. mense mayo, continentem quod D. dalphinus concessit *Lentam* de Moyrenco Villemo Chamillard pro V. solid. censuali-bus perpetuo.] (*Chevalier*, Inv. Archiv. Delphin. p. 173.)

LENWAR, Vetus Charta Danica, apud Isaacum Pontanum lib. 7. Hist. Danicæ pag. 389: *Ita tamen quod idem ratione receptionis bonorum predictorum, Ecclesie nostre homagio adstringantur, secundum quod ceteri vasalli Ecclesie ratione suorum Lenwar receptorum ab Ecclesia, affecti fuerint ab antiquo. [Laudemia. V. in *Laudare* 4. et *Haltaus*. Glossar. German. col. 123.]*

LENZA, Ital. Fascia. Miracula B. Henrici Baucen. tom. 2. Junii pag. 386: *Fortiter claudicabat ab utroque latere, quia ipsa ludente cum Lenza, sibi hoc evenit.*

LENTIOLUS, Linteum lecti, Gall. Linceul. Miracula S. Ziti, tom. 3. April. pag. 525: *Et eam in quodam Lentiolo ad donum deportaverunt.*

LENTIOLUS, Eadem notione. Chron. Bergom. apud Murator. tom. 16. col. 918: *Maxima quantitas hominum et mulierum... fuit congregata super montem de Fava... omnes induti et indutæ... unanimitè et ibidem... predicatum fuit co-*

ram predictis sic indutis de Lencolis, seu panis albis lini, ut col. seq.

LENONUM, Linteum, Ital. Lenzuolo. Charta ann. 1019. tom. 1. Hist. Cassin. monast. pag. 81. col. 2: *Duo Lenones unius operati propter altaris, etc. Eadem, pro-ress, in Lit. remisa. ann. 1236. in Pag. 175. Chartoph. reg. ch. 846: *Deux draps à lit et uns Eales de drap linge. Vide Lenzolus.**

LEO, Aper, ut videtur. Charta ann. 1086. Inter Instr. tom. 11. Gall. Christ. col. 226: *Ipsæ idem Guillelmus comes dedit sanctis Maria comobit Villarensis decimam nemorum vicomitatibus Flocann... et decimam silosorum bogiarum sive Leonum.*

LEO MITIS, Lion pacifique, Cognomen Ludovici VIII. regis Francorum, qui vulgatus Cor Leonis nuncupatur, in Obituar. eccl. Ambian. ex Cod. reg. 5685. ad xv. diem. Nov.: *Eodem die obitus Ludovici, qui dicitur Leo mitis, regis Francie, Philippi fortunatissimi filii.*

LEDA, Leuca, Gall. Lieue. Codex Irminonis Abb. Sangerman. fol. 12. recto col. 1: *Habet ibi de silis in totum gyro Leos v. ubi possunt saginari porci mille.*

LEOCRYSSUS, Lapis pretiosus, colore aureo interveniente candida, ut habet Isid. lib. 16. cap. 13. Jo. de Janua præfert *Leocrissus* vel *Leocrissus*, Papias *Leochrysus*. Legendum cum Plinio *Leochrysus* a Græco λευκός χρυσός.

LEODA, Tributum, maxime quod pro mercibus penditur, interdum quævis præstatio. Charta Raym. Trencavel. viccom. Biver. ann. 1163. in Chartul. Gemund.: *Concedo... ut ex sale, quod ad proprios usus domus præfati monasterii transportabitis, in omni terra mea Leoda vobis non requiratur. Vide *Leudia*.*

LEODARDI, LEUDARDI, melius quam *Leodardi*, ut recte monet Eccardus in Notis ad Pactum Legis Salicæ tit. 6. Voces frequenter occurrentes in eadem Lege, quas accessit Schilterus ex *Leodem*, sive *Leudan*, *Leiten*, *Ducere*, scil. testes, et *Ardi*, *Arp*. Genus, species. Nimirum inquit, duo genera vel species sunt condemnandi reum, aut per modum confessionis aut per modum convictionis per testes, etc. in quo posteriori genere locum habet poena infictionis, utroque et Romano et Germanico iure usitata. Luculentus textus Juris Francici est in Legis Salicæ titulo 10. § 1: *Si quis animal, aut caballum, vel quodlibet pecus in messe sua invenerit, penitus eum vastare non debet, quod si fecerit, capitale loco restituat. ipse vero debilem ad se recipiat. Si vero Confessus non fuerit, et si fuerit Adprobatum, Malb. Leodardi DC. denar. qui faciunt sol. xv. excepto capitale et delatura. Hinc infert Vir eruditus, *Leodardi* alteram esse speciem condemnationis ad multam, si quis non confessus, sed inficiatus factum, desuper convictus fuerit. Quod confirmat ex ejusdem tituli § 4. ubi: *Si negaverit et tamen convictus fuerit, Malb. Leodardi, ut et seq. § et ult. ibi: Testibus eum convincat. Et tit. 2. § 8: Et si fuerit adprobatum. Malb. Leodardi Tit. 27. § 2: Et si fuerit approbatum, Malb. Leodardi. Tit. 33. § 6. tit. 68: Si negat et convictus fuerit Malberg. Leodardi, solidos xv. componat. Concludit tandem laudatus meritoque laudandus Scriptor, ex his locis, que manifesta sunt, cetera, que obscuriora sunt, esse interpretanda. Alio prorsus modo, sed nobis minus probabili, rem expedire conatur Eccar-**

duo loco laudato: quem, si vis, consule.

† **LEODE**. Vide *Leudis*.
 † **LEODIGUS**, **LEODIGUS**, **LEODIGUS**, Fiscalis, regalis, publicus, ut *Valesius* exponit pag. 270. *Notitia Galliarum*, a *Leudibus* vel *Leudis*, *Leodigave*, qui populum significat veteri Germanico. *Litterae Hugonis Regis* ann. 4. regni pro Arnulfo Episc. Aurel.: *Leodis quoque silvas venationem, sicut antecessores ejus visi sunt habuisse, eidem matri Ecclesie habere concedo*. Robertus Hugonis filius eandem silvam, *Leodigam* appellat, in *Litteris*, quas citat *Valesius* loco laudato: ubi etiam observat, *Leodicum vicum publicum* a plerisque nostris *Annalium* et *Chronicorum* veteribus auctoribus appellari, nomine Germanico, vicum illum qui initium fuit percelebris civitatis *Leodii* hodie dicitur; unde conficit eam *Leodicum* potius esse nuncupandam. *Leodicam* vocat *Carolus C.* in *Capitulis*, ann. 854. eodem etymo deducta voce. Plura videsis apud eundem *Valesium* pag. 270. et seq. et apud *Lipsium* lib. I. *Pollorceticon* Dialog. 2.

† **LEODIENSIS** Monetae mentio fit in *Charta Adalber. Leod. episc. ann. 1124.* ex *Chartul. Cluniac. ch. 401*: *Unum aureum denarium Leodiensis monetae in Pascha ipsi fratres persolvant.*

† **LEODIS**, **LEODUS**. Vide *Leudes* et *Leudis*.

† **LEOFWINUS**. Anglorum lingua, *Carus amicus*, in *Translatione S. Cuthberti* sac. 4. *Benedict. part. 2.* pag. 296. a *Saxonicis* *Leof*, *Dilectus* et *vin*. Fortitudo, unde terminationes nominum propriorum, *Alwin*, *Baldwin*, etc. (60 *Vine*, *Amicus*, etc.)

† **LEONA**, Ital. *Leona*, Gall. *Lionne*. Utitur *Boncompagnus* apud *Murator.* tom. 6. col. 932 et *Chronographus Parm.* tom. 9. col. 426. etc.

† **LEONATUS**. Coloris leonini. *Vela serica Leonata*, *Anastasio* in *Vitis Pappum* apud *Murator.* tom. 3. pag. 272. col. 1. *Concil. Tolet. ann. 1582*: *Nec (Clerici) in vestibus laneis alios usurpent colores praeter quatuor modestos et obscuriores, nempe nigrum, violaceum, cinericium, hoc est pardum, et castaneum, hoc est Leonatum.* Vide *Leoninum Pallium*.

† **LEONCULUS**, [Lyonnet. Gloss. Lat. Gal. Bibl. Insul. E. 86. XV. S.]

1. **LEONES**, Nummi aurei Francici. *Vetus Regestum*: A. I. Febr. 1836. ad 14. Novemb. 1838. *fiabant Leones ponderis 48.* Vide infra *Moneta*.

† Lit. remis. ann. 1455. in *Reg. 189.* *Chartoph. reg. ch. 34*: *La suppliant requist a icellui Saunier qu'il voulsist lui prester... cent escus, tant en Lyons de modestes salus, nobles et vides.*

Ita etiam appellati nummi aurei Comitum Flandriae ac Ducum Burgundiae, quod in his effictus esset Leo. Horum typum exhibet *Hautinus* in lib. de *Monetis Francicis* pag. 95. *Magnum Chronicon Belgicum* ann. 1456: *Insuper declaratum est, quod eidem Gusberto pro suis expensis tribueretur summa 50. milium Leonum.* Inseram hoc loco quod de *Leonibus*, et caeteris ejusve avi Flandricis et Belgicis aureis habet *Regestum urbis Ambianensis*, a *Joanne Barygoul*, Clerico ejusdem urbis, descriptum, fol. 118. 114. ne postea periret.

Empirance faite pour l'œuvre du Denier d'or appelé Lions de Flandres, qui est à 28 karats d'or fin, en aloy 57 demy de pois sur le mark de Troies, duquel la traite du mark d'or fin est de 60 d'iceux Flourins pour mark d'or fin, dont l'en

donna à tous marchans 58. livres 16. sols, ledit Flourin compté pour 20. sols de la monnoie du Maître, et de tout autre or à l'avenant.

Mars 1458.

Primo pour le mark d'or fin alijer conuient 6. Estrelins, 2. tierch d'aloj qui peut valoir environ une maille de ladite monnoie pour chacun Estrelin, et est pour chacune mark d'or fin 6. sols 8. den. vaut l'Estrelin.

Le vist Escu de France de 64. sur le mark Empirance 5. den. 58. gros 21. mites.

Couronnez au grand Escu de 64... 7. den. 58. gr. 9. mites.

Couronnez Augustins de 64... 13. den. 48. gr. 14. mites.

Couronnez à l'Aiglelet de 68... 24. d. ob. 46. gr. Couronné à la Trangumus de 68... 2. s. 9. d. ob. 48. gr. 6. mites.

Couronnez à la Croix S. Andrieu de 68... 2. s. 7. den. 42. gr.

Couronnez à la droite Croix de 68. et demy. 4. s. 2. den. 89. gr.

Le premier Picard de Namur de 67. et demy... 8. s. 10. d. 40. gr.

Escu Guillems seconde de 68... 4. s. 2. d. 89. gr. 9. mites.

Premiers et derniers Pietres de Brabant de 68. et demy... 4. s. 8. den. 87. gr. et demy.

Premier Clinguard de Gand de 68. et demy... 5. s. 9. den. ob. 84. 8. gr. 8. mites.

Clinguard à point dessous le D. 68. et demy... 6. s. 1. d. 83. gr.

Clinguard à la droite Croisette 68. demy... 6. s. 9. d. 31. gr. 3. mites.

Clinguard à 3. Aiglelets de 68. et demy... 7. s. 1. d. 30. gr. 6. mites.

Mailles d'Utrecht Frederic et de Baviere de 74... 6. s. 5. d. 28. gr. 9. mites.

Mailles à Ernouldus des tierches qui sont des derraines de 78. s. 3. den... 22. gr. 6. mites.

Mailles de Mens et de Bethune 78... 7. s. 9. d. 22. gr.

Nobles de Gand de 35. et demy... 17. d. ob. 96. gr. 8. mites.

Mailles de Rin vioses de 71... 3. s. 3. d. 40. gr.

Mailles Postulas les premieres de 75... 4. s. 8. d. ob. 82. gr. 19. mites.

Mailles à l'Estolette de 75... 5. s. 22. gr.

Mailles ou bon Tricuron de 75... 5. s. 4. d. 81. gr.

Mailles au bon T. de 76... 6. s. 10. den. ob. 25. gr. 6. den. ob.

Mailles au mauvais T. de 76... 7. s. 8. den. 24. gr. 7. den.

2. **LEONES**. Vide *Mars Leonis*.

LEONIFERI, a Petro Diac. lib. 4. cap. 31. al. 39. inter *Vexillarios* Eccl. Rom. recensentur. *Aquiliferos*, *Leoniferos*, *Lupiferos*, *Draconarios*, etc. [Sic dicuntur ob leones depictos in vexillis: *Albertus portator vini sive Leonifer*, in *Chronico Parmensi*, apud *Murator.* tom. 9. col. 791.]

LEONINI VERSUS. Sic forte nuncupati, quod inventi fuerint a quodam Leone Poeta, qui circa tempora Ludovici VII. vel Philippi Augusti Regum Franciae vixit, cujus meminit *Aegidius Parisiensis* in *Karolino* lib. 3.

Nec minus in sacris melico sermone Leonem, Ludentem historis, et quem interpositae dolentem.

Quae est etiam sententia Stephani Paschasii lib. 7. *Disquisit. Francicar.* cap. 2. ubi complures ejusdem versus descriptis perelegantes, in hisque aliquot

ex his quos Leoninos appellamus, vel Rhythmicos, et *ῥυθμικῶν*. *Thiericus Vahscoloris* in *Vita Urbani IV. Papae*:

His rhyllone clare tres canes expleo, quare
 More Leonino clare metro sine.

Episcopus Senogall. in *Itinerario Gregor. XI. PP.*: *Mihi quoque indulgentis, memque imbecillitati ac imperitiis ascribatis, quia passus Leoninos et Rhetoricas prosequutus non fui.* *Guillelmus Guiliartus*:

Et cils qui ne est en sa rime,
 Qu'est connoissant, ou Leonino, etc.

Et alibi:

Contre celui ne en serois,
 Ou leur habes adrecois,
 Et seroit come Leonino,
 De la rime jusques en la clois.

Vide *Chronicon Augustanum* part. 2. cap. 2. et *Fauchetum* lib. 1. de *Poetis Francicis* cap. 6.

† Vel potius a Leonio celebri ecclesie Parisiensis canonico, ut scribit *D. Le Beuf* tom. 1. *Dissert.* pag. 268. et seq. *Alla est Muratorii* tom. 8. *Antiq. Ital. med. aevi* col. 687. sententia, cui repugnare difficillimum est: nequaquam scilicet ejusmodi versuum inventionem illi Leonio tribuendam esse, cum versus ejusdem consonantiae longe antiquiores habeamus, quos utrum perfecit? Ille etiam incertum est: nisi quod poetae priores in una tantum syllaba consonante cum altera, hic vero in duabus concentum suorum metrorum collocaverit, atque idcirco illius poema concinuis caeteris omnibus visum fuerit. Et certe nostri pro eleganter versificare, *Leonimer* dixerunt. *Regula S. Aug. Gallice* reddita a *Th. Bened.* ann. 1832. laudata in *Comment. Acad. Inscript.* tom. 17. pag. 744:

La rime en maint lieu n'est pas guete,
 Mes meuz veult rymment rimer
 Ou sens de l'acteur et entente,
 Ju'en entre son Leonimer.

LEONINITAS. *Metulinus* ad *Ebrardum* *Betun.* in *Gracismo* cap. 15. *Forse dicitur, ut haberet Leoninitatem in versu.*

† **LEONINUM PALLIUM**, Coloris leonini. *Codex S. Mart. Lemov.* in *Bibl. reg.* sign. 7887. fol. 3. r. vij. *Idus Januarii* (obiit) *Galterius*: *hic fecit signum quod vocatur vox Domini et unum pallium Leoninum.* *Cerem. vet. Ms. eccl. Carnot.*: *Dum vadit processio, tegitur altare pallio Leonino* *Ibidem* infra: *Chorus non paratur, sed frons ecclesiae tantam Leoninis dorsalibus* Vide *Leonatus*.

LEONISTE, Heretici, qui alias *Valdenses*, a quodam *Leone*, uti vult *Goldastus*, vel ut *Illyricus Centur.* 12. cap. 8. *Freherus*, ipse quoque *Gretzerus*, a *Lugdunensi* civitate, quae *Lion* dicitur, appellati. Horum mentio in *Constitutione* *Friderici* contra hereticos, [quam approbat *Ludovicus X. Franc. Rex* *Litteris* 15. Dec. ann. 1315. datis.] et apud *Reinerum* libro contra *Valdenses* cap. 4. qui ita in *Alemannia* potissimum indigitatos observat, et cap. 5. hanc originationem firmat: *Secta pauperum de Lugduno, qui etiam Leoniste dicuntur. Lugdunenses* vocat *Guillel. de Podio Laurentii* in *Chron.* in *Praefatione* *Valdenses* sive *Lugdunenses*.

† **LEOPARDI**, Monetae Anglicae species leopardo insignita. *Consuet. Mss. monast. S. Crucis Burdegal.* ante ann. 1305: *Omnibus festis duplicibus prior claustralis tenetur capitulare vespere, matutinos, et celebrare Missam Tertiae, nomine abbatis, si abbas non potest praesens interesse*

in istis festis; et ideo abbas tenetur sibi dare xij. Leopardos auri. Charta ann. 1366. ex Tabul. S. Petri de Reg. Jordanus de Cairans... dedit canobio divi Petri centum aureos, centum Leopardos aureos, quartallum bladi, etc. Occurrit præterea apud Rymer. tom. 6. pag. 558.

* **LEOPARIUS**, [Levier. Gloss. Lat. Gal. Bibl. Insul. E. 36, xv. S.]

† **LEOTUM**, Latum, Gall. Larye. Statuta Massil. lib. 3. cap. 18. Lapidés de cara habent duos palmos de longo, et unum palmum de alto, et ad minus unum tornum de leoto, et lapides de miliario unum palmum de longo, et unum tornum de alto a torno usque ad unum palmum de leoto.

• **LEPA**, Mensuræ species apud Anglos. Vox formata a Saxonico Leap, Calathus, corbis. Extenta de Garingges, apud Spelmannum: Debet triturare tres bussellos frumenti, et dimidium Lepa, vel 5 bussellos fabarum, pisarum, vel vesearum. Extenta alia Maneril de Cerring in agro Sussexiensi ann. 5. Edw. I. in Archivo Archiepisc. Cantuar.: Willielmus le Cuperce tenet ferlingum unius virgata, continentem 14. acras pro 18. den. solvend... et colliget de nucibus in bosco camini tertiam partem unius mensuræ, que vocatur Lape, quod est tertia pars 2. bussellorum, et valet quadrantem.

• **LEPERIA**, Lepræ. Rot. 4. Northumb. ann. 7. Edw. I. in Rot. Abbr. t. 1. p. 83. Adam de Gangy, qui de rege tenuit in capite, Leperia percussus est, quod ad presentiam regis ad homagium suum regi faciendum commode accedere non potest, mandatum est Thomæ de Normanvill seniori, quod de fidelitate predicti Adam de terris et tenementis predictis loco et vice regis capiat, etc. Conf. Specul. Saxon. lib. 1. art. 4. ubi leprosus in feuda succederet, si capaces non esse statuitur.

• **LEPIDA**, La imagine di santi padr. Glossar. Lat. Ital. Ms.

• **LEPISCUM**, Lo vaso dal vino, in eod. Glossar. Vide Lepista.

† **LEPISTA**, Vasis genus, in Gloss. Lat. MS. Reg. diminutivum forte a Lepa. [Vox est Græcæ originis: λεπιστή, vel λεπιστή, Athenæo dicitur de poculo ampliore, et λεπιστή Hesychio αὐτοῦ, et εἶδος: εἶδος. Hinc Lepista apud Varronem lib. 1. de Vita populi Rom. et Lepista, Genus vasis aquarii, apud Festum Gloss. vetus Sangerin. Lepiscam, (Lepistam) Vas vinarium antiqui ita nuncupabant, ex quibus emendari debet laudatus Varro lib. 4. de Lingua Lat. ubi perperam Depesta pro Lepesta, ut a Scagero jam monitum. Gloss. Latin. Græc. Sangerman.: Lepistra, εἶδος: γύρα: Laurentius in Amalthea Lepaste, poculum in formam olla, quod una ansa apprehenditur, ex Clemente Alexandrino, Flura Martinius in Lexico voce Lepasta.]

† **LEPITUDO**, Epifora. Papias. Legendum Lepitudo, vitium lacrymantium oculorum Epiphora dicitur medicis, a Græco ἐπιπέσι, Humor irruens vel influens in aliquam partem corporis.

• **LEPO**, Piscis genus. Vide supra Fuca 2.

† **LEPORA**, Lambertus Ardensis apud Ludewig. tom. 8. pag. 496. Rubescens aurora, promptiori animo corniculum auscultat venatoris quam campanam Sacerdotis, avidius vocem Leporarium quam Capellani. Videtur legendum Leporarium, nisi forte Lepora sit Vertagus femina, nostris Levette. Vide Canis Leporarius.

† **LEPORALIS**. Vide Canis Leporarius.

• **LEPORAREATORIA**. Chronic. Pisanum ab Ughello editum, ann. 1159: Fecerunt quinquaginta galeas ad custodiam maris, et fossam magnam in Leporareatoria, usque prope petraria de Trist, etc. Vereor nemendum subisti, pessime enim Ughelliana Italia impressa est. Legendum forte Leporaria.

• 1. **LEPORARIUS**. Qui canes leporarios curat. Lib. nig. scachr edit. Hearn. pag. 356: Et unicuique Leporario, obolum in die. Vide Canis leporarius.

* 2. **LEPORARIUS**: [Leporarius, Leprer. (Lex. Lat. Gal. Bibl. Ebroic. n. 29, XIII. S.)]

• **LEPORA**, dicta arva inculta, ubi lepores morari amant. Hinc sumpsit appellationem Alebretorum nobilis familia in Vasconibus, quorum sedes præcipua in Landis, seu arvis eremis et incultis Vasconum exstat, qui in veteribus tabulis Latinis de Leporeto, apud Frelssartem de Lebrat, fere semper cognominantur. Vide Historiam Abbatum Condomensium pag. 447. #8. et Marcam in Hist. Beneharn lib. 7. cap. 10. n. 8.

* **LEPORIA**, [Vitis que cito tendit ad maturitatem. DIER.]

• **LEPORICUS**, LEPORIA. Virgil. Grammat. pag. 112. et 118. Rhetores ac Leporic. Ibid.: Philosophiæ artes sunt multe, quarum studia principalia sunt poema, rhetorica, grammatica, Leporia, dialectica, geometria, etc. Sermo nitidus et ornatus.

• **LEPORIUM**, Locus ubi lepores asservantur. Monasticum Anglie. tom. 2. pag. 1085: In turbaris, in vivariis, et Leporiis, in Ecclesiis, et capellis, etc. Videtur legendum leporarius. Gloss. Gr. Lat.: Αλεποποιον, leporarium, in MS. Cod. Axytopov.

† **LEPRARIUS CANIS**, ut Leporarius, Gall. Levrier, in Constitutionibus Frederici Regis Sicilia cap. 115.

• **LEPRATICUS**, Lepra infectus, apud Stephanum African. in Vita S. Amatoris num. 29.

• **LEPROSALIS**, Ad leprosum spectans. Leprosalis habitus. Vide mox in Lepros.

† **LEPROSARIA**, nude. Domus leprosorium, in Charta ann. 1287. tom. 1. Chartularii S. Vandregisill pag. 150. et in Chartulario S. Crucis Kemperleg. Leprosarias extra urbes fuisse patet ex lib. 4. Reg. cap. 7. quod etiamnum conspicimus. De his loquitur Clementina de Relig. Dom. Matthæus Paris Hist. Angl. pag. 63. affirmat suo tempore fuisse Leprosarias 1900. in toto orbe Christiano. In Gallis Leprosarias concessæ sunt Equilibus Ordinis S. Lazari et B. Marie de Monte Carmelo, Edicto Regio ann. 1664. quod denuo confirmatum est ann. 1672. [Vide Murator. Antiq. Ital. med. ævi tom. 1. col. 906. sqq. Glossar. med. Græc. voce Ασθα, col. 834. d.]

• **LEPROSARIE DOMUS**, in Histor. Episcoporum et Comitum Engolism. cap. 35. extremo.

† **LEPROSARIUM**, Eadem notione: Domus religiosæ, aut hospitalis, vel Leprosaria, in Charta Ludovici II. Regis Sicilia ex MS. D. Brunet fol. 115.

† **LEPROSARIUS**, Rector domus leprosorium, in Epistola Sixti PP. ann. 1477. ad Abbatem S. Faronis, ex Archivo Hospitalis Meldensis.

† **LEPROSIA**, ut Leprosaria, in Charta ann. 1239. ex Archivo Camera-fontis, in alla ann. 1236. ex Archivo S. Martini Pontisarenis, in Litteris P. Archidiaconi Paris. ann. 1250. e Tabulario S. Clo-

doaldi, et in Statutis Eccl. Meld. tom. 4. Anecd. Marten. col. 918.

• **LEPROSI**, Morbo lepræ infecti, ab hominum consuetudine multis cum ceremoniis ecclesiasticis segregabantur, quas hic referre nostri esse instituti diximus. Officiar. curator. dioc. Clarom. et S. Flori edit. ann. 1490. De modo separandi Leprosos. In ecclesia ante altare pannus niger, si habeatur, supponatur duobus fratellibus disjunctis, et iuxta stet infirmus genibus flexis inter fratellos, subitus ponitur similitudinem mortui gerens, quamvis vivat corpore et spiritu, Deo donante: et sic ibi, devota missam debet audire. Presbyter ad Leprosos: Si vis bibere, haurias aquam cum tuo busillo vel aliquo vase... Item defendo tibi, ne de cetero vadas sine habitu Leprosali, ut cognoscaris ab aliis: et noli decalcatus esse extra domum tuam, etc. Stat. eccl. Tull. Mss. fol. 108. r.: Si contingeret quod canonicus Leprosus ad hoc a Domino esset ductus et inspiratus, quod causa humilitatis faceret se projici palam, id est manifeste; tunc fieret officium tallium solemniter, in modum qui sequitur. Post primam venirent congregationes et pulcratur appellatio, et postmodum a toto conventu iratur eum quassum ad suum hospitium cum cruce, et canonicus Leprosus sit indutus robis nigris vel albis cum superlicio et almutia, more aliorum, et solus procedat post crucem et sic perveniat in choro. In medio chori sit cathedra cooperta tapeto, et ipse desuper sedeat, et cantetur missa solemniter de Requiem, et fieri exequie super eum. Officio expleto, conducatur ab omnibus et cum cruce usque ad murum ante ecclesiam, ubi sit quadriga parata super quam ascendere debet infirmus et conduci debet usque ad suum habitaculum, cruce semper antecedente, uno canonico eques sacerdoti (leg. f. equite sacerdote) qui ipsum in habitaculum recludat. Insequi etiam debent ipsum amici sui per totam viam, etiam si esset una diæta a civitate et amplius.

* [Cum super dissolutionibus Leprosorum tam detestabilis apud nos enormitas pullulasset, ut qui manere consueverant a publica conversatione seculi, contra statum approbate consuetudinis ubique locorum plus libere quam illicite discurrentes, evagandi sibi licentiam assumpsissent, nos, ex debito pastoralis officii periculis occurrere cupentes, que ex hujusmodi confusione frequentius emergerent, ne se, quod absit, ad totius gregis infectionem morbus extenderet, ovem morbidam separantes a grege, predictorum Leprosorum illicitos prohibere discursus, et eorum dissolutionem ad status regularis observantiam curavimus revocare. De voluntate siquidem domine A (dele). illustris regine Francorum et assensu, universos Leprosos castrorum et castellaniarum de Meleduno et de Corbolio, in duobus tantummodo locis, viros scilicet Leprosos in domo sancti Lazari Meledunensis, mulieres Leprosas in domo sancti Lazari Corbolienensis decrevimus collocare, ita quod nec viris ad mulieres, nec mulieribus ad viros transire seu cohabitare licebit. (Cartul. N. D. Paris. I, 86, ann. 1201.)]

• **LEPROSI** etiam dicti qui Leprosorum curam agebant. Charta ann. 1329. in Reg. 58. Chartoph. reg. fol. 63. r.: Cum presbyteri Leprosi et condonati leprosarum S. Michaelis de Constantiis annuos redditus... acquisivisse dicantur, etc.

† **LEPROSITAS**, Lepra, morbus Leprosi. Vita S. Odilii apud Eccardum Orig.

Hasburgo-Austriac. col. 88: *Nec prioris Leprositatis aut factoris nota in illo apparuit.*

LEPROSORIUM, Domus leprosorium, in Chronico Colmariensi part. 2. ann. 1298.

LEPTIS, Filius fratris, in Glossis antiquis MSS. [Puto legendum, Neptis, Filia fratris. Vide Lectis.]

LEPTYNTICOS, λεπυντικός, Vim habens attenuandi et gracilem reddendi. Th. Priscianus de Dieta cap. 10: *Ceparum virtus Leptyntica.*

LEPUDIUM, Glossæ antiquæ MSS.: *Homo elegans et mollis, facetus, Lepudium vocatur.*

LEPUS, Leporis captio recensetur inter forisfacta, quorum cognitio ad dominum feudalem reservatur, in Charta ann. circ. 1089. ex Tabul. S. Alb. Andegav.: *Constringentes nos ad antiquam hęc forisfactorum consuetudinem, que sunt, raptum et incendiū, sanguis ac furtum, Lepus et pedāgium.*

LEPUSCULA, Gloss. Saxon. *Elffici: Tessere, vel Lepuscula, feder scitte tæfel*, apud Sommerum, tæfi, est alea, tessera, talus. [Isid. lib. 18. cap. 63: *Tessere vocatæ, quia quadræ sunt ex partibus omnibus. Has alii Lepusculos vocant, eo quod exiliendo discurrunt.*]

LEPETICÆ, a *lepis*, i. invecio. Papias.

In MS. *Lerretice, alerte, i. e. invecio.*

LERIA, *Lo palio*, in Glossar. Lat. Ital. Ms.

LERNUM, Simulacrum, *ἑτάρα*, in Glossis Lat. Græc. Sangerman. MSS. [Adde ex Castigat. in utrumque Glossar. *Lorvum*. Vide Barthium lib. 42. Adv. cap. 6. Vide supra Lernum.]

LEROBENDENA, [Verbena. Dief.]

LERWITA, Vide *Lairwita*.

LESA, *LESIA*, Idem videtur quod supra *Lesia* 2. Ager in longum protensus, qui alterius lateri adjacet. Charta ann. 1407. in Reg. feud. comitat. Pictav. fol. 129. r. ex Cam. Comput. Paris. *Item prata du mareys et dua. Lesias terre apud Cuni. Item unam Lesam orti ante domum de la Salpreniers.* Vide infra *Leza* 2.

LESE, Species vinearum ad muros subruendos, quas Cedrenus *Μερα* vocat in apparatu bellico Sultani adversus Romanos, quasque ex eo sic describunt Lipsius lib. 1. Poliorceticon Dialog. 7. et Carolus de Aquino in Lexico Militari: *Tabernacula quedam habens ex viminibus texta, et superne bovillis coris operata, quibus et rotæ erant subjectæ basibus columnarum (vocant autem id genus machinas. Lesas) has inquam machinas habens, implevit eas copia militum, quos iussu videntes, dolabras, aliaque agrestia instrumenta ferre; existimans scilicet, paulatim admoveere muris Lesas, atque ita subfodere assidue et secure ipsa fundamenta.*

LESAVIUM, Smegmaticus globulus barbæ lavandæ et emolliendæ, antequam radatur. Gall. *Savonnelle*, vel ipsa *Lotio*. Computum ann. 1333. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 274: *Barberio pro emendo uno sacco, pro faciendo Lesavio pro Domino, duabus quartariis et uno cantaro, taren. 1. Vide Lascivium.*

1. LESCA, Eadem forte notione, nisi idem sit quod *Lesda*, Præstatio, tributum. Charta ann. 1156. in Chartul. Raym. VII. comit. Tolos. pag. 288: *Promitto etiam quod dominos et homines de Montilio Lescam tuam, quam auferunt, tibi reddere faciam.*

2. LESCA, Optio, Gall. *Choix*. Testam. Isaac medici Carcass. Judæi ann.

1306. ex Chartoph. reg. Montispeis: *Item lego Regine filie meæ... centum solidos Turonenses in pecunia numerata, vel unum annulum cum lapide dicto saphir, ad Lescam seu optionem ipsius Regine.*

LESCHERIA, Locus palustris, ubi junci et herbæ palustres nascuntur, unde *Lesche* rusticis Dumbensibus, Forum crassius in hujusmodi locis natum.

Charta ann. 1267. in Reg. 3. Armor. gener. part. 2. pag. v: *Item recognosco me tenere a dicto domino Alberto de Turre... quiddam habeo... ultra Lescheriam S. Theuderi a parte castri de Cremieu.*

LESCIVIA, Lixivium, Gall. *Lescive*. in Mirac. S. Gibranti. tom. 7. Maii pag. 65: *Caldarium pendens Lescivia plenum et bulliens, etc.*

LESDA, [Quævis præstatio.] Vide *Leudis*.

LESDARE, *Lesdam* seu tributum, quod pro mercibus penditur, exsolvere. Charta de pedagio salis et *Lesda* civitatis Avenionis ann. 1215. ex Cod. reg. 4659: *De blado vèro vendito et Lesdato semel in cocius, nichil amplius percipiatur pro eadem venditione.*

LESEVEE, Bulla Greg. IX. PP. ann. 1234. Inter Instr. tom. 11. Gall. Christ. col. 145: *Lesevee etiam omnium hominum vestrorum ibidem morantium; et si isdem homines vestri naves habuerint in mari piscatorias, quidquid ad regem de illis navibus pertinet. Ubi legendum forsitan *Le wreck*. Vide infra *Le wreack* et *Wreckum*.*

LESGRINI, Index MS. Beneficiorum Eccl. Constant. fol. 15: *Habet omnes decimas bladorum, vini et cævi, duas partes lane et duas partes de toto Lesgrini An legumen? An potius pro Gallico de tous les grains, de omnibus granis? Quo posteriori posito vox *bladorum* de solo tritico debet intelligi.*

LESHA, Polypetium Fiscam. ann. 1235: *In eadem Ecclesia reldit Presbyter ad Purificationem B. Mariæ tres Leshas cere pro candela. Si vera lectio est, videtur species ponderis, sed suspicor leg. libras.*

1. LESIA, *Lo paradiso*, in Glossar. Lat. Ital. Ms. Glossar. vet. ex Cod. reg. 7641. *Lesia, paradisi.*

2. LESIA, Alta notione. Vide supra *Lesia*.

LESINA, vox Italica, Subula Acta B. Amad. tom. 2. Aug. pag. 578. col. 1. *Habebat ille caldararius unam Lesinam in bulga, quam ipse pater accipere volens, ut ea operaretur pro suenda veste sua, quam multum laceratam habebat, et accipiens ipsam Lesinam, etc.*

LESINEUS, an Electus, selectus, ab Italico *Lezione*, electio? Charta ann. 1183. apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 833: *De grano starium unum, et gallinam unam, et de lino granulato Lesineo triginta. Nisi sit Certum pondus aut fasciculus lini. Vide *Lesia* 2.*

LESNO, a voce Hispanica *Lesna*, vel *Alesna*, magna Subula, instrumentum, quo cerdones corium perficiunt. Ital. *Lesinone*, Gall. *Grande Alène*. Inter arma vetita recensetur in Stat. Consulat. Jan. ann. 1143. in Mon. Hist. Patr. Taur. tom. II. col. 247: *Si quis homo nostre civitatis habitator a XIII. annis in sursum cultellum vel Lesnonem... sine licentia nostra, nisi causa exundi foras, portaverit, tollamus ei sol. xx. si invenerimus. [FR.]*

LESOVERPIRE. Vide *Lesiverpum* in *Laisus*.

LESPEGEND, Constitutiones Canuti Regis de foresta cap. 3: *Sint sub quolibet horum quatuor ex mediocribus hominibus, (quos Angli Lespegend vocant: Dani vero Yoong non vocant) locati, qui curam et onus lum viridis, lum veneris suscipiant. Ubi Spelmannus legit *Lesthegen*, [Thorp. Lespegenes.] id est, *Theinum*, seu *Baronem minorem*. *Theinorum* enim duo erant genera, majores, quos *Theinos Regis* appellabant, et *Theini* simpliciter, seu *Theini minores*, qui fidem erant qui *Barones minores*, et nonnunquam *libere tenentes* nuncupantur.*

1. LESSA, JC. Anglis, significat locationem terrarum vel tenementorum alicui factam, ex Gallico *Laisser*, relinquere, nostris *Bail à ferme*. Cowels. Vide *Laza* in *Lazare* 2.

2. LESSA, Pascuum, idem quod *Les*. Vide in hac voce. Can. Hibern. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 18: *Nullus alterius silvam, Lessam et algam devorat.*

LESSIA. Vide supra *Lesia* 1.

LESSYLVER, Pascuarium, tributum quod pro pascuis præstatur, ab Anglos. *Les*, pascuum et *silver*, argentum. Plact. Essexi. rot. 6. ann. 15. Edw. 1. in Plact. Abbr. pag. 212: *Item de omnibus prædictis et aliis pascentibus mariscum prædictorum demaniorum de pecoribus, pro quolibet equo 2. den. pullano 2. den. bove 2. den. boveto 1. den. quing. bidentibus 1. den. que præstatio vocatur *Lessylver*. Vide *Lesia* 2.*

LESTA, Præstatio, tributum, maxime quod pro mercibus penditur, idem quod *Lesda*. Vide in *Leudis*. Charta ann. 1324. in Reg. 62. Chartoph. reg. ch. 181: *In negotio tangente universitatem burgy S. Saturnini Pampilonensis... ratione *Lesas* pascuum et carnum nobis debite.*

Lesas vero Vestimenti genus sonat in Charta Ludov. comit. Clarom. dom. Borb. ann. 1315. ex Bibl. reg. ubi de elemosyna pauperibus eroganda, *Lesquel vicaires donneront a chacun drap pour faire un Lesle à la valeur de cinq sols chacun une paire de solier.*

LESTA. Vide *Lesas*.

LESTAGIUM. Vide *Lastagium* in *Lasta* 2.

LESTES. Vide *Lastum*.

LESTINGE, *LESTUS*. Vide in *Lasta* 2.

LESTRIGUS, [Turtel in parte.] Gloss. Ms. Turon. Bibl. Schol. Chart. 1809 p. 320.]

LETA, JC. Anglis, est quedam jurisdictione, quam Vicecomes (Regius) de certis minoribus criminibus et aliis causis infra Comitatum, ut Regis Officialis, exercet: quam quidem jurisdictionem habent etiam alii intra limites sui manerii, dummodo eam vel Charta Regis, vel præscriptione ad se pertinere ostendant. Ita Cowelius. Vulgo a *lete*, vel a *court leete*. Tenebatur vero *Leta* in singulis villis semel quotannis, hoc est juxta Magnam Chartam cap. 36. sub festum S. Michaelis. Interim ad semestre spatium renovabatur, sed tunc *Leta* posterior *Residuum lete* nuncupabatur. His teneri *letam* docet etiam Charta Edwardi III. ann. 1308. *Vicus franci plegii, cum omnibus ad hujusmodi visus pertinentibus, et in Letis suis in quolibet hundredorum prædictorum bis per annum tentis.*

Scribit Spelmannus *Letam* Anglo-Normannis visum franci plegii appellari, quod conscribi hic soleant liberiore villæ, seu designata stationis, homines, pacis regie fidejussores. Est perinde,

subdit ille, hæc Curia prisca quæ inter Saxones ad *Friborgos, Decanias, Tenementales* pertinebat, et cognoscit, non de læsa Majestate, sed de aliis omnibus transgressionibus et delictis contra pacem regiam, regiam dignitatem, et bonum publicum, et statuta plurima infra præscriptam contingentibus dictionem. Animadvertit tamen non in hæc omnia, sed propemodum in leviora gravioribus, utpote felonis, etc. ad Justitiaribus Assisarum e Statuto ann. 1. Edw. III. relegatis. [° Abbr. Placit. pag. 291. ann. 22. Edw. 1. Norf. rot. 2.] Et quia prædicta transgressio scilicet præstatio fidei apud *Burnham* magis sonat injuria senescalli quam injuria eorum qui fuerunt presentatores, nec presentatio in *Leta* alicujus facta, est fundamentum iudicij, eo quod illi super quos presentatio facta fuerit, habent responsionem suam ad ea quæ super eos presentata sunt, etc.]

Quandæ autem et quo auctore facta sit hæc *Letarum* distributio, incertum est, nisi referatur ad *Alvredum* quæ *Friborgas*, id est, *francos plegios*, de quibus hæc Curia cognoscit, instituebat, licet *Leta*, aut *visus franci plegii*, vocabula in Anglo-Saxonum, vel Anglo-Normanorum Principum tabulis minime deprehendantur, sed discretis appellationibus concedi, inter privilegia, *Grithbrich, Fithwite, Bloodwit, Hamsche, Forstall, Weif, Stray*, et plurima hujusmodi, quæ collective sub *Leta* nomine continentur, de vocis etymo nihil certi traditur a *Spelmanno* et *Somnero*, qui, ut solent, a *Saxonico* deducunt. Hos consule, si lubet: nam cum res perspicua non sit, eorum sententiis recensendis tædet immorari.

Leta interdum sumitur pro emendis, seu multis quæ in *letarum* iudiciis irrogantur. Charta *Richardi II. Regis Angli.* tom. 1. Monast. Angl. pag. 538: *Terras, tenementa, redditus, Letas, servitia, feoda Militum, etc.* Et pag. 576: *Cum wardis, maritagis, releviis, escaetis, curiis, letis, (leg. Letis) hundredis, etc.* Alia tom. 2. pag. 275: *Et de omnibus amerciamentiis... tam pistorum, braciatorum, quam aletorum... quæ eidem Rogero vel hæredibus suis qualitercunque, in quocunque defectu in *Leta* ejusdem ville... competere seu pervenire potuerunt. A *leta* forte hoc significatu Provinciales nostri hausere suum *late*, pro ea emenda pecuniaria quæ debetur pro contestatione.*

LETABUNDUS, pro *Lethalis*. Vita S. Guthlaci num. 27: *Arrepta lunati bipenne, tric virorum corpora Letabundis ictibus humi sternens mori coegit.*

LETAGA, Lactuca. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7632: *Letaga, Letue.* Vide supra *Latusca*.

LETAGIO, Morte dignus vel capite damnatus, a voce *Letum*. Charta ann. 1383. in Reg. 72. Chartoph. reg. ch. 45: *Cui (Guillelmo) imponebant ipsum receptasse aliquos Letagiones seu malefactores, et ad locum de Fenolhaco addussisse, ad finem interficiendi aliquos homines de Galliaro.*

LETAGIUM, Merx lactea, Gall. *Laitage*. Arest. ann. 1365. 1. Apr. in vol. 5. arestor. parlam. Paris: *Venditio caseorum, ovorum, Letagiorum, prunorum, pomorum, etc.*

LETALES MANSI, Qui a *Letis*, excolebantur. Vide *Mansi Lidiales* in *Mansus*, et mox vocem *Leti*.

LETAMEN, pro *Letamen*. Vide in hac voce **LETANIA**. Vide *Litania*.

*** LETARGERIUM**. [*Lithargis*: « Recipe croci, storacis, incensi, nucis muscatae, *Letargerii* » (B. N. Ms. lat. 10272, p. 171.)]

† LETARIUM, Necrologium, Kalendarium, a *Letum*, Mors, sic dictum. Ita Kalendarium suum inscribit Johannes de Paguera, teste Mabillonio Diplom. lib. 2. cap. 23. num. 7.

† LETAVIA. Vide mox in *Leti*.

† 1. LETDA, LETDARIUS. Vide in *Leudis*.

*** 2. LETDA**. [UL LEUDIS: « Ego Wilhelmus Arvernorum comes reformando pacem cum domino Petro Cluniacensi sum abbatem... medietatem omnium *Letdarum* que in villa Riomensi quoquo tempore accepte fuerint... dono. » (Chart. Clun. Coll. Burgund. B. N. t. LXXX, n. 294, circ. 1122-1158.)]

*** LETERIA**. [Confer **LATERIA**: **LECTERIA**: « Una *leteria* cum duobus *mathelatis* et uno lecto de plumis cum duobus copertis albis, cum uno parvo coxiao. » (Invent. Calixt. III. an. 1458, in Archiv. Vaticani.)]

† LETERINUM, Pluteus, analogum, Gall. *Lutrin, Pupitre*. Circa *Leterinum* seu *pulpitum*, in Gestis Guillelmi Majoris Episc. Andegav. tom. 10. Spicil. Acher. pag. 251.

† Hic: Leteri vel *Leteril*, pro Suggesto, Gall. *Tribune*, apud *Villehard.* paragr. 17: *Li bon dus de Venise, qui multo ere sages et pro, monts et Leteri et paria au peuple.* Infra *Leteril*. Vide supra *Lectoria*.

† LETEUM, Lo governo. Glossar. Lat. Ita. MS.

† LETGIUS. Videsis infra in *Ligius*.

LETE. Vide *Lech, Lastum, et Leda* 2.

LETHA. Vita S. Carthaci Episcopi n. 12: *Et ipse solus egrediens duas *Lethas* sbris plenas suis humeris imposuit. Cithellas interpretantur viri docti.*

† LETHANIA. Vide *Litania*.

† LETHARDUS: Miracula S. Vedasti Episc. sec. 4. Benedict. part. 1. pag. 602: *Ecce moritur *Lethardus* secundum nomen suum, si ita volueritis, compositum ex Latino et Teudisco, Mors dura, quam nos sibi optamus. Teutonibus *Hart, Durus*, fortis, ut *Schillerus* exponit.*

† LETHERIA. Charta *Gjull.* de *Guerchia* tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 908: *Dedi etiam eis (fratribus de Fonte-Harays) parvam nemus viride ad faciendum forestam prædictam. Forte, Tortiles ex virgultis lanui.*

† LETHERWITHE. Vide *Legerwita*.

† LETUM, ut infra *Letum* 1. Justitia de homicidio. Charta *Arnulfi Archiep.* Rem. ann. 1008. tom. 4. Annal. Benedict. pag. 60: *Neque de banno, neque de latrone, neque de sanguine, neque de Letho parte aliquam ab illis hominibus requireret.* Loci similes exstant in Charta *Rainaldi Archiep.* Rem. ann. 1127. tom. 1. Anecd. Marten. col. 368. et in Charta *Geraldi Tornac.* Episc. ann. 1152. Ibid. col. 432.

LETI, sive **LETI**, Populi Septentrionales, qui cum *Francis* aliisque nationibus barbaris in Gallias et Germaniam irumpentes, ibi tandem Imperatorum concessione consistere, acceptis ad excolendum agris, ita ut delectibus et servitio militari obnoxii essent. Ex *Eumonio* quippe, et *Panegyrico* dicto *Constantino Cæsari*, constat arva *jacenia* et prædia, in Gallia, *Francis, Letis*, populisque aliis barbaris excolenda data, unde eruebantur postmodum militum cohortes, quæ ab locorum, in quibus domicilia sua fixerant, denomi-

natione appellationem sortiebantur, adjecta *Letorum* nomenclatura. Ita passim in *Notitia Imperii, Letis, Batavis, Contraginetis, Nematacanis, Francos, Suesos, Lingonenses, Nervicos, Teutonicianos, Lagones*, observare est. Quod vero maxime in Gallias habitarent, Gens Gallica, *Ἰβος Παλατικῶν*, dicuntur *Zozimo* pag. 663. Sed et inde *Armoricam* provinciam *Letaviam* dictam auctor est *Camdenus*, quod in ea potissimum cederint: quæ quidem *Letavis* appellatione utitur *Scriptor Vitæ S. Gildæ Sapiensis* n. 16. quæ in *Lexico Cambro-Britannico Llydaw* nuncupari dicitur. Ejusmodi *Letorum* præterea mentio est in l. 10. et 12. Cod. Th. de *Veteranis* (7. 20.), et l. 12. de *Erogat. milit.* ann. (7. 4.) et apud *Ammianum Marcellinum* lib. 16. et 20. De his vero copiose egere *Henricus Valesius* ad eundem *Ammianum*, et *Jacobus Gothofredus* ad d. l. 12. de *Veteranis*. Porro *agri* in Gallia et alibi assignati. [° *Consule Dubos* tom. 1. *Hist. crit.* 2a. edit. pag. 94.] [° *Vesmii* librum *Vicende della proprieta in Italia* pag. 48. *Crimm. Antiq. Jur. German.* pag. 307.]

LECTICÆ TERRÆ appellantur in l. 9. eod. Cod. de *Censitoribus* (18. 11.), quarum ratione *Leti* obnoxii erant servitio militari: unde haud insulse opinantur viri doctissimi feudorum inde apud nos fluxisse originem, vel certe servitii militaris, ita ut cum obnoxii quodammodo essent conditionis ob id oneris, pro servis et conditionalibus habiti deinceps fuerint, dictique sint *agri omnes* his adstricti servitiis *liti*, ac *litalis*, et *mansi lidiales*. Nam *litos* appellaverunt nostri, quosvis conditionibus obnoxios, sed maxime militibus servitiis, quod etiam observavimus in *Dissert.* 17. ad *Joinvillam*, indeque omnimodum servitium seu obsequium militare, *ligium* appellatum, utpote agrorum istorum possessoribus nude et immediate a dominis suis pendentibus, itaque ratione servitii militaris prorsus obnoxii. Vide *Ligius*.

A *Letis* denique videtur deducta vox *Theutonica Last*, et *Lasten*, pro *Colono* seu conductore fundi, vel his quos, inquit *Mureus* in *Diplomatib.* Belgicis pag. 548. *Hospites* vulgo vocamus, qui scilicet dominicis obsequiis obnoxii sunt, uti in hac voce docuimus. *Last*, ut ait *Kilianus*, *Colonus* dicitur, cui *ager colendus* permittitur, qui fundum villamque conducit. Vide in *Litis* **LETERIA**.

† LETIA ex abbreviatione pro *Leteria*, *Lectica*, species vehiculi. *Comput. MS.* ann. 1239: *Pro domino Carolo portando in Letiam a Parisiis usque ad Vincennam et pro elemosyna, xlv. sol.* Vide *Lectoria* 1.

† LETICA, Lecti fulcrum, fulcimentum, Gall. *Bus de lit.* *Comput.* ann. 1482. *inter* *Probat.* tom. 4. *Hist. Nem.* pag. 19. col. 2. *Fecerunt dicti domini consules... apportari ad dictum hospitale militum lectos sequentes, captos in aliis hospitalibus. Primo de hospitali Magdalenas, duas Leticas fuste. Pluries ibi. Vide supra *Lectica* 3.*

*** LETICOPIUM**. [*Pot de vin. DIEP.*]

† LETIMONIUM. Vide infra in *Litus*.

† LETIS, Pars carri, nescio quæ. Vide supra *Itala carruca*. *Chartul. Norman.* ex Cod. reg. 4538. A. fol. 88: *Costumariis (habent)... unum festum ad hospitandum per liberationem, et hayam carruce, et Letes, et charretis, si habuerint quadrigam.*

LETISSA, Canticula, Gallis *unc Lisse*. Ebrardus in Gracismo:

Nascitur ibris aper, si porca domestica subit.
Patre lepo gaudet, matre Letissa canit.

Regestum censuum Carnotensis urbis ann. 1302. fol. 19. de Tannatoribus: *Item il est accoustumé que nul Tanneur ne puet ne ne doit tancer nul cuir de chien ne de Lisse.*

† **LETO**, vel **LETON**, Metallum ex cupro et cadmia compositum, Gall. *Leton*. in Statutis Massil. lib. 2. cap. 38. § 2. Invenitur. ann. 1476. ex Tabul. Fiamar.: *Item unam bassinam Letonis* | Vide *Lato*.

• **LETONUS**, Eadem notione. Inventar. bonor. Raym. de Villanova ann. 1449. ex Tabul. D. Venclae: *Item unum speculum cum quinque canitiis, garnitum de Letono.*

• **LETRATUS**, an Tapes, quo pluteus cooperitur? Charta fundat. abb. Aquilar. ann. 832. inter Probat. tom. 1. Annal. Præmonst. col. 104: *Tuli inde... illos duos Letratos et tres parolias de tacelesias Letratos, et duos vasos argenteos. Nisi forte legendum sit Listatus, limbo ornatus. Vide Lista.*

† **LETRICUM**, Pluteus, analogium, Gall. *Lutrin*. Usus Culturae Cenoman. MSS: *Letricum de Capitulo sit paratum... Diaconus ponat Textum super Letricum, et ferat thuribulum Abbati. Vide Lectricum.*

• Nostris alias *Létri* et *Létron*. Reg. sign. Noster Cam. Comput. Paris. fol. 196. r.: *Cs sont les choses bailliées de mons. Eude mestre de la chapele royal de Paris... Item un dras reiez pour le Létri et autre à couvrir l'autel.* Chron. S. Dion. tom. 7. Collect. Histor. Franc. pag. 142: *Li tierces des évangiles fu mis sur un Letrun droit devant le siege ou li empereres devoit seoir. Lettrin præterea appellatur Tabulatum quoddam seu Tamulus honorarius, in Arest. parlam. Paris. ann. 1390. ex Lib. nig. prior. S. Petri Abbavil. fol. 150. v.: *Les marregriers... en signet et par maniere de représentation mirent et estendirent un drap d'or ou poil bordé de noir sur un Letrin assis sur la fosse dudit feu Jacques.**

LETRUVII, Charta Libertatum de Moneto in Biturigib. ann. 1269. apud Thomasserium pag. 96: *Letruvi, textores villæ et textrices habent reponere fœnum meum in grantiam meam, etc.*

† **LETTERETEL**, Lebes cupreus, a Belgico *Ketel*, Lebes, et *Lattoen*, Species cupri, Angl. *Latten*, Gall. *Leton*. Jura SS. Bertini et Audomari in theloneo Audomarensi, ex Archivio Eccl. ejusd. civitatis: *Unus brouketel IV. den. unus Lettaketel II. den... vegditor cacaborum, etc.*

† **LETTERIA**, Stramentum, Gall. *Litiers*. Ordinatio ann. 1340. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 394. col. 2: *Item, ipsoe equos fretari, estriliari, acomari. Letterias eis fieri et bene estachari facere tenentur per valletos ipsorum.* In MS. D. Lancetol. habetur *Letteria*, minus recte. Vide *Lectaria* 2.

• **LETTRA**, Vox Hispanica, Litera, syngraphum nummularium, Charta Aldef. reg. Aragon. pro habitat. Tutelæ sera 1165. in Reg. 53. Chartoph. reg. ch. 295: *Mando vobis quod non donetis Lettras in tota mea terra, nisi ad illos portos sicut jam antea fuit presum et constitutum inter me et vos.*

LETUM, Justitia de homicidio. Charta Simonis Episcopi Noviomensis ann. 1189. in M. Pastoral. Eccles. Paris. Ch. 7: *In Leto et sanguine nihil habet*

Advocatus... et si debitor... vel sanguinis in tali loco erit, vel ad talem dominum confugerit, ut advocatus Letum vel sanguinem habere non possit, etc. Charta Ludovici VII. Reg. Franc. ann. 1156. in 30. Regesto Arrivi Regii Ch. 319. Nos quoque concedimus jura perpetua, (Monasterio S. Crispini Suession.) scilicet manum mortuam, et sanguinem, et Letum, et licentiam occipiendi viros in hominibus B. Crispini extra castrum Bistiaci manentibus. Vide *Lethum*.

2. **LETUM**, Alia notione, Gall. *Relief*. Charta Ivonis Episcopi Carnotensis in Tabul. Ecclesie Carnot. n. 42: *Et faciabant sibi parari omnes ingentia prandia tam Præpositi quem servientes sine licentia Capituli; Leta capiebant, et de hominibus Ecclesie revelationem tertiarum, de conjugendis feminis, venditionem, et plurima carrecta faciebant, quod non licet, exceptis duobus, etc.* Alia ann. 1218. ibid. num. 228: *Dicimus etiam quod percipient de Valenciensibus tam pro præbenda Abbatis, quam pro annuatibus in denariis de camera, ita etiam quod Leta et revelationes sint de camera. Vide Lanamen.*

† **LETURGICUS**, pro *Lethargicus*. Vita S. Bonifacii Archiep. et Mart. tom. 1. Junii pag. 481: *Quos ira phreneticos, odium chephalagricos, error stomachicos, impietas insanos, superbia epilepticos, socordia Leturgicos fecerat... salutis restituebat.*

• 1. **LETUS**, Panni vel telæ latitudo, Gall. *Lé*. Lit. remiss. ann. 1357. in Reg. 85. Chartoph. reg. ch. 86: *In ea archa cepit dictus Sarracenus duo tableria, duas mappas et quatuor linteamina de duobus Letis. Vide supra Latus 5.*

• 2. **LETUS** ALECIUM, Certa halercum quantitas. Arest. ann. 1386. 12. Mail in vol. 7. arestor. parlam. Paris.: *Petebant prædictos defensores ad sibi reddendum et restituendum dictos quinquaginta sex Letos alecium... condemnari. Vide Lata 2.*

† **LEVA**, Leuca, Gall. *Lieve*. Codex MS. Irminon Abb. Sangerman. fol. 29. col. 1: *Habet ibi de silva, sicut estimatur totum in gyro, Leuas II. et dimid. Vide Leua.*

† 1. **LEVA**, Cataracta, Gall. *Ecluse*. Tabularium Casauriense: *Donacimus medietatem de uno molino... cum Leva et pausa sua.*

2. **LEVA**, Collecta, tributum quod exigitur et levatur. *Levage*, in Consuetudine Andegavensi art. 9. 10. 30. et Cenomanensi art. 10. 11. 35. Chronicon. Casin. lib. 2. can. 97: *Seditiones, quas dicunt Levass, seu prædationes... ne ulterius fierint severissime interdixit. Bulla Innocentii III. PP. in Bullario Casinensi tom. 1. pag. 29: *Omnes omnino seditiones, quas Levass dicunt, seu direptiones... interdiximus. Adde aliam Honorii III. PP. tom. 2. pag. 246. Charta ann. 1274. apud Paradinum in Hist. Lugdun. lib. 2. cap. 52: *Circa Levass insuper sicut collectas id volumus et determinamus observari: ut si quando Levas sicut collectas communibus in civitate prædicta faciendis Archiepiscopus auctoritatem præstare voluerit, etc.* [Alia ann. 1270. apud Menesterium in Probat. Histor. Lugdun. pag. 10. col. 1: *Præterea super articulo Levorum confessi sunt dicti cives... quod si in civitate Lugduni fieri contigerit collectam aliquam seu Levam, ad eos non pertinet coercito. Adde Hist. Dalphin. tom. 1. pag. 116.]***

† **LEVADA**, Eadem notione. Jura Comitibus Biterr. in Civitate Abliensi ann. 1252: *Si aliqui detinent Levadas seu pedagia, vel alia jura ad dictum Regem pertinentia, etc.*

† **LEVAGIUM**, Collectio frugum et partitio inter dominum et colonum. Charta Prioratus S. Triverii in Dumbis ann. 1420: *Sub servitio 6. den. fortium et 1. cuppa messis ad quodlibet Levagium cum tacha septima talis bladi, qualis crescet in dicta terra tachabili. Vide Carbonagium.*

LEVARE, Exigere, tributum imponere, Gallis *Lever*. Charta ann. 1283: *Consuetudines suas ibidem sine calumnia et impedimento Levare. Vide suo ordine Levare 3.*

• 3. **LEVA**, Recensio, index, Gall. *Rôle*. Comput. ann. 1479. inter Probat. tom. 8. Hist. Nem. pag. 389. col. 1: *Ut constat quittance dicti Mathii in fine Levas sive rotuli empruntorum hujusmodi expensarum descripta.*

• 4. **LEVA**, Rebello. Chron. Sublac. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 1052: *Philippus cum Oddone fratre suo cum hominibus abbatibus Levam fecit, et Pontiam et Effidem abutulerunt. Et col. 1053: *Philippus qui tunc in Augusta habitabat cum quodam milite, Recaldo nomine, qui roccam Canterani tenebat, contra abbatem Levam fecit. Itaque fere totam abbatiam contra eum irritavit.**

• **LEVADA** PISCUM, Jus ex piscibus captis aliquot levandi seu exigendi. Vide in Levata 4. Charta Hugon. de Baucais ann. 1184. in Reg. sign. Rubi ex Cam. Comput. Aquens.: *Concessi piscariam... ad censum unius denarii in festivitate Omnium Sanctorum, et ad Levadam piscium, sicut in aliis piscariis habetur. Alia notione, vide in Leva 2.*

• **LEVADISSUS** PONS, Versatilis Pliño, Gall. *Pontlevis*, Hisp. *Levadizo*. Charta ann. 1370 in Tabul. Massil.: *Pro reparatione paramurorum et pontis Levadissi de porta Gallica. Lit. Caroli VI. ann. 1384. in Reg. 125. Chartoph. reg. ch. 106: *Jussit fieri... unum pontem, vocatum Levadiz, per quem intrare et exire possit. Vide Levatilis et Pons levator.**

• **LEVADORIUS** PONS, Pari intellectu, in Chron. Tarvis. ad ann. 1379. apud Murator. tom. 19. Script. Ital. col. 774.

• **LEVAGIUM**, Vectigal pro mercibus, que importantur vel exportantur, exsolvendum: *Levage* in Consuet. Andegav. art. 9. 10. 30. et Cenoman. art. 10. 11. 35. Charta fundat. prior. S. Crucis de Rupe-Derriân. tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 640: *Præterea supradictis canonicis donavimus Levagium nostrum, id est, redditum illum, quem de sale et vino recipimus, que de portu nostro et tota villa nostra... transportantur. Charta Will. Aquit. ducis ann. 1087. apud Besl. in Comit. Pictav. pag. 404: *Dederam in civitate de Levagio salis duas partes. Alia Ludov. Jun. ann. 1146. in Reg. A. Chartoph. reg. ch. 33: *Danus eidem ecclesie (S. Joan. Pictav.) atque concedimus ut deinceps proprium ponat et habeat servientem, qui de Levagio salis accipiat debitam et consuetam partem suam. Charta Nic. episc. Andegav. ann. 1275. in Chartul. prior. de Guilio fol. 50. v.: *Costume, chargia, aut Levagia, aut alie servitutes qualitercumque nominentur, etc.* Homag. ann. 1332: *Habeo et teneo et avoo in feodo sub homagio ligio a nobili et potenti DD. Amalrico de Credonio... unam ollam de Levagio in undinis (sic) de Marcilhans. Vide alia notione in Leva 2.****

• **LEVATORIUM**, Eodem intellectu. Chartul. S. Joan. Angeriac. fol. 185. v.: *Gislebertus de Rochefort do et concedo... ecclesie S. Joannis Angeriacensis... ex integro Levagium et ribatgium ab estero*

Sobilio usque ad mosnerium de Labessa de ponte natali.

LEVAMEN, quod alias *Relavium* in re feudali. Charta de Parocis Corbeleensis urbis ex Bibl. S. Germani Paris. Cod. 564: *Faciunt homagium Abbati vel fidelitatem, et solvant pro Levamine 60. sol. vel amplius.*

† 1. **LEVAMENTUM**, Gall. *Levain*. Papias: *Fermentum, Levamentum, a ferore, dictum, etc.*

2. **LEVAMENTUM**, Minus navigium, onerariæ navi, illius levandæ gratia, ad junctum. Lex 4. D. de Lege Rhodia (14, 2): *Navis onusta Levandæ causa, si quædam merces in scapham trajecta sunt. Vide Cujacium ad lib. 4. Instit. tit. de Societate. Nostris vulgo *Alephas* ejusmodi scaphæ dicuntur, quod allevientur seu leviores fiant. Hist. de exilio S. Martini PP. et Martyris pag. 79. Et non nisi cum sex puerulis, et uno cauculo eduxerunt nos ex urbe; et cum immississent in unum eorum quem dicebantur *Levamenta*, circa haram plus minus quarantam disti ad portum pervenimus. Occurrit ibi semel ac iterum. Hinc*

LEVAMENTARIUS, in l. 1. Cod. Tn. de Navicular. (13, 5). *Levamentorum navicularius. Vide Alegium.*

† **LEVANS**, Oriens, Ital. *Levante*, Gall. *Levant*. Annal. Genuens. ad ann. 1283. apud Murator. tom. 6. col. 581. *Quum quotidie esset ventus ad Levantem vel Sirochum; nostri vero versus Levantem ire non poterant ullo modo.*

LEVANTES ET CUBANTES, nostris *Levans et Couchans*, Mansionarii, Manentes, qui in dominorum prædiis sedem fixere, his obnoxii: quibus opponuntur *Albani*, seu *Alienigenæ*. Statutum de Decimis Saladinis apud Rigordum ann. 1138: *Et si nullum dominum ligium habebit, ei in cuius feudo manserit *Levans et Couchans*, dabit decimam de suo proprio mobilis. Bracton. lib. 1. cap. 10. § 3. *Quamdiu manentes fuerint in villenagio Levantes et Cubantes. Apud Rastal. in Expositione vocabulorum Legum Anglicarum: *Levans et Couchans*, est diti, quant les bestes ou catel d'un estrange, sont venus en la terre d'un autre home, et la ont remaine un certain bone espace de temps. Vide Stabilimenta S. Ludovici lib. 2. cap. 82. Petrum Fontanum in Concll. cap. 3. § 1. et Consuetudines Melodunens. art. 209. 390. Stampensem art. 87. Bituric. tit. 1. art. 1. 2. et alibi.**

LEVANUM, Fermentum, ex Gall. *Levain*, quod farina fermento imbuta intumescat, ac levatur. Occurrit in *Fleta* lib. 2. cap. 10. Vide *Levamentum* 1.

1. **LEVARE**, Germina producere, Gall. *Levar*. Pactus Legis Salicæ tit. 87. § 2: *Si quis per alianam messem, postquam Levaverit, herbice traxerit, etc. Ubi Editio recentior tit. 86. postquam germina producerit, habet.*

2. **LEVARE**, Auferre, furari, Gallis, *Levar*, *Enlever*. Sidonius lib. 7. Epist. 2: *Levat divitiam pauper adamatus. Id est, ait Savaro, abducit: ubi ille plura ex Gregorio Turon. lib. 6. cap. 43. lib. 7. cap. 4. et ex Lege Wisig. l. 8. tit. 3. § 4. l. 8. tit. 4. § 2.*

3. **LEVARE**, Tributum exigere, *Levar des imposts*. Edictum Pistense § 21: *Et quoniam audivimus quosdam plus a pauperibus accepisse, quam bannus *Levet*, etc. (Oratio Legatorum Regis Fr. coram Pio. II. PP. ann. 1459. tom. 9. Spicil. Acher. pag. 821: *Nam cum denarii sint Principis supremi, Levare nequeunt publica cessante auctoritate prædicti Principis supremi. Index MS. Beneficiorum**

Eccl. Constant. f. 30: *Levat dictus Rector cimiterium cum pertinencia una cum altarium. Hoc est, percipit oblationes pro humatione et altari factas. Charta ann. 1064. apud Miræum tom. 1. pag. 68: *Theodericus Mediomatricæ sedis Episcopus... donavit eidem Ecclesie (S. Trudonis)... scrutum ejusdem oppidi, hoc est, potestatem ponere et deponere illum qui materiam faceret unde Levarentur cervisia, et de annulis cervisia, que braciarentur in oppido nostro, sex picarios ad opus fratrum suscipere. Ubi cervisia levare, est illud tributum exigere seu percipere, quod pro cervisia pensatur, sicut hoc loco in certis cervisia mensuris.]* Levare hoc ultimo loco est Conficere vel fermentare. Vide *Levanum et Scrotum*.] Vide *Leva* 2.*

† **SUBLEVARE**, Accipere, sumere. Chart. Otton. Archiep. Bremens. ann. 1405: *Vendidimus pro 60. florensis... per nos effectualiter receptis et Sublevatis et in usum et utilitatem ecclesie nostræ conversis, etc. Vide Haltaus. Glossar. German. voce *Upbaren*, col. 56. et infra *Sublevare* suo loco.*

4. **LEVARE**, Paulus Diaconus Emeritensis in Vita S. Masons. Emerit. Episcopi cap. 2. *Si quis... vas parvulum in quo Levaret, exhibuisset. Hispanismus, in quo Levatio valet in quo deferret.*

5. **LEVARE**, Edificare, extruere. Breviarium Historiæ Pisane, tom. 6. Muratorii col. 186. Anno 1178. *Lucenses cum magno exercitu Levaverunt castrum Mutronis cum ædificiis magnis, et Pisani tulerunt illud et turpiter fugaverunt eos et castrum destruxerunt. Et col. 191: Eodem anno (1157.) Lucenses cum Januensibus Levaverunt castrum Viaregii, et per conventionem pacis illud destrucere promiserunt, et facta pace destruxerunt.*

6. **LEVARE**, Ascendere. Et in capite marcasti *Levat fossa per montem Husalgeti, in veteri Charta, apud Lobinell. tom. 2. Hist. Britan. col. 250.*

7. **LEVARE**, Acquirere, comparare. Stat. Palavic. lib. 2. cap. 65. pag. 125: *Ordinatum est quod nulla persona... presumat portare, tenere, seu aliquatiter uti in terris præfati domini aliquo sale, nisi fuerit de sale Levato et habito de doanis præfati domini.*

8. **LEVARE**, Educere, abducere, Gall. *Emmener, enlever*, alias *Lever*. Charta Ferdin. reg. Castel. Inter Acta SS. tom. 6. Jul. pag. 56. col. 2: *Et quicumque cum uxore sua ad suas hereditates ultra Serrain ire voluerit, relinquat cavalleros in domo sua. Si vero uxorem non Levaverit, non relinquat cum ea cavalleros. Lit. remiss. ann. 1426. in Reg. 178. Chartoph. reg. ch. 606: *icellui Carrier Lera icelle femme d'aveques la suppliant son mary, et l'emmena ou bon lui sembla. Liéver vero, pro *Lover*, Conducere, in aliis ann. 1396. ex Reg. 129. ch. 214. *Comme la suppliant eust Liévé un varlet... pour lui servir en son hostel, etc.***

9. **LEVARE**, Italis in navem imponere, Gall. *Prendre sur son vaisseau*. Form. MSS. ex Cod. reg. 7657. fol. 38. r. *Super quoddam lignum suum dictum talem presbyterum de partibus Tholosanis quem receperat, vulgo *Levaverat*, etc. Vide infra in *Levatorium* 2.*

10. **LEVARE**, nostris *Levar*, Aliquem expedire, debito liberare. Lit. remiss. ann. 1384. in Reg. 125. Chartoph. reg. ch. 144: *Disant... que qui auroit son amy en icelle compaignie que il *Levait*, c'est assavoir que il paieat pour son amy.*

† **LEVARE SE**, Regnum invadere. Ita-

tus in Fastis Consularibus: *Valentinianus Junior apud Viennam est interfectus, et Levavit se Eugenius tyrannus. Levare in Regem, dixerunt Scriptores mediæ ætatis, ex usu Francia, Gothis aliisque populis quibusdam recepto, quo Reges Ducesve suos futuros imponebant acuto numerisque attollebant: qua de re consulendi Pithous lib. 2. Advers. cap. 6. et Lipsius lib. 4. ad Hist. Taciti pag. 519. [Glossar. med. Græcit. voce *Essapay*, Append. col. 71.]*

† **LEVARE CAMPUM**, Castra movere, Gall. *Lever le camp*, apud Parisium de Cereta in Chron. Veron. tom. 8. Muratorii col. 623. *Movere se de campo*, in Annal. Genuens. tom. 6. ejusd. Murat. col. 475.

† **LEVARE CANTAM**, Vide *Grimm. Antiq. Jur. Germ. pag. 557.*

† **LEVARE FERIAM**, Nundinas institueret. Vide supra in *Feris* 3.

† **LEVARE FIDEM**, Vide supra in *Fides*.

† **LEVARE HOMINES**, Milites cogere, conscribere, Gall. *Lever des troupes*, in Litteris Edwardi III. Angl. Regis ann. 1387. apud Rymmer tom. 4. pag. 781.

† **LEVARE JUDICEM**, Accedere ad Judicem, jus ab eo requirere. Vita S. Fructuosi Episc. Bracaren. cap. 17: *Siquæ de præsentia Regis Levavit judicem, qui inter eos examinaret judicii veritatem. Ubi vir doctus ad marginem reponit, *Levavit*. Edit. Bollandina habet *Levavit*, num. 16.*

† **LEVARE LAUDEM**, f. Signa proponere, vexilla figere, erigere, Gall. *Lever*, seu *Arborer l'étendart*. Annal. Genuens. ad ann. 1266. apud Murator. tom. 6. col. 587. *Tandem facto confictu Rex Carolus Manfredum et ajus exercitum devicit: in quo conflictu D. Manfredus fuit interfectus. Quo devicto et mortuo, Magnates terræ, et loca, et civitates regni Siciliæ D. Regi Carolo laudem Levaverunt, et universaliter sine prælio et labore aliquo ad ejus mandata devenerunt. Et ad ann. 1288. ibid. col. 683: *Et in die Martis steterunt usque ad Tertiam Levando laudem Communis Janus, et illos, qui erant in turribus, balistando, turrim etiam Veronicæ diruentes. [Acclamare. Vide in *Laus* 2.]* Vel alicujus laudem promulgare, in vulgus spargere: qua notione *Levar* voce dicunt Itali, et nostris *Lever bruit*, ut apud Joan. de Saintré mibi pag. 145. pro Rumorem excitare.]*

† **LEVARE NEMORA**, Ligna excisæ exportare, Gall. *Enlever le bois, vider les ventes*, vox forestaria. Charta ann. 1302. ex Chartul. Campan. fol. 287. col. 2: *Emptores autem tenentur empti nemora *Levare* infra quatuor annos.*

† **LEVARE PSALMUM**, Præcinere, Gall. *Entonner*. Statuta Eccl. Valentins. tom. 3. Concll. Hispan. pag. 511. col. 2: *Et ubi plures Clerici fuerint, semper unus *Levat* Psalmum. Sic *Levare antiphonam*, in Vita S. Willibrordæ Virg. et Mart. sæc. 5. Bened. pag. 50.*

† **LEVARE SEDITIONEM**, Excitare, in Lege Bajwar. tit. 2. cap. 8. § 1. et Longob. lib. 1. tit. 18. § 1. [Lutpr. 86. (5, 6.)]

† **LEVARE DE SACRO FONTE**, dicitur qui alias susceptor, seu patrinus. Anastasius in S. Silvestro PP. *Hic et hoc constituit ut baptizatum liniret Presbyter *Levatum* de aqua propter occasionem transitus mortis. Ordo Roman. *Ut autem surrexerint a fonte, illi qui eos suscipiunt, Levantes ipsos infantes in manibus suis, offerunt eos uni Presbytero. Ipse vero Presbyter facit de chrismate crucem cum pollice in vertice eorum. Capitulare Attonis**

cap. 77 : *Nec de sacro fonte aliquem Levare... audeat.* Adde Leg. Longob. lib. 2. tit. 8. § 5. [c. Luitpr. 85. (5, 5.)] Acta S. Stephani PP. apud Baron. ann. 259. n. 23. Theganum cap. 88. etc. Philippus Mouskes MS. :

Un fil ot de ceste par nom
Le fist apeler Phelipon.
Li Queus Falippes le Leva
De Flandres, et si li donna
Son nom, et promist grant oour.

Le Roman d'Amile et d'Amy MS. :
Et ens un fons baptisé et Levé.

Le Roman de Jourdain de Blaye MS. :
Cil le Leva des sains fons et de l'aigue.

Le Roman de Robert le Diable MS. :
Li dus tous les vesques manda...
Qu'il viengent pour son fil Lever...
Cil sont venu qui l'enfant present.
Et Crestiens Moac le fisent :
Son propre nom li enseient
Et Robert par droit nom l'apient

LEVARI SUPRA CHORUM, dicitur Canonici qui ad altiora Chori subsellia, quae formas vocant, admittitur. Statuta Ecclesiae Lugdun. cap. 16 : *Supra Chorum antequam Subdiaconus fiat, nullus recipiatur, et ante nec vocem habet in Capitulo, nec aliquid percipit in divisione terrarum.* Cum autem aliquis Levandus fuerit supra Chorum, habito super hoc tractatu in Capitulo, et licentia obtenta, si fuerit de dextro Choro, Levatur a Praetore, si de sinistro fuerit, a Cantore. Ordo Diaconatus Levat omnes Canonicos supra Chorum. Ordo sacerdotalis Levat omnes supra Chorum.

LEVARE TERRAM, Argum noviter colere, arare. Concordia Capituli Eduensis cum Domino de Perreria ann. 1257 : *Tenant quidam terras Levatas pro quibus debent bladum et alia servitia consueta... Qui vero terram Levavit de novo debet xxx. denarios... qui autem terram alias Levatam xv. den. debet.* Et paulo post : *In quibus (memoribus) si quis extirpaverit, in terris sic extirpatis habet tertias Decanus et Capitulum antequam facta fuerint terrae novae vel Levatae... postquam vero facta sunt terrae novae vel Levatae debet hic qui Levavit, bladum et alia servitia consueta.* Vide Terra nova.

LEVARE A TERRA, Monachum ob culpam humi comedentem a poena absolvi. Regula Hospit. S. Jac. de Alto passu ann. circ. 1240. cap. 61 : *Frater si pro aliqua offensa... mittatur ad aliquam domum ad justitiam faciendam, praepceptor illius domus, vel quilibet frater, potestate inferior ipso magistro vel priore, non debet ipsum fratrem ad terram (l. a terra) Levare, quamvis festivitates interveniant. Si vero aliquis praepceptor vel quilibet secularis potestas superveniens fratrem a terra ererit, ad mensam fratrum sedere poterit, donec magister redeat, qui pro suo beneplacito sibi debet indulgere. Verumptamen si praepceptor, priore inferior, aliquem fratrem in justitiam miserit, si absens fuerit, locum ejus tenens fratrem a justitia poterit Levare.*

LEVARE TESTEM, Lever un tesmoin, apud Bellom. MS. c. 6. p. 19. v. col. 2. Testem ejurare, vulgo Recuser. Vide in Testis.

LEVARIA, Agger, Gall. Levée, seu jus quod ex aggeribus percipitur. Charta Joan. de Monte-reg. ann. 1224. Inter Probat. tom. 2. Hist. Burg. pag. 8. col. 2 : *Damus praeterea ipsi fratribus piscationem perpetuam in omnibus aquis nostris a dicta domo, et insulam et Levariam.* Vide Levata 8.

LEVARIUS, Vectis, Gall. Levier, Ital. Leva. Lit. remiss. ann. 1350. in Reg. 80. Chartoph. reg. ch. 20 : *Acceptit unum magnum baculum, dictum levarium cadrigae, et percussit eundem supplicitem de dicto Levario. Quemdam baculum vocatum Levier, infra ch. 27. Vide infra Levatorium 2.*

1. LEVATA, Exta, viscera et quaevis animalium intestina, ut cor, jecur et alia hujusmodi, Gall. Issue. [c. Provinciali Levado, unde dimittit Levadetto, nostris Fressure.] Statuta S. Victoris Massil. ann. 1591. per Cardinalem Trivultium : *Debet pilanciaris dare de duobus in duobus Religiosis unam Levatam, sive unum jecur, vel unum caput cabrici.* Miracula MSS. Urbani IV. PP. : *Offerret unam libram cere in figura unius Levatae sive viscerum.*

2. LEVATA, f. Pars, portio. Ordinatio ann. 1340. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 417. col. 1. *Passingue dicti Magistri monetarum in deliberationibus faciendis facere tres Levatas, et de qualibet Levata tria pondera, et eligere quamlibet voluerint ipsi Magistri ex eisdem, tam in ponderibus quam Levatis.* Alia Ordinatio ann. 1342. pro Magistris Monetarum, ibid. pag. 420 : *Remaia vero ligae et ponderis punctas. Levatas, essayamenta et alia jura, et privilegia habeatis, quae in nostris monetis antea habeatis.*

3. LEVATA, Agger. Levée nostris. Papias : Mantipara. Levata. Charta ann. 1271. in Regesto 30. Tabularii Regii Ch. 220 : *Calcata seu Levata, quae ducit ad Motam.* Occurrit praeterea in alia Charta apud Gariellum et Sammarthanos in Episcopis Magalon. n. 17. [Levatae molendinorum, in Charta ann. 1306. apud Baluz. tom. 2. Hist. Avern. pag. 788.]

LEVATARIUS, Qui Levatas, seu aggeres curat. Conventio Caroli I. Comitis Andegaviae et Provinciae, cum Arelatensibus ann. 1251. art. 5 : *Item debet dominus Comes vel ejus Vicarius Levatarius civis Arelatis eligere pro Levatis aptandis et faciendis, et etiam custodiendis. Ubi versio Gallica habet Levadiers. [Statuta Arelat. MSS. art. 87 : Receptacula cyrogrillorum... destruantur quolibet menses semel per Levatarios, et ipsi Levatarii possint cyrogrillos, quos in Levatis invenerint capere impune.* Ibid. art. 162 : *Si aliquis habet frontieriam in riparia Arelatis et voluerit eam plantare, Levatarii illius territorii teneantur dare, si conmode fieri poterit, cum consilio Militum et proborum virorum illorum territoriorum, ut (ubi) fieri debent dicte plantae, medietatem lignorum, quae necesse fuerint ad plantandum per duas cannas mensurandas a pede vallati Levatarum et versus Rhodanum, etc.]*

4. LEVATA, Exactio, nostris Levée. Charta ann. 1216. apud Guesnatum in Annalib. Massiliensib. *Habet plenajure dominationem, piscationem, et lane, et pabuli, et piscium, et Levate, et omnium quae quondam habuerat.* [Codex MS. reddituum Episcopatus Autiss. : *Quelibet cucufaria debet unum denarium et duas Levatas ad manum.* Quidam sint hic Levatae, non satis liquet.] Vide Leva 2. et Levatio 1.

5. LEVATA, Frugum fructuumque perceptio, Gall. Récolte. Form. concessionis ad firmam inter Form. Instr. fol. 70. v. : *Inde ad novem annos extunc continuis sequentes complendos et successive numerandos per novem Levatas et collectas.* Vide infra Levata.

At vero Levée, Onus carri significat, in Lit. remiss. ann. 1391. ex Reg. 141.

Chartoph. reg. ch. 17 : *Comme Thovenart eust fait ou fait faire de bois à chauffage environ une Levée à boruse, etc.*

1. LEVATA PISCUM, Piscatus, piscium captura. Charta Guillelmi Episc. Autissiod. ann. 1219 : *Dedit insuper assensum terrae et lapidum in terra sua ad opus excusarum molendinorum dictarum Monastium apud Arsiacum storum, et Levatam piscium ipsorum molendinorum.* Alia Ottonis Ducis Aquit. Inter Instrum. tom. 2. Gall. Christ. 478 : *Amplius confirmo eis annuam Levatam anguillarum in fluvio Carantonae... et sicut burgenses Xantonenses de consuetudine ibant ad submonitionem Comitis cum navibus suis ad Levatam illius faciendum, similiter faciant ad submonitionem de Sabloncellis.* Compositio inter Universitatem villae Mari et Fr. Raymundum Payladam Procuratorem Monasterii Silva-regalis ann. 1321. ex Schedis Praesidis de Maraugues : *Ipsi possint facere Levatam piscium semel in septimana sine dampnificatione retium piscatorum.*

LEVATOR PISCUM, ibidem : *Piscatores seu Levatores possint facere Levatam Piscium, et pisces, quos capient, dividantur.*

LEVATARIA, Vide mox in Levator 2.

LEVATARIUS, Vide Levata 8.

LEVATGIUM, Vide supra in Levagium.

LEVATILIS PONTUS, Pons qui ductariis catenis attollitur, Gall. Pont levé, Ital. Ponte levatoio, in Chronico Petri Azarii, apud Murator. tom. 16. col. 365. Vide in Pons.

1. LEVATIO, ut Levata, Exactio, collectio, Gall. Levée. Mandatum Edwardi Regis Angl. ann. 1302. apud Rymer. tom. 2. pag. 912 : *Cujus quidem auxilii Levationis, pro dictae Communitatis assensu, huc usque supersedimus.* Charta ann. 1321. apud Thomasserium in Biturig. pag. 731 : *Omnes et singula Levationes blaorum a mense Augusti ultimo praerito dicte terrae de Borbonio.*

2. LEVATIO, Egressus e lecto, Gall. Le lever. Charta ann. 1309. tom. 1. Chartul. S. Vandreg. pag. 926 : *Quod campana parochialis Ecclesiae praedictae nullatenus pulsarentur quousque ad horam Levationis Monachorum.*

3. LEVATIO SACRAMENTI, Sacrae Hostiae sublatio ; nostris etiam Levation, pro Elevation, eodem sensu. Charta ann. 1399. ex Chartul. episc. Carnot. : *Porro ut populus valeat Levationis Sacramenti dicte majoris Missae habere noticiam, incceptionis dicte Missae perpetua quolibet die dicenda ad altare S. Nicholai, dum incipitur cantari Sanctus, pro sacramento dicte majoris Missae una campanularum super medio chori appensarum pulsabitur cum tintinnamento usque ad Elevationem Corporis Christi, et dum Christi Corpus elevabitur, pulsabitur ad plenum.* Alia Caroli VI reg. Franc. pro capel. Pissiac. : *Livres lumineires, cierges et torches pour lesdites Messes, et pour la Levation du benoist Saint-Sacrement.* Levéement, pro Elevation, excelsitas, in Lit. ann. 1371. tom. 5. Ordin. reg. Franc. pag. 418.

4. LEVATIO ANGUILLARUM, ut supra Levada, Jus ex anguillis captis aliquot levandi seu exigendi. Charta ann. 1106. ex Chartul. S. Eparchii Engolism. : *Dono iterum illam Levationem anguillarum, quam habebam in anguillarum de Vinnaco.* Vide Levata piscium in Levata 4.

LEVATITIA AURA, Vide in Aura 1.

1. LEVATOR, Exactor, coactor. Charta Philippi Pulcri ann. 1307. apud Meenes-

terium in Probat. Hist. Lugdun. pag. 49. col. 1: *Si vero fiat aliqua injuria vel recessus Levatoribus emolumentorum, etc.* Charta Eccl. Brivat. ann. 1265: *Antonius Torrent Levator et receptorius emolumentorum curie Præpositus, etc.* Charta ann. 1288. tom. 2. Hist. Dauphin. pag. 372. col. 2: *Etiā et super redemptioibus factis per subditos, ne per Levatores signarentur vel caperentur animalia sua.* Vide *Levator Piscium* in *Levata* 4.

2. **LEVATOR**, Magistratus qui levatas seu aggeres curat; cujus officium Levataria appellatur. Instr. ann. 1234. apud Vir. Cl. Geranip. in *Disquisit. de Sigill. Garfagn.* pag. 27: *In quo etiam consilio interfuerunt capitanei Levatorum S. Petri majoris, etc.* Charta ann. 1251. ex schedis Pr. de *Mazaugues*: *Elegerunt in Levatores, ratores et gubernatores levatarum predictarum ad unum annum tantum, etc.* Et incontinenti prænominati Levatorii, prædictum officium Levatarie in se gratis insipientes, juraverunt... se dictum officium bene, fideliter et legaliter exercere. Cui promiscue Levatores et Levatorii non semel nominantur. Vide in *Levata* 3.

3. **LEVATOR EXERCITUS**, Qui milites levat seu deditum habet, vel rei bellicæ præpositus, Gall. *Intendant d'armée*. Charta ann. 1468. apud Pez. tom. 6. Anecd. part. 8. pag. 222. col. 1: *Mathias D. G. rex Hungarie, etc. fidelibus nostris capitaneis, belliducibus, Levatoribusque et sollicitatoribus presentis exercitus nostri, etc.* Vide *Levare homines* in *Levare* 6.

1. **LEVATORIUM**, Locus in quo levatur, vel plantatur aliquid. Joan. de Janua. Gloss. Lat. Gall.: *Levatorium, Levatur.* (sic) *Levement*, in MS. Sangerm.]

2. **LEVATORIUM**, LEVATORIUS, Vectis. Gall. *Lévier*. Tract. MS. de Remilit. et mach. bellic. cap. 38: *Levatorius ambulatarius est utilissimus levandi et inclinandi sursum et deorsum, componendi super currum bombardas et omnia alia pondera. Et cap. 154: Levatorium super barcharum pontem causa palos fictos in aqua debarbandi Levatur.* Vide supra *Levatus*.

LEVATORIUS, *Leveur*, in Glossis Lat. Gall. Sangerman. *Levatorius pontis*, in Chron. Petri Azarii apud Murator. tom. 16. col. 322. Idem qui *Levatilis*. Vide in *Pons*.

LEVATUM, Fermentum, Gall. *Levain*. Stat. Vercell. lib. 8. pag. 72. v: *Teneatur fornarius facere et habere Levatum pulchrum et mundum; videlicet ad panem frumenti, Levatum puri frumenti, et ad panem siliginis, pure siliginis.* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Levame, Prou. fermentum, zima.* Vide *Levamentum* 1.

1. **LEVATURA**, nostris *Leveure*, Locus ut videtur, ædificandæ domui aptus, Gall. *Emplacement*. Chartul. Casal. Bened.: *Evrounus et filius ejus concesserunt monachi Casalis Benedicti octo nummos, pro qua concessione monachi dederunt eidem Evrouno Levaturam unius domus.* Lit. admort. ann. 1464. in Reg. 199. Chartoph. reg. ch. 424: *Trois Leveures d'un feistre de maison neuve couverte de tuille esant audit Troyes en la rue de la grant taverne, affressant de son long selon ladite rue, contenant les dites trois Leveures trente pieds de largeur, tenant d'une part a une autre Leveure d'icellui feistre.* (sic) Vide *Levare* 5. et *Levatorium* 1.

2. **LEVATURA**, Collecta, tributum. Charta Henr. I. reg. Franc. ann. 1042.

inter Instr. tom. 10. Gall. Christ. col. 264: *Quinquaginta carrata ligni et duo modia vini, cum quinque solidis et decima Levaturæ cervisierum.* Vide *Leva* 2.

LEVATURA PORTÆ, Cataractæ, cratis ferrea ad portas urbium. Vide *Saracenes*.

1. **LEUCA, LEUGA, LEWA**, Vox et Mensura itineraria Gallica, 1500. passuum, uti passim testantur Scriptores, [Armorici *Leu*, vel, ut pronunciant *Leo*.] Hesy chius: *Λεύα, μέτρον τῆς Γαλιτίας.* Jordanes de Rebus Geticis: *Leuga autem Gallica mille et quingentorum passuum quantitate metitur.* Vita S. Remacii cap. 20: *Dicitur autem Leuca apud Gallos spatium mille quingentorum passuum, id est 12. stadiorum.* Vetus Agrimensor.: *Miliaris et dimidius apud Gallos Leuam facit, habentem passuum mille quingentos.* Adde Isid. lib. 15. cap. 16. [Hieronymum in Joel cap. 3.] Ammianus lib. 15. de Lugduno: *Qui locus exordium est Galliarum; eandemque non militem passibus, sed Leugis itineraria metiuntur.* Tabula Peditinger.: *Lugdunum caput Galharum; usque hic Leugas.* Vide *Rasta*. Ita perinde

LEUGA, in veteri Inscript. 1078. 7. Lex Bajwar. tit. I. cap. 14. § 4: *Angarias cum carro faciunt perque 50. Leugas.* Gilo Parisiensis lib. 4. Vis Hieros.:

Romaneque tribus Leugis, alique duabus.

LEUGA USUALIS, Mensura terram metentium apud Francos constat de duobus millibus passuum. Inguiphus pag. 910.

LEUGA ANGLICA duodecim quarentenis confici dicitur in Monastico Angl. tom. 1. pag. 818. Vide *Quarentena*.

LEWA, apud Bedam lib. de Numeror. divisione, in Chartis Sigeberti apud Henschenium 1. Febr. pag. 234. Caroli Cal. apud Doublet. pag. 766. apud Nithard. lib. 2. et 8. pag. 365. 369. 371. 373. 378. Ivonem Carnot. Epist. 101. et 259. etc. Gloss. Eilfrici: *Miliarium, Leove, mille.* Usurpatur autem pro *Banleuca* in cit. Chartis Sigeberti, Caroli. et apud Ivonem Carnot. ut observavit Sirmondus ad Goffridum Vindocin. Charta fundat. Monasterii de Bello in Angliæ Will. Notho. apud Prynneum in Libertat. Angl. tom. 1. pag. 1192: *Concedo etiam eidem Ecclesie Leugam circumquaque adjacentem liberam et quietam ad omni geldo, et scoto, et hydragio, et demogeldis, et opere pontium, et castellorum, et parcorum, etc.* [Charta ann. 1179. tom. 2. Hist. Eccl. Meld. pag. 656: *Si quis alicui Meldis ad mercatum venient infra Leugam ejusdem ville fortificaverit, auditio inde clamore, communis inde et auxilium conferat.*] Vide *Bannum Leuga*; et *Quinta*.

LEVIA, Joanni de Janua et Ugationi. LEVIA, in Chron. Besuensi pag. 572. ubi pariter pro *Banleuca* usurpatur. Hisce prædictis addo verba Jo. Mariana lib. de Ponderib. et mensuris cap. 21: *Leuca duplex est: legalis quinque millium circarum, nempe continens passuum 3000. pedes 15000. Leuca communis et usitata usibus mensuræ non est, sed variæ pro regionum varietate. Consentient tamen auctores quatuor fere Italica mille effere. Hædofonus de viris illustribus in Asturia, Complutum Toletum distare ait ferme 60. passuum millibus: et sane 15. hodie Leuca recte numerantur. Infra: Leuca (Toletana) continet... passuum 5000... pedes 25000.*

LEUCATA, Spatium quantum continet leuca. Infra *Leucata villa*, apud Bronptonum pag. 1188. Charta Edw. III. Reg.

Angl. tom. 1. Monast. Angl. pag. 788: *De bosco de Baspelot continens unam Leucatum in latitudinem, et dimidiam in longitudinem.* Le Roman de Garin:

Dans Leds les pent-en bien dir.

Allibi:

N'est loin d'haques que dunt Leds.

LEUCA MOLENDINI, in Consuetudine Andegavensi art. 22. Oenomanensi art. 26. et Lodunensi art. 9. *Lieu de moulin.*

Cujus vocis etymon proponitur tom. 21. Comment. Acad. Inscript. pag. 66. *Leuga* vel *Leuga*, a Celtico *Leug* vel *Leak*, lapis; quod ejusmodi spatia (Itineraria lapide distinguerentur sic dicta; unde hunc usum Gallis notum fuisse ante Romanorum invasionem probabile mihi videtur.

2. **LEUCA**, Hora spatium, nostris quoque *Lieu*, eadem acceptione. Arist. ann. 1268. 3. Dec. in Reg. *Olim pariam.* Paris.: *In civitate et brachis in pilorio semel apud Soigny, in die que ignitur ubi plenum mercatum, per spatium unius Leuce tenebatur.* Lit. remis. ann. 1203. in Reg. 81. Chartoph. reg. ch. 543: *Hora tarda spatio fere duarum Leucarum, noctis, etc.* Altes ann. 1268. in Reg. 85. ch. 412: *Die Martis post Natale Domini circiter duas Leucas in nocte, etc.* Altes ann. 1276. in Reg. 106. ch. 191: *L'opposant se tant couché en son lit avec sa femme, vint environ trois Lieues de nuit un apellé Jehan Coanne à l'heure dudit opposant.* Altes ann. 1280. in Reg. 118. ch. 431: *Doubtant que ledit chastei ne fust eschellé, celle nuit par leudit Anglois, se releva environ une Lieue devant le jour, etc.* Denique altes ann. 1400. in Reg. 155. ch. 391: *Pour ce qu'il estoit bien tard environ deux Lieues ou heures de nuit, etc.* Libert. Engolism. ann. 1378. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 679. art. 3: *Le Dimanche devant Pasques fleurie, le maire fait sonner à journée haute le grand sein de la commune bien l'alent d'une Lieue. Ubi ita legendum pro *Levent*.*

LEUCUS significat cucullum, Papius.

LEUCUS, Tela vel panni species, a colore albo sic dicta: *Leuca*, ex Gr. λευκός, albus, candidus, apud Rabelais. lib. 1. cap. 12. Acta MSS. Inquisit. Carcas. ann. 1208. fol. 29. v.: *Dedit Guillelmo Aulerii heretico predicto duas cannas de Leuco, et Jacobo Aulerii heretico dedit quendam manutergia. Leude min. MSS. Carcas.: Item pro duodena de Leucis et tralicis, abolim.*

LEUCOCYBUS, Aqua et oleum. Glossar. vet. ex Cod. reg. 7613.

LEUCOFLANCIA, pro quo legendum esse *Leucophlegmatis* opinantur docti Editores ad VII. S. Walth. tom. 1. Aug. pag. 372. col. 3: *Quatuor quidem secundum phisicos sunt hydrophlegmatis species; quarum duas, scilicet Leucoflancia et hypopocarcha sunt in initio, antequam restentur et reborentur, curabiles, etc.*

LEUCONIUM, Gossypium, a colore albo sic appellatum. *Leuconii* cujuscumque; de cotton de toute sorte, 2. col. Tur. in Stat. Avenion. lib. 1. rubr. 19. pag. 60.

LEUCOPORPHYRUS, Ex purpura alba. Charta donationis Ecclesie Cornutiensis edita a Suaresio: *Vela transoceanos Leucoporphyrus 2.* [Hoc est, ex viridi seu porraceo diluitori, a λευκός, Candidus, et σπέρμα, Porrum.]

LEUCORODINUS, ibidem, Ex roseo colore diluitori.

† LEUCROY, Vox mendosa. Vide *Leuroy*.

1. LEUDA, Compositura in longum, Papias. *Le* vocant agrimensores nostri latus agri, qua parte in longitudinem porrigitur. Idem porro valet quod *Latus, la, tum*; vel certe idem quod *Latus, latis*. Nescio an huc respexerit Papias.

2. LEUDA, Tributum, praestatio. Vide in *Leudis*.

* [« Nolentes aliquo modo ut libertas de predicta *Leuda* et de predicto pedagio eisdem a nobis data et concessa ullo tempore possit aliquo modo irritari vel auferri. » (Cart. Rogerii Bernardi, Comitis Fuzi, an. 1270, Mus. Arch. Dep. p. 186.)]

3. LEUDABILIS, Tributo, quod *Leuda* nuncupatur, obnoxius. Charta Phil. V. ann. 1819. in Reg. 59. Chartoph. reg. ch. 818. *Item pro leuda, quam habebamus in dicto loco ab hominibus venientibus de versus montaneas cum rebus Leudabilibus, l. sol. Turon. Lit. ann. 1287. tom. 8. Ordin. reg. Franc. pag. 46. art. 20: Tam per Lautricum, quam per alia loca Lautrici et Lautricuesii, viatores cum rebus mercimonialibus Leudabilibus, aliter transitum faciant, etc. Vide in Leudis.*

4. LEUDARIUM, Districtus *Leudis*, seu viri nobilioris, territorium, tractus. Littere Philippi VI. Franc. Regis ann. 1328. tom. 2. Ordin. pag. 127. *Concedimus quod Nobiles habitantes ab antiquo pedagio in terris et fluminibus suis, non impediatur per aliquem seu per aliquos de officialibus nostris, quin illa locare possint a mercatoribus per eorum Leudarium seu districtum transeuntibus, prout hactenus consueverunt.*

5. LEUDARIUM, Occitanis *Laudaire* vel *Laudaire*, dicitur Liber seu Charta continens *Leudas* seu vectigalia exigenda. *Leudas* vero appellantur non modo eas praestationes, quae pro mercium transitu penduntur; sed etiam quae ab illis qui venum exponunt et ab emptoribus exiguntur. *Leudas maiores, Leudas magis*, Carcassonas vocant, quae pro mercibus transeuntibus solvantur; minutas vero, quae pro mercibus minutatim venditis. Eiusdem est originis vox Gallica *Leuderis*, pro *Locus*, ubi *leuda* percipiuntur. in Lit. remis. ann. 1451. ex Reg. 185. Chartoph. reg. ch. 177. *Deuant les boutiques de la Leuderis et blanquerie de Bastiers.* Vide in *Leudis*.

6. LEUDATARIUS, Qui *leudas* seu vectigalia colligit. Lit. ann. 1328. tom. 5. Ordin. reg. Franc. pag. 409. *Mandamus... singulis predictarum senescallarum iudicialium, officiarum, impositonarum, Leudatarum, gabellarum, redibendarum, bargaglorum et aliorum quorumcumque subsidiorum levatoribus, collectoribus, etc. Vide in Leudis.*

7. LEUDERIUS, Pari significato. Lit. ann. 1390. tom. 7. Ordin. reg. Franc. pag. 390. *Portuum et passagiorum custodibus, revertis, Leuderis et costumariis, etc. Occurrit praeterea in Charta Caroli VI. ann. 1400. ex Reg. Cam. Comput. Paris. alias Bitur. fol. 11. v. Hinc *Laidour* in Libert. villae d'Agues-perse ann. 1874. ex Reg. 198. Chartoph. reg. ch. 360. *Item le Laidour qui tindra et portera la quartie du bid... ne doye prandre riens pour bailler la quartie, fors laide tant seulement.* Vide infra *Leydarius*.*

8. LEUDES, Vassalli, subditi; Saxonibus *Leo*; Germanis, *Lieden*, *luden*, *Luyden* et *leuts*, homines dicuntur. Vide

Joan. Gryphlandrum de Weichbildis Saxonie. cap. 14. n. 9. et Fredericum Sandium ad Consuetudines feudales Gelliae pag. 16. [« Quae definitio minus accurata videtur D. Bouquet tom. 1. Jur. publ. Franc. pag. 94. et seqq. cui *Leudes* illi sunt, qui ad stipendia principis vel alicujus ex proceribus militabant, atque adeo nec inter vassallos, nec inter subditos accensendi. Ipsum consule et vide an tanti sint, quae ab ipso proferuntur argumenta, ut a dictionum viro hactenus recepta opinione discedas.] [« Qui fidem principi obligabant et subjectionem. Murator. Antiq. Ital. tom. 1. col. 553. B. Vide in *Trustis*.] Lex Wisigoth. lib. 1. tit. 5. § 5. *Inter Leudes quicumque nec Regis beneficiis aliquid fuerit consecutus. Occurrit passim in Addit. 1. ad Leg. Burgund. tit. 1. § 2. apud Gregor. Turon. lib. 2. Hist. cap. 42. lib. 3. cap. 23. lib. 8. cap. 9. lib. 9. cap. 20. Fredegar. in Chron. cap. 1. 27. 41. 42. 46. 53. 54. 56. 58. 61. 87. 109. in Chron. Francor. Moissiacensi ann. 641. Chron. Besuensi, etc.*

Maxime vero *Leudes* dicuntur vassalli nobiliores, cujusmodi sunt Barones. Lex Longob. lib. 2. tit. 22. § 1. [« Carol. M. 76.] *De omnibus debitis solvendis, sicut antiquitus fuit consuetudo, per 12. denarios solidi solvantur per totam Legem Salicam: excepto, si Leudes, id est, si Saxo aut Friso Salicum occiderit, per 60. denarios solidi solvantur.* Nam *Salici* nobilissimi Francorum dicuntur Ottoni Frisingensi. [« Vide Capit. 3. Mabilli. cap. 5. et Grimm. Antiq. Jur. German. pag. 652.]

LEODES ET FIDELES, in Edicto Chlotarii II. in Synodo Parisiensi V. apud Gregor. Turon. lib. 3. Hist. cap. 23. *Gesta Regum Francorum cap. 13: Vivat Rex, qui tales habet Leodos*

LEUDI, Fredegarius Nibelungi ann. 768. *Rex Pepinus... Comites suos scaritos, et Leudos suos ad perquirendum Waisfarium transmittit.* Adde Aimodinum lib. 3. cap. 81. 92. lib. 4. cap. 8. 15. Chronicon S. Benigni pag. 387. Chartas Pipini Regis apud Doubletum pag. 695. 701. Dagoberti apud Miraeum lib. 2. Diplom. Belgic. etc.

LEUDI, Charta Dagoberti Regis apud Browerum lib. 7. Annal. Trevir. pag. 422. 1. Edit. *Manu illi propria cum Leudis nostris subter firmavimus.* Vide Vignerium in tract. de Minori Britannia pag. 159. 160.

LEUDESAMIUM, Formula 39. apud Lindenbrogium sic inscribitur: *Ut Leudesamia promittantur Regi. Mox: Rex Comiti illi... jubemus ut omnes pagenses vestros... congregare faciat, quatenus... fidelitatem praestelo filio nostro vel nobis, et Leudisamium per loca Sanctorum... debeant promittere et conjurare.* Eadem Marculf. lib. 1. cap. ult. habet: *Ut Leudesamic promittantur Regi.* Ipse vero contextus, vel nobis et Leode et samio per locus, etc. Sed non dividi debet vox: est enim *Leudesamium*, servitium [vel juramentum, ut exponit Eccardus ad Legem Salicam pag. 94.] quod *Leudes*, id est, subditi, Principi suo debent, ut *Litimonium*, servitium quod *Lit* dominis suis.

LEUDINIA, Legi serviens, ingenua, in not. Eccardi ad Leg. Salic. tit. 28. § 4.

LEUDIS, LEUDUM, Compositio, mulcta pro homicidio. *Compositio homicidii*, in Lege Frison. tit. 14. § 8. 4. est forte compositio *leudis*, id est, hominis liberi. Lex Salica tit. 37. § 8: *Si servus inge-*

num hominem occiderit, ipse homicida pro medietate compositionis hominis occisi parentibus tradatur, et aliam medietatem dominus servi se noverit solvaturum: aut si legem intellexerit, poterit se obmollare ut *Leudem* non solvat. Tit. 43. § 11. *Si autem qui praecipitatus est, mortuus fuerit, tota Leuda sua componat.* Vide tit. 55. § 6. 7. Lex Angli. tit. 6. § 5: *Ad quemcunque haereditas terra pervenerit, ad istum vestis bellica, i. e. lorica et ulio proximi, et solutio Leudis debet pertinere.* Formulae vett. cap. 51: *Erinde taliter ab ipsis bonis hominibus fuit iudicatum, ut illam Leudem, ut lex erat, ipsi illi solvere deberet.* Formula 7. et 8. ex Parenaslib. *Ut post hunc diem nec ipsi illi, nec ullus in causa ipsorum, nec ulla opposita persona de praefata morte illius quondam, nec de ipso homicidio, nec de ipse Leude nullam reclamationem nec nullum impedimentum pontificum suum habeant ad faciendum.* Hincmarus Remensis in Epistola ad Carolum C. Regem Franc. edita tom. 2. Spicilegii Acheriani: de quodam *Liudone* qui homicidium perpetravit: *Cum iudicatum fuerit, ut eadem Leudem renuntiaret; et homines vestri fideam jurarent.* Rectius Editio Cellotii, *Leudem reuadiare.* Charta Nicolai PP. ex Tabulario S. Vitoni Viridun. de Advocato: *Et de residuo suum tertium habeat de Leude, et de sanguine facto, etc.* Adde Legem Frison. tit. 2. § 8. 4. 5. 6. 7. tit. 5. § 2. tit. 14. § 4. Capitul. Caroli M. 5. ann. 808. cap. 12. Capitul. Caroli C. tit. 12. § 5. tit. 89. § 2. etc. [« Vide Grimm. Antiq. Jur. Germ. pag. 652. Philips. de Jure Anglosax. § 81.]

LEODE, in Pacto Legis Salicae tit. 44. et form. 125. apud Lindenbrogium. *Leodia*, in Capitul. 8. ann. 813. cap. 11. 29. et in Capit. 3. ann. 819. cap. 7.

LIUDIS, Capitulare triplex ann. 808. cap. 2. Edit. Baluzianae: *Et si de ipsa morte evaserit, ipse ipsam Leudem recipiat, et liber postea remaneat.*

† LAUDIS, Litterae Ludovici Jun. Regis Franc. ann. 1145. tom. 1. Ordin. pag. 10: *Quod si infra urbem aliquis forisecurari, pro Laude Baronum ipsius civitatis emendabunt.* [« Vide in *Laudum* 2.]

LEUDUM, Vett. Glossae: *Leudum*, compositio, sive *Widrigilt*. Lex Longob. lib. 1. tit. 9. § 28. [« Pipin. 11.]: *Et qui ex ipsis peregrinis ausus fuerit occidere, 60. sol. in sacro palatio nostro componat: et insuper compositio ipsa fiat de ipso homicidio, cui legibus Leudum ipsum pertinuit.* Adde § 85. Transit postea haec vox ad quasvis praestationes, nam etiamnum

LEUDA, LESDA, LEDA, etc. [Gall. *Laude*, *Louade*, *Leude*,] appellatur quavis praestatio, vel quodvis tributum, maxime quod pro mercibus penditur: frustra enim Expilium actione forensi 15. ait ita in Dalphinatu appellari tributum quod pro *plassagio*, seu loco ubi venum exponitur *bladum*, et ejusdem *bladi* mensuratione exsolvitur, cum constet id nominis passim pro quovis tributo usurpari. Neque feliciter scripsit Choptius lib. 1. de Dominio tit. 9. n. 1. *Leudam* dici a *laudanda* venditione rerum publice venalium: id est, pro facultate venum merces exponendi sed non ego credulus illi. [A voce Teutonice *Leystan*, *Leystan*, quae praestare significat apud Willeramum in Cantica Cantiorum pag. 70. num. 81. *Leudam* accersit Gravelor. in notis ad Rochefavinum, ubi addit *Leude* apud Occitanos, id po-

tissimum appellari, quod a rusticis aliquid in foro vendentibus carnifici praestatur et exsolvitur. Varie autem haec vox effertur.

LEUDA, in Rescripto Alphonso Regis Aragonum apud Saxium in Pontificio Arelat. *Leuda vel pedaticum*. Libertates Salveterre in Ruthenis ann. 1284: *Nulius habitans in dicta villa de Leudam de re quam vendat, vel emat. Curia Generalis Catalanis celebrata in villa Montissoni ann. 1289. sub Alphonso Rege Aragon. Et quod aliqua barca, vel aliquid aliud vexillum quod vadat per aquam, non compellatur nec teneatur applicare, nisi in illis locis in quibus debent Leuda persolvere.* Charta R. Abbatis Caroffensis ann. 1308. ex Regesto Philippi Pulcri Regis in Tabulario Regio n. II. *Quicumque Leudam furatus fuerit in decem solidis puniatur.* Charta anni 1370. in Probat. Hist. Turen. *Pedagia, botagia, draminae, quidagia, aspergia, Leudas, etc.* [Occurrit vox *Leuda*, in Charta Raymundi Berengarii Comitis Barcinon. ann. 1067. Marc. Hisp. col. 1195. in Testamento Raymundi Comitis Ceritanie ann. 1085. ibid. col. 1194. in alio Testam. ann. 1181. ibid. col. 1274. Statutis Massil. lib. 2. cap. 1. § 83. Charta Raymundi Comitis Tolosani ann. 1222. Litteris Philippi Pulcri pro Tolosanis ann. 1308. tom. 1. Ordin. Reg. pag. 394. Charta Richardi Regis Angl. ann. 1190. tom. 1. Anecd. Marten. col. 637. Statutis Edwardi ann. 1288. apud Rymerum tom. 2. pag. 262. etc.] Vide Catellum in Hist. Tolosana pag. 81. 89. et Gariellum in Episcop. Magalon. pag. 154.

LAUDA, Consuet. loci de Trot in Biturigib. art. 6. apud Thomasserium. *Et sur chacun desdits habitans non ayant baufe, 2. den. Tours. et s'appelle ledit droit, le droit de Lauda.*

¶ **LEI SDA**, in Charta Massil. ann. 1302. *Pedaticum, guidaticum, Leudam vel alium usaticum.*

LEUZDA, in Charta Marie D. Montispessulani ann. 1295. tom. 8. Spicileg. Acher. pag. 220.

¶ **LEZDA**, in Chartulario Gratianop. fol. XII.

¶ **LEZNA**, Sententia ann. 1306. apud Marten. tom. 7. Ampliss. Collect. col. 86. *De aliis Lezis et pedagiis, dicimus etc.* Forte legendum *Lezis*.

LEZTA, in Charta Sancti Regis Aragon. vers. 109. apud Martinezum in Hist. Pinnatensi lib. 8. cap. 10.

LESDA, in Charta Libertatum Villefrance apud Gallandum: *Quidquid ibi vendiderint, non dabunt Lesdam excepto sale.* Ibidem: *Lesda annona et salis.* Fori Morlanenses art. 26: *Si quod non tenentur solvere Ortesii Lesdam, neque pedagium, neque aliud deverium pro eadem.* [Rursus habetur in Tabulario S. Martialis Lemovic. in Libertatibus Morrensi concessis ann. 1164. et confirmatis ann. 1209. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 17. col. 1. Charta Raymundi Comitis Proviencie ann. 1178. Inter Instrum. tom. 1. Gall. pag. 67. bis terve in Consuetudinibus Lugdun. ann. 1206. apud Menesterium in Probat. Hist. ejusd. civitatis pag. 97. col. 1. in Charta ann. 1216. ex parvo Chartul. S. Victoris Massil. fol. 157. v. Charta ann. 1228. apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. pag. 256. Charta ann. 1268. ex Archivo Episcopatus Massil. Alia ann. 1297. ex Archivo Piperac. Tabulario Diniensi ann. 1320. apud Gasendum in Notitia Eccl. Diniensis pag. 88. Charta ann. 1439. ex Archivo Picaorum Massiliensium, etc.]

LISDA, in Charta Hugonis Regis Italiae ann. 928. *Et cum Lisdas et curvatis, et cum omni districtu suo, etc.*

¶ **LISDA**, Dotatio Ecclesie S. Nicolai juxta mare ann. 1056. apud Stephanotium tom. 10. Fragment. MSS. pag. 288: *Donamus illi Ecclesie Lisdas de omni labore, quem laboraverint homines, qui ibi stabunt, et donamus illi mansionem unam, que est in mercato juxta ecclesiam S. Pauli et medietatem Lisde de Feira.*

LIDIA, in Charta libertatum oppidi de Moneto in Biturigibus ann. 1209.

LEDA, Charta Raimundi Comitis S. Egidii ann. 1164: *Et in Leda et corda de mercato medietas erit mea, et medietas illorum, excepta Leda lumborum et linguarum, et excepta Leda ubiarum, et omnium fructuum, qui ad saxarium non cadunt.* [Hominiem Guidonis Vicecomitis Lemov. Abbati S. Martialis ann. 1245. tom. 2. Fragm. Hist. Stephanotii MSS. Abbas et Conventus S. Martialis *jus domini, districtum et jurisdictionem temporalem se habere dicebant, et etiam asserbant, quod in Leda sive pedagio totius vini, cuod apportatur Lemovicas a quibusdam deforis villam, et reponitur in tabernis vel venditur in pistris... quod pedagium sive Leda ipsorum locorum ad ipsoe per inest.*] Vide Gariellum in Episcopis Montispessulani pag. 68. 64. 110. [et Statuta Massiliensia lib. 1. cap. 15. § 2.]

¶ **LEDA**, in Confirmatione privilegiorum Civitatis Aquensis ann. 1291. apud Pittonem Hist. ejusd. urbis pag. 170.

LEIDA, **LEYDA**, Charta Ademari Vicecomitis Lemovic. ann. 1184. in Tabul. Dalonensi fol. 11: *Pedagia et Leidas rursu suarum, sive alias consuetudines, que a vendentibus et ementibus exiguntur.* Charta anni 1222. apud Chopinum lib. 8. de Sacra Polit. tit. 2. n. 18: *Immunes et absoluti ab omni questu, et tolla, et ab omni Leida.* Alia anni 1281. in Regesto Tolosan. f. 88: *Item habebit in foro S. Andreæ medietatem Leida inlayre de omnibus venalibus que ibi veniunt, vel deferuntur.* Libertates urbis Montisregalis in Sebusis: *De pomis, pira, castaneis et similibus, et minutis fructibus non debet Leyda levari.* [Libertates Belli-visus de Marco ann. 1256. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 58: *Leidam autem bladi, vini, animalium, et cannabis, et aliarum rerum venalium levare debemus, secundum quod in civitate Viennæ levari hactenus consuevit.*] Adde Libertates urbis Seysellenis ann. 1285. [Chartam ann. 1292. apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. pag. 268. aliam ann. 1308. ibid. pag. 783. Hist. Dalphin. tom. 1. pag. 76. 97. etc.]

LEDDA, Charta ann. 1165. tom. 18. Spicileg. Acher. pag. 817: *Et de omnibus omnino rebus, de quibus Ledda vel usaticus dari solet.* Occurrit præterea in Charta Raimundi Comitis Tolosani ann. 1149. apud Gallandum de Franco alodio pag. 197. et in alia ann. 1242. apud Baluzium in Notis ad Concilia Narbon. pag. 90. [in Charta ann. 1087. Marc. Hisp. col. 1182. in Litteris ann. 1128. ibid. col. 1282. etc.] Perperam *Jedda* scriptum reperitur pro *Ledda* facti lapsu in Charta Oidegarli Episc. Barcin. in illius Vita num. 86.

¶ **LEDDIS**, Charta Rengardis Comitis Bitur. ann. 1070. Marc. Hispan. col. 1158: *Census, redditus, mercato, telones, Leddes, etc.* Eadem habentur ibid. col. 1160.

LIDDA, in Charta ann. 1266. in Notis ad Concilia Narbon. pag. 79.

LÆDIA, in Charta Humberti D. Belli-joci pro libertatibus Bellevillæ ann. 1268. [tom. 9. Spicil. Acher. pag. 185.]: *Quicumque extraneus ad forum Bellevillæ venerit, et in foro Lædias dederit, de pedagio non tenetur.* [Ibid. pag. 183. *Lædia*, et *Lædia* leguntur.]

¶ **LIDIA**, in Charta ann. 1269. apud Thomasserium in Consuetudinibus Bituric. pag. 98.

¶ **LETTIA**, in Charta Willelmi Domini Montispessulani ann. 1106. apud D. Brussel. tom. 2. de Feudorum usu pag. 728.

¶ **LETDARIUS**, ut mox *Lædarius*, ibidem.

LEIDARI seu **LEUDARI**, Collectores *Leida*, in Statutis Montispessulani. [*Leudarii*, in Præcepto Johannis Franc. Regis ann. 1263. tom. 3. Ordin. Reg. pag. 624. *Leydarius*, in Charta ann. 1308. apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. pag. 798.]

LESDARI, in Consuetudinibus Barcinonensibus, in Charta ann. 1273. apud Gariellum pag. 96. et in Tabulario S. Flori in Arvern. [nec non in Epistola Bajuli Reg. Majoricæ ad Massilienses ann. 1327: *Noveritis nobis constare per albarum Lesdarinrum tabula civitatis Majoricæ, etc.*] *Laiders* et *Læders*, in Libertatibus villæ de Perous ann. 1260. apud Thomas. in Consuet. localit. Bitur. pag. 66.

¶ **LEYDATOR**, in Charta ann. 1309. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 88.

¶ **LEUDOISMUS**, Idem quod *Leuda*. Charta Arnaldi Episc. Barcinon. pro Magistro Ordinis S. Jacobi de Spata: *Tenenini vendere infra sex menses salvo Leudoismo.*

¶ **LEUDUS**, Vassallus. Vide in *Leudes*.

2. **LEUDUS**, Cantus, ex Germanico *Lied*, Cantilena, Fortunatus in Epist. ad Gregor. Turon. Episc. præfixa lib. 1. Poemat.: *Apud quos nihil dispar erat, aut stridor anseris, aut canor oloris, sola semper bombicans barbaros Leudos harps relidabat, etc.* Et lib. 7. Poem. 8:

Nec illi veritatem, dent barbara carmina Leodes, Sic variante tropo læsæ sonat una viro.

[Vide Graff. Thesaur. Ling. Franc. tom. 2. col. 189.]

¶ **LEVE**, Facile, proclive. Sallus Malaspina de Rebus Siculis, apud Baluzium tom. 6. Miscell. pag. 306: *Dummodo ample pugnantî tractatur deliberata cupidine, Leve est audere quod placeat.* Jacobus Episc. Acon. in Epist. ad Honorium III. PP.: *Dictum est quod si viriliter institissent, de Levi castrum acquisissent.* [De Levi, phrasia Gallica, *De Lézier*. Charta ann. 1406. ex Bibl. reg.: *La revenue s'en prant sur landes sauvages et bruyeres, qui peuent de Lézier par cas de fortune de mortalité ou autrement estre délassies.*]

¶ **LEVEA**, Exactio, correctio, Gall. *Leve*. Pactum matrimonii inter Carolum Reg. Aragon. et Margaritam filiam Caroli II. Regis Siciliae, tom. 1. Anecd. Marten. col. 1239: *Nec inde perceptimus sex millia librarum ejusdem monete ad opus nostrum, ex primis Leveis emolumentorum predictorum.* Vide *Leva* 2.

¶ **LEVEIA**, Eadem notione. Tabularium Calense pag. 844: *Deliberabitur dictis Religiosis ceteris dictorum bonorum una cum LXX libris Paris. pro exitibus et Leveis dictorum bonorum, qui per VII. annos a tempore captivitate citra læssi*

fuert. Regestum Parliamenti ann. 1379. apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. pag. 164: Et insuper ad reddendum et tradendum dicto avunculo nostro fructus, Leveas, census, redditus, etc. Vide suo loco.

• **LEVEATA**, Frugum fructuumque collectio. Gall. *Récolte*. Charta ann. 1298. ex Bibl. S. Germ. Prat: Petrus de Gorgio dominus de Macille confessus est se vendidisse... fructus, exitus et Leveatas totius gahagnerie suae de Macille. Vide supra Leveata 5.

• **LEVEIA**, Eodem intellectu. Arest. ann. 1277. in Reg. Olim parlam. Paris: Cum petisset dictus vicecomes fructus et Leveias dicti castri et pertinentiarum a tempore commodati facti usque ad tempus litis motae in nostra curia. Quo sensu accipienda etiam quae proferuntur in hac voce sub Levea.

• **LEVERIUM**. Abbrev. Placti. pag. 36. ann. 4. Joh. Sommers. rot. 12: Ipsa venit sine domino suo, sicut ipsa perquisitis breve de Leverio suo, postquam languor et adjudicatus fuit, etc. Legendum videtur Leveio.

† 1. **LEVERIUS**, Vectis, Gall. *Levier*. Munitiones Castri Sommeris ann. 1260: Item tres Leverios de ferro; item v. paria anulorum; item sex martellos.

† 2. **LEVERIUS**, Species panis feralis. Testamentum ann. 1365. apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. pag. 716: In die sepulturae matris supra corpus meum ponantur duo panes aurei, quorum unus sit bormatus de sandali nigro... et unus Leverius... unus datur capella Olierii, et alter pannus et Leverius supradicti dentur Fratribus Minoribus pro faciendo vestimenta sacerdotalia.

• **LE VE ROY**. Lex Vervinensis ann. 1288. cap. 18: Quod si neque Scabihoe, neque Juratos habuerit per Le ve Roy sum vocabit, id est, sola manu faciet iurjurandum. Occurrunt eadem verba in *Legge de Solers* ann. 1285. Ubi Thomasseries haec verba per verum Regem interpretatur, quod vix probem, tametsi quod divinum, animo nihil vero simie oboritur. Ita etiam praefert [Charta Blanche Comitissae Trecentis ann. 1212. tom. 1. Anecd. Marten. col. 890. nisi quod pro *Leveroy* habetur *Leucroy*, et] apographum Duchesianum, ubi vir doctus margini adscripsit, id est, per verum Regem, id est, Deum. Sed malim haec verba sonare, per verum, Gall. *Par le veray*.

† **LEVESCERE**, Levius fieri. Gocelinus in Translatione S. Augustini Cantuar. tom. 6. Mail pag. 428: Solet enim languor magis in noctem gravescere, in diem Levescere.

• **LEUGA**, Locus vacuus domui aedificandae aptus. Instr. ann. 1294. inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 121. col. 1: Concessionem seu accipiam Leugarum ad aedificandum dictis hominibus factas seu facta totaliter revocare, etc. Vide alia notione in Leuca 1.

• **LEVI FERRE**, Flocci facere. Vita metr. S. Germ. Autiss. t. 7. Jul. p. 228. col. 1:

Sapientia ista viri praesul stillabat in aurem;
Illa Levi ferre, et coepit instare superbia.

Vide supra Leve.

† 1. **LEVIA**, Mensura iuneraria. V. Leuca.

† 2. **LEVIA**, Idem videtur quod Feuda seu praedia feudaliter tenta. Catalogus feudorum Castellaniae de Glane ann. 1232. e Chartulario Eduensi: Idem D. Perrieria debet esse in homagio domini de

Glane de tribus Levibus, de quibus Estam est jurabile et etiam reddibile... Item dominus de Chastul debet esse in homagio domini de Glane super omnia Levias, et Chastul jurabilis, reddibilis cum appendiciis suis. Vereor ne mendum sit in hac voce. [° Leg. Fevum vel Fevum, pro Feudum. Vide in hac voce.]

† **LEVIARE**, Levare, levem facere, vel exonerare, pondus auferre vel diminuire, Johanni de Janua: *Alleger, faire lever*. In Gloss. Sangerm. Lat. Gall. MS. *Monetam in lege vel pondere Leviare*, in Charta ann. 1188. tom. 8. Fragm. MSS. Stephanotii pag. 37. *Uuras Leviare et debita minorare*, in Charta ann. circiter 1197. apud D. Calmet tom. 1. Hist. Lotharing. col. 298. *Gravedinem carnis per abstinentiam Leviare*, in Vita S. Alerii, tom. 1. April. pag. 99. Libellus de remediis peccatorum ante annos 800. exaratus, tom. 7. Ampliss. Collect. Martenii col. 87: *Adolescens si cum virgine peccaverit, annum unum poniteat; si semel et fortuito, Levietur et tamen usque ad annum. Adde Statuta canonicorum Regul. saecul. XIII. apud Raymundum Duellium tom. 1. Miscell. pag. 92.*

• **LEVIATOR**. [Chien braque. DIEF.]

• **LEVICUS**. Philippereg. Aleman. epist. ad Innoc. III. PP. inter not. Cangii ad Villehard. pag. 278: *Si omnipotens Dominus regnum Graecorum mihi vel Levico meo subdidit, etc.* Mendum est, pro *Levio*, ut videtur: atque pro *Genero* hic accipiendum opinor. de Othone enim qui Philippi filiam in uxorem duxerat loqui Philippum existimo.

• **LEVIDENSIS**. Vestis raro filo, leviterque densata. Glossar. vet. ex Cod. reg. 7618.

† **LEVIDIS**, vel **LEVIS**, idiv. P'aga, vulnus, ut videtur, a Gallico *Livide*, *Lividus*. Charta ann. circiter 1060. O. Calmet in Probat. Histor. Lotharingae col. 451: *De Livide vero et sanguine facto, aliisque injuriis, etc.* [° Pro Livido.]

• **LEVIDO**, Mansuetudo. Charta Prior. Teffordiae in Chartul. Cluniae: *Mitemus ad vos solemne nuntium nostrum ad implorandam vestre misericordiam Levidinem.*

• **LEVIGA**, Ugutioni et J. de Janua, *Instrumentum Levigandi, quod etiam Complanatorium dicitur*; Gall. un. *Polissoir* [Gloss. Lat. Gall. Sangerm: *Leviga, idem quod Planatorium, Plaine ou Rabot*.] Annales Francorum Bertiniani ann. 962. *Vestitum lineum, quod Camisium vulgo vocant, Levigare, [id est] Lezio lavare, [id est] incipiens... ad primum initium quo Levigan imprimens trazit, vestimentum sanguineum est effectum. Sicque quotiens idem mancipium Levigan trazit, sanguis est subsecutus. Hi Levigare, Polire. Homines divellere ut Levigare, apud Capitolinum.*

• Ex vocabulis a Cangio praetermissis [° non sunt apud Pertz. Script. t. 1. p. 458.] et a nobis nostro more inter uncinos adjectis, conjicimus *Levigari* in hoc Annalium Bertin. loco Lexivium esse, cui notioni belle coherent haec verba: *Levigam trazit, sanguis est subsecutus, quae non nisi improprie admodum politorio possunt accommodari*. Vide *Levigare* 3.

† **LEVIGABILIS**, qui potest alleviari, seu levior fieri. Bulla Johannis PP. ann. 1276. apud Rymer. tom. 2. pag. 66: *Onus ex humano defectu importabile, divina tamen omnipotentia Levigabile.*

• **LEVIGABILITAS**, Alleviatio, levamen, Gall. *Soulagement*. Mirac. S. Majoli

tom. 2. Mail pag. 626. col. 2: *Hic igitur rex (Hugo) ad S. Majoli exoptandum auxilium veniens, super infirmitatis suae gravitudinem invenire proneruit aliquantulum Levigabilitatem*. Vide mox *Levigare*.

• **LEVIGAL**, A. [Polissoir. DIEF.]

† 1. **LEVIGARE**, Bitumine linire, apud Papiam in MS. Bitur. Vide *Leviga*.

† 2. **LEVIGARE**, Sublevare, alleviare, levius reddere. *Judaeos conversos a passionibus Levigat*, in Vita S. Gregorii PP. tom. 2. Martii pag. 147. Supplementum ad Vitam S. Medardi, tom. 2. Junii pag. 84: *Extollunt super vinas beatissimi feneratoris sarcinam adeo Levigatam, ut putares pro vris gravedine stipulae accessisse levitatem. Levigare delictum grave, apud Nicolaum de Jamsilla de Gestis Frederici II. Imper. tom. 8. Muratorii col. 520.*

• Hinc *Aleger*, pro Sanari, valetudinem recuperare, in Chron. S. Dion. tom. 8. Collect. Histor. Franc. pag. 327. *Là (à Tours le roy) fu très durament malades, que l'on cuida bien que il en deust mourir; mais la merci notre Seigneur, il Aleja de cele maladie*. Ubi Annal. Bertin. ad ann. 878. ann. 878. ibid. pag. 28: *Alquantulum convalescens, etc.*

• 3. **LEVIGARE**, in Annal. Bertin. ad vocem *Leviga* laudatis exponitur *Levio lavare*, minus bene, ut opinor videtur enim idem esse quod *Ferro levigare*, Gall. *Repasser au fer*. [° Vet. Linthea tormento, quod phalangis subjectis movetur, premere, Gall. *Calandrer*.]

† **LEVIORATIO**, f. Animi levitas, inconstantia, mutatio. [° Melius D. Bouquet tom. 4. Collect. Histor. Franc. Levamen.] Praeceptum Theodorici Reg. Fr. apud Mabillonium tom. 3. Analect. pag. 206: *Et res ad praedictum Monasterium monemus, ut neque nos, neque successores nostri, auferre aut alienare a jure et dominatione jam dictae matris Genomannicae urbis Ecclesiae, aut propter benevolentiam vel Leviorationem, seu servitum praefati domini et apostolici viri Agilberti Episcopi aliqua succedat occasione, aut qualiter calliditate vel malo ingenio machinetur.*

† **LEVIS**, ut mox *Levita* 2. Osbernus in Vita sancti Dunstani Episc. tom. 4. Mail pag. 380: *Commendantem puerum in templo, ut esset Levis Domino, et portio illius Dominus existeret*.

† **LEVISATA**, Tunica militaris. Gloss. Isid. Conjectat Grævius legendum *Lacerna* ex Isidoro lib. 19. cap. 34. ubi *Lacernam* dicit fuisse *Pallium imbratum*, quo olim soli milites utebantur.

• **LEVISSATA**, Genus armorum, in Gloss. vet. ex Cod. reg. 7641. V. *Levisata*.

1. **LEVITA**, Vasa aenea, apud Papiam. Forte pro *Lebita*, seu *Lebetes*.

2. **LEVITA**, Diaconus. Isid. lib. 7. cap. 12: *Levite ex nomine auctoris vocati: de Levi enim Levite exortii sunt, a quibus in templo Dei mysteria explebantur. Hi Graece Diaconi, Latine Ministri dicuntur, etc.* Epistola Remigii Episc. Remensis ad Fulconem Episc.: *Cum Levitas feceris, Presbyteros consecraris, Archidiaconos instituaris, etc.* Vita S. Sulpitii Pii Bitur. Episc. cap. 2: *Leviticam sortem indiptus Ecclesiae ministravit. Levitica dignitas, Sidonio lib. 5. Ep. 1. Leviticum ministerium, Maximo Taurinensi. Levitatis honor, Johanni Diacono in Vita S. Athanasii Episc. apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 1046.] Ita usurpant Concil. Tolet. II. cap. 1. Carthag. III. cap. 4. Agathense cap. 16. 17. Arelat. III. cap. 1. Wormac. cap. 69. Capitul. Caroli M.*

lib. 5. cap. 34. [90 36.] lib. 6. cap. 41. 242. [90 815.] Gregor. M. lib. 1. Epist. 42.

LEVITA SEDIS APOSTOLICAE consecratus Valentinus II. PP. antequam Pontificiam dignitatem consequeretur, apud Anastasium in ejus Vita.

LEVITISSA, *Femina de Diacre*. Gloss. Lat. Gall.

LEVITIANA, Vita 2. S. Carthaci Episcopi. num. 2. S. Mochuda ad praedictum S. Colmanum venit in suo Monasterio Leuitiana manentem ut vivens secum Leuitianam signaret in suo Monasterio Rathis: quia mos S. Colmano erat, cum angelis loca Leuitianarum signare, et donatum est a Domino S. Colmano, ut filii mortis non assurgerent in Leuitianis, quas ipse signaret. Infra: Ezius ad Leuitianam cum angelis signare, revertere, et sicut videtur signa minima constituta per senem in Australi plaga cella tua, ita constituit Leuitianam: et ne tibi videatur modica, qui ab alia tibi major ab angelis in tua alia civitate in australi Hiberniae regione signabitur. Et reversus S. Carthagus ita invenit Leuitianam signatam, sicut S. Colmanus dixit. Hic benedictionem ceterum auguratur editor: [cui utcumque faveat Vita S. Declani Episcopi tom. 5. Julii pag. 608: Cujus sacrum corpusculum... debito honore in sua civitate Ardmore in Leuitiana, quam ipse jussione angelica signavit, sepultum est. Sollemni interpretatur sacellum, in quo sepeliri voluerit vir sanctus, aut habitum seu vestem in qua sepultus sit: malum ceterum. Vita S. Coemgeni, tom. 1. Junii pag. 817: Leuitianaque monachorum tuorum tam sancta erit, ut nullus eorum intrare sub humo, tormenta inferni pertulerit.]

LEVITALIS, Ad Levitam seu diaconum spectans. Acta S. Januar. tom. 6. Sept. pag. 874 col. 2: Nulla parentum ipsius, nec pontificis saltem, qui eum redimitione Levitali diceverat, mentio inquit. Vide Levita 2.

LEVITATES, Crepundia, Gall. *Babioles*. Barei in serm. de Choreis: *O vanae mulieres! Deferunt secum mille farluge: ex una parte Levitates, ex alia coralia, etc.*

LEVITO, idem quod mox Leuitonarium. Apophtheg. S. Poemen. tom. 6. Aug. pag. 84. col. 2: *Audit aliquando presbyter Pelusii de quibusdam fratribus, quod assiduo in urbe versarentur, lavarent, negligerent se: quocirca veniens ad collectam, sustulit ab eis habitum monachalem. Sed postea corde se tantum sensit, ac penitentia ductus est. Accessit ergo ad abbatem Poemenem, velut cogitationibus ebrius, portans etiam Leuitones fratrum; remque seni annunciat. Vide Glossar. med. Graecit. v. Λεῖτώνας.*

LEVITONARIUM, LEBITONARIUM. Isidorus lib. 19. Orig. cap. 22. et ex eo Papias, ex Vita S. Pachomii cap. 14: *Levitonarium est colobium lineum sine manicis, quali Monachi Aegyptii utuntur.* Suidas: *Λεῖτωναριον, χιτων μοναχικος ἐκ τριχων α-τελειωτος.* S. Hieronymus de Tabennensib. Monachis: *Nil habet in cellulis praeter psaltium et duo Leuitonaria, quod Aegyptii Monachus genus est vestimenti abique manicis. Leuitonarium occurrit non semel in Regula S. Pachomii cap. 2. 67. 81. et in doctrina S. Oresii cap. 22. 26. λεῖτώνας, apud Palladium in Hist. Laus. cap. 38. 52. et Metaphrast. in Vita S. Apollinaris Syncreticæ n. 7. Vide Menardum ad Concord. Regular. [9 Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684: Leuitonarium, i Collobium lineum sine*

manicis, i. dalmatica, Tenicle. Sic pro Tunique. Vide Leuto.]

LEBITON, Vita, Doctrina et Perfectio SS. PP. cap. 20. tom. 3. Bibl. Asceticæ pag. 424: *Narraverunt de quodam solitario, quia exivit in eremum vestitus lineo sacco tantum... Frater autem ille projecit Lebitonem, quo erat indutus. Rursum occurrit in Vita S. Jonæ Monachi tom. 2. Febr. pag. 520. et alibi.*

LEVITORIUM, apud Papiam MS. Bituric.

LEBETES, Rufinus de Vitis Patrum lib. 2. cap. 7: *Indumentum ejus stuppeum colobium erat, quod apud illos Lebetes appellatur. Idem cap. 9: Cui ille cum habitu Monachorum, hoc est, Lebetam, et cucullam, et melotam, quae est caprina pellic, imposuisset, etc.*

LEVIUS, Potius, Gall. *Préfirablement*. Charta ann. 1036. inter Probat. ult. Hist. Trenorch. pag. 125: *Alidiam autem ejusdem ecclesiae supradictis monachis habere concessi, eo tenore quod ipsi feutores, qui tunc temporis reliquas partes ejusdem ecclesiae tenebant, vel subsequaces eorum tenerent, cum monachis supradictis, omnibus aliis postpositis emptoribus, Levis concordarent. Alla ann. 1188. ex Chartul. Cluniae: Si proximus repetere voluerit terram defuncti, Levis eam debet et prior concedere quam alteri... Si homo de valle terram suam vendere voluerit, prius eam submonebit priori: si prior emere voluerit, Levis emet.*

LEUN, vox vernacula, Grani seu leguminis species. Vita S. Ludov. edit. reg. pag. 836. *Le saint roy Loys... li commanda que il vidast les nés et geist en l'iaus les chars, les Leuns et les autres vivres qui estoient. Charta ann. 1257. in Chartul. S. Corn. Compend. fol. 182. v: Par les choses devant dites je leur cuite toutes les parties que j'avois en tousgrains, en tous Leuns de la devant dite dime, sans ce que se lins ou chanve croist en la devant dite dime, je i averai le tierche parie, et li abbés et li convent les deus pars; et se en aucun lieu, là où il ait eu lin ou chanve, croissent bles ou avoine ou autres Leuns, il emporteront tout. Reg. Comit. Clarim. ex Ch. Radul. comit. ann. 1290. Je ay donné à ichelli prestre... deux mines de Leun à prendre en me grange à Creilg ou mois d'Acoust chascun an. Lib. pedag. Paris. ex Reg. Cam. Comput. fol. 1. v: *Toute maniere de Leun, nois, pois de Vermendois en char, ne doivent paier que deux deniers de chaussée.* Vita SS. MSS. ex Cod. 28. S. Vict. Paris. fol. 85. r. col. 2. Ubi de S. Greg.: *Une escuete d'argent, laquelle estoit de sa mere, qu'il li avoit accoustume d'envoier Leun ou autre potaige en cele. Ubi Vita Lat.: Quae cum infusis leguminibus mixta solita erat. Guill. Guiart. ad ann. 1251:**

Son frere Alfoes en France envoie Quarre bn or, non pas Leun.

LEVERII, Canes leporarii. *Leverii ad leporem, et vulpem et catum et taxon*, in Regesto Herouvalliano Philippi Aug. f. 159. Ex Gallico *Leveriers*.

LEURMEL, Tributi species; cujus nomenclaturae ratio explicatur in Redit. comit. Campan. ex Cod. reg. 8812. 5. fol. 88. v: *Il (le Comte) a marché, pour raison duquel le sire prent le rouilt des toilles et le pois; et se appelle Leurmel: car il se prent devant la maison de Lormel.*

LEUS, Navis pusilla. Gloss. Sangerm. MS.

LEUSEVERPIRE, LEUSEWERPIRE. Vide *Laisus*.

LEUSTORIUM, [Testa in qua paratur frumentum. Dier.]

LEUTUS, Ascriptus servus. Vide *Litus*.

LEUTUS, Testudo, cithara. Vide *Laudis 2*.

LEUVA, vel Lewa. Vide in *Leuco*.

LEWEDA, Vide in *Loudis*.

LEWAREC, Terra novallis, quae alteris annis requiescit, Warectum, Gall. *Gueret*. Charta ann. 1181. tom. 2. Hist. Britan. col. 133: *Villa Lupellorum cum omnibus pertinentiis suis, et Ploegar cum angulis suis, et anguli de Ros cum tota riviera et tota brueria, quae est inter Coimon et Castellum de Noss, et totum Lewarec et magni pisces sicut Lasturjen, salmon, balena et alii magni pisces sunt de dominico Archiepiscopi. Vocem Lewarec aliter exponit Lobinellus in Glossario: quod, si vis, consule. [9 Distinctis vocibus le Warec legentium puto. Vide supra *Lesseus*.]*

LEWENANTVATE, Vas Lavandis manibus, Buschio apud Leibnitium tom. 2. Scriptor. Brunsvic. pag. 898: *Amphoras de stanno habuerunt 160. cacabos et messinc becken simul 50. Lawenantevate 2. ferra ad coquendum tortas 12. etc.*

LEWYTHEIL, Vita Abbatis S. Albani pag. 99: *Fecit triturare omnia blada Romanorum per eos qui vocantur Lewythell. Hic haeret Watsius.*

LEX, Haec vox varie sumitur in Legibus antiquis: interdum enim pro jure scripto, ut sunt Leges Salicae, Burgundionum, Bajoarum, et similes: interdum pro iudicio, vel pro iudicis sententia, vel etiam pro multa iudiciaria. Ac

Lex quidem pro jure scripto, vel recepta consuetudine, ut in veteribus Chartis, in quibus passim occurrit, secundum Legem Salicam, Romanam, etc. quae quidem Lex loci dicitur in Lege Ripuar. tit. 83. *Vetus formula: Sicut Lex est et nostra consuetudo.* Hinc *La Loy de la Ville*, in Consuet. Insulensi art. 80. 81. 52. 98. 106. 125. *La Loi de Cambrai*, apud Monstreletum 1. vol. cap. 88. *La Loi d'Amiens*, in Consuetud. Ambian. Similia passim occurrunt in nostris Consuetudinibus municipalibus, quae collegit Raguellus. [9 *Lex villa*, in Charta libert. Peron. ann. 1207. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 160. art. 8: *Si quis alicujus domum, nisi per Legem villa, assiterit, etc.* Vide infra *Legem facere*.] Lex Bajwar. tit. 2. cap. 15. § 2: *Comes vero secum habeat iudicem, qui ibi constitutus est iudicare, et librum Legis, ut semper rectum iudicium iudicet.* [9 Vide *Haltaus*. Glossar. voce *Rucht*, col. 1512. sqq.]

Differabant autem Leges a Capitulis, quod Leges solus populi consensu olim editae essent: [cui Lamer. accedebat Regis constitutio. Capitul. Caroli Calvi ann. 864. tom. 2. Capitularium col. 177: *Et quoniam Lex consensu populi fit et constitutione Regis.*] Capitula vero vel Capitularia a Regibus et Principibus, sed populi item consensu. Luitolphus [9 Einhardus ann. 819: *Conventus Aquigrani post Natalem I nini habitus; in quo multa de statu Ecclesiarum, et Monasteriorum tractata atque ordinata sunt; Legibus etiam Capitula quaedam necessaria, quia doerant, conscripta atque addita sunt.* Theganus [9 Anonymus auctor vitae Ludovici Pii] de eodem Conventu: *Interea Capitula quaedam in Legibus superaddidit, in quibus causas fo-*

renas claudicare videbantur, qui hactenus veluti pernecessaria servantur. Hincmarus Remensis in Admonit. pro Carolomanno apud Sparnacum cap. 15. de malorum Comitum rapacitate: Quando enim sperant aliquid lucrari, ad Legem se convertunt, quando vero per Legem non estimant acquirere, ad Capitula confugiunt; sicque interdum fit, ut nec Capitula pleniter conserventur; sed pro nihilo habeantur, nec Lex. Sed postmodum Capitula ipsa in legem abierunt. Capit. Ludovici Pii: Generaliter omnes admonemus, ut Capitula que praterito anno Legi Salicæ cum omni consensu addenda esse censuimus, jam non ulterius Capitula, sed tantum Leges dicantur, ino pro Legibus Salicæ teneantur. Carolus Calvus in Conventu apud Carisiacum ann. 873. cap. 8. Capitula avi et patris nostri, que Franci pro Lege tenenda judicaverunt, et fideles nostri in generali placito nostro conservanda decreverunt. [Vide Savin. Hist. Jur. Roman. tom. 1. cap. 8. § 87 et 47.]

Enimvero post Burgundiorum, Francorum et Gothorum in Galliam, atque adeo in Italiam, et Hispaniam irruptiones, excusso Romanorum jugo, cœpere hæ provinciæ ab diversarum nationum populis incolæ, quibus Legibus suis antiquis regi et vivere concessum est a victoribus Principibus. Chronicon laudatum a Catello in Hist. Occitanica pag. 538: Anno 759. Franci Narbonam obsident, datoque sacramento Gothi, ut si civitatem traderent partibus Pepini, permittent eos Legem suam habere: quo facto Gothi Saracenos occiderunt, et civitatem partibus Francorum reddiderunt. Concilium Meldense ann. 845. cap. 3: Legem vero unicuique competentem, sicut antecessores sui tempore nostrorum predecessorum habuerunt, in omni dignitate et ordine, favente domino, nostram Magnificentiam observaturam promittimus. Capitulum Pipini Regis Italici cap. 37: Quia omnino voluntas domini Regis est, ut unusquisque homo suam Legem pleniter habeat conservatam.

Ita porro sua lege quisque vivebat, ut secundum eam avitas et paternas successiones adiret, conficeret Chartas, sacramenta ederet, et de statu ingenuitatis se defenderet: juxta legem tamen illius cui injuria facta erat, componeret: de cæteris vero causis communi Lege viveret, quam Princeps per Capitula sua ediderat. Ita Lex Longob. lib. 2. tit. 56. [Vide Pippin. 46. 28. 29.] Constitutio Chlotarii Regis tom. 1. Concil. Gall. pag. 318: Inter Romanos negotia causarum Romanis Legibus præcipimus terminari. Fredegarius in Chr. cap. 53. de Chlotarii et Dagoberti filii dissidio: Electi sunt ab his duobus Regibus 12. Franci, ut eorum disceptationes hæc finiretur intentio. Vita Ludovici Pii ann. 830: In palatio quoque Bera Comes Barcinonensis, quem impelleretur a quodam Sunila, et infidelitatis argueretur, cum eodem secundum Legem propriam, utpote quia uterque Gothus erat, equestri prælio congressus est et victus. Hinc frequens formula

LEGEM SUAM COMPONERE, pro multam, quæ a sua lege definita est, exsolvere. Nam quilibet reus in alieno solo deprehensus, sicut Lex luci ubi natus erat, respondebat; et si damnaretur, secundum Legem propriam, non secundum legem loci sustinebat, ut est in Lege Ripuar. tit. 31. § 3. 4. Capitula ad Legem Salicam: Si vero per dexteram aliqua conspiratio firmata fuerit, si liberi sunt,

aut jurent cum idoneis juratoribus hoc pro malo non fecisse; aut si facere non poterint, eorum Legem componant. Id est, secundum quod ea lege qua vivunt, statuitur. Adde Capitulum 4. ann. 805. cap. 10. Legem Longobardorum lib. 1. tit. 30. § 18. lib. 2. tit. 6. § 3. [Vide Ludov. P. 17. 12.] Eadem Lex lib. 1. tit. 25. § 68. [Vide Carol. M. 86.] Constitutum ut dominus servi illius, secundum Legem cui furta facta fuerint, solvere debeat. Secundum legem suam delictum emendare, in Capitulari de Villis cap. 4.

Hinc etiam formula, in sua Lege conscriptus; scilicet qui Legem qua vivere statuit, professus est. Charta vetus Hugonis Episcopi Tolosani apud Sammarthanos: De repetitione vero, quam minime fieri credimus, si quis... contra hanc convenientiam venditionis aliquam calumniam inferre tentaverit, hoc quod accepit, non vindicet sibi, sed in sua Lege conscriptus, componat ei qui litem intulerit tantum, et alius tantum quantum ipse supradictis Ecclesiis habebat. Quæ verba idem sonant, quod illa quæ habentur in Charta alla Isonis Episcopi Tolosani, apud eosdem Sammarthanos: De repetitione vero, si nos aut ullus de hæredibus nostris, aut quilibet homo fuerit, qui contra hanc chartam venditionis ista inquietare voluerit, quali Lege vivit, tale componat, et postea se taceat, et alius tacentibus faciat.

Quod si inter homines qui diversis viverent legibus, emergent controversiæ, a iudicibus earumdem legum simul convenientibus dirimebantur, ut docent Senator lib. 7. Variar. Epist. 3. et Lex Burgundionum non uno loco.

Ut plurimum vero liberi patrum legem sequebantur, ex Lege Longob. lib. 2. tit. 5. tit. 7. [Vide Liutpr. 153. 137. (8, 100, 74.)] Dixi, ut plurimum: nam sæpe liberum erat cuique qua vellet lege vivere, seu avita unde ei prima natalium erat origo, seu illa quæ in ea in qua debebat proviacia obtinebat: quod quidem coram testibus et publice, et in ipsis tabulis cogebatur profiteri. Constitutio Hlotharii Imp. edita ab Holstenio cap. 5: Volumus etiam ut omnis Senatus et Populus Romanus interrogetur quali vult Lege vivere, ut sub ea vivat, si quis denuntietur, quod procul dubio si offenderint contra eandem, eidem Legi quam profitebuntur, subjacebunt. Totidem et lisdem pæne verbis habeatur in Lege Longob. lib. 2. tit. 57. [Vide Lothar. I. 37.] et apud Goldast. tom. 1. Constit. Imp. pag. 188. Adde Capitulum 1. Caroli M. incerti anni cap. 48. et Capitulum Pipini Reg. Ital. cap. 37. Vetus Notitia ex Tabul. Persiensis, apud Perard. pag. 85: Tunc interrogatum fuit jam dicto Maurino sub quale Lege vivebat, et ipsius sibi a Lege Salica adhaerentem, etc. Ita tamen ut semel accepta lege, ab ea recedere non liceret. Charta Alrici Episc. Ast. ann. 1029. apud Fr. August. de la Chiesa in Hist. Ecclesiæ Pedemont. pag. 249: Et ideo quod ego qui supra Abricus Episcopus honorem sacerdotalem habeo, et Legem Romanam nunc vivere videor, quamvis ex natione, ut supra, Salicus sim, nec mihi liceat ullo tempore nolle quod volui, sed quod a me semel factum vel conscriptum est, invariabiliter observare, promitto, etc. Legem nempe Salicam dimiserat Alricus Episcopus factus, quod Lex Romana Ecclesiæ et Ordinis Ecclesiastici esset propria.

Feminae vero lege conjugum vivebant, ex Lege Longobardorum lib. 2. tit. 7. [Vide Liutpr. 127. (8, 74.)] Charta a Sigonio

laudata: Maria qui professus sum Lege vivere Romana, sed nunc pro ipso viro meo Lege Longobardorum vivere videor, qui professus est ex natione sua Lege vivere Longobardorum. Alia ann. 1054. apud Chiffletum in Luminibus Salicis cap. 6: Constat nos Clarise, filia bona memorie Raineri et Rotilda, qui Gilda vocata, jugalibus, filia Tebaldi, qui professus sum ego ex natione mea Lege vivere Saliga, similiter ex nunc pro ipso viro meo Lege vivere Longobardorum, etc. Alia ann. 1156. in Bibl. Sebastianæ cent. 1. cap. 93: Nos Guillelmus Marchio (Monteferratenensis) filius quondam Raineri, itemque Marchionis, et Julitta jugalis filia quondam Leopoldi Marchionis de Austria, nos itaque supradicti jugalis, qui professi sumus ex natione nostra Lege vivere Salica, sed ego Julitta mea Lege vivere videor Alamannorum, etc. Quæ quidem postrema verba ita capienda existimaverim, non quod profiteatur Julitta se vivere lege Alamannorum, sed ut indicet quod ea lege viveret, nisi conjugio esset illigata. Nam

Feminae, maritis fato functis, ab eorum lege erant absolutæ, ex Lege Longobard. lib. 2. tit. 7. § 2. [Vide Lothar. I. 14.] ita tamen ut liberum illis esset lege viri extincti vivere, quod eo casu profiteri tenebantur. Charta Mathildis Comitissæ ann. 1078 apud Franciscum Marriam lib. 3. pag. 105: Ego Mathilda Marchionissa et Ducatrix, relicta bonæ memorie Bonefacii, qui fuit similiter Dux et Marchio, quia ego qui supra Mathilda Marchionissa professus sum, ex natione mea Legem vivere videor Langobardorum, sed nunc modo pro parte supradicti viri mei, qui fuit viro meo, Legem vivere videor Saligam, etc. Alia ejusdem Comitissæ ann. 1078: Quia ex parte supradicti viri mei, qui fuit Salichus, Lege videor vivere Saliga, etc. Adde pag. 158.

Si pater post natos filios Clericus effectus esset, si lege patris vivebat, qua ipse vivebat cum eos genuerat, ex Lege Liutprandi Regis tit. 118. [Vide 158. (8, 100.)] non vero romana, qua Clerici vivebant.

Liberti legibus dominorum suorum vivere debebant, secundum qualiter a suis dominis concessum fuerat. Ita Lex Longob. lib. 2. tit. 34. § 2. [Vide Rothar. 229. Vide Savin. l. 1. § 40.]

Servi quemadmodum et homines de generali placito, hoc est qui talliæ obnoxii erant, uxores extra Legem suam ducere nullatenus poterant: hinc servus, si secus fecerat, bonis suis omnibus privabatur: alter vero in arbitrio domini erat pro multa solvenda. Charta ann. 1070. apud Mabill. tom. 5. Annal. pag. 28: Licentiam vero conjugia in eundem ab ejusdem monasterii Abbate, vel ab ejus ministris accipiat, (unusquisque servus,) et pro mortua manu, si uxorem duxerit non de sua Lege, quidquid habuerit vel possederit, in jus monasterii veniat. Constitutio Leduini Abb. S. Vedasti Atribat. an. circ. 1020. apud D. Brussel tom. 2. de Usu feud. pag. 789: Homo de generali placito... si extra Legem suam uxorem acceperit, illicitam rem operatus est: tantum dabit quantum deprecari poterit. Si liberam famulam uxorem duxerit, nihil dabit quia libertatem uxoris suæ ad Legem suam convertit.

Advena, seu extranei, lege vivebant illius regionis in qua sedem figebant, nisi legem aliam a Principe impetrassent, ex eadem Lege Longobard. lib. 2. tit. 15. [Vide Rothar. 390.]

Chartas complures in quibus Legem,

qua is vivebat qui eas conscribat, proficitur, proferunt Scriptores: verbi gratia, qui *Leges Salicae*, [Andr. Dandulus in Chron. MS. ann. 976.] Franciscus Maria in Mathildi Comitissa lib. 8. pag. 44. Gallandus lib. de Franco alodio pag. 317. 318. Guichenonius in Probat. Hist. Sabaud. pag. 14. 16. 17. 18. 19. 22. 23. in Bibl. Sebus. cent. 2. cap. 8. Fr. August. de la Chiesa in Histor. Eccl. Pedemont. pag. 220. 222. 223. Chiffletius in Vindictis Hispan. pag. 247. 248. 249. etc. *Leges Romanae*, Guichenon. in Probat. Hist. Sabaud. pag. 27. Ughellius tom. 5. pag. 686. 691. Galland. pag. 319. *Leges Alamanorum*, Gallandus pag. 318. 319. *Leges Ripuariorum*, idem Franciscus Maria lib. 8. Hist. Mathild. pag. 46. [De hisce professionibus, quas dicunt, videatur Savin. l. 1. § 41. sqq.]

Præterea testes qui chartas et Diploma subscribebant, qua lege viverent, vel ex qua natione essent in ipsis subscriptionibus declarabant: cujus moris exempla proferunt Ughellius tom. 5. Italiae sacrae pag. 686. Guichenonius in Hist. Sabaudica locis laudatis, et Chiffletius in Luminibus Salicis pag. 248.

Jam vero posterioribus longe etiam sæculis, ut qua viverent lege, denotarent, qui chartas seu tabulas exarabant, obtinuisse probant Chartæ aliquot, atque in his Charta Ludovici Comitum Lonsensium ann. 1156. apud Chiffletium in Vindictis Hispanicis pag. 89. Charta anni 1156. apud Guichenonum in Bibl. Sebus. cent. 1. cap. 98. et alia ann. 1261. ex Tabulario Sandionysiano apud Gallandum pag. 821. [Adde Statuta MSS. Caroli I. Regis Siciliae cap. 141.]

Sed et expugnata a Christianis urbe Hierosolymitana, totaque Syria, cum ex variis a procul diversis habitaretur nationibus, suas quique leges servare. Will. ab Oldenborg in Itinerario Terræ sanctæ, de Antiochia: *Ipsa etiam civitas divites et plurimos habet inhabitatores, Francos et Sarranos, Grecos et Judæos. et quilibet eorum suas Leges observant.* Ita Franci nostri in Regno Siculo, suo Andegavens. Regibus, *Legem Francorum* observabant, ut docemus in Historia nostra Franco-Byzantina lib. 8. n. 9. Apud Byzantinos etiam, ipsos Veneti, Pisani, et Genuenses, qui in hac urbe primaria commercii causa sedes fixerant, suis quique legibus regebantur.

Cum igitur variæ essent leges quibus regebantur, unusquisque originis suæ appellationem servabat, ita ut si lege Romanorum, *Romanus*; si Salica, *Salicus*; si Gundobada, *Burgundus*; si Wisigothorum, *Gothus*, diceretur: quod potissimum observare est ex hisdem Legibus, ex Gestis Dagoberti cap. 85. etc. Leo Ostiens. lib. 2. cap. 38: *Adam etiam, cognomento Salicus, obtulit, etc. qui quidem Adam se esse de gentis Francorum profertur in Instrumento quod asservatur Casini. Ita etiam in Chartis aliquot apud Chiffletium in Luminibus Salicis cap. 6. qui *Leges Salicae vivere se profiterentur, Salici et Saligi* dicuntur. Neque alia ratione Conrado Imperatori *Salici* regnum inditum, quam quod esset ex gente et natione *Salica*. Adde Sammarthanos tom. 3. Gall. Chr. pag. 649.*

Verum diversitatem hanc legum, ut concordiam et quieti publice contrariam, improbat Agobardus Lugdunensis lib. adversus Legem Gundobadam cap. 14. hisce verbis: *Atque utinam placeret omnipotenti Deo, ut sub uno piissimo Rege una omnes regerentur Leges, et ipsa ad quam et ipse vivit, et proximi ejus*

*respondent. Valeret profecto multum ad concordiam civium Dei, et æquitatem populorum. Sed quia hoc grande est, et forsitan homini impossibile, saltem una hæc, (Gundobada) de qua sermo est, non solum ut inutilis, sed etiam ut nociva, de medio auferretur. At quam improbat Agobardus legum sui temporis diversitatem, eandem quam hodie obtinet, in municipiis civitatum et provincialium Franciæ consuetudinibus, qui perinde minime probarent, non defuere: adeo ut his prorsus abrogatis, unica omnes lege vivere debere existimarent. Verum ut Agobardus sua id tempe impossibile censuit, ita hæc nostra, cum res sæpius frustra tentata et in Consilium Regium adducta, receptas ab omni fere memoria a populis leges abrogare haud tutum, facillime visum fuisset, eas duntaxat emendari et corrigi Principes nostri curarunt: Caroli M. exemplo, qui cum totæ suæ sætate vigeant, leges omnino abolere nec vellet nec posset, eas recensuit, et emendavit, additisque Capitulis auxit. Chronicon Moissiacense ann. 902: *Sed et ipse Imperator interim quod ipsa synodus facta est, congregavit duces et Comites, et reliquum populum Christianum, cum Legislatoribus; et fecit omnes Leges in Regno suo legere, et tradere unicuique homini Legem suam et emendare ubique que necesse fuit, et emendatam Legem scribere, ut iudicis per scriptum iudicaret, et munera non acciperent: sed omnes homines pauperes, et divites in Regno suo iustitiam haberent.* Poeta Saxonicus lib. 5. de Gestis Caroli M.*

La quibus antiquas Leges corruerit, in ipsa Uniri mandans dicens que fuerunt. Concurrensque ad Regni Leges populorum Collegii, plures inde libros faciens.

LEX, nude, pro Novellis Justiniani versione Juliani Antecessoris, non semel usurpatur apud Abbonem Floriacensem in Canonibus cap. 11. 13. 14. 22. 32. etc. LEX ALAMANORUM, et patris consuetudinibus primum redacta in scriptis a Theodorico Francorum rege, Chlodovei filio, emendata deinde a Childeberto: denique temporibus Chlotarii Regis una cum Principibus suis, id sunt, 38. Episcopi et 34. Ducibus, et 72. Comitibus, vel cetero populo, constituta est, ut ejusdem Legis præfert Epigraphe. Scribit Agathias lib. 1. pag. 18. Edit. Reg. Alamannos, Justiniano imperante, in reipublicæ administratione τὴν ἐπαρχίαν νομίσιον secutos; id est, leges a Francorum Regibus conditas.

LEX ANGLIORUM ET WERNORUM, hoc est, *Thuringorum*, qua usi dicuntur Angli veteres in Germania, a Carolo M. postmodum confirmata. Anglos ad Albim statuunt Geographi, Varios ad flumen Warne, quod Rostochium adluit. Thuringi etiam nomen servant. Vide Cluverium lib. 8. Germaniæ antiq. cap. 27. Alia est

LEX ANGLORUM, in Britannia scilicet majori, a veteribus illis Anglo-Germanis seu Anglo-Saxonibus et Danis, qui Insulam hanc occuparunt, primitus condita: quæ quidem triplex potissimum fuit, nempe Westsaxonalaga, Myrcnalaga, Denelaga, i. *Lex Occidentarium Saxonum, Lex Merciorum, et Lex Danorum*, de quibus sigillatim agemus. Omnium autem quos novimus Leges in scriptis primus edidit Ethelredus Cantii Rex, qui regnum inivit ann. 561. fidelique Christianis nomen dedit, sed breves illas et satis rudes. Huic proximus suas edidit Occiduum Saxonum

Rex Inas, qui regnare cepit ann. 712. Ethelric Offa Merciorum Rex, qui regnavit ann. 758. suas pariter edidit, ac demum Aularedus, Alfredus vel Alfredus, Rex item West-Saxiæ, non Occidentarium Saxonum, cujus Angli omnes et Saxones alio dominio sese subdidere, recognovit Ethelredi, Inas, atque Offa legibus, quidquid in his dignum observatione censuit, omnia alia, inter stridores lituorum et inter fremitus armorum, ut ait Willel. Malmesburiensis, in suas transcripsit: unde in libro Ramensiensi sect. 5. *Anglicanarum Legum conditor* appellatur: obiit ille ann. 900. Atque ea est Lex quam Westsaxonalagam vocant, quæ potissimum obtinuit in novem australibus provinciis, quas Tameis fluvius a reliqua parte Angliæ secerat. Tandem Danis in Angliæ dominantibus Lex alia emanavit, quæ *Denelaga*, i. Lex Danica dicta fuit, quæ Lege quindecim olim provinciis orientales et boreales iudicabantur.

De supradictis tandem Legibus, videlicet Merciorum, Saxonum Occiduum, et Danorum, Edwardus III. qui et Confessor. *Legem communem* edidit, quæ *Lex Edwardi* vulgo appellatur, tametsi illius auctorem primum Edgarum fuisse prodant quæ in ipsa Lege legitur cap. 35: *Postquam Rex Edwardus venit ad Regnum, consilio Baronum Angliæ Legem 68. annis septimam excidit, excidit reparavit, reparatam decoravit, decoratam confirmavit. Confirmata vero vocata est Lex Regis Edwardi, non quod ipse primus advenisset eam, sed cum prætermissa fuisset, et obliuioni penitus dedita a diebus sui Regis Edgari, qui 17. annos regnavit, et qui primus ejus inventor fuisse dicitur, usque ad sua tempora, videlicet, ut prædictum est, 68. annos, post diem ipsius Edgari, ipse Edwardus, quia iusta erat et honesta, a profundo abyso extraxit eam, et renovavit, et ut suam observandam contradidit.* Hinc porro Edwardus Anglicarum Legum legitimus restitutor dicitur Willelmo Gemet. l. 6. cap. 9.

Denique Willelmus Nothus Normannus Dux subacta Britannia, populis non tam novas leges dixit, quam veteres firmavit, maxime legem Edwardi, cui quædam addidit. Nam cum Noricorum et Danorum Legem, ut est in cap. 86. Legis Edw. cæteris præferre decrevisset, quod ipse præcipue e Normannicis Baronibus e Danis traxissent originem, rogatus a regni incolis, ut suis vivere Legibus liceret, tandem concessit, hoc est, Edwardi Confessoris, quod et traditur in Chronico Lichfeldensi, non abrogatis tamen omnino Merciorum, Saxonum Occiduum, et Danorum Legibus, maxime quoad multas et compositiones, ut ex variis capitibus Legis Edwardi, et his quas ipse edidit, colligitur. Exstant quippe ejusdem Willelmi Leges quas Angli dicit, vetero Franco idiomate descriptæ, quas excipiunt capita aliquot alia Latino exarata. Has primus edidit Seldenus in notis ad Eadmerum, ac deinde Welocus in collectione Legum Anglicarum, addita versione Latina ejusdem Seldeni, quæ cum vernaculi idiomatis vim non omnino exprimeret, tum propter depravatas et male descriptas ac intellectas voces, perperamque observatas interpunctiones, ut hanc recensere, rogatus sum a viro doctissimo Gabriele Gerberone Benedictino, qui Anselmi Cantuariensis opera, atque adeo Eadmerum Seldeniandem, qui ejus gesta fusi

prosequitur, in lucem edebat. Hanc ille, non omisa tamen Seldeniana, eidem operi inseruit. Novas denique Leges descripsit Henricus I. quas idem edidit Welocus, et excepere deinde varia Regum Statuta, quæ in eo volumine, quod *Magna Charta* inscribitur, edita sunt Londini ann. 1618.

LEX ANTIQUA, in Pacto Legis Salicæ tit. 58. quæ ante Salicam conditam ac scriptam apud Salios vel Francos vivebat.

LEX BAJUVARIORUM, de qua sic in ejus Prologo: *Theodericus Rex Francorum, cum esset Catalanis elegit viros sapientes qui in Regno suo Legibus antiquis eruditi erant. Ipso autem dictante rursus conscribere Legem Francorum, et Alamannorum et Bajuvariorum, unicuique genti, quæ in ejus potestate erat, secundum consuetudinem suam. Addidit quæ addenda erant, et improvisa et incomposita rescavit, et quæ erant secundum consuetudinem paganorum, mutavit secundum Legem Christianorum. Et quicquid Theodericus Rex propter vetustissimam paganorum consuetudinem emendare non potuit, post hæc Childobertus Rex inchoavit, sed Chlotarius Rex perfecit. Hæc omnia Dagobertus Rex gloriosissimus per viros illustres, Claudium, Chadum, Indomagum et Agilulfum renovavit, et omnia vetera Legum in melius transulit, et unicuique genti scripta tradidit, quæ usque hodie perseverant. Hoc decretum est apud Regem et Principes ejus, et apud cunctum populum Christianum, qui infra Regnum Merovingorum consistunt. Hisdem Legibus additum postea Decretum Tassilonis Ducis Bajuvariorum, addita etiam Capitula aliquot Caroli M. Vide Ottonem de S. Blasio cap. 50. et Metropolitum Salisburgensem tom. 1. pag. 464.*

LEX BARBARICA. Vide *Barbarus*.

LEX CAROLI. Joan. Hocsemius in Adolpho a Marka Episc. Leodiensi cap. 5: *Erat namque Lex quædam per abusum longis temporibus observata, quæ Lex Caroli dicitur, inter cetera continens, quod si quis hominem interficeret, etiam videlicet Villico et Scabinis, nisi Villicus factum hoc verbaliter poneret in custodia Scabinorum, etiam malefactor caput interfecit sub sua veste portaret, ad iudicium accusatus, nullis probationibus convinci poterat, sed suo se juramento purgans absolutus recedebat impune. Contra quam Legem Episcopi ex alto dominio contra maleficos introducta rationabili consuetudine, inquisitione facta per testes, excessus secundum facti merita puniebant, sed hæc solum contra miseros utebantur: nam quoties potens in terra deliquerat, Carolinæ Legis auxilium implorabat, et sic delicta plurima frequenter impunita manebant. Ubi Lex Caroli, liber forte Capitulum innuitur, vel certe Lex a Carolo M. inducta, sed perperam intellecta, cum nihil ejusmodi statutum usquam reperitur, sacramentaque recepta tantum fuerint in casibus in quibus probationes ac testes deerant. Sed potius videtur esse Jus illud quod Caroli vocat Wichbild Magdeburgense. Vide Jus Caroli.*

LEGES CASTRENSES. Vide *Leges Danorum*.

LEX CATHOLICA, *Lex Christiana*, *Lex sanctissima*, *Lex venerabilis*, passim in Cod. Theod. pro Christiana Religione.

LEX CHRISTIANA, Episcopalis audientia, Curia Christianitatis. Constit. 17. in appendice Cod. Theod.: *Judex pro sua sollicitudine observare debet, ut si*

ad Episcopale iudicium provocetur, silentium accommodetur; et si quis ad Legem Christianam negotium transferre voluerit, et illud iudicium observare, audiatur.

LEGEM COMMUNEM vocat Lex Longobard. lib. 2. tit. 58. [Pippin. 46.] eam quæ a Principe statuebatur, in casibus præsertim ubi in legibus privatis non erant definiti: cujusmodi sunt Capitula Regum et Imperatorum, quibus interdum legibus privatis derogabatur. Edictum Pistense cap. 20: *In illis autem regionibus in quibus secundum Legem Romanam judicantur iudicia, juxta ipsam Legem committentes talia judicentur: quia super illam Legem vel contra ipsam Legem, nec antecessores nostri quodcumque Capitulum statuerunt, nec nos aliquid constituimus. Ita Leges appellari voluit Carolus M. Capitula quæ Legi Salicæ addidit, in Legibus Longob. lib. 8. tit. 31. [Carol. M. 148.]*

LEX COMMUNIS, *Common ley*, apud Anglos dicitur Consuetudo generalis, quæ per universum Regnum æque custoditur: ut *particularis*, quæ in diversis Comitatus, civitatibus, burgis, etc. vim habet. Cowell. lib. 1. Instit. tit. 2. § 7. et Rastallus in Exposit. vocum Leg. Anglic. eadem quæ *Lex terræ*, de qua infra. Anonymo in 1. Rhetoricæ Aristot. pag. 20. κοινὸς νόμος δicitur, ὁ ἄριστος, καὶ πάντων ὁ αὐτὸς ὁμολογούμενος, contra τοῦ νόμου ἑγγράφους τοὺς, καὶ κρυφῶς κατὰ νομοθετῶν καὶ τῆς πολιτικῆς σοφίας.

LEX COMMUNIS ANGLORUM, dicitur ea quam S. Edwardus Confessor edidit. Bromtonus de Edwardo: *Qui Leges Communes Anglorum genti tempore suo ordinavit, quia per ante Leges nimis partiales editæ fuerant. Simon Dunelmensis ann. 1099. et Florentius Wigorniensis ann. 1122. de Henrico I. Rege Angli: Legem etiam Regis Edwardi omnibus in Commune reddidit, cum illis emendationibus, quibus potest suam illam emendavit. Vide in *Laga*.*

LEX DANORUM, Saxonice *Danelaga*, qua scilicet Dani Anglici vivebant, cum Angli lege Anglorum viverent, ex quo in Angliam transierunt ann. 790. eamque obtinuerunt. Lex scilicet Canuti Regis edita a Lambardo et Weloco, quæ *Lex Danorum*, in Leg. Edwardi cap. 10. 19. etc. *Danelaga* cap. 12. etc. *Denelaga*, in Legibus Henrici I. cap. 6. *Denelae*, in Legibus Willelmi Nothi vernaculis cap. 8. appellatur. Brompton. pag. 966: *Tandem Danis in terra (Anglia) dominantibus, tertia Lex emanavit, quæ Denelaga, id est, Lex Danica, sive Danorum Lex dicebatur. Qua Lege olim 15. Schiræ Orientales et Boreales judicabantur, etc.*

Cœlius in Reg. cens. eccl. Rom. apud Murator. tom. 5. Antiq. Ital. med. ævi col. 827: *Hoc est scriptum, quod magister Synitius cameræ domini Papæ clericus, nuntius Apostolicæ sedis in Angliam, ad curiam asportavit Incipit Lex, quæ Angliæ Danelage vocata est, Latine vero Lex Danorum est interpretata, ab invictissimo et glorioso rege Anglorum, Danorum, Noragenorum, Suenonum. Kennutio instituta et diligenter custodita consilio principum suorum, et sapientum. [Canut. Leg. Eccl. cap. 9. Vide *Denarius S. Petri*.]*

Habere præterea Danici Reges (in Dania scilicet) Legem propriam pro aulæ suæ ministris, quam *Castrensem* sive *Militarem*, vel *Legem Curie* vocat Sueno, a Kanuto Magno Rege Suenonis filio, quam ille peculiari libello descrip-

sit, editam a Stephano Stephano: eandem quam sub nomine Juris aulici Norwagici vernacule et Latine edidit Petrus Delmerus: *Quarum formidina*, inquit Sueno cap. 4: *Nullus alterum quibuslibet injuriis lacessere audeat. Eiusdem etiam Legis præcipua capita perstringit Saxo Grammaticus l. 10. Hanc *Witherlogh* appellant Dani, ut auctor est Sueno in fisdem Legib. cap. 1. et 11. quasi *Witarum* seu *Jutharum* Legem, ut conficit Stephanus: qui vero ea vivebant, seu aulici, vel *Ministri*, seu *Milites*, qui etiam et *Thayni*, *Witherlogmanni* appellabantur, quasi homines Legis Aulicæ, ut est apud eundem Suenonem cap. 8. Edidit præterea Arnolfus Hultfeldius ann. 1589. Hafniæ Leges Scaniæ, a Valdemaro I. cogn. Magno conditas circiter ann. 1168. de consensu ordinum provincialium Scaniæ, quas ex Danico in Latinum sermonem, non quidem ad verbum, sed sensum et materias sub certis titulis comprehendens, vertit Andreas Suenonis filius Archiepiscopus Lundensis, cui Historiam suam Danicam dicavit Saxo Grammat.*

LEX DIOECESANA. Charta R. Belvacensis Episcopi ann. 1240: *Abbas et conventus S. Joannis Angeli in Pictavia Prioratum seu domum de Bruriaco, in qua manebant duo Monachi, sitam in diocesi Belvacensi, et sic jure communis, et Lege diocesana, ut dicebat, Episcopo Belvacensi in omnibus spiritualibus subiectam. Ex Tabular. Cluniac. Ch. 27.*

LEX DIVINA, *Canones sacri*. Capitul. Caroli C. tit. 37. ex Epistola Episcoporum: *Provinciarum Rem. et Rotomag. ad Ludovicum Germanicum ann. 858. Sed et Divinis Legibus, quas et vos observaturus cum vestris fratribus nobis denuntiastis, cautum esse dinoscitur, quia sicut nec Archiepiscopi sine Coepiscopis, ita nec Coepiscopi sine Archiepiscoporum consensu vel jussu, nisi quæ ad proprias pertinent parochias, debent præsumere. Leges dividebant in divinas sive ecclesiasticas et humanas sive civiles, ut observat Baluzius ad hunc locum.*

LEX FALCIDIA. Vide *Falcidia*.

LEX FRANCORUM, seu *Francia*, eadem est quæ *Salica*: si quidem Franci Orientales Salli appellati, ut recte observatum a Sigonio lib. 4. de Regno Italiæ. Unde *Francorum Lex Salica* dicitur apud Hincmarum Remensem in Vita S. Remigii. Charta Caroli M. Regis ann. 797. edita a Mabillonio: *Fuerunt namque aliqui in nostra præsentia convicti, et secundum iudicium Francorum dijudicati. Vide Prologum ad legem Bajuvariorum, et Dominicum in Assertore Gallico cap. 5. Descripsit Heroldus primam Capitularium Caroli M. editionem ab Abbate Lobienensi confectam sub titulo *Legis Francicæ per Carolum M. editæ*, libris 4. comprehensam. Vide quæ de hac congressit Stephanus Baluzius. Adde præterea Ottonem de S. Blasio cap. 51. et Historiam nostram Franco Byzantinam lib. 8. num. 9.*

LEX FRISONUM, inter Leges antiquas locum obtinet, de qua consulendus Sibrandus a Sikama in Commentariis in eam Legem editis.

LEX GISELERII. Annal. Placent. ad ann. 1435. apud Murator. tom. 20. Script. Ital. col. 890: *Post vero palatium ipsius (Baptistæ) in ruinam dederunt, et Giselieri ibi Lex dicta est. Ne quis audeat ædificare, sed locus sit immunditatus.*

LEX GOTHIA. Quæ in Gothia, id est, Narbonensi Gallia, vivebat. Charta in-

certi anni tom. 1. Gall. Christ. inter Instr. pag. 8: *Multum declarat auctoritas et Lex Romana, et Gothica, sive Salica, ut quaecumque homo res suas proprias in Dei nomine licentiam habeat domandi vel cedendi.* Videsis infra *Lex Wisigothorum*.

LEX GOTICA, ut et Romana, in causis secularibus apud Aragonios non admittitur. Stat. Jac. I. reg. Aragon. ann. 1261: *Item statuimus... quod Leges Romanae et Goticae Decreta vel Decretales in causis secularibus non recipiantur, admittantur, indicentur vel allegentur.* Vide *Lex Romana*.

LEX GUNDEBADA, seu Burgundionum, a Gundebaldo eorum Rege, qui vixit eo ipso tempore quo Theodericus in Italia, et Chlodoveus in Francia, circa ann. 501. Gregorius Turon. lib. 2. Hist. cap. 88. de Gundebaldo: *Ipsa vero regionem omnem quae nunc Burgundia dicitur, in suo dominio restauravit, Leges mitiores instituit, ne Romanos opprimerent.* Agobardus lib. adversus legem Gundebadi n. 6: *Quis utilitas est ut propter Legem quam dicunt Gundobadam, cujus auctor exitit homo haereticus, et fides Catholicas vehementer inimicus, cujus Legis homines sunt perpauci, non possit super illum testificari aliter etiam bonus Christianus?* Lex Longob. l. 2. t. 55. § 22. [Car. M. 89.]: *Ut infantes qui sine rationabili aetate sunt, non jurare cogantur, sicut Gundebada Leges viventes.* Ubi Capit. Caroli M. l. 1. c. 68. [Car. 81.]: *Et ut parvuli qui sine rationabili aetate sunt, non cogantur jurare, sicut Gundebodini faciunt.* Hincm. de coerced. raptor. cap. 12: *Tamen si Christiani sunt, sciunt se in die iudicii nec Romanos, nec Salicos, nec Gundobada, sed Divinis et Apostolicis Legibus iudicandos.* Exstat haec Lex Gundebada in corpore Legum antiquarum, cum hac inscriptione: *Liber Constitutionum, de praeteritis et praesentibus atque in perpetuo conservandis. editus sub die 4. Kal. April. Lugduni.*

LEX LONGOBARDORUM, primo a Rothari Rege in ordinem digesta est, hoc titulo, apud Heroldum: *Incipiunt Leges Longobardorum quas Rotharis Rex sola memoria et usu retinebat, et composuit, iustitiae Edictum appellari, anno 7. ex quo Longobardi in Italiam venerant.* Id etiam observatum ab Hermanno Contracto ann. 637: *Per haec tempora Rotharius Rex Longobardorum, quamvis Arianus, iustitiae tamen amator, Leges Longobardorum scripsit.* Exhinc Grimoaldus, anno regni sui 6. Liuthprandus anno regni 1. Ratchis et Aistulphus Reges, Legem hanc emendarunt, novaque Statuta addiderunt, quae in Editione Heroldina suis distincta capitibus habentur. Denique Carolus M. Ludovicus Pius, Lotharius, Pipinus, G. ido, Otto, Henricus, Conradus Imperatores pauca quaedam adiecerunt, totusque Codex in tres libros dispersus est, tametsi de tempore non constat. In hac autem recentiori Lege complura habentur ex Capitularibus Caroli M. desumpta Capitula, quae indicavit in nupera ac accurata Capitularium Editione Stephanus Baluzius.

LEX MARINALIS, Eadem quae Oleroniana. [Car. Minime.] Charta Ric. reg. Angl. ex Cod. reg. 8387. 4. fol. 66. v. : *Concesserunt... terras et hereditates, quae fuerunt Gailardi de Goot domini de Roaillac... apud Pessac marinali Lege et alibi in Burdelois.*

LEX MARINCI, Consuetudines, quae circa locos palustres in comitatu Essex

obtinebant. *Recognitores qui Legem sciunt Marisci,* in Abbrev. Placit. pag. 88. ann. 8. Joh. reg. rot. 9. et pag. 74. ann. inc. ejusd. rot. 6.

LEX MARTIANA, Galfridus Monemuthensis de Orig. Britannor. lib. 1. cap. 20: *Post illum Guistabellus diadema regni suscepit. Erat ei nobilis mulier Martia nomine, omnibus actibus erudita: Haec inter multa et inaudita, quae proprio ingenio invenerat, invenit Legem quam Britones Martianam vocaverunt. Hanc etiam Rex Aluredus inter ceteras transtulit, quam Saxonica lingua Marchelaga vocavit. Eadem*

LEX MERCIORUM, et *Merchenelaga* dicta: *Merchenelae,* in Legibus vernaculis Willelmi Nothi cap. 1. §. 4. Jo. Bromptonus pag. 956: *Marcia Regina Britannum, uxor Guillelmi, a qua provincia Merciorum putatur denominata. Legem edidit discretione et iustitia planam, quae Lex Mercia vocatur. Haec duas leges (Mercliam et Molmuciam) Gildas Historicus de Britannico transtulit in Latinum, et sic vulgariter *Merchenelaga,* i. *Lex Merciana, sive Lex Merciorum,* postea dicebatur, quae lege olim octo Schirra, i. provinciae iudicantur, etc.*

LEX MOLMUTINA, a Molmutio primum in Anglia edita. Willelmus Westmonast. aetate 5. cap. 2: *Succedente tandem tempore suscitavit probitas juvenem quendam, filium scilicet Clichonis Regis Cornubiae, qui Dunwallo Molmutius vocabatur... hic Leges Molmutinas statuit, quae usque hodie inter Anglos celebrantur.* Brompton.: *Primo Leges in Britannia edidit Dunwallo Molmutius, cujus Leges Molmutinae dicebantur, usque ad tempora regis Regis Edwardi (Confessoris) satis celebres.* Gervasius Tilleberiensis de Dunwallo Rege Angliae: *Hic primum sibi fecit diadema ex auro. Hic fecit Leges Molmutinas, quae adhuc servantur in Anglia Galfrido Monemuthensis lib. 1. cap. 16: Hic Leges, quae Molmutinas dicebantur, inter Britones statuit, quae usque ad hoc tempus inter Anglos celebrantur. Statuit siquidem inter cetera, quae multo tempore post beatus Gildas scripsit, ut templa deorum, et civitates talem dignitatem haberent, ut quicumque fugitivus sive reus ad ea confugerit, veniam coram inimico suo haberet. Statuit etiam ut viae quae ad praedicta templa et civitates ducebant, necnon et aratra colonorum, eadem Lege confirmarentur. Idem cap. 18: Si quis autem scire voluerit omnia quae de eis statuerit, legat Molmutinas Leges, quae Gildas Historicographus de Britannico in Latinum, Rex vero Aluredus in Anglicum sermonem transtulit.*

LEX MERCATORIA. Vide *Mercatam*, *Nundinae*.

LEX MUNDANA, TERRENA, in Excerpt. Egberti cap. 180. Civilis, quae *Extrinseca* dicitur in Concilio Chalcedon. can. 18. in Capitulari Aquisgran. ann. 787. cap. 28. cui opponitur *Christiana, Ecclesiastica.* Praefatio ad Concilium Moguntiacum ann. 813: *In tertia denique turba sederunt Comites et iudices in Mundanis Legibus decertantes, vulgi iustitias perquirentes, omniumque adventum causas diligenter examinantes, etc.* [Capitul. ann. 802. cap. 5. apud Pertz. Leg. tom. 2. pag. 16: *De legibus Mundanis ut unusquisque sciat, quae lege vivat vel iudicet.*] Epitaphium Romualdi filii Archiepiscopi Principis Beneventani apud Camillum Peregrinum:

Gravati pollens, Mundana Lege togatus,
Divina instructus nec minus ille fuit.

Occurrit passim, in Concilio Toletano VII. cap. 1. Hispanensi cap. 1. 8. Parisiensi ann. 829. lib. 2. cap. 7. in lib. 1. Capitular. cap. 101. in Capit. Caroli Calvi tit. 48. part. 2. cap. 2. in Synodo Ticinensi ann. 850. cap. 22. in Tricasinio tit. 7. in Fragmentis Capitular. editis a Baluzio cap. 10. apud Auxilium de Ordinationibus Formosi Papae lib. 1. cap. 80. Scriptorem Vitae Aldrici Episcopi Cenoman. pag. 119. Hincmar. de Coerc. raptor. cap. 12. in Visione Wettini Monachi Augiensis n. 9. in Annal. Franc. Berlin. ann. 882. in Form. 16. Baluziana, apud Ivonem Carnot. Epist. 260. Fulbertum Epist. 41. etc. [Vide Savin. Histor. Jur. Rom. med. temp. tom. 1. § 38.]

LEX MUNDANALIS, Eadem notione. Charta ann. 1000. Marca Hispan. col. 957: *Sicut Legibus decretum est mundanalibus et Ecclesiasticis Canones docent.*

LEGES OLERONIANAE, seu *Leges maris*, quarum Ricardus I. Angliae Regem auctorem asserit Seldenus in Dissert. ad Fletam pag. 582. et 589. et lib. 2. de Maris dominio cap. 24. quae quidem sententia, a Dionysio Morisoto lib. 2. et Cleyraco, a quo Leges editae sunt Rothomagi, deinde Burdigalae ann. 1647. refertur, asserentibus ab Eleonora Aquitaniae Ducissa post reditum ex Syria conditas, hisque *Rotuli Oleronis* inditiam appellationem, quas postmodum idem Ricardus I. Eleonora filius auxit. Nec scio an eas additiones diversae fuerint ab Ricardi Charta continente *Statuta illorum qui per mare ituri erunt*, quam descripsere Hovedenus pag. 666. Mathaeus Paris pag. 111. et alii. Leguntur etiam eadem Leges in Anglicum sermonem versae: nos Gallicas manus scriptas habemus. [Vide *Pardessus* Collect. Leg. Marit. tom. 1. pag. 288.]

LEGES PAPATICAE, Canonicae. Chart. ann. 962. apud Pertz. Leg. tom. 2. Append. pag. 162: *Confessus vero Papaticis Legibus et iam abjecta ecclesiae Romanae.*

LEGES PARTITARUM, De his ita Academicus Madritenses in Diction. Hispan. v. *Partidas*. *Por excelencia se llaman las Leyes de Castilla, que mando recoger el santo rey D. Fernando a los mas sabios juriconsultos de su tiempo, cuya obra se concluyo y perficciono en tiempo de su hijo el rey D. Alonso el xj.*

LEX RIPUARIORUM, quando constituta, dictum supra, ubi de Lege Bajwariorum. Laudatu. autem tit. 70. § 4. *Legis Ripuariae in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 9. Vide Ripuarium.*

LEX ROMANA, Cathwipho in Epistola ad Carolum M. Imp. dicitur *totius mundi prima*. Hoc nomine postea donatum Codicis Theodosiani Breviarium, quod Theodosius 20. Alarici anno collectum, biennio post per Antianum Aduris editum fuit, ut patet ex subscriptione Comnitorli Alarici ad Thimotheum huic Collectioni praefixi. Qui quidem Codex interdum in MSS. *Auctoritas Alarici Regis*, interdum, *Liber legum*, sed crebrius *Lex Romana* appellatur, ut in Codice Bibliothecae Regiae 1197: *Incipit Lex Romana.* In hoc corpore continentur libri *Legum Romanarum* libri 13. *Novellarum* libri 5. etc. [In Bibliotheca Ottoboniana, teste Brenemannno lib. 1. Hist. Pandect. alter exstat Codex MS. membranaceus, *Lex Romana* palam inscriptus, qui Theodosianum Codicem, hoc est potissimum Legis Romanae partem cum Novellis Theodosii, Valentianiani et Majoriani complectitur, addita Juris epitome, quae circa annum 1000. exaratus videtur: tum addit idem Brenemannus unum alterumque

simile volumen a se visum fuisse in aedectis Christianis. Suecorum quondam Principis, Bibliotheca, quam partem facit Vaticanam haud ignobilem. Quod ideo monendum fuit, inquit, ne Legis Romanæ mentio ad Pandectas et Justinianum systema imprudenter extendatur, ut a quibusdam factum.] [99] Vide Savin. l. 1. § 37. Hac porro lege utebantur præsertim Galli Romani, id est, qui a veteribus Gallie incolis, qui Romanis, antequam Burgundionibus ac Francis parerent, ortum ducebant. Constitutio Chlotarii Regis cap. 4. *Inter Romanos negotia causarum Romanis Legibus præcipimus terminari.* Hac præterea Lege vivebant provinciæ Gallie quæ Gothis paruerant. *Regiones in quibus iudicia terminantur secundum Legem Romanam,* in Edicto Pistensi cap. 13. 16. 20. *Regiones quæ Legem Romanam sequuntur,* cap. 31. *Illi qui secundum Legem Romanam vivunt,* in eodem Edicto cap. 29. 34. Vide Legem Wisigoth. lib. 2. tit. 1. § 9.

Sed et Legem Romanam in causis Ecclesiasticis observatam potissimum docent Concilium Aurelianense ann. 511. can. 1. Concil. Turonense ann. 567. can. 20. 21. Lex Ripuar. tit. 58. § 1. Gesta Dagoberti Regis Franc. cap. 35. Vita S. Præjecti ex Cod. Atrebat. tom. 1. Hist. Franc. pag. 678. Annales Francor. Bertiniani ann. 868. Lex Longob. l. 3. t. 1. § 37. [99] Lud. Pii 55. Capitul. Caroli M. l. 7. c. 87. Add. 4. c. 29. [99] 45. Adrevaldus l. 1. de Mirac. S. Bened. c. 25. Atto Vercellensis Episc. Epist. 3. ex his quas edidit Lucas Acherius: Ivo Carnotensis Epist. 280. Cap. *Super specula*, Extra de Privileg. etc. Adde Joan. Sarisberiensem lib. 8. Policrat. cap. 22. extremo. Vide Innocentium Cironum ad 5. Compilat. Decretor. lib. 5. tit. 12. cap. 3. et Steph. Baluzium in Notis ad Capitul. Reg. pag. 995. [99] Savin. l. 1. § 40.]

[99] LEX SECULARIS, eadem quæ *Mundana*, cui opponitur *Ecclesiastica*, in Concilio apud S. Mariam Orreæ in territorio Bigorritano, de quo Mabillonius tom. 5. Annal. Benedicti. pag. 71.

LEX SALICA, duplex fuit: prior quæ ante susceptum Christianismum obtinuit, quamque eam esse putant, quæ ex Fuldensi Codice ab Heroldo edita est sub titulo *Pacti Legis Salicæ*, et quam postmodum Godefridus Wendelinus erudito commentario illustravit. Qui ejus auctores fuerint, docet Præfatio Legi ipsi præfixa. *Franci uti coperunt legibus, et Legem Salicam dictaverunt per quatuor gentis suæ proceres, electos de pluribus, his appellatos nominibus, Wisogast, Bosogast, Salogast, Widogast, in villis Germaniæ Salechaim, Bodochaim, Winge-haim. Hi quatuor proceres per tres malos convenientes, causarum origine sollicite tractantes, de singulis discutiendo, sicut Lex Salica jubet, iudicare decreverunt.* Adde Gesta Regum Francorum, Chronicon Moissiacense, Adonem Viennensem, Sigbertum, Ivonem Carnotensem et Ottonem Frisingensem lib. 4. Chron. cap. 32.

Altera Legis Salicæ editio illa est, recentior, et a Regibus Francis Christianis emendata et correctæ, quam publicarunt Tilius, Pithæus, et Lindenbrogius, quibus indidem addita Capitula Caroli M. et Ludov. Pii. Multa de utraque Lege congesserunt Godefridus Wendelinus ad Legem Salicam, et Dominicus in Assertore Gallico cap. 5.

Mansit etiam in Anglia Salicæ Legis memoria, secundum quam delicta quædam eluebantur, ut est in Legibus Hen-

rici I. Regis Angli. cap. 87. et 89. ubi inter alia caput 45. Legis Salicæ, indicatur.

SALICI HOMINES, Qui Lege Salica vivunt. Lex Salica tit. 48. § 1: *Si quis ingenuus Francum, aut hominem barbarum occiderit, qui Lege Salica vivit, etc. Salicus Francus,* in Capit. ad eandem Legem, in Decreto Child. § 14. et lib. 4. Capit. cap. 75. *Salica persona,* in Notitia Tabul. Casaur. ann. 8. Ludov. Imp. Lotharii filii.

SALICÆ LEGIS JUDICES, apud Adrevaldum Floriacensem lib. 1. Miracul. S. Benedicti cap. 25.

SALICA TERRA. Pactus Leg. Salicæ tit. 62. § 6: *De terra vero Salica in mulierem nulla portio hereditatis transit, sed hoc virilis sexus acquirit: hoc est, filii in ipsa hereditate succedunt. Sed ubi inter nepotes aut pronepotes, post longum tempus, de alode terre contentio suscitatur, non per stirpes, sed per capita dividantur.* Ubi Lex Salica tit. 62. § 6: *De terra vero Salica nulla portio hereditatis mulieri veniat, sed ad virilem sexum tota hereditas pervenit.* Charta Alamanni Goldasti 28: *Hoc est, in Mechingen cum Salica terra, et hodie quæ Canonici pertinebant: et in Henninofum cum Salica terra, et hodie: et in Goldahun cum Salica terra, simul cum illa hodie quæ illi adiacet, etc.* Et Charta 64: *Et in Witoumova marcha, tam marchis, quam edificiis, excepta domo Salica, curtilibus, terris, pratis, etc. infra: Et ille a nobis accipiat in beneficium, quod habemus in Maingas, excepta Salica terra, nisi 4 jugera ex ipsa.* Joachimus Vadianus in Epist. ad Henricum Bullingerum, ait terras Salicas dici, quæ ab omni servitute vacabant, quæque a Germanis *Frygelenhug* vocantur, easque solos masculos spectasse, nulla pro parte ad mulieres attinente, ut est in Lege Salica. Addit Wendelinus Salicam terram fundum esse vel prædium quod Salicus homo possidet, qui ut nobilis est ac liber, ita et bona sua possidet libera alode, *en franc alou.* Sed rectius, opinor, uterque dixisset, primitus ea conditione datas Salis vel Salicis hominibus, terras ejusmodi, ut qui eas possiderent, militare officium vel servitium exhiberent, cujus cum mulieres haud capaces essent, ab earum successione eæ submotæ sunt. Lege ipsa Salica, ut et in Lege Ripuarica tit. de Alode. Proinde terra Salica intelligi debet apud Marculfum lib. 2. form. 12. cum ait, *diuturnam, sed impiam consuetudinem* apud Francos teneri, *qua de terra paterna sorores cum fratribus portionem non habent.* Vide Dissert. 17. ad Joinvill. [99] Grimm. Antiq. Jur. Germ. pag. 483. Pardessus, in Commentariis Legis Salicæ nuper editis pag. 704. infra *Terra Salica in Terra.*

[99] Salicam terram feliciter interpretatur Eccardus ad titulum laudatum Pactus Legis Salicæ. Terram scilicet quæ ad *Salam*, hoc est, ut exponit ipse, ad domum *curtis* præcipuam pertinet: eum enim in *curte* plures essent domus, præcipua dicebatur *Sala*, seu *Domus Salica*, ut habetur in Charta Goldasti 64. et terra ad eam pertinens domum vocabatur *Salica*, deducta voce a Germanico *Sala*, non a Francis Salis, ut vulgo creditur. In Glossis MSS. Florantinis *Terra salica* redditur *Selitant*, qua posteriori voce, ut docet idem Eccardus, intelligi debet terra spectans domum *curtis* præcipuam, quam etiam adnotat nulli censui obnoxiam fuisse, quod *alodu* pars esset. Catalogus MS. reddituum Abbatie Fuldensis: *In Innesheim terra Salicæ*

agri CXXIII. mansi censuales XXVII. vineas manuales XII. alim IV... in Medebach mansi censuales VI. et dimidia censuales VIII. terra Salica LVII. agrorum; in Chal-tebach terra Salica in uno campo LXXX. agri, in alio XC. in tertio XI. mansi censuales XVII. vinearum agri X. Donatio Caroli M. facta Ecclesie Tigurina: *In Honica duos mansos et dimidium, præter Salicam terram, de nostra propria manu in eam manum, ut justum est, percepit.* Traditio MS. S. Henrici ad Monasterium Fuldense: *Cum omni utilitate, quæ pertinet ad eum locum, mancipiis, hulis, terra Salica, pratis, pascuis, molendinis, etc.* Alia Traditio Fuld. MS.: *Dedit illi beneficium, quod prædicta tenuit Acola, accipiens unam curtem Mulinhusen vocatam, ejus scilicet terram Salicam, cum XXXIII. hulis.* Vide Decimas.

LEX SAXONUM, quæ in Collectione legum antiquarum descripta legitur, videtur ea esse qua utebantur ante Carolum M. qui his subditis patrio jure nulli ultro concessit. Poëta Saxonicus lib. 4. de Carolo M. ann. 808.:

Tum sub iudicibus, quos Rex imponeret ipsis,
Legisque suis, permisit Legibus uti
Saxones patriis, et libertatis honore.

Vide Lindenbrogium in Prolegomenis ad Leges antiquas. Alia, ut fallor, Lex Saxonica intelligitur in Diplomate Ottonis M. Imp. ann. 952. et Ottonis III. ann. 997. apud Hermannum Stangefolium lib. 2. Annal. Circuli Westphal. pag. 185.

LEX LEGES TAURI, Altera legum Hispanicarum collectio, quam commentarius illustravit Comesius. Vide infra *Majovatus* l.

LEX WESTSAXONUM, in Anglia, *West-saxenelaga* dicta, ab Ina et Alredo Regibus subinde edita: *Qua Lege antiquis temporibus 9. australes Schire, i. provinciæ, quatenus flumen Thamesis eas a reliqua parte Angliæ secuerit, iudicabantur.* etc. Brompton. pag. 966. a quo Latine eæ editæ, ut Saxonice a Lambardo et Wenloco. Vide Leges vernaculas Willelmi Nothi cap. 8. 4. 8. 25. et Leges Henrici I. cap. 6. 9.

LEX WISIGOTHORUM, ab Eurico Rege composita æra 504. ut testatur Isidorus Hispalensis in Chronico, cum antea tantum moribus et consuetudine tenerentur. Hanc correxit Leuvigildus, plurimasque adjecit Leges, plerasque superfluas auferens, ut idem scribit æra 608. Postmodum Chindaswindus et Receswindus plenissimum robur huic Codici dederunt, abolitis aliis omnibus aliarum gentium Legibus, ut est in Lege Wisigothorum lib. 2. tit. 1. § 1. 5. 7. 8. Novissima denique omnium recensio a Fl. Egica facta fuisse videtur, quam etiam in Concilio Toletano XVI. a Patribus confirmari postulavit. Hinc usus ejus in Hispania et Gothia, id est, Narbonensi Gallia, frequens, et quidem tantæ auctoritatis, ut ex illa in Capitulare Caroli Mag. quædam inserta legantur lib. 6. cap. 269. lib. 7. add. 4. cap. 1. Liber Legis Gothicæ vocatur a Joanne PP. VIII. apud Ivon. part. 3. cap. 98. Hæc fere ex Lindenbrogio, Catello lib. 3. Rerum Occitan. pag. 474. Marca lib. 1. Hist. Beneharn. cap. 15. n. 1. et aliis. Adde Chronic. Regum Gothorum n. 1. 9. 19. in tom. 1. Hist. Francor. pag. 818. 819.

LEX. Monetæ in metallo probitas a lege requisita ac definita: Italis *Legas*, nostris *Loy*, *Aloy*. Chron. Alexandrin. ann. 22. Heraclii: *Τὸ τὸ ἐπὶ γένον ἀπὸ νόμου νόμισμα ἐξάγραμνον ἀργυροῦν.*

Concilium Remense ann. 818. can. 41 : *Ne solidi qui in Lege habentur, per 40. denarios discurrant.* Charta ann. 1212. in Hist. Episcoporum Cadurcensium n. 87 : *Monetam istam non mutabimus, nec minusmus de pondere et Lege omnibus diebus vite nostrae.* Alia ann. 1219. ibid. : *Et sex denarii debent esse ejusdem Legis et ponderis, cujus unus denarius.* Alia ann. 1265. n. 180 : *Cum nos facissemus operari monetam in Lege trium denariorum argenti, et in pondere 20. solidorum et 4. denariorum pro qualibet marca, etc.* Adde n. 105 et Perardum in Burgundicis pag. 276. Charta Petri Regis Aragon. ann. 1285 : *Unusquisque denarius cadatur et fiat ad Legem undecim denariorum et oboli, etc.* Charta Jacobi Regis Aragon. ann. 1312 : *Noverint universi... quod pater noster tradidit nobis mutuo 60. millia Turonens. argenti S. Ludovici sanctae memorie Regis Francie, optimae Legis, que sibi confessi sumus debere.* [Vide Liga 8.]

LEX, pro Judicio. *Legem audire, intelligere.* in Pacto Legis Salicæ tit. 88. § 7. tit. 48. § 1. *In jus venire. Entre Legibus.* ibidem tit. 76. pro *Juri stare.* [Charta incerti anni apud Lobtneil. tom. 2. Hist. Britan. col. 69. *Deinde per tempus voluit Custodem istam elocutionem disfacere, et venerunt simul in Lege ante Jarnithin et filios suos.*] *Jour de loi*, dies juridicus quo iudex pro tribunali sedet, in Consuetud. Hannoniens. cap. 50. *Jugement de loi*, ibid. cap. 17. et in Montensi cap. 12. 13.

LEX, Jus civile. *Studium generale quinq. Facultatibus, Theologia videlicet, Lege, Decretis, Medicina et Artibus compositionum.* in Confirmatione Academicæ Cadomensis a Carolo VII. Franc. Rege ann. 1462. apud Acherium tom. 6. Spicil. pag. 500.

LEX, Sententia Judicis. *Pactus Legis Salicæ tit. 59. Si quis alterum per Legem vicerit. Tit. 63. Dicitis nobis per Legem Salicam, id est, pronuntiate sententiam secundum Legem Salicam.* [Leges Rachis cap. 7. apud Murator. tom. 1. part. 2. pag. 88. *Habeat licentiam causam agere et usque ad Legem perducere.*]

LEX, Aequum, jus, Gall. *Equite, justice.* Leg. Lusit. sub Alph. reg. tom. 1. Probat. hist. geneal. domus reg. Portugal. pag. 11 : *Si maritus non vult quod cremetur mulier de malfairo, non cremetur vir, qui fecit malfairo; sed vadat liber quia non est Lex vivere illam, et matare illum.*

LEX, Officium municipale, corpus civitatis. Reg. 2. sign. R. domus publ. Duac. ad 8. Jun. ann. 1459. fol. 26. v. : *Item fu alé audevant d'ells (M. de Charolois) par les officiers de M. le Duc, la Loy et gens notables, etc.* Lit. ann. 1447. pro civit. S. Audom. : *Est ordonné que dez-cy-en-avant chacun an, pour faire cesser lesdits abus, laditte Loy de S. Omer se fera et renouvellera en la maniere qui s'ensuit... Item que avant que l'on procede à faire laditte election desdits mayeur, echevins et jurés, etc.*

LEX, Legitima pars hereditatis legibus constituta. Leges Grimoaldi [cap. 5.] Regis Longobard. apud Murator. tom. 1. part. 2. pag. 50. col. 1 : *Similiter etsi filie legitime una aut plures, aut filii naturales unus aut plures fuerint, habeant Legem suam, sicut in hoc Edicto legitur : quia inhumanum et impium videtur nobis esse, ut pro tali causa exheredentur filii ab hereditate patris sui... etsi legitimi non fuerint, et naturales inventi fuerint, habeant Legem suam, id est tertiam partem.*

LEGES, Exactiones, tributa. Gregor. Turon. lib. 9. cap. 80 : *Ille cum juramento promisit, ut Leges consuetudinesque novas populo non infligeret, etc.* *Leges tortæ*, prave exactiones, male tollæ, in Charta Fulcon. Abb. Corbeiensis ann. 1055. in Tabul. ejusdem Monast. Vide Tortitudo 2.

LEX AUGUSTI, Eadem notione, qua supra Bannum Augusti, Jus scilicet bannum quo messibus cavetur promulgandi, vel eo tempore vinum particulatim dividendi. Charta ann. circ. 1244. in magn. Chartul. nigro Corb. fol. 97. v. : *Et recommant et les Loix d'Aoust sont à l'église, dont mesires Jehans fait tort à l'église.*

LEX CHRISTIANA, Quicquid ex jure curionibus a parochianis exsolvendum est. Concamb. Ebersperg. apud Oefellum tom. 2. Script. rer. Bricar. pag. 45. col. 1 : *Quatenus ab illius (ecclesie) Sacerdote omnem Christianam Legem percipiant. Infra : Ut quicquid habitantes hæc loca debent exolvere Lege Christiana, in S. Sebastiani persolvant ecclesie.* Alia notione occurrit supra pag. 84.

LEX CONDITIONALIS, Servitus, conditio servilis. Charta manumis. ex Chartul. S. Alb. Andegav. in Bibl. reg. : *Quendam mei juris collibertum, nomine Roberti m. Frogerii filium... ab omni jugo servitutis absolvo, et liberum sum facio a Lege conditionali ab hoc die in avum, cum filius et filiabus deinceps ex illo generandis, ac si ab ingenuis parentibus fuisset progenitus... Si vero ullus ex meis hæredibus... hanc libertatis chartulam supranominati Roberti de servili conditione liberationem... infringere temptaverit. Vide supra Conditionati.*

LEX DECENNA, Decalogus. B. de Amorbis in Speculo sacerdot. MS. cap. 39 :

Serva precepta Moysi data lege decenna.

LEX EXCOMMUNICATIONIS, Jus excommunicandi vel puniendi per excommunicationem. Charta Anselmi Episcopi Belvacensis anno 1099 : *Damus in super potestatem et licentiam Ecclesie S. Petri, ut Canonice excommunicent, et absolvant de suis propriis forisfacturis, et Legem excommunicationis habeant : sic tamen ut de casibus et de servitutibus Episcopi, si Ecclesie injuriam fecerint, ad Episcopum proclamant, etc.*

LEX INOPERATIONIS, Qua certis diebus omnia placita cessant. Vide Inoperatio.

LEX INVESTITURÆ, Pactum in investitura feudali conventum. Vide Feudistas.

LEX JURATA, i. e. communitatis. Vide in Chora et Haltas. Glossar. German. col. 1119. voce Korse.

LEX MONITORIA, vim vocis explicat Laur. Bonincont. in suis Annal. ad ann. 1379. apud Murator. tom. 21. Script. Ital. col. 86 : *Erat Lex monitoria, qua qui admoniti erant, ad magistratus gerendos quam inhabiles habebantur.*

LEX MURDRATORUM, Vide Murdrum in Morth et Englescheria.

LEX MUTA, Præscriptio Hieratium juris Pontificis pag. 60 : *Sicut et tutor feudum sui pupilli nullis Legibus pendente tutela, verum etiam Mutis, que Præscriptiones vocantur, sibi arrogare nequit, etc.* [Vide Muta.]

LEX MUTATA, Gall. *Loy mudé*, Lex vetus emendata et illustrata. Pactum inter clerum et cives Leod. ann. 1287.

tom. 2. Hist. Leod. pag. 401 : *Li maire l'évesque et le sergent... doent aller sur le weriscaps à plus près del enchaître, là où cil sera demourant, qui la paine aura forfait ; et li doent commander qu'il le paine dedans le terme, qui est et sera contenu en la Loy mudé... Laquelle lroy mudé notredit réedrand pere et sire à nostre requeste nous a otrid et donné à durer cinqus cens ans, etc.* *Ly Loy mudé*, *ly nouvelle loy*, in Charta ann. 1424. ibid. pag. 445.

LEX PENITENTIUM, Bernardo Constantiensi Presbytero lib. de Reconciliatione lapsorum pag. 285. Liber eccles. asticus, in quo continentur quæ spectant penitentiam peccatoribus imponendam et penitentes reconciliandos.

LEX PUBLICA, Instructio Legator. Papæ ann. 1220. apud Pertz. Leg. tom. 2. pag. 242 : *Studeatis ut capitularia, que vobis mittimus presentibus interclusa, sub competentibus verbis servata sententia, sub nomine regio in Leges Publicas redigantur, nobisque mittantur regis bullæ roborata munimine. Romanis Leges Publicæ sunt quibus per pactioes derogare privatis non licet. Gall. *Loix d'ordre public* ; hic vero eadem esse videtur que *Lex Mundana*. Henric. Imper. ann. 1022. apud Pertz. ibid. pag. 583. Papæ respondet : *Omnia que... instituit et reformavit paternitas tua... in scripta publica jura semper recipienda et Humanis Legibus solenniter inscribenda... corroboramus.**

LEX SATURA, Que de pluribus simul loquitur rebus, dicta sic a copia rerum et quasi a saturitate, in veteri Vocabulario juris utriusque.

LEX STATUTARIA, Statuto communi magistratum firmata et promulgata. Annal. Piacent. ad ann. 1467. apud Murator. tom. 20. Script. Ital. col. 921 : *Dum una conventum esset... pro templo Divæ Virginis restaurando, quod jurajurando annis quasi ducentis, Lex statutaria et municipalis ita ostendit, et civitas promiserat instaurare. Vide Statutarii.*

LEX TRICENARIA, Præscriptio 90. annorum, in veteri Charta sub Carolo M. Locum habes in Perportare. Vide Jacob. Gothofredum ad leg. 7. Cod. Th. de Act. certo tempore finiendis. [Vide Tricennalia, apud Baluz. lib. 7. Capitulum. cap. 248.]

LEX VILLANA, Qua reguntur villani, rustici, manentes, mansionarii : alia enim est virorum nobilium lex. Consilium Petri de Fontaines, cap. 8. § 6 : *Si catel et ses convenances sont justichables par Loi Villaine, et s'il n'est mie Gentilhoms de lignage, etc.* Et infra : *Et se il est autrui frans hom, et il est coukane et levans en ton vilenage, kil tiert de toy, lor convenroit il ke tu le menasses par la Loi Villains.*

LEX VINAGII, Præstatio certæ vini mensuræ pro vineis, ex jure domino fundi solvenda. Charta ann. 1258. tom. 4. Ordin. reg. Franc. pag. 682 : *Quod si die illa non reddiderint, proxima die sequenti et censum et consuetam vinagii Legem persolvant ; ac si nec censum nec Legem reddere voluerint, etc.* Vide Vinagium 2.

LEX ULTRATA, vulgo *Loi outrée*, Judicium, quo jus seu lex impugnatur. Arest. scacar. Norman. ex Cod. reg. 4851 : *Puar non potest petere recordationem assisæ, nisi de Lege ultrata, puta de duello, vel stabilita, vel recordatione.*

LEGEM AMITTERE dicitur Infamis,

perjurus, exlex : quia, inquit Bracton. lib. 3. Tr. 1. cap. 19. § 2. non est ulterius dignus lege. Legi beneficium et terram amittere, in Regiam Majest. lib. 1. cap. 14. § 5.

LEDEM APOSTATARE. Contra legem agere, legi contraire. Leges Henrici I. Regis Angliæ cap. 12. Qui legem apostatabit, verum sum sit reus prima vice : si secundo fecerit, reddat bis veram suam, qui tertio præsumat, perdat quicquid habet.

LEDEM FACERE. Illud agere quod lex postulat, jurare nimirum summam petitam et unamquamque ejus partem esse indebitam, et alios secum adducere, qui vere juratum esse sacramento de credulitate sua suscepto affirmant. Cowel. lib. 3. Insit. tit. 30. § ult.

LEDEM FACERE. Quod justum est et secundum legem judicare. Charta ann. 1012. pro monast. Florin. : Si super aliquo de familia vel bonum ecclesiæ temeribus clamaverit (advocatus) quindecim diebus, et postea octo ab abbate justitiam expectabit ; post hæc si abbas ei Legem non fecerit, per se justitiam accipiet. Libert. Peron. ann. 1207. tom. 5. Ordinatio. reg. Franc. pag. 160. art. 7. : Si aliquis majori incidens propter Legem ville faciendam, dedecus fecerit, decem libras dabit communis. Libert. ann. 1370. pro commun. Tornac. ibid. pag. 375. art. 7. : Les trante eswardeurs... seront avant toute euvre serement solennel... que il feront la Loy de la ville aussi bien au poivre comme au riche. Hinc Prendre la Loy de la ville, Legibus municipalibus se subjicere, ibid. pag. 377. art. 23.

LEDEM HABERE. Ex jure suo aliquid agere. Lit. remiss. ann. 1389. in Reg. 138. Ciffartoph. reg. ch. 98. Errant estant sergent du guet à cheval de nuit... avoit Loy d'aler par nuit sous ombre de son office, etc.

LEDEM WADIARE. Spondere se ad diem judicialiter assignatum in Curiam venturum, et legem facturum, apud Cowellum lib. 3. Institut. tit. 30. § ultimo.

LEDEM WADIARE. Contravadiare, Facere. Legi vadiatio dicitur modus tollendæ obligationis, verbi gratia si quis super simplici contractu pecunias ab alio vendidit, potest ille vadiare legem contra eum, id est, potest spondere se ad diem sibi judicialiter assignatum in Curiam venturum, et legem facturum. Est autem legem facere in hoc casu, agere quod lex postulat, seu juramento firmare rem petitam esse indebitam, et alios adducere qui hunc vere jurasse sacramento suo asserant. Ita Cowellus lib. 3. tit. 30. § 6. lib. 4. tit. 13. § 4. Ske-neus ad Regiam Majestatem lib. 3. cap. 1. v. 24. et Rastallus verbo Lex Leges Henrici I. cap. 46. : Et si Lex domino vadietur, differat cætera placita, donec lex deducatur per burgi legem, nisi de furto vel capitalibus, etc. Cap. 53. : Legem vel rectum domino suo vadiaverit. Bracton, lib. 5. tract. 5. cap. 13. § 3. Et quo casu vadiet Legem quilibet, se 12. manu, qua vadiata et plegis inventis de Lene faciendâ, dabitur eis dies ad Legem iustendam, etc. § 4. Formantur autem verba legis secundum formam recordi, sicut in omnibus aliis Legibus faciendis observatur, etc. Adde lib. 3. tit. 2. cap. 37. § 4. 9. 10. Vet. Consuetud. Normannicæ cap. 85. : Se cil qui est querelle, en chiel de la Loy qui a jagne, il doit amender le mesfait a celui qui il le fist, et à la Court. Vide Banuum reuadare.

LEGIBUS HEREDITARI. Legitimam et

quam ex legibus debetur, hæreditatem adire, in vet. Notitia ann. 2. Ludov. Imp. apud Perardum pag. 35. Acta Episcoporum Cenomanensium pag. 178. Possessionibus suis, quas dudum aliis Ecclesiis et propinquis minime tradiderat, per instrumenta cartarum multis subscriscentibus Episcopis, et nobilibus Viris, Legibus contraxerat sancte Cenomanicæ matri Ecclesiæ, etc. Charta Theoderici Regis, ibid. pag. 194. A memorato Aghilberto et a suis ministris sunt Legibus evindicata.

LEGIBUS INVENIRE. Per vel secundum Leges. Lex Longob. lib. 2. tit. 55. § 21. [99 Carol. M. 38.] : Cum 6. electis aut sibi 12. esse debeant, quales potuerint Legibus invenire, et sic juret, etc. Ita in leg. 1. Cod. Th. de Religione (16, 11.) : Quæ ad ordinarios cognitores, vel ad usum publici juris pertinent, Legibus oportet audiri, id est, secundum leges.

LEDEM ALICUI JUDICARE. Secundum legem scriptam jus ei dicere, in Capitular. Caroli Mag. lib. 5. cap. 14. [99 16. Vide Capitul. Pippin. ann. incerti cap. 7. Pertz. pag. 31. Adde Leg. Rachiæ cap. 6.]

LEDEM DOMINI. Qui aliis Doctores Legis dicuntur, Otto de S. Blasio cap. 14. Quod a Principibus et Legibus Dominus diligenter examinatam, generali omnium sententia judicatur. Vide Doctor. 99 Savin. Histor. Jur. Rom. med. temp. tom. 3. cap. 21. § 67. et 77.]

IN UNA VEL ALTERA LEGE ERUDITI, formula sat frequens in Statutis Regum Angliæ Statutum Henrici IV. apud Westmonast. ann. 1. : Ac illi, qui de consilio suo existunt, tam spiritualibus, quam temporalibus in una Lege vel altera eruditi, etc. [99 Canonica scilicet atque mundana.]

LEDEM TERMINUS. Spatium temporis lege vel consuetudine constitutum Charta ann. 43. regnante Chunrado Rege Alamandorum atque Provincia-rum : ex Chartulario Eccl. Apt. fol. 25. v. : Donat ipsam terram per talem convenientiam, ut ille Allaidus illam terram ad terminum Legis, i. e. per septem annos bene plantare vitis et propagare, atque edificare studeat, et cum ad ipsum terminum bene adveniat fuerit, prænomi-natus Episcopus (Teodricus) unam medietatem de ipsa vinea recipiat, aliam autem medietatem ipse Allaidus et uxor ejus pro sua edificatione habeant.

AD LEGEM CADERE. Charta Alexandri Comitis Cuperanensis ann. 1102. apud Ughellum tom. 7. pag. 264. : In captionem vos non mittet, nec mitti faciet, e. cepto si aliquis in capitalibus deprehensus fuerit, qui fidejussores idoneos invenire non possit, aut nisi aliquis ad Legem ceciderit, et facta lege sit solutus.

LEX, Judicium Dei : purgatio canonica vel vulgaris, a Lege, barbarica nempe, inducta, ac per sententiam judicis indicta. De utraque enim vox hæc usurpatur, quomodo Lada apud Anglo-Saxones Leges Henrici I. Regis Angliæ cap. 62. Ab Adventu Domini, usque ad octavas Epiphaniæ, non est tempus Leges faciendi, i. vel jusjurandum pro fide litate domini, vel concordia, vel bellum, ferri, vel aquæ, vel alias Leges examinationis tractari. Idoneum Legis examen, cap. 87. Adde cap. 48. extremo. Landulfus de S. Paulo in Chron. Mediolanensi cap. 11. de Petro Igneo, qui judicium ignis subierat, Presbyter Liprandus causam, quam adversus Grosolanum habuit, pure notificavit, ut Apostolicus non Legem per ipsum Presbyterum datam et sacra-

mento et igne notatam laudavit, sed gratiam et officium presbyteratus in illo firmavit. Will. Thorn. ann. 1194. : Quod Abbas de S. Augustino Cant. debet habere, et quod antecessores ejus habuerunt, libertatem Legis, scilicet judicium aquæ, et ignis, et duelli, et quod pertinet ad regalem justitiam in Curia sua de hominibus suis de terris suis. Tabular. S. Amantii Inculism. fol. 79. Et propter calumniam illam judicio Asmerici... Legem accepimus. Cum autem ad tempus Legis venirem, habui hominem meum paratum ad Legem perpetrandam, defecit calumnia tor ille qui Legem acciperet. Quoniam Attachiamta cap. 5. § 5. Et si non habeat probationem, pars negans suum debitum faciat Legem suam ad proximam Curiam cum se sexto. Adde Regiam Majest. lib. 2. cap. 12. § 12. [Charta incerti anni apud Lobinell. tom. 2. Hist. Britan. col. 242. Relatis itaque dictis decreverunt iudices, ut monachi per unum sacramento firmarent ita esse ut dicebant, et deinde judicium ferri calidi portaret, quod monachi concedentes plegios in ipsam Legem peragendam miserunt.]

LEDEM FACERE. Judicium Dei subire, apud Landulfum de S. Paulo in Chronico Mediolanensi cap. 11. Post Legem de eo factam ignitam, cap. 26.

LEX APPARENS. Gall. Loi apparaisant vel apparissant, in veteri Consuetud. Normann. cap. 81. nova art. 60. 61. 62. ubi opponitur legi simplici, Loi simple, seu potius simplici juramento, quod simplicem ladam vocant Leges Henrici I. Regis Angliæ. Est autem Lex apparens, quæ et aperta, et paribus, purgatio seu judicium divinum, cujus eventu rei controversæ ac dubiæ veritas elucescit, evi-denter apparet, vel aperitur, se decou-vere Querelam autem alia sunt simplices, alia apparentes. Simples dicuntur que reie, possessionales, quando per simplici Legem processus earum terminatur. Apparentes autem, quando per Legem apparentem, vel per duellum, vel per inquisitionem patriæ, que Recognitio dicitur, earum processus terminatur. Verba sunt Juris Normannici cap. 81. Fieri autem vetantur Leges simplices et aperte, his diebus quibus nuptiarum celebratio interdicitur, cap. 81. Regiam Majestatem lib. 4. cap. 4. § 2. de eo qui occultat thesaurum fraudulose. Ob infamiam autem illius criminis non solet quis iuxta Legem terra per Legem apparentem se purgare, licet aliter per assisam id fieri possit, nisi prius convictus vel confessus fuerit... si enim super hoc convictus fuerit in Curia, præsumptione contra eum faciente, tenetur se purgare per Legem terre se nihil amplius invenisse, vel ab alio recepisse Bracton. lib. 3. tract. 2. cap. 11. § 3. Non autem appellum habet femina nisi de morte viri sui inter brachia sua interfecti, vel de corpore suo propro, per quod alicui iudici debeat Lex apparens. Et cap. 20. § 1. Sciendum quod non nisi in duobus casibus (femina appellum habet) per quod alicui Lex apparens debeat adjudicari, scilicet non nisi de injuria et violentia corpori suo illata. Loy aperte, in Cons. Norm. Tabul. S. Joan. Andeg. : Et si quis dixerit vineam suam esse edificatam ante mortem Gaufridi Comitis, probabit hoc Lege aperta. Charta alia : Quod in Curia S. Marie ante Richildum Abbatissam veraces sublimisque personæ... aperta Lege probandum fore judicaverunt. [Vide de Lauriere in Glossar. Juris Gallici v. Loy, et mox Lex paribus et Lex plenaria.]

Neque a Lege apparente differt

illa que *Loi outrée* dicitur in vet. Consuetudine Norman. cap. 43. quamvis eadem que *Lex duelli* primum videatur, ut ibidem probat idem de *Lauriers*: quem consule.

LEX CAMPALIS, qua duellum in campo inendum decernitur. Charta Henrici Leodiensis Episcopi ann. 1081. in Appendice ad Hist. Monasterii S. Laurentii Leod. apud Marten. tom. 4. Ampliss. Col. lect. col. 1175. *Tota villula et totus Comitatus sit omnino in districtu Abbatis, quicumque allodium ibi habeat, sit falsa mensura et latro, et Lex campalis, et sturma et hurma et cetera ad Comitatum appendentia. Vide Campan. 8.*

LEX DEI, quomodo Judicium Dei. Lex Longob. lib. 1. tit. 9 § 20. [¶ Liut. p. 21. (4. 3.)] *Et si dominus ejus negaverit, quod per ipsius consilium factum non fuisset, purificet se ad Legem Dei, etc.*

LEX DUELLI. Sugerius in Lud. VI. cap. 18: *Rex vero ratione et Lege duelli nunquam se pepigisse, per Ansellum Daniferum suum, ubicumque secure vellet defendere.* [Charta ann. 1266. apud D. Brussel de Usu feudorum tom. 2. pag. 1019: *Et si aucuns prent Loi, et si ne puet assouvir à jur qu'il la doit faire, il paye vint sols.*]

LEX IGNEA, Judicium ignis, cum quis ad comprobendam veritatem per ardentem rogum transire compellitur, in Vita S. Johannis Gualberti cap. 33. 62. 63. et 64.

LEX JUDICIALIS, proprie Purgatio per judicium ferri, in Leg. Henrici I. Reg. Angl. cap. 9. que nuda judicium dicitur cap. 43. 49. et alibi. Vide Judicium.

LEX LEGALIS, Purgatio vulgaris a lege inducta. Tabul. Vindocin. Thuan. Ch. 173. *Convenit itaque ipse et dominus Severus monachus noster, et predictus calumniator, fado scilicet, apud Castrum Raynaldi ante multos Barones, et ibi paratus fuit Hilgoidus probare omni Lege Legali, nec Daxoni, nec alii cuiquam se dedisse, vel vendidisse terram illam, nisi S. Martino, etc.*

LEX MANIFESTA, Eadem que Apparens vel Aperta, Purgatio nempe canonica vel vulgaris, in Reg. S. Justini Cam. Comput. Paris. fol. 85. v. col. 2. Vide Brussel tom. 2. de Usu feud. pag. v. art. 87.

LEX PARIBILIS, Eadem que Apparens, Cujacio auctore, in Constit. Sicul. lib. 2. tit. 31. [Johan. Skennens de verborum significatione pag. 97. *Lex apparens... significat legem latam de singulari certamine... vocatur etiam Lex parabilis, a parium seu campionum pugna vel concertatione.* Statuta MSS. Caroli I. Reg. Sicil. cap. 22: *En tel maniere les preuves ordinaires cessans ou fait, et les extraordinaires cest assaver de Bataille Paribile, etc.* Ita cap. 28. Rursus cap. 114: *Ça en arrier estoit une loi, laquelle l'en apeloit Lois paribile. Cele loi nos volons oster. Infra: Par la Loi devant dite cuidoient: eschaper til qui estoient acuse d'aucun crime. Car l'en metoit le fer eschauffer, et le faisoient prendre à l'acuse: s'il ardoit, il estoit coupable; s'il ne s'ardoit, il estoit quitte, etc.*

Alias *Paritia*; sic dicta, ut voluit interpretes Constit. Sicul. quia manifeste apparebat per eas leges de reatu vel innocentia allejus ex opinione vulgi. Charta Bern. abb. ann. 1267. in Access. ad Hist. Cassin. part. 1. pag. 805. col. 2. *Quia vero duella et Leges paribiles Deo*

sunt odibiles, et sanctorum patrum constitutionibus contrarias, hac nostra constitutione renovamus et confirmamus, ut nullus vestrum in curia nostra vel eorum, qui nostra auctoritate curiam tenebunt in quacumque causa per pugnam fatigetur, nec judicetur, sed neque per ferrum calidum, neque per aquam calidam vel frigidam.

LEX PATRIÆ, Regiam Majestatem lib. 4. cap. 1. § 4. *Inquiratur rei veritas, et ex verisimilibus rerum indicis et conjecturis, nunc pro eo, nunc contra eum qui accusatur facientibus, per Legem patrie puniendus est, aut omnino ab impositi crimine purgandus est.* Ubi Skennens, ex § 12. seq. per legem patrie, duellum interpretatur, vel per assiam Parium, que Lex propterea vocatur Lex Paribilis. Pars vero concessionalis ejusdem domini qui de eodem domino feuda sua tenent. *Loi de bataille, in Consuetud. Norman. cap. 117. 120. etc. Idem Bracton d. lib.*

LEX PLANA, Concilium Isebonense ann. 1080. cap. 41: *Si plana Lex erit facienda, ubi fiat ubi placitum prius fuit.* Vide Lada.

LEX PLENARIA, Idem quod Lex apparens. Leges vernacule Willelmi Nothi cap. 48: *E li larun encontre, e sans qui a ancients li leit aler, si l'amend à la valance de larun, à se purge per plenar Lei, qui il laron nel sont, e ki le cri orat, et sursere, la surrise li Rei amend, à s'en espurget.* Quorum verborum notionem poterat expiscari eruditus Seldenus ex Legibus Henrici I. cap. 63. ubi totidem Latine habentur: *Si quis furem gratis dimittat, emendet secundum veram ipsius furis, aut plena Lada perneget, quod cum eo falsum nascitur: si quis audito clamore non egerit, reddat verseunasse Regis, aut plane se ladiet.* Ubi Lada, idem valet quod Lex. Adde cap. 12. *Lex Sacramentalis, plena, in hisdem Legibus Henrici I. cap. 9.*

LEX PROBABILIS, Quia aliquid probatur per Sacramentales. Gall.: *Loy probable et monstrable.* Jura et Consuetudines Normannicæ cap. 26: *Est quedam lex, que probabilis sive monstralis in laicali curia nuncupatur, per quam quis probare in curia nititur, quod intendit... Sciendum ergo est, quod fiat Lex probabilis quandoque per sacramentum probantis, quandoque per sacramentum duorum, quandoque trium, quandoque quinque, quandoque septem recipitur in curia laicali.*

LEX SACRAMENTALIS, Purgatio per sacramentum. Leges Henrici I. Reg. Angl. cap. 9: *Differt etiam an aliquis cum suo, vel alterius homine, causam suam agat, et si quid in actu, vel in sola silia constat, et si quid bello, vel Lege Sacramentali, plena vel frangenti, vel etiam judiciali repetatur.* Adde cap. 45. 49. *Passer par la Loi, venir à la Loi, in Consuetud. Pontivensi art. 86.* Vide Juramentum.

LEX TERRE, Lex et Consuetudo Regni, a Lege Cæsarea, civili vulgo dicta, distincta, inquit Seldenus in Dissertat. ad Fletam cap. 9. § 8. Charta Libertatum Angliæ: *Nec eum in carcere mittimus, nisi per legale judicium Parium suorum, vel per Legem terre.* Juxta Legem terre, per legem apparentem se purgare, in Regiam Majestatem lib. 4. § 2. *Purgare se per Legem terre, § 5.* [¶ Vide supra Lex Patrie.]

LEX VERA, Judicium quo his terminatur. Charta ann. 1185. apud Iam. in Delle. erudit. inter not. ad Hist. Sicul. Bonincont. part. 2. pag. 387: *Et si*

opportunitatem fuerit licentiam habeatis una cum cartula ista finem ponendum, responsum reddendum, et usque ad veram Legem perducendum.

LEX, Multa, emenda a lege definita, statuta. Lex Salica tit. 62. § 18: *Quod si adhuc major culpa fuerit quam heroo requiritur, dominus servi non ut servus, sed ut ingenuus totam Legem super se solviturus accipias.* Charta Caroli Magni pro Monasterio Sandionysiano, apud Doubietum: *Quod si homines illi ex judiciali causa aliquid persolverint, quod nos Leges vocamus, in tres partes dividatur, quarum duas Prepositus, et tertiam Advocatus habebit.* [Diploma Caroli Simplicis ann. 917. apud Mabill. Diplom. pag. 563: *Quod si quis hanc viciositatem nostram adversari, et nostra uxoris Friderunæ contradictionem refragari conatus fuerit, Legem quam statuit Pipinus Rex... coactus exsolvat.*] Baldricus in Chron. Camerac. lib. 8. cap. 44: *Hec omnia si dimisi, et de his que emendavit, omnes Leges perdonavi.* Adde cap. 45. Chronicon Besuense: *Monachi vero quo modo aut ipsi aut sui famuli, scienter vel necienter damnum fecerint, damnum sine Lege prorsus restituant.* Notitia de Rogero Episcopo Belvacensi, apud Loiselium: *Commissit supra memoratum alodum prefato Othoni... dans si modestam Vicecomitatus, et dimidias Leges de forensibus hominibus, ita ut minister Episcopi et minister Comitatus justitiam reos, et Leges aequaliter dividant.* Tabularium Vindocinense fol. 48: *Liber ab omni redditione, vel vicarietate, vel alterius Legi, excepta decima.* Alia Petri Abbatis S. Luciani Bellovac: *Quod si Ecclesia S. Luciani summam predictam statuto tempore et termino non persolverit, persolvat Legem 10. solidorum.* Alia ex Tabulario Majoris Monasterii Ch. 14: *Mihi vero forisfacto emendatum Legem et districtum persolvat.* Tabularium Carnotensis Ecclesie ann. 1179. n. 101: *Potest ab hominibus nostris canonum exigere, et annone conductum, et pro transgressione termini Legem que vulgo appellatur secundum quod unicuique convenit, a singulis transgressoribus potest exigere.* Huc etiam spectant ista ex Visione Wetini Monachi Augiensis n. 9. de Comitibus: *Munerum preventionis conceit pro mercede futurorum nihil agunt: sed cum mundanas Leges pro coercenda multi audacia administrant, damna legalia que debitoribus infligunt, abique misericordia, et quasi sibi ex jure debita sine avaritie reponunt.* Vide Foros Morlanenses art. 32. Perardum in Burgund. pag. 428. Probat. Hist. Monmorenciac. pag. 48. Probat. Hist. Sabaud. pag. 26. [Acherium tom. 2. Spicil. pag. 598. D. Brussel tom. 2. de Usu feudorum pag. 789.] etc. Ita vocem *Loy* hac notione usurpant passim Consuetudines nostræ municipales, ubi et interdum emenda de loi, loi et emenda, et emenda en loi scribitur. Locos collegit Raguellus. [¶ Libert. villæ de Tannay ann. 1352. tom. 6. Ordinat. reg. Franc. pag. 60. art. 6: *Toutes amendes, qui selon droit ou coutume sont appellees Loy, etc.*]

LEX MAJOR, Major multa, que ob majora crimina et delicta irrogari solet: *Grande emenda, Ley major, in Consuetud. Solensi tit. 3. art. 8. et in Foris Benharn. tit. de Jugement, art. 3. 4. Chronicon Besuense: Ita tamen ut si aliquod scelus a sutr. et ab aliis hominibus illic comitteretur, idem ad Abbatem Besuensem clamorem faceret, et pro ullo patrato scelere, si etiam homicidium*

aut adulterium esset, quorum Lex major esse dignoscitur aliis sceleribus, ultra quos solidos lege rectitudinis inde quippiam haberet. Charta Hlotarii et Ludovici Regum Francie in 9. Regesto Philippi Pulcri Reg. in Tabulario Regio Ch. 7: Et si forte calliditate iudicis, aut alicujus personae ipse emunitates alicubi intruptas fuerint, priscorum Leges, id est, solidi. DC. multetur. Ubi priscorum Lex Salica intelligitur, in qua major multa est 600. solidi.

LEX ALTA ET INFIMA, nostris Grande et petite amende Charta Caroli Comitis Flandriae ann. 1125. in Tabul. Monasterii S. Bertini: Concedens ut proprios Scabinos Abbas ibidem habeat, per quos tam de alta quam infima Lex libere et sine contradictione placitaret. Lex duplex, multa duplex. Libertates urbis Seysseleus ann. 1285: Qui insultat aliquem in domo sua, duplicem Legem debet. Lex triplex, multa triplex. Synodus Pontionensis ann. 876. cap. 6. et 10: Transgressoribus autem indicimus injuste praesumpta restituere, et sicut praefatum est, triplicem Legem, et triplex bannum nostrum persolvere. Vide Bannum 1. et Lada 2. Compositio.

LEX PLENA, Eadem quae Vulgatis. Libert. loci de Alodis ann. 1174. tom. 7. Ordin. reg. Franc. pag. 276: Ab aliis omnibus consuetudinibus et exactionibus liberi et immunes imperpetuum erunt per totam terram nostram, excepta plena Lex, quae duodecim tantum denariis emendabitur.

LEX VULGARIS, Multa consueta Charta Sugerii abb. ann. 1145. ex Chart. S. Dion. fol. 478: Leges autem Vulgares, quas plenas dicunt inter se, decem numerorum constitutus. Vide supra Lex plena.

1. LEXA, Luzzuriosa, quasi laca, id est, inutilis, apud Papiam.

2. LEXA, Funiculus, Gall. Lesse, vox ut videtur ex *leica*, *erum*, formata, stamina, vel fila quibus in telis textrices implicant stamina. Gaufridus Malaterra lib. 8. cap. 28: Venetianus autem in adiutorium Ducis (ex funibus per) Lesas adventantibus hostibus de muro dependentes porrigit. Ubi unco inclusa dependenda existimaverim. Atque, eadem notione habet Constantinus Porphy. de Administr. Imp. cap. 51. pag. 196. ubi *λεξαι* et *λεξαι* exponitur. Vide infra Licia.

LEXALIS, pro Localis, Locus ubi domus potest edificari. [Locus vacuus, a verbo fortassis *Lexare*, Dimittere. Vide in hac voce.] Donatio ann. 1083. Monasterio S. Victoris Massil. apud Marten. tom. 1. Amplias. Collect. col. 459: Et decimam eius praebodis (in MS. S. Victoris Massil.: praebodis) concedit et cameram adhaerentem Ecclesiae, et unum *Lexalem* qui ei adhaeret, in quo magna domus construat, et in paxeria supradicti molini (MS. molendini) unam piscatoriam. Vide Locale.

LEXENA, Subula, Ital. Lesina, Hisp. Lesna, Gall. Alène. *Lexena* ad suandum oculares, in Miraculis B. Simonis Eremitae Augustin. tom. 2. SS. Aprilis pag. 825.

LEXIA, [Donatio, legatum.] Vide Lacare 2.

LEXIO, pro Lesio, offensa, noxa, Ital. Lesione. Tract. MS. de Re milit. et mach. bellic. cap. 8: Ipsi hostes non curaverunt amplius de insultu et aggressura, viso quod eis Lesionem non recipiant.

LEXIVA, pro Lixivia, vel Lixivium, quomodo *Lexive* dicimus, apud Ed-

dium Stephanum in Vita S. Wilfridi cap. 62.

1. LEXIVIA, Lintea, quae lixivio purgantur. Tabul. Fossat. fol. 5: Item quaedam mulier furata fuit quamdam *Lexiviam* sive *buds*, etc.

2. LEXIVIA, [Lesio:] Post exitum balnei debet mulier capillos suos ornare. In primis abluat eos cum tali *Lexivia* (B. N. Ms. Lat. 16089. f. 1149.)

LEXIVIUM, Elogium Petri Fortii Anachoritis x. circiter saeculo exaratum, apud Stephanotium tom. 1. Antiq. Occitan. MSS. pag. 482: De pilis camelorum induebatur et tunica, utebatur pane duro *Lexivo* composito. An panis quasi Lixivio subactus, ut nullus in eo superesset gratus sapor?

LEXUS, Elixus, aqua coctus, Ital. Lasso. Tract. MS. de Re milit. et mach. bellic. cap. 9: Fingat (dux) aliquem caum habere, propter quem est sibi necesse accipere fugam, et dimittat in dicto loco *caudarias* et *ollas* cum brodo et carnibus coctis, *Lexis* et *azia*.

LEYDA, LEYDATOR, etc. Vide in Leudis.

LEYDARIUS, LEYDERIUS, Vectigalis, Leyda nuncupati, collector. Libert. Laudost. ann. 1392. tom. 8. Ordin. reg. Franc. pag. 200: Et quot Leydarius, qui Leydam in dicto loco percipit diebus fori et nundinarum, se exponere debebat et exhibere ad levandum leydam suam, etc. Stat. Perus. pag. 56: Statutum est quod nulla persona audeat mensurare aliquid pro quo debeatur leyda, praeterquam ad sextarium vel eminam, aut alias mensuras Leyderii, nisi fuerit de voluntate ipsius Leyderii. Charta Ludov. Clarim. ann. 1315. pro S. Capell. Borbonii Archemb.: Ils auront et recevront sur la Loyde et sur le four de la ville franche de Bourbon deux livres, sur les halles de Bourbon huit livres, et sur la Loyde de la boucherie de Limours cent sols. Pluries ibi. Vide in Leudis.

LEYNA, a Gall. *Layette*, Arcula, capsula. Inventar. ann. 1476. ex Tabul. Flamar.: Item plus unum dressaderium coralli cum duobus armariis et duobus *tiratis* sive *Leynas* fusti, munitum de suis sarrallis et clavibus. Vide Layeta.

LEYN, Feudi species. Gloss. Caesar. Helsterbac. in Reg. Prum. tom. 1. Hist. Trevir. Joan. Nic. ab Hontheim pag. 671. col. 1: Sunt autem ibi *piciren* 58. qui mansi appellantur *ibidem*, sed non sunt veraciter mansi; *feoda* enim sunt, quae alii in locis appellantur *vulgo Leyn*: quae videlicet *Leyn* habent singulas areas.

LEYRWIT, Tributi species apud Anglos, occurrit in Monastico tom. 2. pag. 837. Vide Lairvita.

LEYSON Hermannus de Lerlecke, in Chron. Comitum Schawenburg. pag. 35: Eodem tempore Benedictus XI. Papa, Ordinis Praedicatorum, consecratur, et secta quaedam fatuorum, dicti Fratres Leyson fuerunt. Unde versus:

Anno millense trecenteno quoque deno
Secta fuit facta Leyson fratrum maledicta.

Sic dicti si forte, quod crebrius *Kyris* *elctena* inclamarent.

LETTERIA, Lectica, Gall. *Litiere*. Computus ann. 1385. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 297: Item pro *Leyteria* Dom. portanda apud Balmans, LXI. solid. VIII. den.

1. LEZA, Charta ann. 1256. in Metropoli Salisburgensi tom. 2. pag. 581: Cum navis Ecclesiae ad Austrigum deducitur, procurator ipsius dabit Mutario (Telonario) nostro pro *Leza* 12. denarios, et servis

suis duos denarios: et si in ea fuerit aliquid quod ad Ecclesiam non pertinet, unde muta (telonium) dari debet, de hoc solvetur muta. Cum vero reducitur navis de Austria, iterum dabuntur Mutario nostro pro *Leza* 12. den. Ubi *Leza*, forte idem est quod *Lesda*, vel *Leuda*, tributum. Vide in Leudis.

2. LEZA, Lemovicibus, Agellus strictior, qualis est areola, pulvinus. Obituarium S. Geraldii Lemovic. f. 18: Anno Domini 1502. et die 14. Aprilis *Yuers* legavit unum sextarium frumenti anno quolibet levandi et percipiendi supra 17. *Lezas* ei pertinentes. Iterum occurrit fol. 33. et 41.

Idem quod supra *Leza*, vulgo *Leze*. Charta ann. 1401: *Dictus domicellus...* assensavit perpetuo... dicto *Johanni*, duas *Lezas* ortorum, scilicet apud *Brinhacum*. Vide *Vismaria*.

LEZARE, *Lezatam* compingere: est autem *Lezata*, ut videtur, carri species. Stat. Montis-reg. pag. 201: *Item statutum est quod aliqua persona non audeat vel praesumat capere aliquod alienum banchum causa *Lezandi*, vel faciendi *bicocham*, vel aliud simile; et qui *Leza* verit super alieno banchu, vel *bicocham*, seu aliud simile de alieno banchu fecerit, solvat bannum incontinenti solidorum decem, et emendet banchum in duplum, si banchum deterioraretur. Ibid. pag. 308: *Item statutum est quod quilibet qui contrafecerit in praedictis vel aliquo praedictorum, incurrat poenam pro qualibet somata solidorum viginti, pro qualibet carrata seu *Leza* solidorum centum.* Vide mox *Lezia*.*

LEZCA, Praestatio, tributum. Ordin. pro reformat. regni Navar. ann. 1322. ex Cod. reg. 8406. fol. 808. v: *Item est ordinatum, ne fiat carniceria, ubi sunt stallia ad vendendum carnes et pisces; de quibus rex habeat tributum suum et *Lezcam*.* Vide *Lesda* in *Leudis*.

LEZDA, LEZNA, LEZTA. Vide in Leudis.

LEZIA, Carri species. Stat. Perus. pag. 54: Si quis furatus fuerit *fecnum* in *facerio* seu *motta* de die, solvat pro banno solidos quinque; et si cum curru vel *Lezia*, caperet de die, solvat pro banno solidos decem. Occurrit rursus infra. Vide supra *Lezare*.

LEZIO, [Lesio:] Et renunciavit idem nobilis Gaufridus super premissis expresse omni exceptioni doli mali, fori loci, fraudis. *Lezionis*, vis, metus, omni deceptio. (Arch. hosp. Lemovic. ser. B. an. 1428.)

LEZNA, Eadem notione, qua supra *Lezca*. Sent. Navar. episc. Conseran. ann. 1308. apud Marten. tom. 7. Ampl. Collect. col. 98: *Jus quoddam, quod vulgo dicitur *Lezna*, de quibusdam, quae extra villam in foro pacis tempore vendebantur, et padagium salis, etc.*

LEZUS, [Lesus:] Renunciavit... juri per quod deceptis seu *Lezis* ultra medietatem vel alias quomodolibet subvenitur. (Arch. hosp. Lemovic. ser. B. an. 1428.)

LHIEVRARE, LHIVRARE, Praebere, tradere, dare, Gall. *Livrer*; unde *Lhievratio*, traditio, nostris *Délivrance*. Charta an. 1324. in Reg. 71. Chartoph. reg. ch. 109: *Dixit Lhievrationem eidem factam non valere de jure, ... praedicta bona omnia et singula... tanquam plus offerenti Lhievrauit seu Lhivurari fecit.* Alia ann. 1407. ex Tabul. Flamar.: *Et registra ejusdem hospitii... eidem Aymarico tradere et Lhivrare debet.* Vide *Liberare* 2.

1. **LIA**, Amurca, Papie: Gallis *Lia* Joannes de Garlandia in Hortulano cap. 21: *Alia Liam, id est, faeces vini calcinati.*

2. **LIA**, Alia notione. Vide in *Leda* 8.

3. **LIA**, Jus in vina minutatim vendita, a *Lia*, seu amurca sic dictum. Charta Mathild. comit. Nivern. ann. 1226. inter Probat. Hist. Autis. pag. 48. col. 1: *Concessimus centum solidos redditus curialis monast. in cryeria et Lya Autisiodorensi annuatim in perpetuum percipiendas. Vide mox Liagium.*

4. **LIACULUM**, Λιακῦλον, *Vitiligo*, in Supplemento Antiquarii. Aliter mox in *Lia*.

5. **LIAGIUM**, Eiusdem originis et notionis, cuius *Lia* 8. vulgo *Liage*, recensetur inter jura dignitati majoris Francie buticularii annexa: quod non ex vitis tantum, quae minutatim dividuntur, sed ex iis etiam, quae ad usum quorundam monasteriorum erant, percipiebatur. Charta Phil. Pulc. ann. 1811. in Glossar. Jur. Gall. ad hanc vocem: *Mandamus tibi quatenus... Guidonem comitem S. Pauli et buticularium Francie, ac gentes suas pro Liagio, ac aliis juri- bus, franchis et libertatibus, justitia et cognitione ad officium predictum buticularii spectantibus, gaudere libere et uti pacifice in villa Par. et alibi permittas, prout ipse et predecessores suos buticularios quondam Francie antiquitus et hactenus legitime gavisos et usos noveris antecessores. Et in Lit. prepos. Paris. ann. 1821. ibid.: *Avant droit pour cause de ladite bouteille de avoir la moitié des lies de tous les vins que l'en vendoit à broche en plusieurs celliers en la ville de Paris. Jura buticul. ex Reg. sign. Pater Cam. Comput. Paris. fol. 155. v. col. 2: *Item le jour de sainte Genevieve celui qui tient ledit Liage, il convient qu'il soit en l'abbaye de S. Genevieve ou nom dudit bouteille et qu'il preigne et recoive un muid de vin de la tonne ou du tonneau de quoy le convent boit, et des deux autres pieces emprès prend ledit muid de vin duquel qu'il veult... Item le jour de la S. Vincent à S. Germain des prez en l'abbaye, celui qui tient ledit Liage, prend un muid de vin, etc. Charta ann. 1835. in Reg. 99. Charloph. reg. ch. 889: *Lesquelz habitants sur la riviere de Marne ne soloient paier à Paris pour queue de vin... que l'en dist Liage à Paris. Que prestatio alia est ab ea, quae buticulario debebatur, ut et in Lib. pedag. Paris. ex ead. Cam. Comput. fol. 10. v. s. vj. den. au roy: *laquelle coutume l'en appelle le Liage. Vide Chopin. in Consuet. Andegav. lib. 1. cap. 8. pag. 178.*****

6. **LIAGULA**, Ligula, Gall. *Jartiers*. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Liagamba, Prov. Liagula, subliguor. Ibidem: Liam, Prov. ligatura, ligula, corrigia.*

7. **LIALIS**, Idem quod *Ligius*. Vide supra *Feudum Liato*.

8. **LIARUS**, ut mox *Liardus*. Mula *Liaira*, in Nottia Ecclesie de Vancio, tom. 8. Miscell. Baluzzi pag. 484.

9. **LIARDUS**, Color equi, *Gris pommelé*, nostris: *Leardo* Italis, apud Claudium Covis Italum lib. 1. *Del Cavalerizzo* cap. 18. ubi eundem colorem in sex alios dividit, scil. *Leardo rotato*, o pomelato, l'armellino o candido, il moscato nero e rosso, l'argentino, il mellatto, et il stornello. Jul. Scaliger exercit. 825. in Cardanum num. 15. ubi de colore cinericio: *Grisum vulgus vocat, Itali Brestinum voce Gothica, nostri Germani Ghrau, Colu-*

mella in asino Murinum, in aquis Glaucum Virgilius, Leardum vulgus Italis. Versus de Ricardo I. Rege Angl. apud Nicol. Uptonum de Militari Offic. lib. 5. pag. 181:

En Sallidum vidit quande Saldinus Ictu Ricardi possit postrema Liardi.

Id est, equi liardi. Le Roman d'Aubry MS.:

... Richard siet sur un destrier Liart.

[Le Roman de Blanchandis MS.:

Lors broche le destrier Liart.

Le Roman d'Athis MS.:

Athis y vist sur un Liart, Et Propheies d'entre part.]

10. **LIARDUS**, Moneta minutior. Teruncius, Gall. *Liard*. Vide *Moneta regis argentea*.

11. Stat. Avenion. lib. 4. pag. 870: *Pro custodia carcerati exigere possit singule die unum Liardum seu sex denarios parvos. Charta ann. 1523. in Reg. 8. Armor. gener. par. 2. pag. xlix: *Accensavit... quandam platheam ad construendum domum, situm in loco Anconne... sub canone annuo suu canone perpetuo duorum Lyardorum.**

12. **LIARE**, Polire, Græcis, Αλαειν. Glossar. Atoy xoiw, Polio, Tectorio polire. *Liare cisternam*, apud Tertullianum. Hinc *Liaculum* exponitur in Gloss. Lat. Græc. Αλαειν, instrumentum quo subigebant ac fricabant tectorium opus inductum calci et arena, quibus parietes linebant. Utitur Vitruvius lib. 2. cap. 4. et lib. 7. Vetus Inscriptio: *Calces harena lito politoquis.*

13. **LIASONUS**, Lignum quoddam, ut videtur, ad usum molendini. Pedag. castri de Les ann. 1268. ex Cod. reg. 4650: *In alij pecis Liasonis cujuslibet molendini percipiuntur quinqus solidi Melgorianes.*

14. **LIATOR**, in veteri Catalogo Sodalium Confraternitatis S. Maris Deaurate, vel Qui polit, vel potius Qui in fasciculum colligat, aut Qui facit capas, Gall. *Layettes*, Hispanis *Liar*, ut et Italis *Liars*, Ligare est, Gallis *Lier*; unde *Liator* deducere malim, quam a *Liare*, Polire. Sed hoc mere conjectura.

15. **LIARES**, Ruina, apud Papiam.

16. **LIARECE**, Picardis, Aquosus. Charta ann. 1831. ex Chartul. 25. Corb.: *A loco qui dicitur le vier du chersier usque ad calcetiam de Sallisco equoso. Que in ead. Ch. vernacule scripta sic redduntur. Ibid.: *Depuis le vier du chersier jusque à le cauchis de Saily Liarech.**

17. **LIBA**, pro *Libamen* vel *Libamentum*. ex Græc. λιβη. Joannes Scotus in Aropagiticis:

Hanc Libam sacro Græcorum noctare factam, Advena Johannes spondo meo Carolo.

18. **LIBACUNCULUS**, Parvum libum. Tertull. de Spectac. cap. 27: *Stillicidium mellis de Libacunculo venenato.*

19. **LIBANINUM**, Henricus de Knyghton ann. 1270: *Præconitatum est voca publica, quod Edwardus cum peregrinis suis partem tornamenti tenerent contra omnes advenas volentes. Concurrerunt itaque multi ex omni parte regionis illius, inter quos pedestres multi, et etiam equitres conjurati sunt ad invicem in spoliationem Anglorum, præ manibus vendentes et equos et arma, et bibentes unum Libaninum in spoliationem captivandorum. Forte Libamen.*

20. **LIBANRE**, Libert. Vernol. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 640. art. 27:

Faciat in sua platea, et Libanoreis, plures domos, forte pro Libanore.

21. **LIBANUM**, Massiliensibus *Liban*, Restis crassior. Inventar. ann. 1299. ex Tabul. Massil.: *Item vocem Libanum de officio tritum commensurum vel aliam.*

22. **LIBASSIUS**, *Libar*, apud Papiam.

23. **LIBATIO**, Diploma ann. 1565. apud Ludewig. tom. 5. pag. 585: *Quam quidem pecunie summam... abique Libatione quacunq; reddere et salvere totaliter promissimus. Vereor ne legendum sit dilatione. Si retinenda vox Libatio intelligi potest Detractio, diminutio, a Libere, Excerpte.*

24. **LIBATORIUM**, Cavale, Gloss. Isid. Sed hic restituendum puto *Libanatorium*, ut jam in *Cavale* dictum. Alibi *Libanorium* est Crater ad effundendum libamen in sacris, qua notione sumitur lib. 8. Esdræ 2. 18. et lib. 1. Mach. 1. 22. Epistola Gaufridi Canonici Regul. tom. 1. Anecd. Marten. col. 497: *Ibi adorationem orationum in Libatorio vasis auri. Joannes de Janua: Libatorium, Locus ubi sacrificatur.*

25. **LIBELLA**, Parva libra, seu libra parvorum denariorum, qui aure et argenteo mixti Parvi vocabantur, unde eorum libra *Libella* dicta, quæ 20. denariorum parvorum erat, quemadmodum libra vulgaris 20. denariorum argenteorum. Parthenoni Thura dicta, diocesis Namurcensis, centum *Libellas* annuas delegasse legitur Jacobus de Croy Episcopus Camerac. in Nova Gall. Chronol. tom. 3. col. 618. Vide *Libra* et *Moneta*.

26. Est etiam *Libella* dimidia chonolis pars. Vide Lex. jurid. Calvin. in hac voce.

27. **LIBELLA**, Piscis genus. Tract. MS. de Pisc. cap. 33. ex Cod. reg. 6898. C.: *Libellam Massiliensibus pisci jousiou appellat, non a feditate, sed a iugmenti capitis similitudine, quo Judæi olim in Provincia utebantur, Hispani pisci limo, limada tolandalo. Malim vocem Jousiou a Gr. Ζύψα, quo nomine Græci illum piscem designant, deducere; quod Massiliensibus non est insolens.*

28. **LIBELLARE**, *Libellum dare*. Vide *Libellus*.

29. **LIBELLARE**, Arca, in qua reconduntur libri. Gregorius Turon. lib. 4. Hist. cap. 41: *Loricam, ut ferunt, in Libellari, quo chartæ addi solent, recondidit.*

30. *Libellarium*, eadem acceptione seu pro *Codex*, dixit Cicero in Orat. pro Milone: *Exhibet libellarium illud legum veterarum.*

31. **LIBELLARIA**. Vide paulo post in *Libellus*.

32. **LIBELLARI**, Servi per libellum, seu per chartam manumissi. *Libellarii* antiqui, vel noviter facti, in Lege Longob. lib. 2. tit. 44. § 2. [Cod. Carol. M. 100.] Adde lib. 8. tit. 5. § 2. [Cod. Pipin. 17.] et Capitulare Pipini Regis Italiae cap. 6. Charta Ludovici II. Imp. in Chronico Farfensi pag. 654: *Cum peccatoribus suis, servis, ancillis, Libellariis, cartulatis, offeris, etc. Alia Caroli Imp. ibidem pag. 658: *Tam ingenuos, quam servos, Libellarios, aldianos et aldianas, seu Clarios, vel cartulatos et offerios, etc. Adde pag. 667. [Albertinus Musatus lib. 19. de Gestis Ital. apud Murator. tom. 49. col. 765: *Viduarum, pupillarum, pauperum civium, qui iniquissimi, vasalli, Libellarii erant, ac inappropriatorum quibuslibet titulis utebantur, etc.] Vide Commendatus. [Cod. Muratorio Antiq. Ital. med. ævi tom. 3. col. 244. *Libellarii* sunt Emphyteutæ, qui libellario jure possident. Vide in *Libellus*. Libellarios ante Caroli M. tem-***

pura præbet Speciosus Episc. Florent. charta ann. 794. apud Brunetti. Cod. Diplom. Tusc. tom. 1. pag. 649: *Trado superscripta curis quamvis et omnibus rebus ad ipsam pertinentibus, Libellarius, angarialibus, vineis, silvis, etc.*

¶ **LIBELLARIS SENTENTIA, PROFESSIO, SENTENTIA** vel professio libello seu scripto declarata. Concil. Tolet. I. *Omnes decem et novem isti sunt, qui et alius gestis ad verum Priscillianum sectatores et hæresim quam adstruxerit, Libellarem dixerunt sententiam.* Epistola Gerberti tom. 1. Amplis. Collect. Marten. col. 351: *Acceptis ab eo terribilibus sacramentis et Libellari professione, pro fide suis Regibus conservanda, quam viva voce in conventu Ecclesie recitavit, et propria manu subscribendo roboravit.*

¶ **LIBELLARIUM.** Vide in *Libellus*.

¶ **LIBELLARIUS,** Notarius. Testamentum Ephibii Abbatis: *Simplicius Quaestor, Senator, Notarius, Libellarius publicus dictavi, subscripsi anno 2. Childerici Regis.*

¶ **LIBELLARIUS,** Alia notione, in *Libellus*.

LIBELLATICI, dicti Christiani qui Gentilibus Christum abnegare et diis sacrificare adacti, libello per se, vel per alium iudicis porrecto, quo ingenue Christianos se esse profitebantur, ob idque sacrificare sibi non licere, præmium seu pecuniæ summam aliquam offerebant et porrigebant, ne quod iis non licebat, facerent. Ita quidem censent Cypriani Interpretes ad Epist. 52. et lib. de lapsis. At Baronius ann. 263. n. 19. *Libellaticos* dictos censet ex eisdem Cypriani verbis, Epist. 81. non quod libellos darent magistratui, sed quod acciperent. Horum præterea meminit Epist. 15. 21. Libellaticorum culpam, etiam *Sacrificatorum*, seu Christianorum, qui penam metu sacrificarent idolis, longe minorem statuunt, in eos tamen graviter invehitur, ut qui *stati nefandis sacrificiis manus non contaminaverant, libellus tamen conscientiam polluerant, etc.* Vide S. Augustin. Epist. 184.

¶ Potior videtur Baronii sententia. Et quidem S. Cypriani verba in Epistola ad Fortunatum spectes, videtur libellus quo pecunia data a sacrificio sese eximiebant Libellatici, his fere verbis consistere, ut eos scilicet diis sacrificasse Imperatorumque mandatis obtemperasse significaretur: quem libellum a magistratu accepisse longe probabilius est quam eundem ipsi tradidisse.

¶ **LIBELLATICUM.** Vide in *Libellus*.

LIBELLENSIS, Magistratus apud Siculos, et alios, ut colligitur ex leg. 32. Cod. de Appellat. (7. 62.) Vide Calvin. Lex. jurid. qui aliis *Magister libellorum*, qui scilicet libellos supplices subditorum excipiebat, examinabat, et de iis ad principem referebat, in Constitutionibus Siculis lib. 1. tit. 38. § 2. [Vide Glossar. med. Græc. in *Λιβέλλιος*, col. 809.]

LIBELLIPIUS, LIBELLIFICUS, Qui libellos facit, qui reorum confessiones et testium responsa describit: *Graffier.* Hist. de Exilio S. Martini PP. apud Anastas. in Collecten pag. 97: *Dirigitur ad Imperatorem ad Diomedem custodiam ad magnanimum Papam Demosthenes Rescriptor et Collaborator scellarum, et Libellificus cum eo.* Quo loco Baronius habet *Libellificus*.

LIBELLIO, Notharius, Menes ad 10. Mail in S. Alphaso: *Ἐρωτῶνται οὖν πρώτον κατὰ Λιβέλλιονος τινος ἐκ Ρώμης, μετὰ γραμματικῶν βασιλικῶν κληρικών.* [Libellionem

ut *libellionem*, apud Nonium ex Varone. *De capta miseri Libellionis*, apud Statium, hoc est pauperis Bibliopole, minutos libros vendit. Gloss. Sangerman. MSS.: *Libellio*, βιβλιοπώλης. Alim apud Martinum: *Βιβλιογράφος, Libellio*; βιβλιοπώλης; *Libellio*. Onomast. apud eundem: *Libelliones, γραμματικῶν.* Scribæ.]

¶ **LIBELLUM, Uno flore,** in Glossar. Lat. Ital. MS.

¶ **LIBELLUS,** Charta qua prædium in emphyteusin conceditur, quæ quidem contractus ac pactionis species frequens olim fuit in prædiis Ecclesiasticis: sub vulgari ac recepta nomenclatura, *Præcaria* et *Præstaria*. Gerbertus Epist. 2: *Ne scio quibus codicibus, quos Libellos vocant, totum sanctuarium Domini venundatum est. Libellum facere de prædiis, etc.* frequens formula in Chron. Casin. lib. 1. cap. 50. 57. 59. 63. lib. 2. cap. 6. 7. 18. 20. 26. 58. 65. 67. 74. lib. 3. cap. 59. lib. 4. cap. 28. etc. *Sub specie Libellorum possidere.* apud Gregorium M. lib. 8. Ep. 61. *Facis Libellis locare,* lib. 9. Epist. 14. *Tenere per Libellum.* in Charta ann. 1179. exarata Papæ: *Et omnes alias res quas tenent per allodium, vel per Libellum, vel per feudum, sive alio modo.* [Per *Libellum habere*, in Chronico Farfensi, apud Muratorium tom. 2. part. 2. col. 427.] *Per Libellum concedere*, apud Leonem Ost. lib. 2. cap. 91. et in vet. Charta apud Ughellum tom. 5. pag. 684. *Dare ad Libellum*, in Statutis Venetis ann. 1242. lib. 1. cap. 4. id est, in precariam aut emphyteusin. *Libelli rerum immobilium*, ibid. cap. 5. Vide lib. 4. cap. 11. Godefridus Monachus S. Pantaleonis ann. 1168. de Imperatore: *Bonus usus urbis, et locationis Libellis tertii et quarti generis conservabit.* Id est, precarias ad tertiam vel quartam generationem concessas. Rollandinus in Summa Notariæ cap. 1. rubr. de Notulis Ecclesiarum, ubi de Emphyteusi: *Et contractus iste secundum diversas terrarum consuetudines diversis nominibus nuncupatur: dicitur enim Emphyteusis, Præcaria, Libellus, Censu, Fictum, etc.* Vide Zazium de Feudis parte 9. § 86.

¶ *Libellum et Præstarium* idem fuisse luculenter probat Instr. ann. 870. apud Murator. tom. 3. Antiq. Ital. med. ævi col. 155: *Præcarum legum auctoritates concesserunt, ut quascumque personarum ecclesiasticarum sub usu beneficii in suis necessitatibus procurandis vel adsequendis acquirere voluerit, sub ipsius munificentia, qui capud ecclesie præses dinoscitur, in nomine præstariæ sive Libelli, eas tenere sub censo decem et novem annis debeat, atque his expletis aut ipsum Libellum renovare studeat, aut rector ecclesie ipsas res in suo iure ac dominatione recipiat. Et postea vos, illusterrima Ingeberga augusta, a nobis expetit, ut ipsam villam cum omnibus ad se appendicis pertinentibus in nomine Libelli sive præstariæ vobis concedere deberemus. Ad Libellum perpetualem, in Chron. ann. 1149. ibid. col. 161. Qui Libellus regis aut superioris domini consensu firmabatur. Charta Chunradi reg. ex Charul. eccl. Vienn.: *Præcorum norma et cunctarum legum patet auctoritas, ut quicumque res ecclesie per Libellum habere voluerit, videlicet xxix. annis, ipsius petat suffragium et tuitionem, in quibus videtur habere dominationem. Quapropter ego in Dei nomine Chvonradus nutu Dei omnipotentis res... tibi et ad unum tuum heredem per Libellum sub usu beneficii concedo, etc.**

¶ **LIBELLARIO** vel *Emphyteuticario iure dare, vel possidere*, in Synodo Pontigon. ann. 876. cap. 10. *Libellario iure dare* in Chronico Casin. lib. 1. cap. 50. *Libellarium placitum constituere*, ibidem lib. 2. cap. 8. *Libellario titulo dare*, apud Senatorem lib. 5. Epist. 7. *Sub specie Libellorum possidere*, apud Gregor. M. lib. 8. Epist. 8. *In terra aliena Libellario nomine residere*, in Lege Long. lib. 1. tit. 9. § 22. [Vide Luitpr. 91. (6. 88.) *Libellario nomine in feudum dare*, lib. 1. Feud. tit. 5. § 1. lib. 2. tit. 9. § 1. *Libellario nomine concedere* apud Gregor. M. lib. 2. Ind. 1. Epist. 1. Petrum Damian. lib. 4. Epist. 12. Ratherium Veronensem de Qualitatis conjectura pag. 211. Leonem Ost. lib. 1. Chron. Casin. cap. 47. in Chartis veteribus apud Ughellum tom. 1. pag. 874. 896. 1100 tom. 5. pag. 676. 677. tom. 7. pag. 1294. etc.]

¶ **LIBELLARIUS,** pro *Libellus*, seu *Præcaria*. Charta Podionis Episcopi Florentini apud Ughellum tom. 8. pag. 56: *Neque volo ut aliquis de ipsis Canonicis habeat potestatem de ipsis rebus Libellarios facere, aut aliquid donare.*

¶ **LIBELLARIUM,** Eadem notione. Charta Ottonis III. Imp. ann. 969. apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 508: *Monasterium ipsum teneat cum omnibus privilegiis quæ ab antiquis temporibus illi pertinere visa sunt, et quæ noviter per chartulas homines illic contulerunt, aut per Libellaria in toto territorio Tuscanano aut Centumcellensi.*

LIBELLARIE LEGES, apud Gerbertum Epist. 12: *Contemnetur Imperialis Majestas, cum in me, tum in se ipsa, in divisione sanctuarii secundum Leges libellarias facta, quia consentire nolo, etc.*

LIBELLARIA, Prædium libellario nomine, vel titulo, concessum. Gerbertus Epist. 6: *De beneficiis et Libellariis, ex parte nostrum velis ex voto domini nostri Cesaris executi sumus.* Charta Huberti Marchionis Savonæ ann. 1061. apud Guichenonum in Bibl. Sebustiana cent. 1. cap. 76: *Contentionem autem vel litem prædii vel Libellarie, vel cuiuscumque rei, etc.*

¶ Feudo opponitur et pro allodio usurpatur passim in Libris feud. Consulte Calvin. Lex. jurid. Vide mox in *Libellus*.

LIBELLARE, per *libellum dare*. Charta ann. 1053. apud Puricellum in Monumentis Ambrosianæ Basilicæ pag. 438: *Alicui dare, vel commutare, seu Libellare, vel vendicare, etc.*

LIBELLATICUM, Concessio et datio ad *libellum*, seu emphyteusin, vel potius pensio quæ pro *libellariis prædiis* quicquid annis exsolvitur. Gregor. M. lib. 1. Ep. 42: *Sed ipsa etiam Libellatica, prout summa pensionis fuerit, moderentur.*

¶ **LIBELLUS,** Causidici scriptum in litigiis. Statuta Massil. lib. 1. cap. 20. § 11: *Si qua persona litigans in curia Communis Massiliæ perdidit causam suam per Libellum seu occasione Libelli male dictati, ille qui fuit dictator Libelli teneatur illi perdati reddere, quod nomine salarii inde acceperat.*

¶ Latius patet hæc definitio, proprior est, quam proponit Calvin. in Lex. Jurid.: Quædam scriptura, in qua continetur nomen actoris et rei, res quæ petitur et causa petendi. Has *Libelli*, Gall. *Requête, demande*, conditiones his versibus exprimit Hostiensis:

Quis, quid, coram quo, quo iure patetur, et a quo, Recte compositæ quinquæ Libellus habet.

LIBELLUS ANATHEMATIS, Excommunicationis bulla. Anastasius in S. Agapeto: *Hic ortu Episcopatus sui Libellos*

Anathematis, quos invidia dolo extorserat... incendio consumpsit.

° LIBELLI APPELLATORII. Vide Calv. Lex Jurid.

¶ LIBELLUS CONFESSORIS. Quo quis reatum suum confitetur, et ab eo absolvi flagitat. Vide in Penitentibus.

° LIBELLUS CONVENTIONALIS. Charta conventionum. Charta ann. 1210. ex Chartul. S. Vinc. Laudun. ch. 159: Tandem idem comes Libello conventionali super predictis omnibus... quaedam specialiter ad jus ecclesiarum pertinere recognovit. Libellus conventionalis, in Consuet. Carcass. ex Reg. L. Chartoph. reg. ch. 8.

° LIBELLUS DIVORTII, in L. fin. penitentiis ff. de Divortio (24. 2.), qui et Libellus repudii, apud S. Matth. cap. 5. v. 31. quo matrimonium dissolvitur.

¶ LIBELLUS FAMOSUS, Gall. Libelle diffamatoire. Capitul. lib. 6. cap. 316: Si qui inventi fuerint Libellos famosos in Ecclesia ponere, anathematizentur. Et lib. 7. cap. 381: Qui in alterius famam in publico scripturam aut verba contumeliosa confecerit, et rapertus scripta non probaverit, flagellatur. Et qui ea prius invenierit, rumpat, si non vult auctoris facti causam incurre. Adde cap. 200. ejusd. lib. ubi exilio mulctantur ejusmodi libellorum auctores: et Concil. Terracon. ann. 1329. apud Marten. tom. 4. Anecl. col. 288. ubi eadem excommunicationis sententia atque conspiratores innotantur.

° Eadem, quae in Capitulis regum nostrorum statuitur poena adversus hujusmodi libellorum auctores divulgatores, legitur etiam in Legibus Poloniae a Prulio collectis pag. 448: Si quis famosum Libellum, sive domi, sive in publico vel quocumque loco, ignarus repererit: aut corumpat priusquam alter inveniat, aut nulli confiteatur inventum. Si vero non statim eadem chartulas vel corruperit, vel igni consumperit, sed vim auctorem hujusmodi delicti severa sententia subiugandum. Extat titulus de Famosis libellis in Cod. Justin. lib. 9. tit. 28. Vide Dissert. de his ad calcem Diction. Baylii.

° LIBELLUS FUNERALIS. Vide supra Funeraria.

° LIBELLUS OSCULI. Charta donationis propter nuptias. Vide in Osculum. Charta dotalit. Teuthelinæ ann. circ. 1020. ex museo D. de Clairambault: Haec omnia supra scripta examantissima conjur mea per hunc Libellum osculi tibi cedo ad habendum, tenendum et possidendum. Si autem aliquis fuerit qui contra hunc osculum venire aut ulla repetitione infringere temptaverit, quod petiti non vindicet.

° LIBELLUS PENSIONARIUS. Quo pensio seu praestatio annua reservatur. Charta ann. 952. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 164: Quod si quolibet modo quisquam Chartam pro quavis modis vel tenore fecerint absque Libello Pensionario, hanc Charta inane et vacuum decerno permanere, et ipsa res sine omni obstaculo ad me meoque heredes redeat potestate.

¶ LIBELLUS PENITENTIE seu Penitentialis. Quo quis imposita et indicta penitentia, a reatu, quem ultro fatetur, absolvitur, aut absolvendus reservatur et Ecclesiae reconciliandus. Qui quidem libelli repudiatur in Addit. 3. ad Capitul. tom. 1. col. 1199: Repudiatis ac penitus eliminatis Libellis quos Peniten-

tiales vocant; quorum sunt certi errores, incerti auctores. Vide in Penitentibus.

¶ LIBELLUS PRECEPTORIUS. Scripti obligatio. Gallis. Obligation. Statuta Arelat. MSS. art. 161: Consules Arelatis recipiant omnes Libellos Preceptorios a conquirentibus, et satisfieri faciant creditoribus. Haud scio an melius legerim, Preceptorios. Libellus quo quis aliquem de re quapiam precat.

° Nihil mutandum esse probant Statuta Avenion. ann. 1243. cap. 19. ex Ood. reg. 4659: Statuimus quod nullus inante, nisi sit notarius, faciat Libellos preceptorios ad Lr. solidos superius, inferius tamen possint illos facere scriptores jurati a curia. Eodem sensu dicimus, Un billet à ordre.

¶ LIBELLUS NUDE, Eadem notione. Statuta eadem art. 139: Neque clavarii... possint... Libellum facere super bona communia... nisi de voluntate totius Consilii. Littere Philippi Pulcri ann. 1292. Inserte Litteris Johannis Franc. Regis ann. 1862. tom. 3. Ordinat. pag. 611: Quod habitatores dicti loci non teneantur Libellum reddere infra quantitatem 50. solidorum, nec usque ad dictam quantitatem; nec de aliqua quantitate de quo perceptum esset a Curia dicti loci sigillo dicto Curie sigillatum.

¶ LIBELLUS PROFESSIONIS. Charta qua quis monasticam vitam dedit. Vita S. Bernardi edit. 1690. col. 1221: Post decessum beati viri simul in uno loco reperti Libelli Professionum octingenti octoginta octo, exceptis quam pluribus aliis qui negligentia et longinquitate temporis dilapsi, non poterant inveniri. Vide Libellaris Sententia.

¶ LIBELLI OBLATIO. In jus vocatio, Gall. Assignation, prima litis actio. Charta ann. 1829. in Chartul. Eduensi: Omnia et singula quae et prout superius sunt expressa tenenda firmiter, attendenda, complenda... invariabiliter observanda de plano absque strepitu et figura iudicii, absque Oblatione Libelli, contestatione litis, et sine copia litterarum praesentium facta parti alteri. [° Libelli oblatio non est vocatio in jus, sed ipsa scriptura iudicii porrecta, cujus titulus est in Decretalibus.]

° LIBELLUS RECUSATIONIS. Quo iudex vel testis recusatur, in L. apertissimi Cod. de Jud. (3. 1.)

LIBELLOS DARE. Tradit S. Augustin. lib. 22. de Civitate Dei cap. 8. Fideles, in quibus Dei miraculum quoddam operatus esset, libellos dare solitos Episcopo, qui rem prout gesta esset, continerent, et populo recitarentur. Exempla ejusmodi libellorum profert idem Augustinus Ser. 81. et 89. de Diversis: morem vero etiam attigit Evodius Uzalensis Episcopus lib. 2. de Mirac. S. Stephani cap. 1.

¶ LIBELLITIVUS. Vide Libellifus. LIBER, Saxonice Land-boc, vel Bocland, id est, terra ex scripto, quasi terra libraria, terra testamentalis, in Legibus Kanuti Reg. cap. 32. apud Bromptonum. Terra hereditaria. in Legibus Alredi cap. 20. et ejusdem Kanuti cap. 104. apud eundem Bromptonum. Fundum, inquit Lambertus, veteres aut ex scripto, qui Bocland: aut sine scripto, qui Folcland dicebatur, possidebant. Quae fuit ex scripto possessio, commodiori erat conditio, hereditaria, libera, atque immunitis. Fundus sine scripto, censum pensabat annuum, atque officiorum servitium erat obligatus. Priorem viri plerumque nobiles, atque ingenui, postriorem rustici fere

et pagani possidebant. Illam Angli vulgo Freehold, et per Chartam: hanc ad voluntatem Domini appellant.

Ejusmodi autem fuit conditio Bocland, ut ad heredes transire necesse debet, proindeque alienari non possit, nec vendi. Leges Henrici I. cap. 70. Si Bocland habeat, quam et pariter dicitur, non mittat eam extra consuetudinem suam. Quod etiam statui in Legibus Alredi cap. 57. observat Speimanus, etsi illam legis sententiam fuisse contemdat Somnerus, nempe, alienari non posse, si testamento, aut alio scripto, id prohibuit fuerit. V. Leges Edwardi Senioris c. 8. et Henrici I. c. 18. Epistola Gaufridi Supprioris et Monachorum Ecclesiae Cantuariensis ad Regem Henricum II. apud Somnerum in Tractatu de Gavellind, pag. 310: Sed et hoc attestantur scripta vetustissima, quae lingua Anglorum Landboc, id est, terrarum Libros vocant. Concilium Cloveshense ann. 881: Hic reconciliationi consentit, ea conditio, ut praefata Abbatis praenominate terram scilicet centum manentium, cum Hbris quos Angli dicunt Landhoc, et cum eadem libertate quam ante habuerat, in perpetuum hereditatem tradere. Moi: Ita quaeque reconciliatio nec hac vice rata fuit, quae post hac praemissio 12. mensibus imperfecta remansit. Retenti sunt enim tres manentes de predictis conditione, et Libri quinquaginta septem manentium, Liber de Bocland, Liber de Wambles, Liber etiam Harfordingland. Rursum: At illa coram posita Concilio, suffusa leni pudore, omnia quae deerrant, humiliter promisit se reddituram. Libros etiam quarundam terrarum quos ante non praemiserat, cum terris in eodem Concilio Archiepiscopo libenti animo reddidit... terram quibus 30. manentium ubi dicitur Cuthbe, cum libello ejusdem terrae, pro emendatione Archiepiscopo dedit. Conventiculum Cloveshense ann. 884: Habuit autem Episcopus ante nominatus terram cum Libris, sicut Ethelricus ante praecipit, ut ad Wigorniam Ecclesiam redderet. Statuta autem atque decreta ab Archiepiscopo et ab omni sancta Synodo illa consentienti, ut Episcopus qui Monasterium et agellum cum Libris haberet, cum juramento Dei servorum... sibi in propria possessionem terram illam cum adjuratione adjurasset. Unde porro Angli et Dani hoc et hoc pro libro usurparint, vide conjecturam Olai Wormii in Literatura Ruñica cap. 1. [° Grimm. Antiq. Jur. German. pag. 488.]

¶ LIBER CENSUALIS, seu Polyptychum, in quo summa cujusque Ecclesiae seu Monasterii possessionum exhibebatur. Nullum antiquiorem novimus Codice MS. Irminonis Abb. Sangerman. regnante Carolo M. exarato.

° LIBRI CLAUSTRALES. De vita monastica agentes. Testam. Alani episc. Autisa. ann. 1183. inter Instr. tom. 13. Gall. Christ. col. 187: Dedit nobis praeterea septem calices et omnes Libros omnes tam claustrales quam ecclesiasticos.

LIBRI DEIPICI. Ita Christianorum libros sacros vocabant gentiles. Vide Passionem S. Felicis Episcopi Tubisacensis, et gesta purgationis Felicis Episcopi Aptungitani.

¶ LIBRI JUDICUM. Codex legum Gothicarum apud Navaros Antiq. Navarræ pag. 431: Cindasvinctus Rex. Raccuincius Rex. Egica Rex. Urracæ Regina. Sancio Rex. Raninirus Rex. Sarracianus socius. Vigila Scriba. Gaptas discipulus. Hi sunt Reges qui abtauerunt

Librum Judicum.... In tempore horum Regum atque Regine perfectum est opus libri hujus discurrunt T. XIII. id est, 1014. Moretus vertit: *Estos son los Reyes, que ajustaron el Libro del Fuero Juzgo.*

¶ **LIBRI LINTEI**, In tela linea descripti, de quibus Titus Livius alique Romanarum scriptores. Horum hic meminimus tantum ut moneamus telam hanc lineam aliam prorsus fuisse a charta nostra, quæ usus est longe recentioris. Vide Mabill. lib. 1. Diplom. cap. 8. num. 16.

¶ **LIBER MIXTUS**, si sic legendum, videtur esse genus esculenti cibus in Monasterio ministrari consuetis superadditum. Necrologium Parthenonis sancti Petri de Castis: *iv. Augusti obiit D. Petrus Estrolatz, qui dedit Conventui unum Librum mixtum et unam crethar apres le mas pro pitancia. l. Libum.*

¶ **LIBER ORDINALIS, ORDINARIUS, ORDINIS**, Liber in quo ordinatur modus celebrandi officii divini. Vide *Ordinale*.

LIBRI NIGRI, de Necromantia, apud Eckehardum de Casib. S. Gall. cap. 2: *Ne miremini, si diabolus a quo nigros Libros noctibus dicitur, fascinatorum suorum calices, ne offenderentur, continuit. Martianus Capella lib. 2: Erantque quidam (libri) sacra nigredine colorati, quorum literæ animalium credebantur effigies.*

¶ **LIBER ORDINARIUS**, In quem quotidie referuntur acceptum et expensum. Leges Palatine Jacobi II. Regis Majoricæ inter Acta Sanctorum Junii tom. 3. pag. 5: *Habeat etiam tertium librum, qui vocetur Liber ordinarius, in quo scribat omnes receptas nostras et datas.*

¶ **LIBER PROVINCIALIS**, Liber censuum, qui in diversis provinciis ecclesie Romanæ pensabantur. A pcha census Romæ persoluit inter Probat. Hist. S. Emmer. Ratisbon. pag. 15: *Sicut in Libro provinciali alios censuali Romanæ ecclesie vidimus contineri.*

¶ **LIBER SACRAMENTORUM**, Liber ecclesiasticus, in quo continetur Misearum officium, idem quod *Missale* 2. Chartul. S. Joan. Angeriac. fol. 172. v: *Hujus rei ipsa Aldeardis et filii sui cum Libro sacramentorum, qui vulgo dicitur *Missale*, domum super altare sancti Petri fecit. Vide in *Sacramentum*.*

¶ **LIBER SACRIFICIORUM**, Eadem acceptione. Vide infra in *Sacrificium*.

¶ **LIBER SECULARIS**, A profano et gentili auctore scriptus. S. Wilhelmi Constitut. Hirsaug. lib. 1. cap. 21: *Pro signo Libri secularis, quem aliquis composuit Paganus, generali premisso signo Libri, hoc addo, ut aurem cum digito tangas, sicut canis cum pede prurienti cœlet; quod nec immortali animanti infidelis comparatur; quod etiam signum est canis.*

LIBER PACIS, qui, ni fallor, oculandus offertur Sacerdoti a Diacono vel Subdiacono. Charta ann. 1217. in Hist. Monasterii S. Marie Succession. pag. 445: *Relictaque thuribulo in Choro, Diaconus offert librum pacis, et hora consueta Subdiaconus portabit librum pacis ad Abbatem et Prioratam, et ad tenentes chorum, et ad alias Dominas, et exhibit cum thuribulo et Libro pacis, alia que ad celebrationem Missæ pertinent, officium faciendo. Infra: De modo incensandi ad Vesperas, de processione diei, de Pace et textu portandis, et de tota Missa, etc.*

¶ **LIBRI PLURIMI EVANGELIORUM**, integer quatuor Evangeliorum textus,

in Mirac. S. Emmer. tom. 6. Sept. pag. 490. col. 1.

¶ **LIBER SERMOINALIS**, Qui *Sermones* continet. Vide infra *Sermocinalis*.

¶ **LIBER SIGNORUM**, Qui, ut videtur, notis scriptus est. Stat. Vercel. lib. 3. pag. 49. r: *Item statutum est quod omnia fodra, banna et condemnationes imposita et facta, et que de cetero fieri et imponerentur per commune Vercellarum... scribi debeant per notarios camere librorum communis Vercellarum in eorum libro, qui appellatur Liber Signorum. Vide Signum 7.*

¶ **LIBER TEMPORUM**, Id est, Paralipomenon, apud S. Hieronymum lib. 2. in Rufinum cap. 8.

LIBER VITÆ, Martyrologium, ad cujus calcem scribuntur nomina benefactorum. Testament. Bertichramni Episcop. Genoman. Sic quoque ut nomina illorum in Libro, Vitæ in ipsa Basilica recitentur. Infra: *Post meum obitum ipse S. Ecclesia in honore sancti Stephani ad suam revocet ditionem, et nomen meum in Libro vite inibi, qui tunc tempore Pontifex fuerit scribi jubeat. [Charta ann. 1210. apud Kennetum Antiq. Ambrosden. pag. 189. Et cum de hac vita migraverimus, facient nomina nostra scribi in Martyrologio suo. Vide Martyrologium.]*

¶ **Ritus iste adscribendi in Libro vite seu Martyrologio nomina Fratrum, benefactorum et eorum qui ex condito in societatem admissi erant, ab ineunte seculo sexto invaluit, ut colligere est ex laudato Bertichramni testamento. Eiusdem rei testes Litteræ Theodetrutis matronæ, que eodem tempore, anno scilicet XLIII. Chlotharii Regis ob donationes Dionysiano cenobio factas postulavit, ut nomen suum in Libro vite conscriberetur. Insignis hac eadem de re locus eodem auctore apud Bedam in Epistola ad Eadfridum Episcopum et ad Congregationem Lindisfarnensium Monachorum. Observandum vero quod benefactores alique non adscribebantur inter Monachos, sed inter *Familiares*; unde vetus Necrologium S. Bentigni, ut docet Mabillon. tom. 3. Analect. pag. 488. ita dispositum est, ut in duplici aperti codicis pagina idem dies utrimque repetantur, et in uno quidem loco Fratres, in alio Familiares recensentur. Plura vide apud Mabill. ibid. pag. 485. et seqq.**

¶ **LIBER VIVENTIUM**, In quo quotidianæ Monachorum præbendæ, seu cibi et potus portiones diurnæ, unde *Liber viventium* dictus, recensentur. Charta inserti anni apud Mabillon. tom. 5. Anal. Bened. pag. 678: *Præbendas aliasque administrationes, prout ab antecessoribus nostris accepimus, in hoc Libro qui dicitur Viventium, fecimus adnotari, quatenus Fratres liberiore in divino Officio peragendo redderemus, sublata totius murmurationis linea.*

¶ **1. LIBERA**, pro *Libra*. Charta Chlodovi III. ann. 692. apud Felibian. Hist. Sandion. p. XII: *Milli quingentas Libras. Charta Harvichi tom. 1. Amplias. Collect. Marten. col. 58: Insuper etiam inferat in partibus ipsius Monasterii... auri Libras duas, argento pondo quinquæ. Vide *Libra*.*

¶ **2. LIBERA**, Hedera, ni fallor, Gall. *Lierre*. Charta Hugon. de Gornayo pro monast. Belb. in Reg. 156. Chartoph. reg. ch. 878: *In cunctis memoribus suis herbagium, pasnagium, fagiam et Liberam ad sanum faciendum.*

LIBERA WARA. Vide *Wara*.

LIBERALIS HOMO, Saxonibus *Begen*,

unde vox *Thainus*, Baro, vir nobilitatis. Leges Kanuti Regis Angl. ex textu Rosfensi: *Si in domo Liberalis, quem supra Thagen nominavimus, et quidam dicunt Thelshamdan, Noc fit, etc. Vide Thainus.*

¶ Charta Balduini comit. Hann. ann. 1147. in Chartul. Clarifont. ch. 16: *Præsentis scripti paginam sigilli nostri impressione firmamus et Liberalium virorum subnotatione roboramus. Testes comitis Balduini. S. Teoderici de Wasters. S. Teoderici filii ejus. S. Ludovici de Frana. In alia ann. 1170. ibid. ch. 38. militibus præponuntur viri Liberales. [¶ Servis... exceptis si qui Liberales Mulieres acquirant, eorum filii nullum censum reddant, in chart. Dagobert. ann. 675. apud Brequin. num. 860. novæ edit.]*

1. LIBERALITAS, Libertas. Ita Glossæ MSS. ad Concil. Carthag. can. 32.

¶ Ita et nostri *Liberal*, pro *Libro*, Qui libero solutoque animo est, sui compos. Lit. remiss. ann. 1410. in Reg. 108. Chartoph. reg. ch. 149: *La suppliante doutant que un sien ami ne le voulsist delaisier, se complaigny a une femme lors demourant en la ville de la Rochelle, qui se savoit entremettre et estoit experte en la science et art d'enchantemens, sortiliges et conjuremens de herbes, et lui pria qu'il lui pleust lui pourvoir: laquelle femme lui respondi qu'elle lui bailleroit une telle herbe, que se elle en pouoit toucher son ami, il l'amerroit et seroit plus ardent de son amour qu'il n'avoit oncques esté et ne s'en pourroit départir sans le consentement de la suppliante: et de fait icelle femme lui bailla ledit jour de l'herbe, appelée prouvenche, toute conjurée, et lui ordonna que sur icelle herbe elle deist premièrement et avant toute autre certain nombre de paternostres et Ave Maria; ce que fit la suppliante, et toucha son ami de ladite herbe; lequel n'a point accu, trouvé ne congneu que ladite herbe ait ouvré en sa personne: ainsi se sent et tient si Liberal de soy, qu'il n'a plus cure de la suppliante. Libéralement vero, idem quod Sponte, libenter. Math. de Couclaco in Carolo VII. pag. 699: *Lesquelles choses iceluy comte de Saint-Paul ne faisoit pas bien Libéralement ny de bon cœur. Lit. remiss. ann. 1450. in Reg. 185. ch. 31: Laquelle fille, qui avoit grant affection de s'en aler avecques ledits compagnons, s'en sortist Libéralement et sans contrainte hors de ladites chambre.**

¶ **2. LIBERALITAS, Artes liberales**. S. Bened. Crisp. poemat. medic. apud Matium classic. auctor. tom. 5. pag. 391: *Septiformis facundia Liberalitate ditavi.*

¶ **LIBERALIUS, Liber, Immunis**. Charta ann. 1483. ex schedis D. Chair adv. Aquens: *Possessiones francas et Liberas ab omni onere et servicio.*

* **LIBERARE**. [Exactio. DIEF.]

1. LIBERARE, Mittere, remittere, Expedire, envoyer, renvoyer. Vetera Statuta Corbelensis Monasterii pag. 1. et 2. ubi de Monachis qui ad Cellas, vel ad ministeria sua mittantur: *Vel si alii adhuc mittantur Clerici vel Laici, non tamen ad illum numerum 150. adjungendi sunt, sed semper separatim habendi, et tunc Liberandi sunt secundum quod temporis illi qui præest eis singulis dare jussarit. Isti vero 150. uno semper tenore in nostris diebus Liberandi sunt, sicut hodie per singulas officinas Liberantur. Ita liberari dicitur, qui causam suam prosecutus coram iudice, profata sententia ab eo domum remittitur. Leges Luitprandi*

Regis Longob. tit. 70. § 1. [99. 95. (6. 49.)]: Si quis... vicente eo (iudice) requisierit dicendo, quod Liberatus non sit, faciat illi iustitiam, post quatuordecim annos requisierit. Causam liberare, iudicium conficere, proferre, ibidem tit. 90. § 9. tit. 52. § 1. [99. 97. (4. 9.) 78. (6. 99.)]

* Hoc posteriori sensu legitur in Charta Roger. castel. Insul. ana. 1225. ex Tabul. S. Petri Gand.: Quod si eos (captos) Liberare nescientes (Scabini) et magistrum suum consulere et inquisitionem veritatis habere voluerint, abbas et castellanus eis et magistris suis consilium et inquisitionem veritatis faciet exhiberi.

2. LIBERARE, Præbere, dare, Gall. *Livrer*, *délivrer*. Capitula Caroli C. apud Carisiacum: Dedit omnibus licentiam... redeundi ad propria, exceptis his quos specialiter pro specialibus causis considerandis, vel pro dona Liberanda secum aliquantulis diebus manere præcepit. Hugo de Clericis de Majoratu Franciæ: Senescallus preparavit et Liberare facies hospitium. Malth. Paris ann. 1257: Rex interim Francorum fecit optime communitari Castra Normannicæ, et a personis suspectis amovit custodias et Magistratus, et Liberavit eos suis Francigenis et Normannicis. [Charta Conventionis inter Henricum Regem Angli. et Wilhelmum Regem Scot. in Libro nigro Scaccarii pag. 88: Liberavit Rex Scotorum domino Regi castellum de Rotsburc. Infra: Liberavit... David fratrem suum in obsidem. Charta ann. 1287. apud Rymer. tom. 4. pag. 785: *Præfatus comes... Liberatus fuit in prisona... detinendus.*]

1. LIBERARE. Eadem notione. Bernardus in Ordine Cluniac. part. 1. cap. 12: Hospitiis et omnibus qui in monasterio ad equos præbendam recipiunt, ipse Liberat eum. Computus ann. 1238. tom. 2. Hist. Dalph. pag. 277: *Hem Liberavit per manus Jacobi de Rivera ussarii regis... taren... v. gran. XVI. Charta ann. 1292. tom. 2. Maceriarum Insule Barbare pag. 665: Sacrista et successores sui in perpetuum teneantur et debeant Liberare singulis Canonici... XII. denarios mensis in dicta Ecclesia Librari consueta. Occurrit in veteri Calendario Ecclesie Claromont. apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. pag. 508. in Epistola Clementis IV. PP. tom. 2. Anecd. Marten. col. 478. etc.*

1. LIVRARE, Eodem perinde significato, a Gallico *Livrer*. Charta vetus apud Lobinellum tom. 2. Hist. Britan. col. 896: *Dux tenebitur assignare, tradere et Livrare eidem Comitibus, X. m. librarum redditus. Alia ann. 1281. ibid. col. 1615: Episcopus incontinenti tradidit et Livravit eidem Laurentio... dictum equum. Occurrit alibi.*

1. LIVERARE, LIVERATIO. Statuta Vercell. l. i. f. 15. v. Qui ostenderit ipsius Liberationis instrumenta, que facta fuerint de jure, solvatur eis precium pro quo Liberata sunt.

1. LIBERARE SE, Gall. *Se livrer*, Sese tradere. Ogerii Paris Annales Genuens. ad ann. 1208. tom. 6. Muratorii col. 408: *Papienses vero cum magna multitudine militum duxerunt illum (Regem Siciliæ) ultra Lambrum, ibique expectatus a Cremonensibus et Marchione de Este, eis se Liberavit, et cum maximo gaudio Cremonam intravit.*

1. LIBERARE, notione passiva non semel occurrit in Processu de Miraculis B. Simonis Erem. Aug. tom. 2. Aprilis pag. 628. et 629: *Cursus Liberavit, id*

est. Liberatus fuit. Infra: *Ejus Alius Liberavit.*

1. LIBERARE IN SACRARIO, Incerta notione legitur in Capitulis Adalhardi inter Acta SS. Benedict. sæc. 4. part. 1. pag. 758. xviii: *De miscendo in sacratio et cito Liberando. XLVIII: De tepide cantando.*

DELIBERARE, Idem quod Liberare. Gall. *Délivrer*. Porrigere, in manus tradere, in Capit. Caroli M. lib. 6. cap. 265. [99. 870.] Capit. Caroli C. tit. 48. extremo, apud Gaufredum Malaterram lib. 4. cap. 27. in Epistola 40. inter Sugerianas, etc. [Vide Deliberare suo loco.]

DELIBERATIO, Gallis *Deliberance*, in Chartis Paresialib. form. 9. apud Egidium de Roza ann. 1206. in Monast. Anglic. tom. 1. pag. 224. etc. *Charta deliberationis*, id est, traditionis, in Privilegio S. Amandi tom. 2. SS. Ord. S. Benedicti pag. 1064.

DELIBERARE, Concilium Dusiacense I. part. 2. cap. 83: *Hincmarus autem respondit, quia febris illum tangebat, et statim deinde vellet Deliberari, ut sanguinem posset rinuere, quo loco Deliberare est egredi.*

1. LIBERARE EQUOS, Pabulum, et quidquid nomine fodri significabatur, equis ministrare. Charta ann. circ. 1226. in Instrum. tom. 4. Gall. Chr. col. 85: *Et quia dictus locus patens est omnibus viatoribus, et possit ab hospitibus maxime in Librando equos multipliciter gravari; notamus quod in dicto Monasterio ministratur Libra equorum ibidem hospitantibus. Vide Fodrum.*

1. LIBRAGIUM HERBA, Jus exigendi Liberationem herba seu feni pro equis. Facta ann. 1200. tom. 1. Hist. Dalph. pag. 54. col. 1: *Ordinamus quod dictus Consolatus et aliorum, prout et de quibus soliti sunt præstari, Libragium herba ac solinagium, quod olim dicebatur esse de iuribus Consolatus prædicti. Vide Herbagium et Forragium in Fodrum.*

1. LIBRARE FESTUM, Die festo pecuniam distribuere. Calendarium Claromont. apud Duchesnum in Notis ad Bibl. Cluniacens.: *Quarto Nonas Jan. Octava S. Stephani et Odionis Abbatis et Confessoris, pro quo festo Librando Odibo de Mercurio Canonico Claromontensis... promissit XL. solidos censuales aut reddere semel XL. libras, et debent Librari in Missa et Vesperis dicti festi.*

1. LIBRARE NOBILES ET FRANCO IN DALPHINATU dicebantur Castellani, qui nobilibus et Franci ad bellum profecturis, ac militaturis sumptibus Dalphini, cibaria necessaria providebant: hinc in Litteris ad Castellanos missis pro bellica clatione, ut observatur tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 48. sæpius occurrit hæc verba: *Castellani provisivi per unum mensam Librare Nobiles et Franco Castellansiarum suarum. Charta ann. 1240. apud Duchesnum in Probat. Hist. Dalphin. Vjenn. pag. 63: Ut primo allocetur et Libretur in exercitu et cavalcanti Dalphinibus ipse (Aynardus Claromont.) et sua comitissa post D. Dalphinum. Alia ejusd. anni tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 58: *Parati Nobiles et Franco vestre Castellansie Librare per omne tempus et modum in aliis nostris Litteris dicti mandati insertum. Vide mox Libratio.**

1. LIBERARE, Auctione facta adjudicare, occurrit in Charta ann. 1442. ex schedis Pr. de Mazaugues: *Quod dictus nuntius pro qualibet incantatione et incantu faciendo per sum, recipiat dena-*

rios sex de rebus Liberatis seu ad incantationem venditis pro libra et non ultra; et ubi non Liberarentur res esse bona que incantarentur, pro ipso eodem incantu tres denarios recipiat. Vide infra Librare 2.

LIBERATIO, Quidquid in pecunia, vel cibo, et potu, vel vestimentis a domino domesticis, aut Officialibus quotannis, vel certis ac definitis anni tempestalibus liberatur, seu præbetur. Hugo de Clericis de Majoratu Franciæ: *Tunc Penetarius mittit Comiti duos panes atque vini sextarium, et coquus frustum panis et vini assutum: hæc est enim Liberatio Senescalli illo die. Charta Roberti Ducis Normani filii Ricardi: *Habens unaquaque die... de Liberatione 6. panes et 6. sextaria coquina, et unum sextarium vini, etc. Ricardus Hagustaldensis de Episc. Hagustald.: In prædicta Eborencensi Ecclesia unam portionem de communibus eorum pro Liberatione ipsius illi dedit. Rogerius Hovedenus pag. 738: Cum autem Rex Scotis ad Curiam Regis Angliæ venerit, quando ipse in Curia Regis Angliæ moram fecerit, habebit quotidie de Liberatione 80. sol. et 12. wassellos dominicos, et 12. simenellos dominicos, et 4. sextaria de dominico vino Regis, etc. Brompton: *Et dedit unicuique eorum vadia sua, et Liberationem ab illo die usque ad proximum Pascha sequens. Constitutiones Ottoboni Cardinalis apud Lindwodem, seu Concilium Londinense ann. 1268. cap. 49: Quidam Abbates, Priores, interveniente prelio... ad certum tempus vel ad vitam illorum quibus sit concessio, certum quid, quod communiter Liberationes appellant, communiter vendunt, et assignant pro vita necessarii singulis diebus, vel certis temporibus exsolvendum. [Charta ann. 1270. tom. 1. Chartularii S. Vandregesilli pag. 767: *Scilicet in pane, potu, cibo... oblationibus, carnibus et aliis omnibus Liberationibus. Alia ann. 1218. apud Madax Formul. Anglic. pag. 316: Concessimus Johanni dicto plebano unam Liberationem annuam in domo nostra quoad vicarii captandam; videlicet qualibet septimana septem panes, qui vocantur Prikelinge, et septem lagamas cervinis. Adde Chartam fundationis Sacre Capelle Paris. ann. 1245. apud Lobinell. tom. 3. Hist. Paris. pag. 121. col. 2. et aliam Philippi V. Franc. Regis ann. 1218. ibid. pag. 126. col. 1.] Liberationes diurnas, in Fleta l. 2. cap. 27. § 5. Ita usurpant Ricardus Hagustaldensis cap. 8. et alii. Le Roman de Forimont-MS.:****

Si ont pris del Roi congé,
Et li Rois leur a moult préié,
Li porres parés prand congé
Qui prissent de lui Livraisons,
Et li et tant et compaignons,
Et li respond, Non prandrai mie,
Livrer nous doit li Rois d'Ongrie.

Le Roman de Vences MS.:

A ceux qui voudront prandre terres,
Si Angloterre peut conquerra:
A plusieurs prandre Livraisons,
Riches soldiers et bons dons.

Maxime vero ita appellabant nostri vestes, que certis anni tempestalibus ac festis a Regibus nostris, (atque adeo etiam proceribus aliis) liberis, domesticis ac officialibus quotannis præbebantur: idque *Livres* vocabant. Computum Stephani Fontani Argentarii Regii ann. 1251: *Ledit Argentier n'a rien déliveré lesdits jeunes enfans de France, excepté pour Messieurs Jean et Philippe de France, et Luys de Bourbon, lesquels furent vestus de Livres avec Monsieur le*

Dauphin le jour de Noël, et retenus en sa compagnie: quar il fu ordonné qu'ils seroient faits Chevaliers nouveaux à la feste de l'Estois prochainement ensuiuant. Alibi: Des dras que Madame la Roine et pour sa Livrée de myaouat, et aussi de la tonture et de la façon des robes d'icelle Livrée, l'Argentier en fait mis en son compte précédent. Rursum in alio cap.: Drog de laine pour le corps de Mons. le Dauphin, et de ceuz de sa compagnie; c'est à savoir le Duc d'Orléans, le Comte d'Anjou, les Comtes d'Alençon et d'Estampes, et le Duc de Bourgogne, et aussi pour Mess. Jean et Philippe de France, et Loys de Bourbon, de leurs robes qu'ils orent de livrée ensemble, et à part euz à la myaouat, et en compagnie avec lesdits Seigneurs, depuis qu'ils furent ostés du Gouvernement de Madame la Roine; des robes qu'ils orent à leur Chevalerie, et aussi ceux qui furent faits Chevaliers ensemble avec euz, c'est à sçavoir Messire Philippe et Loys de Navarre et Charles d'Artois, et des habits que ledit Mess. Charles ot avec lesdits Seigneurs et Comtes à la feste de l'Estois. Hæc et similia cum apud Scriptores nostros crebro occurrunt, docent cur pedisequi seu famuli Liberatas, seu les Livrées, domitorum aliorum deferre dicantur: de quibus præterea agimus in vocibus Pallium et Roba.

LIBRATA, Eadem notione. Charta ann. 1394. ex Archivo S. Victoris Massil.: Johannes Abbas erat obligatus in 300 flor. auri causa emptiois pannorum diversorum colorum in bulgla draparis, tam pro suo vestiario, quam et pro vestiario seu Librata scutiferorum. Alia ann. 1480. ex eodem Archivo: Quidam verberavit acriter servitorem... portantem Libratam civitatis.

Manet id nominis, tenuolis ac lemniciis, quos pileis apponunt adolescentæ, aut quibus se adornant mulierculis: sed et eo referunt Rigaltius et Meursius quod habet Constantinus Porphyrogenitus in Tactis, ubi præcipit ut milites cassides habeant pulcre samitatas, in earumque cono vespæ luxæ, *kyov lupia*, id est, uti interpretantur, *des Livrées*. Quod si ita est, istius vocis usum perantiquum esse dicendum erit, tametsi vix putaverim Constantini ætate nostris ejusmodi tenuolis nuncupatas. Præbebant autem Libratæ seu robes in festo Christi natalitio, et in Assumptione Deiparæ, quas Livrées de Noël et de la Myaouat appellabant.

LIBRATA, Hospitiorum præbitio seu designatio. Litteræ Clementis VII. PP. ann. 1522. tom. 10. Spicil. Acher. pag. 242: Ad hæc si Romanus Pontifex, qui pro tempore fuerit, vellet cum sua curia in aliqua civitate... regni Adriæ morari, hoc possit libere et absque impedimento quocumque... et tam circa Libratas ordinandas, cancellos facta, rationes domorum, jurisdictionis Marescalli libera et aliorum officialium curiæ Romanæ. Ordinatio Johannis XXII. PP. supra ordinandis Libratæ Cardinalibus in Civitate Avenionis, apud Sebastianum Lantoni tom. 1. Histor. Avenion. pag. 164: In Librata superiori domus episcopalis assignata sunt hospitia infrascripta. Et infra: Istud hospitium exemptum fuit a dicta Librata, et loco ipsius hospitii fuit assignata ipsi Librata quedam casa seu volta lapidea, que est subtus ipsum hospitium.

LIBERATIO, Merces, salarium. Charta Henrici Regis Angl. ann. 1153. apud D. Brussel tom. 2. de Usu feudorum pag.

IV: Nullus Vicecomes, vel Baillivus nocer, vel alius capiat equos vel caretas aliquas pro curagio faciendis, nisi reddat Liberationem antiquitus statutam; sed et pro caretis ad tres equos X. denarios per diem, et pro caretis ad tres equos, XIII. den. per diem.

LIBERATIO, Voluntas, sententia, consilium. Testamentum Bertichramni Episc. Cenoman. tom. 8. Analect. Mabil. pag. 127: Ergo quia votus, et Liberatio, et deliberatio mea est, ut, etc.

LIBERATIO, Securitas, cautio. Conventio inter Henricum Reg. Angl. et Theodorum Comitem Flandriæ in Libro nigro Scaccarii pag. 80: Si Rex seu (obside) tandiu retinere voluerit ad Liberationes Regis, etc.

CLERICUS LIBERATIONIS, in Legibus Malcolm II. Regis Scotiæ cap. 5. qui Liberationibus annuendis et describendis præest.

LIBERATA, Præbitio, Livra. Tabularium Dunstapulense: Liberata bosci quam habet Prior in Bocwood. Infra: Liberata prati in le South-Maede. Statuta Henrici IV. Regis Angl. apud Westmonast. ann. 1. Inter cætera statuitur, quod nullus Archiepiscopus, Episcopus, Abbas, vel Prior, nec aliquis alius Ecclesiasticus, vel temporalis cujuscumque status seu conditionis existat infra Regnum Angliæ, det aliquam Libratam panni, nisi solummodo famularibus et officariis suis, ac illis, qui de consilio suo existunt tam spiritualibus, quam temporalibus in una lege, vel in altera eruditus, etc. Vide Capitulum.

LIBERATA, Eadem quod Liberatio. Nicol. Upton. lib. 1. de Militari officio cap. 17: In Anglia quando Rex aliquem nobilitate, solet una cum feudo signum, hoc est, Libratam suam nobilitando condonare, etc. Vide Sebastian. Fantinum Castrucium in Hist. Avenionensi pag. 288.

BREVE DE LIBERATE, Chartula Liberationis. Mandatum Henrici III. Regis Angl. ann. 1262. apud Rymer. tom. 1. pag. 751: Mandamus vobis quod scrutatis rotulis Cancellariæ nostræ, faciatis habere venerabili Patri R. Carent. Archiep. Breve suum de Liberate de termino S. Michaelis... de annuo feodo suo, quod percipit ad accarrium nostrum.

LIBERATURA, ut Liberatio, Præbitio. Statuta Ricardi II. Reg. Angl. ann. 1380. apud Rymer. tom. 7. pag. 242: Item, quod quilibet scholarium prædictorum de Libratâ sua sibi fieri faciat rotam salarem, decentem et honestam pro statu clericali. Charta Henrici VIII. ann. 1545. apud eund. Rymer. tom. 15. pag. 76: Damus... licentiam specialem quod ipse deinceps annuatim quolibet anno... dare possit viginti Libaturas panni... dabit Libratas seu Libaturas panni.

LIBERATURA, Eadem notione. D. Episcopus Cabilonensis pro procuratore Prioratus de Chivres percipit sex libras Viennenses et unam thuris libram in festo S. Vincentii; delatori vero debet Præsul unum candele careæ cubitum et unam Libaturam avenis, tom. 4. Gall. Christ. col. 900.

LIBERATIO, ut Liberatio, Præbitio, distributio. Jura et redditus Ecclesiæ Nobiliac. apud Stephanotium tom. 3. Antiq. Pictav. MSS. pag. 527: In festo S. Juniani accipit Abbas a Priore unum bovem ad faciendas Librationes. Charta Guidonis Comitis Nivern. apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. pag. 31: Dominus de Thierno potest sibi præstari

talem Librationem, quam uni ex Canonicis præstatur in pane et vino et denariis. Testamentum ann. 1387. ibid. pag. 811: Lego ecclesiæ Canonicis perpetuo duas Librationes vini et panis quolibet anno. Charta ann. 1238. ibid. pag. 490: Assedimus... XL. solidis Claromont. debitoribus in redditibus vite nostræ de Mons percipiendos in perpetuum annuatim... ad Librationem dicti anniversarii faciendam. Pro quodam annuo reditu sumi videtur in Charta ann. 1239. tom. 1. Charitular. S. Vandreg. pag. 1119: Quid quid de Libratione percipiebamus annuatim ratione facti molendini.

LIBRATIO CLAUSTRI, LIBRATIO SUPERPELLICII. Hæc distributio est que singulis fit Clericis, qui divinis intersunt officiis: illa vero que ipsidem fit ratione præbende. Epist. Clementis IV. PP. pro Eccl. Aniciensi ann. 1267. tom. 2. Anecd. Marten. col. 478: Clericuli omnibus Horis intersint, et si duabus Horis diurnis vel nocturnis defecerint, priventur Libratione superpellicii ipsa Vie. Et si successor negligens fuerit circa correctionem eorum, die illa que non correxerit negligentes, claustrum Libratione puniatur. Et col. 479: Quilibet qui in Canonicum ejusdem Ecclesiæ fuerit receptus, vel dignitatem seu personatum adeptus, nihil percipiat de Librationibus superpellicii vel præbende, prima Libratione dumtaxat excepta, donec, etc. Hinc

LIBRATUS CANONICUS dicitur, qui hujusmodi Librationes percipit. Bulla Innocentii VIII. PP. pro Canonicis Genevensibus ann. 1484. in Continuatione magni Bullarii Rom. pag. 291. col. 1: Ordinaverunt quod singula nomina Canonicorum per ordinem secundum eorum receptionem in libro regule scribantur... et ille prior vel primus esse dicatur et senior, qui primum manualiter in choro extiterit Libratus, licet alius forte primo extiterit installatus et receptus, sed non Libratus.

LIVRETI, ex Gallico Livra. Charta Philippi Reg. Franc. ann. 1316. ex Tabulario S. Wandregesilli: Significatum est nobis forestam nostram... multipliciter decastari sub umbra Livrae, quam percipiunt Abbas et Conventus S. Wandregesilli, etc.

LIBERATA, Tessera vestiaria, Gall. Livra. Elmham. in vita Henr. V. reg. Angl. edit. Hearn. cap. 10. pag. 30: Post tanta regalis convivii solennis, novelli milites ipsæ pallia exuentes, vestes de Librata regia ejusdem sectæ precinatas nimium induebant. Vide in Libera 2.

LIBERATA, Acceptatio, Gall. Décharge. Pactum inter Ludov. XI. dalph. et ducem Sabaud. ann. 1445. apud Guichen. pag. 356: Quod ipse debeat nobis seu nuncio nostro aut procuratori mandatum sufficiens et potestatem a nobis habentem recipiendi, recepisse confitendi, acquitacionem dandi et Libratam faciendi, etc. Hinc

LIBERATARIUS, Qui liberatas seu acceptationes potest legitime dare. Vide supra Appaltor.

LIBERCULUS, Libellus. Acta B. Andree Hispellati tom. 1. Junii pag. 365: Summarium ex Liberculo Fr. Thomæ de Hippello.

LIBERI, Qui nulli servituti obnoxii sunt, ingenui. Duplex autem fuit liberorum ordo, eorum scilicet qui Liberi et Nobiles, et aliorum qui Liberi quidem essent, sed non Nobiles. Lex Frision. tit. II. § 2: Si nobilis Liberum occiderit, etc. § 4: Si Liber nobilem occiderit, etc. Adde § 13. 14. In Lege Anglorum tit. 7.

¶ 1. nobilis, *Adalungus* dicitur, cujus interfecti compositio longe major esse dicitur quam *liberi*. [° Consule Muratorum de *Liberorum* conditione disse- rentem tom. 1. Antiq. Ita. med. ævi col. 713.] [° Grimh. Antiq. Jur. Germ. pag. 281. sqq. Guérard. Chartul. S. Petri Carnot. § 26.]

¶ Ita apud Saxones, *Liberos* a *Nobilibus* fuisse distinctos observat Adam Bremensis cap. 5. *Liberi* autem proprie dicti videntur, qui ab antiquo ex servis manumissis originem traxerant. Theganus de Gestis Ludovici Pii cap. 44. *Fecit se Liberum, non nobilem, quod impossibile est post libertatem.* Ita nobiles sunt, qui nulla originis ac servitutis macula coinquinantur. *Liberi* autem homines sub patrocinio alicujus esse debebant, nec omnino sibi juris erant. Charta divisionis Imperii Caroli M. cap. 3. *Præcipimus ut quemlibet Liberum hominem, qui dominum suum contra voluntatem ejus dimiserit... neque Rex suscipiat... hoc non solum de Liberis, sed etiam de servis fugitivis statuimus ordinandum.* Et cap. 5. *Et unusquisque Liber homo post mortem domini sui licentiam habeat se commendandi, etc.* Similia habentur in Conventu apud Marsnam in Adnuntiatione Caroli cap. 2. ex quibus Concilium Tricassinum ann. 878. cap. 6. *Nemo alterius Liberum hominem... recolligere presumat, sine illis causis, quas leges mundanae præcipiunt.* [Chron. Novallense apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 751. *Et volo ut omnis liberis nostris, quos et quas parentes nostri fecerunt Liberos, et nos postea fecimus, ut ad ipsam hereditatem meam Ecclesiam S. Petro aspiciant, et obsequium et impensionem, sicut ad parentes nostros et nobis iuxta legis ordine debetur impendere, ita et inania ad ipsam hereditatem meam S. Petro Noraticis monasterii constructa facere debeant. Quod si contumacia aut ingrati steterint, liceat Agentes... eos cum pietatis ordine coercere, etc.] Eosdem esse cum *Commendatis*, de quibus supra, satis colligitur. Similia habentur in divisione Regni Ludovici Pii cap. 4. 6. et in Conventu I. apud Marsnam pag. 69. qua notione *Liberi* intelliguntur in Charta ejusdem Ludovici pro Hispanis. Vetus Charta apud Guillelmum lib. 2. Rerum Helveticarum. *Ego Henricus dicitur Schuden, vir Glaronensis Liberæ conditionis, una cum filiis meis, etc.**

¶ *LIBERI PER CHARTULAS*, Libertate donati, manumissi. Greg. Turon. lib. 9. Hist. Franc. cap. 26. *Ingoberga Regina, Chariberti quondam relicta... migravit a seculo, multos per chartulas Liberos derelinquens, septuagesimo, ut arbitror, vite anno, relinquens filiam unicam.* Vide *Manumissio*.

LIBERI, Coloni. Lex Alamannorum cap. 1. tit. 9. *Quicumque Liberum Ecclesie, quem Colonum vocant, occiderit, etc.* Leo Ost. lib. 1. cap. 61. *Eo etiam tempore octo familias Liberorum hominum in cella S. Benedicti de Caudis eodem Abbate rocante concessa.* Fori Bigorrenses cap. 15. *Censuales rustici vel Liberi non in expeditione Comitem sequantur, etc.* Cap. 37. *Si quilibet Liber dominum suum morte interveniente prodiderit, etc.* Mox. *Legi Liberi originalis possidere.* Ubi *Liberi*, idem qui *Manentes*, *Hospites*, *Mansionarii*, qui lege originis dominis subduntur, a servis tamen et libertis, ac maxime ab hominibus de corpore se juncti. Charta Communis S. Quintini ann. 1195. *Illi homines nostri Liberi, qui non sunt homines nostri de corpore, si*

venerint in Communiam, poterunt esse cum omnibus rebus suis illuc secum allatis. Vide *Colonus*. Potioris tamen esse conditionis *Liberi* dicitur in Capit. Caroli C. tit. 12. cap. 5. *Si Liber homo fuerit, dantim dominicum componat; et si colonus fuerit, 60. ictus accipiat.* Adde tit. 81. cap. 15. 28. tit. 89. cap. 2. ubi coloni servorum loco habentur.

¶ *LIBERI ex omni costa*, Qui ab operibus immunes sunt, vel qui ex omni parte sunt liberi et ingenui. Vide supra *Costa*.

¶ *LIBERI FORESTÆ*, Quibus foresta uti liberum est. Chartar. Norman. ex Cod. reg. 4658. A, fol. 69. *Dicunt quod abbas de Noa habet singulis diebus unam quadrigatam brancarum sine liberatione, et nemus fractum et irradiatum; dum tamen famuli abbatis ibi veniant, antequam alii Liberi forestæ.*

¶ *LIBERI HOMINES* apud Alemannos nobiles dicuntur, *Freyherren*, quorum scilicet majores nullam, quod sciat, servierunt servitute, et hi, proprie *Nobiles*. Nam qui ex servitute manumissi libertatem consequuntur, *Ingenui* dicti, et ab Alemannis *Semperfry*, ex forma manumissionis, *Semper Ingenuus* atque securus existat. Ita Goldastus ad Ekeardum Junior. cap. 9. Bruno de Bello Saxonico. *Fridericum de Monte qui inter Liberos homines vel nobiles eximus habebatur, famulum suum esse asseruit. Intra: Et hominibus advenis vestra bona largiens vos ipsos Liberos et ingenuos ignotorum hominum præcipiet servos esse. Idem alibi: Dicebant ex persona Ottonis et Herimanni Comitum, se solos ex Libris hominibus... beneficio fuge in Saxonia relictos. Christianus Archiepisc. Moguntinus in Chron.: *Principibus, Comitibus, Baronibus, et Libris, et ab omni populo venerabilis habebatur.* Conradus Uspereg. ann. 1168: *Milites quippe Teutonicos in dignitatibus Italiae constituit: nam quemdam Liberum Bidelupum Ducem Spoliti effecit.* Acta Murenensis Monasterii pag. 3. *Habuerunt vero hic quidam divites Librique homines curiam, etc.* Mox tamen id tituli tributur rusticis: *Ceteri rustici qui erant Liberi, et in ipso vico constituti, etc.* Ita rursum pag. 45. Charta Andreæ Episcopi Traject. ann. 1134. apud Miræum in Diplomate Belg. lib. 1. cap. 52. *Folcodus de Berna vir Liber et dives. Hanc subscribunt ex Libris hominibus Arnoldus juvenis Comes de Cleve, Gerungus de Asper et Guilielmus filius Comitum Guilielmi.* Adde cap. 53. Chronicon Trudonense lib. 7. pag. 428. *Habebat Herimannus nepotem quendam Gualterum nomine de Harcha, Liberum quidem hominem, et plurima in prædiis et feudis possidentem.* Specul. Saxon. lib. 1. art. 3. § 2. et lib. 3. art. 45. § 2. *Spectabiles, nobiles, et Liberi domini.* Vide Chartam ann. 1128 in Biblioth. Cluniac pag. 1387. [° Eichhorn. Histor. Jur. German. § 337.]*

¶ *LIBERI SAGITTARI*, in Chronico Becensi ann. 1467. qui vulgo nostris *Francs-archers*.

¶ *LIBERIA*, pro *Libraria*, Bibliotheca, Gall. *Librairie*, in Hist. Australi ann. 1246. [Vide *Librarium*.]

¶ *LIBERITAS*, pro *Libertas*, apud D. Scoussé, tom. 3. Ordin. Reg. pag. 116.

¶ *LIBERRIA*, Vita S. Godelevæ, tom. 2. Julii pag. 417. *In finem usque in se conservari intemeratam Liberriam letatur.* Cl. Editor monet sic legi in MS. putatque non licere substituere *Libertatem*, cum potius, inquit, indicetur casti-

monia. Sed quid si *libertas* hic significaret castitatem? Quæ coelebs vivit, libera est seu a lege viri liberata, ut loquitur Apostolus 1. Cor. 7. 39. Potius ergo crediderim legendum *libertatem*, quam retinendum esse barbaram vocem *Liberriam*, qua fortasse insinuas voluerit Scriptor S. Godelevam a *libris* abhorruisse, ut habet laudatus vir eruditus.

1. *LIBERTARE*, Manumittere, libertatem impertiri, liberum facere. Lex Burgund. tit. 87. § 1. *Morum autem ita credidimus consulendum, ut ante 15. annis eis Libertare, nec vendere, nec donare liceat.* Concilium Ticinense sub Benedicto VIII. in Præfat.: *Servos Libertant, licet nos possint.* Occurrit in Concilio Hispalensi I. can. 1. [in Lege Ripuar. tit. 68. § 1.] in Legibus Wimpolth. lib. 12. tit. 2. § 14. in Chron. S. Sophiæ Benevent. pag. 618. in Veteri Charta apud Ughell. tom. 7. pag. 866. d. etc.

LIBERTARE, Libertatem et immunitatem loco alicui conferre. Liber de Fundat. Monasterii Gozecensis pag. 233. *Quod Carnobium idem Comes in honore B. Joannis Evangeliste constructum sub Apostolicæ Sedis auctoritate Libertavit.* Chronicon Senoniense lib. 4. cap. 6. *Oppidum quod Nuremberg dicitur, munivit et Libertavit.* [Privilegium Mathiæ Regis Hungariæ pro Monasterio Dobruccensi, apud Ludewig. tom. 1. pag. 511. *Et etiam a quavis molestia eximus, Libertamus et absolvimus gratiose, exemptaque, Libertatos et absolutos decernimus per presentes.*]

2. *LIBERTARE*, Libero et publice agere. Libel. supplex a Bohemis concilio Basil. ann. 1488. exhibitus: *Supplicamus quatenus vestre paternitates dignentur permittere ad minus evangelia, epistolam et symbolum in vulgari in Missis et ecclesiis coram populo ad excitandam devotionem Libertari, legi et decantari: nam in nostro linguagio Sclavico ex indulto ecclesie olim ab antiquo in vulgari suo exercetur, etiam in nostro regno.*

LIBERTAS, Districtus loci alicujus, intra quem incolæ libertate, privilegio, ac jure civilibus gaudent: *Franchise*, nostris. Chronicon Trudonense lib. 4. pag. 391. *Acer quidem erat, constansque... tanquam generose natus de Libertate et familia Lovaniensium.* Bracton. lib. 8. Tract. 2. cap. 25. § 1. *Ubi liber homo captus fuerit et imprisonatus contra pacem in Curia, vel infra Libertatem alicujus. Adde cap. 85. et lib. 5. Tract. 5. cap. 82. § 6. 7. Fori Bigorrenses art. 8. Si Monasteria quamlibet terram de Libertatibus adquisierint... in legibus exercitibus faciant servitium unius legalis Militis, etc.* [Charta ann. 1227. apud Thomasserium in Biturigibus pag. 85. *Si quis hujusmodi Libertatem exire voluerit, ad terminum nominatum censam suam pagabit et quittabit, et in eodem statu quo erit remanebit.* Alia ann. 1251. *Ibid. pag. 90. Dona et concedo mansionariis S. Kartesii hujusmodi Libertatem, videlicet quod omnes homines et feminæ manentes infra Libertatem et metas Libertatis S. Kartesii, quilibet penitus et immunes erunt a tallis, charreis, falcationibus, senacionibus et omnimodis biennis, salvis mihi exercitibus et cavalariis meis, in quibus me sequentur per tres dies tantum.] Charta Franchistarum d'Air in Biturigibus, Henrici D. Solliaci ann. 1301. *Omnes autem illos qui in dicta Libertate manserint, qui mihi talliam de-**

hant, vel debent, volo esse inimicos ad omni talia et quæta Præpositorum, etc. Charta Theobaldi Comitis Campan. ann. 1236. pro franchis hominum de Viconovo, in Chart. Camp. Thunni fol. 155 : *Concessi etiam dictis hominibus meis et illis qui venient manere in Libertatem eorum, talem justitiam, videlicet, etc.* Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 47 : *Cum pertinentis infra patriam et prædictum vocatum Episcopatum et Libertatem regalem sancti Cuthberti Dunelm. inter aquas de Tyne et Tese. Historia Abbatie Condomensis pag. 489 : Ato de Eglada dedit Libertatem quandam nomine Anerdat de Tauran. Et pag. 498 : Garcia nomine quandam Libertatem S. Petro moriens donaverat. Infra : Alteram Libertatem S. Joannis vocatam de Guarderas datis 30. solidis... comparavit. Adde tom. 2. Monast. Angl. pag. 188. Matth. Paris pag. 638. 677. Lindanum in Tengermund. pag. 220. Matth. Westmon. ann. 1250. pag. 367. etc.*

LIBERTAS, Charta ingenuitatis, manumissionis. Testamentum Widradi Abbatis Flavinac. : *Volimus etiam ut ingenuos eos fecimus, aut inantes fecerimus, quantumque in ipsa loca manent... inspectas eorum Libertates super ipsas terras pro ingenuis commaneant.*

LIBERTAS, Præstatio quæ pro tuitione datur : alias *Salvamentum* dicitur. Ch. Willelmi Comitis Pontivi ann. 1206. in Hist. Ecclesiast. Abbavillensi cap. 26 : *Capella sanctæ Crucis 18. libras, et dimidiam Libertatem in festo Pentecostæ.*

LIBERTAS, Immunitas. Charta ann. 1271. tom. 1. Chartul. S. Vandreg. pag. 819 : *Pro his autem donatione, dimissione et concessione dederunt mihi prædicti Religiosi et concesserunt Libertatem maneris mei de Estaintot de omnibus consuetudinibus ac servitiis.*

LIBERTAS, Licentia, consensus. Charta Ludovici Regis Franc. ann. 1106. e Chartulario Montis-martyrum : *Insuper ipsum conquestum... et herbergium quod in conquestu fecerat mea Libertate.*

LIBERTAS DECEMBERICA, Joannis Sarsberiensis Proemio ad Polycratum : *Sic dum corrigatur, Horatius etiam servit, ut Decembri Libertate utantur, indulget. Adde eundem lib. 7. cap. ult. Vide Kalendæ, et Horat. lib. 2. Sat. 6.*

LIBERTAS ECCLESIASTICA vel **CANONICA**. Hincmarus Remensis Ep. 7. ex Labbeanis : *Deinde Sigobertus cui illud beneficium dederam, (sic legendum) secundum antiquam consuetudinem Clericum petiit, qui in ipsa Ecclesia a te ordinaretur : cui secundum consuetudinem antecessorum meorum, et secundum regulas Ecclesiasticas, ac synodalia Capitula, Clericum de potestate Ecclesie nostræ ea conditione concessi, ut si tu illum probabilem judicares, ego illi Libertatem Ecclesiasticam darem : et sic demum illum regulariter ordinares. Infra : Sed quia mihi pro honore Coepiscoporum nostrorum ipsarum solum complacuit, ut illis decedentibus Clericos ordinandos in eadem Ecclesia Episcopis propriarum Ecclesiarum dirigere cum Libertate Ecclesiastica, et literis meis ordinandos Presbyteros, in præfatis Ecclesiis misi, etc. Rursum : Et si eundem Clericum in eadem Ecclesia vis ordinare, scribe mihi secundum morem, et ego illi Libertatem Ecclesiasticam dabo. Denique : Si autem ipse Clericus, cui per tanta tempora ipsam Ecclesiam in Follanbraio habere, et in ea laborare consensisti, non placet, et per rationem, aut pro crimine, aut pro inobedientia illum rejeceris, quem con-*

tra regulas sine mea licentia, et sine Libertate canonice ordinasti, ostende, et alterum inveniemus, etc. Quibus in locis **Libertas Ecclesiastica** et **Canonica**, est facultas quam habet Episcopus nominandi ac presentandi Presbyterum alteri Episcopo, in casus diocesi Ecclesiam habet a sua dependentem, qui ab eo ordinatur, ut in ea sacra munia obeat.

LIBERTAS ROMANA. Immunitas ab Ordinaris jurisdictione, quæ fit ut quædam Ecclesie ad Sedem Rom. nullo modo pertineant. Bulla Urbani II. PP. ann. 1086. tom. 6. Spicil. Acher. pag. 23 : *Sancimus... ne quis ulterius Archiepiscopus aut Episcopus adversus eandem Ecclesiam audeat excommunicationis aut interdictionis proferre sententiam, quantum idem Monasterium ex ipsius B. Egidii traditione sanctæ Romanæ Ecclesie propriis subditum, Romanæ semper Libertatis gratia perfruatur.*

LIBERTAS ROMANA, Jus civium Romanorum, jus civitatis, jus immunitatis. Vita S. Adelheidis Imperatricis cap. 7 : *Ante duodecimum circiter annum obiit mihi, in loco qui dicitur Sales, urbem dæcivit fieri sub Libertate Romana, quam affectum postea ad perfectum perduxit effectum. [Vide Mitterm. Element. Jur. Germ. § 134. not. 2. ult.]*

LIBERTAS, Greterus in Episcopis Eystetensib. cap. 45 : *Hujus Beroldi est sanctio illa, qua cœteris eorum improbitatem, qui Sacerdotum defunctorum bona libere invadebant ac diripiebant, conceditque singulis Clericis liberam testandi facultatem, ea tamen conditione, ut quotannis per decurias seu decanias distributi certo in loco conveniant, remque divinam faciant, quod etiamnum fit, vocaturque vulgo talis conventus Libertas, quod Sacerdotes libere de suis rebus disponendi libertatem obtineant.*

LIBERTATIS SIGNUM. Et habet (capitulum sancti Saturnini) per unumquemque annum de unaquaque domo quatuor denarios, quod est **Signum Libertatis**. (Donato sancto Saturnino Tolosano, an. 1092. Mus. Arch. Dép. p. 60.)

LIBERTATICUM, Obsequium ac servitium, quod Libertus patrono suo debet ratione libertatis concessæ, et quod ille sibi reservavit in Charta ingenuitatis. Olim enim aijd Romanos Liberti patronis donum, munus, ac operas debebant, toto Tit. de Oper. Libertor. in Digest. (88, 1.) Formula vetus 48. ex Bignonianis : *Nec ulli hæredum meorum nullum impendas servitium, nec hominum, nec Libertaticum, nec ullum obsequium, nec patronaticum.* Apud Marculfum lib. 2. form. 82. *Libertinitatis obsequium appellatur.*

LIBERTATIO, pro **Libertas**, facultas, in Charta Ursonis Archiep. Bar. apud Ughell. tom. 7. pag. 853.

LIBERTATUS, Libertate donatus. Charta ann. circiter 805. apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 746 : *Una cum ministris nostro Johanne et infantibus suis, Libertato cum infantibus suis. Alter existat locus in Libertate.*

LIBERTI, a servitute manumissi. Ut enim Romani cum conditione operarum præstandarum servos suos manumittebant, ut patet ex toto Tit. de Oper. Libert. (88, 1.) quas etiam extraneis elocabant, ut earum lucrum pretiumve caperent, leg. Patronis Dig. eod. Tit. In Wisigothi, Franci nostri et Longobardi servos suos a ditione sua et potestate duris fere semper conditionibus re-

laxant, adeo ut non tam libertatem consecuti, quam servitatem mutasse viderentur : quod satis colligitur ex Lego Wisig. lib. 5. tit. 7. § 14. (Greg. Monachus in Chronico Farfensi, tom. 2. Muratori part. 2. col. 338 : *Constitutis ipsis Liberto... ut ipsos res cultarent et maliorarent et annualiter perciperent hordel modis x.*) Atque inde cautum legimus in Concilio Aurelianensi IV. can. 9. ut Liberti, quos de servis Ecclesie Episcopus fecisset, in ingenuitate conservarentur, ita ut ab officio Ecclesie non recederent : et in Aurelianensi V. can. 6. ut Libertos sine voluntate illius qui eos absolvit, ordinare non liceret. Sed et meminit Ivo Carnotensis Epist. 182. Statuti ejusdem Ecclesie de non admit-tendis ad Clerum Libertis : [Nec mirum, cum ad servitatem revocari poterint ab illis qui illos libertate donaverint. Index. vet. Canonum, tom. 3. Concilii. Hisp. pag. 29 : *De superbis Ecclesie Libertis, ut ad servitium revocentur.*] Vide Murator. Antiq. Ital. Dissert. 16. tom. 1. col. 841.]

Erant igitur Liberti, vel manumissi sub obsequii conditione, in familia, et ex familia Patroni, seu manumissoris ita ut illi, eorumque liberi professionem edere identidem tenerentur, qua et manumissorum conditionem, ex familia manumissoris esse profitebantur, ut est in Concilio Toletano IV. can. 70. Tolet. VI. can. 9. Cæsaraugustano III. can. 4. et in Legibus Wisig. lib. 5. tit. 7. § 21.

Tantum vero aberat ut ingenuitatem plenariam adipiscerentur, ut ne cum ipsis siquidem ingenuis matrimonio copulari illi liceret. Quod si ejusmodi nuptiæ contraherentur, nati ex ea conjunctione liberi, libertinis conditionis existebant, uti statuitur in Concilio Toletano IX. can. 13. 14. 15. 16. et in Legibus Wisigoth. lib. 5. tit. 7. § 17. Sed et a Palatinis officiis arcentur in Statuto Ervigi Regis Gothor. Hispan. quod præfigitur Concilio Toletano XIII. et can. 6. ejusd. Concilii. Ad testimonia perinde ac servi non admittebantur, etiam id eorum liberis liceret, ex Legibus Wisigoth. d. tit. § 12. et Capit. Caroli M. lib. 6. cap. 157. [§ 159.] Si absque liberis, et inordinati decederent, ad patrones redibat eorum hæreditas, cap. 14. et in L. Bajw. tit. 66. § 4. Vide *Patrocinium*.

LIBERTICA RES. Vide *Libertinitas*.

LIBERTICARE, Libertatem et immunitatem conferre. Charta ann. 1128. in Tabul. Absiens : *Et omnes terras... ab omnibus consuetudinibus et servitiis mihi et hæredibus meis pertinentibus Liberto. Vide in Libertate 1.*

LIBERTINENSIS VILLA. Sic translatis civibus Edicto Ludovici XI. Regis Franc. per aliquod tempus vocitata est Atrebatensis civitas in rebellionis vindictam. Charta ann. 1482. *Propter hoc personaliter constitutus honorabilis vir Joannes de Beaumont alter Scabimorum ville Libertinensis, prius Atrebatensis nuncupatus.*

LIBERTINI, Idem qui Liberti, a servitute manumissi, cum conditione operarum exhibendarum. Charta Andr. reg. Hungar. ann. 1214. Inter Probat. tom. 2. Annal. Præmonst. col. 21 : *Constituit etiam jobbationem, nomine Bera, obtentu fidelitatis sum illa ex omni jure servituti exemptam, ut nulli omnino servili conditioni subiaceat ; nisi ipse vel sui posterius ab ecclesia se alienare voluerint. Libertinos constituit minoris libertatis, quo*

rum officium est prestare ad omnem necessitatem propositi vel fratrum. Alias Libertini appellantur ex Libertis nati.

2. **LIBERTINI**, in Act. Apostol. cap. 6. v. 9: Surrexerunt autem quidam de synagoga, qui appellantur Libertinorum, etc. Circumvicini, qui sunt ad latus utrumque, ut exponitur in Comment. Trevolt. ann. 1701. mens. Jun. pag. 119. Ubi pro *Adscriptivis*, legendum *Adscriptivis* observatur in Longuef. part. 2. pag. 109.

LIBERTINITAS, Liberti conditio, vel prædium et possessio liberti. Charta Abbonis pro fundatione Monasterii Novalicensis, ex Fabulario Ecclesie Gratiopolitane fol. 51: *Volo ut ipse per testamentum nostrum libertus fiat, et ipsa colonica sub nomine Libertinitatis habeat, et ad heredem meam, (Ecclesiam) sicut liberti nostri aspiciant, ita et ipse sic facere debeat.* [Hanc Chartam edidit Muratorius tom. 2. part. 2. col. 745. seqq. sub cuius finem *Libertica res* legitur eadem notione qua *Libertinitas*. Locuta ipsum profero: *Dono liberta mea ad herede meam Ecclesia S. Petro nomine Fredberga uxore Tasculum cum nepotes ipsius Fredbergæ in Etone et Paretiano manere videntur, ut Liberticam eorum res ad ipsa Ecclesie aspiciant, volo et jubeo.* [Vide notam Mabillonii ad Chartam Abbonis ab ipso editam lib. 6. Diplom. num. 62.]

3. **LIBERULUS**, Parvus liber, in proleg. Vitæ S. Wolfkangi apud Pertz. Script. tom. 4. pag. 525. lin. 16.

4. **LIBEROLUS**, Libellus. Stat. datiar. Ripen. cap. 12. fol. 14. v. *Quilibet officialis... tenentur et debeant vinculo sacramenti describere super Liberolo sibi dando pro dictum emptorem omnes et singulas bullas et licentias, quas per ipsum officialem fieri et concedi contigerit alicui persone, communi, collegio vel universitati pro dicto datio.*

5. **LIBEX**, [Piscis. DIF.]

6. **LIBIGUNDIUM**, [Lanx. DIF.]

7. **LIBIS**, pro *Lebes*. Glossar. vet. ex Cod. reg. 7618: *Libis, olla aenea.*

8. **LIBISITA**, Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Faula, Prov. fabula, fatera, Libisita.*

LIBLAGUM, *LIBLAGUS*, Vox formata a Saxonico *Lyblac*, quod artem veneficam vel maleficam sonat, maxime speciem ejus que fascinatione constat, inquit Somnerus vel *ligatura*, ex lib. *obligamentum*. [Vide Graff. Thesaur. Ling. Franc. tom. 2. col. 77. voce *Luppi*.] *Lambardus barbarum sacrificium reddidit in Legibus Athelstani. Hinc Lyblecan, talia facilitantes sacrificia. Leges ejusd. Athelstani Regis § 6: Decravimus etiam de sortilegiis, et Liblacis, et sortem dantibus, etc. Leges Edmundi Reg. editæ apud Londonium § 6: Qui falsum jurabunt, vel Liblacum faciant, sint in æternum a consortio Dei segregati.*

9. **LIBOR**, *LIBOR*, *libor*, Glossæ Cyrilli apud Martinium, qui observat *libor* idem esse quod *libor*, *libor*; *libor* autem esse speciem libi seu placeste: sic ergo videtur legendum.

10. **LIBOR**, *libor* in *κόλαρα*, Fluxus, apud Janum in Supplemento Antiquarii.

11. **LIBOR**, pro *Livor*. *Principis Libor* *craret, et eum disperdere nitebatur e terra*, apud Camillum Peregrin. in Hist. Principum Langobard. tom. 2. Muratorii pag. 223. col. 1.

12. **LIBRA**, pro *Lepra*, apud Felibian. Hist. San-Dion. pag. xi. in Testamento ann. circiter 880: *Et a Deo Libra per-*

cuss, fiat uxor ejus vidua, ut cognoscatur potentia Dei qui talen tribuit vindictam.

13. **LIBRA**, Præbitio, Gall. *Livres*. Vide *Libras equos* in *Liberare* 2. et *Libra servientalis* in *Libra* 3.

14. **LIBRA**, Acta capitul. MSS. eccl. Lugdun. ad ann. 1848. fol. 91. v. col. 2: *Residentes in Lugduno mutent librationes suas, et alii non residentes tradant et solvant qualibet septimana... tantum quantum Libra ipsorum ascendet et ascendere poterit; et capitulum ipsis librationes sibi solvet seu recompenabit in subventionibus suis. Ubi forte *Libra* est Distributio quotidiana, *Libratio* vero, Annuus præbendæ redditus. Vide infra *Libratio*.*

15. **LIBRA AURI**, Const. M. ævo 84. solidorum fuit, quot denariorum libra apud Romanos, ut observatum a Scaligero lib. de Re nummaria pag. 64. ex leg. 1. Cod. Th. de Pond. et auri inlat. (12. 7.) Postmodum ea imminuta et ad 72 solidos redacta a Valentiniano Seniore, ut est in leg. 18 eodem Cod. de Suscept. præpos. et arc. (12. 6.) et l. un. de Oblat. vot. (7. 24.) que posterior.

LIBRA OCCIDUA appellatur in Actis S. Marcelli PP. et Synodo Suessana, locis a Baronio anno 802. Scaligero, et aliis passim allatis, qui de vocis *Occidua* nomenclatura vix inter se conveniunt. Sed copiose ac erudite de utraque libra, et de hac voce disseruit Jacobus Gothofredus ad d. leg. un. de Oblat. vot. ubi expensis aliorum sententis eo tandem concedit, ut *Occidua* libram Valentiniani appellatam veluti imminutam, quomodo *Occidua* a Scripatoribus inferioris ætatis usurpatam aliquot locis probat. Hunc consule si lubet: nam pucet ab aliis annotatis librum infarcire.

LIBRA AURI puri ac cocti duodecim denariorum argenteorum libris aestimatur, in Edicto Pistoriensi cap. 24: *Ut in omni Regno nostro non amplius vendatur Libra auri purissime cocti, nisi 12. libras argenti de novis et meris denariis. Charta Dagoberti Reg. apud Douletum: Unusquisque pro semetipso Libras 80. ex auro purissimo partibus S. Dionysii componat. Alia ejusd. Reg. pag. 661: Si quis vero contra hoc meæ Majestatis decretum præsumperit... legibus artatus auri purissimi decem Libras, ac argenti probatisimi pondus 20. ad pensum nostrum Palatii solvere cogatur. Chronic. Moguntinum Chunradi Archiepiscopi: Huic Cruci inscriptus erat versus iste:*

Auri sextantes habet hæc Crux aures Libras.

Et nota quod una Libra habet duas marcas auri.

LIBRA GALLICA, Vetus Agrimensor, de Ponderibus: *Juxta Gallos vigesima pars uncie denarius est, et 12. denarii solidum reddunt: ideoque juxta numerum denariorum tres uncie 5. solidos complent. Sic et 5. solidi in 3. uncias redeunt: nam 12. uncie Libram 20. solidos continentem efficiunt. Sed veteres solidum, qui nunc Aureus dicitur, nuncupabant. Annales Fuldensis ann. 882: Munera autem talia erant: in auro et argento bis mille Libras et 80. vel paulo plus: quam Libram per 20. solidos computamus expletam. Adde Joannem VIII. apud Ivonem part. 3. c. 38. et Speculum Saxon. l. 2. art. 53. § 3.*

LIBRA MONETARIA, Synodus Vernensis ann. 755. c. 27. Pertz. Capit. incert. ann. cap. 5. pag. 81.: *De moneta constitutum similiter, ut amplius non habeat in Libra pensante nisi viginti duos solidos, et de ipsis viginti solidis Moneta-*

rius habeat solidum unum, et illos alios reddat.

LIBRA PONDERALIS ARGENTI, apud Scotos, erat viginti quinque solidorum, ut est in Statutis Roberti III. Regis Scotie cap. 22. § 3. et in Assisa Davidis de ponderibus § 8. sed propter imminutionem monetarum, interdum fuit 26. solidorum et 4. denariorum. Vide *Fleta* lib. 2. cap. 12. § 1.

LIBRA ANGLO-NORMANNICA, 20. pendebatur solidis: solidus autem interdum 16. denariis, sed plerumque 20. ex argenti uncia confectis. Hinc in Domesdei crebro: *tale manerium reddit 10. 20. vel 30. Libras denariorum de 20. in ora*, ut de specie constat solutionis. Hæc igitur libra duplex fuit, scilicet majoris uncie, et minoris: vel majorum denariorum, et minorum.

LIBRA DENARIORUM illa frequentior est in Domesdei, et perinde sub illo æculo, de 20. denariis in uncia, tit. *Oxfordshire Rex Oxford: Reddit de moneta 20. Lib. denariorum de 20. in ora*. Ibid.: *Pro canibus 28. Lib. denariorum de 20. in ora*. Tit. *Herefordshire Rex Læze: Præpositus... veniens domina sua in manerium, presentaret ei 18. oras denariorum, ut esset ipsa læta animo*. Spelm.

LIBRA ANGLO-SAXONICA continebat solidos 48. argenteos: solidus vero 5. tantummodo denarios. Exstant certa rei monumenta, ut *Lambardus* refert, in denariis argenteis, tempestate Ethelredi Regis excusis. Spelm.

16. **LIBRA ANNORUM**, Numerus annorum 72. sic dictus, quod *Libram* *occidua* dividerent in totidem solidos. Sic *Libra testium* pro numero testium 72. non semel occurrit in veteribus instrumentis.

LIBRA ARSA, [Confata, purgata.] Vide *Arsura*.

17. **LIBRA CHAPOTENSIS** vel *Chapotensis*. Charta Edwardi II. apud Rymer. tom. 3. pag. 626: *Recipient... triginta millia Librarum Chapotensium seu Burdigalensium, valentium viginti quatuor millibus Librarum parvorum Turonensium*. Vide *Chapotensis*.

18. **LIBRA CARNASSARIA**, Qua carnes appenduntur, a simplici libra et communi pondere distincta. Lit. remiss. ann. 1382. in Reg. 121. Chartoph. reg. ch. 173: *Carnes recentes quorumcumque animalium, grossorum et minorum vendendo in macello loci de Laurano ad pondus Libras carnassarie, et carnes falsas (i. scilicet) ad pondus communis seu simplicis libras*.

19. **LIBRA IMPERIALIS**, Moneta imperatorum, que in Italia currebat. Charta prior. S. Maloti de Pavia in Chartul. Cluniac: *Ab Olivario priore de Rodingo xiv. Libras imperiales extorsit, et postea ipsum deposuit et aliam ibi instituit, qui ei dedit xv. Libras imperiales*. Pluries ibi. Vide *Imperialis*.

20. **LIBRA LUCENSIS**, Apud Lucenses in usu, in Charta Innocentii IV. Papæ ann. 1248. apud Illustr. Fontaninum ad calcem Antiquit. Hortæ pag. 485.

21. **LIBRA MARCAZANA**, Ferrariensibus nota, ut patet ex Constitutione Eugenii IV. Papæ ann. 1438. in Bullario Carmelit. pag. 196. col. 1.

LIBRA MERCATORIA apud Anglos constat 15. uncias. *Fleta* lib. 2. cap. 12. § 1: *Libra vero auri, argenti, lectuariorum et hujusmodi apothecariorum confectorum, consistit solummodo ex pondere 20. solidorum sterlingorum*. Ibid. § 4.

† LIBRA AD NUMERUM. Numerata, nec ponderata: Vide mox *Libra pensa* et *Argentum*.

LIBRA NUMERATA, in Domesdel. Cur-rebant in primis pecuniis (ut hodie argentum) solummodo numeratione: acceptique inde hæc libra nomen, denarios veteres 120. numeranti exhibens. Spelm.

LIBRA DE OBOLIS. Chartul. S. Joan. Angeriac. fol. 171. v. : Pro trecentis solidis Pictavensibus et quatuor Libris de obolis. Vide *Obolus*.

LIBRA OCTONARIA, Octo unciarum, auri fabris et monetariis propria, Gall. *Libre de marc*. Non semel memoratur in veteribus instrumentis.

LIBRA PANIS, in Regula S. Benedicti Monachis præscripta in refectionibus cap. 39. Concilium Aquisgran. sub Ludov. Pio cap. 57: *Ut libra panis triginta solidis per 12. denarios metiatur*. Ubi constat dicitur solidus 12. denarius. Leges Franc. tit. 4. 5. 108: *Ut instar Fræncos per 12. denarios solidus componatur*. Charta ann. 1159. apud Jofridum in Episcopis Niensibus: *Si autem cum eis comedere voluerit, Libra et et iustitia cum pulmentis, quibus Clerici vescuntur, deforis mittantur*. Sic libra panis 80. solidorum conficiebat libram et dimidiam, cum 20. solidi 12. uncias conficerent. Capitula Caroli M. lib. 8. cap. 14: *Triginta solidi id est Libra et dimidia*. Adde Chron. Casin. lib. 1. cap. 2. Haftenum. lib. 10. Disquisit. Monast. tract. 3. disp. 2. Menardum ad Concordiam regular. et Dissertat. Gallicam de Hemina vini et libra panis in Regula S. Benedicti edita ann. 1687. § 27. et seq. [Martenum in Commentario ad eandem Regulam pag. 515. et seq.]

LIBRA PARISIENSIS 25. solidis constabat: *Turonensis* vero 20. Sed id omnibus notum.

LIBRA PENSANS, seu *Pensata*, in Domesdel. Cum multa essent ubique locorum *cuneagia*, (nam illustriores plures civitates, villæ, Episcopi, proceres, sua habere) factum est ut leves sæpe denarii a *cuneatoribus* et falsariis cuderentur, detonsisque sæpe alii in publicum proreperent. Venit igitur in usum, non solum libram numerare, sed (ut aureos hodie) ad pensum trutinare. Domesdel: *Reddit nunc 80. Libras arsas et pensatas*, etc. Alibi: *De tertio denario habet Rex 80. sol. ad pensum, de cremenco 10. libr. ad pondus*. Rursum: *Hoc manerium reddit 70. Libras ad pensum: sed ab Anglis non appretiat, nisi ad 60. libras ad numerum*.

LIBRA PENSANS, in Capit. sub Pipino Rege: *De moneta constitimus, ut amplius non habeat in Libra pensante, nisi 22. solidi, et de ipsis 22. sol. moneta-rius accipiat solidum unum, et illud aliud domino cuius sunt, reddat, ut immunitates conservate sint*.

LIBRA ad magnum et parvum pondus. Charta ann. 1185. ex Tabulario Meldensi: *Semel in anno debetur Episcopo Meldensi ab Ecclesia S. Germani procuratio sub hac forma, LX. panes de pane Conventus... tres Libras cere ad parvum pondus vel una ad magnum pondus*. Eadem occurrunt in Charta Falconis Abbatis S. Germani. Minoris quoque fuit ponderis libra, qua in ponderandis aromatis utebantur quibusdam provinciis. Consuetudo Lemovic. art. 70: *Libra est et esse debet XIV. unciarum et dimidia, salva Libra de spicaria, quæ debet esse et est XII. subtilium unciarum*. Vide *Libra mercatoria*.

** LIBRA PRAGENSI. Rudolph. I. Imper. Factum cum Ottocaro ann. 1277. apud Pertz. Leg. tom. 2. pag. 480. lin. 25.

LIBRA PRIMA 20. solidis, constans apud Occitanos, quibus etiamnum *Libra prime* dicitur. Vetus Placitum circa ann. 1200. apud Catellum in Hist. Occitan. lib. 5: *E contra vero omnes Judæi allegabant asserentes, quod non debebant eam ceram dare ad commune pondus Tolosæ, sed ad quoddam speciale pondus, quod est 20. solidorum, quas Libras primas vocabant*.

LIBRA PROVINCIALIS, scilicet 20. solidorum, in Venditione villæ Hierci Carolo I. Comitii Provincie ex Schedis Præsidis de *Mazaugues*.

LIBRA AD SCA'LAM. Vide *Scala*. LIBRA SERVIENTALIS. Consuetudines Monasterii de Regula, tom. 2. Bibl. Labbei pag. 744: *Habet Ecclesia duos homines vel feminas cum sarcylis unoquoque anno ad segetes purgandas, et dabitur unicuique una Servientalis, et alio tempore in manu una torta de furno, et vinum, et in nocte una Libra*. Id est, libra carnis qualls *servientibus* dari solet, (nisi forte intelligendum sit id omne quod in cibo et potu domesticis a domino datur: de quo more supra dictum in *Liberatio*.)

LIBRA STEPHANI, in chart. ann. 1245. et 1260. in Alsac. Diplom. tom. 1. pag. 890. et 430. Comitatus Burgundie moneta a comite Stephano nomen habebat. Vide Dunod. Hist. Eccles. Bisunt. tom. 1. Probat. pag. 145. Hæc Schœpff.

LIBRA STERLINGORUM, Eadem olim fuit quæ libra denariorum de 20. in uncia: nam *denarius* alias dicebatur *sterlingus* et *sterlingus*. Consecerunt autem sequentes Reges *sterlingorum* libram ex denariis de 40. in uncia: novissimi, de 62. vel eo amplius, retinentes tamen *sterlingorum* appellationem, utpote jam pecuniam legale significentem. Prisca igitur *Libra sterlingorum* ex 120. denariis constabat, pondus æqualis gravitate: media ex 480. hodierna ex 720. et quidpiam supra. *Sterlingorum* autem nulla, quod sciam, in Domesdel mentio, cum recentioris sit originis vocabulum. Hæc Spelmannus.

LIBRA SUBTILES ET GROSSE. Charta Raymundi Gaufredi Domini de Treiz: *Vendimus... octavam illam partem quam habuimus vel tenemus pro indiviso in civitate Massilie et ejus territorio et districtu, in mari, in insulis, in venationibus, et in ferro Quintali, et in lascis, et in corda, et vicissimo quinto, et in Libris subtilibus et grossis, et in marchis, et in millariolis vini et olei, et in sextariis, et in cocis, etc.* Liber Rubeus Archiepiscopus Aquensis ex Bibl. Regia: *Judæi Aquenses faciunt seu facere tenentur in festo Paschæ duas Libras subtiles piperis D. Archiepiscopo pro cymetario eorundem, etc.* [Memoriale Potestatum Regiens. ad ann. 1271. apud Murator. tom. 8. col. 1833: *Vendebatur... Libra grossa de carnisibus porcinis XIV. et XVI. et XVIII. imperiales*. Habent etiam Itali *Libras subtiles*, de quibus ita F. Otterus pag. 6: *Il quinto (de pesti et ultimo chiamato dalla bilancia sottile, che Libre 108. un quarto, desso sono Libre 100. dell' suddetto della bilancia grossa*.

* *Libre sottive*, quod pro mercibus subtilibus seu aromaticis esset, sic dicta, ut colligitur ex Stat. ann. 1312. tom. 1. Ordinat. reg. Franc. pag. 512. art. 1: *Nous abatons et ostons du tout la Livre sottive, et ordenons et commandons que sur paine de corps et d'avoir, nul ne vende à celle Livre sottive, ne à autre livre ou*

pois, par lesquels tous barres et decevances puissent estre faites, comme ont esté faites par celle Livre sottive, fors que à phisiciens et chirurgiens tant seulement, et en cas et non autres où il en auroient à faire par leur médecines et chirurgies, estimées et ajustées par les escriptures anciennes au pois de celle Livre sottive. Stat. Avenion. ann. 1348. cap. 151. ex Cod. reg. 4650: *Curia habeat marcham et Libram subtilem ad quas alim marchas et libras, que current in civitate Avinionis, legitimentur*. Vide *Subtilis*.

LIBRA TERRÆ, et LIBRATA TERRÆ, quid sit in veteribus Chartis, video plane controversi: quidam enim existimant, atque in his Cowellus, ut libra dividitur in 20. solidos, solidus in 12. denarios, denarius in 2. obolos, obolus denique in duos quadrantes, ita in terrarum estimatione eosdem observatos gradus: ac quadratam de quarta parte acre, obolatam de dimidia, denariatam de ipsa acre, solidatam de 12. acris, libratam denique de vicies 12. hoc est, 240. acris intelligi. Quam sententiam minime probat Spelmannus, qui ait vetus quoddam computationis genus, memoriæ causa, ab agrimensuris excogitatum. Siquidem, inquit, acram terræ marce argenti assimilantes, totidem in hac denarios numerant, quot in illa pericas, in utraque scilicet 160. dividentesque pericas, in dimidia et quaterios: his opponunt utique obolos et quadrantes argenteos, sic ut acra contineat 160. denarios 820. obolos, et 640. quadrantes. Cui quidem Spelmanno utcumque hac in re assentiatur Sirmundus, qui in Notis ad Gaufridum Vindocinensem, *Libratam terræ jugerum terræ integram aut arapensem esse contendit*. *Libram, et libratam terræ*, alii volunt esse modum agri aut prædii ad valorem annuum pecuniarii redditus, et ad certum librarum monetæ currentis numerum exactum et æstimatum: adeo ut qui certum numerum librarum terræ alteri daret, ad hoc teneretur arbitrio et iudicio boni viri, certam agrorum mensuram, quæ in redditu tot nummorum libris valeret, dare: cum, ut est in Consuetudine Turonensi art. 358. in dominicis et prædiis nulla fixa sit æstimatio, quia plures aut minoris æstimantur pro valore ac bonitate ipsorum prædiorum, et ut est apud Senecam l. 8. de Benef. et in L. Pretia D. ad Legem Falcid. (85. 2.) *pretiumque jusque rei pro tempore est*. Unde a viris expertis æstimatio fieri solet, quam *prise et assiette de terre* vocant Consuetudines, Trecentis tit. II. art. 1. Turonensis, Andegavensis, Arvernensis, Burbonensis, et aliæ. Atque ita *Liberate terræ* fere semper videntur intelligi, saltem apud nostros: quibus sæpe adjungitur vox *reditus*, ex qua non certum ac definitum agri modum esse colligitur. Bromptonus ann. 1178: *Cui pro illo homagio et fidelitate dedit 1000. Libras redditus in Anglia per annum*. Mox: *Et concessit ei 50. Libras redditum Andegavensium*, l. 50. librarum monetæ Andegavensis redditum annuum: quomodo in veteri Charta apud Menagium: *Mille Libras ad Turonenses*, i. Turonensis Monetæ ubi perperam editum *ad Turonenses*, et *attournois*, junctis vocabulis. Charta Odonis Comitum Nivernensis ann. 1258: *Et se ces deux dites terres ne valloient, aux jours que li mariages sera fez, 8000. Livres de terre à Tournois, nous sommes tenus de parfaire en autre terre avenantment*. Charta ann. 1289: *Item dedit dicit Margaritæ filie sue in maritagi in*

quingentas Libras terre ad monastium
 Divionensem. Testamentum Roberti Du-
 cis Burgundie ann. 1297: *Je veux que
 Odoz mes fils pour lui et pour ses heirs
 ait en heritage 4000 Livres a Digonnois
 en Justice et Seigneurie grains et petite
 assises a Grinon, etc.* [Donatio Ancell
 Joville Domini ann. 1333. Monasterio S.
 Urbani ex Archivo ejusdem loci: *Dix
 Livres de terre a Tournois a terre cha-
 cun an sur et en tondre assise de Joinville
 a la xv^e de la Nativite N. S. Charta ann.
 1301. tom. 4. Hist. Eccl. Meld. pag. 191.
 En la somme de 23 Livres de terre cha-
 cun an, que nous leur deviens assiseoir.
 Aha ann. 1222. tom. 4. Gall. Chr. An-
 strum. col. 257: *Octies viginti Libras
 terre ad Turonenses parvos, quas asside-
 mus super res inferius annotatas.* Joan-
 nes de Condato, de Engueranno de Ma-
 rignaco.*

Trente mil Livres de terre
 Avot, a plus, au Paris.

Librarum terre passim est mentio,
 apud Goffridum Vindocin. Hb. 2. Epist.
 30. l. 8. Ep. 10. 15. Matth. Paris. ann.
 1212. Bromptonum in Stephano Rege.
 Chiffetium in Beatrice pag. 77. etc.

Ut ex premissis locis jam satis
 constare videatur, Libras vel Libras
 terre estimatas fuisse ex valore agri,
 non ex ipsius quantitate, ac proinde in
 illi aliud fuisse quam agros certi numeri
 librarum annui redditus, aut certum
 librarum numerum ex agris perceptum,
 ne quis tamen restet scrupulus, juvat
 hanc sententiam novis testimoniis, his-
 que luculentis, confirmare. Charta Phi-
 lippi Fr. Regis pro Edwardo Rege Angl.
 ann. 1286. apud Rymer. tom. 2. pag. 338:
*Concedimus et promittimus nos darios, et
 in certis locis et competentibus, cum
 omni justitia alta et bassa, nos assigna-
 tuos. Hec Regi Anglie: pro se et suis
 heredibus, tria milia Librarum Turonen-
 sium redditum. Et in sequenti Charta
 de eadem re ibidem: *Cum dilectus et fi-
 delis noster, Edwardus Rex Anglie nobis
 tradi fecerit litteras suas inter cetera
 continentes quod pro tribus millibus Li-
 bratis terre ad Turon, quas eidem ter-
 re asside, etc.* Unum et idem sunt ut
 satis patet, Libras Tur. reddituales prioris
 Charta, et Libras terre ad Turon post-
 terioris. Illud ipsum clarus patet in
 Charta ann. 1272. qua Philippus Audax
 Fr. Rex confirmat fundationem Parthe-
 nonis B. Marie de Gersiac, apud Lobi-
 nell. tom. 3. Hist. Paris. pag. 232. *Con-
 cedimus 500 Libras Paris. annui redditus
 percipiendas ab eis in cofris nostris,
 donec eas in assisa terre alibi duxerimus
 assignandas, computatis duntaxat in die-
 bus 500. Libras terre, 110. Libras, 5.
 solidatis et 9 denariis terre ad Turon,
 annui redditus, quas dicta Moniales ex
 dono dicti patris nostri jam possident in
 parrochia de Gustinis, et 52 Libras et 5.
 solidatis terre ad Turon, annui redditus,
 quas habent in parrochia de Gersiac,
 quas deduci volumus de summa 500. Li-
 brarum predictarum. Liber de modo ten-
 endi Parliamentum tempore Edwardi
 Regis. Bii Ethelredi. Comitatus constat
 ex 20 feodis unius Militis, quotibet feodo
 computato ad 20 Libras. unum feodum
 constat ex tercis ad valentiam 20. Libra-
 rum. Ille non quantitas, sed valor esti-
 matur. Liber niger Scaccarii pag. 35.
*Ego de feodo pro servitio unius Militis te-
 neo 20 Libras terre. id est terras 20.
 Librarum annui redditus. Charta ann.
 1297. apud Rymerum tom. 2. pag. 767.
 Qui habent xx. Libras terre et redditus***

per annum, etc. Vide Libras. 1. [et
 Moser. Histor. Osnabr. tom. 1. sect. 4.
 § 5. not. 1.]

LIBRA porro terre olim estimatam
 sortem principalem vicesimo denario
 docet Charta Roberti Archiepiscopi Lug-
 dun. ann. 1233. ex Regesto Feodor. Ec-
 clesie Lingonensis: *Et ipsi tenebantur
 ponere uterque ipsorum, videlicet 200. Li-
 bras in emptione 10. Librarum terre, quas
 assignabunt et tenebunt in feodum in
 perpetuum ab Episcopo Lingonensi. Vide
 Denarius.*

Aliud omnino sonat vox Libra in
 sententia arbitrari ann. 1292. inter Ab-
 batem et Consules de Gimonte in Occi-
 tania: *Pronunciaverunt quod perticus,
 cum quo mensuratur arpenta et terre,
 vinee et alii honores, habeat in perpetuum
 et habere debeat decem palmos bonos et
 largos de longo, ut hactenus habere con-
 suevit, et arpentum computetur de centum
 duabus Libris et octo scaquis, et concada
 terre computatur de LXXIV. Libris et X.
 scaquis ad perticum superius memoratum.
 Hic Libras intelligit frumentarias, ar-
 pentumque de centum duabus Libris et
 octo scaquis computatum, modum agri
 in quo seminantur frumenti pondo 102.
 et 8. scaq. Est autem scaqua, si bene
 interpretor, pugillus frumenti, Occita-
 nis Escach, quod proprie significat pau-
 lum illud frumenti, quod superesse
 solet mercatoribus forensibus, qui cum
 in urbem veniunt frumentum venditari,
 plusculum advehunt quam mensura ca-
 piat, ne quid desit in mensurando.*

LIBRA TESTUM. Vide Libra Anno-
 rum.

LIBRA VINI, Libra cervisie, in Regula
 Canonorum in Synodo Aquisgran. cap.
 122. in Regula Sanctimonialium, ibid.
 cap. 13. Vide veterem Agrimensorem de
 mensuris in liquidis pag. 333. et supra in
 Hemia.

LIBRA URSA, perperam pro Arsa, apud
 Kennettum Antiq. Ambrosden pag. 165.
 Vide Arsa.

LIBRA, Instrumentum quo res pon-
 derentur, quemodo differat a Pondario
 vide apud Lappenb. Orig. Hanseat. Do-
 cum. pag. 40. not. 1. pag. 202. not. 2.

LIBRABILIS MONETA, Eadem que
 usualis seu justus ponderis. Instr. ann.
 1361. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag.
 445. art. 33. *Tridicem denarios moneta
 Librabilis in ecclesia Viennae.*

LIBRAGIUM. Vide in Librare 2.

LIBRALE, *ποταμος*, Modiolus. Sup-
 plem. Antiq.

LIBRALE, Mensura frumentaria
 species. Inventar. ann. 1476. ex Tabul.
 Flammar. *Et in orreo sive granerio
 dicti hospiti, videlicet quadraginta dus
 Libralium frumenti puri. Item plus tri-
 ginta et unum Libralium spetionis. Item
 tria Libralia ordet. Item plus tria Libra-
 lia miltis: totum ad communem mensu-
 ram dicti loci. Vide infra Libras.*

LIBRARE, Tradere. Vide in Libe-
 rare 2.

LIBRARE, pro Ponderare. Vide in
 hac voce.

LIBRARE, Per auctionem adjudi-
 care. Gall. *Adjuger*. Lit. ann. 1411. tom.
 9. Ordinat. reg. Franc. pag. 60. art. 6.
*Quod captis pignoribus in causam judi-
 catis et in executionem dicti sigillati, de-
 bent incontinenti ad incantum venalia et
 distrahenda exponi, et ipsis debite incan-
 tatis et plus offerenti Libras, lapsis pos-
 tea decem diebus, pignora mobilia sic
 Librata expeditur et debent expediti
 realiter emptori. Vide supra Librare 2.*

LIBRARE FESTUM, Pecuniam pro

officio alicujus festi prebere. Acta capi-
 tul. MSS. eccl. Lugdun. ad ann. 1387.
 fol. 32. r. col. 2. *Mandant dom. Johanni
 de Favertion capellano perpetuo in eccle-
 sia Lugdunensi, ut si quid habet residui
 de pago vel de pensione monasterii Belle-
 ville, quod Libras festum crastinum beati
 Mathie apostoli. Vide in Librare 2.*

LIBRARIA, ut Librarium 2. Martianus
 Capella lib. 1. *Uipote Libraria superum
 archiepus custos. Histor. Australis ann.
 1235. Per totum claustrum et ante Libra-
 riam intravit. Ita emendo pro Libe-
 riam. [Descriptio Monasterii Caroli-loct
 apud Marten. tom. 2. Ampliss. Collect.
 col. 1383: *Libraria quoque incomparabi-
 lis, quam cum introeo, videra videor sine
 reliquis, omnes Ecclesie Doctores omnibus
 libris suis et tractatibus comitatos invi-
 tantes, etc.* Adde Glossar. Lobinelli tom.
 3. Hist. Paris. Utitur Gellius lib. 5. cap.
 8.] Vide Librarium 2.*

LIBRARIUM, *βιβλιοθηκη*, in Glossis
 Græco-Latinis, Librerie.

LIBRARIUM, Bibliotheca, Gall. *Li-
 brairie*. Gl. Saxon. *Alfrici: Librarium*,
 bochus, 1. Librorum domus. Monachus
 Altisiod. ann. 900. *Claustrum quoque
 Canonorum crematum est, Librarium
 que et ornamenta Ecclesie. Will. Thorn.
 in Chron. cap. 21. § 16. D. Abbas, ins-
 tituit ut singulis annis in perpetuum in
 principio Quadragesime, die qua Libra-
 rium deservit in Capitulum, vivorum ani-
 me commendentur, et absolventur anime
 defunctorum, per quos Librarium hujus
 Ecclesie fuerit aliquoties emendatum.
 Vide Libraria.*

Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg.
 7657. *Libradhya: Prov. bibiota. Libraire,*
 in Mirac. MSS. B. M. V. lib. 2.

A saint Mart et biau Libraire.
 Truis un bel Livre dont biau traire
 Vous voel encore bele matere.

LIBRARIUS, Librorum descriptor. Isi-
 dor. lib. 6. cap. 14. *Librarii idem qui
 Antiquarii vocantur. Sed Librarii sunt
 qui et nova et vetera scribunt, Antiquarii
 qui tantummodo vetera, unde et nomen
 sumpserunt. Petrus Damianus lib. 7.
 Epist. 19. Cum alto Monacho... litteris
 aque perito, atque Librario. Supra: *Et
 quoniam scribendi peritus exiit, non
 pauca nobis librorum volumina pollucibi-
 liter eraravit. Ordericus Vitalis lib. 9.
 pag. 718. Nulla unquam, ut reor, Sophis-
 ta, in b. libris rebus gloriosior materia
 produit, quam nostris nunc Dominis Po-
 tis ato de Librariis tradidit. Vita S. Gu-
 thla: Anachoretæ cap. 32. *Habuit signi-
 ficum in comitatu suo virum Librarium
 Wilfridum, etc.* Acta S. Samsonis MSS.
*Quodam die festo dum ad Ecclesiam con-
 venirent, et ibi sermone in inter
 multos de Librario quodam in longin-
 quam Aquilonis terram habitante, et
 quendam præcantationis artem homini-
 bus exercente audirent, ad quem de mul-
 tis provinciis innumera multitudo fre-
 quentare consueverat, quia omnia que
 illis dicebat, pro certo e. sine dubio eve-
 niebant. Haud satis cer. a Librarii notio
 hocce in loco. Posset intelligi vir litta-
 ratus, qui librorum lectione hanc credi-
 tam acquisierat rerum futurarum præ-
 scientiam. De Librariis sive Scribis, va-
 riique eorum generibus dissertit Brenc-
 manus lib. 2. Hist. Pandect. cap. 5.]
 [et Murator. Antiq. Ital. tom. 3. col. 849.
 Savin. Histor. Jur. Roman. med. temp.
 tom. 3. cap. 25. § 218.]***

LIBRARIUS, qui describendis actis ju-
 dicialibus operam dabant, in Cod. Th.
 leg. 1. de Licitis offic. (8. 9.) leg. 1. de

Decur. urb. Romæ, (14, 1.) apud JC. Symmachum, etc. *Librarius Cos. Librarius* *Questorius trium decuriar. Librarius Tribunicus*, in vet. Inscript. 541. 10. 544. 6. 625. 6. 627. 5. [Inscript. vet. Joan. Vignol. pag. 301. Q. F. *Librarius a Manu*, vel ad *Manum*, ut apud Gruter. pag. 380. 11.] Hinc

LIBRARIUS, pro *Notario*, apud Rollandinum in Summa Notaria: [qua notione *Librarius* dictus videtur Hilduinus, Abbas Sithiensis apud Mabillonium tom. 3. Annal. Benedict. pag. 123. neque enim hic Hilduinus alius videtur ab eo qui in quodam Præcepto quod exstat tom. 12. Splieg. Acher. pag. 109. Imperialis aulae *Archinotarius* appellatur.]

LIBRARIUS, Dignitas Ecclesiastica in Ecclesiis Cathedralibus, eadem forte quæ *Cantoris*, qui et *Armarius* dicitur. Charta Henrici III. Imp. ann. 1066. apud Meurissium in Episcopis Metensibus pag. 360. *Videlicet ut electionem Præbiterii faciant, sive Decani, Cantoris, Librarii, atque Custodia Ecclesie S. Stephani.*

LIBRARIUS, Librorum custos in Monasteriis Regula Mellicensis ann. 1451. in Chronico ejusd. Cœnobii pag. 414. *Et eodem die etiam de Bibliotheca solent a Librario libri postulari.*

LIBRARIUS, in vet. juris utriusque Vocabulario: *Qui in libra apponendo pondera, census rerum determinat; vel est libros vendens et custodians.*

1. **LIBRATA**, Libræ pecuniaria redditus annui. Charta ann. 1208. tom. 2. Chartul. S. Vandreg. pag. 108. *Beneficium valens XIII Libratas annui redditus.* Testamentum Hervei Comitis Nivern. tom. 1. Anecd. Marten. col. 867. *Conferimus decem Libratas redditus pro anniversariis nostris annuatim in perpetuum faciendis.* Charta ann. 1247. ex Tabular. S. Nicasi Romæ. *Contuli Conventui Ecclesie S. Nichasi Romanensis X. Libratas Paris. annui redditus.* Aba ann. 1250. tom. 2. Hist. Eccl. Meld. pag. 154. *Legavit... circiter IV. Libras percipiendas in forestagio et piscatione quadam.* Charta S. Ludovici ann. 1269. apud Lobinell. tom. 3. Hist. Paris. pag. 270. *Notum facimus quod cum Guillelmus Barberius dictus Ad pedem ferreum acquisivisse dicitur... X. Libratas et XV. solidatis incrementi census annui redditus, etc.* Vide *Libra terræ* in *Libra 3.*

2. **LIBRATA**, Præbitio: *Familiaris vestis, vulgo Livree.* V. supra in *Librare 2.*

LIBRATIM, Per libram, ad amussim. Vita sancti Guthlaci, tom. 2. April. pag. 38. *Nec tandem ea quæ scribit, sine subtilissima indubiorum testium cautione, Libratim scribenda quibusdam dare præsumpsit.*

LIBRATIO, LIBRATURA, LIBRATUS. [2. Annua præstatio. *Livraison*, eodem sensu, in Lit. admort. pro eccl. Vivar. ann. 1115. ex Reg. 177. Chartoph. reg. ch. 14. *Item sur ung hostel, assis en ladite cite de Viviers deux Livraisons.* P. 109. 110. Vide in *Librare 2.* et *Libra 1.*]

LIBRETUS, diminut. a *Liber*, libellus. Ital. *Libretto*. Inventar. MS. ann. 1366. *Item est quedam informatio facta in duobus Libretis per quos de tempore domini Clementis Pa. etc.*

LIBRIAS, *λίβρα*, *Libra*, in Glossis Sangerm. MSS. et in Supplemento Antiquarii.

LIBRILLA Joan. de Banna. *Librilla*, est baculus cum cornu plumbeo ad librandum carnes. Dicitur etiam instru-

mentum librandi, i. percutiendi lapides in castra, scilicet manganus. Unde *librilla*, as, tali instrumento projicere, vel percutere, vel infestare. [Festus habet: *Librilla*, vel ut restituit Scaliger. *Librillig*, appellantur instrumenta bellica, scilicet ad brachii crassitudinem in modum flagellorum loris revincta.] Henricus Rosia in Herlingsberga:

Non hic enigmæ fabricator machina, nomen
Hæc Librilla tenet: quæ saxo plectera librans.

Librillum meminit Cæsar lib. 7. de Bello Gallico: *Fundis, Librilibus, sudibusque, etc.* His qui utebantur, *Libratorès* dicuntur Tacito 2. et 3. Annal. Vide *Manganum*.

LIBRORIUM, Mensuræ frumentariæ species, vulgo *Livrot*; unde *Libroriata*, modus agri, cui seminando *Librorium* satis est Terrear. S. Mauri. in Fores. ann. 1472. *Item dictus confilens tenetur solvere unum Librorium sifiginis.* Ibidem: *Dictus confilens tenetur solvere... in quadam Libroriata orti, etc.* Vide supra *Librate* et infra *Livrale*.

LIBRONCULUS, Parvus liber. Præfatio in Vitam S. Samsonis Episc. Dolensis: *Pocimus quisquis ex, qui hunc legis Libronculum mea me imperitia habes excusatum.*

LIBRUM, Genus præstationis, vox Latinis Scriptoribus notissima, *Gasteau, Tartre*. Charta Hugonis Castellani Vitiacensis ann. 1221. apud Perardum pag. 407. *Cum perciperem in molendinis de Chauzeio... Librum unum, quotiescunque ad villam de Chauzeio me venire contingebat, quidquid juris habebam in percipienda Libra memorata legavi in elemosinam, etc.*

LIBRUM, Morinensis Ecclesie Canonice et Capellani *Libra* distribui solebant certis diebus, ac præsertim iis, quibus celebrabantur obitus seu defunctorum anniversarii, ut passim cernere est in ejusd. Ecclesie obituarii MS. Sic fol. 2.

Item in obitibus bursa obtutum, in quorum præscriptur Cum Libra tantummodo sine ulla distinctione, Canonici et Capellani percipiunt quilibet duo Libra, quolibet Libra valente IV. den. Fol. 8. Item in nocte Circumcisionis Domini et vigilia Epiphaniæ Domini distribuuntur quilibet canonico residenti duo Libra, ponderis quolibet 48. unciarum. In Tabulario Calensi pag. 110. pro molendino inter cetera redditur *Libra de valore XII. denar. Paris.*

LICA, Cylindrus, Gall. *Lisse*. Vide *Lischa*.

LICATOR, Catillo, scurra. Vide in *Lecator*.

LICCINIUM, Vide infra in *Lichinus*.

LICEAMEN, Similitudo, Dicitur.

1. **LICENTIA**, Joan. de Janna. *Licentia*, dicitur *conventus*, quod vulgo dicitur *conventio*: unde *Licentiare*, vulgo *convenire*. *Conventio*, a quo hauserit: *Licentia* dicitur *conventus*, vel vulgariter dicitur *cognatum*, unde *Licentia*, as, *cognatæ*, vulgo. Ubi forte legendum *Conventum*, et *Convenire*. Est igitur

LICENTIARE, Facultatem et licentiam abunde dare, dimittere, Gall. *Licentier*, *congédier*. Gautierus Cancellarius de Bell. Antioch. pag. 451. *Licentiatu Baroniibus quiete recitari, etc.* Willel. Brito lib. 7. Philipp.

... Vique velint exire Licentiat omnes.

Chronicon Fossanova ann. 1200: *Bi cum benedixit, Licentiat, etc.* Petrus Blesensis Episc. 57. *Quoque Licentiatu, et accepta cetera benedictionis gratia re-*

celebam. Chronicon Andrense: *Et data benedictione me ad egradiendum Licentiatu.* Adde Matth. Paris pag. 481. 671. Thwrocium in Ladislao cap. 69. [Annales Genuens. tom. 6. Muratori col. 453. 479. 498. Chronicon Andree Danduli tom. 12. ejusd. Murat. col. 456. Acta SS. Junii tom. 1. pag. 787. Chartam ann. 1834. apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. pag. 189.] Joan. Gersenium de Imit. Christi lib. 2. cap. 8. § 5. etc.

LICENTIARE, Dimittere, expellere, Gall. *Renvoyer, chasser*. Correct. stat. Cadub. cap. 8: *Quodlibet centenarium mittere debeat de melioribus et sufficientioribus consiliariis sui centenarii; qui sic electi possint Licentiar de dicto consilio, si videbitur domino capitaneo, domino vicario et dicto consilio minus idonei et sufficientes.*

LICENTIATUS, Thom. Walsinghamus 20th. 12th. *Licentiatu clam ducebat, tanquam fugitivus, non impetrata ac petita missione.*

LICENTIA, quæ ab Abbate Monachis conceditur aliquid faciendi. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis cap. 38: *Duobus modis Licentiæ accipi possunt, scilicet aut verbo, aut signo. Qui verbo Licentiam petunt, manifeste dicant quid facere velint; qui autem signo petunt Licentiam, si non possunt per signum illud quod aperte volunt significare, debent postea, cum opportunum fuerit, a quo Licentiam acceperunt, quid fecerint indicare.* Infra: *Licentia decantandi Missam, de egressu, etc.* Eckhardus Junior de Casib. S. Galli cap. 7: *Regulam quatuordecim audire et facere; Licentias interdum, quæ etiam irregulares essent, tanquam Novitius dare, arcum tendere, ac laxare.* Statuta antiqua Cartusiensis 2. part. cap. 6. § 21. de Priore: *Cum conversis manens Licentias donat, ad eum pertinet Licentia generalis vini, casei, silentii et hujusmodi.*

LICENTIARE, Facultatem dare rei cuiuspiam faciendæ. Cæsar. Hoisterb. lib. 2. de Mirac. cap. 10: *Dicitur juveni: Vis ut ostendam Abbati? et Licentiatu ei. Vide eundem lib. 3. cap. 14. lib. 6. cap. 5. Speculum Saxon. lib. 2. art. 63. 20. Albertum Stadensem ann. 1248. Vitam S. Amasii Episcopi Teanensis cap. 3. Statuta Synodalia Odonis Parisiensis, [Concilium Trevir. ann. 1227. apud Marten. tom. 7. Ampliss. Collect. col. 109. etc.]*

LICENTIA MAJOR [2. Canonialium exercitiorum vacatio, Gall. *Vacance*]. Tabularium Cismense ann. 1266: *Statutum est etiam ut quilibet Canonius durante majori Licentia, quæ semel in anno concedi consuevit, estimationem præbendæ sui habeat in pecunia numerata.*

MAIA LICENTIA, Longobardis dicta facultas peccandi uxori a marito indulta. Leges Luitprandi Regis tit. 101. [22. 130. 16. 77.] *De mala Licentia mulieri data. Mox: Si quis conjugii sui malam Licentiam dando dicat: Quin rade, et convenire cum tali homine; aut si dixerit ad hominem, Veni et fac cum muliere mea carnis commutationem, etc.* Adde Longob. lib. 1. tit. 32. § 6. Nam cum adulterio uxoris matrimonium solveretur, mariti interdum qui uxores remittendi querebant occasionem, eas ad perpetrandum adulterium impellebant: quo statim probato, ab eis dissolvebantur. Quod attigit Mattheus Monachus in questionibus matrimonialibus lib. 8. Juris Græcorum pag. 508. ubi de Causis dirimentibus matrimonium: *Τὴν τῆς*

γυναικός ἀπορροήν ἐπιβουλεύων, ἄλλοις ἀντιπύει τοῖς ποιεῖσθαι ἐπιχειρήσας προδοῦναι. Huc etiam spectat, quod habet Achmes Onirocrit. cap. 267. Unde in Capitulari ann. 737. cap. 1. et lib. 5. Capitul. cap. 21. ubi illi, cujus uxor adulterium commisit, aliam uxorem accipere facultas conceditur in Cod. Thuanio: Si absque ejus conscientia factum fuerit illud adulterium, et si ab ea abstinuit postquam recevit, nam cum illa reconciliari (non) potest. Vide Cugucia.

LICENTIA. Facultas data Doctoribus sive Professoribus profitendi publice in Academiis. M. Robertus de Sorbona in Serm. de Conscientia: In isto libro exis solum examinatus, quando petes Licentiam legenti Parisius. Joannes de Deo in Penitentiario lib. 5. cap. 14. De Magistra scholarum; Peccant... primo, quia vendunt Licentias docendi, etc. Marsilius Patav. in Defensore pacis 2. part. cap. 10: Quibus docendi aut operandi talia in civitate per principalem data est auctoritas, quam in disciplina liberalibus consueto vocabulo Licentiam appellamus. Vide eundem cap. 21. pag. 322. 323. 1. Edit. [Recepti Licentiam in legibus in studio Aurelianensi, Jacobo velu in Vita sua tom. 3. Anecd. Marten. col. 1947.] Vide Savin. Histor. Jur. Roman. med. tempor. tom. 3. cap. 21. § 79. sqq.]

LICENTIARI. Licentiatius ad magistrum, in Chron. Nicolai Trivetii ann. 1282. Idem Rob. de Sorbona: Multis enim magnis fit aliquando gratia, et Licentiarum sine examinatione. Non semel occurrit in Statutis Academiae Paris. tom. 6. Spicil. Acher. pag. 384. ut et apud Robertum Goulet in Compendio juris ejusd. Academiae fol. 8. etc.]

LICENTIA PURA. Eadem notione. Licentiarum gradus in universitate studii generalis, in Bulla Pii IV. PP. tom. 4. Gall. Christ. Instrum. col. 345.

LICENTIA MATRIMONIORUM, MARITALIS, LICENTIA NUDE. Vide Maritagi m.

LICENTIA. Practicis nostris, Congé de default, Actus quo defensor, pro auctore non comparente, a petitione dimittitur et absolvitur. Arest. pariam Paris. II. Jan. ann. 1364. tom. 8. Ordin. reg. Franc. pag. 542: Quare petebant prefati archiepiscopus et vicecomes Narbonae ac consules Narbonenses pronunciarum prefatos de Narbona audiri ad premissa non debere nec admitti per viam supplicacionis nec imploracionis officii, ex quo volebant se facere partem, et quod requisita eorum rejecta, concederetur Licentia et expensis dictis archiepiscopo et vicecomiti Narbonensibus, ac consilibus Ileris.

LICENTIARE. Facultatem et auctoritatem dare, Gall. Autoriser. Charta ann. 1406 in Reg. 3. Armor. gemb. part. 1. Ivo Guillelmo Licentiatu, ut asseruit, in hac parte a nobili et potenti viro dom. Guillelmo de Chamboranto milite patre suo, etc.

LICENTIARE. Auctoritatem dare possidendi. Chart. ann. 1386 apud Pistor. Ambrunat. Litter. tom. 3. pag. 520. Pro hujusmodi donatus idem H. Licentiatu ipsum tibi et suos veros heredes in dimidiam partem mansi sui siti in campo, etc. Vide Hiltans. Glossar. German. voce Kinverlügen, col. 398.

LICENCIARE. Liberius agere, Gall. Se Licencier. Steph. de Infestura MS. ubi de Innoc. PP. VIII. Cum stetit imperator Turcarum coram pontifice aliqua ad invicem dicerent, mediante in

terprete; non tamen fuerunt audita nisi a circumstantibus; et tandem volens cum papa Licentiarum, Leta fronte et alacri vultu cupiens sum osculari in facie, etc.

LICENTIA. Relaxatio, oblectamentum, Gall. Diverissement, récréation, vel Congratulatio; sed leg. forte Licentia. Vide infra in hac voce. Reg. visitat. Odon. archiep. Rotomag. ex Cod. reg. 1245. fol. 613: xvij. Kal. Decembris accessimus personaliter... ad Montem leprosororum et ad hospitale B. M. Magdalene Rothomagensis, et accepimus in ipsis locis Licentiam, indeque regressi fuimus ad Dei villam... xv. Kal. Decembris predicavimus in ecclesia Rothomagensi, et accepimus Licentiam a clero et populo, habuimusque nobiscum totum capitulum ipsa die.

LICENTIOSITAS. Licentia abundi. Stat. ann. 1498. Inter Leg. Polon. tom. 1. pag. 259: Providentes Licentiositati, tam adolescentum plebetorum, quam disertationi honorum... statutus quod tantummodo unus filius de villa a patre recedere possit ad servitium.

LICENTIOSUS. Gloss. Græc. Lat.: Αποτρονω. Licentiosus, cum potestate, emancipatus, sui juris. Supplement. Antiquarij: Licentiosus, ἀπαρξιαστος, Libere loquens.]

LICERA. Charta Monasterii S. Vincentii del Pino tom. 2. Concil. Hisp. pag. 108. col. 1: Si quis homo contra hunc factum insurgere voluerit, si quis super viam facere tam Regia potestas quam Pontificum majestas, simulque populi dierentia, nec vocem enim habeant nec licentia, et fronte propriis carcat Licera, non videant que bona sunt in celestem Hierusalem. Fronte propriis careat Licera idem esse puto quod Fronis propriis prius vetur luminibus seu oculis, sed quid Licera proprie significet, aut unde oriatur, non satis percipio. An pro Lucerna scriptum, aut pro Visera, Hisp. Casside conspiciendum, quo barbarus scriptor oculos seu videndi facultatem vel actum exprimeret voluerit, ut vocem Visiere quandoque Galli etiamnum usurpant in jocoso atque familiari colloquio.

LICERCERIS. Centurio. Gloss. Isid. Additur in Pithereanis, Luceres; erant autem Luceres vel Luceres pars tertia populi Romani, appellati a Lucero Ardeæ Rege, qui auxilio fuit Romulo adversus Tatium bellanti, si Festo fidem habeamus. A Lucumone Luceres dictos ait Jun. us.

LICERE. Is, Licentia, facultas. Charta ann. 1065. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 198: Et quia a quibusdam ipsam rogatur vestrum, et hec in presentis concedimus tibi scripta habere... cum scriptos duos passus de scripta terra, qualiter superius legitur, una cum omnem Licere et pertinentia... Item au tamen, en sa maison tant seulement, Licera prendre gage de ce qu'il ventra; mais hors de sa maison, ne luy Loet pas. Charta ann. 1333. ex Tabul. S. Joan. Laudun. Accordé est qu'il Loera ausdit religieur, etc. Estre luy, eodem intellecta in Libert. ville d'Espouperse ann. 1371. ex Reg. 138. Chartoph. reg. ch. 390: Item voulons et octroyons que lesdiz: consouls et consouls lers... puissent et leur soit Leu, etc. Xlv. ann. 1127. in Reg. 179. ch. 42. Item

qu'il puissent et leur soit Leu de acquerir de nos hommes.

LICENTIRE. Charta ann. 1222. e Chartulario S. Medardi Suess.: Insuper etiam Licentiam super mortua manu Boveti, qui fuit homo de elemosina. Idem quod Dissentire, ut liquet ex alia ejusd. Chartul. Charta ann. 1226. ubi: Insuper etiam Dissentebant partes predictæ super mortua manu Boveti, etc.

LICHA. f. Idem quod Lischa, Machina pollendis et lavigandis telis et holosericis accomoda. Gall. Calandre. In Codice censuali MS. Eccl. Atrebat. ann. 1261. N. tenens domum unam in territorio Ecclesie debere dicitur eidem Ecclesie certam pecunie summam pro Licha suis, quia forte telas expoliendi artem exercebat; quod Galli dicimus Calander. Vide Lucha.

LICHEUR. upde Licheur, qui illo instrumento utitur. Lit. ann. 1410. tom. 9. Ordin. reg. Franc. pag. 536: Enguerran Flomenes... qui avec ce qu'il est soit drappier, estoit tondeur, Licheur, pareur de draps, etc. Lisseur, in Lit. remiss. ann. 1445. ex Reg. 176. Chartoph. reg. ch. 370. Vide supra Licinitorium.

LICHERA, LICHERIA. Lectica. Gall. Litere. Miracula MSS. Urbani V. PP.: Ipsum portaverunt in domum suam in una Lichera. Statuta Monialium S. Salvatoris Massil.: Post mortem quando Monialis portabitur in Lichera. Pro lecti apparatu usurpari videtur vox Lichera in Charta ann. 1500. apud D. Galmet tom. 3. Hist. Lotharingæ col. 333. Quatuor lectorum munitorium sive garnitorum... Licheris, enleihibus, pulvinaribus, bassagibus, linteaminibus, ludicibus, coperturis, cortinis pendentibus, etc. Vide Lectarium.

LICHERIA. Provis. Lat. ex Cod. reg. 7657. Lichiera, Prov. basterna. Licheria vero ex Ch. ann. 1500. hic laudata de lecti fulcramento, Gall. Bois de lit, videtur intelligenda. Vide supra Licheria 3. et infra Lichera.

LICHERIUS. Ad lichias seu repagula pertinens, hinc Justicia licheria, jurisdictione que intra lichias exercetur. Vide supra in Justicia 1.

LICHIA. Septum, repagulum, Gall. Lice Charta official. Noviom. ann. 1318. in Reg. 61. Chartoph. reg. ch. 498: Item dicitur reus cum suis complicitibus diripit Lichias seu clausuras nemoris religiosorum virorum abbatis et conventus B. Marie de Vermando. Vide Licie.

LICHIA. Lichium. Gall. Lisse. Lit. remiss. ann. 1352. in Reg. 81. Chartoph. reg. ch. 646: Cum dicitur Matheus operis dicti Laurenti rei condurisset seu locasset ad operandum in arte seu opere pannorum alte Lichie, etc.

LICHIERA. Lecti fulcrum, Gall. Bois de lit, couchette. Inventar. ann. 1449. ex Tabul. D. Venetæ: In camera paramenti unum lectum... cum Lichiera nova et scamum... Quodam Lichiera garnita talyatio et plonari pieno lanæ. Vide supra Lichera.

LICHINA. Species tubæ. Vide Licina.

LICHINUS. Idem quod Ellychnium. Papias. Lichum, circundata lucerna. Ordenerius Vital. lib. 6. pag. 615. Parolis alia corantibus, flamma (candelæ) Lichia non usque ad mappulam altaris absumpsit. Miracula S. Ludgeri Episcopi Mimi-gard. n. 20. Fuit tunc candelæ carbonculum de Lichia conivit, ut nihil prorsus in eo lucis remaneret. Ubi carbonculum est flamma que exsufflata candelam

elychnio restat. Vide Fridogodum in Vita S. Wilfridi cap. 46.

Adjective sumitur, nimirum pro eo quod ad Lichinum componendum aptum est, in Charta ann. 1350. ex Reg. 78. Chartoph. reg. ch. 246: *Item quod omnes et singulae faces sive torques, intorticia, candela... habeant fieri taliter, quod quatuor partes sint de bona et sufficienti cera, et quinta de pabulo Lichino vel colona.*

LICHINIUS. Constantinus Africanus lib. 2. de Morbor. curat. cap. 7: *In auriculis cum Lichinio infusio mittatur.* Adde cap. 13. 15. etc. *Linteolis vel Lichinio addito*, apud Vegetium lib. 2. de Arte veterin. cap. 22.

LICINUS, apud Hugonem Farsitum lib. de Miraculis S. Mariae Suesion. cap. 19. [Joh. de Janua: *Cicendulum, Thuribulum vel Licinus; et ponitur pro candela*] Gloss. MS. Sangerm. Lat. Gall.: *Licinium vel Licinus, Limechon de chandelle.*

LICINUS. Papias et Gloss. Arabico-Lat. ex Isidoro lib. 20. cap. 10: *Licinius, quasi Lucinius, quia Lumen dat, est enim cicindela lucernae.* Glossae Isid.: *Licini, candela, lucerna, vel cicindilia.* Ado Viennensis in Martyrol. 5. Id. Jan.: *Oleoque infuso Licinii manus et pedes eorum ligantur, etc.* [Linteamina perperam interpretatur Vir doctus tom. 1. SS. Januarii pag. 587.] Constantinus Afric. lib. 1. de Morbor. curat. cap. 16: *Fumigatio fiat cum Licinio bombycino prius accenso et extincto.* Adde ejusdem lib. de Chirurgia cap. 24.

LICINIUM, Quot de candela vel lucerna emungitur, in Glossis MSS.

LICHINUS. Miracula S. Etheldredae tom. 4. Junii pag. 551: *Ite, Lichinum facite... et postea Lichino ceram superponentes, candela facite.* Sicut enim Lucerna oleo et Lichino preparata lucet tom. 3. Bibl. Patrum Aescet. pag. 383.

LICHINUM, in Vita S. Humilianæ num. 15.

LYCHNUS. Reinard. Vulp. lib. 3. vers. 2823:

*Inter sacrilegos Lychnis stolulique gehennæ
Deverere tuum bis caput octo patris.*

i. e. candelis projectis. Vide Excommunicatio et banno interdicere in Stola 2.

LICHUDA, Cammarus Tract. MS. de Pisc. cap. 133. ex Cod. reg. 6838. C. *Cammarum Galli et Normanni appellant homines. Genueses lombardo... Constantiopolitæ Lichuda vel Lichuda, Rlyrici tarantola, nostri langrou et escrevice de mer.*

LICIA, Papias, pertica. Arest. Parlam. Paris. ann. 1304. in Reg. Olim fol. 68. v.: *Religiosos dictos in dicta saisina piscandi impediabant injuste, et de novo vadum faciundo et Licias ibidem ponendo, petentque dicti religiosi dictum impedimentum amoveri.* Hinc Lice, Agger palis constructus appellatur, in Charta Rob. de Veteri ponte ann. 1300. ex Chartul. S. Joan. de Valle: *Le prieur ou couvent de leur droit peuent et pourront prendre mot et matage en touz nos frouz pour la reparation de touz leurs molins, Lices et chaucies sanz contredit de nous et de nos gens.* Inde etiam Lice dicitur Pugna Indica, hastiludium, quod in campo licis seu palis clauso perageretur. Lit. remiss. ann. 1302. in Reg. 91. Chartoph. reg. ch. 157: *En la parroisse de Blaqueville en la viconte de Cautebec, en un manoir appartenant aux religieuz de Sainte Kaerine, acoustume est... que*

les gens du pais s'y assemblent le jour de la Nostra Dame mi Aoust pour faire Lices, caroles, dances et plusieurs autres esbatemens. Vide in Licis 1.

1. LICIE Castrorum aut urbium repagula, vulgo Lices, a Licis, seu staminibus, vel funiculis dicta quod ea primitus ex funibus conficerentur, vel quod ut stamina junctim erigantur. [Epist. Anonymi de capta urbe CP. ann. 1204. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 786: *Exercitium nostrum grossis palis circumcinctum et Licis.* Computus ann. 1202. apud D. Brussel tom. 2. de Feudorum usu ad calcem pag. cxlvii: *Pro veteri garrulio reficiendo et pro Licis Lii. s.* Et pag. cxlvi: *Pro Licis circa fossatos faciendis, etc.*] Godefridus Monach. S. Pantaleon. ann. 1219: *Muri firmati sunt lignis castellulis ac Licis.* Jacobus de Vitriaco in Histor. Orientali ann. 1219: *Et ad jactum jaculi extra Licis Saracenis equitantibus relictum exposuerunt.* Idem in Epist. de Captione Damiatæ: *Cum ex parte Liciarum nostrarum et fossati nostri pluries impugnassent nos Saraceni.* Oliverius Schol. *Fossatum... transeunt et Licis violenter rumpentes, etc.* S. Ludovicus in Epist. de Captione sua: *Destructis Saracenorum machinis, Licias fecimus ad pontes navales.* Porro Licias legendum tom. 8. Spicilegii Acheriani pag. 384. pro *Licias*. [*Licis duelli*, Locus Licis clausus ad singulare certamen, apud Lobinell. tom. 2. Hist. Britan. col. 581.] Vide Vincent. Belvac. lib. 32. cap. 30. Matth. Paris. pag. 211. 213. Gesta S. Ludov. pag. 355. etc. Will. Guiart MS.

*La licie est les tentes faillies.
Puis environnent l'ost de Lices.*

Le Roman de Garin:

Devant les Lices comence li baston.

[Le Roman de la guerre de Troyes MS.:

*Essez recost cors de la cité...
La Lice passerent foraine.
Puis s'espandent par l'araine.*

Guillelmi Archiep. Tyr. continuata Hist. Gallico idiomate, tom. 5. Ampliss. Collect. Marten. col. 620: *Car quant li Chrestiens vindrent devant Alizandre, le Baillif les fist herbergier, et faire bones Lices entor eux.* Vide Willhard. n. 11. 88. 92. 93. 207. et Hemricurtium de Bellis Leodiensib. cap. 24. *Nizza* dicuntur Scylitzæ pag. 381. *Lice*, in Consuetudinibus Catalanis MSS. Vide *Lera* et *Masoverius* in *Mansionarii*.

Charta ann. 1200. ex Tabul. S. Auberti Camerac.: *Munitiones validas, que Lices et barbicanes vulgariter nuncupantur, et castrum de lignis super dictis munitionibus fecerunt.*

Carolus de Aquino in Lexico Militari vocis etymon non a Licis, staminibus seu funiculis censet esse derivandum, sed potius a *sublicis* vel *sublicis*, que perticae sunt ad pontes potissimum struendos et sustinendos, ex quo pontes ipsi dicti *Sublicis* vel cum Ferrario in voce *Lizza*, a palis, quibus septus est fecti vel imaginarii certaminis, aut munimenti castrensis vel urbani locus. A palis enim, inquit, fit *palicium*, et hinc *licium*. Idem censet Menagius. Itali similia repagula lignea ex palis indiscriminatim dicunt *Lizza* vel *Licia*.

2. LICIE, Atria ecclesiarum *Licis* seu repagulis plerumque clausa. Chartul. S. Eligii Paris. ann. circ. 1300: *Ante Licias S. Gervasii, ubi venduntur pisces et anscres decoquantur.* Lit. remiss. ann.

1381. in Reg. 119. Chartoph. reg. ch. 434: *Jehan de Dinant vist passer par devant son hostel ledit Jehan Ternue, et le poursui jusques au Lices de l'église de Nostra Dame de Reins.*

LICIANI, Prophetae. Gloss. Isid. An a Licinio, aut *Luce*, ut intelligatur *Videns*, inquit Martinus, illuminatus homo, qui plus aliis videt, futura praevidet? Conjectura non placet Grævio, qui et ipse conjicit forte legendum, *Lisigieri, Prophetae*, quod Aegyptiorum Sacerdotes *lisigieri* fuerint et Prophetae dicti.

LICIARE. [*Etendre, allonger.* DIER.] LICIAFORUM. Ugutioni, et Mamotrecto ad I. Paralip. cap. 8. *Lignum in quo licium involvitur, et laqueus qui de illo solent fieri.* Joannes Monachus Majoris Monasterii lib. 1. Hist. Gaufridi D. Norm.: *Vir ille humanæ virtutis modum excedens, lanceam quasi Liciorum habens, Andegavensem impetit.* Vide I. Reg. cap. 17. lib. 2. cap. 21. lib. 1. Paralip. cap. 11. etc. Occurrit præterea hæc vox nude in Gloss. Arabico-Latino.

LICIATUS, Obvolutus licio. S. August. lib. 30. de Genesi ad litteram num. 23. metaphorice: *Et quodammodo Licata primordia futurorum animalium, que de corruptionibus talium corporum pro suo quæque genere ac differentibus erant eritura.* Simili prorsus ratione rursum utitur lib. 22. de Civit. Dei cap. 14.

LICINA. Matth. Westmonast.: *Iunc Rollandi cantu inchoato, verillis erectis et evolutis, tubis cum Licinis perstreptantibus, etc.* Ita utraque Editio: sed legendum videtur *bucinis* pro *buccinis*, quomodo Græci recentiores *βουκινος* dixerunt. Hist. Apollonii Tyrri: *επιτυ τοις κχι τα βουκινω, οτι πικου οτι οσολισου.* Vide Gloss. Rigaltii et Meursii [neonon medice Græci in *βουκινω*].

Crediderim tamen retinendum esse *Licinis*, quod Nicolaus Specialis lib. 1. de Rebus Siculis cap. 14. apud Murator. tom. 10. col. 383. ambas voces *Lichinis* et *buchinis* usurpet. Alii, inquit, strepant pedibus in propugnaculis, alii percutiebant fustibus tabulata, conchas areas et lebetes, nonnulli tubis et tibis, *Lichinis* et *buchinis*, aliisque similibus terribiliter intonabant.

LICINE. Tenue flum textum, apud Martinum in Lexico.

LICINITORIUM. Idem quod supra *Licha*. Glossar. Lat. Gall. ann. 1348. ex Cod. reg. 4120. *Licinitorium*, Gall. *Liche*. Vide *Liciatorium*.

1. LICINIUM. Genus vestis. Isidoro lib. 19. cap. 22. *vocatum quod textura ejus ligata sit in locum, quasi diceret Licinum, e pro q littera commutata Melius a Licio dedit Martinus.* Vide *Licinius* in *Lichinus*.

2. LICINIUM. Lignum lucens. Isid. lib. 19. cap. 19. *Lignum vocatur Græca etymologia, quia incensum in lumen convertitur et in flammam, unde et Licinium dicitur quod lumen det.* Similia rursum habet lib. 17. cap. 16. Vide *Lichinus* et *Licinium*.

LICINUS. Licinus. Idem quod *Ellychnium*. Vide supra in *Lichinus*.

LICINUS, ἀνιπτή. in Glossis. Qui capillos sursum versus habet, ut apud Servium *Licini boves* dicuntur qui habent cornua sursum versus reflexa. Martini Lexicon consule.

LICIPPIUM. Vestis genus videtur. Chron. Danic. ad ann. 1380. apud Lade-wig. tom. 9. Reliq. MSS. pag. 115. *Quontam juraverat (Albertus rex Suecorum) se non portaturum caputium, antequam*

reginam regnis Danie et Norwegie pri-
vasset; idcirco fecit ei fieri capitulum
de Buccello (l. burello) xv. ulnarum, cum
Licippio xix. ulnarum. [° Forte Licippi-
pio, Gall. Mèche.]

* [° Super brachium dextrum habens
beccam sive Licippium eisdem pannis
subductum. (Diar. Burchard. ed.
Thuasno. II. 176. ann. 1494.) Quo exem-
plo vocis certus fit sensus: becca enim
synonymon est beche, beche capuccii.]

* LICISCA [Lycisca: « Licisca, liss. »
(Gloss. Lat. Gal. Bibl. Insul. E. 86. xv. s.)]

* LICITARE. Partag. inter reg. et ab-
bat. Magnolci ann. 1312. in Reg. 56.
Chartoph. reg. ch. 276. Nec compelli pos-
sunt venire Licitare seu respondere, etc.
Sed leg. porsus Litigare, ut habetur in
alio eadem de re Chartis.

* LICITATOR. Gladiator, apparitor, oc-
cisor, cui multa licent. Gloss. Isid. Omnia
et turbata sic recte corrigi Graevius ex
Constantiensi, qui nihil praetermittit:
Licitor, Gladiator, occisor, a Licitari,
Congredi, pugnare, ut apud Nonium.
Licitor, Apparitor. Licentiosus, cui multa
licent.

* LICITUM. Idem videtur quod alias
Jubilum dicitur, Cantus scilicet species,
quo non voces, sed vocum toni longius
cantando diducuntur et protrahuntur,
quod quia licentius fit, Licitum appella-
tum opinor. Stat. S. Capel. Bitur. ann.
1407. ex Bibl. reg. Ordinum quod praef-
atum collegium juxta ordinationem praef-
ati domini ducis fundatoris teneatur
prima die cujuslibet mensis... unam Mis-
sam de S. Spiritu... et post ejus decessum,
loco illius, solennes vigiliis defunctorum
et in crastinum Laudes, Commendationes
et Versiculos cum magno Licito atque
pauca, et postmodum Missam fidelium
defunctorum pro salute anime domini
fundatoris praefati.

* LICITUS. Licentia, venia. Ermold.
Nigel. Carm. de Reb. gest. Ludov. Pil-
tom. 6. Collect. Histor. Franc. pag. 63.

Nabibus requies tandem, velisque novatis,
Cum Licito Haroldus intrat honore ratem.

* LICITUS. Negotiator, Gloss. Isid.
Graevio videtur scribendum Licitator,
quia negotiatorum est emere ac licitari,
quae postea carius vendant.

* LICITUS. f. pro Licet, arbor nota.
Dicta S. Egidii, tom. 3. Aprilis pag. 242.
Et signa praecipua excisa sunt ex arbore
Licit prope eandem cellam excrecente,
sub qua saepius oranti Christus apparuit.

* LICOISUS. Legis custos. Liber de
div. ordin. et profess. eccl. apud Marten
tom. 9. Ampl. Collect. col. 1028. Deinde
rursus incipientes ab inclusis, et ab his
qui continentur vivunt, et nec canonici,
nec monachi, nec eremita, nec inclusi,
sed Licois vel Licoisi, id est quasi legis
custodes possunt dici.

* LICITE. pro Licet in hac voce.

* LICITATORIE. ut ad Licetorem perti-
net, nisi sit pro Licetatorie. Cum literis.
Instr. ann. 1291. in Reg. 2. Olim parlam.
Paris. fol. 2. v. Duos nostros alios ser-
vientes per senescallum nostrum Tholosa-
nam Licetorie missos... pro quibusdam
reputationibus ex parte nostra faciendis,
etc. Vide mox.

* LICITATORIE. Per litteras, scripto.
Sent. contra Florent. ann. 1411. apud
Lam. in Belle. erudit. inter not. ad
Hist. Sicul. Bonincont. part. 3. pag. 212.
Gaidonem della Torre de Mediolano pro-
dilorem, rebellem et fere bannitum ipsius
domini regis et sacri Romani imperii
scienter et appensate receptantes contra
voluntatem et mandatum eisdem Floren-

tinis super hoc Licetatorie destinatum.
Vide Licetarie 2.

* LICITATORIUM MANDATUM, Scripto
datum. Comput. ann. 1508. Inter Probat.
t. 4. Hist. Nem. pag. 82. col. 1. Mandato
Licetatorio dicti domini sancti, Valerii,
etc.

* LICITERIUM, Analogium, pulpitum,
ut supra Licetorium. Charta ann. 1013.
tom. I. Hist. Cassin. pag. 81. col. 2. Duo
lanzona linei operati propter altaria, et
unum propter Liciterium.

* LICITRE, Detrahere, in Glossar. Lat.
Gall. ex Cod. reg. 7692. Nostris alias
Detraire, pro Medire, detrahere.

1. LICITORES, Lutrae, Gall. Loutrae.
Charta ann. 1158. in Metropoli Salisbur-
gensi tom. 2. pag. 283. Venationes ves-
tiarum, cervorum, castorum, (lege casto-
rum) et Licitorum in flumine Ambre, etc.

2. LICITORES, Ecclesiae assertores. Hi
laici sunt, et in choro inter Clericos in
Missa Apostolum legunt: vel quod Sub-
diacones faciunt, et hi faciunt. Has Africa
vel reliquae regiones habent Papias in
ordine lit. Li. tametsi videatur de Lec-
toribus apere. [° Ecclesiae assertores
forte sunt Licitores.]

* LICITORIA, Decuria Consularis, in leg.
I. Cod. Th. de Lucris offic. (8, 9.) Vide
ibi Jacob. Gothofredum.

* LICITRA, Zona funebris. Vide Lictra 2.

* LICITRINUM, Ambo, analogium.
Charta Joan. comit. Proc. ann. 1380. ex
Tabul. capit. Carnot. Quoddam aliare
in ecclesia Carnotensi situatum prope
Licitrum ante pillum juxta allogias a
dextris dicitur ecclesiae, in honore ipsius
Geutricus Dei. Vide supra Licetrum.

* LICITUS, Derelictio, bis occurrit in
Oultuar. eccl. Paris edito ad calcem
Brevis ejusd. eccl. ad Sabbat. ante Do-
min. Passion. et Domin. Advent. Missa
Je Beata pro Licitu Officii parvi.

* LICUBUS PICEUS, Species arboris,
ut conjecto, ac forte Pinus vel Abies,
unde pix exprimitur. Rolandinus Pata-
vinus de factis in Marchia Tarvisina
lib. 8. cap. 13. Pugnum est etiam ad
portam S. Stephani, et exiisse ad pontem
Attinatem, per murum illum, quia pla-
nio: erat murus et Licubi picei assidibus
coadjuvatus, et inde spissiores intrinseci de-
fendentes.

* LICULMEN, Gari species ex intestinis
piscium, apud Laurentium in Amalthea.
Vide Licuamen.

* LICZ, Danis, et alias Lyde, Cicatrix,
auctore Ludewigo ad Leges Danic. tom.
12. Reliq. MSS. pag. 170. Item si aliquis
clericum laeserit et conviciatus fuerit, solvat
regi jus suum; pro blodwide Licz, episcopo
solvat jus suum.

* LICZUDA. Vide supra Licuda.

* LID, Charta ann. 1070. in Chartul. S.
Petri Gand. ch. 17. De intermissione etiam
extrane Aron debitum, quod plebeia lin-
gua Lid dicitur, teneat.

1. LIDA, Ancilla, Serva. Vide Litus.

2. LIDA, Hisp. Lid, Tumultus rixan-
tium, contentio, jurgium. Fori Alcaço-
nenses Alfonsi Regis Portugalliae era
1287. De cavallos qui se perdidit in
algara vel in Lida, etc. [° Vide infra
Lidis 2.]

3. LIDA, ut mox Lidda. Reg. episc.
Nivorn. ann. 1287. Costuma ferri valet
xx. libras, et minuta Lida xij. libras.

* LIDDA, [° Praestatio, tributum praeser-
tim quod pro mercibus penditur. Charta
ann. 1156. Inter Instr. tom. 6. Gall.
Christ. col. 40. Concedo... medietatem
videlicet Lidda octo denariorum... Hac
da praestatione habes in Lidda duodecim
denarios, medietatem et sex denarios,

duos utique quos habebas, et duos quos
tibi reddo, atque duos alios, quos dominus
de Casulis per te habet et possidet; quod
si Lidda ista aliquando excreverit, etc.
Infra: Medietatem Lidda salis.] Vide in
Laudis.

* LIDDI, LIDDONES. Vide in Litus.

* LIDEMLAJO. Vide mox in Lidolajp.

* LIDEMONIUM. Vide Litimonium in
Litus.

1. LIDERE, pro Allidere, et humo infi-
gere, in Lege Bajwar. tit. 21. § 29: Si
lignum est, Lidat eum terris.

* 2. LIDERE, [Eldere, DIER.]

* LIDILAHIBUM. Vide mox in Li-
dolajp.

1. LIDIA, Ancilla, serva. Vide Litus.

2. LIDIA, Praestatio, tributum. Vide
Laudis.

* LIDIALES MANSI, Qui a Litis seu
servis excolebantur. Vide in Mansus.

* LIDIMONIUM. Vide in Litus.

* LIDINLAIB. Vide mox in Lidolajp.

1. LIDIS, Eodem significato quo su-
pra Lidda. Charta ann. 1268. in Chartul.
Ciuniac. ch. 326. Homines de Marci-
gniac non tenentur solvere Lidem in foro
de Sinemuro, nec homines de Sinemuro
in foro de Marcigniac.

2. LIDIS, Praemium, certamen. Hisp.
Lid, unde hisdem Lidiar, Certare, pu-
gnare. Leg. Lusit. sub Alph. reg. tom.
1. Probat. hist. geneal. domus reg. Por-
tugal. pag. 11. Nobiles si fuerint de
Lide... si non liberaverint regem aut
filium ejus, aut pensionem pro suo posse
in Lide... non sint nobiles. Vide Lida 2.

* LIDISCARTI, Vox confecta ex Germ.
Lid, membrum, et Schari, fissura. Lex
Bajwar. tit. 3. cap. 1. § 31: Si aurem
maculaverit, ut exinde turpis appareat,
quod Lidiscarti vocant, etc. [° Vide
Graff. Thesaur. Ling. Franc. tom. 6.
col. 528.]

* LIDIUS, [Sonus acutus, DIER.]

* LIDO, Maris aestus. Vide in Ledo.

* LIDOLAIP, Lex Longobard. lib. 2. tit.
15. § 2. [° Rothar. 178.] Si quis res suas
alibi tingaverit, et dixerit in ipso thinx
Lidolajp, id est qui in die obitus sui reli-
querit, non dispergat ipsas res postea
dolose animo, nisi fruatur cum ratione.
Editio Heroldi habet Lidilahlubum. [Co-
dex Cathedr. Mutin. teste Muratorio,
Lidilahlub, id est, quod, etc. Ambrosianus,
Lidila, Estensis Lidemlajo. Schilterus
Lidolajp reddit Lih to leib, Concedo ad
vitam, vitalitium, usufructus, in verbo
Lihen, dare, concedere, largiri.]

* LIDORIUM, Monachus Altisiod. [°
1091. Reperit sunt in ipsis Ecclesiam fun-
damentis sepulchra plena sarcophagis et
loculis saxeis, plumbeis, gypseis, sectisque
ac complanatis Lidoriis, quae omnia erant
plena corporibus. Idem videtur quod
Leviga, de quo voce supra, seu Leviga-
torium.]

* Lidorium laterem hic significat,
ut in Chronico S. Petri Vivi ad annum
1008. apud Acherium tom. 2. Spicil. pag.
746. Inventum est quicquid in quodam
Lidorio hoc scriptum: Hic positus est
Tetulfus ante sepulchra Martyrum fabri-
cator hujus Ecclesiae Laurentius in
Amalthea. Lidoron, Later longitudine
sexquipedalis, latitudine pedis.

* LIDUNA, Maris aestus. Vide in Ledo.

* LIDUS, Idem qui Litus. Vide in hac
voce.

* LIDUWAGI, Lex Frision. tit. 22. § 3:
Si quilibet digitus ex 4. longioribus in
superioris articuli junctura ita percussus
fuerit, ut humor ex vulnere derurrat,
quod Liduwagi dicunt, 2. sol. componat.
Additio Sapientum ad eandem Legem

cap. 3. § 32: Si quis in junctura membrum cujuslibet ita percusserit, ut humor ex vulnere decurrat, quem Lidwagi dicunt, ter 4. sol. componat. Ubi Sibrandus a Sicama legendum censet Lidwater, ichor, serum sanguinis, et humor aquosus ex nervosis articularum partibus lassis emanans. Est autem Germanis Lidt, membrum vel articulus, Water, aqua humor.

¶ Nihil necessarium est, ut emendetur Lidwater, cum rectum esse possit Lidwagi a Teutonico Wage vel Woga, fluctus. Vide Martinium et Schilterum in Lexicis suis.

° LIEA, a Gallico Lie, Amurca, fœx. Arest. ann. 1845. 6. Aug. in vol. 2. arestor. parlam. Paris.: Scancionarius vero vina doliquum ad duos digitos vel circa subtus barram tartarique seu Lieas et dolia vacua, etc. Vide Lia 1.

° LIEGANCIA. Sacramentum fidelitatis, quod vassallus domino suo præstat, nostris alias Lidgace. Joan. de Trokelove Annal. Eduardi II. rex. Angl. pag. 55: Prædictus Thomas hoc perpendens, scilicet cum aliis prædictis proditoribus, exiit villam prædictam usque in campum ibidem vexillis explicatis, et acies suas bellicosas direxit hostiliter ad debellandum ipsum dominum regem contra homagium, fidelitatem et Lieganciam suam, quibus eidem domino erat astrictus. Charta Ferrici ducis Lothar. ann. 1270. ex Chartul. Campan. in Cam. Comput. Paris.: Après l'ommage, la féauté et la Liegace qu'il a faite à nobles barons le duc de Lohergne et le conte de Toul. Vide Ligantia in Ligius.

° LIEGNE, Lignum. Chartular. S. Vedasti Atebat. not. V. pag. 281: Hospitarii ibidem debet... fascem de furro et duos fances de Liegne.

° LIEMARIUS, Liber niger Scaccarii pag. 357: Ductor Liemarii 1. d. et Liemarius ob. Ubi Hearnus Canem interpretatur sic dictum a loro, Liemer. Latine Leviamum et Lorarium nominavit Caius de Canibus Britan. fol. 11. qui et canem medium esse notat inter sagacem et leporarium.

° LIEMERIUS, Canis indagator, Gall. Limier. Comput. ann. 1241: Pro duobus Liemeris conductis ad Chaperonem, vj. sol. Vide Liemarius.

° LIEMTILE, Mensura frumentaria. Charta ann. 1308. in Reg. 74. Chartoph. reg. ch. 308: Item acquisierunt (religiose S. Saturnini Tolos.) titulo emptionis... quatuor cassones ad albidium, tenentes tria sextaria et unum Liemtile frumenti ad mensuram Bazani. Vide supra Librale.

° LIENA, Manipulus. Transactio ann. 1408. ex Archivo S. Justii Lugdun.: De decem Liens canapis unam Lienam. Vide Gelina.

° LIENAGIUM, Lit. remiss. ann. 1396. in Reg. 129. Chartoph. reg. ch. 5: Certaine somme d'argent restant à payer pour Lieage de maison. Sed legendum videtur Louage, Locationis pretium. V. Locagium.

° LIENCIA, Lætitia, gaudium. Lit. remiss. ann. 1390. in reg. 118. Chartoph. reg. ch. 83: Peregre ibit infra brandonos ad Beatam Mariam de Liencia, et ibi offeret unum cerum duarum librarum cere. Vulgo Notre-Dame de Liesse.

° A verbo autem Ligare, Gall. Lie, Liense appellant Lemovicenses alique Lorum, quo jugum ad cornua boum alligatur. Lit. remiss. ann. 1482. in Reg. 198. ch. 410: Le suppliant print une coignée et alla copper les Liensas et les choses

des beufz;... leediz Simon et filz voyans leedites Liensas coppes vindrent, etc.

° LIENTERIA, Flu de ventre, foire, menoisson. Lientheriosus, foireus. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684. Occurrit Menoisson. eo sensu, apud Joinvil. edit. reg. pag. 2. Vide ibi Glossar. in hac voce.

° Gr. Αενερα, Lævitas intestinum, Coeliaca passio, dysenteria, in Chronic. Regim. ad ann. 867. Vita Walæ Abbat. Corb. lib. 2. cap. 6. et alibi Isidor. Orig. lib. 4. cap. 7. sect. 87.

* LIENTERIA. [Lienteria: « Lientheria, foire. » (Gloss. Lat. Gal. Bibl. Insul. E. 36, xv. s.)]

* LIENTHERIOSUS. (« Lientheriosus, foireus. » (Gloss. Lat. Gal. Bibl. Insul. E. 36, xv. s.)]

° LIENZUS, Tela lineæ. Hispan. Lienço. Privilegium Ferdinandi Gonzalez Principis Castellæ, tom. 8. Concll. Hisp. pag. 177. col. 1: Per omnes domos, singulos cubitos de Lienzo.

° LIERIS, Ligeris, Gall. la Loire. Vita fabul. S. Adelph. tom. 6. Aug. pag. 507. col. 1: Beatus igitur Adelphus in Aquitanie provincia ultra fluvium, qui Lieris dicitur, ex nobilissimis atque in rebus seculi potentissimis natus fuit, etc.

° LIERNUS, pro Liardus, de quo supra, Scutularus, Gall. Gris pommele. Charta ann. 1097. pro Monasterio S. Vincentii Cenoman. tom. 1. Ampliss. Collect. Marten. col. 564: Dedit mihi jam dictus Abbas et Monachi XL. sol. et unum palefridum Liernum.

* LIERUALE. [Quædam mensura: « Tenetur dare prepositus... novem Lieuralia... pauperibus » (Cart. Magalon. Rev. Soc. Sav. 1873, p. 418.)]

° LIEVREA, Præbitio, Gall. Livrés. Arest. ann. 1279. in Reg. Olim parlam. Paris. fol. 47: Ordinatum fuit quod usuaris forestis de Leonibus capient per Lievream; et sint Livres in tot locis, quod sufficere debent et in locis propinquis sibi Vide Liberata in Liberare 2.

° LIEVUS, Via LIEVA, Agger, Gall. Levée. Charta Boson. Cathal. episc. in Chartul. Cluniac. ch. 232: A prædicto fonte sit meta et Lieva via Roberti Spanie usque ad calidiam de Roncheris, etc. Vide Levata 8.

° LIFERENT, Reditus et emolumenta prædialia, que quis percipit aut ad terminum vitæ, aut ad vitæ sustentationem. Skenus ad Quoniam Attach. cap. 18. § 5: Nota quod exchaeta terrarum felonis, post annum et diem (videlicet his Liferent) ipso vivente computatur inter bona mobilia.

1. LIGA, Confœderatio, fœdus quo quis cum alio ligatur, vincitur: Lige nostris, Liga Italica. Albertus Argentinensis in Chron. ann. 1337: Inter Principem et Francum, interpositis juramentis et confectis litteris, Liga perpetuo confirmata. Et infra: Marchio cum Mastino Veronensi Ligam contraxit. Adde pag. 182. 146. 159. Liga seu conspiratio, apud Gobelinum Personam in Cosmodromio etate 6. cap. 73. Occurrit apud eundem non semel, in Historia Cortasiorum, in Conc. Ravennensi ann. 1311. cap. 26. apud Waddingum ann. 1356. n. 9. in Itiner. Gregorii XI. PP. pag. 311. apud Massonum, apud Ericum Upsalensem lib. 3. Hist. Suecor. pag. 58. in Chron. Mindensi Meibomii pag. 6. 40. [Adde Chronicon Danduli apud Murator. tom. 12. col. 473. 474. 477. 479. Chronicon Modestiense ibid. col. 1108. Chartam ann. 1478. apud D. Calmet tom. 8. Hist. Lothar. col. CCLXXXVI. etc.]

° Hinc Loyanche, Pactum, obligatio. Charta ann. 1624. tom. 2. Hist. Loos. pag. 446: Et que celle filhe decessid ne puisse faire Loyanche qui vaille, jusques à tant qu'il erai xv. ans accomplis.

2. LIGA, Ligamen, Lien, [Laniera, in Glossis Lat. Sangerman.] Garba de trium Ligarum longitudine, in Synodo Sodorensi.

° Alias Loyere, ut legitur in Lit. remiss. ann. 1401. ex Reg. 156. Chartoph. reg. ch. 158.

° 3. LIGA, ut supra Lex, Monetarium in metallo probitas a lege requisita ac definita. Gall. Loi, Aloi, Ital. Lega. Extractum Computi ann. 1390. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 93: Primo videlicet, quod farent denarii curribiles pro duobus denariis Vienn. de Liga duorum denariorum, et de pondere viginti solidorum pro qualibet marca ipsorum denariorum, sub forma et cuncto ac remediis Liga et pondere sibi concessis in opere monetarum sibi alias concessarum. Pluries occurrit ibi, ut et in Chartis ann. 1237. tom. 2. pag. 214. et 215. in alia ann. 1340. pag. 416. et 417. in alia ann. 1845. pag. 515. 516. etc.

° 4. LIGA, pro Ligo, Instrumentum rusticum purgando agro aptum, Gall. Râteau. Ruodlieb. fr. 7. vers. 28:

Calcamenta sua, que jam fuerant nimis arcta
Cum accita lassa, Liga cum stant ante regnum,
Sustollant hinc nimium calcando limes.

° LIGACIA, Fasciculus chartarum, Gall. Liass. Ligatia litterarum, tom. 8. Hist. Harcur. pag. 68.

° Memor. D. Cam. Comput. Paris. fol. 44. r: Die xxi. Aprilis 1362. facta fuerunt tria transcripta quarundam litterarum regiarum retentorum in camera et positarum in Ligacia litterarum.

1. LIGAMEN. Charta Rudolphi Imp. ann. 1276. in Metropoli Saltsburgensi tom. 1. pag. 392: ... Fuerint in quiete et pacifice possessione seu quasi, juris recipiendi mutam seu theolonium in Obernperg a transsuntibus navibus in fluvio qui Enus in vulgari nomine dicitur, sive et alia mercimonia deferentibus, de talento quolibet majoris Ligaminis scilicet 18. solidos longos, et 10. denarios usualis monete Palaviensis, etc. Alia ann. 1298. ibid. tom. 2. pag. 84: Quod quilibet Abbas ejusdem Monasterii, qui pro tempore fuerit tria talenta majoris Ligaminis, et duodecim minoris salium semel in anno, quocumque tempore voluerit, deducere valeat... absque exactione cujuslibet theloni sive mutæ, etc. Charta Ottonis et Stephani Ducum Bavarie ann. 1302. ibidem pag. 573: Nos sub ejusdem tenoris gratia 60. cuppas salis majoris Ligaminis pro domo ipsorum, quod vulgariiter Musalt dicitur, specificantes semel tantum in anno ipsis deducere libere indulgemus. Adde paginas 569. 572. 573. [Privilegium ann. 1249. apud Ludewig. tom. 4. pag. 44. No. Hermannus Dei gratia Dux Austrie. Hujus scripti testimonio scire volumus universos, quod Abbati et Conventui in Zweil indulgemus de gratia speciali, ut duo talenta salis majoris Ligaminis transducant in Danubio per terre nostre districtum. Similia leguntur in Privilegio Alberti Ducis Austrie ann. 1296. ibidem pag. 296. et in alio Henrici et Ottonis Comitum Palatinorum ann. 1328. ibid. pag. 167. Angelus Rumpferus in Hist. Formbacensi, apud Pertzium tom. 1. Anecd. part. 3. col. 431: Sed nec Duces Bavarie nostri Monasterii immores fuerunt: concesserunt nobis multa et potissimum libertatem salis... Nam cum

primo quatuor Ligamina majora salis tradidissent, tum duo addiderunt. Sic et de minori Ligamine censendum est. An saccus in quo certa quantitas salis, quique duplex fuerit, major et minor? Vide Ligatura.

Quid hic per Majus ligamen intelligendum est, explicat Charta Berth. episc. Patav. ann. 1252. apud Pez. tom. 6. Anecd. part. 2. pag. 101. col. 1: Concessimus ut in omni possessionis nostrae loco, naves duo talenta salis de Ligamine, quod schonsband dicitur, deferentes singulis annis per Danubium descendentes, ab omni exactione sint liberi. Est autem Germanis Schœn, pulcher, eximius, et Band, viriculum, ligamen. Talenta salis majoris Ligaminis, sicut reponi in navibus consueverunt, in Ch. Henr. ducis Bavar. ann. 1266. ibid. pag. 140. col. 1.

2. LIGAMEN Detentio, inclusio in custodia. Tituli 35. Pactus Legis Salicæ et 41. Legis Ripuariorum inscribuntur, de Ligaminibus ingenuorum: quod sic exprimitur in Lege Salica eod. tit. 35: De eo qui hominem ingenuum sine causa Ligaverit. Quo in titulo verbum Ligare bis terve sumitur pro Comprehendere, seu manum in aliquem injicere.

8. LIGAMEN, Sacramentum fidelitatis, quo vassallus domino suo alligatur, ut mox Ligascia. Lit. Eduard. I. reg. Angl. in Chron. Th. Otterbourne edit. Hearn. pag. 102: Facient regi Anglie homagium et fidelitatem et Ligamen, ut legio domino, contra omnes homines. Liget, eodem sensu, in Charta ann. 1348. ex Chartul. Godefr. dom. Asperim. fol. 25. v: Comme nous aïens entendu qu'il est à present cheueus à releveir... une fief tenu de dou chasteil de Liavaing... et que li hors et estanchies doudit fief a refuseit et debatu à delivrer Liget pour le cause doudit fief à nobis home no chier et bien amei mons Aubert Turk chevalier, etc. Vide Ligantia in Ligius.

9. LIGAMENTUM, Pactum, ut Ligo 1. Jos. Moretus in Antiquit. Navarre pag. 574: Ut deo de jure directum ad Regem Sanctum Garcez de Pamplona et ad Comitum Urgelensem Ermengaudum de Tuluyasa, sicut confirmatum est in illorum conventantia et illorum Ligamento. Ligamentum dilectionis, Amicitie, inculum, in Charta ann. 1827. apud Ludewig. tom. 5. pag. 479. Vide mox Alligatura in Ligatura.

LIGAMENTUM SACCORUM, Prestationis species. Charta Adelæ de Montlaco ann. 1120. ex Chartul. S. Mart. Pontisarc. Dederunt ecclesie S. Martini Pontisarcensis quicquid in ecclesia Umbrevilla et in eadem villa habebant, præter decimam et fecundum Ansculpi de nova rua, et præter Ligamentum saccorum.

LIGANTIA, Videsis infra Ligius.

LIGARE, Comprehendere. Vide Ligamen 2.

LIGARE DUELLUM, De duello convenire, quomodo dicimus Lier une partie. Charta Galcherii Comitis Registensis ann. 1225. pro libertatibus villarum de Raucourt et de Heraucourt: Si duellum Ligatum fuerit coram Præposito per testimonium Scabinorum. Et infra: Sciendum est quod duellum Ligari non poterit.

LIGARE CRINIBUS, Histor. Archiep. Bremens. de Johann. vers. 88. Lappenb. pag. 28:

Bremensis ecclesie curie vocabat
Par mortem Florentii, qui hanc aspirabat,
Bernardus præpositus, qui sponte creabat:
Hoc discors electio Crinibus Ligabat.

LIGARE ECCLESIAM Vide Obligati 2.

2. LIGARE, Librum compingere,

concinare, Gall. Rellier. Stat. synod. eccl. Castr. ann. 1256. part. 2. cap. 2. ex Cod. reg. 1582. A.: Rectores ecclesiarum et tabulari, qui ligatura indiguerint. Vide in Ligatura.

Lier un espès est ensis capulum filii instruere; in Stat. ann. 1330. Inter Consuet. Genoves. MSS. fol. 2. v: Item nulz fourbeur ne puet, ne ne doit. Lier espès, se elle n'est avant Lide de fil quel qu'il soit sur les tenans, se elle n'est Lide de soie.

LIGARIA, Agnellus in Vita S. Joannis Episc. Ravenn. tom. 2. Muratoril pag. 68. col. 2: Etiam vox mea exereverit adaintina, et serum pactus, et centeni mei versus in Ligaria fuerint, sic nec omnia facta vestrorum navrare possum. An esse in ligaria idem est quod adunari, in unum cogi, colligari, ita ut nervi omnes simul contendantur.

LIGASCIA, Sacramentum fidelitatis, quo vassallus domino suo alligatur, nostris alias Legés et Ligés. Pened. abb. Petroburg. de gest. Henr. II. edit. Hearn. tom. 1. pag. 4. ad ann. 1170. Et fecit (rex) eos (comites et barones) super sanctuarum reliquias jurare illi Ligascias et fidelitates, contra omnes homines, salva fidelitate sua. Charta Otton. comit. Burg. ann. 1262. Inter probat. tom. 2. Hist. Burg. pag. 15. col. 2: Dorent audit dux de Borgoigne faire fauvé et Legée de ces quatre chastiaus. Alia ann. 1266. ex Cartul. Campan. fol. 485. J'ay mis en fief et an hommage lige à monseigneur Thibaut, après le Ligée an que il est tenu au conte de Borgoigne... vins livrées de terre. Cum autem vassallus fidelitatis sacramentum pro retrofudo homagium præstabat, se se Demi luges tantum profitebatur. Charta ann. 1272. ex Tabul. S. Auberti Camerac. Jou Robiere castelains de Bapaumes, sires de Bismé... sui hons Demi luges à l'abbé et à l'église de saint Aubert de Cambrai dou fief de Ramincourt et d'Aussimont, con tient de mi et ke jou en ai fa l bien et loiaument hommage... si com leur hons Demi luges. Vide supra Ligamen 3.

LIGASSA LINI, Fasciculus lini, Liasse Gall. in Consuet. Monasterii de Regula, apud Labbeum tom. 2. Biblioth. pag. 745.

LIGATI, Fœdere conjuncti, Gall. Liguez, Alliez. Laur. Bizynius de Orig. belli Hussitici ann. 1421. apud Ludewig. tom. 6. pag. 175. Aïunt se non posse sine consensu aliarum civitatum, cum quibus sunt Ligati, aliquam inire concordiam. Vide Ligo 1.

LIGATIA, Fasciculus, Gall. Paquet. Invent. MS. thes. Sedis Apostol. ann. 1295: Una Ligatia, in qua sunt amastix, etc. Vide supra Ligacia.

LIGATICIUS, Ligaminibus instructus. Constit. Carmelit. MSS. rubr. 14: Habeant (semifratres) habitum distinctum ab aliis fratribus... et calciamenta Ligaticia, sicut fratres. Solea, vulgo Sandale.

LIGATIO, Idem quod Ligo 1. Fœdus, pactum. Notitia Ecclesiarum Hispaniæ a Resendio edita ex veteri Codice: Domine, si vis, faciam stabilitatem inter nos, et Ligationem firmitissimam, ut non sit soluta usque in finem seculi. [Eadem habentur in Statutis Ecclesie Londinensis.]

COLLIGATIO, pariter, in Concilio Tolosano ann. 1229. cap. 38. Avenionensi ann. 1281. cap. 8. etc.

2. LIGATIO, Funtium apparatus, Gall. Cordage. Pedag. castr. de Les ann. 1283.

ex Cod. reg. 4650: In navi, galea et in corbis (l. cordis) et Ligationibus navis arbitrio pedageri.

LIGATIONES, ut mox Ligatura. Statuta Ecclesie Valentiniæ, tom. 3. Concil. Hisp. pag. 510: Item dicimus sub pena excommunicationis, ne sortilegia fiant, nec maleficia, nec Ligationes, que fiunt per maleficas mulieres.

Hinc Lier, pro Ensorceter, nouer l'aiguillotte, Fascinare, in Lit. remissa. ann. 1408. ex Reg. 163. Chartoph. reg. ch. 240: Pour ce qu'il estoit voiz et commune renommée que Bernard de la Tapie... avoit ensorceld et Lid Guillaume Fors et sa femme, telament que icellui Fors ne pouvoit avoir compaignie avec sa dite femme.

LIGATOR BALARUM, Compactor, consarcinator, Gall. Emballeur. Stat. pro lanif. et pannif. ann. 1817. ex Reg. A. Cam. Comput. Paris. fol. 198. v: Item quod aliquis Ligator balarum seu troussellorum... pannos crude, filum de lana seu telas laneatas non audeat ponere in bala seu trostellio, seu ad modum aliorum pannorum adaptatorum ligare.

LIGATORES, Qui libros compingunt, vulgo Relieurs. Statuta Ecclesie Londinensis: Uique libri omnes ad Decanum et Capitulum pertinentes sumptibus Ligatoris librorum ligentur, tegantur, et hamulis suis claudantur, tegantur, et cooperior librorum, in Talmut seu Codice MS. pensionum S. Victoris Massil. ann. 1387. Ita libros Ligari dixit Isidorus Pelusiota lib. 1. Epist. 129: Kai avai rap ontev pntepic xai tpopei, stav ôdévrai, vivovtai.

LIGATURA, Fascis ligatus. Leo Ostiensis lib. 2. cap. 8: Pro censu super singulos annos quatuordecim Ligaturas septiarum quadraginta bonas septias per singulas Ligaturas habentes. [od Chart. Eighmar. Comit. ann. 1108. in Jung. Histor. Benthem. cod. Dipl. num. 8: Nonaginta Ligaturas anguillarum in civitate S. Marie ad Aldenburg presentandas.]

LIGATURA, Libri compactio, Gall. Reliure. Ad calcem duorum codicum Bibliothecæ Monasterii Stabulensis visitur hæc inscriptio, quam exhibet Martenius tom. 2. Itinerarii pag. 149: Codices hi ambo, quia continuatim et tamen morosius scripti sunt per annos ferme IIII. in omni sua procuracione, hoc est, scriptura, illuminatione, Ligatura uno eodemque anno (1087.) perfecti sunt ambo.

LIGATURA NAVIUM, Charta Berengarii et Adelberti Regum Italiae ann. 1140. apud Ughell. tom. 2. pag. 129: Teloneum quoque et curaturam, et redhibitionem ipsius ripariæ, et Ligaturam navium, etc. Vide Anchoragia.

2. LIGATURA, Lignum minutum in fascem colligatum. Charta Boleslai ducis Oppol. ann. 1300. Inter Probat. tom. 1. Annal. Præmonst. col. 491: Insuper Ligaturas eius congerias lignorum vel edificiorum... donamus. Charta ann. 1875. in Reg. 108. Chartoph. reg. ch. 286: Habeant dicti pauperes angulis noctibus, a festo omnium sanctorum usque ad festum brandonum, duos fasciculos de Ligatura de Ostricourt.

LIGATURE, Katalepticæ, Platoni lib. 2. de Legibus, xaralepticoi, Eusebio de Laudebus Constantini cap. 13. et Artemidoro lib. 1. cap. 79. Amulæta quedam ad arcedos et depellendos morbos, quæ aut ad collum suspendebantur, aut circa alias corporis partes alligabantur, quantum magna mole referens scripta sua Xenocratem Aphrodisiensem et Pamphilum quemdam refert Galenus lib.

sexto simplicium pharmacorum : cujusmodi etiam subinde prodere non dubitavit Plinius, ut et Medici aliquot ex veteribus, Marcellus Empir. cap. 29. pag. 207. Horatianus lib. 4. pag. 98. Serenus Samonicus cap. 49. Alexander Iatrosophista, Trallianus lib. 2. cap. 282. Dioscorides lib. Parabil. cap. 158. Nicolaus Myrepsus de Antidot. cap. 406. et alii quas quidem incantationes, adjurationes, et colli suspensiones non omnino improbat Constantinus Africanus, licet Christianus et Monachus, in Epistola ad filium; nec ipse Galeus, cujus verba affert idem Trallianus Edit. Græc. lib. 9. cap. 4 : Ένωι γοῦν οἰωνοῖσι τοῖς τῶν γράβων ὑπόλοις ἐκείνοι τὰς ἰαυδὰς. ἄλλοτε κίττω ὑπὲρ τοῦλοῦ. τὸ γράβου δὲ ἕνο τὸν ἱερατικὸν ἐπινοῦντων ἰατρῶν εἶνα ἔδωκεν ἰν αἰσῆσι. Sed has prorsus derident Medici saniores, et probatiores, ut ait Joannes Sarisber. lib. 2. Polycrat. cap. 1. atque in his Cælius Aurelianus Sicicensis in Præfat. ad libros Chronion, et lib. 1. cap. 4. pag. 21. Quinetiam sub Caracallo, damnatos, qui remedia quartanis tertianisque collo annexa gestarent, tradit Spartianus, et sub Constantio Ammianus lib. 19. Præsertim vero ea amuleta, Phylacteria et characteres ad depellendos morbos, ut magiæ effectus et Paganismi reliquias non semel proscripsit Ecclesia Christiana. Isidorus lib. 8. cap. 9 : Ad hæc omnia pertinent Ligaturæ execrabilium remedium, quæ ars Medicorum condemnat, sive in præcætionibus, sive in characteribus, vel in quibuscunque rebus suspendendis atque ligandis : in quibus omnibus ars demonum est ex quadam pestifera societate hominum et Angelorum malorum exorta. Unde cuncta vitanda sunt a Christianis, et omni penitus execratione repudianda atque damnanda. S. Audouenus lib. 2. Vitæ S. Eligii cap. 15 : Nullus ad colla vel hominis, vel cujuslibet animalis Ligamina dependere præsumat, etiam si a Clericis fiant, et et dicatur quod res sancta sit, et lectiones divinas contineat, quia non est in eis remedium Christi, sed venenum Diaboli. Gregorius Turon. lib. 2. de Mirac. cap. 45 : Incantationes immurmurat, sortes facit, Ligaturas collo suspendit. Et lib. 4. de Mirac. S. Martini cap. 36 : Quis adveniens ad ægrotam, eamque visitans, amotisque Ligaminibus quæ stulti indiderant, oleum beati sepulcri ori ejus infudit. S. Bonifacius Episcopus Moguntin. in Epist. ad Zachariam apud Othlon. lib. 2. cap. 1. : Dicunt quomodo se vidisse ibi mulieres paganas phylacteria et Ligaturas, et in brachiis, et cruribus ligatas habere, etc. [Piacit. ann. 11. Joh. reg. Wapent. pag. 71 : Radulfus, etc. qui recitavit sunt de Ligatura Roberti Code et uxoris ejus, et per 12. juratos et per 4. villatas proximas crediti, etiam similiter de aliis maleficiis, purgant se aqua.]

ALLIGATURÆ, apud Bedam in Vita S. Guthberti Episc. n. 16. Reinerum in Catalogo Hæreticor. pag. 92. Ligamenta, apud Cælium Aurelium. locis laudatis. Obligatores, qui ejusmodi ligaturas ad depellendos morbos ægrotis porrigebant, in Capitulari Aquisgran. ann. 787. cap. 68. et in lib. 1. Capitul. cap. 62.

SUBALLIGATURÆ, apud Gaudenium Brixien. Tract. 4 : Veneficia præcæntationes, Suballigaturæ, vanitates, auguria, sortes, etc. Vide Fabium Victorinum in 1. Cleron. Rhetoricor. Apuleium de Virtut. herbar. cap. 17. 18. S. Augus-

tin. Serm. de Divers. cap. 8. lib. 2. de Doctr. Christ. et Epist. 78. Legem Salic. tit. 21. § 8. Nicolaum 1. PP. in Respons. ad Consulta Bulgar. cap. 79. Martinum Bracarensem cap. 59. Capitula Caroli M. lib. 6. cap. 72. Concil. Tudonense III. cap. 42. Addit. 3. Ludov. PII § 60. Hincmarum de Gestis habitis super divortio Thietberge, Laurentium Mellifidum in Orat. de Chananea pag. 28. etc. præterea Olavum Wormium lib. 3. Pastor. Danic. cap. 18. et quæ annotantur in vocibus Breve et Phylacterium. [Grimm. Mythol. German. pag. 629.]

* LIGATUS. [Gall. Assujetti : « Item campane non sunt Ligati in bonis fustibus. » (Chevalier, Visit. episcop. Gratianop. p. 104.)]

† LIGANTIA, LIGECIA, LIGETAS, etc. Vide in Ligius.

• LIGENSIA, Sacramentum fidelitatis quo vassallus domino suo alligatur. Charta ann. 1244 : Ego Gallerus Broncuus notum facio, quod ego et heres meus Ligensiam et stagium sex mensium vicidomino Pinconii et heredi suo... debemus. Vide supra Ligacia.

• LIGENUM, f. Linum. Chartul. S. Dion. Exoldun. : De quolibet equo portante... pannos, merceriani, et omne quod vocatur Avoir de pois exceptis... ferro, plumbo, acier, scibus, Ligeno, etc.

• LIGETE, Præstationis species. Charta ann. 1247. in Chartul. Barbel. pag. 405 : Magister Petrus de Roclois... recognovit se dedisse in puram et perpetuam elemosinam ecclesie sacri Portus redditum, qui vocatur la Ligata... apud Reclusos.

† LIGIA, Confederatio, fœdus. Chron. Trivetti ad ann. 1218. tom. 8. Spicilieg. Acher. pag. 553 : Johannes Rex Angliæ videns Barones suos contra se insurgere, utpote qui cum Rege Francorum per litteras Ligas fecerant. Vide Liga 1.

• LIGIALITER TENERE, Sub ligetate, seu sacramento fidelitatis possidere. Charta Eustach. dom. de Conflans ann. 1242. in Chartul. Campan. Cam. Comput. Paris. fol. 380. v. col. 2 : Ego teneo domum meam de Maruel de domino Theobaldo D. G. rege Navarre, Campanie et Briæ comite palatino Ligialiter. Vide in Ligius.

• LIGIETAS, Sacramentum fidelitatis, quo vassallus domino suo alligatur. Chartul. S. Vinc. Laudun. ch. 211 : Verum quia idem Gilbertus Ligietatem homagii nobis debere dimocitur, etc. Vide supra Ligacia.

• LIGIO, Eadem notione. Charta ann. 1224. in Chartul. S. Dion. pag. 228. col. 1 : Ego Hugo de Pompona miles salva Ligione domini regis... homo sum ligius abbatis beati Dionysii.

• LIGITUDO, Vassalli ligii conditio. Chartul. Masciac. fol. 127. Abbas et conventus Masciacensis debent et tenentur recipere Aliciam feminam ligiam, ut durabit Ligitudo. Præterea voluit et concessit abbas et conventus, quod dicta Alicia teneat et possideat ad vitam ea, quæ ad ipsam devenire possent ratione sacchaete secundum Ligitudinem supradictam.

• LIGIUS, Is, dicitur qui domino suo ratione feudi vel subjectionis fidem omnem contra quemvis præstat. Leges Henrici I. Reg. Angl. cap. 32 : Nemo dominum suum judicat, vel judicium profert super eum, cujus Ligius est. Cap. 48 : Quantumcumque dominos aliquis habeat, vel quantumcumque de aliis teneat, et magis obnoxius est, et ejus residens esse debet, cujus Ligius est. Si nullis homagium fecerit, et ab aliquo eorum captus et implacitatus sit, ille cujus residens et

Ligius est, erga quoslibet alios jure potest eum playiare, nec debet ei donagari. Eadem ferme habentur cap. 55. Baldricus lib. 8. Chron. Camerac. cap. 66 : Cujus Ligius miles erat. Homo Ligius, in Charta Philippi Regis Fr. ann. 1076. et in alia Henrici Episcopi Suescion. in Chronico S. Joan. de Vinis pag. 44. 55. cum ante hæc tempora voces istæ rarius occurrant. Will. Brito lib. 9. Philipp. :

Præmissis et Regis homo Ligius, et fœdali Jure tenens ab eis terrarum quicquid habebat.

Le Roman du Rou MS. :

Tu dois, dit le messager, ton Seigneur honorer,
 Ses biens en, et il doit foi et amour porter.
 Et l'honneur et sa vie et ses membres sauver,
 Et les-deuis en besoin ni failir, ni lasser.
 Tu es son Lige bon, et son vassal a-voier.

Dupliciter autem aliquis dicitur esse Ligius domini sui. Nam alia est Ligetas nuda ac principalis, in qua nemo excipitur. In nuda Ligetate, vassallus dominum contra omnes qui possunt vivere et mori, adjuturum se profertur. Ejusmodi fuit non tam hominum, quam pactum initum inter Carolum M. et Stephanum IV. PP. in Cod. Carolino Epist. 1 : Excellentiam vestram oportet meminisse ita vos beato Petro et præfato Vicario ejus (Stephano III.) vel ejus successoribus spondidisse se amicos nostris amicos esse, et se inimicis inimicos, sicut et nos in eadem sponcione firmiter dignoscimur permanere. Ea enim fuit ligetatis præcipua conditio. Hujus professionis formula hisce concipitur verbis in Assisiis MSS. Hierosol. cap. 108 : Quant homo ou fame fait homage au chief Seigneur dou Roiaume de Hierusalem, doit estre à genouls devant luy, et mettre ses mains entre les soues, et dire li : Sire, je deviens vostre homme Lige de tel fœd, et vous promets je à garder et à sauver contre tous ceaus et toutes riens qui vivre et mourir puissent. Et le Seigneur li doit respondre, et je vous en reçoï en Dieu foi et la moie de vos droits, sauve les miens. Et le doit baisier en la bouche en foi. Adde cap. seq. Ejusmodi est Edwardi II. Regis Angliæ professio, quam edidit Diplomate suo in Echon exarato 12. Martii ann. 1381. quod habetur in Tabulario Regio, et ex parte apud Froissartem 1. vol. cap. 25. nam cum pro Ducatu Aquitanie hominum præstitisset, hæc verborum formula, Come ses ancestres Rois d'Angleterre et Ducs de Guienne avoient fait pour la mesme Duché à ses devanciers Rois de France : Philippus Francie Rex, ut Ligium esse istud hominum agnosceret, a Rege Angliæ expetiit, quod ille præstitit in hæc verba : Nous reconnoissons par les presentes lettres que ledit hommaige que nous feismes à Amiens au Roy de France, combien que nous le feissions par paroles generales, est et doit estre entendu Lige, et que nous devons foi et loyauté porter. Et pour ce que ou tems à venir de ce jamais ne soit contens ne descort à faire ledit hommaige, nous promettons en bonne foi par nous, et nos successeurs Ducs de Guienne, entrerons et entreront à l'hommaige du Roy de France, et de ses successeurs qui seront pour le tems : l'hommaige se fera par telle maniere. Le Roy d'Angleterre Duc de Guienne tiendra ses mains entre les mains du Roy de France, et cil qui parlera pour le Roy de France, adressera ses parolles au Roy d'Angleterre Duc de Guienne et dira ainsi : Vous devez homme Lige du Roy de France, et lui promettés foi et loyauté porter ; di-

tes, Voire. Et ledit Roy et Duc et ses successeurs Ducs de Guienne, diront, Voire. Et lors le Roy de France reverra ledit Roy d'Angleterre et Duc audit hommaige Lige à la foi et à la bouche, sauf son droit et l'autrui.

Alias *ligitatis* est que a vassallo domino feudi præstatur, *ligitatis* quam priori domino ratione alterius feudi debet, excepta: adeo ut qui semel *fidelitatem Ligiam* alicui domino juravit aut præstitit, alteri, si forte feudum aliquid ei obvenit, eandem *fidelitatem Ligiam* præstare non possit, nisi priori excepto domino: etiamsi prior dominus vassallus sit posterioris: quod attigit etiam Eod'us l. 1. de Republ. cap. 9. adeo ut, ait ille, si duo domini antiquitate pares habeantur, neutrum, si inter illos bellum intercedat, juvare teneatur. Assisim Hierosolymitanæ MSS. cap. 198: *Se celui qui fait homage (lige) au chief Seigneur, a fait avant homage à home ou à fame, qui ne soit home dou chief Seigneur, il le doit saurer à l'omage faire: pour ce que nul qui est home d'autrui, ne peut après faire homage à autre, se il ne sauve son premier, ou se il ne le fait par son congé, que il ne mente foi vers celui de qui il fu avant home. Et qui fait homage de chose qui soit à Roiaume à autre jue au chief Seigneur, il le doit faire en la maniere dessus devisée, mais que tant il ne li doit pas faire lige: pour ce que nul home ne peut faire que une lige, et que tous les homes des homes dou chief Seigneur dou Royaume li doivent faire lige par l'Assis. Et puis que l'on li doit lige, l'on ne la peut faire à autre sans me-prendre à lui: et home et fame qui fait homage à autre, est tenu à son Seigneur par la foi que il li doit, et par l'omage que il li a fait, de lui garder et sauver contre toutes riens que vire et mourir puissent.*

Prostant passim hujusmodi reservationem exempla in veteribus Tabulis: sed insigne illud est quod habet Paclymeres lib. 12. cap. 12 MS. Regii: ubi cum Berengerus *Entenza* nobilis Catalanus, *Magnus Dux*, id est, Regiarum Trimerum Præfectus, ab Andronico Paæologo Seniore dictus fuisset, ab eoque sacramento exigeretur, quod a cæteris aule Cæsolitanæ officialibus præstari in usu erat, videlicet ut φιλων τῶν τοῦ Βασιλέως φίλων, ἀντικαθὸν ἔτι τῶν ἀντιπάλων, amicis amicorum, et inimicis inimicorum, futurum se juraret, id prorsus abnuerit, id se facere non posse dictitans, quin Fridericus Siculorum Rex, cui hominum ligum præstiterat, exciperetur: ἄλλος ἢ ἐξάρειν τὸν Φεουδερχόν τῶν λοιπῶν πολιτῶν φάσαι γὰρ καὶ παρ' ἐκείνων ὀρκώσαι, πρῆσαι, καὶ οἱ δουλεύσαι, ἐν οὐδὲν δικαίον μὴδὲν τῶν συγκαταμένων αὐτοῖς ἀθετήσαστα εὐδὸς ἐπαρθεῖν, καθάκατ τῶν φίλων φάσεντα καὶ ἐσποκῶν.

Istiusmodi autem reservationis is est effectus, ut si bellum inter duos dominos *ligios* intercedat, vassallus eum juvare teneatur, cui absque ulla reservatione est *ligios*, etiam contra alium dominum cui *ligitatem* juravit cum reservatione: quod exertis verbis habetur in Statutis Hierosol. cap. 97. et cap. 214. ubi de officio vassalli erga dominum. Ibi enim vassallum contra dominum suum bellum facere non posse statuitur, nisi in comitatu domini sui superioris, cui ante illum fide *ligia* obstructa est. Ita tamen si bellum proprium dominus *Ligios*, non vero pro suis affinitibus aut fræderatis suscipiat. Priori vero casu, id est si bellum proprium sit,

vassallus feudum suum quod a secundo domino tenet, ut et vassallus et chætra, si quis habet, eidem dimittere tenetur, quibus sese in bellis suis juvare possit. Alias si bellum proprium habeat secundus dominus, eum juvare tenetur vassallus contra quoscumque exceptis illis quibus *ligitatem* antea juravit. Bracton. l. 2. tract. de Acquirendo rerum dominio cap. 85. § 5: *Poterit quis de pluribus tenementis plura facere homagia uni domino simul vel successive, vel diversis et pluribus; et sic poterunt plures domini plura capere homagia ratione plurium tenementorum, dum tamen unus ex pluribus dominus sit præcipuus et legitimus, quia feoffator primus, et propter primum feoffamentum et capitale. Et talis semper habebit maritagium hæredum, propter primum feoffamentum, nisi tenens in capite tenuerit de domino Rege, prout inferius intencu: custodia provium est per statutum. Et si inter dominos suos capitales oriantur inimicitie, in propria persona semper stabit cum eo, cui facit *Ligeantiam* et per attornamentum cum aliis, vel salvo eis forinsecro servitio, in quo eis tenetur de tenemento quod de eis tenet.* Similia habet Nicolaus Uptonus lib. 1. de Militari officio cap. 18. In Tabulario Campaniæ, Simon de Rureforti fit homo *ligios* Blanche Comitissæ Campaniæ, et Theobaldi filii ex escheata Comitatus Barri super Sequanam, salva, inquit ille, *ligitate* D. Galteri de Wangionis-rivo, et eis jurati super Sanctos quod eos iurabo bona fide et sine malo ingenio contra omnem creaturam que possit vivere et mori, præterquam contra duos predictos, Durissam videlicet et Galterum, quos etiam non juvarem contra Comitissam et Comitem supradictos nisi ipsi guerriarent in capite, et pro guerra sua propria guerriarent, ego ipsos juvarem; Comitissæ tamen et Comiti memoratis dimitterem totam terram meam de escheata predicta de Militibus et hominibus meis de illa terra tanquam de suis gentibus se juvarent. Præterea sciendum est, quod si duos hæredes habuero, ego alteri eorum dabo portionem predictam, et ipse inde faciat homagium Ligum predictis Comitissæ et Comiti contra omnes, et jurare tenebitur quod ipsos juvabit bona fide contra omnem creaturam que possit vivere et mori. Act. ann. 1220. mense Julio 4. Kal. Aug.

Exstat in eodem Tabul. Campaniæ simile Diploma, ex quo *ligitatis* conditiones percipere licet: *Ego Joannes de Tulla not. fac. quod ego Ligios homo sum domine Beatricis Comitissæ Trecentis et carissimi domini mei Th. Comitis Campaniæ notii ejus contra omnem creaturam que possit vivere et mori, salva *ligitate* D. Ingerrandi de Cociaro, D. Joannis de Arcebi, et Comitis Grandisprati. Si autem contingeret Comitem Grandisprati guerram habere in capite, et pro guerra propria contra Comitissam et Comitem Campaniæ, ego in propria persona juvarem Comitem Grandisprati, et mitterem Comitissæ et Comiti Campaniæ, si me submonerent, Milites ad deservendum feudum quod teneo de ipsis. Si vero Comes Grandisprati Comitissam et Comitem Campaniæ guerriaret pro amicis suis, et non pro guerra propria, ego juvarem in persona propria Comitissam et Comitem Campaniæ, et Comiti Grandisprati mitterem unum Militem pro feodo deservendo, sed non irem in terram Comitis Grandisprati ad forefaciendum, etc.*

His a D. Cangio allatis Diplomatibus alterum ann. 1219. ex eodem Campaniæ Tabulario addere juvat, ut potest eidem rei illustrandæ aptissimum: *Ipsa Bartholomæus propter hoc devenit homo noster Ligios, salva *ligitate* domini Episcopi Lingonensis, domini Ducis Burgundis, Galteri de Wangionis-rivo, et Bernardi de Choiseio, ita quod nos tenetur juvare bona fide de se et de suis, sicut dominos suos Ligios, contra filios Comitissæ Henrici et contra hæredes ipsorum, et contra omnes homines et feminas, præterquam contra quatuor predictos, quorum quemlibet, etiam contra nos, tenetur juvare pro guerra sua propria, etsi corporaliter præsens esset; us quidem quod in juvamine illo contra nos vel alterum nostri, non haberet secum nisi tantum unum militem: quam cito autem recessisset ab illo, veniret ad nos, si inde esset requisitus, ad nos juvandos sicut dominos suos Ligios de se et de suis gentibus bona fide. Si vero illi quatuor quos juvare tenetur contra nos, vel aliquis illorum non esset præsens in propria persona, vel si contra nos guerram propriam non haberet, ipse non juvaret contra nos.*

Ejusdem usus ac moris exemplum aliud edidimus ad Joinvillam Dissert. 80. pag. 856. in quo Nuntius Sancius Rusconis et Certanæ Comes S. Ludovico hominum ligum præstat pro vicecomitatu Fenohedensi et Petre Pertusæ, reservata *ligitate* quam debebat Regi Aragonum: ita ut si bellum intèr utrumque Regem excitaretur, Nuntius Aragonensem juvare posset, traditis Francigenis quas ab eo tenebat, durante bello: quo confecto, eam ad ipsum vel ad ejus hæredes sine contradictione revertentur.

Ligitatis istiusmodi conditiones plurimos Scriptores inducere, ut existimarent nulli alii posse *ligitatem* præstari, quam Regi ac superiori domino, maxime Carolum Molineum in Consuet. Paris. art. 1. Gloss. 5. verb. *Fief*, § 9. et 11. quia in Francia nullum esse feudum ligium putat, quod non nuda a Rege pendeat: cum rationi omnino contrarium sit, ut quis Regem suum in hominibus *ligio* non excipiat, cui *fidelitatem* ante omnes dominos debet. Ex quo post Baldum elicit feudum ligium magis esse personale, quam patrimoniale, seu *Ligitatem* magis personam spectare, quam feudum ratione cuius debetur. Nec obstare subdit ille Consuetudines municipales Andium et Genomanensium, quæ *ligitatem* in feudis dominorum inferiorum admittunt, cum in illis *Ligitatis* vox abusive sumatur, et usurpetur tantum, ut *Ligia feuda* a simplicibus discernantur.

Tametsi Molineus hæc ex more hodierno scripserit, ac revera illius sententia vera sit secundum rerum præsentium statum, longe tamen aliter durante feodorum usu sese res habuit: quod etiam observatum a Curtio l. part. Feud. q. 8. n. 28. Constat quippe ex infinitis hominibus *ligis* quæ vassalli dominis suis præstiterunt, nusquam Regem aut superiorem Dominum exceptum: sed nuda *ligios* sese dominorum suorum agnovisse, in Regestis potissimum Campaniæ, Tolosæ, Carcassonæ, Andegav. etc. quæ infinita, ut dixi, Comitibus Campaniæ, Tolosæ, et Andium Comitibus exhibita *ligia* hominibus subministrant. Quod quidem adeo certum est, ut in bellis quæ majores vassalli contra Regem Franciæ habuere, verbi gratia Comitibus Tolosæ

Aquitaniae, Britanniae, Flandriae, Campaniae, etc. qui nuda a Regia pendebant Corona, nullam unquam *feloniam* ab inferioribus procerum istorum vassallis committi existimatum sit, cum et Regum ipsorum se esse vassallos, atque illis fidem ullam debere prorsus denegarent, ut pluribus ostendimus ad Joinvillam Dissert. 18.

Sane in Regno Hierosolymitano id inductum legitur in Statutis MSS. Hierosol. cap. 186. ut Regi soli hominum ligium, non ab his duntaxat qui nullo medio praedia a Rege possidebant, sed et ab eorumdem vassallis deberetur, ac praestaretur: quod quidem intelligendum colligere licet ex variis eorumdem Statutorum locis, si bellum in Regem ab ejus vassallis excitaretur: cum ceteroquin ubi Regia auctoritas salva erat, *Ligeitas* locum haberet: *Et fu colle Assises ensi faite de establis, que tous les homes des homes dou chief Seigneur du Royaume fissent la ligece par l'Assise au chief Seigneur et fé que il tenoient de ses homes, et que tous ceus qui avoient fait homage au chief Seigneur, ou ligece, fu par l'Assise, ou autrement, fussent tenus les uns aux autres, et aussi les homes de chaecune Court pour soi.* Sed et in Anglia videtur id obtinuisse ex peculiari Statuto, ut qui a Rege ratione feudi nude penderet, nulli alii *Ligeitatis* ratione obnoxius esse posset, ex Bractono l. 2. cap. 85. § 5. Quod etiam testatur Charta sub Edw. I. ann. 8. scripta, apud Prynnem in Libertatib. Eccles. Angl. tom. 3. pag. 201: *Quod cum Dominus Rex ratione Regia dignitatis et corone sua tale habeat privilegium, quod nullus in regno suo, de aliquo, qui sit de regno Angliae, alicui homagium sive fidelitatem ab aliquo recipere debeat, nisi facta mentione de fidelitate, eidem Domino Regi observanda, etc.*

Præter aliam superius *Ligeitatis* distinctionem, aliam infert D. Brussel de Usu feudorum lib. 1. cap. 11. ubi *Ligeitatem* in *personalem* et *realem* distribuit. Hæc ob tenementa in feudum ligium concessa præstatur, quam qui tenebatur exhibere, *Ligium de feodo* vocant Chartularia 12. sæculi. Altera vero que etiam de corpore et persona dicitur, sit ob annuum pensationem que sub titulo feudali conceditur. Huc autem præstandæ teneri omnes successores masculos hereditario jure probat Salvatigus, ex Charta ann. 1421. quam loco citato refert D. Brussel, unde etiam qua ratione exhibitæ fuerit hæc *Ligeitas* dicere licet: *Recognoverunt palam et manifeste tanquam si essent in iudicio, nepotes et utrumque ipsorum, suoque in futurum successores, esse, velleque, et debere esse, et suos predecessores fuisse homines ligios nobiles et fideles de corpore et persona ejusdem domini Casemaitici et suorum successorum præ ceteris dominis, et ante omnes alios homines et dominos hujus mundi, et... pro se et tota sua posteritate de corpore et persona, homagia nobilia corporalia et personalia ac fidelitatem ligios ante omnes alios homines et dominos totius hujus mundi, dicto domino presentis et recipientis pro se et suis, præstiterunt, nobilium more stando pedes, tenentes manus suas junctas inter manus ejusdem domini, et oculo pacis inter dictum dominum ac dictos Johannem et Ludovicum... præstito.* Verum isthæc distinctio non diu perseveravit: mediante enim sæculo 13. *Ligeitatis personalis* a *reali* minime distinguebatur, ut ex Regesto Campanie ann. 1266 constat, in

quo unusquisque ligius, *ligius de feodo* inscribitur.

° *LIGIUS TERRE*, subditus, indigena. Joan. de Trakelove Annal. Eduard. II. reg. Angl. pag. 6: *Perpendentes postea Ligii homines terræ quod, eis contemptis, rex alienigenam et ignobilem magnalibus præposuit universis, adco quod tota terræ dispositio post eum iit, etc.* Libert. Dalph. ann. 1349. tom. 3. Ordin. reg. Franc. pag. 48. art. 18: *Voluit, concessit et declaravit ipse dominus delphinus, quod homines Ligii ecclesiarum, nobilium et vassalorum, non debeant neque possint compelli ad faciendum domino delphino corotas, etc.*

° *LIGIUS* dicebatur etiam dominus feudi, cui vassallus *ligie* subjectus erat. Charta ann. 1208. in Chartul. Campan. fol. 200. v: *Ego Hugo castellanus Vitriaci notum facio... quod ego in plebiam nisi dominam meam Ligiam Blancham illustrem Comitissam, etc.* Alia Erardi de Chacenalo ann. 1221. ibid. fol. 49. v: *Veni ad fidelitatem domine mee Ligie Blanche comitissæ Trecentis palatinæ et domini mei Ligii Theobaldi nati ejus comitis Campanie et Brie palatini, et eadem feci homagium ligium.*

* (Noverit universitas vestra quod karissimus dominus noster Ludovicus, rex Francorum illustris creantavit nobili domine Johanne, Flandrie et Hainonie comitisse, sicut dominus suus *ligius* quod nobilem virum Ferrandum comitem Flandrie, liberabit de prisonia in instanti festo natiivitatis Domini, anno ab Incarnatione ejusdem MCC. vicesimo sexto.) (Mus. Arch. dep. p. 115.)

° Interdum *homagium ligium* absque *ligentia* erat, hoc est, ni fallor, absque obligatione dominum, in bello juvandi, vel ea conditione præstitum, ut alteri domino fidem suam dare possit. Vide supra in *Hominiis*. Charta ann. 1403. in Reg. feud. comitat. Peitav. fol. 209. v. ex Cam. Comput. Paris. *Je Regnavit de Vivonne chevalier, seigneur des Erars, tiens et adouche à tenir à foy et hommaige lige sans Ligence, garde ne estage et à rachapt, quant le cas y advient, etc.*

° *LIGIUS*, pro *Ligius* *Ligium hominum, ligea fidelitas*, apud Math. Westmonaster. pag. 321. Thomam Walsingham. pag. 270. Bractonum lib. 4. tract. 7. cap. 4. § 1. Nicolaum Uptonum lib. 1. cap. 18. in Vitis Abbat. S. Albani pag. 4. etc.

° *LIGES*, in Charta ann. 1163. apud Justellum in Hist. Turen. pag. 34. et in Homagio præstito a Silvione de Crista Ecclesie et Episcopo Diensi ann. 1207. *Home litge*, in Charta vernacula ann. 1178. apud eundem Justellum ibid. pag. 85.

° *LIGANTIA*, *LIGENTIA*, *LIGEITAS*, etc. *Dominium*, seu jus quod Dominus habet in vassallum, qui ligio hominio obnoxius est: vel sacramentum fidelitatis quod is domino suo præstat. Radulfus de Diceto: *Homagium Regi fecit, fidelitatem juravit, et rursus in suam Ligantiam rediit.* Alii: *Redierunt in homagium et Ligantiam meam.* Rogerus Hovedenus in Ricardo I. pag. 662: *Eum et omnes heredes suos clamavit liberis et quietis ab ipso et Regibus Anglie in perpetuum de omni Ligantia et subjectione de Regno Scotie.* Infra: *Reddidimus etiam et Ligantiam hominum suorum, etc.* Matthæus Westmonast. ann. 1153: *Comites et Barones Anglie fecerunt Ligantiam et fidelitatem Eustachio filio Regis Stephani.* Adde eundem ann. 1189. 1214. et Math. Paris. pag. 50. 845. etc. [*Ligantiam autem sive Loyaltatem de omnibus hominibus*

locus provincie debet habere Princeps Normannicæ, in Codice Legum Norman. apud Ludewig. tom. 7. pag. 177.]

° *LIGEANCIA*, Eadem notione, apud Glanvillam lib. 7. cap. 10. lib. 9. cap. 1. in Regiam Majest. lib. 2. cap. 61. et apud Bractonum lib. 2. de Acquir. rer. domin. cap. 35. § 5.

° *LIGEANCIA*, in Regiam Majest. lib. 2. cap. 12. § 15. ubi dominus dicitur amittere *Ligeanciam* servi sui nativi, si per septem annos pacifice super terram alicujus sederit. Item districtus illius sub quo quis manet, et cui *Ligeanciam* debet. Littletonus sect. 198: *Un alien que est née hors la Ligeance notre Seigneur le Roi, etc.* Vet. Consuet. Norman. MSS. part. 2. sect. 1. cap. 2: *Le Duc doit avoir la Liance de loyauté garder de tous ses homes et de toute la contrée, par quoy ils sont tenus à donner luy conseil et ayde de leur propre cors contre tous hommes qui poent vivre et mourir, et garder len d'injure, de traison, etc.* Et paulo post: *Et pour ce n'us ne doit recevoir homage de nullui, ne seellé, fors sauve la seellé del Prince, laquelle chose doit estre especialement exceptée au recevoir l'homage.*

° *LIGANTIA*, Willelmus Neubrig. lib. 2. cap. 37: *Regi Anglorum, tanquam principali domino, hominum cum Ligantia, i. solenni cautione standi cum eo et pro eo contra omnes homines.*

° *LIGENCIA*, Tabular. S. Victoris Paris. ch. 20: *Homagium cum Ligencia facere.* *Ligence*, in Consuetud. Andegav. art. 135. 136. Cenomanensi art. 146. Britannicæ art. 823. 830. 832.

° *LIGENTIA*, Consuetud. MSS. S. Augustini Lemovic. fol. 23: *De Abbas V. Ecclesie S. Aug. Lemor... accepti in pace perpet hominum et Ligentia et juramentum fidelitatis a Falcone Milite.*

° *LIGEITAS*, Charta Stephani de Monte S. Johannis apud Gollutum lib. 7. cap. 3: *Rogavit me per homagium suum ligium, et per Ligeitatem, qua ei obligatus eram, submonuit, etc.* [Charta ann. 1233. tom. 2. Mæcer. Insulæ Barbaræ pag. 426: *Salva Ligeitate domini Anse acceptis ad eis viginti libris fortium.* Charta Jo. de Vergiaco ann. 1273: *Par tele condition, que ge et mi hoir en serons si ho ne lige devant tous homes, sauves les Ligeites: que je doi à l'Evêque de Langres, etc.*

° *LIGANTITAS*, Regestum Campanie fol. 54. apud D. Brussel de Usu feud. tom. 1. pag. 124: *Similiter Gibuinus devenit homo ligius D. Comitissæ, et quicquid habebat apud Argier cepit ab ea Ligantitatem.*

° *LIGATIO* Charta ann. 1317. apud Chiffetium in Beatrice: *Devenit homo ligius noster ante omnes, salva Ligatione aliorum dominorum suorum.* [Gesta Consulum Andegav. tom. 10. Speil. Acher. pag. 477. *Qui terram illam tali pacto suscepit homagio et Ligatione Consuli facta.*

° *LIGATIO*, Charta ann. 1232. ex Archivo Bonæ-vallis: *Ego sum ab omni fidelitate et Ligatione... quitavi penitus et absolvi.* [90. *Recta Ligatio*, in chart. ann. 1230. Chartul. S. Petri Carnot. pag. 691.]

° *LIGIA*, Charta Matthæi de Marliaco ann. 1202: *Pro quo mihi Matheo fidelitatem et Ligeiam fecit.*

° *LIGAMENTUM*, Cistrensis lib. 2. cap. 23: *Quod ipse et successores sui et homines Scotie facerent homagium, Ligamentum, et hominum Regibus Anglie.*

° *LIGAMENTUM*, Charta Alienordis Regine Anglie ann. 1199. tom. 4. Hist.

Hæcur. pag. 1877 : Homagia et Legia-
monia predicti feodi.

LIGECIA. Regestum Philippi Aug. He-
rouvillianum fol. 185 : Et 2. feoda que
Garinus de S. Leodegario tenet de ipso,
et duas Ligecias, et feodum de Mant-
villa, etc.

LIGIUM. Idem quod Ligetas. Charta
Simonis D. Joinville ann. 1218. in Ta-
bulario Campanie : Ego autem redii ad
fidelitatem eorum, quod est Ligium contra
omnem creaturam que possit vivere et
mori. Fief tenu d plain Lige, in Consuet.
San-Paulana art. 10.

LIGIE TENERE. Sub Ligetate, seu
sacramento fidelitatis tenere. Stabili-
mentum Philippi Regis Franc. ann.
1209. tom. 8. Spicil. Acher. pag. 465 :
Quidquid tenetur de domino Ligie, vel alio
modo, si contigerit per successionem here-
dum, vel, etc.

LIGIETARIE RECIPERE. Simili no-
tione. Charta ann. 1222. in Hist. Los-
sensis part. 2. pag. 20 : Recepinus et re-
lavimus Ligietarie in feudum et in homa-
gium domum nostram de Pietersheim,
turrim, propugnacula, superius et infer-
rius, integraliter prout se extendunt,
nobili viro charo nostro Arnaldo Comite
de Loz.

De vocis Ligius origine ac etymo plu-
res habentur Scriptorum sententie.
Guido Papæ decis. 309. Gloss. in Cle-
ment. Pastorales, de Sentent. et rejudic.
Nicol. Uptonus de Militari offic. cap. 18.
et alii, a ligare effectam volunt, quod
hominio ac professione fidei strictius
domini servitio alligetur vassallus. Ad
quam sententiam referri possunt ista
Guillelmi Apulensis lib. 3. de Gest. Nor-
man.

Sed tandem fidei jurando jure Ligatus.

Et Willelmi Armorici lib. 2. Philippid.

Esse tenebatur homo ligatus atque fidelis,
Et tanquam domino jurando jure Ligati.

Lib. 8 :

Cum foret Anglorum feudali jure Ligatus.

Infra :

Ipsius nullius fundi ratione Ligatus.

Lib. 19 :

Hervæusque Comes nobis est jure Ligatus
Jurando

Infra :

Solas noluerat vires promittere Regi,
Nec se cum reliquis jurando jure Ligare :
Quippe juratus erat per lignamenta Johanni.

Guillelmus Guiart in Philippo Au-
gusto :

Qui en celui Roisme furent,
A Seigneur Lige le recourant ;
Par leur foy à lui se Lacierent,
Et le Roy Jehan en chacierent.

Alia est Joviani Pontani lib. 2. de Ges-
tis Ferdinandi sententia. Dicti, inquit,
ligii, quod ligatis Reges pollicibus illos
fidei imperisque sic suis vinciant, atque
obnoxios statuunt. Quo spectant ista
Fudonis lib. 2. de Morib. et Actis Nor-
mann. : Dedit omnem terram suam ditio-
nis filio suo Willelmo, Popæ filio : atque
inter manus Willelmi adolescentis manus
suas mittentes Principes contigavit illi
conjuratoni sacramento. Vox autem Con-
ligare eadem fere notione occurrit in
Synodo Tullensi apud Saponarias cap.
5 : Et qui sibi pro hoc ipso inimici sunt
quos ipse voluerit, si potuero, Conligare
eidem procurabo.

Cujacius ad lib. 1. Feudor. Vignerius

in Tract. de Minori Britan. pag. 159. et
Bignonius ad Formulas Marculfi lib. 1.
cap. ult. vocem Lige, ejusdem esse origi-
nis volunt, qua leudis, leodis, id est,
fidelis : quemadmodum ex Leodium,
urbe nota in Eburonibus, Liege dici-
mus.

Sua est etiam D. Brussel in Tract.
de Usu feud. tom. 1. pag. 116. sententia ;
censet enim a liga, quod idem ac foedus,
confederatio, sonat, accersendam vocem
Ligius. Et certe fidelis professio, quæ in
homagii præstatur, reciproca erat :
nam ut fidelitatem domino vassallus, ita
et vassallo dominus protectionem tute-
lamque pollicebatur. in cuius rei exem-
plum Chartam Philippi Augusti ann.
1198. profert idem D. Brussel ibid. in qua
legitur : Theobaldum Comitem Trecentam
recepimus in hominem nostrum Ligium
contra omnem creaturam que vivere pos-
sit aut mori. Et infra : Nos quoque pro-
pria manu eidem Comiti Theobaldo jura-
vimus, quod nos ipsum contra omnem
creaturam que possit vivere et mori, tan-
quam hominem nostrum Ligium jura-
vimus. Alia exempla vide in hominibus.

Sed probabilior longe videtur eorum
sententia, qui a Litis accersunt, quos
mox ostendimus ita appellatos Ascripti-
tos quosdam, qui dominis suis ratione
servitii obnoxii erant : adeo ut qui ejus-
modi servitii ratione prædiorum, bene-
ficiorum, ac feudorum nobiles tenerentur,
Ligium servitium debere dicerentur.
quod omnino suadent Tabule veteres
aliquot, in quibus Ligis scribitur. Charta
Rainaldi Vicecomitis de Gimel ann.
1193. apud Justellum in Hist. Turen.
pag. 81. Pro isto vero feudo idem Rainal-
dus fuit homo Ligis predicti Vicecomitis
Rainundi. Alia vernacula ann. 1178.
ibid. pag. 85. Devan sor Seiniar, cui
homo Lige ero pel do que Coms d'Alvern-
gne avia faith al Visconte de Toréna de
tota la senjora que avia en lor in el Castel,
etc. Ligantia, in Charta Arcebaldi
Vicecomitis Comborn. ann. 1229. in Re-
gesto Carcassonensi pag. 53. Sateo in
omnibus jure domini Lenovicensis Epis-
copi cui hominum et Litanciam debe-
mus. Erant igitur Ligii vel Litigii, domi-
nis suis omnino et in solidum obnoxii,
adeo ut ab his nudo penderent. Unde
hominium solidum ab his exhiberi dice-
batur, ut supra observatum in voce Ho-
minium. Ita qui Ligius est, totus est
domini sui, familiaris, domesticus, at-
que, ut verbo dicam, vassallus. Neque
aliter hanc vocem intellexerunt Græci ac
Byzantini Scriptores, quibus Λίγιος, idem
est quod οὐκείος, ut apud Moschopolum
περι οὐκείων pag. 166. οὐκείος, apud Ann.
Comnenam lib. 13. Alex. pag. 406. Ὁμοί-
α Λίγιος γένεσθαι τοῦ σκίπτου σου ἀνθρώπου,
καὶ τὰ σκίπτου σου εἶκομι, καὶ παντοῦ ἔσθαι
οὐκείος, καὶ ὁμοίσιον. Ibidem, apud Pachy-
merem lib. 5. Ἄλλος δὲ παρὰ τὰς, καὶ
ἑῶν εἰκοσι, Λίγιος εἶπεν ἄν τις, ἔκτισον τὰς
ἐμπνεύσας, Λίγιος etiam dixit Nicetas in
Joanne cap. 7. et in Manuale lib. 7. cap.
1 [Vide Glossarium mediæ Græcic. in
Λίγιος.]

Sed et hac ferme notione vocem hanc
in aliis quam hominiorum occasionibus
usurpatam legitimus. Leges Edw. cap.
29. Judæi, sub tutela et defensione Regis
Ligea debent esse, id est, sola et omni-
moda. Ita Ligea residentia, integra, soli-
da, omnimoda, continua, uti appella-
tur in Charta P. Episcopi Meldensis
ann. 1239. in Tabulario ejusdem Eccles.
fol. 59. Honorius III. PP. Juramentum
prestitisti de facienda residentia, que
Ligea nuncupatur, in Ecclesia S. Martini

Turon. in qua Præposituram obtines.
Juramentum eorumdem Præpositorum,
ex Tabul. Eccles. S. Martini : Et Ligiam
faciam secundum interpretationem Dom.
Innocentii Papæ manssonem [Charta
ann. 1272. tom. 2. Chart. S. Vandreg.
pag. 1798 : Capellani ibidem instituenti
personalem et Ligiam facient residentiam.] Lige estage, Garde Lige, in Con-
suet. Andegav. art. 194. 174. et Cenoma-
nensi art. 144. 194. id est, perpetua resi-
dentia. Ligea potestas, et viduitas, qua
uxor defuncto marito tota sui juris est.
Monasticum Anglican. tom. 2. pag. 10 :
Ego Juliana quondam uxor Willelmi le
Bret. in Ligea potestate et viduitate mea
tetigi et insepici, etc. Ita pag. 53. 829.
Alia pag. 217. Ego Beatrix que fuit uxor
Rualdi de Calvo, post mortem ejus in
Ligea potestate mea, etc. Alia pag. 644 :
In pura viduitate nostra. Pag. 811 : In
libera viduitate mea, et in Ligea po-
testate mea. Adde tom. 1. pag. 763. et
Bractonum lib. 4. tract. 7. cap. 4. § 1.
Ita Ligea voluntas, in veteri Charta apud
Augustinum du Pas in Stemmatib. Bri-
tannic. part. 2. pag. 456 : In propria et
Ligea voluntate mea do et concedo, etc.
Ligea fidelitas, est omnimoda fides quam
vassallus domino, nemine excepto,
præstat. Foi Lige, in Consuetud. Lodu-
nensi, Andegavensi, Cenomanensi, etc.
Concil. Claromont. ann. 1095. cap. 17 :
Ne episcopus vel sacerdos regi vel alicui
laico in manibus Ligiam fidelitatem faci-
at. Willel. Tyrus lib. 18. cap. 21 : Fi-
delitatem Ligiam in palatio suo illi exhibuerunt
S. Bernardus Episc. 290 : Omnes
simul ac humilia erunt ad pedes domini
Papæ, et facti homines ejus ligii juraverunt
ei Ligiam fidelitatem. Hac notione
passim occurrit vox Lige apud Froissar-
tem Ville Lige, 2. vol. cap. 109. Vous
estes de Tournay, laquelle est toute Lige
au Roi de France. Cap. 127 : Ceux de
Bruges se rendoient purement et Ligement
à toujours mais Liges au Roi de France.
Vol. 3. cap. 85. La ville de Berci sans
moien est toute Lige à l'Evêque d'Utracht.
Ita cap. 77 : Quitterent Ligement et fran-
chement, etc. Cap. 127. et l. vol. cap. 112.
Purement et Ligement. Quod purement
et sans reservation dixit 3. vol. cap. 98.
[Eodem sensu in Chart. Bressis et
Dumbarum : Homo Ligius, quitus, etc.
et in alia Nicolai Episc. Noviom. Quicti,
Lige et libere tum pro renditionibus dicti
vendagii non solutis. Adde Cod. MS.
redituum Episcop. Autiss. an. circiter
1230 : Magnum pondus Autissiodorensis
est Ligium Comitis ; hoc est, ad Comite-
ri pure omnino pertinet. Vide Ledigh-
cian.]

LIGNA. Littere Philippi Franc. Regis
pro Ecclesia Constant. ann. 1319. ad
calcem Indicis beneficiorum ejusd. Eccles.
Decima Lignarum crassi piscis totius
rippariæ maris, etc. Sed puto legen-
dum Lignorum, a Lignam, Lembus
Naves ad crassum piscem memorantur
in Craspici. [Melius forte Lingua
substitueretur, ut videre est infra in
Lingua balene. Vide supra Cenus.]

LIGNAGERIUS PARENS, Cognatus
transverso gradu; Gallis, Parent en ligne
collaterale. Regestum Parlamenti ann.
1450. apud Baluzium tom. 2. Hist. Ar-
vern. pag. 390 : Quoniam secundum con-
suetudinem jam superius allegatam...
parens Lignagerius alicujus defuncti ex
latere et linea maternis, in bonis vel here-
ditatis, que eidem defuncto ex latere et
linea paternis obveniant, nullatenus suc-
cedere poterat.

1. LIGNAGIUM, Jus lignum exco-

dendi in nemoribus. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 90: *Inde pensandum de eo cui hoc licuit, an qui lesus est, herbagium vel Lignagium, vel causam aliquam in nemus habeat, unde iure debeat promoveri.*

LIGNAGIUM, interdum sumitur pro ea praestatione quam exsolvitur pro facultate excidendi ligna in silvis. Vide *Oragium, Bucagium.*

¶ LIGNAGIUM, Eadem notione. Polyp-tychum Fiscam. ann. 1226: *Mec vavasoria debet per annum duo carna de Leignagio.* Chartularium SS. Trinitatis Cadom. f. 61: *Debent l. acram araturae et herciaturae et precarias et XII. Andegavenses de Leignagio.*

¶ LIGNAIRAGIUM, ut *Lignagium*, Jus lignum excidendi. Conventio Regis Ludovici II. Comitis Provinciae cum Arelatensibus ann. 1285. art. 19: *Item retinet dicta Universitas pactua Castellati Montis-majoris et Auriculæ, et quaecumque alia tam piscationes quam venationes, Lignairagia, et explechas quorumque pactuorum territorii Arelatensis.*

¶ Nostris *Laignier*. Charta ann. 1325. in Reg. 64. Chartoph. reg. ch. 65: *Item pro usagio nemoris, quod dicitur le Laignier.*

¶ 2. LIGNAGIUM, Vectura lignaria, cui obnoxii erant tenentes seu mansionarii, idem quod supra *Laignerium*. Vide ibi. Charta ann. 1207. ex Chartul. S. Aviti Aurel: *Item quod ducerent pazillos ad vineas... apud Balgentiacum, et circa natale Domini ei redderent Lignagium.* Alia ann. 1210. ibid: *Et circa natale Domini ducerent ligna ejusdem Hdmelini ad domum suam apud Balgentiacum, quod dicitur Lignagium.* Vide *Lignarium* 2.

¶ 3. LIGNAGIUM, a Gallico *Lignage*, Genus, familia, cognatio. Charta Theob. comit. Campan. ann. 1228. in Chartul. Campan. Cam. Comput. Paris: *Contra Galcherum de Estrepeio, Robertum de Wamon, qui rei fuerunt de morte diti Eustachii et amicos coadjutores eorum. Videlicet comitem Noxiaci, comitem Regestensem, et Lignagia sua... Et omnes supradicti ex parte sua et Linagia (sic) sua jurabant, quod ipsi non juvabunt aliquo modo dictos Robertum et Galcherum... Et omnes alii supradicti ab utraque parte pro se, amicis et coadjutoribus suis et Linagiis suis tenenda firmiter juraverunt.* Assisia apud Cadom. ann. 1237. ex Cod. reg. 4651: *Judicatum fuit, quod si fecero pacem cum eo, qui primus vult retrahere ventam a me per Lignagium, et nullus de Lignagio contra me postea audietur. Hoc contradicitur a multis, et falsum est.* Arest. ann. 1344. 10. Jan: *Proximior in gradu consanguinitatis et Lignagii, etc.* Chartul. prior. de Gulcico fol. 7. r.º: *Marcoardus nepos Rainardi de Dalmerjaco cum... curtem de Gulcico, quam per Lignagium clamabat, recuperasset, etc.* Lignage. Homines ejusdem familiae, in Lit. remiss. ann. 1405. ex Reg. 100. Chartoph. reg. ch. 48: *Ung lignage, appellé les Hoursmakerez, estoient en l'ostel de Jehannin en la ville de Saint Omer. Hinc Alignayer et Alinagier, pro familiae originem atque seriem et coherentiam monstrare.* Libert. Jonvil. ann. 1351. tom. 4. Ordin. reg. Franc. pag. 229. art. 31: *Toutes successions, tant meubles comme héritages, venront et escheront par succession aus prochains ou prochains, qui Alinagier se pourroit.* Alie villæ d'Aigue-perse ann. 1374. in Reg. 198. ch. 380: *Item si homo ou femme de laditte ville et franchise meurt sans heir*

*appressant, nostre chastelain doit... faire inventoire des biens, et bailler à garder à gens souffrants... lesquels les doivent tenir et garder quarante jours; et si dedans lesditz quarante jours nul ne s'est Allignagé, ils seront vendus, ainsi comme il est acoustumé. Enlignager, eadem acceptio, in Statib. S. Ludov. cap. 4. tom. 1. earum. Ordin. pag. 248: *Mon pere, ou mon frere, mon cousin ou mon parent, mourut sessis... de tel héritage... et cil tiens à tort lesdites choses, dont je requies à avoir la usine, et bien m'en Enlignageray envers luy, se il se me nie.* Vide infra *Linas* 3.*

¶ LIGNALE, Species facis. Vide *Funalia*.

¶ LIGNAMARE, Lignari. Ital. *Lignare*. Stat. Montis-reg. pag. 248: *Statutum est quod predicti camparii seu aliqui eorum non debeat... Lignamare seu facere lignamen aliquod in alienis bouchis.* Vide mox *Lignarare*.

¶ LIGNAMBULUS, Qui calcels ligneis utitur, apud Gramm. in Descript. Taxand. in pago Boscodun. *Estre couché au lignolet* vero est Calcementi elegantioris specie calcari, apud Guinevil in Peregr. hunc gener. ubi de exquisitori cura corporis:

Pour toi servir baillé le fu,
Et tu ses ours se deversu
Au Lignolet li vous coucher,
Et neuve rube li baillier.

1. LIGNAMEN, Materia ex ligno, in Lege Longob. lib. 1. tit. 25. § 28. [99 Roth. 288] Bulla Clementis IV. PP. ann. 1265. pro Regno Siciliae: *Exponet per septennium pro Lignaminibus omnia nemora ipsius Regni, et omnem materiam ad edificia opportunam.* Alia Joannis XXII. ann. 1321. apud Wadding: *Et nunc est via qua traducuntur Lignamina et lapides ad opus constructionis dicti Monasterii.* Adde Codicem Carolinum Epist. 61. Concilium Lateranense III. ann. 1179. cap. 24. Math. Paris pag. 275. 455. [Capitul. Caroli M. Francoford. ann. 794. cap. 24. Bullam Nicolai IV. PP. apud Rymer. tom. 2. pag. 513. Constitutiones Frederici Regis Siciliae cap. 88. Annales Genevens. apud Muratorum tom. 6. col. 261. 300. Chronicon Veron. apud eund. Murator. tom. 8. col. 649. Hist. Certus. tom. 12. col. 806. Acta S. Francisci de Paula, tom. 1. April. pag. 106. etc.]

¶ LIGNAMENTUM, Eadem notione. Chron. Farfense tom. 2. Muratorii part. 2. col. 407: *Licentiam haberet predictus Episcopus et ejus homines in ipso monte Lignamenta ad mansionem vel ad alias causas incidere.*

¶ 2. LIGNAMEN, Navium, Ital. *Legno*. Stat. Cadubr. cap. 22. pag. 56. v.º: *Dalberatum fuit quod, etiam tempore feriarum, quilibet homo de Cadubrio sequestrari facere possit, quod mercatores forentes non possint ligare rattas, vel aliud Lignamen, nisi solverint id quod tenentur sibi.* Vide *Lignum* 2.

¶ LIGNARARE, Lignari. Charta ann. 1378. ex Tabul. Massil: *Recepta informatione summaria de pignoratione facta in loco et territorio Giniaci, preteritu Lignarandi, pascajrandi, fuit de facto gajaria concessa, etc.* Vide supra *Lignamare*.

1. LIGNARE, Jus ligna excidendi in silvis. Charta Adelfonsi Imperator. Hispanie aere 1160. apud Oyhenartum in Notitia Vasconie pag. 81: *Similiter dono vobis Lignare, et tayllare, et pascuere in illos montes, etc.* Vetus Charta apud Marcam lib. 9. Hist. Beneflarn.

cap. 9: *Cum... portibus, aquis, silvis, Lignaribus, etc.* Observantia Regni Aragon. lib. 7. tit. de Pascuis § 3: *Jus depascendi, Lignandi, et adaquandi potest praecribi titulo, etc.*

¶ 2. LIGNARE, Ligna ad comburendum colligere. Transactio inter Abbatem S. Maris de Ulmeto et Consules villae de Mari ann. 1283. ex Schedis Praesidis de Mazaugues: *Asseruerunt quod homines villae de Mari usi fuerunt predicta sylva, accipiendo et scindendo ligna virida ad mansionandum, et sicca ad Lignandum et comburendum.* [9 Charta ann. 1341. in Reg. 72. Chartoph. reg. ch. 438: *Nobis denuntiatum fuerat ipso... Lignasse ligna et ramas scindisse.*]

¶ 3. LIGNARE CANEM, Lignum ad canis collum appendere. Inquisit. pro capit. S. Petri Suesion. Reg. 80. Chartoph. reg. ch. 565: *Item quod quilibet canem suum Lignaret, ne vineas intraret.*

¶ LIGNARIA, Vectura lignaria. Gloss. Caesar. Heisterbac. in Reg. Prum. tom. 1. Hist. Trevir. Joan. Nic. ab Hontheim pag. 685. col. 1: *In Ruderheim mansus xxx. solvunt... duracuuus similiter cl. Lignaria xxx.* Vide supra *Lignagium* 2.

¶ LIGNARICIA, Jus, ut autumo, lignorum excidendorum in silvis ad annum usum pro quo Tenentes certam pensationem domino exsolvebant. Vel potius, Tempus quo lignatio a tenentibus advehitur. Vide supra *Laignerium*. [99 Guerdardus est et Vectura lignaria, et Tributum plerumque pecunia exsolutum pro vectura ejusdem generis redimenda. Hæc autem praestationes, addit vir doctissimus, domino debebantur a subjectis in illius silvis jus lignorum cadendorum ad usum annum habentibus. Vide *Lignarium* 2.] Codex MS. Irmignolis Abb. Sangerman. fol. 79. col. 2: *Solvunt... de vino in passione modios II. in Lignaricia denar. IV. de carratione pedalem I. scindolas I.*

¶ LIGNERICIA, Eadem notione. Idem Codex fol. 11. v.º: *Solvunt omni anno ad hostem carra VI. ad tertium annum rogales VIII. ad altiarum annum veruces cum agnis VIII. de vino in passione modios CXXI. de argento in Lignaricia sol. XXXX. Fol. 20. col. 1: *Solvunt... de vino in passione mod. III. de Lignericia denar. IIII.**

1. LIGNARIUM, Locus lignorum, vel lignorum aceruus, Ugutioni et Joanni de Janua. Vetus Glossarium: *Lignarium, Elyoθην.* Aliud Gloss.: *Ευθόθην, θρονυ ελυοθην.* Cella lignaria, *Lignarium* Rursum: *Ευθόθην, Lignarium.* Ligna, et Laignier, Andegavensibus, ut *Legnerat* Occitanis. Charta ann. 1445. *Et encore vous dois une autre charrette garnie de 4. barufs pour aider à charier le bois de vostre Lignier de nouvel.* Lex Longob. lib. 1. tit. 25. § 28. [99 Roth. 288.] *Si quis de Lignario alterius lignum furatus fuerit, etc.* Charta ann. 871. pro Monast. S. Medardi Suesion: *Et habeat Cavaciacum simul cum Lignariis de Pivons.* [Charta Caroli C. ann. 806. tom. 2. Miræi pag. 888: *Et modo ut silve et Lignarii et volatilia cum ovibus, que ex eisdem villis exeunt, Fratrum usibus deserviant, et ad Praepositorum pertinent.* Infra: *De omnibus Lignariis omnium villarum que ad Praepositorum sive ad Cameram pertinent, carum decimum ad praefatum hospitale detur.* Hincmarus in Charta ann. 870. tom. 1. ejusd. Miræi pag. 134. col. 2. ubi praecedentem Caroli C. donationem ex-

cribit, sed non ad verbum, pro Carrum decimum habet caros decem. Verum in his duobus Chartis Lignarium non videtur simplex acervus, sed illud omne lignum quod in silvis excindi et confici solebat, ad annuam lignationem: cuius pars attribuitur hospitali memorato.]

Adalhard. Statut. S. Petri Corbeliens. lib. 1. cap. 1. Gararii duo ad Lignarium, in pistrino unus. Ubi Guerdard Lignarium valet ligna quibus calefit furnus ad panem coquendum.]

Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657. Lanhar. Provinc. Lignarium. Lignier ver, aut fascies lignorum aut ligna ad locum accommodata significat, in Lit. remiss. ann. 1498. ex Reg. 179. Chartoph. reg. ch. 628. Lequel Dnat dist à Pierre Boissier qu'il avoit fait bruler certain Lignier de bois qu'il avoit mis en ung monseau. Pro lignatione autem usurpat in Charta ann. 1306. ex Reg. 56. ch. 137. Item chascun home de laditte église de Beauvais, qui a cheval, doit une courvee au prévost pour amener son Lignier. Quo sensu intelligenda quoque est Charta ann. 1445. supra laudata. Vide supra Laignerium, Lignaricia et mox Lignaria.

2. LIGNARIUM, Vectura lignaria, cui obnoxii erant Tenentes seu Mansionarii. Baldricus in Chr. Camerac. lib. 3. cap. 72. Factum est autem hoc Lignarium ab Hugone Castellano in civitate Cameracensi, et positum est in inlaustro S. Auberti. Supra: In civitate domini sui, in foro eius, Lignarium per angariam colligit. Tabular. S. Remigii Remensis Lignarium 1. habente circumquaque pedes 5 ad manum. Alibi: Infra villam, Lignar. 43. scindulas 4. etc. Ibid.: De bannis pro passione, carra 211. sunt simul exceptis Lignariis et carris que in ipis villis hant, 866. Charta ann. 837. in Tabular. Augustodun. Ecclesie: Pro Lignario, Missa S. Andree, den. 2. Sugerius lib. de Administr. sua cap. 11. Cum Lignaria sua bis aut ter in anno, carrarum villæ dispendio, aggregaret. Vide Lignaria.

3. LIGNARIUM, Idem quod Lignarium, Facultas excindendi ligna in silvis. Charta Caroli C. ann. 22. Ind. 10. in Tabul. S. Dionysii n. 81. Necnon et villas que vocantur Lincrolas et Ferruciacum, cum Lignariis earum, in pago Mili-dunensi suas infra: Et pro 40. modis saponis, pro 25. libris argenti, que pro Lignario solvebantur, et pro 20. unctis qui dabantur Fratribus per singulos annos ad Cordovesos eorum, etc. Vetus Charta in Vita Aldrici Episcopi Cenoman. n. 56: Et debentur 7. (solidi) de carnatico arietes 15. sine lana, de Lignario sol. 26. Regestum Philippi Aug. fol. 125. Capiebat in foresta de Rest Lignarium suum ad arandum. Tabular. Campan. Decanus Meldensis habet Lignarium in nemore quantumcumque ducere poterit Meldis per unam diem cum quadrigis, etc.

4. LIGNARIUM, Lignum. Fract. Ms. de Re milit. et mach. bellic. cap. 8. Faciat Lignaria incidere, de quibus fiant in diversis locis foci in die sue discessionis, et accensis catalas lignorum, statim dicebat cum suo exercitu.

LIGNARIUS, in vet. Glossis, ἑλοκόπος, Venditor lignorum: item, ἑλοκόπος, ὁ κόπων ἑλοκ. Qui cædit ligna. Isid. lib. 19. cap. 19. Lignarius generaliter ligni opifex appellatur. Usurpavit Livius hac notione.

LIGNATICUM, Idem quod Lignarium, priori notione. Polyptychus Floriacen-

sis: De Lignatio carradas 8. etc. Alibi: Debet anuquaque de Lignario in latum pedes 5. in altum pedes 6. etc.

LIGNATURA, Lignatio, jus capiendi lignum ex carris qui ligna adducunt Bulla Anast. IV. PP. ann. 1154. Inter Instr. tom. 10. Gall. Christ. col. 815: Apud Verton hospites et salinas et terras arabiles et Lignaturam ex dono regis Roberti Francorum, ex omnibus carris et quadrigis, adnis et navibus, et ex omnibus qui vendunt ligna in eodem castro.

LIGNAYOLUS [Lignarius: « Cum Michael Conacti Lignayolus de Florentia pro toto residuo pensionis palci lignaminis in Sancta Maria Novella. » (Arch. Vatic. Mandata Camer. Apostol. an. 1417-21. f. 129.)]

LIGNAYRARE, Vide Laignayrere.

LIGNEA, pro Lines, Gall. Ligne. Ordinatio ann. 1228. e MS. D. Brunet: Et procedatur recta Lignes a camino, qui est a parte meridiei ad Rodanum.

Charta Math. dom. Mortismor. ann. 1200. in Chartul. S. Dion. pag. 306. col. 1: Illas vij. libras... de primis redditibus montagi aque per dictam Ligneam... recipit.

LIGNERARE, ut Lignare, Ligna in silvis excindere. Charta Barrali de Baucio pro Parthenone S. Pontii ann. 1263. ex Schedis D. de Mazaugues: Damus... immunitates... pasquerorum et juris bosquerandi seu etiam Lignerandi per totam terram nostram ad opus edificiorum testorum et domorum, et etiam cremandi. Vide Lignerare.

LIGNERATIO, Lignatio seu jus lignorum in silvis excindendorum. Homagium ann. 1268. ex Schedis Præsidis de Mazaugues: Immunitates et Libertates... in Lignerations et in Lignis incidendis, et colligendis, et deferendis, et deportandis.

LIGNERIA, Locus ubi lignum servatur, cella lignaria, Gall. Bucher. Stat. ann. 1381. Inter Probat. tom. 8. Hist. Nem. pag. 47. col. 2: Item visitando dicturi fortalicium et veniendo ad turrim Ligneræ abbatis seu monasterii S. Egidii, ordinavit quod de dicta turri Ligneræ, etc. Stat. Avelle ann. 1498. cap. 58. ex Cod. reg. 4624: Que ceperit vel exportaverit aliqua aliena ligna... de Ligneris vel teysis, seu alio amasso seu fassinario lignorum ubicumque sit, etc. Vide supra Lignarium 1.

LIGNERICIA, Videsis in Lignaricia.

LIGNERII, Tenentes seu mansionarii, qui vectura lignarum domini sui obnoxii erant. Libert. castri Theodor. ann. 1301. in Reg. 38. Chartoph. reg. ch. 77: Item volumus quod Lignerii, qui senabantur semel in anno de ferre ligna pro nobis, a predicta radibencia et liberi et immunes. Vide supra Laignerium.

LIGNETUM, Nemus, silvula. Joh. Buschius de Reform. Monast. apud Leibnizium tom. 2. Scriptor. Brunsvic. pag. 482: Monasterium situm est in convalle inter duos montes altos; et in circuitu suo agros habet in Ligneta.

LIGNIARE, ut Lignerare. In Gallia Christ. tom. 3. col. 1300. Robertus de Rupecula Abbas S. Pontii annis 1447. et 1460. transegitte dicitur cum civibus Niensibus de iure pasendi et Lignerandi, hoc est ligna cædendi, in variis partibus territorii ejusdem urbis.

LIGNIBOLINUM, Ludus, quo globus ligneus tudicula propellitur. Lit. remiss. ann. 1416. in Reg. 169. Chartoph. reg. ch. 459: Bernardus de Castro-novo et nonnulli alii in studio Tholoano studentes

ad ludum Lignibolini sive chucorum luderent. Vide supra Bois 2. et Chevillæ.

LIGNICIEBUS, Ferrum que virga et frutescunt, in Gloss. MSS. ubi Isidori perperam habent Lignicicibus. [Existimo post Barthium lib. 7. adversa. cap. 18. legendum Lignicicibus.]

LIGNIFABER, Faber lignarius. Reg. forest. de Broton. ex Cod. reg. 658: Telle est usus forestæ Brotonnis, quod omnes illi, qui reddunt pro consuetudine forestæ avenas et garbas, debent capere... residuum glorii, et Lignifabri, et caronni, etc. Charta ann. 1372. ex Tabul. Aux.: Dicit ipse loquens cum operaretur suo officio fustarius, cum sit Lignifaber seu fustarius, etc.

[« Anno quo supra (1469.) et die Sabbati XV. mensis octobris, Petrus, filius Johannis de Mazaux, de Croseto, et Catharina, uxorque Claudii de Pinatella, Lignifabri, habitatoris sancti Boniti Castri, portaverunt ad fontes baptismi Catharinam, filiam Jacobi de Mazaux, de Croseto et Mariete ejus uxoris. » (Mus. arch. dép. p. 317.)]

LIGNIFABRILIS, Ad artem lignariam spectans. Elmham. in vita Henr. V. reg. Angl. edit. Hearn. cap. 135. pag. 328: Rex... quandam turrim ligneam... pro postibus navium malos fortes et alios, in modum quadrati sites et erectos habentem Lignifabrilis subtilissimo artificio construxit.

LIGNIGERIUM, Fulmentum focarium, Gall. Chenes. Proces. Egid. de Raye ann. 1440. fol. 170. r. ex Bibl. reg.: Interrogatus de modo combustionis ipsorum, respondit quod super Lignigeria in camino dicta camera ligna grossa, et supra ea corpora mortua, deindeque sicut fasciculi ponebantur.

LIGNILE, ἑλοκ, Martinus ex Onomastico, ut Lignarium 1. Locus ubi servantur ligna ad comburendum.

LIGNOLIA, Instrumentum piscandi. Charta Bonæ princ. Sabaud. ann. 1494. Inter Stat. Perus. pag. 81: Eia licitum sit die nocturne, ac libere et impune piscari et facere ad retia, navissam, trubiam, Lignoliam, et alia quavis ingenia.

LIGNORARE, ut Lignerare, Ligna in silvis cædere. Charta Ludovici Regis Sicilia anno 1359. ex MS. D. Brunet: Jura Lignerandi et pastorigandi in predicta tota villa Baucii.

LIGNUM, Cippus, quo reorum colla et pedes constringuntur. Arator lib. 2. Hist. Evangel.

... tunc agrorum rapinam
fustibus immarce, alio corpore Pauli,
Convulsos, ubi carcer erat, quem collibus imis
Incluserat, constanti Syria, vestigia quorum
Ligno maris cavo vinculis tessere hostis.

Acta Martyrum Scyllitanorum: Detrudantur in carcerem, ponantur in Ligno in diem crastinum. Paulinus lib. 5. de Vita S. Martini.

Acti alii verum perverci rebere Ligni
Trio ministerium ferreo corde parvas,
Ut caro discens proprio male pondosa membris
Tortori laqueo crucianda exponeret artus.

Vita S. Blasii: Jussit eum in Ligno suspendi et cum ferris pectinibus carnes ejus carminari. Hist. S. Apollinaris Martyr.: Apollinarem vero cum gravissimo pondere ferri jussit in carcerem horribilium claudi, et in Ligno extendi, et nihil ei ministrari, ut deficeret. Sed his locis videtur pro Equileo sumi. Ordericus Vitalis lib. 2: In interiorum carcerem missi sunt, eorumque pedes in Ligno constructi sunt. Ev. τὸ ἑλοκ βλήθη, dicit Lysias Orat. 1. contra Theomnest. pag.

117. Joannes Diac. in Vita S. Josephi Hymnographi num. 23: 'O δὲ τὸ ἔλεος τὸν πᾶσα ἰκταζόμενος, καὶ τοῖς κλοῖσι τὸν πρᾶγμα κατακαυόμενος, etc. Ἐὐλοῦ βασιλειῶν [S. Basilio in S. Barlaam, et] in Mensis 11. Novemb. in S. Theodoro Studita: καλαστῆριον ἔλεος, 18. Novemb. in S. Zacharia Diacono. Vide Hesychium in Ἰσχυροσολοῖσι, et Dissert. 19. ad Joannem, [Glossarium mediæ Græcicæ. in Ἐὐλοῦ] et supra in Cippus. Apud Bractonium lib. 3. de Corona cap. 25. § 1. in Ligno detineri, et in cippo, idem sonant. Gobelinus Persona in Cosmodromio ætate 6. cap. 69: *Quendam laicum debitorem suum ab emunitate Monasterii SS. Petri et Pauli Paderbornæ. vi abstracti, et eum ad domum suam ductum in Lignum destruxit, etc.* Adde cap. 82. [Vide Haultaus. Glossar. Germ. voce Stock, col. 1746.]

° LIGNUM, nude, Patibulum. Instr. ann. 1059. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 234: *Unus ex eis (militibus) qui erat consanguineus meus, pendit in Ligno et occisit morte crudeli quasi clementem.*

† LIGNUM LATRONIS, Patibulum. Ratherius suo de Contemptu Canonum libro inscriptionem hanc præmittit: *Volumen perpendiculatorum Ratherii Veronensis, vel visus cujusdam appensi cum aliis multis in Ligno Latronis.*

LIGNUM CADAVERI humo condito superponere. Lex Bajwar. tit. 18. cap. 6. § 2: *Quia aliquoties conspicimus cum cadaver humo immisum fuerit, et Lignum superpositum cunctis adstantibus, ut requiratur dominus cadaveris, et primus terram supericiat. Ex quibus eruitur Baroarios cadavera non in locellis, sed nuda aut linteis involuta humo condidisse, ac postea lignum, id est, asseres superposuisse, antequam terra superinficeretur.*

† LIGNUM PASCHALE, f. Buxus ita dictus, quod buxo pro palmis uti soleamus Dominica palmarum, vulgo *Pâque fleurie* nuncupata. Litteræ Geraldii Tornac. Episc. pro Monasterio Elnonensi ann. 1152: *Sylva adiacens villæ ex regia munificentia libera possessio est D. Amandi, quercus, malus, fagus, nespilus et Lignum quod vocatur Paschale, tali lege sub Abbatibus potestate consistunt, ut neque ministeriali neque alicui liceat illa excedere.*

LIGNA JACENTIVA. Vide in Arbor 1.

° LIGNA IGNIFERA, Cremia, alimenta ignis. Chart. ann. 1274. in Guden. Cod. Diplom. tom. 2. pag. 399: *Inhibentes rovellationem, seccationem et omnem usufructum... annuentes eisdem Ligna tantum Ignifera cum moderamine secare.*

2. LIGNUM, Phaselus, vel Lembus: *Legno* Italis, et apud Joan. Villaneum lib. 7. cap. 69. 91. 93. lib. 9. cap. 61. et in Alfonsinis part. 2. tit. 25. leg. 7. *Lenys*, apud Raimundum Montanerium in Chron. Regum Aragon. cap. 131. et in Hist. Expugnat. Minoricæ f. 85. *Cambr-Britannis Llon*. Philippus Eystetensis in Vita S. Willibaldi cap. 36: *Quidam volentes visitare limina B. Willibaldi, se conduserunt in quodam Ligno, quod dicitur Lloze Germanis Flos est ratis. Walafridus Strab. in Vita S. Galli cap. 17: Illi nautica conscensa, totis nisibus ire festinantes. Ligno natatili profundi terram sulcantes, nocte proxima pervenerunt ad Inocem. Epistola Fr. Paschalis Minoricæ apud Waddingum ann. 1342. 10. ascendentes unum Lignum, per Mare nigrum, profecti sumus usque ad Chazarum Lignum cum quo navigabat, in Chronico Sicilia tom. 3. Anecd. Marten. col. 29. *Ligna navigabilia*, ibidem col.*

69. et 79. *Ligna navalis armata*, in Bulla Clementis VI. PP. ann. 1345. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 526. Utuntur passim Scriptores Italici, Tho. Archid. in Hist. Salonit. cap. 88. 86. Chronica Pisana ann. 1177. Statuta Venetor. lib. 6. cap. 68. Historia Cortusior. lib. 8. cap. 16. Joannes Carmessonus in Vita S. Petri Thomasi cap. 4. Charta in Probat. Hist. Franco-Byzantinæ pag. 11. [Annales Genuens. tom. 6. Muratorii col. 303. 385. 389. 401. 584. etc. Adde Statuta Arelat. MSS. art. 105. et 144. e Codice D. Brunet fol. 42. et 48. Statuta Massil. lib. 4. cap. 1. 6. 7. 18. et alibi passim: Historiam Dalphin. tom. 2. pag. 278. etc.] Lin, nostris, olim. Vetus Comput. Theobaldi de Chepoy ann. 1310. in Camera Comp. *Quand Roqueford fu pris, Messire de Chepoy retint 2. galies et 1. Lin, quant les autres s'en allerent à Venise, pour ce que cil de Salonique armoient 5. Lins pour vous destourner les vires.* Thomas Walsingham pag. 318: *Dux grandes galies, et aliud genus ratis quod vocatur Line, et una bargia, et 7. balingarie periclitatae sunt ante villam de Collesa.*

† 3. LIGNUM, Lignea tabula in quibus descriptum est testamentum. Thryphonius lib. 37. Dig. tit. 4. leg. 13: *Quod vulgariter dicitur liberis datam bonorum possessionem contra Lignum esse, etc.* Vide Cujacium lib. 11. Observ. cap. 11.

° 4. LIGNUM, interdum nude, sæpius *Lignum domini* vel *Dominicum*, pro Crux. Stat. pro lanif. et pannif. ann. 1217. ex Reg. A. Cam. Comput. Paris. fol. 197. v. *In Narbona vero... in parte dextra ejusdem primi capitis panni tenetur Lignum, id est, Crux duplex, in medio unius flos lili. Instr. ann. 1059. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 234: *Cœnobium Loci electi, ubi mirificum habetur Lignum Dominicum, etc.* Inventar. ann. 1218. inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 66. col. 1: *Lignum Domini rotundum cum pede, et alia duo Ligna cum pedibus.* Charta ann. 1242. inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 498: *Unum calicem parvum argenti, et unum Lignum Domini, etc.**

* [Lignum Domini II.] Thes. eccl. Claromont. an. 980. p. 89. in mus. arch. dep.]

LIGONISARE, in Gloss. Lat. Gall. *Hoyer ou Fossoyer*, Ligone fodere. [Joan. de Janua: *Ligonizare, Sarpere, ligone terram vertere.* Verbum notum Columellæ.]

° LIGONIZARE, Ligone fodere. Charta ann. 1209. tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 1019: *Et debent dicti fratres Ligonizare in saltibus disparibus.* Stat. Saluc. collat. 8. cap. 90: *Nemo audeat... Ligonizare seu fossam facere per spatium unius trabucchi versus murum.* Vide Ligonisare.

LIGONIZATIO, Passinatio, fossio. Georgii Stelæ Annal. Genuens. ad ann. 1318. tom. 17. Muratorii col. 1081: *Ligonizationem et fossas mirabiles cum lapidum fractione fecerunt.*

LIGORIUS, Unicornis, Gallis, *Licornis*. Michael Scotus de Physiologia cap. 20: *Quædam (animalia) fortia et audacia, ut leo, ursus, draco, canis, Ligorius.* [Vide forte Ligornis.]

° LIGOT, Vide supra Legoy.

† 1. LIGUA, ut supra Liga 1. Gall. *Ligue*, Fœdus societas fœdere confirmata. Requesta magno Provincia Senescallo data ann. 1391. ex Schedis D. le Fourmier: *Et primo fieri propositionem Liguæ et rassis factis inter gentes domini Rai-*

mundi de Turana ex una (parte) et circumvicinos Massilienses ex altera.

* 2. LIGUA, ut supra Liga 3. Ital. *Lega*, Gall. *Loi*, *Lois*. Stat. Nicisæ ann. 1333. in Mon. Hist. Patr. Taur. tom. II. col. 200: *Item quod nullus aurifaber præsumat, nec audeat operari aliquod argenti de minori Ligua, quam sit argentum de vinteno, sub pena l. x. sol. pro quolibet, et qualibet vice.* [FR.]

° LIGUARE, pro *Ligare*, Jungere. Stat. ann. 1357. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 185. col. 2: *Murus quatuor palmorum... Liguabitur cum muro subsequenti.*

° LIGUATURA, Vide supra Liagula.

* LIGUETA, [Gall. *lisière* (?), *cordón* (?)] * ... pro III alnis cum dimidia de *Ligusta*... (Comptes de l'Archevêché de Bordeaux du XIIIe et du XIXe siècle. — Arch. Hist. de la Gironde t. 22. p. 410.)

† LIGULA, LIGULATUS. Joan. de Janua: *Ligula, parva fascia, vel corrigia: Ligulatus, i. coquus, cui multe Ligule sunt necessarise propter veteres pannos quos induit.* Vide Legula.

° *Ligote*, eodem intellectu, in Poem. Alex. part. 1. Ms.:

Ainz jougleur n'en chanta e li harpe, n'ea diote, Et iert mon escu fret environ la Ligote, Et mes haubert deront aussi corame vies cote,

Unde *Etingoere*, pro *Courrois*, *Longe*, in Instr. ann. 1209. tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 1222: *Etingoere de cuer et de mailles de haubart, etc.*

° 2. LIGULA, Mensuræ genus, quod alio nomine Cochlea dicitur et est octava pars cyathi. Vide Gabrielem Humelbergium ad Apicium.

3. LIGULA, Victor Vitensis lib. 1. de Persec. Vandal. *Dum ad Massalitanum littus exisset, quod Ligula vulgi consuetudine vocatur. Ligulas vocat Cæsar lib. 3. de Bello Gall. loca in longum a continente in mare exprorecta. Linguas Latini unde deflexa vox Ligula. Festus: Lingua est promontori genus non excelentis, sed molliter in planum deverti. Hac notione Linguam usurparunt Pacuvius apud A. Gell. lib. 4. cap. 17. Livius lib. 37. et 40. Ammianus lib. 14. etc. Ovid. lib. Metam. de Sicilia:*

... Tribus hæc excurrit in æquora Linguis.

† *Ligula*: Græci etiam vocant. Vide Alexiadem lib. 3. pag. 9.

° LIGULARE, *Attacher de esguillettes*.

Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684.

† LIGULATI CALCEI. Vide Foliati.

LIGURA, Ligatura, Gall. *Liure*. Anonymus Haserensis apud Gretzerum in Episcopis Eystetensibus pag. 490: *Ille apprehensus per Liguras accipitrem, ter et quater in faciem Clerici percussit.*

† LIGURGITO, Gulosus, vorax, helluo. S. Odo Cluniac. in Collatione laudata tom. 3. Annal. Benedict. pag. 346: *An ventrem colere non est apostasia, cum fens Paulus protestetur, quod Ligurgitones inimici S. Crucis sunt, et ventrem pro Deo habent.* †

† LIGURINUS, Carrulus, apud Sussannæum.

† LIGURIO, *Λυγρός*; (pro *Λυγρός*) *λυγρός*, *Helluo, gluto*. Supplem. Antiquarii. Vide *Ligurius* 1.

LIGURITOR, Leges politicæ Kanuti Regis § 29: *Liguritores, mendaces, rapaces, raptores, Dei gravamen habeant, etc.* Ubi Editio Saxon. § 7. habet *Licceras*, id est, Assentatores, adulatores. Ita Somnerus, qui in Gloss. Saxon. *Licceras*, gulosum etiam et helluonem interpretatur. Vide *Leccator*.

* 1. **LIGURIUM**, Oleris genus, Isidoro lib. 17. cap. 11: A regione nomen accepit; nascitur enim plurimum in Liguria, odore aromatico et gustu acro.

* 2. **LIGURIUM**, f. pro Tugurium. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7892: *Ligurius, Lige*.

* 1. **LIGURIUS**, *Aiyooc, Gulo*. Supplem. Antiquarii. Alim Glossar. quas laudat Martinus: *Aiyoc, Gulosus, Ligurius, Catillo*. Vide *Ligurio*.

* 2. **LIGURIUS**, Lapis pretiosus, cujus mentio est Exodi 28. 19. et 39. 12. *Liguri* quoque meminit Isid. lib. 12. cap. 2. et ex eo Johannes de Janua. Hunc lapidem pretiosum uterque confundit cum *Lyncurio*, quem Plinius lib. 8. cap. 38. ait esse Gemmam carbunculo similem. Sed *Lyncurium* nemo vidit unquam, illum saltem quem somniant ex urina lyncis glaciata efformari. Vide Martinium in Lexico.

* **LIGUSTRUM**, Flosculus vernus, Gall. *Prime-verre*. Idem Glossar.: *Ligustrum, primverole*.

LILAHAN. Tradit. Fuldenses lib. 1. trad. 93: *Mappe 2. manutergia 1 bechin 1. pelvis 1. Lilahan 1. cooptorium 1.* [Teutonibus *Lakkan* pallium est et linteam. qua posteriori notione *Lilahan*, ut reor, accipitur. Vide Schilteri Glossarium.] (90) et Graff. Thesaur. Ling. Franc. tom. 2. col. 157.]

* **LILIA**. Liliam, flos lili, scutum Francicum Inventar. Ms. thes. Sedis Apost. ann. 1295. *Item unam a'iam cupam cum coperculo, habentem xvij. esmalta ad xv. folia exterius, in quibus sunt scuta ad Liliam.*

* **LILIARI**, Idem qui infra *Lollardi*.

* **LILIATI**, Regum Francorum stirpe oriundi, sic dicti a liliis in scuto gentilitio depictis. Responsio Pii II. PP. ad Oratores Gallicanos tom. 8. Spicil. Acher pag. 802: *Fuissent et alii qui hoc oneri (regni Siculi) cum tanto honore et emolumento suscepissent cupide, sed Liliatos, ut eos appellatis, preferendos censuit apostolica majestas. Oratio Legatorum ipsorum coram eodem Papa. tom. 9. ejusd. Spicil. pag. 319: Nulli dubitari est illustrissimum illum Principem (Ducem Burgundie) a prosapia Liliatorum descendisse, consanguineum proximam et subditum Christianissimae Majestatis fore, etc.*

* **LILIETUM**, *νεπαυον*. Locus liliis constitutus. Martinus ex Onomastico.

* **LILIFAGUS**, [Salvia agrestis. Dief.]

* **LILIFER**, Epithetum regis Francorum. Codex precum Ms. ad usum Ludov. XI. ex Bibl. reg.: *Orationes B. Martie, que pro rege dicuntur quolibet die Dominica in regali missa SS. Trinitatis, fundata in Ecclesia B. de Monvilla prope Rothomagum anno Dom. 1468. et admortisata per Liliiferum regem nostrum Ludovicum 1471.*

* **LILIOLOM**, *νεπαυον*, in Gloss. S. Benedicti cap. de Aureis. [Cervici circumpositum. Inter ornamenta muliebria recenset Agnellus in Vita Damiani Episc. Raven. apud Murator. tom. 2. pag. 155. col. 2: *Projecerunt a se in aureas, et annulos, et dextralia, et percussidas, et monilia, et olfactoria, et acus, et Liliola, presidia, et laudonias, et omnia jucunda et concupiscibilia projecerunt.*]

* **LILIOSUS**, Ad regium genus Francicum pertinens. Charta Ludov. reg. Sicil. ann. 1382. ex Reg. Cam. Comput. Paris. sub Joan. duce Bitur. fol. 27. r.: *Considerantes quod regnum nostrum Sicilia, ad cuius fastigium summa Dei providentia deum nos provexit, speciali qua-*

*dam prerogativa retroactis temporibus Liliois generositatis principum maris domino decorari. Hinc regis stirpis principes nude Flores de lis nuncupantur, in Stat. ann. 1855. tom. 3. Ordin. reg. Franc. pag. 25. art. 29. Lit. quibus Carolus VI. Joan. Galeas ejusque successoribus concedit ut insignia Francie una cum suis deferant ann. 1398. in Reg. 145. Chartoph. reg. ch. 488: *Concedimus quatinus insignia seu arma nostra Liliois in duobus quarteris armorum suorum.... deferant. Eadem prerogativa donatur Petrus de Medicis a Ludovico XI. Lit. ann. 1465. in Reg. 194. ch. 28. En mémoire de la grande, louable et recommandable renommée de feu Coome de Medicis son père.**

* 1. **LILIUM**, Epistylorum, et aliorum operum ornamentum, formam lili referens: sp. vov. Anonymo in Descript. S. Sophie. 3. Reg. cap. 7: *Capitella autem que erant super capita columbarum, quasi opera lili fabricata erant, etc. Gaufridus Grossus in Prologo ad Vitam S. Bernardi Trionensis: Et candelabri calamps, eryphos, spherulasque et Liliorum repansiones. Leo Ost. lib. 3. cap. 28. (al. 26.): *Columnas, bases, ac Lilla, nec non et diversorum colorum marmora abundanter coemil. Gregorius M. lib. 1. Epist. 64: Id est, in argenteo calices duos, coronas cum delphinis duas, et de aliis coronis Liliois, etc. Vetus Charta Cornutiensis edita a Suaesio: *Cantuaros ercos majores 6. minores 12. et Lilia area 2. et stantaria area 13. Ardo Monach. in Vita S. Benedicti Abbat. Aniani n. 23: *Septem scilicet candelabra fabrilis arte mirabiliter producta, de quorum stipsis procedunt hastilia, spherulasque, ac Lilia, calami ac scyphi, etc. Vide Anastasium in Vita PP. pag. 84. 148. 189. et que notavimus in Descript. Edis Sophianis num. 59. [necnon Annales Mediolan. ad ann. 1389. tom. 16. Muratorii col. 897. ubi memorantur *Collana turti cum botonis xxxii. merenatis et liliis v. albis cum certis perlis, etc.*]****

* 2. **LILIUM**, Munitionis species: cuius nomenclaturæ rationem prodit Cæsar de Bello Gall. lib. 7. cap. 67: *Hujus generis octoni ordines ducti, terminos inter se pedes distabant: id, ex similitudine floris, Lilium appellabant.*

* **LILIUM-CORONA**, Rex ipse. Instr. ann. 1384. Inter Probat. tom. 8. Hist. Nem. pag. 76. col. 2: *Item ponunt quod, exigente nobilitate et precipua justitia Lilium-coronæ, ut decuit, prospicere volendo indemnitati sui ipsius et subditorum ipsius civitatis sui ipsius Nemausi, distulit repentinam executionem et incivem præoptatam per dictos nobiles, in hoc exheredare volendo Lilium-coronæ, si processum fuisset repentine.*

* **LILII FLOS** in signum salutis gardie apponebatur. Charta ann. 1312. ex Bibl. reg.: *Præpositus Regalis-montis, ut gardiator specialis, auctoritate regia, gardiam ibidem posuit et signum floris liliis in demonstrationem ejusdem gardie.*

* 1. **LIMA**, Genus gladii, *λυμα*. Reg. in Castigat. ad utrumque Glossar. Charta Phil. Pulc. ann. 1303. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 136. v. col. 2: *Que omnia et singula, tam ipse Richardus Fichon archerius noster, quam heredes et successores sui, tenebant de nobis exinde reddendo quolibet anno ad festum Penthecostes unum arcum, duodecim sagittas ferratas, unam Limam et unum cultellum de nemore.*

* 2. **LIMA**, Eadem notione qua *Limus*, Ital. *Limo*, Fango; Gall. *Boue, Fange*.

Stat. Bonon. ann. 1260. 67. tom. 1. pag. 105: *Et si laborabo cum acino, vel cum aliqua bestia ad deferendum cuppes, vel lapidas, calcinam, sablonem, terram et Limam, etc. Et tom. 1. pag. 182: Et dicimus quod dicti Teosarii tenentur merrurum, seu facere merrurari cistas acinarum, qui portant sablonem et calcaturam et Limam. [Fr.]*

* **LIMACA** et *Limax* pro eodem verme dicitur a *Limus* quia in limo moratur, vel de limo nascitur, vel quia lotus est immundus vel limosus. Johan. de Janua. Vide Isidorum lib. 12. cap. 5.

* Gall. *Limacen*, alias *Lympeon*. Adrian. de Veteri-busco de Reb. Leod. ad ann. 1481. apud Marten. tom. 4. Ampl. Collect. col. 1874: *Leodii erat magna carietis, fuitque Augustus totus frigidus et pluviosus, et testudines, Gallice *Lympeon*, comederunt totam navetam seminatam.*

* **LIMACES AUREI**. Chronographus Fontanell. inter dona que S. Ansegisus obtulit Cœnobio Luxoviensi. recenset *Hanapum argenteum optimo opere factum, habentem Limaces aureos quatuor, in fundo exterius sibi annexos, sac. 4. Bened. part. 1. pag. 633.*

* **LIMACEUS**, E limo. Tertull. de Resurrectione carnis cap. 49: *Primus homo de terra choicus, id est Limaceus.*

* **LIMACIA**, [Lapis vesicæ. (B. N. Ms. Lat. 16186. f. 5.)]

* **LIMADA**. Vide supra *Libella 2.*

* **LIMALIS**. Vide *Lepalis*.

* **LIMAMENTA**, Compedes. Andr. Floriac. MS. lib. 3. Mirac. S. Bened. *Bolonia villa procurator, nomine Durandus, a quodam milite, vocabulo Gouterli, captus, atque Parisius custodie traditur; deinde lignis compedibus arctatus, rupsit mazini ponderis quantitativè supponitur. At vigilia Purificationis matris nostri Redemptoris, arctissimo, ut dictum est, ergastulo clausus, aggers lapidum se-pultus, vigiliam munimine septus, diu frequentiter iteratione Genitricis Dei levamen precatus; lignea Limamenta resolvuntur. Sed leg. forte *Ligamenta*.*

* **LIMANDA**, [Limande. Dief.]

* **LIMANIA**, Tabularium Conchensis Abbatis in Ruthenis Ch. 318: *Uno manso in Berriagio ubi hamatus manet, in Floriagio, ubi Guarinus manet, et in Bargus illas Limanias que de Amharde conquistavi, etc. Agros forte cultos et planos, unde Limania Arverensis. [Charta Guillelmi de Hala, apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 281. In castella de Champhe et de Vodabun et de Plautac, et in Limania tamen dictarum castellaniarum.] Vide *Lemmane*.*

* **LIMARE**, Limis [seu obliquis oculis] intueri. Vita S. Theodulii Abb. n. 12: *Typoque superbia ignitus Limat circumstantes, etc. [Sigebertus in Vita S. Gualberti fundatoris Gemblac. num. 10: Quisdam, qui bona fidelis Christi Gualberti obliquo oculo Limabant, aures cæcari adversus eum appellant. Vide mox *Limari*.]*

* Nostris alias *Limer*, eodem sensu. Vitæ Patrum MSS.

Et le mere vient d'autre part, Qui m'assaut et laideage et Limé, Comme sene qui toujours rime.

* **LIMARI**, pro *Rimari*, Scrutari, investigare. Gloss. Lat. Gr.: *Limatur, Rimatur, Terit*, (i. querit.) *Lex 32. Cod. Th. de Navicular. (13, 5): Necnon etiam alius que tue cognitionis Limavit exam-*

* **LIMARIUS**, *Retiarius*, a *Limus*.

Joan. de Janua. Melius alii *Linarius*, ut infra.

LIMAS, aris, Vestis quae protenditur ab umbilico usque ad pedes, qua publice utebantur servi et coqui. Ita Jo. de Janua: (qui addit: Eadem vestis dicitur *Limus*, Virgilio scilicet et aliis; unde Isid. lib. 19. cap. 23: *Limus, vestis quae ab umbilico usque ad pedes producitur: haec autem vestis habet in extremo sui purpuram limam, id est, flexuosam; nam limum obliquum dicimus. Idem lib. 15. cap. 14: Limus, Cingulum, quo servi publici cingebantur, obliqua purpura. Gl. Lat. Gall. Sangerman.: Limas, aris, Une maniere de vestemens, qui est dez le ventre jusqu'aux pieds, comme devantier à cuisiniers ou à feme.)*

* **LIMASSIA**. [Fontes baptismi repti fuerunt sine clausura et infra una grossa *Limassia*.] (Chevalier, Visit. episcop. Gratianop. p. 125.)

◦ **LIMATA**, Lacus, aquarum congregatio, ut videtur, a Limbo, sic appellata. Charta ann. 1224. tom. 2. Hist. Monast. Cassin. pag. 422. col. 1: *Concedimus ad praesens in perpetuum omnes redditus provenientes de ecclesia S. Salvatoris, et de tribus Limatis, quas Jonas de S. Angelo nobis in sua ultima voluntate reliquit. Alla Frider. Imper. ann. 1221. in Access. ad eand. Hist. part. 1. pag. 291. col. 1: Limitam juxta Melfim, et duas stantias ibidem, thorum et Limitam in valle Rivitellana. Vide *Limatus*.*

† **LIMATUS**, Limosus. Bern. de Breydenbach Itin. Hieros. pag. 213: *Nylus qui et Gyon, fluvius Mesopotamiae de paradiso exiens: et dicitur Limatus vel lereus: quia turbidus est et limosus.*

† **LIMATUS**, Ornatus limbo. Statuta Cisterc. ann. 1199. tom. 4. Anecd. Marten. col. 1283: *Prohibetur ne in altaribus nostris habeantur mappae Limatae. Limbatae chlamydes etiam dicit Trebellus Pollio in Claudio cap. 17.*

◦ **LIMBELLUS**, diminut. a *Limbo*. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Brondis, Pro. Limbus, Limbellus, dim. orarium. Vide Limbus 3.*

† **LIMBURI**, Chartularium SS. Trinit. Cadom. fol. 56. v. : *Wlvericus Wilde dimidiam virgatam operatur, et pro Limburi x. denarios solvit.*

1. **LIMBUS**, Locus in quo SS. Patrum ac piorum animae ante Christi mortem consistebant: ubi etiam infantium, qui absque baptismo moriuntur, consistere animas alicui. Jo. de Janua: *Limbus ponitur pro quadam parte inferni, quatuor enim sunt loca inferni, scilicet Infernus damnatorum, Limbus puerorum, Purgatorium, et Limbus Patrum. [Eadem fusiis habet Durandus in l. 3. dist. 22. quest. 4.] Petrus Chrysologus Serm. 66: Adiecit autem Abraham dicens: In his omnibus inter nos et vos chaos magnum firmatum est, ut qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc transire. Dicendo sic, tam justos quam injustos ante adventum Domini apud inferos fuisse declarat, et discretos locis tantum, non regionibus aperit fuisse divisos, etc. [Gennadius de Dogmatibus Eccl. cap. 78: Ante passionem et resurrectionem Domini omnes animae Sanctorum in inferno sub debito praeparationis Ade tenebantur, donec auctoritate Domini per indebitam ejus mortem a servili conditione liberarentur.] Petrus Comestor in Hist. Scholast. cap. 87. Gen.: *Erat enim in inferno quidam locus beatorum, senotus a locis penetrabilibus, qui ob quietem et**

*separationem ab aliis, Sinus dicebatur, sicut sinum maris dicimus. Et dictus est etiam Sinus Abram, quia etiam Abram ibi erat in sui tentatione usque ad mortem Christi. Marsilius Patavinus in Defensore pacis l. part. cap. 6: Et in loco, quem Limbum vocant, privati manserant usque in Christi adventum. De vocis etymo nondum vidi qui aliquid dixerit. Sunt tamen qui putant sic appellatum, quod is locus veluti sit Limbus inferorum. Ita enim Anonymus de Miracul. S. Thomae Cantuar. editus a Stapletono cap. 37: *Noti igitur pati, ut hujus abortiva anima ad Limbum inferorum abeat. Sic Limbum Anglia, pro ora dicit Mattheus Westmonast. ann. 1183. [Limbum Galliae Scriptor Translationis S. Genulfi circa ann. 870. saec. 4. Benedict. pag. 280. n. 15. Orbis oceanus Limbo circumseptus, apud Orosium lib. 1. cap. 2.] Vide Jacobum Usserium Armachanum in Disput. De Limbo Patrum et descensu Christi ad inferos, in quam nondum incidi.**

† 2. **LIMBUS**, Tunica militaris quam vulgo *Wapenrok* (Paludamentum) dicebant. Barthius in Glossario ex Guiberti Hist. Palest.

† 3. **LIMBUS**, Navis piratica, vel clavus in veste regia, sive ipsa vestis. Gloss. Isid. ad quas Graevius adnotat legendum *Limbus, Navis piratica*. Notus est *Limbus* de quo supra: sed Isidorus lib. 19. cap. 1. habet: *Limbus, navicula brevis, quae alia appellatione dicitur et Cymba et Caupolus: sicut et Lintris, id est, Carabus, quo in Pado paludibusque utuntur. Quod spectat caetera, negat idem Graevius *Limbus clavum* significari; quod clavi a summa ora usque ad imam tunicae descenderent. *Limb* vero imam oram vestis ambiens, qualis est praetexta. Aliquid tamen similitudinis admittit *limbum* inter et *clavum*, quod ejusdem formae sit *limbus* in ima ora, cujus est clavus in media veste ad instar fasciae oblongae. Neque praetermittit laudatus Scriptor, Salmasius ad Lampridium ostendisse, *Limbo* notari etiam vestem ipsam muliebrem, quae aliter *Cyclas* dicitur, et a Vopisco sic vocatum fuisse pallium imperiale purpureum, quo Zenobia utebatur, ut docet idem Salmasius ad Trebellium Pollionem. Vide et Ruenium de Re vestiarum lib. 5.*

LIMEN, Ecclesia. Vetus Inscriptio atata a Catello in Historia Occitanica pag. 738. et Stephano Baluzio ad Salmasium et Capitular. + Do. ET. XPO. MIBERANTE. LIM. HOC C. L. K. T. E. (conlocatum est) ANNO III. CS. VALENTINIANO. AUG. III. KL. D. XVIII. ANNO EPUS. RUSTI... Infra, quod hic limen, Ecclesia appellatur: quomodo *Limina Apostolorum*, aut *Sanctorum visitare*, formula frequens apud Scriptores de his qui peregrinationes ad Sanctorum memorias instituunt, de qua quaedam diximus in Descript. Edis Sophianae, ubi de *solea*: multa vero Savaro ad Sidon. lib. 1. Epist. 5. et Roswedus ad Paulinum. Adde Turneb. lib. 12. Adversar. cap. 5. Epistola 22. ex his quae tom. 1. Histor. Franc. habentur: *Sed nec illum insalutatum relinquo, cujus gressibus indesinenter Sanctorum Limina visitantur. A Liminibus Ecclesiae separari, pro excommunicari, lib. 2. Hist. Casti. cap. 43. 48. lib. 4. cap. 82. 57. 88. 94. 109. Anacleus PP. Epist. 1: *Peracta consecratione omnes communicent, qui noluerint Ecclesiasticis cavere Liminibus. [Le Roman de Partonopeus MS. ead. notione vocem *Lime* usurpat in his versibus:**

*Si valt bien eins en moelter
Illec font lor afflictions.
O larmes et o oraisons.
Et el demourant traque l'prime,
Tant meurent ceote selote Lime,
Que de Dieu sont calumniees.]*

Limina, pro templis, usurpasse etiam paganos Scriptores alii observarunt, Martialem, Statium, etc. Vide *Solium*.

† Hinc emendanda Charta ann. 1282. apud Rymer. tom. 1. pag. 334. ubi perperam pro *Limina*, bis legitur, *Lumina B. Thomae Martyris*.

◦ Unde nostris *Limier*, eadem acceptione. Vitae SS. ex cod. 26. S. Vict. Paris. fol. 67. r. col. 2: *Com l'abbé Jehan venist à Rome por visiter les Lintiers de Apostres, etc.*

LIMINA PORTARUM, Loca mortuorum, [vel potius *Martyrum*, ut Graevius emendat] in Gloss. Isidori: quae firmant conjecturam nostram in Descript. Edis Sophianae super hac re allatam.

LIMENARCHEA. Gloss. Gr. Lat.: *Αμπαρχης, Portitor [Qui portubus praest, in Amalthea.] Limenarchus Cypri, in Inscr. 427. 9.*

† **LIMINARCHA**, **LIMITARCHA**, in ead. Amalthea, *Famulus liminis praefectus cubilique custos: item miles imperii finibus praepositus. Vetus Vocabularium utriusque juris: Liminarchae dicuntur Principes locorum, in quibus sunt diversarum provinciarum aut regnorum diversarum limites et termini. Interdum etiam dicuntur Collimarchae, qui confinia oppida vel civitates tenent trans limitem locorum. Christophori Mulleri Introductio in Hist. Canonice Sand-Hippolyti apud Rainu. Duellium lib. 1. Miscell. pag. 274: *Novasque leges et Principes qui Auatiam adversus barbaros orientales fuerent et ob id olim Liminarchae, sive Praefecti liminarii, hodie vulgariter Marchgraffen dicuntur, admittere.**

† **LIMES CELESTIS**, f. Pannus caeruleus, sed quare sic dictus? Gesta MSS. Innocentii III. PP. ab Illustr. Fontanino laudata ad calcem Antiq. Hortae pag. 401. Dono dedit *Ecclesiae Ortanae unam planetam de exarmito rubecum aurifrigio decanter ornatam: tunica de Limite celesti et unam dalmaticam et unum aurifrigium; quae verba desunt in editione Baluzii pag. 88. n. CXLV.*

◦ Leg. forte de *Lumine celesti*, id est, de colore caelesti vel caeruleo seu violaceo, quales antiquitus fuisse tunicas post Durandum lib. 3. docent Maeri fratres in Hierolex. voce *Tunicella*. [Cf. Malli de divinito aut trimito celesti.]

* **LIMIDUM**, Via, ut videtur, limosa, limo abundans. Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. II. pag. 636: *Statuimus et ordinamus quod unus pons lapideus debeat fieri super limum, qui dicitur reca prope romeam de curia Bagnarole... ad utilitatem omnium illorum qui habent possessiones in illa contrata, qui habent ire et redire per illud Limidum, sive viam. [Fr.]*

1. **LIMINARE**, Locus cavus, in quo locantur statucae: nidulus nostris, *Niche*. Acta S. Thyrsi Mart. cap. 4: *Ceciditque Apollo de Liminari suo, et comminutus est. Et cap. 9: Appollinis et Veneris simulacra de suis Liminaribus acta.*

LIMINARE ECCLESIAE, Anastasio in Hadriano PP. pag. 117. et apud Petrum Diacon. lib. 4. Chron. Casin. cap. 98. idem esse quod *vestibulum altaris et confessionis*, apud eund. Anastasium, et *Solea* apud Graecos recentiores, docuimus in Descript. S. Sophiae num. 83.

LIMINARE DOMUS, Limen, in Lege

Bajwar. tit. 10. § 8. [Charta ann. 14. reg. Caroli M. ex Chartulario magno S. Victoris Massil. fol. 24. v. : Villas casis adstantibus vel disruptas, una cum stillicidiis et Liminaribus earum, etc. Joh. de Janua : Liminar, idem quod limes. Gloss. Lat. Gall. Sangerman. : Limes, Soleil, entrées de luy. Liminar, idem.]

2. **LIMINARE**, Visitare, in Gloss. Arabico-Lat. ubi perperam Luminare habetur.

* 8. **LIMINARE**, [Autissaris vel entrée. (Gloss. Lat. Gal. Bibl. Insu. E. 86, xv. s.)]

† **LIMINARIS** EQUUS, Qui temonem sustinet, Gall. Limonier, in Monastico Anglic. tom. 1. pag. 788. col. 2. Puto legendum Limonarius. Vide Limonarius.

LIMINIUM, pro Postliminium. Paschasius Radbertus in Epitaphio Wala lib. 1. in Prefat. : Seps mecum frater Severo, tacitus multumque admiror, Liminium tantum luctus expleto, quid novi acciderit, etc.

Ex Postliminio pariter Liminium fluxerunt Glossatores sed alia notione, quam exponunt ipsi. Gloss. Isid. : Liminium, Servitium mortiferum, captivitas. Papias : Liminium, Captivitas, servitium, quando quis de limine deportatur. Johan. de Janua : Liminium, a limes, Captivitas, exilium, expulsio extra Liminium vel extra domum. Postliminium, reversio de exilio ad iura que amiserat, vel jus quod quis vindicat super rebus suis post reversionem de exilio. Hinc patet fictionis causa. Noverant Postliminium esse reversionem de exilio ad pristinum statum, liminium fluxerunt pro exilio; sed potius dicere debuissent Eliminium. Postliminium non a simpliciter Eliminium sed a limes derivatur, ut docet Tullius in Topicis ad Trebatium, ut docet Tullius. Ceterum vocem Liminium Glossarum notione legitimus in Charta ann. 16. imperante Ludovico filio Bosonis Regis ex Chartulario Aptensi fol. 131 : Si Deus filius aut filius nostris de Liminio vel de captivitate revertens jubet donamus illis, etc. Gloss. Lat. Gall. Sangerman. : Liminium, Exil, captivitas, ex-putation.

◦ **LIMITA**, Limes, finis, meta Charta Steph. comit. Sacricies. ann. 1162 : Concessi similiter... prata Costablen, nos Segaudi et exclusam ipsius prati, sicut Limite terminant. Alia ann. 1205. ex Chartul. S. Austreg. fol. 9. v. : Amelius de Carentonio fabricavit novam capellam apud Chambum, infra Limitas parochie S. Justi, de voluntate capituli S. Austregentili de castro Bituricensi. Vide mox Limitatum.

† **LIMITANEI** MILITES. Vide in Miles.

† **LIMITARCHA**. Videsis Liminarcha.

◦ **LIMITARE** MENSURAS, Eas ad exemplar exigere, Gall. Echantillonner. Pactum inter reg. episc. et consules Caturc. ann. 1351 in Reg. 80. Chartoph. reg. ch. 487 : Que quidem mensuras, molles et pondera... debent... Limitari seu scandilari per consules predictos.

† **LIMITARII**, in veteri juris utriusque Vocabulario, dicuntur qui constituti sunt inter castra et civitates, vel confinia oppida, ut limites defendant et colant. Vide Milites Limitanes.

† **LIMITATES**, pro Limites. Limitates rationis excedere, in Edicto ann. 1358. apud D. Secousse tom. 3. Ordinat. Reg. pag. 396.

* **LIMITATIO**, (= Super Limitationibus territoriorum dict. castrorum et civita-

tis Vienne. (= Chevalier, Inv. Arch. Dalphin. n. 198, an. 1315.)

◦ **LIMITATUM**, ut supra Limita. Libert. Dalph. ann. 1349. tom. 5. Ordinat. Reg. Franc. pag. 44. art. 23 : Declaravit dictus dominus delphinus, quod quicumque seu aliqui magnarii vel familiares curie delphinatis non possint nec debeant infra castra, villas seu mandamenta baronum, banneretorum, aut aliorum nobilium delphinatus et habentium jurisdictionem, merum et mixtum imperium Limitata, quamcumque executionem facere. Vide infra Limitum.

◦ **LIMITATUS**, Designatus. Chron. Joan. Whethamst. edit. Hearn. pag. 445 : Concedimus etiam secundo eidem celsitudini regie vestre collectam, Deus, in cujus manu corda sunt regum, etc. dicendum quotidie... apud altaria Missae majoris, Missae Marie Virginis et Missae Albani Anglorum prothomartiris, per fratres Limitatos sive intabulatos pro celebratione earundem. Vide Tabulum officialis.

◦ **LIMITATI** AGRII. Vide Savin. Histor. Jur. Roman. med. temp. tom. 2. cap. 7. § 11.

◦ **LIMITOGROSUS**, (= pro Limitrophus, Limitreus, fluitimus. Pactum inter reg. e. praet. Portugal. ann. 1330. ex Cod. reg. 5956. A. fol. 133. v. : Quod in bladum vel alia victualia propter imminem em quorum captantur in locis Limitogrosis suis que sunt in confinio, etc. Vide Limitrophus.

† **LIMITROPHEI**, Qui in Imperii limitibus sunt, ut exponit Drosæus. Limitropi fundi, Agri, quorum possessores tenebantur alere milites in limitibus exurbantes, ut in titul. Cod. de fundis limitrophis (11, 60.) exponit Cujacius : qui ad leg. 18. de fundis patrimonialibus (11, 62.) observat legendum Limitrophos, non Limitrophos. Cujus verbi vitium, inquit, pervenit ad Gallos, qui fundos in limitibus constitutos vocant Limitrophos. Loca exponderia seu Limitrophu, id est, Fluitima, in Statuto Humberti II. ann. 1349. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 587. qua notione Limitrophe hodie dicimus quidquid contiguum est et fluitimum.

◦ **LIMITROSUS**, pro Limitrophus. in Libert. Dalphin. ann. 1349. ex Reg. Cam. Comput. Paris sign. Vienne fol. 11. r. ubi Limitrophus editum tom. 2. Hist. Dalph. pag. 587. et tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 42. art. 15.

† **LIMITUS**, pro Limitatus, ut arbitrator, Limite, fixe. Charta ann. 1559. apud Rymer. tom. 15. pag. 500 : Nobis per leges datorum, legatorum, unitorum, annexorum, appunctuatorum sive Limitorum existentium, etc. (= Ut supra Limitatus. Vide in hac voce.)

◦ **LIMIUM**, Limes, finis, Ital. Limite. Stat. Montis-reg. pag. 226 : Ut si oriretur contentio inter partes seu consortes de Limitis, dominus iudicans dicta civitatis, cum consilio eorum qui sibi videbuntur, debeat ire ad videndum dicta Limita, et secundum quod dom. iudicans de dictis Limitis defuerit, observetur et executioni mandetur. Vide supra Limitatum.

† **LIMMA**, Hesychio λιμα, Consilium, voluntas, propositum animi. Frigidogus in Vita S. Wilfridi Episc. sæc. 4. Benedict. part. 1. pag. 724.

Corruit, et subito percussit Limmata morbus.

Alias Limma, a λιμα, defectum sonat et apud Platonem semitonum in Musica, ut testatur Macrobius lib. 2. in Som-

nitum Scipionis cap. 1. Vide Lexicon Martini.

† **LIMINISCUS**, Isidoro lib. 1. cap. 20 : Virgula inter duos punctos faciens : apponitur in iis locis, que sacra Scriptura interpretet eodem sensu, sed diversis sermonibus translaturant. Joh. de Janua : Liminiscus, a Limo, i. obliquo ; quia ex traverso jacet.

† **LIMO**, Maleum citreum. Vide Limones.

LIMOGIA, Opus de Limogia, seu Lemovicinum, in Charta ann. 1197. apud Ughellum tom. 7. Ital. Sacr. pag. 1274 : Duas tabulas arceas superauratas de labore Limogia. Alia ann. 1231. apud Catellum in Historia Occitan. pag. 501 : Duo bacini qui sunt de opere Lemovico. Synodus Wigorniensis ann. 1240. cap. 1 : Duas pyzidas, una argentea vel eburnea, vel de opere Lemovicino, in qua hostie conserventur. Monasticum Anglic. tom. 3. pag. 810 : Duo candelabra cuprea de opere Lemovicensi. Pag. 813 : Duas coffras rubras de opere Lemovicensi, etc. Pag. 331 : Una cruz de opere Limoceno. Velus Scheda ex Camera Computor. Parisiens. Item l'an 1317. en 11. jour de Juillet encaya Monsieur Hugues d'Angeron au Roi par Guiart de Pantoise un chanfrain doré à testes de lieps de l'œuvre de Limoge : à deux cordes, au commandement le Roi, pour envoier au Roi d'Armenie. Ita vocant encausticem, vulgo Email, qua imprimis præciliunt Lemovices, quorum urbs Limodia dicitur in veteribus Annalibus Francor. et in Hist. Rotonensis moast. lib. 1. cap. 9. de qua quadam attigit Andreas Felibienus lib. 1. de Elementis Architecturae, etc. cap. 10. Vide Smaltum, et Ventilabrum.

◦ Sed et in tumultis adhibitur testatur Testam. Guill. de Haric, ann. 1327. ex Reg. 63. Chartoph. reg. ch. 223 : Item je lais huit cent livres pour faire deux tonbes hautes et levées de l'œuvre de Limoges ; l'une pour moy et l'autre pour Blanche d'Avaugor ma chere compaigne.

† **LIMONAGIUM**, Merces ejus qui tradebat Limonarium ad trahendum currum. Chartul. S. Vandreg. tom. 2. pag. 1288 : Duos quoque quartarios ordeis prefatus Gubertus vel heredes ejus predicti Ecclesie annuatim pervolvent... Pro commutatione equi, quem Gubertus singulis annis ex consuetudine in Augusto ad decimum monachorum trahendum admistrabat. Limonagium etiam quod de decima habuerat et naucois qui bubuleis eius dabatur, jam dicta Ecclesia in perpetuum condonavit.

LIMONERIUS, Equus ad currum temonem, Gall. Limonier. Regestum Castri Ildi in Andibus fol. 45 : Quadriga onerata de pelliparia, Limonerius 4. den. ad tractum quadrigæ, alii equi 2. den. Occurrit ibi non semel.

◦ Cheval cheviller ou Lymonnier, in Lit. remiss. ann. 1476. ex Reg. 195. Chartoph. reg. ch. 1646. Pro currus temone, Gall. Limon, usurpari videtur in Comput. ann. 1494. inter Probat. tom. 4. Hist. Nem. pag. 63. col. 1 : Item pro certis cordis, et quibusdam tirans ferri, emptis pro Limonerio dicti charriotti, solverunt quingus solidos Turonenses.

LIMONES, Citrea Limonia, Gall. Limons. Jacobus de Vitriaco in Hist. Hierosol. cap. 85 : Sunt præterea alim arbores fructus acidus, pontici videlicet saporis, ex se procreantes, quos vocant Limones : quorum succo in æstate cum carnibus et piscibus libentissime utuntur, eo quod sit frigidus et exsiccat palatum,

et provocans appetitum. [Litteræ ann. 1380. apud Rymer. tom. 7. pag. 223: *Duas magnas ollas zinziberis viridis, unam vergentem zinziberis facti cum aqua Limonis.*]

LIMPHARI. Vinum lympha seu aqua diluere. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7681: *Limphari, mester eau avec vin ou avecques autre chose. Vide Lymphare.*

LIMPA. Acta S. Bartholomæi Erem. tom. 4. Junii pag. 835: *Pisciculum qui a vulgo Limpa dicitur, loco statuto ad refectonem detulit.* [Ubi docti Editores: *Limpon, Belgis Lomp, Mytilus, piscis.*]

LIMPHASEUS, Aquaticus, a *Lympha*, aqua. Acta S. Cassiani Mart. apud Ilust. Fontaninum ad calcem Antiq. Hortæ pag. 348:

*Qualis Limphaseus perlatus Lucifer unda,
Cum surgens croceo subitext sidera polo.*

LIMPHATICUS, Aquarius. Elmham. in Vita Henr. V. reg. Angl. edit. Hearn. cap. 82. pag. 235: *Hoc enim castrum erat duplici muro fortissimo circumcinctum, alius etiam in tantum defensivis munitis roboratum, ut ipsi annexæ villæ partibus, quibus Limphaticæ, defensionis defuere suffragia, vicina et tuta, cum necessitas ingrueret, exhiberet auxilia.*

LIMPIDARE, LIMPIARE, Polire. Gloss. Lat. MS. Regium: *Limpidat, Olmat, leg. Oblimat. Infra: Oblimat, Limpidat.* [Papias: *Oblimat, Limpidat, sulcos obducit, limo replet. Item: Olininat, Limpidat.*] Ugutio: *Lævigare, applanare, Limpidare, lævem facere vel planum.* Alibi: *Limpidare, Limpidant facere, purificare, clarificare, Limpidantur lapides qui poliuntur, Limpidi lapides, politi.* Dolabella in Agrimensuram Fragmentis: *Omnis terminus ab Oriente Limpidum latus habet: ab Occidente ruspudum latus habet. Ubi Limpidum pro polito et lævigato ponitur. Vetus liber Medicinæ: *Κατοκλιτὰ sunt quæ cicatrices comendando æquant et Limpidant.* Vide Vegetium lib. 2. Artis veterinariæ cap. 58.*

DELIMPIDARE, Anastas. in S. Leone II. PP. *Luna eclipsim pertulit, post Cenam Domini nocte pæne tota in sanguineo vultu elaboret, et nisi post gaili cantum copit paulatim Delimpidare, et in suum reverti respectum.*

ELIMPIDARE, Vincentius Lirin. Comment. 1. de Origine: *Quæ non ille persuasi difficulta disputandi viribus Elimpidavit?*

LIMPIDATORIA, Matthæo Silvæ. Mundificativa.

LIMPIDISSIMA MAJESTAS, Titulus honoris ab Hænta Teutonice concessus Henrico IV. Angliæ Reg. ann. 1404. apud Rymer. tom. 8. pag. 354.

LIMPIARE, pro Limpidare, apud Anonym. Salernitanum part. 6. de quodam machinarum bellicarum Architecto: *Strenuusque vir ad Limpidanda ligna. Infra: Ecinde erit, et machinam, quam nos petriam nuncupamus, contraxit.* Joan. de Garlandia in Synonymis chymicis: *Athena liquidum, id est, Limpidum; ita legendum pro Limpidum.* Hispani *Limpia*, et *alimpiar* dicunt, pro mundare.

LIMPIUM [Omnia animalia non offendenda, *limpia* et nitida ut sancti campelli castrones. a. B. N. Ms. lat. 10272. p. 121.]

LIMPOR, a *limpidus* vox ficta, Splendor, claritas. Concil. Toletan. XI: *Fidei catholice Limpore evidens clarator.* Cardinalis de Aguirre ad marginem scribit *norma.*

LIMPSANUM, *limpsan*, apud veterem

Interpretem Procli Patriarch. Constantinopolit. Orat. 5. [*Incliti Martyris Tiburtii pretiosa nos tueantur Limpsana,* in veteri Sermonem apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 1683.]

LIMPULUS, [Poupée de lin. (Gloss. Lat. Gal. Bibl. Insul. E. 36. xv. s.)]

LIMPUS, in veteri Gloss. Saxonico, hopsteort. [° *Limbus, Vestium extremitas.*]

LIMSTA. Charta Grologangi Episcopi Metensis ann. 765. apud Meurissium: *Si quis vendiderit aut canibitit iugerum de terra que dicitur Limsta, dabit inde ad curtin 12 denarios et Advocato ser. De illa autem terra nullus audeat alio dium facere.*

LIMULA, Larva. Gloss. Isid. An. parva lima, inquit Grævius, an *Lingula, Parva lingua*, ut apud Papiam?

LIMUNCCELLUM, Malum citreum, Gall. *Limon.* Fructus arangiarum et Limoncellorum, in Computo ann. 1373. tom. 3. Hist. Dalphin. pag. 278.

LINA, Modus agri. Charta Gerardi de Ballaet, qua concedit Monasterio Stramensi dimidietatem pensæ butiri super IV. Linas terre... ex illis IV. Linis due in orientali parte... unam pensam butiri si per sex et dimidiam Linas terra. Vide Linea 1.

LINA. Lo saxo quadro, in Glossar. Lat. Ital. MS.

LINA [Fanis in navibus. DIFF.]

LINAGIUM. Præstatio pro lino. Charta ann. 114. apud Lobinell. tom. 2. Hist. Britan. col. 283: *Ego... dedi in dotem Ecclesie partem statagorum... ac decimam Linagiorum et censum de burgo, etc.*

LINAGIUM, pro Lignagium. Vide supra in hac voce num. 3.

LINAR, vel LINARIS, Agri lino constitutus, Hisp. *Linar.* Charta Garcia Sanchez. cogn. de Najara. Regis Navarra. anno 1087. apud Yezet in Chronico Ord. S. Benedicti, tom. 3. *Terros, vineas, pomifera, ortos, Linares, molinos, etc.* Infra: *Vineis, ortis, pomariibus, Linares, pratis, etc.* Adde tom. 5. pag. 445. et Sandovalium in Episcopis Pamplionensibus pag. 29.

LINARIA. Eadem notione. Monasticum Angl. tom. 1. pag. 572: *Cum Linaria que jacet juxta prædictum mesagium.* [Thomas Blount in Nomolexico scribit *Linario.*] Johanni de Janua, *Linæarium, est locus ubi abundat lino, vel semen lino* [Uttur Columbia.]

LINARIA. Retia: *Linarius, Retiarius,* apud Papiam, Joh. de Janua et in Gloss. Sangerman. MS. n. 501. Cassides *Lina* Latini vocaverunt. Gloss. Isid. etiam habent: *Linarius, Retiarius, Perperam alibi Linaria, Retia et Linarios, Retiarius.* Glossar. Carilli: *Αροισιας, ιεροσολε.* Qui lino parat et vendit. Hac notione usus est Plautus.

LINARIA. [Spiritis. DIFF.]

LINARIUS, Faiscur de cordes ou de rois. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7681. Vide Linaria 2.

LINATA. Item, ut patet, quod Linagium, Præstatio pro lino. Charta ann. 2. Imperii Philippi Regis Franc. ex Archivio Solemnacensi. *Reliquit receptum de festivitate S. Petri et suaverium et civitatem, excepto XX. modios et XII. sol. pro sepius, et II. sol. pro Gallinas, et modium XXIII. sextariorum et Linatam.*

LINATICA, quæ est Muscadellus, vitis species, de qua Petrus de Crescentis lib. 1. cap. 4.

LINATUS, pro *Lineatus*, vel *Limbatas*, Gall. *Borde*, Monasticum Anglie. tom.

3. part. 2. pag. 96: *Capis nigris cum capucis de sindone vel laffata Linatis ulentur. Infra: Præter Linaturam capucorum et amuceorum, etc.*

LINCA, Lynx femina. Joh. de Janua: *Linæ, gen. incerti, et hæc Linca pro eodem animali, quod vulgo dicitur Lupus cervarius, et dicitur a Lycos ὕκος. Lupus, quia in luporum genere numeratur.* Turnebus lib. 38. Advers. cap. 6. ex veteri Glossario: *Linca, Lupi cervarii.* Hinc patet non adeo recentiore esse sententiam eorum, qui Linceas nolunt a Lupis cervariis distingui.

LINCARE. Lynceum vox. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Lincare, lincum. Ululare, luporum.*

LINCINUS. Candela, ellychnium. Translat. S. Basil. ann. 878. inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 4. col. 2: *Votum... mente concepit, candelam pro munere præparavit, ecclesiam qua sancti honorabantur adit, et fide non vacuus Lincinum, quem manu gestabat, accendit.* Vide Lichinus.

LINCINURA. [Pelisse. DIFF.]

LINCIUS. Linteum, Linceus. Vide Lencius.

LINCTAIA, Calcite vel pulvinaris tegumen lineum, aut linteum ad lectum supellex. Charta ann. 1328. in Reg. 65. Charloph. reg. ch. 261: *Extoruit ab eadem relictis tres lectos pluma munitos, præter Linctaiam, valoris quindecim librarum.* Vide supra Lectaria.

LINCTOR. *λινκτωρ*, Qui lingit, in Glossis.

LINCUS, Animalis species, apud Fridericum II. Imper. lib. 1. de Venet. cap. 1. [Vide Linca.] [° Ruodl. fr. 3. vers. 30.]

[Insuper et Lincum de vulpe lupoque creatum.]

LINDEBOOD. Andreas Suenonis lib. 5. Legum Scanie cap. 19. *Aut si tale a recusare voluerit satisfactionem, uti sua consilere per fugæ præsidium non omittat. Et hæc emendatio in vulgari nostro Lindebood appellatur.*

LINDEGARIUS. Delator, in Glossis Estens. ad Leg. Saxe. tit. 32. cap. 7. apud Murator. tom. 2. Art. Ital. med. ævi col. 289. ejus interpretatiōnis rationem eruditus Germanus permittit vir doctus.

LINDILA. Vide supra in Lid. latip.

LINDOWIS. Confirmatio emtionis sive *Scarthow* apud Lindewig. tom. 2. pag. 415. *Sed et colonis ipsas, qui præscriptam silvam inhabitant, jus Lindowis quod eligunt, inconcussè tenere decernimus.*

LINE. [Genus ratis. Vide in Lignum 2.]

LINEA, Regula qua longitudines explorantur. Frontinus: *Quodpud in agrimensori operis causa ad finem restitui fuerit, rigor appellatur: quicquid ad horum imitationem in forma scribitur, Linea appellatur.* Apud Auct. de Limit. agror. crebro reperire est. *Lineas mensurales, consuetales, normales, fortissimas, etc. Linearios limites, Linearios lapides, Linearios rigores.* Inde forte *Lineæ* nomenclatura certo agri modo attributa apud Trevirenses [et alios] Charta ann. 961. ex Tabular. S. Petri. Trevir. apud Duchesn. in Hist. Luxemburg. pag. 5. *Deh ad altare S. Petri... Lineam in eadem Marcha, et in Comitatu Bedensis arabilem unam, etc.* [Litteræ Officiorum Morin. ann. 1239. e Tabulario S. Andromari: *Quatuor Lineas terre sue sitas in vad petia.* Charta ann. 1328. apud Miræum tom. 2. pag. 1328. *Et primo 18. mensuras, t. Lineam et 3. virgas terre.*

videlicet 18. mensura et 2. Linea. Item 2. Linea, 89. virga. Item 10. Linea, 88. virga. Item 8. Linea, 52. virga. Item 4. Linea et 13. virga. Pluribus occurrit in hac Charta, ubi observari potest triplex agri mensura, major, minor et minima. Major mensura nude dicitur, minor vero Linea: quam suspicor centum vel circiter virgas constituisse ac proinde idem fuisse quod Jugerum. Certe plures quam 89. virgas continebat Linea; frustra namque divideretur modus agri in 2. Lineas et 89. virgas, si minus spatium quam 89. virgae completeretur. Vide Linea.]

LINEATOR, Mensor. Leges Burgorum Scotie, cap. 10. *Præpositus debet eligere lineatores, et jurabunt quod fideliter lineabunt, tam in longitudine quam in latitudine, secundum rectas divisas burgorum, et lineabunt prius frontem deinde partem posteriorem.* Cap. 123. *Si utraque parte præserte terra aliqua sit lineata per Bailivum, et meta posita fuerint.*

2. LINEA, in Pictura, est penicilli dactylus. Ita Plin. lib. 35. cap. 10. 13. et alii. Unde Linearia pictura, cod. lib. cap. 3. Lineamentum, et Lineamentum, vultus et corporis tractus. [Lineamentum, dispositionem, figuram de similitudine, dispositionem, figuram de similitudine, in gloss. Sangerman. Lat. Gall.] Lineare, Agri Apuleium lib. 10. exprimere, pingit. Eckardus Jun. de Casib. sancti Galli cap. 10. *Et quos ad litterarum studia tardiores vidisset, ad scribandum occupaverat, et lineandum ut quocumque arborum ipse erat potentissimus, maxime in capitularibus litteris, et auro, ut apparet in versibus formis Galli, quos fecit, hoc ille litteras culicello concisus illic lineaverat.*

LINEATOR, Pictor. Narrat Theophanes ann. 7. Phocæ, in Circensibus ludis Prisci Patricii, et Domentii uxoris, Tyranni filie, elatas imagines cum ipsius Phocæ imaginibus, indignatum Tyrannum Factionum duces rogasse, cujus consilium id attentassent, eos vero respondisse, *Si xxxi. annorum, et xxxi. annorum, et xxxi. annorum, etc.* Ubi Pictus Diaconus et Anastasius xxv. annorum, Linea tora vertunt. Vide Glossar. med. Græc. in hac voce col. 265.

LINEA MARGARITARUM. Vide Juratum ad Symmachum lib. 6. Epist. 70.

3. LINEA sanguinis, et cognationis, qua cognati inter se coherent, apud Gregorium VII. PP. lib. 6. Ep. 29. *Servando tam in nobilitate novam justitiam, quam etiam Lineam nobilitatis in sanguine.* Lib. 7. Epist. 21. *Unde videtur nobilitatem sanguinis Lineam trahere.* Adde lib. 8. Epist. 16. Hinc nostis vox Lineæ, pro stirpe, usurpata. In Tabulario Majoris monasterii existat Charta Mainonis, ubi se ipse dicit in tertia Linea ratione avi sui Mainonis, hoc est, tertio et recto generationis gradu esse Linea directa. Gall. *Ligne directe*, in Registro Parlamenti ann. 1150. apud Baluzium, tom. 2. Hist. Arvern. pag. 200. In Roman de Vercy MS.

Mex je dis et si sur et por voir le destin, Que j'entre en homme de son Lin.

Hinc *Ami de ligne*, qui ejusdem generis est, appellatur in Lat. remiss. ann. 1442. ex Reg. 156. Chartoph. reg. ch. 252. *L'umble supplication des poires parens et amis de Ligne de Jehan de Compiengne, etc.* Inde etiam *Enlignage*, pro Apparente, Cognatione conjunctus, in Charta ann. 1431. ex Reg. 167. ch. 147. *Bien Enlignage, de grant et noble estat.* Vide supra Lignagium 3.

4. LINEA MATRIMONIALIS. Charta S. Ludov. ann. 1234. ex Reg. M. Chartoph. reg. ch. 2. *Quod si dictus comes (Theobaldus) decederet sine hærede ab ipso Linea matrimonialis descendente, etc.* Alia Achdis regni Cyprii, ann. ex Chartul. Campin fol. 113. v. *Concedo Theobaldo comiti Campanie et Boie palatino et hæredibus suis, quos habet et habiturus est ab ipso et uxore sua et uxoribus, jam habitis vel habendis Linea matrimoniali descendentes, etc.* Ubi abbe Chartæ habent, *Legitimo matrimonio.*

LINEARIS SUCCESSIO. Quæ alicui contingit per lineam directam, in Charta ann. 1492. apud Rymer, tom. 8. pag. 263.

LINEA usurpatur etiam pro Familia monachali. Stat. Cister. ann. 1314. cap. 5. ex Cod. S. Jac. Leod. Abbatis de Camera, *Zabun... dicentes se ad Lineam Cisterci nullatenus pertinere, etc.*

LINEA, Vestis interior, stricta, ex lino confecta, unde nomen Wilhelmus Brito in Vocab. MS. *Linea dicebatur camisia. Totum corpus operit, et ita stricta manibus adhaeret corpori, ut nulla esset ruga, et ascendebat usque ad pedes, unde Fode in Græce, id est, talaris. Vide Eucherium de variis vocab. Acti Paschoni S. Cypriani. Postquam se dala-tica, rpolias, et. et Diaconibus tradidisset, in Linea stetit, speculatores sustinens.* [Foliorum mihi videtur Langii in interpretatio loci ex actis passionis S. Cypriani hic laudati, quam Baroni, qui ad ann. 261. §. 40. Lineam ibi intelligit de communium episcoporum omnibus indumento, quod ab antiquis Ephod appellatur, abet hunc sententiam ad stipuleter Mollæti in Disposit. de Habitu canonic. pag. 4. Consule novam S. Cypriani operum editionem.] Acti S. Philippi Episc. Africano, apud Mabillon tom. 4. Analect. pag. 146. *Conque et ipsa Linea corporis fuisse ablata, ut Præses, etc.* S. Andronicus in Vita S. Euzii lib. 1. cap. 12. *Habebat quoque zonas ex auro et gemmis comptas, necnon et bursas elegantissimas, ut aspicere sacrum auro operas, etc.* Petrus Comestor in Histor. Scholast. cap. 53. *Quod Costomone, i. lineam dicebatur, quam nos Lineam strictam, sine camisia, vel subcubicum dicimus. Linea sine subcubicis, apud Innocentium III. PP. lib. 1. Master. Missæ cap. 11.*

LINEALITER, Recta. *Linealiter procedere*, in Litteris ann. 1230. apud Rymer, tom. 1. pag. 150. *Directe et Linealiter coaptatus*, in Litteris ann. 1230. inter Prohib. Hist. Sangerman. pag. 56. *Linealiter ordinatus*, apud Bern. Thesaurarium de Acquisitione T. S. cap. 135. tom. 5. Muratori col. 481.

LINEAMENTUM, ut Linea 3. Series cognationis et affinitatis, Lineamentum affinitatis, in Synodo Tol. II. tom. 2. Concil. Hisp. pag. 296. Lineamentum generis, in vet. Collectione Canonum Benit. tom. 11. Specul. Acher. pag. 68.

LINEAQUA, Vestis ex lino tota, Pappi in MS. Bituricensi.

LINEARE, Lineam subducere, lineas circumducere, unde Lineatura, pro Linea sic ducta. Stat. Montis-reg. pag. 31. *Quod omnes referantiones consistorum Lineatur, et Lineari debeant per nota rium, qui eas scripserit incantandi, quando erant scripte in dicto libro consistorum, deciper et circumspicere, da quod si all'pud scriptum fuerit intra duas Lineaturas, seu deciper in glossa, vel alio modo, non valent nec tenent.*

LINEARIUS LIMES, etc. Vide Linea 1.

LINEATIM, Directe, idem quod Linealiter, Ital. *Linealmente*, Gall. *En droite ligne*. Charta ann. 1267. in Chartul. prior. S. Oricoli Sindun. fol. 16. v. *Ab illo lacu recta linea usque ad arrelum, et ab illo arrello lineatim usque ad lacum de Arguembuis. Nostris Ligner, Lineam rectam dirigere.* Charta ann. 1343. in Chartul. S. Vinc. Laudun. *Nous avons aissement de herber à la main et au sarpillon, excepté de la bonde assise au plot dou chemin, quira de Bayc au dessous de Muiremont, Lignant da bonde en bonde au travers des champs à une bonde assise à sa base, etc.* Vide infra Lineare.

LINEATOR, Mensor, vel Pictor. Vide in Linea 1. et 2.

LINEREA, Agri hylæ confectus. Stat. Avellæ ann. 1446. cap. 10. v. *Quod reg. 624. Quæ est auctoritas sui, et auctoritas auctoritatis, et auctoritas de auctoritate canaperia, lineara, etc.*

LINERISUM, Flos in hylæ confectus. Caroli C. ann. 864. inter Justit. tom. 12. Gall. Christ. col. 98. *Mansus uon in Siliaco cum terris et vineolis et Linerisum.*

LINETUM, Eadem notione, in Glossar. Lat. Gall. ex Cod. Reg. 7692. *Lineum, Lignere.*

LINEYA, Limbicum. Charta 160. in Reg. 59. Chartoph. reg. inscribitur. *Confirmatio cujusdam sententia date a præposito Parisiensi tangenti ministerium Lineyarum.* Sententia vero ann. 1319. sic habet: *Mestres et gardes jardi dou mestier de Linieres.* Vide infra Linifera.

LINFARI, pro Lymphari, in Mæra. S. Rose tom. 2. Sept. pag. 45. col. 2. *Eos ut furibundos Linfantes, ligatos catenis, etc.* Vide Lymphare.

LINFATUM, Potionis species, vinum aqua mixtum, ab Italico *Linfata*, aqua. Stat. Vercei lib. 3. pag. 87. v. *Qui dixerint Linfatum, illud ducant in mercato blava undecumque sint.* Qui autem dixerit vinum Linfatum in me cata novo vel alibi vendendum ipsum, pro puro solvat, etc. Vide supra Lymphare.

LINFERCUM, Vas copinarium, quo carnum torrentium adeps excipitur. Glossar. Lat. Gall. ann. 1352. ex Cod. reg. 4120. *Linfereum, Lichofyste.*

LINGA, vel Lingua, Lingua Gall. *Bonde, bandellette* Hujus nominis tenetas, abbas falsi testes, ante et retro deferre cogebantur ab Inquisitore, ut hæretur apud Lamborch. Sentent. Inquisit. Tolos. pag. 66. *Et visum falsum testem predictum cum duabus Lingis, rubris uonibus, et donatu in longitudine et tonon de pectorum in latitudine ante in pectore, et duabus inter spatulas pendentes, mandantes eadem quod... portet perpetuo duas Lingas... quod si neglexerit adimplere duas Lingas non portanda, etc.* Adde pag. 182.

LINGA, Lingua. In duabus pellibus scripte in Linga latina et Lavea. (Chercher. Inv. Arch. Delphin. n. 92. an. 1416. c.)

LINGAGIUM, Lingage. Vide Lingua quom.

LINGARELLA, Gall. *Lingarelle*, Teut. seu Lascia species, alias Linga vel Lingua, aut Lingula dicta, cujus usus est etiam in certis aliis temporibus in ecclesia Augusti. Consule Mercur. Franc. vol. 1. mens. Dec. ann. 1536. pag. 241. Vide Lingua.

LINGERIUS, Gall. *Linger*, Lingerius Charta. Paul. Pale. ann. 1331. in

Reg. 49. Chartoph. reg. ch. 104: Super halam Lingeriorum, que nunc est Johannis Parvi civis Parisiensis, centum et quindarim solidos Paris.

LINGIARIA, Quae praest linearum supellectili, Gall. Lingere. Perinz... Lingiarie serenissime D. N. Reginae, in Actis SS. April. pag. 153.

LINGIUS, Linteus. Nunquam utar vestibus linteis seu Lingiis, in Inquisitione MS. pro Canonisatione S. Yvonis.

Lit. remiss. ann. 1374. in Reg. 82. Chartoph. reg. ch. 632: Quam peregrinationem nudus pedes et sine robis Lingiis facere tenebitur. Aliis ann. 1377. in Reg. 89. ch. 55: Vestes Lingias eidem supplicanti amoverunt. Recognovit illud (furtum) quoddam panno Lingio involutum, in aliis ann. 1382. ex Reg. 122. ch. 185. Lange. eodem sensu, apud Joinvil. edit. reg. pag. 27: A pie deschaus et en Lange. Mirac. S. Ludov. ibid. pag. 414. Nuz piez et en Langes. Vide ibid. Glossar. ad calcem. Me. linge linteus medio cris pretii, in Lit. remiss. ann. 1461 ex Reg. 198. ch. 121: Deux pieces de drap gris et demie aaine de Mestinge, etc. Quod linteum tenuis materiae sit, Linge, nostri dixerunt quidquid tenue est et exile.

Hist. Joan. de Saintré cap. 1: Combien que sa personne estoit et fut toujours linge et menu. Hinc forte Lingeand, dicitur de moneta levioris ponderis, in Lit. remiss. ann. 1346. ex Reg. 73. ch. 532: Il avoit usé et usoit de fausse et maulcises monnoies, Lingeances, et contrefaites. Nisi minus intelligere de intrinseca monetarum bonitate, Gall. Alloy. Vide Liga 3.

LINGO, inter illa, quae operarii praeter mercedem exigebant, recensentur in Stat. ann. 1392. ex Tab. Massil. Nihil plus recipiant (operarii) seu petant publice vel occulte, nec de Lingonibus, nec de vino, nec de alio advantage, etc. An rec. Lingonibus? quae voce instrumenta juvenis operaria significare voluerint.

LINGOTUS, a Gallico Lingo, Auri vel argenti massa in longum ad modum lingua porrecta. Procer. Egidii de Rays ann. 1440 fol. 151 r. ex Bibl. reg: Magnam auri monstravit quantitatem, et inter alia unum auri Lingotum: sed dicebat ipse reus quod non viderat diabolum neque Lingotum jam dictum.

LINGUA, pro natione: quo spectat illud Aratoris lib. 1. in Acta Apostol. Gentem Lingua facit. Willel. Tyrus lib. 22. cap. 23: Hoc autem debent observare in his omnibus... cujuscunque Linguae, cujuscunque nationis, cujuscunque fidei, etc. Histor. fundationis Monasterii S. Vincentii Lisbonens: Adversus urbem castra metantes, singuli tamen per generationes et Linguae suas. Will. de Podio Laurentii cap. 19: Abhorreere cepit consortia militum nostrae Linguae. Eckehardus Junior de Casib. S. Galli cap. 1: Remanserat Episcopus cum paucis suae Linguae apparitoribus. Charta Raimundi Comitis Tolosani ann. 1220. Quicumque homines nostrae idiomatis, videlicet de Lingua nostra. Decreta Colomani Regis Hung. lib. 2. cap. 1: Ut nullus Judaeus praesumat Christianum mancipium cujuscunque Linguae vel nationis emere. Ita ybaxx Scripturibus Graecis recentioribus interdum usurpatur. Acta SS. XI. Martyrum num. 9. Τῆς τοῦτον ἁγιῶς αὐτοῦ κατὰ τὴν αἰὲν ἑκκλησίαν, οὐκ ἔπαυτο ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ Ἀλίμων καὶ ἱερῶν γλωσσῶν. Occurrit in Apocalypsi cap. 5. 7. 10. 11. 13. 14. et 17. Vide Bedam lib. 3. cap. 6. 25. Joannem Sarisber. Epist. 24. Eckehardum Minimum in Vita

Notkeri Balbuli cap. 7. Albertum Staudensem pag. 183. etc.

Sic pariter a Scriptoribus nostris Langue passim usurpatur. Assisæ Hierosol. cap. 94: Le ban doit estre crié tel à 4 cantons dou champ, que il n'y ait nul si hardy, de quelque Langage qu'il soit, qui ose faire ne dire chose, etc. Et cap. 134: Il est atteint de fausseté, et est en la merci dou Seigneur de perdre quanque il y a en la Langue. Le Roman de Garin MS.

Là semble la gent de maint Langage.

Li Lusidaire MS:

Après envoiera messages, Par les terres par les Langes.

Charta Caroli Comitis Vadensis ann. 1348: En toute notre terre assise en ladite Langue de Normandie. Hinc Languedoc, et Languedoil, dicte Provinciae Francie, in quibus oc, et oil, seu, ouy, pro ita, vulgo usurpatur, ut censet Catellus in Hist. Occit. lib. 1. pag. 39. 40. Lingua Occitana. in Charta Ludovici Hutoni ann. 1315. [atque Edwardi III. Reg. Angl. ann. 1347] et aliis ab eodem Catello laudatis, quam tantam linguam dictam fuisse scribit Joinvilla in Hist. S. Ludovici: cujus nomenclaturae rationem nemo adhuc prodidit. Sed legendum forte, Corte langue, vel Curia lingua, quae est Novempopulanae, seu Provinciae Auscensis Occitanae confirmata, appellatio in aliquot Notitiis MSS. quas laudant Bosquetus ad lib. 14. Innocentii III. Epist. 32. et Oihenartus lib. 3. Notit. Vasconiae cap. 5. ad discrimen majoris Vasconiae seu Provinciae Burdigalensis. Corte Langue, eadem appellatur, pro Curia, id est brevi, apud Joinvil. edit. reg. pag. 121. ubi in margine minus bene adnotatur legendum Corte Langue. Sed et Linguam Auritanam, quam alii Occitanam, vocat Diploma Philippo Pulcri Regis Franc. in Regesto Chartophylaci Regii, ab urbe primaria Novempopulanae Auch. Co. stans tamen est sententia, Occitaniam dictam, quod oc et ocl, pro ita passim in ea usurpatur.

LINGUA GALLICANA, sic Langue d'oyl redditur in inscriptione Literarum ann. 1382. quibus regimen Occitaniae Carolo delphino committitur, tom. 3. Ordinat. reg. Franc. pag. 692. inter notas: Copie litterarum domini regis, qualiter fecit dominum ducem Normanniae primogenitum suum, d'alphinam Viennensem, suum locum tenentem generalem in partibus Linguae Gallicanae, committendo sibi totum regimen dictarum partium. Ne temere autem omnino putes Occitaniam, quantumvis improprie, ab illo scriba hic appellari Linguam Gallicanam, mox provincias omnes, in quibus Lingua Gallica in usu erat, Langue d'oyl, vice versa, aliquando nuncupatas fuisse. Quod legere est in Lit. remiss. ann. 1382. ex Reg. 121. Chartoph. reg. ch. 318: Comme d'ancienneté ait esté usé et acoustumé oudit pais de baillier enfant pour enfant de la Langue d'oyl à celle de Flandres, et de celle de Flandres à celle d'oyl, pour apprendre des langaiges, et à ce titre Pierre de Grand feurre né et de mourant en nostre bonne ville de Tournay eust baillé un sien enfant par eschange pour un autre enfant, filz d'un laboureur de la ville de Gand, etc.

Lingua Gallica, ab idiomate Picardico distinguitur in Lit. remiss. ann. 1388. ex Reg. 133. Chartoph. reg. ch. 106: Icellui de Chastillon cognut au par-

ler que icellui Thomas estoit Picart; et pour ce par esbatement se prist à parler le langage de Picardie, et ledit Thomas qui estoit Picart, prist à contrefaire le langage de France; et parlerent ainsi ensemble longuement, et tant que ledit Thomas se prist à courcier de ce que ledit Chastillon contrefaisoit son langage, et l'appella pour lui faire desplaisir, sires homs, en lui disant que c'estoit à dire en langage de leur pays, coix.

LINGUA ITALICANA, Italia. Memor. G. Cam Comput. Paris. fol. 192. v. ad ann. 1412: Guillelmus de Mesnillo... stabilitus generalis consiliarius super facto juvenum pro guerra ordinatorum et partibus Linguarum Italianae et Occitane.

LINGUA LANCEALIS, Vulgaris, vernacula. Stat. synod. eccl. Attrebat. cap. 5. ex Cod. reg. 1610: Instruant (parochi) matronas et obstetrices qualiter impellente necessitate pueros habeant baptizare, videlicet sub hac forma et non alia, sive Lingua Laycali sive Latina: Ego baptizo te, etc. Vide supra in Laicus.

LINGUA SANCTA, Hebraea, sic vulgo appellata, inquit Rabin, quod in ea nulla nisi pudica vox reperitur, in qua propria nomina partium illarum, quibus quisque nostram aut vir est, aut femina, aut quibus aivum deoneramus, desiderantur.

LINGUA LIMOSINA, ROMANA, RUSTICA, etc. Vide Praefationem nostram ad hoc Gloss.

MEDIETAS LINGUAE, Anglis. Med lingue, dicitur apud Stanforthum lib. 3. Placitorum Coronae cap. 7. Controversia quae inter alienigenas et regnicolas vertitur. Ipse enim testes qui in inquestis deponunt, debent esse ex utraque lingua, ut ut tot sint ex una, quot ex altera. Vide Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 31.

LINGUAE PERJURATIO, Perjurium, lorsqu'on change de langage Decreta S. Ladislai Regis Hung. cap. 1. lib. 3. cap. 1. Si ita perjuraverint fuerint, pro permutatione Linguae deorum penas persolvant, et canonice poeniteant.

LINGUAS DIRIGERE, Formas veteres apud Bignonium for. 29. Et duodecim conlaudantes juraverunt; et linguas eorum legibus direxerunt. Id est secundum Legem testimonium dixerunt.

LINGUAM SUAM MULCTARE, Speculum Saxonicum l. 1. art. 39. 45. 46. 47. Qui sub banno regali cognoscit, et investituram banni ab ipso Rege nondum portulget, suam pro eo mulctet Linguam. Id est, amittat jurisdictionem suam seu facultatem jus dicendi. Amittat linguam aut redimat.

SINE LINGUA ORIRE, Intestatum decedens Willelm. Tyrus lib. 12. cap. 25. Insuper ubi Veneticus ordinatus vel inordinatus, quod nos sine Lingua dicimus, obiit. Leges Partitae seu Alfonsinae part. 1. tit. 13. lib. 6. Finando alguno in lingua, de manera que non fiesse testamento, etc. Ita parte 5. tit. 13. lege 18. Vide Fabula, Inordinatus, et Notas nostras ad Statuta S. Ludovici pag. 181.

LINGUA, Promontorium. Promiens terrarum Lingua, apud Ammaniam lib. 14. ubi Valerius Lingua Phari Messanae, in veteri Charta apud Rocham Pirum tom. 2. pag. 188. Johannes Phocas in descript. T. S. num. 4. Καὶ γὰρ ἐκ τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους κατὰ τὴν γῆν ἐκτείνεται τὴν βυζαντινὴν ἐπιπέδα. Vide Lingua.

LINGUA, Glossa. Abbo in Praefat. ad libros de Bello Parisiaco. Nam clero-

nomos, tametsi angustum maneant situm, decentissime ornati, tum scholasticis ambulantibus gloriose suis in commentis obnoxie complacet, allegoria vero aliquantisper, cui per semet, quoniam multis (i. obscuris) inhaeret verbis, propria manu Linguas superject. Mira Latinitas.

LINGUA. Pars vestis Clericalis, quam phis suis tot linguas conficit Honorius Augustod. lib. 1. cap. 332 de veste Clericali: Est talaris, Lingua hujus vestis est Lingua Clericalis, quae debet Dominum laudare Et cap. 233 In veste Clericali Lingua formatur, quia tunica Domini inconsultis sic formata dicitur. Apud auctorem Mamotrecti ad cap. 13 Numer.: Fimbria dicitur, etiam Lingua, in veste jocularis.

LINGUATA VESTIS. Dialogus Cluniac. inter et Cisterciensem, apud Marten. tom. 5. Anecd. col. 1643. Quia praedicator esse voluit (Canonici Regul. Ordinis S. Augustini), quod Linguatae vestes eorum ostendunt, debent illam regulam observare, quam egregius Praedicator observavit, et praedicatoribus observandam proposuit, dicens: Castigo corpus meum, etc. Vide Linguata vestes infra.

LINGUAE (suppl. Boum.) inter exactiones numerate, in Charta ann. 1164. ex Schedis D. Lancelot: Excepta lesda lumborum et Linguarum. Sic inter jura Comitum Biterr. ann. 1262: In civitate Abrensi recensentur omnes Linguae vacuarum quae occiduntur in singulis tabulis carnicum. Vide Bos et Linguarium.]

LINGUA BALENAE. Charta Guili. Norman. comit. ex Tabul. Major. monast. Concedo jure perpetuo Deo et S. Martino, monachi scilicet, qui apud Majus monasterium sub Alberto abbate Deo deserunt, per annos singulos Linguam integram balena unius. Vide supra Genus.

LINGUA BOVIN. Hastae seu spiculi species Lit. remiss. ann. 1441. in Reg. 176. Chartoph. reg. ch. 15. Icellus Perrinet s'en ala en la ville de Hebonnières (sic) atout une guisarme ou Langue de beuf. Ung baston appelle javeline ou Langue de beuf, in alis ann. 1450. ex Reg. 185. cap. 5.

LINGUA CAMPANAE. Clava, Gall. Bataut. Regula Toribii Archiep. Limae, tom. 4. Concil. Hispan. pag. 662. Ministri sacrorum specialem curam habent, ut campanae et carum Linguae et funes bene habeantur. Instr. ann. 1062 apud Murator. tom. 5. Antiq. Ital. med. aevi col. 233. Et corrigias Linguis campanarum non dabat nec funes.]

LINGUA STATERAE. Examen, Gall. Langue, Aiguille. Liber niger Scaccarii pag. 363. Item, in omni ponderatione de stagno, quod Lingua statera judicet inter pondus et stagnum: ita quod pro voluntate emptoris non trahatur Lingua statera versus stagnum ultra judicium equitatis statera.

Langue, in Stat. ann. 1408. tom. 8. Ordin. reg. Franc. pag. 600. art. 8: Que nul ne pourra peser chandelle, se ce n'est en bellance perchié entre banq et Langue.

LINGUA VEXILLI, quod scilicet in forma linguae desinit. Henricus Huntingdonensis l. 7. Hist.: Et semper Linguae vexilli ejus volitabant super capita Turcorum. Vide Flammulum. [Le Roman d'Alexandre MS. part. 1:]

Les Langues de l'enseigne vont au vent baloiant.]

LINGUACIO, γλωσσολογία, Lingua, γλωσσολογία, in Supplemento Antiquarii. Γλωσσολογία. l. 2. Macab. cap. 7. Linguam

amputare, elinguare: pro quo Linguare dixit Glossator, ut Linguacio, vel Linguatio, pro Elinguatio, Linguae amputatio.

1. LINGUAGIUM, ut Linguæ boum. Consuetud. Tolos. MSS. e Bibl. D. Abbatis de Crozat: Nec solvunt albergam, nec Linguagium, nec fromalgium, nec oragium.

2. LINGUAGIUM, Lingua, idioma, Italis Linguaggio, Gall. Langage. Chronicon Aulae Regiae cap. 23: Variis quoque Linguagis inconsuetis nostri plurimi jam loquuntur. Joan. de Janua: Lingua patitur pro Linguaggio. [Occurrit in Epistola Johannis de Varenis, tom. 7. Ampliss. Collect. Marten. col. 568. Linguagium, in Donatione ann. 1222. tom. 6. Ludewig pag. 130.] Linguagium, in Vita S. Leonis Arch. Rotomag.

3. LINGUAGIUM, Natio. Acta ad Conc. Basil. ann. 1432. apud Marten. tom. 8. Ampl. Collect. col. 355. Sabbato ante purificationis festum doctor quidam monachus fratrum Praedicatorum Linguagii nostri, contra articulum primum per me positum loqui cepit. Vide Lingua et Linguarium.

LINGUANUS, Eloquent. Gl. Sangerm. n. 501. LINGUARE, Lingua lumbere, apud Burcardum lib. 5. cap. 47. Vide Linguacio. Lingua donare, in Sigeberti Vita Theoder. I. Episc. Metens. apud Pertz. Scriptor. tom. 4. pag. 464:

In Linguas matos, elingua atque disertos.]

[Legitur in epistola Anthimi ad Theodericum regem Francorum de observatione ciborum ms. S. Gall. 762, p. 255. Si (butyro) purum et recentem et mel modicum admixtum fuerit, sic Linguat cata modicum et supinus se ponat. Quod significare videtur adoucir, apaiser.]

LINGUARIS, Loquax. Formula 14. ex Baluzianis: Non est homo hic, misar talis latrat, sed non ut canis, psallat de trapa ut Linguaris alator magis.

LINGUARIUM, ut Lingua, Natio. Regio ubi eadem lingua. Vita B. Kinge, tom. 5. Julii pag. 676: Felicem Polonorum rempublicam, si in eorum nationem vel Linguarium tam illustrissimam feminam optimum Deus faveret transferr.

LINGUATA, Piscis species. Tract. de Pisc. MS. cap. 18. ex Cod. reg. 688. C. Solea, in tota Gallia sole, in Hispania linguata, Romae Linguata ... dicitur.

LINGUATE, et incuae vestes ab inferiori parte, Laeis perinde ac Clericis interduntur in Concilio Mompeliensi ann. 1195. [Vide Linguata vestis in Lingua.]

LINGUATUS, Linguax, loquax. Non litiger cum homine. Linguato, Eccl. 8. 4. Linguata mulier, ibid. 25. 27. Tertul. de Ania cap. 8: Athenis expertus (Apostolus) Linguatam civitatem, i. e. Eloquentem, facundam. Le Roman de Vacre MS.

Richart i art beux et sages et de bele fachon, Bien fu Enlocoos et de bele raison.

Ital. Linguato, nostris alias Langageur, Langagier et Langart. Lit. remiss. ann. 1338. in Reg. 144. Chartoph. reg. ch. 285: Guillot le Champenois, qui est homme de petit gouvernement, yvrongne et grant Langageur, etc. Alis ann. 1450. in Reg. 189. ch. 308: Icellui Enguerran, qui est homme de dur renom et Langagier, dit et divulga en plusieurs lieux publicy quement, etc. Jehan Senault fort Langart et accoustumé de parler, in alis ejusd. an. ibid. ch. 359. Quaqueterel, eadem

acceptione, in Lit. remiss. ann. 1475. ex Reg. 195. ch. 1498: Adonc dist ledit Jehan le Clerc audit Jehannin Joly qu'il se tenist, ... et que ce n'estoit que ung Quaqueterel.

A verbo Quaqueterel, pro Caqueter, Garrire, in alis Lit. ann. 1334. ex Reg. 148. ch. 43. Hinc Etre de haut et grant Langage, pro Elate, arroganter loqui. Lit. remiss. ann. 1370. in Reg. 100. ch. 914: Icellui Bisot, qui estoit homme de grant Langage et esmouvens, parlait audit marchant par plusieurs fois de grosses paroles en l'appellant ribaut, garçon, pillart. Alis ann. 1391. in Reg. 142. ch. 6: De ce debat qui estoit et fu grand et de haut Langage entre le dix compaignons, etc. Unde Mallangagier, in Lit. remiss. ann. 1398. ex Reg. 145. ch. 488: Robin le mareschal, l'un des sergens ou commis sur le fait des aides, ... hommes tres rioteux et Mal-langagier. A verbo Langager, Loqui. Qui parloit et Langageoit pour lui, apud Froissart. vol. 1. cap. 232. Entlangager, vero, pro Obscena dicere, in Stat. eccl. Turon. ann. 1386. cap. 77. ex Cod. reg. 1287: Si quis lingua lascivus fuerit, induana penitentia erpietur. Ubi versio Gall.: Si aucun en Entlangage, trois jours (de penitence). Quo n'scio an pertineat vox Langagebault ex Lit. remiss. ann. 1467. in Reg. 195. ch. 7: Ostelet Guisot esturqua ou bouta aucunement contre la mahitre Colin marchant, ... et a ceste cause dist: pourquoy m'as tu esturque? en disant outtre, waitte, quel Langagebault... A quoy ledit Ostelet respondi, les Langagebaults en mere sont ilz si fait? At vero Meschantement parler dicitur de aliquo elocutionis vitio, in alis Lit. ann. 1416. ex Reg. 168. ch. 447: Pour ce que icellui prestre estoit moult chargié de vin ou de cidre, en bergoiant ou autrement en Meschantement parler, etc.

LINGUISCISINUS. Vide Ligniscimus.

LINGUITRI, Sulcis trifariam divisus. Gloss. Isid. Legendum, ut in Excerptis: Linguis trisulcis, Trifariam divisus, ex hoc Virgilii loco:

Ardens ad solem et Linguis misti ore trisulcis.

LINGULA RALLII, Scissura: scissas quippe vestes, quas Habita scissade vocabant, ferre nostris fuit in usu: Cassarius Heisterbach. lib. 10. Mirac. cap. 11: Concedam tibi Lingulam pallis mei. Vide Cullellare.

LINGULATUS, Habens lingulam, Vitruvius l. 8. cap. 7. Lingulati socci, quos nos foliatis vocamus, apud Isidorum lib. 91. c. p. 84. sub finem.

LINGUOSITAS, Multiloquium, apud Ursum S. R. E. Subdiaconum in Vita S. Basilii Caesar. cap. 2.

LINGUOSITAS, Lingua, vulgaris sermo. Nicol. de Jamsilla de Rebus Frederici III. Imp. apud Murator. tom. 8. col. 616: Qui vocati in partibus illis vexilla ferebant, appellati vulgari Linguositate Fortentes. Lege Fortentes, ut in hac voce scribitur.

LINGUOSUS, Mimis, scurra. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7892: Linguosus, genglour.

LINGUS, λύντ, ὄρνις, Linx. Supplem. Antiq.

LINGUTIA, dimin. a Lingua, Lingula. Inventar. MS. thes. Sedis Apost. ann. 1285: Ipea autem rama est de corallo, in qua pendent xij. Lingutia in castoncellis de argento.

LINGWAGIUM. Vide Linguagium.

LINHOLUM, f. Corona muri, Gallis, Cordou. Consilium Massil. ann. 1688: Turris S. Nicolai debet habere a primo Linholo usque ad altius tres cannas.

° **LINIA**, *Et stagno de aqua*. Glossar. Lat. Ital. MS.

° **LINIALITER**, Directe, idem quod supra *Lineatim*. Charta Joan. reg. Angl. inter Probat. tom. I. Annal. Præmonst. col. 412: *Ac etiam donationem... de quatuor bovatis terræ in villa de Gairtang a vado de Helamepoc... et sic sequendo Rinersic Linialiter ultra musam usque ad vadum, etc.* Vide *Linealiter*.

* **LINIAMEN**. [Lignamen: « Pro valore *Liniaminum* et clavorum in dicta porta necessarium. » (Archiv. Vatic. Mandam. Camer. Apostol. 1464, f. 236).]

° **1. LINIAMENTUM**, Linitus. Papias: *Mundum multibre Liniamentum multirum dicitur quod multo tempore ungere se debeant pigmentis.*

° **2. LINIAMENTUM**, Vita S. Eligii Noviom. lib. 2, cap. 32: *Vidit ex fronte Basilice S. Medardi parietem ex parte dissipatam, rupturamque imminentem, ac ruinam imminutam instare: fuisse ergo continuo artificem vocari, et parietis infirmitatem illico cum Liniamenti solidare. Ubi vir doctus, f. cum lignamentis. Malim Ligamentis.*

° **3. LINIAMENTUM**, ut *Linea* 3. Gradus consanguinitatis. Vide *Lineamentum*.

° **LINIARE**, Lineam rectam dirigere. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692: *Liniare, Ligner*. Vide supra *Lineatim*.

° **LINIARIUS**. Vide *Linaria* 2.

° **LINATA**, LINIATI VERSES. Virgil. Grammat. pag. 119: *Quædam enim (cantilene) prosa, quædam Linata, quædam etiam mederia, nonnulla perquam extensa ponuntur... Linati versus quinque semper metris metiri debent, etc.*

° **LINCENDENIA**, *La lucerna*, in Glossar. Lat. Ital. MS. Vide in *Cicindela*.

* **LINIGIA**, [Funiculus mollis cum quo puer in cunabulis involvitur. DIFF.]

* **LINIFEX**, Qui facit vel operatur *linum*, *Linificium*, *Ipsa lini operatio*; *Linificare, Linum facere*; Johanni de Janua et ex eo in Glossis. Lat. Gall. Sangerm.

° *Linier*, in Stat. ann. 1239. inter Consuet. Genovef. MSS. fol. 12. v. *Il puet estre Liniers en la ville de Paris qui veult, ... il puet et doit vendre son lin en gros, par poignes, par pesiaus, par quartiers et hotelettes de Betsy*. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7681: *Linificare, ouvrir de lin. Linificium, ouvrage de lin*. Vide supra *Linea* et mox *Linigium*.

° **LINIFICIUM**, Materia lineæ ad pannos texendos apta. Polypt. Irmin. Br. 13. sect. 109: *Ista, si datur eis Linificium, faciunt caminiles.*

* **LINIFICUS**, ut *Linifex* leg. T3. Cod. de Murileg. et Gynec. (11, 8.) et in Cod. Theod. eod. tit. (10, 20.) l. 8. et 16. ut plerique legunt.

LINIFIONES, LINIFARI, seu potius *Linifiones*, Lini textores. Gloss. Græc. Lat.: *Λινίτες, Liniteo*. Ita in l. 8. Cod. Th. de Murilegulis, quibus Liniteones, infra *Linifii* dicuntur. Et leg. 16. eod.: *Si quis ex corpore... Liniteariorum sive Linifario- rum, etc.* Vopiscus: *Linifiones cujusque artis. Ανοψίτων* meminit Sozomenus lib. 1. cap. 8. ubi recte *Λινίτες* restituant viri docti. Differunt autem *Linifiones* a *Linitearibus* quippe *Linifiones* sunt lintæ vestis artifices, *Linitearii* vero lintæ vestis negotiatores. Vide *Tarnebum* lib. 30. Advers. cap. 20. et *Salmasium* ad *Vopiscum* pag. 455.

° **LINIGIUM**, Lini seu opus quodvis ex lino. Charta ann. 1375. in Reg. 108. Chartoph. reg. ch. 286: *Omne Linigium*

seu lineum... quod dictus Johannes habebat in die obitus et decessus sui. Lignus vero est Lini semen, in Lit. remiss. ann. 1420. ex Reg. 171. ch. 402: Un sac plain de Lignus ou semeace de lin. Vide Linifer et Linosa 2.

° **LINILE**. Charta ann. 1407. tom. 1. Hist. Trevir. Joan. Nic. ab Hontheim pag. 384. col. 1. et 2: *Decretum est ut... hamam vini, quæ dicitur Pippini... persolvant... Item cum præfata hama vini, quæ dicitur Pippini Linile, quoque cautissime statutum est, etc.* Hæc parum sana esse vidit Cl. Editor, quanquam ita præferat autographum, unde legendum opinatur *Linide*, quasi liti seu adscriptitii coloni fundorum a Pipino provenientium. Simplicius ego *Linile*, per abbreviationem aut mendose scriptum existimo, pro *Similiter* aut quodvis aliud, locumque sic restituo, *Item cum præfata hama vini, quæ dicitur Pippini Similiter quoque cautissime statutum est, etc.*

° **LINIPEDIUM**, *Lineum calcamentum*. Joanni de Janua. (Chaucement de lin in Glossis Sangerm. Lat. Gall. Vide *Linipium*.)

* **LINIPES**. [« *Linipes* vel calagina, eschace. » (Lex. Lat. Gal. Bibl. Ebroic. n. 23. xiii. s.)]

* **LINIPILUS**, [« Asser linarius quo limum molitur. » DIFF.]

* **1. LINISTEMA**. Vide *Linostimus*.

* **2. LINISTEMA**, [« Vestis ex lino et lana contexta quod religiosi pro camisiis portant. » DIFF.]

° **LINITEPIUM**. Vide *Linitepium*.

° **LINIVIA**, *Retia*. Gloss. Isid. Vide *Linaria* 2.

° **LINIUNCULA**, *Lineola, lineamentum*. Vita R. Bernardi Penit. tom. 2. April. pag. 679: *Nil in eo macula nisi rubeas quasdam Linunculas in colo reperit.*

* **LINIUS**, [« Ex lino contextus: Albas... alia Lina optima. » (Thes. eccl. Clarom. mus. arch. dep. 40. an. 980).]

LINNA, *Vestis Gallorum, quæ eadem cum lina videtur*. Gloss. Efficri: *Linna: Hynsee hvitel, i. molle sagum. Linna* Diodoro est *oxyzo, lino*. Varro in *molle sagum*. Isidorus l. 19. Orig. cap. 23: *Quibusdam autem nationibus sua cuique propria vestis est, ut Parthis sacubara, Gallis Linna, Germanis renones, Hispanis striges. Et mox: Linna, Saga quadra, et mollia sunt, de quibus Plautus, Linna cooperta est textino Gallie. At Glossæ ejusd. Isidori et Pithæanæ: Luma, sagum quadrum. Sicque legendum contendit Salmasius ad Hist. Aug. pag. 319.*

° **LINOCUS**, *Palea lineæ, ut videtur*. Stat. civil. Cumanæ cap. 30. ex Cod. reg. 4622. fol. 132. v.: *Si aliquis massarius de cetero derelinquerit aliquid massarillum, ... non possit nec debeat exportare de ipso massarillum, paleam meliacham, nec culmum, nec Linocum.*

LINODELLA, *Vitis species, de qua Petrus de Crescentiis lib. 4. cap. 4.*

* **LINODIS**. [Herba. DIFF.]

° **LINOPHA**, *Lo cucho*, in Glossar. Lat. Ital. MS. Vide *Linosa* 1.

1. **LINOSA**, *vulgo avis quæ dicitur curuca*. Papias. Vide Joann. de Janua in *Curuca*.

2. **LINOSA**, *vox Italica. Semen lini*. Stat. Astæ ubi de Intrat. portat. *Linosa, id est Semen lini, solus pro qualibet mina libram l. Stat. Verel. lib. 3. pag. 72: Item quod omnes molendinarii teneantur pensare omne granum præter Linosam*. Vide supra *Linigium*.

* **LINOSIUM**, f. *Lintum*, Gall. *Linje*. Chartul. SS. Trinit. Cadom. fol. 83: *Por-*

tant linum ad aquam et carvam, et referunt et reddunt præsto, et Linostum.

LINOSTIMUS, Papias: *Linostima vestis dicta, quod limum in stamine habeat, lannam in trama*. Ex Isidoro lib. 19. cap. 122. [Joan. de Janua scribit *Linistema*, ac post eum Glossator Sangerman. Lat. Gall. qui habet: *Linistema, Drap, ouverture de lin et de laine mesle*. Alius item Sangerm. MS. n. 501. legit *Linostemas*.] Gloss. Sax. Efficri: *Linostema*. *Linenvearp, vel vyllenab, i. stamen lineum*. [Gr. *Λινος στῆμα*, vel *στῆμα*, unde vocis origo.] Anastasius in S. Silvestro: *Constituit ut Diaconi Dalmatica uterentur in Ecclesia, et pallio Linostimo læva eorum tegetur*. Vide eundem in S. Zosimo. Regula Magistri cap. 81: *Inestate vero habeant paraturam Linostimam, non satis grossam propter laborem et sudorem: et habeant pallios Linostimos, subtilis non satis, propter æstus sudoris*. [Odo de varia Ernesti Bavarie Ducis fortuna, tom. 8. Anecd. Marten. col. 372. ubi de Matronis Parisinis:]

Linostema alius legit, aut præstantia vilis. Constringit facu volatas tempora populo.

Vide Rabanum lib. 1. de Institut. Cleric. cap. 7.

° **LINOSTINA PALLA**, in Synodo Valentina ann. 1599. Mantile, Gall. *Essui man*. Locus exstat in *Foss* 2. Rursum vide *Palle linostime in Palla* 2.

° **LINOSUM**, ut mox *Linsad*, Semen lini. Charta Willelmi D. Montispessul. ann. 1193: *Sestairale dono vobis de omni blado, de omni legumine, de farina, de Linoso, de cannaboso... si mensurantur cum sestairale.*

LINSAD, Semen lini, Belgis *Linsact*. Thelon. Mon. S. Bertini. *Rasera de Linsad*. 4 dem. Vide *Linosa*.

° **LINSOLATA DE PALEIS** recensetur in Inventario supellectilis ann. 1291. Mattam intelligo, deducta voce a Gallico *Lincol* vel Italico *Linzuola*, *Lintheum lecti*.

° **LINTA**, *Lintheum*, Gall. *Linje*. Mandatum Henrici IV. Regis Angl. ann. 1401. apud Rymer. tom. 8. pag. 634: *De qualibet centena Linte, tela, canevacu, pannorum, etc.*

° **LINTEATOR**, in Gloss. Græc. Lat.: *Liniteator, Ανοψίτης, leg. Λινίτης*. Linteo vel *Linteo* (ut est apud Joannem Sari-ber. lib. 9. Polycrat. cap. 2.) *Λινίτης*; *Lintheatores* lintæ vestis negotiatores, ut *linifarios* lintæ vestis artifices et hincartorum artifices interpretatur Salmasius ad *Vopiscum*. *Lintheatorum* meminit lex 7. Cod. de Excusat. muver. (10, 48.) ex emendatione Cujacii pro *Lintheorum*.

° **LINTELLUS**, a Gallico *Lintheau*, Limen superius, aliàs *Licteau*. Comput. eccl. Paris. an. circ. 1381. ex Bibl. S. Germ. Prat.: *Item magistro Jacobo Cornuti pro uno Lintello merreni ponendum supra portalle novum, iij. sol. Lit. remiss. ann. 1480. in Reg. 206. Chartoph. reg. ch. 591: Lequel Roiaud de son espée frapa ung cop après icellui Jehannin: duquel cop il assena le Licteau de la maison, en laquelle ledit Jehannin se sauva. Luyteau, in aliis ejusd. ann. ex eod. Reg. ch. 612: Avecques ce tirerent d'un autre pan de mur ung Luyteau ou couverture de huyt.*

LINTEPIUM, *Lineus pannus tegens pedes*. Papias MS. Editus habet *Linitepium*. [Vide *Linipedium*.]

° **LINTERIA**, pro *Lienteria*. Vide in hac voce supra. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Foyra, Prov. Linteria.*

† **LINTEUM**, Indusium, tunica interior linea. Vita S. Segolenæ sac. 3. Benedict. pag. 511: *Cilicium etiam semper interius maronis habebat pro Linteo.*

† **LINTHEA** non dubitatur velum appellari, in vet. Vocabulario juris utriusque. Virgilius hac notione dixit *Linteum*.

† **LINTHEARI**, ibidem. Qui *Lintheas* navis vel navium vel *Lintheorum* negociationem exercent. *Linthearia*, talis negociatio. *Linthearios* vel *Linthearium*. *Negotiatio Lintheorum*. *Linthearios* dixerunt antiqui eos qui linteas faciunt aut vendunt. [Vide Forcellin.]

† **LINTHEAMEN**, fem. gen. Super altare non habet nisi unam *Lintheamen*, in Usibus Culturae Cenoman.

† **LINTHIAMEN**, Lineum, pannus lineus, in chart. ann. 1359. apud Lappenberg. Orig. Fœder. Hanseat. pag. 465.

† **LINTORNIA**. Vide infra *Lutornia*.

† **LINTRUM**, LINTREUS, pro *Linter*. Supplem. Antiquarii: *Lintrum*, xxxv. *Alveum, scafa*. *Lintrum* *πολύτιον*, *Linter*, *scapha*.

† Unde nostris *Lentrongneur*, qui lintre flavum trajicit. Lit. remiss. ann. 1399. in Reg. 100. Chartoph. reg. ch. 130: *Cellius Guillaume séjourna et demoura deux jours et une nuit aus champs, et illec le trouva un appelé Watier Lentrongneur dudit barc à Bery.*

† **LINUM** INCIPIUM, Quo sigilla tabulis ac litteris clausis apposita muniuntur. Primum Testamentum Wladadi Abb. Flavini: *Testamentum meum condidi...*

ut quando dies legitimus post transitum meum advenit, recognitis sigillis, Inciso Lino, (perp. edit. ligno) ut legis decrevis auctoritas, perinluster vir Amalando, quem in hac pagina testamenti nostri legatarum institui, gestis reipublice municipalibus titulis, ut ab ipsis ejus prosecutione muniatur, etc. Habetur eadem formula apud Marculfum lib. 2: form. 17.

Agnitis signis, rupto Lino, aperiatu ericetur, etc. apud Paulum lib. 4. Sentent. tit. 6. ubi de testamento. Adde formulam 28. ex Baluzianis. Quomodo vero Linum testamentis et contractibus privatis et publicis inderetur docet idem Paulus l. 5. tit. 25: Amplissimus ordo decrevit eas tabulas que publici vel privati contractus scripturam continent, adhibitis testibus ita signari, ut in summa marginis ad mediam partem perforate, triplici Lino constringantur, atque impostum supra Linum, ceræ signa imprimantur, ut exteriores scripturae fidem interiori servant: aliter tabule prolatae nihil momenti habent.

Avotopov, Linum incidere, apud Scol. Harmenopuli lib. 1. tit. 15. § 20. Vide Plautum in Bacchidib. act. 4. scen. 4. Pseud. act. 1. scen. 1. Auson. Epist. 23. Sueton. in Nerone cap. 17. Collationem Legis Mosaicæ cap. 16. Brisson. de Formul. pag. 571. Salmasium de Modosurar. cap. 11. etc.

† **LINUM TERRENUM**, ut in terra nascitur, nativum, non colore imbutum. Anastasius in S. Silvestro: *Hic constituit ut sacrificium altaris non in serico nec in panno tincto celebraretur, nisi tantum in linteis ex terreno Lino procreato, sicut corpus Domini nostri J. C. in sindone linteis munda sepultum est.*

† **LINURA**, Linum. Litteræ ann. 1432. apud Rymer. tom. 10. pag. 523: *Propter caritativam panni, pellure et Linure. Recurrit in Litteris ann. 1466. tom. 11. pag. 566. sed pro veste seu tunica linea: Pro una roba et Linura.*

† **LINUSA**, Semen lini: *Linosa* Italica: Picardica *Linusa*. Judicatum ann. 1250.

apud Rocchum Pirrum in Notitia Eccles. Partensis: *De hordeo salmas 14. item de Linusa salmas 15. quas estimat tarenos 60. item de vino salmas 180. etc.*

† **LINXIA**, La dea bestiaron, e splendore, in Glossar. Lat. Ital. Ms.

† **LYNIPHARI**, LINSYFIONES. Vide *Lynifiones*.

† **LINZOLATA**, Fascis, quantum uno linteis, Italica *Lenzolo*, contineri potest. Stat. Avelig. an. 1333. cap. 49. ex Cod. reg. 4624: *Si aliqua persona ceperit alienum fennum... solvat... pro qualibet Linzolata et quolibet fasso... solidos xx. fertium*. Rursum occurrit infra. Vide supra *Lenzonum*.

† **LIOIA**, ad idem quod supra *Lia* et *Laya* l. Charta an. 1339. in Reg. 75. Chartoph. reg. ch. 21: *Item (vendit) omnes census accortales, quos habet in parrochia sancte Solengie... super quibuscumque rebus et bonis debeantur, sive sint in territorio de parva Lioia, sive sint in territorio magne Lioie, sive alibi. Forte etiam legendum Liora qua voce mensura significatur. Est enim*

† **LIOIALE**, Gall. *Lioral*. Mensura vinaria, vel liquidorum, quæ vulgò *Pot* nuncupatur. Reg. parlam. Tolos. ad ann. 1458. 19. Jun. ex Cod. reg. 9879. 6: *La cotr condanna ledit André à rendre et payer audit abbé (de la chaise-Dieu) tant qu'il se va habitant et faisant feu et lieu audit lieu de Boschet et fera aucunes nopces, six Lorals ou potz de vin à la mesure dudit lieu.*

† **LIOIARE**, vitio enuntiationis, pro *Livare*, Tradere, dare. Vide *Liberare* 2. Permut. Inter Joan. de Pontibus et Heliam de Rupe ann. 1339. in Reg. 73. Chartoph. reg. ch. 201: *Ipsa Johannes de Pontibus... nomine scambii seu permutationis perpetue tradidit, Lioravit, dimisit, etc. Legitur rursum infra.*

† Ad sebi vero liquationem pertinet vox Gallica *Liozel*, cujus notio haud satis mihi perspecta est. Constit. civit. Tull. ann. 1297. in Reg. A. Chartoph. reg. ch. 1: *Quicunque seroit trouvez saien fondant faisant Liozel dedans la ville; ou causant char de murie, paieroit cinq sols, etc.*

† **LIPA**, [a *Lipa*, cachie. (Gloss. Lat. Gal. bibl. Insul. E. 36. s)]

† **LIPARIS**, Piscis genus. Tract. MS. de Pisc. cap. 15. ex Cod. reg. 6838. C.: *Ille (sardanelle) in lacubus ita pinguescunt, ut cum in craticula assantur, pinguitudo veluti oleum distillet, a qua pinguitudine sunt, qui Liparim appellant.*

† **LIPERUS**, *Lipperus*, Tener, mollis, delicatus. Hesych. *Λιπαρόν, χαλόν, λιπαρόν, λιπόρο, σπυρόρο, τριπόρο.* [Johan. de Janua scribit *Lipperus*, et a *Lippus* dedit.]

† **LIPIT**, *Lipust*, labit, dolore afficit. Laurentius in Amalthea ex Glossis.

† **LIPITES**, *Arcturus*, in eadem Amalthea.

† **LIPPIUM**, Labrum projectum. Gall. *Lippe*; unde *sotulares* ad *lipium* appellabantur ii, quorum pars anterior in labrum seu rostrum desinebat. Stat. synod. Joan. episc. Nannet. ann. 1369. tom. 2. Probat. Hist. Brit. col. 564. art. 60. *Sotulares* (i. sotulares) aut *ocreas* ad *poulentiam* seu *Lipium* more *laicorum* (non gerant clerici). Vide *Poulainia* et *Rostra calcorum*.

† Hinc nostris *Faire la lippe*, Labrum projectu alliquem irridere. Lit. remiss. ann. 1457. in Reg. 189. Chartoph. reg. ch. 174: *Cellius Mulot par maniere de desrision commença à faire la Lippe ou la moc aux suppians.*

† **LIPOTOMIA**, *Λιποτομία*, Animi defectio. Ordericus Vitalis lib. 8: *Lethaliter in capite percussus est, deinde per breve spatium de Lipotomia rediit* [Papias: *Lipotomia, Stomachi defectio, vel animus angustia. Vide Malfactio.*]

† **LIPPA**, Bucces, bolus, Gall. *Lippée*, a Germanico vel Flandrico *Lep* aut *Lip*, Labium. Processus de Vita S. Yvonis, tom. 4. Mail pag. 558: *Quadam die Veneris, qua comedebat solum panem et aquam... dedit eidem dominæ unam Lipam fractam in aqua, quam comedit.*

† **LIPPERUS**, Tener, mollis, etc. Vide *Lipperus*.

† **LIPPIDARE**, [Deceptr *chassieux*, aveugle: « Quia cito *Lippidarem*, Abundanter ni dormirem. » (Du Ménil, poes. at. med. et. p. 114.)]

† **LIPPIDO**, *Borgnette*, *Lippire*, *Borgnier*, *Lippus*, *Borgne*. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692.

† **LIPSANA**, *ε, Λιψανών, λιψανών*, numero multitudinis, Reliquæ Sanctorum. Glossæ MSS.: *Lipsana, monumenta, vel reliquæ corporis*. [Papias: *Lipsana, Reliquæ*. Victor Ulic. lib. 3. extremo de Persecut. Vandal.: *Humatis sunt igitur cum hymnis solennibus Lipsane beatis Sanctorum in Monasterio Biguz, etc.* Vita S. Poppontis Abbat. n. 17: *Agte B. Cyrica Lipsana... pernactante. Occurrit ibi semel, et in Vita S. Gudilæ Virg. cap. 6. Lipsana, secunda producta, dixit Auctor Vitæ S. Eusebiæ Abbatissæ Hamaticensis:*

..... *Et ferre satagens Lipsana beata.*

† **LIPSANUM** dixit S. Eulogius in Apolog. et Paulus Diacon. in Miscella. [Adde Johan. de Janua, et vide Glossarium mediæ Græcæ in *Λιψανών*.]

† **LIPSANUM**, in Dedicatione Eccl. Stabulensis apud Marten. tom. 2. Ampliss. Collect. col. 61.

† **LIPSANOTHECA**, Theca Reliquiarum, in Actis SS. Junii tom. 2. pag. 747. ubi de Reliquiis S. Antonii de Padua.

† **LIPARIA**, *La febre lenta*, in Glossar. Lat. Ital. MS.

† **LIQUA**, Gall. *Ligue*, Navigii species, apud Froissart. vol. 1. cap. 85: *Si se mit en un vaisseau, que on nommoit Li-que.*

† **LIQUABILIS**, Qui liquescere potest, *λυτός*. Utitur Apuleius in Apologia.

† **LIQUADOS**, Epitaphium Landulphi Principis Capue, apud Camillum Pergrinum lib. 1. Histor. Longobard. pag. 249:

*Unde quadraginta felices vidit arietes,
E quibus et Principe ocio fuit Capue.
Cumque nono petitur Liquados scire kalendas,
Augusti mensis dans animam asperis.*

Ita lapidem præferre asseverat idem Camillus, testemque laudat Holstenium.

† **LIQUAMEN**, Liqueor, quem Græci *λίανον* vocant. Est autem liquamen, quod ex porcino adipe fit pingue. Jo. de Janua, ex Isid. lib. 20. cap. 8: *Liquamen proprie dicitur piscium, quod soluti in salismentum piscium, eundem humorem liquant, eujusmodi liquor dicitur salugo vel muria. Sed proprie muria dicitur aqua sala permixta, et effecta gustu in modum maris.* Gloss. Gr. Lat.: *λίανον, Liquamen. Alibi: Λιανόνιον, Garum et Liquamen. Gloss. Ælfrici: Liquamen vel Garum, fise-bryne. Cælius Aurelianus lib. 2. Chroniæ. cap. 8: Immissione medicaminum ex garo confectorum, quod vulgo *Liquamen* appellant. S. Hieronym. in Epitaph. Paulæ cap. 8: *Us ex hoc uno estimetur, quid de vino et Li-**

guamina, piscibus, et lacte, et melle, et ovio, et reliquis, quae gustui suavia sunt, judicavit. Hoc autem modo fit, ut ait Gabriel Humelbergius: adeps minutim conciditur, et in vasa ad ignem lentum, sive carbones ignitos sine fumo liquefit, adjecto salis modico, seu etiam nullo; deinde liquefactum antequam refrigit, in ollam reposituram colatur, et ad usum reponitur, ut ubi voles, eo uti liceat, usulque toto fere anno est. Robertus Constantinus in Supplemento Linguae Latinae in Apua: Est etiam ex apuarum genere, quae vulgo Anchois, Aristoteli, ἰχθυόσπιλον, et λυκόστομος, Aeliano: ex qua liquamentum atque cœlogarum optimum ad excitandam appetentiam, addito oleo, vino, aceto, totus piscis (qui muria conditus asservabatur) subjectis prunis liquatur, nec sepius vestigium permanet, quod ego sepius non sine admiratione expertus sum. Occurrit passim apud Apitium in libris de re culinaria. Vide Cujac. lib. 9. Observ. cap. 9.

LIQUAMINARIUS, Liquaminis venditor, ὑποπλάτης, in vet. Glossis. [Liquaminarius, qui ex corporibus piscium humorem liquant, in Gloss. Sangerman. num. 501. voce Ceterii.]

LIQUAMEN, Liquor, potus ex liquore. Regula S. Pachomii cap. 45: Vinum et Liquamen absque loco egrotantium nullus contingat. Cap. 54: Non gustabunt Liquamen, nec vinum bibent. Capitulare de Villis cap. 45: Pomatum, sive piratum, vel aliud quodcumque Liquamen ad bibendum aptum fuerit. Pyrorum liquor, Liquamen appellatur a Paliadio in Februario mense, ubi et ipsius condiciendi modum tradit.

LIQUAMEN OLEI, in Vita S. Antidii Episc. tom. 5. Junii pag. 44: Balsamicum consecravit chrisma oleique sanctificavit Liquamina.

LIQUAMINATUS PORCELLUS, Liquamine perfusus, conditus, apud Apitium lib. 8. cap. 7.

LIQUAMINOSUS, Liquamine plenus. Res salae et Liquaminosae, Marcello Empyrico cap. 5.

LIQUAMENTUM, La salamora, in Glossar. Lat. Ital. MS. Vide Liquamen.

LIQUARE, pro Liqueere. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692: Liqueare, Remetre. Liquecere, idem.

LIQUARE, Reinard. Vulp. lib. 1. vers. 1079:

Effles nascentes, Nigra feriente parumper
Aera, deformat spuma Liqueare modum.

i. e. quasi eliquando paulatim et veluti guttatim vocem effundit. Conf. Persium satyr. 1. vers. 34.

LIQUARIUM, Species syrapi, Gall. Syrop. Richalmus de Insidiis demonum apud Pezium tom. 1. Anecd. part. 2. col. 416: Nam revera est hoc, quod arum multum stomachum mentis impinguat, confortat rosa... (f. rosarium) sive Liquarium zuchari.

LIQUASTER, forte Leccator, Gr. Λακαστής. Reinard. Vulp. lib. 1. vers. 229:

Qui Salas inanis? Simo me passere Liquester!

LIQUATIO, λυόμενος. Vopiscus in Aureliano.

LIQUATORIUM, Colum. Cael. Aurel. lib. 2. Acut. cap. 39: Non aliter quam si vinum sine face per Liquatoria fundatur. Vide Colatorum in Colum. 8.

LIQUEFACTIBILIS, Qui Liquecere potest. Leonard. in Speculo lapidum lib. 1. cap. 1: Sed cum mineralia dupli-

cis sint, aliqua fluxibilia seu Liquefactibilia, etc. Vide Liquabilis.

LIQUEFACTOR, Liquefaciendi metalli artifex, Gall. Fondeur. Comput. fabr. S. Petri Insul. MS. ann. 1495: Johanni Maldener Liquefactori Tornacensi, pro omnibus columnis et arquetis de electro, servientibus ad clausuram capelle B. Marie de Trillis, etc.

LIQUEPATERE, pro Patere. Vetus Charta apud Columbum pag. 544: Liquepaterat cunctis, etc. Gloss. Gr. Lat.: Ἐπεσθῆναι ποτῶν, Liquefacio.

LIQUERE, Manifestum reddere, demonstrare. Epist. Bern. scholast. tom. 10. Collect. Histor. Franc. pag. 494: Ea quidem (miracula) quae etate nostra non sunt antiquiora, quorumque testes in promptu, non fabulosam, sed evidentissimam veritatem Liquerint, etc.

LIQUESCENTIA, Apparentia, vel defectus vel liquiditas, Johanni de Janua: De coarctatione, apparence, deffailance, in Gloss. Sangerm. Lat. Gall.

LIQUESCERE, Vide supra Liqueare.

LIQUIDARE, vox Italica, Purgare vel probare rationes, nostris etiam Liquidari, eodem sensu. Stat. castri Redaldi lib. 1. pag. 12. v.: Ordinum est quod non possit fieri de bonis alicujus districtualis castri Redaldi ullum sacramentum ex parte alicujus officialis, nisi primo Liquidatum fuerit debitum. Correct. stat. Cadubr. cap. 138: Dummodo tales obtulerint se, et velint solvere pedagium conveniens dictis dominis Liquidandum per duos probos homines.

LIQUIRIA, Rigolice, in Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7679. Vide Liquiritia.

LIQUIRITIA, Glycyrrhiza, Gall. Reglisse, Regolitia, in Medicina Salern. pag. 240. edit. 1822. Albertinus Mussatus de Gestis Ital. apud Murator. tom. 10. col. 895:

Tritique in hoc multum valuit Liquiritia pota.

LIQUIS, Vetus auctor loquens de figuris et lineamentis apud Scaligerum ad Festum: Omnem autem summitatem metiendi observationes sunt duae: enormis et Liquis. Enormis quae in omnem actum rectis angulis continetur. Liquis quae minuendi laboris causa, et salva rectorum ratione angularum, secundum ipsam extremitatem extenditur. An a Linquo, inquit Martinus, ut causa appellationis sit, quia in eo, ut compendiaro, aliquid linquitur? aut a Liqueo, ut sit, quod liquidum et planum est, minus ambigiosum?

LIIRA, vox Italica, Libra. Mille Lirae vetuste monetae Ravennatis, in Vita B. Francisci Fabriani, tom. 8. Aprilis pag. 90.

LIRA, apud Breviluquum, Sulcus et proprie ratri, et producit primum, Unde:

Pollis tango Lyram, facio cum vomere Liram.

Hinc pro Agri modo, in Charta ann. 1286. ex Chartul. Ruxer. part. 5. ch. 4: Item quatuor Liras juxta altam ripam, sitas juxta terram domini abbatis S. Benigni Divionensis... Item in Patnerdu sex Liras, sitas juxta terram Guillermi Carpentarii. Sed et pro Mensura agraria legitur, in Charta ann. 1802. apud Pez. tom. 6. Anecd. part. 2. pag. 200. col. 1: Amodo sess octaves (agri) quatuor junctim extendentes in latitudinem ducentiarum viginti Lirarum, et longitudine usque ad limites ville Schlavit.

LIRAMENTUM, ut Deliramentum. Liramenta confirmare, apud vet. Interpretum S. Irenaei lib. 2. cap. 42.

LIRATIO, Occatio, a Lirare, Semina in agrum defecta operire. Rumpierus lib. 1. Histor. Monasterii Formbac. apud Pezium tom. 1. Anecd. part. 8. col. 439: Monasterium habet et horrea annexa, ubi et triga et currus asservantur, et quicquid ad Lirationes aut proccisiones necessarium fuerit.

LIRIA, [Pars anterior nasi. DIER.] LIRICEN, Cum lira canens. Joh. de Janua. Scribe Lyricen a Lyra, et vide Harpa 1.

LIRIDA, in Vita S. Neoti tom. 7. Jul. pag. 327. col. 1. ubi Lyridia edidit Mabillonius. Vide in hac voce.

LIRIOCUS, ROCUS [Locus dulcis ubi opportunitas est aliquid faciendi. DIER.]

LIRIPIPIUM, Epomis, unde Belgis Liire-Piipe, seu potius longa fascia, vel cauda caputii. Henricus de Knyghton de Event. Angl. lib. 4: Dominarum cohortes affuit quasi comes interludii in diverso et mirabili apparatu virili... in tunica partitis... cum caputiis brevibus, et Liripipiis (male Liripiis edit.) ad modum cordarum circa caput advolutis, etc. Chronicon Windesem. lib. 1. cap. 44: Liripipium sive tympam retro latam duplicem et oblongam habens per dorsum descendentem. Lib. 2. cap. 40: Longa tunica vestitus, nigro caputio, cum grandis Liripipio collo indutus. [Epist. obscurorum virorum pag. 98: Est autem habitus Magistrorum (in jure) caputium inangnum cum Liripipio. Adde pag. 11.] Charta R. Cardinalis S. Steph. in Monte Caelio Legati Apost. ann. 1215. pro reformatione Universitatis Paris: Sotulares non habeat sub cappa rotunda laqueatos, nunquam Liripipiatos. Vide Menagium in Origin. Linguae Gall.

LIRIQUICIA, dicitur Gallica rigolice, in Glossar. Lat. Gall. ann. 1348. ex Cod. reg. 4120. Pro Liquiritia. Vide in hac voce et supra Liquiria.

LIS, Bellum vel praellum initum inter hostes. Pelagius Episcopus Ovetensis in Veremundo II. Rege Hispan. Genit Comitem Rudericum Munionis, qui postea mortuus fuit in Lite de Sacralias, etc. Idem in Ferdin.: Iterum stabilierunt Litem in Golpeltiera, et ibi captus est pugna Adefonsus Rex, etc. Lucas Tudensis in Chronico: Ex hac genuit Sancium, qui fuit mortuus in Lite de Ucles Theodorus Campedonenensis in Vita S. Magni cap. 6: Lis facta est inter Theodericum et Theodericum juxta Tulbiacense Castrum, ibique praellio initio infanta hominum multitudo periit. [Lex Alman. tit. 26: Si quis in exercitu Litem commiserit, ita ut cum clamore populis concurrat cum armis, et ubi pugna orta fuerit inter proprium exercitum, et aliqui ibi occisi fuerint, ipse homo qui hoc commisit vitam perdat, aut in exilium eat, et res ejus infiscantur in publico.] Adde Chronic. Pisanum Ughellianum ann. 1124. Wipponem de Vita Chunradi Salici pag. 432. Will. Britonem lib. 13. Philipp. v. 847. etc.

LIS CIVILIS, Bellum civile. Annales Geneus. Murator. tom. 6. col. 837: Etiam per plebs nostra rixae et factiones semper tempore Litis civilis aderant.

LIS CAMPALIS, quod alii Scriptores, Bellum Campale et campestre efferunt, in Charta Alfonsi Regis Aragon. apud Hieron. Blancam: Et habent fueros infançones de Aragona qui non tenet honore de seniore, quod vadat ad Lite campale, et a sitio de Castellum cum pane de tres dies. Etiamnum hodie Hispani vocem Lid, pro praellio, atque etiam duello usur-

pant. Vide Leges Alfonsinas seu Partidas part. 7. tit. 4. qui inscribitur *De las Lidas*, seu de probatione per duellum. Hinc

LITIGARE, pro Bello contendere. Præliari, apud Dudonem lib. 8. de Morib. Norman. pag. 97: *Nec ausus est contra eum litigare ullus*. Pag. seq.: *Coperunt Franci contra eum litigare, multisque modis eum opprimere*. Adde pag. 114. Leo Ost. lib. 1. cap. 25: *Coperuntque ad invicem totis viribus litigare*.

BREVES LITES, Practicis nostris, *Plais sommaires*. Synodus Exoniensis ann. 1287. cap. 45: *Considerantes in causis matrimonii juris solemnitate non esse per omnia observandam, quas breves Lites alio nomine appellantur, eo quod in ipsis breviter sit procedendum, id est, summaris debeant terminari, etc.*

LISA, Papias, Longa.
LISÆ, Epistola. Celso lib. 4. cap. 1. *Sunt autem Lisæ, teste Donato, venæ majores gutturis, quibus intersectis, animal confestim emoritur. Unde Elium, quicquid ex tali causa mortuum est.*

LISCA, Papias: Carex, herba acuta, vulgo Lisca. MS. præfert *Lista*.

LISCERE, Gliscere, vehementer cupere. Ecbasis vers. 860:

Perdere nos Liscant, ac morti tradere querant.

LISCHA, Lisca, Instrumentum quo quid politur, cylindrus veteribus, Gallis *Lisse*. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 20: *Cum petra vitrea, que vulgo Lischa vocatur, corporalia poliat. Usus antiqui Ordin. Cisterciensis cap. 114. habent hoc loco Lisca. Vide Leuga.*

LICA, in Statutis Ordinis Præmonstratensis dist. 2. cap. 8: *Indutus alba vel superpelliceo, cum Lica corporalia poliat, etc.*

LISCHA, Festuca. Ital. *Liso*. Stat. Astæ collat. 18. cap. 19. pag. 41. r: *Statutum est quod si aliquis incidit vel apportaverit boschum aut gurretum aut Lischam gorrati, etc.*

LISCINIUM, Ellychnium. Gall. *Lumignon, meche*. Neol. eccl. Paris. MS. ad calcem: *Ceræ qui sunt circa altare cere laudabilis et ardentis bene Liscini. Vide supra Lichinus.*

LISDA, LISIDA. Vide in Leudis.
LISERIA, Finis, limes, Gall. *Lisiers*. Charta ballivi Constant. ann. 1294. in Reg. 58. Chartoph. reg. fol. 58. r: *Concessit ad firmam perpetuam... nundinas de Guiboudi fovea in die festi S. Sansonis et Liseriam ejusdem loci, etc. Nisi legendum sit Livresiam. Vide infra in hac voce.*

LISERIA, Ora, limbus panni, Gall. *Lisere*. Arest. ann. 1344. 12 Febr. in vol. 8. arestor. parlam. Paris. *Cum ballivus S. Dionysii inhibuisset tinctoribus ejusdem villæ ne texere facerent... pannos in lana, factura et Liseria similes pannis factis in dicta villa pro vendendo ibidem. Vide Lisura.*

LISPUNT, Polonica vox. Charta ann. 1454. tom. 5. Cod. diplom. Polon. pag. 133. col. 1: *Pro eo ipsi debent nobis annuatim ad diem S. Martini tres libras piperis, vulgariter Lispunt, in recognitionem expedire atque dare.* [Lubecæ Lispunt est quatuordecim et sedecim librarum.]

LISSA HALECUM, seu tunna: *une tonne de harens, que on appelle Lisse: la somme que on appelle Lisse*, in Charta Philippi II. Regis Romanor. ann. 1208. descripta

in Magno Recordo Leodiensi pag. 11. 12. [Vide *Lassa* 2.]

LISSES, *La catigine*, in Glossar. Lat. Ital. MS.

1. LISTA, Ora, limbus: Villaneo et Petrarchæ *Lista*. Vocis etymon ab Anglo-Saxonico *List*, et *Listan*, Fascia, limbus, margo, accersit Spelmanus. At in Gloss. Lat. Gr. occurrit, exponiturque, *ἡ ἐκ τοῦ ἀπὸ τοῦ κατὰ τὴν ἴσχυρην*. [Supplem. Antiquaril: *Lista*, ἴσχυρην, *Linea*.] Charta Benedicti VIII. PP. ann. 1028. in Bullario Casinensi tom. 1. pag. 7: *Similiter et pluviale diasprum cum Listis auro textis*. S. Odilo Cluniac. Abbas Epist. 1. tom. 2. Spicilegii Acheriani: *De auro quod ad nos veniens secum detulit, duas Listas tabulæ majoris altaris, dextram videlicet et sinistram, que destructæ erant, sicut scitis, jam perfecti. Cron. Casinense lib. 1. cap. 21: Tunicam item cum Lista aurea, et circulos aureos, et Listam auream margaritis insignitam. Lib. 2. cap. 44: Planetam diapiritim Listis aureis ornatam. Adde lib. 3. cap. 19. lib. 4. cap. 18. 29. [Constitutiones Frederici Regis Siciliae cap. 57: *Mulieribus... possunt uti vestimentis eorum, que habent ad presens... dummodo sint sine frisia, Listis de auro et perlis. Utitur passim Anastasius et Guillelmus Biblioth. in Vitis PP. pag. 128. 129. 132. 134. 143. 144. 165. 184. 188. 198. 206. Edit. Reg. Ita etiamnum limbos pannorum vocant Germani, et Angli, *Listen*, et *Listis*. Matth. Paris in Vitis Abbat. S. Albini: *Latitudo pannorum duæ unguæ infra Listas*. Charta ann. 1218. apud Ughell. in Ital. Sacr. tom. 7. pag. 289: *Cappam unam de exarmito rubeo, cum Lista de aurofriso. Historia Cortusior. lib. 5. cap. 34: Dominabus Paduæ donavit multas Listas, histrionibus pulcras vestes, etc. Adde lib. 10. cap. 9. [Vitam S. Athanasii Episc. Neapolitani tom. 2. Muratori part. 2. col. 1046.]***

Ab hac voce nomen *Lista* manet etiamnum, non modo pro pennis, vel tenta aut vitta, sed etiam pro catalogo aut elencho, quod ejusmodi indices in pergamini aut chartæ laciniis longioribus perscribi solent. [Concil. Hispal. inter Hispanica tom. 4. pag. 14: *Transmittant ad nos (Episcopos) seu nostros provisiones quotibet anno, tempore quo transmittuntur Listæ, relationem de his (Clericis), quos repererint commississe nonnulla delicta.*] Vide Scaligerum ad Catalecta pag. 260. [et Vossium de Vitis sermonis pag. 298.]

LISTA TERRE, Modus agri longior quam lator, in Charta Domini de Lurac in Foresto ann. 1417. *Lista vineæ*, in Charta Saviniac. ann. circiter 1000. ex Chartulario ejusdem loci fol. 101. [Chartul. Celsinian. ch. 98: *Cæcis... quatuor Listas de vinea et in monte Roio duas operatas de vinea.*]

LISTATUS, Limbo ornatus. Charta Joannis Archiep. Capuani ann. 1301. in Sanctuario Capuano pag. 262: *Tobaleam unam de seta Listatam de auro*. [Statuta Massil. lib. 2. cap. 39: *Sine clamide et tunica Listatis per forisiam cum seta.* Occurrit in Inventario MS. ornamentorum Sacristiæ S. Victoris Massil. ex Archivo ejusd. Monasterii, in Synodo Pergam. ann. 1311. apud Murator. tom. 9. col. 547. in Annalibus Mediolan. ad anr. 1268. apud eundem Murator. tom. 16. col. 670. in Testamento ann. 1367. tom. 1. Anecd. Marten. col. 1525. et alibi.] *Amato pag. 41: Lanuola sottilissima Listata di seta.* Chronic. Bertrandi Guesclint MS.:

Et bastent redement sur les ceans Listes.

Alibi:

Et pendent à leur col maint fort ceans Listé.

Alius Poeta Anonymus:

Lors ralle ses gens, et refait ses ceans: Le bon de Meurdens, qui fu Listé d'arbrés. Fuit devant lui porter, ainsi comme il est drés. La se rabaient Cris et li Meurdens.

Listarum ejusmodi confectores *Limbarios textores* vocat Plautus in Aularia.

* [Sequebatur Saucia in equo cooperito de seta nigra *Listata*.] (Diar. Burchardi, ed. Thuasne, II, 379, an. 1497.)

LISTADUS, ut *Listatus*, Limbo ornatus. Lit. ann. 1876. in Reg. 108. Chartoph. reg. ch. 68: *Item... unam cooperitam Listadam*. Hinc *Deslitélé*, dicitur de panno, cujus limbus resecatur seu inciditur in signum reprobati artificii. Stat. ann. 1399. tom. 8. Ordin. reg. Franc. pag. 338. art. 20: *Et autres draps, qui par l'esourt de ladite ville seront coupés ou Deslitélés.*

LISTIATUS, ut *Listatus*, in Testam. ann. 1518. apud Pirrum Siciliae sacro pag. 187.

LISTÆ, Campi in quo duellum peregebatur, repagula, sic dicta, quod campum et aream clauderent, et instar *Listarum* panni essent. Henricus Knighton ann. 1343: *Veni dies prælii, et intraverunt Listas, videntes Rege Francie, etc.* Infra: *Ante ingressum in Listas, etc.* Idem: *Pugnavit infra Listas*. Walsinghamus de duelli apparatu: *Interim preparantur duello necessaria in curia apud Westmonasterium, limites videlicet, quas Listas vocant, de lignis fortissime fabricatis, tanquam perpetuo duraturis. Nostri Lisses vocabant, non listas ejusmodi repagula. Vide Licia.*

LISTELLA, diminutivum a *Lista*. Histor. Episc. Autisiodor. cap. 25: *Aliud recentarium pens. lib. 1. et unc. 9. habet in medio Listellam et feras.*

* **2. LISTA**. [Crustula. Dief.]

LISTO, Idem quod *Lista*. Ora, limbus. Stat. pro pannif. Carcass. ann. 1306. in Reg. 201. Chartoph. reg. ch. 131: *Item quod quilibet pannus... habebit auresias sive Listones de blavo colore vel burallo notino. Vide supra Liseria 2.*

LISTRA, [Idem quod *Lista*, Ora.] Vide *Litra*.

LISTRIGANA, *La gens pessima*. Glossar. Lat. Ital. MS.

LISURA, Ora, limbus panni: nostris, *Lisiers*. Matth. Paris ann. 1198. pag. 184. et Rogerus Hovedenus pag. 774: *Lanes panni ubicunque flant, flant de eadem latitudine, scilicet de duabus unguis infra Lisuras.*

LITÆ, ut *Listæ*, Campus clausus repagulis, Gall. *Lisses*. Chronic. Ricobaldi Monachi Ferrar. inter Fragmenta MSS. Stephanotii tom. 7: *Conradus condito testamento et confessione acta vi. Kal. Nov. 1268. urbe Neapoli in Litas ducitur; mortis sententia legitur: Conradus supposita vestimentum exult, et genibus flexis orando, cervicem liciori porraxit.*

LITAMUS, Fimus, Ital. *Litamo*. Stat. Montis-reg. pag. 208: *Quod aliqua persona non debeat ponere paleas in plateas vel ruatis dictæ civitatis pro Litamo faciundo, etc. Vide supra *Læamen*.*

LITANIE, LETANIE, Preces et supplicationes in sacris Synaxibus, seu in Ecclesia, ut in leg. 80. Cod. Th. de Hæret. (16. 5.) [unde *Kyria elation*, quod in Missa dicitur etiam appellatum fuit

Litania, ex eo quia supplicatio sit, ut observant Macri fratres in Hierolexico.] Concilium Cloveshoviense ann. 747. cap. 16: Litania, id est, Rogationes. Ordo Romanus: Litania, Græce, Latine Rogatio dicitur, inde et Rogationes. [Additio 8. ad Capitulum. cap. 120: Letaniae autem Græco nomine appellantur, quæ Latine dicuntur Rogationes. Inter Letanias autem et exomologesim hoc differt, quod exomologesim pro sola peccatorum confessione aguntur; Letaniae vero, quæ indicantur propter rogandum Deum et impetrandam in aliquo misericordiam ejus, sed nunc jam utriusque vocabulum sub una designatione habetur. Johannes de Janua: Letania, Rogatio vel invocatio, propria pro mortuis facta. Hinc in Gloss. Sangerman. Letania, Rogation, priere, et proprement pour mort Letanie.] [Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7679: Letania, a letor, quia leta voce cantatur.] Walafridus Strabo lib. de rebus Ecclesiasticis. cap. 28: Notandum autem Litaniae non tantum dici illam recitationem nominum, qua Sancti in adjutorium vocantur infirmitatis humane, sed etiam cuncta quæ supplicationibus sunt, orationes (al. rogationes) appellari. Litania autem Sanctorum nominum postea creditur in usum assumptam, quam Hieronymus Martyrologium, secutus Eusebium Cæsariensem, per anni circulum conscripsit, ea occasione ab Episcopis Chromatio et Heliodoro illud opus rogatus componere, quia Theodosius religiosus Imperator in Concilio Episcoporum laudavit Gregorium Cordubensem Episcopum, quod omni die Missas explicans, eorum Martyrum quorum natalitia essent, nomina plura commemoraret. Cum autem Litaniae in Processibus publicis fere semper concinerentur, quousque ad Ecclesiam in qua fiebat Statio, vel ad locum statutum perveniretur.

LITANIA, ipsa Processio appellata est. Anastasius in Sergio PP. Constituit ut diebus Annuntiationis Domini, Nativitatis, et Dormitionis sanctæ Dei Genitricis, Litania exeat a sancto Adriano, et ad sanctam Mariam populu. occurrat. Ita etiam in Honorio I Stephano III. Gregorio I. etc. et ipsemet Gregorius M. lib. 11. Epist. 2. Almoius lib. 1. Histor. Franc. cap. 25. et alii. Sed et Græci Byzantini Ἰεραβία hoc sensu usurpant: locos Scripitorum dedimus in Capitolio Christiana ubi de Tribunali Hebdomi. Vide Cujac. ad Novell. Justin. 128.

Litaniarum vero seu precum, quæ in hisce Processionibus cantabantur, formulas veteres describere Menardus in Notis ad librum Sacramentorum Gregorii pag. 156. Henr. Meibomius post Witi-kindum pag. 187. 188. Guill. de Peirat lib. de Capella Regia pag. 749. Mabill. tom. 2. Analect. pag. 682. et Baluz. in Appendice ad Capit. n. 96. Quæ haud multum differunt ab hodiernis nostris Litaniis. Rhythmicæ aliquot etiam [Rabani Browerus in ejusdem Poem. n. 71.] Harthmanni et Notkeri edidit Canisius tom. 5. Antiq. lect. pag. 732. 746. Quæ quidem Litaniae prorsus diversæ censei debent ab his quæ Acclamationum specie efferebantur, de quibus egimus in voce Laudes, tametsi laudes ejusmodi crebrius intersererentur. [Vide Heumann. de Diplom. Carol. M. § 60.]

Extat singularis Litaniarum formula in Libro precum circa finem xv. sæculi Parisiis edito et illustrato, ubi invocantur Sancti Gabriel, Raguël, Raphael, sanctæ Fides, Spes et Caritas. Quisnam ille sit Raguël Inter Angelos cooptatæ,

nesciunt prorsus viri doctores de eo interrogati, nisi idem putetur qui Raziel nuncupatur Seldeno in suis Otis theologicis et Cabalisticis, quem Adami præceptorem fuisse somniant. Vide Calmet. in Dissert. de bonis et malis Angelis.

Litaniarum a Letania distinctam vult Papebrochius in Comment. ad S. Leonem PP. III. tom. 2. Jun. pag. 579. col. 2. Prior enim, inquit vir doctus, aut pro supplicatione populariter instituta, vel pro certa Dei Sanctorumque ex ordine invocandorum formula accipitur. Letania vero lætum ac festivum diem significat, ut patet ex Regesto Gregoriano lib. 4. epist. 54. ubi papa Letanias solennes, id est dies solenniter festos enumerat, quibus archiepiscopos licet pallio uti: atqui nunquam is utitur pallio extra ecclesiam, et extra illam sunt Litaniae.

LITANIA MAJOR, a Gregorio M. instituta 7. Kl. Maii ann. 590. Ordo Romanus in Ordine in Litania majore: Hanc autem legitimus statutam a S. Gregorio propter imminentem celestis ire mucronem. Jusit autem fieri in eodem die Litaniarum septenam, ita præcipiens: Litania Clericorum exeat ab Ecclesia B. Joannis Baptistæ: Litania virorum ab Ecclesia S. Marcelli Martyris: Litania Monachorum ab Ecclesia SS. Martyrum Joannis et Pauli: Litania ancillarum Dei ab Ecclesia B. Martyrum Cosmæ et Damiani: Litania feminarum conjugatarum ab Ecclesia B. Petri et Martyris Stephani: Litania viduarum ab Ecclesia B. Martyris Vitalis: Litania pauperum et infantium ab Ecclesia B. Martyris Cecilie. Quæ quidem desumpta sunt ex ejusdem Gregorii Epist. 2. lib. 11. cui

LITANIA SEPTIFORMIS, et Litania major, dicitur in eadem Epist. et lib. 2. ante Epist. 1. Chron. Pontif. Leon. Urbev. in Greg. I. apud Jam. Delle. erudit. pag. 105: Hic instituit per Septiformem Litaniam placare iram Dei: septiformis autem ideo dicta est, quia in primo choro fuit omnis clericus, in secundo abbas cum monachis, in tertio abbatissæ cum congregationibus suis, in quarto omnes infantes, in quinto omnes viduæ, in sexto omnes laici, in septimo omnes conjugatæ. Quod hæc ab Ordine Romano nonnulli discrepent idcirco exscripsi. Codex MS. 28. S. Vict. Paris. fol. 118. v. col. 2: La premiere Letanie en trois manieres est apelée. Au premier, Letanie gregnour. Au second est dite Procession de sept fourmes. Au tiers: est dite Croix noires. Eadem

LITANIA ROMANA, Herardo Archiepiscopo Turon. in Capit. cap. 194. Capitula Caroli M. lib. 6. cap. 78: Ut Litania major more Romano ab omnibus in 7. Kl. Maii celebretur. [Vetustissimum Calendarium MS. e. Bibl. Colbertina: vii. Kal. Maii Nat. S. Marci Evangelistæ. Litania major. Inter præcipuas festivitates recensetur lib. 1. Capit. cap. 158.] De hac agunt passim Scriptores, Gregor. Turon. lib. 10. Hist. cap. 1. Paulus Warnefrid. lib. 3. de Gest. Langob. cap. 25. Amalarius lib. 1. de Eccl. offic. cap. 37. et lib. 4. cap. 24. Walafrid. Strabo lib. de Reb. Eccles. cap. 28. Rupert. lib. 9. de Divin. offic. cap. 5. Microlog. cap. 57. Honorius Augustod. lib. 8. cap. 138. Vita S. Anselmi Lucensis Episc. n. 40. Petrus Damian. lib. 6. Epist. 86. Reletus cap. 122. Durandus lib. 8. Ration. cap. 102. etc. [Adde Glossarium Pithœi ad Capitularia.]

LITANIA MAJOR, dicitur etiam in libro Sacramentor. Gregorii M. quæ alias

Rogationum, et in triduo ante Ascensionem Domini celebratur, a Mamerto Viennensi instituta. Anastasius in Leone III. PP. pag. 123: 1. Litania, quæ ab omnibus Majoribus appellatur. [Capitul. lib. 5. cap. 130: Placuit nobis ut Litania major observanda sit a cunctis Christianis diebus tribus.] Vita MS. S. Gaugerici Episcopi Camerac. lib. 2. cap. 2: Eodem tempore, cum de more Gallico Letaniarum, id est rogationum solennia agerentur, etc. Eadem et

LITANIA GALICANA dicitur, ut a Romana distingatur, quæ

LITANIA MINOR, in Ordine Romano appellatur. Vide Rogationes.

LITANIAE in Kalendis Januarii instituta ad calcendas gentiliū spurcitas, in Concilio Turon. II. can. 17.

LITANIAE quas prima noni mensis hebdomada, hoc est, ante diem Dominicam quæ prima in ipso mense illucrit, sicut ante Ascensionem Domini, sancti Patres fieri decreverunt: deinceps ab omnibus Ecclesiis, seu Parochiis, celebrari statuit Concilium Lugdun. II. cap. 6. Adde Concil. Gerundense sub Hormisda cap. 3.

LITANIAE in principio Quadragesimæ, in Concilio Bracarensi II. cap. 9.

LITANIAE per singulos menses pro statu Ecclesiæ et incolumitate Principum, in Concilio Toletano XVII. can. 6. in Martyrologio Adonis, singulis mensibus, legi hæc verba in Codd. MSS. Litaniae indicendæ, monet Rosweidus. Litaniae omni tempore bis in mense a se faciendæ spondet Episcopus recens consecratus summo Pontifici, in Diurno Romano cap. 3. tit. 7. Extr.

LITANIA Septena, Quina, Terna. Ordo Romanus: Interim schola jussa facit Litaniarum ad fontem ante altare, primo Septenam; et spatio facto, faciunt alteram quinam; ita enim inchoatur. Stat primicerius unus in dextro choro, et dicit cum ipso, Kyrie eleison, et respondet secundicerius cum sinistro choro, Kyrie eleison usque ter. Deinde Christe eleison usque ter. Hoc sunt septem vices repetitæ: unde et Septena dicuntur. Post hæc Christe audi nos usque septies, et sic per ordinem. Hoc ordine, intervallo facto, sequuntur, ut prædictum est, Litaniae Quinae, id est, quinque repetitæ. Acta Udalrici Episc. Augustensis: Baptizatus tribus pueris cum Septena Litania.

In qua septies, quinque, ter, invocationes repetuntur. Cerem. vet. MS. eccl. Carnot. in Sabbato S.: Incipiant in medio choro Litaniarum Septenariam et ibidem finiant, quia letania finita usque ad ordinem Virginum, duo alii canonicus de grandi statu incipiant Quinariam, hæc letania ibi terminata, duo de majoribus ecclesie incipiant Ternariam Litaniarum.

LITANIA PLANA, ad discrimen illius, in qua plures invocationes repetuntur, dicta, in vet. Cerem. MS. eccl. Carnot. ubi de Rogat.: Litaniarum planam et consuetam cantant duo pueri, succentores eos docentes.

LITANIAM in singulis Sabbatis instituit Stephanus PP. III. de quo Anastasius in Vitis Papparum apud Murator. tom. 3. pag. 167. inscribit: Hic beatissimus vir pro salute provincie et omnium Christianorum omni Sabbatorum die Letaniam omni postposito neglectu fieri statuit. Idem de Honorio PP. I. refertur infra.

Ejusmodi vero Litaniae seu supplicationes fieri maxime consueverant cum aliquod a Deo beneficium impe-

trare, aut pro impetrato gratias agere vellet. Cum primum jejuni et discalceati procedebant. Epistola Caroli M. tom. 1. Capitulum col. 291. Nos autem Domino adjuvante tribus diebus Litaniam facimus, id est, Nonis Septembris, quod fuit Lunis die, incipientes, et Martis, et Mercurii, Dei misericordiam deprecantes ut nobis pacem et civitatem atque victoriam et prosperum iter tribuere dignetur. Et a vino et carne ordinaverunt Sacerdotes nostri, qui propter infirmitatem aut senectutem aut juventutinem abstinere poterant, et abstinuerunt... et interim quod ipsi Litaniis faciebant, discalceati ambulaverunt. At in solemnibus gratiarum actione, jejunium non indicabatur. Constitutio Pippini Regis ann. 764. ibid. col. 185. Et ob hoc atque pro aliis causis nostris opus est nobis illi gratias agere. Sic nobis videt, ut absque jejunio indotio unusquisque Episcopus in sua parochia Litaniis faciat, non cum jejunio, nisi tantum in laude Dei. Hac erat etiam Ecclesiarum pia consuetudo, ut jejunio Litaniarumque observationibus vacarent, priusquam de eligendo pastore convenirent. Vide Epistolam Hincmari Remensis ad Clerum et plebem Cameracens. tom. 2. Capitulum col. 593.

LITANIE PRIVATE, quas Patres nostri, inquit Concilium Turonense II. can. 17. in Kalendis Januarii fieri statuerunt ad calcandam Gentium consuetudinem. Vide Concil. Toletan. IV. can. 11.

LITANIAM EVERTERE, id Capitulum Caroli M. lib. 6. cap. 127. [129] dicitur qui officium divinum interturbat, aut impedit.

VEXILLORUM USUS in Litaniis seu processibus meminit Will. Brito lib. II. Philipp. ubi de celebri vexillo Sandionysiano.

An Regi satis est tenues trispere per auras
Vexillum simplex, condato supposito lectum
Splendens ruber, Lethæus qualiter uti
Ecclesiæ solet certis ex more diebus.

LITANIE SANCTORUM pro moribundis recitatae ann. 704. ut videre est in Vita S. Austrebertæ Abbatisse, sæc. 3. SS. Benedict. part. I. pag. 36. et 39.

Stat. Gaufr. abb. Rivipull. ann. 1157. ex Cod. reg. 5132 fol. 102. r. Ob natiis vj psalmis et Letania, missa pro eadem defunctis in conventu celebranda, nunquam intermittatur. Testam. Gall. Arnaldi de Bellovidere civis Toios. ann. 1472. Ordinavit dictus testator quod die sue sepulture... dicitur sive cantetur Letania vocata Exaudis.

IN LITANIS, f. Ordinatim, per seriem ut in Litaniis Index veterum Canonum tom. 3. Concil. Hisp. pag. 10. Quod parochianis Presbyteris, quum ordinantur, officialis libellus debeat dari; et idem Presbyteri in Litaniis sint de officio requirendi; id est, si recte interpretor, de singulis ad eorum officium pertinentibus interrogentur ordinate.

LETANIE PROCEDERE, Ordine processionali Litaniis concinendo. Anonymus de Vitis PP. apud Stephanotium tom. 7. Fragm. MSS. pag. 136. Honorius I. natione Campanus... constituit ut omni Sabbato procederent Letanias ad S. Petrum.

LITARE. Vetus scriptura ann. 952. in Monasterio S. Martini de Castaneda, apud Ambrosium Morealem lib. 16. cap. 23. Hic locus antiquitus Martinus sanctus est honore dicatus, brevi opere instructus, diu mansit dirutus, donec Joannes Abbas e Corduba venit, et hic templum

Litavit, Edis ruinam a fundamentis erexit, etc. Ubi forte legendum dicavit: nisi litavit, sicut lapideam fecit ex Gr. λιθω. [Forte barbarus Scriptor Litare dixerit pro Consecrare, dicare, ut pro nudo sacrificare dixerunt quidam ex antiquis. Quam autem honorem, inquit Tertullus de Patientia cap. 7. Litabimus Domino Deo? id est, dicabimus, offeremus.]

LITARGIA, pro Lethargia, in Annal. Victor. MSS. ad annum 1216.

LITARGIUM, Spuma argenti, in vet. Glossario Sangerman. MS. num. 501. Est pro Græco λιθάργιον, quod idem significat.

LITARGIUM, La Schuma de argento, o altro metallo. Glossar. Lat. Ital. MS. Vide Litargium.

LITARGUS, ORGUS. [Extractor metalli de foveis. DIER.]

LITAZINUM, Lithargyrium. Stat. Praecepti lib. 5. fol. 64. r. Nullus artifex operetur de argento vel auro nisi secundum legem et modum eis datum... nec in annulis ponat Litazinum sub lapidibus annulorum, vel aliud per quod fraus aliqua committatur.

LITEA, Tænia, fascia, vexillum. Lit. rem. ss. ann. 1533. in Reg. 82. Charoph. reg. ch. 83. Item quod furata fuerat... unam Liteam sericam, cum quodam parvo baculo auri.

LITÆRA, Apparatus et instrumentum lecti. Testamentum Sancti I. Regis Portugall. apud Brandaonem tom. 4. Monarch. Lusitan. pag. 260. Post mortem meam habeat totam meam Litæram (Liteicam male tom. 3. SS. Junii pag. 477) et meos annulos et sortilias, exceptis duobus annulis, quos mandavi fieri meo Regi donno Alfonso. Vi e Lectorium.

LITELLUS, Gualvanus Fiammæ apud Muratorium tom. 12. col. 1012.

Hydra cuniculis reptat dista Litallis.

1. LITERA, Stramentum. Vide Lectura 1.

2. LITERA, nude, Latina lingua. Epistola Ademari de Apostolatu S. Martialis ann. 1028. apud Mabill. tom. 4. Annal. Bened. pag. 726. col. 1. Ego sum Prior de Clusa, et bene scio facere sermonem de Litera. Ademarus Priorem hunc inducit ut Grammaticum de Latina lingua continuo gloriantem. Vide Litera-liter 1. et Literate.

LITERÆ, Diplomata, Scripturæ tabellionum, qua notione vocem Lettres usurpamus. Julius Firmicus lib. 4. cap. 5. Si vero per noctem a Sole defluens Luna ad Mercurium feratur, facit Publicos vel Tabelliones, et qui his Literis quarant vitæ subsidia. Ita etiam usurpant interdum JC. Instit. lib. 8. tit. 22. Julianus Antecessor Nov. 66. l. 19. C. de Fide instrum. (4, 21) sed et Cicero Orat. pro Flacco, etc.

LITERÆ ABOLITÆ, Deletæ, cancellatæ. Literæ non abolitæ non cancellatæ, nec aliqua sui parte vicinatæ, in Charta ann. 1225 tom. 1. Chartul. S. Vandreg. pag. 389. Similes formulæ passim occurrunt alibi. Vide Cancellare.

LITERA AQUIETANCIALIS, Qua quis a debito quietus seu absolutus declaratur. Vide supra Adquietanciales.

LITERÆ AGRAVATORIÆ, REAGRAVATORIÆ, Voces fori ecclesiastici, iterata et repetita excommunicationis sententia. Procces. ann. 1448. Inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 273. col. 2. Litteras fortiores, agravatorias, et reagravatorias, contra ipsum dominum abbatem excom-

municatum, etiam in divinis, ut dicitur, is immiscensum, meruerit obtinere. Vide Aggravatio.

LITERA ANNALIS. Chart. ann. 1218. apud Neugart. in Cod. Alem. tom. 2. pag. 137. num. 902. Hæc commutatio facta fuit anno dominicæ incarnationis 1218. anno decem novennis ricli 8. indict. 6. F. Annuali Litera, epactis 22. concurrentibus 7. G. littera dominicali, etc. Adde ibid. num. 904. ann. 1219. Hæc nota chronica, scribit Neugartus in diplomatibus alias inusitata, litteram martyrologii denotat, quæ per integrum annum decurrit, ac lunam designat, ante diem currentem in lectione martyrologii exprimentam. Videatur dissertatio Martyrol. Roman. præmissa.

LITERÆ APERTÆ. Vide Literæ Patentis.

LITERÆ APOSTOLICÆ qua reverentia acceptæ fuerint, docet nos formulare MS. Instr. fol. 52. Executor præfatus dictas Litteras Apostolicas extracto pilæ reverenter exequi recepit et earum præsentationem admisit.

LITERA ATTINENTIÆ, Gall. Lettre d'attaince, Chirographaria assignatio. Vide supra Assidatio.

LITERÆ AUTORIZABILES, Mandati litteræ. Vide Haltaus. Glossar. German. voce Macht-Brief. col. 1296.

LITERA BENEVENTANA, Character Longobardicus, ut opinantur docti Editores, ad Vit. S. Gratæ tom. 2. Sept. pag. 250. col. 2. Aut in quibusdam scriptis de Litera Beneventana, quæ a paucis legi poterant. Inventar. MS. thes. Sedis Apost. ann. 1235. Item quidam liber antiquus de Litera Beneventana. [Vide Marin. Papir. Diplom. pag. 236. not. 6.]

LITERA BONONIENSIS, Character apud Italos, et maxime Bononiam, in usu, a litera, quam Formæ dicebant, non multum dissimilis. Acta MSS. Inquisit. Carcass. ann. 1308. fol. 64. r. Ostendunt mihi quendam librum valde pulchrum et cum optima Litera Bononiensi et perobtime illuminatum de adhuro et minone (sic) ubi erant Evangelia in Romano et Epistolæ beati Pauli. Inventar. bonor. Joan. ducis Bitur. ann. 1416. fol. 52. r. ex Cam. Comput. Paris. Item un tres bel décret écrit de Lettre Boulonoise. [Vide Savin. Histor. Jur. Roman. med. temp. tom. 3. cap. 25. § 212.]

LITERÆ CAMBIALES, CAMBITORIÆ, Gall. Lettres de change, Quæ dantur a mercariis ad pecuniam alibi numerandam. Vide Cambiare et Brencmannum Dissertat. 1. de Rep. Amalphitana pag. 19. ubi contendit verbum Cambiare, deduci a cambium, Flectere, vertere, atque ideo eas Literas dici cambiales, quibus pecuniæ versatilis quodammodo, variis in locis plus minus dissitis, jubetur persolvi.

LITERÆ CANONICÆ, Canonibus et regulis ecclesiasticis consentaneæ. Harum mentio est in Formulæ antiquis promotionum episcopaliū, apud Baluz. tom. 3. Capitulum col. 597. et aliis in locis, laudatis in Canonica Litera.

Ea nomenclatura potissime donabantur Epistolæ, quibus metropolitani episcopum recens consecratum, juxta canones et ecclesiasticas regulas electum et inauguratum fuisse, clero et populo ejusdem ecclesiæ mandabant. Vide supra Canonica Litera.

LITERA CAPITULARIS, Grandis, quæ est in principio Gall. Capitale. Ekkeh. IV. Casus Sangall. cap. 1. Li-

quod et Capitulares Litteras rite creandi
pro omnibus generis. Vide *Littera* 2.

• **LITTERÆ CAUDATÆ.** Vide *Cauda*
Chartarum post *Cauda* 2.

† **LITTERÆ CITATORIÆ,** vel *Citatoriales*.
Quibus quis in Jus citatur. Ordinatio
Comitis Provincie super officio Tabel-
lionem ann. 1254. e MS. D. Brunet fol.
61. Item de *Litteris citatoriis*, vel pro de-
bitis exigendo, seu de aliis *Litteris* cum
sigillo, III. den. Vide *Citatio*.

† **LITTERÆ CLAUSÆ.** Vide *Littera* *Pa-*
latis.

• **LITTERÆ CLERICALES,** si fides Auc-
toribus novi Tract. diplom. tom. I. pag.
262. S. Cypriano dicuntur ite, quæ a
clero ecclesie pastore suo viduatæ scri-
buntur.

† **LITTERÆ COMMENDATIÆ.** Vide *Com-*
mendatium-Littera.

• **LITTERÆ COMMUNES,** Auct. nov.
Tract. Diplom. testibus, appellabantur
Litteræ, quæ monachis, monasterio suo
relicto, ad alios proficiscentibus conce-
debantur.

† **LITTERÆ COMMUNICATORIÆ.** Vide
Communicatio-Littera.

† **LITTERÆ COMPULSORIÆ,** *Compul-*
soria, Gall. *Compulsaires*. Vide in *Com-*
pulsare, et mox *Littera* *Monitoriæ*.

• **LITTERÆ CONFESSORIÆ** vel *Confes-*
soria. Vide *Confessoria-Littera*.

• **LITTERÆ CONTUMACIÆ.** Vide supra
in *Contumacia*.

• **LITTERÆ CORONÆ.** Vide supra *Co-*
rona Clericalis.

† **LITTERÆ CREDENTIÆ,** vel *Creden-*
tiales, Gall. *Lettres de croance*. Vide *Cre-*
ditiva 4.

• **LITTERÆ CURSALIS,** Gall. *Lettre de*
court, Character quotidiani et commu-
nis usus. Inventar. bonor. Joan. ducis
Bitur. ann. 1416. fol. 52. v. ex Cam.
Comput. Paris. Item un *livre des trois*
Mores et de leur sainte lignée, scriptum
en François de *Lettre de court*. Lit. rem.
ann. 1457. in Reg. 87. Chartoph.
reg. ch. 274. Ung *petit livre* scriptum
en *Lettre de court*, auquel sont contenu
sept, les sept psalmes et plusieurs oroi-
sons.

† **LITTERÆ DIMISSORIÆ.** Gall. *Dimis-*
soria, in Concilio Compt. ann. 1347.
tom. 3. Concil. Hispan. pag. 613. Vide
Dimissoria-Littera.

• **LITTERÆ DOMINICALES,** Quæ Bedæ la-
terculum septuaginta appellantur, A. B. C.
D. E. F. G. quæ quotannis mutantur or-
dine retrogrado, G. F. E. D. C. B. A. etc.
Vide *Canones Isagogicos Scalligeni* pag.
181. et *Compositas*.

• **LITTERÆ DOMINICALIS,** quæ a do-
mino ad inferiorem scripta est. Charta
ann. 1408. ex Tabul. D. Vencie: *Para-*
tum me obtuli ipsas dominicales Litteras
et omnia contenta in eis exequi, facere et
adimplere.

† **LITTERÆ ECCLESIASTICÆ,** Eadem
quæ *Communicatorie*, in Addit. 4. ad
Capitular. cap. 28. ex Concilio Arelat. I.
can. 7. Vide *Ecclesiasticæ-Littera*.

• **LITTERÆ EMANCIPATORIÆ.** Vide in
Emancipatio 2.

• **LITTERÆ EXPECTATORIÆ,** Vox fori,
quibus nempe vadimonium procrastina-
tur. Lit. remiss. ann. 1382. in Reg.
122. Chartoph. reg. ch. 52. *icellui Pier-*
rot fut citer en la court de Cambrai le-
dit Gilet, contre lequel Pierrot ledit Gi-
let priet Lettres expectatoires, et le fut
citer à voir lauzer les despens à certain
jour.

• **LITTERÆ FORMÆ,** Gall. *Lettre de*
forme, Character, qui impressa forma
plagebatur, quo præsertim utebantur

xiv. seculo in libris ad ecclesie usum
scribendis. Inventar. ann. 1319. ad cal-
cem Necrol. MS. eccl. Paris. *Itam unum*
bonum brevium et pulcrum, notatum
ad unum Parisiensis ecclesie, scriptum in
pergameno abortivo de Littera Formæ.
Aliud ann. 1432. ibid. *Item uny collec-*
tairs par cayers, escrit en parchemin,
Lettre de forme. Inventar. bonor. Joan.
ducis Bitur. ann. 1416. fol. 52. r. ex
Cam. Comput. Paris. *Item une très*
belle Bible en François, escripte de Lettre
de forme.

† **LITTERÆ FORMALES.** Vide *Formales*
Epistolæ.

† **LITTERÆ FORMATÆ,** seu *Canonice*.
in Epistola Teulgaudi Trevirens. Ar-
chiepiscopi apud Marten. tom. I.
Ampliss. Collect. col. 155. Vide *For-*
mate.

• **LITTERÆ FRANCICÆ,** Ad usum scilicet
Francorum: quam *Capetianam* vocant.
Auctores novi Tract. diplom. t. 3. pag.
323. Inventar. bonor. Joan. ducis Bitur.
fol. 52. r. ex Cam. Comput. Paris. *Item*
uns autre Bible en François, es-
cripte de Lettre François.

• **LITTERÆ GAENGLIÆ.** Vide supra
Gaengnia.

• **LITTERÆ GOTHICÆ,** quæ et *Toletana*,
apud Rodericum Toletanum lib. 4. Hist.
Hisp. cap. 25. 30. quam Gullilas Gotho-
rum Episcopus aditavit, ut auctor est
Jornandes de Reb. Getic. Isidorus in
Chronico: *Gullilas eorum Episcopus Go-*
thicas Litteras aditavit, et Scripturas sa-
cras in eandem linguam convertit. Hæc
Hispani usi sunt, donec abrogata est a
Bernardo Toletano Primate in Concilio
Toletano aere 1117. in quo statutum ut
Litteris Gallicis uterentur. Litteram porro
Gothicam eandem esse cum Runica
pluribus contendit Olaus Wormius lib.
de *Litteratura Runica*.

• Duplex erratum hic emendare pro-
ponunt Auctores novi Tract. diplom.
tom. 3. pag. 323. id enim factum fuisse
docent in concilio Legionensi aere 1123.
hoc est, ann. 1091. Litteram denique Go-
thicam distinguendam omnino a Tole-
tana et Runica probant ibid. pag. 321.
Ipsos consule.

• **LITTERÆ HEREDITARIÆ,** Charta, qua
quis aliquid possidet. Lit. remiss. ann.
1397. in Reg. 152. Chartoph. reg. ch.
216. *Lequel aierent en la ville d'Ar-*
cueil près de Paris, pour querir une
Lettre de héritage, qui appartenoit audit
Hemon le Bouquaut, pour cause de une
piece de vigne, que icellui Hemon avoit
achelee, afin que icelle Lettre feust en-
registrée en papier et registre d'icelle ville
d'Arcueil où ledit contrat de vendition
avoit esté fait.

• **LITTERÆ IMPRESSIONIS,** Character
typographicus. Inventar. ann. 1492. ad
calcem Necrol. eccl. Paris. MS. *Item*
ung autre pontifical de Ordinis en petit
volume, escrit en parchemin Lettre d'im-
pression.

• **LITTERÆ JUDICIALIS,** Sententia judi-
cis. Lit. ann. 1411. tom. 9. Ordinat.
reg. Franc. pag. 602. art. 15. *Quod se-*
cundum stilum dictæ curiæ (Viennesi)
consequerunt concedi Litteræ judiciales,
querelæ et etiam compulsorie, tam su-
per legatis testatorum, quam super testa-
mentis.

• **LITTERÆ LEGENDÆ,** simplici oppo-
nitur, in Formul. MS. Instr. fol. 40. *Ad*
impetrandum in audientia domini pape
privilegia et indulgentias et Litteras,
tam simplices quam legendas, gratiam
et justitiam continentis, etc. Occurrit
passim in isdem Formulis. An *Legenda*

publicam litteram indicat, et Simplex
privatam?

• **LITTERÆ LITHOSTRATÆ,** Tessellatæ.
Vide in *Lithostratum*.

† **LITTERÆ MINUTE,** *Minutissime*, *Ro-*
tunde, Eiusd. formæ cum *Uncialibus*,
sed non ejusdem magnitudinis. Vide
Mabilionum lib. I. de Re Diplom. cap.
II. num. 4.

• **LITTERÆ MONITORIÆ** vel *Monitorialis*,
Qua aliquid a iudice injungitur sub cer-
tis subsequentibus penis. Proces. ann.
1448. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem.
pag. 273. col. 1. *Ips dominus abbas la-*
gitime et canonice monitus fuerit, ut sub
pæna excommunicationis infra certum
competentem ac peremptorium termin-
um, in aliis nostris Litteris monitoriali-
bis specificatum, solvere haberet, etc.
Litteræ monitoriæ, eodem sensu in Com-
put. ann. 1479. ibid. pag. 312. col. 1.
Pro *Litteris* vero iudicis ecclesiastici,
quibus fideles sub pena excommunica-
tionis, ut crimen ipsis notum patefac-
ciant, monentur, occurrit passim.

† **LITTERÆ MONITORIÆ,** *Præceptorie*,
Executorie, *Compulsorie*, Varia et suc-
cessiva Rom. Pontificum mandata, qui-
bus collatores ad conferenda certis ac
designatis personis beneficia compelle-
bant. Vide *Executorie-Litteræ*.

† **LITTERÆ DE NISI,** Quibus quis ita
obligatur, ut nisi in his *Litteris* contenta
adimpleverit, penis iure statutis sub-
jaceat. Statuta Eccl. Eduensis ann.
1468. apud Marten. tom. 4. Anecd. col.
515. *Monitiones, confessiones, et obliga-*
tiones seu Litteræ de nisi, quæ certum
diem habent, quæ possunt executioni de-
mandari. Ordinamus igitur quod cum
predictæ Litteræ de nisi, seu obligationes
sub curia nostra receptæ, adjudicationes,
monitionesque per curiam nostram decla-
rate fuerint, infra sex menses a die ibi
designato et effluxo executioni demandan-
tur abque difficultate quacunque. Vide
in *Nisi*.

† **LITTERÆ OBEDIENTIALES,** Gall. *Obe-*
dientes, in Concilio Limano II. tom. 4.
Concil. Hispan. pag. 657.

• **LITTERÆ OBTUNCATÆ,** *Divisæ*, ut
in chirographis et indenturis. Chart. ann.
1163. in Alsac. Diplom. num. 308. *Pre-*
sentemque kartam et aliam huc consumi-
lem, sigilli sui impressione signari cura-
vit, et Obtuncatis ad cautelarum sine
Litteris unam suis fratribus, alteram L.
commendavit.

• **LITTERÆ PAGANICÆ,** f. Quæ pagenses
seu censuales, qui apud Saxones pagani
vocabantur, spectant. vel etiam *Litteræ*
quibus servi glebæ, pagenses d'eti, man-
numittuntur. Ludewig. tom. 4. Reliq.
MSS. pag. 29. *Donatio Henrici Regis*
qua confirmat Litteras Paganicas Julii et
Neronis Cesarum et concecit advocatiam
Episcopatus Juvaviensis et Laureacensis
Ernesto Marchioni anno 1058.

• **LITTERÆ PASSIVÆ,** Quæ liber transitus
asseritur. Hist. desponsat. Frider. III.
imper. cum Eleon. Lesit. ann. 1451. tom.
I. Probat. hist. geneal. domus reg. Por-
tug. pag. 603. *Predictis oratoribus sal-*
vum conductum et Litteram passivam dedit
(Regina Aragonum).

• **LITTERÆ PATENTES,** id est, *Aperte*, et
in totam papyri vel pergamini latitudi-
nem expansæ, quæ *Clausis* opponeban-
tur, cum istæ sigillo publico, hæc sigillo
quod *Secreti* vocabant, sigillarentur.
vulgo *Litteras patentes*. (Stephanus Tur-
nac. Ep. 157. ab Archiepiscopo Lun-
densi *Litteras patentes et pendentes* pos-
tulat ad reddendum depositum.) Wil-
helm. Brito lib. 6. Philippid.

Firmas et Scripto firmat nove pacto patenti.

Et lib. 9.

Cui cum firmasset per Scripta patenti pactam.

De ejusmodi Literis hinc exscribenda censu ex Cod. reg. 1824. 7. fol. 708. r. *Littere patentes semper sic incipiunt Latina: Karolus D. G. Fr. rex Notum facimus universis, tam presentibus quam futuris, etc. De patentibus Literis, aliqui vocantur, Cartae, fialices Chartres, quae sigillantur in cera viridi et filis sericeis; et haec sunt ad perpetuitatem. Alii sunt Litterae, quae sigillantur in cera alba et cauda duplici; et hoc fit quando regalia, de qua sunt illae Litterae, est ad vitam, ut donationes officiorum, vel similia; et incipiunt, Karolus, etc. Universis presentibus Literas inscripturis salutem. Aliae sunt Litterae, quae sigillantur etiam in cera alba et simplici cauda; et ita sunt de singularibus et particularibus negotiis sigillatim, non ad vitam, sed ad tempus. Funt etiam quandoque aliae Litterae, quae nec vocantur clausae nec aperte; sed vocantur le Seau plaque; et fit hoc in retentis, quando rex aliquem in notarium, vel in serventem armorum, vel alium serventem in hospitio suo retinet.*

¶ **LITTERAE APERTAE.** Eadem notione, in Epistola synodali Concilii Viennensis ad Paschalem PP. II. Cujus confirmationi argumentum per apertas nobis Litteras significare dignemini Gregorius VII. PP. lib. 2. Epist. 10. Haec autem Litteras idcirco aperte sigillari precipimus, ut certiores vobis auctoritatem probemus.

¶ **LITTERAE PEREGRINORUM.** Eadem quae Communicatoriae in Capitulari 6. ann. 806. cap. 12.

LITTERA PISANA. dicitur character verus quo scripti sunt Pandectarum libri, quod Pisano aliquando conservati. hoc cum Amalphi cepisset Lotharius Imp. a Werbero inventos, honorario munere Pisani dedit. in postea Florentiata delati in Bibliotheca Magni Ducis asservantur.

¶ His peccat hae definitio, teste Brenmanno lib. 2. Hist. Pandect. cap. 2. pag. 108. Primo, quia communem eorum seculorum scripturam, peculiarem et propriam facit Pandectis Florentinis; dem, quod imprudenter abutitur elegantium circumscriptione exemplaris Pandectarum, quod Pisis eo tempore asservabatur, aunc vero non in Bibliotheca Magni Ducis, sed palam republicae. [22] Vide Savin Hist. Jur. Roman. med. temp. tom. 3. cap. 22. 157. sqq. 168. not. a.]

¶ **Alia docet probatque idem Brenmannus lib. 1. Hist. Pandect. nempe libros illos non fuisse a Pisani asportatos ann. 1137. quo Amalphi cepit Lotharius, sed ann. 1135. quo Pisani soli eam urbem invaserant Imperatore tum in Germania existente. Fabulosamque est hujus Imperatoris donatio, cujus instrumentum nullibi comparat. Neque magis verum est, quod vulgo dicitur, ab eodem Lothario sancitum fuisse, ut ex uno jure civili Romano posthac judicium fierent, ceteris abrogatis, aut a Werbero, seu Trerico, ut frequentius appellatur, repertos fuisse libros Pandectarum, ut ait Cangius. eos quidem primus exposuisse dicitur Bononia, sed primus reperisse nullibi legitur.**

¶ **LITTERAE PLACETI.** Quibus placet adscribitur, ut petitio vim habeat. Vide Placetum.

¶ **LITTERAE PENITENTIALIS.** Idem

quod *Libellus Penitentiae.* Vide in Penitentis.

¶ **LITTERAE PREDICATIONIS** nuncupantur, illae, quae ab episcopo concedebantur, ut per vicos suae diocesis deferrentur Reliquiae ad corrogandas pecunias, ecclesiarum restorationi vel edificationi insumendas. Lit. Honor. PP. Venerabilis frater noster Laudunensis episcopus gravem nobis obtulit questionem, quod Cum Remensis capitulum nuper postulasset ab eo, ut pro reparanda ecclesia Remensi eis per Laudunensem diocesim Litteras predicationis concederet, unum annum indulgentiam concederet, expresso quod eorum nunci per totam ipsam diocesim cum processione reciperentur a clero et populo, et dies adventus eorum tanquam Dominicis haberetur, et cum venirent ad locum interdictio suppositum, divina libere celebrarentur ibidem, quamvis ibi essent, et statuerentur pro ipsius Ecclesiae opere confraria. Et idem episcopus attendens nec manifeste obviare statuto Concilii generalis, eis ejusmodi litteras denegasset, ac benigna eis obtulisset litteras compententes, illis eas recipere contententibus, etc. Vide in Reliquis.

¶ **LITTERAE DE NOTIS EJUDICIIUM.** Quibus scilicet alterius damno cavetur. Reg. 18. Corb. sign. Habacuc ad ann. 1513. fol. 191. v. Lesquels archevesques et evesques non volent desroguier ne aliter au contraire desdits privileges et exemption, ont baillie par plusieurs et diverses fois soubz leurs sceaux Litteres de non prejudice.

¶ **LITTERA PURGATIONIS.** Qua qui crimine purgatur. Charta ann. 1336. in Reg. 151. Chartoph. reg. ch. 228. Nous venimes unes Litteres de purge saines et entieres, etc.

¶ **LITTERAE QUADRIVIALES.** s. Mathematica sic dicta ex quatuor ejus partibus, Arithmetica, Geometria, Musica, Astronomia. Hist. Monasterii Villariensis, tom. 3. Anecd. Marten. col. 1278. de Valtero Abbate: Cum esset vir nobilis genere et delicatus in seculo, optime Litteris et maxime Quadrivialibus institutus.

¶ **LITTERA QUERELOSA.** Petitio juridica. Vide supra *Littera Judicialis.*

¶ **LITTERA QUITATORIA.** Gall. Quitance, Acceptilatio, apocha, in Charta ann. 1340. tom. 2. Hist. Eccl. Med. pag. 218.

¶ **LITTERA RATIONIS.** id est, Accepti et Impensi. Stat. ann. 1338. ex Tabul. S. Viet. Massil. Ordinamus ad ejusdem conventus humilium et supplicium requisitionem de Littera Rationis consueta sine confirmata conventui, quod fiant duae scripturae similes per alphabetum divise.

¶ **LITTERAE DE RATO.** In vet. Vocabulario juris utriusque dicuntur *Procuratoriae*, quod constituit procuratorem semper adjecti in fine quod quicquid procurator fecerit super causa ad quam datur, habebit Ratum et gratum; ut in ca. cum dilectus de relig. domi. in Gloss. (Dtal. lib. 3. tit. 33. cap. 8.)

¶ **Charta ann. 1184 in Chartul. S. Corneli Compand. fol. 103. v. col. 1. Anoldus abbas Compandensis ecclesiae et Hildebertus prior et Richardus subprior Litteras de rato pro toto capitulo exhibentes, etc.**

¶ **LITTERAE REFUSORIE.** Eadem quae cessionis, apud Sidon. lib. 9. Epist. 10. tom. 1. novi Tract. diplom. pag. 280.

¶ **LITTERA REGARDI.** Eadem quae placeti, Cui placet adscribitur. Lit. remiss. ann. 1482. in Reg. 300. Chartoph. reg. ch. 24. Le suppliant demourant en

notre ville d'Abbeville... fut cid... pour comparoir devant l'official de Beauvais, par vertu des Litteres de regard ou placet données de l'official d'Amiens.

¶ **LITTERAE REGIAE.** Quae a rege alicui inscribantur. De earum formis hinc habet Codex reg. 1831. 7. fol. 708. r. Sunt aliqui secretarii, qui dicunt quod rex nomen salutat in fine Litterarum, praeter papam, imperatorem et aliquos reges; haec est, quod non ponitur in fine litterarum illa clausula: Notre Seigneur vous ait en sa garde. Sed per multos antiquos vidi contrarium; videlicet quod in litteris cardinalibus directis in fine semper ponitur illa clausula: Tres-cher et feal ami, nostre Seigneur vous ait en sa garde. In cauda autem pro superscriptione ponitur sic: A nostre tres-cher et feal ami le Cardinal de la Tour; vel si fit de genere regis sic debet dici: A nostre tres-cher et feal cousin le Cardinal, etc.

¶ **LITTERAE REGULARES.** Vide *Canonicas Epistolae.*

¶ **LITTERAE REMISSIONIS,** vulgo *Litterae de gracie.* Charta vendit. comitat. Montispenc. ann. 1285. in Reg. Joan. ducis Bitur. ex Cam. Comput. Paris. fol. 108. v. Dicitur dominus dux (Bitur.) debet atque tenebatur tradere et deliberare dicto dom. comiti (Venthadorensi) Litteras remissionis seu indulgentis sine de pardonance.

¶ **LITTERAE RETENTIONIS.** Vide infra *Retentio.*

¶ **LITTERAE REVERENTIAE et Reverentiales.** Eadem quae *Dimissoriae Litterae dimissoriae* seu *Reverendas*, ut aliqui vocant, in Conc. Trid. cap. 10. de Reform. sess. 7. Vide Bernardin. Ferrar. lib. 1. cap. 8.

¶ **LITTERAE REVERSALIS.** Quibus quis suscipiens munus vel possessionem, declarat se servaturum conditiones consuetas vel contrarias. Vide *Reversalis.*

¶ **LITTERAE DE ROGAMUS.** Sic dicta a verbo *Rogamus* his inserti solito. Statuta Eccl. Eduensis ann. 1468. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 510. Omnibus et singulis Ecclesiarum rectoribus civitatis et diocesis auctoritate dicti D. Cardinalis Eduensis Episcopi inhibetur, ne aliquas Litteras de Rogamus, aut quascumque alias litteras extranei iudicis exsequi presumant absque i. us D. Card. Episcopi aut Vicariorum seu Officialis ejus speciali mandato.

¶ **LITTERA ROGOSA.** Incisa, apud Mabill. Diplom. lib. 1. cap. 11.

¶ **LITTERA ROTUNDA.** Ejusdem formae atque *Uncialis*, sed minoris magnitudinis. Inventar. ann. 1492. ad calcem Necrol. eccl. Paris. Ms. Item unq petit journal, escrit en parchemin Lettre ronde. Consule Mabill. ibid.

¶ **LITTERA RUBEA** in subscriptione adhibita. Charta ann. 1020. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. aevi col. 1013. Et in qua ipse dominus Paldolfus Princeps per Litteras rubeas roborato erat, et ab anula ipsorum principum de intus et foris in cera sigillato erat.

¶ **LITTERAE SACERDOTALIS.** Hieroglyphicae. Rufinus lib. 11. Hist. Eccles. cap. 25. Jam vero Canonis qui enumeret superstitionis haecia. Ubi praetextu Sacerdotalium Litterarum, (ita enim appellant antiquas Aegyptiorum litteras) magice artis erat pens publica schola.

¶ **LITTERAE SACRAE.** Quae proprio motu ad particulares a summo Pontifice scribebantur, ut habet Bieynianus Institut. pag. 82. Vide *Sacra.*

¶ **LITTERAE SALUTATIONIS.** Quibus quis alicui salutem impertit. Lit. remiss.

ann. 1350. in Reg. 90. Chartoph. reg. ch. 197. *Abbatissa S. Nicholai de Barro super Albam Literas seu epistolas salutatio- nis vel aliter cuidam certo homini, tunc temporis de parte hostium nostrorum existeri, dicebatur scripissas. Vide Salu- tarias Epistolas.*

¶ LITERÆ SANGUINIS, *Lettres de sang,* quibus si gratia his qui sanguinem fu- derint, in Literis ann. 1350. tom. 3. Or- dinat. Reg. pag. 338.

¶ LITERÆ SCASINALES, *Dates a Scabi- nis seu Consulibus,* in Literis ann. 1374. apud Knypenbergum Hist. Eccl. Duce- tus Geldria pag. 104.

¶ LITERA SIMPLEX, f. Privata. Vide supra *Litera Legenda.*

LITERÆ SOLUTORIÆ, Characteres ma- gici, quorum ea vis erat, ut qui eos fe- rebant, nullo modo vinciri vel ligari possent. Beda lib. 4. Hist. Angl. cap. 22: *Quarum celebratio factum est, quod dixi, ut nullus eum possit vincire. Interea Comes, qui eum tenebat, mirari et interrogare cepit, quare ligari non possit, an vero Literas solutorias, de quibus fabule ferunt, apud se haberet.*

¶ LITERA SPARSA, Character amplius, spatiosus, intervallis distinctus. Gall. *Espace.* Stat. Massil. pag. 122: *Hoc autem provideant (notarii) quod transata predicta faciant per competentem abreviaturam, et non de Litera nimis sparsa.*

¶ LITERÆ STATUS, Gall. *Lettres d'Estat.* Lit. ann. 1396. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 661: *In dicta tamen appella- tionis causa, preterea quarundam Litte- rarum status, etc. Literis graciis (i. gra- tiæ) vel aliis... super statu vel respectu,* in Lit. ann. 1382. tom. 6. earumd. Ordinat. pag. 683.

¶ LITERÆ SUBREPTICIÆ, Dolose et subrepta ratione impetratæ, in Lit. ann. 1360. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 207.

¶ LITERÆ TESTAMENTALES. Vide *Testamentales Literæ.*

¶ LITERA TIRATA, Producta. Vide *Tirare.*

¶ LITERA TONSA, *Barbatæ* opponitur, id est Characteri variis acuminibus quasi pilis instructo. Bulla Gregor. PP. IX. ann. 1228. laudata tom. 2. novi Tract. diplom. pag. 83. inter notas: *Eademque causa discretionis, tonsis Li- teris exarari jussit.*

¶ LITERÆ TORNATÆ, Inflexæ. Assis. Hierosol. cap. 4: *Lesquels assises et usages et costumes estoient escrits chascun an par soy de grans Lettres tournées.* Vide Nov. Tractat. Diplom. tom. 2. pag. 81. Sensus esse videtur, uniuscu- jusque assisæ vel sectionis principium litteris grandibus scriptum fuisse, ne- que vero omnem assisiarum chartam talibus litteris exaratam exitisse.]

¶ LITERÆ VASCONICÆ, Quibus ute- bantur Vascones. Inventar. bonor. Joan. ducis Bitur. ann. 1416. fol. 55. r. ex Cam. Comput. Paris: *Item un petit livre en papier, escript de Lettre de Gas- coigne.*

¶ LITERÆ DE VIDINSE, Apographum a notario descriptum. Charta ann. 1471. ex Bibl. reg. col. 19: *Officialis Ebroicensis... Notum facimus quod nos vidimus, tenuimus et legimus Literas de vidinse nobilis viri dom. Roberti d'Estouteville, etc.*

¶ LITERÆ UNCIALES, [quæ et Cubitales, *Grandes Quadratæ.*] Majuscula. S. Hieronimus Ep. 113. *Habeant qui volunt veteres libros, vel in membranis purpureis auro argenteoque descriptos, vel uncialibus, ut vulgo aiunt, Literis, onera magis exa- rata qua...* [Lucas Ferrariensis]

Epist. 5: *Scriptor regius Bertrandus di- citur antiquarum literarum duntaxat earum, quæ maxima sunt, et Unciales a quibusdam vocari existimantur, habere mensuram descriptam, itaque si penes vos est, mittite mihi nam per hunc, quasso, picturam, cum redierit. Ita porro appel- lantur, quod uncia, quæ pars est 12. pe- dia, altitudinem habeant.*

¶ LITERÆ, nuda ut videtur, pro Sta- tuta, constitutiones. Gall. *Arrets.* Stat. Universit. Auro. ann. 1341. ex Cod. reg. 4223. A. fol. 60. ¶ *Item quod Literas seu summas Facultatum predictarum per se ipsius non emat nec retinebit pro prelio quocumque, sub preterito aut co- lore petiarium de ipsis faciendarum, aut quovis alio quovis colore.*

¶ LITERALE AMNICULUM, Charta vel chirographum, quo aliquid quasi adminiculo roboratur et confirmatur. Charta vetus: *Ego Pontius qui hoc Literali amniculo mea persona firmo et ab aliis pluribus firmari adopto,*

Ut incorrupta complotio
Suo servata prelio
Redderet hæc impensio.

¶ LITERALIS. Vide *Literaria Ars.*
¶ LITERALIS SIMPLEX, Scripturæ ge- nus. Vide in *Scriptura.*

¶ 1. LITERALITER. Latine. Coñcil. To- letan. ann. 1583. tom. 3. Conc. Hispan. pag. 610. *Nullus clericus ad sacros Ordines promoveatur, nisi saltem Literaliter sciat loqui.* Scramb. in Chronico Mellitensi pag. 32: *Prior autem ut expedire viderit exponat vel Literaliter vel vulgariter que fuerint dicenda circa materiam.* [Gabr. Barel. serm. Domin. in Sexag. Unde in confessione loquuntur Literaliter (mul- lieres): *Confiteor Deo,* etc. Vide in Glos- sar. Lat. Gall. ex Cod. 792. *Litte- rate, Clergeantment.* Vide *Literate.*

¶ 2. LITERALITER. Scripto. Gallic. *Par écrit.* Charta ann. 1367. apud Lude- wig. tom. 6. pag. 501. *Ut omnia dubita- tis scriptulis de re certa funditus reser- vetur, expediet modum et formam gesie rei Literaliter cum testibus exarari.*

¶ LITERALIUM. Glossarium Græc. Lat.: *Χαρακτήρων, Chartarum, Literalium.*
¶ LITERARE. Mandare literis. Acta S. Marcelli PP. in Prologo: *Qualiter ad nos sit transitus... equum duco posteris Literare.* [Miracula S. Ursari tom. 2. Aprilis pag. 573: *Ut posteris studentibus Literare qualiter,* etc. Joh. de Janua. *Literare, Litera instruere, vel literas con- jungere, combinare;* in Gloss. Lat. Gall. Sangerm: *Instruire des lettres, assembler lettres.*] Gloss. Gr. Lat.: *ερωγός, Litero.* *Literarius sermo,* in Epist. 2. Tarraco- nensium Episcop. ad Hilarium PP.

¶ LITERARIOS Philosophos vocat Seneca Ep. 72. qui in apicibus litterarum syl- labisque aucupandis operam insumebant: *Erige te, Lucili proorum optime, et relinque istum ludum Literariorum Phi- losophorum, qui rem magnificentissimam syllabas vocant, qui animum minuta do- cendo dimittunt, et conterunt, etc.* Ita enim legi in MS. Gold. non *litterarum*, monet Petrus Faber Sanjortianus ad l. 1. de Just. et jure. quod quidem in Phi- losophos, quos *Nominales* vocavit etas posterior, quam antenon quadrant.

¶ LITERATA MANICILLIS, Choro addicta, *Sour de Chœur.* Vide locum in *Literatus.*
¶ LITERATE. Latine. Gesta Alexandri III. PP. apud Baron. ann. 1177. *Verba ipsa que ipse Literate proferebat, fecit per Patriarcham Aquileie in lingua Theutonica evidenter exponi: ubi ad marginem, at. Latine. Chronicon Tru-*

donense lib. 8: *Et eodem anno fecit ad Literate facillime intelligere quidquid vo- lebatur eis legere. Ciceroni Literate, est docte, eleganter.*

¶ LITERATIM, Per litteras, sive episto- lam. Fulbertus Carnot. Epist. 108: *Man- dando mihi, ut Literatim describerem vobis quid mihi videtur de vestra... con- versatione.* Vide *Epistolatum.*

¶ LITERATOR, Qui primis literis pueros imbuat, primus informator litterarum, Tertulliano lib. de Pall. Uguio et ex eo Jo. de Janua: *Literator, vel Literatus non dicitur ille qui habet multos libros, et inspicit et revolvit: sed ille dicitur Literator vel Literatus, qui ex arte de rudi voce scit formare literas, et conjun- gere in syllabam, et syllabam in dictio- nes, et dictiones in orationes, et orationes scilicet congrue proferre et accentuare.* Ut Hieron. super Matth. *Literator, inquit erat, qui Grammaticus Græce dicitur.* Tria sunt genera Grammaticorum, ait Scaliger Epist. 451. alii *τεχνικοί*, alii *τορ- πικόν*, tertium genus *καταχρηστικόν* vocantur. Τεχνικός elementa et primos literas docent, item partes orationis, structu- ram verborum, et similia, eos Græci *τορπικόν* potius, quam *καταχρηστικόν*, et Latini *Literatores*, non *Literatos* vo- cant. Catullus:

Manus dat tibi Sylla Litorator.

Ars autem non Grammatica, sed *Litte- rativa*, etc. Apuleius. *Præna cratera Li- teratoris, dulcitate erimit; secunda Grammaticæ, doctrina instruit; tertia Rhetoricæ, eloquio ita armat.* S. Augustinus Ep. 56. *Nomen Anaxagoræ propter literatam vetustatem omnes, ut militari- ter loquar, Litigatores libenter sufflant.* Rufinus Antiochenus, qui de *Matris* scripsit, *clarissimus litorator* dicitur in libri titulo. Capitulinus in Antonino Philosopho: *Urus est magister ad prima elementa Euphorionis Litoratoris.* Lam- pridius in Commodus: *Habuit Litorato- rem Græcam Onocritum.* Alphius Avit- us lib. 2. *Excellentium Virorum,* apud Priscianum lib. 8:

¶ Tunc litorator creditus
Ludo, Faliscum liberos
Causatus in campis patens,
Estraque auris ducere,
Spargendo pasletum trahit
Hostile ad vultu latus.]

Adde Capitulinum in Maximino junior- re Arnoldus Abbas Bonæ vallis de Ope- ribus sex dierum, carpens Origenem quod in interpretatione S. Scripturæ verba aucupatur, *litoratorem* vocat, id est, Grammaticum. Joan. Sarisbur. Epist. 157: *Miraris fortasse cum populo, et cum amicis dolere, quod pacem que mihi a serenissimo Rege Angliæ oblata dicitur esse, non recepisti, præsertim cum Litorato- res et meliores tui non modo aduaserint, sed aviditate rapaverint eam.* Ubi *Litorato- res*, sunt non in hoc disciplinis et literis imbuti, sed viri prudentes.

¶ LITERATORIA Ars Grammatica, apud Ordericum Vitalem lib. 8. pag. 702. Vita B. Mariani Abb. Ratispon. n. 14: *Dum enim B. Martinus... ad elementa Litera- torie artis, ac doctrinæ legis cogitationem... destinaretur. Laxus propter omnia usurpat Asserus de E. fresh rebus gestis ann. 884. *Acerum inquam virum, et in omnibus disciplinis Litoratorie arte eru- ditissimum.* *Literalis ars,* apud Antono- rem in Vita S. Silvani Episc. n. 1. *Lite- rales vocantur,* apud Gregorium VII. PP. lib. 9. Epist. 2. [Joh. de Janua. *Literalis scientia, Que de literis tractat, vel que effect litoratum.] Literales discipline.**

apud Baldricum Noviom. lib. 1. cap. 29. 87. et Fulbertum in Vita S. Autberti cap. 1. Adde Joan. Sarisburiensem lib. 1. Metalogici cap. 13. [Literalis lectio, apud Celsium Aurel. lib. 1. cap. 5.] Vide *Literatura*.

◦ **LITERATORIA** Norlio, Grammatica seu literarum scientia, eruditio. Glab. Rodolph. tom. 10. Collect. Histor. Franc. pag. 5: *Scientia non de se mihi hunc quamquam commendant, tantum ob Literatoriam notantur.*

LITERATORIE, Latine. Capitula Synodalia Laurentii Archiep. Strigon. cap. 5: *Ut Canonici in claustris, et Capellani in curia Literatorie loquantur.*

Interdum, per literas, per epistolam. Mat. Westmonast. ann. 1174: *Hostes perterritos in fugam coegerunt. Quod Imperator Senatui Literatorie significans, victoriam suam Christo gaudenter attribuit.* Idem ann. 1236. *Ipsi Literatorie supplicaverant.* [Charta ann. 1238. ex Archivis monast. Melerei: *Procurator ejusdem loci Abbas et Conventus Literatorie destinatus.*] Ita usurpant Concil. Carthagin. V. cap. 10. apud Gratianum dist. 18. cap. 10. Celestinus III. lib. 3. Decretal. cap. 21. Matth. Paris pag. 333. Ericus Danica Rex apud Pontanum lib. 9. Rerum Danicar. pag. 571. Bromptonus pag. 1135. Willelm. Thorn ann. 1305. etc. Guilliel. Prynneus in Libertat. Angl. tom. 3. pag. 389. Statuta Ord. Praemonstr. dist. 4. cap. 1. et Probat. Histor. Blesensis pag. 21.

◦ **LITERATURA**, Grammatica, ars que literas docet. Seneca in Epist. 88: *Quemadmodum prima illa, ut antiqui vocabant, Literatura, per quam pueris elementa traduntur, non docet liberales artes, sed mox percipiendis locum parat, etc.* Quintilianus lib. 2. cap. 1. *Grammaticae, quam in Latinum transferentes Literaturam vocaberunt.* S. Augustinus de Ordine lib. 2. cap. 12: *Poterat jam perfecta esse Grammatica, sed quia ipso nomine profiteri se literas clamat, unde etiam Latine Literatura dicitur, factum est ut quicquid dignum memoria literis mandaretur, ad eam necessario pertineret.* Idem lib. 1. contra Cresconium cap. 14. *Grammaticam Literaturam Latine utriusque linguae doctissimi appellaverunt.* Ita usurpant Cicero, Quintilianus, et alii, quibus addo Martianum Capellam lib. 3. *ῥητορικῆ, dico in Graecia, quod ῥητορικῆ, linea, et ῥητορικῆ littera nuncupentur, inique ut attributum literarum formas proprias ductibus lineare. Hincque mihi Romulus Literaturam nomen adscripsit, quamvis infantem me literationem vellet nuncupare.* Sic apud Graecos ῥητορικῆ, primum vocabatur. Vide Quintilianum lib. 2. cap. 15. et supra *Literatur*.

◦ Nostris vox *Literaturae* Grammaticam artem non significat, sed eruditionem. hinc in Historia critica Reipublicae *Literaturae* capitur Ferrandus, quod tom. 2. observationum in Religionem Christianam pag. 236 Latinam vocem *Literaturam* per Gallicam *Literaturam* reddidisset, non per *Grammaire*: quocirca hic obiter observabo *Literaturae* vocabulo haud ita Grammaticam significari, ut nunquam eruditionem indicet, ut patet ex hoc Ciceronis loco, ubi de Casare: *Fuit in illo ingenium, ratio, memoria, Literatura, cogitatio, diligentia.*

◦ Nostris *Litreure* alias, pro *Literaturae* scientia, eruditio. Prolog. ad Chron. S. Dion. tom. 3. Collect. Histor. Franc. pag. 152: *Pour ce que sa Litreure*

et la simplice de son engin ne soufflat pas à traictier d'œuvre de si haute science, etc. Eadem Chron. lib. 5. cap. 12. ibid. pag. 291: *Et pour ce que (Eracles) estoit grand clers et de profonde Litreure, etc.* Ubi Almoim. lib. 4. cap. 22: *Cum literis abunde esset instructus, etc.*

LITERATURA SOLIDI, Characteres qui in nummo exarantur. Auctor Queroll: *Quid tam simile quam solidus solido est? Etiam hic distantia quaeritur in auro, vultus, etas, et color, nobilitas, Literatura, patria, gravitas usque ad scriptulos: quaeritur in auro plus quam in homine.*

LITERATURA, Epistola. Occurrit in libro Epistolar. S. Bonifacii Archiep. Moguntini, Ep. 79.

LITERATURA, Apocha, Papyr. **LITERATURA**, pro *Litura*. Testamentum Abbonis Patricii pro fundatione Abbatie Novaliensis: *Et si qua karactura aut Literatura in hac pagina testamenti mei reperta fuerit, nos eas fieri rogavimus, etc.*

◦ **LITERATUS**, Charta Rainaudi Archiepiscopi Lugdun. ann. 1218. apud Joan. Mariam de la mure in Hist. Ecclesiast. Lugdun. pag. 321: *Statuimus ut Eccle. in sit Conventus, habens Prioriam cum Conventu aliarum decem et novem Montium, quarum duodecim sint Literate, et septem Conversae, etc.* Id est, quae sciunt *litteras*, seu legere. [Choro addita.]

◦ *Literati* in monasteriis, laici fratribus seu conversis opponuntur. Charta ann. 1230. Inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 445: *Diaconi vero et ceteri quilibet in monasterio Literati unum psalterium; conversi vero et alii laici confratres monasterii 150. vicibus orationem Dominicam decantabunt.* Occurrit, praeterea in vita S. Berth. tom. 6. Jul. pag. 479. col. 1.

◦ **LITERATI**, pro *Clericis*, usurpat Gregorius X. PP. in Epist. ad Philippum Regem Francorum ann. 1273. apud Petrum Mariam Campum in Histor. Eccles. Placentinae part. 2. pag. 424: *Quod nonnulli Literati terrae tuae habitu et tonsura relicti, publice ducunt uxores, etc.*

◦ **LITERATUS**, pro *Listatus*. [Charta Adelgastri aere 818. tom. 3. Conc. Hispan. pag. 90. *Damus... quinque pallas et sex sabanas, duas Literatas et quatuor sine serico.*] Charta Hispan. aere 1016. apud Yezet in Chronico Ord. S. Benedicti tom. 5. *Cum plumatos pallos et Graecicos, et suas sabanas Literatas, et saetes alfanegas.* Monasticum Anglic. tom. 3. pag. 321: *Casula... de sameto purpureo, aliquantum sanguineo, cum pectorali Literato.* Vide *Lista* et *Listatus*.

◦ **LITERBIA**, Conc. Avenion. ann. 1337. apud Baluzium in Concillis Narbon. pag. 33: *Vel portandum Literbiam seu ferret.* Sed D. le Fournier nos benevole monuit legendum ex autographo Ecclesiae Massil: *Ad portandum Libitiam seu ferstrum.*

◦ **LITERIA**, Stramentum. Vide *Lecteria*.

LITERIO, Qui literarum cognitionem affectat. Ammianus lib. 17. de Juliano tum Casare: *Ut hirsutum Julianum carpentes, appellantesque loquacem talpam et purpuratam simiam, et Litionerem Graecum.* [Eadem notione usurpat S. Augustinus Ep. 118. ad Dioscorum num. 26. et lib. 1. contra Adversarium Letic.]

◦ **LITGANTIA**, **LITGENSA**. Vide *Ligius*.

◦ **LITHERIA**, Feretrum, quo defuncti cadaver effertur. Testam. ann. 1389. ex

Tabul. S. Anton. Massil: *Item volo... quod dictum corpus meum portetur ad sepulturam predictam super una Litharia, coopertum de una sturia, etc.* Form. Mss. ex Cod. reg. 7637. fol. 21. r: *Recipientes corpus sive cadaver dicti defuncti, ipsum in quadam Litharia fustes ad domum dicti domini vicarii cum furere marino deportaverunt.* Vide *Lectica* 2.

◦ **LITHOGONIA**, Lapidis generatio, in Amalthea ex Onomastico, a *lithos*, lapis, et *gonia*, Generatio.

LITHOSTROTUM, Will. Brito in Vocab. *Lithostrotos* dicitur varietas pavimenti vel variatio colorum in pavimento, vel congeries lapidum diversorum colorum, vel pavementum, vel quodcumque aliud opus, dummodo sit ex lapidibus diversorum colorum. Addit Joannes de Janua: *Fit autem parvulis crustis, ac tessellis, i. quadratis lapillis tinctis in varios colores.* [Quae mutuatus est ab Isid. lib. 18. cap. 14. ubi pro tessellis habetur *tessellis.*] Varro lib. 8. de Re rust. cap. 1: *Cum enim villam haberes operi tectorio, et intestino, ac pavimenti nobilibus Lithostrotis spectandam, etc.* Ita quidem Latini. Vide Philandrum ad Vitruvium lib. 4. cap. 6. Postea vox usurpata pro quovis pavimento. Hist. Translat. S. Severini Noric. Episc. num. 22: *Lampas de candelabro in Lithostroto concidens arincta est.* Denique pro via lapidibus strata usurpatur in Capitul. Caroli M. lib. 5. cap. 201. [353.]: *Si quis viam publicam, aut Lithostrotum, vel viam communem alicui clauserit contra legem, etc.* [Baluzius scribit *Lithostratum*, sicque apud veteres legitur. Gloss. *Delapidata*, *ἄββαρτωτα*.] [◦ Via equalis dicitur in Leg. Baju. tit. 9. cap. 13.]

◦ **LITHOSTRATE**, **LITERAE**, Tessellate. Agnellus apud Murator. tom. 2. part. 1. pag. 2: *Ad latera vero ipsius Basilicae Monasteria parva subjunxit, quae omnia novis tessellis auratis, simulque promissis alius calci infixa mirabiliter apparent, super capitula omnium columnarum ipsius Maximiani nomen sculptum est.* Monasterio vero parte virorum sex literas Lithostratas invenietis; ignorantibus ad errorem perducuntur, nam scientes ibidem esse scripta, MV. SI. VA. esse intelligunt. Vide Musium opus. [◦ et Murat. Antiq. Ital. tom. 2. col. 364.]

◦ **LITHUS**, *lithos*, Lapis. Vita S. Columbae, tom. 2. Junii pag. 221: *Mirumque in modum contra naturam Lithus in aquis supernat.*

LITIDIUM, [Servitium a Lito debitum.] Vide *Litus*.

LITIFATUS, Charta Adelgastri, filii Sylonis Regis Ovetensis ann. 791. apud Sandovallium: *Ad ornamentis Ecclesiae damus octo vestimenta, et tres mantos, et sex stolas, quinque manipulos, quatuor corporalia, quinque pallia, et sex sabanas, duas Listatas, et quatuor sine serico, et tres aceleas, et duas stacatas, et una capa serica, etc.* Quo loco Sandovallius recte, opinor, legit, *Listatas* seu *Listatas*. Ubi vero est *aceleas*, reddit *aceleas*. [Vide *Literatus* 2.]

◦ **LITIGABILIS** Dies, Dies fastus, seu fori legitimi, Gall. *Jour plaidoiable*. *Litigere* ann. 1167. apud Lobinell. tom. 3. Hist. Paris. pag. 239. *Habeant audientiam quotlibet die Litigabili.*

LITIGARE, Praeliari. Vide *Lis*.

◦ **LITIGIUM** GENERALE, Judicium domini feudalis, ad quod vassalli omnes convenire tenentur debita domini persoluturi. Charta Relici abb. S. Faron. ann. 1239. ex Chartul. Campan. fol. 236. col. 1: *Concesserunt nobis ac monasterio*

nostro in perpetuum nomine excambii quinquaginta solidos Turonenses debitos de minuto censu et de litigia generali, quos dicti arnigeri habebant in villa et territorio de Chanconino. Vide in Placitum.

LITIMIA, Papiæ, Patis'ia calcata, vel crudelitas infra. Editus MS. Bistur. I habet Litima.

LITIMONIUM, [Obsequium liti.] Vide Litus.

LITINICES, perperam pro Liticinas, cornices, qui cornu canunt, in vel. Glossar. ex Cod. reg. 7613.

LITISPENDENTIA, Lis, sub iudice. Charta ann. 1409: Volumus, quod quicumque (i. cum) aliquis in iudicio ecclesiastico conventus fuerit, et Litispendentiam vel transactionem aut alium modum, per quem lis finitur, coram ecclesiastico iudice allegaverit vel exceperit, etc. nec iudex ecclesiasticus amplius de tali causa iudicare presumat Litispendentiam.

LITUM, ex Gr. λίθος, λίθον. Lapis, lapillus. Hincmarus in Capitulis datis ann. 12. Episcopatus cap. 3. de Altari portatili, seu Tabula itineraria: Tabulam quisque Presbyter, cui necessarium fuerit, de marmore, vel nigra petra, aut litio honestissime, secundum suam possibilitatem honeste affectatam habeat, et nobis ad consecrandum offerat, etc. Quiddam litium hoc loco esse censent quod vulgo *adeliarum* appellatur. Vide infra *Loye*. Sed et eadem notione usurpatam vocem hanc puto in Charta Eadredi Regis Angl. in Monastico Anglie. tom. 1. pag. 210: Cum 2. corceolis pretiosissimis et crusto aureo. columnis de Licitis 96. etc. Perperam editum unica voce *delicis*. Vide Festum in *Delicia*. Lapidem λίθου, seu λίθου λίθου non semel habet Nicolaus Myrepsus, ubi sumitur pro lapide pretioso, seu viridi, ut sect. 1. cap. 30. 31. Et cap. 37. meminit λίθου κρυσίου, 6; λίθου κρυσίου λίθου λίθου κρυσίου. Alibi: λίθου, το λαζούριον, λίθου κρυσίου. Et cap. 465. et 480. distinguitur a lapide Lazuli, qui λίθου λαζούριου, λίθου κρυσίου; appellatur, quomodo etiam cap. 488. Adde sect. 32. cap. 7. Vide Gloss. med. Græc. in λίθου.

LITO, Vasis species, inter ministeria sacra recensetur, in Charta Rudesindi Episc. Duniensis æræ 980. apud de Yperz tom. 5. Chron. Ord. S. Benedicti pag. 424. Concedimus etiam phialas argenteas Franciscas 2. soparias exauratas, topas exauratas cum cooperitibus 2. Litones 2. scalas exauratas 6. Litones 7. moyolos exauratos 3. calice ex auro et gemmato 1. dents elephantino, et soparias bubalinas 2. servitio mensæ argenteo integro, vasa ænea, hydrias 4. et 5. certhia concos imaginatos 7. casticales 2. vasea ænea, concos ærealis 2. arrodomas, si-cacaryalis 9. et orabecela, vijach, szulas de mensa, etc.

LITONES, LITONICA BONA. Vide Litus.

LITONARE, Appellere, litus vel portum capere. Ogerii Paris Annal. Gouens. ann. 1219. tom. 6. Muratorii col. 416: Sed quum ipsam (navem) forent aliquantum sequuntur, ab insequutione obscuro noctis articulo destiterunt, redeunt ad terram et sperantes, quod deberent ipsa nocte vel summo mane aquarum deficiencia Litonare.

LITORES, Servi glebæ. Ascriptitii. Vide Litus.

LITORIA, La nave, in Glossar. Lat. Ital. Ms.

LITOSTRATUM, LITOSTROTUM. Vide in Litostrotum.

1. **LITRA**; Mensura liquidorum, ex Gr. λίτρα, λίτρα. Constitutio Odonis Legati in Syria contra Simoniacos ann. 1264: Item cum propinquum defuncti faciunt fieri aliquod monumentum lapideum in cimiterio subius terram, coguntur solvere unam Litram olei, quæ continet 4. quarteronos, vel aliud pretium, etc.

2. **LITRA**, Limbus, ora. Monachus Sangallensis lib. 2. cap. 27: Cum pellucis. Tyria purpura, vel diacadrina Litra decoratis... procedebant. Vox, contracta ut videtur, ex Litura. Quippe Litura, uti limbus, lineam quandam efficit. Papias: Litura, dicta quod liniendo teratur. Nazarius in Paneg: Vanarandorum imaginum acerba dejectio, et divini vultus Litura deformis. Ex Litra formata vox.

LITRA, Eadem significatione. Historia Episcopof. Autisiodor. cap. 20: Item cochlearum unam pensantem lib. 1. et uncias 10. habet in medio rotellam nigellatam, et in gyro Litram.

Hinc origo vocis *Litra* vel *Litre*, apud nos vulgo usurpata, pro lituris nigris, quæ illinuntur parietibus Ecclesiarum in tenis aut limbi speciem, intus et extra, cum domini feudales, qui iure Castellaniæ aut patronatus gaudent, decedunt: tunc enim illinuntur parietes Ecclesiarum nigro colore, et lituris apponuntur depicta per certa intervalla eorum arma et insignia. Quo pertinent, quæ narrat Philostratus de Herode Attico, qui mortua conjuge, totam domus faciem mutavit, et patrum picturas velis nigris induxit: ἡ δὲ καὶ το στήθεα τῆς οἰκίας ἐπ' αὐτῆς ὑψηλά, μαλακίων τὰ τῶν οἰκῶν ἀνθ' ὑπερβολῆς καὶ χρωματῶν καὶ λίθου ἀσπίδος, κατὰ τὴν εἰς τὸν λίθου καὶ μέλας. Hinc igitur ortus videtur mos is, qui etiamnum obtinet, velis nigris ædium parietes obducendi in funeribus. De *litris*, sic Consuetudo Turonensis art. 60. et Juliodunensis cap. 5. art. 2: Le Seigneur Chastellain est fondé d'avoir la préeminence devant ses vassaux es Eglises estans en et de sa Chastellenie, comme d'avoir et retenir Litras à ses armes et timbres au dedans et dehors des dites Eglises. Vide Altaserram de Ducib. et Comitib. Provinc. lib. 3. cap. 3. A Litra, deducta etiam, opinor, vox alia ejusdem notiois *Litra*, de qua suo loco.

Liere, eadem acceptione, bis legitur in Lit. remiss. ann. 1496. ex Reg. 194. Chartoph. reg. th. 257. Hardi le Roux en son vivant chevalier, perdu suppliant, ala de vie à trespassement, et fut ensapulture en l'église de Courron, en laquelle le suppliant fist faire Liere et paindre ses armes allentour d'icelle, comme il est de coutume de faire en tel cas.

LITRA, Eadem significatione. Petrus Nannet. Episc. in Statuto ann. 1481. tom. 4. Anecd. Marten. col. 1016. invehens in hujusmodi vana et æcularia templorum ornamenta aut, Ne fundum et Deo injuriosum ac ignominiosum esse, armorum scuta seu insignia ad modum circuli, zonæ, Litrae, et alius quam plurimis exquisitis modis in fenestris, ostiis, vitris, parietibus, altaribus, et quod dictu indignum est, Christi Corporis saccharis, imprudenter (i. impudenter) depingere, etc.

* **LITRENTIPON**, Unguentum de hircino sanguine confectum. DIF.

* **LITRIALEPRA**, La scaya de lepra, o de roquia. Glossar. Lat. Ital. Ms.

* **LITRINUM**, Ambo, pulpitem. Vide supra *Autogæ*.

* 1. **LITTERA**, [Gall. Sciences, connaissances.]

Archiepiscopus Littera, Col non pital Littera, Galchero ferens esse Nostra sprevit pccantia...

(Gesta pontificum Cameracensium, p. 84.)

* 2. **LITTERA**, [Gall. Chapitre.]

Qui, sicut scripsi antea in precedenti Littera, Cameracensi invenit Et, pccantem pccantem.

(Gesta pontificum Cameracensium, p. 91.)

* **LITERE** cum derivatis suis. Vide Littera.

LITTORARIA, Littus, ora maritima, Italis Riviera, ex Riparia. Adrianus PP. in Epist. 65. Cod. Carolini: In Littoraria Langobardorum semper navigaverunt. Leo III. Ep. 6: Ut... Littoraria nostra et vestra ab infestatione paganorum et inimicorum nostrorum tuta reddantur atque defensa. Utitur semel antea Epist. 8. extrema. Anastasius in S. Vitaliano: Venit Constantinus Augustinus de Regia urbe per Littoraria in Athenas, etc.

* 1. **LITTUM**, [Lacertus. (B. N. ms. lat. 16186, f. 5).]

* 2. **LITTUM ABSOLITTE**, [Lapis spongip. (B. N. ms. lat. 16186, f. 5).]

* 3. **LITTUM ARMENICUM**, [Lapis læteus. (B. N. ms. lat. 16186, f. 5).]

* 4. **LITTUM CHIMOLEA**, [Lapis alagi. (B. N. ms. lat. 16186, f. 5).]

* 5. **LITTUM CRETICUM**, [Lapis in quo acuitur. (B. N. ms. lat. 16186, f. 5).]

* 6. **LITTUM SIGILLATUM**, [Limacia, lapis vesice. (B. N. ms. lat. 16186, f. 5).]

* 7. **LITTUM TERRE**, [Lapis molaris, masticis. (B. N. ms. lat. 16186, f. 5).]

* 8. **LITTUM VITRIS, MAGRA**, [Lapis alkali. (B. N. ms. lat. 16186, f. 5).]

* **LITTUS SUMERE**, Appellere. Inventar. Chart. reg. ann. 1482. fol. 298: Inquesta facta super quadam exactione per Januenses noviter imposita, videlicet quinque solidorum pro libra super quolibet vase maritimo onus apud Aquas-mortuas sumenti et apud Genuam applicanti sine Littus sumenti. De anno 1812. Vide *Litorare*.

* **LITUA**, σαλπιξ, Tuba, in Supplemento Antiquarii, Latinis *Lituus*.

* **LITUARE**, Lituc canere. Gloss. Lat. Græc. Sangerman. Tuba, Tubicino, Lituo, σαλπιξ. Adde Supplementum Antiquarii.

* **LITUCHEUS**, Liturgus, habens curam rei sacræ. Amalthea.

* **LITUM**, ut supra *Litium*, Lapis, lapillus. Opusculum Gualvani Flammæ, tom. 12. Muratorii col. 1017: Et præcedere debent quatuor viri de Litis, elevantes lapides de terra, ne pes equi Archiepiscopi offendat ad lapidem pedem suum.

* **LITUMA**, Patientia calcata, etc. Vide *Litimia*.

LITURA Walafridus Strabo lib. de Reb. Eccl. cap. 8: Videmus aliquando simplices et idiotas, qui verbis vir ad fidem gestorum possunt perducere, ex pictura Passionis Dominice, vel aliorum mirabilium ita compungi, ut lacrymas testentur exterriores figuras cordi suo quasi *Lituris* impressas. Ubi quidam legunt *Lituris*: malim *Liniaturis*, quippe *Liniatura*, χρίσις, exponitur in vet. Glossis. Vide *Litra*.

* De *Lituris*, quæ nonnumquam reperiantur in sinceris autographis, animadvertendum cum Mabillonio lib. 2. Diplom. cap. 1. n. 12. eas, sicut et adjacentes voces primaria manu, maxime dum

aliquos erant momenti, ab his qui religiosius se gerebant, comprobatae fuisse et ratas habitas: cujus rei plura profert exempla, quibus unum addo ex Testamento S. Irminis Abbatis ann. 698. tom. 1. Ampliss. Collect. Marten. col. 10: *Hæc sunt quæ Avic testamento annexere volui: Si quis Lituræ, vel caranaturæ (caraxaturæ) adjunctionis factæ sunt, ego feci floribus jussu, dum mihi mea scriptis recensetur voluntas. Illud addam post eundem Mabilionum, spatia pro nominibus propriis postmodum adjiciendis vacua non semel reperiri in prius instrumentis, quod exemplis etiam probatur loco citato.*

LITURARE, Delere, inducere, erpungere. Onomasticum: Lituro, *απιρραρε*. Sidonius lib. 9. Ep. 2: *Tunc enim certius te probasse reliqua gaudebo, si Liturasse aliqua cognovero.*

LITURARIUS, Scalligero lib. 2. Auson. lect. cap. 13. sunt codicilli in quibus prima concepta scriptio nostras describimus, et quæ disciplinæ inducimus, ut postea chartæ puræ commendentur: quod olim fiebat in Palimpsestis tabellis. Idem Auson. in Præfat. in Centonem: *Hoc die uno, et addita lucubratione properatur modo inter Liturarios cum reperitsem, etc.* Priscianus lib. 11. *Litura, η απαλειφουσα, καὶ η απαλοφρη.*

LITURGI, *λειτουργιοι*, in leg. ult. Cod. Th. de Patrocin. vicorum, (11, 24) ita dicit, ministerium aliquod publice præbentes, in Ægypto præsertim, operis publicis, seu corveis obnoxii. Vide Jacob. Gotofredum.

LITURGI, *Ministri Ecclesiæ*, apud Papiam: apud Græcos Patres *λειτουργιοι* nudi, Diaconi, ut apud Basilium Epistol. 289. et apud Dionysium Areopagitam dicitur Eccles. Hierarch. cap. 2. et 3. part. 2. Sed idem Basilium, Gregorii Nazian. et Nysse, Chrysost. et alii, omnes Ecclesiæ ministros, præsertim vero Presbyteros et Episcopos, vocant *λειτουργους* τῶν θεῶν, vel τῶν θυσιαστηρίων, vel τῆς κατὰ θεὸν διακονίας, vel τῶν τῆν λειτουργίαν τῶν θυσιαστηρίων κατεσκευασμένων, ut refert Sacerus in Thesaur. Eccl. Adde Glossarium mediæ Græcæ. in *λειτουργεῖν*, col. 789.

LITURIA, pro Liturgia. Pontif. vetus tissimum ex Bibl. reg.: *Post hæc induat se pontifex cum sacris ordinibus suis, et ornata ecclesia, bis senisq. accensis et introductis luminaribus præfatis, sollempnem sic inchoet Lituriam. Antiph. Terribilis est locus, etc.*

LITUS, **LIDUS**, **LEDUS**, Ascriptitius, servus glebæ. Glossæ Interficæres Legis Salicæ: *Litus, fiscalinus, vel sanctuarium*, id est, qui in publicis, privatis, aut Ecclesiarum fisci seu prædiis degit. Charta ann. 794. apud Henschenium ad Vitam S. Ludgeri Episc.: *Id est, totam terram illam, quam Laudulfus Litus meus incolabat et proservebat. Lex Longob. lib. 3. tit. 20. Carol. M. 81. Aldiones vel aldæ ea lege vivunt in Italia in servitute dominorum suorum, qua fiscalini vel Liti vivunt in Francia. Vide Papiam lib. Respons. tit. 48.*

Ex hoc Legis Longob. titulo Muratorius infert eandem fuisse Litorum conditionem, quæ fuit Aldiorum, ac proinde Litos potius dicendos esse Libertos colonos, quam Servos glebæ. Liti quidem, inquit, non erant integra libertate donati, sed a dominis sive patronis suis incolendum aliquod prædium suscipiebant, et stato eis tributo persoluto, immunes a multis aliis servitutis oneribus vivebant. Verum sive Libertos colonos

cum Muratorio, sive Servos glebæ cum Cangio Litos vocaveris, constat eos fuisse potioris conditionis, quam servi infimi ordinis, ut mox docet ipse Cangius, durioris vero quam vulgus colonorum, a quibus manifeste distinguuntur in Charta Ottonis Regis apud Eccardum in Probal. Histor. Marchionum Orientalium col. 187: *Ad nutrimen Dei famulorum, quæ ibidem Deo servare cernuntur, quæ subnotantur in proprietatem damus, hoc est in pago Northuringa in comitatu Dithmar, in loco ita nominato in Magdeburg Litorum et servorum xx. colonum unum, in Rodhardesdorff familias Litorum xviii. et iii. colonos: Harteradesdorff familias Litorum, in Suldorff familias colonorum iiii. Litorum, in Inteleve Litorum xxiiii. col. xv. in Firosa familias Litorum xi. etc. Cæterum quibus servituti et præstationibus adversus dominos seu patronos obstringerentur Liti, dicitur ex Codice MS. Irminonis Al. b. Sangerm. fol. 27. v. col. 1. ubi: *Radoardus Lidus et uxor ejus Lida nomine solvunt denarios viii. tenent mansum ingenium 4. habent de terra arabili bunnarid vii. de vinea arpep. i. solvunt in pastione de vino modios iiii. faciunt in vinea arp. iiii. in usaq. aquæ ebdomada curvadas ii. manop. arop. quantum ei injungitur. Ex quibus posterioribus verbis cernere est quam dura fuerit Litorum conditio. De mulieribus ea legitur ibid. fol. 72. v. col. 8: *Iste sunt Lidia, Teudrada, Hostrado, Teutberga, Framengadis, etc. Omnes iste aut faciunt camelos de octo alnis, aut solvunt denarios iiii. Quæ omnia complectitur et illustrat Teschenmacherus Annal. Cliv. part. 1. pag. 74. ubi de Litis hæc habet: *Non tantum certis mensibus et hebdomadarum diebus curiæ domino vel seniori, lignæ, equo, bigis vel quadrigis, aut etiam pedibus operas præstant, sed etiam certam pecuniolam census nomine inferebant, quin et aliquando decimas omnium fructuum, tam humentium quam aridorum pendebant; unde apud Saxones Lassen, apud Sicambros Lathen, apud Frisios Liten, ejusdem etymi vocabulis, quod scilicet primo capti, et postea ex commiseratione in agris relicti nec ejecti aut venditi essent, dicti sunt. Significant autem Lassen, Lathen vel Liten, Servare: ut igitur apud Latinos Servi a servare dicti, sic apud laudatos populos a verbo, quod idem significat, dicti Liti, licet non essent servi omnium infimi. Vide Lass.****

Differebant Liti a servis, eorumque potior erat conditio. Lex Ripuar. tit. 62. § 1. *Si quis servum suum tributarium aut Litem fecerit, etc. Lex Saxon. tit. 10. Quidquid servus aut Litus jubente domino perpetraverit. Capitulatio Caroli M. pro partibus Saxonie cap. 15: *Et inter centum viginti homines nobiles, et ingenios, similiter et Litos, servum et ancillam eidem Ecclesie tribuant. Adde cap. 17. 18. 19. 20. et Capitul. 3. ann. 818. cap. 4. et alibi. Id potissimum observare est ex compositione pro lito et servo occisis, quæ major erat in lito quam in servo. Lex Frison. tit. 15: *Compositio hominis nobilis libæ 11.; liberi, libæ 5. et dimidia; Liti, libæ 2.; et uncie 9. ex qua dum partis ad dominum pertinent, tertia ad propinquos ejus. Compositio servi, libra 1. et uncie 4. et dimidia. Vide Addit. ad eandem Legem tit. 8. § 71. Capitul. 3. ann. 813. cap. 4. 21. etc. Horum passim meminit Lex Salica tit. 14. § 6. Pactum Childeberti et Chlotarii cap. 8. Lex Ripuar. tit. 36. § 5. Lex Saxon. tit. 1. § 8. tit. 2. § 3. 4. 5. Lex Frison. tit. 1. § 3. 6.***

9. 10. 12. 13. 14. tit. 2. § 2. 3. 6. 7. 8. tit. 6. tit. 9. § 7. tit. 15. § 8. Adde Chartam Lud. Pii apud Henschenium ad Vitam S. Anchari Hamburgensis Archiep. § 16. Chartam Angilranni Episc. Melensis apud Meurissium pag. 175. præterea Chartas alias Impp. ann. 987. 1003. 1014. in Monumentis Paderbornensib. pag. 114. apud Stangefolium in Annalib. Westphalic. lib. 2. pag. 215. in Privilegiis Ecclesiæ Hamburgensis pag. 149. 155. 156. apud Goldast. tom. 2. Constit. Imp. pag. 43. Pontanum-Hb. 6. Orig. Francic. cap. 15. et Fredericum Sandium ad Consuetudines Feudales Gelriæ pag. 8. Murator. Antiq. Ital. tom. 1. pag. 896. Grimm. Antiq. Jur. Germ. pag. 305. num. 11. Pardessus, ad Leg. Salic. Guerdard. ad Irmin. Polypt. et alios quos laudat Mittermæier. Princip. Jur. Germ. § 47. Confer supra Lass, Liti, Latini.]

LITUS REGIS, Lex Saxon. tit. 17. **LITIMONIUM**, **LIDIMONIUM**, Obsequium et servitium cui Litus vel Lidus erga dominum obnoxius est. Charta Ludovici Imp. et Caroli Calvi apud Hariulphum lib. 3. cap. 2. 7: *Aut paratas, aut Lidimonium, aut hostilicium, aut alias quaslibet redhibitiones arigere aut exactare præsumat. Testamentum Widradi Abb. Flaviniacensis: *Voluntas etiam ut ingenios eos fecerit, aut inane fecerint, alibi commendandi nullam habeant potestatem: sed ad ipsa loca sancta debeant sperare, et nullus de ipsis Lidemonium nostris hæreditibus reddant, etc. Ita scriptum invenitur in formula 27. Baluziana.**

LITIDIUM, pro Litimonium, habetur in Charta Longobardica in Pullario Casinensi pag. 19: *Quod nunquam in potestate requisitionem facio in jam dicto venerabili Monasterio S. Pauli, vel suis servitores, aut Litidium, neque per interpositas personas, facere jubeo, etc. Margarinus pro Litigium haberi existimat.*

LITIMONIUM, Formula concedende libertatis apud Baluzium tom. 6. Miscell. pag. 590: *Nihil debeant servitio, nec Litimonium, nec onus patronati, nec ulla obedientia ipsius non requiratur, nisi eant et maneat ubicumque voluerint, porte aperte, cives Romanæ se esse cognoscant. Similia recurring in Formula seq. ibidem.*

LIDUS, **LIDA**, Eadem significatione usurpant Lex Salica tit. 14. § 15. tit. 26. § 1. tit. 37. § 5. tit. 44. § 4. tit. 52. § 1. Capitul. Legis Salicæ § 27. 30. Capitul. 3. ann. 818. cap. 4. 21. Annales Franc. Petaviani et Molliacenses ann. 780: *Et Saxones omnes tradiderunt se illi, et onitum accepit obides, tam ingenios, quam et Lidos. Sic distinguendæ hæc voces. (see Puellas militonas vel Litas, in Constitut. Chlodov. apud Pertz. Leg. tom. 2. pag. 4. tit. 7. § 2. Militonias vel Letas, ibid. tit. 11. § 9.)*

LEUTI, in Præcepto Ludovici Pii ann. 823. apud Mabilionium Diplom. pag. 515.

LUTI, pro Liti, in Charta Caroli Martelli apud Willelmum Hedam in S. Willebrodo, [et Miræum tom. 1. pag. 491. col. 1.]

LITONES, Albertus Stadensis ann. 917: *Plures autem se eis dedere proprios, qui ab eis vivere sunt permisi, et Litones sunt vocati. Occurrunt ii apud Crantzium in Metrop. lib. 3. cap. 8. et in Chartis Germanicis in Chronico Episcoporum Mindenstium pag. 737. 739. 741.*

LITORES, Privilegium Monasterii Reichesperg. ann. 1315. apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 1. pag. 275: *Recognos-*

ctinus, publice *libertatem* per *praesentem*, quod in claustris S. M. Virginis in Reichenberg, ac in bonis... et in aliis quibusdam mansis, qui liberi sunt a jure advocatie, et in dicte Ecclesie Litoribus nullum jus advocatie habemus.

LIDDONES, in Charta Caroli M. in Monumentis Paderbornensibus pag. 325. **LEDUS, LEDA**, Testamentum Widradi Abb. Flaviniae. Et illa Colonica in Ariaco, quae fuit Anseberto, cum ipso homine qui supra commanet, nomine Sigeberto, et uore sua Leda nostra, vel infantia eorum, etc.

LATI, in chart. ann. 824. apud Wigan. de Judic. Femic. pag. 220. Vide Warnkœnig. Histor. Jur. Flandr. tom. 3. pag. 46. sqq.

LITONICA BONA, Prædia ubi degunt Litones. Informatio quædam super impentionibus bonorum Ecclesie Gandensium, apud Leibnizium tom. 2. Scriptor. Brunsvic. pag. 845. Si dicit bona esse emphyteutica, ostendat formam contractus, qui in eo est comprehensus. Si dicit bona Litonica, designet officium, ad quod spectent et pertineant.

LITONILQUUM, LITILQUUM, Conventus annuus Litorum. Vide Haltaus. Glossar. Germ. voce Hof-Sprache, 3. col. 841.

LIDHIS MANSUS. Vide Mansus.

LITUS, Alveus, Gall. Lit de riviere. Charta ann. 1456. ex Cod. reg. 5656. A. fol. 288. v. Dictus fluvius, Vidassoa vocatus, fuit et Litum facit per aliquam partem dictarum parochiarum.

Litis vero, pro Lithuanensibus, Lithuanis, et Letau, pro Lithuanis, nostri alias dixerunt. Diar. Ass. Guili. de Lannoy dom. de Villerval ad ann. 1404. De Zeghevalde me parti pour m'en aller voir le royaume de Letau, devers le duc Vuicolt roy de Letau et de Smette (Samogitie) et de Russie. Le Roman de Garin.

Combatus est ad Sours, ad Litis, Et ad Denois, et ad Amoris.

LIUDA, Piscis genus. Trac. Ms. de Pisc. cap. 51. ex Cod. reg. 6835. C. Raia lauis, ab Hispanis dicitur Liuda, a cute laui et pellucida.

LIUDIS, [Præstatio vel mulcta.] Vide Leudis.

LIVELARE, ad Libellam exigere, Ital. Livellare, Gall. Nivelier. Chart. ann. 1327. In Chartul. Arremar. ch. 7. Dicta molendina sive aqueductus predictus erunt per carpentarios... et alios probos viros, ad hoc per nos et ipsos religiosos monasterii Arremarensis electos, communiter metata et fideliter Livellata. Vide infra Livellum.

LIVELARIUS, vel LIVELLARIUS, Emphyteuta, qui sub emphyteusi possidet, Ital. Livellario. Decreta Placent. ad calcem stat. fol. 88. v. Item iudex ecclesiasticus ad quem spectat, possit cognoscere contra emphyteutas, Livellarios, mansarios, et fictabiles ecclesiarum, etc. Pensionarius, Livellarius, vel superficialis, etc. in Stat. Genue lib. 1. cap. 34. pag. 61. v. Vide Libellus.

LIVELLARIUS, Idem quod Libellarius, Emphyteuticus. Stat. Mantue lib. 2. cap. 69. ex Cod. reg. 4620. Res aliqua quæ vendi contigerit... non sit nec esse intelligatur libera a servitute seu servitudinis, quibus subiacebat ante ipsam venditionem, et intelligatur etiam res Livellaria subiacere servituti. Stat. Vercell. lib. 3. pag. 85. r. Si concessa vel investita fuerit in perpetuum, vel Livellario nomine de novem annis in novem annos, etc. Vide mox Livellus 2.

LIVELLUM, Libella, Gall. Niveau. Charta Edm. abb. de Ripatorio ann. 1327. in Chartul. Arremar. ch. 7. Et sciendum est quod dictum solum aquaticum sive seculare ex nunt et impostum reficietur... secundum Livellum, quod per operarios et alios probos viros... nobis traditum fuerit. Vide supra Livellare.

LIVELLUS, Libella, Gall. Niveau. Ital. Livello. Papias MS. Bituric. Livellus, Livellus de plumbo. Editus habet, Livellus, Livellus de plumbo.

LIVELLUS, Idem quod Libellus, Charta quæ prædium in emphyteusi conceditur, canon emphyteuticus. Ital. Livello. Stat. Vercell. lib. 6. pag. 140. v. Ita tamen quod sedimen et terras, quas tenebat a domino ad fectum vel Livellum, vel alio modo, absolute dimittere teneatur, etc. Stat. Cadubr. lib. 2. cap. 98. Si Livellus vel locatio alicujus rei ad non modicum tempus facta, etc. Correct. eorumd. Stat. cap. 134. Jubemus ac mandamus, ne pauperes opprimantur, quod dom. vicarius cuiusque condolenti de Livellorum exactione nimia et excessiva summarie et sine strepitu iudicii jus ad justitiam ministret.

LIVENTIA, Livor. Corpora tumida præfame et Liventia, apud Matth. Paris ann. 1258.

LIVERARE, LIVERATIO. Vide Liberrare 2.

LIVERCINUS, Avis species. Frideric. II. Imp. lib. 1. de Venat. cap. 12. Livercini vero conedunt sæpius scarabæos, bruchos, et hujusmodi. Adde cap. 2. 13. 14. 18.

LIVERUM, Vectis, Gall. Levier, Ital. Liviere. Translatio S. Prosperi, tom. 5. Julii pag. 59. Muratores non sine maximo labore cum Liveris ferreis et malleis, coram cunctis predictis et aliis adstantibus, frangi et aperiri fecit altare, etc.

LIVIA, Columba agrestis, a livido colore, apud Martinium in Lexico.

LIVIA, [Immundities porcorum. DIF.]

LIVIDARE, Damnare, quasi livere, vel invidia. Baldricus Dolensis in Prologo MS. ad Vitam B. Hugonis Archiep. Rotomag. Librum autem illum vel laudare, vel Lividare supersedeo; corrigere vero non præsumo.

LIVIDARE, Dedecus imprimere, quasi livore inducere, Gall. Fletrir, Gesta Consul. Andegav. tom. 10. Collect. Histor. Franc. pag. 252. Memor esto, obsecro, parentum nostrorum, ne Lividemus in aliquo titulum Francorum.

LIVIDITAS, Livor, invidia. Lividitas invidia. In Actis SS. Aprilis pag. 148. ubi de B. Ida.

LIVIDO, Livor, color lividus. Canones Hibern. tom. 4. Anecd. Marten. col. 13. Si quis aliam alteri impegerit, nec sanguis nec Livido appareat. V. solidos argenti exsolvat. Recurrit ibid. col. seq. Livido dixit Apuleius hac notione.

LIVIDUM, Color lividus, subniger. Testam. ann. 1382. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 160. col. 2. Item lego Petro, filio dicti Jacobi de Podio, cotardiam meam de Livido, quam de presenti porto indutam. Vide Lividus Pannus.

LIVIDUS PANNUS, Subniger, in Testamento ann. 1367. apud Marten. tom. 2. Anecd. col. 1522. Livida tela, ibidem col. 1523.

LIVIO, [Immundities quæ sunt de fimo. DIF.]

LIVISSUS, Lividus, color equi. Tabul. colleg. S. Mart. Tolos. ex Cod. reg. 423. fol. 82. r. Mostra nobilis Guillelmi de Falguario... Dictus Guillelmus cum

equo bayardo modicum stellato, tribus pedibus Livio.

LIVITILLA, [Parva lingua, quæ foramen lingue recludit, Papias.] Vide Sublinguium.

LIVIVI, Leges Calenses apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 1368. Item de ictu loti sine sanguine, et de Livivi, de de verbis contumeliosis procedatur, prout de sanguine superius est expressum. Forte legendum de Livore; saltem eadem est notio. Vide mox Livor. [L. Legendum puto, de levi vi.]

LIVOLUS, Gall. Niveau. Vide Livellus.

LIVOR, Vultus inflatus, ex quo livor apparet. Auctor Mamotrecti: Livor, invidia, vel nigredo quæ remanet ex percussione baculi vel virgæ. Vetus Formula cap. 30. apud Bignon. Violenter super ipsum evaginato gladio venit, unde Livores, vel caputuræ atque colaphi manifesti apparent. Infra. Et postquam istos præsentis Livores recepit. Charta Hispanica ære 1016. apud Anton. de Ypef in Chronico Ord. S. Benedicti tom. 5. pag. 444. Et si fuerint omnes de istis villis jam nominatas, et de istis Monasteriis ad alias villas ad pignora, cum lanceas et scutis, et lapides, et ibi bellum contigerit, Livores et homicidium fecerunt, etc. Auctor Querou. De livoribus in quadram solidi illius, de tumoribus in trientem parva transibit; quod si et tumor fuerit et Livor solidi unius, bessem jure optimo consequatur.

LIVOR, Justitia vel cognitio de Livore. Charta ann. 1377. apud Ughellum tom. 1. pag. 388. Concedimus videlicet sanguinem, Livorem, et bandasiam, potestatem, et iudicium, etc.

LIVORAMENTUM, Percussio. Chron. Modocet tom. 12. Muratori col. 1120. Contigit autem per universam terram de Modoceta videri una die per aera innumera capita nigra, alba... et quasi cohortes armate audiebantur moveri, et congressiones et Livoramenta cum scutorum molitione, etc.

LIVORARE, Livores inferre, vulnerare, contondere. Gesta Regum Franc. cap. 17. Sed propter ioriam qua indutus erat, non Livoraverunt eum. Marcul. us l. 1. form. 29. Quasi vos nulla manente causa in via aduississet, et graviter Livorassetis. Adde form. 37. et formulas vett. secundum Legem Romanam cap. 30. 33.

LIVOROSUS, Lividus. Vita S. Columbae Abbatis tom. 2. Jamii pag. 228. Sanctus percussit flagello, cuius Livorosum in ejus latere vestigium omnibus hæc diebus vita permansit.

LIVOT, Charta Dumbensis ann. 1407. Jurta quoddam Livot aut Jonchay. Si particula aut explicativa sit, ut interdum amb. Livot Junctum significat, sed si disjunctiva aut revera nihil videtur, Livot crebro esse quasi Livot, livora in Livot mutata, ut alibi non semel; et Livot vel Livot significare Rivum vel rivulum.

LIVRADO, Livradus, Livrallus, Livraia, Gall. mesure de grains, etc. et sic computatur. Vnde libratis sive Livradonibus pro uno boisselle. Comptes de l'Archevêché de Bourdeaux du XIII. et du XIV. siècle. — Arch. Histor. de la Gironde. T. 21. p. 61 et 247.

LIVRALE, Livralis, Idem quod supra Livrale, Mensura frumentaria, mensuris Livrales. Charta ann. 1341. in Reg. 72. Chartoph. Reg. ch. 188. Item pro annuo censu seu obitu nobilibus, dabitur de frumento, xliij. sextaria, et pontabera, ij. Livrales (sic), detractis inde per centum

tionem de novo factam vij. Livralibus, et per detractionem hujusmodi additis iij. Livralibus de novo revelatis, etc. Alia ann. 1361. in Reg. 108. ch. 78. Petrus Donati scribere tenetur quinque punderias et unum Livralium frumenti census. Heredes Raimundi de S. Romano. serviant decem Livrales frumenti pro quadam pgetia terra. Item duo Livralia frumenti pro tribus cartariatis terris. Lit. remiss. ann. 1399. in Reg. 145. ch. 134. Le suppliant print et emporta un Livrouer de froment. Lidart et. Lidrade, Modus agri, unde Livrale estimari licet, in Lit. admrt. pro eccl. Tolos. ann. 1471. ex Reg. 197. ch. 159. La seconde piece contient ung arpent et ung Livraut, qui est la quatre partie d'un arpent de pré. La quatrième piece contient trois mailheres et une Livrade de pré. Vide Livratorium et Livroriata.

• **LIVRAMENTUM**, Compensatio, justa et pensata estimatio et partitio. Lit. ann. 1416. tom. 10. Ordin. reg. Franc. pag. 401. art. 5. Non solgent seu contribuent, solveque (seu) contriquire non tenebuntur in tallis et oneribus predictis, nisi pro uno et eodem Livramento, etc. Vide supra Alivramentum.

• **LIVRARE**, Subministrare. Gall. fournir, procurer. Stat. Vercei. lib. 8. pag. 96. v. Item quod nullus de civitate Vercellarum vel districtu Livret aliquem suglarium, vel aliquem hominem de curte, vel suglarissam in aliqua curia, vel nuptiis, vel in aliquo convivio, vel festo. Et qui contraxerit, solvat pro banno libras decem Pap. Et si ille qui Livratus fuerit vel Livrata aliquid ei dederit, solvat pro banno solidos 60. Pap. Vide in Liberare 2.

• **LIVRARIA**, ut mox Livroria. Vide in hac voce.

• **LIVRATORIUM**, Mensura frumentaria continens unum bichetum quibusdam in locis, in aliis vero dimidium tantummodo bichetum, ex Adversariis P. Aubret. Vide Livroriata.

• **LIVREA**, a Gallico Livree, Præbitio. Inventar. Chart. reg. ann. 1482. fol. 35. Littere abbatis et conventus S. Wandregisili, Rothomagensis diocesis, super quæstione Livree sive coutume, quam percipere solebant in foresta de tractu. De anno 1321. Vide Livrea in Liberare 2.

• **LIVREIA**, Districtus, territorium, finis, limites. Vide supra Liseria 1. Charta Phil. III. reg. Franc. ann. 1283. in Reg. 61. Chartoph. reg. ch. 381. Dimisimus majori et communitati ville de Vernolio emenda et cognitiones, quas in dicta villa et ejus Livreis habebamus in casibus infra scriptis, videlicet, etc. Nisi malis idem esse quod supra Livramentum. Vide alia notione in Liberare 2.

• **LIVRORA**, Mensura agraria, eadem que Livroriata. Pactum in. er. Guehard dom. Bellijoc et Guehard de Marziaco ann. 1317. in Reg. 51. Chartoph. reg. ch. 474. Pro dimidia Livra terra, sita in la Botella juxta terram Martini Dalmont. Pro una Livra terra de frangia, sita de la Buffarderie. Pro una Livra et dimidia terra sita en Avolates. Vide supra in Livrale.

• **LIVRORIATA**, Livrorium. Charta Bellijocensis ann. 1124. De Livrorium Livrorium arde super quadam terra continente tres Livroriatis terris. Livrorium idem est quod Livrorium. Livroriata vero fortasse est modus agri, in quo seminari potest unum Livrorium frumenti, nisi sit idem quod Livrata terra, de qua dictum in Libra 2. quod poste-

rius mihi videtur minus probabile. [* Vide supra Livrorium.]

• **LIVSIVA**, Lixivia, nostris Lessive. Capitula S. Bonifacii Archiep. Mogunt. cap. 23. Lavacrum capitis potest esse in dominica die, et in Lixivia pedes lavare. [Eadem occurrunt in Capitulis Theodori Cantuar. tom. 9. Spicil. Acher. pag. 55.]

• **LIUTUM**, Musicum instrumentum in cordibus habens harmoniam. Vide Lautum. [Fr.]

• **LIX**, Caper, apud Papiam. Quidam pro creus seu hircus, Lix scriptum suspicantur. malim pro Lix, præco, pro quo Glossator legitur. At ob similitudinem scripturæ, unde Lix Latinum fixerit.

• **LIXA**, Vide Lixæ.

• **LIXABUNDUS**, Qui latis incedit passibus ad nodum lixæ. Joan. a Janua. [Gloss. Isid.] Lixabundus ambulat, qui voluptatis causa ambulat. Festus habet: Lixabundus, iter libere ac prolix faciens.

• **LIXARE**, Lixivia eluere, mundare. Livrare, nostris Lessiver. Constantinus Afric. lib. 5. Pantech. cap. 32. Quæne lineum, cum induitur, refrigerat corpus, et marium si Lixetur. [Joh. de Janua. Lixare, in aqua sola coquere. Gloss. Lat. Gall. Lixare. Cure en yau, a Lixeo, Etre cut en yau.]

• **LIXATURA**, LIXAMEN, LIXAMENTUM, Coctio in aqua, eadem Johanni de Janua. Primam vocem usurpavit Sidonius eadem notione, Apicius ambas posteriores.

• **LIXE**, Aquam, que per milites ambulanti, antiqui lixum dixerunt. Gloss. Isid. Jansonius in Collectaneis existimat veram lectionem fuisse: Lixa, quam vel qui per milites ambulanti, antiqui lixam dixerunt. Aliter emendare tentat Grævius: Lixa, Aqua. Lixæ, qui per milites ambulanti. Aquam Antiqui Lixam dixerunt. Sed contendit post Vossium in Elirus et Lira, aquam non dictam fuisse Lixa, sed Lix. mallem igitur emendare Lix, Aqua. Aquam antiqui Lixem dixerunt. Quod spectat Lixas, dici poterunt, per milites ambulare, ut scilicet aquam ferrent, ut mox dicantur.

• **LIXONES**, Aquarum portitores, in Isid. Glossis.

• **LIXUS**, In aqua coctus, Johanni de Janua. Cuit en yau, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm ordinatio super numero et ordine mensurarum, tom. 2. Histor. Dalphin. pag. 311. col. 2. Servatur de uno rotulo bous et dimidio rotulo mutonis in aqua Lixis. Latini dixerunt Elixus. Vide Lixare.

• **LIZA**, idem quod Licia. Vide Mascetrus, in voce Mansionarii.

• **LIZANCHIA**, Sacramentum fidelitatis, quo vassallus domino suo alligatur. Charta ann. 1214. Ego Radulphus de Bacoel miles, notum facio quod ego et heredes meus Lizanchiam et stagium unius anni cum hominibus meis apud Pinconium, etc. Alia ann. 1214. Ego Eustachius de la Leutillie, notum facio quod ego et heredes meus Lizanchiam et stagium unius anni annuatim vicedimino et heredes io cum uxoribus nostris apud Pinconium delimus. Vide supra Luggnia.

• **LIZDA**, Tributum quodvis, sed præsertim illud, quod pro mercibus penditur. Charta ann. 1111. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 379. Consensio tibi medietatem Lizdarum, exceptis fevis de ipsa Lizda, quos proprios retineo. Vide in Leads.

• **LIEZUS**, Meichelbecke tom. 1. Hist. Frising. pag. 112. Germanis Lüz et cultus Lüz, Sortitio: qua voce significatur quicquid ex sortitione obvenit.

• **LO**, Lex, Gall. Loi, in Pactu Legis Salicæ tit. 48. § 1. cujus verba Widresa Thalo, ut Widrestha Lo, restitit legi, reduntur ab Eccardo quem, si tanti est, consule.

• **LO**, pro Ille. In veteribus Litanis sub Carolo M. a Mabillonio editis tom. 2. Analect. pag. 687. hæc verba non semel occurrunt Redemptor mundi, Tu Lo adjuva. Sancte Petre, Tu Lo adjuva, etc. Unde etiamnum Lo, retinere nostri in aliquot provinciis, et Le, in aliis.

• **LOBA**, [Vex Hispanica, tunica talaris, tunica non præcineta, in Diction. Acad. Hispan.] Concil. Mexic. ann. 1585. tom. 4. Concil. Hisp. pag. 389. Chlamyde videlicet, vel mantello seu pallio, quod vulgariter Loba nuncupatur o manteo, clauso vel aperto, ad terram profertis.

• **LOBEGELD**, Vectigalis nomen apud Polonos. Charta ann. 1121. inter Leg. Polon. tom. 1. pag. 88. Item quod omnes mercatores et incolæ regni Polonie... a solutione cuius tam pecunie, vulgariter Lobegeld nuncupatur, que a frumento in Gdansk recipiebatur, perpetuo sint liberi et exempti Lobegal, eodem significatu, in Pace Brestensi ann. 1436. ibid. pag. 121. Vide supra Fyksen.

• **LOBIA**, LAUBIA, LOBIUM, Porticus aperta ad spatium idonea, ædibus adjuncta, Galerie: ex Laub Theuton. Folium, quod ejusmodi deambulatoria in præcis rusticis, foliis obducantur et operiantur. [Vide Graff. Thesaur. Ling. Franc. tom. 2. col. 66. voce Lauba et Murator. Antiq. Ital. tom. 2. col. 189. D.] Jo. de Janua, et Breviloq. Deambulatorium, quod proprie dicitur Lobium, quod sit juxta domos ad spatium Fulcinius de Gestis Abbatum Lobensium cap. 1. In quo loco rivulus delabitur in Sambram: quem Laubacum vocant, eundemque putant loco nomen dedisse: licet sint aliqui pro opportunitate capiendarum ferarum: undique enim saltu cingitur, vicinque erat Liptinas fisco tunc regio et prisco nomine permanente Forestis adhuc dicitur, eo quod Rex pergens venationem, ibi sibi feri jussisset obumbraculum ad temperandum solis æstum, quod Lobiam vocant. Inde putant locum dictum nomine permanente, rivulumque a loco, non a rivulo nomen traxisse, quod videtur magis verisimile esse. Teutones hoc astipulare videntur: nam locus iste eorum lingua Lobach dicitur; et Lob quidem vocant obumbrationem nemorum, Bach autem rivum: que duo si componantur, faciunt obumbraculi rivum. Ita Lobia usurpatur in Charta Guntranii Reg. apud Sanjulianum in Cabilone pag. 382. Solarium vero cum caminata illi de Gergesaco et de Alciaco faciant: illi autem de Mercureis et de Canopis Lobiam ædificent. Chronic. Abb. S. Trudonis lib. 10. Demus infirmorum habens fumarium, sive focariam, capellulam, Lobiam, cameram dispensatoriam, etc. Charta ann. 1201. apud Puricellum in Ambrosiana Basili. pag. 1164. Item peto, ut tectum seu Lobiam removeant penitus et auferant, quam fecerunt, vel fieri fecerunt juxta murum Ecclesie, etc. Tectum nudè appellatur pag. 1169. Charta alia pag. 1170. Et etiam Lobiam per quam intrant Canonici Ecclesiam S. Ambrosii. [Gualvaneus Flammæ apud Murator tom. 12. col. 1915. Juxta Lobiam marmoriam, Lobiam sub diversis arcibus complevit, ubi subitis sunt plura cam-

porum habitacula.] Occurrit præterea in aliquot Chartis apud Ughellum tom. 4. pag. 1080. et tom. 5. pag. 670. [Adde Murator. tom. 16. col. 435. etc.]

LAUBIA, in Polyptico S. Remigii Remensis: *Habet manus dominicationi, casam cum Laubia et cellario, et caminata, et quoquinam.* Infra: *Habet manus dominicationi, casam cum solario, et cellario, et caminata, Laubia, horrea 2. etc.* Placitum Ludovici IV. Imp. ann. 1044. apud Ughellum tom. 1. pag. 851. quod præterea dicitur in palatio quod est fundatum juxta Basilicam beatissimi Principis Apostolorum, in Laubia magiore ipsius Palatii, etc. Papias: *Tempus Laubia vulgo dicitur.* [Rolandinus Patav. apud Murator tom. 8. col. 270: *Qui Fraxipapa die quadam, sicut mos est in vicinis per contratas, stabat sub frascata seu Laubia quadam, quæ erat prope ad dynum Pontis-Altinati.*]

LAUBIA, Provincialibus. Statuta Arelatens. art. 107. ex MS. D. Brunet: *In muro quem Communis facit vel faciet... nullus sit ausus onerare, nisi primo det Communi v. sol. idem dicimus de Laubia.* Glossar. Mons. pag. 332: *Loupa, Unbraciam, Loupa, idem, pag. 341.* Gloss. Florentine: *Lauba, Unbracium.* Alie Anonymi: *Lauba, Hulla,* apud Schilterum in Glossario Fonton. v. *Lauba*, locus ubi cives consultant, ut ipse dicitur, ex Chron. Konigsh. v. 182. *Loupa*, alie. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 15. *Postquam autem descenderint, ducant eos in Lobium ante hospitale.* Galbertus in Vita Caroli Comitis Flandr. n. 51: *Obsessi stabant ad Lobium Comitum.* Adde n. 70. 75. præterea Godefridum Monach. ann. 1288. et Albertum Argent. ann. 1295. [Charta n. 109. in Codic. Bayer. part. 8. n. 3. Canonice S. Stephani de Lauba unum, quod est ex foro juxta Lobium ipsorum. Haud scio an eadem notatio apud Com. inter Com. cum Rom. MSS. *In festo S. Marci... Libras bonorum Proventusium pro prelatio cruciatu et lectorum, et Lobii.*]

LABIUM, Jura Eccles. Ripens. juxta Edisp. apud Haitaus. in Glossar. German. col. 536. voce *Furlach*: *Nullus ante fores suas Labium, quod vulgareiter Furlachen statuet, nisi eidem ex speciali licentia præpositi concessum fuerit.*

LABIUM, Suggestum, locus editor. Basilius de Reformatione Monast. apud Leibnitium tom. 2. Scripser. Franovic. pag. 281: *Ibi intra ostia chori ferret et cancellata Labium factum fuerat, et super illud cathedra tres, pro tribus Doctoribus in altitudine a pavimento chore ad hominis pene altitudinem. Bis terve recurrit ibi.*

LOBIA FRASCARUM, Tentorii species ex famulis congesta, perularum instar, ad nimii solis ardores vitandos. Stat. Bonon. ann. 1270-71. tom. II. pag. 281. *Statuimus quod Cacia comitis stet digumborata et disbrigata, discis, banchis, stationibus storiarum, Lobis frascarum, et specialiter tricalonum.* [Et.]

LOCA, Charta ann. 1222. ex Cod. reg. 1097. 2. fol. 21. v. *Quicumque dux de jure, sicut tenetur, citaverit, ille si citatus non comparet ad primam citationem, emendam solvere tenetur, quæ Loca vocatur.* Muleta ergo est ob desertum vadimonium.

LOCA VENERABILIA, Ecclesie, Monasteria, Xenodochia, seu quæ Christianorum venerationi dicata sunt. Willelmus Tyrus lib. 18. cap. 6. *Multa de his Locis, quæ dicuntur Venerabilia, tam Monaste-*

ria quam Xenodochia... ad optatâ perduxerunt incrementa. Passim in Cod. in Capitul. 1. ann. 886. cap. 15. in Capitul. 1. ann. 819. cap. 6. in lib. 4. Capitul. cap. 19. in Lege Longob. lib. 2. tit. 18. § 3. [2° Aist. 3.] etc. [Loca pia, in Charta ann. 1231. t. 1. Maceriarum Insulae Barbaræ pag. 152.]

1. LOCAGIUM, Gall. *Louage, Loyer*, ut mox *Locarium*. Charta ann. 1271. ex Chartulario S. Vandreæ. tom. 2. pag. 1961: *Willelmus Gabart... tradidi in Locagium usque ad finem quinque annorum... pro XL solidis Tur. dimidiam acram terre meæ.* Charta ann. 1329. tom. 1. Hist. Paris. pag. 531: *Ipsi sunt in saisina, quod si inveniant hominem... qui non teneat dictum ministerium a dicto Inherito, vel in Locagio ab aliquo dictorum magistrorum, etc.* Charta ann. 1400. ibid. tom. 5. pag. 730: *Domus annui Locagii valoris circiter 16 francorum.* Charta ann. 1300. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 97. col. 1: *Item duo operatoria... quæ valent de Locagio per annum 28 solidos.* Ibid. recurrit pag. 98. col. 2. Pro quavis mercede sumitur in Statutis Eccles. Ambian. apud Marten. tom. 7. col. 1229: *Præterea nullus Sacerdos Locagium recipiat, vel pacta de mercede habenda, pro aliquibus prophanis sive secularibus operibus exercendis.*

2. LOCAGIUM, Domus vel habitatio, quæ sub conductione pretio aut ex concessione ad tempus occupatur, nostris *Louage*. Lit. ann. 1377. in Reg. 111. Chartoph. reg. ch. 255: *De quadam grangia cum jardinis, curia, Locagis, redibus, et pertinentiis suis Parisius, in loco nuncupato ad Poulejas, prope portam dictam Gallie Barbette.* Alie ann. 1404. tom. 9. Ordinat. reg. Franc. pag. 17: *Non obstant gages ordi. vices. Louages en nostre chastellei, ne autres dons quelzconques, etc.* Vide ibi notam docti Editoris Lit. remiss. ann. 1456. in Reg. 131. ch. 243: *Le suppliant et un autre entrerent de nuit en la maison ou Louage d'un marchand.* Alie ann. 1468. in Reg. 195. ch. 121: *En deux Chambres ou Louages de l'ostel de Pierre Albert barbier assis à Paris en la rue S. Jacques Une maison... contenant plusieurs estages ou Louages... assis en la ville de Rouen, in Lit. admort. ann. 1477. ex Reg. 201. ch. 24. Vide infra *Locaris*.*

LOCALE, LOCALIS, LOCALIS, ubi domus edificari potest, nostris *Masure*, a voce Latina *Locus*, ni fallor. [Charta ann. 1058. ex Archivo S. Victoris Massil: *Donamus Locales aptos ad faciendum molendinum.*] Tabularium Conchense in Ruthenis Ch. 24. sub Philippo Rege: *Et Locale ad habitandum inter Ecclesiam et stratum, sicut... in presentibus illius terramurimus.* Charta ann. 1167: *Ego Guillelmus Dominus Montispessulani... concedo Deo et S. Marie et Ordini Cisterciensi... illud Locale terre cum introitibus, exitibus et suis pertinentiis, in quo est edificatum oratorium, etc.* Alie Will. D. Montispess. ann. 1103: *Qui habent Logalem pro dono faciendam.* Alie ann. 1389. in 2. Regesto Philippi Pulcri Regis Franc. n. 75. ex Tabulario Regio. *Item quoddam Locale infra castrum ejusdem loci.* Alie ann. 1331. in Regesto Comitatus Tolosæ fol. 39: *Item restituit dominus Comes Localia circa turrim, etc.* Alie fol. 46: *Domus et Localia domorum, edificata et bastimenta, etc.* Consuetudines Montispessulani: *Quilibet habitator Montispessulani pro dono vel Locali suo... debet solvere lesdas et cupas, et Bajulus Montispessulani debet ei laudare illam domum,*

vel illud Locale, salvo suo consilio, si dominus habebit ibi laudimium. [Charta Geraldus de Sentis ex Archivo D. Marchionis de Flamarens: *Tradiderunt... totam illam domum et Localem in quo est.* Charta ann. 1300. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 100: *Localia ubi morabantur milites... non removeantur.*] Vide tom. 11. Spicilegii Acheriani pag. 339. et Ughellum tom. 4. pag. 1211.

LOCALIA, Usus et consuetudines loci alicujus. Constit. MS. Petri III. reg. Aragon. ann. 1390: *In recipiendo salarium suum servabit consuetudines seu Localia Barchinone.*

LOCALITAS, Circumscriptio, qua quis in loco est. Claudianus Mamertus de Statu anime lib. 3. cap. 4. in hæc verba: *Deus meus, quare me deseliquisti, sic argumentatur, ut probet animam illocaliter et corpore discedere: Si enim non discessit, non dereliquit, si dereliquit, utique discessit.* Objice nunc igitur *Localitatem Deo*. Utitur etiam cap. 8. S. Benedictus Anian. adv. Felicianam impietatem, apud Baluz. tom. 5. Miscell. pag. 35: *In terra erat tunc temporis Localitate inter homines homo, et in celo se esse dicebat filium hominis; quia qui filius hominis erat Localitate, idem Filius erat Dei immensitate.*

LOCALITER, Facile vel commode. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692: *Localiter, aisement.*

LOCAR, Locus apud urbem Romam. Gloss. Isidor. Grævius censet legendum ex Festo: *Lucar, Es quod ex luco capitur, qui est apud urbem Romam.* Hinc quoque in Isid. Glossis Isid. *Lucar, Væligal, exogatio, quæ fæbat in lucis.* Vide Festum in vocibus *Lucar et Lucaria*.

1. LOCARE, Conducere, Gallis. *Louer*. Lex Sæbera tit. 30. de Locationibus: *Si quis furtim aliquem Locaverit, ut hominem interficiat, et pretium propter hoc dederit, etc.* Sic *Locare se*, Mercede condici, in Statutis Arelat. art. 154. e. MS. D. Brunet fol. 50: *Quilibet mercenarius tenetur se Locare et stare sub hæc forma, etc.* Byzitio de Origine Belli Hussitici, apud Ludewig. tom. 6. pag. 146: *Locare se in monasterio S. Ambrosii, i. e. Hospitari, habitare, L'ger.*

Hinc *Berchiers Locatz*, pastor conductus, qui alienas oves curat. In Chron. S. Dion. tom. 7. Collect. Histor. Frahe. pag. 132. ubi *Mercenarius* habent Annal. Bertin. ad ann. 899. ibid. pag. 108.

2. LOCARE, f. Commolare, vel commendare artificem aliquid resarciendum. Libert. Figiaci ann. 1318. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 696. art. 33: *Sicero tertor, parator, tonsor... seu quicumque alius ministralis seu artifex res sibi Locatas aut ad operandum juxta sui ministerium culum traditas, alius extraneis quibuscumque tradiderint aut obligaverint, etc.*

3. LOCARE, Cubiculum se recipere. Mirac. S. Berthi. tom. 6. Jul. pag. 491. col. 1: *Domino autem domus Locato, et familia ejus soporis gratia Locata, etc.*

4. LOCARE, [Gallice *logement*:] Illud operatorem cum *Locare* in quo est et cum omni edificio quod ibi est. (A. N. J. 323. n. 11. Tolos. an. 1159.)

LOCARIS, Domus, ædes Charta ann. 1165. Inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 695: *Dodo comes Convenacum... dedit et absoluit Aloum Abbati Locatensi et Guillelmo præposito S. Germani ipsos sed denarios, quos debebat ei facere pro servicio in die omnium Sanctorum per*

ipsam Locarem in quo habitant. Vide supra Locagium 2.

LOCARIUM, Pretium conductionis, locationis. Testamentum Bertiebrami Episcopi Genom. Sic quoque ut de liberis, que infra domum esse noscuntur. Locarius ille, qui annis singulis inde speratur, in Sancta Ecclesia... inferatur. Naves Locario iure conducere, in Annalibus Francor. Bertinianis ann. 882. Vox nota Varroni libro 4. de Lingua Latina. Postea pro quavis pensione, vel agrorum assignatione. Item Annales ann. 884. Lotharius... de omni Regno suo 4. denarios ex omni manso colligens, annuam decurionum, cum nulla pensione farime atque pecorum, nec non vini et ceree, Hadulpho Normanno Heroldi filio, ac suis, Locari nomine tribuit. Et anno 882. Venientes autem primores partitillus Regni, que ipsi Ludovicus in Locarium data fuerat, etc. Adde formulam 144. Lindenbrogii.

LOCATA, Locus vacuus domus edificandæ aptus. Charta ann. 1319. in Reg. 61. Chartoph. reg. ch. 80. Item vendit... quamdam Locatam meam... solum in gravario Atacia Carcassone juxta murum et juxta domum predictam muro in medio... jam dictas vero domum et Locatam sic superius confrontatas, etc. Libert. castri de Casulis ann. 1342. in Reg. 68. ch. 413. Universitas seu major pars loci ipsius domum communem, locum seu Locatam, pro ea inibi faciendâ seu edificandâ, emere et acquirere in dicto castro possint et valeant. Lit. admort. Caroli VII. reg. Franc. in Reg. Cam. Comput. Paris. alias Bitur. fol. 146. v. Item super quadam domo cum Locata eadem contigua... vij. den. Tolos... Item super una Locata sive tendali ad Carantenas... vij. den. Tur. Item super una Locata tendali, sita ad Carantenas... semipict. Vide Locale.

LOCATENENTES, passim apud Romanos. Vide Locumtenentes in Locumtenentes.

LOCATIM, Sui loco. Utitur Alvarus in Vita S. Eulogii Presb. et Mart. num. 11. Barthius in Glossario ex Histor. Palæst. Eucherii Carnot. Locatim, hinc inde, diversis locis.

LOCATIO, Conductio, supra in Locare. Papias aliter: Locationes. Fundamenta, positiones.

LOCATIO, Structura. Glab. Rodulphi tom. 10. Collect. Histor. Franc. pag. 31. Quam videlicet ecclesiam illico tam infra Locatione permutavit, etc.

LOCATITIVUM Vide Loquaticum.

LOCATUR, Vox in examinandis rationibus adhibita. Adscripta ad marginem annotatio Stat. ann. 1888. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 261. art. 19. Que aucuns desdits douze clers ne presument de soy entremettre, en l'examen desdits comptes ordinaires ou extraordinaires, de faire quelque radiation en aucun, combien que la cause ou la matiere soit claire, si ce n'estoit par default de quittance; mais fasse les Locatur et arreste appartenans à la matiere. Loquatim eadem acceptione, in aliis Lat. ann. 1591. pag. 798.

LOCATURA, Vetus Interpres Moschionis, Locaturæ Varro lib. 4. de Ling. Lat. Loci muliebres, ubi nascendi initia consistunt. Vide Loci.

LOCATUS, Procurator, pro alio agens. Charta ann. 1218. apud Lobinell. tom. 2. Hist. Britan. col. 199. Omnes autem redditus et census terrarum mearum ad solutionem predictarum librarum coram Locato meo mittentur, acceptis expensis, que

sæpe factus Vicecomes vel Locati fecerint rationabiliter circa negotia mea. Vide Allocatus.

LOCATUS HOMO, Incola, cultor loci. Tabule pacis ann. 1387. apud Ludewig. tom. 5. pag. 581. Intra Locatis hominibus pacificis, ipsa pro se et terrarum defensione reservare.

LOCCELLUM, Prædium, territorium. Formula 37. ex Baluzianis: Propterea donamus et donatum in perpetuum esse volumus ad jam nominato monasterio sancti illius, vel ad Abbate illo ipsam locum ubi ipse monasterius est constructus, cum omnibus adjacentibus et appendicibus suis, et Locella seu colonias in villis illis in pago illo. Epistola ann. 891. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 57. Caritatis tue injungo, ut Andecava civitate accedere facias, et illa epistola quem (sic) de Locella mea nuncupantes Odane cum appenditio suo, cui vocabulum est ad Hlitolio Leoboto, quæ ego ad casa S. Salvatoris confirmavi. Preceptum Caroli Imp. ibid. col. 60. In loca nuncupantes St. vale sive Caucina et in Turcas et in Villa nova, et intra tota illa Locella nuncupantes XIX. una cum terris, domibus, edificis, etc. Concordia Berthacum Monasterio S. Vincentii Genoman. apud Baluzium tom. 3. Miscell. pag. 168. Dein cognitum est quod Betha Deo sacra portione aliqua in Locella nuncupantia Soliada, Mansiones, etc. Chron. Fontanell. tom. 3. Spicileg. Acher. pag. 204. Anno quinto regnante Dagoberto juniori Rege quidam Presbyter nomine Leuthertus, vir valde dives, contralidi eidem venerabili Patri prædium, quod vocatur Bodardi villa, necnon et Locella alia, id est, Tannaco, Luneraco, etc. Adde Marculfum lib. 1. formula 80.

LOCCELLUS, Adicula Deo sacra. Statutum Capituli S. Martini Turon. ann. 886. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 88. Mansiones insuper quas ipse juxta præfatum Oratorium S. Georgii construxit, similiter ibidem condonavit, eo scilicet tenore præfatus Vivianus premiasas res jam dicto Locello S. Georgii pro remissione suorum criminum parentumque tradidit. Auctoritas Arduini Arch. Turon. ann. 973. ibid. col. 92. Convenit presentiam nostram dominus Teutbaldus Comes postulans, ut Locellum ad rationem nostræ matris Ecclesie pertinentem, ubi S. Lupantius requiescit, etc. Libellus de Successoribus S. Hildulphi cap. 17. Hist. Mediani Monasterii pag. 218. Numerosis Locellis idem deinceps diffamatus est miraculis. Agitur de Oratorio sancti Hildulphi. Vide alia significatione in Loculus.

LOCERDECH, Collectores rerum fugitivarum, in Decretis S. Ladislai Hungar. Regis lib. 3. cap. 13.

LOCETUS, Cadivus pessulus, Gall. Loquet. Comput. ann. 1358. ex Tabul. S. Petri Insul. Item pro Serraturis, clavibus et Locetis, xij. sol. Hinc Loquetor, ejusmodi pessulum agitare. Lit. remiss. ann. 1893. in reg. 145. Chartoph. reg. ch. 233. Lequel huys liz trouverent fermé et pour ce hurerent et Loquetorant encontre.

LOCUS CABALLIS, f. Stabulum, equile, a Saxonico Loc, vel Loco, Clausura; vel potius Celtico Lloce, Boxhornio in Orig. Gall. Caula, angiportus, angulus. Lobinell. tom. 2. Hist. Britan. col. 78. ex vet. Charta: Sine censu, et sine renda, et sine opere, et sine Loch caballis ulli homini, hoc est, si recte opinor, sine obligatione, equis excipiendis ministrandi pabulum necessarium. Vide Lodrum. [Hanc in-

terpretationem optime confirmat alia Charta tom. 1. Probat. novæ Hist. Brit. col. 260: Sine tributo, sine pastu caballi et canum.

LOCHEA, Cochlear, Gall. Cuiller. Eburonibus Louche. Acta apocrypha SS. Gerici et Julitte, tom. 8. Junii pag. 30: Paves quoque Lochetas duas et ostiam amovet, et ponet ibi trullas duas. Hæc erant nobis vasa tormentorum.

Nostris alias Louche. Invent. jocal. Eduard. I. reg. Angl. ann. 1257: Item suge Louches d'or. Testam. ann. 1448. ex Chartul. 21. Corb. fol. 277. v. Augual Pierre Estojuart, ou cas qui l'aidera à mettre mon testament à exécution, je donne pour sa paine et travail une Louche d'argent, hinc dimin. Louchete, in Inventar. ecel. Camerac. ann. 1371. Lib. rub. fol. parvo domus publ. Abbavit ad ann. 1391. fol. 162. v. Un hanapet d'argent et une petite Louchette l'unde Loucet et Louchet, baculus pastoralis dictus, quod formam cochlearis referat. Lit. remiss. ann. 1343. in Reg. 144. ch. 172. Le suppliant ostâ audit bergier sa houlette ou Louchet, etc. Alia ann. 1485. in Reg. 163. ch. 134. Un baston ferre, appelle Loucet de berchier. Lincos ou maquet de berchier, in aliis ann. 1483. ex Reg. 176. ch. 279.

Aliud vero sonat vox Louche inter Redit. comit. Namure. ann. 1289. ex Reg. sign. Le papier aux aysselles in Cam. Comput. Insul. fol. 74. r. Encor i a li cuens le thounier et les Louches en le hale de le blet. Ubi intelligenda præstatio ex bladis venum expositis, quæ forte cochleari percipiebatur, unde Louche appellata.

Haud scio an huc spectet vox Gallica Loque, vel Loque, quæ fustis armorum species significatur. Lit. remiss. ann. 1361. in Reg. 91. Chartoph. reg. ch. 181. Pierre le Maire d'aventure trouva en la maison un baston, que l'en appelle Loque, dont il feroit le Jehan... Pour lequel fait ou coup de ladite Loque, etc. Alia ann. 1463. in Reg. 198. ch. 215. Icelui Jehan entra en sa chambre, print un baston appelle Loque, etc. Hinc Plançon loqueter, in aliis Lit. ann. 1443. ex Reg. 176. ch. 313. Lesquelz compaignons commancerent à ruer de plançons Loqueter: l'un contre l'autre.

LOCHEBUS, Apum eustos. Ita in Gloss. Saxon. exarato sub Edwardo III.

LOCRIA, f. Rivulus, aquæ portio; unde nomen. Charta ann. 1215. ex Chartul. Piscan.: Debent plenarie consuadines aquaticorum et Lochiarum, sicuti nunc ejusdem ville. Vide in Locia.

LOCHIARE, IRE. [Gallice clocher: « Duo calices, unum album quasi destructum in pede seu Lochientem. » (Olivier, Visit. episcop. Gratianop. p. 69) — « Calix, licet sit novus, tamen pes est male serratus, quia Lochiat. » (Id. p. 69)]

LOCHMENECH, id est, Locus monachorum, in Vita S. Gildæ tom. 9. Collect. Histor. Franc. pag. 136.

LOCI, Mulieris uterus, vulva, matrix, ubi nascendi initia consistunt, Varroni. Glossar. Lat. Gr.: Loci muliebres, Græcæ, Sic leg. pro Græcæ. Occurrit non semel apud Sextum Platon. de Medicina animal. lib. 1. cap. 2. n. 7. cap. 6. n. 2. lib. 2. cap. 4. II. Anton. Musam de Vettornica n. 29. Apuleium lib. 1. de Virtutib. herb. cap. 121. et alios Medicos. [Utitur etiam Plinius lib. 11. cap. 37.] Vide Locatura.

LOCIA, LOCHIA, Charta ann. 1235. in Archivo Regio, Reg. 7. qua Mathidia

Comitissa Boloniae rata et gratas habuit tres Locias, quas pro eo fecerunt Mattheus de Tria et Simon de Levis, Milites de Comitatu Moritoli et terra Damfrontis: et gratum habuit et accepit quod pro ea receperunt rationes tertie Lochie nomine dotalitii sui, Moritolium cum pertinentiis ejus sine forteritia, que remansit in manu Ludovici. Videtur hæc vox accipi pro portione, Gall. Lot. Vide in hac voce.

Charta ann. 1235. in Reg. 31. Chartoph. reg. fol. 93. r. col. 2: *Fit ista Locia cum omnibus feodis, personagiis et aliis pertinentiis, Domina comitissa cepit istam Lociam. Hæc est tertia Locia. Arest. ann. 1386. 28. Nov. in vol. 10. arestor. parlam. Paris: Quod ad cessandum de cetero tenendo curiam in certo loco sum partis seu Locie, ad partem... condemnatur... Vide infra Lothica.*

LOCIMARIA dicitur Gallica Somnitiæ. Glossar. Lat. Gall. ann. 1348. ex Cod. reg. 420. Gallicum vero *Lieuage* nomen genericum videtur, quo legumina quævis significantur. Lit. remiss. ann. 1432. in Reg. 174. Chartoph. reg. ch. 106: *Comme le suppliant feust fermier de la disme des blez et Lieunages de la paroisse de Treauville, etc.*

LOCISERVATOR. Qui loco alterius est, Vicarius, *τοποθετης*. Lex Longobard. lib. 1. tit. 25. § 70. [Carol. M. 88.] *Si quis furem vel latronem ad presentiam Judicis aut Comitum qui in loco præst. vel Lociservatoris, qui missus est Comitibus, adduxerit Apud Bonitum Subdiac. Eccl. Neapolit. in Actis S. Theodori Ducis, occurrit Gregorius Parthenopensis Lociservator, sub ann. 1116. in Collatione S. Maximi cum Theodosio Cæsare Episc. et apud Julianum Antecess. Constit. 124. § 18. Lociservator Prætoris. Adde Scholiastem ejusdem Juliani ad cap. 84. et Gregor. Mag. lib. 12. Epist. 30. Idem Gregorius lib. 4. Dial. cap. 32. Joannes vir magnificus in hac urbe Locum Prefectorum servans. Concil. Suessionense ann. 833. Act. 1: *Et recitant idem Sigloardus se cans Locum Archidiaconi Remensis. Quidam vocem Grecam τοποθετης servarunt. Lupus Protospata in Chron. ann. 1018: Ligorius Topoteris fecit prælium, etc. Chronicon Anonymi Barenensis ann. 1041: Et Arduno Landardo intravit in Melfi erat Topoteris de ipso Catepano. [Vide Murator. Antiq. Ital. tom. 1. col. 531. et Savin. Histor. Jur. Rom. med. temp. tom. 1. cap. 5. § 122.]**

LOCISERVATORES, Summorum Pontificum in Conciliis Legati potissimum dicti. Anastasius in Prefat. ad Concil. VIII. œcumenic. *Lociservantes Præules; Lociservatores Apostolicæ Sedis. Locum obtinentes Papæ Leonis, qui mox Legati Sedis Apostolicæ, apud Liberatum Diac. cap. 12. Vide Diurnum Romanum cap. 1. tit. 1. cap. 2. tit. 5. Glossar. Fabroti ad Cedrenum, et Notas nostras ad Alexiadem pag. 278.*

LOCISERVATURA. Vicarii dignitas vel officium. Synodus Lateran. sub Martino I. PP. *Sergius Joppensis Episcopus Lociservaturam sedis Hierosolymitanæ arripens... ibidem aliquos Episcopos ordinavit.*

LOCOPOSITUS, Eadem notione. Theganus cap. 6: *Ducibus, Comitibus, Locopositis, etc. Cap. 13. Comitibus et Locopositi. Lex Longob. lib. 1. tit. 25. § 73: Sculdasis, Decani, Saltarii, vel Locopositi. [Vide Pippin. 10.] Lib. 3. tit. 12. § 5: Nemo Comes, neque Loco ejus positus. [Vide Guido 8.]*

LOCUMTENENTES GENERALES, appel-

lantur etiam apud nos provinciarum Gubernatores, non omnium, sed earum præsertim que in provincia formam redactæ sunt a Regibus nostris. Distributum enim fuit Regnum Franciæ in certarum provinciarum numerum, quibus cæteræ minores subsunt. Habetur in 5. vol. Ordinationum Francisci I. fol. 91. in Regestis Parlamentariis, Edictum Francisci I. Regis 6. Maii ann. 1545. quo Gubernatores omnes vetantur *Locumtenentium Generalium* titulum sibi arrogare, in quibus excipiuntur Gubernatores Normanniæ, Occitanicæ, Provincie, Delphinatus, Brasiæ, Sabaudie, Piedemontii, Burgundie, Campaniæ et Briæ, Burgundie, Picardiæ, et Insulæ Franciæ, salvo tamen cæterorum Gubernatorum jure, quibus magistratibus suis fruendi secundum decessorum morem facultas conceditur. Postmodum Henricus II. Joann. de Albone, S. Andreæ domino, Lugdunensis, Belliocensis ac Dombensis provinciarum ac tractuum indulgit administrationem, cum *Locumtenentis Generalis* titulo 21. Maii ann. 1547. Joen Rex Literis suis 2. Sept. subsequenti, Parlamento injunxit, ut Santandrænum dominum in Locumtenentem Generalem dictarum provinciarum admitteret, non obstante Francisci I. Regis Edicto, in quo esse non comprehendebantur: ex 1. volum. Ordinat. Henrici II. fol. 30.

LOCUMTENENTES, nostris *Lieutenans*, *Baillivorum*, seu *Judicum Vicarii* proprie appellabantur. In Gravaminibus Nobilitatis Campaniæ ann. 1397. contra Magistratum Regionum usurpationes, que descripta leguntur in Regesto Magnorum Dierum Trecentium, istud est: *Li Bailli qui or sunt en Champagne, ne laissent nullus in leur lieu et en leur baillie, quant il s'en partent pour leur leur; et quand il avie it que le Prevost et li Sergent prennent des biens aux Gentilshommes, ou de leurs hommes, ils n'en puent avoir recreation jusques à tant que li Bailli reviennent, et par ceste maniere sont li hommes aux Gentilshommes destruit, etc. Quibus querelis hæcce responderet Magistri Magnorum Dierum Trecentium: *L'en commendera au Bailli que il laisse tel pour lui qui puisse faire recreation là ou elle afferra. Statutum Philippi Pulcri ann. 1362. pro reformatione Regni, præcipit, ut Baillivi et Senescalli officia sibi commissa per seipsos, personaliter exercent, nec sibi substitutos, aut Locumtenentes facere presumant, nisi in casu necessitatis, utpote valetudinis et consilii: in quo et cessante causa necessitatis ad commissam sibi officia redeant sine fraude et sub debito jure menti. Cum autem eos contigerit in prædicto casu absentari, constituent aliquem virum idoneum et honestum de patria seu provincia cui præcipue nesciuntur, usque ad suum reditum, quem cito acciterent. Qui siquidem substitutus, non sit Advocatus, nec alius arduus negotii, nec amicorum multitudine oneratus: carentes, sibi sic substitutas, quod pro administratione porro, seu gestione substitutorum suorum, si quid in eis commiserint, tenebuntur, prout de jure fuerit, respondere: et jurabunt prædicti substituti quod quando præterunt officio prædicto, illud bene et fideliter exercentur.**

LOCUMTENENTIA, dignitas vel territorium *Locumtenentis*. Charta Caroli Fr. Regis ann. 1368. apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. pag. 428: *Cum plura ex suis criminibus sive major pars extra Locumtenentiam et potestatem dicti carissimi fratris nostri Ducis Bituricensis et*

Alvernæ fuerint perpetrata. Mandatum Ricardi II. Angl. Regis ann. 1368. apud Rymer. tom. 7. pag. 746: Vobis mandamus quod tunc sitis nostrum Locum tenens in hac parte, ad id, quod vobis per viam Locumtenentis in hujusmodi casu pertinet, faciendum. Locumtenentia Hiberniæ, in Charta ann. 1406. tom. 8. pag. 431.

Lieutenantis, in Lit. ann. 1372. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 594. *Luoc-tenent*, pro *Lieutenant*. In Instr. ann. 1472. Inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 5. col. 1. Sed et *Lieutenant* nostris dicitur est presbyter, qui curionis locum tenet seu vices gerit, vicarius. Lit. remiss. ann. 1408. in Reg. 158. Chartoph. reg. ch. 84: *Jehan le Mousseur prestre, Lieutenant du curé de la ville de Pasq en Tournesie, etc. Aliæ ann. 1452. in Reg. 184. ch. 305: Simon de Lisle prestre, Lieutenant du curé de l'église parochiale de S. Leger ou bailliage de Tournesie, etc.*

LOCIVERIS. Officialis in forestis, idem videtur qui *Viridarius*. Vide in Viride 1. Charta Phil. Pulc. ann. 1300. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 117. r. col. 2: *Mandamus tibi (ballivo Aurelianensi) quod Petro Charrerit exhibitori presentium, qui officium Lociveris, quod in foresta nostra Vitriaci obtinere solebat propter senium et debilitatem corporis totaliter dimisit, sex denarios Paris. per diem... de denariis nostris solvas et deliberes.*

LOCUM. La lizia, in Glossar. Lat. Ital. 18. f. pro *Lotium, la lizia*. Vide *Lotrum*.

LOCLAMENTUM, *λοκλαμα*, in Gloss. Lat. Græc. Sangerm. quod intersepi, et separat intersepiendo.

LOCOPOSITUS. Videtur in *Lociservator*. **LOCRECTARE**, *vox aristum*. Glossar. ex Cod. reg. 7657. *Loretans et Orectars* legitur in *Baulare*. Vide *Loretans*.

LOCTO. Vide infra *Loto*.

LOCULAMENTUM SEPULCHRALE, apud Murator tom. 3. Inscript. pag. 1654. 6. Vide *Loculus* et *Locus*.

LOCULATUS. Vide mox in *Loculus*.

LOCULENTUS, *λοκυλος*, *Loquax*, *eloquens*, *effabilis*, in Gloss. Gr. Lat. [Vulcanius suspicatur legendum *Loculius*, vel *Loculelius*. Gell. lib. 1. cap. 15: *Homines in verba protractos Loculelios et blateros et linguaces.*]

*2. **LOCULENTUS**. [Puicher, opulentus. DIEF.]

LOCULUS, *Feretrum*, in quo cadaver mortui deponitur. Isidorus lib. 20. Orig. cap. 9: *Loculus, ad aliquid ponendum in terra factus locus, seu ad vestes vel pecuniam custodiendam*. Will. Britoin Vocab. MS.: *Loculus, parvus locus, bursa, feretrum*. Plinius lib. 7. cap. 11. de Pyrrhi pollice: *Quem cremari cum reliquo corpore non potuisse tradunt, conditumque Loculo in Templo*. Idem lib. 7. cap. 16: *Et ipsi vidimus in Loculo asservatos*. Gregorius Turon. lib. 4. Miracul. cap. 33: *Requirentes vero in Loculo, nihil de pignibus sanctis, quod fama ferebat, reperimus*. Anastasius in S. Silvestro PP.: *Cujus Loculum cum corpore S. Petri recondidit, etc.* In S. Agapeto: *Cujus corpus in Loculo plumbeo translatum est, etc.* Walafridus Strabus de Vita S. Galli cap. 30: *Invenit autem corpus viri sancti jam involutum, et in Loculo repositum: aperiensque sarcophagum, et examine amici cadaver inspiciens, etc.* S. Bernardus de Vita et Morib. Rellig. cap. 11: *Auro tectis reliquiis saginantur oculi, et Loculi aperiuntur*. Vita S. Eusebii Abbatissæ Hamaticensis:

..... *Dionysius, pignora sacra.*
Contradictioque esse Loculum delectat ab inde.

Ubi ut plurimum loculi sumuntur pro feretris in quibus conduntur Sanctorum cadavera et reliquie. *Loculus gestatorius*, apud Adrevaldum de Miraculis S. Benedicti lib. 1. cap. 28. et 84. Adde Fortunatum in Vita S. Medardi cap. 17. Odilonem Cluniac. lib. 2. de Vita S. Geraldii cap. 17. Chronicon Casinense lib. 2. cap. 84. Rodericum Toletan. lib. 2. de Reb. Hisp. cap. 20. Simeon. Dunelmensis. lib. 2. de Eccles. Dunelmensi cap. 6. 30. etc.

LOCULATUS, in *Loculo* seu sepulcro conditus, apud S. Zenonem Veronens. Serm. de Lazaro.

LOCULLUS, diminutivum a *Loculus*, ejusdemque notiois. Paulus Warnefridus de Gestis Longob. lib. 2. cap. 10: *Cujus corpus positum in Locello plumbeo...* *CPolim est perlatum.* Herkenpertus in Hist. Longob.: *Cujus Carolomanni in Locello aureo corpus...* ad dictum *Monasterium in Casino remissum est.* Floardus lib. 8. Hist. rem. cap. 5: *Locellum etiam quendam, hoc est, capsam majorem, que a duobus Clericis ferri solet, fieri solet.* Usurpant passim Scriptores, Anastasius in S. Sergio PP. pag. 61. Glaber Radulph. in Vita S. Guillelmi. Abb. Divion. cap. 7. num. 22. Baldric. Noviom. lib. 1. cap. 80. Leo Ostiensis lib. 1. Chron. Casin. cap. 7. Chronicon S. Petri Vivi ann. 869. et 1015. Chronicon Fontanell. cap. 7. Fgid. Aureg. vallis cap. 51. etc.

LOCULLUS, pro *Locellus*. Gloss. Gr. Lat. MS.: *Λοκούλιον. Lucelli; plurimum tantum declinatur.* Edit. habet *Λοκούλιον, Luculli, γλοσσόλιον. Luculum, γλοσσόλιον, Lucellum.* Edit. habet *γλοσσόλιον.* Atque inde Luseau eodem significatu mutavit Galli. Ita *Lucos*, pro *locos* dixit Aggenus: *Nam Lucos frequenter in trinitate invenimus, sicut in suburbaniis, et circa publica itinera constitutum esse perspicimus.* Nihil igitur mutandum, quidquid dicat Salmastius, qui *locum* pro sepulchro usurpatum a veteri Scholiaste Juvenalis, Ulpiano J. Anastasio, et aliquot aliis, observat.

2. *LOCULUS*. Acta S. Vamnis Mart. tom. 3. Aug. pag. 288. col. 1: *Statim comes jussit eum nudari veste; et dum in Loculum nudus stetit, interrogavit eum si audiret jussionem regis. Uti docti Editores: hic forte sumitur *Loculus* pro umbilico vel scroto, quo usque martyris corpus nudatum fuerit. Quam conjecturam mirum in modum firmat Chron. Th. Otterbourne edit. Hearne. pag. 243: *In primo bello (comes Douglas) amisit oculum; in isto (f. isto) verenda transfusus perdidit Loculum.* Eodem sensu *Bourras* dicimus.*

3. *LOCULUS*, diminut. a *Locus*, parva sedes. Charta ann. 994. tom. 10. Collect. Histor. Franc. pag. 562: *Qui abbas ipsum Loculum si sua forte industria, aut bonorum hominum munificentia, plus octo monachorum amplaverit, etc.*

4. *LOCUMSERVANS*. *LOCUMTENENS*, *LOCUMTENENTIA*. Vide in *Lociservator*.

5. *LOCUPLECITAS*. Divitiis in Charta Henrici VI. Angl. Regis ann. 1457. apud Rymer. tom. 11. pag. 885.

6. *LOCUS*, pro sepulchro, seu loco sepulchri, occurrit passim in vet. inscriptionibus, præsertim apud Thomam Reinesium. Vide Gloss. med. Græc. in *Téroc* et *Loculus* 1.

7. *LOCUS*, Græcis etiam *τόπος*, Latine, Gall. *Les lieux*, ut interpretatur Salmastius apud Tertullianum de Pallio, ubi: *Immundiorum loco cervicem montibus*

consolatur. Fortassis alter Interpretabitur sepulchrum.

8. *LOCUS MONACHORUM*, Oppidulum pagi Venetensis in Armorica, vulgo dictum *Loh mine* pro *Loc-manach*, *Locus monachorum Johannes de Loco monachorum Archidiaconus et Electus Ecclesie Venetensis memoratur in Mandato Edwardi III. Regis Angl. ann. 1362.* apud Rymer. tom. 6. pag. 381.

9. *LOCUS VENERABILIS*, *PIUS*. Vide *Loca*.

10. *AD LOCUM*. Sic olim notare solebant particulas, quas ex constitutione aliqua aut recitabant, aut exscribebant, adjectis etiam interdum primis constitutionis verbis: cujus moris plures sunt in Theodosiano Codice reliquis, quibus etiam accidit, ut ea verba, nescio quomodo, in textum ipsum irreperant, et excerpti partem occuparent, ut in leg. 3. de Postul. (2. 10.) et Novella Majoriani de Episcopali judicio. Hæc Petrus Pithæus ad Collationem Legis Mosaricæ tit. 15. hæc verba: *Extat antiquus decretum divi Pii ad Pacatum Legatum provincie Lutunensis, cujus scripti verba, quia multa sunt, de fine ejus ad Locum hæc pauca subjecit, etc.*

11. *LOCUM DARE*, *Loco* excedere. Gregorius M. lib. 2. Dialog. cap. 28: *Cumque in eadem Ecclesia Missarum solemnitas celebrarentur, atque ex more Diaconus clamaret, Si quis non communicat, det locum, etc.*

12. *LOCUS*, Vices, seu ordo quo quisque vice sua aliquid agit. Lit. remiss. ann. 1388. in Reg. 134. Chartoph. reg. ch. 67: *Cum plures socii convenissent pro ludendo ad palæum, et Locus seu turnus dicti Petri per ordinem projiciendi advenisset, etc.* Unde *Molere sine loco* est non sua vice suæ ordine molere, sed simul atque ad molendinum advenerint, in Charta ann. circ. 1090. inter Instr. tom. 11. Gall. Christ. col. 281: *Ad usum monachorum dedi... in molendino ville sancti Saluatoris ut molant monachi omnem annonam suam sine Loco et sine molitura.*

13. *LOCUS*. De *Loco gondalæ*, vini, id est, pro *gondala*, vino. Vide supra *Gondala*.

14. *LOCUSTA*, Machina bellicæ species, qua aggredientes teguntur. Tract. MS. de Re milit. et mach. bellicæ. cap. 48: *Locusta ambulatoria: intus homines ducentes eam, possunt se hærere muro aut prope murum castelli et defendere se a saris hostium ac missilibus.*

15. *LOCUTA*, Domus, ubi cives congregantur de rebus civitatis locuturi. Charta ann. 1228. in Reg. 65. Chartoph. reg. ch. 250: *Ut dicti consules possent Locutam seu domum acquirere vel construere... in qua tractare et audire ac etiam examinare valerent negotia ville.* Vide in *Locutorium*.

16. *LOCUTE*. Virgil. Grammat. pag. 72: *Nec non etiam ex communibus ac deponentibus adverbis venire, nullus peritorum negare potest, siquidem dicamus deosculat, suspicatis, Locute.*

17. *LOCUTORIUM*, Gallice *Parloir*, *Locus* in Monasteriis in quibus Monachis invicem colloqui licebat, uti et Sanctimonialibus cum in aliis silentium indictum esset. Ejusmodi *Locutorii* quod *Regulare* appellatur, crebra mentio est in libro Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 19: *Quod si aliquid eis specialiter dicendum fuerit, quod nec illic significari possit, nec usque ad tempus Locutionis differri, poterit Armarius usque in Locutorium regulare educere eos, et illic breviter*

quod dicendum est, intimare. Adde cap. 27. Ibidem pag. 34: *In Locutorium nullus eat, nisi vocatus ab Abbate vel Priore.* Et cap. 88: *Nullus Locutorium regulare sine licentia intrare debet, excepto Priore, et Subpriore, et his qui officii deputati sunt. Si autem qui officii deputati sunt, possunt quidem intrare Locutorium, et ac his que necessaria sunt, sibi invicem loqui: sed tamen claustrales nullo modo sine licentia ibidem vocare debent. Ipsi etiam ministri quando pro aliqua necessitate ibi ad loquendum ingrediuntur non debent diutius stare, vel sedere, sed quod necessarium habent breviter dicant, et statim exeant... qui autem accepta licentia Locutorium ingrediuntur, non diu ibi sedeant, nec alie loquantur, nec plures ibi conveniant, nisi ad plus quatuor, etc.* Rursum: *Nullus extraneus vel Canonicus in Locutorium regulare ad loquendum ducatur. Fratres qui licentiam loquendi ad invicem querunt, in nullo loco nisi in regulari Locutorio loqui possunt. In cæteris Locutoriis nullus vocet aliquem de claustralibus, nisi solummodo Abbas et Prior.* Adde cap. 67. sub finem. Tabularium Vindocinense Ch. 80: *Quam donatio primum facta in Locutorio, quod est juxta præscriptorum Capitulum Monachorum [Charta ann. 1110 apud Lobinell. tom. 2. Hist. Britan. col. 155: Feci hoc donum per cultellum Radulphi Prioris Castri Joscel. in manu D. Willelmi Abb. Majoris monasterii, in Locutorio ante introitum cameræ ejus. Adde eundem Lobinell. in Glossario Hist. Paris. tom. 3: Petrus Damianus lib. 7. Epist. 5: Quid ad hæc dicent qui de Ecclesia non oratorium, sed Locutorium, et non oraculum, sed conciliabulum faciunt. Vide Regulas Clarissarum, Damianitarum, etc. Matth. Paris pag. 681. 661. etc.*

18. *LOCUTORIUM INTERIUS VEL PRIVATUM*, in eodem libro Ordinis S. Victoris cap. 66.

19. *LOCUTORIUM COMMUNE*, Ibidem.

20. *LOCUTORIUM*, bis in Necrologio MS. Fratrum Minorum Silvanectensium.

21. *LOCUTORIUM SACRISTARUM*. Tabul. Vindocin. Thuan. Ch. 182: *Venit in Locutorium Sacristarum conductu domni Stephani Monachi.* [Alia Charta apud Lobinellum tom. 2. Hist. Britan. col. 887: *Quas (areas) dominus Gualterius deveniens Monachus noster dederat nobis... in Locutorio Sacristarum.*]

22. *LOCUTORIUM FORINSECUM*, In quo cum secularibus Monachis vel Sanctimonialibus loqui licet. Thomas Walsinghamus pag. 277: *Interim ribaldi cum instrumentis claustrum ingredienti, de Locutorio forinseco lapides molares... leverunt.* Adde pag. 272. Bulla Urbani IV. PP. ann. 1263 pro Clarissis, apud Waddingum: *Locutorium vero fit ex crebris et spissis laminis ferreis, et forti opere fabricatis. Locutoria autem ad Confessiones fiant in Ecclesia, vel alio loco competenti.* Vide Ingulfum pag. 867.

23. *LOCUTORIA FENESTRA*, Clathri in locutorio Sanctimonialium, Gall. *Grille de parloir*. Buschius de Reform. Monast. apud Leibnitium tom. 2. Scriptor. Brunsvic. pag. 903: *Frequenter eis facti collationem in Ecclesia ante chorum suum, in Monasterio et ante Fenestram Locutoriam.*

24. *LOCUTORIUM SEU PARLATORIUM PARIENSIS*, in Charta ann. 1288. apud Benatum Chopinum lib. 1. de Moribus Parisiorum tit. 2. § 18. vulgo *le Parloir aux Bourgeois*, in quo examinabantur et discutiebantur articuli usatcorum et con-

suetudinis ejusdem civitatis coram Praeposito Mercatorum et Scabinis.

LOD, Semuncia, dupondius. Vide *Lotum*.

1. **LODIA**, ut *Lobia*, de quo supra, Porticus. Acta B. Augustini Novelli, tom. 4. Mall pag. 622: *Inter imagines Sanctorum diversorum in Lodis dicitur Ecclesiam vidimus imaginem in pariete pictam. Regimina Padus ad ann. 1267. apud Murator tom. 8. col. 461: Et eo anno facta fuit Lodis cum potiolis Communis Padus.*

2. **LODIA**, Tugurium, ex German. *Loodse*. Chron. Abbat. S. Bavonis ann. 941. apud Duchesnum in Probat. Hist. Guinens. pag. 54. 55: *Comes coacto in unum exercitu, quem Harschem novimus erectis Lodis, siveque tentoriis, in longo tempore obedit Castellum. Infra: Lambertus patris et acceptis quibusdam militibus, tubisque quasi ad pugnam interitus sonitu clangentibus reveritur, Lodias instaurat, armat in pugnam milites, etc. Vide Logium.*

Hinc forte *Loudier*, qui tugurium habitat: vox contemptus. Lit. remiss. ann. 1372. in Reg. 108. Chartoph. reg. ch. 350: *Laquelle Raoulle dist au suppliant qu'il estoit un mauvais Loudier. Alia ann. 1389. in Reg. 138. ch. 8: Pierre dit aux invaseurs, que faites vous Loudiers? Alia ann. 1390. ibid. ch. 168: Aucunes de ces personnes donnerent plusieurs coups orbes de bastons... en disant: fere: sur ce Loudier Pierret. Vide infra in Loratum.*

3. **LODICH**, Species ponderis vel monetæ. Charta ann. 1326. apud Leibnium tom. 2. Scriptor. Brunsvic. pag. 349: *Abbas Lutholphus tredecim jugera agrorum... hereditario censu locavit Henningk Jordens, sex videlicet lotonibus et dimidia Lodich argenti, quotannis... solventis. Et mox: Ipsos agros medio fertone Lodich argenti sibi comparat. Vide Lotum.*

LODIGIA, Genus navigii ex arborum assuto cortice compacti, quo Russi utuntur ad valrusorum piscium e balenarum adipem, et anteres pingues colligendos, apud Thuanum lib. 115. Hist. num. 2.

LODIS, Semuncia, sexta decima pars marce. Charta authent. Phil. comit. Fland. ann. 1167. in Tabul. S. Petri Gand.: *Præterea quicquid de venditione terre, scilicet de singula marca, fito dimidiis, vel de invadatione terre, scilicet de singula marca, Lodis accipitur. Vide infra Lod et Loto.*

LODONENSIS MONETA. Vide infra in *Moneta Baronum*.

LODRAMENTUM, an pro *Lodiamen-tum*, Porticus, vel *Logiamen-tum*? Vide infra in hac voce num. 1. Testam. Joan. Fr. de Gonzaga march. Mantue ann. 1444. tom. 3. Cod. Ital. diplom. col. 1804: *Item lego et relinquo illustri Paulæ consorti meæ pro sua habitatione illam partem palatii mei, quam ipsa elegerit, et possit mutare Lodramenta in dicto meo palatio. Vide supra Lobium et infra Lodramentum.*

4. **LOEBORIA**, λωβωρία. Macrob. lib. 7: *Sunt alia duo apud Græcos nomina, Læ-doria et Scomma: quibus nec vocabula reperio, nisi forte dicas, Lædoram expro-bationem esse ad directam contumeliam.*

5. **LOEMODES**, λωμώδες, Pestilens. Am-mian. lib. 19: *Prima species luis Pandemus appellatur... secunda Epidemus... tertia Læmodes, que itidem temporaria est, sed volucri velocitate lethabilis.*

6. **LOERIUM**, Pretium conductionis,

Gall. *Loyer*. Constitutiones Jacobi Regis Siciliæ cap. 20: *Equitaturam seu bestiam... justo et competenti Loerio a patronis ipsas volentibus locare, conducant. Computum Graisivod. ann. 1333: Pro Loerio operatorii, in quo tenentur curia communis per unum annum et tres menses. IV. sol. gross. Ordinatio ann. 1340. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 385. col. 1: Res non emat que convenienter et utiliter poterunt ad rationabile Loerium reperiri. Le Roman de Vances MS. vocem Loier usurpat pro munere, quod ab eo datur, qui alterius benevolentiam captat:*

Quant l'avoir des Flamens ont li Rois recheu,
Et chascun de ses dus out son Loier eu.

Infra:

Les Barons de la court a Loiez et proiez.

7. **LOETUM**, Locatio, conductio, Gall. *Loyer*. Stat. Astæ collat. 20. cap. 44. pag. 69. v: *Statutum est quod aliquis laborator qui laboret ad Loetum, non audeat apportare aliquas sarmentas, vel bropas, vel alia ligna absque expressa licentia illius, cujus laborat. Ad Loetum sive mercedem, ibid. collat. 13. cap. 11. pag. 40. v. Louier, in Chron. S. Dion. tom. 3. Collect. Histor. Franc. pag. 247. Vide Loerium et Logaderius 2.*

LOFMASTER. Vide Hist. Cortusior. lib. 8. cap. 14.

8. **LOGA**, Ædicula, Gall. *Loge*. Vide *Logium 3*.

9. **LOGADATGIUM**, Locarium, *Loyer*. Privil. civit. Caturc. ann. 1344. in Reg. 68. Chartoph. reg. ch. 312: *Item habent quendam domum communem, vocatam cameram d'Amors; et inde Logadatgia seu provenius percipiunt a perronis ibi tenentibus res venales. Vide Logerium.*

10. **LOGADERIUS**, Conduc'tor vel loca-tor. Leges Palatine Jacobi II. Pegis Majoric. in Actis SS. Junii tom. 8. pag. xiii: *Ut ab omnibus officialibus botellerie et coquina... et a marescallo et civaderio, et illis de stabulis, tam domesticis quam Logaderiis... nobilis major domus, aut alius major domus servitia faciens, homi-gium juramenti subnixum recipiant. Hic recte Sollerius Logaderium exponit, qui locatam in aula habitationem tenet, eoque eximitur a jurisdictione magistratris civilis, vel qui suam suorumve jumentorum operam locat ejus rei præ-fecto Zemblerio.*

11. **LOGADERIUS**, Operarius, qui ope-ram suam alteri locat. Libert. Petre assisise ann. 1341. in Reg. 74. Chartoph. reg. ch. 647: *Item quod consules dicte ville... possint compellere habitatores dicte bastie... ad solventum salaria debita omnibus Logaderiis pro affanagio. Stat. ann. 1352. Inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 153. col. 2: Item quod quicumque bracerii seu Logaderii, singulis diebus quibus operantur cum alio pro peccunia, etc. Vide supra Loetum.*

12. **LOGADERIUS**, Habitabilis, Gall. *Logeable*. Charta ann. 1310. in Reg. 46. Chartoph. reg. ch. 88: *Item una domus bassa in qua sunt quinque estatgia Logaderia confrontata cum orto et cum domo supradictis. Alia ann. 1315. in Reg. 53. ch. 57: Item quædam domus Logaderie et stationes domorum site Caturci in parrochia S. Petri. Vide Logium 3.*

13. **LOGAL**, Locus vacuus, ubi domus ædificari potest. Charta ann. 1151. ex Tabul. monast. Caun.: *Omnes alii fratres S. Petri de Caunis illum Logal, qui Petri Maurel in villa de Caunis fuit... tradunt.*

Alla ann. 1168. ibid.: *Berengarius Caunensis abbas Bernardo... unum Logar (sic) in villa de Caunis, ut molendinos ibi draperios et bladerios edificent... concessit. Vide Locale.*

LOGALIS. Vide supra in *Locale*.

LOGAN. Vide *Lagan*.

14. **LOGARIASTES**, λογαριαστής, Compu-tator, Præfectus ratiociniorum in Aula Cptana. Huic incumbere numerare milites illisque solvere stipendia, ut docet Codinus cap. 6. Innuit vero Nice-tas in Manuele lib. 1. functionem ejusce dignitatis circa vectigalia et tributa fuisse, ut dicitur in Glossario mediæ Græcæ, voce λογαρίων. Vide *Logaristis*.

15. **LOGEA**, LOGEAMENTUM. Vide *Logium 3*.

16. **LOGELLUM**, diminut. a *Logium 3*. Ædes, habitatio, porticus, officina. Necrol. B. M. de Medunta fol. 21. v: *Robertus de Moley... dedit quatuor solidos Paris annui redditus situs super Logellum et supra petram juxta dictum Logellum. Vide mox Logeta.*

17. **LOGER**, f. Præsidium, a locando dic-tum, ut nostrum *Loger*. [Idem videtur quod *Lucrum* vel *fruitio*, possessio, Hispan. *Logro*. Vide infra *Logra*.] Con-ventiones Raymundi Comitis Barcinon-cum Ermengauda Comite Urgell. ann. 1058. Marcæ Hispan. col. 1111: *Et si ad supradicto Comite Ermengauda aut ad suos homines dederit Deus de ista hora in antea de Alchagib de Saragoza castros aut terras, habeant in eos et eas jam dicto Comite Raymundo... duas partes, et Comite Ermengauda suam tertiam partem. Et ipsos castros mittat Ermengaudus Comes tertiam partem de opera et de Loger et de guarda, que in eis erit necesse.*

18. **LOGERIUM**, Locarium, Gall. *Loyer*. Usatici Regni Majoricarum MSS.: *Et pro Logerio sive mercede domorum non soluto tempore statuto, possit dominus portas claudere, etc. Curia generalis Catalanæ ann. 1359. habita Cervariæ, de militibus fugitivis: Nec etiam sustinetur aliquem qui cum solido Logerio fugerit. [Charta ann. 1374. ex Schedis D. Lancelot: Dant ad Logerium perpetuum sive annuam pensionem octo sol. quoddam hospitium, etc. Occurrit in Capitulis generalibus MSS. S. Victoris Massil. et alibi.]*

19. **LOGUERIUM**, Eodem intellectu, in Statutis Massil. lib. 2. cap. 28. 41. lib. 4. cap. 15. etc. in Legibus Palatinis Jacobi II. Regis Majoric. Inter Acta SS. Junii tom. 8. pag. LXXXII. et alibi non semel.

20. **LOQUERIUM**, Eadem notione. Charta ann. 1242: *Decem solidos Melgorienses habuit... de Loguerio tabularum civitatis. Occurrit præterea in Consuetud. Tolosæ part. 2. Rubr. de Locato. [In Statutis Massil. lib. 1. cap. 33. lib. 4. cap. 29. in Statutis Arelat. MSS. fol. 25. et 145. codicis D. Brunet, in Statutis Capituli Glandatensis ann. 1327. et alibi pluries.]*

21. **LOHERIUM**, LOHERIA, Eodem signifi-catu, in Computo ann. 1388. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 278: *Item, pro Loherio unius barce... retinuit patronus taren. 1. Ibid. pag. 279: Pro Loheria trium barcarum... taren. IX. Recurrit Ibid. Loherium pag. seq.*

22. **LOGETA**, Ædicula, ædium appendix, diminut. a *Logia*, nostris *Logette*. Charta ann. 1378. in Reg. 105. Chartoph. reg. ch. 158: *Sub quibusdam parvis domunculis seu Logetis, quinque solidi Turon. Reg. 18. Corb. sign. Habacuc ad ann.*

1518. fol. 108 v: *Le prendeur sera tenu de faire faire à ses despens une Logette, etc.*

1. LOGIA, Collecta pauperibus sublevandis, in Amalthea, ex Apostolo I. Corinth. 16: *ἵππὶ δὲ τῆς λογίας τῆς εἰς τοὺς ἁγίους, De Collectis autem quae sunt in sanctos, etc.*

2. LOGIA, LOGIARE, etc. Vide Logium 8.

1. LOGIAMENTUM, Habitatio, domicilium, Gall. *Logement*. Lit. remiss. ann. 1382. in Reg. 121. Chartoph. reg. ch. 92: *Dictum grangerium nequaquam a manibus sum detinentium habere potuerunt, cum unus ipsorum praedonum cum dicto grangerio suo prisionario ad Logiamentum suorum aliorum complicum prius recurrisset. Vide Logium 8.*

2. LOGIAMENTUM, Hospitium, quo milites excipiuntur. Pactum inter reg. et Saonae nabitat. ann. 1461. in Reg. 196. Chartoph. reg. ch. 97: *Item quod nulla persona Saonensis teneatur dare sive concedere hospitium, provisio quod per ancianos dictae civitatis... de hujusmodi Logiamentis, tam personarum quam equorum, convenienter... provideatur.*

LOGIARE, Libert. Laudos. ann. 1392. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 205. art. 85: *Locobis (habitantibus) tenere in diebus fori et nundinarum tabulas sive affectiones in plateis publicis pro vendendo suas denariatas, aut extraneis Logiare. Ubi Cl. Editor emendat, Locare. Vide Logiare in Logium 8.*

LOGICALIA, Quae pertinent ad Logicam, in Statutis Collegii Cluniac. ann. 1308. apud Lobinell. tom. 3. Hist. Paris. pag. 261. col. 1. et in Statutis Collegii Burgundici ann. 1335. tom. 5. ejusdem Hist. pag. 638. col. 1.

LOGICARE, Ratiocinari, argumentari. Petrus Celsensis lib. 9. Epist. 9: *Et ironico typo subannans hic bonum dormitasse Homerum Aristotelien more Logicat.*

LOGICIUM, Hospitium, domus, Gall. *Logis*. Codicil. 2. Car. Andegav. comit. Prov. ann. 1481: *Item pariter legavit dem. nostrar. Demejour de Casaveri, manscallo Logiciorum dom. nostri regis, summam tractorum scutorum.*

LOGISTE, Curatores et Patres Reip. Gloss. Gr. Lat.: *Λογιστής, Curator. Logista civitatis splendidissima Nicomediensis. in veteri Inscriptione 389. 2. Vide Cujac. ad tit. de Excusat. leg. 15. ad leg. 30. de Decur. et ad leg. 4. C. de Tabular. lib. 10.*

LOGISTERIUM, Locus in quo recensentur exercitus, et militibus stipendia numerantur, in Vocabulario Sussanagi, a Graeco *λογιστήριον*, Locus ubi sedebant *λογισταί*, seu Calculatores.

1. LOGIUM, S. Eucherio lib. de Variis vocabulis, quod et *Rationale*, est pannus exiguus ex auro, gemmis, coloribusque variis, qui superhumerali contra pectus Pontificis annexebatur. Vide Isidorum, Papiam, et alios.

2. LOGIUM in Glossis antiquis MSS. est *Manuale*, id est, analogium. Vide *Manuale*.

3. LOGIUM, LOGIA, Edes, habitatio, domicilium, Gallis, *Logis*: sed maxime *Andronem*, xystum seu porticum ita nuncupabant, quomodo *Loggia* Itali usurpant. Lambertus Ardensis: *Item a domo in Logium quod bene et procedente ratione nomen accepit. Ibi enim sedere in deliciis solebant ad colloquendum, a logos, quod est sermo, derivatum, item de Logio in oratorium.* [Acta S. Hugon.

tom. 2. Aug. pag. 550. col. 2: *Domum episcopalem de novo edificavit lapideam ampliam, et tegulis texit, et in illa parte ejusdem domus, quae respicit ad Orientem, stationem quandam construxit, quae vulgari lingua Logis appellatur, plurimum in aspectu delectabilem, cum pulcherrimis columnis exornatam super murum civitatis, unde et fluvius subitus potest videri, et vineae et agri.] Neque insulsum omnino Lamberti etymon: videntur enim id nominis nostris a Graecis mutuati, qui *λογεῖον* appellabant pulpitem editius, in quo recitabantur Comediae. Gloss. Gr. Lat.: *Λόγιον, τὸ τοῦ θεάτρον, pulpitem. Logium* hac notione dixit Vitruvius lib. 5. cap. 8. qui illius altitudinem non minus debere esse ait pedum decem, non plus duodecim. Unde vero simile est, hanc vocem primitus nostros usurpasse pro superiore domus contignatione, quam postmodum tunc attribuerent edificis, aut certe superioribus, vel quibusvis porticibus, seu andronibus, quibus edificia vicem jurguntur ac connectuntur, quomodo *Logia* usurpatur in Historia Episcoporum Autissiod. cap. 68: *Fecit insuper appendicium inter aulam et capellam hospitibus et familiae necessaria, Logiasque magis habitatis ab aula in Capellam, et e converso ducentes* Qua etiam notione habetur in Charta ann. 1252. in Histor. Prioratus S. Martini Campensis: *Erant Consilarii praedicti in Logis domus Regis iuxta curiam ab opposito porte Regis. [Actum Utini sub Logia Communis Utini, in Actis SS. Junii tom. 1. pag. 779. Litterae Consulis Massil. ann. 1332: *Quaedam domus edificata de tabulis et tegulis in Logia. Logia domus ville, Gall. Hôtel de ville, Massiliensibus La loge, in Ingressu Caroli VIII. Regis Franc. ann. 1494. Massiliis generaliter celebrato. Logie monasterii, in Statutis S. Claudii pag. 78.]* Minus accurate additur, domum publicam seu l'Hôtel-de-ville a Massiliensibus la Loge appellari: sic quippe vocant forum argentarium seu locum ubi negotiatores congregari solent, alibi *Bourse* dictum.]**

LOGIA, LOGEA, LOGIA, Edicula, aedium appendix, Gallis *Loge*. Catholicon Armoricum, Gall. *Loge*, tugarium, magale, cabana. Gloss. Graec. Lat. ex Cod. MS. Reg. 65: *Ἐξώζ, Porticus, Logia, testudo. Vita Clementis VI. PP.: Ordinavit quod dicti Cardinales possint a caetero in dicto conclavi existentes habere cortinas, cum quibus claudantur eorum Logias, quando dormient seu quiescent. Ita etiam appellantur apothecae mercatorum, ubi merces suas venum exponunt, maxime in nundinis. [Sic intelligenda Charta Willelmi Regis Sicilliae a. n. 1160. apud Murator. tom. 6. col. 624. qua Messanensibus concedit facultatem in omnibus sibi subjectis locis Terrae S. Logias ubicumque voluerint edificare, Consulem statuere, etc.] Charta Conradi Imperat. ann. 1187. tom. 8. Ughelli pag. 487: *Et confirmo eis placeam portus undique liberam, ut nihil in ea possit edificari extra muros... in mari vel in terra, Logia eorum excepta. Charta Philippi Augusti ann. 1218: *Item de injuria, quae fit hominibus meis apud Indictum, quia volo quod habeant Logias suas pro eodem pretio, quo solent eas habere antiquitus. Alia ejusdem ann. 1215. apud Doubletum pag. 899: *Eidem Praeposito debeat denuntiare, quod ipsi volunt capere plateas suas, et signare Logias suas ad opus Indicti, quantum eis necesse fuerit.* [Computus ann. 1261. apud D. Brus-***

sei tom. 1. de Usu Feud. pag. 476: *Pro Logis faciendis in nundinis S. Lazari vi. lib. x. col. Logis fortarem, in Charta ann. 1148. e Tabulario Monasterii de Charitate. Logis et stallagis, in Litteris Bonifacii PP. recensentur inter jura Ecclesiae Dolensis, ex Archivo ejusdem Ecclesiae suntque tributum ab illa, qui Logias in nundinis tenent, exsolvendum. Eadem, ut puto, notione Charta ann. 1214. in Tabulario S. Bartholomaei Bethun. f. 22. v: *Jam dictus Robertus salvam debet habere carciam suam sicut solet esse. Logia debet manere sicut est posita. Forfean pro nundinis ipsis accipienda eadem vox in Charta Philippi Aug. ann. 1311. ubi de Privilegiis S. Martini Turon. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 1101: *Quandis Logia manet in experientia, quae dicitur Regis Francorum, habet B. Martinus dimidium et Comes dimidium pro custodia; et neuter potest inde dare seu vendere sine alio.]***

LOGEA, in Chronico Cambriae, tom. 1. Monastici Anglicani pag. 400.

LOGA, ut Logia. Computus ann. 1202. apud D. Brussel tom. 2. de Usu feud. pag. cxc. col. 1: *Pro turri Mustarioli facienda et de granariis et Logis ad manganellos III. l. et VI. s.*

LOGEMENTUM, Hospitium, quo quis oppidanus milites debet excipere, Gallice *Logement*. Charta Massil. ann. 1481: *Placeat regis Majestati vestrae praeservari vestram civitatem ab juseantibus, Logementis, subjornatis et stationibus armorum pedum et equitum.*

LOGIARE, Habitare, diversari, Gall. *Loger*. Charta ann. 1264: *Guillelmus de Charmentre civis Paris. recognovit se recepisse a venerabili viro et religioso Abbate S. Germani de Pratis Paris. nundinas dicti Abbatis ville S. Germani... sub conventionibus... quod dictus Guillelmus predictas nundinas Logiare tenetur, et omnia quae ad eas pertinent de omnibus constantibus facere. Litterae ann. 1380. apud Rymer. tom. 7. pag. 259: *Ad Logiandum et morandum secure in campis Chron. Astense ad ann. 1440. apud Murator. tom. 11. col. 276: *Multi erant, qui non sciebant ubi Logiare.***

LOGIARIUS, f. Portitor seu exactor portorii. Charta Philippi Aug. Regis Franc. ann. 1211. tom. 1. Collect. Ampliss. Marten. col. 1101: *Vinum autem alicujus Canonici speciale liberum transitur: habebit per Ligerim dando secundum consuetudinem Logiarum unam Lageram vini et duas nummatas panis. Omnes Clerici B. Martini... liberum habent transitum, nihil dando nisi festagia, quae a Praeposito de Nogento pontonariis debentur. Si pro Logiaris quis mallet legere Logiarium, tunc portorium intellexerem, non ipsum portitorem.*

4. LOGIUM, *Λόγιον, Logion, Oraculum. Logia personare, apud Martianum Capellam lib. 1. Incultum Logium, inculta oratio, apud Cumilianum Hibernum de Controversia Paschali.*

LOGIA PARVA, Sermo tenuis, vel minor dicendi facultas. Odo de varia Ernesti Bavarie Ducis fortuna, tom. 3. Anecd. Marten. col. 817: *Quem tanto eloquio ditavit ab omnibus, illa pauperis ingenii mater facundia parva adjutrix Logue, etc.*

LOGOGRAPHI, in Cod. Th. et Just. Tabularii, Notarii, Librarii ita nuncupati. De his vide Jacobum Gothofred. ad leg. 1. Cod. Th. Ne conlatio per *Logographos* celebratur. (11, 4.)

LOGOTHEA, vox Graeca, quae ad Latini

nos inferioris aevi etiam transiit. Apud Graecos quidem, Byzantios praesertim, varie accipitur: sed veram ejus notionem habet Gloss. Gr. Lat.: Λογέτης, Ratiocinator, discussor, disputator, λογέτης, Ratiocinator. λογικός λογέσιον, Ratiocinatio: est enim Logotheta, qui rationes accepti et depensi expendit ac discutit, quomodo dicuntur apud Procopium lib. 3. de Bello Gothico cap. 1. et 21. Magistratus aulae Constantinopolitanae: qui id nominis cum adjuncto habuere, ut λογέται τοῦ θησαυροῦ, λογέται τοῦ γυναικῶν, de quibus agimus in CPoli Christiana, λογέται τῶν εὐκταδῶν apud Pachymereum lib. 2. cap. 21. lib. 6. cap. 84. λογέται τοῦ στρατιωτικοῦ λογισμοῦ, de quibus VI. et VII. Synodus, et Procopius in Hist. arcana pag. 104. 1. Edit. λογέται τῶν ἐργῶν, de qua dignitate Pachymeres lib. 1. cap. 17. lib. 2. cap. 18. et λογέται τῶν οὐραγῶν, qui idem fuere qui τοῦ γυναικῶν, ut ad lib. 8. Alexiadis docuimus. Expendebant enim et rationes cursus publici, aerarii generalis, aerarii privati, seu largitionum privatarum, aerarii militaris, gregum seu armentorum Imperatoris, de quibus singulis Magistratibus multa dixere Meursius in Gloss. et Gretzerus ac Goarus ad Codicum. Vide Theosterictum in Vita S. Nicetae Hegumeni n. 11. [et Glossarium mediae Graecitatis, col. 821. sqq.]

Primi autem ex his Logothetis, quem λογέτην τοῦ θησαυροῦ appellabant, licet primo officium circa cursum publicum versatum fuerit, inque muneris gesserit, quod apud nos la General des Postes, alia tamen labentibus saeculis functio fuit: ut qui Edicta et aureas Imperatorum Bullas subscriberet, idque prorsus muneris obiret, quod apud nos Cancellarius, uti exerte habet Nicetas in Man. lib. 7. n. 1. unde Nicephoro CP. dicitur ὁ τῶν ἐπαγγελῶν ἐπαγγατῶν τῶν ὑποψηφῶν ἄρχων. Gloss. antiqu. MSS.: Logotheta Graeco eloquio dicitur, qui sermonem facit in populo, id est, qui Edictum imperatoris foris populo nuntiat. Eadem ferme habet Papias. Glossar. Ælfrici: Logotheta, ge mot-man, id est, ad verbum, homo conventus, alias orator, qui conventui publico praesidet ex parte Regis. Rogerus Hovedenus: Qui fuerat Cancellarius Imperatoris, quem Graeci vocant Logothetam.

A Graecis, inquam, istud nominis mutuati sunt Latini Principes. In Chronico Casinensi lib. 4. cap. 66. 117. et 126. (vel secundum Editionem Angell a Nuce cap. 66. 116. et 125.) Petrus Diaconus Casinensis a Lothario Imperatore Logotheta Italicus. Exceptor, Cartularius, et Capellanus Imperii Romani constitutus fuisse dicitur, id est, Logotheta et Protoscriba quomodo appellabantur apud Siculos Normannos Reges, qui Chartas Regias subscribebant ut passim ex Tabulis Siculis colligere est. Alia tamen fuit in eo Regno et diversa prorsus dignitas a Magni Cancellarii dignitate. Logotheta enim, qui et Protoscriba, Primi a Secretis, seu Protosecretarii munus obibat, et gradu, Magni Cancellario major erat, et si neuter neutri subesset, ut ait Ammiratus tom. 1. Stemmatum Neapolit. pag. 48: Essendo piu preminente ufficio quello del Protoscriba di quello del Gran Cancelliere, se ben l'uno al altro non e subordinato. Formula porro qua Regia diplomata subscribebant Logothetae et Protoscribae Siculi, haec erat, ex Waddingo ann. 1347. n. 8: Data Neapoli per... Logothetam et Protoscribium Regni Siciliae anno, etc.

LOGRA, vel LOGRUM, ab Hispanico, ut videtur, Logro, Fructio, possessio. Charta ann. 1214: Ego Guillelmus de Chauvigny, dominus castri Radulphi, do et concedo cellerario Dolensi quoddam cellarium in burgo Dolensi situatum, pro sexaginta solidis monete Dolensis, quos mihi dictus cellerarius donavit, et centum solidos pro Logris. Vide in Laudare 4.

LOGRE, Idem quod mox Logres, sed metaphoricè, ut Leurre saepius apud Gallos, Deceptio, illusio. Consuetud. Lemovic. art. 46: Emptor et venditor debent venire quilibet cum uno proba homine coram Consulibus et dicere veritatem de pretio bona fide, (sine) dolo et fraude, et sine Logris.

LOGRES, Accipitris illicium plumatile, Gall. Leurre, Hisp. Lura, Ital. Logoro. Leges Palatinae Jacobi II. Regis Majoric. in Actis SS. Junii tom. 8. pag. xxiv. de Falconerio majori: Nec ignoret ejus curae pertinere omnia eis (avisibus ad venandum) necessaria procurare; vesuti Logres, capucia, longas et alia arnesia ad rostrum et manus ipsarum preparandas. Vide Logrum.

LOGUALIS. [Ut Locale: « Et donamus similiter Loguales juxta ecclesiam ubi mansiones et claustrum monachi faciant. » (Cartular. Conchar. Ruthen. p. 389, an. 1100.)]

LOGUERIUM, Gall. Loyer. Vide Logerium.

LOGUERIUM, Ordo manipulorum hac arte coarctatorum, ut plures in cumulo sint ordines, alii aliis superiores, quos Massilienses Louges vocant lingua patria. Hi ordines certo constant atque definiti manipulorum numero, ut decima facillius percipiatur. Charta ann. 1218. ex parva Cartulario S. Victoris Massil. fol. 134. v. De universis terris, quas proprio colunt aratro, de tribus saumatis cujuslibet bladi sive leguminum unam eminam, et de duobus Logueris unam garbam Ecclesie memoratis nomine decimarum conferant.

LOGYA PARVA. Vide supra in Logium 4.

LOH, ut infra Lok, Tomentum. Constitutiones Coriariorum Sand-Hippolit apud Duellium lib. 2. Miscell. pag. 443: Item extra civitatem nullus vendat Loh aut alium apparatus. Item ubi duo socii sunt simul, tantum alter eorum emat Loh. [Cortex Coriarius.]

LOHERIA, LOHERIUM. Vide Logerium.

LOJA, ut supra Logium 3. Chartul. Buxer. part. 5. ch. 2: Factum est hoc Divioni... in Loja, scilicet ante aulam domini Hugonis ducis Burgundie, ipso praesente. Charta ann. 1280: Nobilis vir Pontius Bremundi, dominus castri de Castario... concessit... sex cannas terre seu localis quadratas prope ripam ipsius aque in alodium liberum, in quo localis possit fieri seu construi domus seu Loja, in qua domo seu Loja possit inhabitare ille, qui recipiat pedagium.

LOIBUS. Vide Lembus.

LOIDERIA, idem quod Leida, Tributum, quod pro meritis penditur: unde Loiderius, hujus tributi exactor. Chartul. S. Sulpit. Bitur. fol. 81. r. ch. 123: Medietas consuetudinis de cordoano et de coreis tassatis pertinet ad Loideriam, et eam habebit Loiderius: uterque autem Loiderius habebit duas michas frumenti in unaquaque dominica. Et sciendum quod Loideriam nostram nemo tenet, nec tenere potest nisi laicalis persona. Vide in Leudis.

LOIGIA, ut supra Loja. Inquisit. ann. 1340. ex Bibl. reg.: Idem Poncius comparuit in Loigis basis domus episcopalis Lingonensis, praesentibus ibidem dom. Rembaudo de Scampis, Guillelmo de Chalenayo... contestibus secum juratis et aliis. Vide Logia in Logium 3.

LOIRA, Glls, Gall. Loir. Libert. Florent. ann. 1339. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 96. art. 33: De pelle vulpis et Loira, de qualibet unum Turonensem, etc.

LOIRA, Ligeris, Gall. la Loire. Annal. Laur. Bonincont. ad ann. 1429. apud Murator. tom. 21. Script. Ital. col. 136: Quum igitur Britones Aurelianensem urbem obsiderent, ut Loira fluvio facillius potirentur, etc.

LOISELLUS FILLI, in Computo ann. 1202. apud D. Brussel tom. 2. de Usu feudorum pag. ccxviii. Glomus, Picardis Loisseau de fil, Gall. Peloton, alias Luisset, ut habet Ovid. MS. apud Borellum

Cent Luisset de 816 tondrey.

Alias Loisselet, Loisset et Luisset. Lit. remiss. ann. 1389. in Reg. 188. Chartoph. reg. ch. 183: Le suppliant rompy ledit petit coffre où il trouva... un Loisselet de fil pers. Alias ann. 1389. in Reg. 154. ch. 97: Huit toisons de laine et deux Loisseaulx de fil de lin. Un Luisset de fil, in Chron. S. Dion. tom. 7. Collect. Histor. Franc. pag. 148. Vide supra Lemoisellus et mox Lomellus.

LOISMUS, Observantia Regni Aragon. lib. 6. tit. de Generalib. privill. § 23: Quam (hereditatem) alienare potest cum praedicto tributo tributarius, et onere, sine consensu domini, nisi dominus habeat faticam vel Loismum, nec tenetur talis tributarius vel emphyteota firmare res in posse talis domini, etc.

LOITHUNT, ut in Notis ad Leg. Sa. lic legit Bignoniis, Canis ductor. Vide Canis Loithunt.

LOK, Floccus, Gall. Floccin, Angl. a Lork of wool, Floccus lanae, a Saxónico Loka, Locca, Flocci, tomenta: omnia a Latino Floccus, ut vult Skinner. Hinc Lochus apud Kennetum in Antiq. Ambrosden. ad ann. 1425. pag. 574: De ii. sol. receptis de lana fracta, videlicet Lokys collecta in tonsura ovium, etc. Vide Clack.

LOKKA, Lacus, a Graeco λίχκος, Fovea, lacuna, fossa, ut Skinner. habet in voce Logh: quae frequens est, inquit in terminis locorum Scotticis et Hibernicis ab Anglo-Saxónico Loh. Litera ann. 1509. apud Rymer. tom. 18. pag. 243: Pro ripariis, gurgitibus, stagnis, pitis, Lohkis, etc. Armorici Loch et Louch, Palus, qui non minus quam Lacus convenit loco laudato.

LOLIETUM, Locus obsitus lolio. Wilhelmus Brito lib. 5. Philippidos:

Per Bajocorum Lolietis, per arva Caletum.

LOLLARDI, LOLLARDI, ita nuncupati haeretici quidam, qui sub initium saeculi XIII. in Germania et Belgio exortati sunt. Joannes Hocsemius ann. 1309: Eodem anno quidam hypocrite gyrovagi, qui Lollardi, sive Deum laudantes vocabantur, per Hannoniam et Brabantiam quasdam mulieres nobiles deceperunt, etc. Tritemius in Chron. ann. 1315. ait, ita appellatos a Gualtero Lolhard Germano quodam. [Litiardi dicuntur in Genealogia Comitum Flandriae ad ann. 1302. tom. 3. Anecd. Marten. col. 408. Vide Hansizium tom. 1. Germ. sacrae pag. 455.]

De his ita Elmham. in vita Henr. V.

reg. Angl. edit. Hearn. cap. 16. pag. 30. Hoc eodem primo regni ejusdem regis anno hereticorum secta execrabilis, catholicae fidei inimici, satores lollii, hostes ecclesiae, reipublicae eversores, in pluribus partibus regni Angliae latitabant, habentes praefectum Johannem Oldcastle militem, ipsius detestandae sectae dominum et magistrum.

Wicleffii etiam sectatoribus, id nomen inditum in Anglia. Thomas Walsinghamus ann. 1377. Hi vocabantur a vulgo Lollardi, incendentes nudis pedibus, etc. Pag. 837. 838. Wicleffianibus, quae Lollardos quidam vocant. Et pag. 838. Lollardi sequaces Joannis Wicleffii. Ita Will. Thorn. pag. 2348. 2362. 2363. Sic etiam hodie hereticos quosvis, vel qui novae religioni adversantur, vocant Angli.

Quod vero haeretici isti Wicleffiani vestiti pannis vilibus incederent, ut ait Walsinghamus, viles ac despecti passim Lollardi nuncupati. Jo. Buschius in Chronico Windesem. lib. 2. cap. 41. Qui hujusmodi fratres devotos a mundo tunc despectos tanquam Lollardos deputabant. Thomas a Kempis in Vita Florent. cap. 9. Elegit potius abjectus Lollardus vocari quam dominus. Vide Odo-ricum Rainaldum ann. 1318. n. 44. de hac voce habet Kilianus. Lollaerd, musicator, mussitabundus. Lollaerd, Lollbroeder, Broeder Lollaerd, Lollardus, Alexianus Monachus. Lollaerd, rursus laes fidi, vel laesae religionis, vulgo Lollardus, Angli. Lollard. Lollardus quoque dicitur haereticus Valdensis.

Extant etiam nunc in pluribus inferioribus Germaniae civitatibus ejusdem nomenclaturae viri quidam religiosi, panno nigro et capitulo vestiti, quorum praecipuum officium est tempore pestis mortuos sepelire. Idem qui a Leodien- sibus Frater Cilius, id est Fratres Celestia appellatur.

LOLLARDIA, Haeresis Wicleffiana, quae Angliam diu infevit. Provinciae Cantuariensis Eccles. lib. 5. tit. 5. Nostra provincia variis et instructis doctrinis inficitur, ac nova ac damnabili Lollardiae nomine maculatur. [Litterae ann. 1480. apud Rymer. tom. II. pag. 445. De quibuscumque proditiionibus, insurrectionibus, rebellionibus, felonis, transgressionibus, Lollardis, etc.]

* LOMACUS. [Chouatte. DIF.]
* LOMBARDI. Vide Langobardi.
* LOMBARE. Vide Lombare.
* LOMBARDO. Cammarus. Vide supra Luchada.

* LOMELLUS, ut supra Lomellus. Lit. remiss. ann. 1353. in Reg. 82. Chartoph. reg. ch. 83. Furata fuit in domo dicti Reynaldi... unum Lomellum filii, de mensura et pondere consueta.

* LOMENTARE, *λεμνεν*. in Glossis Lat. Graec. Sangerman. Abstergere Lomento, vel smegmate. *λεμνεν*, *λεμνεν*, *λεμνεν*. in eisdem Glossis. Qui lomentum conficit aut vendit. Vide *Sinegna*.

* LOMPIA. [Gallice Lamps. = Crux nichil valet, crucifixus ligatus est cum una cordula, una Lompia defleat. (Cher- valier, visit. episcoporum. Gratianopolit. p. 58.)

* LONA. Chartul. majus S. Viet. Mas- sil. De una parte infronata via publica que vadit de Tarascone ad Laurata, de alia parte Lona de Rubiano. Vox fortean vulgari, que idem sonat quod nostrum *le long*, sectus.

* LONDA. Scacarum ann. 1212. apud Palestiam tom. 2. de Feudorum usu pag. 840. col. 2. Judicatum est quod decima terre, que est infra metas Londe... do-

netur Ecclesiae cujus Londa illa dignoscitur pertinere. D. Brussel loco citato Gallice vertit Londe, sed quid sit non explicat. Conjecto legendum Landa, Gall. Landa, Terra sterilis et vepribus obsita, de qua dictum suo loco.

* LONDA minime mutandum esse in Landa, monitus sul, cum etiamnum Rotomagi extet domus DD. de Bigars, cujus cognomen est de la Londa, haud dubie a loco seu dominio quodam in Nop- mannia acceptum.

* LONDRA, f. Naviculae species, Inter. Charta ann. 1011. apud Murator. tom. I. Antiq. Ital. med. aevi col. 193. Ut licentiam et potestatem habeatis vos et pre- teri vestri suprascripti monasterii venerabilis et sancti, ponere et habere una pa- ratura ad piscandum cum duas Londras in mediocritate nostra.

* LONFUS. Vide supra Lauffen.
1. LONGA, Corrigia, qua ligantur et retinentur falcones ad sedem suam quamcumque, quae sua longitudine comparata ad vates, meretur dici Longa, Falconaria Longe. [Occurrit in Legibus Palatinis Jacobi II. Regis Majoric. tom. 3. SS. Jur. II. pag. xxiv.] Vide Fridericum II. lib. 2. de arte venandi, in Pro- logo, et cap. 27. 39.

* Loira, eodem sensu, [et Jillicum. Vide Loira.] in Mirac. MSS. B. M. V. lib. 3.

Fracone qui ne revient de Loira, De se privavit de despoire.

* 2. LONGA, Lumbus Gall. Longe. Charta ann. 1221. tom. I. Hist. Cassin. pag. 317. col. 1. Beneficium dicti mulici (leg. forte dictum Ullici) debet facere hominum et fidelitatem, in Nativitate spalla cum Longa, etc. Vide Lonza I.

* LONGEVARE, Ad longum tempus producere. Theodeberti Regis nostri felicitatem pro sua pietate Longevare, in vita S. Medardi Episc. tom. 2. Junii pag. 81.

* LONGEVITAS, Longum aevum, apud Macrobius lib. 7. Saturn. cap. 5. et 10. in Charta Pipini Regis ann. 768. apud D. Calmet tom. I. Hist. Lotharingie col. 278. et alibi.

* LONGALE, Longum lignum, quod est inter rotas priores et posteriores. Ita interpretatur Joannis de Garlandia in Synonymis.

Tomo, Longale, trabale, forcale, forale.

* LONGANEA, LONGANIA, Angilbertus Abbas Centulensis l. de Diversitate officiorum: Quod si ratio aeris hoc non permiserit, de S. Maria per Longaniam ter- ratenus usque ad ascensum ipsius longaniam, qua sursum ascenditur, veniant. Vetus Charta ann. 981. apud Francis. Mariam in Mathildi lib. 3. pag. 48. In solaris ipsius curia, ubi dominus Ugo et Lotharius filio eius gloriosissimis Regibus praerant in Capitea, ubi est Longanea solaris, prope Ecclesiam S. Benedicti, etc. Videtur idem esse quod *μακρον*, porticus oblongior, Galeris. Vide *Macroma*.

* LONGANIMIS, *μακροθυμος*. Longanimitas, *μακροθυμια*. In Gloss. Gr. Lat. Gloss. Lat. MS. Regium Durabilis, Longanimis, placidus. Ugitio: Longanimus, quasi nullis passionibus perturbatus, sed ad universa sustinenda est patiens, cui contrarium est pusillanimitas. Italis Lun- ganimo. Occurrit in Notis Tyronis pag. 186. in libris sacris, et alibi passim.

* Eadem notione quidam nostris usurparunt voces Longanimo, Longani- mita, ut Scripturae verba scrupulosius redderent, sed et pro Longinquitate

sumta vox Longanimita in Praecepto Philippi VI. Franc. Regis ann. 1350. tom. 2. Ordinat. pag. 59. ubi: Et vou- drions bien que au plus près vous puez, vous eussiez consideration et avis, selon la Longanimita des pays, etc.

* LONGAO, LONGANO, Longum intesti- num, Vetus Moschionis interpres: *φωρα*, Longao. Gloss. Lat. Gr.: Longao, *μακρο- τυπον*. Papias MS: *Colum*, vel Longis quoddam intestinorum. Editum habet Longior. Apitius lib. 4. de Re culin. cap. 2: Longanones porcinos ex jure Tarentino farcos. Vide Gariopontum l. 8. Pas- sionarii cap. 19. 21. Varroni Longa di- citur.

* LONGARA, pro Longanea, ni fallor, Perticus oblongior. Charta ann. 1189. apud Ughell. tom. 1. Ital. sacr. edit. 1717. col. 1288. Hortum, qui est ante por- tam predictae civitatis Signinae cum ple- gis et Longara et omnibus utilitatibus suis.

* LONGARE, Longum facere, unde pro- longare, *μακροθυμια*. In Onomastico. [Joh. de Janua: Longare, Longum facere, differre. Fortunatus:]

Tempore Longuar, sed variatur amor.

Miracula B. Henrici Baucen. tom. 2. Junii pag. 389: A pueritia contracta et guttosa in aetate: restaurata sunt ossa cum magno dolore: sanata est in totum et Longata et vadit recta.]

* Hinc Metre longuement, eodem sensu in Lit. remis. ann. 1408. ex Reg. 168. Chartoph. reg. ch. 170: La dame de Falny commanda à son bailli qu'il fust prisonnier son sergent et y pourvoist d'un autre sergent, lequel bailli... y mist Longuement, cuidant que laditte dame se deust raviser.

* Eiusdem originis videtur vox Gal- lica Loijnonneur, qua pannis dimettien- dis praepositus significatur, in Lit. remis. ann. 1363. ex Reg. 82. Chartoph. reg. ch. 300: Comme les Loijnonneurs des plaines draps, qui sont fais en nostre ville de Rouen fusent venus en l'ostel de Ricart le Rouz et eussent trouvez xxiiij. draps edellés du edel, duquel l'en edelle les draps de longueur, etc. Unde etiam Longon appellatus Clavus ferreus vel li- gneus, vulgo Chevillie, in Lit. remis. ann. 1386. ex Reg. 149. ch. 72: Longons, autrement nommez chevilles. Et Longua- nis, Pabae longae species, in Contin. Hist. belli sacri apud Marten. tom. 5. Ampl. Collect. col. 501.

* LONGARIA, id est, Longa scriptura.

Papias.
* LONGARII, Ligna transversaria, quae equos in stabulis discernunt, ne inter se pugnare possint, apud Petrum de Crescentiis l. 9. cap. 2. extremo.

* LONGARISTIS PLCAE, apud Luth- prandum l. 6. cap. 5. ubi legendum Lo- garistas plcae. Officium aulis CPollita- nae, ex Graec. *λογαριστις της κιδας*, qui classis rationes expendebat. *λογαριστις* enim *λογιστην* Graeci recentiores inter- pretantur. At istius magistratus nulla, aut fallor, occurrit, apud Scriptores By- zantinos mentio, tametsi alios *λογαρι- στας* passim recenseant. [Vide *Logarias- tes*.] [et Apud Pertz. o. *Delongaris tis plcae*. Forte Drungarius.]

* LONGARIUS, Longissimus, diutur- nissimus. Charta Philippi III. Franc. Regis ann. 1278. apud Stephanotium tom. 1. Antiquit. Occitan. MSS. pag. 405: Per decursum cujuscumque tempo- ris, longi, longioris, longissimi vel Lon- garii.

* LONGELLUS. Will. Thorn. ann. 1311:

Quod singulis annis in perpetuum augentur 20. stragulis, quinque cooperioris, 5. Longelli ultra antiquam liberationem. Ita videlicet quod sint 40. stragulis pro 20. fratribus, et 15. cooperioris, 15. Longelli ad distribuendum fratribus secundum quod fieri consuevit. Forte legendum Loudelli, ex Gallico Loudiers, species straguli. Vide Lutherium.

† **LONGELUS**, Diutinus. Accordum inter Dominum Turnon. et Priorem de Uyon ann. 1836: Per aliquem usum vel actum contrarium, quantumcumque longum, vel consuetudinem Longelam exercitatum vel usitatum prescribi non possit. Puto legendum Longævum.

† **LONGERIA**, Mappa multo longior quam latior, quales sunt altarium. Inventarium ann. 1311. ex Archivo S. Victoris Massil.: Quatuor mappas et 4. Longerias. Testamentum ann. 1892. in Marcis Insule Barbaræ tom. 2. pag. 672: Lectos garnitos bonos et sufficientes... cum lineaminibus et 12. mantilia cum totidem Longeriis semel dat et legat. Statuta Montialium S. Salvatoris Massil. ann. 1400. D. Abbatissa tenetur tradere mappas, Longerias et manutergia pro refectorio. Statuta Collegii Sagienensis ann. 1427. tom. 5. Hist. Paris. pag. 696: Reponatur sub inventario mappæ, Longerie et cetera lintea. Statuta Cardinalis Trivultii Abb. S. Victoris Massil. ann. 1581. Elemosinarius tenetur providere... ad lavandum pedes pauperum... de Longeria que ponitur ante pectus dictorum pauperum. Qui usus etiamnum servatur.

† **LONGIERIS**, Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7857: Longiera, Prov. gausapes, mantile, manupiarium. Lit. remis. ann. 1889. in Reg. 138. Chartoph. reg. ch. 145: XXI. draps de lit, quatre touailles, deux Longieres, et... Six touailles ou Longieres, in aliis ann. 1894. in Reg. 148. ch. 237. Stat. eccl. Turon. ann. 1896. cap. 15. ex Cod. reg. 1287. Juxta et ad altare ad minus tria manutergia habeantur. Ubi versio Gallica: Et ait de cousté l'autel trois Longieres.

† **LUNGERIA**, Eadem notione, in Inventar. ann. 1863. ex Tabul. S. Vict. Massil. Lingiero, Provincialibus hodiernis.

† **LONGIETUS**, Placentæ genus. Johan. Demussis Chron. Placent. apud Murator. tom. 16. col. 582: Secunda die in nuptiis dant primo Longietos de pasta cum cæteo et craco et cibibo et speciebus.

* **LONGEVE**. [Diu: Si habet aliquos parochianos qui diu et Longeve communicationis sententiam sustinuerint.] (Chevalier, Visit. episcop. Gratianop. p. 44.)

† **LONGI**, Cantiones, apud Papiam, pro Logi, Fabula Gall. Chansons.

† **LONGIA**, Fentia, f. sic dictum, quod longiora fere sint fentia, nisi tamen quis malit Longia esse pro Logia: de qua in Logium. Assignatio hospitiorum ann. 1821. apud Fantonom Hist. Avenion. pag. 178: Item una Longia sive fenaria Nicolai de Sabaudia sita prope portam de infirmitis.

† **LONGIA**, [Lumbus, Gall. Longe.] Vide Longa 1.

† **LONGIA**, Lorum, Gall. Longe. Comput. MS. ann. 1289: Pro una Longia et una curra, xxij. sol.

† **LONGICOLLUM**, seu **LONGICOLUM**, Vox ibrida, que idem sonat ac **Macrocollum**, seu **Macrocolum**, Major charta,

papyrus regia. Lexicon Græc. Lat.: Τα μακρόκολα, sunt majores et longiores chartæ, quas Catullus regias vocat. Simili modo dicta μακρόκολα. Goclenius in Lexico Philos.

† **LONGILATERUS**, Longis lateribus. Miracula S. Servatii Episc. tom. 3. Mail pag. 225: Dum Longilatero extensus et oblectus asportaretur feretro.

† **LONGILOQUIUM**, Sermo prolixior, apud vet. Interpretum Irenæi l. 3. cap. 12.

† **LONGINGITAS**, pro Longinquitas. Charta Rudolfi I. imper. ann. 1273. inter Probat. jur. domus Bavar. pag. 11: In perpetuum Longingitate temporis plerumque accidit, ut et gesta hominum et contractuum efficacia in oblivionem veniant. Vide infra Longuanimitas.

† **LONGINQUARE**, Longius abire, vel amandare, Gall. Eloigner. Claudianus Mamertus l. 1. de Statu animæ cap. 1: Non mirandum est si vel de Deo, vel de homine, probe non sentiant, qui utrumque a te odio mediante Longinquant. [Utiliter etiam Tertull. de Pudicitia cap. 5.]

† **LONGINQUIER**, Poem. reg. Navar. tom. 2. pag. 140:

Quant me convient, Dame, de vous Loignier,
Onques certes plus dolait hom ne fu.

† **LONGINQUIER** de feodo dixerunt, pro parte feudi in retrofeudum concedere, qua ratione feudum a domino capitali quodammodo elongatur. Charta Guill. dom. Saloniensis ann. 1284. ex Chartul. eccl. Lingon. fol. 18. v: Que feoda ego vel mei heredes non possimus plus Longinquier de feodo dicti episcopi et ejus successorum, quam nunc sunt. Ibid. fol. 19. v: Et est sciendum quod ego vel mei heredes non possimus aut debemus dictum feodum plus Longinquier le feodo dicti dom. episcopi et successorum suorum quam nunc est. Quæ in aliis eadem de re Chartis ibidem sic redduntur: Nec possum nec debeo facere retrofeudum de predictis. Vide supra Feodum Dividere.

† **LONGINTANUS**, Diuturnus. Et jam per Longintana tempora ipse parietina marcuisse, in Actis SS. Junii tom. 2. pag. 573. de S. Leone PP. III.

† **LONGIO**, Vide supra Longo.

† **LONGISECUS**, ξοδευ, in Glossis Lat. Græc. Sangerman. E longinquo, eminus, procul. [Adde ex Castigat. in utrumque Glossar. Germ. Longe, secus. Reg. eminus, longius. Loignet et Loignet, nostris, eadem acceptione. Lit. remis. ann. 1379. in Reg. 116. Chartoph. reg. ch. 148: L'exposant, qui de leur emprise ne sçavoit rien, les suivit de Loignet. Alia ann. 1394. in Reg. 146. ch. 75: Lesquels trouverent laditte Margot et l'ammenerent Loignet d'ilec. Longuet, eodem intellectu, in aliis Lit. ann. 1372. ex Reg. 103. ch. 396: Iceillus coup esglinda et eschappa devers ledit Berihelot, qui estoit assez Longuet de costé hors du tray. Lointieu vero, pro Eloigné. Disjunctus, remotus, in Stat. ann. 1376. tom. 6. Ordinat. reg. Franc. pag. 235. art. 49: Pour ce que lesdis bois et buissons à tiers et dongier, sont en divers lieux et aucuns Lointieux des for: royaus et en diverses vicontes, etc.]

† **LONGISTRORSUS**, Longe, procul. Acta S. Hucberti Monachi, tom. 7. Mail pag. 275: Tedium expectat, coitationemque pravam Longistrorsus avertit. Apud Festum: Longistrorsus sic dicitur, sicut dextrorsus, sinistrorsus.

† **LONGITIA**, vox agrimensorum, pro

longitudine, ut latitia, planitia, itidem. Occurrit apud Innocentium de Casis litterar. non semel. [et Auctorem de Limitibus pag. 271.]

† **LONGITORIA**, Vita S. Frontonis edita a Bosjueto pag. 10: Orabat pro eis insinenter, ne multa fieret probatio temporis in Longitoria, et ne turbatio averteret quosdam eorum retrosum. [Hoc est, ut opinor, Deinceps, in longum seu futurum tempus.]

† **LONGITUDO**, Species oblationis, ac forte cerei certa ratione in longum elaborati. Statuta S. Germani a Pratis in Probat. Hist. ejusdem Monasterii pag. 174. col. 2: Item omnes oblationes factæ in candelis, in candelis tortuosis, notis, Longitudinibus, cersis... sunt capicenti dicti Monasterii ad faciendum suam utilitatem. Forte legendum Longitudinibus cersis, sublata virgula.

† **LONGITURNUS**, Johanni de Janua, Diuturnus; Longiturnitas, Diuturnitas. Baruch IV. cap. In Longiturnis diebus, et in III. cap. Ut scias ubi sit Longiturnitas vita; vel secundum aliam Literam, Ubi sit Longiturna vita. Occurrit vox Longiturnus apud Ebbonem in Vita S. Ottonis, tom. 1. Junii pag. 438.

† **LONGIVIVAX**, Longævus, qui diu vivit, apud veterem interpretem Juvenalis Sat. 14. [Hinc emendanda Laurentii Amalthea, ubi Longivax, Cervina Senectus.]

† **LONGOBARDI**, Vide Langobardi.

† **LONGUA**, Lumbus, Gall. Lonje. Charta Petri Abb. de Talemundo ann. 1886: Item quod dictus aquarius de dicto castrato faciat octo fercula dumtaxat et de Longa bovis tria fercula tantum. Vide Longa 1.

† **LONGUANIMITAS**, Longinquitas, diuturnitas, Gall. Longueur de tems. Acta dissolut. matrim. Ludov. XII. ex Bibl. reg. fol. 127. v: Ambo erant valde juvenes, et hoc scit propter Longuanimitatem temporis, quo dictum matrimonium dicitur fuisse factum. Ita et Longuanimité, pro Distantia, intervallo, vulgo Eloignement, in Lit. ann. 1380. tom. 2. Ordinat. reg. Franc. pag. 59.

† **LONGUETUS**, Longulus. Inventar. incerti anni S. Capel. Paris. ex Bibl. reg.: Item unum Longuetum et strictum scripiolum argenteum, sigillatum in duobus locis parvo signeto domini nostri regis.

† **LONGUS**, Procerus statura, quomodo Ludovicus X. cognominatus est Longus, ob staturam proceritatem, inter dum Magnus. Gloss. Gr. Lat.: Μεγε, τοῦ ἀνθρώπου, statura, longitudo. Longitudi corporis, apud Capitolinum in Maximinis duobus. Sidonius in Panegy. Anthemii:

Si cornes equites, de Longi serpe patantur,
Si cedant.

Homo Longissimus, apud eundem in Max. et Balbino. Diltmarus l. 7. de quodam rustico: Et hic erat tantæ Longitudinis, ut omnes qui eum viderant, nimis admirarentur. Philipp. Moiskas de Philippo Aug.:

Grass et blanc fu, et drois, et Lous.

Vide Ottonem Morenam pag. 124. 125. sic μακροῦ; Græci dicunt. Theodorus Lector lib. 2. μακροῦ; ὄν. Sozomenus l. 6. cap. 23. l. 9. cap. 12. et Socrates l. 6. cap. 7. de quibusdam monachis Ægyptiis: Ὁμοῦ ἀνθρώπων ἕνεκεν, οἱ μακροὶ δὲ ἐκ τοῦ σώματος ὀνομάζονται. Vide Magnus.

† **LONIGA**, Glossar. Provinc. Lat. ex

Cod. reg. 7657 : Planon, Prov. Loniga, scobe.

1. **LONZA**, vox Italica, Lumbus, Gall. Longe. Bulla Alexandri III. PP. ann. 1179. apud Ughellum tom. I. Ital. Sacr. pag. 512 : In obitu suo reliquit, videlicet spalliam cum Lonza, et sarcinam musti, cum hominio et fidelitate hereditum suorum.

LONGIA dicitur in Miraculis B. Simonis Tudertini num. 37. [Vide Longua.]

2. **LONZA**, Hyena. Acta SS. Junii pag. 486. de S. Raynerio : In ipso deserto reperit duas hyenas, quas vulgus vocat Lonzi, leone velociores et audaciores.

LONGANUS, Ead. notione. Jac. de Vitriaco l. 3. Hist. Orient. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 279 : Sunt ibi leones, parsi, ursi, dami, capri silvestres, et aliud quoddam sevisimum, quod appellatur Lonzani, a capis sevisia nullum animal potest esse tutum : et ut dicitur, terret leonem.

3. **LONZA**, Lorum, Gall. Longe, in Comput. Ms. ann. 1361. monast. Clareval. fol. 37. v. Pro una Lonzaempta riu. gros. Vide supra Longia 3.

4. **LOOD**, idem quod supra Lodi. Semuncia, sexta decima pars marce, Belgicis Lodi. Charta ann. 1493 in Supplem. ad Miræum pag. 206. col. 2. Scelus mihi vel successoribus meis pro tempore unam unciam argenti puri seu duo Lood, vel valorem eius, etc. Vide infra Lodi.

LOPA, Charta Rudolphi Episcopi Du mensis aræ 1490. apud Anton. de Tenez. in Chronico Ord. S. Benedicti tom. 5. Concedimus etiam phialas argenteas Franciscas 2. saporis exaurata, Lopus exaurata cum cooperitoris 2. litones 2. scalas exauratas 6. etc.

5. **LOPADIUM**, f. Frustum, segmentum, Gall. Lopin, a Lobinus diminut. vocis Lobus, ut Nicotus affirmat. Acta apocrypha S. Eleutherii Episc. et Mart. tom. 2. April. pag. 500 : Ne iram deorum incurvas, et quasi unum Lopadium in ista sartagine exfrigas. Aristophani 10. 327. est parva patella quod loco re lato non videtur posse convenire.

6. Ad agros etiam accommodata est vox Gallica Lopin, eodem sensu, qui dixerunt Une piece, un morceau de terre, Agelles. Lib. cens. terræ d'Estilly ann. circ. 1490. fol. 5. v. Deux deniers assis sur un Lopin de terre et bois, contenant une boucille et demie. Pro iectis, percussio Gall. Coup, occurrit in Lit. remiss. ann. 1407. ex Reg. 161. Chartoph. reg. ch. 396. Cellus Pestre print una congnée, de la teste de laquelle il donna à l'epousant un Lopin permi la teste, dit quel Lopin il l'abbati à terre. Alia ann. 1416. in Reg. 163. ch. 238. Cellus Cherchevau donna au s'ppiant de la painme en la joue un très gros Lopin.

7. **LOPES** Cassi, Trutina species. Pactum inter abbat. et consil. Aurelian. ann. 1357. in Reg. 78. Chartoph. reg. ch. 218. Item quod omnes balance, ad quas sit cum quibus res venditæ et vendendæ ponderabuntur in dicta villa, fiant ad similitudinem earum, que vocantur Lopes conii.

8. **LOPILOBIUM**, [Wingeron. Gloss. Lat. Gal. Bibl. Insul. F. 36. XV. s.]

9. **LOPPA**, Loppa, a Gallico, Louppe, Gemma imperfecta. Inventar. S. Capel. Paris. ann. 1363. ex Bibl. reg. : Item Paris aliis textis Evangeliorum ornatus

gemmis, in quo a longo tempore deficiunt sex Loppa saphirorum, et de tempore ejusdem Buchet tres Loppa saphirorum. Aliud ann. 1378 : Sex Loppa saphirorum, et de tempore defuncti thesaurarii Buchet (sic) tres alie, ac de novo deficit una Loupa saphirea. Une louppe de saphir, in altero Invent. Gallico. Louppe, alia rursus notione, nodus nempe, pars rei alicujus prominens. Lit. remiss. ann. 1436. in Reg. 189. Chartoph. reg. ch. 130 : Le suppliant feri un coup d'un goy, au-trement appellé vougeas, de quoy l'en arrache les buissons, de la Louppe qui est devers le dos d'icellui goy, sur le front dudit Jehan.

10. **LOPPARE**, Tondere, resecare, amputare, vox Anglica, to Lop. Modus tenendi hundredum pag. 181 : Dicit, quod predicta ligna fuerunt crescentia in dicta foresta, et quod eadem ligna fuerunt Loppata de arboribus in eadem foresta crescentibus. Occurrit ibi pluries. Vide Shradare.

11. Nostris alias Lopiner, in frusta seu partes dividere. Vide Rabelais. Initio prol. ad l. b. 3. et Comment. Cond. tom. 1. pag. 64 edit. ana. 1743.

12. **LOQUACITARE**, Garrere, εἰρηλογοῦν, in Onomatopoeia.

13. **LOQUACITAS**, Usus vocis, facultas loquendi. Liber 2. Miraculor. S. Richarii cap. 14. Dempis, juxque obstaculis, Loquacitatem meruit obtinere.

14. **LOQUACITAS**, Eloquentia, facundia. Abbo in Prælatiuncula sermonibus selectis præfixa, tom. 9. Spicil. Acher. pag. 79. Novus, lector, sive auditor, quicumque es mediocri Loquacitatis dives, sed Latinitatis indigens, hoc opusculum nudo nuditer factum, etc. Expositio Luturgie Gallicæ tom. 5. Anecd. Marten. col. 34. Pastor Ecclesie apertiori sermone populo prædicet, ita arte temperans, ut nec rusticitas sapientes offendat, nec onesta Loquacitas obscura rusticis fiat.

15. Hæc duplici acceptione Loquencia nostri usurparunt. Lit. remiss. ann. 1375. in Reg. 107. Chartoph. reg. ch. 155. Lequel Mahieu est affolez d'un bras et d'une jambe et de la parole ou Loquence. Prol. ad Chron. S. Dion. tom. 3. Collect. Histor. Franc. pag. 152 : Li default de la letreure et de Loquence, etc.

16. **LOQUAQUIS**, εἰρηλογοῦν, in Castigat. ad utrumque Glossar. ex Gloss. Mss.

17. **LOQUATICUM**, εἰρηλογοῦν, in Gloss. Gr. Lat. MS. Edit. Locutitium præfert.

18. **LOQUATUR**, Vide supra Locatur.

19. **LOQUELA**, JC. Anglis et Cowelo, idem est, quod placitum, causa, aut causæ prosecutio judicialis, actio juris. Charta Regis Ricardi I. apud Radulfum de Diceto ann. 1196. De Loquela versus Dominum Regem Francorum, scilicet de quietatione Clericorum et Laicorum, sermonem habentis cum eo. Vide Magnam Chartam Angl. cap. 28. Glanvillam lib. 2. cap. 3. Regum Majestat. lib. 3. cap. 21. § 4. 6. etc. Ita Loqui, pro litem movere, in Legibus Henrici I. cap. 65. 42. 74. quod qui litem intendit, cum eo cum quo agit, de jure suo loquatur, et agat in jure, atque inde Parlamenta appellata judiciales Curias quidam censent, de qua voce suo loco.

20. Charta ann. 1125. pro monast. Becc. in Reg. 25. Chartoph. reg. ch. 202. Is cui injuria illata est, clamabit se in curia abbatis Becci et ibi audiet iudicium suum, et non poterit Loquelam suam ponere in

alia curia, nisi pro defectu justitie curie Beccensis.

21. **LOQUELA PRIVATUS**, Qui in extremis est, nec loqui potest, qui a parva la parole, in Histor. Cortastor. lib. 8. cap. 1. Gloss. Lat. Gr. : Loquela, malus.

22. **LOQUERICIUM**, Antiquæ definitiones Ordinis Cisterciensis distinct. 15. cap. 2 : Nulla quoque Monialis loquatur cum aliquo nisi per fenestram bene et spissè ferratam, vel Loquericum modo similitè præparatum, etc. ubi legendam forte Loquerium, ex Lat. loqui : sic enim etiamnum Parloirs dicuntur ejusmodi clatratis fenestris. [Perperam omnino Loquirium habetur in Statutis ejusdem Ordinis ann. 1362. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 1378. Vide Locutorium.]

23. **LOQUERIUM**, Gall. Loyer. Vide Loquirium.

24. **LOQUETUM**, [LUQUETUM, LUQUET, Gall. Loquet. etc.] Pro uno Loqueto cum duabus clavibus posito in camera procuratoris. (Comptes de l'Archevêché de Bordeaux du XIII. et du XIV. siècle. Arch. histor. de la Gironde t. 21. p. 408. et t. 22. p. 426.)

25. **LOQUOTORIUM**, Vide supra in Locutorium.

26. **LOQUOTORIUM**, Locus Parisia, in quo examinabantur et discutebantur articuli usaticorum et consuetudinum ejusdem civitatis, coram præposito mercatorum et scabinis. Memor. D. Cam. Comput. Paris. fol. 58. v. : Die vij. Octobris 1363. Moissonnet serviens Loquotorii, Gallice Parloirer, civium Parisiensium, etc. Vide in Locutorium.

27. **LORA**, Portionis mellitis genus, Casilio Aureliano lib. 8. Vide Jacobum Cardinalem. Papiensem Ep. 554. et Cujac. lib. 11. Observ. cap. 30.

28. **LORAMENTUM**, Ligamentum, in Gloss. Arabico Lat. Auctor Mamotrecti ad cap. 22. Ecclesiast. : Loramentum, i. concatenatio lignorum que solet fieri in fundamentis, edificiorum. [Adde ex Gloss. Bibl. Mss. ubi non potest inveniri terra solida ad fundandum edificium. Architectis nostris Pilotis.] Jo. de Janua : Loramenta dicuntur plura lora, vel laquearia, vel in parietibus tabulae, vel aliqua ligna que nectuntur. [Testamentum Tellois Episc. Curiensis ann. 15. Pippini Regis, tom. 2. Anna. Benedict. pag. 710. col. 1. : Eramentis, ferraturis, Loramentis, vasis, utensilibus, etc. Sed et Justinus lib. 11. cap. 7 : Cum capita Loramentorum inter nodos abscondita reperire non posses, gladio Loramenta caedit.]

29. **LORENUM**, seu [LORENUS,] Lorain, Scripioribus nostris vernaculis. Diarium Thesauri Regii ann. 1299. 5. Febr. : Pro sabutis, Lorenis, palefredis, et aliis necessariis ad equitandum, etc. [Arestum Parlamenti Paris. ann. 1321. : Item Lorenos garnitos de serico, seminato de boutonis et canahalis pretii 20. sol.] Computum Stephani de la Fontaine 26. April. ann. 1350. Pour trois sembles, l'une d'escarlats azurés armoisés de Navarre et d'Evreux, et l'autre à arçons azures semés de rosettes d'or, avec 2. Lorrains. Guill. Guiart ann. 1304 :

Estriers, Lorains, frains netelés.

Lo Roman de Garin :

Li Palefroi sor coi la Dame seist, Estoit plus biens que nule flor de lys. Li Lorrains vaut mille sols Paris.

Alibi :

Sel et d'ivoire, li Lorain sont d'ormier.

Id est, ex mero auro. [Adde Borellum in Thesaur. Le Roman de la Rose MS.]

Et aurea hinc qui sunt fornia
Vas in vallanti un vico Lorina.

Videtur esse monete genus.]

† LORANUM. Rotulus computi ann. 1255. apud D. Brussel tom. 1. de Feudorum usu pag. 470: Pro Lorania, coffris, Lemovicensi tela, xxvii. equis palefridis, erro, etc. Sic lego, non ut Cl. Editor Lorania coffris, sublata virgula; quæ lectio, si bene asserta, de coffris seu arcis certa ratione loris constrictis, videtur intelligenda.

• Lorum, habena. Comput. Ms. ann. 1289: Pro uno Lorano ad dominum Alfonso, etc. Haud scio an inde vox Lorandier, qua servus aratorius significatur. In Lit. remiss. ann. 1172. ex Reg. 197. Chartoph. reg. ch. 294: Jehan Rode boueuer, Lorandier, seruiteur et varlet... pour suivre les beufs et labourer la terre en la baronnie d'Apehos. Vide supra in Lodia 2.

† LOREA BURSA, in Computo ann. 1333. tom. 2. Hist. Dalph. pag. 285: Item pro una bursa Lorea pro portanda targia Domini II. s. vi. d. Vian. Habetur Loreus fuitis apud Canonem cap. 12.

† LORANDRUM, Arbor similis foliis Lauri, ut dictum in Arodandrum sive in Arodandarum, ut male editum est.

• LORARIUS, Tortor, Ugutioni. Addit Joannes de Janua, qui servis vendendis præstat. [Gellius lib. 10. cap. 3: Hi sequentur magistratus, tanquam in æcenis fabulis Lorarii, et quos erant iusti vinciebant, aut verberabant. Lictores et tortores a Loria, quibus reos constringebant, dicti Lorarii.]

† LORCUM, pro Lorum. Vide in Curcuba.

• LORDA, f. pro Loida vel Læda, Tributum, quod pro meribus penditur Chartul. S. Viet. Massil. Retinenda sibi mediætatem census ville et mediætatem Lordæ mercati. Vide supra Loidæ.

• LORICARE, dorso incurvato incedere, ex Gr. λoricῶν, incurvatus, ligno innixus, corpore pendens. Apud Hesychium: λoricῶν, ὑποκρίων, ἀνεγκλιπτόν, ὑπεκακλυτόν, ὑποκρίων. Hinc nostri Lourds et Lourdaus appellati, qui sægre incedunt præ gravitate: unde ad ingenii defectum translata vox, quæ tardo sunt ingenio qui ont l'esprit pesant. Regula Magistri cap. 1: Ceditur, pungitur, ustulatur, Loricat miser asellus, et non vadit. Infra: Monasteria ipsa aut cellulas falce æceni, Loricanda de ficta infirmitate, absconsi secure, quod sanitatis gressus sint ab ipso lumine reformantes.

• LOREMERIA, Vide infra Lormarius.

• LORENUM, Loreus. Vide Loramentum.

† LORETHARE dicitur de arietino clamore, apud Ugutionem. Vide Haulare.

• LORICA, Militum, quos Chevaliers dicitur, armatura, maculis ferreis contexta. Gloss. Lat. Gall. Lorica, Haubert; Loricatus, Vestu de Haubert. Avitus lib. 5. Poem.:

Hi Loricarum vasto sub tegmine gaudent,
Intenti crater sibi met quoque circulus hærens.

Denique Guntherus lib. 2. Ligurini, ut ceteros præteream:

Neque casside clausus
Tempora nec chalybum multus pectora Testu.

Vide Cluver. lib. 1. Germ. antiq. cap. 41. Maxime vero usurpatum pro ipso Milite loricato. Helmodus lib. 2. cap. 13. Gnomia, ut aiunt, Lorica venit Aldenburg, etc.

Adam Bremensis in Histor. Eccl.: Habuit etiam in comitatu suo sex millia Loricarum exceptis balistaribus, etc. Fulcherius Carnot. lib. 1. Hist. Hierosol. cap. 4: Tunc de exercitibus plurimis unus illic exercitus affectus est, quorum centum millia Loricis et galeis muniti erant. Will. Tyrus lib. 16. cap. 19: In solo domini Imperatoris comitatu ad 70. millia fuerunt Loricarum... in exercitu vero Dom. Regis Francorum virorum fortium Loricis utentium numerus ad 70. millia... estimabatur. Conradus 1. sp. ann. 1158: Imperatorem subsequantur Henricus videlicet Dux Saxonum circa Pentecostem cum Imperatore in mille ducentis Loricis. Welfo vero circa festum S. Michaelis cum trecentis Loricatis. Porro de loricis squamatis vide Henric. Valesium ad lib. 17. Ammiani, [et Carolum de Aquino in Lexico Militari.] Munit castr. dom. reg. in Reg. 31. bis Chartoph. reg. part. 1. fol. 93. v. col. 1. Quædam Lorica integra et goncularis ferrea. Tres Lorice ad cuffas, tres sine cuffis... una Lorica sine cuffa. [900 Chart. Daxobert reg. ann. 675 apud Brequin. nov. ent. num. 380: Prædicti liberales nullum famulatum domino illius loci vel regi exhibent, nisi ex eis beneficia habeant, ita tamen ut unusquisque Loricatus vir 10. mansus possi deat. Fides hujus chartæ merito suspecta.]

Loricarii, dicti Monachi sanctieris vite, qui pro mortificatione ut vocant, loricam ferream iugiter ad cutem inducunt, nec pro quavis necessitate deponunt. Hos inter eminenti S. Dominicus cognomento Loricatus, a lorica ferrea quam per annos 14. ad carnem detulit, de quo Petr. Damianus in illius Vita, et in Epistolis non semel De Loricatis istis qui plura vult, consulat Aubertum Abbatem in Vita S. Praxidii et Socior. Vitam S. Raynerii Sordani a 2. Stephano Episc. Redonensem in Vita S. Guillelmi Firmati n. 21. Vitam S. Stephani Abbat. Obazin. n. 5. Vitam S. Petri Episcopi Policastrensis apud Ughellum tom. 7. Ital. Sacr. pag. 765. Hist. fundationis Ordinis Grandimontensis 83. Vitam S. Stephani Murensis apud Labbeum tom. 2. pag. 676. Theodoricum in Supplemento Vita S. Elizabeth apud Lambec. lib. 2. Comment. de Bibl. Casarea pag. 884. etc.

Lorica, Lex Anglorum et Werinor. tit. 6. § 5: Ad quem hereditas terre pervenerit, ad illum vestis bellica, id est, Lorica, et ultio proximi, et solutio lendis debet pertinere. Constitutio Henrici III. Imp. de Justitia Babenbergensium Militum, apud Goldastum lib. Constit. Imperat. Si absque liberis hereditas, et uxorem prægnantem habuerit, expectetur dum pariat. Et si masculus fuerit, ille habeat beneficium patris. Si non, proximus agnatus defuncti Loricam suam, vel equum quem meliorem habuerit, domus suæ offerat, et beneficium cognati sui accipiat. In expeditionem iturus ex suo sumptu ad dominum veniat. donec pro ejus impensa alatur. Si expeditio in Italia est, per singulas Loricas unum equum det, et tres libras. Vide Heretorum.

Loricæ MURORUM, Parmentorum, vocæ Vitruvio et aliis notæ. Velus Inscriptio. Podium cum Lorica aditus cura fecit. Charta Communitatis Sussoniensis. Si mercator in istam villam ad mercatum venerit, et aliquis ei aliquid fecerit infra Loricam istius villa, etc. [Chart. ann. 1215 in Alsat. Diplom. num. 338. tom. 1. pag. 328. Marcum argentum ad emendandam Loriam eius villa ville burgensibus

contulerit.] Lexicon MS. Reg. Ἐσπασιον, τὸ τριγόν. Ἐσπασιον, προμηχάνισ, δρυφάριον ἢ λoricion.

• LORICULA, πικρόλοος, Munimentum quod urbium obsessores ultra jactum tell. edificat, etc. S. Hieronym. in cap. 26. Esala: Pro eo, quod nos vertimus antenuviate, Symmachus firmamentum interpretatus est, ut ipsi muri munitionibus cincti sint, et vallo fossaque et aliis muris, quos in edificatione castrorum solent Loriculas dicere. Beda in libr. Reg. quæst. 13: Tabulatis vel muris, vel cancellis, cum ad tutelam vice ponuntur, vulgus Loricularium nomen indidit. Vide Philandrum ad lib. 7. Vitruvii cap. 1.

• LORICA GALIVERTI MEDICI, Proverbi in apud RATHERIUM Veronensem in Qualitatis conjectura pag. 207. cujus notionem nondum sum. assecutus. Locum vide in Rogatarius.

• LORICALE, quod vulgo nostri Laubergeon vocabant. Libertates villa de Moneto ann. 1289. apud Thomasserium in Consuetud. localib. Biturigens. cap. 65: Qui de mobili minus 20. librarum habebit de mobili, tenebitur habere loricam et Loricale; et capellum ferreum, et lanceam. Occurrit etiam in Libertatib. oppidi des Ais ann. 1301. apud eundem cap. 71. Vide Halsberga.

• LORICARE, Lorica munire: ἔσπασιον, in Glossar. Gr. Lat. Architectis est tectorio, crusta, corio inducere. Vide Scriptorum veterem de Re architectonica cap. 19. leg. 29. D. de Verb. signific. Philandrum ad Vitruvium lib. 7. cap. 1. et alios. [Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692. Loricare, haubertanner, vel armer et metre haubert.]

• LORICARIUS, Loricarum confector, ἡσπασιον, in eodem Glossario.

• LORICIFER, ἡσπασιον, ibidem.

• LORICATUS, LORICATUS, Donatio facta Ecclesie Cornutiense edita a Suarezto. Item alium holotericum Loricatum. Infra: Vela Loricata melinoporphyra ucinacia duo.

• LORICUS, pro Lorica, in Charta Huoberti Militis de Salmuro-Castro, Roberto Rege regnante, apud Labbeum tom. 2. Miscellan. pag. 54. Fuit etiam unus Loricus in pretio valde bonus, et unus caballus. Nisi legendum sit loricus, vel buricus. Vide ibi.

• LORICULA, Munit. castr. dom. reg. in Reg. 31. bis Chartoph. reg. part. 1. fol. 94. r. col. 2. Decem Loricule, quinque scuta, etc. Vide Loricale.

• LORICA, Pars molendini. Reparata facta in Senescal. Carcass. Pro faciendi et ponendi in dicto molendino... unam Lorica, unam quiffonem, etc. Idem forte quod infra Lorigne vocatur. Pro uno ferro, vocato Lorigne vocatur. Pro uno ferro, vocato Lorigne de metal, super et per quin una mola dictorum molendinorum sustinetur et vertitur.

• LORIFRANGERE, Ruodl. fr. 2. vers. 221.

Cum est Lorifregl, qui potuere recepit Comoda, etc.

Vide Schmeller. ibid. pag. 239.

• LORILARDUM, Hastile, spiculum. Gall. Epieu sed jocosè fortassis sic appellatum. Lit. remiss. ann. 1115. in Reg. 198. Chartoph. reg. ch. 287. Jehan le Pannetier demanda a cellui Vincent que ferat tu de ce Lorhart, c'est assavoir du dit espie. Vide supra Lardare 2.

• LORIPPUM, Poudaine, in Glossar. Gall. Lat. Cod. reg. 7684. V. Larpipium.

• LORIUM, mendosus pro Lorium, in Libertatibus Montis... tom. 114. et 1291.

edit. Paris. pag. 18: De Loris infra quinque sol. obolum. Recte in editione Genev. pag. 17. De Coris, etc.

LORMARIUS, Gall. Lormier, Faber minorum operum ferrariorum vel aeneorum, quae inserviunt frenis, ephippiis, et aliis hujusmodi. Lormariorum magistrorum titulo in suis litteris donantur ephippiorum, calcarum et clavorum artifices, inter quos, cum nonnulla sit necessitudo, non semel excitatae lites, quae variis supremi Senatus decretis fuerunt compositae. Arresta duo primum ann. 1304. alterum ann. 1321. profert Lobinellus in suo Glossario tom. 3. Hist. Paris ubi passim occurrit vox Lormarii exposita notione. Adde Literas Joannis Franc. Regis ann. 1357. et Statuta eorundem Lormariorum apud D. Secousse tom. 3. Ordinat. pag. 188. et seq. Unde vero Lormarii dicti ejusmodi operum artifices, vide in Merus.

Cujus ars Lormairie dicitur in Lib. 1. Stat. artif. Paris. ex Cam. Comput. fol. 347. v. Item que nult ne puisse tenir ne lever le mestier de la Lormoie, se il n'est Lormier ou couturier, qui affiere au mestier dessus dit. Lormerie vero ejusdem artis opifitium, in Pedag. Peron. ex Chartul. 2. Corb. fol. 339. Item le cheval qui porte Lormerie doit v. den.

LORMERIA, LOREMERIA, Regio urbis Autissiodorensis seu vicus, ubi Lormarii habitant. Tabul. capit. Autiss. Dedit talem reditum supra domum sitam in Lormeria. Obituar. ejusd. eccl. Loremeria habet septem stadia: valent per annum xxxvij. libras, vj. solidos.

LORPES, pro Loripes, qui tortum habet pedem instar lori. Vide Eripes.

Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692 Lorpes. tort.

LORRA, Charta Guidonis Episcopi Lingon. ann. 1267. apud Roverium: Quod in tota riparia piscationem habeant cum rete, Lorra et artificibus, seu ingenio piscatorum quibuscunque. Ita in alia anni 1285. In Charta vero vernacula Theobaldi Regis Navarrae, qua firmatur praefata Charta: Retiennent encore la pescherie de la riviere a Loerra, et a tous engins, tant comme l'Abbe sera en la ville. Ubi Roverius Loerra, idem esse censet, quod in aucupio Leurre: hacque voce intelligi piscationem que fit per irrescitionem piscium per offas saporiferas et medicatas, quam etiamnum hodie Americis Lurree diei auctor est. Vide Lojrum.

LORRIA, Idem quod Lorra, Modus piscandi per offas saporiferas. Charta Math. don. Montismor. ann. 1208. in Chartul. S. Dion. pag. 311. col. 2: Non sunt ausi piscari cum Lorria et cum aliis ingenio, que solent facere antiquitas.

LORUM, Vestis Imperatoria et Consularis species. Anastasius ex Cod. MS. Mazario pag. 12 et 256. ubi de Donatione Constantini M.: Deinde diadema, videlicet coronam capitis nominis nostri, simulque Phrygium, necnon et superhumeralia, videlicet Lorum, quod superiale circumdare assolet collum. Leo Grammaticus in Basilio pag. 472: Ἐνθρονιστικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ ἐκδύσιν ἐν ἑαυτοῖς ὁ βασιλεὺς καὶ ἐκκλησιαστικὸς κορυβὸν ποδῶν, παρὰ Φωτοῦ Πατριάρχου, τοῦ Βασιλέως ἐν τῷ αὐτοῦ κειμένῳ ὅρον ποδῶν, καὶ χρυσῆν ποδῶν ἔλκρον, etc. Quid sit Lorum, seu Loros, quibus comprehendit ex Diptychis Consularibus Compendiensi, Bituricensi, et Leodiensi, apud Sirmoind, et Wilthemium, et ex numismatibus posteriorum Imperatorum, maxime Mauricii, in quibus effinguntur Imperatores

et Consules cum toga Imperatoria vel Consulari, et fascia desuper, cujus pars a dextro humero, circa pectus ad pedes usque descendit, eundemque circumvolvens, sinistrum humerum amplectitur, ac circa dorsum delabens, rursum a dextro latere pectus circumfundit, et infimam sinistri brachii partem, qua manus conjungitur, involvit, reliqua fascia parte retro pendula. Haec fuit lori forma, cujus mentio est in Instrumento donationis Constantini perantiquo, licet fictitio: ex quo tandem percipitur ejusmodi ornatus nomenclatura, eundemque esse cum summorum Pontificum pallio: quod ita ab Imperatoribus accipere, ut et CPolitani, et caeteri forte Patriarchae et Archiepiscopi, maxime Graeci, quibus id genus ornatus saepius dicitur. Plura de hac veste annotamus in Dissertatione de Imperatorum Constantinopolitanorum nummis. [Vide Glossarium mediae Graecitatis. in Aepoc, Vestis, etc.]

LORUM, f. Percussio absque sanguinis effusione, ut fit cum quis loris caeditur. Gesta Abbatum Lobiens. tom. 6. Spicil. Acher. pag. 603: in Loris, in sanguinis fusura, in manumissuris, in licentia maritandi, in mortua manu, nihil debet habere Advocatus, nisi, etc.

LOSA, Tegulae species, later quadratus. Stat. Montis-reg. pag. 267: Item statutum est quod quilibet ferrarius et cauderarius cooperat in directo suae fusinae quatuor cinteratas vel circa coporum seu Losarum, aut maneant diacoperte.

LOSBOAT, Navis species. Charta Phil. comit. Fland. ann. 1163. ex Chartul. 1. Fland. ch. 325. in Cam. Comput. Insul.: De nave, que dicitur Losboat, octo denarios.

LOSENGINA, LOZENGIA, Gall. Losenge. Tessella scutaria. Inventar. S. Capel. Paris. ann. 1163. ex Bibl. reg.: Item una pulchra infula de narcisso albo, cujus aurifrasus est ad Losenginas Francie et Navarrae: et quadam alias Losenginas. Item alia pulchra infula de narcisso albo, cujus aurifrasus est ad aquilas aureas et Losenginas albas. Item un chasuble cendre, dont l'orfroiz est Losenge aux armes de France et de Navarrae. Item un autre bel chasuble de narcisso Ynde, dont l'orfroiz est a aigles d'or et a Losenges blanches, in Invent. Gall. Aliud ann. 1376: Una alia pulchra casula de panno dicto nactis, habens aurifrazium ad aquilas auri, et Losengias albas. Hinc

LOZANGIATUS, in eod. Inventar. ann. 1376: Item una casula sive cinerea, habens aurifrazium Lozangiatum ad arma Francie et Navarrae.

LOSINGA, Joannes Brompton. pag. 991: Herbertus Losynga, id est, adulator, Episcopatum de Tedfordia emit a Rege. De hoc Herberto versus aliquot exstant apud Godwin. in Episcopis Norwicensibus:

Surgit in Ecclesia monastrum genitore Losinga.

Est autem Losinga, vox Gallica Losenge, adulatio, seu falsa laus: quippe Galli los, dicebant pro laude. Hinc los et ventes, laudimia etiamnum appellantur, ut suo loco docemus. Alozer, pro laudare, dixit Theobaldus de Mailli, vetus Poeta Gallicus apud Falsetum l. 2. de Poetis Franc. c. 8.

Dans Renaud de Pomponne, qui moult fut Alozer.

Gloss. Theotiscum Lipsii: Losenga, Dulos interpretatur. Guill. Guart: Par dons d'aucuns, ne pour Losenge.

Le Roman de Robert le Diable Ms.:

Sire, ne soy pas hains estraignes, Ne ne vos ait servir de blaignes, Ne de Losenges, ne de fables.

Vide supra Leusenga.] Liber Moralitatum MS.: Li faus ami qui servent de Losengerie en lieu de conseil, n'entendent qu'a decevoir en blandissem. Hinc Losenger, pro adulatore, qui falsas laudes ingerit. Hugo Plagon in versione Gallica MS. Willelmi Tyrilli haec ex lib. 14. cap. 20: Subdolus et in via sua multiplicans, sic reddit, faus Losengiers et dolans. Le Roman de Guillaume au Court-nez MS.:

Car bien doit Losengier qui moult a d'oids.

Le Roman de Garin MS.:

Cil appelle sept de ses Postaniers Ne sont prudens, einzels sont Losengiers.

Gulotus de Pruvino vetus Poeta Gallicus:

Ce n'est pas bible Losengiers, Mais fine et voire droituriers.

Galterus Metensis in Mappa mundi MS.:

Faus Losengour entre cest Ciel qui monde plaire vent.

Vide tom. 2. Monast. Anglie. pag. 218. Alanum Charterium pag. 709. 86. etc. A nostris igitur hausere Itali Lusings, Lusingarum pro Adulatio: Lusingers, pro Adulari, quibus vocabulis non semel utuntur Petrarca et Boccacius. Vide Jac. Bourgoing de Orig. et usa vulgarium vocum pag. 82.

LOZANIA, Vox ejusdem originis. Hisp. Lozania, Illusio, dolus, in Testamento Ramiri Regis ann. 1059. apud Morettum Antiq. Navar. pag. 589: Pro Lozania quam fecit, fuit enim se in terram de Mauris. Quam hic Hispanica reddidit idem Morettus: Por la Lozania que hizo, por que se fue a tierra de Moros. Nohus Ramiri, genitore relicto, transfuga secutus fuerat partes Maurorum; ideoque Ramirus illius hunc testamento privavit his, quae jam donaverat.

LOSSA, Idem, ut puto, quod alias Hispanis Loza, Vas fictile. Inventarium Barcinon. ex Archivo S. Victoris Masail.: Septem dotia, iv. cupos, et viii. castia de vino, ii. tripodas, ii. asters, et ii. Lossas, et i. camisels. Eburonibus Lossas, cochlear majus.

LOSUNGE, Species exactionis apud Germanos. Locus exstat in Gramilus. Vide Lot. 100 et Haltaus. Glossar. German. col. 1277.]

LOT, LOTTUM, Sors, Anglo-Saxonibus Hlot, Germanis Loss, Gall. Lot, tributum, census quem quis tenetur praestare vel pro capite, vel pro fundo aut mercibus. Statuta Willelmi Nothi: Omnis Francigena qui tempore Edwardi propinquus nostri fuit in Anglia particeps consuetudinum Anglorum, quod dicunt Anehlod et anscote, persolvatur secundum legem Anglorum. Charta Stephani Regis Angl. ann. 1159. in Monastico Anglie. tom. 1. pag. 779: Clamo quietum eis in perpetuum manerium illud quod se pro una hida defendebat, quietum dico et liberum de scoto et Lotto, et geldo et danegeldo, etc. Leges Burgorum Scottorum cap. 59: Et sciendum est quod stallangiator non potest habere Lot, cut, vel cavil, ullo tempore de aliquo mercimino, cum Burgense, nisi infra mundinas. Curia 4. Burgorum Scotticor. cap. 1. § 4: Item quod nullus Burgensis rure manens habeat Lot, neque cavil, equaliter cum Burgensibus inhabitantibus. Statuta

Gilde Scotis cap. 20: *Neque Lot, neque caril habeat cum aliquo confratre nostro... extraneus mercator.* Adde cap. 48. Will. Thorn. ann. 1268: *Quin illi qui mercandias faciunt, sint in Lot et scot, et in talagio, etc.* Et ann. 1284: *Et dicunt quod dicti Barones contributionem in Lotia... facere recusant.* Nostri Lot, est portio. Lot et portio, in Consuetud. Meledunensi: *Lots et partages*, in Remensi art. 250. et aliis passim. [Pro bonis seu facultatibus Le Roman de la Rose MS.:

*Maint y prendront, bien dire l'os.
Sans temps, chatei, cors, ame et Los.]*

◦ Hinc *Geter los* est Sortiri, in Stat. ann. 1855. tom. 5. Ordin. reg. Franc. pag. 511 art. 16: *Le journée que on gets Los ou marquet au pain, quiconques apporte sen pain ou sen harnas, ains que il maies ait geté Los ou marquet, quatre deniers doit au maieur.* Ubi sermo est de loco unilique forensi mercatori sorte assignando.

◦ Lot vel Loth, quod Rex Angliæ percipiebat ex plumbi fodinis sitis in territorio regio, erat decimum tertium vas, uti patet ex duobus instrumentis a Thoma Blount laudatis in Nomolexico, quorum prius ann. 9. Edwardi I. sic habet: *Rad. de Wyne fecit quandam purpresturam in solo domini Regis in Tatington et Prastelive, faciendo mineram plumbi, unde Rex solebat percipere le Lot minieris, i. tertium decimum vas.* Posteriori vero ann. 16. ejusd. Regis: *Et de minera lucrata in hujusmodi opere in feodo domini Regis, Dominus Rex habebit pro dominio suo tertium decimum discum, qui dicitur le Loth.* Vide *Loz*.

◦ 1. *LOTA*, Gall. *Lota*. Glossar. vet. ex Cod. reg. 7813: *Squilla, genus piscis delicati; hæc vulgo Lota dicitur.*

◦ 2. *LOTA*, [Pondus. DIEF.]

◦ *LOTERIA*, Gall. *Loterie*, apud Benoit. de Rerum sufficientia tract. 3. cap. 18. edit. ann. 1265. pag. 246. et 247. ubi *Ollas sortitias* et *Ollas fortunæ* vocat laudatque Delr. in Disquisit. mag. Hæc post D. Falconet. *Ludus ollæ* aliis dicitur, a vase in quo schedæ sortienda mittebantur, ut vult Simon Majolo episc. Vultur. in Ludis Canticul. ex Coudero in Tract. theol. des Loteries. Vide Meneest. Tract. hac de re Lugd. edit. ann. 1700. Exstant in Cam. Comput. Insul. Literæ ann. 1595. quibus Joanni Goinart Antuerpiensi mercatori licentia conceditur ejusmodi schedarum sortitionem instituendi, cujus caput erat 1500. florenorum.

◦ *LOTGIA*, Porticus, Gall. *Galerie*. Comput. ann. 1380. Inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 82. col. 2: *Solvi cuidam pauperi homini, qui portavit dictas entorcas de domo dicti pictoris supra Lotgiam, duos patacos.* Vide in *Logium* 3.

◦ *LOTE*, ut supra *Lot*. Tabular. Rothom. *Salomon dedit unam virgadam cum terris et sine censu, sine tributo et sine opere et sine Loth ulli hominum.*

◦ *LOTHEREGNA*, a veteri Gallico *Loheragne*, nunc *Lorrains*, Lotharingia. Charta Marsilie abbat. B. M. Suession. ann. 1164. ex Chartul. S. Joan. Laudun. ch. 125: *Salvo servitio pro feodo nobis debito, equo videlicet ducendo singulis annis in Lotheregnia pro redditibus nostris.* Vide infra *Lutheringus*.

◦ *LOTHERWIT*. Rastallus: *Lothervit*, hoc est, quod captivus emendas ab ipso qui corrumpit vestram nativam sine licentia vestra. Vide *Lairwita*.

◦ *LOTHICA*, Pars, portio, Gall. *Lot*, alias *Lotaige* Charta Caroli IV. ann.

1827. in Reg. 64. Chartoph. reg. ch. 678: *Concedimus quod dicti conjuges... predictum redditum percipere et habere portionem seu divisionem aut Lothicas æquales inter se æquale facere perpetuo possint.* Lit. remiss. ann. 1478. in Reg. 208. ch. 1065: *Certainis Lotaige de partages furent faits des héritages, etc.* Vide *Lucia* et *Lothum* 1.

◦ *LOTIO*. Vide *mox Loto*.

◦ *LOTIOSELLA*, Piscatoribus Massli. Species venent necandis piscibus. Charta Massli. ann. 1306: *Pisces cum tays, Lothossia et alio veneno sive poisono in mari occidunt... causa taysandi sive toxicandi pisces... toxicandi vel Lothossia landi pisces.*

◦ 1. *LOTIUM*, Portio, Gall. *Lot*. Charta ann. 1217. ex Archiv. B. M. de Bononuncio Rotomag.: *Ego Ricardus de Mara vendidi... totam meam partem unius Loti, quam habebam in parochia S. Aniani de Buris.* Vide *Lot*.

◦ 2. *LOTIUM*, Mensura liquidorum. Charta Curie Suession. ann. 1261: *Item tres sextarios vineæ uno Lotho minu. Pro vineæ forte leg. vini, nisi tres sextarii vineæ sint vinea, unde totidem sextarii vini censuales percipiebantur. Lotium vini, in Literis ann. 1352. tom. 4. Ordin. reg. pag. 114: Super quolibet Lotho vini, singulam pictavinam. Vide *Lotum*.*

◦ *LOTIUS*, Idem, ut videtur, quod supra *Lot*, Census, tributum. Polyptyc. Fiscam. ann. 1235: *Item tenet tres acres, sed nihil reddit propter Lothos datos ecclesie Fisanensi.*

◦ *LOTIUM*, Aqua, unde aliquid lavatum est. Suppl. ad vit. S. Bonif. tom. 1. Jun. pag. 476. col. 1: *Cumque corpus viri Dei ex more lavatur, quasi noviter facta vulnera ejus, sanguinem profuderunt. Sed et Lullus Lotia in testaceum vas collocavit.* Vide infra *Lotura*.

◦ *LOTO*, vel *Lotho*, ut *mox Lotum*, Semuncia, Sexta decima pars marce, non Quarta, ut habetur apud Ludewig. in Indice tom. 1. Reliq. MSS. Schillerus in Glossario Teuton.: *Mark, Marca, Porto argenti, auri, XVI. Loth.* Charta ann. 1270. apud eumd. Ludewig. tom. 1. pag. 105: *Cujus mansi annuum pensionem, scilicet quinque fertones... decrevimus annis singulis dividendam, velut inferius continetur. Marca dimidia cedat monasterio B. Virginis in Eyhoastorp, ut erinde librorum defectus, si quis fuerit, reparetur. Dimidius autem fertio dabitur Confratribus dicti Claustris, ut in die, quo agi solet anniversarius Bertrandi, quondam uxoris militis pretacli, emendationem prebende seu consolationem habeant specialem. Tres Lotones dabuntur Sacerdoti cuiusque officiantis predictam capellam... fertio cedet ad luminaria... Custos... recipiet reliquos tres Lotones. Semuncias, quæ sexdecim sunt in marca et quatuor in fertone, in hac distributione Lotones dici, nemo est qui computet et non videat. Lotones rursus memorantur variis in Chartis apud eumd. Lud. tom. 1. pag. 84. 140. 299. 342. et 391. ubique eadem notione. Dimidius Lotho synodalis archidiacono persolvendus ibid. pag. 348. statuitur in Charta Alberti Halberstad. Electi ann. 1350. Vide *Synodalis Censura*, in *Synodus*.*

◦ *Lot*, in Obituar. S. Petri Insul.: *Obitus Burge de Bapalmis, j. Lot sint argenti supra domum Jacobi figuli... Obitus Nicholai de S. Mauritio canonici et presbyteri, j. marcq et demi fertion, v. Los fini argenti.*

◦ *LOCTO*, Eadem notione, in Comput. decimæ in Italia collectæ ann. 1278. pro

subsidio T. S. ex Cod. reg. 5376. fol. 243. v: *Item marchas xvij, fertones v. et sicias xv. et dimid. et quartam unam et octavam j. et Loctones ij. et dimid. ad pondus.* Vide supra *Ladis* et *Lood*.

◦ *LOTONNUS*, *LOTTONUS*, Metallum ex cupro et cadmia compositum. Gall. *Loton*. Lit. offic. Senon. ann. 1336. in Reg. 83. Chartoph. reg. ch. 23: *Quatuor duodena cum dimidia duodena corregiarum de sirico ferratarum de Lotonno.* Stat. Vercel. lib. 3. pag. 86. r: *Item quod non liceat alicui ex predictis emendo et vendendo pensare ad pensam lapidis plumbi vel stagni, sed ad pensam ferri, Lotoni, bronzi vel arami tantum.* Occurrit præterea in Stat. Montis-reg. pag. 288. Vide supra *Letonus*.

* [Pro uno fornimento *Lotoni*, ab equo.] (Mandat. camer. apostol. arch. vatic. 1417. 21. f. 146.)

◦ *LOTORIUM*, Emissarium, vel locus ubi lavatur, Gallis, *Lavoir*. Necrologium FF. Minorum Silvanect.: IV. *Idus Januarii Beata la Poline beguina obiit... Jacet ubi fuit Lotorium.* Christophorus Mullerus apud R. Duellium lib. 1. Miscell. pag. 350: *Illud enim vulgi solum opinione olim circumferebatur, domum pervetustam, cujus rudera restaurata nuper Lotorio nostro impendimus, domicilium Prædicatorum dictam fuisse.*

◦ *LOTPENNINGE*, Census, qui pro domo persolvitur. Charta Alberti ducis Brunsvic. ann. 1381. apud Walter. in Lex. diplom. tab. 18: *Recognoscimus et testamur quod censum, qui vulgariter dicitur Lotpenninge, consuetum dari de casa, etc.* Vide *Lot* et *Pemmingus*.

◦ *LOTRA*, pro *Lorra* vel *Lorria*. Vide supra in hac voce. Charta ann. 1211. in Chartul. S. Dion. pag. 283. col. 1: *Confessi sunt quod sibi in dicta aqua (Sequantæ) nec falias frangere neque cum Lotris piscari, sine licentia abbatis sive coquinarii beati Dionysii, aliquatenus licebat.* Legitur rursus infra.

* *LOTRARIUS*, [Gardien vel Chasseur de Loutres; Colinus Lotrarius.] (Mus. Brit. Addit. Chartes, n. 13941, an. 1296.)

◦ *LOTRICIUM*, *LOTRITUM*, *Lixivia*, Gallis, *Lessive*. Menotus Serm. fol. 54: *Si sit macula in nasitergio tuo oportet ponere in Lotritio.* Fol. 71: *Oportet lavare faciem et facere unum bonum Lotricium.*

◦ *LOTTA*, vox Italica, *Lucta*. Stat. crimin. nova Cumanæ cap. 24. ex Cod. reg. 4622. fol. 69. r: *Si aliquis puer... fecerit bellum cum alio in civitate Cumanæ vel infra confinia de Lottis, lapidibus... solvat pro banna... sodos decem.*

◦ *LOTTONUS*. Vide supra *Lotonius*.

◦ *LOTTUM*, Census, tributum. Vide *Lot*.

◦ *LOTTUS*, Mensura liquidorum, Gall. *Lot*. Arest. parlam. ann. 1382. in Lib. rub. S. Vulfr. Abbavil. fol. 215. r: *Cum cambertis et brassatoribus præceptum fieri fecissent sex Lottos, Gallice Lote, bierre... solvendi, etc.* Vide in *Lotum*.

◦ *LOTUM*, et *LOD*, Semuncia, dupondius: *Loot*, Kiliano. Charta Willelmi Castellani S. Audomari in Tabulario Monasterii S. Bertini: *Porro galline quæ... debentur, sub annua pensione quinque firtonum et unius Loti redactæ sunt.* Charta W. Domini de Renti Militis ann. 1225. in eodem Tabulario: *Decem marchas, et septem Lod cursualis monetæ, etc.* Decret. Ludovici Regis Hungariæ ann. 1351. cap. 3: *Grossorum unus, 6. denarios cameræ nostræ in valore et quantitate 6. Lotorum Viennensium valet.* Est etiam apud nos mensura liquidorum, vini, etc. vulgo *Lot*, vel *Lotz*, uti scribit

tur in Fortis Beneharn. Rubr. de Pées et mesuras. [Chronicon Bonæ spel pag. 845: Pridis cujuslibet anniversarii procurantur Binchio pro collatione quatuor Lota vini prestiosioris, et octo Lota similis vini, piscesque marini, etc.]

✠ Eadem vox *Lot* inter minores siccorum mensuras etiam recensetur in pago Atrebatensi atque vicinis in locis. Hinc in Chartulario M. S. Vedasti Atrebat. fol. 225. ubi de variis mensuris, legitur: *Le boisseau au blad contient 10. Lota 8. pintas.* Hæ autem in regionibus *Lotum* continet quatuor pintas, *pinta* quatuor marcas, et *marca* mensurarum minima est.

✠ *SEMILOTUM*, apud Anonymum de Miraculis S. Thomæ Cantuar. editum a Stapletono, cap. 68: *Supra Semilotum calculatorum ad instar arenæ maximæ emisit. (Cum dimidio Loto vini, in Litteris Agnetis Abbatissæ Strumensis in Artesia a. n. 1217. Demilot, in quibusdam locis Belgii, ubi idem est quod *Pinta Parisiis.*)*

✠ *LOTUS*, ut *Lotum*, Liquidorum mensura, vulgo *Lot*. Descriptio bonorum domini de Eska ex Archivis S. Audomari: *Debet habere foragium vini... a quolibet dolio IV. Lotos.* Sententia arbitraris ann. 1446. ex Tabul. Corbeiensi: *Quæ decimæ vinorum in dictis villa et territorio solvi et colligi consueverunt hoc modo; videlicet quod de seu pro xvii. Lota vini, unus Lotus pro decima solvi et recipi consuevit.* Eystat. Alter locus in *Caritas* 8.

✠ *LOTURA*, Aqua, unde alliquid lavatum est. Gall. *Laveure*. Mirac. S. Rose tom. 2. Sept. pag. 450. col. 1: *Cum furore angustians... non potuit pati ut videret dictum corpus, neque biberet Loturam manuum dictæ Virginis, etc.* Vide supra *Lotium*.

✠ *LOTUS*, Schedarum sortitio. Gall. *Loterie*. Stat. Genuens. lib. 4. cap. 17. pag. 124: *Non possint fieri Lota sine Licentia Senatus sub pœna scutorum centum et amissione raubarum seu rerum positarum ad Lotum.* Vide supra *Loteria*.

✠ *LOTUS*, Quod domino feudi pro facultate alienandi feudum, exsolvitur. Vide supra in *Laudare* 4. Charta Caroli VI. ann. 1400. in Reg. 155. Char. oph. reg. ch. 18: *Item census argenti... portant Lotos et ventas.* Pluries ibi. Occurrit alia notione in *Lotum*.

✠ *LOVA*, vox Italica, *Lupa*, Machinæ bellicæ species. Acta reipubl. Mutin. ad ann. 1806. apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 474: *Ballium, quod appellatur la Lova, valoris et æstimationis circa trecentarum librarum Mutinensium, etc.* Vide *Lupus* 2.

✠ *LOVANIENSIS MONETÆ* mentio fit in Charta ann. 1178. inter Instr. tom. 4. Gall. Christ. col. 297: *Aureum denarium annui census et Lovaniensis monetæ.* Lourengois, in Charta ann. 1265. ex Reg. sign. *Le papier velu ex Cam. Comput. Insul. fol. 30. v. Livres de Louvignis, in alia ann. 1284. ex Chartul. I. Fland. ibid. ch. 407.*

✠ *LOVISENSES SOLIDI*, Eadem notione, in Charta ann. 1374. pro monast. S. Nicolai prope Tornacum ex Reg. 105. Chartoph. reg. ch. 523.

✠ *LOVARECIA*. [« Littera continens quasdam donationes, videlicet stagni de Lancino, forestarum seu nemorum de Servagrino et Lovarecie lescherieque dicte Lovarecie contigue. » (Chevalier, Inv. archiv. delphin. n. 1820. an. 1348.)]

✠ *LOVATUS*. Reg. forestæ de Broton. ex Cod. reg. 4658: *Monachi Gemeticis duos fagos et unum furon, et iterum ad Loua-*

tus suorum bacorum sex halstriaux et duos furons. Id est, ni fallor, ad doliâ religanda.

✠ *LOUETE*. Glossæ Cassarii Heisterbac. in Reg. Prum. tom. 1. Hist. Trevir. Joan. Nic. ab Hontheim pag. 662. col. 2: *Dauratus sunt cortices, qui excoquantur de arboribus, quas vulgariter appellamus Louete; et de corticibus istis dabit manus quinque fasciculos.*

✠ Aliud sonat *Louete* in Lib. rub. fol. par. domus publ. Abbavil. ad ann. 1250. fol. 66. r. *Il doivent ensailler u solier environ deux lieues après Louete sonnée.* Ibid. ad ann. 1375. fol. 185. v. *Le samedi vij. jour de March... environ heure de cœuvre seu et Louete, etc.* Qua voce significari videtur Tempus, quod *Entre chien et loup* vulgo appellatur, crepusculum. Vide *Horatarda*.

✠ *LOVI*, Nomen proprium gladii Regis Danicæ, de quo in voce *Curtana*.

✠ *LOVIA*, pro *Labia*, Porticus, de quo supra. Electio Potestatis urbis Hortanæ ann. 1359. apud Ill. Eontanium ad calcem Antiquit. ejusd. urbis pag. 417: *Et die carrisprivi tenetur ponere in Lovia, que est ante ecclesiam S. Mariæ, homines, ut hactenus extitit consuetum.*

✠ *LOVISENSIS*. Vide supra *Lovaniensis*.

✠ *LOUPA*. Vide supra *Loppa*.

✠ *LOVPUS*. Vide infra in *Lupus* 2.

✠ *LOVYAGIUM*. Præstatio pro rei aliquo usufructu. Arest. parlam. Paris. ann. 1300. in Reg. Olim fol. 45. v. *Proponeatur etiam pro eis, quod hoc eis licebat, titulo donationis et factæ a quodam rege Franciæ, et a dominis qui antiquitus furdaverunt dictas villas, super subsidia seu avaritias pasturagiorum nemorum prædictorum; et quod pro dictis pasturagiis, illi qui habebant bestias, solvebant singulis annis redibentiam, videlicet quodlibet hospitium unum denarium de Lovyagio.*

✠ *LOWBOTE*, Emenda pro morte hominis occisi per cohortem, in Glossar. Saxon. exarato sub Edvardo III. Somnero Hloxbote, est compensatio damni turmæ dati.

✠ *LOWINA*. Vide *Lavina*.

✠ *LOYCA*, pro *Logica*. Rolandinus Patav. de factis in Marchia Tarvis. lib. 12. cap. 19: *Erant quoque tunc temporis Regentes in Padua viri venerabiles Magister Agnus... in Physica et scientia naturali, Mag. Tredecimus in Loyca providus indagator et doctor.*

✠ *LOYERUM*. Præmium, merces. Gall. *Loyer*. Sententia arbitraris ann. 1303: *Nec sibi teneantur dare solarium, Loyerum vel mercedem.* Vide *Logerium* et *Loerium*.

✠ *LOYESTAS*. Obituarium MS. Ecclesiæ Morib. fol. 19: *Kal. Septembris. Hic compositus minorum brevium et Loyestatam.* Ubi legendum videtur *Loystatum*, hoc est, capsarum seu schedarum, in quibus erant rationes accepti et expensi. Vide *Layeta* suo loco.

✠ *LOYRA*. Stat. civit. Astæ ubi de reva vini: *Quod omnes vendentes vinum in grosso, quod vinum appellatur vinum mixtum sive Loyram, vel quod sit vinum pro medicata vel minus, solvant et solvere teneantur dicto emptori ad rationem solidi unius denarios sex Astenses pro quolibet stario. Loyre vero, pro Cupa, in Lit. remiss. ann. 1356. ex Reg. 85. Chartoph. reg. ch. 119: *Item d'avoir emblé... en la Loyre dou pressoir de Agy... six sextiers de vin.**

✠ *LOYRUM*, Esca, seu plumatile torum, ut vocatur a Thuano, quo aves rapaces revocantur, ex Gallico *Leurre*, quod id

loro religetur: unde accipitres et falcones *Olesaux de leurre* dicuntur. Fridericus II. Imp. lib. 2. de Arte venandi, in Prologo: *Loyrum cum carnibus et sine carnibus, et aliis cum quibus revocantur ad homines.* Vide *Lorra* [et *Logres*.]

✠ *LOYS*, Species lapidis. Visitatio Theaurarum sancti Pauli Londinensis ann. 1295: *Unum superaltare de Loys.* Idem videtur quod *litium*, de qua voce supra.

✠ *LOE*, ut supra *Lot*, Censuum tributum. Codex MS. reddituum Episcopatus Autissiod.: *De corvis cum pilis debet li Loz IIII. den. Episcopo et Comiti: et si non fuerit li Loz cor. debet ob. Corium cervi debet i. den. Episcopo et Comiti.*

✠ *LOEA*. Regimina Paduæ apud Murator. tom. 8. col. 379: *Hoc anno (1200.) Loza communis Paduæ facta fuit.* Idem videtur quod *Logia*, de qua in voce *Logium*.

✠ *LOZAMENTUM*. Aedes, domus. Chron. Tarvis. apud Murator. tom. 19. Script. Ital. col. 848: *Quumque potestas et provisor Lozamento comitis applicuissent, notum faciunt comiti, etc.* Vide supra *Logium* 8.

✠ *LOZANIA*. Illusto. Vide in *Losinga*.

✠ *LOZENGIA*, Rhombus, quadratum duos habens angulos acutos et duos obtusos, Gall. *Losange* vel *Losengs*. Inventarium Ecclesiæ Noviom. ann. 1419: *Item de B. Theodoro Mart. in quodam vase ad modum Lozengis.* Ibidem: *Item quoddam brachium B. Eligii argentatum, et fuit Episcopi Andrew, in quo desunt quedam Lozengia emailata.* Varias afferunt originationes, quas videre potes apud Menagium, et in Dictionario universali Trivoltiano. Magis arridet Hispanicum *Losas*, vel Italicum *Losa*, later quadratus, quod hujus figuram referat *Lozengis*. Vide *Loesingia*.

✠ *LOZINGA*. Eadem notione. Vide in *Gobonatus*.

✠ *LOZANGIATUS*. Vide supra *Losengia*.

✠ *LOETA*. Vectigal, tributum. Charta Adef. reg. Aragon. pro habitat. Tulejæ aera 1165. in Reg. 53. Chartoph. reg. ch. 25: *Per tali conditione quod vos similiter guardetis meas Lozas et meas monetas et totas meas venditas.* Vide in *Leudis*.

✠ *LUAIGA*. Locus vacuus, ut videtur, domui edificandæ aptus. Charta Eckberti Bamberg. episc. ann. 1236. inter Probat. tom. 1. Annal. Premonst. col. 618: *Sylvam inter Griven et ipsam ecclesiam suam et Luatigam unam sitam in loco, qui dicitur Lumerave.* Vide infra *Lueja*.

✠ *LUBELLUM*, per diminutionem dictum a globo corrupte, quasi *globellum*. Papias.

✠ *LUBELLUS*, Barbelli, in Glossar. Lat. Gall. ann. 1352. ex Cod. reg. 4120.

✠ *LUBERNA*, Panthera. Lib. 2. tit. 19. ordinat. super artif. Paris. in Cam. Comput. fol. 22. r. *Peaulx de Lubernes, peaulx de martrines, etc.*

✠ *LUBIA*. Pluvia. Hispan. *Lluria*. Sicardus Episc. Cremon. tom. 7. Murator. col. 626:

Septembris Lulia vites submersit et uvas.

✠ *LUBINA*, pro *Labina*. Vide in *Labina*.

✠ *LUBINUS*, *Pois Lombard*, in Glossar. Lat. Gall. ann. 1352. ex Cod. reg. 4120.

✠ *LUBITUS*, ut *Labitum*. Pro ipsorum *Lubita*, in Diplomate ann. 1355. apud Ludewig. tom. 5. pag. 598.

✠ *LUBRICA*, Vallum, uno fossa. Gloss. Isid. in Exceptis, Vallum sine fossa

Hinc La Cerda emendandum censet, *Ludicrum vallum, sine fossa*. Ma Grævius.

¶ **LUBRICAMENTUM**. Vide mox in *Lubricus*.

¶ **LUBRICARE**. Vacillare. *Lubricant gressum ambulanti per eam*, in Actis SS. Junii tom. 8. pag. 630. de S. Elisabetha Schonau. Alias *Lubricare* est Lubricum efficere, ut apud Juvenalem:

Qui Lacedæmoniam pythamato Lubricat orbem.

° Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Eslemegar*, Prov. labi, *Lubricare, labaræ*. Aliud Lat. Gall. ex Cod. 7682: *Lubricare, escolourier*. *Lubricus, escolouriable*.

¶ **LUBRICE**. Effuse, prodige. Chronic. Farfense apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 571: *Pro mortuis quoque oblationes huic monasterio oblatas Dei servus auferentes, vel in secularibus sumptibus Lubricæ expendentis, referebat sacrilegos apud Deum fore et pauperum necatores*.

° **LUBRICOSE**. Verbose, effuse. Lit. remiss. ann. 1356. in Reg. 84. Chartoph. reg. ch. 561: *Ipsa Perrota, quæ erat fortis conditionis et status et interdum Lubricose ac muliebriter loquebatur, etc.* Vide *Lubricæ*.

° **LUBRICUM CARNIS**, Stuprum. Lit. Phil. Audac. ann. 1277. pro mercator. Ital. tom. 4. Ordin. reg. Franc. pag. 671. art. 6: *Nec pro Lubrico carnis aliquis eorum punietur, nisi fuerit de raptu vel adulterio, accusatione legitima præcedente, convictus*.

¶ **LUBRICUM**, Lutum cum labina, in Glossis Isidori. Vide supra vocem *Lavina*.

¶ **LUBRICUS**, Impudicus, salax, Gallis, *Lubrique*. Johannes de S. Victore, de Adversitate prosperitatis cap. 2: *Est enim velut meretrix, quæ Lubricos et infames quosque parasitas ad suum a-norem... allicit. Papias: Lubrica, lens, meretrix. S. Hieronymus: Dignitate per flagitia publica sublimentur, quos vulgo Lubricos appellant. Sed leg. Lubricos contendit Cujacius lib. 11. observ. cap. 16. (Menotus Serm. fol. 136: De Lubrico nullam faciunt mentionem, licet lex utrumque condemnaret.) Lubricamentum, Lubricitas, utitur Stephanus Africanus in Vita S. Amatoris num. 16.*

¶ **LUBRUM**, Papiæ, *Rasile lignum*. Vide *Interrasilis*.

° An inde *Lubre* appellata moneta Burgundicæ species. Lit. remiss. ann. 1424. in Reg. 172. Chartoph. reg. ch. 619: *Des blancs Bourguignons, appellez Lubres, qui lors avoient cours*.

¶ **LUCA**. Decreta Stephani Regis Hungar. lib. 2. cap. 10: *Si quis in sexta feria ab omni Christianitate observata carnem manducaverit, per unam hebdomadam Luca inclusus jejunct. Ad marg. tenebris. Forte vox hæc carcerem sonat.*

° Chron. Bohem. apud Ludewig. tom. 11. Reliq. Mss. pag. 147: *Quinta (provincia) in medio eorum Luca dicebatur, pulcherrima visu, usu fertilis; nomen traxit a re quia Boemice, Luca dicitur pratum*.

1. **LUCANAR**, Forea in Luca, Ugutioni.
2. **LUCANAR**, Foramen in domo, Gall. *Lovier*, in Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 521. Aliud ex Cod. 7682: *Lucanar, fenestre*. Unde *Luquenne*, eodem intellectu, in Lit. remiss. ann. 1391. ex Reg. 141. Chartoph. reg. ch. 345: *A la lueur de la lune, qui entroit en sa maison par un Luquenne, etc.* Vide infra *Luquerna*.

¶ **LUCANUM**, f. Idem quod *Lucerna*, quæ mox recensetur inter ministeria sacra. Necrologium Remense: *Petrus Clarius, qui dedit Lucanum S. Marie. Laurentius in Amalthea: Lucanum, Quod pertinet ad lucem*.

¶ **LUCANUS**, Aurora. *Lucanus, Splendor matutinus*, in Amalthea. Vita S. Pamph. Ep. Sulmon. tom. 3. Apr. pag. 586: *Contra statuta nostra Dominicus diebus ante Lucanum te Missas celebrare*. [° Leg. Antelucanum.]

° **LUCAR**, *Lucus aptus, vel Vectigal vel æs, quod ex lucis contrahitur*, in vel. Glossar. ex Cod. reg. 7613. Aliud Lat. Gall. ex Cod. 521: *Lucar, forestage*. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. 7657: *Lucarius, hoc Lucar, aris, quod sit vide licet pratum (balmi) Bankar, Prov. Vide infra Lucar*.

¶ **LUCARDILLUS**, Species carduelis, Ital. *Lucarino*, vel *Luganello*. Gall. *Tarin, haxaric*. Computus ann. 1333. tom. 2. Hist. Dauphin. pag. 279. Item, apud Nicotam pro quadam ave, quæ vocatur *Lucardillus, laren*. VI.

° **LUCARIUS**. Vide infra *Lucardus*.
1. **LUCARIUS**, Lucei vel silvæ custos. Miracula S. Opportune n. 16. *Eccè ipius silvæ custos, quem Lucarium vocant*.

° Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 521: *Lucarius, et hic et hæc Lucarista, forestier ou verdier*. Vide supra in *Lucar*.
2. **LUCARIUS**, *βορραροβος*, Armorum (Thoracum) faber, in Supplemento Antiquarii.

* 3. **LUCARIUS**, *Forestier*. (Glos. Lat. Gal. Bibl. Insul. E. 36, XV. s. 1.)

° **LUCATUS**, Gall. *Lucquois*, Moneta Lucensis. Charta ann. 1386. ex Tabul. Massil: *Placit consilio civitatis requirere dominum curiam, quod florenti auri boni Florentie et florenti canere dom. nostri papæ et Lucati et Joannati auri boni et justi currant. Alia ann. 1011. apud Murator. in Antiq. Estens. pag. 156: De denarios libras centum boni expendibilis de moneta de Luca, abentes pro una, quæ libra denarios ducenti quadragesima, etc.* Vide *Lucensis*.

° **LUCAUDIS**, vel *LUCARDIS*, apud Avicennam est *Lapis Egyptius, quo fallones utuntur ad deubationem pauperum*. Glossar. medic. Ms. Simon. Januensis. ex Cod. reg. 6839.

° **LUCCA**, Ludi genus. Stat. S. Fiori Mss. fol. 2. *Ad aleas et tarillos, vel etiam cum laicis ad Luccas ludere nolite, vel ludis hujusmodi interesse*.

° **LUCELLUM**, *Lo piccolo guadagno*, in Glossar. Lat. Ital. Ms.

1. **LUCELLUS**, Fecetrum. Vide in *Luculus*.

° Nostris *Lusel*. Inventar. eccl. Camerac. ann. 1371: *Item un drap lequel on suet mettre as exeques des mors sur le Lusel ou autre representation du corps*.

° 2. **LUCELLUS**, pro *Libellus*. Charta, quæ prædium in emphyteusim conceditur, quamvis pluries occurrat, in Chartul. Ravennat. *Super bonis quæ possident a Ravennatensi ecclesia ad Lucellum seu emphyteusim*. Vide *Libellus*.

¶ **LUCENNA**, *Ereorum armorum splendor*, Papiæ MS. Edit. habet *Lucerna*.

¶ **LUCENSIS**, Species monete, sic dicta ab Italiæ urbe Luca. Bulla Nicolai IV. PP. de censibus Ecclesiæ Rom. apud Marten. tom. 2. Ampliss. Collect. col. 1903: *Monasterium S. Wilmari unum bisantium, Monasterium S. Marie de Capella duodecim Lucensis*. Occurrit sibi. Vide *Luculensis Moneta*.

¶ **LUCERIUS**, *Zec; Jupiter*. Supplem.

Antiq. Lege *Lucetius*. Festus: *Lucetium Jovem appellabant, quod eum lucis esse causam credebant*.

1. **LUCERNA**, Genus coculle, in Glossis Isidori: sed legendum *Lacerna*.

2. **LUCERNA**, Fenestra, sed proprie ea quæ in domus tecto est. *Lucerna*, in Consuetud. Remensi art. 379. Libertates concessæ urbi Barcinonensi a Petro Rege Arag. ann. 1283 MSS. *Est consuetudo in Lucernis positæ in pariete proprio vel communi illius qui lucem accipit per ipsas Lucernas, si ipsæ Lucernæ artiterint per 30. annos in pace et continue, ipsæ Lucernæ non possint claudi a parte adversa. Adde caput sequens Alibi. In pariete proprio vel communi nemo debet facere fenestram vel Lucernam*.

¶ **LUCERNA BOETA**. Synodus Exoniensis ann. 1287. cap. 12. ubi de Ministeriis sacris. *Campanella deferenda ad infirmos, et ad elevationem Corporis Christi: Lucerna boeta, campanella ad mortuos, etc.* Ubi *Lucerna boeta*, ea est, ni fallor, quæ in majori pyxide, forte vitrea, quam boetam nostri dicunt, accensa includitur, ne, dum in plateis effertur, extinguatur. [Vide *Boeta*.]

¶ **LUCERNA**, inter ministeria sacra. Charta Giennadii Episcopi Astoricensis æra 963. apud Anto. de Yezep. tom. 1. *Vasa autem altaris calicem argenteum cum patena, et coronam, signum, crucem, et Lucernam æream*. Occurrit ibi pluries, et in aliquot aliis tabulis Hispanicis apud eundem Scriptorem. Alia Rudesindi Episcopi Dumiensis æra 900. ibid. tom. 4. *Ministeria Ecclesiæ... coronas argenteas tres, ex quibus unam gemmis et auro comptam: Lucerna, id est, Turbulorum ex auro, cum sua offertoria, capas argenteas, etc.* Vide *Abconsa*.

¶ **LUCERNA**, Oculi. Charta æra 959. apud Anton. de Yezep. in Chron. Ord. S. Benedicti tom. 5. *In primis sit a Domino maledictus, et arreptus a diabolo currat, et a fronte Lucernæ careat. Gisei lepra sit percussus, etc.* Occurrit crebro hæc formula in Chartis Hispanicis.

1. **LUCERNARIA**, Eadem notione qua *Lucerna*. Gervasius Tilleberoniensis MS. in Otus Imperialib. parte 1. *Eadem hora per fenestram domus ipsius civis in culmine patentem, quam Lucernariam Angli nominant, ad mensam voram uxore civis positam cultellus infigitur*.

* 2. **LUCERNARIA**, Herba, verbasum, apud Marsellam Empiricum cap. 29.

1. **LUCERNARIUM**, Papiæ, *Canclabrum*: Ugutioni *Canclabrum* quod sustinet *Lucernam*.

2. **LUCERNARIUM**, officium vespertinarum precum, quod vespere occaso sole peragi solet, quando scilicet accenduntur lucernæ. *Lucernarium accensio*, in Gloss. Gr. Lat. 1072. 122, apud Herodotum lib. 7. *Annali Comenianam non uno loco*. Pachymerem lib. 8. cap. 25. lib. 10. cap. 1. etc. Officium ipsum *Lucernarem horam* vocat Cassianus lib. 3. de Institut. cap. 3. *Lucernariam devotionem*. Uranus Presbyter de obitu S. Paulini Episcopi Nolensis, *Lucernariam nude*. Regula Magistri cap. 34. 36. 41. 44. et 50. *Lucernarium* S. Augustinus in Regula Canonicor. S. Hieronymus ad Psalm. 119. Concl. Toletan. l. can. 9. Concilium Emeritense can. 2. Regula S. Aureliani Arelat. post cap. 54. *de Ordine psallendi*. Regula Tarnatensis cap. 9. Regula S. Isidori cap. 7. Cyprianus et Messianus in Vita S. Cassarii Arelat. etc. *Lucernarium* in Hist. Lausiaca cap. 38. sexta Synodus cap. 90. Hist. Miraculi S. Gregorii in

puero Paphlagone, Eucholog. Eustathius in Vita S. Eutychii P. CP. n. 98. etc. Acclamations populares in Concilio CP. sub Menna Act. 5. Τὴν εὐχαίαν ἔχοντες, τὸ θυξάνον τῶν πατρῶν. Infra: τὸ θυξάνον τῶν πατρῶν οὐκ ἔστιν ἡμετέρον πατριάρχου. Αὐτοῦ θυξάνου dicitur in Martyrio Baebii Junioris pag. 68. Vide Clementem lib. 8. cap. 36. 37. De Lucernario egere pluribus Durandus lib. 3. de Ritibus Ecclesiarum, Baronius ann. 51. num. 70. Gazæus ad Cassianum, Usse-rius ad Symbolum Apostol. Menardus ad Concordiam Regular. et alii Vide præterea N. stras ad Alexiadem pag. 342 et *Lum. varia in Luminare* 1.

3. **LUCERNARIUM**, Alia notione, in Bulla Benedicti IX. PP. ann. 1033 in Italia sacra pag. 119. *Et inde per lumen, et per viam et Lucernaria que sunt in eodem limite.*

1. **LUCERNARIUS**, *λυχνιαρχος*. Qui tenet lucernam, apud Martinum in Lexico. *Lucernarius*, adject. Ad lucernam pertinet, apud eundem.

2. **LUCERNARIUS**, Qui ad Lucernarium sec. officium vespertinarum precum præest. Ordo eccl. Ambros. Mediol. ann. 1130 apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. Med. ævi col. 876. *Clavicularius ebdonadarius canit cantus, et Lucernarius ad Vesperas.* Vide *Lucernarium* 2.

3. **LUCERNATUS**, Lucernis illustratus. Tertull. lib. 2. ad uxorem cap. 6. *Janua laureata et Lucernata.*

LUCERNOLA, Parva lucerna. Ad lumen *Lucernule*, apud S. Hieronymum sub finem Epistolæ 47. de vitando suspecto cautuerno.

LUCIUS, *λυκίτις*, *λυκίτις*, Pisces quem Lucium Latini vocant, apud Michaelem Scotum lib. 4. Mensæ Philosophicæ cap. 6. 28. 31.

2. *Socius Luz*. Lit. remiss. ann. 1389. in Reg. 138. Chartoph. reg. ch. 183. *Et la quelle huche à poisson emblevent deux grans Luz et trois ou quatre grans truites.* Unde dicitur *Lusel*, in Stat. ann. 1388. tom. 7. Ordin. reg. Franc. pag. 729. art. 47. *Lusel*, in alio ann. 1406. tom. 8. pag. 546. art. 72. Charta Bereng. 1. reg. ann. 899. apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 161. *Pro be ne uoluntate in quadragesima maiori qua d'aputa Lucos, etc.*

LUCRA, vox Hispanica. *Lucra*, lucratio, Gall. *Lutte*. Comput. ann. 1361. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 144. col. 1. *Item de voluntate dominorum consulum, in adiutorium panni pro Lucris factis Nemauni die festi natiuitatis beate Marie, etc.* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 2657. *Lochader*, Prov. *luctator, athleta. Luchar*, *ῥον*, *luctari, palestrare.*

LUCRAR, Locus lavandi ni accommodus. Gall. *Bain*. Charta Gall. Comit. Pontiv. ex Reg. forest. comitat. Alene. in Cam. Comput. Paris fol. 13. r. *Terram barabilem et lucra faciendi scam-nam, digne mendum et Luchar nemoris stabarum, concessa.* Vide supra *Lucrar*.

LUCRETUM, Sora catenaria, Ital. *Lucetto*, Gall. *Cadenas*. Translatio S. Iuvenalis Episc. Narnensis, tom. 1. Man. pag. 48. *Fuit claustra dicta porta ferrea eiusdem sacelli, clavis et Lucreto, ita ut a nempe possit aperiri.*

2. *Luquet*, in Inventar. ann. 1449. ex Tabul. D. Vancie. *Unum Luquet de metallis. Lucet* vero lignem, vulgo *Pioche*, sonat in Lat. remiss. ann. 1394. ex

Reg. 146. Chartoph. reg. ch. 353. *Un oustil a pionnier, nomme Lucet... Icclui varlet haucis ledit Lucet et vout ferir le suppliant.*

LUCIA, Animalis genus, quod facile prærupta ascendit. Hist. Cortusiorum apud Murat. tom. 12. col. 809. *Videntes ergo Paduani prædicti dominum Canem equum ascendisse et omnes milites suos vigoroze pertransire et ascendere ripam, quam prius non putassent Lucias aut inusculas facere posse, etc.*

LUCIALIS, *Vide Lucius.*

LUCIBILIS, *Aptus ut luceat*, Johanni de Janua. *Luyable*, in Glossis Lat. Gall. Sangerman. *Uitur* Servius ad lib. 6. *Æneid.*

LUCIBRUM, Gall. *Lumiere ou chandelle a veiller de nuit, ou Chouloil, ou Engasse, Britanice Creusel*. Ita Catholicon Armenicum. *Domnus Lud le Pelletier pro Creusel* scribit *Clucour* aut *Cluuzer*, in suo Dictionario Britan. necdum edito, ubi etiam addit vocem *Choulet*. Inter Aræmoricas numerari posse, si scribatur *Clucou* vel *Couloil*. 1. Candela, luminare. *Vide Lucubrum.*

LUCICCMUS, Solis epithetum, cuius locus contra. Translat. S. Sebast. tom. 6. Collect. Hystor. Franc. pag. 324. *Sequente nocte umbra cogitatu sedulo Lucicium desiderabam cernere sidus.*

LUCIDA, *Lucida* dependentes laquearibus, Gall. *Lustre*. Vita S. Oudalrici Ep. cap. 1. apud Bertz. Script. t. 4. pag. 287. *Intus et forinsecus positiones ecclesie caute perlustrans, parvitatem Lucide, criptaque vilitatem sibi nimis displicere conquestus etc.* Ibid. cap. 31. *Criptaque congruentem occidentalem partem ecclesie decoravit, et non tardavit, tunc umbrosus cam. e. toto cooperuit, et interiori eadem ecclesie laquearibus vestit et Lucida decoravit, etc.*

LUCIDABILIS, Laudabilis, gloriosus. Abdicatio Clementis VIII. PP. dicti ann. 1529. inter Conclia Hispan. tom. 3. pag. 648. *Quanto validiora, certiora, firmitiora sunt in huiusmodi apostolatus officio iura nostra, tanto Lucidabilius ea dicitur pro pace ac reintegratone Religionis Christiane relinquere.*

LUCIDARE, *Lucidum facere, aperire, exponere, declarare, manifestare*, Johanni de Janua. *Eclatere, exposer, manifestare*. in Glossis Lat. Gall. Sangerm. *Lucidare obscura*, apud S. Petrum Chrysostomum Serm. 112. [99] *Et cuncta suo ordine discussa nobis relationis obsequio Lucidantur*, apud Cassiod. lib. 3. ep. 31. *Lucidatio*, apud eund. Instit. Divin. Letter. cap. 28. *Vide Furlanetton. Append. Lexic. Forcell. in his vocibus.*

LUCIDIARIUS, *sive Elucidarius, liber in quo multa elucidantur*. Ugutio. [Joh. de Janua præfert *Lucidarum*; hinc in Glossis Lat. Gall. Sangerman. *Lucidarum, Lucidaire*, in libro.]

LUCIFICARE, Lucem facere, illustrare. Vett. Glossæ apud Vossium: *Lucifico, lucifico.*

LUCIFERUS, Fluens luce. Prudentius Psych. v. 625. edit. Weitz:

1. *Quærit Lucifera cælesti dogmate pastum.* Juvenus in Mattheum cap. 24. *Gens omnis habebit Testem Lucifera sancta sermone salutis.*

Bern. de Breidenbach Itin Hierosol. pag. 183. *Processit me velociter, distor-*

quens flum Lucifera glomeris, duxit in profundissimas valles igneas, etc. [99] *Hincmar. Remens. Annal. ad ann. 868. Picturam destruxit imaginemque deiecit, quam beatissimus papa Benedictus aliquo egregius restauravit et Lucifera coloribus decoravit.*

LUCIFUGA, Avis quedam, *Frasate Gallice*, in Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 521. *Fréois*, in altero ex Cod. 7682.

LUCIGNIOLUS, Ellychnium, Ital. *Lucignuolo*. Stat. ant. Florent. lib. 3. cap. 181. ex Cod. reg. 4621. *Si in quolibet dictionum casuum ipsorum dopplerium habuerit Lucigniuolos sive papiros accensos, etc.* Vide supra *Lichinus*.

LUCILLI, *γλωσσοχοποι*, *Loculi*. Suppl. Antiq.

1. **LUCINA**, Dies, ni fallor, a luce sic dicta: unde et *Lucina* Dea nomen habet ut notum est. Agnellus in Vita S. Maximiani Episc. apud Murator. tom. 2. pag. 106. col. 2. *Tunc jussu Pontificis nocte una tanta allata sunt omnia paramenta, calces et latercula, petras.... quanta vir in undecim Lucinis laborare potuerant.*

2. **LUCINA**, Diurnus Romanus cap. 7. num. 17. *Sed dispensator qui pro tempore fuerit, in eadem venerabili diaconia, id est quando Lucina perficitur, in eadem diaconia pro remissione peccatorum nostrorum omnes diaconites et pauperes Christi, qui ibidem conveniunt, Kyrie eleison exclamare studeant. Ubi forte leg. *Litania*: vel potius *Lucerna*, aut *Lucernarium*, officium scilicet vespertinum de quo supra: nisi *Lucina* idem sonet.*

LUCINARE, *Suadere*. Papias. Addit Johannes de Janua. *vel quasi Luci vicinare*. Glossar. Sangerman. MS. num. 501. *Lucinantes, suadentes.*

LUCINARE, *Ajornar*, id est, illucescere. *Lucinarius*, *Ajornar*, id est, illucescere.

LUCINIUM, Glossarium Camberonense: *Lucinium dicitur illud quod de litinio candela ardens in fumo extinguitur.* [Johan. de Janua: *Lucinium, Cincendela lucernæ, quod det lumen, et dicitur a luce.* Gloss. Lat. Gall. Sangerman. *Lucinium, Meche de lumiere.*] Vide *Lichinus*, [et *Licinium* 2.] [9] Glossar. cod. reg. 521: *Lucinium, candela magna, Gallice, Tortiz.*

LUCINOSUS, et **LUCINUS**, *γλωσσοχο*, *Lucidus*, in Supplemento Antiquaril.

LUCISATOR, Auctor lucis, Prudentio.

LUCIUM, *οἶπος*, in Glossis Lat. Græc. Sangerman. MSS. *Ventus secundus.*

LUCIUS, **LUCIALIS**, *Κρυσών*, apud veterem Interpret. Moschionis cap. 41. *Imus venter.*

LUCOSUS DENARIUS, **NUMMUS**. Vide supra in *Denarius*.

LUCRARE, [« Ut cum illo celebrare debeas festam diem et *Lucris* orationem servorum Dei. » (Boucherie, vita S. Euphrosinæ, § 7.)]

1. **LUCRARI**, [Arare. *Lucrari cum carucis*, in Charta ann. 1117. apud Lobinellam tom. 2. Hist. Britan. col. 280.] *Lucrabiles terræ*, [Arabiles, cultæ, in Charta ann. 1236. tom. 1. Chartularii S. Vandreg. pag. 51. et in Histor. MS. Monasterii Becc. pag. 469.] Vide *Gagnonium*.

2. **LUCRARI**, Gall. *Profitere*. Nummos ponere in fenore. Testam. Isaac medici Carcass. Judæi ann. 1365. ex Chartoph. reg. Montispeiss. *Item lego Junsona de Portalis... et Meriano... nepotibus meis centum solidos aquis portionibus, quos volo et mando quod ponantur in deposito*

sive commenda penes aliquem amicorum eorumdem nepotum meorum, et quod Lucrentur ad opus eorumdem Jussioni et Meriano. Hinc

• **LUCRARI ANIMAM SUAM** dicebantur, qui salutis suae intuitu bona ecclesiis conferebant. Tradit. 180. Ebersperg. apud Oefelium tom. 2. Script. rer. Boic. pag. 38: *Quidam liber homo nomine Roudolf iturus Jerusalem et volens Lucrari animam suam, tradidit Deo, etc.*

† **LUCRATURA**, Redditus terrae Lucrabilis seu cultae. Charta ann. 1185. ex Tabulario Corbelensi: *Inter nos et quendam Andream de Popincort querela vertebatur super Lucratura totius terrae nostrae, quam ibidem habemus; dicebat enim praedictus Andreas medietatem illius Lucraturae, hereditario jure, se tenere debere.*

† **LUCRIDUCERE**, Lucro apponere, in lucro deputare; Tertulliano lib. 5. adv. Marc. cap. 20.

† **LUCRIFICARE**, Lucrificare. Paulus factus omnibus omnia, ut omnes Lucrificaret, apud eundem Tertullianum de Praescript. cap. 24.

† **LUCRIFABITUS**, Qui victus est et manus dedit. *Lucrifabita anima*. Tertulliano de Corona militis cap. 11.

• **LUCRETIA**, SALTATIO. Vide infra Paduana.

• **LUCRIFACTUS**, Pecunia acquisitum, Gall. *Acquet*. Charta Roger. Bern. comit. Fux. ann. 1163. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 591: *Dono vobis quidquid acquirere poteritis in dicto bosco et ejus terminis et terra mea... et omnem vestrum Lucrifactum, quem modo ibi habetis vel habebitis in futuro*. Alia Raym. Rog. comit. Fux. ann. 1198. ibid. tom. 3. col. 186: *Dono vobis in omni comitatu meo omnem meum Lucrifactum vel conquestum, quem modo ibi habetis.*

• **LUCRUM**, Redditus terrae lucrabilis seu cultae. Charta ann. 1062. inter Instr. tom. 11. Gall. Christ. col. 225: *Cum alius rebus quae ad illam ecclesiam pertinebant, de Lucris et de aliis exitibus de illa manere. Vide Lucratura.*

• **LUCRUM**, Muleta judicaria. Vide infra Periculum.

• **LUCRUM DONATIONIS**. Vide supra in Antefactum.

• **LUCRATORIUM**, Ubi luctatoris meditant, ut est in Glossis Arabico-Latinis. Legendum forte *peditant*, [vel *militant*].

• **LUCRATUS**, Pro praemio luctae assignatus. Comput. ann. 1372. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 318. col. 1: *Item die festi S. Laurentii de voluntate dominorum consulum, tradidi Philipponi macellario de Nemauso pro uno mulone, qui fuit Luctatus ad luctas S. Laurentii.*

• **LUCTIVAGUS**, Mepstus, luctuosus. Stephanus Africanus in Vita S. Amatoris n. 31: *Ibi profecto Luctivagae voces emittende sunt, ubi meliori deterior fuerit successurus.*

• **LUCTUARE**, Flere, Johanni de Janua.

• **LUCTUOSA**, ut definit Garsias de expensis et meliorationibus cap. 9. de sumptibus qui consequuntur funus n. 2: *Est onus illud Luctuosum in Hispania, quod solvitur domino a bonis vasalli demortui, in veterata consuetudine, vestis scilicet, bos, aut mula, vel equus. Synodus Compostell. ann. 1111. can. 8: *His qui servilis conditionis jugum sustinent, vel qui quadragesimalia tributa persolvunt, redditus soltos qui fossatoria et Luctuosa nuncupantur, relaxamus, si patrum parentumve suorum hereditates incolunt.* Vide Abbadia 1. et Heriotum.*

• **LUCTUOSA**, Hereditas defuncti.

Dadila in Testamento, quod laudat Mabillon. pag. 615. Diplom. et tom. 2. An. Bened. ad ann. 813. pag. 406. tradit Monasterio Psalmodiensi quiddam in Salignatio et Salignanello villis territorii Magdalonenis possidebat de *Luctuosa quondam filiae suae Dadanae*, caetera vero quae sibi obveniant ex *Luctuosa* alterius filiae suae Paulietae reservari jubet. Charta ann. 878. Marca Hispan. col. 802: *Nam et ego Amarella facio immeliorationem de ipsa Luctuosa filiorum meorum, de hereditate illorum, quod habere videntur de patre illorum Principio*. Alia ann. 879. ibid. col. 808: *Portionem quam ibidem habebat per scripturam emptionis vel Luctuosa filii sui ab integre in domibus, curtes, hortos, etc.*

• **HEREDITAS LIBERI**, quae obvenit parenti, turbato ordine mortalitatis, contra votum parentum, ut utar verbis L. 15. ff. de Inoffic. testam. (5. 2.) *Luctuosa portio* dicitur in L. 28. Cod. de Inoffic. testam. (3. 28.) *Tristis successio* § 2. Inst. de S. C. Tertul. (3. 3.) Vide Infection. Acad. Hispan. in hac voce.

• **LUCTUOSUM**, Eadem notione. Charta Chrotildis ann. 670. apud Mabillon. Diplom. pag. 468: *Trado atque transfudo* (Parthenoni) B. M. apud Brogarias in pago Stampensi) duas partes de ipsa villa, tam ex *Luctuosa* quam undique ad nos pervenit. Puries occurrit ibi. Alia ann. 1070. Marca Hispan. col. 1153: *Ego Rangardis Comitissa (Biterr.)... vendo vobis (Raimundo Comiti Barcin.) omnes voces... quas ego habeo... per fevos vel per alodia, vel per bajulias, sive per convenientias, vel per dimissiones, vel jactationes, seu Luctuosum, sive decimum, vel per qualescumque voces, etc.*

• **LUCUBLANDUS**, i. *Lucens blande*, Jo. de Janua.

• **LUCUBRATIO**, Auro, ut videtur. Translat. S. Guthi. tom. 2. Apr. pag. 57. col. 2. *Mane post Lucubrationem, etc.* Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 521: *Lugubrea, mane.*

• **LUCUBROSUS** est *Herba lucernalis*, eo quod apta sit ad lumina accendenda, quae Latini *bestiastrum* vocant. Glossar. medic. Ms. Simon. Januensis. ex Cod. reg. 6896. Vide supra *Lucignivulus*.

• **LUCUBRUM** dictum quod luctat in umbra; est enim modicus ignis, qui solet ex tenui stupa ceraque formari, apud Papiam. Joh. de Janua: *Lucubrum, Modicum lumen vel modicus ignis, etc.* Gloss. Lat. Gall. Sangerman: *Lucubrum, Lumiere ou chandela pour veiller.* [9 Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 521: *Lucubrum, crasset, Gallice.*] Vide *Lucubrum* et *Thesaurum Fabri*.

• **LUCULENSIS MONETA**, apud Albertum Aquens. lib. 3. cap. 52. quam Lucensem vocat lib. 4. cap. 34. et lib. 8. cap. 21. ut et Raimundus de Agiles pag. 66. *Lucra* nempe in Italia urbis notissima. [Vide *Lucensis*.]

• **LUCULENTIA**, Splendor, nitor. Arnob. lib. 3. adv. Gentes. *Verborum Luculentias sumere a Cicerone*. Pro munditia sumit Vegetius lib. 3. Mulomed. ubi de bobus: *Cum vena de via vel pastu redeunt, Luculentia adhibita, priusquam deducantur ad bovis, aqua abluendi pedes, ne inhaerentes corpori sordes ulcera generent, etc.*

• **LUCULLEUM MARMOR** nascitur in Choo insula, cui Lucillus Consul Romanus dedit, qui delectatus illo primum Romam invenit, solumque penes hoc marmor ab amatore nomen accepit. Isid. lib. 16. Orig. cap. 5. et ex eo Joh. de Janua qui scribit *Luculeum* Gloss. Lat. Gall. San-

german: *Luculleum, Une maniere de marbre blanc.*

• **LUCULLUS**, Vide *Lucellus* in *Loculus*.
• **LUCUS**, Lignum Sigillum seu Charta Philippi Regis Franc. anno 1072. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 489: *Brancas etiam de Laia quantum necesse fuerit ad focum monachorum, necnon et mortuum Lucum, etc.* Vide *Lucellus* in *Loculus*.

• **LUCUSTINUS**, Attactus, in vet. Glossar. ex Cod. reg. 7613.

• **LUDARIUS**, *Locus deceptorius*, ubi quis cito labitur, in Glossis Isid. Viri docti emendant, *Lutosus locus, etc.*

• **LUDARIUS**, Vita S. Aidani Episc. Fernensis in Hibernia n. 26: *Quidam leprosus petiit ab eo eleemosynam, tum Rex Ludarium calceum et fulcum dedit in eleemosynam. Occurrit ibi iterum. Osullevanus verveccm interpretatur.*

• **LUDUS**, *Perjurus*, in Legibus Hungar. Sambucus.

• **LUDATOR** super instrumenta musica, Gall. *Joueur d'instrument*, in Charta Henrici VIII Regis Angl. apud Rymer. tom. 14. pag. 703.

• **LUDER**, Lutra. Vita antiq. S. Galli apud Pertz. Scriptor. tom. 2. pag. 15. *Inmanis piscis territus a duabus bestis, quae Luderis nuncupantur, etc.* Vide *Luter* 2.

• **LUDERE**, Habere rem cum muliere. Passio S. Serap. tom. 6. Aug. pag. 502. col. 1: *Invoca eum (Christum) propter juvenes illos, ut redatur illis sanitas pristina, et dicent si Luserunt tacum per noctem aut non. Ego certissime scio, quia ideo illos quibusdam maleficis demones fecisset, ne te de turpitudine tua delegerent.* Vide supra *Jocare*.

• **LUDARIA VESTIS**, *Histrionica tunica*. Ita emendat Salmasius in Glossis Isid. At Pithagorae, *Vestis Ludaria, histrionica, levis*. Vide eundem Salmasium ad Hist. Aug. pag. 278.

• **LUDIBILIS**, *Aptus ludo vel ad ludendum*, Joh. de Janua. *Convenable à joer*, in Glossis Lat. Gall. Sangerman.

• **LUDIBRIS**, *Jocosus*. Vita S. Guthlaci, tom. 2. Aprilis pag. 46. *Hilaris vultu subridens Ludibri famine inter alia ab illis scholasticatur dicens, etc.*

• **LUDIBUNDA**, *Adolescens*, apud Papiam.

• **LUDICES**, *Meretrices*, in Glossis Isidori. Glossae antiquae MSS. *Ludices, sagos.*

• Explicat Isidorus lib. 19. cap. 26.

Ludices a ludis, id est, theatris, vocatas existant. Cum enim egrediebantur de ludi prostibulo juvenes, horum velamento tegebant caput et faciem, quia solebant erubescere, qui lupanar introissent. Cum in illo capite de stragulis agatur, ut recte adnotat Gravius, satis patet Ludices intelligi, pro quo dixerunt tum temporis Ludices, decepti falsa etymologia. Ludices, vestes a ludis theatri, inquit Joh. de Janua Isidorum secutus, sed melius a Lotum, quia subinde eas lavari opus erat, deducit Vossius, qui existimat Isidorum allusisse ad illud Juvenalis Satyra 6:

Λοῦσι μὲν ἄλλοι modo sub Ludice relicto Uteris in turbe

Glossae Lat. Gall. Sangerman: *Ludice, vement de jeu. Occurrit etiam Ludice, pro Ludice, Gall. Loudier, in Charta ann. 1500. apud D. Cabinet tom. 3. Hist. Lothar. col. cccxxxii. Pulvinarius, bassaghius, luteaminibus, Ludicibus, coperturis, etc.*

• **LUDICRA**, τὴν πλῆξιν, *Jocalia, Joyaux*. Lambertus Ardensis. *Bellica arma, et*

equum, canes, et volucres, et quaecumque Ludura habebat secularia, erogavit. Testamentum Philippi Augusti. Item donamus et legamus Abbati S. Dionysii, in qua sepulturam elegimus, omnia Ludura nostra, cum lapidibus pretiosis, etc. Martyrolog. S. Evodii Bretonensis in Hist. Bretonsi pag. 307. Dedit etiam nobis in alius Ludicibus valens circiter 40. libr. Turon.

* **LUDIFICATORIUS**, qui illud ac decepti. Ludificatoria imaginatio, apud S. Aug. de Civit. Dei lib. II. cap. 48.

* **LUDILO**, f. Lodix, Gall. *Loudier*. Descriptio consuum S. Emmeramini apud Pzium in tom. I. Anecd. part. 3. col. 76. Operantur iv. dies in hebdomada, femine eorum trine. I. Ludilonem, due autem canille. I. reddunt vermicelli copios. 2. Vide Ludices.

* **LUDIMENTUM**, Gloss. Gr. Lat. Hæz. xvov. Lusorium, hic ludus, hic lusus, ludibrium. Ludimentum. Infrat. Hæz. xv. Ludus, hoc Ludimentum.

* **LUDIPES**, Ludus genus, in quo pila pede propulsatur. unde Ludipede et Ludipilare. Lit. remiss. ann. 1351. in Reg. 81. Chartoph. reg. ch. 21. Cum Johannes dicitur le Carton cum pluribus aliis personis ad Ludipedem seu ad quemdam ludum, vocatum Gallice *maule*,... extitisset; ad quam quidem Ludipedem seu ludum accidit, quod præfatus Johannes adversus quemdam, nuncupatum Johannem Fremin, ludebat aut Ludipedebat, etc. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684. Ludipedium, sordis à jouer au pied. Aliud Lat. Gall. ex Cod. 7682. Ludipilare, jouer à la pèlote. Ludipilus, jeu de pelote. Vide supra Chaulia.

* **LUDIS**. Vetus Charta apud Ughell. tom. 5. pag. 1588. Ecclesia beati Petri quæ ponitur inter duos Ludes. Infrat. Carta terrina, cubucelas 2. et pergula inter duos Ludes.

* **LUDIUM**. Charta Pipini Regis an. 783. tom. I. Hist. Lotharingæ col. 289. Præcipimus, ut nulla præjudicia aliqua gravamina a nullo Episcoporum vel secularium inferantur, et heredes nostri per nullas artes cum Ludium, etc. Legendum puto per nullas artes, confudium, seu dolium. Vide Confudium.

* **LUDIX**, pro Lodix. Vide Ludices.

* **LUDRIA**, Litra, Gall. *Loudre*. Hisp. *Lodra*, Ital. *Londra*, vel *Lontra*. Legitur infra in Præmidones ex Concilio Bundeni ann. 1279. Concilium Bertusanum ann. 1429. cap. 1. Neque (Clericus) soleratus deferat pellium de marthia, de fagne de rebres, de Ludries, etc.

* **LUDRICUS**, Zugeuale. in Glossar. Lat. Ital. MS.

* **LUDUS**, pro Ludus, usurpatum, deest pluribus Salmasius ad Historiam Aug. pag. 328.

* **LUDUS**. Bonif. Edict. vulgo *Jeu du boulier*. Ludicæ pugnae species. Vide supra Bouclarius.

* **LUDUS**. CARTORUM. Inquisit. ann. 1371. in Access. ad Hist. Casin. part. 1. pag. 128. col. 1. Plura et passus est dicti officii collarum et Ludus cartorum.

* **LUDUS**. CHRISTI. et DEI. Actio Christi. scenæ expressa. Chron. Forou. in Append. ad Monum. eccl. Aquilej. pag. 28. col. 1. De representatione Ludi Christi. Anno Domini 1288. die 7. creante Maio, videlicet in die Pentecostes et in aliis sequentibus diebus debus, facta fuit representatio Ludi Christi; videlicet passionis, resurrectionis, ascensionis, adventus Spiritus sancti et adventus Christi ad iudicium, in curia domini patriarchæ Austriæ civitatis honorifice et laudabiliter

per clericum Civitatisem. Ibid. pag. 30.

col. 1. De representatione passionis Christi et Ludi Dei, ut ita dicam. Anno Domini 1394. facta fuit per clericum sive per capitulum Civitatisem representatio, sive facta fuerunt representationes in frascripte. In primis de creatione primo parentum, deinde de annuntiatione beate Virginis, de partu et aliis multis. Sequuntur eptem quæ supra, quibus additur, et de antichristo et aliis. Comput. ann. 1455. ex Tabul. S. Vulfr. Abbat. fol. 9. r. A Capellania hujus ecclesie pro parte sua hordidi, Ludi passionis et domi lusoribus dicti Ludi dat., vij. lib. xv. sol. Fol. 13. r. Item lusoribus Ludi passionis, etc. Comput. ann. 1587. ex Tabul. S. Petri Insul. Item succentori ecclesie pro membrana ad rescribendum Ludum resurrectionis Domini, tres solidos. Lit. remiss. ann. 1384. in Reg. 125. Chartoph. reg. ch. 7. Comme les habitans de la ville d'Aunay et du pais d'environ eussent entrepris que le Dimanche apres la nativite S. Jehan Baptiste, ils faisoient uns Jeux ou commemoratio du miracle qui a la requeste de la Vierge Marie fait fait à Thophile; ouquel Jeu avoit un personnage de un qui devoit quitter d'un canon. Vide infra Personagium.

* **LUDUS**. DICTUS AU DRINGUET. Vide supra Dringuet.

* **LUDUS**. HASTICUS, idem quod Hastidium. Hist. Fr. Stort. ad ann. 1435. apud Murator. tom. 21. Script. Ital. col. 242. Ut satisfaceret populo, hasticos Ludos et præcipua spectacula edidit.

* **LUDUS**. JOCOSES, Choreæ, Gall. *Danses*. Lit. remiss. ann. 1396. in Reg. 129. Chartoph. reg. ch. 222. Reperierunt dictam Johannetam venientem de choreis seu Ludis jocosis, qui... fiebant in quadrivio.

* **LUDUS**. S. MEDERICI, Ludus ad merellas seu calculos genus. Lit. remiss. ann. 1412. in Reg. 167. Chartoph. reg. ch. 87. Jehan Ayemes qui avoit joué aux merelles à six tables, appelé le jeu saint Marry, etc.

* **LUDI**. MILITARES, quæ Torneamenta dicuntur, in Charta ann. 1292. ex Tabul. archiep. Camerac.

* **LUDUS**. NATALIS, qui ad natale Christi agebatur. Lit. remiss. ann. 1391. in Reg. 120. Chartoph. reg. ch. 225. Jehan Dupont... et plures autres, qui avoient soupe ensemble... en la ville de Esquiquerville, parlerent entre eulz de faire aucun jeu par maniere d'esbatement; et adveint que ledit Jehan Dupont et ledit Jehan Lesont se efforcerent de tirer un baston l'un contre l'autre, selon ce que on a accoustumé à faire aux Jeux de Noel ou paiz par delà par maniere d'esbatement. Nisi Ludi natalis, Gallice *Jeux de Noel*, appellentur il, qui diebus lætitiæ publicæ habentur; quod videntur innuere Lit. remiss. ann. 1383. in Reg. 145. ch. 186. Cellus Augier aloit de jour et de nuit par les tavernes de cervois boire, manger, jouer aux Jeux de Noel, et faire plusieurs autres excès. Vide Natale 3.

* **LUDUS**. NOXÆ, Gall. *Jeu des noix*. Lit. remiss. ann. 1390. in Reg. 117. Chartoph. reg. ch. 51. Jehan de Houdemc ala regarder le Jeu des noix, ou les femmes et filles de la ville de Neufchâtel se esbatent. Alia ann. 1394. in Reg. 146. ch. 418. Comme plusieurs compaignons se feussent assemblez pour jouer aux noix, à meitre per ou non per en une fosse, etc.

* **LUDUS**. OLLE, Vide supra Loteria.

* **LUDUS**. PARTITUS, Vide Jocus partitus.

* **LUDUS**. PERSONARUM, Gall. *Jeu de personnages*. Lit. remiss. ann. 1408. in

Reg. 157. Chartoph. reg. ch. 398. Comme la veille de la S. Fremin les jeunes gens de la ville d'Amiens ont accoustumé de soy jouer et esbatre et faire Jeux de personnages, Jehan le Corier se feust acompaigné avec plusieurs jeunes enfans de ladite ville, qui faisoient un Jeu de personnages, ... L'un desdis jeunes gens déguisé tenant, comme un messenger, un glayot en sa main, etc. Vide infra Personagium 3.

* **LUDUS**. PUERORUM. Chronicon Montis-Sereni ann. 1187. Accidit ut in Ludo, qui vocatur puerorum, cui ipse intererat, puer quidam concalcatus moreretur, etc.

* **LUDUS**. AD POLLANUM, Aleæ species. Lit. remiss. ann. 1388. in Reg. 122. Chartoph. reg. ch. 222. En la tavernne en la ville de Rennes... se prendrent à jouer aux dez et au poullain, etc.

* **LUDI**. DE REGE ET REGINA. Synodus Wigorniensis ann. 1240. cap. 88. Prohibemus etiam Clericis ne intersint ludis inhonestis, vel choreis, vel ludant ad aleas vel taxillos: nec sustineant Ludos fieri de Rege et Regina, nec arietes levare, nec palestras publicas fieri. Videtur innui Ludum quem vulgo *Chartarum* dicimus, siquidem ea etate notus fuerit.

Quod in dubium jure venire potest, cum in quodam Caroli Regis Francie Statuto 23. Maii ann. 1369. quod descriptum legitur in libro rubeo Castelleti Parisiensis fol. 87. inhiabantur ludi omnes, præterquam il, qui armorum exercitibus interserviunt, in quibus recensentur duntaxat tous jeux de dez, de tables, de paume, de quilles, de palet, de soule, de billes, et autres jeux, qui ne chaent point à exercer ne habiliter nos sujets à fait d'armes à la défense de nostre Royaume, etc. [Vide Regimeta.]

* **LUDUS**. SARRACENICUS, Arys pugna. Le Roman d'Alexandre MS. part. 1.

Tholomer le regreta et le plaint en Grijois. Et dist que s'il eussent eulz tois vingt et trois Il nous eussent fait un Jeu Sarracenis.

* **Forum** aleatorium apud Tongacenses carnifici sub pensione annua concessum legitur in Lit. remiss. ann. 1382. ex Reg. 121. Chartoph. reg. ch. 389. bis. Pierre Damautz executeur de justice, qui avoit pris à cens la seque table, Breleugh et jeu de dees de la ville de Tournay, etc. Vide infra in Ribaldi.

* **Quoad** ludorum vero origines explanationes, consule Meursium de Ludis Græcorum et Th. Hydus de Ludis Orientalium. Murator. Dissertat. 29. De spectaculis et ludis publicis mediæ ævi, Antiq. Ital. tom. 2. col. 831.

* **LUDUS**, Sors, caput. Gall. *Principal*. Charta Durandi episc. Cabilon. ann. 1221. apud Sanjul. pag. 405. Dictores vero illum solum feneratorum intelligunt, qui solidum vel libram per hebdomadam, vel mensem, vel annum pro denario, vel denariis ejusdem monete, vel alterius accommodat. Ludo excepto.

* **2. LUDUS** AD ACARDUM, AD ACARDUM, Ludi taxillorum species. Stat. Bonon. ann. 1240-67. tom. I. pag. 302. Statuimus et ordinamus... quod nullus in civitate bon., burgis, vel comitatu de beat ludere ad aliquem ludum taxillorum, seu biscazarie, seu murbiote, ad Acardum (ad Acardum 60), seu gnassum, seu ad raquetum, seu ad omnem punctum et voltam, vel ad græscam, seu ad alium ludum taxillorum; et si quis contrafecerit... si ascense fecerit solvat nomina banni quinquaginta libras bononiarum, si palam xxx. libr. bon. — De natura et etymo omnium hujusmodi ludorum nil certi conjici potest ex scriptoribus, qui

de hac re disseruerunt, priore excepto, qui fiebat tribus taxillis, et ita appellabatur, ut explanat Franciscus Buti in Comment. ad Cant. VI. del Purgatorio di Dante: « Per li punti divietati, che sono in tre dadi da sette in giù, e da quattordici in su; e però quando vegono quelli punti dicono li giocatori « Zara ». Quæ vox congruentiam habens cum alia idiomatis arabici, quæ damnium, jacturam significat, aliquos eruditos ad hanc sententiam allexit. Confer Muratorius, *Ant. Ital. tom. II. col. 1330*, Covaruvias, *Theor. de la lingua castell. sub voce Azar*. [FR.]

* 3. **LUDUS BISCAGARIE** appellabatur omne genus ludi aleatorii, in quo solummodo a fortunæ varietate, casuque eventus pendet. Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. I. pag. 300: *Statuimus et ordinamus quod nullus possit ludere... nec taxillos similiter habere vel tenere pro dicto ludo Biscagarie*. Quoad voces *Bisca*, *Biscazza*, ait Muratorius (*Ant. Ital. tom. II. col. 1188*): *nil certi habeo de eorum origine... et paulo post: Mihi aliqua suspicio est e Germanico Beschissen, significante Fallere, Decipere, Fraudare, potuisse olim efformari Biscazzarè*. [FR.]

* 4. **LUDUS BESOGNI, BESUGNI, BEXOGNI, BISUGNI**. Stat. Bonon. ann. 1276. In Excerpt. mss. Toselli P. I. chart. 681: *Item quod nullus puer vel parvus, vel magnus audeat vel presumat ludere ad Besognum, nec ad Farfanazzios, sine Maranzio, nec lapides proicere, sine inter eos miscantiam vel rissam facere ante Ecclesiam sancti Francisci, etc.* [FR.]

* 5. **LUDUS CARTICELLARUM, CARTESELLARUM, CHARTICELLARUM**. Adhuc sub iudice his est inter eruditos unde et quando Chartæ lusoriae introductæ sint in diversas Europæ regiones. Non est hic locus ad hanc rem investigandam; verum cum Merlin in suo opere, quod inscripsit: *Origine des Cartes à jouer*, pag. 66 præbeat opinionem Bononiæ anno 1423. jam invaluisse harum chartarum usum, est animadvertendum primum interdictum ludi *Cartesellarum* in Statutis Bononiæ datum esse die XIV. aprilis anni 1483. ubi legitur: *Et quamquam per Statuta de pœna ludentium ad ludum acardi sit provisum circa ludum taxillorum et biscagarie, et expressa non sit mentio de Cartesellarum ludo, videlicet de pœna ludentium ad tertiam et quartam, et ludentium condemnatum; item et ludentium ad triginta Hebraorum, et ad triginta per vim, et ad ludum falcinellorum, quos ludos et aporum quemlibet declaramus esse ludos biscagarie... Statuimus et ordinamus... quod nullus audeat vel presumat ad dictos ludos Cartesellarum ludere in eorum nec domibus propriis, vel conductis sinere ludere vel permittere*. [FR.]

* 6. **LUDUS CLAVARUM**. Vide *Ludus Graticulorum*. [FR.]

* 7. **LUDUS CONTISSARUM**. Stat. Bonon. ann. 1276. In Excerptis mss. Toselli. P. I. chart. 679: *Item quod nulla puella parva vel magna, cuiuscunque conditionis existat audeat vel presumat facere Ludum Contissarum in civitate Bon. vel burgis in banno 100. soldorum pro qualibet contrafaciente; et pater pro filia teneatur, vel ille in cuius potestate foret. Et nullus permittat ludum predictum fieri facere sub porticis eorum in eodem banno*. [FR.]

* 8. **LUDUS FALCINELLORUM**. Vide *Ludus Carticellarum*. [FR.]

* 9. **LUDUS AD FARFANATIUM, AD FARFANAZIOS**. Vide *Ludus Besogni*. [FR.]

* 10. **LUDUS AD GNAFFUM**. Ludi taxillorum species. Vide *Ludus ad acardum*. [FR.]

* 11. **LUDUS GRATICULORUM**, ignoti generis, ut cæteri duo in sequenti loco memorati; qui tamen non absque viatorum periculo ludebantur, ut patet ex Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. II. pag. 277: *Ordinamus quod Ludus Graticulorum, vel Clavarum, vel Bisagni non debeat fieri circa foras civitatis et circuli intus vel extra. Addimus huic Statuto specialiter a seralio barbarie usque ad seralium porte Sterj; et hoc ad reverentiam Fratrum Minorum, qui magnam injuriam patebantur, quibus stationibus subinde additæ sunt alie, non solum intra sed etiam extra moenia, ita ut in Statutis ann. 1285, et 1267. predictorum ludorum interdictio extensa fuit omnibus terris comitatibus*. [FR.]

* 12. **LUDUS AD GRESSECAM, AD GRISESCAM**. Taxillorum ludi species. Vide *Ludus ad acardum*. [FR.]

* 13. **LUDUS MORRIOLÆ, MURRIOLÆ**. Ludus ut supra. Vide *Ludus ad acardum*. [FR.]

* 14. **LUDUS AD OMNEM PUNCTUM, ET VOLTAM**. Vide *Ludus ad acardum*. [FR.]

* 15. **LUDUS AD RAQUETUM**. Altera taxillorum ludi species. Vide *Ludus ad acardum*. [FR.]

* 16. **LUDUS ROMBOLARUM**. Fiebat fundam torquens, id est saxum vel lapidem circumactis circum caput faveolis, et altero eorum remisso, magna vi longe faciendo. Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. III. pag. 390: *Item statuimus et ordinamus quod in nulla parte circum locum Fratrum Minorum fiat Ludus Rombolarum, ita quod homines et mulieres devotissimas causa ad locum Fratrum Minorum cunctas patiant offensam. Pariter huius ludi prohibitio subinde extensa fuit ad omnes civitates ac suburbiorum locos, ut liquet ex hac ordinatione anni 1294. relata a Tosello in suis Excerptis mss. Arch. Civ. et Crim. P. I. fasc. 20. chart. 970. v. : Item quod nullus ludat, seu ludere presumat ad ludum Rombolarum, vel Besogni circa locum Fratrum Minorum, vel Fratrum Predicatorum, vel in aliis locis civitatis bon., vel circuli in banno III. librarum bononinorum, et plus et minus ad voluntatem potestatis, et pater teneatur pro filio, vel ille in cuius potestate est*. [FR.]

* 17. **LUDUS AD TERTIAM ET QUARTAM**. Vide *Ludus Carticellarum*. [FR.]

* 18. **LUDUS AD TRIGINTA HERBERUM, ET AD TRIGINTA PER VIM**. Vide *Ludus Carticellarum*. [FR.]

* 19. **LUDUS SCACORUM**. Idem ac latruncolorum ludus. Ital. *Gioco degli Scacchi*. Gall. *Jeu d'Échecs*. Occurrit sæpe hic ludus memoratus una cum ludo tabularum. Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. I. pag. 301: *Ab his statutis (contra ludentes et ludum tenentes) excipimus ludum tabularum et Scacorum, ad quos ludos possit quis ludere*. [FR.]

* 20. **LUDUS TABULARUM**. Vide *Ludus Scacorum*, et *Tabula 9*. [FR.]

* 21. **LUDUS, AD ZONITOS, AD ZONOTOS**. Ital. *Gioco de Zoni*. De hoc ludo nil aliud nobis constat, nisi quod fiebat cum bacillo, ut liquet ex hic locis Excerptorum mss. Toselli. P. I. chart. 392, corrente a. 1235: *Andreas filius magistri Benintende... cum luderet ad ludum de Zonitis proiciendo baculum, quem ipse habebat in manu percussit in dictis*

Zonitos, ita quod unus ex dictis Zonitis percussit Zaninum filium magistri Jacobi sartoris in capite, ex qua percussione dictus Zaninus est mortuus; et in P. 2. chart. 973, corrente ann. 1428: Dicitur ipsum Ghedinum habendo in manibus unam bacchettam de ligno pro ludo Zonitorum, volendo de ipsa bacchetta percussere in dictos Zonitos, et cum iactura dicte bacchette percussit in facie Franciscum subtus oculum dextrum, etc. [FR.]

* 1. **LUEGA**, Cloaca, latrina. Vetus Statutum Massil.: *Ut quilibet habeat vel in futurum habeat plateas sive Luegas juxta dogas vallatorum murorum dicte civitatis*.

* Male: est enim Locus vacuus domui edificandæ aptus, ut supra *Luaiga*. Charta ann. 1460. ex Tabul. S. Vict. Massil. *Dominus abbas dedit ad acaptum unam Luegam ad edificandam unam domum, confrontatam cum Luaga magistri Johannis Roques et cum itinere publico*. Vide *Locale*.

* **LUERE BANNUM**, Edictum promulgare. Charta ann. 1136. apud Murator. in *Antiq. Estens* pag. 287: *Præterea offerimus atque donamus... jurisdictionem plenam dicte terre nostræ Cavallili... ponendi angarias et parangarias, banna, Luendi ea, ea absolvendi et condemnandi omnes, qui in dictis bannis ceciderint, etc.*

* **LUGDUS**, Sacer ignis. Matth. Paris ant. 1249: *Ipsemet Fredericus (Imp.) percussus est morbo, qui dicitur Lugdus, vel sacer ignis*.

* **LUGENFELD**, Campus mentitus, Locus inter Brisacum et Illium, qui primum dictus est *Rotfelth*, id est, Campus rubens; hodie *Rotfeld*, hoc est, Rubenum seu umbraculum in foresto, ex Joan. Schilt. epistola ad Mabill. laudata tom. 6. collect. *Histor. Franc.* pag. 195, inter notas.

* **LUGENTES**, lidem qui *Hymantes*, supra.

* **LUGERUS**, Custos, curator rebus vendendis præpositus, a Geria. *Lugen*, observare. Stat. antiq. Mulhus. *Lugerus non habebit penesticam pro uxore*. Vide *Haltaus. Glossar. Germ.* voce *Luger*, col. 1281.

* **LUGIES**, Gloss. *Id. In Lugiem, in luctum*. Grævius emendat *Illuivem*, *Squalorem in Luctu*. Sed forte *Lugies* a *Lugeo* dictum, ut sequens.

* **LUGIUM**, Luctus, a *Lugeo*. *Commodianus Instr.* 2.

Adhibet ibi pœna spiritalis alterna. *Lugia sunt semper, nec pernoctent in illa, etc.*

* **LUGOSITAS**, Luctus. Petrus de Vineis lib. 4. Ep. 4: *Lugubrem filii tui casum vulgaris fame fortassis Lugositate præcognitum... infesto tibi stylo describimus*.

* **LUGUBRARE**, Lugubres voces edere. Acta S. Athanasii Episc. Neapol. tom. 4. Julii pag. 82: *Commota est tota civitas, atque ærem miseris verberabat vocibus, Lugubrant: Væ miseris nostris*.

* **LUGUBRERE**, Studere de nocte, in Glossis S. Andreae Avinion. MSS. XIII. sæc. est pro *Lucubrere*.

* **LUGUBRITAS**, Luctus, molestia. Concil. Tolet. VIII. inter Hispanica tom. 2. pag. 69: *Si consueta luminariarum sacrorum obsequia de templo Dei subtraherit, vel extinguat præceperit, aut quodcumque Lugubritatis in templo Dei induxerit*.

* **LUGUS**, Celtis Corvus, ut ex Clitophonthe observat Plutarchus lib. de fluminibus, unde *Lugdunum* quasi *Lugodunum*, Mons corvi: *Dunum* montem

significat ut dictum suo loco. Vide Valesium Nott. Gall. pag. 292.

¶ **LUM**, Dialecto Aremorica, incertae mifi notiois. Vide in *Dicofrit*.

¶ **LUI**, pro Ipse, ille: ex quo hodie manet apud nos eadem notione. Marculfus lib. 1. form. 20. *Dum divisio, vel exequatio inter illam et illum, seu consortes eorum, de alode Lui aut de agro illo celebrari debet, etc.* Form. 21: *Memoratus ille vir omnes causas Lui, ubicunque prosequi vel admallare deberet, etc.* Form. 28: *Nunc ad nostram venientiam presentiam, ipsi Lui ad hoc dandum responsuri* Form. 35. *Vel ab antecessoribus Abbatibus, seu et a domino Lui ibidem est legaliter adquisitum, etc.* Ita lib. 2. Form. 1. Formulæ vett. cap. 17. 19. 21. 32. 51.

¶ **LUICIO**, Istriæ, *Pensio*, Supplem. Antiq. Est pro *Luicio*, Solutio: vox Jurisconsulti nota. Glossæ Lat. Græc. *Luicio, xoxōvōc*, Redditio, persolutio.

¶ **LUIDI**, Vassalli, subditi. Vide *Leudes*.

¶ **LUIDUS**, *Maculosus, vel lues i. tabe fluens*: et dicitur a *Lues*: lividus etiam invenitur pro eodem. Jo. de Jan.

¶ **LUITORNIA**, vel *LINTORNIA*, an Forum, ubi merx lineæ venditur? Redit. præposit. Ambian. in Reg. 34. bis Charoph. reg. part. 1. fol. 91. r. col. 2. *In estelagio quod in Sabbato colligitur, lz. sol.* In *Luitornia*, xv. sol.

¶ **LUITRINUM**, Lectrum, nostris, *Lutrin*, in Testam. Heccardi Augustod. Comit. Vide *Brusius*.

¶ **LUITUR**, Servi genus. Vide in *Litus*.

¶ **LULIGO**, Nigro, Calmar, piscis. DIFE.]

¶ **LULLARDUS**, Vide *Lollarai*.

¶ **LUMA**, pro *Linna*. Vide in hac voce.

¶ **LUMA**, Vide infra *Lumia*.

¶ **LUMACA**, [Vox Italica, Gallis, *Escalier* in colimaçon: Fuit ab omnibus Rh. cardinalibus per aulas et gradus descensum de palatio per curiam putei usque ad *Lumacam* ferrierie prope dispensam, per quam *Lumacam* ad habitacionem ejusdem cardinalis ascenditur. (Diar. Burchard. ed. Thuausne, II 108, an. 1484.)]

¶ **LUMBARDA**, Hisp. *Lombarda*, pro *Bombarda*, de qua fusius suo loco. Græcis *λομβάρδα*, et *λομπάρδα*, ex Latino corruptum, ut habet *Martinus*: quem, si vacat, consule.

¶ **LUMBARE**, **LUMBATORIUM**, [*Braier*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerman.: *Isidorus* lib. 19. cap. 22: *Lumbare* vocatur, quod *lumbis* religetur, vel quod *lumbis* hæreat. *Hoc in Agypto et Syria non tantum femine, sed et viri utuntur, unde et Hieremias* (cap. 13.) *trans Euphratem tulit Lumbare suum, etc.* *Hoc a quibusdam Renale dicitur quod renibus alligetur*. *Papias* *Lumbare*, brace modicæ. *Lumbatorium*, *Cozale*. Ugitio: *Lumbare et Lumbare*. *Cingulum circa lumbum, quod lumbis religetur, vel quod lumbum cohibeat, quod dicitur Cozale*. Idem *Campostria* alio nomine dicuntur *Lumbaria*, succinctoria, et *perizonata*. Glossæ *Isidori*: *Lumbare*, *cozale*. Perperam editum *Lumbat*. Eodem Glossæ: *Lumbare*, *subligar*. *Lumbones*, *cingula circa lumbos*. Brito in *Vocab. Lumbare*, *cingulum lumborum*. *Afriens*: *Lumbare*, vel *Renale*, *Lendensidreaf*, *Lumbo et lateri anita vestis*. Gloss. Gr. Lat.: *Hep-touz*, *Cinctum*, *Lombars*, *ventrale*. *Ditmarus* lib. 7: *Res predictus habuit Lumbare venerem, innate fragilitatis majus augmentum*. *Petrus Bles.* Ep. 66: *De zona aurea, et Lumbari serico, et samito,*

etc. *Joann. Monachus* lib. 1. *Histor. Gaufredi Ducis Norman.* pag. 101: *Extracta Gerardus de Lumbari suo clave parvula, scrinium quo ejus scripta servabantur, raserat*. *Anonymus* in *Vita S. Cuthberti* Ep. lib. 2. num. 3: *Appropinquans ad mare ingressus est usque ad Lumbare in medius fluctibus*. Occurrit præterea in *Statutis Ordinis Carthusiensis* tom. 1. *Monast. Anglic.* pag. 954. apud *Guigonem* in *Statutis ejusdem Ordinis* cap. 28. § 1. cap. 46. § 1. cap. 57. § 1. in *Statut. antiq.* 2. part. cap. 16. § 2. 3. part. cap. 10. § 16. cap. 11. § 1. cap. 23. § 1. et *Saxonem Grammaticum* lib. 6. apud *Mathæum Paris* ann. 1284. pag. 277. b3, etc.

¶ **LUMBARIUM**, Provinc. Lat. ex *Cod. reg. 7657: Lumbatorium, bracele, Braier*. *Propr. venale, idem*. Hinc *Enumber* dicitur de Christo, qui in *lumbis* B. M. *Virginis* humanam carnem induit, in *Testam. Ludov. reg. Jerus. et Sicil.* ann. 1383. apud *Marten.* tom. 1. *Anecd.* col. 1806. *Et de toutes ventes qui nous apparteniroient et devoient appartenir pour cause de iceluy royaume de Jherusalem, lesquelles seroient ou nostre Seigneur Enumber en la glorieuse Vierge Marie, où il naquit, et autres saints Lieux, etc.*

¶ **LUMBARIUM**, Eadem notione. Vide *Cera e.*

¶ **LUMBELLUS**, diminut. a *Lumbus*. Vide *Lumbi* *Charta* ann. 1270. in *Access.* ad *Hist. Cassin.* part. 1. pag. 312. col. 1. *Quicumque de eodem castro occidit ad talia n. porcum seu scrofa, tenetur de porco seu scrofa predictis prestare Lumbellum eorumdem animalium*. Vide supra *Filectum*.

¶ **LUMBI**, *Pernæ* porcorum, [vel potius imbrices, seu frusta e dorso, lumbis renibusve secta, Gall. *Echignées*, ut vertit *D. Brussel* tom. 2. de *Usu feudorum* pag. 728. ex *Charta Willelmi Montepessulani* ann. 1103. ubi: *Et dono vobis omnes Lumbos de omnibus porcis, qui occisi erunt in toto Montepessulano pro vendere*. *Chron. Farfense* apud *Murator.* tom. 2. part. 2. col. 563: *Concessit... in Nativitate Domini Salvatoris epallam et Lumbum*. *Libertates Moirenci* ann. 1164. tom. 1. *Hist. Dalphin.* pag. 17. col. 1: *Qui porcum ad marcellum vendiderit, Lumbos vel denarium dabit*] *Charta Raimundi Comit. S. Agidii* ann. 1164. *Tabulario Cluniacensi*: *In lada et mercato medietas erit mea, et medietas illorum, excepta lada Lumborum et linguarum, et excepta lada ubiarum, etc.* *Charta alia sub Philippo I. Rege*, apud *Gariellum* in *Episcopis Magalot.* pag. 90. *Sexteyralium, Lumbos, et quintalem...* ita dedit, etc. [*Linguas boum et Lumbos porcorum*, in *Charta* ann. 1316. ex *parvo Chartulario S. Victoris Mas-sil.* fol. 157.] Vide *Friscinga*.

¶ **LUMBO**, Vide supra in *Lumbare*.

¶ **LUMBOLUS**, *Parvus lumbus* seu *imbrex* porci. *Charta* ann. 1148. apud *Puricellum* in *Ambrosiana Basilica* pag. 704: *Pullus rostitos et Lumbolos cum panio atque porcellos planos*. Vide *Lumbi*, *Lumbulum* et *Numbulus*.

¶ **LUMBRELLUM**, [Gallice, *Sous-ventrière*: Pro 12 fornicis pro sustentatione *Lumbrelli* et 1 canonem de corio pro dicto *Lumbrello*.] (Mandat. *Camer.* agost. f. 28. an. 1458.)]

¶ **LUMBRICIUS**, *Lo verme de la terra*, in *Glossar.* Lat. Ital. MS. pro *Lumbricus*.

¶ **LUMBRUS**, *ὄμυξ, χίτρος*, *Lumbricus*, apud *Janum* in *Supplemento Antiquarii*, [ubi *ὄμυξ* restituit *Vulc.* ex *Castigat.* in utrumque *Glossar.*]

¶ **LUMBULUM**, *Super lumbos jacens caro*, *Papias*. Vide *Lumbolus*.

¶ **LUMBULUS**, *Parvus lumbus*. *Joan. de Janua*.

¶ **LUMBUS**, f. *Vertex*, montis jugum, pro *Hispanso Loma*, *Collis*. *Moretius* *Antiq. Navar.* pag. 547: *Deinde per medium monte de Calcanio per summo Lumbo... ad flumen Tera*.

¶ **LUMBUS**, *Liudprand.* *Antap.* lib. 4. cap. 24: *Lancea... habens juxta Lumbum medium utrobique fenestras. Ha pro pollicibus perpulcræ duo acies usque ad declivium medium lanceam extenduntur. Que media in spina, quam Lumbum superius nominavi ex clavis manibus pedibusque domini et redemptoris nostri Jesu Christi adfixis, cruce habet*. *Spiculi*, formæ, quam *fleur de lys* vulgo appellant, mediam partem lumbum, laterales vel moras pollicis dicit, sumpta a vitibus nomenclatura. Vide *Forcellinum* in his vocibus.

¶ **LUMEN**, *Luminare*, cerei vel lampades mdis sacræ: IV. *solidi et VI. denarii ad Lumen S. Mariæ*, apud *Medos* *Formul. Anglic.* pag. 182. passim occurrit.

¶ **LUMEN**, *Fenestra*, apertura, nostris, *Lumiere*. *Necrol. eccl.* *Paris.* MS.: *Nec alia Lumina suos fenestras poterunt fieri in muro ductæ mensuræ*. *Lib. rub.* fol. parvo domus publi. *Abbavii.* fol. 86. r. *Il est seawarde que cascuns maniers doit traire son relais le Samedi à Nouns sonnant et remettre le Diemenche à solais esconsant, et aus ne doit courre sor semaine, fors par une Lumiere*.

¶ **LUMEN**, *Alia notione*, f. *Alumen*, ab *Italico Lume*, eadem acceptione. *Stat.* *datar.* *Riper.* cap. 12. fol. 4. r.: *De qualibet soma Luminis facie, soldi duo. De qualibet soma Luminis rotæ pensium viginti, soldi quinque*.

¶ **LUMENTUM**, *Vitrum*, *Papias*. [*Legendum*, ut in *Glossis Isid.* *Lumentum*, *Nitrum*: ubi *Grævius* adnotat communius esse *Lomantum*. *Gloss. Lat. Gr.* *Sangerman.* MSS. *Lumentum*, *ipryuâ* *Mæc.* *Literæ Philippi VI. Franc. Regis* ann. 1347. tom. 2. *Ordinat. Reg.* pag. 200. n. 30: *Item, Lumenta non fent, nisi in terminalibus; et tunc nisi ubi debent fieri de consuetudine, vel de jure*. A *Papia* deceptus *D. de Lauriere*, *Lumenta* reddit vitra, *dar verres*, et *terminalia*, *fornaces*, *des fournaises*, ubi vitra fabricantur. *Crediderim* potius *terminalia* nihil aliud esse quam *terminos*, *ines*, ubi *nitra* erubantur. Vide *Terminalis*.]

¶ **LUMERA**, *Lucerna*, vas in quo lumen accenditur, nostris etiam *Lumiere*, eodem sensu. *Hist. belli Forojul.* in *Append.* ad *Monum. eccl.* *Aquilej.* pag. 50. col. 2: *Et unus veniens ad portam cum una hasta, super quam erat una Lumera ferrea cum sagittis accensis, pulans ignem in portu castri infigere, etc.* *Charta* ann. 1388. in *Reg. 75.* *Chartoph. reg. ch.* 54: *Derechief quatre Lumieres de cuivre, c'est assavoir une grant et trois petites*. *Lit. remis.* ann. 1419. in *Reg. 171.* ch. 165: *Le suppliant getta une Lumiere qu'il tenoit en sa main, où il avoit de l'uille et une mesche ardant; et cheut le lusseron, qui estoit sous ladite Lumiere, a terre*. *Alim* ann. 1471. in *Reg. 165.* ch. 808: *Les suppliantes prendrent en l'hoetel d'icellui moenier une Lumiere, etc.* *Lumette* vero dicitur *Calamus cannabinus*, quia facile accenditur, in *Lit. remis.* ann. 1478. ex *Reg. 206.* ch. 82: *Le suppliant pour y veoir cler, getta des chenevottes ou Lumettes en son feu, qui tantost furent alumées*. Vide *Lumeria* et *Luminare*.

LUMERIA. [Fax, lanterna, Ital. *Lumiera*, Gall. *Flambeau*, falot. Chronicon Parmense apud Murator tom. 9. col. 878: *Juravit regimen ad Ecclesiam majorem ad offerendum ipsa nocte in publica concione mora solito ad lumen cereorum et Lumeriarum.* Chronicon Estense apud eundem Murator tom. 15. col. 846: *Preparaverunt se ad bellum cum Cremonensibus Canibus, et cum circa quingentis Lumeriis accensis cum panadellis igne comburendo dictam civitatem et Canes.* Rursus occurrit tom. 16. col. 886. 881. et infra] in Pavenses.

† **LUMIA**, Limonium, malum citreum, Gall. *Limon*, Ital. *Limone*. [° Ital. *Lomia* et *Lumia*.] Hugonis Falcandi Histor. Sicilia apud Murator tom. 7. col. 258: *Videas ibi et Lumias acetositate sua condiendis cibis idoneas.*

° **LUMIGENUS**, Ellychnium, Gall. *Lumignon* et *Limsignon*, in Stat. ann. 1812. tom. 1. Ordin. reg. Franc. pag. 518. art. 5. Stat. Saluar. collat. 5. cap. 151: *Teneantur omnes facientes candelas facere Lumigenos candelarum, videlicet medietatem de bombace et aliam medietatem canapae.* Vide supra *Lucigniuolus*.

° **LUMIGERA**, Lanterna. fax: unde *Lumigerius*, qui eam portat. Tract. MS. de Re milit. et mach. bellic. cap. 11: *De victoria obtinenda cum Lumigeris et latergeris tempore noctis.* Et cap. 87: *Equus armatus tenens Lumigeram in manu, aliam Lumigeram super collum equi bardati, est utilissimus rupturam hostibus dare in tempore diei et magis tempore noctis.* Vide *Lumeria*.

† **LUMINA**, pro *Limina*. Vide in *Limonia*.

† **LUMINAMENTUM**, *χαράκτωρ*, in Glossis Lat. Gall. Sangerm. *Vultus, character*, in Suppl. Antiq. [° Adde ex Castigat. in utrumque Glossar. Germ. *Hor Lintamentum*.]

1. **LUMINARE**, Gall. *Luminaire*. *Luminaria*, *εὐκαύωτοι*, in Glossis Græc. Lat. Candela, lucernæ Ecclesiarum. in Legibus Wisigoth. lib. 12. tit. 1. § 3. in Lege Longob. lib. 8. tit. 8. § 3. [° Carol. M. 61.] in Capit. Caroli M. lib. 5. cap. 71. l. 6. cap. 191. [° 194.] et alibi passim. *Oleum ad Luminaria concinnanda*, Exodi cap. 25. et 35. Sed et nescio, an a pagano lumine et cereorum in Ecclesiis usum, ut pleræque alia, acceperint Christiani. S. Hieronym. in c. 57. Esaiæ: *Ipsaque Roma orbis domina in singulis in-sulis domibusque, Tutela simulacrum cereis venerans ac lucernis, quam ad tuitionem ædium isto appellat nomine, ut tam intrantes quam exeuntes domus suas inolit semper commoneantur erroris.*

LUMINARIA ARBORIBUS FACERE, [videt Carolus M. Capitul. 1. ann. 799. cap. 68. et lib. 1. Capitul. cap. 62: *Item de arboribus, vel petris, vel fontibus, ubi aliqui stulti Luminaria vel alias observationes faciunt, omnino mandamus, ut iste pessimus usus et Deo execrabilis, ubicumque invenitur, tollatur et destruat.*] Vide *Arbores sacri* in *Arbor* 1.

† **LUMINARIA**, Lucerna. Charta Caroli Crassi Imperat. ann. 884. apud Miræum tom. 1. pag. 650. et Tolnerum in Probat. Hist. Palat. pag. 12: *Et scilicet rationis tenore, ut perpetuo Monachis ibidem (in Laurehamenat monasterio) Deo famulantibus in usibus deputentur, atque indeficiens Luminaria exinde in Ecclesia, ubi præfati viri requiescunt, habeatur.* Mox dicitur *Luminaria inextincta*.

LUMINARIA, Preces lucernales, seu *Lucernarium*, apud Rufin. lib. 2. de Vit. Patr. num. 5. [° Vide Glossar. med.

Græc. voce *Αὐγυρνόν*, col. 883. et *Lucernarium* 2.]

LUMINARIÆ, Ecclesiarum, uti vocant, fabricæ, seu Ecclesiarum ædituorum et matriculariorum fisci. Nam *Luminariæ*, in Consuetud. Arvern. cap. 2. art. 7. cap. 22. art. 16. dicuntur Matricularii, Procuratores Fabricarum, Syndici quod penes eos *luminarium concinnandorum* cura esset [° Chart. Chilper. II. ann. 716. apud Brequin. num. 495: *Quicquid exinde forsitan fisco noster sperare poterat, in Luminariæbus vel stipendiis pauperum ipsius monasterii... sit concessum.*] Charta vetus apud Guesnalam in Annalibus Massiliensib. pag. 335: *Ego... concedo Deo et Luminariæ N. Mariæ de Puslobier... quandam ferraginem meam, etc.* Tabularium Prioratus de Pareto fol. 71: *Quidquid ipse et sui in dicta silva cum terra pertinente habebat vel habere deberat, ad Luminariam Ecclesie de Pareto, pro remedio animæ suæ dedit.* Tabularium Conchensis Monasterii in Ruthenis Ch. 83: *Dant in quolibet anno 60. solidos Ruthenenses, de quibus habeat Abbas 20. solidos, et ad Luminariam sint alii 20. etc.* Testamentum Florentii de Castellana ann. 1398. ex Schedis Presidis de Maraugues: *Legavit Luminariæ Ecclesie S. Marii de Andono solidos 40. Hac notione Luminariæ et ministrorum facta dicitur.* Vide vet. Chartam editam a Jacobo Petito post Penitentiale Theodori pag. 888. De usu vero primario *luminarium* in Ecclesiis quedam attigit idem Petitus, in Notis ad eundem Theodorum pag. 184. [° Murator. Antiq. Ital. tom. 8. col. 724.]

2. **LUMINARIÆ**, Ecclesie vel pise alicujus societatis fisci. Charta ann. 817. inter Instr. tom. 12. Gall. Christ. col. 297. *Placuit nobis institui, ut si ullus quilibet rector de Luminariis vel dictione ipsius sancti loci abstrahere aut alicubi beneficiare voluerit, omnino id agendi pertimescat.* Stat. sabbater. Carcass. ann. 1402. tom. 8. Ordin. reg. Franc. pag. 563. art. 13: *Teneantur in Domino exhortare illum testatorum... ut habeat in memoria sanctum Luminare ministerii supradicti, quodque ibi scilicet dicto Luminari legat amore Dei quod sibi placuerit et in devocionem habeat.* Pluries ibi. Vide *Luminariæ*. [° *Luminare* etiam est pecunia in fisco ecclesie eroganda. Vide Guérard. in Indic. Irmin. Polypt.]

3. **LUMINARE**, Funeris cereorum pompa. Testam. ann. 1517: *Vult Luminare suum fieri de sex thedis seu torchis cere, quilibet unius libræ ponderis et sex cergis cere.*

LUMINARIA, Festiva accensio cereorum, Gall. *Illumination*, ut voluit docti Haglographi, vel Solemnis processio, in qua luminaria deferri solent. Stat. commun. Urbini inter Acta SS. tom. 1. Jun. pag. 149. col. 1: *Item quod per eandem dominos priores, cum assistentia potestatis et civium, alia fiat Luminaria et oblatio in honorem S. Pilingotti, die ultima Maii de sero, honorifice discedendo ab ecclesia S. Augustini et eundo ad ecclesiam S.*

Francisci, ubi illius sanctissimum corpus residet. Mirac. B. Anton. Ripol. tom. 6. Aug. pag. 640. col. 1: *Deinde duci se fecit super uno equo ad locum Ripolarum ad visitandum dictum corpus beati Antonii: ubi fecit certam Luminariam.* Pro Lucerna, vide in *Luminariæ* 1.

† 1. **LUMINARI**, Procuratores *luminariæ*. Charta Hincmari ann. 870. apud Miræum tom. 1. pag. 184. col. 2: *Has villas cum mancipiis et omnibus ad se pertinentibus in usus Luminariarum, matriculariorum... deputavit.* Charta Belli-jocensis ann. 1424: *Petrus Murardi Luminarius Ecclesie parochialis de Parignaco pro et nomine dicte Luminariæ tenere recognoscit, etc.*

† 2. **LUMINARI**, vel **LUMINARIA**, etiam dicti homines servilis vel libertinæ conditionis, qui census capitis in cera vel certa pecuniæ quantitate pro *luminari* exsolvebant. Breviarium villarum ex Archivo S. Audomari: *In Kelmis habent monachi ecclesiam 1. et bunar. 12. et mancipia 6. Luminaria 4. unusquisque solvit de cera valente denar. 1. Infra: Luminarii 11. solvunt inter omnes sol. 7. den. 8. Et mox: In Akona est Ecclesia ad quam solvunt 7. homines de Lumine unusquisque de cera valente den. 2. Rursum: Sunt ibi prebendarii 6. Luminarii 90. solvunt inter omnes lib. 1. sol. 5. Pluries ibi recurrunt. Vide *Cerarii*.*

° **LUMINATOR**, Ædituus, matricularius, fisci ecclesie alicujus procurator. Stat. synod. Claramont. ann. 1687: *Curati seu eorum vicarii omni anno audiant compota Luminatorum.* Vide *Luminarii* in *Luminariæ* 1.

° **LUMINATUS**, Accensus, Ital. *Lumato*. Lit. ann. 1386. tom. 4. Ordin. reg. Franc. pag. 678. art. 15: *Quod bajulus et alii officarii nostri dicti loci, præconitare faciant, quod tempore necessitatis quilibet lampades de nocte habeant facere Luminatas.*

° **LUMINIUM**, Giraudus in Vita S. Johannis Episc. Valentiniensis apud Marten. tom. 8. Anecd. col. 1699: *Ad quem cum novitatem miraculi fama transportasset, votum collo circumdat Luminium et ad Sanctum Dei deferri sibi undus accelerat.* Infra col. 1702: *Illi vero propter instantem vigiliam (S. Johannis) de suis interulis fecere Luminia, colligique circumdantes, fenestram illam (custodiam) sic opitulatam fiducialiter sublevarunt, seseque unus post alium saltu ad pedem turris, Sancte Johannes adjuva, conclamantes, precipitant, nihilque mali passi... desiderata affuerunt vigiliæ. Videtur esse species ornamenti collo annexi quo sese ab aliis distinguebant Sanctorum tumulos visitaturi.* [° Ellychnium, Gall. *Mèche*. Vide supra *Lumigenus*.]

† 1. **LUMINOSITAS**, Claritas, splendor. *Discipline monastice Luminositate præradians* dicitur Monasterium S. Gisenii in Hannonia, in Charta Rudolphi I. Imp. ann. 1274. apud Miræum tom. 1. pag. 591.

* 2. **LUMINOSITAS**, [° Formam per viam subtilitatis et Luminositatis amplioris acquirens.] (B. N. Ms. Lat. 16069. f. III.)

† **LUMINOSITER**, Clare, palam. Vita S. Eulogii tom. 2. Martii pag. 91: *Nonnulli enim qui fidem Christi tantum mentibus retinebant, instinctu Dei, quod celaverant, Luminositer et patule proferebant.*

° **LUMIS**, **LUMA**, Pactum inter Bonon. et Ferrar. ann. 1186. apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 891: *Scilicet de omnibus drappis de batificio, de Lume*

zucarina, de grana de brasile, etc. Allud inter Mutin. et Lucens. ann. 1281. ibid. col. 902: *Sate, unde sunt sedasit, cineris de castro, guadi, Luna rose, de soma tres solidi Mutinenses auferantur.* Vide supra *Lumen* 8.

¶ 1. LUNA, Nota chronologica veteribus Chartis appositae. Vide *Annus* pag. 291.

¶ LUNA, Martyrologium post Primam in Monasteriis recitari solitum, ubi luna quota dies s'c'i, annuntiatur. Consuetud. MSS. S. Augustini Lemovic. Feria V. in Coena Domini: *Dicta prima submissa voce, ut nos est, recitent pueri Lunam in claustris, et postea Presbyteri celebrent Missas.* Feria VI: *Surgant nudis pedibus et eant ad Primam, et Prima dicta eant omnes in claustrum et assumant libros Psalterum et dicant simul Psalterium cum letania, qua dicta recitant pueri Lunam submissa voce, et postea eant calciare se in dormitorio.* In die S. Pasche: *Reliqui Presbyteri dicant Missas ad alia altaria post recitationem Lunae.* Hinc

LUNAM PRONUNTIARE, in Statutis Ordinis Praemonstrat. dist. 2. cap. 5: *Extra vero (Ecclesiam) nuquam praeumat (Cantor) nisi in Capitulo Lunam et breue pronuntiantes pronuntiare.*

LUNA INCENSA, Plenilunium. Cyrillus Alexandrinus Patr. in Epist. de Paschate apud Bucherium: *Communem annum facitis de embolismo, dum observatis Lunam incensam in 8. Nonas Martias iuxta regularem Latinorum, etc.* Vide Rabanum lib. de Computo cap. 88.

LUNAM CLAMORIBUS INVOCARE, Superstitio vetus damnata a Christianis: de qua Juvenalis Satyra 6:

..... Jam nemo tubae, nemo vix fatigat,
Una laboranti poterit succurrere Lunae.

Ubi vetus Interpres *Sonitum fieri adoleat, quando Luna deficit.* Vide Schol. Theocriti Idyll. 2. v. 86 Turnebum lib. 22. Advers. cap. 24. et lib. 18. cap. 24. Meursium ad eundem Theocrit. Scalligerum ad Manilium lib. 1. etc. Hinc *Lunae labores* pro eclipsi. Hist. Archiepisc. Eboracensium:

Aut alios fecit praefatus nosse magister
Harmoniam caeli, Solis Lunaeque labores.

Pirminius Abbas in Excerpt. de libris Canon. Luna, quando obscuratur, nocte clamorosa emittit. Penitentiale MS. Thuanum: *Si observasti traditiones paganorum, quas quasi hereditario jure, diabolo subministrante, usque hos dies patres filii reliquerunt, id est: elementa, colores, Lunam, solem, a stellatum cursum, novam Lunam, aut defectum Lunae, ut tuis clamoribus, aut auxilio, splendorem ejus restaurare valeas, etc.* S. Audoenus lib. 2. Vita S. Eligii cap. 15: *Nullus si quando Luna obscuratur vociferare praesumat, quia Deo jubente certis temporibus obscuratur.*

¶ 2. LUNA, Piscis genus. Vide infra *Mota* 6.

¶ 3. LUNA, Panni species: sed mendose scriptum suspicor pro Lana. Charta ann. 1447. in Suppl. ad Miræum pag. 700. col. 1: *Omnium quoque funeralium undecumque et quatuordecumque venientium, sive in cereis, sive in pannis, de auro, serico, bisso, bucrano, veluto. Luna vel lino consistant, praefati religiosi ac curati unam medietatem recipient.*

¶ LUNALIS BIPENNIS, f. Bipennis Lunata, formam lunae crescentis quodammodo referens. Vita S. Guthlaci, sac. 8. SS. Benedict. part. 1. pag. 276: *Arrepta Lunali bipenne tria virorum corpora leta-*

bundis ictibus humi sternens mori coegit. In Actis SS. Aprilis tom. 2. pag. 45. habetur *Lunatis*.

¶ LUNARE, vel LUNARIS, Locus in portu, ubi naues fluctuantes servantur, Gall. *Bassin*, a forma lunae lunatae seu crescentis sic dictus. Charta ann. 1060. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. aevi col. 223: *Casale Liciniani cum omnibus hominibus et pertinentiis suis, portum cum Lunare et passagio, hac cannitias pro piscibus capiendis in fluvio Silaris... damus.*

¶ LUNARIS PELTA ab eadem figura dicitur scutum brevissimum, in Carr. Adalber. tom. 10. Collect. Histor. Franc. pag. 67:

Lunaris pendere prius debet tota pelta.

¶ LUNARES, LUNARI, Homines servilis conditionis, hinc forte dicti quod singulis mensibus seu mensibus operas domino praestare vel agros Lunares dictos arare tenerentur. Breviarium villarum ex Archivo S. Audomari: *Habet ibi Lunares 18. Luminarios 10. solvunt inter omnes sol 2. den. 2. infra. Prebendarum 5. Lunari 86. luminari 60. Saepius ibi Lunarii adjunguntur Prebendaris et Luminariis; sed nihil additur ex quo eorum conditio clarius innotescat.* [¶ Guarrado in Glossar. Polypt. Irminon. magis placet Homines esse, qui singulis mensibus sportulas quasdam vel elemosynas accipiebant; et quidem provendarios pensam per mensam accipere dicitur in Stat. Adalh. lib. 2. cap. 8.]

¶ LUNARIS, Modus agri, quantum quis arare potest per mensem Lunarem. Charta Herivel Episc. Augustod. Ind. 9. ann. 24. post obitum domni Odonis quondam Regis regnante Karolo glorioso Rege, in Tabul. ejusd. Eccl.: *Sunt autem hae ipae res sive in Comitatu Balnensi, in villa quo dicitur Grandis-Campus, mansus videlicet unus, et Lunares juxta estimationem ingreditur quinque.*

¶ LUNATICUM, Eadem notione. Charta ex Archivo Abbatis Abundantiae in Bibliot. Sebustiana Cent. 1. cap. 40: *Donat Robertus Comes de alato suo, hoc est, terram dominantem in pago Genevensi et in villa de Poloniaco cum decimis, quas Canonici tenent, de Poloniaco mansos 12. et in Rumbatis mansum 1. et Lunaticum unum, etc.* Infra: *Decimam de uno Lunatico, etc.*

¶ LUNARITER, Per menses lunares, quibus utuntur Arabes et Saraceni. S. Eulogius lib. 1. Memorialis Sanctorum: *Et quod Lunariter solvimus cum gravi more tributum.* Idem Eulogius lib. 3. cap. 5 de Mahumeto Arabum Hispanorum Principe: *Hic idem inauditis cupiditatum facibus ardens, militum annonas demittit, tribunorum coarctat donaria, Lunaremque praemiorum discursum imminuit.* Leovigildus Cordubensis Presbyter lib. de Habitu Clericorum: *Quem inquisitio, vel census, vel vectigalis, quod omni Lunari mense Christi nomine solvere cogitur, retinuerit, etc.*

¶ LUNATICA, Quod sit plenilunio. Gloss. Isid. Epilepsiam seu Lunaticum morbum intelligo, qui, ut habet Johannes de Janua in *Lunaticus*, singulis lunationibus contingit, cum luna est plena.

¶ LUNATICUM, Modus agri. Vide *Lunaris*.

¶ LUNATICUS, Σελήνιαστος. Matthaeo cap. 4. 24. et Caesario Dial. 2. cap. 112. ἰκονητικός, aliis. Matth. Silvaticus: *Lunaticus, Epilepticus.* Apuleius lib. de

Herbar. virtut. cap. 9. *Ad Lunaticos qui cursum Lunae patiuntur.* Brito in Vocab.: *Epilepsia fit ex melancholico humore quae exuberavit, ad cerebrum reverens fuerit. Hac passio caduca dicitur, eo quod cadens eger spasmos patitur. Hoc etiam Lunaticos vulgus vocat, quod per Lunam cursum comitentur hoc insidiam demonum.* [Addit Joan. de Janua: *Nota quod ex vitio lunae non patiuntur Lunatici, sed demones eos venant his temporibus, ut per lunam infament lunae creatorem. Hinc ex Hieronymo in 4. Matth. ubi Lunaticos exponit non vers Lunaticos, sed qui putabantur Lunatici ob demonum fallaciam, qui observantes lunaria tempora creaturam infamare cupiebant, ut in creatorem blasphemiam redundarent.*] Ebrardus Betun. in Graecismo cap. 18:

Dicitur a Luna Lunaticus hae ratione.
Quod certis mensibus temporibus fuerit illis.
Aut Lunaticus est, cerebrum cuius malis humor
Turbat et illud, sed non sub tempore certis.
Est Epilepsia quae dicitur praesens esse.
Sunt Arreptici vocati demones multo.
In Lunaticis est qui se perimit alio tempore.

Odo Cluniac. lib. 4. de Vita S. Geraldii cap. 8: *Ancilla cujusdam viri Lamberti Lunatica per somnium monita est.* Constantinus Presbyter lib. 2. Vita S. Germani Episcopi Autissiodor.: *Hujusmodi demonio vexabatur, quod per menstruum tempus redeuntibus incrementis Lunariibus, captivos suos caduca allisione praeternit.* Alexander Iatrosof. lib. 1. Passio: *Cum servus ejus Lunaticus coram eo cecidisset. Occurrit non semel apud Firmicum lib. 3. cap. 8. 5. 6. lib. 4. cap. 1. 2. etc. Vide Caesarium in Questionibus Theologicis quest. 50. Silvestrum Girald. in Topogr. Hiberniae distinct. 2. cap. 8. Scorsum ad Homil. 28. Theopanis Ceramei, Nic. Fullerum lib. 2. Miscell. sacr. cap. 17. et Turnebum lib. 11. Advers. cap. 6.*

¶ Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Lunaticus, Prov. Lunaticus, caducus.*

¶ LUNATICUS, Stultus, demens. Ripertus 1. 8. de Divin. offic. cap. 4: *Etiamsi Lunaticus sit, id est, stultus: stultus quippe ut Luna mutatur. Hoc sensu mulier Lunatica, dicitur apud Gaulem Cancellar. de Bellis Antioch. pag. 451. Existimabant quippe olim veteres Lunam dementes aut demoniacos facere. S. Audoenus leg. 2. Vita S. Eligii cap. 15: *Deus ad hoc Lunam fecit, ut tempora designet, et nocturnum tenebras temperet, non ut alicujus opus impediat, aut dementem faciat hominem, sicut stulti putant, qui a demonibus invasos a Luna pati arbitrantur. Quo spectant, qui habentur in Consultatione Zachari et Apollonii lib. 1. cap. 80: *A quibusdam (demonibus) sub incremento Lunae augetur insanis, et tanquam de plenitudine luminis captorum labes veniat, sub quadam mali dimensione aut exaggeratur, aut incipit.***

¶ Lunaga, eodem sensu, in Mirac. MSS. B. M. V. lib. 1.

Au siecle es ses, fax et Lunagas,
A Dieu soullas, disards et sagas.

Ibidem lib. 2:

Qui moult fu loardias et Lunagas,
Et moult lorgnes et moult savages.

¶ LUNATICUS, Per menses. Alvarus in Vita S. Eulogii: *Dum inter cataros palatinum Lunaticum mansionis servitium ageret.* [Vide *Lunariter*.]

¶ LUNATIO, Mensura lunae cursus, Ital. *Lunatione*, Gall. *Lunation*. Mira-

cula S. Catharinae Sueciae, tom. 8. *far-
tli pag. 528 : *Stanim eadem Lunatione,
post dicta dominæ Catharinae invocatio-
nem, insensato sensus integre redeunt.*

LUNATIONES, Dies Lunæ, Gall. Lunai-
sons. Concilium Coloniense ann. 1260.
cap. 7 : *Item raro vel nunquam in Ca-
pitulo ipso legi Lunationes mensium, aut
Kalendas, seu obitus fidelium, etc.* [Con-
cil. Trevir. ann. 1310. apud Marten.
tom. 4. Anecd. col. 258 : *Dies quoque
Egyptiaci, constellationes, Lunationes,
calendas Januarii, initia mensium, dies
mensis, cursus solis, lune, superstitione
observari non debent.*]

° LUNATUS. Vita B. Altman. tom. 2.
Aug. pag. 378. col. 1. *Hic (Mars) gla-
dium habuit longe alio dissimilem no-
stræ etatis, inexperia arte fabricatum, in-
credibili chalybis duritia Lunatum. Alias
Limatum : sed leg. forte Duratum. Vide
alia notione supra in Calceus.*

LUNCUS, Lancea, hasta, ex Græc.
λύκος, vel λύγος. Tertullianus de Co-
rona militis : *Incumbens et requiescens
super Luncho, quo perfossum est latus
Christi.*

LUNDA, Ponderis genus apud Anglos,
in Fieta lib. 2. cap. 12. § 7 : *Lunda an-
guillarum constat ex 10. stikis... Lunda
pellium continet 2. timbria, etc.*

° LUNGERIA, pro Longeria. Vide su-
pra in hac voce.

° LUNGUIDIUM, an Lumbus ? Charta
ann. 1221. tom. 1. Hist. Cassin. pag. 318.
col. 1 : *Guillelmus de Venano debet... ad
fontem de Beozavo Lunguidium tiniosu,
unum ammicere de carne et sex panes.*
Vide supra Longa 2.

° LUNIGER, Bos, a jugo vel cornibus,
quod lunæ crescentis formam referant,
sic appellatur. Andr. Floriac. MS. lib. 3.
Mirac. S. Bened. : *Dum autem in his in-
sudet homo pestifer, mirabile dictu, re-
trogrado calle Lunigeri excedentes, etc.*

° LUNIS, Menstruus lunæ cursus,
Gall. Lunaison. Codex MS. 163. Bibl. S.
Germ. Prat. fol. 280. v. laudatus tom. 3.
novi Tract. Diplom. pag. 359 : *Incipiunt
dies Egyptiaci. VIII. Kalendas Aprilis
illa die Lunis observandus est per omnia.
Intrante Augusto illa die Lunis cum omni
diligentia observandus est. Exante De-
cembrio illa die Lunis observandus est.*

° LUNONUS, pro Limonus, ut conjecto,
Gall. Limon, Temo. Hinc pro Equus Lu-
nonorum, ut ex Charta ann. 1265. habe-
tur in Scario, puto legendum Equus
limonorum, qui idem sit ac Limonarius,
de quo supra, Gall. Limonier, Equus ad
currus temonem.

* LUNS. [Instrumentum purgandi
lini. DIEP.]

1. LUNULA. Ephemerides S. Galli
prid. Kl. Dec. : *Dat Hospitarius 10. fer-
cula... et in vespera stoupum, Lunulas,
et oblatas de Linkinwiller. Ubi Lunule
videntur dici fermentati orbes, S. Pau-
lino Epist. 3. pag. 46.*

2. LUNULA, Idem quod speculum, in
Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 521. Lu-
nette, Cassidis species vel ejusdem pars,
in Lit. remiss. ann. 1408. ex Reg. 163.
Chartoph. reg. ch. 179 : *Icellui Clavet sa-
cha un basetaire et en féry ledit Nicaise
sur la teste et lui abati une Lunette de
fer, dont il avoit la teste armée.*

LUNULE Isidoro lib. 19. cap. 31 : *Sunt
ornamenta mulierum in similitudinem
lunæ, bullule aureæ dependentes. Quæ
hauit ab Hieronymo in cap. 3. Isalæ.
Aldhelmus de Laudibus virginitatis :
Crapundia collo gemmiferis Lunulis pen-
dencia. Occurrunt hac notione Isalæ
cap. 8. ubi Gr. ὑπελαύου, apud Tertull.*

de Cultu fem. S. Cyprianum, in Vita
I. S. Brigidæ virginis n. 108. in Monas-
tico Cisterciensi pag. 354. etc.

† LUNUS, DIES, pro Dies Lunæ. *Cun-
ctis diebus Lunis, in Chartulario Monas-
terii S. Sulpitii Bituric. fol. xi. verso.*

* LUP. [Vorator, cf. belluo. DIEP.]

LUPÆ, Latinis aliquot Scriptoribus
puellis dictæ quæ pecorum pastui invigilant,
ut quæ, inquit Auctor Chronicæ
Alexandrinæ pag. 268. et Cedrenus, cum
lupis in monibus vitam exigant. Pruden-
tius lib. 1. in Symmach. :

*Scortator nimis, multaque libidine suetas,
Rusticulas vezare Lupas.*

Alias Lupæ meretrices dicuntur. Vide
Joannem Priceum ad Apolog. Apuleii.
Sed incertum cur in eodem Chronico
Alexandrino pag. 784. dicatur a Justi-
niano inscripta Tabula Hypatii, qui ty-
rannidem arripuerat, tumulo, cum
hæc verbis : *Εὐδα κατὰ τὴν ὁδοῦ Ἰσίδω-
ρου, Λούνας.*

† LUPAL, Lupanar, in Glossis Isidori.
Ut a Lupercus, Lupercal, a Minerva, Mi-
nerval, sic a Lupa dictum Lupal, si
amen hæc vox usquam legitur, ut habet
Grevius.

LUPANÆ FEMINÆ. Lupæ, meretrices,
lupanarium sectatrices. Commodianus
Instr. 59 :

In feminas congruit cultura Lupanas.

Martialis lib. 1. Epigr. 35 :

Abconclunt spurcas hæc monumenta Lupas.

† LUPANANS, Lupanaribus deditus,
apud Barthum in glossario ex Baldrico
Hist. Palest. Ordericus Vitalis lib. 9.
Hist. Eccles. : *Asperasque minas Lupan-
anti multitudinis adjecit.*

° LUPANARIA, Lupa, meretrix. Acta
S. Afræ mart. tom. 2. Aug. pag. 56. col.
1. *Contigit Afram, quam notam habebat
facies publica quod esset Lupanaria, a
persecutoribus comprehendi. Vide Lupanæ
femine.*

LUPANATUM, Molinellum lupati, Ugu-
tion.

† LUPARA, Palatium Regium Parisi-
ensis, vulgo Louvre, apud Miræum tom.
1. pag. 120 : *Datum in Lupara prope Pa-
risios die 2. Junii ann. 1264. Sic fere
scribitur : interdum tamen, Lupera,
Luppura et Luppura. Apud Luppuram
prope Parisios ann. 1358. in Regesto 87.
Chartophylaciæ Regii. Apud Luppuram,
in Fundatione Capellanæ SS. Nicolai et
Ludovici in S. Capella Paris. ann. 1031.
Vocis etymon quidam arcessunt a Saxo-
nico Leovar, Castellum : Sauvallius
tom. 2. Antiq. Paris. a loco Louve vel
Louvre nuncupato, alii a Palatio ibi sito
Domini Luparæ, oppidi in pago Parisi-
aci.*

LUPARIUS, Ugutioni, est canis, qui
lupum prosequitur, et ad hoc officium
est præcipuus. Gloss. Lat. Gall. : *Lupa-
rius, Chien à chasser le loup.*

LUPARIUS, Qui lupos venatur. Servius
ad l. 1. Georg. *Constat Luparius carni-
bus tinctis veneno lupos necare. Nos Lu-
parios seu Louvetiers, perinde appella-
mus, qui lupos ex instituto, vel ex in-
dicto officio insectantur ac venantur.*
Galliam enim a luporum homines avide
devorantium incursionibus fæde olim
vezatam tradunt Annates Francor. Ber-
tiniani ann. 846. Frotharius Tullensis
Epist. 20. 26. Odilo Abb. Cluniac. in
Vita S. Marci in Bibl. Cluniac. pag.
290. Vincentius Belvac. lib. 29. cap. 16.
etc. ut Germaniam, Chronicon Hildes-
heimense ann. 1119. ac Italiam sub Rege

Berengario Chronicon Novalicense,
tom. 3. Hist. Francor. pag. 688. Quod
quidem accidisse arbitror ex vastitate
quam Septentrionales gentes in Euro-
pam crebris subinde incuribus intule-
rant : qui quidem ut omnino deleterentur,
non semel subditis suis præcepere Re-
ges nostri, ut eos insectarentur ac ve-
narentur. Nam præter quod habetur in
Legè Burgund. tit. 46. ita Capitulare de
Villis cap. 69. *De lupo omni tempore
nobis annuntiet, quantos unusquisque
comprehenderit, et ipsas pelles nobis præ-
sentare faciant : et in mense Maio illos
lupellos perquirant, et comprehendant
tam cum pulvere et hamis, quam cum
fossis et canibus. Capitulare 2. ann. 813.
cap. 8 : Ut Vicarii Luparios habeant
unusquisque in suo ministerio duos, et
ipsæ pelles luporum ad nostrum opus
dentur. Ex pellibus lupinis quippe con-
ficebantur tunice, perinde ac lutrinis.
Hinc cognomentum Pel-de-leu, inditum
Radulfo cuidam nobili apud Albertum
Aquensem lib. 2. cap. 9. de quo quæ-
dam a nobis observata ad Alexiadem
pag. 240. quod scilicet tunica lupina indu-
tus esset. Landulfus de S. Paulo in
Chron. Mediolanensi cap. 10 : *Suamque
lupi tunicam pelles pro lignis pignora-
vit. Ejusmodi fere imperantur serventi-
bus lupariis, (aur. Sergeans Louvetiers)
in Statutis de Forestis ann. 1507. art.
37. et ann. 1601. art. 7.**

Sed et proposita his præmia, a quibus
caperentur, docent Computa Ballivo-
rum Francie, in quibus fit ratio ex-
pensi pro lupo et lupellis capitis per bal-
liam, ut præ cæteris Computa de ter-
mino Ascensionis ann. 1396. et 1406.
Diarium Thesauri ann. 1207 : *Lupelli
12. 10. sol. per conpotum super Regem ;
ubi etiam radiâ Lupariorum recensentur,
ut et in Computo ann. 1202. apud
D. Brussel tom. 2. de Feudorum usu
pag. cxi. et cxlii.] Diarium ann. 1312 :
Petrus le Mengnicier pro 4 Lupellis cap-
tis per eum in foresta Halate, et redditis
vitis in Camera Demariorum tunc ibidem,
20. sol. Vide Statuta Mediolan. 2. part.
cap. 448. et Joannem Stiernhookum lib.
2. de Jure Sueonum vetusto cap. 8.*

Instituti deinde Luparii in singulis
forestis : legi quippe Chartam origina-
lem Nicolai Choiseul ann. 1331. ubi ins-
cribitur *Chaceleu nostre Sire le Roy en
sa forest de Breval. Sed maxime in sin-
gulis provinciis, appellati que Luparii,
Louvetiers, vel Louviers, ut nuncupan-
tur in Consuetudine Hannoniensi cap.
99. ubi eorum officium et jura descri-
buntur. His præest Magnus Francie
Luparius, le Grand Louvetier de France,
qua dignitate cohonestari solent magna-
tes, ut Lupariorum in provinciis viri
etiam nobiles.*

In Anglia vero nullos esse lupos
aiunt, ex quo deleti sunt ab Edgardo
Rege, ut auctor est, Willelmus Malmes-
buriensis lib. 2. cap. 8 : *Quomodo enim
ausus hominum præteriret, qui etiam
omnis generis feras sanguinis avidas ex
regno exterminare cogitaret, Ludwicoque
Regi Wallensium edictum imposuisset, ut
sibi quotannis tributum trecentorum lu-
porum pensaret, quod cum tribus annis
fecisset, quarto destitit, nullum se ulte-
rius posse invenire professus. Id Ethel-
stano Regi videtur adscribere Historia
fundationis Hospitalis S. Leonardi in-
fra civitatem Eboracensem tom. 2. Mo-
nastic. Anglic. pag. 368. Exinde, subdit
Fortescutus de Laudib. Legum Angliæ
cap. 29. ut et Camdenus in Ordovicibus,
numerosi ovium greges in Angliæ mon-*

tibus errant, a luporum periculo securi. Extitisse tamen lupos in Anglia longe post Edgarum, ex legibus Henrici I. art. 10. arguitur. [9° Placit. ann. 18. Edw. I. (1290.) Wygorn. rot. 50. in Abbreuiat. Rotul. pag. 288. Will. Poer fecit parcum apud Farley, et quod pater comitis Gilberti de Clare comes Gloucestris dedu et quasdam feras ad predictum parcum instaurandum, quas fere per lupos destruebantur.]

* LUPASSO. Vide infra Lupus 3.
LUPATRIA. Lupa, meretrix. Fragmentum Petronii: *Ipsa nascit quia habeat, adeo espiutus est. Sed haec Lupatria prodat omnia.* [9° Al. Eupatria.]

LUPAX, Luporum instar rapax, crudelis. Anastasius de Exilio S. Martini: *Erant enim primi ingredientis (testes) nomine quidam milites, Lupaces autem et bestiales sententia.*

* LUPELLUS, diminut. a Lupus. Comput. MS. ann. 1289: *Pro centum Lupellis apportatis ad Melidunum in Penthecostes. xxv. col. Vide in Luparius.*

* LUPERA, Gall. *le Louvre*. Vide Lupara.

* LUPERCUS, Instrumentum rusticum, f. Ligo. Vide supra Luchetum. Registr. episc. Nivern. ann. 1287: *Usagium de securibus et de potariis et de Luperis solent valere xv. lib.*

* LUPERIA, Locus ubi sunt lupi. Statuta Arelat. art. 85. ex MS. D. Brunel. *Et idem intelligimus de lupis magnis et parvulis interfectis et capitis seu extracis de Luperia in tenemento Tribouci.*

* LUPIA, vox Italica, Gall. *Louppe* Miracula S. Raimundi de Penna forti, tom. 1. Januarii pag. 421: *Cum spatia duorum annorum supercreverant carnis maximam, vulgo dictam Lupiam, habuisset, etc.*

* LUPICELLUS, Fervus lupus, apud S. Bernardum Episc. 230. Edit. 1690.

* LUPICIDA, Lupi interfecto, ut Paricida, in Reinard. Vulp. lib. 8. vers. 817.

* LUPIFERI, a Petro Diac. lib. 4. Chr. Casin. cap. 37. (al. 39.) inter vexillarios Ecclesie Romanae recensentur: *Aquiliferos, Leoniferos, Lupiferos, Draconarios, etc.* Luporum figuras inter Romanorum vexilla militaria delatas pridem annotavit Plinius lib. 10. cap. 4.

* LUPINA, [Infirmas devorans in modum Lupi. DIF.]

* LUPINARIUM, Lampridius in Alex. Severo *Corpora omnium constituit vinariorum, Lupinariorum, caligiariorum, et omnium artium.* Cum ignotum omnino sit corpus illud Lupinariorum, Casaubonus suspicatur legendum esse Popinariariorum. [9° Alii Lupanariorum. Vide Forcellinum.]

* LUPINUS, Semen natum; multi fabam Aegyptiacam dixerunt, pro pondere eo utentes. Glossar. medic. MS. Simon. Januensis ex Cod. reg. 6969.

* 1. LUPIRE, Vide supra Baulare.

* 2. LUPIRE, [Clamor milvorum. DIF.]

* LUPISCITA, [Luposche. (Glos. Lat. Gal. Bibl. Insul. E. 36. xv. s.)]

* LUPONUS, Lupus, figurate pro Vorex; helluo. Barel. serm. de paucitate salvandorum: *Si pauper venit ad divitem, mutat pecunias cum usuris; o Lupone, video te.*

* 1. LUPPA, Panni species, ut videtur. Charta ann. 1019. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 770: *In die festivitatis unum purpurea et unam Luppa.*

* 2. LUPPA, [Seyphus. DIF.]

* LUPPARA, LUPPERA. Vide Lupara.

* LUPPARIUS, Qui lupos ex instituto, vel ex indicto officio venatur, nostris alias *Louveteur*. Vadia official. reg. ann. 1328. in Reg. sign. Noster Cam. Comput. Paris. fol. 46. r.: *Lupparius boaci Ogerii, per diem x. den. Turon. Lit. remiss. ann. 1334. in Reg. 146. Chartoph. reg. ch. 370: Comms Jehan de Serain escuier et Louveteur just venus... chascier aus Loups, etc. Vide Luparius.*

* LUPULUS, Lupus salictarius, Gall. *Houblon*. Medicina Salern. pag. 226: *Quinta (cerevisie proprietates) est quod urinam provocet, quæ proprietates claris maxime convenit cerevisiis, quibus plurimum incoctum est Lupuli, qualis est Embeccensis; ea namque ob Lupuli copiam celerrime penetrat, et urinam provocat.* [9° Charta ann. 1338. apud Schlegel. de Nummis Salfeld.: *Venditio omnium quæ habuit ordo Teutonicus Salfeldis, sive pagi fuerit, sive Lupuli, sive vineæ, sive prati, etc.*]

* 1. LUPUS, Carcinoma, cancer crurum, Gallice *Loup*. S. Eraclius Episc. Leodicensis in Charta fundationis Collegii Canonicorum S. Martini ejusd. urbis, circa ann. 963. apud Miræum tom. 1. pag. 633: *Morbo qui Lupus dicitur graviter attritus et fere ad mortem deductus... Morbi locus, quem patiebatur in natibus, non est inventus: tamen in signum cicatricis quedam lineola rubea remansit, postquam miraculo sanatus est ad tutelam S. Martini Turon. Eodem Lupi vocabulo utitur Hebernus in Miraculis sancti Martini apud Baluzium tom. 7. Miscell. pag. 170. ubi divinam ejusdem Eraclii, quem Hildricum vocat, sanationem enarrat. Rursum occurrit tom. 4. Gall. Christ. col. 844. in Actis SS. Junii tom. 4. pag. 844. ubi de B. Joanne Opilione. Menotus in Sermon. fol. 185. v.: *Cibus regis sequuntur morbi regii, ut Lupus et gutta, qui non libenter quiescunt in hominibus parvis et laboriosis.**

* 2. LUPUS, Harpagonis species, quo arietes avertuntur aut suspenduntur, ita ut impetum non habeant ferendi. Vegetio lib. 2. cap. 25. lib. 4. cap. 23. sic dicitur quod velut Lupus dentes ferreos exerat, arietemque apprehendat. Describitur etiam a Procopio lib. 1. de Bello Gothico cap. 21. Extr. Diversa videtur machina ab ea quæ

* LUPUS BELLI appellatur a Matth. Westmonaster. ann. 1304: *Jussit Rex arietem fabricari, quem Græci Nicontam vocant, quasi vincens omnia, et Lupum belli. Verum aries indecens et incompositus parum aut nihil profuit: Lupus autem belli, minus sumptuosus inclusis plus nocuit. Ubi per Lupum belli, ni fallor, expressit Gallicum Louvet, id est, Lupulus. Vide Procopium lib. 1. Gothic. cap. 21.*

* Non dubitat Carolus de Aquino Nicontam arietem in Matthæi Westmon. et fortasse aliorum historiam irrepsisse ex Josepho lib. 6. ubi legitur ejusdem fere nominis arietem alio usos fuisse Romanos ad quietandos muros Hierosolymorum.

* LUPUS, nude. In Chronico Estensi apud Murator. tom. 15. col. 359: *Unum maximum Lupum cum quo capiebat fortilitas domini Marchionis.*

* LUPUS, Mandatum Ricardi II. Regis Angl. ann. 1394: *Necnon ad quoscumque defectus, tam in muris, portis, turrellis, Loupis, pontibus, barreris et fossatis, quam in domibus. Harpagones intelligo.*

* 3. LUPUS, Piscis genus. Tract. MS.

de Pisc. cap. 16. ex Cod. reg. 6898. O: *Lupus piscis, hodie a Romanis dicitur lupaso et spigola, a Liguribus louvasso, a Venetis varolo, a solis Hætrusci aranco, ab Hispanis lupo, a Gallis lubin, pro lupis, a lupo, sunt etiam luporum in Capriya quæ etiam botargus vulgus vocat.*

* 4. LUPUS, Vela nigra, et vocatur ista vela sic, eo quod, ut lupo, occultis incedit navis cum illa. Glossæ Fr. Barber. ad Docum. d'Amor.

* LUPUM PROCLAMARE, Thwroczius in Alberto Rege Hungar. cap. 27: *Hungari vero ex longa campestralis hospitiis mora ladio affecti... Lupo juxta antiquam ipsorum consuetudinem proclamato, invito Rege sparsim et confusus relicta regis Castris recedentes abierunt. Nos diceremus Crier au Loup, quod facere solent, qui fugam alicui suadere volunt.*

* LUPINUM CAPUT GERERE. Vide Caput.

* LUPUS MONINUS. Vide Moninus.

* LUPA CERVALIS. Glossæ MS.: *Lina, lupa cervalis, quæ fertur dormiendo vivere.*

* LUPUS RAMAGIUS, Idem videtur qui Cervarius. Consolat. Boet. MS. lib. 4:

*Le grant ardeur de son courage
Le fait semblant à Loup ramage.*

Ibidem:

Ours, ou lions, ou Loups ramages.

* Loup berour, idem qui Loup-garou vulgatus appellatur. In Lit. remissæ. ann. 1415. ex Reg. 169. Chartoph. reg. ch. 204: *Ribault prestre, champiz, Loup berour, etc.* Haud scio an eadem acceptio *Lau wasté* legitur in aliis Lit. ann. 1355. ex Reg. 84. ch. 65: *Quantplurima verba injuriosa de dictis Johanne et ejus uxore dixit Johannes Cosset, et specialiter dictum Johannem vocavit *Leu wasté* et ejus uxorem ribaudes.*

* LUQUERNA, Fenestra a vulgari *Lucarne*, apud Basset. tom. 2. arest. parlam. Delphin. pag. 24: *Curia ordinavit Luquernam... fore et esse demolendam, ipsamque reducendam et reponendam prout erat ante edificium. Vide supra Lucarnæ 2.*

* LUQUETUS, Obituarium MS. Eccl. Morin. fol. 2: *In plenis obitibus quos bursa celarii, minorum brevium, cotidianæ, Luqueti, fabricæ ac novarum acquistorum solvunt, Canonici et magni Capellani lucrantur quilibet 2. solidos. Fol. 8: *Duo Capellani Luqueti habent in quolibet mense tres picotinos bladi. Fol. 40: *Et hæc omnia onera solvet bursa Luqueti, cujus burarius accipiat pro suis laboribus tres solidos Turon. Fol. 18: *Feria 2. post Ascensionem Domini sit semper ad majus altare obitus Domini Simonis Luqueti. Ex quo posteriori loco concludere est Luqueti buram ab hoc Simone Luqueto dictam fuisse, quod fortassis in ea primum concluderentur redditus ex hujus Luqueti legatiis provenientes, quibus alii subinde poterunt adjungi, retento semper Luqueti vocabulo.****

* LURA, Os culi sive utris; unde *Luridum*, apud Festum. Glossar. Lat. Gall. ann. 1352. ex Cod. reg. 4130: *Lura, rois de cus.*

* LURALE, [Loir à prendre oysaux. Glos. Lat. Gal. Bibl. Insul. E. 36. xv. s.]

* LURCOLUS, Parvus Lusus, apud Virgil. Grammat. pag. 94. ut vult Malus.

* LURDUS, Ital. *Lordo*, spurcus, impurus, immundus; vel potius stolidus, quomodo nos *Lourdaut* dicimus. Lan-

dulfus de S. Paulo in Chron. Mediolan. cap. 1: *Armanus autem ille in tanta perturbatione, in Ecclesia S. Ambrosii aut populi sua congregato: Vobis fiat, prout proserdium dicit, Populo stulto, Episcopus Lurdus. Vide Lardicare.*

* *Lours*, ultima notione, in Consolat. Boetii MS. lib. 4:

Quant sacras est trop parveuse.
Lours, Lours et coblons, etc.

* Sed et *Lurdus* dicitur de officio rudi arte fabricato. Gall. *Grossièrement fait*. Lit. remissa. an. 1450. in Reg. 186. Chartoph. reg. ch. 89: *Supplicans quemdam cutellum cepit, et ipso oculo cum quodam lapide, cum esset Lurdus sine grosso modo fabricatus, eiecit, etc.*

* *LURGO*, pro *Lurco*. Glossar. vel. ex Cod. reg. 7618: *Lurgo, Gluto, devorator.*

* *LURICA*, pro *Lorica*, vestis militaris, inter Tradit. Monseens. num. 81. apud Pez. tom. 6. Anecd. part. 1. col. 80: *Et iterum firmavit cum sua sella cum auro parata et suam Luricam.*

* *LURICULA LURICATUS*. Vide *Lorica*.

* *LURIDATUS*. Squalidus, luridi coloris. Tertull. adv. Marcion. lib. 4. cap. 8: *Qui retro Luridati delinquentis maculis et nigriti ignorantis tenebris.*

* *LURIPIPA*. (Poulane. (Gloss. Lat. Gal. Bibl. Inaul. E. 36. XV. 8).)

* *LURIVATUS*, *Luridatus*. Vide *Cas-*

oticus.

* *LUSA DIABOLICA*. Capit. Caroli M. lib. 6. cap. 196: *Illas vero balationes et saltationes, canticasque turpia ac luxuriosas, et illa Lusa diabolica non faciat.* [Vide *Lusum*.]

* *LUSCUS*, λυσκός. Gloss. Lat. Græc. Luscinia.

1. *LUSCUS*, Strabus, nostris, *Lousche*. Vel. Gloss.: Στραβός, *Strabus, luscus*. Althelmus de Laude Virginum cap. 24:

Malos et malos, claudos ardentes reperios,
Luscos ac strabos, qui tortis locis loquantur.

Ita quidem squiore Latino: at purioribus Latinis *luscus* dicitur, qui altero privatus est oculo, Martialis lib. 3. Epigr. 8. lib. 4. Epigr. 65. lib. 9. Epigr. 59. et aliis sine numero. Sic qui apud Ammianum lib. 20. *Arimaspi homines Lusci*, apud Solinum *gens unocula* dicuntur. Gloss. Gr. Lat.: Μονόφαλος, *Luscus*; μονόφαλον ποῖον, *Elusco*. Alibi: Ἐκτροπῶν, *Ex-cæco, obcæco, Elusco*. Vetus Interpres Juvenalis ad illud Sat. 3. v. 128:

Et steta meditante prælia Lusca.

Cujus oculus introrsus cedit, id est, cujus oculus alter non videtur. [Vide Forcell. edit. Germ.] Vita S. Valarici Abb. Leuconensis cap. 24: *Sed tamen oculum quidem amittit, et Luscus per tempora vixit*. Chronicon Montis Sereni ann. 1137: *Gerardus, licet Luscus, plures libros ipsi Ecclesie scripsit.*

* Qua ultima notione Itali *Losco* vel *Lusco*, et nostri *Lours* et *Lousque* usurpant. Stabil. S. Ludov. ann. 1270. cap. 168. tom. 1. Ordinat. reg. Franc. pag. 245: *Se aucuns bons, ou autres qui fussent mehaigniés, et un autre qui soit sour ou Lours, etc.* Le Roman de Robert le Diabla MS.:

Tout entour lui ota les mousques,
Plusours en fait et dos et Lousques.

* 2. *LUSCUS*, dici videtur de colore minus fulgenti, ab Ital. *Losco*, hebes. Charta ann. 761. apud Marxor. tom. 2. Antiq. Ital. med. æv. col. 497. *Pro quibus datum est in ipsa venerabilis loca in primis suprascripto pontifici pallio uno de*

blata melilla: similiter Sabationi archipresbitero alio pallio de blata Lusca.

* *LUSDI*, Species operis muliebris: an lodix, Gall. *Loudier* vel *Lodier*? Chartularium SS. Trinit. Cadom. fol. 55: *Feminas eorum trahent bidentes et habebunt meage cum bercanis, et unaquaque operabitur 1. Lusdi post festum S. Michaelis usque ad tempus quo incipit trahere oves. Eadem repetuntur fol. 60.*

* Vel potius *Corvæ* species, forte unius diei opera, ut colligitur ex eodem Chartul. fol. 59: *Ricardus et Robertus Walensis dimidius virgatus opus et unum Lusdi, pro xij. denariis... Elmarus suscepit pro uno Lusdi vj. den. Et fol. 54: Alpicus pro domo sua unum Lusdi in Aug.*

* *LUSEBOROW*, et *LUSHBURNE*, Villus monetæ gepus, quod in partibus transmarinis ad similitudinem Anglicanæ effictum ævo Edward III. hic distrahebatur, quodque Statuto 5. anni ejusdem Regis est prohibitum. Knyghton ann. 1347: *Eodem anno defertur in Angliam per alienigenas et indigenas mercatores falsa moneta, que Lushburne appellatur: est, unde apud Londoniam multi mercatores et alii plures sunt tracti et suspensi*. Chaucerus *Lushburghs* habet in præfatio Hospitii ad Fabellam Monachi.

* *LUSOR*, Actor scenicus. Vide supra *Lusus Christi*.

* *LUSORES*, *Falsi testes*, in Glossis antiquis MSS. et apud Papiam, (necon in Glossis Isid. In Excerptis Pithecanis additur *Collutores*, quasi qui colludunt in falso testimonio dando.)

* *LUSORIE* vel *Luscaræ*, Navigatorum bellicorum species, que in fluviis majoribus, qua Romanorum fines determinabant, discurrebant ad litum custodiam, que ita appellata volunt, vel quod in fluviis luderent, seu discurrebant, vel quod ex eorum navigatorum genere essent, quibus utebantur ad delicias, ludos, lasciviamque et luxuriam. *Lusoriarum Danubii* mentio est apud Vegetium lib. 4. cap. ult. et in tit. Cod. Th. de Lusoriis Danubii (7. 17): *Romani Lusoriarum*, apud Ammianum lib. 18. pag. 125. et Vopiscum in Bonoso: *Mosæ Lusoriarum*, apud eundem Ammianum lib. 17. pag. 97. denique *Lusoriarum per Orientem*, in Nov. Theodosii de Ambitu, de quibus omnibus copiose egit Jacobus Gothofredus ad d. tit. de Lusoriis Danubii. Adde Petr. Pithæum lib. 1. Adversar. cap. 14. Salsasium in Notis ad Hist. Aug. pag. 382. 475. et de Jure Attico pag. 741. 751. et alios.

* *LUSORIE*, Irridendo. Epist. 21. Nicol. PP. I. ann. 865. tom. 7. Collect. Histor. Franc. pag. 405: *Verum hæc Lusorie nobis illi vel dicunt, vel operantur, etc.*

* *LUSORIUM*, Theatrum, sedes ludorum, ubi ludi fiunt. Salvianus lib. 6. de Gubern. Dei: *Longum est nunc dicere de omnibus, amphitheatris, scilicet odeis, Lusoriis, pompis, athletis, petaminariis, etc.* Hujus vocis mentio est apud Lamprid. in Heliogabalo, in Descript. CP. apud vet. interpretem Juvenal. Sat. 4. et Lactantium. Vide Constantinopolim nostram Christianam. [Vide Privatum amphitheatrum, ubi gladiatores et venatores exhibebantur, Furlanetto in Forcell. Lexic.]

* *LUSSUM*. Statuta Eccl. Argent. ann. 1435. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 550: *Item ornatum extra mittentem, qui dicitur Lussum em gebraendel, item appropendias manicarum, que dicuntur Lussum, eccedentes manicis tunicæ info-*

rioris... sub poena excommunicationis (Montalibus) inhihemus.

* *LUSTER*. S. Eulogius lib. 2. Memorial. SS. cap. 11. *Constiti vici Lajulensis, qui a Corduba distat quinque miliaribus Lusteris. Ubi Ambrosius Moralis, viginti miliaria innul at.*

* *LUSTRIUM*. Vita S. Carthaci Episc. n. 25: *Cum 80. vaccis et turo, et duobus armentariis, et cum duobus Lustris et vasis ad Civitatem Raithin perrexit. An Justitia, seu vasis vinnaris, de quibus infra. an vero vox Hibernis peculiaris, incertum. (Henschenius in Onomastico ad calcem tom. 3. SS. Mali suspicatur esse mulctras seu vasa, in quibus mulgetur: quod non male convenit loco, ubi de vaccis et lacte agitur.)*

* *LUSTRA*, *Lupanaria loca vel abditia*. Glossar. vel. ex Cod. reg. 7613.

* *LUSTRAMENTUM*, *Fator, putor, oleum, fatulentia*, in Glossis Isidor. *Lustramentum* Grævio non solum est purgamentum, sed et locus, ut putat, in quem purgamenta sententia ejiciebantur. Lex 3. § 3. Dig. ad Legem Cornel. de Sicar. et Venef. (48. 8): *Ut pigmentariis, si cui cicutam, salamandram, acornitum, pilyocampas, aut bubrostim, mandragoram, et id quod Lustramenti causa, dederint cantharidas, poena teneantur hujus legis. Ubi per Lustramentum intelligunt purgamentum. Sed H. toman. de Verb. Jur. de intemperanti et effrenata rei venereæ cupiditate intelligit, cum cantharidum ea vis sit, ut ad illam incitent. Vide Cujacium lib. 15. Observ. cap. 27.*

* 1. *LUSTRARE*, Illustrare, ornare. Jacobus Cardinalis de Coronatione Bonifacii VIII. PP. apud Murator. tom. 3. col. 652:

Hoc illi. verum populus Lustraverat urbem
Arabes, in morem veterem, etc.

* 2. *LUSTRARE*, Initiare, quo sensu a purioribus Latinis usurpatur, unde a Glossario amandasset, nisi aliter intellexissent viri docti. Acta S. Gratiani. tom. 2. Aug. pag. 728. col. 2: *Cumque adductus fuisset ante comitem, arripuit comes hos sermones, dicens: Cur, stultissime, religionis Lustratus es Christianorum magorum, ut audio, et tu magus effectus es?*

* *LUSTRIVAGUS*, Qui vitam agit in *Lustris*, i. e. sordidis locis. Occurrit apud Ludpr. in Legat. cap. 10: *Rustice, Lustrivage, capripes, cornute, etc.*

* *LUSTROSÆ* Silvæ, in quibus ferarum cubilia sunt, in Ecbasi vers. 32: *Invia Lustra Virgilio.*

* 1. *LUSTRUM*, Fenestra. Jacobus Cardinalis in Vita S. Petri Cælestini:

Illic et Lustrum, fori quod rotæ claudunt,
Immoet, unde Petrus residens admittere gentes
Alloquitur fuerat solitus, etc.

* 2. *LUSTRUM*, Annus. Frigidus in Vita sancti Wilfridi sec. 3. Benedict. part. 1. pag. 175:

Sero quomodo rediit, verum tris Lustra peregit
Hospite cum prasco, etc.

Pro quo Eadmerus habet pag. 200: *Eique tribus annis fida societate adhaesit. Vocem Lustrum pro uno anno etiam usurpavit Reginoldus, ut Probat Mabillonius sec. 3. Benedict. part. 2. pag. 330. in Notis.*

* *LUSTRUS*, *Frater mariti*. Gloss. Arabico Lat. (infra habetur *Lusus*.)

* *LUSUM*, *Lusus*, *Ludus*. Firmianus Abbas in Excerpt. ex libris Canonicis. Nec in nullo loco ballationes, cantationes, et

salutationes, jocos et Lusa diabolica facere non presumat. Supra: Viri vestes feminas, feminas vestes viriles in ipso Kalendaris, vel in alia Lusa quam plurima nocte vestire. [Vide Lusa diabolica.]

* **LUSURIA**, Jus utendi aliqua re. Charta tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 779: *Maino cognominatus Chaort... dedit decimas suas de Chastellerio de terris cultis et colendis et etiam de omnibus bovis Lusuriam.*

LUSUS, Frater mariti, Papias, et Glossis antiquis MSS. [Supra legitur *Lustrus*.]

* **LUTA**, pro Lucta, pugna ludicra. Comput. ann. 1389. inter Protat. tom. 8. Hist. Nem. pag. 154. col. 2: *Pro una canna panni de Squiracio, data pro Luta factis, die faciendis die beati Ludovici, que sunt in Nemauso, ut ea, motis, etc. Occurrit rursus in altero ann. 1482. ibid. tom. 4. pag. 20. col. 2. ubi et Luta- tor pro Luctator.*

* **LUTANA**, Testudo, cithara, Gall. Lut. Acta S. Godelevæ, tom. 2. Julii pag. 45. *Fractis vocibus auditum demulcere Lutana et fistula.*

* **LUTANISTA**, Citharista, Bernardus de Breydenbach Itin. Hierosol. pag. 210: *Hac tamen conditione, ut unus ex familia Dominorum Lutani... secum pergeret, quia et Trutzmannus ipse in ejusmodi instrumentis musicalibus erat peritus.*

* **LUTARE**, Luere, lavare, ἰλύω, in Glossis Lat. Græc. Sangerm. Gloss. Cyrilli: ἰλύω, Luo, Luto, Labo, (Lavo.) Lutare, pro solvere, luere, legitur apud Nonium ex Varrone. Aliis Lutare est Luto oblinire, maculare.

1. **LUTER** S. Eucherius: *Luteras, in Regnarum, conche, vel canthari aquarii.* [Papias: *Luteres in Regnarum libro, Conche vel canthari aquarii dicuntur.* Idem Papias *Luter, Vas æneum 40. batos capiens, a luo, do dictus.* Ugutio *Luter etiam dicitur lavatorium et quodcumque vas purgandis sordibus deputatum.* Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Luter, un vase ou lavoir.* Johanni de Janua, ut et) Willel. Britoni in Vocab. dicitur *Concha, vel cantharus.* Sic etiam ferme Gl. Lat. MS. Reg. Cod. 1013. ex Græco λούτρον, quo vocabulo baptisterium intelligit Anonymus in Descript. S. Sophiæ. Hist. Miscella in Rhinotmeto ann. 10: *Multitudo vero civitatis tumultuata ad Lutarem Ecclesie congregata est.* Ubi Theophanes λούτρον habet. [S. Hieronymus adv. Jovinianum *Lutæ in tabernaculo funditur.*] Vide Reg. 3. cap. 7. et lib. 4. cap. 16.

2. **LUTER**, LUTRA, Animal amphibium, quod vox ἰλύω vocat. Athanasius et Actius, Galli *Loutre*. Walafridus Strabus lib. 1. de Vita S. Galli cap. 28: *Videntur piscem magnum in aque collectione natantem, dæmonem illum insequi Lutros, etc.* Lutre, Phlio, et alii Boda in Vita S. Cuthberti Episc. n. 18: *Venere de profundo maris quadrupeda, que vulgo Lutre vocantur.* Epist. 83. inter eas, que sub Bonifacii Archiep. Moguntini nomine editæ sunt *Gunnam de pelibus Lutrarum tæ fraternitati misi.* Occurrit etiam apud Fridericum lib. 1. de Arte venandi cap. 7. Vide Fullerum lib. Miscell. sacror. cap. 18. et Brunfelsium in voce *Fiber* [Ermunium et Lutrin, in Constitutionibus Catalanie laudatis in *Cutellare*.] Roccos maritimus et Lutrinus, in Capitulari ann. 804. cap. 5. Vita Caroli M. *Ex pelibus Lutrinis thorace confecto hameros ac pectus hiems muniebat.* *Loutriers* dicti in Consuetud. Hannon. cap. 100. qui lutras venantur.

* **LUTERIUM**. Vide paulo post *Lutherium*.

* **LUTES**, Splendentes, apud Papiam. * 1. **LUTEUS**, Species vasis, idem quod *Luter*, si non ita legendum. Pontificale vetus Eccl. Bisunt. apud Marten. de antiqua Eccl. Disciplina in divinis celebrandis officiis pag. 311: *Interim dum legitur Evangelium præparentur Luteus, et manulergia, et præciarteria, et cetera vasa que necessaria sunt ad abluendos pedes.*

* 2. **LUTEUS**, Lucius piscis, Vide *Lucius*.

* 3. **LUTEUS**, adject. Roseus vel rubens, rubicundus vel croceus, apud Papiam. Idem fere Johannes de Janua. Isid. lib. 19. cap. 28: *Luteus, Color rubicundus, quod est croceus: nam croceus Lutai coloris, ut Croco mutataque vellera luteo.* Perottus: *Luteus est diluitor rutilus, quia est color auri; unde Lutæ dicitur videtur, quasi dilutus. Hinc viola hujus coloris Lutæ appellatur, et Lutæ herba, qua chrysocollætingitur et vitillum in oco Lutæ appellatur.* Hadrianus Junius: *Luteus, quale est ovi vitillum, quo colore flammæum novis nuptis tingebatur.* Pilius lib. 21. cap. 8: *Lutei viduo honorem antiquissimum in nuptialibus flammæ totum faminis concernum.* Fusiora hæc de re nota, quam ne prætermitteremus, nos in Glossatore effecere. Vide *Lutum*.

* Testam. ann. 1500. in Reg. 3. Armor gener. part. 2. pag. 6: *Dedit aique erogavit Katherine Brachete nepti sue suam tunicam Lutæam et descariatam.*

* **LUTHERINGUS**, pro Lotharingus, vulgo *Lorrain*, in Vita S. Ludmil. tom. 5. Sept. pag. 854. col. 2. Vide supra *Lotharynia*.

* **LUTHERIUM**, Straguli lectarii species; nostris *Lodier* vel *Loudier*. Ordericus Vital. lib. 4. pag. 539: *Guthlacus Lutherio melotina, in quo solebat orare, ipsum circumdedit.* Eadem habentur in Vita ejusdem Sancti cap. 31. [tom. 2. April. pag. 48. nisi quod in Lutherium scribatur pro *Lutherium*.]

* **LUTHIAMEN**, pro Linteamen, Linteum. *Cum duobus blankis et duo paria Luthiaminum pro capite,* in Testamento ann. 1415 apud Rymer. tom. 9. pag. 277. Intelligo linea pulvinaris tegumina, Gall. *Taves d'oreiller*.

* **LUTIFIGULUS**, pro quo aliis figulus nude, apud Leibnium tom. 2. Scriptor. Brunsvic. pag. 386. ubi de fundatione Monasterii Hilgental. Ord. Præmonstrat.

* **LUTINA**, Testudinis species. Logus est supra in *Fidella*. Vide *Lutana*.

* **LUTIO**, Charta Frider. II. Imper. ann. 1219. apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 876: *Terram acili et arabilem, prata, silvas, salticæ, Lutiones, venationes, piscationes cum omnibus suis pertinentiis et adjacentiis, etc.* An jus piscandi lucius? Vide supra *Lucius*.

* **LUTIUS**, Lucius piscis. Vide *Lucius*. * **LUTOR**, ἰλύω, in Glossis Lat. Græc. Gloss. Cyrilli: ἰλύω, Lutor, lavator. Alia: *Lutor, λούτρον*. Qui insolat, seu pannos alave soli exponit, ut siccentur vel albescant. Melius, ut putat Martinius, scriberetur, *Lolor*, a *Lavo*; Lutor enim a Luo ducendum.

* **LUTRA**, LUTRIA, LUTRINUS. Vide *Luter* 2.

* **LUTRIUS**, Idem quod *Luter* 2. Gall. *Loutre*. Factum inter Bonon. et Ferrar. ann. 1193. apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 864. *De Agnellinis, de Cronibus, de Lutris, de martiris, etc.*

* **LUTULENTIA**, Feculentia, fetiditas,

sordiditas, Johanni de Janua; *Ordure de bec*, in Glossis Lat. Gall. Sangerm.

* **LUTUM**, Hispanis *Tupia*, nostris *Muraille de terre*, *Cloison de mortier*. [Lutamentum, Catoni de Re Rust. cap. 128.] Epitaphium Adelfonsi V. Regis Hispan. in Monasterio et Ecclesia Pinnatensi: *Hic jacet Rex Adelfonsus, qui populavit Legionem, post destructionem Almansor, et dedit ei bonos fores, et fecit Ecclesiam hanc de Luto et latere... obiit era 1065. etc.* Alia Inscriptio ibidem: *Hic, quam cornis, aulam S. Joannis Baptistæ olim fuit Lutæam, quam super excelsissimum Fradmandus Rex et Sanctis Regina edificavit lapideam, etc.* Epitaphium ejusdem Ferdinandi Magni era 1108: *Et fecit Ecclesiam hanc lapideam, quam olim fuerat Lutæ. Adde Inscriptioem allam apud Ambrosium Morelem lib. 10. cap. 12. Græcis recentioribus vocat, quæ vox Lutum sonat, Crætam significat.*

* **LUTO** vel **COENO NECARE**. Lex Burgund. tit. 84. § 1: *Si qua mulier maritum suum, cui legitime nupta est, dimiserit, necetur in Luto.* Quo referunt, que habet Tacitus de Moribus German.: *Ignavos et imbelles et corpore infames Carno et palude, injecta insuper cruce mergunt.* Vide *Cenitus*, *Fœces*.

* **LUTUOSUS**, [Gallice *Boueux*: « Prior porta est Burgi ad quam aditus erat Lutuosus nimis. » (Diar. Burchard. 6d. Thuanæ, II. 310. an. 1497.)]

* **LUTUS**, Genus ligni, in vet. Glossar. ex Cod. reg. 7841.

* **LUVELLUS**, pro *Livellus*. Vide in hac voce.

* **LUX DEI**, Dies Dominica. B. de Amoribus in Speculo sacerdot. MS. cap. 7:

Leos Dei munda subjectis stata colende, Moxa serrando patris bene notificande, Quære novam horam post Novas Martis, et inde Leos Dei trine celebrare ordies pasche.

[Pro omni hebdomadis die, in Rein. Vulp. lib. 8. vers. 857:

Septima crux Lat. est, nunc sexta nec utor in totis Carne domi, etc.

* Gallicum vero *Luxe*. Pellitli genus, in Lit. remiss. ann. 1491. ex Reg. 140. Chartoph. reg. ch. 238: *Six milliers de Luxe, etc.* [Lynx.]

* **LUXIARDUS**, Dignitatis genus apud Januenses. Annal. Genuens. Georgii Stellæ apud Murator. tom. 17. col. 1017: *Baptista de Franchis olim Luxiardus Januensis, qui regius Capitaneus dicebatur, etc.*

* **LUXORIUS**, pro Lusorius, in Gestis Hugonis Episc. Cenoman. apud Mabillon tom. 3. Analect. pag. 352.

* **LUXURIA**, Stupri peccatum. *Luxus venereus*, apud Aurellum Victor. in Eptom. in Constantino; *Luxuria concubinationis*, in Concilio Meldensi cap. 74. Concillium Aquisgranense III. ann. 800: *Canones cum de incestis præarrubunt, de conjugatis loquuntur non de his qui non licite passim coeunt quos vel Luxuriosos, vel adulteros vocari manifestum est. Mox: Cæterum vel qui nondum nupti sunt, vel qui intercedente morte separati sunt, si concubant cum alieno, non tales adulterio, sed Luxurie crimine denotantur.* Concillium Arelatense ann. 1267. c. 12: *Item illi, qui Luxuriam expleverunt, cum matre sorore, vel cum alia consanguinea sua, etc.* Vetus Interpres Novelle 77: *Ut non Luxurientur homines contra naturam.* Vide Reginonem lib. 2. cap. 35. Occurrit passim.

* **LUXUS**, pro *Luzatione* membrorum.

Utitur Apuleius lib. de Virtutib. herbar. cap. 31. § 4.

• **LYTA**, pro Lucta, luctatio, in Comput. ann. 1508. inter Probat. tom. 4. Hist. Nem. pag. 80. col. 1. Vide supra *Luta*.

• **LUX**, Pars hereditatis sorte acquisita. Vide *Lot*, Charta ann. 886. apud Meichebec. tom. 2. Hist. Frising. pag. 261: *Trado... domui sanctis Mariis in loco Imaninga jugeres vi. et de gratis unum, quod dicimus Lux. Nisi sit mensura agraria nomen.*

• **LYA**. Vide supra *Lja* §.

† **LYARDUS**, ut supra *Liardus*, Equus coloris cinerii scutulis distinctus, Gall. *Cheval gris pommelé*. Testamentum ann. 1286. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 225: *Donavit duos equos suos, videlicet Lyardum et bayardum, etc.*

• **LYARDUS**, Moneta minor. Vide supra *Liardus* §.

† **LYCHINUS**, LYCHNIUM. Vide in *Lichinus*.

† **LYSCA**, quod est genus canum júbis inflexis villosum atque fortissimum, in *Acis Ven. Ezonis*, tom. 5. Mail pag. 57. Sic dicitur a *λύξ*, Lupus, quod sit lupo similis et quasi ex lupo et cane nata, ut habet Eugenius Tolet. Carm. 22.

At lupo et canula formant comendo Lyciscam.

Eadem ex Plinio refert Isidorus lib. 12. cap. 2. ubi *Lyciscos* vocat hujusmodi canes; sed *Lycisca*, non *Lyciscus*, habent Virgilius, Ovidius, etc.

• **LYDA**, Præstatio, tributum, ut supra *Lidda*. Reg. episc. Nivern. ann. 1257: *Lyda panstariorum episcopi valeat circa quadraginta libras. Vide in *Laudis*.*

• **LYDE**. Vide supra *Lict*.

• **LYEF-YELD**. Vetus Charta apud Somnerum in Tractatu de Gavelkynd pag. 27: *Tenentes de Waldis non possunt arare terras suas ab equinoctio autumnali usque festum S. Martini sine libertate, et ideo reddunt annuatim dimidiam marcam ad festum S. Martini, sive fuerit persona, sive non; et venatur Lyef-yeld.*

† **LYGIUS**, pro *Ligius*, de quo supra. *Lygium hamagium*, in Opusculo Gualvani Flamme, tom. 12. Muratorii col. 1082.

• **LYMACIA**, [Fons baptisterii immunde stat et reperte fuerunt ab infra circum *Lymacis* et *yrance*.] (*Chevalier*, Visit. episcop. Gratianop. p. 57.)

† **LYMPHARE**, Adaquare, lympham præbere. Vita S. Johannis Abb. Pulsan. tom. 4. Junii pag. 58: *Per desertum vite hujus gregem sibi subditum manna pavit ac Lymphavit. Lymphare vinum, Vinum lymphæ seu aqua diluere, in Processu de B. Petro Luxemburgensi tom. 1. Ju ii. pag. 589.*

† **LYPSANUM**, SS. Reliquiæ. Vide *Lip-sana*.

† **LYRCUS**, pro *Lucius*, a Græcō *λύξ*, Lupus, bis legitur in Vita MS. S. Winwaloei e Bibl. Landevennecensi.

• **LYRIDES** Vita S. Neoti Abbat. n. 24: *igne supposito panes sartaginis ad coquen-*

dum commiserat, quæ nonnulli Lyridas appellant. Sed legendum Collyridas. Vide in hac voce.

• **LYRIARE** Lyram pulsare, apud Falcon. Benevent. in Chron. ann. 1119.

† **LYTE**, Qui tribus annis Legum studio impensis quartum adjungebant: de his Justinian. ad Antecessores § 5: *Sed quia solitum est anni quarti Studiosos Græco et consueto quodam vocabulo *lytra*, appellari; habeant quidem, si maluerint, hoc cognomen.* Sic autem dictos voluit quidam, quod exacto illo studiorum curriculo jamjam solvendi essent, ac legendi libertate, nullo interprete magistro, donarentur: Turnebus vero lib. 8. Advers. cap. 19. sic. dictos mavult, quasi *Solutores*, qui civili sapientia tantum promoverunt, ut Legum ænigmata possint subtiliter et accurate dissolvere, juxta illud Juvenalis Sat. 8.

Quæ juris nodos legumque ænigmata solvat.

† **LYTANIE**, pro *Litanie*. in Chronico Mellicensi pag. 326. Vide *Litanie*.

• **LYTOSTRATUM**, [Pavement. (Gloss. GAN. Bibl. Insul. E. 36. XV. s.) Cf. *Lithostratos*.]

† **LYTRUM**, λύτρον, Pretium redemptionis, quod pro redemptione solvitur. S. Matolus a Sarracenis cum suis comprehensus ad Ciuniacenses pro *Lytra* scribens ait: *Redemptionis pretium, si placet, mitte pro me et his qui una mecum capti tenentur, apud Mabillon. tom. 8. Anna! Benedict. pag. 614.*

M

• **M**, LITTERA numeralis, quæ mille denotat. Unde versus:

M. caput est numeri, quem scimus mille tenere.

Eidem litteræ si recta linea superadatur, mille millia significat.

• **M**, in superscriptione cantilenæ, medicræ melodiam moderari mendicando, memorat. Notkerus Balbulus Opusc. *Quid singule litteræ significant in superscriptione cantilenæ.* Vide *A*.

• **MAAGIUM**, Præstatio, ut videtur, pro facultate excindendi in silva arborem Maialem. Inquisit. jur. Bellifort. in Reg. 34. bis Chartoph. reg. part. 1. fol. 89. v. col. 1: *Præpositus Bellifortis... habet in foresta Valeie herbagium et Maagium.* Vide infra *Maius*.

† **MAAGNEYA**, Familia, domus. Regestum LIII. Philippi V. Reg. Fr. ann. 1316. et 1317. fol. 129. tit. 310. in Chartophylacio regio: *videlicet in villa de Me-*

ni: xxviii. Maagneye hominum. In villa de Senoncourt due partes xxix. Maagneyarum hominum.

• **MAALMAN**, Saxonibus, Homines famulatum, servitium facientes. Anglo-Saxonibus *Male*, est vectigal, tributum: *Man*, homo. Ita *Maleman*, seu *Maalman*, est homo tributo obnoxius. At *Mabman*, Germanis *Mahelman*, fideles Ecclesiarum, et Ministeriales interpretatur Goldastus. [Eccardus vero ad Leg.

Salicam pag. 22. Homines certa conditione et pacto cuidam addictos. Schiltnerus in Gloss. Teuton. Hominem ad certum mallum pertinentem subditum.] Quibus jus erat in mallis interesse, Grimm. Antiq. Germ. pag. 768. Vide Mittern. Princip. Jur. Germ. § 82. not. 12. Charta Caroli M. in Monumentis Paderbornensib. pag. 325. Omnia regalia vel secularia iudicium super suos servos, et liberos, et liberos Malman et mundan et omnes utriusque sexus homines, etc. Charta Ottonis M. Imp. ann. 961. in Chr. Episcop. Mindensium pag. 784. Homines quoque famulatum ejusdem Monasterii facientibus, qui Saxonide Malman dicitur, predictum mundeburdum et tuitionem nostram constitutum. Charta Henrici III. Imp. in eod. Chr. Homines ipsius Ecclesie francos, liberos, Ecclesiasticos, litones, Maalman, vel servos cujuslibet conditionis. Quae verba occurrunt iterum in Diplomate. Conradi Salici et Henrici IV. pro eod. Monasterio, et in Edicto Henrici II. apud Goldastum tom. 3. Constitut. Imper. pag. 311.

Si quid ex praefatis locis conjicere licet, videtur voce *Maalman* eos potissimum significari qui Ecclesie vel Monasterio alicujus servitio erant mancipati; ex quibus alii conditione servi erant, alii servitio ultro suscepto tantum obnoxii. Horum vero quidam ita se suaeque servituti addicebant, ut ingenuitate retenta, annuum censum tantum pensarent, nihilominus tamen homines vel servi Ecclesie, cui ultro esse obtulerant, vocabantur. *Maalman* ergo dicti quod alicujus Numinis servitio mancipati sumtibus suis sacras illis functiones sustinebant, a quo tunc cum se pecunia redemissent, ejusdem Dei liberti dicebantur. Vide *Maalman*.

* **MAANELLUS**, Campana mediocris. Charta Azidi Archidiaconi. Morin. de oneribus Matriculariorum Eccl. Antisiodor. ann. 1257. ex Tabular. ejusd. *Concessit etiam eis quod ad pulchritudinem campanarum quae chori appellantur, et altarium quae mediocres sive Maanelle appellantur, quando vixerint minime teneantur. Has vulgus etiam nunc vocat Meneaux et Moineaux.* a Gall. *Meneur*, minor, *Moindre*. Vide *Meenellum* et *Monellus*.

* **MAB**, Filius, idiome Armenico. Hibernis *Mac*. Tabular. Kemperleg. *Ruallon Mab Moam*, gravi infirmitate detentus, monachalem habitum suscepit. Ibidem *Kadou Mab David Killae Mab Gusefredi*, etc. Vide *Mak*.

* **MABRANA**, pro Membrana, charta. Tabular. Majoris Monast. *Ego Conanus minoris Britanniae Comes, magna aciliter potestatis sub Dei ordinatione manerum propria signum S. Crucis in Membrana ista effigari.*

* **MABRUS**, Mars, in Glossar. Cassin. ann. circ. 700. inter schedas D. de Montebellone.

* **MAC** Vide *Mab* et *Mepe*.

* **MACA**, a veteri Gallico *Macaut*, Fera, *Focae*, *Esace*. Menoti sermones fol. 131. *Cognoscitis quod non possumus semper labore vestros iusta nos appensas ad totum nostram, vel potius ferre in Maca, nisi legendum sit Manca, Gall. Manche*.

* **MACAGNATUS**, pro *Magagnatus*, Mutus, corruptus, vitiatus, Ital. *Magagnato*. Stat. Pistor. ann. 1107. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. avi col.

562. Et sicut ipsi arbitri fuerint arbitrati de equis mortuis, et de tantum Macagnatis, tenear emendare. Vide in *Mahamium*.

* **MACANA, MASANA**, Acad. Hispan. in Diction. Ensis Indicus ligneus. Testam. reg. Mafaldæ ann. 1256. tom. 1. Probat. hist. geneal. domus reg. Portug. pag. 33. *Mando et (infanti) unam Masanam alambre optimam. Infra: Unam Masanam de alambre. Vide Masanum.*

* **MACANUM**, Charta Lusitan. apud Brandson. tom. 5. Monarch. Lusitan. pag. 394. v. *Unam copam deauratam in Macanis, et circa bibitorium et circa pedem. Vide Circa.*

* **MACARELLUS**, Piscis species nota, vulgo *Maquereau*. Charta Phil. comit. Fland. ann. 1168. in Chartul. 1. Fland. ch. 325. ex Cam. Comput. Insul. *Mille Macarelli duo denarios. Vide Maquereillus*.

* **MACARIA**, Sugerius in Vita Ludovici Grossi: *Tympanis et Macariis et aliis instrumentis horribiliter resonabant. Sed legendum Anacaris, ut emendat Meursius. Sunt solum *ανακα* tympana inferiori parte rotunda. Ita Martinus in Lexico.*

* **MACARI**, Secta quaedam Manicheorum, de qua Augustinus lib. de Haeresib. cap. 46. et auctor Praedestinati lib. 1. Haeresi 46.

* **MACATURA**, Livor, contusio, Hisp. *Macado*, Gall. *Mevrissure*; *Coup maché* supra in *Itius*; quod *Macha* seu clava maxime fiat, sic fortassis dicta. Lat. remiss. ann. 1344. in Reg. 69. Chartoph. reg. ch. 236. *Item probare intendit dicitur Alquerus... quod (Petrus) in fine suo et post finem corpus suum seu cadaver erat et fuit et apparuit omnibus qui viderunt, palpaverunt et tenuerunt absque aliquo vulnere et absque aliquo ictu, truncatura, vel Macatura, vel lesura. Stat. castr. Renaldi lib. 2. cap. 42. v. Si vero non exiverit sanguis et fecerit lividum vel Macaturam, uniat in solidis quinquaginta. Macheure, eodem sensu, in Lat. remiss. ann. 1472. ex Reg. 197. ch. 290. *Il n'y eut point de sang expandu, mais seulement Macheure. Macheure* ex Consuet. Nivern. in *Macaturam*. Vide S. Rosa de Viterbo *Elucidar*. tom. 2. pag. 100. voce *Macaduras*. Acad. Matrit. *Mazada*, Clava ictus, unde scribendum videtur *Macatura* in locis supra allatis.]*

* **MACCARONES**, Genus edulii delicati. Acta B. Guillelmi Eremit. tom. 1. Aprilis pag. 383. *Invitaverat Guillelmum ad prandium... eique apposerat Maccarones seu lagana cum pastillis.*

* **MACCATE** CARNES, probabiliter pro *Macate*. Italice, *Scannate*, utpote mortis est Judaeorum. Stat. Nicia. ann. 1238. in Mon. Hist. Patr. Taur. tom. II. col. 148. *Statutum amodo macellum Judaeorum sit a Macello fidelium separatum, ne carnes a Judaeis in judaico more maccatas et forcatas, etc.* [FR.]

* **MACCECARIUS**, Vide *Mavecharius*.

* **MACCIUS** [Baculus. Pro sexaginta *Maccus* seu baculis et triginta quatuor longis pro pallis et una lancea magna.] (Mand. Camer. Apost. f. 25. an. 1458-60.)

* **MACCLA**, Charta Pandolfi et Landolfi Ducum Beneventan. apud Clarantum in Samnio pag. 241. *Abinde quomodo incipit ipse mons, qui est super vallem frigidam et silva vadit per verticem ipsius montis usque in Maccla, qui dicitur de Godini. De secunda parte a Maccla, qui dicitur de Godini, usque in*

Maccla, qui dicitur Trinio majore, etc. [Vide *Silva*. Vide Murator. Antiq. Ital. tom. 2. col. 151. A.]

* **MACCOWES**, Bollandistis videntur esse *Vermes fabis infesti*. Miracula S. Ziti tom. 3. Aprilis pag. 518. *Pro fugandis tempestatibus et Maccowibus quod non apparerent et damnum non facerent in supra dicta terra et blavis, etc.*

* **MACCONICI**, Italia *Macconchi*, Ecclesiastici inferioris gradus et subbelli. Processionale Mediolan. edit. S. Caroli pag. 5. *In sancto Victore, Macconici dicuntur ter Kyrie eleison submissa voce, et Vigilones alternatim. Idem videntur esse qui in Ecclesia S. Laurentii Genuensis Macconici, in Parisiensi Macciosi, Gall. *Machicots*, et in aliis Ecclesiis appellantur. Vide Menag. ad vocem *Machicots* et infra *Macciosi*.*

* **MACELATOR**, Idem qui *Macellator*, Carnifex. Chron. Ferojul. ad ann. 1806. in Append. ad Monum. eccl. Aquileg. pag. 30. col. 2. *D. Johannes cepit... boves et armenta et castris bene in magna quantitate Macelatorum de civitate, quae erant... in pascuis ipso die Maccelior, eodem sensu, in Charta Margar. comit. Fland. ann. 1274. ex Chartul. 1. Fland. ch. 264. Reg. Cam. Comput. Insul. sign. *Papier velu: La hale des Machecliers, laquelle li Macheclier meismes tiennent. Terrear. Hannon. ex ead. Cam. Et Li Machecliers qu'il ne puit wagner au pourchiel tuer ke six deniers. Macclier*, in Lit. remiss. ann. 1410. ex Reg. 185. Chart. reg. ch. 76. Vide *Machecari* et *Massellarius*.*

* **MACELINUS**, an pro *Marabotinus*, Monetæ species? Vide in hac voce. Necrol. S. Genov. Paris. ex schedis D. Le Beuf: ix. Cal. Jul. obiit *Petrus Rufus* diaconus de monte S. Genovesæ: dedit nobis librum Abel. librum scintillarum et 200. Macelinos et 1. domum sitam in clauso S. Symphoriani.

* **1. MACELLA**, pro *Macellum*, *Boucherie*. Charta ann. circ. 1439. apud *Madoz* Formul. Angl. pag. 392. *Situatus in parochia sancti Nicholai ad Macellas London. Massilie, lou Massou.*

* **2. MACELLA**, Charta Johannis Episc. Ruthen. ann. 1375. inter Instr. tom. 1. novæ Gall. Christ. pag. 52. *Cum pro tuitione et defensione ville Ruthenæ fiat seu incepta fuerit per vos quædam barbicana cum quodam portali... cumque urgente necessitate oporteat Macellum sinistram exitus dicti portalis dicte barbicanæ, et varietem ipsius Macelle constructi et edificari infra cimiterium dicte Ecclesie. dictumque parietem conjungi cum pariete ipsius Ecclesie ad flum cum Macella dextra exitus dicti portalis dicte barbicanæ, etc. Mendum est, ni fallor: legendum enim videtur *Manica*, quæ voce edificium alterius latus veluti efficiens, significatur. Vide *Manica* 3.*

* **MACELLANUS**, pro *Macellarius*, Carnifex. Charta ann. 1260. inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 372. *Præterea liceat episcopo in parte sua tres furnos facere, et unum macellum, in quo tamen sint seu esse possent septem Macellanorum tabule et non ultra. Vide supra Macelator.*

* **1. MACELLARE**, *Papiss*: *Occidere, inde macellum locus, et macellarii homines*. Vocabul. utriusque juris: *Macellare est mactare vel trucidare. Inde dicuntur macellarii qui pecora vel quadrupedia mactant. Statuta Arlet. MSS. art. 42. Et idem statuimus in eo qui vendidit Christianis carnes interfectas vel Macellatas a Judæis. Idem occurrit in Statu-*

us Avenion. MSS. Rolandinus Patav. de factis in marchia Tarvis. lib. 8. cap. 285: Sarraceni autem locum defendentes sagittis, et ipsi sagittis et lanceis sunt occisi, et ut bruta animalia Macellati. Hinc emendandum Chron. Siciliae ad ann. 1316. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 79. ubi macerandum pro macellandum legitur.

2. **MACELLARE**, In macello venum exponere. Charta ann. 1307. in Reg. 42. Chartoph. reg. ch. 4: Verumptamen ad Macellandum et vendendum tales carnes vobis dicto Petro et aliis macellariis concedimus, etc. Vide infra Macellum facere.

3. **MACELLARE**, Exenterare, purgare; quo sensu *Habiller* dicitur. Charta ann. 1336. in Chartul. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 6188. fol. 103. r: *Debet major, predicta villa domino utili dicta villa imperpetuum omni anno in crastino festi natiuitatis Domini unum porcum totum Macellatum, visceribus vacuatum et paratum ad quoquendum.*

MACELLERIA, Vide *Misellaria*, in *Miselli*.

MACELLARIUS, Qui carnes, interdum, etiam obsonia lautiora, in macello vendit. Artemidorus lib. 8. cap. 37. scribit, *Macellarios et lanios carnes coincidentes et vendentes periculorum et damni significativos esse*. Charta ann. circ. 984. tom. 2. novae Gall. Christ. inter Instr. col. 46: *Dedimus autem iterum eis omnes emendationes et omnia validamenta omnium satisfactionum omnium ibidem consistendum, et consuetudines Macelliariorum et palatariorum in alodum illum habitantium*. Adde Chron. Farfense ann. 1077. Catalogum MS. ann. 1328. Confratern. B. M. Tolos. Consett. Frederici Reg. Sicil. cap. 38. [Guehard, in Proleg. Chartul. S. Petri Carnot. pag. 63.] Vide mox *Macellator*.

MACELLATA, Idem quod infra *Macellata*, Modus agri. Vide in hac voce. Lit. admort. pro eccl. Tolos. ann. 1454. in Reg. 187. Chartoph. reg. ch. 111: *Item plus quatuor Macellatas prati... confrontatas ab una parte cum honore Bernardi Bissa de Custaneto, etc.* Vide mox in *Macina* 2.

MACELLATOR, Macellarius, carnifex, κρεοπωλῆς. Negotiator artis macellariae, in veteri Inscript. Lugdunensi. Ugitio: *Carnifex, homicida, vel Macellator*. Alibi: *Macellarius, qui pecora mactat, vel carnes vendit*. Gloss. Lat. Graec.: *Macellarius, κρεοπωλῆς*. [Macellarius, *Maisellier, boucher*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.] Occurrit in Charta ann. 1250. in Notis ad Concilia Narbon. Baluzii. Vide Meursium in *Μακκίλλαρς*, et Salsmasium ad Capitulinum pag. 173. [Vide *Macellarius*.]

MACILLARIUS, pro *Macellarius*. Joan. Bromptonus pag. 1012: *De quibus omnibus nullus evasit, nisi vanus rusticus Macillarius, etc.*

MACELLINOGIUM, Charta Guill. comit. Pontiv. ann. 1049. ex Reg. forest. comitat. Alenc. in Cam. Comput. Paris. fol. 9. v. *Insuper concedo eis (monachis S. Mart. de Sagio) et confirmo Macellinogium, quod est in nemore Stoparum.*

MACELLO, Macellarius, carnifex. Stat. synod. eccl. Tornac. ann. 1306. pag. 49: *Hec sunt officia clericis interdicta quae volumus omnino scire, puta camporis, tabernaculi, carnificis per semet, quod vulgariter dicitur Macello sive makelen*. Vide supra *Macellator*.

MACELLUM FACERE, Carnes in ma-

cello venum exponere. Vide supra *Macellare* 2. Inventar. ann. 1283. ex Cod. reg. 4659: *Habet commune Avinionis bancagium, scilicet duos caros mullonis in quolibet macellario faciente Macellum*. Nostris alias *Macel, Masel et Macel*, pro *Boucheris, Laniarium*. Lit. reitiss. ann. 1388. in Reg. 138. Chartoph. reg. ch. 24: *Icellui Hugonis s'esalit muçid ou grant Masel ou boucherie de la ville de Chalon*. Alie ann. 1460. in Reg. 192. ch. 81: *Laquelle femme le suppliant trouva en la boucherie ou Macel*. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7637: *Mazel, Prov. macellum, carnificina. Mazellar, Prov. macellare. Mazelier, Prov. macellarius, carnifex. Mazel, in Charta ann. 1368. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 704. art. 5.*

1. **MACELLUS**, Dies qua merces in foro venum exponuntur, Gall. *Jour de marché*. Charta Balconis Ducis Silesiae ann. 1337. apud Ludewig. tom. 6. Reliq. MSS. pag. 42: *Quod in eisdem vilis et etiam aliis a dicta civitate infra miliare circumferentialiter, situatis non debeat haberi taberna aliqua, nec aliquis operarius nocivus civitati, sicuti pistores, carnifices, sartores et fabri, et praecipue in Ciria ubi taberna ab antiquo habita quatuor Macellis est exempta.*

2. **MACELLUS**, Macellarii mensa, Gall. *Etal*. Libert. bastidae de Solomn. ann. 1327. in Reg. 65. Chartoph. reg. ch. 20: *Banqui seu Macelli pro carnis scindendis, etc.* Vide infra *Massellus*.

MACELLUS, Officina, in qua dilaniantur et venduntur carnes. Stat. Nicis ann. 1283. in Mon. Hist. Patr. Taur. tom. II. col. 148: *Statuimus amodo Macellus Judaeorum sit a Macello fidelium separatus, ne carnes a Judaeis iudaico more mactatas et forcatas, etc.* [FR.]

3. **MACELLUS**, Praestatio, quae a macellariis fit: vel a quocumque qui merces in macello venum exponit. Charta ann. 1356. in Reg. 84. Chartoph. reg. ch. 569: *Pedagia sive leudas, Macellos, forgia, corrogia, alberqua et alias quascumque possessiones et bona... coaccessimus.*

MACENATA, Familia, idem quod *Maisnada*. Stat. Ferrar. lib. 2. rubr. 107. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. aevi col. 609: *Et de eo, quod habet femina de Macenata pro dote, vel alio modo, non solvat collectam*. Vide infra *Macinata* 2.

MACEPEDICULUM, Tabularium S. Petri Generensis, apud Marcum lib. 4. Hist. Beneharn. cap. 10: *Dedit Dominaturam quandam... quam habebat in Algar, et apud Idronium quoddam nasale, quod antiqui Macapediculum appellaverunt*. [Piscariae species videtur.]

1. **MACERA**, MACERIA, Macellum. Papias: *Macera vocabatur locus in macello, ubi maxime actiones fiebant commercii, unde et macellum dicitur*. Ugitio et Joan. de Janua: *Macera, i. macellum. Imis macerarius, macellarius*. [Macera, *Boucheris, maiseliere*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.] Charta Gerardi Camerac. Episcop. ann. 1069. apud Lindanum in *Teneremunda*, et Miraeum in Cod. Donat. Belg.: *Alodium de Lietsius cum moneta, cum teloneo et Macera, et districto, cum molendinis, etc.* Alia Ottonis Imp. ann. 922. apud eundem Miraeum in Dipl. Belg. lib. 1. cap. 17: *Similiter mercatum, percussuram monete, Macheriam*. Alia Henrici Ducis Brabant. ann. 1101. in Cod. Donat. Biar. cap. 65: *Cum teloneo et Maceria, [alias Matheria,] cum molendinis et curtilibus*. Quae verba idem sonant cum iis, quae habent varia Im-

per. Diplomata: *Insuper et bannum nostrum et moneta, teloneumque eius Macellum publicum ibi construi licet*. Occurrit praeterea in Chronico Mindensi pag. 738. 739. 740. 750. [In locis ex Miraeo hic allatis legendum est *Matera, Matheria et Matheria*, ut videre est infra in *Maeria* 4. ubi et genuinus liarium vocum sensus exponitur.]

MACHERA, pro *Macera*, apud Papiam loco laudato, et in Charta Ottonis Imp. anni 946. apud Sammarth. in Abbatib. pag. 463. Vide *Machecarii*.

MACERAM vero pro *Macheria*, usurpavit Aldhelmus. [Legitur etiam in Vita MS. S. Winwaloei metrica scripta:

Accipiam fugiens dero cum dento Maceram.]

2. **MACERA. RIA**, [Gladius magnus vel culter vel securis cocorum vel ipsa coquina. *DIEP.*]

MACERARE, mendose pro *Macellare*, quod vide.

MACERARIUS, Vide *Macera*.

MACERATIO, Clades. Gasparis Barthii Gloss. ex Hist. Palest. Roberti monachi apud Ludewig. tom. 3. Reliq. MSS. pag. 409: *Facta autem est Maceratio haec Turcorum, etc.* Ubi idem Barthius legendum censet *Masacratio*; mallem ego *Macellatio*. Vide *Macellare*.

MACERATURA LANI, in Novella 15. Theodosii et Valentiani, de Tributis Fiscal. [Macerare, *Combrasier, dilanier, despecier, debillier, mollifier*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.] Hinc forte vox *Macure*, in Consuet. Nivernensi cap. 1. art. 20: *Pour injure réelle, ou si y a grand'effusion de sang, ou enorme Macure*. Vide *Macatura*.

1. **MACERIA**, Quaevis materia lignea sedibus edificandis idonea, Gall. *Merrin*. Chartular. Monast. Accincii pag. 35: *Guido de Tyl dedit usuaris quoque in campis et in nemoribus de Bonbellum et de Gysir ad pecora fovenda, ad porcos pascendos, ad Maceriam capiendam, et ad ea quae sunt apta faciendis ignibus capiendis*. Ibid. non semel occurrit. Interdum usurpatur pro ipsa materia elaborata. Vita S. Ansegisi sac. 4. Benedict. part. 1. pag. 634: *Continentur in ipsa domo desuper fenestrae vitreae, cunctaque ejus fabrica, excepta Maceria, de materia quercuum durabilium, condita est*. Vide *Materia*. [Purum putumque mendum pro *Materia*. Vide in hac voce.]

2. **MACERIA**, Macellum. Vide *Macera*.

3. **MACERIA**, ut videre est infra in *Maeria* 4.]

4. **MACERIA**, Joh. de Janua: *Maceria dicuntur longi parietes, quibus vineae vel aliud clauduntur. Longues parois de quoi vignes ou autres choses sont closes, c'est Maisiers*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm. Chron. Dom. de Gravina apud Murator. tom. 12. col. 619: *At omnes suspicabamur imboscatos esse... ut omnes foras eunte capere possent in Maceris et campis*. Le Roman de Vacce MS.

*Un sercoel fut appareillier
Les la Maisiere de monestier
A metre apruul sa mort ses cors
Sous la goustiere de delors*

Le Roman de Pyramus et Tysbé MS.

*Maisiers trop perostes fiere
Que s'ouvrent par mes proiers*

Vide *Macio*.

MACERIO, *Maceriarum constructor*, Joanni de Janua. *Maçon*. Atque sic legendum fortean apud Hugonem Farsitum lib. de Miraculis S. Mariae Suessionensis cap. 8. *Faber ferrarius... conventionem suam fecerat annuam, ut ibidem Suessione remanens, utensilia Matero-*

numi repererit, etc. Legendum enim videtur Macerium:

1. MACERIUS, Apostolici palatii officialis, qui Papam associabat in equitatione, nomine Mazzieri. Ita Macri in Hierolex. ex Ceremon. Davant. MS. Quando duo ejus (Papae) comitelli seu Macerit debent eum ducere per frumentum equi. Ibid.: Servientes armorum, vel vocati Macerit habent praecedere Papam. Lictor, qui clavam portat, Gall. Mazzier.]

2. MACERIUS, ut supra Macello. Chartul. S. Petri Belvac. ch. 99. fol. 149. v. Duos stillos Macerium.

MACESCARE, pro Macescere. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7637: Enaygerir, Prov. macesere, Macescere.

MACHA, Clava, Gall. Masse, vel Masse, alias Macha et Macque. Lit. remiss. ann. 1850. In Reg. 80. Chartoph. reg. ch. 62: De quadam Macha, de qua se defendebat, non habens spem occidendi eundem, taliter irruit, etc. Le Roman de Cleomades MS.

Et una grant Macha Turkoise.

Lit. remiss. ann. 1415. In Reg. 168 ch. 235: Un baston appelle Macque ou planchon de Flandres. Maque appellatur etiam pastoris baculus in aliis ann. 1443. ex Reg. 176. ch. 279: Comme ceulx deux pasteurs... se eurent prins sur leur desbatement admiabile de leurs louces ou Maques de bregier jetter ou Maquer l'un apres l'autre de la terre. Et en ce faisant un d'eulx se feust courroucie a l'encontre de l'autre pour Maquie ou motte de terre dont il fu feru, etc. Unde diminit. Maccelote et Machelote. Lit. remiss. ann. 1376. In Reg. 109. ch. 125: Iceluz pere et filz se mirent a defense de ce que il avoient, c'est assavoir le pere, d'une petite Maccelote dont il s'appuyoit sur le chemin. Alit. ann. 1389. In Reg. 138. ch. 68: De la Maccelote ou teste dudit billart lui donna plusieurs coups. Icellui Robert frappa ledit Colin d'une Machelote q'il tenoit, in aliis ann. 1401. ex Reg. 156. ch. 43: Maquelette, eodem sensu, in aliis Lit. ann. 1408. ex Reg. 195. ch. 128: Le suppliant qui tenoit une Maquelette ronde de fer, etc. Vide Machia.

MACHABEORUM CHORA, vulgo Dance Macabre, ludicra quaedam ceremonia ab ecclesiasticis pie instituta, qua omnium dignitatum, tam ecclesiarum quam imperii personarum choream simul decedendo, alternis vicibus a chorea evanescebant, ut mortem ab omnibus suo ordine optendam esse significarent. Hujusce ritus mentio fit in veteri Codice MS. eccl. Vesont. laudato in Mercur. Franc. mens. Sept. ann. 1742. pag. 195: Sercallus solvat in Johanni Caleti matriculario S. Joannis quatuor simasias vini per dictos matricularium exhibitas illis, qui choram Machabeorum fecerunt 10. Julii (1443) nuper lapsa hora missa in Ecclesia S. Joannis Evangelista propter capitulum provinciae Fratrum Minorum. Dicit regni Caroli VII. ad ann. 1421. fol. 59: Cette annie fut faite la dance Macabre aux Innocens. [Vide Grimm. M. 1165. German pag. 86.]

MACHACOLLADURA, a Gall. Mache collis. Pergula species in superiori turrium parte, unde in oppugnatores lapides aliaque projeciebantur. Charta ann. 1382. in Tabular. Massil. Turris de mercato dicta S. Ludovici habet de alto colladuram XI. cannas cadratas et II. palmos, etc. Vide Machicollare.

MACHERA, μαχαιρα. Ensis, gladius,

apud Almoinum de Miracul. S. Bened. cap. 6. [Machera, Long. glaiues d'une poe agus, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.] Vide Macera.

Gloss. super tres lbr. Salom. in Bibl. Heilsbr. pag. 14:

Trejs poteps, animos, ferax, didicit sibi tuta imperio, Machera populo ruitare minuta.

MACHALE, MACHOLUM, Horreum sine lecto, nostris, schicel. Campanis, Machau, inquit Pithagor. Lex Salica tit. 18: Si quis epicarium aut Macholum cum annona incendit. Pactus Legis Salicae tit. 20. Macholum, [Moffolum, in Cod. GueMerby.] Chronicon Windeshemense lib. 2. cap. 7: Latera pro pedibus cum quatuor Machalibus et bladis. Et infra: Fenis et bladis tempore messis convehendis in agris et Machalibus. Cap. 10: Machale quoddam rusticorum nobis convicium fano adimpletum accendentes. Ab hac voce urbi Mechliniensi, quae in Flandria Mechelen vocant, nomen datum putat Wendelinus, et aliis similibus appellationis vicis, ad Mosam et circa Beringiam.

Lex Salica ex Cod. Estensi apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. aevi col. 287: Si quis pichatum (id est cellarium) aut Macholum (id est canavium) cum annona incendit. Ubi latere vitia suspicatur vir dectus. Machale vero mihi idem videtur quod Moles, acervus, cumulus, Gall. Meule. Et certe eo intellecta Macha legitur in Charta Joan. Jorvillae ann. 1390. ex Chartul. monast. de Escureio: Comme j'eusse mis saisiie en un pre qui siet en finage de Rus, ou quel l'abbé et convent d'Escurey ont et doivent avoir dous Maches de foins chacun an, pour l'amour que j'ai audit convent, confirme et octroy que ledit convent joissent paisiblement desdits dous Maches de foins. Et Maquet in Lit. remiss. ann. 1427. ex Reg. 171. Chartoph. reg. ch. 51: Il avoit un petit Maquet de foing dessous: une vassure d'icete eglise, ou le suppliant getta un tison de feu. Vide infra Masculum.

MACHAMATICUM NUNEN, Mahometes Laurentius Veronensis de Reb. Pisanoorum ad annum 1104. apud Murator. tom. 6. col. 146:

Adversatur enim cunctis communiter hostes, qui Machamaticum celebrandum nomen adorant. Vide Mahum.

MACHAMUM, Membri mutilatio aut fractio Johan. Skeneus de Verborum significatione pag. 69. Vide Mahamium.

MACHARIUS, a Graeco μαχηριος, Beatus Chron. breve S. Dionysii tom. 2. Spicil. Acher. pag. 812: Cum honore debito sepultus est (Philippus Rex) in famosissimo Macharii Arcopagite Dionysii monasterio.

MACHECARIUM, in Legibus Eduardi Regis Angl. cap. 39. dicuntur, qui aliis Macellarii. Cum autem dictum est, quod nullus hominum emerit abaque plegis animal vivum, clamaverunt Machecarii de civitatibus et burgis... quod unaquaque die oporteat eos animalia viva emere, occidere, et vendere. Gualfredus Vosiensis cap. 23: Ipse Macellarius et nominatus est, quia sicut carnifex car. securi in macello, sic iste truncabat hostes in bello. Certe existimarem legendum Macerarium in Legibus Eduardi, a Macera, macello de qua voce supra. Macellarii, quos alii Macellarios, vocat Chronicon Flandr. vernac. cap. 41: Le Comte d'Artois, qui estoit sur les Macelliers de Bruges. tit. 88. Lat. Gall. Macellarius, Marscher, Bou-

cher. Macellum: Marsel, Marselbire. Macelleria de Troies, in Computo terrae Campaniae ann. 1348. Vide Macecharius.

MACHERIA, Vestis species aut pars quaedam vestis. Slat. Judaeor. Apam. ann. 1270. Inter Probat. tom. 4. Hist. Occit. col. 71: Item statuerunt inter se, quod aliqua Judaea non audeat portare... (sic) in Macheria sua. Vide Machil.

MACHERIA, pro Matera, Paries. Charta Pippini Regis in Chartul. S. Maxentii: Nihil habemus nisi has quas in honore horum duorum Sanctorum quorum sepulchra nobis parata tali honore videntur Macheriam diripiunt, ut non relinquatur lapis super lapidem. Monachus Sangall. lib. 1. de Carolo M. cap. 26: Sed jam ad vicinos nostros Italos una tantum Macheria divisos veniendum est. Vide Maceria 8.

MACHERIA, Mavellum. Vide Macera. Male, ut videre est infra in Maeria 4.

MACHIA, Clava. Serociens ad Machiam. Idem qui apud Anglos Serociens ad clavam, nostris Sargena a massa. Charta ann. 1339. ex Tabul. B. M. de Bonduffillo Rotomag. Et deinde Robertus Houselli Serociens Regis ad Machiam Rothom. virtute litterarum dicti Praepositi sibi super his directarum ad instantiam Roberti de Grouchet procuratorum dicti Prioris... nos compulerit, etc. Vide Macia. Nostri cultum quemdam Machier appellarunt. Lit. remiss. ann. 1182. In Reg. 207. Chartoph. reg. ch. 281: Lui donna un coup sur la teste d'un cousteau, autrement appelle Machier.

MACHICE, quasi μαχηκος vel potius μαχηκος, cum certamine. Acta SS. Nicandri et Marcellani: Longanimis esto, lactasti modo Machice adversus diabolum et vicisti eum, etc.

MACHICOLAMENTUM, Munimentum oppidorum species, Gall. Machicolis. Machioliz, apud Monstrel. vol. 3. fol. 39. v. Charta ann. 1348. ex Cod. reg. 8387. 4. fol. 27. r. Eadem emolumenta possint colligere... quousque dicta villa perfecte fossatis et muris cuspis turribus et Machicolamentis, et barbicanis clausa fuerit. Vide mox.

MACHICOLARE, Machicolamentis munire. Charta ann. 1426: Pro ibidem cleiando; Machicolando... si ibi non cleyaverint et Machicolaverint, etc. Vide Machicolare.

MACHICOLEYS, [Gallice Machicoulis: A quolibet latere dictae dimidiae turris fiet una bertrachia ad quatuor foramina de Machicoleys. (Chevalier, Chartul. Frat. Praedie. Gratianopol. p. 57. ann. 1447.)]

MACHICOLLARE, in antiquis Privilegiis Regum Anglorum, cum licentiam concedunt castris assilendi, illudque imbatellandi, kernillandi, Machicollandi, etc. teste Spelmano. Vox Gallica, ex Machicolis, specie munimenti oppidorum. Vide Machicolladura.

MACHIL, est tunica tauris hiacynthina. Papias. [Audit Catholicon: habens tintinnabula multa.]

MACHINA, Liber Penitent. Gregorii III. PP. cap. 26: Qui in Machinis demonibus immolaverit, secundum canonicam institutionem, 10. annos peniteat. At aliter legitur apud Cameracum Abbatem de Mensura penitentiarum cap. 7: Qui immolat demonibus in munim. uno anno peniteat, qui in magnis, decem. Vide Sortes Sanctorum, in Soris.

MACHINAMENTUM, Per Machinamentum pollui, in veteri Penitentiali MS. Mulier quatuordecim miltomae aut se ipsam polluit, aut cum altera fornicat.

cans, 4. ann. Sanctimonialis femina cum Sanctimoniali per Machinamentum polita, ann. 7.

2. **MACHINAMENTUM**, Rerum universitas. Chartul. Aptense fol. 27. v. Summo scilicet Creatori... et totius Machinamenti dispositori a quo quicquid boni habetur, etc.

3. **MACHINAMENTUM**, Versutia, conatus, consilium. Epistola Capreoli ad Vitalem et Constantium tom. 2. Conc. Hispan. pag. 200: Denique ut noveritis, et plenius advertatis ita esse quod dicitur, ad dissolvenda omnium hæreticorum Machinamenta et universas calumnias refellendus. Vita B. Deicoli apud Eceardum in Orig. familie Hasburg. pag. 166. Sed et ego non ignoro voluntatis vestre nisium, et inimici humani generis Machinamentum. Vide Machinatus.

4. **MACHINAMENTUM**, RAPTORIUM, Instrumentum quo utebantur in quodam exercitii genere, quod Græcis *επιτοκμαχία* dicitur. Locum vide in *Sphæra Itæica*. *επιτοκμαχία* autem Græce est funis, rudens.

5. **MACHINAMENTUM**, Triumphum, in vet. Glossar. ex Cod. fol. 7641.

6. **MACHINAMENTUM**, Occasio, in Ind. onomast. tom. 1. April. Act. SS. ubi falso dicitur indicatur.

MACHINANS, Machinarum inventor aut exstructor, Gall. *Machiniste*. Tract. MS. de Re milit. et mach. bellie. cap. 22. Arbor ambulatoria cum verchio potest altius elevari, nec declinari ad beneplacitum Machinantis.

1. **MACHINARE**, pro Machinari. Sacramentum fidelitatis præstitum ann. 1194. tom. 10. Spicil. Acher. pag. 173: Juro... ut de cetero inantea non te occidam, nec occidere faciam, vel permitiam, vel Machinem; non te capiam, nec defraudare ullo modo faciam, permittam vel Machinam. Concilium Toletan. XVI. tom. 2. Conc. Hispan. pag. 744: Quicumque deinceps cujuslibet sit honoris personam vel ordinis, in necem vel dejectionem requam quippiam Machinaverit.

Charta ann. 1301. inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 142. col. 1: Hoc tenendo medio tempore in secreto, ne ad vicinos interim transeat unde valeant Machinare. A Latino Machinatio, vulgo *Adresse*, artifice, nostri Machination, eodem sensu, dixerunt. Pactum inter Carol. comit. et Capitul. Carnot. ann. 1306. Ne se la troubleont, ne ne feront troubler par aucune machination, ne par engin, ne par cautelle. Unde Machinatur, qui aliquid machinatur, in Lat. Caroli V. ann. 1378. apud Marten. tom. 1. Apeed. col. 1539: *Debatons par ces présentes faux, traites, machins, parjure, conspirationes et Machinans, etc.*

2. **MACHINARE**, I. perperam pro Militare vel Vagari. Vita S. Petri de Perus. tom. 3. Jul. pag. 115: Accidit etiam ut quidam die, dum artifices inani es columnis marmoreis miræ pulchritudinis, qua nullo pondere gravata, ruptis funibus, inter frugores hinc inde Machinaret, terram nimio impetu peteret... Petrus... signum crucis ei opponens, corvatam jam erexit.

MACHINARIUS ASINUS. Vide Macina.

MACHINATOR, Hæresiarcha, in Cod. Theod. leg. 24 de Heret. lib. 16. tit. 5.

1. **MACHINATUS**, Machinatio, versutia. Apuleius in Apol. Idque apud omnes intemperantissime gloriatur, me suo Machinatio gylulatum. Vide Machinamentum.

2. **MACHINATUS**, Fractus, confusus, ab Italis *Machinate*, conterere, unde

nostris Machignier, pro Evertere, destruere. Stat. Avellæ ann. 1406. cap. 93. ex Cod. reg. 1624: *Mensura, ut supra rationate et signata, justa et rationabiles reputentur; dum tamen fracta, rupta, cassata vel bombata, seu in aliqua sui parte Machinata non sint.* Vita SS. MSS. ex Cod. 28. S. Viet. Paris. fol. 30. v. col. 2. ubi de S. Anton: *Il osteront baptisme et Machigneront les églises.*

MACHINELLA, dimin. a Machina. Hist. Cortus. lib. 2. apud Murator. tom. 12. col. 825: *Comes Goritæ recepta pecunia equitavit Montem Silium cum machinis et Machinellis.*

MACHINES, Instrumenta edificiorum, dicta sic a machinis, quibus insistant, propter altitudinem parietum. Joan. de Janua.

MACHINILE, Vita S. Eligii lib. 2. cap. 66: *Anus... decisiones ex capillis ejus collegerat, atque panno obvolvens super suum discubium, in Machinile collocaverat.* [Pro Machinile, per. Vide Manica 5.]

MACHINOSE, Ex machinatione, versute. Charta Petri III. reg. Aragon. ann. 1354. *Providimus pluribus de officis jurisdictionem habentibus, qui jam rezerunt vel regunt officia, pro quibus juxta constitutiones Cathalonia generales tenere tabulam astringuntur, quam nondum procul subio renuerunt, et de provisione hujusmodi tacto, Machinose vel alias exquisite procuraverit a nobis.*

MACHINOSUS, Plenus machinis, Uguitioni.

MACHIO, Latomus. Vide Macio.

MACHIRA, pro Machiera, apud Virgil. Grammat. pag. 18.

MACHO, Latomus, Gall. *Maçon*, in Chron. abbat. Corb. MS. fol. 8. v. Vide Macio.

MACHOBERTUS, [Vana et ridicula superstitione, nostris Monerie.] Egidius Aureo-Vallis Monachus in Hugone de Petrafonte Episcopo Leod. cap. 107: *Cum Dux Brabantia Leodiensem ditionem vastasset, Episcopus Hugo de Petrafonte eum excommunicavit, jussit organa cessare, imagines in terra prostrat. Unde Dux ad bellum rediens, in quantum ecclesiam intravit, viditque illic prostratam, sicut Episcopus jussisset, imaginem Crucifixi, quam sumens tulit ad Ecclesiam, confractisque crucibus, et concisus manibus project in sterquilinum ita dicens: An credit de me Pontifex vinctam habere talibus in usus Machobertis.* [Vide Mahum.]

MACHOLDUM, Vide Machale.

MACHOMARIA, MACHOMERIA. Vide Mahum.

MACHOMETICOLA, Machometi seu Mahometis sectator. Lapidus domus Aureæ apud Murator. tom. VI. Script. Ital. col. 1181: *Arvernienses Machometicola Hesperiorum gentis Christianorum omne genus mari verabant.* Vide Mahum.

1. **MACHOMETUS**, Mahumedes, Bern. de Breidenbach Her. Hieros. pag. 20: *Cristum enim colimus una fide et firma mente, pro quo pugnare parati sumus, et mortem potius oppetere quam Machometo conjungi.*

2. **MACHOMETUS**, a Gallico *Magot*, Thesaurus absconditus. Lat. remiss. ann. 1322. in Reg. 62. Chartoph. reg. ch. 220: *Quod pater et filii sui predicti Machometum et alios thesauros absconditos invenerunt.*

MACHONERIA, Quidquid ad lapidum structuram pertinet, Gall. *Machonnerie*. Charta Communie S. Quintini Viromand. ann. 1235. ex Chartular. Monast. S. Quintini in insula pag. 156: *Construa-*

facimus nostris sumptibus tres arcus lapideos, et illos tres arcus lapideos tenemur de omni Machoneria nostris sumptibus, etc.

Machonnement, eadem notione, apud Guignevil. in Peregr. hum. geher. MS.:

En haut assis son fondement
Estoit, et son Machonnement
De vives pierres fais estoit.

MACHOTA, Prov. *Noctua, cecuma, lucifuga*, in Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657.

MACHRONOSIA, Morbus diuturnus, a Græco *μακρονοςία*. Richer. lib. 1. cap. 56: *Karolus post hæc tedio et angore deficiens in Machronosiam decidit.*

MACHUA TORTUOSA, Genus ensis, Belgis *Maçu*, nostris olim *Maçue*, clava, *Massue*. Consuetud. Furnenses MSS. ex Archivis Audomar. Si aliquem inde (canipulo) occiderit, vel in perpetuum responsum denegetur... Et per totum erit similiter de Machua tortuosa. Infra: *In cujuscunque domo canipulus sive Machue tortuose inventa fuerit extra cameram vel curiam emendabit Comiti tres libras.*

MACHUMERIA, Cæmeterium Mahumetanorum. Gasparis Barthii Gloss. ex Roberti Monast. Histor. Palæst. apud Ludewig. tom. 3. Reliq. MSS. pag. 88. Vide Mahum.

MACHUMETINI, Mahumedis Sectarii. Sicardi Episc. Cremon. Chron. apud Murator. tom. 7. col. 604: *Sed sub Heracleo eodem fuit postea Hierusalem a Machumetinis invasa.* Vide Mahum.

1. **MACIA**, Clava, Gallis *Massue*, *massue*. Libertates concessæ Gratianopolit. ann. 1241. tom. 1. Histor. Dalphin. pag. 22: *Statuimus quod si aliquis... vel gladium, vel Maciam surream vel ferratam contra aliquem causa offendendi seu animo injuriandi eleverit, quinquaginta solidos curie dabit.* Litteræ Humberti Dalphini ann. 1347. ibid. tom. 2. pag. 567: *Volumus quod nullus de hospitibus nostro debeat deferre clavam, seu Maciam serventiam armorum.* Vide Machia.

2. **MACIA** [Intestina, DIFE.]

MACIANUM, vel **MACHIANE**, Pomum acerbum. Glossar. MS. seculi. IIII. Monast. S. Andreæ Avenionensis.

MACICOTI, Vide Macecomici.

MACICOTUS, Clericus inferioris gradus et subdiaconus in Ecclesia Parisiensi vulgo *Machicot*. Stat. MSS. ann. 1408. ad eadem Neopol. ejusd. eccl. *Item nullus clericus vel Machicotus debet peripere denarios diurnos, si sit sacerdos, nisi de gratia speciali.* Vide Macecomici.

MACIGNUS LAPIDIS, *Macigno*, Acad. Cruse. *Sorta di pietra bigia*. Acta SS. tom. 5. Jun. pag. 377. col. 2: *Corpus S. Leonis pape antiquitus quiescebat in arca plumbea... hæc vero alia videm arca claudebatur, sed marmoræ, vulgo *Travertino* aut *Macigno* dicti.*

MACILENTUS, Cibus, Quadragesimalis, Gall. *Maigre*. Vita B. Michel. tom. 3. Jun. pag. 329. col. 1: *Cebra jejunia cumulant, Macilentis cibariis ut-batur.*

MACILIS, [Tumet talaris pertinens ad pedes, DIFE.]

MACILLARIUS, Vide Macellator.

MACILLENTIA, Macies, Gall. *Maigreur*, alias *Maigresse*. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7681: *Maigresse, Vacillentia.* Vita SS. MSS. ex Cod. 28. S. Viet. Paris. fol. 61. r. col. 1: *Liquets (Pierro) est patinus, latz, consumpmez par Maigresse.* Vide infra *Magus*.

1. **MACINA**, Lapis molaris, mola molenaria. *Macigno*, Italis *Macina*, Crescenzio Italico. Vegetius lib. 5. Art.

Veterin. cap. 46: *Genus vel basin si semoveris, ad tormentum rosae vel Macinas, locis suis restitues.* Ubi alii Codd.: *Genus si basin exierit, ad torcular mitte, etc.* Regula Magistri cap. 95: *Omnia vero necessaria intra regias esse oportet, id est, furnum, Macinam, refrigerium, hortos, vel omnia necessaria.* Vocem a Latino machina accessit Scaliger ad Festum. Certe machinalia pondera vocat Ausonius Epist. 7. pistrini pondera, et Machinarium asinum Alfenus et Ulpianus J.C. qui molam vertit, ut censet Turnebus lib. 8. Adv. cap. 9.

2. **MACINA, MAXINA.** Quod pro molendo frumento penditur, idem quod *Motta*. Vide in hac voce. Annal. Placent. ad ann. 1461. apud Murator. tom. 29. Script. Ital. col. 988. *Primo, quod in civitate e. eius districtu non voluitur Macina.* Ibidem col. 910: *In primis pro reparatione patrie dedit libere bullam vini, alleviavit Macinam quam redurit ad solidum unum in perpetuum pro singulo frumenti sextario.*

Gallicum vero Macinal modum agri significat. In Inquisit. ann. 1311. ex Reg. 83. Chartoph. reg. ch. 49: *Item cipe et demie de froment seur un Macinal de terre.* Vide supra Macellata. An. Matinal?

MACINARE. Molere, ex Ital. Macinare. Anastasius in Hadriano PP. pag. 112. ut quidam Codd. MSS. praerunt: *Ex qua diversa mole in genuculo Macinabant, etc.* Al. machinabantur. Vide pag. 285. Charta Joannis Archiepiscopi Mediolan. ann. 1346: *Facere Macinari quolibet mense pro eorum usu et victu modico 2. frumenti.* Ita in Historia Ottonis Morone pag. 125. atque in Statutis Veron. lib. 3. cap. 88. in Chartis variis apud Ghellum tom. 7. pag. 575. 721. [et Statutis Verceil. lib. 4. pag. 72. recto.] Vide Scaligerum ad Festum in *Farina*.

MACINARIUM. Molendinum. Chron. Farlense apud Murator. tom. 2. par. 2. col. 605. *Item Carbuncellus filius Petri et gener Landulphi et Rusticus de Pammiano promiserunt huic monasterio... de XII partibus Macinari per singula parva dies solidos relaxare.* Idem occurrit col. 1401.

1. **MACINATA.** Mola molendinaria, ut Macina I. Stat. Mutin. rubr. 2. pag. 5. r. *Ordinatum est quod de flumine Sitala a castro Macreti aqua accipi possit usque ad quantitatem trium Macinatarum.*

2. **MACINATA, MAXINATA.** Idem quod *Maisnada* familia, homines alicui domino subditi, quorum conditio varia fuit pro variis locis aut etiam temporibus, quod omnino attendendum est, ne ea quae de us occurrunt inter se pugnare videantur. De his docte disputat Muratorius ad loca max. Landulphi, quem consule, et vide in v. *Maisnada*. Charta ann. 1252 tom. 1. Antiq. Ital. med. aevi col. 811. *Consuetudo civitatis Ferrariae et districtus approbata et obte da servat et servatum est, quod nati ex patribus de Mamata sint de Macinata illorum, de quorum Mamata erant patres et una de quorum Theophania mater Bonnerenti predicti fuit de Macinata dicta canonice. Item quod dicti Bonnerentis et Theophania habeant se sicut de Macinata dicta canonice, et quod Theophania et filii eius contineantur et Bonnerentis sicut servi faciebant servicia canonice Ferrariae.* Alia ann. 1262 ibid. col. 805. *Dominus marchio fecerat congregari omnes vasallos et Marinatas civitatis Ferrariae et districtus; per se suosque filios et heredes*

investiit Petrum dominum Venetiae filium... suum hominem de Maxinata, recipientem pro se et Cuidato ejus fratre et homine de Marinata dicti domini marchionis, de suo iusto et recto feudo... Et incontinenti dictus Petrus homo de Maxinata, sicut servus domino, juravit fidelitatem dicto domino marchioni. Stat. Ferrar. ann. 1264 ibid. col. 803. Et nullum hominem de Maxinata domini marchionis recipiam in vasallum.

MACINATOR. Ad macinam seu molendinum spectans. Stat. Placent. lib. 5. fol. 59. r. *Omnes qui ducunt vel ducunt aquas per rivus Macinatores, etc.*

MACINIS. Is. Instruto de cose. Clossar. Lat. Ital. MS.

MACINOLA. pro Machinola, parva machina. Vide Enceteria.

MACIO, MATIO, MACHIO. Gall. Maçon, Latomus. Isidor. lib. 19. Orig. cap. 8. et Papias Machiones, constructores parietum: machiones dicti a machi us, quibus visuntur propter altitudinem parietum. Gloss. Saxon. Elfrici. *Matignes*: stantvyrhta, i. Lapidum operarii. Odo Cluniae. In Vita S. Gerardi Comitis Aurelian. lib. 2. cap. 4. *Reverus autem lapidarios et Machiones vadecunque jussit aggregari.* Ordericus Vitalis lib. 6. *Ipsa cum Macione et matoris necessariusque ministris reliquis in maceria recondidit.* Idem lib. 12. *Acetis itaque artificibus... latomisque cum Macionibus illic ad opus agendum profectus est.* Adalhardus in Statutis Carthens. lib. 1. cap. 1. *Machiones* appellat. Apud S. Aurelianum in Regula ad Monachos cap. 19. et in Regula ad Virgines cap. 15. *Machiones* perperam, ut par est credere, dicuntur pro *Macione*, ubi junguntur carpentariis, seu fabris lignariis. Vix enim putera *Maciones* a maculis, quibus utuntur latomi, nuncupatos, quod velle videtur vir doctus, cum chammum ejusmodi opifices absque littera r. *Maçons* appellamus, quoniam potius deductam vocem *Macio* a *Macerio* existimare licet. Uguccio: *Maceria* dicuntur parietes longi, quibus vineae et alia clauduntur, unde *Macerio, maceriarum* constructor. Vide *Maceria* 3. et *Comacinus*.

MACIPIUS. Vespolio. Epitome Constit. Eccles. Valent. tom. 1. Com. Hispan. pag. 198. *Per licta cadavera deferantur per duos respicientes, vulgo dictos Macipos, cappis seu cotis albis indutos.*

1. **MACIS.** Glossa Arabico-Lat. *Ullala, Macis, Mucis.*

2. **MACIS.** vox Indica. Gallis, Hispanis et Anglis nota. Elos nucis aromaticae computus ann. 1236. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 294. *Item pro quinque libris de pipere et dim. quart. de Macis, et un. quart. de grana de paradiso.* Litterae ann. 1561. apud Rymer tom. 16. pag. 294. *Papaveris grana, et vasa Macis, cuilibet ac papaveris cum Medicina Salernit. edit. 1622. pag. 249.*

Gaudet hepatis spolio, Macis cor, cerebrum quoque moscho.

MACISSUS. Solidus. Gall. Massif. Comput. ann. 1176. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 375. col. 2. *Episcopus dicitur dicitur casules pro dicto domo, tam pro papaveris libris dragma, quanto dicitur dicitur Macissus, etc.* *Torches macisses*, in Chron. ibid. pag. 5. col. 1.

MACITUDO. *Macies*, Gloss. MS. Sanger. n. 241.

MACIUS LINE. Instrumentum lignum quo limen frangitur. Hab. Maculla. Ottoboni Scribae Annal. Gemens.

lib. 3. ad ann. 1194. apud Murator. tom. 6. col. 363. *Hae reddiderunt, scilicet clypeum unum, calderiam unam pro solvenda pice, Macios decem limi, sportulam unam cum pauco canella et radice una jalange.*

MACLA. Vepratum, dumetum, Italis *Macchio*. Chron. Domin. de Graving. apud Murator. tom. 12. col. 683. *Exerunt cubi robba modica, quam portare secum valuerunt, dimisso casali per Macias et nemus proximum cum suis mulieribus fugerunt.* Vide alia notione in *Macula* 2.

MACLEA. Hamus, annulus, Gall. *Maille*. Lit. remiss. ann. 1356. in Reg. 84. Chartoph. reg. ch. 626. *Dictus nepos Stephani haubergerii de quadam pecia Maclearum ferri, quam in manu tenebat, dictum servientem in vultu percussit.* Vide *Macula* 2.

MAGO. Idem qui *Macio*, Computus ann. 1202. apud D. Brussel tom. 2. de Usu feud. pag. clx. *Et pro duobus Macionibus, et pro duobus fabris et pro duobus pionariis, etc.*

MACOMATUM. Vide *Mahum*.

MACONETUS, a Gallico *Maçon*. Latomus. Computus ann. 1317. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 85. *Joanne de Barona Maconeto, Latonio de Gratianopoli... magister expertus in talibus, etc.* *Maçonner*, pro edificare, domum construere, in Edicto Johannis Reg. Franc. ann. 1376. tom. 3. Ordinat. pag. 97.

Sed et pro Fabricari, constringere, occurrit *Maçonner* apud Juvenal. de Ursu in Hist. Caroli VI. pag. 221. *Il de due de Bourgogne fit Maçonner et fabriquer lettres responsives, etc.*

MACONIATUM. Vide in *Mahum*.

MACRANA ALTA. Scripturae species. Vide *Scriptura*.

MACRATURA. perperam pro *Macatura*. Vide supra in hac voce. Lit. remiss. ann. 1370. in Reg. 66. Chartoph. reg. ch. 114. *Phisici et surgici predicti non invenerunt... dicti corporis al quam membri seu ossium... cassatorem seu fractionem, aut limes aliquos, nec concussionem seu Macraturas aliquales.*

MACREDO. *Macror*, *macies*. Aurora Mortalis macula nulla *Macredine* fusca.

Macritudo, Plauto. [*Macrita*, *macritudo*, *macies*, in Supplemento Antiquari.]

* **MACRELLUS** [*Maquereau*], piscis. DIFF.]

* **MACROCHERA.** Tunica manicata. Vide *Holman* in hac voce.

MACRONA. Porticus, ut videtur, aut solarium in longum porrectum, testudinatum et cameratum: quasi *macron* dictum. Anastasius Bibliot. in Leone III. pag. 112. *Macronam vero ipsius Lateranensis Patriarchii, quae extenditur a campo et ultra usque ad Apostolorum... restauravit.* Idem: *Camera ipsius Macrona.* Maxima etiam in Patriarchio Capitolano existisse auctor est Nicoletus in Alexio Manuel. F. cap. 6. et urbe a Francis primis capta confligrasse, in Isacio et Alexio cap. 2. Priore loco *Macrona*, seu locum viris destinatum, fuisse *macronem* docet, ex quo Wolfius, ledem esse, ubi Catechumeni instituebantur, perperam putavit, cum idem sit *Macrona* et *Andron*, de qua voce suo in regimine De *macrona* Lateranensi quaedam attigit Nicol. Alemannus in Descriptione de Lateranensibus parietibus pag. 10. 31. De Capitolana Cangius in C. Pol. Clari. lib. 2. sect. 8. n. 35.

MACSTATUS. *Macstatus*, occisus, praesertim per *macstatores*. Charta Adaltonsi Regis Hesp. ann. 1177. in Bibl. Cluniae.

pag. 1435: *Hec etiam vobis concedo, ut quicumque in domibus vestris, seu in supradictis villis homicidium perpetraverit, nil alicui homini pectet, nisi vobis: et quocumque loco homines vestri Maculati fuerint, non alicui, nisi vobis, homicidium pectetur. Sed videtur legendum maculati, vel maculati. Fori Lelrene: Qui maculaverit hominem in villa, etc. [Codex Theodos. leg. 7. lib. 9. de Maleficis tit. 18. Detectum (magum) atque convictum competentis animadversione Maclare perenni auctoritate censemus.] Vide Maclare.*

1. **MACIA**, *Macia*, Teges. Supplem. Antiquar. [Adde ex Castigat. in utrumque Glossar. *Macia*, *teyas*, *territoria*, *Macia*; Germ. *Matia*.]

1. **MACTARE**, Diffingere, in massam contundere. Acta SS. tom. 4. Junii pag. 785: *Et thesaurum illum accepit, et ut cautius exportare possit, partem vasorum aureorum Maclari et fregit.*

2. **MACTARE**, Virgis caedere, apud Order. Vital. lib. 11. et Math. Paris in Hist. abbat. S. Albani.

3. **MACTATIO**, Occisio, homicidium. Gesta Consulum Ansbav. cap. 3. tom. 10. Spielleg. Acher. pag. 114. *Quod nulli audientes et graviter ferentes, dominam Adalam Comitissam Mactationis rursus sui et falso adulterio impetebant.*

4. **MACTATORIUM**, MACTATORIA CURIA, Lanarium, locus ubi mactantur pecora. Gall. *Tuerie*, Parisiis *Echaudoir*. Charta Bolestai Ducis Silesie ann. 1311. apud Ludewig. tom. 6. Reliq. MSS. pag. 456: *Rite et racionabiliter vendidimus mactatorium seu Curiam Mactatoriam in Aureomonte, in civitate vel extra civitatem, ubicumque expedire videbitur, edificandum, cum omni usufructu et utilitate qui inde proveniunt et provenire possunt, et cum omni jure et dominio, sicut dictum sartorem habuimus et tenuimus, Hermannus Scripserit. Litera ejusdem Ducis ann. 1311. ibid. pag. 457. *Quod in nostra constitutus presencia, Albertus Itavarus atque Hermannus ejus notarius, Mactatorium quod vulgariter Kottihoff dicitur in civitate nostra Aureomonte nuncupata, monasterio S. Marie in Grisson... liberaliter donaverunt.**

5. **MACTE**, Attente. Mirae. S. Emmer. tom. 6. Sept. pag. 499. col. 1. *Tunc sapientis usus consilio, et illud Macte ruminans, etc.* Ulter. Plantus.

6. **MACTEA**, ut *Mattea*. Vide in hac voce.

7. **MACTIERN**, Belgis *Machtich*, est vir potens, dives, an vero *Mactiern* Aremoricis idem sonat, haud satis scio. Tabularium Rothomense. *Et erat Partitoe Mactiern in plebe Rufian anno XX. imperii Hlodovici. Ibidem. Ravall. Mactiern in Ecclesia Alcum. anno XXI. Ludovici Imperatoris.*

8. Veteribus Aremoricis, teste D. Moricio in Praefat. ad tom. 1. Probat. Hist. Brit. pag. x. idem est, quod *Filia* praecipua nobilitatis dignitatisque proceres, atque interdum episcopi et illustres feminae. Vide ibid. inter Instr. col. 283. 284. etc.

9. **MACTIO**, ut *Macio*. Vide in hac voce.

10. **MACTUS**, Festo, magis actus, Isidoro lib. 10. orig. *Magis actus gloria. Ita mactare, pro agere, non solum apud Plautum. Haterius. Bernardus. Comit. Bredidum. ann. 1341. in Append. Marce. Hist. col. 963. *Litho. mactand. abbatem Adalbertum cum copula eiusdem pariter regionis relicta ut optinas domesticas cancelli annuum mactand. impeterem**

mactu maneat Macul] Frodoardus in Stephano IV. PP.

Insuper accedant donorum insignia Macto.

In Leone IV.

Juris Apostolici summoque cacamine Mactus.

Mactus virtute, apud Donatum, et Paschasium Ratbertum in Vita S. Adelardi.

In Glossis Isidori haec legimus. *Mactus est, humectum est, emollium, infectum, a Gr. μακρυ, unde μακρός.*

1. **MACRUS**, pro *Maclatus*, in Actis S. Cassiani mart. apud Ill. Fontaninum in Antiquit. Hortae pag. 349.

..... *Conspexit abesse*

Martyrium, per quod Mactus concesserat aulam.

2. **MACUA**, a Gallico *Maque*, Clava. Lit. remiss. ann. 1350. in Reg. 80. Chartoph. reg. ch. 315. *Dictus prisonarius... unam clavam, aliter Maquam, in manibus suis cepit. Hinc vulgaris loquendi formula: Faire la maque de quelqu'un, pro Aliquem verberibus destinare. Lit. remiss. ann. 1375. in Reg. 108. Chartoph. reg. ch. 63: *Guillaume le Vaasseur... pour ce qu'il oy noisa et riote que len faisoit en jardin dudit Colart. il, sen: mal penser, ala veoir que c'estoit, et encontra Symon la Clerc qui lui dist, Guillaume, ou fait la Maque de toy; et lors un appelle Aubert Grevin s'entremist es paroles en disant, dites vous qu'il est Maque?**

3. **MACULA**, Praestatio agraria, sic dicta quod agri qui hujusmodi praestatio gravantur, inquinati et commaculati quodammodo sint ejusdem proinde notione et originis atque *Tasca*. Vide in hac voce. Regestum 2. Philippi Pulcri Reg. Franc. num. 132: *Super capita agru, manumortua, maritago, seu super alia quacumque Macula seu redhibitione servili non molestapimus in futurum. Maailles des taxevues, praestatio pecuniaria a cauponibus persoluta, in Charta ann. 1287. ex Chartul. Domus Dei Pontisat.*

4. **MACULA** et *MACULAE* Hama thoracis, nostris *Maille*. Joanni de Janua: *Macula, squamma lorice. Maille de haubergon, ou de roic, in Gloss. Lat. Gall. Sangerman.] Will. Brito lib. 11. Philippid. pag. 232.*

Pectus et ora fuit Maculas thoracis.

Et infra
Restitit uncino Maculis harente plicatis.

MACIA, Nicolaus de Braia in Ludov. VIII.

Nestibus Macis vestis distincta novatur.

Fridericus II. lib. 2. de Venat. cap. 37. *Habeantur duo annuli seu Macle loricearum, etc.*

MACULE CATENARUM, Gregorius Turon. de Vitis Patr. cap. 8. *Aspicit con fractas compedes, demumtasque Maculas catenarum, quae culpabilium vel astrinxerant colla, vel naves attraxerant.*

Sunt etiam *Maculae*, plaga rotundum. Gloss. Gr. Lat. *Σκωτική, τὸς σκωτικὸς αὐτὴν, ha plaga.* Glossae MSS. ad Prudentium: *Maculae, intermedia, i. aperta retia. Cicero in Verrem 7. *Heliumque ad naves sibi admovebat, tenuissimo lino, munita Maculis, plenum rose.* Stat lib. 2. Thebaid.*

Qualis ubi solutio venantium marmure ugris.

Horruit in Maculis.

Walafridus Strabus de Vita S. Galli lib. 1. cap. 12. *Deinde saltentes in gurgitem rete, ceperunt pisces quantum volebant,*

et dum pisces de Maculis lini absolvunt, audiunt in summitate montis voces, etc. Statutum Philippi Reg. Franc. ann. 1236. de fluviis, de aquis pro salvatione piscium, ex Tabul. Monast. S. Quintini in insula: *Premierement nous voulons, que tous les engiens desquels l'on peschera doresnavant, et seront faits de fil, soient faits, a nostre Maclle, c'est a sçavoir, a la largeur d'un Paris du tranchant chascune Mailla, et pourront estre faits plus larges pour prendre les gros poissons. Hinc *Macula regis*, in Charta ann. 1236. ibid. pag. 18. *Pronuntiamus, quod dicta vervilia, quibus eis piscari licebit, non habeant in corpore ultra quinquaginta maculas ad Maculam regis, et 60 maculas in collo: macula autem colli vervilli ultra 16 vias macularum non contineat.* Hinc *Mailhe* et *Mailhu*, maculis seu hamis contextus, in Poem. Alex. MS. part. 2.*

Et *Mir* des espèces en bons haubers Mailhus.

Targes froissier et fendre haubers menus et Mailhes.

Hinc *Resmailler*, *Maculas* restituere, reparare, in Stat. ann. 1407. tom. 9. Ordinat. reg. Franc. pag. 265. *A grant peine sauroient ilz restouper ne Resmailler un trou estant en un haubergon.*

3. **MACULA**, Vulnus, plaga. Annal. Placent. apud Murator. tom. 20. Script. Ital. col. 878. ad ann. 1443: *Scalis cordis arcem noctu conscenderunt... secum vinctum ducentes castellanum, quem postea sine Macula relaxarunt. Vide *Maculare*.*

4. **MACULABILE**, Probrum. Acta S. Adalberti tom. 4 Junii pag. 45. *Ob hoc Maculabile succensus, Athelberto mandavit Archiepiscopo, etc.*

5. **MACULARE**, Vulnerare, vel vulnerando deformare. Lex Aleman. tit. 61. § 1. *Si superior palpebra Maculata fuerit, ut claudi non possit. Tit. 61. § 1. Si labium superius atque ita Maculaverit, ut dentes appareant, etc.* Adde Legem Bujw. tit. 3. cap. 1. § 21. 23.

6. **MACULARE** uxorem aut filiam domini, stupro scilicet polluere, in Capit. 2. ann. 813. cap. 16. Vide *Cucurbitare*.

7. **MACULATA**, [Mensura agraria. *«Hic alode meo de Cromarigo que dedit mihi pater meus, hoc sunt tres Maculatas de vinea cum albaros.»* (Cart. Conchar. Ruthen. pag. 348. an. 997.)]

8. **MACULATIVA**, Officia vina. Vide *Hannausus*.

9. **MACULATUS**, Infamia criminis aspersus, in Cod. Theodos. leg. 41. de Episc. lib. 16. tit. 2.

10. **MACULOSUS**, Varius, Bispus, ex Cod. reg. in Castigat. ad utrumque Glossar.

11. **MACULTERGIUM**, [Charta bibula. DIEF.]

12. **MACULUM**, pro *Macula*, apud Mabill. Liturg. Gall. pag. 192. *«Illa enim viscera quae humana non noverant Macula. Deum portare meruerunt.»*

13. **MACUSTA**, *Macusta*, Gloss. Lat. Graec. MSS. Sangerm. *At macula, macula*, legendum censet Martinus in Lexico, ita ut *macula* sit ab Italis sumtum, quibus *Buca* et *Buca* est foramen certe, addit ille, et *macula vetis* Italicus est *Bucho de la rete*. Vide *Bascauda*. Adde ex Castigat. leg. *Mascuta* vel *Mascuda*, pro *Bascauda*. Vide *Salmas.* ad Hist. Aug. pag. 353.]

14. **MACZAPANUM**, Arcuda. Instrum. ann. 1347. tom. 2. Hist. Dalph. pag. 668. *Cum margaritis seu perlis grossis, et viginti adamantibus inquis super capelletto predicto, in quodam Maczapano. Vide *Massapanum*.*

* **MACZO**, Latomus, *Maçon*. Computum. ann. 1324. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 132: *Item de illa parte et super XI. teysis quiri de grossitudine duorum pedum... et fuit receptum dictum opus per manum Petri Maczonis de Lagniac.*

* **MADA**, Modus agri, ut videtur. Recens. bonor. abbat. Fuld. an. circ. 800. in Suppl. ad Miræum pag. 7. col. 1: *Donamus ad S. Bonifacium in Faldensi monasterio, in pago Wertugowe, in villa que dicitur Anfolshheim, partem pratorum, quod lingua nostra dicitur Mada, quanturam una die a decem viris meti poterit.* [Vide Graff. Thes. Ling. Franc. tom. 2. col. 638. voce *Matta*.]

* **MADALEXUS MARIS**. Charta ann. 1070. in Appand. Marce Hispan. col. 1161: *Adicimus namque his omnibus scriptis concedentes jandictio carnobio pecias duas de vineis que sunt super villa que vocatur Bignedal, cum Madalexo maris qui est ejusdem ecclesie S. Petri. f. Jus quod domino competit in rebus, que ad litus ejiciebat maris aestus. Vide Lagan.*

* **MADARINARIUS**. Officium scantionarie cui madrinorum et poculorum cura in umbat. Comput. hospit. reg. ann. 1288. apud Ludewig. tom. 12. Reliq. MSS. pag. 27. col. 2: *Colotus de Montefort, Madarinarius, cr. sol. Vide Madrinarius in Mazer.*

* **MADASCIA**. Polyptychus Floriacensis: *Solus de lino fascium 3. da 30. Madascia, et in passione mod. 2. de vino, de terra censali mod. 2. de vino.*

* Spira filacea, serica, vel lanea, metaxa. Gall. *Echeveau*, Ital. *Matasse*, *Madascia* apud Menag. in Diction. Gall. *Madaise*. in Lit. remiss. ann. 1454. ex Reg. 182. Chartoph. reg. ch. 180. *Le suppliant et Raymond Jouguet... prendrent un plain sac de blé, certaine quantité de fit. une hoye, gelines, mappes, esuy-mains... et eut ledit suppliant sa part dudit blé, mappes et Madaises.* [Vide fluxisse videtur, strictiori sensu. vernaculum nostrum *Mèche*. Jucard Glossar. Irmin.]

* **MADLINARIUS**. [MADELINUS.] Vide *Mazer*.

* **MADELLUM**. Vide infra *Madula*.

* **MADERA**. Quevis materia lignea adificandis sedibus idonea. Vox Hispanica Charta Aldefonsi Reg. sra 1216. apud Stephanot. Fragm. Hist. MSS. tom. 3. *Dono et concedo totum portagium et de lignis omnibus et omni portagium et de sale et de carbone. Vide Materia.*

* **MADRAME**. Idem. Vide *Materia*.

* **MADERIA**. Eadem notione, in Charta ann. 1181. apud Baluz. Hist. Tabul. col. 437. *Concedo... ut scindatis et cortetis omni tempore ligna et Madriam sufficienter in nemoribus regis ad vestros proprios usus. Occurrit rursus apud eundem Baluz. tom. 2. Hist. Avern. pag. 783.*

* **MADERIA**. Idem videtur quod infra *Maeria*. Charta ann. 1096. inter Instr. tom. 10. Gall. Christ. col. 230: *Ecclesias vero et redditus ecclesie illi traditas distinctis nominibus notare debuerunt... molendinum unum et totius vite Maderiam, etc. Mader vero est Cratibus paries, in Charta ann. 1405. tom. 2. Probat. Hist. Brit. col. 766.*

* **MADERINUS**. Idem quod *Madrinus*. Vide in hac voce. Meisterlinus de Reb. Norberg. apud Ludewig. tom. 8. Reliq. MSS. pag. 28: *Imperator vero... etiam adornata pallio Madarino, quod purpura sanina coopertum erat... tandem matro-*

narum comitante caterva in chorum procedit.

* **MADERINUS**. Vide infra in *Mazer*.

* **MADHERIA**. Vide in *Maceria*.

* **MADIA**, vox Italica, *Mastra*, Gall. *Mait*, *pastrin*. Acta MSS. notar. Senens. ann. 1288. ex Cod. reg. 4735: *Item uxori mee indico unum crinum et unam Madiam et unam vegetem de uno modio. Mait, in Inventar. ann. 1476. ex Tabul. Flamar. Item plus duas Meys pro faciendo panem.*

* **MADIALIS** Rog. Id est, mensis Maii. Gall. *Rosée de May*. Gervasi Tilber. Olla imper. ad Ottonem IV. Imper. apud Leibnium tom. 1. Script. Brunav. pag. 308: *Unde et dicunt testulam ovi si implentur rore Madiali, prectuso modico foramine, quacumque tavi materia per hastam in steryulino fixam, vel alias in arena calida ad cacumen hastæ sua virtute secreta ascendere. Vide Madius 1.*

* **MADIDARE**, Aqua macerare. Acta S. Franc. de Paula tom. 1. Apr. pag. 151. col. 2: *Interrogatus de cibo et potu, quibus utebatur fr. Franciscus, dponit, quod sibi ministrabantur fabæ, quas in aqua, ut Madidarentur, ponebat, deinde ipsas in mortorio conterebat, et illis cum aqua sola utebatur.*

* **MADILLO**, Mulo, acervus, cumulus, vulgo *Millon*, *Mulle de foïn*. Charta Gullelmi Abbatis Floriac. ann. 1816. ex Tabular. ejusdem Monast.: *Unam domum dictam Boge factam de feno et tres Madillones sive Millons ferri quantitatis quantæ fieri consuetum est annuatim.*

* **MADINUS**, Moneta species. Bern. de Hreydenbach Iter Hierosol. pag. 225: *Faciunt autem xiv. Madini unum datatum.*

* **MADIT**, Erurit, coquit. Papias MS. Editus *Madat*.

* **MADITAS**, La humiditas, in Glossar. Lat. Ital. MS.

* **MADIUS**, Malus mensis, nostris *May*. Papias: *Madius mensis, dictus quod terra madat, qui et Madius, madorum pluvius. Donnizo lib. 1. de Vita Mathild.*

Tunc etiam mensis *Madius* forebat in herbia.

Gautredus Malaterra [ib. 8. cap. 11: *Expeditionem movit Corbes mense Madio. Occurrit passim. [Vide Præsertim in chartis avi Merov. ut apud Brequin. num. 424. nov. edit. etc.] Sic Magius dicitur non semel in Chronico Anonymi Barenensis. Ital. Maggio.*

* **MADIUS CAMPUS**. Vide *Campus Martii* et *Maicampus*; quam vocem Schibterus ducit a voce *Maiten wissen*, prata.

* **MADIUS**, Navicula species, dicta quod in speciem vasis, quo farina subigitur, quod Marcellus Empiricus, et Græci *αγυδα*, Itali *Madia*, Galli *May* vocant, efficta sit. Occurrit in Historia Obsidionis Jadrensis lib. 2. cap. 7.

* **MADOALIS**. Vide infra *Madualis*.

* **MADODINUS**, barbare pro *Matutinus*. Vide *Matutini*. Instr. ann. 715. apud Murator. tom. 6. Antiq. Ital. med. svi col. 378: *Et facit tibi prebitero uno infanulo habente annos non plus duodecim, qui nec Vespero sapit nec Madodinos facere, nec Missa cantare.*

* **MADRATA**, MADRE. Vide in *Mater*.

* **MADRELINERUS**, Vasorum seu poculorum madrinorum artifex. Lit. rem. ss. ann. 1855. in Reg. 84. Chartoph. reg. ch. 197. *Odineto, dicto Le Bossu, Madrelinerio in suo hospicio Parisius existente ac opus suum parando ciphos pacifice faciente, etc. Magdelinier eodem intellecto, vel pro ejusmodi poculorum mercatore, legitur in Reg. sign. Pater ex*

Cam. Comput. Paris. fol. 258. v.: *Marchans et vendeurs de Magdelins, soit Magdeliniers ou autres, paieront pour chacune baigne de hannaps de madre... ij. sols. Vide mox.*

* **MADREUS**, Ex materia, quam nostri *Madra* vocabant, confectus. Lit. remiss. ann. 1355. in Reg. 84. Chartoph. reg. ch. 199: *Dictus Ragnaldus confessus fuit unum cyphum Madreum, clavo quondam argenteo munitum, furatum fuisse. Vide infra Mazer.*

* **MADRICOLA**. Vide in *Matricula*.

* **MADRINARIUS**, MADRINUS. Vide *Mazer*.

* **MADRUS**, Idem quod *Marturis*, in Ruodlieb. fr. 3. vers. 141.

* **MADUALIS**, MAT-VALLIS, Voces ejusdem notione et originis, Bona-vallis. Vita S. Carilei tom. 8. Collect. Histor. Franc. pag. 440. *Parvas Cenomannicæ urbis adit, et in villam Madualis nuncupatam devenit. Ubi Bollandiani habent, Madualis. Vita S. Medard. Ibid. pag. 454: *Erat denique in pago Cinomanico rus nobile, quod Sigebertus quondam rex... monasterio ipsius (S. Medardi) contulerat, cui ex duabus linguis, Latina videlicet atque Britannica, quoniam eidem genti finitimum erat, nomen ex antiquo Mat-vallis inditum fuit. Mat-vallis ergo, id est Bona-vallis, fundus ipse vocatus est; quia, sicut facti sumus, et confinio lati cæpitæ erat præstans, et censu plurimo ampla marispiæ completa. Vita Ludov. Pil. cap. 58. tom. 6. ejusd. Collect. pag. 116: *Deinde in pagum Cenomannicum, in villam cujus vocabulum est Matualis, devenit.***

* **MADULA**, Madellum, mainseorium, urinale, urinarium, *Orinalis*, Prov. Glosar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657. *Matula, matella.*

* **MADURERIA**, Mensuræ frumentariæ species. Charta ann. 1346. ex museo D. Glasembault: *Tres cartones frumentarii unam Madurieriam, ad mensuram de Terrasonio. Vide supra Mada.*

* **MAEA**, pro *Maia*, Nutrix, obstetrix, in quadam Gruteri inscriptione. Vide *Grævium* ad Glos. Isidori in v. *Maia*.

* **MAECHOEVE**. Vide infra *Montzoeve*.

* **MEGNOTA**, Compensatio pro cognato interfecto, ex Saxon. *mæg*, cognatus, progenies, et *bote*, compensatio.

* **MENIANUM**, *Μενίαν*, *Machina* æconomica. Supplementum Antiquarii.

[Vide ex Castigat. in utrumque Glosar. leg. *Μενίαν* ut alibi, ex Vulc. Varroni nota sunt *Meniana*, nostris *Balconi*.] [Vide Glossar. med. Græcit. voce *Μενίαν*, col. 418. et Forcellini.]

* **MENIDIUM**. Cassianus lib. 6. de Institut. Cænob. cap. 22: *Piscium minuti saliti, quos illi (Egyptii Monachi) Menidia vocant. Ita Clæconius reposuit, pro menominia. ut veteres Codices præferunt, putatque haleses hac voce designari. Græcis *μινιδία* appellatos. At P. Pithæus in Notis ad veterem Interpretem Juvenalis Sat. 7. *menomenia*, seu *menomenia*, dicta ait apud Cassianum, qui in singulos menses, aut potius de mense in mensem parantur: ut *epimenia*, que ad mensem unum. [Vide *Menomenia*.]*

* **MENIT**. Gloss. Isidori: *Struit, edificat.*

* **MERCARI**, pro *Mercari*, in Charta Dagoberti I. ann. 628. apud Doubiet. Hist. Sandion. pag. 628: *Quatinus de caducis rebus Mercemur eterna.*

* **MEREMUM**, MÆRENUM. Vide *Materia*.

* **MAERIA**, pro *Majoria*, vel *Mairia*.

Feudum Majoris. Charta Johannis Episcopi Morinorum ann. 1211. ex Tabulario Corbeiensi: *Ad Maeriam de jure pertinet quod Major debet facere intus venire census, redditus, et corvias... in omnibus his que ad Maeriam pertinent... et de ipsa portione quam habet in Maeria.* Charta Raymundi Archiep. Ebredun. ann. 1236. tom. 2. Histor. Dalphin. pag. 72: *Salvo jure quod homines nostri castri Radulfi dicunt se habere in montibus seu alpihus dicti monasterii Sanctae Crucis, sive consistat in nemoribus seu alpihus seu Maeria faciendae et ceteris quibuscumque.* Quod ultimum melius de facultate cædendi *Maerem* in nemoribus posset intelligi. Vide *Majoria* in *Major*.

Upae etiam nostris *Maer* et *Mæur*, pro *Mæur* vel *Maire*, in Lit. Ferrici ducis Lothar. ann. 1256. tom. 7. Ordinatio. reg. Franc. pag. 363. art. 4. et 5.

2. **MAERIA**, Officium et jurisdictio forestariorum. Charta commun. Tornac. ann. 1187. in Reg. 34. bis Chartoph. reg. part. 1. fol. 10. v. col. 2: *Concessimus ad recordationem juratorum, salvo jure ecclesiarum et castellanorum et advocati et dominorum monete et Maeria et nobilium virorum circumstantium, etc.* Vide infra *Magistra* 2.

3. **MAERIA**, Materia quævis lignea, sive ædificationi sive loco accommodata. Pactum inter Joan. dalph. et Petrum Barral. ann. 1315: *Quod ipsi... possint... cedere in nemoribus... trabes, postes, et alias Maeria facere deportare pro chalfagis et ædificiis suis.* Vide *Madera*, *Maeria* 1. et infra *Mayeria*.

4. **MAERIA**, *MAIERA*, vulgo *Maeria* et *Maiera*, Fermentum, quo in conficienda cerevisia utuntur, ut fermentando deperetur, quod ministrare juris erat dominici: unde præstationem ejusdem nominis dominus percipiebat: quod et in feudum ab eo interdum concedebatur. Charta ann. 1098. ex Tabul. S. Mart. Tornac.: *Ego Radbodus episcopus Tornacensis... inter ea que ecclesie S. Martini contuli, etiam fermentum deesse nolui, unde cerevisiam fermentarent quam potare deberent... Duo etenim fratres, Radulfus et Lebertus nomine, in Tornacensis non inferiores, fermenti cerevisiam, quod Maiera vulgo dicitur, potestatem in Tornacensi civitate hereditario jure a me obtinebant. Hi. ecclesie S. Martini unam Maieram, id est unum fermentum per unamquamque hebdomadam ad fratrum potum fermentandum et ad Natale Domini, non unam Maieram tantum, sed duas vel tres, vel quotquot opus fuerit, dare voluerunt.* Charta ann. 1283. ex Tabul. Camerac.: *Gaufridus et Gillebertus brassatores potus, qui vulgo dicitur goudale, pro se et pro communi brassatorum... recognoverunt se teneri ecclesie B. Marie Cameracensis et ipsam ecclesiam jus habere, et habuisse ab antiquo, pro primo brassamine in duobus denariis Cameracensis monete, pro secundo brassamine similiter in duobus denariis ejusdem monete, et pro tertio brassamine in uno menscalo de bravis legitimo, et ecclesia, vel is qui loco ecclesie fuerit, eidem brassatoribus de bona et legitima Maiera, quod vulgo dicitur Maiera, providere tenetur.* Alia ann. 1285. ex Chartul. ejusd. eccl. fol. 26. v.: *Cum ecclesia B. Marie Cameracensis cambrios de Castello coram nobis traxisset in causam, petitionem suam contra eos edidit in hunc modum, dicens quod cum ipsa ecclesia dictis cambriis teneatur prestare Maeriam, et pro Maeria dicti cambrii teneantur eidem ecclesie...*

pro brassinis singulis solvere redditum, qui dicitur *Maeria*, etc.

* **MATERA**, **MATERIA**, **MATHERIA**, **MAYERA**, Eadem notione: quomodo etiam legendum est supra pro *Macera*, *Maceria* et *Macheria*, ubi, eo, quo hic explicantur, sensu accipiendæ sunt hæc voces. Charta Ottonis III. Imper. ann. 994. apud Chapevill. in Gest. pontif. Leod. tom. 1. pag. 208: *Ut in loco Fossis nuncupato thelonium, mercatumque et monetam et Materiam cerevisie constitueret.* Alia ejusd. Imper. apud Mirum Not. eccl. Belg. pag. 189: *Telonium, monetam et negotium generale fermentate cerevisie, etc.* Charta ann. 1064. apud eund. Cod. donat. par. cap. 54: *Donavit eidem ecclesie... potestatem ponere et deponere illum, qui Materiam faceret, unde levarentur cerevisie.* Alia Lietberti episc. Camerac. ann. 1065. in Chartul. A. ejusd. eccl. ch. 35: *Reddo canonicis et Materam civitatis.* Cujus doni mentio fit in Necrol. hujus eccl. scripto ante ann. 1144. ad vij. Kal. Jul.: *Obiit Lietbertus sanctæ memorie, et religionis episcopus... in Cameraco decimam monetæ et Materam, quam injuste perdidimus, reddidit.* Ibid. ad ij. Idus Aug.: *Obiit secundus Gerardus episcopus, qui tradidit legitime ecclesie S. Marie alodium suum in Lietzina, tertiam partem... in monetam, in Mathera, in foro, etc.* In cujus concessionis Charta Mirus lib. 1. Donat. Belgic. cap. 25. male edidit *Macera*. *Mayera* et *Mayeria*, in Actis capit. Camerac. ab anno 1435. ad annum 1592. passim occurrunt. Quæ voces omnes a Latino *Materia* ortum habere videntur, quod in conficienda cerevisia fermentum potissima sit materia. Hæc illustrare licuit ex Antimadversionibus D. Mutte Cameracensis ecclesie decani meritisimi.

* **MESOLEUS**, Vide *Musileum*.

* **MAFORA**, Vide in *Mafors*.

* **MAFORIGUS**, Vita S. Leonis PP. tom. 4. Julii pag. 323: *Obiit et tres oleas Maforigas admirabilis pulchritudinis serico tactas.* Ubi Bollandistæ legendum censent *Majorias*, pro *Majoras*.

* **MAFORS**, **MAVORS**, Operimentum capitis, maxime femininarum, apud Papiam, Isidorum et alios, a nobis laudatos ad Alexiadem pag. 330. Gloss. Gr. MS. Reg. Cod. 1673: *Ἡέριον, γυναικῶν ἱμάτιον, μαφόριον.* Aliud Gloss. Cod. 2062: *Μαφόριον, τοῦ τῆς κεφαλῆς περιβόλαι. Τὰ μαφόρια γυναικῶν, apud Palladium in Vita Chrysostomi pag. 87. Epitimia Basilii nomine inscripta: *Et τῆς ἑνὲς μαφόριου ποιεῖ ἔργον ἐν οἷσιν ἐστὶν τὸ τῆς γυναικῶν ἀνυλογία.* Ubi sumi videtur pro scapulari Monachico: nam *mafors* Monachis tribuit Cassianus. *Mafors* vocat Fortunatus in Vita S. Hilarii Episc. Paris. cap. 2. n. 11. peplum, seu velum, quo sepulcra et *tumba* Sanctorum obvolvuntur. Charta Cornutianna edita a Suaresio. *Mafors* inter vestes sacras reponit. *Mafors* tramosericum rodonelinum aquilatum: item *Mafors* et *teleporphyro tramosericum opus marinum, etc.* [Velum omne *mafors* dictum significat Hist. MS. Monast. Beccens. pag. 352: *Ornamenta multiplicia in quadam Mafors.* Acta S. Marcelline tom. 4. Julii pag. 236: *Et vestis sacre Mavorie quodam modo subarratam, Christi Jesu quem totis visceribus concupiverat, immaculatam sponsum effecit.]**

* **MAFORA**, pro *Mavors*, vel *Mafors*, occurrit in Vita S. Gudilæ Virg. cap. 6. et apud Ordericum Vitalem lib. 2. pag. 307. [Ordinarium Lexoviense MS. In festo

Purificat. *Mafora* B. M. Virginis defertur uno speciali cereo procedente. In die Annunt. Ad processionem *Mafora* cum cereo.]

* **MAFORITE**, *Matronale operimentum capitis.* Papias MS. Eccles. Bituric.

* **MAFORIUM**, in Actis SS. tom. 8. Julii pag. 41.

* **MAFORTEUM**, Acta purgationis Ceciliani: *Tunicæ muliebres 82. Maforteæ 38. tunicæ viriles 16.*

* **MAFORTIOLUM**, Acta S. Nestoris Mart. cap. 1: *Habens Mafortiolum super caput suum.* Vide *Salmastium* ad *Vopiscum* pag. 390.

* **MAFORTE**, *Matronale operimentum, quod caput operit; vocatum autem sic quoniam Martis Mavoris signum est maritalis dignitatis; idem et stola dicitur.* Papias.

* **MAFORTUM**, Richer. lib. 1. cap. 29. prior. lect.: *Procedit itaque cum Dalmatio et Aquitanis, frontibus Maforto signatis.* Has voces postea delevit auctor.

* **MAG**, [Quædam mensura apud Occitanos: *Unam pelliciam ad cohærendum pastam, longitudinis de la Mag.* (Cart. Magalon. Rev. Soc. Sav. 1873. p. 417).]

* **MAGADE**, Gr. μαγάδων. Ea pars lyrae, in qua plectrum illiditur, ubi scilicet percussio chordarum fit manu dextera. Hesychio μαγάδων, ὁρατὸν κηθάριον dicitur. Petrus Diacon. de Virta Illustr. Casin. col. 28: *Cantus stian B. Mauri composuit, in quibus qui vult artis grammaticæ tramitem et monochordi sonori Magade reperiet notas.*

* **Prosa** S. Caril. ex Cod. Floriac. 64. apud D. Le Beuf tom. 2. Collect. var. Script. pag. 104: *Pangat plectrica voces summa omnis concio, atque tanta succinat perplexa ordine armonia terminalis Magadis resultet sonora.*

* **MAGAGNA**, vox Italica. Acad. Crusc. Vitium, labes, menda, noxa. Stat. Mantue lib. 1. cap. 17. ex Cod. reg. 4630: *Ad ludum taxillorum sine fraude et Magagna locum sibi non vendicent.* Ubi rixam significare videtur. Stat. Genue lib. 4. cap. 67. pag. 119. v.: *Si quis equum, mulum... emerit vel alto titulo acquisiverit, quos diebus quinque tenuerit... non possit deinde occasione alicujus morbi, Magagne, vel vitii contractum rescindere.* Vide *Mahamium*.

* **MAGAGNARE**, **MAGAGNUM**, Vide *Mahamium*.

* **MAGAGNATUM** **BLADUM**, a voce Italica *Magagnato*, quæ significat corruptum, iactura affectum. Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. III. pag. 583: *De blado Magagnato vendendo usque ad festum Nativitatis Domini.* [FR.]

* **MAGALDUS**, Vestis seu tunica species, vel Pera, mantica, a veteri Gallico *Magaut*, eodem sensu. Lit. remiss. ann. 1388. in Reg. 153. Chartoph. reg. ch. 314: *Dictus Girardus de verbis procedens ad verbera, remoto capitulo a capite suo et exuto Magaldo seu fagel, malitiose irrui in dictum exponentem.* Vide *Maca*.

* **MAGALETTI**, vulgo *Magalez*, Societatis mercatorum Italicorum nomen. Charta ann. 1340. in Reg. 74. Chartoph. reg. ch. 536: *Certaines debtes, qui furent jadis données aux compagnies des Magalez et Mosses.*

* **MAGALIA**, *Tunica pastorum*, in Gloss. MSS. 13. sæc. Monast. S. Andree Andeonensis.

* **Perperam** pro *Tuguria pastorum*, ut efficitur ex Gloss. ad Doctrin. Alex. de Villa-Dei: *Magalia, domus pastorum.* Vita S. Idæ tom. 2. Sept. pag. 266. col.

1: Magnis ergo Salvatori Deo gratiarum laudibus persolutis, ad propria remeavit Magalia incolomis. Quae emendationis veterum Glossarum causa tantum observo: vox quippe eo intellectu Virgilio nota est.

2: MAGALIA, Urbs, civitas, a Punico Magal, nova villa, ex Catholico: quod hausit ex Servio ad illud Aeneid. lib. 1. v. 425:

Mirator molem Aeneas, Magalia quondam.

Acta S. Cassiani apud Ill. Fontaninum in Antiq. Hortae pag. 364:

U' vero sacris tetigit Magalia plantis Arcaea Francigenam, quae dicitur urbs Edoorum.

MAGALONENSIS DENARIUS et Mallia. Vide Moneta Baronum.

MAGANA. Passio S. Lupercii Mart.: Jussit Praeses Maganam fieri, et acutis eam clavavit clavibus, (clavis) et in medio eius S. Lupercium mitti praecipit. Mox: Videns Maganam ac rotam volventem, etc. Occurrit ibi pluries, ubi Magana idem sonat quod Maggana, machina. Vide in hoc verbo.

MAGANUM, Vitium, noxa. Tabul. notar. d'Aubagne inter schedas Pr. a S. Vinc. Pro pretio unius nullis pilli bochardi, cum omnibus suis vitis et Maganis apparentibus et occultis. Vide supra Magagna.

MAGARITA. MAGARITES. Vide Magarizare.

MAGARIZARE, Saracenicam vel Mahometicam impietatem non modo profiteri, ut quidam volunt: sed maxime post abdicatam et desertam Religionem Christianam, a qua qui transibant ad Musulmanismum μαγαριζόν dicebantur vocabulo, quod significat stercore faciem conspurcare, ut auctor est Leunclavius in Pandecte Turcico num. 22. Hinc μαγαριζόν, in Corona pretiosa macula, et quae: redditur: unde Magarizatus Sinus versus Rumeliam vel Europam promontorium appellationem accepit, a fœdis tempestatis, quae illis in regionibus existerent Boreis flantibus solent, cum apud nos Aquilo serenitatem aeris ferat, ut est apud eundem Leunclavium n. 25. Hist. Miscella lib. 23: Repronitit, se non compellere ad Magarizandum. Quidam Codd. ex editis male habent Menzarizandum. Capitulare Radelchisi Principis Beneventani col. 24: Nullum Saracenum recipiant... praeter illos qui temporibus DD. Siconis et Sicardi fuerunt Christiani, si Magarizati non sunt. Crebro utuntur etiam Graeci. Theophanes. Eξοίχοι δὲ ἐκιστολίην δογματικὴν πρὸς Αἰόνητα Βασίλειά, οὐδὲ μὲν καί τινες αὐτῶν τοῦ μαγαριζοῦ. Menolog. Basilii Imp. 6 Mart. γαλακτοῦσαν μαγαριζοῦ.

MAGARITA, Apostata, Christianae Religionis desertor. Joannes VIII. PP. Epist. 219: Portasque patentes relinquentes, multis Magariis fugiendi et Saracenis ingrediendi aditum... reliquerunt. Ubi perperam nupera Concilliorum editio margaritis praefert. Occurrit non semel hæc vox apud Anastasium in Hist. Eccl. [90 Chron. Casin. cap. 12.] et Paulum Diaconum in Hist. Misc. ubi Μαγαριζόν habet Theophanes pag. 202. et 284. Vide Gloss. Meursii et Fabrotii. [90 Cang. Glossar. med. Graecit. col. 840.]

MAGARITES, Eadem notione. Vita S. Stephani Sabait. tom. 3. Julii pag. 572: Comitem mihi se junxerat Magarites quidam, alterius ex indigenis Magarite filius, impie superstitioni suae ad insaniam usque addictus.

MAGASENUM, Promptuarium, cella,

Ital. Magazzino, Gall. Magazin. Stat. Genue lib. 4. cap. 102. pag. 158. r.: Ordinemus quod si aliqua locatio alicujus domus vel Magaseni facta fuerit per aliquem, vel aliquos civis, vel quorum esset dicta domus vel Magasenum, etc. Steph. de Infestura de bello inter Sixtum IV. et Ferdin. reg. ann. 1482. MS.: Duo Magazena mercibus plena, quae erant quorundam Januensium, similiter ad sacrum, ut dicitur, miserunt. Occurrit praeterea tom. 2. Cod. Ital. diplom. col. 1785. et alibi.

MAGDALIUM, Sepiasiariorum officinis nota vox: Magdaliones enim hodieque vocant teretes cylindros, in quos composita emplastra redigere solent. [Vox Hebraicae originis, Magdal enim et Magdol, turris, quae est pierumque figurae cylindricae.] Marcellus Empiric. cap. 20. extremo: Cetera vino optimo madefacta simul in mortario colliges, ex quibus trochisci vel Magdalia fiunt. Alexander Iatrosoph. lib. 1. Passion: Iterum cum vino teres, et Magdalia facies. Perperam edit. Mandasia, apud Plinium Medic. lib. 1. cap. 6.

Medicis μαγδαλία est ipsum medicamentum, in pastilli figuram formatum: sic enim Galeus μαγδαλία apud Hippocratem interpretatur τὸν οἶον μαγδα, καὶ σπυρα, καὶ τὴν χυρὸν ὄψιν μαγδαλίον. Ita vero dictum a forma mollioris ex pane pulpe, quae manus abstergebant veteres, et postea canibus devorandam prohiiebant, quam μαγδαλίαν et ἀπομαγδαλίαν appellabant Graeci: quae voces occurrunt hac notione apud Athen. 1. 4. et 9. Aristoph. Plutarch. Eustath. Polluc. et alios. Hesychius: Ἀνὰ δὲ αἰὶν μαγδαλίαν. V. Tactem chil. 13. cap. 476.

MAGDALEO, Matth. Sylvaticus: Et ex eo formantur pululae vel Magdaleones parvuli, etc.

Magdaleon d'extraes, apud Rabalais lib. 1. cap. 11. Vide ibi notam D. Duchat.

MAGDALIOLUM, uiminutivum a Magdaliolum. Avitus Viennensis Episc. Epist. 79. Praeterea Magdaliola illa, quae promissis, poeco, ut cum observationis breviculo dirigi jubentis. Solent quippe sepiasiarum ejusmodi vasculis breves indiculos affigere, qui, quae observatione singulis uti oporteat, indicant.

MAGDUM in Biturigibus denarii et mallae. Vide in Moneta Baronum.

MAGERIA, Praedium rusticum, curia, Germanis Hoff. Charta ann. 1248. apud Ludewig. tom. 4. Reliq. MSS. pag. 112. Ab antiquo in eadem villa habuimus unam Mageriam cum aliis redditibus et jure mundano. Curia etiam Mageria in eadem villa adhuc Zwellterhoff nominatur. Possessiones monasterii nostrae, quae a domini de Chuenring deo habuimus, devastabat, et Mageriam una cum vineis in solitudinem redegebat. Vide Majeria.

MAGICARIUS, Magicus, Ital. Magico, Gall. Magicien. Petrarcha in Iun. Syriaco edit. Basil. ann. 1581. fol. pag. 590: De quo cum me olim Robertus regno clarus, sed praeclearus ingenio ac literis, quid sentirem multis adstantibus percunctatus esset, jocans nusquam me legisse Magicarium fuisse Virgilium respondi. Vide Magicatus.

MAGICATUS, Magicis praestigis obstrictus. Synodus Atrabatensis ann. 1025: Non adeo demiror, potuisse nefarios homines erroris spiritu Magicatos in aliquam praevi dogmatis conspirasse deventiam.

MAGIDA, [Gall. Pétrin: ... Pro 1.

Magide sive meyt de ligno pro expensa sive coquina. (Arch. histor. de la Gironde t. 22. p. 426.)

MAGIDES, Vasorum genus. Vita S. Jacobi eremite sac. 4. Bened. part. 2. pag. 147: Dedit viaticum et septem vasa, quae Magides vocant, partim aqua fontana necessaria navigantibus, partim vero optima plena Jacobo contulit. Vide Mazer.

MAGILLARE. Vide supra Baulare.

MAGIMACTE, μαγάλω. Gloss. Lat. Graec. MSS. Sangerm. Vide Mactus. [90 Adde ex Castigat. in utrumque Glossar. Magimaste, μαγάλω. Germ. magne, vaste. Reg. magne, fauste.]

MAGRICA Ars, Coquinaria. De ea Jod. Willichius.

MAGIS, Graece μαγικ vel μάγικα, Mactra, mensula. Marcellus Empiricus cap. 1: Rasamen pasta quod in Magide adhaeret. Utitur Plinius. Vide Mait.

Gall. Mait, alias Maistroult. Lit. remiss. ann. 1391. in Reg. 141. Chartoph. reg. ch. 290: La suppliant porte laditte tasse en uns Maistroult, en laquelle il trouva douce sol: Vide supra Madia.

MAGIS, Amplius, Gall. Plus, davantage. Lit. remiss. ann. 1390. in Reg. 89. Chartoph. reg. ch. 458: Dicitur homines dixerunt quod nonquam Magis ascenderent ad garitas dicti fortalitiu pro defensione ejusdem.

MAGISCA, MAGISQUA, an idem quod Beneharn: Maiaide, Maioncus, Majasus dicitur, haud satis scio. Est autem Maiaide, conventio seu contractus, quo villicus sub certis conditionibus tenetur iis, a quibus firmam suam habet, vinum necessarium suppeditare, aut saltem ea quae ad vinum conducendum necessaria sunt. Codex MS. Irminonis Abbatis Sangerm. fol. 81. Sunt in Nuiliaco mansi vestiti VI... solvunt ad hostem multones XII... faciunt dua carra ad vinericiam, et ad Magiscam dua carra et dimid. et dimid. bovem. Ibid. fol. 66: Remegius colonus... habet de terra arabili bun. IIII. de prato dimid. arp. et mittit unum bovem ad caropera inter vinericiam et Magisquam. Et fol. 69: Ulathaus colonus... habet de terra arabili bun. III. et dimid. facit sicut dimidium mansi, excepto caropera propter vinum, facit Magiscam. [90 Ager, qui de novo ad cultum redigitur et tempus, quo aratur. Vide mox Magisia.] [90 De vectura mense Maio praestanda intelligit Guerard. in Glossar. Irmi.]

MAGISCOLA, Scholae praefectus, dicitur in Ecclesiis Cathedralibus, Hispan. Maestre Scuola. Acta SS. tom. 4. Junii pag. 784: Obertus praepositus et Ogerius Galea scholasticus (vulgo Magiscola) quondam Cathedralis Ecclesiae. Regula consueta Toribii Archiep. Limae, tom. 4. Conc. Hispan. pag. 678: Scholasticus, vulgo Maestre Scuola hujus sanctae Ecclesiae, curam habeat ut diaconus et subdiaconus antequam legant Epistolam vel Evangelium, illo provideant coram ipso. Nostris Ecolâtre.

Maître-école, titulus rectoris studii Andegavensis, in Lit. Caroli VI. ann. 1365. ex Reg. 158. Chartoph. reg. ch. 311: De la parit de no: bien ame: le Maistrescole et docteurs regens en l'estude d'Angiers, nous a esté exposé que comme ledit Maistre-école a cause de sa dignité de Maistre-école soit chief recteur dudit estude, etc. Pro dignitate ecclesiastica, vulgo Ecolâtre, legitur in Lit. remiss. ann. 1393. ex Reg. 144. ch. 254: Maistrescole de Baieur.

◦ **MAGISDICUS**, Jam dictus, supradictus. Charta Occitan. ann. 1313. in Reg. 50. Chartoph. reg. ch. 8: *In leuda minuta, notaria, firmis, censibus, forecapiis supradictis sive Magisdicis*. Rursum infra: *De censibus, forecapiis Magisdicis sive supradictis*.

◦ **MAGISIA**, Novale, novalis terra, quae anno cessat: vel quae de novo ad cultum redigitur. Ital. *Maggese*. Charta ann. 1270. in Access. ad Hist. Cassin. part. 1. pag. 312. col. 2: *Dixit quod de grano faris non debetur terraticum curiae Cassinensi, nisi de terris quae seminantur, quando sunt Magisae*. Et pag. 315. col. 1: *Si quis fecit Magisiam, in qua debetur seminari granum, tenetur praestare terraticum*. Vide supra *Magisca*.

1. **MAGISTER**, Ventus Latinis, caurus, corus, argestes, dictus, nautis Nordoest, *vent de Maître, maistrale*, apud Sanutum lib. 2. part. 4. cap. 25. [*Magister tramontanae*, in Charta Massil.: *Sed quod spectent ventum Graecum, vel tramontanam, vel Magistrum tramontanae*.]

2. **MAGISTER**, Titulus honorarius, quo donantur viri ab honoratioribus secundi. Occurrit passim.

3. **MAGISTER**, nuda pro Magistro officiorum, in l. 4. Cod. Th. de Primitivo et Notar. (6, 10.)

MAGISTRI, qui vulgo *Doctores* in Theologica, vel alia Facultate. Passim.

MAGISTER ADMISSIONUM, [Qui introducendis ad Imperatorem hominibus praefecti sunt.] Vide *Admissionales*.

◦ **MAGISTER ARBALESTARIORUM**. Vide *Arbalestarius*.

MAGISTER ARMORUM, apud Ammianum lib. 15. Officialis Magistri militum, qui *numerorum rationes* tractabat, unde idem qui *Numerarius*. Ita Henricus Valesius, ubi plura, pag. 84. Interdum apud eundem Ammianum et alios pro *Magistro militum* sumitur, ut idem observat pag. 108. Vide Jacobum Gotthofredum ad l. 7. Cod. Th. de Re militari. (7, 1.)

◦ **MAGISTER ARRESTORUM**, *Maître des Arrêts*, in Curia Dalphinalli, idem qui *Magister Rationalis*, ad quem Hospitali Dalphinalli rationes conficere pertinebat. Computum ann. 1384. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 273: *De quibus omnibus pecuniis quantitibus praedictus Theaurarius petit collationem fieri cum quarto arrestorum facto per Mag. Nicolaum de Aveyllino Magistrum Arrestorum tunc temporis, etc.* Infra idem Aveyllinus *Magister Rationalis* dicitur.

MAGISTER IN ARTIBUS, apud Nicolaum Trivetum ann. 1253. qui vulgo nostris *Maître de Arts*, in Academiis. Epitaphium Thomae Abbatis S. Andreae Vercellensis:

Artibus in cunctis liberalibus, atque Magister in Hierarchia, nunc arca clauditur ista.

Vide Statuta Academiae Parisiensis.

◦ **MAGISTER ASCIAE**, Carpentarius, Faber lignarius, Gall. *Maître de hache, Charpentier*. Statuta Massil. lib. 2. cap. 34. cui titulus: *De calafatis et Magistris Asciae quantum debeant accipere, per pan e deoura. Decernimus, quod Magistri seu Carpentarii dassa, etc.*

MAGISTER AULE IMPERIALIS, dicitur Aetherius quidam sub Carolo M. in Chron. S. Vincentii de Vulturno pag. 678. Idem forte qui *Magister officiorum* apud Latinos, aut *Curopolata* sub Cyprianis Imperatoribus.

◦ **MAGISTER AULAE** Abbatis seu Monasterii. Charta Guillelmi Abb. Floriac. ann. 1318. ex Tabular. ejusdem loci:

Presentibus religiosis viris... Stephano Guersfau Magistro Aule ejusdem monasterii, etc. Cujus quidem officium ex Libro de modo loquendi per signa explicari licet: *Pro signo Granatarii Conventus, sive Magistri Aule domini Abbatis stimula cum ambabus manibus conneris quasi alicui vasi advenam infundere velis ad molendum; modo tamen idem fuerit officium Magistri Aule Abbatis quod Magistri Aule Monasterii; hic quippe non alius mihi videtur ab eo cui hospitium excipiendorum cura demandata erat: illum vero rei annonariae Abbatis praefectum fuisse existimo.*

◦ **MAGISTER BOTELLERIIUS**, Archipincerna, dignitas in Curia Dalphin. Ordinatus domus Dalphin. ann. 1340. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 393: *Item, ordinamus unum scutiferum idoneum, qui sit Magister Botellerius... praefatus Magister Botellerius sit cum omni solertia diligens bona vina perquirere pro pretio, quo poterit meliori*. Vide Butta 3. et infra *Magister Pincernarum*.

◦ **MAGISTER CAEMENTARIORUM**, Qui caementarii praerat atque aedificia reparanda curabat. S. Wilhelmi Consti. Hirsaug. lib. 1. cap. 22: *Pro signo Magistri Caementariorum, praemisso generali, pugnum super pugnum pone vicissim, quasi similes construentes murum*.

◦ **MAGISTER CEREMONIARUM**, Vox nota Concil. Mexicanum ann. 1565. inter Hispan. tom. 4. pag. 355: *Magistri autem Ceremoniarum officium erit, tam assistentes choro quam altari ministros officii sui admonere, ut in eo unusquisque caeremoniarum ritum observet*.

◦ **MAGISTER CAMERARIUS**, Idem qui *Magister Cubiculariorum*. Ordinatus domus Dalphin. ann. 1340. tom. 2. Hist. Dalphin. ann. 898: *Item ordinamus unum Magistrum Camerarium cum uno alio Camerario ejus socio, qui habeant duos bonos equos, et portet eorum quilibet malam trossam cum lecto nostro, et aliis opportunis*. Infra pag. 898: *Item, dicti Magistri Camerarii et socii, raubas et armaturas ac Camerae vasa argentea, atque bona mobilia... diligenter custodiant*.

MAGISTER CANTORUM in Ecclesia Mediolanensi, in Charta Robaldi Archiep. Mediolan. ann. 1144. apud Ughell. in Append. tom. 4. Praecertor.

◦ **MAGISTER CAPELLAE**, Qui ceteris Capellanis praerat. Ordinatus domus Dalphin. ann. 1340. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 392: *Magistro dictae Capellae obediant et intendant*. Vide *Capellani*.

MAGISTER CENSUS, sub dispositione Praefecti urbis, in Notitia Imperii, cuius mentio in Cod. Vide *Pancirollum*.

◦ **MAGISTER CHORI**, « Ego Willelmus Criveus, *Magister Chori*, rogatus a testatore, interful » (Test. Duranni Tymotel, Lugdun. 1245. mus. arch. dep. p. 145.)

◦ **MAGISTER CHRISTIANITATIS**, appellatur Patriarcha Jerosolymitanus, in Charta Almer. comit. Ascalon. ann. 1157. tom. 8. Cod. Ital. diplom. col. 1478: *Concedo eidem (Pisanis) locum unum ad fabricandum sibi in eo ecclesiam; si tamen dominus ac Magister Christianitatis patriarcha hoc ipsis concesserit*.

MAGISTER CIVIUM, primus Aedilium, Germanis *Bürgermeister*. (Vide Eichhorn. Hist. Jur. German. § 243.) Charta Friderici II. Imper. ann. 1232. apud Broverum lib. 15. Annal. Trevir.: *Revocamus in irritum, et cassamus in omni op-*

pido Alemanniae Communiae, Consilii, Magistros Civium seu Rectores, vel alios quoscunque Officiales. Levoldus Northowius in Chronico Markano ann. 1390: *Andreas Magister civium volebat occidere Scabinos*. Occurrit praeterea in Privilegiis Academiae Viennensis in Austria Rubr. 38. in Metropoli Salisburgensi tom. 1. pag. 282. apud Maximilianum Henric. in Apolog. pag. 12. 21. etc.

◦ Lit. remiss. ann. 1404. in Reg. 159. Chartoph. reg. ch. 132: *Comme feu Laurens Lambert bouchier bourgeois de Liege eust à son vivant esté Maître de la cité de Liege qui est moult grant et notable office, et tel que quelconque personne qui ait ledit office, il a en partie le gouvernement de tout le pais de l'évesché de Liege*. Sed et ipsi aediles, *Magistri civium* appellantur, in Charta ann. 1454. tom. 5. Cod. diplom. Polon. pag. 138.

◦ **MAGISTER CLOSI**, Gall. *Maître du Clos*, Officium in foresta regia, forte illius, qui *defensae* potissimum invigilabat, in Stat. ann. 1376. tom. 6. Ordinatus. reg. Franc. pag. 230. art. 8. et 13.

◦ **MAGISTRI COMMUNIAE**, Quibus jus communiae servandum et defendendum committitur. Charta comun. Mechlin. ann. 1306. apud Marten. tom. 1. Ampl. Collect. col. 1422: *Villa Machliniensis de cetero habeat in perpetuum communiam, duos Magistros communiae... Magistri communiae potestatem habebunt jus communiae servandi, et eorum injuriam defendendi, in his quae ad jus commune pertinent, ubi et a quibus injuriam eis contigerit irrogari*. [Vulgo *Majores Communiae*, idem qui supra *Magistri Civium*.]

◦ **MAGISTER CONVERSORUM**, Officium monasticum, *conversis* praepositus. Chartam Bereng. abb. Bolb. ann. 1246. in Reg. feud. senescal. Carcass. etc. fol. 297. v.: *Subscribit Petrus Bellus-homo Magister conversorum*. Vide supra in *Converso*.

◦ **MAGISTER COQUINAE**, Coquorum praefectus. Ordinatus domus Dalphin. ann. 1340. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 393: *Item, ordinamus unum fidelem et probum scutiferum, qui sit Magister Coquinae... Item, sit Magister Coquinae sollicitus scire diebus singulis in horis convenientibus nostram supra comedendis ferculis voluntatem, ut si forte esset fiendum convivium, honor noster in talibus reservetur, et etiam possimus disponere quomodo cibaria nostra parentur*. Item, quo advertat et praesentialiter videat diebus singulis carnes crudas truncari et scindi, antequam poni debeant ad coquendum, ita quod in directorio per consequens revideat, ne per coquos vel alios de coquina fraus committatur. Vide *Coquus*.

◦ Lit. remiss. ann. 1369. in Reg. 100. Chartoph. reg. ch. 339: *Raulin Boudart escuier et Maître en la cuisine de nostre très cher seigneur et pere, etc.*

◦ **MAGISTER COQUUS**, inferior *Magistro Coquinae*. Ordinatus domus Dalphin. ann. 1340. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 394: *Item, ordinamus in coquina nostra duos Magistros Coquos... Item, ipsos Magistros Coquos praecipimus debere Magistro nostri Hospitalii et Magistro coquinae nostrae in omnibus obedire*.

MAGISTER CUBICULARIORUM, Qui Cubicularis Regis praerat, apud Monachum Sangallensem lib. 2. de Rebus Caroli M. cap. 9. et Wipponem in Vita Conradi Salici pag. 428.

MAGISTRI CURIAE, Qui vulgo nunc Consilarii Parlamenti. Regestum Parl. B. fol. 77: *In Curia D. Regis, in Parla-*

mento, coram Magistro ipsius Curie. Occurrit ibi non semel.

¶ **MAGISTER CURIE**, Officium Monasticum. Charta ann. 1847. tom. 2. Rer. Mogunt. pag. 789: *Convocatis et congregatis ad invicem... honestis et religiosis viris, dominis Emerchone Priore... Godelmanno de Lorche, Brunone Magistro Curie, Heinrico dicto Albach... monachis conventualibus et capitularibus monasterii S. Albani. Idem videtur qui supra Magister aulae.*

¶ **MAGISTER CUSTOS**, Bern. Mon. Ordo Cluniac. part. 1. cap. 74: *Ipsium secundum signum... longius pulsari debet... ut omnes presint de omnibus officinis ad Hora principium convenire, et Magister Custos, per consuetudinem debet ipsum pulsare, aut talem rogare, qui bene sciat facere. Idem haud dubie qui apud eundem. Bern. cap. 51. Major et principalis Ecclesiae custos dicitur: *Ut de Principali Ecclesiae Custode, qui vulgo Sacrista, dignius vero et honorabilius Apocriarius vocatur, etc. Vide Custos.**

¶ **MAGISTER DILUVII**, Qui aquis et eorum rgeribus praest. Vide supra Diluvii Magister.

¶ **MAGISTRI DISPOSITIONUM**, Vide Dispositiones.

¶ **MAGISTRI IN DIVINITATE**, Theologus, in Charta ann. 1386. Vide Divinus 2.

¶ **MAGISTRI DOMORUM ABBATIS**, Qui villas Abbatum et praedia administrabant. Charta ann. 1368. ex Tabul. S. Crucis de Talemundo: *Tenebitur (Agnarius) providere focos seu habitus nobis dicto Abbati et successoribus nostris ac singulis monachis et religiosis monasterii nostri ante dicti, ac etiam Magistris seu administratoribus domorum Abbatum videlicet de Mongeria, de Martineria, de S. Maximo ac de Passolera, aut aliarum domorum. Ibidem non semel occurrit.*

¶ **MAGISTER ECCLESIAE**, Idem qui supra Magister Custos. Charta Frederici Colon. Archiep. ann. 1126. tom. 2. vove. Gall. Christ. Inter Instr. col. 164: *Es propter materiam disensionis, et disensionis resocare volentes, subministrante nobis fratre Wibaldo Stabulensis Ecclesiae Magistro atque portario.*

¶ **MAGISTER ENSILUDII**, Lanistarum praefectus, Gall. *Maître d'escrime*. Charta ann. 1455: *Jean Taillecourt Maître joueur de l'espée à deux mains et du bouclier, cognut... que pour la grant industrie, habileté et science qu'il a trouvé en la personne de Jehan de Beaugrant, demourant à présent à Choisy, touchant lezdis jeux, et pour le bon rapport qui fait lui a esté de la personne dudit de Beaugrant par Jehan Perchal prévost desdis jeux... et autre du serement desdis jeux, lesquels lui ont témoigné que icellui de Beaugrant est expert et suffisant pour estre passé prévost desdis jeux. Pour ces causes: ledit Jehan Taillecourt a fait, créé et institué ledit Jehan de Beaugrant prévost desdis jeux de l'espée à deux mains et du bouclier, et lui a donné pouvoir et auctorité de tenir escolles desdis jeux par tous lieux en ce royaume, et montrer et enseigner lezdis jeux à tous hommes qui les voudroient apprendre; en requérant par icellui Taillecourt à tous seigneurs, capitaines et gardes de villes, cités, chastels et autres lieux et à tous les maîtres dudit mestier que audit de Beaugrant ils souffrent et laissent tenir ses escolles partout où mestier sera, et lui presentent et donnent conseil, confort... par ainsi que ledit prévost a promis qu'il tiendra, gardera et observera à son pouvoir les ordon-*

nances faites sur lezdis jeux, etc. Vide supra Ensiludium.

¶ **MAGISTER EPISTOLARUM**, sub dispositione Praefecti Praetorio, legationes Civitatum, consultationes, et preces tractat, ut est in Notitia Imp.

¶ **MAGISTER EPISTOLARUM Graecarum**, qui eas Epistolas, quae Graeco solent emitti, aut ipse dicitur, aut Graeco dictatas, transferi in Latinum. Notit. Imper. Vide Pancirolium.

¶ **MAGISTER ESCUDERIE**, Curator seu Praefectus equorum. Charta ann. 1387. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 834: *Sitque unus ex dictis Scutiferis forrierius, et alius Magister Escuderie seu marescalcie suae. Vide Marescalcus.*

¶ **MAGISTER FIDELIUM**, Qui et Magister oblationum, dicitur is penes quem erat dispositio piarum fundationum et donationum. Vide Histor. Fuldens. pag. 54. et supra Fideliorum.

¶ **MAGISTER FORRERIIUS**, Designator hospitiorum, metator, *Fourrier*. Ordin. domus Dalphin. ann. 1340. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 895: *Magister Forrierius supra dictus habere in scriptis studeat... omnia nomina personarum de nostro Hospitio retenturam, et cum contingeret nos ad aliquas partes accedere, nostrum principalem procurat Hospitium, quod locis in se lignis et pallis munit, sicut decet. Item, subaequenter designet et eligat alia Hospitia pro nostris gentibus et familiaribus secundum conditionem, qualitatem et decorem personarum.*

¶ **MAGISTER FRUCTUARIUS**, Hujus officium ita describitur in Ordin. domus Dalphin. ann. 1340. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 894: *Item, ordinamus unum scutiferum pro fructuaria... Et quia dictum officium magnam requirit sollicitudinem, advertat dictus Magister Fructuarius, quod torchias et candelas diligenter custodiat, et nulli eas librare praesumat, nisi de nostro vel Magistri Hospitii nostri mandato. Item, advertat quolibet vespere quibus tradit torchias, et in suo memoriali transcribat, ut sciat de mane, de quibus requirere illas debeat. Item, die quolibet in arrestatione expensarum Hospitii, resignet Theaurarii caudas seu residuum torchiarum consumptiarum.*

¶ **MAGISTER GARDIE**, Vide Magister Monetarum.

¶ **MAGISTER GARNISIONUM**, *Maître des Garnisons*, in Edicto Johannis Reg. Franc. ann. 1355. tom. 3. Ordin. pag. 28. Qui illis que ad munitendam urbem necessaria sunt invigilat. Vide Garnire.

¶ **MAGISTER GENERALIS**, aquarum et forstarum regis in toto regno Francie inscribitur Robertus de Coerteles armiger, in Lit. ann. 1357. tom. 4. Ordin. reg. Franc. pag. 447. nunc *Grand-Maître des eaux et forêts*. Vide infra Magistra 2.

¶ **MAGISTRI GENERALES**, Monetarum, in Lit. ann. 1371. tom. 5. earumd. Ordin. pag. 402.

¶ **MAGISTER GENTIUM**, Sic Apostolus Paulus per antonomasiam, quemadmodum et Doctor et Apostolus Gentium, vocatur, quod ad Gentes erudiendas Christoque subiciendas potissimum missus fuerit. Libellus Episc. Italie contra Elipandum tom. 3. Conc. Hispan. pag. 98: *Paroipientes Magistri Gentium prohibitionem dicentis: Nolite advertere verbum Dei.*

¶ **MAGISTER GRECORUM**, dicitur Origenes ab Amalar. Fortunato cap. 21. de Ord. antiph.

¶ **MAGISTER GRAMMATICAE**, Dignitas

in ecclesia Barchinonensi, cujus officium sic describitur in Constit. capit. ejusd. eccl. ann. 1632. rubr. 11. ex Cod. reg. 4882: *Magister grammaticae non solum lectiones grammaticas et logicas, ac alias assuetas in scolis legit; sed etiam diebus Dominicis et festis, maxime praecipuis, lectionem et accentuum legendum in choro dicitur sedis corrigat et emendet.*

¶ **MAGISTER GRANGIAE**, Officium in monasterio Ordinis praesertim Cisterciensis. Qui villam seu praedium aliud curat. Charta ann. 1174. apud Miræum tom. 1. pag. 192: *Si quando pro communi terrarum utilitate... jussum fuerit fossata renovari, et hoc ipsum Magistro Grangiae nuntiatum fuerit, etc. Regula Conversorum Ord. Cisterciensis. cap. 8. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 1649: *Magister Grangiae cum duobus tantum fratribus colloqui potest. Et cap. 9: Nullam equitaturam habet Magister Grangiae, sed cum ad Abbatiam venit, quasi unus ex aliis gradiatur super pedes suos. Vide Grangia in Granea.**

¶ **MAGISTER HERETICORUM**, Idem qui Inquisitor fides. Reg. arestor. parlam. Paris. ex Cod. reg. 9822. 2. fol. 45. r. *Se le Maître des Hérétiques, requiert au juge lay qu'il prenne aucun pour ce qu'il a mespris contre la foy, si comme il dit, le juge lay n'y doit pas obéir, se l'official ne rescript avec lui. Vide Chart. ann. 1347. apud Guden. Cod. Diplom. tom. 1. pag. 564.]*

¶ **MAGISTER HOSPITALIS S. Joannis Hierosolymit.**, ejusdem Ordinis primarius Magister, cujusmodi dignitatis insignia praecipua fuere zona et marsupium. In Bulla Alexandri III. PP. ann. 1172. fit mentio E. quondam Magistri Hospitalis, qui eidem Magisterio renunciavit, zona cum marrupio, clavi, et vigillo resignata. In Chartul. Manosicensi.

¶ **MAGISTER HOSPITII**, Praecipuus Palatii Dalphinensis minister. Ordin. domus Dalphin. ann. 1340. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 892: *Item, ad honorificum et expeditum regimen nostri Hospitii, unum idoneum fidellem ac probum Militem ordinamus, qui sit Magister Hospitii, cum nobis et mixti imperii potestate, cui omnes gentes et officiales ejusdem Hospitii subiaceant et obediant tanquam nobis, et qui de consilio iudicis ordinandi per nos, in eodem Hospitio faciat de illis iustitiae complementum, Cancellario, capellanis, notariis et clericis, ac Consiliariis dumtaxat exceptis, quorum punitionem seu correctionem nobis specialiter reservamus. Apud nostros vero Magistri Hospitii Regis dicebantur olim, quos nunc *Libellorum supplicum Magistros* vocamus. Vide Spicilleg. Acher. tom. 9. pag. 826.*

¶ **MAGISTER HUBARUM**, [Dignitas quaedam in Austria Ducatu.] Vide Huba.

¶ **MAGISTER INFANTUM**, in Cœnobitis, qui infantibus ac pueris, quos *Nutritos* vocabant, praerat. Ordericus Vitalis lib. 3. pag. 463: *Ad infantum Magisterium... promovit. Candidus Monachus in Vita Eigilis Abbatum Fuldensis cap. 21:*

Et ipse simul infantum doctor honestus.

Adde cap. 22. Vide *Oblatus*.
¶ **MAGISTER INFIRMARIUM**, Cui in monasterio infirmorum cura incumbit. Regula Conversorum Ord. Cisterciensis. cap. 5. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 1649: *Magister infirmarius in coquina qua cum omnibus solatiis loquatur, stans et sedens.*

¶ **MAGISTER INGENIORUM**, *Machinator*, nostris *Ingenieur*. Computum ann.

1884. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 51 : Pro expensis Johannis Morelli Magistri Ingeniorum missi apud Goncelinum ex parte D. Dalphini, pro aliquibus mayariis capiendis ad opus machinarum.

Magister JUDEX. De hoc Magistratu consule Constit. Siculas lib. 1. tit. 87. et Ammiratum in Familiis Neap. tom. 1. pag. 165.

MAGISTRI JURATI, Idem videntur qui nostris Jurati, urbiium alicubi Magistratus. Anonymus de Gestis Manfredi et Conradi Regum apud Murator. tom. 8. col. 609 : Legem ponit (Rex Carolus) regnicolis, nevosque secretarios... Magistros Juratos, bajulos, judices, etc. Vide in Juratos.

MAGISTER JUSTITIARIUS. Præcipuus Judex in aula Regum Siciliae, in quorum palatio commorabatur, ibi de rebus majoris momenti Jus dicebat, Comitibus Palatii vicem fungens. Fridericus Imp. in Constit. Sicul. lib. 1. tit. 57 : Statuimus, ut magne Curie nostre Magister Justitiarius nobiscum in Curia cominoretur, cui quatuor Judices volumus assistere : et ut Magister Justitiarius Curie nostre supradictus de crimine læsæ Majestatis nostre, et de feudis quaternis, et de quarta parte ipsorum feudorum, et de appellationibus ordinariorum, seu delegatorum nostrorum ad Curiam nostram interjectis, et de quæstionibus nostrorum Curialium, qui immediate nobis assistunt, etc. causas audiat, et justitiam mediante decida, etc. Adde tit. 88. §. 40. etc.

Nec minor erat in Dalphinatu Magistri Justitiarii dignitas et jurisdictio, quippe qui lites supremo dirimeret judicio, nec ab ejus sententia nisi ad Dalphinum esset appellatiõ locus. Litteræ Humberti II. Dalphin. ann. 1847. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 568 : Inprimis volumus quod non tenearis obedire alicui, nisi Magistri Hospitii nostri, qui de commissis, vel committendis per te possint et debeant te corrigere, et punire, a quorum cognitione valeas ad Magistrum Justitiarium appellare, et a cognitione Magistri Justitiarii habeas ad nos reversum. Idem haud dubie qui Major Judex dicitur in Ordinat. domus Dalphin. ann. 1340. ibid. pag. 898. et 899 : Ordinamus in Hospitio et in comitiva nostra continue deputari unum doctorem seu jurisperitum sollemnem qui sit Major Judex Dalphinensis Hospitii et totius Dalphinatus, qui nobis semper assideat. Cætera quæ ad ejus dignitatem jurisdictionemve spectant ibidem fuse proponuntur. Nec ab eo denique distinctum existimo qui Judex Appellationum et nullitatum totius Dalphinatus vocabatur. Vide in Judex.

MAGISTER JUSTIGERIUS, in Apulia, idem qui Magister Justitiarius. Chron. Estense ann. 1345. apud Murator. tom. 15. col. 428 : Tunc admiralius et comes assignaverunt et recommendaverunt dictos produores comiti Novello, Magistro Justigero, et fecerunt aperiri portas a latere maris.

MAGISTER LAPIDUM, Cæmentarius, Maître Maçon. Statuta Arelat. MSS. art. 132 : Eligantur tres viri, quorum unus sit Magister Lapidum, quorum arbitrio et cognitione diffiniantur lites parietum et stillicidiorum. Statuta Massil. lib. 1. cap. 84 : Statuimus... quod Consules, seu rector teneantur eligi facere, cum eligentur ceteri officiales, tres Magistros Lapidis bonos et legales, quorum arbitrio terminentur et sopiantur quæstiones omnes quæ in civitate Massiliæ, vel ejus subur-

biis orientur inter cives Massiliæ occasione parietum communium factorum.

MAGISTER LEGIS apud Judæos, qui alios Legem docebat. Privill. Judæor. ann. 1860. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 492. art. 3 : Nous à la relation de deux des Maîtres de la Loy desdis Juys et de quatre autres Juys, que il auront estez ad ce, le bannirons du royaume, etc.

MAGISTRI LEGUM, aliis Legum Doctores dicti, qui in judiciis publicis advocati considerant. Vide Adrevaldum de Miracul. S. Benedicti cap. 20.

MAGISTER LIBELLORUM, Cognitiones et preces tractat, in Notitia Imp. hinc dicitur Magister Libellorum et Cognitionum sacrarum in veteri Inscript.

MAGISTRI LINEÆ VESTIS, Magistri private, sub dispositione Comitibus sacrarum largitionum in Notitia Imperii. Priores lintearis et linifonibus, lintea, mappas, mantilla, et ejusmodi facientibus præerant. Magistri lintæ vestis, in leg. Privatæ, Cod. de Murrilegulis, (11. 8.) ubi et privatæ vestis Magistrorum perinde mentio est.

MAGISTER MACHINARUM, Magistris Ingeniorum præfectus, qui machinas bellicas curabat, nostris Grand-Maitre de l'Artillerie. Charta ann. 1343. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 50 : Præterea concessit D. Dalphinus predicto domino Joanni et hereditibus et successoribus suis, quod ipsi sunt perpetuo Magistri Machinarum, et Machinatorum exercituum Dalphinatum quorumcumque.

MAGISTER MAJOR, Præcipuus inter Magistros, qui in monasteriis infantibus ac pueris educandis atque erudiendis præerant. Bernardi Mon. Ordo Cluniac. part. 1. cap. 27 : Cum sedent (pueri) in scholis, nullus Magistrorum debet inde exire sine licentia Majoris Magistri, nisi pro sola necessitate corporis, nisi ad aliquod ecclesiam, sive refectorii servitium sit scriptus in tabulis. Nullus unquam faciet eis signum, nec etiam Magister Major nisi raro, et valde necessarium.

MAGISTER MAJOR, Vir nobilis et illustis. Lit. remiss. ann. 1391. in Reg. 140. Chartoph. reg. ch. 809 : A laquelle feste survint un varlet... lequel faisoit porter une espée apres lui, comme un grant Maistre.

MAGISTER MARANCHIARUM, Cui cura erat absentium nomina in albo pungeri : officium ecclesiasticum. Formula juramenti quod præstabat qui ad hoc officium eligebatur, in veteri Chartul. Eccl. Ambian. : Ego N. electus in officium distributoris et Magistri Maranchiarum hujus universitatis (Capellano- rum) promitto... insuper defectus et Maranchias si quas noverim commissas scripto denunciare. Vide Marancia.

MAGISTER MARESCALLE, Idem qui Escuderie. Vide supra.

MAGISTER MASSARIORUM, Major villicus, qui regis villis præest, cæterisque minoribus missariis, cujus munus et officium describitur apud Petrum de Vinels lib. 8. Epist. 66 (Magister Massarius, in Chron. Domin. de Gravina apud Murator. tom. 12. col. 585.) Vide Massaritia.

MAGISTER MEMORIÆ, Magistratus, qui annotationes omnes, id est, breves Principis manu subscriptos dictat, emittit, et precibus respondet, ut est in Notitia Imperii. Magister scriniorum memoriarum, Epistoliarum, libellorum Græcorum, sub dispositione Præfecti Prætorio, ibidem. Benevolus, qui apud Gaudentium Episc. Brixiensem in Præf. Magister me-

morie, a Rufino lib. 2. Hist. Eccl. cap. 16. Memoriarum scribitur præsidens appellatur. In Epistola Justiniani ad Hormisdam PP. post. Epist. 17. Magister scriinii memoriarum habetur. Idem Benevolus apud Sozomenum lib. 7. cap. 18. in solis, γραμματικός τῶν βιβλίων τῶν πρυτανέων, fuisse dicitur. Ita apud Petrum Patricium in Excerptis legationum, ἀντιγραφεὺς τῶν βιβλίων, idem qui Magister memoriarum. Scholiastes Juliani Antecess. in cap. 64 : Quatuor sunt scriinia : palatinum, quod dicitur libellorum : secundum memoriarum : tertium dispositionum : quartum epistoliarum, unde et quatuor antigrafei sunt. Occurrit non semel in vet. Inscript. apud Ammian. lib. 15. 27. 28. ubi Magisterium memoria dicitur ea dignitas pag. 894. et alios. Vide Glossar. med. Græc. in Μεμώριον col. 904.]

MAGISTER MENSÆ REGIÆ, apud Monach. Sangall. de factis Carol. M. lib. 2. cap. 6.

MAGISTER MILITIE CHRISTI. Sic S. Bernardus Hugonem Templariorum Ordinis Magistrum et Institutorem compellat in Exhort. ad Milites templi tom. 1. edit. Mabill. pag. 543 : Hugoni militi Christi et Magistro Militie Christi, Bernardus Clare-vallis solo nomine Abbas, bonum certamen certare.

MAGISTER MILITUM, Qui copiis militariibus præerat. Magister Romanæ militie, Victori Tunnessi, Magister militum ordinarius, apud eundem. Scribit Zozimus lib. 2. Constantinum M. a Præfectis Prætorio imperium militare transulisse ad Magistros militum, quorum alter equitibus, alter peditibus præerat : Στρατηλάτης τῶν μὲν ἵππων, τὸν δὲ τῶν πεζῶν, ἐξ ἑκαστοῦ τῶν ἱεροῦσαν τῶν τάξεων στρατηλάται, καὶ τιμωροὶ τὰς ἀμαρτανωνὰς μεταξὺ, κατελάτο καὶ ταύτης τοὺς ὑπάρχους ἐξ ἀδελφείας. Horum postmodum numerum Theodosius auxit, ut idem testatur lib. 4. στρατηλάται Græcis Scriptores passim. Glossæ vet. Στρατηλάτης, Magister militum. Hi posteriori ἔνο στρατοκράτῃ dicti. Magister militum, ut copiis militariibus præfectorum, mentio etiam apud recentiores. in Annalibus Francorum Metensib. ann. 823. apud Ordericum Vital. lib. 11. pag. 800. etc. Quæ quidem dignitas, Magisterium militare, dicitur S. Ambrosio lib. 2. Epist. 15. et Sidonio lib. 1. Epist. 3. Militaris magisteria, leg. 1. C. de Præpos. sacri cubic. (12. 5.) Magisteria militum potestas, leg. ult. Cod. Theod. de Metatis. (7. 8.) Magisteria in præsentis potestas, in Notitia Imperii. Magisteria, nude in Novella 4. Theodosii et Valentii.

MAGISTER UTRIVSQUE MILITIE, Qui peditibus et equitibus præerat. Apud Flodoardum lib. 1. Hist. Rem. cap. 6.

Felix militis sumptis devota Jovinus. Cingula, virtutum culmen proventus in altum. Bisque datus meritis equitum peditumque Magister. Etatuli æternum sacrorum in sæcula nomen.

Vide Sirmundum ad Ennodium lib. 1. Epist. 24.

MAGISTER MILITUM Præsentalis. Vide Præsens.

MAGISTER EQUITUM, qui Magister equestris militie interdum Ammiano lib. 25. qui Equitatu, ut

MAGISTER PEDITUM, Qui peditatu præerat. De utroque passim Scriptores.

MAGISTER MILITIE Lotharingie, in Triumpho S. Remachi cap. 13.

MAGISTER MILITUM oppidanorum, apud Priorem Hagustaldensem sub ann. 1138. 1143.

MAGISTRI MILITUM, dicti potissimum urbis Neapolitanæ Præfecti sub Imp.

Byzantinis, quibus parebant, apud Joannem VIII. PP. Epist. 36. 40. 50. etc. Petrum Damian. lib. 1. Epist. 9. Anastasium in Leone IV. pag. 185. Paulum Warnefrid. lib. de gest. Langob. cap. 8. et 28. Victorem III. PP. lib. 1. Dial. pag. 21. Leonem Ost. lib. 2. Chron. Casin. cap. 59. 62. Alexandrum Abbat. Celesini Conobii lib. 1. 2. 3. et 4. Herchembertum in Hist. Longob. cap. 28. 27. 39. et 44. et alios passim. *Μαγιστροί* seu *μαγιστροί*: Annæ Comnenæ lib. 13. pag. 387. et Constantino Porphyrog. de Adm. Imper. cap. 27. Vide Camillum Peregrinum in tractatu de Finibus Ducatus Beneventani pag. 31. Octavium Bertrannum in descr. pt. Neap. Julium Cassarem Capaccium in Hist. Neap. lib. 1. et Ughellum tom. 6. 112. qui eorum seriem descriperunt. Adde præterea Notas nostras ad Alexiadem Annæ Comnenæ. Sed et Veneti suos habuerunt *Magistros Militum*. Andreas Dandulus in Chron. MS. ann. 737. *Dominicus Leo Magister militum præsidere cepit ann. 737. quia Veneti occiso eorum Duce in novi Ducis electione discordes annualem rectorem sibi præesse statuerunt, quem Magistrum militum appellaverunt: Quæ quidem dignitas secundum Græcorum usum Tribunatus major super eos et cunctum populum potestatem obtinet.* Vide auctorem Squitini pag. 76. 177. Edit. 1877. et Hieronym. Ghilinum in Annalib. Alexandria pag. 50. 58. [Glossar. med. Græc. voce *Μαγιστροί*: col. 1449. Savin. Hist. Jur. Roman. med. temp. § 106. et 115.]

* **MAGISTER MONETARUM**, Cudendæ monetæ Prefectus, cujus sub imperio alii qui *Magistri Gardæ* vocabantur, ea quæ ad monetam spectabant, curabant vel per se vel per alios. Ordinatus Humberti II. Dalphin. ann. 1340. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 417. *Quod dicti Magistr. Monetarum teneantur et debeant de jure eorum superius declarato, dare et restituere pro qualibet marcha, quæ ceditur in dictis monetis, temporibus eorum, unum denarium Gardis Dalphinatibus ipsarum monetarum, quibus Gardis etiam dicitur D. Dalphinus statuit et concessit de jure suo, pro qualibet marcha quæ ceditur, unum obolum, sic ut ipse Gardæ tam Magistris quam subrogati ubi eisdem Magistris Gardis ipsarum monetarum tam pro expensis, quam pro salario eorum, pro qualibet marcha tres obolos habeant. Quibus Magistris Gardis omnimodam potestatem alias gardas idoneas, dum vacare non poterint personaliter, ordinandi et ponendi loco eorum dictis monetis tribuit et concessit.*

* **MAGISTER MONIALIUM**, Earum Institutio et rector. Charta Fulcon. comit. Andegav. ann. 1107. pro prior. Fontis S. Mart. in Cenoman. *Posuimus supradictum donum in manu Rudulphi monachi, Magistris monialium, et cum de dono investivimus cum annulo aureo.*

* **MAGISTER NAVIS**, *Κολοβύτης*, in leg. 37. Cod. Th. de Navicul. (18. 5.) etc. Valer. Flaccus lib. 8.

Peppo pro-ai summa vigilia post terga Magistri.

* **MAGISTER OBLATIONUM**, Vide *Magister fidulum*.

* **MAGISTER OFFICIORUM**, Dignitas magna in Palatio Imperatorum, qui præerat Palatinis et Principis ministris, scholis in palatio militantibus, fabricis et limitaneis ducibus: hujus dignitatis, de qua non semel Scriptores, formulam habet Senator lib. 6. Epist. 6. Rutilius Numatianus:

Officis regem cum Regis tota Magister, Armigeraque pili Principis assebler.

Procopio lib. 1. de Bello Persico cap. 8: τὸν ἐν πάλαιον ταγματὸν ἀρχηγὸν. Hinc Menandro Protectori in Excerpt. de Legat. τὸν ἐν τῷ ἀλλῷ καταλόγῳ ἡγεμὸν dicitur. De Magistro Officiorum passim Ammianus, et alii, quibus interdum nude *Magister*, ut Philostorgio lib. 2. cap. 1. lib. 11. cap. 2. Vide Notas ad Alexiadem pag. 245. [et Glossar. med. Græc. col. 843.]

* **MAGISTERIA DIGNITAS**, seu Magistri Officiorum, apud eundem Senatorem loco laudato, et lib. 9. Epist. 24. *Magisterium Palatinum*, apud Sidonium lib. 1. Epist. 8. *μαγιστεία ἀρχῆς*, apud Theophylactum Sinocattam lib. 3. cap. 15.

* **MAGISTER OPERIS**, vel *operarum*, [vulgo *Maitre de l'œuvre*, Cui operibus publicis vacare incumbit. Erat etiam officium monasticum, ut ex Charta ann. 1347. tom. 2. Rer. Mogunt. pag. 769. discimus: *Convocatis et congregatis... honestis et religiosis viris... Herbordeo Magistro operis.*] Vide *Operarius*.

* **Magistri operum Dalphinales**, in Stat. ann. 1378. tom. 6. Ordinatus reg. Franc. pag. 377.

* **MAGISTER ORDINIS**, Charta S. Crucis de Talegundo ann. 1396: *Item in una Festoruni Sanctæ Crucis debet dictus Aquarius ministrare dicto Abbati et gentibus: in generale et pstantiam sicut aliis de conventu, et quotiescumque conventus non utetur Carnibus, debet Magister Ordinis serviri et ministrari pro duobus tam in generali quam in pstantia, et tam in prandio quam in cena. Abbas subindicare videtur.*

* **Quis apud monachos ea appellatione designatur, docet Ordinar. MS. S. Petri Aureæ-val. ubi de process. SS. Corporis Christi: *Magister ordinis, videlicet prior claustralis, etc.* Sed et monachi etate aut professione antiquiores *Magistri ordinis* nuncupantur ibid.: *Tunc prior claustralis et alii Magistri ordinis monasterii, sive antiqui et proveci quatuor ex predictis accipiant reverenter capsam, sub qua portatur Corpus Jhesu Christi.* Vide supra *Dominus ordinis in Dominus 11.***

* **MAGISTER ORDINIS FIDEI et Pacis**, Ordo militaris institutus contra Albigenses, in Charta ann. 1276. ex Tabul. archiep. Auxil. Vide *Ordo fidei in Ordo 6.*

* **MAGISTER IN ORGANO**, Qui organa musica pulsat, Gall. *Organiste*. Charta ann. 1232. in Chartul. Cluniac.: *Ego P. Leonis Burgensis, Magister in organo, de mandato et voluntate domini Burgensis episcopi et utriusque supradictarum partium hanc Cartam scripsi.* Vide *Organum*.

* **MAGISTER ORGANORUM**, Musicæ præfectus, Computum ann. 1334. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 280: *Pro equo Magistri Organorum flor. 11.*

* **MAGISTER OSTIARIORUM**, Dignitas in aula Regum Francorum: is *Ostarius* Palatinus præerat. In Annal. Eginhardi et Vita Ludovici Pii ann. 822. occurrit *Gerungus* quidam hæc donatus, qui in Epistolis 2. et 4. Frotharii Episcopi Tulensis appellatur *summus sacri Palatii Ostarius*: apud Wandelbertum denique lib. de Miracul. S. Goaris cap. 80. *Palatii Editi*. Quæ quidem dignitas magna fuit, siquidem in Annalibus Francorum Bertiniani ann. 872. dicitur Carolus Calvus hæc cohonestasse *Bosonem fratrem uxoris, qui postmodum Provincia Rex fuit: Bosonem fratrem uxoris Camera-rii et Ostiariorum Magistrum consti-*

tuens, etc. Idem certe videtur qui *Curo-palata*.

* **MAGISTER**, vel *Principalis Paedagogus*, dictus olim in Academia Parisiensi, qui hodie *Principalis Collegii* nude appellatur, in Statut. Cardinal. de Tutavilla, apud Stephanum Paschasium lib. 9. Disquisit. Francic. cap. 17.

* **MAGISTRI PAGORUM**, apud Siculum Flaccum de Condit. agror. ubi in Codice Palatino ad oram scribi monet Rigaltius, *Magistri pagorum Magistrati dicuntur.* Gloss. Lat. Græc.: *Magister Pagi*, ἀγοροδάρχης. *Magisterium Pagi*, in vet. Inscrip. 1007. 7.

* **MAGISTER PALATII**, Idem qui *Major domus*, in Aula Regum Franc. Godfridus Viterbiensis part. 12. Chronic.: *Dum Magistri Palatii omnia republicæ munera obirent, etc. Pipinus Magister Palatii, qui Regis nomine magna diuturnaque bella gesserat, etc.* Charta ann. 1348. tom. 2. Hist. Eccl. Meldens. pag. 228: *Jehans Sire de Chasteillon, Souverain Maître de l'Ortel Madame la Reine de France.* Vide plura in voce *Major*.

* **MAGISTER PANATERIUS**, Qui officio *Panaterie* præerat, nostris *Grand Panetier*, cujus magna in Palatio Regum Franc. dignitas. Ordinatus domus Dalphin. ann. 1340. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 398: *Item, unum sufficientem Scutiferum qui sit Magister Panaterius ordinamus... Item procurer et ordinet... fieri facere panem bene coctum et fermentatum ad pretium factum.*

* **MAGISTRI PARLAMENTI**, seu *Magistri Curie Domini Regis Parlamentum* ejus tenentium Parisius, in veteribus Arestis, qui hodie *Consilarii Parlamenti*. Vide *Parlamentum* et supra *Magistri Curie*.

* **MAGISTER PATRONI JAUGLE**, Penes quem exemplar mensurarum servatur, seu qui de mensuris judicat. Lit. ann. 1383. in Reg. 122. Chartoph. reg. ch. 819: *Comme eust esté ordonné... que en nostre ville d'Aucerre avoit quatre Maistres, qui seroient nommez et appellez Maistres du patron de la jaugle de laditte ville d'Aucerre, etc.* Vide supra *Jaugla*.

* **MAGISTER PAVILLIONUM**, Tentorium præfectus. Ordinatus hospiti. reg. ann. 1317. in Reg. Cam. Comput. Paris. sign. Croix fol. 71. r.: *Maistre Yves Mestre des pavillons prendra une provende d'avoine, fer et clou, et mangera à court.* Charta Phil. V. ann. 1321. in Reg. 60. Chartoph. reg. ch. 159: *Ivo Bricconi Magister Pavillonum nostrorum, etc.* Vide *Pavilio 1.* et *Pavilio*.

* **MAGISTER PERRERIUS**, Cæmentarius, Gall. *Maçon*. Statutum Johannis Regis Fr. ann. 1358. tom. 3. Ordinatus. Reg. Franc. pag. 78: *Item quod dicti Consules Avinionensi, qui nunc sunt et erunt pro tempore, compellere seu compelli facere possint omnes Magistros Perrerios, regularios et fusterios eorum jurisdictionis, ad operandum in clausuris et aliis edificis predictis, mediante salario competentis secundum taxationem legitimum Consulum predictorum.*

* **MAGISTER PINCERNARUM**, dignitas in Regum nostrorum Palatio, in Annal. Francor. Loiseillanis ann. 781. Chartam Philippi Regis Franc. anni. 1065. subscribit *Adam Pincerna magister*, in Hist. S. Martini de Campis pag. 17. allam ann. 1075. apud Chiffetium in Tornutio pag. 325. *Erveis Magister Pincernarum.* Eadem dignitas in aula Hungarica, in Charta Belæ Regis ann. 1251. *Magister Pincerna*, in Charta Gallica ann. 1067. tom. 11. Spicilegii Acheriani pag. 22.

iso. Magister in Gloss. ad Prudent. Hymn. 8. Cathemer. : Quorum reverens unus. Dat poculum tyranno : Magister Pincernarum. Vide Archipincerna, et Butta 8.

* MAGISTER PONTENARIUS, [Gallice Maître Pontonnier : « Concedimus etiam Stephano de Artiges quod sit Magister Pontenarius ibidem (Agenni) vita sua. » (Litt. Richardi, regis Anglorum, p. 90, ann. 1189).]

MAGISTRI PORTUUM, Vide Factum pro Officiariis Lugdunensib. ann. 1648. pag. 198. 217. [et Menester. Hist. Lugdun. pag. 81.]

MAGISTRI PROCURATORUM, nunc Clientes, appellantur illi, qui causas suas procuratoribus tuendas committunt. Stat. ann. 1387. tom. 7. Ordinatio. reg. Franc. pag. 706. art. 8 : *Que les procureurs ne se chargeront de causes, se ils ne sont bien instruits et par bonne collation, et sentiront, s'ils peuvent, quelles preuves leurs Maîtres auront, pour les avoir quant mesiter sera ; et mettront en mémoire, comme dit est, tout le fait de leurs Maîtres... et sauront où leurs Maîtres demourront, ou là où ils les pourront trouver et faire savoir l'estat de leur cause.*

† MAGISTER PUERORUM, Idem qui Infantum, passim apud Bern. Mon. in Ord. Cluniac. præsertim cap. 27. 1. partis.

MAGISTER QUÆSTORUM, in Constitut. Sicul. lib. 1. tit. 86. 58.

MAGISTER RATIONALIS, Magistratus in Regno Neapolitano, et in Provinciis Comitatu, qui rationibus seu Principis ærario præerat, litesque ad illud spectantes dijudicabat. (Chron. Siciliæ ad ann. 1822. apud Marten. tom. 8. Anecd. col. 89 : *Fredericus Dei gratia Rex Sicilia nobili Johanni de Claromonte Militi regni Sicilia senecallo magna eius curie, Magistro Rationali, et Conventione Ludovici Regis Sicilia et Hierosol. cum Arelatensibus ann. 1385. ex cod. MS. D. Brunet fol. 11 : Domino Raymundo Bernardo Flamigi Milite, legum doctore, magna regis curie Magistro Rationali majore et secundarum appellationum Provincie judice.] De hac dignitate pluribus disseruit Scipio Ammiratus leg. 1. de Famil. Neapolit. pag. 44. Camera rationum meminit Charta ann. 1421. apud Vignerium in Alsatica Gèneal. pag. 195. (Dignitatis inferioris fuisse videtur qui Regii Hospitii Magister Rationalis inscribitur, in Charta Roberti Regis Sicilia ann. 1314. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 286.*

Ejusdem nominis et dignitatis Magistratus instituti in Dalphinatu ab Humberto II. quorum mentio prima occurrit in Computo ann. 1334. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 286 : *Apud Gratianopolim anno 1334. coram dom. Magistris Rationalibus magnæ curie Dalphinatis computavit Aynardus de Bella-comba, castellanus Cobeoli.* Hinc plures existisse qui Magistri Rationales vocarentur constat : idem etiam colligitur ex Ordinatione ejusdem Humberti ann. 1340. quo denique mediante anno penes unum nomen illud remanere atque ob rem alitis et gradu et officio illum præminere statuit idem Dalphinus. Plura vide tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 286. et seq.

† MAGISTER RATIONUM in regno Aragonensi, idem qui Rationalis. Concil. Dertus. ann. 1429. Inter Hispan. tom. 8. pag. 660 : *Sexta litera patris regis, per quam D. Alphonsus Aragonum Rex illustris declarat Clericos et Ecclesiasticos viros*

actu in servitio regio non deservientes, nec in pitachio (f. pycatio) Magistri Rationum domus sui regis nominatim descriptos... non esse nec haberi debere pro familiaribus.

MAGISTRI REGALES, an idem qui Magistri Hospitii Regis, an vero sic dicti quod a Rege ad rem aliquam dijudicandam delegati ? [Idem videntur atque Magistri curie vel parliamenti, qui hodie Consiliarii nuncupantur.] Judicium Parliamenti ann. 1288. ex Chartul. AB. fol. ult. Monast. S. German. Paris. : *Que inquesta ad ultimum venerabili viro Magistro Galterio Cantuariensi ad providendum, abbreviandum et rubricandum tradita et assignata, per ipsum Magistrum fuit Magistri Regalibus asportata, et deliberatione habita super ea, pronuntiaverunt dicti Regales dicta die Veneris in pleno Parliamenti consistorio, dictum Abbatem plene et bene probasse et fundasse intencionem suam, et dominum Regem nichil probasse.*

MAGISTER REGIS. Vide Bajulus 2.

† MAGISTER REQUESTARUM HOSPITII, Libellorum supplicum Magister, Maître des requêtes de l'hôtel. Litteræ Caroli Reg. Franc. ann. 1408. apud Rymer. tom. 8. pag. 508 : *Magistri Requestarum Hospitii.* Vita Jacobi Gelsi Archiep. Turon. ab ipso conscripta ad ann. 1402. apud Marten. tom. 8. Anecd. col. 1947. *Illustrissimus Princeps D. Lud. Dux Aurelianensis me Magistram Requestarum sui Hospitii retinuit.*

Ordinat. Phil. VI. ann. 1340. 15. Febr. : *Ordonnons que les Maîtres des requêtes de nostre hostel, de nostre dite compagne et de nosdits enfans n'ayent aucuns cognosances, se ce n'est des personnes de nostre hostel, ou cas que l'on ferait quelques demandes pures personnelles... Nous ordonnons que nulle amende ne soit taxée par eux, se ce n'est en nostre présence, quant nous urrons nos requêtes.*

MAGISTER RERUM privatarum domus divine, cui suberant Rationales rerum privatarum, Bastaga privata, Præpositi gregum et stabulorum, Procuratores salium, etc. In Notitia Imperii, ubi plura disserit Pancirollus.

MAGISTER ROTÆ, Militum catervæ, quæ Rota dicebatur, præfectus. Charta ann. 1468. apud Pez. tom. 6. Anecd. part. 3. pag. 222. col. 1. *Mathias D. G. rex Hungariæ... fidelibus nostris capitaneis, belliducibus, levatoribusque et sollicitatoribus presentis exercitus nostri, nec non Magistris rotarum, cunctisque aliis gentibus, equitibus, peditibus, etc. Vide Rota 8. et in Rumpere.*

MAGISTER IN SACRA PAGINA, Theologus doctor, in Conc. Constant. part. 10. cap. 7. pag. 598. Vide supra Divinus 2.

MAGISTER SACRI PALATII summi Pontificis, consuevit esse ex Ordine Prædicatorum, et ordinariæ quando fit Consistorium, legit in Palatio publice aliquid in Theologia. Ad hunc spectat ordinare, qui debeat facere sermones in Capella Apostolica, et eorum sermones prævidere, curareque, ut nihil dicatur puritatis fides et gravitati illius loci contrarium, etc. Cereimon. Rom. lib. 3. pag. 819.

† MAGISTER SARTOR, Maître Tailleur. Ordinatio domus Dalphin. ann. 1340. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 385. *Item, ordinamus haberi debere unum Magistrum Sartorem seu Talliaorem, etc.*

MAGISTER SCACARII, Vide Scacarium, in Scaci.

† MAGISTER SCHOLARUM, Qui Scho-

laribus præerat. Anonymus de Gestis Manfredi et Conradi Regum apud Murator. tom. 8. col. 609 : *Legem posuit (Carolus Rex) regnicolis, novisque Secretariis... Magistros Scholariorum, magistros juratos... statuit. Vide Scholares.*

MAGISTER SCHOLARUM, dignitas in Ecclesiis Cathedralibus, apud Joannem Sarisber. in Epist. non senel, et Joan. de Deo in Penitentiario lib. 5. cap. 14. qui alias Scholasticus, et Capus Scholæ. Vide V. Cl. Jacob. Petition post Penitentiale Theodori, pag. 810. [Vide Scholasticus.] [Chart. Williegis. Archiep. Mogunt. ann. 976. apud Guden. Cod. Diplom. 1. pag. 378 : *Nullus scholaris qui non est canonicus, præter assensum Magistri scolæ ingredi præsumat.* Confer Magister Infantum et Magister Major.]

† MAGISTER SCHOLARUM de cantu, Choristarum puerorum præpositus. Statuta Eccl. Barcinon. ann. 1332. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 612 : *Volimus etiam quod Magister Scholarum de cantu, non possit ipsam portionem, que debetur in dictis festivitatibus scholaribus suis, aliquatenus retinere.*

† MAGISTER SCUTIFERIE qui fuerit in aula Dalphini ex sequentibus disce. Ordinatio domus Dalphin. ann. 1340. tom. 2. pag. 384 : *Item, ordinamus unum scutiferum qui sit Magister Scutiferie... cujus requirit officium, tempora quo nos equitare contingit, nostrum palafredum habere paratum cum ense, sivalibus, calcibus et capello, nostrumque deferre mantellum et capellum, nostram sequendo comitum debeat, etc. Vide Scutiferi.*

† MAGISTER SECRETARIUS, Idem qui supra Magister custos. Bernardi Mon. Ordo Cluniac. part. 1. cap. 27 : *Secretarius Magister dat pueris in manibus tunicas, in festis que sunt in cappis.*

MAGISTER SERVORUM, qui eorum curam gerit in domibus magnatum, in Capit. Caroli Magni lib. 4. cap. 82. [Dominus.]

† MAGISTRI SICLARI, apud Baluzium tom. 6. Miscell. pag. 277. perperam editum pro Magistri Scholariorum.

† MAGISTRI SOMERII, Hori m officium ita describitur in Ordinatio domus Dalphin. ann. 1340. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 383 : *Item, ordinamus pro camera nostra tres Magistros Somerios et honorabiles sicut decet, quorum unus arma nostra deferat, et reliqui duo raubas et alia armenia necessaria nobis.*

MAGISTER QUI FACIT LES SOTS, Joculariæ societatis caput. Charta officii Lemovic. ann. 1340. in Reg. 72. Charthoph. reg. ch. 558 : *Item ducis sextarios frumenti censuales cum accipamento, quos debet gener Magistri qui facit les Sots, ratione cujusdam vineæ.*

MAGISTER TAVERNORUM, Vide Tavernica.

MAGISTER TEMPLI, Vide Templarius.

MAGISTER TESTAMENTORUM, Qui lites ad testaments spectantes dijudicabat. Lit. ann. 1483. in Reg. 208. Charthoph. reg. ch. 208 : *Pour lequel (testament) accompli icellui suppliant a esté convenu en la court de l'évesque de Poitiers pardevant son official audit lieu, pardevant le Maître des Testaments.*

MAGISTRI THEOLOGI Facultatis Parisiensis ad octogenarium numerum reducuntur Bulla Innoc. III. PP. ex Chartul. episc. Paris. in Bibl. reg. Cod. 5536. fol. 45. v. : *Decens est ut ipsorum (Magistrorum Theologorum) numerositas referretur ; ne forsitan propter onerosam multitudinem, que nihil habet onesti, vel*

vilascit eorum officium, vel minus compositum impleatur, cum Deus omnia fecerit in numero, pondere et mensura. Hac consideratione prudenter inducti, auctoritate presentium firmiter inhibemus, ut Parisius Magistrorum Theologiae numerus octonarium non transcendat, nisi forte multa utilitas et necessitas hoc exposcat. Quod quidem ita posthac visum est: admodum enim exerevit Ecclesiae bonorum numerus. Sed et hic octogonarium, pro octonarium, legendum censeo. [Nihil mutandum. Eo enim tempore magistri dicebantur, vel magistri regentes qui postea Professores. Vide Savin. Histor. Jur. Roman. tom. 3, cap. 21, § 77, not. 1. et passim.]

° **MAGISTRI VALLETI** appellantur Praecipui inter monetarum operarios, in Lit. remiss. ann. 1361. ex Reg. 91. Chartoph. reg. ch. 163: *Dicti tres Magistri valleti operati fuerant pluries in dicta moneta ad partem.*

° **MAGISTER VENATOR**, Qui regiae venationi praest. Gall. *Grand Veneur*. Charta Caroli V. reg. Franc. ann. 1366: *Dominus genitor noster confusus ad plenum de probitate dilecti et fidelis Joannis de Meudon militis, Magistri venatoris nostri, aquarumque et forestarum nostrarum, etc.* Memor. G. Cam. Comput. Paris. fol. 140. v. ad ann. 1410: *Dominus Guillelmus de Gamachis miles cambellanus domini regis, ordinatus et stabilis Magister venator et gubernator venarum regis, loco Roberti de Franconville.*

° **MAGISTER WARDORUM**, apud Anglos, pupillorum et orphanorum curator. Vide *Justitarius*.

° **MAGISTER**, nuda pro Praefectus copiis militaribus, Gall. *Capitaine*, in Stat. ann. 1373, tom. 3 Ordinat. reg. Franc. pag. 459, art. 3.

° **MAGISTER**, Gall. *Maitre*, Medicus rudi appellatur, in Poem. de *Cleomades* Ms.

*Lit sont de chose qu'il n'y a
Pencil et que bon gerire:
Car il Maistre ainsi dit leur ont.*

° Unde *Mestrie* dicitur Ars curand. in Mirac. S. Ludov. edit. reg. pag. 438: *Quant il (le chirurgien) apercut que c'estoit maladie non mie curable par rature et par Mestrie et par medecine, etc.*

° **MAGISTER**, hoc est Villanus, in Chron. Vultur. ad ann. 779. apud Murat. tom. 1. part. 2. pag. 363. B. Vide *Major*.

° **MAGISTRI**, Artifices quidam, quorum ars inter minores artes recensetur, in Stat. ant. Florent. lib. 5. cap. 19. ex Cod. reg. 4621.

° **MAGISTER**, sine addito nuncupatur Carnifex, in Lit. remiss. ann. 1385. ex Reg. 148. Chartoph. reg. ch. 93: *Le Maistre qui estoit venu es dites prisons pour exccuter icellui Wastelier, qui estoit condempné, etc.* Alia ann. 1463. in Reg. 199. ch. 315: *Maistre Jehan de Tours en son vivant exccuteur de la haulte justice de Thoulouse, etc.*

° **MAGISTER** vel **MAGISTRA**, Gall. *La Maistre*, appellatur pars aratri, lignum nemp, quod aratrum continetur, vulgo *la Hays*. Lit. remiss. ann. 1377. in Reg. 111. Chartoph. reg. ch. 35: *Guillaume Vernis prist audit lieu, ou estoit ledit tumbereau, le fer et coudre de une charue, le vennelier, la Maistre, le tiroi et l'esparsse qui se tient au vennelier, a quoy on attelle trois chevaux. Maestre, Magister, pro Maistre, in Lit. Phil. VI. reg. Franc. ann. 1346. ex Bibl. reg. Maistre, eadem acceptione, in Vita J. C. Ms.:*

De Ihesu Crist vostro Maistre,
Qui reuere est como boia sira.

° **MAGISTERIALE**, Didascalium (a Graeco διδασκαλιον) Papias.

° **MAGISTERIALIS**, Summus, supremus: titulus honorarius summi Pontificis. Vide *Magistratus* 2. Epist. synod. conc. Tricass. ann. 867. ad Nicol. I. PP. tom. 7. Collect. Histor. Franc. pag. 589: *Nobis quoque in ejusdem rei negotio decertantibus, et quendam deflorantibus, non tamen terminantibus, eo usque causam perduximus, ut solummodo Magisteriali vestro culmini eorum assignaretur restitutio, etc.* *Magisterial*, eodem sensu, apud Thaumass. inter notas ad Assis. Hierosol. pag. 251.

*Le chasteau de Cozey
Hault de l'ouest a terrasses,
S'en a de Magisteriales.*

° **Magistral**, pro Arrogans, in Lit. remiss. ann. 1449. ex Reg. 179. Chartoph. reg. ch. 354: *Ung appellé Pierre... qui estoit varlet de guerre fort Magistral, etc.* Hinc *Maistris* et *Maistrise*, Superbia, insolentia. Lit. remiss. ann. 1372. in Reg. 104. ch. 92: *Iceilui chevalier par es Maistris, arrogance, grant puissance et volenté irraisonnable, etc.* Alia ann. 1381. in Reg. 120. ch. 37: *Et s'efforça ledit Ymbert de la oster audit maraschal par es Maistris. Iceilui Vincent et Perrot le faisoient par Maistris et en despit de Guionnet, in alia ann. 1400. ex Reg. 155. ch. 226. Mest re vero dominationem sonat in Vita J. C. Ms.:*

*Je ne suis pas pour signor,
Ne pour Maistris d'onneur.*

° **MAGISTERIALITER**, Dextere, industrie, Gall. *Adroitemen*, en *maître*. Geruasii Tiber. Otia Imper. apud Leibnit. Script. Brunsvic. tom. 1. pag. 978: *Verniculus autem ad arbore, ad modum illicis et quantitatem dum pungitua folia habente, prodiit ad pedem nodulum faciens mollem ad formam cicaris, aquosum et cum exteriori colore habet nebula et roris coagulati, interiori rubet; et cum ungue Magisterialiter decerpitur, ne, tenui rupta pellicula, humor inclusus, effluat, postquam exsiccat, et corio includitur.*

° **MAGISTERIALITER**, Docte, perite, Gallis, en *Maître*. Conc. Armenorum ann. 1342. apud Marten. tom. 7. Ampl. Collect. col. 313: *In omnibus diebus Dominicis dicimus hoc canticum, quod dom. Nares Glanensis catholicon dicit Magisterialiter, etc.*

° **MAGISTERIANDUS**, Academia laurea donandus; *Magistrandus*, qui disputationibus eo in casu praesidet. Stat. Universit. Aquens. pag. 67: *Ordinamus quod hora, qua debet Magisteriandus venire ad locum magistris, etc.* Ibidem: *Rector cum Magistrando et Magistrando suo, etc.*

° **MAGISTERIANI**, Officiales Magistri officiorum. Glossae nomicae MSS.: *Μαγιστριανός*, Gloss. Lat. Gr.: *Agens in rebus*, *μαγιστριανός*. *Μαγιστριανός* meminit etiam Relatio Nestori in Synodo Ephes. part. 2. Art. 1. Conc. Calchedon. Act. 3. 10. pag. 176. 177. 186. 281. Edit. 1618. quibus locis *μαγιστριανός* dicuntur, speciales in Suggestione Legatorum ad Hormisdam PP. inter ejus Epistolas ubi Eulogius, qui *Magistrandus* dicitur in hac Suggestione, *Agens in rebus* vocatur in Epist. Justiniani ad Hormisdam ante Epist. 66. *Magistrandi* etiam dicuntur Victori Tunnensi in Chronico, et Anastasio in S. Hormisdas: *μαγιστριανός*

apud Gelasium Cyzicum lib. 2. de Concilio Niceno, Palladium in Hist. Lausiaca cap. 149. Isidorum Pelusiotam Epist. 249. Constantinum de Administrando Imp. cap. 22. Cedrenum pag. 408. Glycam et alios a Meursio laudatos, et Baron. ann. 162. n. 3. et Liberatus Dionysius in Breviario cap. 15: *Et direxit per totum Orientem Magisterianos, etc.* Marcus Gazenus: *Veniit Magisterianus Epistolas afferens Imperatorias, etc.* Acta Abercii apud Baronium: *Valerianum et Basianum Magisterios divinarum nostrorum officiorum misimus.* [Bibliotheca Patrum ascetica tom. 3. pag. 265: *Veniit aliquando Magisterianus deferens ei testamentum cujusdam.*] De his multa habet Fabrotus in Glossario ad Cedrenum, quem consulte omittimus.

° 1. **MAGISTERIUM**, Jus, dominium. Tabularium S. Vincentii Cenoman: *Gaufridus de Catalogne dedit S. Vincentio de Ecclesia de Nulliaco tale Magisterium quale habebat super presbiterium loci illius, et tertiam partem expleti quod habebat in eadem Ecclesia, id est tertiam partem annorum et vini et sepulturae, et decimam expleti quod habebat in duobus molendinis.*

° 2. **MAGISTERIUM**, Artificium, nostris *Maistris*. Aggenus de Limitib. agr.: *Magisterium eum si vult mensor ostendere; modum concessum fano illi demonstrat.* Charta Ludovici Junioris Reg. Franc. ann. 1180. apud D. Brussel tom. 1. de Usu feud. pag. 586: *Concessimus ex nunc in perpetuum Thaci uxori Yvoni Lachoe Magisterium ornatum... in villa nostra Parisiensis.* *Magisterium Sacerdotii*, apud Suetonium in Caligula et in Domitiano, *επιμαγειριον*.

° *Maistris*, pro Ars, in Chron. S. Dion. 5. Collect. Histor. Franc. pag. 354: *Entre les autres presens li envois uns holoys de laton, ouvez par merveilleuse Maistris.* Ubi Annal. Franc. Loisel. ibid. pag. 56: *Horologium ex aurichalcho arte mechanica mirifice compositum.*

° 3. **MAGISTERIUM**, Magistri officiorum dignitas. Childeb. epist. ad Theob. magist. tom. 4. Collect. Histor. Franc. pag. 86: *Prelati Magisterii vestri dignitas excolenda, que licet per se magna sit, etc.*

° 4. **MAGISTERIUM**, Magistri opus, Ital. *Magisterio*, eodem sensu. Charta ann. 1345. tom. 2. Hist. Cassin. pag. 345. col. 2: *Promiserunt construere lectum totius ecclesie Cassinensis secundum formam, secundum quam laboratum est lectum ecclesie Lateranensis de Urbe... et ipsam ecclesiam et lectum reddere completum, sine defectu aliquo; et in casu quo aliquis in eorum Magisterio appareret, promiserunt resarcire.*

° 5. **MAGISTERIUM**, Magistri monetarii emolumentum. Charta Caroli IV. imper. ann. 1363. tom. 1. Cod. Ital. diplom. col. 2445: *Magister monetae recipiet pro Magisterio, operarius dictarum monetarum, custodiae et aliis necessariis, quatuor grossos cum dimidio.*

° 6. **MAGISTERIUM**, Opera, quam subditus domino suo prestare tenetur. Charta ann. 1120. apud Murator. tom. 8. Antiq. Ital. med. sevl. col. 1189: *Placitum, et quaitam, et albergarium, et allogamentum, et polastrum, et Magisterium. Venerebit cum suo consortio solidos x. dentur foorali; cetera dentur curtis, et Magisterium in edifications et allogamentum. Infra loco Magisterium, legitur pluries *Laborationem* et semel *Opera*. Vide infra *Magistratus* 7.*

* 7. **MAGISTERIUM**, Magistratus, magistrorum consensus. Charta Roger. castel. Insul. ann. 1225. ex Tabul. S. Petri Gand. : *Quod si eos (captos) liberare nosciantes (scabini) et Magisterium suum consulere et inquisitionem veritatis habere voluerint; abbas et castellanus eis et Magisterii sui consilium et inquisitionem veritatis faciet exhiberi.*

* 8. **MAGISTERIUM**, Locus Magisterii, Aula, ubi magistri seu doctores instituuntur. Vide supra *Magisteriandus*.

* 9. **MAGISTERIUM**, passim *Pierre philosophale*, auctore D. Falconet. *Investigatio Magisterii*, in titulo Gebri Arab.

* 10. **MAGISTERIUM**, [Coloris species: « Pro azurro et Magisterio per eum dato in dicta turri. » (Archiv. Vatic. Ed. Publ. 1480 64, f. 197.)]

* 11. **MAGISTERIUM**, [Gall. *les Supérieurs ecclésiastiques* :

Ad totum Magisterium
Tuum queramus officium ;
Sed si non habes divinum,
Ad nos non agas reditum.

(Gesta Pontificum Cameracensium. pag. 56.)

* 1. **MAGISTRA**, Mulier filiarum principis educationi praefecta, vulgo *Gouvernante*. Charta ann. 1226. in Chartul. Arreman. ch. 150 : *Ego Agnes Comitissa Campanie et Brix palatina. Notum facio... quod vir venerabilis Jacobus abbas monasterii Arremanensis totusque ejusdem loci conventus ad preces meas dederunt et concesserunt dominæ Aelidi Magistræ mee tres partes pratorum. Eadem ratione Magistra appellabatur, quæ beguinæ Parisiis regebat. Lit. remiss. ann. 1358. in Reg. 90. Chartoph. reg. ch. 148 : *Magistri, gubernatores seu regimen et administrationem dicti beguinagii (Paris.) gerentes, etc.* Vide *Bajulus 2*.*

* 2. **MAGISTRA**, Abbatissa ordinis S. Augustini Chart. ann. 1299. apud Kopp. Orig. Fed. Helvet. num. 31 : *Magistræ et conventus canonicarum monasterii de S. Katherina, ordinis S. Augustini, etc.* Vide Schannat. *Histor. Episc. Wormat.* tom. 1. pag. 165. et 174.

* 3. **MAGISTRA**, Uxor Magistri seu praefecti artis cujusvis. Necrol. S. Saturn. Carnot. ann. amplius 500 : *VI. Cal. Oct. obiit Maria Magistra Pellipariorum. Interdum Regina eadem notione, usurpatur ibidem. Vide infra in hac voce.*

* **MAGISTRALIS HONOR**, Dignitas Magistri. Vita S. Maximi tom. 1. Jan. pag. 91 : *S. Maximus cum polleret Litterarum industria, honore illum magistrali in urbe (Caturca) sublimaverunt.*

* **MAGISTRALIS OCLUS**, Superciliosus, Gall. *Arrogant, altier*. Laurent. Byzinius de Orig. belli Hussit. ann. 1419. apud Ludewig. tom. 6. pag. 210 : *Jam cum superbo oculo magistrali incipit non manducare sapientie panem.*

* **MAGISTRALIS UNCTIO**, vox medicis nota, Remedium quoddam vel unguentum pretiosum, interpretibus doctis Hagiographis ad Mirac. S. Rosæ tom. 5. Aug. pag. 1000. col. 2 : *Adducti chirurgi, postquam viliora remedia sine profectu applicuerant, protestati sunt, hominem non aliter, quam unctione Magistrali, quæ sumpti non mediocri paranda fuisset, curari posse.*

* **MAGISTRANDUS**. Vide supra *Magisteriandus*.

* **MAGISTRARE**, Docere, regere, moderari. Gerardus in Vita S. Adalhardi sac. 4. Bened. part. 1. pag. 319 : *Omnis Gallia, quæ ejus Adalhardi consilio innotebatur, parata probavit : maxime vero Italia, quæ sibi a Carolo fuerat commissa,*

ut Pippino juniore ad regendum Magistraret, et ad statam justitiam regnum Italicum informaret. Ibid. pag. 354 : Præterea jubetur etiam omnibus Ecclesiis Magistrare : quibus consilio et prudentia magister, sed discipulus apparet humilitate.] Occurrit præterea apud Aurelium Victorem, Cassianum semel ac iterum, S. Hieronymum Ep. 25. cap. 5. Auctorem de Disciplina Scholarum cap. 2. etc. Vox Festo etiam nota.

* Nostris alias *Maistrer, Maistrer et Mestroier*. Villehard. paragr. 33 : *Mes je voi que nus ne vos sauroit si gouverner et si Maistrer com ge, que votre sire sui. Lit. remiss. ann. 1387. in Reg. 130. Chartoph. reg. ch. 253 : Lequel Milet qui à son temps a voulu batre, suppedit et Maistrer touz les autres du pays. Aliæ ann. 1390. in Reg. 139. ch. 145 : Comme le suppliant ne pouoit Maistrer ledit cheval, etc. Bestiar. Ms. :*

Icel les femelles Maistrer
Et en la pisine et en l'arbole.

* **MAGISTRARI**, Academica laurea donari. Acta S. Bernardi de Monte Jovis tom. 2. Junii pag. 1074 : *Studiosus valde, Magistratus in septem artibus liberalibus. Processus de B. Petro de Luxemb. tom. 1. Julii pag. 548 : Multum compatiebatur pauperibus clericis, specialiter Magistratis in scientiis et non beneficiatis.*

* Ea quidem notione interdum occurrit, puta in Stat. Universit. Andegav. ann. 1435 : *Si qui sint... licentiatii... qui velint Magistrari, etc.* Et in Charta ann. 1360. apud Ughell. tom. 2. Ital. sacr. col. 26 : *Volentes quod illi, qui in prefato studio Magistrati fuerint in facultate predicta, in eo et aliis generalibus studiis dicte facultatis regend. et docendi, absque approbatione alia, liberam habeant facultatem. At in locis supra aliatis Magistratus, idem sonat atque Doctus, peritus, Ital. *Ammestrato*, ut aperte colligitur ex Stat. Veron. cap. 126. apud Murator. tom. 3. Antiq. Ital. med. ævi col. 647 : *Omnes campiones bravos et Magistratos et, etc. Magistrati in armis, in Hist. belli Forojul. ibid. col. 1204. Ita etiam Gallicum Magistrati ex Lit. ann. 1380. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 354 : *A ceux que vous trouverez non experts et insuffisants à pratiquer esdictes sciences (Médecine et Chirurgie) defendes sur telles paines qu'il vous semblera à faire de raison, que en aucune maniere ne exercent la pratique desdictes sciences ; et ou cas que aucun non Maistrerit es sciences aessus dictes, voudroit dire et maintenir soy estre souffisant, etc.***

* **MAGISTRATI**. Vide *Magistri Pagorum*.

* 1. **MAGISTRATIO**, Doctrina, eruditio. Epist. S. Hildegardis ad Anastasium PP. in ejus Vita auctore Theodorico : *O persona quæ es præcellens armatura et nans Magistracionis valde ornata civitatis.* **MAGISTRATIONES PUBLICÆ**, Scholæ, in leg. ult. Cod. Th. de Stud. liberal. urb. Romæ. (14. 9.) Apuleius de Doctr. Platon. de Scientiis, quæ solis disciplinis traduntur, et Magistracione discuntur. Sic enim MSS. libri præferunt, pro *Magistra* ratione S. Columban. instruct. 4 : *Nonne sine disciplina aliqua perfecta Magistratio aut aliqua militia acquiri impossibile est ?* Vide Salmasium ad *Vopiscum* pag. 458.

* **MAGISTRATIO Aquarum et forestarum**, *Maistrise des eaux et forets*, in Regest. 80. Chartophyl. regii Ch. 754. ann. 1451.

* 2. **MAGISTRATIO**, Inter *Magistrandos*, id est docendos seu scholares, annumeratio, idem quod *Inscription* appellatur

in scholis Parisiensibus. Stat. Universit. Andegav. ann. 1410. tom. 9. Ordinat. reg. Franc. pag. 500. art. 10 : *Pro supportandis oneribus, quæ rectorem frequentius subire oportebit, statuitur et ordinatur, quod de cetero rector... a novis scholaribus noviter venientibus, pro receptione juramenti et scholaris novi Magistracione, viginti parvos denarios semel tantum a quolibet percipiat atque levabit.*

1. **MAGISTRATUS**, Idem quod *Procuratio*, seu jus Pastus. *Magistratus Coena*, in Charta Monasterii Silvæ-Latæ. Vide *Dominicum de Prærogat. allod. cap. 15. § 8.*

2. **MAGISTRATUS**, Titulus honorarius summi Pontificis. Gervasius Remorum Archiep. in Epist. ad Nicolaum II. PP. : *Dicant adversarii quantumlibet me infidelem et rebellem Magistratus vestro. Vide Majestas.*

3. **MAGISTRATUS**, Abbatialis dignitas, seu alia quævis Præpositura. Epistola 145. Gerberti apud Mabill. tom. 3. *Annal. Benedict. pag. 655 : Sancti Dionysii comobium ejus esse reverentiam ac dignitatem, ut nullius ibi Magistratus deponi debeat, aut imponi sine compromissalium, quorum interest, consensu ac favore sollempni.*

4. **MAGISTRATUS**, Titulus rationum regiarum præfecti, Gall. *Maitre des Comptes*. Memor. D. Cam. Comput. Paris. fol. 144. r. : *Dom. Johannes Bernier miles institutus in officio Magistratus Cameræ Computorum ad vadia, jura et emolumenta consueta... fecit... solitum juramentum in manu domini cancellarii Franciæ.*

5. **MAGISTRATUS**, Officium ejus qui hospitali præest. Charta Petri episc. Meld. ann. 1227. in Chartul. Campan. fol. 186. col. 1 : *Comes presentabit nobis clericum idoneum ad Magistratum domus Dei Meldensis, qui si idoneus fuerit, a nobis recipietur. Aita ann. 1230. ibid. fol. 187. v. col. 2. Nuntiamus vobis quod Radulphum magistrum domus Dei Meldensis a Magistratu dicte domus amovetis.*

6. **MAGISTRATUS**, Ad magistri seu doctoris gradum ascensus. Comput. ann. 1372. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 312. col. 1 : *Fuerunt apud Montempesulanum... pro festo Magistratus magistri Ludovici Vallate, qui novus fuerat factus magister in medicina.*

7. **MAGISTRATUS**, Opera, quam subditus domino suo præstare tenetur. Charta Rob. comit. Alençon. ann. 1211. in Reg. forest. comitat. Alenc. fol. 13. v. : *Faciendo inde pro omni servicio Magistratum molendinorum meorum et beatorum meorum ; ita quod predictus Salomon vel suus hæres in quolibet die ut sit in servicio meo, pro expensis vi. denarios Turon. Cenoman. habeat ; et si ferramenta sua lanata fuerint in servicio meo, de meo proprio reficiantur. Alia ann. 1342. in Reg. 74. Chartoph. reg. ch. 62 : *Sciendum tamen est quod pro dicta molneria... facere debeamus et consueveramus Magistratum dicte rotæ cum comitibus, operariis, lignis, lapidibus et aliis omnibus ad dictam rotam necessariis universitati predictæ. Vide supra *Magisterium 6*.**

8. **MAGISTRATUS NOVITIORUM**, Prioratus magistro novitiorum assignatus, in Bulla Pauli III. PP. ann. 1535. apud Stephanot. ex Antiq. Lemov. Bened. Mss. part. 1. pag. 474.

9. **MAGISTRATUS**, adject. pro Doctus, peritus. Vide supra in *Magistrari*.

* **MAGISTRESSA**, Magistra, domina, *Maitresse*. Chron. D. de Gravina apud

Murator. tom. 12. col. 565: *Confessus fuit... dictum Ducem interfecisse Bertrandum filium Caroli Artus ordinatione dom. Chancie et Magistressæ.*

1. **MAGISTRIA**, Medietas fructuum prædii reive cuiuslibet alterius partiariorum alicui concessæ, ad Magistrum seu dominum feudi pertinens; unde nomen. Charta ann. 1228. inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 47. col. 2: *Tradimus... medietatem sacharie seu Magistrie in prædico molendino, et plus si plus ibi habere debeamus... Prædictam siquidem venditionem, quæ est medietatem diei Veneris et noctis molendini superioris, etc.*

2. **MAGISTRIA**, Dignitas seu iurisdic-tio magistri forestarum et aquarum. Charta ann. 1397. in Reg. 155. Chartoph. reg. ch. 117: *Magister Johannes... regens officium Magistrie forestarum et aquarum regiarum in senescallia Carcassone et Biterris, etc. Mestria des eaux et des forêts, in Stat. ann. 1859. tom. 3. Ordin. reg. Franc. pag. 387. art. 12. Vide supra Magister generalis aquarum.*

3. **MAGISTRANI**. Vide Magisteriani. **MAGISTRANUS**, Fulgentius Placides de Continentia Virgiliana: *Elysium ingrediatur campum, Elysi enim Græce resolutio dicitur, id est, feriatam vitam post Magistranium timorem. Infra: Magistriani timoris projecta gravidine, i. timoris Magistris.*

4. **MAGISTRISSA**, Magistra, domina. Charta ann. 1269: *Noveritis quod... prior fratrum Prædicatorum executor testamenti defunctæ Ermengardis, dictæ Lavenerie, in iure publico recognovit se... vendidisse xl. solidos Turon. annui redditus, quos prædicta defuncta percipere et habere dicebatur super domum... contiguum domui dictæ Magistrissæ ex una parte, etc. Vide Magistrissa.*

5. **MAGISTRIVUS**, in Fabri thesaur. ex Apuleio in Florid.: *Pueritia apud vos et Magistrivus. Sed perperam: legerdum enim distinctis vocibus Magistris vos, ut ex contextu satis patet.*

6. **MAGISTRIX**, ut Magistressa. Testam. Joan. Chati ann. 1482. in Reg. 2. Armor. gen. r. part. 1: *Item volo... quæ nobilis mulier Margarita de la Greleyre domicella... uxor mea, sit domina et Magistrix loci domus meæ et bonorum meorum prædicatorum.*

7. **MAGISVALENTIA**, Summa excurrrens, Gall. Surplus. Charta ann. 1319. in Reg. 78. Chartoph. reg. ch. 113: *Quociens ipsæ res permutabuntur... non solvantur foris capia seu laudimia... nisi forte pro supplemento seu Magisvalentia valoris rerum permutatarum. Vide infra Plusvalere.*

8. **MAGIUS**. Vide Madius. **MAGLA**, Ansa, annulus, Ital. Maglia. Gall. Maille. Stat. Astæ ubi de Intr. portar.: *Armatura de Magla ferri per quemcunque modum portentur, solvant pro quolibet armario hominis furnito, etc. Vide supra Maclea.*

9. **MAGLATA**, MAIATA, MALEATA, Idem quod Malliata, Hama thoracis, Ital. Maglia, Gall. Maille. Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. II. pag. 98: *Statuimus quod nullus de Societatibus armorum vel artium civitatis bon. ire debeat vel trahere aliquo modo cum panceria, spata, vel Maglata, seu bracarola, etc. — et tom. III. pag. 220: Item juramus... quod non ibo, nec traham modo aliquo cum panceria, spata, Maiata, vel bracarola. — et tom. III. pag. 408: Arma vero defensibilia intelligimus esse pance-*

riam sive coritum cum manicis vel sine manicis, gambrias, Malestam, etc. [FR.]

10. **MAGLETUS**, Charta Theob. comit. ann. 1222. in Chartul. Campan. fol. 890. v: *Debebat assignare xxx. libras terre... et falcas avena de redditibus in aliis redditibus de Chamaio, præter Magletum majorem. An vinea muro vel sepe cincta, Gall. Clos de vignes, quæ maglio seu marra colitur? Vide mox*

11. **MAGLIUS**, Ligonis species videtur, quanquam Italis Maglio malleus sit, in Hist. belli Forojul. apud Murator. tom. 3. Antiq. Ital. med. sævi col. 1208: *Et in stalla prædicta habentur palos ferreos, Maglios, zapponos, murum domus prædictæ... incipientes fodere, etc. Ut ut est, Maglie marmam, vulgo Hous, significat, in Lit. remiss. ann. 1878. ex Reg. 114. Chartoph. reg. ch. 165: *Cellus Guillaume feriat ledit Oudin de sa Maglie, qu'il apporte des vignes, sur les bras et sur la teste. Magle et Meigle, eadem notione, usurparunt. Lit. remiss. ann. 1881. in Reg. 121. ch. 83: *Les dites gens d'armes... prenoient chevaux, jumans et utillemens d'ostel, et les Magles et hostis des vignes. Alie ann. 1414. in Reg. 167. ch. 37. *Le suppliant ot à sa part un pot et une Meigle, etc. Meigle, in aliis ann. 1397. ex Reg. 158. ch. 287. Meigle, in Lit. remiss. ann. 1400. ex Reg. 155. ch. 370. *Deux Meigles, que l'en dit piches à labourer es vignes, etc. Meigle, in aliis ann. 1457. ex Reg. 189. ch. 185.*****

12. **MAGMATARIUS**, μασματικός. Gloss. Lat. Gr. MSS. Sangerm. Unguentarius. **MAGMENTARE**, pro Augmentare, Augere. Henricus Aquilonipolensis in Adolpheide cap. 12:

Magmentare Christi cultum Deo pacifer aliam. Utitur rursus semel.

13. **MAGMENTARIUS**, ἡμῶν τὰ ἐκλύθηνα τήναια τὸν θεοῦ προσεπορεύται. Qui exat ad altare pro sacrificio fert. Supplem. Antiquarii.

14. **MAGNA CHARTA**. Vide Charta. **MAGNA CURIA**. Vide in Curia 8.

15. **MAGNEVUS**, μαγνητικός, in Gloss. Latin. Græc. Grandævus, senex. **MAGNAGIUM**, Mansus, vel mansio. Bulla Alexandri PP. IV. ann. 1258. ex Tabul. Sangerman.: *Magnagia, decimas, redditus, terras, nemora, possessiones et Jurisdictionem temporalem quæ habentur in villa que Noters appellatur. Vide Managium 2.*

16. **MAGNALIS**, MAGNALIA. Glossæ antiquæ MSS.: *Magnalis, salubriora, prosperiora, magnifica, pretiosiora. Jo. de Janua: Magnalis, magnus, vel qui magna fecit. Unde illud: Loquebantur variis linguis Magnalia Dei. Papias: Magnalia, id est, præstantiora, magnifica, salubria. Mamotrectus ad 17. Sapient.: Magnalia, Magnitudines. Græc. Edit. μαγνησιον. Rufus Asterius Quintus in Carmine de Delpara:*

Signa movent populos, curvant Magnalia cœci.

Auctor Carminis de Missione Spiritus sancti:

Hæc tuba profecta de Sion, Magnalibus Orbem repleret Messis.

Arnulfus Lexov. in Epist.: *Non tanta postmodum prosperitatis ejus insignia claruerunt, quanta præcedentis adversitatis Magnalia celebrantur. Hist. Cortusiorum lib. 3. cap. 5: Qui literis Magnalia promittebat. Occurrit ibi semel ac iterum. Rodericus Toletan. in Præfat. ad Hist. Hispan.: Hispanorum Regum*

origo, et eorum Magnalis, etc. Will. Britto in Præfat. Philipp.:

Cur ego qua novi, proprio qua lumine vidi Non tanta magni Magnalis ardore Regis?

Occurrit passim in libris sacris, et alibi. Vide observata ab Olao Borrchio lib. de Variis linguis Latinæ etatib. pag. 157. [et Stephanio ad Saxon. Grammat. pag. 156.]

17. **MAGNANIMIS**, pro Magnanimus, ut longanimis. Occurrit in Chr. Casin. lib. 4. cap. 57. 86. et alibi non semel.

18. **MAGNANIMITAS**, Titulus honorarius Episcoporum et aliorum, apud Ruricum lib. 1. Epist. 10. lib. 2. Epist. 1.

19. **MAGNANIMUS**, Cui animus est ad iracundiam pronus. Lit. remiss. ann. 1868. in Reg. 96. Chartoph. reg. ch. 1: *Idem Henricus, qui Magnanimus esse dicitur, ob hoc, malo sine causa motus animo, confestim ipsam uxorem verberare natus fuit.*

20. **MAGNANUM**. Vide Manganum.

21. **MAGNARIUS**, Martinius in Lexico: Negotiator, qui mercimonia omnis generis in solidum vendit, Græcis μαγαριστοπος. Ital. Grossiero, Gall. Marchand en gros. Apuleius lib. 1. Metamorph.: *Omne enim pridie Lupus negotiator Magnarius coemerat. Idem videtur esse quem Apuleius lib. 5. dicit magnis pecuniis negotiantem. Genus tamen aliquod peculiare mercatorum fuisse Magnarios haud male suspicatur Colvius. Vide notas ad Apuleii locum supra laudatum, et Turneb. Advers. lib. 27. cap. 21. [Consule præterea Baron. in notis ad 22. diem Aug. Martyrol.]*

22. **MAGNAS**. Inter Magnates seu nobiles annumerari poenæ gravioris genus apud Florentinos, cum in rempublicam coaluerunt. Stat. ant. Florent. lib. 3. cap. 86. ex Cod. reg. 4621: *Quicumque offenderet in persona aliquem suum hostem, id est illum pro quo laborat aliqua bona, ultra poenas alias sibi impositas per ordinamenta, intelligatur esse et sit Magnas et de numero magnatum civitatis Florentiæ. Rursum lib. 5. cap. 28: *Et si occiderit aliquem, qui fuerit de prioribus artium et vexilliferis justitiam, vel eorum collegiis, vel notariis ipsorum, ultra dictas poenas intelligatur esse ipso jure Magnas, si fuerit popularis; et si fuerit Magnas, esse supermagnas... et privatus omnibus officiis et beneficiis communis Florentiæ, una cum filiis et descendentiis suis.**

23. **MAGNATI**, pro Magnates. Glossæ antiquæ MSS.: *Magnatos, nobiles. Magnatus, nobilitas, potens, sanctus. Aneas Parisiensis Episcopus adversus Græcos: In hoc segnitia deterioris fame per ora Magnatorum deteruntur. [Folculus ad ann. 968. ubi de Baldrico, qui erat de Magnatorum terra illius prospecta oriundus. Paschasius Radbertus in Epitaphio Walæ sæc. 4. Bened. part. 1. pag. 512: *Senatus exiliatur, et Magnati omnes, atque olim carissimi, et primi damnantur palatii. Occurrit ibid. iterum et semel.] Ita Primati, pro primates, in Chronico Fredegarii cap. 76. Magistrati, pro Magistratus, etc.**

24. **MAGNATI**, in Barthol. Scribæ Annal. Genuens. lib. 6. ad ann. 1225. apud Murator. tom. 6. col. 481. mendose pro Magagnati. Vide Mahamium.

25. **MAGNATES**, Vassalli majores. Charta Idefonsi Regis Aragonum ann. 1198. apud Marcum lib. 6. Hist. Beneharn. cap. 9: *Item Rex præscriptus manite nebo te et defendam tanquam nobilem*

Magnatem meum per bonam fidem. Vide *Procer.*

° **MAGNATIM**, Summopere, diligenter. Charta Caroli Simpl. ann. 905. tom. 9. Collect. Histor. Franc. pag. 500: *Qui regis servanti Magnatim iussa fideles, ejus honorati debent procedere dono.*

° **MAGNELLA**, MAGNELLI'S. Vide *Manganum* 2.

° **MAGNERIUS**, [Familiaris, domesticus.] Statuta Delphinalia pag. 89: *Quod quicumque seu aliqui Magnerii vel familiares Curie Delphinialis non possint, etc.* [Vide *Maynerius*.] [° Ita etiam in Stat. Humb. II. dalph. ann. 1349. ex Reg. Cam. Comput. Paris. sign. Vienna fol. 10. r. pro *Maignerius*, ut editum est tom. 2. Hist. Dalph. pag. 587.]

° **MAGNI**, Magnates, quomodo *les Grans* dicimus. Paschasius Radbertus in Epitaphio Walæ lib. 1. cap. 4: *Cum aut ipse hospites, aut eorum Magnorum aliquis vocasset, etc.* Adde lib. 2. cap. 15. extremo.

° **MAGNICAPER**, Saxonibus, ornatu-buccan, in Gloss. Ælfrici, 1. immensus caper, hircus.

° **MAGNIFICARE**, Augere, amplificare. Charta Boleslai Ducis Silesiæ ann. 1249. apud Ludewig. tom. 6. Reliq. MSS. pag. 487: *Cupientes Magnificare, et augmentare redditus Ecclesiæ, etc.* Nicolaus de Jamsilla de Gestis Frederici II. Imper. apud Murator. tom. 8. col. 518: *Cum autem hoc modo ipse Legatus potentiam suam Magnificaret in regno, cuncti pene regni Majores sibi tanquam domino reverentiam exhibebant.* [Gloss. vet. : μεγαλύνω, amplio, amplifico, Magnifico.]

* Sed mox successit consolatio gaudiosa cum idem dominus rex (Henricus V.) ejusdem nominis parisque virtutis post se reliquerit filium et heredem... apud quem predictus scilicet multum Magnificatus est et super omnes alios sui status excellentius honoratus est. [Chart. Clun. tit. abbatia Levensis in Anglia: coll. Burgund. B. N. t. 83, n. 498. an. 1413.]

° **MAGNIFICATIO**, Elevatio, prædicatione. *Personarum varia Magnificatio*, apud Macrobi. Saturn. lib. 5. cap. 13.

° **MAGNIFICE**, Multum, plurimum, cum effectu. Papias: *Magnifice egressis, excellenter.* Alexander Iatrosophista lib. 2. Passion.: *Et Magnifice juvati sunt patientes.* Passim. *Magnificus tumor*, apud Cælium Aurelium lib. 2. Auctor. cap. 12.

° **MAGNIFICENTIA**, Titulus honorarius Regum et aliorum, in Epistolis Childeberti tom. 1. Hist. Franc. pag. 869. in Epist. 60. Nicolai I. PP. in Capitul. Caroli C. pag. 48. 52. in Concil. Ticinensi ann. 855. in Epist. Joannis VIII. PP. 30. 291. apud Gregor. VII. PP. lib. 8. Epist. 21. etc. Vide Brisson. de Formul. pag. 855.

° Nicolao Spinelli cancellario regni Siciliae et Provinciae senescallo tributur, in Charta ann. 1375. ex schedis Pr. de Mazaugues.

° **MAGNIFICIUM**, μεγαλοπρῆξ. Gloss. Lat. Græc. MSS. Sangerman. Magnificentia.

° **MAGNIFICUS**, Mirificus, μεγαλόπρῆξ. Vita S. Simeonis Stylitæ cap. 2: *Ibat in Monasterium S. Timothei Magnifici viri.*

° **MAGNINUS**, Labetum faber, nostris *Chauderonnier*, alias *Maignen*. Petrus Royer Magninus, in Charta ann. 1490. Lit. remiss. ann. 1496. in Reg. 161. Chartoph. reg. ch. 50: *Deus Chauderonniers ou Maignens passans par le pays, etc.*

Aliae ann. 1445. in Reg. 176. ch. 373: *Perrin Lienart apporta au suppliant Maignen ou chauderonnier deux poilliers.* Guill. Gutart. ad ann. 1285:

Par la terre au roy de Mallorgues.
Ou lors trouva-on maint Maignen
Chemieret jusques à Parpaiguen.

Atque ita etiam legendum, pro *Maignier*, in Ordinat. hospit. Phil. V. reg. Franc. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 1362.

° Hinc *Magnien*, Lebes, in Lit. ann. 1342. ex Reg. 108. ch. 316: *Item autres menues coutumes... c'est assavoir... des Magniens, des seilles, des fruitz, etc.*

° **MAGNIPENDISSIMUS**, Admodum estimabilis. Litteræ ann. 1402. apud Rymer. tom. 8. pag. 249: *Noverint universi, quod cum alias inter illustrissimas et Magnipendissimas personas, dominum Ludovicum Comitem Palatinum Rheni et Ducem Bavarie, etc.*

° **MAGNIPOTENS**, Splendidus et bellicosus. Gasp. Barthii Gloss. apud Ludewig. tom. 8. Reliq. MSS. pag. 346. ex illat. Palest. Fulcherii Carnot.

° **MAGNIPPANUS** SERVIE, in Actis Innocentii III. PP. pag. 68. pro *Jagajpanus*, vel *Magnus Jupanus*. Vide *Zupa*.

° **MAGNISSIMUS**, pro Maximus. Oratio Ferdinandi Vacecapitis Regis Castellæ legati ad Ludovicum Ducem Andegav. ann. 1378. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 155: *Præterea, Magnissime Princeps, nos inter cetera principalliter sumus ad vestram celsitudinem destinati, etc.* Occurrit etiam apud Jos. Moret. Antiquit. Navar. pag. 556. [° Virgilii. Grammat. pag. 131: *O nulli numero negatur, sive Magnissimo sive midissimo.*]

° **MAGNITAS**, ut *Magritudo*, Titulus honorarius regum. Charta Caroli Simpl. ann. 905. tom. 9. Collect. Histor. Franc. pag. 500: *Jussum hoc nostræ Magnitatis edictum fieri, etc.*

° **MAGNITUDO**, Titulus honorarius Regum, et aliorum, apud Ennodium lib. 1. Ep. 4. Marculfum lib. 1. in Capitul. Car. C. tit. 8. cap. 8. tom. 1. Hist. Franc. pag. 869. 882. in Concil. Aquisgran. II. ann. 896. in Prefat. libri 1. ad Pipinum, in Notitia Eccl. Belg. pag. 13. etc. in Epist. 187. 243. Joannis VIII. PP. etc. Vide Brisson. de Formul. pag. 355.

° **MAGNITUDINES**, Privilegia, Prærogativa. Charta Henrici Imp. ann. 1041. in Histor. Pergamensi tom. 8. pag. 420: *Ut pro amore Dei sanctæ Pergamensi Ecclesiæ... nostra regalia, et Magnitudines dignaremur conce. ere.* Alia Frederici I. ann. 1156. ibid. pag. 458: *Præterea omnia regalia et Magnitudines de Comitatu Pergamensi, etc.*

° **MAGNUS**, interdum usurpatur Latinis inferioris ævi pro eo, qui statura proceriori et altiori est, ut nostris, *Grand*. Hinc Ludovicus Rex Franciæ, qui vulgo *Longus* dicitur, semper *Magnus* cognominatur in veteribus Chartis. Chronicon Monasterii de Fontanis cap. 2: *Lambertus quidam Miles Flandrensis, qui dicebatur Magnus respectu cujusdam socii, qui dicebatur Minor Lambertus.* Sed et Carolo, primo ex Regibus nostris Imperatori, *Magni* cognomen inditum a statura proceritate testatur Egidius Parisiens. MS. lib. 1. Karolini, ubi de Stephano PP.:

Augusti quarta Nonarum loco coire
Concilium fecit, ad quod cum conjuge Regem,
Et cum suscepta de conjuge prole vocavit.
Tunc Missam incipiens, quando coeundi ad aram,
Regificos cultus optavit utrique parenti.

Cum quibus impresso notorum cribratis auro
Inter utrumque duo christumque veritas frutes,
Nominis ejusdem, nisi quod de fructibus alter
Dignoscendus erat Karolus cognomine Magus,
Corporis ex habitu, mentis cognomine omni,
Qui bene Magus erat, quia sicut corpore supra
Illic utis primario debita magus,
Sic animo majorque fuit virtute laterus.
Jam tunc magus erat cognomine, quædam futurus
Magus divitiis, et fano magus et scia.
Præter quod soleo esse cognomen alius
Gratia, que nulli plus efficit, addidit unum
Nominis, et Karole fœore harenata nomen.

Anonymus de Nominibus Germanorum: *Carolus, seu Karolus, haud dubie est illud Saxonicum Kærie, per a diphthongum, quam illi semper faciunt a, Italicum. Est autem Kærie, vir procerus staturæ, et grandis corporis, qualem fuisse Carolum Primum scribunt.* Quidquid sit de hac vocis origine, constat, Carolum, nude, sua ætate appellatum, itaque sic vocatum in Baptimaste. Smaragdus in Partes Donati cap. 21. de quatuor nominum speciebus: *Ergo si placet, sic istæ quatuor propriorum nominum species jam hodie apud nos teneantur, ut dicamus prænomen, Imperator, et sit illi proprium dignitatis, quod nulli alto in suo convenit Regno: dicamus Karolus, et sit illi proprium, quod accepit in Baptismo: dicamus Francus, et sit illi appellativum in genere suo: dicamus prudens, et sit illi agnomen appellativum accidens et extrinsecus.* Id præterea constat ex Scriptoribus Vitæ ejusdem Caroli.

° **MAGNUS**, Vir auctoritate gravis. Concilium Pisanum tom. 6. Spicil. Acher. pag. 266: *Præterea est testimonium Magnorum dicentium quod per totum mensem Augusti, etc.*

° **MAGNUM**, f. pro Manus. Acta Episcop. Cenoman. cap. 86. apud Mabill. tom. 8. Analect. pag. 345: *Guido tamen jugiter pium et liberalem circa suos Canonicos amorem exhibebat et honorem. Nullus enim eorum remanserat, quem non ipse vel ecclesiastica dignitate sublimasset, aut cui Magnum, aut chlamydem variam, seu renonem griseum tribuisset, seu aliud liberalitatis emolumentum providisset.* Vide in Manus.

° **MAGO**, Capulus, Gall. *Poignée, Manche*, Lit. remiss. ann. 1362. in Reg. 83. Chartoph. reg. ch. 124: *Qui exponens dictum Johannem percussit in caligo motu unum ictum, solum de manu in qua tenebat gladium subtus guttur, non tamen de cuspe gladii, sicut credit, sed solum de manice (sic) seu Magone.*

° **MAGOLCIUM**, Cloaca, Gall. *Engout*. Statuta Mediolan. part. 1. cap. 256: *Cum cloacæ, et Magolcia Mediolani pestilentiam reddant aërem, etc.*

° **MAGOMETUS**, Vide in *Mahum*.

° **MAGRA**, Matth. Silvaticus: *Cusura est species luti, que dicitur Magra.*

° **MAGRANCOLES**, Herbe species, a Græco μαγρόκαυλος. Albertus M. de Mirabilibus mundi: *Si vis in manu tua portare ignem, ut non offendas, accipe calcem dissolutam cum aqua fabarum calida, et aliquantulum Magranculis, et aliquantulum malvarici, etc.*

° **MAGREDUS**, f. Margo, Gall. *Bord*. Fragm. Hist. belli Forojul. apud Murator. tom. 8. Antiq. Ital. med. ævi col. 1208: *Illico velocissime venientes versus castrum ipsum, quum fuerunt in Magredo Colvere (nomen fluvii) sub centia ecclesiæ b. Mauri patroni Maniaci, etc.*

° **MAGREGRASSUS**, Vide infra *Magregrasus*.

° **MAGRUS**, Ital. *Magro*, Macer: unde fisdem *Magrezza*, macies, nostris alias *Magreche*. Stat. Vercel. lib. 4. pag. 84.

r: Item quod aliquis, cujuscunque conditionis existat, non audeat vel presumat ludere... ad ludum, qui appellatur Magrorum et grassorum. Guilgnevill. in Pe-regr. hum. gen. Ms. ubi de Invidia.

Austral Magroche me serrit.
Et courroux d'astral m'ajoist.

Hinc Ameyvoter, Macrare, in Mirac. B. M. V. lib. 2:

Qui encrainier veut à droit s'ame.
Le cors convient Ameyvoter.
Escartier et roidoler.

Vide supra Macillentia.

MACUDARIS, Caulis, vel siligo, i genus frumenti candidi. Ita Gloss. MSS. [Papias MS.: Genus frugis. Caulis qui nascitur ex ea parte unde scyrpus avellitur; vel siligo Joh. de Janua: Maguder vel Maguderis, secundus caulis qui nascitur in thyreo abscisso, vel ipse thyreus abscissus. Unde Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: Maguder, le second cho, c'est broisson de cho, ou tron, ou froment, ou fleur de farine. Magudaris vel Magydaris, ex eodem Joh. de Janua, est Laserpitii genus tenerius et minus vehemens. Occurrit apud Plaut. Rud. act. 3. sc. 2. v. 19. Vide Plin. lib. 19. cap. 3.]

MAGULUM, Gena, bucca. Vetus interpretis Juvenalis Sat. 2. v. 17: *Pertomius. Nomen Archigalli Cynædi, quem Magulum conspurcatum dicimus, qui publice impudicitiam perpessus est.* Græcobarbaris μάγυλον, genam, buccam significat. Gloss. Gr. MS. ex Bibl. Regia Cod. 2062: *Μαγυλον, αὐτὸ καλεῖται τὸ μάγυλον.* Narratio de Bertrando Romano MS.: *Ἐστὶν μαγυλον ἄριστον δένειον μαγυλοναίριον, μαγυλονα ἰσχυρότατον, αὐτὸ καλεῖται τὰ γυλα.* Vide Gloss. Meursii.

MAGUNNA, Suggestio. Gloss. MSS. x. circ. sec. ad calcem Collect. Canon. e Bibl. DD. Chauvelia Regior. sigill. Custodis.

MAGUS, Mansio, veteribus Gallis: hinc plurium urbium nata nomina: Rotomagus, Ricomagus, etc. Vide Valesium in notitia Gall. pag. 477.

MAHAIGNIUM, MAHAIN, MAHAINIUM. Vide mox Mahamium.

MAHAMIUM, nostratibus Mahain et Mahain: membri mutilatio, vel enormis lesio, qua quis ad serviendum Principi in bello redditur imbecillior. Regiam Majest. lib. 3. cap. 10: *Si venditor ipse vendiderit rem suam emptori tanquam sanam et sine Mahamio.* Lib. 4. cap. 3: *Declinare autem duellum potest accusatus in hujusmodi placitis per Mahamium, vel per atatem.* Et infra: *Mahamium autem dicitur omnis cyjuslibet fractio, vel testæ capitis incussio, vel per abrasionem cutis attenuatio.* [Eadem leguntur apud Glanvilliam lib. 10. cap. 14. § 8. et lib. 14. cap. 1. § 8. sed utroque loco Mahamium.] Adde Chartas Normannicas post Ordericum Vitalem pag. 1088. Littletonem sect. 194. 502. et Fletam lib. 1. cap. 40. § 1. *Mahemer*, in Statuto Glocestrensi ann. 6. Edw. I. Regis Angl. cap. 8. Vide Glossar. ad Villhard. voce *Maagnie*, et infra in *Malignare*.

MAHAGNIUM, Eadem notione. Leges Norman. apud Ludewig. tom. 7. Reliq. MSS. pag. 388: *Quantum ad primum casum, vel Mahaignium seu qualitas illati malefici.* Adde pag. 161. Occurrit non semel in Tabular. B. M. de Bononuntio Rotomagensi, et alibi.

MAHAIM, in Charta Henrici II. Reg. Angl. ex Tabul. Beccensi: *Hæc omnia concessi cum mardo, et morte hominis, et plaga, et Mahain, et sanguine, etc.*

MAHAINIUM, Charta Philippi III. Reg. Franc. ann. 1278. apud Lobinell. tom. 8. Hist. Paris. pag. 27: *Nec etiam contingeret quod percussus membrum amitteret, seu vitam, vel etiam Mahainium incurreret, seu membri mutilationem, etc.*

MEHAGNIUM, in Litteris ejusd. Reg. ann. 1278. tom. 1. Ordin. pag. 307: *Retenta nobis justitia mortis, Mehagnii, et vadorum belli quum secuta fuerint.* Occurrit ibid. semel.

MEHAGNIUM, Alii *Mehaignia diversa et membrorum amissiones vulnerantes, etc.* in Ordin. Philippi Pulcri ann. 1311. apud Lobinell. tom. 5. Hist. Paris. pag. 245. *Mehaignium*, non semel in Tabul. B. M. de Bono nuntio Rotomag. *Mehaigny*, in Litt. Philip. VI. Reg. Fr. tom. 3. Ordin. pag. 574.

MEHAGNIUM, Regestum Parlamenti Parisiensis ann. 1270. *Etiamsi ibidem fuerit aliqua percussio, de qua Mahainium vel mors minime tenetur, etc.* [Mehaignez, in Charta Philippi Aug. Reg. Franc. ann. 1207. apud Duchesn. in Norman. pag. 1068: *Concedimus quoque quod ipsi teneant per libertatem Rothomagi omnia placita, in quibus mors vel Mechoignez, vel placitum ensis non appendit.*]

MEHEGNIUM, in Charta Philippi III. Reg. Fr. ann. 1277. apud Marten. tom. 1. Ampl. Collect. col. 1382. *Excepta justitia de mobilibus catallis et calidis melleis, sine morte et Mehegnio*

MAHAMENTUM, Membri mutilatio, vel enormis lesio. *Mehaing*, in Lit. ann. 1369. tom. 5. Ordin. reg. Franc. pag. 241. Libert. Montisfer. ann. 1291. in Reg. 181. Chartoph. reg. ch. 154: *Item qui verberationem seu impulsionem fecerit injuriose seu malitiose, ex quibus sanguis subsequatur, absque tamen morte et membri abscissione et Mahamento perpetuo, etc.* Vide *Mahamium*.

MAHANERIUM, ut supra *Mahamentum* Arel. parlam. Paris ann. 1270. in Reg. Olim fol. 61. v. *Retulit curie quod ipsa domina habet ibidem justitiam de fundo terre usque ad duellum et cognitionem mesteyarum sine sanguine et sine mardo, etiam si ibidem fuerit aliqua percussio, de qua Mahanerium vel acciderit.*

MAHEMIATOR, Qui *mahemium* alteri infert, in Fleta lib. 1. cap. 40. § 4. *Mehaigneur*, in vet. Consuet. Norman. cap. 12. Hinc

MEHAGNATOR, in Leg. Norman. apud Ludewig. tom. 7. pag. 176. *Homicidas, virginum injuriosos defratores et raptos mulierum, et Mehaignatores, etc.*

MAHEMIARE, *Mahemium inferre*. *Mehai*, *Mehaigner*, in Consuet. Norman. cap. 66. 74. 75. 100. 121. *Mayhemer*, apud Littletonem sect. 194. [*Mehengner*, in Charta ann. 1302. ex Chartul. S. Vandreg. tom. 2. pag. 1262.] *Magagnare*, Ital. Bracton. 1. 2. cap. 24. § 1: *Ne quis hominem Mahemiet vel occidat.* Occurrit apud eundem lib. 3. Tr. 2. cap. 12. § 1. cap. 24. § 1. 3. et in Fleta lib. 1. cap. 17. § 4.

MAHANARE, *Mahamentum inferre*, mutilare, graviter ledere. Reg. visitat. Odon. archiep. Rotomag. ex Cod. reg. 1245. fol. 49. v. *Radulfus de Atrio clericus, cui imponebatur quod mutilaverat sive Mahanaverat Henricum Viret.* Vide *Mahemiare*.

MAHENNARE, Eadem notione, apud Rymer. tom. 8. pag. 165: *Vulneraverunt*

quampures, Mahannaverunt, et quosdam interfecerunt.

MAGAGNARE, MANGAGNARE, Scriptoribus Ital. eodem intellectu. Barthol. Scriba Annal. Genuens. lib. 6. apud Murator. tom. 6. col. 487: *Deductis septuagenariis, infirmis, Magagnatis, et absentibus qui super mare erant.* Rursum ibid. occurrit col. 471. Statuta Vercell. lib. 1. pag. 2. v. *Et quod Potestas, sive rector et ejus judex... habeant restitutionem et emendam a communi Vercellarum de equo vel damno alicujus equi interfecti, mortui vel Mangagnati, vel vulnerati in aliquo exercitu vel cavalcata.*

MEHAGNIARE, in Leg. Norman. apud Ludewig. tom. 7. pag. 388: *Si vir ejus eam Mehaignaverit, et erusendo sibi oculum, infringendo brachium, etc.*

MEHAGNIARE, Idem quod *Mahemiare*. M. Pastorale Eccles. Paris. lib. 7. ch. 19: *Eundem quoque de sinistro brachio Mehaignarunt.* [Le Roman de la Rose MS.:

Faibles, et vieux et Mehaignez,
Par qui pains ne sont plus gagez.]

Italis vero *Magagna*, ut infra dicitur, quodvis vitium sonat: hinc *magagnatum* vocant quod aliquo vitio laborat. Chron. Parmense ad ann. 1286. apud Murator. tom. 9. col. 825: *Maximi et plurimi ibi fuerunt terre motus, quorum occasione multe domus Pistorii diruerunt, et multe scissæ et Magagnate fuerunt.* Unde nostri *Mehaigner l'honneur de quelqu'un*, pro illius famam minuire, dixerunt. Le Roman d'Atais MS.:

Or le voudroit bien engigner
Et de son honneur Mehaigner.

Vocis *Mahain* vim videntur inuisse Itali, qui *magagna* vitium vocant, et *magagnare*, vitiosum reddere, corrumpere dicunt, a *manganibus* forte, vel a *machina*. Rollandinus in Summa Notarie cap. 1. de Equo: *Cum his vitis et Magagnis specificatis, etc.* Jacobus Bourgoing lib. de Orig. et usu vulgarium vocum pag. 68. *Mahaign* dictum putat, quasi *malum odium*, atque adversa clades. [Aremoricis *Mahha*, et *Mahhaina*, rumpere, frangere, conterere significat, quod ab Hebræico *mahha*, eodem sensu accersitur.] Alii denique, et forte probabiliori sententia, a *malignare*. Vide in hac voce.

MAHEMERIUM, ut *Materia*. Vide in hac voce.

MAHEMIARE, MAHEMIATOR, MAHENNARE. Vide *Mahamium*.

MAHERIA, Idem quod *Macera*, maccellum. [Nequaquam: idem quippe quod supra *Macria*. Vide in hac voce.] Charta Atholdis Peronensium Comit. ann. 1126. inter Instrum. tom. 5. novæ Gall. Christ. col. 378: *Duas partes decime totius ville de Garneston, quadraginta solidos de theloneo, Maheriam prefate ville... similiter in perpetuum concedo.* Charta Milonis Episc. Tarvan. ann. 1142. qua donationem predictam confirmat, ibid. col. 377: *Concedimus... quadraginta solidos de theloneo et totam Maheriam, mansiones canonicorum omnino liberas, etc.* Forte scriptum fuit *Machera*. Vide hanc vocem in *Macera*.

Nostris vero alias *Mahere*, pro *Echauffe*, calefactus, ni fallor. Lit. remiss. ann. 1162. in Reg. 138. Chartoph. reg. ch. 556: *En esyérance que ceulz, qui arivent dancz ladite morisque et estoient Maherez, se baiguassent.*

Et autem vocis Gallicæ *Mahcure*, a factiosis nostris usurpata, origo, quam

virtu ethimologica scientiæ periti hactenus non intellexisse videntur, pateat: observo *Mahurire* et *Mahutre* appellatam a nostris brachii partem, quæ *Humerus* dicitur: unde ornamenta quædam tomento infarcita manicis vestium aptata, *Mahutres* et *Mahotes* nuncupantur, ut et milites, qui his potissimum utebantur. Ordinat. Ms. Car. ducis Burg. ann. 1473: *Les archiers ne porteront nulles Mahotes à leurs pourpoins.* Vide Ducat. part. 2. pag. 89. Lit. remiss. ann. 1394. in Reg. 146. Chartoph. reg. ch. 411: *Le suppliant féri de son coustel un seul cop icellui defunt par en droit la poitrine, lequel coup escrilla et entra au bras d'icellui defunt en droit la Mahutre.* Alise ann. 1415. in Reg. 169. ch. 74: *Ice lui Desrués print Guillaume le Breton par les Mahutres des bras, ou par l'un d'icoulz. Le suppliant frappa icelui Le Clerc ou Mahutre du bras destre, in aliis ann. 1460. ex Reg. 189. ch. 412. Vide infra *Mariota*.*

† **MAHERNIUM.** Vide in *Materia*.

* **MAHINARE,** forsitan per metathesin a *Maniare*, Ital. *Maneggiare*, Gall. *Manier*. Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. III. pag. 514: *Ut ordinamentum factum de blado vendendo ab illis, qui vendere volunt, melius observetur, nec incantatores blabi bladum venale, quod erit in locis constitutis, ulterius pravo modo debeant Mahinare, ordinaverunt... predicti quod aliqua persona non possit nec debeat deferre aliquod bladum ad Curiam comunis... vel alibi in scutella, vel gironibus.* [Fr.]

† **MAHIZ,** Frumentum Indicum, nostris *Bled de Turquis*, *Mais*. Conc. Tarracon. ann. 1591. inter Hispan. tom. 4. pag. 541: *Nec de frugibus duntaxat, frumento, hordeo, avena, spelta, milio, Indico tritico Mahiz dicto... solvi præcipimus* (degitas).

† **MAHO.** Vide infra *Mahum*.

† **MAHOLUM,** pro *Macholum*, in *Lege Salicæ*. cap. 18. § 2. edit. Baluz. Vide *Machala*.

† **MAHOMERIA.** Vide mox *Mahum*.

† **MAHONA,** Gall. *Mahonne*, Galææ species, qua Turcæ utuntur. Hieronymus Comes Alex. in Comment. de bello Melit. ann. 1565: *Erant Piali Bassæ classis Turcicæ præfecto, trivemes munitissimæ 130. Mahonæ 8. Sunt autem Mahonæ naves ampliores convectendis comestibus, et militariibus apparatus accomodate.* Hæc post *Spelmanum*.

† *Mahon* nostris non unius fuit intellectus. Cuprum vel æs sonat, interprete D. *Le Beuf*, tom. 1. Dissert. pag. 169. ibi vet. Poem. ibi laudato:

Mainte ymagens de Mahon
Tumbes de gent et autre ouvrage.

Nisi sit pro Nummo æreo, Gall. *Médaille*; quo sensu *Mahelin* legitur in Lit. remiss. ann. 1470. ex Reg. 196. Chartoph. reg. ch. 165: *Lequel mareschal fist deux ferremens en façon d'estrilles,.... cuidant que ce fut pour faire des enseignes d'argent ou Mahelins.* Sed et Erraticum papaver, vulgo *Coquelicot*, Picardi nostri *Mahon* vocant. Lit. remiss. ann. 1401. in Reg. 156. ch. 254: *D'une pugnée de gerbe, que on dit Mahon que ladite femme cueilli en allant son chemin, bati sur les fesses d'icelles jeunes filles.* Unde isdem *Mahonner*, ejusmodi papaver evellere.

† **MAHUM,** et **MAHO:** sic *Mahometem* ut plurimum appellabant nostrates, ut ex *Matthæo Paris* ann. 1256. pag. 289. col.

ligimus, et ex Poetis nostris vernaculis. Le Roman de *Loherans* MS.:

Seigneur, dit-il, demaia nos combatron,
Et non Jezu qui souffri passion,
Qui nos prest force contre la gent Mahon.

Alibi:

Que mieuz vait Dieu que Mahons, n'Apolins.

Per Mahumetum jurabant Mahumetani. Chron. MS. *Bertrandi Guesclini*:

Je croi que vous venez savoir nos parties,
Vous pensés a tenir le serment à Mahon.

Hinc Nostratibus Ambianis *Mahoner*, pro, pugnis certare, quod pugnando invicem subinde per Mahumetem jurant. *Magometus* apud Willelm. Briton. lib. 4. Philipp.

† **MAHOMERIA,** et **MACHOMERIA,** Templum Mahometicum, apud *Matth. Paris*, Will. Tyr. et alios Gestorum Dei Scriptores. *Machomeria* quibusdam, ut Roberto Monacho, Baldrico, etc. [Charta ann. 1181: *Quam ecclesia S. Johannis quondam Machomeriam toties dicta pro avia ynea ecclesie S. Samuelis dedit.... Campum terræ qui est juxta viam que ducit de majori Machomeriam in Jerusalem.* etc.] Guibertus in Hist. Hieros. lib. 4. cap. 14: *Ad fanum suum quod Machomariam vocant, ultra pontem Phapharicum sepelire.* Vide eundem lib. 1. cap. 4. Jacobum de Vitriaco lib. 3. pag. 1143. Ordericum Vitalem pag. 735. 742. Vincentium Belvas. etc. [Machomaria, in Chron. Andr. Dandulis apud Murator. tom. 12. col. 275.] Nostris *Mahomerie*. *Joinvilla* in S. Ludovico: *Et estout le moustier en la Mahomerie des Turcs et Sarrazins, et l'avout fait dedier celui Legat en l'honneur de la Mer de Dieu.* Guill. Guiart sub ann. 1248:

Et font sans trop grande crierie
Dedier la Mahomerie.

† **MAHUMMARIA,** Eadem notione, in Gestis *Tancredi* apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 145: *Exceperat in collen modicum iellus, cujus vertici fanum, quod vulgo Mahummariam vocant, saxum supersidebat.*

Hinc, ni fallor, vocabuli nostratis *Momerie* origo, quam pro re ridicula usurpamus, quod preces, clamores, cantusve in ejusmodi templis a Turcis excitari solitos pro ridiculis haberent nostri. Bulla *Benedicti XII.* Pap. apud Anton. Brandaon. lib. 15. Monarch. Lusitan. cap. 11: *Non templa seu Meschitas ipsorum, nec, quod absit, per eorum funestos ritus, invocationes et clamores verborum, et publicas invocationes, et peregrinationes ipsorum in cordibus fidelium scandalum generetur.* Usurpatur etiam

† **MAHUMERIA,** pro Mahumeti idolo. Chron. *Reichersperg.* de *Saladino*: *Et Mahumeriam misit ei, ut eam, sicut promiserat, ad honorem Saracenorum exaltaret, et venerabiliter eum habere præciperet.*

† *Nostris Mahometem* quodvis idolum, sicut et *Mahometæ* eorumdem fanum dixerunt. *Surgnevil.* in *Peregr. hum.* gener. Ms.:

Et sur sa teste un Mahomet
Portoit, qui ses yeux enclioir
Li faisoit et jus regarder.

Guill. Tyrri contin. Hist. belli sacr. apud Marten. tom. 5. Ampl. Collect. col. 589: *Dex se corousa à Salomon por le pechié de luxure, qu'il ot fait d'une fame paienne qu'il tenoit, qu'il ne deust pas tenir. Tant*

l'aima qu'il fist faire por lui trois Mahomeries sur trois montaignes. Comment. in psalter. ex Glossar. ad calcem *Joinvill.* edit. reg.: *La fet Jezu Crist a abatu toz les fais dex par tot lo monde, et sunt fetes en leur Mahomeries les belez eglises ou non de Jhesu Crist.* Vetus versio libr. Reg. ibid.: *Atalis la felensse reine et li suen ouran mult destruit le temple Nostre Seigneur, et de riches aurnemens del temple aveient honored la Mahumerie Baalin.*

† **MACOMATUM,** Idem quod *Mahomeria*, a *Mahomet*, qui et *Macomet* plerisque, et *Machumet* dicitur, superstitionis auctore, appellatum. *Rogerus Hovedenus* in *Ricardo I.*: *Ex alia parte turoni, ubi sedet Macomatium, (Edit. habet perpetuum Macomatium) id est, la Mahumeria Saracenorum.*

† **MAHUMICOLE,** Mahometis sectatores. *Gesta Tancredi* apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 169:

Ergo inter Partios et Perasos, mixtas et Iados,
Inter omniogenum viros Mahumicolarum.

1. **MAIA.** Nutrix. *Glossæ Isidori*: *Maia, medica, obstetric.* *Commodianus Instr.* 12.

Percepti hoc Semole iterum Jovis altera Maia.

2. **MAIA,** Acervus manipulorum, segetis, Belgis nostris, *Maie*. Statuta *Ordinis de Sempringham*: *Circumeant procuratores omnes grantias, et videant omnes Maia, et faciant implere ad summum, quas poterint.*

† **MAJACTA,** Chronicon *Nonantulense* MS.: *Per hujus Imperatoris (Friderici II.) tempora rudes erant ritus et instituta majorum. Nam viri infulas de squammis ferreis gestabant, biretis inutatas, quas appellabant Majactas.* [Majatas edidit Murator. tom. 9. col. 428. ut et tom. 16. col. 260. ex Anonymi Itali Hist.: *Nam homines portabant infulas ferreas, quas vocabant Majatas.*]

† **MAYATA,** Eadem notione, in *Opuscul.* *Gualvanei de la Flamma* apud eundem Murator. tom. 12. col. 1083.

† **MAIAGIUM,** *MAIAGE,* Præstationis species, sic dicta quod mense Maio exhiberetur. *Tabular. Compend.*: *Item totum territorium debet 19. solidos de Maiage in prima die Maii annuatim, et quisque debitor illius Maiagii debet ducere apud Compendium in domo nostra 3. minas bladi propriis sumptibus. Item quisque debitor illius Maiagii debet 15. denarios de relevio.* Vide *Maienses*.

† **MAIALIS,** *Glossæ Isid.* *Maialis* porcus, pinguis, quod dæx *Maiz* sacrificabatur, quasi matri *Mercurii*. *Glossæ Græc. Lat.*: *Μαίηξ, Porcellus Maialis.* *Alia*: *Maialis, τριπύρα.* Sed legendum, ut in *Glossæ Græc. Lat.* τριπύρα; *Maialis.* Ugitio: *Nefrendis dicitur porcus domesticus, carens testiculis, sic dictus, quia non frendet dentibus. Hic alio nomine dicitur Maialis, quomodo cinceris dicitur natus ex apro silvestri et domestica porca.* *Polyptychus S. Remigii Remensis*: *Summa porcorum, verri 10. Maiales 100. scrofe 165. genat. 140. sunt simul capita 415.* [Charta ann. 1080. ex *Archivis S. Victoris Massil.* *Guichirannus et frater ejus Fulco vendiderunt S. Victori et S. Zacharie totam condaminam que fuit de Bonifacio pro uno caballo, uno bove, uno verre et uno Maiale.*]

Quidam porro putant, ita dictum *Maiale*, quod ad *Majum* festivitatem nutriretur et saginaretur, reservareturque ad solennes epulas: indeque *Maiale* sacrificum seu sacrificium, dici in *Facto*

Legis Salicæ tit. 2. § 18. Si quis Maialem sacrificium furaverit, et cum testibus, quod sacrificium fuisse, potuisset ille qui perdidit, approbare, etc. § 19. Alium vero Maialem qui sacrificium non fuerit, etc. In Lege eadem posteriori Editionis § 17. Si quis Maialam sacrificium, qui dicitur votivus, furaverit. Sed ibi sacrificium et votivus, Maialis est, non ad sacrificium reservatus, sed sacer et ex voto adhibitus sacris, aut viris religiosus datus, quomodo votiva pecora vocat Gregorius Turon. lib. 2. de Mirac. cap. 3.

✠ Vix certe dubium est quin Maialis porcum castratum significet, atque adeo recte Eccardus hanc vocem deducit a *Mahem*, *maien*, quod Germanis excindere, secare sonat: facile enim omnino a participio *Majest*, exsectus, formatur *Majalis*.

✠ **MAJATA**. Vide supra *Majata*.

✠ **MAJATA**. Vide *Maglata*. [Fr.]

✠ **MAJAMPUS**, in Annalibus Franc. a Frehero editis sub ann. 778. pro Martii seu *Madii* campus, Comitibus publica, quos primi Francorum Reges solebant quotannis primum Martio, deinceps Martio mense indicare, in quibus post sermone peracta convivio, ludis, spectaculisque delectabantur. Vide *Campis Martii*. Adde Dissertationem hac eadem de re Andrea Rivini cap. 6. in Syntagm. varior. Dissertat. edit. 1702.

✠ **MAIDA**. [Capitul. Pipini Reg. Italiae ann. 783. cap. 32. De pravis illis hominibus qui brunaticos (brunaticos) colunt, et de hominibus suis subitus Maida cerias (cereos) incendunt, et volos vorant, etc. Anglo-Sax. *Mæden*, Anglis *Maid*, Germ. *Magd*, est puella, virgo: sed hæc quid ad rem? An idem Maida quod mox *Maidam*? hæc quippe erat veterum Gallorum superstilio, ut in bivitis et complitis hominum membra ex lino vel cera confata ponerent, quibus fortean cereos accendebant. Vide *Pes* et *Ceria*.

✠ **MAIDANUM**, *MAYDANUM*. Turcis et Sarracenis, ut videtur, forum, platea vel campus. Epistola Carlini de Grimaldis ann. 1814. apud Waddingum. *Interim sancti fratres ducuntur ad Magdanum, id est, plateam vel campum. Magdanum perperam edit. tom. 2. Martii pag. 413. Idem ann. 1821. n. 4. Ignem magnum in Magdano, seu platea civitatis accenderunt. Josephus Barbarus in Itinerario Persico pag. 463. Mandavitque ut in forum, quod Maidan illis dicitur, ventrem.*

✠ **MAIDINUM**, Mensuræ genus. Charta Guillelmi Gerundensis Sacristæ ann. 1268. *Ita tamen quod de miliarensi a nobis et D. Infante Jacobo vobis concessa, habendo de quolibet Maidino salis, etc. Vide Manata.*

✠ **MAJELLENSIS** ORIO. Sic dicti olim Celestini a monte Majello, qui fuit eorum tamquam prima incunabula. Vita B. Roberti Salentini tom. 4. Julii pag. 502. *Tandem invenerunt duos fratres Ordinis Majellensis.*

✠ **MAIENSES**. Dies pecunie in mense Maio solvendæ, Gall. *Terme de May*. Tabularium Casæ Dei: *Domo... duos mannos... ex quibus exeunt duo agni censi et duo solidi inter Kalendares et Paschales, et Maienses et Meisonegs. Vide Maiagium.*

✠ **MAIERA**, Fermentum, quo in conficienda cerevisia utuntur. Vide supra *Maeria*.

✠ **MAJERIA**, Sepes, lignum, quo ager clauditur, munitur, ex Lat. *Materia*, ut censet V. Cl. Dion. Salvadius Boissius in lib. de Usu feudor. cap. ult. Charta

ann. 1164. ab eo descripta: *Si quis vinearum, hortorum, vel alterius loci fructus, vel Majeris, vel clausuram, vel lectum domus furatus fuerit, etc. Alia ann. 1245. apud eundem pag. 328. Jus pascenti pecoris, jus ligna sciendendi, sive chalfigium in omnibus nemoribus nostris, exprolo nostro daret, quod est supra rineat de Loyras, etc. Consuetudo Bordonensis art. 284. Autre chose est des fruits naturels comme noix, foin, Mayeres, pommes, poires, et autres choses semblables, etc. Vide in Escenla.*

✠ **MAIERIUS**, Praefectus palatii Papalis. Acta SS. tom. 4. Junii pag. 766. *Suprascriptus vero aurificus hac suprascripta occasione in continenti factus fuit Maierius Domini Papae.*

✠ **MAIERUS**, Idem qui Major villa, nostris *Maieur*. De S. Alena tom. 8. Junii pag. 387. *Pastori, magistris fabricæ, Maiero, scabinis, etc.*

✠ **MAIESTE**, Prestationis species in mense Maio solvendæ. Charta ann. 1328. in Reg. 65. Chartoph. reg. ch. 194. *Item et invenimus quod centum nonaginta quinque solidos morlanorum, qui vocantur Ma estade, habet dictus dominus rex in dieo livo de Ynosio; et solvuntur anno quolibet in mense Madii... per certos lumines pro certis rebus. Vide Maiagium.*

✠ **MAJESTAS**. Glossæ Lat. Græc. *Majestas* *μειξία*; Deo præsertim tribuitur. Prudentius in Apotheosi.

... Nam Filias hoc est.
Quod de Patre micans ac præstitit inspicendum.
Per species, quæ possit homo comprehendere visum.
Nani mera Majestas est infinita, nec latrat
Obtus, aliquo nisi et moderamine formet.

Ubi Iso Magister per *Majestatem*, *Patrem*, Designari putat. Infra, Filio tribuit.

Cui non principium de tempore: sed super omni Tempus, et ante diem Majestas cum Patre summo, Imo anticus Patris, et 70. et, via Consiliorum.

Et contra Homuncionitas:

Affirmant non esse Deum, pietate latent,
Majestate negant.

In Psychomachia:

Verbum quippe caro factum, non destitit esse
Quod fuerat, Verbum carnis dum glutinat usum,
Majestate quidem non degenerante per usum
Caruis, sed miseros ad obliuosa trahente

Lib. 1. in Symmacho:

... Nisi quod truci Oris
Imporum, veræ omni Majestatis adora.

Arator lib. 1. Hist. Evangel. de Christo resurgente. *Majestas cum carne redit, etc. Gregorius Turon. de Virtutibus Patrum cap. 12. Ibiique Seraphim obumbrat Majestatem Domini. Liber 1. Miraculor. S. Bavonis cap. 11. In honore trine Majestatis, Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Nugo Flaviniacensis in Chr. pag. 186. Et in medio quidem alto cæcis et prominenti cuborio sanctus quiescit Vitonus, frontem auro purissimo et gemmis pretiosissimis, quibus concluditur Majestas Dei incircumscripita, et incomprehensibilis; habens ad dexteram B. Patris, et ad lævam ejusdem B. Vitoni... imagines. [Hæc de sacra Eucharistia interpretatur Mabillonius Annal. Benedict. tom. 4. pag. 187.] Helgaudus in Roberto Rege: *Vicit nihilominus sancto Pontifici Martino casulam auro operatam optimo, inter scapulas Majestatem veri Pontificis continentem, Cherubim quoque ac Seraphim dominatori omnium colla submittentium. Albericus in Chr. ann. 1204. In hac (icone seu imagine) mirabiliter fabre-**

*facta est Majestas Domini, et Imago B. Mariæ et Apostolorum. Vitæ Abbatum S. Albani pag. 71. In quorum uno Crucis cum Crucifixo et Maria et Joanne figuratur: alio vero Majestas cum quatuor Evangelistis elegantissimis cælestibus insculpitur. Et pag. 90. In media trabe Majestas cum Ecclesia et Synagoga figuratur. Gervasius Dorobornensis de Combustione et Reparatione Eccles. Doroborn. pag. 1285. Quæ (trabs) per transversum Ecclesie desuper altare trajecta auro decorata... Majestatem Domini, imaginem S. Dunstani, sustentabat. Liber Ordinis Parisiensis cap. 56. Dum transeunt ad Capitulum, similiter ad Majestatem inclinabunt. Statuta Ord. Præmonstrat. Dist. 1. cap. 5. Cuius vero Conventus Capitulum ingreditur, singuli suo ordine versus Majestatem inclinent. Durandus lib. 4. Ration. cap. 35. n. 11. In quibusdam codicibus et Majestas Patris, et etiam Imago depingitur Crucifixa. Infra: *Sacerdos osculatur pedes ipsius Majestatis, et se signat in fronte.* [Martini de antiq. Eccles. Ritibus pag. 681. *Hic libri Majestatem osculatur sacerdos.*] Vetus Charta apud Catellum lib. 5. Rerum Occitanic. pag. 901. *Et quedam crassa eburnea, cum baculo eburneo, et unum colare cum Majestatibus, etc.**

✠ Ea potissimum appellatione designatur figura Patris æterni in Throno sedentis aut Crucifixi imago, quæ in antiquis missalibus picta est ante canonem, quamque osculabatur sacerdos post orationem. *Aufer a nobis, ad aperituram missalis: unde in quibusdam legitur hæc rubrica: Osculetur majestatem, aut osculetur majestatem.* Hinc in Missali ann. 1478. apud Charvet. hist. Vien. pag. 747. *Hic ponat (sacerdos) manus ad modum Majestatis. Quæ ibi toties repetuntur, quoties in aliis Missalibus legitur, *Extensis manibus.**

Sed et *Majestas*, pro quavis Sanctorum imagine usurpatur ab Anonymo de Miracul. S. Fidis cap. 8. tom. 2. Bibl. Labbei. *Erat distributa Sanctorum acies in tentoriis et papilionibus in prato S. Felicitis, quod disparatur ab urbe quasi uno militario (loquitur de capsis et imaginibus SS.) Hunc locum præcipue S. Mariæ aurea Majestas et S. Amantii æque aurea Majestas, et S. Saturnini Martyris aurea capsula, et S. Mariæ aurea imago, et sanctæ Crucis aurea Crux, et sanctæ Fidis aurea Majestas decorabant. Tabular. Celsiniane: *Incendia domorum, vinearum, et stirpationes, censuum terrarum ablationem, patris sui seu proprii corporis invasionem, et ad ultimum, quod magis plangentium est, ipsius etiam Majestatis S. Petri lapidationem, etc.* [An. quilibet. Benedict. Pictav. MSS. part. 3. pag. 105. *Calicem domni Bertrami Abbatis magnum cum Majestatibus.*] Vide Monast. Anglic. tom. 3. pag. 309. 312.*

✠ Pro Desparæ imagine, in Annal. Piacent. ad ann. 1468. apud Murator. tom. 20. Script. Ital. col. 925. *Dum Majestas Virginis pro more patriæ ad oblationes ad Virginis faciendas deferretur, etc. Testam. regin. M. faldæ ann. 1276. tom. 1. Probat. Hist. geneal. domus reg. Portug. pag. 31. *Item, meum pallierium bonum quod mihi nutui, et Majestates meas parvas de ebore.**

Majestatem pro quavis Gentilium Deo usurpavit etiam Tertullianus Apol. cap. 13. *Majestas quæstuaris efficitur, circum cauponas religio mendicans. Commodianus Instr. 17. de Archigallis.*

Inde simulant se concuti numine quodam, Majestatemque colunt, et se sub figura fatigant.

Et infra:

Res semel in vano de vetustate processit,
Ut ratiocinanti credatur prodeni falsa,
Majestas autem illorum nulla locutus est.

Eusebius Emisenus seu Eucherius Homil. contra Idola: *Sed dicis, non lignum et lapidem, sed in ligno et lapide latentem veneror Majestatem.*

Imo etiam pro imagine viri cujuslibet potentis in sigillo suo insculpta; qua ratione intelligenda Charta Hugonis comit. Campan. ann. 1114. infra laudata, ut et alia ann. 1115. Viromand. comit. ex Chartul. S. Corn. Compend. fol. 77. r. col. 1: *Reynaldus tunc Viromandorum comes fecit litteris annotari et suae Majestatis insigniri sigillo.* Charta ann. 1491. in Pomer. Diplom. pag. 182: *Manibus nostris tenuimus patentes litteras... domini Marini... episcopi Camminensis... integras et illasas, ejusdemque Majestatis sigillo subappenso munitas.* Hinc et pro sigillo ipso idem vocabulum adhibitum fuisse nonnulli opinati sunt. Vide Heinec. de Sigill. cap. 9. num. 4. pag. 76. ⁹⁹ et infra *Majestas Bulla.* Et certe

MAJESTAS, ut et Gallicum *Majesté*, interdum idem est quod summa auctoritas. Charta Henr. I. reg. Angl. in Chartul. Cluniac. ch. 223: *Confirmavit quoque eam (donationem) precibus suis dominus papa Innocentius Majestate litterarum et sigilli sui.* Monstrel. vol. 2. ad ann. 1437. fol. 142. v. *C'estoient gens de petit estat, qui ne devoient autre chose que de fort entroubler les besognes pour eux augmenter et avoir Majesté sur les plus riches.*

MAJESTAS, Imperatorum et Regum titulus proprius. Glossae Gr. Lat. *Etocox, Majestas, Dito, Potestas.* Agobardus de Insolentia Judaeor. ad Ludovicum Pium Imp.: *Dicis Majestatem vestram commotam esse valde adversum me propter Judaeos.* Charta Caroli Calvi Regis Franc. apud Perardum pag. 48. *Isaac Lingonensis Ecclesiae reverendus Antistes ad nostram se colligens Majestatem, humiliter postulavit.* etc. Adde pag. 160. Passim. Vide Filesaem in Querela Ecclesiae Gallicanae pag. 84.

Eundem titulum Hugo Campaniae Comes ann. 1114. usurpavit in Litteris, quibus cenobio S. Remigii res quasdam concedit in Curte-Ausorum: quas Litteras *Majestatis* (ait) *nostrae sigillo consignari feci.* Ita Mabillon. Diplom. lib. 2. cap. 6. n. 6.

Philippo, quae Burgundiae tribuitur a Gandensibus in Instr. ann. 1453. apud Math. de Couc. in Carolo VII. pag. 657: *Confidentes se plura crimina, delicta et offensas contra dictum dominum ducem et suam Majestatem perperam, inique et indebite perpetrasse et commisisse, etc.* Rursum occurrit in confirmatione ejusdem Instrumenti ibid. pag. 661. Eodem titulo compellatur quidam Bernardus de Cahillanth, nobili ortus prosapia, apud Richard. Cluniac. in Hist. origin. monast. de Carit. ad ann. 1056. tom. 1. Collect. var. script. D. *Le Beuf* pag. 394. *Ecce jam praesento eum tuae Majestati, etc.*

Majestatis titulus etiam summis Pontificibus tribuitur in Ordine ad consecrandum Episcopum, in MS. Codice Thuan. 773 in Epistola Caroli Calvi ad Nicolaum I. PP. in Concilio Tricassino ann. 867 in Epistola Concilii Viennensis ann. 1112 ad Paschalem PP. apud S. Anselmum lib. 2. Epist. 39. lib. 4. Epist. 98. 94. Joan. Sarisber. Epist. 10. 11. 14.

28. 29. etc. qui interdum *Majestatis Apostolicae* titulo utitur Epist. 27. 28. 40. 89. etc. ut et Vita S. Theodardi pag. 761. Histor. Translat. S. Sebastiani num. 15. etc. Vide [Epist. Abbonis Floriac. pag. 402. 403. S. Bernardum Epist. ad Eugenium. PP. 261. edit. Mabill.] Stephan. Tornac. Epist. 109. Conradum Abbatem Uspersensem ann. 1116. Matth. Paris ann. 1246. pag. 470. Laurentium Leodiensem in Episcopis Viridunensibus pag. 323. in Epist. S. Thomae Cantuar. ad Alexandrum III. PP. apud Baron. ann. 1170. in aliis Arnulphi Episcopi Lexoviensis ad eundem pag. 48. Cleri Trevirensis ad Innocentium II. apud Broverum lib. 13. num. 104. in Charta 5. Tabularii Ecclesiae Carnotensis, etc. Versus exarati in obitum Antipape Guidonis:

Corruit inani Guidonis et Octaviani
Impis Majestas, atque intoleranda potestas.
Surgit Alexander, ratione prior, Petrus alter

Charta Henrici IV. Imper. in Actis Murensis Monasterii pag. 21: *Et ut predictum Cenobium sub Romanae Ecclesiae mundibardo et Majestate securum semper stabiliat et defendatur.* Adde Append. ad Antiq. Hortae III. Fontanini pag. 430. 442. 449. et 483. Responsum Pii II. PP. ad orat. Gallorum Orator. tom. 8. Spicil. Acher. pag. 392. etc. ¹⁰ Illum Adriano papa adscribit Guillelmus rex Siciliae, qui *Magnificentiae* nomenclatura sese appellat, in Charta ann. 1156. apud Genium inter Cens. eccl. Rom. *De capitulis illis, de quibus inter Majestatem vestram (Papa) alioquin et nos controversia vertebatur, quod subscriptum est observatur... Magnificentia nostra aut nostrorum hereditum, etc.* ¹⁰⁰ Vide Moflinger ad Vitruv. lib. 1. tit. 4. § 3. a. not. 8. tom. 1. pag. 391.

Cardinales quoque eadem appellatione donati. Charta pro Mait. S. Joan. Jerosol. ex Cod. reg. 842. 6. fol. 62. r.: *Reverendis in Christo patribus et dominis, episcopis, presbiteris, diaconibus S. R. matris ecclesiae Cardinalibus, Raymundus Ruperi Dei clementia princeps Antiochenus, salutem et tam debitum, quam devotum in omnibus famulatum. Majestati vestre significo, etc.*

Majestatis titulum adscribunt praeterea Archiepiscopi, Arnulphus Lexoviensis Epist. 15. ¹⁰ Epist. ann. circ. 1214. inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 332: *Reverendo patri et domino A. Dei providentia Narbonensi archiepiscopo... universis Agathensis clerici et populi... obsecramus in Domino ipsum a vestra Majestate nobis concedi pontificem.* Episcopi, Dudo in Praefat. ad Acta Normannor. [Arnulphus Sagiensis Archid. tom. 2. Spicil. Acher. pag. 337. Eundem sibi arrogat Bruno Lingonens. Episc. apud Perardum pag. 67.] Abbati Sugerio S. Bernardus Clarevallensis Abbas Epist. 8. tom. 4. Hist. Franc. pag. 493. etc. Archidiaconi, Stephanus Tornac. Epist. 231. [modo tamen Epist. quae Archidiacono inscribitur, Archiepiscopo Burdegalensi non sit inscribenda, ut conjicit Mabillonius loco superius laudato.] Vide, quae de hac voce congestit Casaubonus ad Trebellium Pollionem.

MAJESTAS, Bulla Imperialis, seu majus Imperatoris sigillum, in quo scilicet cum Imperatoris *Majestate* exprimitur: unde Germanis, *Majestedsbrieff*, ejusmodi sigillo munitae litterae appellantur. Ita Freherus ad Petrum de Andio lib. 2. cap. 6. et ad Bullam Sigis-

mundi Imp. [*Majestas Sanctionis*, in leg. 80. de Decur. lib. 12. tit. 1. Codic. Theodosiani.] ¹⁰⁰ Vide supra ad lineam *Imo etiam.*

MAJESTAS, Praesentia. Tabularium Brivatense Ch. 7: *Quod in Majestate illorum tantum auctorizatum fuit Petri, Ponca, etc.*

MAJESTAS, Magnitudo. Gasp. Barthii Gloss. apud Ludewig. tom. 3. Reliq. MSS. pag. 451. ex Guiberti Hist. Palest. *Majestate pretii.*

MAJESTATIVUS, Augustus, majestate et auctoritate venerandus. Guibertus de Laude S. Mariae cap. 1: *Divinum Majestativumque legimus.* Acta SS. tom. 4. Junii pag. 800: *Nulli unquam Angelorum vel hominum majoritatis et meriti excellentius testimonium Majestativa Domini veritas ipsa perhibuit.*

Majestat, pro Regalis, vulgo *Royal*, apud Froissart. vol. 1. cap. 325: *Le roi d'Angleterre fit seoir le jeune damoiseil Richard de lez lui... audevant de tous ses enfans en estat Majestat, en remontrant et representant qu'il seroit roy d'Angleterre.*

MAIETA, vox Italica, Fibula minor. Gail. *Petite agraffe.* Stat. crimin. Ripet. cap. 126. fol. 19. v. *Et idem intelligitur pro pannis aureis, sircis et argenteis, ac Maietis argenteis, et alius rebus datus pro fulciendo dictas vestes.*

MAIGNAGIUM, Liber Ramesiens. se. t. 35. apud Spelmannum: *Idem Hugo tenebat unam Cotsethelandam cum libero servitio in villa, quae dicitur Fleye, et unam Maignagium in foro ejusdem villae.* Ubi idem Spelmannus officinam fabri ararii interpretatur, a Gallico *Maignen*. Faber ararius. Sed malim *Maignagium* hoc loco interpretari pro *Maignagio*, vel *Menaagio*, seu domo. Vide *Menaagium* 2.

MAIGNERIUS. Vide *Maignerus*.

MAIESTUS. [Gravis. Dedi tamen operam, ut domino satis facerem, homini *Maiesto* et dignitissimo, cujus plures erant unguis, quam tu totus es.] (De tron. 91. Buechefer, § 57.)

MAIL, Charta ann. 1233. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 27. *Et prout molendina, et li Mail, et omnes salices dicte Prioratus tenent et compendunt.* Ubi leg. videtur una voce *Limane* vel *Lemane*, qua agrum planum et fertilem intelligunt Arverni. Vide utramque vocem.

Haud fencler, ni fallor, proponitur legendum *Limane* vel *Lemane*, ubi *Mail*: hac quippe voce *Locus palis, Mailis* appellatus, cinctus significari videtur. Arst. parlam. Paris. ann. 1536. ex Tabul. de Chasse in Turon. *Item unam insulam. Uste d'amours nuncupatam, in salicetis undique plantatam, a Mailis Gallice clausam. Close a Mailis, in Decr. ann. 1538. ibid. Neque aliud forte sonat vox *Maille*, quam vide in *Mainillum*.*

MAILLETUS, MAILLETUS, a Gallico *Maillet*, *Malleus*, tudes ligneus. Lit. remiss. ann. 1350. in Reg. 80. Chartoph. reg. ch. 793: *De quodam baculo seu Mailleto... dictum Johannem semel in capite percussit.* Aliae ann. 1116. in Reg. 180. ch. 450: *Unus consociorum cepit Mailhetum ac billardum cum quo luserant, et volens ludere, dedit actum de dicto Mailheto bole et chique. Mailhoche, eodem sensu, pro *Mailhoche*, in Lit. remiss. ann. 1409. ex Reg. 183. ch. 487: *Le suppliant print une Mailhoche a tonnelier, et d'icelle Mailhoche fery icellui Hoqeron.* Vide infra *Malleus* 1.*

1. **MAILLA**, Eodem significato Charta Henr. ducis Brab. pro commun. Bruxel. ann. 1229, ex Cod. reg. 10197. 2. 2. fol. 23. r. : *De percussione Maille vel extractions criminum... tres librae solentur.*

2. **MAILLA**, Species monetae minutioris, quam a *Medallia* contractam, docemur in Dissertatione de Nummis inferioris Imperii, vulgo *Maille* Charta 1144. pro Montealbano, apud Castellum in Comitib. Tolosan. pag. 323. *Collaudarius extraneus, qui attulerit saltem, ubi praebeat domino unam Mailam, et collaudarius, qui extraxerit saltem, praebeat unum possum.* Vide *Medalla*.

3. **MAILLOLUS**, MAILLOLUS, Novellum. Gall. *Jeune plant, nouvelle vigne*. Charta admort. Caroli VII. in Reg. Cam. Comput. Paris. alias Bitur. fol. 147. r. : *Item super duabus sextariis Mailloli et terre contiguas... j. obol. Turon.* Et fol. 148. v. : *Item super una sextariata Mailloli ad fontem S. Martini... j. den. Turon.* *Mainplant*, eadem acceptio, in Charta ann. 1370. ex Reg. 50. Chartoph. reg. ch. 35. : *Ledit bois est Mainplant.* Lit. remiss. ann. 1388. in Reg. 153. ch. 256. : *En icelles vignes surpris de vin prist plusieurs racinaux de jeune Mainplant Meplant, eodem sensu, in Chartul. Celsinian. ch. 121. : Dono... ser operata de vinea in ipso ulodo S. Petri, ubi ego habebam Meplant, ipsum Meplant dono S. Petro.* Sed leg. forte *Mainplant*. Vide infra *Malleolus*.

4. *Maillee* vero et *Mailhere* est Modus agri, quarta pars seipset jagri. Lit. admort. pro eccl. Tolos. ann. 1471. in Reg. 197. Chartoph. reg. ch. 159. : *La quatrième piece contient trois Mailheres et une lieue de pré. Dix poingneries de pré, dont les quatre poingneries ou Mailheres font l'arpent, en deux pieces; la première contenant sept Mailheres ou environ.*

5. **MAILLOLUS**, Malleolus, superculus vitis. Statuta Massi. lib. 5. fol. 19. § 9. : *Item quicumque colliget Mailloli in aliena vinea seu vineis sine voluntate domini cuius erit illa vinea, solvat nomine praes. hanni pro quolibet Mailloli 1 den.* Vide *Malleolus*.

6. **MAINADINA**, Vide *Masmodina*.
7. **MAINA**, Mansio, domus, ubi quis manet, nostris alias *Maine*. Charta ann. 1345. in Reg. 75. Chartoph. reg. ch. 418. : *Item in loco dicto Fresnoy unam Mainam cum duabus virgis terre... Item in dicto loco duas Mainas et quatuordecim virgas terre.* Pluries ibi. Alia ann. 1346. in Reg. 71. ch. 144. : *Item le Maine ou village de la Brosse avec toutes ses appartenances et appendances. Item le Maine ou village de Galé et toutes ses appartenances.* Lit. remiss. ann. 1468. in Reg. 197. ch. 27. : *Item Guerin demourant ou Maine ou Manour appelé de Coustans en la sénéchaussée d'Agennois.* Vide *Mainamentum*.

8. **MAINAD**, Perjurium, a Saxonico *Mainana*, alias *manea*, quod falsum iuramentum sonat. Leges Inae Reg. West-Sax. cap. 34. juxta Edit. Cantabrig. : *Si nolit abjurare, emendat ipsum Mainad, id est, perjurium, dupliciter.* Vide Leges Saxonicas Kanuti Regis Angl. part. 1. cap. 5. et part. 2. cap. 83. (Grimm. Antiq. Jur. Germ. pag. 904. Phillips. de Jur. Anglosax. not. 463. et 619. ejusd. Hist. Jur. Angl. tom. 2. pag. 137. et 288.)

9. **MAINADERIA**, Vide *Mainadarii*.

10. **MAINAGIUM**, MANIAMENTUM, Possessio, quasi *manuatis* possessio, a *Main*,

manus. [Britanni *Meneur* et *Menour* villicum vocant, a *Mena* seu *Mani*, tractare, Gall. *Mainier*] Aresta ann. 1257. 1. Regesti Parlam. l. 5. : *De quibus erant in possessione et Mainagio, etc.* Occurrit etiam alibi in hoc Regesto fol. 18. vers. : *In usu et Maneagio, fol. 22. v. Maniammentum, f. 23. vers. 31. Manaye, eadem notione usurpat le Roman d'Arthis MS.*

Ains y foray vignes planter.
Semer les bons jardins auler.
Que je la ville a force n'aye.
Et que soies en ma Maneage.

Vide *Mainare*.

11. **Manance**, eodem sensu, in Summa rural. Butill. § *Des déjants en cours subjectes et locaux*. Et se c'est en meubies il (de demandeur) en est mis en saisine et Manance. Vide infra *Maniammentum*.

12. **MAINAGIUM**, Supellex domestica, eadem notione *Ménage* (dicunt Galli, *Meubles*. Regestum Parlamenti ann. 1406. apud Baluz. tom. 2. Hisp. Arvern. pag. 597. : *Castra insuper quam plurima ipsius Episcopatus a multis militibus occupata invenerat, que sua solertia liberaverat, domos insuper, furnos, grangias, melendina, rucinosas ejusdem Episcopatus restauraverat... Donos, castra et alia manantia que sine Mainagio competentis repererat, decentibus utensilibus instruxerat et muniverat.* Charta Philippi VI. Reg. Fr. ann. 1347. tom. 2. Ordinat. pag. 284. : *Et avec ce faites jurer aux suives Euvangiles ledit receveur et not. Tresorsiers... que il ne prendront robes, ne Mesnages d'aucun Seigneur.*

13. **Mainnages**, eadem acceptio, in Lit. remiss. ann. 1371. ex Reg. 102. Chartoph. reg. ch. 315. : *Item Kardouin est accusé d'avoir mis hors plusieurs gerbes et Mainnages d'ostel, et en icelle mis le feu, etc.*

14. **MANIAMENTUM**, quasi *Mansionamentum*, mansio, domus. Charta ann. 1282. : *Terram eorum et possessiones, videlicet Mainamenta, prata, vineas, etc.* Tabular. Dationense fol. 90. : *Mainamentum de la Martinia.* Tabularium Nantoliense in Plectonibus anno 1394. : *Arbergamentum vulgariter appellatum Mainamentum de Mailloc.* Ibid. ann. 1418. : *Les 3. parts du Mainement du Mas, avec toutes les terres et vignes... du Mainement.* [Maindre, pro manere, habitare, usurpat vetus Poeta MS. e Bibl. Coislin.]

Et il s'en vont à la cité droit,
Ou Maries Maindre solent.]

15. **MAINARE**, Locare, in *Mainamentum* seu possessionem mittere. Charta fundationis prioratus Barbezilli inter Instr. tom. 2. novae Gall. Christ. col. 270. : *In hac terra Mainaverunt monachi rusticos qui reddunt eis quartum terrae et oblias, etc.* Vide *Mainagium* 1.

16. **MAINATA**, Vide in *Mainada*.

17. **MAINBURNUS**, Vide *Mainburnus*.

18. **MAINEMENTUM**, ut supra *Maina*. Charta ann. 1289. in Chartul. S. Eparch. Inculism. : *Teneo in feodum... omnia jura, que ego habeo... in Mainementis et pertinenciis, etc.* Vide *Mainamentum*.

19. **MAINERIA**, Tributi species. Charta Adeltonsi Imp. Hispan. apud Colmenarezium in Hist. Segoviensi cap. 15. § 11. : *Aufero ex illis foris portaticum et Maineriam.*

20. **MAINFESTUS**, Infestator. Lit. remiss. ann. 1356. in Reg. 84. Chartoph. reg. ch. 719. : *Gilatus le Tigneuz citatium ecclesiasticarum curiarum portitor, et pauperum gantium in eisdem curis prosequator et comestor, vulgari loquendo Mainfestus.*

21. **MAINERIIUS**, Vide *Maynerius*.
22. **MAINFULA**, Liber Ordinis S. Victoris Parisiens. MS. cap. 80. de Labore Fratrum : *Ascendant in dormitorium, ibique se preparantes, desuper lanas tunicas se praeparant, minores subiales, et Mainfulas et capparones accipiant, etc.* Idem videtur quod *noffula*, chirotheca. Vide in hac voce, forte quasi manus infula, seu tegumentum.

23. **MAINILLUM**, Mansio, domus, agri portuicula cum aede, Gall. *Ménil*. Charta ann. 1202. ex Tabular. B. M. de Bono nuntio Rotoinag. : *Concessi et hac carta mea confirmavi... Deo et Ecclesie S. Marie de prato Rothomagensi et monachis ibidem Deo servantibus totam terram quam jure hereditario apud Hares possidebam de feodo de Valungnes, cum Mainillo et bosco et pascuis, et omnibus ad predictam terram pertinentibus.* Huc spectare videtur vox *Maine* in Charta Engueranni dom. de Couciaco ann. 1264. : *Nous volons et otroions que notre chier cousin et ami Meires Thomas de Couci Sires de Verzin tiegne de nous il et ci oir avec son autre fé qui'il tien de nous à Verzin et es appartenances de Verzin une Maille, laquelle Maille devant dite fu Jacommar Lamiret.* Vide *Maine* et *Mansionile*.

24. **MAINISUM**, Eadem notione saepissime occurrit in Chartis Bressiae et Dumberum.

25. **MAINSATORIUM**, pro *Minsatorium*. Vide supra *Madula*.

26. **MAJOIRTE**, Charta Otton. comit. Ravensberg. ann. 1168. inter Probat. tom. 2. Annal. Praemonst. col. 680. : *Nec hoc praeterendum, quod ad conservanda jura nemoris, que Majorith vocant, tria sunt loca conveniendi.*

27. **MAJOLICA**, pro *Majorica*, Major ex insulis Balearibus. Chron. Veron. ad ann. 1308. apud Murator. tom. 8. col. 658. : *Illustrissimus dominus Joannas dictus Infans Rex Majorice, et maritus Reginae Joannae Reginae Apulie, etc.*

28. **MAJOLUS**, Vide *Malones*.

29. **MAJOR**, nuda pro *Majoris domus*, nostris *Maitre d'hotel*. Pactus Legis Salicæ tit. 11. § 6. : *Si quis Majorem, strationem, scantonem, mariscalcum, strationem, furaverit aut occiderit. Ubi inter ministros domus primus statuitur, ut sequi Gregorius Turonensis lib. 9. cap. 36. : Comitibus, Domesticis, Majoribus, atque nutritiis... delegatis, etc.*

30. **MAJORISSA**, Quae ancillis domus praerat in eodem Pacto : *Si vero Majorissam aut ancillam ministerialem, etc.*

31. **MAJOR DOMUS**, Qui domus seu familiaris praest. S. Hieronym. Epist. 2. : *Si familiaris est loquendum, habet nutriticem, Majorem domus virginem, viduam, vel maritatum, etc.* Praepositus domus, apud Monachum Sangallens. lib. 1. de Carolo M. cap. 83. Glossæ Istidori : *Architriclinus, Major domus. Donatus : Columna, columna : unde apud veteres Columella dicti servi Majores domus. Regula Magistri cap. 11. : Sicut in hominis domo, ut securus sit de omnibus praeparandis, Dominus rei ordinat Majores familiarum, quos vice Domini minores timent, id est, Vicedominum, Villicium, Saltarium, et Majorem domus, ac in domibus divinis, etc. Majoris domus Hunnerici Vandalorum Regis meminit Gennadius lib. de Script. Eccl. Eugenio Carthaginiensi Episcopo. Major domus Exarchi Italiae, apud Gregor. M. lib. 7. Ind. 2. Epist. 9. Ita Avitus Viennensis Epist. 85. Wilpo in Vita Conradi Salici pag. 428. Adam Bremensis cap. 158. 207. et alii.*

MAJOR DOMUS. Prima olim in Francorum nostrorum Palatio ac præcipua dignitas, quæ varie efferri solet a Scriptoribus. Dicitur enim apud Persas *μείζων* τῆς βασιλικῆς δίκης, apud Sozomenum lib. 2. cap. 9. idem Eutropium Eunuchum *προσώτα* τοῦ βασιλικῆς οἴκου quem alii *πρωτόστον*, vocat, et cap. 7. *μείζων* τῶν βασιλικῶν ἐνόμιον. Major domus Regiæ, apud Fortunatum in Vita S. Rade-gundis cap. 44. et alios passim: quomodo etiam qui eadem fungebatur dignitate apud Italiam Gothicos Reges, in Concilio Romano sub Symmacho I. PP. *Gubernator Palatii*, apud Fredegarium cap. 53. et Almoim. lib. 4. cap. 15. *Re-ctor Palatii et Major domus*, apud Ursinum in Vita S. Leodeg. cap. 8. et Almoim. lib. 4. cap. 28. *Moderator Palatii*, apud Paulum Warnefrid. in Episc. Metens. [*Magister Palatii*, apud Godfridum Viterbiens. Chron. part. 12.] *Palatii Præfectus*, apud Eginhardum in Vita Caroli M. in Vita S. Eligii, in Vita S. Wandregesili cap. 13. 14. et in Vita S. Remacii cap. 21. apud Adrevaldum lib. 1. cap. 15. etc. Unde *Præfectoria dignitas*, apud Aigradum in Vita S. Ansberti cap. 8. *Præfectoria administratio*, in Vita S. Ansberti Episcopi Roto-mag. *Palatii Præpositus*, quod vulgo dicitur *Major domus*, etc. apud S. Audouenum in Vita S. Eligii lib. 2. cap. 53. *Provisor Aule regis, et Provisor Palatii*, apud Venericum in Apologetico Henrici IV. seu lib. de Unitate Ecclesie conser-vanda. *Princeps Palatii*, apud Ermentarium in Vita S. Philiberti lib. 1. cap. 25. *Regalis Curie Princeps*, apud Eademerum in Vita S. Wilfridi cap. 33. *Princeps regiminis ac Major domus*, in Gestis Almoim. lib. 4. cap. 6. de Warnario, ubi supra *Major domus* dicitur, et cap. 14. *Palatio regni Burgundie Præpositus*. [*Præfecti Prætorii*, in Annal. Trevir. part. 7.] *Comes domus regis*, de Gogore Majore domus lib. 3. cap. 4. *Comes Palatinus*, in Vita S. Drausii, ubi de Ebroino, et apud Philippum Mouskes. *Dux Palatii*, in Gestis Dagob. cap. 31. et in Chr. Fredeg. cap. 75. *Dux Francorum*, in Vita S. Babolenti, de Erchenoaldo: Qui tunc Francorum Ducatus præerat, et omnia Palatina officia suo moderamine procurabat. Et apud Anonymum de Carolo Martello, ann. 731. *Dux et Major domus Regni Francorum*. Ita apud Erchanbertum in Breviario Majorum domus: unde *Ducatus* ipsa dignitas, in Genealogia Regum Francor. tom. 1. Hist. Franc. pag. 795. ubi de Ebroino. *Curpalata*, apud Egidium Parisiensem lib. 1. Carolini, ubi de Ebroino:

In vice Wulfoldi dominari cepit adhaerens Regibus Austrasiis, et eorum Curpalates.

Ita Curam Palatii gessisse dicitur filius Waratonis apud Fredegarium, tametsi eadem Curpalata dignitas cum Majoris domus dignitate, jure addubitari possit. [Ipsoc. Vide Glossar. med. Græc. in hac voce col. 1247.]

Atque hæc quidem nomenclaturæ supremam Majorum domus aulæ Francicæ potestatem indicant, cum penes eos esset et Palatii, et Regni, et rerum publicarum cura, sola regis dignitatis specie Principibus ipsis remanente. Harulf. lib. 2. Chronici Centul. cap. 1: Nam illo tempore, decidens regali gloria, per Præfectos Palatii domus regia ordinabatur; neque aliud Regi relinquebatur, quam ut regio solum nomine contentus solto residere, ac speciem dominantis

effingeret, legatos undecunque venientes audiret, eisque adeuntibus responsa, quæ erant edoctus, vel potius jussus, ex sua vel potestate redderet, ac regni administrationem, et omnia, quæ vel domi, vel foris erant agenda ac disponenda, Præfectus aulæ procurabat. Similia habent Eginhardus initio Vitæ Caroli Magni, Paulus Warnefridus lib. 6. de Gest. Longob. cap. 16. Adrevaldus lib. 1. de Miracul. S. Benedicti cap. 12. Theophanes, Radulphus de Diceto ann. 662. et alii. Hinc Desiderius Cadurensis Episcopus scribens ad Grimoaldum Majorem domus. Epistol. 6. totius aulæ immoque regni rectorem appellat. Et Sigebertus Gemblacensis in Vita S. Sigeberti Regis Austrasiæ cap. 4: Grimoaldus pro patre suo Pipino constitutus Major domus, potenter in aula Sigeberti Regis principabatur, et domi militiæque viriliter tutabatur. Vita Pipini Ducis de Pipino juniore Majore domus in Austria: *Etsi non regio nomine, tamen regia potestate in Austria regnare cepit*. Vita MS. sancti Gaugerici Episc. Camerac. lib. 2. cap. 3. de Landrico: *Ille vero, quoniam in aula regia ceteros fastibus excellabat, ac sub Regis Domini auctoritate, moles et onera regni pro sua voluntate tractabat, etc.* In Vita et Miraculis S. Rictrudis, Archenaaldus Major domus secundus a Rege in Palatio ejus fuisse dicitur. Denique Othlonis lib. 2. de Vita S. Bonifacii cap. 19: *Hic itaque accepta paternæ et fraternalis potestatis monarchia, qui tunc Major domus dicebatur, etc.* Inde Subregulos appellatos doemus in hac voce. [Vide Eichhorn. Hist. Jur. Germ. § 25. B.]

Hinc etiam *Iniustus* seu *Illustris* elogium, etiam tum, cum Regibus vel maxime placebat, ut monet Mabillonius, ubi arrogare minime dubitarunt, exemplo Regum, ut vel sic omnia regio nomine agere viderentur. Hoc quippe titulo gaudebant Ebroinus, et alii post eum omnes, ut ex pluribus Instrumentis constat.

Hæc porro summa Majorum domus potestas tum primum cepit, cum imperavit Clodoveus II. Dagoberti filius, sub quo Regum supremæ intercedit potestas. Genealogia Regum Francor. pag. 795: *Denique a temporibus Clodovei, qui fuit filius Dagoberti, pater vero Theoderici regnum Francorum decidens, per Majoris domus cepit ordinari*. Ita etiam alii Scriptores.

Paulo antiquiorem usurpatæ Majorum domus auctoritatem originem assignat Venericus in Apologetico Henrici IV: *Tempore Clotarii, patris Dagoberti regnum Francorum Regi captum est, et administrari ab his, qui provisores Aule regis, vel Majores domus esse videbantur.*

Majores domus aulæ Francicæ ab ipsis Proceribus et populo eligi solebant. Fredeg. cap. 54: *Et anno Clotarius cum proceribus et laudibus Burgundis Trevasinis conjungitur, cum eorum esset sollicitus, si vellet jam Warnachario discesso (defuncto) alium in ejus gradum sublimare. Sed omnes unanimiter dantes, nequaquam se velle Majorem domus eligere, Regis gratiam obtinere potentes, cum Rege transegerunt*. Adde Almoim. lib. 4. cap. 15. Idem Fredeg. cap. 105: *Et tempore elegerunt in honorem Majoris domus quendam Francum nomine Raganfridum*. Gesta Regum Francor. cap. 45: *Franci autem Laudasium filium Erchenaldi nobilem in Majorem domus Palatii elegerunt*. Et ita cap. 48. Eginhardus in Caroli M. Vita, de Majo-

ris domus dignitate: *Qui honor non aliis a populo dari consueverat, quam his, qui et claritate generis, et opum amplitudine ceteris eminebant*. Principis tamen interveniebat consensus, imo jussio. Gesta Reg. Franc. cap. 47: *Franci vero consilio accepto Waratonem virum illustrem in loco cum jussione Regis Majorem domus Palatio constituerunt*. Fredeg. in Chron. cap. 27: *Protadius instigante Brunachilde, Theoderico jubente, Major domus efficitur*. Adde Almoim. lib. 3. cap. 92. lib. 4. cap. 6. Idem Fredeg. Chr. cap. 101: *Grimoaldus junior cum Childberto Rege Major domus Palatii super Francos electus est*. Adde cap. 104. ejusdem Epit. cap. 58. Almoim. lib. 3. cap. 4. lib. 4. cap. 44. 46. et Gesta Regum Franc. cap. 36.

Atque hæc erat certe recepta consuetudo: nihilominus tamen observandum hanc dignitatem Gaufrido Grisagone illa concessam a Roberto Rege, ut illius successores ea in posterum jure hereditario potirentur. Vide infra locum ex Gestis consulum Audegav. cap. 6. laudatum.

Jam vero cum Regnum Francicum in triplicem maxime monarchiam divisum esset, Franciam nempe, seu Neustriam; Austrasiam, et Burgundiam, his Regum inter dum filiis attributis, a quibus servabatur nihilominus Regis Francorum titulus, in suis singuli toparchis ac regnis suos Majores domus, habebant, quorum seriem ad Historiæ notitiam hic breviter perstringamus.

SERIES MAJORUM DOMUS REGUM FRANCICÆ, EX SCRIPTORIBUS.

BADEGISILVUS, postmodum Episcopus Cenomanensis, sub Chlotario I. Rege. Gregor. Turon. lib. 6. cap. 9. lib. 8. cap. 80. 89. lib. 10. cap. 5.

GUNDOLANDUS, sub eodem Chlotario I. Erchanbert.

LANDERICUS, sub Chilperico I. et Chlotario II. Gesta Regum Francor. cap. 35. 36. 41. Chron. Fredeg. cap. 25. Almoim. lib. 3. cap. 4. Herman. Contract. ann. 585.

GUNDOALDUS, sub Chlotario II. Gesta Reg. Francor. cap. 41. Erchanbert.

EGA, vel Eganus, aut Eganus, sub Dagoberto et Chlodoveo II. Gesta Dagoberti cap. 24. 43. 46. 47. Chr. Fredeg. cap. 79. 80. 83. 85. Almoim. lib. 4. cap. 35. 36.

ALMARICUS, sub Chlodoveo II. Passio S. Bercharii Abbatis.

GRIMOALDUS Pipini II. filius. Libellus de Major. Domus reg.

RADOBERTUS, eo titulo subscribit Chartam Chlodovei II. in Chartul. S. Dion. pag. 22. col. 2.

ERCHINOALDUS alius Herginoldus, sub Dagoberto et Chlodoveo post Eganem. Gesta Dagob. cap. 48. Gesta Reg. Franc. cap. 42. Chr. Fredeg. cap. 84. 89. 90. 91. 92. Vita S. Wandregesili cap. 13. 14. Vita S. Eligii, Vita S. Furfei, Vita S. Babolenti, Vita et Miracula S. Rictrudis, Libellus de Majoribus domus Regis. Malbrancus, etc.

LEUESIVUS, Erchenaldi filius, qui Liutharius in Vita S. Odilii, et in Fram. Hist. tom. 1. Hist. Fr. pag. 788. sub Theoderico. Gesta Regum Francor. cap. 45. Fredeg. Chron. cap. 98. Bruschius de Monast. Germ. pag. 98.

EBROINUS, sub Chlotario filio Chlodovei. [Vita sanctæ Bathildis a Tolnero edita cap. 5.] Vita S. Leodegarii cap. 12. Ursinus in ejusdem S. Leodegarii Vita cap. 4. 8. Passio S. Ragneberti,

Vita S. Drauili, Vita S. Eligii, Erchanbertus, etc.

WARATO, post Ebroinum, sub Theoderico I. Gesta Reg. Franc. cap. 47. Fredegar. Chr. cap. 88. Almoïn. I. 4. cap. 46. 47. Fragn. Hist. pag. 788. Vita S. Audoueni cap. 28. 29. Vita S. Ansberti Rotomag.

BERTHARIUS, Waratonis gener, sub eodem Theoderico. Gesta Reg. Francor. cap. 48. Fredegar. Chron. cap. 89. Almoïn. lib. 4. cap. 47. Erchanbert. etc.

NORDEBERTUS, sub Chlodoveo II. et Childeberto II. Gesta Reg. Francor. cap. 48. 49. Genealog. Regum Fr. pag. 796. tom. 1. Hist. Fr. Libell. de Major. dom.

GRIMOALDUS Pipini junioris filius, sub Childeberto II. Gesta Reg. Franc. cap. 49. 50. Chron. Fredeg. cap. 101. 102. 104. Almoïn. lib. 4. cap. 38. Erchanbert. Genealog. Reg. Francor. pag. 796. 798. Vita S. Sigeberti Regis Austr. cap. 4. 5. Libell. de Majorib. dom.

THEUDOALDUS filius Grimoaldi sub Dagoberto filio Childeberti. Fredegar. Chr. cap. 102. 104. Erchanbert. Libell. de Major. dom.

RAGENFREDUS, sub Dagoberto. Fredegar. Chr. cap. 105. Almoïn. lib. 4. cap. 49. Erchanbert. Genealog. Reg. Franc. Herman. Contract. ann. 716.

CAROLUS MARTELLUS, sub Theoderico filio Dagoberti, de quo passim Scriptores.

PIPINUS Caroli filius. Ejus Vitam scripsit Bollandus 21. Januar.

SERIES MAJORUM DOMUS REGNI AUSTRASIAE.

CHROLINUS DUX, Electus Major domus Regni Austrasie, sub Sigeberto I. Fredegar. Ept. cap. 66. 69. Almoïn. lib. 3. cap. 4. Fortunat. lib. 7. Poem. 16.

GOCO, sub eodem Sigeberto I. Gesta Regum Franc. cap. 57. 58. Fortunat. lib. 7. Poem. 1. 4.

RADO, sub eodem Sigeberto I. Chr. Fredeg. cap. 42. Almoïn. lib. 4. cap. 6.

FLORENTIANUS, sub Childeberto Rege Austrasie. Gregor. Turon. lib. 9. cap. 30.

WLFALDUS, sub Childeberto. Libell. de Major. domus, Vita S. Leodegarii cap. 5. Vita S. Praejecti, Camusat. in Prompt. Antiq. Trecess. pag. 80. Gesta Regum Franc. cap. 45. 46.

WARNACHARIUS, sub Theoderico II. Fredeg. Chr. cap. 18. 22. 40. 41.

PIPINUS SENIOR, sub Chlotario I. Dagoberto II. et Sigeberto II. Gesta Dagob. cap. 22. 47. Erchanbert. Fragn. Hist. tom. 1. Hist. Franc. pag. 782. Vita Sigeb. Reg. Herm. ann. 646. Divus lib. 1. cap. 6.

MARTINUS, sub Sigeberto II. Gesta Reg. Francor. cap. 46. Fredeg. cap. 97. Almoïn. lib. 4. cap. 45. Libell. de Majorib. dom.

GRIMOALDUS, sub Sigeberto II. Fredegar. Chron. cap. 88. Gesta Regum Franc. cap. 48. Almoïn. lib. 4. cap. 49. Vita S. Remacii cap. 14. 20. 21. Vita Pipini tom. 1. Hist. Franc. pag. 568. Herman. Contr. ann. 644. Vita Sigeberti Regis, etc.

ADALGISUS Dux Palatii sub Sigeberto III. Gesta Dagob. cap. 81. Fredegar. Chron. cap. 75. Almoïn. lib. 4. cap. 26.

PIPINUS JUNIOR filius Ansegisi, sub Theoderico filio Chlodovei, et sub Chlodoveo. Erchanbert. Gesta Reg. Franc. cap. 46.

SERIES MAJORUM DOMUS REGNI BURGUNDIAE.

WARNACHARIUS, sub Theoderico Rege

Burgundia Childeberti filio. Fredeg. Chron. cap. 18. 40. 42. Almoïn. lib. 3. cap. 86. I. 4. cap. 1. 6. 14. Herman. Contract. ann. 600.

BERTHOALDUS, sub eodem Theoderico. Fredeg. Chr. cap. 24. 25. 26. Herm. ann. 602.

PROTADIUS, sub eodem Theoderico. Fredeg. Chron. cap. 27. Almoïn. lib. 3. cap. 91. 92. Herman. ann. 606. 608.

CLAUDIUS, genere Romanus, sub eodem Theoderico. Fredegar. Chron. cap. 28. Almoïn. lib. 3. cap. 92. 93.

FLAOCATUS, sub Chlodoveo II. Gesta Dagoberti cap. 48. Fredeg. Chron. cap. 89. 90. Vita S. Eligii I. 2.

SERIES MAJORUM DOMUS REGNI AQUITANIAE.

HERMARIUS gubernator Palatii Regis Aquitanie. Fredegar. Chron. cap. 55. Almoïn. lib. 4. cap. 15.

ROBERTUS Major Palatii Regni Aquitanie sub Pipino Rege ann. 828. Vide Chenutium in Antiquit. Bituric. pag. 40.

Exhinc qui Majores domus prima ac secunda Regum stantibus stirpibus appellabantur, Senescallos dixerunt nostri: quia priore etiam nomenclatura insignitur heobaldus Comes Blesensis, qui vulgo Senescallus appellatur, in Chartis Theobaldi Episcopi Suessoniensis ann. 1077. In Tabulario Castillonensi: Theobaldus Comes Major domus regis. Ita Stephanus Garlandus in Chronico Maurinlacensi lib. 2: Interea defuncto Wilhelmo Anselmi dapiferi germano, Stephano Cancellario frater amorum Major Regis domus effectus est. Hoc retroactis generationibus fuerat inauditum, ut homo, qui Diaconatusungebatur officio, Militie simul post Regem duceret principatum. Idem Chronicon Radulphum, Viromandensium Comitem, Majorem domus Regis vocat. Robertus de Monte ann. 1169: Henricus filius Regis Anglorum... servit Regi Francorum ad mensam, ut Senescallus Francie. Hanc Senescalliam, vel, ut antiquitus dicebatur, Majoratum domus Regis, Robertus Rex Francie dedit Gaufrido Grisugonella Comiti Andegavorum, etc. Hugo de Cleerlis, et ex eo Gesta Consulium Andegav. cap. 6. de eodem Gaufrido: Sibi et successoribus suis iure hereditario Majoratum Regni, et Regis domus Dapiferatum cunctis applaudentibus et laudantibus exinde donavit. Sed et Majores domus primae Regum nostrorum stirpis Senescallos promiscue vocat Philippus Mouskes, ubi de Grimoaldo:

Grimes un hais om cavaliers, Et Senescal et Conseillers Estoit de la terre d'Austrie.

Idem Hugo de Cleerlis de Majoratu et Senescallia Francie, de Comite Andegavensi: De cetero Comes appellatur Major in Francia, propter retuliam, quam facit in exercitu Regis. Surita lib. 1. Ind. ann. 1055. de Senescallis: In Aragonia, uti in Gallie regno, Majores domus appellabantur, quod aule regie prefecti essent. Vide Senescallus.

Tandem regnante feliciter tertia Regum nostrorum stirpe, inter Leges latus quibus regni tranquillitati provisum est, ea potissimum obtinuit locum, ne in posterum essent Majores domus ut refert Petrus Gregorius lib. 7. de Rep. cap. 8. sic postremum desit summa et pene regia Majorum domus potestas auctoritasque.

MAJOR PALATIUM, Idem, qui Comes Palatii, in Testamento S. Leodegarii, (si

tamen genuinum est) apud Miram in Donat. Belg. lib. 1. cap. 4: Ut reus Majoratus noverit se coram Majori Palatii vel capite, vel centum auri libris multandum.

Habebant etiam Reges suos Majores domus. Apud Gregorium Turon. lib. 6. cap. 45. lib. 7. cap. 27. 28. 43. Waddo dicitur Major domus Ripunithis Regis. Ita Amalricus Dapifer Regis. Chartam Philippi I. Regis Franc. ann. 1035. subscribit, in Hist. Monast. S. Martini de Campis pag. 16.

Major domus nuncupatur S. Leodegarius in illius Vita cap. 4. ubi de Childeberto: Idem sanctum Leodegarium Pontificem super omnem domum suam sublimavit, et Majorem domus constituit. At cum fere constans sit hac dignitate nunquam donatum sanctum Leodegarium, censent Valesius lib. 21. Hist. Franc. et Cointius in Annal. Eccles. Franc. ann. 670. hacce nomenclatura precipuum Consiliarium denotari. Quibus sane adstipulatur Aditamentum 2. Legis Burgundionum § 18: Quicumque aliquem locum munificentie petere voluerit, cum litteris Comitibus sui veniat, et Consiliariis aut Majoribus domus, qui presentes fuerint, ipsas litteras Comitibus ipsis accipiant, etc. Et in Praefatione ejusdem Legis: Sciant itaque Optimates, Comites, Consiliarii Domestici, et Majores domus nostrae, Cancellarii, etc. Similia pene habentur in Lege Ripuar. tit. 88. ubi cum numero multitudinis ibi efferantur, vix est ut credam, habuisse curam aule regis: quin potius pro Primatibus et praecipuis aule regis Proceribus accipiuntur, ut in Ordine Romano dici monemus. Ita apud Adamum Bremensem cap. 153: Non sapienter estimans talium personarum favoribus se effecturum, ut vel solus placeret in Curia, vel Major domus fieret pro omnibus.

Quidam praeterea observarunt Majores domus a Summo Pontifice ex ordine Cleri, interdum etiam Episcopali electos, viros scilicet prudentia et rerum gerendarum peritia insignes quibus Episcopi vel Patriarchi Lateranensis cura et administratio committebatur, in gubernanda domo, domesticis, et hospitibus excipiendis, eorumque causis rite et ordine cognoscendis, quos et Vicedominos appellabant, quod fuit Senescallorum officium. Majores domus Ecclesie Romanae habet Ordo Romanus: qui tamen infra, Primates videntur appellari, adeo ut incertum sit, an revera Majores domus Lateranensis fuerint.

Majorum domus Episcoporum meminit Gregorius M. lib. 9. Ep. 66: Volumus autem ut memoratus frater Paschasius (Episcopus) et Vicedominus sibi ordinat et Majorem domus, quatenus possit vel hospitibus supervenientibus, vel causis, que eveniunt, idoneus et paratus existere. Baldricus lib. 1. Chr. Camerac. cap. 82. de Joanne Vicedomino Cameracensi: Qui Majordomatu ceteris praestabat in urbe sub Pontificali auctoritate. [Concilium Romanum contra Johannem Archiep. Ravennat. apud Muratorum tom. 2. pag. 204.]

Atqui hi non alii videntur ab Advocatis Ecclesiarum Cathedralium, qui alias Vicedomini, quo titulo indigitatur Theodoricus comes Advocatus Ecclesie Trevirensis a Lamberto Schafnaburgensi anno 1066. qui Sigeberto Comes Truvirorum appellatur. Annales Francorum Bertiniani ann. 867: Carolus Rex Abbatiam ipsius Monasterii sibi retinuit, causas Monasterii (S. Dionysii) et conlaboratio-

nem per Præpositum et Decanum atque Thesaurarium, militis quoque curam per Majorem domus sua commendatione geri disponens. Ubi Major domus idem est, qui Advocatus Monasterii sancti Dionysii. Acta S. Forann. Abb. n. 11: Quapropter decretum ibi est iudicio Procerum de Curia, in eisdem Regis presentia, quatenus Major domus, videlicet Præpositus de Ecclesia S. Mariæ, quæ est Aquisgranis, cum cæteris valetioribus Canonicis, pro eadem Abbatia tempore tribuutionis ejusdem Abbatie causidici assurgant, etc. Vide Freherum ad Petrum de Andlo pag. 139. 2. Edit.

Majoris Abbatis Corbeiensis occurrit mentio apud Mabill. tom. 4. Annal. pag. 248. ubi alium ab Advocato ejusdem Abbatis existisse, ipsique præpositum fuisse certum videtur.

MAJOR DOMUS, Dignitas etiam apud Hispanie Reges, in Chartis Alfonsi. Imp. in Bibl. Cluniac. pag. 1436. et apud Doubletum pag. 892. et aliis Regum Hispanicorum apud Anton. de Ypez in Chronico Ord. S. Benedicti. [Chron. S. Ferdinandi tom. 7. Mail pag. 380: Rodericus Gonzalvi Majordomus Curie Regis.]

* [Comes Pontius, Majordomus Imperatoris, confirmat. (Carta Adefonsi, regis seu imperatoris Castellie, Mus. Arch. dep. an. 1149, p. 76).]

MAJORIS DOMUS, in Regno Aragonum munus sic describit Vitalis Episcopus Oscensis: Post Regem autem dispensator domus regie qui dicitur Major domus, in iudicando obtinet principatum: qui de omnibus causis et querelis tam Infancionum, quam aliorum potest cognoscere indistincte: exceptis probatione Infancionatus, et pronuntiatione super ea, exactione Militie, prolongatione natalium, et restitutione status eorum, qui illum incarnationis regia, vel expressione infantie amiserat: hæc enim et sua sequentia, vel majora sunt soli Regi, vel cui ipse specialiter mandaverit, reservata. Sed Major domus semper in cognitione causarum debet sibi Justitiam majorem Regni Aragonum adhibere, vel si ipsum habere commode non valeret, alium Justitiam, qui in aliqua civitate, vel villa domini Regis, sit per dominum Regem in Justitiatus officio constitutus. Qui Justitia examinet omnes causas, et determinet per suam sententiam in Majordomi curia agitandas. Major domus enim pronuntiare sententiam diffinitivam, vel interlocutoriam nunquam debet, etc. Adde, quæ ad eundem Vitalem commentatur Hieronymus Blanca pag. 785. Rer. Aragon.

MAJORIS DOMUS, apud Castellanos, munus ita describitur in Legibus Alfonsinis, seu Partitis, part. 2. tit. 9. lege 17: Mayordomo, tanto quiere dezir como el mayor home de la Casa del Rey; para ordenalla quanto en su mantenimiento. E en algunas tierras lo llaman Senescal, que quiere tanto dezir como official, sin el qual non se deve fazer despensa en casa del Rey. E aun le llaman los antiguos assi, por que Senes tanto quiere dezir como viejo, por razon que tiene officio honrado: e calculus, como piedras con que contaban. E por ende tanto muestra este nome como official honrado sobre las cuentas. Ca al Mayordomo pertenesce de tomar la cuenta a todos los oficiales, tambien a los que hacen las despensas de la Corte, como de los otros que reciben las rentas e los otros derechos, de qual manera quier que sean, assi de mar como de tierra, etc. e por que el su officio es grande. e tanne a muchas cosas, ha menester que sea de buen linaje, e acucioso,

e sabidor, e leal, etc. Chartam Urracæ Reginae Hispaniæ ann. 1116. apud Sandovallium, subscribunt cum aliis magnatibus, Exemen Lopes Mayor domus, et Nunus Pelaz Mayor domus in Luparia.

De Majoribus Domus apud Anglo-saxones vide Phillips. Jur. Anglos. not. 252. ejusdem Histor. Jur. Angl. not. 433.

MAJORES DOMUS, CesarAugustæ, dicuntur tres iudices Confratriæ mercatorum, qui exercent jurisdictionem, et sedent pro Tribunali in domibus disputationis in aula superiori post meridiem, etc. Vide Michaellem del Molino in Repertorio Foror. Aragon. in voce Confratria.

MAJOR DOMUS terræ Regis, in Articulis Cleri contra Dionysium Regem Lusitanæ, apud Rzovium ann. 1289. num. 5. § 29.

MAJORDOMATUS, Dignitas Majoris domus in Gestis Regum Francor. cap. 34. 48. 50. in Vita S. Aldegundis cap. 1. n. 2. apud Paulum Warnefridum de Episcopis Metensibus in S. Arnulfo, etc. [Annales Moguntini et Monachi Laurensiam. de Carolo Martello: Carolus sub honore Majordomatus, tenuit regnum annis 27.]

MAJORATUS, Eadem notione, in Gestis Consulium Anderav. supra laudatis.

MAJOR BANERIE, Societatis artificum vel mercatorum præfectus, nostris Maieur et Maire, eodem intellectu. Lit. remiss. ann. 1359. in Reg. 90. Chartoph. reg. ch. 483: Major varilli seu banerie parmentariorum seu ardicorum robarum lanearum, etc. Cujus officium Majoratus banerie ibidem nuncupatur. Lib. rub. fol. parvo domus publ. Abbat. vil. fol. 105. r.: Uns maies et uns eskevins de la banerie des tisserans, etc. Lit. remiss. ann. 1461. in Reg. 199. ch. 463: En l'an 1461. fut le suppliant esleu et institué Maieur principal de la ville de Hesdin, et l'an ensuivant fut nommé Maieur de l'enseigne des taverniers de ladite ville. Jehan Dubois maistre ou Maieur de la confrairie de la feste de Toussaint, in aliis ann. 1479. ex Reg. 206. ch. 318.

MAJOR CUBICULI, Idem qui Italici Camerarius, nostris Maître de Chambre. Concil. Romanum contra Johannem Ravennat. Archiep. apud Mufator. tom. 2. pag. 201: Insuper omni anno... colonicio more, herbices et oblatas, vinum et pullos et ova Archiepiscopo, et ad suum Archipresbyterum similiter et ad Archidiaconum... et ad Majorem cubiculi, etc.

MAJOR DIERUM, Natu major. Codex MS. e Bibl. D. de Châtelet Senescal. Tolos. de Hæret. Albigenis: Invenit dictos hæreticos solos, quia nepos dicti Rainundi Delboe hæretici, Major dierum cujus nomen ignorat, ierat.

MAJOR EQUORUM, Præfectus stabulo regio, dignitas in aula Regum Navarræ, qua donatus L. pus Eneri subscribit Chartam Garcia Regis Navarræ ære 1034. apud Anton. de Ypez in Chron. Ord. S. Benedicti.

MAJOR-MERINUS, Primus Prætor. Chron. S. Ferdinandi tom. 7. Mail pag. 300: Ferrandus Gonzalvi Major-Merinus in Castiella. Vide Majorinus.

MAJORES MONASTERIORUM, Abbates. Regula B. Pachomii: Si quis de his, quæ præcepta sunt, amplius habuerit absque concessionem majoris, deferentur ad custodem vestium Concilia Afric. sub Celestino PP. c. 47: Si quis de alterius Monasterio reperit, vel ad Clericatum promovere voluerit, vel in suo Monasterio Majorem Monasterii constituerit. Ubi Co-

dex Canonum Eccl. Afric. cap. 80. novaraprov. rpo. uavov habet. Adde Concil. Carthag. IV. can. 13. Regulam Magistri cap. 13. etc.

MAJORES NATI, Præcipui e nobilitate, qui cæteris præminent, viri nobiles, qui alios sub se vassos habent: Senatores, nostris les Seigneurs, les Barons: quia olim ætatis merito honores deferabantur, quique annis graviores erant, potiores habebantur: unde et in quibusdam civitatibus Antianos vocant etiamnum, qui aliis dignitate præcellunt. Claudianus de Bello Getico:

Hic aliquis gravior natu, cui plurima dicis
Consilique fides, etc.

Senator lib. 5. Epist. 22: His ergo P. C. Capuanum bonis dotatum a presenti Indictione Decuriarum Rectorem esse præcipimus. Majoris etiam natu auctoritate subvehimus: ut qui se morum cana maturitate tractavit, quod est amplissimum reverentiæ genus, in vestro ordine ætatis honore gratuletur. Majores nati, apud Commodianum. Instruct. 70. Primores, Patroni, Locupletes. Ita Majores natu passim nostris et aliis dicuntur Magnates, virique nobilitate præcellentes, in libris sacris non semel, in Concilio Carthag. can. 6. in Concilio Arvern. can. 15. apud Gregorium Turon. lib. 5. cap. 33. lib. 7. cap. 82. lib. 8. cap. 30. de gloria Confess. cap. 23. Fredegar. cap. 95. 109. eundem ann. 766. in Capitul. Aquisgran. ann. 789. cap. 31. [quod de Presbyteris intelligit Baluzius.] in Capitular. Caroli M. lib. 7. cap. 65. 128. 130. 339. [85. 180. 195. 437.] apud Eginhard. Epist. in Annalib. 62. Francor. ann. 757. Florentium Wigorn. ann. 999. 1122. Aimoin. lib. 4. Histor. Franc. cap. 44. 56. 57. 64. apud Sim. Dunelm. lib. de Dun. Eccl. lib. 3. cap. 5. 15. 19. et in Hist. Angl. ann. 977. Browerum in Antiq. Fuldens. lib. 2. cap. 158. etc. Homines boni generis a Carolo M. dicuntur in Capitulis ex Lege Salica, Romana, et Gombata, cap. 12. Majores personæ, in Legibus Burgund. tit. 38. cap. 4. Majores homines, in Capit. Caroli C. tit. 27. § 3. apud Marculfum lib. 1. form. 37.

MAJOR PLACITI, Præpositi, ut videtur, locum tenens. Constitutio Leduini Abb. S. Vedasti Atrebat. ann. circ. 1020. apud D. Brussel tom. 2. de Usu feud. pag. 789: Qui vadem dederit quinque solidos de lege, dabit xxx. denarios de fredo. Et hujus fradi duæ partes erunt Præpositi, tertiam vero partem habebit Major Placiti. Si autem lex Abbatie vel Præpositi fuerit, totum fredo Major Placiti habebit.

MAJOR POPULI, Gregorius M. lib. 7. Ind. 2. Ep. 110. ad Fortunatum Episcopum Neapolitanum: De quibus (Capitulis) Theodorus vir magnificus Major populi ad nos veniens ante conquestus jam fuerat. [Camillus Peregrinus in Hist. Principum Langobard. apud Murator. tom. 2. pag. 333: Nempe ut intelligendum hinc sit, Majorem populi apud Neapolitanos non summo imperio, sed iuxta demandatam sibi definitamque potestatem res publicas administrasse; cujus præter cætera, munus fuisse vectigalia redditusque curare non negabis.] Videtur idem qui Magister militum Neapolitanæ civitatis. Vide in hac voce.

MAJOR POTESTATIVUS, Qui cum omni potestate ac jurisdictione et dominio possidet. Charta ann. 1202. ex Tabul. S. Gauger. Camerac.: Major tenet majoriam, sicut Major potestativus, libere et quiete in feodum jure hæreditario ab

ecclesia nostra, ita quod heres ejus post decessum ipsius debet ecclesiam xxx. solidos Cameracensis monetae pro relevatione majoris, et infra xl. dies homagium facere.

MAJORES REGII, qui jura regalia in provinciis curabant. Lit. ann. 1356. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 722. In comitatu Campanie frequentant, quandoque morantur quidam se dicentes nostros Majores, ibi jurisdictionem exercent et plura faciunt expleta, etc. Hinc Magendomme, Tributorum exactor, in Lit. remis. ann. 1457. ex Reg. 187. Chartoph. reg. ch. 157. *Le receveur du lieu de Rosan, qui l'en appelle au commun langage du pays Magendomme.*

MAJORES REGIONUM, in Relatione Symmachi ad Constantium apud Baron. ann. 1419. n. 82.

MAJORES VILLARUM primitus dicebantur, qui ceteris villis incolis praeerant, et domini villae nomine jus dicebant: qui et Villici interdum appellantur. Capitularia Caroli M. lib. 5. cap. 107. [174.] *Ut Presbyteri curas seculares nullatenus exercent, id est, ut neque Judices, neque Majores villarum fiant. Capitulare de Villis cap. 10: Ut Majores nostri, et forestarii, poledrarii, etc. Cap. 36: Majores vero amplius in ministerio non habeant, nisi quantum in una die circumire aut providere poterint. Cap. 60: Nequaquam de potentioribus hominibus Majores fiant; sed de mediocribus, qui fideles sunt. Adde cap. 36. In Capitulis Caroli Calvi tit. 18. habetur quidam Amalricus Major de Buzido. Charta Ludovici Pii pro Monast. S. Amandi apud Mabillonium tom. 5. pag. 68. *Quatuor est eo, quod Major de feudo Baisiaco per fortiam... quandam silvam a predicta cellula abstraxisset, et feudo nostro sociasset.* [Diploma Conradi II. Imper. ann. 1140. apud Marten. tom. 2. Ampl. collect. cap. 110: Nullus villicus qui vulgariter Major vocatur, ministerium suum diutius habere et retinere valet. Codex MS. Irminonis Abb. Sang. rm. fol. 19. *Tempore domni Walonis Abbatis fuerunt duo fratres in Antoniano villa, quorum unus major noster erat.* Chartular. Capituli Ambian.: *Majores vero in his que ad grenidam veniunt, nihil juris habent.* Majores villarum regiarum, apud Hincmarum Opusc. 85. et in Concilio Duziac. I. parte 2. cap. 19. Wandelbertum de Mirac. S. Goaris cap. 5. num. 9. etc. Inter Officiales et Judices minores ponuntur in Ordinat. S. Ludovici apud Nangium pag. 863. [Vide Grimm. Antiq. Jur. Germ. pag. 315. num. 22. Mitterm. Princip. Jur. German. § 488. not. 18.]*

Ad eorum praeterea officium pertinebat, ut ea, quae fisci dominici erant, colligerent, de his rationem redderent: hinc proinde atque Villici: unde inter officiales justitiariorum minores ponuntur. Quae omnia aperta sunt ex sacramento eorumdem majorum in Lib. privill. eccl. Carnot. sign. 69. *Hoc audiat, Domini, quod ab hac hora inantea a rusticis majoris non exigam aurum vel argentum, neque frumentum aut avenam, neque aliquid quod ad exactionem aliquam pertinet, neque tenebo placita eorum ante me, neque submonebo eos sine jussu prepositi... Praeterea fidelis ero vobis amodo de perquirendis et percipiendis redditibus vestris... census vestros perquiram ad terminum stabilitum sine fraude et dolo, et postquam suscepero infra quintum decimum diem in camera hujus ecclesiae reponam.* Codex MS. ejusd. eccl. ann. circ. 400: *Habent insuper in dictis*

villis alios officarios seu servientes, qui Majores vocantur, ad quae spectat facere adornamenta, redditus, census et devotio alia capituli perquirere, malefactores capere et ad carceres capituli adducere, et alia expleta justitiam facere, quilibet in territorio sibi ad olim constituto. Qui omnes habent abeyamenta, terras, redditentias et redditus ad suam majoriam pertinentes, quas tenent a capitulo in feodum, et rackets solvunt, videlicet filius patris mortuo, vel aliquo alitercumque muetur homo. An vero eadem omnium, qui Majores villarum nunciabantur, fuerit conditio, affirmare mihi propositum non est.

In villis porro seu vicis privatorum, vel nobilium, erant Majoria ut plurimum hereditaria, et in feodum tenebantur. Sugerius lib. de Administ. sua cap. 10: *Totius terrae campariarum de feodo Majoris nobis retinimus.* Idem Epist. 99. de Majorie S. Columbae: *Et sub quadam iniqua hereditate Majoris, servitii et servitutiis suis oblitus, adversus Monachos se crexit, et tanquam dominum terrae eorum se facit.* Mox rusticum, Majorem illum vocat. Vije Histor. S. Martini de Campis pag. 483. Raguellum, etc.

MAJOR, nostris Maiseur et Maire, dicitur, qui rei cuius admistrandae praeficitur. Chartul. Thenol. fol. 64. r. *Quant on vent aucunes des terres, on doit faire Maiseur par l'acort des Parconiers, et cis Maire puet faire eschevins des trefonciers.*

[De majoribus clarius explicatur in pref. Cart. N. D. Paris. p. cxliv-clii.]

MAJORES, dicti etiam urbium Praefecti, nostris Maires, Angl. Mayor. Charta apud Madox Formul. Angl. pag. 10. *Elyas Russel Major civitatis Londoniae.* Alia ann. 1249. ex Chartular. S. Vandreg. tom. 1. pag. 68: *Actum fuit hoc anno coram Matho Grosso tum Major Rothomagensi. Charta Thomae de Couclaco ann. 1258: *Se i devons (dans la ville de Bouroure) metre Maiseur faitais (supra faitais) communement par nos deus acors. Ubi faitais vel faitais dicit videtur cui fama faveat, qui bonus est; fame. Vide Faudicus.**

MAJORES, nude pro Majores natu. Index veter. Canon. tom. 8. Conc. Hispan. pag. 21: *Qualiter Majores penitentiam accipiant, quae minoribus non facili committenda est.*

MAJORIA, Feudum Majoris. Charta Werrici de Moy ann. 1189. apud Hemenrum in Augusta Virom.: *Majoriam et totam minutam Castellaniam ipsi et successoribus in perpetuum tenenda consuetudine dimisi.* [Charta ann. 1281. ex Tabular. S. Clodoaldi: *Praeterea Majoriam ejusdem arpentis et totius terrae nostrae quam inibi optinemus, sibi et heredibus suis in perpetuum ad rachatum et servitium 12. denar. quando acciderit in feodum possidendum.*] Occurrit passim.

MAJORATUS, Idem sonat in Charta Odonis Episcopi Belvac. ann. 1140. apud Loiseillum et Louvetum: *Praefecturam sive Majoratum Halesii, quam ex parte burgali habebat.*

Sumitur etiam Majoria et Majoratus, quandoque pro tributo, quod Majori ratione Majoris pensabatur. Charta anni 1199. apud Mirsum in Donat. Belg.: *Ita quod nullus in predicta elemosyna vel alio die retinet Majoriam vel aliquam exactionem.* Tabular. Abb. S. Vincentii in Diocesi Carnotensi: *Hospites Canonorum cum eorum hospitantis ab omni Majoratus consuetudine et oppressione liberat.* Charta Adm. Dom. de Wallaincourt ann. 1199. in Tabul. Abb. Montis S.

Martini: *Dedit eis in elemosynam sex modicas terrae Majoris et omni exemptione liberis.* Alia Baldvini D. de Wallaincourt ann. 1191: *Omnia Majoriam, quam in predicto nemore habebat, mihi verpivit.*

MAJORA, pro Majoria, in Charta Baldvini Comitis ann. 1084. tom. 8. novm Gall. Christ. inter Instr. col. 23: *Majora et submajora, et ut ita dicam, molendi et molendinaria S. Dionysii, in manu et potestate Abbatis sint: ita ut nullus heres in eis constituitur, sed Abbas ad libitum suum et profectum eas praedinet.*

MAJORAGIA, in Charta ann. 1163. ex Tabular. Majoris Monast.: *Domnus vero Abbas Robertus adjudicavit ei et heredibus suis in praefata S. Peregrini Majoragia constituta, de decima in eadem grangia apportata, singulis annis VIII. sextaria.*

MAJORIARIA, in Chartulario S. Vandreg. tom. 2. pag. 1661: *Et totam illam partem Majoriarum quam habebam in feodo praedictorum monachorum.*

MAIRIA, Idem quod Majoria, apud Herimannum de Restaurat. S. Martini Tornacens. cap. 92. 94. *Ut praepositus, sic et Majoria distrahebantur, quod de dominicis ac regis intelligendum. Regestum Magnorum Dierum Campanie ann. 1297. f. 50: *Injunctum est et districtione inhibita omnibus Baillis et Praepositis terrae Campanie Brieque Comitatum ne de cetero vendant vel vendere permittant aliquibus personis Sergentibus, seu Majorias in jurisdictionibus eorumdem existentes, quousque de contrario mandatum domini Regis receperint speciale.* Vide Epist. 99. ex Sugerianis, et Statutum sancti Ludovici ann. 1265. cap. 15. Officium vero Majoris fuse describitur in Charta ann. 1201. quae exstat in Hist. Monasterii S. Andoeni Rotomag. pag. 479. Ceterum Majorias tenere veteratim Canonici, etiam qui jure successione ad eos contigissent. Exstat quippe Sacramentum Canoniceum Carnotensium in Tabulario ejusdem Ecclesiae, in quo haec habentur: *Item confessus fuit talis N. coram nobis, et in jure, quod ipse juraverat dictis die et anno in Capitulo, quod si Majoria ad ipsum contigerit devenire ratione successione, vel alia ratione, si vellet habere vel retinere Majoriam, dimitteret tonsuram: alioquin dictam Majoriam, imo dicta Majoria ad proximiores heredes absque dicti N. contradictione deveniret.**

MAJORISSA, Quae Majoria feudum possidet, in Charta Joanne Comitis Flandriae pro Monast. Marquetanno ann. 1230. § 17. apud Buzelinum.

MAJOR, dicitur ille qui viginti quinque annorum implevit aetatem. Vocabul. utriusque Juris. At non ubique idem hac in re obtinuit usus. Exempla vide in voce Aetas, quibus hoc unum addam ex Instr. ann. 1817. tom. 2. Hist. Daphin. pag. 155: *Et dicta domina Anna certificata de jure suo in predictis et circa predicta, asserens se Majorem quatuordecim annis, juravit contra predictam remissionem, quittance et solutionem deinceps non venire.*

MAJOR MINISTER, Titulus quo utitur Praepositus generalis Ordinis SS. Trinitatis. Charta ann. 1344. tom. 2. Hist. Eccl. Meldens. pag. 145: *Frater Nicholaus, Major Minister totius Ordinis Sanctae Trinitatis et Captivorum.*

MAJOR, Limes, terminus. Glossar. Lat. Gall. ann. 1848. ex Cod. reg. 4190: *Major, dicitur Galliae Marche. Charta Alph. VIII. reg. Castel. ann. 1168. inter*

Probat. tom. 2. Annal. Præmonst. col. 697: Si quis infra Majores, quos ego per circuitum præfati monasterii propria manu fixi... Si quis ausu temerario aliquem ex Majoribus supradictis... arrancaverit vel transmutare temptaverit, etc.

MAJORACA. Amaracus, Ital. Majorana, Gall. Marjolaine. Consuet. monast. S. Crucis Burdegal. ante ann. 1305. MSS.: Hortum, qui est juxta infirmitorium et refectorium, juxta dictum claustrum, debent gubernare monachi parvi seu juveniles, et debent tenere garnitum de romaria, de salvia, de Majoracia, etc.

MAJORALES, Principi e nobilitate, qui ceteris præminent, viri nobiles, nostris les Seigneurs, les Barons. Charta ann. 1080. ex minori Chartul. S. Victoris Massil. fol. ult.: Attestante atque laudante omni conventu Majoratum totius istius terræ. Alia ann. 1119. ex majori Chartul. ejusd. S. Vict. fol. 180: Domino Cardinali (Petro) astante atque omni conventu Majoratum totius illius terræ.

MAJORALIS, [Primus inter ovium pastores, Hispanis Mayorat.] Jacobus I. Rex Arag. in Foris Oscæ ann. 1247. fol. 81: Debet jurare super sancta Dei Evangelia Majoralis de capanna, sive Major Pastor Infantionis, qui fuerit in capanna, quod in capannis ovium, seu gannatorum, jura Regia non minuat, nec abscondat. Ibidem: Majoralis de capanna, qui Majoras de la Cabana, in Consuetud. Solemsi tit. 14. art. 17. appellatur.

MAJORALIS, Titulus honorarius principis Sectæ Valdensium. Limborch. Sent. Inquis. Tolos. pag. 269: Asseruit quod Johannes cognominatus de Lotharingia Majoralis sectæ suæ, videlicet Valdensium, docuit eam de predictis. Et pag. 291: Audivi dici quod dictus Johannes quamvis non esset sacerdos, et erat Majoralis predictæ sectæ, Missam poterat celebrare... credidit magis esse obediendum... Majorali dictæ sectæ Valdensium quam domino Pape.

MAJORANA. [Herba medicinalis.] (B. N. ms. lat. 16186, f. 70^b.)

MAJORARE, Melliorare, augere. Præceptum Caroli. Cal. 871. apud Baluz. Capitul. tom. 2. col. 1492: Pro hac utriusque Ecclesiæ Majorata emendatione, omnis Præsul pro nobis, conjuge et prole regni que statu Dei misericordiam exorare indemerenter accedat.

MAJORARE vel MINORARE PLACITA, Emendare, corrigere, Gallic. Reformer, rectifier. [Vel potius Placita producere aut contrahere, Gall. Allonger et Abbréger.] Charta Willelmi dom. Montispessulani ann. 1108. apud D. Brussel tom. 2. de Usu feud. pag. 727: Vicarius, nec illi qui placitabant placita pro Vicario, non placitabant ea sine domino Montispessulani. Et omnia illa placita in quibus dominus Montispessulani non fuerit, Vicarius, et illi qui placitabant placita pro Vicario, Majorabant vel Minorabant sicut dominus Montispessulani dicit eis vel mandaverit.

MAJORARI, Major fieri, honoribus augeri. Gerardus in Vita S. Adalhardi sæc. 4. Bened. part. 1. pag. 854: Et quia discedens cælum non animum mutaverat, mutatum imperium refrænans timore et amore, decuplum Majoratur quam discesserat.

Charta Carol. IV. Imper. ann. 1860. apud Ludewig. tom. 10. Reliq. MSS. pag. 211: Per que (beneficia) tua crescat devotio tuæque Majorentur merita probitatis, etc.

MAJORATIO. Glossæ Gr. Lat.: "Apostolicæ, Adunatio, Majoratio, auctuatio. Vide Majorare 1.

MAJORATUS, vox fori Hispanici Majoria, primigeniorum jus, Droit d'ainesse nostris, de quo egit Covarruvias lib. 8. Variar. Resol. cap. 5. cui opponitur Minoratus, qui Maines dicitur in Consuetud. Cameracensi tit. 8. etc. Jus quod secundogenitis competit in parentum successioneibus. Maines enim vocabant nostri secundogenitos, quasi Maines, id est, minores nati, ut Ainsnez, ante natos. Michael del Molino, in Repertorio Foror. Aragon. pag. 231: Jus primogenituræ, quod vulgariter dicitur et Majorazgo. [Johan. Garsias de Expensis cap. 18. n. 45: Majoratus, est feudum dignitatis in quo succedit primogenitus indivisus, et prior etate, et potior sexu in eodem gradu.]

Ludov. de Molina in Tract. quem inscripsit, De Hispanorum primogeniorum, origine et natura, ita definit: Jus succedendi in bonis ea lege relicta, ut in familia integra perpetuo conserventur, proximoque cuique primogenito ordine successivo deferantur. Atque vocem Hispanicam Mayorazgo, qua jus illud significatur, primum legi observat in Chron. sub Joanne I. rege et in Legibus Hispanicis sub Joanna regina ann. 1505. que Leges Tauri appellantur.

MAJORATUS, pro quovis Officio seu dignitate. Fragn. Sermonum S. August. tom. 5. part. 2. col. 1518: Melliora enim sunt opera ipsius. Et magnam et devotam vocem ejus audivimus. Majoratum nolo, Christianus esse volo.

MAJORATUS, Officium majoris seu urbis præfecti. Libert. loci de Insula ann. 1899. in Reg. 74. Chartoph. reg. ch. 365: Primo in villa et parrochia predictis non fiet perpetuo Majoratus vel consularatus, sed anno quolibet. Vide in Major 1.

MAJORENNIS, Major annis, suæ tutelæ, in Magno Chronico Belgico pag. 358.

Maire-aage, pro Majorité, Etas qua quis sui juris est, in Charta ann. 1819. tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 1268.

MAJORENSES, Prætoriani Equites Aulæ Pontificiæ, Cencio Camerario Stimulati, i. e. calcariibus muniti: forte hodie Cavalieri dello Speron d'oro, quos Papa creare solet. Vide Macros fratres in Hierolexico. [Vel Majorantes. Vide Schola Stimulati in Scholæ.]

MAJORES, Qui alitis præsumunt in exercitu. Gasp. Barthii Glossa. apud Ludew. tom. 3. Reliq. MSS. pag. 11. ex Hist. Palest. lib. 4. cap. 18: Repererunt in suis consiliis atque operosis scematibus, quod nostrorum Ducis, Comites, seu omnes Majores Imperatori sacramentum fideliter facere deberent. Bartholomæus Scriba Annal. Genuens. lib. 6. ad ann. 1225. apud Murator. tom. 6. col. 439: In ipsa vero militibus Ugolinus miles et socius Potestatis. Petrus Ventus et Oberius Advocatus fuerunt capitanei et Majores.

MAJORIA, Major pars. Consuetudo Tolosana tom. 4. novi Coustum. part. 2. pag. 1052: Et major pars devenit uni quam alteri, et ratione illius Majoris, ille qui ipsam habet in recompensatione illius Majoris, solverit aliquam pecuniam quantitatem habenti minoram partem, quod talis divisio habetur pro venditione.

MAJORIA, Tributum, quod majori ratione sui officii pensabatur, nostris Mairie. Charta ann. 1268. in Chartul.

Mont. S. Mart. part. 7. fol. 127. r. col. 1: Com Estevenars Racine, maire heritaules de Montbrahaing, mes noms, eust ou bos de Forestel... les Mairies, c'est-à-dire une maille de chacune cheretes, quant on vendpit le bos devant dit, etc. Vide Majoratus in Major col. 348.

MAJORIA CONDITIONATA, Feudum majoris certis conditionibus concessum. Lit. remiss. ann. 1374. in Reg. 105. Chartoph. reg. ch. 318: Comme Gautier de Boulain escuier tiengne en sie une Mairie de condition en la ville de Saumorey, etc. Vide supra Conditionare et Feudum conditionabile.

MAJORIA, Præpositura seu dignitas quævis in ecclesia Parisiensi. Stat. ejusd. eccl. ann. 1168. in Diar. Audient. tom. 7. lib. 1. cap. 90: Item si quis Majoriam ad ecclesiam pertinentem suscepit, etc.

Et si major aliquod servitium fecerit pro Majoria, dominus Campanie inde habebit medietatem. (Fundatur villa nova dicta Neuville aux Larris, an. 1207. Mus. arch. dep. p. 101.)

MAJORIARIA. Vide in Major.

MAJORICE, Saxonibus, Uxores. Wernerus Rolevin. de Antiquorum Saxonum situ et moribus: Quamquam tonen uxores universaliter omnes Majorice a nostratibus nominentur, etc.

MAJORINA PECUNIA, Quæ ex argento et ære conflata, in Cod. Theodos. leg. 6. lib. 9. tit. 21: Comperimus nonnullos staturarios Majorinam pecuniam, non minus criminosam quam crebra, separato argento ab ære purgare. Vide Gothofredi notas ad hunc locum.

MAJORINATUS, Vita S. Præjecti ex Cod. Atrebat. Et horæ, quod est consuetudinis, jam in promptu cernerentur, ut solemnem vigiliam Paschæ celebrari licitum esset, ex regali permiso, vel Majorinatu, Pontifices vel Sacerdotes, qui in Eduorum urbe ob regiam potestatem conglobati fuerant, etc. Ubi Majorinatus videtur esse auctoritas Majoris domus, Wifoaldi scilicet, de quod supra.

MAJORINUM, Horti species videtur, f. quod Galli dicimus Escourgeon, a majoribus aristis vel quod primum crescat, ita nuncupatum: unde Majorinus etiam adjective, pro Major, usurpatur in Charta ann. 1270. ex Access. ad Hist. Cassin. part. 1. pag. 812. col. 1: De grano, ordeo, Majorino, millio, grano farris et fabis Majorinis tenentur præstare de septem partibus unam partem.

MAJORINUS, Idem videtur fuisse apud Hispanos, qui Francis nostris Major viliæ, penes quem etiam jurisdictio regia erat: vel certe idem, qui Major domus: nam qui apud Ordonium Monachum lib. de Mirac. S. Rudesindi Episc. Dumniensis n. 20. Major domus appellatur, in alio MS. Majorinus dicitur, uti observat Henschenius [Apud Mabill. sæc. 5. Bened. pag. 543. ex citato lib. legitur Majorinus, ubi usurpatur pro eo qui iudicum sententias executioni mandat, ut ex verbis ipsis patet: Permittite me comburere deprædatorem sanctissimi Rudesindi, Dominus enim me constituit ultorem et Majoripum ipsius.] Erant autem alii villarum Majorini, alii Majorini majores. Horum officium describit Leges Alfonsine seu Partitæ part. 2. tit. 9. leg. 23: Marino es nome antiguo de Espanna, que quiere dezir tanto como ome que ha Majoria para fazer justitia sobre algun lugar sennalado, assi como villa, o tierra. Y estos son en dos maneras: ca unos ha que pone el Rey de su mano en

lugar de adelantado, a que llaman Merino Mayor, y este ha tan grande poder como el Adelantado. E otros hi ha que son puestos por mano del Adelantado, o de los Merinos Mayores, pero estos a tales non pueden fazer justicia, si non sobre cosas señaladas, etc. De his intelligendus Lucas Tudensis in Chron. pag. 104: Imperator mandavit... Majorino terra, ut cum rustico venisset ad Militiam, et videret, qualiter ei justitiam exhibebat, et hoc sibi rescriberet. Majorinus Regis, in Concilio Legionensi ann. 1012. Concilium Cuyacense ann. 1030. cap. 7: Admonemus, ut omnes Comites, seu Majorini Regales populum sibi subditum per justitiam regant, etc. Concilium apud Penam Fidelem ann. 1302. cap. 18: Alcales, vel Majorini: et alii rectores civitatum vel aliorum locorum, etc. Majorini isti Majores saepe subscribunt in Chartis Regum cum adjectione Provinciae cui praeerant, ut in Charta Ferdinandi I. Regis Castellae anno 1078. apud Anton. de Yezes. in Chron. Ordin. S. Benedicti tom. 1. Felis Majorinus de Burgo: Sonna Sonas Majorinus in Castella. In alia Ferdinandi Regis Castellae anno 1275: Donus Moriel Majorinus in Castella, Sancius Pelagii Major Merinus in Galicia, Garcia Roderici Major Merinus in Legionis: et sic in aliis.

* [Ita etiam dono eam vobis quod neque Majorinus neque sagio ibi amplius intret.] (Cart. Adefonsi regis Castellae. an. 1149. Mus. arch. dep. p. 78.)

MERINUS, vox detorta ex Majorinus, Lusitanis Merinho, Justitarius. Fori seu Consuetudines Jaccae: In unaquaque villa tres vel quatuor de melioribus jurent, quod non exalabunt furta; sed demonstrabunt Merino nostro. Passim ibi. Et Hieronymus Blanca testatur, hunc magistratum, qui ordinariis causarum cognitioni praestit, apud Jaccanos etiamnum vigere. Vide eundem pag. 748. Michael del Molino in Repertorio pag. 228. et Odoricum Rainaldum ann. 1289. num. 26. ubi Merinus et Submerinus occurrunt. Interdum

MERINI dicuntur Apparitores, et qui Judicum sententias executioni mandant. Vitalis Oscensis Episcopus de veterum in Aragonia magistratum nominibus: Alii Merini, dicti a merendo, id est, plorando: quia inveni in culpa consueverunt damna pecuniarum deplorare, eo quod Reges sive Judices tales sunt punire pecuniariter assueti... hi ergo tales officiales debent compulsionem facere, et mandata Regis, ac sententias Judicum vel Judiciorum executioni viriliter demandare, etc. [Charta Hispanica ann. 1094. ex Archivis S. Victoris Mas-sil.: Confirmo in hujus conclavi Sancti propter remedium anime meae taliter ut non in istas hereditates Merino, neque saione, etc.] Merin ou Sergent, in Consuetud. Labourtensi tit. I. art. 3. 7. 8. tit. 14. art. 1. 2. 14. 15. 18. tit. 15. art. 2. etc. Vide Foros Aragon. lib. 1. tit. de Merinis pag. 320. v.

MERINATUS, Districtus Merini, Hispanis Merindada. Occurrit in Epistola Evangelini Petri Salanova Justitiae Aragonum apud Blancam pag. 748. [Oihenartus in Not. Vascon. pag. 74: Dividitur Navarra in quinque Praefecturas quas Majorinatus seu Merindales vocant: Pompelonensem scilicet, Stollensem, Tutelensem, Sangossensem et Olitensem. Haec a totidem oppidis primariis Pompelona, Stelka, Tutela, Sangossa, atque Olito, quorum quodlibet veluti caput et metropolis est suae Praefecturae, tale nomen sor-

tis sunt. Praest autem unicuique earum proprius Magistratus, Majorinus, seu Merinus vulgo dictus. Primam praefecturam ambitu suo 80725. familias, proximam 60245. alteram 46852. quartam 60001. partem 30089. comprehendere colligunt, qui eorum rationem accurate subduzunt.]

1. **MAJORISSA**, pro Abbatisa, apud Macros in Hierolex. ex Bulla Eugenii PP. Vide alla notione in Major.

2. **MAJORISSA**, Feudum majoris. Charta Drocon. de Melloto ann. 1236. in Reg. C. Chartoph. reg. ch. 81: Lxxij. solidi quos habebam in Majorissa de Corchaio et de Cultura, et xxxix. solidi, quos habebam in Majorissa de sancto Quintino. Vide supra Majoria 3.

3. **MAJORISSA DOMINA**, id est, Domina suprema. Instr. matrim. ann. 1475. ex Tabul. Flamar.: Margarita de Luppe esset domina Majorissa, usufructuaria et gubernatrix per totam suam vitam praedictorum bonorum.

4. **MAJORISSA**, [Uxor majoris, quasi Mairissa. Notum factum quod in nostra praesentia constituti Sebilla Majorissa, relicta defuncti Renondi, majoris de Bondis et Guillelmus, ejus filius, recognoverunt se ventidisse.] (Cartular. N. D. Paris. III, 100, an. 1238.)

1. **MAJORITAS**, Incrementum, commodum, excellentia, accessio. Chartular. Abbatum Bori loci apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. pag. 82: Ita scilicet quod si summa ejusdem decima quingentorum sextariorum fuerit minoritas de reliqua terra suppleatur mediantibus frumento et avena; et si in eadem fuerit Majoritas, nihilominus sua erit. Charta Officialis Claromont. ann. 1354. ibid. pag. 319: In suavitagium ac Majoritatem procreatis liberis ab ipsa Yabella et ab alio viro, si contingebat, procreandis. Vita S. Vitalis Abb. tom. 2. Martii pag. 28: Et credentes in te probari permissis, ut ad Majoritatem boni operis valeant provenire. Statuta Equitum Theuton. art. 30. apud R. Duellum Miscellan. lib. 2. pag. 42: Hanc igitur fratres modis omnibus amplectantur, non solum ut invicem non provocent vel offendant, sed contendant secundum Evangelia Majoritatem mutui ministerii et charitatis officii obtinere. Vide Majestativus.

2. **MAJORITAS**, Imperium, supremum dominium, Gall. Souveraineté. Lit. ann. 1369. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 282: Dominum nostrum regem in suum naturalem dominum recognoscendo, bonum exemplum aliis fidelibus subditis ostendendo, et de primis totius ducatus Acquitaniae se Majoritati regis libere et voluntarie reddendo, etc.

3. **MAJORITAS**, Primatus, antecessio. Gall. Présance. Charta Bertoldi Aquilej. patr. ann. 1249. inter Monum. ejusd. eccl. cap. 68. col. 669: Ad haec adjunxit, ut si aliquando capitulum Aquilegensis ad funus alicujus illuc vocari contingeret, Majoritatem in Massa et in aliis, sicut decet, canonici obtinerent.

4. **MAJORITAS**, Praesstantia, excellentia. Ital. Majoranza, Hisp. Mayoría. Bulla Innoc. PP. IV. pro Praemonstr.: Secundum majorem vel minorem sujectionum et personarum numerum, pro Majoritate vel minoritate personarum, praetorium, etc.

5. **MAJORITAS**, Gravitas. Majoritas morbi, apud Gentil. Fulginat. in Exposit.

MAJORITAS CAUSAE, dicitur de re majoris momenti et ponderis, in Stat. Casimiri ann. 1346. inter Leg. Polon.

pag. 8: Statuimus quod ad locum audientiae, in quo Judices praesident, non secundum merita personarum, nec secundum Majoritatem vel minoritatem causarum, etc.

MAJORIUM, Feudum seu redditus majoris. Redit. Meled. in Reg. 34. bis Chartoph. reg. part. 2. fol. 108. r. col. 1: Majorium de clauso, vj. libras; furas, xl. libras; teloneum picis et Majorium et minagium, vij. libras, centum solidos minus. Vide supra Majorissa 2. et infra Meriagium.

MAIRANEN, Gall. Mairain, Materia lignea adibus edificandis, dollive fabricandis idonea. Libert. Montisalb. ann. 1322. in Reg. 61. Chartoph. reg. ch. 247: Consules habebunt curam et diligentiam de Mairaminibus seu fustis aut nemoribus pro faciendis tonellis. Vide Materis.

MAIRAMENTUM, MAIREMENTUM, Eodem intellectu. Charta Willi. comit. Pontiv. ann. 1143: Concedimus... in foresta mea de Almanessis Mairementum (Mairamentum, in Ch. confirmat.) ad ecclesiam vestram faciendam. Vide mox Maironia.

MAIRANNUM, Vide in Materis.

MAIRCHIEUS, f. Praestatio martii seu trimestris frumenti. Regest. Philippi Pulcri ann. 1306. Ch. 165. in Chartophyl. regio: Omnesque et singulas albergas, conregias, obvias, census, bladatas, bicocarias, et Mairchius, etc. Infra legitur Mairachus. Vide Marchialis anona.

MAIRIA, Vide Majoria in Major.

MAIRONIA, Pari significatu. Bened. abb. Petroburg. de gest. Henr. II. reg. Angl. ad ann. 1181. tom. 1. pag. 808. edit. Hearn.: Nullus amat vel vendat aliquam navem ad ducendum ab Anglia, nec aliquis deferat vel deferri faciat Maironiam extra Angliam. Ubi Hovedenus habet Mairaman.

MAIRRENIUM, Eadem notione, in Charta ann. 1290. inter Instr. tom. 11. Gall. Christ. col. 271: Ad faciendum tigna, trabes et grossa Mairrenia dicta capellis, tradatur de nostro nemore et etiam liberetur.

MAIS, pro Magis. Charta Alfonsi I. Regis Aragonum apud Blancam: Et amas Mais illos seniores, et illos Moros, quam meum mandamentum. Vide Menagii Origines Gallicas, in Mais.

Ita Mais, pro Plus, davantage, etiam nunc dicunt Lugdunenses.

MAISAGIUM, Domus habitatiōi idonea cum portuicula agri. Anglis Mesuage. Charta apud Madox Formul. Anglic. pag. 182: Concessi et dedi tunc hac carta mea confirmavi Reginaldo de Monasterio illud Maisagium quod est inter domum meam et Godam montalem pro homagio et servicio suo, et pro decem solidis quos michi dedit. Charta Praepositi burgensium Cuciaci ann. 1375. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 206: Mansis, Maisagiis et cultilis ad dictam terram spectantibus. Vide Mesuagium.

MAISIONES, Mairiores, ut opinor. Maceris. Lit. ann. 1379. tom. 6. Ordinat. reg. Franc. pag. 484: Quae (villa et castrum de Mosonio) cum sint clavis patriae, marchitantes scilicet et existentes in frontiera regno nostro, plurimumque ducum, comitum, magnatum ac aliorum dominis, de imperio et extra, innotantibus guerris, et pro dominis Mairionibus, quae cursus ibidem saepius vigentibus, plura magna nobis seu regno nostro ac

populis verisimiliter possent evenire et eveniunt ex inde dampnosa pericula, etc. **MAISNADA**, MAINADA, etc. Familia, quasi Mansionata, Italica, Masnada: Mesnég, apud Scriptores Gallicos mediae aetatis. Aasisis Hierosol. MSS. cap. 118: *Et se il ne le trouve en son hostel, il doit dire en sa Mehnés. Et infra: Il li dit à sa Mehnés, que il estoit là venu.* [Mesnis, in Charta ann. 1320. tom. 2. Ordinat. Reg. Franc. pag. 576: *Que nuls vendeur, courretier, ne puist estre marchans de la meme marchandise, de quoy il est vendeur, ne lui, ne sa Mesnie, ne autre de par, ne hors, ne ens.*] Will. Guiart ann. 1296:

Li grant Seigneur et leur Mesnie.

Meigne, tom. 2. Monast. Anglic. pag. 219. [Index Jurium Viarii Paris. ann. 1450. apud D. Brussel tom. 2. de Usu feud. pag. 747: *Et le doivent sa Maignie mesurer et bailler la mesure ou mur aux maçons et porter l'autre mesure chez le Voyer.* Et infra: *La Maignye au Voyer de Paris doivent aler par les maistres rues de Paris pour commander chacune quinzaine, que les rues soient delivrées de huis à demain, se le Voyer veult.*] Vide Gloss. ad Villharduinum. In Charta Willelmi Siciliae Regis anni 1177. apud Rogerum Hovedenum pag. 353. subscribit *Berardus Gentilis Regis private Masnede Constabularius. Solidarum private Regis Masnade*, in Charta alia ejusdem Regis ann. 1183. in Bullario Casinensi tom. 2. pag. 204. Charta ann. 1162. apud Petrum Mariam Campum in Hist. Eccles. Placentinae: *Et credimus eum in curtibus suis habere feudum suorum villanorum, de quibus habet redditus, vel districtum, et hominum de sua Masnata, etc.* [Statuta Massil. lib. 2. cap. 89: *Item de capa panni bruni vel bianchi aut nigri ad opus de Maynada 8. denar.*] Vide Hist. Bellunensem pag. 117. v. 118. [Breviarium Hist. Pisanae ad ann. 1254. apud Murator. tom. 6. col. 194. et Patavinum apud eundem tom. 8. col. 178. et 356.] [Vide Haultaus. Glossar. Germ. voce *Ingeinds*, col. 1017. *Masnie* etiam dicitur poetis German. med. aevi, ut Gotofr. Argent. in Tristan, vers. 2923. 10581. etc.]

o *Mainis*, in Libert. villae de Auxona ann. 1229. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 394. art. 1: *Chascune Mainie de la ville doit donner chascun an cinq sols, à nous et à ceulz qui après nous tendront la ville.* Unde *Mainier*, Familiaris, domesticus. Pactum inter clericum et cives Leod. ann. 1287. tom. 2. Hist. Leod. pag. 401: *Tous li esquevins jureront aussi en chapitre de S. Lambert des forfaits, que li borgois ou li Meniers des borgois feront envers les Mainiers des canoines, qu'ils bunt et loyalement les exécuteront et rapporteront.*

MAINADA et **MASNADA**, pro Militaribus catervis, ac sodalitatibus, maxime praedonum ac latrunculorum, qui in familiis quodammodo coeunt. Vetus In-questa apud Columbum lib. 2. de Episcopis Vasconens. n. 24: *Comes Tolosae cum Brabantibus et aliis Mainadis, et ut intravit cum illis villam Vasionis.* Charta alia apud eundem n. 38: *Item sub eadem pena ut Aragonenses, Ruptarios, Cotarellos, Manadas seu Vascones, vel Brabantiones, vel quocunque alio modo vocentur, de tota terra tua... expellas.* Occurrunt eadem verba in Charta Milonis Legati Apostolici apud Castellum in Comitibus Tolosan. pag. 246. Diploma Senatus Romani, apud Baronium anno

1188: *De perditibus autem res eis ablatas per Masnadam Romani Pontificis, et forisfactores, et Tusculanenses per guerram, sicut pronisum est a vobis, per concordiam emendabit. Servens de Maynada*, apud Raimundum Montanerium in Chron. Regum Arag. cap. 116. 119. 128. etc. In Conc. Monspellensi ann. 1196. excommunicantur omnes Aetretici, Aragonenses, familiae, quae *Mainate* dicuntur, piratae, etc. [Instrum. ann. 1309. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 815: *Præcipio ut Masnadas nullo unquam tempore Agbeatis.* Epist. 57. Clementis PP. IV. ann. 1265. ibid. tom. 2. col. 190: *Masnata Sabinae quae subito dicitur recessisse, an se subito possit obficere via vestra, vel moliri vobis insidias ignoramus.* AHæ ejusd. Papa ibid. col. 143: *Mitte igitur ad nos capellanum ejusdem Episcopi, et tu sub fida custodia et firmis vinculis tene eum, tuam etiam auge Masnatam.*] Vide Ricordanum Malasplii. cap. 149.

o **MASNATA**, Eadem notione. Chron. Parisense ad ann. 1307. apud Murator. tom. 9. col. 862: *Placentini iterunt in exercitum contra terram Bardi sui districtus, ad quem exercitum D. Ghibertus pro Comuni Parma misit c. pedites... cum uno capitaneo et duos ex Masnatis equestribus ad custodiam civitatis Placentiae.* Et col. 864: *Item tres ex Masnatis Communis Parmæ equitibus, etc.* Adde Hist. Cortusior. tom. 12. col. 913.

o **MEINATA**, Eodem significato, in Charta ann. 1206. apud Pitton. in Hist. Aquisi lib. 3. pag. 111: *Hæc sunt maleficia quae Comes Forcalquier fecit in Provincia quando assaluit Gardanam cum Meinatis.*

o **MESNADA**, in Charta ann. 1085. Append. Marcæ Hispan. col. 1177: *Quod si tu volueris staticam facere cum tua Mesnada in civitate Impurii, etc.* Occurrit rursum pro familia, in Charta ann. 1105. ibid. col. 1230.

o **MASNADAM FACERE**, in exercitum ire. In Bulla Gregorii IX. PP. ann. 1231. apud Ughellum in Episc. Anagnin. Ita quidem ut si contigerit eos exercitum vel Masnadam facere ultra urbem, proventus isto anno de macello perceptos pro exercitum et Masnade expensis expendant: qui si non suffecerint, populares de propriis teneantur militibus in exercitum vel Masnada commorantibus reliquas expensas necessarias ministrare.

o **MAISNADARI**, vel **MESNADARI**, Milites in Aragonia, sic appellati, ut censet Surita in Indice Rerum Arag. ann. 1118. quod Regia in domo educati essent. Cui accedit Oyhenartus in Notitia Vasconie lib. I. cap. 4. *Mesnadarii*, inquit a *Mesnada*, quæ vox a *Mesonada* contracta est, derivataque a Latino vocabulo *mansio*, nomen habent, videnturque sic dicti tanquam domestici Principis, aut in ejus familiam cooptati. Vitalis Episcopus Oscensis: *Mesnadarus est, qui de genere Ricorum hominum, saltim ex patris linea oriundus, in cuius patris genere non exstat memoria, quod fuerit alicujus vassallus, nisi Regis, vel Regis filii, vel Comitum a Regis genere descendenti, vel Episcopi, vel aliterius Prælati, quorum consideratur reverentia propter Deum, cujus locum dignoscuntur specialiter retinere. Qui non descendit ex parte patris ab aliquo, qui ab alio, quam a prædictis personis, extitit Miles factus. Hi enim Mesnadarii, etiam in Mesnada seu familia domini Regis personaliter non morentur, tamen Mesnadarii sunt censendi: quia dominus Rex non debet eis Militiam, cum*

eam ab eo recipere voluerint, ne quod sint de sua familia, cum esse voluerint, nisi per causa probabili denegare. Hi autem Mesnadarii morari cum Ricis hominibus, vel cum aliis, et expensas ab eis accipere, atque dona, non tanquam vassalli, sed tanquam amici sine nota aliquæ bene possunt. Idem auctori scribit, de Mesnadaris naturalibus de Aragonia, Ricos homines creare vel assumere consuevisse. Examinus Salanova. *Mesnadarii proprie sunt illi, qui filii, vel nepotes, vel ex recta linea nobilium descendunt. Istis talibus debet dari Mesnaderia: alius vero datur aliquoties denarii pro servitio, et non pro Mesnaderia. Nam secundum veram veritatem, filius Ricis hominis, nisi succedens in Baronie, non debet tenere honorem; sed debet tenere Mesnaderiam. Et talis Mesnadarus non debet esse vassallus, nisi Regis.* Blanca in Comment. Rer. Aragon. Ricorum hominum dignitati proximus erat Mesnadariorum iste Militaris seu Equester ordo: quibus quæ dabantur a Regibus stipendia, ut a prioribus etiam nomine differrent, *Cavalleries de Mesnada*, seu *Mesnaderias* vocari consueverunt.

o Longe aliam *Mainadarius* originem assignat Illustr. Fontaninus: ille enim, ut ex vetustis Longobardorum monumentis conficit, Vir eruditissimus, servi erant colonis majorum praediorum, qui *Masarii* nuncupabantur, subditi, saltem in Ecclesia Aquileiensi et in regione Fori Julii, ubi primum innotuere. Sed quoniam humane quippiam distare videtur, ut scribit Carolus de Aquino in Lex. milit. inter vilissima ejusmodi servitia, et *Mainadarios* superius memoratos a D. Cangio, existimo homines longe diversi generis et instituti eandem nuncupationem sortitos fuisse, nihilque inter illos nisi nomen fuisse commune.

o **MESNADE**, eorumdem *Mainaderiorum Militie*, seu prædii iis addicta, de quibus sequens legitur Charta: *Ludovicus D. G. Francie et Navarre Rex, gubernatori Navarre, vel ejus Locumtenenti, sal. Cum nos Simon de Motes Miles nullam a nobis Mesnadam, seu Militiam, hactenus obtinenti, Mesnadam 90. librar. Turon. durimus concedendam, tenendam ab eo, et habendam, quamdiu nostræ placuerit voluntati: mandamus vobis, quantum dictam Militiam sibi statuti ad hoc et consuetis terminis de nostro faciat persolvere. Dat. Paris. 3. Jan. an. Dom. 1314.*

o **MAINADERIA**, Guillelmus de Podio-Laurentii cap. 25: *Petentem ab eo domum hospitalis, quod dicitur Mainoderie, in quo in obsequio Dei clauderet dies suos, etc.*

o **MAISNAGIUM**, Domus, mansio præcipua *manerii*, Practicis nostris *Chefmanoir*. Leges Norman. cap. 27. apud Ludewig. tom. 7. Reliq. MSS. pag. 218: *In Maisnagio autem sorores non possunt aliquid reclamare, nisi plura constiterint Maisnagia quam fratres.* Quæ vetus Consuetudo Norman. cap. 28. sic vernacule reddidit: *Es Mesuages ne peuvent rien reclamer les seurs, se il n'y a plus de Mesuages que de freres.* Vide *Mesuagium*.

o **MAISNAMENTUM**, quasi Mansionamentum. Tabularium S. Amantii Inculismensis: *Ortos et aras atque Maisnamenta.* Occurrit ibi pluries. Vide *Mainamentum*.

o **MAISNILE**, Mansio, domus cum certa agri portione, idem quod *Mansus* Charta ann. 1104. apud Besl. in Cohit. Pictav.

pag. 121. Inter Probat. : Ibi super sacra-
lissimum corpus reliquimus... omnia que
injuste reclamabamus... scilicet duo
Maisilia terre, etc. Menandis, eodem
senso, in Charta ann. 1270. ex Chartul.
S. Petri de Monte. Et se. Houdrois et
Mansions d'après nommes, ou leur enfans,
ne revenoient jamais de Hugueris, il don-
nent et acquient pour Dieu et en aumone
à la gleise de Pierre leur Menandis da-
vant dites et tous leur priés et toutes leur
terras. Vide in. Mansionis.

MAISONILUM, Agri portione, cum
mansione. Gall. Mésil. Diploma Ro-
berti Reg. Franc. apud Marten. tom. 1.
Anecd. col. 108. In eodem quoque territo-
rio supra fluvium Vigenne dimidium
Maisnilum, quod dicitur Murcinctus cum
pratorum copia. E proximo quoque Mais-
nilum alterum, quod dicitur Sienis Vil-
lere, cum capella inibi in honore S. Geno-
vese edificata. Vide Mansionis.

MAISRENIUM, Palus, statumen, Gall.
Echalas; Maeremium enim, ut suo loco
dicemus, quodvis materiam significat.
Chartularium S. Vincentii Cenoman.
fol. 92: Gaufridus et Andreas tenere de-
bent illam vineam in bono statu et legi-
timo, in propagando, fimo, Maisrenio, et
in omni cultura. Vide Matera.

MAISSELLARIA, Macellum, Gall.
Boucherie, seu reditus ex eodem. Charta
pro eccl. Trece. ann. 1374. in Reg. 105.
Chartoph. reg. ch. 58: Item pro medie-
tate pro indiviso Maiscellarie et forefacto-
rum in toto finagio S. Johannis, etc. Vide
supra Macellaria.

MAIT, vox Gallica, Maetra, arce
genus, in qua pinsitur et subigitur far-
ina, Mai. Chartul. Compend. : Hec sunt
nomina utensilia de Runiniaco... unum
duset in et unum larderum et septem ar-
che tara bone quam prax, et une Mait
et 19. culitres bone. Vide Magides et.

MAITA, Area longior variis usibus
destinata. Charta ann. 1180. ex Chartul.
S. Mariani Autiss. Garnerus filius comiti
Roberti prepositus... confessus est quam-
dam Maitam salinariam, cum loco in quo
sita est in foro Autiss. canonice S. Ma-
riani se vendidisse. Mayta, in Chartul.
B. M. Gracia. Hinc Mait, pro Tabula
torcularia, in Chartul. remiss. ann. 1457. ex
Reg. 189. Chartoph. reg. ch. 136. Vide
Mait.

MAITERIATA Terra et Bosci, in Charta
ann. 1272. apud Guichenoniam in Hist.
Bressensis pag. 21. Vide Mata, [et Mayte-
riata.]

MAITINATA, Antelucanus ad fores
amasie concentus, Gall. Aubade. Barel.
serm. in feria 3. post Pascha: Et sicut
philicaptus de muliere tria observare so-
let: 1. de ea cogitat, 2. habitat libenter
cum ea; 3. facit fieri Maitinatas. Vide
infra Matinata.

MAJULUS, Vide Malones.
MAIUM, Usus erigendi arborem pri-
mo die mensis Maii in compitis, vel ad
ades puellarum, aliasve quascumque.
Charta S. Ludov. ann. 1257. in Reg. 30.
Chartoph. reg. ch. 525. Mandamus...
quatenus quociens requisiti fueritis a fra-
tribus Sacri portus, inhibeatis auctoritate
nostra, ne quis nemora predictorum fra-
trum intrare presumat occasione consu-
tudinis, que Maium dicitur, que revera
pulsis est corruptela. Diu nihilominus
perseveravit hęc consuetudo, ut ex se-
quentibus patet, unde etiam haud im-
merito a sancto Rege damnatam fuisse
colligitur. Lit. remiss. ann. 1390. in Reg.
118. Chartoph. reg. ch. 119. Comme la
nuit de May... Robin d'Ambert fist aler
avec... certains compaignons de la ville

de Crecy, sur Sers par esbatement cueillir
du May ou autre verdure, pour porter
devant les hostels des jeunes filles, si
comme il est acoustumé de faire en celle
nuit, etc. Alim. ann. 1397. in Reg. 151. ch.
811: Comme les maistres ouvriers et var-
lés du mestier de thisseranderie de draps
de nostre ville de Montivillier aient vo-
lonté chascun an de... aler esbatre hors
d'icelle ville, aussi comme par maniere de
May, sans y avoir aucun desguisement,
mais en leurs habits, etc. Alim. ann. 1409.
in Reg. 155. ch. 39: Comme le premier
jour de May à heure d'après souper, le-
dit Jehanin et plusieurs autres compai-
gnons de la ville de Gentilly se feussent
assemblez, comme jeunes gens ont acous-
tumé de faire celle nuit, pour aler au
May, etc. Denique alim. ann. 1478. in Reg.
204. ch. 27: En ensuivant laquelle cou-
stume et usapce... après la premiere messe
du matin, allerent avec leurs menestriers
et estandart, qu'ils font d'une serviette
ou couvre-chief, quérir le May, ainsi qu'il
est de coutume. Notandum vero quod
corylus ad eadem honestam puellam non
apponebatur. Lit. remiss. ann. 1398. in
Reg. 155. ch. 287: Lesquelz compaignons
trouverent, que devant l'hostel d'une jeune
fille du Pont l'évesque l'on avoit mis du
May, qui estoit de bois de coudre, et leur
sembloit qu'il n'estoit pas bien honneste
pour le mettre devant l'hostel d'une bonne
fille: lequel May ilz ostèrent. Hinc En-
maioier, Arborem maialem offerre, in
Lit. remiss. ann. 1375. ex Reg. 107. ch.
140: La seurveille du premier jour de
May, iceulz supplicans voulant aler En-
maioier lesdites filles, comme il est de
coutume, etc. Enmayer, eodem sensu, in
alim. ann. 1367. ex Reg. 99. ch. 17: Lors-
que l'une des filles dudit expositant, nom-
mée Johannette, vit ledit Carouchel, elle li
dit que la nuit S. Nicolay il l'avoit En-
mayée et mis sur leur maison une bran-
che de seur, en disant qu'il n'avoit mie
bien fait de ce faire, et qu'elle n'estoit mie
femme à qui l'en deust faire tels emaye-
rons ne tels dérisions, et que elle n'estoit
mie puante, ainsi que ledit seur le si-
gnifioit. Ubi Sambucus, ut supra corylus,
repudiatur et qua de causa profertur.
Inde præterea docemur hoc vocabulum
etiam usurpatum fuisse, cum de prima
die Maii minime agebatur, licet hinc
originem suam habeat. Enmayoler, in
Rhythmo orbicul. Froissart. Ms.

Pour ce vous veulz Madame, Enmayoler.
En lieu de May, d'un loyal cuer que j'ay.
Eodem Maii nomine designari vide-
tur hastiludii species, in Charta ann.
1346. ex Reg. 75. ch. 521: Item disoit nos-
tre procureur que l'an quarente les moi-
nes de Moustierender avoient fait crier
un May à Sommeaire leur ville et jus-
tice, et la vint grant quantité des gens de
Nully hommes du seigneur de Chastiau-
villain May præterea appellatur tempus,
quo arbores frondescent, in Charta ann.
1307. ex Chartul. Pontiac. pag. 172:
Jusques elles (des parties de bois) aient
acompli le temps de quatre feuilles et un
May. Vide Maius.

MAJUMA, Festum, quod summis im-
pensis, conviviis, et spectaculis, usque
indecoris ac procacis licentiam celebra-
batur, quodque primo ab Arcadio tolera-
tum seu restitutum ea conditione, ut
honestas et verecundiam servaretur,
deinde triennio post, et quod excurrit,
prorsus prohibitum, ut docent lex. 1. et
2. Cod. Th. de Majuma. (15. 6.) Istius
porro festi meminit Julianus Imp. in
Misopog. sed de nominis origine non

consentient eruditi, quorum alii ex
Suida et Giomii Basilic. a Maio mense,
quo illud celebratum putant; alii a Ma-
uma Syriae urbe ita appellatum volunt.
Horum sententias pluribus expendit
Jacobus Gothofredus ad d. titulum; et
Baronianam amplectitur, a Majuma
nempe urbe id nominis accessisse exis-
timans, quod ejusmodi festa in Oriente
potissimum celebrata colligat ex Liba-
nio et aliis. Sed et longe post, Leonem
Chazarum Imp. devictis Arabibus ann.
8. urbem ingressum, et Zopavate, in Pa-
latio Sophianarum, Μαίουμην φαίεας et
celebrasse cum filio, tradit Theophanes:
quo loco Codex Palatinus habet Μαίουμην.
[Legenda omnino in hanc rem erudita
Andreas Rivini Diatribe, in Syntagm.
variarum dissertat. rariorum pag. 587.
edit. 1703.]

MAIUS, Arbor Matialis, seu, que primo
die Maii mensis, quo tempore virecere
incipiunt arbores, erigi solet in compi-
tis, vel ad ades Magnatum, nostris May.
Charta Ingelranni Codiciacensis pro Li-
bertatibus oppidi Farn ann. 1207. art.
14: Si vero homines Pacis, sive famine,
die Maii querere serint ad aliquod ne-
mus in meo dominio, de bosco afferre po-
terunt sine forisfacto. Tabular. S. Ger-
mani Paris. ann. 1270: Homines de
Casteneto se abstinabant eundi 1. die
mensis Maii in nemora religiosorum pro
Maio ibidem colligendo. Vide Dendro-
phori.

MAJUS, Malleus, Ital. Maglio. Annal.
Placent. ad ann. 1483. apud Murator.
tom. 20. Script. Ital. col. 974: Ad iuratum
Ferrariarum locum accurrunt, impetum
faciunt, folles incidunt, Majos, ut vulgo
ajunt, sive malleos et incudes vastant.

MAIUM, MAIZUM, Frumentum
Indicum, nostris Mais. Occurrunt sæ-
pius in recentioribus Ecclesiarum His-
panæ Conciliis tom. 4. Collect. eorum-
dem pag. 963. 977. et 703. Vide Mahts.

MAK, vel MAC, Hibernis, Filius.
Litteræ Eduardi II. Reg. Angliæ ann.
1310. apud Rymer. tom. 8. pag. 280:
Dilecto et fideli nostro Gilberto Mak Aski.
Et infra: Gilbertus Mac Aski. Vide
Mab.

MAKA, Clava, Picardis Maque. Vide
supra Macha. Lit. offic. Noviom. ann.
1347. in Reg. 68. Chartoph. reg. ch. 825:
Johannes dictus Boesquet serviens ad Ma-
kam... domini Noviomensis episcopi, etc.

MAKARIUS, vox Græca, Beatus, in
Charta ann. 923. tom. 9. Collect. Histor.
Franc. pag. 559.

MAKDOCOS, vel MAKDOCUS, perpe-
ram legi in Itinerario Benjamin, Joet
Meursius pro μαζδοκος, id est, Magnus
Dux, alias Magnodomesticus et Magado-
mesticus. Hęc Spe'mannus.

MAKERELLUS, Piscis species nota,
Gall. Maquereau. Charta ann. 1217. ex
Chartul. Fiscan. fol. 49. Relaxavi Deo
et ecclesie Fiscannensi... consuetudines
allecium et Makerellorum. Chartul. S.
Corn. Compend. fol. 69. r. col. 2: De
millenario alerum et Makerellorum...
redduntur duo denarii. Vide supra Ma-
carellus.

MAKEVUS, Scomber, Belgis Macke-
roel, Gall. Maquereau. Theloneum Au-
domari: Hæ sunt consuetudines et jura
que habent Ecclesie SS. Bertini et Au-
domari in theloneo de castro S. Audomari
et in appenditiis ejus: scilicet de sturione
iv. den. de tallia ceti iv. den. de merlus
ii. den. de mille allecum i. den. de mille
salsis Makevis ii. den. [Sed legendum
videtur Makerus, contracte fortassis
scriptum pro Makerellus.]

¶ **MAL**, Censur, signum jurisdictionis, apud Schiller. in Gloss. Teuton. ex Diplom. Ottonis I. ann. 968. ubi donat omnem justitiam et censuram, qui Saxonice *Mal soestur*. Vide *Malman* et *Malpenning*.

1. **MALA**, Equestris sarcina, pera viatoria. Joan. de Janua: *Mentica, sarcina, scilicet Mala*, perperam mola editum. Gall. *Mala*. Dudo lib. 1. de Actis Norman. pag. 67:

*Males et frenis consulis stringere habenda,
Sic poteris foras paragrare viam letaliam.*

Regula Templariorum cap. 40: *Sacculus et Mala cum firmatura non conceduntur*. Occurrit præterea cap. 48. [Testam. ann. 1318. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 176.] Item, *Monacho et Jocerando cubiculariis suis pro indiviso... lectos et alia, coffros, bastos et Malas, etc.* Adde Lebinell. tom. 4. Hist. Paup. pag. 520.] Le Roman de Vacco MS.:

*Mout volentis larrons et portonniers error,
Ses et mantons et robes, et autre manbles embler.*

Le Roman du Renard MS.:

*Pour ce fist mes Malas empier,
Et bien atourer mon alaire.*

Octavianus de S. Gelais in Viridario honoris:

Fardoux, baquets, grands bahus, Malas, coffres.

[*Emaler*, pro in Mala ponere, usurpat le Roman de la guerre de Troyes MS.:

*Sen chiers avoirs fist Emaler,
Sen draps, ses robes fist atourer.]*

Peronius a μάλας, vellus, vocem deducit, quod principio ex ovium cum villis, tum aliarum pecudum pellibus confici solita esset. Malim ex Teutonico *Maet*, quod idem sonat quod *Mala*.

¶ Inter præstationes a subditis exactas recensetur, in Charta ann. 1354. ex Reg. Cam. Comput. Paris. sign. *Tienne fol. 56. v. Sini de cetero liberi et immunes... a quacunque exactione... et equitaturis suis, bastis, cellis (sellis) et Malis seu trosveris.*

* 2. **MALA**, Arca sarcinaria. Ital. *Bauls*, Gall. *Malle*. Vide *Torsa*. [Fr.]

¶ **MALACHIM**, Libri tertius et quartus Regum, ab Hebræo *Melech*. Guidonis Discipuli. Farfens. cap. 15: *Usque Kalendas Octobris Malachim atque verba dierum legant in refectorio.*

MALACHINUS, Moneta Hispanice species, in Bulla Alexandri III. PP. qua approbat institutionem Militum S. Jacobi in Hispania, et apud Innocent. III. PP. lib. 18. Epist. 12: *Decem Malachinos nobis persolvitis*. Vide *Molachinus*.

¶ **MALA-CORONA**. Sic appellati olim Clerici, qui clericatus caractere abutebantur, mali Clerici. Vide *Corona*.

¶ **MALACOTA**, **MALECOTA**, Vestimenti genus, idem quod nos *Veste* dicimus. Ordinatio domus Dalphin. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 815: *De vestimentis. Robas hyemales. Item, ordinamus quod in festo omnium Sanctorum singulis annis Persona nostra... et de ipso Hospitio nostro existentes, induantur de una Malacota cum mantello atamanico de aliquo panno plani coloris, et Malacota sit fodrata cum fodrata de Agnello. Non semel ibid. occurrit. Extractum ex computo ann. 1328. sub Gulgone Dalphino inter Adversaria D. Lancelot: *Item solvit et tradidit Peroneto Dorerio pro una marcha argenti ad faciendum litteras ad opus Malacote domini... 10. lib. III. sol.**

¶ **MALADERIA**, Nosocomium leproso-

rum, Gall. *Maladeria*. Charta ann. 1321. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 889: *Causa Maladerie Lugdunensis vultum ejus graviter vulneraverunt*. Testamentum Johannis Dalphini ann. 1318. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 171: *Item voluit et ordinavit quod fiat una Maladeria in terra sua, in qua recipiantur leprosi nobiles usque ad minimum sex, et unus Capellanus instituitur in eadem*. Chartular. SS. Trinit. Cadomens. fol. 87: *Sciendum quod Willelmus de Caluz leprosus dedit Abbatem... domum quamdam apud Caluz valentem v. sol. annuatim, et regardum ut esset participes orationum Abbatum et reciperetur ad Maladeriam B. Thomæ.*

¶ Est et *Maladeria* pestiferorum nosocomium, ut discimus ex Charta inter Schedas D. Aubret: *Dominus de Franchelins in Dumbis albergavit terram de Maladeria ea conditione, ut si pestis superveniat amphiteuta altam terram pro ægrotis dare et suppeditare teneretur, etc.*

¶ **MALADIA**, Valetudo, ægritudo, morbus, Gall. *Maladie*, alias *Malage*. Seacar. apud Cadom. ann. 1284. in Reg. S. Justi Cam. Comput. Paris. fol. 29. r. col. 2: *In essonia de Maladia residente, necessarius est garantus*. Assis. Bajoc. ann. 1286. ex Cod. reg. 4851: *Judicatum fuit quod essonia de Maladia residente non erat recipienda ex parte ejus, qui in placito debiti quod debebatur ab eo, illam essoniam fecerat*. Christ. Pisana in Carolo V. part. 2. cap. 15: *Pleuroyent de compassion de son enfermeté et Malage*. Mirac. Mss. B. M. V. lib. 1:

*Moult longement tint cest usage,
Tant qu'il est en un Malage.*

Philippus Mouskes:

*A Acre moro de Malage,
Comme dame loais et sage.*

Bestiarius Ms.:

*Quant homme est en grant maladie,
Quant en se doute de sa vie,
Dont est chis oïsons aperis;
Se il doit estre confortis;
Et respone de chel Malage,
L'ocel n' torne le viage.*

¶ Nostris *Maladeux*, *Maladis* et *Maladieuz*, pro infirmis, morbo affectus. Lit. remiss. ann. 1397. in Reg. 153. Chartoph. reg. ch. 30: *Laquelle femme estoit ancienne, aagée de soixante ans ou environ, et Maledeuz de goute*. Allm. ann. 1417. in Reg. 170. ch. 54: *Icellui Nymet, qui estoit vieilz hors de l'aage de soixante ans ou environ, et Maladeuz, etc.* Vita J. C. Ms. ubi de Herode:

*Quant vit qu'il fu si Maladis,
Il fu sierrous, il fu delis,
Il fist mirois par tout mander,
Pour lui guarir et machier.*

Hinc ægrotare, morbo affici, *Malader* et *Maladier* dicebant. Lit. remiss. ann. 1377. in Reg. 111. ch. 81: *Thomas Camet féry et navra d'un coustel ledit de Bay en son genoil, dont il Maladia environ dix semaines et en moru*. Poyssellet de Soyville après ce qu'il a Maladis trois semaines, in aliis ann. 1396. ex Reg. 129. ch. 112. Allm. ann. 1418. in Reg. 169. ch. 285: *Après aucuns jours icelle femme... derechief renchout... et Malada jusques au quinzième jour de Juillet, qu'elle ala de vie à trespassement*. A l'occasion desquelles bleccure et navreure, icellui Ahaume Noise a Maladé par l'espace d'un mois, in aliis ann. 1425. ex Reg. 173. ch. 289. *Malades le roy* appellari videntur pauperes infirmi, qui ex eleemosina regia alebantur, in Ordin. hospitii

Philippi V. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 1386: *Item, Malades le roy sans nombre mangeront à court, et comme il est accoustumé.*

¶ **MALADRINUS**, pro *Malandrinus*, Lathro, grassator, pirata, nostris *Malandras*. Testam. Rob. reg. Sicil. ann. 1349. tom. 2. Cod. Ital. diplom. col. 1108: *Statuit quod dis ejus obitus omnes carcerati ob remissionem suorum peccatorum debeant liberari, exceptis Maladrinis et aliis publicis diffamatis*. Froissart. vol. 2. cap. 169: *Ilz n'osoient fourrager, fors en grans routes, pour les Malandras du pays, qui les attendoient aux pas, et les ruoient jus et occioient.*

¶ **MALÆ**, ARUM, *La pecore bianche*. Glossar. Lat. Ital. Ms.

¶ **MALÆ-CONSUECUDINES**, Tributum quodvis contra jus inductum, aliis *injuria*, *noxia consuetudines*. Vide in *Tolta*.

¶ **MALÆ-GRATES**, Gall. *Mauvais gré*. Lit. remiss. ann. 1353. in Reg. 81. Chartoph. reg. ch. 843: *Ipes Petrus dixerat quod eidem Nicolao nullas ex hoc Malas-grates sciebat, nec ipsum propter hoc habebat odio aliquati*. *Malagratus*, Ingratis, in aliis ann. 1360. ex Reg. 80. ch. 20: *Galteronus ira motus dicit ad supplicentem plurima verba injuriosa, quod Malagratus dentium ipsius supplicantis, ipse bene solveret simbolum suum, etc.* Phrasis Gallica: *Malgré ses dents*, *Malgré*, pro *Biams*, *reproche*, *Censura*, vituperatio. Lit. remiss. ann. 1491. in Reg. 156. ch. 52: *Guillemete Quenel jeune femme non mariée... pour ce qu'elle estoit enveinte et grosse d'enfant, elle doubtant le Malgré de ses amis, etc.* Occurrit præterea in Stat. ann. 1378. tom. 5. Ordin. reg. Franc. pag. 648. art. 18. Vide *Malagratus*.

¶ **MALAFACHA**, Delictum, Gall. *Contravention*, *delit*. Charta ann. 1501. ex Schedis Præsid. de Mazaugas: *Quod præfatus dominus, et sui successores possint et valeant pro banno exigere pro singula bestia grossa brava reperta in Malafacha denarios quatuor*. Vide *Malafacha*.

¶ Præsertim illud delictum, quod in agris committitur. Charta ann. 1362. inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 86. col. 1: *Et petierunt quod bestie aratorie et pulli earum possint pascere infra dicta loca, sine Malafacha et cum bagno consuato.*

¶ **MALAGMA**, ex Gr. μάλαγμα, eo quod sine igne maceretur et comprehendatur, ut est apud Isidorum lib. 4. cap. 9. Vide Jo. de Janua. Cornelius Cels. lib. 5. cap. 17: *Malagmata vero atque emplastra, pastillique, quos τροχισκου; Græci vocant, cum plurima eadem habeant, differunt eo, quod Malagmata maxime ex floribus, eorumque etiam surculis: emplastra pastillique magis ex quibusdam metallicis sunt, etc.* S. Augustinus Serm. 88. de Tempore: *Utiliter enim Malagma, vel fibula calidis adhuc vulneribus apponitur*. Concilium Toletan. XVI. cap. 4: *Malagmam congruam tali ægritudine providere*. Utuntur Salvianus lib. 6. de Gubernat. Dei, et lib. 1. ad Eccles. Cathol. Fortunatus in Vita S. Germani Paris. Episcopi cap. 50. lib. 5. Poem. in Epist. ad Martinum Episc. lib. 4. et ali sine numero.

¶ **MALA-MANSIO**, Certus reorum excruciantorum modus, ut ab eis veritas extorqueatur. Bley. Instit. lib. 4. pag. 578: *Quis quidem (questio) cum tam de jure veteri, quam quo utimur, variis inferatur modis, ille præsertim frequentatur per quem membra extenduntur,*

quædam *Malan* mansionem vocarunt Jurisconsulti.

1. **MALANDREUSUS**, Idem qui *Malandrinus* infra. Epistola Johanne Regine ad Massilienses ann. 1362: *Jamque benedictus Deus regnum ubique in tranquillitate persistit, plena veget itinerantibus securitas, Malandrensis et pestilentibus sublati, ipsius regni populus in pulchritudine pacis sedet.*

MALANDRIA, Equorum morbi species, nostris *Malandre*, apud Vegetium lib. 2. de Arie veterin. cap. 12. Est etiam hominum, quæ elephantiasis et lepra, quæ qui laborant. *Malandrios* dicuntur Marcello Empirico cap. 19. pag. 139. Miracula S. Desiderii Episc. Cadurc. cap. 12: *Ecce adolescens quidam... horrore cujusdam morbi perfunctus turgentium Malandrorum copia maxima in faciem scabridam et quibusdam pustulis obseptam. Editio ostendit. Vide Menagii Origines Italicas pag. 558.*

2. **Malan**, eodem intellectu, vide *Malannus* 1. et 2. in Mirac. Mss. B. M. V. lib. 1.

Qui le Cors Dieu manier doit.
Ne doit toucher ne main, ne doit
Au mal bubins, au mal Malan.

MALANDRINUS, vox Italica, *Malandrino*, Lætro, grassator, pirata. Thomas Walsinghamus in Henrico V. pag. 388: *Brigantiorum more semivestitus, gestans ad latus sagittas breves, qualiter utuntur Equites illarum partium*, (Italice) qui *Malandrini* dicuntur. Charta Petri Gradonici Ducis Venet. apud Odoricum Raynaldum ann. 1310. n. 30: *Et forbannitos, et Malandrinos, et forenses, quot potuerunt, collegerunt.* Ita usurpat Bertramus Reoldus in Actis S. Francæ Abbatisse n. 9. Utitur etiam Froissartes pro convicio 2. vel. cap. 89.

3. **MALANDRENUS**, Eadem notione, in Chronico Andr. Danduli apud Mura. or. tom. 12. col. 610: *Paratos ibidem invenimus Malandrenos.*

MALEDRINI, apud Gobelinum Personam in Cosmodromio ætate 6. cap. 70: *Multi latrones et Maledrini, etc.* Vide Hieronymum dalla Corte lib. 6. Hist. Veron. pag. 309.

Ita porro Franci nostri dum in Syria morarentur, latrones, vocarunt, ab Ægyptiis et Arabibus, quibus familiare est latrocinia exercere, quos inde per contumeliam ut leprosos plerosque *Malandrinos* appellabant, nam *Elephantiasis*, ut ait Marcellus Empiricus cap. 19. *morbus est Ægyptiorum populis notus, nec tantum in vulgus extremum; sed etiam in Reges ipsos frequenter irrepit.* Nec enim assentior viris doctis, existimantibus sic dictos a *mal andare* male incedere, id est, vivere, [vel a *malo* et latrone, quasi *Malandrino* sit pro *Malatino* Haud scio an rectius vocis et mon accersat Carolus de Aquino in Lex. milit. a *mala*, pera viatoria, et latro; quod in latroneuli in ejusmodi sacculos maxime impetum faciant.]

4. **MALANNUS**, f. Morbus comitialis. Acta S. Raynerii tom. 3. Junii pag. 451: *Et sæpe cum cuncto aperiebantur ei dentes, ut cibum vel potum sumeret; et dicebant eum pati infirmitatem, quæ dicitur bonannus per contrarium, id est mal, Malannus.*

5. **MALANNUS**, Oculorum morbus. Hist. Translat. S. August. et sociorum per Gocelinum Mon. sæc. VI. Benedict. part. 2. pag. 748: *Aderat quidam miles, cujus oculum dextrum carbunculus, quæ malum Franci per antiphrasin bonum*

Malannum vocant, adeo possederat, ut non modo de visu, sed et de vita periclitaretur. Ipse orbis, ipsa supercilia, nasusque spatium suum a tumore excusserant, tota facies largius extuberabat. Vide Bonum 1.

6. **MALANTERIA**, Nosocomium leprosororum. Charta ann. 1271. ex Tabul. Casæ Del: *Malanteris seu domus leprosororum de Gignano, etc.* Vide *Maladeria*.

7. **MALARGINA**, *Malarginatis* dicitur emplastrum, medicamen quoddam, in Glossar. veteri ex Cod. reg. 521.

8. **MALARUM**, Pomarium, in Glossis Isidori. Vide *Melum*.

9. **MALASTANTIA**, Charta æræ 1261. apud Brandan. tom. 4. Monach. Lusitan. pag. 272. 2. Et de *Roderico Nune: faciet iuxta Casitulum Archiepiscopi, ita quod sit sine Malastantia Dom. Regis, et sine suo damno.*

10. **Molestia**, offensa, Gall. *Déplaisir*, alias *Messistance*. Vita J. C. Mss.

Alés vous en, si lor nochiés;
Mais garées bien que n'i largiés;
Car je sai bien tout sans doutance
Qu'il oit souvent grant Messistance.

11. **MALATASCA**, Dæmon. Vita B. Veronicæ de Binasco tom. 1. Jan. pag. 896: *Respondeat Veronica; dæmon fecit, quem vulgato nomine Malatascam vocitabat.* Vita B. M. Magdalenæ de Pazziis tom. 6. Maii pag. 213: *Quia Malataska (sic appellabat dæmonem) nigrum tibi cudit.* Est autem Italis *Tasca*, pera, sacculus, et vulgo diversorium, Gall. *Hôtelierie*.

12. **F. leg. Mala-testa**. Vide mox in hac voce.

13. **MALATAYA**, Armorum genus. Stat. Pistor. ann. 1107. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. avi col. 500: *Si aliquis Pistoriensis vis detulerit... spedum, vel lanceam, vel barionem, vel Malatayam, etc.*

14. **MALA-TESTA**, Hæc appellatio designatur Diabolus in Act. S. Franc. de Paula tom. 1. Apr. pag. 177. col. 2: *Quantorum malorum causa est Mala-testa, id est, diabolus? Rursus pag. 188. col. 1. Quia Malatesta (ita vocabat diabolum) multa tentat facere, etc.*

15. **MALATIA**, Morbus, *Maladie*, apud Raimundum Montanerium in Chron. Aragon. cap. 143. Vide *Malatus*.

16. **Vox Hispanica**, Ital. *Malattia*. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Malattia, Proc morbus, infirmitas. Malaut, Proc infirmus, languidus. Malautiar, egrotare, infirmari.* Vide supra *Malatia*.

17. **MALATOLIA**, *MALATOLLA*, *MALATOLTA*, etc. Vide *Tolla*.

18. **MALA-TORTA**, Tributum quodvis. Charta ann. 1317. inter Stat. Perus. pag. 7: *Liberi et immunes ab omnibus pedagiis, legdis, curariis, gabellis, asfidamentis, Mala-tortis, seu extractis et exactioibus aliis quibuscunque.* Vide *Tolla* 1.

19. **MALA-TRACTATIO**. Vide *Maltractare*.

20. **MALATURA**, Locus, cella, ubi bræces concervantur. Statut. antiq. Corbeiens. lib. 2. cap. 15: *Portarius autem de Malatura bræces suas per suam sollicitudinem ad se venire faciat.*

21. **MALATUS**, Egrotus, infirmus qui male habet, Ital. *Malato*, *Ammalato*. Gloss. Lat. Gr. *Malatus*, σθένος, 277. 1. 277x202. Gall. *Malade*; Occitanis, *Malaut*. Perperam Perionius a 277x202; deductam vocem putat. Vita B. Torelli Puppensis num. 24: *Qui erat in lecto gravi febre Malatus.* [Amaladir, pro in

morbum incidere, usurpat le Roman de Vacce MS.

Dol fu grant, il Amaladi,
Mal dot su cors, peccè languai, etc.

Infra:

A col terme que je vous di
Li Rois Robert Amaladi.]

22. **MALATUS**, *Maritatus*, in vet. Glossar. ex Cod. reg. 7613.

23. **MALAXARE**, μαλακάζω. Emollire, *Papias: Malaxatus, marillatus, aut certe subactus.* Alexander Iatrosofista 1. 1. Passionum: *Mediocriter Malaxatus oculos eorum ad quietudinem.* [Dionysius Cartus. in Eccles. *Storax manibus potest Malaxari.*] Vide Gellium lib. 16. cap. 7.

24. **Glossar. medic. MS.** Simon. Jannens. ex Cod. reg. 6530: *Malaxare, mollire, mollicicare.*

25. **MALAXATUS**, Debilis, infirmus. Acta S. Godelevæ tom. 2. Julii pag. 373: *Sis malagma. Malaxato, vulnus nostrum curato.*

26. **MALBELLA**, *Malvella*, Isidoro et Papiæ: *Vestis, quæ ex malvarum stamine conficitur, quam alii molocinam vocant.* Vide *Melocinens*.

27. **MALBERGIUM**, *MALLOBERGIUM*, *MALLEBERGIUM*, Variè enim effertur hoc vocabulum in Editione Legis Salicæ Heroldina, Pithœana, et Lindenbrogiana. Tit. 2. Edit. Heroldi: *Malberg, Rhamnechala, etc.* Edit. Lindenbrogii tit. 56: *Sagibarones in singulis Mallobergiis, id est, plebs, quæ ad unum mallum convenire solet, plus quam tres esse non debent, etc.* Ita et tit. 59. 1. Edit. Herold. Tit. 60. ejusdem edit. *Si quis Rathinburgii legem noluerint dicere in Mallobergo residentes.* [Vide Grimm. Antiq. Jur. German. pag. 801.]

Ex quibus evidenter colligitur, *Malbergium* locum fuisse, ubi publicos subinde conventus, seu *malla*, vel *placita*, tenebant et agitabant Franci nostri Salici, in quibus publicæ privatæque causæ disceptabantur et judicabantur. Ex his postmodum quæ ibi agitabantur iudicis, confecta sunt Legis Salicæ capita, et in unum redacta corpus, adnotato indidem conventu et loco, in quo ejusmodi prolatum iudicium, *mallo* scilicet publico, et consensu Procerum, ac populi conventu. Quorum quidem locorum appellationes ad ferme 300. representat Editio Legis Salicæ Heroldina, et in Taxandria, Brabantie pago, exstare earum vestigia pluribus ostendere conatus est Gothefridus Wendelinus in Natali solo Legis Salicæ. Id certe obtinuit posterioribus sæculis in *Assisis*, quæ ut plurimum a locis, ubi tenebantur, nomen sortitæ sunt.

Unde vero enata vox *Malbergium*, *Mallobergium*, ipsa satis prodit nomenclatura, a *Mallum*, scilicet, et *Berg*. Quid sit *mallum*, mox decemus, placitum nempe *Berg* vero *diversorium* ac *tutum* interpretatur Wendelinus in Gloss. Salico, nec eo loci *montem* significare contendit. Ita Kilianus *Berg* Hollandis et Sicambriis *promptuarium, pabularium, forale et horreum* esse docet. Verum hic *montem* significare plane asserunt Leges Malcolm II. Scotiæ Regis cap. 1. 2. quæ *Malbergium* per *Montem* placitum videntur expressisse: ubi hæc habentur: *Dominus Rex Malcolmus dedit et distribuit totam terram regni Scotiæ hominibus suis: et nihil sibi retinuit in proprietate, nisi regiam dignitatem, et Montem placitum in villa de Scona, etc.* Ubi Skenaus: *Montem, seu locum intelligit,*

ubi placita, vel Curie regie, de placitis et querelis subditorum solent teneri, ubi Barones compareant, et homagium ac alia servitia debita offerant; et vulgo Omnis terra vocatur, quia ex terra mole et congerie edificatur: quam regni Barones, aliqua subditi ibi comparentes, vel coronandi Regis causa, vel ad Comitum publica, vel ad causas agendas et dicendas, coram Rege, in usum quasi cumulum et monticulum conferebant.

Igitur qui ad placitum, seu litigandi, seu iudicandi gratia, conveniebant, quo in communi loco residere viderentur, ubi esset plena et integra iudiciorum libertas, eo terra sua, cujus pene essent domini, aliquantulum congeriem deferant, ut dum simul et una omnes miscerentur, esset locus omnibus communis, et omnium terra, ut ait idem Skenæus. Nec scio, an huc spectet: qui iudicarius Mons dicitur in Charta Ludovici Pii apud Ughellum tom. 2. pag. 118.

Utrumque sit, ex iis planum fit, cuiusmodi olim fuerit Malobergiorum edificandorum ratio. Quippe Montem placiti in Legibus Malcolm idem esse quod Malbergium, nemo, opinor, inficiabitur. Hanc conjecturam firmat vetus Charta, descripta a Frehero in Orig. Palatinis l. 1. pag. 48. ex qua colligitur, in tumulis placita habita: De Burganthar in Cichehart, ubi Rado domini Regis Misus fecit, tumulum in confinio silve, que ad Michlinat pertinet. Infra: Iste Warinus ex precepto Caroli regis anno 27. regni ejus mediante mense Augusto placitum in eadem silva ad tumulum, qui dicitur Walinhoug, habuit, et cum illustrium virorum iudicio et testimonio terminum et divisionem ejus faciens, eam... sub certis et designatis limitibus determinavit. Adde Chartam aliam pag. 52. Observat præterea Spelmannus, etiam apud Scotos et Hibernos Assisias seu conventus iudicatos, partly-hills, id est, placitandi vel interloquendi montes appellari.

Restant etiamnum, teste erudito Eccardo in Notis ad Legem Salicam, huiusmodi colles in pagis Germaniæ, ubi plerumque tilia aut alius generis arbor visitur, quo placitantes utabantur ab aeris intemperie: exstant et in Gallis nostris eadem monumenta, sed frequentiora sunt, quam ut his conventibus congregandis destinata existimem. In Saxonia vero Ty vulgo vocantur, inquit idem Eccardus, voce ex Tide populus, corrupta: et Berg subintellecto, quo populi mons, sive mons, quo populus congregatur, indicatur. Vide Placitum.

Ab eodem Malbergii vocabulo deductam Turris de Maubergeon in urbe Pictavensi appellationem censet eruditus Beslius, quod eo loci pridem iudicia et mallia publica exercerentur. Sed fortassis eam appellationem habuisse potuit a quadam Malbergione, Vicecomitis de Castello Aivaldi conjugis, quam Comes Pictavensis Guillelmus, spreto Hildegardi propria uxore, in thorum suum adseverat, ut narrat Ordericus Vitalis lib. 12. pag. 859. seu de ejus nomine ab amasio, vel ab ipsamet edificata, seu in ea demum inclusa fuerit.

MALBOBERGUS, Placitum, iudicium. Charta Ludov. Pii ann. 816. tom. 1. Hist. Trevir. Joan. Nic. ab Hontheim pag. 167. col. 2. Ut nullus per Malbobergos, nec per aliqua ingenia ejusdem ecclesie homines admittaret. Vide Malbergium.

MALCAALCIA, Vetus Notitia ex Tabulario Eccl. S. Laudi Andeg. fol. 87. de

quadam domo, a Comite Andegavensi empta: Voluit eam habere, et inde Malcaalciam suam facere, quia proxima et commoda erat Curie, pro qua domo petrina, de qua Malcaalciam suam fecerat, dedit dictus Comes in concambio, etc. Idem videtur quod Marschalcia, equille. Vide in hac voce.

MALCE, Gloss. Isid. Popino, qui amat in popinas ire.

MALCHIO, *malici* in Glossis Gr. Lat. [Morosus, truculentus.]

MALCIDUS, Mensura Germanicæ species, seu Præstatio frumentaria, quæ ad ejusmodi mensuram fit. Charta ann. 837. apud Pez. tom. 6. Anecd. part. 1. col. 68. Ut maltros et Malcidos non facerent, nec aliquem censum solverent, sed cum honore et honesta servitia facerent. Vide Maltra.

MALDA, pro Malta, Cæmentum, Mortier. Pontificale MS. Gemetivense: Et mittat (Episcopus) in ea (aqua) Crisma et condat ex ipsa aqua calcem et faciat Maldam, unde recludere debet ipsas reliquias. Vide Malta.

MALDARIUM, MALDER, etc. Vide Maltra.

MALDERATUS, Eadem notione. Charta ann. 1279. Inter Probat. tom. 1. Annal. Præmonst. col. 611: Gratiam facimus speciatem, ut dictus advocatus et sui cives... de incultis terris, ubi adhuc sunt virgulta, infra octo annos, nec censum solvent aliquatenus, nec Malderatos. Vide Maldus.

MALDERIA, Vas culinarium coquendis feroculis aptum. Chron. Mutin. apud Murator. tom. 15. col. 608: Ibi fuerunt plus quam LXXX. caldarie pro convivio præfato sine Malderiis domine uxoris sue, que fuerunt ultra L. ad ferula coquenda parate.

MALDIUS, pro Molius, a Germ. Malder, alias Malter. Constit. Frederici Imp. Feud. lib. 5. apud Spelman. Totidem 20. libras exsolvat, quanti modios sive Maldios vendidisse convictus fuerit. V. Maltra.

MALDRARIUM, MALDRATA, MALDREDA, MALDRUM, etc. Vide Maltra.

MALÉ NUTRITUS in chartis bononiensibus sæc. XIII. et XIV. appellabatur, nescio qua ratione, civis, qui plerumque anni furi habitabat. Stat. Bonon. ann. 1250. 67. tom. 1. pag. 408: Quod universitas possit probare contra Male nutritos per illos de terra sua. — Pro comuni et publica utilitate statuimus quod Comunia terrarum, seu universitatum possint probare per homines terre (et) universitatis eorum contra illos, qui se defendere volunt occasione citadancie. — Et in banno Antianorum Bononiæ febr. 1386. edito in literar. Collect. quæ inscribuntur Il Propugnatore, tom. XIII. p. 1. pag. 33-34: El fa comandare gli nostri Magnifici signori signori antiani, etc. a tutti li mussari de le terre del contado de Bologna che de quise a octo die proxime che deno vegrare si dibbiano presentare in lo cortile del palatio de la residentia de li dicti signori denanci ali officarij che serano a zoe deputadi e da li dicti signurj officarij dare et aprientare in scripto tutj et zascaduno nobillj et citadini Mallnudridi che abitano per la maore parte del tempo in lle lloro terre del contado de Bologna; — et in altero banno 27. martij 1386: El fa comandare i nostri Magnifici signuri... de dare et porgere inscripti tuti et zascaduno nobille et citadini che si chiamano citadini Mallnudridi che abitano per la

maore parte del tempo in le diote terre del contado de Bologna, etc. [Fr.]

MALEABBIATUS, Acad. Crusc. Malabbato, che abbia in se del male, o del malvagio, Improbus, malus, perditus. Stat. ant. Florent. lib. 3. cap. 82. ex Cod. reg. 4621: Quicumque... declinaverit forum seu jurisdictionem communis Florentie... habeatur pro Maleabbato, et subiacet omnibus penis quibus subiacent Maleabbati seu descripti in libro Maleabbatorum. Malbailito, eodem sensu, dicunt Itali; unde nostris Malbaili vel Maubaili, pro Male habitus, vexatus, profligatus, vulgo Maltraité, détruit, ruiné. Assis. Hierosol. cap. 46: Chevaliers auroient trop grant avantage sur toutes autres manieres de gens, et autres gens que chevaliers seroient Maubailis, que il poroient estre tous jours mors ou destruits, quand chevaliers vouldroient. Guill. Guisart. ad ann. 1314.

Desconfis sont et Malbaili, Bien ont à leur espoir failli.

MALEABLATUM, Tributum quodvis, exactio, quæ fit per vim et contra jus, idem quod supra Malatoria. Pactum Inter Venet. et Ferrar. ann. 1330. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 365: Illud, quod pro cambio acceptum ex ipso sale, possint deferre Venetis sine aliquo impedimento vel banno seu defensione ipsorum Ferrariensium, et sine aliquo datio, soloneo, vel Maleablato. Vide Tolla 1.

MALEARNATA, Piscis species. Tract. de Pisc. cap. 105. ex Cod. reg. 6998. C. Cornuta, a nostris malarmat, a Liguribus Malearnata per antiphrasim vocatur.

MALEAVISITUS, a Gallico Malavie, Ital. Malavveduto, Imprudens, incautus. Lit. remiss. ann. 1350. in Reg. 80. Chartoph. reg. ch. 315: Uxor dicti Johannis ignorans et Maleavisita, etc. Malostru, non dissimili sensu, in aliis Lit. ann. 1405. ex Reg. 160. ch. 259: Lequel Gaillard dist à Chauillon, je suis bien Malostru de tant avoir parlé à toy; car tu es en trois ou en quatre escumenges;... escommenié que tu es. Eodem fortasse sensu Malestrin, in Consuet. Castel. ad Sequanam ex Cod. reg. 9898. 2. Se partie se plaint de telles paroles légieres, goryées, comme, Tu es un mauvais garnement, tu es un Malestrin, etc. Nisi hoc ultimum ad vocem Malastantia supra referatur, intelligaturque de eo qui aliis molestus est.

MALEBARBIS. Vide Malbarbis.

MALECLUM, Fredericus II. Imper. lib. 2. de Arte venat. in Prologo Quidam (instrumenta) sunt in acquirendo aves rapaces, ut retia, laquei, et huiusmodi, cum quibus capiuntur. Cum avibus etiam rapacibus quandoque capiuntur rapaces, verbi gratia cum accipitribus falcones; quedam sunt in detinendo jam acquisitas, ut Maleclum jacti, et longa sedilia convenientia, et huiusmodi. [Retis species videtur a Macula sic dicta. Vide in hac voce.]

MALECONTENTARI, Offensionis ducere. Gall. Etre mécontent. Charta ann. 1354. in Reg. 82. Chartoph. reg. ch. 324: Robertus de Lorriz tenens per manum dictum Johannem d'Oignon, nomine ipsius et pro ipso protulit verba que sequuntur: Domine mi Meldensis episcopo, ecce Johannem d'Oignon, qui audit et intellit, quod Malecontentamini de eodem, quia relatum est vobis, quod certa verba injuriosa protulit contra personam vestram, videlicet quod vos fuistis in causa certi homicidii dudum perpetrati, et quod era-

tie conjugatus. Lit. remis. ann. 1877. in Reg. 112. ch. 80: *Malecontentati de Stephano Vigari, occasione certi redditi, etc.*

† **MALECONTENTUS**, Scitiosus, factiosus, Gall. *Mécontent*. Littera Comitum Frisiae ann. 1567. apud Rymer. tom. 16. pag. 7: *Jampridem enim poena capitis publice interdicta, in Malecontentorum terras praesidiaque omnium annonae transportationem.*

† **MALECREDITUS**, Suspectus, cui fides non habetur. Fieta lib. 1. cap. 38. § 21: *Recadet inde appellatus omnino quietus, dum tamen a oyo visato non fuerit Malecreditus; sed ipso habito suspecto respondet ulterius.*

† **MALECURTENSIS**, Icurbanus, ex Gallico *Mal courtois*. Hariulphus lib. 3. Chron. Centul. cap. 1: *Miser ille et Malecurtensis Heuto, etc.*

† **MALEDARIA**, ut supra *Maladaria*, in Bulla Julii II. PP. ann. 1506. ex magno Bullar. Rom. part. 4. pag. 10.

† **MALEDICERE**, Papias: *Imprecari mala, quod vulgo dicitur Maledicere*. [Hinc *maledictus*, vox Christianorum, pro *inimicus*, gliscente Christianismo sensim usurpata a Paganis, ut observat Casaubonus ad Spartianum in Geta. Le Roman de Rou MS.]

Pour ce que cil Maudistrent, quand la triouve failli, Mi Reis se l'oligno, ne Rou ne la souffi.

• Nostris *anas Maledit*, pro *Maudit*, *Maledictus*. Chron. S. Dion. tom. 8. Collect. Histor. Franc. pag. 269: *O tu fame Maledicta entre toutes autres fames, etc.* Ibid. pag. 296: *Allez vous Maledit en enfer, qui est appareilliez au dyable et d ses anges*. Serm. Mss. ex Bibl. S. Vict. Paris. num. 44. ubi de Cain: *Maledit soit la terre que tu laboreras; Maledit soit ta sor terre. Maudasoit, eadem acceptione*, in Poem. Garini:

Maudasoit qui le vodra sobir.

• *Malichons*, pro *Maledictio*, in Vita J. C. MS.

*Je vos di, et c'est verité,
Que la Malichons de la Loy
Est revortie desour toy.*

¶ **Varia maledictionum seu imprecationum genera**, quae in Chartis intentali solebant earumdem violatoribus, hic referre haud abs re foret, nisi copiose jam eadem de re egisset Mabillonius lib. 2. Diplom. cap. 8. Adeas itaque licet virum eruditum: ejusmodi formulas, pro uniuscujusque libitu et genio multigenas, Graecis ab antiquo aeque ac Latinis usitatas, privatim quoque et Regibus inventas, his quidem rariis, quod ipsis sufficiebat regia auctoritas. Exemplis a Mabillone laudatis unum aut alterum notatu dignum subiiciemus. Charta Regis Athelstani ann. 989. apud Th. Blount in Nomolex. Anglic.: *Si quis autem (quod non optamus) hanc nostram donationem infringere temptaverit, perpeus sit gelidis glaciariis flatibus et malignorum Spirituum; terribiles tormentorum cruciatus evasis non quiescat, nisi prius iniquis poenitentiae genitibus, et poena emendatione emendaverit. Alia Eadredi Regis tom. 2. Monast. Anglic. pag. 867: *Beatus si quis filius Chartam hanc jure meo conscriptam inimicali zelo corrumpere desideraverit, si non dubitet, a cunctis regni mei servientibus, Deo nunc et tunc et usque in sempiternum abdicatum et excommunicatum sine fine cruciandum, unde post mortem a Tartariis reaptus ministris, in profundum pestiferis**

mortis inferni flammigera concludatur in domo, et ibidem in quandam ollam Vulcani, ligatis projiciatur membris, quae haesidus bullientis pice replata esse testatur; et a talibus frangentibus seu minuentibus intolerantissima atrociterque, absque ulla misericordia sentitur; nisi hoc ante mortem poenitentia lamenis emendaverit.

• [Raro inventiuntur hae imprecationes quibus cartae clauduntur, tertio decimo ineunte saeculo: legitur in carta Rodrigo Veloso, Hispani, an. 1164: « Si quis tamen aliquid venerit tam filius quam etiam aut de nostris propinquis aut extraneis, hunc factum nostrum inrumperere voluerit, sedeat excommunicatus et a fide Christi separatus, cum Judas traditore iugeat in Inferno inferiore, amen. » (Mus. Arch. dep. p. 31). Legitur quoque de immunitate concessa ecclesiae Beatae Mariae de Aquilone (Locmaria, Finistère, an. 1072): « Hanc igitur regiam liberalitatem seu munificentiam si quis amodo et deinceps violare temptaverit, rex idem concessit et constituit illum, quicumque fuerit, a Deo et ecclesia et episcopis qui interfuerunt anathemati subjacere. » Diploma Aldefonsi VIII de Castella (an. 1149) hac imprecationis forma utitur: « Si quis vero in posterum de meo vel alieno genere, autus mea donationis paginam sciens, et contrarius venerit et eam diruperit, sit a Deo et sanctis ejus maledictus et in Inferno cum Juda proditore, nisi digne emendaverit. » (Mus. Arch. dep. p. 76). Bullae autem pontificum ita concluduntur: « Si quis igitur hujus nostrae confirmationis paginam sciens, contra eam temere venire temptaverit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus se noverit incursum. » (Bulla Eugenii III, 1147, Mus. Arch. dep. p. 75). Alias imprecationum formas aut novas aut ineditas invenies in Mus. Arch. dep. p. 21, 29, 44, 46, 47, quibus Mabillonis dissertationem (emendare vel locupletari poteris.)

• **MALEDICUS**. In maledicis feminas haec statuitur poena, in Charta commun. Rotomag. ann. 1204. ex Reg. 34. bis Chartoph. reg. part. 1. fol. 34. v. col. 1: *Si femina convincatur esse litigiosa et Maledica, alligabitur sume subitus assellas, et tunc in aquam projiciatur.* [Vide Grimm. Antiq. Jur. Germ. pag. 648. sqq.]

• *Maudit* vero nuncupatur in Cons. Petri de Font. cap. 11. art. 9. id quod male et praepostere ab advocato in causae defensionem proponitur: *Bien puet Philippe rappeler le Maudit à son amparlier... car li amparliers n'a mie plaine pooste de dire le querelle kanke il vaura.*

† **MALEDRIUS**, Vide *Malandria*.

† **MALEFACHA**, ut *Malafacha*, delictum Charta Curiae Arelat. de Malefichis ann. 1283: *Si aliqui eligentur... ad cognoscendum... et examinandum Malefachas.*

† **MALEFACTA**, Damnum, jactura, malum. Sententia Vicecomit. Carcasson. ann. circ. 1060. ex Bibl. Colbert.: *Emendat Bernardus de Aviciano Imberto et suis totas malefactas quas Imbertus habet factas de ipso castello. Vide Malefactorium.*

• Nostris *Malefais* et *Malfait*. Assis. Hierosol. cap. 60: *Qui requirit à autre en la court aucune chose, ou il met sus aucune Malfais, etc.* Stat. ann. 1376. tom. 6. Ordinat. Reg. Franc. pag. 227. art. 5: *Que chascun verdier... visite chascune quinzaine à tout le moins, toutes les gar-*

des de la forest dont il est verdier... et voye l'estat et la port des serpens, et les Malefais qui y seront fais.

• **MALEFACTIO**, Delictum animi, ex Garioponto. Vide Reines. lib. 3. var. lection. cap. 4. pag. 398. et mox *Malefactio*.

1. **MALEFACTOR**, Gallice *Malefacteur*, Maleficus. Leges Ethelredi Regis Angli. § 6: *Si infra burgum Regis fiat infractio pacis adeant Burgenses, et conquirant illum Malefactorem vivum vel mortuum, etc.* Occurrit non semel in Capitularibus Caroli Calvi.

• *Maufaiteres*, in Charta ann. 1370. ex Chartul. S. Vinc. Landsp.

2. **MALEFACTOR**, Latronum aliorumque malefactorum indagator et iudex. Charta Adelm. S. Georg. abbat. tom. 1. Probat. hist. Brit. col. 406: *Qualiter ejus praeposito praefecturam Pludhan... concedit tali modo, ut in fidelitate S. Georgii ipse plebis ejus sit defensor et protector, latronum etiam Malefactor, justitimusque malefactorum persecutor.*

• **MALEFACTORIA**, Damnum, injuste factum. Testam. Alph. III. reg. ann. 1271. tom. 1. Probat. hist. geneal. domus reg. Portug. pag. 56: *Item mando quod omnia debita mea et omnes meae Malefactoriae et omnes injurias quas ego feci... persolvantur et emendantur. Vide supra Malefacta.*

† **MALEFACTUM**, *Corvata*, operis quas subditi ac rustici dominis suis praestare tenentur, Gallice *Corvée*. [Haud scito an bene; ibi enim de piscitis agi videtur; atque adeo idem forte est quod *Mallum*. Vide in hac voce.] Charta ann. 1235. ex Archivis S. Victoris Massil.: *Item dicitur dominus Wilhelmus compellat homines Ecclesiae in quibus Malefacta vicinorum suorum, et firmare et litigare in manu sua pro causis civilibus.*

† **MALEFACTURA**, Vitiolitas, Italica *Malefatta*, Gall. *Defectuosité*. Statuta Massil. lib. 3. cap. 40: *Si aciverint (Draparii) aliquam sarcituram vel Malefacturam in aliquo panno, ea non vendant, nisi eam dixerint, etc.*

† **MALEFACTORIUM**, ut *Malefacta*. Charta Veremundi Regis serm. 1070. ex Tabular. Wecl. Lucensis apud Bivarium: *Dicentes quod habebant de illo grande damnum et Malefacturam in Ecclesia.*

† **MALEFANG**, Vide *Malagano*.

• **MALEFERIATUS**, ab Italico *Maleferito*, Improbus, facinorosus, apud Reines. var. lection. lib. 1. cap. 4. pag. 12.

• **MALEFERRUTUS**, Morbus equinus, in lumbis, vel in renibus dolores inferens, apud Petrum de Crescent. lib. 9. de Agric. cap. 83. ubi Gallicus vetus Interpres *Mausferu* vertit. [Malferuto Italica.]

† **MALEFICARE**, Vide in *Maleficus*.

• **MALEFICIARE**, *placere*, in Gloss. Graec. Lat.

† **MALEFICIATI**, Il potissimum dicuntur qui ex fascinata ligula, ut vulgo fingitur, debitum reddere nequeunt, Galli dicunt: *Noûr l'aquillotte*. Bieyn. Instit. lib. 2. pag. 167: *Et denique nonnulli vocantur Maleficiati, ut pote maleficio, sive sortis, aut incantationis ad rem veneram inhabiles effecti.*

1. **MALEFICIUM**, Idem quod *Dangerium*, damnum. Vide in his vocibus. Petrus Rex Aragonum in Constitutionibus Catalanae MSS. ann. 1300: *Licitum sit cuiuslibet, ut si inveniat animalia aratorum, sive quolibet alia in suo Maleficio, quod vulgo dicitur Cala (aut Tala) ea liceat capere, et tandiu tenere, donec sibi sit cautum et satisfactum a dominis animalium. Vide Tala.*

Stat. Raim. comit. Tolos. contra hæret. ann. 1233. in Reg. 30. Chartoph. reg. ch. 234. *Item statum quod occulta et clandestina Maleficia de communitate civitatum, castrorum et villarum, in quibus seu in eorum tenementis fuerint perpetrata, de nocte vel de die, occulte, sive per incendium, sive per incisionem arborum aut vinearum, vel segetum, vel occisione animalium, vel effusionem liquidorum, vel dispersionem aridorum, aut alio modo, etc.*

2. MALEFICIUM, Peccatum quodvis, malefactum. Charta Phil. Pulc. ann. 1306. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 509. r. col. 2: *De omnibus maleficiis, forisfacturis seu delictis officialium seu ministrorum suorum... tenebuntur respondere.*

3. MALEFICIUM, Idem quod Mahamium, membri mutilatio, vel enormis læsio. Charta ann. 1224. ex Tabul. capit. Carnot. : *Cum querela verteretur inter capitulum B. M. Carnotensis ex una parte, et Herveum dominum de Gualardun ex altera, super quibusdam injuriis et Maleficiis, quas filii dicti Hervei intulerant hominibus ejusdem capituli, quorum filii dicti Hervei quemdam excaverant et pugno multaverant. Mesmontance, eodem sensu, in Instr. ann. circ. 1385. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 1622: *Item, s'il fust que chacun ferist l'autre des poings, de bastons, ou de pierres, et tellement le manias que doute y seroit de corps, ou que telles Mesmontances à l'avis de la loy fussent si grans et si excessifs, que y auroit doute de la mort ou vraisemblable, etc.**

MALEFICIUS, pro Maleficus, in Stat. crimin. Saona cap. 7. pag. 79: *Maleficii, mathematici, lenones, etc.*

MALEFICUS, Incantator, divinus, mathematicus, magus. S. Hieronym. in cap. 27. Hierem. : *Maleficos, quos vel veneficos possumus appellare, vel demonum phantasmatis servientes.* S. Augustinus lib. 10. de Civit. Dei cap. 9: *Qui quasi conantur ista discernere, et illicitis ritibus deditos alios damnabiles, quos et Maleficos vulgus appellat.* Lactantius lib. 7. cap. 17: *Seu et eos Magi, et ii, quos vere Maleficos vulgus appellat, cum artes suas execrabiles exercent. Quos ob facinorum magnitudinem vulgus Maleficos appellat, et qui Malefici vulgi consuetudine nuncupantur, in leg. 4. et 6. Cod. de Maleficiis et Mathematicis. (9. 18.) Adde Edictum Theoder. cap. 108. Leg. Saticam tit. 21. Ripuar. tit. 82. Leg. Longob. lib. 2. tit. 55. § 11. (90. Roth. 371.) Capitula Caroli M. lib. 1. cap. 21. Hieronym. in Daniel. cap. 2. etc.*

MALEFICIUM, Magorum ars, in leg. 9. d. tit. Cod. Th. (9. 16.) et leg. 1. Quorum appellat. eod. Cod. (11. 36.)

MALEFICARE, Incantare. Julius Africanus lib. 9. Hist. Apost. : *Ecce enim Malefici ab eo Christianos se nunc dicunt.* De SS. Philemone et Apollonio tom. 1. Martii pag. 754: *Qua de causa sponsum et decus civitatis nostræ Maleficaveris.*

MALEFROZ, vel potius Malefrock, Vulnus aut gravis contusio, Gall. Meurtrisura, præsertim in aperta corporis parte, a Belg. Malen, molere, et frock, percussio, contusio. Consuetud. Furn. ex Tabular. Audomar. : *Malefroz vulnus quod tegi non potest iii. libris vulnerato et Comiti sex libris emendari debetur.*

MALEGANO, Pactus Leg. Sal. edit. Eccard. tit. 32. § 7: *Si vero quartum digitum excusserit, malb. Malegano, DC. den. qui faciunt sol. 15. culpabilis judice.*

Ubi Eccardus legendum suspicatur Malephano vel malefang, ut digitus sponsalitiis, sive in quo annulus sponsalitiis geritur, indicetur: a mahlen quod Germanis desponsare sonat.

MALEGRACIARE, Exsecrari, devotare, nostris Maugréer et Malgroyer. Constit. Carmelit. MSS. part. 1. rubr. 5: *Statuimus etiam, quæ est pudor dicere, quicumque fratres jurare per sanguinem Christi Jhesu, aut per corpus Dei, vel vulnera ejus, aut aliquod ejus membrum fuerint auditi, aut aliqua turpia de Christo, vel ejus matre benedicta, aut de quibuscumque sanctis vel rebus sacris nominare jurando, vel alio modo indecenti, vel Malegraciando Domino præsumperint, etc.* Glossart Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684: *Maugréer, devotare. Maugréer, devotare. Lit. remiss. ann. 1472. in Reg. 197. Chartoph. reg. ch. 359: Adonc print à renier, Malgroyer et despiter Dieu, que se icellui Brochart n'ouvroit tost ledit huis, il le frederoit du corps. Unde Maugrément, Exsecrandum illud juramentum. Lit. remiss. ann. 1394. in Reg. 147. ch. 38: Duquel serment et Maugrément icellui Marquet s'est repentit. Vide Malgreare.*

MALEGRATIBUS, Ingratis, a Gallico Malgré Charta apud Lobinel. tom. 2. Hist. Britan. pag. 837: *De quo bello Rex Henricus fugit et exercitus suos seu acies prisionarios cum Principe præfato Malegratibus suis dimisit. Vide Malo-grato in Creantare. [Vide supra Malgrates.]*

MALEIA, pro Melleia, ut videtur, Rixa, quæ non verbis tantum sed et factis committitur, non præeunte tamen animi deliberatione. Charta ann. 1267. ex Chartul. priorat. S. Oricoli Sindun. fol. 17. r. : *Quod Maleiam, misciam vel forefactum hominum extraneorum, nec aliorum in actum memoribus, non habeat de cetero idem dominus. Nos autem ministros nostros pro Maleis, miscia vel forefactis, etc. Vide Melleia.*

MALEJURUS, Perjurus, in Glossis Arabico-Lat.

MALEMITTERE, Dissipare; male dependere. Ital. Malmettere, nostris Malmetre. Charta Joan. domibelli dom. de Confento ann. 1288. in Chartul. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 5188. fol. 52. v. : *Conventum est... quod si contingeret... prædictas res obligatas... comburi, capi, detineri vel deteriorari in aliquo, seu etiam Malemitti, etc. Privileg. mercat. Castell. ann. 1364. tom. 4. Ordin. reg. Franc. pag. 433. art. 28. Nous volons... que se aucuns marchans et gens dudit royaume de Castelle Malmettoient, dissipent et gastent aucuns biens des marchandise de leurs maistres, etc. Maumetre vero, pro deterior fieri, vulgo Depérir, in Charta ann. 1301. ex Chartul. Mont. S. Magt. part. 4. fol. 88. Et se par le défaut de lui... lidis manoirs... emproit ou Maumetot en aucune maniere, etc. Hinc Maumette senegen, Volunt infringere, violare, in Bestiár. MS. :*

D'omme et de femme m'emercuil,
Qui chasteé a Dieu proumet,
Et puis après son veu Maumet.

MALENCOLIA. [Melancholia: «Sunt 4. humores in corpore, ut sanguis, colera, fleuma et Melancholia.» (B. N. Ms. lat. 10272, p. 50.)]

MALENCONIA, pro Melancholia. Chron. Comodoliac. MS. apud Steph. not. tom. 2. Fragm. Hist. : *Deus enim ejus meritis et intercessionibus, a cordibus eorum qui sancte et devote eum postulant, zelotypæ rancorem et Malenconium era-*

dicat et evellit, et extinguit ardorem luxuriam. Occurrit etiam apud Murator. tom. 19. col. 796.

MALENCONICUS, Melancholicus. Vita B. Columbæ Reatinæ auctore Sebast. Perusino, tom. 5. Mali pag. 358: *Haudquaquam atrabilis humore fedabatur, aut inordinato Malenconico virgo, ut pote regulata suprema abstinentia.*

MALENDRINUS, Latio, grassator, Ital. Malandrino. Barel. serm. in festo S. Mart. : *Si vis ire Romam, ubi numquam fuisti, interrogas de via, et tibi dicitur, quod una est plena Malendrinis, qui te occident, si eas per eam; alia est secunda, etc. Vide Malandrino.*

MALEOLARE, MALLEOLARE, Malleolis agrum conserere. Charta admort. ann. 1415. in Reg. 168. Chartoph. reg. ch. 328: *Facit quatuor denarios Tolos. Nicolaus Martini pro tribus sextariatis terræ et una cartierata terræ pro parte Malleolatis... Pro tribus eyminatis terræ Malleolatis, etc.*

MALEOLLUS, MALHEOLUS, MALHOLIUS, Novelletum, ager malleolis constitutus, Hisp. Majuelo, nostris alias Malhol. Charta ann. 1322. in Reg. 61. Chartoph. reg. ch. 126: *Una pars hospicii in quo morabatur... et unus Maleollus suus ibi, ubi dicitur al Gaudar, et alius Maleollus situs ibi, ubi dicitur al Four-zeulier. Alia ann. 1325. in Reg. 64. ch. 98: *Unum Malheolum sive vineam... continentem septem sextariatis terræ, etc. Infra: In quodam Malholio, etc. Charta ann. 1380. in Reg. 117. ch. 189: *Item quidam Malholius sive vinea de novo plantata, in quo sunt quatuor quarteriatis. Lit. remiss. ann. 1415. in Reg. 168. ch. 250: *Ipsa Johanne existente in vinea ac Maleollo Pontii Ferrandi, etc. Alia ann. 1439. in Reg. 188. ch. 56: *Le suppliant print... son fesoquer... pour aler houyer ou fougier en ung Malhol ou vigne nouvellement plantée. Vide Malholius.*****

MALHOLIUM, Eodem significato, in Charta ann. 1362. ex Reg. 93 Chartoph. reg. 241: *Item unum Malholium... ad censum unius eximie orde.*

MALEPHANO, Vide Malegano.

MALEQUINUS, Moneta aureæ species. Lib. cens. eccl. Rom. apud Murator. tom. 5. Antiq. Ital. med. ævi col. 862: *In civitate Romana. Ecclesia sancti Agidi juxta portam auream, unam unciam Malequinorum singulis annis. Vide Meloquinus et Molachinus.*

MALESUASUS, Plauto malesuadus, malus consiliarius. Ditmarus in Chron. apud Leibnit. Scriptor. tom. 1. pag. 387: *Consultum ei a Malesuasio fauoribus quod Argentine annuum incopstantia impleret. Passim apud eundem.*

MALESUASUS, adject. Caducus, iniquus. Charta pro S. Mart. Turon. ann. 899. apud Fleureau in Hist. Bles. pag. 202: *Et sua Malesuasa repetitio nullum effectum obtineat.*

MALETA, diminut. a Mala. Equestris sarcina, pera viaoria, nostris Male. Leges Palatine Jacobi II. Reg. Majorie. inter Acta SS. tom. 3. Junii pag. xxxi: *At vero cum nos alibi transferre contingeret, unus ex barbitonsoribus, prout concordabunt inter se, portabit Maletam cum vestibus corporis nostri. Capitulum gener. S. Viet. Massil. MS. ann. 1313: *Super eo quod lectus Prioris mortui in quo visus est jacere, nobis est successoribus nostris reservatur, declaramus et volumus quod intelligatur de lecto illo quem itinerando portabat in saumerio vel Maleta Prior qui dacesat. Ordin. domus Dalphini ann. 1340. tom. 2. Hist. Dal-**

phia. pag. 392 : *Addimus eis unum barbarium, qui roncium bonum habeat, portetque Maletam et alia necessaria, quae ad ejus officium pertinebunt.* Processus de Vita S. Yvonis tom. 4. Mail pag. 506. *Et in Maleta quam portabat retro se ligatam, erant multae litterae.* Vide *Maletus* et *Malloia*.

◦ **MALETENGUDA**, Sarti tecti vel culture in praediis rusticis neglectus, Gall. *Mauvais entretien*. Lit. ann. 1398. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 280. *Probi viri per consules Claromontenses eligendi ad extimandum talas, possunt extimare Maletengudas, sive cessationes et falsificationes operum, quae fiunt per quoscumque homines in praediis et possessionibus, quae et quas tenent conductas vel arrendatas, vel quorum et quarum sunt usufructuarii quocumque titulo...* nam dicitur *Maletenguda*, etc.

◦ **MALETOLLETTUM**, MALTOLETTUM, Tributum quodvis, quolibet exactio. Pactum infer Venet. et Ferrar. ann. 1230. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. sevi col. 385. *Et similiter Ferrarienses et omnes alii, qui voluerint, possint ipsam blavam et legumina Venetias deferre, sine aliquo banno vel impedimento, seu aliquo datio, teloneo vel Maletolletto.* Aliud inter Raven. et Ferrar. ann. 1221. ibid. col. 435. *Et quod nullum teloneum sive Maletolletum, excepto de sale, auferatur Ferrariae.* Mantouste, eodem intellectu, pro *Mantouste*, in Lit. ann. 1262. tom. 2. Ordinat. reg. Franc. pag. 843. *Mantouste*, in Consil. Petri de Font. cap. 12. art. 3. quod per vim et contra jus sublatum est. Vide supra *Maleblanum*.

◦ **MALETOLTA**, MALETOTA. Vide *Tolta*. **MALETRACTARE**, Male aliquem exasperare, Gall. *Maltreiter*, in *Legis Longobardorum* lib. 1. tit. 6. § 1. 2. lib. 2. tit. 11. § 4. in *Legib. Luitprandi Regis* tit. 93. § Roth. 41. 42. *Luitpr. 130. (6, 67.)* Littere Caroli Regentis ann. 1350. in Reg. 90. Chartophyl. regii Ch. 414. *Et quandoque ab eisdem inimicis plures ducuntur brigandorum vulnerati et Male tractati fuerint.* *Mala tractatio*, apud Arnobium lib. 4. Tertullian. de Patient. cap. 12. S. Pacianum in Parenesi ad penitentiam, Quintilianum declam. 363. Senecam lib. 3. Controv. Curium Fortunat. Rhet. lib. 1. etc.

◦ *Fourmener*, eadem notione, in Lit. remiss. ann. 1398. ex Reg. 39. Chartoph. reg. ch. 470. *Idellus Lotari eust une suer maride a Jehan le Wette; lequel Jehan la Fourmena par plusieurs foiz et tant qu'il l'afala d'aucuns de ses membres.*

◦ **MALETRACTATA**, Vultus, laesio. Lit. remiss. ann. 1450. in Reg. 186. Chartoph. reg. ch. 39. *Predictas dampnationes et Maletractatas, sic modo premissis factas, peperit.* Haud scio an inde *Mautreux*, pro *Graviter vulneratus, mutilatus* in *Ann. Lit. ann. 1450. ex Reg. 190. ch. 54. Le curé de Fontaines sur Bou tonne au pays de Poitou... d'une espée persa l'un des bras du suppliant, tellement qu'il en est Mautreux ou presque impotent.* Vide *Maletractare*.

◦ **MALETTARIUS**, Maletarum seu equestrium sarcinarum artifex, Johannem Heron Maletarium in *vico sancti Dionysii*, etc. in *Memor. H. Cam. Comput. Paris* ad ann. 1413. fol. 13. r.

◦ **MALETUS**, ut *Maleta*, Equestris sarcina, Charta ann. 1266. ex Tabul. S. Petri Carnot. *Administrando unum calatum cum quodam equo sufficienti, pro equitando cum et coram ipso priore, portando ejus prioris Maletum.* Hinc

equus sarcinarius, *Cheval malet*, appellatur, in Lit. remiss. ann. 1394. ex Reg. 146. Chartoph. reg. ch. 208.

◦ **MALEVANTIA**, Dominorum jus mutuo sumendi absconditis res praesertim ad victum necessarias, idem quod *Credentia*. Charta ann. 1103. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 381. *Demandabant baillie domini, ut essent per ipsos, de Malevantias, de conducto domini, ut bailli essent per ipsos.* Vide *Malevantia* et infra *Manuquatio*.

* **MALEVOLUS**, MALIVOLUS. [Gall. *ennemi*.

Hinc Galcheri episcopi Colletanur Maleroli, Qui cogitatus animi, Desiderabant perdi.

(Gesta pontificum Cameracensium, pag. 44.)

◦ **MALEXARDI**, Malveclius in Chr. apud Murator. tom. 14. col. 914. *Hac tempestate quorundam Brixienisium filiorum iniquitatis secta adeo pululavit, ut contra patrum eorum manum levarent. Hos autem Malexardos, et equidem bene, vocaverunt; semper enim haec factio Malexarda omnis sentit, suae contra civitatem suam a ma retrorsit. Nam facientibus ipsis Malexardis castella multa civitati sublati sunt, et anno Christi Domini 1242. castrum Pontevii per eisdem Cremonensibus traditum est.* Ab Italico *male* et *ardere* audere, dicitur videtur *Malexardi*, id est, homines ad malum et facinus auferendum projecti.

* **MALEXARDI**, MALESARTI, MALEARTI, Apud Bononienses, Mediolanenses et Brixienenses usurpabatur haec vox ad designandos praecipue perduelliones, qui Imperii partes sequebantur. Confer et *Rezasum* in suo *Diz. del ling. ital.* pag. 583, qui vocabulum *Malesardo* inter voces italicas recenset. Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. III. pag. 331. *Statuimus et ordinamus quod nullus possit vel debeat esse potestas bon... qui expulsus fuerit, vel de sua terra exierit pro Malexardo (Malesardo) 60. — Malesardo 62) pro parte condam domini Federici imperatoris, vel auctorum sequatur.* [FR.]

◦ **MALEXARDIA**, Facinus quodvis. Stat. Placent. lib. 6. fol. 85. v. *Ordinamus quod de cetero nulla persona, cujuscumque conditionis existat, audeat vel presumat destruere domos, vel devastare seu devastari facere aliquam domum in civitate Placentiae, vel burgo vel suburbio, nec etiam in districtu, occasione alicujus maleficii seu Malexardiae, nec etiam occasione alicujus maleficii publici vel privati.* Vide *Malexardi*.

◦ **MALFACTIO**, *Αμαρτία*, Medici. Galienus lib. 2. cap. 19. *Lipothymia, i. e. Malfactio, fit ex nimietate aut evacuatione sanguinis, etc.* Idem lib. 1. cap. 7. *Primo caput dolet, vertigines capitis patiuntur, cum Malfactionibus.* Utitur eo non semel, et lib. Symptomatum cap. 16. quod inscribitur de *Malfactionibus*. Ubi et *malferi* vocem usurpat, ut et lib. 5. cap. 8.

◦ *Glossar. medic.* MS. Simon. Januens. ex Cod. reg. 8959. *Malfactio, lipotomia, defectus, sineops.*

◦ **MALFAIRO**, Scelus, flagitium; pro Adulterium sumitur in Leg. Lusit. tom. 1. Probat. hist. geneal. domus reg. Portug. pag. 11. *Mulier si fecerit Malfairo viro suo cum homine altero, creuetur cum igne, et cremetur vir de Malfairo cum illa; si maritus non vult quod cremetur mulier de Malo fairo, non*

cremetur vir, qui facit Malfairo. Vide *Malfairem*.

◦ **MALFARIUM**, Adulterium. Coronatio Henrici Regis Portugallie, apud Anton. Brandaonem lib. 10. Monarch. Lusitan. cap. 18. *Mulier si fecerit Malfaio viro suo cum homine altero, et vir ejus accusaverit eam apud Alvarum, et ipsi sunt boni testes, cremetur cum igne, et cremetur vir de Malfaio cum illa.* Vide *Misfacere* et *Malfaio*.

◦ **MALFATICUM**, Vinum Arvium, Malvoisium. Bernhadi de Breydenbach Iter Hieros. pag. 287. *In radice Males est civitas que Malfasia dicitur, juxta quam crescit praecipuum vinum quod nominant Malfaticum, et ab hoc vino translulit vulgus nomen in vinum Creticum, quod nunc per mundum dicitur Malfaticum, quod tamen non est de Malfasia, sed de Creta, vel Candia vel Motona.*

◦ **MALFIERI**, Animae defectionem pati, Gall. *Se trouver mal*. Alex. Iatrosoph. MS. lib. 3. Passion. cap. 42. *Qui autem ex magnitudine inflammationis et de malitiosa febre Malfiunt et deficiunt, etc.* Vide *Malfactio*.

◦ **MALGA**, Grex. Stat. datiar. Riper. cap. 13. fol. 10. r. *Quilibet persona conduens bestias aliquas seu Malgas bestiarum de alieno districtu in districtum dicitur Riperis, occasione vendendi eas, etc.* Huc etiam spectare videtur eadem vox ex Charta ann. 1188. apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. sevi col. 79. *ad quam haeret vir doctus: In his autem locis habuit et tenuit dominus imperator per suos nuncios... plenam jurisdictionem, honorem plenum et districtum, scilicet fodrum, placitum, banna, arbaticum, escaticum, tensus, Malgas, cactias, piscationes, venationes, etc.* Forte Praestatio ex gregibus ovium aliorumque animalium Hinc

◦ **MALGARIUS**, Qui malgas seu greges curat, pastor. Stat. Mantuae lib. 1. cap. 142. ex Cod. reg. 4620. *Unusquisque Malgarius tantum suum caseum proprium, redactum ex ejus animalibus et bestiis supradictis, cum dicta licentia, extrahere possit: non autem licitum sit uni Malgario ab alio Malgario... caseum emere, et praestatu proprii casei... extrahere.*

◦ **MALGHESIUS**, Eadem notione. Stat. datiar. Riper. cap. 12. fol. 4. r. *Malghesi non arcentur ad solvendum datia pro eorum utensilibus, causa veniendi pascuatum cum eorum bestiis et causa faciendi caseum vel aliud ex lactificio.*

◦ **MALGIA**, perperam pro *Malitia*. Vide in hac voce. Charta Theodorici Abb. S. Martini Tornac. ann. 1330. tom. 3. nove Gall. Christ. inter Instr. col. 63. *In signum recognitionis patronatus, in quo sua Ecclesia fundatur, in transitu gloriosissimi S. Martini nostrae Ecclesiae patroni, unam Malgiam auream octo solidorum Parisiensium fortium valentem, vel valorem ejusdem una cum candela et denario Parisino, ac etiam in die solenni pretiosissimi Sacramenti unam Malgiam auream cum candela et denario Parisi. valore predicto mittant et offerri faciant.*

◦ **MALGREARE**, Exsecranda verba jactare, funditare. Gall. *Maugreer*. Statuta Eccles. Meldens. ann. 1483. tom. 2. Hist. Eccl. Meldens. pag. 325. *Qui de Deo vel sacratissima Virgine ejus genitricis Mariae aut alio quovis Sancto, eos renegando, idespitando, Malgreando, aut alias execrabilius blasphemiae verba palam protulerit.*

◦ **MAL GUILLELMUS**, cur ita cognominatus sit Guillelmus, Rogerii regis Siciliae filius, docet Bonincontr. in Hist.

Sicul. edit. Lamii part. 1. pag. 159: *Hoc modo Guillelmus, qui primo iuventutis tempore bonis indolis regnum accenderat, paulatim impii moribus ecclesiarum hostis factus, se principatu exiit; fueruntque in posterum ejus scelera adeo detestanda, ut omnium flagitiorum facinora superaret. Nihil moderati, nihil sancti, nihil religiosi habebat. Quare ipse mali iniquique hominis nomen accepit, dictusque Mal-Guillelmus.*

† **MALHA**, Annulus catens. Transactio inter Abbatem et Monachos Crassenses ann. 1361. ex lib. virid. fol. 58: *Quando Malha aliqua ferrea ponitur in catena putei vel alias reparatur, dominus Abbas dicti Monasterii dat reparanti et hoc facienti unam libram panis frumenti ponderis antiqui.*

• A Gallico *Maille*, macula; unde *Tunica malha*, thorax hamatus seu maculis contextus, in Charta ann. 1395. ex Reg. 139. Chartoph. reg. ch. 133. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Malha*, Prov. macula, scama. Vide *Macula* 2.

• **MALHOLUS**, Vide supra *Malleolus*.

• **MALHOLUS**, Malleolus, surculus vitis praesertim. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Malhol*, Prov. Malleolus. Nostris *Marcot* et *Marcot*, vulgo *Marcotte*. Lit. remiss. ann. 1398. in Reg. 153. Chartoph. reg. ch. 148: *Marcos*, que l'on appelle plantey de vignes. Alia ann. 1397. ibid. ch. 123. bis: *Iceilus de Valdes comença à dire que estoient devenus certains Marquos de vignes, que si diroit avoir mis audit hostel.* Charta ann. 1461. ex Tabul. S. Vict. Massil.: *Quod dicitur dominus abbas tenetur et debeat dare Malholos vitium plantandarum suis expensis.* Vide *Malholius*.

• **MALHOLIUS**, MALHOLIUM. Vide supra *Malleolus*.

† **MALHOLIUS**, Malleolus, surculus vitis praesertim, Gallis, *Marcotte de vignes*, Massiliensibus *Mailhou*, Hispani *Malhojo* vocant quodvis ramale. Charta ann. 1461. ex Tabul. S. Vict. Massil.: *Et quod debeat portare Malholios vitium plantandarum.* *Malhols*, in Charta ann. 1800. pro Communia de Balneolo: *Aliqua persona non sit ausa, colligere Malhols in possessionibus alienis.* *Malleolus*, in Statutis Arel. MSS. art. 38. ut apud Ciceronem. Vide *Mailolus*.

MALHONES. Vide *Malones*.

† **MALIA**, vox Italica, Magia, maleficium, incantatio. Miracula S. Johan. Gualberti tom. 8. Julii pag. 431: *Ettiam non hoc durimus pretereundum, quoniam modo quedam mulier de monte Miliario, a demone et incantationibus, quas vulgo Malias appellat, S. Joannis precibus fuit liberata.*

† **MALIA**, Idem quod *Mala*, *Male*, valise. Statuta Equitum Teuton. cap. 14. apud R. Duellum Miscell. lib. 2. pag. 27: *Sane cum omnis nota proprietatis a religiosis sit evitanda, volumus ut fratres in domo existentes, clausuris et ferris et firmaculis in Malis et bissacis et scriinis careant.*

• **MALIATOR**, Malleator. Gall. *Forgeur*. Tract. MS. de Re milit. et mach. bellic. cap. 91: *Volvitur dicta rota ab aqua per cadentiam ejus super rotam; et est utilissima ad materiam fabricantium ac Maltiarum.* Vide *Malleator*.

• **MALIBARIS**, *μαλεβαρις*, in Glossar. Graec. Lat. Glossa Lat. Gr.: *Malebarbis*, *μαλεβαρις*. Leg. *μαλεβαρις*. Suidas: *μαλεβαρις*, *μαλεβαρις*. Ita *Malebarbis* idem valet ac *malebarbatus*. In liis. Glossis MSS. sub lit. E. *μαλεβαρις*, *Malibarbis*,

id est, qui barbam habet in malis seu genis.

† **MALICIDA**, Qui malos occidit. S. Bernardus Edit. Mabill. in Exhort. ad Mil. Templi tom. 1. col. 548: *Dei etenim minister est ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum. Sane cum occidit malefactorum, non homicida, sed (ut ita dixerim) Malicida, et plane Christi vindex in his qui male agunt, et defensor Christianorum reputatur.*

• **MALICORDIS**, *κακοκαρδίας*, *κακοκαρδίας*, in Glossis Graec. Lat.

• **MALICOTONUS**, (Arboris species: « Posuit septem baculos sive fustos videlicet ramorum, mirri, salicis maligne nati, Malicotonorum, celsi et lauri. » (B. N. ms. lat. 10272, p. 186).)

• **MALIDUS**, *Emollitus*, *effractus*, in vet. Glossar. ex Cod. reg. 7618. Vide supra *Malazare*.

• **MALIGANITAS**, pro *Malignitas*, *malitia*, *improbitas*, nostris *Malignosité*. Stat. crimin. Saona cap. 4. pag. 5: *Ex quo usu saepe compertum est, multos ob paupertatem, nonnullos vero inimicorum suorum Malignitate, aut etiam iudicium injuria timentes, cum in iudicium vocati essent, etiam quod innocentes forent, non fuisse auctos in iudicio comparere, etc.* Sent. MS. ann. 1445: *Se il trouvent la chose estre ainsi, que ce ne soit point advenu ou perperé par Malignosité ou hayne, etc.* *Malamour*, pro *Malevolentia*, in Lit. remiss. ann. 1388. ex Reg. 139. Chartoph. reg. ch. 172: *L'expozant qui n'avoit envers eulz aucune malivolence ou Malamour, etc.* *Malastie*, in Annal. regni S. Ludov. edit. reg. pag. 260. Vide infra *Malvestat*.

• **MALIGAVEL**. Vide Somnerum in Tractu de *Gaukskynd* pag. 27.

• **MALIGINOSUS**, *Eger*, *valetudinarius*, Gall. *Malingre*; *Malingeur*, in Lit. remiss. ann. 1387. ex Reg. 139. Chartoph. reg. ch. 252. *Malingeur*, in alii ann. 1396. ex Reg. 150. ch. 108. Mirac. S. Domin. tom. 1. Aug. pag. 652. col. 2: *Apud Novum-castrum in Braio quedam mulier, nomine Ydonia, habebat quendam puerum masculum, qui erat Malignosus et gravis mirabiliter ad educandum.*

• **MALIGNARE**, Idem quod Gallicum *Maligner*. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 11: *Qui ordinatum occiderit, vel Malignaverit, emendet ei sicut rectum sit.* [Vetus Consuet. Andegav. cap. 182: *Saucun Malingneur qui puisse monter Mehan evidenti, etc.*] Vide *Mahamium*.

† **MALIGNARE**, Nocere, in Epist. Alani Auriga de Detest. belli Gall. edit. Duchesn. pag. 481: *Malignandi prava semper industria vices equitatis assumit, ut cum nomine placeat, re noceat.* [Et ne aliquibus Malignare volentibus occasio tribuatur... praesentes litteras sigillorum nostrorum suffragia fecimus roborari, in chart. Marchion. Brandenb. ann. 1290. apud Gercken. Cod. Diplom. Brandenb. tom. 2. n. 202. pag. 353.]

• **MALIGNATIO**, [*Méchanceté*]: « Dolis et obscuris Malignationibus ipsum ample inherentem denuntiant. » (B. N. ms. lat. 16089, f. 103^c).

• **MALIGNUS**, Diabolus, qui scriptoribus Ecclesiasticis passim *Malus* dicitur. Nostris vulgo, *le Malin esprit*. Commo-dianus Instr. 59:

Vincite Malignum, pedice femina Christi.

Arnoldus Abb. Bonae-Vallis de Oper. sex dier. de Paulo Apost. pag. 97: *De regula quoque conjugii et castitatis... de idololatris multa ibi proponit et discutit, in quibus et elium et alidendum caput Maligni*

ostendit. Supra *Malignos spiritus* vocat. *Malignus hostis*, apud Petrum Damiani lib. 6. Ep. 88. Epitaphium Theodulfi Aurel. Ep.:

Pro dolor! hunc papali propria de sede Malignus.

Occurrit apud Abdiam Babylonic. lib. 8. Histor. Apostol. pag. 83. Gregorium Turon. de Gloria Confess. cap. 55. in Vita S. Ludgeri Episcopi Mimigard. n. 20. in Gestis S. Theotoni n. 4. apud Ughellum tom. 4. pag. 1288. etc. Vide *Malus*, *Iniquus*, *Inimicus*.

• **MALLOQUIUM**, Detractio. Caesarius Arelatensis Serm. 8: *Malius est huic, quam illi, qui fratrem paululum ab aliquo contristatum non tam solatio suo porrecta manu non sublebat, sed titubantem sicut parietem inclinatum, Maleloquorum impulsu adjuvat ad ruinam, etc.* Leges Henrici I. cap. 10. de Criminibus contra Regem: *Infidelitas et proditio, quicunque despectus vel Malloquium de eo.*

• *Mespartance*, in Bestiar. MS.: *Pour amour Dieu vos demandon de la Mespartance pardon.* *Mespartier*, Qui temere aliquid in medium profert, in Cons. Petri de Font. cap. 11. art. 8. pag. 89. Confer *Maudis* in *Maledicus*.

• **MALINA**, **MALINEA**, Oceani incrementum; aestus maris turgidior, et majore aquarum cumulo in litus profuens, *Ladoni* contrarius, qui aestus est maris languidior et remissior. Papias *Malina*, *crescens aestus maris*. Beda lib. 1. de Nat. rerum cap. 29: *Omnes curvus maris in ledones et Malinas, id est, minoris et majores aestus dividit.* Chronicon Fontanense cap. 1. n. 6: *In quo scilicet fluvio (Sejuana) ex infinito Oceano sive mari Britannico bini aestus diurno nocturnoque tempore sibi invicem compugnantes occurrunt: ut versa vice alveus potius retrorsum convertit, quam ad ima videatur fluere. Taliq. cum impetu tempore Malinae accedunt, ut super millia quinque, aut eo amplius, et sonitus nunc maris ejus humanas repercutiat aures, et aspectibus intuentium ceu farus altissime lympham ejusdem penetret alvei.* Vita S. Maglorii Episc. Dolensis cap. 25: *Malina incredibilis subito accessit, et parvulos cum navi citissime portavit.* Vita S. Hermelandi Abbatis n. 14. de insula Antro: *Quae in medio Ligeris sita, se undique a quatuor colli plagis circumdantium alto sublimatur vertice, per mediam sui longitudinem montuosa, omnes inundationes Ligeris ab Oriente aliquoties ubertim effluentes, et Oceani maris ab Occidente bis per singulos menses eructantes dispicit Malinas, etc.*

Ex quibus satis perspicuum videtur, *Malinam* non esse refluxum maris, qui uno eodemque die bis quotidie, (quod opinati sunt Thomasius et alii) sed aestum maris vehementiorem, qui certis diebus secundum Lunae affectum in litus prorumpit, quod vulgo dicimus *la haute mer*. Unde in Glossario Saxo-nico *Elfrici Heah-frod*, i. plenus maris aestus, ad verbum, *alta maris inundatio* redditur.

• Quasi *Maris lineam*, eo quod accessus recessusque maritimi hic status sit, inquit Corn. Van Gestel in Hist. sac. et prof. archiep. Mechlin. tom. 1. pag. 1.

Inde urbi Mechliniensi in Brabantia, quam veteres aliquot Scriptores, et Galli *Malines* vocant, nomen inditum quidam arbitrantur, idque ex Vita S. Rumoldi urbis Patroni augurantur, apud Molanum I. Jul.: *Ex parvasit, ubi Scaldis fluvius in mare se exonerat, natura que juxta Lunae curriculum labitur ac perfluit, hoc*

est, Mechliniam, ubi fidei rudimenta plantavit. Atque ut urbis Malinensis a Malinis appellationem sumpsit, ita vicina, Lyrensis, Leda in veteribus Chartis et Auctoribus dicta legitur, ut a maris fluxu hæc nomina indita supradictis oppidis probabile sit, quæ est Molani sententia. Vide Leda.

† **MALINCONIA**, vox Italica, Melancholia. Acta S. Bertrandi tom. 1. Junii pag. 794: *Et eisdem exponere et lamentare infirmitatem ipsius filii mei, ac dolorem et Malinconiam, quos ob hoc sustinebam.*

† **MALINGRERIUS**, Michael de Platea, apud Rocchum Pirrum in Archiep. Messan. sub ann. 1347: *Et extortus clavibus a Malingrerio, dictum Patriarcham fortiter increparunt. Ubi Pirrus annotat, Malingreriolum olim dictum, qui hodie Saccrista est.*

† **MALINQUINARI**, Melancholia, tristitia afflicti. Miracula S. Ziti tom. 3. Aprilis pag. 520: *Et sæpe sæpius diu noctuque ultra modum vitabat eam Malinquinari ebrietas.*

† **MALIOIUS**, Vide Maliolus.

† **MALISCHALCUS**, [Ut Mariscalcus: « Excellenti et egregio domino, domino Jacchetto, Malischalcho regni Cipri. » (Pise, Arch. stat. Reg. di lettere degli Auziani n. 5. fol. 185. 15 mai 1872).]

† **MALISCHALKUS**, Equiso, Ital. Maliscalco, idem qui Mariscalcus. Vide in hac voce Protocol. de Reform. eccl. tom. 1. Cap. Constant. part. 10. pag. 603: *Item habebant Malischalkum nobilem, justum et honestum, etc.*

† **MALISOLA**, [Festum Manichæorum.] Vide Bema.

† **MALITAS**, pro Malitia, in Glossis vet. xxxix. Occurrit in leg. 5. D. Quod metus causa. 4. 2.)

1. **MALITIA**, Fraus, malum ingenium. Bulla Honorii III. apud Ughell. tom. 1. parte 1. pag. 82: *Reservato jure eundi et redeundi cum suis necessariis ad Gattifredum et filios per dictam terram sine Malitia. Hinc apud Senec. Epist. 81. Malitia virtuti opponitur. [Involuntate observare, dolo, fraude et aliis Malitiis seu versutiis exclusis penitus, etc. in chart. ann. 1238. apud Halthus. Glossar. German. col. 547. voce Fenda.]*

2. **MALITIA**, eodem sensu, in Lit. ann. 1371. tom. 6. Ordin. reg. Franc. pag. 404: *Pourquoy nous, qui ne voulons souffrir telles fraudes et Malices estre faits ou prejudice de nous et de nostre peuple, etc. Hinc Maligner, pro Fallere, decipere, in Assis. Hierosol. cap. 68: *Se le seignor veult ouvrir en bonne foi... rendre le doit, se il ne vusut Maligner.**

3. **MALITIA**, Depredatio, injustitia. Edictum Pistense ann. 864. cap. 7: *Agdivimus etiam quis hujusmodi laves homines in aliis Comitibus depredationes et injustitias faciunt, et ad Comitatum in quo commanent, et in illas Malitias non faciunt, factis Malitiis in aliis Comitibus revertunt.*

4. **MALITIA**, Maleficium, incantatio, veneficium, apud Sextum Platonem. lib. 2. de Medicina animalium cap. 2. Locum vide in Medicamentum.

5. **MALITIA**, Vexatio, afflictio, ut in Illo Evangelii: *Sufficit diei Malitia sua.* Tertullian. lib. 2. adv. Marcion. *Malitia apud Græcos interdum pro vexationibus et læsuris, non pro malignitatibus ponuntur.* Hieronym. Epist. 47. ad Amanum: *Kaxia, quam Latinus vertit in Malitiam, apud Græcos duo significat, et Malitiam et afflictionem, quam Kaxavv Græci dicunt, etc. [Vita S. Barbatiani*

apud Murator. tom. 2. pag. 197: *Quod dum in auribus ejus continuo personatum fuisset, sanna effecta est et abiit in domum suam sanissima, tanquam ei nullam habuisset Malitiam.] Ita Malitia corporis, apud Alypium Antioch. seu Auctorem Descript. Orbis cap. 1.*

† **MALITIA**, Statutum 2. Westmonasterien. cap. 46. ubi de Marescalli Regis juribus in hominibus Baronum: *Et si forte ad homagium nihil cepit, ad Malitiam suam capiat, id est, sibi imputet.*

† **MALITIOSA FEBRIS**, Gall. Fièvre maligne, Acuta, apud Alex. Iatrosof. MS. lib. 3. Passio. cap. 43.

† **MALITIOSE**, Malo animo. Lit. remiss. ann. 1398. in Reg. 158. Chartoph. reg. ch. 814: *Dictus Girardus de verbis procedens ad verbera... Malitiose irruit in dictum exponendum.*

† **MALIVOCUS**, apud Anastasium in Hist. Eccl. ubi Theophanes θεσπυπος habet.

† **MALIVOLENTIA**, [Teneret dictum castrum quamdiu esset in Malivolentia Aymar de Pictavia.] (Chevalier, Inv. Archiv. dephin. n. 164. ar. 1267.)

† **MALIVOLOSUS**, Malignus, κακὸς βολος, in Glossario Græco-Latino.

† **MALVOLUS**, Diabolus. Acta purgationis Cæcilianæ: *Per Malivoli intercessum, qui vult animas justorum a via veritatis avertere. Vide Malignus.*

† **MALIUS**, Malicus, Ital. Maglio; Malh, malleus, tudes, in Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. rég. 7857. Tract. MS. de Re milit. et mach. bello. cap. 151: *Postea cum alia securi incidatur catena, ipsa percussente, vel cum Malio ferreo.*

† **MALI-USUS**, Exactiones contra jus inductæ. Tabular. Solemniac.: *Ad nichilum redigebat locum cum suis confinibus pro Malis-usbibus quos accipiebat injuste. Vide Tolta.*

† **MALIXIA**, Quæ et sarcula, vitis species, de qua Petrus de Crescentis lib. 4. cap. 4.

† **MALLA**, pro Malia vel macia, Hæma thoracis, nostris Malles. Computum ann. 1388. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 278: *Item pro paribus duobus de arnese de Mallo, unc. iii. taran. vi. Vide Macula 2.*

† **MALLARDUS**, Anas masculus, Gallis, Mallard, in Chronico Williel. Thorn cap. 82. pag. 3010. Perperam Malhardus, pro Mallardus, in Charta laudata in voce Cercella. Le Roman de Garin MSS.:

Grass et gantes ont à leur plaisir,
Et venoison et Mallart et parais.
[Vetus Poeta MS. e Bibl. Coislin:]
Deux chepons et une grosse oie,
Si et Mallart et plevoins,
Et pleuc via qui fet de Soissons.]

† 1. **MALLARE**, MALLATIO, MALLATURA, etc. Vide in Mallum.

2. **MALLARE**, Marla, seu marga agros stercoreare, pinguefacere, nostris etiam Maller, pro Marler. Maleys vel Malley appellatur id omne, quo agri stercoreantur, in Lit. remiss. ann. 1456. ex Reg. 188. Chartoph. reg. ch. 194: *Comme les supplians menent du Maleys... pour faire du labour, lequel Malleyz ilz prenoient en une marre.* Charta ann. 1274. in Lib. nig. 2. S. Vulfr. Abbavil. fol. 66. r.: *Debet dictas terras Mallare infra festum omnium Sanctorum proximo venturum, et totum stercus, quod faciet apud Rainviler, debet ponere super dictas terras. Doit Maller toutes les terres, in alla ann. 1285. ibid. fol. 68. v. Vide Malleria et Merla.*

3. **MALLATA**, Vide infra Mallata.

† 1. **MALLEARE**, MALLEATIO. Vide Malleus 1.

2. **MALLEARE**, ut Mallare, ad malleum citare, in jus vocare. Judic. ann. circ. 873. inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 7: *Sic interpellavit vel Malleavit homines (sic) nomine Uniformis, qui est mandatarus Daniel abbate. Vide in Mallum.*

† **MALLEATOR**, Gloss. Græc. εμπεπόνετος, Malleator. Genes. 4. 23: *Tubalca, qui fuit Malleator. Job. 41: Malleatoris incus.* Acta S. Anastasii Peram Mart. cap. 1: *Diverit ad quemdam Christianum Peram Malleatorem.* [Adde Lambertum Ardens. pag. 258.]

† **MALLEBERGUM**, Vide Malbergium.

† **MALLEBERGUM**, Vide Mallum.

† **MALLENTA**, Plegium, ut videtur, vadium; de recedentis quippe servorum hic agitur: porro quando quis homines suos repelebat, il statim coram iudice servos se profitebantur, aut vade dato id se professuros spondebant. Vide Recedere. Forte etiam Mallenta est jus aliquem ad mallum citandi. Vide Mallum. Litteræ Eduardi II. Regis Angl. ann. 1314. apud Rymer. tom. 8. pag. 505: *Propter quod eadem Margareta ex causis prævisis (et præcipue pro eo quod in Curia nostra S. Severi recedentia, vel Mallenta quorundam hominum suorum, per Senescallum laudatum arrestatorum, et parte præfate Margareta ibidem petita, in casu videlicet ubi recedentia vel Mallenta, secundum foros et consuetudines partium illarum, dari debent, denegatas fuerunt) ad Curiam Franciam appellavit, sicut eadem Margareta nobis significavit, etc. Vide Mallare ad servitium, in Mallum.*

† **MALLEOLI**, vocatur non solum parvi mallei, sed etiam ii, qui ad incendium faciendum aptantur. Festus. Nonius: *Malleoli, manipuli spartii pice contacti, qui incensi aut in mures, aut in testudines jaciuntur.* Adde Vegetium lib. 4. cap. 18. Vide Carolum de Aquino in Lexic. milit.

† **MALLEOLLUS**, Novelletum, ager Malleolis consitus. Charta pro monast. B. M. de Bolbona ann. 1364. in Reg. 108. Chartoph. reg. ch. 78: *Item et quandam petiam vineas sine Malleollorum; in qua petia sunt circa sexdecim sextariis Malleollorum.*

† **MALLEOLUM**, Falconaris est sacculus quidam lineus, capax longitudinis et gravitatis corporis falconis recens capti, perforatus ex utraque extremitate, ita ut caput et cauda per utrumque foramen libere transeat, ut falco sine læsione domum transferri possit. Vide Fridericum II. imp. lib. 2. de Venat. cap. 44.

† **MALLERIA**, Fossa, unde eruitur marla seu marga, Gall. Marnière. Charta Matthæi de Roia ann. 1228. ex Tabular. Corbeiensi: *Dedi eis... novem similitur sectarietas terræ meæ propriæ in pluri-bus campis tam citra aquam de Margellis quam ultra, et Malleiam de Eskenfol, in qua meum habeo usugium. Vide Marnarie.*

† **MALLERIA**, Charta ann. 1217. in Chartul. S. Petri Insul. sign. Decanus ch. 132: *Venditionem trium bonariorum terræ, jacentium juxta Malleriam Bavain, ad jurisdictionem nostram spectantium factam... concessimus. Occurrit præterea in Ch. ann. 1271. ex Lib. nig. 2. S. Vulfr. Abbavil. fol. 45. r. Lit. remiss. ann. 1330. in Reg. 118. Chartoph. reg. ch. 423: *Cellui Polart... avoit esté occis et mis à**

mort;... et par lesdiz malfaitteurs avoit esté porté et geté en une Malliere. Vide supra Mallare 2.

de **MALLETA**, Pera viatoria, Gall. *Malle*. Chart. Joan. duc. Burgund. ann. 1409. apud Schoepflin. in Alsat. Diplom. tom. 2. pag. 317. num. 1236: *Una cum equis, harnois, equitaturis, Malletis, auro, argento, etc.* Vide *Mala, Maleta et Maletus*.

† **MALLETTI**, Gall. *Mailloins*, a malleis quibus dimicabant, sic dicti seditiosi quidam sub Carolo VI. Rege Franc. ann. 1418. Vita Clementis VII. PP. apud Bosquetum: *Eodem fere contextu quo et premissa invaluerunt, eis similia cives Parisiensis machinati sunt attentare: quorum directores et promotores esse de creverant illos qui Malleatores seu Mallisti vulgariter nominantur: sed eis deductis ad notitiam Regis, quotquot ex eis culpabiles inventi sunt, morte damnati, aut bonis spoliati, aut in exilio damnati fuerunt.* Rabelais lib. 4. cap. 38: *Et à bon droit est jusques à present de prudence grandement loué Charles Roy de France, sireme de ce nom, lequel retournant victorieux des Flamans et Gantois en sa bonne ville de Paris, et au Bourget en France, entendant que les Parisiens avec leurs Maillets, dont furent surnommez Mailloins, estoient hors la ville issus en bataille, jusques au nombre de vingt mille combattans, n'y voulut entrer.* Vide Menagii Origin. Gall. in voce *Mailloins*, et infra *Malleus*.

• Horum originem nominisque rationem prodit Ordinatio ejusd. reg. ann. 1382. 27. Jan. ex Memor. E. Cam. Comput. Paris. fol. 73. v. : *Comme assez tost apres le trespasement de nostre tres cher seigneur et pere, que Dieux aboille, les aides, qui à son temps avoient cours en nostredite royaume pour la defense d'iceluy, et mesmement en nostre ville de Paris, eussent été abatuz de fait et vus au néant par certaine commotion de peuple faite à Paris par plusieurs gens de male volenté et desordonnée, et les boistes de nos fermiers abatuz et despéciez; et depuis ce en l'année dernièrement passée, les bourgeois, manans et habitans de nostredite ville, ou a plus grant et saine partie d'iceluz, nous eussent accordé avoir cours en nostredite ville de Paris pour la defense de nostre royaume certains aides communs,.... plusieurs des manans et habitans de nostredite ville,.... pour empêchier le cours desditz aides,.... se feussent assembles es halles de nostredite ville et y tué et murtry aucuns qui estoient ordonnez et commis sur le fait desditz aides... Et apres se feussent transportez en la maison de la ville et d'icelle rompu les portes, huys et coffres, et prins grant quantité de Maillez qui y estoient, lesquels Hugues Audriot jadis prevost de Paris avoit fait faire du commandement de nostre tres cher seigneur et pere, que Dieux aboille: et aussi eussent tué et murtry aucuns de nos officiers... Et avecques ce aient fait, commis et perpétré plusieurs autres desobeissances, rebellions, monopoles, crimes et malices,.... depuis ledit premier jour de Mars jusques au Dimanche second jour de ce présent mois de Janvier que nous venimes en nostredite ville de Paris. Lit. remiss. ann. 1383. in Reg. 123. Chartoph. reg. ch. 120: *Le premier jour de Mars l'an 1381. que la commotion fut à Paris... de ceux qui courroient lors parmi ladite ville de Paris, que on dit Maillez. Dehinc quibus factiosi, Maillez nuncupati, ut colligitur ex aliis Lit. ann. 1397. in Reg. 152. ch. 288: *Lequel sergent dist que c'estoit***

grant dommage que lesdiz de Dieppe n'avoient les testes coppées,.... qu'ils n'estoient que harsleux, traitres, rebelles à nous et faux Maillez.

† **MALLEVANTIA**, Idem quod *Creditio*, quasi mala levatio, seu ablatio. Liber Mirabilis, seu Tabular. Abbatie Conchensis in Ruthenis cap. 59: *Et si ibi mercatum factum fuerit, retineo Mallevantiam usque ad quindecim dies; et si non reddidero usque ad quindecim dies, non amplius mihi credat.* Vide *Creditio*, *Creditum*.

• **MALLEVATUM**, Cubiculum altius, subtegulanea contabulatio, Gall. *Galeas*, ut videtur. Stat. ant. Florent. lib. 1. cap. 73. ex Cod. reg. 462f. fol. 40. v. : *Ipsi superstites teneantur... retinere intra muros ditorum carcerum in Mallevato vel granario omnes et singulos carceratos.*

• **MALLEVERIUM**, Italis, *Malleveria*, Fidejussio, sponsio. Stat. pro castro Castell. ann. 1371. ex Cod. reg. 5876. fol. 85. v. : *Habere debeat dictus potestas... duos notarios, unum videlicet ad Malleveria, et alterum ad damna data.*

1. **MALLEUS**, inter arma dimicantium: Clava forte, vel potius gladius ipse. Gesta Philippi III. Fr. Reg. ann. 1279: *In quodam illorum tyrocinorum Comes Clarimontis... armorum pondere pregratus et Malleorum ictibus super caput pluries et fortiter percussus in amentiam decidit.* 2. Quid sit *Malleus* haud obscure innunt. Lit. remiss. ann. 1384. in Reg. 125. Chartoph. reg. ch. 104: *Lui osta ou fist oster par ceulz qui en son aide furent venguz un baston, nommé Mail de plonc.* Vide supra *Mailletus*.] Hinc

MALLEARE, Malleo seu gladio dimicare. [Sallas Malaspina li. 8. Rer. Sicul. apud Baluz. tom. 6. Miscell. pag. 273: *Ex hoc quidam vulnere se in altum dextrarius erigens sessorum casualiter excussit ad terram, quom illico ribaldi excutum arma innumeris ictibus Mallearunt.*] Willel. Britto lib. 11. Philipp.

... Dum multiplici latu undique Malleo ictu Hostilis rabies.

[*Maillet*, pro malleo seu clava percutere. Le Roman de la Rose MS. ubi de viro qui uxorem suam fuste cedit:

Ains fiert et frappe et roille et Maille,
Et cele brot, cris et baillie.]

Vide *Martus*.
† **MALLEARE**, Malleo contundere. Lambertus in Hist. Comitum Ardensium apud Ludewig. tom. 8. Reliq. MSS. pag. 566: *Sed cum per angustissimam semitam ad sonitum proditorum in quercum Malleantium, quasi ad sonitum ascie rustici quercum obscedentis, solus cum solo properaret, etc.* Vita B. Lidwini tom. 2. Aprilis pag. 314: *Sane igitur Lidwina... mira Domini dispensatione, sub manu summi fabri adhuc Malleanda. Adde Vitam S. Bernardini tom. 5. Mail pag. 284. et Chr. Petri Azarii apud Murator. tom. 16. col. 330.*

• Nostris *Maillet* et *Maller*. Joan. de Trokelowe in. Annal. Eduardi II. reg. Angl. pag. 28: *Ado ut lancearum cuspidibus ex omni parte sui corporis applicatis, impingentibus hinc inde diversis, ad terram prosternitur, et caput ejus clavis hostium undique Malleatur, donec animam cum sanguine suo pedibus equinis exalaret.* Le Roman du Chevalier Delli-béré MS.:

Tant ont fère et Maille
Chacun d'eulz, sans faire reprise,
Que le plus sain fu meschaigné.

Mirac. MSS. B. M. V. lib. 1:

N' a celui qui ne l'assalle,
Cascuns le fiert, cascuns le Maille, etc.

Lit. remiss. ann. 1471. in Reg. 197. Chartoph. reg. ch. 110: *Icellui le Douche s'esforça de prandre le suppliant à la gorge et le vouloir Maller. Ubi Maller proprie est Molestiam inferre, multare.* Vide in *Malleus* 1. et *Marratio*.

† **MALLEATIS**, Mallei percussio. Epistola Innocentii IV. PP. apud Mabill. Supplem. Diplom. pag. 101: *Nuper si quidem contigit alterum bulle nostrae typarium, quo veneranda videlicet Apostolorum Petri et Pauli capita exprimuntur, jam attritum innumeris Malleationis diutine percussuris, etc.*

MALLEI JOVIALES. Saxo Grammaticus lib. 18. Hist. Danice pag. 236: *Magnus inter cetera trophaeorum suorum insignis, inusitati ponderis Malleo, quos Joviales vocabant, apud insularum quandam prisca virorum religione cultos in patriam deportandos curavit. Cupiens enim antiquitas tonitruorum causas usitata rerum similitudine comprehendere, Malleo, quibus caeli fragores fieri credebatur, ingenti aere complexa fuerat, aptissime tantae sonoritatis vim machinarum fabrilium specie imitandam existimans.* [Vide Grimm. Mythol. Germ. pag. 122.]

MALLEUS THORONIS. Vide Monumenta Danica Olai Wormii lib. 1. pag. 88. Janus Dolmerus ad Jus Aulicum Norvegicum vetus pag. 499: *Antiquissimus hic Septentrionalium mos fuit, signo aliquo Conventum indicere. Sic apud Islandos adhuc gentiles Conventus habendi signum Cestra et Malleus Jovis, Hamar Thors. Sed post annum millesimum, cum jam in fidem Christianam jurassent, Cruz lignea adhibebatur, quam quilibet Colonus ad suum vicinum perferret, causa et loco Conventus indicere, cujus signi intermissi aut neglecti certa poena daretur.* [Vide Stephanium ad Saxonem pag. 250.] [Vide Et Grimm. Antiq. Jur. Germ. pag. 162.]

† **MALLEUS**, f. pro *Moletrina* papyracea, Gall. *Moulin à papier*, quia malleis linteorum quisquiliis conteruntur et macerantur, unde conficitur charta nostra vulgaris. Charta Roberti Comit. ann. 1284. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 134: *Nec permittemus edificari a nobis seu ab aliquo alio aliquod molendinum batiffol seu gaus seu Malleo infra confines superius nominatos. Alla ejusdem Roberti ann. 1285. Ibid. pag. 135: *Que eadem universa et singula premissa nos eadem religiosis et eorundem ecclesie donavimus... ad tenendum et possidendum ut rem suam perpetuo, ad edificandum et reedificandum, Malleo et piscarias quascumque ad piscandum.**

8. **MALLEUS**, Equorum morbus, de quo multa Vegetius lib. 1. Artis veterin. cap. 2. et seq. Adde lib. 3. cap. 23. et Meursium in *Malic*.

• **MALLEUS**, Diabolus, apud Gregor. M. tom. 1. pag. 1125. et S. Hieron. Vide Grimm. Mythol. Germ. pag. 559.

• **MALLEXARTI**. Vide *Malexardi*. [Fr.]

1. **MALLIA**, Monetæ species apud nostros, quo nomine aureas quasdam monetas appellatas docemus in Dissertatione de Nummis Imperatorum Byzantinorum. Maxime vero ita appellantur minores monetae, quarum duæ pro uno denario computabantur, ut est in Chartis ann. 1306. et 1309. in Probat. Hist. Castillonensis pag. 98. 102. Vide *Masculi* et *Moneta*.

• In usu quoque fuit apud exteros.

Une maille au chat, in Lit. remiss. ann. 1449. ex Reg. 176. Chartoph. reg. ch. 630. *Trois mailles d'or au chat*, in aliis ann. 1451. ex Reg. 184. ch. 149. *Une maille postulat*, in aliis ann. 1468. ex Reg. 195. ch. 80. *Maille de Rin*, in Lit. ann. 1465. tom. 9. Ordinat. reg. Franc. pag. 61. et in Lit. remiss. ann. 1459. ex Reg. 189. ch. 373. *Maille de Hollande*, in Chartul. Corb. sign. Ezechiel ad ann. 1419. 20. Mart. fol. 75. v. : *Six cens soixante trez mailles de Hollande, qui valent les vij mailles de x couronnes d'or de France*. Rursus ad ann. 1421. fol. 149. v. et ad ann. 1423. fol. 202. r. Vide infra *Medala*.

2. **MALLIA**, idem quod *Macula*, *Maille*. Littere Eduardi IV. Reg. Angl. ann. 1474. apud Rymer. tom. II. pag. 811. *Manceas, gleyres et Mallias, ac omnia alia*. Iterum occurrit in aliis ejusdem Regis Litteris ann. 1481. apud eund. Rymer. tom. 12. pag. 440.

3. **MALLIARE** *MONETARIUM*. Cudere, fabricari, *Batire monnoye*. Charta Alberti Romanorum Regis pro Leodiensi Episc. ann. 1229. apud Marten. tom. I. Ampliss. Collect. col. 1405. *Permittimus ut idem Episcopus monetarij, quam ab Imperio tenet in feodum, cudere, Malliare, sive fabricare debeat in sua diocesi, in aequalentia et pondere, in quibus viciniores Episcopi... cudi faciunt.*

4. **MALLIATA**, *MALLATA*. Hama thoracis, Ital. *Maglia*, Gall. *Maille*. Charta ann. 1229. apud Cl. V. Garamp. in Dissert. 7. ad Hist. B. Chiaram pag. 231. *Paria caligarum ferri, corretti, Mallate*. etc. Invent. ann. 1240. ibid. pag. 238. *Item unum collare ferri ad bacan. Item unam Malliatam*. Testam. ann. 1347. ibid. in Ind. pag. 510. col. 2. *Pietro Acapiti... unum correllon et unam Malliatam, quam habemus nos*. Vide *Macula* 2.

5. **MALLIDICUS** *LOCUS*. Ubi *Mallum* seu placitum tenetur, idem quod *Malbergium*. Vide in hac voce. Charta Otton. I. imper. ann. 947. tom. I. Hist. Trevir. Joan. Nic. ab Hontheim pag. 282. col. 2. *Justitiam ac familia reddat vel ecgat infra comitatum in Mallidicis locis.*

6. **MALLINUM**, ut *Comitile*, *vas aquaticum ad manus*, *Bassin*, *Proc.* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 765. Vide *Mallus*.

7. **MALLIOLUS**. Charta Pontii Comitit Emporitani ann. 1063. in Appendice ad Capitul. Reg. Franc. n. 149. *Vel ipsam matam, que dicitur Silva sancti Romani, sicut terminat de parte Circi in Malliolo S. Petri prescripti, et descendit per ipsam serram, etc.* Infra: *Descendit usque ad ipsas palumbarias, sicque conjungitur usque in ipsa villa via de ipso Malliolo*. Hispanicum forte *Majuelo*. [Novelletum, nostris *Jeune plant, vigne nouvelle*; que conjectura admodum firmatur ex locis mox laudandis.]

8. **MALLIOLUS**. Eadem notione, in Placito habito Albie ann. 878. inter Instr. tom. I. nove Hist. Occitan. col. 135. *De illis vero vineas et Malliolas, quos jam dictos Fulcrada heditavit super ipsum territorium, a suis partibus obtineat, et donet ad dictos jam heredes alium tantum terre, quantum eo die et ipsis vineis et Malliolis ipsis advenire debuit.* Testament. Adalaidis ann. 918. apud Marten. tom. I. Anecd. col. 96. *Villa Bajas, cum ipso termino tenent Guadaldus dum vixerit, exceptis ipsis Malliolas quos alii ibidem plantant. Et cum factum fuerit cenobium S. Salvatoris, post mortem Guadaldi, cum omni integritate illic remaneat, et si factum non fuerit illud monasterium, remaneant ipsas vineas*

que ad meam partem veniant in ipsa villa ad custodem atque clavigerum S. Pauli, qui illud altare custodit. Vide *Malones*.

9. **MALLIUM**, metaphorice, pro Opus, labor. Tract. MS. de Re milit. et mach. bellic. cap. 10. *Unde dux battallie levi Mallio campum hostium adeptus fuerit.*

10. **MALLO**, *Inflatus tuber est sine dolore*, in articulis vel genibus equorum. Veget. lib. 2. Art. veterin. cap. 48.

11. **MALLOBERGIUM**. Vide *Malbergium*.

12. **MALLOLIUS**. Vide supra *Mallolius*.

13. **MALLONES**. *Mallos*, Græcis, Cirri, vincini, implexi crines: a *mallos*, *telus*, *αυτομαχον*, *μαλ*, *caesaries implicata*, *αυτομαχον*, *μαλ*, *μαλ*, apud Varium. Glossæ antiquæ MS. : *Mallonem, comam*, Græce. Papias: *Malonem Græce comam capitis dicunt, quod nos cirros*. Ugutro: *Græci cirrum vocant Mallonem*. Alibi: *A malon, hic malo, onis; Malonem Græci comam capitis dicunt, quam nos cirrum vocamus*. Anastasius in Benedicto II. pag. 57. *Ita una cum Clero et exercitu suscepit Mallones capillorum Domini Justiniani et Heraclii filiorum clementissimi Principis, etc.* Græci recentiores *μαλλον*, capillis vocant. Vide Glossarium Meursii [et medie Græcitat].

14. **MALLO**, si fides Muratorio tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 1067. hujus vocis significatio: proprie enim significat Globum alicujus rei, que e filis aut pilis aliusve fluxus rebus constat, quam vocem ex antiquissimis Italia incolis ad hodiernos manasse suspicatur, unde Mutinenses etiamnum dicunt un *Malloco di cera, di neve, etc.* ut globulum significat.

15. **MALLONUS**. Vide *Malonus*. [Fr.]

16. **MALLUM**, *MALLUS*, Publicus conventus, in quo majores cause disceptabantur, judicanturque majoris momenti exercebantur a Comitibus, Missis dominicis, aliisque Judicibus. Papias: *Mallum*, (leg. *Mallus*) generale placitum dicebatur, quando totus conveniebat populus *ter in anno*. Guichardus a *Malat* Hebræo, id est, dicere, loqui, etymon accessit: alii probabiliter a voce Germanica *Maal*, que congregationem, vel convivium, sonat, ut Guiliamannus lib. 2. de Reb. Helvet. cap. 9. aut *Maal* Saxonico, *Jus, Lex, Judicium*; atque inde complurium in Belgio locorum ac vicorum nominibus adjecti *Mall* observat Wendelinus, quod in iis olim *Malli* habiti sint. Danis etiam *Male* et *Maal*, causam, rem, actionem significat, ut observat Resenius ad Jus aulicum Canuti II. Regis Daniæ pag. 335. Islandis pariter *Maal* loquelam sonare dem scribit pag. 702. Vita S. Walarici Abbatis cap. 15. *Ubi quidam Comes... juxta morem sæculi concioni, presidebat, quod rustici Mallum vocant.* [Et cum ibidem, ut solet adesse, malis gestis *justa vel injusta sententia unicuique proderetur, etc.*] Capitul. Caroli C. tit. 39. cap. 12. *Mallus neque in Ecclesia, neque in portibus, aut atrio Ecclesia, neque in mansione Presbyteri juxta Ecclesiam habeatur*. Similia leguntur tit. 9. cap. 78. in Capitul. Caroli M. lib. 4. cap. 28. et Lege Longob. lib. 2. tit. 35. § 26. [et Lud. P. 22.]

17. **MALLUM**, si originationibus addam et Schilteri in Thes. Antiquit. Teuton. hac de re opinionem, a qua minime ablitit coactissimus Ecardus ad Leg. Salicam tit. 1. cap. 1. *Mallum* nempe a Germanico *Maal* quod signum sonat derivari: hinc eadem voce, inquit, utitur Otfridus ubi de Crucis vel Zodiaci signis loquitur: *Mallum* autem dictum locus in quo

exercebantur judicia publica, quod siquo aliquo, puta gladio, aut alio quovis, insigniretur. Non satis apte, ut opinor, cum vox *Mallus* usurpata sit us conventibus significandis, ea etiam ætate, qua in aperto campo habebantur, nisi *Mallum* dictum putes, qua loco notato et designato teneri solebant. Vide Grimm. Antiq. Jur. Germ. pag. 740. Graff. Thesaur. Ling. Fr. tom. 2. col. 650. Savin. Hist. Jur. Rom. med. temp. tom. 1. cap. 5. § 123. Hallaus. Glossar. German. voce *Mal* et derivat. col. 126. sqq.

18. **MALLUM**, si Bis in anno habebatur ejusmodi *Mallus* seu publicus conventus, in quo majores cause disceptabantur. Capitul. Caroli M. ann. 769. *Ut ad Mallum venire nemo tardet, primum circa æstatem, secundo circa autumnum*. Frequentiores erant qui circa minores causas versabantur, certis tamen diebus prohibiti. Synodus Suesion. ann. 843. tom. 2. Capitul. col. 55. *Ut Missi nostri Comitibus et omnibus reipublice ministris firmiter ex verbo nostro decontient, atque precipiant ut a quarta feria ante initium Quadragesime, nec in ipsa quarta feria, usque post octavas Pasche, Mallum vel placitum publicum, nisi de concordia et pacificatione discordantium, tenere presument. Similiter etiam a quarta feria ante Nativitatem Domini usque post consecratos dies observent, necnon et in jejunis quatuor temporum, et in Rogationibus simili observatione eosdem feriatis dies venerari omnimodis studeant*. De his minoribus *Mallis* intelligendum cap. 51. Capit. lib. 3. quo liberi homines a *mallo* frequentando eximuntur. *Ut nullus alius de liberis hominibus ad placitum vel ad Mallum venire cogatur, exceptis scabineis vel vassis Comitum, nisi qui causam suam adquirere debent aut respondere*. Vide *Placitum*. 190 et Grimm. Antiq. Jur. Germ. pag. 822. sqq.]

19. **MALLUM**, Judicium in mallo prolatum. Placit. ann. 800. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 261. *Homo quidam, Genesis nomine, absque ulla inquisitione et Mallo seu judicio, ipso absente episcopo, villam Bizagium invasit ac malo ordine retinet.*

20. **PLENUS MALLUS**, Gall. *Plein jugement, pleine audience*. Charta Gorziensis Monasterii ann. 957. sic clauditur: *Actum in villa Dexteriaca in pleno Mallo*; apud Claffetium in Vindiciis Hispan.

21. **MALLUS PUBLICUS**, in Capit. Caroli M. lib. 3. cap. 57. Chr. S. Benigni: *In Lucu villa in Mallo publico ad res audiendas vel judicandas venit*. Charta Caroli M. apud Henricum Merobonium in Not. ad Writind. pag. 63. *Quapropter in illa parte Saronie Trutmannum vintus illustrem ibidem Comitem ordinamus, ut resideat in curte ad campum in Mallo publico, ad universorum causas audiendas, vel recta judicia terminanda*. Charta Caroli Mag. in Actis. Episcoporum Cemenan. pag. 261. *Postmodum licentiam habeat, ut in Mallo publico suas querelas juste et rationabiliter atque legaliter querat*. Sic veteres Formule Bignonii cap. 2. Flooardus lib. 2. Hist. Rem. cap. 18. Beshus in Hist. Piet. pag. 224. Charta Alemannice Goldasti num. 99. etc.

22. **MALLUM INDICARE**, in Lege Salica tit. 45. num. 1.

23. **MALLUM INTERDICERE**, Differre. Edictum Pistense ann. 861. cap. 32. *Et ne grave ei sit qui suum Mallum Interjecit, qui uno anno primus tenuerit mal-*

lum, sequenti anno consentiat alteri primum tenere.

MALLUM TENERE. Synodus Suessoniensis sub Carolo C. cap. 7: *Ne Mallia publica vel placita in exiibus et atris Ecclesiarum... teneant.* Adde cap. 8. Charta Heriberti Comitis Viromand. ann. 1076: *Loco, qui dicitur Broilus, ubi placita et Mallos tenebat.* Adde Capitula Caroli C. tit. 80. § 82.

MALLUM GERERE, Gall. *Tenir les plaits.* Chron. S. Benigni pag. 414: *Isaac Episcopo, Odone Comite, Hildeberto Abbate... atque ceteris Missis Dominicis Mallum gerentibus.*

AD MALLUM COMITIS VENIRE. Privilegium concessum Hispanis a Ludovico Pio: *Et ad placitum venire iussus, ad Comitum sui Mallum omnimodis venire non recuset.* V. Capit. Caroli M. lib. 7. cap. 96. (no 133.)

AD MALLUM MANNIRE, in jus vocare, in Lege Ripuar. tit. 82.

MALLARE, ad mallum citare, in jus vocare, in Lege Salica tit. 18. § 18. tit. 52. 54. Alamann. tit. 26. 94. Bajw. tit. 1. cap. 11. § 2. tit. 12. cap. 2. § 1. Ripuar. tit. 58. Capitul. Ludovici Pii ann. 825. cap. 5. 6. 7. Capitul. Caroli C. tit. 28. etc. Vetus Judicium anni 874. ex Tabulario Casauriensi: *Iste Majus advocatus hic in Judicio vestri presentia Mallavit me, ut ego habeream uxorem Gundis, etc.* Chron. S. Benigni pag. 414: *Mallavit quendam Hildebrannum... quod ipse et sui quercum unum truncassent.* Charta alla in Hist. Augustodun. part. 2. pag. 89: *Unde ad Judicium Scabineorum Abbo Mallavit supradictum Cadelionem, etc.* Adde Perardum in Burgundicis pag. 84. 85. 147. Steph. Baluz. in Append. ad Capitul. n. 104. etc.

MALLARE post finitam et emendam causam. Lex Alamann. tit. 94: *Si quis aliquem post finitam causam et emendam Mallare voluerit, post testes tractos et emendationem datam si hoc presumpserit tentare, et iste se non potest per sacramenta, vel per testes defendere, tunc per pugnam duorum se defendat. Et post hoc ille testator cum quadraginta solidis componat.*

MALLARE AD ANEUM. Ad iudicium seu probationem aequam ferventis provocare, citare. Lex Salica tit. 55. § 1: *Si quis ad Aneum Mallatus fuerit, et fortiter convenit ut ille qui admallatus est manum suam redimat, etc.* Et § 7: *Si autem laudem alter alteri impulerit, et cum ad Aneum admallatum habet, etc.* Pactus Childebertum inter et Chlotharium Reges ann. 568. tom. 1. Capitul. col. 15: *Si homo ingenuus in furto inculpatus, ad Aneum provocatus, manum incendit, etc.*

MALLARE AD SERVITUM, vel in servitio, Aliquem in jus vocare ut servum se profiteatur. Capitulare Lotharii Imper. tit. 3. § 82: *Si forte quisquam aliquem mallaverit, et ille qui mallatus fuerit dixerit eum servum suum esse, vel alius in ipsa altercatione veniens eum ad servitium Mallaverit, volumus ut presentiter se vadit ut ad primum, aut secundum, vel tertium placitum causam ipsam delibet. Et infra: Et sunt aliqui dum aliquos in servitium Mallant, et ipsi de sua libertate probanda dant vadium.* Ibidem § 81. aliis verbis idem pronuntiat: *Si vero aliquem adduxerit qui se dominum ejus esse dicit, et illum quem de servitio appellavit replicare ad servitium non potuerit, etc.* Vide Mallentis.

MALLATIO, Submonitio, in jus vocatio. Edictum in Carlalaco: *Quasdam*

adventiones, quod multum Dominus detestatur, et in Mallatione, et in executione intronitunt. Charta Alemannica Goldasti n. 27: *Quoddam pradium, quod Notgerus omni genere studii, quasi heres Otharii, repetere, publicaque Mallatione Monasterio abstrahere conabatur.*

MALLATOR, Actor, qui ad Mallum submonet. Vetus Notitia tom. 12. Spicilegii Acheriani pag. 154: *Quam vero causam predictus Sigobertus minime negare valens, confessus est verba Mallatoris in omnibus esse vera, etc.*

ADMALLARE, Idem quod mallare, ad mallum vocare, in Lege Salica tit. 52. § 2. tit. 58. § 1. et tit. 55. § 1. Ripuar. tit. 51. Charta Caroli Mag. apud Meuristum in Episc. Metensibus pag. 185: *Nec homines eorum per mallos, byrgos publicos, nec per audientias mallus debent admallare.* Formulæ Andegavenses: *Hæc contra parentis meus vel contra cuiuslibet hominum accidere, vel admallare, seu adlicare faciat. Occurrit in his non semel.*

OBMALLARE, Eadem notione, in Lege Salica tit. 87. § 8. in Capitul. 3. Ludovici Pii ann. 819. cap. 7. et in form. 9. Auxilius in Causa Formosi Pap.: *Lex dicit, qui hostem ad murum conantem viderit, et non se opposuerit, puniatur. Quidam vidit, secendit, profugavit, reiecit: Obmallatur? Infra: E contra lex, qui viderit matrem inferri vim, et opem non tulerit, puniatur. Quidam procul meo, vidensque matrem vapulantem, opem tulit: Obmallatur? Perperam Glossa interlinearis, morti datur. Sensus enim est, an in iudicium, qui legi paruit, vocatur?*

RECALLARE, Eodem perinde significato, in 124. formulâ, apud Lindenbrog.: *Et si postea aliquis exiterit... qui ipsum hominem de hoc Recallare voluerit, etc.* Recallatio, form. 126.

MALLATURA, Pensitatio, que pro mallia publicis sebat. Charta Ludovici II. Imp. ann. Imperii 25. pro Casauriensi Monasterio, in Tabulario ejusd. Eccles. Pro nulla denique Mallatura quiescit a Monachis de prefato Monasterio, vel ab Advocato eorum, tortum querere audeat, quis ob reverentiam S. Trinitatis eidem ann. 1048. Ibid.: *Et quidquid de predicti Monasterii possessionibus fucus nociter sperare potuerit, ipsi... concedimus, et ut nullus Mallaturam persolvat Advocato ejus.* Adde Diploma Ottonis III. Imper. apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 496. et Henrici III. Ibid. col. 810.]

MALLUM TOLLERE, Pensitationem pro mallis exigere. Charta ann. 1173. apud Murator. delle Antic. Estensi pag. 340: *Neque ullum Mallum tollatur de predicta terra.*

MALLENSIS, Judices Malli, seu, ut aliis placet, in iudicium vocati pro negotiis perseguendis ac disceptandis: apud Odonem Abbat. Cluniac. in Vita S. Geraldii Comitis lib. 1. cap. 19: *In crastinum vero Mallensibus undique ad Seniores confluentibus jubet reum adduci.*

MALLUM, Forum, ni fallor, Gall. *Place.* Charta ann. 1050. ex Schedis D. le Fournier: *Et est ipsa donatio in pago Tolonense in villa Solaris. Hæc sunt, dum tenentur in Mallo cum presbiterio et patriarchianis ecclesiis B. Mariæ de Bello-loco.*

MALLUS, pro Malus, Gall. *Mal.* Epistola Petri de Condato tom. 2. Spicil. Acher. pag. 565: *Frangebantur Malli rumpbantur anchora, et naues, licet*

maxime, submersæ sunt in profundum quasi lapis.

MALLUVIE, MALLUVIUM, Vas quo manus lavantur. Itinerar. Adriani VI. PP. apud Baluz. tom. 8. Miscell. pag. 409: *Cui Oratores et magnates in fastu ad manus lavandas deserviebant, Malluvias ac alia pro hujusmodi obsequio deferentes.* Vox Festo nota. Vide Archicamerarius.

MALMAN. Vide Maalman.
MALMASSETUM VINUM, Arvisium vinum, Malvoisie, Anglis *Malmsay.* Bernhardi de Breydenbach Iter Hierosol. pag. 81: *Nam ibidem aliud non habetur vinum nisi Malmassetum.* Vide Malfatium.

MALMOLA, Vectigal, tributum, Anglo-Saxonibus *Mal.* Chartular. Gemeticense tom. 1. pag. 324: *Porro tributum Malmole, hominum futurorum vehementer cupiditate inardescens, si decreverint mallari, non plus tribuunt, quam hoc nostro tempore illi concessum est dare.* Vide Maalman, Mal et Malmulina.

MALNA. Hariulfus lib. 8. Chron. Centul. can. 8: *Malna serice tres as pisce 1.*

MALNEGATOR, pro Malnegator. Vide infra in hac voce.

MALO, Cirrus. Vide Mallones.

MALO, Species mala, pera viatoria. Charta Eduardi IV. Regis Angli. ann. 1450. apud Rymér. tom. 12. pag. 123: *Cum familiaribus, amicis et benevolis suis... malis, maletis, bogis, kaektis, Malonibus, etc.* Vide Mala.
MALOBATRATUS, Mefobathro tinctus. Sidonicus lib. 8. Epist. 8: *Inter Satrias Regem iustorum myrrhatos, pumicatos, Malobatratos venerabili equaliore pretiosum.*

MALOCCHIA. Vide infra Malusia.

MALOGRANATA GUTTA, Hemisphericæ species, quam Galli vocant *Pomme grenade.* Vide in Gutta 2.

MALOGRANATUM, Tintinnabulum vel campanula. Tintinnabulis interdum exornatis sacerdotales vestes. Chron. S. Trudonis tom. 7. Spicileg. Acher. pag. 849: *Reperimus de thesauro S. Trudonis... capsas evangelicas argento paratas: Malogranata argentea duo, etc.*

MALOGRANATUM, Titulus libri de Triplici statu religiosorum, in Bibl. Heilsbr. pag. 69.

MALO-GRATIBUS, Invite, ingratis. Form. MSS. ex Cod. reg. 7667. fol. 86. r: *Dictus delatus... quendam mulierem accepit... et contra voluntatem ipsius... ipsam portavit ad locum de Casico, quam ibi tenuit Mala suis gratis per multos dies adulterando cum ea.* Vide Malogrates.

MALOGRATO, Gall. *Malgré.* Vide Creantaro.

MALOLIS. Vide Malones.

MALOLIUS, Idem quod Malliolus. Statuta Montis-olivi ann. 1231. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 967: *Quod nullus inhabitans villam predictam passit vel debeat ab aliquo capi... infra terminos jurisdictionis monasterii... videlicet usque ad Malolium Bernardi Garcini... et Malolium Eleasarii, et usque ad Malolium Petri Astini.*

MALOLUS, Ager malleolis constitus. Charta ann. 1311. in Reg. 48. Chartoph. reg. ch. 39: *Sub hac venditione comprehendit specialiter volumus... unum Malolum, sicut in loco vocato ad podum dem sola.* Vide supra Malcolius.

MALONELLUM, Genus pomi mellifui et dulcis, quæ fructus ejus habeat saporis mellis, vel quod in melle servatur.

Jo. de Janua. [Una maniera de pomme douce comme miel, in Gloss. Lat. Gall. Sangerman.]

MALONES, MALHONES. Charta Raymundi Comitis Tolosani ann. 1296. in Regesto Tolosae Camerac Comput. Edificia et bastimenta, terras cultas et incultas, vineas et Malones, agros et condaminas. Alia ann. 1243. in eodem Regesto fol. 88: Quasias, tollas, et adempruas, albergas, successiones, et secaducas, furnos, et molendina, aquas, littora, et piscarias, vineas et Malhones cum terris, in quibus sunt, etc. Alia ann. 1246. fol. 46: Videlicet forciam, et aulam, et domos et Malolem, et furnum, etc. In Chartis aliis vernaculis Maloles dicuntur, quae vox crebro ibi occurrit, videturque vineam aliquam sonare. Petrus de Crescentiis lib. 4. Majulum uvae speciem facit, a qua forte Malones vineae ipsae dicuntur: Est et alia species (uvae) quae vocatur Majulus, quae est uva nigra, valde cito maturabilis, et pulchra et episcopi et longos botrimones faciens, in sapore dulcissima, et vinum facit durum et salis servabile, etc. [Vide Malitulos.]

MALONUMUS, Mandra, opilio, pastor. in Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657. Aliud Gall. Lat. ex Cod. 7684: Malonimus, pastor de brebis. Occurrit praeterea in Glossar. Lat. Ital. MS.

MALONUS, MALLONUS, Lateris species, a voce Gallica Malona. Briques dont on se sert pour maçonner les chaudières à savon, Ital. Maltons. Stat. Niciae ann. 1288. in Mon. Hist. Patr. Taur. tom. II. col. 74: De forma teulorum et Mallonorum. — Item statuimus quod cartium detur teulorio ad calcem et formam Malonorum et tegulorum antiquam, et cum omnibus illis, qui calcem vendunt. [Fr.]

MALO-VELLE. Invitus, nolens, Gall. Malgré. Regimina Paduae ad ann. 1811. apud Murator. tom. 8. col. 429: Vastaverunt rostram, et aperuerunt aquam Malloella domini Casis. Ibidem ad ann. 1817. col. 443: Dictam portam cum pluribus domibus combusserunt Mallo-velle dominorum Alberti et Mastini de la Scala, qui erant ibi praesentes, et ausi non fuerunt defendere. Adde Chron. Parmense ad ann. 1249. apud eundem Murator tom. 9. col. 776.

MALPAGA, Debitum. Charta Catharinae Comitissae Virtutum ann. 1381: Pro defectibus et Malpagis illorum nullatenus possint molestari. Alia Galeacci Comitis Virtutum ann. 1387: Pro resto dicti subsidii solvendi pro Malpagis, etc. Scribit Catellus lib. 2. Rerum Occitanarum pag. 297. Lutevam carcerem esse Malpagus dictum, in quem conjiciuntur debitores a creditoribus ipso facto, ex quo non eximuntur, nisi post debita persoluta: unde, inquit, appellatur Malpagus.

MALPENNING, [Denarii pensitatio ex quavis Consuetudine pro facultate aliqua vel privilegio habendo, ex Saxon. Male, tributum, vectigal; et Penny, denarius.] Charta ann. 1284. apud Maximilian. Henric. in Apolog. pro Archiepisc. Coloniensi part. 2. pag. 62: Ita tamen quod de personis Ecclesiasticis et Religiosis denarii cervicalis, et denarii, qui dicuntur Malpenning non recipiantur. [Germ. Malen, Molere.]

MALPITIO, Italis Malpizzone, Morbus equinus in bullatis unguarum equi, cum carnes vium junguntur unguis, etc. apud Petrum de Crescentiis lib. 9. cap. 48. cuius vetus Gallicus Interpres habet Malpizon.

MALPROFIECH. Statuta Eccl. Avinion. ann. 1337. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 881: Cum sponas ad eorum traducuntur hospitis, de ipsorum domibus bona, more praedonum, rapiunt violenter, pro quibus pecuniarias ab invitis redemptiones extorquent, quas expendunt in scurrilitatibus et comensationibus inhonestis, quae iuxta eorum vulgare Malprofiech damnablem appellanti. Quod in malum usum impendunt sic dictum existimo.

MALSARDUS, Proditor: Hispan. Mal-sin est Delator, calumniator, accusator: unde Mal-sinar, calumniari. Charta ann. 1265. tom. 4. Cod. Ital. diplom. col. 417: Exceptis arbannitis, Malsardus et inimicus ditorum nobilium marchionis et comitis. Ita quoque legitur tom. 1. Corp. diplom. pag. 128. col. 1.

MALSERNUS, Eodem intellectu. Consuet. Carcass. ex Reg. L. Chartoph. reg. ch. 8. Qui ad contumeliam vocat aliquem Malsernum, vel traditorem, vel furum probatum, etc.

1. **MALTA,** Cimentum, Mortier. Ordo Romanus de consecratione Ecclesiae: Tunc faciat Maltam de calce et tegula cum spum aqua benedicta ad occultandas Sanctorum reliquias in loco altaris. Hugo de S. Victore lib. 1. de Coremon. Eccl. cap. 8. habet molla: Et quod remanet de Molla, quae condita sunt Sanctorum reliquias, fundit ad basim altaris. De hac voce multa commentaria Octav. Ferrarius in Originibus Ital.

2. **MALTA,** pro Molla, Mollitura, Gall. Mouture. Charta ann. 1266. apud Ludewig. tom. 5. Reliq. MSS. pag. 70: Plane renuntiamus omni actioni quam habemus contra eos, quod nobis gratis sine Malta molere tenentur, et hoc per aliquod tempus facere neglexerunt.

3. **MALTA,** pro Melita, et Mallensis, pro Melitensis, ap. Murat. tom. 6. col. 888.

1. **MALTARE, MALTARIUM, MALTER,** etc. Vide Maltre.

2. **MALTARE, Solidare.** Vetus Interpretes Juvenal. Sat. 5: Quia hoc solent vitrum solidare, id est, Maltare. [Vide Malmola.] [Germ. et Smaltum.]

MALTELLUS, Clavus figendis tegulis accommodatus, Gall. Clou à latte. Comput. fabr. S. Lazari Aduens. ann. 1295. ex Cod. reg. 5529. B.: Item pro Maltellis ad latandum factis, xxx. den.

MALTHEO, Pactus leg. Sal. tit. 80. edit. Ecardi: Si quis fidum alienum extra consilium domini sui ante Regem per denarium ingenuum dimiserit, maltheo theato molito, etc. ubi doctiss. Editor Maltheo, designaverit, interpretatur, a verbo German. Malen, designare.

MALTHULNA, Molendinum, ubi brasium molitur: vocabulum compositum ex vocabulis Anglicis, malt, brasium, et mola, vel mola, molendinum. Occurrit in Vitis Abbat. S. Albani pag. 68.

MALTOLETTUM. Vide supra Maltolettum.

MALTOLECTUM, Male partum, Ital. Maltolto, antiquitus Maltolletto. Stat. Bonon. ann. 1260-67. tom. 1. pag. 445: Si quis igitur a Comuni bon. hinc retro aliquod lucrum pecuniarum, ultra quam debuit ei licitum fuerit, receperit... sit liberatus a Comuni, et perinde habeatur ac si Comuni reddiderit, dum tamen illud det... pro redemptione anime sue in loco religioso... Hoc enim intelligimus de illis et in illis Maltolectis (Maltolletis 58) — Maltoletis 59; — Maltolletis 67), quae non inveniuntur, de quibus Comune

nihil perdidit, quis ita colere sunt facte, quod inveniri non possunt, prater quam in unis; et hoc intelligatur in illis Maltolectis, quae sunt ab hodie retro, etc. [Fr.]

MALTOTA, Tributum quodvis, quilibet exactio, idem quod supra Maltolettum. Charta ann. 1348. ex Tabul. occi. Camerac.: Concesserat quod quidam Maltota sine assensu in civitate Cameracensi supra goudalies et vinea curerat, sine curat et recipiatur ad opus et sustentationem murorum et fortificationum dictae civitatis Cameracensis. Vide Tolla.

MALTOUTA. Vide Tolla.

MALTRA, MALTRUM, MALDRUS, MALDRUM, MALTER, promiscue, Mensura Germanica, continens quatuor modios, Germ. Maltre halt met: modius vero seu metus comprehendit quatuor quartales. Ita Vadianus et Goldastus. Eckhardus junior de Casib. S. Gall. cap. 1: De terra avenis centum Maltrorum. Charta Henrici Imp. ann. 1114. in Actis Murensib. pag. 29: Unum Maltrum de frumento, et unum fritschigum, et unum siclum de vino. Eadem Acta pag. 37: Debet singulis annis dare 4. Maltra de spelta, et 6. de avena. Occurrit iterum pag. 56. Adde Ottonem de S. Blasio cap. 47. [et Histor. Lotharing. tom. 1. col. 416.]

Ne cui vero negotium exhibeant Instrumenta quaedam, in quibus Maltra minoris mensurae memoratur, observandum aliam fuisse publicam, quae major: aliam claustralem, quae Ecclesiasticorum erat, eaque minor: hujus quae fuerit capacitas dicere est ex Cod. MS. Consuetud. Eccl. Colon. fol. 11: Canonici majoris Ecclesiae habebunt annuatim ad alium panem... 900. Maltra et 78. Maltra tritici... 50. parat partes sibi sunt de Maltra tritici mensurae Coloniensis... de ista summa solvat Trichheim 500. modios tritici qui faciunt 800. Maltra claustralis mensurae. Erat praeterea Maltrum parvum cujus mentio fit in eadem Consuetud. 90: Maltra parva faciunt 159. Maltra claustralis mensura 50. modii siliginis faciunt 112. maltra et dimidium maltrum.

MALDRE, Sigefridi Comitis Palat. Rheni Litterae apud Tolner. Histor. Palat. Inter Instr. pag. 88: Cum vero invitatus venerit, subscriptum tantum cervitium a fratribus habeat, duo Maldra ad panem vespere et unum mane, ad pedulum equorum decem Maldra hyeme, quinquae aestate.

MALDRUM et **MALDRUS,** apud Casuarium lib. 4. cap. 6. lib. 10. cap. 17. et 47. in Concilio Coloniensi ann. 1360. can. 11. et in Charta Friderici I. Imp. ann. 1152. pro Ecclesia Marsnensi apud Mirmum in Donat. Belgic. pag. 44. [Chron. Wormat. ad ann. 1272. apud Ludewig. tom. 2. Reliq. MSS. pag. 130. Rerum Mogunt. tom. 2. pag. 338. et 339.] Summula Raimundi:

Uterum facio si marcum prosto per annum Pro pallia, vel pro Maldro piano, vel avano. Assa domi mola mola mola mola dare tali Conditione, quod ante tempore Maldra Tot reddam tibi, quot poterit tua summa valere.

Vide Vitam Balduini Lutsemburg. lib. 8. cap. 1.

MALDRUS, Polyptychus S. Remigii Remensis: Censu de Marsus de 6. molendinis, centum Maldros, etc. Infra: De camma 182. Maldra de questu cervisia... ad Natale Domini 18. Maldra avena de obb. Charta Lotharii III. Imp. ann. 1181: Duo Maldros panis, quatuor oves, et amam vini, Abbas habeat. [Adde Acta SS. tom. 1. Junii pag. 587.]

* **MALTRUS**, ut *Maltra*, Mensura Germanica species, seu Præstatio frumentaria, quæ ad hanc mensuram fit. Locus est supra in *Malcidus*.

MALDARIUS, Charta Henrici Comitis Namurcensis et Luxemburg. ann. 1182. *Es conditio, quod singulis annis septem Maldarios annonæ eidem Ecclesie teneantur responderi.*

MALDARIUM, in veteri Charta apud Corneliu Kempium lib. 2. cap. 11. *Quingue Maldaria panum siliginis, Maldarium tritici, etc.*

† **MALDRARIUM**, Acta S. Adalheidis tom. 1. Febr. pag. 718. *Distribuebatur spinda, ut loquuntur, duodecim Maldrariorum tritici.*

MALTER et **MALDER**, in Tabulis Anselmi Abbatis Laresham. apud Freherum in Orig. Palat. in ipso Chronico Laresham. pag. 84. in Chartis Alemann. apud Goidastum ch. 12. 49. 69. 79. 83. et 84.

MALTARE, apud Conradum Usperg. in Philippo, et Suenonem pag. 325. [Charta ann. 1874. apud Ludewig. tom. 1. Reliq. MSS. pag. 389. *Duodecim Maltaria siliginis, minus duobus modis Herizbergenis mensura, et quindecim Maltaria avenæ Muckowensis mensura.*]

MALDRATA, Quantum *Maldra* continet. Speculum Saxon. lib. 2. art. 16. § 4. *Quando præco iudicæ multam demeretur pro eo, quod cum super suo neglecto iudicio, tunc mensuram Regis, id est, Maldratam pro multa præstet, quæ in triginta duobus virgæ quercinæ viridis duorum cubitorum longitudine verberibus nascitur comprehensa.* [Charta ann. 1276. apud Ludewig. tom. 1. Reliq. MSS. pag. 114. *De ipso molendino sedecim Maldrata siliginis mensura Belgerensis annis singulis ministrabit.*]

† **MALDREDUM**, in Charta ann. 1206. apud Ludewig. tom. 1. Reliq. MSS. pag. 26. *Eidem Ecclesie octo Maldra frumenti advocatialis quæ nobis annuatim de eadem solvuntur curia, contulimus.*

MALSHOT, Præstationis species apud Anglos. Vetus Charta apud Somnerum in Tractatu de Gavelkind pag. 27. *De Malshot termino Circumcisionis Domini 20. den.* [Forte ab Angl. Malt, brasium. Anglo-Sax. Maltz, polenta.]

† **MALTIUM**, Vox quæ Architectis solidamentum sonat. Vide *Smaltum*.

† **MALVAGGIUS**, Scelestus. Acta S. Alexandri Episc. tom. 1. Junii pag. 750. *Sed non esse valde antiquas cognovimus, cum notaremus ibi verba prorsus Italica. Malvaggius, adnegatus, pelligrinasiu, ac fuvium Po, pro scelastus, submersus, peregrinatio, Padus.* [* Ital. Malvagio, Voces, Malvaggius, adnegatus, pelligrinasiu, fuvium Po, descriptæ sunt ex Lectionibus officii S. Alexandri, aliæ ad editorem pertinent.]

* **MALVATICUM**, Vinum Creticum, Ital. *Malvagia*, Gall. *Malvoisie*. Barelet. serm. in Domin. 4. Advent. *Nonne reputaretur insipiens, qui optimam romanam, vel Malvaticum poneret in vase murulento?* Vide *Malvaxia*.

† **MALVAVISCUM**, Herbe genus. Vide supra in *Magranules*.

† **MALVAXIA**, Arvisium vinum, Gall. *Malvoisie*, Ital. *Malvagia*. Statuta Verceil. lib. 4. pag. 85. v. *Quod nullus in civitate vel districtu Vercellarum audeat vel præsumat vendere vel vendi facere vinum vernacis, Malvaxie, decreti, vel alterius generis vini, etc.*

* **MALVAXIA**, Eadem notione, in Convent. Saon. ann. 1526. *Malvaxie*, in Lit. remiss. ann. 1464. ex Reg. 194. Chartoph.

reg. ch. 250: *Le suppliant s'en ala avec plusieurs autres pour recréer et boire de la Malvaxie en la maison et hostel d'un espissier en nostre ville de Tournay.* Vide *Malvaticum*.

* **MALVEGATOR**, Maleficus, incantator, Ital. *Malvazione*. Stat. crimin. Ripper. cap. 104. fol. 17. v. *Quod malefici et Malvegatores arbitrio dom. capitani et iudicis maleficiorum puniantur in persona, vel haveri.* Stat. Palavic. lib. 2. cap. 29. pag. 97. *Malefici vel diabolici incantatores seu Malvegatores (editum Malvegatores) qui etiam artem exercent in alterius detrimentum vel consumptionem, seu matrimonii turbationem, inspecta qualitate facti et conditione personarum, puniantur in haveri et persona arbitrio iudicantis.*

MALVEISIN, Machine bellicæ species, sic appellata lingua Gallica, tanquam *malus vicinus*, seu *mauvais voisin*, quod proximos hostes maxime incommodaret. Petraræ speciem facit *Mattreus* Paris sub ann. 1216. *Propter petrariam, quæ Malveisine Gallice nuncupatur, quæ cum machinis aliis Franci ante castram locata, muros acriter crebris ictibus verberabant.* Ex quibus colligitur, fuisse machinam, quæ muri lapidibus ingentibus impugnabatur. At Guinevilla in Poemate vernaculo, *le Pelerinage de l'humaine lignée*, videtur innuere plures simul eodemque impetu sagittas emissas per hanc machinam, ita ut illa sit catapultæ, quam Angelus Portenarius lib. 5. de Felicit. Patavina describit, et cubus figuram expressit. Sic vero Guinevilla:

Ne ault tels dars ni puet meffaire,
Com bien que on i sache traire.
Malveisine les sajoies.
Ne Espringale ses mouchettes.

Ita etiam appellavit Willelmus II. Rex Angliæ Castellum a se extractum, quo aliud, quod ad deditionem compellere nitentur, incommodaret. Henricus Huntinton. lib. 7. Hist. pag. 373. et ex eo Jo. Brompton: *Post hæc obsedit Consvlem ad Bambrug: quod cum armis impugnabile videret, paravit ante illud castellum aliud, quod appellavit Malveisin, in quo partem relinquens exercitus, recessit.* Vide Cambdenum in Descript. Comitatus Northumberland.

† **MALVELLA**, Vide *Maibella*.

* **MALVESTAT**, Prov. *Facinus, flagitium*. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657. Ital. *Malvagia*, Malum, improbitas. Vide supra *Maliganitas*.

† **MALVESY**, Arvisium vinum, *Malvoisie*. Mandatum Richardi II. Reg. Angl. ann. 1388. apud Rymer. tom. 7. pag. 745. *Tres buttas de Malvesy.* Vide *Malvaria*.

MALUGINOSUS, Κακωνεργος. *Subdolos*, in Glossis Græc. Lat. [* Adde ex Castigat in utrumque Glossar. Germ. *Malignosus*.]

MALVITIUS, Avis species, nostris *Mauvis*, apud Fridericum II. Imper. lib. 1. de Venat. cap. 18.

1. **MALUM**, Candelabri pars instar mali, seu pomi rotunda. Chronicon Castin. lib. 8. cap. 57. *Alia candelabra argentea cum Malis crystallinis parium unum.* Cap. ult. *Aliud parium (candelabr.) argenteum cum Malis crystallinis.*

MALUM, in ædium sacrarum summmitibus, quomodo etiam hodie in sede S. Petri Romæ. Vita Caroli M.: *Tacta etiam de celo, in qua postea sepultus est basilica, (Aguensis) Malumque aureum, quo tectis culmen erat ornatum, ictu fulminis dissipatum, etc.*

† 2. **MALUM**, Publicus iudicium contentus. Tabular. Rothom: *Hæc carta indicat quod fuit Malum inter monachos Rothomenses de sine terra.... ante Alan. Principem.* Vide *Mallum*.

* **MALUM DICERE**, Contradicere, adversari. Inquisit. ann. 1288. ex schedis Pr. de Mazaugues: *Et tempore illo ipse pastorabat oves.... per totum Crarum, sine contentione alicujus hominum, et non invenit qui diceret sibi aliquid Malum.*

* **MALUM-BONUM**, Gall. *Bon-mal*, per antiphrasim, Morbi genus. Lit. remiss. ann. 1450. in Reg. 185. Chartoph. reg. ch. 71. *Certaine maladie, appellee le Bon-mal, etc.*

† **MALUM-MORTUUM**, Morbi genus pedum et tiliarum, Gall. *Mauzmort*. Miracula B. Edmundi Archiep. apud Marten. tom. 8. Anecd. col. 1888. *Gautarius de Charni a fistula et Mali-mortui incommodo liberatur.* Ibidem col. 1885. *Guillelmus ex urbe Parisiensis a Malomortuo curatur.* Epist. Johannis Archiep. Viennensis ad Honorium III. PP. ann. 1221. apud eundem Marten. tom. 1. Anecd. col. 890. *Johannes monachus et Sacerdos juratus dixit, quod Guichardus de Montannis, Lugdunensis diocesis, ægritudine quadam quæ lingua nostra dicitur Mauzmort in pedibus et tibiis universaliter oppressus; ita quod sine adjutorio alterius nusquam posset incedere, etc.* [* Vide Bibl. Labb. tom. 1. pag. 436.]

* **MALUM REGIS**, Strumæ, Gall. *Escrouelles* Mirac. S. Fiacrii tom. 6. Aug. pag. 618. col. 2. *Filia Bartholomæi culturarum habebat in collo scrophulas gravissimas: quæ infirmitas vocatur Malum Regis.*

* **MALUM-TERRÆ** [Legitur in Ms. lat. 1848, f. 114: *Iterum accipe sucum Mali terre; anmispicatur medullam osium bovis.*]

MALUS, Diabolus, Scriptoribus sacris. Lexic. Gr. MS. Reg. sign. 2062. *Πονηρία, εκουσιος κακοποιία, δὲ ἐν καὶ ὁ διαβολος κωνηρος, ἀγαται.* Paulinus Natali 4. de Exorcista:

Inde gradum cepit, cui munus voce fideli
Adjurare Malos, et sacris pellere verbis.

Idem Natali 5:

Non talti hæc Malus ille diu, sed inhorruit atris
Crinibus, etc.

Natali 7:

..... Velat illi qui mersuro
Vaso Malis feri.

Carmer Iambicum vetus edit. a Barthio lib. 34. Advers. cap. 1:

Cursu vagante lubrico infortunio
Tentationibus Mali

Ita passim Tertullianus lib. de Pœnitentia cap. 5. lib. de Patientia cap. 11. 14. de Cultu feminarum cap. 5. lib. 2. ad Uxorem cap. 6. Idem Paulin. Epist. 4. ad Severum, Cyprianus de Orat. Dom. cap. 10. Chromatius Aquileiensis Concionem 1. in D. Mattheum, Olympiodorus in Ecclesiast. cap. 8. Commodianus Instit. 44. 57. 62. etc.

Atque ita *Malum*, in Oratione Dominica, *Sed libera nos a malo*, Patrum plerique intelligunt. Origenes, sive quis alius in Orat. Domin. *Ὁ δὲ μὴ εἰσαλθῶν εἰς διακνα παρασμοῦ, ἐρρῶθῃ ἀπὸ τοῦ κωνηροῦ. Πονηρὸς δὲ ἐστὶν ὁ διαβολος, οὗ φῦσις ἀλλὰ προαίρεσις: οὗ γὰρ τῶν ἐκ φύσεως ἐστὶν ἡ κωνηρία, ἀλλ' εἰ αὐτεθουσου κακίας καὶ προαίρεσις γίνεται. κατ' εἰρηγὴν δὲ οὕτω*

καλατρα, δια την υπαρολην της καριας. Sic quoque Chrysostomus, Euthymius, Theophylactus, Petrus Damianus, etc. Quia etiam haec verba Joannis Epist. I. v. 17. και δ κρομος δλος εν τω κορηω κατας, non desunt, qui de diabolo capienda censent. Vide Casaubon. ad Epist. Gregor. Nysseni pag. 85.

Sed et Gallis nostris eadem olim demonum familiaris fuit appellatio: *Mauves*, enim dicuntur Scriptoribus vernaculis mediis aevi, quasi *malesici*, (nam κακοποιος εὐσεβως dicuntur Synes o) vel potius *malesfacti*, quod turpi et putida ut plurimum figura donentur, unde effecta postmodum etiam hodie in usu vox, *Mauvais*, qua res quæpiam mala denotatur. Le Roman de Garin:

Saignor, et il, come a un Mauvé.

Chron. Be-trandi du Guesclin MS.:

Il ne creit nostre Loy neant plus que li Mauvé.

Rursum:

Rampoint contre mont en haant com Mauvé.

Robert de Bourron en son Roman de Merlin MS. S'emparient del Chastel, et commandent as Mauvés tous cheus, qui y remaint. Vide NOTAS nostras ad Joinvillam pag. 109.

• **MALUS-CASUS**, nostris *Malucase*, in ludo pila dicitur, cum pila datur male, Gall. *Quand la bale est mal servie*. Lit. remiss. ann. 1398. in Reg. 150. Chartoph. reg. ch. 177. *Au mestre et lierier l'estuief sur ou il jouoient par icellui Tassin, ledit Tassin eust failli et fait Malucase, et il qu'il sembla a icellui Jacotin, sa partie adverse, et pour ce lui eust dit que ledit coup ainsi servi ne valoit neant et qu'il avoit gagné, etc.*

• **MALUS-CLERICUS**, Gall. *Mauclerc*, Indectus, ignarus; nostris enim olim *Clericus*, iuvenis quod doctus sonabat. Genealogia Reg. Franc. tom. 2. Spicil. Acher. pag. 805: *Qui (Robertus Comes Drocarum) genuit Henricum Archiepiscopum Remensem, Joannem de Brona, Petrum Malum-clericum, etc. Item Petrus Malus-clericus accepit in uxorem sororem Arturi Ducis Britannie. Vide D. de Caseneuve Origin. Gall. v. Malotru.*

• **MALUS-DENARIUS**. *Estre mauvais* dicuntur denarii, qui in partitione alicujus summæ supersunt assignandi, cum scilicet pauciores sunt denarii, quam homines qui eos solvere debent. Lit. remiss. ann. 1447. in Reg. 179. ch. 91. *Pour lequel compte ilz deurent chacun ung petit blanc, sauf que en payant chacun ung petit blanc, ilz avoient deux deniers mauvais; voyant laquelle chose, et que difficile chose leur seroit de partir et paier entre eulz cinq ledits deux deniers, qui estoient mauvais, etc.*

• **MALUS-FAGUS**, Fagi species infructifera, quæ glandem fageam non fert. Litteræ Geraldî Tornac. Episc. ann. 1152. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 431. *Sylva adiacens villæ ex regia munificentiâ libera possessio est ecclesiæ B. Amandi, quercus, Malus fagus, nespilus, etc. Vide Faia I. [Sed legendum videtur distinctis vocibus, *Malus, fagus*; est enim *Malus silvestris* arbor nota.]*

• **MALUS-FOSSATUS**, Fossatum pasuum. Charta ann. 1196. ex Archivis S. Vict. Massil. *De Malo fossato percepserunt quod esset palium, et gastum.*

• **MAMA**, Cerevisia. Telomonius de Bello cum civitate Brunsvic. apud Leibnit. tom. 2. Script. Brunsvic. pag. 90: *Cerevisia, quam Mamam aut mocam ridicule appellant, pro potu, ac quodam atri*

saporis acido, quod Coventum vocant, homines hujus loci utuntur.

• **MAMACHUTUS**, *Fatuus ac stolidus*. Vocabular. Sussannæ.

• **MAMACULUS**, Spars. Gl. Lat. Gr. MSS. Sangerm. [Adde ex Castigat. in utrumque Glossar. forte *Dramatulum*.]

• **MAMALIRETS**, Soldani milites. Informationes civit. Massil. de Passagio transmarino ex Cod. MS. Sangerm.: *Et ita predictæ galee impediant, auferant et turbent quod nemo audebit portare vel adducere ad terras vel partes Sarracorum et Soldani homines illos qui vocantur Mamalirets qui efficiuntur et sunt meliores et magis experti in armis quos habeat Soldanus, quoniam naturales homines ipsius Soldani seu Saraceni in se et de se parum valent in armis. [Vide Mamaluchi.]*

• **MAMATIO**, Vadium seu pignus, quod duello decertaturi ex decreto iudicis, apud eum deponebant. Litteræ Castellani Insulensis ann. 1236. ex Chartul. S. Quintini in Insula: *Si qui provocaverint se ac duellum in predicta villa, causa tractari debet per ecclesiam, etc. Et tota Mamatio duelli ad ecclesiam pertinet, ita quos quando pugiles campum ingrediuntur ex tunc cum servientibus ecclesie, etc.*

• **MAMBAX**, mendose in Gloss. Arabicis pro *Bambax*, quod vide in *Bombax*.

• **MAMBOTA**, pro *Mambota*, in Legibus Edmundi cap. 8. *Et volo, ut aliqua fictentia vel Mambota condonatur.*

• **MAMBURNUS**, Tutor, Gubernator: *Mambour* vel *Manbour*, in Consuetud. Hannoniensi cap. 77. Namurcensi art. 20. Montensi cap. 38. Valentianensi art. 27. 67. 79. 80. etc. [Bulla Innocenti II. 2. p. ann. 1181. apud Miræum tom. 1. pag. 94: *Fuimus per prefatos Mamburnos et gubernatores dicti Hospitalis, debita cum instantia, requisiti, quatenus, etc.*] Iewoldus Northovius in Chronico Markano ann. 1249: *Cum esset Mamburnus Comitatus de Teckemburg. Vide eundem ann. 1347. Joan. Hocsemius in Episcopo Leod. lib. 1. cap. 17: Tunc temporis Episcopo decumbente, pater ejus Guido, quasi Mamburnus patriam gubernabat. Eadem notione idem Scriptor usurpat cap. 29. et cap. 84. ubi hæc verba habet: *Ad eligendum Mamburnum, id est, in temporalibus presidentem. Vide eundem lib. 2. cap. 5. Vitam Balduini Lutsemburg. Archiep. Trevir. lib. 8. cap. 9. et Monstrelletum 3. vol. pag. 125. 224. Etymon a Theutonico mundi accersunt viri docti, quod os significat, et *baer*, sive *baer*, id est paratum, præsens, nudum, apertum; quia os esse debeat publice his, quorum tutelam, sive mundum suscepit. Sed probabilis est, voces hæc effectas esse ex *Mundium*, et *Mundiburdus*, quas vide.**

• **MAMBRUNA**, Gubernatio, regimen. Chronic. Cornelli Zaniffii apud Marten. tom. 5. Ampliss. Collect. col. 367: *Finaliter ad suscipiendum Mamburniam patriæ et rebellionem contra suum Principem arripendam induxit. Idem occurrit col. 368.*

• **MAMBURNUS**, Qui pago præest. Acta SS. tom. 4. Junii de S. Walhero pag. 618: *Aberam ego tunc domo: sed ipse quod factum erat, narravit Manburno pago nostri.*

• **MAMBRUNA**, **MAMBURNIUM**, Tutela. Charta Communis S. Quintini ann. 1135: *Nisi aliquis qui despatriaverit, aut aliquis, qui est in Mamburnia, super hoc clamorem fecerit. Charta anni 1238. in Tabul. Abb. Thenaliensis: Et quia pro-*

pria sigilla non habebamus, sigillo nobilitatis viri Galtari D. de Mignies, in cujus Mamburnia fueramus... facimus communitri. Charta ann. 1146. in Tabular. Priorat. Neronisvillæ fol. 17: *Ante Bernardum de Milli, qui eo tempore in Mamburnio habebat Muciam et Amalricum filium Rainardi Pulcri, de cujus feodo hæc terra fuit. [Ordinat. Philippi Pulcri ann. 1208. tom. 1. Ordinat. Reg. Franc. pag. 450: *La Roine nostre compaigne, nos effans estans avec nous en nostre Mambournis. Statuta Johannis domini de Commerciaco ann. 1362: Item, nous espiadissions et commandons que nul ne pourchassoit, ne facee faire mariage ny fiancoilles d'enfans quez qui soient en Mambournys de pere ou de mere... sans le congis et le consentement de leurs Mambours.] Froissart. 1. vol. cap. 155: *Fussent en garde, bail, tutels, cure, Mamburnis. Adde Leges Leodienses cap. 18 Consuetud. Valenciæn. art. 68. 79. Ordinationes Metenses, etc.***

• **MANBURINA**, Eadem notione. Charta Thomæ Abb. Sangerm. pro libert. hominum Villæ novæ S. Georgii ann. 1249. in Hb. Annivers. B. f. 218: *Hujusmodi autem remissionibus et libertatibus tantummodo gaudere volumus homines superius nominatos, cum usoribus et hereditibus eorumdem, tempore confectionis presentium litterarum, in eorum Mamburnia existentibus.*

• **MANBURNIA**, in Chartul. AB. Sangerm. ann. 1258. fol. 212: *In eorum Mamburnia existentibus quantum ad personas eorum, etc.*

• **MANBORNIA**, Charta Goberti de Asperomonte in Chartul. Campan. Cam. Comput. Paris. fol. 387. r.: *Et de terra ista non eram homo vester, nisi per Mamborniam Guidonis fratris mei. Hinc Mamburnir, pro Tueri, uti tutores solent, in Ch. A. episc. Meld. ann. 1261. ex eod. Chartul. fol. 189. v.: *Jura (li maître) lo roi ou son commandement que les biens de la maison il gardera et Mamburnira bien et loialement.**

• **MANDEBURDA**, in Charta Ludovici Boni ann. 815. apud D. Calmet. tom. 1. Hist. Lotharing. col. 298: *Hartmannus Comes ad nostram accessit Clementiam, deprecans ut ipsam precariam quam a supra memorato abbate Optario acceperat, per nostram Mandeburdam et licentiam... habere potuisset.*

• **MANIBURNIA**, Litteræ Philippi III. Reg. Franc.: *Et quando liberi nostri, vel alter eorum (quandiu fuerint in Mamburnia nostra) ibidem morabuntur, etc.*

• **MANIBURNIUM**, Administratio, regimen, Gouvernement. Charta ann. 1270. apud Miræum tom. 1. pag. 437: *Nihil in eam (villam) juris pretendat Advocatus, qui in feodum ligium sumet de manu Regis Mamburnium.*

• **MANEBRUNEA**, Tutela. Charta Hugonis Militis ann. 1259. ex Tabul. S. Nicasii Remens.: *Item habemus alias litteras de Manebrunea liberorum domini Joannis de Alneto Militis.*

• **MANUBURNIA**, Eadem notione. Charta ann. 1207. ex Tabul. S. Nicasii Remens.: *Et liberi eorum tunc extra Manuburniam parentum facti, et ab eorum potestate universaliter emancipati. Alta Curia Remens. ibid.: Et sciendum quod iidem fratres in Manuburnia non erant. Charta Johan. Comitæ Sues. ann. 1265.: *Et de illis qui sunt extra Manuburniam alterius. Adde Tabul. Blein. ann. 1349.**

• **MAMBRUNIRE**, Tueri, uti tutores solent. Vita B. Ivette Reclusæ cap. 9. n.

25 : Qui quasi pueros Mamburnire videbatur. Le Roman de Vacce MS. :

Au douzième ou qu'il terre maintint et Mainboroi.

Baldwinus de Condato vetus Poeta MS :

Il n'aura ja si grant avoir.
Ne si grant terre à Mainburnir.

Idem :

Celui va proce croissant,
Qui grant terre à Mainburnir.

† MAMBURNARE, Idem quod Mamburnire. Charta ann. 1318. ex Chartul. S. Martini Pontisar. : Omnes expensas, et custus facti pro querendis, adducendis, troturandis (leg. tritrandis) et Mamburnandis fructibus.

MAMBURDITOR, Tutor. Mamburnus. Charta Richardi Regis Rom. ann. 1267. apud Miræum in Donat. Belg. cap. 117 : Adeque tutoris sive Mamburditoris suavitio.

† MAMBURNUS, Eadem notione. Charta ann. 1300. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 298 : Quorum se asservit et asservit Mamburnum et administratorem legitimum.

† MAMBURGUS, Eodem intellectu. Charta ann. 1258. apud Miræum tom. 1. pag. 584 : Gilberto marito meo et Mamburgo vel tutore consentiente et volente.

† MANIBURNUS, in Charta ann. 1360. apud Ludewig. tom. 6. Reliq. MSS. pag. 26 : Nostros veros et legitimos Mamburnos, tutores et defensores irrevocabiles fecimus.

MAMBURGIUM et defensio, in Legatione Synodi Mantalensis ad Bosonem Regem ann. 879 : Defensionem et Mamburgium singulis exhibentes, etc. Responsio ejusdem Regis : Omnibus, ut monuisti, legem, justitiam, et rectum Mamburgium, auxiliante Deo, conservabo, etc.

MAMELUCI. Sic appellabant Egyptii magistra Christiana, aut ex Christianis parentibus orta, in pueritia capta, et pretio distracta, ex quibus eligebatur, qui cæteris imperabat, Sultan appellatio. De his sic Willelmus Tyrillus lib. 21. cap. 23 : Solent enim Turcorum Sartrape et majores Principes, quos ipi lingua Arabicâ vocant Emyr, adolescentes, sive ex ancilla natos, sive emptos, sive capta in præliis mancipia studiose alere, disciplina militari instruere diligenter, adultis autem, prout cujusque exigit meritum, dare stipendia, et largas etiam possessiones conferre. In dubiis autem bellorum eventibus, proprii conservandi corporis solent, his curam committere, et de obtinenda victoria spem habere non modicam : hos lingua sua vocant Mameluc. Sanutus lib. 2. part. 2. cap. 6 : Et deferunt de Mari Majori a partibus septentrionalibus pueros et puellas, quos præfati Egyptii nominant Manuluchos. Vide Jovium de Reb. Turc. Leuncl. in Pand. Tur. cap. 207. et alios rerum Turcicarum Scriptores : Scaligerum præterea lib. 8. Canon. Isag. pag. 326. ult. Edit. Edwardum Pocockium in Supplemento ad Gregorium Abul-Faragium pag. 7. et Notas nostras ad Joinvillam pag. 80.

† MAMERRIUM. Acta D. Erardi de Lignis Episcopi Autiss. apud Duchesn. tom. 1. Histor. Carb. Gall. pag. 215. inter Probat. : Propter bonam castitatis... habebat etiam tres cathenas argenteas nodis plenas quodam insertas Mamerrio, ex quibus de nocte carnem suam disciplinis pluribus castigabat. Ubi leg. Manubrio.

* MANES. [« Manes : Mamas, ans. »

(Lex. Lat. Gal. Bibl. Ebroic. n. 28, XIII. s.)

† MAMESSOR, Apparitor, Gall. Sergent. Sent. major. et jurat. Burdegal. ann. 1307. in Reg. 62. Chartoph. reg. ch. 497 : Qui quidem prædictum judicium acceptando dixerunt, quod præsto erant et parati dictum facere juramentum... potentes sibi dari Mamessorem seu Mamessores ad videndum hujusmodi sacramentum... Qui resulerunt quod dicti Bertrandus, Dominicus... super forte prædictum in eorum præsentia fecerant hujusmodi sacramentum. Vide infra Mamessorius.

† MAMTRACTUS, pro Mamtractus, Titulus libri, in quo voces Bibliorum enucleantur, apud Cyprian. in Catal. Codd. MSS. Bibl. Goth. pag. 8. Vide Præfat. Cangii in Glossar. pag. 30. et Erasmi in Antibar.

† MAMILIARES, povoytix, in Gloss. Gr. Lat. Editis et MSS. ubi Meursius emendat mamuales : malim manuales.

† MAMILLAM STRINGERE, in Lege Salica tit. 22. § 4. Prendre le sein d'une femme. Ubi hæc Lindembrogius. Leges Alfredi Regis cap. 11. 18. Penitent. Rom. lib. 3. cap. 20. Mamillas obtractare. Cap. 27. Obtractare puellæ aut mulieris pectus. Burchard. Decret. lib. 19. pag. 275. 302. Mammam stringere. Saxo Gram. lib. 2. pag. 17. Plautus Bacchid. : Manus ferat ad papillas, labra a labris nusquam auferat. Idem Asin. : Si papillam pertractavit, etc. in Lege Frision. tit. 22. § 88. Feminam per marillam stringere. Forte quis Negat Mamillam. [Editio Aleman. Mamillam capulaverit, hoc est amputaverit.]

† MAMILLARE, Amiculi genus, quo ubera mulieres tegere consueverunt, quia eo mammam adstringunt. Martin. in Lexico.

† MAMILLARIA, Armatura species. Computum Stephani de la Fontaine Argentarii Regis, incipiens 1. Julii ann. 1352. cap. d'Orfaverie : Pour faire et forger la garnison d'une paire de harnois tout blanc, en quoi est entré 14. marcs 6. onces d'argent, et un once d'or fin à la dorer ; c'est à savoir 1068. clos à estoilles, 8. boucles, 8. mordans à fermer les plates d'une grant boucle pour le dossier, 12. rives, 2. charnières, 2. Mamellieres, et deux chaînes pour icelle Mamelliere.

† MAMILLARIUM, Tota animalis pars inferior. Vetus MS. Corbeienae, cui titulus, de mensa Abbatis : De porco qui dicitur escaudeis, habet (famulus) totum Mamilarium a gutture per ventrem usque ad caudam.

† MAMIUM, f. mendose pro Manium, vel Manitio. [« Malim Animalium. »] Charta ann. 1485 apud Rymer. tom. 11. pag. 558 : Per aliquas incursiones, invasiones, depredationes, derobationes (leg. derobationes) personarum Mamium, seu rerum captiones, etc.

† MAMLERNA. Diploma Alfonsi Regis Castellæ pro Monasterio S. Johannis de Burgos apud Stephanot. tom. 3. Fragm. Hist. MSS. pag. 215 : Dono insuper et concedo præfato monasterio totam illam Mamlernam que Holza nuncupatur et jacet inter villam Ino et Ldm Christofori de villa Diago, ex integro, sicut ann habeo vel habere debeo jure hæreditario in perpetuum habendam.

† MAMMA, Mater, in Epitaph. apud Montemalc. in Diar. Ital. pag. 147 : Ilidibrandus ejus genitor, Theoloraque Mamma. Pro nutrice, in Stat. Genuens. lib. 4. cap. 67. pag. 117. v. Sed et honoris ergo usurpatur in Vita S. Apoll.

tom. 1. Jan. pag. 259. col. 2 : Abiens vero vetula, ei hac in re inservit. Cum ea autem attulisset, ei præcata est, dicens : Deus te adjuvet, Mamma. Vide Mammar. [« Glossar. med. Græcit. voce Maza. col. 859. infra Mammar. »]

† MAMMALUCI, Idem qui Mameluchi. Bernhardi de Breydenbach Iter Hierosol. pag. 38 : De Japha associavit se nobis dominus ipse de Rama nobiscum equitando propria in persona, cum multis Mammalucis, id est, (ut dicitur) apostatis Christianis. Ibidem pag. 215 : Id enim certum habetur quod omnes Mammaluci pueros suos masculos faciunt baptisari, non ob id quidem (multorum opinione) ut pueri salutem consequantur anime, neque ut in fide Christiana perseverent, sed ut in paternis bonis fiant successores.

† MAMMARE, Lactare, mammam dare, Plauto in Menæch. hinc Mamma, nutritrix, et Mammula, nutricula, apud Gruter. 88. 3. 683. 2. S. Augustin. in Psalm. 89 : Prægnantes sunt, qui spe intumescent : Mammanes autem, id est, lactantes, qui jam adepti sunt, quod concupierant. Mammare, in Glossis Græco-Barbaris.

† MAMMELINUS, pro Miramomelinus, occurrit apud auctorem Magni Chronici Belgici ann. 1212. pag. 210.

† MAMMETRECTUS, corrupte dictum pro Mammothreptus, id est avis alumnus, a nutrice educatus. Græc. Μαμηθρεπτος. Goelen. Lex. Philos.

† MAMMIG. Vide infra Mannig.

† MAMMIOS. ἰατρὴν, apud veterem Interpretem Moschionis de morbis mulierum cap. 42.

† MAMMIS, Cheval, in Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692.

† MAMMOCESTIS, Aptius lib. 8. de Re culin. cap. 6 : Hædus, sive agnus syringatus, quod est Mammocestis, exorsatur diligenter, etc. Ubi Mammocestis perperam, ni fallor, pro μαμηθρεπτος, qui adhuc lac sugit.

† MAMMONA, vox Chaldaea, Divitiæ, lucrum. Hieronymus in cap. 6. Math. : Mammona sermone Syriaco divitiæ nuncupantur. August. lib. 2. de Serm. Domini in monte : Mammona apud Hebræos divitiæ appellari dicuntur. Convenit et Punicum nomen : nam lucrum Punico Mammon dicitur. Vide eundem August. in Psal. 53. et de Verbis Domini serm. 35. Mammona, Monnois, ou richesse mal acquise ou nom de Dyable, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.

† MAMMONES, Simiæ Guillelmus de Baldenzel in Hædæporico pag. 112 : Vidi plures baburnos, coctos, Mammones, pitlacos, mirabiliter instructos, gestibus suis homines mirabiliter ad aeductionem provocantes.

* MAMONA [U. MA. MONA : « Facite vobis amicos de Mamona iniquitatis qui vos recipiant in eterna tabernacula. » (Chart. Cluniac. coll. Burgund. B. N. t. 78, n. 143. an. 1081.)]

† MAMULA. Vide Mammar.

† MAMOTREPTI, Pueri dicuntur qui diu augunt, quod non decept. Papias ex D. Augustino.

† MAMPHORA, Sudarium, linteum. Acta S. Amator. tom. 4. Aug. pag. 21. col. 2 : Vestes etiam ejusdem virginis et cetera multa talia, necnon Mamphoram cum impressione similitudinis faciei Dominice, a nomine dicte mulieris Veronicam nuncupatam, prout Romæ ostenditur, fideliter collegit et salubriter custodivit. Mafora vero est Operimentum capitis præsertim feminarum. Vide Mafors et confer Manupiarium.

† **MANEK**, Spurius. Gasp. Barthii Glossar. apud Ludewig. tom. 3. Reliq. MSS. pag. 66. Vide *Manzer*.
MANA, Mater, anus, femina etate provecior. Luthprandus in Legat. cap. 26: *Obvians mihi mulieres quae prius, in stuporem mentis veras, Mana, Mana clamabant.* Gervastus Tillebertensis MS. de Otis Imper. decis. 8. cap. 95: *Mulieres agnosco Manas nostras, quae processerunt in diebus suis, quae proponebant, se de nocte vidissae, etc.* Utilitur etiam Fr. Recuperius in Miraculis B. Ambrosii Senensis num. 59. et 128. Apud Senensis *Mana* è nome d'honoranza, per le donne di bassa condizione, a cui non convenga titolo di Madonna. Ita Academia Cruscana. Graeci nava eadem notione usurparunt. Emanuel Georgittas Limentis in Poem. MS. de Mortalitate Rhodi ann. 1498:

Καὶ κίραρε τὸν γέροντα, καὶ θλίψε τὰς
 [μυῖδας,
 Ταί, κίρα, τὰς ἀνεύχους, καὶ τὰς οἰκονο-
 [πάδας.

Vide Glossar. Meursii, [Cang. med. Graecit. col. 890.] et Fabroti ad Cedrenum, et Codinum de Orig. Edit. Reg. pag. 60.

† **MANA DIES**, Vox familiaris veteribus Gallis notos mane salutantibus, qua bonam faustamque diem amicis apprecabantur, ut observat Valesius in Notitia Galliarum pag. 592

MANACIA, Minae, ex Gallico *Menace*. Glossae MSS. Reg. Cod. 1198: *Minis, Manacis*. Quae quidem vox occurrit, ni fallor, apud Hincmarum Laudunens. Episc. pag. 612: *Tunc Dom. Rex dixit, quia si ille ipsam silvam, ut dicebat, nutrierat, quam pater suus nutria ceperat, et ex eo amicis suis, non destruendo, sed cura Manacia dedisset, aut si ad suam necessitatem ex ea cum mensura accepisset, pro hoc non debuisset illud beneficium amittere.* Editus Codex habet *Manacta*.

Vix est ut cum D. Cangio sentiam vocem *Manacia* apud Hincmarum minas significare: probabilius videtur ad vocem *Manacis* respexisse, qua in Consuetud. Lotharing. tit. 6. art. 9. designantur possessiones ea lege ad censum annuum concessae, ut in iis manent (unde *retymon*) possessores, easque non distrahant, atque, ipsis sine liberis decedentibus, ad dominum revertantur. Quae quidem non male, ut opinor, cum allatis cohaereat.

MANACIARE, Glossae MSS. ad Canones Concilii: *Comminari, Manaciare* [Le Roman de Rou MS.:

Tant pramié au Comte et offri,
 Tant Manache et tant blandi,
 Que Gay Heralt au Duc rendi.]

o Hinc *Manechour*, qui minas intendat, in Charta ann. 1483. tom. 2. Hist. Leod. pag. 437. quomodo etiam legendum, pro *Mancheur*, in alia ann. 1424. ibid. pag. 445. Unde *Manechement*, pro *Menace*. Minatio, apud Guinevil. in Peregr. hum. gener. MS.:

Quant j'oy ce Manechement, etc.

o **MANADA**, Manipulus, quantum manu continetur. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Manada, Prov. Manipulus*. Comput. ann. 1412. inter Probat. tom. 8. Hist. Nem. pag. 206. col. 1. *Item solverunt... pro sex intorticiis cere, et tribus Monadis de dohlises, et Pontio Tullii pro tribus Manadis de dohlises cere, presentatis consorti dicti domini*

gubernatoris, etc. Vide in *Manata* et infra in *Manna* 3.

† **MANADERIUS**, Idem videtur qui *Mandatarius*. Statuta MSS. Auscor. art. 68: *Item est consuetudo ibidem quod in honore dom. Comitum est preceptor unus seu Manader, et in honore dom. Archiepiscopi alius, et in parochia S. Orestii alius: qui preceptor suos Manader id quod facit faciat de mandato Consulum civitatis Auxis, et aliter factum non valeat; qui Manader debet ire ad exercitum cum aliis hominibus civitatis Auxis ad expensas dicatorum Consulum, quando predicti homines ire tenentur; verumtamen predictus Manader potest quittores unum ex vicinis quem vult ad cognitionem Consulum se vadat ad exercitum predictum, et tenatur facere dictus Manader quae ei mandantur per dictos Consules; et ille Manader, quando collecta imponitur per Consules civitatis predictae in predicta civitate, est immunis, nisi collecta altera (f. ultra) impositionem quatuor denariorum Morlanorum (sit.) quando autem per Consules civitatis predictae mandatur aliquibus civibus quod vadant ad valla curanda, vel ad alia utilitatis publicae faciendae, predictus Manaderius est immunis, et unum vicinum civitatis predictae potest quittores a predictis faciendis; et quando collecta imponitur per dictos Consules, exigitur per Manaderium, qui habet pro suo labore quatuor denarios Morlanos in die, et debet esse cum collectoribus in exercitio per totam diem.*

† **MANAGERIUS**, Vide *Mairchieus*. *MANAGERIUS*, Idem qui *Manens*, mansuarius, hospes, qui ratione mansionis vectigal aut censum, quotannis domino persolvit. Charta Caroli Regentis ann. 1362. Reg. 92. Chartophyl. regii Ch. 191: *Honestis pauperibus ville Manageris illa (pecunia) distribuetur, id est, in civitate natis.* Chartular. S. Vandreg. tom. 2. pag. 1825: *Quod jus et proprietates levandi et habendi duas partes minutarum decimarum in parochia predicta et a parrochianis parochiae predictae, exceptis duntaxat parrochianis et Manageris existentibus et commorantibus in Habello.* Vide *Mansionarii* et *Managium* 2.

o *Manager*, alio sensu, pro Artifice scilicet, Gall. *Artisan, ouvrier*, legitur in Reg. 2. sign. 1. urbis Duac. fol. 26. v. ad ann. 1439: *Item fu alé au devant d'alle (Me de Charolois, fille de Charles VII.) à cheval par les officiers de M. le Duc, le loy et gens notables, et fu deffendu de non y aller frutiers, Mannagers, ne gens de petit estat.*

† **MANAGIUM**, Advectio, transportatio, a Gall. *Mener*, ducere. Litterae Ballivi de villa Terrici ann. 1221: *Cum contentio diu fuisset... super Managio bladorum granchie domni Martini... De Managio autem bladorum ita compositum est, quod equi hominum vel vehitur eorum cum quibus excolunt terras suas, cum propriis Praepositi de domno Martino simul ducent blada apud Meduntam, in domum Abbatis. Ibi Praepositus... providebit dictis hominibus panem album et vinum rationabile.*

2. **MANAGIUM**, Mansus, vel mansio. Testamentum Herberti Comitum Viromand. ann. 1059. apud Joan. Carpentarium in Hist. Camerac. Charta Willelmi Comitum Pontivi ann. 1205: *Concessi Magistro Simoni Cappellano S. Crucis 13. libras, in recompensatione Managii Eve Signorez.* Charta Matthaei et Marie Co-

mitum Pontivi ann. 1248. in Tabular. S. Judoci: *Et si contingat, quod predicta duna detur ad Managia faciendae, ita quod hospites ibi morantur, etc.* Alia ann. 1251. in Tabular. Episcopat. Ambian. fol. 97: *Hospitalis... quod continet duo Managia, quae censum annuum nobis tanquam domino debent.* Alia Henrici III. Regis Angl. tom. 2. Monastici Anglic. pag. 84: *Managium ejusdem Hugonis cum campo adjacentis.* [Charta ann. 1272. tom. 3. Hist. Harcur. pag. 52: *Acram unam terrae ad Managium, et unam acram prati ad pasturagium.* Alia Philippi de Arbosio Episc. Tornac. ann. 1368. apud Miræum tom. 2. pag. 1328: *Cum uno manerio sive Managio pertinente ad dictas terras.*] Vetus Consuetudo Normann. cap. 24: *Et si doit l'en savoir que le Manage est relevé par trois sols, et per ce aquis la premiere acre, ou tout le tenement; s'il n'y a plus d'un acre.* Le Roman d'Aubery MS:

Descendus sont en lor maistre Manage.

o Pro praedio rustico, in Charta authentic. offic. A'trebat ann. 1259. ex Tabul. S. Petri Gand. *Domina Mathidia... quitavit... sexies viginti libras Paris.* quas ipsa domina habebat nomine assignamenti supra Managium, quod Eustachius filius predicti Egidii militis mariti sui tenebat apud Loison, et etiam supra certas piscarias, aquas, redditus et omnia alia ad dictum Managium pertinentia. Nostris vero *Manandise*, mansio, domus. Lit. remiss. ann. 1455. in Reg. 183. Chartoph. reg. ch. 30: *Comme le suppliant eust prins à louage... à Amiens... une maison ou Manandise, etc.* Reg. 18. Corb. sign. Habacuc ad ann. 1509. fol. 7. v.: *Et aussi par condition que se ledit preneur y fait édifier et alonguier quelque édifice ou Manandise, etc.* Chron. MS. Bertr. Guescl.:

Anglois furent issus hors de leur Manandis.

Hinc *Manable*, qui alicubi manet, in Bestiar. MS.:

De vos costers d'un oisel,
 Qui moult parait courtis et bel,
 Tousdis est en cue Manabale.

Unde etiam *Mannage*, pro Supellex domestica, Gall. *Meuble*. Pedag. prior S. Gondulfi Bitur. ann. 1314: *Ung Manage d'ostel, v. sol.* *Manandis* autem vel *Manantie* nostratibus praeterea facultates, bona, redditus, suppellectilem qua domus ornatur significat. Lit. pro monast. Sagiens. ann. 1359. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 479: *Comme à cause de leur église ilz aient, tant en chief comme en membres, plusieurs patronnages d'église, droiz, seigneuries, Mananties, profits et émolumens et revenus, etc.* Vita J. C. MS.:

Chil Mahius estoit tonloiers,
 Assés avoit grant Manandis.

Pactum inter Phil. Pulc. et Guill. comit. Hannon. ann. 1314: *Et deffendre en bonne foy en nostre terre que il n'ait Manandis, ne confort, ne marchandise nulle.* Inde *Manant*, pro Divite, in Doctr.:

Et qui a bones teches riche est et Manant.

Vide *Manastia*.

o 3. **MANAGIUM**, Familia: quo sensu etiam *Manage* dicimus. Lit. remiss. ann. 1376. in Reg. 108. Chartoph. reg. ch. 239: *Se Suesionas transferens, ubi pro victu suo, uxoris et Managii lucrando, mercari cepit... Dicitur exponens, qui cum*

uzore et familia honeste vivere consueverat, etc.

4. **MANAGIUM**, Jus, quod domino competit in Managia seu prædia subditorum. Gualt. Hemingf. de Gest. Eduardi I. reg. Angl. ad ann. 1296. pag. 93: *Fidelitatem et homagium vobis facta, tam a nobis, quam ab aliis quibuscumque regni nostri incolis, fidelibus nostris, ratione terrarum, quas in regno vestro de vobis tenebant, et etiam ratione Managii seu retentionis vestra, etc.*

5. **MANAGIUM**, Tributum, quod pro mercibus que advehuntur, debetur. Charta ann. 1290: *Nobilis vir Pontius Bremundi dominus castri de Casario... concessit et tradidit, seu quasi, dicto domino regi... medietatem pro indiviso stacæ seu juris quod habet in staca et in Managio, et generaliter medietatem pro indiviso totius alterius juris, quod ipse Pontius Bremundi habet in staca et Managio et pedagio supradictis... Si contingeret quod aliquid committeretur a transeunte seu transeuntibus, nomine vel occasione Managii, passagii et stacæ seu pedagii, etc. Et quod dictum pedagium, staca et Managium sine consensu utriusque partis nullo tempore possit dividi.*

MANAGUR, [f. Negotii alicujus rector, Anglis, *Manager*.] vox Wallica, in Legibus Hoeli Boni Regis Walliæ cap. 9: *Hic est unus homo eorum, cui soli creditur, scilicet Managur, dictator continens cum testimonio Sacerdotis, etc.*

MANAHEDA, Idem, ut videtur, quod *Maneus*, domus, habitatio. Tabular. Rothomense: *Et hoc est tributum istius terræ: de avena modios X.... In Manaheda XII. denarios, sine censu, sine tributo.*

MANAIA, Testamentum MS. Raimundi Comitiss Melgoriensis in prociectu Ilierosol. exaratum: *Dono D. Deo et S. Petro... sedis Magalon... Manaiam quam habeo in salinis. Et infra: Et relinquo suprascriptam Manaiam et totum pulmentum piscium, quam de vno stagno habeo. Idem videtur quod pugillata salis, quantum manu continetur, ac proinde idem quod *Manata*, de qua voce mox.*

MANALES LAPIDES, qui in modum cylindrorum per limites trahebantur. Papias.

MANALIS, Mobilis: dicitur de officio a quo quis amoveri potest. Stat. eccl. Tull. ann. 1497. fol. 98. v: *Furnerius tenetur ex officio suo, quod est Manale et ad nutum capituli amovibile, et ideo nullatenus venale, nobis ministrare pro quolibet resali frumenti claustralis xij. denas panum alborum.*

MANALITES, Eadem notione qua *Missi*, qui res dominicas disponunt, administrant. Præceptum Lotharii Regis pro Monasterio Prumiensi ann. 865. apud Marten. tom. I. Ampliss. Collect. col. 176: *Tam de ipsa villa quam de omnibus rebus Richardi, sicut supra comprehensum est, Manalitis (i. Manalites) venerabilis Marciardi Abbatis Goerannum scilicet, Adalbertum, et Hildifrandum, simulque et Theofredum advocatum ipsius monasterii revestivit, et ipsi easdem res secundum legem insiderunt. Et infra: De omnibus vero mancipiis per servum unum nomine Germinianum eisdem Missis revestivit.*

* **MANALIUM, RIUM**. [Molendinum. Dief.]

MANAMENTUM, Mansio, domus in qua quis manet. Charta ann. 1265. in Reg. feud. Aquit. ex Cam. Comput. Paris. sign. JJ. rub. fol. 47. r.: *Quitave-*

runt omnes planaturas, Manamenta, plateas, domos et lapides, que sunt in castro Podii Willelmi. Vide supra Managium 2.

MANANA. Vide in *Mannus*.

† **MANAPIATUS**, Hypothecatus, i. si quis comparaverit de præsumpt. Ita Hierolexic. Macri.

° **MANARA**, Securis. Ital. *Mannaia*. Chron. Domin. de Gravina apud Murator. tom. 12. Script. Ital. col. 559: *In quodam verillo suo regali facto de novo, præter arma sua regalia, depingi fecit quamdam Manaram et cippum. Vide Manaria.*

† **MANARIA**, Batillum, falcula, Gallis *Faucille, serpette*. Italis *Manarino*, quod ad manum facilis sic dicta. Capit. Caroli II. Regis Siciliæ Rubr. de Armis acutis: *Qui cum roncha ferrata, accetta, Manaria, cultello quocumque quemquam percuserit, etc.* Glossæ Andree de Ysernia in alium locum eorumd. Capitul.: *Et ita de portatione ronçæ vel Manariæ non tenetur pena portationis armorum, quia facta est ad incidendum sepes et alia. Chron. Parmense ad ann. 1252. apud Murator. tom. 9. col. 706: Et eo anno fuit factus murus in glarea Communis in ripa Parmæ a sero de subitus a ponte lapidum, cujus memoria in quodam lapide marmoreo sculpta fuit cum Manaria. Inter militum arma recensetur ibid. col. 797: Et tunc per milites et alios, qui ibi erant pro Ecclesia Romana, ter omni septimana quantum ferebat circumquaque Forlicium. Et erant ibi pro ipsa Ecclesia mille gastatores cum securibus et Manariis. Vide Manaria.*

° **MANARIKIUS**, b. *Manara*. Inter arma vetita recensetur, in Stat. Vallis Ser. rubr. 44. ex Cod. reg. 4619. fol. 88. r. Vide *Manarota*.

† **MANAROTA**, Idem videtur quod *Manaria*. Histor. Cortusior. lib. 2. apud Murator. tom. 12. col. 800: *Et inspiciens vdit maximam peditem multitudinem a lanceis longis, a ballistis et Manarotis ante portam, etc.*

MANAS, *Malas, marillas*. Papias.

MANATA, quasi *Manata*. Italis certe *Manata* est brancata, tanta quantitate materia, quanta puii strengens, o tener con mano, manipulus, nostris *Manée*. Charta Amedei Com. Sabaud. ann. 1249. apud Guichenonum: *Concessit pro remedio anime sue... leydam salis, quam habebat apud Chamberiacum, præter Manatam salis, quam recipiebat Mistralis Chamberiaci nomine ipsius. Libertates, concessæ villæ Franciæ ab Archembaldo Dom. Borbonensi ann. 1217. MSS.: Si aliquis extraneus ducit asinos cum sale, dabit unam Manatam, si vendit. Quicumque vendit sal in foro ad archam, vel in nudinis, dabit unam Manatam salis a pollice in antea. [Regestum 87. in Charthophylacio regio: Percipiunt D. Aynardus junior unam cartam, unam mundinam et unam Manatam nucleorum, etc. Statuta Massii lib. 5. cap. 19. § 11: Item quicumque capiet de alieno honore fabas... vel bladum solvat nomine hanni, pro quolibet Manata, de die vi. den.] Charta Libertatum villæ de la Perouse ann. 1290. apud Thomasser: *Et li sauners (donera) do setier une Manée de laide, et autre de terrage.**

° Pugillus. Reg. episc. Nivern. ann. 1287: *Item quilibet qui vendit sal in burgo comitis, debet quolibet Sabbato totius anni unam Manée salis usque ad pollicem, et debet mensurari ad manum recipientis. Manée, eodem sensu, in Consuet. Bitur*

ex Reg. Joan. ducis Bitur. Cam. Comput. Paris. fol. 117. v: *Item quiconques amene sei à Bourges, S. Supplice a pour chacun cheval une Manée. Manée vero pensationem significat, que pro frumenti molitura exigitur, in Charta ann. 1232. inter Annal. Tervan. pag. 126: *Ja Eustasse, soer le conte de Saint Pol, fay scavoir... que j'ay donnet et octroiet... as nonnains de Biaupré de l'ordene de Cistiaus, qui mainent ou tenement de la Gorge, leur Manée. En tele maniere que elles poent morre as molins de la Gorge quittement sans moture et sans aultre droiture, tout chou que il convenra à la souffissance de le maison. Vide infra Manuata.**

MANADA, Tabularium Conchensis Abbatie in Ruthenis ch. 226: *Sextarios sex de civada, et sex gallinas, et tres Manadas de canbet, i. tres manipulos cannabis. Vide Palma 3.*

° **MANATICUM**, Præstatio propter mansiones solvenda. Reg. feud. Aquit. sign. JJ. rubr. in Cam. Comput. Paris. fol. 32. v: *Item habet (dom. rex) Manaticum proprium pro eorum domibus burgi.*

° **MANATUS**, Charta ann. 1489. inter Probat. ult. Hist. Trench. pag. 281: *Ac (cum) aliis supra Manatis et mentionatis duntaxat. f. scriptum erat contracte Meratis, unde male lectum est Manatis. pro Memoratis.*

° **MANAVERIA**, Instrumentum quoddam ad piscandum utile. Charta ann. 1307. in Reg. 47. Chartoph. reg. ch. 130: *Item intendit probare dictus procurator, quod dictus dominus episcopus (Magalonnensis) et sui prædecessores... sunt et fuerunt in possessione... concedendi in capitulum Manaveriam et manguerias et alia que ad artem piscandi vel aliter utilia. Vide infra Manea.*

° **MANAVESIUS**, Armorum genus, idem quod supra *Manaricus*, in Stat. Mantuæ lib. 1. cap. 112. ex Cod. reg. 4620.

MANAZEI, ita dicti in Bospensi regno Paterini heretici, ut est in Hist. A. Cuthais ann. 1386. a Manichæis id vocabuli fluxit.

° **MANBORNIA**, Tutela. Vide in *Mamburnus*.

MANBOTA, Compensatio mortis, a voce Saxonica *Man*, que hominem sonat, et *Bode*, que a bettan deducitur, quod compensare est. Erat igitur *Manbota* perempti hominis illa æstimationis pars, que cæsi domino compensationis loco tributa est. Leges Inæ Regis cap. 69: *Er æstimatione capitis viri, qui vicinis, dum vixerat, æstinabatur solidis, subrahantur 30. solidi ad compensandum domino mortem, etc.* Saxoniceum habet *Manbote*. Occurrit hæc vox non semel ea notione in Legibus Edw. Confess. cap. 12. Henrici I. cap. 12. 69. 70. 74. 75. 76. 79. 80. etc. Leges Normanniæ Willelmi Nothi cap. 8: *Si homo occit l'altre, et il seit counsaut, et il doive faire les amendes, durrad de sa Manbote al seignor per le franc home 10. sols, et pur le serf 20. sols.* [Vide Philips. de Jure Anglosax. § 47. et Histor. Jur. Anglic. tom. 2. pag. 258. 315.]

° **MANBURGIUM**, *MANBURINA*, etc. Vide *Mamburnus*.

1. **MANCA**, pro *Marca*, seu certo auri et argenti pondere. Willelm. Malmesb. lib. 2. de Gestis Angl.: *Ad omnes principales sedes librum hunc suo jussu conscriptum se velle transmittere, cum pugillari aureo, in quo esset Manca auri. Glossarium vetus Anglican. circa tempora Edw. III.*

exaratum, *Mancam* sive *mantam auri*, triginta denariorum fuisse tradit. Lambertus *Mancusam* et *marcam*, (quae verba idem sonant cum *mancam*) nummum argenteum 30. valentem denariis interpretatur. Verum jure in dubium vocat Somnerus, an *Manca* et *Mancusa* nummus aut percussa moneta fuerit, cum probabilius sit, fuisse auri aut argenti quid certo quodam pondere constans, qua notione *marcam* vulgo accipimus, cujus valor tam in auro quam argento crescit aut minuitur pro ratione valoris monetae, qui ut plurimum pro nutu et libito Principum minuitur aut augetur. Atque inde fit, ut in Legibus Henrici . . . cap. 69. *mancas* sex solidis aestimetur, quin nimirum denariis ad solidum: in Lege Adelstani Reg. cap. 6. 80. denariis. *mancusa* vero apud Willelmum Thom. pag. 1776. in Variantibus Lect. pondus 2. solid. et 6. denar. dicitur. Occurrit in Legibus et Scripturis Anglicis passim. Vide Monastic. Anglic. tom. 2. pag. 286. et infra *Mancusa*.

30 Somneri sententiam firmare licet ex Testamento Byrthrici apud Hiccesium pag. 52. ubi armillae aureae pondus ad 80. *Mancas* aestimatur: *Primum naturali domino suo Regi armillam auream quae habet 80. Mancas auri*. Et infra: *Et dominus suae Reginae armillam unam quae habet triginta Mancas auri. . . . Præterea dedit eidem Ecclesiae. . . . unam torquem auream de quadraginta Mancis auri*.

MANCO. Liber mirabilis, seu Tabularium Abbat. Conchensis in Ruthemis ch. 19. Et in memoria census per singulos annos S. Petro Romae Apostolo unum *Manconem auri* persolvant. Nisi legendum sit *Mancorum*, ut in Charta 207.

2. MANCA, Defectus, nostris *Manque*. Itali. *Mancanza*. Urbanus II. PP. in Epist. ad Ivonem Carnotensem Episcopum. *Oves dominicas. . . abaque morbo vel Manca perducere*.

3. MANCA, f. Naviculae piscatoriae genus. Vita S. Oswaldi saec. 5. Benedict. pag. 745: *Totam simul piscariam Ramesensi Ecclesiae contulit cum Mancis et costis piscatorum*. Vide *Manciva*.

4. MANCA MANUS, Sinistra. Ectio Henrici Regis Portugalliae apud Brandan. in Monarch. Lusitana lib. 10. cap. 13: *Si Rex Portugalliae non habuerit masculum, et habuerit filiam, ista erit Regina. Non accipiet virum, nisi de Portugall. nobilis et talis non vocabitur Rex, nisi postquam habuerit de Regina filium Varonem, et quando fuerit in congregatione, maritus Reginae sit in Manca manu, et maritus non ponet in capite coronam regni*.

MANCALDUS, Mensura annonaria, *Mancald*. Chartul. Aquincense fol. 60. *Godofridus de Strunel dedit Ecclesiae Aquincensium. . . censum 2. modiorum avenae duorum etiam Mancaldorum pise*.

* MANCALIS. (Vide METHICALIS: Unde censum annualem, mille videlicet aureos quos vulgo *Mancal* appellat conventui Cluniacensi ad vestiam proprie dedit. (Chart. Cluniac. Coll. Burgund. B. N. t. 79, n. 155 bis, an. 1084.)

MANCALZ. Modus agri, qui *mancaldum* capit. Chartul. Aquincense fol. 26. *Johannes de Hainelcurt vendidit nobis duas Mancal: terrae*.

MANCANARES, Pomaria. Vox Hispanica: *Mancana*, pomum. Charta aera 1010. apud Ant. de Ypez in Chron. Ord.

S. Bened. tom. 5: *Vinea et terras, et ortales, et Mancanares, cum pratis, pascuis, etc.*

MANCANUM. Charta aera 978. apud Anton. de Ypez in Chron. Ord. S. Bened. tom. 6. pag. 460: *Concedimus tibi serviendam illa vinea de illo Mancano alia vinea iuxta alia vinea de illa Comitissa, etc.* [Idem videtur quod *Mancanares*, Hispan. *Manzanal*, Pomarium.]

MANCARE, Mancaster. Vide Mancus 1.

* 1. MANCARIA. [Gall. *Manquement*: Habuimus noticiam multas novitates, *Mancarias* et extorsiones factas fuisse in habere et personis nostrorum mercatorum. (Venise, Arch. gen. Senato Misti I.V. f. 117, an. 1425.)]

* 2. MANCARIA, Comessatio, convivium. Ital. *Gozzoviglia*. Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. 1. pag. 138: *Mancarias, sive comestiones non satiam, nec fieri permittam in massaria meo tempore, neque stiam*. [Fr.]

* MANCATUM, perperam, ut videtur, pro *Mandatum*, in Stat. Genuens. lib. 4. cap. 20. pag. 127: *Si aliquis propinquus aut vicinus equis noluert consentire, et factio præcepto de Mancato magistratus, non compuerit, etc.*

* MANCAUS, Mensura frumentaria. Chartulac. S. Vedasti Atrabat. V. pag. 264: *Ad pontem de Mendin debet cellariarius. . . in festo omnium SS. quatuor Mancas frumenti*. Vide *Mancaldus*.

* MANCEA, Mensa, Gall. *Talle*. Inventarium ann. 1342. ex Archiv. S. Viet. Massil. *Item unam manam piste. Item duas Manceas, etc.* Vide *Mancia*.

MANCELLI, Vide *Moneta Haronum*.

MANCELLA, Parva manica, manicella, nostris *manchette*. Wolphardus Presbyt. lib. 1. de Vita S. Walpurg. cap. 6. n. 19: *Mancellam ei a manu prævaricatrice et tumida disauerunt*.

* Alias *Mancelon*. Lit. remiss. ann. 1457. in Reg. 189. Chartoph. reg. ch. 186: *Une paire de Mancelons, qui pouoient valoir deux sols, six deniers*.

1. MANCEPS, Satelles, lictor, vel qui satellitibus præest. [*Manceps*, *Sergent*, in Glossar. Lat. Gall. Sangerm.] S. Cyprianus Epist. 69: *Latroes Mancipi, obsequio pleno humilitatis obtemperant*. Mox: *Prepositus illic agnoscitur et timetur*. Lucifer Calaritanus lib. 2. pro S. Athanas. pag. 89: *Non esse Christianus, sed plane Manceps latronum cognosceris*. *Manceps carceris, et vinculorum janitor*, apud Prudentium libro Peristeph. S. Zeno in Serm. de S. Arcadio: *Hunc vero profitemem ad nefandam custodiam nocturne mentis Mancipes rapuerunt*.

MANCEPS MUTATIONUM. Gloss. Gr. Lat.: *Ἐπιστάτης, ὁ ἐν κατανοῆσι ἡγεμῶνος*, Stationarius, *Manceps*. *Mancipes cursus publici*, de quibus in Cod. Th. in leg. 15. 22. 35. 36. 42. etc. de Cursu publ. (8. 5.) Senator lib. 4. Epist. 47: *Si quos autem intemperans culpa pertulerit, collectam quantitatem per vices agentes Mancipibus mutationum volumus applicari, ut cursalia tractus inde habeat remedium, unde hactenus sumpsit incommodum*.

MANCEPS Thermarum, Salinarum, in Cod. Th.

* MANCIPES, Publicani spontanei, inquit Gothofredus ad leg. 17. lib. 13. Cod. Theod. tit. 1. quibus cura ut distributionis, ita exactionis injungebatur, suo privato commodo.

2. MANCEPS, Pistor publicus. Μαῦρα, ὁ ἐπιτελεῖ τὸν ἀρτοποιῶν ἄρτον, in Glossis Basilic. Ita *Mancipes* usurpant leg. 1. et 2. Cod. Theod. de Frumento urb. CP.

(14. 16.) ut censet Cujacius. At Jacobus Gothofredus non quosvis pistores; sed eos, qui pistrinis publicis, atque adeo panum civilium et militarium pistoribus prepositi erant, ex d. leg. 18. et ex Sostrate lib. 5. cap. 18. solos *Mancipes* appellatos contendit. Verum in d. leg. 18. *Mancipatus*, non est prepositura pistrinorum; sed *panis excoctio, et obsequium pistrini*, ad quod tenebantur omnes, præter eos, qui ratione dignitatis a muneribus sordidis immunes erant, ex leg. 15. eod. Cod. de Extraord. sive sordid. (11. 16.) Præterea Græcos recentiores *παῦρα* quomvis pistorem vocasse constat. Vide Vitam S. Auxentii Archimandrita cap. 8. et alios laudatos a Meursio. Hinc *παῦρατες*, apud Cedrenum pag. 324. in Basilica, apud Suidam, etc. et *παῦρατες*, in Chronico Alexandrino pag. 789. pro pistrino. Lexicon Gr. MS. Reg. Cod. 2062: *Ἀρτοποιῶν, τὸ παῦρατες, ἢ οἱ ἄρτοι γίνονται*. Aliud Lexic. habet *παῦρατες*. [Vide Glossar. med. Græc. col. 846.] Anastasius Bibl. in Vita S. Joannis Eleemosynarii cap. 7. n. 86: *Et animal portans siliquas a Mancipio causa prandii ipsius*. Vide *Panostarius*.

* MANCER, Spurlus, pro *Manter*. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7682. *Mancer, fis de puteis*.

Natus de scorto tibi *Mancer*, *Mancoria* esto.

* 1. MANCHA, Idem quod *Mancas* 1. Charta Henrici Reg. Angl. apud Madox Formul. Anglic. pag. 88: *Si quis de hominibus suis in forisfactura mea justo iudicio et causa aperta missus fuerit de XX. Manchis, adquietet se ante iudicium per VI. denarios, et post iudicium per XII. denarios*.

* 2. MANCHA, a Gallico *Manche*, *Mantica*. Pro *Manchis* dominæ comitissæ, etc. in Comput. ann. 1244. MS.

* MANCHALDUS, Mensura annonaria, in Charta Nicolai episc. Camerac. ann. 1169. ex Chartul. S. Juliani Camerac. ch. 8. Vide *Mancaldus*.

* MANCHEUS, MANCIUS, Jus gisti seu procuratoris, vel Præstatio pecuniaria, quæ ob id exigebatur. Charta ann. 1306. pro vicecomit. Lautric. in Reg. 61. Chartoph. reg. ch. 168: *Usatic, bladatas, bicocarias et Mancheus*. Infra: *Usatic, albergas, corregia, Mancieus, etc.* Vide *Mancio* 1.

* MANCHUM, Manubrium, Gall. *Manche*. Guido de Vigev. MS. de Modo expugn. T. S. cap. 9: *Fiet una bota rotunda, et ista bota habeat in medio unum Manchum ab una parte botæ, taliter factum, quod leviter possit teneri intus ganba cum streva*.

1. MANCIA, Innocentius III. lib. 1. Epist. pag. 80. Edit. Venetæ, de officio Camerarii in Ecclesia Perusina: *Ipse vero quod cuique opus erit, iuxta facultates domus provide dispensabit, Mancias, et alia, quæ fuerint necessario danda intus et foris, cum consilio Archipresbyteri sine murmure tribuet, etc.* Ubi *Mancia* idem est, quod *mensa*. Vide in hac voce.

307 Mancias donum clientibus factum interpretatur Mabillicius in Notis ad Ord. Rom. tom. 2. Musæ Italici pag. 129. unde *manum* vocat Benedictus præbyterium, seu donativum quod summi Pontifices distribuere solent, maxime cum inaugurantur. Vide in *Manus*.

* Acad. Crusc.: *Mancia, quel, che si da dal superiore allo inferiore, o nelle allegrezza, o nelle solennità per una certa amorevolezza*. Lat. *Sirena*.

* 2. MANCIA, Augurium, omen, divina-

cion, Prov. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657.

° **MANCID**, Præstationis species, f. que ex piscibus fit Charta Alf. II. reg. Aragon. ann. 1172. inter Probat. tom. 8. Hist. Occit. col. 124: *Dono... pedaticos in mari et in terra, et Mancid in piscatione maris.*

° **MANCIUSUS**. Vide supra *Mancheus*.

° **MANCIUSUS**. Vide supra *Mancus* 1.

† 1. **MANCIO**, Jus gisti seu procurationis, vel Præstatio pecuniaria que ob id exigebatur. Charta Caroli M. ann. 8. Ipsi imperii in Hist. Mediant Monast. pag. 159: *Nullus iudex publicus injuste ad causas audiendum, vel freda exigendum, nec Manciones seu paratas faciedum, se ingerere aut exactare præsumat. Vide Manciones.*

† 2. **MANCIO**, περίστυλον, Peristylum. Gloss. Lat. Græc. MSS. Sangerm. Perperam pro *Mansio*.

† **MANCIONATOR**. Vide *Mansionator*.

† **MANCIPA**, Meretrix. Statuta Massil. lib. 5. cap. 13: *Constituimus ne aliquis tenens stupas recipiat meretricem publicam sive Mancipam, nisi duntaxat una die, scilicet in singulis septimanis die Lunæ.*

° *Hispanice*. *Manceba*, Concubina, pellex; unde *Mancebia*, lupanar, prostibulum.

° **MANCIPALIA**, Publicæ res, in Glossis MSS. ad Concil. Afric. cap. 36.

° **MANCIPALIS**, Mancipium. Gildas in Gemitu pag. 9: *Romanis nonnullis ad servitum... Mancipalibus reservatis... Italiani petunt.*

° 1. **MANCIPARE**, Lacerare, vel per vim auferre. Stat. synod. eccl. Tornac. ann. 1386. cap. 18. pag. 47: *Cujuscumque dignitatis aut conditionis existat, qui nuntios aut executores ecclesiarum iudicum, aut alias litteras eorumdem actus iudiciaria deferentes, hac occasione verberare, capere, detinere, occultare, scriptionem Mancipare, mutilare, aut, quod gravius est, interficere, litteras vel acta prædicta personis memoratis auferre, seu etiam corrumpere, cancellare aut delinere, etc.*

° 2. **MANCIPARE**, In se quid suscipere, vadem se præstare, idem quod *Manucapere*. Vide in hac voce. Charta ann. 1210. ex Tabul. Carnot.: *Itam venditionem concesserunt Engessendis mater dicti Gerardi et Isabel uxor ejus, et fide interposita eam garantizare Mancipantes, quidquid ratione dotalitii in rebus prænominationis habebant, sponte quitaverunt. Vide mox Mancipium 5.*

† **MANCIPARI EFFECTUM**, Sortiri, obtinere. Litteræ Henrici III. Reg. Angl. ann. 1225. apud Rymer. tom. 1. pag. 280: *Et, si acceptis eorum responsis, audieritis quod non se capient dicta negotia, dicatis quod moleste feramus rem effectum non Mancipatam. [Effectui Mancipari, in chart. Dagobert. I. ann. 628. apud Brequin. nov. edit. num. 245.]*

° **MANCIPARIUS**, Mancipiorum mango, venditor. Scholiastæ Juvenalis ad illud Sat. 11. v. 147:

Non Phryx, aut Mycius, non e mangone petilus.

Quales vendunt care Manciparii. Perperam videtur scriptum in Notis Tyroneis pag. 80: *Masiparius*, pro *Manciparius*.

1. **MANCIPATIO**, pro *Emancipatio*, seu potius *Manumissio*. Charta Iwapt Comit. Alostani ann. 1139. apud Miræum tom. 1. pag. 104: *Excepta Mancipatione servorum, ab omni nostra vel laica potestate omnimodo mancipatum, pro amplificando Dei nominis, et laudis honore ad usum Fratrum Trinceniensis Ecclesie...*

que loco præfato præsidet, libere tradidi.

° 2. **MANCIPATIO**, Obligatio, servitus. Charta ann. 1188. ex Chartul. 21. Corb. fol. 184. v.: *Concessit... de terra sua inculta, ubi quindecim modii furmenti (sic) seminari queant, sine Mancipatione servitii vel alicujus redditus. Vide Mancipatus.*

† **MANCIPATUS**, Servitus, ministerium. Epist. Stephani VI. PP. tom. 8. Conc. Hisp. pag. 161: *Et cunctæ ejusdem diocesis Ecclesie que prius illi paruerant, revertantur in Mancipatum obsequie illius. Mancipatus, pro ministerio pistrini, vide Mancaps 2.*

† **MANCIPATA**, Servi homines, sed non ejusdem ordinis atque conditionis. Mancipia quippe Ecclesiastica ab aliis diligenter secernunt Capitularia Regum nostrorum, cum ne in servitutem seculari redigantur, prohibent tom. 2. col. 864. neque ea commutari nisi ad libertatem permittant. Capituli Caroli C. ibid. col. 56: *Neque Mancipia ecclesiastica quisquam nisi ad libertatem commutet; videlicet ut Mancipia que pro ecclesiastico dabuntur, in Ecclesie servitute permanent; et ecclesiasticus homo, qui commutatus fuerit, perpetua libertate fruatur.*

† **MANCIPATA** Aduentitia et fugitiva, in Capitul. Caroli M. ex Lege Longobard. num. 7.

† **MANCIPATA non casata**, hoc est, servi ruralibus possessionibus non addicti. Vide *Casati*.

† **MANCIPATA ORIGINALIA**, Servi a prima origine colonaria conditionis. Appendix Marculfi form. 16: *Propterea obnoxiationem de capud ingenuitatis meæ in te fieri et adfirmare rogavi; ut quicquid de Mancipia tua originalia vestra facitis, etc. Idem occurrit inter Lit. debrægii formulas n. 136. Vide Originarii.*

† **MANCIPATA PALATHI**, Ejusdem conditionis atque Mancipia Ecclesiarum, in Capitul. Caroli M. ann. 738. num. 12.

° **MANCIPATA DOTALIA**, Ecclesiastica, que in dote ecclesie sunt. Chart. Otton. I. Imperat. ann. 950. apud Gudén. Cod. Diplom. tom. 2. pag. 1: *Reddidimus cenobitis S. Maximini... ecclesias cum decimis, dote, dotalibusque Mancipiis.*

† **MANCIPATA**, Serva. Preceptum Lotharii Regis ann. 856. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 146: *Ex beneficio Iriglmari Mancipias duas, nomina earum Otruth et Willigart, et istas supra nominatas Mancipias cum infantibus eorum ad proprium tributum. Vide Marculfi Appendicem form. 37.*

° **MANCIPIALIS**, in Glossis antiquis MSS.: *Originis ejusdem, vel locum, officium gerens.*

° **MANCIPATA CASA**, Edictum Rotharis Regis Longob. tit. 92. § 1. [230.] *Si quis comparaverit terram, id est, solum ad edificandum, aut casam Mancipiatam, et quinque annos inter presentes possederit, etc. Cui Lex Longob. lib. 2. tit. 35. § 1. habet Mancipiatam. [Recte Muratorius in hunc locum casam Mancipiatam vel Mancipiatam dici existimat, que ad auctionem vendita est.]*

° **MANCIPIOLOM**, Mancipium, servus minoris pretii. Concil. Turon. II. cap. 19: *Reliqui Presbyteri et Diaconi et Subdiaconi vicari hoc studio se custodiant, ut Mancipiola sua ibi maneant, ubi uxores sue. Illi tamen segregatim solitarii in cella jaceant, et orant, et dormiant. [Mancipiole, petit sergent, mancip, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.]*

† 1. **MANCIPIMUM**, Villa, mansus, tene-

mentum; que omnia una hac voce significari videntur, in Charta Imberti Archiep. Arelat. ann. circ. 1190: *Nos itaque cum consilio et voluntate Consulium Arelatensium et totius populi collectam elemosynam, quam ad subventionem terræ Hierusalem in civitate nostra et in Mancipiis fecimus, per eosdem fratres ultra mare duximus transmittendam.*

† **MANCIPIMUM** Strictiori notione, nempe pro Familia, domus, usurpatur in Conc. Tolet. XVI. ann. 688. inter Hispan. tom. 2. pag. 711: *Ut ecclesia, que ad decem habuerit Mancipia, super se habeat Sacerdotem; que vero minus decem Mancipia habuerit, aliis conjungatur ecclesiis.*

† 2. **MANCIPIMUM**. Gloss. Lat. Gall. Sangerm. ex Johan. de Janua: *Mancipium, Fils ou fille non émancipés, ou ce qui peut estre prins à la main, et estre subyet, si comme homme ou best.*

† 3. **MANCIPIMUM**, Pistrinum. Vide *Mancaps 2.*

° 4. **MANCIPIMUM ADDICENS**, Discipulus, tiro, Gall. *Apprenti*; nude vero socium, vulgo *Compagnon*, significat. Stat. sabbat. Carcass. ann. 1402. tom. 8. Ordin. reg. Franc. pag. 565. art. 21: *Quod nullus homo tutor dicti burgi Carcassone sit ausus conducere nec tenere aliquod Mancipium addicens, nisi primitus et ante omnia dictum Mancipium sic addicens seu addicere volens dictum ministerium, solvat pro bona sua intrata, vel suis magister pro eodem, decem solidos Turonenses. Ibid. pag. 568. art. 24: *Quod si quis magistrorum dictæ artis sabbatariæ aliquod conduxerit Mancipium certo tempore, et dictum tale Mancipium magistrum suum, antequam tempus collogi sui perpetraverit, et compleverit, dimittet, etc. Rursum pag. 568. art. 29: *Teneantur (suprapositi) eligere... quatuor Mancipia dicti ministerii sive artis dictæ sabbatariæ, bona et sufficientia et habitantia dicti burgi Carcassone; que quidem quatuor Mancipia in omnibus negociis tangentibus dictum ministerium sabbatariæ, sive capellam et sanctum luminare, sive curam vel provisionem pauperum vel infirmorum, sive cadavera pauperum dicti ministerii sepelienda, quam alia negocia sive causas, tangencia sive tangentes dictum ministerium, habeant ire et laborare... cum dictis suprapositis. Masip, in Stat. barbit. Tolos. ann. 1457. Reg. 187. Chartoph. reg. ch. 49: *Tout Masip ou compagnon qui aura arrandat aital obador, pagara per pena vint solz Tolosæ. Vide infra Mango 8.****

° 5. **MANCIPIMUM**, Fidejussor, qui vadem se præstat. Charta ann. 1300. in Reg. 38. Chartoph. reg. ch. 47: *Acquisivit dictus prioratus de Blanhacho, ex venditione sibi facta per bonum Mancipium, dimidiam cartonatam terræ. Vide supra Mancipare 2.*

° **MANCIPIOUS**, ff. Institor. Gall. *Facteur*. Consuetudo Tolosæ parte 2. tit. 2. art. 3: *Est similis consuetudo... inter mercatores et Mancipium, seu mancipios, et socium sive socios, videlicet si dictus recipiens Mancipius aut socius talis extiterit, qui nullam partem habeat in dicta mercaderia, etc. Chronic. Petri IV. Regis Aragon. lib. 8. cap. 32: *Et per occasion d'aquesta tractament, 10. Mancips exiren à carrera al port de la casa, etc.**

† **MANCIVA**, Navis Indica, de qua Maff. Histor. Ind. lib. 16: *Direnes quatuor Mancivam unam (actuarius genus id est) confestim omnibus ad bellum rebus ornavit. Carolus de Aquino.*

° **MANCIUS**, Julius Firmicus lib. 2. cap. 12: *Magos, Sophistas, Mancios etiam et*

tabellarios, sive cursores qui Principum negotia nunciunt. Sed indubie legendum *manus*.

† **MANCLAVIUM**, Græcis recentioribus *μακλάδιον*, Fustis est, quo cædebantur, qui fustuarium meruerant: quasi manualis clava. Vide Salmas. ad Trebel. Pollionem in Gallienis cap. 16. et in Claudio cap. 14. Ita Hofmannus.

† **MANCO**, Vide *Manca* 1.

† **MANGOLDUS**, Mensuris species. Privilegium Leduini Abb. S. Vedasti Atribat. ann. 1086. ex Chartul. ejusd. Abbat. V. pag. 248: *Et semel in anno unus Mangoldus salis, unde debemus Comiti 2. modios salis per annum. Triginta Mangoldos de manu nostra accipiet, et pro duobus habet redditum olarum.* Vide *Mencaldus*.

* **MANCONES**. [Basants. DIEF.]

† **MANCOR**, Genus frumenti. Chartularium SS. Trinit. Cadomens. fol. 45: *Triginta acres frumenti, et quater viginti de Mancor, et 10. acres ordei, et 10. avenæ.*

† **MANGOSUS**, Vide *Mancusa*.

† **MANCOTUS**, Mensura agraria, Gallis *Mancus*. Charta Laurentii Abb. Centul. ann. 1180. ex Tabul. ejusd. loci: *Campus unius sextaris, et una foraria quarterium seminatus... duo Mancoti, unum arpentum duarum minarum et dimidiæ juxta arpentum S. Amandi... tres Mancoti in uno arpeno quod est cum uno arpeno S. Sulpiti, et cum uno arpeno S. Stephani.*

† **MANCULA**, f. pro *Machina*. Vide *Tractarea*.

† **MANCLARI**, Gloss. Græc. Lat. *Μανκλάρια*, *Templo, Mancular*. Ita MS. et H. Steph. Vide *Manicularia*.

† **MANGUOSA**, Vide *Mancusa*.

1. **MANCUS**, Glossæ Isonis Magistri: *Mancus, contractus, debilitatus, mutilatus, vel imminutus. Pactus Legis Salicæ tit. 32. § 1: Si quis alterum manu aut pede capolaverit, de manu capolata unde Mancus est, et ipsa manus super eum pendat, etc. Et § 3: Si vero ipse pollex in ipsa manu Mancatus pependerit, etc. § 9. et 10: Si vero pes capolatus fuerit, Mancus ibidem tenuerit, etc. Lex Aleman. tit. 65. § 10: Si autem totum brachium Mancum fuerit, ut nihil cum eo facere possit, etc. Lex Ripuar. tit. 5. § 4: Si manus Manca ibidem pependerit, etc. § 5: Quod si pollex ibidem Mancus pependerit, etc. Proprie porro nostri, *Mancos* vocant, seu *Manchois*, qui altera carent manu, vel certe qui alterius manus usu privantur. Gloss. Græc. Lat. *Ἀπικροπέτης*, *mancusetus*. Cod. MS. habet *mancussæcus*. Forte legendum, *mancus, scævus*, vel *scæva*, qui scilicet manu sinistra pro dextra utitur. [Conjecturam hanc firmat Glossar. Lat. Græc. MS. Sangerm.: *Mancusetus*, *ἀπικροπέτης*, i. e. qui agit manu sinistra.] Lupus Servatus in Vita Wigberti cap. 28: *Manci exoptabilem manuum nacti sunt usum.* Hinc*

MANGINUS, Joanni de Janua, qui utitur sinistra pro dextra manu, et e converso, a *manus*; sed legendum, a *mancus*, (ut in edit. ann. 1506.) Italis *Mancini* eadem notione etiamnum sunt.

† **MANCARE**, Mutillare, membro privare. in Lege Alamann. tit. 12. 18. 14. Capitula ad eandem Legem cap. 8: *Si quis alteri brachium super cubitum, aut coxa super geniculum cum spata aut cum fuste frægerit, et non Mancat, solvat solidos sex.* Cap. 9: *Si quis alterum brachium Mancat, solvat solidos 20.* etc. Occurrit ibi pluries. Charta divisionis Imperii Caroli M. cap. 13. (al. 18.): *Placuit nobis præci-*

pere, ut nullus eorum per quaslibet occasiones quemlibet ex illis apud se accusatum sine justa discussione atque examinatione sui occidere, aut membris Mancare, aut escocare, sui invitum tondere faciat. Hinc nostris mansit vox *Mancus*, pro defici, deesse.

† **MANGATUS**, in Pacto Leg. Salicæ tit. 32. § 8: *Si vero ipse pollex in ipsa manu Mancatus pependerit, etc.*

† **MANCATIO**, [Lex Ripuar. art. 6: Sic in omni Mancatione, si membrum mancum pependerit, etc.] Capitula Caroli M. ad Monachos cap. 16: *Ut disciplina Mancus regularis imponatur, non secularis, id est, non orbenitur, non Mancationes alias habeant, [nisi ex auctoritate regule. Quod non de membri alicujus mutilatione intelligendum, sed de gravi virgura castigatione.]*

† **MANCARE**, Sugerius in Ludovico VI.: *Qui cum redimi se multo rogarent, imperat eos Emascari: mancos autem pugnos referentes intus sociis remittit.*

† **MANCASTER**, *Mancus*, in Gloss. MS. Reg. Cod. 1018.

2. **MARCUS**, pro *Manca*, vel *Mancusa*, seu *Marca*. [Placitum Spoleti habitum ab Adelhardo Abb. ann. 814. apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 361: *Et si non divisisset, ut aut ipse, aut Herfualdus filius ejus ita non adimplessent, et aliter removere quæssent, per qualemcumque ingenium, componerent mihi Mancos cxc.* Occurrit iterum col. 382.] Vide *Mancus*.

† **MANCUSA**, pro *Manca*, seu *marca*, passim habent Scriptores Angliæ, Anglo-Saxonibus *mances*, *mancessa*, et *mancus*, ut auctor est Spelmanus. Matthæus Westmonast. ann. 857: *Rome autem singulis annis 400. denariorum Mancusas præcipit portari, etc.* Simeon Dunelmensis, ann. 855: *Roman quoque pro redemptione anime sue trecentas Mancusas portari præcipit, etc.* Alibi habet trecentas *Mancusas denariorum*. Ita Will. Malbesb. lib. 1. de Gestis Angl. cap. 4. pag. 81. Asserus de Rebus gestis Ælfrædi pag. 4. Auctar. ad Matth. Paris pag. 158. Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 123. 215. tom. 2. pag. 848. tom. 3. pag. 116. 120. etc. Perperam *mancula*, videtur editum apud Rogerum Hovedenum pag. 415. Vide in *Herbiz*.

† Apud nostros quoque fuit in usu hæc monetæ species sub nomine *Mangon*, quod a nemine, quod sciam, hactenus observatum existimo. Le Roman de Guillaume au Faucon MS.:

Dist la dame or avens Gascon,
Deux besons valent un Mangon.
Ce fa bien dit deux mots à un,
Qu'il en seroit deux pour un.

Vide *Mango* in *Manganum* 2. et *Meloquinus*.

† De qua moneta etiam mentio fit in vita J. C. MS.:

Trente Mangons d'or m'en donâtes,
Ce li respondi le poeale.

Le Roman d'Alexandre MS. part. 1:

Et son cheval ferrant, qui vout tous les Gascon,
Ne seroit élégié pour un mail de Mangon.

Quidam existimant, vocem *Mancusa* esse Anglo-Saxoniam: alii *Mancusam* ita appellatam fuisse quasi *manu cusam*, ut Caius et Watsius, quod procul abest a vero, cum constet, *Mancusam* non fuisse monetam percussam; sed certum monetarum aliquid pondus, licet contra sentiat Lambertus in voce *Mancusa*. Vide *Manca* 1. et *Marca*. Codex MS. Will. Thorn. S. Benedicti Cantuar.

sub. ann. 848: *Et pro hac donatione prædictus Clericus dedit eidem Regi centum Mancusas in duabus armillis et nota, quod Mancusa est pondus duorum solidorum 6. denar.* Addit vetus Chronicon, iudatum a Spelmano in voce *Romescot*, ann. 858: *Et sciendum, quod Mancusa et marca pro eodem tunc temporis accipiebantur.* [His adde Hicetium in Dissertat. Epistol. pag. 109. Vide *Marca* 1.]

† Fuit et *Mancusa* mensura liquidorum, ut colligitur ex Indice Cod. MSS. dom. Simondisii d'Evree apud Hicetium pag. 306. ubi memoratur Charta venditionis VIII. Mansarum agelluli pro LX. *Mancusis purissimi olei.*

† **MANCUSUS**, **MANCOSUS**, Idem quod *Mancusa*. Charta 90. inter Alamannicas Goldasti: *Folcardus et Adalolfus ejus fidejussores sunt in Mancosus mille. Testamentum S. Everardi Comitis Forjullensis: Quartus Rodulfus volumus ut habeat spatias tres, Mancosus 100. balteum unum, etc.* Tabularium Casauriense ann. 18. Ludov. Imp. Ind. 11: *Ut componeret ipsi Totoni vel suis hæredibus Mancosus 50. et illas res per nullomodum ingenium querere vel causare possit. Mancusi monete Barcinonensis, in veteri Charta. In alia apud Diago de Comitib. Barcinon. lib. 2. cap. 58. 7000. Mancusi ejusdem monete dicuntur conficere 1000. uncias auri. Usurpatur promiscue de moneta auri et argenti Charta Sancti Pamplonensium Regis ære 1111. apud Biancam: *Convenit enim Almutadyr dare Regi Sanctio 120. Mancosus auri vel argenti, ita quod si vult argentum, accipiat septem solidos monete Casarauguste pro Mancuso.**

† **MANCUSI AURI**, Iso Magister in Glossis ad Prudent. aureos: *Mancusa*. Philippet, *Mancosi*. Mox: *Mancusa*. Præceptum Caroli Mag. pro monast. Casaur. tom. 5. Spicil. Acher. pag. 386: *Mille Mancosus auri eidem monasterio perolvere culpabilis habeatur.* Placitum Rainerii Ducis Tusciæ ann. circ. 1014. apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 526: *Tunc domus Rainerius Marchio et Dux, exinde misit bannum domni Imperatoris, ut si quis monasterium hoc (Farfense) de eis divestire præsumserit, duo millia Mancosorum aureorum compositor exiat.* Charta Italica apud Franciscum Mariam in Mathildi Comitissa lib. 3. pag. 95: *Qui vero fecerit, prædictos mille Mancosus auri se agnoscat compositorum.* Adde pag. 116. 118. Anastasius Bibl. in Hadriano pag. 116: *In auro solidos Mancosus numero ducentos.* Quidam Cod. MSS. habent *Mancos*. Petrus Rex Arag. in Curia Generali Catalaniæ ann. 1361. ubi de monetis, quarum mentio fit in Usaticis Barcinonensibus: *Mancosus auri Valentis valet 16. denarios ipsius monete.* (Barcinonensis de Terno) et non ultra. Vide Historiam Pinnatensem pag. 479. et Purcellum in Ambrosiana Basilica pag. 267.

† **MANCUSCEA**, *Mancusia aurea*, in Charta ann. 1117. apud Murator. delle Antic. Estensi pag. 284.

† **MANCUSI ARGENTI**, Anastasius Biblioth. in Leone IV. pag. 197: *Multosque ei in argento Mancosus præbuit.* Tabularium Casauriense 1. part. cap. 98. ann. Christi 958: *Componamus tibi vel tuis hæredibus argentum Mancosus sexcentos.* Alibi: *Componamus vobis Mancosi argenti 20.* Rursum: *Una cum socio fisco distringente argenti Mancosus 20. componamus.* Passim in hoc Tabul. Innocentius III. lib. 1. Ep. pag. 209. 242: *Dabi-*

mus vobis nunc et per singulos annos decem millia Mancusorum argenti. Vide Joan. VIII. PP. Epist. 67. 74. 89. 206. et 270. ubi *pondo*, pro *mancuso* usurpat, Leonem Ostiensis. lib. 1. cap. 36. Ughellum in Italia sacra tom. 4. pag. 598. tom. 5. pag. 602. 666. tom. 6. pag. 135. tom. 7. pag. 1296. 1439. 1441. etc.

MANCUSI BARCHEONENSES, Barcinonenses, in Charta Guillelmi Comit. Cerit. ann. 1067. Append. ad Marcam Hisp. col. 1137. Et accipio a vobis pro hac donatione libenti animo et pro hac diffinitione et evacuatione quatuor millia Mancusos Barcheonenses.

MANCUSSEGUS, MANCUSSETUS. Vide Mancus.

MANCUSUS, Ornamentum muliebre ex auro vel argento, f. armilla, Gall. *Braslet*. Testam. Adalaidis ann. 978. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 97. Rogo ut filia mea sit inde Abbatisa, et ad ipsam remaneant ipsi nodelli mei cum ipsis Mancusos et inanes.

1. MANDA, Deceptio, fraus. Gloss. Isid. ubi Grævius: Gebhardus legendum ait *mandra*, hanc puto ob causam, quod *mandrator* et hic et apud Papiam, et in MS. Gloss. exponitur *caulitor*. Ut ut sit eadem vox *Manda* occurrit in Charta x. seculi apud Stephanot. tom. 7. Fragm. Histor. MSS. pag. 361. In excommunicationem propter ipsas res de Bajeris coram testibus qui eos jurare fecerunt quod nec ipsi nec filii eorum *Manda* nec commaniam in prefatis rebus receperunt. Vide *Commanda* 3. et *Mandrator*.

2. MANDA, vox Hispanica, Legatum, Gall. *Legs*. Testam. Ramiri Sancii Reg. Navarr. apud Jos. Moret. Antiq. Navar. pag. 630. Super has vero *Mandas* instituo in bonis meis et pertinentibus meos legitimos et irrepudiabiles heredes, videlicet *Garciam primogenitum meum*, etc.

Sed et pro Testamentum, quo ejusmodi donatio fit, occurrit in Testam. reginæ Mafaldæ ann. 1246. tom. 1. Probat. hist. geneal. domus reg. Portug. pag. 31. Ergo regina *domina Mafalda*... *condo hoc testamentum meum sive Mandam*. Unde *Mandare*, pro legare, ibidem.

3. MANDA, Arca, in qua pecunia reponitur, a Gallico *Mande*, Cista, vulgo *Panier*. Consuet. MSS. monast. S. Crucis Burdegali. ante ann. 1395. *Quælibet confratria habet unum comitem, unum burserium et unam Mandam*. Chartul. 21. Corb. fol. 348. v. *Item pour le Mande de merlans, 1. den.* Occurrit præterea in Lit. ann. 1403. tom. 8. Ordinât. reg. Franc. pag. 614.

MANDACIUS, Ostioli custos, Gall. *Guichetier*. Lit. Joan. d'Alph. ann. 1316. tom. 8. Ordinât. reg. Franc. pag. 209. *Inde* (e carcere) non exeunt donec solverint *gayte seu Mandacius aut ceteris familiaribus quinque solidos*.

MANDAERIUS, MANDAERS, MANDARIA. Vide *Mandatarius*.

MANDAGIUM, ut infra *Mandatagium*. Libert. novæ bastidæ de Auy ann. 1308. in Reg. 40. Chartoph. reg. ch. 62. *Item furni dictæ ville erunt domini regis et domini abbatis... quibus dabitur pro fornagio et Mandagio ac portagio decimus octavus partis*.

MANDAGORE, [Mandegloire. (Glos. Lat. Gal. Bibl. Insul. E. 36. XV. s.)]

MANDALA, Manipulus, Gall. *Botz*. Charta Joan. de Marca milit. ann. 1242. ex Chartul. Mont. S. Mart. part. 1. ch. 108. *Quatuor modios siliginis et quatuor*

modios avenæ et viginti Mandalas straminis, tom hyemalis quam æstivæ... percipiet... In illis octo modis siliginis et avenæ et viginti Mandalis straminis, etc. Occurrit ibi non semel.

MANDALUS, κατόχος. Ita Gloss. Græc. Lat. MS. et Editum. Alibi: Μανδάλος, *Pessulus*. Gloss. Lat. Gr.: *Repagulum*, κάρα, [melius γάρα], κάθρον, μέτρα βίρα, μανδάλος. Gloss. S. Benedicti cap. de Habitationib.: *Mandalus, κατόχος*; Papias: *Mandalus, genus clausuræ hortu*. Ita etiam MS. Codex [f. a Britannico *Dala*, tenere, retinere. Supplem. vero Antiquaril. *Mandalus, κατόχος, κατόχος, Imbricitor*.]

Charta Frider. II. imper. ann. 1218. pro monast. S. Apri: *Confirmamus... quicquid habetis in Mandalis, terris, pratis, molendinis et redditibus aliis*. Vide *nox Mandaria*.

MANDAMEN, pro Mandatum. Gesta Episcop. Leodiens. apud Marten. tom. 4. Ampliss. Collect. col. 92. *Responsalem suum illo transmisit, et ingrata Imperatori inter alia confidenter deserui jussit Mandamina, que fuerat hujusmodi, etc.*

1. MANDAMENTUM, Mandatum. jussio. Charta ann. 1283. ex minori Chartul. S. Vict. Massil. pag. 142. *Non credebant Priorem habere Mandamentum a domino Abbate S. Victoris*. Alia ann. 1164. tom. 8. Spicil. Acher. pag. 186. *Quod si facere non possent, ad Mandamentum domini Abbatis et monachorum se placiant*. Adde Acta SS. tom. 1. Martii pag. 412.

Nostris *Mant*, eodem intellectu. Le Roman de Cleonades MS.

Et chil li ont en convenant
Que il revoront à son Mant.

MANDAMENTUM, Litteræ quibus Magistratus aliquid mandat. Charta Willelmi dom. Montispezz. ann. 1163. apud D. Brussel tom. 2. de l'usu feud. pag. 727. *Pertinent etiam ad Vicariam omnia Mandamenta et omnes vetationes propter placita; præter illa Mandamenta et illas vetationes que dom. Montispezzulani diceret vel mandaret per se vel per alium, etc.*

2. MANDAMENTUM, Districtus, jurisdictionis, territorium. Passim in tabulis Delphinatus, Provinciae, etc. [Charta Guidonis II. Comit. Forensis ann. 1195. tom. 4. Gall. Christ. inter Instrum. col. 25. *Dedit etiam quicquid habebat in Mandamento Rupis scissæ, etc.* Alia ann. 1223. ibid. col. 27. *Concessimus... castrum de Modano et Mandamentum cum omnibus appenditiis et pertinentiis suis*. Vide *Mandatio* 1. Hinc *Mandement* pro locus, Gall. *Endroit, terrain*, usurpat le Roman de Vacce MS.

En la ville et en bois, fist herbergier sa gent.
Li suen ostel fist prendre el plus haut Mandement.

Hoc est, in editori loco.]

Charta ann. 1066. ex Tabul. S. Vict. Massil.: *In eodem manso habebam... justitiam et Mandamentum et albergarias*. *Mandé*, eodem sensu, in Lib. rub. fol. parvo domus publ. Abbavil. fol. 33. v. ad ann. 1276: *Cumme debas fut devant nous entre le visconte de S. Pierre d'une part et les boulogniers manans el Mande S. Pierre d'autre; liques Mandes siet el markil pardevant le maison Aelis Galie*.

3. MANDAMENTUM, MANDATUM, Pactum, conventio, judicatum. Charta ann. 1213. ex Schedis Præsid. de *Maçaugues*: *Et dicebant se predicta pena*

non esse obnoxios, quia nunquam contra Mandamentum Roncelini venerant. Imo allegabant dominum Hildefontem Comitem Provincie citra Mandatum illud venisse, et ideo dicebant penam esse commissam.

MANDARE, Idem est quod *rogare*. Aliud est enim cum papa mandat, aliud cum præcipit: licet interdum præcipiatur per verbum *Mandat*. Vocabul. Joan. Erlebach. Vide supra *Manda* 2.

MANDARE ALIQUEM, apud Thom. Cantiprat. de Apib. Accersere, aut jubere accersiri aliquem. Phrasis Gall. *Mander quehu'un*. Interdum significare, renuntiare, ut apud Nithardum lib. 3. Floardardum, Matth. Paris. Hoved. et alios, *Mander à quelqu'un*. [Capitul. Caroli C. tit. 20. § 1. *Mandat vobis senior noster salutes. Mandat etiam vobis quia valde miratur quod placitum tale non custodistis sicut vos illi promisistis, et sicut ipse vobis Mandavit. Non semel ibid. occurrit.*] Hinemarum Opusculo 29. *Excusationem impossibilitatis suæ illic veniendi Mandavit. Leo Ost. lib. 2. cap. 29. Post menses aliquot Mandaverunt Pandulfo... ut veniret. Cap. 34. Angelum Episcopum cum aliquot fratribus ad eam solenniter dedicandam Mandavit. Adde cap. 60. 63. 69. 71.*

MANDARE, Submonere, citare. [Pactus leg. Sal. edit. Eccardi tit. 47. *Et in ipso malo scutum habere debet, et tres homines, vel causas Mandare*. Infra tit. 49. *Demandare* legitur eadem notione.] Libertates villæ S. Germani in Foresio ann. 1249. *Habens uxorem in puerperio jacentem non teneatur ire in mandum, nec excubias facere, nisi velit... item concedimus, quod si Mandentur homines villæ, debent remanere quot sunt necessarii ad villam custodiendam*.

MANDARE, Imperare. Vetus Charta apud Hieron. Blancam in Commentario Herum Aragon. pag. 715. 755. *Hegnantem Comite Raymundo in civitate Cesar augusta, et Mandante eam civitatem per illius manus senior Lopez*.

MANDARE, Mittere, abiegare. Fulgentius in Mythol. fab. 49. *Postquam in Thraciam redit, Phylomelam Mandat ad Lynceum Regem*. [Annal. Genuens. ad ann. 1242. apud Murator. tom. 6. col. 499. *Et cum festinantia ad exercitum Januensem (naves) Mandarentur*.]

MANDARE, Nuntium perferre. Saxo Grammatic. lib. 5. *Sclavorum Mandatur irruptio*. Vide infra *Mandatum* 1.

MANDARE, Commendare, tradere. Gasp. Barthi Gloss. ex Baldrac. Histor. Palest. apud Ludewig. tom. 3. Reliq. MSS. pag. 157.

MANDARIA, Dominium, jurisdictio, idem quod supra *Mandamentum* 2. Reg. Cam. Comput. Paris. sign. JJ. rub. fol. 12. v. *Johannes de Terraforti miles tenet, ratione vicecomitatus Froniaci, Mandariam de Bia in parochia de Setzac*. Vide *Manatio* 1.

MANDARITIUS, Servorum genus, apud Cencium Inter Cens. eccl. Rom. apud Murator. tom. 5. Antiq. Ital. med. ævi col. 829. *Servus, et ancillis, aldus, aldionibus, angararibus, Mandaritiis, colonis et colonabus, etc.*

MANDATAGIUM, Quod solvitur mandataris, hoc est, his qui ad furnum domesticum bannaes mandant seu submoment de hora cocturæ: quæ subnominatio *Commande* dicitur in Consuet. Bitur. apud Thaumass. pag. 192. *Les fermiers d'iceluy (four) sont tenus... faire deux Commandes, l'une pour mettre le levain et l'autre pour pétrir*. Charta ann.

1286. in Reg. 64. Chartoph. reg. ch. 420. Cum Mandatagia majora solito a mandataris et furneris exigantur, de quibus subditi curia regis querelam non audent deducere, cogitantes quod, tam in servitium salarium, quam scripturarum et alius sequendo querelam hujusmodi, amplius eisdem deconstaret quam pasta et panis deperdit, et plus debito aucti Mandatagi valor ascenderet, etc. Alia pro habitat. Regalimont. ann. 1340. in Reg. 72. ch. 167. Pro pane coquendo, pro fornacis et Mandatagio, dabitur domino vicissimus quintus panis. Vide in Mandatarius 1.

1. **MANDATARIA**, Eodem significato. Charta ann. 1141. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 494. Ego predictus Rogerius, cum consilio et voluntate domine matris mee Cecilie vicecomitisse, dono vobis predictis Pontio Ferreol. ipsam Mandatariam de predicto furno ad servum.

2. **MANDATARIA**, Officium, districtus, jurisdictione Mandatarii. Vide in Mandatarius.

MANDATARIUM, Libellus, in quo ordo divini officii mandatur et præcipitur. Stat. ann. 1315. eccl. Carcass. ex Cod. reg. 1613. Præcipimus, quod quilibet rector faciat scribi Mandatarium novum, et quod secundum illud dicat divinum officium et nocturnum.

3. **MANDATARIUS**, Mandaricus, Mandagrus, Manderius, promiscue dicitur quidam Curia Dalphinensis Minister, cujus officium idem atque Villici fuisse videtur, uterque enim censibus aliisque Principis redditibus colligendis præerat. Charta ann. 1220. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 129. Interrogati cujus sunt villicationes ipsius loci et mandamenti, respondent quod... Villici seu Manderii cupiunt... denarios censuales, bladum, foyoces, pullos, etc. Alia vero quæ ad Mandatarii officium pertinent, hic subiicimus ex Dissertatione quam de eo habuit eruditus Author Hist. Dalphin. tom. 1. pag. 117. nihil quippe ea doctus pressiusve dici potest. Illud inter cetera præcipuum, quod ne aliquid de iuribus intercederet curabat, atque invigiabat publicis reparandis. Charta ann. 1052. ibid. pag. 149. Notum serie præsentium fieri volumus imperpetuum, quod cum officium Mandatarii et reparations itinere publicorum que remanibus temporibus imminet faciendâ, S. Martini de Cayreia de presenti vacet, et a tempore mortalitatis contra vacaverit, propter quod redditus Domini nostri Dalphini patiuntur detrimentum, etc. Ex Charta conventionis Dalphinum inter et Archiep. Ebrundun. Mandatarius idem fuisse etiam videtur qui aliis Apparitor, Correatarius Archiepiscopi duos Mandatarios seu Apparitores, et Bailivus Domini Dalphini alios duos, qui præcepta et mandata ac executiones dictorum Officialium facerant. Ead. notione in Charta ann. 1300. ibid. pag. 54. Mandatarii quoque in civitate predicta, qui olim a dictis Consulibus ponebantur, etc. Quæ quidem, quemadmodum et alia officia, exinde sub feudali servitio concessa, probat laudatus Author ibid. pag. 118. ex quadam Inquisitione cujus hæc verba sunt. Nicolaus Mandaricus tenet de Comite triginta fossoriatas vineæ, et debet inde tres solidos et quatuor denarios census, et debet inde facere usque Mandaricus. Et ex alia ibidem laudata. Guigo de Fonte Mandaricus tenet de Comite Mandaricam d'Herbeis cum Willelmo Mandarico et debet placitum ad mutationem. In hoc unum addam, mihi videri Mandatarius nomen

commune fuisse, quod pluribus, quorum officia distincta diversaque omnino erant, tribuebatur; quia enim credat Mandatarios qui res Dalphini administrabant, eosdem fuisse atque illos qui Magistratibus ad obsequium præsto erant. Vide Evacuatio.

MANDATARIUS, Procurator. Assessor, caudicus vel Mandatarius Archiepiscopo Danielo, etc. in veteri Placito sub Ludov. Pio apud Castellum lib. 5. Rerum Occitan. pag. 742. et Steph. Baluzium in Append. ad Cap. Adde eundem num. 97. 104. 118. [et Append. Marcæ Hispan. col. 780. Occurrit etiam in Codice Justin. [Hinc]

MANDATARIUS APOSTOLICUS, dicitur is cui mandata Romani Pontificis exsequenda committuntur. Charta ann. 1604. in Hist. Mediani monast. pag. 420. Simulatque reverendus dominus Præpositus S. Deodati iudex et Mandatarius Apostolicus eadem litteras apostolicas venerandis dominis Patri et Conventui notificaret. Vide Mandatum.

MANDATARIUS REGIS, Qui Regis mandata deferit. Instrum. ann. 1523. apud Ludewig. tom. 5. Reliq. MSS. pag. 439. A revocationem regis sue dignitatis Mandatariorum, qui ipsam vestigio prosecutus iure arrestatus et ad exilium postulatus in captivitate quidem venit.

2. **MANDATARIUS**, MANDATERIUS, Qui bannales ad furnum Jominicum mandata vel submonet. Libert. castri Montisol. ann. 1312. tom. 7. Ordin. reg. Franc. pag. 506. art. 45. Cibariarius et Mandaterius illa arte peritis muniant ante dictos (furnos), et a quoque quibus vicissimum quantum recipiant panem Mandatarii. Vide supra Mandatagium et infra Mandatarius.

3. **MANDATARIUS**, Qui mandata alterius exsequitur. Stat. crimin. Saonæ cap. 32. pag. 65. Si officio realis fuerit, vel ex hujusmodi invitatione vel inductione sequatur, cogatur offensam realem inferens, si solvendo fuerit, restituere damnum illi cui illatum fuerit, taxandum arbitrio magistratus; quod si in utriusque bonis, vel alterius ipsorum, Mandatarii vel mandantis, reperiri non poterit, de quo possit damnum hujusmodi resarciri, forestetur etiam et bannatur uterque de civitate.

MANDATELA, Mandatum, apud Priscianum lib. 4. et Joannem de Janua. Roswitha Monialis in Panegyrico Ottonis M. Imp.:

His mandatis cessat Regia benignis,
Et quo jussa fuit pariter conatibus ivit
Permissis subjeorum cunctis populorum.

Utitur ibi non semel.

Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657. Mandatella, mandamentum, Comadament, Prov.

MANDATERIUS, Vide supra Mandatarius 2.

MANDATICIUM, Mandatum. Thangmar. Vita Bernward. Ep. cap. 34. Ad presentiam papæ et imperatoris cum epistolis et Mandaticis missus.

1. **MANDATIO**, Idem quod Mandamentum, dominium, jurisdictione, districtus. Cencil. Legion. ann. 1012. can. 9. inter Hispan. tom. 3. pag. 190. Junior vero qui transierit de una Mandatione in aliam et emerit hereditatem alterius junioris, si habuerit (leg. habitaverit) in ea, possideat eam integram; et si noluerit in ea habitare, mutet se in villam ingenuam usque in tertiam Mandationem, et habeat medietatem præfate hereditatis, excepto solare et horto. Charta Ferdi-

nandi Regis Castellæ sæc. 1081. Quod si aliquis homo, qui sit de Mandatione Regis, moratur in domo S. Andreæ, sit abestus ab Imperio Regis, etc. Adde Sandovallum in Episcopis Pampelorensib. pag. 57. Occurrit non semel in Chartis Hispanicis.

2. **MANDATIO**, Legatio. Gasp. Barthii Gloss. ex Hist. Palest. Fulcherii Carnot. apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 8. pag. 347.

1. **MANDATOR**, ut Mandatorius, in Litteris ann. 1587. apud Rymerum tom. 14. pag. 10. Ut pote aromata, maximeque pretii margaritas et uniones et alia habere, que ad fratres et respectivo institutores et Mandatores suos Olisiponæ residentes, destinata essent.

2. **MANDATOR**, Officium palatinum in aula Imp. CP. apud Anastasium in Vita Hadriani II. PP. pag. 228. et in Collatione S. Maximi Martyris statim initio. Luitprandum in Legat. cap. 58. Theophanem in Justiniano pag. 550. et alios laudatos a Rigaltio, Meursio, et Fabroto. in Glossariis. Med. Græc. col. 862. a.] ubi Mandatores dicuntur, qui Imperatorum jussa et mandata expedite deferbant, et τὰς βασιλικὰς διατάξεις ταχέως διακονοῦμενοι, ut definiuntur in Glossis Basilicæ Labbeanis, verbo, τὸν ἐπιπέποι. Gloss. Græc. Lat. Egyptiacæ. Mandator, Ἐπιπέποιτος, Mandator. Lexic. Gr. MS. Reg. Cod. 2032. Ἰλαθὴν, ἡ μανδάρων, ἢ τῶν μανδάρων τοῦτον τὰ μανδάρων ἐστὶν τοῖς διακρίτοις, καὶ τοῖς ἐπιπέποιτοις. Glossæ. Basilicæ. Mandator, ἢ τὰ μανδάρων ἀπὸ τῶν ἀρχόντων ποῖς τοῖς ἀρχόντοις ὄντας διακονοῦντες. Totidem habentur apud Leonem, in Taciteis Constit. 4. § 16. cui Militare est officium, de quo eodem cap. 4. § 6. 35. 49. cap. 7. etc. Vide Epistolam Concilii Italianæ ad Theodosium Imperatorem.

PROTOMANDATOR, πρωτομανδάρων, qui primus Mandator, Anastasio in VIII. Synodo act. 5. ubi Primus Mandator Excubitorum, Primus Mandator Icanatorum. De hac dignitate Scyllitzes pag. 541. 620. [Continuator Theophanis lib. 4. num. 16. Anonymus Combesianus in Romano Lacapeno n. 8.] et Leo Grammaticus pag. 498.

Ejusdem nomenclaturæ et muneris Officiales perinde habebant Castellani Reges. Leges Alfonsinæ. Partida, part. 2. tit. 9. lege 21. Mandaderos son llamados aquellos que el Rey embia a algunos omes que non puede dezir su voluntad por palabra, o non puede, o non quiere embiargelo dezir por carta; estos tienen officios grandes e mucho honrrados, como aquellos que han de mostrar la voluntad del Rey por su palabra.

3. **MANDATOR**, Fidejussor, sponsor, Gall. Caution, garant. Charta ann. 1184. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 599. Donamus vobis Mandatorem et fidejussorem eundem Raymündum Trencaveli et filium ejus Rogerium, etc. Alia ann. 1168. ibid. col. 528. Et de hoc Mandatorem, custodem et defensorem dono Isarnum Jordanis... Ego Isarnus Jordanis dono me ipsum custodem et defensorem et facio gurentiam per me et per meam posteritatem, etc. Chartul. eccl. B. M. Conven. Ego Bernardus comes Convenarum dedi Mandatores et obstatores A. W. de la Barta et B. de Maleon et Garmon de S. Beato et Petrum de Malabesina et Hern. de Jusan. Arviso episcopo Convenarum pro omnibus debitis que ei debebamur. Vide supra Mancipium 5.

4. **MANDATOR**, Lictor, consulum minister, Gall. Sergent de ville. Pactum

inter episc. et cives Vasat. ann. 1240. in Reg. 74. Chartoph. reg. ch. 59: *Item quod habeant unum ministrum, vocatum vulgariter Mandatorem, qui baculum, cum signo seu armis ville depictis in baculo, deferre possit.* Charta commun. castri de Podio Surigario ann. 1253 in Reg. 82. ch. 150: *Habeant unum messagarium seu Mandatorem, qui mandare valeat dictos consules, consiliarios et clavarios.* Ubi nominis rationem habes, ut et ex Libert. villæ de Lespiniano ann. 1379. tom. 6. Ordin. reg. Franc. pag. 546. art. 4: *Dicti consules eligant et habeant unum famulum seu Mandatorem, qui similiter jurabit dictos consiliarios mandare pro consilio et aliis negotiis dicti consularum tractandis, et aliis ad dicta negotia evocandis.* Hinc

MANDATOR etiam appellantur confratres S. Affrodisi famulus, in Stat. ejusd. ann. 1338. ex Reg. 145. Chartoph. reg. ch. 313: *Item quod post mortem alicujus confratris vel confratrisse, Mandator dictæ confratris hospitaliter hospitalis S. Affrodisi possit ire per villam eque vel pedes, indutus quoddam super-vestimento, insignito ymagine beati Affrodisi, portans quendam campanam, ad denunciandum confratribus et confratrisse, ut intersint in exequiis dicti mortui.*

1. MANDATORIUS, Procurator, institor, Gall. *Facteur*. Litteræ Henrici VII. Regis Angl. ann. 1506. apud Rymer. tom. 13. pag. 159: *Et Antonio mercatori Senensi ejus factori sive Mandatorio, etc.* Occurrit præterea in Stat. Genuens. lib. 4. cap. 13. pag. 111.

2. MANDATORIUS, Idem quod Advocatus ecclesiæ vel monasterii. Charta Pipini reg. Aquit. pro monast. S. Florent. in Reg. 107. Chartoph. reg. ch. 264: *Si vero in eadem immunitate res rapertus fuerit vel ductus, a nemine distringatur, nisi a jam dicti loci Mandatorio, nisi forte exinde ipsius latrois fuerit erectio.* Vide in Mandatarius 2.

MANDATRIX, ut supra Mandatarius 1. Pactum inter monach. et habitat. Aniane ann. 1332. in Reg. 69. Chartoph. reg. ch. 175: *Item super illa quantitate paste, quam in singulis cuscis Mandatrici furni dari et solvi consuevit, etc.*

1. MANDATUM, Rumor, nuntii, litteræ rem aliquam enarrantes. Anastasius in Hadriano PP.: *Quibus... Perugiam conjungentibus, conjuncti Mandatum, quod jam fatus Desiderius abstulisset civitatem Faventiam, etc.* In via rumor et allatus est. Lex Long. 1. 3. tit. 16. [9. Rach. 8.]: *Mandant aut annuntiant nostra secreta, et adhuc in extraneas provincias Mandatum faciunt.* Matth. Paris ann. 1242: *Urgebant autem regem Mandata Ultramarinarum, i. quæ per litteras nuntiabantur, mandabantur.* Adde pag. 547. et Additamenta pag. 118.

2. MANDATUM, Breve, vel Edictum Regium. In Addit. ad Matth. Paris: *Mandatum Regis de juratis ad arma.* Adde Anonymum Barensen ann. 1042. [Mandatum Papale, in Chron. Andr. Danduli apud Murator. tom. 12. col. 544.] Gloss. Gr. Lat.: *Mandatum, ἐπιτολή.* Theophrastus pag. 211: *Ὁ δὲ ἑκείνη μανδύτων ἄνω, etc.* Vide Glossaria Rigaltii et Meursii, voce Mandato.

3. MANDATUM, Mandatarius, procurator, actor, missus, qui alio nomine jurisdictionem exercet, Locumtenens. Consuetud. Apamienses ann. 1212. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 832: *Quicumque in quolibet crimine vel alio modo clericum ceperit, etiam non*

habet coronam, reddatur Episcopo, vel Archidiacono, aut Mandato suo sine dilatione. Charta Willelmi Episc. Autiss. ann. 1215. ibid. col. 844: *Si autem contingeret quod dicti burgenses deficerent in aliquo pagamento statis terminis, Comes, vel Mandatum suum hoc ostenderet nobis... et exinde precipientibus nobis Comes vel Mandatum suum posset assignare ad res burgensium.* Charta Willelmi Pictavens. Episc. ann. 1217. apud Stephanot. tom. 3. Antiquit. Bened. Pictav. MSS. pag. 852: *Ita videlicet quod Mandatum Abbatis et Mandatum domini de Luciac eligent duos vel tres vel quatuor probos viros de eadem villa.* Litteræ Henrici III. reg. Angl. ann. 1263. apud Rymer. tom. 1. pag. 759: *Post redditionem clarium, introitum et ascensum dictorum hominum, cum vexillo predicto, et ejusdem vexilli ostensionem, statim nos, vel heredes nostri, vel Mandatum nostrum (cui dictæ claves, nomine nostro, et heredium nostrorum, redditæ fuerunt) eisdem claves incontinenti restituemus dicto Ysacomi Turonensi.* Et pag. 781: *Parati que fuerint coram nobis, vel heredibus nostris, vel seniscallo, aut Mandato nostro, justitiæ facere complementum.* Charta ann. 1285. ex Chartul. Angeriac. f. 272. *Per quam (portam) predicti Abbas et Conventus vel Mandatum suum et homines tenentarii dicti Monasterii possint ire libere et redire.* Diploma Philippi Regis apud Perardum pag. 348: *Presentis Mandati nostro si voluerit interesse... quas missiones nos vel Mandatum nostrum perturbare et contradicere non possumus.* Hist. MS. S. Cypriani Pictav. pag. 438: *Si vero Mandatum Abbatis maliciose per diem et noctem terragiarum et decimarum distulerit, etc.* Adde Litteras Johannis Reg. Franc. ann. 1351. tom. 4. Ordin. pag. 91. *Kemanf, Pictardis, eadem notiohe, in Litteris Caroli Regentis ann. 1358. tom. 3. Ordin. reg. Franc. pag. 235: Et se aucuns estoient arretes par mi ou par men Kemanf, etc.*

4. MANDATUM, eadem acceptione, in Lit. ann. 1368. tom. 3. Ordin. reg. Franc. pag. 660. art. 12. et Commant. in Stat. ann. 1365. tom. 5. earumd. Ordin. pag. 510. art. 6.

5. MANDATUM, Charta, qua negotii alicujus actor quis constituitur, Gall. *Procurator*. Varias ejusmodi mandatorum formulas videre licet inter Marcylitanas et Lindenbrogianas.

6. MANDATUM APOSTOLICUM, vox Cancellariæ Romanæ, Gallice *Mandat*. Compendiosa benefic. Expositio fol. 39: *Mandata Apostolica sunt diplomata quibus generaliter sub variis litterarum formis mandat Pontifex Romanus collatoribus, ut alicui conferant beneficium primo vacaturum, quod mandatarius recusare nequit.* Rebuffo: *Mandatum de providendo.* Honorius III. PP. Episcopo Noviom. scribens, Decretal. mand. de Rescript.: *Mandatum Apostolicum ad te directum, ut magistrum S. faceres in Canonico recipi.* Observat Rebuffus in Praxi benef. § ult. de Mandat. Apostol. quod cum Pontifices Romani Ordinarios frequentioribus ejusmodi mandatis gravarent, illud in Concord. inter Leonem X. et Franciscum I. decretum fuisse: *Statuimus et ordinamus quod quilibet Romanus Pontifex semel duntaxat tempore sui Pontificatus, litteras in forma Mandati juxta formam inferius annotatam dare possit.* Huic decreto jam præiverat Concilium Basileense, aliquas Leges certosque fines iis mandatis imponendo, apud Labbeum Concil. tom.

14. pag. 389. Verum a Concilio Trident. tandem penitus extincta sunt Sess. 25. cap. 9. de Reform.: *Decernit S. Synodus Mandata de providendo, et gratias quæ expectative dicuntur, nemini amplius, etiam collegiis, universitatibus, senatibus, et aliis personis singularibus, etiam sub nomine Indulti aut ad certam summam... concedi licere.* Horum mandatorum auctorem Alexandrum III. PP. scribit Rebuffus loco citato; alii ad Clementem V. id referunt.

7. MANDATUM, Decretum a superioribus iudicibus ad pedaneos missum. Vide Arrestum 1.

8. MANDATUM, Districtus, jurisdictionis, territorium. Concil. Legion. ann. 1012. can. 16. Inter Hispan. tom. 3. pag. 191: *Item si aliquis sayo pignuram fecerit in Mandato alterius sayonis, persolvat quemadmodum si non esset sayo; quia vox ejus et dominium non valent, nisi in suo Mandato.* Vide Mandamentum 2.

9. MANDATUM, Ablutio pedum, quæ fit in Cena Domini cum silicet Chorus cantat illud Christi *Mandatum novum do vobis* de quo more S. Augustinus Epist. 119. cap. 18. Chilienus Monachus in Vita S. Brigide cap. 2:

Proxima Cena fuit Domini, qua sancta solebat Mandatum Christi caldo conplere lavacro. Synodus Aquisgran. can. 20: *In Cena Domini pedes Fratrum post Mandatum Abbas lavet et osculetur.* Eadem habentur in Addit. Ludovici Imperat. ad Capit. Caroli M. cap. 23. Tabul. Abb. Belliloc. in Lemovicib. num. 10. *Sanctum Mandatum, quod Salvator noster instituit pridie quam pateretur, abluendis pedibus pauperum, nunc destructum est ab eodem Abbate nostro, qui melius merito lupus dicitur rapax, qui sibi vindicat eandem elemosynam, nunquos, quas D. Pontifex Rodolfus constituit.* Vide Leonem Ostiens. lib. 2. cap. 84. Et vero ea ceremonia peragi soleat tum a Monachis, tum a Clericis, consule, si lubet, Udalicium lib. 1. Consuet. Cluniac. c. 12. Ceremonialem Episcop. lib. 2. cap. 24. etc.

MANDATUM quoque sabbato septimanæ fieri jubetur in Regula S. Bened. cap. 35. [Nullibi in Regula S. Bened. Mandatum occurrit ea de qua nunc agitur notione: capite autem laudato, ubi de Septimanariis coquinæ sermo fit, præcipit S. Pater ut egressus de septimana, sabbato munditias faciat, quo scilicet, ut infra habetur, Vasa ministerii sui munda et sana cellerario reconsignet.] Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 83: *Omni Sabbato faciendum est Mandatum, nisi festum fuerit novem Lectionum, vel Octave, aut die postero hoc Dominico festum duplex sequatur. Inter Pascha etiam et Pentecosten non fit Mandatum.* Adde cap. 12. Folcardus in Vita S. Bertini cap. 10: *Ad Mandatum Domini, quod apud Monachos singulis sabbatis ex more celebratur.* Vita S. Erminoldi Abbat.: *Erat autem sabbatum, hora, qua conitu tabulæ ad Mandatum Fratres more solito convocantur.* Vita S. Odonis Abbat. Cluniac. lib. 2: *Peracta itaque illa hebdomada, sabbato vespertante, cum nostri*

Fratres cepissent Mandatum regum mors preparare, etc. Ut porro peragatur ejusmodi Mandatum, habet liber Ordinis S. Victoris d. cap. 63. Adde Vitas Abbatum S. Albani pag. 34. et Gesta Innocentii III. PP. pag. 150. Vide *Alvolutus* 2.

✠ Moris erat in quibusdam monasteriis tot pauperum pedes lavare, quot erant monachi, quibus etiam interdum alii addebantur, in animarum amicorum familiariumque defunctorum solatium Bern. Mon. Ordo Cluniac. part. 2. cap. 15. Quo facto pronuntiatur a camerario quod sutulares quo erogati sint, numeravit, quot fratres in claustris sint, ut totidem pauperes a decano et hospitario ad Mandatum eligantur; et insuper quantum visum fuerit D. Abbati pro amicis et familiaribus nostris.

MANDATUM QUOTIDIANUM, quod a Monachis peragitur, a capite jejunii usque ad Kalendas Novembrii omni die, sine una vice, sine duabus comedatur, post cenam, ut est apud Cluniacum lib. 2. Consuet. Cluniac. cap. 37. Adde eundem lib. 3. cap. 8. 24. et Hugonem Flaviniacensem pag. 208. [Bulla Benedicti XII. PP. ann. 1337. in Tabul. S. Victoris Massil.: *Locus in quo fit quotidie Mandatum reparatur.*] Mandata etiam post cenam fieri jubentur in Capitulari Ludovici Pii ann. 817. cap. 18. in Addit. I. ad Capitul. Caroli Magni cap. 24.

✠ Praecipuis anni festivitatibus rite celebrandis ejusmodi Mandato sese disponebant Cluniacenses, ex precepto B. Odilonis, ut testatur Bernardus Mon. in Ord. Cluniac. part. 2. cap. 24. Mandatum ferendum esset, nisi in quinta feria precedente factum est; nam mors universalis Ecclesiae, qui fit de sancto mandato, quinta feria, quae nuncupatur *Cena Domini*, roboratus et autorisatus venerabilis pater B. Odilo, sanxit, ut hoc idem feria quinta precedente Pentecostei a fratribus celebraretur: in Nativitate etiam Domini, natalique summorum Apostolorum Petri et Pauli, atque Assumptione sanctae Mariae, si Sabbatis aut Dominicis diebus evenerint, hoc idem fieri precedenti quinta feria censuit: quibus dominus et venerabilis pater Hugo festum Vinculorum S. Petri, et festum Oranium Sanctorum, et transitum B. Martini, Purificationem quoque B. Mariae, si Dedicationem ecclesiae, si extra Quadragesimam evenerint, et solemnitatem sanctissimae Trinitatis conjunxit, si in praedictis diebus eadem festa evenerint.

MANDATUM trium pauperum, quod per singulos dies cum elemosyna in Quadragesima fit, in libro Ordinis S. Victor. Parisiensis cap. 14. et 63. quod in capite jejunii incipit, et in Cena Domini finitur, ubi et ritus ejusmodi Mandati describitur. Consuetudines Floriac.: *Quicumque Psalms prostratos, vel Mandatum trium pauperum, perdidit, (i. omiserit) veniam in Capitulo, petere debet.* Rursum. *Per totam aetatem, quoties est dies jejunii, fit Mandatum post prandium tribus pauperibus.* Petrus Cluniac. lib. 1. Epist. 28: *Et per totius anni spatium unaquaque die tribus peregrinis hospitibus manus et pedes abluimus, panem cum vino offerimus.* Interdum pluribus. Eadem Consuetud. Floriac. pag. 839: *Faciuntque illi Mandatum ad duodecim pauperes.* Ordericus Vital. lib. 3. pag. 487: *Et post Capitulum ab omni conventu Mandatum pauperum, sicut in Cena Domini peragitur.* Vide Hugonem Flaviniacensem pag. 167. et Bernardum

Monach. in Consuetud. Cluniacens. cap. 43. part. 1.

✠ Viget etiamnum in Abbatia S. Dionysii in Francia usus, ut post prandium ter qualibet hebdomada, feriis scilicet 4. 6. et Sabbato, a capite jejunii ad Kalendas Novembrii hebdomadarius trium pauperum manus abluat in capitulo, quibus et elemosyna tribuitur.

MANDATUM PAUPERUM, quod agitur inter pauperes, Sabbato ante Palmas, de quo Rupertus lib. 5. de Divin. Offic. cap. 22. Joannes Abrinc. de Eccl. Off. pag. 44. et liber Usuum Ordinis Cisterc. cap. 21. Concilium Biterrense ann. 1236. cap. 20. Item consulimus, ut Mandatum pauperibus, saltem in hebdomada servel fiat, sicut in Monasteriis ordinatis fieri quotidie consuetum est.

✠ Hinc Mandé a nostris nuncupata haec ceremonia, quam non monachos tantum, sed etiam clericos, certis anni temporibus, adjuncta in pauperes erogatione, usurpasse certum est. Necrol. Paris. Ms. vij. Id Jan.: *Ordinatum est et statutum sollempne illud Mandatum Quadragesimae, in quo singulis diebus a secunda feria post Invocavit me usque ad quintam feriam in Cena Domini, solis diebus Dominicis exceptis, etc.* Charta Phil. P. Jc. ann. 1399. in Reg. 13. Chartoph. reg. ch. 112. *Ad supplicationem dilectorum nostrorum prepositi, decani et capituli ecclesiae Attrebatensis, ad augmentationem cultus divini in eadem ecclesia, et praecipue cujusdam elemosinae, vulgari vocatae le Mandé, quae per eos annuatim certis temporibus fieri consuevit, etc.* Joinvil. in S. Ludov. edit. reg. pag. 321: *Com il soit acoustumé en l'ordre de Cisterciens que certains moines en chascune abeie de cele ordre, ore cil, ore il, chascun Samedi apres vespres, combien que li jors soient sollempnez, doivent laver les piez: as autres en faisant le Mandé, etc.* Occurrit rursus ibid. pag. 342. Quo sensu etiam haec vox Mandé legitur in Constit. Fontis-Ebraldi cap. 23.

10. MANDATUM, Comus hospitum in Monasteriis, quod hospitum adventum, pedes lavarentur. Chronicon Lobiense: *Fabricam domus susceptionis hospitum, quam Mandatum vocant, perfecit.* Historia Abbatie Condomensis pag. 507: *Fecit reparari et meliorari domum Mandati, ubi recipiantur hospites et pauperes.* Silvester Giraldus in Cambria Descript. cap. 10. de Wallensibus: *Adeo nempé hospitalis hic gratia communionis letatur, quod itinerantibus ea nec offeratur, nec petatur: tantum etenim domum intrantes protinus arma custodire tradunt, deinde statim aquam offerentibus, si pedes ablu permiserint, hospitio suscepti sunt: aquae nimirum pedibus oblatis, hospitalis apud hanc gentem est invitatio.* Vide librum Usuum Ordinis Cisterciensis cap. 79. 107.

11. MANDATUM, Proclamatio solennis, quae inter Missarum celebrationem fieri solet, Gall. *Annonce, ban.* Charta Nic. Camerac. episc. ann. 1270: *Tenebitur dictus capellanus, si in capella sua diebus Dominicis et festis celebrare voluerit, post offertorium Missae dictae parochiae de Barastre, et post Mandata, quae a sacerdotibus talibus diebus fieri consueverunt, dum tamen Mandata ante consecrationem fiant, Missam suam celebrare.*

✠ MANDEBURDA. Vide in Mamburnus.

✠ MANDEBIUS. Vide Mandatarius.

✠ MANDIBILE FESTUM. Vide in Festum.

✠ MANDIBILIS, qui potest manducari. Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Mandibilis,*

Manjable. Guibertus-Hb. 2. de Pignori-bus Sanct. cap. 3: *Deum ergo et hominem Mandibilem fieri quae permittat ratio?*

✠ MANDIBULA, Maxilla, Gall. *Machoire.* Chron. S. Maris Magdal. Ms.: *Anno Domini 1458. die 29. Junii, regnante serenissimo principe rege Renato, fuit missus per eundem principem R. in Christo pater episcopus Massiliensis D. Nicolaus de Francanii ad transferendum Mandibulam capitis B. Maris Magdalene de civitate Aquensi et de monasterio montalium de Nazareth ad sanctum Maximinum.*

MANDIBULUM, Mantile. Charta Rudesindi Episcopi Dumienensis anno 1076. apud Antonium de Yepes in Chronico Ord. S. Benedicti tom. 5: *Ad ministerium refectiois, mensas, Mandibula, sabana, aquamanilla, et faciteryia, discos, et paropidas, fialas, et inferturias argento sculptas et auro perlucidas, etc.* [Supplem. Antiquarii: *Mandibulum, parvez, laquear.*]

✠ MANDIBURDIUM, MANDIBURNUS, etc. Vide Mamburnus.

✠ MANDICARE, pro Mendicare, in Charta ann. 1407. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 87: *Aliis vero (garde vacanti) propter recessum aliquorum ex dictis gardariis, qui recesserunt a dicta castellaniam et a patria Dalphinali, aliqui Mandicando, et alii aliter et alio modo nullis bonis sibi relicti.*

✠ MANDICUS, Lignea figura hominis, quae ingens solet Circensibus malis movere, quasi manducando. Glossar. vet. ex Cod. reg. 7613. Vide Manducus.

MANDILE, pro Mantile. Charta ann. 1197. apud Ughellum tom. 7. pag. 1275: *Duo Mandilia parva Saracenicis, quinque Mandilia cum prope, etc.* [Graecis *mandilion*, in Vita S. Nicolai Studitae pag. 918. et in Anonymo Combesiano in Lacapeno n. 48.]

✠ Pro Velum, Hisp. *Mandil*, Gall. *Rideau*, legitur in Charta ann. 1294. tom. 1. Probat. hist. geneal. domus reg. Portug. pag. 107. *Cum vero colloquium humani fieri contigerit, sit inter dominas ex ostita gradatela intermedium Mandile.* Haud scio an inde *Mendilh*, in Lit. remiss. ann. 1468. ex Reg. 197. Chartoph. reg. ch. 59: *Icellui Guillaume persa au suppliant son Mendilh, qu'il portoit en droit de son estomac.* Vestimenti genus esse videtur.

✠ MANDITUM, Lo mangano, in Glossar. Lat. Ital. Ms.

MANDOADO. Vide Manduatis.

MANDONES, in Glossis Isidori, Ambrosii, Ardeionis, a Manducare. [Mando, Mandoz, mangeur, hardel, lecheur, in Gloss. Lat. Gall. Sangerman.]

✠ MANDORA, f. Placentae species.

Charta ann. 1221. tom. 1. Hist. Cassin. pag. 817. col. 1: *Tenimentum Dameli debet facere hominum et fidelitatem, et unam tortellam de tribus pullis et tribus Mandora de ovis.*

MANDRA, Monasterium. Vox etiam Graecis recentioribus eodem significatu nota. Alcuinus Epist. 27: *Celestis Mandrae aquina.* Idem lib. 2. de Vita S. Willibrordi:

Circuit idcirco vigili hoc tutelam Mandras: Nominibus meritis ut Christi augeat ovile.

Charta Rogerii Regis Sicil. ann. 1130. apud Rocchum Pirrum tom. 1. pag. 304: *Decernimusque pro Episcopali jure solvere eandem Mandram dictae Ecclesiae Episcopali (Messanensi) annuos census 100. libras cere, 20. thuris, etc.* Alia Sixti

PP. IV. *ibid.* pag. 306: *Decretumque pro omni Episcopali jure solvere Mandram Ecclesie Episcopali Messanae annum censum, etc.* Vide Epistolas Hormisdæ post Epist. 21. 'Από τῶν μανδρῶν dicta Monasteria quidam putant, id est, a specubus et cavernis, in quibus primitus Monachi habitabant, et Monasteria sua extruxerunt: Græci enim μανδρῶν vocant speluncam. Gloss. vet. Spelunca, μανδρα. Gloss. Gr. Reg. MS. Cod. 1873: Σπήλαιον, μανδρα. Gloss. Lat. Græc.: Caves, spelunca, μανδρα. Alii, ut Budæus, a grege Monachorum, cui, ceu *Mandra*, id est, ovilli, præsent pastores Abbates: quippe Latinis quoque *Mandra* pro grege passim sumitur apud Juvenal. Sat. 8. et Martial. lib. 5. Chronicon Novaliense cap. 19:

Prodiens qui pridem Pastor et inclitus Evax,
Nam per decies quater stabili custos ortumque est.

Ugutio: *Archimandrita, Princeps vel pastor ovium, unde quadam translatione Episcopi et Archiepiscopi et Sacerdotes dicuntur Archimandrites, quasi Pastores ovium Christi.* [Vide Gloss. med. Græc.]

¶ (Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Mandra, bubulcus, qui nomina boum mandat memorie, Boyer, Prop. Aliud Gall. Lat. ex Cod. 7684: Mandra, Bouvier ou bergier; i. bubulcus. Vide supra Fracta.*

¶ *MANDRA*, Cellula monachica. Vita S. Ethelwoldi sæc. 5. Bened. pag. 615. *In tertio quoque cenobio Wintoniensi, quod... in honore semper Virginis Mariæ Deo consecratum, Mandras sanctimonialium ordinavit, quibus matrem... Etheldridam præfecit, ubi regularis vite norma hæcenus observatur.* Hinc *Mandres* vulgo dicitur-vicus quidam in Briegio, non procul a Braia Comitum Roberti, a *Mandris* scilicet, id est casulis, ut observat Valesius in Notit. Gall. pag. 422. tumultuario opere ex ligno factis. A *Mandra*, monasterium,

MANDRITA, pro *Monacho*. Epitaphium Gaitelgrimæ Principis Beneventanæ, quod exstat in ea urbe, in interiori Ecclesia Montium S. Petri:

Hæc Lector propere, Mandritam corde saluta.

[Iter Germanicum Mabillonii tom. 4. Analect. pag. 57:

Consecrat ediculam Mandrita sepulchris istam,
Abbas Ramvoldas quam tibi, Christo, struit.]

Ermenoldus in Vita S. Soli cap. 9: *Mandritis e diverso venientibus.* Walafridus Strabus Abbas Augiens. de Vita S. Othmari cap. 1: *Boni Mandritæ studium in ipso exercuitus.* [Ubi pro abbate usurpatur.] *Μανδριτης*, in Concilio Constantinopolitano sub Menna act. 5. Hinc qui *Mandritis* præerat, *Archimandrita* dicitur. Avitus Viennensis Epist. 2: *Copiose multitudinis præpositus fuit, cujus officii personas Episcopi Orientales Archimandritas appellant.* Vide Glossar. Meursii et Fabrii ad Cedrenum.

MANDROGERONTES, apud Luitprandum in Legat. cap. 55. Vetuli Monachi.

¶ *MANDRABULUS*. Annales Novesienses apud Marten. tom. 4. Ampliss. Collect. col. 670: *Mandrabuli equidem mores mecum successerunt. Eram enim ante in quietiori loco constitutus.... Hic inter armorum strepitum... vivitur.*

¶ *MANDRAGORA*, Pomi genus, cujus mentio fit Gen. 30. 14. nostris etiam notum sub nomine *Madagoures*, quod pretiose asservatum sibi divitiis acquirendis idoneum somniabant. Hanc superstitionem memorant Commentaria

ad Histor. Caroli VI. et VII. pag. 121: *Et en ce temps (frère Richard Cordelier) fit ardre plusieurs Madagoures que maintes soites gens gardoient en lieux repos, et avoient si grant foi en celle ordure, que pour vrai ils croyoient fermement que tant comme ils l'avoient, mais qu'il fust bien nettement en beaux drapeaux de soye ou de lin enveloppé, que jamais jour de leurs vies ne seroient pauvres.*

¶ *Mandaglioire*, in Bestiar. Ms.:

Jouste Perdus en un mont,
Illec ou croit le Mandaglioire.

MANDRATOR, Cavillator, calumniator, in Glossis MSS. Papias et Gloss. Isid.: *Manda, deceptio, fraus.* Leg. *Mandra*. [Vide *Manda* 1.]

¶ *MANDRINUS*, pro *Martinus* vel *Martrinus*, apud Albert. Aquens. lib. 2. Hist. Hierosol. cap. 16. ut monet Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 412. Vide *Martures*.

¶ *MANDRUS*, pro *Mandra*. Constit. Mss. Caroli reg. Sicil.: *Et nullas extorsiones per terras, campos et Mandros de rebus et animalibus faciant.*

MANDUALIS, Germanis *Mandel*, Cancellus, qui desuper tumulum stat. Sic vetus Gloss. ad Legem Salicam tit. 57. ubi hæc verba habentur: *Si quis aristatonem, hoc est, staplum super mortuum missum capulaverit, aut Mandualem, quod est structura, sive selave, qui est ponticulus, sicut mors antiquorum faciendum fuit, qui hoc destruxerit, etc.* Editio Heroldi habet hoc loco *Mandoado*, eadem notione et origine, ubi Wendelinus: *Mandel* vocamus id, quod in metam surgit, veluti mergites segetum, veluti et camini: unde *mantel-vert* dicimus lignum, quod supra focum erinet, cui caminus superstructus est: ejus magnitudinis ac formæ (quadratae oblongæ,) solebat superstrui tumulis in defuncti honorem aliquid ex asseribus compactum, quod ornamenta tumulo instrata tegeret. Tumulos cancellis maniri solitos docet Pithæus ex Gregorio Turon. cap. 30. de Glor. Confess. et lib. 4. de Miracul. S. Martini, et Fortunato in Vita B. Hilarii.

¶ Heroldi lectio longe probabilior doctissimo Ecardo videtur, nec injuria: si quidem *Mandoado*, vox est Germanica, qua hæc verba hominem mortuum, reddita esse existimat vir linguæ suæ peritissimus: *Man* enim hominem, *Doado*, Saxonibus *Dode*, Germanis superioribus *Toter*, mortuum designat. Vide Vitam S. Lucæ Junioris pag. 1009. edit. Combesii.

MANDUCALIS, [f. *Gistum*, procuratio.] Tabular. S. Eparchii Inculsum. fol. 43: *Hoc igitur totum, quidquid in ipso maneo habere videor, et meum dominicatum, et meos Manducates, censuales, et feotium nepotis mei Herii, etc.* Fol. 49: *Unus mansus debet 12. denar. 1. arietem, 4. sestiar. de cibaria, 1. Manducalem.* Fol. 75: *Neque celabit justitias, cum cognoverit eas, monacho obedientiaro Manducates Præpositales, id est, les restoblagés simul accipient, etc.* Adde fol. 123.

¶ 1. *MANDUCARE*, Convivium, refectio: Jus etiam divertendi in domum alterius convivii causa. Charta Pontii Archiep. Arelat. ann. 1000. tom. 6. Spicil. Acher. pag. 428: *Tali tenore, ut pascat tres pauperes ad unum Manducare de ipso conducto, que ipse manducaturus est.* Charta ann. 1088. apud Lobinell. tom. 2. Hist. Britan. pag. 122: *Consuetudinibus Pontificatus sedis, Manducare*

scilicet, circadis et synodo specialiter nominando exceptis. Vide Pastus.

¶ *Manducare per consuetudinem* dicitur, in Chartul. S. Alb. Andegav. Gosfridus... per forciam suam forexit ad Campigniacum, et Manducavit ibi ut aiebat, per consuetudinem. Qui una comederant, vel hospitali fuerant, sibi mutuo, quacumque ex causa, per septem sequentes dies damnum inferre non licebat ex Usaticis Barcin. Mss. cap. 117: *Si quis cum alio hospitaverit vel comederit, septem sequentibus diebus ab illius damno se absteat, vel per aliquod ingenium aliquam forisfacturam nullomodo ei faciat, nec per seniore suum, nec per amicum, nec per semitipsum.*

¶ 2. *MANDUCARE* super tumulos mortuorum prohibet Capitul. lib. 6. cap. 197: *Et super eorum tumulos nec Manducare nec bibere præsumant. Quod si fecerint, canonicam sententiam accipiant.* Antiqua hæc consuetudo, quam a paganus acceperant Christiani, quamque ut aboleret Augustinus, quantum laboraverit omnibus notum arbitror.

MANDUCARIA, Comestio, pastus, ex Gallico *Mangerie*. Charta Vitriacensis ann. 1157: *Insuper Abbas et Monachi, quicquid in terra Vitriacensi possidebant, absque corveis et absque consularibus Manducariis, quæ ad solum Abbatem pertinent, quicquid etiam in terris et feodis legitime deinceps possent acquirere, Ecclesie Vitriacensi perpetuo tenendum concesserunt.* Vide *Comestiones*.

¶ 1. *MANDUCARIUM*, Jus pastus, sive summa pecuniaria in ejusdem juris redemptionem exsoluta. Charta ann. 1187. ex Tabul. S. Melanii Redon.: *Petrus de Chaune pro quodam milite a se interfecto, quendam monachum fecit in Abbacia S. Melanii de ejus progenie, pro cujus receptione dedit Abbacie... unum Manducarium annuum et unam minam avenæ xii. den. annui redditus.* Vide *Mangerium*.

2. *MANDUCARIUM*, Regula Templariorum cap. 44: *De Manducariis equorum. Nullus frater facere præsumat Manducaria linea, vel lanea, idcirco prius principaliter facta, nec habeat ulla, excepto cofinello.*

¶ Saccus videtur, in quo avena equis præbetur, ut et Gallicum *Mengoire*, in Reg. Cam. Comput. Paris. sign. *Croit*, ubi de rebus necessariis pro exercitu Scottiæ fol. 184. v: *Item il convient dix mille aunes de toille grosse pour faire Mengoires et autres choses.*

¶ *MANDUCAT-PANEM*, Cognomentum Isambardi testis, in Charta ann. 1120. inter Instr. tom. 12. Gall. Christ. col. 25.

¶ *MANDUCATUS*, Tabul. Major. monast.: *Pro hac terra et de commendata unam minam de Manducatu domini.* Hoc est, unam minam frumenti, de quo manducat dominus.

¶ *MANDUCO*, Vorar, gluto. Gloss. Isidor. Onomast.: *Manduco, ἀδύρατος.* Apul. Metamorph. lib. 6: *Nec vos memoria deseruit utique quod jam dudum decreveritis de isto asino, semper pigro juidem, sed Manducone summo.* Vide *Mandones*.

MANDUCUS, Ugutio et Jo. de Janua: *Manducus, jocular, ore hians, turpius mandens.* [Papias: *Ligneæ figuræ ingens, quæ solet Circensibus malis movere quasi manducando.* Vide *Lexicon Martini*.]

¶ *MANDULA*, Ital. *Mandola*, Amygdalum, Gall. *Amande*. Stat. Riper. cap. 12. fol. 3. v: *De qualibet soma Mandularum*

integrarum, de duodecim quartis, pro introitu soldo sex.

MANDULUS, Vide *Mandalus*.

1. **MANDUM**, Dispositio testamentaria. Charta Lusitanae a. 1208. apud Brandonum tom. 4. Monarch. Lusitan. pag. 270. v. : *Et mando, quod si omnes isti, quibus mando, adimpleri Manda mea non poterint, convenire, etc.* Id. pag. 272. *Dividant pecuniam inter se, excepta illa, quam mandaverit pro anima sua dari.*

2. **MANDUM**, Convocatio, submonitio ad exercitum, seu Litterae quibus vassallus ad servitium militare, quod domine suo feudali debet, citatur. Litterae a. n. 1340. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 53. *Parati nobiles et Francos vestras Castellaniae librare per omne tempus et modum in aliis nostris litteris dicti Mandi insertum.* Instrum. ann. 1339. ibid. pag. 65. *Obviamus Gileto de Lustrino... qui ibat ad D. nostrum Dalphinum ad secundum Mandum.* Extractum computi ann. 1327. et 1328. ibid. tom. 2. pag. 216. *Item in vigilia B. Joannis B. Peroto messagerio misso eques de Cabelo in Branconesum pro Mando Flandriarum.* Aliud ann. 1334. ibid. pag. 245. *Die sexta Julii Johanni de Alvernia misso in Gasconiam pro Mando dom. et gentium in armis proferendo.*

MANDUS, Vestis virginalis, in Glossis Isidori, quasi *mantus*, vel *mantum*, nostris *Manteau*.

MANDYA, Pallii genus, quod Imperatorum ac Regum praesertim fuit. Acta S. Symonis Stylitae tom. 5. Maii pag. 301. *Plenissimus autem Imperator Justinianus... saccum indutus luxit; adeo ut festa quoque luce procedens in templum, coronam aut chlamydem gestare renuerit, verum sic simplici habitu cum solo Mandya purpureo processerit.* Vide Glossar. med. Graecit. v. *Mandya*.

MANE, Oriens. Charta Lotharii Regis Italiae ann. 946. *Sunt autem coherentes ipsius terrae a Mane via, a meridie et vespere supra tacam S. Prosperi, a septentrione, etc.* Vita S. Domitiani, apud Guichenonum in Hist. Bressensi pag. 231. *Et terminatur a Mane interque consortes colonos, et campum de ipsa ratione, subius viam a meridie via, a sero inter consortes colonos, etc.* Rollandinus in Summa Notaria: *A Mane possidet L. a meridie N. a sero et septentrione sunt viae publicae, etc.* Adde Ughellum tom. 4. Ital. Sacrae pag. 212. 228. 229. Paradisum lib. 2. Hist. Lugdun. cap. 103. Hist. Pergamensem tom. 3. pag. 183. [Statuta Mediolan. part. 2. cap. 329. Chron. Parmense apud Murator. tom. 9. col. 763.] etc.

Quae vox per *Main* et *Mein* a nostris olim reddita est. Joinvil. in S. Ludov. edit. reg. pag. 86. *Me commenda... que mangasse avec li ades et au soir et au Main.* Comment. in Psalter. ex Glossar. ibid. : *U Vespere, et ou Mein et ou midi.* Ubi psal. 54. v. 18. habet : *Vespere et Mane et meridie.* Poema Meri. Ms. : *Il vous en converra moult Main issir fors. Caton en Roman :*

leus rit au Main, qui au soir pleure.

1. **BONO MANE**, Phrasid Gallica, de bono matine, multo mane, ut habet Cicero lib. 5. Epist. 4. ad Att. Diarium Magist. Ceremon. Cur. Rom. inter notas Godefredi ad Carolum VIII. pag. 711. *Feria sexta dicta mensis Januarii, Bono mane recesserunt ex urbe Ascanius vicecancellarius et de Lunat Cardinales.*

2. **MANEA**, Cistae species piscationi

accommoda, Gall. *Manne*. Chartul. S. Joan. Angeriac. fol. 118. v. : *Dedit... de feodo prepositali... panicos et gessias et vassias et linos et charbas tali pacto, ut faciat Maneas ad unam de piscaturis S. Joannis, quantum opus fuerit in toto anno.* Vide supra *Manda* 3.

MANEGIUM, Vide *Mainagium* 1.
MANEBRA, Corvata, servitium manuale quod vassalli et subditi domino suo exhibere tenentur. Charta Philippi Pulcri Regis Franc. ann. 1287. *Questas suas et tallias et redevantias que vocantur Manebre, et alias bladadam et rinatam dicti castri... tradiderunt.* Vide *Manopera*.

MANECANTANS, Officium in ecclesia Lugdunensi, cui Missam matutinalem celebrare incumbit. Acta capitul. Mss. ejusd. eccl. ad ann. 1345. fo. 117. r. col. 2. *Ordinaverunt quod ex nunc, sive matutina fuerint in choro, sive retro altare, quod Manecantans, qui nunc est et qui pro tempore fuerit, incipiat Missam matutinalem.* Vide in *Manicare* 1.

MANEDA, Mansio, habitatio, domus. Charta ann. 1041. in Append. Marcae Hispan. col. 1083. *Donamus... predictum quoque castrum, cereas et Manedas suas, sicut illa vic que erit a monasterio, etc.*

MANEDERIA, Mansio, domus. Reg. A. 2. Cam. Comput. Paris. ad ann. 1322. fol. 5. v. : *Augurio de Granmonte domicello dantur due Manederie, quamlibet d. xxv. lib. Turon.* Vide *Maneda*.

MANEFICIUM, Supellex, opus, manuum xpoxyppa. Consultatio post Observantias Regni Aragon. pag. 43. v. : *Et duas bestias meliores arativas, si sint, cum omnibus suis apparantibus, et unam toceam argenteam, et (ex) omnibus Maneficiis unum ante-partem.*

MANEGIA, Manubrium, unde in Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7057. *Manegia, Prov. manubrium.* Guido de Vigev. Ms. de Modo expugn. T. S. cap. 8. : *Et ista duoigna in simul conjungantur cum una Manegia de ferro.* Rursus cap. 11. *Conjungantur ambae (rotae) in simul cum una Manegia ferri, quae fit in medio feramentorum, et super ipsis ferris volvatur ipsa Manegia cum illis duabus rotis indentatis exterius sic postis.*

MANEGIUM, Palus castaneus, quo sustentantur vites, ut sentit Julius Porro Lambertenghi in sua editione Lib. Consuet. Mediol. ann. 1216. Inter Mon. Hist. Patr. Taur. tom. xvi. col. 885. *Dominus quoque semper praefertur aliis creditoribus etiam anterioribus in fructibus, qui ex terris suis exierint, in fictis, tertio et medietate, et blava data pro semine, et denarius datus pro Manegis et radiis.* [FR.]

MANEGUERIUM, f. perpersan pro *Marescagium*, Palus, locus palustris, Gall. *Marais*. Charta Gaucelini Abb. Anian. ann. 1202. apud Stephanot. Antiquit. Benedict. Occitan. MSS. part. 1. pag. 330. *Et totius alterius juris ordinarii vel extraordinarii quod unquam monasterium Anianense, vel aliquis nomine ipsius monasterii, habuit, tenuit, vel percipit in stagno, mari et Manegueriis, vel in usaticis, vel in servitiis eorum, etc.* Vide *Mariscus*.

MANELATA, Herba perniciose et mala, Scotis, *Guilid* appellata, Lolium Skeneo. Statuta Alexandri III. Scotiae Regis cap. 18. : *Si firmarius tuus ponat Manelatam in terra Regis vel Baronis, et non vult eam deliberare et mundare, debet puniri sicut seductor, qui ducit exercitum in terram Domini Regis, vel Baronis. Et*

2. *Si natus tuus habeat Manelatam in terra tua, pro qualibet planticula dabit tibi vel cuilibet alii suo domino mulonem ad forisfactum suum, et nihilominus terram mundabit a Manelata. Legem hanc tulisse aiunt Kennethum Regem, delinquentem primo bove mulctasse; secundo denis, tertio terrae amissione. Vide Hectorem Boetium lib. 10. Histor. Scotie.*

MANENTES, Inquilini, coloni. Sed proprie *Manentes* sunt, inquit Ranfridus, qui sub Friderico II. floruit, qui in solo alieno manent, in villis quibus nec liberis suis invito domino licet recedere. *Isti Manentes praestant aliquando certos redditus, et praestant certa servitia. Item et Manentes appellamus, qui 30. annis in solo alicujus supersederint; et dominus soli pro Manentibus habuerit, et manentia servitia vel redditus, vel operas vel collectas, pro maritanda filia, et pro aliis ab illis 30. annis... petit scientibus et patientibus; vel etiam si alibi habitant voluntate domini, manentia tamen servitia dominus retinuit.* Gregorius Turon. de Vitis Patrum cap. 1. *Relinquentes hoc habitaculum, quod expellerant, ad villas Manentium sunt regressi.* [Modus lib. 1. cap. 10. *Septem manens, totidemque Manentibus ex hereditate patrum fuit contentus.* Donationes factae Ecclesiae Salisb. cap. 4. *Tradidit ad eandem eadem... villam dictam Opinga, casam et curtem, cum territorio, et silvam, Manentes 20.* Cap. 8. *Tradidit villam Loup casam et curtem, cum territorio suo, et Manentes 15.* Eodem cap. *Tradidit... casam cum curtifero suo et territorio et Manentes 9. cum colonis et aliis appendiciis suis.* Ex quibus liquet, colonos et manentes eosdem esse, qui et interdu servii *Manentes* dicuntur. Cap. 1. *Comparavit ad eam villam, quae dicitur Pindigia, cum servis ibi Manentibus in colonis suis.* Cap. 2. *Dedit Manentes servos duos ad Megilingen.* Concilium Cloveshoense ann. 822. cap. 11. *Ut pro plena reconciliatione susciperet terram centum Manentium.* Mox *Retenti sunt enim tres Manentes de predicta conditione, et libri 47. Manentium.* Asserius Menevensis ann. 855. *Omniem hereditariam terram suam semper in decem Manentibus unum pauperem aut indigentem, aut peregrinum, cibo, potu, et vestimento successoribus suis usque ad ultimum diem iudicii post se pascere praecipit.* [Chart. Ugonis et Lotharii Reg. Italiae ann. 332. apud Eccardum Orig. Habsburgo-Austr. col. 151. *In loco Mozatico Manentes duos, in Avitulo Manentes duos, etc.*] Terra decem Manentium, in Charta Ecfredi Regis Adde Egbertum de Ecclesiastica institutione pag. 92. Vitam S. Machuti cap. 14. Adamum Bremensem cap. 54. Albertum Stadens. ann. 961. Chronic. Laurisham. pag. 64. Fr. Mariam in Mathild. lib. 3. pag. 100. Auctar. ad Matth. Paris pag. 155. 166. Ughellum tom. 1. pag. 854. Monast. Anglic. tom. 1. pag. 109. etc. Gallis, *Manans* et *habitans*, qui et *Couchans*, et *levans* dicuntur. Vide Raguellum [et] Halthaus. Glossar. German. voce *Hübner*, col. 962.]

SUBMANENTES, Idem, qui *Manentes*, qui sub dominio alicujus manent. *Soubmanans*, in veteri Consuetud. Ambian. art. 82. 90. et veteri Bononiensi art. 1. 2. 4. Tabular. S. Bertini. *Decimam omnium terrarum suarum dominis mei et animalium ipsius, et Submanentium suorum, et hospitem resignavit in manu mea, etc.* [Charta Caroli Flandr.

Comit. ann. 1112: *Submanentes vero S. Silvini in villa Alci ad domos suas construendas materiam lignorum sufficientem accipiant.* Occurrit ibid. semel.]

SUBMANORES, Eadem notione. [Charta Roberti Comit. Flandr. ann. 1101. apud Miræum tom. 2. pag. 1148: *Ut homines ipsius Ecclesie vestras, qui Submanores nuncupantur, ab omni publica exactione ac iugo etiam dominationis sui sint liberi et immunes.*] Charta Philippi Comitis Flandr. ann. 1183. apud eund. tom. 1. pag. 716: *Hac inter ceteras libertates gratia potitur, ne Submanores ejusdem Ecclesie ab omni publica exactione liberi, etc.*

MANELOQUIUM, Conventus et consultatio officum matutina. Vide Haltungs. Gloss. Germ. voce *Morgensprache*, col. 1867.

MANEOPERA, pro *Manuopera*. Charta Hugonis Episc. Gratianop. ann. 1094. in Tabular. ejusd. Eccl. fol. 14: *Nantelmus de Terra habuit 3. chabanas pro Episcopo Hugone Gratianopolitano, qui reddit unaquaque 13. sextarios de civitate... et opera et Maneopera.* Vide *Manopera*.

1. MANERE, Detinere, demorari. Gallis *Arrêter*. Oberti Cancellarii Anal. Genuens. lib. 2. apud Murator. tom. 6. col. 308: *Et appropinquantibus ibi Manserunt galeas ad Arelatem et Tancatiam circa dies viginti gentes Comitis, ut irent cum eis super Pisanos et darent illi secundum suum arbitrium.*

2. MANERE, Colere, vel matrimonio conjungi, aut cum muliere rem habere. Concilio Vermerensi ann. 752. cap. 2. 17. 19. 20. et Compend. ann. 757. cap. 10. 14. 15. 17. Collatio Leg. Mosaisca tit. 5: *Moses dicit: Qui Manserit cum masculo mansione muliebri, aspernamentum est, ambo moriantur.* Ubi Editio viugata Leviticæ cap. 20: *Qui Dormierit cum masculo coitu femineo, etc.* Apud Senecam lib. 3. de Benefic. cap. 15. et Suetonium in Augusto, *manere apud aliquem, est cubare, uti observatum a Salmasio.*

MANERESIIUS, Ensis species. Lit. remiss. ann. 1836. in Reg. 69. Chartoph. reg. ch. 254: *Johannes de Pinu... armatus cum ensis et bloquerio ac spaleris, etiam cum dicto ensis sive Maneresio evaginatus in via publica.* Vide supra *Manerixius*.

1. MANERIA, [Idem videtur quod infra *Manerium*, habitatio, vel villa rustica.] Charta Idefonsi Regis Aragonum apud Gariellum in Episcopis Magalon. pag. 159: *Scilicet castrum meum, et villas, et mansos, et terras, et vineas, et prata, et justitias, et firmantias, et Manerias, et nemora, sive culta, sive inculta, etc.* [Charta Philippi Pulcri Reg. Franc. ann. 1302. apud Menester. Hist. Lugdun. pag. 83: *Neque arbores que ab antiquo servate fuerunt propter decorem et amantiam Maneriarum... aliquo tempore scindantur.* Bern. de Breydenbach Itin. Hierosol. pag. 78: *Sarraceni fecerunt sibi Maneriam, et maxime de sepulchro ejusdem B. Johannis B. quod de marmore fuit factum, etc.*] Vide *Manerium*.

2. MANERIA, Modus, ratio, ut mox *Maneris*. S. Bern. de Cantu tom. 1. edit. Mabill. pag. 696: *Utrumque, inquit, falsum: quia nec omnes cantus primæ Maneris in illa tantum possunt terminari, cum et finem in g ponant per b rotundum; nec omnes qui in illa terminantur primæ sunt Maneris.* Charta ann. 1809. tom. 1. Hist. Dalph. pag. 96:

Quilibet bestia onerata telis, panis cujuscumque Maneris sint, ferro seu cupro operatis... debet pro pedagio 13. denarios. Occurrit rursus infra in voce *Manerium*. [Abelard. de gener. et spec. pag. 523. ed. Cousin.: *Hi tamen exponunt genera, id est, Maneris.* Vide doctissimum editorem Præfat. pag. 151. et Schmid. ad Petr. Alphons. Disciplinam clerical. pag. 97. num. 3. et pag. 150. num. 4.]

3. MANERIA, Exactionis genus. Vide *Maneria*.

1. MANERIES, Gall. *Maniere*, Modus, ratio, via, Ugitio: *Species dicitur rerum Maneries, secundum quod dicitur, Herba hujus species, id est, Maneries, crescit in horto meo.* [Chron. Pipini apud Murator. tom. 9. col. 706: *In eodem etiam viridario omnis herbarum et arborum Maneries habebatur.* Epistola Gregorii IX. PP. ann. 1238. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 948: *Sed exinde gravius indignatus novas nocendi Maneries adinventis.*] Joan. Sarisberiensis lib. 2. Metalogici cap. 17. de quodam Philosopho sui temporis: *Nunc enim cum genus audit vel species, res quidem dicit intelligendas universales, nunc rerum Maneries interpretatur. Hoc autem nomen, in quo auctorum invenitur, vel hanc distinctionem, incertum habeo: nisi forte in Glossematibus, aut modernorum linguæ doctorum.* Sanutus lib. 2. part. 4. cap. 24: *Pictæ galeas suis tali modo et Manerie.* Utuntur præterea S. Bernardus Epist. 339. Chronic. Windedam. lib. 2. cap. 44. Tho. Archid. Spalat. in Hist. Salonitana cap. 30. Jacobus Cardin. de Anno Jubilæo cap. 6. Hubertus de Mirac. lib. 2. cap. 1. Frideric. II. de Arte venandi pag. 18. 80. 87. [Adde Hist. Dalph. tom. 2. pag. 316. Acta SS. tom. 2. Junii pag. 396.] etc. Vide *Maneria* 2.

* 2. MANERIES, [Congeries lapidum DHEF.]

MANERIUM, Habitatio cum certa agri portione, a manendo dicta, Gallis, *Manoir*: quomodo in Consuetudinibus nostris municipalibus vulgo accipitur pro præcipua feudi domo, que cum universo ipsius ambitu penes primogenitum esse debet. Vide *Raguellum*.

Manerium vero aliud apud Anglos sonat: Cowello enim idem est, quod unius feudi circuitus. Rastallo est res composita ex diversis rebus, verbi gratia ex habitatione, terris arabilibus, pascuis, pratis, silvis, redditibus, advocazione, curia Baronis, etc. Ut vero manerium sit, debet esse ab antiquo, cujus memoria non exstet. Maneriorum differentia ita exequitur Bractonus lib. 4. Tract. 1. cap. 31. § 3: *Sciendum est, quod Manerium poterit esse per se, ex pluribus edificiis coadunatum, sine villis et hamletis adjacentibus. Poterit etiam esse Manerium per se, et cum pluribus villis, et cum pluribus hamletis adjacentibus, quorum nullum dici poterit Manerium per se, sed villæ, sive hamletæ. Poterit etiam esse per se Manerium capitale, et plura continere sub se Maneria non capitalia, et plures villas, et plures hamletas, quasi sub uno capite aut domino. Manerium autem fieri potest ex pluribus villis, vel una: plures enim villæ poterunt esse in corpore Manerii, sicut una.* Idem lib. 5. Tract. 5. de Exceptionibus cap. 18. discrimen inter *Mansionem*, *Villam*, et *Manerium*, sic describit: *Mansio esse poterit constructa ex pluribus domibus, vel una, que erit habitatio una et sola sine vicino; etiam etsi alia mansio fuerit vicinata, non erit villa, quia villa est ex*

pluribus mansionibus vicinata, et collata (collecta) ex pluribus vicinis. Manerium autem fieri poterit ex pluribus villis, vel una: plures enim villæ poterunt esse in corpore Manerii, sicut et una, et ad unam mansionem pertinere poterunt plura tenementa... Item quandoque est Manerium in villa, et ubi non fuerit nisi unica villa in Manerio, denominari possunt uno nomine, et tenementa tali manerio adjacentia erunt in tali villa, et in tali Manerio, et Manerium a villa e contrario. Adde Fletam lib. 6. cap. 51. [et Phillips. Histor. Jur. Anglici tom. 2. pag. 181.] [*Maners*, eadem notione qua *Manerium* apud Anglos, usurpat le Roman de Vacce MS.]

Villæ caillant et Maners, Mecons ardent, prœstant avers.]

MANERIUM, villæ appellatione donatur ab Orderico Vitali lib. 4: *Ducentas et octoginta villas (quas a manendo Manerios vulgo vocamus) obtinuit. Hinc, Maneria Regalia, apud Ingulfum pag. 880. et Dominica Maneria, in Diplomate Joannis Regis Angliæ apud Matthæum Paris ann. 1215. que Scriptoribus villæ regie appellantur. Idem ann. 1249. pag. 508: *Ad alterutrum dictorum Maneriorum manerius perraxit.* Occurrit sæpe in Legibus Henrici I. et in Chartis et Scriptoribus Anglicis *Manerium* vox, quam a Normannis in Angliam inventam opinantur plerique, cum ante Normannos vix in veteribus Tabulis reperitur.*

1. MANERIUM, nude pro sede seu domo rustica, Gall. *Maison de Campagne*. Genealogia Comitum Flandriæ apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 425: *Maneria civium Gandensium extra villam existentia comburentes.* Regest. 82. Chartophyl. regii ann. 1354. Ch. 139: *Domum, seu Manerium, seu hebergamentum.* Index MS. benefic. diocesis Constant. fol. 58: *Manerium presbyteratus est in dicta elemosina prope ecclesiam.*

2. *Maner*, in Chartul. Campan. fol. 79. Nude pro Domo, in Charta ann. 1879. apud Boullæum tom. 5. Hist. Univers. Paris. pag. 384: *Et pro collegio Andegavensi Manerium seu domum quandam, vocatam de Busil, in vico Sauveresse situatam.* Pro palatio regio occurrit apud Elmham. in Vita Henr. V. reg. Angli edit. Hearn. cap. 18. pag. 24.

3. MANESCALLUS, pro *Marescallus*, Faber solaris. Statuta Massil. lib. 6. cap. 77: *Et quis Manescallorum imperitia, seu defectu inclavant frequentes animas, nulla coertione sequuta: providimus igitur presentis statuto, quod omnes Manescalli hujus civitatis Massiliæ, etc.*

4. MANESCALLUS LOGICIORUM, Gall. *Maréchal des logis*, Qui hospitia regi et curiæ parat. Vide supra *Logicium*.

5. MANESCERE, Illulescere, oriri. Tabular. S. Johannis Pinnat. apud Moret. Antiquit. Navar. pag. 361: *Et die Lunis Manescens, Rege equitante suo equo rosello cum totis suis varones.*

6. MANETIUM, Haud scio an mendum sit pro *Manerium*, certe eadem notione legitur apud Visselbec. in Chron. Huxar. ad ann. 1804: *Bartholdus Ley obtulit eidem (S. Nicolao) post mortem suam Manetium suum in Amelunzia.*

7. MANEYE, Minuta stramina, Picardis *Manées* a verbo *manere*, quod remaneant in area cum majora colliguntur atque ligantur. Charta ann. 1308. e Tabul. Corbelensi: *Dictus Symon nollet quod trituratores dictorum portionariorum seu*

censarii eorumdem... habent Maneyas, sive les Mandes, de dictis fourragis.
 * Melius forte de manipulis intelliges. Vide supra Mandala.

† **MANERARE**, Conrectare. Italis Maneggiare, Gall. Manier. Vita B. Catharinae de Palantia tom. 1. April. pag. 669: Maneraverunt manus ipsius... et brachia quae erant alba et colorata.

† **MANGA**, pro Manganum, apud Radevicum Frising. de Gestis Frideric. 1. Imper. lib. 2. cap. 47: Efferatis vero animis Princeps, obvies eorum machinis alligatos, ad eorum tormenta (quae vulgo Mangas vocant) decrevit obiciendos.

* 1. **MANGAGNA**, Vitium, labes. Stat. Montis reg. pag. 154: Et si aliqua bestia vel bestiae fuerint in casa redditionis propter morbum, vitium et mangagnam, etc. Vide supra Magagna et Mahamium.

* 2. **MANGAGNA**, Idem quod mox Mangagnaria. Tabul. S. Andr. Avenion. r. Mangagnas bladi.

† **MANGAGNARE**, ut Mahemiare, mtilare, graviter laedere. Vide Mahamium.

† **MAGANA**, pro quavis Machina. Epistola Inter August. 8: Qui, inquam, riodus, id est, quomodo id faciant, qua arte, quibus Manganis, quibus instrumentis, aut medicamentis. Vide Manganum 2.

† **MANGANARE**, Saxa, et alia quavis, mangans projicere, emittere. Chron. Veronense ad ann. 1249. apud Murator. tom. 8. col. 684: Et ea die rocham dictae terre obsederunt, et ibi steterunt, per duos menses circa dictam rocham cum XIII. mangans groasis, in ipsa rocha die noctuque Manganantibus; et ipsam ceperunt. Memoriale Potestatum Regiens. ad ann. 1298. ibid. col. 1110: Brixianenses Manganabant castra, et homines qui erant in dictis castris, etc. Vide Manganum 2.

* **MANGANARIA**, MANGUANARIA, Mensura annonaria, quae aestimatur in Charta ann. 1215. de pedagio Avenion. ex Cod. reg. 4659: Lesda bladi accipiantur in hunc modum, videlicet quod de singulis tribus Manganariis bladi aut leguminis, accipiantur pro lesda unam octiam... De tribus Manganariis exportatis per terram, unum obolum... In exitu civitatis pro modio, tres obolos; et modium intelligitur xij. Manganariis. Quinque-ginta libras frumenti hanc mensuram ponderare mihi dictum est: quod tamen prestare nolum.

* **MANGANARIUS**, Eadem notione. Charta ann. 1282. ex Tabul. S. Andr. Avenion. Item quod abbas teneatur dare ipsi corroserio xxv. cannas domi olei annuatim, v. Manganariis amigdalorum. Duodecim Manganariis annonae, in eod. Tabul.

* **MANGANUS**, Pari significato: si tamen non est contracte scriptum. Charta ann. 1239. in jam laudato Tabul.: Retiens sibi... procuracionem et visitacionem, cum quinque vel sex bestiis semel in anno, et censum annualem duodecim Manganorum annonae. Alia ejusd. ann. in Hist. Ms. hujusce monast. fol. 63. r. habet, vij. Manganos annonae.

† **MANGANARII**, MANGANELLUS. Occurrunt infra in Manganum 2.

† **MANGANERJUS**, Statuta Arelat. MSS. art. 128: Quilibet mense faciat curia ponderare panem Manganerorum, et si panis Manganaris alicujus inveniretur illegitimus, panis ille frangatur et detur pauperibus. Versio Gall. eorumdem Statut. ann. 1618. habet: La Cour fera peser tous les mois le pain des bolangers et Manganiers. Charta ann. 1844. ex Schedis D. Lancelot: Item quod nullus pistor sive Manganeria sit ausus sive ausa lu-

crari pro castro bladi nisi solum et dimittat ses denarios Turon. Legendum forte Manganarii et Mangonaria, a Mangonare nundinari. Vide in hac voce.

† **MANGANIA**, Idem videtur quod Mahamium, seu multa pro illata gravi lesione praestanda. Statuta Verceil. lib. 2. pag. 84. recto: Ita quod nemo admittatur ad petitionem Communi faciendam per eum occasione alicujus restitutionis, emende, vel Manganis, vel alterius rei, qui aliquid dare debet Communi pro fodro. Vide Mahamium.

† 1. **MANGANUM**, Praestigium. Hesy-chio: Μάγνα, πάρα, διατα, γένεμα. Apud Suidam μάγανον exponitur κρησφόρον τι, id est, mirum aliquid seu insolens. Eidem etiam μάγνα est vas vitarium ligneum. Supplem. Antiquarii: Manganum. μάγανον, obba. Vide Lexicon Martinii.

2. **MANGANUM**, et MANGANA, numero multitudinis, Machinae bellicae jaculatoriae. Gloss. Graeco-Lat.: Μάγανον, Manganum. Boxtornus a Cambro-Britannico Mangel, aries bellicus, bellica machina, deducit. Gloss. Lat. MS. Regium: Machinas. Mangana, Incidus. Papias: Tormentum dicitur, quidquid vi torquetur, ut vulgo Manganum. Abbo lib. 1. de Obs. d. Lutetiae vers. 364:

Conducunt longis aqua lignis gemellis
 Mangana, quae proprio vulgi libris vocantur,
 Saxa quibus jacunt ingentia.

Willi. Tyrus lib. 8. cap. 5: Jaculatorias, quas vulgari appellatione Mangana dicunt et petraris fabri fieri placuit. Lib. 8. cap. 6: Castella et machinas jaculatorias, quas Mangana et petraris vocant. Cap. 13: Alii vero minoribus tormentis, quae Mangana vocantur, minores unmitendo lapides, etc. Thwroc. in Aba Rege Rung: Quosdam vero lapidibus obruentes, alios autem in Mangans ferreis vastantes occiderunt. [Chron. Pisanum apud Murator. tom. 6. col. 102: Compositis autem ad ingeniosis Pisanorum artificibus Mangans, gattis atque ligneis castellis urbem fortiter expugnabant; et cum his machinis urbis munita et manium turres potentissime rumpebant.] Hinc

MANGANARII, in Hist. Miscella lib. 17. μάγανάριοι, apud Theophanem, et Leonem, in Tacticis cap. 5. § 7. 27. cap. 15. § 35. qui mangana condecunt.

Ars est nota quibus usae balisticae longe,

ut ait Will. Brito lib. 7. pag. 178. Voces istas nostri, hoc est, Latini, a Graecis hauserant, apud quos, μάγανον, machina est. Niceph. Call. lib. 9. cap. 9: Οὗ ἐκ μάγανος τινός, ἢ θεός, τὸ λέγεσθαι, ἀπὸ μάγανης. Nec dubium, quin Graeci ipsi prius a Latinis acceperint, et a machina suum μάγανον efformarint. Synaxaria ad 29. Octob. μάγανος τὸν κρησφόρον. Vide Glossaria Rigaltii, Meursii Fabrotii^(*) et Cang. med. Graec. col. 840.]

† **MANGANUS**, Idem quod Manganum. Bartholomaei Scribae Annal. Genuens. lib. 6. ad ann. 1224. apud Murator. tom. 6. col. 496: Post haec autem Terdonenses cum Alexandrinis apud Arguatum ierunt, et quum ibi Manganos erectissent in castrum ac ipsum praesiderent, etc. Chron. Malveci apud eundem tom. 14. col. 911: Eraxerant quoque petraras, quas nos Manganos aut trabuccos dicimus etc.

† **MANGANUM** Chron. Parmense ad ann. 872. apud Murator. tom. 9: Quum ordinatum esset per Commune Parmae exercitum facere generalem contra praedictos extrinsecos, et multa Manghana

et apperamenta fierent. Occurrit ibid. itarum.

† **MANGANELLUS**, diminutivum a Manganus. Card. de Aragon. in Honorio III. PP. apud Murator. tom. 8. pag. 668: Imminuit ab adversa parte lapis Manganellis cecidit super caput ejus (Simonis Comitis) et comminatus expiravit. Inventar. castr. Sommer. in Occitan. ann. 1269: Item IIII. fons de Manganello, etc.

* **MANGANELLA**, Idem. Charta ann. 1259. ex Bibl. reg.: Praenominatis consiliis in adiutorium perficiendi opus... dieti pontis de fusta, quae nunc est in loco praedicto de Moiraco de resta certa summa fustorum, quae pro provisione in obsidio B. Anthonini portata fuerant, dempta tamen de fusta et resta praedicta... fusta apta et dedita ad faciendum... Manganellas, usque ad valorem D. scutorum auri, dedimus.

MANGENA, Idem quod Manganum. Occurrit vero apud Paulum Diac. lib. 21. Hist. Misc. Scriptorem Vitae Lud. Pii ann. 808. Monachum Egmondan. in Chronico Belgico ann. 1180. Albertum Aq. lib. 2. cap. 21. lib. 3. cap. 25. 41. lib. 5. cap. 81. lib. 6. cap. 2. 11.

MANGENELLA, diminutivum a Mangena, hoc est, minor machina jaculatoria, apud Albertum Aquena. r. b. 7. cap. 3. et Jo. de Beka in Chron. in Joanne II. Episc. Ultraject.

† **MANGENELLUS**, in Computo ann. 1202. apud D. Brussel. de Usu feud. tom. 2. pag. CXC.: Pro turri Mustertolii facienda, et de granariis et logis ad Manganellos, IIII. lib. et VI. s.

† **MANGINELLA**, Beka de Episc. Traject. tom. 1. SS. April. pag. 218: Applicando Manginellas ad quasdam turres.

MAGNELLA, perperam pro Manganella, apud Galbertum in Vita Caroli Comit. Flandr. n. 181.

† **MAGNELLUS**, in Epist. Anonymi de capta urbe CP. ann. 1204. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 786: Praeterea quidam Usarius suus habebat Magnellum erectum, etc. Chron. Arnoldi Lubec. apud Leibnit. tom. 2. Script. Brunsvic. pag. 728: Nihilominus inter duas turres quaslibet seu petraras seu Magnellus erigitur.

MANGO, Eadem notione. Vita Lud. Pii ann. 808: Ad eo illam armetibus, Mangonibus, vineis, et ceteris instrumentis accessit. Le Roman de Gaydon:

Changé un maché d'or fin et de Mangon.

Ubi vox Mangon minus recte ad machinam bellicam, de qua mox, refertur videtur. Est enim, ni fallor, moneta species notissima, quae Mancusa alio nomine nuncupabatur. Vide in hac voce.

MANGONA, in Passione S. Thyemonis Archiepiscopi Juvavensis: Primitus eum ligaverat, proh dolor! ad machinam extractam, quam vulgo Mangonam appellant.

† **MANGONABULUM**, Chronicon Cornelii Zantstet apud Marten. tom. 5. Amplius. Collect. col. 280: Erectis autem petraris, Mangonabulis, undibullis, acriter impetatum est castrum.

† **MANGONALE**, apud eundem Zantstet in Chron. ibid. col. 898: Machinis petraris fundisque, et Mangonalibus circum circa sagaciter ordinatis. Vide Biblia.

MANGONUS, Ugutio: Librilla dicitur instrumentum librandi, id est, prajiciendi lapides in castra, Mangonus.

MANGONELLUS, Idem quod Manganella. Will. Brito lib. 7. Philipp.

Interes grosse petraia mittit ab inter
Asidua lapida, Mangonalisque minera.

Utuntur hac notione Matthæus Paris pag. 398. 502. 516. Rigordus ann. 1180. etc. Will. de Podio-Laurentii cap. 80. Jo. Monachus Majoris Monasterii lib. 1. Hist. Gaufredi D. Norm. pag. 94. Godefrid. Mon. ann. 1208. Idem Willelm. Brito lib. 2. Philipp. pag. 107. 116. Monachus Vallis Sarnai cap. 86. Gesta Innocentii III. PP. pag. 88. etc. *Mangonelli navales*, in Addit. ad Matth. Paris pag. 108. Chronicon Petri VI. Regis Arag. lib. 8. cap. 24: *Après faem la seure un Mangonell de dos cazes de Barcelona après delatit giny qui tirava en la vila.* Ita Cod. MS. pro *meranganell*, apud Mich. Carbonellum. *Mangoneau* dicunt nostri Scriptores passim, Villharduinus n. 88. 86. 122. 207. Froissart. 1. vol. cap. 60. etc. Guillelmus Guiart sub ann. 1204:

Ch et li, avant et arrires
Cioient Mangonians et perieres.
La grosse pierre aronde,
Demaine a l'aller grant bondie.

Et alibi:

En sont Mangonians et perieres,
Qui souvent tendent et destendent,
En destachant grans escrois roentent,
Pierres qui par l'air se remeent.

[Le Roman de la Rose MS.:

Vous poussez bugles, Mangonians,
Veoir par dessus les carniaux.]

¶ Nostri vero non machinam jaculatoriam tantum *Mangoneau* vocabant, sed etiam quidquid ea emittebatur, ut observat Menagius in Origin. Gall. ex Froissart. lib. 3. cap. 118: *Et avoient les Brabançons de tres grans engins devant la ville, qui getoient pierres de faiz et Mangoneaux jusques en la ville.* Hinc Ovide MS. apud Borellum:

Oques pour une tor abatre,
Ne vit-on Mangonians descendre
Plus briement, ne de ciel descendre
Foudre pour abatre un clecher.

¶ *MANGONELLA*, in Vita Caroli Comiti Flandr. tom. 1. pag. 215: *Securibus exciderunt jactatoria ingenia, scilicet Mangonellas quibus lapideam domum et turrim... prosternerent.* *Magnella* ex ead. Vita mox exscripsit D. Cangius.

¶ *MANGONELLUM*, apud Sugerium de Vita Ludovici Grossi cap. 17. Vide *Fundulum*.

1. *MANGANUS*, *MANGO*. Papias: *Mangon*, nis, seductor, qui vulgo dicitur *Manganus*. Capit. Aquisgran. ann. 779. cap. 77. et Capitularia Caroli M. lib. 1. cap. 79: *Ut isti Mangones et cogciones, qui sine lege omni vagabundi vadunt.* Ejusmodi sunt, quos *Gueux* vocamus, qui ab hac voce videntur dicti. (Si non ab Armorico *Cueux* vel *Keux*, afflictio; aut monosyll. *Kaez*, miser, Germanis *Mengen*.)

¶ 2. *MANGANUS*, *MACHINA* bellica jaculatoria. Vide *Manganum* 2.

¶ *MANGAPIUM*, pro *Mancipium*, legi in MSS. Legis Burgundicorum tit. 4. § 1. monet Lindenbrogius.

¶ *MANGELIA*, Locus, ubi animalia damnatum agris inferentia collocantur ad pabulum, nostris *Fourrière*. Inquisit. ann. 1351: *Ducendo animalia capta ad Mangeliam, etc.*

¶ *MANGENA*, *MANGENELLA*, etc. Occurrunt in voce *Manganum* 2.

¶ *MANGERIUM*, Jus divertendi in domum alterius convivii seu pastus causa, vel jus illud in prastationes pecuniarias commutatum. Charta ann. 1181. apud

Lobinell. tom. 2. Histor. Britan. pag. 133: *In Caheneria habet Archiepiscopus unum quarterium frumentum... in terra Johannis Corbon. iv. minas frumentis et Mangerium. Unaqueque villa de Espinac debet Archiepiscopo i. minam frumentis et aristam.* Alia ibid. pag. 156: *Tenebam scilicet medietatem ecclesie, et de altera parte ecclesie XII. denarios de Mangerio Aprilis, de decima vini duas, etc.* Alia iterum ann. 1209. ibid. pag. 332: *Prima (præbenda) sic est, decima Mangeriorum meorum omnium Quadragesimæ et Pentecostes pro c. solidis et in passagio meo de Vitreio.* Vide *Manducarium* 1.

¶ *Mengier*, eadem acceptione, in Charta Guid. de Brit. dom. de Penthièvre ann. 1319. ex Reg. 59. Chartoph. reg. ch. 484: *Item les Mengiers de Pomeroy, etc.* Charta ann. 1404. in Reg. feud. comit. Pictav. Cam. Comput. Paris. fol. 102 r: *Item ung Mengier a lui tiers, que doivent chaacun an les hommes desditz villages.* Interdum nude, pro Cibus, refectio. Lit. remiss. ann. 1392. in Reg. 144. ch. 81: *Après un grant et notable diner ou mengier, qui fu fait en une maison et tavernne d'Aubmale, etc.* Vita J. C. MS.:

Illec freat un grant Mengier
Mortuus fu à l'apareillier.

¶ *Mingnier* et *Mignier*, pro *Manger*, Cibus sumere, in Consuet. Camerac. MSS.: *Après s'on se claimme à le justice par eskievins, soit au main soit au viespre, et cil de cui on s'est clamés n'est à le maison le justice à eurs de Mingnier, li justice ne doit point avoir les xij Cambresiens pour le droiture de la prison: mais s'il y estoit a eurs de Mignier, fust au main, fust au viespre, Mignast u non puis k'on li aroit livrée sa provende, etc.* Vide *Mengerium*.

¶ Hinc *Mengier de Dieu* dicebant, pro Sacrum Christi Domini Corpus percipere. Lit. remiss. ann. 1397. in Reg. 151. ch. 297: *Comme Jehan Guilot eust sermons à Chartres ledit exposit, dist que il garderoit bien ledit exposit et Richart de Mengier de Dieu à Pasques.*

¶ At vero inferiores aulis regie ministri, *Menger* sur le sac dicit videntur, ad discrimen eorum, qui in cenaculo comedeant. Ordinat. hospiti. reg. ann. 1317. ex Reg. Cam. Comput. Paris. sign. Croiz fol. 75. v: *Item si y aura deux aides qui Mengeront sur le sac sanz autres chose.* Et fol. 76. v: *Item devers le commun aura deux boutiers, et mengeront en sale.*

¶ *MANGERUM*, ut *Mangerium*, in Charta ann. 1153. tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 618: *In quibus quidem terris habet Redonensis episcopus per annos singulos Mangerum xx. solidorum Redonepensis monete.*

¶ 1. *MANGIA*, Eodem intellectu: Testam. Guill. le Borgne ann. 1215. tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 828: *Assignavit ei Henricus et D. Joslinus avunculus ejus, qui presentes erant, totam decimam et Manjam de Ploagat, et totam decimam et Manjam et firmam molendinorum de Plelou, etc.*

¶ 2. *MANGIA*, *Manica*, Gall. *Manche*. Regest. Comput. Visiliæ in Dalphin. ann. 1337: *Item pro quibusdam Mangis ponendis in eorum tunicis 2. sol. 6. den.*

¶ Nostris etiam alias *Mange*. Consolat. Boet. MS. lib. 4:

L'un sert, et l'autre se revenge.
Ny ot hambert, fonde, ne Margo.
Où demourant anal, ne maille.

Li *Manges de la destrol*, Aratri manica, in Vit. SS. MSS. ex Cod. 28. S. Vict. Pa-

ris. *Emanchon*, pro *Mancheron*, eadem notione. In Lit. remiss. ann. 1386. ex Reg. 130. Chartoph. reg. ch. 17: *Icellui Jehannin avoit par plusieurs foiz la charrie du suppliant levée en hault sur les Emanchons, etc.*

¶ *MANGIARIA*, Gall. *Mangeris*, Vexatio, exactio. Stat. Genuens. lib. 4. cap. 82. pag. 135. r: *Ubi jus reddi sibi debuisset sine dolo malo, fraude, vel largitione, quæ Mangiaria vulgo dicitur solet, etc.* Quo sensu potius quam pro fallacia, mihi intelligenda videtur vox Gallica *Mengue* laudata in *Mango* 4.

¶ *MANGIARINUM*, Cibi genus. Vita S. France tom. 2. Aprilis pag. 385. *Comedente ipsa cum sociabus Mangiarinum et carnes salas circa horam diei sextam, inter prandium intravit gulam suam os carnium.*

¶ *MANGIATORIUM*, a Gall. *Mangeoire*, Præsepe. Ordinat. domus Dalphin. ann. 1340. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 384: *Marescallus personaliter interesse debeat, ut avena vanetur, Mangiatorium seu præsepe mundetur, et fenum et avena, prout fuerit expetiens, distribuatur.*

¶ *MANGLAVITÆ*, apud Luidpr. Antap. lib. 6. cap. 10. Clava armati, cohors imperatoria CPoli. Vide Glossar. med. Græcit. voce *Μαγλαβίται*, col. 847.

¶ 1. *MANGO*, Carnifex, Janiarius, *Boucher*. Chron. Corn. Zaniffiet apud Marten. tom. 5. Ampliss. Collect. col. 347: *Receptus est idem miles ad ministerium Mangonum seu carnificum.*

¶ 2. *MANGO*, Simoniacus: hinc nostris *Maquignon de Benefices*. Hierat. Juris Pontif. pag. 88: *Tanta fuit Regum nostrorum erga Deum pietas et religio, ut quoties effrenata Mangonum seu Magorum illorum caterva prodierit, statim legibus adversantibus cohibuit sunt, imo et exularunt.*

¶ 3. *MANGO*, Prædo. Nicolaus Specialis de Sicul. reb. lib. 7. cap. 17. apud Murator. tom. 10. col. 1088: *Armenta gregesque animalium hinc inde passim per agros vagantium, in castra undique a prædonibus congregantur, segetes ad maturitatem jam propinqua tempora declinantes; nulla metendi opportunitate servata, non messe, quin potius a Mangonibus, quos assumpto ab effectu operum conveniente vocabulo moderni rapaces vocant, aliisque plebis in castris manentibus divulsum ac dispersum Mango ergo a Manganum, Italis Mangano, quod ille instar Mangani, quo muri destruuntur, omnia labefactat evertitque.*

¶ 4. *MANGO*, Fallax, deceptor, *Impateur*. Glab. Rodolph. apud Duchesium tom. 4. Script. Hist. Franc. pag. 43: *Et licet plures sane mentis detestabilis figmentum abominandum clamarent, vulgus tantum rusticane plebis Mangonem corruptum injusti nomen pro justo venerans, olim in suo permansit errore.* Eadem notione accipienda hæc vox in locis Capitul. citatis ad v. *Manganum* 1. Hinc nostratibus Poetis *Mengue*, pro fallacia, dolus. [Vide *Mangiaria*.] Le Roman de sainte Leocade MS.:

Rome nos ret totes les mains,
Rome nos ret et plus (pieds) et mains,
Rome est si pleine de Mengue,
Que tes ses membres demengue.

¶ 5. *MANGO*, Equiso. Vita S. Yvonis tom. 4. Mail pag. 596: *Sed ex adverso clamat Mango, justa ultione Dei percussus.* Et pag. 602: *Dictus palefredus infestatus et perterritus in mari se cum Mangone precipitavit; quo viso ipse dominus statim exclamavit: Sancte Yvo et vale-*

tum meum et palefremum tibi recom-
mendo. [Mango, mercator equorum...
vel intermediator, ex Glossar. Lat.-Teut.
MS. apud Hallaus: Glossar. Germ. col.
1866, voce *Unterkeruffer*.]

¶ 6. **MANGO**, Famulus, pedisequus,
Gall. *Laquis*. Menotti sermones fol. 5:
Non est cauda Prælatorum, qui hodie
post ducunt canes et Mangones indutos ad
motum armigerorum sicut Suytenses.
Ibid. fol. 181. Ipsa ante se misit Mangones
portantes ferce de carreaulx de cramoisy,
ut disponerent sibi locum.

¶ Vel Paue, ut in Codicil. 2. Caroli
Andegav. ultimi comit. Prov. ann.
1481. Item legavit D. noster rex civibet
Mangonibus suis, sive Gallis à chacun
de ses puyes, summam tricentorum scuto-
rum.

¶ 7. **MANGO**, Idem quod *Manganum* 2.
machina bellica. Vide in hac voce.

¶ 8. **MANGO**, Discipulus, tiro, Gall.
Apprenti, alias *Mangon*. Stat. sabbat.
Carcass. ann. 1402. tom. 8. Ordin. reg.
Franc. pag. 568. art. 28. Nisi tamen dic-
tus talis magister velit solvere et solveret
de facto pro dicto mancipio sive *Mangone*
dictum denarium qualibet septimana.
Lit. remiss. ann. 1448. in Reg. 176. Char-
toph. reg. ch. 390. Haquinet Duduret
*Mangon demourant en la maison de Ja-
quesmart Hanocque, ausi Mangon demou-
rant en la ville et cité de Tournai, etc.*
Vide supra *Mancipium* 4.

¶ 9. **MANGO**, Pastor, ovium custos, in
Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7857.
Vide supra *Mandra*.

¶ **MANGOLDUS**, Mensura genus. Tabu-
larium S. Quintini de Monte. Unde
reddidit quatuor *Mangoldos* avenæ. Vide
Mencaldus.

¶ **MANGOKETA**, Idem forte quod
Manda. Vide in hac voce. Charta ann.
1312. e. Tabul. Eccles. Anic. Andreas
Chaberti donatus hospitalis levavit in
Arragonio et aliis locis, se dicens esse
procuratorem Ecclesie Aniciensis, licet
non esset, *Mangometas*, commendas,
legata, *alemosinas factas ecclesie præ-
dicte*.

¶ Leg. *Mangoketa*, ut in Arest. ann.
1403. l. Jun. ex vol. 9. arestor. parlam.
Paris. Decanus et capitulum Aniciensis
ecclesie erant in possessione et usibus...
oblata capiendi, nec non medietatem
Mangonetarum dicto altari oblatarum.
Aliud ann. 1402. 19. April. ibid.: *Toutes
les Mangonettes appartiennent en pro-
priété et possession ausdits de chapitre
(du Puy) seuls et pour le tout... est or-
donné que sur le totage desdites oblations
se prendra... le luminaire de l'autel, etc.*
Oblationis itaque species est, illa forte
quæ in cera fiebat: nisi monetam intel-
ligas, quæ nostris *Mangon* dicebatur.
Vide supra *Mancusa*.

¶ **MANGONA**, **MANGONALIUM**. Vide *Man-
ganum* 2.

¶ **MANGONARE**, pro Nundinari, Trafi-
quer, *Manguigner*. [Quod de his propolis
potissimum dicitur qui fuites merces
vili pretio emtas aliquanto carius dis-
trahunt.] Leges Ethelredi Regis An-
glie apud Jo. Brompton. cap. 24. Si
veniat ad mercatum *Mongestre Sincere*,
qui *Mangonant* in caso et butyro diebus
ante Natale Domini, 1. denarium (da-
bunt) ad theloneum. Et cap. 26. Dixerunt
quod nihil eis interesse videbatur
inter falsarios et mercatores, qui bonam
pecuniam portant ad falsarios, ab ipsis
emunt, ut impurum et minus appendens
operentur, et inde *Mangonant* et bargan-
nant. Hinc

¶ **MANGONARIUS**, Provincialibus *Man-*

ganis, minorum propola, nostris *Re-
gratier*, revendeur. Charta ann. 1155. ex
Schedis Præsid. de *Mazaugues*: *Tali
videlicet pacto ut XVI. sextarios boni fru-
menti ad mensuram Mangonarii Avemio-
nenas qui per villam communiter discur-
rit, de censu... deferre faciant*. Vide *Man-
ganerius*.

¶ Vel Vestium interpolator. Gall. *Frî-
pier*, alias *Mangonnier*: haud scio an
ab Hispanico *Mangonear*, vagari: quod
ad ejusmodi hominum conditionem sal-
tis pertinet. Lit. remiss. ann. 1459. in
in Reg. 188. Chartoph. reg. ch. 200. Et
pendant failly au suppliant (qui étoit
sergent) ailer nostre baudiment en une
vigne des héritiers de feu Jehan Blanc,
jadis *Mangonnier* habitant de Beners.

¶ **MANGONELLUS**, **MANGONUS**, etc.
Vide *Manganum* 2.

¶ **MANGONETA**. Vide supra *Mango-
meta*.

¶ **MANGRELOS**, mendum videtur pro
Macarellus. Vide supra in hac voce.
Charta Ludov. VII. ann. 1179. apud
Flouveau in Hist. Bles. cap. 28. pag.
111. Nullus erat piscis *Stampis*,... excep-
tis *harengis salitis et Mangrelis salitis*.

¶ **MANGSILUM**, Agri portiuncula
cum mansione, Gall. *Ménil*. Charta
apud Stephanot. tom. 8. Antiq. Bened.
Pictav. MSS. pag. 405. *Alodem Meum
indominiatum qui est situs in pago Pic-
tavo in villa que vocatur Monte vinardo
(cum) Mangsilia, vineis, terris, silvis...
tradimus*. Vide *Mansionis*.

¶ **MANGUANARIA**, **MANGUANUS**. Vide
supra *Manganaria*.

¶ **MANGUDARIS**, [Tronc de choul ou de
colet. (Glos. Lat. Gal. Bibl. Insul. E. 36.
XV. s.)]

¶ **MANGUDERES**, vox Calabrica. Acta
S. Francisci de Paula tom. 1. Aprilis
pag. 185. *Matri hæc castaneas inflatas,
tostas cum Manguderibus offeras*. Vide
Magrancules.

¶ **MANGUERIA**, Instrumentum quod-
dam ad piscandum utitur. Charta ann.
1307. in Reg. 47. Chartoph. reg. ch. 130.
Item intendit probare dictus procurator,
quod dictus dominus episcopus (Magalonen-
sis) et sui predecessores... sunt et
fuerunt in possessione... concedendi in
acapitum manaveriam et *Manguerias* et
alia que ad artem piscandi vel aliter
utilia. Erit forte aliquis, qui *Mangueria*,
escam, Gall. *Appas*. Interpretari
malit: non repugnabo. Vide supra *Ma-
nea*.

¶ **MANGULARE**, Vulnerare, mutilare.
Lit. remiss. ann. 1361 in Reg. 84. Char-
toph. reg. ch. 200: *Johannes Bude præ-
dictum Bernardum... de dicto cutello...
percussit, quod videns prædictus Bernardus,
qui per prædictum Johannem Bude
Mangulatus erat, etc.*

¶ Aliud vero sonat vox Gallica *Man-
gler*, Manubrio scilicet instruere, vulgo
Emmancher, in Lit. remiss. ann. 1459.
ex Reg. 188. ch. 125: *Une gibe Manglés
de fust*. Vide supra *Mangia* 2.

¶ **MAGUNELLA**, **MANGUNELLUM**. Vide
Manganum 2.

¶ **MANGUS**, **MANGOS**. [Gall. *Manches*,
Manchons.] Emi... VIII. ganvetos et
novem cutellos cum *Mangis* de boli. T.
21. p. 481... pro II. paribus calligam...
et pro I. pari *Mangos* seu punhe-
torum... T. 21. p. 414. (Arch. Histor.
de la Gironde.)]

¶ **MANHANIA**, [Gallice *Chaudronnerie*:
« Héias de Manhania (dedit nobis) X.
sol. in domo Guido de Monprezet ad
Quadrivium. » (Obit. S. Martialis. f. 2.

XIII. sæc. in Archiv. dép. de la H-
Vienne. série H.)]

¶ **MANHELLETHMAAL**, Vadimonium
desertum: dicitur a *Mallo*, ad quod quæ-
dam vocatus non stat. Leg. Danica apud
Ludewig. tom. 12. Reliq. MSS. pag. 186:
Item et pro causis trium mercatorum con-
victus fuerit aliquis, exceptis executione
Manhellethmaal, si appellare voluerit, vel
aliquis nomine suo, ad iudicium regis
appellet.

¶ 1. **MANIA**, pavla. Gloss. Lat. Græc.
MSS. Sangerman. Acta SS. tom. 2. Ju-
ni pag. 86: *Furore accenditur, ignescit
ira perturbatur*. *Mania*. Gloss. Lat.
Gall. Sangerm.: *Mania, forcomeris, des-
verte*.

¶ Vox eo intellectu purioribus Latinis
nota.

¶ 2. **MANIA**, pro Cenomania, Gall. *de
Maine*. Charta ann. 1101. apud Rymer.
tom. 1. pag. 5: *Et si Rex Henricus Co-
mitem Robertum in Normanniam, vel
Maniam, in auxilio secum habere vo-
luerit*.

¶ **MANIACUS**, Furibundus, insanus.
Idem qui infra *Maniacus*. Miracula S.
Apri inter Acta Tullens. Episcop. apud
Marten. tom. 8. Anecd. col. 1066: *Et
quidem, ut præmittantur diversæ Ma-
niacorum passionis, etc.* Miracula B.
Edmundi Archiep. ibid. col. 1066: *Mortis
de Melligny a morbo Maniaco, vel, ut alii
putabant, demoniaco; diutius prægra-
vata, etc.* Miracul. S. Dionys. sæc. 8.
Bened. part. 2. pag. 353: *Vt quidam
nomine Bernarius morbo Maniaco depres-
sus, penitus sensum amiserat, etc.*

¶ **MANIE**, Formidinum imagines. Gloss.
Isidori. Vide *Festum*.

¶ Nostris *Manies* appellata effigies
quædam ex cera compactæ, quibus in
maleficiis utebantur. Authent. proces-
sus Rob. Attrebat. ex Cam. Comput.
Paris.: *Que est ce que vous? C'est un
image de cire, que l'en fait pour baptis-
ter, pour grever ceux que l'en veult gre-
ver. L'en ne les appelle pas en ces pays
voilà; l'en les appelle Manies*. Vide su-
pra *Imaginatio* 2.

¶ Haud scio an huc spectet. Petrus de
Vineis in Epist. 38. lib. 2: *Cum multo
minorem quantitatem substantie ab
universis exigi mandemus, ac præsens
ecclesiarum et clericorum, necnon feudo-
rum nostrorum et de cameris feudataria-
rum in ipsa collecta subsidia computatis,
prout scedula continet interclusa, quam
de Manis nostris tantum serenitas nostra
exigere cœsusit. An de subditis intel-
ligendum: Vide mox *Maniare* 2.*

¶ 1. **MANIAMENTUM**, Exercitium, ad-
ministratio. Dicitur præsertim de justi-
tæ exercitio intra alicujus domini
finis. Charta pacis inter Guidonem
Flandr. Comit. et Capitulum S. Barthol.
Bethun. ann. 1237. in Tabul. ejusdem
Capit.: *Super jure et Maniamento justi-
tarum terre et tenementi que dicti Præ-
positus et Capitulum habent infra præ-
dictum territorii, etc.* Ibidem: *Nec prop-
ter aliquod Maniamentum quod ibidem
faciant possunt aut debent trahere ad jus*.
Chron. Bonæ-Spel pag. 286: *Maniamentum
seu exercitium scabinorum dicti loci,
nec non bonarium... eisdem Abbati et
Conventui cedimus*.

¶ Vel potius Jus utendi, possessione
et usu firmatum; *Maniement*, in Sent.
arbitr. ann. 1287. ex Tabul. eccl. Cam-
rac.: *S'il truevent ke li Maniement le
seigneur d'Oysi et ses ancisseurs valle
mieus ke li Maniement lervageus et ses
ancisseurs, li avoerie demeure au seigneur
d'Oysi*. Charta ann. 1232. ex Tabul. S.

in possessione vel quasi possessione
de Maniamento administrationis hospita-
lium Vallesensium, et honorum eor-
undem. Alia ann. 1280. ex eod. Tabul.
Cum... Th. prepositus ecclesie nostrae
de his omnibus, que ad preposituram ec-
clesie nostrae pertinent, et de Maniament-
to et etiam de consuetudinibus ejusdem
preposituræ se nostræ recordationi sup-
posuerit, etc. Prædictam vero recordatio-
nem sub juramento fecimus secundum
melio-rem veritatem quam novimus, et
Maniamenta que vidimus et a nostris
predecessoribus didicimus et antiquis, etc.
Fuerant in Maniamento sive usagio dicti
rivi et pasturæ ejusdem. in Charta ann.
1243. ex Tabul. S. Auberti Camerac.
Inquisit. ann. 1271. in Reg. Olim par-
liam. Paris. Major et communitas Petre-
fontis... non sunt in Maniamento piscandi
pacifice, etc. Charta Joan. episc. Leod.
ann. 1287. inter. Probat. tom. 1. Annal.
Præmonstr. col. 279. Ob hoc usuagium
seu Maniamentum in memoribus de
Brévi et de Ballaire habemus Maniencie,
eodem intellectu, in Charta ballivian-
sul. ann. 1307. ex Reg. 48. Chartoph. reg.
ch. 127. Comme ainsi fut que Jehans du
Nuefmarkiet et Marois se fame fussent
en saisine et en Maniencie des viviers de
Diernau et de toutes les appartenances,
etc. Manuyance, eadem notione, in Lit.
Joan. Haanon. ann. 1273. apud Marten.
tom. 1. Anecd. col. 1136. Et si doit avoir
la vile de Biaufort... et tot et avant en
justices, en gardes et en toutes autres
droitures et Manuyances. Vide supra
Mainaugium 1.
2. MANIAMENTUM, Jus puniendi.
Vide mox in Maniare 1.
1. MANIARE, Punire, multare. Arest.
parliam. Paris. ann. 1271. in Reg. Olim
Licet ipsi (major et scabini) dicerent...
quod non possunt judicare vel Maniare
de delictis ibidem perpetratis, licet sit
infra metas banleuce de Dourens: sed
quod totum dominium, tota justitia et
totum Maniamentum sunt Petri de Am-
biano. Nostris Manier, pro Aliquem male
excipere, verberare. Lit. remiss. ann.
1476. in Reg. 183. Chartoph. reg. ch. 209.
Fut d'opinion icellui suppliant que icel-
lui curé feust Manié par aucunes gens
qu'ilz trouveroient, sans trop grant oul-
traige lui faire.
2. MANIARE, Regere, gubernare,
Ital. Maneggiare. Inquisit. pro capit. S.
Petri Suess. in Reg. 30. Chartoph. reg.
ch. 565. Illi qui tenebant dictum locum,
Maniaverunt locum predictum tamquam
sum, seminaverunt, arbores plantave-
runt, fructus collegerunt.
3. MANIARE, Ital. Maneggiare, nos-
tris Manier, Tractare, tangere. Stat.
Saluc. collat. 8. cap. 248. Si quis voluerit
emere panem in platea Saluciarum, te-
neatur emere panem, quem Maniaverit
seu tetigerit, et non alium. Menoyer, eo-
dem sensu, in Lit. remiss. ann. 1875. ex
Reg. 108. Chartoph. reg. ch. 55. Pierre
Aubert vint devant la boucherie de S. Ge-
nys dudit Clermont (en Auvergne) pour y
vendre... un petit de char... et là survint
un jeune enfant qui prist à patoier et
Menoyer de ladite char, etc.
MANIARE, MANIRE. Vide Mannire.
MANIATICUS, Maniacus, insanus, fu-
ribundus, a $\mu\alpha\upsilon\alpha$ Græca voce. Hincma-
rus Epist. seu Opuscul. 17. Viderunt
usque ad ostium Synodi vententem, et
inde, ut Maniaticum redeuntem. Epist.
24. In quibus evidenter cognoscitur aut
demoniacus esse, aut Maniaticus. Et scia-

MANIBLES, Ornamentum ecclesiasti-
cum. Manipulus, Gall. Manipule. Tabu-
lar. S. Victoris Massil.: Tres casublas
de purpura, sex stolas et sex Manibles.
Vide Manipulus.
MANIBURNIA, MANIBURNUS. Vide
Mamburnus.
1. MANICA, Chirotheca. Capitul.
Aquisgr. ex eod. Halmstad. cap. 22.
Manicas quas vulgo wantos appellamus.
Vita S. Guthlaci cap. 26. Dnas Manicas
sua illic oblitiscendo dimissas se aiebat.
Missæ vetus ex Codice Ratboldi Abba-
tis Corbetensis, de Episcopo sacra fac-
turo. Tunc ministrantur in Manica, ut
supra.
Digna manus nostras Christi custodia servet.
Ut tricare queat nostre monachata salutis.
Postea detur ei annulus in dextra manu,
de super Manica. Occurrit semel ac iter-
um in Testamento Everardi Comitis
Forojuliensis, apud Miræum in Codice
Donat. Bruniam unda, helmetum unum,
Manicam unam. Rursus: Helium cum
halsberga, et Manicam unam, benivergus
duas, etc.
2. MANICA, Gallis Manche. Manica
botonata, in Statutis Ord. Cisterc. ann.
1437. apud Marten. tom. 4. Anecdol. col.
1590. Manica fracta, in Concil. Terracon.
ann. 1591. inter. Hisp. tom. 4. pag. 615.
Manica virgata, in Statutis MSS. Auger-
rii Episc. Conseran. ann. 1289. Manica
tonica, pro Manicata tunica, in Exposit.
brevi antiq. Liturg. Gallie. apud eumd.
Marten. tom. 5. Anecd. col. 100. Mani-
cles, nostratibus Poptis. Le Roman de
Partonopez MS.
Le fermail de son le meoton
Sont de rubi et li bouton,
Li bras sont fort par les Manicles
Qui faites sont d'or et d'ornicla.
3. MANICA, Chronicon Abbatis S. Tru-
dents lib. 10. pag. 470. Feceit pulchram
et amplam sibi et majoribus hospitibus
cameram, habentem ab utroque latere
duas alias usibus hospitium necessa-
rias, ex quibus aptus et secretus in Monas-
terium est introitus, interclusa Manica a
Monasterio, factoque ad tumulum S. Lam-
berti Martyris oratoria, etc. Mox: In
pariete hujus Manice versus Monaste-
rium, est fenestra, etc. Ubi Manica est
ædificium, alterius lateris veluti efficiens.
Ita Dittmarus lib. 6. cap. 46. pag. 177.
Corpus Archipresulis tumulatur ad dex-
tram antecessoris sui, in australi Manica.
[Ursino: Cujusvis ædificii, præsertim
templi, lateris sive later ejus pars.] Vide
Ala 6.
4. MANICA, Manubrium, capulus.
Vita S. Juvenalis Episc. tom. 1. Mail.
Produritque gladium et inversam gladii
Manicam in os ejus misit, qui strictis
dentibus tenuit viriliter. Gloss. vetus
MS. Sangerm.: Capulus, locus in quo
mortui effertur, sive Manica gladii.
Gall. Manche.
5. MANICA, Mantica, pera victorica.
Vita S. Benedicti Anian. sæc. 4. Bened.
part. 1. pag. 211. Ex quibus (schedulis)
aductus aliquoties seranissimus Imperator
mapulam Manicasque ejus palans
reperiebat, repertasque legebat.
Adem est quod Manica 2. Et quidem
manica, pro pera utebantur antiqui.
6. MANICA, Ignota mihi notione, in
Charta ann. 1238. ex Hist. MS. monast.
S. Andr. Avenion. fol. 53. Cum con-
troveria verteretur... super limitatione
Manice et stagni de Ruperforti et territo-
rii dicti monasterii... electus arbiter di-

positum in Manica per duas verentes.
An-modus agri ab ejus forma ad mani-
cam spectante sic nuncupatus?
MANICANTARIA, Domus puerorum
Symphonicorum Gall. Enfans de coeur,
ita Lugduni nuncupatur, ut nobis rela-
tur est: unde et Manicantarius dicitur
qui eos cantu imbut: forte quod a
summo nane cantent.
MANIGANTER, MANIGANTIUS. Vide
Manicaria.
MANIGANTUS, in Glossar. Provinc.
Lat. ex Cod. reg. 7657: Catamane, Ma-
nicantus, mane, matin, Prov. Vide Ma-
nicaria 1.
1. MANICARE, Ire, venire, proficisci.
Gloss. Græc. Lat. Cod. reg. 85: Ophice,
Manico, mane surgo, de luce, vigilo. Ura-
tio: Manicare, festinare, mane, et hæc
manica, cæ, i. aurora, vel Dea, que
præst illi horæ, que est inter noctem et
diem. Will. Britto in Vocab.: Manica,
as, dicitur festinare, mane ire. [Gloss.
Lat. Gall. Sangerm.: Manicare, haster,
aler matin, lever matin, convenir matin;
et dicitur a mane.] Papias et Gloss. MS.
Reg.: Manicat, per manum tenet, vel
mane surgit. S. Luc. in Evangel. cap.
22. Omnis populus Manicabat ad sum-
mum. Vetus Interpres Juvenalis Sat. 5: Pro-
pterea semper Manicasti per pluviam. Odo
Cluniac. lib. 1. de Vita S. Geraldii cap.
11: Quos ne tardius veniens demorari
videretur, Manicare studuit, et priusquam
illucesceret, proficisci. Odericus Vitalis
lib. 7: Clientuli ut magistros suos sic Ma-
nicasse prospexerunt. Lib. 10. pag. 782:
Plures Optimatum ad lares suos de saltu
Manicaverunt. Et lib. 11: Ad nostri sub-
sidium summopere Manicantes. Petrus
Chrysol. Serm. 82: Quia sol, ut mane
faceret, tunc Manicavit. Petrus Mamiani
lib. 6. Epist. 31: Decedente crepusculo,
mox ad hominem properans, Manicavit.
Radulfus in Vita S. Ricardi Episcopi
Cicestrensis n. 68: Orandi enim et pœ-
lendi studio sic dixerat in consuetudinem
Manicare, ut si etiam verno vel æstivo
tempore, quando noctes opaculum bra-
viori spatio terminari, crepusculum et vi-
gilis litium non præteriret, etc.
Quidam negant esse vocem barbaram,
hæc D. August. quæst. 46. in libr. Judic.
id genus verbi sibi non occurrere dixerit
apud Scriptores Latinos. Ludovicus de
Lacerda a Manare, effectam putat, alii
a Mannus deducunt, qui Horatio, Isi-
doro lib. 12. cap. 1. et aliis est equus
brevior, ut Manicare sit equo vehi, equi-
tare. Sed potior est cæterorum senten-
tia, qui Manicare, a mane deducunt,
ut sit mane ire. Hinc
MANICATIO. [Matutina acceleratio.]
Concilium Turonense II. can. 18. de
observatione psallendi: Ut in festis diebus
ad Matutinum sex Antiphonæ binis Psal-
mis explicentur: toto Augusto Manica-
tiones fiant, quia festivitates sunt et Missæ
Sanctorum: Septembris 7. Antiphonæ ex-
plicentur binis Psalmis, etc. Aimoinus
lib. 3. Hist. Franc. cap. 81: Porro toto
Augusto, propter crebras festivitates,
Manicationes fiebant. Manicare autem
mane surgere dicitur. Vita S. Attractæ
Virg. Hibernie: Orto jam sole, dum in
specie purpurea... rutilaret, Manicatione
summa jam facta solus incederet.
MANICANTER, Matutino tempore. Li-
ber 2. Mirac. S. Bertini cap. 9. Nebula
pro natura loci Manicantier nata adhuc
aerem maculante.
MANICANTIUS, Processionale vetus
MS. B. M. Deauratæ Tolos.: Summo

mano pulcherrima. Prima, videlicet Manicatus solito, et pulsata dicitur: deinde, etc. id est. manius solito.

2. MANICARE, Facere manicam, in veteri Glossar. ex Cod. reg. 521.

MANICELLA, diminut. a Manica, Ansa, ansula, Provincialibus Manella. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: Manella, Prov. ansa, ansula. Inventar. MS. thes. Sedis Apostol. ann. 1285: Item unum flasconem... cum collo ad duas Manicellas. Manuella, eodem, ut videtur, intellectu. In Inventar. local. Eduardi I. reg. Angl. ann. 1297: Item un pot esmaille, s'a deus le Manuelle deus pumelles contredores. Vide infra Manicum 2.

MANICES, pro Manica, in chart. ann. 816. apud Neugart. Cod. Diplom. Alem. tom. 1. pag. 158. num. 187. Vide Manica 1.

MANICHEI, Haeretici satis noti, quorum Manes, a quo nomen habent, antesignanus fuit. Alius rem repetunt nonnulli, qui Scythianum quemdam Sarracenum medio circiter secundo saeculo delirantem hujus sectae autorem praecipuum constitunt. Congule. Epiphaniam hinc. 66. cap. 21. Augustinum pasim et alibi.

MANICI, Mente capti, qui mania laborant. Papias ad vocem mania: Manicorum species multae sunt, ut subito rideant, irascantur, plangent, timeant, cantent et saltent.

MANICIA, pro Manica, chirotheca. Praetium ann. 814. apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 362: Scaptilofus sua sponia cessit et perdonavit eis ipsos (Xc. mancos, et suscepit ab eis launschild, similiter Manicias par unum.

Charta ann. 906. apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. aevi col. 136: Per hanc praesentem paginam vendicionis, et per duas Manicias hac tradere visus sum, et corporaliter facio tibi investituram vendicionis iusta legem meam Alamagnorum. Manica, pro Manica, Manica ferrea, in Lit. remis. ann. 1384. ex Reg. 125. Charoph. reg. ch. 120: Sa femme Richarda ala en la ville de Caen pardevers le lieutenant du viconte de liu requeri les Manicles pour le amenier.

MANICUM, MANUELA, γεινία, in Gloss. Gr. Lat. Manica, Graeci recentiores γεινίον dixerunt. Constantinus de Adm. Imp. cap. 87: Τα γεινία αὐτῶν αἰεὶ ἔχοντο καὶ γεινία αὐτῶν πρᾶξιόνων ἀποκρομύνα. Symeon Thess. de Templo pag. 220: διὸ καὶ σάκου τόπον ἔχει, οὗδὲ γὰρ ἔχει τόδο ἀ καλοῦσι γεινία. Occurrit etiam in Chronico Alexandr. pag. 780. sed ibi legendum γεινίων, i. torques. Gloss. Lat. Gr.: Torques γεινίων. Glossar. Graec. Lat.: Mania, fortis, circulus tortus. Alia vide apud Meursium in Gloss. [et in Gloss. mediae Graecit.] Aliud sonat γεινίων recentioribus Graecis. Lexicon Gr. MS. Reg. Cod. 2062: Γεινία, το γεινίων, ἢ ἀπὸ γεινίαν. Nostri Maniquin, arca panaria, quae manu tenetur.

MANICILLIUM, γεινίδιον, in hisdem Gloss. Graec. Lat. diminut. a Manicum. [Graecis recentioribus γεινίδιον.]

MANICLEATA [Tunica manicato. DIEF.]

MANICONUS, ab Italico Manicone, latior manica Chron. Petri Azarii apud Murator. tom. 16. col. 377: Qui (officialis) per Papiam discurrerebat, incidendo Maniconos quarna: anorum Phrygio opere contextus, vel auro et argento ornatus.

1. MANICULA, Chirotheca. Vjta Caroli Comitis Flandriae tom. 1. Martii pag. 201: Cui Wido incumbabat Maniculis ferrea ora et oculos confundens militis.

2. MANICULA, Cophinus, ut fallor, Gall. Manquins. Otto Morena in Histor. Rerum Laudensium pag. 49: Cremenens vero per fossatum spatium castris cum rampinis et Maniculis ornatis, suos, qui in fossato necati erant, foras extraxerunt. [Rectius, mea quidem sententia, Carolus de Aquino in Lexico milit. unci vel harpagonis genus interpretatur, quod manus ferrea dicebatur Latinis.]

MANICULARE, Papias, dolium vel strophas excogitare. Galli dicimus, Maniquer, faire des maniquens, quasi manibus ludificari, uti agunt prestigiatores.

MANICULARIA, inter vestimenta sacra, in Visitatione Thesaurarum S. Pauli Londinensis ann. 1285: Cum alba, amicta, stola, fanone, spatularis, et Manicularis, apparitis de quodam panno disperato de Laret, etc. Occurrunt eadem verba paulo infra. Ita autem appellatur manica ejusdem speciei panni, ex qua confecta sunt vestimenta Sacerdotum vel Diaconorum, quae Albis circa manus aptantur: quod etiam nunquam observare est in aliquot Ecclesiis, praesertim Cathedralibus, ubi in sacralis servantur vestes Ecclesiasticae.

MANICULUS, Arson de selle à cheval, in Glossar. Lat. Gall. ann. 1352: ex Cod. Reg. 4120.

1. MANICUM, Manubrium, Gall. Manche. Papias: Manubrium, dictum quod manu tenetur, vulgo Manicum dicitur. Vita S. Angeli Carmel. tom. 3. Mail pag. 813: Cum ergo Joannes unam arborem incidere, securis de Manico exivit.

Capulus, Ital. Manico. Stat. Montis-reg. pag. 167: Dummodo spatam seu cutellum vel alia arma portet ligata cum Manico, ita quod non possit extrahi.

2. MANICUM, Ansa. Inventar. MS. thes. Sedis Apost. ann. 1285: Invenimus unum urceum de auro cum Manico et rostro et cooperulo, etc. Vide supra Manicella.

MANICUS, Manubrium. Inventar. ann. 1389. tom. 3. Cou. Ital. diplom. col. 368: Cutellaria una cum cutellis quatuor ad Manicos de cristallo. Vide Manicum 1.

MANIER, pro Manire, vocare in Jus. Leges Caroli M. c. 77. apud Murator. t. 1. part. 2. pag. 102: De Manier vero, nisi de genuitate, aut de hereditate, non sit opus observare, et ceteris vero causis per distractionem Comitum ad mallum veniant et iuste examinentur ad iustitiam faciendam. Vide Manhire.

MANIERES, Modus, ratio, species, f. pro Maneria. Vide in hac voce. Stat. ann. 1314. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 18. col. 2: Dominus noster rex mandat quod omnes Manieres gentium, private vel extraneae, etc.

MANIFACTURA, [Italica Maniffatura, constructio: Pro Maniffaturis, operibus, clavibus, ferramentis et lignaminibus capanne talami exequiarum felicit recordationis Calisti pape III. (Archiv. Vatic. mandat. camer. apostol. 1458/ f. 1181.)]

MANIFACTURARE, Elaborare, Ital. Maniffaturare, Gall. Maniffaturer. Stat. Genevens lib. 4. cap. 10. pag. 108: In salvisconductibus non intelligantur comprehensa... debita pro setis et lanis datis ad Maniffaturandum.

MANIFESTARIUS, Papias, Nocens. Lactantius de Mortib. Persecutor. num. 30: Profertur a cubiculo cadaver occisi, hinc Manifestarius homicida, etc. [Ubi Manifestarius idem est quod manifestus, apertus: ut et apud Gell. lib. 1. cap. 7: Solécismus Manifestarius. Manifestarius fur, apud Plaut. Aul. act. 3. sc. 4. 10.]

MANIFESTUM, Manifesto, apud Virgil. Grammat. pag. 48.

MANIFESTATIO, Vox Juris Hispanici. Scribit Hieronymus Blanca in Comment. Rer. Aragon. contra regiorum ministrorum iram vel affectus immodicos a Legibus duo inventa praesidia, quibus aliqua mora et tarditate frangerentur, quorum alterum Jurisfirmam, alterum Manifestationem vulgo appellant Hispani. De Jurisfirma quaedam suo loco attingimus. Manifestationis potestas tam solita est, inquit ille, ac repentina, ut homini iam collum in laqueum inserenti subveniat. Illius enim praesidio damnatus, dum per leges licet, quasi experiundi juris gratia, de manibus iudicium confestim extorquetur, et in carcerem ducitur ad id edificatum, ibidemque tamdiu asservatur, quamdiu iurene, an injuria, quid in ea causa factum fuerit, indicatur: propterea carcer hic, vulgari lingua la Carcel de los Manifestados nuncupatur, a cuius ingressione supremi iudices omnino prohibentur, ut eorum praecipiti iracundiae eo pacto subtrahatur materia. Quod si aliquid contra, ac per leges licet, factum est, pro irritis habetur et infecto. Si vero nihil facti decretum contra jus, Manifestationis tollitur interdictum, regiorumque iudicum retardata illa excitatur potestas, ut nocentium supplicio scelera et fraudes constringantur. Id autem eo tandem spectat, ne ullus detur contra leges locus criminibus, quorum auctor non existet, inferenda: ne et temere credatur oblati, etc. Similia fore habet Michael del Molino in Repertorio Fororum Aragonensium, in voce Manifestatio, ubi totam hanc materiam pluribus exequitur. Exstat in Foris Aragon. lib. 9. pag. 156. Ut de Manifestationibus personarum, ex Statutis Ferdinandi II. ann. 1510.

1. MANIFESTUM, est publica vel famosa proclamatio ex certa scientia et certis auctoritatibus proveniens. Vocabatur utriusque juris.

2. MANIFESTUM, Documentum, in quo merces in navi onerata manifestantur, Ital. Manifesto. Arest. ann. 1248. 14. Aug. in vol. 3. arrestor. parlam. Paris. Quod de predictis mille florentis dictus Petrus... habere medietatem totius Mani festi, quod est seu ascendit ei. denarius pro libra, de omnibus mercibus in navi positae ad vendendum.

MANIFESTUS SUM, Formula haud infrequens in veteribus Chartis apud Murator. delle Antic. Estensi, quae huic respondet, Notum facio, Manifestus sum ego Adelbertus in Dei nomine Comes et Marchio, filius b. m. Bonifacii olim Comitis, quia inspirante me Dei omnipotentis misericordia, etc. in Charta ann. 884. lib. laudati pag. 210.

MANIFEX, Manum dans, f. Manifer, inquit Graevius. Gloss. Isidori.

1. MANIFLUA, [a Maniflua, Mousle. (Glos. Lat. Gal. Bibl. Insul. E. 86. XV. s.)]

2. MANIFLUA, [Gans. DIEF.]

MANIGLERIUS, Edituus, custos et conservator sedis sacrae, matricularius, Manillier apud Rabelaisium 4. 51. inter ministros Ecclesiae de Romanis recensetur in Litteris Caroli Regentis ann. 1358. tom. 3. Ordinat. pag. 274. Hinc

MANIGLERIA, Officium maniglierii, quod interdum in feodum concessum fuisse, docemus in v. Matricula. Tabul. Matiscon. fol. 110: Erat controversia inter Agerium de S. Cincio et Ecclesiam Maticonensem, quia Agerius Manigleriam de S. Cincio, decimam de Brodis et coactionem decime dictae parochiae,

Vide *Manicomartus* 1.

• **MANIGOLDUS**, Carnifex, Ita]. *Manigoldo*, apud Theodor. *de Nism* tom. 2. Conc. Constant. part. 15. cap. 10. col. 348: *Pluribus mandatis lictoribus esse Manigoldis, qui executionem sanguinis in condemnatos capitaliter illic debabant facere, quod se subito expedirent. Vide Mango 1.*

• **MANILE**, Urceus urceolus, quo aqua manibus infunditur. *Chronicon Moguntinum: Erant pelves 4. argentem, et urcei diversarum formarum, quos Manilia vocant, eo quod aqua Sacerdotum manibus funderetur ex eis. Accipitur etiam pro Aquamanili, hoc est, pro pelvi seu pollubro, nempe vase inferiori, in quod manibus infusa aqua delabatur. [Testam. Everardi Comitis ann. 887. apud Miræum tom. 1. pag. 21: Urceum cum aqua, Manile argenteum, ciphedum aureum 1. etc.] Historia Episcop. Autistod. cap. 51: Urceum ad aquam benedictam, et urceum ad manus Sacerdotum abluendas, Manile etiam et labrum ad aquas de manibus abluentium suscipiendas. Tradit. Fuld. lib. 1. cap. 39: Orciarii (urcel) 4. Manile unum, conche 4. Necrologium Ecclesie Carnotensis: Dederat quoque ei nova 5. dorsalia, caro pretio empta, et duo Manilia cum urceo. Vide Lanfrancum Epist. 13. et Aquamanile.*

• **MANILLA**, Arnilla, brachiale, Gall. *Brasslet*, Ital. *Maniglia*, Hispan. *Manilla*. Matthæus de Affictis Decis. 815: *Marius mittit urxi suæ, quando est in domo patris vel fratris... torquem aureum, catenam auram, Manillas aureas, etc.*

• **MANILLO**, Tutela, Protectio, defensio. *Præceptum Caroli Simplicis Reg. Franc. pro Monaster. Psalmodiensi tom. 8. Annal. Benedict. pag. 686: Innotuit nobis qualiter eadem et fidei sibi perennia sub Manillone et Mundeburde atque immunitatis tuitione progenitores priores temporibus constituissent.*

• **MANIMUNDULUS**, quasi *Mundus manibus*. Petrus Damian. lib. 6. Epist. 26: *Ne quorundam more durus postmodum stare videaris et rigidus, et Manimundulus, ut aiunt, quasi sacra Cereris oblaturus.*

• **MANINGA**, Jurisdictio, aut potius iudicium, justitiæ administrandæ causa, consessus, vel sessio, conventus ad causas disceptandas Indictus. A Saxonico Monunge vel Manunge, quod idem sonat, ut Somnero placet: vel potius a *Mannire* et *Mannina*, quæ vide. Leges Adelstani Regis, apud Bromptonum cap. 8: *Ei nominentur in Maninga singulorum Prepositorum tot homines, quot pernoctantur esse credibiles, qui sint in testimonio causarum.*

• **MANIPOLIUM**, MANIPOLUM, Conventus ad illicitum aliquid violenter perpetrandum, conjuratio, Hispan. *Manipulo*. Epitome Constit. Eccles. Valent. tom. 1. Conc. Hispan. pag. 188: *Variis juramentis se ad illicita et quodammodo Manipolia adstringentes. Charta ann. 1368. ex Arch. S. Vict. Massil.: Prohibiti sunt homines Podiulderii facere rassam et Manipolum. Capitulum gener. MS. ejusd. S. Vict. ann. 1446: Non intendentes quin dominus Abbas contra conjuratores, conspiratores, vel Manipolum facientes possit inquirere. Charta ann. 1501. ex Schedis Præsid. de Mazaugues: Ratione... quarundam inquisitionum per Curiam factarum contra et adversus particulares personas ejusdem loci de Mazalquis occasione cujusdam prætenæ rhesæ et Manopoli... Dominus debeat remittere*

particularibus... unde condemnationes fagas et proferendas præfatu et occasione cujusdam inquisitionis contra eandem personas factas de et supra quadam prætena congregationis illicita, seu rassa et Manopoli.

• **MANIPOLIUM**, ut *Monopolium*; quomodo etiam forte legendum est. Vide in hac voce. Lit. ann. 1411. tom. 9. Ordinat. reg. Franc. pag. 628. art. 10: *Ipsium sal sive aliter emendo, marcando, furando, fraudando aut Manipolium, ut fiat carius, faciendo, etc.*

• **MANIPOLLUM**, Confederatio. Stat. Placent. lib. 6. fol. 78. r.: *Nulli paratici, consules societatis, collegia, universitates vel singulares persone audeant facere Manipollum vel ligam. Vide Manipolium 1.*

• **MANIPULA**, Scipio, baculus, qui manibus gestatur. *Historia Translatio S. Sebastiani Mart. cap. 12. n. 60: Homo quispian... damnatus quinquennio luminibus, illico ut ante Sancta Sanctorum Manipula regente pervenit, amisit... lumen resumit.*

• **MANIPULARE**, Modo tamen id accipi non debeat de muliere quæ manu ducit, ut in Append. ad Agnellum lib. Pontif. apud Murator. tom. 2. pag. 195: *Tunc postulata est Augusta ut Manipulam suam quæ dolore pessimo oculorum urgebatur, suo adjutorio eam adjuvaret. Vide Manipulare.*

• **MANIPULA**, est quoddam ornamentum quod Imperator Constantinus Cardinalibus concessit. (Mira hominis eruditio.) Alii dicunt Manipulam esse mitram Episcopalem. *Vocabul. utriusque juris.*

• **MANIPULA**, Mappula, mantile. Bernardi Mon. Ordo Cluniac. part. 1. cap. 11: *Ad hoc habent cultellos, quibus eos (panes) radant, et præparant, et ad hoc Manipulas quas prius ad collum suspendunt; ut dum raserint et paraverint ipsos panes, possint contra pectus honeste reclinare.*

• **MANIPULA**, Trulla cæmentaria. Acta S. Francisci de Paula tom. 1. April. pag. 188: *Dedit sibi quendam Manipulam, cum qua fabricatores solent fabricare.*

• **MANIPULARE**, Manu ducere. *Miracula S. Genulphi auctore Gonzone Abb. tom. 2. Mali pag. 656: Unde tam hospes quam maritus satis admirati, postquam gratias retulerunt tali curatori, mulier illa quæ prius marito Manipulante advenit, libero et inoffenso gressu domum rediit.*

• **MANIPULARES**, Qui ferunt signa ante reges. *Glossar. vet. ex Cod. reg. 521. Glossar. allud ex Cod. 7618: Manipulares, signorum portitores. Vide Manipularium 1.*

• **MANIPULARIUM**, Una e vestibus Episcopalibus. *Bulla Johannis XV. pro Ecclesia Breunoviensi ann. 993. apud Ludewig. tom. 6. pag. 54: Vobis uti in Christo filii Abbati et aliis qui pro tempore monasterio præfuerint, ut chirotecia, Manipulariis, sandaliis, balteoque uti possitis, auctoritate presentium indulgemus. Vide Manipula 2. et Manipulus 2.*

• **MANIPULARIUS**, Qui negotia alterius regit, administrat. *Agnellus in Vita Mauri schismatici apud Murator. tom. 2. pag. 143: Igitur misit ad rectorem suum Siciliæ nomine Benedictum diaconum, qui illo tempore ragebat curam de causis ac rebus Ravennatis Ecclesie, Manipularium suum, et voluit ipsum rectorem Siciliæ constituere per epistolam.*

• **MANIPULOSUS**, Directus. *Papias. 1. MANIPULUM, Qui auxilium dat in bello. *Gloss. Isid. ubi Grævis: leg. Ma-**

nipulus, baculum fert in dext. Posterioribus Manipuli dicti sunt signiferi, quia olim manipulus (sunt) fuit pro præfatio; hinc Papias: Manipulari, signorum portitores. Sed vetustioribus scriptoribus Manipulares sunt gregarii, caligati milites, ut constat. Hæc ille.

• **MANIPULUM**, Vas quoddam. *Vita Burchardi Comitis auctore Odone monacho ann. 1058: ubi inter alia donaria quæ Burchardus ad Fossatense monasterium contulit, commemorat vas unum quod Manipulum, inquit, vocamus, eo quod manigeritur: in quo etiam litteræ habentur, quæ Abagari Regis ad sanguinem minuendum illud fuisse testantur. Vide Manile.*

• **MANIPULUS CURATORUM**, Brevis quorundam canonum collectio. *Statuta Eccl. Meldens. ann. 1483. tom. 2. Hist. ejusd. Eccl. pag. 516: Singulis sub pena emendæ injungimus parrochialibus presbyteris, quantum eorum quilibet libellum habeat ac frequenter legat qui dicitur Manipulus Curatorum, ut sic canonicis (saltem summaris) eruditus institutus, ea quæ sacerdotali officio incumbunt aptius valeat exercere. A collectis caponibus vocis etymon.*

• **MANIPULUS**, Una e vestibus Ecclesiasticis, quæ et Sudarium appellatur, quam in brachio sinistro deferunt Sacerdotes. *Will. Brito in Vocab.: Manipulus est ornamentum manus. Anastasius in S. Zozimo: Fecit constitutum, ut Diaconi levas tectas haberent de palliis linostimis. Lanfrancus lib. 1. Ep. 18: Plerique autumant, Manipulum esse commune ornamentum omnium, et dicitur Albam: nam et in Cenobis Monachorum etiam Laici cum Albis induuntur, ex aliquo Patrum institutione solent ferre Manipulum. Leo Ost. lib. 8. cap. 19. (al. 20.): Stolas auro tectas cum Manipulis et semicinctis suis. Testamentum Riculfi Episcopi Helenensis ann. 915: Manipulos sex cum auro, unum et sic cum tintinnabulis. Jacobus Cardinal. de Coron. Bonif. VIII. lib. 2. cap. 1:*

... Chirotheca manus, digitosque venustat
Annulus, et cubitum levum cingique Manipulus.

Vide Innocent. III. lib. 1. Myster. Missæ, cap. 10. 49. Jacobum a Vitriaco in Hist. Occident. cap. 34. Durand. lib. 3. Ration. cap. 6. etc. Vide Manipularium.

• **MANIPULUS**, Famulus, minister, quasi qui ad manum alterius est. *Vita S. Goar. tom. 2. Jul. pag. 334. col. 1: Vir autem Dei cum hæc audisset, statim et sine mora, stravit asinum, et Manipulo suo jussit sternere mulum suum, et coeperunt ambulare. Ibid. col. 2: Vidit de angulo domus per fenestellam exire radium solis, et visum est ei vel Manipulo suo quasi fustis esset roboreus, etc. Vide Manipularius.*

• **MANIRE**. Vide *Mannire*.

• **MANISCALCHERIA**, Districtus *Maniscalci* seu *Marescalli*, in Stat. ant. Florent. lib. 3. cap. 175. ex Cod. reg. 4621. Vide in *Marescallus*.

• **MANISCALCIA**. [*Maréchalerie* (2)]: « Habet cerugiam et habet Maniscalciam. » (B. N. MS. lat. 10272. p. 120.)

• **MANISNIA**, La beuanda, in Glossar. Lat. Ital. MS.

• **MANISSIME**, Valde mane, in Ritu ordinandi Episcopi tom. 2. Analector. Maillonii pag. 486. et in Notis ad Joan. Abrincensem Episcopum de Offic. Eccl. [Adde vet. Consuetud. Monast.]

• **MANITER**, Furiose, a Græco *maniz*. *Vita sancti Winwaloei MS. fol. 52: Ili*

autem qui ante Maniter, tumulose fluctuabant, frigidis, exanguis pens effecti, ignorantibus quid agere deberent, etc.

MANITIO, Monticulus, eminentia, Gall. Eminence, hauteur. Vita S. Conradi Episc. Constant. apud Leibnit. tom. 2. Script. Brunsvic. pag. 8: Sans in ipsa ripa Manitio prominet supradicta; in qua dum ambo consisterent almi prefati Pontifices, decurrentes aquas intuentes, etc. Vide Malbergium.

MANIVOLA, Chirotheca. Constitut. Sororum Prent. sancte Magdal. art. 25. apud R. Duellium Mispell. lib. 1. pag. 197: Ocreas non portabunt fratres, sed Manivolas laneas habere possunt. Vide Manumola.

MANLAT, Species monetae Graecicae, cujus meminit Arnoldus Lubecens. lib. 3. cap. 33: Unum denarium, qui Manlat dicitur, ei voluntarie persolvam. Et infra: Est autem Manlat de vitiorum numismate, qui nec totus sit aureus, nec totus cupreus; sed quasi de confusa et vili constat materia. Proinde Manlat longe Byzantio aureo inferior erat, et metalli dignitate, et pretio, ut idem auctor inquit. Erat autem Manlat moneta Manuelli Comiti Imperatoris imagine et nomine signata, quae Manulat dicitur in Instrumento pacis Theodorum Pascarium Imp. inter et Venetos, cujus meminit Julius a Puteo Veronens. in Geneal. familiae Lascari. pag. 16: Nele monete che si battevano, fusero differenti gli Yperperi, et i Manulati ne gli Imperi loro. Mox addit: Manulato era moneta di reputazione fatta battere da Manuel, che ne fu l'autore. Vide Notas nostras ad Alexiadem.

MANLCOLDIATA, Mensura agraria, eadem quae mencaidata, Gall. Mencaudé. Tabular. sancti Quintini de monte: Vigniti Manlcoldiatas terrae. Vide Mencaudé.

MANLEHEN, melius quam infra Mannelechen, sed eadem notione. Charta ann. 1259. apud Eccardum in Origin. Habsburgo-Austriac. col. 245: Tria etiam feodalia bona, quae vulgo dicuntur Manlehen, praedictis curtibus, et praedicti attentione vendimus, resignavimus, tradimus, sapiedictis religiosis, sub hac forma, etc.

MANLENTIA, MANLENTS, MANLEVANTIA, Fidejussio, sponsio seu praestatio quae in eo casu domino solvitur, Hisp. Manleha. Charta ann. 1131. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 460: Quisquam et firmantias, placita et justitias et Manlenta... habeat (episcopus Biterrensis). Alia ann. 1189. ibid. col. 576: Et retineo meas Manlevantias per unum mensem, dum conductum faciam in villa Castrensi, et de illis bajuli mei persolvant debitum completo mense. Stat. ann. 1291. ex Tabul. archiep. Auxit: Pretium solvere debent sine omni diffugio et Manlenta. A verbo

MANLEVARE, Fidejubere. Computum ann. 1324. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 132: Item computat, quod de mandato domini Montis Albani sibi litterario facto, ipse traxit et Manlevavit Guioneto Bavis Marescalco D. Dalphini pro expensis ultimis factis apud Crimiacum, etc. Vide Manulevare.

Tabul. S. Viet. Massil.: Notum sit omnibus quod domina Petrona comitissa Bigorre... tale dedit testamentum: in primis concedit quod tenet a Vitali Gasco de Tarvia in debitis... xvij. sol. pro calciamentis quae dom. comitissa misit regi- ne Anglie et xvij. sol. et dimidium pro tunica una quam sibi Manlevavit. Hinc

MANLEVATOR, Fidejussor, sponsor.

Charta ann. circ. 1194. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 427: Pro pace et treva emendanda et amodo firmiter tenenda, dedit se in potestatem B. Atonis vicecomitis, pro se et pro suis, Guiliabertus de Laurag Manlevator. Ubi et Manlevars pluries occurrit. Vide in hac voce et in Manulevare.

1. MANNA, Liqueor, vel pulvis odorosus, qui de sepulchris aut corporibus Sanctorum effunditur et effluit. Julius Africanus lib. 5. extremo, de tumulo S. Joannis Evangel.: Et protinus Manna exiens de sepulchro apparuit cunctis, quam usque hodie gignit locus iste. Gregor. Turon. lib. 1. de Mirac. cap. 30. de eodem S. Joanne: Cujus nunc sepulchrum Manna in modum farinae hodieque eructat, ex qua beatissime reliquias per universum delatate mundum salutem meritis, praestant. Leo Ost. lib. 3. cap. 80: De Manna sepulchri S. Joannis Evangelistae, etc. De manna S. Joannis plura congescit Combesius ad Orat. Panegyri. Nicetae Paphlagonis pag. 485. Adde Menolog. Basilii 7. Mail, Synaxaria ad 8. Mail, ubi de eodem sepulchro, sacrum pulverem vocant, xōvov ἀγίαν, ἢ οὐ τῆς ζῆας πύλινον, περιποιήσουσιν. Vita S. Fortunati Episcopi Fanensis: Memini quod... petram vidisse madescere, et dictu mirabile, Manna celeste sado repente defluere. Ughellus tom. 7. pag. 563: Ex quo sacratissimo corpore pretiosus ac sanctus liqueor (Manna dicitur) effluit. [Μόρον dicitur Graeci. S. Joannes Damascenus Orat. in Constant. Caballia. pag. 668: Ἡὸλλὰ καὶ σάμαξα τῶν ἁγίων Μόρον ἔλεγον. Hinc.] Sanctos, e quorum sepulchris aut sacris reliquiis emanabat ejusmodi oleum aut liqueor, μωποδύρα vocant. Complures, aliud agendo, a me adnotati, atque in his, idem de quo supra S. Johan. Evang. apud Orderic. Vital. lib. 2. pag. 408. Ughell. tom. 9. pag. 288. et Raimundum Montanerium in Chronico Aragon. cap. 206. S. Andreas, apud Orderic. Vital. lib. 2. pag. 404. Gregor. Turon. lib. 1. Mirac. cap. 31. Ughell. tom. 7. pag. 272. S. Alexius, in Meneis, 17. Martii. Theodoros Trichinas, 20. April. in Meneis. S. Perpetuus Episc. Leod. apud Hariger. Lob. cap. 35. in Chron. M. Belg. etc. S. Nicolaus, apud Jo. Diac. 5. Januar. in Vita S. Nicolai sub fin. Nicetae Paphlag. in ejusdem Encomio, Ughell. tom. 5. pag. 1312. Matth. Westmonast. ann. 1087. Thiofrid. lib. 3. cap. 5. S. Philotheus Presbyter, in Synaxar. 15. Sept. S. Demetrius, Thessalonica. Vide Not. ad Alexiad. pag. 252. S. Euphemus, Calchedone, apud Evagr. lib. 2. cap. 3. 7. Theophanem pag. 370. Cedren. pag. 489. Theoph. Simocattam lib. 8. cap. 14. SS. XI. Martyres, apud Procop. lib. 1. de Aedif. cap. 7. Petrus Thaumaturgus, in Synaxario 4. Mail. S. Lucas Junior, in ejus Vita pag. 1018. Sanctus Cyrillus Martyr apud Continuator. Theophanis lib. 2. n. 23. S. Euthymius Abbas, in ejus Vita n. 127. S. Walpurgis, apud Philipp. Eystet. in Vita S. Willibaldi cap. 32. Henr. Rebdorff. ann. 1359. S. Glyceria, apud Simocattam lib. 1. cap. 11. S. Theodora vidua, apud Nicolaum Cabasilam in ejus Vita. B. Gundekarus, apud Gretzer. in Episcop. Eystetens. pag. 457. S. Eligius Noriom. Episc. apud S. Autoemum in ejus Vita lib. 2. cap. 40. et 58. Acheriana Editionis. S. Gladasindis, in Histor. Translat. ejusdem Virginis apud Labbeum tom. 1. Bibl. pag. 736. S. Catharina, apud Lambert. Ardens. pag. 112. et Hug. Flavi-

nisc. pag. 124. S. Klara Thuring. apud Godefrid. Mon. ann. 1236. Theoderic. in ejus Vita cap. 14. B. Robertus Eremita, apud Matth. Westmonast. ann. 1288. SS. Martyres Ebbekesdorpenses, apud Bollandum 2. Febr. pag. 315. S. Paulus Episcop. Virdunensis, apud Bolland. 8. Febr. pag. 174. S. Babolonus Abbas Fossat. in Lib. Miraculor. ejusd. cap. 8. B. Willemus Episcopus Eboracens. apud Matth. Paris pag. 219. Adde tom. 2. Canisii pag. 756. 818. Codini Origin. pag. 51. Matth. Westmonast. pag. 289. Rocchum Pirrhum in Notit. Siciliis tom. 1. pag. 57. [9° Glossar. med. Graec. voce Μάρον, col. 978.] etc.

De Manna veterum edita est haud ita pridem Dissertatio Cl. Salmasii. De hac etiam copiose egerat antea Leonardus Fuchsius lib. 3. Paradox. medicinal. cap. 6.

2. MANNA, Equa. Vide Mannus.

3. MANNA, vox Italica, Manipulus, Gall. Bota. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7667: Manola, Prov. manipulus. Charta ann. 818. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. aevi col. 531: Militio modio quinto, lino Manna quart, etc. Alia ann. 989. ibid. col. 721: Grano grosso modio quarto, minuto autem modio quinto, lino Manna quinta, etc. Ubi notat vir doctissimus veterem Interpretem Juvenalis Manipulos, Mannas farni interpretari: verum Manuum legendum docet Cangius in v. Manua: quod tamen praestare nolim, cum toties apud diversos auctores occurrat vox Manna, qua etiam utuntur Itali. Charta Bern. de Mirabella ann. 1196. apud Ughell. tom. 1. Ital. sacr. col. 1196: Item tradimus Pennensi ecclesie... octo salmas vini et sex Mannas lini. Acta notar. Senens. ann. 1288. ex Cod. reg. 4726. fol. 7. r. Confiteor mihi principalem debitorem tibi... in ecc. Mannis parvichalibus ad modum et consuetudinem actenus observatam. Vide Manua. Hinc

4. MANNA, Tarda seu cerei species, quomodo Poignee nostri dixerunt. Mirac. B. Davanzati tom. 2. Jul. pag. 526. col. 1: Incontinenti dictus Vini descendit de asina... et pedibus suis venit ad sepulchrum B. Avanzati... et ibi Mannam unam fieri fecit librarum trium cere, etc. Vide supra Manna.

5. MANNA, Panis delicatior et tenuissimus, ut opinor. Constit. capitul. eccl. Barchinon. ann. 1428. rubr. 14. ex Cod. reg. 4832: Et hoc idem de distributionibus Mannarum, quae diebus Sabbatinis in dicto matutinali officio omnibus clericis in sacris ordinibus constitutis exhibentur.

6. MANNAGIUM, Mansus, praedium rusticum. Charta ann. 1238. ex Chartul. Miclac: Willelmus dictus Custosius quidquid juris habebat vel habere poterat in Mannagio, quod dicitur Villaus, et in omnibus terris ad dictum Mannagium pertinentibus Philippo priori B. M. de Feritate Abreni et ejus prioratus quitavit penitus. Pluries ibi. Vide supra Mannagium.

7. MANNARE, Modus agri. Charta ann. 1019. ex Tabulario Abbatis Abundantim in Biblioth. Sebus. pag. 88: A Poloniaco Mannare 1. a Filenno Mannare unum, etc.

8. MANNARE, in Instr. emphyteut. apud Schilt. in Dissert. de Jure Emponemat. pag. 87. Hinc post virum doctiss. Schaefflinum.

9. MANNARIA, Securis, Gall. Hache. Acta S. Nicolai peregrini tom. 1. Junii pag. 238: Et accipientes de domo Man-

Vide *Mannaria* 2.

• **MANNARICE**, an Cum servitio manuum, vel ex obligatione reddendi *Mannas* seu manipulos cere? Vide supra *Manna* 3. Charta ann. circ. 1070. tom. 1. Hist. Cassin. pag. 285. col. 2. Cum ortus et vineis vocarice sive *Mannarice*, cum omni illorum pertinentiis.

MANNLECHEN, ex *Man*, homo, et *Lehen*, feudum. Charta ann. 1224. in Metropoli Salisburgensi tom. 1. pag. 287. Advocatiam, que *Kasten-Vogtei* dicta, que erat de eodem feudo, exceptimus, illam Duci recompensaturi per feudum, quod vacare cogerit, ad estimationem 20. librar. quarum 10. sint absoluti redditus, quod vulgo sonat *Urbor*, 10. vero infeudata, quod vulgo sonat *Mannlechen*. [Vide *Manlehen*.]

† **MANNELLUS**, Campana mediocris. Ordinarium Abbatia S. Laurentii in diecesis Autissiod. ann. 1286. scriptum: *Cinere dato pulatur processio cum duobus Mannellis*. Vide *Maanelius*, et *Manellus*.

† **MANNERC**, *MANNERE*. Vide *Mannwerch*.

MANNERIA, *MANERIA*, *MANUARIA*, [Idem videtur quod *Mannwerch*. Vide in hac voce.] Charta ære 1018. apud Anton. de Ypez in Chronico Ordinis S. Benedicti tom. 1. *Neque respondeat aliquid ad ejus debita, non pro furtum, neque pro homicidium, neque pro fornicatio, non pro Mannaria, neque pro serna, neque pro fossare, neque pro anubda, neque pro castella, neque pro facienda villa, etc.* Alia Adelfonsi VI. ære 1183. tom. 1. *Ut omnes, qui in illo loco fuerint commorantes, non timeant sayonem, neque rausum, neque homicidium, neque assatera, nec Manuaris, [vel manaria] nec aliquem fucum regalis Palatii.* Charta Alfonsi VII. Imperat. Hispanie ære 1152. tom. 6. *Item Majorinus noster non intret in villa sancti Petri, nisi fuerit vocatus per Abbatiam vel Priorem. Item intra istos terminos nullus intret pro castelleria, nec pro rogo, nec pro vodo, nec pro Maneria.*

† **MANNERIUS**, *Ædituus*, custos, conservator ædis sacre, quod in Ecclesia, et eam servet, maneant, forte sic dictus. Constit. x. Francisci III. Episc. Barcinon. *Nullus beneficiatus dicte ecclesie, vel clericus aliquam quantitatem pecunie pro aliquo defuncto in celebratione Missarum in eadem ecclesia recipere presumat; sed absque mora Mannerio sub pena 30. solid. fabricæ applicandorum tradere teneatur. Mannerius autem inter omnes de ecclesia in sacris ordinibus constitutos distribuatur.* Vide *Mansionarius* 1.

MANNES, *Pulvera thuris*, sic Gloss. Arabico-Lat. Vide *Manna* 1.

MANNETA. Vide *Sanutum* lib. 2. parte 4. cap. 22. pag. 80.

• **MANNIGH**, Injuria illata in publico loco, interprete Ludewig. ad Leg. Danic. tom. 12. Reliq. MSS. pag. 194. § 28. *Item quicumque verbis malis aliquem et contumeliosis, que Mannigh (sic) dicuntur, coram prædicto domino nostro rege vel in curia sua, seu coram dapifero suo vel marscalco, in judiciis existentibus, in parlamentis, in placitis... allocutus fuerit vel infestaverit: super quibus et pro quibus loquimur, primo perdat, et cum hoc secundum leges terre emendabit.* [¶ *Mannigh* legit Westph. Monum. Cimbr. tom. 4. col. 1775.]

† **MANNINA**. Vide *mox Mannire*.

tribus testibus presentibus, ex Germ. *Manen*, *Monere*, *submonere*, nostris *Semondre*, ut est apud Guiliamannum lib. 1. de Reb. Helvet. cap. 9. et alios. [Hinc scribendum *Mannire*, auctor est Eccardus.] Arvernus, etiamnum *manio* dicunt, pro *lite agere*, placitare. Lex Salica tit. 1. § 1. *Si quis ad mallum legibus dominicis Mannitus fuerit, et non venerit, etc. Mannire cum testibus*, tit. 51. Ad Regis presentiam *Mannire*, tit. 59. Adde tit. 47. et Legem Ripuar. tit. 83. 50. Hincmarus Laudunensis contra Epistolam Remensis 56. capitulum: *Non advocato meo ad mallum, ut publice se habent leges, pro rebus ipsis Mannito. Mannire ad placita*, lib. 1. Capitulum Caroli M. cap. 121. *Ad mallum legibus Mannire*, lib. 3. cap. 45. *Juxta legis constitutionem Mannire*, lib. 4. cap. 28. Adde Capitulum 6. ann. 808. cap. 4. Formula veteres cap. 38. *Ibique veniens homo aliquis nomine ille, suggestis eo quod apud nostrum signaculum hominem aliquem nomine illum Mannitum habuisset, et super noctes tantas nos debuisset venire in rationes, pro eo quod dixit, etc.* Adde Chronic. Laurisham. pag. 79. Leges Henrici I. cap. 50. Concl. Moguntinum ann. 847. cap. 17. etc. [¶ Vide Grimm. Antiq. Jur. Germ. pag. 842.]

MANNITA, Submonitio, *Ajournement*. Lex Salica tit. 52. § 1. *Et si ei solem culcaverit, tres solidos super debitum addat, et sic usque ad tres vices per tres Mannitas facere debet.*

MANNITIO, Eadem notione. Capitulum 8. Lud. Pii. ann. 819. cap. 1. *De hoc Capitulo judicatum est, ut ille, qui mannitur, spatium Mannitionis sue per 40. noctes habeat. Occurrit præterea in Capit. Legis Salicæ Ludov. cap. 6. in Edicto Pistensi Caroli Cal. cap. 6. etc. Adjournalmentis ou *Mnadures* de cour, in Consuet. Solensi tit. 7. art. 4.*

Differat vero *mannitio* a *bannitione*: nam etsi *bannire*, sit in jus vocare, sequæ ac *mannire*, in eo tamen diversimode hæc verba accipiuntur, quod *mannire* adversarii, *bannire* autem iudicis erat, in jus aut ad placitum et iudicium citare. Leges Longob. lib. 2. tit. 48. § 4. [¶ Ludov. P. 19.] et Capit. Caroli M. lib. 4. cap. 25. *Si quis de statu suo, id est, de libertate vel de hereditate compellendus est, juxta legis constitutionem Manniatur. De cæteris vero causis unde quis rationem est redditurus, non Manniatur, sed per Comitem banniatur.* Igitur *banniebatur* ex officio suo iudex aut Comes: nullo adversario provocante. Vide Leges Longob. eodem tit. § 2. [¶ Carol. M. 77.]

MANNINA, *Mannitionis* compositio, quam adversario solvebat, qui vocatus ad placitum, si *mannitus* fuerat, nec justam excusationem habebat, non venerat, de qua compositione agitur in Capitulum Caroli M. lib. 3. cap. 45. in Formulæ vett. cap. 38. et in Legibus Henrici I. cap. 50. Ita quidem censet Marca lib. 4. Hist. Beneharn. cap. 17. n. 6. Hincmarus Opusc. 15. cap. 15. *Comites et Vicarii vel etiam Decani plurima placita constituunt: et si ibi non venerint, compositionem ejus exsolvere faciunt. Et quia prius per Manninas veniebant, excogitarunt quidam ut per bannos venirent ad placita, quasi propterea melius esset, ne ipsas Manninas alterutrum solverent: hæc ideo facientes ut ipsi bannum acciperent.*

MANIARE, pro *Mannire*, in Pacto Le-

lit. 52.

† **MANNUS**, Manipulus. Vide *Manus*.
1. **MANNUS**, Equus. Jo. de Janua: *Mannus, a manusetus, palephredus, quia mansuetudinem manuum sequatur, vel quod mansuetus sit: vel dicitur a manus, quia manu nitatur et ducatur.* Tabularium Casauriense ann. 1140: *Habentis Manni, quem equitabat, etc.* [Manni præstos, in Charta ann. 1068. apud Lobnelli. tom. 2. Hist. Britan. pag. 126. *Manni givi*, apud Fridegodum in Vita S. Wilfridi sæc. 8. Bened. part. 1. pag. 125.] Occurrit passim, etiam apud Scriptores Latinos.

MANNA, Equa. Charta 42. inter Alamannicas Goldasti: *Frischengant tresmessem valentem, et 30. Mannas, et arare duos jochos in anno.*

MANANA, Eadem notione. Charta Henrici Regis Portugallie tom. 3. Monarch. Lusitan. pag. 282: *Faciant unum servitium manno, et inter vos non sit villa Manana.*

• 2. **MANNUS**, Nomen aliquando appellativum, ut in Epitaph. Ducemanni, qui obiit ann. 1307. apud Paulin. Ann. Isen. tom. 1. Syntagm. rer. et antiq. Germ. pag. 71. [¶ *Dixit mannus per tmesin.*]

Dixit ego sum Mannus: me olim genero parentis Albertus princeps Margarethæque pia. Imperium titulumque dedit Thuringia nobis, Marchia Lusatie, Misene et ipsa potens.

MANNWERCH. Vocis significationem docent Acta Murensis Monasterii pag. 58: *In vitibus autem habemus 24. partes, que dicuntur Mannwerch, et 18. rusticos...* Si queris, cur vocatur *Mannwerch*, ideo dicitur, quod uni viro committitur ad colendum, et est tantum ferre, quantum par boum in die arare sufficit. Infra: *Et sic nos ibi nihil plus de ejus prædiis habemus nisi 4. Mannwerch, et de agris et pratis pæne ad 6. diurnales.* Ibidem: *Unusquisque ergo debet in suum Mannwerch singulis annis 7. carradas stercorei ex sua parte inducere, etc.* Pag. 60: *In Schliengen pæne duos diurnales, et de vitibus minus quam tria Mannwerch.* Pag. 62: *Due domus, et 60. partes in vitibus, que ibi vocantur Skaza, et est quinta pars illius, que dicitur Mannwerch, et 37. jugera in agris, et 2. pratis, et ad Pfalffenheim 14. Skaza.* [¶ Chart. ann. 1275. apud Neugart. Cod. Dipl. Alem. tom. 2. pag. 296: *Excepto uno jugero vinearum, quod in vulgo dicitur Mannwerch.*] Ex his emendanda Charta Grodegangi Episcopi Metensis ann. 785. apud Meurisius pag. 168: *Debent omni nocte vigilare... lectos dare, curtim sepire, vineas quoque sepire, quod vulgo dicitur Mannerc, arare, etc.* Legendum enim *Manwerch*, i. opus hominis, opera, manuopera, ex *man*, homo, et *werch*, opus, operatio, etc. [Eadem Chartam emenda apud D. Calmet. Hist. Lotharing. tom. 1. inter Instr. col. 282. ubi editum, *Mannare*.]

† **MANOBRA**, *MANGBRIA*. Vide *Manopera*.

† **MANOPA**, i. pro *Manopera*: videtur autem accipiendum pro Charta *manu-missionis* seu libertatis. Veteres formulae apud Baluz. tom. 8. Miscell. pag. 549: *In præsentia plurimarum personarum qui ipsa Manopa subter firmaverunt.* [¶ *Manu propria*.]

MANOPERA, *Manuopera*, manuum opera, *Servitium manuale*, lib. 5. Capit. Caroli M. cap. 151. [¶ 308.] quo tenentur coloni et inquilini domino villæ. *Manuoperes*, vel *Manuoperes*, in Charta ann.

Bituric. pag. 136. qua postrema appellatione etiamnum operas et mercenarios dicimus. Quae vox occurrit pariter priori significata in Consuetud. Arvernensi cap. 17. art. 15. cap. 81. art. 80. 49. 51. Marchensi art. 430. Edictum Pistense Caroli C. cap. 29: *Ut illi coloni... tam fiscales quam Ecclesiastici... non denegent carropera et Manopera ex antiqua consuetudine.* Et infra: *Et de Manopera in agris battare debent, et tamen non denegant, quia Manoperam debent.* Charta ann. 1248. in Tabular. Corbejensi lib. 2. Charta 11: *Ducentas et quadraginta manuum operas, quae vulgariter Manouvres appellantur, in quibus nobis annuatim homines supradicti tenebantur.* Aia Roberti Abb. Corb. ann. 1248: *Et toutes les Manouvres, que Robert d'Amiens avoit chacun an.* Vide Froissartem 2. vol. cap. 74. [et Menagium in Origin. Gall.]

MANUOPERA. Catallum, instrumenta rustica, eorum usus in operis et agriculturis. Charta Ricardi II. Regis Angliae: *Et quod praedictus Dux ad totam vitam suam haberet quaecunque bona, et catalla vocata Manopera capta et capienda, cum quacunque persona infra terram et feodum praedicta, ac per eandem personam coram quacunque Justice de advocata.* Monastic. Anglican. tom. 1. pag. 977: *Ac etiam Deodanda, thesaurum inventum, et omnia bona et catalla vocata Manopera, inventa et inventienda.* Fleiss. lib. 2. cap. 52. § 42: *Probatores cum Manopere capiti, id est fures catallorum.*

MANUPERARIUS. nostris *Manouvrier*, qui manibus operatur. *Manouvrier*, apud Palladium in Vita Chrysostomi pag. 161. Occurrit in Regesto Philippi Aug. ann. 1214. fol. 115. [*Manoperarius*, in Polyptycho Fossatensi apud Bazium tom. 2. Capitulum col. 1387.] Qui servitium per manus debet, Guerdano in Glossar. Polypt. Irmin. Vide Grimm. Antiq. Jur. German. pag. 561. et infra *Mansi Manoperarii*.]

MANUPERARIUS. in Obituario S. Gerardi Lemovic. *Obit Laurentius M. rignon Manuperarius.*

MANUPERATIO. Idem quod *Manopera*. Charta ann. 1088. tom. II. Spicileg. pag. 307: *Ut nullus successorum miorum... equitationem aut servitium exercitus, seu Manuperationem super homines Ecclesiae de cetero habeat.*

MANORCA. in Charta Poncii de Visaco ann. 1247. in Probat. Hist. Arvernensis pag. 35. idem sonat quod *Manopera*. Gall. *Manovre*. Tabular. Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 115: *Et corvatam sicut alii villani, et quarta pars vini, obrafet Manobra, etc.* [Statuta Massil. lib. 6. cap. 47: *Constituimus quod de cetero, nullus magister lapidum, vel Manobra, etc.*] Occurrit non semel in Tabulario S. Flori Arvernens. Vide Probationes Hist. Bressensis pag. 106.

MANORITA. in Charta ann. 1308. apud Bazium tom. 2. Hist. Arvern. pag. 782: *Item homines usatiji non debent tollam, talliam, carratium vel Manobram hominum, boum, asinorum.* Rursum occurrit in alia ann. 1310. ibid. pag. 173.

MANORITUM. Manuum opera, idem quod *Manopera*. Terrear. villa de Busseul ex Cod. reg. 6017. fol. 27. r. Hugo Bergho Busseuli confessus fuit se debere, videlicet duas libras cere, pro franchisia talliae et Manobrii cuiusdam curtis.

nostris *Manovre*. Charta ann. 1300. in Reg. 50. Chartoph. reg. ch. 85: *Ledit bovis... est coustivé par Manovre d'homme.* Quod servitium aliquando in pecuniam commutatum fuisse sub eadem nomenclatura, docent Tit. admort. ann. 1464. in Reg. 1386. ch. 418: *Item six Manouvres qui valent de rente au pris de vj. deniers, chacun Manovre ix. sols, vj. den. Tour.* Hinc *Manovable* dicitur ejusmodi operae obnoxius, in Charta ann. 1389. ex Reg. 1389. ch. 265: *Comme les hommes du lieu de la Faye... sont, ensemble leurs terres et possessions, de main morte, Manorable et taillable à mercy, etc.* *Manovre* vero appellantur Instrumenta, quorum usus est in operis; quo sensu *Manopera* occurrit in *Manopera*. Reg. forest. de Broton. ex Cod. reg. 4653: *Possunt et debent capere... residuum glorie et lignifabri et caronni... quando Manovre praedictorum operarum erit inde remota.* *Manovre*. Operari, in (ib. ann. 1303. tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 1182. Unde *Mennouevage*, Opus, cultura, apud Bellom. -MS. cap. 23. pag. 68. r. 60. l. 1.

MANOPOLIUM. Vide *Manipodium*.

MANSA. MASSATA, MANSARIUS. Vide *Mansus*.

2. MANSA. Trudes, nomen tum, pondus, ut videtur, idem quod *Italis Manovra*. Chron. Subiac. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. aevi col. 1045: *Alio tempore qui assistebat ibi ad officium peragendum, cum vellet lampadem, quae ante altare erat, ut conarium sibi fuerat, deducere, subito tunc lapsa est. Cumque eam in terram venire crederet, subito Mansa, de qua deponi scilicet erat, visa est dependere, lumine accensa.*

MANSANARIUS vel **MANSARIUS.** Qui mansum ingenuilem aut servilem excolebat, et certum censum aut annuam pensionem domino praedicti ac fundi praestabat. Charta Rob. abb. S. Germ. Prat. in Chartul. AD. ejusd. monast. fol. 83. v. col. 2: *Hoc lx. solidos... idem Johannes recipiet a praeposito nostro vel a serviente sepe nominata potestatis, singulis annis infra octavam S. Dionysii, ubicunque Mansanarius fuerit, quamdiu vixerit.* Nisi idem sit aliquando *Manens*, id est, ubicunque mansionem fecerit. Vide *Mansionarii* et in *Mansus*.

MANSATICUS. Mansio, domus. Annal. Bertin. ad ann. 874. tom. 7. follet. Histor. Franc. pag. 118: *Inde per Attinacum et consuetos Mansaticos Compendium agit* (Carolus rex.) Vide in *Mansionat. chin.*

MANSELLA. [Mansus minor.] *Man-sella* quae Hildeburgis dedit Monasterium medium. (Constitut. Concil. Pist. an. 864. Mus. arch. dep. p. 26.)

MANSELLI. Idem qui *Mansionarii*. Charta Rodulphi Reg. Franc. ann. 1330. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 66: *Praecipientes etiam volumus, ut Manselli qui sunt ad Herbezilos instituta compleant servitia.*

MANSELLUS. Vide *Mansus*.

MANSEOLUM. pro *Mansellum*, minus mansum, castellum. Gesta Trevir. Archiep. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 385: *Inimicorum aedificia, turres, Manscola publicavit.* (Henricus Rex Romanorum) *ad terram dejiciendo funditus extirpavit.*

MANSEOLUS. Locus exiguus. Vita B. Villanæ tom. 5. Aug. pag. 865. col. 2: *Prope fortes domus quodam in Manscolo se condiderat, ubi aule purgamenta jactabantur.*

Manseolus. Vocabul. utriusque juris. Diploma Ruperti Regis Roman. ann. 1401. apud Tolnerum Hist. Palat. pag. 145: *Ac etiam naturales, Manseros, spurios, bastardos, et quoslibet de damnato sine illicito coitu procreatos, etc.* Vide *Manser*.

MANSILE, MANSILUM, MANSINILE. Vide *Mansionile*.

MANSIO. Ubicunque manemus; hinc nostris *Maison*, pro sede. Glossa: *Movn, mansio, mansio.* Alibi: *Mansio, mansio, mansio, mansio.* Edit. *mancio.* Augustina *mansionum*, apud Sidon. lib. 2. Epist. 2. Gregorius Tur. lib. 8. Histor. cap. 15: *At ille ingressus Mansionem domini sui apprehendit scutum ejus.* Lib. 2. cap. 1: *Sexto ab urbe militario Mansionem accepit.* Vide eundem lib. 9. cap. 1. Hincmarus Laud.: *Cum Mosonum venissem, unde non longe sua distabat Mansio.* [Hincmar. Remens. Annal. ad ann. 878: *Ludovicus rex... venit ad apostolici Mansionem.*] [Chron. Farfense apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 407: *Et ejus homines in ipso monte lignamenta ad Mansionem, vel ad alias causas incidere (possint).*] Charta Caroli Simplicis tom. 2. nova Gall. Christ. inter Instr. pag. 129: *Praeterea volumus et decernimus ut unusquisque clericorum supradictorum, Mansiones suas cuicumque clericorum ejusdem monasterii voluerit remittendi sive vendendi licentiam habeat.* Quod pro *Mansio* pro domo canonici hic accipitur, patet ex Capitulum. Aquisgran. cap. 142: *Quamvis canonicis proprias licentiam sit habere Mansiones.* In Legibus Pippini Regis apud Murator. tom. 1. part. 2. pag. 123. *Mansionem dars*, hoc est, domo excipere. [Coram domino, sub quo ipse reus morandi, habet Mansionem, in chart. Episc. Camin. ann. 1304. apud Haltans. in Glossar. German. voce *Haushellich*, col. 849.] Adde leg. 3. Cod. Th. de Aqueductu. (15. 2.) Capit. 3. ann. 863. cap. 17. lib. 3. Capit. cap. 38. Capit. Caroli Cal. tit. 19. § 1. tit. 39. § 12. Capitulum. Carolomanni tit. 2. esp. 1. § 12. etc. Passim scripturae, etiam veteres.

Mansion. in Privilegio Judaeor. ann. 1370. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 492. art. 1. *Mansion*, in Lit. ann. 1360. ibid. pag. 169.

MANSIONUM REDEMPTIO. ea, ni fallor, erat in Flandria, qua ejus, qui domum in urbe possidebat, haeres, hanc data certa pecunia redimere a domino, seu Corate tenebatur. Galbertus in Vita Caroli Comitis Flandriae cap. 12: *Insuper de coemptione gravissima Mansionum in Erdenburg, volumus quoddam medium Regem et Comitem ponere, ut per duodecim nummos tantum redimatur unusquisque que nummorum illorum, quos secundum positionem Mansionum hactenus sedecim nummis redimebant filii post mortem patrum suorum.*

MANSIONES MILITUM. Stationes, sedes, diversoria, in quae se recipiunt expeditionis tempore. Lampridius. *Milites expeditionis tempore sic disposuit, ut in Mansionibus annonas acciperent, nec portarent cibaria 17. ut solent, diurnam, nisi in barbarico.* *Milites in Mansionem dormientes agerodi, apud Vegetium lib. 3. cap. 19. Idem cap. 8: Non enim belli tempore ad stativa, vel Mansionem civitas murata semper occurrit.* Vide leg. 11. C. de Re militari lib. 12. tit. 35. leg. 2. C. de Luer. Advoc. (12. 61.) Hinc *Mansionem tenere*, apud Albertum Aq. lib. 3. cap. 11. *Tenit garnison.* Exodi cap. 17. l.

MANSIO, Latini Scriptoribus proprie dicitur locus, ubi confecto itinere per noctem quiescebant: unde ut plurimum pro diei unius itinere sumitur: Græcis σταθμός. Thomas Magister: Σταθμοί, οἱ κατὰ τόπους ὑπόδοιοι ἔργοι, (leg. οἰκοί) ἵνα καὶ ἱεροὶ ἀρμόδιοι ἐπίσποιοι. Qui mansionibus ejusmodi præerant, σταθμοῦ appellabantur: Latini Stationarii, Mancipes. Glossar. Gr. Lat.: Stationarius, Mancipes, σταθμοῦ, ὁ ὑπόμνητος τῆς πορείας. Mancipes, σταθμοῦ, ὁ τοῦ σταθμοῦ ὑπόμνητος. Solinus cap. 83: Pagus Sabaziorum, a quo octo Mansionibus regio thursi fere determinatur. Jornandes de Rebus Geticis cap. 6: Quæ flumina multis Mansionibus invicem adsunt. [Chron. Andrense tom. 9. Spicil. Acher. pag. 377: Apud quoddam munitissimum castrum nomine Archas, ab Jerusalem octo Mansionibus distans pervenerunt.] Liberatus Diaconus cap. 12: Chrysoaphium in multis Mansionibus Eutyches relegarat exilio. Adde cap. 6. Facundus Hermianensis lib. 6. cap. 1: Conquerens, se absentem et innoxium, fuisse damnatum, et in quadraginta Mansionibus, per diversas distrectum provincias, viginti et amplius carceres mutasse. Lactantius de Mortibus Persecut. num. 45: Licinio jam secunda Mansionem teneret. Mox: Aliquanto moratus, processit ad Mansionem nullam et octo. Hinc passim mansiones et mutationes occurrant in Itinerariis: præsertim in Hierosolymitano, in quo mansiones 20. millibus præter propter constant, ita ut plurimum duæ mutationes pro una mansionem recenseantur. De Mansionibus, atque adeo his, quas Camellorum vocat Plineus, copiose egit Salmastius ad Solin. pag. 494. Movt eadem notione Græcis Scriptoribus dicitur Acta Concil. Ephesini: Τεσσαράκοντα ἑπτὰ μόνια ὠλοσάμεν, μετὰ τῆς ἀνακωχῆς κατὰ τὴν ποταμὸν ἀπολαύσαντες. Concil. Ephes. part. 3: Ἐξου ὄν, δέσποτα, καὶ ταῦτα τὰ κέντρα, ἃ ἔμνηται ὡςτε ἀδελφῶν ὑμῶν ὠλοσάμεν. Adde Concil. Chalcedon. Act. 9. initio, Palladium in Hist. Lausiaca cap. 28. et Anonymum de Martyrio Baechi Jun. pag. 66. Mansiones et mutationes in numero civitatum non habebantur, leg. 2. Cod. de Cond. in publ. horr. (10. 26.) leg. Modios, de Suscept. et arcar. (10. 70, const. 9.) leg. 2. de Lurc. Advoc. (12. 62.) leg. 9. Cod. Th. de Annon. et trib. (11. 1.) Agitur tamen Curialium mentio Claudiopoli, Prusiadis et Tottai et Voridis oppidorum, seu mansionum, per Bithyniam in leg. 119. C. Theod. de Decur. (12. 1.) Sane Tottalo Bithyniæ mansio est in Itinerario Hieros. Sed mansiones illas civitatis, jure donatas liquet ex ipsa Constitutione. Et quidem in Actis Concilii Abulim Ariminensis Episcopus Mansipus Nicææ in Thracia: et in Act. 3. Concil. Chalced. Heliadius Mansionis Termensis Episcopus memoratur. Gregor. Nazianzen. De Vita sua ait, se creatum a Basilio M. Episcopo Sasimorum, quod σταθμοῦ erat seu mansio:

σταθμοῦ τῆς ἐστίν ἐν μέσῳ δαυζόρου
τῆς Καππαδοκίας, etc.

Ubi Gregorius Presbyter in ejusdem Nazianzen Vita: Λεωφόρος γὰρ ἡκατοχῆς μέσῳ κειμένον, καὶ τοῦ ἁγιοπαιδίου ὁδοῦ ἔχον τὰ ἱεροτάτα. Qui his præerat, servator hospitiorum et mansionum dicitur in Disputat. Archelai cum Manete. Vide Juretum ad lib. 2. Symmachi Epist. 27. MANSIONES præterea dicebantur, di-

rum Magistratum publicorum, qui Principis mandata, aut in provincias ad justitias faciendas, et reformandas, uti loquebantur, vel in exteris regiones, reipublicæ causa, proficiscebantur. Teuebantur enim subditi hospitio excipere ejusmodi Missos et Legatos, et eorum ministros, et viaticum eis pro uniuscujusque dignitate præstare. Capitul. Caroli M. lib. 3. cap. 89: De Missis nostris discurrantibus, vel cæteris propter utilitatem nostram iter agentibus, ut nullus Mansionem contradicere presumat. Agle Legem Longob. lib. 3. tit. 4. § 2. 4. [Carol. M. II. 115.] Capitula Ludovici Imp. Lotharii filii post Synod. Tielensem ann. 850. cap. 4. Et 5. Concil. Remense II. Trotarium lib. 5. Miraculor. S. Benedicti n. 8. et Buzelinum in Gallo-Flandr. lib. 2. cap. 21. pag. 349. etc. Atque hæc mansiones interdum redimebantur pecunia, quod vetatur in Concilio Tolet. IV. apud Gratian. 27. § 1. de Viduis: Sunt quidam Episcopi, qui exigunt, ut Mansiones, quibus in protectione uti debebant, aliquo pretio redimant, qui parare debebant, etc. Sunt hæc in Concil. Tribur. can. 25. apud Burchard. lib. 1. cap. 229. Vide Marcant de Concord. lib. 5. cap. 51. § 9. Vide Procuratio.

Mansionariorum, de quibus mox, vel certe Comitum provincialium, agitur erat, eas mansiones preparare, præsertim si Reges ipsi peregre irent. In eam rem Tractoria his dabatur, cujus formula hæc erat: Quando ad vos venerit, Mansionem ei et focum et panem, et aquam largiri dignemini. Interdum Principes Ecclesiasticæ et Monasteria ab ejusmodi hospitium exceptione eximebant, privilegio peculiari, quod Emunitatis nomine appellabatur, quo caveatur vulgari formula, ne quis Juce publicus, sub quolibet prætextu, Mansiones aut paratas tollere presumeret [vel, ut vulgus eorum aut suorum hominum deinceps feda aut tributum donet, vel Mansiones faciat invite.]

MANSIO, apud Leguleios Anglos, quid sit, docet Bractonius libro 5. tract. 5. § 1. Mansio esse poterit constructa ex pluribus domibus, vel una, que erit habitatio una et sola sine vicino; etiam et si alia Mansio fuerit vicinata, non erit villa: quia villa est ex pluribus Mansionibus vicinata, et collata ex pluribus vicinis. Adde lib. 4. tract. 1. cap. 31. et Fletam lib. 6. cap. 51. § 1. [100 Leg. Henr. I. cap. 41.]

MANSIO, Concilium Cloveshovense ann. 800. Daret mihi pro commutatione acceptati Canonis terram centum et decem Mansionum, sexaginta cassationum, videlicet in loco, qui dicitur Fleor, etc. Charta Offæ Regis Merciorum. Terram 50. Mansionum in locis supradictis, etc. Alia Edberti Regis Saxon. occident. ann. 891. tom. 2. Monast. Angl. pag. 841. Terram 20. Mansionum. Ubi Mansio videtur esse, quod in aliis Chartis familia appellatur. Vide in hac voce: præterea Testamentum Herberti Comitis Viromand. ann. 1069. apud Joan. Carpentarium in Hist. Cameracens. pag. 57. Ita Maison pro familia etiamnum vulgo dicimus. Potest etiam capi pro mansio, ut in Tabulario Abbat. Conchensis in Avernis (Ch. 90). Et in ipsa Ecclesia domus hoc censum idem tres modios et 4. sextarios de vino, et de unaquaque Mansionem terræ... 1. den. de, alius vero Mansionibus, quæ in solatio constructæ erunt, 2. denarios. [Et in Chartul. S. Vincentii Cenoman. f. 69.]

MANSIUNCULA, in lib. 7. Capitul. cap. 144: Eorumque erroneum ministerium non in Ecclesia, sed per agraria loca et Mansiunculas agunt. [100 Gerbard. Vita S. Oudalrici cap. 5: Quorum vero Mansiunculas et totas procuraciones, ipse per aliquem suorum fidelium collidje caute disposuit. Occurrit etiam Genes. 6. 14. Vulgat.]

MANSIO, Familia, quomodo Maison dicitur. Sanutus lib. 3. part. 12. cap. 8: Tunc etiam Hugo de Lusignan cum tribus Mansionibus, et aliis militibus Gallis, versus Tiberiadem processit. Cap. 11. Rex Cypri, et tres Mansiones, et peregrini, cum pedibus iverunt Cesaream. Cap. seq. Tunc etiam venit Ptolemaidem Bagliviis pro Venetis, sed milites Mansionum, pro vitando scandalo, fecerunt ire illum Nazareth. Cap. 14: Inter ipsum enim et Communitatem et Fraternalitas, et Mansiones plures fuerunt controversie. Chronicon Flandriæ cap. 11: Or avoit amené Henri d'Angiau bien 30. mille Mansiones pour demourer en Constantynople. Ubi loquitur de Armenis, quos Henricus frater Balduini Imp. adduxerat: de quibus ita Vilharduinus noster num. 291. Et avec lui s'en estoient passé li Hermins, qui lui avoient aidie vers les Grecs bien 20. mil à totes lor famca, et à toz lor enfans. Vide paulo supra.

MANSIO, Contignatio, seu id quod Enage dicimus. Ericus Upsalensis lib. 5. Hist. Suecicæ pag. 159: Fecit Enqbertus edificium aliquod ligneum supra aquas altitudine quinque Mansionum multo ingenio preparari.

MANSIONALE, Idem quod Mansus, vel certe quod Mansionile, de quo mox. Capitulare de Villis cap. 19: Ad Mansionales vero pullos habeant non minus 50. [100 Pertz. Mansiciles.] Testam. Herberti Viromand. Comitis ann. 1069. apud Jo. Carpent. in Hist. Cameracens: Mansionalia mea apud Atlas et Dalonias cum ovis, arpmis, forestagis, et pascatibus, etc. Infra: De Mansa mea apud Tetiquias, etc. [100 Charta ann. 1057. tom. 1. Hist. Trevir. Joan. Nic. ab Hontheim pag. 381. col. 1. Et quæ ex Mansionalia, quæ et curtilia vocantur, hereditarie dicuntur possidere, etc.]

MANSIONAMENTUM, Idem quod Mansionile. Hist. Beccens. monast. MS. pag. 367: Beneficium quod a nobis requisitis libenter vobis concedimus, scilicet Mansionamentum, et unam acram terræ in dominica caltiva nostra.

MANSIONARE, Mansionem, domum edificare. Charta ann. 1233. ex Schedis Præsid. de Mazanques: Asseruerunt quod homines ville de Mari usi fuerunt prædicta sylva accipiendo et scandendo ligna randa ad Mansionandum, et sicca ad lignandum et comburentum. Vide alia notione in Mansionatione.

Nostris Maisonner, Charta ann. 1285. inter Probat. domus de Castell. pag. 5: En tel maniere que ly homin devotent avoir leur usuave pour Maisonner en mon bois de Hermefat. Alia ann. 1372. in Reg. 105. Chartoph. reg. ch. 74: Un loz et bel hostel avecques un gardin bien enclos, le dit hostel bien Maisonné et ordonné pour demourer. Lat. Caroli VI. ann. 1384. in Reg. 125. ch. 56: La ville de Cravant en Auverrois, la quelle ville est grosse, bien Maisonnée, etc. Remaisonner, pro simplici Maisonner, in Lat. remiss. ann. 1401. ex Reg. 136. ch. 301: Le seigneur de Creveuer doit Remaisonner et edifier audit lieu pour demou-

rance, maître chevalier et bastail pour gouverner la dite ferme. Pro remedificare vero, in Charta ann. 1843. ex Chartul. S. Vinc. Laudun. *Commander aux possesseurs de les Remaisonner et d'elles mesures donner pour Remaisonner, quant li possesseurs en sont refusant. Sed et pro Materia lignea domibus edificandis apta, ut Maisonnage et Maisonnée dixerunt. Sont an ardoir ou an Maisonnage, in Charta ann. 1267. ex Chartul. Campans fol. 328. Alia, Joan. Attebat. comit. Aug. ann. 1373. in Reg. 115. ch. 348. Donnons à nostre très cher et très aimé filz Philippe d'Artois... son franc Maisonnage de chesne, son ardoir emprès terre, etc. Charta ann. 1267. ex cod. Chartul fol. 273. col. 2. Et devons tenir ladite maladerie an soiffant état, tant come au Maisonnage, etc. Alia ann. 1281. ex Chartul. S. Dion. *Le Guy Mauvoisin sire de Rooni ne nus de mes hoirs, ne de mes successeurs ne puissent vendre, ne donner, ne couper de ma forest de Chevrie que 200 arpens de bois chacun an, ce qui sauvendra por nostre ardoir et por nostre Maisonnée. Demique Maisonnage usuraient pro Domo excipere. Libell. supplex. Gardens. in ad ducem Burg. ann. 1583. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 1621. Item, s'il fust que aucun de fait ardoir ou d'arsoir sans fraude Maisonnast ou recepat celui qui ardoit fait les mauvais faits contraire de ladite pair. etc. Maisonnage, pro Domo seu horreo condere, in Chartul. S. Petri Insul. sign. Decanus: *Sont tenuz... de faire les maisons des lieux estant sur leurs héritages et de les faire enclore et Maisonnage aux despens des lieux, comme dessus.***

MANSIONARIA. Munus et beneficium mansionarii seu capellani perpetui, quem quod *Capellania* 1. Vide in bar. Vico. Charta ann. 1073. apud Murator. tom. 4. Anecd. Ital. med. ævi. col. 807. Ideoque nos, qui supra, mater et filii donamus et offerimus in eadem ecclesia sancte Marie ad Mansionariam, quem superscriptus Guido genitor noster constituit in eadem ecclesia... eo vero ordine, ut presbiteri, qui inibi sunt ordinati, existant Primam et Completam ad horam le. autam et Missam celebrent cum tanquam alia Letanis) una die pro salute vivorum, alia die pro requie defunctorum, omni die, excepta die Dominica et festis diebus, pro remedio anime nostre et parentum nostrorum. Quæ rursus legitur in ibid. col. 809. Sealabr. ad vitam B. Joan. Taussin. tom. 5. Jul. pag. 810. col. 1. *De redditibus eius duas fundavit Mansionarias in ecclesia cathedrali, etc.* Hinc Mansionaria ecclesia, intelligenda videtur de Ecclesia collegiata, quam canonicus seu capellani deservunt. Vide Mansionarium in Mansionarius 1.

MANSIONARIA ECCLESIA. TERRA. Vide in Mansionarius.

MANSIONARI. Idem qui Mantes, Mansionari, Hospites, qui ratione mansionarii seu mansi, vectigal, aut census, quodammodo persolvebant. (99. Guerard. in Glossar. Irminon. Qui mansionem aliquam habet, in primis. Uguis. Mansionarius, Mantes, vel ad mansionem pertinens. Charta S. Euzii. Noviomensis Episcopi. edita M. d. lxxxv. tom. 2. SS. Ordinis S. Benedicti. pag. 104. *Cum mansi adiacentibus suis, cum Mansionariis, originariis, in primis ac servis, etc.* [Juramentum Philippe Regi Franc. præstitum apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 1029. *Eadem tradam et securitatem omnium hominum meorum Mansionariorum in eisdem cas*

talis. Charta Ludovici IV. Reg. Franc. ann. 930. apud Miræum tom. 1. pag. 261. *Mansum... unum cum Mansionario... alisque mancipiis numero XII.* Acta Murenstia pag. 43. *Deinde liberi utens potestate, pene quasi sui Mansionarii essent, jussit sibi servire, scilicet in agricultura sua, et secundo forum et mendo.* Adde pag. 39. *Notitia de Rogero Episcopo Bellovac. apud Loiseillum: Neminem vero hospitem, non Mansionarium, nec dejustificabit.* Chronicon Lobiense: *Nocturno diverticulo jacendo pauperes Mansionarios omnimodis affligent.* Alibi: *Culturas ville de Tullies, quas Mansionarii colendas tenebant, ad indominicationem Ecclesie venarunt.* Apud Sugerium Constit. 2. tom. 4. Hist. Franc. pag. 548. *Oppidum et Mansionarii ville B. Dionysii Mansionarii Ecclesie.* In Hist. Episc. Salisy pag. 266. 267. 317. apud Canisium tom. 2. et apud Marcam in Hist. Bonchani. lib. 5. cap. 31. n. 3. *Mansionarii Capituli, apud Himeræum in Aug. Viroman. ann. 1216.* In Charta Ludovici Pertholdi ann. 1245. apud Miræum in Cod. Don. par. cap. 103. *Mansionarii opponantur feudilibus hominibus. Mansionarii nostri dicuntur, et in Consuetud. municip. Britannie art. 376. et 377. Vide Chronicon Valencordense pag. 541. 555. Chronicon Andrense pag. 454. 471. 582. Doucetum pag. 876. 897. Samaritanos in Episcopis Santonen-sibus pag. 382. Probat. Hist. Castillon. pag. 41. Monmorenciacæ pag. 345. etc.*

MANSIONARI. eodem sensu, in Charta ann. 1321. ex Reg. 61. Chartoph. reg. ch. 418. *Comme il nous fu raporté par nos manoyers et Mansioniers, etc.* Ubi etiam Mansioniers et Mansioniers. Census autem a Mansionariis debitus, Mansionarius appellatur, in Charta Egidii de Soyecuria dom. de Vailly ann. 1390. ex Reg. 89. ch. 569. *Comme ladite maison soit chargée envers nous, comme seigneur de ladite ville de neuf Mansioniers chascun an lesquels Mansioniers valent un tonneal de vin, treize setiers et demi d'avoine, etc.* Vide infra Masuragium. At vero Mansionarius, nullo pro Habitator, manens aliquis loci, intelligendum opinor, in Charta ann. 1300. ex Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 134. r. col. 1. *Les denz et les actions que nous avions et avoies deions et poions en mil livres en deniers, en quoy nous estoient tenuz les Mansionnaires de la terre de Rochefort.* Masnier certe eo sensu, in Lit. ann. 1290. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 1235. *Et jurames solempnement le Vile de Valenciennes, les cors et les avoires des bourgeois et des Masniers de ladite ville à garder. Hinc Coulon mansar, Columbus domesticus, in Lit. remis. ann. 1429. ex Reg. 171. ch. 197. *Un jeune enfant... monté sur un arbre... pour oster et desrachier un ny de coulons Manssors, qui estoit audit arbre.**

MANSIONARIUS. Idem qui Mansionarius. Consuetudines Catalonie inter dominos et vassallos MSS. cap. 55. *Si duo vel tres Mansionarii vel alioeri franchi erunt intra terminos aliquis castri, vel in termino, et dominus castri habet guerram, seu spual, homines Mansionarii licet sint alio dero franchum Militie, seu Ecclesie, tenentur operari in muris et vallibus et lizis, et autemuralibus sine capitis, et propugnaculis, sine harbacanis, et argueris.*

TERRA MANSIONARIA, que a Mansionariis habitatur. Diploma Henrici V. Imp. ann. 1107. apud Clapevillium tom. 2. Hist. Leod. pag. 54. 65. *Si autem non claustralis sedis, sed Mansionaria terre*

domus fuerint, ipsas domos spoliandi, obserandi, habitantes capiendi jus erit forensi potestati. Et mox: Si aliquis vel eruptione, vel hereditate aliquid de terra claustrali, vel Mansionaria obtinuerit, quando investituram requisierit, domino ipsius terre quantum census, tantum redemptionis dabit. (99. Chart. ann. 1219. in Guden. Cod. Diplom. tom. 2. pag. 89.) *Mansum receperunt Jure Mansionario, de ipso. 1. maldrum tritici et 1. siliginis annis singulis assignantes.*

MANSIONARIA, ECCLESIA. Ekkeardus Jun. de Casibus S. Galli cap. 2. *Crastinam autem processionem ad Mansionariam suam S. Crucis disponens Ecclesiam, in proximo prato stationari jussit.*

MANSIONARI. Canonici, qui residentes vulgo dicuntur, ad discrimen forensium, qui non resident, in Charta anni 1130. apud Vassorium in Histor. Noviomensi pag. 878. Charta 17. Tabularii Carnotensis, que est Alexandri PP. *Præterea ab eodem statutum est et ordinatum, ut qui ante hanc institutionem Canonici facti ad prius dimidio Mansionarii in vestra civitate non fuerint, centum solidos minus, quam Mansionarii annuatim consequantur, etc.* Charta 19. ejusdem Alexandri. *Ut qui in eadem Ecclesia vestra de cetero canonici fuerint, 40. tantum solidos de præbenda sua singulis annis percipiant.* Adde, Ch. 44. Vide Forensitas.

MANSIONARIUS. Custos et conservator adis sacræ, matricularius, Glossæ Isid. *Mansionarius, ostiarius.* Apud Gregorium Magn. lib. 8. Dial. cap. 21. et 25. *Abundius, Mansionarius et custos promiscue appellatur.* Erant autem in Cleri ordine, Anastasius in Benedicto II. Joanne V. et Gregorio II. pag. 57. 58. 71. *Hic dimisit omni Clero, Monasteriis, Diaconibus, et Mansionariis solidos mille.* Leo Ostiensis lib. 1. Chron. Casin. cap. 18. *Manusque sue ac florum subscriptione corroborans, decem Episcopos, et octo Abbates, Comites quinque, Bibliothecarium, Mansionarium, et Ostiarium unum subscribere fecit.* [Pontificale Eccl. Remensis: *Feria quinta majoris hebdomadæ, id est, in cena Domini, mane primo, Mansionarii ordinent omnia que sunt necessaria ad consecrationem Chramatis.*] In Tabular. Casauriensi, Chartam ann. 975. subscribit *Seombertus Presbyter Monachus et Mansionarius.* Chron. Novaliense apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 744. *Fertur quod quadam die Mansionarius illius ecclesie, more assueto dum extinxisset cereum unum versupino in tempore, in crastinum cum surxisset ut sonaret matutinum, illum cereum minime reperit, sed candidam aliam in ceroferario, capite que mirari, et interrogatus suum adreclam, etc.* Unde colligitur ad Mansionarios spectasse ut campanas ad Officium divinum pulsarent. His etiam incumbat reliquiarum et phylacteriorum cura, ut ex eodem Leone lib. 2. cap. 34. colligitur, et clavium Ecclesie, ut ex lib. 4. cap. 58. quod a nobis jam observatum in Descriptione adis Sophiana: cap. 86. ubi et monimus, *Mansionarios* appellatos, quod mansionem seu adem Ecclesie adjunctam haberent, quod præterea ex autore Miraculorum S. Mauri Abbatis cap. 10. probavimus. Hinc *πρωθυμιοι* Græcis dicti, in Vita S. Nili junioris pag. 73. in Miraculo S. Georgii erga captivum quemdam num. 19. in Menais 21. Jan. in S. Zoilmo, apud Symeonem Logothetam in Basilio

Macedone n. 10.] et apud alios Scriptores a nobis laudatos. Alia Mansionariorum nuptia habet Ceremoniale Ecclesie Rotomagensis, editum a Menardo ad librum Sacramentorum Gregorii M. pag. 80. Mansionariorum vero Ecclesie crebra occurrit mentio, in Lege Wisigoth. lib. 5. tit. 4. § 17. apud Gregor. M. lib. 3. Epist. 30. lib. 1. Dial. cap. 5. lib. 3. cap. 29. 30. lib. 4. cap. 51. 52. 54. Joannem Diaconum in ejusdem Vita lib. 3. cap. 58. Falconem Benevent. ann. 1128. Leonem Ost. lib. 1. cap. 16. lib. 2. cap. 83. Petrum Diac. Casin. lib. 4. cap. 51. 101. 104. in lib. de Miracul. S. Bened. n. 15. 25. 35. in lib. Miraculor. S. Virgilio Saltzburg. Episcopi num. 4. etc. [Vide Glossar. med. Græc. voc. Μανσηνάρια, col. 874. et Μανσηνάρια, col. 1111.]

PRIMUS MANSIONARIUS, dignitas in Ecclesia Romana: qui primus scilicet in Mansionariorum ordine erat. Ordo Romanus: *Cætera vasa aurea et argentea... de Ecclesia S. Salvatoris per manus primi Mansionarii sumunt, et Bajuli portant.* Alibi: *Hæc cura erit Acolytorum, ut sacri ministerii vasa per manum primi Mansionarii, qui est custos dominicalis Vestiarum accepta deferantur per Bajulos, etc.*

MANSIONARIJ JUNIORES, inferioris ordinis, qui primo Mansionario suberant. Ordo Romanus: *Post quos Acolyti, qui rugam conservant, post eos extra Presbyterium cunctes portantes, deinde Mansionarii juniores, etc.*

MANSIONARIUM, dignitas Mansionarii, [seu præbenda Mansionario assignata.] Vetus Charta apud Petrum Mariani Campum in Histor. Eccles. Placentin. tom. 2. pag. 237: *Instituit in Ecclesia S. Gervasii beneficium unum sacerdotale, quod Mansionarium nuncupatur.* Vide Regestum ejusdem tom. pag. 397. [Appendix ad Agnellum de Perucino Archiep. apud Murator. tom. 5. pag. 211: *Quatuor beneficia, que Mansionaria nuncupantur, in Ecclesia Ursiana posuit, quarum Mansionarii Missas diebus non festis alternis hebdomadis cantant, quod opus peroptimum fuit.*] Vide Ughellum tom. 5. Ital. sacra pag. 385.

MANSIONARIJ mansionum S. Petri, Romæ, in Bulla Benedicti PP. ann. 1035. pro Episcopo Silve-Candidæ, apud Ughellum tom. 1. part. 1. pag. 124: *Parvitatium autem ejusdem Ecclesie S. Petri (Romæ) et supradictorum suorum Monasteriorum, et Mansionariorum omnium mansionum S. Petri, seu totius civitatis Leonine urbis, vobis vestrisque successoribus concedimus.*

MANSIONARIJ, Ecclesie Pragense, ex ordine Canonicorum, de quibus egit Bohuslaus Balbinus in Histor. Bohemice pag. 383.

2. MANSIONARIUS, dignitas in Palatio Regum Francorum, ut ex Hinemaro docemur in Epist. de Ordine et officio Palatii cap. 16. et 23. ubi ejus officium ita describit: *Inter quos et Mansionarius intererat, super cujus ministerium incumbat, sicut et nomen ejus indicat, ut in hoc maxime sollicitudo ejus intentia esset, ut tam supradicti actores, quamque et susceptores, quo tempore ad eos illo vel illo in loco Rex venturus esset, propter mansionum præparationem, et opportuno tempore præscire potuissent, ne aut inde tardescerent, propter afflictionem famulæ importuno tempore peccatum, aut hi propter non condignam susceptionem, ac si bene noluisent, cum certe non volendo, sed non valendo offensionem incurerent. Veterem precariam sub Ludovico Pio in Vita Aldrici*

Episcopi Cenoman. n. 70. subscribunt *Ragenarius Comes Palatii, Gauzlinus Mansionarius, Rainulfus Comes Palatii, et alii Comites.* Ordericus Vitalis lib. 13: *Mansionarius autem principis ut Regiam sibi et optimatibus suis festive ornarent imperiosè mandavit. Hinc, instruere et providere mansiones.* S. Ambrosius de Morte Valentin. *Eccè postridis litteræ de instruendis mansionibus, investio ornamentorum regalium, que ingressurum iter Imperatorem significarent.* Frotharius Tullensis Episcop. Epistola 18: *De his ob id præcipue sollicitus maneo, quia et ipse secundum Imperiale præceptum ad providendas mansiones, in quibus Legati suscipi debent, scilicet a Monte Jovis usque Palatium Aquis ire debeo, et infra mensis Octobrem... domum regredi cupio.*

COMES MANSIONARIJ, qui Mansionariis præerat. Regino ann. 885: *Falconem Episcopum, et Adalungum Comitem sui Mansionarii... in media via offenderunt.* Vide Metator in Meta.

3. MANSIONARIUS, Mansionarii actor. Charta Ludov. Pii ann. 821. tom. 6. Collect. Histor. Franc. pag. 546: *Præterea ut nullus presul, nulla potestas, nec etiam ullus noster Mansionarius infra ejusdem monasterii claustra et loca dammare vel mansionare presumat.* Vide Mansionaticum.

4. MANSIONARIUS, Idem, ni fallor, qui alibi Commendator. Lit. remiss. ann. 1388 in Reg. 135. Chartoph. reg. ch. 132: *Frater Guillelmus Blanche ordinis S. Johannis Jerosolymitani Mansionarius seu stagiarius sanctæ Eulalie de Laccæ, etc.*

1. MANSIONATICA, Eadem notione qua mox mansionaticum. Jus hospitii et pastus. Diploma Ludovici Germ. Reg. ann. 853. sac. 4. Bened. part. 1. pag. 527: *Sit que in potestate Episcopi, utrum hæc per singulas ad unam Mansionaticam, an ad duas velit habere.* Chr. Farf. apud Murat. tom. 2. part. 2. col. 411: *Et si nobis oportuerit, vel nostris monachis, aut nostris hominibus, mansiones aut hospitium infra castellum daret in una Mansionatica, vel duabus aut tribus.*

MANSIONATICUM, et MANSIONATICUS, Locus, qui publice parabatur, ubi Princeps Seniorum diverteret, inquit Browerus lib. 8. Annal. Trevir. pag. 472. 1. Edit. Capitul. Caroli M. lib. 2. cap. 17: *In illis locis, ubi modo via et Mansionatici a genitore nostro, et a nostris per Capitulare ordinati sunt. Privilegium, concessum Hispanis a Ludovico Pio Imp. Aut Comes ille, vel si ccessores ejus hoc in consuetudine præsumant, neque eos sibi vel hominibus suis aut Mansionaticos parare, aut veredas dare, aut ullum census præstare cogant.* Charta ejusd. Ludovici Pii apud Hariulfum lib. 3. cap. 13: *Ad nostram accedens Severitatem, precatus est, ut propter hospitium oppressione facere jubereus præceptum nostre auctoritatis... quatenus nemo ibi Mansionaticum faciat, nec in hostem vadens, nec iterans; sed libera sit jam dicta villa ab omni oppressione hospitium, etc.* Aimoinus lib. 5. cap. 31: *Inde per Atinicum et consuetos Mansionaticos Compendium adiit.* Quo loco Annales Fr. Bertiniani habent *manaticos*.

Sumuntur crebrius Mansionatici pro expensis ad hospitium susceptiones, ut habet Aimoinus lib. 5. cap. 19. et hospitii jure, quo gaudebant Missi et Judices regii. Provincialibus enim Missos et Legatos Principis, Comites, Duces, et eorum ministros recipiendi onus incumbat, eisque viaticum pro uniuscujus-

que dignitate præstare, quod Parata dicebatur. Plinius in Panegy. *Nullus in exigendis vehiculis tumultus, nullum circa hospitia fastidium.* Infra: *Si tamen transitus ille non populatio fuit, cum abactus hospitium exerceat.* Capit. Caroli C. tit. 43. cap. 20: *Nemo in villis nostris, vel in villis uroris nostre Mansionaticum accipiat.* Capitulare de Villis cap. 27: *Nullo modo in curtes dominicas Mansionaticas prestant.* Charta Formosi PP. pro Monasterio S. Theoderii diocesis Viennensis ann. 891: *Ea scilicet ratione, ut neque eidem venerabili Episcopo, neque cuiuslibet successorum suorum licitum sit illis durum servitium imponere, neque longissimi itineris projectionem; sed neque Mansionaticos onerosos, neque census præter id quod impostum est in festivitate prædicti S. Theoderii in fine anni, et libram argenti, Carolus M. Pipino F. Italie R. apud Sigon. an. 892: *Ceteri per singula territoria habitantes ac discurreres Mansionaticos et paraveredos accipiunt.* Idem Carolus apud Aimoin. cap. 35: *Neque servitia ex eis exactet, vel paraveredos, aut expensas ad suas vel hospitium susceptiones recipiat, sine Mansionaticis exiguat.* Hinemarus Rem. *Ne Mansionaticos suis amicis, aut suis hominibus a Presbyteris parari faciat.* Synodus Pistensis ann. 862: *Sed neque servitia ex eis exactent, seu paraveredos, aut expensas ad seniorum vel hospitium susceptiones requirant; neque de villis in aliqua re exactiones aut Mansionaticos exigant, præter consuetudinarias operationes ex his villis.* Joannes VIII. PP. Epist. 96: *Et per parrochiam vestram nobis congruas Mansionaticas præparate.* Charta Burchardi I. Archiepiscopi Lugdunensis ann. 14. regni Conradi Regis ex Tabulario Monast. Saviniacensis: *Nullusque successorum nostrorum novi aliquid injuste imponere presumat, nec Mansionaticos illicitos, nec ex occasione itineris molestiam eis inferre attentet.* Testam. Widradi sac. 3. Bened. part. 1. pag. 186: *Constitutio, ut nullus Episcopus ullius civitatis... de prædicto monasterio S. Præjecti nullum presumat exercere dominatum, non ad Mansionaticos aut repastus exigendo, etc.**

2. Mansis et Mansois, eo significatu, in Charta S. Ludov. ann. 1238. ex Charul. Boni-port. *Concessimus quendam redditum ibidem percipiendum, ut taliter dicitur les Mansis.* Reg. S. Just. in Cam. Comput. Paris. fol. 190 r. *Ecce partes firmæ, videlicet medietas subtrahit prærie vallis Rodoli... cum medietate legæ et redditus, qui vocatur li Mansois.*

Hujus vocis crebra alibi occurrit mentio. Vide Chartas Alemanicas Goldasti cap. 90. Chartam Ludovici II. Pii III. apud Mabillonium tom. 5. pag. 327. Chartam Roberti Regis Francie ann. 1028. in Probat. Histor. Brossensis pag. 5. Ughellum tom. 4. pag. 794. 795. præterea Cassiodorum lib. 12. Epist. 15. Ab ejusmodi Mansionaticis fluxit jus illud, quod quæsi postmodum nostri appellaverunt, de quo suo loco copiose egimus.

MANSIONATICUM, pro mansio, Dignus, adles. Tabular. Brivatense ch. 129. *Campeillos duos, quos acquisivit ad Mansionaticum Donnolenti.*

MANSIONARE, Mansionaticum exigere. Charta Caroli Crassi Imp. in Tabular. S. Cyriaci Nivern. n. 31. *Ut nullus judex, nullus senechal principatus Mansionare, aut servitium exigere... presumat.* Alio sensu vide suo loco.

MANSIONATOR, Idem qui Mansionarius, qui mansiones parat, Metator. Ita-

nerarium Gregorii XI. PP. *Celeriter per vicos curriebatur, sicut Dei paranympus Bertrandus Raphini Mansionator.* Perperam editum mansionator ut mancio pro Mansio, in Glossæ Gr. Lat. ubi παρανομιον exponitur.

MANSIONILE, MANSIONILIS, MANSIONILUM, MANSIUM, MANSIUM, Agri portuicula cum mansione, seu sedita Gallis Mansil, vel Mansil. Vita S. Remigii Episc. Remensis. Partem etiam maximam silvæ in Vosago pretio comparavit, et Mansionilia ibidem constituit, etc. Floardus lib. 3. Hist. Rem. cap. 26. Mansionile conabantur auferre. Charta Pipini Principis apud Marten tom. 1. col. 29. Mansionile ad ipsam cellam delegavimus. Diploma Caroli C. ann. 833. Ibid. col. 168. In Witiconia Mansionilem unum. Et in Cull-raco Mansionilem unum cum omnibus mancipiis, seu terris, sive silvis ad eosdem Mansioniles pertinentibus. Charta Lotharii Reg. Franc. ann. 962. Ut traditionem de Mansionili, qui dicitur Gaziacus in pag. Vermardensi, corroboraremus. Chron. Fontanellense cap. 6. Per illum Mansionilem, qui vocatur Pomarius. Vita S. Rigoberti Arch. Rem. cap. 2. Et non illic, ut lode, villa, sed eriguus Mansionilis fuerat.

MANSIONILLUM, Tabular. Morigniacense. Mansionillum, quod dicitur Bonus-villaris.

MANSIONILLUS, Mansio cum agri portuicula. Charta ann. 1134. inter Instr. tom. 7. Gall. Christ. col. 56. In pago Gastinensi, Mansionillos tres, cum terra et molendino et ceteris eorum appenditiis. Vide Mansionile.

MANSIUM, Chartularium S. Vincentii Cenoman. fol. 64. Et unum Mansium (dedit) qui dicitur Ramada cum hospitibus quinque.

MANSILLUM, Tabular. Morigniacense ann. 1142. Dederunt Mansillum quoddam desertum, nomine Eschevillerum. [Non semel occurrit in Chartular. S. Vandreg.]

MANSILE, Monachus. Altisiod. in Chron. ann. 1180. Reditus Episcopales non medicideri amplius emptione agrorum et pratorum, constructione edificiorum, et acquisitione Mansilium. Mansilium, in Tabul. S. Cypriani apud Beslum in Comitibus Pictav. pag. 249. Le Roman de Garin.

Ni a meson, ne borde, ne Mesnil.

Alibi:

Abatez lor et viles et Mesnil.

Le Roman du Renard:

La bonne femme du Maisnil
A ouvert l'uis de son Courtil.

MAXNILE, Vide suo loco.

MANSILE, Idem quod Mansionile Charta Goffredi de Pruillico apud Duchesium in Probat. Hist. des Chastaigniers, pag. 68. Cum adjacentibus terris, cum quatuor hospitibus, scilicet de terra Hugonis, et duobus, aliis Mansilibus, quorum unus dicitur Chadegloidus, etc.

MANSILUM, in Charta apud Lobineil. Com. 2. Hist. Britan. pag. 223. Frio-chus filius Gauzberti de Monte Germundi vendidit S. Martino Mansilium.

MANSINILE, Calendarium Autiss. apud Marten. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 703. Obiit Vulbertus laicus et Dutsinus puer, qui dederunt nobis Mansinile cum vinea in valle juxta Matriacum. Occurrit iterum col. 724. et 731.

MANSIONOTERIUM, Idem quod Mansionile. Charta Bathildis Reginae ann.

1080. ex Chartul. Gemetic. tom. 1. pag. 383. Dedit in perpetuum possidendum, cum suis omnibus appenditiis, Mansionoteriis, et ecclesiis, molendinis, etc.

MANSIS, ut Mansus. Vide in hac voce.

MANSITATIO, Habitatio. Vita S. Neoti Abb. sec. 4. Bened. part. 2. pag. 827. Sibi destinatum attigit nemorose Mansitationis aptitudinem.

MANSITORIUM, Locus aptus ad mandendum. Ugutio.

MANSIONUCULA, Vide in Mansio.

MANSIVUM, [pro Mensura.] Vide Navigium.

MANSKUT, Charta Suecica ann. 1314. apud Joan. Senefferum ad Chronicon Archiepisc. Upsalensis. De captura alicuius de qualibet sigena unam partem dictam Manskut, de qualibet nave, quam vadit Holmis cum mercimoniis, unum denarium Suecicum. Ibidem: De captura sœcæ pro deo, personis dimidium Manskut, etc. Vide Mesa.

MANSNADA, ut Mansnada. Occurrit in Ch. ann. 1178. apud Murat. Hist. Antic. Estensi pag. 348.

MANSOARIUS, Vide in Mansus.

MANSOR, [Qui manet, residet, incola. Manant. Miracula S. Genulphi tom. 2. Mail pag. 751. Prefati quoque viculi Mansoribus ejus ad festa se preparantibus.] Vide Emanere.

MANSORIUM, Idem quod Mansus, vel potius Mansionile. Charta MS. Caroli Flandriæ Comitis. Mansorium et terram appendicem Garini. Feodum Roberti presbyteri. Mansorium Petri de Cruce pro concambio duorum denariorum. Et infra: Mansorium quoddam in prato, etc.

MANSOYATA, Dimidium vehis, plaus-tri seu carrette, Dumbensibus Mansoye, a mansu, minus plaustrum: mansus vero dictus quod in mansis excolendis necessarius sit. Charta Thossiacensis ann. 1462. Pratum continens plateam duarum Mansoyatarum feni. Vide Mansulta. [Vide infra Mansoda et Mansultata.]

MANSERIUS, Serviens, apparitor, idem quod Maynevis. Libert. Brianc. ann. 1343. tom. 7. Ordin. reg. Franc. pag. 728. art. 15. Ordinavit dictus dominus d'Alphinus, quod possint et sibi liceat eligere et constituere sex syndicos, procuratores, Manserios, qui Manserii seu procuratores et syndici constituendi, in creatione jurare debeant in manibus castellani sui, vel ejus locumtenentis, statum et honorem dicti dom. d'Alphini et heredum et successorum suorum observare, et etiam negocia universitatum pro quibus fuerunt constituti bene, fideliter, et legitime gerere.

MANSTRUGE, pro Mastruga, Sardonum vestis pellita. Glossar. vet. ex Cod. reg. 7613. Nationibus sua quique propria vestis est: Sardis, Manstruge.

MANSUAGIUM, Mansio, domus cum agri portione. Charta ann. 1206. Inter Instr. tom. 11. Gall. Christ. col. 31. Concessi monialibus ordinis Cisterciensis totum Mansuagium meum de Gaumerifonte cum virgulto adjacente.

MANSUALIS, Qui mansum ingenium aut servilem excolit. Freder. Schannat. Vindem. Litter. pag. 78. Ad nos venit conquerens, quosdam Mansuales sue ecclesie civitatem nostram inhabitare. Mansualis terra. Vide in Mansus.

MANSUARIUS, Vide Mansus.

MANSUETARIUS, in Gloss. Græc. Lat. μαρτυρικός. Jul. Firmicus lib. 8. Mathes. cap. 17. Erunt ferarum Mansuetarii, qui ursos, tauros, leones, feritate deposita,

humanis conversationibus sociant. Lampridius in Heliogabalo: Habuit leones et leopardos exarmatos in deliciis; quos edoctos per Mansuetarios subito ad secundam et tertiam mensam jubebat accumbere, ignorantibus cunctis, quod exarmati essent, ad pavorem et ridiculum excitandum. Manilius lib. 4. sic Mansuetarius describit:

Quadrupedum omne genus positis demitare magis.
Exorare tigres, rabumque subire leoni,
Cunisque elephantis loqui, etc. [tris.]

Et lib. 5:

Illi manu vestos poterit frangere leones,
Et palpare lupos, postheris ludere captis, etc.

MANSUETARE vero pro Mansuofacere, dixit vetus Interpretes Bibl. c. 16. Sapient. 18.

Nostris alias Adebonnairir. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684. Adebonnairir, assoager, mansuofacere. Assouagier, Assouager, eadem notione, dixerunt. Chron. S. Dion. tom. 3. Collect. Histor. Franc. pag. 167. Fierit pour les pervers assoenter, léaché pour les bons resléechier et Assouagier. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684. Assouagier, demulcere. Guill. Gu'art. ad ann. 1205.

Ce les allast Assouagant.

Li Lusidaires:

Et lor paine Assouagere.

MANSUETUDO, Titulus honorarius, quo appellantur abbates, in Charta Fulcon abb. Corb. ann. 8. Phil. Aug. reg. Franc. ex Chartul. 21. Corb.

MANSULTA, Idem quod Mansoyata. Charta inter Adversaria D. Aubret. Confiteatur tenere quemdam claponem prati in quo fieri potest Mansulta feni. [Vide infra Mansultata.]

1. MANSURA, pro Mensura, prestatio pro mensuris persoluta. Litteræ Johannis Reg. Franc. ann. 1851. tom. 2. Ordin. Reg. pag. 435. Dictis Preposito et Scabinis ex adverso dicentibus, quod crieriam et Mansuras a nobis tenebant.

2. MANSURA, Idem quod Mansionaticum. Jus gisti, seu procurationis. Bulla Leonis IX. PP. ann. 1094. apud Marten. tom. 2. Ampliss. Collect. col. 68. Nec quisquam eorum presumat aut in villis vel possessionibus que ad ipsa monasteria respicere videntur placita tenere, Mansuras aut precarias facere, redditiones vel freda exigere, etc. Charta Henrici Comitis Trecentis. ann. 1159. Notum fieri volo me monachis S. Florentini Deo servientibus, diem concilii quod constitutum est secundo die Lunæ Quadragesimæ, et forisfactiones magnas et parvas, que in jam dicto concilio fieri, et justitiam et Mansuras et teloneum... in perpetuum possidenda dedisse.

3. MANSURA, pro Mansiono, domo, edificio: nostris Masure. [Charta ann. 1122. ex Hist. Beccensi MS. pag. 324. Anno vero sequenti Guillelmus de Garlande... dedit illis in furam et perpetuam elemosynam suam dominum in Marbodio... et suam Mansuram Marbodii. Charta Johanne Comit. Fland. ann. 1232. apud Miræum tom. 2. pag. 1219. Prepositus, Decanus et Capitulum Ecclesie S. Donatiani Brugensis recipere poterunt in terram suam homines Comitum... vel eos qui ibi habuerunt Mansuram.] Occurrit apud Innocentium III. PP. lib. 13. Epist. 203. Willielmum Thorn ann. 1143. Loiselum in Hist. Bellov. pag. 270. Beslum in Hist. Pictav. Comit. pag. 424. 507. in Monast. Anglic. tom. 1. pag. 383. etc.

Hodie apud nos ut plurimum sumitur *mansura* pro loco, ubi olim exstructa ædes fuit, nunc vacua et culta. [90] *Mansuram intrare*, Domicilium constituere, in chart. Otton. Comit. Eberstein. ann. 1265. qua confirmantur statuta oppidi *Holminda* in *Schœnem*. cod. Dipl. tom. I. pag. 181: *Quicumque intraverit Mansuras in eo, sive servus vel cujuscunque conditionis homo, infra annum et diem a nemine requisitus, de cetero liber habeatur.*

Videtur etiam quandoque sumi pro *manso*, seu modo agri [Præceptum Caroli C. ann. 849. apud Marten. tom. I. Ampliss., Collect. col. 117: *Mansuram unam, quæ habet plus minusve aripennum unum*. Tabular. B. M. de Bono-nuncio Rotomag.: *Concessi Rogerio... quandam meam Mansuram terræ in parochia S. Laurentii sicut se porportat ante et retro cum toto porprio ibi pertinente, quæ sita est inter Mansuram filii Adelmi et Mansuram filie Emme de Cruce, ante Mansuram Radulphi de Passagio*. Chron. Watinense apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 805: *Quæ in summa ducenta viginti ipia diurnalia quæ vulgo Mansuras nominamus faciunt*. Charta apud Lobnell. tom. 2. Hist. Brit. pag. 223: *In quo mansilio habetur Mansura terræ ad octa boves*. Ex quibus videtur *Mansura* nusquam statuta et definita mensura fuisse.] Tabularium Vindocinense Thuan. ch. 50: *Quot autem Mansuris constat, (terra illa) pro magnitudine ipsius non potuit estimari*. Ch. 98: *Tres Mansuras terræ arabilis*. Ch. 117: *Duas Mansuras silvæ Gastinensis*. Ch. 121: *Partem terræ illius... cuius quantitas 4. Mansurarum estimatur*. Occurrit semel ac iterum hac notione in veteri Charta apud Baldricum Noviomensem lib. I. cap. 53. [9] Charta ann. 1087. ex Tabul. S. Alb. Andegav.: *Dedit etiam unam Mansuram optimæ telluris, id est, quantum quatuor immense fortitudinis boves arare possunt, iuxta morem agrorum*.] [90] Polypt. Irmin. Br. 12. cap. 15: *Alias Mansuras novem in eadem villa, habentes de terra arabili inter totos bunnaria 23. de prato aripennos 6. de pasturas bunnaria 5. Ubi Gerardo est, Agri portuicula cum iugurio.*

* *MANSURA*, ut quid diminutivum a *manso*, occurrit in Charta ann. 1191. tom. 8. Spicil. Acher. pag. 205: *Cum omni dominio ejus et dominatione, der-vestis, mansio et Mansuris, appennariis, etc.*

* *MANSURALE*, idem quod *Mansura*. Tabularium Ecclesiæ Cadurcensis: *Et dono filio meo Mansurale, ubi manet.*

* *MANSURNUS*, Ad mansionarium ecclesiasticum pertinens. Charta ann. 1204. in Lib. sal. S. Thomæ Argent. fol. 226: *De cancellaria quoque, et aliis Mansurnis officiis in ecclesia nostra, idem quod de vicariis nostris duximus ordinandum*. Vide *Mansionarius* I.

* *MANSURPIUM*, pro *Marsupium*, ni fallor. Laudes Papiæ apud Murator. tom. 11. col. 43: *Venduntur quoque in platea illa funes sutiles et grossi, veteres sotulares, panni lannei et pelles seu pellicia, Mansurpia et chirothece et consimiles merces, etc.*

* *MANSUS*, vel *MANSA*, aut *MANSUM*, (trino enim genere hæc vox effertur) definitur Cæsario Prumiensi apud Broverum in Hist. Fuldensi pag. 208. *villa aut locus familiaris: Sirmondo, fundus cum certo agri modo; Bignonio, villula coloni unius habitationi propria: Alvarotto, Zasio, et Italis quibusdam Scriptoris,*

quantitas terræ, quæ sufficit duobus bobus in anno ad laborandum: denique Papiæ, mansus dictus a manendo, quod integrum sit duodecim iugeribus. Ex quibus conficitur, revera mansum fuisse certam agri portionem, quæ et coheretur, et in qua coloni ædes esset. [90] Vide Grimm. Antiq. Jür. Germ. pag. 536. Guérard. ad Irminon. Polyptych. et in Prolegom. Chartul. S. Petri Carnot. § 22. Mittermaier. Princip. Jür. German. § 81.] Unde mansus idem videtur quod *colonia*, vel *curia*, ita ut pro ratione provincialium nomenclatura sæpe diversa fuerit. Certe vox *mansus* nostris familiaris fuit, quam in [Meis Burgundiones, Mois, Normanni, Arverni et Provinciales in] *Mas* efferebant. Ita in Consuetudine Arvernæ cap. 28. art. 5. *pascua dicuntur terminari per villas, mansos, et tenementa: Pasturages se terminent par villages Mas et tenemens: ita ut aliud sit villa, aliud mansus, aliud tenementum*. Adamus Bremensis cap. 54: *Vir iste pauperibus ortus natalibus, primo, ut aiunt, septem Mansis, totidemque manentibus, ex hereditate parentum fuit contentus*.

Mansum idem esse quod *curia* alii dicitur, indicat Speculum Saxoniarum lib. 2. art. 54. § 2: *Nemini licet segregatim pecora pascere, ut per id communi pastori pretium minuat, nisi tres Mansos habeat sub titulo proprietatis aut feodalitatis*. Ad oram scriptum: *Nisi tres curias aut plures habeat, aut feudum in eadem villa*. Et § 3: *Ubi pretium pastori solvitur de Mansis seu curiis, etc.* [90] Germ. Hove.] [Chron. Comodolac. apud Stephanot. tom. 2. Fragm. Hist. MSS.: *Prope vicum seu Mansum cui nomen Comodolac. Qui quidem Mansus illis temporibus adeo erat parvus, quod in ipso vico seu Manso tria tantum hospitium cum sua quæque familia habebantur*. Ubi aperte *Mansus* idem sonat atque *colonia*, seu *villula*.]

* *Mansus* aliquando idem quod *Villa*, complurium nempe in agris mansionum vel ædium collectio, *Village, hamecu*. Charta ann. 1306. in Reg. 40. Chartoph. reg. ch. 57: *In villa seu Manso de Saurac, continet quoddecim focos paleos seu palea coopertos*.

Promiscue vero in trino genere apud Scriptores hæc vox usurpatur: ac primum

MANSA in feminino. [in Charta Arnulphi Imper. ann. 889. apud Miræum tom. I. pag. 34: *Dedimus... in loco Huvii vocato Mansam unam, et in loco Theole Mansam unam... et quicquid ad easdem hobas et Mansas jure legitimeque pertinere videtur*. Ita et] in Charta Mathildis Ducissæ ann. 1074. apud Franciscum Mariam in Historia ejusdem Mathildis: *Sex Mansas cum suis pertinentiis in loco et finibus, etc.* Et mox: *Quæ prima Mansa regitur per, etc.* Antiq. Fuldenses lib. I. cap. 93: *Duas mansas cum ædificiis suis*. Adde *Monasticum Anglic.* tom. I. pag. 17. 98. 146. 215. 241. tom. 3. pag. 117. Vita S. Egwini Episc. Wigorn. apud Godwinum de Præsul. Angl. Bolland. tom. I. pag. 712. 713.

MANSUS, masculino genere. Ditmarus lib. 4. pag. 45: *Centum Mansos propriæ hereditatis concessit*. Synodus Aquigran. cap. 122: *In locis vero, ubi majores sunt facultates Ecclesiæ, verbi gratia tria, aut quatuor, aut certe octo et eo amplius millia Mansi, etc.* [Charta Caroli II. Reg. Franc. apud D. Drusset de Usu feud. tom. I. pag. 74: *Quot decem Mansos in beneficio possideant, tot brunias cum duobus scutariis singulas marcas acci-*

plant.] Vita S. Popponis Abb. cap. 11: *Sui juris in Amblania capsum, qui in duodecim Maneos extendebatur*. Adde Vitam Godefridi Comitis Camppebergensis cap. 54. Baldricum in Chr. Camerac. lib. 3. cap. 49. Jo. Columbium in Episcop. Vivariensib. lib. 1. n. 48. et seqq. etc.

* *MANSIS*, in. in Charta ann. 974. Append. Marcæ Hispan. col. 904: *Donamus in ejus adjacentis terram aramam... simul cum... pratis et pascuis, Mansibus et vallibus, etc.*

MANSUS, quartæ declinationis. [Historia Novientensis Monast. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 1135: *Dedit itaque prædicto monasterio... tres Mansus cum curtibus suis et piscationibus, in Cuneheim v. Mansus cum curte dominica.*] Conradus Uspereg. in Lothario Imp. et Chron. Weingartense cap. 3: *Homagium ei et subjectionem fecit, et in beneficio 4. milia Mansuum in superioribus partibus Bavarie suscepit*. Metellus in Quirinalibus:

Fundatores scriptas tribuere loco res,
Centum milibus quæ tunc erant et quater undecimo
Intra Millesos Mansus serie decedens.

Et mox:

Nihil romanis ex eis, conditis in quibus est,
Bis nisi septeni Mansus, deciesque deceni.

Idem Urspergensis in eodem Lothario: *Cujus curiæ mille et centum Mansus sunt uno vallo comprehensi*. Adde Acta S. Foranani Abb. n. 9.

MANSUM, neutro genere. Annales Francor. Berlin. ann. 869: *Ut Episcopi, Abbates, et Abbatissæ... breves de honoribus suis, quanta Mansa quisque haberet... deferre curaret*. Capitula Caroli Calvi tit. 31. cap. 30: *Qui Mansa deservire non possunt*. Concilium Tricassinum ann. 878. cap. 2: *Mansa, cortes, villas, etc.* [Charta Philippi I. Reg. Franc. ann. 1066. apud Miræum tom. I. pag. 67: *Apud Furnes Mansum unum Drusloni, apud Eches in Mempico septem Mansa terræ, apud Wideschat 28. Mansa terræ.*]

* *MANSUS*, pro *Mansus*, in Bulla Benedicti VIII. PP. ann. 1017. Append. ad Marcam Hisp. col. 1001: *Et in S. Sylvestri eramos, et cum decima de ipso Manso, cum terras et vineas, et cum ipso Maso. Et in Deredidos Maso cum terras et vineas, etc.* Vide in *Massa* 5.

Et sane mansum fuisse certum agri modum, ex eo patet, quod 12. iugeribus terræ constitisse dicat Papias: *Hincmarus, locis infra annotandis, duodecim bunnaria, adeo ut iugerum et bunnarium idem fuerint*. Mansorum vero non modo lines ac limites, vulgo describuntur in veteribus tabulis, sed etiam agri modus, id est, quot terræ jugera, perticas, aut virgas contineat. Charta Frederici Episcopi Hamaburgensis: *Mansi vero mentione, ne discordia in posterum in populo haberetur, quæ mansio in longitudine septingentas et viginti, in latitudine vero triginta habet regales virgas, cum rivulis terram interfluentibus, etc.* Acta Murensis Monasterii pag. 45: *Cum autem debent arare, cum virga metitur eis, quæ et Mansi solent metiri*. Vetus Charta apud Perardum in Burgundicis pag. 143: *Ipsæ Mansus habet terminaciones... et habet in longo perticas agripennales 16. et pedes 3. et in lato perticas 5. infra istas terminaciones vel perticasiones. Infra: Ipsæ Mansus... habet in longo perticas agripennales 19. in ambis vero frontibus et in medio perticas 8. et pedes 9. etc.* Adde pag. 155. 156. [Charta ann. 1047. tom. 2. novæ Gall. Christ. In-

ter Instr. col. 479: Ibi quoque juxta de silva nostra dominica tantum delegamus ad complandam, et hospitandum cultores, et fiant inter prænominatam curtem, et illam saltem (leg. saltus) extirpationem 800. Mansi terræ integri... In supra autem dicto Maritimo donavimus Domino et S. Mariæ septem Mansos terræ, etc.]

Dialog. creatur. dial. 105: Invenunt bubulcum quemdam, qui conjungebat boves, et ad Mansum, id est terram xij. jugerum arandum mandat. Interdum denotat insignem terræ quantitatem, quæ et agros et silvas et aquas comprehendit. Charta ann. 1231. apud Grapen. in Orig. Pyrmont. cap. 5. pag. 82. Mansos duos in præfata villa suos, qui vocantur Vrighose, abbati in Auelungesborne, cum omni utilitate, tam in agris, quam in silvis, aquis et piscationibus pro novem marcis vendiderunt. Mais, eodem sensu, in Charta Rob. ducis Burgund. ann. 1288. ex Chartul. eccl. Lingon. fol. 22. r: Exceptis trois Mais ou en tout tant que mes sires Jehan Darc y ha, et ung Mais que mes sires Odes de Savigney hi ha, es quele Mais, etc.

MANSI vero qui ea, qua esse debent, agri portione, vel definito a lege jugerum numero constabant, integri dicuntur in Capit. Caroli M. lib. 1. cap. 83. et in Chronico Fontanellensi cap. 15. alii vero non omnino integri.

MANSI MEDII, videntur appellari in eod. Chronico Fontanellensi dicto cap. 15. vel

MANSI DIMIDI, qui scilicet aut sex agri jugeribus, aut minore, quam par erat, jugerum numero constabant. Frotharius Episcop. Tullensis Epist. 7. De ecclesia illius Presbyteri vestri tulerunt dimidium Mansum, et dimidium decimum. Chronicon Besuen. pag. 548: Quidquid etiam super tria Mansa et dimidium in ipsa villa inventum est. Charta Regenfredi Episc. Carnotensis ann. 854. In pago quoque Carnotensi dedimus Ecclesiam, quæ dicitur Inmonis villa, cum 9. Mansis et dimidio. [Charta Theoderici V. Holland. Com. ann. 1083. apud Miræum tom. 1. pag. 71: Obtulit et ipse ad eundem locum in Scagen sex mansos, in Haregon undecim mansos, et quartam partem Mansus, in Winnen Mansus et dimidium. Quod ibid. pluries occurrit.] Sed in alias partes passim dividebantur mansi, ut in Chart. ann. 1140. apud Guden. Cod. Diplom. tom. 1. pag. 126: Curiam unam... cum sexta decima parte unius mansi terræ, quam appellant Erbe. Adde Chartas Ecclesie Hamaburgensis pag. 200. et Speculum Saxon. lib. 1. art. 81. § 1. Neque alii videntur

MANSILLI, Minores nempe mansi, apud Marculfum lib. 2. form. 36. Pancharta nigra S. Martini Turon. Alodum nostrum condonamus... habentem plus minus Mansillos 44. [Bullarium Fontanell. fol. 10: Calcicum cum integritate Ecclesie et dominatæ S. Ansberti ac Mansillos. Adde Codicem MS. Irminonis Abb. Sangerm. Provinciales Maset. dicunt.]

MANSILLA in Charta ann. 861. tom. 2. Spicilegii Acheriani pag. 589: Mansilla in Mariaco... Mansilla, quæ Hildeburgis dedit in Monasterium meum. Ibidem: Mansilla in Fontanillis quæ cum Wenilone Metropolitano Episcopo permutaverunt, etc. [Diploma Ludovici Pii ann. 832. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 88: In eodem pago, in loco qui dicitur Vulpionis Mansillum abum unum cum terrulis et silvis ad eum aspicientibus. Formulæ vett. Ande-

gav. n. 36. apud Mabill. in Supplem. Diplom. pag. 83: Ergo transcribimus tibi Mansello nostro illo super terraturio viri iustus illo, etc. Tabularium S. Remigii Remensis: Denique si fuerit aliquis ingenuus, qui propter pauperitatem mansum, vel partem quamlibet mansi tenere non possit, debet hoc probare a septem suis patribus. Cum vero probatum hoc habuerit, facit suo seniori tempore messis dies 3. cum præbenda sibi data: sin autem, dabit propter hoc denarium et dimidium.

Mansorum, pro ratione possessorum et honorum, species varia recensentur, alii enim dicuntur Dominici, Regales, Capitales, alii Ecclesiastici, alii ingenuiles, alii serviles, tributales, letales, mansoperarii, alii denique exercitales.

MANSI INGENUILES dicebantur illi, qui ab ingenuis, hoc est, liberæ conditionis hominibus, colebantur, vel qui servilibus oneribus obnoxii non erant. Cæsar Abbas Prumiensis in Gloss. ad Diplomata ejusdem Monasterii, ubi de quadripartito mansorum genere: Ingenuitas erant in Arduenna, vulgo dicta Kuenshoben, i. regalia, ut Germanicam hanc vocem effert Browerus, quasi Hlobes regales. Gloss. Cæsar. Heisterbac. apud Honth. Histor. Trever. tom. 1. pag. 642. col. 1: Mansi ingenuales sunt, qui jacent in Ardenna, id est Osdine; in qua terra jacet Alie et Hunlar et Vilantia. Quilibet istorum mansorum habet ciz. ju mansos terræ, quos appellamus vulgare Koninkgeshuive. [Charta Calvi pro Monasterio Fossatensi: Et in villa, quæ vocatur Monterius, Mansum ingenuilem, quem tenet Nodalbertus cum hæredibus suis, etc. Occurrit ibi pluries in Tabul. ejusdem Monast. f. 9. Hinemaris Remensis tom. 1. pag. 716: Quot Mansos habeat in sua Parochia ingenuiles aut serviles, aut accolas, unde decimam accipiat. Idem in Opusc. 55. Capitulum. cap. 1: Et sunt in eadem villula... Mansi ingenuiles 9. serviles 11. Charta ann. 906. in Probat. Hist. Luxemburg. pag. 9: Cum Ecclesia, omnique ejus decimatione, et casa dominicali, cum 12. Mansis ingenuilibus, et 20. servilibus ad eam pertinentibus. Adde Capit. Caroli Calvi tit. 42. et Annales Fr. Bertiniani. ann. 906.

MANSI INGENUALES, ut Ingenuiles, in Charta Lotharii Reg. ann. 812. apud Menester. Hist. Lugdun. pag. 86.

MANSI, vero serviles erant illi, quos servi et coloni excolebant, sub censu, qui domino præstatur, et aliis conditionibus, quæ in servili graviores erant, quam in ingenuili. Cæsar Abbas Prumiensis in Glossario servilia mansa dicuntur, quæ in servitis omnibus, et pendendo fructu conditione deteriora erant. Sed maxime serviles mansos vocabant, quorum coloni ex agri conditione villioribus servitis domino obnoxii erant. Chronicon Besuense pag. 574: Debet vero iste Mansus porcum et aristem, 6. panes et 6. sextarios vini, carroperam, et omnes consuetudines, quas dominus persolvere debet servi. [Charta Caroli C. pro Monast. Sithiensi: Habeant ad suos usus Mansum indominitatum et Mansa servilia 12. Charta Macharii Comitis ann. 885. apud Miræum tom. 2. pag. 935: Mansi serviles 14. est ibi cambia... Mansos serviles ibidem deservientes absos 14. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerm. De mansis servilis. Autlemarus servus et uxor ejus tenent dimidium Mansum servilem.] Tabularium S. Remigii Remensis: Mansos ingenuales 32. serviles 34. Tabularium Bellilocensis Abbat. in Lemovic. ch. 3: Curtem meam indominitatam.....

cum bachelariis indominitatis et Mansis servilibus. Adde Capitulum Caroli C. tit. 42. et Baldricum lib. 1. Ch. Camerac. cap. 53. [Adde ex laudatis Cæsar. Gloss. ibid.: Mansi serviles sunt, qui continuo tenentur nobis servire: id est, omni hebdomada per totum annum tribus diebus. Præterea faciunt alia jura multa, sicut expressum est in libro.]

MANSI CENSUALES, a censu, quem domino pendeant eorum coloni, sic appellati, idem qui serviles. Hist. Novientensis Monast. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 1131: Suiza curtis dominica cum omnibus appenditiis suis, Ecclesia videlicet matricis cum decimis suis, Mansus censuales atque serviles, agri cum vineis ac pratis, curtis cum curtificiis, familia ministerialis servilis et censualis. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerm. fol. 107: De Mansibus censitis. Culfwinus colonus... habet de terra arabili dun. xiii.

Observandum vero vocem Mansus unde interdum occurrit ut terra servilis obnoxia significatur. Statuta reformat. S. Claudii ann. 1448: Feudorum atque feudorum alienationes in jurisdictione dicti monasterii, videlicet feudorum, retrofeudorum nobilium, Mansorum quoque et terrarum servilis et manus mortuus conditionis, ab inde non fiant, Mansos, terras et possessiones manumittendo vel affranchisando.

MANSI SERVITIALES, apud Willel. Hedam in Baldrico Episc. Ultraject. Hinc

MANSI MANOPERARIi appellati in Chronico Fontanellensi cap. 14. quod operis essent obnoxii eorum coloni: Sunt Mansi integri reperiuntur numero 1236. medii 238. Manoperarii 18. qui sunt simul 1569. absi 158. molendina 30. in beneficiis vero relaxati sunt mansi integri numero 2120. medii 40. Manoperarii 25. qui simul juncti sunt 1335. absi 156. etc. Mor: Summa namque universitatis presentium rerum inter integros, medios, atque Manoperarios reperiuntur mansi 4234. Polyptychum Floriacense passim.

MANSUS TAILLABILIS, Talie obnoxius. Charta dom. Barbarelli ann. 1407: Quia ipsum cornetium vineæ erat de Manso taillabili dicti domini qui remittit ad servitium recognoscibile.

MANSI TRIBUTALES, Mansi serviles et tributales, in Annotatione Arnonis Episcopi, apud Canisium tom. 2. Antiq. lect. pag. 485. 487. 488. et 494. videntur illi, quibus a Principe tributum erat impostum ad onera bellica, et sumptus republicæ procurandæ: nisi iidem sunt, qui serviles. Conradus Uspersensis in Philippo Suevo: Ut videlicet quilibet Mansus rusticorum prædiorum solveret miltare unum avenæ, etc.

MANSI CARROPERARIi, qui carrorum operas debent, in Polypt. Flor. passim.

MANSI LIDIALES, vel letales dicti, qui a litis, seu servis excolebantur, ac proinde iidem, qui serviles, vel certe qui militaribus oneribus obnoxii erant. In Glossar. Cæsarii Prumiensis Abbatis, ledilia mansa sunt, quæ multa quidem dominis commoda ferebant: sed non ita continuo serviebant. Ubi expungenda videntur verba non ita, vel certe vox non. [Apud Hontheim: Mansi lediles sunt, qui nobis multa jura solvunt: sed tamen ita continuo non servant, sicut mansi serviles.] Diploma Ludovici Pii apud Chapeavillum tom. 1. Hist. Leod. pag. 148: Curtem dominicam cum Mansis letalibus et servilibus. [Codex MS. Irminonis Abbat. Sangerm. fol. 68: Er-

moldus colonus et frater ejus Gerardus ... tenent Mansum 1. lidum... solvunt inter utrosque solidos 11. ad hostem, et reliqua sicut illi qui tenent Mansum ingenuitatem, præter unum solidum ad hostem. Et fol. 69: Airulfus lidus S. Germani et uxor ejus... tenent Mansum 1. Lidilem... solvunt totum debitum sicut ceteri de Mansibus lidorum.] Vide Leti. [99 Novem Mansos Litonum et quindecim Mansos expeditos, in chart. ann. 1262. apud Haltaus. in Glossar. German. voce Freyhufe, col. 508.]

Rursum Mansi alii erant amasati, id est, ædificiis instructi, de quibus in voce Amasatus: alii vero absque ædificiis. Hincmarus tom. 1. pag. 736: Quoniam vestrum Ecclesias vestras negligere, et alodes audio comparare, et in eis Mansos exstruere atque excolere, ac in eisdem Mansis feminarum habitationem habere, etc.

Mansorum præterea alii erant culti, alii inculti. Charta Ragenfredi Episc. Carnotensis ann. 964. in Probat. Hist. Monmorenciacæ: *Germinionis villam in pago Dunensi cum 30. Mansis cultis et incultis. Mansi inculti erant ii, quos vulgo absos dicebant, de quibus egimus in hac voce.*

MANSI NUDI non semel dicuntur in Tabulario S. Remigii Remensis: *Sunt ibi 11. Mansi vestiti, nudi 3. Culti vero idem, qui vestiti. Capitulum 1. ann. 812. cap. 1: Ut omnis liber homo, qui quatuor Mansos vestitos habet de proprio suo, etc. [Chron. vetus S. Benigni Divion. tom. 1. Spicil. Acher. pag. 370: Contulit memoratus Princeps... his et aliis locis Mansa vestita et apsa.] Charta Leudonis Remorum Episcopi, apud Colvenarium ad Chronicon Flodoardi: *Ut pro vestitu nobis ad presens ex ea retineremus Mansos ingenuitatis, qui ad supradictum Mansum dominicatum deserviunt, vestitos 12. et alios, qui nuper vestiti sunt: 12. qui nec adhuc integrum possuntovere censum absos 16. Alia in Chronico Besuensi pag. 574: Apud Velus-vineas unum Mansum Vestitum, cum servo in eo habitante, delegavit. Traditiones Fuldenses lib. 1. cap. 103: *Duas Mansas vestitas, cum omnibus substantiis suis. Qui quidem Mansi vestiti idem sunt, qui Mansi de terra arabili dicuntur in Charta Wilhelmi Aquitan. Ducis ex Tabulario Angeriacensi: In ipsa villa Mansum de terra arabili. Rursum: Quatuor Mansos de terra arabili.***

MANSI ABSI, Inculti. Gloss. Cæsar. Heisterbac. in Reg. Prum. tom. 1. Hist. Trevir. Joh. Nic. ab Hontheim. pag. 682. col. 2: *Mansi absi sunt, qui non habent cultores, sed dominus eos habet in sua potestate, qui vulgariter appellantur Wroinde. Vide Absus et mox Mansus Dominicatus.*

MANSI COOPERTI. Vide Coopertus.
MANSI LABORATI. Idem qui culti, Gall. *Labourez*. Charta ann. 1064. in Hist. Eccl. Pedem. cap. 24: *Tres quoque alios Mansos in infrascripta Plausascha, unum tibi est solum in Dominicata cum Capella, alium rectum et laboratum per Constantium, etc. Infra: In Racionis Mansum unum sicuti fuit rectum et laboratum per Willelmum.*

MANSI BARSCALCI. Vide Barscalcus.
MANSUS CABALIS, Eadem notione. Vide Cabalis Mansus.

MANSUS CAMINATÆ, id est, Camera: Caminata quippe est camera. Chartul. Aquicinet. fol. 41: *Dedit etiam idem præ-*

nominatus Haymo eidem Ecclesie dimidium Mansi Caminatæ apud Gendre cum omnibus appenditiis suis.

MANSUM CAPITALE, quod vulgo Caput Mansi, nostris *Chefmez*, in Charta Henrici I. Reg. Angl. tom. 2. Monastici Anglic. pag. 138: *Retinuit... Rex in manu sua Mansum suum capitale, quia infra septa Canonorum adhuc receptaculum competens non habebat. [Charta ann. 1192. apud Kennett. Antiquit. Ambrosden. pag. 150: Noverit universitas vestra me... concessisse Ecclesie S. Marie de Oseneia... Capitale Mansum meum in Westona cum ejus pertinentiis. Alia ann. 1193. ibid.: Concessi... totum manerium meum Mizeburg in liberam et perpetuam elemosinam cum Capitali curia et cum omnibus pertinentiis. Idem ergo Mansum quod curia, ut supra dictum est.] Vide Caput mansi, in Caput.*

MANSUS COMMENDATUS, Cujus possessor domino fidelitate et hominio strictus est. Placit. ann. 891. inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 170. *In ipsa scriptura continebatur, quia... villam Caderillam ab integrum, et in Manso commendato... solemniter condonaverat. Vide Commendatus.*

MANSUS DOMINICATUS, indominicatus, dominicus, dicebatur proprius et peculiaris domini mansus, quem dominus ipse colebat, cujusque fructus percipiebat. Capit. Caroli C. tit. 42: *Comes, qui habet Abbatiam, de suo Manso indominicato, similiterque et de vasallorum, accipiat de Manso indominicato denarios 12. de Manso ingenuitatis 4. denarios de censu villæ vero, duos denarios de censu, et de sua facultate duos. [Charta Macharii Comitis ann. 885. apud Miræum tom. 2. pag. 335: *Donamus atque transfundimus ad partem Ecclesie S. Dei Genitricis Marie... Mansum dominicatum cum castitiis, ad quem apicium de terra arabili bunnaria IV. de silva bunnaria CC. Alia ann. 1098. ibid. pag. 1144: *Totum et integrum cum Mansis dominicatis et indominicatis, alodis, feudis, mancipiis, etc.] Chron. S. Benigni pag. 421: *Dederunt S. Benigno Mansum unum indominicatum cum supraposito, terrisque ad eum pertinentibus. Velus Charta apud Baldricum Noviom. lib. 1. cap. 52: *In villa Haidis Mansum dominicatum cum castitiis et arboreto, etc. Mansus dominicatus. in Charta ann. 996. Adde tom. 1. Spicillegii Acheriani pag. 589.*****

Gloss. Cæsar. Heisterbac. in Reg. Prum. tom. 1. Hist. Trevir. Joan. Nic. ab Hontheim pag. 682. col. 2: *Præterea etiam invenitur in libro de Mansis indominicatis, qui sunt agri curie, quos vulgariter appellamus selgunt, sive atten vel cunden.*

MANSUS ECCLESIASTICUS, vel Ecclesie, dicitur ea agri portio, que ipsi Ecclesie in dotem assignari solebat, vel Presbytero Ecclesie deservienti, cum aliquot mancipiis, que immunis erat ab omnibus oneribus. [Chron. Wormat. apud Ludewig. tom. 2. Reliq. MSS. pag. 26. ex Glossa in Decret.: *Mansus appellatur unde percipitur frumentum et vinum ad Eucharistiam consecrandam. Vel Mansum appellat dotem Ecclesie, quia dos talis esse debet, ut Ecclesie possit inde sufficere et sustentari absque servitio, et non debet ei dari portio onerosa.] Gillebertus Lunicensis Episcopus de usu Ecclesiastico: *Octo sunt, quibus sustentatur Sacerdos, parochia, Mansum, atrium, cæmeterium, templum, altare, calix cum patena, corpus cum sanguine.**

Mox: *Mansum dico terram aratri, quam ad minus debet habere Sacerdos. Capitula Caroli M. de Partibus Saxonie cap. 16: De minoribus capitulis consenserunt omnes ad unamquamque Ecclesiam curiam et duos Mansos terras pagenses ad Ecclesiam recurrentes condonent, etc. Sed duo isti Mansi pro Ecclesiarum dote apud Saxones duntaxat obtinuerunt, nam alias unicus sufficiebat. Capitulum Caroli M. lib. 1. cap. 83: *Sanctum est, ut unicuique Ecclesie unus Mansus integer absque ullo servitio attribatur. Capitula Ludovici Pii nuper edita in nova Concilior. Editione, ad ann. 824. cap. 1: *Quod si forte in aliquo loco sit Ecclesia constructa, que tamen necessaria sit, et nihil dotis habuerit, volumus ut secundum jussionem Domini et genitoris nostri unus Mansus 12. bunnariis de terra arabili ibi detur, et mancipia duo a liberis hominibus, qui ad eandem Ecclesiam officium Dei audire... ut Sacerdos ibi possit esse, (et) divinus cultus fieri. Quod si hoc populus facere noluerit, destruat. Quo spectant, que habet auctor Vita Ludovici Pii ann. 817: *Volens etiam unamquamque Ecclesiam habere proprios sumptus, ne per ejusmodi inopiam cultus divini negligenter, inseruit predicto edicto, ut super singulas Ecclesias Mansus tribueretur unus pro pensionis legitima et servo atque ancilla. Et Matth. Paris in Vita Abbatis S. Albani pag. 548: *Vicarius Ecclesie habebat Mansum competentem. Hincmarus tom. 1. pag. 716: *Si (Presbyter) habeat Mansum habentem bunnaria 12. præter cæmeterium et cortem, ubi Ecclesia et domus ipsius continetur, aut si habeat mancipia quatuor. Denique vetus Charta apud Baldricum Noviomensem lib. 1. cap. 52: *Ecclesiam unam in Gentilino cum Ecclesiastico Manso habente de terra arabili bunnaria 12. De ejusmodi Ecclesiastici mansi immunitate agunt præterea Capitulum Caroli M. lib. 5. cap. 45. Ludovici Pii Wormaciense ann. 829. cap. 4. Caroli Calvi tit. 32. cap. 11: *Ut de uno Manso ad Ecclesiam dato nullus census, neque caballi pastus, senioribus de Presbyteris requiratur. Adde ead. Capitulum Caroli Calvi tit. 11. cap. 2. tit. 84. cap. 9. et Concil. Wormaciense cap. 50. Joannem VIII. PP. Epist. 113. Concil. Coloniense ann. 887. cap. 4. Metense ann. 888. cap. 4. Excerpta Egberti Archiep. Eborac. cap. 25. etc. Agros olim apud paganos, Sacerdotibus et templis attributos fuisse, docent Siculus Flaccus et Aggenus.********

Mansus Presbyteralis. Tabularium Ecclesie Gratianopolitane sub Hugone Episcopo fol. 25: *Mansus vero in qua Ecclesia S. Imerii fundata est, et vocatur Mansus Presbyteralis, etc. Tabularium Monast. S. Andreæ Viennensis: *Et in Manso Presbyterali medietatem de quacunque re accipiant.**

Interdum vero Mansus pro sola æde curiali usurpatur. Charta ann. 1336. apud Kennett. Antiquit. Ambrosden. pag. 431: *Habeat etiam dictus vicarius pro inhabitatione sua illum Mansum in quo presbyter parochie dicte Ecclesie inhabitare consuevit, et duo collugia adjacentia: quem quidem Mansum dicti Rector et Conventus prima vice sufficienter et congrue edificare teneantur.*

MANSI EQUITUM et pagensium, in Charta Milonis Montani Comitis Aptensis ann. 885. tom. 1. novæ Gall. Christ. inter Instr. pag. 74. hoc est, qui a Militibus et paganis seu rusticis excoluntur.

MANSI EXERCITIALES. Annotatio Ar-

nonis Episcopi apud Canistum tom. 2. Antiqu. Lection. pag. 498: *In eo Manes 60. inter vestitos et absos, et inter Exercitales et barachalcos cum omnibus appenditiis, etc.* Mansi nimirum, qui a militibus excolebantur, quibus mercedis loco attributi fuerant. Ibid.: *Tradidit imprius Theodebertus Dux in pago... villam... cum Mansis 80. inter vestitos et absos, et exercitales viros, et quod ad eandem villam pertinet.*

† MANSUS FINITIVUS, an idem qui integer? Charta ann. 936. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 281: *Quod sibi concionare suas e contra duplici dante contra flagitabant instabiles hereditates cum Mansis finitivis vi. et jugeribus viii. hocque eis benivolenter concessimus.* [Id est, Finitus, determinatus, duodecim jugeribus constans. Vide supra.]

† MANSUM FISCALE, Patrimoniale, quod jure hereditario a parentibus habetur. Charta ann. 924. apud Marten. tom. 2. Ampliss. Collect. col. 41: *Tradidit nobis ad immolationem loci Mansa fiscalia duo, ex propria hereditate in loco nuncupante Fostias, cum familia ibi degente XIII.*

† MANSI FLANDRENSES, in Privileg. Doberluc. ann. 1285. apud Ludew. tom. 1. Reliq. MSS. pag. 128: *Trans ripam vero ejusdem fluminis Primzuit octo Mansos Flandrenses ipsis terminis adjecimus, id est, si bene conjicio, lot agri modos, quot octo Mansi apud Flandros continent, adjecimus.*

† MANSUM HEREDITARIUM, Idem quod Fiscale. Capitul. Caroli Calvi ann. 869. cap. 18: *De Mansis hereditariis presbyter parochie, sicut constitutum est, decimum consequatur.*

† MANSUS INDAGINARIUS. Vide supra Indaginarius.

† MANSUS INMASSELLUS. Vide supra Inmasellus.

† MANSUS MEDIONARIUS. Vide infra Medionarius.

MANSI MUTABILES. Charta Communitatis Cerniaci in agro Laudunensi ann. 1184: *Homines autem de Mansis mutabilibus, quotquot venira voluerint, absque contradictione recipiantur. Id est, homines, qui nulli certo manso, seu glebæ suat adiecti.*

† MANSI SEDILES, Notione, ut videtur, opposita. Diploma Caroli Crassi Imper. ann. 882. apud Marten. tom. 2. Ampliss. Collect. col. 32: *Ut concederemus eis quemdam fisculum nostrum, Blandonium nomine... cum capella et pertinentiis ejus, Manes sediles XXXII. serviles XII.*

MANSUM REGALE, quod Regis proprium erat, in Capitul. 2. ann. 813. cap. 19. Vita S. Egwini Episc. Wigorn. n. 17: *Castrum Alvecastre, regale tunc Mansum.* Adde Divos Bambergenses Gretseri pag. 75. 77.

† Charta ann. 1206. apud Leuckfeld. in Antiq. Gandersh. cap. 12. § 4: *Castrum in Bruggem cum ecclesiis et quintingentis regalibus Mansis.*

SELLA, Sellula mansi, Domus coloni in singulis mansis. Edictum Pistense cap. 30: *Ut quoniam in quibusdam locis coloni, quam et de casis Dei, suas hereditates, id est, mansa, que tenent, non solum suis paribus, sed et Clericis, Canonibus, ac villanis Presbyteris, et aliis quibuscunque hominibus vendant, et tantummodo Sellam retinent: et hac occasione sic destructe fiunt villæ, ut non solum census inde possit exigi; sed etiam que terre de singulis mansis fuerint,*

jam non possint agnosci. Hincmarus: *Excepto atrio ad sepulturam, et excepta Sellula Manselli ipsius Capelle, cum hortulo.* Vide Sodes 3. [Confer Graff. Thesaur. Ling. Franc. tom. 6. col. 176. voce Sai.]

† TENERE AD MANSUM, Sub certo scilicet censu et annua pensione domino fundi præstanda. Charta ann. 1227. in Chartul. Guill. abb. S. Germ. prat. fol. 153. v. col. 1: *Arbitrium nostrum protulimus in hunc modum, videlicet quod dictæ domus et grangia sunt de manso dicti Johannis, et quod eas tenet dictus Johannes ad Mansum ab abbate et conventu S. Germani de Pratis, et quod dicti abbas et conventus habent in dictis domo et grangia omnimodam justitiam sicuti de manso, excepto quod in ipsi domo et grangia dictus Johannes habebit ventas, suvestituras et rotaticum, et excepto hoc, quod dictæ domus et grangia immunes erunt a tallia.*

† MANSUS, nude pro Mansione seu domo, in Vita S. Golegr. tom. 1. Sept. pag. 77. col. 1: *Qui vero loco illo, novo scilicet Manso, obsequis beati confessoris tenebantur, etc.*

† MANSUS, pro Reditu seu servitio mansi, in Cod. MS. Irminonis Abb. Sangerm. fol. 72: *Solimanus et Amingus inter utroque perolverunt Mansum I. servitium, etc.*

MANSARIUS, qui mansum ingenuilem aut servilem excolebat, et certum censum aut annuam pensionem domino prædii ac fundi præstabat, quod secus erat in Dominicis et indominicatis mansis, qui sine Mansario erant, propterea quod non elocarentur, sed ab ipsis dominis colerentur. Capitularia Caroli Calvi tit. 42. *Episcopi, Abbates, Comites, ac Vassi dominici ex suis honoribus de unoquoque manso indominicato donant denarios 12. de manso ingenuili quatuor denarios de censu dominicato, et quatuor de facultate Mansuarii; de servitio vero manso, duos denarios de censu indominicato, et duos de facultate Mansuarii.* Ubi tam domus fundi, quam Mansuarus, manso onus impositum inter se partiuntur: ita ut de censu dominicato, id est, quem persolvit Mansuarus domino mansi, dominus partem exsolvat, ut Mansuarus ex sua facultate. Adde Epistolam Episcoporum Regni Franc. ad Ludovicum Imp. cap. 14. Edictum Pistense cap. 23. Almoinum lib. 5. cap. 35. etc. [Vide Guerard. ad Irminon. Grimm. Antiq. Jur. Germ. pag. 317. num. 26. Mitterm. Princip. Jur. Germ. § 48. not. 4. et § 85.]

MANSOARIUS. Marcullus lib. 1. form. 22: *Præcipientes, ut sicut reliqui Mansuarii, qui per talem titulum a jure servitutis in presentia Principum nascuntur esse relaxati ingenui, etc.* [Codex MS. Irminonis Abb. Sangerm. fol. 62: *Et hæc terra est tota divisa per Mansoarios.*]

MASOERIUS. Tabularium. Prioratus de Paredo fol. 88: *Et reddit ipse Masoerius porcum bonum, et multonem vestitum, et coram de vacca, etc.*

MANSUARIUS. Capitulare de Villis cap. 39: *Volimus, ut pullos et ova, que servientes vel Mansuarii reddunt, etc.* Capitul. Caroli C. tit. 31. cap. 14: *Quatenus non sit vobis necesse per quascunque occasionem... majores quam ratio postulat, paratas exquirere, et pauperes Ecclesiasticos, et fidelium vestrorum... Mansuarius in carrucaturis et paraveredis contra debitum erigendis gravare.* [Charta Balduini Comitis Fland. ann. 1116. apud

Miræum tom. 2. pag. 1154: *Neque Mansuarius justificabit de his que ad manes pertinent.* Adde aliam ann. 1140. apud eundem Miræum tom. 1. pag. 888.]

† MANSUARIORUM COMES, apud Nithard. lib. 8. pag. 872. cap. 2. in fine. Idem forte qui Mansionarius in regum Francorum aula; male igitur Mansuarius hic de populo quodam intellexit Falcelus, quem idcirco castigat Beslius R. de Guienns pag. 51. et 52. Vide in Comes 2. [et Mansionariorum Comes in Mansionarius 2. Pertz. Script. tom. 2. pag. 683.]

MANSATA est, quando dominus dat alicui mansum cum diversis possessionibus, et propter hoc ille facit se hominem domini, et ad certum servitium tenetur; et talis dicitur homo de Mansata, qui est homo rationis possessionum: persona tamen ejus libera est, secundum Consuetudinem Regni Francie, si dimissa Mansata alio se transferat. At Itali, secundum quosdam, vocant homines de Mansata, quasi de familia, et illi, quasi pro servis habentur. Hæc Speculator lib. 4. part. 3. de Feud. Ita in Charta Hugonis Ducis Burgundie ann. 1258. apud Perardum: *Insuper confessi sunt prædicti homines se servos esse omnes de conditione, Mansata, et de manu mortua, et de potestate et fisco dictorum dominorum suorum... in quibus possunt facere voluntatem suam, videlicet in talliis, exactionibus, etc.* Charta Philippi Reg. Franc. ann. 1306. pro Ecclesia Minatensi, in Regesto Ludov. Hutini Reg. Franc. fol. 60: *Et homines dicti castri sunt et esse consueverunt ab antiquo homines de Mansata, sine de corpore, et casalatico, tam domini Regis, etc.* Charta Guillelmi Episcopi Gabalitanus ann. 1309 in 9. Regesto Philippi Pulcri... gis Ch. 44. ex Tabulario Regio: *In qua quidem terra idem dominus P. poterit omnes homines de corpore vel de Mansata ejusdem terre affrancare et liberos facere.* Vide Mansa 1.

TERRA MANSUALIS, Ager a manso dependens. Charta Gerardi Decani S. Quintini in Viromand. ann. 1127: *Annuimus etiam pariter hoc annuente Balduino, de Dominica terra nostra, quod si eam propria carruca non exerceverimus, ut ipsi exerceant, et nonum manipulum nobis inde persolvant. De terra autem Mansuali, quam ipsi diruperint, donec venerit, cui possit se ostendere heredem, semper pro nono manipulo teneant... Terram autem maritiam a primo die maritacionis usque ad 15. annos libere obtineant... silvestris autem terra, que sartus vocatur, etc.*

† MANSUS. Mansus fuerit, pro Manserit, in Charta ann. 1357. apud Lobinell. tom. 3. Hist. Paris. pag. 431: *Statuimus quod quicumque... per mensem continuum... Mansus fuerit extra domum, etc.*

MANTA, Toralis et straguli species. Gall. Mante. Innocentius III. PP. lib. 18. Epist. 61: *Tapeta duo, linteamina tria, totidem pulvinaria, Mantas tres, culcitram unam, mantilia 4, etc.* Theodemarus in Epist. ad Carol. M.: *Similiter es loco cucullarum duas, quas nos dicimus, Mantas, habemus, que ex grossiori ego sunt. Ubi Manta videtur fuisse genus vestis, seu pallii. Vide Mantum.*

† Mantam certe genus vestis seu pallii fuisse dubitare nequaquam sinunt Statuta Synodalia Ecclesie Cadurcense. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 727: *Omnibus etiam prohibemus, ne epitogium, tabardum, seu Mantam foliatam usque ad oram curtam sic deferant, quia vestis inferior notabiliter videatur, quia vestis*

talis militis secularis est potius quam ecclesiastici seu caelestis, et in clero elationem denotat inhonestam.

• **Mante**, eadem notione, in Lit. remiss. ann. 1404. ex Reg. 158. Chartoph. reg. ch. 461: *Cellus Jaques avoit vendu audit Boyer un vestement appelle Mante, dit mantel.*

† **MANTA**, Opertorium ephippii. Leg. Palat. Jacobi II. Reg. Majoric. tom. 3. SS. Junii pag. LV: *Jubemus quod quatuor saltem Mantae continuae sint paratae ad legendum dictas sellas nostrae persone servitio destinatas.*

* **MANTACUS**. [Gall. *soufflet de forge*. (In Arch. secret. Vatic. brevia Sixti IV, 1483, f. 60.)]

† **MANTARE**, MANTATURA, MANTEA, etc. Vide **Mantum**.

• **MANTARIUM**, f. pro **Mansarium**, Mansio, domus. Charta ann. 1841. in Reg. 73. Chartoph. reg. ch. 74: *Edificia seu Mansaria, si qua traderentur dicti comiti in eadem assisia, nullatenus computarentur.*

• **MANTEGATIUS**, Follis species, ut videtur, Ital. *Mantaco*. Stat. crimin. Cuman. cap. 24. ex Cod. reg. 4622. fol. 69. r: *Si aliquis puer... fecerit bellum cum alio in civitate Cumana, vel infra confinia, de lottis, lapidibus, vel vagantibus et baculis, vel Mantegatiis, solvat pro banno... seldos decem.* Vide **Manticum**.

† **MANTELA**, Idem quod **Mantellus**. Charta Henrici II. Imper. ann. 1023. apud Tolnerum Histor. Palat. inter Instr. pag. 23: *Has duas curtes ad sagimem et ad femoralia, Mantelas etiam, et mensalia fratrum... specialiter constitimus.* Idem occurrit in Diplosmate Henrici III. ann. 1061. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. fol. 426. Vide **Mantum**.

• **MANTELES**, Cortina, velum, Ital. *Mantellino*. Charta fundat. abbat. Aquilar. ann. 832. inter Probat. tom. 1. Annal. Praemonst. col. 104: *Duodecim lectos cum sua lectaria, illud unum lectum ornatum de pallio et sex parietos de Mantelles.*

• **MANTELETUS**, diminut. ex **Manto**, palliolium. Charta ann. 1332. in Tabul. S. Germ. Prat.: *Unum Mantelatium duplicem de marbreco et panno flavo, etc.* Vide in **Mantum**.

• **MANTELLA**, Dictae nostris eae vestium liberationes, quae fiebant officialibus regis convivis, seu commensalibus, quae aliis **Pallia** vel **Robae** nuncupantur. Vide in his vocibus. Charta Phil. Pule. ann. 1298. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 3. v. col. 1: *Concessimus quod ipse (Guill. de Barris miles) quatuor solidos Paris. quos in hospicio nostro percipiebat per diem, una cum decem libris Paris. pro Mantellis per annum, exin in prepositura nostra Meleduni duobus terminis... percipiat annuatim.* Vide mox **Mantelli**.

• **MANTELLARE**. Vide mox in **Mantellus**.

• **MANTELLARIA**, **Manticula**. Papiae.

† **MANTELLATE**. Vide **Mantum**.

† **MANTELLATI** CESPITES. Locum vide in **Cespitarii**.

• **MANTELLATI**. Vide infra **Ordo Mantellatorum**.

• **MANTELLATUS**, Dicitur filius ante matrimonium natus, qui in ipsis nuptiarum sacris solemnibus, cum patre et matre pallio cooperitur, legitimacionis gratia. Lib. salic. eccl. S. Th. Argent. fol. II: *Nosa de Tumbach domicella Mantellata.* Ibid. fol. 141. *Johannes de Rynstette decanus ecclesiae S. Thomae, et En-*

nelina de Rynstette puella Mantellata, filia naturalis praefati domini Johannis decani, etc. Vide in **Pallium** 1. et alia notione infra in **Mantellus** 3. [Vide Mittermaier. Princip. Jur. Germ. § 364. not. 4.]

• **MANTELLETUM**. Vide **Mantum**.

• **MANTELLI**, Eodem significatu quo supra **Mantella**. Charta Ludov. X. ann. 1315. in Reg. 52. Chartoph. reg. ch. 265: *Cum Johanni de Brocia Rotonda militi... genitor noster... vadia sua consueta et Mantellos percipiendos, ad domum suam et in domo sua, quamdiu viveret, super emolumenta et redditus ballivie Calatenis concessisset, etc.*

† **MANTELLINA**, Pallium nigrum. Vita B. Columbæ Reatine tom. 5. Maii pag. 848: *Induta erat tunica alba... et pallio nigro, quod Mantellinam dicunt.*

• **MANTELLUM** vel **MANTELLUS**, quasi advocatorum vestis esset propria, indicatur in Lit. remiss. ann. 1385. ex Reg. 128. Chartoph. reg. ch. 4: *Auquel suppliant ledi. Peresson demanda, As tu vestu Mantel, dont te vient il, es tu advocas? Certe vestis honeste loco habebatur mantellus, cum an meretrices illi induere debeant, subdubitetur in Stat. Avenion. ann. 1243. cap. 116. ex Cod. 4659: *Utrum autem meretrices publice Mantellum deferre audeant, nisi in arbitrio potestatis.* Ubi a velo distinguitur, quod iisdem deferre prohibetur omnino. *Mantel* nostris, Panni limbus, ora, vulgo *Lisiere*, in Stat. ann. 1339. tom. 8. Ordin. reg. Franc. pag. 336. art. 8. Vide infra **Mantellus** 3.*

• 1. **MANTELLUS**, Vestis ecclesiastica, casula. Ordin. eccl. S. Petri Insul. *In Missa vigiliarum sanctorum fiant suffragia ferentialia; sed utitur rubens Mantellus; et sunt tantum tres pueri albis induti.* Vide in **Mantum**.

• 2. **MANTELLUS**, Foris. Gall. *Battant d'une porte*. Comput. eccl. Paris. ann. circ. 1391. ex Bibl. S. Germ. Prat.: *Item querendi aessellas cum merreno pro facione porte grancharie, que fiet ad avos Mantellos, quolibet Mantello latitudinis quinque pedum super decem pedibus altitudinis.*

• 3. **MANTELLUS**, **MANTELLUM**, Munitionis species ex lapidibus vel ex lignis compacta, defensionis simul et aggressionis utilis, nostris alias **Manteau**, nunc **Mantelet**; unde **Mantellare**, ejusmodi machinam construere. Elmham. in vita Henr. V. reg. Angl. edit. Hearn. cap. 59. pag. 148: *Castellum vero... antemuralibus quibusdam munitioibus lapideis, quas guerratores Mantellos appellant, tutatum, etc.* Stat. ann. 1357. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 195. col. 2: *Mantelletur turris nova, que est ante dictum portale.* Infra: *Fiat unum Mantellum magnum de clavis vel postibus, tale quod habeat custodire debellatores ibidem destinatos.* Ordin. ann. 1355. ibid. pag. 169. col. 1: *Item que la barbacanne... soit repparee et... garnie de gachils et de stagers et Manteaux.* Comput. Barth. du Drac, thesaur. guerr. ann. 1338: *Pour faire porter par charrettes et sommiers Manteaux, eschelles et artillie, etc.* Lit. ann. 1375. in vol. 6. arrestor. parlam. Paris: *Item bretaches et Manteaux couronnez ou galandis de tours soustendront d'aisselles seulement sans gros.* Monstrel. vol. 1. cap. 78: *Et y avoit Manteaux d'aisselles et sur le derriere longues broches de fer pour clore une bataille.* Vide **Mantelletum** in **Mantum**.

• **MANTELLATUS**, Eadem notione. Stat. ann. 1356. inter Probat. tom. 2. Hist.

Nem. pag. 180. col. 2: *Primo fieri debent barbacanne, cadafalsi et Mantellati in muris.*

• 4. **MANTELLUS**, Arca lignea lapidibus opplecti, quae aquis opponitur, innotis species. Sentent. arbitr. ann. 1500. *Item plus pronuntiauerunt... dicti arbitri quod dicti parerit... teneantur et debeant facere unum Mantellum nemoris sappeti bonum, fortem et sufficientem, longitudinis quatuor theysarum et altitudinis quatuor mayeriarum... supra rippam Breydam... et illum Mantellum replere et implere... debeant de lapidibus bonis et sufficientibus.*

• **MANTELLUS**, pro **Mantellus**, Pallium. Regula fratrum. Fontis-Ebraldi cap. 11: *Non habeatis Mantellos in forma secularium, quos solent habere breviores tunicis.* Vide infra **Mantulus**.

† **MANTEMENTUM**, Administratio, Gall. *Maniment*. Vita B. Gregorii Veruculen. tom. 1. Maii pag. 536: *De prole autem et Mantemento domus (dicebat) Prolem quippe, ait, satis acquirat qui januas paradisi ingredi dignus efficitur.*

• **MANTI**, Funes, quibus tenetur antenna et vela, in Gloss. Franc. Barber. ad Doctum. d'Amor. pag. 238. Ital. *Manto*.

† **MANTIA**, f. **Mansi** appenditiae. Charta Ludov. Reg. Franc. ann. 874. apud Marten. tom. 2. Ampliss. Collect. col. 29: *In strata mansum unum et Mantias, et in Bratis mansum dimidium.*

† 1. **MANTICA** SUFFRASCINATA, Stragulum acn punctum, Gall. *Courte pointu*. S. Bernardus in Apologia ad Guillelmum Abbat. tom. 1. edit. Mabill. col. 538: *Tum deinde gestari jubentur mappule, scyphi, bacini, candelabra, et Mantice suffrascinate, non stramentis sed ornamentis lectorum.*

† 2. **MANTICA**, Certa capillorum dispositio. Vita MS. Geraudi de Sala apud Stephanot. tom. 2. Antiquit. Bened. Pictav. MSS. pag. 576: *Contigit eum (Geraudum) ad moniales Fontis-Ebraldi predicationis gratia declinare, ingreusque Capitulum vidit in mulieribus illis Deo et Angelis abominabile monstrum; nam crinium suorum tortura et circumdatura more meretricio phalerus et Manticas praetendebat posterius, cornua anterioris. Inspectis ergo cornutis illi rationalibus bastis... Spiritu sancto suscitante et per os Geraudi suggerente tondentur univere repente.*

† 3. **MANTICA**, Vestis species, pallium. Stat. synod. eccl. Castr. ann. 1337. art. 2. cap. 1. ex Cod. reg. 1392. A. *Pannus rubens aut viridibus et Mantice decollatis nec notanter brevibus... non utantur clerici.* Vide supra **Mantelus**.

• **MANTICARE**, Colligere vasa, manticam seu peram viatoriam componere. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692. *Manticare, trousseur.* Vide **Manticulus**.

• **MANTICULARE** Papias. *Manticulare, furari. Manticulatio, fallacia, vel lenocinium.* Gloss. MS. Regium Cod. 1197. *Manticulare, fraudare, furare.* Aliud Gloss. MS. Regium Cod. 1013. *Manticulat, fraudat, furat.* Infra. *Menticulare, attentare dolis ac fallaciis, vel divinare.* Vocis originem habet Festus. Fridegodus in S. Wilfrido cap. 36:

Non errare licet, non Manticulare necesse est.

• **MANTICULATUS**, Pera instructus. Gloss. Lat. Gr.: *Mantica, ἄρπαξ*. Ita peregrinos nostros Hierosolymitanos appellabant. Matth. Paris. ann. 1248: *Ut peregrinaret ille monachus Manticulatus.*

• **MANTICULUS**, Follis, in Glossar. Lat.

Gall. ex cod. reg. 7692: Manticulq. fool. Vide Manticum.

MANTICUM, MANTICUS. Papias. Folis, vulgo Manticum fabri. [Ottonis Morenae Hist. Laudens. apud Murator. tom. 6. col. 1043: Cumque super ipsam machinam habuerunt, cum Manticis quos ibi habebant, ignem in ipsis carrariis accenderunt, postea cum bene accensae fuerant, projecerunt.]

MANTILE. Vas escarium, in veteri Glossar. ex Cod. reg. 521. Latinis vero Lintheum est ad abstergendas manus, unde nostris Mantiz, eadem acceptione. Lit. remiss. ann. 1457. in Reg. 185. Charthoph. r. g. ch. 325. Lintheuz. Mantiz, nappes et autres linges. Est et te a eusjdam, forsan mantilibus aptae, nomen, in aliis Lit. ex Reg. 137. ch. 8. ann. 1379: Jehan Charle de Besournay avoit pris enuron douze aulnes de toile, appellee Mantiz.

MANTILE FERIALE, id est, ni fallor, quotidiani usus. Testamentum S. Remigii apud Miraeum tom. 1. pag. 4. Remigie cochlearia tria, quae meo sunt nomine titulata, Mantile ipsius, quod habeo Feriale, transcribo.

MANTILIUM DATOR, inter ministros ecclesiae de Romanis recensetur in Litteris Caroli Regentis ann. 1358. tom. 3. Ordin. pag. 274. idem qui Mapparius. Vide in hac voce.

MANTINUS. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657. Seneguar, Prov. senisterius. Mantinus.

MANTIPARA. Papias. Levata. MANTIPERIUM. Mantum cum pera Christianus de Scala in Vita S. Wenceslai pag. 55. Cruxina. Mantiperiaque, vel vestimenta largiens.

MANTISSA. Onomast. ἀποδομα. Auc-tarium, superpondium. Vide Martini Lexicon et Scaliger. ad Festum. Hinc

MANTISSARE, Accumulare, super addere, in Hierat. Juris Pontif. pag. 160. Et sic de aliis qui novis novissima semper Mantissarunt.

MANTO, Mentum, Gall. Menton Lit. remiss. ann. 1386. in Reg. 129. Charthoph. reg. ch. 287. Pellis palpebrarum per cultum ipsius pendebat usque ad Manto sem. Vide mox Mantum 2.

MANTOR, f. Coriarius, Gall. T. neur. Statuta Avenion. MSS. Statuimus quod Mantores qui vendunt fuscram teneantur tradere eam fusseris sequentem sicut supererit si promiserint emptori.

MANTUALARE, f. pro Manticulare. Vide in hac voce. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657. Mantualare, calere, dicipere, Prov. Engannar.

MANTUELIS, Penula, ex Graec. μαντή. Epistola Gallenti apud Trebellium Pol-lionem Chlamydem Dardanicam, Mantuelum unam, Glossae Basil. μαντή, τὸ μαντήριον. Occurrit non semel apud Xi-philinum pag. 163. 230. 290. Edit. Rob. Stephan. Artemidorum, Hesychium et alios Grammaticos.

MANTULA, Papias. Mantellana. MANTULUS, Mantellus, Pallium. Form. MSS. ex Cod. reg. 7657. fol. 39. v. Armatus uno jaque et uno costelero sicut Mantulum, quem portabat, etc. Vide supra Mantelus.

MANTUM, Pallium, Italis. Manto; Gallis. Manteau; Glossae Lat. Gr. Paludamentum, χλαμύδα, τὸ μαντήριον. Gloss. Arabico-Lat. Diploia, sagum, Mantum. Isidor. lib. 19. Originum cap. 24. et ex eo Papias. Mantum Hispani vocant, quod manus tegat tantum; et enim brevis amictus Testamentum S. Cæsarii Are-latensis. Episcopi Ancille nostrae Cæsa-

rie Abbatisse, quem ipsa fecit Mantum majorem, quem de cannaba facit, dari volo. Domino meo Cypriano Episcopo Mantum et cinctorium maiorem dari volo. Anastasius in Gregorio II. de Luithprando Rege Longobardorum pag. 70. Sic ad tantam compunctionem piis monitis flexus est, ut qui fuerat indutus, erueret, et ante corpus Apostoli poneret, Mantum, armilauisiam, baltheum, spatium, atque enses deauratum, necnon coronam auream, etc. Charta Ferdinandi I. Regis Hispan. aere 1191: Mantos duos auro fusos, alio aiquez auro textos, etc. [Chron. Sicilie apud Marten tom. 3. Anecd. col. 83. Forma militari apparatus est cum spallibus de cindato et Manto de cindato.]

Bayffius vocem Mantum a Graeca μαντή deducit, Servius ad 4. Georgic. ex Lucilio et Plauto, Mantellum esse pariter, ait, quod Graeci μαντή vocant. Gloss. Graec. MS. Reg. Cod. 1073. Μαντή, ἴδιος: λυχνίος δὲ τὸ καλῶν: λουμπικίον. Aliud Lex. Graec. Reg. MS. Cod. 2082: Ἐπιτομή: Πρωτικὴ λυχνία, λυχνία δὲ καὶ ἡ μαντή: καὶ ἡ ἄλλη: Μαντή, ἴδιος: λυχνίος, καὶ τὸ τὸν ποταμὸν καλεῖται. Vide Pachym. rem tom. 1. pag. 181. Sed et ejusdem originis, Mantelia, mandilia, et Mantilia, id est, mappas villosas, quibus non modo mensas, sed et humeros interdum tegerent, inquit idem Servius. Glossae veteres. Mantelia, mappas dicunt villosas. Isidor. l. 19. cap. 26. Mantelia nunc pro operiendis mensis sint, quae, ut nomen ipsum indicat, olim tergendis manibus praebantur: sive mandelia a mandendo, Glossae Gr. Lat. X. ὑπομαχίον, Mantela, mappa. X. ὑπομαχίον, Mantela Joan. de Janua: Mantile, vel mante quam manutergile, gausape, quod in tergendis manibus praebetur, unde dicitur Mantile vel Mantela, quasi manus tela. Trebellius Pollio in Gallienis: Mantilibus aureis semper stravit. Mantia Cypria, apud eumdem, Leo Ostiensis lib. 3. cap. 57: Et cooperuit omnes mensas refectorii Mantillis. Vide Salmastium ad Vopiscum pag. 343. et 357.

Errant, si fides Hicckesio, quicumque ejusmodi vocem originem a Graeca lingua accersere conantur, cui quidem sententiae calculum facile adijcet quisquis probe noverit quantum in hac lingua extranei fuerint antecessores nostri. Itaque a Celtica, Theotisca, Cimbrica, Saxonica quibus Mantul vel Mottul pallium sonat, Mantum deducere promptum est. Germanis Mantel non pallium modo significat, ut monet Eccardus, sed etiam id omne quod aliud circumdat: hinc murus aris atque structura quae focum investit Mantel ipsis dicitur; unde nostris etiam Mantelat, ut infra observabimus.

MANTUM vero olim habitum inter praecipuas summorum Pontificum vestes, adeo ubi dignitatis investituram per illud acciperent. Ceremoniale Romanum lib. 1. sect. 2: Legimus superiori-bus temporibus, cum duae partes in electione concordabant, Priorem Diaconorum consuevisse induere Electum Mantum Pa-pale, dicendo Ego investio te de Papatu, ut praesit urbi et orbi. Arnulph. Lexo-viersis, de Octaviano Antipapa: Man-tum arripuit, et ita se damnabili prae-sumptione intravit. Gerhohus Reichersp. de Alexandro PP.: Oblato ei, ut mos est, per Archidiaconum Manto, rubea videlicet illa cappa, quae insigne Papale est. Acta ejusdem Alexandri III. PP.: Juxta priscum Ecclesiae ritum electum suum Alexandrum fugientem, excusantem in-

super et omnino reluctentem Papali Manto, Deo favente, induerunt. Vide ejusdem Alexandri Epistolam I. Jacobus Cardinalis de Coronat. Bonifacii VIII. PP. lib. 2.

Mantone relicto, Induitur sive non societas amictus.

Ita si deponerentur, aut sponte digni-tatem abdicabant, Mantum, ut praeci-puum insigne dimittebant. Pandulphus apud Baronium ann. 1124. et Wilhelm. Tyr. lib. 13. cap. 15. de Elect. Honorii II. PP.: Et quia electio ipsius Honorii minus canonice processerat... mitram et Mantum sponte refutavit et deposuit. Vide Epist. Alexandri III. PP. apud Radevi-cum lib. 2. cap. 51. Vitam Gregorii X. PP. pag. 346. Joan. Villaneum lib. 8. cap. 5. etc.

Nec tamen Mantum summis Pon-tificibus peculiare fuit ornamentum: inter sacerdotalia enim recensetur in Charta Adelgastri Principis tom. 8. Con-cil. Hispan. pag. 90: Ad ornamentum ecclesiae datus octo vestimenta et tres Mantos et sex stolas. Mantos vero casulas interpretatur Mabillonius tom. 2. Annal. pag. 278.

MANTARE, Immantare, Ammantare, Pallio induere, tegere. Mantatum, dixit Martialis l. 14. Epigr. 27.

In Pompeiano lacum spectabo theatro, Mantatus populo vale negare solent.

Glossae Isidori: Paludatis, mantatis. Ita lego pro mantuatis, nisi a mantus dica-tur, ex Graec. μαντή et μαντήν, quod vult Salmastius.

IMMANTARE, proprie de summis Pon-tificibus dicitur, Radevicus lib. 4. de Gestis Frid. cap. 65: Et accepto manto voluerunt Immantare D. Rolandum Can-cellarium. Et cap. 71: Canonici B. Petri miserunt ad Rolandum Cancellarium Ca-nonicos suos, qui viderent an esset Im-mantatus, sicut quidam credebant, aut aliquo modo promotus. Unde bis missi Inquisitores retulerunt eum esse Imman-tatum, ne aliqua promotionis species va-riatum. Gerhohus Reichersp. de eodem Octaviano: Qualiter in Ecclesia B. Petri ipse, nullus alius Immantatus et introni-zatus, etc. Fastradus Abbas Clarevallen-sis in Epistola ad Omnibonum Vero-nensem Episcopum: Octavianum nullam fuisse electionem, Immantationem fecisse sibi ipsi, laicali adjutorio Pontificalem occupasse cathedram. Adde Joan. Sarti-beriens. Epist. 59. pag. 128. 129. ubi bis per carant operis, Albert. Stad. ann. 1150. et Otton. Morenam pag. 63.

AMMANTARE, pro Immantare, ex Ita-lico Ammantare. Cencius Camerarius in Ceremoniali, sub Celestino III. PP.: Et perscrutata omnium Cardinalium volun-tate ab aliquibus de ipsis, in quem major et melior pars convenerit, Prior Diacono-rum ipsum de pluviali rubeo Amantat, et eidem Electo nomen imponit. Hall. Am-manto interdum dicitur pro manto, ut Joannes Villaneus lib. 8. cap. 8.

MANTUM, proprium, etiam fuit Praefectorum urbis Romae, cum hac digni-tate eo investirentur. Acta Innocentii III. PP.: Petrum urbis Praefectum ad ligiam fidelitatem recepit, et per Man-tum quod illi donavit, de praefectura cum publice investivit. Describitur in Cere-mon. Roman. lib. 1. sect. 7. ubi de in-vestitura ejusdem Praefecti. Mantum au-ram limbo circum amictum, operiunt a parte dextra.

MANTUM praeterea inter regalia insi-gnia Regum Aragonensium recensetur

in Gestis Innocentii III. PP. pag. 134. 136. et in Epistola Martini IV. PP. tom. 5. Hist. Franc. pag. 878.

¶ **Manto** etiam vestitis mulieres, cuius formam sic describit le Roman de la Violette MS.:

Et Mantel ot d'ermine au col
Plus vert que n'est feuille de col.
A fourres d'or alevés
Qui moult sont richement couvrés.
Et ot à chascune fourre
Ataché une campanelle
Dedans si que riens n'on paroit,
Et si très doucement sonnoit,
Quant ou Mantel frapoit le vent.
Je vous di que par nul couvent
Harpe, ne vielle, ne rote
Ne rendroit point si douce note
Coin les escheletes d'argent.

¶ **MANTUM ROTATUM**, Chlamys limbis circum-ornata. Vita B. Gerardeschæ tom. 7. Aprilis pag. 174: *Induta est per B. Joannem quodam Manto Rotato mirabili.*

¶ **MANTATURA**, pro **Manto**, pallio, seu potius atexta pallio pelle *Doubleure*. Rolandus in Chr. lib. 2. cap. 14: *Quorum omnia similia fuerunt vestimenta, in re una solummodo discrepantia, quod scilicet Mantatura patris mei fuit de armeris, sed aliorum fuit de pretiosis Variis Sclavoniae.*

¶ Stat. Ferrar. ann. 1279. apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 424: *Et in gonella de Mantatura fodrata de pellibus, sex solidos Ferrarienses.*

¶ **MANTEA**, Idem quod **Mantum**, ex Gall. *Manteau*. Matth. Paris ann. 1188: *Rex indutus Mantea, hoc est, paludamento regio.*

¶ **MANTEUS**, Eadem notione. Concil. Valentinum ann. 1565. inter Hispan. tom. 4. pag. 69: *Decernit igitur omnes prima tonsura initiatos... habitum etiam clericalem ordinarie deferre, ut pote oblectum pallium quod vestium genus Mantecos appellamus.*

¶ **MANTELLARIUM**, Innocentius III. PP. lib. 1. Epist. pag. 29. Edit. Colon. et 31. Venetæ de Canonicis regularibus: *Ca pas nigras singuli de Mantellario habeant vel nadio, pelles agninas albas, etc.*

¶ **MANTELLUM**, *Mantellus*, diminutivum ex **Mantum**: Gallie. *Manteau*. Ital. *Mantello*. Ebrard. in Grecismo cap. 12:

Pæperis est pella: dicitur chlamys: ac mediocri
Pallia sunt: his Mantellus convenit hæc vox.

Liber ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 18: *Pallium, id est, Mantellum*. Vox nota Lucilio et Plauto in Captivis. Arnoldus Lubecensis lib. 2. cap. 9: *Dedit autem et dona plurima, Mantellum et tunicam de optimo serico, etc.* Almoius lib. 5. cap. 23: 150. libris argenti, 150. Mantellis et 150. spatibus, et 150. mancipiis. etc. Chronicon Moguntinum: *Purpuram optimam de almaria tollens, sibi fecit vestes, tunicam, sorcotium, et Mantellum, ut in Imperatoris curia gloriosior appareret.* Testament. S. Everhardi Ducis Forojul.: *Mantellum unum de auro paratum, cum fibula aurea, et alteram spatam volumus ut habeat.* [Concil. Trevir. ann. 1810. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 249: *Præcipimus districtè ne Abbates vel monachi, Abbatissæ vel moniales, sub pena excommunicationis latæ sententiæ, Mantella seu sorcotia aperta portant de cætero.*] Adde W. Tyr. lib. 10. cap. 11. lib. 12. cap. 7. Falconem Benevent. ann. 1122. cap. 24. Cæsarium l. 3. cap. 6. l. 6. cap. 5. Simeonem Dunelm. in Hist. Du-

nel. Eccles. Radulf de Diceto ann. 060. lib. Usuum Ordin. Cisterciensis cap. 102. Raihardum in Institutis ejusdem Ordinis cap. 50. etc.

¶ **MANTELLUM MENSALE**, Quo ad mensam utebantur, ut aliis vestibus parcerent. Testam. ann. 1433. in Tabul. Eccles. Massil.: *Item (legamus) unum Mantellum obscurum mensale cum duobus capucis.* Vide **Mensale**.

¶ **Mantellum** uti vestis irreligiosa et inhonesta prohibetur scholaribus in Statutis Collegii Majoris-monast. ann. 1390. apud Lobinell. tom. 3. Histor. Paris. pag. 396: *Item, quod nullus deferat Mantellum per villam, nec alias vestes irreligiosas vel inhonestas.* Quod de aliqua mantelli specie accipiendum videtur.

¶ **MANTELLUS**, Concilium Metense ann. 888. cap. 6: *Nemo Clericorum... cottos vel Mantellos sine cappa portet.* [Statuta Monialium S. Salvatoris Massiliens. MS. ann. 1400: *Mandamus ut subitus cadaver monialis defunctæ ponatur Mantellus honestus pennaforatus.*] Joannes de Garlandia in Synonymis:

Pallia, palliola, chlamys, cum cycloide palla,
Ac habilis manibus, Mantellus jungitur istis.

Poeta vel Grammaticus infimi ævi MS. post W. Britonis Vocabularium:

Pontificis struma, fœx Clerici, sordida spuma,
Qui dedit in bruma mihi Mantellum sine pluma,
Pauper Mantelle, sum vilis et sine pello,
Si potes espresso frigus rabienque procelle,
Dicit Mantellus, mihi nec pilus est neque vellus.

Vide **Mantellum** et **Mantellus** suis locis.

¶ **MANTELLUS ALAMANICUS**, An more Alemannorum? Ordinatio domus Dalphin. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 315: *Volumus et ordinamus quod in festo omnium Sanctorum singulis annis Persona nostra, Barones, Milites, P. n. c. doctores et Jurisperiti nobiscum, et de ipso Hospitio nostro existentes, induantur de una malacota cum Mantello Alamanico de aliquo panno plani coloris, et malacota sit fodrata cum fodrata de agnello, et Mantellus sit de panno duplici, ita quod fodrata sit de panno alterius coloris. Ita quod malacota cum fodrata, et Mantellus, etc.*

¶ **MANTELLA PENULATA**, Pellitio ornata. Charly ann. 1145. apud Madar Formul. Anglic. pag. 431: *Item do et lego Willelmo Bastard et Elizabethæ uxori ejus... meam Mantellam penulatam cum farris ejusdem. Vide Penulatus.*

¶ **MANTELL MARDINUM**, Ruodlieb fragm. 13. vers. 108

Mantel Mardinum semio sudoreque fuscum.

¶ **MANTELLUM AD ROSTRA**: Gallie *Manteau à pointe*. Statuta Ordinis Hospit. Briorum S. Joannis Hieros. tit. 4. § 20: *Cum e vita decesserint, Mantellis ad rostra, id est, cum punctis et cruce alba sepeliuntur.* Tit. 10. § 5: *Utantur tunicis et habitu longo et decenti, cum chlamydis rotundis longis ad manus sub genu, vel rostratis sive ad punctas vulgariter dictis.*

¶ Porro **Mantellum** regium describitur in Computo Stephani de la Fontaine Argentarii Regii ann. 1351: *Pour 20. aulnes et demie de fin velluau vermeil des fors, pour faire une garnache, un long Mantel fendu à un costé, et chaperon de meemes, tout fourré d'ermine, pour le Roy à la dernière feste de l'Estaille, etc. une fourrure de gris à fourrer un grand Mantel fendu à un costé, que ledit Seigneur ot pour relever de nuis. Alibi: Pour*

fourrer un surcot, un Mantel long fendu à un costé, et chaperon de meemes, que le Roy ot d'une escarlatie vermeille, pour cause de ladite feste, etc. Et capite, pour le Duc d'Orléans: Pour fourrer un grand surcot, un Mantel fendu à un costé, et chaperon de meemes, que ledit Seigneur ot d'une escarlatie vermeille. Vide **Pallium** 1.

¶ **MANTELLO VERSO**, Proverbium, Gallie ead. notione *Tourner casaque*. Litteræ Angeli Pechinoli ad Innocentium VIII. PP. ann. 1480. apud Illustr. Fontaninum in Antiquit. Hortæ pag. 476: *Et quia Majestati sum tractatus ille placuerat, statim verso, ut aiunt, Mantello, contra omnem charitatem et proximi sui amorem... pacem cum illis conclusit.*

¶ *Delicere*, ab aliquo ad aliquem desciscere. Instr. ann. 1384. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 59. col. 2: *Quod ex illo capite non poterant dominari, statim ceperunt vertera Mantellum, et declinarunt nonnulli ad dictum dominum duceum Bituricensem et lucumtenentem.*

¶ **MANTELETTUM**, diminut. a **Mantello**. Gall. *Mantelet*. Ceremonial. Episcoporum lib. 1. cap. 1: *Super vestem inferiorem talarem, cum extra domum exibat, induet dnam vestem brevioris apertam, ut per scissuras brachia extrahi possint, quod genus vestis Mantelletum vocant.* Est etiam

¶ **MANTELETTUM**, Machinæ bellicæ species, [que pallis, perticis cratibusque solidata, teste Vegetio, quasi pallio, pugnantem tegebat, dum in hostes tela et lapides e machinis projiciebant. Computus ant. 1344. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 292: *Pro expensis factis in quadam domo apud Vorapium in qua sunt repositæ machinæ et Mantelli domini Dalphin. Ibid. pag. 282. Item, pro pallis seu perticis Mantellorum, VIII. sol.* Occurrit præterea in Chron. Domin. de Gravina apud Muratorium tom. 12. col. 674.] Petrus IV. Rex Aragon. in Chron. lib. 3. cap. 21. *Faen fer ginyx en Valencia y en Barcelona, e Mantellets e Gates per combatre.* Adde cap. 25. lib. 6. cap. 4.

¶ **MANTELLATE** dictæ Sorores de Penitentia B. Dominici, quod lateo utantur pallio, ut testatur Raimundus Capuanus in Vita S. Catharinæ Senensis num. 69. tom. 3. Aprilis pag. 870: *Et cum sororibus de penitentia B. Dominici que vulgari sermone Mantellate vocantur.*

¶ **MANTELLATI** dicti pariter fratres tertii alicujus ordinis eadem ratione, in Bulla Leonis X. ann. 1516. in Contin. Bullar. Rom. part. 4. 37.

¶ 2. **MANTUM**, Mentum, Gall. *Menton*. Constit. Carmelit. MSS. part. 1. rubr. 10: *Quotiescunque communicant fratres, lintheus mundissimus a duobus fratribus tenentur, qui Mantis communicantium submittatur.* Vide supra **Manto**.

¶ **MANTUS**, Armaturæ species, qua caput et humeros tegebant. Testam. Rich. de Bisunt. archiep. Rem. ann. 1389. inter Instr. tom. 10. Gall. Christ. col. 70: *Item dedit et legavit magistro Johanni Vetula, olim ballivo suo Remensi, suam tunicam, Gallice Cote à armer, ferratam argento, bassinum suum, meliorem Mantum, Gallice Camail, et meliorem suam tunicam ferream.* Vide **Camelaucum**.

¶ **MANUA**, **MANNUA**, Manipulus, fascis: Italis, *Manata*. Gloss. vetus: *Mannua*, δρᾶμα, ἢ δρᾶμα. Gloss. Græc. Latin.: δρᾶμα, Manipulum, *Manua*, *Dragma*. Græci δρᾶμα, vocant δρᾶμα, καὶ δρᾶμα ἢ

γῆρ δαίτηται. Idem Gloss. Græco-Lat. : Δίαιτα. Marina, fascis : leg. Manua. Gloss. Isid. Mannua, manipuli. Gloss. Lat. Gall. Manipulus : Mannes, ou poignée de bled. Manua fami, apud veterem Interpret. Juvenal. Sat. 8. v. 152. sic enim legendum pro manna. ° Arbene, vide supra in Manna 3.] Spartum in aceruo Manuatium, apud Plinium. Idem Manuales fascies dixit de lino. Charta ann. 1195. apud Ughell. tom. 7. pag. 1321 : Octo salmas vini, et duas Manuas lini, etc. Perperam editum mannas, ut et in Excerptis ex vet. Lexico pag. 252. Recentiores Græci μανούλιον videntur appellasse, quod Latini Manuam. Passio SS. XX. Martyrum Lauræ S. Sabæ n. 25 : Οὐδὲν γὰρ τὰ λεγόμενα μανούλια εὐχριστικὰ, (ἀσπίδα γὰρ οὐ κάρτεϊς ἀπὲρ ἀντισημαίνουσι, ἀσπίδα δὲ) ἵστωσαν : ἰστών δὲ ἀπὸ τῶν τὰ οὐκ ἐστὶν ἀσπίδων. Occurrit etiam in Vita S. Euthymii n. 138.

1. MANUALE, Sudarium. Glossæ Isid. : Manuale, Orarium. Gloss. Alfreci : Manualia. Hand-lin, i. manutergium. Acta Passionis S. Maximini Martyris : Manualem quo oculos fuerat ligaturus, in partes duas diuidit, etc. Acta S. Cypriani : Anteamina vero et Manualia fratribus ante eum mittebantur. Mox : Qui cum lacrimas Manuales ligare sibi non potuisset, etc. Vita S. Pelagie meretricis cap. 3 in Vitis Patrum : Posuit faciem super genua sua, et Manuale sanctum quod tenebat sanctis manibus suis. Etyymolog. vocant Græci. Germanus Patr. CP. in Theoria Myst. : Το δὲ ἱγυριδιον τὸ ἐν τῇ ἱερῇ ἱστοίᾳ τὸ ἀνοπταῖν τὰς χεῖρας αὐτοῦ λέγουσιν.

2. MANUALE, Manipulus. Vetus Ceremoniale Roman. ex MS. Vaticano : Habendo stolam super humerum, et Manuale in brachio, sicut Diaconus. Liber Anniversariorum Ecclesie Vaticane fol. 144. Item tres stolas, et tria Manualia de opere Cyprensi. Ita etiam usurpat Hist. Episcoporum Autissiod. cap. 49. pag. 471.

3. MANUALE, ἱγυριδιον, Libellus qui manu facile gestari potest, aut qui semper in promptu est, et ad manum habetur. Joanni de Janua. Glossæ Isidori : Manuale, liber ad gerendum aptus, qui Enchiridion dicitur. Agobardus in Epist. ad Ebbonem Remensem Episc. : Jubeas demum talia que viderentur congrua, proprio inserere Manuali. Supra Enchiridion voce usus est. Mox sub finem Epistolæ : Tale fieri jussistis opus quod pauper manu gestetur, non quod in armario vel in scrinio reservetur. Liudgerus in Vita S. Gregorii Traject. n. 20 : Librum S. Augustini tradidit, quem Enchiridion, id est, Manuale ipse nuncupavit. Idem Augustin. lib. Retract. cap. 63 : Cum a me postulasset, ut aliquod opusculum haberet meum de suis manibus non necessarium : quod genus Græci Enchiridion vocant. Idem in Enchir. ad Laur. cap. 5 : Tu autem Enchiridion a nobis postulas, id est, quod manibus possit adstringi, non quod armaria possit onerari. Cathwolphus in Epistola ad Carolum M. Regem Franc. : Post fidem Dei, et amorem et timorem, ut sæpius habeas Enchiridion, quod est librum Manualem, legem Dei tui scriptam in manibus tuis, ut legas illam omnibus diebus vite tue. Adelbertus Abb. Heidem. præf. Relat. etc. : Quædam ex plurimis collegi, et in quoddam minutum opusculum, et, ut ita dicam, in quoddam Manuale redegi. Manuale psalterium, in Vita B. Mariani Abb. Ratisp. n. 9. Editus est Ingolstadii ann. 1583. Liber orationum, quem Karo-

lus piissimus Rex Hildovici Cesaris filius colligere atque sibi Manuelem scribere jussit. Ubi nemo non videt scribendum manuelem. Libellus, et liber Manualis, in Epistola Tatonis Episcopi Cesaraug. ad Quiricum Barcinonensem Antistitem, et in Vita B. Mathildis Reginæ n. 1. Alcuinus in Præf. ad Libr. de Virtutibus : Ut habeas jugiter inter manus Manuales paternæ ammonitionis sententias, in quibus te ipsum considerare debuisses, atque ad eternæ beatitudinis arcitara studium. Isidorus in Prologo in libr. Geneseos : Veterum Ecclesiasticorum sententias congregantes, veluti ex diversis pratis flores collectos ad manum fecimus, etc.

MANUALIUM, ἱγυριδιον, in Glossis Gr. Lat.

MANUALIS, vel Manuale, Liber in quo continetur ordo servitii, Extræma Uctionis, Catechismi, Baptismi, et hujusmodi. in Statutis synodalibus Odonis Episcopi Parisiensis, in Concilio Budesti ann. 1279. cap. 42. et in Synodo Rajocensi ann. 1300. c. 25. et apud Lindwoodum ad Provinciale Cantuariensis Ecclesie lib. 3. tit. 27. pag. 961. [Anpal. Benedict. ad ann. 884. tom. 3. pag. 303 : Libros ecclesiasticos, scilicet psalterium, comiten, antiphonarium, Manuale orationum, passionum, sermonum, ordinum, precum et horarum. Statuta Eccles. Nannet. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 934 : Librum qui dicitur Manuale habebant singuli presbyteri parochiales, ubi continetur ordo servitii mortuorum baptisialis, catechismi, extræma-unctionis.] Manualis meminit præterea Gillebertus Lunicensis Episcopus de Usu Ecclesiastico.

4. MANUALE, Pulpitum portatile. Gloss. S. Benedicti : Manuale, ἱγυριδιον. Glossæ antiquæ MSS. : Logium, Manuale. Alibi : Manuale, logium, orale. Vide Analogium.

5. MANUALE, Fasciculus, Gall. Bouquet. [° Nisi sit Series sacrorum globulorum, vulgo Chapet. Vide Rosarium.] Acta S. Franciscæ Rom. tom. 2. Martii pag. 141. ° : Et dicitur Apostolus in forma humana presentavit ipsi Beate unum Manuale rosarium satis pulchrum, in quo erant rose viginti.

6. MANUALE, Cingulum videtur ad usum ecclesiasticorum. Inventar. MS. thes. Sedis Apost. ann. 1235. Item unum succinctorium vel Manuale rubæum et endicum (sic) cum nodis et manipulis. Vide Manuale 2.

7. MANUALE, Quidquid ad manum alterius assignatur. Charta ann. 1231. apud Ughell. inter Cons. eccl. Rom. : Hæc sunt donentalia et Manualia, que dominus Offreductus de Miranda assignavit domino Batono castellano Miranda. Que Charta sic inscribitur : Instrumentum donitularum et Manualium roce Miranda.

8. MANUALE, Prima perscriptio, protypum scriptum, Gall. Minute. Stat. comitat. Venais. sub Clem. VII. PP. cap. 11. ex Cod. reg. 460. A. Notarii. acta inter partes eorum manibus descripta ordantur, et ipsorum finito officio ipsa Manualia eisdem futuris notariis in dicto officio eis succedentibus restituere tenentur.

9. MANUALE, Accepti et impensi durni liber, Gall. Journal. Instr. ann. 1383. tom. 7. Ordin. reg. Franc. pag. 41. art. 42 : Quod receptor generalis, nec non idem contrarceptor tenebuntur fide liter scribere in eorum papiris et Manualibus omnes receptas per eos factas. Stat. colleg. de Marchia ann. 1423. fol. 89. In

ipso collegio habetur Manuale seu diarium commune... in quo scribantur omnes misis saltem extraordinariis et omnes receptis.

MANUALE PRETIUM. Vide id Pretium.

MANUALES, in Glossis antiq. MSS. Forcipes ferrarii. Addit Papias : Longum ferrarii. Ita Codex MS.

1. MANUALIA, Manica. Expositio brevis antiquæ Liturgiæ Gall. apud Marten. tom. 5. Anecd. col. 99 : Manualia vero, id est manicas induere sacerdotibus nos est instar armillarum, quas Regum vel sacerdotum brachia constringebantur.

2. MANUALIA, Quotidiani et minores præbendæ redditus. Compendiosa benefic. expositio fol. 11 : Ut dispensati fructus percipiant quos vulgus nomine grossi indicat, diaris vero et Manualibus sive gantigiis priventur. Concil. Mexicanum ann. 1585. Inter Hispan. tom. 4. pag. 408 : Et nihilominus universis præbendæ suæ emolumentis et obventionibus, anniversariis et Manualibus que nennisi ab actualiter assistentibus percipiuntur, perinde ac si divinis officiis interesset, gaudeat.

3. MANUALIA, Pecora seu animalia mansueta, que, ut loquitur Varro lib. 2. de Re rust. cap. 7. ad manus accedere consueverunt : Græcis χειρῶν : Hispanis Alimanne. Lex Alamann. tit. 99 § 14 : Si quis pecus Manualem, qui dicitur alatus, aut verrem, aut ducariam occiderit, etc. Ubi Manualium alatorum nomine intelliguntur gallinæ, pulli, et alia volatilia domestica. Tabular. Casariense : Cum casis, Manualibus, coloniciis, terris, vineis. [Quod de manoperariis intelligendum opinor. Chronicon Farfense apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 625 : Manualia per singula castella, et boum paria eis sufficientia villanos omnes ad opera exercenda, etc.] Chron. Casin. lib. 3. cap. 57 : Cum decima piscariæ et Manualium suorum. Res Manuales, in Charta ann. 1062. in eodem Tabulario Casaur. et tom. 6. Ughelli pag. 871. Isidorus Facensis Episcopus in Chron. æra 754 : Præda et Manualia, vel quidquid illud est quod olim prædaliiter indivisum retentabat. Vide Probat. Hist. Sabaud. pag. 20.

A Latino hocce vocabulo deflexum Gallicum Aumaille, ead. notione. Guill. Guizot in S. Ludov.

Vilains tuent, fermes despoillent. Les Aumailles partout acueillent, Aigu-lets belent, vaches mesent.

Idem ann. 1302 : Et puis retournent vers la ville, Espés con le conduit Aumaille, etc.

[Le Roman de Facce MS. : Les brebis preissent et l'Aumaille.]

Statuta Parisiensia in veteri Regesto de mercium variarum pretio : Chara, Aumaille, beufs, vache, toute maniere d'Aumaille, 8. den. Charta ann. 1303 in Hist. Abbatiæ Longipontis : Leurs bestes Aumailles, à savoir vaches et veaux. [Charta ann. 1461. ex Chartul. monast. Baugesen : Lequel... a pris, par plusieurs et diverses fois les pou-ciaux, Aumailles et autres bestes qu'il trouvoit es dits bois.] Occurrit præterea in Consuetud. Britannicæ art. 169. Senonensi art. 147. Lodunensi cap. 19. art. 1. Bestes animalines, in Charta Libertatum oppidi Aussonensis ann. 1229 apud Claud. Juvanum, in qua perperam scriptum animalines. Vide Ughellum tom. 1. part. 1. pag. 298. tom. 4. pag. 1157.

¶ Circa hujusce vocis etymon potior

mihī videtur Eccardi sententia, qui ab animalia, *Aumailles* deductum censet. Et quidem *Aumailles* dixerunt nostri majora pecora, quæ alii animalia vocabant. Mitto Menagii originationem, quippe quæ a fictitiō verbo excogitata sit.

1. **MANUALIS**, Amanuensis. Carolus M. seu Alcuinus Epist. 84: *Angilbertum Manualem vestræ familiaritatis vestræ direximus Sanctitati*. Qui quidem Angilbertus, *Auricularius sive Secretarius* dicitur ejusdem Caroli, Epist. 83. *Manualis Notarius*, in veteri Charta apud Baldricum in Chron. Camerac. lib. 1. cap. 52. quæ sic clauditur: *Ego Ernaldus indignus Presbyter et Manualis notarius hanc donationem... scripsi. Librarius ad manum*, in veteri Inscript. 584. 11.

2. **MANUALIS**, Instrumentum medicorum sic dictum, quod manu astringatur, dum plurima continet ferramenta, scilicet similitudinem angustium, spathomerem, gnam vel giniam, Uguisio.

3. **MANUALIS**, Domesticus, familiaris. Joannis VIII. PP. Epist. 141: *Quoniam specialiter noster es Manualis*. Inquisit. ann. 1235. apud Cenc. inter Cens. eccl. Rom.: *Item dicit quod vidit bucarones... servire nunciis curie, sicut proprii curie Manuales, in omnibus sicut volebant et precipiebant ipsi nunciis*.

4. **MANUALIS**, Manuoperarius, nostris *Manœuvre*. Breve recordationis Boni Abb. S. Michaelis apud Pisas tom. 4. Annal. Benedict. pag. 435: *Quod habebant et habere potuit, dedi in reparacionem ipsius turris ad magistros ad Manuales, et ad quod necesse erat*.

5. **MANUALIS**, Servus prædio addictus. Chronic. Farfense apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 385: *Unum servum Manualem nomine Marcellinum*. Et col. 500: *Ut decima terrarum, quas Manuales laborant ad suas manus, et servi et libertini, etc.*

6. **MANUALIS FIDES**. Vide in *Fides* et *Haltus*. Glossar. German. voce *Handgebende Treus*, col. 803.

7. **MANUALIS OBEDIENTIA**. Vide in *Obedientia*.

8. **MANUALIS PRÆBENDA**. Vide in *Præbenda*.

9. **MANUALITER PUGNARE**. Manus conserere, cominus pugnare, Gall. *En venir aux mains*. Bartholomæi Scribæ Annal. Genuens. ad ann. 1224. apud Murator. tom. 6. col. 436: *Imo, quod non est præmittendum, gens nostra, dimissis portis ipsius villæ apertis, in occursum inimicorum foras eribant, et Manualiter cum eis pugnant*. Sallas Malaspinae lib. 4. *Ret. Sicul.* apud Baluz. tom. 6. *Miscell.* pag. 298: *Sane utrinque magna erat aviditas confligendi et tanta quippe quod modo milites, modo pedites Manualiter singulari concertatione se jungunt*.

10. **MANUALITER**. Willel. Brito lib. 8. Philipp.:

Plusque laborant populo Manualiter omni.
I. opere manuario.

11. **MANUALITER**, Pacificè. Charta ann. 1301. ex Schedis Præsid. de *Mazaugues*: *Manualiter colligere et sine acclamatione quacumque de dictis glandibus*.

12. **MANUALITER**, Vel potius nude, pro Manu, ut in Charta ann. 1390. ex Tabul. Flamar.: *Juravit ad sancta Dei evangelia Manualiter tacto libro [Sub debito fidei, quam ipse vicedominus Manualiter præstitit, i. e. manu data promisit, in chart. ann. 1291. apud Guden. in Cod. Diplom. tom. 1. pag. 818.] Occurrit passim. Legitur alia notione Manualiter deprehendi infra in Manus*.

13. **MANUALIUM**. Vide *Manuale* 3.

14. **MANUAPTUS**, Ad manum, in promptu. Vita S. Wnebaldi Abb. Heidenheim. n. 8: *Primordialis Prophetarum vaticinia aliasque Sanctorum expositiones Manuaptas habere solebat, ut de illarum imitatione scripturarum aliquid exsequendo conservaret*.

15. **MANUARIA**, Exactionis genus, in *Manneria*.

16. **MANUARIA**, Securis, quæ quibusdam dextrate dicitur, [Provincialibus *destrau*.] Auctor de Miracul. S. Columban. cap. 27: *Jussit filio ut ei ferramentum, quod vulgo Manuarium vocant, afferret, quatinus arbusculas ipsius agri succideret*. Tabul. Casaur. 1. part.: *Vendidimus... et in ipso casale quicquid habere visis sum. Et pratium a vobis recipimus vaccas duas, porcos duos, pecudes duas, vomerem unum, Manuarium unum*. [Vide *Manaria*].

17. **MANUARIOLUM**, Sudariolum quod manu gestatur. Regula Magistri cap. 81: *In vestate habeant singula Manuariola linea propter sudores*.

18. **MANUARIUS**, Operarius, *Manœuvre*. Vita S. Johannis Valent. Episcopi apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 1701: *Accedit quemdam Manuarium in solemnitate S. Marie fenem illicite carucasse, etc.*

19. **MANUARTIFICES**, unica voce, apud Michælem Scotum lib. 2. Mensæ Philosophicæ cap. 16.

20. **MANUATA**, Manipulus, pugillus, quantum manu capi potest. Inquisit. ann. 1251. in Reg. Olm. parlam. Paris.: *Abbas S. Sulpitii Bituricensis de qualibet quadriga ducente sal Bituricum, habeat unam Manuatam salis pro quolibet equo de quadriga*. Vide supra *Manata* et *Manua*.

21. **MANUATIM**, de manu ad manum, Gall. *de main en main*. Vetus Pœnitent. apud Morin.: *Interim pœnitentes Manuatim ab Archidiacono reddantur Episcopo: et Episcopus reddat Diacono, qui ex parte ejus est*.

22. **MANUATRECTIONES**. Quid illæ sint *manuatreciones*, pro quibus emendandis reo pecuniaria multa irrogabatur, non omnino constat: suspicor tamen illa esse conventionum signa, quibus alter alterius manum percutiebat: quæ cum haberentur tanquam juramenta, non dimittebantur nisi inflicta prius aliqua pecuniaria pena, quæ in usum cedebat sacerdotis, unde *Manuatreciones* inter ea quæ erant fisci sacerdotii recensetur. Si quis vero hac voce matrimonium, vel quicquid pro contrahendo matrimonio sacerdoti persolvebatur, designatum existimaverit, non diffitebor omnino. Tabular. Vosiense fol. 3: *Concesserunt Deo et Sancto Petro Vosiensi omnem fiscum sacerdotii ex eadem ecclesia, ex baptisteriis, ex pœnitentiis, ex Manuatrecionibus, et ex omnibus que ad fiscum sacerdotii pertinent*.

23. **MANUBIUM**. Promptuarium, penaria. Ordo eccl. Ambros. Mediol. ann.

circ. 1190. apud Murator. tom. 4. Antiqu. Ital. med. ævi col. 899: *Officio (diei Paschæ) incepto, cicendelarius ebdomadarius porrigit panem azymum subdiacono ebdomadario, receptum de Manubio archiepiscopi vel camera ejus*.

24. **MANUBIA**, Iteratio doctrinæ. In Gloss. Isid. [Ubi apte omnino Grævius sunt hæc, inquit prodigiose corrupta. Forte pro his substituendum *Manubis*, *spoliatio*, *rapina*. Papias: *Manubis, spolia, rapina, res de præda manu collectæ*. Gloss. Lat. Gall. Sangerman.: *Manubis, Eschergaites, espies, ou despoilles, choses de proie, rapine*.]

25. **MANUBRIARE**, Facere manubria vel ponere illa. Glossar. vetus ex Cod. reg. 521. *Manubriare, Emmencher*, in Glossar. Gall. Lat. ex Cod. 7684. Unde *Manubriator*, aptator et opifex manubriorum. Arest. parlam. Paris. ann. 1368. in lib. 1. Statut. artific. Paris. fol. 303. v.: *Quam (visitationem) præfati mercerii ad illos, qui dictos castellos Manubriabant et Manubriant, et non ad illos spectare et pertinere dicebant*. Ibid. fol. 306. r.: *Alii manubria faciunt, alii ea perforant et specialiter inter dictos artifices sunt plures, qui dicuntur Manubriatores... Dicitur Manubriatores præfati mercerii manubria et violas per alios prædictos facta, et alimellas alibi fabricatas tradere consueverunt pro Manubriando*.

26. **MANUBRIUS**, [Thuribulum.] Tabular. S. Eparchii Incullism.: *Fecitque cruces et tabulas argenteas deauratas, calices vero et thuribulos sive Manubrios, sonantia cimballa argenteas deauratas, etc.*

27. **MANUBURNEA**, MANUBURNSIA. Vide *Mamburnus*.

28. **MANUCALIS SPORTA**. Vide *Manucalis Sporta*.

29. **MANUCAPERE** In se quid suscipere, vadem se præstare, se pro aliquo obligare: vox forensis Charta ann. 1238. in Regesto Constabularie Burdegali. fol. 204: *Ad majorem rei securitatem nobiles viri N. N. pro nobis Manuceperunt, et dicto Domino Regi in causam prædictam omnia bona sua... obligarunt*. Alia Guillelmi D. de Ferrate ann. 1208. in Tabular. Abb. S. Vincentii, dicec. Carnot.: *Propter ipsam quitacionem ipse Hugo concessit Canonici, et Manucepit ad garantizandum cunctas elemosynas ab antecessoribus suis factas*. Alia ann. 1250. in Tabulario Monast. Hederae fol. 108: *Et Manuceperunt prædictæ personæ pro se et pro aliis parochianis ejusdem villæ fide in manu nostra corporali, quod, etc.* [Charta Johannis Reg. Angl. in Lib. nigro Scaccarii pag. 380: *Mandaverunt tamen nobis, quod Manuceperunt pro eodem Willelmo, quod veniret ad nos infra certum terminum*.] Addit. ad Matth. Paris pag. 102: *Et post illam redemptionem inveniet 12 plegios qui ipsum Manucapiant, quod deinceps non malefaciat in parciis*. Thom. Walsinghamus in Ricardo II. pag. 245: *Radulfus de Ferraris et Barones 4. qui Parlamento proximo interfuerunt, Manucaptus est, donec per magis evidentes rationes suam innocentiam declarasset, id est, se vadem constituit sistenti juri: nisi hoc loco manucaptus, sit idem quod captus*. Gloss. Gr. Lat. *ἄποκρυπτος*, manucaptus. Occurrit priori significatu, in 2. Statuto Westmon. cap. 12. apud eundem Matth. Paris. ann. 1241. pag. 422. et ann. 1251. pag. 543. Florent. Wigorniens. pag. 429. Brompton. in Stephano pag. 1089. Duchesne. in Probat. Hist. Vergeiac pag. 142. Bractonum lib. 3. tract. 2. cap. 1. in Fleta lib. 1. cap. 41. § 7. apud Stanfor-

dium lib. 2. de Placit. Coronæ cap. 17. etc. Vide *Manuceptio et Manuceptus*.

† **MANUCAPER DE RATO**, Hereditatem adire pro sua parte. Charta ann. 1324. apud Thomasserium Consuetud. Bituric. pag. 725. *Quod dictus Gaufridus habeat pro parte sua et pro parte Joanne sororis monialis Fontis Ebraudi, pro qua Manuceptus de rato, ut est dictum, castrum de Vodolione.*

MANUCAPTIO, [Fidejussio, cautio, atque etiam interdum ipse fidejussor, Gall. Caution. Lt. Edw. I. Reg. Angl. ann. 1306. apud Rymer. tom. 2. pag. 106.] Ipsi amici dictorum burgensium in Angliam veniant ad inventiendum ibidem, si possint Manuceptionem pro burgensibus illis. Et quod Manuceptio predicta per manum rebellionis in Instrumentum publicum redigatur, et nobis sub sigillis Manuceptorum postmodum transmittatur. Vide *Memoria*.

MANUCAPTOR, in Synodo Exoniensi ann. 1287. cap. 50. in Fieta lib. 1. cap. 41. § 7. cap. 48. § 6. apud Henricum de Kynghton ann. 1330. etc. pro vade. [Charta Eduardi Reg. Angl. ann. 1369. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 150.] *Et quia dilectus nobis in Christo frater Philippus Rannulphi procurator Abbat. de Fincampo in Anglia alienigena de potestate Francorum inveniit coram nobis in Scaccario nostro. Manuceptores suos, qui manucepterunt pro predicto procuratore Liber niger Saec. pag. 386. Manuceptores pro filio Willelmi de Bracca. Manuceptores seu Manuceptores, in Statuto Acton-Barnel. ann. 11. Edw. I. Reg. Angl. Vide *Manuceptus*.*

Vocis origo inde manasse videtur, quod qui se vadem prestabant, aut fidejussabant, nunt, cujus sponsores erant, ad hunc hunc deducebant, Manuque illius apprehensa, seu capta, palam, coram iudice et aliis, fidejussionem suam probabantur.

MANUDUCTIO, Idem quod *Conductus*, *Satragarde*. Joannes Sarisberiensis lib. 1. Epist. 83. apud Baron. ann. 1165. *Dicitur enim quod Pisani, mare ingressi sunt, et piratiam exercent, ut sine Manuductione eorum nulli omnino liceat navigare in illo mari.*

MANUENSIS SPORTA, Quæ manu fertur. Sic legendum auctor est Grævius, pro *amanuensis sporta*, apud Cassianum Collat. 19. 4. *Ob quam etiam causam septem dierum cibis, hoc est, septem praximiorum parva sequestratum in procheo, id est, Amanuensis sporta, die Sabbathi reponuntur. Alibi: Manuensis sporta, pro Manuatis ut putat la Cerda.*

MANUFICTILE, in Legibus Henrici I. Regis Angliæ cap. 30. Manu operatum.

MANUFIDELES, seu *ultimarum executorum voluntatum*, in Concilio Coloniensi ann. 1300. cap. 10. et in Synodo Coloniensi ann. 1343. cap. 7. [Testamentum Bertholdi ann. 1275. tom. 2. Rer. Mogunt. pag. 508. *Item volo et Manufidelibus meis committo, ut ipsi omnes commensales meos, sive sint Canonici, sive vicarii, post obitum meum in expensis curæ nec proventu honeste per mensem, ne ipsos tanquam oves errantes contingat vagari. Statuta Eccl. Leodiens. ann. 1387. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 881. *Et nos excommunicamus omnes executores seu Manufideles, qui bona decedentium, quorum sunt executores invadunt, recipiunt.*] Vide Hiltius, Glossar. Germ. voce *Treu-Hunder*, col. 1806.]*

MANUFIRMA MANUFIRMATIO, MANUFIRMARE. Manufirma est, fundus con-

cessus alicui ad vitam, et heredum sub censu annuo, certis conditionibus interpositis: proinde diversus ab Alodo, qui erat hereditarius. Tabularium Vindocin. ch. 17. *Cujus etiam Manufirma censum de mo jure in eorum transfero dominium, ut hæc non Manufirma, sed alodus deinceps existat Majoris Monasterii Monachorum. Charta Caroli Crassi Imperatoris ex Tabul. S. Cyrici Nivern. num. 31. *De Manu etiam firmis ut iudicio Episcopi et dispositione sicut incipiunt habere exordium, in iudicio, et definitione Episcopi utrum vere an falsæ sint, utrum stabiles an inutiles sint, tantummodo absque judiciali potestate componuntur.**

*Manufirmarum primitus eadem fuit conditio, quæ feudorum et Beneficiorum, cum a dominis ad vitam concederentur, eque finita ad donatores redirent. Hariulfus lib. 4. cap. 21. *Hanc terram domni Gerumi antecessoris cuiddam concesserat Agenardo, ut quandiu viveret, firma manu possideret. In hoc tamen inter se differabant, quod Beneficia nulli alii oneri obnoxia essent, præterquam homagii et servitii militari: quo erga dominum a quo habuerat quisquis is investitus, terebatur, ab eo requisitus. Manufirma vero villis quiddam recolebant, cum sub censu annuo concederentur. Exstat præclarum et vetus de Manufirma ad vitam concessionem Instrumentum, in Tabulario Nobiliacensis Monasterii in Pictonibus, ex quo ejusmodi contractum et concessio-nem originem observare quis potest: quod quia hæcenus ineditum, in aciem præferre haud gravabor: *Mos Mosæica a prisca temporibus est promulgata, ut quicumque potens, vel aporus, possessionem suam vendidit vellet, transacto anno publico, id est, quinquagesimo, restitueretur illi possessio. Ad instar ergo hujusmodi moris constitutum est per spatium hujus vasti orbis, ut Manufirma finitis successoribus absque ulla calumnia redeat, unde fuerat. Igitur ego in Dei nomine Yvo Abba, et Fratres nostri cuiddam fidei nostro, Rogoni scilicet, Canonico et Archidiacono S. Petri Pictavensis, Manufirmam facimus de tribus jugeris vinearum, aut eo forsitan amplius. Et sunt secus aliam Manufirmam de Cassanas, ut quandiu viverit, teneat, et post discessum ejus ad locum S. Juniani remaneat, et ad festivitatem ejus omni anno unam libram de piperum reddat. Manufirmam vero de Cassanas ipse et mater ejus Aldeardis, quandiu viverint, simul teneant ambo, et post discessum amborum ad locum remaneat, nullo contradicente propinquo. Si quis autem hanc Manufirmam calumniare, vel inquietare presumpserit post discessum Rogonis et Matris ejus, nullo solidos coactus componat, et in ira Dei omnipotentis corruat, et alienus a consortio Christianorum fiat, atque excommunicatus permaneat, conspultus in inferno cum Dathan, Chave et Abiron. Et ut hæc Manufirma stabilis et inconculsa sit, manibus Rogoni et matris ejus Aldeardis est firmata, et parentibus illorum ad firmandum data. S. † Hugonis filii Albini S. † Hugonis filii Arberti.***

Quandoque, et crebro, manufirmæ dabantur non ad unius modo, sed ad primi aut secundi hæredis vitam, ita ut is decedentibus, licet liberos haberent, ad dominos revertentur, quæ erat *Præcariarum et Præstariarum conditio*. Liber Aganonis, sive Tabularium Monasterii S. Petri Carnotensis. Pars vero B. Petro data a Guiberto Abbate quon-

*dam improvide cuiddam Militi et duobus hæredibus suis in Manufirma concessa esse dignoscitur. Prostant in eadem sententiam varia Diplomata in Chron. Hariulf. lib. 4. cap. 21. in Tabul. Abbat. Virdoc. apud Gallandum de Franco alodic pag. 20. et in Tabulario S. Hilarii Major. Pictav. apud Beslium pag. 284. 286. 290. in quorum altero notandum occurrit, interdum successorum vocabulo non semper liberos, aut proximiores hæredes intelligi, sed eos quos ille cui fundus datus erat ad manufirmam, eligere aut nominare voluisset: *Depræcatus est ut... cuiddam viro nomine Mainardo, et duobus successoribus ejus, quocumque eligeret voluerit, sub censu 3. solidorum concedere deberemus. En aliud ex Originali Monasterii Nobiliac. desumptum.**

In nomine, etc. Interveniens Dei gratia Alboinus Episcopus (Pictavensis), atque Abbas Canonici Nobiliacensis, cum omni Congregatione ipsius Monasterii, notum quiddam fieri cupimus cunctis fidelibus S. Dei Ecclesie, præsentibus scilicet atque futuris, quod quiddam fidelis noster nomine Bernerius, Sacerdos B. Petri Canonici, accedens venit ad nostram pietatem et precatus est nos ut aliquid ex nostro beneficio videlicet ut ei quartas terre, et aliam terram, quantum in terra villa Viliaco visum est habere S. Mariz et S. Lucæ Evangeliste et S. Juliani ex Nobiliaco Monasterio, sub Manufirma per nostre auctoritatis scriptum dignaremur concedere, quod et omnimodo nobis placuit fecisse. Terminatur vero ex uno latere terra S. Petri, altera parte S. Hilarii, tertia parte terra S. Radegundis, quarta vero via publica. Eo videlicet modo, quandiu viverit præfatus Bernerius sub censu XVIII. denariorum teneat, possideat, et faciat exinde quidquid elegerit, jure Ecclesiastico, nemine contradicente. Post suum quoque discessum, duobus successoribus suis qualescumque melius voluerit, sub eodem censu remaneat. Et si tardi, aut negligens hujus census fuerint, duplicatum reddant, et res non perdant. Precamur denique omnes nostros successores, ut ea quæ juste, ac rationabiliter statuimus, ita conservent, sicut a suis successoribus optaverint permanere gesta. Ut autem hæc Manufirma in Dei nomine plenam obtineat vigorem manibus firmamus, postea Fratribus Monasterii corroborandam tradidimus. S. Albini Ep. hanc Chartam a me factam et firmam, etc. Vide Hariulfum lib. 3. Chron. Centul. cap. 31.

Certe inde colligitur vix ullum esse discrimen inter *Manufirmam* et *Præstariam*, quibus alienare solebant Ecclesiarum præpositi res ipsas Ecclesiasticas. Hinc querelæ Attonis Monachi Serm. 5. *Diversis plane dolis et fraudibus predicti invasores Ecclesie destruant præsidia Christianitatis, hoc est, sedes Episcopales et Monasteria, hoc est, sedes rapinis, precariis fideiis, Manufirmatibus iniuris. Vide infra Præstaria et Precaria.*

Extinctis his, ad quos *Manufirma* ex concessionis pacto devoluta erat, ad dominos revertebatur, nisi lidem eorum hæredibus denuo concederent, per novam concessionem, cujusmodi secundam, aut continuatam donationis in manufirmam, exemplum profert idem Gallandus ex Tabulario sancti Cypriani Pictav. pag. 19.

Denique idem in manufirmis, quod in feudis, accidit: nam quæ primum ad vitam concedi solebant, postmodum

hereditario jure possessæ sunt, et de his disponendi facultas, æque ac de feudis concessa est. Unde non semel Manufirmas donatas Monasteriis legitimus, apud Pithoum in Comm. ad Consuet. Trecent. art. 59. Ph. Labbeum tom. 2. Miscellan. pag. 567. Gallandum pag. 18. in Tabulario Vindocinensi Thuani, etc. Adde Jac. Petittum post Penitentiale Theodori pag. 689.

• Hujus posterioris usus testis est Charta Guill. episc. Camerac. ann. 1287. ex Chartul. Valcel. ch. 65 : *Comme Cholars de Audencort ait vendut al abbet et au couvent de Vaurieles un courtill; ... lequel courtill cils Cholars tenoit de nous à Mainferme, etc.*

Nullum porro erat discrimen inter manufirmas, et terras censuales, seu censui obnoxias, quæ in eo differebant a feudibus, quod censuales, seu manufirmæ, nullum homagium, servitium, exercitum, domino, ut feuda, sed censum annuum tantummodo deberent, qui in pluribus locis in mutatione domini duplicatur, ut habet Butiterius in summa rurali, ubi *terras coterie, et Manufirmæ, perpetuo feudibus opponit, fol. 140. 154. 177. 183. 186. vet. Edit.* Idem observare est in Consuetudinibus municipalibus Cameracensi tit. 1. art. 18. 23. 74. Hannonensi cap. 68. 69. 77. 81. 84. Montium cap. 4. 7. 12. 20. 21. 26. Atrebatensi art. 14. 23. 136. Valentianensi art. 81. 91. 182. *Census de Manufirma*, in Charta anni 1250. apud eundem Gallandum : *15. solidos Paris. de capitali censu, qui census dicitur, census de Manufirma.*

• Interdum *Manufirma*, idem est atque prædium ab omni præstatione liberum et a quolibet servitio reali et personali immune, ut colligitur ex Charta ann. 1327. in Reg. 61. Chartoph. reg. ch. 687 : *Sunt omnia prædicta moventia de franchisia, vocata Manufirma, quæ est idem quod franc alleu.*

Jam vero *Manufirmæ* nomen inde manasse videtur, quod ejusmodi concessionem manu concedentium et donatorum firmarentur, peculiarisque esset illis in contractibus formula, quæ in plebisque habetur, quos supra indicavimus : *Ut autem hujusmodi Manufirma stabili et inconcussa permaneat, manu propria firmavit.* Tabularium Ecclesie Gratianopolitane ch. 12. sub Radulfo Rege : *Signum Drogoni qui cartam elemosynariam istam scribere et firmare rogavit manu ejus firma.* Tabular. Brivatense ch. 257 : *S. Armandi, S. Bertille uxore sua, qui cartam confortioriam istam se conscribere vel adfirmare rogaverunt manu eorum firma.* Form. 54. ex Andegavensib. : *Unde convenit, ut manus eorum firmatas inter se accipere deberent, quod ita et fecerunt, etc.* Tabular. Vindocinense ch. 106 : *Quod factum est, quando omnes contactu manuum cartam firmaverunt.* [Charta Eboli Comitis Pictav. apud Stephanot. tom. 3. Antiq. Bened. Pictav. MSS. pag. 343 : *Ut autem hæc Manus firmata plenior in Dei nomine optineat firmitatem manibus nostris propriis subfirmavimus.*]

Neque diffiteor tamen formulam hanc non in solis duntaxat *Manufirmis* ita fuisse usurpatam, ut in aliis concessionibus non reperiat. Imo observare licet ex Capitulari 3. ann. 803. cap. 19. et lib. 6. Capitular. Caroli M. cap. 237. *Manufirmationes*, appellari universim omnia Diplomata, Regum et Imperatorum manibus firmata et subscripta. Ita apud Beshum charta Guillelmi Pictavensis Comitis ann. 1019. qua alodum

quoddam. Columbarium dictum, Monasterio Burguliensi concedit, absque ullo census onere, *Manufirma* appellatur, his verbis : *Data est hæc Manufirma in civitate Pictavis, etc.* Tabular. S. Martini de Campis : *Ego Rex Henricus et Regina, pariter et Philippus filius, cum fratribus suis Manufirmatam corroboravimus.* Alia Ludovici Regis ann. 936. apud Sammarth. in Episcopis Parisiens. num. 49 : *Petierunt ut Ecclesie S. Patri in qua S. Medericus corpore quiescit, Manufirmas quas fecerint Comes Adalardus et Abbo vassus, ... præcepto nostræ auctoritatis renovaramus ac confirmavimus.* [9° Vide Halthaus. Glossar. German. voce *Handfeste*, col. 802. et voce *Handfestung*, col. 2200.]

FIRMA MANUS, pro *Manufirma*, occurrit in Chronico Andreasi pag. 366. 372. 458.

• MANUFIRMITAS, Charta qua fundus alicui nomine *Manufirma* conteditur, in Chartulario sancti Cypriani Pictav. Vide Gloss. Juris Gallici v. *Main-ferme*.

• MANUFOLLIA, Chirotheca, Gall. *Mouffles*. Miracula S. Martialis Episc. tom. 5. Junii pag. 555 : *Cujus ictu Manufollia, quæ sub capite auro fota posuerat, patefacta in pavimento Ecclesie, ac si sacrilegii horrore impedita, ornamenta gemmarum in lucem coram testibus vomuerunt.*

• MANUFORTIS, Davidis epithetum, apud Glabr. Rodolph. tom. 10. Collect. Histor. Franc. pag. 41. Sicut ait *Manufortis insignis præceptor bellorum Domini* : Deiecit eos, inquam, dum alleverentur.

• MANUISPEX, χειροσκόπος, in Gloss. Græc. Lat.

• MANULARES, Glossar. Græc. Lat. MS. et Editum. Μοναχικά. Mamilares. Reponunt viri docti *manuales*; sed legendum videtur *manulares*, seu *manulares*. Vide *Manulea*.

• MANULATUS, Vide *Manlat*.

• MANULAVIUM, ubi tenentur manus, antiquis mallarum. Ugitio.

• MANULEA, Glossarium vetus : *Manulea*, χεῖρις. Gl. Græco-Lat. : *Χεῖρις, maniculum, manuela*. Jo. de Janua : *Manulea, manica, manuleatus, manicatus*. [Unde Gloss. Lat. Gall. Sangerm. : *Manche de robe, ou amannette, comme chaîne de fer à mettre en prison par les mains.*] Gloss. Alfriaci Anglo-Sax. : *Manulatus, vel manucatus, geslefed*. Gloss. Lat. Gall. : *Manulea, idem quod manica.*

• MANULEABILI, qui manuleas faciunt, a *manuela*, quæ est manica. Ugitio.

• MANULEVAMENTUM, Vide *Manulevatio* in *Manulevare*.

• MANULEVARE, Fidejuberem. Consuetudines et jura Eccles. de Regula in Aquit. tom. 2. Bibl. Labbei : *Omni tempore citatum est forum in villa Regule. In die Sabbati dominus de Girunda tenet in hoc foro in feodum de Priore justitiam mercati : nec debet alia die Sabbati aliquid ultra rivos emere : quod si factum fuerit, ad dominum Girunde pertinet justitia, et ipse die Sabbati Manulevabit.* Et infra : *Prior et Claviger poterunt Manulevare.* Ibidem : *Si duo vel tres soci fuerint in porco vel vacca vel ariete, de unoquoque Manulevabit, etiam si unus vendiderit pro omnibus.* Fori Morlanenses art. 22 : *Nemo hujus ville debet domino accommodare, vel Manulevare præter voluntatem suam.* Fori Osceæ ann. 1247. fol. 4 : *Cum pro ullo clamo aliquis homo pignorerit alii homini aliquid bestiam, et postea dederit ei ad Manulevandam usque ad certum terminum, etc.* [Chartarium Eccl.

Auxitane cap. 92 : *Bonicellus captus olim apud Lavardenum, cum se redimere non posset, Raimundum Bergot consanguineum suum rogavit ut eum Manulevaret.*] Vide Foros Aragonenses Edit. 1. Consuetudin. Tolosæ part. 2. Rubr. de Societat. et Consuetudines villæ Martelli apud Justellum in Probationibus Hist. Turenensis pag. 40.

• MANULEVATOR, inquit Michael del Molino in Repertorio Foror. Aragon. : *Fidantia et Fidejussor sunt vocabula synonyma, ... et Fori et Observantia dicitur vocabulis promiscue utuntur.* Consuetudines seu Fori Jacce in Hispania apud Hieron. Blancam : *Marcatores de Jacca, vel alios homines extraneos nullus au deat pignoraré, nec disturbare, nisi fidejussor sit, Manulevator, vel creditor.* Ibidem : *Nullus sit fidejussor, vel Manulevator ultra quam potest.* Usatici Majoricensis MSS. : *Debitor vel fidejussor possit dare pignus suo creditori ad 10. dies cum Manulevatore idoneo.* Vide tom. 8. Spiellegit Acheriant pag. 195. Itali *Manulevadore* dicunt, de qua voce vide Menagium et Ferrarium.

• MANULEVATIO, Charta ann. 1287. in Regesto Comitatus Tolosæ fol. 83 : *Fon-tes, piscarias, et ribaticas, questas, lottas, successiones, et escaducas, Manulevationes, et adempriva, etc.* [Statuta Massil. lib. 1. cap. 1. § 18 : *Item, quod ipse Rector teneatur post exitum sui regiminis moram facere in Massilia per quindecim dies continuos, causa persolvendi debita et Manulevationes si quæ debuissent, et subierit tempore sui regiminis, vel post quandiu fuerit in Massilia donec solverit, vel solus fuerit debita quæ tunc temporis debebit in Massilia, et Manulevamenta, vel alius seu alii pro eo, et nihilominus secum retineat interim omnes illos qui pro eo aliquid Manulevassent tempore sui regiminis, quod tamen nondum esset solutum.*]

• MANULEVATUM, Eadem notione, in Charta ann. 1412. ex Archivis D. de Flammarens : *Reconosco me recepisse ab Americo Bernondi plenam et integram solutionem, satisfactionem et emendam in et de omnibus et singulis debitis, creditis, Manulevatis.*

• MANULECTA, Idem quod *Manulevatio*. Prima Curia Generalis Cataloniae Jacobi Regis Aragon. ann. 1291 : *Nec ejciamus ipsum a captione, neque absolvamus Manulectam, si manulevatus erit, usque dum restituerit malefactum.* Occurrit ibi pluries.

• 1. MANULEVATIO, Fidejussio, cautio. Vide in *Manulevare*.

• 2. MANULEVATIO, Dominorum jus mutuo sumendi a subditis res ad victum necessarias : quod non sine aliqua cautione fiebat : unde nomen. Pariag. inter comit. Fuxi et abb. S. Anton. Apam. ann. 1149. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 526 : *Consentio etiam tibi (Rogerio Bernardi comiti Fuxi) Manulevationem ciborum et vestimentorum in castello, sicut usus est, per unum mensem.* Vide supra *Manulevatio*.

• 3. MANULEVATIO, Cessio, abalienatio. Testam. Romel de Villanova ann. 1250. ex Tabul. D. Venetie : *Item debeo Guillelmo Elzeario pro Manulevazione et alienatione mihi facta, viginti quinque libras Raymonetas.*

• MANULIATUS, Vide *Manulea*.

• MANULIS, Vide *Manulus*.

• MANULIUM, Lo instrumento de mano.

Glossar. Lat. Ital. MS. **MANULUS**, Charta ann. 1197. apud Ughellum tom. 7. pag. 1275 : *Unam sto-*

lam de catastulo, unum Manulum de catastulo, etc. Forte manipulum, vel manulem, seu manulem. Chronicon Fossenovs ann. 1196: Manibus suis posuit super altare... pulchram stolam cum Manule, optimam tunicam, etc.

MANUMISSIO, apud Justinianum Institut. de Libertinis, et ex eo Glanvillam lib. 5. cap. 5. et in lib. 2. cap. 14: est libertatis datio, nam quoad quis in servitute est, manui et potestati sui domini suppositus est. Et cum manumissus fuerit, ipse est a manu et potestate domini sui liberatus. Adde Littletonem sect. 204. Hinc formula. Per manum liberum dimittere, in Lege Bajw. tit. 4. Liberum dimittere, tit. 7. § 11: Per manum propriam seu per alienam liberum dimittere, in Lege Ripuar. tit. 57. § 1. Manum super servum mittere, tit. 58. § 8. Bractono vero lib. 1. cap. 5. num. 8. manumissio, est datio libertatis, i. de tertio secundum quosdam, quia libertas quæ est de jure naturali, per jus gentium auferri non potuit, licet per jus gentium fuit obfuscata. [93 Vide Grimm. Antiq. Jur. Germ. pag. 331. sqq.]

Manumissionum autem species variae recensentur: alia enim est directa, alia conditionalis.

MANUMISSIO DIRECTA, dicitur absoluta, plenaria, nullo retento obsequio, aut patronatus jure, in Concilio Tolitano IV. can. 73: Quicumque libertatem a dominis suis ita percipiunt, ut nullum sibi in eis obsequium Patronus retinet: isti si sine crimine capitali sunt, ad Clericatus ordinem suscipiantur, quia directa Manumissionis absoluti esse noscuntur. Qui vero retento obsequio manumissi sunt, pro eo quod adhuc a patrono servituti tenentur obnoxii, nullatenus sunt ad Ecclesiasticum ordinem promovendi, ne, quando voluerint eorum domini, fiant ex Clericis servi. Adde Capitulum ultre Episc. cap. 62. Libertas directa, in leg. un. Cod. Th. de Manumiss. (4. 7.) dicitur etiam perfecta et absoluta ingenuitas, in Charta Ludovici Pii laudata in v. Ingenuitas.

Manumissionis directæ ea est formula apud Marculfum lib. 2. form. 32. 33. 34: Te illum aut illum ex familia nostra a presentie die ab omni vinculo servitutis absolvimus, ita ut deinceps tanquam si ab ingenuis parentibus fuisses procreatus, vitam ducas ingenuam, et nulli heredum aut proheredum nostrorum, vel cuiuscunque servitium, nec libertinitatis obsequium debeas, nisi soli Deo, cui omnia subjecta sunt: peculiari concessio, quod habes, aut deinceps elaborare poteris. Adde Formulas vett. Bignonii cap. 13. Formulas secundum legem Rom. cap. 12. et alias apud Vadianum lib. 2. de Colleg. et Monast. German. pag. 74. 83. Goldastum in Chartis Alaman. cap. 7. 8. et Rollandinum in Arte Notariæ cap. 7. rubr. 4.

Manumissionis directæ potissimus effectus erat libertas data manumisso eundi quo vellet, quæ variis formulis concipitur. Plautus in Menæchmis: Liber esto, atque abito quo voles. In Lege Burgund. tit. 57: Ut habeat licentiam quo voluerit discedendi. In Lege Ripuar. tit. 61: Si quis servum suum libertum fecerit, et civem Romanum, portasque apertas conciperit, etc. [90 Et subiciuntur cives Romanas portas apertas libera potestate eant pergant partem, quam se elegerint, in chart. ann. 784 apud Neug. Cod. Dipl. Alem. num. 89. tom. 1. pag. 81. Vide Brisson. de Formul. lib. 8. pag. 827.] Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 78: Qui servum suum liberat in Ecclesia,

et mercato, comitatu vel hundredo coram testibus, et palam faciat, et liberat ei vias conscribat apertas, et lanceam et gladium, vel quæ liberorum arma sunt, in manibus ei ponat. In Formulæ veterib. Bignonii cap. 6: Ut eat ubique, et quam voluerit partem pergat, tanquam si ab ingenuis parentibus fuisset natus. In Testamento Billongi Episc. Veronensis anni 850. apud Ughellum: Ut ambulandi liberam habeat licentiam. In Lege Longob. lib. 2. tit. 35. § 1. [90 Rothar. 225.] De quatuor, vis ubi volueris ambulare, liberam habeas potestatem. Vetus Charta manumissionis: Ut post hunc diem in 4. angulis terræ licentiam et potestatem habeat faciendi qualemcunque seniore eligere voluerit in omnibus, et sibi ambulare, et sibi vivat, de libera et absoluta maneat omnibus Jiebus vite sue. In manumissione Burgensium Burgi S. Germani de Pratis ann. 1260: Et omnimodam servitutum: quam habebamus, vel habere poteramus, in dictis hominibus, et eorum hereditibus quantum ad personas et corpora ipsorum ubicunque de cetero se transferre voluerint, totaliter et in perpetuum remittimus... c. perpetue libertati donamus. Sane, ut est apud Nicolaum I. PP. in Responsis ad Bulgar. cap. 20: Liber non est, si via de patria sua non audeat exire. Vide Cujacium lib. 14. observat. cap. 27. [90 et Savin. Hist. Jur. Roman. med. temp. tom. 2. cap. 9. § 46.]

Hinc est, quod ubi quis in monachum recipiebatur, inclinatum capite, cui manus impositam habebat prior, per quatuor partes sese vertebat, quasi libertati nuntium daret. Hujusmodi ceremoniæ meminit Ordinarium S. Petri Aurens. ubi de canonico regulari recipiendo: Postea prior claustralis accipiat canonicum (novitium) et faciat ei fieri signum sanctæ crucis, tenendo eum et tangendo eum de manu super caput, vertendo eum per quatuor partes, inclinando caput versus terram in signum humilitatis et obedientiæ. Deinde ducatur ad tonsurandum caput tonsura regulari, ut moris est.

Hujusce formulæ præ cæteris damus testes præterea duas Chartulas ex Tabul. S. Laudi Andegavensis excerptas, quarum prima sic se habet: Quoniam omnis potestas a Deo est, et qui potestati resistit, ordinationi Dei resistit, qui summa et mirabili dispensatione Reges et Duces, cæterasque potestates in terra constituit, ut minor majori, ut consequens erat, serviret potestati; et inter eos, quosdam dominos, alios servos esse voluit, ita tantum ut et Deum Dominum, et servi Dominos venerarentur et amarent, juxta illud Apostoli, Servi obedite dominis carnalibus cum timore et tremore; et ad dominos, Domini quod iustum est et æquum est, servis præstate, minas remittite, quia ei vos dominum habetis in celo: si et vobis et illis dominatur, quicumque ipse, qui Rex et dominus omnium est, forma et speculum totius boni, jugum servitutis pro nobis subire dignatus est, quatenus nos a Legis maledicto et servitute diabólica liberaret, et sua ineffabilis libertatis participes efficeret. Idcirco ego pro redemptione animarum meæ et pro eterne beatitudinis retributione, hunc servum meum J. W. et omnem fructum ejus ab omni servitute ejus jugo absolvo, ut ab hodierna die et deinceps securus, et sue potestatis existat, eat quocunque voluerit, portas habens apertas, et nulli servituti obsequium, nisi soli Deo, pro cuius amore ipsum manumitto, debeat, etc.

Altera hisce verbis concipitur: Prius-

mus dominus noster Jerns Christus salutem humani generis paternali amore desiderans inter alia præcepta, quæ fidelibus suis dedit ut eterne vite gaudia possent adipisci, præcepit eis debitores suos a debitis illorum absolvere, quo ipsi ante summum judicem suorum commissorum veniam securi valeant expectare. Tanta igitur auctoritatis præsentio compulsa, dominusque Hugardis Comitum gratia precibusque animati, nos Canonici S. Laudi hunc fidelem nostrum Radulfum Ecclesie nostræ vinculo servitutis obnoxium, ab omni debito servilis conditionis, pro animabus nostris, Goffridique Comitum excellentissimi, qui potissimus Ecclesie nostræ fundator et ornator extitit, omniumque benefactorum nostrorum, absolvimus: ut deinceps, cum omni fructu suo, licentia liberali donatus, in quamlibet mundam partem eat, nec cuiquam successorum nostrorum eum ab arbitrio suo revocare liceat. Actum est Andagavi in Claustro S. Laudi 4. Kal. Octob. Anno ab Incarnat. Dom. 1112. Ind. 5. concurrente 1. Epacta 1. Luna 3. Paschali Papa sedem Apostolicam obtinente, Ludovico in Gallia regnante, Fulcone adolescente Consulatum Andegavensem regente, Raignaldo Episcopo Andegavensem Ecclesiam gubernante. Huic rei affuit Raignaldus Episcopus, et de Canonici sancti Mauricii... de laicis... presentibus et videntibus istis testibus imposuimus nos Canonici S. Laudi manus nostras super caput Radulfi, ob favorem et confirmationem libertatis sue, videlicet Radulfus Sacerdos, Roicidus Sacerdos, etc.

Alter Manumissionis plenariæ in Chartulis adscriptus effectus erat in peculiaribus Manumissionum quæ ipsis deinceps competebant, hæc formula, Peculiari concessio quod habes, aut deinceps elaborare poteris, apud Marculfum lib. 2. form. 22.

Charta Gaufr. comit. Andegav. ex Tabul. S. A. b.: Eat rias quadrati orbis, nemine reclamante, habere suum libere possideat et quid de eo voluerit sibi facere liceat.

Ejusdem manumissionis absolute effectus, pluribus declarantur in Charta Guill. de Sancta Maura thesaur. eccl. Laudun. ann. 1382. ex Reg. 66. Chartoph. reg. ch. 1195. Erimentes penitus eum et dimittentes nunc et in perpetuum a nostra potestate, manu, dominio et ab omni conditione servili et gravamine ac etiam operis et operarum impositione obsequium, quæ consistunt in faciendo et in assurgendo, salutando et hujusmodi, quam earum quæ consistunt in non faciendo, ut puta non de vocando in jus manumissionem, venia non petita, et aliarum quoniam, tam artificialium quam fabriliū, et revocatione in servitute ob quacunque ingratitude, et brevis et omni jure patronatus, quocunque sit, illud sibi libere remittentes.

Testamenti etiam condendi facultas indulgebatur, jusque civitatis Romane, quod testantur veteres formulæ cap. 13. etc. Salvianus lib. 3. ad Ecclesiam Cathol.: In usu siquidem quotidiano est, ut servi, etsi non optimi, sed improbi servitutis, Romana a dominis libertate donentur: in qua scilicet et proprietatem peculii capiunt, et jus testamenti consequuntur ita ut et viuentes cui volunt res suas tradant, et morientes donatione transcribant. [Charta ann. 1251. in Bibl. Colbert.: Totam dicto capitulo absolvimus et in omnem libertatem, vitam, libertatem et Guil. Radulfi filium suum constitutum et inducimus, et tanquam Civis Romanos eos et suos pronunciamus.]

* Hac manumissione præsertim absoluta donabantur servi, qui clero cooperandi erant, in cuius signum, maxime si ecclesie servitio addicti, ab unoquoque canonico solemniter tondentur, teste D. Le Beuf tom. 2. Dissert. pag. 32. non sine aliqua tamen conditione, ut videre est infra lin. *Singularis certe*, pag. 254. col. 1. et in Mercur. Franc. ann. 1734. mens. Sept. pag. 1833.

Manumissioni directæ eam quoque accensendam existimo quæ sub conditione census annui tantum concedebatur, cujus exemplum nobis profert Charta Alfonsi Comitissæ Pictav. ann. 1269. in Bibl. Colbert.: *Manumittimus et ab omni iugo servitutis absolvimus et quitamus ipsum et hæredes suos de corpore ex legitimo matrimonio procreatos et procreandos perpetuæ libertatis munere decorantes, bona ipsius tam mobilia quam immobilia de caselagio seu aliunde provenientia... possidenda pacifice et quiete in perpetuum relinquentes, volentes ut exinde faciant suam in perpetuum omnimodam voluntatem sub deverio sex denariorum Tholosanæ monete pro caselagio suo, nunc a nobis eidem concessio in feudum censuale.*

Manumissionis species altera, directæ opposita, ea erat, quæ sub conditione, vel relicto servitio ac obsequio fiebat, ita ut qui manumittebantur, non plenariam ac omnimodam libertatem consequerentur, ut Latini Juniani, et Dedititii apud Romanos, sed quodammodo obnoxii remanerent, eoque nomine veluti servi ad sacros Ordines non possent promoveri, ut est in Concilio Toletano IV. can. 73. laudato. Leo Ost. lib. 1. cap. 16: *Servos autem suos et ancillas omnes libertati donavit: ita tamen ut essent sub ditione et tutela Monasterii, singulique singulas annuatim operas Monasterio ubi eis præcipere, exercere.* Exstat apud Marculf. lib. 2. cap. 33. formula imperfectæ manumissionis, quæ scilicet manumissor servo suo libertatem confert, ea conditione, ut dum advixerit, sibi deserviat: post obitum vero suum, si sibi superstitis fuerit, sit ingenuus, etc. Quæ fuit olim dedititia libertas. Cap. vero 31. habetur alia formula, qua ita libertas datur, ut manumissus manumissoris sepulcrum luminaribus annis singulis procuraret. Exstant præterea in Tabulario Fossatensi formulae aliæ ejusmodi conditionalium manumissionum, ann. 1266. in hæc verba: *Manumittimus sub conditionibus insertis inferius, et de voluntate ipsorum ante manumissionem, non tamen causa oneranda libertatis talia jura retinemus, etc.* In alia vero Charta ann. 1270. ubi eadem verba habentur, hæc subduntur: *Item voluit dicta Isabella suo et hæredum suorum futurorum nomine et expresse consensu in jure coram nobis, quod nec ipsa, nec hæredes sui possint petere, habere vel tenere possessiones aliquas, sive aliqua bona jure proximitatis parentum vel consanguineorum suorum per emptionem, vel etiam quemcumque alium titulum sive modum, nec ex testamento vel ab intestato succedere, dummodo proximi illi sint, vel fuerint de conditione, et manu mortua ipsorum, etc.*

Singularis certe manumissionis conditio quam exhibet Charta Guillelmi de Curtiniaco ann. 1207. ex Tabul. Crisenon. *Ego Guillelmus de Curtiniaco motum facio universis presentibus et futuris, quod pietatis intuitu et remissione peccatorum meorum manumisi Guillelmum filium Roberti de la Curt, si clericus*

permanserit, si autem dictus Guillelmus clericus esse noluerit volo ut in pristinam redigatur servitutem.

Manumissionis vero, cui adjecta erat conditio, hæc procul dubio moderatio, qua manumissus contra patronum nemini auxilio esse debebat. Charta Petri episcopi Laudun. ann. 1377. in Reg. 180. Chartoph. reg. ch. 12: *Edelinam feminam nostram de corpore, videlicet de capitagio duarum chalongiarum... sub infrascriptis modis et conditionibus manumittimus per presentes, videlicet quod de cetero, tanquam advocata vel procuratrix seu alio modo quocumque contra nos, successores nostros episcopos, vel ecclesiam nostram Laudunensem alicui alteri, publice vel occulte, consilium, auxilium, vel patrocinium aut juvamen dare ac etiam impertiri non possit.*

Interdum anius mensis servitium in anno exigebatur. Charta Eustach. de Conflans ann. 1238. in Chartul. Campan. Cam. Comput. Paris. fol. 380. v. col. 1: *Ego franchi Robertum de Besil et hæredes ipsius de corpore Mariae quondam uxoris suæ procreatos: ita quod dictus Robertus mihi serviet per unum mensem in anno, tanquam de libero feodo, vel alter sufficiens loco sui, si haberet essoniam, per quod non possit mihi servire; nec ipsum ultra dictum servitium possim cogere ad aliud servitium mihi faciendum.*

Duriores nonnunquam adeo erant conditiones, ut hæc libertas a servitute nihil discreparet: puta cum manumissus, etiam clericus factus, servitio ita mancipatus remanebat, ut ab eo recedere nullatenus posset, imo tanquam fugitivus servus repeteretur, et cujus posteritas servituti obnoxia esset. Ejusmodi manumissionis exemplum profert Tabularium Major monast. circa ann. 1162. in Lib. de Servis fol. 32: *Novertis posteritas quod dominus abbas Alvertus et Majoris monasterii fratres quemdam servum S. Martini, nomine Radulfum, liberum fecerunt et clericaverunt, tali ratione et convenientia, ut nunquam se a Martini servitio ad alienos transiens auferat: sed, sicut prius, omni famulatu monachis ejus subijciatur. Quod si se subtraxerit, revocetur ut fugitivus et repetur ut servus, ubicumque fuerit. Præterea ut caste se agat et pudicitiam tueatur. Et si ad ordines ecclesiasticos promotus fuerit, nunquam ausu illicito mulieri societate turpi cupidine illectus et nefaria temeritate, sicut nonnulli, deceptus, qui publicis, fronte perditâ, nuptus contra jus fasque uxoris sacrilegus, imo sceleratissimus adulteris copulantur. Sin vero clericus solum manens uxorem duxerit, fructus ejus, si scilicet infantes habuerit, cum omni eorum deinceps progenie S. Martini sit servituti, quæ pater eorum, antequam clericus fieret, astringebatur, addictus, etc.*

Sed posterioribus sæculis longe magis obtinuit apud nostros imperfecta hæc libertas, quæ ita concedebatur, ut retentis servorum obsequiis ac operis consuetis, non tam servile nomen deleteretur, quam servitus ipsa augetur, adeo ut ad abolendas et extinguendas duras istas conditiones manumissionibus appositas, rursus manumissiones aliæ necessariae essent. Istiusmodi sunt eorum manumissiones, quos *homines de corpore et de capite*, vel *capitales* appellabant, qui et obsequia de corpore suo, id est, operas et corvatas, (unde nomen) et census de capite seu capitale quotannis exsolvere tenebantur, qui ita glebe addicti erant, ut ab ea recedere eis non licitum esset, quemadmodum nec matrimonia

contrahere inconsultis dominis, quæ quidem suis omnia locis pluribus observamus. In hoc tamen a servis differant, quod ad testimonia interdum contra liberos admitterentur. Charta Caroli M. ex Tabulario S. Germani Paris.: *Nemo homines de capite in judicio reprobare ultatenus presumat. Alia Caroli C. ex eod. Tabular. apud Besilium in Episcopis Pictav. pag. 33: Homines de capite contra liberos in omni placito testimonium ferre concedimus.*

De his haud dubie postremis manumissis intelligendum Capitul. Childerici III. n. 15. quo libertis testimonium dicere vetatur: *Libertus et liberta in nullis negotiis contra quemquam testimonium dicere permittantur, exceptis illis causis in quibus ingenuitas desesse dinoscitur, sicut præmissum est, et de servis.*

Perstitit diu imperfecta ista libertas apud nostros, quam rectius *servitutis* nomenclatura vulgo donabant, quod nihil ferme haberet quod libertatis esset, imo pene omnia quæ servitutis, donec sensim aboleri cœpit, dominis ipsis seu pietate ac misericordia motis, vel ex ipso compendio, acceptis ab manumissis pecuniis, plenariam libertatem indulgentibus. Nam interdum singulatum ea conferebatur libertas, interdum subditis omnibus servitutis istius nexu devinctis. Utriusque manumissionis infinita propemodum existant Chartæ, ac prioris quidem apud Doubletum in Histor. S. Dionysii Monast. pag. 407. Hararum in Castellanis Insulensib. pag. 181. 182. Locrium in Chronico Belgico pag. 128. 129. Buzelnum in Gallo Flandr. pag. 55. 533. Duchesnum in Hist. Verriacensi pag. 241. Guichenonum in Bibl. Sebustiana pag. 43. in Histor. Bressensi pag. 5. etc.

Manumissionum generalium, seu libertatum, quæ pagorum incolis istius servitutis nexu obligatis generatim conferebantur, aliæ complures pariter leguntur Chartæ, ac in primis Sugerii Abbatis S. Dionysii ann. 1125. pro h. annibus villa S. Dionysii apud Doublet. pag. 857. alia deinde Ludovici VII. Regis Franc. ann. 1180. apud Habertum in Histor. S. Aniani, qua servos et ancillas quos *homines de corpore*, inquit, *appellamus quicumque erant Aurelianis, et in suburbis et vicis et villulis infra quantum leucam existentibus, eorumque filios filiasque ab omni servitute iugo absolvit, et tanquam qui a jure natæ fuerant, vult permanere liberis.* Exstat etiam alia ann. 1206. qua Capitulum episcopale Ecclesie ad 200. manumissit Ludovicus Comes Blesensis et Clarimontis in Charta ann. 1176. *Omnes homines Credulio mementes talium mihi debentes et eorum hæredes, a talia, ablatione, impruntate, et rogi exacta, de cetero penitus quilibet et innocens esse concedo, statuens quod quicumque Credulio mansuram habuerit, 5. solidos Parisiennum singulis annis persolvat, etc.* Infra *Similiter omnes Credulio manentes, qui de mea servitute conditione erant, et eorum hæredes et tenuras ab omni iugo servitutis mese penitus quito et absolvo. Quilibet si a villa recedere voluerit, liber et quietus recedat, etc.*

Habetur alia Mathildis Comitissæ Nivernensis 1. Aug. ann. 1223. qua *cives de Autisodoro tam in civitate, quam in suburbis, et Burgo S. Gerasii manentes, et ipsorum hæredes, qui non erant de libera conditione, omnino et in perpetuum manumittit, et servitutis opprobrio post-*

XI. si plures non supererunt] in campo numerandæ, unam gerbam habeamus a nobis numerandam, et eligendam per cultorem agri ad nostram grangiam deportandam, quæ appellabitur Gerba libertatis. Circa campipartem tamen, et decimam, propter hoc nihil immutamus, sed saluum est nihilominus nobis per omnia jus campipartis, et decimæ sicut ante. Simili autem modo per omnia duodecimam partem habebimus de bladis non ligatis. Per hæc autem quæ specialiter expressa sunt in hac libertatis Charta, in nullo alio juri nostro volumus præjudicium generari. Super cæteris enim redhibitionibus nostris, consuetudinibus, corveis, justitiis, talliis, et generaliter super alio quocunque jure nostro nil immutamus, sed volumus, quod ea omnia illibata et inconcussa in perpetuum maneant, exceptis tamen capitalibus quæ remittenda eis penitus durimus, et quitanda. Nomina autem hominum nostrorum quos manumimus, etc. Actum ann. Dom. 1221. mense Febr. In Regesto Parlamenti signato B. fol. 40. inter Aresta Epiphaniae ann. 1277: *Dictum fuit quod Episcopus Catalaunensis manumittere non potest servientes suos, etiamsi Capitulum consentiat, sine voluntate Regis.*

* [Hic cartam manumissionis ex cartulario concharum Ruthenorum (p. 172. an. 1069.) transcribemus, quæ ex vetustate tum ex Christiana propositi magnanimitate: « In nomine Dei Patris omnipotentis ejusque unigeniti Filii domini nostri, qui ad hoc incarnari voluit ut eos qui sub peccati jugo detinebantur in libertate filiorum adoptaret. Quatenus et ipse nobis nostra peccata relaxare dignetur, sub nostre jugo servitutis homines depressos relaxare decernimus. Ipse etenim dixit: « Dimitte et dimittetur vobis: » et Apostolus « Omnes enim vos fratres estis. » Ergo, si fratres sumus, nullum ex fratribus quasi ex debito ad servitium cogere debemus. Et iterum ipsa veritas testatur: « Ne vocemini magistri. » Igitur si arguit humane prelationis arrogantiam, multo magis dominationis violentiam. Unde et nos ego Petrus et Gerbertus, tam competentibus testimoniis correcti, hos servos et ancillas, videlicet Jeraldum nomine, cum uxore et filiis et filiabus, et cum sorores ipsius Jeraldi Ildegarda et Ingelberga, cum filiis et filiabus eorum, ab omni jugo servitutis, cum omnibus rebus suis et cum liberis suis, si qui ab eis vel ab eas sunt procreandi, absolvimus: ita ut in quocunque mundi partes voluerint, liberaliter pergant, nec unquam alicui ex nostro genere vel familia pro servili conditione respondeant. Facta carta ista in mense Octobrio, feria V. regnante domino et Franchorum rege Philippo. »]

Manumissio in Ecclesia inducta potissimum legitur a Constantino M. in leg. I. Cod. de his qui in Ecclesia manumittuntur (l. 13.): *Jam dudum placuit ut in Ecclesia Catholica libertatem domini suis famulis præstare possint, si sub aspectu plebis, assistentibus Christianorum Antistitibus, id faciant, ut propter facti memoriam vice actorum interponatur qualiscunque scriptura, in qua ipsi vice testium signent.* Adde leg. unic. Cod. Th. eodem tit. (4. 7.) et Sozomen. lib. 1. cap. 9. S. Augustinus: *Servum tuum manumittendum ducis in Ecclesiam: recitatur libellus aut fit desiderii tui prosecutio. Dicis te servum tuum manumittere, quod tibi in omnibus servaverit fidem. Ubi observare licet dominum libellum offerre,*

quo libertatem servo suo ab Episcopo donari expebat, quem Petitorium vocat Ennodius Opusculo 8: *Gerontium itaque, cujus a me comperta fides, per præsens petitorium a Beatitudine vestra Romanæ deprecor civitatis gaudere consortio, cujus ego absolutio non tam largitor, quam testis existo.* Vetus Inscriptio in Ecclesia S. Crucis Aurelianiensi: *Ex beneficio sanctæ Crucis per Johannem Episcopum, et per Albertum sanctæ Crucis Casatum, factus est liber Lambertus teste hac sancta Ecclesia.* Exstat in Tabulario Burgullensi Charta Theobaldi cognomento Pagani de Villanova, qua quemdam colibertum suum Lambertum nomine libertate donat, ubi hæc subduntur: *Et ut hoc perpetuo inconvulsam permaneret, hanc chartam in publico conventu astante et testante omni populo, in Ecclesia S. Christophori, die dominico, ante processionem, tam ego quam omnes qui tunc successores esse poterant, crucibus nostris firmavimus. Actum tempore Philippi Regis Francorum, et Wolfredi Parisiorum Episcopi, Milonis quoque ac Widonis fratris eius, Magni Milonis de Monteherici filii, etc.*

Fiebant autem ejusmodi manumissiones ad altare, vel circa altare, ex Concilio Berghamstedensi ann. 637. cap. 9. Legibus Luitprandi tit. 109. § 4. Legib. Astiph. tit. 5. § 4. Leg. Longob. lib. 2. tit. 18. § 3. tit. 31. § 3. 5. 8. 9. Liutpr. 140. (6. 87.) Aist. 3. Liutp. 9. (2. 3) 23. (4. 5) 55. (6. 2.) Aist. 2.] in Capitul. 2. ann. 806. cap. 6. *Juxta altare, in Capitulari Bajw. ann. 788. cap. 6. Concil. Lemovic. ann. 1031. sess. 2. Denique semper fuit consuetudo, ut quicunque voluerint, aut ante corpus beati Redemptoris, aut ante corpus beati Martialis, servos suos libertati darent. Infra: Hæc de baptismo satis int: nunc de servorum libertate dicendum, quia hanc agere licitum est, vel apud sedem, vel ante corpus B. Martialis, vel ad quancunque Ecclesiam domini elegerint coram testibus, vel ante corpus defuncti proximi, sicut sæpe per plures civitates fieri vidimus: ita sane ut hujus sedis nominativus Cancellarius libertatem scribat. Nam et apud regale palatium, vel in quocunque loco rex fuerit, coram Rege libertates legitimas fieri cernimus: immo Lex Salica continet, ut ubicunque servi dominus voluerit, potest servum relaxare. Willelmus Malmesbur. lib. 1. de Gest. Angl. pag. 31: *Ipsa dedicationis die Regem captivum ad altare manumittens, libertate palpavit, memorabile clementiæ suæ spectaculum exhibens.* Vide Probationes Hist. Guinens. pag. 61.*

Ante cornu altaris. Formulæ veteres Bignonii cap. 8: *Censeo te atque statuo ante sacri altaris cornu, in conspectu Sacerdotum et Clericorum, et populi adstantis a presenti die et deinceps ab omni jugo servitutis humanæ absolutum fore, civemque Romanum appellari.* Adde Formulæ secundum Legem Rom. cap. 12. Charta Dadonis Episcopi Virdunensis: *Eo quod ex familia nostra fuit, dedimus ei libertatem receptam a cornu altaris canonice, et ordinavimus eum ad gradum Presbyterii.*

Hæc manumissionis forma, liberti facti, plenariam consequentur libertatem, eoque nomine *Cives Romani* fiebant ex leg. 2. Cod. de His, qui in Ecclesia manumittuntur: *Qui religiosa mente in Ecclesia suæ gremio servis suis meritam concesserint libertatem, eandem eo jure donasse videantur, quo civitas*

Romana solennitatibus decursis dari consuevit. Quam quidem prærogativam his, qui in Ecclesia manumittebantur, adscribunt veteres Formulæ Bignonii cap. 56. quæ directæ et plenariæ manumissioni alias conveniebat ex cap. 8. et ex formulis secundum Legem Rom. cap. 12. et Formula 48. ex Baluzianis. Epistola Ludovici Pii Imp. ad Bernouvinum Chrysopolitanæ Ecclesiæ Archiep. data ann. Imperii 8. Indict. 14: *Scribatur libellus perfectus et absolute ingenuitatis, more quo hactenus hujusmodi libelli scribi solent, civem Romanum libere potestatis continens: et in fine libelli sanctorum, qui in tua parochia sunt Sacerdotum, quam illorum quos dominus servi secum adduxerit testimonio.* Exstat alia formula plenariæ Libertatis in Diurno Romano cap. 6. tit. 21. ex qua hæc duntaxat damus *Cumulo libertatis largito ab omni servili fortuna et conditione liberum esse censemus, civemque Romanum solum ab omni subjectionis noxa decernimus, nec aliud cunctis, nisi solam salutationem debere, ut perfectio absolutus jugo servili, ritu possis degere, quibus judicaveris diebus, et more liberorum.*

Hæc denique ratione liberi facti, una cum eorum progenie sub tuitione Ecclesiæ constabant, ex dicto tit. 58. Legi Ripuar. § 1.

* [De manumissionibus servorum, Vide Cartular. N. D. Par. p. p. Guérard, t. I. præf. p. CCVII. p. CCIV.]

Atque eam ob rem charta manumissionis in Archivis Ecclesiæ asservabatur, ut manumisso libertatem asservaret, si qua deinceps controversia de eo moveretur. Appendix ad Marculfum form. 8: *Igitur ego ille minimus servorum Dei famulus Ecclesiæ Senonice Archiepiscopus tanta Serenissimi Hludovici Augusti auctoritate, quæ senonis in archiepis Ecclesiæ episcopi servatur, fultus per hunc libellum manumissionis te fratrem nostrum, quem servilis conditio hactenus addictum tenuit inter hujus Ecclesiæ familiam, quia fratrum testimonio, inter quos enutritus es, dignus ad sacerdotalem honorem suscipiendum prædicatoris, etc. Hinc est quod manumissionum Chartæ, ut mox dicetur, a Scriuario, Protonotario, vel Archidiacono conscribebantur, quia penes eos erat custodia scripturæ vel archivi ecclesiæ, ubi conscriptæ reponerentur.*

Ejusmodi ver. manumissio, quæ fiebat in Ecclesia coram Episcopo et Clero, dicebatur fieri *Episcopalis* aut *Ecclesiastica* gestis, ut apud S. Augustinum Sermon. 50. de Diversis, et Sermon. 53. ad Fratres in eremo. Tabulæ autem conscribebantur a Scriuario. Anastasius Bibl. in S. Julio PP.: *Hic constitutum fecit, ut manumissiones Clerici in Ecclesia per Scriarium sanctæ Sedis celebrarent.* In Lege Ripuariorum tit. 38. § 1. Archidiaconus tabulas libertatis conscribere jubetur *secundum Legem Romanam, quæ Ecclesia vicit.* Apud Cyprianos Protonotarii Ecclesiæ officium præ cæteris erat *debetur*: in Ecclesia factas scribere, ut est in Catalogo Offic. Eccl. CP. ad Medoniam.

Manumissionis in Ecclesia meminerunt præterea Concilium Arausic. I. can. 7. Aurelian. V. cap. 7. Matiscon. II. cap. 7. Burchard. lib. 2. cap. 29. 32. Ivo pag. 6. cap. 130. 133. Sozomenus lib. 2. cap. 9. sub finem. Lex Wisigoth. lib. 5. tit. 7. § 2. 9. Papianus lib. Resp. tit. 4. Lex Alaman. tit. 17. tit. 18. § 1. Lex Ripuar. tit. 58. § 1. Capit. Caroli M. lib.

5. cap. 80. Testamentum Perpetui Turonensis Episc. ann. 474. Formulæ vet. Bignonii cap. 56. Leges Henrici I. Reg. Angl. cap. 78 etc.

Exstat præterea manumissionis in Ecclesia et ad altare vetus diploma, quod hic datus ex Schedis Peiresciani. Cum Christianissimus ac religiosissimus Imperator Ludovicus celestis protectionis ope suffragantem invictissimus Augustus sanctam matrem Ecclesiam ad meliora instantissime sublevaret, hoc et inter cætera sanctæ devotionis suæ studia exhibuit, ut usus valde insolitus atque reprehensibilis, qui dignitatem ejus magna ex parte fuscure videbatur, ut quod scilicet servilis et originariæ conditionis personæ contra statuta Canonum sacris divinisque mysteriis quatenus applicaretur, suæ auctoritatis præcepto ab ea pellerentur, et qualiter dehinc hujusmodi conditionis homines Ecclesiæ utilitati idonei reperti, nexu servitutis eriperentur, et ad hanc dignitatem promoverentur, usque cum consensu Pontificum et Optimatum Imperii sui statuere procuravit: id ipsum quoque veneranda proles ejusdem Imperatoris invictissimus Rex Carolus pari voto honorificentis S. Dei Ecclesiæ annuit. Igitur ego in Dei nomine Hugo misericordia Dei Abbas Ecclesiæ gloriosissimi Confessoris Christi Aniani, juxta memorati piissimi Augusti præceptum, te Clericum nomine Ragnaldum, ex familia ejusdem sancti Aniani progeniem ducentem, hoc est, ex Apiariis villa, ante sanctum altare, et præsentiam fratrum S. Aniani, una cum collubentia eorumdem fratrum, et deprecatione Adalardi Archiepiscopi, qui jamdictam villam, Apiarias scilicet, in beneficium habet, a vinculo servitutis ob amorem Dei nostri, J. C. ad cuius militiam eligeris, publice absolvo, civemque Romanum instituo, ut abhinc Christo favente, in tuo jure et potestate consistens, ita vivas ingenuus, civisque Romanus, tanquam si a liberis ortus fuisses parentibus, et neque nobis, neque successoribus nostris quicquam noxialis debeas servitutis: sed sub integra, plenaque ingenuitate, quam propter sacri Ordinis dignitatem accipere mereris, tempore vite tuæ per nasceas, quatenus catena servitutis, cui nascendo hætenus obnoxius exististi, per hanc absolutionem ereptus, securus liberiusque divine potentis Domino adjuvante famulari valeas. Ut vero absolutionis hujus titulus pro reverendis cultibus venerabiliter celebratis firmum omni tempore obtineat vigorem, manu propria subter roboravimus, nobilissimoque S. Aniani Clero stipulante destinavimus. R. Hugo. V. Adalardus Episcopus. V. Varimundus. V. Cunno. etc.

Fiebant autem ejusmodi manumissiones a sacerdote, manumissum cum cereo in manibus circa altare ter ducente. Charta ann. 1056. apud Murator. tom. I. Antiq. Ital. med. ævi col. 854: In manu mito te Benzo persister da plebem sancti A. . . . ani, ut vadat tecum in ecclesia S. Bartholomei apostoli, traad te tribus vicibus circa altare ipsius ecclesie cum cereo apprehensum in manibus tuis et in manibus suis: deinde exite et ambulate in via quadrubio, ubi quatuor vice se dividatur, et date eam licentiam. Alia ann. 1107. ibid. col. 860: In plena et integra maneat libertate, sicut illi, qui in quadrubio in quartam manum traditi et amunth facti sunt, vel sicut illi, qui per manum sacerdotis circa sanctum altare ad liberos dimittendos deducti sunt.

MANUMISSIONES fiebant etiam per

chartam, vel chartulam, que ingenuitate vulgo appellabatur, a qua Chartulati dicti hac manumissionis specie manumissæ, de qua agunt lex Alemannorum tit. 17. tit. 18. § 1. Capitulare 2. ann. 806. cap. 6. 7. Capit. ann. 813. cap. 8. Capitul. 3. cap. 2. 11. 12. Lex Longob. lib. 2. tit. 18. § 3. tit. 34. § 12. [see Aist. 8. Ludov. P. 6.] Gregor. Turon. lib. 5. Hist. cap. 27. Concilium Toletan. VI. cap. 9. Leo Ost. lib. 1. cap. 11. etc. Qui autem per chartulas manumittebantur, pænarum non semper libertatem consequuebantur, cum conditiones datæ libertati adderentur: seu servitia et operas interdum et censum pecuniarium sibi reservarent patroni, unde conditionales dicti passim.

Hac porro ratione libertas conferebatur charta manumissi capiti imponebatur, ut fortean cunctis esset conspectua: quod testari videtur vetus hæc Notitia ex Tabul. Vindocir. fol. 217. verso: Notum sit omnibus hominibus, quod cum domus Gaufridus Vindocinensis Abbas quandam servum suum Stephanum Pepinellum nomine annuente Capitulo suo liberum fecisset, res illa Gaufrido Comit. Vindocinensi, qui Grisagonella cognominabatur, displicuit, et eidem Stephano cartam libertatis de capite eripuit. Quod cum dominus Abbas G. audisset, supradictum Comitem de hac re ad rationem misit, et quod Vindocinensis Abbas servos suos absque ullius licentia et consilio possit liberos facere rationabiliter, ostendit. Qua ille ratione convictus, cognovit se male fecisse, et de reliquo se nihil tale facturum promissit. Hoc viderunt dominus Gaufridus Abba, Hamelinus Abba Belliloci, Goffridus Comes Vindocinensis, qui Grisagonella cognominatur, Raynaldus de Turra. Actum Vindocini anno ab Incarn. Dom. 1124. prima septimana Quadragesimæ feria quinta, et in crastino movit idem Comes ad S. Jacobum.

Imo illius capiti ita impositam subcribebant libertatis concessæ auctores. Charta ann. 1108. ex Chartul. S. Alb. Andegav.: Hujus manumissionis testes sunt Ademius Nutricus et Burgundio de Calumpna, qui Chartam istam super caput Benedicti (manumissi) composuit, quando comes et soror ejus sua signa in ea fecerunt.

MANUMISSIO PER TABULAS. Eadem quæ per chartam, (unde Tabularii, dicti ejusmodi per tabulas liberi facti) apud S. Augustinum Episc. 50. Gregor. Turon. lib. 10. cap. 9. in Lege Ripuar. tit. 58. in Concilio Aurelianensi III. (ann. 588. can. 26. etc. Ut et

MANUMISSIO PER SCRIPTURAM, in Lege Wisigoth. lib. 5. tit. 7. § 1. 14. 15. in Lege Burgund. tit. 88. § 2. in Concilio Aurelian. III. can. 26. etc. Atque adeo

MANUMISSIO PER EPISTOLAM, apud Greg. M. lib. 1. Epist. 53. lib. 5. Epist. 12. Hujus manumissionis per modum epistolæ servis ipsis manumittendis inscriptæ formula concipiebatur. Testamentum Bertichramni Episc. Cenom.: Illos vero, quos de ratione Ecclesiæ pro singulis festivitibus in Albis per Epistolas relaxavi, aut relaxavero, sicut Epistolæ eorum edocent, sub tuitione et defensione sanctæ Ecclesiæ rependeant. Supra: Tam isti, quorum nomina hic continentur, vel quos postea de gente barbara comparavi, aut adhuc comparare potuero, tam pueri quam puellæ, qui a me empti cognoscuntur, et epistolas eis feci, et ipsi in integra ingenuitate perdurent, et hoc observent, quod et plures eorum et toti

sub tuitione et defensione sancti Petri perseverent. Eustathius lib. 10. de Ismenis et Ismenes amorib. pag. 386: Έλευθερίαν σοι χαρισθήσεται ἡ ἀπόδ βαλεντιου, καὶ χυρὸς τούτος ἐμὴς. ἢ τὴν ἐμετέλην ἔχουσα τὸ σοι, Ἐπιπύην δὲ κούδισαν ἔχου καὶ τὴν ἀδελφὴν ἐλευθερίαν ἔχου ἐκ τοῦτου τοῦ γράμματος. Vide Festum in Manumitti, et ibi Scaligerum, præter J. C. Habentur præterea alim passim manumissionum formulæ, cujusmodi est

MANUMISSIO PER TESTAMENTUM, de qua Concilium Arelat. II. can. 38. Aurelian. III. cap. 26. Matiscon. II. can. 7. etc. Charta Bajonis Viri illustriis ann. 7. Childerici Regis, ex Tabular. Flaviniacensi: Mancipis, libertis, ingenuis, qui apud nos epistolæ meruerint accipere, inspectas eorum ingenuitates, accolabus, cum merito eorum, vel omni re, peculiam tam majore, quam minore, etc.

Manumissionis, vallitur tantummodo post mortem illam concedentis, formulam prorsus notandam exhibet Codex reg. 7657. fol. 19. r. Sciens ego P. me nunc habere et tenere ac a pluribus annis citra habuisse et etiam tenuisse quendam servum sive sclavum meum, vocatum M. de partibus T. nunc christianum et unioni sanctæ christianitatis reductum, qui mihi, quamdiu ipsum tenui, fideliter et legaliter servivit, ac eum inveni in omnibus promptissimum et fidellem; unde pietatis motus volens et admodum cupiens ego dictus P. de mei carta scientia eum gratiose affranquimentis beneficio præmiare ac reducere Christianorum fidelium libertati, ob reverentiam illius, qui cartam cirographi humani generis proprio sanguine cancellavit, ipsum ideo M. servum sive sclavum meum prædictum post mortem meam et non ante, ex nunc prout ex tunc, et ex tunc prout ex nunc, manumitto, quito, libero, absolvo perpetuo penitus et relaxo ab omni jugo et omni servitute, pro salute anime meæ ac meorum peccatorum redemptione, ut francum, quitum et liberum esse volo, jubeo atque mando, ita quod a tempore mortis meæ inantea plenam et liberam potestatem et personam habeat legitimam, ac si esset de veni libero procreatus, standi in judicio, emendi, vendendi, contrahendi, mutuandi, testandi, testificandi, uxorandi ac omnia et singula dicendi, faciendi et exercendi, tam in judicio quam extra, quæ quilibet Christianus et homo liber facere potest et debet.

MANUMISSIO PER MANUM PROPRIAM, in Lege Ripuar. tit. 57. § 1. [Vide Handata.]

MANUMISSIO PER MANUM EROGATORIS, in Lege Longob. lib. 2. tit. 20. § 6. [see Pippin. 34.] id est, per manum executoris testamentarii. Vide Erogor.

MANUMISSIO IN COMITATU. Leges Willelmi Nothi cap. 65: Si quis velit servum suum liberum facere, tradat eum Vicecomiti per manum dextram in pleno Comitatu, quietum clamare debet a jugo servitutis suæ per Manumissionem, et ostendat et liberas vias et portas, et tradat illi libera arma, scilicet lanceam et gladium, deinde liber homo efficitur. Vide Leges Henrici I. cap. 78.

MANUMISSIO PER DENARIUM coram et præsentis Rege, qui manumissionem ratam habebat, et manumissi deinceps defensor erat, factato denario quovis, tanquam manumissionis pretio, per manum vel domini, vel alterius, et ex cussu de manu ipsius servi, qui manumittebatur, qui inde Denariatus et Denariatus censebatur et appellabatur. Ea

autem manumissionis forma Legis Salicæ propria fuisse dicitur in veteribus Chart. ex tit. 48. ubi servi ante Regem per denarium dimissi sunt. Formul. vet. Bignonii cap. 46: *Et postea ante domnum Regem jactante denario, secundum Legem Salicam te ingenuum dimisi.* Vetus formula apud Pithæum: *Nos vero manu propria excutentes de manu supradicti N. denarium, vel nummum, vel argenteum, vel aureum, vel dragman, vel sestertium, vel minam, etc.* Exstat formula sequens ejusmodi Manumissionis per denarium in Tabulario S. Florentii Salmuriensis: *In nomine sanctæ et individue Trinitatis Odo gratia Dei Rex, notum sit omnibus fidelibus sanctæ Domini Ecclesiæ, presentibus scilicet atque futuris, quia nos ob amorem Dei eternorumque remunerationem, perque deprecationem Rainonis Episcopi, servum juris nostri nomine Albertum astantem in conspectu nostro et fidelium procerumque nostrorum, manu propria, a manu ejus excutentes denarium secundum legem salicam libertum facimus, atque ab omni servitutis vinculo absolvimus. Ejus quoque absolutionem per hanc presentem auctoritatem nostram confirmamus, et nostris futurisque temporibus firmiter atque inviolabiliter ratam esse volumus. Præcipientes ergo jubemus, ut sicut reliqui manumissi qui a Regibus antecessoribus nostris hoc modo noscuntur esse relaxati ingenui, ita deinceps jam nominatus Albertus per hoc nostrum præceptum solemniter in Domini nomine confirmatum nomine inquietante, sed Deo auxiliante per se hæc nostræ mercædit relaxati per omnia tempora inviolabiliter conservetur, annulo nostro subterfignari jussimus. Truanus notarius ad vicem Rollonis et recognovit et subscripsit. Data IV. Idus Januarii anno ab Incarnatione Domini DCCCLXXXVIII. anno secundo regnante Odone gloriosissimo Rege. Actum Aurelianis feliciter. Amen.* [Aliam legem, si placet, inter veteres formulas Alsaticas quas Legi Salicæ subiecit Eccardus. Præceptum Caroli Crassi Imper. ann. 887. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 51: *Cujus petitionem rationabilem propicientes, imperiali dignitate nostra decrevimus, ut more prædecessorum Imperatorum ac Regum nostrorum, videlicet a manu ipsius Leuthardi denarius excutatur, quatenus auctoritate imperiali nostra notum omnibus habeatur, ut a presenti die, et in reliquum, idem Leuthardus semper et ubique omnibus locis liberali valeat uti propria potestate.*] Charta Ludovici Regis ann. 906. apud Guillelmum. lib. 2. de Reb. Helvet. cap. 11: *Quendam proprium servum nostrum Johan nominatum in presentia fidelium nostrorum per excussionem denarii de manu illius, juxta Legem Salicam, in elemosynam nostram liberum dimisimus, etc.* Charta Caroli Regis Burgundie filii Lotharii Imp. *Servum juris nostri, nomine Anselmum, manu propria a manu illius excutentes denarium, secundum Legem Salicam, liberum cum omnibus, quæ habebat, vel quæ acquisierit, fecimus.* Alias proferunt istiusmodi manumissionis per denarium secundum Legem Salicam formulas et Chartas Marcellus lib. 1. form. 22. Paradisus lib. 2. Histor. Lugdun. cap. 24. Bignonius ad Marculfum, Goidastus in Chartis Alemann. num. 6. et Wendelinus in Glossar. ad Legem Sal.

Neque tamen omnino Salici propria fuit, cum et apud Ripuarios observata legatur, ut colligitur ex Lege Ripuar.

tit. 57. § 1: *Si quis libertum suum per manum propriam, seu per alienam in presentia Regis secundum Legem Ripuarum ingenuum dimiserit per denarium, etc.* In alia apud Willelmum Hedam in Heglibodo Trajectensi Episcopo, Francis etiam adscribitur: *Qui ejus contuitu famulam quandam, datis, ut Lex Salica docet, in commutatione duobus mancipiis prius, et postea secundum Legem Francorum denarium ejus excutens, hoc modo servitutis vinculo liberavit, et donavit ingenuitate.* Ad Salicam forte Legem referenda quæ de hac specie manumissionis habet S. Audoenus in Vita S. Eligii lib. 1. cap. 10: *Redemptos captivos prolinus coram Rege statuens, jactatis ante eum denariis, cartas eis libertatis tribuebat.* Adde Chartam ejusdem Eligii apud Mabillonium tom. 2. SS. Ord. S. Benedicti pag. 1091.

Ea autem erat conditio Denariæ hominis, seu per denarium manumissi, ut hereditatem in sua generatione non haberet, antequam usque in tertiam generationem pervenisset: quod de Chartulario, seu manumisso per chartulam, pariter obtinuit: uti statuitur in Lege Longot. lib. 2. tit. 84. § 11. [Pippin. 18.] et lib. 6. Capit. Car. M. cap. 208. deinde, ut est in lege Ripuar. tit. 57. § 4. si absque liberis decedebat, Regem seu flicum hæredem habebat: ita si occideretur, illius compositio ad Regem spectabat, uti cavetur in Capitulis, quæ Carolus Mag. Legi Bajwar. addidit, tit. 1. cap. 6. et in Capitul. 2. ann. 806. cap. 5. et 6. ubi idem obtinuisse de manumissis per chartam observatur. Licebat porro unicuique hac manumissionis forma et ratione servum suum manumittere. Lex Ripuar. tit. 61. § 8. *Quod si dominus ejus (servi) eum ante Regem Denarium facere voluerit, licentiam habeat.* Et tit. seq. § 2: *Quod si Denarium eum facere voluerit, licentiam habeat, et tunc 200. sol. solvat.* Minime tamen poterant Tabularii hac manumissionis forma libertate donari. Eadem Lex Ripuar. tit. 58. § 1: *Nullus Tabularius denarium ante Regem præsumat jactare: quod si fecerit, 200. sol. culp. jud. et nihilominus ipsa Tabularii et procreatio ejus Tabularii persistant, etc.* Exacta istiusmodi manumissione, conficiebatur charta, quæ rem gestam contineret, et præceptum denariæ dicitur Marculfo, et charta denariæ.

Huc etiam quodammodo pertinet, quod habent Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 78: *Si quis de servitute redierit in liberum, in talem manumissionis cum testibus redditionis domina suo 80. denarios reddat, scilicet pretium corii sui, in signum, quod ei dignum sit in æternum.* Vide Capitale 4.

MANUMISSIO in presentia Regis, secundum Legem Ripuarum, tit. 57. § 1. eadem quæ per denarium. Manumissio per regalem largitionem, in Concil. Triburiensi ann. 836. cap. 38.

MANUMISSIO in manu Regis dando, in Lege Longob. lib. 2. tit. 34. § 3. 8. [Liutpr. 9. (2. 8.) 55. (6. 2.)] Vide quæ mox annotamus de Longobardorum Manumissionibus.

MANUMISSIO CORAM TESTIBUS, in Lege Wisigoth. lib. 5. tit. 7. § 1. in Lege Burgund. tit. 88. § 2. in Synodo Trullana can. 85. in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 78. etc.

Apud Longobardos quadruplex fuit manumissionis species, ut est in libro 2. tit. 34. § 1. [Rothar. 235.] ac prima quidem, quæ debet per quartum manum,

cujus ritus ita ibidem describitur: *Si quis servum suum proprium aut ancillam suam liberos dimittere voluerit, est illi licentia, qualiter ei placuerit: nam qui fulfreal et a se extraneum, id est, Amund, facere voluerit, sic debet facere. Tradat eum prius in manus alterius hominis liberi, et per garathinx ipsum confirmet, et ille secundus tradat eum in manus tertii hominis eodem modo, et tertius tradat eum in quartum, et ipse quartus ducat eum in quadrivium, et thingat in vadia, et gistes ibi sint, et dicant sic: De quatuor visis, ubi volueris ambulare, liberam habere potestatem. Si sic factum fuerit, tunc erit Amund, et si manebit certa libertas, et postea nullam repetitionem patronus adversus ipsum, aut filius ejus habeat potestatem requirendi. Et si sine hæredibus legitimis ipse, qui Amund factus, mortuus fuerit, curia regia illi succedat, nam non patronus, aut heres patroni. Adde § 5. 9. [Liutpr. 28. (4. 5.) Aiat. 2.] Exstat hujusce manumissionis Diploma Scaunibergæ et Luitprandi Ducum Longobardorum, in Chr. 8. Sophie Benevent. pag. 687. ex quo hæc excerptimus: *In nostris tradidit manibus, ut juxta ritum gentis Longobardorum liberam (Lupergam ancillam) sine conditione constitueremus: quam equidem audientes postulationem, in presentia fidelium, ipse Ansprandus in nostris tradidit manibus, et nos eam tradidimus in manum Theudaldi Dudi, et Referendarii, Theudaldus tradidit in manum Joannis, Joannes tradidit in manum Rodoldi nostri, hoc est, in quarta manu tradidimus, qui te per nostram iurisdictionem in vitrepera, in galida, et gisil constituit una cum filia tua, et in omni tua substantia hereditatis: quatenus amodo et deinceps, libera Denariorum nostrorum hæres inveniaris, etc.* Ex quibus colligitur ejusmodi manumissionem fuisse directam et plenariam, ut et aliam manumissionem per impans, id est, in votum Regis factam, quod idem valet ac coram Rege, de qua rursus agitur § 8. et 8. perinde ac tertiam manumissionis speciem, per quam qui fulfreal fiebat, vi cujus Amund factus plenam libertatem consequeretur, quatuor et vitæ ostensis. In hoc tamen saltem a priori differrebat, quod ejusmodi liberis, si sine liberis decederet, patronus succederet. Quarta denique manumissionis species apud Longobardos fuit, cum quis alidum aut alidam faciebat, quibus quatuor via non dabatur. Vide Edictum Rotharis Regis tit. 91. [Rothar. 235. sq.] et Leges Astulphi Regis tit. 6. [Rothar. 2.]*

MANUMISSIO PER SAGITTAM apud Longobardos, meminit Paulus Warnefridus de Gestis Longob. cap. 18: *A servii jugo ereptos, ad libertatis statum perducunt, utique rata eorum haberi possent libertas, sanctum more solito per sagittam, immurmurantes nihilominus, ob rei firmitatem, quedam patria verba.*

MANUMISSIO ARMORUM TRADITIONE. Leges Willelmi Nothi Reg. Angl. cap. 83: *Si quis velit servum suum liberum facere, tradat eum Vicecomiti per manum dextram in pleno comitatu, et quietum illum clamare debet a jugo servitutis suo per manumissionem, et ostendat ei libera portas et vias, et tradat illi libera arma, scilicet lanceam et gladium, deinde liber homo efficitur.* Eadem habentur in Leg. Henrici I. cap. 78.

MANUMISSIO, seu datio libertatis usque in septimum. Tabularium Casauriense: *Ego Raynaldus filius Gemme pro redemptione anime mee et Gemme*

et Dodonis, genitoris mei, te Vastam ancillam liberam dimitto, et liberam constituo absque ulla occasione, et tradidi te liberam manibus meis in manum Adelberti Monachi, ut tu et filii, qui de te nascuntur, liberi sitis usque in septimum.

Erant praeterea species alie manumissionis, seu potius rationes consequendae libertatis: verbi gratia, cum servi agrotantes ejiciebantur a dominis suis: hos enim lex facit liberos, ut est in Fleta lib. 3. cap. 1. § 8. Adde lib. 1. cap. 5. § 6. et Appendicem Codicis Theod. Constit. 5. Sustinum et Zonaram in Claudio.

Cum servus propria pecunia semetipsum a domino suo recimebat, in Lege Frison. tit. 11. § 2. Vide *Redemptio*.

Aut cum dominus concedebat servo et ejus haeredibus liberum servitium, apud Bractonum lib. 4. Tract. 1. cap. 9. et 22. pag. 170. 194. et in Fleta lib. 4. cap. 11. § 22.

Alia denique rationes, quibus ad libertatem pervenitur absque manumissione, tradit Regiam Majestatem lib. 4. cap. 12.

¶ Solemne praeterea Regibus nostris erat quosdam servos manumissionis gratia donare, cum aliquod insigne a Deo beneficium acceperant: quod factum praesertim videmus ob natum ipsis filium. Marculf. l. 1. form. 29: *Ille Rex Francorum viro illustri illo Comit. Dum et nobis divina pietas iuxta votum fidelium et procerum nostrorum de nativitate filii nostri illius magnam gaudium habere concessit, ut misericordia Dei vitam eidem concedere dignetur, jubemus ut per omnes villas nostras, quae in vestra vel in cuncto regno nostro aliorum domesticorum sunt actionibus, tres homines servientes in utroque sexu in unaquaque villa ex nostra indulgentia per vestras epistolas ingenuos relaxare faciat. Memorata epistola formulam legis ibid. lib. 2. form. 52.*

MANUMITTERE praeterea dicebatur, qui servum suum in Dominium aliter transmittit, ut esset ejus servus: quod maxime fiebat in commutationibus hominum de corpore, cum matrimonia contraherent cum hominibus aliteris Domini. M. Pastorale Ecclesiae Paris: *Quidam servus noster... habens filiam nomine Genovefam, quae ancilla nostra erat, non habens vero unde aliquid quando eam maritare posset, rogavit nos, ut pro amore Dei eam Manumitteremus, ita ut de servitute nostra, in servitute B. Mariz Paris. transiret. Hoc autem ideo rogabat, quia quidam servus B. Mariz illam in conjugem habere volebat, etc.*

¶ Eandem vocem, sed minus proprie, usurpatam quoque legimus in Charta ann. 1238. qua Petrus Ymbaudi, qui domicelli insignitur nomine, liber ab omni vinculo servitutis et hominii constituitur: hanc ut minime vulgare describimus ex Bibl. Colbert: *Noverint... quod nos Arnaldus de Turre filius quondam nobilis viri D. Bern. de Turre militis pro nobis et Bernardo de Turre nepote nostro filio quondam Bern. de Turre fratris nostri et cunctis successoribus nostris... absolvimus, Manumittimus et liberum facimus vos Petrum Ymbaudi domicellum de Planhano et omnem progeniem ex vobis natam et nascituram ab omni vinculo servitutis atque hominii seu homagii quod nobis facere tenebamini pro feudo seu redditibus et honoribus qui sunt*

apud podium Lunar et in toto tenemento dictae villae... quod quidem feudum, proventus et redditus fuerunt Pontii de Megrefort Militis quondam, et venerunt in commissum D. nostro Regi a dicto Milite, et emittis ab eodem D. nostro Rege praedicto... quos tamen redditus, honores et feudum praedictum tenebatis et tenere a nobis debebatis in feudum honoratum, praemissa vobis facientes cum plenitudine libertatis irrevocabili vobis et vestris sine retentione aliqua, quam in persona vestra et successorum vestrorum et infantium et rerum vestrarum non facimus, imo, totum jus et patronatus omnino remittimus vobis... tali modo quod nulla occasione offensus vel jure vos vel aliquis ex vobis procreatus nunquam possitis de ca. ero in servitute vel recognitione ratione dicti feudi... revocari... Hanc autem libertatem, Manumissionem et abolitionem et libertatis donationem vobis et vestris facimus et fieri volumus propter multa et grata servitia quae vos erga nos pluries fecistis... Renunciamus... omni juri divino, et specialiter i. l. legi quae loquitur de servis et libertinis ex causa ingratitudinis in servitute revocandi.

MANUMITTERE, Licentiam, vel facultatem dare aliquid facendi. Tabularium Ecclesiae Carnotensis: *Et quod petit a Capitulo Carnotensi se Manumitti ad Clericatum et tonsuram Clericalem, et quod dicta die, qua manumissus fuit, et ante manumissionem suam juravit publice in Capitulo, quod pro hujus manumissione, quam intendebat habere, nec dedit, nec fecit dari, nec alius pro ipso quod sciverit, Capitulo Carnotensi, vel alicui alii, etc.*

MANUMISSIO, Dimissio, remissio, Quitament Tabularium Conchensis Abbat. in Ruthenis ch. 49: *Scripta autem vel firmata haec donatio, vel conventio, seu Manumissio Kalendis Julii, etc. Hildebertus Turon. Archiep. Epist. 65: Utramque autem exactionem sub oculis totius Concilii Comes in nostra manu deposuit, postquam in eos excommunicationis gladium extendi, quicunque aliquando vel manumissa petere, vel manumissionis plenitudinem inminuere attentarent. Infra: Illam praeterea Manumissionem de naufragis et de substantia morientium, quam Comes in nostra manu deposuit, etc. Vide Metropolit. Salisburgensem tom. 3. pag. 42. et Manum mittere in Manus.*

MANUMITTERE, i. pro Manum mittere, manum injicere. Lit. Theob. comit. Campan. ann. 1280. tom. 7. Ordin. reg. Franc. pag. 362: *Quod si... Matheus dux Lotharingae et marchio, vel aliquis suorum... Manumitteret in ipsos vel in aliquem ipsorum, pro capiendo, vel captivum teneret, etc. Vide in Manus. A latino Manumittere, libertatem dare, nostri Manumittere, dixerunt. Lit. ann. 1354. in Reg. 84. Chartoph. reg. ch. 414: *Avons franchi et franchissons, avons Manumittes et Manumittions les enfans dudit Jehan Camion. Occurrit praeterea in aliis Lit. ann. 1387. tom. 5. earumd. Ordin. pag. 464. Unde Manumissus, manumissus, in Charta ann. 1518. ex Chartul. Latiniac. fol. 248: *Gene de serville condition, main-morte, Manumiss et affranchiz, etc.***

MANUMISSIO, quae aliis Emancipatio, cum scilicet Clericus ab Ecclesia sua, ad quam institutus est, ad aliam ab Episcopo suo transeundi facultatem impetrat, apud Stephanum Tornacensem Epist. 135.

¶ 1. MANUMISSOR, Qui manumittit,

Concil. Emeritense inter Hispan. tom. 2. pag. 630: *Contingens etenim solat, ut postquam Manumissor eorum ab hac discesserit luce, talis occurrat successor qui aut Ecclesiam familiam minime quaerat, aut, etc.*

2. MANUMISSOR TESTAMENTI, Executor Testamenti Petri Infantis Portugalliae Regni Majoricarum Domini 7. Id. Oct. ann. 1255: *Facimus testamentum nostrum, in quo elegimus Manumissores nostros D. Raym. Episcop. Majoric. et Abbatem de Regali Ord. Cisterc. et Testamentum Jacobi Reg. Majoric. ann. 1272. tom. 3. Spiel. Acher. pag. 246: Nos Jacobus D. C. Rex... nostrum facimus testamentum, in quo elegimus Manumissores nostros, videlicet venerabiles, etc.] Charta ann. 1304: *Nos... Manumissores et executores testamenti seu ultima voluntatis nobis viri, etc. Testament. Saure D. de Pinozo, filiae Jacobi Regis Arag. Id. Jun. 1300: Elegimus et constituimus Manumissores et executores hujus testamenti, etc. [Tabular. Prioratus S. Johannis Tolos.: In Dei nomine ego Arnaldus de Fenoleto... volo... facere testamentum, et eligo Manumissores meos Guillelmum Fonolensem Archidiaconum, etc.] Occurrit praeterea in Testamento Guillelmi Jord. Comit. Ceritanis ann. 42. Philippi Regis Franc. et in Foris Aragon. lib. 7. pag. 132. et in observantiis Regni Aragon. lib. 6. tit. de Tutoribus, Manumissoribus, et cabeqularis. Vide Cabeqularis.**

¶ 3. MANUMISSOR, Chartarum subagator. Vide Manus.

¶ 1. MANUMITTERE. Vide in Manumissio.

* 2. MANUMITTERE. [Collice Engager: *Ego Andreas et uxor mea Eltrudis inignoramus seu Manumittimus.*] (Cart. S. Andreae Vienn. ed. Chevalier, n. 65, an. 975.)

¶ MANUMOLA, Chirotheca, quod manus motam seu formam referat sic dicta. Computus ann. 1202. apud D. Brussel tom. 2. de Usu feud. pag. CLXXV: *Pro residuo Manumolarum portandis apud Gollenfontein, et pro una summa, et pro ballistis et gabeisionibus portandis in Marciam, LXI. s. Vide Manivols.*

MANUMORTABILIS, Practicis nostris Mainmortable, Servus glebae. Charta prior. de Joignaco ann. 1388. in Reg. 138. Chartoph. reg. ch. 267: *Johannem Villelosp hominem nostri prioratus esse dicimus et dicebamus de corpore et capite taillabilem et explectabilem de alto et basso ac etiam de prosecutione et Manumortabilem. Vide Manus mortua in Manus.*

MANUMORTIZATIO, Consensus domini ad praediorum translationem in manum mortuam, idem quod Admortizatio. Charta ann. 1289. in Chartul. Pontiniac. pag. 278: *Promittens Adem Johannes... quod contra concessionem, laudationem, quitationem, Manumortizationem... non veniet. Rursum legitur ibid. in Charta ann. 1278.*

MANUMORTUA, Jus in bona defunctorum. Form. MS. Instr. fol. 81: *Eundem abbatem per suum anulum, ut est moris, manualiter investivi (episcopus) salvis et reservatis juribus episcopalibus in decimis et Manumortuis, etc. [Manumortuum in chart. ann. 1308. in Schannat. Hist. Epist. Wormat. tom. 1. pag. 72: Tributarium... capitalem justitiam, id est Manumortuum, etc.] Vide Manus mortua in Manus.*

¶ MANUMUNDIUM, Manuteryium, Uguitioni, quo manus mundantur. Promotus in Grammatica MS: *Faciteryium, togilla,*

mappa, mappula, gausape, orarium, mensale, manserium, prandium, Manumundium, manupiarium.

† **MANUMUNITUS**, f. Rel domestic administrator, procurator, Gall. *Intendant*. Gesta Consulum Andegav. tom. 10. Spicil. Acher. pag. 494: *Cum Comes custodiam domicilii sui Haimericus de Curone praeuisset; dum ceteri murmurarent, tres famuli Hugonis, Gofridus Manumunitus, Robertus telonearius, et Railnesinus carpentarius rem difficilem aggressi sunt.*

• **MANUMUTABILIS**, Gall. *Mainmuable*, dicitur Servus, qui dominum pro libitu mutare potest. Charta ann. 1256. ex Tabul. S. Joan. Laudun.: *Se il avenoit... que li maies et li jurd devant dit recoussent ou aussent receu aucun home ou aucune femme de cors de l'église de l'abbé devant dit en lor commune, qui ne fust des Mainmuables, etc.*

* **MANUOL**. [e iii solid. et iii denar. et i Manuol canapis census.] (Chevalier, Inv. archiv. delphin. n. 849, an. 1277.)

MANUPERA, etc. Vide *Manopera*. **MANUPUS**, seu cum manuopere captus, in Fleta lib. 2. cap. 52. § 42. est in furto, vel cum re furtiva deprehensus. Will. Thorn pag. 2021: *Clamat in Hundredo isto in manerio suo de Swanen tenere placita de felonibus captis cum Manuopere ad sectam, etc.* Vide *Handhabenda*. Alia notione apud Radulfum de Hengham in Parva cap. 7. disselsina fieri dicitur, cum Manuopus alicujus impeditur, etc.

MANUPERARE. Idem Radulfus de Hengham capite laudato: *Divortium celebratum est inter virum et mulierem, si post divortium vir teneat se in hereditate perquisita in matrimonio mulieris, statim cum post divortium Manuoperetur, dissocior est.*

• **MANUPARIUM**, La towelia, in Glossar. Lat. Ital. MS. Vide *Manupiarium*.

MANUPASTUS, et **MANUPASTUM**, Domesticus, gefe *ne man*, in Canonibus Saxonibus Edgari Regis cap. 1. § 4. vox composita ex gefe *o*, nutritus, pastus. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 66: *Si Manupastum alicujus accusetur de furto, solus pater familiae emendare potest, si velit, fracta lege sine perjurante.* Concilium Islebonense cap. 19. apud Ordericum Vital. lib. 5: *Si Clericus raptum fecerit vel furtum... aut incendium fecerit, aut Manupastus ejus, aut habitator atrii similiter.* Cap. 28: *Si quid per contentione in domo Presbyteri vel Clerico, vel eorum Manupasto relicto fuerit, Episcopi erit.* [Charta ann. 1062. in Hist. MS. monast. Beccens. pag. 146: *In ceteris autem parochiis quae ad eandem Abbatiam pertinent, et sunt de nostra diocesi, hoc solum ei concessimus, ut Manupastos suos laicos quietos habeat.*] Chronicon Beccense ann. 1124: *Propter hanc reconciliationem Ecclesia Lexoviensis non perdet forisfacturas suas de violatoribus, excepto Manupastu, id est, servientibus Monachorum.* Eadem notione occurrit in Monastico Anglie. tom. 2. pag. 71. § 2. 994. 1002. apud Bractonum lib. 3. Tract. 2. cap. 10. § 1. Britonum cap. 12. fol. 19. in Fleta lib. 1. cap. 27. § 2. 4. etc.

ESSE IN MANUPASTU ALICUJUS. Leges Alredi Regis cap. 5: *Nullum a se dimittat, qui inculpatus sit in Manupastu suo.* Leges Forestar. Scottic. cap. 18: *Si aliquis mastinus inventus fuerit in aliqua foresta, dominus ipse, cujus mastinus fuerit, erit culpabilis tanquam de Manupasto.* Charta Henrici I. Regis Angl. in Regesto Normann. signato P. fol. 24. in

Camera Comput. Paris.: *Ut habeant et teneant in pace et integre... et quiete in omni potestate mea ab omni teloneo et modulatione, et omni alia consuetudine,.... et de omni seculari servitio et exactione, et fouagio hominum de Manupastu eorum, et de omnibus querelis, etc.* [Charta Hugonis Ducis Burgund. ann. 1186. apud D. Brussel tom. 2. de Usu feud. pag. 1008: *Dum liberi manebunt cum parie existentes de Manupastu et familia patris.*] In Statuto de Decimis Saladinis apud Rigordum ann. 1188. filius in Manupastu patris esse dicitur, qui nondum est emancipatus. Adde Fletam l. 1. cap. 27. 88. § 21. lib. 2. cap. 52. § 7. cap. 67. § 6. Perardum in Burgundicis pag. 298. etc.

• Nostris *Mainpast*, eodem sensu. Pactum inter capitulum et consules Noviom. ann. 1339. in Reg. 78. Chartoph. reg. ch. 290: *Item du desort meü en parlement entre nous doyen et chapitre desusdit pour nous, nos chapelains, noz clers, noz familiers et noz sergens, comme d'autres personnes de noz Mainpast, etc.*

* **MANUPERARIUS**. [Gall. *Bordier*.] «... Solvi Geraldo, Manuperario de Pessaco, pro XLII. jornalibus... T. 22, p. 511. — Solvi dicto Geraldo, Bordierio de Pessaco... T. 22, p. 512.» (Arch. histor. de la Gironde.)

MANUPIARIUM. Joan. de Janua: *Manupiarium, gausape, quasi manus piana.* In Gloss. Lat. Gall. Nape. Glossae Isid.: *Mappa, gausape, togilla, expiarium.* Vide *Manumundium*.

MANUPLIUM. Gloss. Græc. Lat.: *Χειροπλήθης, Corpulentus, χειροπλήθης, Manupletium.* In MS. *Manpletum* habetur.

MANUPRETUM, χειρῶν μισθός, in Gloss. Gr. Lat. in Glossis vero Lat. Græc. *Manupretum, χειροπρετίον.* Asconius 8. In Verrem: *Manupretium dicebatur, ubi non tam materis ratio, quam manus alicujus artis ducitur.* Vide Varonem, et Plautum in Menechm.

MANUS, Subscriptio, chirographum. Cicero in Catilinam: *Statilius cognovit Manum et signum suum.* Ita ad Atticum lib. 11. Ep. 2: *Signum et Manum meam requirent.* Facundus Herimianensis l. 4. cap. 4: *Sed nunquid vel si propriam Manum Romano Episcopo non probante recipiat, etc.* Supra chirographum appellavit: *Et juratum sibi fuisse respondit, quod chirographum suum reciperet, si hæc Romanus Episcopus non probaret.* Epistola Clericorum Italise, directa ad Legatos Francorum, qui CPolim proficiscebantur ann. 522: *Quoniam ipsi Episcopi Græci ad voluntatem Principis damnaverant capitula ipsa, unde causa mota est: sed beatissimus Papa Manu eorum a serenissimo Imperatore recuperat.* Vetūs Charta exarata ann. 13. Hludovici Regis in Orientali Francia, apud Joachimum Vadianum pag. 63: *Ego in Dei nomine Wolfer cum Manu filii mei Engilgaci consentientis tradimus ad Monasterium, etc.* Charta ann. 1170. apud Ughell. in Episcop. Bergomensib. Ita clauditur: *Manus Petri et Heriprandi: Manus Manfredi Vicecomitis, etc.* Ita in alia ann. 1173. ibid.

MANUS FIGERE, Subscribere, manu ac scripto firmare. Canones Hibern. lib. 33. cap. 4: *Rata reddat debita, pro quibus fuerat Manus. Manus suas imponere in epistola, pro epistolam subscribere, in Lege Bajwar. tit. 1. cap. 1. Manum ponere in charta falsa, in Lege Longob. lib. 2. tit. 51. § 1. [Luitpr. 63. (6, 10.)] Leges Luitprandi Regis Longob. tit. 17. § 2. [Luitpr. (4, 4.)]: *Ita tamen ut ipsi**

parentes, qui interfuerint, aut judes in Chartula ipse Manum ponant. Adde Leges Ratchis Regis tit. 7. § 3. [Luitpr. 4.] Vide *Firmare* 2.

† **MANU CAPERE**, Eodem significatu. Charta ann. 1166. in Chartular. Meld.: *Ego etiam (Henricus Trecentis Comes) ipse rogantibus Manu capi... annotatum sigilli mei impressione firmavi.*

MANUM MITTERE, nude, eadem notione, non semel in Chartis Veneticis apud Joan. Lucium lib. 8. de Regno Dalm. cap. 11. 12. lib. 4. cap. 9. quæ hoc modo clauduntur: *Ego N. Manum misi. Manus suas in chartam mittere, in Lege Alemann. tit. 2. § 1. Manum Ponere, in Lege Longob. l. 2. tit. 10. § 2. tit. 55. § 17. [Luitpr. 22. (4, 4.) Rach. 4.] Chartæ Alemannicæ Goldasti cap. 90: *Et Manus suas in ipsam cartulam posuissent.* Acta S. Maximi Confess. pag. 56: *Τεθαύματα καὶ τὰς ἰδίαις χερσὶν ἐκὶ βαβυλώνας τὸν λαλῶντων.* Vide Gloss. med. Græc. tit. in Xcip.*

• Vel potius *Manu tangere*: quod etiam nunc in quibusdam provinciis in usu est, ubi scribere nescit coram notario conventum, manuum tractu approbant. Id præterea aperte innuit Charta Will. castell. S. Audom. ann. 1205. in Chartul. S. Bert. pag. 211: *Hanc elemosinam super altare S. Bertini, fratribus meis assentientibus et Manum apponentibus, optuli.* Vide infra *Tangere* 2.

MANUS DIVINA, Imperatoria subscriptio, de qua Brissonius in formulis pag. 385.

MANUMISSORES, Chartarum subsignatores. Charta Germanica ann. 798. apud Henschenium ad Vitam S. Ludgeri Episc.: *Acta est autem publica hæc traditio... coram testibus et Manumissoribus, etc.* Occurrunt eadem verba in alia ann. 799. apud eundem. Tradit. Fuld. lib. 1. trad. 21: *Coram his testibus et Manumissoribus, quorum nomina et signa infra scripta sunt.*

MANU FIDEM DARE, Tabularium Vindocinense Ch. 179. ann. 1064: *Dedit etiam Domino Abbati Oderico fidem, Manum suam, sicut mos secularis exigit, in illius manum mittens.* [Le Roman d'Athias MS.]

Et les Barons qui o lui furent,
En la main Dies de vrai lui mirent
Qu'ils assambleront leurs avies,
Et pourchasseront leurs aies.]

[Vide *Dactyl* 2. Grimm. Antiq. Jur. Germ. pag. 138. sqq. et Hiltaus. Glossar. German. voce *Hand*, col. 795. sqq. ubi multa de significationibus vocis *Manus*.]

MANUM MITTERE in aliquem, in Lege Salica tit. 15. § 1. Formula loquendi nostris familiaris *Mette la main sur quelqu'un*: *Manum alicujus injicere, in Lege Bajwar. tit. 3. cap. 1. § 8. tit. 4. § 8. tit. 5. § 8. et in l. 7. de Fil. Apparitor. (7, 22.) et in l. 8. de Appellat. (11, 80.) Cod. Theodosian. Vide in *Manumissor*.*

MANUM MITTERE super manum alterius, Tabularium Ecclesie Matiscconensis: *Misit autem Manum domini Hugonis Diensis Episcopi et Romani Legati, quasi in loco sacramenti, ne aliquis filiorum vel successorum suorum hanc verpitionem præsumeret infringere.* Vide *Jurare in Juramentum*.

MANUS in hominis, la bouche et les mains, in Consuetud. Trecenti, et aliis. Leo Ost. lib. 3. cap. 48. (alias 50.): *Mandabat ei, ut sibi fidelitatem faceret, et homo ipsius per Manus deveniret.* Vide *Homini*. Hinc

¶ **MANUM DARE**, pro hominum prestare, manus suas scilicet in manus domini immittendo. Charta Henrici Imper. ann. 1014. apud Murator. delle Antic. Estens. pag. 108: *Postquam nos in Regem et Imperatorem elegerunt, et post manus nobis dadas, et Sacramenta nobis facta, etc.* Le Roman de Rou MS.: *Rou devint homo li Rois et ses mains li livra.*

• **MANUS SUAS FACERE**, Obedientiam alicui proferri, manus suas scilicet in manus superioris immittendo. Judic. ann. 715. apud Murator. tom. 6. Antiq. Ital. med. ævi col. 869: *Nam et ipsi presbiteri, quomodo ibidem custodes sunt, ita professi sunt per Evangelia et sacra- tione ab Aretina ecclesia episcopo suscepissent, et Manus suas, juxta antecessorum suorum consuetudinem, ibidem fecissent, et sacramenta præbuisent, et obedientiam usque artenus impendissent et crimina suscepissent.* Inquisit. ejusd. an. ibid. col. 877: *Cum epistola Willerat multos electus clericus venire ad ecclesiam S. Donati, et sacramenta ab episcopo Aretino suscipere, et Manus suas facere et sacramenta præbere.* Charta ann. 748. ibid. col. 411: *Reproposito et spondeo, atque Manus meam facio tui domno venerabili Walprand episcopo, pro eo tot me... presbiterum ordinavit.*

• **MANUM OBEDIENTIÆ TRIBUERE**, Eadem notione. Charta ann. 1152. apud eund. Murator. tom. 5. earumd. Antiq. col. 1083: *Sacerdotem seu clericum electum abbas de ecclesia illa et his, quæ ad ecclesiam pertinent, investiat. Sacerdos seu clericus Manum obedientiæ si tribuat.*

MANIBUS COMPOSITIS feudum recipere. Jus feudale Saxon. cap. 23. § 1: *Multis fratribus poterit dominus scilicet feudum conferre, si compositis Manibus hoc receperint omnes simul. Id est, si una omnes homagium domino præsentent.* Adde cap. 29. § 16.

PER MANUM ALTERIUS TENERE, Ad alio per homagium et in feudum possidere. Testamentum Ranimiri Regis Aragon. æræ 1099. apud Martinezluna in Hist. Pinnatensi lib. 2. cap. 88: *Et si Deus mihi dederit dignitatem, et ego vixerem, quod teneam illam terram et honorem, quomodo usque hodie illum tenui in Dei servitio, et post meos dies habeat illam Sanctius filius meus jam dictus (primogenitus) in servitio Dei. Et dimitto Aybar et Ezanierre Latri cum omnibus earum villis, quæ ad eos pertinent, ad alium filium meum Sanctum, ut possideat illas supra scriptas villas per Manum fratris sui Sanctii, quasi per me. Et si devenierit de eo, et laxaverit filium, teneat ipse ejus filius eas per Manum de Sanctio filio meo in sua fidelitate. Et si talem insaniam fecerit ad fratrem suum Sanctium, ut, quod absit, ei mentiret, etc.*

¶ **PER MANUS alterius justitiam accipere.** Emendationem et jus suum a iudice obtinere. Tabul. Gemeticense: *Quod si forte aliquis eorum hominum aliquem de hominibus Comitum, vel aliquem alium vulneraverit vel occiderit, et non delentus poterit inde evadere, sequi ultra prætaxatam viam in propriam monachorum partem recipere, nulli omnino liceat usque prosequi, vel ibi capere; sed justitiam inde accipiet per Manum monachi qui Prior erit de Beu. In Charta ann. 1235. ex minori Chartul. S. Vict. Massil.: *Litigare in manu sua compellebat, id est, coram se de rebus suis dicere.**

¶ **PER MANUM tertiam res suas adramire.** Vide suo loco Adramire.

MANUM ALTERIUS LUCRARI. Wichbild Magdeburg. art. 103: *Manum alterius si unus testimonio lucrari vellet, occasione falsi, id facere cogitur mestertius, cum hominibus fide dignis.*

MANUM REGIAM apponere dicitur Rex, qui prædia, de quibus lis est, interim dum ea dirimatur, sibi asserit: ut *Manum regiam infringere*, qui bannum regium infringit, in Arresto Paris. penult. Janu. ann. 1319. Aliud ejusdem ann. 28. Junii: *Dicta Boneta existente in speciali gardia et protectione nostra una cum bonis suis, Manu nostra et penoncelle et brandone regis apparenter positis, etc.*

¶ **MANUS MITTERE in fortunam alterius.** Bonus illius sibi asserere, in lege Salica tit. 62. num. 2. Eodem sensu in Statutis Eccl. Cadurc. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 739: *Manu apponere in rebus.*

¶ **MANUS.** Donativum quod Clero a summis Pontificibus in nonnullis solemnitatibus, erogari solet. Idem quod *Presbyterium.* Vide in hac voce. Ordo Romanus apud Mabill. tom. 2. Musel Ital. pag. 129: *Iti vero die Natalis domini et die sancte Pasche dat omnibus prioribus Manum, id est presbyterium duplum, præfecto scilicet xx. solidis dominus Papa et Manum. Pluries ibi.*

MANIBUS COMPOSITIS deprecari. Rodericus Toletan. lib. 2. de Heb. Hispan. cap. 18: *Confestim quasi debita jura nocentes, remissis telis, et compositis ad præces Manibus supplices submitunt et colla. Manibus vestitis orasse supplices testis Flautus in Amphitryone 1.*

Valatis manibus orant, ignoscamus peccatum suam.
Virgil. Æneid. lib. 7. v. 237:

Præteritis manibus villas ac verbe precantur.]

¶ **MANIBUS CANCEL-LATIS**, id est extensis, seu decussatis. Johanni de Janua: *Cancellare, brachia extendere.* Epist. Pa-normit. ad Martinum IV. PP. in Chron. Sicilie apud Marten. tom. 8. Anecd. col. 84: *Universitas Sicularum terre oculum ante pedes et facies poplitis ab Manibus cancellatis.* Vide *Cancellare.*

• **MANUM IN TERRAM PONERE** solebant veniam petentes, etiam supremæ dignitatis viri. Chron. Andr. presbyt. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 46: *Imperator vero Manum in terram ponens, veniam petivit, et gratiam filio suo reddidit.*

¶ **MANU CLAUSA**, id est, Pugno percussere, in Lege Salica tit. 30. num. 9.

MANUS FERREÆ, Exercitus, copis militares. Idacius Pacens. Episc. in Chron. æræ 649: *Eraclius exercitu adunato, cum omni Manu ferrea Persidem proficiscitur insequendo.*

SUB MANU ALICUJUS ESSE, id est, subpotestate. Concilium Vernense ann. 755. can. 11. et Aquisgran. II. cap. 8. can. 21. etc.

AD MANUM SUAM aliquid habere, tenere, possidere: nostris, *Avoir en main.* Vetus Charta apud Freherum in Origin. Palat. cap. 6: *Conscriptio Marchæ et silvæ, quæ pertinet ad Virunheim in pago Rinigovæ, sicut eam Chunradus Rex ad Manum suam habuit, etc.*

• **SUB MANIBUS HABERE**, id est, Ad manus, Galli dicimus, *Avoir sous la main.* Elmham. in vita Henr. V. reg. Angl. edit. Hearn. cap. 32. pag. 78: *Cum quædam negocia, puta illud quod sub Manibus jam habetur, per alias inferioris*

condicionis personas... expeditions felici deduci valeant ad effectum.

PER MANUM SUAM se defendere, id est, per duellum, in Regiam Majest. cap. 12. § 2. Adde Speculum Saxon. lib. 1. art. 18. § 1. lib. 2. art. 2. § 7.

DONATIONES FACTÆ per manum Regis, id est, coram Rege, ut est in Capitul. Caroli M. lib. 6. cap. 207. [212.] Vide Marculfum lib. 1. form. 12. 13. [Dare servum in manu Regis, hoc est, coram Rege manumittere, in Legibus Liutprandi apud Murator. tom. 1. part. 2. pag. 61.] [212.] Liutpr. 9. (2, 8.) Vide chart. ann. 1195. apud Schannat. Histor. Episcop. Wormat. tom. 1. pag. 246.]

¶ **AD MANUM suam ponere**, Sibi asserere, occupare, Galli. *Se saisir.* Charta ann. 1399: *Dictam carroneriam ad suam Manum ponere et sibi appropriare possit.*

¶ **EXTRA MANUM PONERE**, Rem quampiam quovis modo cedere. Gall. *Délaisser, abandonner.* Charta Theobaldi Comitum Campaniæ ann. 1233: *Ac si in ponendo extra Manum eorum hereditatem illam que de ipsis non movebit, aliquid habuerint, ego similiter inde nihil percipiam.*

• **DE MANIBUS dare in terram**, Phras. Gallica, *Donner des mains en terre.* Se manibus excipere. Charta ann. 1208: *In dominum Amalricum et socios suos impinzerunt... ita quod de Manibus dedit bis in terram.*

MANUS CONSECRATA. Charta anni 1108. in Tabulario Ecclesie Gratianopolitane sub Hugone Episcopo fol. 23. *Et Eufemia uxor Ismidonis predicti gurpivit et donavit, sive laudavit præfatam decimam in manu predicti Episcopi Hugonis; quam laudationem in manu Episcopi confirmatam pro sacramento habemus. Similiter et filie Guigonis, neptis Ismidonis sive Eufemie, in Manu consecrata Episcopi Hugonis donaverunt ac dimiserunt, sive gurpiverunt tertiam partem hanc decimarum harum de tota parrochia de Mejolano, etc.* Et fol. 81: *Omnes autem decimas... in Manu predicti Episcopi gurpisco: quam gurpitionem sicut sacramentum super altare timeo. Fol. 99: Et hæc promitto me servaturum pro juramento, in sacra Manu prænominati Episcopi Hugonis, et inde do ei oculum cum bonæ fidei sponcione.*

¶ **MANUS ÆQUA**, De fidejussore dicitur, in Charta ann. 1301. apud Madoc Formul. Angl. pag. 10: *Ita videlicet quod nisi illas (marcas) redderet in festo Nativitatis S. Johannis B. anno supradicti, quod D. Willimus de Belonya cui illa quæta clamatio credebatur custodienda in æqua Manu, dicto Nicholao vel suo certo altornato liberaret.*

MANUS JUDICIATA, Judicium per ferum candens. Liber Chirographorum Absie fol. 171: *Si... contentio insurrexerit per legitimos testes, si potest fieri, finitur. Sin autem, finitur sine duello, et judicata Manu, sicuti Abbas per fidem unius hominis affirmare fecerit. Et fol. 199: Atque si... contentio fuerit orta, testimonio legitimum virorum, sine duello et judicata Manu finiri. Vide Ferrum candens.*

MANUS PUBLICA. Chronicon Frederici cap. 58: *Avaros et Sclavos, cæterasque gentium nationes, usque Manu publica, sum ditioni subiciendum judicialiter spondebat.*

¶ **MANUS RECTA**, Sincere, sine fraude. Charta ann. 922. apud Miræum tom. 1. pag. 38: *Si tempus aut res expostulaverit*

rit, recta manu et vero auxilio, subministrat Ecclesiam opem sui adiutorii.

MANUM aut dextram perdere. Pœna decreta maxime in perjuros, in Lege Wisigoth. lib. 8. tit. 5. § 1. in Lege Burg. tit. 6. § 11. tit. 26. § 4. tit. 55. § 8. Manum redimere, in Lege Bajwar. tit. 2. cap. 6. et cap. 11. 12. § 1. Cum manu rescissa componere, tit. 9. cap. 4. Adde tit. 1. cap. 5. tit. 6. cap. 2. § 8. Capitulum 5. Caroli M. ann. 808. cap. 2. 13. etc. Capitulum ann. 779. cap. 10. Capitulum 4. ann. 808. cap. 6. 11. Capitulum triplex ann. 808. cap. 4. Capitulum 1. ann. 809. cap. 21. Capitulum 3. ann. 818. cap. 80. Capitulum 2. ann. 826. cap. 5. 11. Chartam Waldemari Regis Danie ann. 1296. apud Pontanum lib. 7. Rerum Danic. pag. 448. Ottonem a S. Blasio cap. 40. Pœna etiam monetariorum in Edicto Pistenai c. 16. etc.

MEDIE et INFIMÆ MANUS HOMINES, Mediocris et infimæ conditionis, qui medicos et minores personas alii dicuntur. Vide in voce Homo. Radulfus de Diceto ann. 1112: Et plures medicis Manus, quos ex justis et rationabilibus causis Rex pater antea redaverat. Idem ann. 1188: Tandem Rex Francorum a latere suo duos Milites medicis Manus homines... direxit in Angliam. Ita ann. 1190. et 1192: Inferioris et infimæ Manus homo, apud eundem ann. 1188. 1189. [Assisim Hierosol. cap. 2. Chevaliers ne doivent pas estre ensi manez com bourgeois, ne bourgeois et gens de basse Main com Chevaliers.]

MANU INVOLUTA in palla altaris offerre. Tabular. Casauriense ann. 24. Ludov. Imper. F. Lotharii: Ego Lupo... tibi dono Romano Abbati ad partes Monasterii cum oblatione Manus involuta in palla altaris, etc. Vide Oblati 1.

MANUS RUBRA, vel rubra Manus. Flagrans delictum, manifestum. Glossæ MSS.: 'Ex' avropop, in' d'paluic, in' avr' r'p' xilpau. Leges Baronum seu Quon. Attach. cap. 89. § 2: Cum quis capitur cum rubra vel recenti Manus homicidii, vel quod manualiter deprehendatur cum furto, vel latrocinio. Statuta Davidis II. Regis Scotie cap. 2: Si quis calumniatus fuerit de latrocinio... si capitur cum rubra manu, et aliquis eum sequatur, statim subeat iudicium. Silvester Giraldus lib. 2. Itinerarii Cambrie cap. 1: Martini proverbio quo dici solebat, Angliam Regem Hibernie triumphatorem ab homine cum rubra Manus in Hibernia vulneratum, per Mensuriam redeundo super Lechlavar moriturum.

FURTUM HABENS IN MANIBUS, vel furtum inter Manus habens, in furto seu flagranti crimine deprehensus, in Legibus Adelstani Regis apud Brompton. pag. 849. et 850. Lex Bajwar. tit. 8. cap. 5: Fur nocturno tempore captus in furto, dum res furtivas secum portat, etc. Latro cum furto ambulans, in Capitulari 3. ann. 818. cap. 29. Angliæ, Maynour dicitur fur, qui in manuali furto deprehenditur, ut auctor est Rastallus. Fur manifestus, apud Plautum in Aulul. Æschini contra Otesiphontem, xlvij. in' avropop, deprehensus in admissio, apud Papiam, in leg. Si dominus. D. de Præscript. 'ex' avropop, apud Æschylum in Prometheus victo pag. 16. Edit. H. Stephani.

MANUALE FACTUM, in Speculo Saxon. lib. 2. art. 85. 86. § 1. art. 64. § 1. 2. art. 71. § 4. lib. 3. art. 86. § 1. 2. art. 64. § 5. Wichbild Magdeburg. art. 110. 114. 115. et in Constit. Friderici I. ann. 1158. apud Goldast. tom. 3. Constit. Imper. pag. 280. Present fas, interdum present, nude, in Stablim. S. Ludovici lib. 1. cap. 162.

lib. 2. cap. 2. Present miset, in Consuetud. Insulæ tit. 1. art. 18. Normannic art. 86. Altisiod. art. 86. Silvanect. art. 118. etc. Vide Harmenop. pag. 427.

MANUALITER DEPREHENDI, in furto flagranti in Quontam Attachiam. cap. 39. § 2.

MANU POTESTATIVA TRADERE, in Chartis Alamannicis Goldasti 37. 54. 66. 70. 76. Charta vero 76. sic clauditur: Notavi diem Martis 4. Non. Octob. sub potestativa manu Hildovici Regis et pueri et sub Adalberto Comite. Ita ut potestativa Manus hic sumatur pro auctoritate et facultate donandi a Principe indulta. Vide Potestativus.

MANU COMMUNICATA VENDERE, Datis dextris de pretio rei vendendæ convenire. Charta ann. 1345. tom. 2. Hist. Trevir. Joan. Nic. ab Hontheim pag. 157. col. 1: Cupimus fore notum, quod nos Manus communicata, deliberato animo et spontanea voluntate vendidimus et vendimus... domos nostras. Vide infra Mercatum manuale. [90] Communis consensus complurium una vendentium, spondentium, etc. Vide Haltungs. Glossar. German. voce Gesammte Hand, col. 677. De mariti et uxoris coadunata vel communicata manu vide Mitterm. Princ. Jur. Germ. § 815.]

MANUS IMPOSITIO, χειροτομία, χειροθεσία, est positio manus super caput aliquis. Hinc ἐπιθεσία τὰς χεῖρας. Act. 6. τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐπιθεσία, apud Clementem lib. 8. Constit. Apost. cap. 16. et alios Isidorus lib. 6. Orig. cap. 19: Manus impositio ideo sit ut per benedictionem advocatus invitetur Spiritus sanctus. Tunc enim ille Paracletus post mundata et benedicta corpora libens a Patre descendit: et quasi super baptismi aquam, tanquam super pristinam sedem recognoscens quiescit. Nam legitur quod in principio aquis superferebatur Spiritus sanctus Concilio Chartaginense IV. de ordinatione Presbyteri can. 3: Episcopo eum benedicente, et Manus super caput ejus tenente. Et can. 4: Solus Episcopus, qui eum benedicit Manus super caput illius portat.

MANUS autem impositio primitus pro simplici benedictione sumpta est, quæ χειροθεσία εὐλογίας dicitur Tarasio Patr. CP. act. 1. Concil. Nicœni II. Cum enim aliquem simpliciter benedicimus, manum et antiquo more imponimus. Sic enim Patriarcha Jacob cum filios Joseph benediceret, manus eis imposuit, Gen. 48. et Dominus in Evangelio Marc. 10. oblatos sibi parvulos per impositionem manuum benedixisse dicitur. Honorius Augustodunensis lib. 1. cap. 185: Quod autem benedictio per Manus impositionem datur, unde exortum dicitur, quod Isaac Jacob Manus imposuit, dum eum benedixit, et Moyses Jesus Manus imposuit, dum eum dycem præfecit, et Dominus in Evangelio Apostolis Manus imposuit, dum eos principes et sacerdotes Ecclesie constituit. Sed et ipsi Apostoli Manus imposuerunt, cum Spiritum sanctum dederunt. Vide S. Augustinum Ep. 59. S. Ambros. lib. 1. de Penitentia cap. 7. etc.

Nec alia notione accipiendum arbitror Capitulum 71. lib. 1. Capitulum quo Abbatissas manus impositiones interduntur: Auditum est aliquas Abbatissas contra morem sanctæ Dei ecclesie benedictionis et Manus Impositionis et signacula sanctæ Crucis super capita virorum dare, necnon et velare virgines cum benedictione sacerdotali.

MANUS IMPOSITIO in benedictione Deorum, in Concilio Venet. can. 4. et

Aurellanensi I. can. 10. pro ipsa benedictione. Vide Notas ad Alexiad. pag. 418.

MANUS IMPOSITIO ORDINATORIA, qua Diaconi, Presbyteri, Episcopi ordinantur, ut Actorum 6. in Epist. 1. ad Timoth. cap. 4. et 2. ad Timoth. cap. 1: χειροτομία χειροθεσία Tarasio CP. Hieronymus cap. 58. Esaiæ: Ordinatio non solum ad imprecationem vocis, sed etiam ad impositionem impletur Manuum. S. Ambrosius lib. de Dignitate Sacerdotali cap. 5: Homo imponit Manum, Deus largitur gratiam: Sacerdos imponit supplicem dexteram, Deus benedicit potenti dextera. Vide Stephanum Episcop. Tornac. Epist. 28. Baronium ann. 44. num. 83. 84. Seidenum ad Eutychii Orig. pag. 17. 24. 1. Edit. Morinum de Sacris Ordinationibus, etc.

MANUS IMPOSITIO RECONCILIATORIA ea est, per quam poenitentes, hæretici, sive excommunicati, sanctæ Ecclesie reconciliantur. Anastasius in S. Eusebio PP: Hic hæreticos invenit in urbe Roma, quos vere ad Manus impositionem reconciliavit. Idem in S. Siricio: Hic constituit hæreticum sub Manus impositionis recipi præserte cuncta Ecclesia. [Capitular. lib. 5. cap. 127: Criminalia peccata multis jejuniis et crebris Manus sacerdotum impositionibus eorumque supplicationibus juxta Canonum statuta placuit purgari, ita ut nemo sine Manus impositione Episcopi, aut ejus jussu, aliquis Presbyteri, se credat esse a suis facinoribus absolutum.] Triplicem porro manus impositionem in poenitentia publica fuisse observat Sirmund. in Historia Poenitentiarum publicæ cap. 7. primam per quam publicorum criminum rei ad poenitentiam agendam admittebantur ab Episcopo: alteram, quæ non una, sed multiplex fuit, in ipso poenitentia decursu: tertiam denique et postremam, in qua poenitentes omnibus rite peractis Ecclesie reconciliabantur: quæ quidem Manus impositio reconciliatoria dicitur in Concilio Arausicano I. can. 8. De ejusmodi manus impositionibus super poenitentes agunt præterea Concilium Carthag. IV. can. 78. Carthag. V. can. 11. Meldense can. 78. Arelatense I. can. 8. Canones S. Patricii cap. 7. Vigilii PP. ad Eleutherium Episc. S. Augustini lib. 8. de Baptismo, Leo M. ad Rusticum Inquisit. 18. et ad Nicetam Aquileiensem cap. 7. Avitus Vien. Epist. 6. 24. etc.

Hæc autem manus impositio Laicos tantum spectat, non Clericos. Nam cum Laici absque Ecclesiastica communione soleant poenitere, inquit Bernaldus Constantiensis, Clerici vero absque administratione officii, non mirum, si Clerici per Manus impositionem remedium poenitendi pro criminibus admissum, non ut Laici consequuntur, qui nequaquam, ut illi, pro criminibus excommunicari jubentur. Si autem ipsi usque ad anathematis sententiam inobedientes existerint consequens est, ut per Manus impositionem sanctæ redintegrentur Ecclesie, cum redierint, sicut et sanctum Nicænum Concilium de Novatianis instituit. Nunquam tamen ut Laici remedium poenitentia per Manus impositionem consequatur, etiam si poenitus absque ordine suscepto recipiantur, etc. Vide S. Augustinum Ep. 64.

MANUS IMPOSITIO, in Confirmatione Catechumenorum, Neophytorum, vel noviter baptizatorum, de qua Concilium Eliberitan. cap. 88. 89. Arelatense I. can. 8. Euseb. PP. in Epist. Anastasius

Bibliot. in Vita Eusebii, Melchised PP. in Epist. cap. 1. et 2. Innocentius II. PP. cap. 8. August. lib. 3. de Bapt. contra Donat. cap. 13. etc.

MANUS IMPOSITIO In Baptismo, de qua Concilium Carthag. IV. can. 3. 85. Arelat. I. cap. 6. 8. Matiscon. II. cap. 8. Tolet. XIII. cap. 10. Isidor. lib. 6. Orig. cap. 19. etc.

MANUS IMPOSITIO super infirmos, juxta illud Matthæi cap. 28: *Super egros manus imponent, scilicet super Catechumens et Energumens pro expulsiōe diaboli, quæ specialiter Exorcistis in ordinationibus conceditur, quippe ut habeant potestatem imponendi manus super Catechumens sive Energumens. Vide Menardum ad librum Sacrament. pag. 840. 842.*

PER MANUS IMPOSITIONEM ab hæreticis baptizatos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti purgari debere, observat Zacharias PP. in Ep. ad S. Bonifac. Mogunt.

MANUS IMPOSITIO in Coronatione Regum, apud Adamnanum in Vita S. Columbae lib. 2. de Aidano Rege Hibernæ: *Imponensque Manum super caput ejus ordinans benedixit. Ordo ad Reginam benedictam: Ut que per Manum impositionem hodie Regina instituitur, sanctificationis tua digna et electa permaneat.*

MANUS BASSA, Sinistra, apud Joan. de Saintré cap. 40. pag. mihi 265: *Après eux venoient les rois d'armes et héraldix du roy, par à per à ceulx de France et à leur basse Main.*

MANUS MANCA, Eodem intellectu; sic dicta quod ea minus dextre agimus. Leg. Jusit. sub Alph. reg. tom. I. Probat. hist. geneal. domus reg. Portug. pag. 10: *Quando fuerit in congregatione maritus regine, ibit in Manu manca. Hinc Main pote appellatur in Lit. remis ann. 1396. ex Reg. 151. ch. 368.*

MANUS GARNITA, id est, Armata. Chartul. Corb. sign. Cesar fol. 8. v. : *Si aucun se bat en ladite mairie de Main garnye, il y a soixante sols Paris. d'amen des.*

MANUS LIGNEE, inter superstitiones et paganas recensetur in earumdem indiculo, Capitular. tom. I. col. 152.

MANUS MORTUA, Globalis servi absque liberis (masculis) ex legitimo matrimonio procreatis decedentis bona, ac hereditas, quæ ad dominum ipso jure pertinent: cum de illis testamento minime disponere, etsi donatione inter vivos, liceat, ut est in Consuetudine Arvernensi cap. 27. art. 3. 4. 5. *Exactio consuetudinis pessime, quæ Mortua manus dicitur, apud Sugerium in Charta pro libertate villæ S. Dionysii. Servitus Manus mortuæ, linæ humani generis inhumana, in Chron. Episcop. Autisiod. cap. 64. Charta ann. 1162. ex Tabul. Campaniæ: Statutum inter nos, ut annis singulis idem Episcopus noster et successores ejus Episcopi predictorum hominum capitata libere et integra habeant; cetera vero, id est Mortuam manum licentiam matrimoniorum, et alogia, inter nos aequaliter dividantur. [Vide Hailtaus. Glossar. German. voce Todte Hand, col. 1791. sqq.]*

De quo jure hæc habet Charta Steph. abb. ann. 1202. Inter Probat. ult. Hist. Trenorch. pag. 182: *Nos vero pro his omnibus consuetudinem illam, quæ Mortua*

manus dicitur, et odiosa, dura nimis et importabilis burgensibus villæ Trenorchensis grat, sed et infamis et peregrina videbatur extraneis, sibi suisque successoribus, cum bona voluntate et fide remisimus in perpetuum.

Varie autem hæc vox in consuetudinibus municipalibus et apud Practicos sumitur. Nam *Manus mortua*, interdum ipsos homines spectat, quos *Manus mortua* vulgo dicunt. Interdum prædia ipsa, quæ bona *Manus mortuæ* appellant.

HOMINES MANUS MORTUÆ sunt servi glebæ, quibus uti diximus, de bonis suis testamentum cavere fas non est, perinde ac Latinis libertis apud Romanos, qui, ut ait Salvianus lib. 3. ad Ecclesiam Cathol. *negato ultima voluntatis arbitrio, etiam quæ superstitibus habebant, morientes donare non poterant.* Redit igitur hominum *Manus mortuæ* hereditas, si absque liberis decedant, ad dominum, in cujus *Manus mortua* esse dicuntur.

Aresta Candel. 1261. 1. Regeste Parliamenti f. 120: *Abbas Compendiensis receperat in monasterio suo in nonachum Conservum quemdam rusticum suum servum Ecclesie suæ, in cujus Manu mortua, si remansisset, Rex haberet tertiam partem, etc.* Hicorum mentio est in Chartis anni 1270. 1274. et 1351. apud Roverium in Reomao, in Consuetud. Calvimontensi art. 78. Victriacensi art. 103. Melodunensi art. 163. Meduntensi art. 78. Burgund. Ducat. art. 81. et seqq. Burgund. Comit. art. 99. Trecenti art. 3. 5. 6. 91. Catalan. art. 17. 18. etc. Atque si dicuntur ad causam de leura personis de conditione servile, *Mainmortables envers leurs Seigneurs en tous biens, meubles et heritages, en quelque part qu'ils soient assis*, in d. art. 5. Consuetudinis Trecentis.

MANUS MORTUA rursum ipsa prædia spectat, cum aliquis scilicet alicujus, aut Ecclesie domino hæc se conditione addidit, servumque se esse professus est: vel cum id juris in eadem prædia ex longi temporis præscriptione habet dominus, id est, cum ea prædia huic servituti sunt obnoxia jure constituti, vel præscriptionis, ut habent Consuetudo Arvernensis cap. 27. art. 11. et Marchensis art. 127. quæ quidem prædia dicuntur *heritages tenus à condition de Mainmortes*, in eadem Consuetud. Arvernensi d. cap. 27. art. 1. quorum possessores pro servis habentur, eoque ipso servilibus præstationibus et operis, quas pluribus recenset eadem Consuetudo Marchens. cap. 17. obnoxii. [Charta ann. 1282. ex Chartul. S. Vandreg. tom. I. pag. 952: *Et porroi avoir Mainmole en ladite manure se jen voit.*] Ejusmodi prædiorum mortuam manum mentio est in Consuetudine Senonensi art. 29. Meldensi art. 48. 77. Vadensi art. 8. Victriacensi art. 69. 70. Nivernensi tit. 8. art. 7. 8. Trecenti art. 59. Ducat. Burgund. art. 11. 75. Comit. Burg. art. 86. 98. 95. etc. [Charta ann. 1198. ex Chartul. Campaniæ fol. 229: *Emptione centum librarum Manum-mortuam in perpetuum concessi possidendam.*] Charta P. Episcopi Meldensis ann. 1229. mens. Febr. in Tabulario ejusdem Ecclesie f. 35: *Quitavimus hominibus de Varedis, de Germinaco, de Villanolo, Manum mortuam, tam immobilium, quam mobilium quæ ad nos devenire solebant, vel ad antecessores nostros in territoris et dominiis sive justitiis villarum predictarum: ita quod dicitur Manum mortuam immobilium ad propinquiores hæredes devolvuntur ubicunque fecerint mansionem, mobilium vero*

Manum mortuam, prout solet evenire, ad Episcopum de hominibus in dictis villis manentibus, ubicunque sint dicta mobilia, habebunt propinquiores hæredes, ubicunque mansionem fecerint dicti hæredes. Sed Manum mortuam mobilium, devolutionem ad Episcopum de hominibus extra tres villas manentibus, habebit Episcopus ubicunque sint mobilia, sive in predictis villis, sive extra: si vero terra bladata excedat in predictis villis et territoris sive justitiis earum, sicut erit bladata, ad propinquiores hæredem devolvet. Sed si homo manens in aliqua predictarum villarum haberet terram extra dictas villas et territoria et justitias earum, de quibus solet Episcopus habere Manum mortuam, terra tamen bladata ad Episcopum devolvet.

Interdum *Manumortua* res ipsas mobiles tantum spectat. Consuetudo Trecentis art. 6. de servis: *Les autres sont Mainmortables en meubles et les autres en heritages seulement.* Mox addit ejusmodi servis non licuisse testari de rebus *Manu mortuæ* obnoxii, ultra 5. solidos in præjudicium domini.

MANUSMORTUA denique quandoque ad certam pecunie quantitatem redacta erat, ex manumissoria conditione, quæ ex bonis decedentis domino hæres præstare tenebatur. Vetus Charta apud Harum in Castellanis Insulæ pag. 178: *De respectione capituli sui 2. denarios de Mortua vero Manu sex, de licentia maritali sex simili modo. Alla: Pro censu capitali duodecim denarios, si pro licentia maritali quinquæ solidos; pro Mortua vero Manu totidem solidos præstarent.* Vetus Charta ann. 1102. ex Tabulario S. Arnulphi Crespiac. *Et in tantum numerum eorum (servorum) tumulum popularem valuisse, ut omnino comitatum eorum ducendarum, et partem suarum pecuniarum, quam vulgo Mortuam Manum dicimus, se daturos denerent.*

Hujusmodi vero servitutis immunitates passim produnt veteres Tabulae. Sugerius in eadem Charta apud Doubletum, et tom. 4. Histor. Franc. *Cum autem contigerit præfatos burgenses proles suas nuptiis tradere, post mortem earum, si absque hæredibus obierint, etiam si parentes in villa S. Dionysii Mortuam Manum habebunt, propinquior aliquis fuerit, qui in terra B. Dionysii, vel sub viatura ejus, mansionem in præfata villa minime habuerit. Si aliquando etiam evenierit, ut filias suas hominibus alieni juri maritent, nullatenus eis Mortuam Manum concedimus, sed in jus revocari omnino petimus atque precipimus. Charta Philippi Flandriæ Comitis ann. 1174: *Nihil de Manu mortua infra Burgi ambitum extorquebat, nec mortuorum possessiones permittebat partiri.* Charta Communis S. Quintini: *Neque vos, neque alius super homine de Communis Mortuam Manum clamabimus.* Charta Mathildis Comitissæ Nivernensis ann. 1228: *Quitto omnino et in perpetuum liberis meis civibus Autisiodorensibus Manum mortuam, quam in præjudicium eorum confiteor me arreptasse, ut eorum hæredes et successores ubicunque manserint, successores parentum et prædecessorum suorum sine aliqua perturbatione et interventu pecunie possideant pacifice et quiete.**

Quale fuerit jus *Manus-mortuæ*, quæve servitia præstita ab hominibus ejusmodi servituti obnoxii, luculenter explicatur in Charta Libertatum Montis-Britonis ann. 1376. tom. I. Hist. Dal-

phim pag. 89. quam hic summam exscribere opera pretium duximus: *Primo quitavit penitus et in perpetuum remisit Manum mortuam quam ejus predecessores cepere et habere in dicto loco et mandamento concesserant... Concedens idem dictus D. predictis hominibus, incolis, personis et habitatoribus dicti loci et mandamenti ejusdem, tam presentibus, quam absentibus, et qui nunc sunt, et qui pro tempore fuerint... quod ipsi homines, et personae testari possint et ordinare de eorum bonis quibuscumque, et in personis quibus eis videbitur et placuerit, ultimas voluntates, donationes causa mortis, et alios contractus facere pro libito voluntatis; et quod eis et in eorum bonis, debeant et possint succedere eorum liberi, fratres, consanguinei, proximiores et propinqui per testamentum vel ab intestato, prout jura volunt. Item cum dicti homines concesserint varias et diversas corvatas facere et tantas quantas Domino erat necessarium et placebat, concessit, etc. Item concessit quod ipse dominus sive heredes et successores, aut aliquis Officialium suorum non possint nec debeant contra dictos homines et personas, inquirere, ex officio curiae nec contra ipsos seu alterum ipsorum inquisitiones facere sine legitimo denunciatore, etc. Item concessit... quod ipsi homines et personae successoresque sui aut ipsorum alter cogi non possint nec debeant... ad gaudendum in castro et foralicio nec ad custodiendum portam fortalicii, seu alibi in dicto foralicio aliquo tempore, de die vel de nocte... Item concessit, quod ipsi homines et personae utriusque sexus... possint et sibi liceat maritari, et uzorari se liberisque nepotes, agnatos et cognatos ipsorum quotiescumque et ubicumque sibi placuerit et eis videbitur ad ipsorum omnimodam voluntatem, licentia domini sui alterius personae non petita seu expectata, etc. Item concessit, quod ipse dominus successoresque sui... non possint nec debeant, nec eis licitum sit in futurum dictos homines, incolas et personas, quibuscumque status sint... talliare seu persequere talliam, seu persequationem aliquam eis facere, aut aliquam servitutem talliamque eis imponere, ac eisdem summas pecuniarum extraordinarium petere, vel exigere, nisi, etc. Item concessit, quod ipsi homines et incolae... non possint nec debeant in futurum aliquantulum cogi ad fortificandum donjonum dicti D. Montis-Britonis, nisi, etc. Inter quae illud praecipue observandum arbitror, quod Libertis, etiam ex legitimo matrimonio procreatis, facultas concedatur bonis paternis succedendi; ex eo quippe recte colligitur, jus illud aliquando denegatum fuisse his qui sub mortuae Manu servitute degerent.*

An vero ratione Manu mortuam cui, ob ligatam de corpore et persona, obnoxii erant nobiles in Delphinatu etque ac rustici ignobilesque viri, eidem servitutis jugo adstricti tenerentur, dubitare me fateor. Atqui tamen nihil inter eos discriminis occurrit in Charta ann. 1349. tom. 2. Hist. Dalph. pag. 591. qua a Manu mortua nobiles liberat Dalphinus, ea conditione ut illi perinde homines suos ab ea eximerent: *Item ipse D. Dalphinus per se et successores suos remisit, quitavit totaliter et reliquit ubicumque terrarum et locorum Dalphinatus et terrarum suarum perpetuo, omnem Manum mortuam, et omne jus, actionem et requisitionem, quod et quae sibi competeant, aut competere poterant in*

Barones et Banneretos, Nobiles, Vassoires et alios quoslibet subditos Dalphinatus et terrarum suarum quorumcumque, seu in eorum bonis et hereditatibus quibuscumque, ubicumque sint, occasione Manu mortuae, videlicet ordinans quod eodem modo Barones, Bannereti, Nobiles, Vassoires et alii subditi Dalphinatus, et aliarum terrarum suarum quitent et remittant et remittere debeant et teneantur perpetuo hominibus et subditis eorumdem Manu mortuam quancumque, et omne jus sibi competens et competiturum occasione Manu mortuae, adversus eorum homines, seu subditos, sed bona eorum, alias nisi praedictam quitationem et remissionem facerent, aut si ulterius dicta Manu mortua uterentur, illi sic utentes et volentes quitare dictam Manum mortuam, nequaquam gaudeant nec gaudent possint presentis privilegio remissionis Manu mortuae, sed ab eo totaliter sint excepti, si quodcumque casus forsan contingeret in eosdem aut successores eorum. V. Salvaingum de Usu feud. cap. 32.

MANUS MORTUA, Jus regis vel domini alicujus loci in extraneorum decedentium bona, Gall. *Droit d'aubaine*. Privil. mercator. Ital. ann. 1277. tom. 4. Ordin. reg. Franc. pag. 670. art. 3: *Et eis concedimus quod bona decedentium, sine reclamacione Manu mortuae, assignentur personae quae legitimam a decedentibus causam habeant.* Charta ann. 1224. ex Chartul. 23. Corb. 2. *Ego vero dictam praepositorum... quitavi in perpetuum, cum omni jure ad eandem pertinente, videlicet iusticia, relevaminibus, Mortuis manibus, invadamentis, etc.* Cum igitur hominibus manu mortuae de bonis suis testari haud liceret, id nomen postmodum indituro personis Ecclesiasticis, Collegiis, Communitatibus, etc. quibus perinde de bonis beneficiorum aut dignitatum, vel Collegiorum testari ac disponere non licet: qua notione vocem hanc usurpant fere semper consuetudines municipales, et Edicta Regia.

Ejusmodi porro praedia in manum mortuam transferre non licet absque Regis et domini capitalis licentia. Meminit Edwardus Rex apud Willelm. Thorn ann. 1286. et 1288. Statuti a se editi de terris et tenementis ad Manum mortuam non ponendis, licentia sua super hoc non obtenta. Unde Cowello *Mortuae manus est talis manus, quae feudum apprehensum sine omni metu amittendi, aut feoffatori ex quocumque causa restituendi tenet.* Inde etiam Edwardus Cokus ad Littletonem sect. 1. ejusmodi Mortuam manum dictam vult, quia possessio eorum est immortalis: ita ut manus pro possessione: mortua vero per antiphrasin pro immortalis accipitur. Praedia igitur quae dabantur Ecclesiis, licebantur dari in manum mortuam, hac formula descripta in Charta ann. 1266. in Tabular. S. Arnulphi Crispianensis: *Ita scilicet quod dictus Philippus de Glacca Armiger dedit in Manu mortua, et absque aliquo censu, reddito, seu dominio, alicui domino perolendo, etc. M. Pastorale Ecclesiae. Paris. ann. 1273: Et volumus, quod dicti Decanus et capitulum dictas vineas teneant, et possideant in Manu mortua sine homagio, sine servitio, aut redditione aliqua nobis vel heredibus aut successoribus nostris in posterum faciendi.* Sed unde revera caudica servorum ista hereditas, quae ad dominum ipso jure devenit, mortua manus dicta fuerit, haud

temere quis definiat. Neacio enim, an omnibus probetur, quod tradit Auctor magni Chron. Belgici ann. 1123. ubi de Adalberone II. Episcopo Leodiensi, a quo sublatum manus mortuae jus scribit: *In eo vero consistebat jus, ut quodcumque aliquis paterfamilias, qui hanc debuit servitutem in signum servitutis praeteritis optatum pignus vel jocale, quod in ipsius domo reperiri contingerit, a dominis exigatur: sin autem nihil esset, ut tum defuncti dextra manus offerretur.* Molanus lib. 3. de Canonice cap. 35. et ex eo Locris in Chron. Belg. ann. 1142. addunt, dextram manum oblatam in signum, quod ei amplius non serviet.

MANUS AETERNA. Eodem sensu. Vide Hallaus. Gloss. Germ. v. *Ewigkeiten*, col. 418.

IN MANU MORTUA TENERE, in Testam. Roberti de Sorbona tom. 8. Spicil. Acher. pag. 213: *Primo enim omnia bona sua immobilia, quae tenet in Manu mortua, videlicet vineas, domos, census, cum eorum pertinentiis quae acquisivit Parisius, etc.*

PLACITUM MANU MORTUAE, significat rachatum, quod debetur domino post mortem vassalli. Nam placitum hoc loco id sonare, docemus infra. Exstat Charta Aimerici Vicecomitis Thoaris, ann. 1253. qua Dom. de Rupe Militi concedit, quicquid habet in villa S. Benedicti de Anglia, praeter homagium ligam, et placitum Mortuae manus, usque ad 10. libras monetae currentis, quando illud contigerit evenire, et quaedam calcaria deaurata, quando vixerit ille, qui praedictum placitum fecerit. Allam ejusdem Aimerici anni 1254. profert Gallandus lib. de Franco allodio, in haec verba: *Et est assavoir, que ledit Vicomte de Thoars nos a quitte icelle partie, que nous douvrent mettre au plait et a rachat, que il a fait au Comte de Peiters d'auavant dites choses: et si il avenest, que rachat ou plait de Morte main fu fait au viage de moi Aimeric d'auavant dit, des choses d'auavant dites, ge ne fus tenu a rien mettre: mes apres ma mort, ma d'ant dite femme, et mi hoir, et mi successor sunt tenu a mettre au plait et a rachat de Morte main, segond nostre partie dessus nommee, que nous avons des choses, et segond que nostre autre mettrent au plait et a rachat, por raison de la partie segun le usage et la costume du pays.* Catalogus Millium ann. 1271. tom. 5. Hist. Franc. 551: *Patrus de Sainte Flaive dicit, quod nihil debet praeter placita Manu mortuae, et servitium ad castellum de Luc. Tabularium S. Cypriani Pictaviensis ann. 1404. Cum tribus solidis de placito, et cum 12. denariis pro omnibus servitiis solvendis de Mortua manu. Idem: Cum 30. solidis de placito solvendis de Mortua manu. V. Cons. Pict. art. 173 et 174.*

MORTIMANUS, Charta Henrici Imper. ann. 931. apud Mirsum in Cod. Donat. Piar. lib. 1. cap. 80: *Campestris et silvestris jura, et Mortimanus suos, et abmatrimonia tam libere in sempiternum possideat, sicut fundator ipsius... possederat. Vide Mortua, Manumortuo.*

MANUS MORTUA, in Capitulari 2. Caroli M. incerti anni cap. 1. Edit. Baluz. et in Capitulis Caroli M. lib. 5. cap. 110. *Rationabiles ac legitime commutationes Ecclesiis utiles ratae haberi, inutiles vero et incommode atque irrationabiles dissolvi jubentur. et recipiat unusquisque quod dedit.* Deinde additur: *Ubi vero Mortua manus interjacet, aut alia quolibet causa, quae rationabilis esse videatur, inventa fuerit, diligenter describatur, et*

ad nostram notitiam perferatur. Eadem habentur in Lege Longob. lib. 3. tit. 10. § 8. [Lothar. I. 51.] in Capitul. Wormatiensi ann. 829. cap. 5. in Capit. Caroli G. tit. 32. cap. 6. tit. 39. cap. 8. ubi pro *rebellis*, legendum *rationabilis*. Faveor hic me cœcutire. [Si qui commutaverat mortuus fuerit.]

Commode omnino locum hunc illustravit eruditus Muratorius in Notis ad eandem Legem tom. 1. part. 2. pag. 142. *Manus mortua*, inquit, in hac lege significare mihi videtur potestatem Regis sive possessionem Regis aut fisci, ut sit sensus: Ubi vero Ecclesiarum prædia sint in manu Regis, sive possessa per fiscum, aut alia quævis rationabilis causa intervenerit, diligenter describatur, etc. ut habet Codex Estensis. Fiscus enim nunquam moritur, et immortalis est etiam decedente Rege: ad cujus similitudinem *Manus mortua* deinde ceperunt appellari Ecclesie, collegia, etc. ut supra observatum est. In Capitul. Caroli Calvi hæc eadem Lex repetitur his verbis: *Et si Mortua manus, vel præceptum regium super eis interjacet. Manus mortua*, ut reog. fiscum designat possessorem: *Præceptum* Regis privatum hominem possessorem, sed Præcepto regio munitam. Tunc ad Regem hæc erant deferenda. Vide Legem 294. Rotharis apud eundem Murator. ibid. pag. 35. ubi de re, quæ ad curtem Regis ceciderit, nulla sit repetitio. Quod firmare iterum licet ex Capitul. apud Carisiacum cap. 8. in quo hæc eadem Lex inserta legitur ubi de rebus Ecclesiasticis et de rebus quæ ad fiscum regium pertinent sermo sit.

Neque proclivius est divinare, quid eadem vox sonet in Wichbild Magdeburg. art. 103. *Quilibet persoluta debita declarare debet ad sacra post Manum mortuam metseptimus*. [Sensus forte est, qui defuncti bona obtinuerit, hujus debita se persolvissa cum sex aliis ad sacra jurabit.] [Germ. nach todter Hand, id est, Post mortem ejus cui exsoluta est pecunia.]

MANU PROPRIA singula se idoneum facere, id est absque conjuratoribus seu consacramentalibus. Capitular. lib. 3. cap. 91. *Et si aliquis qualibet persona adversus eum quælibet querelam habere voluerit, liceat ei secundum Legis ordinem cum sacramento quod posuerit Manu propria singula se idoneum facere, etc.* Vide Juramentum.

MANU TERTIA, septima, duodecima, etc. jurare. Vide Juramentum.

MANU SALVA CAPERE, quasi in salva guardia, seu in secunda manu. Synodicon Nicosiense cap. 26. de Clericis: *Ne vadant de nocte, maxime post tertiam pulsationem: quod si inventi fuerint, licentiam damus custodibus civitatis, ut eos capiant salva Manu, et detineant usque mane, nobis quantocius presentandos.*

MANUS VESPITA. Vide Vestire.

MANUS dicuntur avium rapacium pedes, in Legibus Palatinis Jacobi II. Reg. Majorie, ubi de Falconerio majori tom. 3. SS. Junii pag. XXIV: *Voluti longes, capucia, longas, et alia arnesia ad rostrum et Manys ipsarum præparandas et etiam quæcumque alia necessaria providebit.*

MANUS MOLARIS. Mola, ut videtur, quæ manu versari potest. Pedag. Bapalm. ex Chartul. 21. Corb. fol. 231. v. *La carette qui maine meilles, ij deniers le meulle, et Mains molaires, j. den.* [Margar. Comit. Flandr. chart. ann. 1252. apud Lappenb. in Orig. Feder.

Hanseat. pag. 61: *Par Manus Molarium obolum.*]

MANUS CHRISTI, Massa quædam saccharo condita. Comput. ann. 1334. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 85. col. 1: *Pro duobus pirdibus sive massapans; unum de Manu Christi, et alium de conflegs, etc.*

MANUS PAPIRI, Gall. *Main de papier*, Chartarum scapus. Comput. ann. 1402. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 174. col. 1: *Pro media Manu papi, in qua fuit scriptus liber censuum et usatico rum supradictorum, xv den. Turon. Alter ann. 1450. ex Tabul. S. Vulfr. Abbaj: Item pro dupbus Manibus papi, ij. sol. vj. den.*

MANUS, Manubrium, Gall. *Manche*. Inventar. ann. 1476. ex Tabul. Flamar: *Item plus tres picas ferri latomorum sive peyrriorum cum earum Manibus sive caudis.*

MANUS LAPIDUM, Unius laterum ordinis crassitied. Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. II. pag. 582: *Quod (fundamentum) fieri debeat de muro cum quatuor brachibus longitudinis iij. pedum pro quilibet brachale, et altitudinis iij. Manuum Lapidum, et fiat de bona calcina.* [Fr.]

MANUS VANGÆ, Bipalii lectus, id est quantum terræ bipalii lectu fodit agricola: Italis, *Vangata*, Gall. *Coup de bêche*. Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. II. pag. 145: *Statuimus et ordinamus quod dicta fovea... debeat cavari et aptari in hunc modum, scilicet incipiendo juxta molendinum Gallerie ad cavandum veniendo superius scaligando et remon dando dictam fossam, et cavando ij. Manus Vangæ usque ad Marcumaticum... Et pag. 146: *Ita quod fossati sint amplitudinis ij. pedum, et cavi una Manus Vangæ.* [Fr.]*

MANUSCRIPTIO, Subscriptio. Concilium Carthaginense I. sub Julio I. PP. cap. 12: *Manuscript ones nostre tenentur et pitiucia*. Berta Sanctimonialis in Vita S. Adelheidis Virg. n. 7: *Cujus libertatis donatio ut in perpetuum rata foret et firma, et duorum Imperatorum, scilicet Ottonis et Henrici, Manuscriptione ac sigillis impressionis confirmata.*

MANUSCRIPTURA, Gregor. Turon. de Vita Patrum cap. 8: *Tangens Manuscripturam, quam ipse depinxit.*

MANUSCRIPTUM, Chirographum, manu propria subscriptum. Vita S. Basilii, apud Heriveum Archiepiscopum Remensem in Epist. ad Widonem Rotomagensis Archiepisc. cap. 17. de quodam, qui seipsum diabolo tradiderat: *Abnegavit Christum, (verba sunt demonis) et professus est mihi et ecce Manuscriptum habeo, et in die judicii ad communem judicium eum ducio. Infra: Et stante populo in horam nullam, extensas habente manus in caelum, ecce Manuscripta pueri per aërem delata et ab omnibus visa venit, etc. Concilium Avenionense ann. 1337. cap. 27: *Statuimus, quod nullus creditorum, Christianus aut Judæus, postquam fuerit ei de integro debito satisfactum, possit contra voluntatem debitoris instrumentum vel Manuscriptum soluti jam debiti retinere.* [Pro Charta, diploma. in Instr. ann. 1184. apud Dan. Eberh. Barringii Clav. diplom. pag. 112. ut moment Auctores novi Tract. diplom. tom. 1. pag. 419.]*

MANUSIGNATUS, id est Manumissus in Gloss. MSS. Cluniae inter opera posthuma Mabillonii tom. 2. pag. 23.

MANUTENENS, Protector, defensor, vel vir potens et nobilis. Regula hospit.

S. Jac. de Alto passu an. circ. 1240. cap. 67: *Manutenentes, royes et principes terrarum blasphemantes.*

MANUTENENTIA, Auxilium, presidium, suppetit; si vocis etymon spectes, *Manutenentia* celerem ac promptam opem significat, citius enim adesse potest ei, quem manu tenes. Charta ann. 1302. apud Stephanot. tom. 1. Antiquit. Occitan. MSS. pag. 331: *Defensionem et Manutenentiam ego et successores mei exhibebimus et plenarie faciemus.* Alia ann. 1230. tom. 4. novæ Gall. Christ. inter Instr. col. 29: *Nos Dalphinus Viennensis... notum facimus universis... quod ad reverentiam et amorem, nec non et Manutenentiam Archiepiscopi Ecclesie Lugdunensis nobis promissam.* Charta Reginaldi apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 89: *Comes Arcepsis mihi... auxilium et Manutenentiam contra G. de Bello jure sibi interposita promissit. Substatere Manutenentiam, apud Scotum. Le Roman de Vacce MS.*

Jacques puz n'en oses de vous Maintnement, Ainz nos avez este en tout temps en relement.

Vide *Manuteneres*.

MANUTENENTIA, ut mox *Manutenentio*. Ad *Manutenentiam pacis publicæ*, in Charta ann. 1542. apud D. Calmet. tom. 3. Hist. Lotharing. col. 395. Occurrit passim.

MANUTENENTIO, a Gall. *Manuten-tion*. Conservatio, integritas. Charta Eduardi VI. Regis Angl. ann. 1532. apud Rymer. tom. 15. pag. 900: *In majorem augmentationem et Manutenentionem regalii status coronæ suæ, etc.*

MANUTENERE, Asserere, partes aliquis tueri, Gallis *Maintenir*. Habetur hæc vox in Epistola Eleutherii PP. ad Lucium Regem Britann. ann. 169. conscripta, si genuina est, quod in dubium jure vocatur. Matth. Paris: *Archiepiscopus contra me Manuteneres presumunt.* [Charta pacis inter Philippum Franc. et Joannem Angl. Reg. ann. 1200. apud Duchesn. in Norman.: *Et si ideo Comes Flandriæ... ipsi Regi Franciæ malum vellet facere, nos non possemus contra dominum Franciæ juvare vel Manuteneres, etc.* Adde Chron. Parm. apud Murator. tom. 9. col. 821. in Statut. Massil. lib. 4. cap. 12. Vide *Manutenentia*.] Occurrit passim.

MANUTENERE, Conservare, alere, Gall. *Maintenir, entretenir*. Statuta reform. S. Claudii ann. 1448: *Tenetur Cantor Manuteneres competenter antiphonaria, legendaria... et etiam ad Manutenentionem aliorum librorum.* Hist. MS. Becens. monast. pag. 378: *Dedit eidem Ecclesie decimam omnium fructuum de feodo suo de Campanis... ad luminare Ecclesie Manutenedum.* Adde Chartam Philippo V. Reg. Franc. ann. 1318. apud Lobinell. tom. 3. Hist. Paris. pag. 190.

MANUTENERE, Subministrare, suppetitare, Gall. *Fournir*. Inquisit. ann. 1284: *Pro quo antevagio dominus qui illud accipit, debet eis minoribus Manuteneres nemus ad muniendum fossam, ubicumque nemus valeat reperiri, salvis arboribus fructiferis.* Nostri *Maintenir une femme* dixerunt, pro Commercio libidinis habere cum ea. Lit. remiss. ann. 1389. in Reg. 138. Chartoph. reg. ch. 119: *Munier estoit moult dolent et courroucé contre ledit Brussardin, qui avoit dit plusieurs fois contre verité qu'il Maintenoit la femme dudit Brussardin.*

MANUTENTIA, Protectio, defensor. Charta Beroldi de Saxonia ann. 1020. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 140

Recipimus in sacra tutela, custodia, Manu-
tentione, et securo guardagio predictum
locum de Talluaria cum omnibus suis be-
ne et appenditiis.

¶ **MANUTENTIO**, Sumptus, conservatio,
Gall. *Entretien*. Charta ann. 1451. ex
Tabular. B. M. de Bono-Nuntio Epto-
mag. : *Liberi et exempti erant et tene-
bantur ad omni reedificationem et Manu-
tentionem dicti cancelli*. Bulla Pauli III.
PP. ann. 1587. tom. 4. novm. Gall. Christ.
inter Instr. col. 118. : *Magister puerorum,
chori pro se et praefatis sex parvis unam
prebendam cum dimidia... pro eorum
victu, vestitu et Manutentione percipiant*.
Vide *Manutentare*.

¶ **MANUTENTORES**, Jc. Anglis Rastallo
et Cowello sunt illi, qui vel pecuniis
suis, vel alia ope litem alterius judiciale-
m, in qua ipsi justum interesse non
habent, promovent, aut fovent. Vide Lit-
tletonem sect. 701. et ibi Edw. Cokum.
[Executores testamentarii sunt in
chart. ann. 1494. apud Haultaus in Glos-
sar. Germ. voce *Handhaber*, col. 807.]

¶ **MANUTENTORIE LITTERE**, quibus
ut aliquid in suo statu permaneat man-
datur. Instrum. ann. 1473. in Bullario
Carmelit. pag. 297. : *Reformatorias, Ma-
nutentorias... atque exequutorias litteras
decernere et concedere dignemur*.

¶ **MANUTENTUM**, Est illa pars flagelli,
quae tenetur in manu verberatoris. Glos-
sar. Lat. Gall. ann. 1348. ex Cod. reg.
4120.

¶ **MANUTERICIUS**, Testamenti execu-
tor. Charta Goiberti ann. 830. apud Fol-
quium Levitam Sithiensem lib. 2. pag.
109. : *Anno eodem posthac in mense No-
vembrio, cum informatus sensisset appro-
pinqvare obitus sui diem, descripsit ipse
propria manu in tabulis ceratis... qualiter
suae res Manutercii sui disponent. Vide
Manumissor 2.*

¶ **MANUTL**, pro *Manutene*, Conservare,
Entreten. Testam. Card. de Talaru
ann. 1392. tom. 2. Macer. insulae
Barb. pag. 667. : *Ordinavit quod dictus
sacrista B. Stephani et successores sui
teneantur... Manutere in dicta capella in
bono statu, libros, calicem, etc.* Tabularium
B. M. de Bono nuntio Rotomag. :
*Ita quod predictum pratum defendere et
Manutere ad opus Ecclesie promisi*.

¶ **MANUTERGIUM**, Joanni de Janua. To-
gillacum qua tergitur manus : [Touaille,
in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.] *ἡτοιμα-
στος*, Graecis. Gregorius M. in libro Sacra-
ment. : *Suldiaconus cum ordinatur...
de manu Archidiaconi accipiat urceolum
cum aquamanili, ac Manutergium*. Histor.
Episcoporum Autisiodor. cap. 51.
pag. 432. : *Contulit... stolas albas cum Ma-
nutergiis, multiplices ac pretiosas*. Adde
Ordinem Romanum sub initium.

¶ **MANUTERGIA** ad ostium refectorii.
Udalricus lib. 3. Consuetud. Cluniac.
cap. 22. : *Mutet illa tria Manutergia, quae
in claustris jugiter pendent ad tergendas
manus*. Historia de Fratibus Conscriptis
tom. 2. Antiquitatum Alamannie.
Goldasti : *Sed et foris ostium refectorii
ejusdem texturae Manutergiae sunt hinc
inde suspensae*. Occurrit ibidem mox.

¶ **MANUTERGIA**, Mantile. Gall. *Serviette*.
Inventar. ann. 1476. ex Tabul. Flamar.
*Item plus triginta Manutergias, vulgariter
vocatas servietas, fli lini*.

¶ **MANUTERGICUS**, in veteri Processio-
nali MS. B. M. Deaurate : *Illi qui ab-
luunt pedes et manus pauperum debent
dum abluerint tergere cum Manutergio
quem portant super collum per modum
stolae*.

¶ **MANUTERGIOLUM**, diminut. a *Manu-
tergium*. S. Wilhelmi Const. Hirsaug.
lib. 1. cap. 98. : *Tria Manutergiola quae in
omni quinta feria mutantur; minimeque
manus ad solida terunt manutergia fra-
trum, qui pendent in claustris*.

¶ **MANUTERGIIUM**, Sudarium, quo sacer-
dos sacra lecturus manus extergit. Gil-
bertus Luthicensis de Usu Ecclesiastico :
*Pelvis ad manus lavandum, cum
Manutergio*.

¶ **MANUTERGIA** ad involvendas codices.
Theodemari Usus Casin. : *Concessum est
etiam fratribus nostris habere Manutergia,
sive ad censuras observandum, sive ad
codices, quos ad legendum suscipiunt, in-
volvendas*.

¶ **MANUTERIUM**, ut *Manutergium*.
Pontif. MS. Mogunt. fol. 23. : *Episcopus
dat subdiacono palenam ad tangendum,
posteaque calicem sacrum cum Manutergio
dicens, etc.* Vide Subdiaconus. [Occurrit
etiam in Testament. ann. 1383. in
Guden Syllog. pag. 683.]

¶ **MANUTERIUM**, Alia notione, f.
Candelabr. species ad formam manus,
cujusmodi est illud quod *Bras* vocatur.
Chron. Forojul. ad ann. 1298. in Ap-
pend. ad Monum. eccl. Aquilej. pag. 28.
col. 2. : *De Stellis, quae sunt super altare
majus projecti (fulgur) ad terram ultra
xij. et Manutergia, quae sunt circa altare*.

¶ **MANUTERIA**, Vita S. Euthym. tom. 2.
Jan. pag. 324. col. 2. : *Cum nos autem
aliquando colligeremus alimentum in so-
litudine, id vero erat quod vulgo solet no-
minari Manutergia, etc.* Vide ibi Editoris
notam.

¶ **MANUTIGIUM**, quod Graeci *ἡτοιμα-
στος* vocant, [id est, Mollis attritatio]
Caelius Aurelianus lib. 1. Tardar. pass.
cap. 4. : *Non aliter quam si quisquam tur-
batus oculos Manutigio, quod Graeci *ἡτοιμα-
στος* vocant, temporatim fricando rele-
vare videatur*.

¶ **MANUTIUS**, Magnas manus habens.
Gloss. Isid. ubi Graevius : *Melius in veteri
Vocabulario : Manutus, et a nasus, na-
sutus, sic a manus, manutus. Manutius
est mane ortus*.

¶ **MANUTRADERE**, unico verbo, Tradere.
Diploma Roberti II. Principis Capuz
ann. 1128. *Quintiam Manutraderimus, con-
cedimus, atque confirmamus... omne jus,
etc.*

¶ **MANWERC**, Vide *Mannwerc*.
¶ **MANZA**, Italica, Juvenca, Gall. *Genisse*;
Manzo, iisdem. Vitulus anniculus.
Chron. Bergom. ad ann. 1406. apud Mur-
rator. tom. 16. col. 985. : *Et tibi cum aorum
insidiis et aguaytis acceperunt unam
quantitatem vaccarum, Manzorum et pe-
cudum, etc.* Ibid. col. 1006. : *Ceperunt su-
per territorio de Sorisole et de Poltra-
nica pecudes circa 6000. et vaccas et
Manzas LX.*

¶ **MANZER**, Spurius, nothus, e scorto
natus, Hebraeus *מנזר*, a quibus Graeci *μνζερ*
apud Gregentium, Theophanem, Ce-
drenum, etc. Ugutio : *Manzeres dicuntur
filii scorti, vel adulterini, vel scelerati*.
[Gl. Lat. Gall. Sangerm.] *Manzer, filius de
putain, ou maucrais, desloial; et inde Man-
zerinus, i. adulterinus*. Versus, laudati
a Dionysio Pontano ad tit. 146. Consuetud.
Biesensis :

Manzeribus scortum, sed mercha nobis dedit ortum.
Ut seges a spica, sic spurius est ab amica :
Sunt naturales, qui nobis sunt speciales.

In Deuteron. 23. : *Non ingredietur Man-
zer, hoc est, de scorto natus, in Ecclesiam
Dei* Graeci interpretes, *ἐκ μνζερ*; Arabici
Pharuch alani, id est, pullus meretricis.
Vide Joan. Seldenum lib. de Success.

Hebraeor. in bona defunctor. cap. 8. ubi
multa de hac voce habet. Fragmenta
Capitularium, edita a Steph. Baluzio
cap. 4. : *Vilas pascendi et infamas, histerio-
nes scilicet, nugatores, Manzeros, scortos,
concupinagii, etc.* Ademarus Cabanensis
in Chron. : *Nolentes sibi processu. Aliam
scorti, erat enim (Gauslinus) nobilissimi
Francorum Principis filius Manzer*. Idem :
Jordanus quoque Manzer frater defuncti.
Utuntur praeterea Sedulius lib. 5. Ead-
merus in Histor. Novorum pag. 195.
Historia Episcoporum Engolm. cap. 19.
Gaufredus Vosiensis lib. 1. cap. 13. Pe-
trus Biesensis Serm. 43. etc.

¶ **MANZERINUS**, Papius, Adulterinus.
Gaufredus Vosiensis lib. 1. cap. 73. :
*Prisci Conobites religiose florantes nos
Manzerinos heredes habuere*. Sic etiam
videtur legendum, apud Baldricum lib.
4. Histor. Hierosol. : *Hierosolam itaque
sic obsessa, filius suis occubatur : intus
a populis Manzerinis profanabatur*. Ed-
tus Codex Mazelinus praefert. Adde Orde-
ricum Vitalem lib. 9. pag. 750.

¶ **MANZARUS**, Eadem notione. Fortuna-
tus lib. 5. Poem. 4. de Judaeis :

Christicola et coram tunc agmina Manzaro jungi, etc.

¶ **MANZERINA VASCULA**. Epist. Abbo-
nis ad Gregorium V. PP. : *Diraxi etiam
duo vascula Manzerina, in quibus anagli-
pho opere continentur Caritas et Ethica*.
Itinerarium Baudry Abb. Burgollensis
ex Archivis Monast. Fiscamni. : *Mihi da-
dit Abbas scyphum Manzerinum, quem
tota aviditate suscepi... quia et torum et
formam et materiam decentissimam pre-
tendebat*. Vide *Mazer*.

¶ **MANZIA**, Vide mox *Manzius*.
¶ **MANZILE**, Mansio seu sedes cum agri
portioncula idem quod *Mansionile*. Vide
in hac voce. Charta ann. 1331. in Reg.
61. Chartoph. reg. ch. 31. *Plures alii in-
terrogati per me notarium... si dicto in-
terrogato regi erat comodiosum et utile in-
ferre... piscaria, vocata domini regis de
Vauro, cum adherentibus eidem nemora
de Campo Mauello... et alia similia
Manzilia de Vauro*.

¶ **MANZIUS**, MANZUS, Vitulus anticu-
lus. Acad. Crusc. *Manzo*, bos. Stat. dat-
tar. Ripet. cap. 4. fol. 15. v. : *Ordina-
tum est quod predicti becharii possint et
valeant occidere carnes Manzorum et
Manziarum, qui et quae tenent dentem
vituli*. Stat. Placent. lib. 6. fol. 80. r. :
*Carnes de vitulo de lacte et de Manzio
de dente, pro libra v. den. Stat. Montis-
reg. pag. 283. Carnes Manzi et Manzie
de lacte, libra una solvat den. x. Vide
Manza*.

¶ **MANZO**, ut *Manzer*. Vocabul. jur. ca-
non. Martini MS. : *Spurius et Manzones
usque ad decimam generationem, secun-
dum legem Moysi, non intrabant ecclesiam*.
*Inter spurius, naturales et nothos et Man-
zones diversa fit dispensatio*.

¶ **MANZOLUM**, Corium vitulinum. Stat.
Placent. lib. 6. fol. 82. v. : *Dicta planel-
la, tam de homine quam de domina, ha-
beant corollos de Manzolo vel cordoano*.
Vide supra *Manzius*.

¶ **MANZUS**, Vide supra *Manzius*.
¶ **MAO**, Fructus species, f. pomum.
Charta ann. 1351. inter Stat. Perus. pag.
16. : *Remisit in perpetuum communi, ho-
minibus et universitati dicti loci Perusii
omnes decimas et jus decimationis granti,
vini, Maonum et omnium altorum et sin-
gularum rerum*.

¶ **MAP**, Vide *Mepe*.
* **MAPA**, [Nape d'auel. * Inter can-
delas, *Mapas* non honestas et alia broi-

lymenta. (Chevalier, Visit. episcop. Gratianop. p. 76.)

MAPALLA. Vide Mappa 4.
MAPALLA, Cassa rusticorum. Leo Marsicanus in Chron. Casin. lib. 2. cap. 20: Ecclesia quaedam iuxta idem municipium posita ab his qui secum terant cum aliquot agrorum rusticorum Mapallis igne succensa. [Vox Virgilio aliisque Latinis eo intellectu nota; atque adeo a Glossario amandanda.]

MAPARIUS, Officium domus regis apud Anglos, cui scilicet incumbere mappas, canabum, manutergia et similia provide. Naparios itidem appellabant; sed mappa et nappa tantumdem valebant. Liber niger Scaccarii pag. 248: Maparius cibum consuetudinarium homini sui-III. ob. in dia, etc. Vide Mapparius.

MAPHORUM, Mullebre pallium. Vita S. Amphilocho adscripta. top. 2. Junii pag. 364: Tum ait apotheca: tene in hoc Maphorio, donec tibi dicam. Vide Mafora.

MAPHORUM, Scapulare. Vita S. Dorothei tom. 1. Junii pag. 600: Et accingit Maphorium seu scapulare suum, et prout emetipsum in flumen.

MAPHORS, Velum sericeum, quo altare obvolvatur. Mirac. S. Gibr. tom. 7. Maii pag. 628. col. 1: Sape memoranda comitissa cum suis ad memoriam sancti accessit, et Maphorem sericum non minime pretii pro benedictione obtulit, deprecans quotiescumque Missa ad ejus altare celebraretur, ipsi mensae sacrate ob memoriam sui superponeretur. Vide Mafora.

MAPHRIANUS, ex Syriaco Maphriono, idem qui in ecclesia Latina Primas, in Assmanni Bibl. Orient. tom. 2. pag. 215.

MAPLETUM. Vide Manipulatum.

MAPPA. Mappa appellati ludii Circenses, quia cum proxime edendi erant, mappa dimittebatur, cujus ritus originem Neroni adscribit Senator lib. 3. Var. Epist. 51: Cum enim prandium protenderet, et reteritatem, ut assolet, avidus spectandi populus flagitaret, ille Mappam, qua tergendis manibus utebatur, jussit abjici per fenestram, ut libertatem daret certaminis postulandi. Hinc tractum est, ut ostensa Mappa, certa videatur esse promissio Circensium futurorum. At Silvius in Laterculo id Tarquinio Regi adscribit, qui Romae, dum die Circensium pranderet in Circo, de mena sua Mappam foras, ut aurigis post prandium currendi signum daret, abjecerat. Hinc idem Silvius Mappam pro Circensibus ludis usurpavit: 7. Idus Jan. Prima Consulii Mappa. Idibus Januarii, secunda Mappa. Et 13. Kal. Maias: Consulii tertia Mappa. Julianus Antecessor Const. 98: Secunda autem (processio Consulii) ea, que Mappa, tertia autem ea, que Theatroquinium appellatur. Infra: In sexta antea (processione) in Circum procedat, et faciat Mappam. [Tertullianus de Spectaculis cap. 16. ubi de Ludo Circensi: Non vident missum quod sit, Mappam putant: sed et dicitur ab alto precipitari quia.] Sed et has mappas in Diptychis Consulii, Iuridicis, Compendiis, et Lectionis expressas annotant viri docti. [P. Punicam vocem esse scribit Quintil. lib. 1. cap. 5. Vide Forellinum.] Nescio porro, an non et celum dicta fuerit mappa, nam ut mappam facere et dare dicebant, ita et celum. Chronicon Alexandrinum pag. 752: Ο δὲ θεός τῆς Ζηνοῦ παρρησίας τοῦ Βήγγου τοῦ ἱππικοῦ, ἔθηκεν ἀσπίδος, ἰσοπέρας, καὶ ἐπέθηκεν τὴν μάστιγα.

MAPPA. Scio, velis obductos fuisse Circo quocumque Bullingerum lib. 1. de Theatr. cap. 16.

MAPPARI, qui in Circo mappam demittebant, aut exetiebant, in signum proxime edendorum Circensium: παραρῆποι, D. Chrysostomo in orat. de Circo, in Chronico Alexandrino pag. 876. in Glossis Basil. apud Nicetam in Alexio Aug. lib. 3. num. 2. Scyllitzen, et alios.

MAPPA MUNDI, Charta vel mappa explicata, in qua orbis seu mundi descriptio continetur. Iliavac, ἰλιβάκις, αὐτὸς ὁ ἴλιος, ut est in Testamento Theophrasti apud Diogenem Laertium: quarum quidem Tabularum Geographicarum primum auctorem fuisse Anaximandrum, quem subsecuti sunt Hecataeus, Democritus, Eudoxus, et alii, tradit Eustathius in Epistola praefixa Notis ad Dionysium Periegetem. Eumentius pro restaurandis Scholis: Siquidem illic instruenda pueritiae causa, quo manifestius oculis discernatur, quo difficilius percipiuntur auditu, omnium cum nominibus locorum s. tus, spatia, intervalla descripta sunt, quod quid ubique fluminum oritur, et conditur, quocumque s. littorum sinus flectunt, quo vel ambitu cingit orbem, vel impetu irruunt Oceanus. S. Hieron. Epist. 3: Sicut ii, qui in brevi tabella terrarum situs pingunt, etc. Vide Bergerium lib. 3. de Itinerib. Roman. cap. 7. num. 1. 2. Papias: Mappa, togilla, mapa etiam dicitur pictura, vel forma ludorum, unde dicitur Mappa mundi. [Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: Mappa mundi, mapamunde: et dicitur a mapa, nappa ou picture, ou forme de jeus.] Ralibertus de Casibus S. Galli cap. 10: Inter hos (libros) etiam unam Mappam mundi subtili opere paravit, quam inter hos quoque libros connumeravit. Gervasius Tilberiensis lib. 2. Otior. Imperiali: Considerantes, quod ipsa pictorum varietas mendaces efficit de locorum varietate picturas, quas Mappam mundi vulgus nominat. Vide Annae. Colmarieus ann. 1265. et Joan. Villaneum lib. 1. cap. 89.

MAPPA, MAPPULA, Umbraculum, quod deferretur supra Episcopi caput, dum procedit ad altare, sacra facturus, seu stationes facit, diversis imaginibus adornatum, quatuorque baculis innixum, quod a quatuor ministris tenetur, qui inde Mappularii appellantur. Ita Durandus lib. 4. Ration. cap. 6. num. 11.

MAPPA, vox Agrimensorum. Apud Auctores de Limitib. pag. 270: Ratio limitum regundorum haec est: auctores Theodosius et Neuterius de terminis et lineis exposuerunt, 304. jugi agrimensoris qui Mappa, quas lineas habuerint, observetur pag. 273: Terminus si scriptus fuerit, et punctos habuerit litteris Graecis, sequeris cursum ejus a Sion, hoc est, ab Oriente, per litteras Graecas de Mappa, hoc est, Pentagonum, quod interpretantur cubitos quinque. Denique pag. 319: In Mappa Albanensium inventiuntur haec, Ager Heclanensis, ager Benusinus, etc. De Mappis lineis, quarum in leg. 1. Cod. Th. de Alim. (11. 27.) mentio est, in quibus scribebatur, haec intelligenda censet Jacobus Gothofredus. Hinc forte

MAPPA, MAPADA, Mappada, Mappaticus, pro modo agri.

MAPADA, Tabularium S. Remigii Remensis: Sunt ibi aspicientes inter majores et minores campi 46. continentes Map. 170. ubi seminari possunt de frumento modii 34. etc. Occurrit ibi pluries cum duplici pp. Ibidem: In Lurba habet man-

sum dominicalium, casam, horreum, pulchrum, de terra arabili Mapp. 108. possunt ibi seminari inter ambas sessiones, de anno modii 120.

MAPPADA. Idem Tabular. Arat Mappadam et corvadam, ut supra.

MAPPATICUS, Eadem notione. Charta Caroli C. in Hist. S. Marculi Corbiniaensis, et apud Marlotum in Metropoli Remensi lib. 4. cap. 7: De terra vero indomicala ad summum Tildum Mappaticos quatuor.

MAPPAGIUM, Tabularium S. Remigii Remensis: Septem mod. avena de Mappagio et tres mod. de siligine. Ibidem: Media Martio 5. sol. de cap. de Mappagio 12. mod. et dimid. de siligine, de avena 26. mod.

MAPPA, Ornamentum equi. Sic vocantur strata candida, quibus cooperiuntur equi Cardinalium, cum solemnii pompa, procedunt. Vide infra Mappula.

MAPPA, Vestis species videtur ad usum virorum. Vide in Mappula. Charta ann. 1242. ex Chartul. S. Petri Insul. sign. Decanus ch. 123: Hellinum una Mappa, Peronam una juppa pro sua voluntatis arbitrio sine causa rationabilii spoliavit. Mappa nostris a Mappa, pro Nappa in Lit. remiss. ann. 1454. ex Reg. 182. Chartoph. reg. ch. 130. Vide Tocacla.

MAPPAMPARIUS, Qui mappam lavaturo parat et porrigit. Chron. Lemov. MS.: Floruit per idem tempus in aula regis Guntramni adolescens strenuus, nomine Austregisilus, Mappamparius regis, qui pro sua honestate et sanctitate postea Bituricensis archiepiscopus consecratus est. Vide Mapparius.

MAPPADA, MAPPAGIUM. Vide Mappa 4.

MAPPALE, f. Vexillum; est enim veluti quaedam major mappa. Gesta Tancredi apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 149: Nam quid de turbinibus, quid de ventorum rabie dicam? Illi grassantibus, nec tentorium stabat, nec Mappa, viz palatium seu turris.

MAPPALE OPUS, Monasticum Anglic. tom. 3. pag. 390: Item casula de opere Mappali, quo scilicet mappae fieri solent.

MAPPARI, Vide Mappa 1.

MAPPARIUS, Qui mappam lavaturo porrigit. Patriarchium Bituricense cap. 80: Erat (Austregisilus) Regi gratissimus. in tantum, ut linteam, quo Rex lotis rianibus tergere solebat, ipse proferret et ob hoc Mapparius vocatur. Vide Almoim. lib. 4. Histor. Franc. cap. 2. [et Mapparius.]

MAPPILLA. Vide Mappula.

MAPPULA, Parvula mappa, qua nasum tergitur, sudarium. Gallis Mouchoir. Kero Monachus: Mappula, Duachita, id est, togilla; nostris, Touaille. Alcuinus de Officiis Eccles. cap. 89: Mappula, que in sinu, ra parte gestatur, qua pituitam oculorum detergitur, dicitur et manipulus. Occurrit hac notione in Regulis S. Benedicti cap. 55. et S. Fructuosi cap. 4. apud Ardonem in Vita S. Benedicti Abbatis Anianensis n. 85. Victorem PP. lib. 3. Dial. in Chronico Farfensis Monast. pag. 661. etc.

Apud S. Gregorium lib. 2. Dial. cap. 19. Mappula: ἰχθυόειν Zacharias vertit. Est vero ἰχθυόειν apud Germanum Patr. CP. in Theoria Eccl. τὸ εἶναι τὴν ἰχθυόειν ἀνομιάν τῆς χυτῆς; ἄντιον, linteam de zona pendens ad tergendas manus.

MAPPULA, Mantile. Charta Almeradi Riensis Episc. tom. 1. Gall. Christ.

Inter Instrum. pag. 82: *Accepi ab eis pratum libras IV. denariorum novemque modios frumenti ac vini; Mappulam valde bonam ac scyphos ad aquam in manibus fundendam adeo optimos. Ubi perperam editum: Novemque modios frumenti, ac vini Mappulam valde bonam, ac si esset certa vini mensura.*

† MAPPULA, interdum idem quod *Mappa*. Constitutio Ansegisi Abb. in Chron. Fontanell. tom. 3. Spicil. Acher. pag. 245: *De Gera cansiles III. ad Mappulas faciendas longitudes unarum XIII. latitudinem trium.*

MAPPULA, aliud videtur apud Isidorum in Regula cap. 13: *Monachi in Monasteriis palliis semper utantur, sane si quis pallium non habet, humeris Mappulam superponat.* [Erat, ni fallor, vestis genus, quae utebantur in itinere monachi. Vita S. Benedicti Anian. num. 49. sec. 4. Bened. part. 1. pag. 211: *Ex quibus (schedulis) aduetus aliquoties serenissimus Imperator Mappulam manicamque ejus palpans reperiebat, repertisque legebat.*]

MAPPULAS fuisse propria Clericorum Romanorum ornamenta, adeo ut aliis non nisi ex privilegio uti fas esset, scribit Gregorius M. in processionibus scilicet publicis cum ipso summo Pontifice, lib. 2. Ind. 11. Epist. 54. ad Joannem Ravennatem Episcopum: *Illud autem, quod pro utendis a Clero vestro Mappulis scriptis, a nostris est Clericis fortiter obviatum, dicentibus nulli hoc unquam alii cuilibet Ecclesiae concessum fuisse, sed nos servantes honorem fraternitatis tuae, licet contra voluntatem antedicti Cleri nostri, tamen primis Diaconibus vestris, quos nobis quidem testificati sunt etiam ante eis usus fuisse, in obsequio duntaxat tuo Mappulis uti permittimus; alio autem tempore, vel alias personas hoc agere vehementissime prohibemus.* Epistola vero sequens, quae est Joanni Ravennatis Episcopi, satis indicat in processionibus his potissimum Clericos usos, quae vel cum summo Pontifice, vel in ejus obsequio aut ejus Apocrisiarii fiebant: *Quia quoties ad Episcopatus ordinationem, seu Responsi, Sacerdotes vel Levites Ravennatis Ecclesiae Romam veniunt, omnes in oculis decessorum vestrorum cum Mappulis sine aliqua reprehensione procedebant: quare etiam eo tempore, quo illic a praedecessore vestro peccator ordinatus sum, cuncti Presbyteri et Diaconi mei in obsequium Domini Patris mecum procedentes usi sunt.* [Agnellus in eodem Johanne apud Murator. tom. 2. pag. 127: *Sanctissimus tamen Pontifex concessit, ut Ravennatis Episcopi diaconi Mappulis uterentur, quando cum Episcopo procedebant, et ejus obsequii gratia, non alias.*] Clericos autem Mappulatos et Planetatos, cum summo Pontifice ad stationes processisse testatur Joannes Diacon. lib. 2. Vitae S. Gregorii M. cap. 43: *Cumque magi ex planetarum Mappulatarumque processionibus magnum Pontificem cognovissent, etc.* Verum hisce locis *mappas* non esse manipulos, sed candida equorum strata conjicit Laurentius Lantmeterus lib. 1. de Veste Clericor. cap. 18. quod sane firmare videtur Anastasius in Constantino PP.: *Pontifex autem et ejus primates cum sellaribus Imperialibus, sellis, et frenis inauratis, simul et Mappulis ingressi sunt civitatem (CP.)* Vide quae supra annotamus de *Mappulis*, seu umbraculis summi Pontificis.

† Quodnam fuerit clericis Romanis ornamentum genus indicat Cerem. Rom.

MS. fol. 48: *Promoti clerici seculares statim, ut diximus, utuntur rochelo et capello, ab extra panno nigro, ab intus serico viridi cooperto, cum cordulis et Mappulis viridibus.* Ibid. fol. 51: *Pileum ab extra nigro panno, ab intus serico cum cordulis et Mappulis caelestis coloris.*

† Neque id Clericis qui cum Romano Pontifice procederent proprium fuit, ut in processionibus equos vestirent candidis stratis: hunc quippe morem a Militibus accepisse videntur, qui ejusmodi ornamentis in solemnioribus pompis, puta in tournamentis, uti consueverant. Le Roman de Partonopex MS.

Et sont bien couvert lor cheval
De couvertures de cendal,
Et uns est treq' a terre blanc,
Li autres plus vermeil que sang.

MAPPELLA, id est, parva mappa. Durandus lib. 3. Ration. cap. 6. num. 8.

MAPPULA, apud Scriptores Ecclesiasticos est sudarium, quod in sinistro brachio Sacerdos defert, quod interdum Manipulus et Phano dicitur. Alcinus loco citato: *Mappula, quae in sinistra parte gestatur, dicitur et manipulus.* Honorius Augustod. lib. 1. cap. 208: *Ad extremum Sacerdos fanonem in sinistram brachium ponit, qui et Mappula et sudarium vocatur, per quod olim sudor et narium sorides extergebantur.* Ordo Romanus: *Subdiaconus regionarius porrigit ei (Papae) Mappulam.* Infra: *Subdiaconia vero sibi congruas vestes (praebendae) quae apud quosdam Subdiaconales nominantur, et Mappula in sinistra manu ferenda.* [S. Wilhelmi Constitut. Hirsaug. lib. 1. cap. 19: *Pro signo fanonis vel Mappulae, manicam sinistram sub brachio comprehensam parum deorsum trahat.*] Vide praeterea Stephanum Eduens. lib. de Sacramento altaris cap. 10. Rabanum lib. 1. de Institut. Cleric. cap. 18. Missam ab Illyrico editam et Menardum ad librum Sacrament. Gregorii pag. 282. [29 Glossar. med. Graecit. voc. Προϋχτιον col. 1643 et Εγχεσθιον col. 348.]

† MAQUERELLA, a Gall. *Maquerelle*. Lena. Vide mox *Maquerellus*. Regest. 80. Tabularii Regii ann. 1350. Ch. 115: *In domo cujusdam Maquerellae publicae in villa Valentianis, etc.*

MAQUERELLUS, Pisis species nota, vulgo *Maquereau*. [Codex MS. reddituum Episcopat. Autissiodor. ann. circ. 1200: *Millia Maquerellorum debent Episcopo et Comiti III. den.*] Computus Baillivorum Franciae ann. 1255: *Computus Henrici Monachi de Expletis... Maritima Picardiae et alii, de Wada capta super Anglicos, de blado capto super eos... de Maquerellis super eos captis.* *Maquereaux* nostris dicuntur lenones, *Maquerelles*, meretricum conciliatrices, in Consuet. Baiouensi tit. 2. art. 3.

† Unde *Maquerellerie*, Lenocinium, in Stat. ann. 1371. tom. 5. Ordin. reg. Franc. pag. 441. art. 3. Quae vero poena hujus farinae mulieres olim affliciebantur, docent Lit. remiss. ann. 1357. in Reg. 89. Chartoph. reg. ch. 188: *Fuit impositum eidem Ysabelli quod dictam filiam venderat dicto canonico, fuitque propter hoc... dicta Ysabelli in scala posita, et ibidem taliter martirizata et combusta cum uno tortissimo ardenti, et exinde de dicta terra bannita.*

† MAQUILA, vox Hispanica, *Molitura*. Gallice *Mouture*. Concl. Legion. ann. 1012. inter Hispan. tom. 3. pag. 192: *Quicumque cibariam suam ad mercatum detulerit, et Maquilas Regis furatus fue-*

rit, reddat eis in duplum, hoc est, qui Regem jura suo, praestatione nimium solita, fraudaverit, etc.

1. MAR, pro mas, Masculus, in Foris Aragon. lib. 8. de Lege Aquilia.

2. MAR, Syriace, Dominus meus, ut post Assemanum observant docti Haagiographi tom. 4. Jul. pag. 263. col. 1. Mar, pro Gallico *Mal*, saepius in Poem. Garini.

Mar le ponceant, par le cors S. Desya.

1. MARA, Palus, lacus, stagnum: Anglo-Saxonib. *Mere*, Killiano, *Maer*, *Maere*, Gall. *Mars*. [Charta ann. 1181. apud Lobineil. tom. 2. Hist. Britan. pag. 134: *Et omnes Mars qui sunt in marisco, et campus Trosselhof quem dedit Rollandus Archiepiscopus Garino Trosselhof joculari quamdiu viveret, sunt de dominico Archiepiscopi.*] Villielmus Gemetic. lib. 2. cap. 20: *Sedens super lacum, quem usu quotidiano loquendi Marram vocamus.* Willelm. Britto in Philipp. lib. 5. pag. 146:

Lexovee fontis agna,
Que pro fonte Mars gaudet potare luosna.

Histor. foundationis Abbatum Rames. in Anglia: *Ambitus praeterea idem locus paludibus anhyllis, Maris late patentibus, et stagnis multimodi generis piscium et avium natalium nutritis: de quibus Maris una est Ramesnere, de nomine insulae dicta, quae ceteris adjacentes aquas pulcritudine et fertilitate superexcellens, etc.* Non desunt, qui opinantur, effectum vocabulum a Lat. *Mare*, quod Isidoro teste, aquarum generalem collectionem significat. Alii ab aqua d'haeunt, quae vox aquaeductum sonat, sive sulcum in prato, per quem aqua ducitur irrigandae terrae gratia.

2. MARA, Dolor gravis. Carmen de varia fortuna Ernesti Bavariae Ducis lib. 6. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 352:

Plangentes corpora luctu
Multimodo, dum comperit tot nulla strato
Rege, sub hospitibus Mara cecidere verenda.

Vide *Marancia*.

3. MARA, La capa, in Glossar. Lat. Ital. MS.

MARABOTINUS, *Maurabotinus*, *Marmotinus*, *Marbotinus*, *Morabotinus*. Haec omnia idem sonant, sed *Marabotinus* crebrius occurrit apud Scriptores, Matthaeum Paris ann. 1176. Radulphum de Diceto pag. 508. Doubletum in Hist. S. Dionysii pag. 861. Guichenonam in Bibl. seb. Cent. 2. cap. 51. Gariellum in Episcop. Magalon. pag. 279. et alios. Sic autem indignantur monet quaedam Hispanicae aetate praesertim.

† MARABETINUS, in Charta Ramiri Sancti Regis Navagae, apud Jos. Moret. Antiq. Navar. pag. 630.

† MARABITINUS, Charta Alphonso Reg. Lusitan. era 1142 ex Tabular. Claravall. *Tribuant in modum feudi et vassallium quinquaginta Marabitos auri probati.*

† MARABOCINUS, Limborch. lib. Sent. Inquis. Tolos. ad ann. 1306. pag. 68: *Item custodivit per 15. dies 60. Marabocinos auri et 8. denarios aureos.*

MARABUTINUS, in Charta Hugonis Archiepiscopi Genuensis ann. 1184. apud Ughellum.

† MARABUNTINUS, apud Cenc. inter Cens. eccl. Rom. MSS. *In episcopatu Portuensi, Petrus Later ij. Marabuntinos pro castro Chere.*

† MARABUTINUS ANFUSINUS, in Charta

anno 1247. apud Murator. tom. 2. Antiquit. med. evi col. 785. Alia Jac. reg. Aragon. ann. 1229. ex Bibl. reg. col. 16: Quicumque autem tenori hujus nostri privilegii temptaverit in aliquo contrarium nostrum et indignationem et poenam mille Morabotinorum Alfusinarum se noverit absque remedio incursum.

MARBOTINUS. Charta Guillelmi de Novellano Militis ann. 1270: *Debet Dominus Duci (Aquitaniae) unum Morbotinum sportis in mutatione Domini. Consuetudo Tolosa part. 2. Rubr. de Donatione: Oboli, seu Morbotini sursi. Adde Monasticum Anglic. tom. 3. pag. 812. [Littere Philippi VI. Reg. Franc. ann. 1338. pro Priore S. Gemmi in Xantonibus, ex Regest. Parlamenti: Et pour cause de notre souveraineté et ressort toutes fois et quantes que au dit lieu a mutation de Prieur, et nouvelle institution d'icelui l'on nous rend et paye un Morbotin d'or.] Comput. MS. ann. 1268. ex Bibl. reg. Derechis pour la maison de la fame feu Guillaume de Fais, bourgeois de la Rochelle, un Morbotin chaacda an.]*

MARABATINUS auri bovi, in Charta Hispanica, apud Malbrancum lib. 11. de Morin. cap. 52.

MORABATINUS, in Bulla Paschalis PP. apud Diago lib. 2. de Comitib. Barcin. cap. 65. [et in Charta ann. 1190. in Append. Marce Hisp. col. 1384.]

MARAPETINUS, in Testam. Sancii ann. 1211. tom. 1. SS. Mail pag. 763: Et hereditatem de Sena que fuit matris sue, quadraginta mille Marapetinos et ducentas marchas argenti.

MARBOTINUS AUREUS, apud Plantavitium in Histor. Episc. Lodovens. pag. 108. 257. et 306. et Albertum Argentini. in Chron. 1289.

MORBOTINUS, apud Rodericum Tolet. in Hist. Arab. cap. 20.

MORABEDIS, in Charta Alfonsi I. regis 1157. pro Cesaraugust. apud Mich. de Molino in Repertorio pag. 265. col. 8.

MORABETINUS, Charta ann. 1184. tom. 1. Gall. Christ. Inter Inst. pag. 46: *Debet reddere per unumquemque annum clericis B. Antonini, presentibus et futuris, in die festivitatis ejus, unum Morabetinum quinque solidos bene valentem.* Occurrit praeterea in Statutis Synodalibus Arpaldi Episc. Vientini inter Conc. Hispan. tom. 3. pag. 519.

MORAPETINUS, in Charta Ermenegaudi tom. 8. Concil. Hispan. pag. 374: *Dono etiam ad operam Beate Mariae centum Morapetinos.* Concil. Hispan. ann. 1512. ibid. tom. 4. pag. 6: *Si vero fuerint laici, et permanserint in excommunicatione per medium annum, deinceps incurant pro quolibet mense in poenam centum Morapetinarum pro ecclesia.*

MAURABOTINUS, in Fuedere, quod sancitum est Bayonae mense April. ann. 1290. Inter Franciae et Castellae Reges: *Ceterum cum praefata Blancha se restituit peteret ad perceptionem 24. Maurabotinorum de bona moneta, videlicet veterum Burgalensium, pro dotalitio suo, valentium annuatim 7. millia librarum 160. Librarum Turon. Nigrorum, ut dicebat, et sibi satisfieri in eadem moneta de proventibus 11. annorum transactorum, postquam ipsa exiret de Castella gente nostra, satisfactionem omnium praedictorum, deducto eo, quod solutum erat exinde ad monetam, qua de Guerra dicitur, offerretur, et dicente nos ad praestationem alterius monetae non teneri. Tandem, etc.*

MORABOTINUS. Exstat Charta Alfonsi Reg. in Castellae, data Segoviae 21. Sept. 1258. in Regesto Feodorum Ducatus

Burgundiae, parte 2. fol. 90. qua Hugoni Duci Burgundiae concedit decem millia Morabotinorum computatis 15. solidis Pionum pro Morabotino, in feudum, et nomine feudi, dandos et solventes annualim eidem Duci et successoribus suis, vel eorum nuntio, in festo Nativitatis M. V. mense Septembri, in Regno Castellae, vel Imperio, in redditibus usque ad eandem quantitatem, et de praedicto feudo dictum Ducem solenniter investit cum virga, quam in manu tenebat. Sic etiam scribitur apud Bromptonem in Henrico II. pag. 1125.

MORABOTINI boni in auro curribiles Alfusini recti, in Charta Majoricensi ann. 1290. semel acriteram. In alia 1292: *Morabotini boni Alfonsini auri fini et ponderis recti.* Occurrit pluries in Chartis Aragon.

MARABATINI, passim in Chartis Lusitapicis apud Rodericum de Cunha, in Hist. Episcop. Portensium, in Lusitania. In Libello Catalonico MS. de Batalia facienda, dicuntur 200. uncias conficere 400. Morabotinos: *Par 200. unces d'or de Valentia, qui son 400. Morabotins.* Charta Petri Regis Aragon. in Curia Generali Catalanica ann. 1351: *Morabotinus, de quo in Usaticis mentio fit, valet 4. solidos monetae Barcinonensis de ternio.* Morabati, in Chr. Petri IV. Reg. Arag. lib. 4. cap. 8.

MOROBATINUS, in Testam. Raym. Berengarii Comit. Barcinon. ann. 1181. Append. Marce Hisp. col. 1278. et in Testam. Peronellae Reg. Aragon. ann. 1152. ibid. col. 1314.

Morabotinorum usus obtinuit etiam in Occitania, quem a Wisigothis, cum hujus provinciae domini essent, inductum existimo. Charta Jacobi Reg. Aragon. ann. 1231. ex lib. *Talamus Montispessul. fol. 82: Nos Jacobus... concedimus vobis Montispessulans: fidelibus nostris stagna et maria... Vos autem et successores vestri dabitis nobis, videlicet nostro bajulo Montispessul. annuatim in festo Natalis Domini unum Morabotinum censualem.*

Quisquam a viris doctis, unde enatae haec voces, in qua disquisitione aiant Bochartum, virum in Hebraeis et aliis Orientalibus linguis oculatissimum, cum in Cadomensi virorum litteratorum consensu acris insisteret, apoplexia correptum haud multo post exspirasse. Uni porro ex his, qui super hac controversia per litteras sententiam meam expellerat, rescripseram, videri mihi *Morabotinos* appellatos primum nummos aureos Maurorum Hispanicorum, qui his fuis subinde ac deletis in Hispanorum potestatem venerant, quasi *Marranorum spolia*: nam *Botino*, Hispanis idem est quod nostris *Butia*: *Marranos* vero Mauros Hispanicos appellatos suo loco docemus. At Mariani lib. de Ponder. et mensur. cap. 23. *Marevedinos* monetam fuisse Regum Gothicorum Hispanicorum existimat, ac proinde multo ante Maurorum in Hispanias irruptionem cognitam, quod ex solo nummorum Gothicorum pondere elicit. Ut sese res habeat, ex monetae, quae

MARAVEDINI Hispanis dicuntur, ab eodem fonte nomen ducunt: qui enim prius *Marabotini*, postea *Maravedini* dicti: de quorum aureorum pretio et pondere multa commentantur Antonius Nebrissensis in Repetitionibus, Didacus Covarruvias in veterum Collatione numismatum cap. 5. et Jo. Mariana de Ponderib. et Mensur. cap. 22. 23. Inde id nominis inditum quibusdam minutio-

ribus monetis aureis: qua tamen in parte, ait idem Covarruvias cap. 1. *Maravedinus* non tam est nummus, quam nummorum numerus, qui constat ex duabus Blancis, aut Coronatis sex, vel denariolis decem. [Vide L. le Blanc Tract. de Monet. pag. 165.]

MARACH, MARCH, Equus. Lex Aleman. tit. 69. § 2: *Si ille talem equum inestaverit, quem Alemanni Marach vocant.* Tit. 70. § 2: *Si quis equo, quem Alemanni Marach dicunt, oculum excusserit.* Lex Bajwar. tit. 13. cap. 10. § 1: *Si equus est, quem Marach dicimus.* Editio Heroldi tit. 7. § 1: *Si equus est, quod Marach dicimus.* At in Lege Aleman. habet utrobique *Marach*.

Vetus est autem vox Gallica, siquidem Pausanias in Rhocicis pag. 836. *ἵππων το ἑνερα* apud Gallos esse *ἵππων* auctor est, unde *ἵππων* equestris pugnae quendam institutionem vocabant. Sed et etiamnum Armorici nostri, penes quos, ut et apud Guallenses Anglos, veteris Gallici Idiomatis reliquias permahere aiunt, equum *Marach* [vel *March*] dicunt: *marcheques*, equitare. [Vide Graff. Thesaur. Ling. Franc. tom. 2. col. 844. voce *March*.]

MARACHFALLI. Vide *Marchalli*.

MARACIO, Vasa quaecumque et alia utensilia quae sali conficiendo inseriunt. Charta ann. circ. 917. apud Stephaphot. tom. 8. Antiquit. Pictav. MSS. pag. 339: *Sunt plus minus de terra ad areas componendas d. excepto Maracione, a die praesente ipse terra superius nominata ad ipsum locum vel ad Abbatem Rotardum necnon et ad monachos ipsius loci eam trado adque transfundo cum sua ministeria omnia vel Maracione ad obendum, etc.* Alia ibid. cap. 401: *Areas triginta septem qui fuerunt Geraldo cum omni ministeria et Maracione quae ad illas areas pertinent.* Charta ann. 6. Lotharii Reg. ibid. pag. 408: *Sunt areas triginta cum sua ministeria vel Maracione, a die praesente ego vobis trado, vendo.* Alia ann. 11. Ugonis Reg. ibid. pag. 408: *Sunt plus minus de terra ad areas componendas sexaginta excepto Maracione et omnia ministeria.* Observandum his omnibus locis de salinis sermonem fieri.

MARAGDENIS, f. pro Smaragdus. Littere ann. 1361. apud Rymer. tom. 1. pag. 730: *Item duo baculos continentes sexaginta sex annulos cum Maragdenibus, etc.*

MARAGIUM, Palus, ex Gallico *Mareis*. Charta ann. 1246. ex Tabular. Fos-satensi fol. 39: *Et dimidium arpennum in Maragio, quod fuit patris sui ad 8. denarios de censu.* Vide *Mara* 1.

Illic forte *Genti Marage* appellatur natio, quae in paludosis locis habitabat, in Poem. Alex. MS. part. 1:

La forest assombie lole gent Marage.

MARAGIUM, Materia lignea, materiatio, idem quod *Marcementum*. Charta ann. 1208. ex Chartul. Longivadi: *Sciendum est quod Maragium illud, quod in Anagio Ulmai capti non poterit, in nemoribus Longivadi capietur: et cum et gravamina in commune solvantur.* Vide in *Materia*.

MARAGMA. Constitut. Frederici Reg. Sicil. cap. 116: *Item quod procurant immunditias terrarum, Maragmatum et vinatum deferri, et ejici extra civitatem praedictam, ut est hactenus consuetum.*

MARAHWORFI. In Edicto Rotharis Reg. Longob. Titulus 11. [cap. 2.] inscribitur *Marahworfi*. Mox sequitur:

Si quis hominem liberum de caballo in terram per quodlibet ingenium iniquo animo factaverit, etc. Ubi *Marah* est equus *woorfa* vero deicere: quæ vox aliis ejusmodi adjungi solet, ut *woorfa*, *rapoworfa*, etc. Vide *Meroorpha*.

¶ **MARALLUS**, **MARALUS**. Vide *Meralus*.

¶ **MARAN-ATHA**, Voces Syriacæ, quæ Dominus venit significant. Imprecationis genus quod in chartarum infractores intentali solitum erat. Charta S. Amandi Tungrens. Episc. apud Mirpum tom. 1. pag. 8: Si quis vero contradicere voluerit... sit anathema *Maranatha*, quod est perditio in adventu Domini nostri Jesu Christi. Charta Guillelmi Alphertel pro Hospitali Hierosol.: Si aliquis de hereditibus nostris venerit et aliquid de dono superscripto dirumpere voluerit, sit participes cum Juda traditore in inferno et anathema *Maranatha*. Concil. Toletan. III. inter Hisp. tom. 2. pag. 842: Cui hæc fides non placet aut non placuerit, sit anathema, *Maranatha* in adventum Domini nostri Jesu Christi. Adde Guillam Alexandri II. PP. tom. 4. Annal. Bened. pag. 753. Append. Marcæ Hispan. col. 970. 997. 1066. Hist. Lothar. D. Calmeti tom. 1. col. 332. 340. etc. Vide Lex. Martini et infra *Marani*.

¶ **MARANCIA**, Dolor, qui concipitur ex aliquo damno, vox a *Marrare*, et *Marratio* deducta: unde postmodum traducta ad ipsas mulctas aut penas, quæ præ levioribus delictis, vel pro defectibus seu absentia irrogatur: nostris vulgo *Marance*. Charta ann. 1245. in Hist. Episcoporum Silvanect. pag. 454: Si pena pecuniaria, quæ pro defectibus seu *Maranciis*, quæ in Ecclesia nostra statuta est, voluerit se liberare. Consuetudines Ecclesiæ Rotomagensis: Post hæc solent recitari *Marancia*, et offensæ diei, et horarum præcedentium, et ibi puniri. Charta ann. 1247. in Hist. Monast. S. Mariæ Suession. pag. 450: Si infra primam Collectam venerint, *Maranciam* non faciant. Infra: Qui vero *Maranciam* in officio majoris Missæ fecerit, duos denarios nigrorum de propria bursa persolvat. Rursum: Et nihilominus persolvat *Diaconus Maranciam*. Ibidem: In majori Missa pena 2. denariorum incurrente contra eum, qui *Maranciam* fecerit convertendorum. [Statuta Capituli Suession. cap. 28: Si is font *Marance*, seront mulctæ par l'avis du Chapitre.] Statuta pro Ecclesia Abbavillensi ann. 1208. in Tabular. Episcopat. Ambian. fol. 31: Qui *Maranciam* Missæ fecerit, de pena 6. denarios solvat. Qui vero *Maranciam* Evangelii vel Epistolæ fecit 4. denar. Adde fol. 134. et aliud Tabul. ejusd. Episc. fol. 40. v. [Instrum. ann. 1423. e Tabul. Audoimar. Item super articulo de *Maranciis* super quo D. Nicolaus le Bos vicarius *Marancia* commississe dicebatur in officio suo, etc. Statuta Capituli Tulens. ann. 1497. cap. 7: Et si qui percipiatur in nave deambulare, puniuntur *Marancia*. Autissiodorenses dicunt, Punir de *marance*, vel *Marancer* quelqu'un.] Caton en Roman MS.

Se par la deserte as *Maranche*,
Souffrir le dole en *patiance*.

Alibi:

Il trouva sans doute
Mainte cose qui s'ait *Maranche*.

¶ **MARANGO**, et **MARANGONUS**, Ital. *Marangone*, Fader lignarius, Gall. *Charpentier*. Sanutus lib. 2. part. 4. cap. 15: Habendo etiam scribas, quos in exercitu

esse decet ad scribenda et distribuenda victualia... atque *Marangones* lignaminis in magno numero. Cap. 20: Expediit quod in qualibet prædictarum galearum foret semper unus *Marangonus*, et unus similiter *calafatus*. Et infra: In hominibus galearum, quibus stipendia erogari debent, recensentur *Marangoni*.

* Antonio fabro lignaminis, seu *Marangono*... pro parte ejus solutionis conductionis certarum trabium. (Mandat. Camer. Apostol. Arch. Vatic. an. 1460-62. f. 215.)

¶ **MARANHATA**, ut *Maranatha*, in Charta ann. 965. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 97.

¶ **MARANI**, apud Hispanos Mauri appellari solent: de qua voce ita Joannes Mariana lib. 7. de Rebus Hispan. ubi de donatione Aurelii Regis Gallie in Hispania ære 813. facta Monasterio: Est, inquit, ad memoriam insignis iis in litteris contenta execratio, quæ ejus donationis violator juretur esse *Anathema Marani*, et excommunicatus. Unde intelligitur, *Marani*, vocem vulgarem non a Mauris, quasi *Mauriani*, ut quidam suspicantur, factam in Italia Friderici Enobarbi tempore cum Mauri pirum fidem Christo datam in baptismo passim ejurata, quam susceperant religione, violarent: sed potius ex Syriaca voce *Maranatha* deductam, quæ anathematis ignominia, execratioque in divinis litteris continetur. At secus sentit Scaliger de Emendatione temporum lib. 6. pag. 625. In verbis, inquit, Geographi Arabis fit mentio factionis *Maravanijum*. Sciunt igitur studiosi, Abaz fuisse patrum Muhammedis, atque ejus progeniem et gentem dictam fuisse, dicitur adhuc *Abazium*. Ad eos jus Chalfatus pertinebat, utpote qui propius sanguine Muhammedem attingerent. Sed *Marawan* quidam primus Chalfatum ab illa gente ad suos, qui *Maravanum* dicti sunt, transtulit per tyrannidem, eoque nomine omnibus Muhammedanis in odio est nomen *Marawanis* ad hanc usque diem. Vide *Marrones*.

¶ Steph. de Infestura MS. ubi de Innoc. VIII. PP.: Innocentius traxit unam bullam contra quosdam Hispanos, Judæos vel hæreticos, vulgariter dictos *Marani* lingua Hispana.

¶ Inde est, ut videtur, quod Itali proditores per antonomasiam *Maranos* vocant. Annal. Cæsenat. ad ann. 1304. apud Murator. tom. 14. col. 1125: Et die eadem fecit prædictos captos ligatos ducere, et contra castrum furcas figere, attestans eis, si non facerent, quod fratres qui erant intus, parerent mandatis Communis, poneret eos in furcis prædictis, in quibus Pater, qui morabatur in castro, cum *Maranis* vel proditoribus aliis, impendere eos videbat.

¶ **MARANTIA**, pro *Marancia*, apud Johan. Abrinc. de Offic. eccles. pag. 100. edit. 1679.

¶ **MARANUS**, Ital. *Marana*, Navigli species. Rapphanus de Caresinis in Chron. MS. ann. 1079: Passus S. Clementis et S. Spiritus *Maranis* et aliis navigliis obstructus. Occurrit in Hist. Obsid. Jandrensis ann. 1845. lib. 1. cap. 35. lib. 2. cap. 11. Sic forte appellata quod *Maranorum*, seu Hispanorum primitus esset.

¶ **MARAPETINUS**. Vide *Marobotinus*.

¶ **MARASCACHIA**, Jus quod *marescallo* competit. Vide in *Marescalcus*. Chartul. S. Joan. Laudun. ch. 63: Causa que inter ecclesiam S. Johannis Laudunensis

et *Hermundum* super *Marascachia* vertebatur... Nichilominus abbas ei concessit præbendam unam ad equum suum singulis diebus, cum ferro et clavo et coria equorum, qui de sella sua morientur.

¶ **MARASCALCUS**, **MARASCALIA**. Vide *Marescalcus*.

¶ **MARASCAUSIA**, Locus palustris, pascendis pecoribus aptus. Charta apud Lobinell. tom. 2. Hist. Britan. pag. 168: Concessit Frioldus Vicescomes ut in *Marascausia* XII. boves et equos et porcos nostros semper haberemus.

¶ **MARASMODES**, Ex ægritudine senectus, in Gloss. ad Alex. Iatrosoph. MS. lib. 2. Passio. cap. 38: Hii, qui sicca et calida sunt natura, in febres hæclicas et *Marasmodes* infirmitates incidunt necesse est. Vide *Marasmus*.

¶ **MARASMUS**, *μαρασμός*, Tabes, marcor, a Græco *μαραίνω*, Tabefacio, macero. Apud Medicos specialiter *Marasmus* est corruptio viventis corporis, quæ fit ob siccitatem. Ita Martinius.

¶ **MARATHUS**, Thomas Eliensis Monachus in Vita S. Etheldridæ cap. 77: Accipientes sacculos *Marathi*, unde fuerat compta totius superficies pavimenti, etc. [Melius apud Bolland. tom. 4. Junii pag. 521: Accipientes sacculos *Marathi*, unde fuerat cooperita totius, etc.] Ubi videri docti *Marathum* herbæ speciem esse scribunt. [Fœniculum nempe Gall. *Fenouil*, cujus mentio fit apud Auctorem de Medicamine faciei inter Ovidii opera:

Profuit et *Marathos* bene olentibus addere myrrhæ;
Quinque trabant *Marathi* scrupula, myrrhæ novem.]

¶ **MARATORIE BIGÆ**. Lambertus Ardensis: Rustici cum bigis *Maratoriis* et carris funariis (forte *smariis*) *calculos trahentes*. [Rectius apud Ludewig. tom. 8. Reliq. MSS. pag. 600: Rustici cum bigis *Marlatoris* et curtis (i. curris) *smariis*. Est autem *Marlatoria biga*, currus species, quo in agris marga stercorandis utuntur agricolæ.]

¶ **MARATRUM**, *Feniculus*, ut *Macer*: nos autem pro ipsius semine solum in usu habemus. Glossar. medic. MS. Simon. Januens. ex Cod. reg. 6959. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7679: *Maratrum*, semence de fanoul. Aliud Provinc. Lat. ex Cod. 7657: *Fenouil*, Prov. *feniculum*, *Maratrum*. Vide *Marathus*.

¶ **MARAYDA**, Locus palustris, ut videtur, pascendis pecoribus aptus. Charta Otton. III. comit. Burgund. ann. 1195. inter Probat. tom. 1. Annal. Præmonst. col. 455: *Manum* et prætum apud *Vaner*, *Maraydas* et terram apud *Bombalum*. Vide *Marascausia*.

¶ **MARBONEUS**, Uno heretico, in Glossar. Lat. Ital. MS.

¶ **MARBOTINUS**. Vide *Marobotinus*.

¶ **MARBRETUS**, Pannus ex liliis diversis et varii coloris textus, nostris *Mabre* et *Marbre*. Vadiæ hospit. Rob. comit. Clarim. ann. 1225. agud Ludewig. tom. 12. Reliq. MSS. pag. 13. col. 2: Pro xij. alnis *Marbreti* pro quatuor tunicis audacibus, pro quatuor pagis, lxxij. sol. vj. den. Lit. offic. Paris. ann. 1382. ex Tabul. S. Germ. Prat.: *Unum super tunicale de Marbreto, fourratum de bougre, cum capucio fourrato de eodem*. Hujus panni varias species memorat Comput. Steph. de Font. argent. reg. ann. 1351: *Marbre verdelet, marbre vermeillet, marbre brousequin, marbre caignez, marbre acole, marbre de graine, marbre do sien*. Lit. remiss. ann. 1384. in Reg. 118. Chartoph. reg. ch. 233: *Ysabeau de Dampnemie...* et *Guillaume Huel...*

prendrent... une cote de Marbre nue/foe à femme. Alim ann. 1397. in Reg. 158. ch. 74: Une cote hardie de Marbre catinet, fourrée de Gros vair. Maubre, in Stat. pro pannif. Commenc. Le Roman de Garin.

Gilbert uniois mil chevaliers o lui. Flax ost de Marbre et bilast de semis.

Vide Marbrinus.

¶ **MARRINUS** PANNUS, Qui ex filis diversi et varii coloris textus. Statutum pro Draperis Trecent. ann. 1300. tom. 8. Ordinat. Reg. Franc. pag. 414: Et si ne peut-on titre en estat qu'il soit près, camélin ou Mandré, etc. Melius ibid. pag. 416. art. 17: Et tous draps filus de diocars laines, comme Marbrat ou camgins, etc.

1. **MARCA**, **MARCUS**, Pondus, quod appendit bessem libræ regie, qua negotiatores et pigmentarii, et alii utuntur, omnesque omnino qui appensas merces vendunt. Pagias: *Marca dicitur pondus argenti unius libræ*. Mellius Johan. de Janua: *Marca dicitur quoddam pondus, scilicet media libra*. Balbus in Catholico: *Marcho est quoddam pondus, scil. media libra, ut dicitur marcha argenti*. Chronicon Moguntinum: *Nota, quod auri libra habet duas Marchas auri*.

Apud nos igitur Marca duplicata libram efficit, quæ dividitur in 16. uncias: uncia vero subdividitur in octo drachmas, vel 24. scrupulos, seu denarios: drachma siquidem tribus constat denariis, et in 72. grana secatur, quorum 24. continent denarium. Quapropter uncia constat 576. granis, ut libra 9216. At auri examinatores, vulgo *Essaieurs*, examini tam accuratum instituunt in auri probanda bonitate, ut ipsum granum in 512. particulas dividant. Hæc ferme ex Budæo et Mersenio.

¶ **Marca** usum in ponderatione auri vel argenti ad tempora Philippi Augusti referunt nonnulli Scriptores. Antiquiorem esse merito observat D. le Blanc in Tract. de Monet. pag. mihi 150. atque sub Philippo I. inter ann. 1075. et 1083. cepisse probat ex pluribus Chartis, quas piget hic exscribere. Ipsum consule.

Mar. nomen Germanicum esse scribit Georg. Agricola lib. de Restitutendis ponderibus pag. 243. Sane vetus est, ut quod habetur in Charta Ælenulphi Regis Anglorum ann. 857. apud Doublitum pag. 798. et in Charta Caroli Crassi ann. 881. de Expeditione Romana. Adde Ughellum tom. 1. part. 1. pag. 391.

Vocis Etymon a veteri Germanico *Mark* accessit Joan. Stiernhookus lib. 1. de Jure Suenonum vetusto cap. 11. pag. 183. voce, quæ signum sonat, ut apud nos *marque*.

Quadruplicem autem Marcam obtinuisse in Gallia observo, Trecentem, Lemovicensem, Turonensem, et Rupellensem, sive Anglicanam, pondere invicem diversas, ut habetur in Regesto Camere Computor. Paris. signato *Noster*. fol. 204. 205. ex quo sequentia descripsimus: *Ou royaume soloit avoir 4. marcas. C'est assavoir le Marc de Troyes, qui poise 14. sols 2. den. esterlins de poiz. Le Marc de Limoges, qui poise 13. sols 3. ob. esterlins de poiz. Le Marc den. de Tours, qui poise 12. sols 11. den. ob. esterlins de poiz. Le Marc de la Rochelle, dit d'Angleterre, qui poise 13. s. 4. den. esterlins de poiz. Par le Marc de la Rochelle, qui poise 13. s. 4. den. esterlin, toutes monnoies quelle qu'elles soient, se*

aloient pour 12. den. d'argent fin de poiz l'un comme l'autre: et tuit ensemble doivent faire et peser le dit marc, et chacun d'eulz 12. den. doit peser 24. grains. Chascun esterlin doit peser 3. den. ob. Tourn. et ainsi généralement doit estre Marc de Tournais selon le Marc de la Rochelle à 20. s. Tourn. et ainsi se ordonnent et haussent toutes les monnoies du monde selon le plus le moins, qui plus y met d'argent des devandit 12. den. et le demourant du metal, si comme se l'en disoit Mailles petites Tournaisées à 17. s. 6. den. au Marc de Troyes, qui est de Paris. Et le dit Marc est plus grant de celui de la Rochelle de 10. esterlins, qui doivent peser 30. ob. qui valent 2. s. 6. den. ainsi sont-il de 20. s. au Marc selon celui de la Rochelle; et furent faites telles petites Mailles l'an 1329. de 18. grains de loy argent le Roy.

MARCA TRECENTENSIS appendit 14. solidos 2. denarios esterlingos, ut est in laudato excerpto: nec in Gallia dantaxat, sed et in Germania, Anglia, Hispania, Flandria, et aliis Europæ Provinciis, in publicis præsertim commerciis, in usu fuit, et nominabatur. Quod inde evenisse putant, quod in Nandinis Campanie, seu Trecentibus, quibus nullæ in Europa celebriores et antiquiores existunt, ejusmodi pondere mercatores uterentur. *Ponderis Trecentensis* mentio fit in Epistola 221. ex Franciis, quæ exstant tom. 4. Hist. Franc. Duchesni, et in Instit. Capituli gener. Cisterciens. dist. 7. cap. 3. quæ eadem videtur cum *Marca Regia*, seu *Marc le Roi*, in Chartis ann. 1306. et 1309. in Probat. Histor. Castellonæ pag. 97. 182. ubi de Monetis Comitum S. Pauli et Biesensis agitur.

¶ **Marca trecent.** Eadem quæ *Trecentis*, in Charta Alfonsi comit. Tolos. ann. 1253. Inter Probat. tom. 8. Hist. Occit. col. 492: *Dicti simplices Tolosani debent deliberari de marchis xiiij. solidorum, j. denarii, ad pondus Trecentam*. Neque alia est quæ de *Triasta*, pro *Tricasso*, ni fallor, dicitur in alia Charta ann. 1251. ibid. col. 490: *Quam fabricam dictæ monete faciendam ad legem et pondus et numerum Turonensium, scilicet ad legem iij. den. minus pogenis, et ad pondus xiiij. sol. et j. den. pro marcha, ad Marcham de Triasta*.

MARCA LEMOVICENSIS appendit 18. solidos 3. obolos esterlingos, ut est in eod. Regesto.

MARCA TURONENSIS, Ibidem. appendit 13. solid. 11. denar. obol. esterlingos: ad quam Marcam appendebantur monete Regum nostrorum, et aliorum, quæ *Turonenses* vulgo appellabantur.

MARCA RUPELLENSIS, de qua supra diximus.

MARCA ANGLICANA, Eadem quæ *Rupellensis*, et apud Matth. Paris ann. 1245. pag. 291. et Willelm. Thorn in Chron. pag. 2107. pro 18. solidis et 4. den. esterlingis computatur. At sub Henrico I. Rege videtur Marca fuisse tantum pondere 6. solidorum et unius denarii: ita enim in Legibus ejusdem Regis cap. 84: *Si erga Comitum, 40. sol. erga Hundredum, 30. sol. et 5. den. qui faciunt 5. marcas, ut solidus denar. 12. computetur*. Est autem *Marca* idem quod *Marca*. Cap. 89: *De Thindi hominis (occisi) vera, debent reddi secundum Legem 30. solidi ad manbotam, idem hodie 5. Marca, de Thaindo, id est, Thaino, 120. sol. qui faciunt 30. Marcas*.

¶ **MARCA** STERLINGORUM, Eadem quæ *Anglicana*. Litteræ ann. 1286. apud Rymer. tom. 2. pag. 827: *Novit universi-*

tas vestra nos nomine domini nostri Erici D. G. Regis Norwegie illustris... mutuo recepissis a magnifico Principe D. Edwardo... duo milia Marcarum novarum et legalium Sibringorum in pecunia numerata, tredecim solidis et quatuor denariis pro qualibet Marca computatis.

¶ **MARCA** et *Libra*, in Anglia unum et idem interdum sonat. Charta ann. 1286. apud eundem Rymer. tom. 2. pag. 739: *Cum nos concesserimus dilecto clerico nostro Gilberto... quendam ecclesiam viginti Marcarum vel librarum valorem annuum attingentem*.

¶ **Allarum marcharum**, sed infrequentioris usus, mentio fit in Charta Richardi Reg. Angl. et Norman. Ducis ann. 1158. ubi earumdem pretium assignatur: *Ita ordinatum est... quod Marca de Cadomo, Dunsensi, Pericensi, et Vendosiemensi capiatur ad scacarium pro xiv. solidis et ix. denariis, et de Giungampro pro xiii. solidis et ix. denariis, et de Andegavensi pro xv. solidis Turonensibus*.

MARCA GERMÁNICA videtur fuisse 20. solidorum, quot *marca* dicitur pondere in Speculo Saxonico lib. 3. art. 45. § 8. In Chronico Laurishamensi pag. 85. dicitur *talenta 18. et dimidium argere in Marcas 15. Jo. Hocsemius in Adolpho a Marka Episc. Leod. cap. 18: In provincia nostra Colonienis uncia 30. sterlingos ponderat: startagus 30. vel circiter hordei grossi grana, sive speltis, quæ apud nos communior est, et quasi æque ponderans, ad eujusmodi grana sis lingi pondus æquavit: octo vero uncias Marcham adjuant; sed et Marcha quinquaginta quinque, pondus predictorum Regalium æquipendit, etc. Vide Pondus Colonienis, in Pondus*.

De **Marca Danica**, Hæc observat Petrus Resenius ad Jus Aulicum Canuti II. Regis pag. 703. aliam scilicet fuisse auri et argenti, aliam vero aliorum ponderum: *marcam enim auri puri et argenti defecati 8. unciarum pondus habuisse, marcã vero aliorum ponderum, idem fuisse quod semis et sex uncias Romæ, etc.*

MARCA HISPANICA, de qua sic Joannes Mariana libro de Ponder. et mensur. cap. 9: *Aurifices Marcum, hoc est, uncias octo auri quidem dividunt in Castellanos 50. quod genus ponderis et nummi est drachma majoris atque denario Romano. Castellanus in octo tomines dividitur: tominis in 12. grana. Argentum autem Marcum dividunt in uncias 8. unciã in totidem octavas sive drachmas, octavam in grana 75. sic Marcus argenti aurique eundem granorum numerum continet. [Chronico. Barcinon. tom. 3. Cone. I. Hispan. pag. 314: Undecimo Kal. Maii anno MCCXIII. fuit injunctum omnibus notariis Barcinonensibus, quod ponerent in Chartis Marcham argenti ad 48. solidos... Eodem anno fuit injunctum dictis notariis, quod ponerent in Chartis Marcham argenti ad 88. solidos]*

¶ **MARCA** CURIE ROMANÆ, Quæ sub Johanne XXII. PP. ann. 1322. erat 64. florenorum, in Dalphinatu vero 65. Charta ann. 1327. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 211: *Videlicet florenos de viginti quatuor quartis auri fiat et debeant intrare in Marcha Curie Romanæ sexaginta quinque de dictis florenis et non plures*.

MARCA PONDEROSA, nempe Germanica, appendit 26. solidos, ex Wichbild Magdeburg. art. 19. § 1.

¶ Hinc *Marc pesé*, apud nostrates

Poetas, pro ea quæ ponderosior erat. Le Roman de Partonopex MS. :

Que s'il se fust bien porposse
Nel feist par mille Marco posse.

Marc au grand pois vocat Le Roman d'Atais MS. :

Vingt mille Marc d'or au grand pois,
Et cent mille, et cent orléans.

MARCA SLAVONICA, appendit 12. solidi. Ita idem Wichbild Magdeburg. art. 44. § 8.

MARCA STENDATA, ad standardum examinata. Charta ann. 1293. apud H. Meibomium ad Chronicon Mindensē pag. 40: Pro 25. Marcis stendatis argenti, pro quo filiam fratris mei in suum collegium ad servendum Deo receperunt. Vide Standardum.

Etiamsi porro Marca solidis et denariis constiterit, non ideo cum Watsio existimandum videtur, Marcam fuisse nummum eusum ac signatum. Solidi enim et denarii, qui hic recensentur, pondera sunt, quæ nusquam mutabuntur, quod de Marcæ argenti aut auri pretio dici non potest, quod pro libito Principum, minuebatur aut crescebat, pro ratione pretii, quod monetæ imponebatur.

Aliud præterea fuit Marcæ auri aut argenti signati, aliud infecti pretium. Pluris enim semper valuit Marca signata, quam infecta idque propter tractum, ut Monetarium voce utar, quo nomine intelligitur vestigal, quod Princeps ex unaquaque monetæ signatæ aut cussæ marca percipit. Cujus quidem Marcæ infectæ pretium Princeps solet significare Magistris Generalibus Monetarum, quoties Monetam eundem curat. Quod ut planum culvis fiat, en propono exempla, ex Tabulariis publicis Curie Monetarum desumpta, quæ non minimum proderunt ad percipiendæ, quæ vulgo in horum temporum Diplomatis et Chartis de Marcarum pretio circumferuntur.

Hæc cum non minimæ utilitatis existimaverit D. Cangius, ejus vestigiis inherentes, pretium Marcæ altius repetemus ex Cod. MS. Sangerman. manu accurata, ut videtur, descripto: unde etiam quæ addenda videbuntur his quæ protulit D. Cangius, exscribere non pigebit.

Valor, in quo Marca auri fuit temporibus infra scriptis, et formæ, cursus, leges, et ponderum Florenorum factorum ibidem.

¶ A 1. Febr. 1306. usque ad 15. Maii 1308. fiebant Parvi Regales auri, cursus 11. sol. par. et dabantur pro Marca auri puri 48. l. tur. quod usque ad diem Jovis ante 15. Aug. 1310. duravit.

¶ A dicta die ante 15. August. 1310. usque ad 8. Febr. ejusd. an. fiebant Regales duri, cursus 21. s. t. ad 23. karats auri puri, et dabantur pro Marca auri 83. Regales ponderis 33. den. 1/3 auri ad marcam Paris.

¶ Ab 8. Febr. 1310. usque ad 1. Sept. 1311. fiebant Agni auri fini pond. 59. et 1/8 ad marcam Paris. cursus 15. sol. tur. et tunc varium fuit pretium Marcæ, scilicet 57. l. 10. sol. tur. 57. l. 12. sol. tur. 54. l. 15. sol. tur. et 52. l. 10. sol. tur.

¶ A 1. Sept. 1311. usque ad 24. Aug. 1312. fiebant Agni ponderis et cursus ut supra, Marcæ pretium etiam ut supra.

¶ A 24. Aug. 1312. usque ad vigiliam Paschæ 1313. fiebant Agni ponderis ut supra, cursus 20. sol. tur. l. pro 20. Burgensium, et tunc varium fuit pretium

Marcæ, scil. 52. l. 10. sol. tur. 58. l. 54. l. 10. sol. tur. 57. l. 10. sol. 57. l. 12. sol. tur. et 58. l.

¶ A dicta vigilia Paschæ 1313. usque ad 7. Maii 1315. fiebant Agni ponder. ut supra cursus 15. sol. tur. et dabantur ad Marcham 58. et 58. Agni.

¶ A 6. Maii 1315. usque ad 28. Jan. 1319. fiebant Agni ponderis et cursus ut supra, et dabantur ad Marcham 58. et 57. Agni.

¶ A 23. Jan. 1319. usque ad 27. Martii 1323. fiebant Agni ponderis et cursus ut supra, et dabantur ad Marcham 58. 58. 57. et 58. Agni.

¶ A 27. Martii 1323. usque ad 16. Febr. 1325. fiebant Agni ponderis et cursus ut supra, et dabantur ad Marcham 54. 57. et 58. Agni.

¶ A 16. Febr. 1325. usque ad 30. Sept. 1330. fiebant Regales duplices auri fini, pond. 58. ad marcam Par. et dabantur ad Marcham 54. Regales, cursus 20. sol. par. subinde varii pond. et cursus usque ad 28. sol.

¶ A 20. Sept. 1330. usque ad 9. diem Jan. 1331. fiebant Parisienses auri fini, cursus 20. sol. par. pond. 33: [cum tribus quintis et] dabantur pro Marca 32. peciæ auri cum duobus quintis valentes 40. l. 10. s.

¶ A 9. Januar. 1331. usque ad 21. Januar. [vel. 1. Febr.] 1336. fiebant Regales auri fini, cursus 15. sol. tur. ponderis 66. Regal. et dabantur pro Marca auri fini Regales 54. valentes 40. l. 10. s. t.

¶ A 1. Febr. 1336. usque ad 1. Febr. 1337. fiebant Scuta fina, cursus 20. sol. t. ponderis 51. scut. et dabantur pro Marca auri 50. scuta valentes 50. lib. et 51. scuta versus finem diei temporis valentes 51. l. 10. s. t.

¶ A 1. Febr. 1337. usque ad 11. Septemb. 1338. fiebant Scuta ut supra, cursus ponderis, ut supra, et dabantur pro Marca auri in principii 51. l. 10. s. t. et postea 52. l. t.

¶ Ab 11. Sept. 1338. usque ad 14. Novemb. postea fiebant Scuta, cursus et ponderis ut supra; et dabantur pro Marca auri 52. l. t.

¶ A 14. Novemb. 1338. usque ad 7. Jan. post fiebant Leones auri, cursus 25. sol. t. ponderis 50. et dabantur pro Marca auri 58. l. t.

¶ A dicta 7. Jan. usque ad 25. Maii 1338. [leg. 1339.] Leones ut supra, et dabantur pro Marca auri 60. l. 10. s. t. [Cod. MS. Sangerm. 59. l. 10. sol. tur.]

¶ A dicta 25. Maii [1339.] usque ad 14. Jun. post fiebant Leones ut supra. Marca auri emptæ 61. l. 10. sol. tur.

¶ A 14. Junii 1339. usque ad 16. [Cod. Sangerman. 10.] Augusti post fiebant Papillones auri fini, cursus 30. sol. tur. ponderis 48. Marca auri emptæ 66. l. t.

¶ A dicta 16. [10.] August. usque ad 17. Decemb. [Cod. Sangerm. 19. Jan.] post Leones [leg. Papillones] ut supra. Marca auri emptæ 69. l. t.

¶ A dicta 17. Decemb. [Cod. Sangerman. A 20. Jun.] 1339. usque ad 7. Febr. post Leones ut supra. Marca auri emptæ 82. l. t.

¶ A dicta 7. Febr. 1339. usque ad 20. April. 1340. [Cod. Sangerm. usque ad 6. April. post, ante Pascha] fiebant Coronæ auri fini, cursus 40. sol. tur. ponderis 45. Marca auri emptæ 82. l. t. et versus finem 86. l. tur.

¶ A dicta 20. April. [Cod. Sangerm. A 14. Apr.] 1340. usque ad 17. Maii post fiebant Duplices auri fini, cursus 60. sol. tur. ponderis 36. Marca auri emptæ 95. l. t.

¶ A dicta 7. Maii 1340. usque ad 27. Julii post fiebant Duplices de 23. karats auri

fini cum uno karat temere, cursus et ponderis, ut supra. Marca auri emptæ 100. l. t.

¶ A dicta 27. Julii 1340. usque ad 17. Octob. Duplices ut supra, et ponderis ut supra. Marca auri emptæ 104. l. t.

¶ A 17. Octobr. usque ad 7. Februar. post Duplices ut supra, cursus et ponderis prout supra. Marca auri emptæ 108. l. t.

¶ A dicta 7. Febr. 1340. usque ad 28. Maii 1341. post fiebant Angeli fini, cursus 75. sol. tur. pond. 33. cum duobus tertiis. Marca auri emptæ 115. l. t.

¶ A dicta 28. Maii 1341. usque ad 28. Aug. post Angeli, legis, cursus et ponderis ut supra. Marca auri emptæ ut supra.

¶ A dicta 28. Augusti 1341. usque ad 7. Sept. post Angeli fini, cursus ut supra, ponderis 38. cum tertia unius. Marca auri emptæ 130. l. t.

¶ A dicta 17. Sept. 1341. usque ad 19. Januar. post Angeli legis, cursus et ponderis ut supra. Marca auri emptæ 130. l. t.

¶ A 19. Januarii 1341. usque ad 28. Junii 1342. Angeli, legis, cursus et ponderis ut supra. Marca auri emptæ 137. l. t. [Cod. Sangerm. 136. l. t.]

¶ A dicta 28. Junii 1342. usque ad 1. Aug. post Angeli fini, cursus 4. l. 5. s. t. ponderis 42. Marca auri emptæ 138. l. t.

¶ A dicta 1. Augusti 1342. usque ad 16. Sept. post Angeli, legis, cursus et ponderis ut supra. Marca auri emptæ ut supra.

¶ A dicta 16. Septemb. 1342. usque ad 4. April. [Cod. Sangerm. 10. Apr.] post Angeli, legis et ponderis ut supra. Marca auri emptæ 171. l. t.

¶ A dicta 4. Apr. 1342. usque ad 25. Sept. 1343. fiebant Scuta fina, cursus 20. s. t. ponderis 54. Marca auri emptæ 52. scuta auri.

¶ A dicta 25. Septemb. 1343. usque ad 1. Novemb. post fiebant Scuta fina, cursus 45; s. t. ponderis ut supra. Marca auri emptæ 117. l. t.

¶ Cod. Sangerman. A 1. April. 1342. usque ad 1. Jan. 1343. fiebant Scuta auri fini, pond. 51. cursus usque ad 22. Sept. 56. 58. et 59. sol. par. ad arbitrium populi. A 22. Septemb. 1343. cursus ex Ordin. mediæ inqnetæ 36. sol. par. usque ad 1. Nov. 1343. et dabantur ad Marcham 117. l. tur.

¶ A dicta 1. Novemb. 1343. usque ad 27. Martii 1344. fiebant Scuta fina, cursus 16. sol. 8. den. tur. ponderis 51. Marca auri emptæ 43. l. 6. s. 8. d. t. vel. 52. Scuta de prædictis.

¶ A dicta 27. Martii 1344. usque ad 20. August. [Cod. Sangerm. 17. Julii] 1346. fiebant Scuta, legis, ponderis et cursus ut supra. Marca auri emptæ 44. l. 3. s. 4. den. tur.

¶ A 14. Julii [Cod. Sangerm. 17. Julii] 1346. usque ad 3. Martii post, non obstante, quod per aliquam portionem temporis fierent Scuta ut supra, fiebant etiam Cathedræ auri fini, cursus 29. sol. t. [Cod. Sangerman. addit, ex Ordin. regis, ex arbitrio vero populi cursus 18. 19. 20. et 21. sol. par.] pond. 52. Marca auri emptæ 52. l. t. [Cod. Sangerm. 50. l. tur.]

¶ A 3. Martii 1346. usque ad 6. April. 1347. fiebant Cathedræ ut supra, cursus 30. s. tur. ponderis ut supra. Marca auri emptæ 72. l. t.

¶ A 7. Aprilis 1347. usque ad 25. Septemb. [Cod. Sangerm. 11. Jan.] post fiebant Cathedræ, legis, ponderis et cursus, ut supra. [Cod. Sangerm. ex arbitrio populi cursus 26. 28. 29. et 32. sol. par.] Marca auri emptæ 75. s. t.

Item a 14. April. 1347. usque ad 10. Julii post, non obstante, quod Cathedræ fierent, fiebant etiam Scuta fina, cursus

16. sol. 8. den. t. ponderis 54. *Marcha auri empta* 52. scuta fina valentes 44. l. 3. g. 4. den. t.

A 25. Sept. supra scripta videlicet 1847. usque ad 8. Jan. post, fiebant Cathedrae sine, cursus 30. sol. t. ponderis 52. *Marcha auri empta* 75. l.

A 26. [Cod. Sangerm. Ab 11.] Jan. post, usque ad 14. [Cod. Sangerm. 30.] August. 1848. fiebant Scuta fina de 23. karats, cursus 18. sol. 9. den. turon. ponderis 58. [Cod. Sangerm. 54.] *Marcha auri empta* 51. l. 10. s. t.

A 28. [Cod. Sangerman. A 60.] Aug. 1848. usque ad 28. [Cod. Sangerm. 12.] Martii post, fiebant Scuta de 23. karats cum tribus quintis, cursus 16. sol. par. ex Cod. Sangerm. et ponderis 53. ut supra. [Cod. Sangerm. 51.] *Marcha auri empta* 51. l. 10. s. t.

A dicta 26. [Cod. Sangerm. 12.] Martii 1848. usque ad 22. April. [Cod. Sangerman. 23. Maii] 1849. fiebant Scuta de 22. karats, cursus et ponderis ut supra. [Cod. Sangerm. cursus 20. sol. par. ex Ordinai. regis 21. sol. par. ex arbitrio populi, pond. 54.] *Marcha auri empta* 51. l. 15. s. 8. den. t.

A dicta 22. April. 1849. usque ad 28. Maii post fiebant Scuta, legis, cursus et ponderis ut supra. *Marcha empta* 52. l. 15. s. 8. den. t.

A dicta 28. [Cod. Sangerm. 23.] Maii 1849. usque ad 3. [Cod. Sangerm. 5.] Decemb. post fiebant Scuta de 20. karats, cursus et ponderis ut supra. *Marcha auri empta* 52. l. 1. s. 6. den. t.

A dicta 3. [Cod. Sangerm. 5.] Decembr. 1849. usque ad 21. Aug. [Cod. Sangerman. 28. April.] 1850. fiebant Scuta, legis, cursus et ponderis ut supra. [Cod. Sangerm. ex arbitrio populi cursus 25. sol. par. et 30. sol. par. an. 1850.] *Marcha auri empta* 53. l. turon.

A 23. Apr. 1850. usque ad 1. Sept. post fiebant Scuta cursus et ponderis ut supra. *Marcha auri empta* 53. l. ex Cod. Sangerm.

A 4. [Cod. Sangerm. 1.] Septemb. 1850. usque ad 4. [Cod. Sangerman. 20.] Junii 1851. fiebant Scuta, legis, ponderis et cursus ut supra. *Marcha auri empta* 53. l. 18. s. 9. den. tur.

A dicta 4. Junii 1851. usque ad 20. ejusdem mensis, fiebant Scuta, legis, cursus et ponderis ut supra. *Marcha auri empta* 51. l. 17. s. 6. den. tur.

A dicta 20. Jun. 1851. usque ad 23. [Cod. Sangerm. 27.] Julii post fiebant Scuta de 20. karats cum dimidio, cursus et ponderis ut supra. *Marcha auri empta* 51. l. 18. [Cod. Sangerm. 17.] s. 6. den. tur.

A dicta 23. [Cod. Sangerm. 27.] Julii, 1851. usque ad 9. [Cod. Sangerm. 20.] Aug. post fiebant Scuta de 20. karats, cursus et ponderis ut supra. *Marcha auri empta* ut supra.

A dicta 9. [Cod. Sangerm. 20.] Augusti 1851. usque ad 23. ejusdem mensis. [Cod. Sangerman. 18. Sept. post.] fiebant Denarii auri fini ad flores lili, cursus 40. sol. t. ponderis 59. *Marcha auri empta* 96. [Cod. Sangerm. 19.] l. turon.

A dicta 21. Aug. 1851. usque ad 21. Septembr. post fiebant Scuta de 20. karats, cursus 18. s. 9. d. t. ponderis 54. *Marcha auri empta* 56. l. 5. s. t.

A 23. Sept. 1851. usque ad 17. [Cod. Sangerm. 19.] Novemb. post, fiebant Scuta de 18. karats, cursus et ponderis 54. *Marcha auri empta* 58. l. 2. s. 6. den. t.

A dicta 17. [Cod. Sangerman, 20.] Nov. 1851. usque ad 19. [Cod. Sangerm. 21.] April. 1852. post Pascha, fiebant Scuta,

legis, cursus et ponderis ut supra. *Marcha auri empta* 60. l. t.

A dicta 19. [Cod. Sangerm. 21.] April. 1852. usque ad 12. [Cod. Sangerm. 18.] Janu. post fiebant Scuta ut supra. *Marcha auri empta* 60. l. 18. s. 9. den. turon.

A dicta 12. [Cod. Sangerm. 18.] Janu. 1852. usque ad 23. [Cod. Sangerm. 23.] Octobr. 1853. fiebant Scuta ut supra. *Marcha auri empta* 61. l. 17. s. 6. den. tur.

A dicta 24. [Cod. Sangerm. 23.] Octob. 1853. usque ad 15. Januar. [Cod. Sangerman. 21. Nov.] 1854. fiebant Scuta ut supra. *Marcha auri empta* 52. [Cod. Sangerm. 62.] l. 16. s. den. tur. valentes 66. scuta.

A 15. Janu. [Cod. Sangerm. 21. Nov.] 1854. usque ad 1. [Cod. Sangerm. 8.] Junii 1855. fiebant Mutones fini, auri fini, cursus 25. s. t. ponderis 52. *Marcha auri empta* 60. l. tur.

A dicta 1. [Cod. Sangerm. 8.] Junii 1855. usque ad 18. [Cod. Sangerman. 19.] dicti mensis fiebant similiter Mutones fini, legis, cursus et ponderis ut supra. *Marcha auri empta* 61. l. 10. s. t.

A dicta 18. [Cod. Sangerm. 19.] Junii 1855. usque ad 25. [Cod. Sangerm. 23.] Januar. 1856. fiebant Mutones ut supra. *Marcha auri empta* 62. l. 10. s. tur.

A dicta 25. [Cod. Sangerman. 23.] Jan. 1856. usque ad ultimam Aug. 1858. fiebant Mutones ut supra. *Marcha auri empta* 63. l. 2. s. 6. den. t.

A dicta ult. Aug. 1858. usque ad 20. April. post, ante Pascha fiebant Regales fini, cursus 25. s. t. ponderis 66. *Marcha auri empta* 78. l. 15. s. t.

A dicta 26. April. usque ad 2. Junii 1859. fiebant Regales, cursus ut supra, ponderis 69. *Marcha auri empta* 80. l. 12. s. 8. den. t.

A dicta 2. Junii 1859. usque ad 9. [Cod. Sangerman. 12.] Januarii 1860. fiebant Regales, legis, cursus et ponderis ut supra. *Marcha auri empta* 81. l. 5. s. t. valentes 65. Regales.

A dicta 9. [Cod. Sangerm. 12.] Januar. 1860. usque ad 13. Julii [Cod. Sangerm. 18. Aug.] 1863. fiebant Denarii auri fini, vocati Franci, cursus 20. sol. turon, ponderis 53. (Il faut 63. comme au MS. cité) et peserient 3. den. tres-fort.) *Marcha auri empta* 69. l. t.

A dicta 13. Julii [Cod. Sangerm. 18. Aug.] 1863. usque ad 29. Julii [Cod. Sangerm. 5. Aug.] 1864. fiebant Franci, cursus, legis et ponderis ut supra. *Marcha auri empta* 61. l. t.

A dicta 29. Julii 1864. usque ad 22. Apr. 1865. fiebant Franci ut supra. *Marcha auri empta* 62. l. t.

A 5. Aug. 1864. usque ad 10. Septembr. post fiebant Regales auri fini, cursus 20. sol. tur. ponderis 63. et dabantur pro *Marcha* 62. l. tur.

A 10. Sept. 1864. usque ad 5. Maii 1865. fiebant Franci auri fini ut supra, et dabantur pro *Marcha* 62. l. t.

A dicta 5. Maii 1865. usque ad 30. Aug. 1868. fiebant Flores lili, ponderis 64. cursus 20. sol. tur. et dabantur pro *Marcha* 62. l. 10. sol. tur.

A 30. Aug. 1868. usque ad 12. Martii 1872. fiebant idem Flores lili, ejusd. pond. et dabantur pro *Marcha* 62. l. 18. sol. tur.

A 12. Mart. 1872. usque ad 18. Martii 1884. fiebant idem Flores, ponderis et cursus ut supra, et dabantur pro *Marcha* 63. l. 10. sol. tur.

A dicta 22. Aprilis 1865. usque ad 19. Martii 1884. fiebant Flores lili auri fini, cursus 20. sol. t. ponderis 61. *Marcha auri empta* 62. l. 10. s. t.

A 12. Martii 1884. predicta usque ad... fiebant Scuta auri fini, cursus 22. s. 6. den. t. pro pecia, ponderis 61. pro *Marcha*, et dabantur pro *Marcha* 65. l. 10. sol. tur.

A 18. Martii 1884. usque ad 5. Sept. 1886. fiebant Scuta cum corona cursus 22. sol. 6. den. tur. ponderis 60. et dabantur pro *Marcha* 65. l. 10. s. t.

A dicta 5. Septemb. 1886. usque ad 8. Martii 1887. fiebant eadem Scuta, cursus 22. sol. 6. den. tur. ponderis 60. et dabantur pro *Marcha* 66. l. t.

Ab 11. Martii 1887. publicata fuit Campsoribus Parisiensibus crescentia... in *Marcha auri danda pro Marcha* 66. l. 10. s. t.

Ordinatum fuit per Regem, quod per omnes Monetas suas fierent similia Scuta, que sunt 61. scutis cum uno tertio, pro *Marcha*, dando Mercatoribus et Campsoribus de qualibet *Marcha auri fini* 65. l. 10. sol. t. per Litteras Regias, datas 23. Febr. 1887.

A 8. Martii 1887. usque ad 8. April. 1891. fiebant eadem Scuta cum corona, ponderis 61. et 1. tert. scuti, cursus 22. sol. 6. den. tur. et dabantur pro *Marcha* 66. l. 10. sol. tur.

Ab 8. April. 1891. post Pascha usque ad 1. Apr. ante Pascha 1892. fiebant eadem Scuta ejusd. cursus, pond. 61. et 1. tert. den. et dabantur pro *Marcha* 67. l. turon.

A 1. April. 1892. ante Pascha, quo die publicata fuit Campsoribus Parisiensibus crescentia, usque ad 28. Aug. 1894. fiebant eadem Scuta, cursus et ponderis ut supra, et dabantur pro *Marcha* 67. l. 10. sol. tur.

A 28. Augusti 1894. usque ad 5. Nov. 1911. fiebant eadem Scuta ponderis 62. et dabantur pro *Marcha* 69. l. 6. sol. tur. et tunc publicata fuit Campsoribus Parisiensibus crescentia.

A 5. Nov. 1911. qua iterum publicata Campsoribus Parisiensibus crescentia, usque ad 5. Martii post fiebant eadem Scuta, cursus 22. sol. 6. den. tur. ponderis 64. et dabantur pro *Marcha* 70. l. tur.

A 5. Martii 1911. usque ad 11. Oct. 1415. fiebant eadem Scuta ponderis et cursus ut supra, et dabantur pro *Marcha* 70. l. 15. sol. tur.

A 3. Julii 1413. usque ad 11. Oct. 1415. fiebant Scuta cum corona cursus 15. sol. turon. ponderis 93. et dabantur pro *Marcha* 70. l. 15. sol. cum grano.

Ab 11. Oct. 1415. usque ad 10. Maii 1417. fiebant parva Scuta cum corona cursus et ponderis ut supra, et dabantur pro *Marcha* 72. l. tur.

A 10. Maii 1417. usque ad 21. Octob. post fiebant Mutones ad 23. karats, cursus 21. sol. tur. ponderis 96. et dabantur pro *Marcha* 92. l. tur.

A 21. Oct. 1417. usque ad 17. Jun. 1418. fiebant Scuta galeata cum tribus liliis ad 22. karats, cursus 40. sol. ponderis 48. et dabantur pro *Marcha* 92. l. t. Item fiebant Mutones ejusdem tituli, ponderis 96. cursus 20. sol. tur.

A 17. Junii 1418. usque ad 18. Jun. 1419. fiebant eadem Scuta parva et magna, ponderis et tituli ut supra, et dabantur pro *Marcha* 91. l. tur.

7. Martii 1418. ordinatum fuit ut in moneta Tornac. fierent Scuta cum corona cursus 30. sol. tur. ad 23. karats, ponderis 67. et dabantur pro *Marcha* 108. lib. tur.

18. Jun. 1419. usque ad 2. Martii post fiebant Mutones ad 22. karats, cursus 20. sol. ponderis 96. et dabantur pro *Marcha* 141. l. tur.

1. 2. Mart. 1419. usque ad 11. Aug.

1421. *febant* Scuta cum corona ad 23 karats ponderis 67. cursus 50. sol. tur. et dabantur pro Marcha 171. lib. 13. sol. 4. den. tur.

† Ab 11. Aug. 1421. usque ad 6. Febr. 1422. *febant* Salutes ad 1/8 karat remedii, ponder. 63. cursus 25. sol. tur. Item *Semisses enrundem cursus* 12. sol. 6. den. ponderis 126. et dabantur pro Marcha 76. l. 5. sol. tur.

† A. 6. Febr. 1422. usque ad 4 Jun. 1423. *febant* Salutes ad 1. quart. karat remedii cum sculis Francie et Anglie, ponderis 63. cursus 25. sol. tur. et dabantur pro Marcha 76. l. 5. sol. tur.

† 4. Junii 1423. *ordinatum ut fierent* Salutes ut supra, et dabantur pro Marcha 77. l. 10. sol. tur.

† A. 6. Sept. 1423. usque ad... *febant* Salutes cum sculis Francie et Anglie ad 1. quart. karat remedii, cursus 22. sol. 6. den. ponderis 70. et dabantur pro Marcha 78. l. tur.

† A. 24. Maii 1427. *febant* Angeli auri fini, quorum 8. valebant 2. Salutes, et dabantur pro Marcha 78. lib. tur. ut supra.

† A. 28. Jan. 1435. usque ad... *febant* Scuta cum corona et duobus liliis coronatis que sculi latera ambiunt, ad 1. quart. karat remedii, ponderis 70. cursus 25. sol. tur. et dabantur pro Marcha 88. lib. 5. sol. turon.

† 23. April. 1438. *febant* Semi Scuta auri fini de 1. quart. karat remedii, pond. 140. ad Marcham.

† *Ordinatum fuit per Regem Litteris datis* 19. Nov. 1443. ut *Campsores et Mercatores* darent pro Marcha 63. 1/2. scuta, id est, 88. l. 17. sol. 6. den. tur. valente scuto 25. s. tur.

† Litteris 12. Aug. 1445. *ordinatum fuit ut fierent* Scuta de 23. karats 3/1 cum 1. quart. karat remedii, ponderis 70. 1/2 et semi-scuta ejusdem tituli ponderis 140. et dabantur *Campsores et Mercatores* pro Marcha 70. 1/2 scuta, i. e. 88. l. 2. sol. 6. den. tur. ad rationem 25. s. quolibet scuto.

† Litteris 20. Januar. 1446. *facta* Scuta de 23. karats 1/2 cum 1/2 karat remedii, ponderis 70. 1/2 cursus 27. sol. 6. den. tur. et Semi scuta tituli et remedii ut supra, ponderis 140. cursus 13. sol. 9. den. et dabantur pro Marcha 71. scuta et 1/11 sculi, i. e. 97. l. 15. sol. tur.

† Litteris 26. Maii 1447. *facta* Scuta de 23. karats et 3. quart. cum 1. quart. remedii, ponderis 70. 1/2 cursus ut supra, et dabantur pro Marcha 97. l. 5. sol. 7. den. ob.

† Litteris 18. Maii 1450. *facta* Scuta de 23. karats et 1/8 cum 1/8 karat remedii, ponderis 70. 1/2 cursus 27. s. 6. den. tur. et dabantur pro Marcha 99. l. tur.

† Litteris 16. Jun. 1455. *facta* Scuta tituli remedii, et cursus ut supra, et dabantur pro Marcha 100. lib. tur.

† Litteris 4. Jan. 1458. *facta* Scuta tituli et remedii ut supra, cursus 30. sol. 3. den. tur. et dabantur pro Marcha 110. l. tur.

† Litteris 2. Nov. 1475. *facta* Scuta cum sole de 23. karats et 1/8 cum 1/8 karat remedii, ponderis 70. cursus de 30. sol. tur. et dabantur pro Marcha 118. l. 10. sol. tur.

† Litteris 24. April. 1488. *facta* Scuta ut supra, cursus 36. sol. 8. den. tur. et dabantur pro Marcha 130. l. 3. sol. 4. den. tur.

† Litteris 19. Nov. 1507. *facta* Scuta cum histrice, tituli, remedii, ponderis et cursus ut supra, et Marcha empti ut supra.

Valor Marchæ argenti

A die Martis ante Carnisprivium 1288. usque ad S. Vincentium 1294. eo usque ad Pascha 1295. valuit Marcha argenti 8. l. 8. gross.

Ad Pascha 1295. valuit 61 s. t.

Ad Trinitatem 1296. 66 s. t.

Ad Nativitatem post Martis ante S. Martinum festivalem 1297. 78 s. t.

Ad Pentecostes 1299. 4. l. 5. s. t.

Ad Pascha 1300. 4. l. 5. s. t.

Ad S. Georgium 1302. 4. l. 8. s. t.

[MAR] A die Martis ante S. Martinum festivalem 1307. hucusque in statuendis Marchæ argenti pretiis differunt ab allatis Cod. Sangerm. et Regest. Cameræ Comput. in Bibl. regia asservatum n. 8405.

Ad S. Martinum festivalem 1297. 70 s. t.

Ad Pentecostes 1298. 75 s. t.

Ad Pentecostes 1299. 78 s. t.

Dominica post S. Dionys. 1299. 4. l. 5. s. t.

Ad S. Georgium 1302. 4. l. 5. s. t.

Martis ante Brandones 1302. 104 s. t.

Ad S. Bartholomæum 1308. 6. l. t.

Ad Ascensionem 1304. 6. l. 5. s. t.

Ad S. Joannem post 6. l. 12. [14.] s. t.

8. Sept. post. 6. l. 15. s. t.

18. Decemb. post. 7. l. 5. s. t.

1. Martii 1304. 7. l. 10. s. t.

Ad Pascha 1305. et usque ad Pascha 1306. et a dicta die usque ad 8. Septemb. 51. grossos Turonenses, quos de 8. sol. 4. den. vall. 8. l. 10. s. t.

8. Septemb. post. usque ad 14. April. 1308. exclusive 55 s. 6. d. t.

14. April. 1308. 70 s. t.

20. Januar. 1310. 75 s. t.

19. Septemb. 1313. 51 s. t.

1. Martii 1317. 67 s. 6. d. t.

7. Maii 1322. 4. l. t.

24. Julii 1326. 4. l. 16. s. t.

100 s. t.

8. Januar. 1327. 108 s. t.

7. Novemb. 1328. 111 s. t.

29. Decemb. 1329. 4. l. 4. s. t.

9. April. 1330. 55 s. 6. d. t.

9. Januar. 1331. 57 s. 6. d. t.

Et fuit chomagium a 20. Martii 1331. usque ad 18. Febr. 1336. et tunc valebat Marcha argenti supra magnum Pontem 4. Regale, qui a 13. sol. par. pecia regali valebant 52. sol. par. qui valebant 65 s. t.

13. Febr. 1336. 72 s. 6. d. t.

1. Febr. 1337. 78 s. t.

17. Febr. post. 4. l. t.

Pascha 1338. 4. l. t.

19. Decemb. 1338. 4. l. 16. s. t.

4. Januar. 100 s. t.

Pascha 1339. 100 s. t.

19. Augusti post. 195 s. t.

8. Febr. tunc. 6. l. 15. s. t.

Pascha 1340. 6. l. 15. s. t.

Prima Augusti post. 7. l. t.

8. Decemb. 7. l. 15. s. t.

13. Febr. 9. l. 4. s. t.

Pascha 1341. 9. l. 4. s. t.

24. Maii. 9. l. 12. s. t.

18. Augusti. 10. l. t.

18. Decemb. 10. l. 10. s. t.

10. Martii. 11. l. t.

Pascha 1342. 11. l. t.

Tunc. 11. l. t.

Ult. Junii tunc. 12. l. 10. s. t.

7. Febr. tunc. 13. l. t.

9. April. 13. l. 10. s. t.

Pascha 1343. Tunc. 13. l. 10. s. t.

22. Sept. post. 13. l. 15. s. t.

28. Octob. 64 s. t.

Pascha 1344. Tunc. 61 s. t.

16. Febr. post. 68 s. t.

Pascha 1345. Tunc. 68 s. t.

9. April. tunc. 70 s. 6. d. t.

Pascha 1346. Tunc. 70 s. 6. d. t.

16. Junii tunc. 4. l. 10. s. t.

24. Januar. tunc. 100 s. t.

4. die Martii post. 6. l. 15. s. t.

Pascha 1347. Tunc. 6. l. 15. s. t.

23. Junii tunc. 7. l. 10. s. t.

13. Januar. post. 4. l. 16. s. t.

Pascha 1348. Tunc. 4. l. 16. s. t.

Ult. Augusti. 100 s. t.

2. Decemb. 100 s. t.

Ult. Decemb. 6. l. t.

Pascha 1349. Tunc. 6. l. t.

12. Maii tunc. 6. l. 8. s. t.

7. Augusti. 6. l. 15. s. t.

8. Decemb. 7. l. 9. s. t.

29. Januar. 7. l. 10. s. t.

Pascha 1350. Tunc. 7. l. 10. s.

28. April. 4. l. 15. s. t.

11. Augusti. 100 s. t.

26. Aug. 105 s. t.

28. Novembr. 112 s.

5. Febr. 6. l. t.

7. Martii. 6. l. 8. s. t.

26. Martii. 6. l. 8. s. t.

Pascha 1351. 17. April. Tunc. 6. l. 8. s. t.

Ult. Junii. 7. l. 8. s. t.

17. Aug. 8. l. 10. s. t.

12. Sept. post. 9. l. 10. s. t.

16. Decemb. tunc. 10. l. t.

15. Januar. 11. l. t.

21. Febr. 4. l. 5. s. t.

27. Mart. 4. l. 16. s. t.

Pascha 1352. 8. April. 2. Junii. 104 s. t.

21. Julii. 12 s. t.

18. Aug. 6. l. t.

24. Octob. 6. l. 8. s. t.

24. Novemb. 7. l. 10. s. t.

24. Decemb. 8. l. 10. s. t.

7. Febr. 9. l. 4. s. t.

Pascha 1353. 24. Martii. Die 19. April. 11. l. t.

30. Julii. 11. l. 15. s. t.

28. Aug. 12. l. 15. s. t.

13. Nov. 4. l. 10. s. t.

10. Febr. 100 s. t.

27. Martii. 110 s. t.

12. April. 6. l. 5. s. t.

Pascha 1354. 13. April. Die 24. Maii. 13. l. 10. s. t.

26. Maii. 9. l. 2. s. t.

5. Julii. 10. l. 12. s. t.

6. Septemb. 11. l. 8. s. t.

24. Novemb. 4. l. 4. s. t.

21. Januar. 4. l. 12. s. t.

26. Januar. 4. l. 16. s. t.

4. April. 106 s. t.

Pascha 1355. 5. April. Tunc. 106 s. t.

20. Maii. 6. l. 10. s. t.

6. Julii 7. i. 10. s. t.
 14. Julii 10. i. t.
 28. Aug. 11. i. t.
 23. Sept. 12. i. 10. s. t.
 17. Oct. 14. i. t.
 9. Novemb. 16. i. t.
 6. Decemb. 18. i. t.
 2. Januar. 4. i. 15. s. t.

Pascha 1856. 24. April.
 Tunc 4. i. 10. s. t.
 10. Aug. 6. i. 10. s. t.
 18. Sept. 7. i. 5. s. t.
 27. Oct. 8. i. 10. s. t.
 9. Decemb. 10. i. t.
 10. Januar. 10/ i. 10. s. t.
 20. Febr. 11. i. 10. s. t.
 4. Martii 18. i. t.
 28. Martii 6. i. 10. s. t.

Pascha 1857. 9. April.
 Tunc 6. i. 10. s. t.
 27. Januar. 8. i. 10. s. t.

Pascha 1858.
 Tunc 8. i. 10. s. t.
 1. Julii 10. i. t.
 24. Julii 12. i. t.
 1. Sept. 14. i. t.
 21. Octob. 7. i. 15. s. t.
 18. Novemb. 7. i. t.
 6. Decemb. 8. i. t.
 9. Febr. 9. i. 10. s. t.
 27. Martii 7. i. 10. s. t.

Pascha 1859.
 Tunc 7. i. 10. s. t.
 8. Maii 9. i. t.
 9. Julii 12. i. t.
 11. Julii 14. i. t.
 8. Septemb. 22. i. 8. s. t.
 19. Octob. 29. i. 8. s. t.
 26. Novemb. 15. i. t.
 19. Decemb. 18. i. 8. s. d. t.
 11. Decemb. 28. i. 12. s. 8. d. t.
 21. Januar. 24. i. 9. s. 4. d. t.
 10. Febr. 42. i. t.
 25. Febr. 52. i. 17. s. 6. d. t.
 8. Martii 72. i. 16. s. t.
 18. Martii 102. i. t.
 24. Martii 11. i. t.

Pascha 1860. 6. April.
 28. Martii 11. i. t.
 6. Junii 7. i. t.
 29. Junii 10. i. 10. s. t.
 6. Aug. 15. i. t.
 16. Aug. 17. i. t.
 26. Aug. 18. i. 10. s. t.
 18. Septemb. 7. i. t.
 8. Novemb. 8. i. t.
 19. Novemb. 9. i. t.
 12. Decemb. 4. i. 18. s. t.
 25. Martii tunc 100. s. t.

Pascha 1861. 26. Martii.
 Die 24. April. tunc 4. i. 5. s. t.
 Et fuit Marcha argenti ad hoc pretium sine mutatione abhinc usque ad 5. Maii 1865. et dicta 5. die Maii 1865. valuit 100. s. t.
 Et fuit Marcha argenti ad hoc pretium usque ad 11. Martii 1864. qua ordinata fuit moneta 25. usque ad ultimam Octobris 1860. exclusivè, fobant Albi Denarii ad Scutum, cursus 10. den. t. ad 6. den. legis et ponderis 6. sol. 8. den. in Marcha. Et fuit emptia Marcha argenti albi Nigri usque ad 28. Octob. 1865. et adhuc usque ad ult. Oct. 1869. 112. s. t.
 Et ab ult. Oct. 1869. incepta fuit moneta 27. usque ad 7. April. 1811. Post Pascha fobant similes Albi, et magni et

parvi, ad 5. den. 12. gr. legis et ponderis 6. sol. 2. den. cum quarto. Marcha argenti albi emptia 6. i. t.
 A dicta 8. die April. 1891. usque ad 26. Octob. 1411. fobant similes Albi, ejusdem legis et ponderis. Marcha argenti albi emptia 6. i. 5. s. t.
 Et in Nigro 6. i. 8. s. t.
 Et 30. Octob. 1412. usque ad 7. Jun. 1413. (sic) fobant similes Albi, magni et parvi, ejusdem legis et ponderis. Marcha in Albo 7. i. t.
 Et in Nigro 6. i. 13. s. t.
 Et a 7. die Januar. 1418. inclusive, qua die suscepta fuit moneta 30. usque ad 8. Novemb. post fobant Denarii, vocati Grossi Argenti, cursus 20. den. t. ad 11. den. 18. gran. legis, ponderis 7. s. et 7. duodecimis de Denariis. Et valuit Marcha argenti tam albi, quam nigri, 7. i. t.
 Et a dicta die 8. Nov. 1418. usque ad 4. Junii 1414. fobant Albi Grossi ejusdem cursus ad 9. denar. legis, ponderis 5. sol. 5. den. cum quarto. Et valuit Marcha argenti albi et nigri 7. i. t.
 Et a 4. die Junii 1414. usque ad 10. Maii 1417. fobant Albi de 10. den. t. ad 5. den. legis ponderis 6. sol. 8. den. Et valuit Marcha argenti albi 7. i. 2. s. t.
 Et a dicta 10. die Maii 1417. usque ad 21. Octob. post exclusivè fobant Grossi Denarii de 20. den. t. ad 8. den. legis, ponderis 6. s. 8. d. Et dabatur pro Marcha argenti albi et nigri 8. i. t.
 Et 21. Octob. 1417. qua incepta fuit moneta 60. usque ad 28. Maii 1418. inclusive, fobant Grossi consimiles de 5. den. 8. gran. legis, ponderis 6. s. 8. den. Marcha argenti albi et nigri emptia 9. i. t.
 Et a dicta 28. die Maii 1418. usque ad 19. Januarii sequentis fobant Albi ut supra, magni et parvi, diversorum legis et ponderis. Marcha argenti albi emptia 12. i. 10. s. t.
 Et tamen quamvis dicat ejusdem legis, intelligendum est, quod dicti Albi sunt de 2. den. 16. gronis legis, quod est medietas.
 Et 10. die Januarii 1418. usque ad 7. Martii post fobant consimiles Grossi ut supra, et Albi, parvi et magni, diversorum legis et ponderis. Et dabatur Parisiis solum usque ad 8. mille Marchas pro Marcha argenti albi 10. i. t.
 Intelligendum est tamen, quod Albi sunt de medietate legis dicta.
 Et a 7. Martii 1418. qua incepta fuit moneta 98. usque ad 9. April. 1420. post Pascha, fobant Grossi ejusdem cursus et ponderis, ad 8. den. 8. gr. legis. Marcha argenti tam albi quam nigri, emptia 16. i. 10. s. t.
 Et a 9. April. 1420. post Pascha, usque ad 6. Maii sequentis, fobant consimiles Grossi ejusdem cursus, legis et ponderis. Marcha argenti albi emptia 18. i. t.
 Et a 6. Maii 1420. qua incepta fuit moneta nova 160. usque ad 11. diem Febr. post, fobant Parisienses Grossi de 20. den. tur. ad 2. den. 12. gran. legis, ponderis 8. s. 4. den. Marcha argenti emptia 26. i. t.
 Et ab 11. die Febr. 1420. usque ad 11. Aug. 1421. fobant consimiles Grossi ejusdem cursus, legis et ponderis. Marcha argenti emptia 26. i. t.
 Qui quidem Grossi habuerunt usque ad 8. diem Nov. post exclusivè, qua die proclamata fuit moneta nova, de qua in parte sequenti habent fieri usque ad dictam 8. Novemb. pretio 28. i. t. pro Marcha, prout cavetur in Apuntamiento in parte sequenti facta.
 Et ab 11. die Aug. 1421. predicta usque

ad 28. Nov. 1422. fobant Albi denarii, vocati Duplices Turoni, cursus 2. t. d. ad 1. d. 12. gr. legis, ponderis 9. s. t. d. cum dimidio: et similiter fobant alii Albi Denarii parvi ejusdem legis, cursus 1. d. t. ponderis 18. s. 9. den. Marcha argenti emptia 8. i. 2. s. t.
 Et a die Novemb. predicta 1421. publicata fuerunt dicta Moneta Duplicium et Parvorum Turonorum: et ideo habito respectu, Litteris Regis super facta avalluationum confectis, apunctuatum fuit, et deliberatum in Camera Computorum ultima Januarii sequentis per Genes Conitii Regis, in qua erant Generales Magistri Monetarum, quod avalluationes fiant pretio 6. i. 3. s. t. pro Marcha, incipiendo et computando a dicta 3. Novemb. qua die dicta moneta pro dando hic cursus, fuerunt, ut dictum est, publicata.
 Et 28. Nov. 1422. usque ad 4. Junii fobant Albi Denarii ad duo Scuta, unum ad Arma Francie, et aliud ad Arma Anglie, cursus 1. den. t. ad 5. denar. legis, ponderis 8. s. 8. den. pro Marcha. Particula Marcha argenti emptia 6. i. 15. s. t.
 Et 6. die Sep. 1422. post prandium fuerunt proclamati dicti Duplices aliamvisi nec pro quinq. valentes 8. denar. par.
 Et dicta 4. Junii usque ad... fobant similes Albi Denarii ejusdem legis, cursus et ponderis, virtute Litterarum Regiarum, datarum dicta 4. die. Marcha argenti emptia 6. i. 18. s. t.
 Cum rei monetarie cogitatio, nonnullis haud ingratis, pluribusque controversiis et litibus dirimendis utilissima, a notitia pretii maris praesertim pendeat, haec ad illustranda, qua supra in hanc rem proferuntur, exhibenda duximus ex Reg. B. Cam. Comput. Paris. fol. 105. v: Le marc d'or valu du 1. Jan. 1386. jusques au 1. Fev. 1387. 60. l. Tour. et du 1. Fev. 1387. jusques au 14. Nov. 1388. valu le marc d'or 52. l. Tour.
 * 1. Fev. 1387. donna l'en 3. s. 6. d. Tour. de creus au marc d'argent, et parmi ce fu 76. s. Tour. par marc; mais il n'y ot point de lettre du roy de ceste creus, fors seulement les lettres closes de nosse. des Comptes, qui les envoierent par les monnoies où elle fu faite.
 * 18. Fev. 1387. donna l'en 4. s. Tour. de creus au marc d'argent, et parmi ce fu 4. l. 4. Tour. pour marc d'argent.
 * 28. Oct. 1388. fu faite creus de 4. s. Tour. pour marc d'argent, et parmi ce fu 4. l. 4. s. Tour. pour marc d'argent.
 * 18. Dec. 1388. fu faite creus de 4. s. Tour. et parmi ce fu 4. l. 18. s. pour marc d'argent.
 * 3. Jan. 1388. fu faite creus de 4. s. Tour. au marc d'argent et ainsi fu pour marc 100. s. Tour.
 * 8. Jan. 1388. fu faite creus de 80. s. Tour. au marc d'or, et ainsi fu 59. l. 10. s. Tour. pour marc.
 * 25. May 1389. fu faite creus de 40. s. Tour. au marc d'or, et ainsi fu 61. l. 10. s. Tour. pour marc d'or.
 * 14. Juing 1389. fu faite creus de 4. l. 10. s. Tour. au marc d'or, et ainsi fu 68. l. 10. s. Tour. pour marc d'or.
 * 10. Aoust 1389. donna l'en 60. s. Tour. de creus au marc d'or, et parmi ce fu 69. l. Tour. pour marc d'or.
 * 19. Jan. 1389. donna l'en 40. s. Tour. de creus au marc d'or, et parmi ce fu pour marc d'or 71. l. Tour.
 * 19. Aoust 1390. donna l'en 5. s. Tour. de creus au marc d'argent, et parmi ce fu 105. s. Tour. pour marc.
 * 17. Dec. 1390. 5. s. Tour. de creus per marc d'argent.

6. Avril 1389. avant Pasques l'en donna au marc d'or 4. l. Tour. de creus par dessus les 82. l. Tour. que l'en y donnoit paravant, et parmi ce fu 86. l. Tour. pour marc d'or.

29. Jul. 1340. 5. s. Tour. de creus au marc d'argent en oultre et par dessus les 6. l. 15. s. Tour. que l'en y donnoit paravant.

12. May 1340. de 100. s. Tour. de creus au marc d'or en oultre et par dessus les 9. l. Tour. que l'en y donnoit paravant, et parmi ce sont 100. l. Tour. pour marc d'or.

21. Jul. 1340. de 4. l. Tour. de creus au marc d'or, et pour ce fu 104. l. Tour. pour marc d'or.

28. Oct. 1310. de 4. l. Tour. de creus au marc d'or, et parmi ce fu pour marc d'or 108. l.

4. Dec. 1340. de 10. s. Tour. de creus au marc d'argent en oultre et par dessus les 7. l. Tour. que l'en y donnoit paravant, et parmi ce fu pour marc d'argent 7. l. 10. s. Tour.

Ibid. fol. 109. v. : Lit. Phil. VI. 27. Jan. 1340. Un marc d'or fin au marc de Paris vaudra et courra pour 12. mars d'argent, courant le marc d'argent le roy pour 10. l. 10. s. Tour. et un marc d'or fin pour 126. l. 5. s. Tour.

Fol. 110. r. : 6. Fev. 1340. 9. l. 4. s. Tour. au marc d'argent.

8. Aoust 1311. de 15. l. Tour. de creus au marc d'or, et ainsi pour marc d'or 180. l. Tour.

28. May 1311. de 8. s. Tour. de creus au marc d'argent en oultre et par dessus les 9. l. 4. c. Tour. que l'en y donnoit paravant.

8. Aoust 1311. de 8. s. Tour. de creus en oultre et par dessus les 9. l. 12. s. Tour. au marc d'argent que l'en y donnoit paravant.

13. Dec. 1341. de 10. s. Tour. de creus au marc d'argent.

9. Mars 1311. de 10. s. Tour. de creus au marc d'argent.

19. Jan. 1341. de 6. l. Tour. de creus au marc d'or en oultre et par dessus les 130. l. que l'en y donnoit paravant.

13. May 1341. de 4. s. Tour. au marc d'argent, en esterlins et argent d'Allemagne seulement, en oultre et par dessus les 9. l. 12. s. Tour. que l'en y donnoit paravant.

25. Juing 1342. 168. l. Tour. au marc d'or.

8. Sept. 1342. de 10. s. Tour. de creus au marc d'argent.

14. Sept. 1342. de 60. s. Tour. de creus au marc d'or.

MARCE AUREE præstatio apud nostros nota, quæ ab Officialibus præstari solet, cum codicillos dignitatis sum impetrant, cujus mentionem fieri observo in volumine Ordinationum Ludovici XI. fol. 117. ubi describitur Charta mensis Julii ann. 1468. qua vetantur Commissarii Regii in terris ducis Bourbonensis franca feoda, novos aqnestus, vel Marcas aureas de Notariis exigere. Marca illa, quæ a Notariis pensabatur, argenti dicitur in Litteris anni 1361. in Histor. Episc. Lodovensium pag. 268.

MARCHA, pro Marca frequenter in veteribus Chartis.

MARCUS, pro Marca, non semel apud Ordericum Vitalem lib. 5. pag. 578. 580. 583. 585. 603. 608. et in Tabulario Conchensi in Ruthenis ch. 234. Frodoardus in Adriano PP. :

Arcus argenti, calices Marci struit auri.

MARCATIA, Reditus unius marce auri

aut argenti. Monasticum Anglican. tom. 1. pag. 341 : Et unam Marcatiam redditus de Newton. Occurrit iterum pag. 360. et apud Ericum Upsaliensem lib. 5. Hist. Suecicæ : Rusticus, qui colabat unam Marcatiam terram, solvit in tributo majori, etc. Ubi hæc Loccenius : Marcatiam terram, Marclandt nostrates vocant ; fundi enim et agri ex prisco instituto secundum marcas et asses distinguuntur. Eundem vide in Antiquit. Suegothicis lib. 2. cap. 19. [Hist. Harcur. tom. 4. pag. 2198 : Ex dono Roberti de Doseo ecclesiam de Cletona et ecclesiam de Thorp juxta Melton cum terris, decimis... et unam Marcatiam redditus in Leicestria.] Vide Librata in Libra.

Marqués, eodem sensu, in Charta ann. 1288. tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 1086 : Hæc de Leun, par la raison de ceula Joane sa feme, demandoit audit vicomte (de Rohan) cent Marqués de rente promises audit Hæc... De laquelle assise desdites cent Marqués de rente et sesme se tindrent lesdiz Hervé et Joane pour bien payez pour les cent Marqués de rente dessusdites.

2. MARCA, Ora, litus ; interdum et ipse fluvius, quod sit veluti terminus, limes. Charta Bertrads ann. 722. apud Calmet. tom. 1. Hist. Lotharing. col. 269 : Deinde per Malina Suso aqua usque ubi nobis obtingit legitimo, usque ad Winardo curte usque ad illa Marca qui nobis obtingit. Charta ann. 932. apud Miræum tom. 1. pag. 146 : Silvam ad porcos alendos, quemadmodum jacet inter duas Marcas (fluvius scilicet Bredanum et Aa) cum omni jure, etc. Charta Lotharii Cesaris ann. 1181. ibid. pag. 278 : Mittimus nuntios nostros, ad terminandam et dilatandam Marcam, seu navigalem viam in alio supradicti fluminis xx. pedum latitudinis. Vide Marcha 1.

5. MARCA, Mensura vinaria. Terrear. Castell. ad Sequanam ex Cod. reg. 9398.

2 : A Chastillon a la plus grant mesure de vin de Bourgoigne ; car c'est la mesure que les seigneurs y establièrent. Premièrement tient deux pintes de icelles qu'on vend le vin en meau, et est appelé le Marc au vin ; et s'il estoit perdu, l'on prendroit la mesure au blaf et empliroit l'un de millet ou de senevey, et le sixième d'icelle mesure seroit le Marc au vin et le douzième la pinte, à quoy l'on a accoustumé de vendre vin.

MARCAANDIA, Mercatura. Scacag. S. Mich. apud Cad. m. ann. 1231 ex Cod. reg. 4638. A. : Burgenses Cadomi cognoscunt, quod non debent capere talliam de septem servientibus abbatie, facientibus sua ministeria in abbacia, nisi fecerint Marcaandiam in villa Cadomi. Vide Marcaandiam.

MARCACLARIUS, ædituus, vel qui bona ecclesie administrat, a veteri Gall. Marchier et Maregrier, jam Marquillier. Necrologium Fratrum Minorum Silvanect. : Obiit Magister Johannes dictus Dionise Marcaclarius B. Marie de Silvan. sepultus in claustris juxta hostium porte. Litteræ Caroli Regentis ann. 1358. tom. 3. Ordinat. pag. 228 : C'est assavoir que toutes manieres de gentz, contre-Maregriers laus, monneiers, etc. Vide Mareclarius.

MARCADANTIA, Merces, Ital. Marchanzia, Gall. Marchandise. Chron. Astense ad ann. 1318. apud Murator. tom. 11. col. 254 : Post hæc Januenses miserunt plures galeas ante portum Savonæ, prohibentes victualia et Marcadantia ne intrarent Savonam. Vide Marcandia.

MARCADUS, Mercatum, forum, nun-

dina, Gall. Marché. Charta Childeberti Reg. Franc. ann. 710. apud Mabill. Diplom. pag. 483 : Et ad Parisius civitate inter sancti Martini et sancti Laurentii basilicis ipse Marcadus fuit factus. Alia Pippini Franc. Reg. ann. 738. apud Doubletum Hist. S. Dion. pag. 684 : Anterioris Reges D. Dagobertus et Chlodovius... quondam omnes tollonos... ad festivitatem S. Dionysii Mart. tan in ipso Marcado, quam et in ipsa civitate Parisius, etc.

MARCAGIUM, Martium, trimestre frumentum, nostris Marage. Charta ann. 1310. ex Chartul. S. Vinc. Laudun. ch. 173 : Quod si forte aliqua pars tocius dicti fundi Marcagio vel ibernagio fuerit onerata, collectis fructibus ad communem pasturam redigatur. Vide mox Marceschia.

MARCANDE VILLE, Emporia, nundinae publicæ. Liber niger Scaccarii pag. 363 : Pro custo vectura ad villas Marcandas. Ibid. : Marcanda, Mercanda, eodem notione.

MARCANDISIAM FACERE, Mercatum facere, negotiari, Gall. Traffiquer. Charta Philippi Aug. Reg. Franc. ann. 1218. tom. 4. Hist. Harcur. pag. 2171 : Ita quod de supradictis Marcandisiam non faciant, scilicet quod nihil emerint ad revendendum.

MARCANDIÆ, Quævis supellex, seu instrumenta quæ ad agriculturam pertinent. Charta apud Madoc Formul. Angl. pag. 93 : Prædicti vero Rogerus... habebunt liberum introitum et exitum cum equis, et biis, et omnibus aliis Marcandis, per portam et placeam prædicti Johannis ad tenementa sua quæ habent, et ad hauriendum aquam de fonte sine perturbacione.

MARCAPETUM, Suppedaneum, Gall. Marchepied. Inventarium ann. 1339 : Item unum Marcapetum debile.

MARCARE, s. Gall. Marquer, Notare, signare. Arrestum Parlamentii ann. 1418. in Tabul. Latinac. : Nec non in possessione et saisina... ipsas mensuras eorum signo Marcandi et signandi, etc. Vide alia notione in Marcha 1.

2. MARCARE, Jus pasceendi ratione limitis contermini seu Marce, ut videtur. Charta Theob. comit. in Chartul. Campan. fol. 297. r. : Sciendum quod in nemore de Lantagio non poterunt dicti fratres Marcare. Nisi sit pro Pignori capere. Vide in Marcha 1.

MARCASTA, [Ital. Marcassita : Pro Marcassita quæ ponebatur cum stagno pro dictis saldaturis.] (Libri censuales S. Petri Romæ, an. 1461.)

MARCASIUM, Palus, stagnum, vel locus palustris, Gall. Marais. Charta ann. 1226. ex Tabular. Corbelensi : Dedit etiam eis Marcasium continuum Avenne que est desuper malleriam dictam. Tabularium Kemperleg. : Ibi sunt miracula aquæ, videlicet tria Marcassia miro modo ebullientia, sicuti mare crescentia et decrescentia, unum salsum, alium dulce, tertium mixtum ; et ita sunt ut neque profunditas illorum inveniri possit. Vide Mariscus.

MARCASTIOLUM, diminut. a Marcasium. Tabularium Kemperleg. : Et paulo post recurvat (fossa) ad unum Marcastiolum.

MARCASIUS, Vita S. Agili Abb. : In eodem loco, qui prisco vocabulo propter geminum lacunam, Gemellus Marcasius nuncupabatur. Editio Mabillonii sæculo 2. Benedict. habet Marcasius ; sed, ni fallor, legendum Plancasius, id est, tabulatum nostris, Plancher. [Legendum

pinor, propter geminum lacum, atque adeo retinendum *Marchatus*, eadem notione qua *Marchasium* supra.]⁶⁶ Forte propter geminum lacumam.]

† **MARCATA**. Vide in *Marca* 1.
 * **MARCATIO**. Nota, inusitio, stigma. Ital. *Marchio*. Stat. crimin. Saona cap. 17. pag. 19: *Punitur talis delinquens et condemnatur ad frustam et Marcationem; et uno die fustigatur publice per civitatem Saona, alio die ferro ignito marchatur in fronte.*

† **MARCATUM**. Forum, Gallice *Marché*. Charta Lotharii Imp. ann. 845. apud *Laguille* inter Instr. Hist. Alsac. pag. 5: *In pago Priagaudi Muntinga villa cum... banno et cyppo, Marcato et omnibus iustitiis.* Hist. Comitatus Ebroic. inter Instr. pag. 81: *Redditum quem percipiebat idem Ingerranus in et super Marcato de Grainvilla.* Vide *Marchetum*.

† **MARCELLANA LIBRA**. Vide *Libra*.
 † **MARCELLUM**, pro *Macellum*. Capitulum gener. S. Vict. Massil. MSS.: *Emanant carnes predictae de melioribus que in Marcello reperiri poterunt.* *Marcelle*, in Poemate de la guerre de Troyes MS. videtur usurpari pro ea curru parte qua continentur que in curru imponuntur:

*Phyon del Rois un carro avoit
 Qu'il eust riche et costé...
 Le tabernacle et le Marcelle
 Fa de mer d'oillet boillie.
 Point à coliers et a versé.*

* Forum, nundinae. Charta ann. 1390: *Item homagium franci Marcelli et omnium camporum Tornacensium.* Occurrit praeterea in Lit. ann. 1366. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 678. art. 7. Haud scio an bene intellecta vox Gallice *Marcelle*, quam lubentius de pedaneo subsellio, vulgo *Marchepied*, interpretarer.

† **MARCEMENTUM**, lignea materia, materiatio, Gall. *Charpente*. Leges Norman. apud Ludewig. tom. 7. Reliq. MSS. pag. 201: *Si autem domus eorum tali loco fuerint constituta, quod non sine dampno alterius incendi valeant et cremari, tegumen earum et Marcementa debent esse, et tali loco cremari, quod alii propter hoc nullum inferatur incommodum.* Vide *Materia*.

* **MARCEOLUS**. [Martiolus: *Deinde Marceolum de sinu protulit et phialam otio belle correxit.*] (Petron. ed. Buecheher. 151.)

† **MARCESCA**, **MARCESCHA**. Vide *Marchesia*.

MARCESCHIA, Martium seu trimestre frumentum, quod Martio mense seritur: nostris, *Mars, Marses; Marsois, bié Marsois. Grains de Mars*, in Consuet. Bononiensi art. 140. [*Marsage*, in Statutis Scabiorum Maceriarum ad Mosam: *Ils doivent pour chacun stier de bié 1. d. p. et pour chacun stier de Marsage une ob. Marsage*, in Charta Hugonis Comit. Regitensis. ann. 1233. Gallice reddita: *De chacun stier de Marsage une ob.*] Charta Philippi Aug. ann. 1215. pro Aurelianensibus: *De singulis modis bladi et vini, quod habuit tam de hibernagio quam de Marceschia, quocumque illa sit, nobis dabit, in Regesto Philippi Aug. fol. 73. Charta ann. 1276. ex Tabul. Fos-satensi f. 119. 123: De ybernagio, Marceschia, fabis, pis, vectis, quada, leguminibus, etc. Ita fere semper. Alibi: *De-bent de quolibet animali 4. corvias per annum, videlicet 8. in Marceschiis in binalibus et in tertialibus, et in vindemiis, etc. Annona Marcellis*, in Charta ann.*

1065. in Tabulario Ecclesie Carnotensis num. 57.

† **MARCESCHIA** et **MARCESCHA**. Idem quod *Marchesia*. Chartul. Aurelianense in Lemovic.: *Dedit... quidquid habebat scilicet la vinata, XII. denarios in ortis, Marcesca, etc.* Tabular. Vosiense fol. 43: *De hoc maneo reddit Petrus Lavall... vinata et Marcesca.*

† **MARCESSA**, in eodem Tabular. Vosiensi f. 49: *De hoc maneo reddit 9. sextarios segl. de recepto 6. denarios et vinata et Marcessam et popadam.*

MARCESCHIA, ead. notione. Charta Petri Episc. Paris. ann. 1208. in M. Pastoralis lib. 20. charta 10: *In Carta Domini unum modium bladi ad mensuram Parisiensem, medietatem hibernagii et medietatem Marceschis.* In manumissionibus servorum ibid. l. 2. cap. 4. etc. Capitulum Parisiense retinet... sextam decimam partem... de ybernagio, Marceschia, fabis, pis, etc.

MARISCA, eadem notione, in Tabul. Monast. Heders fol. 48. ann. 1178. alibi *Marchesia*, f. 8. *Marcesche*, fol. 16. 17. Tabular. Maurigniacense ch. 79. ann. 1200. *Modium et dimidium de hibernagio, modium et dimidium de Marcesche.* [Arverni *Marching* dicunt.]

* **Nosctis Marchiche et Marchains**. Charta Phil. VI. ann. 1339. in Reg. B. 2. Cam. Comput. Paris. fol. 118. v.: *Item sur chacun mui de pois, de feves, de veses et autres Marchaines, trois deniers du vendeur: et trois deniers de l'acheteur, et au dessous d'un mui desdiz blefs, avains, pois, veses, feves et autres Marchaines à l'avenant.* Lit. remiss. ann. 1451. in Reg. 181. Chartoph. reg. ch. 65: *Pour ce que Colin Daguin n'avoit esté faire lesdites Marchiches en ladite métairie, qu'il se semer les menus blaz, etc. Unde Marcesche legendum puto, pro Marcesche, in Charta ann. 1200. apud Fleureau Hist. Bles. part. 3. pag. 521: *Sacerdos ecclesie... singulis annis capiet in granchia de Estractis de decima bladi modium et dimidium de ybernagio, et modium et dimidium de Marcesche.* Vide infra *Marchesia*.*

Ejusdem originis est vox *Marcesche*, qua festum Annuntiationis, que Martio mense celebratur, significatur in Charta ann. 1262. ex Chartul. Buxer. part. 2. ch. 21: *Ne poyns ne devens pasturer ou dit pré dès l'on jour de la Marcesche jusques à la quinzaine de la S. Ronni. Marcesche*, eadem acceptione, in Lit. ann. 1311. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 273. Et *Marchesche*, in Charta ann. 1407. ex Reg. 163. Chartoph. reg. ch. 159: *Le jour de l'Annonciation, que l'en dit la Marchesche, etc.*

† **MARCHE**. Equus. Vide *Marach*.

1. **MARCHA**, **MARCA**, **MARCHIA**, Terminus, limes, seu fines cujusque regionis. [66] Vide Grimm. Antiq. Jur. Germ. pag. 496. Graff. Thesaur. Ling. Franc. tom. 2. col. 846. voce *Marka*. Halt. Glossar. Germ. voce *March*, col. 1815. sqq.] Capitula ad Legem Alemanorum. cap. 34: *Si quis alterum ligat, et foris Marcha eum vendit, ipsum ad locum revocet, etc. 40. sol. componat.* Charta divisionis Imperii Caroli M. cap. 1: *Ut nullus eorum fratris sui terminos, vel regni limites invadere presumat, neque fraudulenter ingredi ad conturbandum regnum ejus, vel Marchas minuendas, etc.* Adde Divisionem Imperii Ludovici Pii cap. 2. *Marca Tolosana*, in Charta alia Divisionis Imperii ejusdem Ludovici, edita a Steph. Baluzio cap. 1. *Marca Hispanica*, apud Eginhard. ann. 827.

898. Regino: *Carolus Ratiobonam venit, ibique Marchas et fines Bajoariorum disposuit.* Annales Francorum ann. 788: *Avars in Marcha Bajoaria atque Italis... fugati sunt.* Ann. 826... *Imperator cum Alis Godofridi pacem, quam ipse petebant, cum eis in Marcha eorum confirmare jussit.* [Charta Ottonis Imper. ann. 966: *Quicquid proprietatis in Marcha vel regno Danorum ad Ecclesiam in honorem Dei constructas... pertinere videtur.* Confederatio inter Flandriam et Hannoniam Comites ann. 1176. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 586: *In confinio etiam terrarum nostrarum quod vulgo Marcha dicitur, non debemus, nec possumus alias construere firmitudines.*] Milo in Vita S. Amandi Episcopi Trajectensis cap. 2:

Tu socio sine per Marcha cunctaque rebus.

Vide Leges Bajw. tit. 12. cap. 9. Alem. tit. 47. Ripuar. tit. 60. § 5. tit. 75. Capitulum 1. Caroli M. incerti anni cap. 3. 4. et lib. 2. cap. 14. lib. 3. cap. 84. lib. 4. cap. 4. lib. 5. cap. 182. Synod. Carisiens. Capitulum Caroli Cal. tit. 8. Leg. Longob. lib. 2. tit. 80. § 2. [et Carol. M. 72.] Codicem Carolinum Episc. 88. Ordinarium Vitalem l. 5. pag. 568. Eigliem in Vita S. Sturmii cap. 12. etc.

Le Roman d'Amile et d'Amey MS.:
 Si saiziez vos honors et vos Marches
 Que l'en vos a données.

[Le Roman de Vacce MS.:

Cele terre conquistreit, si liantent bien le March.

Ibidem:

Mont l'est cil de ses Marches crum et redout.

Le Roman de la guerre de Troyes MS.:

*Les Marches sont si men pris,
 Et li home sont moult engra.*

Hinc [*Marchians* dicitur de eo qui vicinus est et conterminus. Charta ann. 1380. apud Rymer. tom. 7. pag. 246: *In Comitibus predictis, qui eidem terre Wallis immediate adjacent et Marchians.* Alia ann. 1421. apud eund. tom. 10. pag. 122: *Ad eo plene et libere, sicut aliqui dominorum Marchianum in dominiis et marchis suis Wallis habent et utuntur.*] *Marchiser*, eadem notione apud Poetas nostrates. Le Roman de Garin MS.:

Si nevous sont, et Marchians à mi.

[Le Roman de Vacce MS.:

*Pour conseil prendre de ceste œuvre,
 Ains que nul autre se descoverre,
 Mandé Robert le Comte d'O
 Qui Marchist à ceuz de Vienne.*

Le Roman de Cleomades MS.:

*Car toir li vorreit sa terre
 Cinq Rois qui à lui Marchisoient.*

* Inde *Marche* appellari videtur Ora silva, in Recognit. feud. dom. de Veteriponte pro castell. de Buri ann. 1866: *Item cent arpens de bois, que haies, que buissons, que frisches, que Marches, etc.* [66] Confer *Mariscus*.]

MARCHIA, eadem notione. [Charta ann. 1044. in Append. ad Capitulum col. 1550: *Infra territorium Pennense in loco qui nominatur Salajano, aut infra istam Marchiam Firmansam, aut infra totum regnum Longobardorum.*] Apud Adamum Bremensem cap. 93. Radulfum de Diceto ann. 1173. et alibi, Sanutum lib. 3. parte 11. cap. 10. in Chronico Andrensi pag. 685. 670. in Gestis Innocentii III. pag. 114. 116. etc.

MARCHA, Marchionis territorium,
 34

Marchionatus. Ditmarus lib. 6. de Lothario Marchione: *Filio suomet Wirinshario benefotum patris, et Marcham cum ducentorum presle talentorum acquirit. Utitur etiam Lambertus Schaffnaburg.*

MARCHIA, eadem notione, apud eundem Schaffnaburg. ann. 1068.

MARCHIA videtur etiam sumi interdum pro modo agri, vel certe pro territorio. Notitia Alamannica Goldasti 91: *Testificati sunt, quod ex traditione Peraholdi Comitis medietas omnis Marcha, que ad villam Filisinga nuncupatam aspicit tam in silvis quam in aquis sive pascuis, vel aliis quibuslibet rebus, ad Monasterium S. Galli iusta et legaliter pertinere debet. Et Charta 18: Et casus cum curia ceterisque edificiis, atque cum silvaticis Marchis ad eundem pertinentibus, etc. [Vide Grimm. et Haultausium locis supra laudatis.]*

Id aperte colligitur ex pluribus Instrumentis, que, ut sententia D. Cangii firmetur, sub iudicio. Charta Dagoberti Franc. Reg. ann. 3. Regni sui inter Windem. litter. Schannati pag. 5: *Vel sumus concessisse cum omnibus, etiam cum ipso Marcha ad ipsas Balneus pertinentis que venit de ambobus lateribus usque ad fluvium Murga, et de uno fronte ad partem Occidentalem rasta una, etc. Charta Ottonis Imperat. ibid. pag. 7. qua omnibus qui monachis serviant concedit ut sive habitent in Abbatis, id est in Marchia, aut ubicunque, non possint cogi ad munierum castellum. Charta Caroli M. tom. 1. Rer. Mogunt. pag. 266: *Quidquid in hoc sub mea potestate consistit... trado, ita ut ab illo loco undique, ab Oriente scilicet et Occidente, a Septentrione et Meridie, Marcha per tria miliaria passuum tendatur. Præceptum Lotharii ann. 864. apud Marten. tom. 1. Amplias. Collect. col. 178: *Consulti... quidquid in pago Tulpiacensi in villa vel Marcha que vocatur Herigarda. Habere videbatur, id est, Ecclesiam unam simul cum terris, domibus, ceterisque edificiis. Charta ann. 1807. apud Ludewig. tom. 4. Reliq. MSS. pag. 411: *Vexillum S. Mauriti... per Marcham in die Ascensionis Domini more solito deferendum, etc. Adde Epist. S. Bonifacii ad Fulradum tom. 1. Rer. Mogunt. pag. 372. Et Vitam Meinwerdi Episc. apud Leibnit. tom. 1. Script. Brunsvic. pag. 529. Vide Marca 2.****

MARCHIA. Sugerius in Ludovico VI: *Sicut ejusdem Normannic Ducatus se porrigit, Marchie regni collimitans. Marchia consuetas, in Charta anni 1180. apud Guichenonum in Bibl. Sebus. ex Tabulario Cluniacensi: *Dictum est, quod in Obedientia de Chavenis et ejus appenditiis habent Comes latronum, adulterum, homicidam, et feneratorum, qui in presentia Decani de Chavenis legitime approbati fuerint vel convicti, censum, et Marchias consuetas, et custodiam viatorum et pascuorum. [Charta Henrici Ducis Silesie ann. 1319. apud Ludewig. tom. 6. pag. 4: *Damus omnia et singula jura que nobis, heredibus aut successoribus nostris in Marchis, provinciis, terris, etc.]***

MARCHANUS, Marchis, seu Provincie limitaneæ incolæ. Capitulare Radelchisi Principis Beneventani cap. 17. de Servis fugacibus: *Quod si suspicio fuerit, ut per consensum Marchanorum nostrorum per nostras marchas extra terram nostram exiverint, satisfiat ab his Marchanis.*

MARCHIANI, Marchæ Anconitanæ in-

colæ, que et Marchia dicitur, in Actis Innocentii III. PP. pag. 4. Perperam *Marcha velic, Ancona dicitur Cinnamo lib. 4. n. 12. quod regionis adjacentis nomen est. Guillelmus Apullensis l. 2. de Gestis Normann.:*

Spem debet his Italia fore indignissima gentis Gens Marcham prole digna reprobata Latine.

MARCHUS, Marchio, custos limitum. Joan. Abbas in Chron. Casinensi: *Marches tamen ad incolarum tutamina dimisit.*

MARCHENSIS, Idem. Vide in Marchia. MARCHITIMUS, Limitaneus. Gauterius Cancellarius de Bellis Antioch. *Fortis contigit Algasi... bellico apparatu Antiochani honoris partes Marchitimas assignavit.*

MARCHA, Facultas a Principe subdito data, qui injuria affectum se vel spoliatum ab alterius Principis subdito queritur, de qua jus vel rectum ei denegatur, in ejusdem Principis Marcha seu limites transeundi, sibi que jus faciendi, ut habet Bretius lib. 2. de Superioritate Reg. cap. 17. vulgo *droit de Marche et de représailles.* [Jus marchium, Andrea de Yernia in Commentar. Juris utriusque.] *Marcha vel représaille, in Charta Jacobi Regis Aragon. ann. 1326. tom. 8. Spicilegii Acheriani pag. 280. [Charta ann. 1381. in Regest. Petresciano 78. vol. 2. apud Præsid. de Mazaugues: *Nam de jure, secundum multorum doctorum sententiam, représaille seu Marche, vel gajaris, que secundum diversorum locorum morem diversa nomina assumpserunt, sunt omnino prohibita. Infra: *Nam cum Marche lazio sit quædam belli indictio, ut dicunt doctores, tale bellum indici non potest nisi per illum qui habet supremam potestatem.]***

Marchæ, mentio fit non semel in Regestis Parliamenti. In eo, quod Olim inscribitur fol. 40. descriptum legitur Mandatum Curie, quo jubetur Ludovicus Rex Sicilie uni e regis subditis, qui a prædonibus in mari spoliatus fuerat, jus dicere, cum Marchæ comminatione, absque data. Ibidem fol. 151. describitur Epistola Caroli VI. Regis Franc. ad Martinum Regem Aragonie, qua jus se facturum pollicetur ejus subditis, qui a Francis se in mari prædatis querebantur, ut Marcha vitaretur, 5. Martii ann. 1396. Denique in Regesto ordinationum Barbinarum fol. 95. habetur extinctio Marcharum, concessarum Occitanis et Bellicadrensis contra cives Avenionensis civitatis et Comitatus, decretumque, ut in posterum nullis concederentur Marchæ nisi a Rege, vel a Curia Parliamenti, 18. Junii ann. 1443. in Consuetudine Beneharnensi rubrica de Marchas *de représailles, Marcha impetrari non possunt, nisi ter jus denegatum fuerit. Alias Marcha non conceditur, nisi in casu denegati juris. [Excommunicati pronuntiantur in Statutis Eccl. Cadurc. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 744. qui contra Ecclesiasticos aut eorum bona Marcham fieri permittunt.] Charta anni 1162. apud Cateium in Comitibus Tolosanis lib. 2.: *Si aliquis, qui habitat extra Tolosanum, abstulerit rem aliquam, vel aliud malum fecerit alicui, qui habitat in urbe Tolosa, et si noluerit rectum facere, ille, qui malum accepit, faciat Marcham de illis hominibus terræ. His ita factis, si aliquis fecerit Marcham, ducat eam in domum suam, et ei ducenti nullus vim faciat. et del eam Marcham ad manulevandam, et sit iudex bene securus. Et si non sit, qui eam Marcham velit manule-**

rare, ille qui Marcham fecit, eadem die vel altera ducat eam in plateam ad iudicium proborum hominum. Et si non poterit eam Marcham retinere, iudicio proborum hominum faciat rectum capto homini. Et si eadem die vel altera non traxerit Marcham ad iudicium, faciat sicut supra scriptum est, perdat illam Marcham, et faciat rectum ei, qui Marcham extra Tolosam ducat, et teneat eam in Tolosa, vel in suburbio, et faciat sicut scriptum est. Si quis traxerit Marcham de Tolosa, vel de suburbio, reddat illam solutam, et faciat rectum, et det justitiam Comiti et nunquam amplius faciat Marcham propter illud factum. [Iis addenda Ordinatio Philippi Pulcri ann. 1313. tom. 1. Ordin. Reg. Franc. pag. 516: *Attendentes quod Marche, seu pignorationes, si quas in futurum fieri contingeret inter præfati Regis et nostri subditos, materiam dissensionis et discordie inter utriusque regnicolas de facili inducerent et afferrent, ideo juxta tractatum et ordinationem inter ipsum Regem et nos habitam, tenore presentium volumus ac etiam ordinamus quod de cetero inter dictum carissimum consanguineum nostrum Regem Aragonum inclitum, et nos, regna et terras, ac gentes ipsius et nostri, non fiant, nec fieri possint, nec debeant, Marche vel pignorationes, propter defectum justitie, qui inventus dicitur in regno nostrum altero, vel in officialibus, seu gentibus nostris, vel subditorum nostrorum; dictus defectus justitie exponatur fuisse inventus primus, si una peremptoria requisitione novem mensium spatium continente, de facienda justitia alter fuerit per alterum requisitus; et si nos, vel dictus Rex cum de hoc requirendi essemus, tempore dictæ requisitionis faciende, non essemus in regnis, vel terris nostris, quod requisito prædicta, in casu absentie nostre, fiat et fieri possit in civitate Parisiensi coram gentibus nostris, aut magistris per nos ibi deputatis, et in casu absentie dicti Regis Aragonum in civitate Barchinonensi, coram procuratore, vel vicem gerente ejusdem, et quod de dicta requisitione, et de requisitis in reddenda justitia defectu, consistat illi qui Marcham indicere voluerit per litteras regias, vel hinc publica instrumenta, antequam ad dictam Marcham faciendam procedat; et si contingeret, quod abest, quod contra dictam observantiam seu ordinationem formam Marcha seu pignoratio fiat, Rex in cujus regno, vel terra illa Marcha induceretur, sive per ipsum Regem, sive per sibi subditum aliam justitiam habentem perperam indicatur, teneaturque ipsam propriis sumptibus retractare, omnique dampna et expensas, que ex dicta Marcha, et ejus occasione Marchati seu pignorati incurrerent. ipsorum juramento, ubi alie probationes deficerent, declaranda, de fisco proprio reparare.] De hoc Marcharum Jure agunt præterea Honoratus Bonnor en l'Arbre des batailles, 4. part. cap. 80. et seqq. Guido Papa Decis. 82. et seqq. Chopinus lib. 8. de Dom. tit. 25. Jacobus a Canib. et Martinus Laudensis, Liber de Contractib. marit. cap. 10. Cardinus Bretius de Superioritate Regis, lib. 2. cap. 17. et alii.*

Nostris Marques. Lit. ann. 1339. tom. 2. Ordin. reg. Franc. pag. 187. art. 10: *Nous voulons et leur octroyons que pour cause des Marques à donner contre les subjets desdiz royaumes ou aucun d'yeule, ils ou aucun d'euls, ne leurs biens, ne puissent estre arrestez. Occurrit præterea tom. 5. earumd. Ordin. pag. 884. et 493. etc. Unde Marguer, pro hac facul-*

late uti atque adeo pignori capere. Lit. remis. ann. 1389. in Reg. 138. Chartoph. reg. ch. 154: *Lesquels habitans n'ayant voulu tenir et payer ledit accord, le prestre s'en retourna aux Anglois, et fit par iceulx Anglois Marquer, piller et prendre prisonniers les bonnes gens et habitans de ladite paroisse saint Victour.*

¶ **CONTRAMARGA**, Facultas a Principe concessa, ut quis contra alterius Principis subditum, qui jure Marchis adversus eum utitur, eodem jure sese defendat, *Contramargus*. Charta ann. 1492. apud Godefredum in Observat. ad Vitam Caroli VIII. reg. Franc. pag. 682: *Quod omnes et singuli utriusque dictionum Principum (Franc. et Angl.)... vasculi et subditii... possint... emere et vendere... abeque ullo impedimento, offensa, arrestatione ob causam Marchis, Contramargis, represenarum, aut alia distractione quacumque, etc.*

MARGARE, Pignori capere, *Saisir*, *Prendre par droit de Marquis*. Libertates concessæ Barcinonensibus a petro Rege Arag. ann. 1288. MSS.: *Victualia, que apportantur in Barcinona per mare vel per terram, de passu, vino, carnibus et piscibus non Marcentur, nec pignorentur... tam pro alienis debitis, quam pro propriis*. Charta Jac. Regis Aragonie laudata: *Et preterea ipsius Marchis Officialis vestri possent pignorare, capere, seu Marchare in Mari et in terra ubique bona, res, et mercas quorumcumque subditorum nostrorum, etc.* [Litteræ Eduardi I. Reg. Angl. ann. 1295. apud Rymer. tom. 2. pag. 691: *Rez omnibus Ballivis, etc. Unde dictus Bernardus asserit se dampnificatum usque ad valorem 700. libr. sterlingorum de raptu et rapina predictis. Quapropter idem Bernardus nobis supplicavit, ut nos sibi licentiam Marchare ad homines et subditos de regno Portugallie et bona eorum per terram et mare, ubicunque eos et bona eorum invenire possent, concederemus, quousque de sibi ablatis integram habuisset restitutionem. Hujusmodi litteræ nostris dicuntur *Litteræ de Marquis*; de quarum legitibus fuse in Statutis Naval. lib. 3. tit. 10.] Concilium Marciacense ann. 1286. can. 44: *Personæ Ecclesiasticæ vel eorum bona pro aliis non Marchantur, vel pignorentur, etc.* Consuetudines Tolosæ part. 4. de Immunitat. civium Tolosæ: *Et aliquis vivens in itinere illo... illum hominem cepit, aut Marchabit, aut deprædabit. Consulat debent hominem illum manuteneri, etc.**

MARCHAGIUM, *Droit de Marchage*. in Consuetud. Arvern. cap. 28. art. 3. Brivatensi, Pinholensi, et Pradensi, quo pagani jure limitis conterminati, seu Marcha, quam Galli *Marche* vocant, in alterius jurisdictionem seu dominium pascua sua immittere possunt, quo in eo pascantur. Perperam porro a *Marcher*, *ire*, vocem quidam deducunt.

Aliud est, quod apud Pictones, Andes et Armoricos, vulgo *Marchas* vocant, feuda scilicet vel prædia in harum Provinciarum sita limitibus, quæ singulorum jurisdictioni pro parte, vel ut aiunt, ex præventionis obnoxia sunt, de quibus copiose egit Gabriel Hulinus peculiari tractatu, quem inscripsit, *de la Nature et usage des Marches separantes les provinces de Poitou, Bretagne et Anjou*, Nannetis edito ann. 1616.

¶ 2. **MARCA**, a Gall. *Marque*, Nota, signum. Epitome Constit. Eccl. Valent. tom. 4. Concil. Hispan. pag. 174: *Quicquid ex Marchis suis multis absentium*

cujuslibet hebdomada resultaverit, id totum dividatur die Dominica subsequenti inter eos dumtaxat Canonicos, qui in Ecclesia tunc presentes inveniantur.

¶ Charta ann. 1332. in Reg. 68. Chartoph. reg. ch. 2: *Item quod Marcham custodis pluries mutavit, ut pondus falsificaret.*

¶ 3. **MARCA**, Vectigalis species: illud nempe, quod præstatum pro mercibus quæ in marchas regni vel provincie inferuntur aut ex eis efferuntur. Charta ann. 1406. ex Bibl. reg.: *In et super juribus et emolumentis impositionis trium denariorum pro libra, que impositio vulgariter *Marcha* nuncupatur.*

¶ 4. **MARCA**, [Gallice *Marc*: «*Quas ampulas argenteas ponderantes duas Marchas.*» (Chevalier, Necrol. Frat. Prædicat. Gratianop. p. 8.)]

¶ **MARCHABILIS**, Genuinus, legitimus, Gallis, *Loial* et *Marchand*. Charta ann. 1394: *Tres bichetos stiginis ad mensuram Villa-franche boni bladi legalis et Marchabilis.*

¶ **MARCHAGIUM**. Vide *Marcha* 1.

¶ **MARCHALCHUS**. Vide *Marscalcus*.

¶ **MARCHALIS**, Ad *marcam* legalem. Charta ann. 1316. ex Chartul. Villeup.: *Abbat. a Villeupensis teneretur... reddere duos riphos argenteos Marchales ad pondus furonensis monæti. Vide *Marcha* 1.*

¶ **MARCHALLUM**, Armorice *Marchallach*, Mercati platea, forum, in Chartulario Abbatis de Daoulas apud Armoricos sapienter occurrit.

¶ **MARCHALIA**. Vide *Marschalia*.

¶ **MARCHAMENTUM**, Idem videtur quod *Marcha*, jus repræsentis. Charta ann. 1381. in Regest. Peiresc. 78. vol. 2. apud Præsid. de Mazaugues: *Quæstio vertebatur utrum dies Arlatenses possent marcham sive repræsentis, seu gajeriam contra Massilienses facere, vel imponere per eorum Officiales... Possent laxari seu concedi Marchamenta seu gajamenta. Charta ann. 1430. in Tabul. Communis Massil.: *Ut Massilienses possint et valeant marchare et Marchamenta et etiam gajerias facere. Hæc dubitanter proponimus, quod Chartas integras legere non licuit: iubens quippe crediderim Marchamentum hic esse vectigal quod præstatum pro mercibus quæ in Marchas regni vel provincie inferuntur, aut ex his efferuntur, nostris *Tratte forains*; ea certe notione occurrit in Charta ann. 1336. in Tabul. Massil.: *Quod lignum (navigium) quod venit Massiliam causa caritandi vinum sit quitum ab omni Marchamento.***

¶ Idem certe est quod *Marcha* in Ch. ann. 1430. mox laudata et in Instrum. ann. 1257. ad calcem Stat. Massil. MSS. fol. 38. v. col. 1: *Dominus comes tenetur nos (cives) juvare et inimicos eorum persequi et se opponere pro Massiliensibus universis et singulis ubique et Marchamenta seu gajamenta facere secundum quod de jure vel consuetudine fuerit faciendum.*

¶ **MARCHANDA**, Quæ mercaturam facit, Gall. *Marchande*. Charta ann. 1309. tom. 1. Hist. Daiph. pag. 91: *Item quisque solidos bonæ monæti census, quos eidem Joanni factebat et facere tenebatur, ut dicebat Domangia Marchanda de Mura.*

¶ **MARCHANDARI**, Mercari, negotiari, Callis, *Traffiquer*. Charta ann. 1306. tom. 2. Hist. Daiphin. pag. 136: *Heredes et familia eorundem insimul vel divisim possint et eis liceat ubique per totam terram nostram, Baroniam et districtum*

ire, conversari et Marchandari sales et secure.

¶ Nostris *Marchander*. Lit. remis. ann. 1400. in Reg. 155. Chartoph. reg. ch. 214: *Iceulsi Jehan avoit Marchandé et rongé des sacs de notre coting et eussit des biens en la compaignie d'un homme qui Marchandoit et rongnoit d'iceulx et biens. Alis ann. 1409. in Reg. 163. ch. 308: *Le suppliant et iceulle Jehanne ont tousjours demouré ensemble en hostel en communauté et vivoient et Marchandoient par commun. Occurrit præterea tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 498. art. 6. et pag. 538. art. 1. Aliud sonat, scilicet de pretio rei venalis convenire, in Lit. remis. ann. 1389. et Reg. 138: *Michel le Charpentier et Jehan le Charpentier offriront à Jehan le Conte, dit Marcier, un ou deux caques de verjus à acheter, et comme il ne vult en donner de chacun caque que 14. sols, il ne Marchandèrent point. Marchandement vero dixerunt, pro Mercatura seu negotiationis causa, mercatorum more. Lit. remis. ann. 1382. in Reg. 101. ch. 7: *Comme le suppliant fut aiez Marchandement par mer en un vaisseau chargé de glos. Certains Flamens qui venuz estoient Marchandement en nostre ville de Harfleur, in alis ann. 1378. ex Reg. 113. ch. 214.****

¶ **MARCHANDARIA**, *Merc*, Gall. *Marchandise*. Instr. ann. 1314. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 18. col. 2: *Quod nullis monæti factis extra regnum Francie non haberent aliquem cursum, nec fuissent acceptæ, nec missæ ad aliquas Marchandarias, pro Conventio, pactum, vulgo *Marché*, in Lit. remis. ann. 1458. ex Reg. 184. Chartoph. reg. ch. 851: *Si me as fait torcher et paleonner une paroy, qui n'estoit pas de nostre Marchandise, j'en veull estre payé.**

¶ **MARCHANDIA**, *Mercatura*, Gall. *Traffc*. Charta ann. 1261. apud Thomasserium Consuet. Bituric. pag. 91: *Illis et illis qui vel quis de Marchandia visant, reddent mihi unuquique unum sextarium ænæ, etc.*

¶ **MARCHANDIA**, *Merces*, *Marchandise*. Genealogia Comitum Fland. apud Marten. tom. 8. Anecd. col. 437: *Flandres graviter consternabat, quod Marchandiam modo solito ad ipso datus non poterant propter Regis Edictum. Vide *Marschandise*.*

¶ **MARCHANDISA**, *Merces*, ex Gall. *Marchandise*. Matth. Paris: *Mercator... sales Marchandise sue. Vet. Obæta: Cum omnibus navibus et Marchandis.*

¶ **MARCHANDISIA**, *Mercatura*, *Traffc*. Litteræ Philippi Pulcri ann. 1309. tom. 2. Ordinat. Reg. Franc. pag. 159: *Concedimus ut... utantur et gaudeant quoad ipso cum suis mercaturis in dicta nostra villa de Harfleur morari, Marchandisias exercere contigerit.*

¶ **MARCHANS**, *Vendibilis*, qui vendi, et emi possit, Gall. *Marchand*. Codicil. ann. 1484. ex Tabul. Flamar.: *Dare jus sit duas conques frumenti boni, puri et Marchantis mensura Leomanis. Vide *Marchabillis*.*

¶ **MARCHANDUS**, Eadem notione. Libert. Montisalb. ann. 1333. in Reg. 61. Chartoph. reg. ch. 347: *Consules habebunt curam et diligentiam de mairamentibus seu fustis aut remoribus pro faciendis tonellis, videlicet quod sint Marchanda, bona et legalia.*

¶ **MARCHANUS**, *Marchis* incolæ. Vide *Marcha* 1.

¶ 1. **MARCHARE**, *Notare*, signo aliquo distinguere, Gall. *Marquer*. Charta ann.

1872, tom. 1. Annal. Tolos. inter Instr. pag. 96: *Faciendo Marchare et signone uno signo equos ipsos, ne fraus vel mutatio possit committi. Et seront leura che-soz signes et Marches, etc.* In Edicto Johannis Reg. Franc. ann. 1355. tom. 3. Ordin. pag. 86.

2. **MARCHARE**. Pignori capere. Charta Jac. reg. Aragon. ann. 1283. ex Chartul. Campan. fol. 549. col. 2: *Nul-lus ergo de gratia nostra confidens au-diat... terram pignorare, Marchare, impedire vel detinere alicubi pro alieno debito. Vide Marchas in Marcha 1. et mox Marchatum.*

* **MARCHASITA**. [Marchasia: Luna ex metallis habet argentum et ex lapidibus Marchasitam.] (B. N. ms. lat. 10272, p. 85.)

† **MARCHATA TERRE**. Fundus reditus unius marce auri vel argenti. Tabular. Castri Blein: *Henricus D. G. Rex Anglie... concessimus Alano Vicecomiti de Rohan ducentas marchas percipiendas ad festum S. Michaelis... nomine annui census. Concessimus etiam eidem quod infra festum S. Michaelis anno regni nostri XV. assignabimus ei ducentas Marchatas terre in regno nostro Anglie, ubi eas assignare possumus vicinioris terris suis. Anno regni nostri XIII. Vide Marchata in Marcha.*

• **MARCHATIO**. Idem quod Marcha, facultas a principe subdito data alterius principis marchas seu limites transseundi, sibi que jus faciendi. Lit. Jac. reg. Aragon. ad Phil. Pulcr. reg. Franc. ann. 1310: *Cupientis atamen, ut semper factus, evitare per posse, ne infer nos-tros et vestros subditos Marchationis, que exordiat ac dissentionis possent materiam suscitare, aliquatenus orirentur.*

† **MARCHATUM**. Mercatus, forum. Gall. *Marché*. Charta apud Lobineil. tom. 2. Hist. Britan. pag. 22: *Et ita vendidimus... Factum est hoc in loco Marchato Rannaco die Mercurii 11. Kal. Aprilis.*

• **MARCHATUM BESTIARUM**. Earum pignus. Sent. ann. 1390. inter Constit. Mss. Petri III. reg. Aragon.: *Per quam (sententiam) declaravit bestiarum Marchatum per eundem subvicarium ad instantiam dicti archiepiscopi fore restituen-dum aliquibus carnificibus Barchinonensium, quorum erat, et ipsum non potuisse nec debuisse pignora tanquam vidualia, que portantur ad civitatem Barchinonensium.*

† **MARCHATUS**. Vide Marchio.

• **MARCHEARE**. Negotiari. Arest. ann. 1290. in Reg. 2. Olim parlam. Paris fol. 86. r.: *De avariis emptis in villa sancti Quintini causa Marcheandi vel lucrandi. Marchefer, eodem sensu, in Lit. ann. 1395. tom. 8. Ordin. reg. Franc. pag. 7. Vide supra Marchandari.*

† **MARCHEHELAGE**, vox Saxonica. Sic Legem Martianam, que et Merciorum, vocant. Vide in Lex 1.

† **MARCHENSIS MONETA**. Vide Moneta Baronum.

† **MARCHENSIS**, ut Marchio. Vide in hac voce.

† **MARCHELIE**. Gradus, a Gall. *Marches*. Bernardi Monachi Ordo Cluniac. part. 1. cap. 83: *Qui vero processioni in-serviunt, ordinate stant ante altare Cru-cifixi extra Marcherias versus vultibus ad Conventum (leg. Conventum.) Et cap. 24: Infantes vero cum magistris stant iuxta Marcheriam Crucifixi ad sinistram partem.*

• *Marcheis* vero idem quod Incessus, in Lit. remiss. ann. 1392. ex Reg. 143. Chartoph. reg. ch. 5. *Tantost que Jehan*

de Lorme oy la frainte et les Marchies. deudis jeunes gens audit jardin, etc.

• **MARCHERUM**, perperam editum, pro Marchetum, mercatum, forum, tom. 4. Ordin. reg. Franc. pag. 641. art. 37.

† **MARCHESATICUS**, Marchionatus, Ital. *Marchesato*; Gall. *Marquisat*. Chron. Parmense ad ann. 1307. apud Murator. tom. 9. col. 865: *Captus fuit et conflictus per quemdam Græcum filium Imperatoris C. Politani, et cujusdam filium quondam Marchionis Montisferrati, qui illuc venerat ad accipiendum dictum Marchesaticum. Vide Marchia.*

• **MARCHESCHIA**, Martium seu trimestre frumentum, quod Martio mense seritur. Charta ann. 1217. ex Chartul. S. Aviti Aurel.: *Duos modios Marcheschie unum scilicet ordei et alium de avena, ad minam granarii percipies annuatim. Vide supra Marcheschia.*

• **MARCHESIUM**, Palus, stagnum, nostris alias *Marchais*. Charta Phil. episc. Aurel. ann. 1236. in Chartul. S. Aviti: *Marchesium vero quoddam situm in nemora predicto, dividendo per dictum nostrum, volumus omnibus esse commune. Lit. feud. episc. Aurel. fol. 113. v. Aquæ seu Marchesium ad piscandum infra metas herbasas apud Scobrium. Lit. remiss. ann. 1410. in Reg. 165. Chartoph. reg. ch. 378: *Comme les supplians feus-sent aiez peschier en un Marchais com-mun en ladite ville de Chesoy en Gati-nois, etc. Aliæ ann. 1467. in Reg. 200. ch. 11: *Ainsi que le suppliant abuvroit les beufz de son hostel en ung Marchais ou lac estant ou village, etc. Quo spectat etiam vox Marchesau, pro Mare, aquarium, in Lit. remiss. ann. 1365. ex Reg. 96. ch. 906: *Iceillui Guiot trouva Perrote... estant accroupie en ladite rue devant sa maison pour son assésment faire;... ledit Guiot li respondi:... Alez pisser en votre Marchesau. Vide Marchesum.****

† **MARCHESTA**, ut supra Marcheschia, Martium seu trimestre frumentum. Charta Johannis Regis Fr. ann. 1362. in Reg. 91. Tabular. regii Ch. 890: *Tens-bamur reddere canonicis Gerboredensibus ternos modios singulis annis imperpetuum, pro frumento frumentum, et pro Marchesta avenam.*

• **LEG. PUTO MARCHESCA**. Vide supra Marcheschia.

† **MARCHESUM**, Palus, locus palustris, Gallis, *Marais*. Tabular. S. Sergii Andegav.: *Quam divisionem ostendit eis Abbas per medias noas, usque ad Marchesum Bismorum quod est in divisione quinque parochiarum. Vide Marchesum.*

† **MARCHETA**, **MARCHETUM**. Regiam Majestatem lib. 4. cap. 31: *Sciendum est, quod secundum assisam terre, que-cunque mulier fuerit, sive nobilis, sive serva, sive mercenaria, Marcheta sua erit una juvenca, vel 3. solidi, et rectum ser-vientis 8. denarii. Et si filia liberi sit, et non domini ville, Marcheta sua erit una vacca, vel 6. solidi, et rectum servientis 6. denarii. Item Marcheta filie Thani, vel Ogetharii 2. vacce vel 12. solidi... Item Marcheta filie Comitissæ, est Regine 12. vacce. In quem locum sic Skeneus: *March equum significat prisca Scotorum lingua. Hinc deducta metaphora ab equi-tando, Marcheta mulieris, dicitur virgi-nalis pudicitie prima violatio et delictio, que ab Ereno Rege, dominis capitalibus fuit impie permessa, de omnibus novis nuptiis, prima nuptiarum nocte. Sed et pie a Malcolm III. sublata fuit, et in hoc capite certo vaccarum numero, et quasi pretio redimitur. Id hausit ex Hectore Boethio lib. 8. et 12. Histor. Scotor. pag.**

280. [Consuetudo olim ab Ereno tyranno inducta, ut domini præfective in suo territorio sponsarum omnium virginitatem prælibarent, dimidiata argenti marca unam noctem a præfectorum uxoribus redimente sponsa; quod etiamnum ponderare coguntur, vocantque vulgo *Marchetam mulierum*.] Alii a Marca vocem deducunt, quod, ut ait Buchananus lib. 7. eundem Malcolmum (ann. circ. 1099) uxoris sue precibus concessisse ferunt, ut primam novæ nuptæ noctem, que Proceribus per gradus quosdam ex lege Eveni debebatur, sponsus dimidiata argenti marca redimere posset, atque inde ejusmodi pensionem *Marchetam* appellatam. Occurrit præterea in Legibus Burgor. Scoticor. cap. 19. Eo etiam ferri debet, quod habent Leges Hoell Boni Regis Wallis cap. 21: *Nemo femi-nam det viro, antequam de mercede do-mino reddenda fidejussorem accipiat. Puella dicitur esse desertum Regis, et ob hoc Regis est de ea amachyr* (i. pretium virginitatis) habere. Sed et huc fere spectat, quod de Maximiano Galerio scribit Lactantius lib. de Mortib. Persecutor. n. 38: *Postremo hunc jam inducerat morem, ut nemo sine ejus permis-u uxorem duceret, ut ipse in omnibus nuptiis prægustator esset.*

† Huc etiam pertinet quod refert Polydorus Virgilius lib. 1. de Rer. invent. pag. 18. *Adyrmachidas nempe Pænorum populos, teste Herodoto lib. 1. solitos fuisse virgines nupturas Regi exhibere, qui quam vellet primus vi-tiare.*

At *Marchetum*, in Anglia, spectavit tantum eos, qui obnoxie conditionis erant, non vero liberos. Bracton. lib. 2. cap. 8. § 2. *Marchetum vero pro filia dare non competit libero homini, inter alia, propter liberi sanguinis privilegium, etc.* Et lib. 4. tract. 1. cap. 28. § 5: *Qui tenet in villenagio, talliari potest ad voluntatem domini... item dare Marchetum ad filiam maritandam. Ita apud Littletonem sect. 174. et 209. homines liberi nihil dominis suis præstant pro filiorum aut filiarum matrimoniis; sed villani. Vetus Scheda apud Spelmanum *Marchetum, hoc est, quod Sokemanni et nativi debent solvere pro filiabus suis corruptis sive defloratis, 5. sol. 4. den. id est, si faller, ne corrumpantur aut deflorentur a suis dominis in prima nuptiarum suarum nocte. Nam apud Anglos obtulit, ut Marchetum diceretur ea præstatio, que pro licentia nubendi dabatur. Extenta manerit de Wivenho sub Edw. III.: *Ricardus Burre tenet unum mesuagium... et debet tallagium, sectam Curie, et Merchet, hoc modo: Quod si maritare voluerit filiam suam cum quodam libero homine extra villam, faciet pacem domini pro maritagio; et si eam maritaverit alicui customario ville, nihil dabit pro maritagio; et dabit duplex heriotum. Placita coram Consilio Regis, sub Henrico III. Dicit, quod tempora Regis H. avi Regis, solebant habere talem consuetudinem, quod quando maritare volebant filias suas, solebant dare pro filiabus suis maritandis duas horas, (oras) que valent 32. denarios, postea veniunt homines, et concedunt, quod domina Johanna potest eas talliare semel in anno secundum facultatem eorum, et quod debent carriare maeremium; et quod debent dare Marchetum pro filiabus suis maritandis, scilicet 32. denarios. Placita de Banco sub eodem Henrico III.: *Will. Maynard, qui tenuit terras in Heurst, cognovit se esse villanum Abbatis de Abbendon, et tenere****

de eo in villenagio, et per villanas consuetudines, videlicet per servitium 18 den. per annum, et dandi maritium, et Marchetum pro filia, et sorore sua, ad voluntatem Abbatis, et faciendo omnes villanas consuetudines. Porro Roxhornius in Lexico Britannico, Amobr, Cambro-Britannis appellari ait eam mulctam, quae apud Britannos domino solvebatur pro pretio virginittatis.

Scribit praeterea vir doctissimus Daniel Papebrochius ad Vitam S. Foranni Abbatis Walciodorensis, eam praestationem pro redemptione primae noctis nuptiarum a servis glebae exigi etiamnum a praediorum dominis, in Belgii, Frisiae, ac Germaniae aliquot tractibus: ad quam etiam consuetudinem referendum illud videtur, quod olim Ambianensis Episcopus in suos diocesanos jus sibi competere asserebat, videlicet ut illi, qui noviter nuptias inierant, tribus prioribus noctibus post earum celebrationem una cubare non liceret, nisi certa pecuniae summa ei persoluta: quod quidem [prohibita Litteris Philippi VI. ann. 1336. et Caroli VI. ann. 1388. apud de Lauriere tom. 2. Ordinat. pag. 117.] tandem penitus abrogatum fuit Abbatibus petitione Aresto Parlamenti Parisiensis 19. Martii anno 1409. nisi forte id Juris sibi arrogarit Episcopus, quod Concilio Carthaginiensi IV. can. 13. sponsus et sponsa, cum benedictionem acceperint, eadem nocte pro reverentia ipsius benedictionis in virginitate permanere jubeantur. Ita ut postmodum Episcopi, qui ea tempestate non tam animarum curam, quam redditibus per fas et nefas ampliandis invigilabant, pro relaxatione hujusce decreti pecunias extorserint. [Vide Bathinodum.]

Ad consuetudinem, quae apud Ambianenses obtinuit, illustrandam, addo duo aresta Parlamenti Parisiensis: primum ann. 1393. 17. Jan. ex vol. 8. arestor. ejusd. curiae: Quod singuli habitantium villae Ambianensis, habiles et volentes contrahere matrimonium et sponsalia, possent die ditorum sponsaliorum et solemnisationis matrimonii massiara, prandere, cenare ac simul eodem die cubare et alias solemnitates die ditorum sponsaliorum et matrimonii contracti necessarias et opportunas facere et complere, absque hoc, quod secundum et tertiam diem expectare tenerentur vel deberent: aut si dictis habitantibus aut singulis eorumdem placeret licentiam et cedulam eorum curatus dirigendam a dicto Episcopo et suis officariis petere, licere et absque aliqua pecuniae solutione habere deberent. Alterum ann. 1401. 11. Mart. in vol. 9. eorumdem arestor.: Quamvis de pure continentis viris desponsatis cum suis uxoribus libere cubare prima nocte sui conjugii concedatur, dictus tamen episcopus (Ambianensis) per se, aut suos officarios, ipsos componit et componere satagit, quosdam ad decem, alios ad duodecim, nonnullos ad viginti vel triginta francos, prius quam ipsis de cubando prima nocte cum suis de novo uxoribus licentiam impetiri velit, aut aliter ipsos compellendo a suis uxoribus per tres noctes abstinere. Vide Keyser. Antiquit. Septembr. pag. 484.

Inter has vexationes recensenda quoque videtur exactio illa, quam Matisconensibus impositam olim fuisse ab ecclesiae Matisconensis cantore discimus ex Charta ann. 1405. in Reg. 72. Chartoph. reg. ch. 88. Asserebant nomine dictae ecclesiae Matisconensis dictum can-

tozem et suos praedecessores dictae ecclesiae cantores, per se vel alium, esse et fuisse in possessione et saisina pacificis tradendi civibus et habitatoribus Matisconensis civitatis, volentibus nubere seu benedictionem nuptialem in dicta civitate recipere, quandam cartam sigillo cantoris sigillatam: ita quod civis vel habitator Matisconensis volens nubere, non poterat nec debet benedictionem recipere nuptialem absque dicta carta, super hoc primitus a dicto cantore vel ejus mandato petita, obtenta et recepta, et sigillo officii dictae cantoris sigillata: itaque pro dicta carta et sigillo praedicto et emolumento eorumdem nomine, ad opus et ratione officii dictae cantoris, a dictis civibus et habitatoribus dictae civitatis nubere seu benedictionem nuptialem recipere volentibus, recipiendi, exigendi, levandi et habendi in pecunia aut aliter ad ipsius cantoris vel mandati sui voluntatem, consideratis conditione et divitiarum potentia personarum. Cum vero id molestie ferrent Matisconenses, usque ad curiam parlamenti delata esset, controversiam tandem sententia arbitrari definitur Guillelmus archiep. Lugdun., in hunc modum: Cum jure canonico et civili matrimonia debeant esse libera, pronunciamus, dicimus, arbitramur e. ordinamus, quod cives et habitatores civitatis Matisconensis, tam praesentes quam futuri et eorum imperpetuum successores, possint et eis liceat nubere et benedictionem nuptialem recipere impune, absque licentia sive carta praedicti et alterius cujuscumque nomine dicti cantoris: ita tamen quod pro jure et emolumento, quae dictus cantor a nubere volentibus percipere consueverat, ratione dictarum cartarum, quilibet civis... nubens et benedictionem nuptialem recipere volens, ut supra, in ingressu ecclesiae et antequam intret ecclesiam, curato sive capellano a quo recipit benedictionem nuptialem, pro jure cantoris... sex denarios Paris. tradere et solvere teneantur, dicendo publice sic: Veex ci six deniers Paris pour le droit dou chantre de l'eglise de Mascon. Huc denique pertinet quod legitur in Libert. Vienn. ann. 1361. ex Reg. 101. ch. 118: Item puella maritandam non teneantur coram officiali personaliter respondere, nisi probabitur dubitatur an sint viri potentes et nisi in casibus a jure expressis.

Obtinuit et in Gallis nostris pessima Marchate consuetudo sub nomine Cullage vel Cullage, ut in hac voce observat D. de Lauriere in Gloss. juris Gallici ex Instrum. ann. 1507. cap. de Reditu Baronie S. Martini le Gaillard: Item a ledit seigneur (le Comte d'Eu) audit lieu de saint Martin droit de Cullage quand on se marie. Singulare autem factum hac de re refert Boerius Decis. 297. num. 17: Ego vidi in curia Bituricensi coram Metropolitanano, processum appellationis, in quo rector, seu curatus parochialis, pretendebat ex consuetudine primam habere carnalem sponsae cognitionem, quae consuetudo fuit annullata, et in emendam condemnatus. Et pariter dici audivi et pro certo teneri, nonnullos Vasconiae dominos habere facultatem prima nocte nuptiarum suorum subditorum ponendi unam tibiam nudam ad latus neogame cubantiae, aut componendi cum ipsis. Eandem hanc consuetudinem existisse apud Pedemontanos, quam Cazzagio vocabant, testis est Historia Sabaudiae. [Vide Mittem. Princip. Jur. Germ. § 98. not. 16. sqq.]

Hujus moris appendix est quod legitur in Pacto ann. 1318. Inter Joan. de

Barbigny dom. de Dercy et habitatores ejusd. villae ex Reg. 59. Chartoph. reg. 150: Se aucuns demourans en ladite ville de Dercy, se marioit hors de ladite ville de Dercy, il devoit et estoit tenuz a amener sa femme au giste en la devant dite ville de Dercy, la nuit que il l'esposoit: et se femme de Dercy se marioit a aucun de dehors, elle devoit et estoit tenuz a gesir a Dercy, la nuit que elle esposoit.

MARCHETUM SANGUINIS, in Fleeta lib. 3. cap. 18. § 1. inter villissima servitia recensetur. Vide Maritagium.

MARCHET-FUDER, [Pabulum equorum, stramentum, palea, a Germanico March equus, et Futter, pabulum; eadem notione qua Fodrum, quod vide.] Charta Frederici II. Imp. pro Ecclesia Pataviensi ann. 1215. in Metropoli Salsburgensi tom. 1. pag. 390: Super generali terre judicio, quod Landgericht nominatur, quod idem Dux in quibusdam bonis Pataviensis Ecclesiae suo juri vindicabat, et in quibusdam bonis ejusdem Ecclesiae fodrum, quod vulgo dicitur Marchet-fuder, ad se asserebat pertinere, etc. Infra Markesfuter scribitur. Charta Rudolphi Imp. ann. 1277. in ead. Metrop. Salsburg. tom. 1. pag. 394: Cum decem modiorum redditibus ibidem dari consuetis Principi terre, pro jure, quod March-futer dicitur, etc. Supra pag. 390. habetur Marchschul.

MARCH-FUTER, Eadem notione. Litterae Frederici Austriae et Styriae ann. 1243. pro monast. S. Floriani apud Ludewig. tom. 4. Reliq. MSS. pag. 222: Jus quoque nostrum quod March-futer in omnibus ecclesiis praediis, secundum antiquam collatam ipsi gratiam retineamus. Chron. Mellicense pag. 144. ex Privilegio Otlocarii: Exactiones in pabulo quod dicitur March-futer... sive in aliis quocumque nomine censeantur, circa eos fieri omnimodis inhibemus.

MARCHETUM, Mercatum, forum, nundinum, Gall. Marché. Charta Rogeri de Bullaco in Monastio Anglie. tom. 1. pag. 558: Dedit etiam eis feriam et Marchetum in eadem villa, absolute et libere, absque tenemento. [Comput. ann. 1303. apud D. Brussel de Usu feud. tom. 2. pag. CCV.: De forisfactis de Marchetis XV. s.] Bris et exces faits a jour de foire ou de marché, in veteri Consuetud. Perticensi.

MARCHETUM, Alia notione. Vide Marchata.

MARCHEUS. Vide Marcha 1.

MARCHEKATUS, Marchionatus, Gall. Marquisat. Rolandinus Patavinus de factis in marchia Tarvis. lib. 12. cap. 8. apud Murator. tom. 8. col. 851: Cujus Estense castrum et roccam Ecclesiam cepit hostiliter alim; sed ob reverentiam Marchezatus, quamvis plurimi potentes castrum destructionem, castrum ipsum servavit incolumem et illsum.

MARCHEYUM, Mercatum, forum. Novum Martheyum, in Feud. Norman. ex Reg. S. Justi Cam. Comput. Paris. fol. 154. v. col. 1.

MARCFALLI, Ab equo depositio, ex march equus, et fall casus. Lex Bajwar. tit. 8. cap. 8: Si quis aliquem de equo suo deposuerit, quod Marcfalli vocant, etc. Ubi Editio Heroldi tit. 18. Marcfalli.

MARCFUOTER, in indice onomastico Meichelbecki ad Hist. Frising. Carta quantitas avenae, ex Rubro parvo. Vide Marchet-fuder.

MARCFURT, Praestatio martii seu trimestris frumenti. Charta Frederici Ducis Austriae et Styriae ann. 1243. apud

Ludewig. tom. 4. Reliq. MSS. pag. 228: *Cum abavus noster Leopoldus p[er] memoriam sui privilegii concessione omnia praedicta Ecclesiae praedia habita vel habenda ubicumque in sui regiminis iura sita, ad petitionem Isemeriti loci illius quondam Praepositi absoluit a redditione Marchialis annonae, quae dicitur Marchfurt, et omnia sui juris exhibitionem voluntaria remisit. Vide Mareschalia.*

¶ Eadem notione, qua Marchfuder; avena enim, una est Martialis frumenti species.

¶ MARCH-FUTER. Vide Marchet-fuder.

¶ 1. MARCHIA, Nota, sigillum. Chron. Cremon. apud Murator. tom. 7. col. 640: *Et iudices et notarios ipsorum cassavit et Marchias et capita deposuit, et omnibus legitimis artibus et jurisdictionibus illos privavit. Marchia, alio sensu, vide in Marchio.*

¶ 2. MARCHIA, Gradus, a Gall. *Marche*. *Basem marchie*, ordo inferior dictus quod in publicis comitibus infimas sedes teneat. Homagium Johannis IV. Ducis Britan. apud Lobnell. tom. 2. Hist. Britan. pag. 526: *Licet in basis Marchie dicatur quod ipse vobis tenetur ad homagium fidelitatis ratione sui Ducatus et Pararie Francie duntaxat, attamen, etc. Marchia, alia itidem notione, vide in Marcha 1.*

¶ 3. MARCHIA, Idem quod *Marchionatus*, Comitatus *marchis* praepositi dignitas. Investit. comitat. Prov. data ann. 1162. Raym. comit. Berchin. per Frider. I. Imper.: *Nitebantur probare Marchiam et totum comitatum Provincie ab utroque sibi esse concessum... Et quod comitatus Provincie seu Marchia praedictorum privilegiorum auctoritate nullo modo ad praefatum Hugonem de Baucio spectare debent. Quod ibi Marchia dicitur, Marchionatum appellat Frider. II. Imper. in Ca. confirm. ann. 1226. pro Raym. Bereng.: Raymundus Berengarius, comes et marchio Provincie, et comes Forcalquerii... devote et humiliter supplicavi, quatenus et Marchionatum Provincie et comitatum Forcalquerii, nec non privilegia praedecessorum nostrorum... de nostra dignemur gratia confirmare. Vide in Marchio.*

¶ 4. MARCHIA, Idem quod *Marescalcia* in *Marescalcus*. Locus est infra in *Marchmutte*.

¶ MARCHIABILIS, Modus agri certis limitibus seu *Marchis* definitus. Charta ann. 1375. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 208: *Una cum... redditibus, talibus, francis et servis, domariis et Marchiabilibus, etc. Et pag. 209: Marchiabilibus, decimis, parceris, etc. Vide Bonnarium.*

¶ MARCHIAGIUM, Eodem sensu atque *Marchiagium* 2. Charta ann. 1406: *Cum omnibus et singulis ipsius mansi sive villagii et tengudis supradictis introitibus, exitibus, aquarum cursibus, Marchiagiis, pascuragiis, etc.*

¶ MARCHIALIS ANNONA, Martium, trimestre frumentum, Gall. *Blé Marsois*. Littere Roberti Carnot. Episc. e Tabular. S. Germ. a Pratis: *Decimam de Cardonello monachi propriam habuerint, sed tamen annuatim inde dederint presbytero duo sextaria annonae Marchialis. Vide Mareschalia.*

¶ MARCHIANUS, MARCHIARE. Vide *Marcha* 1.

¶ MARCHICOMES. Vide *Marchio*.

¶ MARCHILEIUM, Mercatum, forum, Gall. *Marché*, Armorice *Marchallach*. Charta ann. 1206. tom. 2. Hist. Britan.

pag. 329: *De banno nundinarum in Marchileto bannitarum clamat bannum ex parte Comitibus et Episcopi.*

¶ MARCHILIMUM, Palus, locus palustris. Charta Hugon. dom. Fischs ann. 1218. ex Bibl. reg.: *Contuli totam terram quam facit a cheminello, quo itur a villa quam dicitur Goncori, ad villam quam nominatur Echalaunnes, recta linea ab ipso cheminello per medium. Marchilimum Ematrici. Vide supra Marchesium.*

¶ MARCHINUOTTA. [Idem quod infra *Marchmutte*. Vide in hac voce.] Vetus Charta in Metropoli Salisburgensi tom. 8. pag. 497: *De Duca Bavarie habet Comitiem in Lutenthal: a Duca Orientalis provincie de praediis ipsis Comitibus in terra ipsa positus, habet modios, qui vocatur Marchinuotta, et justitiam operum, quae in urbibus Ducis fieri debent, etc.*

¶ MARCHIO, MARCHISUS, MARCHENSIS, etc. *Marche* vel *Marche*, seu Provincie limitaneae Praefectus, Comes *Marche* praepositus. Papias: *Marcha dicitur Comitatus terrae alicujus, unde ipse Comes Marchio dicitur. Joannes VII. PP. Epist. 21: Quidam videlicet ex vicinis nostris, quos Marchiones solito nuncupatis, etc. Vita Ludovici ann. 786: Relictis tantum Marchionibus, qui fines regni tuentes, omnes, si forte ingrederent, hostium arcerent incursum. [Charta Caroli Simplicis Franc. Regis tom. 3. Annal. Bened. pag. 688: Robertus venerabilis Marchio, nostri quidem regni et consilium et juvamen nobiscum. Rhenanus lib. 2. Rer. Germ. pag. 94: Erant praeterea Comites ad custodiam maritimam, item ad marcham tuendam deputati, quos hodie Marchiones vocamus. Christophori Mulleri Introductio in Histor. Canonice Sand. Hippol. apud Duellium Miscell. lib. 1. pag. 239. Certis Francorum regni limitibus, quas marchas appellabant, assignati sunt praefecti seu Marchiones ex quorum numero fuerunt in Noricum missi Albertus et Okarius.] Adam Bremensis cap. 48. Sic Henricus Victor apud Sliavick... regni terminos ponens, ibi et Marchionem statuit. Vide Capitul. 4. Caroli Magni incerti anni cap. 5.*

¶ MARCHENSES, in Annalib. Francor. Fuldensibus ann. 886. 888. 895. apud Adonem Vienn. ann. 799. in Fragm. Hist. Longobard. edito a Camillo Peregrino pag. 147. in Chron. Beneventanorum Ducum, etc.

¶ MARCHISI, Hincmaro in Epistola de Ordine Palatii cap. 90: *Si inter Marchios in qualibet regni parte ad aliud tempus dextrae date fuissent, etc. [Charta ann. 937. apud Miræum tom. 1. pag. 39: Arnulphus, administrans supremi Regis clementia, Marchisus, etc. Balduinus Marchisus, in Charta ann. 1042. tom. 4. Annal. Bened. pag. 784.] Utuntur etiam Ordericus Vitalis lib. 3. pag. 481. Radulphus de Diceto pag. 680. Bromptonus, Aldrevaldus lib. 1. de Mirac. S. Benedicti cap. 88. etc.*

¶ MARCHISANI, in Bulla Nicolai V. PP. 1451. in Bullar. Carmelit. pag. 225: *Inter alia voluit et ordinavit, quod de tribus millibus librarum monete Marchisanorum, etc. Vide Moneta Baronum. Le Roman d'Athis MS.:*

Un riche Duc de grant pouvoir,
L'uissons d'œmie, riche d'avoir,
Y est Marchisans de la contrée.

¶ MARCHISARIUS, in Charta ann. 1371: *Ludovicus Marchisarius de Salerno miles, etc.*

¶ MARCHISINUS de Bonelda, in Annal. Casanat. ad ann. 1318. apud Murator. tom. 14. col. 1185.

¶ MARCHISIUS, Idem qui *Marchio*. Tabularium S. Florentii: *Giraldus venerabilis Abba monasterii S. Florentii nostram deprecatus est munificentiam et potestatem Liuriacum concedere dignemur, quam jam diu memoris genitor noster Gaufridus Marchisio ejusdem loci nomine Roberto ante concesserat.*

¶ Nostris alias *Marchis*, a verbo *Marchir*, Conterminum esse. Lit. ann. 1368. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 208: *La riviere du Roine par tout son cours, tant comme elle joint et Marchit en ou à notre royaume. Lit. Theob. comit. Campan. ann. 1281. tom. 5. earumd. Ordinat. pag. 550: Mathieu duc de Lohirgogne et Marchis, etc. Je Ferris dux de Loherreins et Marchis fas concessant, etc. in Charta ann. 1257. ex Tabul. S. Apri Tull. Margis, in alia ann. 1267. ex Chartul. Campan. fol. 218. v.*

¶ Nonnulli, ut Rhenanus et Brodeus lib. 8. Miscellan. putarunt, vocem effictam a *Marchis* Celtico vocabulo, cujus meminit Pausanias lib. 10. quae alam equitum significabat, aut a *March*, quod Francis nostris sequioribus equum notabat, ita ut Marchiones dicti sint, quasi equitum Magistri. Alii a Graecis deducunt, apud quos *vopayix* est provincia, unde prima syllaba abiata natum vocabulum *Marchis*, et *Marchio*, opinantur.

¶ Verum a *Marcha*, seu limite dictos *Marchiones* pridem observarunt Albertus Krantzius in *Wandalla* lib. 3. cap. 13. Holomanus in *Comment. verb. Feudal. Chop. lib. 1. de Dom. tit. 5. n. 13. Zaxius ad lib. Feud. parte 5. num. 10. etc. Unde Custodes limitum, in Vita Ludovici Pil ann. 822. 823. Comites *Marche*, apud Eginhardum ann. 832. et 836. Prae ceteris vero accurate et docte de Marchionibus disseruit Jo. Seldenus libro de Titulis honorariis parte 2. cap. 1. n. 47. ut et Scipio Ammiratus tom. 1. de Familiis Neapolit.*

¶ MARCHIO PALATINUS, cui adnexa erat Palatini Comitatus dignitas in ea *Marchia*, quam regebat; occurrit apud Petrum de Vineis lib. 2. Epist. 48. lib. 3. Epist. 79.

¶ MARCHIO S. IMPERII Froissart. 3. vol. cap. 9. alt. Carol. IV. Imp. Wenceslaum filium creasse Marchionem S. Imperii: *Si lui donna encore la Souveraineté de la belle, bonne et riche cité de Strasbourg, et la fit Marquis du S. Empire pour augmenter son estat.*

¶ MARCHIO regni Francorum nuncupatur Hugo abbas Majoris monasterii, in Charta Rodulfi reg. Franc. ex Tabul. ejusd. monast.

¶ MARCHIONATUS, Gall. *Marquisat*. Charta ann. 1122. apud Miræum tom. 1. pag. 84: *Danense Karolo Marchionatum administrans in Flandria. Et alibi passim.*

¶ MARCHISUS, in Vita MS. S. Folquini Tarvan. Episc. ex Bibl. Bertiniana: *In ipso quoque ejus ingressu Marchisus Arnulphus pro rogatu ejusdem sui amantissimus conjugis.*

¶ MARQUESIUS. Charta ann. 1366. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 848: *Nobilis Marquesius de Belloforti filius naturalis, etc. Alla ann. 1369. ibid. pag. 850: Item dictus D. Dalphinus promissit et donavit dicto Marquesio, nominibus quibus supra, arnetia eidem Catherine competentia.*

¶ MARQUISIUS, in Hist. Tullenst. pag.

511: *Edouardus de Barro Marquisus de Pontis-Montons... ejusdem Marquisii ad-jutor, etc.*

¶ **MARQUIUS**, in Charta ann. 965. ex Tabular. Montis S. Michaelis: *Lotharius G. D. Rex. Richardus Northmannorum Marquisus, cum auctoritate D. Johannis S. R. Sedis Papae restauravit in melius locum S. Michaelis situm in maris pe-lago.* [Vide Glossar. med. Graecit. in voce *Mapuloc*, col. 879.]

¶ **MARQUIRIA**, Marchionissa, Gallice *Marquise*. Regest. Parlamenti ann. 1408. apud Baiuz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 842: *Hugo Dalphini Miles et Marquisa de Godeto ejus uxor, etc.*

¶ **MARCONISSA**, Eadem notione, in Charta ann. 1124. apud Calmet. tom. 2. Hist. Lotharing. col. 275: *Ista et alia quamplurima contulit Otto Comes... et cum pater suus Arnulfus Comes pridem contulerat jussu Marconissae Matildis.*

MARCHIA, Marchionatus. Speculum Saxonicum lib. 2. art. 12. § 5: *Sententia in Comitatu reprodata, ad Marchiam appellari non potest, licet Comes sit cum eo Comitatu a Marchione infeudatus; et hoc ideo, quia in Marchia non est regalis ban-nus, et eo jura eorum discrepant potissimum: ad Romanorum ergo Principem appellatur.* Adde *Wichbild* Magdebur-gense artic. 10. § 1.

MARCHIONES, apud Meginfredum de S. Emeranno, tom. 1. Antiq. Lect. Canis-sii pag. 63. 73. et 122. Comites Provinciae ad Regni confinia.

MARCHIOMES, Marchio et Comes, in Vita S. Wolfgangi Episcopi Ratis-pon. cap. 14. [et in Vita S. Ramoldi Abb. num. 1. et 23. saec. 6. Bened. part. 1.]

¶ Charta ann. 1122. inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 277: *Ostenderunt anti-quitates Chartam, in qua Raimundus Mar-chicom ecclesiam eandem dedit in alio-dem Juncellensibus, cum omnibus suis pertinentiis.*

MARCHATUS, pro *Marchionatus*, apud H. de Knuyhton ann. 1339. nostris *Marquisat*.

¶ **MARCHIONALIS** DIGNITAS. Vide supra *Bannerialis*.

¶ **MARCHIONES**, Marchiae, ut videtur, incolae, seu Marchiani milites Est autem *Marchia*, limes Angliae proxime *Wailiam*, hodie *The Marches*. *Radulphus* de *Diceto* in *Imag. Hist.* ann. 1173: *Receptus est intra burgum Marchionum ca-tervis, Brebantiorum cohortibus faciem suam praecedentibus. Et mox: Brebantio-nis et Marchionibus in direptionem cessa-runt. Eorum praeterea meminit ann. 1174. et 1187. pag. 578. 579. et 689. ubi: Infinitum Anglorum, Marchionum, Wa-lensium et Armoricarum congregavit exercitum. Marchisii appellantur a *Mattho* Parisio, ann. 1244. pag. 431. et ann. 1288. pag. 680. Atque illi praecipua militiae laude et exercitatione praecelabant, ma-xime propter continua bella, quibus cum vicinis Wallensibus confictabantur, cum fere semper eorum incursus retun-dere necesse haberent.*

¶ **MARCHIONES**, MARCHISENSES. Vide *Moneta Comitum Marchiae*, in *Moneta Ba-ronum*.

¶ **MARCHIONITA**, *Marchis* seu provin-ciae limitaneae iudex [Vide *Marchae ligna-riae* consortes. Vide in *Marcha* 1. mox *Marchenote*, *Marcomanni* et *Grimm*. *Antiq. Jur. Germ.* pag. 502.] Charta *Otton*. comit. *Ravensberg*. ann. 1166. inter *Probat. Annal. Praemonst.* col. 698: *Tribunos et jurisperitos in marchia conver-*

santes secretius advocati, qui unanimi-ter in idipsum consentiebant... Quando Marchionis ligna cuiusque pro sua por-tione partiuntur, dum illa curtes illo tem-pore termino, pro placito succedant.

¶ **MARCHIPEDIUM**, idem quod mox *Marchipes*. *Chartul. eccl. Carnot.* ann. circ. 800: *Ipsa coque debet... ponere ta-bulam ligneam, quae est sub pedibus ma-triculariorum, quando tenent sanctam capiam prope altare, et extendere desuper unum Marchipedium sub pedibus sacer-dotis.*

¶ **MARCHIPES**, *Tapes*, quo tabulatum, vulgo *Estrade*, insteritur, Gall. *Tapis de pied*. *Inventar. S. Capel. Paris.* an. 1335. in *Reg. I. Chartoph. reg. ch. 7*: *Item quatuor Marchipedes de lana de ar-mis Francis ad quatuor compassus Fran-cis et Burgondia. Lit. remissa. ann. 1397. in Reg. 152. ch. 72: Un couvertoir de co-rtine, un Marchepied, un seurcot a femme, une houppelande, etc. Marchepied praete-rea appellatur instrumentum quoddam piscationi accommodum. *Stat. ann. 1327. ex Reg. 65. ch. 69: Item nous desfondons Marchepied a l'archet de Paisques a Pen-thescouste. Occurrit etiam in Stat. ann. 1388. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 779. art. 47.**

¶ **MARCHIPIS**, *Tabulatum*, Gall. *Marchepied, estrade*. *Inventar. ann. 1476. ex Tabul. Flamar. Unum lectum incorti-natum... cum suo arcaletto postium cor-ralli et cum suo Machipe coralli, etc.*

¶ **MARCHISANA**, Italica, *Marchesana*, *Marchionissa*. Charta ann. 1224. apud *Cenc. inter Cens. eccl. Rom. Mss.*: *Ego domicella Benedicta Marchisana Masse, iudicissa Bealatrina, etc.*

¶ **MARCHISINUS**, *MARCHISIUS*, etc. Vide *Marchio*.

¶ **MARCHITIVUS**. Vide *Marcha* 1.

¶ **MARCHIUS**, pro *Marcha*, *Pondus*. *Stat. ant. Florent. lib. 8. cap. 129. ex Cod. reg. 4621: Et demini moneta seu aliquis alius... partiri faciat... quoniam, torcellum, pilam, puntellum, Marchium seu pondus monetae aureae vel argenteae. Vide *Marcha* 1. et infra *Marchus* 2.*

¶ **MARCHIUS**, [Italica *Marchio, moule*: *Simoni Johannis de Florentia aurifabro... ad emendum per eos Marchios et ottonem ad faciendum plures camiones seu matres ponderum retinendorum in Camera Apostolica ad justandum pro tempore stateras et alia pondera alme urbis.*] (*Mandam. Camer. Apost.*, 12. Aug. 1466. f. 81.)

¶ **MARCHIAGA**, *Monetae species*, forte sic dicta quod in districtu *Marchionis* in usu esset. *Chron. Estense* ad ann. 1398. apud *Murator*. tom. 15. col. 529. *Dominus (Albertus Estensis) Marchio dic-tam capellam dotavit insignibus iniroiti-bus annuatim librarum mille Marchia-garum summam capientibus.*

¶ **MARCHMUTTE**, idem quod *Marchet-fuder*. Charta *Conradi II. reg. Rom.* ann. 1147. apud *Pez.* tom. 6. *Anecd. part. 1. col. 346: Statuimus etiam et benigna con-cedimus clementia, ut justitia illa mar-chiae, quae vulgo Marchmutte dicitur, et opera, quae hactenus a colonis (i. colonis) exigebantur, deinceps ad usum ejusdem ecclesiae conferantur. Ubi *Leopold. dux Austriae* in diplom. ann. 1181. habet: *Pa-bulum, quod marstallo nostro solvitur. Idem proinde est quod Marescalcia. Vide Marchimutta.* [Vide et *Graff. Thesaur. Ling. Franc.* tom. 2. col. 700. voce *Mutti, nodus.*]*

¶ **MARCHOCIA**, *MACHORIA*, *Equile*, sta-bulum equorum, Gall. *Ecurie*, *Armori-cis Marchaucy*. Charta an. circ. 1297.

tom. 2. nova Gall. *Christ. inter Instr.* col. 458: *Et ipse (Episcopus) debet et poterat... suos equos stabulare in Marchocis dicit reparari... et fecit de Marchocis expelli omnes equos quos invenit ibi, et suos et familias eum et eorum qui secum erant, ibi reponi. Vide *Mareschalci*.*

¶ **MARCHOMANNICUS**. Vide infra *Mar-comanni*.

¶ **MARCHONATICUS**, *Pabulum equorum*, jus exigendi *fostrum*. Charta an. circ. 818. tom. 1. nova *Hist. Occitan.* inter *Instr.* col. 87: *Ut nulla magna perneque persona, neque Dux, neque Comes, neque Marchio, vir vel femina, neque ulla clericalis vel laicalis phalangia, potestatem habeat nec paratas, nec Marchonaticas, nec talonos... ibi requiras. Vide *Marchet-fuder*.*

¶ **MARCHRECHT**, *MARCHTRECT*, *Jus mercatum instituendi et vectigalia ex eo percipiendi*. Charta *Frider. imper.* ann. 1189. apud *Meichelbec.* tom. 1. *Hist. Fri-sing.* pag. 880: *Cum dux Austriae Leopoldus ejusque filius Fridericus omnem majestati nostrae resignassent justitiam, quam per dominicalem Frisingensis episcopi quondam ab imperio possederant in Austria, id est Marchrecht, etc. Alia *Wolskeri Patav. episc.* ann. 1195. inter *Probat.* tom. 2. *Annal. Praemonst.* col. 269: *Justitiam fori nostri in Patavia, quod Marchrecht dicitur, justitiam quoque nostram de Thalo, quod muta vocatur, in perpetuum remissimus.**

¶ **MARCHUM**, idem quod *Marchus*, *Pon-dus*. Charta ann. 1347. apud *Rymer.* tom. 5. pag. 571: *Quindecim mille marc-arum sterlingorum argenti, ad commune Marchum Angliae. Ubi videtur esse pon-dus regale, quo cetera pondera probantur. Occurrit etiam in *Statut. Astens.* cap. 11. pag. 17.*

¶ Charta *Guid. episc. Clarom.* pro *villis Billioni et S. Lupi* ann. 1261. in *Reg. 78. Chartoph. reg. ch. 1: Qui libra propria falsas, vel Marcho proprio falso vendiderit et convictus fuerit, sexaginta solidos componet. Vide supra *Marchus*.*

1. **MARCHUS**, *Scopus uvarum, race-morum*, Gall. *Marc de vin*. In *Statutis Synodalibus Odonis Episcopi Parisien-sis* cavetur, ne aliquis *Christianus* retineat apud se *Marchum vindemiarum, quem Judaei calcant aliquo modo, etc.* *Tabularium Ecclesiae Carnotensis* ann. 1218. Ch. 145: *Et ad vindemiatores con-ducendos, et racamos colligendos et folan-dos, s. Marcum in torculari premendum, etc.*

2. **MARCHUS**, ut mox *Marchum*. *Item XIV. Marchos periarum minutarum non computandarum*, in *Annal. Mediol.* ann. 1399. apud *Murator*. tom. 16. col. 809.

¶ **MARCHIAN**. *Lex Alemann. tit. 68. § 5: Si quis dentem absciderit, quem Ala-manni Marchian vocant, etc. Lex Baj-war. tit. 3. cap. 1. § 24: Si quis alius dentem maxillarem, quem Marchian vo-cant, excusserit, etc. Edit. Heroldi tit. 16. Marchian. Ubi *Lindenberg.* dentes ter-minales ita appellari posse putat, id est, qui caninos a maxillaribus dentibus separant, quos nunc *Germ. Scheidtsa-nen* appellant. [Vide *Graff. Thesaur. Ling. Fr.* tom. 2. col. 846. et tom. 5. col. 684.]*

¶ **MARCHIA**, vox Italica, rei cujusvis sex, nostris *Marc*. *Statuta Vercell.* lib. 7. pag. 150. v: *Item statutum est quod si homo vel aliquis de familia sua aliquas scopaturas... compositam Marchiam in rugis, vel plateis, vel viis projec-rit, etc.*

¶ **MARCIABILIS**. Vide *Marchabilis*.
 ¶ 1. **MARCIAGIUM**, Martium seu trimestre frumentum, Gall. *Bld Marsois*. Charta ann. 1226. in Tabular. Eccl. Carnot. n. 208: *In ea (grangia) habere debent jura perpetuo omnia stramina et forragia cuiuslibet bladi tam hybernagii quam Marciagii*. Vide *Marceschia*.
 ¶ 2. **MARCIAGIUM**, Jus quod domino censuali et directo competit [in mutatione domini, non venditione, ut habent Glossa Thaumasserii,] percipiendi fructus unius e tribus annis, aut medietatem ejusdem anni ratione fructuum ex industria procreatorum. *Droit de Marciage*, vel *Marciage*, *Marcier*, ad calcem Consuetud. Burbonensis. Charta ann. 1308. in Tabular. Medii monast. Bituric. *Ab omni feodo, retro feodo, rachatu, Marciagio, anniversario... garantiet et defendet.* [Charta Petri abb. Aquicinct. ann. 1310. in Reg. 47. Chartoph. reg. ch. 61: *In terra arabilibus, pratis et nemoribus, decimis, terragiis, redditibus, homagiis, foraviis, Marciagiis, introitibus, exitibus, releviis, etc.*]
 ¶ **MARCIALIS ANNONA**. Vide *Marceschia*.
 * **MARCIALEXUS** [Est munitione facta per praelium.] DIF.
 ¶ **MARCIANI**, Appellationis rationem docet Joan. Simoneta in Hist. Franc. Sfortis ad ann. 1448. apud Murator. tom. 21. Scriptor. Ital. col. 470: *Quod essent prater ceteros maxime studiosi Venete dignitatis, a divo Marco evangelista Marciani appellati.*
 ¶ **MARCIATON** Unguenti genus. Epist. 1. Hugon. Metelli ad S. Bern. tom. 2. Monum. sacr. antiq. pag. 322: *Componunt unguenta ad tollendos morbos mentis efficaciter. Componunt Marciaton viride, quod facit animum, non corpus vivere, cujus viriditas propter frigus non marcescit, nec propter ardorem uncti pallescit aut languescit.* Glossar. Lat. Ital. MS.: *Marciatum, uno unguento. Itali dicunt Marcire, pro Tabescere: a quo fortasse voce etymon.*
 ¶ **MARCIDARE**, Turpare, dissipare, in Gloss. Arabico Latinis.
 ¶ **MARCIDITAS**, *Marcor*, *factor*, in Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657. Vide *Marcor*.
 ¶ **MARCILIS**, Chronicon Andegavense ann. 1163. tom. 1. Bibl. Labbei: *Hoc anno Rodulfus Senescallus tum temporis in Santonia extoruit a Pagano Priore S. Georgii de Olerone 150 nummos, incho Abbatem Gerardo, et 12 scyphos argenteos Marciles.* Vide *Mazer*. [Forte, qui unam marcem appendebant.]
 ¶ **MARCIO**, Latomus. Vide *Macio*.
 ¶ **MARCIONISSA**. Vide *Marchio*.
 ¶ **MARCISCA**, ut *Marceschia*. Vide ibi.
 ¶ **MARCUM**. Vide *Marejum*.
 ¶ **MARCKEMOTE**, *Marchio*. [Vide *Marchionita*.] Charta Theodorici Episc. Traject. an. 1200. apud Jo. Lindborntum in Not. Episc. Daventriensis pag. 514: *Comprovinciales et Commarchiones, qui vulgo Marckemots vocantur.* Adde pag. 519.
 ¶ **MARCK-FUTER**. Vide *Marchet-fuder*.
 ¶ **MARCKIA**. Vide infra *Marka*.
 ¶ **MARCLANIA**. Testam. Romel de Villanova ann. 1250. ex Tabul. D. Vencie: *Item debeo Isnardo de Castronovo pro Marclenis mihi factis in civitate Nicis usque ad viginti quinque libras Turonenses. An Thorax maculis contextus? Vide *Macula* 2.*
 ¶ **MARCOCCIA**, Jus herbam immaturam depascendi. Tabul. priorat. Longi pont.

diosc. Paris. *Guido senior de Monte Lethero dat ut omnia prata quita essent ab omni Marcocia armigerorum.* Vide *Marcoccia*.
 ¶ **MARCOMANNI**, Hermannus de Lerbbecke in Hist. Comitum Schawenburg. pag. 16: *Vocantur autem usitato nomine Marcomanni plebes undecunq[ue] collectas, que marcem incolunt. Sunt autem in terra Slavorum marca complures, etc.* Vide *Melbomium* ad hunc locum p. 50. et *Marchionita*.
 ¶ Eadem appellatione donati Normanni. Hinc
 ¶ **MARCHOMANNICA SEVERITAS**, pro Normannorum severitia, in Charta ann. 875. inter Probat. ult. Hist. Trenorch. pag. 33: *In comitatu Alverno cellam S. Portiani, cum omnibus appenditiis suis, que ipse solita pietate, causa confugii, monachis sancte et intemerate Dei Genitricis Marię sanctique Filiberti incliti confessoris, ob vitandam Marchomannicam severitatem contulerat. De Normannis hic agi certum est ex Charta Caroli C. ann. 871. ibid. pag. 88. concedentis abbatiam S. Portiani monachis S. Filiberti ut quandiu persecutio Normannorum invaluerit, eandem abbatiam S. Portiani jam dicti fratras (possideant) nec huc illucque vacillantes discurrant, ad locum refugii congratulantes aptum. Et ex Charta Joan. VIII. PP. ibid. pag. 93. ubi legitur: *Verum quia ob vitandam persecutionem Normannorum predictum locum gloriosus rex necne pater ejus contulerat, etc.* Normannica severitas, infra p. 111. ex Charta an. 924.
 ¶ **MARCONES**, perperam, ni fallor, pro *Martures*, ferre scilicet exigue ex genere mustelarum, quarum pelles habentur in pretio. Charta Henr. ducis Carinth. ann. 1108. apud Henr. tom. 6. Anecd. part. 1. col. 285: *Cum omni utiuitate, silvis, venationibus, piscationibus, pascuis, pratis, cultis locis et incultis... castoribus et Marcionibus...* Saltum autem, qui vobis vulgo dicitur, cum omni usu, quem habet venationibus, melle, pelibus Marcorum, etc.
 ¶ **MARCOR**, Sopor, Gall. *Assoupissement*. Regula monast. S. Cesarie tom. 1. Jan. pag. 731: *Si qua gravatur somno, alius sedentibus jubatur stare, ut possit a se somni Marcorem repellere, ne in opere Dei aut tepida inveniat aut negligens. Eadem notione Celsus lib. 3. cap. 20: *In hoc (lethargo) Marcus et inexplugnabilis perdomiendi necessitas.**
 ¶ **MARCOROSUS**, Surculus abundans. Glossar. Lat. Ital. MS.: *Marcorosus, piemo de marza. Italis, Marza, surculus. Vide supra *Maiholthus*.*
 ¶ **MARCOSSI SOLIDI**. Vide infra in *Solidus* 2.
 ¶ **MARCOUCEIA**, Charta Roberti Comititis Drocarum ann. 1206. ex Tabulario Fos-satensi f. 21: *Illam pratorum depastionem, quam in pratis subius Torciacum sita a medio Martio usque ad 1. diem mensis Maii singulis annis habebamus, que pratorum depastio vulgariter Marcocucia vocabatur, etc.* Vide *Marcoccia*.
 ¶ 1. **MARCULUS**, *Malleus pusillus*. Isidoro lib. 19. Orig. cap. 17. *Marculus, petit mail, maillet*, in Gloss. Lat. Gall. Sanguin. Martialis Epigr. 57. lib. 12:
negant vitam
 Ladmagistri mane, nocte pliores,
 Eretiorum Marculi die toto.
 Martulum scripsit Plinius lib. 7. Hist. Natur. Est autem *Marculus* diminutivum a *Mercus* 1.
 ¶ 2. **MARCULUS**, dimin. ab Italico*

Marco, Monetę minutioris species. Barrel. serm. in fer. 2. hebd. 4. Quadrag. *Et omnis ludus qui intitur fortuna, sicut de illo qui occisus est pro uno Marculo Mantus.*
 ¶ 1. **MARCUM**, Scopus uvarum, racemorum, Gall. *Marc de vin*. Charta ann. 1217. ex Tabul. Major. monast. *Ita quod neminem virorum illorum sive mulierum, qui nobis debent pressoragium, si ad pressorium ipsius Simonis Marca sua detulerint pressoranda, contra nos presumat defendere.* Alia ann. 1224. in Chartul. Barbel. pag. 281: *Homines de Nemosis non pressorabunt Marcum eum de vineis suis, quas habent in censiva monachorum.* Tabul. S. Maglor. Paris. ch. 14: *Coram quolibet torculari erit quadam porta, que de die et de nocte quolibet anno, a primo Marco in vindemiis ibidem pressorato usque ad ultimum tantummodo erit aperta.* Merc. in Consuet. Castel. ad Sequanam ex Cod. reg. 9898. 2. Vide *Marchus* 1.
 ¶ 2. **MARCUM**, Signum, nota, stigma, Ital. *Marco*. Stat. crim. Saonę cap. 51. pag. 64: *Marchetur in facta Marco apparenti ferro ignito, ita quod cicatrix publice appareat.*
 ¶ 1. **MARCUS**, *Malleus major dictus quod major sit ad cadendum.* Papias.
 2. **MARCUS**, *Excelsus*, in Gloss. Arabico-Lat.
 3. **MARCUS**, pro *Marcha* et limite, sæpe occurrit in Tradit. Fuld. pag. 449. 450. 451. 452. etc. 522. et apud Freher. in Orig. Palat. 1. part. pag. 51.
 4. **MARCUS**, pro *Marcha*. Vide in *Marco* 1.
 ¶ **MARDANUM**, pro *Maidanum*. Vide in *hac voce*.
 ¶ **MARDANUS**, *Mas ovium*, in Foris Aragonensibus apud Michaelem del Molino in Repertorio. in voce *Pezata*. *Mareno ovium, qui alias dicitur Mardanus, si aliquis eum surripuerit, etc.*
 ¶ **MARDARA SCUBA**, Toga pellibus mustellarum instructa. Epistolę obscurorum virorum: *Sed alias sum inimicus Juristarum, quia vadunt in rubris caligis, et in Mardaris scubis.* Vide *Martures*.
 ¶ **MARDARINA PELLIS**. Vide in *Martures*.
 * **MARDARIUS**, [Martre. DIF.]
 ¶ **MARDEGENA**, Uvę species, de qua Petrus de Crescentis lib. 4. cap. 4.
 ¶ **MARDERELLUM**, Charta ann. 1292. ex Chartul. S. Vandreg. tom. 1. pag. 1029: *Tradidimus et concessimus in feodum et hereditagium perpetuum Radulfo dicto le Vilain... unam pechiam terrę... sitam juxta domum Roberti Crespin... et aboutat ad vicum pro ante, et Marderellum pro retro.* Forte nomen proprium loci alicujus, ut
 ¶ **MERDERELLUM**, apud Senonas, locus quidam suburbanus, vulgo *Merderet* vel *Merdet*. Charta Officialis Senon. ann. 1275: *Recognovit concessisse quadam cameras... sitas super Merderellum subius muros Senonenses, etc.*
 ¶ Locus, ubi latrine publicę, Provincialis Lou *Mardarie*.
 * **MARDOLUM**, [Gall. *Martre*: « Dua paria cirotecarum foderatarum de pellibus albis et *Mardolis*. » (Invent. Calixt. III, an. 1458, in Archiv. Vaticano).]
 * **MARDORES**, [Gallice *Martres*: « Tres vestes, una videlicet nigra, et due rubee, omnes foderate de *Mardoribus*. » (Invent. Calixt. III, an. 1458, in Archiv. Vaticano).]
 ¶ **MARDINUS**, Albertus Aquens. lib. 2. cap. 16: *In splendore et ornatu pretiosarum vestium tam ex ostro quam auri-*

frigo, et in nive opere harmellino et ex Mardrino, griseoque et vario, quibus Galorum Principes precipuus utuntur. Idem lib. 8. cap. 20: Sustulerunt... molles vestes, pellicios varios, griseos, harmellos, Mardrinos, etc. Ex quibus certum videtur vocem Mardrinus intelligendam de pellibus mustellarum, quae magno in pretio apud nostros erant, atque adeo idem esse quod Martures. Vide in hac voce. Hinc facile crediderim pro Mardrinus legendum esse Martrinus. ¹⁰⁰ Mardrinus occurrit etiam in Ruodlieb. fr. 18. vers. 108. Vide Mantel in Manta. Mardrinus, alia notione, occurrit in Mazer.

† MARDRUM, f. pro Maldrum. Mensurae genus Vetus charta Cantabrig. apud Somnerum in Tractat. de Gavelkind pag. 185: Concessit etiam sicut quistantiam Mardri infra urbem. Vide Maltra.

° Mardra, quod idem esse videtur atque Mardrum, recensetur inter privilegia civitatis Rigensis in Charta ann. 1452. tom. 5. Cod. diplom. Polon. pag. 187. col. 2: Confirmavimus omnia eorum privilegia... tam quae loquuntur super iudiciis, libertatibus, et Mardre vulgariter dictis, nostrae civitatis Rigensis quam super aliis libertatibus. Quae vox, si ad Maldrum referenda est, absolutioem a praestatione pro mensuris exsolvenda significat.

MARDUBINA PELLIS. Vide in Martures.

MARE. Receptus quarumvis aquarum. Isidor. lib. 13. cap. 14. ex S. Hieronym. in Quest. in Genesim. Mare est aquarum generalis collectio: omnis enim congregatio aquarum, sive salis, sive dulces, ab aliis maria nuncupantur, iuxta illud: Et congregationes aquarum vocavit maria. Monumentum Ancyranum: Rivos aquarum compluribus locis vetustate labentibus reperi, et aquam, quae Maria appellatur, duplicavi, etc. (Chron. Farf. tom. 2. Murat. part. 2. col. 409: Concessit Guidonem unam peliam terrae ad casas aedificandum, et alias res ibidem ad cellam nostram S. Mariae de Minione pertinentes... et si necesse esset, quantitas ad Mare faciendum.) Gervasius Tillebertiensis lib. 3. Otior. Imper. cap. 54. observat, Hebraeos lacus majores, seu quamlibet congregationem aquarum, maris appellare. (Cui concinit Petrus Abaelardus Exposit. in Hexam. apud Marten. tom. 5. Anecd. col. 1380: Apud Hebraeos cunctae aquarum congregationes, sive salae, sive dulces appellari Maria dicuntur.) Ita lacus Tibertiadis, quem Pausanias lib. 1. Eliae. ἀγῶν Τιβεριάδα vocat, semper ἁλιῶνα τῆς Τιβεριάδος dicitur in Evangelio: S. Lucas ἀγῶν perinde vocat, quod alii ἁλιῶνα de Gennasara. Sed et observatum a Scholiaste Oppiani lib. 8. Haec. v. 215. eundem Poetam mare, ἀγῶν appellare. Lacus Asphaltitis, Mortuum mare vulgo appellatur. Inde forte (nata vox, moer. moer. pro palude, aut latu, apud Germanos, Flandros, et Anglos, apud quos, ut auctor est idem Tillebertiensis cap. 90: Omnis concursus meae seu Mare dicitur. Hinc stagna Havering. mare. Mare Haveringi, Wiferesnara, Mare Wilari Regis, etc. (Charta ann. 1218. apud Kennet. Antiquit. Ambrosden. pag. 187. Cui marisco integro qui vocatur Croowelle. iour. Alla ann. 1499. ibidem pag. 531: Incipiendo iuxta quoddam parvum Moere jacens ad finem cujusdam semite.) Vide Casarium fratrem S. Gregorii Theologi Dial. 1. cap. 81. Conrad. Usperg. Propontidem paludem vocat: Usque ad paludem sive sinum Maris, qui Brachium S. Georgii dicitur, devastantes.

Fundatio Monasterii S. Crucis Burdegalsis: Cum Oratorio S. Dei genitricis Mariae, cum aquis dulcis de Mare salisae, usque ad Mare dulcia, cum montanis, cum pineta, cum piscatione, etc. ubi mare salisae videtur esse, quod dicimus, Mer salisae.

† Audiendus ea de re, le Roman de la guerre de Troyes MS.:

En la partie d'orient,
Dont je parai premierement,
Oit seil huit mers: c'est Capio,
Et l'autre est mer Persicon,
Li tierce nomenent, ce n'est vie,
La mer de Tymbridiis,
Li quatre nomenent apres
Par nom la mer Kaltrata,
Et la quinte mer Rubrum,
Li sixte mer Arabicon,
Li septieme mer et nom Champfortie,
Li huitieme dunt la mer Morie.

† MARE AUSTRALE, Mare Tyrrhenum, Gall. Mer de Toscane, pars maris Mediterranei. Charta divisionis regni inter filios Caroli M.: Una cum ducatu Tuscano usque ad Mare australe et usque ad Provinciam.

MARE GRÆCORUM, Mediterraneum. Bracton. lib. 5. Tract. 2. cap. 2. § 8. ubi de Esscniis: Sunt quidem de ultra Mare plura genera, scilicet de ultra mare et citra Mare Græcorum, et est Essonium de ultra Mare Græcorum et de citra Mare Græcorum sicut in peregrinatione versus S. Jacobum, etc. Vinc. Belvac. lib. 32. cap. 21: Intransque Mare Græcie, quod dicitur magnum Mare Græcum, in Monast. Anglic. tom. 2. pag. 183. Ita apud Brittonum pag. 119. d. v.

MARE LEONIS, Pars maris Mediterranei ad Gallicae littora, vulgo la Mer des Lions. Gesta S. Ludovici ann. 1269: Die vero Veneris subsequenti circa mediam noctem ventorum turbidibus procellosos fluctus exagitans mare discutitur in Maria Leonis introitu, quod ideo sic nuncupatur, quod semper est asperum, fluctuosum et crudeliter. Petrus Aleertensis Episcopus. Senogall. in Itinerario Gregorii XI. PP.: Noster transitus fuit ante Leonis Forojulienensis diocesis. Golf de Leo, apud Raimundum Montanerium in Historia Reg. Aragon. cap. 172. Vide neperam Notitiam Gallie.

MARE MAGNUM, non modo Veteres vocarunt Mare illud, quod Mediterraneum dicitur, ut observavit Turnebus lib. 19. Advers. cap. 20. lib. 20. cap. 26. sed etiam Scriptores mediæ ætatis, atque in his Sidor. in Panegyric. Majoriani v. 384. Senator. lib. 4. Epist. 50. Isid. lib. 13. cap. 18. S. Eucherius de Laude eremi, Fulcherius Carnotensis lib. 2. Hist. Hieros. cap. 55. lib. 8. cap. 34. 39. Villharduinus n. 65. Conrad. Usperg. ann. 1152. Brocardus in Descript. Terræ Sanctæ pag. mhi 259. 286. Chron. Novallense lib. 5. pag. 641. vetus Charta in Chronol. Lerinensi 1. part. pag. 365. Historia Cortusiorum lib. 10. cap. 7. Ruffus in Comitibus Provinc. pag. 64. etc. Papias: Mare magnum est, quod ab Occasu ex Oceano fuit, et in Meridiam vergit, deinde ad Septentrionem tendit: quod inde Magnum appellatur, quia cetera maria in comparatione ejus minor sunt. Istud est et Mediterraneum, etc. Cælius Aurel. lib. 2. Acut. cap. 30: Vulgus quadam consuetudine propria atque dominantia magnis nominibus appellat, ut Magnum mare, sacrum mare, atque luem deificam, epilepticam passionem.

MARE MAJUS, Idem quod Mare magnum. Conventiones Michaelis Palæo-

logi Imperat. et Genuensium a nobis descripte in Hist. Franco-Byzant. pag. 11: Promisit iterum et conomii, quod non permitit de cetero negotiari inter Majus mare aliquem Latinum, neque Januensem et Pisenum. [Bernardi de Breydenbach Itin. Jerosol. pag. 170: Libet hic præterire mare Euzinum (ut aiunt) Mediterraneum, quod etiam vulgo Mare majus dicitur.]

† MARE ORIENTALE, Pars oceanus Septentrionalis seu maris Baltici. Præceptum Ludovici VII de institutione Episcopatus Hammaburgensis tom. 1. Capitul. col. 688: Certo limite circumscriptum esse volumus, videlicet ab Albia flumine deorsum usque ad mare oceanum, et rursus per omnem Slavorum provinciam usque ad Mare quod Orientale vocant, et per omnes prædictas nationes Septentrionis.

MARE PETROSUM, Mare Adriaticum. Breviloq.: Adria est Mare petrosum, et dicitur ab Adros, Græce, id est, Petra, quod magis est petrosum quam alia maria.

MARE SCOTIÆ, in Legibus Malcolm II. Regis Scotiæ cap. 8. § 1. appellari ait Skeneus amnem seu fluvium, cui nomen est Fortha: cujus estuarium Lothianam et Fifam Provincias separat, et reliqua omnia estuaria in hoc regno magnitudine superat, ideoque Mare Scotiæ dicitur. Ita Buchan. lib. 1. Forthen, mare Scotiæ vocat, pag. 14.

° MARE GERONDA, Fluvius, vulgo Gironda. Charta Henr. V. reg. Angl. ex Cod. reg. 837. 4. fol. 44. r: Usque ad bocam Jale, ubi Jala cadit in Mare, vocatum Geronda... Aqua appellata Blanca descendit usque ad bocam steris de Correyano, ubi dictum esterium cadit in Mari, vocato Geronda. Vide Vales. in Notit. Gall. pag. 222. col. 2.

MARIA QUATUOR, Statutum de Religiosis ann. 7. Edw. I. Regis Angliæ: Et si omnes hujusmodi capitales domini hujusmodi feodi, qui plene stalis fuerint, infra quatuor Maria, et extra prisonam, per unum annum et dimidium negligentes fuerint, vel remisi in hac parte, etc.

MARE VITREUM, Vasis species. Charta Hugonis Ducis Burgundiæ tom. 6. Spicilegii Acheriani pag. 456: Capas argenteas, ... urceolum, Mare vitreum unum, corona argentea una, etc.

MARE, incerta mihi notione, nisi paludem sonet. Vetus pactum nuptiale MS. ann. 1129: Excepto usufructu feudi Guillelmi Montispessulani, et drudaria Portii Raimundi, et unius Maris.

MARIS DESPONSATIO, Andr. Dandalus in Chr. MS. ann. 1176: Tunc summus Pontifex (Alexander) gratias Deo agens, anulum duci porrexit, dicens, Te, fili Dux, tuosque successores auro anulo singulis annis in die Ascensionis Maris Mare desponsare volumus, sicut vir... sibi desponsat uxorem, cum vere ipsius custos censaris, et ab infestationibus nostrum mare tutum conservasti. Vide eumd. sub ann. 1177. Nota sunt, quæ observant Veneti in ejusmodi cerimonia.

° MARE, a Gallico Marée, Marinus piscis. Arest. parlam. Paris. ann. 1379. tom. 6. Ordin. reg. Franc. pag. 407: Pro quolibet calato Mare, unum denarium, pro quolibet equo portante Maream, unum denarium.

MAREARCHUS, MARISARCHUS, Amiralus, Thalassiarcha, vel Præfectus maris: vox ex Latina et Græca compacta, apud Henric. Knyghtonem in Edw. III. et Ricardo II.

† MAREARE, Mare navigare, Hispanis

Marear, Ital. *Mareggiare*. Charta ann. 1281. ex Arch. Castri Nannet.: *Salvi conductus et victualium pro navigantibus seu Mareantibus per mare Britannicum.*

Fluctuare, per mare vel in portum navem dirigere, nostris alias *Marder* et *Marer*. Charta ann. 1842. in Reg. 74. Chartoph. reg. ch. 492: *Accordons... que des ores en avant lesdiz religieuz aient et prengnent... de chascune gabarre, qui par ledit port Mardera, dix souz chascun an qu'ella Mardera oudit port... Et est par le transigé et accordé, que si par leur fait, fautes ou coulpe... l'en ne peut bonnement et libérament Marder par ledit port, etc.* Lit. remiss. ann. 1891. in Reg. 141. ch. 89: *Tu as fait que fauz et traître d'aler Marder avecques autres que ceulz avec qui tu te estoies loud.* Alim. ann. 1453. in Reg. 82. ch. 52: *Le maistre d'icellui balenier le voult habandonner, disant que plus ne le Marderoit pour le grand trait qu'il portoit.* Occurrit præterea tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 792. *Maroier*, eadem acceptione, in Lit. remiss. ann. 1453. ex Reg. 182. ch. 59: *Le suppliant, depuis qu'il vint à l'aage de xvij. ans ou environ, il s'est mis à maronner sur la mer... tellement qu'il savoit bien et sceurement mener, conduire et Maroier un navire.* Vide infra *Marrones*.

MARECALCIA. Vide in *Marescalcus*.

MARECLA. Partes maritimæ dici videntur in Annal. Cæsenat. ad ann. 1297. apud Murator. tom. 11. col. 1115: *Cæsenates cum Ronagnolis... et Imolensibus cremaverunt citra Marecliam quasi totum Comitatum Arimini et Lonzanum.*

MAREDES. Charta Hispanica ann. 955. apud Sandovalium: *Offero et concedo Ecclesiam sanctæ Mariæ de Flebenia, quæ est sita in Alfoz de Celorico, cum Ecclesia Sancti Romani, et cum hereditatibus, et collatis, et cum quantum ibi ad me pertinet; et illam meam Marecles, quæ est in Alfoz de Ceroceda, quam comparavi a Rege meo Ordonio, etc.*

MARELARIUS. Vide infra *Marrelarius*.

MARELIUM. Palus, locus palustris. Tabul. Vallis B. M. in dioc. Paris.: *Drogo Bufe cum se in ecclesia Vallis sanctæ Mariæ Dei servitio subdidisset, dedit eidem in elemosynam nemus de guerreria, cum ipsa guerreria et Marelius adjacentibus sui juris.* Vide supra *Marcellium*.

MARELLA. Ludere ad Marellas, Jouer aux Marellas vel Merelles, ludi genus notissimum, in Satutis Montis Regal. pag. 178. Vide Menag. in Orig. Gall. v. *Merelle*, et infra *Marrella*.

MARELLUS. Vide *Merallus*.

MARELUCIUM. [Merlens. Glos. Lat. Gal. Bibl. Insul. E. 86. XV. s.]

MARENIIUM. Vide *Materia*.

MAREMMA, vox Italica, Ager fertilis et cultus ad maris littora. [Acad. Crusc. nude, Regio maritima, ora.] Chron. Astense ad ann. 1312. apud Murator. tom. 11. col. 296: *Henricus cum paucis militibus, et quasi occulte equitavit illa nocte per Marammam, donec pervenit ad terram Comitum de S. Florio, etc.* Vide *Maritima*.

MAREMMA, Cataplus, ut opinor, Gall. *Flotte marchande*. Pactum inter Pisan. et Arelat. ann. 1221. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. sævi col. 398: *Et quod in prima andata, quam hoc anno et singulis annis de cetero fecerint Marammam præhlada, quæcumque ligna fuerint, ad portum Pisanum venient, et potestati vel ratoribus vel consulibus, qui pro tempore tunc erunt, eorum adventum significabunt.* Vide supra *Mareare*. [Vide *Maritima*.]

MARENA, Dalmatis dictum videtur tributum de mercibus, quæ ex mari importantur, persolvi solitum. Charta Gregorii II. Comitis civitatum Dalmatiæ ann. 1315. apud Jo. Lucium lib. 4. de Regno Dalmat. cap. 13: *Item quod de tributo civitatis et Marena, cum nos medietatem habemus, et aliam medietatem Commune Almis, etc.*

MARENIA, Multa aut poena, quæ pro levioribus delictis vel pro defectibus seu absentia irrogatur. Stat. MSS. eccl. Tull. ann. 1497. *Et ibi instituitur officium ad Marenias super defectibus aut excessibus in officio divino per totum annum commissis, qui defectus seu Marenias... applicantur ad conviciandum episcopum et ceteros de numero interuentium; etc.* Vide *Marancia*.

MARENNUM, **MARENUM**, **MATERIA** lignea ædibus ædificandis idonea, Gall. *Marrien*, vulgo *Mairain*. Charta ann. 1208. in Chartul. archiep. Bitur. fol. 106. r.: *Si vero in via publica, quæ ducit a capella Gilonis ad sanctum Palladium, inventum fuerit ducens ligna seu Marennum, jurare poterit quod non sit de bosco ipsorum, etc.* Arest. parlam. Paris. ann. 1261. in Reg. Olim fol. 115: *Marennum aptum pro molendinis suis reparandis.* Charta ann. 1294. in Lib. nig. 2. S. Vulfr. Abbavil. fol. 65. r.: *Thesaurarius dicebat et asserbat vetera Marena seu ligna ejusdem ecclesiæ nostræ, quæ propter nimiam vetustatem... delecto... deponuntur, etc.* Lit. remiss. ann. 1889. in Reg. 137. Chartoph. reg. ch. 79: *Aucuns charretiers furent trouvez menans trois charretes chargées de Marrien, etc.* Vide *Materia*.

MARENSALIX, Salicis species, Gall. *La saule mâle*. Charta Th. comit. Pertic. ann. 1217. in Reg. forest. comitat. Alencon. fol. 50. r. ex Cam. Comput. Paris.: *Confirmamus quod prior et monachi (de Bellismo) in predicta foresta nostra percipient pacifice et quiete quercum et fagum, stias, stantes, et bolum et salicem et Marensalix, etc.* Vide infra *Marsulix*.

MAREPAPIS, **Marepatis**, **Marepatis**. Vide *Marpatis*.

MAREQUINÆ TERRA, Pagi cujusdam nomen, in Charta ex Tabul. Ruæ: *David Jacobus Sanglet journal de sua terra in marisco de Marequina terra sancto Spiritui Crucifixo de Ruæ.*

MARES, Palus, stagnum. Charta Ludovici Pii ann. 882. apud Fellbian. in Hist. S. Dionysii pag. LII: *Villam si quidem quæ dicitur Brinevallis, nec non et Mares et picaturam in Tellis cum omni integritate, etc.*

MARESCAGIUM, **MARESCHEIUS**. Vide infra *Mariscus*.

MARESCAGIUM, f. pro *Marscagium*, Jus marcandi seu signandi ligna. Arest. ann. 1351. 30. Apr. in vol. 2. arestor. parlam. Paris.: *Item dictus dominus (villæ de Hamo) nunc fuerat auferre ad eisdem (majore et juratis) Marescagium lignorum et mensuragium carbonum.*

MARESCALCUS, **MARSCALCUS**, etc. Equiso, Curator vel Præfectus equorum, ex Germ. *march*, vel *marach*, equus, et *schalch*, potens, magister, ut est apud Rhenan. lib. 2. Rer. Germ. vel famulus, minister, ut apud Cluver. in Germania antiq. lib. 1. cap. 8. Anonymus de Nominibus Germanorum: *Marschalcus nuntium romanum fœdus est corruptum per Italos, vel Scriptores. Est enim id, quod Mehier, seu major, et Stalher, qui est Magister equitum, ab equitatibus gubernandis; et dicendum ac scribendum fuit Merstathere, id est, major, superior, summus Magister equitum, qui est hodie titulus Ducis Electoris Saxonie; ac si non fuisset vox ea corrupta, non esset opus nunc addere Archivelers-marschalk; sed Merstallerr, dedisset id, quod Erz vel Archi, cum significet summum Magistrum equitum. Quasi vero Marschalci vox non ab ipsis Franciæ incunabulis nota esset. Lex Salica: *Si quis majorem, Inferiorem, Scancionem, Mariscalcum, Stratorem, occiderit, etc.* Lex Alemann. tit. 79. § 4: *Si Mariscalcus, qui super 12. caballos est, occiditur, 11. solidi componatur.* [Ipsorum scriptura vertit Nicetas in Balduino num. 1. Vide Glossar. med. Græcit. in Μαρσκαλλος col. 879. Graff. Thesaur. Ling. Franc. tom. 1. col. 482. voce *Marahschalk*, et Murator. Antiq. Ital. tom. 1. col. 119.]*

Horum officium in aula Regia aliquando ex concessione regis ad filios transit, ut docent Annales Victor. MSS. ad ann. 1214: *Sepultus est (Henricus Do marescallus) in monasterio de Torpanaio, cui in Marescallia de mera benignitate regis Philippi successit filius ejus Johannes impubes. Sed Galterus de Nemosio in Vastinetto ejus vices gessit, quousque ad ætatem adultam pervenisset.*

Suos Marescallos habuere etiam reginæ Francorum: *Guillelmus Marescallus carissimæ consortis nostræ Johanne reginæ Francorum, in Charta Phil. Pulc. ann. 1304. ex Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 480. v. col. 2.*

MARASCALCUS, ex *Marach*, equus, de qua voce supra: Capitul. Caro. i. Cal. tit. 1. cap. 13: *Quando Marescalcos suos ad fodrum dirigunt.* Vide mox, in *Marescalcia*.

MARCHALCHUS, in Charta Frederici Landgravi Thuring. ann. 1335. apud Schannat. Vindem. litter. pag. 135: *Testibus his, Petro dicto Portik Marchalcho nostro.*

MARESCALCIUS, in Annal. Mediolanens. apud Murator. tom. 16. col. 828.

MARESCALLUS, in Legibus Palat. Jacobi II. Reg. Majoric. tom. 3. SS. Junii pag. xxiii: *Equorum cura non solum consistit in victualibus ministrandis, sed etiam in ferraturis eorum pedibus affigendis, ægritudinibusque curandis et nutritionibus faciendis, quæ omnia solent per Marescallos expediti. Et alibi passim.*

MARESCALUS. Anecdota Murator. tom. 3. pag. 219: *Antonius de l'Acqua in tam arcto atque extremo casu nec sui immemor, nec desertor fuit, inquit: Marescale, non hac intrabis urbem via.*

MARESCALQUEUS. Charta ann. 1220. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 83: *Isti denarii dividuntur in sexdecim partes, de*

quibus R. Comes capit septem partes, et Marescallus novam partes.

1 MARESCALLUS. Charta ann. 1077. tom. 2. Gall. Christ. Inter Instrum. col. 351: Non aliquis propinquus, non dapifer, non prepositus, non Marescallus, non servens, etc.

1 MARESCALLUS, in Charta Henrici Rom. Reg. ann. 1233. Inter Instr. Lisi. Alsatie pag. 37: Feodum quod D. Fridericus Marescallus de Hagenowe a nobis in villa Benheim habere dignoscitur.

1 MARESCALLUS, seu Equisonis officium fusc explicatur in Ordinatione domus Humberti II. Dalphini ann. 1340. quam consulas tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 394.

MARESCALLUS, in Capitul. 2. ann. 818. cap. 10.

MARESCALLUS. Constitutio Caroli Crassi Imp. de Expeditione Romana § 6: Singuli vero Principes suos habeant Officionarios speciales, Marescallum, Dapiferum, Pincernam, et Kamerarium, qui quatuor quanto plus in stipendio, in vestitu, in equitatu, præ ceteris sunt honorandi, scilicet et unicuique istorum decem libras cum tribus equis tribuantur, quartus Marescalco addatur, quorum unum ad præcurandum, alterum ad pugnandum, tertium ad spatandum, quartum ad locum postandum. Adde Arnold. Libec. lib. 3. cap. 9.

MARESCALLI postea dicti, qui exercitibus et copiis militaribus præerant. Ducibus interdum dignitate et Imperio inferiores, ut qui Cenestabulo suberant. Unde Budæus Marescallos esse apud nostros opinatus est, qui Græcis νόταρχοι dicti. Polemon pag. 3: Καὶ γὰρ ἀρχαῖοι ἐπὶ τοῦ βασιλέως νόταρχοι καλεῖσθαι ἐπιτελοῦσι. Matth. Paris ann. 1214: Rex autem Joannes constituerat Marescallum illum exercitus Willelmum Comitem Sarisberie, cum militia Regni Anglorum. Fridericus in Constit. Sicil. lib. 2. tit. 20: Que omnia per Marescallum nostrum, vel per alium qui exercitui de mandato nostro pro tempore præerit, probari debent. Chronic. Domin. de Gravina apud Murator. tom. 12. c. 539: Mandaverat autem Imperatrix ipsa sui exercitui: Marescallo, quod, etc. Hinc Præpositi guerrearum dicuntur in Ordinat. Caroli Lothomenticus Johannis Reg. Fr. ann. 1346. tom. 8. Ordinat. pag. 112: Mareschal de l'Hoste le Roi, apud Littleton sect. 102. Willelm. Brito lib. 8. Philippid. :

Cujus erat primus gestare in prælia piliam, Quippe Marescalli: clero fulgebant honore.

Neque hic omittendum vocis, etsi insulsum etymon, quod habet Matth. Paris ann. 1245: Willelmi, utpote bellicosus et strenuus, dictus Marescallus, quasi Martis Senescallus.

Et quidem veteribus nostris Scriptoribus Senescallus et Marescallus idem sonabat. Hinc Philippus Mouskes:

Hue li grans et ce non cil
Si fu fais Seneschal de France
Après son pere, sans doutance.

Et alibi:

Hugues Capet ses filz s'isne,
Qui moult est vites et sener,
N'onques n'ayma droit ne bien fés,
Fu Marescaux de France fés,
Pour garder la terre comans.

Marescalli dignitate privari interdum poterant, maxime cum certis officiis donabantur. Sic Bernardus dominus de Moreuil, Joannis ducis Normannie educationi præpositus, ea spoliatus est a Rege: quod tamen in filius gravamen nullatenus factum esse, declarat Philip-

pus Valesius. Idem quoque colligitur ex Petro de Craon, qui Marescallus Francie dicitur in Charta ann. 1362. et dehinc eo nomine nusquam appellatur. Vide Menag. in Hist. Sabol. pag. 267.

1 Marescalli, qui apud nostros secundus a Comite stabuli, præcipua hæc fuit prærogativa, ut primæ scilicet exercitus frontis præesset: quæ tandem dignitas eo pervenit, ut a Regibus exinde cautum fuerit, ne hæreditario jure in eadem familia permaneret. Charta ann. 1223. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 1175: Ego Johannes Marescallus D. Ludovici Regis illustris; notum facio universis... me super sacrosancia jurasse ipsi D. Regi, quod non retinebo equos nec palefridos, nec roncinos, redditos ad opus meum ratione ministerii mei quod habeo de dono ipsius D. Regis. Nec ego, nec heredes mei, reclamabimus Marescalliam jure hæreditario tenendam et habendam. Duellis quoque præerat Marescallus qua in re quæ fuerit illius jura videlicet in Edicto Philippi Pulcri in voce Duellum. Hac dignitate per baculum hodie investitur Marescalli, quod ante annos 200. apud Italos in usu fuisse, cum alicui præfectura copiarum conferbatur, testis est Leonardus Brunus in Orat. habita ad Nicolaum Tolentinatem ducem Florentinorum. Vide Valesiana pag. 198. [et supra Annelatus de baculo Marescallorum Angliæ.]

1 Marescalli dignitas in Dalphinatu, eadem quæ in Francia: sive Marescallum Dalphinatum, sive Marescallum in armis, aut Marescallum acti appellaveris: his quippe nominibus idem officium designatum reperire est. [Vide Hist. Dalph. tom. 1. pag. 49.]

MAGNUS MARESCALLUS, apud Anglos, qui Comes Marescallus interdum dicitur, ut in voce Comes adnotavimus. Vide Matth. Paris ann. 1233. pag. 263.

MARESCALLUS AULÆ, et Marescallus intrinsecus, apud Anglos, cujus officium est Mensis præparatio, mappis stratis, intrinsecos et extrinsecos secundum facultates suas evocare, et decenter et curiose collocare, et indignos ejicere, non permittere canes aulam ingredi, et toti familie Regis, ipso momento, hospitia liberare. in Fleta lib. 2. cap. 15. Intrinsecus dicitur eidem Scriptori eodem lib. cap. 5. § 2. Liber rubeus Scacarii Anglici fol. 30: De officio Marescalli servit Gilbertus Strogull, cujus est officium tumultus sedare in domo Regis, liberationes officiorum facere, ostia aulæ Regis custodire. Recepti autem de quolibet Barone facto Milite a Rege, et quolibet Milite, palefridum cum sella. Apud Matthæum Paris ann. 1250. dicitur Marescallus aulæ Regis virgani præferre Manno Marescallio. Vide Radulphum in Vita S. Ricardi Episcopi Cicerstrensis num. 26.

MARESCALLUS REGIS DE FRODO, dicitur in Statuto 2. Westmonast. cap. 46. ubi eadem de hominibus Baronum habentur.

1 Hinc Marescalliam teneri a Rege in capite legitur in Charta Eduardi I. Reg. Angl. ann. 1297. apud Rymer. tom. 2. pag. 353: Nos eidem Comiti promissimus, quod nullum factum quod ipse aut sui... fecerunt in expeditione nostra... vertatur in præjudicium super Marescallia, quam de nobis tenet in capite, aut cedat eidem in servitium serjanctis, per quam tenet Marescalliam prædictam.

MARESCALLUS CURIE, in Bulla aurea Caroli IV. Imper. cap. 27.

MARESCALLUS BANGI REGII, apud Anglos, Mareschal du Banc le Roy, in Statuto Eduardi III. ann. 5. cap. 8. cui potissimum incarcerationum cura incumbat. Inde Mareschalicia dicitur ipse carcer Londinensis. Vide Placita Coronæ lib. 2. pag. 73.

MARESCALLUS FIDEI, dicitur Guido de Levis, Marescallus exercitus Crucignatorum contra Albigenses, ut auctor est Tillius: sed idem in Charta, quam ipsemet exaravit anno 1239. in 30. Regesto Archivi Regii Ch. 73. sic inscribitur, Guido de Levis Marescallus domini Regis Francie illustris in partibus Albigensium. Ita ut titulus Marescalli Fidei a vulgo ei attributus sit, quod pro Fide Catholica militaret. In Tabulario S. Dionysii Thuano, uterque Guido de Levis, pater et filius, Marescalli Albigensium inscribuntur in Litteris ann. 1233. et 1234. Horum præ ceteris meminit Monachus Vallis Sarnal cap. 56. 62. et Chronicon Flandriæ vernaculum cap. 27. Guill. Guizart. ann. 1264:

Souffri le jour d'armes le pois
Li Mareschaus de Malpois.

MARESCALLUS FORINSECUS, ad discrimen Marescalli aulæ, qui Intrinsecus Anglis dicitur, ut est in Fleta lib. 2. cap. 4. Ejusmodi autem Marescallia, (verbis uterque ejusdem Scriptoris) est quædam Magna Sergentia Regis Comiti Norfolciensi in feodo commissa, cui, cum personaliter pro Sergentia illa Regi debitum servitium facere non semper possit, licet loco suo quemdam Militem constituere, assensu tamen Regio interveniente, qui vice dicti Comitis faciat quæ fuerint faciendæ: cui quidem servitium commissa est virga coram Rege deferenda, quæ significat pacem, unde Virgata, appellatur spatium 12. leucarum, quæ sequitur Regem, ubicumque fuerit. In omni autem guerra seu bello Regis, ejus est officium, esse in prima acie, et loca assignare toti exercitui, et universis, in quibus erunt moraturi, etc. Tempore autem pacis ejus officium est hospitia liberare seu assignare Camerario Regis pro Rege et Camerario et intrinsecis suis, et alia exequi, quæ refert idem Auctor. cap. 5. ut et Schedæ Gallicæ, a Spelmano editæ, quas hic rursus describemus, quod multa continent haud passim obvia.

Le Conte Marescal doit avoir le palefroy le Roy, ou tout le harnois, et le palefroy, la Roynne, avecq la chamber, quant il vendront au lieu, ou ilz doivent estre coronés à leur descendra.

Le Conte doit estre plus près au Roy, quant il serra coroné, et il doit la Corone en sa main tenir, et mettre la Corone sur la chief du Roy.

Doit le Conte mettre la main à la flour devant, et tenir celle flour en sa main, et soutenir la Corone, pour ce, qu'il est Marescal en pais et en guerre.

Et doit en temps de pais garder la pais, et faire droiture en toutes choses, qui touchent la Corone là où le Roy est, et à 12. leughes environ.

Et en temps de guerre et en l'ost doit-il avoir l'avant garde.

Et nul autre luy doit mettre la main à sa Corone fors que le Conte le Marescal.

Doit apaisier les noises, et visiter tous ceulz qui coucés sont en la salle, et par la verge 12. leughes dehors, d'environ des choses, qui appendent à la verge et à la Corone.

Il doit avoir le jour de Coronement pour

la huisserie le blancheur del deys, et le drap, qui pent derriere le Roy.

Le Marescal doit garder le jour, et al Coronement et as grandes festes le huis de la sale, et tous les autres huis, saue les huis de la chambre le Roy, et auera les... qui as huisiers appendent.

Il doit auoir tous les attachemens, les ferres, et les emprisonnemens cel jour de tous ceulz dedens 12. leughes enveron, et auoir les devant le Senescal et devant luy à fair droit.

Si auera il de cascun prisonier 4. d. et tous les amarchemens, qui sont de 40. d. et de mains.

Et si doit comunement faire droit de tout au pueple au Coronement.

Le Marescal doit auere de Ercheuesque le jour qu'il fait homaige au Roy, ou aultre, dix livres, ou son palefroy, avec tout le harnois, ou 1. marc pour le harnois; et de Conte, quant il est fait Chevalier, son palefroy, avec le harnois, ou 1. marc pour la selle, et pur le frain, ou pur le palfroy 10. l. Et quant il serra ceint del Conte, si auera il son palefroy ou 10. livres.

Et des Euesques, Abbés, Priours, et de tous aultres, qui tiennent en chief du Roy et Baronis, quant'ils sont receus du Roy, et luy faichent serment, ou quant les luis seront fais Cheualier, ou qu'ils faichent homaige, si auera il leur palefroy avec le harnois, ou cinq marc pour le palefroy, et demy marc pour le harnois, si ne ait eu devant al homaige faire au Roy.

Et de tous aultres, qui ne tiennent point du Roy par baronie, mais qui aultrement tiennent du Roy, quant ilz feront homaige ou serment au Roy, il auera le palefroy, ou le harnois, tel come il veit suyre la Court.

Et si nul fait homaige au Roy hors de sa chambre, ou hors sa Capelle, il auera le fee, qui est demi marc.

Et si nul fait homaige au Roy as camr, armés à cheval, le Marescal auera le heval et les armes.

Le Marescal doit liurer les hostels à la journée, et par tout là où le Roy est; et faire quancque appent à la livre à tout temps, en temps de pais et en temps de guerre, et à passé le Roy à la mer, les neifs doit le Marescal liurer.

Le Marescal doit estre al jour de la feste, et à tous aultres jours à les accomplz; et les establemens del hostel seront faitz par le Senescal et par luy; et si doit il s'eer à destra le Senescal à maigier; le Marescal doit auoir le jour de la feste 1. demi sextre de vin le sextre de Londres q' amont 7. barel faire; deux torches et chunc candelles; Et aultres jours, quant il vient à la Court, il auera demi sextre de vin de bouche, et demi sextre de aultre vin, torch et tortis, et chunc candelles come le Senescal.

Le Marescal auera toutes les bestes quey'ntes le jour de la feste, ou aultres jours.

Et il doit auoir à la journée dix livres del Jurie de Londres, et la plus belle coupe de Londres al issué de la sale.

Le Marescal auera le jour de Coronement et de aultres festes, toutes les eschines des gives et des chignes.

Cestes choses appendent au jour de Coronement et à la journée doit il auoir la maison del Eschequier pour soi herneissier.

Le Marescal doit auoir au Noël de la livrée le Roy, trois robes, dont la une robe doit estre de scarlet, et les deux de la suyte des Cheualiers; et si doviert les deux robes estre ou jours de bisshes, la

une de dix feeses, et l'autre de noef, et la tierche fourure de conynges. Et à Pente-couste doit il auoir trois robes, dont la une de scarlet linée de candal, et les deux de la sieut des Cheualiers.

Le Marescal doit auoir un Chevalier verge portant, et jurera à celer le counseil le Roy; et si auera un Sergeant verge portant à liurer les hostels, et à faire aultres choses; et si auera un Clerg à recevoir de la paie as Sergeans et Sautjours 2. den. de la livre, et à faire le commandement du Marescal comme as marchés et ailleurs.

Et si auera le Chevalier un Esquier, et un garchon, et tous yeulz maigieront en la salle du Roy, et le Chevalier doit gesir en la sale; et s'il doit gesir hors de la sale, si auera il demi sextre de vin, chuncq candelles et 1. tortis.

Il gardera tous les huis où le Roy conseille, fors huis de la chambre le Roy.

Tous les cheuals recrus de l'hostel le Roy, doit le Marescal auoir q'or ad le Al moignier.

Le Marescal doit auoir un Clerg, ou un Sergeant pour faire les attachemens à merces et à prendre ce que append au Marescal.

Et doit faire crier le baan le Roy as villes ou le Roy doit gesir, et à 12. leughes enuiron.

Le Marescal et son Bachelier doivent estre francs au seal de tout leur pourchas, et francs au passagé de la mer luy et tous les siens.

Le Clerg, que est attorné d'aller as marches de par le Roy, et de par le Conte Marescal, doit auoir un contrerolle encontre le Sergeant du marche, et du Rolle le Sergeant et du Clerg doivent estre les estretes livres à le Garderque le Roy, et par icelles estretes doivent s'ouder les fins et les issusés de les marches.

Et le Bachelier le Conte et le Sergeant du marche, et le Clerg le Conte doivent estre as coutages de la ville le premier nut qu'ils veignent en la ville pour faire le mestier.

Si Conte, Baron, Visconte, Archeuesque, Euesque, Abbé, Priour, Chevalier ou Bourgeois soit arestus en la presence le Roy, il donra cascun jour demi marc au Marescal. Et al Eschequier quique soit arestus, il donra cascun jour demi marc, que en fee ore a le Clerg le Conte Marescal, que est assigné à l'Eschequier.

Se le Roy soit en guerre, dont doit le Conestable et Marescal tenir les ples, et le Marescal auera les amarchemens et souffaitures de tous ceulz, qui enfregneront les commandemens le Conestable et Marescal.

Et de cascune prairie auera le Marescal toutes les bestes veires forsprie, montons, chevés, pores, que home apèle pelstre.

Le Conestable et Marescal doivent auoir 4. d. de cascune livre que le Roy paye as gens d'armes, pour sous et gaiges en tems de guerre, forsprie les gaiges des Senescalx et Chambrelens.

Tous les Cheuals recrus rendus en host, sont Marescal.

Si en temps de pais ou de guerre soit pris laron par le Marescal, les armes sont au Marescal, et le corps et les autres cauteulz tous au Roy.

Et si solut estre que le Marescal doviert auoir douze damoiselles à la Court le Roy, qui de ceont faire seirement à son Bachelier, et ilz ne saueroient aultres putains à la Court qu'elles-mesmes, ne ribaudes sans noverie de aultre; ne laron ne mesel, qu'elles ne les monstreront au

Marescal, et il doit pourvoir la Court de tout.

Et se aucun home ou feme, à pie ou à cheval, sus la Court pour briefs, avoir, et respondu lui soit par le Conseil du Roy, ou par le Chancelier, qu'il ne doit tel pourcach avoir, le Marescal lui defendra la Court, et se il suye oultra la defense, le Marescal auera le cheval avec harnois.

Le Marescal doit auoir tous les cheuals as garceones de mestier, qui ne prendent gaiges à leur cheuals du Roy tous les cheuals as messagers du Roy, et tous aultres cheuals, qui suyent le Roy à casement.

Le Marescal doit auoir avec le haulte Justice le Roy, par tout là il soit, son tourne ou ses aides, un Clerg ou un Sergeant à recevoir les prisonniers et les fees, qui appendent au Marescal.

Le Marescal doit auoir 1. Clerg al Eschequier, qui gettera les sommes, et doit auoir la garde de tous ceulz, qui sont arestus al Eschequier, et auera de cascun le jour demi marc tant que ilz soient delivrés.

Item le Conestable, et Marescal tendront tous les plais devant eux, et le Conestable donra le judgmen, et auera pour cascune ville qui est donné en la Court, 4. d. et le Marescal 2. d. et les plus ne pourront estre tenus sans le Conestable et Marescal ou leur lieutenant Cheualiers et le Conestable auera les commandemens et le Marescal ferra execution des attachemens et tous autres arreests.

Le Marescal semandra les enquêtes et les fera venir, et le Roy trouvera le criue, et cel auera de cascune, qui est delivres à la barre, qui qu'il soit, 1. d. Et le Senescal ne se mestra de la manne le Roy de dens la porte, et ceux qui mestent dedens, et pourront estre pris, resonent out au le manier en le Marescal.

Ensement le Marescal a era en laux de Roy un Marescal, qui auera la garde des prisonniers, et prendra fees come aiant est dit de ceulz, qui sont commandés à sa garde, en la Marescairie de Postel. Et ne doit nul estre mainpris en le Banck du Roy par la place, ne par nul des Justices de dit place, qui sont endités ou apelles pour mort d'home, ou de diverses roberies; et ce voelt le statut. Et ledit Conte doit de droit de son offic, par luy, ou il vendra en Engleterre aussi bien dedens franchises come dehors; et aussi bien dehors la presence du Roy come dedens sa presence, attacher tous les felons et trespasseurs, s'il viegne freschement sur le fait, et liurer le corps au Visconte du lieu, ou la cause, ou Bailif des franchise, dedens franchises soient les corps; ou mener eux tant que au Marescalie.

Item le Conte Marescal auera un Marescal en l'Eschequier, qui gettera les sommes de l'Eschequier, et auera la garde des foelles et tailles que sont allouez en mesmes la place, et prendra de cascun, qui est commandé au garde pour la debite le Roy cascun jour qu'il demourret en garde, demi marc pour son fee, et ne doit nul estre commandé au Fleet, fors tant suellement au Marescal, come par le recorda del note liurer del Eschequier, qui voelt que se nul Visconte ou Bailif soit trouvez en arrieraq deverse le Roy, que maintenant soit commandé au Marescalie et à Conte avant en la garde ledit Marescal; et ce par le statut.

Item le dit Conte Marescal clame de auer cognissance de tous maneres des plais devant le Senescal le Roy, et lui si avant comme ils solloient auoir en temps des

progenitours nostre du Sr. le Roy. C'est assavoir Assises de nouvelle Dessavine, Freshe-fure en aunchien demene, tous manieres de felonias, trespasses, deltes, contracts, et convenans de cascun temps. Vide Marescallus, in Comes.

MARESCALLUS INTRINSECTUS. Vide supra Marescallus Aula.

MARESCALLI TEMPLI. S. Johannis Hieros. apud Jacob de Vitriaco lib. 3. Hist. Hieros. pag. 1138. 1139. Statuta ordinis S. Joan. Hieros. tit. 19. Marescallus, Bajulus conventus venerande lingue. Afferunt vocabulum est militare, quod Galli a Germanis acceptum usurpant, quo nomine Tribunos militum vocant. Vide Chronico Flandr. cap. 82.

MARESCALLUS EXERCITUS DEI ET ECCLESIE SANCTE. Vide Matth. Paris ann. 1215. pag. 177.

MARESCALLUS CAMPI. Qui exercitibus castra preparat, Gall. *Maréchal de camp*. Charta Phil. Catal. episc. ann. 1251. ex Tabul. Monast. in Argon. *Ver nobilis Renardus, dominus de Dam, etra, compromisit in discretum virum Joffridum dominum de Cepio, Marescallum Campi, ut pacem faceret de multis querelis contra abbatem et conventum de Monasterio in Aragona.*

MARESCALLI. Qui hospitia magnatibus ac dominis suis parant, olim Mansionarii, hodie *Marchaux des logis*. Hugo de Clericus de Majoratu et Senescallia Francie. *Si Comes perrezerit ad Curiam D. Regis, Senescallus precipit Marescallis D. Regis, ut preparent et liberent hospitia Comit. Charta Frederici I. Imp. ann. 1185 apud Puriceolum in Ambrosiana Basilica pag. 1089. Et reservatio in Modontia, quod Marescalco nostro vel Regis liceat ibi hospitia assignare. Matth. Paris ann. 1251. Dum quidam Magnatum adituri, quos Marescallos appellamus, dominis suis hospitia provident, etc. Et anno 1252. *Præmisit suum Marescallum, ut adventum ejus nuntiaret. Id porro muneris videtur primitus fuisse Marescallorum militarium, quod et in exercitibus castris loca idonea preparant. unde Protostratores a Grecis appellatos docuimus ad Cinnamum pag. 475. [Le Roman d'Artus:**

Quant la court li Roi fut i ostee,
Moult vissiez belle assomblee,
Les Mareschaux oster, li vror
Soliers, et chambres delivrer,
Et ceuz qui n'avoient ostee
Faire loges et tondre tex.]

MARESCALLUS SUMMI PONTIFICIS, apud Nicolaum de Jamsilla de Gestis Frederici II. Imp. apud Murator tom. 8. col. 519. *Marescallus Summi Pontificis, sicut ex ejus notificatione accepi, mihi e Capua usque ad nemus quod est contra Magdalenam... debet occurrere.*

MARESCALLUS POMANLE, Ita se inscribit Willehardinus in Chartul. Campan. fol. 123. r.

MARESCALLUS EPISCOPI. Tabularium Eccl. Gratianopolit. *Petrus de sancto Andrea Marescallus Episcopi, Urbum vero ad hujus officium id tantum pertinuerit, ut aulas et interiora domus Episcopi, ut infra dicitur, regeret, an etiam ut copias militarium, quas Episcopus suis stipendiis cogelat, imperaret, haud satis mihi constat, ut ut sit, eadem notione.*

MARESCALLUS ABBATIS, in Charta ann. 1085. tom. 2. Hist. Eccl. Meldens. pag. 14. *De famulis domini Abbatis, Ebalus de Turone, Frogerius, Durannus Marescallus.*

Quæ fuerint ejus jura colligere est

ex Charta Ger. abb. ann. 1334. Inter Probat. ult. Hist. Trenorch. pag. 246. *Et primo declaramus et discernimus dictum Marescallum esse et esse debere, dum et quando nobiscum fuerit, cambellatus seu senescallus hospitii nostri. Item debet habere idem Marescallus et successores sui ratione sui officii equos nostros et successorum nostrorum recedatos et inhabiles ad laborandum, sive sint equi roncini, paleffredi, somerii, sive mulæ vel muli, una cum veteribus cellis, bastis, frenis, beris et aliis equorum nostrorum instrumentis, quoviscumque ea mutare contigerit. Item debet habere idem Marescallus... vestes nobilium feudalium ventalorum nostrorum, sive sint viri sive sine mulieres. Item debet habere dictus Marescallus et successores sui quolibet anno in die Dominica bordarum unum Gallice Salignon salis super illum, qui dictum sal dicta die pauperibus erogabit. Marescalli prioratus de Paredo mentio in Lit. ann. 1321. ex Reg. 75. Chartoph. reg. ch. 381. ubi ejus jura et munia fusius declarantur.*

MARESCALLIA, Officium Marescalli nomine feodi possessum. Reg. feud. Normar. ex Cod. reg. 463. A. fol. 197. *Dominus Guillelmus de Angerville marescallus tenet feudum suum per Marescallia suam, in qua debet esse marescallus hujus Normannie. Charta Guid. comit. Fland. ann. 1282. ex Chartul. Namure. in Cam. Comput. Insul. fol. 24. r. *Comine nostre chiers dame et mere Margherite, jadis comtesse de Flandre et de Haynaut, feist une eschange a mons. Baudouin de Baileul qui fu, liquels fut hussiers heritables de Flandres, en tel manier que elle li donnaist a lui et a son hoir le Mareschauc de Flandres a tenir heritablement pour l'uisserie qu'il tenoit, etc. Hinc Mareschaude, pro Marescalli uxor, in Charta comit. Nivern. ann. 1250. ex Chartul. S. Steph. Autiss. *Nostre amie et nostre fealle Adeline la Mareschaude de Nevers, Joffroy de Bully Mareschaude de Nevers, etc.***

MARESCALLUS in domibus privatis nobilium, cujus officium describitur in Fleta lib. 2. cap. 74. Lindwodus in Provinciali Cantuar. lib. 3. tit. 22. *Marescallus Episcoporum eos esse ait, qui regunt eorum aulas et interiora. In ejusmodi Marescallis, ni fallor, invehitur Petrus Blesensis Epistola 14. *Ut ceteras taceam, molestias Marescallorum sustinere non possum... vidi plurimos, qui Marescallis manum porrezerant liberaliter. Hi dum hospitium post longi fatigationem itineris cum plurimo labore quæsisserint, cum adhuc essent eorum epule semicruda, aut cum jam forte sederent in mensa, quandoque etiam cum jam dormirent in stratis, Marescalli supervenientes, insuperbia et abusione, abscessis equorum capistris, ejectisque foras sine delectu et non sine jactura sarcinulis, eos ab hospitio turpiter expellebant. Horum Marescallorum vexationes et prædationes inveniuntur in Capitulis Caroli C. tit. 12. *Ut Missi in illorum Missaticis curam habeant, ne homines nostri, aut alii quilibet vicinos suos majores vel minores tempore æstatis, quando ad herbam suos caballos mittunt, vel tempore hiemis, quando Marescallos illorum ad fodrum dirigunt, vicinos majores vel minores deprudentur, etc. Eæ vero molestie.***

MARESCALLE appellatur in veteribus Chartis. Charta Odonis Duc. Burgund. ann. 1102. ex Tabul. S. Benigni. *Relaxavi... Monachis Divionensibus...*

percurus, Marescallias, brennarias, arbergarias, cautiones, et superprietas. In alia ejusdem ann. 1102. *Illam prævam consuetudinem, qua homines Ducis solabant per agros discurre, et homines sancti cum animalibus suis in corvatum, vel in carropera Ducis violenter adducere, amodo remitto, et ut tam injurata exactio ulterius non fiat, interdico. Item excursum, quem Marescalli et Armigeri Ducis apud Longum vicum infra villam faciebant ulterius fieri prohibeo. Charta Herberti Comitis Viromandorum ann. 1076. apud Hemeræum: *Marescalli mei campos Ecclesie ad ejus justitiam pertinentes præta et horrea quista dimittant: nihil ex eis annonæ, nec feni, nec stipule, nihil straminis præter Abbatis voluntatem habeant. Charta Luitpoldi Ducis Bavarie in Chronico Reichersperg. ann. 1141. *Ipsa quoque duo beneficia præsignata ita decernimus permanere libera in fratrum propria potestate sicut erat in nostra, ne vel Camerarii, vel Marescalli, seu alij servitores nostri, ac posteriorum nostrorum in ullo sint molesti cultoribus eorum, vel de rebus Curie traducendis, vel de annonæ equorum persolvendis, vel de aliis ministris hujusmodi traducendis. Tabular. Dalonensis Abbat. fol. 87. *Marescallias, præposituras, messiones, convivia, justitias, ac trossas feni, et quilibet alia servitia, vel quilibet exactiones justas vel injustas... dimitto. Tabul. Celsinonense: *Et 1. agnum et 6. denar. pro eo, et 1. gallinam et Marescalliam diurnalem, et medietatem unius molendini. Vide Chartam Luxoviensem in Operibus sancti Columbani pag. 333. Charta ann. 1233. in Tabulario Ecclesie Autissiodorensis fol. 44. *Marescallias, quas acquirunt a Constabulario Francie quod Appoigniacum, id est, jura Marescallorum, seu quæ Marescallis competunt. Guido de Gestis Abbatum sancti Germani Autissiod. cap. 1. *Cumque Marescalli dicti Ducis in villa S. Germani acciperent consuetudinem Saluamenti et Marescalliam, etc. Charta Willelmi Ducis Aquitan. ann. 1087. pro Monasterio novo Pictav. *Et concedo omnia ad ipsum Monasterium pertinentia libera ab hospilio et arbergaria... ita ut nec ego, nec uxor mea, nec aliquis propinquus, non Dapifer, non Marescallus, non Cubicularius, non Præpositus aliquis meus, aut serviens in Obedientia ipsius Monasterii aut loci, hospitium aut arbergariam per consuetudinem quærat, aut talliatam faciat, aut sibi dari cogat. Vide Metropolit. Salisburgensem tom. 3. pag. 280.********

Erant autem Marescallie præstatio in provincia Dumbensi duorum bichetorum siliginis, quæ ab his potissimum exigebatur qui animalia aratoria habebant. Marescallia vero dicta hæc præstatio a March, equus, quod feno, stipula, stramine atque ad equos pertinente annonæ præcipue exsolveretur.

MARESCALLIA, Idem quod Marescallia. Spicileg. Acher. tom. 9. pag. 120. *Dimitto... consuetudinem quam pater meus et ego accipiebamus ritu tamerario in quadam potestate eorum quæ dicitur Cussiacus ad equos nostros sive ad canes, quam vulgo Marescalliam et canariam appellant. Hinc patet vocis etymon.*

MARESCALLIA, Eadem notione. Tabular. S. Juliani Cenoman. *Guillelmus D. G. Rex Anglorum... Notum sit omnibus... me concessisse... Deo et S. Juliano... omnem terram S. Juliani... omni tempore quietam de vicaria, et de barnagio, et de Marescallia et de omnibus aliis consuetu-*

divibus. Occurrit etiam in Tabular. Bonm-vallis ann. 1238.

† MARESCALCIATA. Charta Gaufredi Vicecomit. Castriduni ann. 1232. pro Monast. Bonm-vallis ex Tabular. ejusd.: *Item quicquid idem dominus habebat apud S. Maurum, scilicet hospites suos, conatus, furnum et omnem justitiam quam habebat in villa predicta, et terras et nemus et aquas, suas omnes Marescalcias quas ipse percipiebat... apud S. Maurum et apud Bonam-vallem, in quibuscumque pratis percipere.* Rursum occurrit in eodem Tabul. ann. 1234.

† MARESCALLIA. Charta ann. 1198: *Omnes homines Ecclesie B. M. Belli-ville liberavit (Guichardus de Belli-ville) ab omni manere et Marescallia.* Alla ann. 1226: *Unam tantum Marescalliam habebant dicti domini communem inter eos, et recipiant emolumentum ratione unius Marescallie tantum.*

† MARESCAUCIA. Eadem notione qua Marescallia. Charta Philippi VI. Regis Fr. ann. 1381. ex Tabul. Bonm-vallis Monast.: *Licet essent et fuissent per tempus sufficiens in possessione et saisina... habendique roagium ibidem, nec non habendi ibidem et recipiendi in pratis Bonm-vallis Marescaucias in quadregiis et frassellis usque ad festum B. Joannis.* Teloneum MS. Episcopat. Autissiodor. ann. circ. 1280: *Marescaucias circa XVI. sextar. avenae. Marescaucie de Wisello circa v. sextar. avenae.*

† MARESCALCIA. Index MS. reddituum Monast. Cortuensis: *In omnibus aquis nostris et marescis et eorum forisfactis, nihil habet, nisi si Marescalcia fuerit, medietas Vicecomitatus nostra est, altera Balduini de Dours.*

† MARESCACHIA. Charta ann. 1140. tom. 4. Gall. Christ. inter Instr. col. 172: *In villa vero que dicitur Neronis nihil sibi retinuit preter Marischachiar. et brennariam.*

† MARESCAUCIE d'avoine. In Charta ann. 1281. ex Chartul. S. Steph. Autiss. Marescaucie, in Lit. ann. 1871. tom. 7. Ordin. reg. Franc. pag. 891 art. 4. Hinc Marescaucie legendum pro Marchances, in Libert. villae de Tannay ann. 1852. tom. 6. earumd. Ordin. pag. 59. art. 3: *La redevance d'avoine, appellee Marchances, deus ediz seigneurs, etc.*

† MARESCALCIAS, Ad officium et dignitatem Marescalli pertinens. Charta ann. 1559. apud Rymer. tom. 15. pag. 586: *Legem Marescalcialem et Martialis... pro executione et exercitio ejusdem legis Marescalciae sive Martialis... ad exercendum, utendum et exequendum predictam legem Marescalcialem, sive Martialis.*

† MARESCALIA, Equile, stabulum equorum. Obiituar. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 5191. fol. 51. v: *Qui Symon de Bosancuria dedit ecclesie... domum suam in qua inhabitat, una cum manso et Marescallia retro.* Vide Marescallia.

† MARESCAGIUM. Tabularium S. Dionysii ann. 1267: *Vendit Abbat. S. Dionysii quosdam redditus et usagia... apud Argentiolum: qui redditus Cursus et Marescagium vulgariter nuncupantur, pro quadraginta libris Paris. etc.* [Vide Marescagium in Mariscus.]

† MARESCALCIA. Catholicon Armorum: *Marchaucy, Gall. Estable à chevaux, Lat. Equitratium.* Matth. Paris. ann. 1252: *Ubinam est Marescalcia ad equos nostros stabulandos? Le Roman de Garin:*

La ont estes par la vile senale, Marescaucies de chevaux establie.

[Le Roman d'Athis MS.:

Tant y a de grans gens venues, Toutes en sont pleines les rues, Marescaucies et colier, Ne se scevent mais ou logier.

Le Roman de la Violette MS.:

Dedans une Marescaucie, Lui ont son cheval establie, Et lui donnent et foie et blé.]

Sed et fabri solarii, seu qui equorum pedes ferro muniunt, vulgo Marescauc ferrans, dicuntur Marescaucier les chevaux, cum equos curant. Computum Barth. du Draay, Thesaurarii (Guerrum ann. 1338: *Four Marescaucier ledit coursier, qui s'estoit blessé et affoizé audit voyage, etc.* Assisim Hierosolymitanam MSS. cap. 108: *Des bestes restives: Le Seigneur li doit faire rendre ses deniers, et reprendre à l'autre sa beste, se il fournit l'assise, se il n'a la beste faite Marescaucier, ou culture (i. culturer) ou traire dens, ou descoller la, et il après la treuve restive, il ne la peut rendre par l'Assise. Et se il n'a la beste faite Marescaucier de l'une des trois avant dites choses, et elle restive, et il la veult rendre, faire le peut par ladite Assise.* [Le Roman de Cleomades MS.:

Li marescal qui lors estoient Enz le pays ne guisoient Nule rous à Marescaucier.]

† MARESCAUCIA, Eadem notione atque Marescallia, Equile, nostris Marescaucie et Marescaucise. Lit. remiss. ann. 1337. in Reg. 154. Chartoph. reg. ch. 844: *In quadam Marescaucis prope dictos muros andem reponerunt eandemque Johannetam violenter corrupuerunt.* Charta ann. 1246. ex Chartul. monast. de Escurey: *Je Jehans sire de Joinville... j'ai octroyé à l'abbé et convent d'Escurey le pouvoir d'acquiescer une place à Joinville; là où il pourront édifier à lor atement une Marescaucise pour dix chevaux.* Lit. remiss. ann. 1374. in Reg. 106. ch. 822: *Lequel varlet eust laissé une chandelle ardoir en la Marescaucis, de laquelle chandelle le feu se estoit pris en ladite Marescaucis; et se n'eust esté Prigent de Quirac qui ledit feu estaint, tous ses chevaux eussent esté ars.*

† MARESCAUCIE SERVITIUM, in Charta ann. 1284. tom. 1. Chartularii S. Vandreg. pag. 858: *Vendit, concessi... viris religiosi domino G. Abbati et Conventui S. Vandregis pro quindecim libris Turon. totum jus et omne illud quod habebamus... in Abbacia S. Vandregis ratione cuiusdam servitii quod vocatur servitium de la Marescaucie, et quicquid nobis ratione Marescaucie debetur.*

MARESCALCIA, seu Marescallia, vel Marescallia, Carcer curae et fidei Marescalli Domus Regie apud Anglos commissus, qualls ille in suburbis Londinensibus, vulgo the Marshalsey dictus. Henricus de Knyghton ann. 1330: *Venit unus ribaldus sceleratus de Marchaleia, et pro sua vita inde habenda, decollavit eum.* Idem ann. 1389: *Marchaleia Regie.* Vide Wilhelmum Stanford. lib. 1. Placitor. Coronae cap. 23. 27. 82. pag. 32. 33. 35. Petrus de Vineis lib. 5. Epist. 50: *Tua noscat devotio, quod idem P. nuntius tuus supradictum M. cum compedibus et dextris in manibus Marescalciae nostrae caute et fideliter assignavit.* Occurrit praeterea in Charta Guillelmi Comitis Nivernensis in Tabulario Ecclesie Augustodunensis.

† Marescaucis, eodem sensu, apud Froissart. in vol. 2. cap. 76: *Is vindrent es faubourgs de Londres... abbatirent les prisons du roy, que l'on dit les Marescaucies.* Cap. 77: *Mangarte nuncupatur: La prison du roy, que l'on dit Mangarte, fut abbatue.*

† MARESCHEIUS, ut Mariscus. Vide in hac voce.

† MARESCHIA, Idem quod Mariscus. Tabularium Ecclesie Gratianopolitane sub Hugone Episcopo fol. 50: *Et habeo unum mansum in eadem parochia, qui fuit de Stephano, et est in pratis, sive juxta Mareschiam.* Vide Marcasium.

† MARESCHEUS, f. Mercatum, forum, Gall. Marche. Chartularium S. Vandreg. tom. 2. pag. 2032: *Et modium et dimidium bladi quod valeat avenam Mareschi, i. pretil quo avena in foro distrahitur.*

† MARESCOSUS, MARESCUM, MAREZIUM, etc. Vide Mariscus.

† MARESMUS. Charta Ludovici VII. Reg. Franc. in Patriarchio Bituricensi cap. 64: *Quidquid de ligno est et ferro, pluma et corio, lana, cannaba, et lino, Maresmos, et omnia domorum utensilia.* Videtur esse nostrum Marrain, quodvis lignum sedibus edificandis idoneum. Vide Materia.

† MARESTALLA, MARISTALLA, Equile, stabulum equorum, Germanis, Marstall. Petrus de Vineis lib. 5. Epist. 70: *Romchini vero in nostra Marestalla non sunt ad praesens, quos tibi possemus commo-dare.* Thwroczius in Attila cap. 14: *Sua etiam Maristalla, quam suis exercitibus in expeditionibus deferbat, pro majori parte, de purpura caeterisque speciebus pannis erat preparata.*

† MARETEUS, Paludosus, Gall. Marécageux. Instr. ann. 1459. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 291. col. 2: *Ipsa Nemausi civitas est aquosa, male et pezzime fundata et constructa, quoniam super aquam Mareteam, etc.* Vide Mariscus.

† MARETIUM, Aestus marinus, Gall. Marée. Charta Joan. comit. Pontiv. ann. 1190. apud Joseph. Ignat. in Hist. Major. Abbavil. pag. 79: *Dedit etiam et concessit dictae ecclesie (S. Vallerici) in perpetuum jus redditus et donationis de piscibus maris; que ego habebam prius de qualibet nave territorii illius in mari piscante per totum anni circulum singulis diebus et Martiniis.* Comput. domini Bonon. comitat. ann. 1478. in Cam. Comput. Paris. *Recepte de saues deues au roy, c'est assavoir que chascun pescheur... doivent au seigneur en saison de caremes une Marée.* Nisi hic idem sit quod supra Mareta, piscis marinus.

† MARETUM, a Gallico Maret, Palus, locus palustris. Charta Gualt. Laudun. episc. ann. 1159. ex Chartul. S. Vinc. Laudun. ch. 59: *Ad usus ecclesie (concessit) sex falces singulis annis in Maretis suis, et ibidem harundines ad lecta facienda.* Ibid. ch. 107: *Pastura, Maretum et eorum assentia ecclesie S. Vincentii... adjudicata sunt.* Vide supra Mareteus.

† MAREUM, Eadem acceptione. Charta ann. 1080. inter Instr. tom. 11. Gall. Christ. col. 231: *Dedit etiam pasturam animalibus suis in plano et in nemoribus meis, et in haia, et in Mareis.*

† MAREFACA, MURFACA, Species telae crassioris. Charta ann. 1470. apud Rymer. tom. 11. pag. 675: *Triginta et sex arrolies sive pecias de Murfaca valoris unius libræ cum dimidia pro qualibet pecia.* Et infra: *Carricaverunt triginta et sex arrolies sive pecias de Marfaca de quo*

hunc sacci valoris unius libræ cum dimidia pro quolibet arrollo sive pecia.

1. **MARGA**, vox Gallica Plinio lib. 17. cap. 6. pro eo, quod *Marlam* dicimus. Idem eod. lib. cap. 8. *Glichromargam* genus terræ candidæ vocari apud Gallos et Britannos auctor est, ex Anglico *Glister*, fulgere, vel Germanico *Glitzeren*, et *Glitzen*, et *Glissen*, quod idem sonat, ut auctor est Cluverius lib. 1. German. antiq. cap. 8.

MARGILA, ex *Marga*, unde nostri *Maria*. Edictum Pistense Caroli Calvi § 20: *Corropera et manopera ex antiqua consuetudine debent, et Margulam et alia quæque carricare.*

2. **MARGA**, Otho Frising. lib. 2. de Gestis Frid. cap. 16: *Ferunt quadam die lapidam in tormentis ex balista, quam vulgo Margam dicere solent, propulsam. Verum hoc loco mangam legendum primæ monuit Isaac. Pontanus lib. 6. Orig. Francic. pag. 561.*

• Nostris *Marga*, pro Manubrium, vulgo *Mancho*. Lit. remiss. ann. 1481. in Reg. 209. Chartoph. reg. ch. 105: *Le suppliant qui tenoit en ses mains ung hernois, que on appelle pouda ou podet de fer avecques son Marge de bois, etc.*

• **MARGAINON**, vox Gallica, cujus vim explicat Tract. Ms. de Pisc. cap. 4. ex Cod. reg. 6838. C: *Anguillas in marem et feminam distinguunt. Marem vocant Margainon, quod brevior, crassior, latior est capite.*

• **MARGANATICA**, est tertia vel quarta pars quæ uxori in bonis mariti competit, ex Legibus Longobardorum. Vide *Morganepia*.

• **MARGARITA SCIENTIÆ**, Philosophia dici videtur, in Litteris Caroli Regentis ann. 1354. tom. 8. Ordin. pag. 237.

• **MARGARITÆ**, dictæ Græcis Scripturibus: Ecclesiasticis sacræ Eucharistiæ particula: quippe Sacerdos post sacrificium, dum communicat, hostiæ quartam partem absumit, tres reliquas summis digitis in particulas, easque minutulas super patena comminuit, quod aptius commodiusque ex pane recenti absolvitur, cum veterascens alias panis, humore absumpto, in pulverem ut ita dicam, fatiscat: quæ quidem particulae pro infirmis reservantur. Has particulas *μάρτυρα* vocat Euchologium, *μαρτυρία*: Liturgia Chrysostomi, et Germanus in Hist. Eccles. pag. 147. *μαρτυρία*, Cyrillus Hierosolymitanus: *μαρτυρία*, Paschasius lib. de Corpore et Sanguine Domini, *Margaritum*, Fortunatus lib. 3. Carm. 23. ad Felicem Bitur. Episcopum:

*Quam bene juncta decem, sacrali ut corporis Agni
Margaritum inagras, aureas dona ferant.*

Sed et *μαρτυρία*, appellari Græcis recentioribus vas, in quo cæ asservantur, docet Franciscus Richardus in Relat. de Insula sanctæ Irenes pag. 221. Vide Vitam S. Lucæ junioris Thaumaturgi cap. 6. num. 42. [pag. 185.] et Leonem Allatum de recentiorum Græcorum Templis: præterea Concilium Matisconense II. can. 6. ubi *de reliquiis sacrificiorum vino conspersis, ab innocentibus absumendis.* [Vide Glossar. med. Græc. voce *μαρτυρία*, col. 878.] Hinc

• **MARGARITUM**, vocatur quædam crucicula quæ sanguinem et Crucis Christi particulam continebat, in libello de sanguine Christi Augiæ asservato, apud Mabill. tom. 8. Annal. Benedict. pag. 704: *Agillimus erga dominam suam interventor existebat (Touyolfus) quatenus... fulgidissimum Margaritum ad Monasterium condomare dignaretur... Post-*

quam predicta Dei cultrix sæpe nominatam cruciculam ad monasterium magna sub devotione transmisit.

• **MARGARITARI**, Concharum margaritarum investigatores, qui urinando se in profundum mittunt, apud Firmicum lib. 8. Math. cap. 18. Sic describitur a Manilio lib. 4. Astron.:

*Cumque suis domibus conchas, valloque latentem
Præterit immergas, nihil est sudare relictam,
Quævis naufragio petitur, corporeque profundo
Immensus pariter quam præda exquirat ipsa.*

• **MARGARITION**, Margarita. Vox interdum usurpata in epitaphiis, ut observat D. de Montfaucon Antiquit. expl. tom. 9. pag. 55. qua laudis vel amoris affectus exprimitur.

• **MARGARIZARE**, pro *Magarizare*, Ejurata Christi fide Mahometismum profiteri. Acta S. Raynerii tom. 8. Junii pag. 447: *Tunc Ammira Munnimus jussit vocari istum Bentivegnan... cum multi essent in exercitu suo Margarizati, qui bene sciebant legere et exponere. Vide Magariza.*

• **MARGASSIUM**, Hara cunicularia, ubi nutriuntur cuniculi et multiplicantur. Pectus inter Humbert. dalph. et episc. Gratianop. ann. 1343. in Reg. 134. Chartoph. reg. ch. 34: *Recte tendendo ad pedem cujusdam Margassii seu clapperii, in quo Margassio seu clapperio sunt due mules arboris.*

• **MARGELLA**, Corallium, *μαργέλλον*, in Gloss. Gr. Lat. Vide Meursium in *papyria*, et Salmasium ad *Vopiscum*.

• **MARGERIUS**, Acervus, congeries. Inquisit. Ms. ann. 1480: *In brotelis illorum de Molone, ubi ipse portus aborbat a parte Bressia, apocriti cruce domini Castellionis patuldis in quodam Margerio lapidum. Ibidem: In quodam Margerio lapidum vidit aponere penoncellos aut cruce.*

• **MARGGRAVIUS**, Idem qui *Marchio*: vox confecta ex *March*, limes, et *Grave*, Comes. Udalricus Zazius de Feudis part. 5. n. 10: *Hujusmodi Marchionum, sive, ut nos appellamus, Margraphiorum origo in limiteis Præpositis, sive Ducibus referenda: Margraphii, dicti, quod limitibus, quos vulgo Marchen appellamus, graphii, id est, Præpositi fuerunt. Aliud etymon huic vocabulo accessunt Leges Edwardi Confess. cap. 85. Locum vide in *Mergreus*. Arnoldus Lubecensis lib. 6. cap. 6. de Marchione Landespergens: *Cum igitur Marggravius castra ramesset, etc. Supra, Marchionem appellavit. Marggravius de Brandenburg, qui alias Marchio, in Historia Archiepiscoporum Bremensium, et apud Albertum Stadensem ann. 1240.**

• **MARGENGHELT**, MORGENGHELT, Censu species. Charta capit. S. Petri Traject. ann. 1310. in Suppl. ad Miræum pag. 427. col. 1: *Willelmus comes Hannoniæ... dedit censum suam annuam universam, quæ Teutonice censu sive Marghenghelt dicitur, jacentem in de Nesse. Cum censibus annuis universis, qui Theutonice censu sive Morgenghelt dicuntur, in Bulla Clem. PP. V. ann. 1312. ibid. pag. 430. col. 1.*

• **MARGIA**, Margo, Gall. *Marge*. Charta ann. 1482: *In quadam inferiori Margia litterarum depinguntur sex circuli secundum morem antiquum figurati.*

• **MARGIDUS**, pro *Marcidus*, Papiæ.

• **MARGILLA**, Vide *Marga* 1.

• **MARGILLA**, Margo, ripa. Charta Philippi III. Franc. Regis ann. 1279. in Cod. MS. Consuetud. Tolos. e Bibl. D. Abb. de Crozat: *Alia jura... que habent*

in terris, pratis et vineis, molendinariis et Margillis existentibus ultra et circa rivum Yrcii.

• **MARGINARI**, Definiri, terminari. Gall. *Borner limiter*. Homilia S. Aviti de S. Mamerto tom. 2. Mail pag. 631: *Eligitur tempore triduum præsens, quod inter Ascensionis sacræ cultum diemque Dominicum, quasi quodam opportunitatis propriæ limbo, circumpositis solennitatibus Marginaretur.* Sidonius lib. 4. Epist. 20: *Viridantia saga limbis Marginata punicis.*

• **MARGO**, Terminus, finis. *Negotia ad Marginem perducere*, id est, ad exitum. Libellus de sanguine Christi Augiæ asservato, apud Mabill. tom. 8. Annal. pag. 699: *Rex interim ad procurandum commisit, donec negotia quæ instabant, ad Marginem perducerentur.* Anastasius Bibl. Epist. ad Aronem Episc. Benevent. tom. 3. Spicil. Acher. pag. 14: *Salve Præui amate Deo sine Margine.*

• **MARGO**, Gradus scale, in Hist. MS. Gemmet. Monast. pag. 74.

• **MARGOT**, Gallicum nomen unius e militaribus turmis, quæ Galliam olim vastaverunt, forte a pica, quæ nostris *Margot* dicitur, sic appellatur. Lit. remiss. ann. 1372. in Reg. 103. Chartoph. reg. ch. 239: *Dum societates et inimici nostri, et specialiter societas dicta la Margot, et Seguni de Badaflo militis, ac plures alie regnum nostrum, maxime in senescallia Bellicadri et Nemausi discurrebant, etc.*

• **MARGRAPHIUS**, MARGRAVIUS. Vide *Marggravius*.

• **MARGUELLARIUS**, Edituus, a Gall. *Marguillier*. Acta S. Africani Episc. tom. 1. Mail pag. 67: *Joannis Valeux pro anno illo Consulis parochus ejusdem, Jacobi Grossi Syndici, et Antonii Maignon Marguellaris. Vide Marrelarius.*

• **MARGUILLUM**, Charta ann. 1244. in Regesto Tolosano fol. 14: *Præteriam illam et Marguillum, quam et quod habemus in flumine Tarni, cum rapsis, abardillis piscariis, et omnibus aliis juribus et pertinentiis suis, etc. [Videtur esse pro Anguillum vel Anguillarum, Locus vel instrumentum aliquod in quo capiuntur anguillæ. Et quidem præteriam ibi est series palorum qui in flumine ponuntur, ut facilius capiuntur alii pisces.]*

• Nihil immutandum est in hac voce, quæ significatur Locus in fluvio vel rivo, ubi cœnum abundat, Gall. *Margouillis*, unde nomen, capiendis piscibus et maxime anguillis accommodatus. Charta Phil. III. ann. 1279. in Reg. 52. Chartoph. reg. ch. 98: *Et alia jura... que habent in terris, pratis, vineis, molendinis, Marguillis existentibus ultra et circa rivum Ircii. Pariag. inter reg. et monast. Grandis-silvæ ann. 1290. in Reg. 152. ch. 25: Item molendina, cum suis pareris et excoctoris et aliis pertinentiis suis et Marguillis... sint perpetuo per medium inter dictum dom. regem et dictum monasterium... Item molendina seu Marguilla, quæ constructur aliquo tempore in flumine Garone... sint per medium perpetuo inter dictum dom. regem et dictum monasterium. Charta ann. 1316. in Reg. 58. ch. 327: In quadam Marguilla pieque fluminis Agoti decem solidos Turon. annui redditus. Alia an. 1330. in Reg. 66. ch. 724: Dicta medietas aque seu fluminis se tenet cum alia medietate ejusdem fluminis... ad faciendum ibi Marguillum et quemvis alium modam piscem et utilitates suas, etc. Hinc Marguilloter, in luto volutare, in Lit. remiss.*

ann. 1885. ex Reg. 127. ch. 172 : Lesquelz prindrent le suppliant au corps et aux draps, et le Marguilloient comme un porcel ;... après ce qu'il fu ains Marguilloié, etc.

¶ **MARGULIENSIS MONETA.** Vide in *Moneta Baronum.*

¶ **MARGULUS.** Adrevaldus Floriacensis lib. 1. de Miracul. S. Benedict. cap. 24 : Cum neque subulas majores, neque malleos, Margulos, nec aliquid officinae fabrilis secum haberent, quo tam fabricatum destruerent opus. Videtur legendum *Marculos.* Gloss. Lat. Gr. : *Marculus, malleolus, et malleus, σφύρα, σιδερά, και χόραυον.* [Vide *Marculus.*]

¶ **MARGUS.** Τρακίον των ναυτών, Ναυταρτων mensula. Supplem. Antiquarii.

¶ **MARHA,** pro *Marcha*, Moneta aurea. Bulla Alex. PP. III. ann. 1179. tom. 1. Probat. hist. geneal. domus reg. Portug. pag. 8 : Ad indicium autem quod prescriptum regnum (Portugaliz) beati Petri juris existat, pro amplioris reverentia argumento, statuisi duas Marhas auti annis singulis nobis nostrisque successoribus persolvendas. Vide in *Marca* 1.

¶ **MARIA,** *Æra, mella, ordes, vina.* Glossar. vet. ex Cod. reg. 7613. *Maria* vero quid apud nostrates sonet, docent Lit. remiss. an. 1475. in Reg. 186. Charloph. reg. ch. 1506 : *Maria / Marie / qui vult autiani à dire en paroles de joyeuseté comme Voire, Voire.* Alie ann. 1446. in Reg. 178. ch. 118 : Lesquelz compaignons par dérision disdrent aux supplians : *Maria / que ces gens là sont crusels.*

1. **MARIAGIUM.** Dos mulieris, *Mariage.* Ordericus Vitalis lib. 8. pag. 468 : *Subripuit Mariagium suum, hoc est, Noer Menardi, etc.* Infra pag. 479 : *Ecclesiam S. Nicolai... cum adjacenti fundo in Mariagio concessit.* Adde lib. 5. pag. 589. [Charta apud *Mados* Formul. Angl. pag. 180 : *Sciatis me dedisse et concessisse totam terram de Sanford, que data fuit matri mee in Mariagio, cum omnibus pertinenciis.*] Vide *Maritagium.*

2. **MARIAGIUM,** Matrimonium, Gall. *Mariage.* Charta ann. circ. 1204. tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 707 : *Tales conventiones facte sunt... super Mariagio Gaufridi de Filgeris cum filia predicti Eudonis filii comitis, quod Willhelmus de Filgeris habebit et pacifice tenet tertiam partem... illius videlicet terre, de qua predictus Willhelmus saisitus erat in die illa, qua Mariagium illud factum fuit. Rompre son mariage, dicitur de muliere, que fidem marito datam frangit, in Lit. remiss. ann. 1306. ex Reg. 153. Charloph. reg. ch. 514 : *Durant lequel mariage, il fut communs renommée que ladite Tiphaine avoit rompu son mariage, et par especial que Perrinot de S. Germain escuier la maintenoit.**

¶ **MARIALE,** Græculis recentioribus *Μαριαλε, βιβλιον ἔργου τῆς Θεοτόκου ἑγκώμιον.* Ita Theodosius Zygomalas apud Martini Crustum in Turco-Græcia pag. 243. Ita porro librum suum de Miraculis B. Marie Sueession. non ita pridem editum cum Historia ejusdem Monasterii, a Michaele Germano Benedictino, inscribere Hugonem Farsitum observat Sanderus in Bibl. MSS. Belgii pag. 358. 360.

¶ **MARIARE,** Mare navigare. Literæ Eduardi Regis Angl. ann. 1815. apud Hymer. tom. 3. pag. 609 : *Cum estate proximo præterita, Petrus Arnaldi... magister navis vocatus S. Jacobi de Baiona, que est Johannis de Villa et Arnaldi de Oloro, concivium Baionæ, et cum ea Ma-*

riassent ; filii iniquitatis, quidam Flamingi et Scoti, ad dictam navem accesserunt, et inter se atrociter debellarunt. Vide *Marcare.*

¶ **MARICADIUM,** Palus, stagnum. Charta ann. 1185. inter Instr. tom. 10. Gall. Christ. col. 324 : *Fratribus dicte ecclesie quoddam Maricadium, quod vocatur Gerardi le Pellu, situm inter nemus vallis Hivonis et villam de Campagnes, et pratum quod est ante portam vallis Hivonis extra fossatum, ad usagium dicte ecclesie omnino libera confirmavi tenenda in perpetuum.* Vide *Maricium.*

¶ **MARICINIA** Loca mari vicina, in veteri Glossar. ex Cod. reg. 521.

¶ **MARICIUM,** Palus, stagnum. Charta Richardi Reg. Angl. apud Marten. tom. 1. Ampiss. Collect. col. 990 : *Teneant de nobis et heredibus nostris predictas villas cum omnibus pertinentiis suis bene et in pace... in vivariis et stagnis, in Maricis et piscariis.* Occurrit præterea in Charta apud *Mados* Formul. Angl. pag. 183. Vide *Maricus.*

¶ **MARICUS.** Idem qui alibi *Major* vel *Syndicus* appellatur, qui res alicujus communitatis curat. Charta ann. 1199. apud Murator. tom. 4. Antiqu. Ital. med. ævi col. 177 : *Et juvabimus sequi... Tarvisi potestatem et successores ejus... cum requisiti fuerimus per nuncium Tarvisi, vel per Maricum nostrum : et quod Maricus teneatur facere jurare homines, ut dictum est superius, omni anno. Synod. Aquilej. ann. 1282. inter Monum. ejusd. eccl. cap. 79. col. 790 : *Potestates, gastaldiones, Maricos, Lectores, ancianos, consiliarios, etc.* Stat. Cadubr. lib. 1. cap. 58 : *Quilibet Maricus vinculo sacramenti teneatur et debeat sine fraude et sordis procurare et facere suo possi, quod omnes et singule strate et viae, ac etiam calles et pontes existentes in suis villis et reyalis teneantur curate et mundæ ab omni immunditia.* Correct. eorund. statut. cap. 7 : *Ordinamus quod quandocumque aliquis tabernarius vel alius volens vendere vinum ad minimum in contracta Cadubri, teneatur et debeat denunciare jurato vel Marico ville in qua habitat... quod veniant ad ponendum vinum ejus ad manum, et secundum quod per eos estimatum fuerit, teneatur et debeat dictum vinum vendere.**

¶ **MARIDATGE,** Mariagium, dos mulieris. Chartular. Aurellense in Lemovicibus : *Dedit duos solidos quos habebat de son Maridatge.* Vide *Maritagium.*

¶ **MARIDATIUM,** Quod favore et intuitu matrimonii datur. Charta ann. 1372. in Reg. 4. Armor. gener. pag. xxij : *Maria de Aragonæ... donavit Guillelmo Bertrandi de Guisguardo domicello sponso suo futuro... in dote et Maridatio... omnia bona sua mobilia et immobilia.* Vide *Maridatge.*

¶ **MARIENUM,** ut *Materia.* Vide in hac voce.

¶ **MARIGLERIUS,** *Ædituus, custos ecclesie ;* cujus officium *Marigleria,* Gall. *Marglerie* vel *Marreglerie,* appellatur. Chartul. S. Mart. Augustod. : *Sciendum est quod de Marigleria ipsius ecclesie, qua abbas est, et ipse debet Mariglerium ponere et mutare.* Instr. ann. 1406. ex Bibl. reg. : *Icelui déposant et messire Guillaume Rigolet... qui... avoit en ce jour la garde de la Marglerie de la Chapelle, se allerent esbatre en l'ostel de Guillaume Simon escuier... et après ce que ils y orent esté par certains espace de temps... un des serviteurs de messire Guillaume Belier vint dire audit Rigolet*

que li s'en venist tantost en la sainte Chapelle et que l'uyz en estoit ouvert, etc. Infra : *Marreglerie. Marillier,* in Charta ann. 1472. inter Instr. tom. 12. Gall. Christ. col. 203. Vide *Marrelarius.*

¶ **MARILA,** a Græco *μαριλα* seu *μαριλα*, Pulvis carbonum, favilla. Pollux Cæli. Rhodig. 14. 16 : *Faber fumo oppletus et Marila.*

¶ **MARIMENTUM,** Quodvis lignum edibus construendis aptum. Charta Willielmi Episc. Lingonens. ann. 1216. tom. 4. Gall. Christ. inter Instrum. col. 202 : *Retinuerunt autem sibi usuarium in nemoribus suis ad foca sua et ad Marimentum ecclesie sue et domorum suarum.* Vide *Materia.*

¶ **MARINA,** *Æstus maris turgidor.* Vita S. Wilframi Episc. Senon. sæc. 8. Bened. part. 1. pag. 361 : *Cumque rheuma maris tempore Marine predictum impleret locum, etc.* Vide *Malina.*

¶ *Marine,* pro *Mer,* mare, apud Guill. Guiliart. ad ann. 1249. ubi de navali pugna :

Tel nombre d'autres i demerant
Que couvert en est la Marine.

¶ **MARINA VASA,** Naves cujusvis generis. Est etiam *Marina,* nude maritima ora, Gall. *La côte.* Memoriale Potestatum Regiens. ad ann. 1284. apud Murator. tom. 8. col. 1161 : *Videntes Pisani omne malum, quod eis a Januensis erat infictum, volentes suam injuriam vindicare, multas naves et galeas et vasa Marina fabricaverunt in flumine Arni... Et discurrebant per totam Marinam Januensem destruendo, comburendo, occidendo, capiendo et depredando.* Occurrit præterea in Chron. Estensi apud eundem tom. 15. col. 367. Vide *Maritime. Marina,* fascis, *Μαρινα,* in Gloss. Lat. Græc. mendose pro *Manua ;* quod vide.

¶ **MARINALIS** LEX. Vide supra in Lex.

¶ **MARINARICIA.** Vide *Marinarius.*

¶ **MARINARIUS,** *Navicularius, nauta, Marinier.* Usatici Barcinonenses MSS. cap. 56 : *Homines nobiles et ignobiles, Magnates et Milites, et pedites, Marinarii, et cursarii, et monestarii in illorum terra stantes.* [Concil. Rom. sub Nicolao II. PP. ann. 1059. tom. 1. Annal. Bened. pag. 749 : *Post hæc dum consultaretur capitulum illud, quod uni persone quatuor libras panis et sex potus quotidie conceduntur, sacer Conventus Episcoporum exclamavit... quod illa expensa magis videretur constituta Marinariis, quam Canonici, matronis quam sanctimonialibus, scilicet ut habeant unde sibi concitent greges liberorum.* Informationes civit. Massil. pro passagio transmarino ex Cod. MS. Sangerm. : *Et si voluerit conducere Marinarios ad mensem, constabant Marinarii quilibet x. lib. qui erunt in summa v. lib. quolibet mense et facient ipsi Marinarii omnes sumptus suos.*] Occurrit apud Constantinum Africanum lib. Commun. locor. Medicor. cap. 18. Bromptonum ann. 1100. 1189. Joan. Carmessonum in Vita S. Petri Thomasi cap. 4. in tom. 4. Spicilegii Acheriani, etc. [Adde Constit. Friderici Reg. Sicil. cap. 33. Breviarium Hist. Pisanae ad ann. 1163. apud Murator. tom. 6. col. 173. Memoriale Potestatum Regiens. apud eund. tom. 8. col. 1094. Nicolaum Specialem de Reb. Siculis lib. 4. itidem tom. 10. col. 990. etc. Le Roman de Rou MS. :

Donc fist à tous dire et crier,
Et es Mariniers commander
Que les nefz fussent depechies.]

MARINERII, in Libertatibus Barcinonensib. anni 1288. [Statuta Arelat. MSS. art. 144 : *Teneantur mittere... barchas suas cum Marinariis in subsidium ligni.*]

MARINARICIA, Italis *Marinaria*, Merces, que marinariis, seu nautis exsolvit a Patrono, in Statutis Venetorum lib. 6. cap. 71. et in libro Promissionis malefici, in eodem Codice, cap. 82.

† MARINARIUS, Viator, nostris *Passager*. Charta ann. 1390. e Tabular. Massil. : *Quilibet Marinarius solvat pro viagio suo, etc.* Statuta Massil. lib. 4. cap. 15 : *Si quis conduxerit Marinarios, vel alios operarios, aliasve personas qui et pro pretio, seu loquerio constituto, aliquid licitum se facturos convenerint, etc.* Occurrit ibidem pluries et cap. 16 non semel.

◦ MARINIARIUS, Nauta, nostris alias *Marinaire* et *Marinel*. Tabul. Massil. : *Item Bertrandus de Vilardello Catalanus consulit, quod dictus dominus amiratus faceret iuxta consilium majoris partis ditorum Marinariorum.* Le Roman d'Alex. Ms. part. 2 :

La outre vœuil passer avec ce Marinaire.

Lit. remiss. ann. 1377. in Reg. 118. Chartoph. reg. ch. 187 : *Gieffroy Bertrand de Saint Malo de Lille pour Marinel, etc.* Alim. ann. 1412. in Reg. 186. ch. 270 : *Comme le suppliant se feust mis en un vaisseau en la compagnie du maistre et autres Marineaulx d'icellui vaisseau pour aller pescher, etc.* Vide Marinarius.

MARINELLI, idem, qui Marinarii, apud Matth. Paris pag. 162. 166. et S. Bernardum lib. de Modo bene vivendi cap. 57. [Litteræ Henrici VI. Reg. Angl. ann. 1431. apud Rymer. tom. 10. pag. 489 : *De nostris mercatoribus seu Marinellis, ac eorum nave vel bona, cum ad portus seu stathes dictarum terrarum venturum, etc.* Adde lib. nigrum Scaccarii pag. 383.]

† MARINERII. Vide Marinarius.

MARINOLA, Gloss. MS. Eccles. Parisiensis : *Encetecia, Marinola lignea, qua amphora sustinetur. Papias habet : Encetegna, macinola, qua, etc.* [Leg. Machinola, parva machina. Vide Encetecia.]

† MARINOSUS, Marinus, maritimus. Epist. Manasses Camerac. Episc. apud Baluz. tom. 5. Miscell. pag. 319 : *Itaque cum Deus spirituales gladium nobis solummodo reliquerit, illos spirituales gladio puniamus quorum Marinosis impulsu tempestatibus neque die neque hora cessare possumus.*

† 1. MARINUS, Provincialibus, Auster, vulgo *Lou marin*, quia a mari flat. Charta ann. 1473. ex Schedis Pr. de Mazaugues : *Et ab alio latere dictus terminus respicit versus Marinum.*

◦ 2. MARINUS, Piscator. Charta Adelf. reg. Aragon. æra 1165. pro habitat. Tutelæ in Reg. 58. Chartoph. reg. ch. 295 : *Et persolto vobis totas illas aquas quod pesquetis ubi potueritis ; sed totos illos sollos, qui fuerint ibi prisos, sedeant meos et predat eos meo Marino pro ad me.*

MARIOLE, Imago S. Mariæ virginis. Vita Abbatum S. Albani : *Hic quoque fere perfecit pulcrum Mariolam cum pertinentiis. Iterum : In Australi Ecclesie parte, juxta nobilem Mariolam. Alio loco : Ante majus altare et Mariolam, que eadem supra ponitur. Willelmus Guiart MS. in Ludov. VIII :*

Aubes, froes, chaubles, estoles,
Crois, Crocets, et Marioles,
Unes d'argent, autres de fast.

◦ Mirac. Mss. B. M. V. lib. 1 :

Devant ne val quel Mariole,
Ki tient un enfant et acole,
Toute jour s'aloit acroissant.

◦ MARIOLE dicebantur Sacerdotes vel Clerici, qui die sancto Pasche trium Mariarum personas agebant. Ordinar. eccl. Camer. Ms. fol. 42. v. : *Interim in revesitario parantur tres Mariole, quarum due indute sunt casulis albis, et tertia dalmatica alba, cooperitis capitibus amictu, tenentes in manibus poma aurea in signum aromatum.*

◦ MARIOTE, Et brazo sopra el cutito. Glossar. Lat. Ital. Ms. Vide supra in Maheria.

† MARIOTIO, perperam pro *Marritio*, Detrimentum, jactura rei. Placitum ann. 821. apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 378 : *Jussurat ipse Principis (Ludovicus Pius) supradictis Aledranno et Leoni, ut sine Mariotione et de omni causa quam cum Guiniga habebamus... ptenam justitiam facere jussemus.*

† MARIUS, Mensura sex copiens heminas. Vocabular. Sussannæ.

◦ MARISAN, Lo octavo mese, in Glossar. Lat. Ital. MS.

MARISARCHUS. Vide Maresarchus.

* MARISCALCHUS, Equarius medicus, Ital. *Malscalco, Mariscalco* è *Mariscalco*. Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. 1. pag. 37 : *Testes fuerunt Joannes filius Johannis sartoris, qui habitat in domo bonacarsis Mariscalchi.* [FR.]

MARISCUS, Palus. Gallis *Marais*, vel *Marais*, quam vocem a *Mare*, id est, collectione aquarum deducit Salmastius : Somnerus a Saxonicis *mersc*, *palus*. [Charta apud Mabill. tom. 2. Annal. Bened. pag. 697 : *Cum terra et silva, Marisco ad integrum meam partem... trado atque transfundo.* Tabular. Dolense ann. 1803 : *Quaedam terræ arabiles sitæ in parochia de Pleudehen juxta flumen de Rentra, qui vulgariter appellantur magni Marisci D. de Querquen.*] Ingulfus : *Vicinas paludes, circumque jacentes Mariscos immeabiles reddebant. Infra : Cum insula circumjacente, et duobus Mariscis adjacentibus. Occurrit non semel apud Matth. Paris, et alios.*

† MARESCUM, Eadem notione, in Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 118.

† MARESCUM. Charta ann. 1090. ex Tabulario Montis S. Michaelis : *Alanus D. G. Britannorum Comes dedit Deo et Beato Michaeli villam Bohel cum omni Maresco quod ad eam pertinet.* Charta Eustachii Comit. Bolon. ann. 1112. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 137 : *In aquis, in piscationibus, in pratis et in Marescis.* Chron. Andrense tom. 9. Spiell. Acher. pag. 471 : *Tertiam partem Maresci de Bavelinghem... pertinaciter exegit.*

◦ Nostris *Maresqs*, *Mareschat* et *Mareschiere*. Chron. S. Dion. lib. 1. cap. 2. tom. 3. Collect. Histor. Franc. pag. 156 : *Li leux estoit tant fort et si périlleus pour les fonteniz et pour les Mareschieres, etc.* Instr. ann. 1406. ex Bibl. reg. : *Laquelle fief ferme est toute en un lieu, où il souloit avoir un vivier, qui pieça aterry et vint en prez, et de present est en Maresqs.* Lit. remiss. ann. 1475. in Reg. 195. Chartoph. reg. ch. 1483 : *Pour fener et mettre en nullon le foing qui estoit faulché en leur pré, Mareschatz, hotz ou marates... Le bot du preste, autrement dit marates ou Mareschatz. Hinc Marescher, Pratum adquare, in Charta ann. 1364. ex Reg. 96. ch. 75 : *Les habitans peuent et porront**

foisir une gauge en parfont en leuredis marais pour Marescher.

† MARESEKUM, in Chartular. S. Vandregr. tom. 1. pag. 10 : *Item vendidi... unam piecham terre sitam... supra Marescum.*

MARESIUM, Eadem notione. Charta Philippæ Comitissæ Pictavensis, uxoris Guillelmi VIII : *Quod ego audiens graviter tuli, pro eo quod eadem Marena dicebantur esse de osculo meo.* [Charta ann. 1239. ex Tabular. monast. de Alba corona : *Jocelinus D. de Rocha Bernardi Jedit Abbatiz de Alba corona equinam suam quam habebat in Maresis de Trevali, in ipso videlicet introitu Maresiorum.* Charta de Aquariatu de Tale-mundo : *Item sex sextaria salis ad mensuram Olona que habemus super Maresio Martini singulis annis, annui et perpetui redditus ; quod quidem Maresium tenet archipresbyter Alperienis.*] Occurrit præterea in Charta anni 1217. apud Sammarthanos tom. 4. Gallie Christ. pag. 5. et in alia anni 1244. in Probat. Hist. Castanetorum pag. 28. 24.

MARESCAGIUM. Charta anni 1267. qua Matthæus de Montemorenciaco vendit Abbati S. Dionysii, quosdam redditus et usagia in terra et supra terram *Evclane S. Dionysii in Francia apud Argentolium. Qui redditus Curus et Marescagium vulgariter nuncupatur, pro 40. libris Paris.* Facultas forte utendi marescis alterius domini. [Hic, *Marescagium*, nomen est proprium territorii cujusdam prope Argentolium, quod vulgo *le Marais* dicitur.]

MARESCHEIUS, Palus, locus palustris, *Marais*. Charta Gilonis de Aciaco Millitis ann. 1227. in Tabulario Ecclesie Meldensis f. 30 : *Ex parte Crociaci ab introitu Mareschei... ita tamen dicerem mareschicos de Estrepill. qui sunt inter molendinum de Mollignon, etc.* *Mareschere*, dicebant nostri, quomodo pascua vertit Hugo Plagon in versione Gall. MS. Will. Tyril lib. 2. cap. 19. Guill. Guiart ann. 1304 :

D'estre part outre la riviere,
Se sont près d'une Mareschiere
Li Flamens tendus li grant pressos.

Robertus Bourronus in Merlino MS. : *Une tour fort et haut, qui seoit en une Marescheris.*

† MARISCULUM, diminut. a *Mariscus*. Lambertus Ardensis apud Ludewig. tom. 8. Reliq. MSS. pag. 617 : *In Marisculo apud Ardeam juxta molendinum exlusam... fecit.*

◦ Ita *Maresquel*, a *Mareset*, in Charta ann. 1389. ex Chartul. 28. Corb.

† MARESCOSUS, Locus palustris. Willelmus Brito lib. 2. Philipp. :

Quaque Marescosos extendit Flandrie campos.

† MARISIACUS, Idem quod *Mariscus*, Palus, *Marais*. Bulla Johannis VIII. PP. ann. 877. tom. 8. Annal. Bened. pag. 679 : *Berziacum una cum molendino, Berzio Marisiacos duos atque epicarium.*

◦ MARISMARE, *Marennium*, seu materiam ligneam domibus edificandis aptam excindere. Charta ann. 1276. in Chartul. eccl. Lirigon. fol. 256. r. : *Abbas et conventus quitlaverunt... totum usagium, quod habebant in omnibus nemoribus de Marasco scindendi et Marismandi. Vide Marrimare.*

MARISTALLA. Vide Marestalla.

† MARISTUS, pro *Mariscus*, Palus. Charta Henrici Reg. Angl. ann. 1285. in Tabul. regio Reg. 92. Ch. 58 : *Cum omnibus aliis libertatibus... in stagnis et*

viciaria, in Maritis et piscariis, etc. Charta Johannis de Monteforti Ducis Britan. ann. 1300. ex Arch. castri Nannet. : Simul cum membris hamelatis, pratis, piscariis, Maritis, etc.

MARITA. Uxor. Vetus Inscriptio Barcelona: Cornelius L. F. Secundus L. Valer. Rufus Maritus optim. etc. Alia Roma: D. M. Julius Pietati Maritus optimus C. Julius Symfor. fecit.

• Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: Moller, Prov. uxor, Marita, maritella.

MARITAGIUM. Donatio, quae a parente filio fit propter nuptias, seu intuitu matrimonii. Regiam Majestatem lib. 2. cap. 18. § 1. et Glanvilla lib. 7. cap. 1. In alia acceptione accipitur dos secundum Leges Romanas, secundum quas proprie appellatur dos, id quod cum muliere datur viro, quod vulgariter dicitur Maritadium. Potest itaque quilibet liber homo terram habens, quandam partem terrae suae dare cum filia sua, vel cum qualibet alia muliere in Maritadium, etc. Et cap. 48. § 12. ab hereditate distinguitur. Hinc possidere ex Maritadio, apud Ordericum Vitalem lib. 5. pag. 500. Dare in Maritadium, apud Radulphum de Diceto ann. 1199. nostris vulgo, Donner en mariage, id est, favore matrimonii. Consuetudo municipalis de Labourt, tit. 9. art. 12: Dot ou donation pour noces, vulgairement appellé Mariage. Leges Edwardi Confess. cap. 19: Remaneant legales cum dotibus suis et Maritadiis. Charta Henrici Regis Angliae apud Matth. Paris ann. 1213: Et si marito uxor ejus remanserit, et sine liberis fuerit, dotem suam et Maritadium habebit. Adde. aliam Joannis Regis ann. 1215. ibid. pag. 178. Statuta Alexandri II. Regis Scotiae cap. 22. § 1. 2. Fletam lib. 5. cap. 24. Petrum de Vineis lib. 2. Epist. 5. etc. [Edictum Philippi Pulchri ann. 1219. tom. 1. Ordin. Reg. Fr. pag. 23: Parentibus vero mulieris accies id quod ipsa secum attulit in Matrimonium, salvo legato suo, quod ipsa facere potuit per jus. Epist. Friderici II. Imper. tom. 2. Spicil. Acher. pag. 575. Non possumus silentio praeterire quod Marchioni Minia sorora sua nuptiis tradita, in terra sua nuptiis celebratis, cum prima thori gaudia celebrasset, aggressus est in lecto, et surgere non permisit, donec eos in ejus manibus dotes et jus de quibus tenebatur eis pro Maritadio responderet, oportuit necessario remissas. Charta ann. 1207. apud Kennett. Antiquit. Ambrosden. pag. 171: Concessimus... villam de Menelida cum pertinentiis suis quam Alanus de Dunstanvi pater ipsius Cecilie dedit ad se Maritandum.] Maritadium autem aliud est liberum, aliud servitio obnoxium.

MARITAGIUM LIBERUM, nostris Practicis, Franc mariage, dicitur, inquit Bracton. lib. 2. cap. 7. § 8: ubi donator vult, quod terra sic data, quiescit sit et libera ab omni seculari servitio, quod ad dominum feodi possit pertinere; et ita quod ille, cui sic data fuerit, nullum omnino faciat inde servitium usque ad tertium heredem, et usque ad quartum gradum, ita quod tertius heres sit inclusivus. Et infra: Gradus autem computandi sunt a primo donatario usque ad tertium heredem inclusivum, ut donatarius faciat primum gradum, et heres eius faciat secundum, et heres heredis tertium, et heres secundus heredis quartum, qui quidem tenebitur ad servitium, etc. Eadem pene habentur apud Glanvillam lib. 7. cap. 18. in Regiam Majestatem lib. 2. cap. 57. et apud Littletonem sect. 17. et seqq.

[Hinc in Lib. nigro Scaccar. pag. 89: Maritadium, quod dicit non adhuc debere servitium.] His autem locis cum donator liberari dicitur a servitio et homagio, id intelligendum est de servitio et homagio donatoris, quod exerte indicat Littleton. sect. 19. nam donator terram suam liberam ab alterius domini homagio et servitio conferre non potest. Charta Mathildis de S. Lizid. in Monastico Anglic. tom. 1. pag. 879: Dedit... tertiam partem totius maneris mei de Cratesfeld, quod est liberum Maritadium meum, etc. Pag. 418: Terram suam de Rudham pater suus dedit in liberum Maritadium. Pag. 514: Ecclesiam S. Crucis... quae sita est in libero Maritadio. [Lib. niger Scaccarii pag. 252: Praetera Willielmus Peverell dedit michi in franco Maritadio quiete cum sorore sua feodum 11. militum. Charta ann. 1256. apud Kennett. Antiquit. Ambrosden. pag. 261: Willielmus Longpess dedit et concessit Henrico filio dicti Edmundi Margaretam filiam suam et hereditatem et cum ipsa in libero Maritadio maneris sui de Burncester et Midlington cum omnibus homagiis, redditibus, servitiis et consuetudinibus et omnibus aliis pertinentiis sine aliquo retinimento.]

MARITAGIUM autem servitio obnoxium illud est quod datur cum speciali reservatione servitii debiti domino capitali: et qui hujusmodi terras accipit nomine maritadii, ipse et omnes ejus haeredes tenentur facere servitium domino. Sed neque ipse, neque duo ejus haeredes facient homagium domino: verum tertius haeres omnia servitia et homagium facere tenebitur. Ita Regiam Majestatem lib. 12. cap. 57. § 7. 8. 9. et Bracton. d. cap. § 4. [Vide Philips. Histor. Jur. Anglic. tom. 2. pag. 184. seqq.]

¶ **IN LIBERO MARITADIO,** hoc est, Solutio matrimonii, atque, ut habent alia instrumenta, in pura viduitate, in libera viduitate et in ligia potestate; cum scilicet uxor defuncto marito tota sui juris est. Kennettus sub ann. 1129. Antiquit. Ambrosden. pag. 90: Dicitur Robertus Ecclesiam de Osenia fundavit, et Canonicos regulares in ea constituit, et Ecclesiam de Claidon, et alias quamplurimas eidem Canonicis contulit. Post mortem vero ejusdem Roberti praefata Editha in libero Maritadio suo plurimas terras praefatis Canonicis in Cleidona dedit. Vide Ligius.

¶ **MARITAGIUM HABERE,** Formula usitata apud Anglos in Literis, quibus Rex alicui concedebat in uxorem ducere filiam, quae, dum minor aetate esset, sub ejus tutela existebat. Litterae ann. 1215. apud Kennett. Antiquit. Ambrosden. pag. 182: Habere factus W. Com. Sarum. Maritadium filiam Ricardi de Camville genitis de Eustachia... ad opus Willielmi sui primogeniti... Cum tota hereditate sua contingente ipsam filiam ejusdem Ricardi in balliva sua ex parte matris suae.

MARITAGIUM, Littletoni sect. 108. Marriage, nudc, dicitur jus quod domino feodi competit maritandi filias vassalli sui defuncti: seu, ut definitur a Cowello l. 2. tit. 8. § 20: est commodum illud, quod domino feodi a nuptiis minoris de se per servitium Militare tenentis consistere potest. Statutum Mertonense cap. 7: Maritadium ejus, qui infra aetatem est, de vero jure pertinet ad dominum feodi. Vide Statutum 2. Westmonasteriense cap. 12. Regiam Majestatem lib. 2. cap. 48. Fletam lib. 1. cap. 9. § 5. et cap. 18. et quae notavimus ad Statuta 8. Ludovici. Quibus adjungenda omnino Charta Henrici III. Reg. Angl. ubi istius

legis ac juris ratio redditur, apud Guillel. Prynneum in Libertatib. Anglic. tom. 2. p. 602. ex qua quadam delibabimus: Cum per experientiam didicimus, quod quamplures Domini regni nostri, sprete securitate, quae per legem et antiquam consuetudinem regni Angliae capi solent et debet ab eis, ne se maritari permitterent sine consensu et voluntate nostra, non requisito super hoc nostro assensu, unde tam nobis quam Coronae nostrae et damnum et opprobrium emergerunt. Mox: Vobis mandamus, firmiter injungentes in fide, quae nobis tenemini, quatenus sine dilatione a Margeria sorore quondam Constantii Warwicensis, quae est una de generosioribus mulieribus regni nostri, et castrum habet ingenio fortitudinis, et citum versus partes Marchiae, pro quo nobis multatenus expediret, quod aliquem in virum acciperet, nisi de ipso, tanquam de nobis confiderem, castrum de Warwic et de terris suis, quae ipsi eligitis in plegium capiat, praeter securitatem debitam, quod ipsa nulli viventium sine licentia nostram in matrimonio copulabitur; ita quod si forte temerario ausu contra hoc fecisset, castrum praedictum et terras in plegium similiter captas, nobis perpetuo et heredibus nostris incurrantur.

¶ **MARITAGII SERVITIO** domino feodi debere dicebantur feminae, quae feuda militaribus servitiis obnoxia possidebant; eas quippe, ne consuetum servitium periret, ad nuptias cogebat dominus feodi, modo sexagesimum annum non attigissent. Qua ratione vero id fiebat discere est ex Assisibus Hieros. cap. 242: Quant le Seigneur veult semondre ou faire semondre ei com il doit femme de prendre baron quant elle a et tient fe qui li doit service de cors, ou a damoiselle a qui le fe eschet que il li doit service de cors, il li doit offrir trois barons, et tels que il soient a lui offerans de parage, ou a son autre baron, et la doit semondre de deus de ses homes ou de plus, ou faire la semondre par trois de ses homes l'une en leuc de lui, et deus com Court, et celui que il a establi en son leuc a ce faire doit dire enci: Dame, je vous euffre de par Monseigneur tel et le nome, trois barons tel et tel et les nome, et vous semons de par Monseigneur que dedans tel jour, et motise le jour, aide pris l'un des trois barons que je vous ay nommez... et enci li die par trois fois. Adde cap. 243. 244. et 245.

MARITAGIUM RATIONABILE, quod dominus heredi offert, ubi non disparagatur, in Statuto Mertonensi ann. 20. Henrici III: quod Mariage advenant vocat Consuetudo Normannica vetus cap. 26: Se aucune femme demande a son frere mariage, se il veult, il la menera avec lui, et l'aura en garde un an et un jour, et puis la pourerra de avenant mariage. Mariage avenant est, se elle est mariee a convenable personne selon son lignage et ses possessions. Nova consuetudo Norman. art. 857: Les seurs ne peuvent demander partage en la succession du pere et de la mere, sans seulement demander mariage. Mariage advenant, ibid. art. 269. et seq. Vide Notas nostras ad Stat. S. Ludov. pag. 174.

MARITAGIUM DEBAVENANS, Matrimonium impar et minus dignitati personae conventens. Primum Regestum Johannis de sancto Justo in Camera Computor. Paris: Pater dat filium deavenans Maritadium, moritur pater relicto filio infra aetatem, qui filius tacet per annum et diem, postquam pervenerit ad aetatem legitimum, postea conquisitur, et sororem

suam et maritum ejus, de Maritaggio de-
sponsanti, queritur, an possit.

¶ **MARITAGIA REGALEFACTA**, Gall.
Marriages rchausees, Secundae nuptim.
Boerius Consil. 40: Sponsalia viduarum
debent fieri de nocte, et non de die, ad
differentiam virginum quas debent des-
ponsari de die, et convocatis amicis... et ita
dicit (Angelus) servari Perusii, et verum
dicit, quod etiam ubique terrarum viduas
desponsantur ante auroram, et solis or-
tum, dicit in § 1. in addit. incipiente Ubi
lib. cons. Biter. et hanc viduarum mari-
monia vocantur in vulgari nuptiis, seu
Matrimonio recalcata, *Noces rchausees*.
Ita D. de Lauriere in Glor. Juris Gallici.

¶ **MARITAGIUM**, seu licentia maritalis,
maritandi, matrimoniorum, dicitur de
servis, conditionalibus, et glebas ad-
scriptis, quibus matrimonium contrahere
absque licentia et consensu domini non
licet. Eginhardus Epist. 18. ad Hat-
tonem Comitem: *Quidam homo vester
nomine Hunno venit ad limina sanctorum
Marcellini et Petri, veniam postulans pro
eo, quod concorsum suum ancillam vestram
sibi in conjugium sociasset sine
vestra jussione. Propter hoc precamur
benignitatem vestram, ut a nobis indul-
gentiam de hoc facto percipere mereatur,*
etc. [Charta ann. 1235. apud Kennett.
Antiquit. Ambrosden. pag. 401: *Robertus,
et omnes alii custumarii... non debent
filium suum ad literaturam ponere, neque
filiam suam maritare sine licentia et vo-
luntate Priorum.*]

Ut porro consensum dominorum obti-
nerent servi, census definitum istdem
præstabant. Charta G. Laudunensis
Episcopi, apud Cognatum in Historia
Tornacensi: *De unoquoque eorum tam
servo quam ancilla, habebitis annuatim
sex denarios censuales, et de mortuis
manu duos solidos, et de Maritaggio duos
solidos.* Vetus Charta apud Willelmum
Hedam in Episc. Traject. cap. 99: *Ne-
rum ne omnimodis sine respectu videatur
sancta Dei Ecclesia pro licentia nubendi
infra sine extra concedere potestatem,
denarij 12. denarij, etc.* Alia apud Bene-
dictum lib. 8. Gallo-Flandr. cap. 21: *Quis
famula unoquoque anno... parvulus de
respeccione capitis sui 2. denarios, de
mortuo vero manu 6. de licentia Maritalli
sex similibi modo, etc.* Licentia matrimo-
niorum, in Charta ann. 1168. ex Tabu-
lario Campanie Thuan. [¶ Licentia
nude dicitur in Notit. de hominib. S.
Michaelis Belvac. circ. ann. 1100. exar-
ata, post Irmin. pag. 879: *Pro filia ec-
cum adducta, quam in conjugium erat
datura, consuetudinem, que Licentia vo-
catur, scil. 15. den. S. Michaeli... donavit.*]
Adde Harum in Castellanis Insulens.
pag. 178. 179. et Gallandum de Franco
alodio pag. 84. Chronicon S. Bertini,
de Sifrido, primo Guinensi Comite:
*Servitum aliam induxit, ut quilibet vir,
mulier, senex, puer, aut infans, si dena-
rium unum solveret in anno, in Nuptiis
4. et in morte quatuor.* Charta ann. 981.
in Probat. Hist. Guinensis pag. 48: *Sin-
guli (servi) ad 4. denarios in censu Kal.
Octobr. 12. in Matrimonio 5. sol. post obitum.*
[Charta ann. 1348. apud Kennett.
Antiquit. Ambrosden. pag. 470: *Willel-
mus Searich ad habendum in uxorem
Johannam que fuit uxor Willelmi Pdul,
venit Ale in curiam et dat domino de fine
pro eadem in Maritaggio habenda x. sol.*
Vide Egid. Golead. in S. Englb. pag.
115. et Forismaritagium.] [¶ Vide Hal-
taus. Glossar. German. voce *Hand-schil-
ling*, col. 878.]

¶ Eadem erat apud Anglos Tem-

num etiam a Rege seu Corona conditio,
cum filias suas extra maneri sui dis-
trictum nuptial tradebant. Charta ann.
1377. apud Kennett. Antiquit. Ambros-
den. pag. 290: *Et sciendum quod si ho-
mines predicti filias suas extra libertatem
dicti manerii maritare voluerint dabunt
domino pro qualibet filia etc. maritalia
duos solidos, et hoc pro castallis extra
libertatem dicti manerii cum ipsa remo-
tis, et si infra libertatem ejusdem maner-
ii eas maritaverint, nihil dabunt pro
Maritagio earundem.*

Cum igitur inter servitutum opera
non minimum illud esset, quod matri-
moniorum libertatem spectabat, hinc
in privilegiis civitatum et oppidorum
incolis a Regibus et Principibus indul-
tis legere est, id potissimum cautum ac
concessum, ut eis et eorum hereditibus ad
libitum suum puellas et viduas suas nup-
tial traderent, et juvenes uxores, et ballia
juvenum et puellarum sine viduarum ha-
bere sine aliqua contradictione liceret, ut
est in Charta Alienor. Reg. Angl. ann.
1199. pro Libertat. urbis Santonens.
apud Beulium pag. 586. Alia Ricardi
Comit. Pictav. pro Rupellenab. apud
eundem pag. 600: *Præterea ipsi concessi,
quod si ipsi inter filios et filias suas et
mulieres viduas matrimonium contrahere
voluerint, ego eis nullam inferam violen-
tiam, nec ego eis quarum filios et filias
suas ad maritandum; et si quis super hoc
in eis manus mitteret, ipse sine occasione
se defendens.* Charta Communis Rotomagens.
ann. 1207: *Ipse nullum de
Civibus Rotomag. cogere poterimus de
filis maritandis, nisi de voluntate sua.*
Charta Communis Hamensis: *Conces-
sum vero est, ut quicumque filium, sive
filiam maritare voluerit, sine sui con-
sensione domini et absque ullo forisfacto fa-
cere poterit.* Similia propemodum habentur
in Libertatibus concessis Angeriaci
incolis ann. 1204. Castell. Amoros. in
diocesi Aginensi ab Edw. I. Reg. Angl.
in Regesto Constabularis Burdegali. fol.
5. Item Valentini in eadem diocesi ab
eodem Edw. fol. 160. Oleronensibus ab
Alienora ann. 1199. fol. 186. et Hugone
Lusitano Comite Marchie ann. 1202.
fol. 187. Santonensibus ann. 1199. apud
Beulium pag. 586. etc. Adde Statuta
Delphinalia pag. 29. v. Constitutiones
Siculas lib. 8. tit. 21. [Statuta MSS. Car-
oli I. Regis Sicilia cap. 154.] Statutum
lib. 8. part. 11. cap. 9. Consuetudinem
Solensem tit. 1. art. 2. [¶ Privileg. Ri-
chard. Rom. Regis ann. 1277. Wetla-
riens. datum in Guden. Syllog. pag. 478.]
Vide *Marchia*.

Eximenter in ejusmodi immunita-
tibus Nobilitas feudaliu matrimonialia,
de quibus copiose egimus in Notis ad
Stabilitatem S. Ludovici. Charta Phi-
lippi Aug. ann. 1220. M. Novemb. pro
Cacomensibus: *Præterea concessimus
eadem, quod nec nos nec heredes nostri
trademus uxores vel filias eorum aliquibus
in Maritaggio contra voluntatem eorum,
nisi feudum, vel membrum locum teneant,
propter quod debemus maritare secundum
usum et consuetudinem Normannicam.* Adde
Vitam S. Godeberti n. 3. Epist. 398. In-
ter eas, que habentur tom. 4. Hist.
Franc. Math. Paris. pag. 368. g. 178. b.
etc.

¶ Hand scio an huc spectet Charta
Ludovici I. Reg. Hungar. ann. 1262. apud
Ludewig. tom. 5. Reliq. MSS. pag. 496:
*Promittentes fide que supra, quod si ali-
quando filios vel filias obtinuerimus in futu-
rum, quod illos vel illas Maritaggio sine
nuptiis inuicem copulare volumus nec de-*

betur quibuscumque spondere personis,
obsequio predictorum Regum Boemie con-
silio, favore et consensu. Utrum id ratione
feodorum que a Rege Boemie posside-
bat, promiserit, aut quavis alia, mihi
incertum.

¶ **MARITAGIUM IMPEDITUM**, incombura-
tum. Vide *Combr*.

¶ Lege et consuetudine inductum
fuisse supra observatum est in Auxi-
lium, ut dominus a vassallis et subditis
certum tributum exigeret, cum filiam
suam primogenitam nuptial tradat.
Idem etiam alicubi obtinuisse pro caste-
ris filibus maritandis colligitur ex
Scriptoribus a Salvaingo laudatis
Tract. de Usu feud. cap. 49. Sed et pro
sore idem vectigal aliquando pensata-
tum, præsertim in Anglia, ibidem pariter
dictum est. Quibus addendum vide-
tur postremum illud auxilium ab ipso
met Henrico Rege inter liberos et gra-
tios annumerari in Charta ann. 1200.
apud Maddox Formul. Anglic. pag. 6:
*Quia carcerari non possumus, utrum pla-
naria fuerit nobis responsum ad Socco-
rium nostrum de Auxilio quod nobis ne-
per Liberaliter concessistis, ad maritan-
dam sororem nostram Romano Impera-
tori scilicet duas marcas de quolibet feodo
quod de nobis tenetis in capite, tam de
veteri feoffamento quam de novo: et e-
dem modo de feodis Militum vestrorum,
etc.* Porro hæc præstatio.

¶ **MARITAGIUM** nude dicitur, in Con-
stit. Jacobi Reg. Sicilia tom. 1. cap. 7:
*Licit nobis et hereditibus nostris in eodem
anno subventiones imponere... pro militibus
quingus millium, et pro Maritaggio quin-
que millium unciarum auri summam.*
Vide *Maritatio* 2.

¶ **MARITAGIUM** nude, matrimonium.
Littere ann. 1402. apud Rymer tom. 8.
pag. 249: *In negotio matrimonii, etc. Ma-
ritagii præclarissimi D. Blanche D. nos-
tri Regis filie senioris, etc.* Et alibi
passim.

¶ **MARITALIS FILIUS**. Ex legitimo
matrimonio procreatus. Testamentum
Armandi d'Aligre ann. 1268. apud Mar-
ten. tom. 1. Anecd. col. 1115: *In primis
Hugonem filium meum legitimum et
Maritalium inuicem in heredes universales
seu generales in castris meis d'Aligre
et de Chameil, etc.*

¶ **MARITAMENTUM**, pro Maritaggio, i.
dos. Tabularium Monasterii S. Andrea
Viennensis: *Quis terra erat jus et Ma-
ritamentum ejusdem Galburie, etc.* [Tes-
tament. Beatricis de Alborela ann. 1267.
apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 1537:
*Ita quod cum omni legato quod eidem
supra facimus, sint duodecim milia flo-
reni auri, ad suum Maritamentum, in
pecunia.*]

¶ **MARITANE PARTES**, pro Maritima.
Littere Roberti Comitis Flandrie ann.
1305. apud Rymer. tom. 2. pag. 964: *Ne
quis eodem in suis rebellionibus seu rap-
nis confortet seu sustentet quoquo modo, et
specialiter in partibus Maritanis.*

¶ **MARITARE**, *Factare*, *Papias*.

¶ **MARITARE**. Neutro sensu sumit-
tur, in Testam. ann. 1191. Inter Probat.
tom. 2. Hist. Occid. col. 416: *Ermen-
gardi quoque filia mea dimitto quingus
milia solidorum Malgeriensem in heredi-
tate, cum quibus Maritet. Maritare ma-
rimonium, in Charta ann. 1298. tom. 1.
Probat. hist. geneal. dotus reg. Foring.
pag. 28. Maritager, pro Marier, matrimo-
nium contrahere. in Stabili. S. Ludov.
ann. 1270. cap. 12. tom. 1. Ordinat. reg.
Franc. pag. 118. Etre maris on femme,
Uxorem habere, in Lit. romiss. ann.*

1404. ex Reg. 156. Chartoph. reg. ch. 249: *Cobdien que seu Simon Bradieu fu Marid en femme; dont il devoit estre content, etc.*

◦ **MARITATICUM**, Dos mulieris. Charta ann. 1068. ex Tabul. Major. monast.: *Cum de mediocritate ipsius terre movisset calumniam quidam Constantinus, asserens eam suam conjugii in Maritaticum datam. Vide Maritamentum.*

1. **MARITATIO**, Idem quod *Maritagium*, Dos. Charta Henrici I. Regis Angl. pro Libertatibus Angliæ in ejusdem Legibus, apud Ricardum Hagustaid. Matth. Paris. Brampstonum et alios: *Et si mortuo marito uxor remanserit ejus, et sine liberis fuerit, dotem suam et Maritacionem habebit, et si uxor cum liberis remanserit, dotem quidem et Maritacionem suam habebit, dum corpus suum legitime servaverit, etc.* [Charta ann. 1088. apud Miræum tom. 4. pag. 458: *Quod contingit de capite matris mee, meæ Maritacionis sorte offerendum credo in illa domo... prædium mihi competens jure maritacionis, etc.* Testament. Johannis de Nevill ann. 1386. apud Madox Formul. Anglic. pag. 429: *Item lego pro Maritacione Elizabethæ filie mee, si fuerit superstes, mille marcas.*]

2. **MARITATIO**, Tributum, quod dominus, nomine Auxilii, a vassallis et subditis, pro maritanda primogenita filia sua, ex Lege et Consuetudine, exigere poterat. Charta ann. 1158. apud Eobinell. tom. 2. Hist. Britan. pag. 157: *Præterea rogaverunt me supradicti monachi ut eis quaedam Consuetudines, quas eis domitus Gaufridus pater meus dederat, confirmarem, scilicet censum, ostagium, Comitatus eorum, Maritacionem, terræ emptionem, corporis sui redemptionem. Ex quibus ultimis verbis perspicuum est vocem Maritatio ea, qua exposuimus, notione, hic intelligendam esse; ne quis vero remaneat scrupulus, vide Auxilium. Verum, quod omnino notandum est, videtur ex aliatis tributum illud etiam pensitatum fuisse, ubi nulla aderat maritanda filia, quandoquidem monachis, ut eo utantur, concessum videmus. Unde Nicubi quasi censum annum exactum fuisse lubens crediderim. Vide supra in *Maritagium*.*

◦ 8. **MARITATIO**, Matrimonii celebratio. Chron. Guill. Burdini ad ann. 1363. inter Probat. tom. 4. Hist. Occit. col. 11: *Quod pro baptisate, Maritacione et unctioe sancti olei a parochianis duos vel tres vel quatuor denarios solent (elic) exigere.*

◦ **MARITATUS**, Matrimonium. Pactum matrimonii inter Henricum filium Regis Aleman. et Constantiam filiam Gastonis Vicecom. Bearn. ann. 1268. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 1361: *Per filias ceteras domini Gastonis vel jam maritatas, vel juniores que non est adhuc Maritatus collocata, que juxta assertionem D. Gastonis jam pubes effecta et emancipata juravit se conventionem ratificare predictam.*

◦ **MARITELLUS**, Maritus. Berberius in Viatorio utriusque juris part. 1. Rubr. de Adulteris: *Si aliquis Maritellus habere cornua suspicaretur. Ibid. Rubr. de Tut. et curis: Mulieres maxime juvenes, confidentes in dispositionibus Maritellorum, qui ipsas analogistas faciunt, ducunt in bonis dies suos, etiam cum inimicis capitalibus Maritellorum defunctorum; quia ut plurimum gaudent de morte virorum.*

◦ Glossar. Lat. Ital. Ms.: *Maritellus,*

maritella, lo piccolo, e fristo, e marit. Vide supra Marita.

◦ **MARITENUS**, Secundum mare. Vita S. Guthlaci tom. 2. Aprilis pag. 41: *Ab Austro in Aquilonem Maritenus longissimo tractu protenditur. [◦ Pro Magentens.]*

◦ **MARITI**, nunc Porci, in vet. Glossar. ex Cod. reg. 7641.

◦ **MARITIMA**, Mare. Ogerii Panis Annal. Genuens. ad ann. 1322. apud Murator. tom. 6. col. 385. *Eodem quippe anno Beltramus de Nervi quum iret in Maritimam cum nave sua, que vocatur Castella pro grano, invenit naves duas Pisatorum. Ibid. ad ann. 1121. col. 401: In eodem mense galeæ tres armate fuerunt, quibus præfuit Ceba, causa in Maritimam mittendi pro custodiendis multis innumerabilibus lignis, que in Maritima pro grano et blava iverant. [◦ Henric. VII. chart. ann. 1310. apud Pertz. Leg. tom. 2. pag. 502. Terrarum et provinciarum S. Romanæ Ecclesiæ, ubique positarum, præcipue. Comitatibus quoque Campaniæ atque Maritimæ, cum omnibus civitatibus, etc. Vide Marenima et vocem sequentem.]*

◦ **MARITIME**, Agri et prædia ad maris littora. Charta ann. 1068. apud Sammarthanos in Archiepisc. Burdegalens.: *Causa igitur incepta, cum ad id ventum esset, ut jam dictus Prepositus hanc in Maritimis nostris esse consuetudinem affirmaret, ut quædam Comitatus servientes solum justo pretio vellent emere, etc. Rogerus Hovédun. pag. 661: *Tota vero Maritima, qua itur ad Cayphas, Pisani castra metati sunt, etc. Vide tom. 8. Spicillegi Acheriani pag. 278. Gesta Innocentii III. PP. pag. 142. Chronicon Petri IV. Regis Arag. initio, etc. Etiamnum hodie in Pictonibus les Marennes dicuntur agri ad Oceani littora, in quibus exstant salina: Marenna Itali, Maresme Catalani dicunt, unde Banyuls de Maresme, locus dictus in Ruscionensi Comitatu, haud procul a Caucoliberi, apud Andream Boscum lib. 1. des Titols de honor de Catalunya cap. 26. Quibus addo hæc ex Charta Caroli Majoris domus, apud Willelmum Hedam in Hist. Episcoporum. Trajectens. pag. 217. 1. Edit.: *Idcirco trado... in loco nuncupato Maritime, ubi castrum fuit, etc. [Marage, Eadem notione, usurpat le Roman de Rou MS.]***

Une fille a moult gente qui est de haut parage. Celle se veut donner a riche mariage. Desore vers le mar tout le pais Marage.]

◦ **MARITIMALIS**, Maritimus. Gesta Joh. VII. PP. apud Baluz. tom. 7. Miscell. pag. 319: *Hic beatissimus pro utilitate omnium Ecclesiarum et præcipue Gallicanæ Ecclesiæ, Arclatem Maritimali itinere deversus est.*

◦ **MARITORNE**, Exactio, tributum, f. pro *Maletote*. Vide *Tolta* 1. Charta ann. 1321. in Reg. 62. Chartoph. reg. ch. 156: *Omnes redditus, scilicet et proventus quos in pisside Senonensi... idem Erardus percipere consuevit, redditus, inquam, vocatos communiter et Gallice la Maritorne.*

◦ 1. **MARKA**, Regio. Acta S. Isidori Episc. Hispal. tom. 1. Aprilis pag. 338: *Que civitas, que solitudo, que Marka, que hujus Ductoris non senserit beneficia? Vide *Marcha* 1.*

◦ 2. **MARKA**, Terminus, limes, ora. Charta Godefr. comit. Arnsberg. ann. 1368. inter Probat. tom. 2. Annal. Pæmonst. col. 277: *In juribus, vulgariter echtwari dictis, inter nemora et sylvas,*

*que Marke vocantur... nunquam aliquid juris habuimus... dictis juribus egthwari in ipsis sylvis et Marchis, tanquam bonis Deo et sibi appropriatis... quietis potantur. Vide *Marcha* 1.*

◦ **MARKATA**, Vide in *Marca* 1.

◦ **MARKET-FUDER**, Vide *Marchet-fuder*.

◦ **MARKETA**, ut *Marcheta*. Vide in hac voce.

◦ **MARKETELD**, Monasticum Anglic. tom. 2. pag. 187: *Et valent per annum le Streteward et le Marketeld 18. sol. et obol. etc. [Legendum *Marketeld*, Stalagium seu præstatio pro stallis in mercatis et nundinis, nostris Etalage, ab Angl. *Market*, mercatum, et Saxon. *glid*, præstatio, tributum.]*

◦ **MARISUS**, Vide *Marchio*.

◦ **MARLA**, Marga, de qua Plinius lib. 18. cap. 6. qua agri impinguantur, Gallis *Marle* et *Marne*. Observat Cluverius lib. 1. Germaniæ antiquæ cap. 8. in antiquissimis MSS. Plinii Codicibus Bibliothecæ Regiæ Angliæ Londinensis, lib. 17. cap. 6. pro *marga*, quod ter ibi habetur, ubique scriptum *Marla*. Bracton. lib. 4. Tr. 1. cap. 34. §. 7: *Et ita quod deficiat melioratio in Marla, vel in sterco ratione. Fleta lib. 2. cap. 76. §. 4: *Marla durabilior est (fimo), eo quod fimo descendendo, et Marla ascendendo consumitur. [Jacobus de Vitriaco Hist. Orient. lib. 3. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 291: *Est autem aqua fluminis (Nili) pinguis, epissa et paludosa, que plus quam aliquis fimo vel Marla terram impinguat.]***

◦ *Marlays*, in Lit. remiss. ann. 1380. ex Reg. 139. Chartoph. reg. ch. 290: *Cellus Johannis avoit mené aux champs deux chevaux avec une charrette ou tumberel chargié de sembroy ou Marlays. Vide supra *Mallare* 2.*

◦ **TERMINUS MARLE**, Tempus, quo agros *Marla* impinguare solent, spatium subiect quinquedecim annorum. Charta ann. 1166. ex Chartul. S. Vandreg. tom. 2. pag. 208: *Concessi... tres acres terre nostre de Mainillo tenendas ad Terminum Marle, hoc est, ad quinquedecim annos, eo pacto quod singulis annis tertiam partem de illa terra ab illis accipiamus; finito vero termino terram nostram quietam habebimus. Alia ann. 1178. ibid.: *Tradidi Radulfo de Meuil duas acres terre nostre ad medietatem et ad terminum Marle. Charta Gerardi Decani S. Quintini in Viromand. ann. 1127: *Terram autem marliatam a primo die marliationis usque ad, 15. annos libere obtineant.***

◦ **MARLARE**, *Marla* seu *marga* agros stercoreare, pinguefacere. *Marler* vel *Marnar* une terre. Chronicon Andrense: *Ipsam terram Marlare fecit. Occurrit in Fleta lib. 2. cap. 13. §. 5. cap. 76. §. 2. tom. 1. Monast. Anglic. pag. 722. tom. 2. pag. 202. etc. Neerologium Ecclesiæ Carnotensis: *Marnavit terras et ad culturam redegit. [Charta apud Madox Formul. Angl. pag. 231: *Duas acres terre mee... unam videlicet Marlaram versus montem, etc. Legitur præterea passim in Chartular. Neerologis, Computis Eccles. Attrebat.]***

◦ **MARLIARE**, Eadem notione. *Marliatio*, ipsa agrorum stercoatio. Vide paulo supra in *Terminus marle*.

◦ **MARLARIE**, Fossæ, unde eruitur *marla*, seu *marga*, Gallis *Marlieres*, et *Marnieres*.] Agidius Aureæ Vallis Monachus in Episc. Leodiensib. cap. III. Aliis vero in foveis, que *Marlarie* dicuntur, projectis, etc. Adde Fletam lib. 2.

cap. 41. § 2. et Foros Beneharn. Rubr. de *Boscage* art. 14.

MARLERE, Eadem notione. Charta Joannis Regis Angl. de Forestis ann. 1215: *Unusquisque liber homo de cetero sine occasione faciat in bosco suo vel terra sua, quam habet in foresta, molendinum, vivarium, stagnum, Marleram, fossatum, etc.*

MARLEBLE, in Inquisitionibus de forisfactoris forestarum § 15: *Inquiratur etiam de Marleris, mineris, turbaris, etc. Fossa marleria*, tom. 2. Monastici Anglie, pag. 1011. Charta Roberti D. de Hoves ann. 1217. in Tabulario Corbejenai lib. 7. Ch. 8: *Et si est assavoir que li kemins ne demeure ensi come il est bonades, et li Maillieres devant dites ne autre kemins ne puis faire ne clamar dedans le terroir de Thames, etc. Et est assavoir que les Maillieres devant dites sont kemins a. l'assavoir de homes, etc.*

MARLATORIE BIGÆ. Vide *Mara*, *toria*.

MARLEICIE, Agri marga, seu marla impinguat. Charta Philippi Aug. Regis Franc. ann. 1220: *Et les Marleis et gastinas, que sunt extra boscum, quem boscum et non donavimus. In quibus Marleicis et gastinis numerantur 45. acres.*

MARLEFUM, Eadem notione. Vetus Charta apud Spelmannum: *Sciatis, me dedisse in perpetuum 22. acres et dimid. Marleis Ecclesie S. Michaelis, etc.*

MARLLARDUS, Anas masculus, in Reg. S. Justi ex Cam. Comput. Paris. fol. 194. v. pro *Mallardus*. Vide in hac voce.

MARLOTA, Vestis species, Bigerris et Beneharnensibus etiamnum in usu, quasi *Melota*, quia villosa et hispida, ex crassiori lana confecta. Hujus meminit Rabelaisius l. 5. atque eam interdum per testamentum deferre mulieres ibid. scribit. Vide *Bigera*.

MARLUCCIUS, Asellus minor, Gallie. Merlon. Charta pro Aquariatu de Talemondo: *Item in diebus debent comedi pisces, dabit et ministrabit dictus Aquarius secundum tempora, videlicet de Marluccio recentis fercula de duobus penis pro duobus.*

Vel potius *Merlus*, quæ Mari lucius. Consuet. Mss. monast. S. Crucis Burdeg. ante ann. 1345: *Martidum in diebus piscium quatuor (monachis).*

MARMA, Pontif. Ms. ecdl. Elbensis ubi de inauguratione regis: *Induit (rex) super vestes communes lineam sive amplam camisiam lineam ad similitudinem albæ, amphibalam novam, mundam et candidam, ac desuper Marmam purpuram auro ac gemmis decoratam. Sed legendum prorsus Mantam vel Mantum.* Vide in hac voce.

MARMARITIS, Herba quæ in desertis petris et saxis præruptissimus nascitur. Vocabul. Sussannæ.

MARMARIUS, pro *Marmorarius*, in Castigat. ad utrumque Glossar.

MARMATORA, (Flos aromaticus: « Inquit Demascenus: *Alnamacora* est calidior quam majorana. » (B. N. Ms.) Lat. 16186. f. 70.)

MARMESSOR, perperam pro *Manumissor*, Executor testamenti. Concil. Tarracon. ann. 1591. inter Hispan. tom. 4. pag. 535. *Licet etiam heredibus seu Marmessoribus aut aliis consanguineis defuncti. majorem elemosynam pro suffragiis ipsius defuncti eidem parochio libere et gratis dare.*

MARMITA ECCLESIE, dicitur quidam Diaconus in Inquisitione de Vita et moribus B. Joannis Episcopi Vicentini. Sed

verentur viri docti, ne mendum insit. Vide *Marmoritum*.

MARMITO, a Gall. *Marmiton*, qui villoribus culinæ ministeris inservit. Instrum. ann. 1599. apud Lobinell. tom. 5. Hist. Paris. pag. 801: *Nec tenebuntur iidem bursarii ecclesiastici pauperes seu non beneficiati, sicut et famuli, sive Marmitones solvere quicquam, etc.*

Nostris *Marmite*, Blandiloquus, virtutis et mansuetudinis simulator, vulgo *Chateau*. Mirac. Mss. B. M. V. lib. 1:

Tex fait le simple et le Marmite,
En cui orgies main et habite.

Ibidem:

Tex fait le simple et le Marmite,
Tex fait devant semblant d'ermite,
Qui regibe et fert par derrière.

Rursum:

Le Marmite, le mite-moe,
Font tant qu'il sont desour la roe.

Marmiteur, in Diction. Trevolt. *Mœstus, tristis, animosger*: unde *Marmuserie*, pro *Mœstitia*, animi dolor, vulgo *Melancolia*, apud Froissart. vol. 8. cap. 36: *François A. tremen entra en une Marmuserie, telle que le plus du temps il alloit tout seul parmi la ville de Gand.*

Est et filii serici species, quæ *Marmite* appellatur, in Costum. Paris. ex Reg. sign. Nosse Cam. Comput. fol. 86. v: *La livre de soye Marmite de Geraut (et pampes, etc.) den.*

MARMO, Vide infra *Mormylus*.

MARMOR, Morbi equorum species in genibus vel articulis. Vegetius lib. 2. Artis veterin. cap. 48: *Marmor duritiem ostendit ex nomine, etc.*

MARMOR, Tabellula marmorea imaginata, quæ in quibusdam Ecclesiis defertur osculanda ad Pacem in sacra Liturgia. Synodus Bajocensis ann. 1300. cap. 10: *Inhibemus firmiter et districte, ne pace recepta a Presbytero in altari, pluribus quam duobus mulieribus, Marmor tradatur osculandum. Vide Lapsus pacis, et Osculum pacis.*

MARMOR, Mare. Fridegodus in Vita S. Wilfridi sec. 3. Bened. part. 1. pag. 178:

..... Dum tensis alta pererrat
Marmora, Psalmigraphi ricolentes orgia valis;
Ecce repetitis pontus fundatous undis
Infravit.

Utitur Virgilius Georg. lib. 1. v. 254:

Et quando infidum remis impellere Marmor.

MARMORARE, Marmoribus ornare. Acta S. Leonis III. PP. tom. 2. Junii pag. 589: *Tamque presbyterium, quam totam ecclesiam Marmoravit.*

MARMORARIUS, Μαρμαρανοῦς, ἀγαλαματολόγος, (qui statuas e marmore facit.) Gloss. Lat. Græc. Sangerman.

Occurrit præterea in vet. Inscript. apud Gadium cccj. 4. et Fabret. III. 453. 195.

MARMORATA, Ora maritima: *marmor* enim mare dixerunt Latini. Vide paulo ante. Charta ann. 1158. apud Cenc. inter Cens. ecdl. Rom.: *Dabunt (Hostienses) duas plactatas lignorum domino Papæ, qui pro tempore fuerit, et suis sumptibus afferent et deponent ad mandatum dom. Papæ a Marmorata sive a ripa Ronæ, unde dom. Papa voluerit.*

MARMORATIO PAVIMENTI, Solum marmore ornatum. Interstratum. Apul. florid. num. 18. *Præterea in auditorio*

hoc genus spectari debet, non pavimenti Marmoratio, nec proœonii consubulatio, nec scenæ columanatio.

MARMORATUM, apud Vitruvium, est marmor tusum calce admixta, quo utebantur veteres in tectoriis.

MARMOREUS PANNUS, Visitatio Theaurarii S. Pauli Londinensis ann. 1295: *Tunica de quodam panno Marmoreo apud cum rotis et grifonibus, etc. Alibi: Casula Marmorea coloris. Marbré appellatur, quod variis coloribus intertingitur. Vide supra *Marbrinus*.*

MARMOSETUS, (Gallice *Marmoset*: « Revertendo superius versus vicum posterne sancti Pauli, usque ad quandam domum, ubi sunt duo *Marmoseti lapidei*. » (Cart. N. D. Paris III. 278. an. 1280.))

MARNOTINUS, Vide supra *Marabotinus*.

MARNA, Idem quod *Maris*, Gall. *Marne*. Processus de Vita S. Yvoni tom. 4. Mail pag. 546: *Navis quaedam onusta terra appellata Marne.*

Charta ann. 1266. ex parvo Reg. S. Germ. Prat.: *Ipsi abbas et conventus aut homines sui capient lapides et Marnam sicut ante, videlicet ad usum suum proprium tantummodo. Hinc *Marcatura*.*

MARNARIUS, pro *Marinarius*, Nauta, navicularius. Computum ann. 1384. tom. 2. Hist. Dalph. pag. 278: *Item, quando Senescallus venit in ligno parvo de portu Dalphini Januam, Marnarius ejusdem ligni, gran. x. Ibid. pag. 279: Item, pro vacca una empti Janus distributa Marnariis, unc. i. taren. x. gran. xv.*

MARNATURA, Agrorum cum marne stercoratio. Charta Odon. archiep. Rotomag. ann. 1258. ex Cod. reg. 1245. fol. 193. r: *Terras vero, quas rumpet, cum expensis nostris faciet essartari, Marnaturas quoque et arpentas, quas pro sustinendis et relevandis domibus expedit fieri, persoltemus. Vide *Marna*.*

MARNERIA, Fossa, unde erulur *Marna*, Gall. *Marniere*. Charta ann. 1263. tom. 2. Chartul. S. Vandreg. pag. 147: *Tres acres terre sitas in duabus pacis terre, prima, ad spinam... secunda ad Marneriam juxta terram heredium Pellechaste. Vide *Marla*.*

MAROCINUS, Hircinum corium, nostris *Marroquina*, Statut. civit. Saluciar. cap. 146.

MAROCUS, Homo corruptissimus, a voce vernacula bononiensi *Maroco*, quæ mercium quarumcumque rejectionem significat. Stat. Bonon. ann. 1260-67. tom. III. pag. 509: *Ordinaverunt... predicti quod omnes meretrices et latrones et rufiani et rufiane earum meretricum et bescacerii, sive Marochi expellantur de civitate bona, et districtu hinc ad octo dies proximos. (FR.)*

MARONA, (Alisne, herba: DIF.)

MARONES, Vide *Marrones*.

MARONEUS, Ad Maronem seu Virgilium pertinens. Petrarca in Itin. Syriaco pag. 559: *Atracitatemque facinoris Maronen eloquio excusatam, etc.*

MARONITE, Hæretici ad Libanum montem, ita dicti a Marone quodam Hæresiarcha, uti vult Willelmus Tyrius lib. 22. cap. 8. Jacobus de Vitriaco in Hist. Orientali cap. 70. vel ut Timotheus Presbyter de Hæresibus: *Ἀπὸ τοῦ μοναρχοῦ αὐτῶν Μάρω καλοῦντο ἐν Συρία. De eorum hæresi idem consulendi, et Gabriel Sionita et Hesronita in libro de Nonnullis Orientalium urbibus cap. 67. post Geographum Nubiensem.*

MAROSSERIUS, Proxenetæ. Statuta

Mediolanensis 2. part. cap. 430: Nullus Mercatorius vel mediator aliquid mercat, cujuscumque generis et maneris, vel matrimonii, possit habere nec habere aliquem pro mercatore, vel eius mercator aliquid mercat, ut supra ultra soldos 10. imperialium. Adde cap. 431. 432. et 1. part. cap. 39: Mercatorius, in Statutis Astens. cap. 6.

† **MAROSSUM**, Proxenicum. Vide *Marossarius*.

† **MAROTINUS**, Charta Theotojoni Archiepiscopi Turonensis ann. 838. apud Sammarthanos: De valentioribus igitur ac potentioribus rebus, sigillis Regum insignita testamenta facti: de quibusdam vero man ditioni subactis chartas edidi atque firmavi, et Marotimo ipsius Ecclesie servanda tradidi. Eadem forte dignitas, que *Marmite* Ecclesie dicitur in Inquisitione de Vita et Moribus B. Joannis Episcopi Vicentini: sed qualis illa, fator me ignorare, tamen idem videatur, qui archivi custos.

† **MAROTUA**, Locus, vel piscina cum claustris, in Juge Hungarico.

† **MARPAPIS**, Strator, apud Longobardos. Ugutio: *Marphais*, Strator. Perperam structor in MS. Paulus Warnefridus lib. 2. de Gestis Longob. cap. 9: Qui eidem Strator erat, quem lingua propria *Marphais* appellant. Lib. 6. cap. 6. Rex vero Cuniberti, dum post hæc cum Stratore suo, quem lingua propria *Marphais* dicunt, etc. *Marphais*, apud Erchempertum cap. 21. perperam *Marphais* in Charta Longobardica ann. 774. apud Ughellum tom. 8. Italia sacra pag. 84: Qui fuerunt de judicaria Forwaldi *Marphais* nostro. Adde Chronic. S. Sophie Benev. pag. 629. 632. 637. 733. ubi male etiam *Marphais* editum, pro *Marphais*. Germanis *Mar* est equus: est igitur *Marphais*, vel *Marphais*, aut *Marphais*, quasi puer equi, qui equum curat. (Vide Murator. Antiq. Ital. tom. 1. col. 117. Inde)

† **MAREPHISSATUS**, dignitas et munus *Marphais*, in cap. 21. Erchempert. supra laudato, apud Pertz. Script. tom. 8. pag. 248: *Lando Capuam, Pando Marephissatum, Landoifus Teanum reges*.

† **MARPHANATUS**. [Gall. *Morveux*: « dominus Petrus de Mota misit duos roncinos *Marphanatus*.... pro curando.... » (Arch. Histor. de la Gironde T. 31. p. 243.)]

† **MARQUA**, Jus repræsalit. Charta Johannis Reg. Franc. ann. 1360. tom. 8. Ordinat. pag. 475: *Voluntus et eisdem (Judicis) concedimus quod in regno nostro intrare, venire et in eodem morari, ubique eo quod virtute cujusdam *Marque* vel gantamenti *Marque*, privilegii vel alius quibuscumque, valeant arrestari, etc. Littere vero de *Marque* vocantur eas quibus hæc facultas a principe conceditur, in Litteris Ricardi II. Reg. Angl. ann. 1360. apud Rymer. tom. 8. pag. 97: *Velimus ea consideratione prefato Johanni Litteras nostras de *Marque*, verus prefatum Ducem et subditos suos, quousque eidem Johanni de summa predicta una cum... nomine *Marque* et repræsalit, etc. Vide *Marcha* 1.**

† **MARQUARE**, Signare, a Gall. *Marquer*. Charta ann. 1489. Inter Probat. ult. Hist. Trenorch. pag. 280: *Jus et facultas secundandi et signandi quascumque mensuras tam bladi, vini, olei, salis... illasque tradendi, visitandi, Marquandi, nec non etiam ulnas tam panni, quam etiam telæ. Vide supra *Cartayragium* et *Marcare*.*

† **MARQUEUS, MARQUISUS, MARQUIS, MARQUISA**. Vide *Marchia*.

† **MARRA**, Italia, *Marra*, Ferrum instrumentum ad excindendas herbas accommodatum. *Marra* de *Vigneris*. Gloss. Lat. Gr. MSS.: *Marra*, *μαρρα*. *Pa-las*: *Marra*, *sappa*, instrumentum rusticorum. Idem: *Marra*, *τερρα*, idem verrius. Vocab. Willel. Brit.: *Ligo*, instrumentum rusticorum, *Marra*, ut dicit *Ugutio*, Gallici appellant *Picols*. Catholicon Armoricum: *Marr*, *G. alios*, *Foubaquet*, de quoy on houe les vignes, *L. Ligo*. [Hinc vignas *Marras*, he. *marra* pastinata, in Consuet. Blesensi art. 184. *Prise de Marras*, in vet. Consuet. Aurellian. art. 104. cum instrumenta que agriculturæ inserviunt, ob census statuto die non absolutos, obsignantur.] Columella de Cultu horticorum:

Max bene cum pibis vivacem cepitis herbas
Contendit *Marra*.

[Gesta Tancredi apud Marten. tom. 8. Anecd. col. 166:

Ulmis gladiis; equi his hæc arca *Marris*.]

Occurrit etiam in Vita S. Deodati apud Surium tom. 7. cap. 3. [et apud Juvenalem, Sat. 15.]

† Unde emendanda *Miracula* S. Joar. Gualb. tom. 3. Jul. pag. 433. col. 1: *Tandem Martis et sarculis loco purgato, etc.* Ubi leg. *Marris*. *Marrochon*, eadem acceptione, dimittit. a Gallico *Marra*, in Lit. remiss. ann. 1446. ex Reg. 178. Chartoph. reg. ch. 162: *Le suppliant se baissa pour prendre à terre un *Marrochon* ou *carrouere*, etc.*

† **MARRANAS**. Vide *Mattabas*.

† **MARRAMENTUM**. Vide infra in *Materia*.

† **MARRANCIA**, pro *Marancia*. Charta ann. 1227. ex Tabul. Eccl. Audomar. Ecclesia suo non defraudetur servitio. Non inde turbato sine *Marrancia* proveniat in Ecclesia. Si vero per culpam alicujus acciderit defectus in cantando vel legendo, unde oritur scandalum vel *Marrancia*, si presbyter est hebdomadarius, pena puniatur duorum solidorum. Charta fundationis Capellanis S. Clementis in S. Capella Paris. Quibus horis si non interfuerit, faciat *Marranciam* et eam persolvat, sicut dicitur subcapellani ab ipsis horis absentis.

† **MARRANI**, idem qui *Marant*. Tractatus Vincent. Cigaltii de Bello Italico: *Magister Paulus Brun scienticus in medicina et multum expertus de Brivata nunquam voluit assistere cum *Marranis*, nec *Judeis*, et bene facit.*

† **MARRANIA**. [Hæresis *MARRANORUM*: « Causa detractionis hujus fuit quia dictus episcopus de heresi et *Marrania* ac similibus suspectus erat. » (Diar. Burch. éd. Thuasne, II, 459. an. 1498.)]

† **MARRARE**, Appropriare, rem quamplam alicui asserere, in illius usus et commodam convertere. Chron. Andrense ad ann. 1224. tom. 9. Spicleg. Acher. pag. 648: *Eodem præto prefatam decimam reddendam ad opus nostrum *Marravit*. Et infra: Hereditatem ipsius decime ad opus Andrensis Ecclesie approprans, etc.*

† **MARRARE**. Ugutio: *Ligo, marra*. *Ligonizare, Marrare*, terram ligone vertere. Vide *Marris*.

† **MARRAR**, unde *Marreus*, Operarius, qui *marra* laborat. Lit. remiss. ann. 1463. in Reg. 199. Chartoph. reg. ch. 174: *Le suppliant et Guillaume Moreau allerent *Marrer* au courtill de Anard*

*Mandot... Apres qu'ils eurent ben, leudis *Marreus* s'en retournerent acompaigner audit courtill. *Marreus*, idem quod *Marreus*, in aliis Lit. ann. 1415. ex Reg. 108. ch. 391: *Lequelz compaignons labourent en tache à *Marreus* et parchois une vignes. *Marrer*, eodem sensu, in Lit. remiss. ann. 1409. ex Reg. 168. ch. 344.**

† **MARRELARIUS**, Edictus, custos mdis sacra, vulgo *Marquillier*. Charta Eccles. Ancienais ann. 1312: *Theosaurus Ecclesie VIII. l. i. iuridicario. c. 3. pro violeta X. s. pro *Marrelario*, c. 3. portorio minori pro balais XX. s. Statuta Eccles. Massil. ann. 1473: *Marrelarii non tenent campanas erectas, nec illas vident, sub pena denariorum IV. *Martier* in Statutis Scabinorum *Maceriarum* ad Mosam: *Item ledit. *Martier* est tenu d'avoir serviteurs souffrans avec lui pour aidier à chanter à l'autel ou cuer. *Martier* vero dicitur in eisdem Statutis quod ipsi ratione sui officii competit: *L'en doit che cun an audit *Martier* le jour de Pasques communaultz chacune perbonne qui recoit Corpus Domini... son *Mariage*, c'est assavoir du moins ung double. Vide *Matricularii*, et *Maroclarus*.****

† **MARRELIUS**, Qui *marrellos* seu tesseras in presentibus signum canonicis, capellanis distribuebat. Vide *Marrellus*. Charta Amaur. episc. Venet. pro fundat. colleg. eccl. de Clitio ann. 1411. fol. 146. r. *Instituitur ad tempus unus *Marrellarius* de dictis capellanis aut aliis ministris, qui singulis diebus, horis et missis interessentibus *marrellos* distribuât, et capellanorum celebrantium nomina scribat. Infra: *Marrellarius*.*

† **MARRELLA**, Ludi genus, *Madrellum*. Vide supra *Maralla*. Statuta Eccles. Lingonens. ann. 1404: *Non ludant etiam (Glerici) ad *Marrellas*, ad volas, ad cursum vel currendum in campo pro lucro vel pro vino. Qui ludus ab Ovidio lib. 2. *Tristium* v. 481. sic describitur:*

*Parva sed et turba instructa tabella lapillis;
In qua vitæ vel, castimonie nota.*

† Hinc *Marrellier*, Tabula lusoria, in Lit. remiss. ann. 1412. ex Reg. 106. Chartoph. reg. ch. 306: *Idem *Estimans* prius iore toutes *marrelles* et les gatis *de *Marrellier*. *Mérellier*, ludus ipse, apud Guignevil. in Peregr. hum. gener. Ms.**

Gloss de tablis et *consequens*,
De *beulis* et de *Mérellier*.

† **MARRELLUS**. Vide supra *Bouquetus*.

† **MARRENTIA**, Multa pecuniaria pro levioribus delictis. Statuta Capituli Autissiodor. Anno Domini 1392. in Capitulo generali S. Lucia inhibuitur fuit ne de cetero aliqui fabulentur in choro sub pena *Marrentie*. Vide *Marancia*.

† **MARRENUM**. Vide *Materia*.

† **MARREHALLUS**, ut *Marrecolus* apud Anglos. Vide in hac voce. Elmham. in Henr. V. reg. Angl. edit. Hearn. cap. 64. pag. 180: *Eximius probitatis miles, præfulgens milicis titulis attollendus, comes *Marshallus*, tunc temporis nominatus et existens, etc.*

† **MARREHA**, pro *Marchia*, Terminus, limes. Charta ann. 1377. apud Rymer. tom. 7. pag. 175: *Quod pro reparations faciendæ super attemptatis factis super *Marrheis* Anglie et Scotie, quidam dies se tenebit apud *Lilbottros*. Et infra: *Voluntus tamen quod si... ad dictos diem et locum *Marchis*, abesse contigerit, etc.**

Vide *Marche* 1. (Male fortassis editum pro *Marches*.)

MARRIANUM, MARRIENUM, Materia lignea, adibus edificandis idonea, Gall. *Mairain*, alias *Marrenage* et *Marrion*, Charta ann. 1842. in Reg. 72. Chartoph. reg. ch. 841: *Quamplurima debentur ex resancia fustium seu Marriani emptorum, etc.* Alia Odon. comit. Trecent. ex Cod. reg. 9612. T.: *Abeolvimus... carpentarios qui Marrionem casum vendunt, etc.* Libert. *villae de Ferrusses* ann. 1847. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 82. art. 8: *Lesdiz hommes et femmes de la dicte ville de Ferrices... auront leur usage en tous les bois nom (sic) ban-vez, pour Marrenage, effouage et closure, etc.* Charta ann. 1857. ex Chartul. Monast. in Argona: *Fr. Paris abbat du Monastier en Argona a donné à notre épouse la dame de Possesse quantité de Marrion pris en bois du Trambloy. Vide supra Marrenum.*

MARRIMARE, Ligna adibus edificandis aut reparandis apta parare, elaborare. Charta ann. 1157. apud D. Calmet. tom. 2. *Histor. Lotharing.* col. 358: *Per totum vero bannum Mortanense et Lunaris villae dederunt pasturas, piscaturas, vias et usueria ligna ad Marrimandum et ignes abbatie et grangiarum, et haec usueria concesserunt per totum alodium suum et feodum. Vide Materia.*

MARRIRE, Capitul. 1. Caroli M. ann. 802. cap. 1: *Et nemo per ingenium suum vel astutiam praescriptam legem, ut multi solent, vel suam sibi iustitiam Marrire audeat, vel praevaleat, etc.* id est, *marritionem inferre, seu contra legem quicquam agere, legem labefactare.* Et cap. 8: *Ut nullus bannum vel praescriptum domni Imperatoris nullus omnino in nullo Marrire praesumat, neque opus ejus stricare vel minuere, vel impedire, etc.* MOX. Et ut nemo debitum suum vel censum Marrire ausus sit. Aude cap. 9. Est autem

Nostris Marrir, marritionem seu molestiam inferre vel pati. Lit. remiss. ann. 1300. in Reg. 138. Chartoph. reg. ch. 200: Guillaume Hureau dist u l'ecposant de prime face moult arrogament. Garson t-en faut il parler? et se plus en parloit qu'il le Marrirait. Alias ann. 1478. in Reg. 204. ch. 18: Souveret quant icellui Jehan Carrignon se Marrirait d'aucune chose, il estoit et devenoit fureux. Hinc s'Esmarir, pro 'Se troubler, s'inquieter, Agitari, conturbari, in Vita J. C. Ms.

Saint Gabriel la regarde,
Qui doucement la conforte,
Ne l'Esmarir, fait-il, Marie,
De la grace Dieu les emploie.

MARRITIO, Detrimentum aut jactura rei, vel molestia aut animi dolor, qualis ex damno nasci solet, quo sensu et nos vulgo *marritum* nunc quoque dicimus illum, qui de re quapiam dolet: Gallis *Marrison*, Charta Caroli M. apud Chopinum in Cons. Andium: *Absque ulla Marritione vel dilatione reddere faciant.* Capitul. Caroli C. tit. 18. cap. 18: *Et ipse tranquillo et pacifico animo donat illi commeatum, tantum ut ipsi et in suo regno, vel suis fidelibus, aliquid damnum aut aliquam Marritionem non faciat.* Vetus Charta in Actis Episcop. Cenoman. pag. 197: *Quoties et regulariter absque ulla vexatione aut Marritione securiter sancte vivere permittant.* Adde pag. 266. Charta Ludovici Ph Imp. in Vita Aldrici Episcop. Cenoman. pag. 81: *De his autem praecipimus, et censum legit-*

num, et nonde et decimas annis singulis partibus praescriptis matris Ecclesiae abeque ulla Marritione vel dilatione reddere. Tabular. Ecclesiae. Viennensis fol. 58: *Post decessum namque nostrum agricultores B. Mauricii abeque Marritione, vel praesudicis in suorum ad matrem Ecclesiam revocentur potestate et dominatione, etc.* Tabular. Brivatense ch. 823: *Et post nostrum decessum, nulla expectata iudicis traditione, vel nemine contradicente, abeque ulla Marritione maneat jam dictus... ad ipsam causam Dei in integrum resocetur.* Charta 56. Inter Alemannicas Goldasti: *Post obitum vero meum abeque ulla Marritione ad dictum Monasterium firmiter pertineant.* Adde Chartas 61. 62. et Vadianam de Monast. Germ. lio. 2. pag. 79. *Le Roman de Girard de Vienne MS.*

Dedare Vienne ses el mestre donjon,
Danz Golberg hincit grant Martien.

Le Roman de Rou MS.

Solomon qui de Dol lert sire
Out grant Marremont et grant ire.

Le Roman de la Rose MS.

Ne meua deul ne Marremont.

De vocis origine sic censet vir doctissimus in Notis ad Regum nostrorum Capitula, *marrire* idem valere quod *irrumperre*, perfringere legem, metaphora sumpta ab itinerantibus, qui a recta via declinantes *marrire* iter dicuntur etiam suis Lemovicensibus. Quod si ita est, *marrire* idem erit quod *viam obstruere, contradicere, fossa* scilicet in transversum ducta ligone, quem *marram* vocabant: unde *marrars, ligoniers*, id est, fossam ligone facere, ut supra observatum. Sed et Italis *Smarrito* dicitur, qui a via aberrat, qui rectum iter amisit. Vide Octav. Ferrarium in *Smarritis*.

Pro animi dolore nostri dixerunt *Marrremont* et *Marrison*, Itali *Marrimento*. Lit. remiss. ann. 1395. in Reg. 128. Chartoph. reg. ch. 36: *Laquelle servante trouva que il lui defailloit uns darioles... et pour ce que elle en faisoit noise et grant Marisson, lidiz Maissins son frere qui laiens estoit, oyant ces paroles et grans Marrimens, etc.* Unde *Marris*, Matricis morbus, qui animi angorem creat, appellatur in Lit. remiss. ann. 1425. ex Reg. 173. ch. 244: *Le mal la Marris, duquel cheent femmes comme langouereuses... La femme de Perrenet dist qu'elle avoit mal en sa forcelle, en ses rains et en ses aines, qui est la forme et maniere que ont femmes malades de tele maladie... Nisi Marris, a Latino Matrix potius accersendum putes.*

MARRITUS, f. Liquefactus, Gall. *Fonda*, Comput. fabr. S. Lazari Eduens. ann. 1296. ex Cod. reg. 5529. B.: *Item pro sipo Marrito, pro uncto, pro aceto, pro triginta libris candellarum per annum, alij. sol.*

MARRONES, MARONES, MARRUCI, Vita sancti Odonis Cluniacensis Abbatis: *Dum patriam reverteretur, inter Burdonum Alpes, etc. Secus locum autem illum habitat quoddam genus hominum, qui Marrones vocantur, et arbitror ex Marrone Aquilonari provincia illud nomen traxisse originem. Idem, qui Marruci appellantur ab eodem Odone in Vita S. Geraldii lib. 2. cap. 17: *Ipsi quidam Marruci, rigentes videlicet Alpium incolae, nihil questuosius aestimabant, quam ut supellectilem Geraldus per juga montis Jovina transveharent.* Chron. S. Trudonis*

lib. 12. ubi de Monte Jovia, in Alpibus: *Et post aliquot dies praesens mons est a praedictis Maronibus diffiditima via: Marones enim appellantur veterum praemonstratores, etc.* [Hinc *Maronier* etiam dicitur qui navibus in portum introducendis praest. *Le Roman d'Antioch MS.*]

Li Maronier furent bon Maestre,
Car de port avoient tout l'egre.

Nisi legendum malis *Marianier*, vel *Maronier*.

Sic vero appellatus circa Alpiam juga Saracenicis gentis reliquis quaedam Saraceni enim Afri, cum a tempestate valida in Provincia oras ejeti fuissent, Leone Philosopho imperante, illam potissimum regionem incederunt, tenueruntque annis aliquot, quam circa *Maurum* montem in Italia et Gallia confinis adjacet, castrisque Fraxineti expugnato, quod eorum insociabilis et excursionibus opportunissimum fuit, propter adjacentes silvas, quas *Fraxinidos* silvas vocat Flodoardus in Chron. ann. 981. vicinas provincias vastarunt, occuparunt urbes et castra, tandemque Alpiam claustra et juga incederunt, unde in Eurgundiam et Italiam saepius excurrerunt, ut pluribus commemorant Witi-kindus libro 3. extremo, Luitprandus lib. 1. cap. 1. lib. 2. cap. 12. lib. 5. cap. 4. Bonifacius Archiepisc. Mogunt. Episc. 19. Chron. Novalic. lib. 4. cap. 21. Chron. Farfense pag. 668. Vita sancti Romuli Episc. Genuensis apud Ughellum, Glaber, et alii. De his etiam intelligendus Anonymus Combedianus in Constantini Porphyrog. vita num. 31.

Ipsae Hugo Rex Italiam, cui admodum molesti erant, Saracenos adortus, propter Berengarium, qui recens regia sumpserat insignia, facto et sancto cum his foedere, inglorius recessit, ut est apud Luitpr. lib. 5. cap. 7. Verum haud multo post, vicini Toparchae collecto exercitu, non modo ex Alpiam, quam incederant, jugis, sed et ex ipsa Provincia, atque adeo prima eorum sede Fraxineti, penitus exegerunt fugaruntque. Quod quidem militare factus Rotboldo Forcalariensi Comiti, Arduino Hyporegim Marchioni, et Aymoni Comiti attribuit Chron. Novalic. Willelm. vero Com. Provinc. Rotboldi fratri, Glaber. lib. 1. cap. 4. Odilo in Vita S. Majoli, et Charta Hiculi Episc. Forojulien. apud Ruffum et Sammarthan.

De Fraxineti peculiari situ, (ut et hoc obiter moneam) video controversi. Guichenonus in Hist. Sabaud. pag. 186. Luitprandi auctoritate nixus, qui lib. 1. cap. 1. in *Italicorum Provincialiumque confinio* Fraxinetum oppidum statuit, illud esse autumat, quod vulgo *Portus S. Suspirii*, aut *Exuperii*, appellatur, versus Villam-Francam, in Comitatu Niciensi. Verum cum Chron. Novalicense lib. 4. cap. 21. tradat, situm fuisse super ora maris in Provincia prope *Arletem*, loci positionem in Francia, atque adeo in ipsa Provincia investigandam necessario consequitur. Et certe *Fraxinetum* in diocesi et Comitatu Forojulien. videtur statuere vetus Pontii Massiliensis Episc. Charta ann. 1008. quae a Sammarthanis refertur in Episcopo Massiliensibus et apud Guesnium in Annalibus Massiliensibus. ann. 1014: *De cetero omnem partem meam dono Monasterio S. Victoris, sed et in Comitatu Forojulien. id est, in Fraxineto, in villa, quam vocant ad Molam, etc. omnem partem meam. Molam, la Mole, statuunt*

Tabulae Geographicae ad dextram sinus Grimaldei, iuxta quem exstat vallis *Frenesi* dicta, cujus jurisdictionem et dominium, una cum Grimaldo Castro et Turri S. Tropeii, datam Genti Grimaldo constat. Istius vallis mentionem fieri comperio. in Diplomate Ludovici Regis Neapol. ann. 1406. apud Augustinum *du Pas*, in Stemmate Acigniacae Familiae pag. 601. Adde praeterea Ekkehardum Junioem de Casibus S. Galli cap. 5. sub fin. et R. initio, Rufium in Comitib. Provinciae pag. 50. Columbum pag. 75. 110. et alios. Vide *Marani*.

• Hinc nostris Pirata, imo et quivis paut vel navicularius, *Maronnel* et *Maronnier* appellatus. Lit. remiss. ann. 1371. in Reg. 102. Chartoph. reg. ch. 270: *Un Maronnel appellé Jehan Chirelire, ... grant nombre de Maronnel garniz d'espées et de couteaux, etc.* Aliis ann. 1410. in Reg. 164. ch. 220: *Le suppliant demanda à un pescheur ou Maronnel combien il faisoit une vente de poissons qu'il avoit; lequel pescheur ou Maronnel lui eust fait un certain pris d'argent, etc.* Charta ann. 1338. in Reg. 99. ch. 260: *Comme Jehan Bonne de la ville de Leure nostre Maronnier eust armé, appareillé et avitaillé un crater à ses propres couz, fraiz et despens, appellé la Mahiere, garni de xlv. compagnons pour aler en la mer sur nos ennemis, etc.* Lit. remiss. ann. 1377. in Reg. 111. ch. 26: *Colari Couvin, dit Ponnnet, Maronnier de eau, demourant à Camons emprés Amiens. Aliis ann. 1380. in Reg. 118. ch. 34: L'exposant entra en un vaisel d'armée sur mer avecques plusieurs Maronniers et escumeurs de mer, pour aler gaighier sur les ennemis. Bestiar. Ms.*

Les Maronniers qui par mer vont, etc.

Unde *Maronner*, Artem piraticam vel nauticam exercere, in Lit. remiss. ann. 1458. ex Reg. 182. ch. 59: *Le suppliant depuis qu'il vint à l'age de dix-sept ans ou environ, il s'est mis à Maronner sur la mer, tellement qu'il savoit bien et seurement mener, conduire et maroier un navire. Vide supra *Mareare* et *Marinarius*.*

1. **MARSA**, Paschasius Radbertus in Epitaphio *Waiz* lib. 1. cap. 2: *Et quod callidis disertorum loca tenerent, et infimissimos populo atque amicissimos Marsa manu prostrarent. An sparsa pro larga? [i. Mersa.]*

2. **MARSA**, ἀσπίδορῆς. *Marsio*, ἀσπίδορῆς. Qui venatur serpentes, in Supplem. Antiquarii. Vide *Marsi*.

3. **MARSALIX**, Salicis genus. Charta ann. 1221. ex Tabul. Sangerm.: *Compositum est quod dicti homines in praedicto nemore capient genestas, spinam nigram et albam, salices et Marsalices, etc.*

4. Gall. *La saule mâle*, alias *Marsaus*. Charta ann. 1319. in Reg. 56. Chartoph. reg. ch. 608: *Nomine bosci mortui accipiuntur salices, Marsalices, tremble, arable, charme, etc. Et est à entendre mort bois boult, tramble, fou, Marsaus et genestres, in alia ann. 1317. ibid. ch. 483. Occurrit praeterea totidem verbis in Charta ann. 1310. ex Reg. 45. ch. 120. Vide *Marsalix*.*

5. **MARSALLA**, MARSALLUS, f. Mercatum, forum, Gall. *Marché*. Charta Lotharii Imper. ann. 844. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 45: *Nulla thelonia de illa eorum patella, quae est in Mediano vico, hoc est Marsalle dare nec solvere debeant, ... omnique tempore ipse thelonius*

de ipsa patella in Mediano vico seu Marsalla, etc. Chron. Monast. S. Michaelis in pago Virdun. apud Calmet. tom. 1. Histor. Lotharing. col. 555: *Nihil solvant, nec teloneum, nec tranaticum, nec de patellis eorum in vico et in Marsallo aliquid requiratur.*

6. Nomen castelli ad Saliam flumen inter Medianum vicum, *Moyen vic*, et Decem pagos, *Dieuze*, vulgo *Marsal*. Vide Vales. Notit. Gall. pag. 317. col. 2.

7. **MARSAMUTINUS**, Monetae species, eadem quae *Marmodina*. Vide in hac voce. Lib. cens. eccl. Rom. Ms.: *Eccl. S. Lazari de Terrata unum Marsamutinum. In episcopatu Cassanensi ecclesia de Aqua formosa unum Massamutinum.*

8. 1. **MARSALCIA**, Equile, stabulum eorum. Charta ann. circ. 1034. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 139: *Excepta ipsa sua sala de Petrone episcopo, quae est in civitate Carcassona, cum ipsas cambras, et cum ipsas coquinae, et cum ipsas Marsalcias et cum appendiciis, etc.* Vide *Marsalcia*.

9. 2. **MARSALCIA**, Quod ad victum diurnum equo praebere solet. Chartul. Celsinian. ch. 64: *Dedit unam eminam Brigantensem de civitate et unum agnum aut sex denarios pro eo, et unam gallinam et unam Marsalciam diurnalem.* Vide *Marsalcia*.

10. 3. **MARSALCIA**, MARSALCUS, MARS-CALLUS. Vide *Marsalcus*.

11. **MARSCHUL**, in Charta Rudolphi Imp. ann. 1277. in Metropoli Salisburg. tom. 1. pag. 380. Vide *Marchet-fuder*, supra.

12. **MARSENHA**, Martium seu trimestre frumentum, Ital. *Marsuolo*. Stat. Taurin. ann. 1800. cap. 131. ex Cod. reg. 4622. A: *Si bestiae grosse inventae fuerint damnum dantes in bladis vel Marsenghis vel vineis, etc.* Vide supra *Marsercchia*.

13. **MARSI**, Homines, quibus naturalem vim contra serpentes inesse olim creditum, incantationibus. In Ven. episc. Praeioq. apud Mars. tom. 9. Ampl. Collect. col. 733: *Marsium genus est in Africa, cui non nocent serpentes, et quando volunt filios suos probare, utrum sui sint, an non, mittunt illos inter serpentes, et si sunt extranei generis, illos devorant serpentes. Marsi fuerunt in Italia incantatores serpentum, qui eos aut interficiebant aut nocere non sinebant. Vita S. Amandi Traject. episc. tom. 1. Febr. pag. 875. col. 2.*

Fanus est serpentes Marsos turbare soletos.

14. Vide *Forcellin. et Isidor. Origin. lib. 9. cap. 2. sect. 88.*

15. **MARSICULUS**, Qui cito movetur ad iram. *Plautus: Quid ais homo Marsicule?* Gloss. Isidori. Haec possime corrupta, restaurata vide in *Monar*.

16. **MARSIPPA**, Gloss. Saxon. *Elfrii: Marsupsum, vel Marsippa*, Leod. i. eru mena.

17. **MARSUM**, in Gloss. Saxon. Cottoniano, *vyrmgalere*. [9. Serpentes incantator. Vide *Marsa* 2. et *Marsi*.]

18. **MARSUPA**, Piscis species, de qua mentio est in Vita S. Hilberti Abb. Gemet. cap. 31. [Gall. *Marsouin*. Tabular. Rothom.: *Dedit locum ad exclusam faciendam in mare juxta Bonavit in monachia sempiterna; et dedit ei. Praepositus tertiam partem in illa ad opus suum, excepta Marsupis et septis et aliis ad luminaria Ecclesiae pertinentibus.*]

19. De quo ita Tract. MS. de Pisc. cap. 130. ex Cod. reg. 6828. C.: *Delphinus ab acoalis Oceani Marsouin vel Moersghouin, quasi maris sus. Chartul. S. Joan. Ange-*

riac. ad ann. 1190. fol. 187. v.: *Dederunt insuper omnem piscationem quae veniet ad eorum (monachorum) molendina, ... hoc solo retento, quod si balena aut Marsupa vel spiculus in ipsa bessa capti fuerint, ipsius (Isemerli) erunt.*

20. **MARTA**, Statuta Davidis II. Regis Scotiae cap. 62: *Ordinatum est, quod certa summa victualium, quae abundant in partibus illis superioribus, ut Martae, hordeum, et hujusmodi, levetur per annum ad expensas domus Domini nostri Regis, etc.* [Mart. Anglis, nundinae, Gall. *Poires*. Sed quid haec ad vocem hanc? videtur esse miscellum frumentum. Vide infra *Martellus*.]

21. **MARTE**, Insulis appellatur Mulieres pauperes, quae in una domo ex antiqua fundatione nutriuntur. Acta MSS. capit. S. Petri Insul. ann. 1555: *Hoc anno die prima Augusti proximo venturi transeundo ante capellam Martarum, etc.* [9. Albert. Archiep. Magdeb. Statut. Synodali. apud Halthaus, voce *Pfaffen-dirne*, col. 1460: *Terminari in domibus suis frequenter soli cum mulieribus, quas ipsorum Martas, ut eorum verbis utamur, habitare non verentur, etc.*]

22. **MARTALOGIUM**, Necrologium seu obituarium, pro Martyrologium. Vide in hac voce. Instr. ann. 1392. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 167. col. 2: *Quod deinceps anno quolibet fient per fratres ipsius conventus, ... tria cantaria sive anniversaria, ... et ita ibidem fuit scriptum per alterum ex dictis fratribus in libro dicti conventus vocato Martalogium.*

23. **MARTALUS**, Mustela species, in Gloss. super tres lib. Salomonis ex Bibl. Heilsbr. pag. 54. Vide *Martures*.

24. **MARTARUS**, ut *Martirinus*, ad *Martalos* vel *Martures*, pertinens. Chron. Viti Arenpeck. apud Pez. tom. 1. Script. Austr. rer. col. 1254: *Ipsa denique Elizabeth intorata, ut dicebatur, per regem Wladislaw in mastrutis (i. mastrucis) Martaris anno Domini 1442.*

25. **MARTELLARE**, Molem malleo tundere, Ital. *Martellare*. Gall. *Marteler*. Statuta civit. Saluciar. Collat. 5. cap. 128: *Quod quilibet molinarius cum suum molendinum Martelaverit, teneatur implere canalium de suo farinacio.*

26. **MARTELLAGIUM**, Jus quoddam, sic appellatum, quod Genomanensi Comiti competebat in universis mercibus, quae vel ab artificibus, vel ab ipsis mercatoribus in officinis propriis, vel in nundinis venum exponebantur, ita ut ex quacunque mercium specie, postquam Artifex vel mercator caput unum selegisset, *Martellagii* redemptor seu firmarius melleorem sibi adscribere liceret. Vox, ut videtur, nata a *Martello*, quod primitus id juris in mercibus duntaxat, quae malleo conficerentur, exigi solebat: sed postea ad alias quasvis traductum est, ut colligitur ex Registro Ludovici Regis Siciliae, quod in Camera Computorum Paris. asservatur, fol. 30. 31.

27. **MARTELLARIUS**, Faber ferrarius. Arest. ann. 1399. 6. Oct. in vol. 7. arrest. parlam. Paris. *Martialis Chabaudi Martellarius, Stephanus Bonandi draperius, consules Nemausi, etc.*

28. **MARTELLERIA**, Cataracta, qua continentur aquae. Instr. ann. 1358. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 207. col. 2: *Quod alatae intus muros existentes reparentur, et turnellae fiant, et aquae retineantur per Martellerias fiendas. Ibid. pag. 216. col. 1: Et alia fossata currentur circumquaque villam; et fiant Martellerie ordinatae. Vide mox *Martellus*.*

29. **MARTELLINUS** RULSES, apud Medicos,

qui in dilatatione sua, antequam ad centrum regrediatur, ex percussione spiritus, et organi duritie bis digitos percutere videtur, et sunt quasi dilatationes dua; sed precedens est major, secunda minor, etc. Ita Gentilis de Fulgineo ad hanc Egidii lib. de Pulsibus:

¶ In febre continua Martellina dominante
Causato febrili cordis deperditur humor

¶ **MARTELLIS**, Miscellum frumentum, Gallis, *Bled metall.* Charta ann. 1304. *Histor. Comit. Ebroic. Inter Instrum. pag. 9.* Percipiet singulis annis unum modium bladi, scilicet sex sextarios frumenti, et sex sextarios Martellis in granchia d'Atos. Ubi legendum puto Martellis vel Mastellis; est enim Mastilio seu mestilio ejusdem significationis. Vide *Mestillum 2.* et *Mizium 2.*

¶ **MARTELLUS**, Idem quod *Martellaria*. Reparatus factus in senescal. Carcass. ann. 1465: *Pro una pecia de coral ex longitudine duodecim palmorum et latitudine trium quarfonum, pro faciendo Martellum dicta Carcassona, emptis pretio ar. sol. Item pro vij^{ss} libris tavillarum ferri pro dictis tarrassaria et pareria; pro Martello et pro cathenis, emptis pretio v. lib. Vide alia notione infra in *Martus 1.**

¶ **MARTELLUS**. Vide *Martus*.

¶ **MARTERIE PELLE**. Vide *Martures*.
¶ **MARTEROR** et **MARTOR**, Occidentis vulgo Martrou. A voce *Martyrium*, sic vocant festum O. SS. quod primo B. Virgini solisque Martyribus sacratum esset, ut testatur Usuardus ad Kal. Novembrii. *Festivitas B. Dei Genitricis, et omnium Martyrum, quam Bonifacius Papa celebrem et generalem instituit agi omnibus annis in urbe Roma. Tertius vero Gregorius Pontifex postmodum decrevit eandem in honore omnium Sanctorum sillemniter observari perpetuo ab omni Ecclesia.* Charta Rogerii Comitis Fuxensis ann. 1095: *In tali vero ratione impignoro vobis hanc omnia prescripta, ut ab hodierna die habeatis et possideatis iuram predictam pignorum de Martor in Martor, usque ego vobis jam dictum pretium persolvam ad Martor.* Alia ann. 1101. apud Stephanot. *Antiquit. Occitan. MSS. tom. 1. pag. 485: Totum hoc impignorant pro triginta solidis de denaros Hugonem de Martor qui venit ad unum cum; et postea de Martor in Martor sine ullo enganno.* Charta Aymerici Vicecom. Narbon. ann. 1114. *Ibid. pag. 515: Et ista pignora permaneat de isto Martor ad tres annos, et de tres annos in antea si reddiderimus istud aurum et istam platam ipso die de Martor in Monasterio Grasse sine inganno recuperamus istum honorem; quod si ipso die de Martor non reddiderimus, istud pignus permaneat de ista f. s. i. i. i. in alia.* Charta Occitanica ann. 1399: *Item mes se son amigablement composis, accordats et tramaytis que en l'an present... de la feste de Martor, alias de Tous-sants, prochen venant en sept ans prenre la dite infante au Bearn dus mille floris, etc.* Non alterius originis videtur vox Gallica, *Martroy* vel *Martre*, qua donatur forum Aurelianense aliorumque quorundam locorum.

¶ **MARTHA**, Mustelle genus, seu vestis mustellarum pellibus munita. Statuta Arelat. MSS. art. 53: *Et si dominus voluerit facere bastari sa Martham, habeat sartor 11. den. et super totis cum chioto xviii. den.* Concil. Bertus. inter Hispan. tom. 3. pag. 663: *Neque (Clericus)*

colleratus deferat pellicum de Marthis. Vide Martures.

¶ **MARTHERINE PELLE**. Vide *Martures*.

¶ **MARTILOGIUM**, pro *Martyrologium*, Fasti sanctorum, in Inventar. S. Capel. Paris. *Martilogium*, in Stat. MSS. S. Flori fol. 34.

¶ **MARTIMONIUS**, pro *Mathematicus*. Jacobi de Villaco *Hist. Orient. lib. 3. apud Marten. tom. 8. Anecd. col. 278. De Italia sunt in terra Hierosolymitana tres populi ipsi terre quam plurimum efficares et utiles, scilicet Pisani, Januenses et Venetiani, navali exercitio preediti, in aquis invicti, et in omni bello exercitati, Mathematicorum, vel Marthimoniurum vel Mathematicorum ingenio flagrantes.* Ubi ultimum apposuisse sat fuisset, reliqua enim menda sunt librarii quae medica manus emendavit.

¶ **MARTIANA REX**, seu *Merctorum*. Vide *Lex*.

¶ **MARTIAPANIS**. [Gall. *massépain*: Presentari fecit eidem cardinali de Medicis confectiones, *Martiapanes*.] [Diar. Burch. 1. 454. an. 1492.]

¶ **MARTIATICUM**, Martium, trimestre frumentum. Radulphus de Gestis Frederici I Imp. apud Murator. tom. 6. col. 1190: *Et ante medium Martium nemo unquam arare potuit, et immoderate segetes corrupti (nix)... Frumenta vero non sunt adeo corrupta. Martiatum tamen bonum fuit.* Vide *Marccheria*.

¶ **MARTICA**. [Terminus: De illa cuncte usque in alia que est juxta via publica et usque Marticam Stephano Canallario et usque in ecclesiastico.] [Cartul. Conchar. Ruthen. p. 336. ann. 1087.]

¶ **MARTICULARIA**. [MATRICULARIA: Primo capella beate Marie, que est annexata officio Marticularie dicti officii.] [Chevalier, Visit. Episcop. Gratianop. p. 78.]

¶ **MARTICULARIUS**, pro *Matricularius*, in Charta Ann. 1358. *Tabular. regii Reg. 81. fol. 599.* Vide in hac voce.

¶ **MARTICULARIUS**. [Margueller. [Gloss. Lat. Gal. Bibl. Insul. E. 36. XV. s.]]

¶ **MARTILAGIUM**, et **MARTILOGIUM**, pro *Martyrologium*, habetur in Monastico Anglic. tom. 2. pag. 322. 323. 370. 657. tom. 8. pag. 244.

¶ Stat. MSS. eccl. S. Laur. Rom.: *De beate emere unum Martilogium, et in ipso Martiologo anniversaria scribere, ut decet, quemadmodum in ecclesia principis Apostolorum Petri servatur. Item quod anniversaria scribenda, in dicto Martiologo ponantur die proprio, cum presentia capituli, cum suo relicto generaliter et particulariter. Nostris Martiolog. Charta Ludov. comit. Clarin. et dom. Borb. ann. 1325. in Reg. I. Chartoph. reg. ch. 6: *Nostris presente ordenance soit enregistree a perpetuelle memoire ou Martiologe de ladite sainte Chapelle. Martiologe*, in Inventar. Gall. S. Capel. Paris. Vide infra *Martilogium*.*

¶ **MARTINELLUS**. Vide *Passionalis*, in *Passionarius*.

¶ **MARTINETE**, Avicula merulis minor, nostris *Martinetis*. De his Silvester Giraldus in *Topograph. Hibern. dist. 1. cap. 18.*

¶ **MARTINETI**, Sic dicti vagi scholares in Universitate Paris. *du Boulay tom. 5. Hist. ejusd. Univers. pag. 658: Die 7. Octobris 1463. Facultas Artium decernit adversus vagos scholares, vulgo Martinetos, quae de collegio in collegium discurrerant, etc.*

¶ **MARTINETUS**, Ustrina, Gallis *Forge*,

¶ *Martellis* seu *Mallets* sic dicta Charta ann. 1340. tom. 2. *Hist. Dalphin. pag. 411: Mandamus... quatenus visis presentibus executionibus, obsequio, et dilatione cessantibus, omnes quocumque, et singulos Martinegos, ac charbonerios, factos et factas, ubicumque, vel per quocumque in proprietatibus nostris... ac domos et edificia ipsorum Martinetorum ubicumque et quocumque sint, amoveatis celeriter, et faciatis totaliter amoveri, et destrui funditus, nullo quocumque Martineto remanente, nec ulterius patiantur, quod aliqua memora... nostra acendantur, cessentur, vel charbonentur pro Martinetis vel aliis grossis ferorum operibus faciendis. Occurrit etiam in Statul. Civ. Saluciar. cap. 139.*

¶ Proprie *Moletrina* ferraria, vulgo *Martinet*, quod in parochia S. Martini plures exstant, nomen habere docet Diction. Trevolt. Pactum inter Joan. dalph. et Petr. Barral. ann. 1315: *Item volumus et concedimus quod quilibet predictus qui veritatis... punit in re sua propria, vel alibi facere construat, fabricas Martinetos vel fusinas habere pro libito voluntatis.*

¶ **MARTINETUM** in Sent. arbit. ann. 1700: *In tantum quod dictum Martinetum dicti Lambertus se reposat et non potest in eodem operari. Lit. remies. ann. 1474. in Reg. 204. Chartoph. reg. ch. 68: *Le suppliant estant... en vegg Martinet illec assis dedans une chambre, etc.**

¶ Eodem nomine appellatur machina quedam bellica projiciendis lapidibus accommoda, apud Froissart. vol. 4. cap. 121: *Ceux de Chastel decliquerent quatre Martinets, qu'ils avoient faits nouvellement pour remedier contre les gens chauffaux. Ces quatre Martinets gattoient si grosses pierres et si souvent sur ces chauffaux, qu'ils furent bientost froisses.*

¶ **MARTINIANA**, Chronicon Martini Poloni, idem qui *Martinus* dicitur in Indice librorum ad calcem antiquissimi Pontificalis literis Saxonis exarati, et *Martinellus* in Neerol. MS. eccl. Paris. 6. Id. Jan.: *Dedit etiam tres libros, duos passionales, et unum qui dicitur Martinellus.* Instr. ann. 1392. inter Probat. tom. 8. *Hist. Nem. p. 168. col. 1: Ordinarunt quia viginti sex franchi auri debiti per conventum fratrum Augustinorum Nemausi, racione unius libri Decreti, et alterius libri vocati Martiniana, qui fuerunt de erequione dicti domini Gaufrid. Palmieri, etc.*

¶ **MARTINEGA**, Tribus species apud Hispanos, quod forte ad festum S. Martini solvebatur, sic dicta. [Acad. Hisp. Diction. *Martinega*, *Cierta genero de tributo o contribucion, llamada assi porque se debia pagar el dia de san Martin.*] Joannes Diacon. in actis S. Agricolis num. 15: *Accidit, quendam virum ex quo curia ad colligendam exactionem regiam, que vulgariter dicitur Martinega, in tempore hiemis sub mense Decembri Majorinum certissime advenisse.*

¶ **MARTINUS**, Qui suam acrius quam par est, et obstinatus opinionem tuetur, cujusmodi fuit *Martinus* Jurisconsultus celebris sub Frederico I. a quo, inquit Barontius ann. 1158. in vulgare proverbium ejus durities apud JC. in hanc usque diem pertransiit, ut *Martinum* appellent, qui sum ipsius sententia singulari pertinaci studio inhaerescat. Fuit is *Martinus* Grosia, una cum *Bulgaro*, Legum Professor in Academia Bononiensi, de quo pluribus Otto Morena in *Hist. Rer. Laudens. pag. 88.* De alio

Magistro Martino, vide Matth. Paris ann. 1244. pag. 434.

MARTINUS BULLIANS, vulgo S. Martin d'esté. Vide in Festum.

MARTIOBARBULI. Sic legendum pro Martio barbulo apud Vegetium lib. 1. cap. 17. Plumbarum quoque exercitatio (quos Martio barbulo vocant) tradenda est junioribus. Nam in Illyrico dudum duae legiones fuerunt... quae, quod his telis scienter utebantur et fortiter, Martio barbulo vocantur. Ex quibus recte colligit Carolus de Aquino in Lex. milit. Martio barbulo non solum armorum genus fuisse, sed etiam appellationem militum, quibus ab eo armorum genere idem erat inditum nomen. Erant autem Martio barbulo idem quod plumbarum, unde idem Carolus suspicatur respondendum esse Martio barbulo quod est missile plane consimile fustibulo, ut sit Justis, seu clava jaenatoria, appensa habens lora coriacea cum ipsius globis plumbeis. Plura vide in laudato Lexico ad hanc vocem. Adde Stewechium ad Vegetii locum citatum, et Turneb. Advers. lib. 24. cap. 12.

MARTIOLINUS, MARTIOLUS, Italiae idem quod Martius Marceschia, Bled Marsois. Vide Tremisium.

MARTIOLUS. Vide Martius.

MARTIRA. MARTIRIUS. Vide Martires.

MARTIROLOGIUM. [Martyrologium] Martirologium et vita sanctorum. (Thes. Eccl. Charom. mus. arch. dep. p. 11. ann. 1891.)

MARTIRIUM (PONERE AD.) Vide Martyrium. Fr. l.

MARTIRIZARE. Vide Martyrizare.

MARTIS AQUA. Vide infra Mortua Aqua.

MARTISIA Glossar Saxon. Eitrici. Martisia, vel Baptitura: gebeten. Hæse. Sommer gebeat, est percussus, casus, tusus, Hæse, caro. isid. lib. 20. cap. 2. Martisia in mortuo est piscis, unde nominata. [Glossar. Lat. Ital. MS. Martisium, et cibo posto in mortuo.]

MARTIUS. Martius suum habere dicebatur, cui agrum colore mense Martio, vel serare, dicebat. Id autem concedebatur urbium incolis, quibus ceteroquin, et aliis anni temporibus in urbe stare necesse erat, quæ obligatio resseandicia et stagiandi dicebatur. Charta Communia Incensis ann. 1158. Concessum est, ut omnes homines de Communia suam habeant Martiam apud villam a Purificatione S. Martii Capitel usque ad medium Aprilis et a festo S. Joannis Baptista usque ad festum omnium Sanctorum, et si in Communia reddere voluerint, ipsi et sua salva erant. Charta Communia Poyensis ann. 1190. Burgensis potest sine portu tolli manere et in villam a Purificatione S. Martii usque ad exitum Aprilis pro suo Martio, et a festo S. Joannis B. usque ad festum S. Martii pro suo Augusto. Adde Communiam S. Quintini.

MARTIUS. Præstatio, seu census qui exigi solet in annona vel denariis mense Martio de quo passim in Tabulario Vosens. ac præsertim fol. 56. Debet ser denarios in Martio. Manus Benedicti anno 1055. se. lorus segl. III. denarios in die et quatuor Martii. Manus Atrial. XII. denarios de recept. ad S. Martium. vinada ser. quatuor Martii.

MARTIUS. pro Medardus, a Gallico Mart, quod abbebatando dixerunt pro Medard. Charta ann. 1257. in Reg. 89.

Chartoph. reg. ch. 97. Domus domini abbatis et religiosorum sancti Martii Suedionensis.

MARTORES. Idem quod Martures. Petrus Damiani lib. 2. Epist. 1. Non in flammantibus Martorum samentibus rosis, etc. Epist. 2. Ovisum itaque, simul et agnorum despiciuntur eruvire. Martores exquiruntur et vulpes.

MARTRA. Eadem notione. Charta ann. 1406. apud Lobinell. tom. 2. Hist. Britann. pag. 827. Legat nobili viro Bertranno de Dinahor. unam suam hoppelandam rubeam Martris federatam. Testam. ann. 1483. in Fabul. Eccles. Massil. Item nepoti nostro Henrico tunicam nostram vastacii coloris federatam de Martres.

MARTORETUM. Vide mox Martretium.

MARTREIUM, Gall. Martroi, Forum publicum, ubi rei torquentur et morte multantur seu martyrizantur; unde nomen. Charta ann. 1317. in Reg. 56. Chartoph. reg. ch. 116. Domus sita in Martreio S. Joannis in Grava. Obituar. MS. hosp. S. Jacobi Meledan. 3. Non. Mart. Obit. Agnes filia Petri de Aubignaco. que deat nobis duos solidos Paris annis redditus sitos... supra domum Petri de Albignaco, que domus sita est in Martreio. Ita quoque legendum patet pro Martreum. Vide in hac voce. Martray, in Stat. ann. 1430. ex lib. 1. Ordinat. artif. Paris. fol. 20. r. Et à ce que chacun soit acorté dudit pris du pain, se fera cry public es halles, en Grece et au Martray en la Justice. De quo intelligendum videtur Jusfuar. eccl. Paris. MS. in festo Corporis Christi. In Martoreto Natur benedictio: post, sermo.

MARTRICES. Martes, Gallis, Martes. Silvest. Giraldus in pogr. Hibern. dist. 1. cap. 19. Marticum copia abundant hic silvestria, quarum venatio in igne noctes diebus continuat, etc.

MARTRINUS. Vide Martires.

MARTROU. Festum omnium Sanctorum, Occitanis Martrou Charta Naim. Trencav. ann. 1167. inter Prebat. tom. 3. Hist. Occit. col. 117. Donec nos vel poster nostri undecim mille solidos antedictos vobis et eorum solvatis ad Martrop reddamus. Stat. ann. 1411. tom. 2. Ordinat. reg. Franc. pag. 620. col. 2. art. 9. De Martro jusque à Careme prenant, douze tours; et de Careme prenant jusque à la Toussaint apres venant huit tours. Vi. Marteror.

MARTULA. Chronicon Magnum Belgicum ann. 1042. Sacerdos sedili pro lecto, Martula utens prælectatione. Sed legendum, mattula. Vide Mattia.

MARTULUS. Vide Martius.

MARTURES. Martes, et Paanonicæ catæ, Martiali lib. 10. ep. 37. ubi alii legunt Metel. Ictæ exigua ex genere mustelarum, quarum pelles habentur in pretio. Helmodus lib. 1. cap. 1. et ex eo Adam Bremensis cap. 227. Ad Marturiam vestem anhelamus, quasi ad summam beatitudinem. Idem Bremensis cap. 229. Omnia enim instrumenta tanta gloria, hoc est, aurum, argentum, sonipe des regios, pelles Castorum et Marturum, quæ nos admiratione sui dementes faciunt, illi pro nihilo ducunt. Roccus Martinus et Lutrinus, in Capitulari triplici Caroli M. ann. 808. cap. 5. [Cooperatorum Marturim, in Testamento Arnolphi Episc. Tolosani Testam. Guisla Comit. Coritan. ann. 1020. in Append. Marcæ Hispan. col. 1020. Meos pellucias, unam Marturiam, et aliam armellinam, vendite, etc. Marturiam pelles, in Synodo Londi-

nensi ann. 1138. cap. 15. Hugo Metellus Epist. 11. Mutavi mentem, mutavi vestem, et pro pellicula peregrini muris redolente, involutus sum ovina pelle: pro pelle Marturina, vestitus sum pelle caprina. Ita Marturina pelles, in Charta Brzepsial Bohemice Ducis apud Bohus-Paum Balbinum in Histor. Bohemice pag. 194. adde pag. 290. Le Roman de la Prise de Hierusalem MS.:

Et mist desor son chief un chapel Marturin.

MARTURINARUM PRÆSTATIO. apud Hungaros, in regno Sclavoniae. Decreta Alberti Regis Hungariae pag. 62. Vide Banacimbra.

MARTURES ALBI, in Normannia Septentrionali, apud Adamum Bremensem cap. 289.

MARTURA, apud Eadmerum lib. 2. Vita S. Anselmi n. 65. Et ecce in via, quo gradiebatur, bestiola, quam Marturam vocant, perdicem in ore ferebat.

MARTURINE PELLES, in Vita S. Meinweri Episc. tom. 1. Junii pag. 523. Pelles Martherinas et III. uncias auri pro mercede tribuens.

MARTURINA, in Epist. anonymi Monachi tom. 4. Annal. Bened. pag. 574. Dedit... altera vice quadam pelles Marturinas.

MARTURINE. Charta Philippi Reg. Fr. ann. 1207. apud Duchesnum Hist. Norm. pag. 1033. Si mercatores naris jurara poterunt quod Marturas non invenerunt emendas ad portum in quo chargerunt. Alia pro Communia Bain. ann. 1208. Duodena pellium Marturinarum vel vulpinarum 5. denar.

MARTURIARE. Idem quod Martyrizare. Radulphus de Gestis Frederici I. Imper. apud Murator. tom. 6. col. 1183. Tota ergo nocte anagnis suis laboraverunt, et lapsidaverunt et occiderunt et illi qui erant in turri septem... Et isti Marturati sunt ea nocte, qua aliquos perisse nusquam legimus.

Nostri Marturer, eodem sensu. Chron. S. Dion. tom. 8. Collect. Histor. Franc. pag. 341. Ils sachierent les espèces, et Marturerent l'innocent, etc. Lit. remiss. ann. 1372. in Reg. lat. Chart. sph. reg. ch. 94. Les anneus firent mener hors dudit fort (de Breteuil) le lit Denis... le firent illece Marturer et couper la teste. Consuet. Arel. apud Thaumasser. ad calcem Assis. Hierosol. pag. 429. Cil juge qui Martyre aucun à tort, li martures de celui, qui est livre à Martyre, est tost passez, etc.

MARTUS. Malleus, Gallis, Marteau. Conradus de Fabaria de Casib. S. Gall. cap. 14.

Ex incide mala Martis quassatur et sola.

MARTIUS, in Vita S. Genulii lib. 2. cap. 5.

MARTIUS, apud Joannem Sarisber. lib. 4. Policr. cap. 5. Martium de sinu profertur, utrum correat aptissime.

MARTILLES, Pater, Medicus malleus. Glossæ S. Bonifacii Martellus, etc. Sic potissimum appellatus Carolus Major domus Regni Francie, p. pater Regis Caroli M. Imperatoris avus, ob exitum in bellis et præcis fortitudinem. Philippus Mouskes MS.

Angis, Pepin, Dajin, Carolus. Ceteri qui Martius et non.

Vita S. Rigoberti Archiep. Remensis p. 10. de Carolo. Et quia ab ineunte ætate fuerit vir bellicosus, et robore fortissimus, postmodum Martellus est cognominatus. Liber de Diversis Casibus Bervensis.

Monasterii, de eodem Carolo: *Qui ob niam et Christianis temporibus antea iniviam iniquitatem Martellus vocatus est. A malleo scilicet seu tudite quo fabri utuntur, quod ut si tudite ferrum, ita hostes in preliis ense ille contunderet ac prosterneret. Adrevaldus lib. 1. de Miracul. S. Benedicti cap. 14. et Harulfus lib. 2. cap. 1. Quamobrem cum adversantibus nullatenus cedere sciret, nullique parere, diu a posteris Tudites, ab actu rerum scilicet, agnomen indepinus est. Tudites enim mallei dicitur fabri, quorum ictibus cuncta atteritur durities. Hi go Flavinacensis in Chronico: Qu. .deo. Tudites appellatus est, quod est malleus fabri: quia sicut malleo universa tunduntur ferramenta, ita ipse contrivit omnia regna sibi vicina. Eadem habet Chronicon S. Benigni pag. 384. similia etiam Chronicon Malleacense pag. 194. Carolus filius ejus senior vocatus est Martellus. Tudites enim mallei dicitur fabri, quorum ictibus cuncta atteritur durities. Vita S. Genulfii lib. 2. cap. 5. Qui Tudis, id est, Martulus agnominatus est, ob plurimam scilicet bellorum virtutem. Sigebertus Gemblacensis in Vita S. Sigeberti Regis Anstrasiæ. Carolus, qui Tudites, id est, Martellus est agnominatus. Egidius Parisiensis MS. lib. 1. Karolus, de Carolo Martello:*

Et quia contuso tantus, contusus et ipse
Eandem fuit, qui cum Christi contunderet hostes,
Ecclesiam laedit, nunc carcere traditur idem
Poenali merito, a tunc sui laudare verbo.
Nota magna laico sermone vocabula sumpit.
Dicitur Tudites vulgari Malleus ore,
Ile sui simul et contus malleus orbis, etc.

Caroli porro memoria Sarraecis, quos ille non semel fuderat ac contunderat, adeo formidanda fuit, ut Carolus ex illo renotem non alio cognomine quam Martell: donarent, ut auctor est Monachus S. Galli lib. 2. de Rebus Caro i M. cap. 22.

Tudis autem vel Tudites appellatus Carolus, quod contundi hostes a victoribus victi et superati dicerentur, quod proprium est mallei seu tuditis. Albino vanus de Druso:

Ille genus Suevos acre, indomitosque Sicambros
Contudit, neque fugam barbara terga cedit

Et Severus Sulpitius lib. 1. Hist. Sa. re, ut antiquiores præteream. *Allophilus que frequentibus præliis contudit* Idem de Carolo firmat Wilhelmus Malmesburiensis lib. 1. de Gestis Regum Anglor. cap. 3. *Carolus Tudites quem illi Martellum vocant, quod tyrannos per totam Franciam emergentes contunderit. Saracenos Gallias infestantes egregie depulerit.* Atque inde viri fortes, et quæerebris præliis hostes atterebant, mallei sæpe appellati. Ita Nabuchodonosor, Hieronimus cap. 50. *Malleus universæ terræ dicitur, quomodo etiam Belphetum Turicum Sultanum Wilhel. Tyr. lib. 1. cap. 9. et Saladinum, Malleum Christiani nominis, Wilhelmus Neubrigensis lib. 3. cap. 10. lib. 4. cap. 28. et lib. 5. cap. 14. denique Alexandrum Magn. totius Malleus orbis. Jacobus de Vitriaco lib. 8. pag. 113. et Nicolaus de Braia in Carolo VIII. pag. 282. Philippus Galterus lib. 7. Alexandrid. pag. 59. Sed et Carolus ipse in Epitaphio, quod in sede Sandonxiana olim extitit, mundi Malleus appellatur:*

Iste Britannicus Dux primus in orbe triumphat,
Malleus in mundo, etc.

Sic denique Arthurum Britannicum Regem *Mab uter* appellatum scribit Nen-

nus, ob ferocem in pueritia animum. Arthurum vero, voce Britannicæ, quæ *smallum*, quo leonum ora conteruntur, significat, in futuræ fortitudinis præsigium.

Ex hac igitur loquendi formula Martelli nomen inditum ensi, quo hostes conteruntur: quod sane indicat Froissartus 4. vol. cap. 53. ubi ait, Clissono Comitiss stabuli dignitatem abrogatam supremo Senatus judicio: tum enim, *lui fut mande qu'il renvoia le martel, c'est à entendre l'office de Connestable de France* Nec scio, an eadem notione hanc vocem usurparit, quod sane vero simile videtur, auctor Chronici MS. Bertrandi du Guesclin:

Ollivie de Clisson par la bataille va,
Et tnoit un Martel qu'a ses deus mains porta,
Tout ainsi qu'un boucher abatit et versa, etc.

Infra:

Bertrand de Clajegum fu ou champ plenier,
Ou il essaut Anglos à un Martel d'acier,
Tout ainsi les abat comme fait le boucher.

Incertum etiam, an Guillelmus de Nangiac in Philippo III. ann. 1279. per malleum ensim intellexerit, cum ait, in quodam castro Comitem Clarimonis juvenem et novum Militem avororum ponere prægravatum, et Malleorum ictibus super caput plures et fortiter percussit, *veratione cerebri intonitum, decidisse in amentiam perpetuam.* Certe a crebris malleorum seu ensium ictibus, Martellus dicitur ipse confectus, quod scilicet ensibus hostium capita quædam modo contunderentur. Guillelmus Guizart ann. 1302:

Mult fu lier le Marteleis,
La noise, et le cliqueteis.

Et anno 1305:

Et puis à fier Marteleis
Trebuche le pont leveis.

Ut ut sit, constat, Goffridum Comitem Andegavensium, Henrici II. Regis Angliæ parentem eodem qua Carolus de causa, Martellum perinde appellatum. Historia Andegavensium Consulunt, de Comite Goffrido. *Merto Martellus nominatus est, quia suos contrens hostes Alboricus ann. 1099. Andegavensium Comes Gaudrius Martellus hoc cognomen sibi usurparat, quia videbatur omnes sibi obstantes felicitate quadam contunderi: nam dominum suum Comitem Picariensem aperto Marte cepit, etc.* Baldricus Burgundensis:

Ilic Martelle jaceo, Martelli nobilis hæres,
Res a Marte quibus digna dedit titulum.

Et infra:

Martis Martellum te fecit causa vocari.

Eodem etiam cognomine donatum Carolum I. Regem Hungariæ notum est, ut et Carolum IV. Imp. apud Joannem Abbat. Laudum. in Speculo Historiali MS. ann. 1388. lib. II. cap. 2. lib. 12. cap. 35.

MARTELLUS, Malleus, Gall. *Martellu* Reg. Cam. Comput. Paris. sign. in Bibl. reg. 8496. fol. 180. v. De ser. de variis mercatorum operationum in lona et Martello, pro 12. c. lib. per annum.

AD MARTELLUM campanam pulsare, quod iteratis pulsationibus fit, Galli *Sonner le tocsin*. Charta ann. 1128. ex Archievis S. Victoris Massili. *Quand audiet pulsare campanam ad Martellum.* Anonymi opusculum apud Murator. tom. 8. col. 109. *Quadam die mattana cepit ipsum, quod volebat facere pulsari*

campanam ad Martellum, causa videndi qualiter cives Vicentie currebant ad plateam. Regimina Paduæ ad ann. 1325. ibid. pag. 434. *Campana magna Communis sonavit ad Martellum, et confalones fratellorum cum suis fratellis venerunt ad plateam propter rixam et prælium.* Adde Chron. Domin. de Gravina apud eundem tom. 12. col. 638.

Itali, eodem sensu, dicunt *Sonare a martello*. Annal. Victor. MSS. ad ann. 1378. *Campanam capitoli ad Martellum seu ad modum quo pulsari seu percussu solent, cum adunatur populus ad remorem seu hostium invasionem, indesinenter unq. impetu ac eodem contextu pulsa veniunt.*

2. MARTUS, pro Martius, opera, que mense Martio celebrant. Reg. S. Just. ex Cam. Comput. Paris. fol. 207. r. *Item sunt ibi tresdecim homines qui debent colligere poma et tribulare. Item quidam alius debet facere Martum.* Vide Martius 2.

MARTYR, qui mortem pro Christo et fide Christianâ oppetit. Ita Ecclesia hodie hoc nomen usurpat. Isidorus lib. 7. cap. 11. *Martyres non testes idcirco vocati sunt, quia propter testimonium Christi passiones sustinuerunt, et usque ad mortem pro veritate certaverunt.* S. August. lib. 22. contra Faustum cap. 56. *Per quorum confessiones, passiones et mortes hoc Deo placuit attestari. Martyres appellantur, qui Latine testes interpretantur.* Ammanus lib. 22. *Estis illis certior, tur ut reliquis, qui de pace a Religione compulsi, postulare cruciabiles penas, ad usque gloriosam mortem tutementa fide progressi, et nunc Martyres appellantur.* Idem lib. 27. *Hic enim, qui interfici tanquam nocens jubet, ut Martyres, ad est, Inimicitia acceptos, colit Religio Romana.* Ubi legendum censuerim adscriptos.

At primitus, et sub ipsius Ecclesiæ incunabulis non eadem videtur fuisse ratio. Constat enim S. Cyprinum suscipitibus Martyrum appellationem tribuisse, uti Epist. 9. qua inscribitur *Martyribus et Confessoribus Jesu Christi.* Et Epist. 12. *De hoc, et ad Clericum, et ad Martyras, et Confessores literas feci.* Epist. 15. *Literas feci, quibus Martyres et Confessores consilio meo, quantum possem, ad Domonice præcepta revocarem.* Sic et Epist. 20. 23. 52. et 69. In Concilio Cartaginensi quidam Confessorum, quidam Martyrum titulis donantur. Sed et in his locis Martyres a Confessoribus distinguit Cyprinus, videturque innuere Martyres vocari, qui usque ad effusionem sanguinis pro Christo passi erant, licet superstitibus, nec consummato martyrio, cum Confessores dicerentur, qui sola voce constanter Christum confessi essent, de quibus agit Epist. 30. Idem Luciano scribens Epist. 22. *Nunc caris sine, jam inter Martyres deputande.* Epist. 25. *Contigit hic per locuta con summari martyria.* Epist. 30. *Ilud præterea vellemus addi s. ere, si Martyres non propter aliud Martyres sunt, nisi ut non sacrificantes teneant Ecclesia usque ad effusionem sanguinis sui pacem.* Fatendum tamen inter lum utrumque nomen confundere, verbi gratia, dicitur Aurelian. Celerum, et Nubidæum, quantum visum est passis Confessoribus vocali.

Martyrum appellatione donat etiam interdam Ecclesia viros sanctitate illustres, qui non pro confessione nominis Christi, sed alia quavis ratione mortem perpassi sunt, verbi gratia a latronibus, aut viis impis casti. Eiusmodi sunt S.

Gervas. Cenomanensis Diac. in ejus Vita MS. cuius festum agitur pridie Non. Julii. S. Landoaldus in ejus Vita n. 6. S. Patern. Senonens. Monach. in ejus Vita num. 14. 15. S. Lethard. apud Molanum. S. Germ. Abb. in ejus Vita n. 13. S. Leopard. in ejus Vita MS. Non. Octob. S. Germanus Scotus in ejus Vita Ambiani edita. S. Prætextus Episc. Rotomag. in ejus Vita. S. Paternus. S. Eoharnus apud Holland. Benedictus PP. V. apud Baron. ann. 965. n. 2. S. Thomas Archiep. Cantuar. et alii passim. Vide Gervasium Doroborn. pag. 1230. Eadmerum in lib. 1. Vita S. Anselmi Cant. Arch. cap. 26. 27. 28. apud Sur. 21. April. Mabillonium tom. 6. Vita SS. Ord. S. Benedicti pag. 590. et Baron. ann. 400. num. 4.

† **MARTYRA**, Quæ pro Christo sanguinem fudit. Missale Gothicum apud Mabill. de Liturg. Gallic. pag. 215: *Evidenter ostendens, quod non solum perpetua virginitatis Martyra esset (B. Agnes) et Virgo mansura, etc.* Ibid. pag. 216: *Sanctæ Martyræ tunc Cecilie, Domine, etc.*

◊ **MARTYRIALIS** PASSIO, Martyrium, in Act. S. Adulphi tom. 7. Sept. pag. 510. col. 2. Vide Martyrialis.

MARTYRIUS, Idem qui Mansionarius, Custos Ecclesie, qui sacras in Ecclesia reliquias custodit, servat. Formula 48. ex Andegavensibus: *Ideo convenit nobis unanimiter consentientes, et per voluntatem Martyriario nomen illo Presbytero, ut ipso infantulo ad hominem, nomen illo, venundare deberemus, etc.* Gregorius Turon. lib. 2. de Mirac. cap. 46: *Post obitum Proserii Martyriarii. Lib. 4. Hist. cap. 11: Unde factum est, ut conjuncti Clerici Leubaste Martyriario et Abbate, Arvernum properarent. Testamentum S. Aredii: Turres, calices, patillas et coopertoria predictis Martyriis ad custodiendum tradidimus Concilium Aurelianense II. can. 13: Abbates, Martyriarii. Reclusi, vel Presbyteri, apostolia dare non presumant. Idem qui Custos Martyrium, Anastasio in S. Silvestro PP. Hic constituit, ut si quis desideraret in Ecclesia militare, aut proficere, ut esset prius Ostiarius, deinde Lector, et postea Exorcista per tempora, quæ Episcopus constituerit, deinde Acolythus annis 5. Subdiaconus annis 5. Custos Martyrium annis 5. Diaconus annis 5. Presbyter annis 8. et sic ad ordinem Episcopatus ascenderet. Vita S. Zozimi Episcopi Syracusani n. 6: S. Zozimus cum etate, tum virtutibus inter Sanctos proficiens, custos pretiosi loculi S. Virginis Lucie constituitur a sancto Fausto Abbate ipsius Monasterii. Et num. 9. Idem S. Zozimus ad Ecclesiam loculique S. Virginis Lucie custodiam relictus, moxque Ostiarius et templi custos, dicitur. Vide Synodum Rom. sub eod. Silvestro cap. 11. et quæ annotavimus in voce Capellanus.*

† **MARTYRIA**, In mortario ex pice sunt, unde et dicuntur picola parva. Papias MS. In Edito ex pice. Leg. Martisia. Vide in hac voce.

† **MARTYRIALIS**, Ad martyrium spectans. Ambr. Moralis Chronol. eorum quæ in Operibus S. Eulogii continentur, tom. 8. Conc. Hispan. pag. 145: *Causam cur in carcerem fuerit missus, ipse in documento Martyriali et in epistolis reddidit.*

MARTYRIANI, Hæretici, de quibus Epiphanius hæresi 80. et alii.

† **MARTYRIASIO**, Martyrium. Miracula S. Edmundi Angl. Reg. apud Marten. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 823: *In villula Suthune dicta, de prope loco Mar-*

tyrisationis pro instanti fervore rabidam persecutionis... requievit.

1. **MARTYRIUM**, Edes sacra, Deo sub Martyrum invocatione dicata. Isidorus lib. 15. cap. 9: *Martyrium, locus Martyrum, Græca derivatione, eo quod in memoriam Martyris sit constructum, vel quod sepulchra sanctorum ibi sint Martyrum.* Walafridus Strabo lib. de Reb. Eccl. cap. 6: *Martyria vocabantur Ecclesie, quæ in honore aliquorum Martyrum fiunt: quorum sepulchris et Ecclesiis honor congruus exhibendus in Canonibus decretur. Lex 7. Cod. Theod. de Sepulchris violat. (9. 17.): Hæbant in potestate si quolibet in loco Sanctorum est aliquis conditus, pro ejus veneratione, quod Martyrium vocandum sit, addam, quod voluerint fabricarum. Sedes Apostolorum vel Martyrum, in leg. 6. eodem tit. Hieronym. in Chron.: *Cujus industria in Hierosol. Martyrium constructum est.* Rursum: *Constantinopoli Apostolorum Martyrium dicitur.* Testamentum S. Remigii Remensis Episc.: *Martyrii, Diacenis, Xenodochii, etc.* Anastasius in S. Leone: *Factum est Concilium sanctum Episcoporum in Calcedonia in Martyrio sanctæ Eufemie.* Adamnanus lib. 1. de Locis SS. cap. 8: *Inter illam quoque Golgotham basilicam et Martyrium, quedam inest ecclesia, etc.* Theodulphus lib. 2. Carm. 9. de S. Quintino:*

Cujus Martyrium devota mente frequentat
Plebs, etc.

Sic Græci Μαρτύριον passim usurpant, Socrates lib. 4. cap. 18. Theodoritus lib. 8. cap. 2. Sozomen. lib. 2. cap. 26. Concil. Laodic. cap. 8. Christostomus, et alii. *Memoria Martyrum* Juliano Tolitano lib. 1. Progn. cap. 20. et 21. Basilicæ Martyrum dicuntur in Capitulis Caroli M. lib. 7. cap. 2. Quo spectant ista S. Hieronymi in Apologia ad Pammach. cap. 6: *Quare ad Martyres ire non audent, quare non ingrediuntur Ecclesias?*

MARTYRIA, proprie etiam ipsa Martyrum sepulchra, memorie, confessiones, quibus superadduntur altaria. Liber Pontificalis Damasi in Felice I: *Hic constituit supra sepulchra aut memorias Martyrum Missas celebrari.* S. Augustinus lib. 22. de Civit. Del. cap. 10: *Nos autem Martyribus nostris non templa sicut diis, sed memorias sicut hominibus mortuis, quorum apud Deum vivunt spiritus, fabricamus: nec ibi erigimus altaria, in quibus sacrificemus Martyribus, sed uni Deo et Martyrum et nostro sacrificium immolamus, etc.* Eadem habet Serm. 101. de Divers. et lib. 20. contra Faustum Manich. cap. 21. Ceremonialis Episc. lib. 1. cap. 12: *Sub altari majori... ubi sanctorum Martyrum corpora requiescunt, qui Martyrium sive Confessio appellatur.* Scribit vero Theophanes lege sanxisse Constant. M. idolorum templa ἀποδοῦναι τοῖς τοῦ Χριστοῦ μαρτύροις.

MARTYRUM CONCILIA, etiam dicuntur ejusmodi sedes, Martyribus dicata, in Martyrol. 23. Jan. Liber Pontificalis, de Damaso: *Qui Martyrum concilia atque sepulchra versibus declaravit.* S. Hieron. in Epitaph. Nepotiani: *Martyrum conciliabula diversis floribus, et arborum comis, vitiumque pampinis obumbravit.* De Memoriam Martyrum floribus obumbratis agit S. August. lib. 22. de Civit. Del. cap. 8. ubi etiam Martyrium vocat, templi partem, in qua exstat ipsum Martyris sepulchrum. Habetur perinde, cu-

vatic τὸν μαρτύριον, in Concil. Gangrensi can. 20.

◊ *Haud scio an non pro Dje Sanctorum memorie sacra intelligendum sit, præsertim ob mensis Junii adnotationem, in Charta Otton. imper. ann. 947. ex Cod. reg. 10197. 2. 2. fol. 4. r. Actum in opido Franconesfort mense Junio in Martyrio Apostolorum Petri et Pauli.*

◊ **MARTYRIA**, Martyrum ossa, reliquie. Mirac. S. Florent. tom. 7. Sept. pag. 426. col. 2. *Factum est, ut hi, qui ferabant tam præclarissima Martyria, etc.*

* 2. **MARTYRIUM** (PONERE AD), Ex-torquere crimen tormentis ab aliquo. Ital. *Porre alla tortura*, Gall. *Appliquer à la question un accusé*. Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. 1. pag. 289: *Item si potestas per probationes ipsos malefactores invenire non poterit, et presumptiones aliquas contra ipsos habebit, vel habere poterit, habeat potestatem ponendi ipsos ad Martyrium, et si pro martirio aliquid invenierit teneatur potestas infra viij. dies facere emendare ipsos boves [Fr.]*

† **MARTYRIARE**, Martyrem facere, cruciare. Rogerus Hovedenus in Willelmo I: *Dani suum dominum Canutum Regem Martyriarunt.*

◊ *Martirier*, in Contin. Guill. Tyrilli apud Marten. tom. 5. Ampl. Collect. col. 601: *Quant le roi d'Angleterre ot fait Martirier S. Thomas de Cantorbire, etc.* Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7094: *Martray, martirizatus. Id est, Tormentum, cruciatus.*

† **MARTYRIARE**, neutro sensu, Mortem Christi causa perpeti. Acta SS. tom. 2. Martii pag. 877 de S. Longino milite: *Ad extremum vero Martyrizavit in Cappadocia sub Octavio Præside.* Acta S. Theodora tom. 1. Aprilis pag. 5: *Quæ sub Aureliano Imperatore Martyrizavit.*

† **MARTYRIARE**, Angere, torquere, interficere. Miracula S. Walarici tom. 1. Aprilis pag. 26: *Cur me tandiu Martyrizas, qui Christi dona evangelicas? Vita S. Willibaldi sæc. 3. Bened. part. 2. pag. 378: *Cito illos punientes Martyrizaverunt.* Hist. Cortusior. lib. 2. apud Murator. tom. 13. col. 794: *Et omnes sæc comitice (Regis Conradini) postquam capti fuerunt, sævissime Martyrizavit.* Le Roman de Rou MS.:*

Et Normans o les heches les toent et Martiront.

◊ *Lit. remiss. ann. 1357. in Reg. 89. Chartoph. reg. ch. 188: *Dicta Ysabella in scala posita, et ibidem taliter Martirizata et combusta cum uno tortisio ardenti, et exinde de dicta terra bannita.**

† **MARTIRIZARE**, Morte ob Christum afficere. Vetus Ceremoniale MS. B. M. Deaurate Folios.: *Sequitur festum S. Saturnini martiris qui fuit primus Episcopus Tholozanus, et ibi pro fide Martirizatus, cujus corpus jacet in predicta civitate Tholozana.*

† **MARTYRIZATOR**, Qui cruciatibus afficit. Hartulphus in Chron. ubi de Germino Centulensi Abb.: *Proprii corporis Martyrizator, regula virtutum, et corpore virgineo, etc.*

† **MARTYROLOGIUM**, Fasti Sanctorum. Gregorius M. lib. 7. Ind. 1. Epist. 29: *Nos autem pene omnium passionibus collecta in uno codice nomina habemus, atque quotidianis diebus in eorum veneratione Missarum solennia agimus, non tamen in eodem volumine quis qualiter sit passus, indicatur, sed tantummodo nomen, et dies passionis ponitur.* Vide,

que notavit Baronius in Præfat. ad Martyrolog. Roman.

Seniores scilicet, maxime apud Monachos, Martyrologium laxius sumptum pro Necrologio, seu Obituariis et Regula, quod fere semper in eodem volumine Martyrologium, Obituarium, et Regula Ordinis descripta legerentur. [Capit. Aquisgran. ann. 817. num. 69: Ut ad Capitulum primitus Martyrologium legatur, et dicatur versus, deinde Regula, aut homelia quilibet legatur.] Unde Martyrologio inscribi dicitur, cujus obitus dies ibi annotatur, ut scilicet ex ea congregatione seu fraternitate, cui quis adscriptus est. Ingulphus pag. 907: *Nomen ejus et uroris ejus fratrum nostrorum Martyrologio inscribi consensimus.* Statuta Guigonis Prioris Cartusie de Quadrupertito exercitio Cellæ cap. 41: *Nonnam vero cujusquam in suo non scribant Martyrologio, nec cujusquam anniversarium ex more faciant.* Adde Hist. Abbatie condomensis pag. 478. Tabular. S. Eparchii Incullmensis fol. 43. 44: *Quatenus ipsi fratres memoriale meum post mortem meam in Martyrologio suo subseribant, et dominum omnipotentem pro peccatis meis et parentum meorum devotius exorant.* Neque dies duntaxat obitus annotantur, sed etiam Ecclesiis quævis impensa beneficia, aut factæ donationes. Ditmar. lib. ult. pag. 109: *Sanctorum reliquias et munda eorum receptacula, cum aliis utilitatibus plurimum tam in prædium quam in mancipiis ego acquisivi, et ne te forsitan laterent, Martyrologio inscripsi meo. Vide Fraternitas, Fratres conscripti, Monachi ad succurrendum, Regula.*

† MARTHEGIUM, Obituarium, necrologium. Charta ann. 1438. apud Kennet. Antiquit. Ambrosden. pag. 626: *Ordinavimus quod cum contigerit eundem Edmundum ab hac luce migrare, ut nomine omnium supradictorum cum obitu eorum in nostro Martyrologio inserantur, et singulis annis futuris perlegantur in die anniversariorum suorum presentis Conventui in domo nostra capitulari.*

• Ovidii fastos Martyrologii nomine appellat Auctor libri de Mirab. Romæ in Diar. Ital. Montisfalc. pag. 238.

• MARTYROR, ut supra Martir, in Charta ann. 1114. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 389.

MARUS, Scotis, quem vulgo submontior unde Serjandus dicitur non semel in Regiam Majestatem lib. 1. cap. 6. § 7. lib. 4. cap. 8. § 3. in Statutis Alexandri II. Regis cap. 15. § 4. in Statutis Davidis II. cap. 51. et in Statutis Roberti II. cap. 2.

• MARUSIA, La cima delli cipressi, in Glossar. Lat. Ital. MS.

† MARZARIA, Minutæ merces, ut videtur, nostris Mercerie, Ital. Mercaria et Merceria. Statuta Vercell. lib. 8. pag. 104 v: *Liceat tamen cuilibet dudere vel duci facere, mittere vel mitti facere bastas, cathenas, patinos, Martarias, ferramenta, speciaras, etc.* Vide Mercaria.

† MARTARIUS, Harum mercium propola, Ital. Merciaio. Statuta Astens. Collat. 7. cap. 12. f. 24. v: *Ordinatum est quod nullus faber, Martarius, campsor, mercator, vel quisvis alius de Ast. audeat laborare seu laborari facere aliquod opus novum de auro vel argento, nisi opus illud sit de bono auro vel argento.* Ibid. Collat. 17. cap. 61. pag. 61: *Item Martarii et daurerii pro quolibet malo pondere, seu mala mensura per eos facta vel*

facta in rebus et mercibus quas vendent vel ement, solvant, etc.

• MARZATICUM, Martium, trimestre frumentum, Ital. Martuolo, a Marzo, Martius. Stat. Piacent. lib. 3. fol. 32. r: *De Marzaticis vero, videlicet milicamisso et panico, vicia et omnibus leguminibus, teneatur domino justam reddere rationem.* Vide Martaticum.

• MARECHUS, vox Italica ejusdem originis, Martius, animosus. Barel. serm. in Domin. I. Quadrag.: *Quod unus sit... facundus, alter Marechus, hoc totum esse dicunt a constellationibus.*

† MAS, Malis, pro Mas, maris, nisi mendum fuerit. Charta ann. 1848. ex Schedis Pr. de Mazaugus: *Quod possent dictos homines suos... facere condemnari peculiariter de adulterio voluntariis, seu sine violentia perpetratis tam in Malen quam in firmam cujuscumque sexus.*

† MASA, MASADA, Vide Massa 5.

† MASACRIUM, Vide Mazacrium.

• MASAGARA, Lucanica, botulus. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7632: *Masagara, saurica.*

† MASAJIUM, Vide Massa 5.

† MASAMUTINUS, Vide Mamodina.

• MASANA, Vide supra Masana.

• MASARA, Saracenis Siculis, dictum Molentinum ad molendas cannas mellis, in Charta Guillel. Reg. Sicilie ann. 1176. apud Rochum Pirum in Archiep. Montis Reg. et in Bullario Casin. tom. 2. pag. 191. [ubi edit. Masara, quod in Sicilia ex Græco, ut monet Mæcer in Hierolex. Trapesio vocatur.]

• MASARUM, Mansus. Vide Massariticum.

[FR.]

• MASARII, Qui præstant victui vel scribanis, in Navibus, apud Sanutum lib. 2. parte 4. cap. 21.

† MASARIUS, Aliepus operis conductor. Statuta Astens. Collat. 20. cap. 35. pag. 69: *Si quis aptaverit seu fuerit Masarius ad aptandum puteum possit taleam facere et factam Potestas exigere vel exigere facere per se et suam familiam teneatur ad voluntatem Masarii.* Vide alia notione in Masarius et Massa 5.

• MASARUM, Mansus. Vide Massariticum.

• MASATA, Vide Massa 5.

† MASBUTINA, ut Masmodina. Vide in hac voce.

MASCA, MASCHA, Ugutio: *Masca, stria.* Lex Longob. lib. 1. tit. 11. § 9. [°° Roth. 379.] *Nullus presumat aliam alienam, aut ancillam, quasi strigam, que dicitur Masca, occidere.* Lib. 2. tit. 11. § 8. et Edictum Rotharis tit. 77. [°° 197.] *Si quis eam strigam, quod est Masca, clamaverit, etc.* Gervasius Tillebertensis MS. de Otis Imper. decisione 3. cap. 88: *Lanica, quæ vulgo Mascas, aut in Gallica lingua strias, Physici dicunt nocturnas esse unagines, quæ ex græcitis humorum animas dormientium perturbant, et pondus faciunt.* Arverni etiamnum Mascas, scorta vocant. In Glossario Saxonic Cottoniano Egesgrimmæ, exponitur masca: vox composita ex Egesa, horror, terror, et grimma, fæda oris species, siquidem vox Grimace apud nostros hac notione inde orta sit, quod præsus reor. [°° Vide Grimm. Mythol. Germ. pag. 586. Talamasca, pag. 513. Egesgrima, pag. 146.]

• Masco, Provincialibus etiamnum sagam, veneticam sonat. Hinc Gallicum Masque, larva natum arbitror, quod primum deformes essent ejusmodi larvæ atque turpes, quales vulgo finguntur

mullercula illæ veneticæ. Vide Mennigium in Orig. Gall. voce Masque.

MASCHA, eidem Ugutio, Larva, Simulacrum, quod terret, quod vulgo dicitur Mascarel, quod apponitur faciei ad terrendos parvos. Joannes de Janua habet Mascara. S. Althelmus, de 8. Vitulis:

Si quod Mædorum fuit cristata hæssit, Cum larvæ et Masclum miles non horrent, sedæ, Qui proprio hinc præsumit Mære gæste.

Catholicon Armoricum: *Guenn, Gall. Fauz visage, Lat. larva, quod vulgo dicitur Mascara.* Vide Talamasca.

• Alias Fauz-visage. Monstrel. vol. 3. ad ann. 1449. fol. 10. r: *Se nommoient et faisoient appeller ces malfacteurs (Anglois) les Fauz-visages, pour ce qu'en ce faisant ces choses, ils se vestoient et desussent d'habits dissolus et espouventables afin qu'on ne les cogneust. Inter vestes, quæ domesticis et officialibus præbebantur a principibus, recensentur in Comput. Rob. de Seris ann. 1833. incepto, ex Reg. 5. Clartoph. reg. fol. 3. v: *Item baillies et delivre... xij. cotes de samit longues pour dames et pour chesalliers... et pour xij. Fauz-visages avec les chesalliers de soye deffilés pour chesalliers cote avec les Fauz-visages.* Vide infra Visagium falsum.*

• MASCARA, Personatorum turba, Ital. Mascherata, Gall. Mascarade. Steph. de Infestura MS. ubi de Innoc. VIII. ad ann. 1491: *Unusquisque cardinalis in carneprivo sumptuosissime in carris triumphalibus et etiam equitibus, cum tubis et sonis larvatos et Mascaras ad urbem miserunt.* Vide Masca et Mascarata.

† MASCARATA, vox Italica. Larvatorum pompa, nostris vulgo Mascarade. Miracula S. Angeli Mart. tom. 2. Mail pag. 73: *Per totam civitatem vicique circumjectos quovis vespere removebatur lætitia diei XVI. per Mascaratas cavalcatas, quintonas, luminarias.*

† MASCARATI et MASCHERATI, ab Italico Maschera, Gall. Masque, appellati apud Januenses qui Gibellinorum factioni notissimæ adhaerebant. Charta ann. 1231. Hist. Massil. pag. 257: *Vos jurabitis ad sancta Dei Evangelia quod nunquam inimicos predictæ civitatis Mascaratatos et suos recipietis.* Statuta Massil. lib. 3. cap. 36: *Statuimus... quod quicumque civis Massiliæ, vel emet de cætero aliquas possessiones seu aliquas res immobiles cum sint, vel fuerint sub dominio Mascaratorum, etc.* Chron. Januense Jacobi de Voragine apud Murator. tom. 9. col. 55: *Anno Domini MCCXCV. de mense Januarii facta est pax generalis et universalis in civitate Janus inter illos qui dicebantur Mascaratati sive Gibellini, et illos qui dicebantur Rampini sive Gualfi.* Bartholomæi Scribæ Annal. Genuens. lib. 6. ad ann. 1214. apud eundem tom. 6. col. 505: *Qui dominus Philippus, quum jam Potestas fuisset alias, et voluntates civium Janus cognosceret, tanquam sagax et probus in principio sui regiminis pacem inter Rampinos et Mascheratos componere curavit.* Adde coll. 491. 492. 493. 513. 517. et Histor. Cortustor. lib. 2. apud eundem Murator. tom. 13. col. 800.

† MASCAREL, Vide Masca.

• MASCARPIO, [Alis mastupratio: *Ingenui ego utique propter Mascarpionem, lacrimisque ubertim manantibus obscuro dextra caput super pulvinum inclinavi.*] (Petron, ed. Bueche-ler, § 134.)

MASCAUDA. [Genus vasis, cacabis.] Vide *Bascauda*.

MASCELLARE. Rainerius de Invent. Reliquiarum SS. Eutychetis et Acutii: *Fecit et paria duo Mascellarium ex auro mira arte sculpta, in quibus Evangelia in solennibus festivitibus legerentur.* Forte *manuellarium* quis legat, id est, Pulpitiorum; nam *manuaria*, analogia dicta supra observatum.

MASCHA. Vide *Masca*.

MASCHALAM TOLLERE. Proverbii genus. De bibonibus dicitur qui dum calices ebibunt altius erigunt cubitos: sumta metaphora a machina quadam ejusdem nominis qua sarcinae deponuntur in naves, aut ex his extrahuntur. Vide Erasmus in Adagiis.

MASCHARA. Ital. *Maschera*, Galeæ species. Stat. Mantuæ lib. 1. cap. 3. ex Cod. reg. 4620: *Habitatores in castris et villis, ubi sunt fortalitia, compellantur habere... singulum tarvatiatum et singulam Mascharam vel capellum ferri, et illa arma tenere, etc.*

MASCHARATIUM CORIUM. Idem, ut videtur, quod *Masegaticum* infra. Statuta Astens. ubi de intratis portarum: *Coria Mascharatia solvant pro qualibet dozana lib. 6.*

MASCHAREA. [Gallice *Mascarade*: « In hoc carnis privio... non facte mascharee. » (Diar. Burchard. ed. Thuanæ, II 433 an. 1498.)]

MASCHARIUM. Corium aluta confectum. Stat. datar. Ripen. cap. 12. fol. 4. r. *De qualibet soma pensum duodecim, coriorum et pellium confectarum... et etiam Mascharia, pro introitu soldis etc.* Vide *Mascharatum*.

MASCHERPA. Casei recentis species, Ital. *Mascherpa* et *Mascherpo*. Stat. Vallis-Ser. cap. 20. ex Cod. reg. 4519. fol. 111. r. *Quelibet persona... que vendiderit aliquod formagium, butirum, Mascherpam et sonziam, et.* Annal. Placent. ad ann. 1483. apud Murator. tom. 20. Script. Ital. col. 976: *Butyrus denarios viginti pro libra; Mascherpa recens denarios sex; caseus carus, etc.*

MASCHOTUM. Idem quod *Marchale*, Horreum sine tecto. Vide supra *Marchale*. Charta pro canonicis Castrivl. ann. 1373. in Reg. 105. Chartoph. reg. ch. 158: *Sub duobus Maschotts, quod Gallice Maschos nuncupatur, sitis in introitu vocato de Rencemer, tres solidi Turon.*

MASCIA. Mansio, domus cum agri portione. Charta ann. 1231. apud Cenc. Inter Cens. eccl. Rom.: *In domibus, casalinis, ortis, canapinis, Mascus, etc.* Vide *Massa* 5.

1. **MASCLA.** Morbi species Joan. de Burnino Archiepisc. Viennensis de Miracul. Stephani Episc. Diensis: *Altera agitudine, que morbus Mascla dicitur vulgariter, nimis graviter laborabat.*

2. **MASCLA.** MASCLUS. Tibericus Langenius in Saxonia:

Tunc infinitus populus ratibus redimitus,
Masclis ornatus, ad quævis bella paratus,
Nulli Berones de Grecis nobiliores
Tunc processerunt huc, navigioque venerunt.

Infra:

Cens armatorum venit ex hoc Ungariorum,
Milia Masclorum Rex quinquaginta suorum
Secum ducebat, etc.

Ubi *masclis ornatos*, et *masculos*, loricatos interpretor. Vide *Macula* 2.

MASCLUS. [Gal. *Mâte* « Masculus, non Masclus » (App. ad Probum, Meyer, text. bas. latinus, I. 1. 4.)]

MASCULI PICTAVENSES. *Masculina* pecunia. Monetæ species. Goffridus Vindo-

cin. lib. 1. Epist. 20: *Quod si trecentos solidos Pictavensium Masculorum vobis daret, etc.* Charta ann. 1081. ex Tabulariis Angeriacensi et S. Stephani Lemovicensi: *Solidi ejusdem monete Masculinæ.* Paulo ante: *Solidi nummorum Pictavinorum.* Ubi *Masculi Pictavenses*, sunt eæ minuscule monete, quas vulgo *Mailles* vocant, crebrius *Mailles Pictavines*, *Pitas Pictavinas*, de quibus agimus suis locis: ita ut Scriptores et Notarii ejusæ ætatis vocem *Maille* per *masculus* extulerint, quod *male*, vel *male*, id apud Latinos sonat. Vide Dissertat. nostram de Imperatorum C. Polit. nummis n. 102. et 103.

MASCULINITAS. Gall. *Masculinité*, Sexus masculinus. S. Thomas 1. Sentent. dist. 8. q. 1. art. 2. *Masculinitas non ponitur circa Deum apud scholasticos.*

MASCULO-FEMINA. Hermaphroditus, apud Philastrium, in Catalogo Hæresion pag. 28. l. Edit.

MASCULORUM CONGUBITORES. in Leg. Wisigoth. lib. 3. tit. 5. § 5. in Capit. Caroli Mag. lib. 7. cap. 273. § 356. in Addit. 2. Ludov. Pil. cap. 18. Addit. 4. cap. 102. *μασκούροι, ἀρτίμοιροι.* Vide *Mailles*.

1. **MASCUS.** Larva. Gall. *Masque*. Charta Henrici VIII. Reg. Angl. ann. 1545. apud Rymer. tom. 15. pag. 62. *Concedimus eidem Thomæ officium magistri jocorum, revelorum et Mascorum... vulgariter nuncupatorum Revells et Maska.*

2. **MASCUS.** Idem quod *Mansus*. Charta ann. 983. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 317: *In Ebrano Masci novem, seu et villa que dicitur Allegole, Masci sex, seu et villa que dicitur Mileute, Masci novem, seu et villa que dicitur Osiqana, Masci octo.*

MASDANERIUS. pro *Masnaderius*, Ital. *Masnadiere*. Miles in *masnadam* seu familiam cooptatus. Vide *Maisnadarii*. Stat. ant. Florent. lib. 5. cap. 42. ex Cod. reg. 4621: *Omnes et singuli magnates de civitate et districtu Florentinæ tenentes aliquos Masdanerios, domicellos vel familiares armatos, teneantur pro dictis Masdaneris, domicellis et familiaribus, si aliquod maleficium commiserint ipsi vel aliquis eorum, ad representandum ipsum vel ipsos.* Infra cap. 48: *Nullus magnatum cum Masnaderis armatis, etc.*

MASEGATICUM CORIUM. [hoc est Alutarium, Gall. *Passé en mégie*.] Charta Idephonsi Comitiss Tolosæ ann. 1141. apud Catellum in Comitibus Tolosan. pag. 192: *Concedo... quod habeant saltem undecunque voluerint, et libere mittant ad omnem suam dispensam sine ulla usatico, excepto illo sale, quod necessarium erit coris Masegaticis albis.* [Vide *Mascharatum corium*.]

MASEGNA. MASIENA. Dura silex, a voce vernacula bononiensi *Masegna*, Ital. *Mascigno*; Gall. *Pierre grise pour bâtir*. Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. II. pag. 488: *Statuimus et ordinamus quod unus puteus muratus de lapidibus focariis et cum una delta de Masigna debeat fieri, etc.* Et tom. II. pag. 614: *Statuimus et ordinamus quod pro Comuni Argellate... debeat fieri unus puteus cavus xx. pedes... muratus de bonis lapidibus bene coctis cum una delta lapidea, sive de Masagna.* [Fr.]

MASELAYRIA. Macellum, locus ubi carnes distrahantur, Occitanis etiam *Masel*. [V. forte idem quod *Misellaria*, domus leprosorum. Vide *Miselli*] Statuta Montis-olivii diocesis Car-

caillon. an. 1231. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 967: *Termini autem sunt tales, videlicet usque ad malolium Bernardi Garcini, et usque ad Maselayriam, et usque ad carreriam saissagnesiæ.*

MASELLUM. pro *Macellum*, in Litteris Johannis Reg. Franc. ann. 1363. tom. 3. Ordinat. pag. 625.

MASELLUS. diminutivum videtur a *Masus*, habitatio, domus. Charta Phil. V. ann. 1319. in Reg. 59. Chartoph. reg. ch. 279: *Item quantitatem nemorum et Masellorum ad predictum dominum in dicta villa et ejus finagio pertinentes, etc.* *Mazelot*, eadem acceptione, in Lib. cens. castelli Arciac. ad Albam fol. 22. r.: *Le Galois (doit) pour ledit Mazelot demie courrée. Jehan David pour un Mazelot, demie courrée.* Vide in *Massa* 5.

MASENUTUS. Vide *Masmodina*.

MASENATA. Idem quod supra *Macinata* 2. Familia, homines alicui domino subditi. Stat. Ferrar. ann. 1261. lib. 2. rubr. 107. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 809: *De liberis hominibus accipientibus feminas de Masenata in uxores. Quod nulli libero homini prois habere vel in futurum accipere feminam de Masenata, quin teneatur ad prestationem collectæ et portet onera ville sue.*

MASERARE. ab Ital. ni fallor, *Mazzurare*, Tunoere, Gall. *Battre*. Statuta Vercell. lib. 4. pag. 82. v.: *Item quod fornarius faciat lapides, cupos... bene coctos, Maseratos, etc.*

MASERIA. ut infra *Masura*. Charta ann. 1232. apud Lobinell. tom. 3. Hist. Paris. pag. 118: *Concessimus... quandam petiam terræ, sitam juxta Maseriam quam libere possidebamus.*
Italis *Masseria*, nostris *Mésiere*. Extractum ex Charta Ludov. X. reg. Franc. ann. 1315. in rotulo ex Bibl. reg. qua concedit Ludovico Sacricensaris *l'usage au bois mort en la forêt de Bourges à copier à la coignée pour son ardoir et son us en sa maison et Mésieres*. Lit. remiss. ann. 1369. in Reg. 15. Chartoph. reg. ch. 155: *L'exposant chargé de vin print un estuy de cuir bouilli et onze cuillers d'argent de dans; et ainsi abuvré les porta mussier sur une Mésiere.*

MASERICA. MASERIUS. Vide *Mazer*.

MASEVUM. pro *Mazerum*, ni fallor. Vide in *Mazer*. Charta ann. 1366. inter Monum. eccl. Aquilej. cap. 97. col. 946: *Item una cuppa de Masevo ornata, argento cooperta.*

MASGNELLUM. Idem quod *Mansionile*, agri portiuncula cum mansione seu æde, Gall. *Maisnil*, vel *Ménit*. Charta ann. 1211. apud Stephanot. Antiq. Bened. Pictav. MSS. tom. 3. pag. 792: *Bertrandus Gauvang de Siuraico miles bone memorie dedit Deo et Ecclesie B. Juniani Nobiliacensis quicquid juris habebat apud Coniacum in feodo ab Abbate Nobiliacensi tam in decimis quam terragiis, quam vineis, quam pratis, quam mestinis, quam hominibus et Masgnellis et censu et aliis rebus perpetuo habendum.*

MASHAU. Capitulare 3. ann. 813. cap. 25: *Et quicquid in Mashau furaverit, duos geldos componere faciat, in wirtira uncias ducs, etc.*

Idem forte quod supra *Maschotum*. Vide in hac voce et *Marchale*.

MASHFATUM. [Cupa in qua temperantur quæ cerevisiæ conficiendæ inseriunt, ab Angl. *Mash*, mixtura, et *Fat*, cupa.] Vide *Taptrough*.

MASIA. Mansio, domus cum agri portione, idem quod *Massa* 5. Vide ibi. Charta ann. 1120. apud Murator. tom. 3. Antiq. Ital. med. ævi col. 1135: *Et tota*

Masia, quam detinet predictus Bonifilius, posita in loco, ubi dicitur, a Rio... Et omnia sedita supradicta, et omnes Masie, et terrae, et vineae, cuncta et inculta, etc. Pluries ibi, *Massa* semel.

† **MASIGNUM SAXUM**, Saxum vivum. Translatio SS. Prosperi et Venerii tom. 5. Junii pag. 64: Et capita ligaminum sunt magno artificio inferrata et implumbata in dicto saxo Masigno.

† **MASILINUM**, *Mansus*, domus. Martyrologia antiqua apud Marten. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 699: Obiit Petrus diaconus qui dedit fratribus... omnia propria sua quaecumque visus est habere, cum Maslinis et terris et vineis ad sui memoriam recolendam.

† **MASINATA**, Familia, militaris caetera, idem quod *Maisnada*. Annal. Censat. ad ann. 1824. apud Murat. tom. 14. col. 112: Agressus Contestabilis cum tota ejus Masinata, Thomazinus Contestabilis cum sua.

† **MASINATURA**, Eadem, ut videtur, notione, in Chron. Andr. Danduli apud eund. tom. 12. col. 374: Quo tempore fama in populo divulgata est, quod de duplicanda solutione Masinaturae consilium ageretur.

† **MASINILE**, Agri portuincula cum mansione, seu domo, Gall. *Ménil*. Martyrologia antiqua apud Marten. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 724: Obiit Trutbertus laicus qui dedit fratribus Masinile suum cum vineis et campis in pago Senonico in villa Cactacc. Occurrit iterum col. 725. 727. Vide *Mansionile*.

† **MASIO**, *Mansio*, domus, Gall. *Maison*. Charta apud Madox Formul. Angl. pag. 50: Sciatis me concessisse, illam karuchiam terrae quam idem Gilbertus tenuit... cum Masione quae fuit Frone.

† **MASIUM**, Domus, Gall. *Maison*. Lambertus Ardensis pag. 155: Cuiuslibet Canonici in villa conversanti et stationario circa forum et circa novam Ecclesiam Masium dedit, et liberum concessit. Nisi hoc loco Lambertus Gallicum *mas* expresserit, qua voce nostri *mansos* denant.

† **MASK-FAT**, [Eadem notione, ut videtur, qua *Mahsfatum*.] Leges Burgorum Scoticor. cap. 125. § 1: Lectum plumalem, melius plumbum cum le Muskfat, harelum, etc.

† **MASLINGUA**, Genus avis, Porrieth dicitur. Papias.

† **MASMODINA**, Moneta Saracenorum. Aegyptiorum, quos *Masmudos* et *Masemutos* perpetuo vocant Hugo Falcandus in Hist. de Calamit. Sicil. pag. 649. 675. et alibi, et Anonymus Casinensis sub ann. 1160. Andreas Boschus in sua Catalonia pag. 490: *Maymondine de or valian dos Reals Castellans, y dos diners Valencians, dits per altre nom Maimondines los espines*. Vide Reuterum lib. 2. cap. 20. Tabular. S. Victoris Massiliensis fol. 166: Et recepitur nomine accipis a vobis unam Masmodinam auri novam. Dicitur Moneta *Masemutorum*, in quodam Diplomate Petri Regis Arragon. apud Baronium ann. 1087. n. 92. Epistola Arnoldi Archiep. Narbonensis de Victoria relata in Hispania contra Mauros ann. 1212: *Postmodum de compositione tractatum est in hunc modum, ut videlicet Saraceni Ubede darent Regibus millia mille Masmutinas, ipsi vero remanerent in ipsa villa cum omnibus aliis rebus suis*. Epistola Honorii III. PP. in Hist. Episcoporum. Magalonensium pag. 227: *Ad perpetuum autem devotionis indicium duas marchas auri, centum Masumatinis computandis pro marcha, quas Sedi*

Apostolicam liberaliter obtulatis, etc. Ubi Garlellus observat, nescio quo auctore, Masumatinos nummos aureos, vel argenteos singulos senis regalium aestimatos, ab Aben-Josepho Mahosumeto Miramulmino, illo forte, de quo Rodericus Toletanus in Hist. Arabum cap. ult. traxisse nomen, qui supremum in Mauros Hispanum imperium habuerat. [Garlello assentit Ruffinus tom. 2. Hist. Massil. edit. 1686. pag. 325. ubi editum *Masbutina* et *Masemutina*.]

† **MASMODINA**, Testamentum Nunonis Sancti Comitis Ruscinon. 16. Kl. Decemb. 1241. Item abtuli cuidam Pisano in fosse sive... apud Romam 1280. *Masmodinas* in auro.

† **MASMUTINA**, in Charta Raimundi Berengarii pro Archiep. Arelat. ann. 1225. ex Tabul. Arelat.: *Retenta nobis et successoribus nostris jure domini in dicto castro una Masmutina finis auri annuatim in festo S. Michaelis a vobis et successoribus vestris prestanda pro loco predicto*.

† **MASMATINI DBOLF**, in Charta ann. 1211. in Regesto Philip. Augusti Herouvalliano fol. 109: *Propter hoc autem nobis reddunt singulis annis marcam auri obolorum Massabitinorum legitimorum. Massanulini Byzantii, in Charta ann. 1126. apud Ughellum tom. 3. pag. 486. Privilegium Regis Aragon. in Gestis Innocentii III. PP. pag. 134: Ut annuatim de Camera Regis ducentae quinquaginta Masemutinae Apostolicae Sedi reddantur. Masemutinae. Bulla Nicolai IV. PP. de Censib. Ecclesiae Romanae: *Hospitale S. Jacobi casalis novi l. obolum Masamutinum. Occurrit ibi pluries. Fori Beneharnenses Rubr. de Praescr. art. 10: Los Bailes rondants, sian, deu senhor, o de Gentius, non poden demanda deguns d'arrerages de Frua, Lays, Manmudes, ni autres drets a lor degu. per rasyon de las ditas Bailes, passats tres ans*.*

† **MASMATINI**, in Epistola Honorii III. PP. apud Garlellum in Episc. Magalonens. pag. 227. Vide *Marabotinus*.

† **MASMORRA**, Carcer apud Mauros. Acta S. Ferdinandi Principis Lusitan. tom. 1. Junii pag. 572: *Hi ostenderunt infanti et sociis Masmorram, id est carcerem, et catenas quae ipsi parabantur*.

† **MASMUTINA**, Vide *Masmutina*.

† **MASNADA**, Vide *Maisnada*.

† **MASNAGIUM**, Mansio, domus, interdum cum agri portuincula. Charta Hugonis Comitiss Regitist. ann. 1190. ex Tabular. S. Remigii Remens.: *Vendiderunt quidquid infra Masnagium et vivarium reclamabant*. Charta ann. 1211. ex Archivis Montis S. Michaelis: *Concedo domum quod Gausfredus Apollonii fecit ecclesiae S. Michaelis de periculo maris, scilicet duas acras terrae et Masnagium Ranulfi molendinarii, et unum alterum Masnagium juxta Masnagium filii Gaudini*. Tabular. S. Fromonci: *Dimidia acra terrae sita in Masnagio predicti Guillelmi*. Ibidem: *Unum boissellum frumenti percipiendum super totum meum Masnagium de Malvalet*. Vide *Mansionile*.

† **MASNAGIUM**, pro Familia quae in masnagio seu domo est. Charta Ludovici Comit. Blesens. ann. 1138. in Tabul. Bonnavall.: *Si paupertate vel quacumque necessitate domus a Masnagio deperisset, vel etiam integra existens habitarem non haberet, etc.*

† Hinc *Masnage*, pro Censu, qui domino propter domum seu habitationem debetur, in Libert. Busenc. ann. 1357. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 370.

art. 8: *Et parnice, lidit bourgeois et bourgeois ne paieront ne demront aucuns Masnages*. Vide supra *Mansionarii*.

† **MASNARDERIUS**, Vide supra in *Masdanerius*.

† **MASNATA**, Vide *Maisnada*.

† **MASNENGA**, ut *Maisnada*, familia. Statuta Astens. collat. 4. cap. 1. pag. 16: *Nullus possit esse qui sit minor annis 25. nec pater et filius ullomodo, nec duo fratres, nec patruus et nepos simul stantes ad unum focum, nec Masnengas alicujus, vel aliunde ortus quam de civitate Astensi*. Hinc.

† **MASNENGENSIS**, vel **MASNENGUS**, Familiaris, domesticus, in Statutis Verceil. lib. 5. fol. 122. v. Item quod ad omnes et singulas penas predictas solvendas teneatur dominus pro Masnengensis suis dummodo ipsi dominus denuntietur infra octo dies post damnum datum, ipsum suum Masnengum fecisse damnum. Masnengus, in Stat. Mont. Reg. pag. 166. ubi et *Masnengha* occurrit pro domestica.

† **MASNIGILUS**, Mansio seu aedes cum agri portuincula idem quod *Mansionile*. Charta ann. 24. Lothar. ex Chartul. S. Petri Carnot.: *Concedo ad locum S. Petri Carnotensis ecclesiam in honorem Apostolorum principis, clavigeri regni colorum Petri consecratam, cum Masnigilis et vineis et cum omni integritate ad ipsum pertinente*. Vide *Masnigillum*.

† **MASNILE**, [MASNILUS.] Vide *Mansionile*.

† **MASOERIUS**, Vide *Mansus*.

† **MASORICUS**, Anastasius in Leone IV. pag. 196: *Obtulit Masoricus oleas tres serico textas, coloreque depictas, quae in circuitu altaris dependerent*. Dominicus Magrus vocem Arabicam putat, *Egyptiamque interpretatur*, nescio quo auctore. Sed videtur idem valere quod *Mazzerica*, adeo ut olea, quae non fuit oliva praegrandis, ut opinatur, sed species gemmae aut bullae grandioris, ex mazoro, seu murrhina materia confecta fuerit. Vide *Mazer, Olea*.

† **MASOVERIUS**, Vide *Mansionarii*.

† **MASPIIUS**, [Synodus Pergam. ann. 1311. apud Murator. tom. 9. col. 547: *Vestes virgatas seu de calabriato, de medietate, vel listatas, vel frizis aut Maspilis argenteis, vel de metallo aliquo minime deferentes*.] Constitutiones Joannis Archiepisc. Nicostensis ann. 1320. cap. 4. de Habitu Canonico extra Ecclesiam: *Ut nullus extra domum suam portet guarnachiam de ante scissam, seu apertam per terram: nec Maspilos de argento seu auro, nisi de panno tantum, aut osse, etc.* [f. *Maspilus*, pro *Mespilus*, Gall. *Neffier*, mespilum, *Neffe*; qua quidem voce globulos vestium, Gall. *Boutons*, significatos existimo, qui ideo Maspili dicuntur, quod mespili formam referrent.]

† **MASPIIUS**, Stat. ant. Florent. lib. 1. cap. 66. ex Cod. reg. 4821: *Bannitores communis Florentiae debeant induere se expensis propriis, et in eorum vestibus portare Maspillos argenteos*. Stat. ann. 1342. Inter Monum. eccl. Aquilej. cap. 181. col. 908: *Item quod in pannis et in vestibus non possint portare ornamenta, exceptis lancetis seu Maspillis circa pectus. Quae tamen lancettae vel Maspilli non excedant valorem unius marchae denariorum*. Ex quibus aperte colligitur vestium fuisse ornamentum hominibus perinde ac mulieribus commune, quod potius de aciculis, Italice *Spilli*, quam de globulis, Gall. *Boutons*, cum clarissimo editore Bern. Maria de

Rubels intelligendum existimo : si quidem ibi memorantur botoni, a quibus profunde *Maspilli* distingui debentur.

MASPINA, Gloss. Græc. Latin. Ἰσπὸν ὀσπὸν, *Cocendia, Maspina*.

• **MASPITER**, *Lo padre della madre*.

Glossar, Lat. Ital. Ms.

• **MASQUARATA**, Personatorum ludus : dicitur de pompa seu ceremonia, quæ irridenta videtur : quo sensu *Mascarade* usurpamus. Arest. parlam. Tolos. ann. 1289. inter Probat. tom. 4. Hist. Occit. col. 87 : *Si quis in suggillationem domini nostri regis, aut in fomentum hæreticæ pravitatis, seu etiam in derisionem Catholicorum inveneritis Masquaratas appellare, etc.* Vide supra *Mascara*.

• **MASQUERIUM**, Idem videtur quod *Pasquerium*, pascuum : ut hoc a *Pascari*, ita illud a *Masticare*, mandere, formatum. Charta ann. 1319. in Reg. 59. Chartoph. reg. ch. 378 : *Ascendendo usque ad carrieriam seu passatam de Masquerium, dicitur Masqueris remanentibus communiter, sicut prius. Quo etiam sensu vox Gallica *Masdige* accipi videtur in Lit. remiss. ann. 1469. ex Reg. 169. ch. 282 : *Lesquels compaignons trouverent en ung pdsquier ou Masaigne de Saint Martin une jument, etc.**

• **MASQUINUM**, [ut *Damasquinum*, Gall. *Damas* : « Una alia casula de Masquina, cum stola, manipulo et cingulo. » (Invent. Callixt. III, an. 1458. in Archivio Romano).]

• **MASQUITA**, ut *Mesquita*, Templum Mahumetanorum, in Constit. Mss. Jacobi II. reg. Aragoa. ann. 1306.

MASRA, Charta ann. 871. in Hist. Monast. S. Marie Suesion. pag. 432 : *Masras etiam et piscinas super mare, etc.* Vide *Mars* 1.

1. **MASSA**, Clava, nostris *Massæ*. Joan. de Janua : *Clava, quæ vulgariter dicitur Massa*. [Leges Palat. Jacobi II. Reg. Majoric. tom. 3. SS. Junii pag. xxxv : *Pactis vero tempore ensam et Massam deferre habeant, etiam et arma completa.* Ermoldi Nigelli Carmen pro Ludov. Imper. lib. 1. apud Murator. tom. 2. part. 2. pag. 21 :

Illec tande gradum, infer memora Massæ.

Le Roman de la Violette MS. :

*Li plus coere est trop hardie,
Mais n'ont ne lance ne espée,
Chascun et Masse ou mail de fer.*

Vide *Mazuca*.]

2. **MASSA**, Malleus ligneus. Vetus Ceremoniale MS. B. M. Deauratæ Tolos. : *Prior ascendet ad mensam et pulsabit cum Massa... factaque collatione dum visum fuerit Priori pulsabit cum Massa. Occurrit ibi non semel. Vide *Massare* 2.*

3. **MASSA**, Globus armatorum, Galli dicimus *Peloton de gens de guerre*. Memoriale Potestatum Regiens. ad ann. 1275. apud Murator. tom. 8. col. 1138 : *Reduxit se dicitur Guido Comes contra populum, qui erant sine numero, ultra quatuor milia qui erant adhuc in campo in una Massa ad vexillum carrocti. Non multum diversa notione quævis moles *Massæ* dicitur. Hinc *Massa* vocatur aurum infectum, Gall. *Lingot d'or*, in Charta Henrici IV. Reg. Angliæ ann. 1406. apud Rymer. tom. 8. pag. 441. [Charta ann. 1815. ex Bibl. reg. : *Item in Massa seu platia argenti tria milia sexties centum scraginta et decem marochas.*] Sic etiam *Massa ferri*, in Charta ann. 1812. apud Ludewig. tom. 4. Reiq. MSS. pag. 188. *Massæ murales*, in Instrum. ann. 1270.*

apud Menesterium Historiæ Lugdun. pag. 18. [Massæ d'un pont, in Lit. remiss. ann. 1450. ex Reg. 188. Chartoph. reg. ch. 49 : *Les suppliant monteront sur la-Massa du pont du chastei de la Bruyere, etc.*]

4. **MASSA**, Matricula, apud Bollandistas tom. 7. Mail pag. 548. ubi de S. Valentino : *Per reverendos D. Franciscum Ferrarum et D. Segurum Morandum, capellanos Massæ predictæ Ecclesiæ majoris Genue, etc.*

5. **MASSA**, **MASSUM**, **MASA**, **MASADA**, Voces ejusd. notioni et originis, ac *Mansa*, et *Mansus*, certus agrorum modus, seu, ut quidam volunt, conglobatio ac collectio quædam possessionum ac prædiorum, quam Græci οὐρανὸν vocant. [Murator. Ant. Ital. tom. 2. col. 1245 : *Unio aliquot prædiorum atque unum interdum prædium ; quo sensu vox sepe occurrit in chartis Longobardicis antiquissimis et apud Marinum in Diplom. papyr. ubi vide not. 7. ad chart. 91. col. 800.] Gloss. Lat. Græc. : *Massam, οὐρανὸν*. Ita enim legendum. Will. Brito in Vocab. *Massa, villa vel casula*. Senator lib. 5. Epist. 12 : *Palentinam Massam, quam eis pro compensatione largitas nostra transfuderat*. Anastasius Biblioth. in S. Sylvestro PP. : *Massam Garilianam in territorio Sussano, præstantem singulis annis solidos quadringentos*. In Zacharia PP. pag. 79 : *Donationem in scriptis de duabus Massis, quas Nymphas et Formias appellant, juris existentes publici eidem sanctissimo Papæ perpetuo dixerit possidenda*. Epistola Adriani PP. tom. 3. Hist. Franc. pag. 775 : *Depracantes, ut Massa illas, quas ei concessistis, per vestre auctoritatis largitatem possideat*. Concilium Ravennense ann. 904. cap. 8 : *Patrimonia, seu suburbana, atque Massa et colonie, etc.* [Charta Conradi II. Imper. ann. 1027. apud Illust. Fontaninum in Append. ad Antiquit. Hortæ pag. 386 : *Castellum de Buciniano in integrum cum ipsa Massa, quam pater memorie Benedictus Papa in ipso monasterio contulit*. Adde etiam Henrici III. Imper. ann. 1040. ibid. pag. 39. Chron. parvum Ferrariense apud Murator. tom. 8. col. 478 : *Superaverunt quidam ex Augustis successoribus ipsi Ecclesiæ Romanæ jurisdictiones et dona. Inter quæ dona XII. Massas et plures fundos, ex quibus civitas Ferrarum fluvio Pada confirmata constituta mox est... In territorio quidem Ferrarum... Massæ XII. sunt inventæ, quarum prima dicta est vicus Aventinus, etc. Ubi perspicuum est Massam pro collectione prædiorum usurpari.] Ita Gregor. Mag. lib. 1. Epist. 41. lib. 5. Epist. 44. et alibi sepe, Petrus Damian. lib. 4. Epist. 10. etc.**

6. **MASSALICE CASE**, id est, simul collectæ. Charta ann. 988. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 847 : *Nos Hugo et Julia jugalibus donamus et offerimus... id est curtem de S. Stephano quæ est in burgo Arisa cum viginti et octo similiter Casis Massalice, cum rebus suis vel cum omnibus ad ipsa curtis pertinentibus*. Vide an non idem sit quod *Massaritia case* in *Massaritia*.

7. **MASSA**, interdum strictius sumitur pro domo, mansione. Charta apud Lobinell. tom. 2. Hist. Britan. pag. 341 : *Donavi eis Massam meam in Landagon, et vineam meam et quatuor mansiones, etc.*

8. Hinc *Massæ* et *Maaisæ*, Census, qui ex *massis* vel domibus percipitur. Charta ann. 1289. in Chartul. eccl. Lingon. fol. 281. r. : *La taille accoustumée à paier en*

*argent chascun an de mes hommes, les gelines, les Maaisées de Chenous... voj. Maaisées de Chenous avecques toutes les rentes. Massæ, eodem intellectu, videtur accipi in Lib. cens. castel. Arclac. ad Albam fol. 9. v. : *Autres rentes d'avoines dehus de coutumes chascun an... sur les héritages qui s'ensuient... et en ce sont comprines les coutumes que l'on dit Massæ. Hinc Terres massæ appellari opinor agros ejusmodi tributo obnoxios, in Redit. comitat. Namurc. ann. 1289. ex Reg. Cam. Comput. Insul. sign. Le papier aux aysselles fol. 4. r. : *Encor i a li cuens rentes des terres Massæ k'on apelle terre des quartiers ; si a petit quartiers et grans quartiers*. Ibid. fol. 8. r. : *Se a li cuens rentes des terres Massæ (sic) k'on apelle quartiers ; si tiens chascuns quartier cinq bonniers*. Vide supra *Mansionarii, Masnagium* et mox *Massuragium*.**

9. **MASSUS**, in Tabulario Angeriacensi : *In Castro Metulo 4. Massos de terra arabili*. Gallis, *Mass de terre*.

10. **MASSUS MEITARIUS**, et *Tertiarius*, Qui mediam vel tertiam redditum partem reddit. Chartular. Prioratus S. Petri de Domina fol. 60 : *Massus Tertiarius (debet) 11. lib. de porco, 2. sol. de mul-tone et 5. spallas... Massus Meitarius 8. libras de porco et sex denar. de ublias et 4. spallas*.

11. **MASSUS**, Eadem notione qua *Massa*. Testamentum Matfredi Vicecom. ann. 986. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 85 : *Ad monasterium S. Michaelis de Gallico remansant ipsi Massi de Tauro*. Charta ann. 1288. ex Tabular. S. Cornelli Compend. : *Et sciendum quod in Masso empto denariis Abbatis et conventus, tenentur facere granariam donam... Item granarios in eodem Masso capientia 800. sextarios biadi et amplius... claudunt etiam Massum prædictum muro de lapide et terra*. Tabular. S. Cypriani Pictav. fol. 116 : *Inter monachos S. Cypriani et moniales Fontis Ewaldi concordatum est de sex Massos terre, qui sunt Conolio, ut moniales primitus habeant duos Massos, quatuor alii partiantur... Et minus sunt quatuor sæcularia terra. Occurrit alibi.*

12. **MASRUM**, neutro genere. Charta Roberti Regis Franciæ ann. 20. Regni : *In villa, quæ nuncupatur Cavanna, tria Massa cum una mansura*. [Charta ann. 1247. apud Stephanot. tom. 8. Antiquit. Bened. Pictav. MSS. pag. 714 : *Ipsi ecclesiæ in perpetuum possidenda reliquit, videlicet Massum de Grois, prata de fonte, etc.*]

13. **MASA**, Ugitio : *Massa, villa vel casale*. Epistola Adriani PP. tom. 8. Hist. Franc. pag. 796 : *Si vero perfidus Desiderius dudum Rex, non sub integritate, sed tantummodo Massas nobis, quantum reperiri potuit, quas ex antiquis Romanis Ecclesiæ tenuit, ut nullus ex illis partibus Longobardorum ausus est resistere*. Regestum Carcassonense fol. 45 : *Et moulin de Magal, et tous les Masses que li en ay*. Hinc Philippus Mouskes in Hist. Franc. MS. hanc vocem usurpavit pro ipsa *Massarum* familia :

De sa gent et grant Mass 6 ldi.

14. **MASADA**, Tabul. Bellilocense in Lemo-vicibus, n. 89 : *Dimitto ad filias meas... quatuor Masadas*. Vetus Charta apud Dominicum de Prærog. aliod. pag. 318 : *Illas vineas de illa Riviera quinque Masadas*. Tabular. Celsinianense : *Et tres appendarias, et unam Masadam de vineas ad Berlerias*. [Charta apud Stephanot. tom. 1. Antiquit. Occitan. MSS. pag.

389: *Dono tibi Petro et infantibus tuis las Masadas de Seivaco.*

MASAGIUM, Mansio, domus, habitatio, *Masura*, casa villici, coloni. Monasticum Anglican. tom. 1. pag. 862: *Confirmavi unam acram terram in Wenet, cum Masagiis super eandem acram factis.* Charta ann. 1208. in Tabulario Prioratus Belli-loci in diocesi Rothom.: *Dedi et concessi quoddam Masagium, quod habebam apud S. Martinum.* Occurrit non semel in Tabulario Fiscanensi fol. 46. [Charta ann. 1188. tom. 4. Hist. Harcur. pag. 1346: *Concessi... monachis ibidem Deo servientibus capellam S. Philiberti de Torpo cum Masagio sex acrarum in foresta Brotonis et carrucam terram.* Chartular. S. Vandreg. tom. 1. pag. 8: *Licet autem dicto Roberto... facere plenam justitiam supra nostrum Masagium et supra nostrum hereditagium. Maisaige et Masage.* in Charta ann. 1279. ex eodem Chartul. tom. 1. pag. 45: *Un Maisaige ou tous les edificiens d'essus edifiz, lequel Masage est assis... juste le chemin de nostre Seigneur le Roy. Masage.* in alia ann. 1298. ibid. pag. 276: *Un Masage ouques les edifices.*]

† **MASAGIUM**, Domus itidem, mansio. Tabul. Prioratus S. Himerii: *Do Masagium et gardinum quod habebam in villa S. Himerii.*

MASUCAGIUM, Eadem notione crebro in Tabulario S. Egidii Pontis Audomari in Normannia.

MASATA, Mansio, domus, mansura, nostris *Masura*. Curia Generalis Catalanae Barcinone acta sub Petro II. Rege Arag. ann. 1268. MS. cap. 23: *Si tenent Masatam bordam vel pernatam, etc.* Charta Raimundi de Canavellis Domitelli Comitatus Ruscinonensis ann. 1298: *Duas partes quarundam Masatarum et bordarum, que sunt in dicto villari.*

† **MASATA**, Mansio, domus, mansura, nostris *Masura*. Curia Generalis Catalanae Barcinone acta sub Petro II. Rege Arag. ann. 1268. MS. cap. 23: *Si tenent Masatam bordam vel pernatam, etc.* Charta Raimundi de Canavellis Domitelli Comitatus Ruscinonensis ann. 1298: *Duas partes quarundam Masatarum et bordarum, que sunt in dicto villari.*

† **MASATA**, Mansio, domus, mansura, nostris *Masura*. Curia Generalis Catalanae Barcinone acta sub Petro II. Rege Arag. ann. 1268. MS. cap. 23: *Si tenent Masatam bordam vel pernatam, etc.* Charta Raimundi de Canavellis Domitelli Comitatus Ruscinonensis ann. 1298: *Duas partes quarundam Masatarum et bordarum, que sunt in dicto villari.*

6. **MASSA CANDIDA**, Locus ita dictus apud Carthaginem, in quo sub Imperatoribus gentilibus et in Christianos saventibus, fovea erat calce plena, in quam Christiani, gentium diis sacrificare renuentes, precipitabantur. Prudentius Poristeph. Hymn. 4:

Prostratae alacres cursu rapido simul trecenti,
Gurgite pulvere: morsos liquor aridus voravit,
Præcipitantes globum, fundo tenes implicavit imo.
Corpora candor habet, candor vobis ad superas [montes.]

Candida Massa dicitur dici meruit per omne seculum.
Ubi Glossæ Isonis Magistri: *Candida massa, id est, CCC. Martyres. Massa Cypriani dicuntur.* Vincentius Belvac. lib.

12. cap. 130. de Passione 18. Martyrum, qui dicuntur Massa Candida: *Hi præ innumera multitudinis Massa sancta, vel Candida appellantur.* Vide Savaron. ad Sidon. lib. 6. Epist. 1. et Leonardum Fuchslum ad Myrepsum sect. 8. cap. 89.

† **MASABITINUS**. Vide *Masmodina*.

† **MASACONICI**. Vide *Masconici*.

† **MASACUMA**. Matth. Silvaticus: *Petatum, est quedam aqua, cum qua alkanatur vel invitreantur vasa: et fit ex plumbo et limatura eris, et lapide focali, et vocatur ab aliquibus Masacuma, vel aqua vitri, vel aqua vasorum, quia ex ipso invitreantur viridi invitreatione vasa terrea.*

† **MASADITIUM**, Territorium, districtus alicujus *massæ*. Stat. Mutin. rubr. 158. pag. 28. v: *Statutum est pro utilitate hominum habentium terras et possessiones in Masaditio burgi S. Joannis, quod adugarium antiquum, quod est in possessione Orioni et a latere de subitis clausuram Masaditii, debeat cavari hoc modo, etc.* Masement, eodem intellectu, in Pacto inter abb. de Fonten. et Gaufr. de Charrai ex Reg. 76. Chartoph. reg. ch. 59: *Nos homines le Sauvoisy et au Masement pourront par commun parcourir user l'un sur l'autre du droit de traire et penre pierre et layne sans fraude.*

† **MASAGIUM**. Vide *Massa 5*.

† **MASAJARIA**, Legatio. Charta conventionis inter Alfonsum Comit. Tolos. et Carolum Comit. Andegav. ann. 1251. apud Sebast. Fanton. tom. 2. Hist. Avinion. pag. 110: *Item quicumque civis Avinionis a dictis dominis vel eorum Curia in embazaturam sive Masajariam mittentur, expensis dominorum seu Curie ibunt.*

† **MASAGIUM**, Agri portuincula cum mansione. Charta ann. 1375. apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. pag. 209: *Mansio, Masagium, curtis... talis, superlatialis, francis et servis, etc. V. Maisagium.*

† **MASALIANI**, Heretici, qui et exigenti dieti, quod pene assidue orant, quorum meminit Facundus Hermianensis lib. 8. cap. 7. De his etiam Epiphanius, Leonius de Sectis, Harmenopolus, Psellus de Operatione demonum, et alii.

† **MASALITER**, Virgum, in commune. Tertullianus de fuga in persecut. cap. 13: *Masaliter tota Ecclesia tributum sibi irrogaverunt.*

† **MASAMUTINUS**. Vide *Masmodina*.

† **MASANTIVM**, Moles, congeries, Gall. *Massa*. Stat. Placent. lib. 6. fol. 80. v: *De Massantio ferri a cochina et de arutis pro libra ultra, vij. denar. Item de massa cum azali ad eam opportuno, pro libra xi. denar.*

† **MASANUS**, *Massæ* incolæ, habitator, rusticus. Charta ann. 1158. apud Cenc. inter Cens. eccl. Rom.: *Hæc autem omnia facta sunt in præsentia plurimorum circumstantium, tam militum quam Massanorum. Ubi milites Massanis opponi notandum est. Vide mox Massarius.*

† **MASANUTI**, Saraceni. Chron. monachi Cisterc. ad ann. 1163. ex Cod. reg. 5850: *Masanuti, quos quidam Moabitas dicunt, Mauritaniam, Bulgiam, Siciliam et Apuliam invadunt ac in ipsam Romam minantur insurgere. Vide Narrones et Moabitas.*

† **MASAPANUM**, Arcula, Gall. *Petite boîte*, Massiliensibus *Massepan*. Charta ann. 1399. ex Archivis S. Vict. Massil.: *Per D. G. Massiliensem Episcopum fuit dosigillatum Massapanum in quo sunt*

ossa capitis gloriosi martyris B. Lazari dicti Ecclesie primi Episcopi ad ostendendum illustrissimis Principibus D. D. Ludovico D. G. Regi Jerusalem et Sicilia et Carolo Principi Tarantino fratri suo et D. D. Mariae dictorum fratrum matri. Unam boyssiam sive Masapanum, in Charta ann. 1400. ex eodem Tabulario. Vide Masapanum.

† **MASARA**, ut *Masara*. Vide in hac voce.

† **MASARA**, Idem quod supra *Massa 5*. Charta ann. 1252. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 823. *Et dicit, quod ipsa erit Masara de bona grosciccia.* [**] Ubi de femina quadam Theopha-ma agitur que erat *Masara* i. e. usufructuaria post mortem mariti. Vide Murator. ibid. tom. 2. col. 1245. Vide alia notione in *Masara*.

† **MASARATICA**, *MASARATICA*, *MASERATICA*. Eadem notione, qua *Masarticum* et *Masarita*. Stat. Bonon. ann. 1250-47. tom. I. pag. 356: *Statutum quod molendina et qualcheris ac possessiones Communis scribantur in uno libro Communis, faciendo mentionem de campanis et Masaraticis (Masaraticis) molendinarum, et qualcheriarum... et tom. II. pag. 106: Et cum ipse dederit... dicto hospitali domum unam precii CLX. librarum bononorum, et alias res plures et Masaratica sua. [FR.]*

1. **MASARE**, Mandere, in *massam* tundere, *Mascher*. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 98: *Ultimi (dentes) sunt molares, qui concia a prioribus vel onfracta a sequentibus molunt, et inde Masant.*

† **MASARE**, *Massæ*, seu malleo ligneo fragorem edere. Vetus Ceremoniale MS. B. M. Deaurate Tolos.: *Quibus candelis extinctis... pulsatur sive Masatur ab omnibus... iustibus... et interim omnes seculares recedunt et exeunt Ecclesiam ad libitum. Ubi sermo est de strepitu qui sub finem officii Tenebrarum cietur. Vide *Massa 2*.*

† **MASARIA**, Collectio quedam possessionum ac prædiorum. Testamentum Friderici Imper. ann. 1250. apud Murator. tom. 9. col. 663: *Item statuimus quod tota Masaria nostra, quam habemus apud S. Nicolaum de Offido, omnesque proventus ipsius deputentur ad reparationem et observationem pontis ibi constructi vel construendi. Constitut. Jacobi Reg. Sicil. cap. 11: Mandamus quod nullus alius officia et procuraciones Massariorum nostræ curie recipere et exercere cogatur invitus, etc. Adde Constitutiones Friderici itidem Reg. Sicilicæ cap. 106. Vide *Massa 5*, et infra *Massarius*.*

† **MASARIA**, Officium *massarii*, seu fisci publici administratoris. Correct. stat. Cadubr. cap. 11: *Item omnes expensas cõmunes introitus communis Cadubrii singulo anno tempore quo per massarium communis redditur ratio Massarie, tenentur et debeat describere seriatim in uno quæsterno. Vide in *Massarius*.*

† **MASARIA**, Ancilla, famula, Ital. *Masara*. Stat. crimin. Ripet. fol. 18. r: *Qui vero pedisequam seu fanticellam sive Massariam stupraverit vel carnaliter cogoverit, etc. Nisi sit *massæ* incolæ.*

† **MASARICA**, ut *Masarita*, in Charta ann. 1107. apud D. Calmet. Hist. Lotharing. tom. 1. col. 524: *Ideoque ego que supra Mathildis confero et offero Ecclesie S. Dei Genitricis... Septimiacum et Mosa-*

gium, cum casis et Massariis, et Ecclesiis seu familiis, etc.

¹ MASSARIOLUS. Vide Massarius.

MASSARITIA. MASSARITUM, Italis Massaria, Supellex, instrumentum Massariticum. Auctor Mamotrecti: *Supellex, dicitur Massariticum*; [de qua interpretatione vidend. Murator. Antiq. Ital. tom. 2. col. 1245. voce *Massario*.] vel etiam mansus ipse hac supellectile instructus. Ratherius Veronensis in libello de Discordia inter ipsum et Clericos: *Ita inaequaliter et per Massaricias dividere, ut quidam illorum inde fiant ex pauperrimis locupletissimi, etc. Infra: Causa enim illorum, cum Deo gratias non mediocriter sit, ita per Massaricias et alia hujusmodi extat divisa, ut quidam illorum inde valde ditescant, multitudo vero paupertate languescat, etc.* [Acta sancti Syri Episc. tom. 5. Junii pag. 481: *Positam juxta flumen Tabiz et littus maris, usque ad jugum Alpium cum Massariciis et familiis utriusque sexus suo jure pertinentibus.*] Testament. Andrea Bertoniensis Episcopi, in Appendice tom. 4. Ughelli: *Seu et Massariti duo in Ancasano, et duo in Saffisano, et Massariti unum in casale Ramisi, etc.* Occurrit ibi pluries, ut et in Chartis Ludovici II. Imper. in Tabulario Casauriensi, et Berengarii Regis Ital. ann. 961. et Conradii Imp. ann. 1028. apud Augustinum de la Chiesa in Hist. Eccl. Pedem. pag. 233. 310. et aliis apud Ughellum. tom. 4. pag. 612. 616. tom. 5. pag. 1573. Franciscum Mariam in Mathildi lib. 3. pag. 105. 106. 117. Guichen. in Bibl. Sibusiana pag. 185. 408. et in Chartis Italicis passim.

² Charta ann. 1252. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. aevi. col. 819. *Item dicit, quod dicti canonici dederunt dictam terram et Massaritiā dicti Bernardi dictis fratribus, tamquam hominibus macinatae dictae canonice. Et in se testis apportavit Massaria ad domum dicti Bernardi.* Chron. Bergom. ad ann. 1406. apud eund. tom. 16. Script. Ital. col. 981: *Et habuerunt totum bladum, vinum, Massaritiā, lectos, et omnia existentia in dicto castro.* Vide mox *Massarium*.

³ Ejusdem notiois et originis videtur vox Gallica *Manantie*, qua apud Poetas nostrates significatur opulentia vel quavis supellex lauta et pretiosa unde apud eodem *Manans* dicuntur, qui his optime sunt instructi. Le Roman de la guerre de Troyes MS.:

*Ouques ne fu tuel Manantie,
Ne si riche proie acollie.*

Ibidem:

*Totes ont lor meissons perpies
Plaines de riches Mananties.*

Rursum:

*Tant donent à lor massies
Et à prochains de lor lignies,
Que ouques pois povre ne furent,
Tanzore riches et Manans esturent.*

Le Roman de Rou MS.:

*Gentil fu de parage, et d'avoir fu Manans,
Ouques ne fu Rouz, tant fu fort et puissant.*

Vetus Poeta MS. e Bibl. Coislina:

*Porquoi nos effroyon nos tant
D'estre si riche et si Manant.*

AMASSARICIA, in Chro. Farfensi pag. 668.

¹ MASSARITIAE CASAE, Supellectile et instrumentis rusticis instructae [Cassae in quibus Massarii habitabant. Vide

Marin. Diplom. papyr. pag. 103.] Chron. Cassur. tom. 5. Spicil. Acher. pag. 365: *Acceptit... curtem in fundo Palmæ cum cassis Massaritiis.* Vide *Massariciae case* in *Massa* 5.

² Massaritia opponi videntur dominicatis, in Charta ann. 1011. apud Murator. delle Antic. Estensi pag. 195: *Et rebus vero ipsis tam dominicatis, quam et Massariciis, seu aldionaricis et tributariis, etc.* Unde colligitur Massaricia fuisse praedia quae sub annua praestatione excolenda concedebantur vicinis, qui ex his pro dominorum libitu poterant amoveri.

MASSARUM, et MASARUM, Mansus, praedium rusticum, in Veteribus Chartis Dalmaticis apud Joann. Lucium lib. 2. de Reg. Dalmat. cap. 2. et 15. pag. 62. 99.

MASSARITICUM. Eadem notione qua *Massaria*. Statuta Venetorum anni 1242. lib. 1. cap. 16: *Si aliquis reliquerit alicui Massariticum, volumus, quod nomine Massaritiis intelligantur ea omnia, quibus is, qui reliquit, utebatur in domo ad communem usum, vel utilitatem et commodum ejus, et familiae suae, exceptis his, quae sunt in auro, argento, et gemmis, etc.*

MASSARIUS, MASARIUS, Villicus, Massae custos, colonus. Uguccio et W. Brito in Vocab. *Massarius*, cui commissae est cura totius familiae. Conductores *Massarum*, apud Senatorem lib. 12. Epist. 5. *Casa Massarii*, in Lexe Longob. lib. 1. tit. 8. § 29. [99 Rothar. 357.] *Servus, qui sub Massario est*, tit. 11. § 3. 5. [99 Rothar. 134. et 132. ubi servum *Massarium*.] [Praeceptum Caroli M. ann. 778. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 37. *Villus, mansus, mancipius, Massarius, adificus, etc.*] Bulla Honori III. PP. ann. 1217. apud Ughellum in Episc. Anagn. *Item mandamus, quod Massarii, qui a collectis aliquo tempore sunt exempti, etc.* Charta Conradi Imp. apud August. de la Chiesa, in Hist. Eccl. Pedem. pag. 223. *Seu etiam mansos 10. cum omnibus rebus ad eas pertinentibus, sicut nunc recta et laborata sunt per illos Massarios. Liberi Massarii super Ecclesiasticas res residentes, Massarii et coloni liberi.* in Charta Caroli Crassi ann. 882. apud Ughellum tom. 5. pag. 623. Vetus Inscriptio in Ecclesia Cathedrali Alexandria in Italia. *B. Guillelmus Zuccus, Civis Alex. Massarius hujus Ecclesiae.* Ibi Bollandus *Massarium* interpretatur custodem supellectilis, qua *Massarie* Italis dicitur. Alia Inscriptio ann. 1178. apud Hieronymum *dalla Corte* lib. 5. extremo Historia Veronensis: *Fieri fecit, coadjuvantibus Salomone atque Rainaldo, ejusdem operis Massarii, alisque religiosis, etc.* Id est, conductoribus.

² MASARIUS, nude, pro *Habitator*, qui *massam* seu domum habet. Vide *Massa* 5. Charta ann. 1252. apud Gene. inter Cens. eccl. Rom.: *In eodem etiam parlamento surrexit magister Jacobus Minaldi notarius et nomine suo et omnium Massariorum seu popularium castri et loci praedicti concinnando dixit et quod placebat sibi et universis Masariis et popularibus et hominibus ejusdem castri, etc.*

³ Frequentissima est haec vox apud Italos pro custode totius supellectilis, machinarum scilicet bellicarum, aliorumque instrumentorum ad publica opera, quibus ex officio invigilabat *Massarius*. Statuta Vercell. lib. 3. pag. 52. v. *Item quod ille qui fuerit Massarius Communis tenens utensilia Communis,*

habeat pro suo feudo medii anni libras quatuor Papienses. Id clarius patet ex formula juramenti quod praestabat *Massarius*, ibid. lib. 7. pag. 180. v. *Ego Massarius Communis juro ad sancta Dei Evangelia bona fide et sine fraude salvare, custodire et gubernare batistas, tentoria sive travachas, ferramenta, lignamina, et omnia alia ad ipsum Commune pertinentia, et mihi commissas et commissa. Item, quod omnia laboreria quae fieri faciam per commune Vercellarum bona fide fieri faciam, etc.* Adde Stat. Mont. Reg. pag. 58.

⁴ MASSARIUS, Diversa nonnulli notatione, pro *Administrator*, *dispensator*, Gall. *Econome*, Ital. *Massaro*. Synodus Pergam. ann. 1311. apud Murator. tom. 9. col. 552: *Et hanc potestatem extendimus ad Praelatos et rectores Ecclesiarum non solventes pro ipsis Ecclesiis in totum, ubi ad ipsos pertinere talium solutio consuevit, si ipsos juxta causam, sive impossibilitas non excoeat, de qua infra duos menses plenaria fiat fides, et ad illorum Massarios et canonicos dispensatores reddituum, qui potestatem habuerint plenariam hanc solvendi.* Chron. Parmense ad ann. 1272. ibid. col. 823. *Item eo anno per Commune Parmae fuit ordinatum quod Fratres de Clara valle debent esse Massarii Communis, et Massarii Communis et supstantes tam in civitate quam extra ad Joanam salis et salinae Communis.* Testamentum Humberti Dalphin. ann. 1317. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 443. *Volo quod duo pro viri de dicta terra eligantur per Universitatem ejusdem, annis singulis, qui tanquam Massarii et gubernatores ejusdem Hospitalis, ipsius Hospitalis regant et gubernent.* Acta S. Joli tom. 2. Junii pag. 253. *Praebat: commissarius, et architectus, defensor, consiliarius, Massarii seu cantones dicte Ecclesiae dixerunt... dictam Ecclesiam fore et esse fabricandam.*

⁵ MASSARIUS, Fisci communis custos, unde nostris etiam *Massari*, pro *Treasurarius*, cujus officium *Massarderie* dicitur. Inventar. Ms. ann. 1306. *Constitutio nunciis Apostolicis alios capitaneum et Massarium seu clangerium, qui juraverunt et promiserunt bene et fideliter nomine dicti domini papae custodire et gubernare.* Idem proinde qui alibi *Clavarius*. Vide in hac voce *Stat. Cadubr.* cap. 1. lib. 1: *Item habere dicti communis custodire faciam per Massarium sive Massarios communis, nec de dicto habere permittam expendi, nisi pro evidenti utilitate et necessitate dicti communis.* Stat. datiar. Ripet. cap. 1. fol. 2. v. *Quilibet persona, cujuscumque conditionis existat, tendens vinum, tenetur solvere Massario dicti datii seldos quaterim.* Lit. ann. 1396. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 649: *Les jurés, eschevins, Massars, et autres officiers de ladite ville (de Tournay), etc.* Vide ibi notam docti Editoris.

⁶ MASSARII Molendinarum, in Statutis Astens. Collat. 15. cap. 11. pag. 44. recto.

MASSARIA, Cura et officium *Massarii*. Unde

MASSARIARUM PROVISOR, seu *Magister Massariorum*, qui *Massariis* praest. tisque invigilat. Petrus de Vineis lib. 3. Ep. 96: *Te Provisorem Massariorum Curiae nostrae infrascriptorum locorum... ducimus statuendum... quod si diminutionem eandem culpa seu negligentia Massarii, qui praest. repereris contigisse, studeas eum inde convincere coram aliis Massariis convicinis, etc.* Videas praeterea

ne Massarii ipsi possessiones nostras Curia, sus Massariae proprie debitas, usurpare praesumant, ... si Massariae ipse munus eundem lignis, palea et feno, etc.

Constit. Mass. Caroli reg. Sicil. Item magistri passuum, magistri Massariorum, etc.

MASARIOLUS, Prædium, in Charta Berengarii Regis Italiae ann. 900. apud Ughellum tom. 5. pag. 630: Quatenus quendam Massariolum juris nostri situm in Comitatu Veronensi, etc.

MASAROLUS, Idem qui Massarius, administrator. Vide Massarius.

MASARUM, Vide Massaria.

MASATIUM, [Comessatio. DIF.]

MASATIUM, Terminus agrorum plumbo stannove distinctus: vox Agrimensorum. Auctor incertus: Terminus, si aliquid fictum habuerit per se, aut plumbum aut stannum epitectum, hoc est Massotium fabricatum inter censa Centuria. Nostris un Massif de pierres.

MASATUM, Supellex, instrumentum masse rusticum. Instr. ann. 987. inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 271: Per singulos annos pro manso et pro Massato, que ego dedi sancto Martino, pro luminari donet eidem altari duo sextaria de oleo. Vide supra Massaria.

MASSEA, Clava. Stat. ann. 1356. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 181. col. 1. Item quod quilibet, tam pauperes quam divites, habeat unam Massam cum fronda, etc. Vide Massa 1.

MASSELLARIUS, pro Macellarius, qui carnes in macello vendit. Littera Philippi IV. ann. 1313. tom. 1. Ordin. Reg. Franc. pag. 532: Precipimus quod omnes talamellarii, tabernarii, Massellarii, charbonarii, fornarii et omnes alii venditores denariarum, etc. Charta ann. 1321. apud Fanton. Histor. Avinion. pag. 196: Stare Petri de Turribus Massellarii.

Nostris Mascecler et Masclier. Stat. civit. Tull. ann. 1297. in Reg. A. Chartoph. reg. ch. 1: Se aucuns Mascecler avoient char forcemée, etc. Lit. remiss. ann. 1454. in Reg. 191. ch. 95: Le suppliant vendi icelles vaches à ung boictier ou Masclier. Masclier, eodem sensu in aliis Lit. ann. 1457. ex Reg. 189. ch. 150. Vide supra Macclator.

MASSELLUS, Tabula, ubi mussellarius carnes venum exponit. Gall. Etal. Charta pro consul. Appam. ann. 1343. in Reg. 75 Chartoph. reg. ch. 965: Consules venerunt ad hospitium dominorum abbatis et conventus Combe-longre, sicut in loco vocato à la Bocana, et bancos sine Massellos in dicta capella ante dictum hospitium constructos, in quibus carnes vendebantur, diruerunt. Vide supra Macellus 2.

MASSEMUTINA, Vide Masmodina.

MASSEMUTINUS, Obolus, Moneta Saracenorum Ægyptiorum, inter Cens. eod. Rom. ann. 1192. apud Murator. tom. 5. Antiq. Ital. med. ævi col. 833. Vide Masmodina.

MASSEARE, Baculo seu clava percutere, unde Masseratio, ejusmodi percussio. Ital. Mazzicare. Instr. ann. 1361. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 70. col. 2: Guillelmum Duranti corperunt hostiliter et acerbe tractarunt per Masserationes. Item modo premissis corperunt hostiliter quatuor homines dicti loci S. Anestacie, eosque Masserarunt. Item corperunt hostiliter Johannem Bays de Mossyaco, ipsumque Masseraverunt, adeo quod fuit quasi semis-mortuus, et cum ferro calido signatus in fronte, et taliter compulsus inhumaniter quod ad certam

fnanciam ipsum deduxerunt. Vide supra Massea.

* MASSERATICA, Vide Massaratica.

MASSERE, Mercator, vox Anglo-Saxonica in Capitulis de Weregildis post Concilium Grateleanum ann. 928.

MASSERIA, vox Italica, qua merces cujusvis generis significantur. Charta Frider. I. imper. ann. 1159. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 68: Apud Figarolum de qualibet roga, pro qua navis trahitur, que Masseriam portat, octo solidos Mediolanensium veterum. Masseriam autem dicimus quancumque navem, quascumque merces, præter salen, portantem. Vide mox.

MASSERICIA, Supellex quævis, Ital. Masserizia. Hist. Belli Ferojul. apud Murator. tom. 3. Antiq. Ital. med. ævi col. 1212: Homines non habentes canipas, in castro posuerant eorum arcas, blada in eis, carnes, pannos, Massericias. Vide supra Massaria.

MASSERIUS, Qui massam seu clavam ferri, clavator, serviens armorum, nostris olim Masser vel Sergeant à masse, nunc Massier [? Ital. Mazziere. Vide Mazzerius 1.] Commentaria Humb. Pilati de Humberto II. Dalphin. ad ann. 1345. ex Schedis D. Lancelot: Item apud Massiliam 18. Aug. fecit 20. Masserios, sive serviens armorum 8. Septemb. a portu exiit. Consistorium publicum pro obedientia Regis Scotiae apud Baluz. tom. 2. Hist. Artorn. pag. 698: Dux ingressus est consistorium cum milibus Gallis et præcedente heraldo et quatuor Masseriis. Vide Massa 1. et Serviens.

1. MASSIA, Curia, a Massa seu clava servientium, quomodo barra dicitur a barbis seu cancellis quibus septum est auditorium. Charta Johannis Reg. Angliæ apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 1024: Que etiam tria placita per manum ipsius vel ballivorum suorum ante nos vel senescallum nostrum, vel Massias nostras debent adduci.

2. MASSIA, Bacillus, Miracula sanctæ Zite tom. 3. Aprilis pag. 526: Inveniendò ipsam cum una crocica et una Massia in manibus appedita. Vide Massiola.

MASSICOTI, Minores chori ministri in Cathedralibus, Parisiis Massicoti, eodem qui Italis Maceconchi. Ordinarium Silvanect. apud Marten. de Ant. Eccl. discipl. pag. 83: Massicoti vel clerici clericuliter induti cappis sericis incipiunt Invitatorium. Christus. Hinc eorumdem ordo Massicotia dicitur in Instr. ex Archiepis Eccl. Paris. Vide Maceconici.

MASSIGUS, Edgarus Rex in Legibus Heydensium Monachorum cap. 3. de Adamo: Non illicito Massicus delectabatur edulio, sed paritate contentus bento utebatur cibario. Sed legendum Massucus, id est, edax, ut est apud Papiam. Glossæ antiquæ MSS.: Massucum, edacem.

MASSINA, Instrumentum piscationi idoneum, retis species. Charta ann. 1287. in Chartul. Guil. abb. S. Germ. Prat. fol. 218. v. col. 2: Dicti homines de cætero piscare poterunt in riparia dictæ villæ, nec habere poterunt in dicta riparia naves, nec fletum vel Massinas.

MASSIO, Mallo. Papias MS. Bituric. Zite tom. 3. Aprilis pag. 524: Et cum ipsa Massiola cepit ster et viam pro veniendo Lucam. Vide Massa 2.

MASSIPIARIUS, Vide Manciparius.

MASSODA, MASSODATA, Idem quod Mansoyata, quantum vehi potest plaus-

tro Massultus dicto: duabus barrotis estimatur, ut videre est supra in voce Barrota. Terrear. Ms. Bellijoc. ann. 1529. fol. 5. r.: Item plus dimidiam cuppam siliginis... super quodam prato, continente duas Massodatas feni vel circa. Fol. r.: Super quodam prato, continente unam Massodalam feni vel circa. Rursus fol. 89. r.: Super quodam prato, continente sedem duarum Massodarum feni vel circa. Non semel ibi. Mansois, eodem sensu, in Lit. remiss. ann. 1418. ex Reg. 167. Chartoph. reg. ch. 217: Lequel Berlys disoit que icellui Fournier avoit plus d'un sien bois qu'il ne devoit prendre... Lequel Fournier dist... qu'il en avoit encores à prendre deux ou trois Mansois. Ibid. ch. 410. Mansodes. Vide infra Massullata.

MASSOM, Structura ex lapidibus. Charta ann. 1225. ex Bibl. reg. cot. 17: Dono ad laborandum... totam illam clausam, cum suo solo et planterio vinæ et arborum... ita quod in hoc presenti anno claudatis totam ipsam clausam ad tapiam vel ad Massom, cum vena sorda desuper. Vide Massoneria.

MASSONIA, Structura, Gallis, Maçonnerie. Bullarium Fontanelli. MS. fol. 119: Tam in verreris, muris et Massoneria et coopertura.

MASSONERIUS, a Gall. Maçon, Latomus. Regest. Johannis Comit. Pictav. in Camera Comput. Paris. ann. 1368. fol. 92: Stephanus Sterlini lathomus seu Massonerius habitator Tolosæ, etc. Occurrit præterea in Catalogo MS. ann. 1328. B. M. Deaur. Tolosana.

MASSONUS, a Gallico Maçon, Latomus. Lapidum seu Massoni, in Instr. ann. 1304. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 49. col. 2. Vide Massonerius.

MASSONYA, Clava, Gall. Masse. Lit. remiss. ann. 1364. in Reg. 96. Chartoph. reg. ch. 427: Eam (domum) more hostili intrans... de quadam clava seu Massonya, quam deferat, tam impetuose... percussit, quod, etc. In eisdem Lit. ex Reg. 96. ch. 256. melius, Massuya. Vide Massa 1.

MASSOTA, diminut. a Massa, parva clava, nostris Massetta. Lit. remiss. ann. 1409. in Reg. 163. Chartoph. reg. ch. 804: Capit exponens quemdam baculum seu Massotam, quam juxta se invenit, etc. Alia ann. 1376. in Reg. 109. ch. 289: Pour doute de mort se mirent à defense, c'est assavoir Jehan Pourcel le pere d'une petite Massuette qu'il portoit, féry Jehan de Pomeroy d'une petite Massuette qu'il avoit en la teste, in aliis ann. 1388. ex Reg. 124. ch. 224.

MASSOTA FOENI, Eadem notione qua Mansoyata, in Tabulario S. Crucis Savigniac.

MASSUBIA, pro Mastigia. Concilium Colonense ann. 1260 seu Statuta Conradii Archiep. Colonensis de Monachis cap. 5: Statuimus inhiendo, ne aliquis Monachorum surcatus, caligis coloratis, calcis nodatis, cingulis irregularibus, aut Massuotis sericis utatur, etc.

MASSUBITINUS, Vide Masmodinus.

MASSUCUS, Vide Massicus.

MASSULTATA, ut supra Massoda. Terrear. Ms. Bellijoc. ann. 1529. fol. 645. r.: Super quodam prato... continante sedem duodecim Massultatarum feni vel circa. A voce.

MASSULTUS, Carri seu plaustris genus, in eodem Terrear. fol. 88. r.: Debeant intertenere dictum iter... adeo quod transientes per illud possint facile transire cum bobus, Massulto, pedes,

equos, etc. Lit. remiss. ann. 1376. in Reg. 110. Chartoph. reg. ch. 159: Qui quidem Michael dicit sibi: Amice, dimitte verba ista, et dimitte ire boves meos, qui sunt hic onerati Massullo et fumo. Vide Mansueta.

1. **MASSUM**, Ludus ad massa, nostris Jeu de mail. Breviarium Hist. Pisanae ad ann. 1264. apud Murator. tom. 6. col. 196: Quadrellos, sagittamina et virgas Sardonum in civitatem Lucanam projici fecimus (ex quibus supra muros, et in civitate ipsa plures fuerunt lethifera sauciati) ludum ad Massa, scutum et alia jucunda tripudia fieri, etc.

2. **MASSUM**, ut Massa 5. Item et super mediocritate cujusquam Massi, Gallice Matz, tam terrarum, bruariorum, etc. Quod quidem Massum tenet, etc. in Terrar. Ms. S. Mauri. in Foresio ann. 1474. Vide supra Massa 5.

3. **MASSURA**, Massio, domus. Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 34: Homines mei cum assensu meo dederunt, Willelmus de Samat quinq. agras terrar. Burchers ad montem lineosum unan. Massuram. Ibidem: Robertus Ruandi pro anima uxoris suae (dedit) unam Massuram de quinque solidis conreguardis. Tabul. S. Martini Pontisar: Quatuor sextarios avenae, uno praebendario minus... super quibusdam hospitibus vel Massuris virorum religiosorum Abbatis et Conventus sancti Martini Pontisarenensis. Vide Mansura et Masura.

MASSUS. Vide Massa 5.
4. **MASSUYA**, Vide supra Massonya.
5. **MASU**, vox Germanica, Sagina, saginatio: unde pro jure pascendi porcos glande in silva, quod hodieque Mastrecht Germanis dicitur, et Walmasta a Germanico Wald silva, nuncupatur, in Charta Ludov. Pii ann. 828. ex Chartul. Andelav. Ad Fragitasti sortis duas et Walmasta ad porcos suginandum septingentos septuaginta duos. Diploma Otton. III. Imper. ann. 969. pro monast. Altorf: Quidam fidelis, Hemedech nomen, dedit bannum ville cum omni jure ex integro et justitia, quae vulgo dicitur Mast. Vide in Glandis 2. [90 et Graff. Thesaur. Ling. Franc. tom. 2. col. 892.]

6. **MASTALO**, Bollandistis, Inferior lapis, seu limen fenestrae, cui virga immissa plumbo affuso infligitur. Acta S. Reyneri tom. 8. Junii pag. 464: Et trahentes adhuc fracta est inferius et remansit in fenestra Mastalo plumbatus.

7. **MASTELLUM**, Academicis Crusecanis, Labellum, Gall. Cuvette. Vita B. Henrici Baucens. tom. 2. Junii pag. 371: Dum una die de quodam Mastello vinum distribuerent et pauperibus propinarent. Miracula S. Antonii de Padua ibid. pag. 719: Prodocima... manu et pedibus ambobus contracta, in Mastello quodam ad B. Patrie tumulum deportata est.

8. **MASTICARE**, Mandere, dentibus conficere, Gall. Mascher: pro Mastacare, inquit Salmasius ad Spartianum, a mas, mas, quae mas significat, et mansum, et maxillam. [Masticare, comedere, Papias: Masticare, mascher, ou manger, ou debiter, enquerit. in Gloss. Lat. Gall. Sangerm. Italis Mastigare, eadem notione.] Baldricus lib. 1. Histor. Hierps: Si forte segetes immatures inveniebant, spicas vellebant, et fricantes Masticabant et glutiebant. Oliverius Scholasticus de Captione Damiatæ, et Jacobus de Vitriaco lib. 3: Dentis obduxit, Masticandi potestatem auferens. Occurrit apud Marcell. Empiricum, Caesarium

Heisterbach. lib. 8. cap. 44. 54. et Medicos.

9. **MASTICARE**, Perpendere, meditari: quo sensu Masticare Itali et Galli Macher etiam dicunt: unde Mastigatio, Consideratio. Elmham. in vita Henr. V. reg. Angl. edit. Hearn. cap. 63. pag. 171: Vitis igitur et magis, quibus remotior ripa Sequana fluminis suae ditioni succumbere, pensatis, et Masticate consideracionis digesto ponderatis scrutinio, etc. Ibid. cap. 86. pag. 248: Demum postquam alterna conflictus longeva fastidia, quasi per septem mensium spatia, partes dimittentes alterutrum antlassent, inclusi, matura Mastigacionis digestionem perpendentes, etc. Charta ann. 1224. tom. 5. Cod. Diplom. Polon. pag. 7. col. 1: Quibus (litteris) per nos receptis, et debite Mastigacione, etc.

10. **MASTICINALIA**, dicta quod colorem masticis habeat. Crocea est. Papias.

11. **MASTIGATIO**, Flagellatio. Vita S. Dithae apud Eccardum Origin. Hasburgog. Austr. col. 87: Sed in continua Mastigacione corpus suum dilaniaret. Vide Mastigia.

12. **MASTIGIA**, Flagrum, flagellum, et Graeco parent. Gloss. MS. Reg. Cod. 1197: Mastigia, flagella vel virga. Glossa: antiquae MSS. et ex iis Papias: Mastigia, taurea, flagella. Charta Ludovici Pii Imper. apud Doubl. pag. 376: Si vero servus fuisse comprobatur, centum quinquaginta ictibus publice nudatus coram Judicibus Mastigia feriat. Gilda Sapiens de Excidio Britanniae: Quosdam relinquentes Praepositos, indigenarum dorsis Mastigias, cervicibus jugum, solo nomine Romanae servitutis honorem facturos. Almoius lib. 2. Hist. cap. 6: Non etiam ferris constringeretur necibus, aut ligaretur Mastigia. Atque inde Mastigia pro fastuaria et flagellaria pars sumitur in Decretis sancti Stephani regis Hungariae lib. 1. in Proxim. qua apud Hungaros servi puniuntur: Filisusque Salomoni... minatus est populo percussiones framae pro Mastigis.

13. **MASTIGIA**, praesentia accipitur pro scutica, ex corio confecta, qua Monachi praecinguntur. Papias: Mastigia, corrigia, quae mantellum conglutinatur. Jo. de Janda: Mastigia est corrigia balthei, vel quo mantellus conglutinatur ante, et ponitur quoque pro flagello. Guibertus lib. 3. de Vita cap. 5: Orabat sane Mastigia chlamydis a tergo rejecta, junctis a pectore inter orandum palmis. Constricta itaque a posteriori parte lacerna, alter eorum ita eum insuit, ut facile manus movere non posset. Vita S. Mochoemori, seu Pulcherii Abbat. n. 25: Et ponens S. Pulcherius Mastigiam suam in terra, ibi oblitus est eam, quae crevit in magnam arborem. Mastigiale rinculum, in Miraculis S. Agili Abb. lib. 1. cap. 5.

14. **MASTIGOPHORUS**, Flagellarius, Uguitioni.

15. **MASTILIO**, Gallis, Bled mesteil, quasi frumentum mixtum. Statuta Gildae Scotiae cap. 19: Nullus frumentum, Mastilionem, vel siliginem ad molas manuales molere praesumat, nisi... penuria molendinorum hoc cogente. [Vide Mixtum 2.]

16. **MASTINUS**, Molossus, Gall. Mastin. Leges Forest. Scotie. cap. 13: Si aliquis Mastinus inventus fuerit in aliqua foresta. Assisa foresta Henrici II. Reg. Angl. art. 6: Rex praecipit, quod expeditatio Mastinorum fiat, ubicunque ferre suae pacem habent, vel habere consueverunt. Knyghton lib. 2. cap. 15: Canes et

Mastini per omnes forestas Angliae occiduntur. Perperam Mastivus, pro Mastinus, in Assisa foresta cap. 9. apud Spelmanum: Si quis Mastinus invenitus fuerit super aliquam feram, et mutulatus fuerit, ipse cujus canis erat, quietus erit de illo facto: si non fuerit mutulatus, ipse cujus fuerit Mastinus, erit culpabilis tanquam de manipasta. [Statuta Arelat. MSS. art. 80: Et Castellani teneantur ibi tenere quatuor canes Mastinos ad custodiendum dictum castrum.] Occurrit etiam apud Petrum de Crescentis lib. 10. de Agricult. cap. 29. Joan. de Condato MS.

Grant route de chiens une et autres, Mastins et gomeos, et grans viastres.

Vide Egidii Menagii Origines Italicas. [90] Can de la Scala, Verone dominus, passim dicitur Mastinus ut in Vita Caroli IV. Imper. et alibi.]

17. **MASTIVA**, pro Mastiva, Praestatio ex frumento. Charta Ludovici VII. ann. 1145. tom. 1. Ordin. Reg. Franc. pag. 10: Porro de his Mastivis praecipitur est ut ad justam minam praefata civitatis reddantur. Vide Mastiva.

18. **MASTIVUS**, Vide Mastinus.

19. **MASTIX**, apud Papiam, pro Mastiche, Resina lentisci, Gall. Mastie. Mastix, Une maniere de gomme profitable aux dents, ou de couler, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm. ex Johan. de Janua.

20. **Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657. Mastique, Prov. Mastie. Mastix, quoddam gumi ad corroborandum dentes, in Gloss. ad Doctr. Alex. de Villadei edit. ann. 1484.**

21. **MASTRA**, Arcus, fornix, Gall. Arche, arcade. Statuta Mediolanens. part. 2. cap. 272: Teneatur judex stratarum bis in anno visitare stratas, Mastras, et sagias, et pontes super eis existentes, etc.

22. **MASTRA**, pro Mactra, Gall. Mail, Massiliensibus Mastre. Inventar. ann. 1234. ex Tabular. S. Victoris Massil: Unam sagoniam, unam Mastrah, etc.

23. **MASTRA**, Arca, Gall. Coffre. Litterae Johannis Reg. Franc. ann. 1350. tom. 3. Ordin. pag. 130: Quod possint ipsi Consules tenere archas sive Mastras communes, ubi possint et valeant tenere instrumenta sua, pecuniam, et alia tangenda dictam universitatem.

24. **MASTRUCA**, Sardonum vestis pellita. Isidorus Origin. lib. 19. cap. 23: Mastroca, vestis Germanica, ex pelliculis ferarum, de qua Cicero pro Scauro: Quem purpura regalis non commovit, eum Sardonum Mastroca mutavit. Sed illucina Cicero ex industria hoc usus est peregrino vocabulo, ut monuit Quintilianus Orat. Institut. lib. 1. cap. 5. Acta S. Fellicis Presbyt. tom. 1. Januar. pag. 900: Quid huc, queso, obfuit seni persona sentinatoris et in nautis vilissima, inops habitus et Mastroca Sardonum. Domnizo lib. 1. de Vita Mathild. cap. 13:

Rex sibi Mastrocas post eorum maxime pulchras Donavit, sicut quoque pelliciones.

25. **MASTRUCATUS**, Mastroca indutus, ut togatus, qui vestitus toga, apud Cicero-nem de Prov. 15: Res in Sardinia cum Mastrocatis latrunculis gesta.

26. **MASTRUGA**, Idem quod Mastroca. Histor. Monast. Chombergensis cap. 8. apud R. Duellum Miscell. lib. 2. pag. 281: Pro his tamen omnibus delegationem facere recusavit, donec Mastrogam valde bonam et bovem unum et sex urnas vini daret. Vide Cruma.

27. **MASTRUCA**, in Glossis antiq. MSS.

fortis, aut fortissimus [Papias: Mastruga, fortis valde, lingua Sardonum.]

° **MASTRUTA**, porperam pro Mastruca. Vide supra *Masturza*.

° **MASTURZUM**, Charta ann. 1284. apud Ughellum tom. 7. Italiae sacrae pag. 811: Corona una de rame, cruce una de rame, cum calicis earum, ovis duobus de Masturzo, calice uno de stano, etc. [Italia Masturza est nasturtium.]

† **MASTURBARE**, Manu turbare, sicut, i. subigere, mollire. Gloss. Lat. Gr. MS. Sangerman.

° **MASTUS**, Malus, navis arbor, Gall. Mât. Lit. Edvardi III. Reg. Angl. ann. 1327. apud Rymer. tom. 4. pag. 273: Unum videlicet dolium ante Mastum, et aliud retro Mastum. Pag. vero 280: Unum dolium vini ante Malum et unum aliud retro.

° Charta Phil. V. ann. 1320. in Reg. 61. Chartoph. reg. ch. 489: Nos seu justiciarii nostri pro nobis duo dolia de vino predictis capere in navi seu vase predictis, videlicet unum in et de sex dolia ante malum seu Mastum dicta navi, etc.

† **MASTYX**, vox Graeca, μαστιγῆ, flagellator, metaph. pro Reprehensor. Christoph. Mulleri Introductio in Hist. Canonie Sandi Hippolyti. apud H. Duellium Miscell. lib. 1. pag. 301: Porro qui primam Ecclesie nostrae institutionem... ad etiam D. Altmanni Patavienis Episcopi, sive annum 1180. reducunt, antiquitatis nostrae Mastygies, si palmarum mendacium a semet ipsis confictum sibi habeant pro mercede.

† **MASTE**, Charta Petri de Rotays Vicarii Tolosan. ann. 1272. ex Cod. MS. Consuet. et privil. urbis Tolos. pag. 27. in Bibl. D. Abb. de Crozat: Item constitutum: quod nullus fustiorum Tholose sit ausus emere aliquas fustas seu trabes vel pericas de podio... nisi eudram. et mairannum, et Mastz, et virgas.

° **MASUAGIUM**, Domus habitationali idonea, Cowello. ° Praedium rusticum, idem quod *Massa* 5. et *Masagium*. Vide supra. Charta ann. 1224. ex Tabular. S. Remigii Remens. Vendidisse (recognoverunt) quidquid habebant, videlicet in Masuagis censuibus et etiam redditibus universis. Tabular. SS. Trinit. Cadomens. fol. 70. Radulfus Blondus tenet 1. Masuagium... et fecit Abbatissam heredem sui catalli. Et fol. 83: Reficiunt Masuagia manerii et fossata Charta apud Madox Formul. Angl. pag. 185: Noverit universitas vestra nos... concessisse et hac present. carta nostra confirmasse Deo et B. Mariae et Monachis de Brueria, Masuagium situm juxta molendinum nostrum de Flieta... habendum et possidendum, cum omnibus pertinentiis suis. Vide *Messuagium*.

° **MASUALE**, Idem quod *Mansus*, vel certe quod *Mansionile*; vide utrumque. Tabul. S. Nicolai Andegav. : Barbotinus dominus Prugnici et Guessius frater ejus dederunt S. Nicholao landiam de Alta perchia et terram omnem et Masuale suum atque piscaturam aliam in illa terra. Charta Milonis Abb. S. Medardi Suesion. : Assignat autem predictum censum super idem Masuale.

° **MASUCAGIUM**, Vide *Massa* 5.

° **MASUCHEUS**, Mallei seu clave species, Ital. Mazuolo, inter arma vetita regensetur in Stat. Vallis Ser. rubr. 44. fol. 88. r. ex Cod. reg. 4619.

° **MASUELLA**, Species armorum, minor clava. Charta ann. 1319. apud Rymer. tom. 3. pag. 790: Ne quis per civi-

tatem... gladium, Masuellam, vel alia arma, ex quibus contumelias praesumatur oriri posse, aut alias suspiciones mali habere debeat... deferat in civitate praedicta.

° **MASUMATINUS**, Vide *Masmodina*.

† **MASURA**, pro *Mansura*, mansio, domus; interdum cum aliqua agri portione. Charta ann. 1035. apud Lobinell. tom. 2. Britan. pag. 182. Apud eandem autem villam donavit Deo et S. Nicholao Goebertus Hornus unam Masuram terram cum arampis que ibi erant unde Robinus suus materius erat. Charta apud Madox Formul. Angl. pag. 302: Dedit... in perpetuum elemosinam quandam Masuram terram... Hanc igitur donationem meam de predicta Masura cum tota terra ad eam pertinente, et cetera que hic dicta sunt, concesserunt filii mei. Tabular. S. Frontonis: Ex dono Gallonis de Martignea duas Masuras terre. Charta Ingeranni Codicis. ann. 1233. apud Thomasserium Consuet. Bituric. pag. 233: Si aliquis hominum illorum, terram suam ubi terragium habeamus vel habere debeamus, dedit vel vendidit pro Masura faciendam. Charta ann. 1233. ex Tabul. B. M. de Bononuntio Rotomag. : Domus et Masura sita est in mesnillo Monachorum juxta domum et Masuram meam ex uno latere, et Masuram Petri ex alio. Occurrit ibid. pluries. Tabular. S. Richarii ann. 1235: Vendiderunt quandam Masuram sitam in vico recto, et nobis debet xv. den. census Charta Ottonis Aquit. Ducis tom. 2. Gall. Christ. inter Instr. col. 478. Insuper confirmo praescriptis fratribus sicut continetur in charta secundi W. C. M. N. Comitis Pictavienis atavi mei duas Masuras de foresta mea ad ampliationem circa locum de Sabloncellis. Liber niger Scaccarii pag. 312: Remanet autem modo in dominio meo i. carucata terre et vi. Masure super praedictum servitium milit. quod vobis debeo. Chartul. S. Vincentii Cenom. fol. 94: Ruandus de Calignio Masuram Gismundi et partem suam de molendino (tenet.) Occurrit praeterea in Chartular. S. Vandreg. tom. 1. pag. 9. Hist. Harcur. tom. 4. pag. 1938. tom. 4. Ordinat. Reg. Franc. pag. 63. et alibi.

° Unde dimin. Gallicum *Masurette*, in Reg. Corb. 13 sign. Habacuc ad ann. 1510. fol. 56. v. *Masureau*, eodem sensu, in Lit. remiss. ann. 1408. ex Reg. 163. Chartoph. reg. ch. 83: Ille trouverent une femme toute seule assise auprès de certaine mesure ou Masureau, etc. Vide supra *Masuria*.

° **MASURAGIUM**, Census, qui ex *Masuris* seu domibus percipitur, nostris *Masuregis*. Charta ann. 1317. in Reg. 76. Chartoph. reg. ch. 22: Item octoginta quatuor assinos avenae vendentes, debitas ratione Masuragiorum in festo Nativitatis Domine... debitas ratione Masuragiorum. Reg. S. Justi Cam. Comput. Paris. fol. 198. v. : Ecce partes (frimae) videlicet Masurgia Guerost pertinentia, tres acres sine superficie unius acre, in qua est boscus. Bellonari. MS. cap. 30. pag. 70. r. col. 2: Se les rentes sont dues par le raison des Masurages, et se les rentes sont dues par le raison d'autres heritages, le seigneur puet, se il n'est paies, les heritages saisir, et aussi fet il les mesures. Hinc qui ejusmodi census debet, *Masurier* nuncupatur, in Charta Rob. abb. Marchien. ann. 1312. ex Reg. 48. ch. 106: Dis et wit muis et demi bis... de rente des Masuriers de Sandemont, que on nous doit livrer chascun an a Marchennas... Et se en aucun

temps, tant comme il le (manoir) tenront, gros marrien y falloit, etc. Vide supra *Mansionarii* et *Massa* 5.

† **MASUS**, Vide *Massa* 5.

1. **MATA**, Modus agri. Charta Hispanica, seu Judicatum ann. 878. in Appendice Stephani Baluzii ad Capitul. n. 104: De ipso polo ubi est ipse Mata, erecta descendit, etc. Charta Pontii Comitis Emporitani ann. 1083. apud eundem n. 149: Donamus namque pro hereditate paterna vel materna ipsam forestam, vel ipsam Matam, que dicitur silos S. Romani, sicut terminat de parte Civici in malliolo S. Petri praescripti, et descendit per ipsam serram, et pervenit usque ad ipsam Guardiolam. [Pancarta Abbatie S. Stephani de Vallibus apud Xantenes, Charta 2: Videlicet in decimis, terris, vineis, hominibus et burgo de Vallibus, et furno cum salibus et augis totius parrochie ad furni necessaria, in palude et Matis cum nemore. Ibidem, Charta 3: In palude et Matis et pratis.] Mata terra, in Charta Balduini Comitis Guinenis, in Histor. a Guinenis pag. 26. et in Chronico Andrensi pag. 319. [Vide *Mates*, et *Mayeriata*.]

° Vox Hispanica, Frutex, virgultum, plantarum seu arborum congeries, dumus. Lit. remiss. ann. 1404. in Reg. 158. Chartoph. reg. ch. 459: Antedictus custos ab inde recessit, et in quodam viridi dumo seu Mata: a dicta vinea modicum longe se reposuit Schilt. in Glossar. Teuton. Maten wissen, prata.

† **MATHA**, Eodem significatu. Charta ann. 1030. Append. Marcæ Hisp. col. 1043: Vindimus... ipsa terra erona superprescripta, exceptis Matha de Jungula et vinea vetula; et exceptis Matha de S. Romano.

° **MATATA**, Eadem, ut videtur, notione. [Infeh conjectura: est enim *Matata*, idem quod *Berlia*, quae vox gregem trium millium animalium significat.] Vide *Berlia*.

* 2. **MATA**, [Gallice, *Outil de boulanger*: Tenetur prepositus facere omnia que sunt furno necessaria... coxas, pasterias, Matas, cassas. (Cart. Magalon. Rev. Soc. Sav. 1873, p. 417.)]

° **MATABULUM**, **METABULUM**, Campanae tudicula, Gall. *Pattant d'une cloche*, Occit. *Matablo*. Stat. ann. 1352. Inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 161. col. 2: Item quod animalia grossa de quatuor in quatuor portent ad minus unam sonatham, cum *Matablo* competentis. Comput. ann. 1381. Inter Probat. tom. 3. ejusd. Hist. pag. 89. col. 1: Soluti pro una corda canapis ad trahendum *Matabulum* campanae, ad faciendum focassen, etc. Stat. ann. 1478. Ibid. pag. 352. col. 2: Et collo aliterius decem animalium minorum seu lanutorum, unam notiam sive sonatham cum *Matabulo*, etc. Vide *Matabulus*; ubi legendum forte, *Matabulo*.

° **MATAFUNDA**, Machina bellica, qua lapides in hostes ejaculabantur. Monachus Vallis Sarna. in Hist. Albigenis cap. 86: Jaciebant siquidem hostes super nostros creberrimos lapides cum duobus trabuchetis, mangonello, et pluribus *Matafundis*. Vetus Interpres Gallicus Willemi Tyrii verba ex lib. 13. cap. 6: Tantique instabant saxorum pugillarum jactu; sic reddidit: Pierres leur gilotit. Ton assez à Macefondes, et aus mains. [Vox deducenda, ut videtur Carolo de Aquino in Lex. milit. a funda, et mactare. Vide infra *Matars*.]

† **MATALACIUM**, **MATALASSIUM**, a Gallico *Matelas*, Culcitra. Capitulum

gener. S. Victoris Massil. ann. 1291. ex Archivis ejusd. Monast. : *Breviaris completa, capae, capelli, et ocreae et calcaria, lectus, Matalacia, etc.* Testamentum Beatrix de Alboreya ann. 1367. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 1525 : *Item plus, duo Matalassia de cirico listata croci et rubes colorum. Ubi Matalassium idem quod stragulum acu punctum, Gall. Courte-pointe, videtur esse.*

† **MATALASSIUM**, Eodem significatu, apud Amelium in Ord. Rom. tom. 2. Musei Ital. Mabil. pag. 527 : *Dicti penitentiarum ponunt eum (Papam) super feretrum novum vel lecticam, in quo debet esse bonum Matalassium cooperitum de serico rubeo.*

† **MATALITIUM**, Eadem notione, in Statutis MSS. monialium S. Salvat. Massil. ann. 1401 : *Matalitium cum traversatio seu pulvinari.*

† **MATALIUS**, Idem quod *Martellus*. Charta ann. 1314. ex Schedis D. Lancet. : *Qui habeat vel teneat boves, teneatur portare de nocte pro pari boum, muliarum vel roncinarum unam sonalham apertam cum Matalho. Gall. Une sonnette avec son batant. Vide Matabulum.*

° **MATALUTUM**, f. pro *Mateolium*, Tributum quodvis, Ital. *Maltotto*. Charta ann. 1214. apud Lamium inter not. ad Othron. Imper. Leon. Urbevet. in Delic. erudit. pag. 217 : *In perpetuum non tollere pedagium, vel Matalutum, etc.* Vide supra *Mateolium*.

† **MATAPANUS**, n. onetae Veneticæ species. Chronicon MS. Andreae Danduli ann. 1193 : *Subsequenter Dux argenteam monetam, vulgariter dictam, Grossi Venetiani, vel Matapani, cum imagine Jesu Christi in throno ab uno latere, et ab alio figura S. Marci et Ducis, valoris 28. parvulorum, primo fieri decrevit... Henricus Dandulo Dux Venetiarum. [9] Hujus monetae typum exhibet Muratorius tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 632. ubi de monetis Veneticis.]*

† **MATAPONTUM**, *Metabua matris*. Gloss. Isid. leg. divisio vocibus *meta* pontum putat Grævis : quasi pro *meta* τόνου, μεταβολή maris.

† **MATARA**, ut *Matarus*. Vide in hac voce.

† **MATARIUM**, ut supra *Matalacium*, nostris olim *Mataras*, Ital. *Mataraccio*. Constit. Freder. Reg. Sicil. cap. 58 : *Nulli omnino curialium... licere decrevisimus, Matarasia et alias raubas lectorum... patrono invito accipere.* Acta S. Petri Celestini tom. 4. Mail pag. 496 : *Ossa omnia hujus sanctissimi Confessoris lineo panno et albo circumvolventes, in Mataratio in quo jacuerant, absconderunt.*

† **MATARE**, quasi *mataro* confingere, ut quibusdam placet. Alii a *mactare*, quomodo etiam scribitur in Charta Adelfonsi Regis Hispaniæ apud Antonium de Yezpe in Chronico Ord. S. Benedicti tom. 6. pag. 467. et in Foris Aragonensibus fere semper. Auctor Mamotrecti ad I. Esdræ cap. 4 : *Mactat, secat, necat... quidam sine, c. dicunt, Matarat, id est, quasi ad scacos vicit : unde mato, as, verbum ludentium ad scacos. Alii denique Mat, vocem esse Persicam contendunt, ut et Schacht-mat, unde nostril *Echet-mat* efflexerunt, Itali *Scacro matto*, idemque sonare quod *Rex mortuus est, perit, cæsus est.* Le Roman de Vacces MS.*

D'occhez sout et des tables son compaignon Matar.

[Le Roman de la Rose MS. ubi de Menfredo et Carolo Siciliæ Regibus :

En la premiere bataille
L'assaili par li decontre,
Echec et Mat li aie dire,
Puisque sans Roy se combatissent,
Echec et Mat riens ne dectoient.]

Chronicon Senoniense Richerli l. 8. cap. 14 : *Pro ludo scacorum, quo cum ipsa uxor saepius Matarerat, ipsam verberaverat. Vide Ducæ Historiam Byzantinam cap. 16. pag. 37. Hinc nostris Mater, ad angustias redigere, metaphora deducta a ludo scacorum. Idem Vacces in Ricardo I. Duce Norman. :*

Bien caide avoir Normans Matés et confondus.

Le Roman de Garin MS. :

Car li aie est recreus et Matés.

Le Roman de Roncevaux MS. :

S'en fu fais Matés et recreans.

Le Roman de Girard de Vienne MS. :

Cette bataille ferons el champ mellé,
Tant que li uns sont vaincus et Maté.

Ordericus Vitalis l. 12 : *Castrum condere cepit, quod Mataputenam, id est, devincens meretricem pro despectu Haduicæ Comitissæ nuncupavit. [Salmasius in Hist. Augusti pag. 461 : *Mattus, antiqua vox et Latina, quæ emollitum, subactum et maceratum significat. Inde verbum Mattare pro domitare, subigere et macerare.*] Scribit Joan. Bruxerinus Campegius lib. 6. de Re cibaria cap. 9. pag. 421. Lugdunenses quoddam panis genus in sartagine confectum *Mattafanos*, seu *Matefam* vocare, quasi famis domitores ac victores, cui messoribus fossoribusque suavissime manduntur.*

† **MATARE**, Occidere, Hispanis, *Matar*. Charta Lorbanis in Lusitania ann. 734. apud Sandovalium in Pavila : *Christiani habeant Comitum de sua gente, qui manuteneat eos in bono juzgo secundum solent homines Christiani, et isti component rixas inter illos, et non Matabunt hominem sine jussu de Alcaide, seu Alvacile Saraceno : sed monstrabunt suos juzgos, et ille dicebit : Bene est ; et Matabunt culpatum. Electio Henrici Regis Lusitan. : Qui in bello Mataraverit Regem inimicum, vel ejus filium, et gancaverit ejus pendonem, sit nobilis.*

† Hinc nostris *Mat*, Tristitia, mœstitia affectus. Lit. remiss. ann. 1396. in Reg. 129. Chartoph. reg. ch. 10 : *Lesquelz expossans apperçurent que ledit Philippeau faisoit moult Male chiere, et avoit une playe ou front. Vide Mattus l.*

† **MATARITATA** Vide *Matarus*.

† **MATARITIUM**, Lanea culcita. Charta ann. 1391. ex Archivis Massil. : *Carolus de Duratis Johannam Reginam inter duo Mataritia crudeliter et inhumaniter suffocare fecit. Vide Mataratum.*

° **MATAROSIS** seu *Mulfosis*, Paulo est defluxio pylorum palpebrarum. Glossar. medic. Ms. Simon. Januens. ex Col. reg. 6959.

† **MATARUS**, MATARA, Telum vel mistle, Gallis proprium. Cæsar. lib. 1. de Bello Gall. de Helvetiis : *Nonnulli inter carros rotasque Mataras ac iragulas subiciebant, nostrosque vulnerabant.* Auctor

ad Herennium lib. 4 : *Ut si quis Macedonas appellavit hoc modo : Non tam cito Sarissæ Græcia potita sunt : aut idem Gallos significans dicat : Nec tam facile ex Italia Materis Transalpina depulsa est. Mátapic, apud Strabonem lib. 4. μάτρων τὴ εἰδος dicitur, Hesychio μάδαρις et μάτρικ. Agobardus lib. Contra judicium Dei cap. 6 : *Contra quem acerto brachio gladium vibrans, aut Matarum tenens, stas paratus ad occidendum, etc.* Huc etiam pertinent ista ex Fragmento Petronii de Cœna Trimalcionis : *Gladium tamen strinxit, et malaritata umbras cecidi.* Ubi forte legendum *matari*, aut *matara*. Galli inde vocem *Mataras* retinere, pro telo, quæ occurrit in Consuetud. Bayonensi tit. 26. art. 4.*

° *Matalas*, eodem sensu, f. pro *Matras*, in Lit. remiss. ann. 1390. ex Reg. 140. Chartoph. reg. ch. 557 : *Rommet du Boec avoit une arbalestre et quatre Matalas Matrasse, in aliis ann. 1478. ex Reg. 206. ch. 370 : *Le suppliant benda une arbaleste... et tira une Matrasse.**

† **MATASSA**, Acta S. Franciscæ Romanæ tom. 2. Martii pag. 103 ° : *Habebat etiam certas Matassas florum auri purissimi, ex quibus ipse Angelus faciebat globos florum aureorum.* Ubi Henschenius observat, ita appellari Italici filamenta in spiram grandiore collecta ex rhombo super pannum textorium glomeranda in tramam, adminiculo radii per stamina trajiciendam. Tales autem fil super pannum in tramam convoluti glomos auctor hic globos dicit. Vide *Matara*.

† **MATATA**, Vide *Mata*.

† **MATAXA**, Idem quod *Metaxa*. Sericum vel bombyx, seu bombasium. Gloss. Saxon. *Elfric* : *Mataxa, vel corductum, vel stramentum : strael, vel bedding, i. stramentum.* [Papias : *Mataxa, dicta quasi metaxa a circuitu scilicet filorum... Instrumentum est texendi.]* Leo Ost. lib. 3. cap. 57. (al. 58) : *Albas de Matassa bambacii octo.* Interdum *mataxa* est funiculum. Gloss. Lat. Gr. : *Mataxa, σπῆ.* Hesychio vero σπῆ, dicuntur σπῆραι μάτῶν, καὶ μάτρων ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἰσχυρῶν. Ita emendant viri docti. Malim' σπῆ : nam *Mataxa*, Vitruvio lib. 7. cap. 8. est restis seu funiculi species, ut vult Philander. Glossæ : *Mataxa* ἴνα Octavium Horatianus l. 4 : *De capillis ipsius mulieris, qui excidunt, quando se ornat cum Mataxa, facit in medio nodum, etc.* Vide *Matassa*.

° Glossar. Lat. Gall. ann. 1349. ex Cod. reg. 4210 : *Mataxa, Gallica. Ceres et ce rex.* Vide infra *Mataraxa*.

† **MATALLA**, Gloss. Græc. Lat. : *Στάμνον, Matella. Στάμνος, Matella, urceus, urna.*

° **MATELLA**, f. diminut. a *Meta*, Congeries vel strues in acutum tendens. Charta ann. 982. tom. 9. Collect. Hist. Franc. pag. 648 : *Et pervenit ad ipsam Matellam de Gomeindo, etc.* Vide infra *Medo 2*.

† **MATELLATA**, Vide *Matulata*.

† **MATER**, Abbatissa, Monasteriorum Sanctimonialium Præfecta, apud S. Hieron. in Epist. ad Sabinianum, Gregorium M. lib. 7. Ind. 2. Epist. 28. et alios, quæ crebrius *Mater Monasterii* dicitur, ut apud S. August. Epist. 109. Hildebertum Cenoman. Epist. 79. Adhelelmum Episc. Sagiensem in Vita S. Opportunæ n. 8. Rudolphum in Vita S. Liobæ num. 2. in Regula S. Cæsarii ad Virgines, in Vita S. Bathildis Reginæ cap. 2. num. 7. in Vita S. Boniti Episc. Clarom. cap. 7. in Vita S. Præ-

jecti cap. 1. n. 3. etc. [Vide in Abbas pag. 16. col. 1.]

† **MATER ECCLESIAE**, Cathedralis. Histor. MS. Monast. Becens. pag. 146: Si autem in eadem parochia talis causa orta fuerit, quae ferri iudicio finienda sit, tunc ex placito Abbatis, aut apud Matrem Ecclesiam causa finiatur, iudiciumque portabitur, aut Archiepiscopus ferrum iudicium ad locum per ministros suos destinabit. Vide Ecclesia.

o Vulgo *Eglise matrice*. Mater, nude, appellatur in Actis S. Gauger. tom. 2. Aug. pag. 689. col. 2: Porro vir Domini Gaugeris non procul a Matre superbia in ecclesia... habitabat; verum semper aut in ecclesia aut iuxta ecclesiam versabatur. Vide infra Maternitas.

† **MATER DE FONTE** et Confirmatione, quae aliis Matrino. Gall. *Marraine*, dicitur. Concilii incerti Decretum, apud Marten tom. 4. Anecd. col. 57. Homo si inecatum commiserit de istis causis de Deo sacrata, aut cum Matre sua de Fonte et Confirmatione, etc. Mater Spiritualis, apud Almoim. l. 3. Hist. cap. 6.

† **MATER COQUINE**, quae viliora coquina officia implet. Vetus Ceremoniale MS. R. M. Deaurate Tolos. Mater coquina tenetur isto die portare in refectorio duas diurnas piones aque specialis. Et infra: Prius administrator debet providere expensis Conventus de alio et lactis... et hoc debet facere mundare et preparare in coquina videlicet a Matre coquina.

† **MATER FACULTARIA**, dicitur quae habebat ex testamento mariti facultatem aliquid agendi, disponendi, determinandi pro liberis, in Decis. Rotae ad calcem Fontanelle de Pact. nupt. edit. Lugdun. ann. 1719. Decis. 43. et 44.

† **MATER NOCTIUM** nuncupabatur apud veteres Saxones et Danos ea nox qua Christum natum existimabant, quod ab ea anni exordium dicerent, quasi illa esset parens et princeps omnium reliquorum noctium, ut patet a qua caput anni caelis sumeret, inquit Jos. Scaliger lib. 2. de Emendat. temp. pag. 170. quem consule.

o **MATER**, nude, pro Nutrix, vulgo *Mere nourrice*. Lit. Caroli IV. ann. 1322. in Reg. 61. Chartoph. reg. ch. 342. Nos dilecta Matris nostrae Agnetis de Ysiaco domocella, quae nos de suo lacte nutrit, etc. Alia ejusd. reg. ann. 1324. ex Reg. Cam. Comput. Paris. fol. 9. v. Nous a nostre chiere et amee Mere Agnes d'Issy, laquelle nous nourrit de son lait, avons donne 50 livres a Tournois de rente. Eadem ratione Joanna des Fossez, Mater nuncupatur Joanna reginae Caroli IV. uxoris, in Reg. 64. ch. 582.

o **MATER**, Alveus, Gall. *Lit d'une riviere*. Charta ann. 1319. in Reg. 59. Chartoph. reg. ch. 318: Exinde tenendo Matrem antiquam dicti rivi Dandaut, usque ad quergim ejusdem rivi. Alia ejusd. ann. in Reg. 61. ch. 168: Deinde prout ipse rivus de Vera descendit per Matrem antiquam dicti rivi seu fluminis Verw. Vide infra Matris 2.

† **MATER CEREBRI**, sic dicti panniculi cerei, qui circumdant cerebrum, quorum alter crassior, dura mater vocatur, alter pia mater. Vide Constantinum African. lib. 3. Pantechn. cap. 11.

o Lit. ann. 1358. in Reg. 93. Chartoph. reg. ch. 230: Cum dicto ense dictum Ruppardum Fornexii vero ictu in pulsu capitis percussit et letaliter vulneravit et sibi pia et dura Mater fregit. Vide infra *Marrina*.

† **MATERA**, Fermentum, quo in confi-

cienda cerevisia utuntur. Vide supra in *Maeria* 4.

† **MATERACIUM**, Lanae calcita. Charta ann. 1347. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 567: Item volumus quod tibi de lectis, videlicet de Materaciis, et pulvinariibus et paleis, tantum foreris nostri debeant ministrare. Vide *Mataritium*.

† **MATERATIUM**, Grabatus. Miracula B. Ambrosii Senens. tom. 3. Martii pag. 289: Puer quidam de Ciggiano cecidi de quodam Materatio, quo pauperes pro lecto utuntur, et casu sic concussus est, quod manibus et pedibus et toto corpore immobilis factus, mortuus ab astantibus putaretur. Occurrit praeterea in Constit. Caroli II. Reg. Siciliae.

† **MATERCULARIA**, Ecclesia, cui ad-juncta matricula; quo sensu etiam matricula nude dicitur. [Vide potius, reditus officio Matricularii assignatus.] Statuta reformat. S. Claudii an. 1448: Item Matricularia villa de Poncio Lugdunensis diocesis debetur sacristae monasterii hinc Matricularii, qui Matricularia donatus, in iisdem Statutis pag. 56.

† **MATERIA**, MATERIES, Materialura, Materialimen, Maeremium, etc. Voces, quae unum idemque significant, materiam scilicet ligneam adibus aedificandis idoneam: [quomodo Graeci ξύλον dicunt.] Nati, ut observat Pollux lib. 7. cap. 25. lignorum alia ligni et foci destinantur, alia aedificandi: illa ξύλα κτίστικα, haec τρυφικα vocat. Gloss. Graec. Lat. τρυφικα, materia. Alibi: ξύλα τρυφικα, ligna fabricaria. Vide leg. 55. D. de Legat. 3.

† **MATERIA**, in Gloss. Lat. MS. exponitur trabes. Cornelius Fronton. *Materies animi est; materia, aetheris et materies qualitas ingenii; materia fabricis apta.* Vegetius lib. 2. cap. 25: *Secures, ascias, serras, quibus Materia ac pali adolantur.* *Materiam adolantur.* lib. 3. cap. 4. Adde lib. 4. cap. 14. Pactus Legis Salicae tit. 27: *Si quis in silva Materiam, aut ligna furaverit, etc.* Cui aut, nihil aliud sonat quam et, ita ut idem sit materia cum ligno, quidquid dicit Wendelinus. Lex Salica tit. 8. habet nude *materia-men*. Capitulare de Villis cap. 8: *Non corvadas, non Materiam cedere.* [Charta ann. 1180: *Willelmus dominus Montisfortensis concessit ut habeat Abbatia S. Jacobi phaselam in aqua ad dejerenda ligna ad usum suum et ligna ad Materiam, quae habuerit de concessione mea.* Diploma Theoderici Franc. Reg. ann. 724. apud Eccardum Orig. Habsburgo-Austr. col. 111: *Ut nullus ibidem campos facere, nec porcos saginare, nec Materiam succidere, neque ipsius fines penitus irumpere praesumeret.* Hispani *Madera* dicunt, ut observat Bivaricus ad Chronicon Marci Maximi pag. 315. Gloss. Lat. G.: *Materia, ξύλον.* Differt vero materia a tabulatis: nam materia nomine trabes intelliguntur: tabulatorum vero asseres. Vide Jacobum theofredum ad leg. 15. Cod. Th. de Extraordin. muneribus. (11,16.)

† **MATERIES**, eidem Vegetio lib. 2. cap. 10. Monasterium Anglie tom. 2 pag. 148: *Dedi illius Materiem in Escalada in perpetuum ad aedificia sua et caetera omnia necessaria domus suae.* Tom. 1. pag. 821: *Et ligna et Materiem ad omnia necessaria sua, et ad domos suas aedificandas.*

† **MATERIARIUS**, Faber lignarius, in vet. Inscript. apud Gruter. 490. 7. et epud Plautum in Millite glorioso.

o Alia Inscript. in Diar. Ital. Montis-falc. pag. 391. **NEGOTIANTI MATERIARIO**. Cui solidae mercis propola. Gall. *Marchand en gros*, intelligendus videtur.

† **MATERIARIA MANSIO**, ex *Materia*, seu

ligno confecta. Willel. Tyrius lib. 12. cap. 25: *Et ejusdem ruga aliam partem, et unam Materiarum, et duas lapideas mansiones habentes.*

† **MATERIARE**, Ex ligno conficere, apud Vitruvium lib. 5. cap. 12: *Equae edificia nimis Materialanda sunt propter incendia.* [Charta ann. 1362. ex Reg. 98. Tabul. regii n. 89: *Et concessit eis... nutrimentum omnium pecorum et animalium et ad Materialandum et ad omnes illos usus.*]

† **MATERIATURA**, Lignea materia, apud eundem Vegetium lib. 4. cap. 2.

† **MATERIAMEN**. Lex Salica tit. 8. § 4: *Si quis in silva alterius Materialamen furatus fuerit, aut incendiari, etc.* Lex Ripuar. tit. 76: *Si quis Ripuarium in silva communi... Materialamen vel ligna fissa abstrulerit, etc.* Appendix 2. ad lib. 4. Capitular. Caroli M. de Materialamine ad naues faciendum. Capitulare de Villis cap. 82: *Quid de axillis, et alio Materialamine, etc.* Adhaidardus in Statutis Corbelensib. lib. 1. cap. 7: *Bovae et reliqua pecuniam habeant... unde possit molinum construere, et omne Materialamen, quod ad illud molinum emendandum pertinet, adducere.* Charta Archiepiscopatus Remensis: *De Materialamine carrucas 5.* Epistola, quae habetur tom. 2. Hist. Franc. pag. 995: *De plumbo autem et Materialamine similiter demandata.* Materialamina lignorum, in Vita S. Faronis Episcopi Meldensis cap. 130. Adde Chartam Dagoberti Regis Franc. apud Henschenium de Tribus Dagobert. pag. 28. Ab hac voce appellarunt nostri omne lignum silvae aedificis idoneum *Bois marmenau*, ut Consuetudo Andegav. art. 86. 103. 113. 497. et Cenomanensis art. 116. et 124. et *Marmau*, Burbonensis art. 264.

o **MADERAME**, in chart. ann. 779. apud Neugart. in Cod. Dipl. Alem. tom. 1. pag. 67. num. 72. Vide *Madera*.

† **MAEREMIUM**, **MAREMIUM**, et **MERMIUM**, Quaevis materia lignea, aedificandis domibus apta, seu quodvis *materia-men*, unde vocabuli origo, nostris *Marrines*, ut in Consuetud. Comitatus sancti Pauli art. 21. vel *Marrinan*, ut in Arabian. art. 210. *Mairan*, Occitanis: *Marren*, in Charta Godefridi Lingonensis Episcopi apud Chiffetium in S. Bernardo, ubi Perardus pag. 256. habet *Marremum*. Charta fundationis Armathayensis Monasterii in Cumbria, in Morastico Anglie. tom. 1. pag. 324: *Concessimus etiam eidem Monasterio communiam pasturam cum omnibus animalibus suis... per totam forestam, capiendis ibidem sufficientem Maeremium pro omnibus suis aedificiis, etc.* In Additam. ad Matth. Paris. *Inquiratur de extractoribus vel venditoribus busce, Maeremii et carbonis de foresta.* Adde tom. 2. Monastiel Angli. pag. 163. tom. 3. pag. 15. [Charta ann. 1337. apud Rymer. tom. 4. pag. 730: *Ac sub confidentia Maeremii illius, facturam predictae galeae jam incepti fecerimus.* Alia apud Madox Formul. Anglie. pag. 148: *Pro reparacione ejusdem molendini sufficiens Maeremium ad custagiam ipsius Johannis cariandum.*]

† **MAERENNUM**. Charta ann. 1348. apud Rymer. tom. 5. pag. 6: *Nec non et Maerennum et buscam pro cleis, pontibus, bordis, etc.*

† **MAIRANNUM**. Vide *Mast*.

† **MAREMIUM**, apud Thomam Walsinghamum pag. 104. *Marrinum*, tom. 2. Monastiel Angli. pag. 286.

† **MARIENUM**. Charta Communiae S. Quintini ann. 1257. ex Chartular. S.

Quintini in insula pag. 156: *Et illas tres kaharias et planketas et ventalia tenentur suis sunngibus de omni marieno necessario et de omni carpentatione in perpetuum destinere.*

† **MEREMUM**, Ingulfus: *Fecit ipse de eodem Meremio plurima pulcherrimaque edificia.* Henricus de *Knyghton* in Ricardo II: *Fecerat unum basilicam de Meremio.* [Charta ann. 1310. apud *Madox Formul. Anglic. pag. 384. Et ad capiendum necessaria mea de Meremio ad carucatas, carras, etc. Meremium grossum et parvum.* In Charta ann. 1403. *ibid. pag. 121.*

† **MERENIUM**, in Chron. Joan. Wetham. edit. Hearn. pag. 584: *Et ad erectionem sive fabricationem capelle istius, ultra Merenium, etc.*

† **MAHEREMUM**, in Fleta lib. 2. cap. 41. § 9: *Maheremium aut buscam de foresta.*

† **MAHERMIUM**, in Litteris Henrici VIII. Regis Angl. ann. 1530. apud Rymer. tom. 14. pag. 363: *Ac pro captione et provisione quoruncumque Mahehmii, petrarum sive lapidum, etc.*

† **MARRENUM**, in Chronico Rotomag. a Labbeo edito ann. 1227. [Charta Petri Comitis Autissiodor. ann. 1229. apud Thomasserium Consuet. Bituric. pag. 709: *Et semel in anno michi usque aduent Marrenum vel ligna de Frestoy apud Mailliacum villam.* Computus ann. 1247. ex Tabul. Capituli Autissiodor.: *Ultra hoc quod necessarium est Capitulo ad Marrenum clausi reponendum.*]

† **MEREMUM**, Charta Theobaldi Comitis Blesensis ann. 1215. ex Tabul. Calensii pag. 170: *Dedi ei siquidem Meremum in foresta mea de Hez capiendum.*

† **MERRENUM**, in Charta Philippo Augusti ann. 1209. lib. 2. Hist. Parisiensis.

† **MARRAMENTUM**, Eadem notione. Inventar. Chartar. reg. ann. 1482. fol. 807: *Littera decani et capituli Turpensis de Marramento eis concessa de gratia in foresta de Taleio. De anno 1241. Arest. parlam. Paris. in Reg. Olim ann. 1290. fol. 88: *Jus non habeo arrestandi vel impediendi ne major vel communia et jurati S. Joannis Angliacensis possint emere Marramentum, et illud extrahere a dicta villa Burdegala et Wasonia.* Occurrit præterea in Lit. ann. 1248. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 601. art. 16.*

† **MERRAMENTUM**, in Charta ann. 1260: *Merramentum etiam quod habet idem Abbas (Sangerm.) et eidem Guillelmo jam tradiderat, ut dicebat, scilicet duo millia et centum de chevrons, etc.* Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 74: *Et si eam (graniam) peiorari permitteret, dicti monachi possent capere Merramentum domus et petram de circuitu, etc.*

† **MERREAMENTUM**, Vita S. Yvonis tom. 4. Mail pag. 595: *Ubi tam pii et sancti operis Merreamenta scissa sumptaque sunt.*

† **MERREMENTUM**, Statuta Eccles. Nivern. ann. 1246. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 1071: *Inhibemus, ne quando legitur Biblia secundum Ecclesie vestrae usum, clerici aliqui seu Canonici Merreamenta seu ligna aliena comburere præsumant.*

† **MERREMIUM**, operatum et non operatum, in Charta Roberti Comitis Drocentis et Yolendis uxoris.

† **MUREMIUM**, perperam pro *Meremium*, in Quoniam Attachamenta cap. 30.

† **MERANNUM**, Eodem significato. Charta ann. 1261. apud Perardum in Burgundicis: *Ad omne genus lignorum et Meranni. Mox. Merannum et omne genus lignorum in omnibus et singulis dictis nemoribus... percipiunt.*

† **MERENNUM**, Computus ann. 1435. apud Kennett. Antiquit. Ambrosden. pag. 575: *Et in diversis hominibus conductis ad deponendum et extrahendum vetus Merennum, massam et lapides.* Occurrit iterum *ibidem* pag. 577.

† **MARRONNER**, in Charta Gallica ann. 1277. apud eundem Perardum pag. 541. *materiam ex silvis auferre: Fors les bois de vents, qui en sont excepté, sauf ce que nostre dite Dame y ay son usage por affoer, por maisonner por Marroner, et por la poisson de ses pars.*

† **MARONAGE**, *Droit de Maronage*, Jus ligna in nemoribus pro edificiis excindendi. Charta ann. 1622: *Que les bois en seront distraits esquels elle ne pourra rien prétendre, sinon pour son chauffage, Maronage et pesselage.*

† **MARIEN** et **MARRIENS**, passim Scrip-toribus nostris. [Le Roman de Rou MS.:

Merrions à traire et fust porter, Chevilles faire et bois doier.]

Johannes de Mehus in suo Testamento:

*Helas quand je regarde mon estat premarsia
Content Dieu me list homme qui n'estois rien
Et de si vile matiere, et de si vil Mairrien,
Bien devrois aimer Dieu, au mains au derrain.*

Galterus de Metz in Mappamundi MS. cap. 42:

*Un haut mont en Ermenie a,
Ou l'arche Noë reposa,
Encore y trouvois assés
De Mairrien ou elle fu faite.*

Guignevilla:

*Qui de Mairrien mealer avoient,
Ou qui busche à ardoir vourroient.*

Philippus Mouskes de Simone Comite Montisfortis:

*Et li Quens i est à ses engies,
U il l'aisoit traire Mairrien,
De la rebombe d'une pierre,
Fut cossus el chief derrere.*

Vetus versio Gallica. Egidii de Roma de Regimine principum cap. 19: *Et se doit-on avoir grant plenté de fer et de Mairrien pour faire engins necessaires.* Adde cap. 17. et Gloss. ad Villharduinum.

† **MATERIA**, Surculus, in re agraria. Pallad. de Re rust. lib. 6. tit. 2: *Non autem amplius resecte et pullulanti viticulae, quam duæ vel tres Materiee relinquantur.* Utitur etiam Columella.

† **MATERIA FRANCA**, Consuet. Norman. part. 1. cap. 26. ex Cod. reg. 4651: *Ex institutione autem fit successio, quando feodum ex institutione facta ad alium revertitur, quam ad heredes possidentis: et hoc maxime attenditur in dotibus et viduitatibus secundum villarum consuetudines, ut apud Bajocas fracta feste, domorum possessio, quæ sine franca Materia est constructa, ad dominum, de quo tenetur, debet reverti. Quid sit vero Materia franca aperte declaratur in Gallico: Qui est sans franche Matière, c'est sans carvel et sans mortier. Quo etiam sensu intelligenda videtur vox Matière, in Stat. ann. 1368. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 720. art. 11: *Maçonnerie, charpenterie, couverture, Matière, service pour ce faire, etc.**

† **MATERIA GROSSA**, Stercus humanum, nostris etiam Matière. Lit. remiss. ann. 1354. in Reg. 82. Chartoph. reg. ch. 635: *Quadam necessitate dictum Johannem cogente pro grossa Materia et urina faciendis, in quodam parvo nemore prope dictum iter iit.*

† **MATERIA**, pro Fermento, quo cerevisia conficitur. Vide supra in *Maeria*.

* **MATERIACIUM**, [Materas. (Gloss. Lat. Gal. Bibl. Insul. E. 86. XV. s.)]

† **MATERIALIA THEMATA**, Propositiones illustrandæ, discutiendæ. Libellus Episcoporum Italie contra Elipandum tom. 3. Conclii Hispan. pag. 100: *Ponamus igitur exempli causa secundum humanæ rationis affectum, necessitate per omnia compellens, Materialia themata disputandi.*

† **MATERIALIS**, Nothus, spurius, illegitimus. Stat. aut. Florent. lib. 5. cap. 88. ex Cod. reg. 4621: *Ordinatum est quod omnes et singuli legitimi et Materiales, sive Materiales tantum sive qui vulgo bastardi appellantur, de domibus et casatis scriptis, etc.* Vide supra *Filius materialis*.

† **MATERIAMEN**, **MATERIARE**. Vide *Materia*.

† **MATERIARI HERETICI**, Qui materiam natam aut factam negant. Tertullianus adversus Hermogenem cap. 25: *Audio enim apud Hermogenem ceterosque Materiarios hereticos, terram quidem illam informem et invisibilem et rudem fuisse: hanc vero nostram proinde et formam, et conspectum, et cultum a Deo consecratam.*

† **MATERIARIUS**, **MATERIATURA**. Vide *Materia*.

† **MATERIATUS**, Opus quodvis arte elaboratum. Libellus de Canone mystici Ordinis vulgo Hugoni a S. Victore adscriptus cap. 5: *Ordine naturæ flos præcedit fructum, sonus cantum, materia Materiaturum.*

† **MATERIATUS**, Constructus. Inscript. ann. 1582. apud Naldin. in Corogr. ecclesiast. della cita e dioc. di Giustino. pag. 61: *Hanc ædium partem male Materiaturam, antequam pene vitium faceret, etc.*

† **MATERINUS**, Lanea culcita, ex Gall. Materas. Charta Ludovici Regis Franc. ann. 1259: *Quitasse et in eisdem domibus liberasse, quicquid de igno est, et de ferro, ere quoque et vitro, plumbo, stagno, pluma, corio, lana, canabo, et lino Materino, et omnia domorum utensilia.*

† **MATERIOSUS**, Ηολύωλος, in Gloss. Græc. Lat. [Germ. Nemorosus, in Castigat. ad utrumque Glossar.]

† **MATERIOLA**, προσκοκοία, Fictio personæ. Gl. Lat. Græc. Sangerm.

† **MATERIS**, Vide *Matarus*.

† **MATERNA**, pro *Matrona*, Gall. la *Marne*. Charta Matthæi domini Montis-Mirabilis pro Prioratu de Radolio (Reuil) ann. 1244. ex Archivis ejusdem Prioratus: *Dedi in puram eleemosinam Prioratu de Radolio piscatoriam in aqua mea Maternæ. Vide *Maturna*.*

† **MATERNA LINGUA**, Vulgaris, vernacula. Chart. ann. 1308. apud Mador Formul. Anglic. pag. 389: *Omnes easdem animas nominatim et in specie in lingua Materna idem Canonicus presbyter publice recitans et Deo devote recommendans.*

† **MATERNALITER**, Vernacule, vulgari sermone. Charta ann. 1189. apud Murator. delle Antic. Estensi pag. 356: *Et cum predictus Patriarcha (Aquilensis) litteraliter sapienter predicasset, et per eum predictus Gherardus Paduanus Episcopus Maternaliter ejus predicationem explanasset, etc.*

† **MATERNICUM**, Hæreditas, quæ ex parte matris provenit, ut *paternicum*, quæ ex parte patris. Charta Alamannicæ Goldasii n. 50: *Quantumcunque michi in jam dicto pago Augustauginse advenit tam de paternico, quam de maternico, seu de comparato, etc.* [Adde chart. ann.

744. et 788. apud Neugart. in Cod. Dipl. Alem. num. 10. et 85. Vide Matrimonium.

MATERNITAS, dicitur de ecclesia matrici seu Cathedrali, in Bulla Calixti II. PP. ann. 1123. inter Probat. ult. Hist. Tremorch. pag. 148: Ex communi fratrum judicio diffinitum, vestram beati Johannis ecclesiam debere Maternitatis prerogativam in perpetuum obtinere. Ibid. pag. 144: Matricis ecclesie possideat futuris temporibus dignitatem. Vide supra Mater ecclesia in Mater 2.

MATERONES. Vide Macerio. MATERTERA, Amita. Johannes Skeonus de verborum significatione pag. 97: Sed aliquando Matertera sumitur improprie pro patris sorore, Latine amita. In lib. 2. C. deficientibus 84. Post avunculum, h. s. patrum ejusque liberos, Matertera ejusque liberi habent jus successionis. Stat. Palavic. lib. 1. cap. 26. pag. 30: Quod si contingat aliquam litem, causam vel questionem esse vel moveri inter patrem et filium, avum, proavum, nepotem, patrui, avitae et Materteras, et quosvis alios utriusque sexus conjunctos, usque ad quartum gradum, etc.

MATES. Hortus. Pancarta Abbatis S. Stephani de Vallibus apud Xantonos, Charta 32: Censum qui est supra ortos qui appellantur Mates. Vide Mata. [Nomen loci esse videtur.]

MATESIA. Vide Mathesia. MATESMA. Chron. Bergom. ad ann. 1898. apud Murator. tom. 16. col. 870. Facta fuit una audita per homines partis Gibellinae de Bremilla super territorio Guelphorum Vallis Immanis, et interfectus fuit unus Guelphus, ut dicitur in Matesma.

MATHA. Modus agri. Vide Mata. MATHALACIUM, Culcitra. Matelas. Arsit palea et Modicum de Mathalacio et de Fassana, in Mirac. MSS. Urbani V. PP. ex Tabular. S. Victoris Massil. Vide Matulacium.

MATHALUM, La macula, in Glosser. Lat. Ital. Ms.

MATHA. Vide Mattea. MATHELATIUM. [Mathalacium: et item una lateria cum duobus Mathelatis et duobus cultris abis. Invenit. Calix. III. an. 1468. in archivo Vaticano.]

MATHELINUS, pro Mathurinus, Gall. Mathelin. Charta ann. 1856. in Reg. 84. Chartoph. reg. ch. 528: Le ministre de la Trinite de l'ordre saint Mathelin, etc. Vide infra Morbus S. Mathelini.

MATHEMA, Doctrina, ex Gr. μάθημα, apud Maxentium Joannem in libello fidei. [Gloss. Græc. Lat.: μάθημα, Mathema, documentum, studium.] Sic porro Symbolum Nicænum appellarunt SS. Patres, quod esset id, quod Christianos doceri oporteret, vel quod fidei decreta edoceret. Concil. Chalcedon. Act. 1: Το μάθημα καὶ ἔστι: ἔστι δὲ τὸ πᾶν, ὅτι καὶ τὸ μάθημα ἔστι δόξαν τὸ κατὰ λόγον. Occurrit ibi aliquoties, et in V. Synodo Constantinop. Act. 8. [Vide Henr. Valesium ad Socratem lib. 1. cap. 8.] [et Glossar. med. Græc. col. 851. ubi Symbolum Apostolorum exponitur.]

MATHEMATICA, Magia. Vita MS. S. Samsonis Confess.: Tu et pater tuus in principio magica arte eruditus fuisti; non enim convenit cum celesti sapientia mundanam exercere Mathematicam.

MATHEMATICUS, Magus, Dæmonum Invocator. Judicia Sacerdot. apud Marten. tom. 7. Ampliss. Collect. col. 82: Si quis Mathematicus fuerit, id est, invocator dæmonum, mentes hominum tulerit, aut debacchantes fecerit, vii. annis peniteat.

MATHEMATICI, Genethliaci, Chaldaei, qui, ut ait Gellius lib. 14. cap. 1. de motu deque positu stellarum dicere possent, quæ futura sunt, profectentur. Ibid. lib. 1. cap. 9: Vulgus, quos genethliaci vocabulo Chaldaeos dicere oportet, Mathematicos dicit. Unde colligitur, Gellii ævo vocem hanc vulgi tantum fuisse ac novitiam. S. Augustin. lib. 2. de Doctr. Christ. cap. 21: Neque illi ab hoc genere perniciosæ superstitionis segregandi sunt, qui Genethliaci propter dierum natalium considerationes nunc autem vulgo Mathematici vocantur. Alcuin. lib. de Divin. Offic.: Astrologi dicit, necnon Genethliaci propter natalium considerationes... hi vulgo Mathematici appellantur. S. Audoenus de Vita S. Eligii: Mathematici spernendi, auguria perhorrescenda, somnia contemnenda, etc. Adde Rabanum lib. 3. de Instit. Cleric. cap. 16. Sidonium lib. 8. Epist. 11. et ibi Savaron. Sic Mathurini; usurpat Concilium Laod. can. 96.

MATHERA, MATHERIA. Voces mihi incertæ notiones perinde ac Matherium infra, nisi sit pro Fornix, aut certe quædam fornicis pars. Acta S. Lietberdi tom. 4. Junii pag. 618: Cameraci vero decimam monetæ et Matheram, et in vicu de Paschierau cambiam unam, et in oblenyria furnum unum. [Hist. Britan. tom. 2. pag. 88. ex Chron. S. Florentii: Cuius destructa S. Joannis Baptistæ capella super Yberim sita; consensu monachorum ab amnium inundatione, ab Alherga religiosa muliere restauraretur: ea juxta Matheriam dextram sacrophagum aperuerunt, etc.]

In Actis S. Lietberti idem est quod Maeria 4. ut videre est supra in hac voce. In Chronico autem S. Florentii legendum esse Maeriam existimo, si que apertus est sensus.

MATHERIUM. Catalogus Abbatum Floriacens. lib. 1. Miscellan. Baluzii: Porro in Matherio turris de qua signa pendebant, hujuscemodi inscribitur versus, etc. Vim vocis non agrosco, nisi legendum sit narthece. Vide Descript. nostram S. Sophiæ, ubi de Narthece. [et Trabes. Vide Materia.]

MATHESIS. Ebrardus in Græcismo cap. 10:

Scire facit Mathesis: ad divinam Theologiam. Dicitur Mathematicos conseruari Theologia.

Joan. Sarisberiensis lib. 2. Policrat. cap. 18: Mathesim ergo probabilem, que penultima brevi enuntiat, quam et natura inducit, ratio probat, et utilitatis experientia approbat, quasi quoddam doctrinæ suæ jaciunt documentum, ut exinde opinionum suarum lubrico, quasi quadam imagine rationis, in Mathesim reprobari, que profertur extensa penultima, perniciosissime probabantur. Ita μάθησις et μάθησις distinguebant Philosophi istius ævi, tametsi μάθησις nusquam dictum a Græcis constet. Egit contra hanc regulam Prudentius lib. 2. contra Symmachum:

Quisque putat falso esse locum: sciat omnipotentem Esse Deum, nulli veitium fatalibus astris: Nec Mathesis præscriptis aliquo pia vota repellit.

Ita Sarisberiensis infra, μάθησις doctrinalem vocat, que scilicet in quatuor speciebus tota consistit. Arithmetica scilicet, Musica, Geometria et Astrologia. [Papias: Mathesis, sine aspiratione dicitur instrumentalis scientia, ut facere ostium quod aperiri non possit. (Mathesis) cum aspiratione doctrinalis. De doctrinali Placidus Diaconus in Supplemento vitorum illustrium Casin. cap. 7. apud

Murator. tom. 6. col. 68: Innocentius de Novaria professor monachus monasterii Florentis et hujus monasterii Abbas centesimus quartus, vir disertus et valde eruditus in divinis Scripturis; versum in Philosophia et Mathesi versatissimus.] Vide Quadrivium. De magica vero Mathesi, Auctor Queroll: Mathesim et magicam eum consecutus. Vide Isidor. lib. 8. cap. 70. Luitprand. lib. 1. cap. 8. Gloss. med. Græc. col. 851.

MATHIANA, Poma silvestria, in Gloss. ad Doctr. Alex. de Villa. Edit. ann. 1484.

MATHIMONIUS. Vide Marthimonius.

MATHITES, Mathuria, Discipulus. Verus Salomonis Episcopi:

Mathis fide præsens didascalus esse.

MATHLARDUS, perperam pro Mallardus, Anas masculus. Vide Mallardus et Cercalla.

MATHURINI. Vide Asinus 2.

MATIA. Baculus, officii seu dignitatis insigne. Chron. Parmense ad ann. 1312. apud Murator tom. 9. col. 844: Et videns ipse dominus Maphæus, quod non poterat resistere dictis adversariis suis, in instanti sine aliquo prelio et sine tenore deposuit in dicto exercitu dominum civitatis Mediolani, et baculum sive Matiam sui capitaneatus, et se posuit in dictum dominum Albertum Scotum. Vide Mazia.

MATIA. Papias: Matia, intestina, que sordes emittunt, unde Matiarum dicitur, qui eadem tractant ac vendunt. [Hinc etiam Matiarum nuncupantur latruncularum destercoratores.]

MATIBERNI. [Judices probi et boni: Mat enim Britannico idiomate prisco et moderno est Bonus, et Barn, Judicium, unde Barna, Judicare.] Charta Alani Comitis Britannicæ ann. 1087. apud Argentreum lib. 1. Histor. Armoricæ: Budeicus quondam Rex Britannicæ concesserat et dederat uni prædecessorum (Vicecomitis Leonensis plures nobilitates super navibus, etc.) in matrimonio pro ipsius Vicecomitis probitate, fidelitate, et valentia, de consensu Prælatorum, Comitum, Matibernorum, et procerum Britannicæ, etc.

MATINA. Chron. Domin. de Gravina apud Murator. tom. 12. col. 608: Ordinaveramus ad Matinam Padulis Vive sibi tollere prædicta omnia bona atque vitam, tamquam nostrorum capitalium emulorum. An festinanter, prope? Mastino ea ratione utuntur Itali.

Non apertior mihi est ejusdem vocis intellectus, in Charta ann. 1117. ex Access. ad Hist. Casin. part. 1. pag. 234. col. 2: Et concedimus ipsi homines, ut qualemcumque terram de sanum exaudimaverit, in hereditatem habeant ad respondendum, sicut in Matine consuetudo est.

MATINATA, MATTINATA, Acad. Cruscanis, Matinata, Matutinum amantium carmen, matutinus cantus, ut supra Matinata. Correct. stat. Cadubr. cap. 127: Eandem quoque penam incurrant omnes illi, qui temerarias præsumperint facere Matinatas, mitigandam tamen arbitrio vicarii et consulum, inspecta qualitate facti et personarum. Stat. ant. Florent. lib. 3. cap. 193. ex Cod. reg. 4621: De pena cilarantium vel facientium Matinatas. Nulla persona... audeat... ire cum cornamuris, tubis seu cum aliquo instrumento vel aliquo alio genere musicorum, seu cum cantoribus seu sonando, cantando vel Matinatas faciendo. Mastinée, pro Matinée, Matutinum tempus,

in Lit. remiss. ann. 1348. ex Reg. 77. Chartoph. reg. ch. 894: *Es suppliant se leva un Mastende environ deux lieux avant jour, etc.*

¶ **MATIO**, Lat. *matius*. Vide *Macio*.

¶ **MATIOLOGIUS**, Qui parum comedit, aut qui in minimis astutum se præbet, vel qui ex mensuris lucrum venatur. *Matium*, minutum lucrum. Vocabul. Sussannei. A Græco *ματιολογία*.

¶ **MATISCONESENSIS MONETA**. Vide in *Moneta Baronum*.

¶ **MATISSITIUS**, f. Ad artem macionis seu latomi pertinens. Munit. Perona in Reg. 34. bis Chartoph. reg. part. 1. fol. 98. v. col. 1. *Omnes tornelle habebunt supra terram xij. pedes de pata Matissitia*. Vide *Macio*.

¶ **MATIUS**, Vervex, Gall. *Mouton*; ab Italico, ut videtur, *Maschio*, Masculus. Chron. Farfense apud Murator. tom. 2. col. 437: *Isti qui supra in isto columnello scripti sunt, solvere debent pensionem den. III. pullum unum, Matium canepæ carnatum, secundum quod habent, pro v.*

¶ **MATMONOCUS**, Bonus-monachus, ex Britannico *Mat*, bonus, et *Monocus*, pro monachus. Charta Ludov. Pii ann. 818. tom. 6. Collect. Histor. Franc. pag. 513: *Notum sit quod, dum Matmonocus abba ex monasterio Landevennoch nostram adisset presentiam, etc.* Vide *Mati-berni*.

¶ **MATO**, ut *Matto*. Vide in hac voce. ¶ **MATOLOGIUM**, Catalogus, descriptio, index; f. pro *Martyrologium* cui non raro subieciantur honorum ecclesiæ indicem. Statuta Eccl. Meldens. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 848: *Item et si Matologium habeant Curati, præcipiat (Decanus) omnia donata ecclesiæ quocumque titulo, in eo scribi.*

¶ **MATONUS**, Later, ab Ital. *Mattone*, Gall. *Brque*. Charta ann. 1345. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 504: *Ipsam castrum ac villam claudere et firmare muris, seu palicis et fossatis, et pro clausuris et fossatis dictæ villæ accipere de ter. is peris et nemoribus quibuscumque dictæ Abbatie quantum pro prædictis castro et villa construendis, firmandis, et claudendis, tegulis, Matonis, calce et aliis necessariis faciendis opus erit*. Chron. Astense ad ann. 1190. apud Murator. tom. 11. col. 147: *Erat dicta civitas (Ast) de spinis clausa, et non erat in ipsa civitate domus aliqua de Matonis novis. Statuta civit. Saluciar. Collat. 5. cap. 153: Fornasarius... ter. catur et facere debeat singulos Mattonos seu lateres, ponderis... lib. 13. Vide *Matto*.*

¶ Hinc forte appellata *Maton*, placente species. Fabul. tom. 2. pag. 117:

Orent assez la nuit sieste,
Lait builli, Matons et composte.

¶ **MATRA**, *ματρά*, *Matrix*. Supplem. Antiquarii.

¶ **MATRACIUM**, Lana culcita, a Gall. *Matras*. Vita S. Vincentii Ferrerii tom. 1. Aprilis pag. 511: *Habetur Veneti quoddam stratum ex lana confectum, quod vulgo vocant Matrarium.*

¶ **MATRATA**, nude in Gl. Arabico-Lat. Noverca.

¶ **MATRATIUM**, ut *Matracium*. Regula reform. monast. Mellicensis in Chron. ejusdem pag. 359: *Pro lecto habeat Matrarium, lecto plumarum non utatur sanus infra monasterium, sed infirmus; extra monasterium ubi Matrarium non habetur, poterit in tali lecto quiescere.* Occurrit rursus pag. 360.

¶ 1. **MATRATUM**, a Gall. *Matras*, Cul-

citra. Epist. Johannis Troester apud Raim. Duellium lib. 1. Miscell. pag. 239: *Quam (morbi causam) ut offugere valeas, præclaris dotatus es donis, nunc polite scribendo, venando... nunc saginationem minuendo, super duris et intracrabilibus Matratis corpus resupinando.*

¶ 2. **MATRATUM**, Creptaculum, Gall. *Cresselle*. Tabula lignea quæ pluribus malleolis pulsatur, sive ad excitandos fratres in monasteriis, sive ad horas divini Officii indicandas diebus infra hebdomadam sanctam quibus silent campanæ. Missale Mozarabum: *His peractis pulestur ad Vesperas cum Matratis lignis.*

¶ **MATREA**, Noverca, in Gloss. Lat. MS. Reg. Cod. 1013. pro *Matrinia*. Vide infra. Occurrit etiam hæc vox in Gloss. Arabico-Lat.

¶ **MATRES**, pro *Mare*. Lacus, aquæ receptaculum, Gall. *Reservoir*; si tamen asserta lectio. Charta ann. 1196. ex minori Chartul. S. Victoris Massil. pag. 188: *Salem vero qui successeret in Matribus (f. maribus) vel locus (leg. lacus) pro lacubus præceperunt esse commune omnibus Serjurni hominibus.* Vide *Mara* 2. et *Matroces*.

¶ **MATRICA**, Urbs provincie caput, Gall. *Capitale*. Expositio compendiosa benefic. fol. 5: *Primates qui pluribus provinciis, Metropolitanis qui Matricæ, Archiepiscopi qui provinciæ, Episcopi qui civitati præsunt.* Vide *Metropolitani*.

¶ **MATRICARI**, Scholiastes Juliani Antecessoris in Const. 23. cap. 88: *Matricarii dicuntur illi, quos videmus ad incendia currentes, et portantes spongas cum ferramentis, et alia ferramenta, per quæ possint de pariete in parietem transire, et ita incendium extinguere.* Alii *Carpentarii* interpretantur. Glossæ laudatæ a Pithæo: *Ματρίκαιοι, τοις πυρὶ ἐξελθεῖν καὶ μαρῶν, Ματρίκαριον, ἐξολοπῶν.* A voce *Materia*, ubi vide, [vel a *Matricula*, quod in *Matricularum* Prætoris essent relati, ut monet Brissonius.]

¶ **MATRICIANUS**, Idem quod *Matricida*; minus quidem proprie, cum de eo dicitur, qui filium matræ dilectissimum occidit. Vita B. Joan. Bassandi tom. 5. Aug. pag. 888. col. 1: *Optimam igitur occasionem rex juvenem perimendi nactus, jussu ipsius Matricianus in redeundo crudeliter est occisus. Unde mater in tantum doluit, ut pene totaliter desperaret. Non placet doctorem Editorum conjectura ad hunc locum.*

¶ **MATRICOLA**. Vide in *Matricula*.

¶ **MATRICULA**, Catalogus, descriptio, index; vox nota J.C. Codex Canonum Eccles. Afric. can. 86: *Ματρίκων καὶ ἀγύρων τῆς Νουβηδίας*, ubi Cod. Lat. cap. 53. *Matricula* et *archivum Numidie*. Vide *Matris* 1. et *Brevis*. [Statuta Eccl. Valent. tom. 3. Concil. Hispan. pag. 510: *Item aliquis non recipiat ordines, nisi fuerit nomen ejus scriptum in Matricula Archidiaconorum.*]

Apud Scriptores vero Ecclesiasticos duplex est, altera Clericorum, altera pauperum. Clericorum *matricula* ea est, in quam Ecclesiarum Clerici referbantur, qui eo nomine stipendiorum Ecclesiasticorum erant participes, in Concilio Agathensi can. 2. Aurelianensi IV. can. 13. Autisiodorensi can. 3. Capit. Caroli M. lib. 7. cap. 167. [237.] etc.

Dicitur etiam *Matricula*, in qua Clericorum hebdomadariorum in Ecclesiasticis Officiis munus indicatur. Charta Odonis Episcopi Parisiensis ann. 1199: *Campanæ ordinate pulsabuntur, Cantor*

facit *Matriculam* in omnibus ordinatæ. Vide *Tabulæ officiales*, in *Tabulæ*.

¶ **MATRICULA** idem appellabatur Ordo divini Officii celebrandi per hebdomadam, qui singulis Sabbatis in ecclesiis legendus exponebatur. Litteræ ejusdem Odonis ann. 1208. in Tabul. 8. Clodoaldi: *Ab illo autem qui breve facit singulis Sabbatis scribetur dies in Matricula, qua prædictum officium debeat celebrari.*

MATRICULA pauperum ea erat, in qua pauperum, qui Ecclesiasticis stipendiis aiebantur, nomina descripta erant. *Matricula egenorum*, apud Lambertum in Vita S. Heriberti Archiepiscopi Coloniensis n. 26. Hinc pauperes ipsi *matricule* interdum appellati, ut in Concilio Autisiod. ann. 578. can. 8. Vita S. Eparchii Abb. Incullimensis cap. 9: *Jussit, ut collectis infirmis et Matriculis ad portam civitatis rei expectaret eventum.* Ita usurpat Gregorius M. lib. 2. Indict. 11. Epist. 44. 45. Fortunatus in Vita S. Radegundis cap. 17: *Præter quotidianam mensam, qua refovebat Matriculam duobus semper diebus, etc.* Id est, pauperes *Matricule*. [Gesta Bertichrammi Episc. Cenoman. tom. 3. Analect. Mabill. pag. 111: *Peregrinorum quoque sive Matricularum receptiones et resocillationes devotissime supplevit.* Testam. ejusdem Bertichrammi ibid. pag. 127: *Tam in vestimentis, quam et in lectariis, aut in calciamentis, et istis fratribus nostris et Matricolabus S. Petri qui sub regimine suo esse noscuntur, etc.*] Nam

MATRICULA, sæpe usurpatur pro domo, in qua pauperes aiebantur, ad ostia Ecclesiarum ut plurimum extracta. Testamentum S. Remigii Remensis Episcopi: *Martyris, Diaconis, Xenodochii, omnibusque Matriculis sub tua dispositione positæ Gregorius Turon. lib. 2. de Mirac. cap. 37: Cum ea ad Basilicam properat, celebratisque vigiliis, mane pauperibus, qui ad Matriculam illam erant, cibum potumque protulit.* Gesta Regum Francorum cap. 11. *Ante Ecclesiæ Matriculam in medio pauperum consedit.* Charta S. Leodegarii Episc. Augustodun. ex Tabular. ejusdem Ecclesiæ: *Quas villas... in statum Matricule nostræ, quam ad ostium Ecclesiæ S. Nazarii fabricavimus, cum omnibus appenditiis delegamus, secernimus, transfundimus, ea ratione, ut tam a Præposito ejusdem Matricule Bercario, quam a successoribus ejus, quos nostri successores Pontifices ordinaverunt, 40. fratres cotidiana diaria et stipendia omni tempore accipiant, ut liberius pro salute Regni ac Principum ac totius orbis, dominum deprecari possint.* Testamentum Bertichrammi Episcopi Cenom.: *Propterea in his locis Ecclesiæ stipendia et Matricola, quam ego mihi erexi, supplex successor Domino meo Pontifici, qui mihi successor fuerit, ut omni tempore Matricola ipsa, sicut usque nunc in eis temporibus stipendia promeruit, et semper in antea ministrante sancta Ecclesia alatur.* Infra *Matricula* appellatur Chronicon Mosonense: *Mosonensem itaque Matriculam sæpe per se revisens, sæpe per interuentos commonesciens, piis eleemosinarum suarum largitionibus instanter educans, Ecclesiarum altaris, prout in manu sua veniebant, victualia fratrum ordinabat.* Annexi autem erant certi reditus *Matriculis*, quibus pauperes alerentur. Adrevaldus lib. 1. de Mirac. S. Benedicti cap. 20: *Cuncta, quæ juri subiacebant Ecclesiæ Aurelianensis, excepta Matricula... in propriam molitur redigere po-*

testatem. Hoc est, redditibus ad matriculam pertinentibus. Chronicon Fontanelense cap. 14: *Hic Matriculam beati Martini Turonensis in beneficium iure...* tenuit. Testamentum S. Remigii apud Flodoardum. Pauperibus 12. in *Matricula positis, ante fores Ecclesie expectantibus stipem, duo solidi, unde se reficiant, inferentur, quibus Corcelum villam dudum deservire precepi.* Idem Flodoardus lib. 2. cap. 4. *Quaedam matricula quoque sancti Martialis deputavit, etc.* Cap. 5. *Ad Matriculam preterea sancte Remensis Ecclesie nonnulla contulit donaria.* Vide Doubletum in Hist. S. Dionysii pag. 670. 677. 680. 809. et Privilegium pro Monasterio Atrebatensi circa an. 686.

MATRICULA, ipsamet Ecclesia, cui adjuncta Matricula. [Forma inter Andrav. 48. apud Mabill. tom. 4. Analect. pag. 263. *Cum in Dei nomine nos vero fratris, qui ad Matriculam Sancti illius residere videmur. Vetus Chron. Turon. laudatum ab eod. Mabill. tom. 4. Annal. Benedict. pag. 196. meminit ejusdem oratorum quod erat iuxta Matriculam B. Martini, scilicet ecclesiam B. Marie de Serinolo, ubi montales erant.* In vita S. Udalrici Episcopi Augustani, Maritus PP. eidem Udalrico, qui se Augusta Vindellicorum ortum dixerat: *Ne turberis, inquit, animo... te ejusdem Matricule decet esse pastorem.* Baronius matriculam Ecclesiam hic interpretatur. *Omnes simul Deum laudentes a. Ecclesiam Matriculam pervenerunt, apud eundem Udalricum Pertz. Scriptor. tom. 4. pag. 332. Occurrit etiam pag. 389. lin. 27. quibus infra exscriptus est ad lineam Ex quibus haud obscura, etc. ubi*

MATRICULARII videntur esse Clerici ecclesie cathedralis, ut et cap. 20 et 24. lib. 4. pag. 407. et 409. Vide *Matriculus, et supra ad lineam Apud Scriptores, etc.*

MATRICULARII Pauperes in matriculam relati. Glossa Isidori *Matricularius, pauper, inops.* Charta Dagoberti Regis, apud Doubletum pag. 669. 677. *Ad Matricularios domni Dionysii Martyris, qui ad ipsa Basilica, vel infra eius atrium ad matriculam residere videntur, quippe pauperes ad Ecclesie fores stabant, stipem expectantes, vel postulantes.* S. Hieronym. Epist. 22. cap. 13. *Vidi nuper nobilissimam Romanorum mulierem in Basilica B. Petri, semicreis ante cedentibus, quo religiosior putaretur, singulos nummos dispertere pauperibus, etc.* Alta Zuentebulchi Regis, apud eund. Doublet. pag. 800. *Ad usus pauperum et Matriculariorum, etc.* Gregorius Turon. lib. 7. cap. 29. *Nonnulli etiam Matriculariorum et reliquorum pauperum, etc.* Acta Episcoporum Cenoman. pag. 111. ubi de Xenodochio: *Et hoc constituit, ut omnes adventantes, nisi omnia necessaria haberent, ibique monachos regulariter degere constituit, et Matricularios numero et tenore, quo in ejus continetur testamento, et ipsum synodochium suae sedis Ecclesie subjugatum, atque suis successoribus possidendum futuris temporibus more Canonico, atque Ecclesiastico derelinquit.* Vita S. Arnulphi Episc. Metensis cap. 14. *Matricularii seu ceteri pauperes.* Hincmarus Remensis apud Flodoardum lib. 3. cap. 26. *Dictum est mihi, quod Matricularios a ministro meo constitutos de illa matricula eiecisti, et ibi Bovarium misisti, et pro illa matricula in pretio unum annum accepisti.* Idem Hincmarus in Capitulis de Rebus Magistris, etc.

cap. 17: *Ut Matricularios habeat iuxta qualitatem loci, non bubulos aut porcos, sed debiles et pauperes de eodem dominio.* Adde eundem in Capitulis Synodi Remens. ann. 874. cap. 2. *Althelmus de Laudibus virginitalis: Sed omne patrimonium et ornamentorum gloriam, tam discriminata capitum, et periculis crurum, quam olfactoria nardi, et repundia collo gemmiferis lumen pendencia ad stipem mancis et Matriculariis prodiga liberalitate contulerunt.* Flodoardus lib. 1. Hist. Rem. cap. 29. *Quo perveniens, cibaria, que detulit, Matricularios parit.* Conventus Pistensis ann. 864. tom. 2. *Spicilegii Acheriani pag. 590. Ad stipendium Matriculariorum, quos Nonnones vocant.* Adde Gesta Dagoberti Regis cap. 35. *Almoim. lib. 4. Hist. Franc. cap. 38. Hist. Trenorchiensem Chiffletii pag. 220. etc.*

PRIMERII MATRICULARUM, Qui ex ipsis matriculariis deligebantur, quo aliorum vivendi rationi, inigilarent, apud Chrodegangum in Regula Canoniorum Metensium cap. ult. ubi multa de Matriculariis, et quomodo ad pietatem ab Episcopo instituerentur.

Ex Matriculariis pauperibus quidam segebantur ad villiora Ecclesiarum ad parientum munia, verbi gratia, qui campanas pulsarent, Ecclesiarum custodire, invigilarent, eas scoparent ac murdarent, et hujusmodi, ita ut delincent in alimoniam mercedem Ecclesiarum obsequis totos se darent. Gesta Dagoberti Regis cap. 30. *Nam et Matriculam et Xenodochium, ceteraque loca ad hoc eidem instituit, ut pauperes utriusque serus, sine etiam qui Sanctorum ope servituti donari digni fuerint, in reliquum ipsius elemosynis sustentati, qui vellent, in servitio ecclesie, ac si pro gratiarum actione, permanerent.* Apud Adalardum in Statutis Corbeiensibus lib. 1. cap. 6. in divisione annonae, prima pars est famulorum vel matriculariorum Monasterii qui semper, inquit, equaliter habendi sunt. [Guerardo in Glossar. Polypt. Irmin. Matricularii in Statut. Corb. ubi occurrunt preterea lib. 1. cap. 1. et Append. num. 2. pag. 386. sunt. Qui in Matriculam ecclesie inscripti sub servitio quibusdam in monasterio prestantis, inibi tectum, victum, vestitum invenerunt.] Ejusmodi Matriculariorum villa munia describitur passim. Epistola collectionis in Form. vet. Nos quoque in Dei nomine Matricularii Sancti illius, dum matutinis horis ad ostia ipsius Ecclesie observanda convenissent, etc. [Miracula S. Richarii sac. 5. Bened. pag. 572: *Cumque ipse sacer, quo beatissimi Richarii corpus passat, locus caelesti lumine esset repletus, irit citius et suscitavit unum de Matriculariis, etc.*] Alcuinus Epist. 7. ex Mabillonianis. *Nos Matricularios pro te orare non cessamus, ut, etc.* Vita S. Trudonis cap. 26. *Fuit quidam vir, habitans prope Ecclesiam S. Trudonis, propter arcubium sacratissimum, quem nos Matricularium vulgo vocamus, etc.* Hinc Alcuinus in Epist. Matricularium S. Martini se inscribit, i. custodem. Atque inde Matriculariorum [postis Marguilliers] in Ecclesiis parochialibus origo, quorum sedes idem ad Ecclesie fores assignantur, quod eas observarent, vel, ut alii putant, quod Matricularium, que ad ostia Ecclesie erant, custodes essent, pauperumque alimoniam invigilarent: quod quidem munus, seu onus ipsis Parochianis postea attributum. Chronicon Senoniense cap. 5. *Quicumque vero*

Abbas ad Senoniense... Ecclesiarum S. Mauricii, S. Joannis de Palma... Matricularios deponet, et pro voluntate sua sine aliqua contradictione instituit et destituit. Vetantur tamen Presbyteri pro loco matricule quocumque vestium, vel servitium in messe, vel in quocumque suo servitio requirere vel accipere, et Matriculariis debitam partem decime, quam fideles pro peccatis suis redimendis Domino offerunt, vendere, in Capit. Hincmari Remensis, data in Synodo Romensi ann. 874. cap. 9.

Alia est Matriculariorum in Ecclesiis parochialibus notio in Conc. Trevir. ann. 1310. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 243. ubi caput 19. sic inscribitur: *Pro Matriculario habendo in parochiali Ecclesia... Quilibet presbyter pastor, seu vicarius, in quocumque parochiali Ecclesia divina celebrans, nisi propter paupertatem nimiam et notoriam excusetur, clericum vel personam eadem litteratam secum habeat, qui sibi compertus legendo et cantando respondeat in divinis. Ibi Matricularius idem qui Magister pagi. Huc etiam spectant Statuta Eccl. Leodiens. ann. 1267. ibid. col. 861: *Item, statuimus, quod nequaquam laicus vel clericus uxoratus instituitur Matricularius, ubi matricula valet LX, solidos Leodienses vel amplius, sed clericus honestus, non uxoratus, si haberi possit.**

MATRICULARIATUS, Matricularii officium. Arest. ann. 1391. in vol. 8. arator. parlam. Paris: *Quem censum matricularii ecclesie Parisiensis ad causam sui officii Matriculariatus se habere... prestantebant.*

MATRICULARII in Ecclesiis Cathedralibus et Collegialibus ex ordine Clericorum et Laicorum erant, quorum munia ita exequitur Historia Episcoporum Autisiodorensium cap. 59: *Sacrista providere tenetur et exhibere Clericum unum Matricularium, et alios, qui campanas pulsare, et ea, que ad officium suum pertinent, valeant exercere.* Episcopus propter illos instituit tres Matricularios, unum videlicet Clericum, quem attulit altari sancte Crucis in eadem Ecclesia, ut ibi serviret in officio Sacristie, medietatem beneficii ejusdem altaris illi matriculariis perpetuo jure annexens, cum centum solidis in denariis Pentecostalibus de Variaco percipiendis annuatim, et duos Laicos, quibus singulis decem libras in redditibus assignavit.

Ex quibus haud obscure colligere licet Matricularias interdum jure beneficii concessas fuisse: quod ut manifestus fiat, notioraque Matriculariorum munia habeantur, quidam ex diversis ecclesiis subjicemus. Testament. Anseberti Eduensis Episc. ann. 896. tom. 4. Gall. Christ. inter Instr. col. 44: *Quatuor Matricularios, qui ad ipsum oratorium domni Leodegarii deserunt, ibidem instituiimus, ut totum victum atque vestitum de supra scriptis rebus habeant.* Charta ann. 1208. tom. 2. Hist. Eccl. Meldens. pag. 101. *Statuimus ut nulli beneficium ecclesiasticum habenti Matricularia delinqueat conferatur... et juret quod aliud beneficium ecclesiasticum in resignata Matricularia non recipiet.* Alia ann. 1292. ibid. pag. 189. *Statuimus quod quocumque alteram de tribus Matriculariis quas usque nunc in Meldensi Ecclesia tres obtinuerunt clerici... vacare quomodolibet contigerit, quod ex illa Matricularia fiant due. Matriculariorum vero officia sic infra describuntur: Habebunt... curam pulsationis campanarum temporibus et horis debitis, custo-*

dient ecclesiam Meldensem, et res ipsius ecclesie nocte dieque; ac in eadem ecclesia assidue pernoctando jacebunt; ad processiones in ecclesia et extra praesident, et alia facient ad praecipuum, dispositionem et ordinationem Thesaurarii Meldensis. Codex MS. Consuetud. S. Augustini Lemovic. fol. 2: Eant omnes ad processionem in capella, sicut est consuetum, ita quod Matricularius indutus debet praesire processionem cum magna Cruce et uno vexillo, et Diaconus indutus dalmatica portare librum Evangeliorum. Statuta Eccl. Anciensis MSS. ann. 1410: Matricularius omni die Matutinis, Missae, et Vesperis ad pulsandum campanas chori, stellam illuminandum, vestimenta et alia necessaria, prout suo incumbit officio, ministrandum incessanter per se vel per alium substitutum teneatur interesse. Vita S. Udalrici Episc. August. sec. 5. Bened. pag. 426: *Cursus scilicet quotidianus cum Matriculariis in choro eadem matricula ab eo caute observatur.*

• *Nostris Marregliers.* Charta ann. 1408. ex Bibl. reg.: *Chanoines et Marregliers de la sainte Chapelle de nostre palais royal, etc. Margliers.* in Instr. ann. 1408. ex ead. Bibl. *Contres-marregliers late,* in Ordinat. ann. 1358. tom. 3. Ordinat. reg. Franc. pag. 228. art. 15. ubi legendum, *Contres, Marregliers.* Varia Matriculariorum officia in ecclesia Lugdunensi referunt Statuta MSS. ejusd. eccl.: *Statutum etiam fuit, quod sacrista poneret Matricularium, qui custodiat ecclesiam die ac nocte..... Matricularius etiam custodit clavem unius archae, in qua reponuntur... vestimenta sacerdotalia ad opus Missae majoris altaris..... Habet etiam in custodia omnem thesaurum, quando ponitur super altare in solemnitatibus... Item tenetur custodire Matricularius omnia quae infra ecclesiam sunt, clavem librorum, qui sunt necessarij ad opus servitii ecclesiae. Officium Matricularii est illuminare et extinguere omnia luminaria... Tenetur etiam Matricularius facere officium, quod pertinet ad ipsum, in propria persona, nec debet nec potest vicarium ponere, nisi sit diaconus vel presbyter, in officio suo, sine causa apparente, scilicet egritudinis vel minutionis, et semper debet esse paratus respondere cuique venienti et quaerenti se pro aliqua necessitate. Omnibus horis tenetur in ecclesia inveniri sine maxima necessitate... Item debet habere diligentiam circa pulsationem campanarum, ut bene et sine defectu pulsentur, et ipse debet pulsare, si necesse fuerit; et nisi fecerit, gravissime debet puniri.*

In Ecclesia Parisiensi Matricularii Sacerdotes seu Clerici, quatuor instituti fuere ab Odone Episcopo, ut constat ex illius Diplomate ann. 1204. quod habetur post Petrum Blesensem pag. 789. et in M. Pastoralis lib. 20. ch. 8. Exstat aliud ann. 1282. eodem lib. ch. 220. ubi de eorum officio agitur. Vide Sammarthanos in Episcopis Agnensibus n. 29. De matriculariis vero laicis ejusdem Ecclesiae Parisiensis, ita Odo Episcopus in eadem Charta anni 1204: *Si vero major Matricularius laicus circa servitium Ecclesiae assiduitatem non fecerit, pro se servitorem idoneum providebit, qui cum tribus residuis Matriculariis tam circa pulsationem campanarum, quam alia, quae ipsi incumbunt agenda. Matricularii supplebit officium. Is autem ratione Matriculariae homagium praestabat Episcopo. Tabular. Ecclesiae Parisiensis. ex Bibl. Puteana sub ann. 1278: Joannes*

dictus de Crolent Matricularius in Ecclesia Parisiensi fecit homagium ligium Episcopo Parisiensi pro Matricularia Ecclesiae praedictae. In Charta ann. 1255. ult. Aug. in Regesto Memorialium Camerae Comput. Paris. signato C. fol. 161: *In sancta Capella Regis sunt tres Canonici Matricularii ratione praebendarum suarum, qui suos Clericos depulant loco sui ad custodiam Ecclesiae nocte et die, et ad custodiam rerum et ornamentorum Capellae. De matriculariis Clericis et Laicis in Ecclesia Aurellan. vide Hubertum in Hist. Ecclesiae S. Aniani pag. 65.*

* [De Matriculariis in ecclesia Parisiensi vide Cartular. N. D. Par. p. p. Guerdar, t. 1, praef. p. CLXXII-CLXXVI.]

MATRICULARII vero in Monasteriis officium sic describit liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 21: *Sacrista socium et coadjutorem habere debet Matricularium Ecclesiae, ad cujus officium specialiter pertinet horas canonicas, nocte et die ad divinum Officium celebrandum custodire, signa pulsare, horologium temperare, ad matutinas, et in estate post meridianam ad excitandos Fratres in dormitorio, notam pulsare, ostia Ecclesiae statuto tempore claudere et aperire, et his, qui vel ad januas Ecclesiae vel chori pulsant, ad eorum causam cognoscendam occurrere... Matricularius adjuvare debet Sacristam in Ecclesia scopando, in lampadibus lavandis et preparandis, etc. In Ecclesia tres semper ad minus dormire debent, videlicet Sacrista, Matricularius, et tertius, cui Abbas injunxerit, etc. Vide Sugerium de Administr. sua cap. 5. Chartam ejusdem apud Doubletum pag. 874. [et Bernardum Mon. in Ord. Cluniac. part. 1. cap. 68.]*

† MATRICULARII, nuda pro Monachi. Miracula S. Vedasti cap. 1. sec. 4. Bened. part. 1. pag. 608: *Comes Atrabatenensis provinciae, nomine Teutoboldus, ambabat Fratres auferre quandam culturam cum horto..... et ecce conglobati palatii Procures auferunt Matricularii, quod collatum est a fidelibus.*

MATRICULARII NUTRICARII. Vide Nutricarii.

† MATRICULATUS, ut Matricularius. Bulla Innocentii VIII. PP. ann. 1484. in Contin. magni Bull. Rom. pag. 290: *Non liceat nisi rectori parvas fabricae, procuratoribus capituli, et cleris chori ac Matriculariis dicte ecclesiae, qui pro negotiis peragendis possint intrare et exire, etc.*

MATRICULARIAE, Diaconissae, Presbyterae, viduae, quae in matriculam Ecclesiae relatae, beneficiis et redditibus Ecclesiasticis alevantur. Isidorus Mercator in Concilio Laodic. can. 11: *Mulieres, quae apud Graecos Presbyterae appellantur, apud nos autem viduae, seniores, et Matriculariae nominantur, in Ecclesia constitui non debent.* Flodoardus lib. 1. Histor. Remensis cap. 9: *Deputat et solidos 20. ad ejusdem Ecclesiae reparationem,.... Sanctimonialibus et viduis in Matricula positis solidos tres.*

MATRICULARIA, Officium Matricularii. Vide supra.

• MATRICULARES ADVOCATI, Ecclesiae scilicet matricis seu cathedralis. Vide in Advocati pag. 111. col. 1.

† MATRICULUS, Clericus matricis Ecclesiae seu Cathedralis. Acta S. Udalrici tom. 2. Julii pag. 104. [99] apud Pertz. pag. 883. lin. 11. cap. 4: *Ibi mensas tres omni decore preparatas invenit, unam cui ille, cum quibus volebat, adsedere*

solebat, et aliam Matriculis, tertiam congregati S. Afr.

† MATRICUM, pro Matricula seu catalogus pauperum. Testamentum Bertichramni apud Mabill. tom. 3. Analect. pag. 117: *In usibus sanctae basilicae et monasterii sui, sive alimonia Canonico-rum vel pauperum, qui ad ipsam basilicam sanctam ad Matrico sedere videntur, victus et vestitus per singulos annos sufficienter ministratur.* Vide Matricula.

† MATRICUS, Festus: *Matrici cognominantur homines malarum magnarum atque oribus late patentibus.* Ubi Scaliger legendum censet *Mattici*, quod veteres Graeci maxillas vocarent *ματτῖα*.

• MATRIFILIAS, Sangtimonialis nuncupantur, in Translat. S. Glodes. tom. 6. Jul. pag. 214. col. 1. *Veluti Matrifilias, ut viventes devotis obsequiis, ita seculo functas sub tempore glorificationis suis debita corporis videas adhuc quiete.*

† MATRIGOLARIA, pro Matricula, in Charta Chlotarii III. Reg. Franc. ann. 670. tom. 1. Annal. Benedic. pag. 688: *Villas ipsas ipsi Matrigolariae, unde substantia videtur habere, tempore praesente asserunt possidere vel domanare.* Hinc Matrigolarius ibidem pro Matricularius.

† MATRILOCUS, Ecclesia matris, a qua aliae dependent. Charta G. Abbatis Septemfontium ann. 1200. ex Chartul. S. Nicasil Rem. *Quia Bury Matrilocus est, et Wimbeis ejusdem Matriloci capella.*

• MATRILOGIUM, Necrologium seu Obituarium, pro Martyrologium, nost etiam *Matrologe.* Charta ann. 1467. ad calcem Necrolog. Paris. MS.: *Quam domum..... ad annum redditum decem librarum Parisiensium..... distribuendum anno quolibet manualiter in dictis Missa et anniversario, modo et forma contentis in registro super hoc in Matrilogio dicte ecclesiae nostre confecto, nobis realiter tradiderit.* Alia ann. 1388. in Reg. 188. Charloph. reg. ch. 28: *Et assis ou Matrologe de l'eglise S. Germain (l'Auxerrois) sera enregistre le jour du trespassement dudit feu M. Guillaume.* Vide supra Matrilogium.

• MATRIMIS, pro Matrimus, qu. matrem habet adhuc superstitem. [Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Matrimis, semblant à mere, ou qui survit sa mere.*] S. Gerardus Abb. Silvae Major. in Vita S. Adalardi cap. 6. n. 27: *Recepto patre sunt Matrimis orphani, gubernatorem recipiunt viduae et pupilli.* Vide Petrum Pithaeum ad Collationem Legis Mosalicae tit. 16.

• MATRIMONIALE, Matrimonium. Charta ann. 1178 tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 672: *Exceptis oblationibus confessionum in Quadragesima, oblationibus purificationum, oblationibus Matrimonialium, oblationibus sponsi et sponsae, etc.*

1. MATRIMONIALIS, Ad matrimonium pertinens. *Tabulae matrimoniales,* apud Jul. Firmicum lib. 7. cap. 17.

2. MATRIMONIALIS, Ex legitimo matrimonio ortus. Chartul. Major. monast. pro pago Vindoc. ch. 121: *Nosse debebitis.... Robertum quemdam et Hugonem fratrem ejus, Isembardum quoque iatorem amborum non Matrimonialem fratrem, etc.* Vide Maritalis.

1. MATRIMONIALITER, Passio S. Eulaliae Virginis MS.: *Hec ergo Argo laetissima Sanctimonialis puella Desammarata, atque Matrimonialiter edocta, annorum circiter tredecim, etc.* An a matre, vel ut liberi e matrimonio nati educari solent? Vide Dextrum Bivarum pag. 348.

2. MATRIMONIALITER CONTRAHERE, In uxorem ducere. Charta Henrici III.

Reg. Angl. ann. 1264. apud Rymer. tom. 1. pag. 220: *Etiams super sancta Dei Evangelia juramus, quod nos cum inclita Alienora predecessoris Regis Castellae et Legionis sorore, Matrimonialiter contraximus, et ex nunc in eam, quantum in nobis est, tanquam in uxorem legitimam consentimus, et hoc etiam per sacramentum confirmamus.* Charta Casimiri Reg. Polonie ann. 1341. apud Ludewig. tom. 5. Reliq. MSS. pag. 502: *Cum serenissimus Princeps... inclitam Margaritam Comitissam Palatinatus Rheni... dudum nomine juramenti tradere promiserit Matrimonialiter in uxorem. Matrimonialiter copulare, pro matrimonio jungere, in Statutis MSS. Augerii Episc. Conseran. seculo 18.*

MATRIMONIARE, Matrimonio jungere, in Lege Longob. lib. 2. tit. 1. § 8. et in Edicto Rotharis Regis tit. 89. § 1. [90. 228.]

MATRIMONIUM, Uxor. Marcellus Empir. cap. 18: *Augustam constat hoc usum Messalinam, deinde aliorum Caesarum Matrimonia hoc dentificio usa sunt.* Sulpitius Severus lib. 1. Hist.: *Ac natura sua originisque degeneres, relicta superioribus, quorum incolae erant, Matrimonia se mortalibus miscuerunt.* Eodem libro: *Disciplinamque immemor, Matrimonia ex victis assumere... occupit.* Ita ibidem *Conjugium eadem notione usurpat: Cum adversum interdictum Dei ex alienigenis Conjugia cepisset.* Utuntur Suetonius in Caligula cap. 26. Florus lib. 1. cap. 1. Justinus lib. 8. ubi de Lycurgo, et Augustinus Serm. 185. Ita Ammianus lib. 17. *conjugium usurpat, ubi de terrae motu Nicomedienis: Intermixta clamoribus variis ecclesiae culmine resultabant, querentium Conjugium, liberisque, et si quid necessitudinis arcte constrinxit.* Sic Idem Scriptor Sacerdotium, pro Sacerdote usurpat ibidem pag. 48.

MATRIMONIORUM COMMUTATIO, Vide *Uxorare*.

MATRIMONIUM, pro bonis ex successione materna: *Matrimoine*. Biens matrimoniaux, in Consuetudine Juliodunensi cap. 26. art. 1. cap. 29. art. 28. *Materna bona*, in Legibus Wisigoth. lib. 4. tit. 2. § 13. *Vetus Charta apud Will. Hedain in Bernulpho Episcopo Trajectensi: Cum omni hereditate patrimonii et Matrimonii sui, etc.* Innocentius III. lib. 1. Epistol. pag. 124: *Cum in diversis Ecclesiis jus obtineat patronatus, in quadam Capella sua de Rupet-a, que est in suo proprio Matrimonio constructa, propositum Canonicos instituisse seculares.* Usos hac voce eadem notione Suetonium, Valerium Maximum, et Senecam, quidam contendunt, tametsi secus videatur Casaubono ad Suetonium, [qui eos ex corrupta codicum lectione deceptos existimat. Vide Christoph. Colerum Parerg. cap. 6. Le Roman de Vacca MS.]

Anjou out et le Maine de ses droit patronage, Normans et Engles out de ses droit, Matrimoine.

MATRIMONIUM CONTRADICTUM, Interdictum, vetitum. Charta ann. 1212. tom. 2. Hist. Eccles. Meldens. pag. 102: *Abbas Resbacensis... exercebit jurisdictionem, quatuor exceptis, videlicet crimine hereseos, sacrilegio, contradicto Matrimonio, et penitentibus que ad Episcopum pertinent.* Vide *Contradicere*.

MATRIMONIUM PRÆSUMPTUM, Vocatur quando cognoscit quis carnaliter sponsam, cum qua sponsalia fecerat de futuro, in Statutis Eccles. Cadurc. et aliarum apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 719.

ubi et matrimonii etymologia sic proponitur: *Dicitur autem matrimonium matris munium, id est officium. Et denominatur magis a matre quam a patre, quia in principatu bono matrimonii, scilicet in prole, magis laborat quam pater: nam proles ante partum est matri onerosa, in partu dolorosa, et post partum laboriosa.*

MATRIMONIUM TALE QUALE, Nostris Tal quel despectum sonat: unde *Matrimonium tale quale conjugium impar et dignitati personæ non conveniens significare videtur: verum hic opposito sensu intelligendum opinor: quandoquidem materna hereditate neptem privare tentat amita, quod illa non dicebat se natam ex matrimonio tali quali decebat: atque proinde legitimam se esse matris heredem. Assis. Falea. ano. 1296. in Reg. 8. Justi ex Cam. Comput. Paris. fol. 20. v. col. 1: *Amica patens brues de nova escata tanquam propinquior heres, debebat habere seimam de hereditate sororis suæ contra nepsem seitam, pro eo quod nepsis non dicebat se natam ex Matrimonio tali quali.**

A Lat. Matrimonium, nostri Matrimoine, pro vulgari Mariage, dixerunt. Lit. remiss. ann. 1406. in Reg. 162. Chartoph. reg. ch. 212: *Freres Guillaume de S. Benoît religioz du monastier S. Martial le Limoges... nez de bons parens et de loyal et legitims Matrimoine, etc.*

MATRIMONIUM contrahere cum capite damnato si puella offerret, reum a morte liberabat, modo litere remissionis a rege concederentur. Lit. remiss. ann. 1382. in Reg. 121. Chartoph. reg. ch. 271: *Hennequin Douart a esté condempné par nos hommes liges jugans en nostre cour à Peronne... à estre traîné et pendu. Pour lequel jugement enteriner, il a esté trayné et mené en une charrette par le pendeur jusques au gibet et lui fut mis la hart au col; et lors vint illeques Jehennete Mourchon, dite Robaude, jome fille, née de la ville de Hamaincourt, en suppliant et requérant audit prévost ou son lieutenant que ledit Douart elle peust avoir à mariage, ou cas qu'il nous plairoit; parquoy il fu ramené et remis es dites prisons... Par la teneur de ces lettres remettons, pardonnons et quittons le fait et cas dessus dit. Ejusdem moris alia exempla habentur in Lit. ann. 1378. ex Reg. 109. ch. 49. et 278. Reg. 150. ch. 144. rursum in aliis ann. 1419. Consule Chasseneuz in Consuet. Burg. de Justitiis rubr. 1. § v. num. 96. et 99. pag. 239.*

MATRIMONIUM dirimitur, cum unus conjugum inhabilis probatur ad actum matrimonii. Lit. ann. 1373. in Reg. 105. Chartoph. reg. ch. 173: *Et il soit advenu, depuis que ladite maison fu ainsi redifiée par ledit Thevenin, que separation ait esté faite par la court de l'Eglise de lui et de ladite Gillon sa femme, pour ce que trouvé fu que icelle n'estoit pas abile d'avoir compaignie d'omme, par la faulte d'elle, etc.*

MATRIMONIALIS BENEDICTIO, quia sacramentalis est, iterari non debet, in Stat. MSS. S. Flori fol. 5. Cujus decisionis ratio subjicitur ibid. fol. 82. v: *Quia caro semel benedicta trahit ad se non benedictam; cum per carnalem conjunctionem effecti fuerint una caro... Sacerdos vero, qui contrarium fecerit, ab officio beneficioque est suspensus et de jure ad sedem Apostolicam mittendus.* Theologis haud sane probabitur quod legitur in eisdem Stat.: *Quia non per hoc sacramentum (matrimonii) confertur gratia, sed per alia sacramenta.* Tempus vero, quo concedenda est benedictio nuptialis

definitur ibid. fol. 82: *In fine Missæ benedictionem recipiunt nuptiales, postquam sacerdos susceperit Christi corpus et sanguinem, et non ante, ut in Missalibus continetur.*

MATRIMONIUM, Conjunctio, permissio. Arnauldus in Rosar. MS. lib. 2. cap. 8: *Aqua tamen abluit et dealbat terram, faciens Matrimonium tincturarum.*

MATRIMONIZARE, Matrimonio jungere, vel dotem assignare. Charta ann. 1356. in Reg. 84. Chartoph. reg. ch. 757: *Pro adjuvando eum ad maritandum seu Matrimonizandum tres filias quas habet, jus et obligationes predictas... donamus et remittimus.* Vide *Matrimonizare*.

1. **MATRINA**, Jo. de Janua: *Matrina, que aliquem de sacro fonte levat, vel in Ecclesiam introducit, Gallis Maraine. Matrina spiritalis de Fonte et Confirmatione, in Synodo Metensi ann. 758. cap. 1. et in Capit. Caroli M. lib. 5. cap. 7. [90. 9.] Mater spiritalis, apud Almoftum lib. 3. Hist. c. 6.*

Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684: *Matrina, maraine, qui lieve l'enfant des fons. Invenitur etiam pour marratre. Aliud Provinc. Lat. ex Cod. 7657: Mayrime, Prov. Matrina.*

2. **MATRINA**, Noverca. Jo. de Janua, *Matrina, noverca, Italis Matrigna.* In Leg. Longobard. lib. 2. tit. 8. § 3. [90. Luitpr. 32. (5, 3.)]

MATRINA, Eadem notione. Capitulare Arechis Principis Benevent. editum a Camillo Peregrino, cap. 8: *Qui de incerto matrimonio nascuntur, ex noverca, id est, Matrinia, aut previgna, id est, filiastra vel cognata, etc.* Tabularium Casauriense ann. 13. Ludovici III. Indict. 11: *Sicut ipse Waldeperus predictam curtem cum pertinentiis suis Araldi Matrinæ suæ in portionem dedit per ejus morgineaph. Adde Edictum Rotharis Regis tit. 61. § 3. tit. 68. § 1. [90. 169. 185.] et Legem Longob. lib. 2. tit. 14. § 12. Vett. Glossæ pag. 331: *Materna, matris. Legendum, Matrina, matris.**

* **MATRIS**, [Matris: *Matris, marris.*] (Gloss. Lat. Gall.) Bibl. Insul. E. 36, xv. 8.)

* **MATRISANIMOLA**, Papiæ, est genus herbe sic dicta quod menstrua moveat, que alio nomine Erpillus dicitur.

1. **MATRIX**, Gloss. Græc. Lat.: *Berbecov, Matrix.* Ita Cod. MS. pro *Oratrix*. [90. 1. bi Matrix pro Matricula. Vide Glossar. med. Græc. in Berbecov col. 226.]

Vaccæ Matrices, in Fleta lib. 2. cap. 76. § 10. *Oves, Bidentes Matrices*, cap. 79. § 4. 8. 12. cap. 80. § 2.

MATRIX ECCLESIA, Vide *Ecclesia*.

2. **MATRIX**, Alveus. Charta ann. 1384. in Reg. 149. Chartoph. reg. ch. 78: *Qui (reccus) est quedam modica pars dicti fluminis Eraudi, alibi extra principalem Matricem fluminis ejusdem.* Vide supra *Mater* 8.

MATROCES, (Lacus, stagna, ubi aqua pro conficiendo sale reservatur. Charta Caroli Simplicis Regis Franc. ann. 898.) tom. 13. Spicil. Acher. pag. 265: *[Cum illorum salinas, et Matroces, et corzorius, vel adjacentis eorum. Charta Petri Comit. Biterr. ann. 1054. Append. Marcæ Hisp. col. 1100: *Donamus nos... piscatoria fluminis et mari, seu rivis atque salinis, cum corzorius et Matrocibus et planitiis, etc.* Vide *Matres*.]*

* **MATROCIVS**, f. pro *Matracius*, a Gallico *Matras*, Telum vel missile. Lit. remiss. ann. 1455. in Reg. 189. Chartoph. reg. ch. 28: *Tstendit balistam quam ha-*

bebat et cum Matroicio dedit super caput dicit hominis. Vide supra *Matarus*.

MATRONA, Uxor. Glossæ antiquæ MSS.: Uxor, Matrona, conjux. Idem in Fastis de Cynegetio Consule: Cum magno festu totius populi civitatis deductum est corpus ejus ad Apostolos 14. Kal. April. et post annum transtulit eum Matrona ejus Achantia ad Hispanias pedestre. Julius Africanus lib. 9. Histor. Apost. pag. 115: Treptia, quæ erat uxor Regis, et Mygdonia Charisis Matrona, etc. Historia S. Appollinaris Mart.: Matrona vero cujusdam Tribuni militum nomine Thecla, etc. Messianus in Vita S. Cæsarii Arelat.: Illustrissima feminarum Aggressa Matrona ejusdem viri, (Liberii Patricii.) Charta ann. 579. ex Tabulario S. Benigni Divion.: *Godinus et Matrona sua Lantrudis*. Alia ann. 682: Ego illustris vir Ermendertus, ejusque Matrona Ermendertus, etc. Exstant apud Perardum in Burgundicis pag. 5. 7. Tabular. S. Vitioni Virdun. pag. 1: Illustris vir Pipinus ejusque illustris Matrona Plectudris. [Charta Theoderici Regis ann. 677. tom. 8. Gall. Christ. inter Instr. col. 28: Per consensum vel voluntatem illustris viri Amalfridi, vel Matronæ ipsius Childebertus seu et filii eorum Auriantis Abbatissæ, etc.] Adde Gennadium de Ecclesiast. dogmat. cap. 72. Usus est etiam Martialis lib. 8. Epigram. 12:

Inferior Matrona see sit, Prius, marito,
Nec aliter fuerit fœmina virque pareo.

Vide Dionysium Salvaingum in Ibin. pag. 71. [et infra *Matroneum*.]
MATRONARI. Archithrenius lib. 8. cap. 6:

Promissus in specie Majestas, sobrius oris
Matronarum honor.

MATRONA, pro Matrice. Matth. Paris ann. 1248: Cathedralis Ecclesia B. Petri in Colonia, quæ est omnium Ecclesiarum, quæ sunt in Alemannia, quasi Mater et Matrona, usque ad muros incendio est consumpta.

MATRONA, Patrona. Vita B. Columbe Reatinæ tom. 5 Mail pag. 360: Imitata pariter est Senensem illam eximiam virginem Catharinam, alumnam ejus et Matronam.

MATRONARE. Vide *Matrona*.
MATRONATUS, Matronalis habitus. Apul. Metamorph. lib. 4: Unicam virginem filio liberali, et, ut Matronatus ejus indicabat, summam ejus regionem... morrentem, et crines cum veste sua lacrantem advehebant. Alii conditionem matronæ interpretantur.

MATRONEUM. Anastasius in Symmacho PP.: Apud B. Apostolum Paulum... cameram fecit et Matroneum. Idem in Gregorio IV: Presbyterium amplum operosi operis funditus construxit, cui ex Septentrionali plaga lapidibus circa septem Matroneum adpositus. [Hinc emendandus idem Anastasius in Leone III: Matronam vero ipsius Lateranensis Patriarchii quæ extenditur a campo, et ultra imagines Apostolorum, etc. Ubi leg. Matroneum.] Eadem Ecclesiæ pars videtur, quæ pars matronarum dicitur in ordine Romano, pars mulierum, pars feminarum, ibidem et apud eundem Anastas. pag. 61. 118. 155. in quâ scilicet consistebant matronæ et mulieres. Vide notas nostras ad Alexiadem pag. 420. 421.

MATRONICARIUS, Cui matronarum viduarum, quæ ad Ecclesiæ ministerium erant adlectæ, vel quæ Ecclesiæ stipendiis alebantur, cura demandata erat.

Vita S. Stephani Sabaitæ tom. 8. Julii pag. 573: *Audivi et alium quemdam religiosum vite monachum, eundemque Christi Dei nostri resurrectionis presbyterum ac Matronicarium, genere Alexandrinum.*

MATRUUELES, Ex matris fratre natus, in leg. 1. Dig. ad leg. Pomp. de paricid. (48. 9.) Aurel. Victor. de Orig. Rom. cap. 13: *Turnus Matrueles Amata*. Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Matrueles, marratre, Malistrus et hoc Matrueles, pertinens ad materam (i. materteram) Matrueles, filius ou fillos de marratre.*

MATSEUDE, Præstatio ad bellorum expensas. Vide in *Hostis*.

1. MATTA, Mensura annonæ, quæ pretii loco molitoribus exhibetur, Gall. *Mouture*. [Eadem quæ German. hodie *Metze*. Vide Haitaus Glossar. Germ. voce *Matte*, col. 1832.] Charta Alberti Archiep. Magdeburg. ann. 1219. apud Ludewig. tom. 5. Reliq. MSS. pag. 21: *Illi finem imponere volumus questioni quam super mensura molendinaria pretii quæ Matta vocatur, burgenses nostri de Hatis adversus Ecclesiam Novi-operis hacenus habuerunt.* Vide *Molta* 2.

2. MATTA, Rusticis Dumbensibus, est congeries cannabis quæ in aqua ad macerandum ponitur, Gall. *Matta de chanvre*.

3. MATTA, Lapis Sepulchralis, Gall. *Tombe*. Gall. Christ. tom. 3. col. 756: *Bertoldus de Spreng Marhensis quiescit in capitulo sub Matta.* Vide *Matare*.

4. MATTA, Storea, teges. Vetus interpres Juvenalis Sat. 8: *Teges, ut Matta, supellex cubilis obsceni*. Gloss. Græc. Lat.: *Wixoc, Teges, tegestratoria, Matta*. Ita Codex MS. sed vocem *tegestratoria* dividendam puto in *teges, stratoria*, vel *storea*; perperam *terrator c.*, in Editis. Papias: *Matta, tapetum*. Idem: *Matta, vulgo cella dicitur Gregorio in Dialogo; inde mattula, pro culcitra*. Nostris, *Nattes*. [Inquisitio, de Vita D. Caroli apud Lobinelli. tom. 2. Hist. Britan. pag. 45: *Item quod nec supra culcitram plumeam jacebat neque jacuit postquam captus fuit, ut præfertur, sed super quemdam parvum lectum de Matta, Matteras Gallice, aliquoties super stramina, cum solo coopertorio et lintheaminibus. Et infra: Per totum tempus quo fuit cum dicto D. Carolo, ipse D. Carolus jacuit super straminibus, superpositis quadam sargia seu Matta et lintheamina, absque culcitra plumea.* Adde Hist. Paris. ejusdem Lobinelli tom. 5. pag. 730.] Vox veteribus nota. Ovidius lib. 6. Pasto. vers. 679:

In plastro scipos Matta fuit.

MATTA MONACHICA, apud Petrum Cluniac. lib. 2. Epist. 1. quæ Monachorum propria habitatio est, quod et eas ipsimet texerent, in his cubarent, orationes fundebant, collationes haberent, extremum denique spiritum exhalarent.

Mattas autem texuisse et confecisse Monachos, docet in primis Regula S. Pachomii, § 5: *Funiculos in Mattarum stramina manu celeri præparabit*. Et § 26: *Si Mattas operabuntur, interrogabit minister ad vespere præpositos domorum singularum, quibus junctorum singularis domibus necessarium sit; et sic infundet juncos, et mane per ordinem unicuique tribuet, etc.* Adde § 2. 24. 27. 124. 125.

In *mattis* dormiebant Monachi. Consultationes Zachæi lib. 3. cap. 3. de Monachis: *Juncia perinde lectulis strata, parvisque velaminibus permissum somno corpus obtegatur*. Regula S. Pachomii

§ 89: *Præter psithium, id est, Mattam, in loco cellula ad dormiendum nihil aliud omnino substernet*. Regula S. Benedicti cap. 55: *Stramenta autem lectorum sufficiant, Matta, sagum, lana et capitata*. Adde Regulam Magistri cap. 81. Joannes Mon. Cluniac. in Vita S. Odonis Abbat. Cluniac. lib. 2: *Qui super nudam humum, Matta solum, et quibus indubatur vestibis contentus erat*. Petrus Cluniac. lib. 1. Ep. 20: *Mattas, antiquum Monachorum opus componere, super quas aut semper, aut sæpe dormias*. [Vita S. Monegundis monialisæc. 1. Bened. pag. 208: *Nullum habens stratum feni, paleasque mollium, nisi tantum illud, quod intertextis juncti virgulis fieri solet, quas vulgo Mattas vocant... hoc omnis lectuli commoditas*.] Adde S. Hieron. in S. Hilarione, Gregorium Turonens. de Vitis Patrum cap. 11. etc. [Vide Glossar. med. Græc. vocibus *Χαπάριον* et *Ψάριον*, col. 1731. et 1733.]

In *mattis* orationes fundebant. Eulogius lib. 8. Memorialis SS. cap. 10: *Adæo ut subitus Matta, in qua illa prostrato corpore exorabat, humectum lacrymis pavimentum ostenderetur*. Gregorius Mag. lib. 2. Dialog. cap. 11: *Præcepit vir Dei statim eum in cella sua in psithio, quo orare consueverat, projici*.

In *mattis* collationes habebantur. Petrus Clun. lib. 2. Epist. 1. *Ipse et (Episc.) in Matta monachica, quæ sedi illi contigua erat, assedit: collatio non de imis, sed de supernis habita est*.

Matta etiam mortuis substerni solebant. Cæsarius Helsterbach. lib. 7. cap. 52: *Præparat aquam calidam, unde lavari debeam, et post paululum sternite Mattam*. Adde lib. 11. cap. 9. 16. 17. 19. 25. 26. et Vitam S. Hildegundis n. 84. *Mattarum* monachicarum passim alibi occurrit mentio, apud Lanfrancum in Statutis Ordinis S. Bened. cap. 10. Petrum Blesensem Epist. 90. in libro Usuum Ordinis Cisterciensis cap. 94. in Chronico Windesemiensi lib. 2. cap. 23. 65. etc. Vide cætera in *Psithium*.

Substernebantur et mortuis in solemnitate exequiarum. Statuta monialium S. Salvatoris Massil. ann. 1400: *Mandamus ut subitus cadaver monialis defunctæ ponatur mantellus honestus penafortatus, coopertorium bonum et sufficiens, ac Malalium cum traversalio seu pulvinari*. Vide *Malalium*.

MATTARII, appellati Manichæi, quod super arundines et *mattas* accumberent, ut auctor est Augustinus lib. 3. contra Faustum cap. 5. et ex eo forte Eckbertus Schonauigiensis Serm. 1. adversus Catharos.

MATTULA, *Culcitra*, Papiæ, vel minor matta. Alibi: *Matura, Culcitra*. Hariulfus lib. 4. Chron. Centul. cap. 28: *Lectuli pompa, congesta vili Mattula, procul aberat*. Occurrit apud Hug. a S. Vict. lib. 2. de Claustro animæ in Prologo, in Vita S. Sulpitii Pii Episc. Bituric. n. 14. in Vita S. Berliendis Virg. cap. 2. num. 9. in Miracul. S. Richarii lib. 1. cap. 6. Hinc nostrum *Mattelas* vel *Materas*, pro *culcitra*.

MATTABAS, Species panni aurei. Computum Stephani de la Fontaine Argentarum Regis ann. 1351: *Pour 50. pieces de drap d'or Mattabas et Marramas achetées de luy pour les garnisons de l'argenterie, 17. escus la piece*.

MATTAFANUS. Vide *Matare*.
MATTANA, fatuus, ineptus. Anonymus apud Murator. tom. 8. col. 109: *MCLXXXVIII. fuit D. Joannes de Caode*

vaccis de Padua Potestas Vicentie, qui erat de testa, et quadam die Mattana cepit ipsum, quod volebat facere pulsari campanam ad martellum, etc. Galli dice remus, et un jour il eut la sottise de, etc. Vide Mattus 1.

* Acad. Cruscani: Spes di manivaco nis, nata da rinascimento, e da non sapere, che si fare. Vide supra Matars.

* **MATTARE**. [Mattas fabricare. DIER.]

* **MATTARII**. Vide in Matta 4.

1. **MATTEA**. Fragm. Petronii: Hanc humanitatem insecutus sunt Mattes, singula enim altilles pro turdis circulate sunt, et vos anserina pileata. Et infra: Sumptis igitur Mathais, respiciens ad familiam Trimalcio: Quid vos, inquit, adhuc non cornastis? [Tertullianus de Testim. animi cap. 4: Vocas porro securos, si quando extra portam cum obomnis et Matteis tibi potius parentans ad busta recedis. Est autem Athenaeo Mattea, Cibus delicatus et pretiosus, Gr. ματτα. Suetonius Matteas dixit in Callig. cap. 88. Vide ibi Casaubon. et Tertullianum.]

2. **MATTEA**, ut Matta 4. Storem seu tegelis vel culcitrae minoris species. Tract. MS. de Re milit. et mach. bellic. cap. 142: Post equites armatos torace, costalis, gamburis, scuto et elmo, brachialibus, cirothachis et Matteis in capite eorum.

MATTIARI. In Notitia Imperii, sub dispositione Magistri militum presentalis, jungunturque cum Lanciariis vel Lancariis: ut et apud Zosimum lib. 3. Amilianum lib. 21. et Senatorem in Hist. tripartita lib. 6. cap. 37. Ita dictos putant a quodam teli genere quod Mattium seu Mattiobarbulum vocabant, a quo Mattiobarbuli, appellati milites quidam apud Vegetium lib. 1. cap. 17. [Vide Mattiobarbuli.]

¶ Nomen est unius ex legionibus sex Palatinis, quae sic appellata est, ut recte scribit Carolus de Aquino in Lex. milit. a Mattio Castorum oppido, cujus meminit Tacitus lib. 1.

* **MATTIBALUM**, Genus missilis. Vide Mattiobarbuli.

* **MATTICI**. Vide Matricus.

* **MATTINATA**. Vide supra Matinata.

* **MATTIO**, Latomus. Vide Macic.

* **MATTIOBARBULUS**, MATTIUM. Vide Mattiarii.

* **MATTO**, MATO, Later, Gall. Briques. De elevatione corporis S. Secundi tom. 3. Martii pag. 808: Et tunc audivit laterem seu Mattonem a muro cadere. Statuta Astens. Collat. 7. cap. 6. fol. 24. recto: Juro dare vel dari facere pro Communi illis fornariis de Ast. qui hoc anno coquere voluerint et habere fornacem, modulos Communitis tam ad cupos quam ad Matones faciendos.

* [Item solvimus magistro Nicolao fornaciario pro 150. Mattonibus pro gradibus supradicti chori.] (Libri censuales S. Petri, an. 1464.) — * Paulino de Binasco et sociis muratoribus pro Mattonibus et sepultura felicis recordationis Calisti pape III. (Arch. Vatic. Mandat. Camer. 1458. f. 1.)

* **MATTOLECTUM**, Male partum, quod per vim et contra jus tollitur, Ital. Mattollo. Vita Innoc. III. PP. apud Murator. tom. 3. Script. Ital. col. 488: Jurarunt stare mandatis domini pape super facto Vetrallie, strata securitate, Mattolectis, etc. Vide supra Mattolectum.

* **MATTONATURA**, [Ital. Mattonamento, Gallice Carrelage: a Magistro Maufredino Lombardo pro Mattonatura

solaril. (Mandam. Camer. Apostol. 1490. f. 19. Arch. Vatic.)

* **MATUALIS**, MAT-VALLIS. Vide supra Madualis.

* **MATTONUS**, ut Matto. Vide Matonius.

* **MATTS**, vox Anglica, quae idem quod Matta, storea, teges, sonat, a Saxon. Meatte. Computus ann. 1425. apud Kennett. Antiquit. Ambrosden. pag. 574: Et in v. scottellis minoris sortis sumptis ibidem pro ceteris officiis IX. den. et in IV. Mattis ibidem hoc anno XIII. den. Vide Matta 4.

* **MATTULA**, diminut. a Matta, storea. Vide in hac voce.

1. **MATTUS**, Tristis, in Vett. Glossis a Turnebo laudatis. Fragmentum Petronii: Scaminatas dunt, et plane Mattus sum. Ubi quidam mattus idem putant, quod ad angustias redactus, nostris Mat. Vide in Matars, et Salmasium ad Hist. Aug. pag. 461. [Le Roman de la Rose MS.]

¶ *Montes et Mat. et me repone.*

2. **MATTUS**, Stultus, ex Italico, Matta, in Vita B. Egidii Minoritis num. 4. [tom. 3. Aprilis pag. 221. Multi vero deridebant eum dicentes, Mattus. Vide Mattana.]

3. **MATTUS**, Vestis grossioris genus, qua loco cucullae utebantur Casinenses. Theodemari Usus Casin. in Epist. ad Carolum M. Seniores tamen nostri, et praeteriti Abbates instituerunt fratribus nostris propter diversos labores, tres tunicas habere, duas grossiores in hyeme, unam subtiliorem in aestate: similiter et in loco cucullarum duos, quos nos dicimus Mattos, qui ex grossiori sago fiunt, et unum in aestate subtilius operimentum.

* **MATULATA**, pro Matula. Gloss. Graec. Lat.: Matulata, ἀπαύα. Eadem: Matellata, ὀρυγίον. [Supplem. Antiquarii: Matulata, ἀπαύα. Aratema, vas aquarium.]

* **MATUNUS**, Monetae genus. Hultzingus in Histor. Monast. Hilgerthal. pag. 358: Quendam grangia sua per Anglicos talliata fuit ad octingentos Matunos tempore capituli generalis.

* **MATURA**. Vide Matta 4.

* **MATURALITER**, Mature, Gall. De bonne heure. Charta Henr. reg. Angl. ann. 1457. in Chron. Joan. Whetham. edit. Hearn. pag. 421: Ipsi etiam Naturaliter communicaverunt et diligenter acquisiverunt motiones et vias, etc. Maturement, eodem sensu, in Libello regi oblato ann. 1561. tom. 1. Comment. Condser. pag. 81. ult. edit.

1. **MATURITAS**, Amalarius de Ordine Antiphonarum cap. 69: Populus enim invititur ad vigiliis et hora noctis, de qua dicebat David Propheta: Praeveni in Maturitate et clamavi. Ubi maturitas accipitur pro media nocte, ut ex S. Augustino explicat idem Amalarius. Atque ita ea vox accipi debet apud Eckhardum Juniorem de Casibus S. Galli cap. 1: Progreditur interea praeventor Maturitatis ad sepulcra cimiterii oraturus. Cap. 3: Quadam nocte in Ecclesia praeveniens in Maturitate. Ibid.: Quem invenit surgentem, ut et ipse praeveneret in Maturitate. Vocis vim exponit Iso de Othmaro lib. 1. cap. 7: Cum nocturnae celebrationis vigiliis consurgendo praeveneret. Ubi perperam Goldastus maturitatem, maturitatem et auroram interpretatur.

2. **MATURITAS**, Judicium, mens, Gall. Bon sens. Sidon. Apollin. Epist. 1. lib. 1: C. Symmachi rotunditatem, C.

Plinii disciplinam, Maturitatemque vestigiis praesumptuosis inaequaturus. Hinc Personnes sages..... et plains de grand science et Meurid, in Stat. ann. 1856. tom. 3. Ordinat. reg. Franc. pag. 141. art. 66. Dicitur etiam de fructibus maturis, pro Maturis, in Lit. remis. ann. 1369. ex Reg. 99. Chartoph. reg. ch. 279: Les fruits d'icelles vignes venus à Meurid et presques en estat de cueillies.

3. **MATURITAS**, Modestia, gravitas. Stat. MS. eccl. Lugdun. cap. De Maturitate incedendi per chorum: Quicumque debet per chorum mature incedere, humiliter et honeste, dum facit officium suum.

4. **MATURNA**, pro Matriona, Gall. la Marna. Charta Johannis Reg. Franc. apud Rymer. tom. 6. pag. 422: Datum Germaniaci supra Maturnam, anno 1308. Vide Materna.

* **MATUS**. Vide Mattus 1.

* **MATUTINALE**, Liber, in quo officium ecclesiasticum matutinum continetur, nostris Matines; quo praesertim significatur officium B. M. V. vel libellus sacrarum precum. Charta ann. 1214. apud Murator. tom. 5. Antiq. Ital. med. aevi col. 519: Et dicit, quod dicit ecclesie dedit..... antiphonarium unum de die et alium de nocte, et unum psalterium, et unum Matutinale. Arest. parlam. Paris. ann. 1398. in Reg. 71. Chartoph. reg. ch. 296: In signum Augustinodunensis libertatis, investiturae possessionis dicto Girardo tradidit dictus Petrus Hermeris commissarius quemdam librum, vocatum Matines. Lit. remis. ann. 1392. in Reg. 142. ch. 266: Unus heures ou Matines de Nostre Dame. Alim ann. 1404. in Reg. 158. ch. 426: Comme le suppliant... eust prins furtivement en l'ostel Noel Gilles audit lieu de Montfort unes heures ou Matines, qui valoient environ viant huit sols. La femme du suppliant a tenu sacoles de filles pour apprendre leurs Matines, in aliis Lit. ann. 1477. ex Reg. 206. ch. 1154. Vide in Matutini.

* **MATUTINALE ALTARE**, Dicitur illud minus altare in quo Missa Matutinalis celebratur in Eccles. Cathedralibus. Ordinarium Canonic. S. Laudi Rotomag. ad calcem Johann. Abrinc. pag. 207: Diaconus incensum ponat in turibulo, et cum processione sua altare majus et Matutinale incenset. Adde pag. 275.

* **MATUTINALE DONUM**. Vide Morgengabe.

* **MATUTINALE OFFICIUM**, Laudes, ut jam diximus. Vita S. Joannis Abb. Gorz. sec. 4. Bened. pag. 392: Auderes illum in illa, quod nos habet monasticus, inter nocturnum et Matutinale officium intervallo, etc. Adde Amalarius in Antiphonar. cap. 4. Vide Matutini.

* **MATUTINALIS LIBER**. Vide Matutini.

* **MATUTINARIUS**, Regula Monachorum S. Cassarii, seu S. Tetradii, § 21: Post hoc dicant Matutinos directorem: Exaltabo te, Deus meus et Rex meus. Deinde in ordine totus Matutinarium in Antiphonas. Regula S. Aureliani pag. 67: Et sic impletis tribus Missis, (id est officii) dicite Matutinarum Canonicos, id est, Canticum in Antiphona, deinde directorem, Judica me, Deus, etc. [Vide Matutini.]

* **MATUTINARI**, in Ecclesia Carnotensi videntur appellati, qui Matutinis intererant, quibusque ex eo certa distributio assignata erat, in Tabul. ejusdem Eccles. Ch. 175. 278. 279. 307.

* Haec minus accurate; capellani

quippe designantur, qui ratione beneficiorum suorum non matutinis modo, sed et aliis omnibus diurnis officiis interesse eaque exequi tenebantur, in quibus vicis canonicorum agebant, unde ipsorum vicarii interdum dicuntur, Gall. *Matiniers*. Haud scio an ab *Horariis* distinguendi sint *Matinarii*, nisi forsitan quod aliqui ex illis potissimum matutinis erant addicti. Lib. jurament. eccl. Carnot. MS. ann. 400: *Pro officio divino sunt ibi instituti viginti quatuor Matinarii pro horis nocturnis, et alii sunt instituti pro horis diurnis*. Vidi supra *Horarius* 2. Necrol. vet. ejusd. eccl.: *iiiij. non. Mart. Obiit Petrus de Miniacio diaconus et archidiaconus Blasenensis, qui dedit ecclesie sibi lib. annui redditus super domos suas in vico Vassellorum, pro quodam Matinaria perpetuo*. In recentiori Necrol. de eodem legitur: *Pro suo Matinaria vicaria perpetuo, ex ejus Testamento ann. 1297. et ex Computo ann. 1318. Idem Necrol. vet.: Pridie Cal. Maii (ann. 1302.) Obiit J. de Albiniaco presbyter, subdecanus hujus ecclesie, qui dedit domum suam, sitam in claustrum retro Eleemosynam, ita ut de pensione predicta domus solvantur xlv. libras cuidam Matinaria presbytero instituendo, qui continue surgat ad Matutinas*. Aliud recens: *a. Cal. Maii Obiit Philippus de Cornillon... qui dedit... xij. lib. pro unius Matinarii perpetui institutione*. Charta Caroli V. ann. 1367. ex Tabul. Carnot.: *Optamus quod duodecim dictis ecclesiis capellani in collegio horariorum et Matutinariorum ipsius ecclesie eo nunc per decanum et capitulum ejusdem ecclesie electi, etc. Qui illi proerat in ecclesia Parisiensi vel qui redditus pro matutinis assignatos colligebat, distribuebat, Matinarius nuncupatur in Comput. ejusd. eccl. ann. circ. 1381. ex Bibl. S. Germ. Prat.: *A Matinaria super redditibus datus per eum apud Vernotum, x. lib. Charta ann. 1312. ex Tabul. capit. Carnot.: Pierre de Rochefort chanoine de Chartres et archidiaconus de Langres a donat... à l'église de Chartres cent sous et un muid de blé de rente perpétuel aus us de un Matinier perpétuel en l'église de Chartres*. Charta vero concessione ejusdem Petri de Rupeforti ex eod. Tabul. habet: *Ad usus matutinarum*. Lit. remiss. ann. 1468. in Reg. 190. Chartoph. reg. ch. 550: *Ouquel cloître (de l'église de Chartres) avoit en la maison des Matiniers plusieurs des chanoines de ladite église, lesquels chantoient, jouoient et se cabatoient à plusieurs instrumens*. Nunc *Matiniers* vel *Horarii* vocant cantores quoscumque mercenarios.*

† **MATUTINATUS**, Factus mane. Gasp. Barthi Gloss. apud Ludewig. tom. 3. Reliq. MSS. pag. 160. ex Baldrici Hist. Palest.: *Antequam Matutinus lucifer exaltesceret*. Le Roman de Vacce MS.:

As Matinet, ains l'ajortant
Encore allont commellant.

• Nostris alias *Matinier*, matutinus, vulgo *Matinal*. Lit. remiss. ann. 1475. in Reg. 196. Chartoph. reg. ch. 1512: *Iceht Gendarme dist à Jehan Delpiat telles paroles ou semblables: Soyés Matynier demain*.

† **MATUTINELLUM**, Jentaculum, cibus, qui mane sumitur. Customarium Prioratus de Lewes fol. 18: *Lancete falcabunt pratum domini cum corredio tali: Ad Matutinellum pane ordeo et caseo; ad nonam potagio et duplici companagio; ad vesperam unum panem curis, et fasellum herba*. Et fol. 32: *Dabit Matutinellum*

lum de consuetudine his, qui venerint propter solem in matata.

• *Matinal*, eadem acceptio, in Lit. remiss. ann. 1369. ex Reg. 100. Chartoph. reg. ch. 822: *Le suppliant avoit fait son labour ou mestier de foulon et mengoit Matinal, c'est assavoir un pou de pain qu'il trenchoit*.

† **MATUTINI**, Vigiliis nocturnis. Almoine. Concilium Tur. II. can. 18: *In diebus festis ad Matutinum ex antiphona binis psalmis explicentur*. Infra: *Cur ad Matutinum non itemque vel duodecim explicentur? Zachaeus lib. 3. Consult. cap. 8. de Monachis: Nunquam praetera diei falluntur adventu, sed strenuos semper fallentis aurora tempus assuscitat, atque offerendas Deo Laudes devoto Matulina compellit*. [Chr. Novallicense apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 744: *Manonarius illius ecclesie... cum surrexisset, ut sonaret Matutinum, illum corcum minime reperit*.] Vide Honorium Augustod. lib. 2. cap. 28. et Baron. ann. 57. num. 161.

• **MATUTINUM** seu *Matutino* post Mabilionium hic observare juvat. Apud plerisque veterum, cum eo nomine in plurali numero utuntur, illam ecclesiasticam officii partem significat, quam *Laudes* appellamus. Ita SS. Benedictus, Aurelianus, et Ildorvus in Regulis suis *Matutinarum* vocem usurpant. Cassiano pro *Laudibus* itidem usurpatur, et lib. 1. Institut. cap. 4. in singulari pro officio *Primo*. Alii vero hac voce significant nocturnas preces, quae duplici generis distinguuntur: aliae *Vigilias* in solemnioribus festis usitatae, sic dictae, quod ab ineunte, aut certe a media nocte circiter initium ducerent: aliae *Matutinae* in profestis et Dominicis, quibus tardius nocturnas preces persolvebantur. Hoc postremo significato *Matutinum* sumitur in Concil. Turon. laudato, atque in Venetensi ann. 465. can. 14: *Ut clerici qui in civitate fuerint, Matutinis hymnis intersint*. In duplici notione Gregorius Turon. *Matutinas* non raro appellat: pro *Laudibus* in lib. 1. de Mirac. S. Martini cap. 38: *Mans autem facto, signo ad Matutinas commoto, reversi sumus dormitum; pro Vigiliis in lib. de Vitis Patrum cap. 8: Quodam autem mane cum surrexisset ad Matutinas S. Nicetius, expectatis duabus antiphonis ingressus est in sacrum; ubi dum recideret, Diaconus responsorium Psalmum canere cepit*.

† **MATUTINARIUS** *curans B. Mariae*. Hugo Flaviniac. ann. 961. pag. 135: *Qui tunc forte solo prostratus Matutinarium beatae Virginis decantabat cursum*. Unde liquet officium B. V. in Ecclesia perantiquum.

† **MATUTINALIS LIBER**, in quo officium Ecclesiasticum matutinum continetur, in Charta Antibarenensis Episcopi, apud Joan. Lucium lib. 2. de Regno Dalmat. cap. 14. et in Chronico Montis-Sereni ann. 1187. Vide *Matutinalis*.

† **MATZUCA**, Clava, Italica Mazza. Curropol. de Offic. CP. in Hierolex. Macri: *Loco excepti fert eam, quam vulgus vocat Matzucam*. Vide *Mazuca*.

• **MAUBEUGE**, Campanae nomen apud Abbatisvillam. Stat. pannif. in Lib. rub. fol. mag. domus publ. Abbavil. art. 81: *Est ordend que ouvriers et manoeuvriers de bras de quelconques mestier que il soient, soient alés à l'œuvre à l'œuvre de Maubeuge du matin, etc.* Art. 17. *Tous manoeuvriers retourne à son service aux heures qui sont ordendés au son de la*

cloche de Maubeuge. Perperam *Maubeuge* tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 665. art. 17. Forte a voce *Maibergium* sic appellata, quod convocandis civibus inserviret. Vide ibi.

† **MAVECHARIUS**, Charta Muncimiri Regis Croatiae ann. 892. subscribitur cum aliis, a *Prusna Mavechario sup. et Zelli Drago Mavechario Comite*, apud Joan. Lucium lib. 2. de Regno Dalm. cap. 2. adeo ut in alterutro mendum subsit, tametsi *Mavecharius* utrobique legendum censeam, ut haec dignitas eadem fuerit quae *Magni Coei* apud nos. Idem porro Lucius eodem lib. cap. 15. *Mavevarius* legisse videtur. Vide *Mavecharii*.

• **MAUGNIMITAS**, (= *Maugnimitas, Ardemens.*) (Lex. Lat. Gal. Bibl. Ebroic. n. 23. XIII. s.)

• **MAUGNOPERE**, (= *Maugnopere, soigneusement.*) (Lex. Lat. Gal. Bibl. Ebroic. n. 23. XIII. s.)

• **MAUGRA SACRAMENTA**, Libert. villae de Andeloto ann. 1269. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 126. art. 7: *Si Maugra sacramenta facta fuerint, et postea compositurint, uterque reddet quindecim solidos*. Quae emendanda proponit doctus Editor ex aliis Lit. ann. 1198. ibid. pag. 408. art. 8: *Vadia duelli in manu prioris dabuntur, et tenebit illud (illa) usque ad Majora sacramenta*. Magnum vero sacramentum dicitur illud, quod fit ad sancta Evangelia. Vide in *Juramentum* pag. 966. col. 1.

• **MAVICUS**, *Malvicus*, avis genus, Gall. *Mauvis*. Glossar. Lat. Gall. ann. 1348. ex Corl. reg. 4120: *Mavicus, Gallice Mauis*. Lit. remiss. ann. 1367. in Reg. 90. Chartoph. reg. ch. 207: *Cum Warinus de Grebovalle armiger duos Mavicos, aves videlicet vocatas Gallios Mauvis, pro suo solacio ad instruendum garrulare vel loqui, ut faciunt aves hujusmodi, Petro Heuvin pictariario vel savetario, in talibus, una cum quadam ejus filia experte, qui se oneravit super hoc, tradidisset, etc.* Chron. Angl. Th. Otterbourne edit. Hearn. pag. 261: *Anno gratiae 1418... fuit hiems gravissima... sic quod pene cunctis volucris de genere Maviscorum vel merularum fame frigoreque defecerunt*.

• **MAULA**, f. pro *Maura*. Frenum, Gall. *Mors*. Charta ann. 1291. in Reg. 75. Chartoph. reg. ch. 556: *Marsarius et sui heredes habere consueverunt finium omnium stabulorum prioratus predicti (de Paredo) sellas, bastum, Maulam, bendum dicti prioris veteres, etc.* Vide supra *Bera* 1.

• **MAVONES**, inter superstitiones paganicas recensetur apud D. *Le Beuf* tom. 1. Collect. var. script. pag. 304: *Aviculas cantantes vel sternutationes ridiculas et signos observant et Mavones, quasi messes et vindemia portare possint*.

† **MAVORS**, *MAVORTE*. Vide *Mafors*.

† **MAVORTINI**, id est, *Excursio equitis de equo*. Papias. Corrupte omnino pro *Marchalli*, quod vide.

• **MAUPTES**, Acta S. Pherbuthae tom. 8. Apr. pag. 22. col. 1: *Exiit igitur imperatoris jussu Mauptes, cujus nominis interpretatio est, Pontifex magorum, etc.*

† **MAURA**, Sic catenam quandam, quae nocentibus puniendis erat destinata, vocabant *Lemovicenses*. Vita S. Leonardi 6. Novembr. apud Surium pag. 167. n. 9: *Lemovicenarum Vicecomes quidam, ob deterritos homines a maleficiis, immanissimam jussit parari catenam, eamque ad cippum alligari, qui erat in*

media turri, haud procul ab ecclesia B. Martialis exstructa. Prominebat autem e turri catena, et qui ea ad collum vinciebantur, sub die labant: et aestate quidem expositi erant solis ardoribus, hyeme autem nivibus et frigori: et utroque tempore pluviae, ventis et imbris, aliisque caeli injuriis, ita ut non unam, sed mille mortes perferre viderentur. Eam catenam, Mauram appellabant... Surge incolomis, et hanc Mauram perfer ad ecclesiam meam. quod supplicii genus haud infrequens fuisse inquit le Roman d'Athis MS.:

Par un jugement prirent Athis,
S'il ont en la chaîne mis,
Une chaîne avoit à Rome,
On tenoient trois jours un homme
Qui avoit fait forcé mortel,
Tous l'esperoient commoient,
Pour ce que aucuns les voient,
Qui de tel fait se chesioient.

MAURABOTINUS. Vide Marabotinus.

MAURELLUM vocatur a multis solatrum et strigulum. Glossar. medic. MS. Simon. Januens. ex Cod. reg. 6969. Vide infra Morella 1.

MAURELLUS, Subfuscus. Monstra ann. 1899. inter Probat. tom. 4. Hist. Occit. col. 182: Raymundus Athonis de Vicos cum equo Maurello. Vide Morellus 1.

MAURI A. B. appellati per contumeliam Genuenses, Moros blancs, a Regibus Aragonensibus, ut observat Michael Carbonellus in Chron. Hispan. fol. 100.

MAURIA, f. Spinarum genus. Chartul. S. Petri de Domina fol. 107: Post Calendas 6. denarios dubias... et trainas de lignis, et decem faxes de Mauria: et 50. estendolas (debent.)

Rubus est fructum nigrum ferens, quem vulgo Murs sauvage appellamus.

MAURISALUS, MAURIZALIS, Idem seu castri nomen a Mauris inditum. Charta Guld. episc. Clarom. pro villa Billioni et S. Lupi ann. 1281. in Reg. 73. Chartoph. reg. ch. 1: Praeterea (poterimus facere) turrim unam in muro communi ubi voluerimus, praeter domos quas ibi modo habemus, scilicet turrim S. Lupi et salam Maurizalem. Sallam Maurizalem, in eadem Charta ex Reg. 185. ch. 77. Vide mox Maurus.

MAURISCI, Equi Arabes. [Item Maurosium posteri, reliquiae, in Elogio Johannis de Ribera tom. 4. Coffeil. Hispan. pag. 185. Cujus praecipuus impulsu memorabilis illa facta est a regno illo atque universa Hispania Maurisiorum, hoc est Mauri sanguinis reliquiarum expulsio.] Vide Farius, et Meursium in Mavploxov, [Glossar. med. Graecit. in Mavploxov.]

MAURITIENSIS MONETA, Monasterii Agaunensis, quod sancto Mauritio dicatum fuit, in veteri Charta apud Guichenon. in Probat. Hist. Sabaud. pag. 40.

MAURORUFUS, Equi color, in veteri Inscriptione 842. Graecis μαυρός, est niger, Mavpopoviv, nigra veste indui, in Hist. Apoll. Tyr. pag. 90. 23. Vide Meurs. in Mavpoc. [Vide Morellus 1.]

MAURUS, Leprosus, f. pro Misellus. Bened. abbas Petroburg. in Henr. II. reg. Angl. edit. Hearn. tom. 2. pag. 460. ad ann. 1186: Templarii et Hospitalares, et comites et barones, et clerici et populus elegerunt comitissam de Japhes in reginam (Jerusalem) sororem scilicet predicti Mauri (Balduini leprosi.)

MAURUSIA, Maurica pictura, vulgo Moreaque, D. Falconet, in cuius museo exstat liber sic inscriptus: Variarum protractionum, quas vulgo Maururias vocant. Liber nunc primus editus 1554. Balthez. Sylvius fecit.

MAUSEOLUM, Sepulcrum, vel fere-

trum alicujus Sancti. Vita S. Godeberti tom. 2. SS. Aprilis pag. 86: Beatissimum Godebertum transferri coegit... in praesulgentissimum Mausoleum, tota purissimi argenti massa decoratum. Vita S. Johannis. Abb. Parmens. tom. 5. Mail pag. 188: Mausoleum adivit, in quo sanctissimi Johannis Abbatis occultabantur ossa. Acta S. Raymundi Episc. tom. 4. Junii pag. 188: Atque ad ejus confluebant Mausoleum cum gratularum multiplici actione. Vide Mausoleum.

MAUSOLE, Interius conclave. Vita S. Silverii Pape tom. 4. Junii pag. 16: Quo ingressa Silverio cum Vigilio, solis in Mausoleo. Ubi forte legendum Mausole.

MAUSOLEARE. Vide Mausoleum.

MAUSOLEUM, Feretrum Sancti alicujus apud Harmerum MS. de Miracul. S. Maurili Episc. Andeg.

MAUSOLEUM, pro Musivo. Vide Musivum.

MAUSOLEARE, Mausoleo condere. Tabularium Brivatense Ch. 43: Sacrosanctis Dei Ecclesiae S. Juliani Martyris, qua ipse sanctus Dei Martyr corpore requiescit cum sociis suis ibidem honorifice Mausoleatis. Ethelwerdus lib. 4. cap. 1: Cujus corpus jacet Mausoleum, etc. Et cap. 3: Cujus Mausoleum Evoraca corpus, etc. [Liber Miracul. S. Eadmundi Angl. Reg. apud Marten. tom. 6. Ampissa. Collect. col. 223: Mausoleatus quidem, ut majorum nobis intimarunt relata, in villula Suthuse dicta, etc.]

MAUSSUS, f. Agger, moles. Charta ann. 1408. in Reg. feud. comitat. Pictav. fol. 255. v. ex Cam. Comput. Paris: Item adouho unum molendinum drapier, situm ad Maussum de broto de Vitreco. * Maussus vero, Monetae minutioris species, in Lit. remis. ann. 1404. ex Reg. 159. Chartoph. reg. ch. 114: Dixit blans, chacun du pris de cinq deniers Tournois la piece, deux Mausses, et un Blanc Breton.

MAUSUCA, Paulo, ad dissolutum stomachum et imbecilem alios, Mausuca, moatiz. Glossar. medic. MS. Simon. Januens. ex Cod. reg. 6969.

MAUSURA, pro Masura, vel masura. Charta ann. 1191. tom. 8. Spicil. Acher. pag. 905: Trado tibi Guillelmo... castrum de Omelacio cum omni dominio ejus... munitis et Mausuris, appennaciis, tollis, etc.

MAUTOTA. Vide in Tolla.

MAUTSTET, Tributum, quod pro transvehendis mercibus exsolvitur. Gall. Droit de trespas, vel Traite-foraine. Est etiam tributum omne quod a transeuntibus per terras alicujus domini pensatur. Gall. Droit de passage; Germani Mautner vocant, qui vectigal illud exigunt. Charta Frederici Ducis Austriae ann. 1249. apud Ludewig. tom. 4. Reliq. MSS. pag. 228: Nos quoque praefati privilegium Marchionis super eadem concessione ratum habentes, ipsam ecclesiam esse concedimus absolutam tam a predicto jure, quam ab omni vectigali absolute, quae ipsa vel officiales ejus in passagis nostris vel quibuscumque locis nostri Ducatus quae Mautstet dicuntur, hactenus persolverunt. Statuentes ut in terris vehendo vino suo vel annonae sua nomine telonei, sive in aquis sive in terris, nulla unquam ab eis pensio exigatur. [Vide Maut, vectigal, stet, locus.]

MAUTURA. Vide Molla 2.

MAXA, Massa, moles, Gall. Masse. Bulla Alexandri VI. PP. ann. 1500. pro erectione Academiae Valent. tom. 3. Concil. Hispan. pag. 691: Ut eo facilius homines ad tam excelsum humanae condi-

tionis fastigium acquirendum, et acquisitum in alios, cum eis merito semper tantum boni acquisiti, transferendi facultas inducantur, cum aliarum rerum distributio Maxam minuat.

MAXARIA, Minister, vel qui vectigalia colligit. Epistola Panormit. ad Martinum IV. PP. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 85: De salera tritici et hordei data per regios Mazarias violenter agricolis certam expebat in areis supradictorum victualium quantitatem, de censuario omnium determinatum agnorum numerum et agnorum, etc. Alia omnino notione Mazaria apud Lotharingos usurpatur: sic quippe vocant casas ex lignis ablegnis inter se compactis, abaque luto aut bitumine fabricatas, quarum habitatores Mazarios idcirco appellant. Ejusmodi autem casis utuntur il ab initio veris usque ad Octobrem, quo tempore armenta ipsa pascenda ex initio pacto committuntur.

MAXENADA, Familiaris, homo de Mainada vel Masenata alicujus. Charta ann. 1178. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. aevi col. 231: Exceptis castellanis, qui castella habitant in castris sine fraude et nullibus, et Maxenadis, et ministris ejusdem monasterii, etc. Vide supra Macinata 2.

MAXENARE, Molere, ad Ital. Macinare, Moudre. Memoriale Potest. Regiens. ad ann. 1280. apud Murator. tom. 8. col. 1147: Et fecerunt nulla statuta prava contra Clericos. Primo ut nullus deberet solvere eis aliquam decimam, nec etiam eis Maxenare, nec infernare, nec barbam radere, etc. Vide Mastiare.

MAXENATA, MAXINATA, Idem quod Maxenada, et Macinata 2. Stat. Bonon. ann. 1250-57. tom. II. pag. 846: Compromiserunt in predictum d. Manfredum de marengo bon. potestatem... occasione servorum et ancillarum, seu illorum qui habitant de Maxenata, etc. Et pag. 849: Scripta sunt nomina servorum et ancillarum, seu Maxinatarum, et approbata per potestatem, etc. [P. 8.]

MAXENATURA, Mola molendinaria. Charta ann. 1192. apud Murator. tom. 5. Antiq. Ital. med. aevi col. 87: Et pro hoc debeat tenere communi duas Maxenaturas in canali vetero, et alias duas in canali novo. Vide supra Macinata 1.

MAXIBATRUM, La coda del parco. Glossar. Lat. Ital. MS.

IN MAXILLA comburi, Enypticatus in genis, Prensus species servis propria. Radevicus lib. 8. cap. 26: Si servus, tondebitur, et in Maxilla comburatur. Infra: Si servus furtum fecerit, et in furto fuerit deprehensus, si prius fur erat, non ideo suspendatur sed tondebitur, verberabitur, et in Maxilla comburatur. Occurrit ibi non semel. [Eandem penam dabant, qui merces a se emtas, carius in exercitu vendebant, ut constat ex eodem Radevico lib. 1. cap. 28. Locum vide in Mercatum.]

MAXILLARE, Etoporomiv, in Gloss. Gr. Lat. [Vide Malazare.]

MAXILLARES DENTES, in Lege Longob. lib. 1. tit. 7. § 6. [Vide Roth. 59.] Le Roman de Paris le Duchesse MS.:

An le boche li bris dans deux Malcoliers.

Le Roman de la Prise de Jerusalem MS.:

Bien le mangra le rope jusqu'à deux Malcoliers.

MAXA maxilla Massella et Mactello, pro gena, Gall. Joux, dixerunt Poetae nostrates. Le Roman de la guerre de Troyes MS.:

De son frere eail la nouvelle
Par ce se moule en Masselle.
O cherdas termes grant d'ail fet.

Ibidem :

Mont avoient les fieses belles,
Et nez, et boches et Masselles.

Le Roman d'Athis MS. :

Des yeux pleure la Damselle,
Que toute en moule en Masselle,
Le nez, la bouche, et le menton

Inde diminue. *Maisselates* ibid. ubi de muliere elegantis formæ :

De lie, de roses qu'ils mellerent,
Les Maisselates conloururent.

MAXIMA, Recepta sententia, Regula, vulgo nostris et Anglis *Maxime*. Fortescutus de Laude Legum Angliæ cap. 8 : *Principia autem que Commentator dicit esse causas efficientes, sunt quedam universalis, que in Legibus Angliæ docti similiter et Mathematici Maximas vocant, Rhetorici Patadoxas, et Civilistas Regulas Juris denominant.* Christophorus de S. Germano in Dialog. de Fundamentis Legum Angliæ cap. 8. initio : *Quartum fundamentum legis Angliæ stat in diversis principis, que a peritis Legis Angliæ Maxima vocantur, que semper habita et tenta sunt pro lege in hoc regno Angliæ, quibus non est licitum alicui legis perito contradicere.*

† **MAXIMATES**, Proceres. Gall. *les Grands*. Bulla Clementis VII. PP. ann. 1588. apud Lobinell. tom. 3. Hist. Paris. pag. 600 : *Civitas ipsa (Parisius) Francorum Regum et regni Franciæ procerum beneficis adeo excrevit, ut Regum eorumdem ac procerum et Maximatum, nec non Prælatorum dicti regni quasi communis habitatio habeatur.*

† **MAXIMATIM**, Cataplatis, *Maximam portem*. Gloss. MS. Sangerm. num. 501. legendum *Cataplatis*, a Græco *καρα* *κατερευ*.

MAXIMITAS. Utitur Arnobius lib. 6. [post Lucretium lib. 3 : *Ne quedam cogas inmensam Maximitate; id est, magnitudine.*]

• **MAXINA**. Vide supra *Macina* 2.

• **MAXINATA**. Vide supra *Macinata* 2.

† **MAXIUM VEXILLUM**, pro Maximum, ni fallor; usus enim Italus erat præcipuum totius exercitus vexillum in curru imponere, atque illud magna cura servare. Hist. Rer. Laudensium apud Leibn. tom. 1. Script. Brunsvic. pag. 880 : *Sed ipsi perterriti statim signo dato tentoria cæperunt deponere, omnesque pedites cum plaustris et carazolo, super quod Maxium vexillum album cum cruce rubes deferabatur, abire cæperunt.* Vide *Carrociem*.

† **MAXNILE**, pro *Maenile*, Agri portuicula cum æde, Gall. *Ménil*. Codex MS. Irmitonis Abb. Sangerm. fol. 128 : *In Maxnili Badansate habetur area molendini una.* Charta apud Stephanot. tom. 3. Antiquit. Pictav. MSS. pag. 844 : *In villa que dicitur Anciacus Maxnili, curtis, viridigariis, etc.* Vide *Mentionis*.

† **MAXORIMEN**. Jus Vicentin. lib. 4 : *Coloni tenentur dare fictus de grossilibus, sive de Maxoriminibus in festo S. Felicis.*

MAXUCA, Clava, Gallis *Massus*, Ordricus Vitalis lib. 8 : *Quidam enormis statura ferens ingentem Mazucam.*

MAZUCA, Eadem notione. Chronicon Casauriense lib. 4 : *Iste Presbyter qui hic astat, cum Mazuca uno ictu confregit tempora mea.* Maxouza Græcis recentioribus : Leoni in Tactic. cap. 6. § 27. cap.

18. § 84. Heroni, Nicetæ, et aliis a Rigaltio laudatis. Steph. Sachæc in Versibus Græc. Politicis MS. : Μα τῶν παρτοῦκα πολυῶν τῶν ἀναγῶν καὶ ἄλλων. Willelm. Guiliart ann. 1304 :

Un ribent mei vouts et me,
En se main use Macete,
Le lance en cele rivete.

Idem anno 1305 :

Le cist-on aus romps donner
Diverses armes raisonnez,
Et tentir espées et Macas.

[Le Roman de Vacce MS. :

Grant juye fon' barjoas, et autre gent menue,
Neis les legeres lames, les vieilles, les chabases,
O bastons, o avayr, o barres, o Macas.

Idem :

Lors vaines baster vitans,
Pies et Macosus en leurs mains.]

Chron. MS. Bertrandi du Guesclin : *De la Court du Roy sui pour sa Mace porter.* Scribit Nauglius sub ann. 1236. Ludovicum ab Assassinis sibi matuentem corpus suum per homines cupreas clavus assidue deportantes fecisse diligentissime custodiri. Supra laudatus Guiliartus ad ann. 1191. vers. 1800 :

Ainsi que Jouhan par mesprisou,
Fest au Roy grant trainou,
Ou poi trova de controuh,
Grant au Roy de France dit
Tiaz qui le sont par enquerre,
Que le roi Richard d'Engleterre
Faisoit enfans endoctriner,
Pour lui occire et affiner,
Qui ja ierent tout enbernie,
E de tele aprisou parais,
Que chascus d'eus home ocist,
Tel son mestre li deist,
Et puis qui l'est mort rue,
Ne li chausist d'estre tue,
Car il devoit tantost ses agre
Selons la promesse du mestre.
Par ces avoit Richard bonece
De mettre a mort le Roy de France,
Dont il fa forment esjoit,
Puis que li Rois dire l'oi,
Ne fust-il qu'il ne se feist,
Dostens qu'en ne le surprist,
Eschauprier en toutes places
Nest et jour de serjens a masses.
Et par chausor, et par froidure,
Celle constance encore dure,
Et darra si cou ge propose, etc.

Vide Will. Brittonem lib. 11. Philippid. pag. 327.

• **MAYA, MEIA**, Congeries, cumulus : in *Maya* vel *Meia*, id est, Inanimul. Consuetudines Marchis Dumberum art. 30 : *Si aliquis furetur de die nemus scisum existens inanimul vel in Maya, quod in illo casu ille furator 15. s. Vien. bonos solvere tenentur.* Et art. 81 : *Si aliquis furetur in Meia seu gerberio, etc.*

† **MAYATA**, ut *Majacta*. Vide in hac voce.

† **MAYDANUM**. Vide *Maidanum*.

• **MAYERA, MAYERIA**. Vide supra in *Maeria* 4.

† 1. **MAYERIA**, Axis crassior, Gall. *Mardier*. Item quodvis lignum edificationi idoneum. Extractum computi ann. 1334. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 248 : *Item pro expensis Johannis Morelli magistri ingeniorum missi... pro aliquibus Mayeris capiendis ad opus machinarum.* Charta ann. 1347. ibid. tom. 1. pag. 66 : *Idem fuit injunctum Cellarario, quod ibidem de dicta Mayeria fieri faciat unam mustam bastardam cum quatuor cullis : et si Mayeria desset, quod ipse suppleat et prædicta faciat cum expensis domini.* Vide *Materia*.

• Sent. arbitr. ann. 1500 : *Item... quod dicti parerit... tenentur... realiter expe-*

dire dicto Claudio Lamberti... duodecim Mayerias pro reparando dictam suam archam, longitudinis quolibet quatuor theysiarum pro minori et dimidi pedis in cauda. Pro Pedamento, cui vitis innititur, Gall. *Echelas*, occurrit in Charta Humb. dalph. ann. 1343 : *Si aliquis in vineis vel arboribus alienis reprehensus fuerit fructus vel Mayeriam vineæ capiens, vel ipsas arbores sciudens, etc.* Dombensibus *Mayera*, dicitur Ramus salicis excisus. Vide supra *Maeria* 3.

• 2. **MAYERIA**. [Materia : Carta... de menamento Mayeriarum : (Chevalier, Inv. Archiv. Delphin. n. 249. an. 1277.)]

• **MAYESCARE**. [Esmayescare. Gall. Deuxième façon de la vigne : «... In fine Junii feci Mayescare vineas de Laureomonte... T. 21. p. 342... Bordiderius de Pessaco computavit se habuisse ad Esmayescandum vineas de Pessaco. T. 22. p. 185.» (Arch. histor. de la Gironde.)]

• **MAYGNERIA**, *Maynerii officium*. Charta Humb. dalph. ann. 1338. in Reg. Cam. Comput. Paris. sign. Vienne fol. 40. v. : *Contulsemus etiam officia Maygnariarum curiæ nostræ et castellanus Bellivius. Quia modo dictus Hugo pro dictis officiis mistrallium et Maygnariarum tenendis... nobis remisit. 500. florenos auri, etc.* Vide *Maynerius*.

• **MAYMA**, Ludos, qui primo die Maii mensis, unde nomen, agebantur, hac voce indicat Oliver. Maillardus in serm. de SS. Jacobo et Philippo : *Hæc vobis loquor, qui hodie curritis ad Mayma, ad choreas, ad ludos, etc.* Vide supra *Maiun*.

† **MAYMO**, *Gatius-Maymo*, Species simis. Vide in *Gatus* 2.

† **MAYNADA**, ut *Maisnada*. Vide in hac voce.

† **MAYNAGIUM**, Quidquid ratione officii alicui competit, puta habitatio, victus, vestitus. Charta ann. 1311. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 120 : *Ipsum Guikelmum quandiu vixerit retinuit de suis raubis et Maynagio scutiferorum et militum, videlicet quandiu erit scutife. ad reudas scutiferorum et quam cito erit miles ad raubas militum.*

• 1. **MAYNAMENTUM**, Mansio, domus. Charta ann. 1408. in Reg. feud. comitat. Pictav. ex Cam. Comput. Paris. fol. 255. v. : *Johannes Salebrache domicilius... confiteor habere... altam, mediam et basam justitiam et jurisdictionem dicti loci de Victriaci... cum terris, pratis, nemoribus et pertinentiis et Maynamentis.* Vide *Mainamentum*.

• 2. **MAYNAMENTUM**, Prædium rusticum, idem quod *Mansionis*. Charta Guid. de Rupe ann. 1314. in Reg. 56. Chartoph. reg. ch. 424 : *Concedimus... quod idem magister (Arnaldus Leutardi) aut sui heredes... possint edificare... domum foriam... in Maynamento suo de la Leutarderia.*

† **MAYNERIA**, MEYNERIA, Idem apud Delphinates quod alibi *Maisnada*, *maisnada*, hoc est, Familia, unde et pro officio *Maynerii* usurpatur, quod is inter domesticos et familiares censetur : hinc itaque

MAYNERIUS, *Maignerius*, *Mainerius*, et *Meynerius*, Familiaris, domesticus, serviens, apparitor : rustici Dombenses etiamnum famulos suos *Maignats* vocant. Jam vero quodnam fuerit *Maynerii* officium, que ejusdem privilegia et immunitates, discere licet ex iis que subjicimus, unde et varias ejusdem vocis efformationes notionesque accipies. Charta ann. 1274. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 126 : *Item de famulis seu Mayneris Archiepiscopi Viennensis, Abbatis Roma-*

nensis, et Ecclesie de Romanis sic dicitur et ordinamus, quod illi qui dictas Maynerias ad prebendam obtinent, illa gaudeant immunitate et libertate qua hactenus usi sunt: quia vero aliquando contigit, quod aliqui Maynerie ad dictum D. Archiep. vel Ecclesiam de Romanis aliquo casu vel certa causa devenerunt, et modico pretio accepto, divitibus hominibus de Romanis concesserunt, ut immunitatem talliarum et onerum ville ex hoc consequerentur, etc. Et infra: Item, quod Archiepiscopus nec ejus familia spoliarent sine causa cognitione a quem Canonicum, clericum, vel aliquem de eorum familia, vel Mayneria. Charta ann. 1388. ibid. tom. 2. pag. 367: Atque jura dictorum Decani et Capituli, et singulorum personarum ipsius Ecclesie et eorum familiarium et Mayneriorum, suscitarent. Alia ann. 1386. ibid. pag. 120. ubi de officio Maynerie: Qui Andreanus in civitate et territorio Gratianopolis citare et capere, ad instantiam partis et partium debet venire, mandata exequi, et litteras juxta formam et tenorem dicte Curie Gravinodani. Statutum Humberti II. Dalphini ann. 1349. ibid. pag. 587: Item, voluit, declaravit et ordinavit ipse D. Dalphinus numerum Mayneriorum seu servientium Curie... Item, quod Maynerie vel alii officiales Dalphinates in domibus Baronum seu aliorum Nobilium Dalphinatus, seu aliarum terrarum suarum pignora non possint nec debeant infra domos ipsas, quando pignora sufficientia ipsorum pignorum extra domos eorum poterunt reperiri ad evitandum scandalum que inde possent forsan evenire. Charta ann. 1361. ibid. tom. 1. pag. 150: Constituimus Maynerium et bannerium nomine D. Dalphini, pariter et ordinamus, concedentes eidem Guigoni licentiam et auctoritatem infra dictam Castellaniam et ejus ressortum citandi, ajornandi, multandi, arrestandi, banneyandi, bona levandi, et alias ipsorum officium Maynerie et bannecie, prout consueverunt exercendi. Charta ann. 1389. ibid. pag. 128: Et emolumentum proveniens ex delictis Mainieriorum delinquentium in suo officio.

Pro apparitore Mainnier occurrit in Lit. remiss. ann. 1358. ex Reg. 86. Charthoph. reg. ch. 129: Après ce vint un sergent, appellé Radis, que l'en appelle audit Dauphiné Mainnier de court, etc. Meunier, eodem intellectu, ut videtur, in Stat. ann. 1870. tom. 5. Ordin. reg. Franc. pag. 858. art. 14.

MAYNILE, Mansio, domus. Pancarta Abbatum S. Stephani de Vallibus apud Xantones in Charta 1: Abbas et Conventus nobis in quolibet Maynili reddant et mutant unum biscocum in festo Nativitatis Domini. Vide *Mansio*.

MAYNITUM, Vox frequens in Bressis et Dumbardum tractu, ejusdem significationis ac *Mansio*, de quo supra.

MAYRAMEN, Lignum, unde dolia componunt, Gall. *Mairrin*. Consuetudo Brageriac. art. 76: Item nullus sit ausus secum villam dicti loci et districtus ejusdem dolia tonellorum vacuorum transferre, neque Mayramen, neque vimos, neque codram. Adde art. 77. Vide *Mansio*.

MAYRASTRA, Gall. *Mardre*. Noverca. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 767: Mayrastra, Prov. materna, noverca. Acta MSS. Inquisit. Carcass. ann. 1308. fol. 23. v.: Raimunda Mayrastra ipsius testis, etc.

MAYRE, Matrix, Gallice *Matrice*.

Mirac. MSS. Urbani V. PP. in Tabul. S. Victoris Massil. Mulier quodam patiebatur infirmitatem corporalem que vulgariter appellatur la Mayra.

MAYTA, Vide supra *Masia*.

MAYTALLATA, Vide *Mayteriatum*.

MAYTERIA, Mensura frumentaria. Statuta reformat. S. Claudii ann. 1348. Per Claudium Peillard supra unum pratum duas Mayterias frumenti. Vide *Meisteria* 2. Hinc

MAYTERIATA, Modus agri, quantum sufficit ad sationem unius maylerie. Antiq. Recognit. Alberipæ in Regesto Probus fol. 62. Item Comes capit tanchiam in III. Mayteriatum terre super ripam Rodani, versus caminum d'Ambaleut, quam terram tenet Guigona de Cruce; et potest valere tanchia communibus annis 1. Mayteriatum siliginis per annum. Vide *Meisteria*.

MAYTALLATA, Eadem notione, in eodem Regesto fol. 62. verso: Richardus sutor et tres fratres sui tenent de comite XV. fousor. vinas retro castro, et debent inde XII. denarios censuales. Et tenet 1. Maytallatem terre juxta pontem.

MAYUS, Medius, dimidius, Gall. *Dem*; Arvernis præsertim Anciensibus *Lou may*, nostris *Le milieu*, Medium. Charta Guidonis Archiep. Bituric. pro Comunita S. Palladii ann. 1279: Si infra quatuor annos et Mayum animalia essent inventa in tallis, solent emendari.

1. MAZA, Rigidus panis, biscocum, ut vocant, vel quod ex farina, oleo et aqua conficiebatur, atque etiam ex lacte. Vocabul. Sussannæ. Cibis est castrensis, seu potius polentæ genus, peculiare Persarum militum, quod quidam ex hordeo, melle et sapa commixtum fuisse existimant. Vide Lex. milit. Caroli de Aquino.

2. MAZA, vox Italica, Clava, in Chron. Bergom. apud Murator. tom. 16. col. 939. Vide *Massa* et *Mazuca*.

MAZACCARA, Salsitia, Mâtes, xptas, Alexander Iatroscopista lib. 2. Passion. cap. 67: De quadrupedibus autem sunt offerendi pulmones, intestina, vel ex eis cordule facte, aut Mazaccare. Ubi Glossæ MSS.: Mazaccare, salutis facte de tritis carnisbus intestinorum.

MAZACRIUM, Cædes, strages, vel homicidium dire perpetratum, Gall. *Masacre*. Charta anni 1218. in Probat. Hist. Monmorenc. pag. 84: Cum in domo illa habeant omnem justitiam... videlicet rapinum, Mazacrium, homicidium. In alia ann. 1222. in Tabul. S. Dionysii: Dicitur quod B. Dionysius in terra sua de Diogilo habet rapinam, homicidium, Mazacrium, et omnimodam justitiam. Ubi usurpatur pro murdro. Vide in hac voce.

MAZADA, Mansio, domus cum agri portione. Charta ann. 1137. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 485: Ego Raymondus Trencavel viccomes Biterris et uxor mea Adalatica, nos ambo donamus... tibi Raymundo de Poinairol... tertiam partem de tota Mazada Stephani Aldegarrii. Vide supra *Massa* 5.

MAZAFUSTUM, MAZZAFRUSTUM, Machina bellica jaculatoris species, fustibalis, Ital. *Mazafrusto*. Tract. MS. de Re milit. et mach. bellic. cap. 1: Castella sive oppida... de istis sint fulcra... fustis, Mazafustus, fundis, etc. Et cap. 58: In cædis stare debent homines armati ad offendendum castellanos sive civos cum ballista, saxis, igne, scopis et Mazafustus. Hist. belli Forojul. apud Murator. tom. 8. Antiq. Ital. med. sevi col. 1206: Finaliter nostri ferventi animo

cum balistrariis nostris, arcibus, Mazafustus, frandegulis, etc. Vide *Mangnum* 1.

MAZAGANIA, Curia regia Mauro-rum. Acta S. Ferdinandi Principis Lusitan. tom. 1. Junii pag. 586: Interim equitabat Rex cum Lazaroquio eulogus prefecit et tota aula quam Mazagamem vocant. Vide *Masnada*.

MAZALIS, Porcus castratus, pinguis, f. pro *Matalis*. Vide in hac voce. Stat. Placent. lib. 5. fol. 65. v.: Si vero dictam porcã a rotio non tenuerit, possit tenere sex porcos a carnibus, qui Mazales appellantur.

MAZARIUS, MAZAREUS, Idem quod *Mazarius*. Vide in *Mazer*. Tectam. Rich. de Bisunt. Rem. archiep. ann. 1380. inter Instr. tom. 10. Gall. Christ. col. 73: Item magistro Remigio de sancto Hilario unum cyphum Mazareum cum pede de argento... Item domino Egidio curato de Commissario... legavit unum de cyphis suis de Mazario cum pede de argento. Vide mox *Mazarius* 2.

MAZARINUS, Fadem notione. Charta ann. 1251. in Chartul. Valcol. sign. E. ch. 47: Insuper idem Adam contulit predictæ ecclesie Vaucoillensi in puram almoniam quendam mobilia bona sua, videlicet unam carrucam autotam, cyphum Mazarinum valentem decem solidos alborum. Vide mox in *Mazer*.

MAZARINUS, MAZARUM, Vide *Mazer*.

MAZATI NUMMI, Leo Ost. lib. 1. Chron. Casin. cap. 28: Rupit ipsum Mazasterii vestiarius, et inde tulit solidos Mazatos 14. millia.

MAZEGADIGUS, Charta Ildefonsi comitis Tolosæ pro Libertatibus urbis Tolosæ ann. 1141: Excepto illo sale, quod necessarium erit coram Mazegadicis. [Vide *Mazegaticum*; ubi que præponenda erit lectio, definitis.]

MAZELINUS, pro *Mazarinus*, Alienigena, adulterinus. Vide *Manser*. Alia notione, vide in *Mazer*.

MAZELLATOR, Carnifex. Stat. Placent. lib. 6. fol. 77. v.: Quicumque bocharius vel Mazellator in bocharia vendiderit carnes porchorum feminarum seu masculis, etc. Vide supra *Mazellator* et *Macellum facere*.

MAZELUM, f. pro *Macellum*, Mercatum, forum. Memorial. Potest. Regens. ad ann. 1287. apud Murator. tom. 8. col. 1189: Tempore præcedente dirupis domibus ipsorum extrinsecorum D. Mathias de Fociano ex lapidibus et lignamine ipsarum, super Mazelum de plates factis fieri quandam pulcherrimam domum, que vocata fuit Alta-Bella. [Vide supra *Macellum facere*.]

MAZENARIUS, Qui a calicibus, vulgo *Mazeres* dictis, erat. Liber nigæ Scaccarii pag. 350: Masenarii duplorem cibum tantum (habeant.) Ubi Editor Henricus Somneri sententiam de illis poculis amplectitur.

MAZER, MAZERINUS, MAZARUM, MAZDRINUM: ita passim appellant Scriptores pretiosæ pocula: sed que eorum fuerit materia, non omnino constans est opinio. Somnerus lignea fuisse dixit, et acerna, quod *Mazzer*, Belgis, acris arboris tuberculum sonet. Sans scribit Janus Dolmerus in Notis ad Jus anticum Norvegicum antiquum pag. 461. pocula ex acera facta olim fuisse in pretio apud Norvegios. At Fortunatus in Epistola præfixa lib. 1. Poemat. pocula acerna ut villora recenset. [Vide *Germ. Mazer*, olim *Masar*, est Tubur, nodes trunci. Vide *Graff. Thesaur. Ling. Franc. tom. 2. col. 875.*]

Genuinam vero, ni fallor, notionem attigit vetus Glossarium Lat. Gall. docet quippe eadem fuisse vasa, quae Latini Murrhina vocant: Murrha, Hanap de madre. Sed et Matthaeus Paris ann. 1181. videtur appellasse, Murrhina, quae illi Maserina, pag. 97: Tres cuppes Murrhinae. Charta Guillelmi Episc. Ambian. ann. 1298. in Tabul. Episcop. Ambian. fol. 99. v.: Ex cuilibet lactum et sciphum argenteum et Murrhaem. [Testam. Johannis de Albinaco Episc. Trecent. apud Camusatium pag. 201: Una cum omnibus et singulis ciphis meis Murrhaem tam cum pedibus argenteis, quam sine pedibus, etc.] [Litt. official. Autiss. ann. 1838. in Reg. 2. Chartoph. reg. ch. 40: Item duos ciffos Murrhae, valentes tunc communi estimatione sexaginta solidos Turon.] Charta ann. 1376. in Reg. 108. ch. 293: Item omnes ciphos, tam argenteos quam alios de Madre, etc. Un hanap de Madre vermeil... lequel hanap fut prisid douse sole Paris. in Litt. remiss. ejusd. an. ibid. ch. 68.] Est autem Murrha, ut auctor est Plinius lib. 27. cap. 2. lapidis pretiosi generis odoris praestantia commendabile, et colorum varietate insignis, subinde circum-agentibus se maculis in purpuram candoremque, et tartum ex utroque ignescantem, veluti per transitum coloris purpura rubescens, aut lacta candescens.

Nascitur autem in Orientis apud Parthos. Papias: Murrha, gemma, apud Parthos gignitur, unde dicitur, quia varietas ejus in purpuram candoremque et ignem, quasi in caelesti aere conspicitur. [Ex Isidori Origin. lib. 16. cap. 12. sect. 6.] Notum vero Murrhae et Murrhinae pocula et vasa magno olim fuisse in pretio apud Veteres, non modo ex Plinio, sed et Seneca lib. 7. de Benef. cap. 9. Suetonio in Augusto cap. 71. Propertio lib. 4. Eleg. 5. vers. 26. Martiale lib. 14. Epigr. 113. Paulo et Javoleno JC. in leg. 8. § 4. et leg. 11. § 2. D. de Supellectile legat. (88.10.) Aspitolino in Antonino Philosopho et in Ello Vero, Lampridio in Heliogabale, Victore in Epit. in eodem Antonino, etc.

Ex quibus quidem Scriptoribus invicem collatis nondum certo erui potuit quenam fuerit Murrhinorum materia, adeo ut cum Turnebo lib. 8. Adv. cap. 1. dicere liceat, ubi de Murrhina, tantam nobilissimorum Scriptorum in re frequentissima disensionem adnotationes dignam prorsus existimandam. Quippe Baronius ann. 84. ex Mich. Mercato, Murrham veterem, idem esse ait quod hodie Indi Benzoin, seu Benisiam vocant, materiam scilicet ex mirrhæ arbore incisa fluentem, ex qua in massam coagmentata, coloribus ad speciem inductis, arte inde potiora effungebantur, quae in summis populis delictis essent. Cardanus, Julius Scaiger in lib. de Subtilitate, et Salmastius ad Solinum, murrhina antiquorum, esse vasa nostro saeculo porcellaneae vocata contendunt, proindeque, ut Baronius, scitilia; [cui sententiae favet Alph. Ciaconius in epist. ad Princ. Cardinam. apud Marten. tom. 8. Ampl. Collect. an. 1324: Taceo... vasa Murrhina ex China tot generum, quae Porcellaneae patrio sermone appellantur.] Petrus vero Bellonius lib. 2. Observat. cap. 7. vasa murrhina ex aliquo concharum genere fuisse confecta existimavit: et ideo sic denominari a Murice place, qui per excellentiam alto nomine Conchillum dicitur. Antonius Nebrimensis agaten esse putat. Andreas Caesalius de metallis lib. 8. cap. 23. ex scorilis metal-

lorum confecta murrhina vasa existimant, haec sic dicta, quae myrrham redolent. Denique Nicolaus Guibertus Medicus Munitontanus in Assertione de Murrhina, edita Francofurti ann. 1597. confutatis hinc virorum doctorum sententiis, novam induxit, contenditque murrhina vasa lapides fuisse, et ex materia fossili, non vero scitilia, licet id Propertius videatur distasse: quod etiam ante eum statuerat Georgius Agricola lib. 6. de Natura fossilium, scribens, Onychen in Caramania natam, nunc onycha nominare Plinium, nunc murrhina. At cum species variae sint Onychis, idem Guibertus putat murrhina vasa elaborata ex ea quam Corneolam albam vocant, zopsis tamen diversis coloribus, et aliquam similitudinem habentibus ad arcum caelestem, (quas quidem venas, madreas, a vulgo appellari annotat cap. 8. extremo) qualis improprie Sardonix dicitur, quae potissimum in Caramania probatissima nascebat. Id praeterea firmant Glossa Graec. Lat.: Sardonix, et cypris, murrha, expōitō. Sed et Sidorius Carm. 11. myrrinam Sardonichen dixit:

Myrrina Sardonichos, amethystos Therus, lapsa hinc, etc.

[Apud Annam Comnenam lib. 3. Alexiad. pag. 94. μυρρινον/αργυρομυρρινον, Aretas in Apocalypsim cap. 57. de Sardonice: Ο μύρρινος ούρος; και η ποταμη αλμυρατων ερυθροκίτρινος. Eiusmodi onychinorum vasorum meminit Concilium Duziacense I. part. 4. cap. 8: Et probatum est coram omnibus in Synodo, quia calicem onychinum de ipso Ecclesia auro et gemmis ornatum, et patenam onychinam, quam Dominus Rex S. Maris Laudunensis Ecclesiae dedit, auro et gemmis ornatam de scriniis suis... latentius fuisse arreptam. Unde colligitur ejusmodi calicibus usos etiam in sacrificiis Sacerdotes, ut et ex Chr. Casin. lib. 8. cap. ult. Helgaldus in Roberto Rege pag. 68: Urceolum ex onychino factum, quod comparaverat Rex ditissimus pretio 80. librarum, iterum ipsi sanctae Crucis loco contulit. In hoc tamen differre observat idem Guibertus antiquorum murrhinae et onychinae vasa, quod vasa murrhina ex Onychis gemma confecta appellationem hanc sortiebantur: pocula vero onychina, quae ex Onychite, hoc est, ex Calchedonio erant confecta. Sed haec virorum eruditiorum sententias aliis examinandas reinvicem, quas legere est potissimum apud Iacobum Gretzerum in Syntagm. de Vino myrrhato et myrrhina.

Murrhina porro pocula intellexisse Virgilium 2. Georg. non desunt qui putant:

Ubi gemma bibet et Serrano dorulata ostro.

Ubi Servius: Gemmao poculo, non gemmato.

MAZER, MAZARUM, Wibertus in Vita S. Leonis IX. PP. cap. 6: Et quendam scyphum pretiosi Maseris ob sui memoriam obtulerat. Ubi Codices alii momente Hencherio, praefertunt pretiosi Marmoris. [Maseris legendum censet Mabill. sec. 6. Bened. part. 2. pag. 78. ubi observat Brunonem Signiensem asserere hunc scyphum ligneum fuisse, atque a Desiderio Casinensi seu Victore III. poculum lignarium appellatum.] Will. Thorn in Chr. pag. 206: Et empta un hanap de Mazer, ou un pès d'argent. Visitatio Theaurarum S. Pauli Londinensis ann. 1265: Item ciphus de Anserne magnus de Mazer, cum basco

pode, et circulo argenteo. Item cups magna de Mazer, ornata pede alto 2. circulis et pomellis argenteis. Charta Heccardi Comitis Augustodunensis apud Ferrardum: Et anapo corneo majore, cum illo de Mazer. Testamentum Mag. Gerardi de Abbatia-villae Archidiaconi Ambianensis ann. 1271: Et tota supellectilis mea argentea, et cyphi de Mazer, cum pedibus, et sine pedibus. [Charta ann. 1347. tom. 2. Hist. Dauphin. pag. 566: Item, unum ciphum de Mazer sine copertorio, cum pede argenteo laborato in medio et deaurato, cum sex emaltis parvis. Item, unum alium ciphum minorem cum copertorio de Mazer cum pede argenteo, habente unum emaltum laboratum in summitate dicti copertorii.]

[Galli vulgo Madre vocant ejusmodi scyphos et pocula. Computum Steph. de la Fontaine Argentarii Regis ann. 1350. titulus: Madres et cailliers pour boire vins nouveaux: Pour un hanap de Madre fin à tout le couvercle, duquel l'en sert le Roy à table, 16. lvs. Par. In eodem Computo: Pour faire et forger 7. bouillons d'argent pesans 2. onces, dorez et emaillez à leurs armes, et mis es fons desdits cailliers. Alibi: Pour apareiller et recoutra 2. hanaps cailliers, pour argent et façon 28. sol. Paris. Rursum: Pour faire et forger la garnison de sa coupe de Madre de son hanap de jour, et de son caillier de nuit, pour le terme de Toussains, et les 12. bouillons pour les cailliers de sa table. Ibidem: Pour faire et forger 4. bouillons d'argent dorez et emaillez pour mettre es fons des 4. cailliers, etc. Et cap. quod inscribitur Coutellerie. Deux paires de couteaux à trencher avec les parapains, l'une paire à manches de cadet, garnie de virolles et de tinglettes d'argent dorées, et emaillez de France: et l'autre paire à manches de Madre semblables, garnie et emaillez, delivrez en ce terme pour le Roy aux festes de Toussains et de Noël, deux livres. Passim ibi Regestum Peagiorum Paris. Hanap de Madre dicitur un denier, et est y a hanap de fusi, si aquite le madre le fust tout pour un denier. Infra: Du tonlieu des hgnaps de Madre, de fusi, d'escuelle, et de plateaux. Regestum continens Peagium Bapalmorum: Le hanap de Madre à pied d'argent. Infra: Le hanap de Madre pour son boire. [Tabularium. Compendiense: Tradita fuerunt Priori 2. plates, 8. escuelles d'argent, 1. hennas, 2. bises dorées, 18. cuilliers en un cofin, 9. en l'autre d'argent, 8. hennas de Madre à pie. Testam. Droconis de Vaucelles ann. 1358: Item do Alizonæ de Nigella pedicæ mæ... x. libras Par. et meum magnum scyphum de Madre cum pede argenti.] Charta Roberti Comiti Droconensis in Histor. Droconsi pag. 260: Excepto quod scriptum est de merceris et cyphis de Madre. Etiamnum hodie Angli pateram Mazer vocant.

MAZERINUS, Scyphus ex mazer. Radulphus de Diceto in Imag. histor. ann. 1183: Ciffi 9. argentei, tres cuppes Mazerinae, 8. salaria argentea. Teloneum S. Audomari in Tabulario S. Bertini: Sacus cordatus cyphorum Mazerinorum 4. den. [Charta ann. 1247. tom. 2. Hist. Eccles. Meldens. pag. 150: Legavit... sorori defunctae Eremburgis, quadraginta solidos, et quendam ciphum Mazerinum.] Inde apud Poetas nostrates vernaculos passim Mazerin, pro scypho ex mazer reperire est. Philippus Mouskes MS. in Philippo Aug.:

Et apporteres estroiles, Hanbs, coupes, et Mazerinas.

Le Roman d'Aubery MS. :

Venir en fait tout plein en Mazerin.
Aubery hant, qu'il n'y quist point d'angis.

Alibi :

Tu es beuvres à un tel Mazerin.
Dont la merveie encore à male fin.

MANZERINA VASCULA. Vide suo loco.
MAZDRINUS. Lambertus Ardensis : *Wido de Elombon dedit feudum, quod ab eo tempore Gerardus de Sauvignhem, pro tribus fortis argenti, et cifo uno Mazdrino.* Ubi Chronicon Andrense pag. 352. habet mazerino.

† **MADELINUS.** Tabular. Compendiense : *Hæc sunt nomina utensilia de Remimaco... duo manutergia, tria auricularia, duo cifi Madelini cum pedibus argenteis.*

† **MADERINUS.** Charta ann. 1225. in Chartul. S. Mariani Autiss. : *Promisit abbas Ercardo quemdam cifum Maderinum.* etc.

† **MADRINUS.** Testamentum Abbonis Canonici Altisiodor. ann. 1191. in Tabular. Eccles. Altisiodor. fol. 48. : *Duos cyphos argenteos, II. cochlearia, unum Madrinum.* Et mox. *Cifum Madrinum.* Necrolog. S. Martini de campis. 4. Id. Jan. : *Dedit conventui ciphum Madrinum ad pedem argenteum et deauratum...* an. 1381. [Le Roman d'Athys MS. :

*Cil preson tonailles, cil becins?
Cil coupe d'or, cil Mazerin.*

† **MADRINUS,** in vita S. Udalrici sæc. 5. Bened. pag. 453 : *Unum cooperitorium Madrinum ad servitium sui successoris dimisit.*

† **MASERIUS.** Testam. D. Le Scrop ann. 1415. apud Rymer. tom. 9. pag. 276. *Unum Maserium cooperitum, cum pede et bordure argenteis et deauratum.*

† **MAZELINUS.** Necrolog. Ecclesie Parisiensis Non. April. : *Dedit etiam nobis cyphum Mazelinum cum pede argenteo ad servitium in refectorio.* Adde 21. Ki. Mail. Le Roman de Garin MS. :

*Si n'est table et mon pain et mon vin,
Et n'occulte, mon hanap Mazelin.*

Allo loco :

*Giebert appelle, Beiller-moy cè le vin,
Dessus ma table mettes mon Mazelin.*

Infra :

*Dessus le table fort si n' Mazelin,
Le hanap froisse, et espand le vin.*

Nolim tamen hisce omnibus Auctorum locis, murrina vasa, cujusmodi antiquorum erant, intelligi, cum doceat Papias sua ætate ita appellata universim vasa vitrea, seu scyphos vitreos : *Murra, genus vasis, pro vase vitreo ponitur.* Edit. habet pro vitro. Alibi : *Myrrhinum, genus optimi vitri et saphyrini coloris, inde myrrhina vasa dicuntur.* Ita Codex editus : at MS. pro vitri, habet vini. Sed prior lectio melior : atque ita sumi debere vasa mazerina in Regestis Peagiorum supra laudatis fortean existimandum est.

† **MADRINARIUS,** Officium Scantionarie, cui madrinorum et poculorum cura incumbat. Computum Hospitalii Reg. ann. 1818. : *Rad. de Asneris) Madrinarius.* Statuta Philippi Longi pro sua domo ann. 1817. in Regesto Pater. Camera Comput. Pagis. fol. 79. : *Il y aura un Madrinier, qui servira de voires et de hanaps, et aura 8 den. de gages par jour pour toutes choses.* Nescio an huc spectent Glossæ Gr. Lat. : *Ηαζαρίης, Μαστρίνις, Πρωφύσορ.* Ubi Codex MS. S. Ger-

mani Paris. habet *Meterinus, Profusor,* ut legendum est *Mesprinus, vel Maserinus,* hæcque voce intelligatur Pincerna. Sed hæc vox non est istius ævi.

† **MADLINARIUS,** idem dicitur in Ordinat. Hospitalii S. Ludovici Reg. Franc. ann. 1201. : *Guillelmus Madlinarius...* tam pro ciphis, quam pro vitris quarrendis et portandis, etc. Vide *Olea, Masoricus.*

† **Madelinier** vero in Lib. pitent. S. Germ. Prnt. et *Maderinier,* ejusmodi vasorum opifex, in Charta ann. 1812. ex Reg. 48. Chartoph. reg. ch. 306. Vide supra *Madarinarius* et *Madrinarius.*

† Cum igitur *madrina* vasa ac pocula in usu cotidiano fuisse ita videantur ac vulgata, ut ita servandis et administrandis minister proprius prepositus fuerit in aula Regum, mirari sane subit, quod ex his pboris vix hodie aliqua suppetant : præter illud forte quod etiamnum servat illustre ac regium omalno Sandionysianum gazophylacium, de quo ita Doubletus pag. 844. : *Le hanap du Roy S. Louis, dans lequel il beuvot fait de Madre, avec son couvercle de meisme matiere, garny d'un pied d'argent doré, et dedans icelui hanap, a 1 milieu du fond, un email de demy rond taillé de fleurs de lys d'or à chambr d'azur, etc.* Qui quidem sancti Ludovici scyphus coloris subfusus est, et ex pretiosiori lapillo confectus, adeo ut *agate* formam præferat, firmetque sententiam Antonii Nebrissensis : *cujusmodi forte fuerit de quibus Nicol. de Bria in Ludov. VIII. :*

*Discumbant proceres, implentur vasa phaleroo
Gemmas, claus labor est crateres evacare.*

Tametsi poetis veteribus loquendi formula familiaris, de qua Savaro ad Sidonium lib. 2. Ep. 13.

Materia denique vasorum murrhinorum excellentia ac raritas, facit ut dubio locus sit, an poteria illa omnia, quæ hæc appellatione ceñentur apud Scriptores, revera fuerint ex Onyche, juxta quiberti sententiam : an vero pieraque ex his ficticia, verorumque æmula, conflata ex versicolore materia vitrea, et in fornacibus vitrariorum cocta : quod sane olim factum annotat Plinius lib. 36. cap. 26. Quemadmodum hodie artifices *porcellanas* imitantur, vasis ex argilla opere figulino elaboratis, incrustatione quadam albissima intinctis deinde in fornacem positis, quo nitorem et lævorem vitri acciperent.

† Cum vero ejusmodi vasa in usu cotidiano ita fuerint, ut in tabernis ipsis ministrarentur : alla pretiosioris materiae puta *Porcellane* : alla inferioris, quam *Fayance* appellamus, fuisse certum videtur. Et quidem distinguebantur *Le grand et petit madre,* ut colligitur ex Lit. remiss. ann. 1383. in Reg. 124. ch. 64. : *Raoulin Guillet vit quatre hanaps de caillier ou de petit Madre, desquelz l'en servoit en ladite taverne.* Alig. ann. 1400. ex Reg. 155. ch. 482. : *Un hanap de Madre du pris d'environ six blancs.* Argillam fuisse innuere videntur Lit. remiss. ann. 1408. in Reg. 162. ch. 212. : *Iceilui Boyard avoit esté fort blecé en sa teste d'une grant pierre, qui estoit cheue sur saditte teste, et y portoit, comme l'en dit, du Madre ou autrement.*

† **MASERICA,** Vox, ut videtur, ejusdem originis. Poeta MS. infimæ ævi, ex Bibl. Thuaud Cod. 525 :

*Adit plene sero Maserica theca liro,
Pennis et arisocpis, et acerna popina ferinis.*

Ubi Glossa *Masericam, ollam* interpretatur.

† **MAKERIUS,** Italica *Maziere,* qui clavam tenet, *Massier* : in Ceremoniali Episc. lib. 1. cap. 11. * [« Quos sequebantur nobiles et barones suo ordine, *Mazerii regis.* » (Diar. Burchard. ed. Thuanæ, II, 165. an. 1484.) — « Servientes armorum sive *Mazerii* quinque. » (Id. 177.)

† **MAKERIUS,** ut supra *Mazareus.* Charta ann. 1121. in Chartul. Arremer. ch. 88. : *Abbas Gualterius dedit... ciffum unum novum multum bonum Mazareium.*

† **MAZETTA,** Vox Italica. Annal. Mediol. apud Murator. tom. 16. col. 807. : *Centura una argenti cum Mazettis duobus et siquæcia XLIII.* Ejusdem significationis videtur

† **MAZIUS,** ibid. *Centura una facta ad rosellas perlarum cum Mazio et fibbis argenti, etc.*

† Vel **MAZETTUS,** Ital. *Mazetto,* dim. a *Mazzo,* fasciculus, ornamentigenus.

† **MAZIA,** Clava, Ital. *Mazza,* Chron. Petri Azarii apud Murator. tom. 16. col. 827. : *Patrem ipsius dom. Johannis de Olegio cum una Mazia ferrea, quam tunc portabat, interemit, etc.* Erat et Mazis officii seu dignitatis symbolum. Chron. Madoet. apud eund. tom. 12. col. 1085. : *Divino judicio dominationis Maziam reddidit.* Vide *Mazia.*

† **MAZINARE,** Molere, Gall. *Moudre,* ab Ital. *Macinare.* Charta ann. 1370. : *Quod ipsi possint percipere molegium ad illis personis... que ibunt ad Mazinandum sive franzendum frumentum, bladum, legumina, etc.* Vide *Mazenare.*

† **MAZUTINA,** Vide *Masmodina.*

† **MAZOLIUS,** Manipulus, ab Italico *Mazzuolo, Mazzo.* Stat. Casalis sæc. XIV. in Mon. Hist. Patr. Taur. tom. II. col. 1048. : *Item quod aliquis mesonerius, seu mesomeria non possit portare Mazolios scamzatos seu semerzatos sub pena et banno pro quolibet ipsorum et quolibet vice soldorum V. papianium, et teneatur portare Mazolios omnes legatos.* [FR.]

† **MAZUCA,** Vide *Mazuca.*

† **MAZURA,** pro *Mansura,* domus. Charta ann. circ. 1130. ex Archivis S. Victoris Massul. : *Vitelmus monachus interrogavit eum de illa Mazura que vocatur Festacias.* Charta Guillelmi Comitis Claromont. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arverp. pag. 62. : *Comprehendendo veterem Mazuram antique Gergovie.* Adde Litt. ras. ann. 1250. apud Lobinell. tom. 3. Hist. Paris. pag. 207. Vide *Mazura.*

† **MAZURALE,** Agri portio nuda cum rede. Charta apud Stephanot. tom. 3. Antiquit. Bened. Pictav. MSS. pag. 749. : *Dono et concedo... quidquid juris habeo et domini in nemore de Clochay, quod dicitur nemus B. Juniani, et Mazurale quod habeo, etc.* Vide *Mansionile.*

† **MAZULE,** Schedæ erant, inquit Hofmannus, quæ periodis e Deuteronomio binis inscripte, postibus ex lege. apud Hebræos, affigi solebant. Plura vide apud eundem in Lexico

† **MAZZA,** vox Italica, Clava. Acta B. Amad. tom. 2. Aug. pag. 574. col. 2. : *Ecce quidam miles armatus cum una Mazza aurata in manu supervenit. Mazza ferrata.* In Stat. castri Redaldi lib. 2. pag. 89. v. *Mazza lignea,* in Stat. Mutin. rubr. 384. pag. 80. r.

† **MAZZAFRUSTUM,** Vide supra *Mazafustum.*

† **MAZZERIUS,** Qui massam seu clavam gestat. Vita B. Columbæ Reatinæ tom. 3. Mail pag. 354. : *Qui clavas pontificias*

portabant, quos Masserios dicimus. Vide Masserius.

† **MAZZETTA**, Vestis Episcopalis pars, quae nostris Camail dicitur. Articuli reformat. Paris. ann. 1586. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 1194: Tunicam lineam, quam rochetum vocant, semper induat, cum Mazzetta, ex Innocentii decreto. Sine talari tunica quae ad collum adstricta sit, ac Mazzetta, neque e cubiculo exeat, etc. [° Leg. Mazzetta. Vide in hac voce.]

† **MEABILIS**, Genuinus, legitimus Gall. Loial et marchand. Tabular. Cartasina de Bello-Larico: Quadraginta octo bissetis aeneis ad cumulum bonae et Meabilis. Vide Marchabilis.

† **MEAGLA**, Nummus aureus, medallia. Italica Medaglia. Regimina Padua ad ann. 1274. apud Murator. tom. 8. col. 424: Hoc anno de mense februarii fuit inventum in claustra domus Dei per fratrem Rolandum tantum aurum in Meaglis, quod valuit circa XVII. millia librarum Bagatinorum. Eadem Italice leguntur ibid. col. 380. In quest' anno del mese di Febraro fu ritrovato nella chiesa della casa de Dio per frate Orlando tanta quantitas d'oro in Medaglia che valea circa diecimila libras de bagattini. Vide Medalla et Medalea 1.

† **MEALA**, Genus plantarum. Locum vide in Collyrida sub figem.

† **MEALA**, Minutioris monetae species, Gall. Maille. Charta ann. 1158. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 574: Ego Raymondus Trencaveli dona licentiam operandi vobis Arnaldo de Carcassona et Guillelmo Stephani et Petro Guillelmi in moneta mea de Carcassona, quando volueritis, de xxv. solidis denarios in libra, et de xxvj. solidis Mealas in libra et sexta pars sint de Mealas. Item quando voluntas nostra erit, habeatis licentiam minuendi unam Mealam et non plus. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: Mealha, Prov. obolus, as. Vide Mailia 1. et Medalla.

† **MEASUS**, pro Mansus, ades cui adjuncta certa agri portio. Charta Rixovendis domine de Terminis ann. 1208. in 30. Regesto Tabular. Regii n. 61: Nos tenebamus in feudum albergam duorum Militum in unoquoque Meas et casalic. Et infra: In quibus Measis, mansatis vetulis manent homines, etc. Vide Massa 5.

† **MEATIM**, Meo more, in Glossis Isld. in Glossario veteri Saxonico, minlice, meatim. Vide Priscian. lib. 11. Lonatum, et Grammaticos veteres.

† **MEBRETUS**, Pannus ex filis diversis et varii coloris textus, f. pro Mardretus. Vide supra in hac voce. Lit. remiss. ann. 1360. in Reg. 88. Chartoph. reg. ch. 37: Ab eodem Colardo mercatore emit quatuor pannos, videlicet tres de Mebreto, et quartum de rubro. Lib. rub. fol. parvo domus publ. Abbavil. fol. 36. v. ad ann. 1258: Chest li feurs des dras, ... li Mabres... tiiij. l. et xv. s.

† **MECA**, [Candela. DIFF.]

† **MECANICUS**, pro Mechanicus, Artifex, Ital. Meccanico. Gall. Artisan. Arest. parlam. Paris. 8. Aug. ann. 1416. ex Bibl. S. Germ. Prat.: Dent pro ipso decima parte seu ejus estimatione heredes vel executores seu causam habentes defunctorum burgensium, practicanium, mercatorum, Mecanicorum, etc. Gens mecaniques, in Lit. Franc. II. reg. Franc. ann. 1550.

† **MECAPUS**, Papias. Fatuus: forte quasi mente captus, [aut pro malum caput, ut

me facere, pro male facere, et me factum, pro male factum.]

* **MECARIA**, AMECARIA, Idem quod Meztaderia, Mezadria, Partitaria agrorum locatio, Ital. Mezzadria, Gall. Métairie. Sed usurpatur etiam hæc vox pro partitaria societate in quocumque alio negotio, ut hinc apparet: Stat. Bonon. ann. 1252-53. tom. II. pag. 130: Quod illi qui volunt exercere artem Mecaria pannorum solvendi Comuni c. sold. et faciant publicas factiones. — Statuimus et ordinamus quod quicumque forensis, qui voluerit Amecariam exercere, teneatur quolibet anno solvere Comuni Bonon. c. sol. bononinorum, et nihilominus teneatur facere publicas factiones; intelligimus de his, qui faciunt Amecariam pannorum et mercantiarum. [FR.]

† **MECELLUS**, Messor. Vide infra in Messonare.

† **MECERUS**, Messium custos ut Messarius 1. Libert. villas de Andel. ann. 1269. tom. 9. Ordin. reg. Franc. pag. 127. art. 13: Burgenses ejusdem villas suos ponent Meceros et custodes vinearum. Vide infra Messerius.

† **MECHANUM**, Membri mutilatio, seu fractio. Johannes Skengus de Verborum significatione. Vide Mahnum.

† **MECHANEMATA**, Vocantur quedam miracula humanis artibus facta de Dei creatura, que qui nesciunt, opinantur esse divina. Papias. Sidon. lib. I. Ep. 9: Deus bone, que ille digitis Mechanemata facit. Vide Mechanicus.

† **MECHANICUM**, Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 90: Si homo cadat ab arbore, vel quolibet Mechanico super aliquem, etc. id est, quolibet arte, vel ratione.

† **MECHANICUS**, Prestigiator. Hildebertus Episc. Cenomanensis in Vita S. Hugonis Abbat. Ciutiacensis 5. 16. de quodam Monacho cujus osculum respuerat idem Hugo: Respondentem se Mechanicum esse, et nironantem prestigiis inquinatum. Inter pyxaxixi tyxix; partes, unam esse, que fraxaxoxix; dicitur, observat Politianus in Panepistomone: que scilicet quidam miranda efficit seu natura prestigia: atque hinc prestigiatores ipsi pyxaxixi forte appellati.

† **MECHANICUS**, [Operosus, qui manu operam navat: « Inter ipsos sollicitiores esse infantes, pueros, laicos, Mechanicos fabros, sartores... plurimum artium Mechanicarum artifices. » (Diar. Burchardi. p. 269. an. 1487.)]

† **MECHINA**, Pulmo alicujus animalis, Gall. Mou ou poumon. Comput. ann. 1488. inter Probat. tom. 4. Hist. Nem. pag. 46. col. 1: Item solverunt ulterius pro una oncia speciarum et croco, emptiarum pro reponendo super Mechinis edulorum emptorium pro dicta cena, etc. Ibid. col. 2: Item quia dicta die de mane servitores et mulieres, qui preparabant necessaria pro dicta cena, voluerunt bibere seu pranders, emerunt pro eidem quoddam Mechinas mutonis. Item in oleo pro coquendo dictas Mechinas, etc.

† **MECHITA** pro Meschita, Templum Mahumetanorum, Hisp. Mezquita, nostris Mosquée. Charta Petri Sancti Aragon. Reg. ann. 1101. tom. I. Gall. Christ. inter Instr. pag. 54. Notum sit me... de disse S. Salvatori, et sancte Fidei de Conchis... unam Mechitam meliorem scilicet, que esset in Barbastro, excepto de sede Episcopali, ad construendum ibi monasterium. Et infra: Præterea damus S. Fidei gloriose virginis, molendinos cum

eductu suo: et hortos ad ipsam portam, cum balneis et furno que fuerant de ipso Meschita. Vide Meschita.

† **MEDA**, Curatio, remedium, Papias, pro medicina. [Est etiam potiois genus, Belgis Meda vel Meade. Bulla Lucii PP. in Charta. S. Quintini in Insula pag. 109: Decimam allecomam et Meda in villa de Michem.] Vide Meda.

† **MEDA**, Acervus segetum, congeries vel strues in acutum tendens. Stat. Cadubr. lib. 3. cap. 72: Volumus quod si quis Medas vel cogolos vel segetes inter scandolas vel ligna alterius fraudulenter conduxerit, condemnatur in decem libris Pap. curie pro qualibet Meda seu cogolo vel ligno. Vide Meta 1.

† **MEDA**, pro Meta, limes, terminus. Charta ann. 1082. tom. 9. Collect. Hist. Franc. pag. 648: Ab ipsa Meda, que est infra portum Frazani, etc.

† **MEDACULA**, Idem videtur quod Medalla. [Gall. Maille. Chartular. Gamaliariense: Appendaria de qua fevales sunt motarelli redditi in Mato III. dca. et Medadulam et i. agnum; et in Kal. III. den. et Medaculam.] Vide in Penitentis.

* [« Solummodo gadium et penitentiam de illis hominibus qui mansos vel appendarias de parrochia mea tenuerint, hoc est unum denarium pro gadio et Medaculam pro penitentia. » (Cart. Conchar. Ruthen. p. 173. an. 1065.)]

† **MEDALA**, ut Medalla, Minutioris monetae species, Gall. Maille, in Charta ann. 1132. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 464. Hinc Maaille appellatur præstatio quoddam, quod ea moneta solveretur. Charta Renaldi vicecom. Fales. et Joan. de S. Leonardo custodis balliv. Cadom. ann. 1200. ex Lib. rubr. Cam. Comput. Paris. fol. 242. v. col. 2: Avons baillé la maaille de ladite prévosté pour lxx. livres l'an. Alia Petri de Chamblaco ann. 1307. ex Reg. 44. Chartoph. reg. ch. 87: Item la marchie et la coutume de la prévosté, que l'en appelle la Maaille. Maailles des tavernes, ex Charta ann. 1287. laudata in Macula 1. Vide supra Mailia 1.

† **MEDALADA**, Eodem significatu. Chartul. Celsinian. ch. 689: De unoquoque manso a Paschas 1. dinarada de cerg et appendaria 1. Medalada.

* **MEDALATA**, ALIADA. [Mensura agraria: « Et vineam de furno, et una Medalata de vinea quem tenet Boca Moza. » (Cart. Conchar. Ruthen. p. 82. an. 1082.) — « Cum vineas v. denariadas et Medalada. » (Id. p. 116.)]

† **MEDALEA**, Idem quod Medalla. Regimina Padua ad ann. 1274. apud Murator. tom. 8. col. 461: Repertum thesaurum tantum auri in Medaleis in certis ortis ad summam librarum XVI. mil. denar. Venetorum. Vide Meaglia.

† **MEDALHATA**, Vide mox Medallata.

* **MEDALHO**, NATOT, PACOTUS. [Gall. Botte, amas, tas, meule de foin: « Et de III. libris receptis ex pretio trium Medalhonum feni... ex pretio II. Medalhonum sive natots feni venditorum in pratio, t. 21. p. 10... fecerunt acervum seu Medalhonem de dicto feno, t. 22. p. 374... Eml a priore Sancti Jacobi XXII. paccotos feni recepti in capite sui prati... t. 22. p. 373. » (Arch. histor. de la Gironde.)]

* **MEDALHONARE**, [Gall. Mettre le foin en meules: « Sequitur expense facte pro colligendo, portando et Medalhonando dictum fenum, t. 22. p. 324. » (Arch. histor. de la Gironde.)]

† **MEDALIA**, ut supra Medala, in

Charta ann. 1198. Inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 445. Pro nummo auro percussit in Invent. ann. 1960. apud Cl. V. Garump. in Dissert. 7. ad Hist. B. Obianum pag. 288: *Item viginti quinque Medallas auri. Quas multum differat ab ea, de qua in Novel. antiq. cujus meminit Cangius v. Medalla. Vide ibi.*

* 2. MEDALLIA, Monetae minoris species, quarum duae denarium valebant. Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. 1. pag. 181: *et expendam ita bonam moneta sicut accipiam, nec medallas accipiam, nec dabo, vel dari faciam scienter.* Etiam auctor libri, qui inscribitur *Il Novellino* de hoc nummo mentionem facit. *Usavano al ora le Medaglia in Firenze, che le due valevano un danajo.* [FR.]

MEDALLA, MEDALLIA. Willelm. Brito in Vocabul. et auctor Mamotrecti 27. Levit.: *Obolus dicitur Medalia, id est, medietas nummi.* Joanni de Janua, in *Diobolario: obolus quod est Medalia.* [Gloss. Medii, assis, in vet. Gloss. Germ. apud Graf. Thesaur. Ling. Franc. tom. 2. col. 707.] Tabularium Conchensis Abb. in Ruthensis ch. 418: *Bernardus Odo donavit in Graisaco unam mediam appendariam, et medium quartum, et tres Medallas de censu.* Charta Willelmi D. Montispeulani ann. 1108: *Sextalarium dono vobis, et tertium denarium in Argintali, et Medallas; quas donant homines Montispeulani et Longobardi pro Argintali.* Alia ann. 1196. apud Jofredum in Episc. Nicensibus: *Reddunt enim supradicti homines annuatim 18. denarios Mergolienses, et Medallam, et 4. sextarios annonae, etc.* Tabular. Celsinianense: *Unam medallam Claramontensem debent de Cere Paschali.*

Datur etiam interdum Medallae nomen nummis aureis. Legimus enim *Medallas d'aur*, medalla aurea, in veteri Instrumento Vasconico apud Marcan lib. 5. Hist. Beneharn. cap. 13. n. 3. Scripserunt Novellarum antiquarum apud Pergaminum: *Usavan si allora le Medaglia in Firenze, che le due valevano un danajo.* [Ogerii Panis Annal. Genuens. lib. 4. ad ann. 1214. apud Murator. tom. 6. col. 406: *Statuerunt insuper quod collecta super immobile constitueretur de denariis sex per libram, de quibus Medalla pro portu colligeretur.* Additam. ad Chr. Mon. Patavini apud eundem tom. 8. col. 737: *Thesaurus cum Medallis aureis inventus fuit in horto Domus Dei de Padua.*]

Hinc nummis veterum Romanorum sive Graecorum aureis, argenteis et aereis, *Medallae* nomen mansit. Scaliger ad Eusebium, ab Arabico vocem accersit: *Ippocris nos vulgo Medalliam vocamus, Arabes etiam Methalia: quod nescio quo commercio ab Arabibus ad Italos et Gallos delatum. Ita enim vocant numismata Christianorum, quae expressum caput humanum praefertunt.* Verum non est cur ad Arabes recurramus, cum ipsae nummorum nostrorum veterum, hoc est, Francorum inscriptiones, originem vocabuli videantur prodidisse. Prostant enim in libello Petaviano Nummi aliquot argentei Ludovici Pii et Caroli Calvi, in quibus METALLUM scribitur in nummi circulo, interdum etiam in medio nummo, ita ut nummi inde *Metalla* nuncupari potuerint, quod vero admodum simile est, cum etiamnum Francis *Metail*, sit *Metallum*, vox a *Medail*, vel *Medaille*, non abludens. Manilius, de Collybista, seu nummulario.

Et hinc invenitur et per antiquos Italos, Alarum et aliorum scriptis in usu.

Ubi factum metallum, ut factum argentum appellavit, i. sicutque, signatum, cui opponitur *argenteum*, infectum, non signatum.

Alia ea voce in nummis exarata argentum nudo significari existimant: quod mihi verisimile non videtur, cum esse, aurum aut quavis alia moneta eadem voce designari potuerit. Vide *le Blanc* pag. 100.

MEDALLIA. Reditus terre valoris medalliae. Tabular. Ecclesiae Cadurcensis: *Illas 8. Medallias, quae subius vineae Danielis, etc.* Tabularium Conchensis Abb. in Ruthensis Ch. 82: *Et vineam de furno, et una Medallia de vinea quem tenet Rocamoza. Ita in Ch. 84. 176. 200. 810. etc. Vide Medallata.*

* MEDALLATA, MEDALHATA, Terra reditus seu valoris unius Medalliae. Charta ann. 1908. in Reg. 74. Chartoph. reg. ch. 308: *Item acquisiverunt (canonicus S. Saturnini Tolos.) quandam domum cum orto ibi contiguo et quandam bordem cum una Medallata.* Alia ann. 1826: *Pro omnibus tresdecim arpentis et tribus Medallatis terre; etc.* Infra: *Medallatis terre.* Vide Medallata in Medalla.

† MEDARIUS. Charta Alamannica Goldasti 83: *Confinit... de alium in via, et 2. Medarios, in ipso loco, in ipso agro, et 1. satarale in romensis confinis in Leones ex alia parte ipso Magno.*

* MEDE, Herba genus, qua utuntur tinctorum. Charta commun. Mechl. ann. 1816. ex Cod. reg. 10197. 2. fol. 83. r: *Omnes mensure, quarumcumque rerum fuerint, sunt et remanebunt vills nostrae predictae, exceptis quatuor mensuris, videlicet mellis, salis et herbarum tinctoriarum, quae vocantur et Mede vocantur.* Ubi Marten. tom. 1. Ampl. Collec. col. 1424. edidit: *Meode.*

† MEDELA. Vide Medella 1.

† MEDELANIUM, pro Medelanum, non rectius, apud Bollandistas in Vita ejusdem S. Guthiaci tom. 2. Aprilis p. 46.

† MEDELANIUM. Vita S. Guthiaci cap. 81: *Irruit in quandam spinulam sub incultis telluris herbis latentem, Medelanum plantae spiritus infertur. Pro medium ni fallor, aut medestanum.*

1. MEDELLA. Lex Alemannor. tit. 96: *Si quis Medellam rumpit aut involat, sed. 8. solvat, si carrucam involat, aut rotas, etc.* Editio Heroldi habet *Medelam*. Videtur esse modiolus rotas, la Moien. [Gloss. Leg. Alem. Lanauit, quod exponitur vinculum plaustrum, carpentum. Vide Graf. Thesaur. Ling. Franc. tom. 1. col. 745. et infra Medula et Metella.]

† 2. MEDELLA. Mensura liquidorum, eademque *Meilleria*. Vide in hac voce. Charta ann. 1168. ex Lib. viridi Episcop. pat. Massil. pag. 11: *Domos autem quas Raymondus de Soleris Episcopus abstrulerat retento seruitio Medellam de melle, et campum de carello, aut concantium valens operi Ecclesiae reddi mandavimus.* Eodem significato occurrit *Medellari de melle*, in Charta ex Archivis S. Victoris Massil. Eo denique sensu accipienda etiam Bulla Anastasi IV. PP. ann. 1158. tom. 1. Gall. Christ. Inter Instrum. pag. 112: *In Ecclesia S. Zachariae VII. sol. et duos Medellarios de melle, etc.* Vide Medualia. [Vide infra Medallatus.]

* 3. MEDELLA. Retis macula, Gall. *Maille*. Charta Phil. Pulc. ann. 1289. Inter Consuet. Genovef. Mas. fol. 85. v: *Omnia alia ingenia piscatoria qui de flo sunt, volumus quod fiant ad modulum*

nostrum, videlicet ad amplitudinem unius Turonis grossi quilibet Medella. V. Macula 2.

MEDELLA. Charta Ludovici Lotharingi Regis ann. 908. apud Browerum 1. 9. Anfal. Trevir. pag. 562. 1. et 442. 2. Edit: *Nostra mansuetudini suggesterunt... ut Trevericis civitatis moneta, telonium, censuales, tributum atque Medonem agrorum cum fiscalibus omnibus... eidem Episcopo nostrum majestatis auctoritas restitueret.* Charta Ricardi I. Regis Anglor. tom. 2. Monastici Anglic. pag. 182: *Et quoddam rete liberum Medona in potestate sua liberam, etc.* Germanis *Meden*, est mensura et modus agri, nostris; *Mesure de terre*, ait Browerus: *nescio an id sonet in his locis.* [Quid sit docet charta Trevir. ann. 1098. apud Gunther. in Cod. Rheno-Mosell. num. 66. tom. 1. pag. 148: *De eis tributum et Medona S. Mariae sicut antea percipiuntur. Est autem Medona septena de agris, tributum vero census status de vineis, i. e. septima pars fructuum agrorum.* Vide Mitterm. Princ. Jur. Germ. § 178. not. 8. et Graf. Thesaur. Ling. Fr. tom. 2. col. 708.]

1. MEDERE, pro Metera. Pactus Legis Salicæ tit. 27. in lectione variante: *Si quis messem alienam triperari, vel Medirri, hoc est, demeruerit.*

* 2. MEDERE, Curare. Vita S. Praejecti inter Acta SS. Bened. sec. 2. pag. 640: *Medicos vel strenuos viros, qui hanc curam gererent, ordinavit; ita tamen ut semper ibidem viginti agrorum Moderantur, et stipendia sibi acciperent.*

* MEDEREI VERSUS. Vide Virgil. Grammat. pag. 109.

† MEDETARIA, pro Medietaria, Praedium quod a colono partiario colitur. Charta ann. 1210. ex Tabular. Castri Vitreli: *Gaufridus Abbas, totusque Conventus S. Melanii, dedimus Canonico B. Magdaleno de Vitreia ecclesiam de Molinis excepta Medetaria nostra et duabus partibus decimarum predictae Medetariae.* Vide Medietarius.

† MEDEFE, vox Anglica, a Saxon. *Medfeoh*, quae munus, premium significat, vel etiam illud omne quod in compensationem datur, cum aliqua sit permutatio. Charta ann. 1381. apud Th. Blount in voce *Arrurs*: *Remittit... eidem Ricardo et Johanne... omnimoda opera, videlicet arruras, messiones et carriages. Et ipsi non dabunt Medfeas, etc.*

1. MEDIA, Gall. *la Mée*, Territorium quoddam in agro Nannetensi, sic dicta quod medium sit Ligerim inter et Hederem. Charta Henrici Regis Angl. tom. 2. Hist. Britan. pag. 370: *Et omnibus hominibus et fidelibus suis totius Mediae. In Garrantia, vel in tota Media, etc.* Vide Mediterraena.

† 2. MEDIA, pro Medica, vide in hac voce.

* 3. MEDIA. [Citrum. DIF.]

† MEDIA VINI, Mensura, quae alterius media est, hemina. Chron. Mellicense ad ann. 1451. pag. 424: *Habeatque quilibet non ultra Mediam vini ad mensuram, et si opus fuerit, inter grandis et post cenam, non ultra quartale.*

* MEDIACI. Vide mox in Mediale 2.

† MEDIACON, Confectio olei omnia com-burens. Papius.

† MEDIALADA, Modus agri, idem, ni fallor, qui *Medallata*. Vide Medalla. Charta ann. circiter 1080. apud Baluz. Hist. Tutel. col. 431: *Ego enim in Dei nomine Deusdet monachus amo ad curam S. Petri ad locum jam dictum tres Media-*

ladas de vinea de aliqua femina nomine Adelberga.

¶ 1. **MEDIALE**, Mensura annonaria, eadem, ut videtur, quae *Medimna*. Vide in hac voce. Charta Martini IV. PP. ann. 1284. apud Illust. r. c. t. in. in Antiquit. Hortis pag. 411: *Estu: ordinatum, ut ad opus camere supraactis usque ad quantitatem trecentorum Medianum speltis, ipsius Camerarii nunciis in terra vestra possit libere emere et habere... Fecit emi ducenta Mediale spelta de pecunia camere supradicta.*

¶ 2. **MEDIALE** appellatur etiam in lignaria Pars intima arboris, Gall. *Le cœur de l'arbre*, quod ad intestina opera et minutiora facienda sumebatur, de quo Salmastus in Solihum et Jac. Gothofr. in Comment. Cod. Theod. tom. 5. pag. 52. ad leg. 2. Cod. de excusat. artif. in qua pro Medici legendum censet Medici; recte, ut videtur.

MEDIANA vel **MEDIANES**, Insula, vel terra, in mediis annibus emergens. [Priscianus lib. 17: *A medio amnis, Mediana.*] Ebrardus in Gracismo cap. 10:

Insula est maris: et si dulcis aqua, Medianata.

Joan. de Garlandia in Synonymis:

Die rivea, ladicca, pulcos, die stagno, paludos: Amnis jungitur, a quo Medianata vocatur.

Silvaster Giraldus in Topogr. Hibernie dist. 1: *Lacus quoque plurimos... Asc terra profert; qui et Medianas aliquantulum elevatas et valde amenas intra se continent: ubi securitatis et refugii loca propriaque domicilia, et præterquam navigio inaccessibilia dominatores terrarum metari solent. Sueno in Hist. Danica cap. 2: Tandem confluentibus undique innumerabilibus, in Egdora fluminis Medianna locus pugnae constituitur. Intra: Deinde emissis utrinque pugilibus, in medio amne conveniunt. [Monast. Anglic. tom. 1. pag. 2: *Hæc itaque insula (Glastonia) primo a Britonibus dicta est: insula vitrea, propter amnem scilicet quasi vitrei coloris in mari circumfluentem. Insula vero dicta est, quoniam maritico profundo est undique clausa; Mediannis magis proprie diceretur, quoniam mediis amnibus sita est, sicut melius insula dicitur, quæ in mari sita nascuntur.*]*

MEDIANA, Porta media Basilicæ, seu templi, quam Regiam alii appellant. Gregorius Tur. lib. 2. de Mirac. cap. 48: *Procedens autem psallendo, cum ad Medianam pervenisset, etc.* Anastasius in Honorio I. PP. pag. 48: *Investivit regias januas in ingressu Ecclesiæ majores, quæ appellantur Mediana, ex argento. Vide Hebdomada Mediana, et Ordinarium Premonstrat. Ord. pag. 904.*

¶ **MEDIANA SERRATA**, Mediana utralis, Scripturæ species. Vide Scripturæ. Dominica Mediana. Vide in Dominica.

MEDIANETUM. Fort. Oscenses ann. 1247. fol. 13: *De spondaliis vel cabeclariis, aut testibus qui eos fecit, sive constituit, quicumque loco facit eos, ibi habet se jurare de eis; et si sunt alterius regni, non possunt se jurare de eis, nisi in Medianeto, id est, neutro.*

¶ **Judicium**, ut videtur, quod per mediatores seu arbitros fit. Charta Ferdin. reg. Castel. tom. 6. Jul. pag. 57. col. 1: *Sic quoque et illi, qui ultra Serram sunt, si aliquod judicium habuerint cum aliquo Tolitano, veniant ad Medianetum in Catalafis, ibi se judicent sanctorum patrum obediens et implere præcepta.*

¶ **MEDIANS**. Mediante certa fiancia

peccataria, in Litteris Johannis Franco. Reg. ann. 1366. tom. 3. Ordin. pag. 285. Galliticeromus *Au moyen de, mpoient.*

¶ **Mediante competentis mercede**, in Correct. stat. Cadubr. cap. 184. *Meant*, eadem notione, in Lit. Phil. V. ann. 1321. tom. 3. Spici, Acher. 2. edit. pag. 710. col. 2.

¶ **MEDIANUM ALTARE**, Idem quod *Mediatale*. Translat. B. Bathildis sec. 4. Bened. part. 1. pag. 453: *Max venerabile corpus contingunt... ac retro altare Medianum condigne posuerunt.*

¶ 1. **MEDIANUS**, Dicitur de miscello frumento, Gall. *Bled méteil*. Mediana annonæ, in Charta ann. 1185. Nivel. episc. Suesion. ex Tabul. S. Crisp. in cavea. *Meissiau*, eodem intellectu, in Charta. ann. 1368. ex Reg. 99. Chartoph. reg. cl. 255: *zviij. sextiers de Meissiau et avij. sextiers de tremois par an, grain de moison*. Vide infra *Mediasticus* et *Mitium*.

¶ 2. **MEDIANUS**, Medius. *Mediana acrotaria*, *Mediana columnæ*, *Mediana vox*, apud Vitruvium. *Medianus arcus*, *Mediana frons*, apud Paulinum Epist. 12. pag. 158. Adde *Capitulare Compendiense* ann. 757. cap. 7.

¶ *Mediana vena*, Anatomicis nostris, Vena inter basilicam et cephalicam, ex Animadv. D. Falconet.

¶ **MEDIANUS**, pro *Secundus*. *Audoenus* in Vita S. Eligii: *Lotharius Medianus*. *Pactus Legis Salicæ* tit. 2: *Si quis porcellum lactantem furaverit de chranno primi aut de Mediana; id est, de secundo coitu.*

MEDIANUS, Compromissarius elector, cui eligendi facultas datur, ad idque deligitur a partibus. Acta Innocentii III. pag. 9: *Ad exclusum iustitiarum Senatoris, qui ei fidelitatem juraverunt, suos iustitiarum ordinavit, electo per Medianum suum alio Senatore tam in urbe, quam extra, patrimonium recuperavit nuper amissum. Et pag. 146: *Fecerunt nuntios destinari, qui ad eligendum peterent Medianos, de his qui Romæ Senatores eligebant. Mox: Consultum est ergo summo Pontifici, ut convocato populo assignari eis faceret Medianum, qui unum eligeret Senatorem. Ipsi vero ne contra personam Mediani quidquam obijcere possent, fecit eis assignari pro Mediano nobilem virum Joannem Petri Leonis, qui ab universo populo approbatus, juramento secundum morem exhibitio, Gregorium Petri Leonis Rainerii Senatorem eligit. Charta ann. 1207. apud Ughellum in Aprutinis Episc.: *Concedimus quoque vobis iudices, et potestatem jura vestra perpetuo exercere, sed hoc modo: cum tempus stanim potestas eligendi venerit, Episcopus hereditariis hominibus hujus civitatis Medianum inveniat: hominem videlicet idoneum, convenientem et non diffamatum... qui potestatem eligendi habeat. Occurrit ibi pluries.***

MEDIANUS, Medie magnitudinis. Ita passim in Historia Episcoporum Antisiodor. cap. 25: *Gabala Mediana, etc.*

MEDIANUS CABALLUS, Medii pretii, in Leg. Alem. tit. 70. § 3. *Medianus bos*, tit. 78. *Mediana equa*, *Medianus Alamanus*, medie sortis ac conditionis, in Capitulis ad eandem Legem cap. 22. 43. [*Medianus infans*, in Leg. Alem. edit. Baluz. tit. 39. *Mediani digiti*, in Leg. Bajwar. tit. 3. § 13. i. e. medii: *Illos Medianos duos digitos cum decem solidis componat*. Adde tit. 4. § 9.]

MEDIARCITUS, In medio status et arctatus. Joan. de Janua. [Unde Gloss.

Lat. Gall. Sangerm.: *Establis au. milles per foros.*]

¶ 1. **MEDIARE**, Rem tractare, agere, componere, non ut iudex, sed ut inter-medius et sequester: quo vocabulo Angli potissimum uti sunt, cum de constituendis Attornatis seu procuratoribus agebatur. Charta Caroli VIII. Franc. apud Baluz. tom. 2. Hist. Franc. pag. 206: *Sed quod per unum ipsorum inceptum fuerit, per alium et alios proseguat, Mediarum valeat partem et finem et ad effectum adduci*. Instrum. ann. 1400. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 1659: *Pro qua sedanda (discordia) desideravit, quod certa præfigeretur die loco et tempore congruis, in qua Rex Francie Mediare vellet inter partes predictas, operans se eadem componere velle, salvo utriusque partis honore*. Litteræ Owini Principis Wallie ann. 1404. apud Rymer. tom. 8. pag. 356: *Dantes et concedentes eidem procuratoribus nostris, et eorum utriusque per se et in solidum, potestatem generalem et mandatum speciale... Mediare et finire, pro nobis et nomine nostro, etc.* Charta ann. 1482. ex Tabul. B. M. de Bono-nuntio Rotomag.: *Quod per utrumvis ipsorum inceptum fuerit, aliter eorumdem id prosegui valeat, Mediare, terminare et finire*. Adde Chartam ann. 1458. apud Madox Formul. Angl. pag. 351. etc.

¶ **Moiennar**, eodem sensu, in Charta Ludov. reg. Navar. et comit. Campan. ann. 1314. in Reg. 50. Chartoph. reg. ch. 11: *Nous traitans et Moiennans avec les ducs de Lorraine, évêques de Metz et seigneur de Blancmont, etc.* Comprom. inter abb. Bonval. et Guid. dom. de Alneolo ann. 1291: *Et pourras ledit Dean quenoistre, ordener, pronocer et Meisner sus ledit descort.*

¶ 2. **MEDIARE**, Per medium dividere. Leges Palatine Jacobi II. Reg. Majoric. tom. 8. SS. Junii pag. LVII: *Et cortina jam dicta sint talis longitudinis quod serviant tam ad ponendum eas ante lectum nostrum, cum opus fuerit, quam ad Mediantium, sive per medium dividendum unam cameram, vel aliam magnam domum, vel usus alios similes*. Apiclus lib. 3. cap. 9: *Coliculos elizatos Mediabis*. Statuta Canon. Regul. art. 64. apud Raim. Duellium lib. 1. Miscellan. pag. 108:

Nec retinere sibi valet (prelatum) solum vel Mediare, Vel dividere, truncare vel prostare.

¶ **Moiennar**, nostris, eadem notione. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684: *Moiennar, dimidiare, i. per medium dividere*. Charta ann. 1267. apud Lam. in Delle. erudit. inter not. ad Hodoepor. Charit. part. 1. pag. 114: *Inventa per testes omni exceptione majores loca et antiqua confinia esse et fuisse et Mediare inter comitatum Florentinum... et comitatum S. Miniatis, etc.*

¶ **MEDIARE**, Separare, disjicere, Gall. *Diviser, écartier*. Chron. André Danduli apud Murator. tom. 12. col. 482: *Ne galiam hostiles, Mediarent vi. galeas venturas de Candia, etc.*

¶ **MEDIARE**, Medius incedere. Compendium Jur. et Consuet. Univers. Paris. per Robert. Goulet fol. 13: *Sic progrediuntur ducentes corpus, quod quasi est medium inter Parisiensem Episcopum et Rectorem Universitatis; sicque ipse Episcopus et ipse Rector semper laterales incedunt. Nec aliqui inter Episcopum et corpus de suo latere debent Mediare.*

¶ **MEDIARE PLACITUM**, Dare operam ut veniatur ad colloquium, Gall. *Moiennar une entrevue*. Annal. Bertin. ad ann.

688. tom. 7. Collect. Hist. Franc. pag. 80. *Mediantibus inter eis domesticis et amicis illorum placitum, quo simul redant, et de ipso regno apud se tractant.*

° **MEDIARE** SYNODUM dicitur is, cuius auspicio congregatur concilium. In Decreto Oelani PP. apud Fontanin. de Antiq. Hortis pag. 391. S. Synodum Nicenam 318. patrius, Mediantis Maximo Constantino Augusti... S. Synodum Ephesinam... consensu Celestini PP. mediantis Cyrillo Alexandrinae Sedis Antiatie et Arcadio episcopo ab Italia destinato... S. Synodum Chalcedonensem, Mediantis Marciano Augusti et Anatolio CPano Episcopo.

° **MEDIARE**, Inter duo loca positum esse Hispan. Mediar. Elmham. in Henr. V. Reg. Angl. edit. Hearn. cap. 66. pag. 186. *Non igitur erant pro tempore civitas et abbatia ab accessibus mutuis, cum nulli Mediant Angliet, prepedita.*

° **MEDIARE**, Dicitur de eo qui inceptum prosequitur. Sermo mag. Joan. Parvi in Conc. Constant. ex Ribl. Heilsbr. pag. 110. *Eum jam iustissime principasse, virtuosè Mediasse et gloriose terminaturum.*

° **MEDIARIUS**, D. Bouquet in Bræloquio ad tom. 1. Jur. publ. Franc. pag. xix. Colonus partiaris, non vero, Servus duobus dominis addictus, ut interpretatur Cangius, inquit ille: sed hæc vox non legitur sua origine in Glossario: occurrit autem Medietarius, ea notione, in hac voce. Illi præverat Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 874.

° **MEDIASTICUS**, ut supra Medianus 1. Bladum mediasticum, Miscellum frumentum, in Charta ann. 1211. ex Tabul. S. Crisp. Sueslion. in cavea.

° **MEDIASTINO**, Secundo. Ratherii Veron. Episc. Qualitatis conjectura, tom. 2. Spicleg. Acher. pag. 200. *Se primum, se Mediasino, se rodens ipsam postrem: inde omnes suapte more riventes. Cenuum in eis figere non desinit dentem.*

° **MEDIASTINUS**, Medius. Translatio S. Guthlaci tom. 2. Aprilis pag. 55. *In partibus Angliæ Mediasinis, villula quædam, patrio idiomate Cave nomen sortita, sita est in confinio fluminis Umbrensis, etc. Vita S. Jacobi eremiti s. c. 4. Bened. part. 2. pag. 148. Solutur ergo a partu Constantinopolitano, mare sulcatur, satis prope ad Corinam insulam usque, quæ Mediasina est inter Constantinopolim et Romam.*

° **MEDIASTINUS**, Caminus, locus: sic, ut videtur, dictus, quod in medio cubiculo exstruat. Vita B. Heimeradi presbyt. auctore Egberto apud Leibnit. tom. 1. Script. Brunvic. pag. 567. *Nec mora, propinquant se ad eundem Abbatem, et exposuerunt sermonem, camino adiciens oleum, qui Mediasinus incanduerat adversus eundem virum, cujus faville longe in posteros essent duraturæ.* [° Hinc pro Famulo culinario, qui focum curabat, apud Mornac. Mediasinus cognomen regie. Vide supra Galopinus [° et Forcellin in Mediasinus.]

° **MEDIASTINUS**, ut paulo ante Mediasiticum. Vide supra in Bladum.

° **MEDIATERIA**, MEDIATERRIA. Vide Medietarius.

° **MEDIATIM**, Ex dimidia parte, Gall. Par motid. Arest. parlam. Paris. ann. 1372. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 604. *Licet... prefata financia in dicta terra communi, Mediatim ad nos et dictum episcopum spectent pro indiviso. Vide infra Mediocriter 2. et Medium 2.*

° **MEDIATIO**, perperam pro Modatio, in

Charta Henrici Reg. Angl. tom. 4. Hist. Harcur. pag. 1411.

° **MEDIATOR**, Intermedius. Cyprianus, seu auctor de Cardinalibus operib. Christi in Prologo: *Unde hæc sita divitiarum miseris pectoribus assidet, et ambitionis satyrgo bibulam animam occupat, uti per fas et nefas ad loca superiora etiam de lateribus erami, nonnulli se ingerant: et de omni gradu, ubi aliquis aditus patet, anhelant prodeant, discurrant ad iudices, blandiantur Mediatoribus, conducant auxilios, et modis omnibus starent, ut eadeant cum Principibus.* [Chron. Romualdi. II. Archiep. Salern. apud Murator. tom. 7. col. 226. *Et Hyacinthum Jacconum Cardinalem, cum Christiano Cancaliario, et aliis Theutonicijs, qui pacis Mediatoribus erant, ad eum direxit.*] [° Vide Haltaus. Glossar. voce Miteimann, col. 1300. et infra Medius.]

° Hispan. Mediano, Gallia, alias, Maenierres, eodem sensu, in Chron. S. Dion. tom. 8. Collect. Hist. Franc. pag. 331. Maenierres, in lisa. Chron. ubi de Gest. Caroli M. lib. tom. 5. pag. 241. Méneur, in Charta ann. 1260. *Et se li dui enjuerret se discordient, is apertolent le descort au tiers Méneur que li rois y mettra... Et h dui enjuerret et li Meeneres doient jurer seur saine que li en bonne foi termineront cette chose.* Lit. ann. 1265. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 896. *Liquet Méneurs, les contents des marchies, qui seront entre les devant diz iannierres et les bouchiers, pour raison de la marchandise des devant diz cuirs, Méneurs bien et loyument entre lesdictes personnes, par leur serement; lequel Méneement fait, etc. Maeneres, ubi de muliere agitur.* Charta Clementis domine de Fovento ann. 1255. in Chartul. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 5188. fol. 171. r. *Com li abbé et li couvant de Biaulieu n'eussent mise Maeneresse de appaisier le descort, qui estoit entre l'abbé et le couvant devant dit d'une part, et les hommes d'Ortes et de la Chapelle... d'autre part... ciz descortz ait esté accordé bonnement par nostre Méneement.* Hinc etiam Moienement, pro Mediation, entremise, in Charta scabin. Camerac. ann. 1260. *Parmi l'atirement et le Moienement des pseudommes, ki s'ent entremisent, nous sommes accordet envier le capite devant dit, et en avons fait pais des descors devant dit.* Vide infra Medius.]

Ita Græcis Μεστωρ, dicuntur, qui rebus gerendis in Palatio præsumunt, seu quibus veluti sequentis Principes res suas peragunt. Ministri aule, Mamertino in Paneg. Rerum Ministri, Manlio lib. 5. nuncupati. Horum mentio occurrit apud Nicetam in Man. lib. n. 8. et Cantacuzenum lib. 8. cap. 15. lib. 4. cap. 39. Summus vero rerum Minister Μετακ Μεστωρ dicebatur, cujus dignitas in Palatio proinde summa, cui Ducas cap. 21. 22. et 28. Vestitorum Turcorum dignitatem æquiparat.

MEDIATORES, apud Bavaros dicebantur, quibus veluti mediis, bona Laicorum, quæ ab illis comparare ex Legibus non licebat, ad Monasterii usus, illadem per imaginariam donationem eadem concedentibus, sibi comparabant Monachi. Vita B. Mariani Abb. Ratisp. n. 16. *Aræam unam... ementes per manum Mediatoris Prefecti Ratisponensis, ibidem... Monasterii fundamentum jecerunt.* Num. 19. *Agros et possessiones in usus... Fratrum per manum Mediatorum Henrici Ratisp. Burchgravi, atque Othonis Landgravi comparavit.* Adde num. 30. Eadem

Vita n. 26. *Ecclesiam quam ipse de proprijs facultatibus suis... construxerat, cap. 17. aratri Abbati prefato... per manum Mediatoris Comitis Gerardi, more Bavarico... contradidit.* [° Vide Haltaus. Glossar. Germ. col. 1566. et infra Salsmannus.]

Ea porro acquirendi ratio per Monasteria, Delegatio appellabatur. Charta Luitpaldi Ducis Bavarie in Chronico Reichersperg. ann. 1141. *Hæc autem traditio ad altare S. Michaelis in Reichersperg me præsentis ac potente facta est per manum Comitis Luitoldi de Bieiera delegatione firma, in cujusmanum Delegatio eadem per manum nostram prius fuerat facta.* Idem Chronicon ann. 1157. *Idem Comes Pertholdus... in manum Comitis Pertholdi de Pogen ad idem Delegavit Reicherspergensis Ecclesie per manum ejus omnimodis Delegandum ad petitionem ejusdem Ecclesie Prepositi tunc Fratrum.* Et ann. 1162. *Ibi Prepositus Reicherspergensis Magister Gerhous in audientia publica (Carim) interpellavit ac monuit Comitem Pertholdum de Pogen, quatenus prædium, quod dicitur Manstuar, secundum quod in manum ejus dederat, Reicherspergensis Ecclesie Delegaret.* Et hoc quoque providentia præsens fuit Comes Pertholdus de Andechs, qui incutus est in hunc modum: *Facere debes, o cognate Comes Pertholdo, quod postulat, quæ ego id ipsum prædium etc. in manum tuam Ratisponæ delegavi, ut tu hoc Delegares jam dicto Cænobio, etc.* Ejusmodi autem donationes ac traditiones per manus advocatorum fiebant, ut ibidem innuitur. Charta Ludovici Imper. ann. 910. apud Brower. lib. 3. Antiq. Fuldi cap. 16. *Stigum Gebahardi et Chunradi Comitum, qui eadem traditiones rerum fidei manu susceperunt, et hoc coram Rege juraverunt, ut eas S. Bonifacio Martyri fideliter Delegarent, et præcepto regio confirmarent.* Ad hunc etiam morem referenda videntur quæ habent Traditiones Fuldensis lib. 3. trad. 1. *Hæc idem Wermundus in manum prædicti Goldboldi Comitum allegavit, ita et ille idem ipse servans in altare patroni nostri Delegavit.* Tradit. 8. *Prædium... in usum fratrum hujus Ecclesie ob memoriam sui Delegavit.* Tradit. 31. *Idoneos testes 6. numero conquisitum suorum delegaverunt, quibus hæreditaria traditionis jus Delegaretur, illis hæc jus delegationis invicem sibi manu ad manum tradentibus, etc.*

° **MEDIATOR**, Idem qui Medietarius, Gal. Medier. [Charta ann. 1344. in Tabul. Compend. *Mediatores vero et illi qui carionem ducunt... nihil miscerunt cum carione in præjudicium dicti Majoris.* Tabular. SS. Trinit. Cadomens. fol. 23. *Habemus... in Ambia terram unius carionis... et Mediatorem ses acrarum terræ.*] Tabularium S. Sergii Andeg. Ob. 85. *Terram prope Capellam S. Laur. apud Calonneam Mediator Episcopi Huberti Andeg. bobus suis et carruca consuetudine mediatoris exercuit.* [° Vide Guérard. Proleg. Chartul. S. Petri Carnot. pag. 62.]

° **MEDIATOR**, Præs. sponsor. Charta exarata ann. 978. apud Ughellum in Beneventanis Archiep. *Guadium mihi dederunt Simo Clericus et Judex, et Radoldus Diaconus... et Mediatorum posuerunt Gaidarice de jam dicta civitate Sipontina. Similiter tam Marcus Clericus Guadium mihi dedit, et perit Mediatorem Milum fratrem suum... ea ratione, ut si aliquo tempore adveniente aliquam contrarietatem fecerint, per qualemcunque modum vel ingenium, observaverint se*

omnes componere cum predicto Archiepiscopo, etc. Vide Medietates.

¶ **MEDIATORIA**, Prædium quod a colono partiario collitur. Charta Odonis Militis ann. circiter 1050. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 420: *Dono medietatem unius capelle fundatam in honore S. Marie Virginis, et dono unam terram ad unam Mediatoriam, cum pratis et duos agripennos de vinea: Vide Medietarius.*

° Gall. *Métairie*, alias *Mestarie* et *Mestieris*. Charta ann. 1218. inter Instr. tom. 8. Gall. Christ. col. 528: *Ego Gaufridus viccomes Castridunensis, cum... dedissem et contulissem unum hibernagium modium in Mediatoria mea de Memberolles, etc.* Alia ann. 1301. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 140. r. col. 1: *La Mestarie de Pauleon ou jour de Toz saintz, dix livres.* Recognit. feud. dom. de Veteri-ponte ann. 1306. pro castel. de Buri: *Item una Mestarie assise audit lieu de Buri, etc.* Moictensie vero, Reditus ejusmodi prædii, ut et Moictaria. Lit. remiss. ann. 1432. in Reg. 208. Chartoph. reg. ch. 218: *Pour raison de la moictie du gaigne de la Moictensie de l'année, etc.* Tabul. Fossat. fol. 2: *Il ne doivent nulles coutumes de leur propre bestail norri en leur maisons, soit en Moictarie ou autrement.* Moictensie, eadem acceptatione, apud Beliom. Ms. cap. 27. pag. 67. v. col. 2. Vide infra Moictensia.

¶ **MEDIATORIUM**. S. Hieronym. lib. 2. adversus Helvidium. cap. 9: *Quale illud jejunium est, aut quales illa refectio post jejunium, cum pridianis epulis distenditur, et guttur nostrum Mediatorium efficitur latinarum?* [hoc est, quasi intermedium.]

¶ **MEDIATURA**, **MEDIETURA**, Eadem notione qua Mediatoria. Gall. *Métairie*. Diploma Odonis Comititis Carnot. an. circ. 1015. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 378: *Tribuit igitur præfatus Hugo clericus in jam dicta ecclesia... et in eodem loco duas Medieturas, unam cum tribus arpennis pratorum, alteram cum quatuor. In ipsa quoque terra unum molendinum in dominio, et censum de tribus molendinis, et duos vinearum arpennos et dimidium solventis censu, et in loco qui vocatur Gelroim aliam Medieturam.* Charta ann. 1047. apud Stephanol. in Antiquit. Bened. Xanton. MSS. pag. 327: *Donamus... Ecclesiam S. Joannis de Anglis cum integritate sua et redemtionibus de universis Medieturis nostris dominicis.* Alia apud Lobinell. tom. 2. Hist. Britan. pag. 118: *Ibi donavit per manum ejus Gaufridus Comes filius Eudonis Comititis S. Martino Majoris Monasterii duas Medieturas cum bubus et agricolis.* Ibid. pag. 169: *Itaque dedit et duas partes decime duarum Medieturarum et totam decimam equarum suarum.* Vide Medietarius.

¶ **1. MEDIATUS**, Ex parte media plena. Acta SS. Philemonis et Apollonii tom. 1. Martii pag. 756: *Jussit exhiberi et alios quatuor saccos Mediatos arena, et immisit in eos etiam quatuor protectores et projecit in mare supra: Jussit exhiberi saccum cum arena.*

¶ **2. MEDIATUS**, pro Medietas, Moitid. Litteræ Caroli Johannis Reg. Fr. primogen. ann. 1363. tom. 8. Ordin. pag. 637: *Sub pena viginti solidorum Paris. tot vicibus a transgressoribus exigendum, quot casus exigit committendorum, et applicando Mediatum dicto dom. genitori nostro et nobis, per receptorem Paris. vel futurum, et Mediatum in usibus confratris Beati Martii, etc.*

¶ **MEDIAVITA**. Concilium Colonense ann. 1310. can. 21: *Prohibemus itam, ne in aliqua Ecclesiarum nobis subjectarum imprecationes fiant, nec decantentur Medivita contra aliquas personas, nisi de nostra licentia speciali: cum nostra inter sit talia disputare, quando sint talia facienda.* Joan. Hocsemius in Adolpho Episcopo Leod. cap. 23: *Cæperunt Ecclesie Ducem maledicere, et Media vita canere contra ipsum.* Albertus Stadenensis, et Hist. Archiepisc. Bremensium ann. 1284: *Clerus qui eminus astans res exitum expectabat, Media vita, et alia miserationis carmina cum more canebat.* Ubi intelligitur Prosa illa Lamentationis, quam fecisse Notkerum Balbulum Sangalensem tradunt, cum in Martindodel pons in loco præcipiti et periculosissimo edificaretur. Media vita in morte sumus, quem quærimus adjutorem, nisi te, Domine, qui pro peccatis nostris justitiam irascaris: Exstat apud Canisium tom. 5. Antiq. lect. pag. 770. Canitur autem illa Antiphona in Sabbato Dominice tertie Quadragesime in Completorio. Vide Durandum lib. 6. Ration. cap. 52. num. 5. t. Ordinarium Ord. Præmonstr. pag. 904. et in voce Reliquia.

¶ **MEDICA**, Obstetrix, in Glossis Isidori in voce *Masa*, ubi perperam editum *Medica*. Ejusmodi *Medica* non semel occurrunt in vet. Inscript. 312. 4. 635. 9. 636. 1. 2. 8. Vide Glossar. med. Græc. in *ἰατρική*.

¶ **MEDICABULUM**, Quod medelam afferat. Apuleius Florid. n. 16: *Contulerimque me ad Peruvianas aquas: gratissima prorsus et sanis n. m. m. m. et agris Medicabula.*

* **MEDICAFERA**, Caverna. [Mensura quinque modiorum. DIEF.]

¶ **MEDICALIS**, pro Medicinalis. S. Columban. instruct. 11: *Pius suavis est, plus Medicale est, plus salubre est cordi dilectio, etc.*

¶ **MEDICAMENTA MALA**, Pharmaca, venena, incantationes, et omnium veneficorum noxe. Sextus Platonic. lib. 2. de Medicina animalium cap. 2. n. 6: *Adversus mala Medicamenta; cor vulturis ligatum in pelle lupina si circa brachia habeas, nullum Medicamentum nocere tibi potest; nec serpens, nec latro, nec ulla malitia, nec quidem phantasma senties.* [Plinius lib. 20. Hist. natur. n. 89: *Pythagoras scillam in limine quoque janus suspensam malorum Medicamentorum introitum pellere tradit.* Adde lib. 25. num. 31.]

¶ **MEDICAMENTARIUS**, Veneficus, in leg. 7. Cod. Just. de Repud. (5. 17.) in leg. 1. eod. tit. Cod. Theod. (3. 16.)

¶ **MEDICARE**, Medicinam profiteri, exercere. Lit. ann. 1462. in Hodoepor. Charit. part. 2. apud Lam. in Delic. erudit. pag. 520: *Fiant literæ magnifico Gerardo... medico habitanti in castro Franco, ut sibi placeat venire ad habitandum et Medicandum in civitate Pisarum.* Vide Medicinarius.

¶ **MEDICATA CADAVERA**, Medicamentis condita, apud Plinium lib. 11. Hist. natur. n. 70: *Quibus (Egyptiis) mos est Cadavera asserere Medicata. Medicato melle, apud eundem ibid. num. 84. hoc est venenato.*

¶ **MEDICATIVUS**, Medicinalis. Vita S. Walth. tom. 1. Aug. pag. 258. col. 2: *In his tamen tam discretis Medicativum emplastrum et antidotum apposuit animarum vulneribus, etc.*

¶ **MEDICATURA**, Pretium quod Chirurgus pro vulneris curatione datur. Pactus Leg. Salicæ tit. 19. § 6: *Excepta*

Medicatura, que est trecentorum sexaginta denariorum, qui faciunt solidos novem.

° **MEDICINA**, Emplastrum, malagtha; *Medicina*, An Stat. ann. 1812. tom. 1. Ordin. reg. Franc. pag. 513. art. 1. Lit. remiss. ann. 1865. in Reg. 84. Chartoph. reg. ch. 530: *Quidam medici aliquas Medicinas supra dictas plagas posuerunt pro curando eas; tamen idem Stephanus quasi sperneret sanari, dictas Medicinas de super vulnera prædicta, statim cum dicti medici recedebant, amovibat. Moists, eadem notione, ut videtur, apud Guignevil. in Peregr. hum. gen. Ms. ubi de Medicina:*

*Et non pour quant mangé ses boistes.
Et ses emplâtres et ses Moists.
Et ses ampoules mang, etc.*

Méchins, pro *Medicine*, in Poem. Ms. Rob. Diaboli:

*Car moult y et arbres plantés
Et herbes et bonnes rachiées,
Dont on fait les bonnes Méchins.*

Bestiar. Ms. ubi de Castore:

*Se fait on de ses glandes
Méchins à plusieurs autres.*

Ubi textus Lat. *Cujus testiculæ medicinas sunt aptissimi.*

¶ **MEDICINACULUM**, *ἰατρικόν*, in Gloss. Græc. Lat. [Medicinabulum, in Gloss. Lat. Gr. MSS. Sangerm.] [° Adde ex Castigat. in utrumque Glossar. Medicinaculum.]

¶ **MEDICINALIA**, Medicorum ars. Pactus Leg. Salicæ in variante lectione apud Eccardum pag. 178: *De Medicinalia, ut infantes hanc discere mittantur.* Ubi Editi: *De Medicinali arte.*

° **MEDICINALITER**, Medicorum arte. Acta B. Franc. Fabrian. tom. 8. Apr. pag. 989. col. 2: *Marcutius... habebat maximam et periculosam infirmitatem in oculo, que a medicis judicata fuit quod esset fumus cataracti, a qua non credebant quod posset sanari Medicinaliter.*

¶ **1. MEDICINARE**, Medicinam profiteri, exercere. Statuta Montis Regal. cap. 47: *Item statutum est quod aliqua persona non possit nec debeat Medicinare, vel uti, seu exercere, aut in aliquo operari artem Medici physici... Et qui approbatus fuerit ad Medicandum in dicta arte, teneatur... videre aqua... infirmi.*

° **2. MEDICINARE**, Medicamenta adhibere. Gall. *Médeciner*. Lit. remiss. ann. 1355. in Reg. 84. Chartoph. reg. ch. 495: *Dicta Mahautia expiravit, non occasione ipsius percussione solummodo, sed ex eo quod caruit medico;... si Medicinaria fuisset, sanari et reconvallescere potuisset.* Charta fundat. collegii de Verdala Tolos. ann. 1337. ex Cod. reg. 4223. fol. 12. r.: *Nulli eorum extra mensam communem panis, vinum, pecunia, vel aliqua alia victualia ministrentur; nisi Medicinarii, sanguine minuti, aut alias tali corporis necessitate detenti fuerint.*

° **MEDICUS REGIS**, Vide Archiatri. Chart. Langob. ann. 716. apud Brunett. Cod. Diplom. Etrur. tom. 1. pag. 458: *Acceptit ad Gaduald vir. manif. Medico Regis publicus.*

° **MEDICUS VULNERARIUS**, Chirurgus, qui vulnera curat. Mirac. S. Hyac. tom. 8. Aug. pag. 373. col. 2: *Petrus sartor de Casimiris, manu dextra graviter vulneratus, et Medicus vulnerariis destitutus, post vota sanatur.* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Mege, Prov. medicus, plagarius.*

* **MEDICUS PLAGARUM**, Idem quod Medicus vulnerarius, Ital. *Medico chi-*

rurgo, Gall. Chirurgia. Stat. Bonon. ann. 1256-57. tom. II. pag. 47: De Medico Plagarum. — Statutum quod si a magistro Doctore medico, vel a magistro de ludo, vel ab aliquo alio Medico Plagarum questum fuerit a potestate de aliquo membro debilitato, quod ipsi de novo jurare teneantur. [FR.]

¶ **MEDIDURA**, Tributum, quod ex mensuris percipitur: ab Hispan. *Medida*, mensura. Charta Aldef. reg. Castel. inter Acta SS. tom. 6. Jul. pag. 55. col. 2: Accipiatu semper omnes Mediduras atque directuras, que in eodem mesone evenerint, ad omni tritico quod ibidem vendatur, ita quod quantum accipiatu de illis Mediduris et directuris, expendantur in illis que necessaria fuerint.

¶ **MEDIE**, pro *Mediocriter*, usurpasse Lactantium, lib. 6. cap. 15. Ulpianum, Capitulum in Albino, etc. observatum a Salmasio ad Spart. pag. 184.

¶ **MEDIESTINUS**, pro *Mediastinus*, servus ad villora servituta deputatus. Vox Latinis Scriptoribus haud ignota Tabular. S. Leodegari Prætelensis tom. 4. Hist. Harcur. pag. 7: Dunelma quoque soror Rogerii Bellimontis dedit in villa que vocatur Boscus-rehardi quendam Mediastinum Arelitium nomine.

¶ **MEDIESTRINUS**, *μεδιστριος*, Eadem notione, pro *Mediastinus*. Gloss. Lat. Gr. MSS. Sangerm.

¶ **MEDIETANEUS**, *Medius*. Chirographum *medietaneum*, Signum quod in media Charta apponi solet. [o] *Medius*, ut fallor, Charta in duas partes divisa, quarum una uni, altera alteri e contractibus dabatur. Vide in Chirographum. Charta ann. 1171. apud D. Calmet. tom. 2. Histor. Lotharing. col. 364: Prædebant quod ad nostri contumeliam nominis hoc actitatum, cum indiffactam nostri propriam prædecessoris, *Medietaneo* subsequente chirographo, quod exinde abbas uterque composuit, deletam faterentur.

¶ **MEDIETARIA**, *Medietas*, Gall. *Meitie*. Charta ann. 1255. in Chartul. S. Vandreg. tom. 2. pag. 1529: Tradidi... domino Abbati et conventui S. Vandregisilli in puram et perpetuam elemosinam... totam illam Medietariam campiparti quam ego habebam et percipiebam apud Chanfors in illo feodo qui dicitur feodus de medietate suo in castellariis cum omnibus pertinentiis dicte Medietarie, justitias et redditibus, et breviter cum omni iure quod in dicta Medietaria habebam. Tabular. Pontisar: Medietariam terre habebat. Vide *Medietarius*. Hinc *Medietarie*, divisio, partago. Le Roman de la Rose MS.

Si qu'il n'i soit mie domi,
Mes tout entier sans trichierie,
Car je n'ai pas Medietarie.

¶ **MEDIETARIUS**, Colonus partiarus, *Metayer*: in Consuet. Cenoman. art. 135. [Metayer, in Bituric. tit. 9. art. 48.] *Μεταίτης*, in Basilicis. Moschopolus pag. 67: *Μεταίτης*, η κοινός μετρί. *Μεταίτης*, in Georgicis legib. cap. 1. § 24. *Μεταίτης* τού κάρου, apud Hartmenop. lib. 3. tit. 8. § 7. Qui ad medietatem laborat, in Capitul. Caroli M. lib. 1. cap. 163. [o] 157. Partiarus colonus, in leg. 25. § 6. D. Locati. (19. 2.) *Metayer* partiaire, in Consuetud. Turonens. art. 113. Charta fundationis Abbatum d'Orbestier, ann. 1007: Sive sint predictis Fulcherio et successoribus suis propria animalia, sive Medietariis suis partionaria. [Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 81: Contentio super quadam gallina

et mestras quam dicitur Willelmus petebat a Medietario elemosinam B. Vincentii. Vide *Facharius* et *Partionarii*.]

¶ **METHIER**, in Charta ann. 1225. ex Tabul. Cartus. B. M. de Parco. *Moitier*, in Charta ann. 1274. ex Reg. 106. Chartoph. reg. ch. 202. *Moitier*, apud Belton. Ms. cap. 27. pag. 63. v. col. 2.

¶ **MEDIETARIA FUNCTIO**, Media præstatio, apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 850.

¶ **MEDIETARIUS SERVI**, Qui duobus dominis obnoxii erant. Minus bene: neque enim de servis, sed de villanis atque adeo colonis partiaris, qui ad medietatem fructuum tenebant, hic agitur. Vide supra *Medietarius*. [Tabularium Angericense: Concessit Deo et S. Joanni Baptistæ Cavillam, que erat sua villana, ut esset Medietaria S. Joannis ipsa et filii sui in sempiternum, et totum servitium quod solebat persolvere Comit, de cetero persolveret S. Joanni.]

¶ **MEDIETARIA**, Prædium quod colitur a colono partiaro, in Bibliotheca Cluniac. pag. 545. Vetus Charta Theobaldi Chabot: In decimis ac terragis rupturarum et Medietarium. [Charta ann. 1077. apud Stephanot. tom. 4. Antiquit. Bened. Pict. v. MSS. pag. 465: Dedi insuper monachis ibidem Deo serventibus de possessionibus meis Medietariam scilicet de Corderia que sita est in insula Otranti. Alia ann. 1240. ex Tabul. Pontis Otranti: Gaufridus de Ver Miles concessit monachis Pontis Otranti quendam Medietariam sitam in feodo meo in parochia de Arnez. Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 76: Commutavit... omnia illa que sunt juxta Medietariam monachorum que dicitur Marqueria pro duobus oculis terre. Charta Guillelmi Episc. Catalaun. ann. 1221. Hist. Pertic. lib. 3. pag. 224: Concessimus... herbagium propriis pecudibus... et suam Medietariam. Ad Medietariam committere, in Chartul. S. Vincent. Cenoman. fol. 106.] *Tenere ad Medietariam*, quod nos dicimus, *Tenir à moitié*. Tabularium Fisanense ann. 1218. fol. 68: Quam quidem vineam ego et prædecessores mei de Ecclesia Fisanensi ad Medietariam tenueramus. Excolere ad Medietariam, in Arelis Omn. SS. Ann. 1262. 1. Regesti Parliam. Vide tom. 13. Spicilegii Acheriani pag. 299. *Medietaria*, non semel in Tabul. Novigenti-rotroci S. Dionysii.

¶ **MEDIATERIA** et **MEDIATERRIA**, Eadem notione. Charta apud Lobinell. tom. 2. Hist. Britan. pag. 189: Concedens annuo terram unius carruce que adjacet predicto loco et duas Medietarias apud villam que nuncupatur Piriacus. Charta Guillelmi de Mellento ann. 1198. tom. 4. Hist. Harcur. pag. 1637: Et duas Medietarias apud Valles scilicet, clausum suum de hortis et vineam Begeolie et pressorium earundem Medietariorum quod spectat ad Canonicos. *Mediateria*, non semel in Tabular. S. Dionysii Novigenti Rotroci *Moitierie*, in Charta vernacula ann. 1263. ex Chartul. Domus Dei Pontisar. *Faire à Moitierie*, ibid. *Tenir à Moitierie*, in Charta ann. 1285. ex eodem Chartul.

¶ Hinc *Donner à moitié* vel à *moitirie*, Ad medietatem fructuum agros locare. Charta capit. S. Vulfr. ann. 1317. in Lib. nig. 2. ejusd. eccl. fol. 68. r: *Avoine baillé à Ricari Heket de Vaucholes à Moitai*, quarens deux journeux de terre. Alia Egid. abf. S. Mart. Tornac. ann. 1321. in Reg. 61. Chartoph. reg. ch. 209: Lesuelles (terres) pour ce que nous ne

l'a poens cultiver, nous avions donné à Moitirie. Infra: A moitirie.

¶ **1. MEDIETAS**, Eadem notione qua *Medietaria*. Prædium quod a colono partiaro colitur. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerm. fol. 62: De terra arabili dun. III. tenet eam Wineradus, aut arat eam ad Medietatem, aut denor. XII. solvit. In Medietate sui justiciabilis, expectabilis et tailabilis, in Charta ann. 1371. hoc est, ratione medietatis partis bonorum suorum. *Medietas*, non raro occurrit apud Scriptores medietatis et infimæ ætatis pro dimidia parte reddituum rei cujusvis: quod annotasse sufficiat. Pro *Medietate*, in Lege Salica tit. 61. idem quod pro sua cujusque parte sonat.

¶ **MEDIETAS BENEFICII**, Dimidia reddituum ecclesiasticorum pars a Clero Anglicano in Belli sumtus Eduardo I. concessa. Charta ejusdem Regis ann. 1294. apud Kennett. Antiquit. Ambrosden. pag. 35: Cum dilectus nobis magister Radulfus de Merival persona Ecclesie de Ambrosden Medietatem Beneficii... nobis in subsidium nostrum de anno presentis iuxta taxationem ultimo inde factam liberaliter concesserit et gratanter.

¶ **MEDIETATE TENERE FEUDA**, dicitur in veteri Consuet. Norman.: quando aliqua persona intervenerit inter dominum et tementes. Et hoc modo tenent omnes postnati, Medietate ante nato. Vide *Medietaria*.

¶ **MEDIETAS PERPETUA** appellari videtur Prædium, quod ea conditione feodo nomine possidetur, in Charta Phil. Pulc. ann. 1285. ex Reg. B. Chartoph. reg. ch. 2: Concedimus... quicquid in dicta vasasoria (de Quatuor maris) habemus, sive in nemoribus, terris, campipartibus et Medietatibus perpetuis.

¶ **2. MEDIETAS**, Panus serico lanaque textus. *Ferandine*. Chron. Parmense ad ann. 1294. apud Murator. tom. 9. col. 828: Et ipse dominus Azzo Miles factus in continenti fecit alios LII. Milites suis propriis expensis, quamdiu fuerunt in civitate Ferrariz, quorum singulis donavit duas vestes varas, unam de samito, quam donaverunt ad curiam, et aliam de Medietate, quam in se retinuerunt. Synodus Pergam. ann. 1311. ibid. col. 517: Vestes virgatas seu de catabriato, de Medietate, vel listatas... more laicali minime deferentes.

¶ **3. MEDIETAS**, Opera, intercessus. Gall. *Moyen*, *entremise*. Charta ann. 1335. inter Probat. tom. 8. Hist. Burg. pag. 173. col. 1: Per Medietatem proborum virorum dictus prior... publice confessus, etc. Vide supra in *Medietas* 1.

¶ **4. MEDIETAS**, pro *Mediocritas*, in Opusc. Pithel apud Loisel. pag. 357.

¶ **MEDIETATES**, **MEDIETARII**, Sacramentum Majorum in villis ac prædiis, in Charta Gosleni Episcopi Carnotensis in Tabulario ejusdem Ecclesie num. 227: Non exigam ab eis (rusticis) revelationes terrarum, vel aliarum possessionum decedentibus patribus, vel aliis possessoribus earum, neque de conjugandis feminis venditiones, neque Medietates habebam cum rusticis, neque eos mittam in plegium, etc. Infra: Neque ab eis quicquam exigam, nec annonam, nec avenam, nec orem, nec agnum, nec anseres, nec gallinas, nec ligna, neque eos Medietarios habeam, aut in plegium mittam, neque corveiam aliquam ab eis exigam, etc. Ubi *Medietates*, plegia seu fidejussiones, *Medietarios* vero fidejussores esse videntur. Vide supra *Medietas* 3.

¶ Mihi vero hæc intelligenda videntur de participatione seu societate, quam in

locandis et procurandis prædiis allive rebus, cum rusticis majorum jurisdictioni subjectis, habere iis vetitum erat. Unde in Jura. bailliv. apud Joinvil. edit. reg. pag. 147: *Et avec ce si (les baillifs) jureront que il ne partiront à rente nulle de nos rentes, etc.* Cæterum secundum locum hic allatus ita emendandus est ex ipsamet Charta: *Non patiar modo quod servientes præpositi apud rusticos in me majorie hospitium habeant, neque ab eis quidquam exigant, neque eos Medietarios habeant, aut in plagium mittant, neque corveiam aliquam ab eis exigant.* Quam nostram interpretationem manifeste probat sacramentum majoris rusticorum ex Cod. ann. 400. eccl. Carnot.: *Ne ne serrez pleges por aus, ne ne serrez leur métoiers de nulle chose. Ibidem: Neque ero plegius eorum aut Medietarius.*

MEDIETENARIJ, [Administratores, procuratores, qui rem alterius tractant,] [* Vel potius coloni partiarum. Vide supra Medietarius.] in Charta ann. 1299. apud Thomasserium in Consuetud. Bituric. lib. 1. cap. 88: *Medietenarii et servientes dictorum religiosorum, etc.*

† **MEDIATURA**. Vide Medietaria.
 * **MEDILLA**, Medicamentum, remedium, sanitatem. Glossar. vet. ex Cod. reg. 7641.
 * **MEDIMISSARIA**, Dignitas ecclesiastica secundum ordinem. Reg. collat. dioc. Eystet. apud Falckenst. in Antiq. Nordgav. cap. 3. pag. 298: *Freyenstalt, primaria, Freienstalt, Medimissaria, Freienstalt, capellania hospitalis S. Trinitatis. Infra: Greding, primaria S. Jacobi, Greding Medimissaria, Greding capellania B. M. V. ad sepulchrum extra muros.*

† **MEDINA**, Mensura est quinque modiorum, dicta quod medietur quinque modis, qui sunt perfecti numeri, id est, decem medietas. Papias.
 * **MEDINUS**, Moneta Turcica species, quæ 18. den. monetæ Franc. valet. Vocabularium Latino-Sarracenicum ad calcem (Uneris Hieros. Bernardi d. Breydenbach pag. 250): *Ducat, ducat. denarius, denar. Medinus, medin.*

* **MEDIO DO**, [Anglis hydromel. DIF.]

* **MEDIOCRIS PERSONA**. Vide Homo.
 * **MEDIOCRIS**, Inferioris gradus. Instr. ann. 1308. tom. 5. Cod. diplom. Polon. pag. 28. col. 2: *Ne dum in prelatos Mediocres, sed etiam in superiores, puta episcopos et Archiepiscopos, etiam successus rebellionis sue spiritum temere crederent.*

† **MEDIOCRITER**, pro Mediocritas, in Spicil. MS. Fontanei. pag. 202: *Mediocriter semper servetur in cantu.*

* **MEDIOCRITER**, Dimidiatum, æqua portione. Gall. *Par moitié*. Charta. ann. 1222. in Reg. 61. Chartoph. reg. ch. 142: *Totum, quantumcumque fuerit, emolumentum... dictæ ville de Colareda, sit commune et Mediocriter dividatur inter dominum nostrum regem et dictum militem (Bernardum de Aspello). Infra: Mediocriter et pro indiviso. Rursum: Medietim et pro indiviso. Parlag. inter reg. et abb. Scals Del Tarn. dioc. ann. 1238. in Reg. 65. 2. ch. 234: *Molendina insuper ut batanna in dicto parlagio... noviter factanda cum eorum redditibus, emolumentis et proventus predicto dom. nostro regi et nobis abbati predicto... æqualiter et Mediocriter pertinebunt.* Vide supra Medietim.*

* **MEDIOCRITER**, Annis inter se comparatis, vulgo *Boa an, mal an*. Charta Joan. de Cablone episc. Lingon. ann. 1281. in Chartul. ejusd. eccl. ex Cod. reg. 5128. fol. 372. v. *Item in ex-*

tinum festi natiuitatis Domini pro servitiis, que ascendunt et descendunt, valent Mediocriter xxi. sol. Turon.

* **MEDIOCRITER**, Satis, abunde. Gall. *Suffisamment*. Chron. Lemov. MS: *Hic rex (Robertus) mansuetus fuit et Mediocriter litteratus, et amator religionis et ecclesiarum.*

* **MEDIOCRUS**, pro Mediocris, Gall. *Moyen*. Testam. ann. 1322. Inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 161. col. 1: *Item lego amore Dei, Artaldo filio Guillelmi Poyrrie, canonico Nemausi, Mediocrus decretales meus. Paulo ante memorantur Paros decretales.*

* **MEDIOLA**, f. pro Modiola, Mensura frumentaria: vel Medalia, Minutioris monetæ species. Gall. *Maille*. Notit. Liebt. Camerac. Episc.: *In Beating terram arabilon xj. den. et unam Mediolam solventem. Vide Medals et in Modius 2.*

* **MEDIONARIUS MANSUS**, qui ad medietatem fructuum tenetur, cujus colonus partiarus est. Charta Caroli C. ann. 835. tom. 8. Collect. Histor. Franc. pag. 543: *Mansus Medionarius duos in Basilica et Viduaco, etc. Vide in Mansus.*

† **MEDIOXIMUM**, Meditullium. Acta S. Materni Episc. tom. 4. Julii pag. 368: *Et Mediolani, velut hinc indeque concurrentium partium Medioximum, augustale palatium collocavit.*

† **MEDIOXIMUS**, Minor natus, secundo genitus, quasi medius. Codex Traditionum Sanct-Emmeram. cap. 194. apud Bernardum Pezium tom. 1. Anecd. part. 3. col. 178: *Monitu itaque et petitione Friderici filii ejus qui Medioximus fratrum suorum erat, et gladiatura se exuerat... fratres ejus Otto senior et Otto junior pro anima patris et matris eandem donationem vini in loco Endorf in manus Episcopi Chunonis resignaverunt.*

* **NOSTRIS MOYEN-NE**. Lit. remis. ann. 1275. in Reg. 107. Chartoph. reg. ch. 315: *Colin Garin filius Moyen-ne, de ladite Collette, et Philippot Garin puinè, etc. Aliis ann. 1450. in Reg. 176. ch. 788: *Le suppliant ala accompagnè d'un jeune filz, nommé Perrin, Moyen-filz de sa femme, etc.**

* **MEDIOXIMUS**, Medius. Pasch. Ratb. in vita S. Adel. tom. 1. Jan. pag. 111. col. 1: *Seputta sunt autem decem membra carissimi senis in basilica B. Petri Apostoli sub fastigio inter ejusdem Medioximi quatuor ecclesie contra Gerard. in Mirac. ejusd. ibid. pag. 118. col. 1: *Seputus apud ecclesiam Petri principatu principalem, medio jacuit loco, ante gradum cancelli inferiorem. En le moyenne, In medio, Gall. Au milieu. Reg. 2. sign. R. urbis Duac. ad ann. 1472. fol. 110. r.: *Et ce y estoient Prudence et Justice, qui prenoient la representation de nostre dit seigneur le duc de Bourgogne par la main, pour le faire assoir sur le banc en le Moyenne desdiz neuf preulz, en ung haut siege.***

* **MEDIOXIMUS**, dicitur de Miscello frumento. Gall. *Bled médiil* Chartul. S. Joan. Laudun. ch. 127: *Ecclesia B. Johannis duos modios frumenti, ad considerationem ministerialium de Noviant, Medioximi ejusdem ville mensura, in festivitate S. Remigii Warnero et hereditas ejus annuatim percipiet. Vide supra Medietarius.*

† **MEDITALLIA**, Semitallia, Gall. *Demitaille*. Charta ann. 1224. apud Lobine. tom. 2. Histor. Britan. pag. 342: *Dedit D. Juhellus omnem talliam et Medietalliam quam percipiebat in terra et feodis dictorum Canonorum Belliloci. Vide Metalla.*

MEDITANEUM BLADUM, vulgo *Bled metel*, in Tabulario S. Genovefa Paris. ann. 1231. Vide Bladum et Mistum 2.

* **MEDITANEI**, Mediterranei. Chron. Angl. Th. Otterbourns edit. Hearn. pag. 29: *Sed de Anglis vocantur Meditanei, id est, Mercii et gens Northumborum.*

† **MEDITARI**, Animum relaxare, præsertim venatione. Genesis cap. 21. 68: *Et agressus fuerat (Isaac) ad Medietandum in agro inclinata jam die. Leges Palatins Jacobi II. Reg. Majoric. tom. 3. Junii pag. xxv.: *Assumatur qui venator nominatur et existat, qui canes nostros venaticos custodiat et de ipsis curam gerat; cum quibus quotiens decens fuerit et nobis placuerit Medietamur. Vide Aferare et Medietatio.**

* **MEDITARI**, Indicare, significare. Ordo eccl. Ambros. Mediol. ann. circ. 1130. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 910: *Tunc primicerius lectorum paululum semotus a loco suo infra chorum, incipit antiphonam in choro, lectoribus circumstantibus in modum coronæ, ipso Medietante manu et voce descensionem antiphonæ et ascensionem. Simili modo finita antiphona, magister scholarum vicissim cantat eandem cum pueris suis, Medietando super ab altera parte chori... Hac antiphona finita, salutat archiepiscopus, et magister pergit in medium chori cum pueris suis ad canendum hymnum vicissim cum choro, et respondendo cum Medietatione de Perveniamus.*

† **MEDITARIA**, Idem quod Medietaria, Gallice *Melairie*. Antiquit. Bened. Aurelian. MSS. apud Stephanot. pag. 540: *Dederunt nobis medietatem Medietaris de la Boucardiere. Et infra: Dedit nobis tertiam partem Medietaria de Meenoy. Charta ann. 1218. apud Baluz. Hist. Tutei. col. 527: *Assignavit eis 20. lib. censuales Pictavinorum veterum, quas habebam in Medietariis parochiæ S. Candidi.**

† **MEDITARIUS**, Idem qui Medietarius. Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 296: *Hinc insuper adjunxit dono Medietariorum suorum decimam præscripta parochie. Charta ann. 1127. apud Lobinell. tom. 5. Hist. Paris. pag. 688: *Firmas molendinorum, fabricarum Medietarium et reddituum ac etiam nemora habeat visitare.**

† **MEDITATIM**, pro Medietate. Vita S. Anselmi Episc. Lucensis tom. 2. Martii pag. 635: *Psalmos quidem ut caute et Medietatim recitarem, præcipit.*

† **MEDITATIO**, Animi relaxatio. Leges Palatins Jacobi II. Regis Majoric. tom. 3. Junii pag. xxv.: *Ille Medietationes sine recreationes magis avidius assumuntur, que non circa unum tantum, sed circa diversas, licita tamen et honesta, occupationem capere dignoscuntur. Vide Medietari.*

* **MEDITATORIUM**, Locus ubi quis medietatur, studet. Rabanus in Hieremiam: *Gravi ægritudine pressus jam amplius in lectulo accumbo, quam ad scribendum, vel ad legendum in Medietatorio sedeo.*

† **MEDITERRANEA**, Certum in agro Nannetensi territorium, sic dictum quod Ligerim inter et Hederem altum sit, vulgo *la Mée*. Charta apud Lobinell. tom. 2. Hist. Britan. pag. 269: *Contigit temporibus... Henrici qui Francorum rempublicam regabat, et Illustris Hoel qui Medieterraneæ singulari prudentia gubernabat. Vide Mée.*

* **MEDITILLUS**, Gloss. Græc. Lat. MS.: *Medietyoc, Meditillus, (Edit. meditullius)*

mediterraneus. *Medysius*. *Meditullum*, *mediterraneum*. Edit. *Meditullum*.

MEDITURIRE. Meditari saepiuscule, occurrit in Miracul. S. Servatii Episcopi num. 57.

1. **MEDIUM**, Tribunal, seu iurisdic-tio apud Genuenses ubi de causis civilibus agebatur. Marchisii Scribae Annal. Genuens. ad ann. 1222. apud Murator. tom. 6. col. 427: *Pro justitia vero in conspectu civitatis Ancelinum de Fontana Placentinum, in Medio autem Guilelmum filium Agathi Picentini, in burgo namque Jacobum de Runco Tardonensem. Bartholomei Scribae Annal. Genuens. lib. 6. ad ann. 1280. ibid. col. 459: Consules placitorum fuerunt in palatio civitatis Henricus Rochamus, in palatio de Medio Guilelmus filius Agathi, in palatio foritanorum Jacobinus de Saragoza, in palatio burgi Thomaeus magistri Cazuli.*

2. **MEDIUM**, pro Media parte, dixisse Capitolinum in Pio observat Casaubonus.

3. **MEDIUM LUCRUM**. Vide *Mejaria*.

4. **MEDIUM PLANTUM**. Vide *Complantare*.

* [Gallice terre concédés pour être complantés, puis partagés entre le seigneur et le tenancier: « Cedimus cuidam homini nomine Gilberto aliquid ex nostra hereditate ad Medium Plantum. » (Cartul. s. Andreæ Vienn. ed. Chevalier. p. 116. an. 1004.)]

5. **MEDIUM PLANUM**, Campus, planties. Sallus Malaspinae de Rebus Sicul. lib. 2. apud Baluzium tom. 6. Miscell. pag. 241: *Contigit quod cum dictus Comes et sui de strenuitate et multitudine confidentes in quadam Media Plana procederent, memorati Franciscus et Petrus cum Theutonicis secum morantibus... in eos viriliter irruerunt.*

6. **MEDIUM TEMPUS**, Formula in foro Anglicano usitata. Th. Blount in Nomencl. *In placito de quo Warranto Albus de Burgo dicit quod clamat annum et vastum et Medium tempus.*

7. **MEDIUM VINUM**, seu tenere ad medium vinum, vineam scilicet, e qua vinitor partiaris vini quod ex ea proferit, alteri ex pacto praebet. Vetus Charta in Tabulario Ecclesiae Viennensis fol. 71: *Et laudaverunt illi et suis heredibus quos habet de Petronilla suum tenorem ad servitium dehominationem, partem clausi ad Medium vinum, plantatas ad quartum vinum, et unam coxam vaccae, et sextarium vini, et panem de quartallo frumenti. [Dare ad Medium, in Chron. Parmensi ad ann. 1280. apud Murator. tom. 9. col. 794: Fuit tanta abundantia vini quod vix poterat gubernari; et multe vineae dabantur ad vindemiam ad Medium. Dare ad Medium plantum. Vide *Complantare*.]*

8. **PER MEDIUM**, Phrasia Gallica, Parvoitid, Ex dimidia parte. Charta ann. 1314. in Chartul. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 5188. fol. 194. v. : *Item plures personas de Cuscio teneri ipsi conjugibus quolibet anno infra natiuitatem B. Johannis Baptiste in xvij. aminetis bladi per Medium frumenti et avenae... Dicitur Petrus habet quartam partem xxvij. aminetarum bladi per Medium frumenti et avenae. Occurrit rursus in Ch. ann. 1331. ibid. fol. 273. v. Vide supra *Mediatum*.*

9. **DARE AD MEDIUM BASTIMENTUM**. Vide supra in *Bastimentum* 2.

10. **IN MEDIO RELINQUERE**, Id est, in dubio. Gall. *Laisser en doute*. Chron. fr. Andreæ tom. 10. Collect. Histor. Franc. pag. 290: *De morte quoque ejus (Gerberti)*

non recte tractatur, a Diabolo enim percussus dicitur obiisse, quam rem in Medio relinquimus.

11. **IRE PER MEDIUM**, Trajicere. Gall. *Passer au travers*. Vita S. Guid. tom. 4. Sept. pag. 44. col. 2: *Habitatores loci frequenter ibant per Medium sepulchri.*

12. **MEDIUM**, Ratio, argumentum; scholasticis, Medius terminus. Gall. *Moyen*. Stat. Univers. Andegav. ann. 1410. tom. 9. Ordin. reg. Franc. pag. 503. art. 29: *Argumentum doctorum modo tractato, quilibet duobus Medis, ad quorum unum dumtaxat licenciandi respondere tenentur.*

13. **MEDIUM**, Media via et ratio, modificatio, ad conciliandos animos salubris et accommodata, aequa conditio. Gall. *Moyen*. *Moyen terme*. Vide *Haltaus*. Glossar. German. col. 1359. voce *Mittel*.

14. **MEDIUS**, Glossae Isidori: *Receptor, actor concordiae, Medius, Papias, et ex eo Will. Brito in Vocab. : Medius, inter-nuntius, pacificator, et actor concordiae. Idem Papias: Arbitr. dicitur, iudex Medius, inter-nuntius. Ita vocem istam; apud Graecos usurpant observat Salmastius de Usuris, pag. 475. Consultat. Zachæi lib. 1. cap. 31. de Angelis: *Hi ergo propiores Deo, qui magis liberi, et quia imperiorum ejusdem ministri semper ac Medii, ideo plus scientes. Charta Chunn. Imp. apud Brower. lib. 3. Antiq. Fuld. : Cum inter se de alterius electione discordarent, nunc consilio habito, Medium me sibi fecerunt, et omne concilium mihi imponerunt. Alia Frider. II. Imper. ann. 1218. in Tabul. Campan. : Episcopus Claromontensis constitutus est Medius, cuius arbitrio staretur. [Charta ann. circ. 1050. in majori Chartul. S. Vict. Massil. : Ego Ricarius Medius episcopus hoc donum firmo] *Pacis medius*, apud Almolnum lib. 3. de Miracul. S. Bened. cap. 5. Collatio Chartagin. III. cap. 138: *Tu vir nobilis, qui Medium tenes hoc loco personam, etc. Adde Gregorium M. lib. 7. Indict. 2. Ep. 104. [Charta ann. 1298. apud Kopp. Orig. Fœder. Helvet. num. 10. pag. 18: Nos Rodolfus comes de Habiburgo, etc. et nos frater Johannes Abbas de S. Urbani presentibus protestamur, quod nos praefatus comes... Mag. Hermannus de Murato et vir. nob. Conradus de Wedivile, Et nos praedictus abbas... Mag. Heinrichus de Basilea et vir. nob. Volricum de Balms... elegimus arbitros, et Medium videlicet nob. vir. dom. Kuononem de Behburg. Ubi Medius is est quem Galli dicunt Surarbitre, Compromissarius communi partium consensu constitutus, cujus arbitratu res terminetur, arbitris singulis ab utraque parte nominatis quoque pro parte sua stantibus. Vide *Haltaus*. Glossar. German. voce *Mittelmann*, col. 1360. Dicitur etiam *Medio Persona* et *Mediator*.]***

15. **Moyen**, eadem notione, nostris. Pactum inter Henr. comit. Luxemb. et Trevir. ann. 1392. tom. 2. Hist. Trevir. Joan. Nic. ab Hontheim pag. 15. col. 2: *Et apres des deltes et des bestans, ke nostre sougite ont eu at die citains jusques aujourdhui, nous en ayons bons moyens. Froissart. vol. 1. cap. 145: Les deux cardinaux estoient traiteurs et Moyens. Chron. Fland. : La comtesse de Haynault, qui seur du roy de France estoit, et fille du roy d'Angleterre, se fit Moyenne des deux princes. Hinc *Alter entre deux*, pro Mediatoris partes agere, in Stat. ann. 1389. tom. 7. Ordin. reg. Franc. pag. 278. art. 1: *Se lendits arbalestriers de la confrarie dassusdicte, ou li uns d'eulz,**

sunt ou eussent affaire contre le prouchain sanc de un de leurs confreres, ou plusieurs, tenui est d'Aler entre deux, sur estre re-puiz de son serment. *Meisius*. Prov. mediator, in Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7637. Vide supra *Mediator* 1.

16. **MEDIUS JUREX** dicitur is ad quem et a quo ad alium provocari potest. Littere Caroli primogen. Johannis Reg. Franc. ann. 1356. tom. 3. Ordin. pag. 145: *Voulons et ordonnons que si aucuns des subges et justiciables dudit royaume, appellent desormais de juge subjet, d'aucuns sentence, prononciation ou jugement en la Court de Parlement ou autre Court royal, en delaisant le Juge moyen, etc. Littere salvamenti ejusdem Johannis Reg. Franc. ann. 1360. ibid. pag. 457: Et suum, abeque Medio, nocentur habuisse resortum coram dictis justitiariis et officariis nostris. Vide *Judes Medius in Judes*.*

17. **MEDIUS**, *Mediocris*, qui nec summi, nec infimi ordinis est. *Medius Princeps*, apud Ammian. lib. 14. *Medius vir*, apud Vopiscum in Caro, *Medius dum*, apud Spartianum in *Ello Vero*. [*Medius Alamanus*, in Leg. Alaman. tit. 68. § 4.] [Vide *Grimm*. Antiq. Jur. German. pag. 280.]

18. **MEDIUS**, seu *Tenens medius*, vox forensis. Dicitur autem vassallus, seu Tenens domini capitalia, qui alios habet vassallos, aut Tenentes, pro quibus respondere tenetur domino capitali. Vide Statut. 2. Westmonasteriense cap. 9. et *Fletam* lib. 3. cap. 50. Vide *Mediata teneri in Medietas* 1.

19. **MEDIUS**, nude dicitur ager qui a colono ad medietatem fructuum collitur. Charta ann. 1251: *Damus omnipotenti Deo et S. Mariae matri ejus et toti capitulo S. Nazarii Carcasone... Medios, quartos, tertios, census, etc.*

20. **MEDIUS MANSUS**, Ead. notione. Vide *Manus*.

21. **MEDLETA**, Idem quod *Mellela*, *Mellela*, apud Bractonum lib. 3. tit. de Corona cap. 35. [Culpa dicitur, inquit Spelmanus, quam quis inopinante commiserit non rixando solum et pugnando, sed immiscendo se pacifice rei cuius vel negotio. Ranulphus de Glanvilla Tract. de Leg. Anglic. lib. 1. cap. 2: *Ad Vicecomitem etiam pertinet per defectum dominorum cognoscere de Medletis, de verberibus, de plagis, etc. Anglis etiamnum Medli, pro se immiscere rei alicui dicitur. Vide *Mellela*.*

22. **MEDO**, *Meda*, Aqua mulsca, et mellitaton, *Medicis*, et *Hydromeli*, *Medio melle mixta*, et dicitur a *mel*, quod *melo*, inquit Jo. de Janua. [Unde Gloss. Lat. Gall. Sangerman. : *Medo*, *bouvrage de miel et d'yaive cuite*.] Gloss. *Alfrici*: *Medo*, *Meda*, vel *Medus*. Ugutio: *Hydromelum*, aqua mellita, quae constat ex aqua cocta et melle. Idem dicitur *Medo*, scilicet mulsam. [Vide *Graff*. Theaur. Ling. Franc. tom. 2. col. 658. voce *Medu*.] Concilium Wormatiense ann. 893. can. 30. et Triburicense ann. 895. can. 66. de Penitentibus: *Abstineat a carne et caseo, a vino, et Medone, ac mellita cervisia, nisi diebus Dominicis*. Adde cap. 58. Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 26. *Quas amphoras de mellito potu, quem Medonem vocant*. Dittmarus lib. 7: *Ignem impostum, quia defectu aquae, Medone extingunt*. Chron. Reichenpergenae et Tugeno Patavienis: *Omnis Principes a Comite in vino et Medone et animalibus multum honorati sunt*. Petrus de Dusb. in Chron. Prussiae cap. 5: *Propotum habent simplicem aquam, et mellitatum*

seu *Medonem*. Aeneas Silvius in Hist. Bohem. de Medone: *Erat autem potus suavissimus quem Bohemi ex albo melle conficiunt.* [Annal. Bened. tom. 3. pag. 33.] *Viginti silius de Medone seu vino mulso.* Tabular. Rothom. tom. 2. Hist. Britan. pag. 80: *Tristabatur tamen admodum, quod in adventu tantorum virorum vinum non habebat, quanquam Medonem et cervisiam abundantissime haberet.* Vide Reginonem lib. 2. cap. 7. 9. Michael. Scotum lib. 1. Mensae Philosophicae cap. 8. Bromptonum et W. Thorn ann. 1144. Chronic. Montis-Serreni cap. 163. Metropolit. Salisburg. tom. 2. pag. 6. etc. [Versus antiqui singulis mensibus subjecti in veteribus Missalibus, sub Januario hi leguntur:

In Jano claris calidisque cibus potioris,
Atque darent potus post forcula sit tibi notes.
Ledit enim Medo tunc potus, uti bene credo.
Belina tunc intrea, et venam scindere cura.]

Occurrit etiam *Medo* pro mensura ejusce potionis. in Praecepto Ottonis Regis ann. 949. apud Eccardum in Probat. Hist. Marchionum Orient. col. 130: *In tribus vero locis, Bidrici, Burg scilicet Mokranici, in unaquaque eorum tres Medones, duasque cervisias, sex modios tritici, duos porcellos, duas anseres, decem gallinas, etc.*

MEDA, Eadem notione, apud Aethiopicum. Ethelredus Rievallensis: *Cum calice pleno Meda egrediens, proceres invitatur ad potum.* Leges Burgorum Scotico-cap. 69. 15: *Simile iudicium erit de Meda, sicut de mala cervisia.* Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 187: *Decimam totius conrediti mei prater decimam vini et Medae.* [Haud scio an ea notione accipienda haec vox in Charta Caroli Simplicis Reg. Franc. ann. 922. Append. Martae Hisp. col. 814: *Quicquid praefatus Pontifex Wigo emit in villa stagnae et stagnoelo et in Cuculo, valle Guntravi, vel ipsas Medas, etc.*]

MEDUS, apud Aethiopicum, Nizoz, apud Priscum in Excerpt. de Legat. Capitulare de villis cap. 31: *Bracios, cervisias, Medum, mel, ceram, etc. Medis decoctio,* apud Fortunatum de Vita S. Radegundis cap. 15. et in Vita Abbatis S. Albani. Medonis porro varios conficiendi modos docent Dioscorides lib. 5. cap. 9. Columella lib. 12. cap. 12. Palladius in mense Julio, et Plinius lib. 14. cap. 17.

MEDOGRAPHIA, id est, *Littera, inde Medographus, id est, medicinae scriptor.* Vocab. Juris utriusque.

Errat Vocabularium laudatum, ut et Calvinus in Lexico. *Medogrammatens*, in leg. 4. Cod. de Tabular. scrib. (10. 69.) ubi nonnulli *Demogrammatens* emendant: non autem *Medographi*. Quae ad medicinam nulomodo pertinet, sed ad munia publica, nemo non videt.

MEDOLLALIVS. Locus est in *Medella* 2. quae definitur *Mensura liquidorum*, eadem quae *Meillerola*. Minus recte: amplioris quippe capacitatis est *Meillerola*, quam ut melli mensurando, quod *Massillae* rarissimum erat, et quod idcirco ad unciam appendi solet, fuerit adhibita: idem ergo *Medella* et *Medollalivus* atque *Meda*. Vide in *Medo*.

MEDOSCUS, *Medosca*, *Mendax*. Supplem. Antiq. [° Adde ex Castigat. in utrumque Glossar. : Germ. *Mendosus*.]

MEDUALIA, *Mensura liquidorum*, eadem quae *Meillerola*. Charta ann. 1070. ex majori Chartul. S. Viet. Massil. fol. 54: *Pontius Gaufridi dedit colaresum unum cum sextario legavit de orto Medualis de olen olive... pro tenendis duabus*

luminaribus in altare, etc. Vide *Medella* 2.

MEDULA. Adalh. Statut. S. Petri Corbeliens. lib. 2. cap. 9: *Spelta autem aut ordeum, qui similiter cum Medula sicut spelta colligitur, etc.* Ubi Guerdard *Medula* idem est quod *Mela*, scilicet acervus segetum in acutum cacumen fastigatum, Gallis *Meule*. Confer *Medella* 1. et *Metalla*.

MEDULCARE. Amarum dulci temperare. Chron. S. Michaelis apud D. Calmet. tom. 1. Hist. Lotharing. col. 558: *Noverit difficillima observatione quaeque Mosca legis amaricata, gratia Evangelii Medulcata, etc.*

MEDULCUM. Nominis rationem docet Charta ann. 1339. in Reg. 71. Charleph. reg. ch. 817: *Quos redditus ipse Bernardus de Lesparra habebat pacis tempore in Medulco Burdegala inter duo maria. Vide Mediterranea.*

1. *MEDULLA*, Elixonium. Gall. *Mèche*. Stat. MSS. eccl. Tulj. ann. 1497. fol. 95. v: *Medullam administrant* (matricularii) *ad usus lampadarum.*

2. *MEDULLA*, Mica, Gall. *Mie*. Cereomon. Rom. MS. fol. 11: *Electo autem sedenti in sua sede diaconus cardinalis tergit caput cum Medulla panis diligenter et cum panno mundo... et tunc electus lavat manus cum mica panis et bene mundat.*

MEDULLITER, Perfecte, plene, absolute. Nicolaus de Jamsilla de Gestis Friderici II. Imper. apud Murator. tom. 8. col. 502: *Ibiq; nuntios Barolitanorum remisit secunda vice recepti; auditisque ipsorum verbis, sensuque verborum Medulliter intellecto, remisit eos, ut certum sibi responsum, non suspensivum, ac dubium a civitate referret* Charta ann. 1283. ex Schedis Pr. de Maraugues: *Allegationibus utriusque partis consideratis et matura deliberatione Medulliter indagatis, etc.*

MEDULLITUS, Perfecte, idem quod *Medulliter*. in Tract. de Dotibus Baidi Novel. de Bartolinis edit. ann. 1497.

* [Legitur in charta Tarasie, reginae, filiae Adelfonsi VI. Hispaniarum regis (an. 1127): « Post mortem vero meam rogo vos et *Medullitus* effragio ut in monasterio Cluniacensi meum tricennarium fiat. » (Chart. Cluniac. Coll. Burgund. B. N. t. 80. n. 211.)]

MEDUNTENSIS MONETA. Vide in *Moneta Baronum*.

MEDUS. Charta ann. 801. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 56: *Nec si (sic) quoque quod repetit, valeat vindicare nullo Medus; pro nullo modo.* Alia notione, vide in *Medo*.

MEECHANDISA, pro *Merchandisa*, Mers, in Lit. ann. 1396. tom. 4. Ordin. reg. Franc. pag. 696. Vide in *Meratum*.

MEENELLUM, Campana mediocris. Polyptychus Fisanensis ann. 1235: *Filius Bernerii fabri debet habere unum galonem vini et unum panem emendationis, quando fabricat batellos magnorum signorum vel Meenellorum... Et quando Meemella vel grossiora signa sonabunt.* Vide *Maanelus*.

MERI. Vide *Mare*.

MERRIA, Reditus, proventus, Meer Anglice ea notione apud Th. Blount ex Littleton. [° Nisi sit pro *Mejeria*, Fructuum seu reddituum medietas. Vide *Majarja*.] Charta ann. 1291. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 136: *Item, super eo quod dictus D. Episcopus indebite percipit quartam partem Meeris cujusdam vineae sitae prope Portum Rupis subius Essonem,*

quam Meeris spectat ad dictam Ecclesiam ex causa legati seu elemosynae factae, etc. Et infra: *Item quod Meeris predictae vineae eidem Ecclesiae remaneat in perpetuum, contradictione aliqua non obstantis, ita tamen quod sit de communi dominio supradicto.*

MERRITE, ab Anglico Meer, Limes, terminus, Gall. *Borne*; seu praestatio quae ballivo pro limitibus ponendis exsolvebatur, Meer, in vet. Consuet. Turon. art. 8. Meer, in Cenoman. art. 50. et in Usatico Vicecomitat. Bajocens. art. 2. Charta ann. 1249. ex Tabular. B. M. de Bono-nuncio Rotomag.: *Debebam recipere et habere 12 garbas frumenti in aliqua cultura ditorum Religiosorum et les Meeritz de omnibus culturis suis quae sunt in balliva mea.*

MEETERIA, Praedium, quod a colono partiaro collitur, Gall. *Méairie, Meéterie*, supra in *Mediatoria*. Reg. forest. comitat. Alencon. ex Cam. Comput. Paris. fol. 81. v: *Sciatis me dedisse... abbatibus de Trapa in perpetuum elemosinam... Meeteriam meam de Maharu, cum omnibus libertatibus suis.* Vide *Meiteria* 1.

MEFACERE. Vide *Misfacere*.

MEFTA, Resolutio, vel effundens. Papias MS. Bituricensis.

MEFFACERE, Mefactum, pro Malefactum, delictum, Gall. *Mesfait*. Charta Philippi Augusti ann. 1217. apud D. Brussel tom. 1. de Usu feud. pag. 402: *Si vero tertiam partem reddituum et proventus de Vestra nobis integre non redderent, nos sine Mefacere, passimus ad partem illam assignare quam habent apud Extoldunum. Litterae Matthaei Lotharing. Ducis apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 1092: *Quod si non facerem, concessi eis et concedo, ut de meo capere possint sine Mefacere, et sine fidem mentiri.* Vide *Misfacere*.*

MEFFIUM. Vide *Methium*.

MEGA, Hungaris, est Regio, districtus, Comitatus. Decretum Calomani Regis Hung. lib. 1: *Ducis ministri qui in Mega Regis sunt, et Regis qui in Mega Ducis sunt, ante Comitatum et Judicem, minores vero ante Judicem deligentur.* Alibi: *In quacunque Comitatus Mega Rex dignitatur, ibi Judices duo Megales cum eo conjunguntur, qui dissensiones populi illius discretio examine dirimant.*

MEGACENUM, Pro-pmpuarium, cella, Gall. *Magasin*. Stat. Genuens. lib. 2. cap. 20. pag. 51: *Si quis alianam domum vel apothecam, aut Megacenum, vulgo Magazenum appellatum, animo furandi effugerit... furca suspendatur.* Vide supra *Magazenum*.

MEGADOMESTICUS, Magnus Domesticus, dignitas in aula CPolitana, summus militiae praefectus. Willelmus Tyrinus lib. 15. cap. 23: *Erat autem inter Principes vir magnificus, Megadomesticus, Joannes nomine, etc.* Vide quae de hac dignitate attigimus supra in verbo *Domesticus*.

MEGADUCAS, et *MEGALDUCAS*, apud Will. Tyrium lib. 20. cap. 14. et 17. lib. 22. cap. 11. qui Graecis seu Byzantinis Scriptoribus *Μήγας δούξ*, i. *Magnus Dux*, dicitur, penes quem summa rei nauticae, seu classis militaris praefectura erat. *Μήγας δούξ*, apud Ducam cap. 37. pag. 148. Andreas Dandulus in Chron. MS. ann. 1265: *Philocalus et Navigatio Stalimenen obtinent, imperialis privilegio imperii Megaduca effectus.* Vide Notae ad Vilhard. n. 71. et Meursium in Gloss. [° Cang. Glossar. med Graecit. col. 328. voce *Μήγας δούξ*.] Errat Madriaga Hispanica

nus Scriptor lib. del Principe y su Senado, pag. 185. qui putavit ita dictos los Gobernadores generales del Imperio, forte ex Raimundo Montanerio, qui in Chronico Catalano Regum Aragon. cap. 19. de hac dignitate Rogerio Floro Brundisino ab Andronico seniore collata, hæc subdit: *E fare Roger que fos Megaduch de tot l'Emperi, e Megaduch es tal offici, que vol ayant dar, cum Princep senyor de tots los soldaus de l'Emperi, e que haja a fer sobreit l'Amiral, et que totes les illes sien entemes de la Romania d ell, et encara los llochs de les Marinas.* Quo verbo-um contextu satis innuit Montanerius præcipuum fuisse Megadi ducis in re nautica auctoritatem.

MEGAJUPANI, [appellati præsertim Servis Princeps.] Vide Zups 1.

MEGALANDER, a Gr. μέγας, Magni vir, Epithetum quo Lutherus a sectatoribus suis insignitur, passim in Amonit. iter. et alibi.

MEGALDUCAS. Vide Megaduch.

MEGALINA PELLIS, eadem quæ Mygalina, uti censet Salmasius. Andreas Mon. lib. 1. Vita S. Ottonis Episc. Bamberg. ca. 48: *Tegumentum nocturnale mirabilis pretii de serico, auro et Megalina pelle confectum inter alia dona ei est allatum.* Infra: *Aientas non opus esse Megalinis tegi pellibus leprosis, et paralyticis, quibus utique ovium aut asporum vestimenta sufficere potuissent.* Vide tom. 2. Antiq. lection. Canisii pag. 464. 465. Est autem μέγαν, animal, cujus mentio est Levit. cap. 11.

MEGALTRIARCHA. Ita corrupte apud W. Tyrillum lib. 21. cap. 16. pro Megaltriarcha, qui Byzantinis Scriptoribus Μεγαλτριάρχης dicitur: sic autem appellabatur Proceres, qui cohortibus Palatris, ex Sociis Imperii conficiatis, prærant, quas Ἐραπειὰς vocabant. Scylitzes in Michaelis Balbo: *Ἐν τῷ Παλατίῳ ἐπὶ τὰς ἀρὰς, καὶ τὰς Ἐραπειὰς, ἵσταντο τὰ τοῦ τραπεζίου.* Quo ex loco colligitur, ut et alio Annæ Comnenæ lib. 1. pag. 11. Ἐραπειὰς, ad Palatii et Imperatorum potissimum custodiam institutas. Horum præfecti Ἐραπειάρχαι, quique his summo imperio prærant. Μεγαλτριάρχης dicti Constantino de Adm. Imp. cap. 51. Cantacuzeno lib. 1. cap. 52. lib. 2. cap. 8. Scylitzæ, Zonaræ, Manassæ, et aliis a Meursio et Fabricio laudatis. [Vide Glossar. med. Græcit. col. 439.]

MEGARES, Placentæ species. Codex MS. B. M. de Argentolio fol. 57: *Noverrint omnes quod Conventus de Argentolio feria 2. et 8. Royationum debet habere a Priore generale de ovis cum tartis. Quarta vero feria debet habere Megares pro generali, et in die S. Marci Evangelistæ et in Sabbatis IV. Temporum pro generali Megares.*

MEGARIA, Præstationis agrariæ species, quæ ad medietatem fructuum exigitur. Charta ann. 1267. in Reg. S. Ludov. ex Chartoph. reg. fol. 48. v. *Cum quartis, quintis, taschis, Megariis, laborationibus, culturis, etc.* Vide Megaria.

MEGARICUS, Mensuræ vinaris species, ut videtur. Censuræ eccl. Rom. apud Murator. tom. 5. Antiq. Ital. med. ævi col. 85: *Præstat annus in auro quidem cuij. vini Megaricos centum.* Vide Megaria.

* MEGARUS, [Macherel, maqueroau. (Gloss. Ms. Turon. XII. s. Bibl. Schol. Chart. 1849. p. 828.)]

MEGAS CURATOR, Dignitas in aula Byzantina. Vide Curatores.

MEGATERIARCHUS, a Græco μέγας,

Magnus, et τριπλῶς. Servo, sic dictus quod regia Diplomata servaret, quod ad officium Cancellarii spectabat. Epistola Innocentii VI. PP. ad Imper. Palæologum ann. 1356. in Bullario Carmelit. pag. 89: *Venerabilis frater noster Paulus Archiepiscopus Smyrnensis et nobilis vir Nicolaus Sigeros Megateriarchi et Apocriarii Magnitudinis tui ad Sedem Apostolicam venientes, etc.* [Vide Megaltriarcha.]

MEGICERARIUS, Alutarius. Gall. Megissier. Arest. ann. 1368. in lib. 2. Ordin. artif. Paris. ex Cam. Comput. fol. 79. r. *Ministeria baudrieriorum, lanatorum, sutorum, burariorum et Megicerariorum, etc.* Vide Megiciare et infra Megissarius.

MEGICHARIUS, Medicus, nostris alias *Miegas*, a veteri Gallico *Mégier* et *Meigier*, *Medicari*, *Gudrir*; unde et *Mégement*, Medicamentum. Chartan ann. 1129. ex Chartul. S. Joan. in velle subscribunt *Uxor Guillelmi minoris et ejus filius Jocelinus Megicharius* Vita SS. MSS. ex Jod. S. Vict. Paris. sign. 28. fol. 68. r. col. 2: *Saint Luques qui estoit Miegas o. très bons painturiers, etc.* Ibid. fol. 113. r. col. 1: *Tu es de médecine, tu es Miegas, tu me dois garir... Cil dist: L'art as Meigier, sire, ne sai, et pour ce toi ne puis garir.* Infra: *Mégier*. Rursum fol. 58. r. col. 1. ubi de S. Agatha: *Entor la mienut ti vint uns viellars, et devant lui aloit uns enfes qui portoit lumisre, et portoit avec soi mouli de Miegemens.* Occurrit præterea in Assis. Hieros. cap. 228. Vide infra Miro 2.

MEGICIARE, Coria subigere. Gall. *Passer les peaux en Mégie*. Computus ann. 1202. apud D. Brussel tom. 2. de Usu feud. pag. cXLV: *Pro x. coriis tannatis et sex Megeticiatis IX. l. et XII. denar.*

MEGERIA, MEGERIA, Mensura frumentaria, simul et liquidorum, alterius media: unde nomen: Provincialibus *Miejo*, Gall. *Demi pot.* Charta ann. 1339. in Reg. 71. Chartoph. reg. ch. 27: *Item tres Megerias et tertiam partem unius Megeriae vini annui census, estimatas ad quadraginta solidos Turon.* Alia ann. 1383. in Reg. 98. ch. 241: *Item super quadam olivata... unam Megariam olei.* Rursum alia ann. 1394. in Reg. 146. ch. 441: *Raimundus Rami servit duas partes quinque cope frumenti et unam Megariam rasanæ aonæ.* Vide infra *Migierius* et *Migeria*. Hinc *Megerius* 2.

1. MEGERIUS, Colonus partiaris, Gall. *Méaiier*. Tabular. S. Salvatoris Massil.: *Descriptio mancipiorum de agro Albuciano col. in Plumbarias teloneus Megerius cum uxore, etc.* Vide *Medestarius*.

2. MEGERIUS, Qui vasa ad statutam mensuram exigit. Stat. ann. 1354. Inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 158. col. 2: *Item quod nullus Megerius racemorum venditorum sit ausus recipere per diem ad faciendum banastones Megerios ultra octo solidos Turon.* Vide *Megeria*.

3. MEGERIUS, Intermedius, Gall. *Mitoyen*. Charta ann. 1193. ex Bibl. reg. cot. 19: *Notum sit autem quod paries, qui inter istum localem et localem Stephani Rosselli stet, debet esse Megeria.* Vide infra *Meianus* 2.

MEGERIA. Vide supra *Megeria*.

MEGINA, f. Vas salinarium, Gall. *Saloir*. [Nequaquam; est enim Dimidia pars porci seu lumbus porcinus, Provincialibus *Megina*.] Inventar. ann. 1386. ex Archivis S. Victoris Massiliens.: *Duas*

Meginas carniū porcinarum, tres panas de cicribus, etc.

MEGIRA, Mensuræ pistoribus imperata genus apud Hispanos, inquit Diagus lib. 2. cap. 114.

MEGISSARIUS, a Gallico *Mégissier*, Alutarius. Arest. ann. 1365. 20. Jan. in vol. 8. arestor. parisiæ. Paris: *Megissarii Parisienses seu pellium concatores, etc.* Vide supra *Megicerarius*.

* MEGO. [Sacrilagus. DIER.]

MEGREGASSUS, Lusoria tesseræ species, f. astragalus, Gall. *Osslet*. Stat. nova crimin. Cumanæ cap. 89. ex Cod. reg. 4822. fol. 86. v. *Nulla persona patitur aliquem ludere ad tassillos, seu ad aliquem ludum tassillorum, vel Megregassorum.* Et cap. 114. fol. 89. r. *Item statutum est quod tassilli etiam appellentur Megregassi, etc.*

MEHAGNIARE, MEHAGNATOR, MEHAGNIUM, etc. Vide *Mahamium*.

MEHENCHUM, f. Fascis, Gall. *Bote*, vel *Acervus*, *Meute*. Stat. Avellæ ann. 1496. cap. 120. ex Cod. reg. 4624: *Nemini de Avilliana... liceat in pratibus... cussa venandi ingredi, nisi factis et Mehenchis ac reseratis ex dictis pratibus... prius... recollectis.*

MEHENNARE, Mutillare, graviter lædere, nostris alias *Méhenier*. Libert. Domnimed. ann. 1246. tom. 7. Ordin. reg. Franc. pag. 690. art. 7: *Si serviens domini melliam fecerit in villa erga juratum, ita quod eum non interfecerit nec Mehenaverit, etc.* *Méhenier*, in Chron. S. Dion. tom. 3. Collect. Histor. Franc. pag. 183. Vide *Mahamium*.

MEIA. Vide *Maya*. Occurrit etiam apud Gruterum *Meia* pro *Maya*, obstrictrix. Vide *Grævium* ad Gloss. Isid. in voce *Maya*.

MEIA HOSTEDA, Panni species, Gall. *Demi-ostade*. Charta ann. 1516. in Reg. 4. Armor. gener. pag. xvj: *Una pecia de Meia-hosteda et tribus unis pannis brunetis de Paris. Item unam ruspam de Demys-ostada tande, in Ch. ann. 1522. ibid. pag. xxxvj. Vide supra *Hostrades*.*

1. MEIANUS, Idem videtur quod *Materia*, lignum edificandis aut reparandis ædibus idoneum. Sententia arbitraris ann. 1292. Inter abbatem et consules de Gimonte: *Hoc tamen excepto quod bulci seu laboratores laborantes circa dicta nemora dictorum hominum et dicti monasterii possint et debeant libere extrahere et accipere inde trategas et Meianos.* [Maxime illud lignum quod clausuris, Gall. *Cloisons*, aptum est, nam]

2. MEIANUS, nude, Murus intermedius, Gall. *Mur mitoyen*. Stat. an. 1270. Inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 94. col. 1: *Item a portali de Poscheris ad portale de Pertus, et per totum Meianum, etc.* Libert. villæ S. Pauli senec. Tolos. ann. 1819. in Reg. 29. Chartoph. reg. ch. 231: *Et de stillicidiis, protectis et Meianis et consimilibus ratione domorum... possint cognoscere.* Charta ann. 1324. ex Tabul. monast. Montisol.: *Ocellus abbas de consensu et voluntate conventus... assignavit fratri Alberto de Lisaco ejusdem monasterii monacho quamdam cameram subius dormitorium faciendam... sub hac conditione videlicet, quod ipse Albertus faceret de suo proprio Meianum sive partem de peiris et de baal et batudam de morterio, inter ipsam cameram et aliam juxta eam faciendam. Et certe nostris Meian, pro *Moyen*, medius. Tract. Ms. de Pisc. cap. 57. ex Cod. reg. 4822. C.: *In Gallia Narbonensi pro stalis differentia, (aurata) quæ magnitudine definitur, diversa nomina habet: nam quæ**

palni magnitudinem nondum attingit, sanguis dicitur; quae cubiti est magnitudine, daurada; quae inter illas est, Meiane, quasi dicas mediam. Vide supra Megerius 2.

¶ 1. MEJARIA, Fructuum seu reddituum medietas, Gall. Megerie. Charta ann. 1188. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arver. pag. 489: *Laudo in feudum tibi Raimundo Cantarello et successoribus tuis... omnem honorem... quem visus est tenuisse pater tuus Bernardus Poncius Cantarella et tu post eum, vel aliquis pro vobis, sive ad Mejariam, vel tersariam, vel carariam.* Charta ann. 1490. ex Schedis Pr. de Mazaugues: *Quod non sit licitum aliquibus hominibus... recipere aliquod avere porcinum... ad Mejariam seu Mejarias, vel alias ad medium lucrum et perdere a festo B. M. Magdalene.* Vide Megeria.

¶ 2. MEJARIA, Praedium, quod a colono partiario colitur. Charta ann. 1042. et Tabul. S. Vict. Massil.: *Rostagnus donavit nobis in Toramina Mejariam suam quam tenet.*

¶ MERCEDARIUS. Vide Mercedarius.

¶ MEICULUM, f. Via qua de cubiculo in cubiculo patet aditus, quasi masculum, via per quem meatur. Lambertus Ardensis apud Ludewig. tom. 8. Reliq. MSS. pag. 550: *Hic gradalia et Meicula de area in aream, de domo in coquinam, de camera in cameram, item a domo in logium, etc.* Ibid. pag. 468: *In ea quoque (turri) labyrinthini formam edificii exprimens, et gradalia superaedificans Meicula cameram cameræ superposuit.*

¶ MEJERA, Mensurae species, eadem quae supra Megeria. Charta ann. 1152. Inter Probat. tom. 2. Hist. Orcit. c. l. 540: *Conquestus est domnus Raimundus Trencavelius de eis, clamando illis fivum de Limoso, et omnes justicias, et mensuram ipsam, quae vocatur emina, et Mejeram olei.*

¶ MEJERIA, Idem quod Mejaria. Regest. Probus fol. 328: *Saraceni sunt homines Comitatus, et tenent de eo tertiam partem praedicti massi de Chaubertain, et debet etiam III. solidos vi. den. et Mejarias nisi de legumine, quae possunt valere per annum II. lib. I. eminam frumenti et tot avena, et debet lilliam, praeter Michaelam et Jordanam.*

¶ MEILUM, Millium, Gall. Millet. Charta ann. 1304. ex Tabul. S. Andr. Avenion.: *Decima omnium frumentorum, siliginum, leguminum, ordeorum, specularum, Meilhorum, vinorum, canabis, etc.* Vide Millium.

¶ MEILLEROLA, Liquidorum mensurae species in Provincia Comitatu. Liber Rubeus Archiepiscopatus Aquensis ex Bibl. Regia: *Ecclesiae quae faciunt certam quantitatem vini domino Aquensi Archiepiscopo, videlicet Ecclesiae de Ventabrens facit Meillarolas vini duodecim.*

¶ MEILLAROLA et MEILLAIROLA, Eadem notione, vulgo Millarola. Charta ann. 1216. ex Archivis Massil.: *In Libris subtilibus, in grossis, in marchis, in Meillarolis vini et olei, in quibuscumque aliis juribus consistant.* Alia ann. 1392: *Unum vasculum vini rubei tenentem novem metretas seu Maillarolas et duo scandalia, etc.* Hinc Maillarola, videtur eadem mensura quae Metreta; et quidem promiscue utraque vox usurpatur in pluribus Instrumentis ex Tabular. S. Vict. Massil. Statuta Massil. lib. I. cap. 30: *Rector... faciat fieri de pecunia Communis 21 mensuras de cupro ad talem mensuram quod quatuor de praedicto*

numero faciant unam Meillairolam, et cum illis 24. mensuris de cupro debeat mensurari omne vinum quod vendatur in Massilia en gros, et non debeat mensurari cum Meillairola, vel cum aliis mensuris, nisi illa Meillairola per ipso emanet et vendentem, vel alios pro eis eorum consensu, essent approbatae et coequatae cum praedictis mensuris de cupro, taliter quod dicta Meillairola faceret quatuor de dictis mensuris cupri. Ibid. cap. 59: *Meillairola vini et olei.* Adde cap. 58. ejusdem lib. Massiliensis Meilarola 60. mensuras, vulgo pots, continet, quarum singula duas libras et 12. uncias appendit: ubi observandum 16. uncias Massilienses valere tantum 14. uncias Parisienses. Meilarolam ut plurimum divisam in duobus vasis appensis ad latera equis deferre solet; unde tantumdem valet ac saumata seu onus qui sagmaril. Aquensis meilarola 48. mensuras supra dictas capit; sed Aquensis mensura major est Massiliensis.

¶ MEILLAIROLA, in Charta ann. 1564. et Tabul. Eccles. Cathed. Massil.: *Item pro distributione vini pro 15. canonicis sunt in summa pro anno 345. Meillairolae. Item pro distributione vini decem clericorum sunt in summa pro anno 280. Meillairolae. Item pro vino refectorii pro anno 140. Meillairolae. Summa dicti vini est 715. Meillairolarum, quae valent in summa ad rationem 8. sol. pro qualibet Meillairola 180. libras regales.*

¶ MILLAIROLA, in Charta ann. 1396. ex Tabular. S. Vict. Massil.: xxxvi. Millairolas boni vini et puri.

¶ MILLAROLA, Charta ann. 1316. in Archivis Massil.: *In Millarolis vini et olei, etc.*

¶ MILLAYROLA, Informationes pro passagio transmarino ex Cod. MS. Sangerm.: *Item de vino duas Millayrolas pro qualibet persona... Item aquam pro equis MM. CCCC. Millayrolas.*

¶ MILLEROLA, Charta ann. 1248. ex Archivis Communis Massil.: *Tres solidos de Millerola vini.*

¶ MEILLIA, Vide Mesleia.

¶ MEINAGIUM, ut Menagium 1. in Charta ann. 1500. apud D. Calmet. tom. 8. Hist. Lotharing. col. 381.

¶ MEINASME, Chronicon Ecclesiae Hamelensis apud Leibnit. Script. Brunsvic. tom. 2. pag. 515: *Hac autem sunt iura ejusdem civitatis, quae sequuntur. Buermeister eorum auctoritate et ex parte Consulum habebit iudicare super omni pretium deservitum (i. de servitio) quod vocatur Meinasme vel hura, et super animalia pennata et super vestes abluendas, et super loca sepium et super quolibet edificia. Occurrit eadem notione in Legib. Brunsvic. et Cellensibus.*

¶ Meinasme et Meynasme edidit Ludewig. tom. 10. Reliq. MSS. pag. 22. 54. et 64. sed vim vocis non indicat: idem forte quod Mesleia: rixa, seu ejusmodi delictorum cognitio et jurisdictio. [¶ Apud Ludewig. semper Pretium deservitum. Conf. Haltaus. Glossar. Germ. voce Lidlon, col. 1285. Asna est Servitium, emolumentum, apud Schmeller in Glossar. Saxon. voce Arundi, et Graff. tom. 1. col. 478. unde Mein idem significat forte quod Lid in Lidlon, de qua voce dubitare video Graffium Thesaur. Ling. Franc. tom. 2. col. 220.]

¶ MEINATA, Vide Maimada.

¶ MEINERII, Apparitores, Delphinatibus, qui nostris Sergeans. Statuta Delphinata pag. 87: *Ne propter multitudinem ipsorum Servientium et Meinerorum*

graventur nimis ipsi subditi Delphinales praedicti. [Vide Maynerius.]

¶ MEINITIUM, Mansio, domus: est etiam locus ubi prius exstitit domus. Charta ann. 1465: *Meinitium in quo solent esse domus. Vide Mansionia.*

¶ MEINPRIA, Vadimonium, manucapitio, de qua voce supra. Charta Angl. ann. 1174. apud Bromptonum: *Redierunt soluti et absoluti ab omni juramento et Meinpria, quam inter se vel cum aliis fecerunt contra eum vel homines suos.* Alia Gallice exarata anno 1375. apud Will. Thorn in Chron. pag. 2158: *C'est assaver par chascun bille 8. d. outre les Meyprieas que montent à 30. l. par estimation ou plus.* Vide Cowellum in Mainpria.

¶ MEJORAL, vox Hispanica, vestis muliebris species. Testam. G. Comitissae Montisferrandi ann. 1199. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 267: *Totum reliquum argentum et aurum quod habeo ex una copa et en joyas, et majores camisas meas... et mas guimplas et Mejoral... vendantur.*

¶ MEIRA, Exstat titulus 1. in Statutis Corbeiensibus Adalardi lib. 1. inscriptus, de Meiris in festivitibus Sanctorum. [¶ Lib. 2. cap. 2.] Sed quid haec vox sonet, non facile est divinare, tametsi vir doctissimus suam conjecturam adscripserit. [Vide Spicilegium Acherianum tom. 4. pag. 12.] [¶ Guerdard eodem sunt qui Maralli, Gall. Méreaux, Tesserae propter solennitates peractas datae clericis; quibus postea, his ipsis redditus, pecunia numerabatur.]

¶ Gallicum Meire, Vestis genus videtur, in Lit. remissa. ann. 1404. ex Reg. 158. Chartoph. reg. ch. 481: *Le suppliant print une Meire et un gono en la ville de Tramos.*

¶ MEIREMIUM, Gall. Mairrin, in Chartul. S. Vandreg. tom. 1. pag. 623. Vide Materis.

¶ MEIRINUS, Vide Majorinus.

¶ 1. MEISA, Dollolum, Gall. Coque, vel Certa cujusvis rei collectio, nostris Maive et Meisse: hinc Meisse, pro Fascis, manipulus, vulgo Gerbe, bots. Lit. remissa ann. 1402. in Reg. 157. Chartoph. reg. ch. 274: *En la paroisse de Chasteau-neuf en plusieurs héritages le suppliant print quatre Meisses d'onier dont il en trouva les trois Meisses cueillies. Gerbes, in alia de eadem re Ibid. ch. 284. Charta ann. 1226. apud Ludewig. tom. 12. Reliq. MSS. pag. 321: *De Meisa halemum, denarius. Stat. ann. 1320. tom. 2. Ordin. reg. Franc. pag. 576. art. 6: Quae nulis ne possit vendere ne acheter letit harenc en Maives, ne en tonniaus sans comie; c'est assavoir en chascune Maive de harenc sur, doit avoir un millier et vingt harenis pour fourniture, en la Maive de haren blanc, doit avoir huit cent et seize harenis pour fourniture.* Charta ann. 1450. in Reg. 185. ch. 88: *Ung estrelin chascune Meisse de haren. Meze, in Stat. ann. 1408. tom. 8. Ordin. pag. 614. Meze, in alto Stat. ex Lib. rub. fol. magno domus publ. Abbavil. art. 4: *Quae tous herens en masse demeurent en la mesasure de quoy il sont enmasé du lieu dont il viennent, soit blanc ou roux, sans remuer des Meisse, là u il ont esté enmasé.* Vide Meza 1.**

¶ 2. MEISA, Parus, Gall. Mésange. Vox Germanica, hodie Meise, occurrit apud Monach. Sangall. de Gest. Carol. M. lib. 1. cap. 26. Vide Graff. Thesaur. Ling. Franc. tom. 2. col. 874.

¶ MEISELA, an Praedium, quod a colono partiario colitur? Vide supra

Mejaris 2. Reg. Phill. Aug. de Feud. Norman. ex Cod. reg. 4658. A. fol. 159: *Rogerus Camus tenet unum quarterium feudi loricis pro Meisela quam de eo tenet. Meisia*, in Reg. S. Just. ex Cam. Comput. Paris. fol. 160. v. col. 1. Vide mox *Meisteria*.

¶ **MEISSONEGS, MEISSONEGES, Præstatio** quæ, ea anni tempestate qua fruges metuntur, domino exsolvitur. Rotulus sæculi XII. de Prioratu S. Pauli de Tartas in Archivis monast. Cass. Dei: *Petrus Bernardi dedit..... II. sol. Pod. in Maio et Kl. III. sol. pro vacatum, et VI. denar. Parchales et VI. Meissones et VI. Kalendares et unum agnum et unum recatum Meissones cum quatuor dominis... Dono duos mansos, quos habebam in villa que dicitur Teula, ex quibus exant duo agni censi et duo solidi inter Kalendares et Paschales, et Meisenses et Meissones.*

¶ **MEISSOS, MEISSOS et MEYSSOS, ut Meissones.** Idem Rotulus: *Dedit censum quod exiit, scilicet IV. sol. Podiensis pro recat ad Meisos et II. sol. Pod. pro fruentia. Chartular. Camalariense: Unusquisque debet in Meisos quartam et contrivium. Ibidem: Ad verenas est unum mansus qui reddit pro Meisos quartum et recatum. Vide Meissonagium.*

¶ **MEISSONARIUS, Messor, Gall. Meissonneur.** Charta ann. 1215. ex Cod. reg. 4659: *Mandaverunt quod de blado Meissonariorum nichil accipiatur. Vide infra Meissonare.*

¶ **MEISTERIA, Prædium, quod a colono partiaro colitur.** Charta fundat. abb. Montisf. tom. 1. Prob. Hist. Brit. col. 614: *Dedit eis... in Bretulio duas Meisterias, quas emeram a Conano Rothaudi, etc. Vide Meisteria 1.*

¶ **MEISTRALIS, dici videntur inter artifices præcipui qui aliis præsent, in Statutis Montis Regal. pag. 48: Et non possunt officiales Meistrales seu textores vel textrices et similes persone de dictis villis compelli per curiam civitatis prædictæ ad veniendum jurare eorum officia in dicta civitate, nec etiam possit notarius curie dictæ civitatis facere inquisitionem contra prædictos Meistrales vel officiales, etc. Ibid. pag. 268: Et præsens capitulum tenentur omnes ferrarii jurare, quando alii Meistrales jurabunt, attendere et observare. Occurrit ibi pluries.**

¶ **MEISURA, Chartul. eccl. Glasguens. ex Cod. reg. 5340. fol. 80. v: Dedit unum plenarium tostum et unam Meisuram in castello. Pro Mansura, Domus, habitatio, ut legitur in alia Charta ibidem.**

¶ **MEITADENA, Mensura genus in Lemovicibus.** Charta ann. 1222. ex Tabul. Piperac. *Guido de Sedala Abbas Piperaci emit a Dalmatio de Peyruas quinque Meitadonas avenæ ad Brugieriam. Vide Meisteria 2.*

¶ **MEITARIUS MANSUS, Vide Massa 5.**
¶ **MEITERIA, Prædium quod a colono partiaro colitur, Gall. Meitairie.** Tabular. S. Florentii: *Ego Johannes filius Rivalloni de castro, quod antiquitus Dolis vocatur, confero partem victus mei, duas scilicet Meiterias apud præfatum castrum et octo arpennos vinearum. Vide Meitarius.*

2. **MEITERIA, Mensura frumentariæ species.** Acta Capituli Eccles. Lugdun. ann. 1817. fol. 126. v: *Tres Meiterie avenæ ad mensuram veterem.*

¶ **MEITAREN, Idem, Charta ann. 1196. in Chartul. eccl. Vien. fol. 85. v. col. 2: Debet singulis annis xxvij. Meitars annone, tam frumenti quam siliginis et avenæ. Vide supra Megeria.**
¶ **MEYTERIUM, Eadem notione. Antiq.**

recogn. de Alba-ripa in Regesto Probus fol. 68: *Item capit Comes taschiam in III. Meiteriatis terris... et potest valere taschia communibus annis 1. Meiterium siliginis per angum. Et fol. 67: Blancus Bergoias tenet de Comite 1. curtis quod continet III. Meiteriatis et 1. emnam terram in la Chap, et debet inde III. Meiteria frumenti censuales. Meiterium in Dumbis et Bressia duos bichetos capit, Lugduni unum; sed neque bichetus ubique ejusdem est ponderis: ut plurimum tamen quadraginta libras appendit. Vide Meiteria.*

¶ **MEITERIATA, Modus agri, quantum ad unius meiterie sationem sufficit, seu tantum frumenti producens.** Charta Rainaudi Comit. Forens. ann. 1268: *De cuius feodo dicitur tres Meiteriate terre existunt, etc. Occurrit pluries. [Regestum Probus mox laudatum fol. 67: Petrus Borellus et Hugo fratres... sunt homines Comitis, et tenent de ec 1. curtis quod continet III. Meiteriatis terræ, et debet inde v. solidos censuales. Vide Meiteriata.]*

¶ **MEKALLUS, pro Make:ellus, ut opinor.** Vide supra in hac voce. Charta Aldef. reg. Castel. æra 1180. in Chartul. Cluniac.: *Ne elemosinam, duo scilicet millia Mekallorum, quam ipsi, rex scilicet Prodenandus (sic) proavus meus et Adejusus avus meus, Cluniacensi ecclesie... reddi statuerunt, videar retinere, etc.*

¶ **MEKOTES, Fridegodus in S. Willfrido cap. 23:**

Castellis stupero nimis, sed summo Mekotes Regem cum Ducibus placatos reddidit omnes.

[Vox haud dubie a Græco efficta et corrupta, f. a *μῆκος*. Consilium: ita ut sensus sit: summo consilio, summa prudentia animos delinivit.]

¶ **MELA, Paulus capitulo de Anorexia, i. fastidio, que, inquit, a Romanis appellatur Meles, est aut velut aliquid de lacte, etc. Est quod fit ex spuma lactis et vino acerbo, aliquantulum acido, qua Januenses utuntur, et vocant Melas, vulgariter nura, appetitum provocans et fastidium auferens. Glossar. medic. MS. Simon. Januens. ex Cod. reg. 6856.**

¶ **MELACOM, Chron. Blanchford. pag. 82: Populus insuper dicti loci in infranatum et subitam se erigens Melacom, tamen propter supremum dominium tantis principis, etc. Ubi Hearnius editor emendat Etacionem. Cur non Melancoliam? Vide mox in hac voce et Melencolia.**

1. **MELAGIUM, [Præstationis genus, sed incertæ mihi notione, nisi idem sit quod Meisia, seu ejusdem cognitio et jurisdictione. Charta Richardi Reg. Angl. ann. 1. regni ejusdem in Tabular. Diepenst: Habeant libertatem et quietantiam de consuetudine et exactione hælacum... de Melagio, de botagio, et galinagio, etc.] Vide Botagium.**

¶ **F. præstatio que ex melle percipiebatur.** Charta Rob. comit. filii Rich. ducis Norman. pro monast. S. Mich. in Reg. 66. Chartoph. reg. ch. 1496: *Transfundo omnes consuetudines, quas in meos usus retinebam, hoc est Melagium, et omnia quæcumque ex ipso beneficio meis usibus proveniunt. Melagium ex Tabul. ejusd. monast. Vide in hac voce.*

2. **MELAGIUM, Oleosus humor, qui ex corruptis ossibus effluit et instar oesium comminutorum fretet.** Dol. Encycl. chirurg. tom. 2. de Ulceribus pag. 280. et 288. Hæc ex animadv. D. Falconet.

¶ **MELAIUM, Idem, ut videtur, quod**

¶ **MOX Melagium 1. Tabular. Montis S. Michaelis: Ego Robertus Comes Albus magni Richardi, G. D. et Principe Normannia transfundo in usus servorum Dei in loco S. Michaelis servitium... omnes consuetudines quas in meos usus retinebam hoc est, Melagium et omnia quæcumque ex ipso beneficio meis usibus proveniunt.**

¶ **MELANCOLIA, Querela, expositio.** Stat. Mss. eccl. Tull. ann. 1497. fol. 51. r.: *Quotidianis angimur discidiis pro defensione ipsorum fructuum; et post maximas impensas, vix possumus respirare ex multis querimoniis et Melancoliis, quibus non cessamus vexari. Vide infra Melencolia.*

¶ **MELANGOLUS, Malum aurantium.** I. al. Melangolo. Steph. de Infectura Ms. ubi de Innoc. VIII.: *Comestibilia donabat... unam rhadam panis, unam salmam boni vini, et aliam carniū salutarum, ... et pomorum seu Melangolorum. Merangolus, ibid.*

¶ **MELANGRAFICUM, Vide Graffagia.**

¶ **MELARIUM, Vide Melum.**

¶ **MELATA, Mespilum, Gall. Nefle, quibusdam in locis Mêle.** Acta Mss. Inquisit. Carcass. ann. 1508. fol. 84. r.: *Ipsi portaverunt in quodam cabacio fructus, videlicet ficus, Melatas, et comedebant pisces. Atque ea notione intelligenda videtur vox Gallica Mela laudata in Mella 3. Meles, in Lit. remiss. ann. 1457. et Reg. 189. Chartoph. reg. ch. 225: Le supplians requist à icellui Poncelst lui aidier à cueillir les nefles, appellées ou pais (Laonnois) Meles, etc. Vide Mella 2. et infra Mellarius.*

¶ **MELCHITE, dicti Græci qui per totum Orientem longe lateque sparsi, Spiritum sanctum a solo Patre procedere, Purgatorium nullum existere pessime credunt.** Ita Gabriel Sionita de Nonnullis Orientalium urbibus cap. 14.

¶ **MELCUDIATA, pro Melcudata, Gall. Melcaudes.** Tabular. S. Quintini de Monte: *Quinque Melcudatas apud Tulois et quatuor apud Rioncourt. Vide Melcudus.*

¶ **MELCULUM, Lo debile mele.** Glossar. Lat. Ital. Ms.

¶ **MELDA, Manifestatio.** in Legibus Adelstani Regis ex Saxonico. Meid, indicatio, unde Melda, proditor, et Meid-feoh, indicationis pretium. Vide Blanchornum.

¶ **MELDEFION, Præmium indicationis vel delature, a Saxonico Meid, indicium vel delatura, et feoh, pecunia, præmium.** Leges Inm cap. 20: *Qui investigabat eum, (carnem furtivam) habebat is Meidfeoh. Vide Delatura.*

¶ **MELDENSIUS DENARIUS, Vide in Moneta Baronum.**

¶ **MELACEUS, Meleacea penna, Meleagris, ut opinor, Gall. Poule d'Inde.** Statuta Astens. Collat. 7. cap. 8. fol. 28. v.: *Ordinatum est quod aliqua persona de civitate Ast. non audeat piscare seu piscari facere... ad ingenium quod appellatur ingenium de taravellis sive de astellis, nec ipsum ingenium contrafacere cum pennis Meleacis, corrigis, etc.*

¶ **MELIARE, MESLIARE, Melesiam provocare, rixari.** Charta ann. 1206. tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 806: *Si forte contigerit quemque ex servientibus canonicorum rixando vel Melcando extra claustrum suum aliquem ex hominibus meis percuterit, si ad mesliam applicatus fuerit vel detemptus, ad me omnis jurisdictione pertinebit et in curia mea juri stabit. Sed si ad mesliam aplicatus non fuerit nec detemptus, et ad claustrum*

redire poterit, omnis iurisdiclio ad canonicos pertinet. Verumtamen si infra claustrum seruiens ipsorum rixando vel Meleando aliquem ex hominibus meis... percusserit, etc. Hinc Melles, pro Querleur, brouillon, Rixosus, in Lit. remiss. ann. 1375. ex Reg. 107. Chartoph. reg. ch. 208: Jehan Fenin, qui estoit homme riotoux et félons et Melles, etc. Mellif, eodem sensu, in charta Joan. ducis Brit. ann. 1433. ex Bibl. reg.: Item si aucun des dits chappellains est Mellif, ne riotoux, il ne mangera point en salle. Merlis, apud Bellom. Ms. cap. 1. pag. 3. v. col. 2. et pag. 4. r. col. 2. Mestieux, in Lit. remiss. ann. 1432. ex Reg. 175. ch. 115: Icclui Guerard, qui estoit homme merueilleux, Mestieux et riotoux, etc. A verbo Meller, Discordiam concitare, vulgo Brouiller. Lit. remiss. ann. 1427. in Reg. 174. 6: Pour ce que icellui Wairon, qui estoit parent au suppliant, l'avoit Mallé envers le seigneur du Bos, etc. Vide Melia.

† MELECHINUS BIZANTIUS. Vide in Bizantius.

* MELEGARIUS, MELLEGARIUS, Ab Italico Melegario, Milii indicii culmus, vulgo Melice. Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. II. pag. 193: Statuimus quod infra fossas, nec infra circuitum civitatis nulla domus cooperita de palea, vel de Melegariis (de Melegariis '67) debeat esse. (Fr.)

† MELEGETA, Floris species. Peregrinatio B. Odorici tom. 1. Januarii pag. 989: In ipsa (insula Java) nascitur camphora, cubeba crescent, et Melegeta, nucisquae musquae. Rolandinus Patavinus de factis in Marchia Tarvisina lib. 1. cap. 18. apud Murator. tom. 8. col. 181: Camphora, candamo, cymino, gariofolia, Melegeta, cunctis immo florum vel specierum generibus; quacumque redolent vel splendescunt. Melegeta, in Statutis Astensibus, ubi de intratis portarum.

† MELEIA. Computus ann. 1202. apud D. Brussel de Usu feud. tom. 2. pag. 411: Pro vino Judaeorum IX. l. Pro Melia Stephani massoris. xx. lib. Idem quod infra Melia.

* MELELLUS, Mixtus, dicitur de panno diversae texturae aut diversi coloris. Charta an. circ. 761. apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. aevi col. 407: Pro quibus datum est in ipsa venerabilia loca in primis suprascripto pontifici pallio uno de blata Melella: similiter Sabatiani archipresbitero alio pallio de blata lusca.

* MELENCOLIA, Angor, aegritudo, Gall. Facherie, chagrin. Lit. remiss. an. 1392. in Reg. 144. Chartoph. reg. ch. 143: Durante furore et Melencolia occasione verborum predictorum, etc. Melancolicus et Melencolicus, nostris, Melancholicus: Teles besongnes sont moult ennieuses et font homme Melencolicus, in Reg. Cam. Comput. Paris. sign. Qui es in caelis fol. 85. v. Le Roman de Cidomades Ms.:

Et l'a en la chambre trouvé
Melencolicus et l'ro.

Hinc Melancomyer, Meditari, vulgo Rever, apud Guill. de la Perone, in Gest. Brit. tom. 3. Anecd. Marten. col. 1457:

Une nuit en Italie,
Melancomye en la vie
D'un chevalier de bel ostre,
Que l'on clame messieur Salvestre.

Chagrineux, eodem sensu, in Lit. remiss. ann. 1471. ex Reg. 195. ch. 538: Martin Hermas, qui estoit homme ancien et Chagrineux, comme sont communément vielles gens, etc.

* MELEQUINUS, Monetæ aureæ species. Cencius in Lib. cens. eccl. Rom. Ms.: In civitate Romanæ, ecclesia S. Egidii iuxta portam auream j. unciam Melequinorum singulis annis. Si aliquis abbas mitratum præsens fuerit (D. Papa) dat ei unum Melequinum et xij. den. Papienses, in Disquisit. de sigil. Garfagn. pag. 75. Consule ibi notam doctiss. viri Garampii. Vide Melequinus et Molachinus.

† MELESPIERIUM, μελεσπία. Gloss. Lat. Græc. [?] Adde ex Castigat. in utrumque Glossar. Melesperium, μελεσπία, forte μελεσπία. Vide Ruell. lib. 3. cap. 16. Vulc. legit Mespilum, μεσπία. Infra Mesporium, pro Mespilum.]

* MELETHIA. Vide infra Melitia.

* MELETUM, Mali species, Ital. Meleto. Arest. ann. 1821. 9. Mail in Reg. Olim partiam. Paris.: Item duas capas rubeas cum Meletis de auro rubeis, pretii sex librarum.

† MELEZE, vox vernacula, Larix, species arooris. Computus ann. 1396. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 325: Dicitur palatium est bene cooperitum de optimis postibus de Meleze bene clavellatis.

MELGORIENSIS. Vide Moneta Baronom.

* MELIACHUS, Ad melicam pertinens. Stat. civil. nova Cumanæ cap. 30. ex Cod. reg. 4622. fol. 132. v.: Si aliquis massarius de cetero derelinquerit aliquod massaritium, non possit nec debeat exportare de ipso massaritio cesas, nec ligna cesas (sic) nec paleam Meliacham, nec culmum, etc. Vide Melica et infra Meligarius.

MELICA. Charta Innocentii IV. PP. apud Ughellum tom. 2. pag. 577: Tam in frumento, hordeo, faba, Melica, et alia blava, et leguminibus, etc. an milium?

† MELO. Vox est Italica, nostris Blé Sarazin, vel milium Indicum. Memoriale Potestatum Regiens. ad ann. 1227. apud Murator. tom. 8. col. 1165: Et eo anno fuit maxima caritativa blava, ita quod sextarius frumenti vendebatur XII. solidos imperiales... et sextarius Melice VIII. solidos. Ibid. ad ann. 1277. col. 1142: Et magna pluvia fuit, ita quod homines non potuerunt colligere Melicas de campis, nec eas siccare, nec potuerunt bene seminare. Adde Chron. Mutin. ad ann. 1311. apud eundem tom. 11. col. 99. [?] Vide infra Melica.]

* MELICHUS, Prætor Saracenus. Chron. Jord. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. aevi col. 1032: Erat autem in loco unus Saracenus de Alexandria, Iusus nomine, qui accessit ad Melichum, id est ad rectorem terræ, etc. Acta martyri. ord. S. Franc. tom. 1. Apr. pag. 53. col. 2: Motus hoc officio Melich, id est, potestas vel justitarius civitatis, etc.

MELIFICARE, In melos, seu carmen redigere. Chron. Abbatie Gemblacensis tom. 8. Spicil. Acher. pag. 530: Vitam S. Verani Confessoris composuit, cantum etiam de eo Melificavit. Sigebert. de Scriptoribus Eccles. cap. 171: Arte autem Musica, Antiphonas et Responsoria de Sanctis Maclovo et Guiberto Melificavit.

* MELIGA, Eadem notione, qua Melica. Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. III. pag. 515: Item ordinaverunt... quod omnes et singule persone, que habent bladum necessarium pro se et eorum familia... non possint nec debeant emere... et quicumque... emerit in c. lib. bon. (punitur), quotiens contrafecerit, nisi emerit vel emi faceret legumina sibi et sue

familie necessaria, si non haberet, vel speltam, vel ordeum, seu Melgam pro suis equis, etc. (Fr.)

* MELIGARIUS, Melicæ palea, stramen Stat. Mutin. rubr. 103. pag. 20. r.: Canalis D. abbatis de Palude communis non restringatur in aliquo, et si restrictus est, modo debito relaxetur: nec in ipso Meligariis, nec aliquid aliud projectatur, quod aquæ currum impediatur. Vide supra Meliachus.

† MELIGETA, ut Melegeta. Vide in hac voce.

* MELIGNIOSUS, Vitiosus. Carnes meligniosæ, id est, morticinæ, corruptæ. Litteræ Philippi Pulcri Reg. Franc. in Regesto XIII. ann. 1308. Camera Comput. Paris.: Item volumus et concedimus... quod si in alio loco dictæ carnes vendantur ad tallum... ut pote capras, yrcos seu boxas, oves, carnes Meligniosas, et alias carnes que in bono macello vendi non debent. Huc referre licet Chartam ann. 1291. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 29: Item qui carnes Morbosas, aut vitiosas, aut carnes suis, aut capras in macello vendiderit, debet pro banno sexaginta solidos Viennenses. Vide Mahamium.

† Hinc supra Millargeuse, malleum Millageuse vel Millagneuse, in Lit. ann. 1373. tom. 5. Ordin. reg. Franc. pag. 681. art. 4: Tout bouchers vendans aux bans char Millargeuse, etc.

† MELIGOR, Vox, ut videtur, a Græco μελιγορος, Vocalis, suaviter canens, efficta. Frudegodus in Vita S. Wilfridi sec. 4. SS. Benedict. part. 1:

Fistula rursus recinit prothema cavis,
Callosa cani Meligor velut excola canas.

* MELIGRATUM, pro Mellicratum. Vide in Medo. Glossar. medic. Ms. Simon. Jan. ex Cod. reg. 6959: Meligratum, vinum ex melle et aqua factum, et vocatur miska. Differt autem ab ydromele, coquod ydromel plus aquæ habeat, quasi ipsa sit aqua mellita. Vide Melita.

* MELINOPORPHYRUS. Vide Melinus. MELINUS, color luteus, seu colorem mali habens, ex Gr. μελίωος. Glossar. Græc. Lat. MS. Reg. Cod. 85: Melinus, genus coloris. Gloss. Lat. Græc.: Luteus, μελίωος χρῆμα. Ita emendat Salmasius ad Plin. pro μελίωος, ubi plura de Melino colore pag. 256. 257. [?] Tinctio melina, apud Mabill. tom. 1. Itin. Ital. pag. 189.]

MELINUM præterea est color quidam natus, et optimus, quod ejus vis metalli per insulas Cyclades Melo dicitur, ut habet Anonymus de Re architectonica cap. 27. ex Vitruvio lib. 7. cap. 7. ubi Philander.

MELINOPORPHYRUS, Color luteus purpureus. Charta donationis factæ Ecclesie Cornutiensis edita a Suaresio: Vela loricata Melinoporphyra uncinata duo. Hinc etiam vox

MELINOULTI, in Epist. Michaelis Balbi Imp. ad Ludovicum Pium Imper. apud Baronium ann. 824. n. 30: Causa memoriæ dilectionis que inter nos est, misimus per predictos missos nostros prasinoultim unum, Melinoultim unum, Tyria duo, blattas veras duas, dirhodina duo, etc. Ubi melius melinoultim, ut fuerit pannus nescio quis lutei coloris ut prasinoultim, viridis. Si Græca suppetent, fortasse vera notio erui posset: verum ne et quis conjecturam nostram hac in re desideret, addam eam quam Fortunatus noster suppedit-

lat lib. 8. Poem. 9. de Floribus super altare :

Aureo ordo crech, violeta hinc laticus exit,
Coccinea hinc rubicula, lacteus inde nivus.
Stat prunus-Venetus, pugnans et flore colorus,
Inque loco pacis heribida bella pates.

Ex hoc, inquam, loco licet augurari, vultum hic pro Venetus male effingi, ut in Graecis voces ista barbarica sic scripta fuerint *αυροχρόνη* et *κασσιόχνη*. Ab eodem fonte vox *Rhodamelinus*, in eadem Charta Cornutianna, de qua suo loco, ut et *Coccomelinus*, in eadem Donatione.

• **MELIORAMENTUM**, Reparatio, relectio, instauratio, Gall. *Améliorissement*. Stat. ord. S. Joan. Hieros. tit. 10. art. 9. *De modo visitandi commendas pro Melioramentis*. Occurrit passim in Chartis emphyteuticis. Vide alii notionibus in *Meliorare*.

* *[Affnaga]* : « Item pro Melioramento auri, ac si fuisset positum in zeccha ad faciendum florenos. » (Mandat. Camer. Apost. Arch. Vatic. an. 1484-89, fol. 20°.)

• **MELIORAMENTUM FACERE**. Ceremonia apud Albigenses hereticos usitata, forte quando quis illorum sectae nomen suum dabat. Limborch. Sent. Inquis. Tolos. pag. 192 : *Vidit quendam personam genuflectentem coram Petro Austerii heretico in domo sua praedicta, et tunc ipsa fuit requisita quod faceret Melioramentum suum coram dicto heretico sicut alia faciebat; et tunc ipse cepit genuflectere coram dicto heretico, et nescivit facere Melioramentum praedictum, et tunc illiquierant praesentes inceperunt ridere, et ipsa fuit verecundata et recessit inde. Melioramentum, alia notione, vide in *Meliorare* et *Meliorari*.*

• Vim vocis explicant Acta Mss. Inquisit. Carcass. ann. 1308. fol. 60. r. : *Interrogatus de modo quo faciebat Melioramentum, respondit et confessus est, quod heretici praedicti docuerunt eum, quod ipse debebat facere genua ter et dicere Ite, Boni Christiani, benedictionem Dei et vestram a vobis peto. Benedicite, ter... et heretici respondebant in tertia benedictione vel in tertia genuflectione. Deus vos perducat ad bonum finem. Ibid. fol. 60. v. : *Dixit mihi Petrus Austerii, quod consuetudo erat apud eos, quod postquam aliquis amicus eorum eos videbat ter vel quater, quod faceret suum Melioramentum coram eis. Quid est illud? dixit ego: Recipere, dixit ipse, benedictionem a Christianis, quia ita est consuetudo apud nos. Et qualiter fit? dixi ego: Flectendo genua, dixit ipse, et dicendo ter, Benedicite. Vide supra *Adorare*.**

• **MELIORARE**, Meliorem, vel melius reddere, *Meliorer*. Vetus Charta apud Henschenium 28. Mart. pag. 635 : *Præstiti dimidium comprehensionem illam in ea ratione, ut diebus vite suae et filii sui Meliorate fiant res ipsae.* [Chron. Farfense apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 624 : *Eundem electionem nequaquam in cura regiminis tam magni, Meliorare vel proficere, sed potius deficere cernebamus. Meliorem facere, in Capitul. lib. 7. cap. 335.] Utuntur Ulpianus leg. 13. de iust. (7. 2.) Gregor. Mag. lib. 1. Epist. 50. lib. 2. Ind. 2. Ep. 52. lib. 8. Ep. 30. Baldricus lib. 8. Chron. Camerac. cap. 1. 6. et alii passim.*

• **MELIORARE**, Emendare, corrigere. Capitul. Caroli M. ann. 882. cap. 1 : *Ubi autem aliter quam recte et iuste in lege aliquid esset constitutum, hoc diligentissimo animo exquirere iussit et sibi inno-*

tescere, quod ipse donante Deo Meliorare cupit.

• **MELIORARE CHARTAM**, Confirmare. Praeceptum Ludovici Pii ann. 815. in Appendice ad Capit. col. 1406 : *Ostendit nobis exinde auctoritatis quod genitor noster et fecit. Nos vero alia ei facere iussimus, sive Melioravimus.*

• **MELIORATIO**, *Ἐπιβελτίωσις*, in Gloss. Graec. Lat. [Emendatio, incrementum, relectio. Formula 25. inter Lindenbrogianas : *Cum omni addita Melioratione, vel omnibus suppositis, etc.* Charta ann. 1078. ex Tabul. Eccles. Matiscon. : *Ad opus suum edificatum quia non est recipiendum ad Meliorationem terrarum, sed ad quantitatem.* Alia apud Madox Formul. Anglic. pag. 125 : *Et ad accessum eorum, ea bene, competenter reparata, et aedificia cum omni Melioratione superposita dimittent. Promiserunt... ponere in Melioratione dictae domus, etc.* in Charta ann. 1321. apud Lobinell. tom. 4. Hist. Paris. pag. 528. Adde Chron. Andrense tom. 9. Spicil. Acher. pag. 654.]

• **IMMELIORARE SERVITIUM**, in Capitulari 2. ann. 815. cap. 19. et in Charta Ludovici Pii in Vita Aldrici Episcopi Cenom. pag. 88.

• **EMELIORARE**, Baldricus Burguliensis Abbas : *Emeliorati subiecto, ordine, rebus, etc.* [Formula 19. inter Lindenbrog. : *Quicquid idem adtractum Emelioratumque repartum fuerit, etc.*]

• **MELIORARE FILIUM**, servum, in Lege Wisig. lib. 4. tit. 5. § 4. in Lege Longob. lib. 2. tit. 20. § 3. 4. [Hutpr. 113. (6. 60.) Aist. 4.] aliquid donare quod praecipuum habeat, *Avantager*, nostris. Formulas hac in re usitatas vide apud Marculfum lib. 2. Form. 11. et 21. Inter Sirmondicas.] Ita

• **MELIORAMENTUM**, [pro Dotis accessione, incremento, Gall. *Augment de dot.*] usurpat Contractus nuptialis inter Hermannum Comitem Kiburgensem et Margaretam Sabaudam ann. 1218 : *Et ipse Comes Artemannus donavit pro Melioramento Margaretae uxori quae duo milia marcharum argenti quae ipsa habere debet super Friburgum. Infra : Comes vero Uldricus donavit filio suo Artemanno extra partem filiorum suorum pro Melioramento castrum de Medenges.* [Contractus matrimonii inter Raynaldum dominum Balgaci et Sibillam de Bellijoco ann. 1228. ex Archivo Pedemontano : *Cum autem a parte dicti Raynaldi petitum esset Melioramentum, volui et praecipui quod cum me a partibus Albiniacensibus redire contigerit, dominus R. de Matiscone Meliorandi liberam habeat potestatem.*] Charta alia ann. 1267. descripta a V. Cl. Dionysio Salvaingo Boissio : *Item voluit et ordinavit praedictus Humbertus in ultima voluntate sua, quod Alasia diiecta uxor sua haberet tale donum, quod praedictus Humbertus eidem Alasiae quondam fecerat 30. librarum Viennensium pro Melioramento.* Observat porro idem vir eruditissimus interdum hanc vocem usurpari pro emphyteosi.

• **MELIORATIO**, Eadem notione, in Libello divortii ann. 1135. in Appendice ad Capitul. col. 1558 : *Donec habeat (Beatrix) in vita sua medietatem omnium dominicaturarum et staticam S. Martialis per Meliorationem cum laboratione bonam.*

• **MELIORARI**, Convalescere. Capitul. Caroli C. tit. 12. cap. 1 : *Donec annuente Domino isdem frater venerabilis a sua infirmitate optabiliter convalesceret... quousque ut praediximus, a sua infirmitate Melioraretur.* Miracula S. Thomae

Aquinatis tom. 1. Martii pag. 720 : *Et emisso voto puer Melioratus ibidem exiit, et abaque incisione totaliter est curatus.* Hinc

• **MELIORAMENTUM**, Profectus in melius, sanatio. Vita S. Yvonis tom. 4. Mail pag. 807 : *Cum Oliverius... in dextro pede prope cavillam infirmaretur... nec Melioramentum perperaret, sed de sua cura desperaret, etc.*

• **MELIORATUS TESTIS**, Mellior, in Lege Wisigoth. lib. 2. tit. 4. § 6.

• **MELIOSISSIMUS**, Optimus, in Lege Alemann. tit. 106. Edit. Heroldi. *Meliosissimus*, cap. 75. in Cod. MS. *Meliosissimus*, in Capitul. ad eandem Legem editis a Steph. Baluzio cap. 39. 43.

• **MELIORES**, *Meliores homines*, *Meliores milia*, Praecipui villae cives, in Lege Longob. lib. 1. tit. 19. § 27. [Lothar. I. 78.] in Leg. Henr. I. R. Angl. cap. 7. Auctor Mamotrecti ad Job cap. 12 : *Optimates, i. Meliores.* Apud Tacitum lib. 13. *Patienda Meliorum imperia.* Libellus suppellex Presbyterorum Romanor. ad Honorium Imp. apud Baron. ann. 410. n. 23 : *Acclamations totius populi, ac consensu Meliorum civitatis, etc.* Gregorius Turon. lib. 1. Hist. cap. 29 : *Senatores, vel reliqui Meliores loci.* [Additio 4. ad Capitul. cap. 105 : *Ut in omni Comitatu hi qui Meliores et veraciores inveniri possunt eligantur, etc.*] Charta Lotharii Regis Burgundiae, Lotharii Imp. filii tom. 12. Spicilegii Acheriani : *Per veriores Melioresque homines hujusce reverentiam investigaturum, etc.* Fulbertus Carnot. Epist. 15 : *Si consentirent illis cuncti Marchiones Italiae et Episcopi, ac ceteri Meliores.* Otto Frising. lib. 1. de Gest. Friderici cap. 20 : *Gladio exerto in Meliorem et nobiliorem omnium Ravennatensium manum misit.* Arnoldus Lubecensis lib. 2. cap. 26 : *Accidit ut... quidam Thetmarcus quemdam de Melioribus terris occidisset. Meliores regni, apud Ericum Upsalensem lib. 4. Hist. Suecicae pag. 118. 128. et alibi. Meliores terrae, apud Sugerium in Ludovico VI. cap. 17. Adde Reginonem ann. 756. et Andream Monachum lib. 1. Vitae S. Ottonis Episcopi Bambergensis cap. 14.*

• **MELIORES NATI**, qui alii *Majores nati*, apud Gregorium Turonensem lib. 6. cap. 45. lib. 7. cap. 19.

• **NOSTRIS MELIORES**, Guill. Guiart. in S. Ludov. :

Chelles li quens d'Anso ses freres,
Li peus li plains de hardemens,
Li Meudres en tournoimens.

Le Roman de Garin :
Trestot li Meudres qui est del parent.
Chron. Ms. Bertr. Guescl. :

De cette ville cy tous les Meudres avies, etc.

• **MELIORI HORA**, Gall. *De meilleure heure*, Solito citius. Vetus Ceremon. MS. B. M. Deauratae Tolos. : *Officium matutinum incipitur hora Meliori propter solemnitatem.*

• **MELIORISSIMUS**, Vide *Meliorare*.
• **MELIORITAS**, Bonitas, virtus. Miracula S. Edmundi Angl. Regis apud Marten. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 831 : *Sed tumor arrogantiae talis in modum vertitur Melioritatis, Deo et Sancto peccatori propitiatoribus, etc.*

• **MELIORS**, vox vulgaris Occitanica. Vide infra *Molegium*.

• **MELIOSISSIMUS**, Vide *Meliorare*.

• **MELIS**, seu *Melan* Graece, Instrumentum chirurgicorum, scilicet tanta vel tanta ad tentandum cavernas vulnerum,

ab uno capite in latitudine, ab alio in acumine desinens. Glossar. medic. Ms. Simon. Jan. ex Cod. reg. 6969. Vide Specillum.

¶ **MELISENSIS URBS**, Ravennas. Agnellus in Vita Martini Papae apud Murator. tom. 2. pag. 182: Admirati sunt proceres istius Melisensis urbis, una cum sacerdotibus hinc videntibus.

¶ **MELITIA**, Potio confecta ex melle, eadem quae Medo et Mellita. Vide in his vocibus. Charta ann. 1220. ex Tabul. Autiss.: Noveritis quod de controversia cujusdam consuetudinis, quae vocatur Melitia, quae diu observata fuisse dicitur, inter villas nostras Tuctacum, Tarvas et Bordas, etc. Melethia, in Charta ann. 1218. ex Chartul. S. Germ. Autiss. cap. 19.

¶ **MELIUS**, Potius. Charta ann. 1090. inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 352. Antequam daret ei, episcopus dixit ad eum, Cognoscis tu quod Melius beneficium habes de me, et de S. Petro, quam de alio seniore; et cognoscis tu quod Melius sis homo de S. Petro et de me, quam de alio seniore? respondit Guillelmus, Cognosco. Nostris avoir du meilleur, Prævalere, Gall. Avoir le dessus. Lit. remiss. ann. 1477. in Reg. 208. Chartoph. reg. ch. 18: Foyant icellui suppliant qu'il n'avoit pas du Meilleur, etc.

¶ **MELIUS FORUM**, Gall. Meilleur marché, Minus pretium. Stat. ann. 1454. inter Probat. tom. 8. Hist. Nem. pag. 286. col. 1: Imponentes eisdem correctario et mercatori Melius forum fecisse, et pro minori pretio dimississe centum ditorum allecorum quamplurimis de Ne-mauso.

¶ **MELIZOMUM CONDITUM**, apud Aplicium lib. 1. cap. 1. Vini seu potionis genus, ex aromatibus et aliis odoriferis confectum. Vide Conditum.

¶ **MELLA**, Mensura annonarum generis. Charta Willermi Archiep. Remens. ann. 1190. ex Tabular. S. Medardi Snesion.: Habeat duodecim denarios et Mellam frumenti et avenae; similiter et de equis carrycarum duos solidos et praedictam annonam mensuram. Charta ann. 1205. in eodem Tabul.: Ecclesia induisit ei..... Molam frumenti et Molam avenae. Ubi in recentiori Chartul. legitur Mella.

¶ **Mella**, eodem intellectu, in Charta ann. 1380. ex Reg. 98. Chartoph. reg. ch. 421: Item deux sistiers de blé, trente six souches, trois Melles et six gallois rendables.

¶ **MELLA**, f. Mespilum, Occitanis, aliisque Mele. Parisiis Nefte. Charta ann. 1208. in Chartul. S. Vandreg. tom. 1. pag. 128: Ad Natale Domini tres capones et tres denarios, ad Pascha LX. ova et tres denarios feodi, et ad festum S. Martini dimidium bossellum Mellarum.

¶ **MELLA**, M. Robertus de Sorbona in Serm. de Conscientia: Et certe Magistri illi quantumcumque probi essent, possunt bene ponere Mellas suas, quia nullos habent auditores. [Gesta Tancredi apud Marten. tom. 8. Anecd. col. 186: Estuat, furti, doli, se non sibi tulisse vellera doli, Mella, auri venam ab infimis terrae eruisse cavernis. Nec magis agnosco vim vocis Gallicae Meles, quam ex Perceval laudat Borellus.]

¶ **MELLARIUM**, Vas in quo mel conservatur, vel in quo vinum ponitur, vel uve calcantur. Jo. de Janua. [Unde Gloss.

Lat. Gall. Sangerm.: Mellarium, Vaissel à garder miel.]

¶ **MELLAT**, Britannis Soule, vulgo Bally, Ludi genus, quod etiamnum exercent Britannii, atque in his plebs villor: strophum scruteum grandem, furfure aut tomento suffartum, loci dominus aut aliquis ab eo delegatus, saltem praecipuus quidem Incola, projicit in medium, populo in duas factiones diviso, cujus pars una ad iactam longe positam aut assignatam, puta ad Orientem, altera ad metam aliam, strophum manibus, pedibus, toto nisu conabatur propellere; quod non fit sine rixis et vulneribus. Statuta Radulphi Episc. Trecon. ann. 1440. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 1151: Hinc est quod relictibus fide dignorum nobis significatum existit, qualiter in nonnullis parochiis... quidam ludus valde perniciosus et noxius, nuncupatus vulgariter Mellat, cum stropho rotundo grosso et animanti, festis et aliis temporibus exerceri, in quo ludo multa scandala contigerunt. Vide Cheolars.

¶ **MELLATIO**, Mellis vindemia, apud Colum. lib. 2. Mellatio aestiva, apud Plin. lib. 11. cap. 15.

¶ **MELLATIUM**, Nonius Sapa, quod nunc Mellarium dicimus, mustum ad mediam partem decoctum. Onomast.: Mellatium, scum, μελιτωμα. Melitros, quasi mello, melle gondo. Ita Martinius in Lex.

¶ **MELLEIA**, Rixa, idem quod Meleia. Vide in hac voce. Charta ann. 1202. tom. 5. Ordin. reg. Franc. pag. 487. art. 8: Si Melleia in villa forte facta fuerit, qui inde accusabitur, se tertio se purgabit, et si unus juratorum Melleiam viderit, reus non poterit se purgare.

¶ **MELLEGIARIUS**, Vide Melegarius. [Fr.]

¶ **MELLEIA**, f. Tributum pro melle praestitum. Computus ann. 1202. apud D. Brussel tom. 2. de Usu feud. pag. 411: Pro vino Altissiod. et pro glande S. Germani et Roboreti, l. de Melleia, xx. l. Ibid. pag. 411: Et de Melleia Dani XL. l. Idem jus esse videtur quod alibi Abolagium, in Consuet. municipal. Espave d'avettes vel Espave d'abeilles dicitur. Jus nempe quod habet dominus feudi in apum examinibus et earum melle, cum reperiantur in nemoribus vassallorum. Vide Bigrus.

¶ **MELLEIA**, MELLETA, MELLIATOR. Vide Meleia.

¶ **MELLERIUS**, Mespilus, Gall. Neflier, aliis Mellier. Charta Mariae comit. Pontiv. ann. 1247. in lib. nig. 2. S. Vulfr. Abbavil. fol. 20: Omnia supradicta fide mea interposita promisi me fideliter observare... retentis mihi et hereditibus Pontivi (in dicto nemore de Cresciaco) alta justitia, pomerio et Mellierio. Exceptis Mellier et pomerio. In Charta Gallice redita Joan. comit. Pontiv. ann. 1177. ex Lib. albo domus publ. ejusd. urbis fol. 167. v. Vide infra Melesterius.

¶ **MELLETIUS**, Piscis species. Spicleg. Fontanel. MS. pag. 94: De quibus Mellitis capiunt et a nobis detrahunt interiora, scilicet les coulletes Gallice, et hoc faciunt secundum dominum (i. e. Abbatem) secundum nos omnes, secundum suam litteram hanc cartam. Ibid. Et similiter de Mellieia, Gallice Meles.

¶ **MELLICATUS**, Illectus. Vita S. Vincentii Madelgaril tom. 3. Julii pag. 675: Quomodo modum sane apes ad alvearia convolant et revolant assiduis, ita nihilominus ad montem vocabulo et religione altum alternatim confluebant Christianae

significari militum, praefati viri procul dubio Mellieici dulcedine.

¶ **MELLICIDA**, [Cui, ut videtur, apum cura demandata erat.] Constitutio Caroli IV. Imper. de Forestariis et Zeldiaris ann. 1358. apud Goldastum tom. 1. Constit. Imperial. pag. 369: Forestarii et Mellicida, qui Zeldiaris vulgariter nuncupantur. Occurrit ibi non semel.

¶ **MELLICRATUM**, Malispartu. Idem quod Medo. Petrus de Dusburg in Chron. Pysis cap. 5: Pro potu habunt simplicem aquam, et Mellicratum seu medonem. Vide Mellita.

¶ **MELLIGUS**, pro Mellitus. Rythmi in obitu Henrici VII. Imper.:

Veracon, Adam, Mellicum,
Verbisque seriosum.

¶ **MELLIFICIUM**, Apum opus. Charta ann. 1280. apud Ludewig. tom. 1. Reliq. MSS. pag. 165: Insuper proprietatis titulo in praedicta villa... debitores Mellificiorum, qui vulgo deliti appellantur, et eorum Mellificiorum jura vendidimus. Alia ejusd. ann. ibid. pag. 171: Donavimus Mellificia et eorum solutores qui deliti nuncupantur. Charta Johannis Reg. Bohemiae ann. 1388. apud eundem Ludewig. tom. 5. pag. 625: Nec pascuus, non campis, allodiis... pratis, Mellificiis, piscinis, piscationibus, etc.

¶ **MELLISLUUS**, pro Mellifluus, in Actis S. Cassiani apud Ill. Fontaninum Antiq. Hortae pag. 34:

Archae Mellisluus, fama super aethera notus.

¶ **MELLISSIMUS**, Vide Meliorare.

¶ **MELLITA**, Potio confecta ex melle, cum scilicet favi decoquantur in dulcem et barbarem potionem, ut ait S. Hieronymus Epist. 2. Delibuta melle vina, Epist. 99. Capitula Theodori Cantuar. cap. 1: Tres dies... a vino, medone, Mellita, et cervisia... abstinat. Adam Bremensis cap. 108. et Albertus Stadensis ann. 1025: Ordinavit ut Canonici in Dominicis diebus unicuique duplex datur Mellitae copia. Potio ex melle, in Epist. Theodemari Abbatis ad Carolum M. Potus in quo mel est, in Epist. 62. Bonifacii Archiep. Mogunt. Idem quod Pigmentum. Vide in hoc verbo. Mellita cervisia, non semel in Penitentiali MS. Thuano, et in Concilio Wormaciensi cap. 40. Vide Medo.

¶ **Mellita**, In jejuniis prohibita ejusmodi potio. Formulae veteres Alsaticae apud Eccardum ad calcem Legis Salicae pag. 243: Cunctis omnino a carne et pinguedine, et omni quod ex lacte conficitur. Pisces et oves praeter infirmitatem nemo praesumat. Similiter vinum et omne quod melle dulcioratum est.

¶ **MELLITAS**, Suavitas. S. Bonifacius Moguntinensis Archiep. Epist. 1: Quam mihi temporis caducum auri munus, nec Mellitate per blandimenta adulantium verborum faceta urbanitas acivii.

¶ **MELLITOR**, Qui mel vel ceram conficit. Fori Leirenae: Mellitor dat per annum unum almuda de melle, et unam libram de ceps.

¶ **MELLITUM**, Vide Malsa.

¶ **MELLO**, [Profunda vorago vallis. DIE.]

¶ **MELLOPROXIMI**, qui a Proximo scriporum primi proximeque erant, proxime Proximi futuri, biennio veniente: qui Proximos proxime contingebant, quibus etiam eadem quae Proximis dignitas attributa. Vide leg. 16. et 17. Cod. Th. de Proximis, (6. 28.) et ibi Gothofredum. In scrip. Romae: D. M. M. Aurelio Aug. lib. Isidoro Melloproximo a rationibus Her-

mes alumnus et Gylcon nutritor et Maximus bene merenti fecerunt. In alia Inscript. 398. 5. Spe beneficiarius, idem valet ac Mello-Beneficiarius.

MELLOPROXIMATUS. Constitutio Justiniani de Adjutoribus Quæstoris, edita a Fr. Pitheco: In aliis autem duobus scriptis, id est, Epistolarum et Libellorum, in secundum gradum venientibus et Melloproximatum ingredientibus, ut hi tantummodo licentiam sibi haberent alium subrogare.

MELNUS. Melinus color. Hariulfus lib. 3. Chron. Centulensis cap. 8: Casula castanea 40... galas sericeæ 5. Melna sericeæ 8. Melinum vestimentum, apud Plautum in Epidico. [Gloss. MSS. Colbert.: Mélin, zélya.]

MELQ. Nilus dicitur Symmacho lib. 1. Epist. 8: Est Ægyptio Melona major; ab aqua lutosus et cænosus. Ita etiam apud Festum et Servium.

MELOCINA. Vide Melocinus.

MELOCINEUS. Carmen de Carolo M. quod Alcuino tribuitur (° Argilbert. lib. 3. vers. 281):

Tecta Melocineo fulguit femina amicta.

Isidorus lib. 19. Orig. cap. 22. sect. 12. de Vestibus: Melocina, que malvarum stamine conficitur, quam alii Melocinam, alii malbellam vocant. Papias: Melocina vestis, que albo stamine fit, quam alii malbellam vocant. Idem: Malbella que ex malvarum stamine conficitur, quam alii melocinam vocant. Alii ex colore vestem hanc dictam volunt, qui Melochinus vocatur, quod malve, quam Græci μάχρη et μάχρη vocant, colorem referat: nam et Melochinarios appellant Cæcilius, apud Nonium, et Plautus in Aulul. melochini coloris infectores.

° Unde Gallicum Melochia et Moloquin. Fabul. tom. 1. pag. 317:

Chaquez ou vestes chaises blancs,
Pier-blanc que ne soit noir ou blanc
Et Melochin moult avant.

Le Roman de la Rose Ms.:

Puis le rovent en malates guises,
Robes faites par grant manières...
Cordes, Moloquins, galbrons,
Indes, vermons, jaunes et bruns.

Hinc Melequinier, Molloquinier et Mellequinier, ejusmodi pannorum textor. lib. nig. prior. S. Petri Abbavil. fol. 27. r. Jehan Ratal telier de toilles... Mathieu Wiet Melequinier. Lit. remiss. ann. 1369. in Reg. 100. Chartoph. reg. ch. 441: Jehan de Villers Molloquinier, qui est un bon marchant, et Nicolas Noel Molloquinier, etc. Alie ann. 1392. in Reg. 143. ch. 204: Lorin Brestoul Mellequinier de queurrechiefs, nez du Chastel de Cambresis, etc. Vide Moccia.

MELODIA. Vide Melodus.

MELODIA. Cantus Ecclesiastici species. Ordo Romanus: Sequitur versus, Epulemur, inde Melodia. [Bernardi Mon. Ordo Cluniac. part. 2. cap. 19: Ad solos Nocturnos et Vesperas super Psalmos, non nisi Alleluia cantatur, ad Melodiam subscriptarum antiphonarum formata.]

° Ordo eccl. Ambros. Mediol. ann. circ. 1180. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi. col. 871: Tunc magister scholarum cant Melodias cum pueris suis. Prosa, quam alii sequentiam vocant, hic designari opinor. Vide Melodiare.

Nude, pro Cantus, in Charta Caroli Simpl. ann. 917. tom. 9. Collect. Histor. Franc. pag. 582: Ita tamen ut quamdiu adixerimus... septem psalmodiarum Melodiæ cotidie decantent.

° **MELODIARE.** Certa vocis modulatione

decantare. Guidonis Disciplina Farfensis cap. 40: Missam dicant honorifice, sicut superius intulimus, et sequentiam Melodiæ in eadem die. Chron. Francisci Pipini lib. 3. cap. 39. apud Murator. tom. 9. col. 706: Hæc docta psallere, chorosare ac Melodiari, et tympanizare... puerorum demulcebant auditum.

MELODIMA. Melodia. Concentus. Vita S. Guillelmi Divion. cap. 18: Psalmorum concentum distinguens, dulcissimo decoravit Melodima. Melodioma, Alano de Placitu nat.

° **MELODIOSUS.** Canorus. Vita B. Colette tom. 1. Martii pag. 556: Audita fuit in medio duorum ipsorum, vox quædam placabilis et Melodiosa.

° **MELODIBENTER.** Suavi, sed tristi modulatione. Almericus de Peyrato Abbas Moissiacensis in Vita Caroli M. in Cod. MS. 1843. Bibl. Regiæ fol. 83: Prædicti melodia hanc sequentiam cecinerunt Melodibenter in memoriam et laudem defuncti.

° **MELODIUM.** Melos, suavitas. Litteræ ann. 1845. tom. 2. Hist. Dauphin. pag. 518: Hæc est, quod vos, rursus vocis Melodium in capella nostra super audivimus resonare, in Capellanum nostrum ipsius capella domesticum, cum privilegio, gratiæ et prærogativis... tenore presentium retinens.

MELODUS. Cantator. Ausonius in Professoribus Burdigal. Carm. 16:

Te sublimem non Ulysses liquorat,
Liquet amantem qui Melodus virgæ.

Milo Monachus Elmonensis lib. 2. Vita S. Amandi cap. 1:

In cunctisque jebis sacris estare Melodus.

[Vita S. Romani Archiep. Rotomag. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 1668: Cantat deliciosus pro virginitate Melodus.]

MELODI INFANTES. in Ordine Romano, nostris Enfans de Chœur. Qui vero Melodi potissimum apud Græc. Byzantinos appellati fuerint, attigimus in Notis ad Alexiadem.

MELODUS. Cantus. Prudentius Hymno 9. Cathemer.:

Da puer plectrum choros
Ut cœnam scilicet.
Dulce carmen et Melodum.
Gesta Christi imago.

S. Radbodus Episc. Carm. in S. Sulpertum Episc.:

Hic tibi sacrosanctum pegit, vir sancte, Melodum.

MELODA. Eadem notione. Fortunatus lib. 9. Poem. 7:

Car mihi injungit lyricæ Meloda.

Sidonius lib. 9. Epist. 15: Melodis insonare pulsibus, id est, concentibus suavis. [° Vide Glossar. med. Græc. col. 900. voce Μάλας.]

MELOGARIUM. [f. Crates, Gall. Clais, vel virgultorum fasciculus, Gallice Fascine.] Petrus de Crescentiis lib. 10. de Agricult. cap. 20: Poterisquis optime locum custodire, atque viam insensit longam cavere, et Melogariis et sabulo desuper operire. Cap. 26: In capitibus parvi baculi vel Melogari, etc.

° **MELOPYCNUS.** Cantus modulatio. Vide supra Baryppycnus. [° Perperam pro Mesopycnus. Vide infra in hac voce.]

MELLOQUINUS. Monetæ Italianæ species. Cencius Camerac. in Ceremoniali Romano: Sciendumque quod Cardinales omnes, Græci, Primicerius... tale presbyterium et taliter datum accipiunt, quale in die Pasche superius nominatum recipiunt: Subdiaconi autem singuli singulos

Meloquinos habent, quod tamen non fit in aliqua predictarum solemnitate: nam non dantur eis, sicut ibidem scriptum plenius invenitur, etiam 30. vel amplius essent nisi 12. Meloquini. Bulla Nicolai IV. PP. ann. de Censibus Ecclesiarum Roman. in Regno, Campania et Maritima: In Archiepiscopatu Barensi, Ecclesia S. Benedicti 2. Meloquinos. [Le Roman de Partonopex MS.:

S'engarde vers celui levant,
Le nez i veit qui dure tant
Que son nez peut veire le sa:
Par li li pelle Almazrin
Vient et li bon siglat,
Li Meloquin et li Marqua.]

Vide Melachinus.

° Pretii octo grossorum hæc moneta, ut ex Cabrosini scheda observat Muratorius tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi. col. 806. quam vocem Arabicam sive Saracenicam originis esse censet, a Meloch, id est rex, quod essent nummi ab illius gentis rege percussii. Vide infra Morichinus.

° **MELOS.** odia, in Vita B. Davanzati tom. 2. Junii pag. 538: Itaque quod famulus ille festinanter patrem et confessoram præfatam excitabat, ut Melodem illum audiret.

1. **MELOTA.** Taxus. animal mordax. Ebrardus Betun. cap. 12:

Est arbor Taxus, si dicit, hæc; animalque,
Hic, si procedat: etiam Melota vocatur.
Dicitur a multis etiam sub nomine pelli.

Vide Silvestrum Giraldum in Topog. Hibern. dist. 1. cap. 20. Theodemarus Abbas in Epist. ad Carolum Mag. de Melote pellicula, de qua voce mox: Quod tegumentum idem sic appellatum est, quia solebant antiquitus de illius animalis pelle fieri, quod Melos propter rotunditatem sui corporis appellatur, quod genus bestiarum nonnullis Tacus appellatur.

* 2. **MELOTA.** MELOTES, Usurpatur etiam hæc vox pro loco, in quo animalia degunt, ut videtur ex his verbis Dairii Paridis de Grassis editi ab A. Frati inter Documenti et studii publi. per cura della deputaz. di st. patria et di Romagna tom. 1. pag. 186: Ibi (in Monte Ilorum) curia et equitatus omnis vix atque agere hospitatus est, alii in stabulis, alii in ovilibus, alii in Melotis habitantes. (FR.)

MELOTE. Pellis ovina, ex Græco μέλωρ, a μέλον, ovis. Glossæ vet. Pellis lanata, μέλωρ, ἀρνίον. Eodem: Μέλωρ, pellis. Adde Hesychium in μέλα. Glossæ MSS. Reg.: Μέλωρος, ὁ τὰ κρόβια νεμεν, ἔστιν καὶ τὰ δέματα, μέλωρ, ἄρνα. Eucherius: Melote, in Regum libro, pellis simplex qua Monachi Ægyptii etiam nunc utuntur, ex uno latere dependens. Glossæ Lat. MSS. Regiæ: Melotes, pellis cordida, vel simplex, ex uno latere pendens, qua Monachi utuntur. Papias: Melotes, pelles ovium sordida. Melota, lanata. Glossæ Elfrici: Melotes vel pera, gutten, vel broccen rocc, i. hircinus vel fractus roccus. Jo. de Janua: Melota, quadam casta de pili vel pelibus illius animalis (Melotes) facta, a collo pendens usque ad lumbos, que Monachi utuntur et iste habitus est, necessarius propriis ad operis exercitium: eadem et pera, ut dicunt. [Gl. Lat. Gall. Sangerm.: Melota, una robe faite de pault, ou la piau du taizon qui va jusques aux reins, ou robe aspre de chamouis.] Etiam Melotes, apud Hieronymum et Paulinum Epist. 26. Cassianus lib. 1. cap. 8. de Monachis Ægyptiis: Ultimus habitus eorum est pellic caprina, que Melotes vel pera appel-

latur. Sanctus Hieronymus in Praefat. ad Regulam S. Pachomii n. 4: Caprinam, quam Melotem vocant. Ruffinus de Vitae Patrum cap. 9: Melotem, quae est caprina, pellicia. Melotes pellicae, in Regula S. Isidori cap. 13. Vita S. Aigulfi Abbatis Lirinensis: Super quam (feminam) B. Aigulfi Melotem imponentes, quasi somno evigilans, coram omnibus surrexit. Vita M. S. Mauri Abbat.:

Vidi Melotem, dicens, super equora notam.

Vita S. Fructuosi Archiep. Bracar. n. 4: Melotem ex caprinis pellicibus indutus. S. Eulogius lib. 1. Memorial. SS. de Monachis: Qui illico relicto uribus, et his quae mundanis herent actibus, avida rapiendi regnum Dei cupidine flagrantem, circumierunt in Melotis et pellicibus caprinis, egentes, angustiis afflicti. Melotem etiam S. Benedicto tribuit Gregor. M. lib. 2. Dial. cap. 7. et ea caput operuisse indicat, quod et affirmat Theodemarus Abbas in Epist. ad Carolum M. unde conficit Haestenus idem esse cum cuculla, quod praeterea firmat ex ordine Romano. Sed quod ait idem Theodemarus et Joan. Hierosolymit. de Instit. Monach. cap. 88. Melotem ita dictam, quod ex pelle illius animalis facta esset, quod melos Graeci, Latini tarum vocant, iure ab omnibus improbat: quam sententiam attigit etiam Papias: et ex eo Ugutio, ubi de Melote: Est vero propria ad operis exercitium, sedas autem prius de pelliculis Melonum, ut quidam existant, unde et Melotum dicta. Idem: Melota et pellicibus caprinis esse dicitur, ex una vero parte dependens. Alii dicunt quod ex pellicibus asperi laxi, qui Melius dicitur, fiat, unde Melota vocatur: qua utuntur Monachi in Aegypto propter asperitatem. Μελωτα: Graeci pariter Monachis non semel adscribunt, praesertim Aegyptiacis, ut S. Athanasius in Vita S. Antonii pag. 120. et Palladius in Histor. Lausiaca cap. 88. 48. 70. 88. 88. Idem sive alius Palladius in Vita Chrysost. pag. 57. Editionis Bigottianae: Αζόνας αὐτῶν τὰς μελωτάς, etc. Μελωτάρια aliis dicuntur. Gloss. MSS. Regiae Cod. 1673: Τα δίπτυχα, μελωτάρια. Vita S. Nili Junior. pag. 163: Ἀκάρωντες αὐτῶν μελωτάριος καὶ πελοτάριος, etc. Vide Isid. Orig. sect. 19. lib. 19. cap. 24. et Rosweidum ad Paulinum.

MELOTINA, Pellicula ovina. Vita S. Guthlaci cap. 90. et Ordericus Vitalis lib. 4. pag. 589: Luthario Melotinae, in quo solebat orare, ipsum circumdedit, id est, lodice ex pelle agnina.

MELOTHERIUM, Μελωθρον, Coloramentum, quo panni tinguntur. Est et Melotherium vitis alba, quae aliter psilotherium, quia ejus fructu coria φιλοθρα, id est, pills exuuntur, et glabra fiunt. Vide Lexicon Martini.

* MELOTUS, (« Melotus, saisons. » (Lex. Lat. Gal. Bibl. Ebroic. n. 23. XIII. s.))

* MELQUEMURUS, [Morue. (Gloss. Lat. Gall. Bibl. Insul. E. 36. XV. s.)]

MELSCADA, Portionis species, eadem quae Melita. Vide in hac voce, Erchanh. episc. Frising. Epist. apud Pez. tom. 6. Anecd. part. 1. col. 77: Rogamus vero et jubemus, qui spontanea voluntate hoc jejunium colere volueritis, ut abstineatis vos a vino et carne et mado et Melcada, carvisia, et de lacte et ovo. Si tamen non est adjectivum vocis Cervisia, ut quamdam cerevisiam alio liquore mixtam significet.

MELSETTE, vox vernacula ejusdem notionis ac Mestea. Constitut. Sicil. lib. 1. tit. 17: Si quando in locis ipsis, aut

circa ea, rixas, quae vulgariter Melsetta dicuntur, injurias, violentias aut Aususmodi flagitia forte praenoverint committenda, etc.

MELUM, Pomum, ex Gr. Μήλον. Melum cotoneum, apud Innocentium de Casis literar. pag. 236.

MELARIUM, Pomarium melis (μήλιος), hoc est, malis constitutum, Wendelino. Lex Salica tit. 39. § 8: Si quis impotens de Melario aut de pirario tulerit, etc. § 10: Si quis Melarium aut pirarium decortaverit, etc. Sed hic potius ipsae arbores designari videntur, pomiar, poirier. Italis, Melario, est alvearium unde mel eruitur.

MELUMEN, Petrus de Crescentiis lib. 4. cap. 4: Albarica (vitis) cum qua tinguntur alia vina, quae nimis Melumen timet, etc. Ubi legendum fulmen, ex veteri Interprete Gallico qui dubie mouit tempeste et orage.

1. MELUS, pro Malus, Gall. Pommier, Italis Melo. Leges Rotharis ex Cod. Esten. apud Murator. tom. 1. part. 2. pag. 41: Aut Melum alienum inciderit, componat pro unaqueque arbore solidum unum.

2. MELUS, i. Cantus, clamor, in Ecbas. vers. 811. Vide Melos.

MELUSIA, aliquando scribit Stephanus pro malva, quae malochia Arabice vocatur. Glossar. medic. Ms. Simon. Jan. ex Cod. reg. 6359.

MEMBORNIA, Tutela. Arest. parlam. Paris. ann. 1272. in Reg. Olim fol. 57. v: Pro eo quod non habebat liberos, qui essent in Membornia parentum, etc. Vide in Mamburnus.

MEMBRACULUM, Involucrum, ut videtur, quasi ex membrana: unde legitur Membranulum. Rth. satyr. tom. 10. Collect. Histor. Franc. pag. 94:

Promissionis scissio praesentata in subdolo, Verborum sub Membraculo in mendoso volutabro.

Ubi Editores, f. Umbraculo. Vide mox Membranula.

MEMBRAGIUM, Praestatio ex membris animalium. Charta ann. 1829. in Reg. 66. Chartoph. reg. ch. 273: Item famagium castri Turoensis. Membragium carnificum castri Turoensis. Alia Joan. Trevir. archiep. ann. 1210: Vicarius debet abbati octo solidos Tullenses et octo denarios annuatim et octo Membra pecorum. Reg. episc. Nivern. ann. 1287: Pedagogium aquae... cum forchagio, Membris animalium, etc. Membra animalium occisorum in tota castellania Albigniaci sunt episcopi, quolibet memoro redempto de tribus denariis. Vide Membrum 2.

MEMBRANARIUS, διεμμεροποιός. Gloss. apud Martin. Qui membranas parat.

MEMBRANATIM, Membratim, per partes. Gloss. Lat. Gr.: Ad membranatum, κατὰ μέλος.

MEMBRANEO, τυμπανιστής, Qui pulsat tympanum. Gloss. Lat. Græc. MSS. Sangern.

MEMBRANEUS, Ex membrana factus. Onomast.: Membraneus, δίπυρος. Lexicon Martini. Codices Membranei et chartacei. in Leg. 52. D. de Legat. lib. 3.

MEMBRANUCIUS, [Parchemianier. (Gloss. Lat. Gal. Bibl. Insul. E. 36. XV. s.)]

MEMBRANULA, Membrana, Charta. Tabul. S. Vict. Massil. ann. 1035: Cum donationem viz stabilitam esse vinculis sacramentalibus certamus, ideo in cartis et Membranulis scribere dignum duximus. Vide Membranulum.

MEMBRANULUM, Membrana, charta. Tabularium Rothomense:

Ad presentia et futura
Actis indicium,
Judicis Venetensis
Franci Episcopum
Rothomensis Abbatem
Nunc et in perpetuum
In cunctis Salvatori
Hoc servat Membranulam.

MEMBRANUM, Membrana, charta, in Lege Longob. lib. 1. tit. 29. § 1. [Roth. 247.] Suidas: Πισπραυται, αὐτὸ μὲμβράνα, αὐτὸ δὲ πύπαι. Charta Arechis Ducis Longob. apud Ughellum in Arch. Benevent.: Per suum Membranum firmitatis et absolutiōnis, etc. Mox: Juxta Membranum ipsius Episcopi. Adde pag. 617. 636. et Vitam S. Theodardi apud Catellum pag. 757. Vide Salmasium in Hist. Aug. pag. 447. [et Glossar. med. Græc. col. 908.]

MEMBRANUM PURPUREUM, quod indicitur colore purpureo, in quo aurum et argentum liquescens pateat in literis, Idoro lib. 8. Orig. cap. 11. Hieronymus in Praefat. in Job: Habeant qui volunt veteres libros, vel in Membris purpureis auro argenteoque incriptos, etc. Idem Epist.: Inficiuntur Membrana colore purpureo, aurum liquescit in literas, gemmae codices vestiuntur, etc. Theonas Episcopus: Veteres item codices pro indigentia resarciri procurat, ornatusque non tantum ad superstitiosos sumptus, quantum ad utile ornamentum, itaque scribi in purpureis membranis, et literis aureis totos codices, nisi specialiter Princeps demandaverit, omnia tamen Casari grata, maxima cum obedientia proscribitur. [Eduis Stephanus in Vita S. Wilfridi cap. 16: Quatuor Evangelia de auro purpuris in Membris de purpuratis coloratis pro animis suis remedio scribere jussit. Ubi forte legendum de purpura.] Chron. Fontanellense cap. 16: Quatuor Evangelia in Membrano purpureo ex auro scribere jussit Romana litera... Lectorarium etiam in Membrano purpureo argenteis scriptum literis ornatumque tabulis eburneis.

MEMBRARE, Instruere, ornare, Gall. Garnir. Lit. remiss. ann. 1832. in Reg. 81. Chartoph. reg. ch. 355: Item unam zonam de serico Membratam de argento et esmaudis. Alia ann. 1836. in Reg. 99. ch. 1: Cepit duas zonas de serico, argento stofatas et Membratas, et plures alias res et bona.

MEMBRARI, Per membra formari. Censorinus de Die Nat. cap. 11: Quinque et triginta diebus infans Membratur.

* MEMBRATIUS, [Factor pergamenti. DIEF.]

MEMBRELLUM, Parvum membrum. Egilwardus in Vita S. Burchardi Episc. Wirtzib. saeculo 8. Bened. part. 1. pag. 709: Ideoque luce clarius constat operis pretium esse, quandoquidem utriusque meritis, si veraciter et digne membris ut pote Membrella congloriamur, etc.

MEMBROSITAS, Membrorum magnitudo. Ugutoni et aliis. [Membru, membrum et corpulentorem virum vocat le Roman de la guerre de Troys MS.:

Agamemnon qui estoit Rois,
Et Duc et maître des Grecois,
Fu grant, merveilleux et Membrus.]

1. MEMBRUM, pro Membrana, interdum usurpatum docet Salmasius ad Hist. August. pag. 157.

2. MEMBRUM, Chronicon Besuense pag. 689: Dedit S. Petro Besuensi manum... singulis annis nummos 12. duoque Membra, sive duas gallinas in Natali Domini percolventem. Tabularium Conchensis Abbat. in Ruthenis Ch. 44: Et donat de censiva 9. denarios Pogesos, et

ad Calendas duos Membros, etc. Mox: In alia appendaria vallenga de censu 4. denarios Pogesos, et unum Membrum, et una emina de vino, etc. Ch. 151: Quatuor sestarios de civata, et 4. Membros de porcos, etc. Tabularium Prioratus Domini in Delphinatu: Ad Nazais Domini alterum receptum de 4. Membris de carne, etc. Fol. 108: De manso in villa Navisia servitium per Calendas 4. Membra de carne, et 4. panes, etc. Ubi membrum idem valet quod perna.

MEMBRA VOLATILIA, Quae motum habent. Leges Opstalbonicae cap. 18: Mutationes Membrorum volatiliu, ex indignatione factas, utpote oculorum, pedum, manuum vel labrorum, puniantur, sicut de homicidiis est praemissum.

VITA ET MEMBRUM: Formula usitata in hominibus, qua vassallus domino cavet, ne vita ei eripiat, aut in membris laedatur, curam praecipuum se adhibiturum. Regestum Tolosanum Camerae Comput. Paris. fol. 1. et alibi passim: Omnia servitia quae fidelis vassallus facere debet bono domino suo fideliter exhibendo, et specialiter vitam et Membrum vobis per solennem stipulationem bona fide praemittit, et inde legitur homagium vobis facio, etc. [Vide Hominium.]

MEMBRUM, Pars alterius, vel quod ab alio dependet. Charta ann. 1442. apud Madoc Formul. Anglic. pag. 147: Membrum de Rakell cum omnibus suis Membris et pertinentiis suis. Ibidem non semel occurrit. Hinc

MEMBRUM LORICAE, Pars feudi loricae, atque ut definitur in veteri Jure municipalium Normanniae MS. 1. part. sect. 3. cap. 28: Membrum de feu de Hauberc est luitime partie del feu de Hauberc, et toutes les autres parties qui sont contenues sous la menor Membrum, si come la septieme partie de la sisime, et ces autres ensuivantes. In nova Consuetudine art. 286. et 300. licet feuda omnia notitia dividi non possint, si femina tantum haeredes supersint, feuda loricae inter eas dividi possunt usque in octo partes, quae Membra loricae appellantur, [atque teneri per Membrum loricae dicuntur, ut habet Charta Philippi Pulcri Reg. Franc. ann. 1208. tom. 4. Hist. Harcur. pag. 1197.] eoque casu habet unumquodque membrum, jus curiae, usagium, jurisdictionem, et gadium-plegium. Charta Philippi Augusti Regis Franc. ann. 1218: Exceptis bovis et feodis loricae et Membris feodorum loricae, etc. In Herouvaliano Regesto fol. 176. [Vide Feudum.]

Hinc Tenir per membre dicitur, cum feudum inter plures dividitur. Charta Phil. Pulc. ann. 1298. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 42: Les fies et les arverestes de la chastellerie d'Eureux (Eureux) tenus per Membrum ou par demi Membrum, ou par baronnie, ou en autre maniere nu d'nu du conte d'Eureux.

MEMBRUM, Membrana. Testam. reginae Mafaldae ann. 1256. tom. 1. Probat. hist. geneal. domus reg. Portug. pag. 81: Item mando monasterio fratrum Praedicatorum de Portu... ducantur Membros veteres de illis, quos debent mihi dominus Silvester de Portu de Eiris et Pelagius Joannis, frater Dominici Joannis capellani mei, ad libros armarii... Item fratribus Minoribus de Portu centum Membros veteres, quos mihi debet Steph. Bordallus de Portu. V. Membrum 1 et 2.

MEMENTO, Pars Canonicae Ecclesiasticae, in qua mentio fit vivorum et defunctorum, quae incipit ab hac voce. [Charta ann. 1427. apud Lobinell. tom. 6. Hist. Paris pag. 697: In suo Memento Missae

habeat specialem memoriam dicti fundatoris.] Architrenius lib. 3. cap. 22:

Item in eodem ortuque sui natum Memento Nemo esse habet odio, etc.

Vulgaris loquendi formula.

MEMINERE, pro Meminisse. Chrodegangus Metensis Episcopus in Regula Canonico. cap. 56: Meminere debent Canonici quod nec Davide sanctorum, nec Salomone sapientiores possunt esse.

MEMINITUS, Praefatus, cujus facta mentio. Charta Adefonsi Reg. Hispan. ann. 1094. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 548: Dona et offero ad ipsum atrium jam Meminitum, alterum monasterium de Penna-fidel, cum suis hereditatibus ad integrum.

MEMORACULUM, Monumentum. Apuleius in Apolog. pag. mihl 497: Non inducat in animum, verum esse quod dicit, me sanctissimos tot sacrorum signa et Memoracula custodire.

MEMORALE, Instrumentum, quo inquisitiones juridicae praecipuntur. Statuta Eccl. Bajocena. ad calcem libri Johar. Abrinc. de Offic. Ecclesiast. pag. 4: Nam quidam falsis nominibus nuncupantes obligatoria instrumenta, et quittores, Memorabilia et mandata contra alios impetrant.

MEMORABILIS, pro Memorabilis, in Hist. invent. corp. S. Baudelli ann. 878. inter Instr. tom. 8. Gall. Christ. col. 168: Interea accidit ut Memorialis Gothorum princeps Bernardus... idem monasterium adveniret, etc. Ubi Memorabilis edidit Menardus inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 8. col. 2.

MEMORABILIS, Actuarium, ἠμνηστικόν, in Gloss. Graec. Lat.

MEMORAMENTUM, Monumentum, in Glossar. Isonis Magistr.

MEMORANDA, Adversaria, Gallis, Memoires. Monasticon Anglic. tom. 2. pag. 808: Vobis mandamus quod si per registra, rotulos, et Memoranda vestra, aut alio modo legitime vobis constare poterit, etc.

MEMORARI, pro Meminisse. Notitia iudicari pro Ecclesia Gerundensi tom. 3. Concil. Hispan. pag. 143: Memorati sumus, ubi nos Dominus per divina praecpta admonuit dicens: Diligite iustitiam qui iudicatis terram.

Nostris Membrum, eodem sensu, f. ad Italico Membrum, recordari. Assis. Hieros. cap. 62: Parce que on ne seroit pas Membrant que le clam fut qu'on auroit fait autrefois de lui, que memoire d'ome est mouit escaloriel. Chron. Franc. ad ann. 1296. apud D. Le Beuf tom. 1. Dissert. pag. civ.

Et cele amodo, si con mei Membrum, Parant les limes grans en Decembre.

MEMORATORIA, Idem quod mox Memoratorium. Placitum ann. 969. apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 499: Et ideo hanc brevem Memoratorium de praecpto supra dicti Imperatoris (Ottonis) et consensu domni Apostolici... facimus Abbatu Hugoni. Ibid. col. 502: Sic namque finitum est; unde pro futura memoria futuroque testimonio et cautela, hanc brevem Commemoratorium praedictus Imperator... scribere praecipit.

MEMORATORIUM, Notitia, brevis rememoratorium. Leo Ost. lib. 1. cap. 47: Non autem videri superfluum est, si hoc loco Memoratorium quod praedicti Abbatu... studio gaudium reperimus de rebus et cellis huius Monasterii... anneximus. [Placitum ann. 969. apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 508: Et post salutem paxnam hoc breve Memoratorium in omni robore

Armitatis permaneat. Vita S. Ansegisi sac. 4. Bened. part. 1. pag. 639: Memoratorium, qualiter dominus ac venerabilis Ansegisus Abbas disposuit vestimenta et calciamenta, etc.] Vide Breve rememoratorium, et Notitia. Aliud sonat in Vita S. Licinii Episc. Andegav. n. 24: Praecipit ante se memoratum leprosum adducere, et de cibo suo reficere, et post completum Memoratorium eum sibi praesentari: peracto autem Completorio tertia nocte, etc. Ubi videtur sumi pro Completorio.

MEMORIA, Monumentum, sepulcrum, μνημεν. Festus: Monumentum est quod mortui causae edificatum est, et quicquid ob memoriam alicujus factum est, etc. Florentinus JC.: Monumentum generaliter res est memoriae causa in posterum prodita, in qua si corpus, vel reliquiae inferantur, fiat sepulcrum. S. Hieronymus in cap. 22. Esaim: Quod non tam tabernaculum et domus, quam sepulcrum et Memoria appellandum est. S. Augustus de Cura pro mortuis gerenda cap. 4: Non ob aliud vel Memoria vel monumenta dicuntur ea quae insignita sunt sepulcris mortuorum, nisi quia eos qui viventium oculis morte subtrahunt, ne oblivione etiam cordibus subtrahantur, in Memoriam revocant, et admonendo faciunt cogitari: nam et Memoria nomen id apertissime ostendit, et monumentum, eo quod moneat mentem, id est, admonet, nuncupatur, etc. Idem in Pa. 48: Pompea est funebria, excipitur sepulcro pretioso, involvitur pretiosis vestibus, sepelitur unguentis et aromatibus, deinde Memoria quam habet, quam marmoratam? vivit in ipsa Memoria ille ubi mortuus est. Infra: Quando cogitat sibi Memoriam marmoratam aut excipiam facere, quasi de domo aeterna cogitat, quasi ibi maneat ille dives. Vide eundem lib. 22. de Civit. Dei cap. 10. [S. Paulinus Episc. 89. ad Severum: Prospectus vero basilicae non ut usitatio mos est Orientem spectat, sed ad domum mei B. Felicis basilicam pertinet Memoriam ejus aspiciens. Adamnan. de Locis Sanctis lib. 2. saeculo 8. Bened. part. 2. pag. 518: Trium quoque feminarum viliores et minores Memoriam eidem adaeperit Arculfus.] Velus Inscriptio: Servilius Troilus se vivo comparavit Memoriam sibi et suis. Alia: Comparaverunt sibi Memoriam duas. Occurrit non semel in aliis vet. Inscriptioibus. Vitalis agrimensor: In aliis locis Memoriam in finem constitimus. Ita apud S. Athanasium in Vita S. Antonii cap. 8. μνημα pro sepulcro sumitur, ut μνημα, in Novel. Justin. 185. cap. 8. Vide S. Hieronymus Episc. 17. sub finem.

MEMORIAE, dicta praesertim Christianis Oratoria, in quibus reconduuntur Sanctorum corpora; interdum ipsa reliquiarum conditoria. Lucifer Calaritan. lib. 2. pro S. Athanasio pag. 112. 1. Edit.: Cum sis Memoriam Beatorum Martyrum instaurans. S. Augustinus lib. 10. contra Faustum Manichaeum cap. 21: Populus Christianus Memoriam Martyrum religiosa solemnitate concelebrat, et ad excelsam imitationem, et ut meritis eorum consoletur atque orationibus adjuvetur: ita tamen ut nulli Martyrum, sed ipsi Deo Martyrum sacrificemus, quamvis in Memoriam Martyrum constituamus altaria. Consultatio Zachmi l. 1. cap. 19: Non tamen Deus Dicitur, cuius affliges salutatur, nec adolentur thure imagines, aut colenda aris superstant, sed Memoria pro merito exponuntur, ut exemplum factorum probabilius posteris praesent, aut praesentes pro abusione castigant.

Paulinus Epist. 18: *Ipsam tempus ante meridiem in votis nostris, quorum cura veneramus, per Apostolorum et Martyrum sacras Memorias consumentes.* Itinerarium Hierosolymit. seu Burdegalense: In Therobinto Cobron mil. VII. ubi est Memoria per quadrum ex lapidibus mirae pulchritudinis, in qua positi sunt Abraham, Isaac, Jacob, etc. [Concilium Bracar. inter Hispan. tom. 2. pag. 190: *Barbarae gentes devastant universam Hispaniam, templa evertunt, servos Christi occidunt in ore gladii, et Memorias Sanctorum, ossa, sepulcra, cimiteria profanant.*] Utuntur passim Scriptores, Acta martyrii S. Saturnini in Prologo et cap. 3. n. 16. Gregor. Turon. lib. 1. Miracul. cap. 27. Almoius lib. 1. de Mirac. S. Bened. cap. 28. 29. Adamnanus de locis SS. l. 2. cap. 10. Lupus Ferrariensis in Vita S. Maximi Trevir. cap. 6. Fulcinius de Gestis Abbatum Lobliensium cap. 38. Vita S. Walarici cap. 29. n. 39. Anastasius in Vita PP. pag. 3. Liber Miracul. S. Leutfredi, Rudolphus in Vita S. Liohae cap. 24. 25. Lib. 1. de Mirac. S. Dionysii cap. 5. etc. Adde Balduinum ad Optatum pag. 100. l. Edit.

† MEMORIA, Ecclesia, sacellum. Charta ann. 1046. ex Archivis S. Victoris Massil.: *Cedimus quippe vel condonamus predicto nostro Redemptori ejusque almae Genitricis Memorie. Vita S. Liohae saeculo 3. Bened. part. 2. pag. 257: Ecclesia augustius edificata... ossa ejus transiit, et in australi porticu juxta Memoriam S. Ignatii martyris posuit.* Almoius de Miracul. S. Benedicti saec. 4. Bened. part. 2. pag. 373: *Domum emtam ceram, juxta praestensam visionem, ad Memoriam inclite Virginis Maris deferens, etc.*

† MEMORIA, Altare. Vita S. Bertulfi Abb. Renticens. saec. 5. Bened. part. 1. pag. 59: *In Blandiniensi namque ecclesia Memoriam fidelium defunctorum constructi fidelium vivorum industria.*

† MEMORIA, Loculus, in quo Reliquiae alicujus Sancti reconditas. Miracula S. Landeberti Episc. Traject. saec. 8. Bened. part. 1. pag. 80: *Dignam et praeparaverunt mansuunculam, quae opere artificum mirabili et copiosa mole auri et argenti et gemmarum et lapidum pretiosorum... fabricata est... ibique, ut decebat, urbana et venerabilis mirifica Memoria haec praegrandi ecclesia composita est.* Ubi de loculo sermonem fieri ex eo probat Mabillonius, quod in primo Triumpho ejusdem Sancti Obertus Episcopus Memoriam B. Martyris in quo jacebant sacratissima ejus Reliquiae, auro cooperatum sacrustasse dicitur.

† MEMORIA, dicitur de qualibet re quae Sancto alicui in usu fuit, v. g. de baculo. Translat. S. Launomari Abb. Curblionens. saec. 4. Bened. part. 2. pag. 248: *Missi eo monachi secum deferunt gloriosum baculum Confessoris... At ne quis ignoraret istam. Sancti Memoriam cum inesse ecclesiam, superpositus altari rei Adam exhibebat.*

MEMORIAE, Exequiae. Provinciale Cantuar. Eccl. l. 8. tit. 14: *Peractis a viris Ecclesiasticis mortuorum Memoriae, etc.* [Synodus Limensis tom. 4. Concil. Hispan. pag. 754: *Quod in oblationibus et Memoriae quae pro defunctis sunt non apponantur sacci palearum nec lagenae aquae, vel alia res quae in specie non compleant.*]

MEMORIAE, Anniversarii Sanctorum dies, seu festa. Joannes Hierosolymitanus lib. 8. in Stratagemata B. Job: *Propterea et Memorias Sanctorum faci-*

mus, et parentum nostrorum vel amicorum in fide morientium devote Memoriam agimus, etc. Anastasius Bibliothec. in Histor. Eccles.: *Festus Senator urbis Romae missus ad Anastasium propter quasdam civitatis utilitates, Memorias sanctorum Apostolorum festivitatem majorem petiit celebrari.*

MEMORIA VICTORIAE, Tropaeum, Gell. Trophae. Lib. de Mirabil. Romae ex Cod. reg. 4188: *Date michi xxx. milia sesternas, et Memoriam victoriae michi facietis post peractum bellum.*

MEMORIA, Commemoratio alicujus sancti in officio ecclesiastico. Stat. S. Capel. Bitur. ann. 1407. ex Bibl. reg.: *Benedicamus dicitur a vicario hebdomadario in sua sede, et versiculi Memoriarum, et etiam habebit ibidem incipere antiphonam Memoriarum.*

SANCTAE MEMORIAE, Magno de Notis: *SC. MM. sanctae memoriae.* Epitaphium in Cathedrali Ecclesia Vasonensi: *† Hic in pace requiescit Sanctae Memoriae Eripius Pbr. qui vixit ans. XXVII. mens. X. d. XVIII. Ob. VIII. XI. Februar. P. C. iterum Agapiti V. C. Cons. 4. Commemoratorium Maril Mercatoris § 1: *A quodam Paulino Diacono Sanctae Memoriae Ambrosii Mediolanensis Episcopi, etc.* Vide Ughellum tom. 4. Ital. Sacrae pag. 948. et 1062. *Bona Memoria.* Aliud Epitaphium: *Obiit bon. M. Casaria medium noct. D. Dominico inlucescentis VI. Idus Decembr. quatrages. et VI. P. C. Basilii junioris V. CC. ann. XII. reg. domini Childaberti Reg. Indict. quinta.* Adde Joannem Sponum in Antiquitatibus Lugdun. pag. 48. 49. 66. 74. 201. 226. *Beata Memoria.* Marius Mercator lib. subnotat. cap. 9: *Sanctae ac beatae Memoriae Augustini Episcopi, etc. Perennis Memoriae, Constantinus M. de Constantio Patre, in l. 6. Cod. Th. de Cohort. (8. 4.) Maximas utitur, de eodem Augusto, apud S. Athanasium in Epist. ad Constantium. Triumphalis Memoriae, in l. 1. Cod. Si nuptiae ex rescripto petantur, et (8. 10.) in Collat. 3. Carthagini. cap. ult. *Venerabilis Memoriae,* apud Facundum Hermianensem lib. 4. cap. 4. *Augustae Memoriae,* apud eundem lib. 12. cap. 3. de Marciano Imp. *Principalis Memoriae,* in Diurno Romano pag. 26. de Theodosio Imperatore. *Clarissima Memoriae.* Magno de Notis: *C. M. V. clarissima Memoriae vir.* Vide l. 1. Cod. Th. de annona et trib. (11. 1.) l. 14. de Navicular. (18. 5.) *Illustris Memoriae,* apud Willelm. Tyrium lib. 5. cap. 28. lib. 20. cap. 3. lib. 21. cap. 1. lib. 22. cap. 10. *Spectabilis Memoriae,* in leg. 45. de Heretic. (16. 5.) *Admirabilis Memoriae,* apud Vigilium Tapsensem pag. 556. *Felicitas Memoriae,* apud Victorem III. lib. 1. Dial. Apostolicam Memoriae, de Summo Pontifice, in Epist. 9. Hadriani II. PP. *Hilaris Memoriae,* de Guillelmo de Campellis Episcopo Catalaunensi, apud Johan. Sarisber. lib. 3. Metalogic. cap. 9. *Bona et jucunda recordationis,* apud eundem Epist. 30.**

BEATAE MEMORIAE Pipinus rex dicitur a Carolo M. in Charta ann. 678. tom. 5. Collect. Histor. Franc. pag. 717. Ita et Ludovicus VI. in Ch. Ludov. Jun. ann. 1188. ex Reg. 122. Chartoph. reg. ch. 240. *Dives ac felicitas Memoriae Henricus I. rex Franc. in Ch. Phil. I. ejus filii ann. 1075. ex Chartul. S. Magl. ch. 12. Excellentissima memoriae Alphonsus rex, in Charta ann. 1211. tom. 1. Probat. hist. geneal. domus reg. Portug. pag. 12. Liberalis memoriae Stephanus avunculus Manassis episc. Aurel. in Ch. ann.*

1150. Inter Instr. tom. 8. Gall. Christ. col. 510. *Magna memoria Henricus dux Brabantiae, in Ch. ann. 1267. ex Cod. reg. 10197. 2. 2. fol. 35. r. Personae de grant Memoire seigneur Guillaume de S. Germain,.... procureur general du roy nostre seigneur, in Charta ann. 1266. ex Reg. 122. ch. 26. Meritis recordationis S. Ludovicus, in Arest. ann. 1206. ex Reg. Olim parlam. Paris. Perennis recordationis, inclitissima et diu memoria Henricus V. rex Angl. in Ch. Henr. VI. ex Cod. reg. 8267. 4. fol. 97. v. Persuasis memoriae Arnolfus, Carolomanni filius, in Mirac. S. Emmer. tom. 6. Sept. pag. 499. col. 1.*

Neque tantum istae formulae de mortua usurpatae, sed etiam de superstitibus, ut apud Eddium Stephanum in Vita S. Wilfridi cap. 21: *Porro beata Memoriae, adhuc vivens gratia domini, Arco Episcopus, etc.* Cui scilicet librum suum dedicat. Adde cap. 58. 61. Unde vero eae ortae formulae, docet Goarus ad Eucholog. pag. 144. [Vide Marin. Diplom. papyr. num. 75. not. 18.]

Alia simul collecta in hanc rem exempla videas in Dissertatione de Formulis *Bona memoriae, Pia memoriae,* edita tom. 9. Opusculorum philolog. ab Ignat. Maria Como publicatorum Venetis ann. 1788.

MEMORIA, Scriptum summarium, quod rerum actarum memoriam renovat: unde quaedam Camera Computorum regesta, *Memoriae* appellata. Inst. Cam. Comput. Paris. ann. 1383. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 43. art. 24: *In tertio libro scribantur et registrentur Memoriae, acta et gesta in dicta Camera Computorum.*

MEMORIA, Sensus, Gall. *Sentiment, esprit, sens,* alias *Memoire.* Lit. remis. ann. 1381. in Reg. 120. Chartoph. reg. ch. 49: *Johannes Condaz.... ; arcussit cum ligone atrociter super capud ipsum Johannem Molnerii, sanguinis unda non modica profuente ac in terram decurrente, ita quod capucium ipsum Johannis Molnerii fuit ex illo ictu ligonis ruptum in quatuor partes, et ipse Johannes Molnerii maximo timore fere Memoria privatus.... Dicitur Johannes Molnerii videns tot angustias, licet graviter percussus ac vulneratus Memoriae fere privatus fuisset, ut jam dictum est, arripuit fugam.* Prolog. in Mirac. S. Ludov. edit reg. pag. 391: *Ceus qui estoient hors de leur Memoire, etc. Memoire, Pars capitis aversa uncupatur, in aliis Lit. ann. 1455. ex Reg. 187. ch. 145: *Cellui Pradel getta une pierre à l'encontre dudit Estienne, qui estoit encliné vers terre, et lui en bailla sur la Memoire de la teste, et lui en fit une grant plaie.**

MEMORIA, Litis judicandae instructio, ordinatio, *Memoire.* Regestum Parlamenti ann. 1452. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvera. pag. 455: *Quod dicta Memoriae seu scripturae per modum Memoriarum processui principali jungerentur.* Vide *Memoriae.*

MEMORIAE, Qui memoriam conservat et ab oblivione vindicat. Prologus MS. Vitae S. Samsonis Dol.: *Hac paucissima admodum verba Memoriae litteris tradere conatus sum.*

MEMORIALE, Idem quod Memoria, Monumentum, sepulcrum. Ordericus Vitalis lib. 7. pag. 648: *Memoriale ejus super ipsam ex auro gemmis mirifice constructum est, et epitaphium hujusmodi litteris aureis comitar exaratum est.* Utitur et lib. 8. pag. 663. [Johannis Iperli Chron. S. Bertini part. 12. apud Marten.

tom. 3. Anecd. col. 613: *Memoriale vero ejus (Balduini) sive tumbam solemnem statuerunt, et altam ex ere fabricatam et auratam cum cruce desuper posita et affixa, quæ adhuc hodie solennis et honesta durat. Anniversarium autem ejus, etc.*

MEMORIALE. Diploma, charta, notitia. Litteræ Philippi I. Reg. Franc. ann. 1082. tom. 2. Histor. Eccl. Meldens. pag. 15: *Et ut hoc largitionis donum et concessio nostra firma et inconcussa permaneat, Memoriale istud inde fieri, et nostri nominis caractere et sigillo, presentibus de palatio nostro, quorum nomina subtitulata sunt, signari et corroborari precipimus. Vide Memoratorium.*

MEMORIALE. Index, syllabus. Epitom. Constit. Eccl. Valent. tom. 4. Concil. Hispan. pag. 147: *Per archiverios Capituli fiat unum Memoriale omnium negotiorum ecclesie.*

MEMORIALE. Memoria. Gesta Regum Francor. cap. 1: *Coperuntque edificare civitatem ob Memoriale eorum, appellaturumque Sicambriam, id est, in eorum memoriam. Charta Hugonis Capeti Regis pro Monast. Fossatensi in eisdem Monasterii Tabul. fol. 13. Nostrum Memoriale conjugis meæ seu filii nostri Roberti Regis ac consortii regni nostri eternalliter fundendo pro nobis preces inibi habeatur.*

MEMORIALE COLLECTARUM. Tabulæ publicæ, in quas referbantur collationes, tributa. Stat. Bonon. ann. 1262. tom. III. pag. 811: *Quod de libris Collectarum et Condemnationum fiant duo Memoriale. In aliis codicibus eorundem Statutorum eodem intellectu usurpat vox Abecedarium: De Abecedaris faciendis de libris Collectarum, et Capu-soldorum. [FR.]*

MEMORIALE CONDEMPNATIONUM. Vide vocem supra allatam. [FR.]

MEMORIALES. Qui in scriptis memorie militabant, de quibus lex 2. Cod. Th. de Privileg. eorum qui in sacro Palat. etc. (6. 35.) S. Ambrosius Epist. ad Marcellianum: *Palatina omnia officia, hoc est, Memoriales, Agentes in rebus, apparitores diversorum commodorum. Vetus Codex Prisciani MS. laudatus a Steph. Bauzio: Fl. Theodos. V. D. Memoriales sacri scripti epistolæ, et Adjutor Quæstoris sacri Palatii, etc. In Concil. Aquileiensi sub Damaso PP. exstat Epistola Marcelli Memoriales. Concil. Calchedon. Act. 4: *Ἐκτίθεισιν μεμνησθέντων τῶν Ἱεροκλήων ἐπιμνηστικῶν, in Hist. Concil. Florentin. per Sylvest. Sguropolum sect. 5. cap. 15.] Eisdem esse putat Meursius, qui posterioribus dicti sunt ὁ ἐπιμνηστικῶν Ἀρχιεπισκόπων. Vide Magister Memoriale.**

MEMORIALES videntur appellati in vetere Consuetud. Bituric. apud Thomasseium pag. 335. quos *Grapharios* dicimus, seu *Greffiers*. Statutum ann. 1327. pro Castelleo Paris. in Regesto temporalitatum Camera Paris. Comput. fol. 105: *Ceux qui feront les Memoriaux seront personnes souffisans et jurez, et ne feront Memoriaux ne accors, si les parties ne sont presentes, et a accord de l'écriture, et jureront les Advocats qu'ils ne contrediront les Memoriaux que plaider auront, aus les accorderont selon ce que plaide auront, et y seront icieux. Notaires mis et établis, de par le Prevost, bons et souffisans, etc.*

MEMORIALES MEMBRANE, in Inscript. Codicis Carolini MS. apud Lambecium lib. 2. Commentar. de Biblioth. Cesarea

cap. 5. quæ conservant memoriam, et ab oblivione vindicant. Capitul. Caroli C. tit. 22. § 12: *Et in suis Memorialibus adnotent de quibus Comitibus commendaverint. Eodem sensu quo Memoriales libri apud Suetonium, et Memoriales tituli apud A. Gellium.*

MEMORIALIA. Scripta, quæ liti instruenda inseriunt, *Memoires*. Instrum. ann. 1482. ex Tabular. B. M. de Bononuntio Rotomag.: *Testes, litteras, acta, Memorialia, instrumenta, et quæviscunque probationum genera in modum probationis producendum. Vide in Memoria.*

MEMORIALIA CONTRACTUUM, ET ULTIMARUM VOLUNTATUM, Acta publica, in quæ referbantur per notarios instrumenta contractuum et ultimarum voluntatum. Stat. facta per dd. Loderengum et Catalanum ann. 1265. inter Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. III. pag. 625: *Qualiter contractus et ultime voluntates per notarios in Memorialibus redcantur, et qualiter ipsi notarii eligantur, et qualiter ipsa Memorialia fiant. [FR.]*

MEMORIALIS LIBER. Necrologium, in quo nomina benefactorum et amicorum notabatur; in codice vero, quo Regula descripta erat, si solummodo inscriberentur qui monasterium polioribus beneficiis dotaverant, aut qui fraternalitatis fœderæ monachis conjuncti erant. S. Wilhelmi Constitut. Hirsaug. lib. 2. cap. 17: *In libro Memoriali quemcumque vult (Prior) facit notari; sed non in Regula absque domni Abbatis licentia.*

MEMORIALIS CUCULLA; [Pœnæ genus Canonicorum Regularium, qui sine licentia Abbatis Ordinem monasticum susceperant.] Vide Cucullus.

MEMORIALIS SIGNUM, Documentum, recognitio. Chart. Henric. episc. Numb. ann. 1329. apud Haultaus. voce *E. Kentinus*, col. 385: *In Memorialeque signum juris dicti artificii per nos dati pistores annis singulis... ad curiam nostram solvere obligant.*

MEMORIALIS (LIBER) DATIUM, Acta publica, in quæ referbantur Dactia. Stat. Jurisdic. Mediol. sæc. XIV. inter Mon. Hist. Patr. Taur. tom. XVI. col. 1025: *Fiant duo libri, qui appellentur Memoriales Datorum, et Intratarum Communis Mediolani. [FR.]*

MEMORIALIS (LIBER) INTRATARUM. Vide vocem supra allatam. [FR.]

MEMORIALITER, pro Memoriter usurpat Eddius Stephanus in Vita S. Wilfridi cap. 2: *Omnes psalmodum seriem Memorialiter et aliquantos libros didicit. Adde cap. 3. 49. 61.*

MEMORIALITER, In memoriam. Charta Radulf. dom. de Couclero ann. 1187. in Chartul. Mont. S. Mart. ch. 15: *Pro anima mea sollempne servitium celebrabunt et anniversarium meum Memorialiter perpetuo facient. Lib. de Mirab. Romæ apud Montemfalc. in Diar. Ital. pag. 297: *Ipsium quoque regem... sub ungula equi Memorialiter destinauerunt. Vide Memoriter.**

MEMORIOSUS, Qui memoriæ habet; Memor vero, beneficium, vel q. defensio-nis memor est, Papias. Gloss. e antiquæ MSS.: *Capar. Memoriosus.* Pontius in Vita et passione S. Cypriani: *Cui enim posset non esse miraculo tam Memoriosæ mentis oblitio. S. Gerardus in Vita S. Adalhardi sec. 4. Bened. part. 1. pag. 355: *Et sermo quemque audientem sui faciebat Memoriosum.**

MEMORIOSUS, Bonæ memoriæ. Epita-

phium Petri de Cernitis Legum Doctoris Bononiensis, apud Ghirardacum lib. 22. Histor. Bonon. pag. 163: *Hic jacet vir Memoriosus D. Petrus de Cernitis Legum Doctor legalissimus, sepultus 1326. 18. Decembr.*

MEMORITER, ut Memorialiter 2. Charta Sim. Tornac. et Noviom. episc. ann. 1148. in Chartul. S. Petri Insul. sign. Decanus ch. 79: *Ut in ea (ecclesia) anniversarium nostrum annualim et Memoriter celebretur. Alia ann. 1249. in parvo Reg. S. Germ. Prat. fol. 44. v. col. 2: *Cujus portæ altitudo et profundum debet quatuor et dimidium vel circiter continere (pedes) cujus mensura penes nos et penes dictos abbatem et conventum in baculo ferreo Memoriter retinetur. Charta Frider. episc. Brandenburg. ann. 1308. inter Probat. tom. 2. Annal. Præmonst. col. 126: *Qui (Norbertus) in ecclesia S. Marie Magdeburgensis Memoriter tumba requiescit.***

MEMORIUM, Scriptum, in quo actor querelas suas exponit. Chartul. B. M. Medii monast. fol. 67. v.: *Cum decanus et capitulum B. M. de Medio monasterio traxissent in causam fratrem Andream cellerarium S. Sulpitii, Girardum Majestet et Robertum de Burgo super contentis in quodam Memoria, etc.*

MEMOROSUS, *Memoriosus*, Memorabilis, in Gloss. Græc. Lat.

MEMOROSUS, Memor. Passionar. eccl. S. Quint. tom. 9. Collect. Histor. Franc. pag. 110: *Cujus (ecclesie Ambianensis) primo lacte dulciter fuerat lactatus (Otgerus), ut talem decuit filium, semper permansit Memorosus. Vide Memoriosus.*

MEMORPHIM, apud Murator. tom. 1. part. 2. pag. 47. pro *Merworphim*, quod vide.

MEMPANIS, Torporibus. Gloss. Isidor. Ubi Grævius: ex Pithonensis Excerptis lege: *Membranis, tergoribus; et vide Isidorum lib. 6. cap. 11.*

MEMPERIUM, [Torchon de cul. (Gloss. Lat. Gal. Bibl. Insul. E. 36. XV. s.)]

MEMPHITICUM, Profanum quid, abominandum. Libellus Auxilii apud Mabill. tom. 4. Analect. pag. 619: *Et cum tanta probitate predicatus toto mundo ut alter lucifer illuxisset (Formosus PP.) vim passus in sepulcro, busta diruta, ossa fracta, uti quoddam Memphiticum, ejectus est extra publicum. Ubi auctor ad cap. 23. lib. 4. Reg. respicere videtur. Memphiticus odor, apud Sidonium lib. 8. Epist. 13 pro gravis, putidus. Metis (leg. Memphitis) lieu puant, ou puant de terre, qui naist d'yaues enaouphrés, in Gloss. Lat. Gall. Sangern.*

1. MENA, Fodina, Gall. Mine; necnon et id quod ex ea exfoditur. Litteræ ann. 1260. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 54: *Ut veniam quam exinde extraxerint, possint et debeant ducere in terram nostram, et operari et affinare ipsam Menam et fundere et probare expensis suis propriis. Extractum computi ann. 1326. ibid. pag. 323: *Item pro expensis magistri Petri de Rausana et quatuor somerorum portantium Menam pro faciendo auro. Ibid. pag. 15: *Item potest Menas omnium metallorum apparere, etc. Computum ann. 1342. ibid. tom. 1. pag. 94: *Primo, receptis a Florio Gerbergis pro triginta duodenis Menæ, datis pro qualibet duodena Menæ duabus libris ferri, 60. libr. ferri. Vide infra Mineris.****

2. MENA, Luna, Dea que fluxibus præst. Laur. in Amalth. A. Gr. p. v. mensis, vel p̄v̄r, luna. Vide S. Aug. de

Civit. Dei lib. 4. cap. 11. et supra *Flores* 2.

3. **MENA**, Idem quod infra *Menamentum*. Vide in hac voce.

1. **MENACHE**. Statuta Card. Trivultii Abb. S. Victoris Massil. ann. 1581: *Subprior in die S. Illidii tenetur providere de pitantia dicta du Menache, ut moris est bene et honorifice.*

1. **MENAGERIUS**, in Chartis Massiliensibus frequenter, pro villicus, colonus, nostris *Fermier*, Massiliensibus *Ménagier*.

1. **MENAGIUM**, Familia, Gall. *Mesnager*. Charta Joan. Regis Scotiæ apud Walsingham. pag. 66. et in Chron. Trivetti ann. 1296. pag. 677: *Fidelitatem et homagium... ratione terrarum quas in nostro regno tenebant, et etiam ratione Menagii, seu retentionis nostræ... vobis reddimus per presentes.*

Rectius *Menagium* eadem notione qua *Retentio* interpretatus fuisset D. Cangius. Vide in hac voce. Pro familia vero occurrit in Testamento Theobaldi de Marliaco ann. 1287: *Pauperibus Menagii de Lavavilla, de Usavilla, et de Burco Alberti, istis tribus locis c. solidos distribuendos Pro certa agri portione... mansione seu sede occurrit vox Menage. in Charta Thomæ de Couclaco ann. 1278: Je retieng ma maison et mon porpris, et puis accroistre mon Menage de deux mesures de terre par le gré des homes qui ce seront. Idem proinde quod *Mesniagium*.*

2. **MENAGIUM DECIME**, pro Decima decimæ seu *Redecima*, occurrit in Charta ann. 1239. memorata tom. 1. Maceriarum Insulæ Barbaræ pag. 151. Quod ministerialitatis jus dicitur apud Perardum in Burgundis pag. 118. Adde pag. 92. et 122. Vide *Ministerialitas* 1. et *Caro*.

Vectura, ductio. Lib. virid. eccl. Carnot. ann. circ. 400: *Præpositi ecclesiæ Carnotensis... tenebantur... blada et avenas adduci facere ad orrea capituli... per illos qui debebant Menagia granorum.*

3. **MENAGIUM**, pro *Homenagium*. Vide in *Hominium*. [Menage, Poetis nostratibus pro tutela, defensione. Le Roman de la guerre de Troyes MS.:

Agamenon qui aseride,
Vers la lieuse se humilie,
Dou loi se met en sa Menage.]

Vel potius, pro Arbitrium, potestas, ut *Manade*, apud Rob. Burron. in Poem. Merl. MS.: *Ore m'en aquite de chou que li creantai; car je me met del tout en vostre Manade, si pore: ores faire de moi quanque il vous plaira, ou de occire ou de laisser vivre.*

4. **MENACIUM**, f. Minutum lignum quod aqua ducitur: unde vocis origo. Stat. Taurin. ann. 1349. cap. 179. ex Cod. reg. 422. A.: *Nulla persona capiat Menacium super alienam terram.* Vide *Menayca ligna*.

5. **MENADA**, Vectura, quam quis domino præstare debet: a *Menare*, ducere. Charta ann. 1198. in Chartul. Cluniac.: *Homines de Grandifonte et Fuigns de tribus mansis debent moisons, driesles, denarios et Menadas juxta consuetudinem antiquam.* Vide *Menatura*.

6. **MENALCHERA**, Servitium militare cum equis. Charta Theob. comit. Barri ann. 1246. inter Probat. Hist. Viridun. pag. 15. col. 1: *Omnes liberi erunt et immunes ab omnibus Menalcheris et exercitiis meis in perpetuum. Ubi le-*

gendam suspicor Cavalcheris. Vide supra in *Caballus*.

1. **MENAMENTUM MENA**, Pactio, tractatus, Ital. *Menamento* a *Menare*, lisdem, Tractare. Instr. ann. 1217. apud Cl. V. Garam. in Ind. ad Hist. B. Chiaræ pag. 526. col. 1: *Quod pro Mena vel ordinamento inter Tudertinos et Interamentenses, vel illorum occasione, nihil dedimus nec dare convenimus, per nos vel per alium, potestati Tuderti, etc.* Aliud ann. 1242. ibid. in Dissert. 8. pag. 245: *Juraverunt non facere pactum, neque finem, nec Menamentum aliquod cum complemento, cum imperio, nec cum aliquo qui præset imperio... sine civitate Perusii.* Charta ann. 1257. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ita. med. seculi col. 129: *Ad que vobiscum firmanda et facienda, Ranerium Zanghinum... nostrum procuratorem mittimus cum mandato ad hoc, quod prædicta vobiscum infra terminum duorum dierum tantum, cum ultra duos dies vobiscum Menamentum de prædictis tenere non possit. faciet et firmabit.*

2. **MENAMENTUM MAYERIARUM**. [Item, carta donationis facte a Raymundo Berardi de Menamento Mayeriarum. (Chevalier, Inv. archiv. Delphinat. n. 249, an. 1277.) Gallice *Contrat pour la coupe des bois de construction.*]

3. **MENANDISIA**. Charta ann. 1313. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 393. r. col. 1: *Redditus theloni, quod annuatim percipiunt et habemus super Menandisias ascendentes et descendentes per archam magni pontis Paris. Sed leg. Mercandisias. Vide in *Mercatum*.*

4. **MENARE**, a Gallico *Mener*, Ducere, regere. Camillus Peregrinus in Histor. Princip. Longobard. apud Murator. tom. 2. pag. 238: *De aliis vero personis, vel rebus habeat sicut proprium suum Menandum et gubernandum usque ad menses tres.* Chron. Bergom. ad ann. 1397. apud eundem tom. 16. col. 894: *Acceperunt duos equos qui Menabant dicta plaustra.* Vide *Menata* et *Minare*.

Unde nostris *Meneur*, Tutor, gubernator. Charta Phil. Pulc. ann. 1308. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 340. col. 2: *Johanne dame-du bois Arnaut et Rogier du bois Arnaut tuteurs, curateurs, Meneurs, etc.* Lit. remiss. ann. 1410. in Reg. 164. Chartoph. reg. ch. 329: *icellui suppliant ou ses amis pour lui ont fait paix et satisfaction au filz dudit Turout, qui est souzbagié; ou à ses Meneurs ou tuteurs pour lui.* A verbo *Mener*, Tueri, uti tutores solent. Lit. ann. 1371. tom. 7. Ordin. reg. Franc. pag. 392. art. 9: *Et a esté accordé entre nous et les diz habitans, que se il advenoit que aucuns desdiz habitans Menast son enfant, etc.* *Mesmener*, pro *Malthener*, Male accipere, in Poem. Roberti Diaboli MS.:

As félons tient et députaire
Ceux qui sont fol ont Mesmené.

Vide supra *Malectraturæ*. *Parmener* vide *dissolue*, Libidinosè vivere, in Lit. remiss. ann. 1493. ex Reg. 163. ch. 267.

5. **MENARIA**, An idem quod in Consuet. Britan. art. 263: *La menée et obeissance du fief dicitur?* Charta Pontii Episc. Glauatensis ann. 1096. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. 550: *Dedit prædicto monasterio (S. Victoris Massil.)... de honore suo quem per alodium ex parte genitorum suorum possidebat, videlicet decenam in Castellana, et unum mansum in Rocha-rusa, et decenam in Alonso, et decenam in Thoramina, cum tertia parte de Menaria quam ibi habebat.* Vide *Menée de poulet*. [° F.

pro *Maneria*, mansio, domus. Vide in hac voce.]

1. **MENARS**, f. Fons, scaturigo, ab Hisp. *Manar*, scaturire. Charta ann. 1060. Append. Marcæ Hispan. col. 1119: *Et sunt hæc omnia terræ, vineæ, casæ, casales, molendina et Menars, et aquæ, cultum et eremium.* Vide *Meneres*.

1. **MENATA**, Clandestinum consilium, ex Gall. *Menée*, Formula 24. ex Andegavensib.: *Quasi animalia per sua Menata eos ducere habuissent, et ipsa animalia per sua Menata aliquas mortas fecerant, etc. ipsa pecora illi exercitassit, etc.* Infra: *Et ipsi illi taliter locutus fuit, quod nec sua animalia nunquam menassit, nec per sua Menata ipsa animalia degere nunquam habuissent, etc.*

2. **MENATA**, Ductio, ab Italico *Menare*, Ducere. Stat. Cadubr. pag. 52. r.: *Item quod omnes et singuli mercatores lignaminis, tam terrigenæ quam forenses, conducentes seu conduci facientes tayolas per aquas et flumina terræ Cadubrii, teneantur et debeant cum auctoritate domini per quindecim dies, antequam incipiant Menatam aliquam facere, etc.*

3. **MENATOR**, Asinarius in molendino serviens, Ital. *Asinaio*. Gall. *Amier*. Stat. Casal. sæc. XIV. inter Mon. Hist. Patr. Taur. tom. II. col. 1057: *Item statutum est quod molinarii teneantur molere granum illud quod prius fuerit ad molendum... et possit quilibet Menator ducere tres asinas... Et paulo post: Item statutum est quod Menatores non debeant ducere ad Padum multuram, sed capta multura ad locum, ubi pensatur blava et farina, debeant ipsam ducere intus burgum Cassalis, etc.* [Fr.]

4. **MENATORIUM**, Instrumentum, quo aliquid cum altero jungitur et movetur, Ital. *Menatoio*, a *Menare*, lisdem, Agitare, commovere. Guido de Vigev. MS. de Modo expugn. T. S.: *Restrignantur cordæ cum lignis Menatoris grossis, ut est lancea; sic longis, ut unum Menatorium conjungatur cum altero, ut possit simul ligari et Menatoria unius lateris assidis ligentur cum Menatoriis alterius lateris.*

5. **MENATURA**, Vectura, ductio, ab Ital. *Menare*, conducere. Statuta Vercell. lib. 4. f. 72. v.: *Teneantur molinarii omne granum custodire bona fide per se et ductores suos, et non capere pro mollura cocte et Menatura ultra cupos sex.*

6. **MENAUULUM**, Jaculi genus est, cujus meminit Leo Imperator in *Tactis*, sed solus, quod sciam, meminit. Ita Carolus de Aquino in *Lex. milit.* [° Vide *Glossar. med. Græc.* in *Mexario*, col. 904.]

7. **MENAYCA LIGNA**, Minuta, ni fallor, Gallice *Menus bois*. Statuta Vercell. lib. 5. f. 123. recto: *Salvo quod ligna Menayca et sicca de bosco possint portari.* Ibid. fol. 124. v.: *Item quod liceat cuilibet capere et portare ligna que inventrent de Menaycis aquarum.* Hinc cap. titulus præfigitur: *De lignis Menaycis.* [° Vide supra *Menacium*.]

8. **MENCALDUS**, Mensura frumentaria, in diocesis Cameracensi et Atrebatensi nota. Charta Nicolai Episc. Cameracensis ann. 1161. in Tabul. Montis S. Martini: *Statutum est etiam quod 17. Mencaldi de frumto, quorum cumulus abrasus fuerit fusto ad fustam dabuntur pro modio frumenti, et 16. Mencaldi de avena cumulati dabuntur pro modio avenæ.*

9. **MENCAUDUS**, Eadem notione, in Charta ann. 1192. in Chartul. S. Quin-

tini in insula pag. 170 : Item 6. rases
avenas, 13. saponas, 9. fouachas, quelibet
fouacha valoris unius Mencaudi bladi
solubilis ad consuetudinem brugensium.
Mascot dicitur in Adequatione mensu-
rarum infra in voce Modius 2.

MENCALDATA, Gall. *Mencaldée*, [Men-
sura 100 virgarum] Charta anni 1209.
Quatuor modiatas et quinque Mencalda-
tas nemoris de Hangicourt reclamarunt.
[Charta Eustachii de nova villa ann.
1257. apud Duchesium Hist. Betun.
inter Probat. pag. 165 : Eadem capella-
ria conferens decem et septem Mencalda-
tas terre. Occurrit passim in veteribus
Chartis apud Joan. Carpentar. 4. parte
Hist. Camerac. pag. 26. 29. 40. Vide
Lancea Sartatoria et Mencaldata.]

MENCALDATA, pro *Mencaltus*. Charta
ann. circ. 1000. apud Miræum tom. 2.
pag. 985 : Ex quibus Petrus Porcarius
triginta Mencaldatas annuatim solvit,
Bolardus etiam totidem.

MENCALIS, [Moneta Hispanica ge-
nus] Charta Hispanica apud Yezep in
Chronico Ord. S. Benedicti tom. 6.
pag. 353 : De singulis quibusque annis
ducentos Mencalis, quibus incipitur dor-
mitorium, quod ego complere me spondeo,
vita comes fuerit.

MENCATUS, ut *Mencaldus*, Mensura
frumentaria Charta ann. 1200 ex Ta-
bul. eccl. Camerac. : Unum Mencatum
avenæ, duos capones et sex denarios da-
bit. Vide prox. *Mencoudus*.

MENCEPS, *Menie captus, inquis*, Ugu-
lionii *Μενεψίατος*, [Vita S. Gerardi Abb.
Bromby. sæc. 5. Bened. pag. 292. Ubi
quasi *Menceps* dentibus stridere, monas
contorque-re, crura brachiaque huc illuc
disjicere. *Menceps, hoi's du sens*, in
Gloss. Lit. Gall. Sangerm.]

MENCEPS, Provinc. Lat. ex Cod. reg.
7677 : *Dessennat, Prov. Menceps, cadu-
cus, delirus*.

MENCIANUS, pro *Meltianus*, Pagus
Meldensis, vulgo *Le Multien*, alias *Men-
cien*. Lit. remiss. ann. 1358. in Reg. 89.
Chartoph. reg. ch. 288. *Jehan Hullole te-
moranant à Estanéguy en Menciau ou
bailliage de Valoys, etc.*

MENCLA, *Mencla*, Mentula Supplem.
Antiq.

MENCODATUS, Mensura agraria cen-
tum virgarum Charta ann. 1200 ex
Chartul. 21. Corp. *De qualitate autem
dimidio Mencionato terre, castigato apud
Coluncas, habet xij. denarios*. Vide in
Mencaltus.

MENCOLAITA, Eadem notione Charta
Andr. Novog. episc. ann. 1300 in Reg.
45. Chartoph. reg. ch. 113. *Item tres
Mencolaitas terre vel circiter, que fue-
runt Simonis le Laitier*.

MENCOLDIATA TERRE, Idem quod
Mencaldata. Codex MS. Montis S. Quin-
tini. *Insuper dedit ei Abbas unam Men-
coldiatah terre in phœdum, liberam a
terragio, set non a iustitia*. Vide *Men-
caltus*.

MENCODUS, Mensura frumentaria,
idem quod *Mencaldus*. Charta ann. 1241
in Chartul. prior. Lehan. ch. 16. *Con-
prior et conventus Lehanensis tenentur
nobis annuatim in duobus Mencionis fru-
menti et dimidio. Et nos teneremur eis
in duobus Mencionis frumenti, etc.*

MENDA, [Circumlocutio] Aule Regie
cap. 21 : *Carta et acta cum quadam
Menda circa cubitum dependente, in tu-
nica, que quasi auris circumvolat ari-
tina, jam videntur plurium vestimenta*.
Ubi legendum puto *Mencha*, ex Gallico,
Mancho, id est, *Manica*, dependens a
cubito.

MENDA, pro *Emenda*. Tabular.
Parteniac. et Casse Dei apud Stephanot.
tom. 2. Antiquit. Bened. Pictav. MSS.
pag. 498. *Nullam rem penitus in præ-
dictis burgis, retinentes præter Mendam
consuetudinariam quam solvent predicti
homines monachorum*.

MENDACIOQUIUM, *Μενδακιον*, i.
Mendacium. Gloss. Lat. Græc. MS. Sangerm.

MENDACIOQUUS, *Μενδακιος*. Vetus
versio Epistolæ S. Pauli ad Timotheum,
in Concilio Sirmondi tom. 1. pag. 231.
*Intendens Spiritibus seductoribus et doc-
trinis demoniorum et Mendacioquorum*.
Ita Lucifer Calaritanus pag. 328. I.
Edit. *Mendacioquentium præfert*. [*Men-
daciomer pro Mensonger, mendax, usurp-
at le Roman de la guerre de Troyes*
MS.]

Nos sera mès tozora retrat
Que parjuré soies et faus,
Et Mensongier et desloiaus.]

*Mensonger, qui est autem à dire
omne mendacium, in Lit. remiss. ann.
1176. ex leg. 204. Chartoph. reg. ch. 33.
Mendaciable, eadem acceptione, apud
Gaignon in Paragr. hum. gener. MS.*

Vous vous en tenez à table
L'Empereur et Mendaciable ?

A veteri Gallico *Menchaigne*, pro *Men-
songe*, Mendacium. Le Roman de Robert
le Inable MS.

Et moult bien set que cest Menchoige.

Gravi notitia puniebatur, qui alterum
Mendacem dicebat. Charta ann. 1240. ex
Chartul. Campan. fol. 86. col. 2. *Si
quis aliquem dixerit Mendacem, licet
inde clamor factus non fuerit, si ad no-
ticiam majoris pervenerit, et convictus
fuerit testimonio duorum burgensium,
duodecim denarios re idem dominis et ma-
jori duo denarios*.

MENDATIOSUS, Mendax. « Pasto-
res, latrones, satellites viarum, Mendati-
osus et proditores. » (B. N. MS. lat. 10272,
p. 149.)

MENDATOR, in Gloss. Isidori, pro
Mendax vel mentitor, ex emendatione
Grævi.

MENDIBULA, *le Mendibula*, Joe ou
masquaire auquerois. (Gloss. Lat. Gal.
Bibl. Insul. E. 36. XV. s.)

MENDICABULA, de monachis potis-
simum dicitur, qui, relictis suis Monas-
teriis, per diversas cellas vagabantur.
Paulinus in Poem. ad Cytherium :

Qualis vagari per mare et terras solent
Avara Mendicabula,
Qui dejerando monachos se vel naufragos,
Nomen casumque venditau.

MENDICALITER. Lit. Phil. VI. ann.
1339 in col. 3. *orester, parlam Paris.
Exceptis ecclesiis, monasteriis viduis, pu-
illis et clericis Mendicaliter viventibus*.
Id est, ex cofrogatis elemosynis. *Men-
dica*, pro *Mendiant*, in Vita J. C. MS. ubi
de clauo ad portam Templi curato :

Car bien serrent qu'il fu garis,
Qui tous tans ot este Mendis.

MENDICANTES, Gall. *Les Mendians*.
Compendium Jurium et Consuet. Uni-
vers. per Robert. Goulet fol. 13. ubi de
eius processione. *Doctores in Theo-
logia ante quos parvus bidellus Faculta-
tis, et aliqui bidelli Mendicantium*.

MENDOLE, Pisces genus. Vide infra
Selare.

MENDOSITAS, Fallacia, mendacium.
Oberti Cancellarii Annal. Genuens. lib.
2. apud Murator tom. 6. col. 301. *Pisis*

*redeuntibus sub nimia Mendositate res-
ponderunt : nos dicimus civitatem Pise-
nam honestam et legalem esse præ ni-
mium, nec unquam falsum aut inhones-
tum amavit.*

MENDOSUS, Falsus, suppositivus.
Lit. Caroli VI. ann. 1418. tom. 10. Ord. nat. reg. Franc. pag. 496. *Plurima
Mendosa et infesta sub nostro nomine
scripserunt. Vide Mendositas*.

MENDUM, Damnum. Charta ann. 1180.
apud Georg. Pilonum in Hist. Bellu-
nen-si pag. 30. *Et si contigerit quod ali-
quis ex supradictis fecerit aliquid factum,
unde Mendum exire debeat, vel propter
jam dictam societatem aliquid ex suis bo-
nis amiserit, præfatum Commune pro eo
Mendum facere debet, et amissa in inte-
grum staurare*.

MENDUM, Papias. *Menda in culpa
operis vel corporis. Mendum vero menda-
cium. Item Mendum in libris proprie.
Mendacium in cæteris rebus*.

MENEE DE POULETT. Hist. Abbatii
S. Albini Cisterc. Ord. MS. auctore
Guillelmo Gauthier : *Demique tum mo-
nachis, tum ipsorum hominibus indulgetur
ut libertatem recuperent, qua die as-
signata fuerit Rhedonis la Menée de
poulet, quibus verbis signari mihi viden-
tur generalia placita pro quodam territi-
o vicino utrumque dicti loci a S. Al-
bino : maxime cum apud Dupac Juhellus
et Gervasia concesserint Abbat. Viter-
villæ minam frumenti capiendam in feodo
Renaudi de Mota prope Castrum novum
Nom en Poulet, vel certe sequentibus sal-
tem diebus. Vide *Meneria* et *Mencia**

MENEHIS. Charta ann. 1452. ex Ar-
chivis castri Nantet. *Guillelmus Car-
dinalis de Estouteville in Regno Francie,
Ducatu Britannie, etc. Apostolicæ Sedis
Legatus. Crebra aures nostras querela
pulsavit, quam etiam gravius ad nos ve-
tulit illustris. Princeps et dominus Je-
trus Britannie Duc. Prælatos ac locorum
Ordinarios criminosis materiam tribuere
delinquendi, dum scelerati homines et
varie irretiti criminibus, ad quædam
propria Episcoporum loca confugiunt,
quorum aliqua Menehis vulgariter nun-
cupantur. Bulla Nicolai V. PP. ann.
1458. ex eodem Archivo. Sane pro parte
dilecti filii nobilis viri Petri Britannie
Ducis nobis fuit querelanter expositum,
quod quidam Prælati sui Ducatus te-
nere ecclesiastica immunitate abutentes a
sacris canonibus Ecclesiis et Ecclesiasticis
locis concessa, illam ad quædam loca pro-
phæsa, Menehis vulgariter appellata,
etiam inculta et ab hominibus desertita,
et extra membra civitatum et alia territo-
ria Ecclesiis ipsorum vel illis forte sub-
jecta nituntur extendere, frumtusos et
delinquentes ad illa confugientes, per
textu immunitatis prædictæ, tanquam
ad loca sacra confugerent, desunt autem
ex quo plurima patriæ scandala, atrocita-
tia et homicidia, aliaque dispendia obve-
niant. [Vide infra *Munhyll*]*

MENEIA. Charta Edw. I. Regis Anglie
apud Gul. Prynnem in Libertatib. Ec-
cles. Anglie. tom. 3. pag. 672. *Ita quod
hi dictam venationem illuc deferent, sin-
gulis annis faciant duos Meneias ante
magnum altare S. Petri Westmonaste-
rii, etc.* Vide *Menée de poull*.

MENERES, *Meneres*. Vetus Charta
Aragonens. tom. 8. Spicil. Arbetiani
pag. 268. *Et insuper vobis dono omnes
pasturales aquas et apales, boschos et
Meneres presentis et futura, etc.* [Ita
manet. *Et insuper vobis dono omnes pas-
turales, apales et aquales boschos et Mene-
rias presentis atque futuras, et piscatio-*

nes. Idem videtur quod *Menars*. Vide in hac voce.]

† **MENERIGÆ**. Vide *Merenigæ*.
 † **MENERIUM**. Fodina, Gall. *Miniere*. Charta ann. 1327. in Reg. 74. Chartoph. reg. ch. 391: *Exposuerunt nobis... coram predecessoribus in caput accepisse a quibus tunc regis Meneria ferri, ac quo p[ro]hibitis successerunt. Vide Minera.*

† **MENESCALLUS**, ut *Murescallus*, Capis militibus prefectus. Steph. de Infostura MS. de Bello inter Sixt. IV. PP. et reg. Ferdin. ann. 1482: *Posuerunt custodes portis et pontibus, et fecerunt unum Mensescallum pro guardia in qualibet regione.*

† **MENESCALLUS**. Qui equorum pedes terere munit, Gall. *Marechal*. Vetus Ceremoniale MS. B. M. Deauratæ Tolos. Bajuli Mensescallorum faciunt dicere unum Missam in altari B. Eligii.

† **MENESTERELLUS**. Mimus, qui instrumentis musicis canebat, nostris *Ménestrel*. Charta Phil. VI. ann. 1336. in Reg. 68. Chartoph. reg. ch. 22: *Cum Franchequini de Lucis Menesterellus noster exposuisset nobis, etc.* Lit. remiss. ann. 1377. in Reg. 111. ch. 67: *Iteux Ménestriez aierent pour corner et faire mestier en la chambre des compaignois de la ville de S. Goubain. Alie ann. 1383. in Reg. 121. ch. 6. Simon Dangu Ménestrie de haut instrument, etc. Ménestrels de trompes, in aliis ann. 1388. ex Reg. 137. ch. 6: *Quinquin Ménestrel de bouche, nez du pays d'Alemagne, in aliis ann. 1383. ex Reg. 144. c. 4H. Hinc Ménestrer, Instrumentis musicis canere. Lit. remiss. ann. 1469. in Reg. 195. ch. 338: *Ausquelles nopces Philippot et Jehan le Seelher devoient Ménestrer, comme ilz firent. Et Ménestrandie aut Ménestrandia, Menesterellorum ars. Lit. remiss. ann. 1373. in Reg. 165. ch. 68: *Comme Honnequin et Willequin ménestrez se jousent mis à servir li connestable d'Angleterre de leur mestier de Ménestrandie, etc. Stat. ann. 1407. in Reg. 161. ch. 270: *Nous avons receu l'umble supplication du roy des ménestriers... contenant comme des l'an 1396. pour leur science de Ménestrandie faire et entretenir, etc. Male editum Ménestrandie tom. 9. Ordin. pag. 198. et 199. Ménestranderie, in lisd. Stat. ex Reg. 182. ch. 93. Vide *Ministrelli*.*****

† **MENESTRA**, vox Italica, Pulmentum. Johan. Demussis Chron. Placent. ad ann. 1388. apud Murator. tom. 16. col. 582: *Post Menestram risi cum lacte amigdalorum et zucchero et speciebus, etc.*

† **Italica, Minestra, Jusculum, Hispan. Menestra, Herbarum condimentum vel opsonium.**

† **MENESTRALIA**. Vide in *Ministralibus*.

† **MENESTRALII**, Artifices, Gall. *Gens de métier*. Instrum. ann. 1350. tom. 2. Ordin. Reg. Franc. pag. 480: *Item, quod Consules habeant potestatem afforandi textores, sutores, sartores et alios Menestralios, et providendi, taxandi, statucandi et ordinandi, quod blada, vina, non immoderate vendantur. Consuet. Auscor., MSS. art. 87: *Consules debent engere olo probos homines de civitate predicta... videlicet duos de minoribus et duos de Menestralibus et quatuor de laborantibus.**

† **MENESTRALIUS**. Vide *Ministrelli*.

† **MENESTRALIUS**, ut supra *Menesterellus*. Joan. de Trokelove Annal. Eduar. II. reg. Angl. pag. 39: *At illi, in tanta perplexitate constituti, de necessitate virtutem faciebant, dicendo non esse moris*

regii alicui *Menestrallo*, palacium intrare volenti, in tanta sollemnitate aditum denegare.

† **MENESTRES**, Artifices, qui in nundinis merces suas exponunt. Codex MS. redituum Episcopat. Autissiod. ann. circ. 1230: *Merceris qui sedent ad terram unum obolum, Omnes alii Menestres sedentes ad stallum, si sint de ista villa vel de extra, quilibet debet unum denarium.*

† **MENESTREYS**. Vide *Ministrelli*.

† **MENESTRIONES**, Artifices, nostris alias *Ménestres* et *Ménestriers*. Stat. ann. 1330. inter Consuet. Genovef. MSS. fol. 10. r.: *Nus ouvriers, ne nus Ménestrieus ouvrans en leur mestier de serreures, etc.* Charta ann. 1342. in Reg. 72. Chartoph. reg. ch. 403: *Lequel maistre des œuvres du roy nous rapporta que lesdites réparacions cousteroient bien trois cenz livres Paris et que il ne pouoit trouver ouvriers, qui pour moins le vouissent faire, combien que il en eust enquis et eue diligement a plusieurs Ménestres. Reg. Capitul. eccl. Belvac. ad 25. Sept. ann. 1386: *Operantibus in januis ecclesie Menestriobus dentur pro vino xxx. solidi. Vide Menestralii.**

† **MENETUM**. Lexes Forestarum Scotie. cap. 2. § 3: *Et si solus fuerit Forestarius, debet crucem facere in terra, vel arbore, ubi animalia inveniuntur, et ter cornuare Menetum. Ubi Skeheus annotat, Menetum esse speciem et formam cornu lignei, quod si inflatur, magnum et raurum edit sonum: illud forte quod *Gracile* appellabant, quod acutum, tenuem, et minutum (unde vocis etymon) sonum redderet. Chronicon Bertrandi du Guesclin MS.:*

Leurs trompetes ont fait sonner et graloier.

Μενετιζων Græci, Minurire Latini dicunt gracilem sonum edere. [qui sonus palumbis est peculiaris, unde etiam vocis etymon haud absurde accessiri posset.] Apud Spartianum in Geta, *palumbes Minurire* dicuntur. Porro *menetum* cornuare, sic expressit le Roman de Roncevaux MS.:

A sept oces grises font sonner la Mendé.

Alibi:

*De l'Olliphant la lumière dorée
 Mist à sa bouche, si corne la Mendé.*

Le Roman de Garin:

*Sonnent cil graille, et cil Olliphant cler,
 Cil Mensel pennant à rechigner.*

[Le Roman d'Alexandre MS.:

Ces Menujanx sonner, et ces labors leqir.

Le Roman d'Athis MS.

*Sonnent buisnes et labours,
 Grans cor d'airais et Meneel.*

Le Roman de la guerre de Troyes MS.:

Lor fet sonner des Moine.

Ibidem:

*Sonnent tant cors, tant Moeneus,
 Et tant ollifans clers et heus,
 Tot le marail en rotastiss: t.]*

Vide *Gracilis*.

† **MENEVELLUS**, Manipulus. Consuet. eccl. paroch. de Thostiaco Eduens. dicec. ann. 1383. ex Cod. reg. 532. B.: *Singuli parrochiani capita hospitii debent curato an us singulis unum Menevellum canapis femelle. Ménevelle vero, pro *Manivelle*, Manubrium versorium. Pactum inter abb. et homines S. Rich. ann. 1324.*

in Reg. 64. Chartoph. reg. ch. 2: *Si les estrayures des puis... ont mestier de réparation... ou se il failloit Ménevelles, etc.* Lit. remiss. ann. 1389. in Reg. 185. ch. 287: *Icellui Enguerran prist la Ménevelle ou manche du trouille d'un puis, etc.*

† **MENEVERUM**. Jo. Fortescutus de Laudibus Legum Anglim: *Capitium ejus non duo quam Menevero penulatur. Ubi expressit nostrum Menuvair. Vide in Variis.*

† **MENGERIUM**, Pastus, ex Gallico *Manger*, [seu jus pastus in præstationes pecuniarias computatum.] Charta Philippi Regis Franc. ann. 1283. qua Idem Rex pro quadam commutatione inter Theobaldum Episcop. Dolensem et Simonem de Claromonte Dom. de He-se, dimittit 8. libras pro uno *Mengerio, etc.* [Charta apud Lobinell. tom. 2. Hist. Britan. pag. 215: *Non volui ens sub tempore meo saisinam doni sui amittere, sed assignavi illos reddendos monachis singulis annis de Mengeriis de Servonio. Charta ann. 1383. apud D. Brussel tom. 2. de l'usu feud. pag. 78: *Nem ung Mengier sur le dit Evêque chacun an pour le Prévot et Seryent dudit Vidame, et un Mengier chacun an en l'eglise de Toussains es jours et en la maniere accoutumez.*] [Vide supra *Mangerium*.]*

† **MENJALLIA**, Expensa pro victu. Stat. ann. 1409. tom. 9. Ordin. reg. Franc. pag. 451. art. 85: *Animalia pro majori summa centum solidorum, quantumque sit, capta et distracta, per debitorem redimi non poterunt ultra mensuri, ne in Menjallia consumantur. Vide *Menjayllia*.*

† **MENIANUM**, Projectio, projectus, ita Græc. Gloss. Lat. Græc. MS. Sangerman. Georgius Florus de Exped. Caroli VIII. in Neapolit. Reg. apud Photofredm ad eundem Reg. pag. 286: *Nam suol Helianus ad Meniana quædam, ut spectat, ascendentem, etc.* Ubi *meniana* adjectiva interpretatur vir doctissimus. Voy nota Latio. Vide *Festum* et *Noctium*.

† **MENIARIUM**, Solier, quia solet fieri super *menia*, in veteri Glossar. ex Cod. reg. 521. Vide *Menium*.

† **MENJAYLLIA**, Expensa pro incarcerationi hominis victu et potu, a Gall. *Mangeaille*. Charta ann. 1334. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 244: *Et captos hinc inde libere sine Menjayllis aliquibus relaxandos et restituendos in locis ubi expedit. Occurrit præterea sepe in Computis Castellorum ejusdem provincie. Vide *Minjayllia* et *Carcerarium*.*

* **MENICA**, ITA, [Meningite. DIER.]

† **MENIDULA**, Passer, Gall. *Moineau*. Hist. monast. a Kenlos in Scot. apud Marten. tom. 6. Ampl. Collect. col. 321: *Sub initium istius abbatis (Simonis) aruit monasterium a Kenlos anno Domini 1218... que (fama) docet id contigisse per Menidulam, dum suum constitueret nidum et in eum conjecisset ardentem festucam.*

† **MENIFERRUM**, Collare, millus, Gall. *Collier*. Joh. Demussis Chron. Placent. apud Murator. tom. 16. col. 579: *Et super aliquibus ponuntur frisia magna et larga auri circumcirca collare gula in modum Meniferri, quod ponitur canibus circa collum eorum.*

† **MENINUS**, Ephelus honorarius, Hispanis *Menino*. Acta B. Aloysii Gonzage tom. 4. Junii pag. 689: *Aloysius et Radolfus adlecti in Meninos, hoc est, Ephelos honorarios, Jacobo Principi, ministrarunt. Hinc Gallicum, Menin, Mignon.*

† **MENIUM**, vel *Meniarium*, idem est

quod vestibulum, a manibus sumptum, etc. Vocabul. utriusque juris.

¶ **MENLA**, Panis, seu placentæ genus. Statuta Card. Trivulzii Abb. S. Vict. Massil. ann. 1581: *Item diebus Natalis Domini... dare tenetur (Pitantiarius) tres cotulas sive Menlas pro quacumque pientia.* Occurrit iterum infra.

¶ **MENNA**, vox Arabica, Beneficus, propitius; nomen Dei, qui sua sponte largitur et benefacit, ex Lexico heptaglot. Castell. apud Marten. in Ind. Onomast. ad cajcem tom. 9. Ampl. Collect. Adorabant Jahot, et Jahoc, et Azara, et Allat, et Alozei, et Menna, in Tract. de Conc. novi et vet. Test. ibid. col. 191.

¶ **MENNE**, pro Mense, aspius in Ind. Onomast. Meichelbecki ad H'st. Frisingensem.

¶ **MENNONUS**, Hircus castratus, ab Ital. *Menna*, castratus. Charta ann. 1390. ex Archivis S. Victor. Massil.: *Quilibet Mennonius solvat quatuor pataros.*

¶ **MENO**, Idem quod *Mennonius*, Hircus castratus. Provinc. *Menou*. Inquisit. ann. 1208. ex schedis Pr. de Nazauques: *Comederant furtive quendam Mennonem de capris Guillelmi Grossi. Mennonius non semel ibid.*

¶ **MENOARE**, pro Minuere. Charta Clodovæi II. Reg. Franc. ann. 658. apud Feilician. Hist. S. Dionysii pag. vi. *Argentum aurumve, vel qualemcumque speciem de quod ibidem conlatum fuit, aut erit, auferre aut Menoare, vel ad civitate deferre non debeat.* [¶ *Menomare et Menoare*, eodem sensu, dicunt Itali.]

¶ **MENOGIUS**, Manipulus minor, fasciculus, ab Italico *Meno*, minor. Stat. Avellæ ann. 1499. cap. 46. ex Cod. reg. 4624: *Solvat pro qualibet javella seu minori quantitate Menogii de banno denarius duodecim, et pro qualibet Menogio solidus duos.* Vide supra *Menogius*.

¶ **MENOLATUS**, ab Italico *Meno*, videtur, *Menota*, piscis species. Sicardi Episc. Cremon. Chronic. apud Murator. tom. 7. col. 629. *Restantius vero dominus Ille cum magna exercitu in strictura montium transitum prohibebat, dicens quod non transirent, nisi centum summa rios auro et argento oneratos darent. Imperator autem respondit, se libenter dare, sed non nisi Menolatum unum.* Nisi malis de minuta moneta id acciperet.

¶ **MENOMENA**, ut *Menolatus*, quem Rosveydus eundem esse piscem existimat, qui Plinio *Mena* dicitur. Vita S. Johannis Eleemosyn. tom. 2. Januarii pag. 505: *Mille restes siccatorum piscium, qui Menomenæ dicuntur, mille vascula uni.* Vide *Menidium*.

¶ **MENORULUS**, a Minor diminutivum esse videtur. Præceptum Caroli C. ann. 851. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 388: *Unde et eis tractum sagene concessit in ligere de Menorule villa Reate.* Nostri Menor dixere olim pro *Petit*, moindre. Petit Jean Monjot de Paris apud Borel.

Seigneur or escoutez, li grand et li Menor.

¶ **MENORUM** vel **MENOTUM**, Manica ferrea Itali. *Menotta*. Stat. crimin. Saonen. cap. 21. pag. 34: *Item quod aliquis faber seu ferrarius, seu quævis alia persona cujuscumque conditionis existat, non audeat vel præsumat deferre seu deferri vel auferri facere compedes seu ferræ, aut Menorum ab aliquo sclavo vel sclava alicujus civis vel districtualis Saonenæ, absque licentia domini vel domine.*

¶ **MENOSCABARE**, detrimentum pati, vox Hispanica *Menoscabar*. Observantiæ Re-

gni Aragon. lib. 9. tit. Actus Curiar. § 10: *Quod tales teneantur satisfacere parti læsæ totum illud quod ratione dicitur collusionis perdidit, vel Menoscabaverint, etc.* [Vide *Minus velere*.]

¶ **MENOTYRANNUS**, Attidia epitheton, quasi tyrannus seu rex mensium: Attis quippe idem qui sol, apud veteres. Inscript. antiq.: *Et Attidi sancto Menotyranno.* Vide Vandal. Dissert. 1. pag. 29. et 146. Reynes. Epist. 19. pag. 618.

¶ **MENSA**, Tumba, lapis qui sepulcro inseritur, *Tabla de pierre*. Miracula S. Columbanii cap. 9. *Jussit supradicto magistro, ut ad sacratissimum corpus cum magna reverentia accederet, Mensamque sublevarat.* Marmor reperitur ann. 1228. in Area SS. Martyrum Faustini et Jovite, Brixie in Italia, apud Ascanium Martineum in horum SS. Vitis *Favistino et Jovite Martyribus Victor Maurus* ex voto posuit *Mensam* civibus suis. In Inscriptionibus sepulchralibus non semel occurrunt hæc verba: *Mensam contra votum posuit, 850. et 1049.* Observat porro Scalliger ad Festum *mensas* in sepulchris positas, quod ad ea res divine fieri et sacro parentali.

¶ **MENSA CYPRIANI**, Carthagine, dicitur locus ubi martyrium consummavit et postmodum in memoriam mensa erecta est, non. Inquit S. Augustin. Serm. 118. de Diversis, cap. 2. *quia ibi est unquam Cyprianus epulatus, sed quia ibi est imolatus.* Exstant alii quot Sermones ejusdem S. Augustini ad hanc mensam habiti. Vide Enarrat. in Psalm. 88. et 80. et Serm. 137. de Tempore, præterea S. Fulgentium homil. 56.

¶ **MENSA**, Altare sacrum, in quo scilicet sacrum convivium peragitur, id est, in quo sacra Eucharistia conficitur et percipitur, unde et divina Eucharistia mensa nuncupatur ab Apost. 1. ad Corinth. 20. *Non potestis, inquit, Mensam Domini participare esse, et mensam demoniorum.* Ubi mensa homini est ipsa Eucharistia, cui nomen istud inditum a loco, in quo a Christo instituta fuit: quam itidem exemplo Pauli sic saepe Patres nominant, tum Græci maxime, apud quos frequens est usurpatio hujus appellationis cum diversis quæ adjungunt epithetis: *τροπαιχον τραπεζα*, in Jacobi Liturgia, a Johanne Chrysostomo in allatum Pauli locum, *τραπεζα*, *τροπαιχον* passim vocatur. Neque mirum *τροπαιχον* appellari, ut quæ nobis representet *τα σπυρια προσφρα*, ut Græci loquantur Patres. Neque aliud, opinor, est, Jurare *κατα της του Σωτηρος τραπεζης*, apud Palladium in Vita Chrysost. pag. 51. quam jurare per sacram Eucharist. Nicol. 13 PP. Epist. 2: *Altare sanctum, in quo Deo omnipotenti sacrificiorum vota persolvimus, lapsi est naturaliter communis, quia vero sacramentum est Dei adiutorio, et benedictionem suscepit, Mensa sancta efficitur.* Paulin. Nat. 9.

Namque et Apostolici cingere sub caritate Mensæ Depositi, etc.

In Capitul. Caroli M. ann. 769. cap. 14. vetantur Sacerdotes Missas celebrare, nisi in *Mensis lapideis ab Episc. consecratis.* Vide Descriptionem nostram Aedis Sophianæ n. 58. [¶ Glossar. med. Græc. voce *τραπεζα* *τραπεζα*, col. 1597.]

¶ **MENSA CANONICA**, ad quam una convivabatur Ecclesiarum Clerici. Gregorius M. lib. 3. Epist. 37: *De Fortunato autem fraternitatem vestram esse sollicitam volumus, ne vobis a malis hominibus in aliquo subripiatur. Nam audis eum*

cum decessore vestro ad Mensam Ecclesie per annos plurimos nunc usque comedisse, inter nobiles comedisse, etc. Gregor. Turon. de Vita Patrum cap. 9: *Ut nec ad convivium Mensæ Canonice cum reliquis accederet Clericus.* Idem lib. 10. Hist. cap. 31. de Baudino Episc. Turon. *Hic instituit Mensam Canonicorum, id est, ut in commune vescerentur.* Hinc

¶ **MENSA**, dictum quicquid ex bonis alicujus est, bona ipsa, patrimonium, dominicum, denique quicquid ad mensam instruendam, id est, ad vescendum, seu ad vitæ comoda necessarium est, aut conducit: nostris vulgo *Mense*. Fleta lib. 5. cap. 5. § 18: *Dominicum est proprie terra ad Mensam assignata.* Cyprianus in Vita S. Cæsarii Arelat.: *Donec omnes ab ipso essent redempti eo argento, quod venerabilis Eonius antecessor ejus Ecclesie Mensæ reliquerat.* Charta ann. 850. apud Meurissium in Histor. Episc. Metens. pag. 137: *Ut nullus prædictam villam tollat, alienet, abstrahat... ab altare B. Arnulphi, et Mensa Fratrum Monachorum.* Alla Steph. Episc. Metensis apud eundem pag. 415: *Nemo autem nos de mensa nostra quicquam recideret, aut ab Ecclesia Metensi aliquid alienare concessione tali arbitretur.* Adam Bremensis cap. 108: *Clastrum renovavit, et Canonicis Mensam ipse primus instituit.* Prius enim cum præbenda fere tenuis videretur, adjectis ex sua parte quibusdam decimis, ita ordinavit, ut abbas deur Fratrum panis ultra solitam annonam cotidie. In Epistola Joannis II. Archiep. Lugd. ad Glascuensem Episc.: *In civitate Beneventana, quæ proprie ad Mensam Apostolicam pertinet, rectorem Dominus Papa ordinat.* Tabularium Ecclesie Augustod. ann. 922: *Villam Ecclesie S. Nazarii destinavit, obsecrans ut nullus Episcopus aut Comes a mensa eorumdem Canonicorum subtrahere præsumat.* [Obituarium MS. Eccl. Morinens. fol. 9: *Leprosarie Morin. 8. sol. Mensæ S. Spiritus 7. sol. pro familia sigilliferi 5. sol.*] Eodem sensu *Mensa Episcopatus*, in Gestis Innocentii III. PP. pag. 108. *Mensa Episcopalis* [in Bulla Bonifacii VIII. PP. ann. 1285. et] apud Anselmum Leod. cap. 71. *Mensa Episcopali*, apud Baldricum in Chron. Camer. lib. 3. cap. 49. [*Mensa Monachorum*, in Invent. Reliq. S. Bertini sæc. 8. Bened. part. 1. pag. 160. et in Vita S. Hildulphi Episc. Trevir. ibid. part. 2. pag. 479. 480. eadem quæ *Conventualis* dicitur in Hist. Mediani Monast. pag. 410.] *Mensa Patriarchalis*, in Ep. Clementis VI. PP. ann. 1342. apud Waddingum. *Mensa regalis*, apud Silvestrum Giraldum in Topogr. Hibern. dist. 3. cap. 5: *Totam Mediam Mensæ regali appropriavit.* Monasticum Anglicanum tom. 2. pag. 846: *Abtulit et etiam Rex... Ecclesiam de Simondburne, quam appropriavit Mensæ sue.* Hinc in Consuetudinibus municipalibus dominus feudalis dicitur prædia vasalli sui unire suæ mensæ. *Unir à sa table*, in Turonensi art. 279. etc. Vide Stephan. Tornacensem Episc. 77. 227. 229. Gesta Abbatum Lobiens. pag. 539. tom. 6. Spicilegii Acheriani, Bovonem Sithensem Abbatem de Invent. S. Bertini cap. 6. Privilegia Ecclesie Hammaburgensis pag. 178. 190. Perardum in Burgundicis pag. 47. 52. Buzelinum in Gallo Flandr. pag. 381. Probat. Hist. Guinensis pag. 48. Bosquetum ad Innoc. III. pag. 141. etc. Ita *Tabula* usurpatur in Tabulario Abbat. Conchensis in Ruthenis Ch. 58: *Et si, quod absit, advenit aliquis Abbas aut Monachus, qui hunc*

honoram vellet auferre de Tabula sanctae Fidis, etc.

De Mensa seu patrimonio proprio domini mei regis, in Lit. ann. 1368, tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 287. art. 9. Hinc

MENSA DEI, vulgo Bureau des pauvres, hôtel-Dieu. Charta ann. 1210. ex Tabul. Compend. Recognovit se vendidisse venditione legitima Mensae Dei de Compendio decem solidos Parisienses annui census, etc.

MENSA S. SPIRITUS, eodem sensu, apud Haltaus, in Glossar. Germ. voce Heil. Geist, col. 622.

DE MENSA ALIQUIS ESSE, id est, de familia, unde Commensales, domestici. Tabular. Fiscanense ann. 1103. f. 58. Et homines qui sunt de Mensa ejus, capient lepores in warena Abbatis. Libertates Villa de S. Palad. in Biturigib. ann. 1279. Prapontus noster adversus aliquem supradictorum hominum per hominem de Mensa et de cibo suo nihil poterit probare nec dirationare. Adde Thomasser, in Consuet. Bituric. pag. 64. 68.

Mensal, eodem intellectu, in Charta ann. 1571. Le vicair de S. Jacques. comme estant Mensal dudit seigneur abbé, etc.

MENSAM TENERE, Convivio excipere, nostris, Tenir table. Anastas, in Stephano IV. PP. Tribuensque denno, ut mos est, pacem, ascendit sursum, et Mensam, ut asserunt Pontifices, tenuit, sedentes cum eo aliquantulum ex primatibus Ecclesiae et optimatibus Ecclesiae. Guill. Bibl. in Stephano VII. Per omnia sacri Palatii perrexit vestimenta, quae in tantum devastata reperit, ut de sacratis vasis, quibus Mensas tenere festis diebus Pontifices consueverunt, paucissima inventerentur.

A MENSA SEPARARI, Excommunicationis, seu Epitimiae, species apud Clericos et Monachos, quae qui damnatur, ἀποδοξία dicebatur, quod Abbatibus benedictione in mensa privaretur. Regula S. Benedicti cap. 31. Si quis Frater in levioribus culpis invenitur, a Mensae participatione privetur. Ebo Remensis Archiepiscopus de Ministris: Omnes negligentias omnium publice deprehensas in Capitulo omnium Fratrum judicio puniens his tribus modis, id est, aut carcere, aut separatione Mensae, sive in omnium verberum diversitate. Adde Regulam S. Casarii cap. 11. et Concilium Arelatense ann. 1260 cap. 11. praeterea Constitut. Ord. Praed. dist. 1. cap. 18. § 2.

Cum excommunicatis porro non licebat cibum sumere: unde qui a Christianorum convivio arcebantur, excommunicati censentur. Vincentius Lirinensis communit. I. Quid est dentare? cum hujusmodi nec cibum sumere. Versus antiqui

Si pro delictis anathema quis efficitur,
Ora, orare, vale, communico, Mensa negatur.

Si tamen paterfamilias domus excommunicantis sententia fuerit innodatus, a participatione ipsius familia excusatur, ut est apud Innocentium III. in Gestis ejusdem PP. pag. 80. Vide Excommunicatio.

Scribunt Saxo-Grammaticus lib. 10. et Sueno in Legib. Castrensib. cap. 5. statuisse Kanutum Magnum Daniae Regem, ut Curiales in capessendo mensae discubitu, ordine quo quisque Militaris muneris advocacionem sortitus fuerat, uteretur, locoque antecederet, qui prior

obsequio foret. Unde si quis delictum commisisset, non alia ei imponebatur poena, quam ut a consueto loco ad inferiorem transferretur, atque adeo tot gradibus discubitu indignior fieret, quot vicibus sodalem offendisset. Quod si quarto se quis eodem reatus genere maculasset, discreto a Milite loco, mensae alienus fiebat, commilitonum nemini catino aut calice communicabat: neque enim ter veniam experto ulterius ignoscendum putabat: quia sua jam noxa poenam meruit, qui se ea toties affect. Ita Grammaticus. Sueno vero paulo aliter: Si quem obstinata praesumptio ternis excessibus inobsequentem notaverit, et respiciere detractari, extremum omnium locandum statuerunt, imo decreverunt, ut quilibet convivorum ossa in eum pro arbitrio suo jactaret, nec quisquam propterea temeritatis aut petulantiae argueretur. Insuper ut illi in potu et cibo namine communicante, solus suo catino contentus esset et poculo.

MENSA MARMOREA, Una e Parliamenti jurisdictionibus antiquior, cui praesunt Comes stabuli, Marcescalli Franciae, Amiralus et Protoforestarius. Arstum Parliamenti ann. 1499. apud Baluz tom. 2. Hist. Arvern. pag. 461. Dicta autem causa inde ad praedictam Mensam marmoris remissa extiterat.

MENSA ROTUNDA Vide Tabula rotunda.

Si quis vero quo ordine, quibusve cibis, non conquistissimis certe, mensa Delphinorum extruebatur, cognoscere velit, adeat Ordinationem super numero et ordine mensarum ab Humberto III. editam, tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 311. et seqq. Addat et quae haec de re disserunt doctae et eruditae auctor ejusdem Hist. tom. 1. pag. 365.

MENSA AUREA, Ad usum reginarum Siciliae, apud Bened. abb. Petroburg. in Henr. II. reg. Angl. tom. 2. pag. 612. ad ann. 1190: Rex Angliae exigebat a Tancredus rege Siciliae... cathedram auream ad opus ejusdem Johanne (sororis suae) de consuetudine reginarum terrae illius; et ad opus sui ipsius Mensam auream de longitudine duodecim pedum et de latitudine pedis et dimidii... et duas tripodas aureas sub mensa aurea, etc.

MENSA, Stallum. Concil. Mompeliense ann. 1258. cap. 3. Clerici mercimoniam publice arcentis, operatorem scilicet, sive Mensam, hypothecam vel similia pro vendendis mercibus tenentes, etc. Vide Tabula.

MENSA FORENSIS, Ubi in foro mercis venum exponuntur. Bulla Innoc. II. PP. ann. 1163. inter Probat. tom. 1. Annal. Fremonst. col. 274: Domum quam dedit Lambertus de Mossa, et duas Mensas forenses, et hortum monti ecclesiae vestrae adjacentem.

MENSA, in re bellica, ut observat Carolus de Aquino in Lex. milit. sumi solet pro ea machina jaculatoria parte, quae brachia, sive alas machinae et totum pectus superimpositum sustinet: quam sic describit Turnebus Adversar. lib. 2. cap. 5. Mensa interior est, et media inter duas hinc inde scutulas, constatque regulis diaphragmatis, et tabula inter regulas et diaphragmata collocata.

MENSALE, MENSALIS, Mappa, linteum stragulum, quo mensa instruitur. Glossae antiquae MSS. et ex iis Papias: Mantilia, mappa villosa, Mensales. Idem. Mensale, dicitur quod in mensa est. Glossae MSS.: Mappa, Epularum Mensalia. Brito in Vocabular. Mappa, quod Mensale dicitur. S. Audoenus in Vita S.

Elligit: Vestimenta etiam et lectuaria, ac linteamina, Mensalia, necnon, etc. Angelmus Canonicus Leod. in Wazone Episcopo Leod. Alii mensas et Mensalia concubantes, de ipsis mensis in medium refectorium salium dederunt. RATHERIUS Veronensis in Qualitatis conjectura pag. 200. Scannalia non querit, Mensalibus indiget, lactis ternis mediocribus, ceteraque suppellectilibus delectatur. [Charta Henrici II. Imper. ann. 1023. apud Tolnerum Histor. Palat. inter Instr. pag. 23: Has duas curtes ad sagimen, et ad femoralia, mantelas etiam, et Mensalia fratrum... specialiter constituimus. Guldonis Discipuli. Farfens. cap. 48: Refectorii quippe Mensales et zallas atque linteamina, quibus seniores manus terunt, etc.] Galfridus de Vino salvo in Poetria MS.

Vaultis opprobrium mensae Mensale luteum, Paucis furere, cibis asper, potus amarus.

[Haud scio an eadem notione Sarnovius apud Ludewig. tom. 8. Reliq. MSS. pag. 321. canit.]

Addens Mensale longum, multum gratiale, Reddens castrum perpericbro, fulget ut astrum.]

Occurrit praeterea in Speculo Saxo. lib. 1. art. 22. § 4. art. 24. § 2. lib. 3. art. 38. [Germ. Dischlaken.] apud Udatricum in Consuet. Clun. lib. 3. cap. 21. Vincent. Belyac. lib. 26. cap. 62. in Statutis Egidii Episc. Sarisberiens. ann. 1256. in Vita S. Willelmi Abb. Reschild. n. 21. in Archithrenio lib. 2. cap. 15. [apud Egidium Gelenium in Colonia pag. 69.] etc.

MENSALE DIVIDERE, JOHANNES a Leydis lib. 31. cap. 50. Anno Dom. 1395 in festo Epiphaniae Domini, cum illustrissimus Dux Willelmus Comes de Ostervant sederet ad mensam Francorum Regis cum multis aliis Principibus, ecce supervenit quidam Heraldus, scindens et dividens Mensale ante jam dictum Comitum Willelmum, asserens non decere Principem sedere aliquem ad mensam Regis, qui clypeo seu armis privatus esset. Et cum idem Guillelmus respondisset se habere clypeum et arma, rursus Heraldorum Senior ait, Nequaquam, domine mi, quia Willelmus quondam Comes Hollandiae tuus quondam proavunculus nedom interfecit est a Frisionibus, sed et hodierna die adhuc invindicatus jacet in terra inimicorum suorum. Ab illis die idem Willelmus Comes cogitare cepit, qualiter confusionem illam a se removere posset. Willelmus Heda: Anno eodem Willelmo Comiti Hollandiae assedenti mensae Regis Franciae, facialis quem Heraldum vocant, laceravit Mantile sibi antepositum, obiciens indignum fore, quod aliquis interesset mensae regiae carens insignis armorum, innuens insignia ipsius Willelmi apud Frisos Orientales antea. Tractatus MS. de officio Heraldorum. Sa aucun Chevalier ou Gentilhomme avoit fait trahison en aucune partie, et estoit assis à table avec autres Chevaliers, ou Gentilhommes, ledit Roy d'armes ou Herald lui doit aller couper sa toudaille devant lui, et lui virer le pain au contraire, s'il en est requis par aucuns Chevaliers ou Gentilhommes, lequel doit estre prest de le combattre sur cette querelle: car ce n'est pas belle chose, que un traître soit honnoré comme un autre Chevalier, ou Gentilhomme. Denique Alanus Charterius in Quadrilogo invectione pag. 451: Cettui Bertrand laissa de son temps une telle remonstrance en memoire de discipline, et de Chevalerie, dont nous parlons,

que quiconque homme noble se fourfaisoit reprochablement en son estat, on lui venoit au manger trancher la nape devant soi. Vide Toacula et Mappa.

MENSALE, alias *Supertunica*, quod mensalis speciem referret. Provinciale Ecclesie Cantuar. lib. 8. tit. 1. pag. 127: *Nolumus prohibere, quia Clerici apertis et patentibus supertunicis, alias Mensalibus nuncupatis, cum manicis competentibus locis et temporibus oportunitatis... uti valeant.* Ubi Lindwoodus *Mensalia* sic dicta ait, quia in eis solebant utentes sedere ad mensam: et erant hujusmodi supertunicæ antiquæ vestes præparatæ ad parcendum vestibus magis præstitis, maxime tempore prandii vel cenæ, quibus solent comedentium et bibentium vestes cibo vel potu ab ore cadente deturperi.

MENSALES TERMINI. Vetus Agri mensuræ, pag. 25: *Termini sunt majores qui juxta flumina positi sunt. Mensales vocantur. Quod mensarum formam referunt.*

MENSARE. *Sæpius mingere.* Glossar. vet. ex Cod. reg. 7641.

MENSARIUS, Officium in collegiata ecclesia diocesis Nivernensis, is, ni fallor, qui mensam seu bona illius ecclesie administrabat, vel qui mensam escariam curabat. Polypt. paroch. ejusd. dioc. *In archipresbiteratu de Luperciacoburgo cura de Puteolis, presentatio capituli de Franoio ad nominationem Mensarii, collatio episcopi.* Quod officium

1. **MENSATA** appellari videtur in Constit. capitul. eccl. Barchin. ann. 1423. rubr. 8. ex Cod. reg. 4362: *Caveatur antea sufficienter, quod servitium Mensate debetur, ad quod fructus et jura anni ipsius immediate præcedentis obligantur indubie, fiat debite et complete.* Rursum rubr. 15: *Declaraverunt tamen ubi eadem constitutio nullatenus comprehendit debere canonicatus et præbendas ac preposituras seu Mensatos, nec non officia diaconatus et subdiaconatus ac dormitorarii dictæ sedis, et beneficia alia simplicia.*

2. **MENSATA**, Unius mensis servitium, quo Milites in Aragonia Regi obnoxii erant, quos inde *Ricos homines de la Mesada* appellabant, ut observat Hieronymus Blanca. Ximinius Petr. Salanova Justitia Aragonum tit. de Privilegiis Baronum: *Item servatur de usanzia, quemlibet Ricum hominem debere servire in anno suis expensis per Mensatam, que dicitur, sive computatur a die qua incipit ire ad Regem usque ad reversionem, juxta generale privilegium domini Regis Petri.* Et de Militum privilegiis: *Miles, vel aliquis de genere ejus, non tenetur facere pro denariis, quos tenet, Mensatam suis expensis, sed Rex tenetur ei providere juxta numerum bestiarum, quas duxerit. Que Mensata per Ricos homines non fit, nisi propter caloniam que sunt eis concessa.* Eadem habet Vitalis Oscensis Episcopus Apud Michaelem del Molino in Repertorio Foror. Arag.: *Qui tenent cavallerias honoris, tenentur servire D. Regi tempore guerre per tres menses in anno, in eundo, stando, et redeundo.* Vide *Servitium fallitum.*

MENSATA, Annona aut cibus ad unum mensem. Chronicon Fontanellense cap. 8: *Mensatas ad unumquemque mensem sufficientes præberent alimoniam, etc.* Actus B. Hugonis Archiepisc. Rotomagens. MSS.: *Mensatas in hoc Carnobio constituit, deputatis videlicet villis, que per unumquemque mensem sufficientem præberent alimoniam.* [Vide *Mesaticum.*]

MENSIONARIUS, pro *Mansionarius*, aditus, matricularius. Epist. Innocentii III. PP. ad Tarracon. Archiep. tom. 3. Conc. Hispan. pag. 410: *Sane ad nostram novem audientiam pervenisse, quod Ecclesia tibi commissa propter beneficia tam Mansionariis quam non Mansionariis assignata, cum ipsius redditus ad hoc sufficere non valeant, jam fore ad nihilum est redacta.*

MENSIONATUS, pro *Memoratus*, pluries occurrit in Charta ann. 1468. inter Schedas Pr. de *Mazaugues*. Vide *Mentionare*.

MENSIS *INTRANS*, stans et *EXIENS*. Scriptores et Diplomata, aut Regesta ævi mediæ, hoc est, post annum 1000. crebro hæc verba ingerunt, dum rerum gestarum caracterismos per dierum et mensium notas scrupulosius consignant. [Antiquior est anno 1000. hæc numerandi ratio in recensendis mensium diebus, ut videre est ex Charta ann. 757. apud Murator. tom. 3. Antiq. Ital. med. ævi col. 569: *Regnante domino nostro desiderio rege, anno regni ejus, Deo propitio, primo, quinto die intrante mense Novembrio, indictione xj.* Alia ann. 886. apud eund. in iisd. Antiq. tom. 1. col. 501: *Regnante D. N. N. Carolo et Pippino filio ejus, viris excellentissimis regibus Langobardorum in Italia, anno eorum xxxij. et xvi. die quinto decimo intrante mense Januarii, indictione xiv.* Ex quibus menses integros in duas distinctiss. ac divisiss. sectiones, non Italico modo, sed et Gallos nostros colligimus, sumpto primæ mensium partis initio a primo mensis die, alterius vero a decimo-sexto. Diversus tamen fuit utriusque partis numerandæ et computandæ modus. Nam prima mensis pars ordine consueto dinumerabatur, sumpto a primo ejusdem die principio, usque ad decimum quintum; altera autem sumpto ab ultimo mensis die initio, ordine retrogrado, non a Kalendis et a primo succedentis mensis, ut apud Latinos, ita ut decimus-sextus fuerit ultimus secundæ partis. Rollandinus qui vixit anno 1265. in tractatu *Notularum*, seu de *Arte Notariæ*. *Ponitur dies in instrumentis diversimodo: uno modo secundum consuetudinem Bononiensem in hoc exemplo, primo die intrante Maio, et sic de singulis usque ad 16. transactis autem 16. ponuntur per Exeunte, hoc modo, 15. die exeunte Maio, 14. die exeunte Maio, et sic de singulis usque ad penultimum diem: in penultimo dicunt, Penultimo die Maii, et in ultimo dicunt, Ultimo die Maii, et ita de singulis mensibus qui habent 31. diem. In aliis autem quæ habent 30. dies, procedunt similiter usque ad 15. per hanc dictionem, Intrante; et finit 15. diebus primis, descendunt per alios 15. cum hac dictione, Exeunte. Semper in prima die cujuslibet mensis non ponatur, Intrante; et in penultimo et ultimo non ponatur, Exeunte.* Aliam methodum edidit ex MS. Cod. doctissimus Mabillonius lib. 4. Analect. vet. pag. 480. hac ratione: *Mense Januario intrante dies duo, et exeunte dies septem. Mense Februario intrante dies novem, et exeunte dies quinque. Martio intrante dies tres, et exeunte dies octo. Mense Aprili dies decem, et exeunte dies octo. Maio intrante dies sex, et exeunte dies octo. Junio intrante dies novem, et exeunte dies novem. Julio intrante dies quatuor, et exeunte dies decem. Augusto intrante dies sex, et exeunte dies duodecim. [Septembri intrante dies tres, et exeunte dies septem.] Octobri intrante*

dies novem, et exeunte dies duodecim. Novembri intrante dies octo et exeunte dies duo. Decembri intrante dies duodecim, et exeunte dies tredecim. Hæc per otium expendat Lector, quæ cum Rollandino et Chartis non quadrant. [Ex his colligendum videtur, ut apud Mabill. adnotatur, si non ubique, saltem quibusdam in locis, menses non fuisse divisos in duas tantum partes, ita ut primi quindecim dies mensi intranti, mensi vero exeunti reliqui dies assignarentur: sed dies solum aliquot pauciores mensi cum intranti, tum exeunti fuisse assignatos.] Est igitur

MENSIS INTRANS, Pars prima mensis. [Charta consecrationis Eccles. B. M. de Epæta dioc. Veron.: *In Christi nomine Dei et æterni, anno a Nativitate D. N. J. C. 1186. Ind. 4. die dominico, secundo intrantis Novembris, etc.*] Vetus Charta apud Ughell. tom. 2. pag. 465: *Anno D. 1259 Indict. 2. die 14. intrante Madio, etc.* Adde pag. 658. Epitaphium Egidii Dini Judicis Patavini. apud Schraderum: *Cujus anima 1288. Ind. 12. 15. intrante Januario sui corporis nervi soluta luto, etc.* Nihil est quod habent viri doctissimi ad 20. Martii pag. 202. et 204. ubi die 19. intrantis mense Aprilis, forte mendum est in numeri nota. [Vide inscriptiones Puccinelli pag. 57.]

MENSIS INTROIENS, Ead. notione, in Charta Henrici II. Imper. ann. 1059. apud Murat. delle Antic. Estensi pag. 85: *Pridie dei Introeunte mense Decembris, etc.*

MENSIS INTROITUS. Idem. in Reg. 71. Chartoph. reg. ch. 338: *In nomine Domini. Amen. Anno incarnationis ejusdem millesimo cccmo quadragesimo, die vicesima quinta introitus mens. Aprilis, intitulata septimo Kal. Maii.*

MENSIS EXIENS, Mensis pars altera, cujus dies, ut diximus, ordine retrogrado computantur, sumpto ab ultimo initio. Vetus Charta apud Georgium Pilonum in Historia Beslunensi lib. 3. pag. 111. *Anno ejusdem Nativit. 1220. Indictione 8. die Dominica 8. exeunte Madio, etc.* quo quidem anno litera Dominicalis fuit ED. Et fol. 117: *Anno Domini 1226. Indictione 9. die Veneris 11. exeunte Madio, etc.* quo anno lit. Dominicalis fuit FE. Alia Charta apud Ughellum tom. 2. pag. 468: *Acta sunt hæc Anno Domini 1274. Indictione 2. die 8. exeunte Septemb. Alia apud eundem pag. 647: An. 1214. die 7. exeunte mense Octob. Ind. 2. etc.* Adde pag. 1013. tom. 5. pag. 767. 768. 769. 775. 830. Statuta Venetorum a Jacobo Theupulo Duce Venetorum facta, exarata dicuntur. *Currente anno Domini Incarn. die 6. exeunte mense Sept. Ind. 1. Vetus Charta apud Hieronymum dalla Corte lib. 1. et 6. Hist. Veron.: Anno 1134. Indict. 12. die Dominico, duodecimo exeunte Martio, etc.* quo anno litera Dominicalis erat B. et ita 12. exeuntis Martii erat vigesimus. Scheda alia apud Ughellum in Episcopis Veronens. pag. 757: *Die Veneris 8. exeunte Januario... anno 1186. quo litera Dominicalis erat E. Ita dies 8. exeuntis Januarii, est 24. [Tabul. Meld.: Anno Domini 1291. Ind. 5. Pontificatus dom. Nicolai PP. IV. anno 4. octava die mensis Octobris exeuntis, videlicet die Mercurii ante festum SS. Simonis et Jude Apostolorum, etc.* quo anno litera Dominicalis erat G. et ita dies 8. exeuntis Octobris erat 22. Vide Hist. Cortusorum lib. 1. cap. 3. Anonymum in Miraculis S. Ursari num. 28. Vitam B. Luce-

sii Tertiarum num. 5. Miracula B. Agidii Minorum n. 105. etc. [Vide Exitus mensis.]

MENSIS STANS, instans, astans. Idem qui *exiens*. Richardus de sancto Germano pag. 1010: *Die Mercurii octavo stans Julio in vigilia S. Jacobi, etc.* qui est Julii 24. Diurnus Romanus cap. 2. tit. 1. *Die enim illi instantis mensis obiit.* Charta apud Ughellum in Episcopis Veronensibus pag. 772: *Die 10. instante Martio, etc.* Ibid.: *Die 10. inst. April.* Interdum et saepe *stans mensis* scribitur. Apud eundem tom. 1. part. 2. pag. 202: *Anno Dom. 1268. Indict. 6. mense Augusti die quinta astans.* [Chartarium Casauriense apud Mabill. de Re Diplom. lib. 2. cap. 28. n. 5: *In anno millesimo centesimo quinto, et die mensis Octobris stans quarto decimo, per Indictionem quartam decimam.*] Apud Falconem Beneventanum pag. 319. Anacletus pseudo-Pontifex dicitur obiisse anno 1188. *septimo die stans mensis Januarii, hoc est, 25.* ex quo error deprehenditur Baronii, qui perperam haec verba ad septimum Januarii retulit, ut cum scripsit Innocentium II. PP. captum a Rogero Rege Siciliae anno 1140. *die decima mensis Julii, cum Falco, a quo exscripsit, tradat captum decima die stans mensis Julii, hoc est, 22. Julii.* Ita apud eundem Falconem, Rainulphus Dux Apuliae dicitur obiisse ultimo die stans mensis Aprilis, quod recte Idem Baronius ad ultimum Aprilis conjicit. Romualdus Salernitanus ann. 1177: *Apud Velustam usque in quartam feriam, quando jejuniu inchoatur, nono scilicet die intrantis Martii memoratus... 13. die residuo stans mensis Martii ad portum Venetiae, aura stans secunda pervenit ubi 18. dies stans Martii, est 19. non 23. ut est in margine.* Idem Romualdus hoc ipso anno: *Celebrato ibidem festo Virginis, (Assumptae) altero die Hadriaticum mare intrantes, aura stans secunda, nono die stans mensis Augusti anni et incolentes cum omnibus suis Barolum descenderunt, hoc est, 23. Augusti.* Idem rursus: *Sequenti vero die Dominica, octava scilicet die residua stans mensis Julii in vigilia B. Jacobi, etc.* Denique anno 1178: *Anno Dominice Incarnationis 1178. mense Augusti, 11. Indict. quarta die stans ejusdem mensis, videlicet in festo Decollationis B. Joannis Baptistae, etc.* qui in 29. incidit.

MENSIS RESTANS. Charta ann. 1187. apud Ughellum in Neapol. Archiep. num. 18: *Octavo die restantis mensis Martii.*

Sed et haec numerandi ratio in recensendis mensium diebus obtinuit in Francia nostra. Exstant siquidem in Regesto Tolosano Cameracensi Comput. Parisiensis. Chartae complures, quae sic clauduntur: *Actum tali die introitus vel exitus talis mensis, v. g. fol. 10: Actum anno Domini 1246. feria 5. tertio die introitus mensis Martii.* Eo ann. littera Dom. fuit G. Alia fol. 73: *Haec omnia fuerunt sic posita et concessa 13. die introitus mensis Novemb. feria 1. anno 1244. quo littera Dominicalis fuit CB. Fol. 108: 15. die introitus mensis Octob. die Dominica ann. 1234. lit. A. Et fol. 13. in Charta alia: *Nona die exitus mensis Januarii feria 2. anno Dom. 1244. qui quidem annus 1245. numerari debet, sumpto scilicet a Paschate initio, quo littera Dominicalis fuit A. Et fol. 50: In mense Febr. feria 4. in 14. die ad exitum ipsius mensis anno 1183. ab Incarnatione Domini, hoc est, anno 1184. sumpto a Paschate**

anni initio: quo littera Dominicalis fuit A. G. proinde usque ad 24. Febr. lit. A. cucurrit. Fol. 77: *Actum 8. die exitus mensis Sept. Sabbato anno 1245. quo littera Dominicalis fuit A. Alia f. 51. haec verba praefert: Hoc autem fuit 7. die exitus mensis Februarii, feria 1. anno 1236. qui fuit annus 1237. sumpto a Paschate initio, quo D. littera Dominicalis cucurrit: ac proinde hic dies incidit in 22. Febr. Alia fol. 72: *Hoc fuit ita laudatum et concessum 2. die exitus Februarii, feria 6. ann. 1248. (hoc est, 1249.) quo littera Dominicalis fuit C. Fol. 79: Act. ultima die mensis Decemb. feria 3. ann. 1247. quo lit. Domin. fuit F. [Charta ann. 1317. tom. 2. Hist. Eccl. Meldens. pag. 222: *Die Martii post festum Paschae Domini, quae fuit mensis Aprilis intrantis dies tertia.*] Ejusmodi porro loquendi, et mensium dies numerandi formulae occurrunt etiam non semel in Regesto Majori ejusdem Camerae Computor. Parisiensis. hominia a Nobilibus Aquitaniae Regi Angliae Burdegallae anno 1274. praestita continent.**

Etiam in Chartis Gallicis usurpatam hanc formulam reperio. Memor. D. Cam. Comput. Paris. ad ann. 1363. fol. 47. r: *Il ont otroyé au roy nostre sire pour un an tant seulement, commençant le jour S. Pierre entrant Aoust prochain venant, aide pour sa delivrance. Charta ann. 1450. ex Chartul. 28. Corb.: *Dont premier terme de paiement sera et esquerre au jour S. Pierre entrant Aoust prochain venant.**

Huc revocari debere merito observavit Mabillonius Diplom. lib. 2. cap. 28. n. 6. id quod A. Gellius lib. 12. cap. 13. inquit, utrum scilicet his verbis, *intra Kalendas, ipsae quoque Kalendae tenerentur.* Qua in re ex Apollinaris Sulpicii sententia pronunciat, *intra Kalendas, non ante Kalendas esse, sed in Kalendis: id est, eo ipso die quo Kalendae sunt.* Contra vero existimat ipsemet Gellius: *quoniam omne tempus, quod Kalendarum die includitur, intra Kalendas esse recte dicitur.*

MENSIS CAREII. Vide supra Careium 2.

MENSIS FENALIS, Julius. Vide Fenalis.

MENSIS MAGNUS, Junius appellatur in Chartul. Pontinac. pag. 286: *En nom de nostre Seigneur. Amen. En l'an de l'incarnation d'icelui 1292. ou mois de Juin le Grant, etc.* Ob longiores, ut puto, dies ipsius.

MENSE MATERNI, Quibus mater gravida est. Vita Theodor. abb. Andagin. tom. 4. Aug. pag. 849. col. 1: *Maternis interea Mensibus evolutis, postquam mulier conceperat divinitus nuntiata, ipsa nocte festivitatis S. Martini, dum populus ad vigiliis matutinales concurreret, peperit filium.*

MENSIS MESSIUM, Augustus. Charta Joan. decani Christianit. Damellae in Chartul. S. Petri de Monte: *Ce fut fait l'an ke li militaires corroit par 1278. ans, ou Mois de messons.*

MENSIS NOVARUM, dicitur Aprilis, quia in Terra sancta novae fruges tunc inveniuntur. Glossar. Anonymi Ms. ex Bibl. reg.

MENSES PASCHALES. Vide Bernonem Abbat. de Missa, cap. 6.

MENSIS PASCHAE, Paschatis hebdomada, vel Tempus a Ramis palmarum ad Dominicam in Albis, quod medii mensis spatium est. Charta Petri abb. S. Remigii Rem. in Chartul. Campan. fol. 217. v. col. 1: *Actum anno Domini*

m. cc. xl. vij. Dominica Mensis Paschae. Lit. baill. Senon. ann. 1266. in Chartul. eccl. Lingon. fol. 48. r: *Donné à Gray landemain dou Mois de Pasques.* Charta Ludov. comit. Nivern. et Reglest. ann. 1304. in Reg. 59. Chartoph. reg. ch. 346: *Liquels bans (de vin) commencent estre pris chascun an au jours de Pasques commensians la grant messe chantée, et dure continuellement jusque au Dimoingche dou Mois de Pasques, et en ce Dimoingche faut et fenist lidit bans la grant messe chantée.* Stat. Avenion. Mess. ubi De loco dando piscatoribus, in quod vendere possint pisces suos: *Et ad hoc faciendum rector civitatis usque ad Mensem Paschae, post statuta recitata, omni dilacione postposita teneatur.*

MENSIS PHILOSOPHORUM, apud Arnaud. in Rosario Ms. lib. 2. cap. 4: *Melius per Mensem philosophorum, quam adustio in animalibus per inhumanitatem tollitur et decoctionem.*

MENSIS vulgo RESAILLE, Ea nomenclatura donantur menses Junius et Julius. Hist. Leod. tom. 2. pag. 418: *Sententiâ et prononcé à Floynes par nous les six arbitres dessusdits, l'an de grace 1330. le j. jour de Juillet, qu'on dit Resaille-mois, le Vendredi après la Pentecoste.* Et pag. 430: *L'an de grace 1376 le 14 jour de mois de Juin, que on appelle Resaille-mois.*

*** MENSIVAGUS,** [Histrio vagusque circa menses aliorum. DIER.]

MENSOR, Agrimensor, apud Frontinum, Aggenum, Dolabellam, et alios. Alii sunt *Mensores* in Cod. Theod. de quibus est tit. 34. lib. 6. Horum enim munus fuit hospitium Principi preparare, Palatinis Principem comitantibus singulis deputatas domos enotare, et postibus hospitium nomen adscribere, ut docet lex 4. de Metatis (7. 8.) eodem Cod. ubi plura Jacobus Gothofredus. [Divera erant *Mensores* a metatoribus: hi integris castris locum deligebant, illi singulis hominibus vel in castris, vel in urbe. Vide Pitticum.] [et Glossar. med. Graecit. in Midwop. col. 986.]

MENSORIUM. Ugutio et Joan. de Janua: *Mensorium, quod est in mensa, ut mantilla, et vas escarium.* Gloss. Saxonice. Aelfrici: *Mensorium, Meose.* In Gloss. Lat. Gall.: *Chose de table, comme nappe, écuelle, plat à servir à table.* Vide *Mensorium.*

MENSTRUUA, Reditus species. Bulla Innoc. III. PP. ann. 1199. inter Instr. tom. 11. Gall. Christ. col. 169: *Capellam quae est in grangia vestra de Bodvilla, et Menstruas de archidiaconatu Belisemen.* Vide mox.

MENSTRUALIA, Idem quod *Mensata*, unius mensis servitium. [Tributa significari videntur, quae singulis mensibus exigebantur.] Charta ann. 1235. ex Schedis Petresc. apud Fr. de Mazaugues: *Concesserunt... quidquid habent, vel habebant in Cravo, sive sint pedagia, usatica, Menstrualia, etc.*

MENSTRUARE, Diminuere. Benedicti Chronicon cap. 89. apud Pertz. Script. tom. 8. pag. 719: *Roma... a Saxonum rege expoliata et Menstruata fortiter.*

MENSTRUUM CASUS, Morbus, quo quis singulis mensibus vexatur. Vita S. Arnulphi tom. 3. Aug. pag. 235. col. 1: *Domesticus mihi fidelis procurator et servus Menstruus casibus male torquetur.*

MENSUALE, ut *Mensata*, nisi fallor, Annona aut cibus ad unum mensem. Praeceptum Caroli C. ann. 819. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col.

118: *Decernimus... ut prefata villa Antoniacus cum omni integritate suisque appendiciis deinceps per omnia deserviat fratribus S. Martini peculiaris patroni nostri, ad illorum annuatim vestimenta, excepto Mensuali atque agrario in victu eorumdem attributo.*

† **MENSUALIS**, Menstruus. Castello in Chron. Bergom. ad ann. 1402. apud Murator. tom. 16. col. 906: *Item quod quilibet talea Mensualis... non duret nec vipeat nisi usque ad Kalendas Junii proxime venientis.*

† **MENSUALIM**, Singulis mensibus. Præcipium Caroli Mag. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 84: *Innotuit Serenitati regni nostri, qualiter antecessor suus Autlandus Abba quadam villis instituit, que fratribus Mensualim per totum annum servire debent.*

† **MENSULA**, diminutivum a Mensa, quo, quidquid ex bonis alienius est, significatur. Chronicon Mosomense: *De mea Mensula unam villam, Odontem nomine, cum omni banno suo subtraho. Vide Mensa.*

† **MENSULA**, Mappula. Chronicon S. Trudonis, Spicileg. Acher. tom. 7. pag. 46: *Tres solidos ad utensilia emenda... mappas, et Mensulas, et manutergia, et minuta homini. Vide Mensale.*

† **MENSULARII**, *Traslati* qui Scriptoribus Latinis Mensarii, qui mensam exercent, apud Firmicum lib. 8. Math. cap. 8.

† **MENSURA**, Modus agri, vulgo *Mesura*. [Eadem ni fallor, que *Arapennis* seu *Jugerum*, Gall. *Arpent*. Charta ann. 1187. apud Miræum tom. 1. pag. 286: *Terram quam habebant in pago Oatburc, circiter quinquaginta et septem Mensuras, reddentem singulis annis decem marcas... verpiverunt. Alia ann. 1228. ibid. pag. 417: Ut inhabitantes villam liberam, Mensuras quinquaginta pedum latitudinis et centum pedum longitudinis habeant; et singulis Mensura, singulis annis duos solidos Flandrenses et duos capones nobis et successoribus nostris solvant. Charta Guidonis Flandriæ Comit. ann. 1279. ibid. pag. 500: Viginti solidos annui census super duas Mensuras... videlicet super duas partes Mensure juxta Weroum suum, et Mensuram et tertiam partem Mensure in Ouderliet.] [Vide Mensura 3.] [Chron. Bonæ Spei pag. 289: *Acquisierat... Mensuram altam prati 16. virgis minus in eadem Roseria.*] Chronicon Andrense: *Terra 12. Mensurarum, boscus 30. Mensurarum.* Occurrit ibi passim, et in Tabulario S. Bertini, in Probationibus Hist. Guinensis pag. 96. 124. 125. etc. [Vide Forcellin. in hac voce.]*

† **MENSURA ANNONARIA**, Chronicon Bonæ Spei pag. 182: *Sub id tempus (i. ann. circ. 1252) mutata Binchiensi granorum Mensura, orta est difficultas inter nos et Pictonenses Templarios, præsententes sibi debere solvi nova Mensura, que veteri multo major erat, census 23. modiorum hyvernagii et totidem avenæ... Que decisa fuit anno 1253. reductis 23. modis hyvernagii antique Mensuræ ad 16. novæ et 23. avenæ modis ad 20. Mensura, idem quod *Sesteirale*, in Charta ann. 1278. ex Conventione inter Jacobum Aragon. Reg. et Berengarium Magalonæ Episc. *Sesteirale* sive *Mensura bladi*, etc. Belli-jocli *Mensura* est *Bichetus dimidiatus*, qui capit 12. Coponos.*

† **Mensura** frumentariæ capacitas describitur in Consuet. Castell. ad Ne-quanam ex Cod. reg. 9698. 2: *Les mu-*

gniers doivent prendre d'un moiton une escuelle et non plus; et d'une Mesure demie escuelle... La grandeur de la Mesure du blé doit tenir justement six pintes au moiton.

† **MENSURA**, in liquidis. Ekehardus Junior de Casib. S. Galli cap. 9: *Cum pane abundo et quinque Mensuris de cervisia.*

† **MENSURA REGALIS**, ad quam ceteræ mensuræ examinantur et reducuntur, in veteri Charta apud Will. Thorn pag. 1912. Edictum Pistense Caroli C. § 20: *Comes et reipublicæ ministri... provideant, quatenus justus modus, æquusque sextarius... in civitatibus, et in vicis et in villis, ad vendendum et emendum fiat; et Mensuram secundum antiquam consuetudinem de palatio nostro accipiant, etc. Mensuræ vero istæ publicæ in uniuscujusque civitatis Ecclesiis servari jubentur, in Novella Justiniani 128. et apud Julianum Antecess. cap. 555. Vide Notas nostras ad Alexiadem pag. 384 [De Mensuris Saxonum, vide Hickestium Grammat. Anglo Sax. pag. 196.]*

† **MENSURA BASSA**, Eadem que *Rasa*, *Adaquata*. Charta ann. 1044. in Reg. 87. Chartorh. reg. ch. 45: *item relicta Simonis ternarii unam eminam Bassam frumentum... Item Mathæus Marmerii unam eminam avenæ ad Mensuram bassam.* Plures ibi.

† **MENSURA CESSALIS**, Recta. Vide supra *Cessalis*.

† **MENSURA CURRENS**, que in usu est. Reg. feud. Aquit. in Cam. Comput. Paris. sign. JJ. rub. fo. 33. r. Arnaldus de Fagia... *debet sokere frumentum ad mensuram rasam et avenam ad Mensuram currentem.*

† **MENSURA MERCADALIS**, Publica, ad quam res omnes, que in mercato venduntur, exigi solent. Charta ann. 1201. apud Stephanot. Antiquit. Bened. Occitan. MSS. part. 2. pag. 440: *Singulis annis in perpetuum unum modium ejusdem bladi, quod bladam ad Mensuram mercadalem Anianensem annuatim in dicto feodo B. Marie solvere nobis debetis. Mensura cursabilis dicitur tom. 1. Chartul. S. Vandreg. pag. 216.*

† **MENSURAS PONERE**, De his statuere et definire. Charta ann. 1294. in Chartul. Belli: *Estoient en bonne saisine et paisible possession de mettre les Mesures à blé et à vin, et toutes autres manieres de mesures, grandes et petites, quelles qu'ils soient données leur banlieue.*

† **MENSURABILES PANES**, id est, Certi et statuti ponderis. Edictum Pistense Caroli C. § 20: *Sed quantos Mensurabiles panes in unaqueque civitate de justo modio Episcopi vel Abbatis seu Comit. ministeriales a pistoribus suis recipiant, tantos Mensurabiles panes de æquo modio a pistoribus, qui panem vendunt, fieri faciant.*

† **MENSURA**. Charta Dudonis Abbatis Dervensis in Tabul. ejusdem Monasterii: *Ut neque suis, neque successorum suorum temporibus quisquam vel Ministerialium vel Officialium aliquam vim vel malam consuetudinem contra nostrum decretum inferre audeat, neque Mensuras imponere, augere, minuire, neque carropera extorquere; etc. Idem Tabularium: *Monachi S. Petri et B. Bercharii proclamationem fecerunt ad magnanimum Comitem Theobaldum, de superfluitate quam Comes Breonensis dominus Walterius faciebat etc. Quam proclamationem misit predictus Comes in Mensuram. Est autem talis Mensura: Quando accipiendum erit opus castelli, et carroperum, accipiet Mi-**

*sterialis S. Petri, et cum laude ipsius Ministerialis Breonensium Comit. et accipiet secundum saluationem hominum S. Petri, et secundum saluationem Comit. [Ubi Mensura, idem esse videtur quod *Corvata* seu *opera*, quas subditi ac rustici ex Lege, non ex arbitrio domnorum suorum, ipsis præstare tenentur.]*

† **MENSURA**. Idem quod *Mansura*. Locus domus edificandæ idoneus et ipsa habitatio cum agri portione. Libert. villæ Pictac. ann. 1308. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 604. art. 13: *Non licet burgensibus meis aliquam suscipere communitiam, nisi sub me Mensuram susceperit, quamdiu supra dominicum meum infra muros ville vacuum habeo Mensuram; ita dico; si eidem velim invenire et deputare Mensuram. Atque ita intelligendæ videntur Charta ann. 1228. et 1279. laudatæ in Mensura 1.*

† **MENSURABILITER**, Mensuratim. Charta conventionis inter Henricum Reg. Angl. et Willelmum Reg. Scot. in Lib. nigro Scaccarii pag. 38: *Et ad castella custodienda assignabit Rex Scotorum de redditu suo Mensurabiliter ad voluntatem domini Regis. Charta apud Madox Formul. Anglic. pag. 276: Et ad capiendum de eadem acra Mensurabiliter in emendationem stagni sui.*

† **MENSURAGIUM**, Idem quod *Mensuraticum*, Gall. *Droit de Mesurage*. Tabularium S. Albini Andegav. ann. 1090: *Fulco de Torallo minor Miles... vendidit et concessit... omnes fructus quos habere poterat... in bannis, pressoriis, pressoriis, mensuris, Mensuragiis et useria sive vaeriis. Vide Mesuragium.*

† **OFFICIUM MENSURAGII carbonum**, injer officia que ad domanium Regis pertinent recensetur in Memoriali Cameræ Comput. Paris. pag. 57. verso.

† **MENSURAGIUM VINI**, Jus mensuræ, ad quam exiguntur dolia vinaria, Gall. *Droit de jaugage*. Vide supra *Jatagium*. Inventar. Chart. reg. ann. 1482. fol. 127: *Littera sub sigillo curiæ Bituricensis super venditione vœrie Dunensis, facta per Stephanum Naalez et ejus uxorem Guillelmo Picardi de S. Amando, exceptis mineris et Mensuragio vini.*

† **MENSURALE**, Quod pro mensura exigitur; idem quod *Mensuraticum*. Leg. Polon. a Prilasio collectæ pag. 432: *Nulla etiam vectigalia aquatica, foralia, Mensuralia, alias Pomyerne, etc.*

† **MENSURARE AD ALIQUEM SANCTUM**, Agrum puerum vel ejus cadaver ad alicujus sancti feretrum seu sepulchrum appendere et cereum ex voto ad ejusdem staturam sancto offerre. Canonizat. S. Th. Herford. episc. in Reg. Joan. XXII. PP. fol. 7. r. col. 1: *Infans... in fundo ejusdem fossati... repertus mortuus... Mensuratus ad hunc sanctum, vita fuit mirabiliter restitutus. Vide infra *Ponderare* 1.*

† **MENSURARIUS**, Qui res venales ad mensuram distrahit. Libertates concessæ Barcinonensibus a Petro Rege Arag. ann. 1268: *Quod quilibet civis Barcinonensis possit vendere oleum in domo sua, et quod nullus Mensurarius olei sit ausus vendere oleum.*

† **MENSURATA**, Eadem notione qua *Mensura* 1. Charta ann. 1066. in Addit. ad Chron. Casaur. apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 1008: *Prima portio est in vocabulo S. Petri, sunt modiola sex, habet finæ ex utraque parte congruum de predicta nostra ecclesia, secunda portio in vocabulo de Cerritu in pertinentia de*

villa Maina, ex Mensurata juxta culturam loci modiola quinquaginta.

MENSURATE, Mediocriter. Fredegar. cap. 84: *Erat sapiens, sed in primis cum simplicitate rebus Mensurate ditatus.*

MENSURATICUM, Quod pro mensura exigitur. Libertates Regni Majoricarum edita a Jacobo Rege Aragon. ann. 1248: *Sitis franci et liberi ab omni lesa, pedatico, Mensuratico, et penso, et ribatico, et ab omni quæsta, tolta, forcia, etc.* Mox: *Intelligentes quod homines insule Majoricæ extra civitatem habitantes Mensuraticum et pensum solvere consueverunt.* Alibi, de bladi venditione: *Solutio nobis et nostris jure nostro seu mensuratico consueta.* Occurrit etiam in Curia Generali Catalaniæ ann. 1320. MS. in Charta Petri II. Regis Arag. ann. 1263. pro libertatib. Catalaniæ, et in Bulla Honorii III. PP. pro Ecclesia Senogalliensi, apud Ughellum tom. 2. pag. 389. etc. [*Jus mensurature, dicitur Andrea de Ysernio in Comment. utriusque juris.*] Vide Gloss. med. Græc. in Μετρούχον.

MENSURATIO, Mensio, Gall. *Mesurage*. Charta apud Madox Formul. Angl. pag. 163: *Secundum Mensurationem factam per viros fide dignos, ex parte nostra et ex parte eorumdem monachorum electos et juratos.*

MENSURATOR, Agrimensor, Gall. *Arpenteur*, alias *Mesurierres*. Memor. C. Cam. Comput. Paris. ann. 1350. fol. 93. r: *Albertus de Scala Mensurator boscorum per litteras regis datas viij. Martii 1350. Consuet. Aurel. apud Thaumass. ad calcem Assis. Hierosol. pag. 468: Se Mesurierres de chans fet fausse mesure à son esciant, etc.*

MENSURATORIUS, Ad legitimam et receptam mensuram pertinens. Privil. Pisan. ann. 1269. apud Lamium tom. 3. Delic. erudit. pag. 276: *Ex latere prædictæ loggie de Messana versus Avanelam, que Avanelia pertenditur recta linea usque ad mare, et sit larga per xii. palmos Mensuratorios canne.*

MENSURANA LAMENTATIO. Vide *Lamentatio*.

MENSURNALIS, Menstruus, in not. Matthæi Syllog. Epist. pag. 536. Vide *Mensurnum*.

MENSURNUM, Unius mensis, sicut *Diurnum*, unius diei. Papias. Liber de Disciplina Scholarium falso Boetio adscriptus cap. 3: *Qui satyrici inhæbat atramentis Mensurnus, historiographus peræpe diurnus, elegiaris annuus, etc.* Occurrit ibi rursum, et cap. 4. [Gesta Abbatum Mediani monast. apud Marten. tom. 8. Anecd. col. 1119: *Terris jam Mensurni imbris vehementia resolutis, etc.*]

MENTAGRE orbis terrarum, dicuntur Britonum Scottorumque particula seu regiones, Cummianno Hiberno de Controversia Paschali.

MENTALIS INVOCATIO, Quæ sola mente concipitur. Laur. Byzynius de Bello Hussitico ann. 1419. apud Ludewig. tom. 6. Reliq. MSS. pag. 198: *Item invocationes aut postulationes tam Mentales quam vocales, etc.*

MENTANEI OCULI, id est, Mentis. Bulla Bonifacii VIII. PP. ad Episc. Scotiæ apud Rymer. tom. 2. pag. 905: *Quam Mentaneis oculis depressam, utinam non prostratam cum anxietate respicimus.*

MENTATUS, unde *Dementatus*, barbarum prorsus est. Lat. Eruditus, cordatus, mentis acie præditus. Gocienii Lex. obli.

MENTALITER, Alta mente, attente.

Annal. Bened. tom. 8. pag. 719: *Nos igitur petitionem cum consensu omnium fratrum Mentaliter considerantes, et deprehendentes non esse superfluum, sed rationabilem, etc.*

* **MENTICA**, [Malette. (Gloss. Lat. Gal. Bibl. Insul. E. 86. XV. s.)]

MENTICULARE, Papias. *Dolis et fallaciis attentare, vel civitare.* Vide *Manticuläre*.

MENTILLA, ἡλαχτοῦρα. Gloss. Lat. Græc. MS. Sangerm. Ubi leg. *Minutilla*, i. e. minima. Adde ex Castigat. in utrumque Glossar. Germ. *Minutilla Reg. Minutilla, forte Minutula.*

1. **MENTIO**, Memoria, sepulcrum. Vita S. Forannani sæc. 5. Bened. pag. 592: *Ante Sancti adveniens iterum se projecit Mentionem. Vide Memoria.*

2. **MENTIO**, Mendacium. Gloss. Lat. Gr.: *Mentio, ἀπάγγελσι, xai ἀόρατα.* Regula Magistri cap. 15: *Si Mentionem suadet frequenter, legatur ex diversis, ubi præcipit veritatem. Hinc*

MENTIOSUS, Mendax. Gallis *Menteur*, vel *Menteur*. Lex Alemann. tit. 41. § 1. de Judice: *Qui nec Mentiosus sit, nec perjurator, nec munerum acceptor sit.*

MENTIONARIUS, Eadem notione, Impostor. Anastasius Biblioth. in Hist. Eccl. in Leone Isauro: *Dominus Abasgorum istimat Alanis, dicens, Ut invenio, alium talem Mentionarium Justinianus non habuit, quem mittere debuisset, et commovere vos contra nos vicinos vestros. (fessit enim vos, etc. Ubi Theophanes habet ἀπόστρα).*

MENTIONALIS SEPES. Vide *Mentionalis*.

MENTIONARE, Mentionem facere. Charta Ludovici Episc. Xanton. ann. 1462. in Tabul. Angeriac. pag. 535: *Nos etiam qui contractui in ipso Instrumento Mentionato ante nostram prononcionem personaliter interfuimus. Alia ann. 1482. ex Tabul. B. M. de Bono-Nuntio Rotomag. De qua (appellatione) in dictis litteris Apostolicis Mentionatur cum suis dependentiis et connexis responsis. Processus de B. Hermanno tom. 1. Aprilis pag. 718: *Qui mentionatis pastoribus... supra positam commissionem ostendit.* Adde Chartam ann. 1399. apud Menester. Hist. Lugdun. pag. 126.*

MENTIONARIUS, MENTIOSUS. Vide *Mentio*.

MENTIRI, nude pro *fidem mentiri*. Vide *Fides*. *Mentiri vadium*. Vide *Vadium*.

MENTIOSUS, Papias. *Fallax aut mendax.*

MENTIUNCULA, Mentio, apud Virgil. Grammat. pag. 118.

MENTO, pro *Mentum*, usurpat Michael Scotus de Physionomia cap. 73. [Inventar. S. Capel. Paris. ann. 1363. ex Bibl. reg.: *Item quoddam sanctuarium continens de Mentone et dentibus S. Ursule.* Aliud ann. 1376. ex ead. Bibl.: *Item unum sanctuarium sive reliquarium argenti deauratum, in quo est Mento cum dentibus S. Ursule virginis.* Aliud Gallicum: *Un sanctuaire, où il y a du Menton à tout les dens de sainte Ource.* Occurrit rursum inter Instr. tom. 11. Gall. Christ. col. 213.] [Arnobio lib. 3. cap. 7. *Mento est Mentum habens solito majus.*]

MENTONALIS, *Mentionalis sepes*, quæ ad mentum usque peringit. Lex Ripuar. tit. 70. § 3: *Quod si animal sepe impalaverit, et ipsa sepe Mentionalis non fuerit. Perperam mentionalis, in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 90. ubi eadem habentur.*

MENTOR, Papias, *Inventor*. [Ita et Gloss. MSS. Sangerm. num. 501.]

MENTORIA, dicuntur divinatoria, vel diverticula, id est, secreta ædificia, alias *Montoria*. Vocabular. utriusque Juris. **MENTRE**, pro *Intra*. Charta ann. 27. Conradi Reg. ex Archivis S. Victoris Massil.: *Quæ decurrit Mentre varaginem per terras, usque in via, quæ dicitur Aurelia.*

MENTUM, pro *Collum*. Reg. visitat. Odon. archiep. Rotom. ex Cod. reg. 1245. fol. 17. v: *Visitavimus prioratum de villa Arcelli ibi sunt xxij. montales... Omnes nutriunt comam usque ad Mentum... Præcipimus... quod comam non nutriatis ultra aures.*

MENTURA, f. *Frons, facies ædificii*, Gall. *Facade*. Charta ann. 1800. tom. 2. Hist. Trevir. Joan. Nie. ab *Honthaim* pag. 87. col. 1: *Romani imperii celsitudo... solumpnis meruit stabilibus stabiliri, et egregiis ædificiorum Menturis indissolubilitate adornari.*

MENTUALIS, f. pro *Manualis*: nisi legendum sit *Bannalis*. Libert. de Andeloto ann. 1269. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 126. art. 8: *Bannales furnos et molendina Mentualia nobis retinimus.* Vide in *Molendinum*.

MENUDETE, Fratres Minores, ab Hispan. *Menudo*, Gall. *Menu*. Testam. Beraldi domini de Rupeforti ann. 1263. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 325: *Item do et lego a las Menudetas Claromonenses Ordinis S. Francisci sexaginta solidos Turonenses reddituales.* Nostris etiam olim les *Freres Menuis* dicti. *Mehun au Codicille* apud Borel-ium:

Jay mes petits enfans à qui je suis tenu,
Plus qu'aux porres Estrangers, de qu'aux Freres
[Menus.]

Le Roman des Braies MS.:

Quant fu grant jere et grant jors,
Pour changer sa honte à honnor,
S'en vient à un Frere Menor.

Infra:

Ains fist cil, hors prist congé
Li borgois au Frere Menus.

MENUDUS, an pro *Mutus*? Charta ann. 1331. in Reg. 85. Chartoph. reg. ch. 527: *Ad reportandum concordiam seu pacem Menudam inter dictas partes, dictum nostrum seu prononcionem super præmissis in modum qui sequitur prononciamus.*

MENUISERIUS, a Gallico *Menuisier*, in Terrear. abbat. de Jugo Dei ann. circ. 1491.

MENUSIA, Parvus et minutus piscis. Charta ann. 1287. in Chartul. Guill. abb. S. Germ. Prat. fol. 218. v. col. 2: *Nec etiam vendere poterunt dicti homines chopinam Menusie, nec similiter centum concerum, nisi tres denarios Turonenses tantummodo, nisi in Quadragesima, in qua poterunt vendere quatuor denarios Turon. tantummodo.* Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684: *Menuyse, silurus, i. parvus et minutus piscis.* Lit. remiss. ann. 1391. in Reg. 149. Chartoph. reg. 142: *Afin que eulx pescheurs d'eau douce vendissent mieulx leur Menuise, que le dit Guillaume ne sa femme leurs poissons de mer. Loches et vairois ou autre Menuise.* in aliis ann. 1388. ex Reg. 207. ch. 209.

MENUTE, Intestina animalium, Gall. *Menuilles*, Ital. *Minuge*. Stat. Perus. pag. 58: *Quod nulla persona audeat effunderi seu vacuare buellas seu viscera*

aut Menutas bestiarum infra villam, etc. Vide Minutalis.

• **MENUTUM**, Minutior moneta Comput. ann. 1372. Inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 812. col. 1. Tradidit dicitur Stephano Salvatoris xl. francos; erant in Menuto xj franc. et in auro xris.

• **MENZERKARE**. Vide Magarizare.

• **MEODE**. Vide supra Meda.

• **MEOLETUM** BOSCHUM, Silva cadua, ut videtur, Gallice Bois tailla. (An non potius Lignum, quod Bois de moule appellamus?) Statuta Verceil lib. 6. fol. 187. v. Pro duobus terceris habebat precipuum modios quadraginta boschi Meoleti, videlicet de illo nemore quod axoratum fuerat inter predictos Comites, etc.

• **MEOLHONUS**, ab Hispanico Meollo, Medulla, nucleus. Charta ann. 1518: Pro jure molituræ dare teneantur partem olei fendi in molendino præmisso, et mediam partem Meolthonorum, sive dels Meolthons.

• **MEPE**, Iberorum Regis dignitas ac appellatio, apud Georgium Pachym. lib. 8. cap. 21. et Phranzem lib. 3. cap. 1. [MEX. in Glössar. med. Græci. col. 306.] Apud Galfridum Monemathensem lib. 7. cap. 4. observo proceres quosdam, Hibernos, ni fallor, dignitatis Map passim donari, que forte eadem cum Mepe: Præter Consules predictos venerunt non minoris dignitatis heroes, Donandus Map-apo, Chenes Map-choul, Penedurus Map-eridur, etc. Qui autem hic map dicuntur, hodie mac videntur appellari, que vox præponi solet cognominibus complurium familiarum illustrium, ut discere est ex Britannia Camdeni pag. 708. 709. etc. Edit. 3. verbi gratia, Mac-connell, Mac-guir, etc. [Map vero aut Mab Britannis, et Mac Hibernis, filius dicitur.] Vide Septicius.

• **MEERHUM**. Vide Methium.

• **MEQUERELLUS**, pro Maquerellus, Gallice Maquereau. Tabular. Galense ann. 1247. Item prima die Rogationum unum statonem, et secunda die similiter unum statonem, tertia vero die unum Maquerellum, si interfuerint processio-nibus.

• **MERA**. [Locus palustris.] Vide Mora 2. • **MERA GUTTA**, Gall. Mera-goutte, vinum sponte defuens. Charta ann. 1250. apud Lobinell. tom. 8. Hist. Paris. pag. 207: Pro quolibet modio vini unum sextarium de Mera Gutta vini pro decima. Vide in Gutta.

• **MERA PROVISIO**, Formula usitata in Diplomatum Pontificum Romanorum quibus alicui beneficia ecclesiastica conferebant, cum electio tempore statuto facta non fuerat, aut ipsa vitiosa videbatur. Chartular. Eccl. Ebedun. tom. 2. Hist. Daphin. pag. 75: Demum per D. Bonifacium Papam VIII. ex Mera Provisione Apostolicæ Sedis anno Dom. MCCXCV. mense Martii, die lune in crastinum Ramis palmarum, scilicet die XXVIII. Romæ apud Lateranum fuit in Archiepiscopum Ebedunensem prinitus consecratus.

• 1. **MERACA**. Idem quod Medicina, in veteri Glossar. ex Cod. reg. 521.

• 2. **MERACA, ATA**. [Pocio vinosa ad purgandum cerebrum. DIF.]

• **MERACULA**, Monetæ minutioris species: idem forte quod Minuta, Martii. Plantavit in Episc. Lodovensib. ann. 1187: Ea lege ut Prior ab Episcopo.... daret singulis Synodis sex denarios et Meraculam unam, etc. Vide Merallus.

• **MERACUS**, cupis, Merus. Onom. Me-

raz, cus, Exaro; Vocabul. vetus: Maraz, purus, clarus, defecatus; meracitas, puritas, claritas. Sed meraz non legi. Ita Martinius in Lexico.

• **MERAGULARIUS**, Idem qui Matricularius. Ordinar. Cabilon. apud Marten, tom. 1. de Antiquis Eccl. Hist. pag. 615: Diaconus et Subdiaconus inter se placent vestimenta sua, Meragularius præstat auxilium sacerdoti. Vide Marretarius.

• **MERAL**. Vide Amir.

• **MERALUS**, Charta Willelmi Comitis Nivernensis ann. 1167. In Tabulario S. Stephani Nivern. Ego Willelmus Comes Nivernensis, dedi et concessi Bernardo Priori et Monacho S. Stephani Deo ibidem serviturus, ut deinceps in burgo suo habeant Meralium, et proprium servitium suum, qui proclamet per burgum vinum, jure perpetuo possidendum. Alia ann. 1178. in eodem Tabulario: Ego Guido Comes Nivernensis laudavi et concessi Ecclesie S. Stephani, et Bernardo ejusdem Ecclesie Priori, quod Meralium suum, et nuncium Meralii sui publice concla nare per totam villam Nivernensem, et curreret, sicut nuncii ceteri qui rivos habent Maralos, statuens deinceps, et ir habens, ne quis nuncio Ecclesie defertenti meralium, impedimentum ullum facere presumat. Charta pro Vicario Bituricensi ex Tabul. S. Sulpicii Bitur.: Habebit... de cutis unam cutam: de Meralis vitæ, unum vitrum, etc. Nos Merau, et Merel, calculum putatorium vulgo dicimus. Usatica Vicariorum Aquarum Rotomagi: Se l'en baille à aucun le Merel en enseigne que il a acquit sa marchandise en la Vicomté de l'Éau, et il avient que il le perde, etc. Sed et Meralresse, dicta olim obstetrix, nescio unde ducta vocis origine, nisi quod pro mercede meralium acciperet: la paz, obstetrix, deduci posse opinatur Menagius, quid si a Gall. Mera et Allegger, quod matri in partu laboranti allevamentum ferunt? Regestum Domus publicæ Ambianensis sub ann. 1267: Enmeline le Hardie a esté veceé à estre Meralresse, par la relation de plusieurs femmes qui savent comment Meralresses se doivent contenir en ladite science, etc.

• Paulo intricatiora videntur que de Meralis scripsit D. Cangius, quod varias hujusce vocis notiones haud satis distinxerit: que ut apertiora fiant observandum quodvis signum seu symbolum nostris olim Marel dictum fuisse, hinc in allatis a D. Cangio videtur accipi posse pro signo quo vinum venale significatur. Longe vero frequentior notio qua Meralium pro symbolo seu tessera occurrit, que in pluribus Ecclesiis, Canonicis, Capellanis aliisque præbendis dantur in præsentis signum, ut his quolibet Sabbato exhibitis testentur quæties et quibus officiis interfuerint, et debitas recipiant distributiones. Statuta Canoniorum S. Capelle Paris. pag. 22: Quolibet Sabbato anni omnes Canonici, Capellani et clerici conveniunt in camera solutionis, et debent Merellos suos ibi asportare, ut videatur quid et quod eorum unusquisque fuerit lucratus. Reformatio S. Capelle per Carolum VI. Reg. Franc.: Distributori Merellorum in vim præstiti per eum juramenti inhiabentes ne personis hæc committentibus... distributiones aliquas exsolvere presumat. Litteræ Francisci I. Reg. Franc. pro reform. ejusd. S. Capelle: Demum Merelli præsertim Canonici, Capellani et clerici distribuendi in choro dicte Ca-

pellæ tradentur, ne exolvatur aliquid eis dem Canonici et Capellani nisi ad rationem et modum dictorum Merellorum. Ex Charta autem fundationis S. Capelle, percipiebant Canonici diebus privatis 12. den. In Dominicis et festis 9. lectio-num 16. den. In festis que cum anniversario celebrantur 18. den. In festis duplicibus 2. sol. In festis annualibus 8. sol. Statuta Capituli Audomar. MSS.: Item circa parvum bursum distributores Merellorum et putatorium annuorum... recipiet quilibet eorum (clericorum de Scoleria) IV. Merellos pro die interessendo Divinis... de quibus IV. Merellis pro prandio solvet R. Merellos et unum pro cena receptori Domus singulis diebus.

• Plumbæ, ut plurimum, erant hujusmodi Merelli; hinc Plumbæ nudo dicuntur in Charta ann. 1480. apud Marten tom. 2. pag. 1343. Item idem Cantor sive Præsidens Plumbos interessentibus Horis distribuit. Erant interdum et characteres plumbæ etiam in pluribus ecclesiis ac præsertim in Ecclesia Atrabati. Capellani distribuuntur pro stipendio Missarum quas celebrare tenentur; hi formam teruncii Francisci, et calicem ab altera eorum parte præferunt, cum hac inscriptione: Pour les Messes. In nundinis præbende dabatur Merelli in signum soluti pretii pro mercibus expositis. Dantur etiam in Ecclesiis Reformatis, his qui ad S. Comm. admittendi sunt. Vocis etymon a Græco υλοος, vel υπω, Pars, portio, accedit D. Caseneuve; Mornacius vero in l. 8. Merellos, Gall. Merelus dictos putat, quod merentibus tribuerentur.

• **MERELLUS**, Solutio consignata aliquo symbolo, Gall. Acquit; a Merel, quod signum vel symbolum significat, siq. dicta. Charta ann. 1222. Inter Instr. tom. 7. Gall. Christ. col. 98: De Merellis volumus quod amoveantur quantum pertinet ad res ecclesiasticarum personarum, et ducantur res illas quibus, data fide a quadrigariis vel servientibus earumdem personarum, quod res quas ducunt, sunt clericorum vel ecclesiasticarum personarum. Alla ann. 1288. in Chartul. Campan. fol. 467. col. 1: Vina deputata ad partitiones cotidianas in dicta ecclesia (Trecensi) et vina propria singulorum libere sine Merello, sine pedagio, sine aliqua contradictione jure clericali, accedunt quod decet honestatem clericalem, introducent in civitatem Trecensem. Merel, eadem notione, in Lit. ann. 1288. tom. 5. Ordinar. reg. Franc. pag. 316.

• **MERELLI**, Calculi, scrupi, Gall. Dames à jouer. Annal. Mediol. apud Murator. tom. 16. col. 308: Tabularium unum laboratum ad gnara et de jaspide cum scacchis et Merellis.

• Nos vero, ut supra monuit D. Cangius, Merau et Merel, calculum putatorium vulgo dicimus. Ita haud absimiles Merelli vel argentelæ qui in genibus Regum nostrorum festis percussis sunt, e quibus aliquot etiamnum in suis Museis asservant rei nummarie curiosi indagatores, quos referunt ad tempora Francisci I. et Catharini de Medicis. Vide librum Gallicum cui titulus est, L'art des Devises et Emblemes par le P. Menestrier. Villon apud Borellum:

Une bourse d'argent legiere,
Qui estoit pleine de Meraulx.

Le Roman de Cortois d'Artois MS.:

Bien a son tens et son Meral,
Qui boit et jee au tremarel.

• **MERELLUS**. Calculus putatorius, Gall. *Jellan*. Privilegium pro canonicis ecclesie collegii S. Galli de Leugiaci diocesis S. Flori ann. 1375. in Reg. 108. Chartoph. reg. ch. 4. Tradi volumus et jubemus *Merellos de cupro vel stagno eius plumbo, de duobus aut tribus maneribus aut formis dissimilibus, ad gallum, leonem seu leporem, aut alia signa signatos: non tamen ad instar monetarum nostrarum: ... provisio tamen quod de ipsis Merellis seu forma fabricandis aut formandis, in allocatione pro moneta se non juvent, nec in alijs usibus, quantum praeimitur, ullatenus convertantur.* Pro moneta, quae in usu erat, occurrit in Reg. actor. capitul. eccl. Camerac. sign. O. ad 26. Nov. ann. 1483: *Hodie domini conclusionem fecerunt de moneta seu Merellis, dictis Merellis de vi. deniers Tournois.* Vide *Merallus*.

• *Merseau* vero, vox convicii, in Lit. remiss. ann. 1482. ex Reg. 207. ch. 384: *Cellus habasidis criasti au suppianti: Ribault, traitre, Merseau, etc.*

• **MERAMENTUM**, Idem quod *Materia*, Lignum domibus aptum: Charta. ann. 1328. apud Robinell. tom. 3. Hist. Paris. pag. 392: *Salvis scholaribus nostris secularibus omnibus Meramentis et lignis integraliter domus existentis in capite aulae.*

• **MERANGOLUS**. Vide supra *Melan-golus*.

• **MERANNIA**, Malignitas, improbitas. Charta ann. 1341. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 431: *Verum quia dicti domini Humberti Dalphini sic excrevit malitia, habundavit Merannia, et ferocitas ebullivit quod nedum praemis mandatis nostris parere proteritate sua malitia recusavit. Nostri olim Merain, idem quod indignatio, Depit. Perceval apud Borellum:*

Per Merain in lauce brisa.

• **MERANNUM**. Vide *Materia*.

• **MERARE**, Distribuire, erogare: Canones Hibern. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 17: *Si quis ad ecclesiam arma portaverit, et licem commiserit, argenti libram unam ecclesiae cogatur exsolvere: et hoc egentibus in eleemosynam Meretur, vel finatur.*

• **MERARI** interpretatur *Americanus* sive *amaritudo*, in Libel. de Div. ordin. apud Marten. tom. 9. Ampl. Collect. col. 1067. Vide *Merarus*. [**] [***]

• **MERARIA**, *Popina*. Gloss. Isidor. ad quas *Gravilus*: Ubi merum venditur. Glossar. *Meraria*, *γαστροπικ*. Vide *Clepe-daria* in *Clepsydra*.

• **MERARIA**, *Meretrix*, in Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657. Vide supra *Centrix*.

• **MERARITA**, *Fillius Merari*, in Libel. laudato in *Merari*, col. 1068.

• **MERARIUM**, *Ἀρπαγεῖον*, in Gloss. S. Benedic. cap. de vasis argenteis, vas nempe quo merum mense vel convivis inferitur.

• **MERARUS**, *ἀστροπός*, i. Severus. Gloss. Lat. Graec. MSS. Sangerm.

• **MERATUS**, Acta S. Judicis MSS.: *Hujus hastilia dimidium inferius erat ferrum, splendens ut stannum candidissimum et Meratum.* Ubi *Meratum* idem esse existimo quod nos *Bruni* dicimus, et veteres fabularum Gallicarum Scriptores vocabant *Mier*. Vide *Brunus*.

• **MERAYCE**, vox Hispanica, Genus panni. Donatio S. Rudesindi Episc. tom. 3. Conc. Hispan. pag. 181: *Alias casulas XIII. quinque de alchar, sex feray cardena, 7. barragan, 8. cardena Merayce.*

• **MERCA**. Nota. Indicium. Consuet. Brageriac. art. 104: *Possessio, pro adeptis dictis rei vendita dicitur, quod mercator pecuniam exsolvit, seu partem ejusdem, aut Mercam suam ibidem interposuit.*

• Charta Eduar. primog. reg. Angl. ann. 1356. ex Cod. reg. 887. fol. 28. r.: *Mensura et pondera... de Merca seu patrono regio et nostro in dicta villa (Libur-nis) instituta consignentur et etiam patronensur. Merc.* eodem intellectu: in Charta ann. 1410. ex Reg. 165. Chartoph. reg. ch. 23.

• **MERCABILIS**, **MERCADA**, **MERCANDINARE**, **MERCANTIE**, etc. Vide in *Mercatum*.

• **MERCADALE**. Forum, Gall. *Marché*, idem quod *Mercatum*. Charta senec. Bigor. ann. 1301. in Reg. 142. Chartoph. reg. ch. 83: *Cum ipse supplicans habeat... quoddam molendinarium extra villam Tarnie in capite Mercadale: ejusdem villae, etc. Mercadin, eodem intellectu, in Lit. remiss. ann. 1480. ex Reg. 207. ch. 66: *Comme le supplient estoit cu Mercadin de la ville de Nogaro, en Gascoigne, etc.**

• **MERCADANDIA**, ut infra *Mercadayria*. Charta ann. 1273. in Reg. M. Chartoph. reg. ch. 6: *Item quod rubina una talis fiat et fieri debeat per dominum regem, per quam res et Mercadandiae mercatorum possint cum copanis libere conducti et portari de mari ad civitatem Ne-mausensem.*

• **MERCADATUS**, Qui in commercio est, Gall. *Marchand*. Charta ann. 1204. ex Tabul. S. Tiberii: *Quod predicti quatuor modii debent intelligi Mercadati, videlicet centum viginti octo eminarum Jun-celli.*

• **MERCADAYRIA**, *Merx*, mercimonium. Charta ann. 1322. in Reg. 61. Chartoph. reg. ch. 126: *Emerunt frequenter. Mercadaryrias, tam de pannis pluribus, et diversis, quam de his que spectant ad ministerium seu artem de ypothecaria.* Vide in *Mercatum*.

• **MERCADERIA**. Vide in *Mercatum*.

• **MERCADIUM**, Martium, trimestre frumentum, Gall. *Blad Marsois*. Charta Hugonis Comitiss Regest. ann. 1283: *Et de quolibet sestario Mercagii unum obolum.*

• **MERCANCIA**, [Ut *Mercantia*:] Dicebat insuper dictus procurator noster, quod in dicto domanio mutabili antiquitus fuerat unum membrum, consistens in parvis juribus, videlicet in denariis et Mercanciis. (Cartular. N. D. Paris. III. 309, an. 1400.)

• **MERCANDARIA**, *Mercatura*, negotiatio, commercium. Stat. Cadubr. lib. 2. cap. 18: *Decernimus quod mercatores inter se tenentur et debent pacta servare. Et cum in Mercandaria sit multa et maxima fides adhibenda, et inter contrahentes servanda ad invicem, etc.* Vide in *Mercatum*.

• **MERCANDIA**, **MERCANTIA**. Vide infra in *Mercatum*.

• **MERCANTIA**, ut *Mercandaria*, in Correct. eorumd. Stat. cap. 31: *Ordinamus quod nullus valeat contrahere aut mercari cum Clericis vendendo, emendo, permutando, vel alio modo contrahendo in modum faciendi Mercantium. Pro mercimonio, vide in *Mercatum*.*

• **MERCARE**, pro *Marcare*, notare, signare: *Mercher*, apud Joinvil. in S. Ludov. edit. Cangiana pag. 120. *Merchier*, in Stat. ann. 1370. tom. 5. Ordin. reg. Franc. pag. 358. art. 14. A Gallico *Merche*, pro *Marque*, signum, in Lit. remiss.

ann. 1455. ex Reg. 191. Chartoph. reg. ch. 158. *Merc*, in Charta commun. Rotonmag. ann. 1204. ex Reg. 84. bis part. J. fol. 84. r. col. 2: *Latro vel falsonarius ponetur in pilorio, ut sui omnes videant atque cognoscant; et si debet habere Merc, fiet ei. Male editum *Merc*, tom. 5. Ordin. nat. pag. 678. art. 9. Constit. Mas. Caroll reg. Sicil. Sed si potius voluerit fustigari, quam solvere penam predictam, fustigetur et Mercetur mercu curia in fronte. Alijs notionibus in *Mercatum*.*

• **MERCARI** dicuntur monetae, quae usum in mercatis habent. Capitulare triplex Caroli Magni ann. 808. cap. 7: *Et illi dignarii palatini Mercantur, et per omnia discurrant.*

• **MERCARI eterna, caelestia**. Formula frequens in Chartis donationum piarum, ut Chilper. II. ann. 716. et alibi. Vide *Mercare* in *Mercatum*.

• **MERCARIA**. Vetus Charta Pontii Comitiss Tolosani ann. 936. apud Catellum in Comitibus Tolos. pag. 9: *Cum silvis et forestis, et cum omnibus finalibus et Mercariis et siraynjugis, et cum hominibus et feminibus inde naturalibus, etc.* Vex forte confecta a *marca*, limes.

• Tributi species, f. quod pro limitibus figendis solvebatur. Charta Gauth. de Monteforello ex Tabul. Fontis Ebr.: *Dono... et per alias terras ubicunque, consuetudines quas habeo de omnibus Mercariis et de omnibus pallasia.*

• **MERCARIUS**, inter domesticos recensetur in Testamento Roberti III. Comit. Claromont. ann. 1302. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 407: *Legamus custodibus de vaylets, sommeliers, Mercariis, barberio... sexaginta solidos Turon. semel solvendas. Ubi legendum forte *Bercariis*.*

• **MERCASIA**, Idem quod *Mercatum*, Emporium, nundinae publicae. Conc. Senon. ann. 1220: *Clamari fecit publice in terram suam ne aliqui de baillivis et prepositis suis, sicut chara habent sua corpora et catalla, de cetero mercata faciant vel Mercasias, ubi sit catallum, quibus interveniat juramentum et fiducia.*

• **MERCASIVS**. Vide *Marcasius*.

• **MERCATA TERRE**, pro *Marca*, Relictus unius marce auri vel argenti. Charta Henrici III. Reg. Angl. ann. 1254. apud Rymer. tom. 1. pag. 519: *Et cum sublimata fuerit in Regiam, nos predictam dotem suam augebimus de quingentis Mercatis terre per annum, assignandis ei in regno Anglie in locis competentibus.* Charta ann. 1250. tom. 1. Chartul. S. Vandrege. pag. 350: *Vendidi... Johanni Louvel... omnes redditus quos mihi debebat de omnibus Mercatis hereditagii quocumque in tempore preterito.*

• **MERCATALIS DIES**, *Qua forum tene-tur*, Gall. *Jour de Marché*. Consuet. Carcass. in Reg. I. Chartoph. reg. ch. 3: *Dominus Carcassone suam habet mensuram, scilicet eminam, per duos dies Mercatales in Carcassona.*

• **MERCATILIS**, Eadem notione. Charta Bernadast vicecom. Carcass. ann. 1062. ex Bibl. S. Germ. Prat. *Dono robis in ipsam meam leudam de Limos tres pun-neiras de sal in unaquaque die Mercatilis.*

• **MERCATILIS**, **MERCATIO**, **MERCATORIUM**. Vide *Mercatum*.

• **MERCATIO**, *Mercatura*, negotiatio, commercium. Charta Regis. episc. Carnot. ann. 1215. ex Chartul. ejusd. episcop.: *De libertate siquidem ipsius feodi, potest predictus Hugo omnimodam exercere Mercationem, ab omni Mercationis consuetudine liber et immunitus. Eodem*

intellectu occurrit apud A. Geillum. Pro mercimonio, vide in *Mercatum*.

MERCATOR CURSORIUS, qui merces suas per diversa loca venum portat. Locutus est supra in *Cursoribus* 2. *Merquatour*, pro *Marchand*, qui pecuniam undequaque colligit. Le Rectus de *Motions* in Poem. de *Charitate* inter observat. Cangi ad Hist. S. Ludov. pag. 99. ubi de Cardinalibus:

De la grant court je fu un tour,
Là bu meismes li Cardinal:
Ma s' tous les trevoit d'un tour,
C'ist et li tous sont *Merquatour*.

MERCATRIX avari ponderis. *Marchandise d'avoir poids*, id est, mercium que pondera venduntur. In Charta ann. 1250. Regest. 80. Tabular. reg. Ch. 256.

MERCATUM. **MERCATUS**. **MERCADA**, Emporium, nundinae publicae, feriae, Gallis *Marché*, *Foire*. Cujacius ad tit. de Nundinis et mercatibus, ait *mercatus* esse parvas nundinas, in idiotismo, *Assembles* neque adeo celebres ac nundinas denique *mercatum* unius civitatis aut vicii, nundinas vero esse unius provinciae aut Imperii.

MERCATUM. Eadem notione. Capitulum de Villis cap. 54. *Unusquisque Judex provideat, quatenus familia nostra ad eorum opus bene labore, et per Mercata vagando non eat.* [Charta Petri Ducis Brita in. ann. 1273. *Item de Mercato de S. Albino quod nos statueramus ad diem Martis, qua die Mercatum de Chevreio erat ab antiquo, nos amovimus illud Mercatum ad alium diem. Mercatum annuale, in Charta ann. 1123. apud D. Calmet. tom. 2. Hist. Lotharing. col. 271.] Adde Edictum Caroli Calvi in Carisiaco, et Leges Luitprandi Regis Longobardorum tit. 56. § 1. [99. 78. (6. 25.)]*

MERCATUS, in Formula Lindenbrogi 161. Charta Caroli M. apud Doubletum pag. 708. *Tam in civitates, castella, vicis, portis, pontis publicis, vel reliquis Mercadus advenerint, etc.* [99. German. *Markflecken* vicus. Vide infra.]

MERCADA, in Formula Lindenbrogiana 11.

MERCATORIUM. Idem quod *Mercatum*. Littere Eduardi I. Reg. Angl. ann. 1300. apud Rymer. tom. 2. pag. 884. *In civitatibus, burgis, villis, Mercatoribus et singulis aliis locis, de Tabular. S. Florentii. Dedit terram illam in qua est ecclesia S. Nicholai et decimam vineae et pomarii et Mercatori.*

Mercata autem diebus dominicis fieri vetantur in Capitulis Caroli M. lib. 1. cap. 15. [99. 139.] in Capit. ann. 809. cap. 18. et in Edicto Pistense Caroli C. cap. 19. Fiebant ea ut plurimum sabbato, ut et hodie. Agobardus de Insolentia Judaeorum. *Cum... ne sabbatum eorum impediretur. Mercata, nisi in sabbatis fieri solebant, transmutari preceperunt.* Cujus instituti hanc rationem affert idem Scriptor, ut Christiani scilicet sabbato ementes victus necessaria, liberius die dominico Missarum solennitatibus et predicationibus vacent: et si qui de longe veniant, ex occasione *Mercati* tam vespertinis quam matutinis occurrentes officii, *Missarum solennitate peracta, cum edificatione revertantur ad propria.* Tabularium Conchensis Abbat. in Ruthenis Ch. 74. *Excepta mediocritate de Mercato quod factum fuerit, sicut constitutum est, in sabbatis, etc.* Horum *mercatorum* sabbatorum meminit etiam Almoinus lib. 4. de Miraculis S. Benedicti cap. 46.

Quaevis vero *mercata* Regum auctoritate instituta docet Edictum Pistense Caroli Cal. cap. 19. adeo ut non omnibus

Comitibus seu oppidorum et provinciarum praefectis ea instituire licitum fuerit. Adde Legem Longob. lib. 3. tit. 18. [99. Carol. M. 52.] *Mercatum annuale, vel hebdomadale, in Charta Caroli C. ann. 808. pro Ecclesia Liagonenis apud Perardum pag. 48. et in Charta Adalberonis Episcopi Metensis, et Leonis IX. PP. apud Meurissium in Episc. Metensib. pag. 309. 355. apud Ughellum tom. 2. part. 2. pag. 338. etc.*

Hinc postmodum fluxit jus quod *mercatus* vocant, [vel etiam nunc *Mercatum*, ut habet Praeceptum Ludovici Pii ann. 836. Append. Marci Hisp. col. 773.] ab ipsis Principibus Dominis feudilibus indultum. Charta Ottonis Imper. apud Baldricum lib. 1. Chron. Camerac. 118. *Dedimus jus, fas, atque licentiam faciendi, statuendi, ac construendi Mercati, cum moneta, teloneo, banno, etc.* [99. Ubi jus vicium ipsum construendi, in quo nundinae fiunt, comprehenditur, ut plenus apparet ex charta Ottonis I. ann. 984. apud Guden. in Syllog. pag. 452. *Mercatum construendum cum omnibus appendiciis, quae ad hoc pertinent; id est moneta, teloneo, aratibus et redditibus, aquis, aquarumve decuribus, silvis, pacuis, molendinis, viis et rivis, quae sitis et inquirendis, cunctisque aliis, quae ad praedium mercatum dici vel nominari possunt.* Plura vide apud Haltaus. in Glossar. German. col. 1004. voce *Jahr-Markt* et col. 1222. voce *Markt*, sup. Pfeffinger. ad Vitriac. lib. 3. tit. 2. § 37 et 38. Imperatorum etiam fuit jus prohibendi ne novi *mercatus* in praedium veterum instituerentur. Ibid. § 71. not. 15.] In his porro *mercatus* ea est securitas ac immunitas, ut non infringantur absque gravi delicto, quod *mercatum* frangere vocat eadem Charta, nostri *Bris de marché*, ut est in Consuetudine Andegavensi art. 79. et in Normannica art. 25. ubi perperam bis editum, *Bruit de marché*, pro *Bris de marché*. In *mercatus* denique Regum Edicta publice relegi solita docent Capitula Caroli Calvi 28. extremo.

MERCATUS, Forum, seu locus ipse, in quo nundinae fiunt. Ditmarus lib. 7. de Kiovia: *In magna hac civitate, quae ipsius regni caput est, plus quam 400. habentur Ecclesiae, et Mercatus octo.*

MERCADUS Occitanis, Eadem notione. Littere Johannis Reg. Franc. ann. 1356. tom. 3. Ordinat. pag. 156. *Et quod possint dicti homines universitatis... se congregare in uno loco communi per eos destinandi in loco communi nominato le Mercadi, etc.*

MERCATI PALATH TELONEARIUM. Vide *Telonearius*, in *Telon*.

MERCATUM, Commeatus, cibaria ad alimoniam exercitus, forum, interdum Tudebodus lib. 1. pag. 77. *Illic invenit Italicos et Longobardos... quibus Imperator jussu daret Mercatum.* Eod. lib. *Venientibus autem nobis, ante civitates eorum, imperabat civibus, ut nobis securas apportarent Mercatum.* [Radevicus Frisingensis de Gestis Friderici I. Imp. lib. 1. cap. 25. apud Murator. tom. 6. col. 764. *Sed si mercator Teutonicus civitatem intraverit et emerit Mercatum, et portaverit ad exercitum, et carius vendiderit in exercitu; camerarius auferet et omne forum suum, et verberabit eum et tondabit, et comburet in maris.*] Vide Ottonem Morenam in Hist. Rerum Laudensium pag. 18. 76. 77. 92. Frideric. I. Imp. in Epist. ad Ottonem, Frisingens. Episc. etc. [Le Roman de *Vaccs* MS.]

Tout le Marché il estoit
Qui par terre tenir estoit.]

MERCATUS, pro Pretio rerum venalium, quo in *mercatus* distrabi solent. Chartul. SS. Trinit. Cadom. fol. 28. *Dom. Abbatibus debet habere pices ad meliorem mercatum quam ullus homo.* Gall. *à meilleur marché*. Chron. Domin. de Gravina apud Murator. tom. 13. col. 620. *Et vere valuerunt ultra mille quincentas (uncias) largo Mercato.* Nostri dicerent, à grand *marché*. Vide *Forum*.

MERCATUM, Contractus emptiois vel venditionis, nostris *Marché*. Statutum de decimis Saladinis apud Rigordum ann. 1138. *Omnia Mercata quae facta fuerunt, vel qui deinceps fieri, rata erunt.* [Diploma Philippi Pateri ann. 1302. tom. 1. Ordinat. Reg. Franc. pag. 361. *Nec cum personis dictarum Ecclesiarum, aut aliis quibuscumque subjectis suis conventiones, pacta seu Mercata faciant de danda certa summa pecunie.* Charta ann. 1437. apud Hecot. Formul. Anglic. pag. 101. *Per scriptum suum obligatorium statuti Mercatorum.*] De vocibus *Mercatus* et *Mercatum*, multa congestit Felix Osius in Notis ad Othonem Morenam in Historia Rerum Laudensium.

DE MERCATO SE INTROMITTERE, Mercari, mercaturam exercere, Gall. *Se mêler de négoce*. Charta Odon. I. ducis Burg. ann. 1101. inter Probat. tom. 1. Hist. Burg. pag. 34. col. 1. *Si homo sancti (Benigni) de Mercato se intromiserit, homines ducis poterunt in eum facere actionem consuetudinariam cautionis, quamdiu idem ministerium tenuerit; at si a Mercato defecerit, nichil ulterius ab eo vel ab ejus herede exigetur, nisi ipse vel heres suus de Mercato rursus se intromiserit.*

MERCATUM MANCALE, Datis manibus conclusum. Stat. Rip. cap. 100. fol. 12. r. *Judices debeant facere et reddere rationem cuilibet petenti de factis, dicitis, redditibus, decimis, alimentis, Mercato manuali, armis, equis et mercede.* Vide supra *Manu communicata vendere* in *Manus*.

MERCATUM BURSAE, Vox usitata apud Normannos, cum quis actor tenementum seu feudum sibi revocare tentat jure consanguinitatis vel cognationis. Charta Ludovici X. ann. 1315. tom. 1. Ordinat. Reg. Franc. pag. 394. *Quod in nullo casu in Mercato burse querelatus, nisi mercatum possideat, respondere nullatenus teneatur, etiamsi nos Mercatum burse retrahere nitentur.* Tabular. B. M. de Bononuntio Rotomag. *Item dicit quod pluribus et plures personas placitare in dictis placitis praedictis de maritagio impedito, de foro burse, sed de nominibus personarum non recollit, nisi quod ipse tractus fuit in causam pro Mercato burse in dicta curia. Et infra. Vidit eos utentes de brevibus de maritagio impedito, de dato, de partibus inter fratres et de Mercato burse. Practicus Clameur de Bourse, vel Demarche de Bourse.*

Marché de Bourse, in Charta ann. 1380. ex Reg. 117. Chartoph. reg. ch. 85. Vide supra *Retractio per Bursam* in *Bursa* 1.

MERCADARE, Negotiari. Charta Pipini Regis, apud Doubletum pag. 694. *Ad illos necessitates vel Mercadant, etc.*

MERCANDIARE, Mercari, nundinari, mercaturam exercere. Leges Alfredi et Godfridi cap. 10. *De illis qui Mercandiant in diebus dominicis.* [Charta ann. 1345. apud Madox Formul. Angl. pag. 92. *Decem libras bonorum et legalium sterlingorum ad Mercandandum cum*

eisdem denariis, ad opus et utilitatem ejusdem Willelmi.] Utitur hac voce etiam Thomas Walsingham pag. 357.

† MERCARE. Eadem notione. Testamentum Rudesindi Episc. ann. 978. ldm. 8. Conc. Hispan. pag. 189: Et Mercare mihi tibeat pro caelestibus terrenis.

† MERCARE, Emera. Acta S. Vincentii Episc. tom. I. Junii pag. 627: Et Mercari corpus ejus libris pondere auri, et condens aromatis sepelivit pradio suo.

† MERCATARE, Negotiari. Tabular. S. Victoris Massil.: Volunt dum vobis placere pacifice et quiete cum vestri Mercatando et negotiando conversari.

MERCATILES res dicuntur, quae facile distrahi possunt in commerciis vel in mercatis. Vetus Charta apud Gartellum in Episcopi Magalon. pag. 103: Viginti modios boni frumenti Mercatiles, et totidem modios boni vini puri et franci Mercatiles, etc.

† MERCABILIS, Eadem notione. Charta ann. 1261. in Chartul. S. Vandreg. tom. I. pag. 824: Octo minas annui redditus medietatem ordei et medietatem avenae ad magnam mensuram S. Vandregestilli boni, sani, Mercabilis et competentis. Mercabile aurum, in Charta ann. 1426: Joannes de Monteaureo debet unum scutum auri boni et Mercabilis Jacobo de Rupeforti.

† MERCADALIS MENSURA. Vide Mensura I. Mercantali more, in Charta ann. 1421. apud Rymer. tom. 10. pag. 120.

† MERCATIBILIS, in Chartul. minori S. Benigni Divion.: Quingue eminas bladi frumenti et avenae per medium ac etiam Mercatibilis ad mensuram granarii Ecclesiae S. Benigni.

MERCANDISE, Mercis, ex Gallico Marchandise, et Anglico Merchandise, in Monastico Anglic. tom. 1. pag. 408. tom. 8. pag. 69.

† MERCANTIE, Eadem notione Chron. Parmense ad ann. 1304. apud Murator. tom. 9. col. 830: Combusta fait... cum omnibus fondechis et mercationibus et drapperiis et aliis Mercantibus, etc.

† MERCADERIA, in Statutis Avenion.: Statuimus quod qualibet Mercaderia cuiuscumque rei, etc. [De contractu seu conventionem inter ementem et vendentem intelligenda est haec vox.]

† MERCANDERIE, in Consuet. Tolos. Rubr. de Societ. art. 1. 4. Consuetudo est Tolosae inter mercatores, quod si aliquis tradiderit alicui vina vel aliquam Mercandariam causa ducendi seu differendi in quibuscumque partibus extra Tolosam, etc. Mercandia, ibid. rubr. de debitis art. 1.

† MERCANDISE, Charta ann. 1481. apud Lobinell. tom. 2. Hist. Britan. pag. 1400: Item, quod mercatores Ducatus Britanniae tractabuntur in regno Angliae, quantum ad custumas et ceteras res commerciantes intercursum Mercandiarum. Charta Scabinorum S. Audomari in lib. nig. Scaccarii pag. 386: Ne in terram nostram veniamus ad Mercandias ibi faciendas, nos ideo illud non omitemus.

† MERCANTIE, in Charta ann. 1421. apud Rymer. tom. 10. pag. 121: Cum personis, Mercantiis, navibus, libris et rebus suis quibuscumque. Mirac. B. Coletae tom. I. Martii pag. 501: Naviculae diversae onustae Mercantiis. Occurrit praeterea in Statut. Vercell. lib. 1. f. 15. recto, apud Marten. tom. 7. Ampliss. Collect. col. 1009. etc.

† MERCATIONES Ogerii Panis Annal. Genuens. ad ann. 1204. apud Murator. tom. 6. col. 390: Mercatores Januae galeas quatuor armaverunt circa festivitatem

Natalis Domini, in quibus Mercationem suam in Siciliam portaverunt: Bartholomaei Scribae hdem Annal. ad ann. 1364. ibid. col. 382: Et quum ibi esset caravana Venetorum quae cum Mercationibus navigare intendebat versus Alexandriam, apparuit ei et viriliter pervenit ad ipsam. Adde Chron. Anr. Danduli apud eundem Murat. tom. 12. col. 462.

† MERCATUS, Codex censuum Eccles. Audomar.: Si quis Anglicus de Anglia huc venerit cum Mercatu suo, et vult vendere in hac villa, dabit IV. den... Si vero per villam cum Mercatu suo transire voluerit, dabit theloneum sicut alius extraneus.

† MERCADARIA, Mercatura, negotiatio, commercium, Gall. Traffic, commerce. Statuta Massil. lib. 2. cap. I. § 83: Exceptis tamen de his rebus quae secundum usum Mercadarias in alienando consueverunt transferri ad portus, tunc in his causis ad consequendam solutionem debiti, etc.

† MERCANDISIA, Eadem notione. Charta Henrici IV. Reg. Angl. ann. 1404. apud Rymer. tom. 8. pag. 376: Ad incrementum communis Mercandisiae, ac ad utilitatem Christianorum totius reipublicae, etc.

† MERCANDISA, in Charta ann. 1478. apud eundem tom. 12. pag. 71: Mercari seu Mercandisiam facere, tam victualium quam cujuslibet alterius generis mercimorum.

† MERCANDISATIO, Litterae Henrici IV. Regis Angl. ann. 1411. apud eundem Rymer. tom. 8. pag. 187: Super facto communis Mercandisiationis hinc inde habende.

† MERCANDIA Charta Ludovici Reg. Franc. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 1192: De propriis nutrituris suis sine Mercandia faciendis sicut burgenes nostri.

† MERCANTALITER, Litterae Henrici IV. Regis Angl. ann. 1412. apud Rymer. tom. 8. pag. 736: Cum exortae diu controversiae et magne discordiae inter certos mercatores ville nostrae de Leun, partes de North-Berne praedictae Mercantialiter visitantes, mercium scilicet comparandarum causa.

† IN MERCE PLACABILE, Formula usitata in contractibus emtionis et venditionis, quae Gall. reddi potest, En marchandise qui nous a été agréable. Tabular. Aptense fol. 189: Inde accipi de vobis pretium sicut inter nos bonae fidei placuit atque convenit in Merce placabile valente sol. IX. et nihil post vos de ipso pretio remansit indebitum.

† MERCATUS, ut supra Marca I. Chron. Angl. Th. Otterbourne edit. Hearn. pag. 223: De regis benevolentia allocati sunt Katherine Swynford, nuper ducissa Lancastriae, mille Mercatus redditus annui de ducatu Lancastriae quos dux, pater ejus, sibi concesserat, dum adhuc filius suus esset comes de Derby. Aliis notionibus, vide in Mercatum.

† MERCEDARIUS, Isidoro in Glossis, et Papae, Qui pro labore sibi impenso dat mercedem. Jo. de Janua: Mercedarius, et Mercedonius, servus, vel alius qui distribuit pecuniam sub domino suo. [Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: Mercedarius, Distributor de loyers. Mercedonius, Seigneur, qui paie le loier aux ouvriers.] Mercedarius in Gloss. Saxon. Mercedarii, (perperam Meicedarii) Hyregtidan, i. qui mercedem solvunt. Glossae a Scaligero laudata: Mercedonius, qui solvit Mercedem.

* MERCEDIGUS [Loquens propter Mercedem. DIF.]

† MERCERIA, Arbitrium, solutas, nostris Mercy. Charta Odon. Ducis Burg. et Blanchae comit. Trec. ann. 1217. in Chartul. Campan.: Quod si aliquis hominum nostrorum aliquam injuriam vel aliquod forfactum fecerit, de quo nolit jus facere et capere in curia illius nostrum, cujus homo esset ante alios. Ille nostrum, cujus homo erit ante alios, tegetur per predictum juramentum ipsum destruere et fugare de terra donec ad Mercetiam illius venerit... Donec, sicut predictum est, venerit ad Mercetiam et satisfactionem. Vide Merces.

† MERCELLARIUS, Mercator. [Minuta mercis propola, Gall. Mercier. Vide Mercenarius I.] Acta S. Francisci de Paula tom. 1. Aprilis pag. 149: Honorabilis David le Maître D. N. Regis Francorum Mercellarius ordinarius.

† MERCENARIA, [et MERCENARIUM, Forum rerum venalium, simul et jus quod inde domino fori competit.] Regestum Burbonense ex Camera Comput. Paris. fol. 11: Ego Archinbodus Dom. Borbonii... concessi Mattheo de Monteauro, et ejus heredibus de uxore sua procreatis Mercenariam meam de Veteribus casis, sitam in Parochia S. Angeli, cum pertinentiis ejusdem Mercenariae... quoad dictus Mattheus et heredes erunt mansionarii in terra mea, etc. [Chron. S. Martialis Lemovic. ad ann. 1286. apud Stephanot. tom. 1. Fragm. Hist. MSS.: Mercenaria fructuum et aliarum mercium quae vendebantur in claustris Lemovicensium fuerunt mutata per gentes Vicecomitis Lemovicensis ad plateam S. Michaelis de leonibus circa leones lapideos.]

† MERCENARIUS, Mercator, minuta mercis propola, vulgo Mercier. [Charta ann. 1267. in Tabul. S. Vandreg. tom. 1. pag. 1023: Ex altera aboutante ad kamium D. Regis pro ante, et ad haulas Mercenariorum pro retro.] Teloneum Monasterii Sancti Audomari: Magnus Mercenarius, parvus Mercenarius, etc.

† MERCENARIUS, Prestyter, qui ecclesiam deseruit, certa et assignata mercede, qui et Firmarius dicitur. Vide supra in hac voce Lit. remiss. ann. 1364. in Reg. 95. Chartoph. reg. ch. 189: Jehan Adam prestre, chappellain Mercenaire de Rhelet, etc. Aliis ann. 1886. in Reg. 151. ch. 61: Constant prestre, Chappellain Mercenaire de la ville de Charvones, etc. Pierre Duplessis chappellain fermier de l'église de la paroisse de Leure, ibid. ch. 109. Rursum alia ann. 1454. in Reg. 191. ch. 33: Jehan de Bourges prestre... Mercenaire et sans aucune provision de bénéfice en l'église... gagnant sa vie en célébration de messe pour le soustenement de son vivre et estat. Vide infra Presbyter Mercenarius.

† MERCENLAGA, Vide Lex Merciorum in Lex.

† MERCERIANUS, Idem qui Mercerius. Vide in hac voce.

† MERCENNALE ORDEUM, quod Martio mense seritur. Tabularium Abbatum Fiscanensis f. 126. et alibi passim: Pagaverunt 6. minas ordei Mercennalis. [f. legitimi Gall. Marchand.]

* MERCENNALIS, [Mercenaire: Agentes operibus curam Mercennalem.] (Du Mérit. poes. lat. med. aet. pag. 161.)

† MERCERIA, Minuta merx. Vide Mercerius.

† MERCERIUS, Minuta mercis propola, Mercier. Usatici Barcinenses MSS. cap. 55: Omnes Milites et pedites, tam Merceri, quam negotiatores. Libertates urbis Seiselli ann. 1285: Mercerius alienus debet de leida unum obolum in die

fori. [Charta ann. 1209. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 97: Item a Mercario exponit mercem suam ad vendendum in villa supra benacham, levatur enim in septimana unum obolus. Codex censuarius Calomont. Branchia Mercarii continens duos colonellos in ingressu alii Calomontis. Statuta Arelat. MSS. art. 74: Communis habeat pondera, que erunt in Arelate, et a libra inferius, cum quibus legitimentur omnia pondera numulariorum. Mercetiorum.] Adde Statuta Willelmi Regis Scotie.

¶ **MERCERUS**, Eadem notione. Charta ann. 1346. apud Maudé Formul. Angl. pag. 92: Noverint universi, me Hugonem de Huntingdon... habuisse et recepisse... de Willelmo de la Panetere civis et Mercero ejusdem civitatis, decem libras bohorum et legalium sterlingorum.

¶ **Mercier à taulette**, qui super tabulam mercem suam vehum exponit, in Pedag. Peron. ex Chartul. 21. Corb.

¶ Qui Mercetis præerat Rex mercetiorum appellabatur, unde alios mercetios ex jure instituebat, quos Militum mercetiorum nomenclatura donabat, ut discimus ex notis Guill. Fage notar. fol. 6. v. Anno Domini 1200 et die ultima mensis Aprilis, domino Johanne D. G. Francorum rege regnante, universis et singulis notum fiat, quod nos Johannes de Gaudiaco de S. Saturnino de portis, Rex mercetiorum in tota Ulicensi diocesi, eri proxime lapsa apud Balneolas nundinas tenentes, habito prius juramento in talibus præstari consueto, in presentia Johannis de Mala Johannis de Paris, Jo. Rosati de Savoia, Joh. de Beansono, Girardini messatgerii mercetiorum et plurium aliorum publico, ut est moris et consuetudinis, fecimus, creavimus et constituimus ac ordinavimus Raymundum Rocelli de Chastillono Sulhan archiepiscopatus Saucerensis, presentem et recipientem in Militem mercetiorum seu in officio mercetis ipsum inscripimus militiæ militari, cui concessimus, et per presentium tenorem concedimus plenariam facultatem dictum officium mercetis ubique exercendi et de privilegiis mercetiorum ubique gaudendi et omnia alia faciendi et dicendi que ad respectum officium militiæ mercetiorum facienda incumbunt, etc. Vide Hist. Tutel. Baluz. pag. 787. et infra Rex.

¶ **MERCERIA**, Mulier que minutas mercas distrabit. Consuet. Tolos. rubr. de debitis, art. 1: Quod si aliqua mulier habitans simul cum marito suo, ipso marito consentiente aliquandam mercandiam exerceat publice, ut puta, sit tabernaria... Merceria, vel alterius hujusmodi, etc.

¶ **MERCERIA**, Minuta merx. [Charta Childeberti Franc. Reg. ann. 705. aut 706. apud Miræur. tom. 1. pag. 244: Una cum omni mercato vel adjacentia sua, et quidquid fiscus noster tam de garantia quam de Merceria ibidem tenuit, vel de qualibet coutuma ibidem possedit. Statuta Montis Regal. cap. 50. pag. 288: Specie Mercerie, drogaria, nec aliqua alie res comprehensæ sub genere Mercetiarum... portantes ad vendendum Mercetiarum, etc. Occurrit rursus] in Charta Roberti Comitis Droecensis in Hist. Droecens. pag. 290. Vide Mercenarius.

¶ **MERCERNARIUS**, pro Mercenarius, Qui operam suam alii locat. Statuta Arelat. MSS. art. 154: Quilibet Mercenarius tenetur locare se... sub hac forma. Vide Mercetarius.

¶ **MERCERUS**, Vide Mercetius.

¶ **MERCES**, Misericordia, Gall. Mercy,

pitie. Gregorius M. lib. 12. Epist. 17: Prudentes viros, sicut estis, Regibus adhaerere multorum solamen est. Nam dum prestantiores sibi locum ad animas utilitatem sibi datum intelligunt, certum est, quia Mercedis causas, ubi inveniant, non postponunt. Vide eund. lib. 4. Epist. 40. Faustus Regiensis in Epist. ad Felicem: Cum generatores nostri sitis, incipitis nostri esse debitores, si quidem causa vestra devotionis et Mercedis vestre materia sumus. Athalaricus apud Senatorem lib. 9. Epist. 16: Dignus enim locus est, qui et gloriosam Mercedem nostram, et Senatui amplissimi laudabilia decreta contineat. Desiderius Episcopus Cadurcensis Epist. 8: Tam de nos servos vestros, quam de cunctos fideles integram dignitatem habere Mercedem. Ledradus Archiepiscopus Lugdunensis ad Carolum Imp.: Per quem Deo juvante, et Mercede vestra annuente, in Lugdunensi Ecclesia est ordo psallendi institutus. Hincmarus Laudun. Episc.: Cum... per vadia emendaverit quod misfactum habebat, mandaveritque mihi se velle ad vicem Mercadem venire, et sustinere qualem illi commendasset harniscam. Idem in satisfactione facta Carolo Regi: Et inde precor vestram Mercadem ut vester animus est mihi placatus. S. Benedictus Abbas Anianensis in Epist. ad Nebridium Archiep. Narbon.: Supplico, carissime Pater, ut sicut Mercadem habuisti semper de Fratribus, qui degunt in Monasterio Aniano, ita, etc. Observantia Regni Aragon lib. 6. tit. de Generalib. privileg. § 6: Pro unoquoque membro solvat mille sol. qui stat ad Mercadem Domini Regis, etc. [Bartholomæi Scribæ Annal. Genevens. apud Murator. tom. 6. col. 448: Venerunt ad Mercadem Potestatis et Communis Januæ, et se et dictum castrum Communi Januæ reddiderunt, etc.]

¶ **IN MERCEDE ALICUIUS SE PONERE**, In potestatem alicujus se permittere. Constit. Freder. II. Imper. ann. 1244. apud Pertz. Leg. tom. 2. pag. 349: Obtulere nobis... Ponere se in Mercade nostra et proicere vexilla eorum.

¶ **MERCES** quandoque sumitur pro gratuita indulgentia. Capitulare Pipini Regis Italiae cap. 21. Lex Longob. lib. 2. tit. 18. cap. 6. [Pipin. 88.] Capitular. Caroli M. ann. 818: Qualiter in domini Regis Mercede elemosyna fiat facta. Capit. Caroli C. tit. 18. cap. 1: Ut ad vos suos denominatos fideles in sua Mercade transmitteret. Tit. 80: Sic erga me semper in sua Mercade facit sicut et illum secuit, et mihi necesse fuit. Vita S. Bathildis Regine num. 6: Prohibuit hoc ipsa domina pro Mercade sua, ut hoc nullus facere presumeret. Ex quo facto copiosam et valde magnam Mercadem expectat. Charta Almonis Valentiniensis Episcopi ex Tabular. Ecclesie Gratianopolitane fol. 70: Et quoniam Arelat. caput est, et esse debet istius Gallie, proclamationem nostram ante presentiam rectoris ejus deferre debemus, quatinus ne dedignetur Mercas ejus tantis patronibus prælibatis assensum accommodare. [Vide Diurnum Romanum cap. 2. tit. 3.]

¶ Hinc Charta mercedis dicitur, qua aliquid donatur: Carta vero hujus donationis vel Mercedis omni tempore maneat firma et stabilis, in Chartul. Gellon. ann. 1029.

¶ Alio sensu in mercede, vel ad mercadem suam se facere dicebant, quod speiebant divine remunerationis, et ad consequendam divinam misericordiam.

¶ Piptus in Diplomate pro S. Dionysio apud Doubletum pag. 690: Propter ea in nostra Mercade, et in remedio animæ genitoris nostri Karoli, donamus ipsam locum, etc. Lex Longob. lib. 1. tit. 39. § 1: Propter Deum et animam sui Mercadem. Epist. Hadriani PP. in Cod. Carolino 92: Pro Mercade animæ vestre, et que sempiterna memoria. Guillelm. Bibliothecarius in Sthéphano VI. PP.: Immo et pro perenni Mercade in Ecclesia alias Sanctorum reliquias per diversas cardinales titulos... largitus est. [Charta Conradi Imper. ann. 1029. apud Murator. delle Antic. Estensi pag. 91: Pro animæ meæ vel parentum meorum, et conjugis meæ Mercade, etc.] Inde hæc Formula eodem sensu in Charta alie apud eundem Doubletum pag. 700. 708. 712. et Ughellum tom. 3. pag. 618: Pro Mercadis nostræ compendio... Pro Mercadis nostræ augmento. Adde Regulam S. Benedicti cap. 59. Chartam Caroli Cal. in notis ad Lupum Ferrar. pag. 510. Perardum in Chartis Burgundicis pag. 19. Sammarthanos in Episc. Cabilonens. num. 14. in Abbatibus pag. 221. etc.

¶ **MERCES**, Arbitrium, voluntas. Homagium factum Joanni Episcopo Magalonensi a Guillelmo filio Mathildis Dom. Montisjessul. mense April. 1188: Audi te Joannes Magalonensis Episcopo. Ego Guillelmus Dom. Montisjessulani filius Mathildis ab ista hora in antea personam tuam non capiam, vitam et membra tua tibi non tollam, nec homo nec femina meo consilio, vel meo ingenio. Et si in illo honore quem tu hodie habes et possides, et Canonici Magalonenses habent, et possident in Communia, vel in antea tu acquisieris meo consilio, et Canonici meo consilio acquisierint, ego Guillelmus tollerem, vel forsactum tibi facerem, cum tu me commoras per sacramentum infra 40. dies cabalmon erodrai (al. oredrai) od oemendurai, vel ad tuam Mercem men contanrai, et ad Mercadem Canoniorum similiter, etc. Exstat simile homagium Marie Guillelmi filii ann. 1208. Vide Misericordia.

¶ **MERCEDEM REFERRE**, Agere gratias, quomodo dicimus: Grand mercy pro Ago tibi gratias. Epistola Hildegardi Episcopi Belvac. ad Widonem Suesionensem Episcopum, ex Cod. Belvac. MS.: Multiplices cum fletu poplitibus referimus grates atque Mercades de tanto fœderis nostri erga nos amore, quæ scada nostris partibus directa resulti atque demotavit.

¶ **MERCEDES REPLICARE**, Gratias agere. Epist. Advent. Mett. episc. ad Nic. PP. I. ann. 897. tom. 7. Collect. Histor. Franc. pag. 594: Cum in desiderantissimo voto habeamus tales legatos dirigere, qui, uti decet summum pontificem, multiplices replicent Mercedes, quod tam pie ac misericorditer nobis et ecclesie nostræ perpetuum munimen porrigere decrevistis. Rendre mercis, eodem sensu, apud Christ. Pisan. in Carolo V. part. 1. cap. 2: Adonc lui tres benigne (le duc de Bourgogne) après que son humilité m'eust rendu plus Mercis qu'à recevoir à ma petite n'appartenoit, etc.

¶ **MERCETARIUM**, Mercatum, emporium, Gall. Marché. Regestum Philippo Regis Franc. de feodis Normannicis tom. 3. Hist. Harcur. pag. 195: Apud Saucy unum Mercetarium quod tenet Richardus de Harecourt.

¶ **MERCHA**, Clarigatio, compensatio, Gall. Marque, represailles. Charta ann. 1255. apud Rymer. tom. 2. pag. 692: Si

satisfactum fuerit extunc cessent Mercha, retentio et appropriatio ante dicta. Vide Marcha 1.

• **MERCHATA**. Modus agri redditus unius marce auri vel argenti. Charta ann. 1067. ex Tabul. Major. monast. : *Dedimus quoque supradictis monachis unam Merchatam terre, cum pratis que ad illam pertinent. Vide Marchata in Marca 1.*

† **MERCHENBLAGA** Lex. Vide Lex Merciorum.

MERCHETUM. Vide Marcheta.

* **MERCHIDUS**. [Merqus, DIEF.]

† **MERCHORIS** Dies, pro Mercurii. Concilium Tulugense ann. 1065. inter Hispan. tom. 3. pag. 241 : *Ab occasu solis quartæ ferie, id est, Merchoris die, usque ad ortum solis secundæ ferie, id est, Lunis die. Vide Merchoris dies.*

† **MERCIA**. Mercatura, negotiatio, Gall. *Trafic, négoce*. Bulla Clementis IV. PP. in Statut. Astens. fol. 5. v. : *Nullum etiam statutum conditum vel condendum eorum officium valeat impedire ; et si quis eorum officium, vel Merciam seu occupationem aliquam (impediverit), etc.*

2. **MERCIA**, **MERCIAMENTUM**, Muleta, **amerciamentum**, misericordia, ex Gallico *Merci*. Monasticum Anglic. tom. 2. pag. 14 : *Item catalla furum, et Mercie que ex murdris vel aliis forisfactis contingunt. Pag. 16. exponitur pecunia que dari solet pro murdro. Pag. 17. : Si aliquis hominum suorum sit in Mercia erga Regem, vel Hallivos suos, pro quacunque causa, vel delicto, vel forisfacto, Mercie et Merciamenta predicta Canonice reddantur, servata Regie potestate justitia mortis et membrorum. Pag. 18. : Catalla furum et Mercie vel misericordie que ex murdris vel ex aliquibus aliis forisfactis contingunt. Adde pag. 71. 188. 263. [Tabular. Majoris Monast. : *Quod si quis hanc elemosynam violaret, in Mercia domini Comburnii esset, et de damno monachis illato in septuplum restitueret.* Hinc nostris *Reliefs à merci* dicuntur relevia, que muleta obnoxia sunt, si stato tempore non flant. Vide *Americiare*.*

† **MERCIAMENTUM**. Jus, ut videtur, manusmortue, quod ad arbitrium domini exigebatur. Charta Guidonis Comit. Nivern. inter Ordinat. Reg. Franc. tom. 3. pag. 118 : *Si aliqui vel aliqua sine filio vel filia decenserit, echeeta mortui vel mortue sine Merciamento aliquo ad propinquorem liberum heredem deveniet.*

• **MERCIA**, Misericordia, indulgentia, vulgo *Mercy*. Charta H. Episc. Mattison. ann. 1284. in Chartul. Cluniac. : *Hugo de Petra Campi ecclesie Cluniacensis in capitulo et Petro Barnese Merciam clamavit super morte dicti Johannis Barnese, patris ejusdem Petri. Manate, eodem sensu, in Bestiar. MS.*

Mais il n'a point de Manate,
Puis qu'il les tient en son goitron,
Tous les devore chis larron.

Poem. reg. Navar. tom. 2. pag. 149 :

Molt parest for, si estre amor essais,
K'on costal n'a barat, ne faucés,
Ne de autren n'a se merci, ne Manate.

Hinc *Merciabile*, Misericors. Sermo 80. ex Cod. S. Vict. Paris. sæc. 14 : *Dex qui pius est et Merciable, ois nos oroisons.* Bestiar. MS. :

N'est à moi estre Merciable
Vers costal qui vlat orendroit
Ma signorie que vaurroit.

† **MERCIARE**, et **MERCIARI**, Mule-

tam seu penam pecuniariam, pro delicti modo et qualitate in reum decernere. Tabular. Gemetic. : *Ita quod Abbas Merciatorem illos pro forisfacto suo usque ad valorem 30. solidorum... et si forisfecerint, dictus Abbas ipsos homines Merciatibus et levatis emendas. Actum fuit hoc in Scacario Pasche anno Domini 1247. Vide *Americiare*.*

• **MERCIARE**. Emere, in Charta ann. 1281. ex Schedis D. *Le Neuf*.

† **MERCIARIUS**, Boilandistis, Qui merces ad unam vendit. Acta B. Michelline tom. 3. Junii pag. 386 : *Omnes mercatores, sartores, cimatoros, Merciarii. Vide Mercierius.*

† **MERCIDIUS**. Propter mercedem dicens, vel loquens. Joan. de Janua. [Coutetier, in Gloss. Lat. Gall. Sangerman.] [Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7684 : *Mercidius, Courratier, i. qui parle pour loyer.*]

† **MERCIMONIE**, Merces, Gall. *Marchandises*. Vita B. Coleta tom. 1. Martii pag. 490 : *Quidam famosus mercator... cogentibus negotiis, tangentibus facta suarum Mercimoniarum.* [Utitur Plautus eadem notione.]

† **MERCIMONIARE**, Negotiari, mercaturam facere. Charta ann. 1409. apud Hymer. tom. 3. pag. 581 : *Nulli dubium quod extranei mercatores, soliti cum suis mercimoniis ad dictam civitatem Baiona Mercimoniando venire, et de-reperitis in ea civitate emere, etc.* [Occurrit præterea in Corret. statut. Cadubr. cap. 26.]

† **MERCIMONIATUS**, Emolumentum ex mercaturis Angliæ Fisco obveneris, tributum quod Angli pendebant ob illas in Daciæ merces. Henr. Knighton lib. 1. cap. 5 : *Tertius filius vocatus est Godardus, quem suffavit in Senescaria Daciæ, et in Mercimoniatu Angliæ, que non se extendebant ad tantum valorem quam nunc.*

† **MERCIMONIUM**, Emporium, forum publicum. Hodo-porion. S. Willibaldi Episcopi : *Ad loca que sunt destinata, juxta illud Mercimonium, quod dicebatur Hamvic. Mox de Rotomago : Tentoria fixerunt in ripa fluminis, quod nuncupatur Sigona, juxta urbem que vocatur Rotum, ibi etiam fuit Mercimonium.* Acta S. Wunobaldi Abb. : *Ad loca venerunt venalia, quod est Mercimonium.* Porro quod mercimonium in laudato Hodo-porico dicitur, in Actis ejusdem S. Willibaldi portus nuncupatur. *Secus portum, quod dicitur Hamvic.*

† **MERCIMONIUM**, Mercatura, negotiatio. Constut. Federici Reg. Sicil. cap. 65 : *Quod si queri (Judeum vel Sarracenum) nondum ad fidem conversum, causa Mercimonii emerit, etc.*

† **MERCIMONIUM**, Merces, præmium. Paschasius Radbertus in Epitaphio Wale lib. 1. cap. 7 : *Hanc sibi hereditatis computans partem, hanc lucri pretium, hanc justitie suæ Mercimonium.*

• **MERCIPOLIS**, Tabernarius, caupo. Ruodlieb fr. 18. c. vers. 7 :

Quis ad Mercipolim venies si nummivoracem
Nūc dās caupōz quod tradat in ius crumenæ.

MERICIPOTUS, Pignus contractus, vel emptio, in Decretis Hungaricis, [sic dictum, quod, ut plurimum, in potu insumatur.]

• **Twing**. Vocab. Lat. Germ. MS. : *Mericipotus, Winkoff oder bottenbrot.* Instr. locat. decimæ in Künheim ann. 1485 : *Mericipotum, vulgariter Winkauß dictum. Nostris, Vin du marche.* Vide infra in Vinum. [et Haltaus. Glossar. German. voc. *Weinkauf et Leikauß*, col. 2068. et 1256.]

† **MERICIPRECARI**, Misericordiam implorare et exposcere. Gall. *Crier mercy*. Oberti Cancellarii Anfal. Genuens. lib. 2. apud Murator. tom. 6. col. 307 : *Consules S. Agidii advenerunt Consulem et alios potentes viros qui secum venerunt dicentes : Domini Januenses Merciprecamur, ne faciatis nobis injuriam, quoniam Pisani in nostra fiducia sunt. Vide *Merces*.*

• **MERCOBULA**, vel **MERCOBULUM**, Machina pulsationi campanarum utilis. Consuet. MSS. monast. S. Crucis Burdeg. ante ann. 1305 : *Item habet (sacrista) tenere campanas monasterii bene garnitas et munitas de cys, de cygonias, Mercobulis et funibus, et de cunctis aliis necessariis, ut bene possint trahi per clericos suos. Sed legendum fortean *Metabulum*, campanæ tudicula. Vide supra *Metabulum*.*

† **MERCOLION**, Murorum aggregatio. Papias.

† **MERCONARI**, Mercari, negotiari. Epist. Clementis IV. PP. ann. 1268. apud Marten. tom. 2. Anecd. col. 410 : *Et tu, prout apud nos dicitur, non in angulis, sed in capite potius omnium platearum, cum aliquibus, qui Deum nesciunt, mercatus pariter et Merconatus. (Itis metatusque vel et meatus) effusa pecunia, etc.*

† **MERCORIS** Dies, pro Mercurii, habetur in veteribus Tabulis. [Præceptum Zuendeboldi Regis ann. 888. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 58. *Concessimus eis perpetuum memoriale nostrum : pactionem scilicet in foreste nostra super fluvium Moselle in unaquaque hebdomada dies duos Mercoris et Veneris. Italis Mercore.] Vide Perardi Burgundica pag. 157. 168.*

• **MERCUM**, Nota, signum, Gall. *Marque*. Vide supra *Mercare*.

† **MERCURA**, pro Mercatura, Merx. Charta ann. circ. 1104. apud Stephanot. Antiquit. Vason. Bened. MSS. part. 1. pag. 485 : *Si vero annonam, vel alibi aliquid emerit, et infra mensem et diem aliquid de illa Mercura vendiderit, lemmam pro isto dabit.*

• **MERCURINUS** Dies, *Lemierkes*, in Charta ex Chartul. Valcel. sign. E. ch. 66 : *Denées lan de grasce mil cc. nonante vij. le Demierkes après le Magdelaine. Quæ ita Gallice redduntur ex Charta Latina ibid. : Datum anno Domini M. cc. nonagesimo septimo, feria quarta post festum B. Marie Magdalene. Vide supra post *Dies 7.**

† **MERCURIUS**, Lapidum congeries in cacumine collium. Gloss. Isid. Ubi *Grævus* : Ex Prov. 26. 8. Vide Scanger. de Emendat. tempor. et Seldenum de Diis Syris.

† **MERCYIER**, Mercerius, Minuta mercis propola. Charta Leduini Abb. S. Vedasti in Chartular. ejusdem pag. 241 : *Stallus dicitur Mercyier in anno IV. de nar. Stallus pauperis Mercyier, Sabbato I. omnium.*

• **MERDA**, vox convicii, Spurens. Charta officialis Autiss. ann. 1488. in Reg. 72. Chartoph. reg. ch. 40. *Invenit Isabellum, quæ juvenis et pulchra mulier erat, cui tunc parturienti, loco salutationis dixerunt talia vel similia verba : Or sus orda vetula de Merda, vos vos fingitis, foris, foris, Gallice or fors. Lit. remiss. ann. 1376. in Reg. 109. ch. 324 : Tu me dois deux journées d'Aoust, paie les moi, tu fais que mauvaie Merde que tu les me dois tant. Hinc Gallicum *Merdaille*, eadem acceptione, in aliis Lit. ann. 1377. ex Reg. 111. ch. 132. *Les**

habitu de Nuecastel vltimamente cou-
rurent que aus dis sergens, present ledit
maire, en disant tres deshonnestement,
sanglante Merdaille, vous fait-il, lei faire
cry de par le roy.

MERARE, Cacare, apud Albertum
Argentum, in Chr. pag. 906. [Vide Mer-
gum in Orig. Gall.]

MERDARIUS, Porta merdaria, Qua
scilicet immundities extrahuntur, in
Lib. de Mirab. Romae in Diar. Ital. Mon-
tiscalc. pag. 268. Vide supra Merdare-
lum.

MERDERELLUM, Vide Merderellum.

MERDOSUS, Merda inquinatus, Ital.
Mardoso, Gall. Merdeus, Necrol. eccl.
Paris. MS. xlii. Kal. Oct. Et triginta
solidos super quinque quarteris prati,
que tenet Johannes Carnifex in territo-
rio, quod vocatur vicus Merdosus. Vulgo
vix Merderet.

MERE, vox Saxonica, Somnero, Pa-
lus, stagnum, lacus; unde vox Gall.
Mere. Charta Guillelmi I. Reg. Angl.
apud Hicces. Dissert. pag. 71. Do et
concedo... hoc manerium regium... cum
cunctis pertinentiis in... silvis et palu-
dibus, aquis, molendinis aut stagnis cum
merc et sac, etc. Vide Mera.

MEREGELDT, perperam pro Wera-
geld, Multa pro homine interfecto, a
Sax. vere, homo et geld, multa, solu-
tio, quasi valor seu pretium hominis.
Charta ann. 1112. apud D. Calmet. tom.
2. Hist. Lotharing. col. 481. Si quis ex
familia interfectus fuerit, pretium illius,
id est Merogeld, totum abbatis erit. Vide
Wera.

MERELLA, MERELLUM VINUM, Vi-
num tenue et aqua mixtum. Mirac. B.
Margai. Favent. tom. 5. Aug. pag. 853.
col. 1. Volens autem hac vina vendere,
de utroque dedit emptoribus ad iustan-
dum, nihil eis dicens, utrum essent Me-
rella vel pura: qui cum bis de utroque
gustassent, emerunt Merelle congiis in
pluris tribus libris quam puri, diceret
quod nunquam sic bonum, asporosum et
pretiosum vinum biberunt, quale hoc
aquaticum fuit, ignorantes illud esse
Merallum.

MERE, vox Gallica Merelle, ic-
tum nempe, ni fallor, manu in faciem
impactum. Lit. remiss. ann. 1402. in
Reg. 157. Chartoph. reg. ch. 114. Ille
avoiant escrire ensemble pour un lot de
briens non cervois.... Se vous ne sau-
siez mon maître, vous eussiez une Me-
relle.

MERELLUS, Vide Merallus.

MEREMUM, MEREMUM. Vide Me-
teria.

MERENATUS, f. Striatus, Gall. Ca-
sels. Annal. Mediol. apud Murator. tom.
16. col. 607. Alia collana auri cum bota-
nia xxii. Merenatis.

MERENCOLICUS, Melancholicus, nos-
tris alias Merencolieux. Instr. ann. 1459.
inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag.
291. col. 2. Nemausi civitas est aquosa,
male et pezime fundata et constructa,
quoniam super aquam maretan pro tribus
hominum qualitatibus, videlicet sangui-
nosa, Merencolicis et floematis dampno-
sissimam. Lit. remiss. ann. 1875. in Reg.
108. Chartoph. reg. ch. 151. Comme
Robert Brisesteste feust très austere, mer-
veilleux et Merencolieux, etc. Mirencou-
lie, Egritudo, molestia, in aliis ann.
1889. ex Reg. 138. ch. 36. Après plusieurs
courroux, desplaisances et Mirencoulies,
etc. Vide supra Melencolia.

MERENDARE, Meridie edere, quasi
post prandium. Ita Papias et Gloss.
MSS. Sangerman. num. 501. Merender

eadem notiope dicant etiamnum qui-
dam e nostratibus. Gloss. Lat. Gall.
Sangerm.: Merenda, le mangier de l'heure
de None.

Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 521:
Merenda, Merende, Gallico. Lit. remiss.
ann. 1400. in Reg. 168. Chartoph. reg.
ch. 368. Icclui compaignon se transporta
en l'ostel de Bertran a l'heure de Merende
ou relevé. Hinc Merander, in aliis Lit.
ann. 1470. ex Reg. 195. ch. 487. Après
ce que les compaignons de la ville de
Boulricourt... eurent Merandé en l'ostel
de Jehan Rohart, etc.

MERENDINA, Merenda; unde Meren-
dinare, idem quod Merendare. Stat.
Taurin. ann. 1660. cap. 287. ex Cod. reg.
4622. A: Fogatia et Merendina de fog-
atia jacentium in partu penitus reman-
nent... et qui contrafecerit tradetur
fogatia vel Merandina, etc. Inquisit.
ann. 1288. in Access. ad Hist. Cassin.
part. 1. pag. 898. col. 2: Antiquitus con-
servaverunt dari videlicet in mano pan-
tellos parolos octo ad prandium, ad Me-
rendina idem in Nonis panucellos septem.

MERENIGÉ, Manifeste turpitudines,
sive ingratis fabula, macula. Papias MS.
in Edito habetur Mereriga. In MS. Col-
legii Navarrae: Mereriga, Manifeste
turpitudines, sive ingratis macula.

MERENIUM, Vide supra in Materia.

MERENUM, Vide Materia.

MERENTES, Milites. Lex Wisigoth.
lib. 9. tit. 2. § 4: Si aliquis... de hoste
ad domum suam refugerit, aut de domo
sua in hostem profugerit, in con-
ventu Merentium publice centena flagella
accipiat, etc.

MERENTUM, Meritum, Merentium
capere, Placere, gratus haberi. Charta
Anselmi Bridaine in Chartul. Campan.
ex Cam. Comput. Paris. fol. 451. r. col.
2: Gaudeo quod Patris filius meus pro-
posuerit et velit homo vester (comitis
Campanie) fieri. Rogo autem et attentius
exoro nobilitatem vestram quod donum
ejus pro supplicatio mea capiat Meren-
tum. Vide mox in Merere.

MERERE ALICUI, Reimunerari, sibi
potius beneficium agnoscere, Reconno-
tre un bienfait, Meriter envers quelqu'un.
Capitula Caroli C. tit. 16. cap. 7: Quia
nulli de jeta cause volat reputare, sed
totum ex corde dimittere, quod in illius
persona in ista commisit, et suum servi-
tium, quod illi et ante fecit, et adhuc Deo
juvante faciat, debite et rationabiliter
vult illi Merere. Tit. 21. cap. 2: Deus
omnipotens nobis donat, ut vestram fide-
litatem et vestrum adiutorium, quod sem-
per contra nos cum omni Barnatu demon-
stratis, vobis sic Merere possimus, sicut
antecessores nostri vestris antecessoribus
in bene Meruerunt, et nos vobis cum omni
bonitate volumus commerere. [Merir, apud
nostrates Poetas. Le Roman de Guil-
laume au Faucon MS.]

Avait un chastelein servi,
Escur se li avoit Meri
Li service qu'il li avoit,
Pour avoir ames le servoit.

Le Roman d'Athis MS.:

Et dient tous, bien valguais, Sir,
Et il responst Dieux le vous mire.

Idem:

Dieux vous Merire c'est service,
Dont jeie avés en mon cuer mis.

Le Roman de la Rose MS.:

Dieux le vous espere bien Merir.

Vide Remerire.

Nostris Merir et Meritar, eadem ac-

ceptione. Chron. 8. Dion. tom. 3. Collect.
Histor. Franc. pag. 244: Pour ce la me-
nepoit fermant, et d'iceli que, se il peoit
jamés repousser la grace le roy, il li Mé-
reit'ceste bonte. Ubi Aimoig. lib. 3. cap.
66. ibid. pag. 97: Similem et retribuere
vicissitudinem. Quod nos dicemus: Lui
rendroit le pareille. Christ. Pisan. in
Carolo V. part. 2. cap. 14. Le benoist Filz
de Dieu lui vueille Mériter. Froissart.
vol. 2. cap. 94: Dieu le vous vueille Mé-
riter au corps et à l'ame.

MERERE ALICUI, Officium prestare,
Gall. Rendre service, faire plaisir. Lit.
remiss. ann. 1886. in Reg. 194. Chartoph.
reg. ch. 52: Idem exponens respondit,
quod revera ipse satis habuerat agere et
multum passus fuerat in solvenda suam
partem, adeo quod non posset ipsum
juvare ad solvendum suam partem ante-
dictam. Super quibus idem Chabertus
multum ad hoc indignatus... dicit, quod
postquam cum juvare volebat in solutio-
ne predicta, ipse volebat quod eorum amor
discederet;... qui exponens sibi gra-
tiose respondit, quod sibi valde displicebat
si eorum amor segregaretur, et quod sibi
non fore faceret, quia non si Meruerat.
Vide supra Merentium.

MERESCALCHUS, Qui equorum pedes
ferro munit. Acta B. Michellini tom. 3.
Junii pag. 966: Fabri-magistri lignam-
num, molendinarii, Merescalchi, sellarii,
etc. Occurrit et pro exercitibus Præfecto
apud Murator. tom. 12. col. 1086. Vide
Merescalco.

MERESCHACIA, Equille, stabulum
equorum. Charta ann. 1268. in Chartul.
Lingon. ex Cod. reg. 5188. fol. 908. r.:
Daniela domina de Villercolo recognovit...
se vendidisse... Guidoni episcopo Lingon-
neni... Mereschaciam, que est justa
Fayram grangiam fromageriam. Vide
supra Mereschacium.

MERETRICALIS, Herba, qua se in-
augunt mulieres ut appareant pulchras, in
veteri Glossar. ex Cod. reg. 521.

MERETRICALIS VESTIS, Quam mer-
tricem tantum decet. Decretal. lib. 5.
tit. 39. cap. 25: Lex secularium Prin-
cipum Aute responso satis efficax afferat
argumentum, qua manifeste cautum
habetur, matronam, cujus pudicitia atten-
tata fuerit, non posse injuriam agere,
si in veste Meretricali fuerit deprehensa.
Hæc ex Macri Hierolex. ubi addit ille
in Melita ex tegumento contradistingui
meretrices ab aliis honestis feminis.

Ut certis in habitu signis ab honestis
feminis distinguerentur meretrices,
varis statutis passim definitum fuisse
reperire est. Tolosanis statutis præ-
scriptum erat, ut capitis tegmen album
cum tenuolis albis deferrent; a quo
signo ut liberarentur petierunt, cum
Carolus VI regnum auspiciatus est: qui
Lit. ann. 1889. in Reg. 187. Chartoph.
reg. ch. 81. Ilis indulget ut tantum de-
ferre teneantur entour l'un de leurs bras
une enseigne ou différence d'un jarretier
ou listiers de drap, d'autre couleur que
leur robe. Severiora sunt in eas statuta
Mantum MS. lib. 1. rubr. 136: Ordina-
mus quod meretrices publicas et que pu-
blicas, sine peronarum delictu et palam,
se omnibus tradunt et cui corporis que-
stum faciunt, in prostibulo et loco publico,
illis per commune Mantum assignato,
commorari teneantur ac debeant, et non
in alio loco vel contrata civitatis Mantum;
et dum ecessant et vadunt per civitatem,
teneantur portare super alios pannos
unam clamydem brevem panni lini seu
pignolati albi, cum uno sonatio a parte
anteriori, pena culibet contrafacienti,
43

vice qualibet, qua contrafecerit, centum solidorum parvorum de facto auferendum et communi Mantum applicandum. Et quod dictas meretrices et impudicas mulieres non audeant vel presumant accedere per civitatem diebus dominicis vel festis ad aliquod festum solemne, nec ad aliquam ecclesiam seu aliquam locum, in quo congregatio pudicarum matronarum, dominarum et mulierum honestarum et pudicarum adesset. Sed et ipsis, panem vel fructus venales tangere, nisi emerent, prohibent Statuta Avenion. ann. 1243. cap. 187. ex Cod. reg. 4669: Statuimus quod Judaei vel Meretrices non audeant tangere manu panem vel fructus, qui exponuntur venales; quod si fecerint, tunc emere illud, quod tetigerint, teneantur. Vide infra *Mulier levis*.

Quae hinc uti infames habentur, de comitatu regio fuerunt, pensionibus etiam donisque dotatae medium usque ad saeculum xv. ut patet ex Comput. raril reg. ann. 1585: *A Olive Sainte, dame des filles de joys suivant la cour du roy, 90. livres par lettres données à Watteville le 12. May 1585. pour lui payer et auxdites filles à vivre et supporter les dépenses qu'il leur convient faire à suivre ordinairement la cour.* Alius ann. 1589: *A Cecile Vieville, dame des filles de joys suivant la cour 90. livres par lettres du 6. Janv. 1589. tant pour elle, que pour les autres femmes et filles de sa vacation, à départir entr'elles pour leur droit du 1. jour de May dernier passé, qui doit dû à cause du bouquet qu'elles présenterent au roy ledit jour, que pour leurs estraitnes de 1. Janvier, ainsi qu'il est accoustumé de faire de tout temps.* Eadem occurrit annis 1540. 41. 42. 43. 44. et 46.

Meretricibus indicta fuere statuta, quae si violassent, pecunia multabatur. Comput. Joan. de Brassia vicari curiae S. Saturnini de portu ann. 1114: *Ab Isabelle Fornaria prostitulari muliere, quia die sancto Paschae Dapini cum Georgio ejus amico jacuit et adulteravit, x. sol. Comput. Castellani Bellic. eod. ann.: A Margarita abbatisa lupanaris super eo quod, cum ex ordinatione Bellicadri, quicumque sit abbatisa non debeat recipere aliquem hominem pro cubando secum ultra unam noctem, ipsa cubavit in dicto lupanari cum nominato Anequin per sex vel septem noctes continuas; per compositionem factam cum dom. wastelano, x. sol. Tur. Nota sunt statuta, quae anno 1848. edidit Joanna regina Siciliae pro publico Avenionensi prostibulo. Vide *Gynaeceum*.*

MERETRICALITER. Meretricum more: *En maniere métricale, in Lit. remiss. ann. 1473. ex Reg. 195. Chartoph. reg. ch. 906. Aliis ann. 1383. in Reg. 120. ch. 830: Quae Dionysia pluribus viris se Meretricialiter copulare dicebatur, et quasi pro meretrice publica tenebatur.*

1. **MERETRICARI,** metaphorice, pro Dilis paganorum servire, idola colere. Paschasius Radbertus lib. 3. de Partu Virg.: *Vesona quam incolitis, quae prius Meretricabatur post idola fornicationis, etc.*

2. **MERETRICARI,** Rem habere cum muliere, copulari. Bened. abb. Petroburg. in Henr. II. reg. Angl. edit. Hearn. tom. 2. pag. 88. ad ann. 1183: *Mulieres et filias et cognatas liberorum hominum vi rapiebat Ricardus comes Pictav.) et concubinas illas faciebat; et postquam in eis libidinibus suis ardorem extinxerat, tradebat eas militibus suis ad Meretricandum.*

MERETRICATIO, Fornicatio. Papias: *lencinatio, in Gloss. MSS. Sangerm. n. 501. Indiculus lupinosus: Aliqua super ejus Meretricationis subsannium... habita conflictatione verborum.*

MERETRICATOR, Meretricum sectator. Lit. remiss. ann. 1455. in Reg. 191. Chartoph. reg. ch. 153: *Quidam Cathalanus, nuncupatus Gabriel Barraga, conjugatus, magnus Meretricator et adulter, etc.*

MERETRICIUM, Stuprum, adulterium. Libertates concessae Reomagensi urbi ab Alphonso Comite Pictavensi. Ann. 1270. MSS.: *Si aliqua mulier de extra villam, quae sit maritata, venerit in dictam villam, et fecerit Meretricium cum homine dictae villae, etc. Charta Occitanica habet hoc loco, aia fait adulteri.*

MERGA, a merges dicitur: furca cum qua cona segetis portatur. Joan. de Janua. [Ullitur Columella lib. 2. cap. 21.]

1. **MERGERIA.** Tabularium Monasterii S. Andreae Viennensis: *Et dono post discessum meum mansum de Festale, cum omnibus appenditiis suis, et totam illam terram quae fuit adjuncta ipsi manso per Mergeriam, quod vocamus Mediatatem laboris.* [Leg. forte Mejaris vel Mejeriam. Consule utramque vocem.] Vide *Medietaria*.

2. **MERGERIA,** Mensura vinaria, eadem quae supra *Megeria*. Vide in hac voce. Charta Phil. V. ann. 1318. in Reg. 56. Chartoph. reg. ch. 267: *Nem omnes Mergerias vini pro xij. lib. et x. sol. Turon. Ita quoque legitur in lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 664. r.*

1. **MERGES,** Manipulus segetis. Translatio S. Genulii saec. 4. Bened. part. 2. pag. 235: *In Resurrectionis Dominicae prima Sabbati, ex multiplicatis manipulis, Mergeten colligere iussit.* Vox Plinio non ignota eadem notione.

Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 521: *Merges, Gall. Marnes.* Aliud ex Cod. 7641: *Merges, fustes cum quibus messes colliguntur.* Vide *Merga*.

2. **MERGES,** [Mergus: « Merges, tis, pligons. » (Lex. Lat. Gal. Bibl. Ebroic. n. 23. XIII. s.)]

MERGO, dicitur equivoca, quia potest esse peritica quaedam, quae ponitur in aquis ad commovendum pisces, vel potest esse ille, qui se mergit in aquis. Glossar. vetus ex Cod. reg. 521.

MERGONES, Corvi marini, apud Fridericum II. Imperat. lib. 1. de Venat. cap. 2. §. 35. [Boncompagnus de obediione Ancona apud Murator. tom. 6. col. 931: *Ille vero ad modum Mergonis, qui restrictis alis pro unda pelagi petit, prope se submergebat in aquam.*]

MERGORE, Situlae quibus aqua de puteo trahitur, in Glossis Isid. Joan. de Janua: *Mergus, yoris, situla, cum qua aqua de puteo trahitur: et dicitur a mergo, is.*

MERGORESUS. Vide *Moneta Melgo-*

MERGREVE, Vox conflictata et *Mære*, Saxon. vel *greve*, Comes, quasi major Comes vel dominus. Leges Edw. Confess. cap. 35: *Teutonici, Frisones, et Flandrenses Consules suos Mergreve, quasi majores dominos, vel bonos pacificos vocare solent.* Vide *Margravius*.

MERGULA, Ornamentum vestium, quod prohibetur in Constitut. Federici Reg. Sicil. cap. 95: *Et quod in gerlandis ipsis non sint aliquae Mergulae sub panna unciarum duodecim.*

MERGULUS. Johan. de Janua: *Mergulus, est diminutivum de mergus; et est equivocum ad ferrum quod mergitur*

in lampade, et ad tenendum papyrus, et ad avem mergum. Unde Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Mergulus, id ferret de la lampe, en quoy est la mèche, ou le jon, ou petit pluvion.*

Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Morgan, Prob. mergus, Mergulus.*

MERI DENARII. Vide *Merus*.

MERIA. Feudum Merini seu Majoris, Gall. *Mairie; Méris*, in Charta ann. 1338. ex Lib. rubr. Cam. Comput. Paris. fol. 448. v. Inventar. Chart. reg. ann. 1482. fol. 198: *Assignavit lx. libras annui redditus supra receptum prepositurus Meris seu judicaturae de Bezmulle. Vide in Major 1. et Majorinus.*

MERIAGIUM. Pari intellectu. Charta ann. 1221. ex Lib. albo episc. Carnot.: *De Meriagio dicimus, quod episcopus debet ibi habere suum servientem, et de collecto Meriagio habebit episcopus partem suam et major suam, et si fuerit defectus in Meriagio, debet hoc serviens episcopi monstrare majori, et major debet facere haberi defectum eundem. Vide supra Majores villarum in Major 1. et Majorium.*

MERIBUBULA. Potatrix. Vita B. Lidwinae tom. 2. Aprilis pag. 820: *Quaedam quoque de Meribubulis mulierculis venientes ad eam dicebant, etc.* Adde August. lib. 9. Confess. cap. 8.

1. **MERICA.** Nemus, silva, atque interdum terrae circumquaque adjacentes. Charta ann. 1301. apud Ludewig. tom. 1. Reliq. MSS. pag. 235: *Praedictum nemus sive Mericam certis metis distincti.* Aia ann. 1313. ibid. pag. 268: *Vendidi etiam eisdem villam Drevitz cum sita posita retro villam... Cum autem praedicta Merica ex parte una Mericam patrum mei Bodonis, et ex altera parte Mericam Saxoniae Ducis attingat, et ibidem: Vendidi medietatem nemoris quae quondam Marchionis fuerat Misenensis... Et haec distinctio certa inter Mericam quae quondam fuerat Marchionis, et inter Saxoniae Ducis Mericam. Charta ann. 1323. ibid. pag. 302: *Nos Bodo... dedimus et contulimus Mericam quae dicitur Merica Marchionis, quae est ad nos... hac conditione interjecta ut tres ville Domastrof, Rotinstein et Wristwitz habeant in praedicta Merica ad usum eorum ligna jacentia atque sicca.**

Proprie, Silva in qua aluntur apes: unde *Mericam apum*, in Charta ann. 1396. Stat. Casimiri ann. 1347. inter Leg. Polon. pag. 47: *De quercubus vero Mericarum, vulgariter Dabrowa, duos scotos quilibet ipsam incidens persolvat... Si quis autem arborem cum apibus succiderit, etc.* Consule Frisch. in Vocab. Lat. Germ. part. 1. pag. 643.

2. **MERICA,** Stipula, Gall. *Chaume*, vel tegula quaevis. Charta ann. 1042. apud Madox Formul. Anglie. pag. 124: *Et praedicti Robertus et Isabella et heredes eorum, grossum meremium et parvum ac stramen seu Mericas invenient dictis Johanni et Johanne uxori, cum necesse fuerit, ad dictum molendinum faciem dum, reparandum et cooperiendum.*

MERICULUM, Potio vini pura. Gloss. Graec. Latin. MS.: *Ἀρπατόν, Merum, puῖον.* Ἀρπατόν, Mericulum. Edit. ἀρπατόν. Vide *Merus*.

MERIDIALIS PARS. Quae meridiem spectat. Necrolog. S. Philii Claromont. apud Stephanot. tom. 3. Fragm. Hist.: *Sepultus vepo fuit praedictus Abbas infra distam ecclesiam a parte Meridiali... Item sepulcrum D. Pontii Abbatis situm est juxta introitum capituli a Meridiali parte.* Gloss. Isidori: *Diale, diurnum,*

Meridiale. Ubi observat Grævus Veteres Meridiale non dixisse, sed meridianus. Le Roman de Vacce MS. :

Use riptore l'arvonne
Devoat Midy et devere Noche.

MERIDIANA. Somnus meridianus, Siodonio lib. 1. Ep. 2. Τριος αυτι γυλοxy πλεxy, Procopio lib. 1. de Bello Vand. cap. 2. qui Monachis si non prescribitur, saltem permittitur in Regula S. Benedicti cap. 48. Meridie passare, in Capitulari Aquilgran. ann. 817. cap. 17. Meridianam passare, in Libro Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 17. 22. 35. Ibidem cap. 37. In estate hora meridianam potest qui vult in dormitorio legere; sed cavers debet, ne in reversione filiorum strepitum faciat. In illa hora debent Fratres vestiti jacere, et cavers debent ne vel pedes extra lectum extendant, vel in ipso lecto competenter nudi appareant. Adde Usus antiq. Ordin. Cisterciensis cap. 84. Regule noniallum B. Mariæ de Sopedel, in agro Herfordensi in Anglia: Et en este en temps de la Merisne soient les hus de le parlour et de la gardein, et les fenestres devers la cuisine clos, et ne soient pas ouvert tant que home soune à heure de Nonæ, qui sera chantée après la Merisne. Meridianæ autem incipiunt in Dominica Ramis palmarum, ut est in consuetudinibus Floriac. pag. 396. a die Iduum Maiarum usque in diem Iduum Septembrium, in Regula Pauli et Stephanii Abbatum cap. 11. Has Kalendis Octobris finiri annotat Lanfrancus in Decretis Ord. S. Bened. cap. 1. sect. 1. et 4. [et Bernardus Mon. in Ord. Cluniac. part. 2. cap. 31. In hac die (pridie Calen. Octobris) ultimum vale Meridiana suscipit et propinatio aque in refectorio. In crastino si fuerit dies Dominica, nullatenus est agenda Meridiana, cum ipso die Calende Octobris habeantur, in quibus certissime constat eandem Meridianam dimitti.]

MERIDIANÆ JEJUNIORUM, seu in diebus jejunii post Sextam, breves esse jubentur, adeo ut momentaneæ et simulatiæ dicantur in Statutis Cluniac. Petri Venerab. cap. 24. et apud Udalicum lib. 2. Consuet. Cluniac. cap. 29. Vide Haestenum lib. 12. Disquisit. Monast. disquisit. 4.

MERIDIARE. Per diem alticubi manere. Vita S. Bonifacii Episc. sac. 3. Bened. part. 2. pag. 87. Unde etiam in quibusdam locis, ubi cum sancto corpore pernoctabant vel Meridiabant, in ejus honore ecclesias postea construunt. Quod de somno meridiano minus bene intellexit Mahillonius.

MERIDIARI. Meridianum somnum capere. Vox Latinis Scriptoribus etiam nota. Regula Magistr. cap. 50. Statim post dictam Sextam, tam post prandium, quam in jejuniis, omnes modice in suis lectis Meridiantur. Ordinarium Præmonstr. cap. 15. pag. 909. Ab hac die (octava Pasche) usque ad Exaltationem S. Crucis quotidie Meridiari solemus.

MERIDIES. Pars officii divini, quam sextam dicimus. Ordinarium MS. Abbatie Piperac. ann. 1301. Sciendum quod post Tertiam immediate dicimus Meridiam, deinde Nonam. Statuta S. Capellæ Paris. apud Lobinell. tom. 3. Hist. Paris. pag. 154. Notandum est inter alia, quod cantata Prima, absque pausa debet incipi commendatio mortuorum, si sit obitua, et deinde Tertia, magna Missa, et deinde Hora Meridies.

Quia ad meridiem cantabatur, ut monet D. Le Vert pag. 496. unde nos-

tris Midi appellatur. Testam. Joan. regine ann. 1304. in Reg. sign. Noster Cam. Comput. Paris. fol. 221. v. Martines, prima, tierce, Midi, none, vespres et complie. Charta Odon. comit. Burg. ann. 1341. ex Cod. reg. 9484. 2. fol. 198. r. Martines, prime, tierce, Miedy, none, vespres, etc. Merisane, pro Midi, Hora meridiana, in Bestiar. MS. :

Aussi comme l'ame rocano
A mionuit, à Merisane.

MERINATUS. Vide Majorinus. 1. **MERINGA.** Idem quod allis Merenda dicitur, Pomeridianum prandium. Codex MS. Consuet. Eccl. Coloniens. e Bibl. Eccl. Atrebat. Præposito majori ad Meringam datur unus denarius et albus panis et 1. stopus vini. Majori decano, etc. cuiuslibet istorum datur Meringa sicut majori Præposito. Quilibet obediensarius, quando incipit dare Meringam, tunc propinat dominis cum sextario vini in tribus magnis cistis; et quando terminatur Meringa, propinat dominis; obediensarius majoris Meringæ proxima quinta feria post octavam Pasche incipit plene dare Meringam cum 1. denario, integro jure et stopo vini; et predicta Meringa plene terminatur usque ad vigiliam S. Petri ad vincula. Vide Merendare.

* 2. **MERINGA.** Pellicula in aure ubi sit auditus. Dierf.

1. **MERINGI.** Vide Merovingi. **MERINIA.** Jurisdictio, districtus Merini. Vide hanc vocem in Majorinus. Stat. pro reform. regni Navar. ann. 1322. ex Reg. sign. Noster Cam. Comput. Paris. fol. 436. r. Cum multi mesnaderii essent in dicto regno et terra esset onerata multum, fuit ordinatum quod in Merinia Ripperie essent 50. mesnaderii, in Merinia Sangosse 40. in Merinia Pamplonensi 30. in Merinia Stelle 60. Vide supra Meria.

MERINUS. Vide Majorinus. **MERIOR.** Turpis, vel timidior, vel temeror propter friditatem. Papias.

MERISSE. Terminus, limites, meta. Charta ann. 1065. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 197. Quam vero scripta integra clusura de scripta terra divisissent inter se scriptis germanis per Merissis divisionis, hec jam præteritos annos quadraginta unum. Unde per ipsa Merisse tetigit a scripto quondam Gregorio portio ex ipsa clusura a parte Septentrionis, etc.

MERITA. Exactio, præstatio sub nomine meriti, quæ scilicet quasi merendo solvitur. Vide supra Merere. Charta ann. 1280. in Reg. 173. Cartoph. ch. 548. Confirmo beati Maris Montisduyri manerium quod elemosinavit Willelmus de Auilla. liberum et quietum ab omni servicio et demanda et ab omni Merita.

MERITAS. TIS, Puritas, in veteri Glossar. ex Cod. reg. 521.

MERITORIA. Meretrix, in Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657. Vide Meritorium.

MERITORIA TABERNA, Hæbitium seu diversorium, in quod pretio et mercede divertitur. Vita B. Kingæ tom. 5. Julii pag. 694. Cum denique ea die pellex illa una simul quadriga cum ducissa Conyundi vecta, tabernam Meritoriam, nocte superveniente, ad quietandum subisset. Gloss. Lat. Græc. MS. Sangerman. Meritorium, hale, estal, loge à vendre denrées, ou bouvel, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.

MERITORIUM, Lupanar, in Actis Proconsularibus martyri SS. Didymi et Theodori num. 2. Judex dicit: Jusserunt Imperatores vos quem estis virgines, aut diis sacrificare, aut injuria Meritorii provocari. Occurrit ibi non semel, ubi Græca habent, κορπητον. [S. Ambrosius in Psal. 118: An puiqs, tunc primum te intrare Meritorium, cum forniceum meretricis ingrediens?]

MERITORIUS, Præmio dignus, Ital. Meritorio, Gall. Méritoire. Chron. Pontif. Leon. Urbevet. apud Lamium in Delle. erudit. pag. 381. Hic (Nicolaus PP.) regulam B. patris nostri Francisci, quam multi malevoli impugnare conabantur, dicentes illam inobservabilem et discriminatoriam, lucidissime declaravit, approbando ipsam non solum observabilem, verum et Meritoriam et sanctam.

1. **MERITUM.** Proventus, Profit, Schol. Juvenal. Sat. 5. de Calpurnio Pisone: Post consulatum materna hereditate ditatus, magnificentissimus vixit, Meritis sublevare inopes ex utroque ordine solitus. Passio SS. Nicandri et Marciani: Maximus Præses dicit: Merita dignitatis nostræ ut quid non accipitis? Sanctus Nicander respondit: Merita dignitatis vestræ ideo non accipimus, quia pecunia impiorum contagium est viris Dominum colere instituta. Charta Dagoberti Regis Franc. apud Doubletum pag. 674: Villam cui nomen est... cum omni integritate vel Merito. Et alia Pipini Regis apud eundem pag. 639: Hoc est foresta nostra, cognominante Equalina, cum omni Merito et soliditate sua, quidquid ab ipsa silva aspiceret vel pertinere videtur. [Charta ann. 654. apud Miræum tom. 1. pag. 7. Cum omni Merito suo vel adjacentiis, seu aspicientiis ipsius villæ.] Formulæ veteres Pithæi MSS. cap. 98: Cum... adjacentiis, appenditiis, et omni Merito et termino suo ibidem aspiciente. Cap. 101: Unde accepimus a vobis pro ipsa vinea, sicut inter nos bene complacuit atque apificavit, hoc est, in argento et in alio Merito solidos tantos, etc. Vide Chartas Chlodovei III. Reg. Franc. in Actis SS. Ord. S. Bened. tom. 4. pag. 617. et Chilperici apud Meurissium pag. 146. Formulam 27. ex Baluzianis, etc.

MERITUM ACCOLANARUM, in Formul. 62. inter Lindenbrogianas.

TERRÆ MERITUM, Terræ proventus. [Charta ann. 1251. in Bibl. Colbert. tit. de Episcopatu Carcas. Dominationes et dominium et cetera terræ Merita, bona et jura, etc.] Charta Mall. Gaultini Comit. Impuriarum ann. 1319. in Camera Comput. Paris. qua vendit Sancto Regi Majoricarum castrum de Rupe: Et tascas, agraria, quartas, quintas, et alta terræ Merita, et directa ac utilia dominia, etc. Occurrit in aliis Chartis Petri, Jacobi Regis Arag. filii, Comit. Impuriarum et Rippacurcæ ann. 1336.

MERITA MILITARIA, Annoña militibus præstanda, in l. 16. jubemus. C. de erogat. milit. annor. lib. 12. tit. 38.

MALUM MERITUM, Damnum. Pactum inter Gregorium VII. PP. et Principem Beneventanum lib. 1. post Ep. 18. Vel si per se aut per suppositam personam... studuerit qualicumque modo aut ingenio reddendi malum Meritum aut damnitatem cuiuslibet, etc.

MERITUM, Crimen, delictum. Vita S. Gurthierni in Chartular. Quemperleg. Quadam autem die quidam venator ad illum locum venit, et videns juvenem sedentem et orantem sine intermissione super petram, interrogavit eum et dixit:

cur hic, fili, habitas? et respondit juvenis: Meritum meum mihi fecit; et juravit illi nulli se diciturum. Qui juvenis sororis suae filium occiderat, atque eam ob rem poenitentiam agebat.

MERTUM, Pretium. Lex Wisigothor. lib. 8. tit. 4. § 18. Alium ejusdem Meriti domino reformare cogatur. Adde lib. 9. tit. 1. § 6. Legem Bajuvar. tit. 8. cap. 18. § 2. tit. 14. cap. 1. etc.

2. **MERTUM**, Donum, quod in venditionibus cessionibusve illis, qui venditionem aut cessionem gratam habebant, concedebatur, seu munus ultra pretium rei venditae datum; quod *Launehilde* dictum fuisse observatum est in hac voce. Charta ann. 1109. apud Lamium in Delle. erudit. inter not. ad Hedoeper. Charit. part. 3. pag. 1120: Pro qua mea venditione et traditione recepi Meritum ab Gharardo abbate et rectoris supra scriptae ecclesiae, unum par pellium in praesentia. Alia ann. 1198. ibid. pag. 1198: Pro qua donatione ego Symeon profitor me recepisse Meritum seu *latnechlid* a supradicto patre tuo Sardo, anulum aureum in praesentia. Pactum inter Gerard. comit. et Atton. archiep. Pisan. ann. 1120. apud Murator. tom. 8. Antiq. Ital. med. svi col. 1138: Unde praefatus vicidominus fecit ei Meritum spatam unam. Charta ann. 1129. ibid. col. 1146: Unde ipse Rogerius archiepiscopus fecit ei Meritum anulum aureum, ut magis omni tempore predicta finis et transeant atque refutatio firma et stabilis permaneat atque perstatat.

3. **MERITUM**, Corpus alicujus sancti, vel illius pars quilibet, ejusdem reliquiae. Hist. transl. S. Baudelli inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 4. col. 2. Carnebatur ferri geminas sanctorum fraldas, quarum alia habebat Merita S. Baudelli martyris, altera vero Pavii et Ananiam confessorum Omnipotentia. Inventar. S. Capellae Paris. ex Reg. sign. Noster. Cam. Comput. fol. 198. v. Le Merita d'une des onze mille Vierges, et le repositoire et le pied. Porro extant in S. Capella duae sacrae reliquiarum thecae, in quarum una mentum S. Ursulae; in altera, ad modum capitis efficta, ejusdem sanctae os capitis asservatur.

4. **MERITUM SCUM** ALICUI TRADERE, Poenam, quam meretur, infligere. Charta ann. 1810. tom. 4. Cod. Ital. diplom. col. 1609: Omnes buce plateae fecimus preparari et armatis gentibus custodiri, ut si ipsi ventrent, obviamus eisdem viriliter, et suum Meritum traderemus.

5. **MERITUM**, Ratio, argumentum. Instr. ann. 1885. tom. 5. Cod. diplom. Polon. pag. 81. col. 2: Praedictarum causarum Meritis longa deliberatione pensata, etc.

6. **MERITUM**, Ipsa merces, aut praemium, quod pro merito datur. Ital. Riforma, Gall. Prix, paiement. Stat. Bonon. ann. 1260-67. tom. III. pag. 539: Item ordinarunt et providerunt predicti, quod dominus Meovillanus bonagni et dominus Rovicius mercarius, qui praesentunt officio biadi... pro Merito laboris eorum, quem... sustinerunt in dicto officio... quilibet eorum habeat... quindecim libras bononiarum. [Fa.]

MERITUS, Idem quod meritum. Proventus. Charta ann. 964. apud Perardum in Burgundicis pag. 165: Hac omnia superscripta, praeter quod habet Meritos meos, reservavi, quicquid in jam dicta villa... ad me pervenit.

MERLA, Ecclesiae pars, pinnis or-

nata. Hist. belli Forojul. apud Murator. tom. 3. Antiq. Ital. med. svi col. 1219: Quidam nomine Milonus audito clamore ecclesiam cum solo onere velociter intrans contra ipso, et tunc contra eum, ejus onere fractus est ad Merlas. Ambo fortassis designatur. Vide in Merulum.

1. **MERLARE**, Agros maris seu marga stercorare, Gall. Marier. Tabularium Audomar.: Tenentes eam (terram) debeant firmare bis ad minus infra duodecim annos et semel Merlare. Vide Marlar.

2. **MERLARE**, Turris seu muri fastigium pinnis distinguere, Gall. Creneler. Computus ann. 1824. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 133: Pro Merlando vinteno Burgi dictae villae, pro faciendis tribus eschies, etc. Chron. Parmense ad ann. 1285. apud Murator. tom. 9. col. 806: Domus magna cum stationibus mercatorum iuxta plateam Communis a latere de suplus... et Merlata atque depicta. Occurrit passim. Vide Merulum.

MERLATARE, Ead. notione. Charta ann. 1375. tom. 1. Gall. Christ. inter Instrum. pag. 52. col. 1: Cum ipsa ecclesia fortificari, construi et crenellari, sive Merlatari de Materis lapidum cum cemento et fustium, seu alterutrum enrum.

MERLATIO, Ipsa Merlarum constructio. Chron. Parmense ad ann. 1284. apud Murator. tom. 9. col. 806: Pons dominus Gilii de Porta nova expletus est, et constitit in summam MMDV. libras et solidos VI. imperiales; et hoc sine planellatione et Merlatione dicti pontis per medietatem. Quod vero meritis pontis munire solebant, testis Petrus Azarius in Chronico apud Murator. tom. 16. col. 823: Nusquam visus fuit pons lignus aliquis tam longus, tam securus, quis ab utraque parte assaribus erat capulus et Merlatus, et preparatus ad pugnam.

MERLEIA, Vide Mastia.

MERLETARE, Merletos seu pinnas construere, pinnis munitis, Ital. Merlare. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: Merlet, Prov. propugnaculum. Stat. ann. 1857. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 194. col. 1: Fiat murus fortis; et Merletatur desuper, etc. Attud ann. 1881. ibid. tom. 3. pag. 47. col. 1: Quod murus qui non est Merletatus, Merletatur prout decet. Vide Merlare 2.

MERLETUS, Idem quod merla. Pinna. Charta ann. 1882: Johanni Juglar lapidibus pro edificando Merletos alterius ex turribus novi portalis Laurati. Vide Merulum.

Hinc *Merlette* appellari videtur Virga apparitoris, quod in pinnam desineret, vel illi vice propugnaculum esset eaque ab injuriis tueretur, in Lit. remiss. ann. 1376. ex Reg. 109. Chartoph. reg. ch. 298: Icellui sergent avoit esté audit Suipe par ducune des habitans d'illec batuz et férus d'un coustel parmi le corps tout oultre en plusieurs lieux, en disant, Tu ne sergenteras plus, va porter ta Merlette à Chasteillon.

MERLINUS, f. pro Mellinus vel Melinus, a Melote. Vide in hac voce. Amiculum seu amictus quo Canonici caput humerosque tegebant. Statuta Eccl. Aquensis ann. 1259: Clerici beneficiati cappas portent de pellibus equitorolorum fortatas aut agnorum nigrorum, vel portent eorum Merlinum cum ipsa cappa.... Tempore autem quo superpellicium portabant, habebunt almestas, vel capellos sive Merlinos Canonici de gravis, beneficiati de equitoris. Ibid.: Cum choram intraverint Canonici clerici et alii choram

frequentantes, amoto capucio capis, almestis sive Merlino et birreto toto, etc. Charta ann. 1437: Cum superpellicio et Merlino, etc. Laurentio in Amalth.: Mellina, Vestis scortis, mantica. Vide Almestum.

MERLUCIUS, Ital. Merluzzo, Pisciis genus. Tract. Ma. de Piac. cap. 117. ex Cod. reg. 6888. O.: Asellus, alius asino, alius nasello, nostris Merlus dicitur. Charta Joan. duclis Brit. ann. 1279. in Reg. 50. Chartoph. reg. ch. 81: Concedimus dictam sicariam congruam et Merluciorum, cum suis pertinentiis et iuribus consuetis, habendam et tenendam ab eis... Debemus etiam nos... districta servare... quod nemo, exceptis ipsis mercatoribus... possit in dicta sicaria congrua et Merlucios a Paschate usque ad festum S. Michaelis in monte Tuba siccare. Pedag. Massil. ann. 1404: Item pro qualibet salmata Merluzzi, etc. Vide Merlusus.

MERLUS, ut Merulum, ab Ital. Merla. Caffari Annal. Genuens. ad ann. 1159. apud Murator. tom. 6. col. 272: Fecerunt etiam in ipso muro Merlos mille septuaginta, tam pro formositate et fortitudine muri, quam pro commoditate et tuitione civitatis et civium. Rolandinus Patav. de factis in marchia Tarvis. lib. 6. cap. 18. apud eundem tom. 8. col. 270: Et ecce quidam in apparentia satis directus homo retulit, quod nocte praeterita per castra de Podavenda ubiqueque erant, vias est ignis per Merlos castrorum ardere diu, et manifeste comburere crates et munitiones. Occurrit alibi passim.

MERLUUS, Pisciis genus, Gall. Merlan, vel Morus. Codex censuum Eccl. Audomar.: De Merluis II. den. De mille allecum I. den. etc. Vide Menagium in Origin. Gall. voce Merlus et supra Merlucius.

MERONNARIUS, Faber materiarius, Gall. Charpentier. Comput. ann. 1371. ex Tabul. S. Petri Insul.: Item Arnoldo Meronnario pro alio bosco, roillis, posteaule, asellis, etc. Vide supra in Mastia.

MEROPS, Mésange ou espée, in Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7631.

MEROPITAS, Ebrietas. Meropus, ebrius. Glossar. vetus ex Cod. reg. 521. Vide Meropus.

MEROSUS, Vinosus, s. Merum. Johan. de Janua. Vineus, plein de vin, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.

MEROTECA, Custos vini; et pro vase potest accipi, in Glossario, ex Cod. reg. 521.

MEROVINGI, dicti Reges nostri ex prima stirpe, qui a Meroveo genus ducebant. Ado Viennensis in Chronico: Meroveus successit, a quo Francorum Reges Merovingi sunt appellati. Jonas in sancti Columbani Vita cap. 80. ex Surrio: Dixeruntque nunquam se audivisse Merovingum in Regem sublimatum sponte sua Clericum fuisse. Eginhardus in Praefat. Vita Caroli M.: Gens Merovingorum, de qua Franci Reges sibi creare (MS. procreare) soliti erant usque in Hildericum Regem, qui jussu Stephani Romani Pontificis depositus ac deponus atque in Monasterium trusus est, durasse putatur. Ubi Codd. Cassari, ut monet Lambecius, habent Meringorum et Merovingorum. Regnum Merovingorum, in Lege Alemann. Edit. Heroldi tit. ult. Vide Radulfum de Diceto pag. 608.

MEROVINGIA, Francia, quod a Francorum stirpe Merovingica possideretur. Anonymus de Miraculis S. Aglii lib. 1. cap. 8: Roberto apud Merovingiam, quae

alio nomine dicitur Francia, tenentis jus regium.

MERQUA, Nota, signum; unde Merquere, Nofare, signare; Merquier, in Charta ann. 1231. ex Reg. 61. Chartoph. reg. ch. 360. Alia Regia. Pontis et Brager. dom. ann. 1232. in Reg. 64. ch. 122: Concedimus consensibus... quod in dicta villa Brageriaci sit Merqua, cum que et gnanter et Merquentur tonelli et pipa vinorum... Dicit Merqua sit ab una parte de arvis nostris, etc. Vide supra Merca.

MERRA, Idem quod Mars Exod. 15. 28. Amaritudo, aqua amara. S. Paulinus Epist. 37. pag. 226: Quibus mentem nostram de peccatis amaram, quasi Merram illam in manus Moysi per lignum mysticis, de beatitudinis tuis sanctus et dulcis affatus in dulcedinem lacrimis spirituali suavitate mutavit. Idem in Poem. 17. pag. 64:

Sicut antiphi mentibus prophetis
Per sacramentum erant, unde misce
Dulcem ligni, postquam tristes
Merram liquere.

MERRAMENTUM, MERREMIUM, MERRENUM, etc. Vide Materis.

MERRASIVUM, f. pro Marrasivum, Paulus Gall. Merula. Obarta Jac. reg. Scot. ann. 1450. in Chartul. eccl. Glasg. ex Cod. reg. 5540. fol. 96: Episcopi Glasgowensis tenentis de nobis dictas terras... cum unicuique et singulis commoditatibus... in bosco, plantis, meris, Marrasivis, vitis, etc. Vide in Mariscus.

MERRERUM, [Bois merrera. : a Al- lermo la Mouche, mercatori Mervei in Mortallaria commoranti, pro sex peculis Mervei.] (Compte de la refonte d'une cloche de N. D. en 1396, Bibl. Schol. Chart. an. 1472. p. 367.)

MERRARIA, ut supra Mercaris, ni fallor, minuta merx. Mirac. MSS. Urbani V. PP. in Tabul. S. Victoriae Massili. : Joannis de S. Angelo oriundi prope Parisius, nunc residentis Massilia de arte Mercaria tenentis hospitium, etc.

MERRICUM, Ingulphus pag. 861: Mencia, Mansiones, molendina, Merca, et maricco, etc. Pag. 864: Inculas, maricco et Merca. Vox formata ex Saxonico Merc, palus, stagnum.

MERRERIA, MERRERIA, pro Messeria; unde Messerarius et Messerarius, pro Messerarius. Vide in his vocibus. Parag. inter reg. et abb. Gemondi ann. 1222. in Reg. 65. Chartoph. reg. ch. 58: Dicitur monasterium et apocientus possint... deponere per terras et prata... animalia cujuscumque generis sui pili sint libere abeque omni pacto seu Messeria... Rem quod possint instituire... Messerarium seu custodem in suis proprietatibus. Infra Messeria et Messerarius.

MERSORES, Qui aquas subeunt, urinatores. Matth. Paris ann. 1191: Tandem a quibusdam Regis Richardi Mersoribus, ipsam subitus aquam invadentibus, locis quam plurimis terebratur (navis).

MERSORIUM, Sitalus. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 521: Mersorium, seel à eau.

MERSUINUS, Marinus proculus. Gall. Marsuin. Telon. S. Berlini: De sturione, iij. den. de tallia casti, iij. den. de Marsuin ij. den.

MERTINUS, Charta ann. 867. apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. sevi col. 1029: Et vobis non dederimus in scripto constituto aucillas boni Martini centum, etc.

MERUAGIUM, Miscellum framentum. Gall. Bled méteil. Charta ann. 1195. apud Mirreum tom. 1. pag. 128: Quinde-

cim modis cogitis, in parte decima Comitibus apud Lestinas annuatim habebit, medietatem scilicet Maruagi, et medietatem annuam.

1. MERULA, Idem quod merulum. Pinna. Gall. Grosnoy. Gaspar. Barthii Gloes. apud Ludewig. tom. 2. Reliq. MSS. pag. 24. ex Anonymi Hist. Palest.: Venerunt illi equos ad scalam que jam erat erecta et fortiter hgeta ad civitatis Merulas, et absconderunt per eam homines christianos.

2. MERULA, Avis Egyptiaca species. Bernardi de Breydenbach Iter Hierosol. pag. 226: 184 (versus Alexandriam) aves capiuntur quaedam candidas et albidissimas, que Merula nuncupantur. Melle pro Meris dixerunt nostri. Le Roman de la Rose MS.:

D'oiseils chastes avoit assez
Par tout le vergier amon...
Melles y avoit et meris.

3. MERULA, quam peritiores piscatores Meris vocant, nonnulli tauri, non distinguuntur taurum a Merula. Tract. Ms. de Pisc. cap. 74. ex Cod. reg. 622. O.

MERULANA, vel MEROLANA, Locus Romae in monte Esquilino, haud procul a basilica S. M. Majoris, ubi ecclesia S. Mathaei. Ordo Romanus n. 3: Die autem Resurrectionis Dominice procedente eo ad S. Mariam, notarius regionarius stat in loco qui dicitur Merolana, et salutato Pontifice dicit: In nomine D. N. J. C. beati sunt haecerna nocte in S. Dei genitricis Maria infantes masculi numero lenti, feminas tantis, Alterius loci qui Merula dicitur, sed ab urbe octavo milario distantia, meminit Gregorius Mag. lib. 2. Dialog. cap. 11.

MERULIUM, Idem quod Merulum, Pinna, unde sagitta emittebantur. Charta Loth. II reg. Ital. ann. 948. apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. sevi col. 422: In suis quocumque proprietatibus edificare turres et castella cum Merulis et propugnaculis et cum omni bellico apparatus. Vide mox.

MERULUM, MERLA, Pinna, Italica Merla, communis di muraglia non continuata, ne interrupta con equali distanza. Ita Orsacani. Sanctus lib. 8. part. 10. cap. 8: Audiana vero Rex Aracidarum quod Henricus terra gubernator ad Armenos transiit, nuncios destinavit rogans ut cum in suo reditu visitaret. Ille annuit. Occurrit autem venienti Rex, et multo honore prosecutus est, dicens eum per districtum sui castra et loca variatone ad quoddam castrum perduxit, ubi erat turris alta nimis; et in quolibet Merulo erant viri duo albis induti. Dixitque Rex hospiti suo, quod illi subjecti nequaquam obediunt, qualiter tui est. Et cum rem esse possibilem respondisset, accersitque Rex, duo illos et continuo profecerunt deorsum, et contracti in momento exstiterunt, etc.

Charta ann. 919. apud eumd. Murator. ibid. col. 427: Per hoc nostrum preceptum edificandi castella in opportunitate locis licentiam attribuitur, una cum hortibus, Merulorum propugnaculis, aggeribus atque fossatis, etc.

MERULUM, Eadem notione. Lib. de Mirab. Romae apud Montemfalc. in Diar. Ital. pag. 262: Merus civitatis Romae habet turres 361. castella, i. e. Merulos 6000.

MERLA, Eadem notione. Grimaldus citatus in Roma subterranea lib. 2. cap. 8: Habebat turres magnas et validas 44. et quibus hodie quatuor tantum superant

cum propugnaculis eius Meris 444. (Chron. Parmense ad ann. 1220. apud Murator. tom. 2. col. 840: Et dicitur dicitur sagitta de turri Communis unum apud Meris, et de sagitta et de fenestra.) Mathaeus Villanus lib. 7. cap. 102: A uno de Meris si fuis impendere per la gola del detto castello. Vide Menagium in Orig. Ital.

MERUM, Territorium, districtus. Charta Theodorici Regis ann. 678. apud Mabill. Diplom. pag. 606: Concessimus, ut quod infra Meris Attinencas de fisco nostro comparatum habebat... hoc habet concessum. Charta Hedevi Ducis ann. 716. apud Marten. tom. 1. Amplim. Collect. col. 22: Donatum in perpetuum esse volo, domo et in Christo patri Willibrordo in Meris, quod respicit ad Hamulo castellum, ubi et cogito Dei misericordia... monasterium construere.

MERUM, Epist. Petri de Condeto tom. 2. Spicileg. Acher. pag. 566: De cuius (Regina) morte Rex noster doluit ultra modum et Merum, quod de ipso multum timebatur, si quod abest, in dolore perseveraret hujusmodi.

MERUM EXAMEN, Accuratior et diligentior consideratio; Meris enim nostris vel Meris, idem quod Major. Stat. eccl. Turon. ann. 1396. cap. 70. ex Cod. reg. 1237: Cum majus constat esse peccatum, major et injungatur poenitentia. Ubi in Gallico: Comme ce soit Meris peché, Meris poenitence lui soit donnée. Charta ann. 1300. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 133. v. col. 1: Aves appes les nos propres saules en Meris garant de verité. Libert. Laudosi ann. 1302. tom. 3. Ordinatio. reg. Franc. pag. 206: Submittendo jurisdictioni, cohercioni, viribus, rigoribus, compulsionibus ac Meris omnibus quorumcumque iudicium competentium et curiarum eorum. Ibid. pag. 205. art. 49. legendum nostrum, pro mere, contracte scriptum.

MERUS, Pottio pura vini, cui opponitur Mixtum. Regula Magistri cap. 37: Non cum eoderit ad mensas Fratres, nequam comedant, singulos Meros accipiant, quos Meros accipientes, singulis porrigant Abbati sibi signandos... in quibus omnibus mensis in suis Meris quilibet Frater de suo pane ternas sibi, non amplius, buccellas intinguant... post ergo primos Meros sativo tempore ad refectorem iam Senta quam Nona, caldi omnibus quaterni sufficiant, extra illud Merum. Cap. 58: Ad ipso die Quadragesime usque in tricesimum, propter laborem, dnas ad diem Fratres, non amplius accipiant potiones, id est, unum Merum et unum calidum. Regula S. Cesaril ad Virgines cap. 12: Qui coquent, singulis illis Meri pro labore addantur. Vide Mericulum.

MERI DENARIUS, Capitula Caroli Mag. ad Legem Salicam lit. 8. cap. 11: Illi autem denarii, qui modo monetae sunt, et penes nos et Meri fuerint, habeantur. Lib. 4. Capit. cap. 22. et Edictum in Carlisco Caroli C.: Ne aliquis bonum denarium, id est, Merum et bene penes nos reficere audeat. Edictum Pistense ejusdem cap. 8. et 10: Denarii Meri ac bene penes nos: quibus opponuntur misti cap. 18. 16. id est, alla viliori materia. Ita aurum argente miscere vetitum ibidem cap. 23. cui perinde opponitur aurum merum, quod nostri Ormier vocabant. Le Roman de Garin MS.:

Grant le l'effrande del Baron Chevalier.
Garbert offit quatre blancs d'Ormier.

Ibidem :

Ne est 6 prendere no argent no Ormior.

Passim ibi. L'Ordene de Chevalerie MS. :

Car en mon trezor seront pris
Li tres mil boient d'Ormior.

Chronicon Bertrandi Guesclini MS. :

Car il tant avoit argent et Ormior.

Vide *Exmerara*. Sed et *Lormiers* nostri vocabant aurifices. Regestum Censuum et Feodor. Carnoti : *Item le Lormier qui fait euvres dorées... et celui qui fait euvre qui n'est pas dorée, ou blanche, etc.*

An eo nomine uti proprio aurifices apud nostros designati fuerint, ex laudato Regesto non videtur certo colligi. Et quidem aliis artificibus commune fuit, maxime his qui opera elaborabant inaurata vel inargentata, quibus non nisi merum aurum adhibere licebat, unde ephippiorum, calcarium et clavorum opifices, quod hanc inaurari solitum erat, *Lormiers* nuncupati : neque enim cum *Fureliers*, qui eos olim, nescio quo vade, *Lormiers* appellatos asserit, a loribus faciendis sic dictos opinari possum. Vide *Lormarius*.

* **MERUTA**. [Morus. DIEP.]

* **MERUWINGI**. Vide *Merovingi*.

* **MERWOPHIN**. Lex Longob. lib. 1. tit. 86. § 4. [Roth. 276.] : Si servus Regis oberos, aut vecoria, seu *Merworphin*, aut quamlibet talem culpam, aut minorem, fecerit, etc. Ubi Glossa, *Merworphin*, aliquem de caballo projecit. Anglo-Saxon. *Mære*, equus. Germ. *Mer*, equa, *Werphen*, delectere. Vide *Marahoorfin*.

* **MERZADRIUS**, ut mox *Merzator*. Memoriale Potestatum Regiens. ad ann. 1381. apud Murator. tom. 8. col. 1148 : *Et stationes dicti palatii novi Communitatis dante fuerunt ad pensionem Merzadris.*

* **MERZARIA**, Minuta mercies, Gall. *Mercerie*. Vox Italica. Statuta Montis Regal. pag. 118 : *Ita quod omnes conducere volentes pannum et mercas, sive Merzarias, illas conducere quo voluerint sine solutione predicta, etc.* Vide *Merzaria*. Hinc

* **MERZARIUS**, Minutarum mercium propola. Gall. *Mercier*. Charta ann. 1212. apud Murator. tom. 4. Antiqu. Ital. med. ævi col. 711 : *Merzarios Mutine ponam et tenebo in bina Merzariorum Ferrarie, et eisdem dabo et assignabo stationes, quantumcumque voluerint.* Correct. Stat. Cadubr. cap. 40 : *Quod Merzarii forenses non possint vendere, nisi super nundinis vel mercatis Cadubrii.* Vide *Merzaria*.

* **MERZATOR**, Minutarum mercium propola. Statuta Vercell. lib. 7. fol. 212. v. : *Qui etiam promittat de non exercendo unquam per seipsum manualiter officia... bubulcorum, Merzatorum, tinctorum, spartariorum, etc.* Vide *Merzaria*.

* **MERZET SALOMI**, Martyrium Salomonis. Chron. MS. Eccl. Nannet. : Anno 876. *Salomon Rex religiosissimus crudeliter ab impiis apud oppidum, quod dicitur Brestia, patrantibus pseudo quibusdam Episcopis, effossis oculis occiditur, martyribusque annumeratur. Unde et locus in quo occisus est, usque in hos dies, Merzet Salomi, id est, Martyrium Salomonis nuncupatur.* [Merzet Salami editum tom. 7. Collect. Histor. Franc. pag. 221.] Hinc forte

* **MERZINA**. [Homicidium, murtrum, Gall. *Meurtre*, sonat] in Charta Jacobi Regis Aragonum ann. 1269. tom. 8. Spicilegii pag. 270 : *Et crimine falsæ monete, et falsi testimonii, et crimine Merzina-*

rum, et latrocinii publicis, sive aggressionibus viarum, etc.

1. **MESA**. Charta Swetica ann. 1314. apud Joan. Schefferum ad Chronicon Archiepiscopi Upsaliensis pag. 229 : *De captura alicum, de qualibet sagena que habuerit pro mansuet duas Mesas unam Mesam : pro vero unam tantum, dimidiam Mesam.* [Idem quod supra *Meisa*. Vide in hac voce.]

2. **MESA**, vox Hispanica, Mensa. Charta Hispanica æræ 1210. apud Anton. de Yepes in Chron. Ord. S. Bened. tom. 5 : *Et 25. mirtas de Mesa, et 150. solidos pro servitio de Mesa, etc.*

3. **MESA**, pro *Mansa*, vel *Mannus*. Testamentum Matfredi Viticom. ann. 988. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 86 : *Ipsos alodes de Villa-magnensis et Cauca-nogulo cum ipsa ecclesia, et ipsas Mesas Cogiano cum ipsa ecclesia cum ipsos alodes, qui commutati cum Aldone.*

* **MESACRUM**, Papaver, apud Aliabatem. Glossar. medic. Ms. Simon. Januens. ex Cod. reg. 6359.

* **MESAGARIA**, Legatio. Vide infra *Mesagaria*.

* **MESAGARIUS**, Officium monasticum. f. cui prædiorum rusticorum cura demandata erat. Necrolog. MS. S. Martialis Lemovic. : *Mesagarius facit caseos et solvit præbendam, et debet tradere sacristis v. solidos.* Et infra : *11. Kal. Nov. Mesagarius facit pitanciam.*

1. **MESAGIUM**, Modus agri mansionibus et edificiis rusticis instructus. Charta ann. 1224. apud Madox Formul. Anglic. pag. 29 : *Super oblationibus Mesagii ejusdem Hardingi, et pane benedicto et candela... de domusico Abbatis in eadem villa. Matth. Paris ad ann. 1259 : Et quantum ipsi in edificiis et spatii latioribus augmentatur, tanto Prior et conventus in bonis suis et iuribus angustantur : quia redditibus, quos a Mesagiis fratribus collatis receperant, sibi nunc percipiunt.* Chartular. S. Trinitatis Cadomens. fol. 42 : *Aimerus Hod. pro uno Mesagio IV. communis comeres.* Vide *Mesagium*.

* **MESAGIUM**, strictius pro Mansio, domus, habitatio. Charta apud Madox Formul. Anglic. pag. 57 : *Hac carta mea confirmavi Ricardo capellano Comitum, quoddam Mesagium cum crofta, quod est inter domum quod pater meus tenuit, et inter domum quam Ricardus carpentarius tenuit.* Tabular. S. Vincentii Cenoman. : *Auxitque Mesagium iuxta ecclesiam ad habitationem monachis, nec non mesuram cum quatuor aripennis pratorum.* Vide *Mesagium* in *Massa* 5.

2. **MESAGIUM PANIS**, Certum panis pondus. Tabular. Vivar. Eccl. : *Singulis diebus liberatur cuilibet canonico Mesagium panis, id est, quinque panis libras : de vino autem ad mensuram trium pitulorum.*

* **MESAGIUM**. [Gallice *Moisson* : Eodem die, pro abbate Geraldo quatuor libras et XX. sol. elemosine super molendino de Anezio et toto prioratu, ita tamen quod debemus facere anniversarium suum ultimo die Mesagii de Anezio et bonam pitanciam, et mesagiarum caseos.] [Obituarium S. Martialis Lemovic. f. 18. v.]

* **MESAILIA**, Item quod *Mesailia*, Obolus seu *mailia*, que est 24. pars solidi. Charta Phil. Pulc. ann. 1301. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 127. v. col. 2 : *Pro militari Mesailiarum parvarum tertiam partem plus... percipiet.*

* **MESAILIATA**, Modus agri, apud Occitanos. Charta ann. 1300. in Regesto Phi-

lippi Pulcri Regis F. ann. 1290. num. 49 : *Quinque arpenta et unam Mesailiam vinearum quartandarum de Plaisanco.* Sic scriptum, sed nescio an non scribendum fuerit *Medailhatam*. Vide *Medalla*. [Bene *Mesailata*, hoc est, reditus unius *Mesailie*. Vide *Mesailia*.]

* **MESALATA**, Mensura vinaria, pretii unius *Mesailie*. Consuet. Carcass. in Reg. L. Chartoph. reg. ch. 8 : *Præco vini debet habere Mesalata vini de quo præconizaverit, vel unum obolum nigrum.*

* **MESALINA**, Item quod obolus, seu mailia que est 24. pars solidi. Deliberatio trium Statuum Occitanie super Johanne Rege in carcere detento, tom. 1. Annal. Tolos. inter Instr. pag. 94 : *Et ultra pro summa quinquaginta librarum unius Turonus ; et pro summa viginti quinque librarum mobilium, unius obolus seu Mesailia pro qualibet septimana.* Eadem habentur in Litteris Caroli Johannis Reg. Franc. primogeniti ann. 1336. tom. 8. Ordin. pag. 108. quibus predictam deliberationem confirmat. Ejusd. notiois *Messale* infra, si tamen bene scriptum.

* **MESALIS**, Mensura frumentaria. Bulla Innocentii IV. PP. ann. 1248. apud Illust. Fontaninum in Antiquit. Hortæ pag. 404 : *Quatuor Mesales frumenti et sex de spelta tempore matris, et duas salinas musti mundi in vindemiis et duo parva gambonum porci in Natale Domini pro ipsa ecclesia S. Jacobi. Item quatuor Mesales frumenti et sex de spelta ad communem Mesalem civitatis Orti, qui per tempora erit pro ecclesia S. Maris et ecclesia S. Fortunati.*

* **MESALLIA**, ut supra *Mesailia*. Charta ann. 1138. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 445 : *xxv. de Mesallis in uncia, et in xx. sol. denariorum, tantum duos solidos de Mesallis, etc.*

* **MESAMARE**, Gall. *Mesamer*, Non amare, odio habere. Lit. remiss. ann. 1364. in Reg. 95. Chartoph. reg. ch. 191 : *Hennequin l'Alement Mesamast, vituperavit et feist signe de lui (suppliant) haïr et voloir mal.*

* **MESANCULA**, rectius *Mesancylon*, a Græco *mesákylos*, Genus telli in medio amentum habens, apud Gell. lib. 10. cap. 25.

* **MESARANA**, pro *Mirra*, apud Aliabatem. Glossar. medic. Ms. Simon. Januens. ex Opd. reg. 6359.

* **MESATGARIUS**. [Gallice *Messter* : Vide *Mesagium*.]

* **MESATICUM**, pro *Mensaticum*, Annona aut cibus ad unum mensem. Dispositio rei familiaris Cluniac. facta a Petro Abbate, apud Baluz. tom. 5. Miscell. pag. 441 : *Mesatica per decanias constituit, et ut Conventum Cluniacensem de pane, de fabis, et earum sagimine quidam ex Decanis uno mense, quidam duobus mensibus... procurarent, ordinavit... Decanus de Cavariaco procurabit totum Septembrem, Decanus Cluniacensis totum Octobrem et dimidium Novembrem, etc. Hæc Mesatica ita constituta sunt, ut non tres tantum neque quatuor sectarios frumenti aut plus sive minus ad opus uniuscujusque diei obedientiarum jam dicti granatario dent, sed quantum necessarium fuerit.* Vide supra *Mensata*.

* **MESAUILLI SEPTI**, Mediatini, objectionis quasque munia inter servos obeunt. Vocabul. Sussannæ.

* **MESAUILLUM**, Mediana janua, vel in aula mediuillio locus. Idem Vocabul.

* **MESCADERE**, Gall. *Meschoir*, Male

accidere. Joinvil. in S. Ludov. edit. reg. pag. 130: *Se il vous en est Mescheu, ce est à bon droit. Lit. remis. ann. 1365. in Reg. 98. Chartoph. reg. ch. 671: Henuquin de la Wagne chaudieller cuida... M'ris icellui Jehan d'un coutel;... e cochive et ghenchi ledit Jehan, entant que en icellui debbat Meschet audit Henuquin par son ostrage. Guill. Guiart. ad ann. 1267:*

*Il convient que nous Mescheons.
Se par barat nos decevons.*

Hinc *Mescaanche* et *Meschance*, Infortunium, adversus casus. Cons. Petri de Pont. cap. 18. art. 28: *Se la Mescaanche, de l'ocision de se feme, etc. Lit. remis. ann. 1400. in Reg. 155. ch. 273: Icellui Demisart molt amers et querans sa male Meschance, assez tost après en reveillant le chat qui dormoit, etc. Consolat. Boetii lib. 9. Ms:*

*Car ainsi s'en va Meschance,
Comme s'en va bonne chance.*

La Mapemonde Ms. Cap. 18:

*Se ses premiers biens relanquist,
Pour Mesquanche qui li aviegne, etc.*

Unde *Abit de meschance*, Infortunii seu paupertatis habitus, in Lit. remis. ann. 1409. ex Reg. 195. ch. 359: *Le Dimanche gras ung nommé Simonnet, ... demourant en la ville de Avisa en Champaigne, ... print l'abit de Meschance, qui est une chose accoustumée ledit jour en ladite ville, et se représente le seigneur de la grant lerru, qui se nomme et appelle le maire des chestiz.*

MESCALIA, Annona mixta, Delphinatibus *Mescla*, aliis *Meslure* vel *Mixture*. Differt autem *Mescalio* a mixto blado, quod haec ex hordeo, frumento et avena simul mixtis constat: illud vero ex frumento et secali hyberno. Charta ann. 1244. ex Tabulario S. Roberti de Cornillon: *Quinque sextaria bladi brunii seu Mescaliorum. Vide Mesclania, et Mixture in Mixture 2.*

MESAL, eadem forte notione, in Pedag. Bapal. ex Chartul. 21. Corb. fol. 269: *Le arge de Mesal, xij. den. Bld mesalé vero dicitur frumentum corruptum seu vitiatum, apud Bellom. Ms. cap. 27. pag. 97. r. col. 2: Vin qui devient mauvais, ou bld qui Mesale... Car se je ai presté à aucun fourment tout sain, et il le me veut rendre Mesalé, je ne le suis pas tenu de prendre. Lit. ann. 1878. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 380. art. 2: *Se lesdits blds ou grains estoient embouqués ou Mesalés, etc.**

MESCAPERE, Idem quod *Forisfacere*; sed ex errore potius et supino neglectu, quam ex animi deliberatione seu ex praecogitata malitia, Gall. *Méprendre*. Pact. inter Phil. reg. et Guill. episc. Paris. ann. 1222. inter Instr. tom. 7. Gall. Christ. col. 98: *Episcopus autem quando dictos assumet ministeriales, bona fide sine Mescapere versus nos, etc. Vide Mesprisare et Mesprendre.*

MESCHENIUM, Crimen, delictum. Charta Ludovici VIII. Regis Fr. apud Hemerum in Augusti Viromand.: *Rogavimus ipsum Capitulum ut sententiam excommunicationis quam tulit in vos, pro eo quod quemdam hominem de Fontanis benivolentis pro Meschenio panis, etc.*

MESCHENINGA, Vide *Miskening*.

MESCHINUS, Vide *Mischinus*.

MESCHITA, **MESCHIDA**, **MESQUITA**, Templum Mahometanorum, Turcis *Mesiti*, seq. *Mesiti*, quo nomine proprie appellantur templa e lignis fabricata, quae scilicet ab his extruebantur, quem nec-

dum Imperii crevissent opes, ut auctor est Leunclavius in Pandectis Turcico n. 90. Innocentius III. lib. 18. Epist. 184: *Quinetiam Isaacus, Imperator ob gratiam Saladini fieri fecit in urbe CPolitana Meskitam. Charta Jacobi Regis Aragon. et Majoricarum ann. 1230. apud Guesnallum in Annal. Massil. hoc anno n. 3: *Laudamus vobis... infra civitatem Majoricarum (quam paulo ante expugnavit Abaubib Rex Mauritanis) vel extra, 300. domus cum una Meschida in ipsa civitate. Charta ann. 1250: *Vendimus medietatem cujusdam Mesquitae, ... cum domibus ejusdem Mesquitae. Meschita, in Epistola Alfonsi I. Regis Aragonum pag. 789. Mesquita, in Foris Oscen. ann. 1247. fol. 80. apud Rodericum Tolet. de Reb. Hisp. lib. 5. cap. 16. lib. 6. cap. 23. 25 lib. 7. cap. 8. lib. 8. cap. 12. lib. 9. cap. 14. et 17. et in Hist. Arabum plures, apud Anton. Brandeon. lib. 15. Monarch. Lusitan. cap. 11. Waddingum ann. 1340. n. 10. in Historia Pinnatensi pag. 639. etc. *Mysquita, in Actis SS. quinque Martyrum Ord. Minorum apud Bollandum tom. 2. in Chronic. Petri IV. Regis Aragon. lib. 2. cap. 16. Vide Stephanum Baluzium lib. 2. Miscellan. pag. 268. etc. Poeta vernaculus qui florebat ann. 1376:****

*Nul n'en sera exempt ne quite,
Monstier, Synagogue, Meschite,
Et toutes Loix de tous langages
Y ont mis et motent leurs gaiges.*

Meschita etiam dixit Dantes in inferno, cant. 8.

Quod Porro Innocentius de *Meskita* CPolitana scriptis firmatur ex Scripturis Byzantinis. Primum etiam Saracenorum Templum in Praetorio Imperatoris extractum Michaelis Balbo imperante, tradit Constantinus Porphyrogenitus de Adm. Imper. cap. 21. Masalms Saracenorum Principis, qui CPolim obsidebat, rogatu. Quo loco Templum istud *μαρτυριον* appellat Constantinus, nisi legendum sit *μεσχιον*, ut Meskitam intellexerit. Illud dirutum fuisse, et a fundamentis eversum in quadam seditione, Alexio Angelo Imperante, auctor est Nicetas Choniates lib. 8. sed mox instauratum constat, cum idem tradat a Francis, expugnata CPoli, directum et incensum. Templo isti Saracenicum, quod ad Septemtrionalem urbem partem observabatur, *μαρτυρον* nomen fuit, ut habet Nicetas, nisi mendum subsit, legendumque sit *μεσχιον*. Quamquam nescius haud sim *μαρτυρον* retineri, eaque appellatione donatam Meschitam Saracenicam, a situ dici posse, quod in Praetorio extracta fuerit, in quo castra Praetoria extitisse probabile est: *μαρτυρον* enim Graecis recentioribus Castra significat. Jam vero Meschitam CPolitana ab Isaacio de novo instauratam post initum cum Saladino foedus, tradunt etiam Matthaeus Paris ann. 1188. pag. 104. et auctor Hist. Hierosol. in Gestis Dei pag. 1159: *Dignum, inquit ille, quod urbs illa solo tanus aerea procumberet. Nam et famae creditur, novo polluebatur Mahumetis, quas perfidus Imperator inducere fecit, ut foedus quod Turcorum conjuratus interat, obligativus confirmaret. Vide Ducam Historie cap. 18. et Oraculum 4. Leonis Imperatoris.*

MESCLA, Mistio, ex Hispanico *Mescla*. Libertates Regni Majoricarum MSS.: *Ex quo positae fuerint res venales, non quis plus vendere possit pretio posito, sed totam vendat rem venalem, nec faciat in ea Mesclam ullam. Vide Mesclia.*

* **MESCLANCIA**, **MESCLANTIA**, **MISCLANCIA**, **MISCLANTIA**, Rixa, pugna,

Ital. *Mischia*, Gall. *Rixe*. Stat. Bonon. ann. 1260-67. tom. III. pag. 562: *Item statuit, precepit et ordinavit dominus potestas quod si aliquis Mesclancia, rixa, vel feruta, seu maleficium aliquod factum fuerit, etc... Et tom. II. pag. 97: *Statuimus quod nemo de aliquo societate armorum et artium civitatis bon. vadat, seu trahat ad rixam seu Misclanciam (Mesclanciam '59, '60: — Misclanciam '62: — Misclanciam '50, '59.) [Fr.]**

MESCLANCIA, Annona mixta. Charta Roberti Comitis Claromont. ann. 1344. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 226: *Concessimus domui de Boscheto tres eminas frumenti et tres eminas Mesclancie debiles in censu de Saurias. Vide Mesclia.*

MESCLARIA, perperam pro *Mesclaria*, Domus leprosororum, Gall. *Mesclerie*; *Mescl-Picardis*, Normannis et Vasconibus idem qui leprosus. Charta ann. 1281. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 507: *Legi pro remedio anime meae centum libras Turonenses... monasterii et ecclesie, hospitalibus, Mesclariis, capellanis et pauperibus in civitate Tolosana. Guillelmi Archiep. Tyriens. continuata Histor. Belli sacri, apud Marten. tom. 5. Ampliss. Collect. col. 598: *Ne demora quaires, puisque le jone Roi ot porté corone que le Viceroi Mescl fu mort. Devant ce qu'il fust mort, manda-t-il tous ses Barons, qu'ils venissent à lui en Jerusalem, et il i vindrent. A ce point qu'ils vindrent trépassa li Roi Mesclaus de cest siecle, et furent tuit à sa mort li Baron de la terra. Vocis etymon a Latino *misellus*, quod leprosi conditio omnium miserrima sit, accersunt plures: ab Arabico *Mesora*, Lepra, deducit Thomasinus tom. 2. Orig. pag. 407. Consule Menagii Origines Gallicas in voce *Mesclau*. Vide *Mesclius* et *Miselli*.**

MESCLATUS PANNUS, Varii filii et coloris. Charta ann. 1329. ex Archivis S. Victoris Massil.: *Item unum pannum de serico croceum, alium Mesclatum; item dux petis de tela. Vide Mescla.*

MESCLELANA, Idem quod *Mesclania*, Annona mixta, miscellum frumentum, nostris *Mesclaigne*. Libert. castri novi de Arrio ann. 1356. in Reg. 185. Chartoph. reg. ch. 36: *Cognitio ponderum et mensurarum, carnum minus sufficientium, pannorum falsorum et falsae Mesclenae ac cujuslibet mercaturae. Ita quoque legendum tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 6. art. 2. et tom. 8. pag. 287. art. 2. Reg. cens. dom. de Noronx ann. 1418. ex Cod. reg. 9899. fol. 90. r.: *Une quartie de Mesclaigne de cens pour une terre située au terreur de la varenne.**

MESCRESENTIA, Suspicio, *Mescreance*, ex *Mescreoir*, suspicari, non omnino credere. Vetus Charta apud Bestium in Comitibus Pictav. pag. 308: *Per istas Mescredentias auditas accepit Hugo seum suum in hostaticum, deditque et Comes per talem conventum, quod si ei maledicabat de istum conventum, de Gentico nihil faceret ei, servisset et jam amplius.*

MESCREOIRE, Lit. ann. 1372. in Reg. III. Chartoph. reg. ch. 287: *En dénonçant diadrent qui avoient perdu certaine laine, qui d'une logs tenant à la logs de la maison là où demouroit ledit prisonnier, leur avoit esté ostée et emblee, et en Mescreoient plus ledit prisonnier que aucun autre, et finalement fu dit dudit Griaon qu'il n'en savoit qui Mescreoires. Occurrit passim. At vero Mescreandus, pro incredulitas, paganorum religio. ProL. ad Chron. S. Dion. tom. 8. Collect. Histor. Franc. pag. 158: *Si ne fu pas sanz raison (la**

France) *dame et renommée sur autres nations, car elle ne souffrit pas longuement la servitude d'ydolatrie na de Mascandine. Eadem Chron. ibid. tom. 7. pag. 144: Fuit ille abbas Huas baptizier aucuns Normans: tant retournerent à leur gens, et puis repristrent leur mascandine, et vesquirent païen, ausi comme devant.*

• **MESCROLLUS**, Arcus, fornix, locus concameratus. Charta admort. ann. 1415. in Reg. 168. Chartoph. reg. ch. 328: *Item pro tribus syminatis terra, situs ad Mescrollum sive ad clotam facit quatuor denarios Tolosanens. Vide supra Clota 1.*

† **MESGARIA**, Meseguaría, Meseguerii. Vide infra Meseguaris.

• **MESIA**. Vide supra Meisia.

† **MESIA**, Annona mixta. Computus ann. 1322: *Guido de Groles castellanus S. Saturnini computavit de blado, siligine, Mesia, avena, gallia, cera... que receperat a cellerario. Leg. f. Mesia. Vide Mesalia.*

† **MESLARIA**. Vide Mesclaria.

• **MESLIA**, Bonorum mobilium communitas inter conjuges, Gall. *Communauté mobilière*. Regestum Parlamenti ann. 1267. apud Duchesnum Histor. Castil. inter Probat. lib. 3. cap. 8. ubi de rebus Mathildis uxoris Philippi: *De medietate vero Meslie quam similiter cum aliis acquisitis petebant a Rege, quam Rex tenet, nihil adhuc est determinatum.* [Vide Mesella.]

• **MESLIA**, Prædolum rusticum; qua notione intelligenda quoque videtur vox *Meslia* supra Coac. Paris. VI. ann. 829: *Sunt et alii eruditissimi faneratores, qui tempore necessitatis nihil pauperibus commodare volunt, nisi Meslias suas et vineolas et pratella, etc.*

† **MESMUTHI**, Mahumetani. Chron. Romualdi II. Archiep. Salern. apud Murator. tom. 7. col. 190: *Mesmuthi autem: cum undique per terram et mare obsederunt Christiani vero qui in ea erant, illis viriliter resistebant.*

† **MESMERIA**, vox Græca, Meridies. Vita S. Theoderici Metensis Episc. scripta a Sigeberto Levita S. Vincentii apud Leibnit. Script. Brunsvic. tom. 1. pag. 308:

Quatuor, ecce, plenas per quatuor septies partes; Scilicet Austriam, Dalmatiam, Mesmeriam, Arcton, Qui videt ecclesiam, christianos ostendit sales.

• **Mesmeria**, in Vita S. Neoti tom. 7. Jul. pag. 300. col. 2: *Qui licet a septentrionali plaga occidentalibus procrearetur, ac moraretur in partibus ab anatole atque Mesmeria ex opposito remotissima, sub glaciali tamen dysis algore, fidelis atque caritatis semper feruisti ardore. Vide supra Meridies.*

† **MESERRARE**, Falli, errare, cui præfixam Gallicum *més*, i. e. *mal*; unde *Meserrare*, *mesallier*, dicimus, ut observat D. Secousse ad Litteras Guidonis Comit. Nivern. inter Ordinat. Reg. Fr. tom. 3. pag. 117: *Jurare tenentur quod iudicium bona fide fecerint, et si in hoc Meserraverunt, fecerunt ignoranter. Hinc Meserrer Poësis nostratibus. Le Roman d'Athis MS.:*

*Mais je sui et veus avant
Pour ung petit meserrant,
Dont vus mey avés Meserré,
Si veus plier et l'assomerré.*

Meserrer ibid. Sed soni gratia:

*Et en leur cour reconnoistrent
Que n'avez pas trop Meserré,
Ne perdes vostre beuté.*

Le Roman de Clomades MS.:

*Car qui par vîn veut errer,
De s'onneur bien doit Meserrer.*

• *Mesvoier*, eadem notione, in Poem. reg. Navar. tom. 2. pag. 10:

*Par ce n'ai pas peur qu'el' veu eroie,
Se la durtes de veu se la Mesvoie.*

• **MESERASUS**. [Merisier. (Gloss. Lat. Gal. Bibl. Insul. E. 86. XV. s.)]

† **MESERIA**, Quod pro mensura exigitur. Tabul. S. Albini Andegav. ann. 1269: *Fulco de Torallo minor miles... vendidit et concessit... omnes fructus quos habere poterat in... anonagiis, avenis, avenagiis, bannis, pressoriis, pressoragiis, Meseria, bonagiis. Vide Mensuraticum.*

• **MESEROLUS**, Falcula, Gall. *Faucille*. Stat. Mutin. rubr. 888. pag. 80. r.: *Nulla persona audeat metere herbam in blavis cum Meserolo vel alio ferro. Vide infra Meserolus. Meseril vero, nisi legendum est Meseril, Mansio cum agri portione, in Charta Caroli V. pro contraf. cleric. Pontis ann. 1374. ex Reg. 106. Chartoph. reg. ch. 615: Item sur un Meseril que tient Guillaume Martin, assis près dudit clos, dix sols.*

† **MESFACERE** SE, Sese reum erga aliquem constituere. Charta Johanne Comitis Flandrie ann. 1225. apud Baluz. tom. 7. Miscell. pag. 204: *Et si non solverentur singulis annis mille libras, sicut dictum est, posset idem dominus Rex sine se Mesfacere ad res meas et hominum meorum assignare donec solutio completeretur. Vide Mesfacere, et Misfacere.*

• **MESFACTUS**, Crimen, male actum. Charta Will. de Dampetra ann. 1228. in Chartul. Campan. ex Cam. Comput. Paris. fol. 286. v. col. 1: *Faciam etiam jurare vavassores meos... quod si aliquid Mesferit custodibus memoratis per me vel per aliquem ex parte mea, videlicet si violentia inferretur de terra vel bulo ipsi venirent ad dominum comitem cum feodis suis, donec Mesfactum esset plenarie emendatum. Vide Mesfacere.*

• **MESGA**, Serum lactis, vulgo *Mesgus*. Statuta Ordinis S. Gilberti de Sempringham: *In remotioribus grangis asseretur certus numerus ovium ad opus eorum qui ibidem fuerint mercenarii, secundum quod Mesga ibi abundaverit, et secundum numerum ibidem commorantium. [Chartul. SS. Trinit. Cadom. fol. 55: Famiis eorum trahens bidentes, et habebunt Mesga cum bercariis, etc. Rursum occurrit ibid. fol. 60.]*

† **MESGETUS**, f. Equulus, nostris *Mazette*; hic quippe, præter expensas in equos nihil referunt. Computus ann. 1202. apud D. Brussel tom. 2. de Usu feud. pag. CLXXXVII: *Et pro runcino LX. pro Mesgeto IIII. lib.*

† **MESGETUS**, Alutarius, Gall. *Mesgier*. Charta Ludovici Junioris Regis Franc. ann. 1160. apud D. Brussel tom. 1. de Usu feud. pag. 526: *Concessimus ex nunc in posterum Theci uxori Yvoni la-Ches et ejus hereditibus magisterium canatorum, bauratorum, sutorum, Mesgycorum et burseriorum in villa nostra Partielensi.*

• **MESGICERUS**, Alutarius, ut supra *Mesgier*. Gall. *Mesgier*. Obiituar. Ms. hospiti. S. Jac. Meledun.: *av. Kal. Nov. Obiit Petronilla soror letius domus, uxor quondam defuncti Michaelis Mesgierii, que dedit nobis centum libras Turon. Mesgierchier, eodem sensu, in Lit. ann. 1211. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 567. et Mesgierchier, ibidem pag. 569. Unde Mesgierchier, Alutaria arte præpa-*

rare, in Stat. Sellar. art. 7. ex Lib. rub. fol. magn. domus publ. Abbavil.: *Que suis archons ne soit houchés de mesion, ne Mesgichid. Hinc Mesgins et Mesgins, Aluta, vulgo Peau passé en mesgins. Lit. remis. ann. 1304. in Reg. 147. Chartoph. reg. ch. 35: Le suppliant print six ou huit eschiefs de fil blanc, un pou de Mesgins, etc. Alis ann. 1404. in Reg. 158. ch. 386: Le suppliant trouva en icellui escuris une bourse de Mesgins à usage de femme. Une chemise et une peau de Mesgins, in alis ann. 1420. ex Reg. 174. ch. 818. Vide Mesgycus.*

• **MESHABERE**, Gall. *Mesavoier*, Male habere, vulgo *Maltraiter*, *outrager*. Lit. remis. ann. 1376. in Reg. 107. Chartoph. reg. ch. 266: *Et adonc s'entrepreneurat à rancuner et à Mesavoier l'un l'autre.*

• **MESIDA**, Marrubium. Glossar. vet. ex Cod. reg. 7618.

† **MESILLUS**, Parvus mos. Gloss. Isidori. Ubi Grævius: *Scribe maculus, a mos, ut a flos, flosculus. Ex Festo, qui Catonem hac voce usum prodidit.*

• **MESIN**, Glans, in Glossa interlinearum in Grammatica Smaragdii MS. [Meson, eadem notione Britannis.]

• *Nostris Mesire et Mesirier*, pro *Mérisse* et *Mérisier*, Cerassa species et *Cerasus silvestris*. Lit. remis. ann. 1473. in Reg. 197. Chartoph. reg. ch. 418: *Le suppliant s'arresta à l'endroit d'un Mesirier ou avoit des Mesires... lequel alléré de chaleur se print à cueillir des Mesires pour soy rafraichir.*

† **MESIO**, Præstatio quæ a subditis et vassallis domino fit, idem quod *Tallis*. Vide in hac voce. Statuta Vercell. lib. 7. pag. 209: *Non tenentur de aliquibus feodis vel adequantibus seu Mesionibus impositis per Commune Vercellarum, etc. Vide Misa.*

• **MESIS**, pro *Mensis*. Charta ann. 1064. inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 177: *Facta charta donatione vel quiritatione isto in Mes Decembris.*

† **MESKITA**. Vide Meschia.

† **MESLEA**, ut mox *Mesleia*. Charta ann. 1208. in Chartul. Domus Dei Pontisar.: *Quod si ipse Gnufridus vel servientis ipsius homicidium vel furtum vel aliud quidpiam, Mesleam scilicet, vel aliud quodcumque super quo irretiri debeant... perpetraverint, etc.*

† **MESLEARE**, a Gall. *Méler*, Immiscere. Edictum Philippi Pulcri ann. 1339. tom. 2. Ordinat. Reg. Franc. pag. 86: *Quod nullus campeor, nec mercator, nec alia persona sint aut Mesleare monetas per nos prohibitas ut nullum cursum habeant, cum bona moneta quam de presentis curri facimus.*

• **MESLEIA**, MERLEIA, MISCELLA, MELLETA, RIXA, quæ non tantum verbis, sed etiam facto committitur, nulla tamen præeunte certa animi deliberatione; quæ fit sine præcogitata malitia, sed ex infortuno, ut est in Legibus Malcolm II. Regis Scotie cap. 15. § 4. et opponitur *felonia*, quæ fit certo et deliberato delinquendi animo. Statuta MSS. Caroli I. Reg. Sicil. cap. 19: *Traisons que fon appelle Mesleias* [Charta ann. 1208. ex Archivis Eccl. Nannet.: *Si homo Episcopi fecerit Mesleiam in terra Comitæ, et deprehensus fuerit ad præsens factum, totaliter ad Comitem justitie pertinet.*] Charta Communis Peronenis ann. 1307: *Si quis cum aliquo infra justitiam Communis Mesleiam fecerit, Major accedens utriusque pacem tenore judabit.* [Charta Radulphi de Claramonte ann. 1224: *Omnes contrarietate, infractiones tramitum, emendatio-*

nos sanguinum, et omnis *Melleia sine sanguine advocati sunt.* Tabularium S. Victoria Paris. : *Justitia laironis, sanguinis, et Melleis.* Ibidem : *Et sciendum quod in tenuris predictis ubi retinetur Melleiam, sanguinem et laironem.* Le Roman de Vacces MS. :

Tot viant cele à Melleis, qui se departe saign.

Hinc *Melleiores* dicti rixosi, qui amant *melleis*, Gall. *Querelleurs*. Statuta Collegii Cornub. ann. 1390. apud Lobinell. tom. 8. Hist. Paris. pag. 508 : *Caveant omnes et singuli ne sint... violatores, seu fractores ostiorum, vel errabundi de nocte, brigosi, rixosi, vel Melleiores.* Unde *Melleius* nostratibus Poëtis. Le Doctrinal MS. :

Li hom qui par coestume est Melleis et ostios.

Alibi :

Et cest fol et Melleis, et mainent grand boelets.

Ibidem :

Et cest fol et Melleis et plus de pastemaria.

MISCELLA. Charta Theobaldi Comitis Campani ann. 1300. in Tabulario Campan. Thuan. f. 78 : *Quatuor jurati erunt, qui mea jura et villas conservabunt. Si Miscella in villa forte facta fuerit, qui inde accusabitur, se tertio purgabit : et si unus juratus Miscellam viderit, reus se purgare non poterit.* [Statuta Patav. rubr. 45. : *Hoc tamen statutum non habet locum in stormento, Miscella, aut in praelio.*]

MISCLA. Tabular. Campan. Thuan. : *Si Miscela in villa facta fuerit, qui inde accusabitur, se tertio purgabit : et si unus juratorum Miscellam viderit, se purgare non poterit.*

MISCLA. Arvernorum dialecto. Charta Bernardi de Turro ann. 1270. apud Baluz. tom. 2. Histor. Arvern. pag. 511 : *Et si a Miscela et omni i traigiani nudament per la Miscela, LX. sel. d. la marca en Bernar de la Tor, hoc est, si vero accidat mesleia, in qua noctu gladii distringantur, LX. solvantur solidi.*

CALIDA MELLEIA, Philippo de Beaumanoir cap. 58. *Cauda melleis.* Idem cap. 59. ait bellum trifariam moveri, aut in dicit, verbis, provocacione et facto ; veluti, quanti *Caudes Melleis* *conferunt* *entre Gentils-homes d'une part et d'autre, Chaudemelle,* in Statutis Roberti II. Regis Scotiæ cap. 8. 6. *Motus calidi confictus,* in Statuto S. Ludovici in Disser. 29. ad Joinvillam pag. 394. *Caudes cole.* in Consuetud. Silvanect. art. 98. 110. Tabular. S. Genovefa Paris. ann. 1241 : *Et asserendi justitiam sanguinis de presentis, imo de calida Melleia in dictis hospitis, etc.* [Charta Philippi III. Reg. Franc. ann. 1277. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 1392 : *Basilio nostro predicto pro nobis in contrarium dicente, omnem justitiam ibidem tam de jure communi, quam ex longissima prescriptione ad nos pertinere, excepta justitia de mobilibus casualis et calidis Melleis sine morte et mahagnio, quam dictus baillivus recognovit ad dictos Abbatem et Conventum pertinere.* Calida Melleia, in Charta ann. 1352. Reg. 80. Tabul. regii Ch. 403.]

Horum delictorum cognitio et iurisdicção eodem pæsepe nomine appellatur. Legibus Scotiæ *melleis* cognitio ad Barones pertinet, a quibus ad Vicecomites provocatur, ut est in Regiam Majest. lib. 1. cap. 8. § 7. Adde Fletam lib. 2. cap. 51. § 21.

MESLETA, in Constit. Sicul. lib. 1. tit. 16. ubi perperam Voestus legit *Mesleta*.

¶ **MISLATA.** Concl. Lillebon. ann. 1080. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 117 : *Et si in exercitu, qui in curia, vel in via curie vel exercitus, Misлата evenit, etc.*

MEILLIA, tom. 7. Spicilegii Acheriani pag. 237. *Misclia* Italica est rixa. *Misclia* dixit Joan. Villaneus lib. 8. cap. 38.

¶ **MELLEIA.** Spicileg. Acher. tom. 9. pag. 198 : *Si quis autem extraxerit gladium in Melleia super alium, et ex eo non percussit, quindacim solidos nobis solvet.* Statuta Eccl. Meldens. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 909 : *Item, districte inhibemus ne dicti archidiaconi vel eorum officiales de domibus Dei, vel de domibus leprosororum se intromittant, nec de ecclesiis, seu cimetariis violatis, neque de Melleis factis in eisdem.*

¶ **Nostris Melleis,** interdum idem quod *Multitudo, turba* : vulgo *Troupe, foule.* Lit. remiss. ann. 1579. in Reg. 205. Chartoph. reg. ch. 285 : *Una Melleis de gens, qui estoient assemblez au lieu de Samur pour cuider avoir les pastés de certaines noces, etc.*

¶ **MESLEIARE,** Rixari. Vide supra *Melleiare*.

¶ **MESLERIUS,** Mespilus, Gall. *Néfier.* Charta an. circ. 1220. ex Bibl. reg. : *De super le Mesier juxta viam Renoudis vallis de duabus acris terris, et de alia acra terræ Johannis Fabri super predictum Meslerium ad coudreiam sub monte Landrici.* Vide supra *Mellerius*.

¶ **MESNADA,** Feudum *Mesnaderii* seu prædium illi additum. Stat. pro reform. regni Navar. ann. 1322. in Reg. Cam. Comput. Paris. sign. Noster fol. 496. r. : *Cum multi Mesnaderii essent in dicto regno et terra esset onerata multitudo... fuit ordinatum quod in merinia Ripperis essent 50. Mesnaderii... Quilibet Mesnada xx. librarum Turon. Summa Mesnadariorum 200. Ibid. fol. 440. v. : Item est ordinatum, quod Michael Patri de Elcano scutifer, pro dono servitio, quod fecit domino regi et nobis in negotio regio, habeat unam Mesnadam xx. librarum de primis in merinia Sangossæ, cum aliquem Mesnadariorum mori contigerit. Vide *Maisnadarii*.*

¶ **MESNADERIA,** Eodem intellectu. Charta ann. 1317. in Reg. 54. Chartoph. reg. fol. 86. r. : *Item augmentavit Raymondus de Maloleone filio dicti militis Mesnaderiam triginta librarum Turon. de decem libris Turon. parvorum.*

¶ **MESNADA, MESNADARIA.** Vide *Maisnada* et *Maisnadarii*.

¶ **MESNAGIUM,** Mansio, domus cum agri portuicula. Charta Richardi Reg. Angl. tom. 4. Hist. Harcur. pag. 1281 : *Ex dono Laurentii archidiaconi unum Mesnagium apud S. Vivianum... Ex dono Nicolai Putesel unum Mesnagium apud Blispum.* Index MS. Benefic. eccl. et Dioc. Constant. fol. 17 : *Johannes la Courtais debet unum bussellum pro suo Mesnagio... Et percipit dictus Rector nomine capelle XV. solidos, II. panas, II. gallinas et viginti ova supra Matthæum Hayniet pro suo Mesnagio.* Vide supra *Masnagium*.

¶ **Item,** Familia, quæ in una domo habitat : nostri *Mesnago* isdem notione dixerunt. Charta ann. 1225. ex Chartul. S. Aviti Aurel. : *Cum esset contentio... super quodam Mesnagio, cum pertinentiis ejus apud Cerisium esse ; quod Mesnagium ipsi fratres dicebant ad se de jure hereditario pertinere, dicto Mattheo in contrarium respondente, quod defunc-*

tus Reginaldus pater eorumdem fratrum et dicta Elisabeth illud Mesnagium, cum pertinentiis ejus eidem vendiderant et quitterant. Alla Phil. abb. de Cultura ann. 1224. ex Bibl. reg. : *De singulis Mesnagiis in dictis nemoribus usque forresterii dicti Papani et heredium suorum unum bussellum bladi.* Charta ann. 1275. in Reg. 107. Chartoph. reg. ch. 122 : *Comme Guillaume de Landelles et sa femme eussent acquis une portion de Mesnago, assés à Baioux en la rue nommée Bienvenu.* Lit. remiss. ann. 1363. in Reg. 124. ch. 76 : *Its passioient par un Mesnago, qui estoit de Jehan Larponoy de Roucy ; icellui Hulart dist que euda Mesnago ou hostel il oïoit agnosculs.* Charta ann. 1366. in Reg. 180. ch. 140 : *Un Mesnago qui appartenoit à Pierre Adigart, assés en la paroisse Nostre Dame de saint Lo, en la rue de Tourteron.* Lit. remiss. ann. 1416. in Reg. 169. ch. 307 : *Comme le suppliant feust aveques ses familiars et Mesnago au lieu de la Noziere du conté de la Marche, etc.* Allm ann. 1457. in Reg. 187. ch. 75 : *Le suppliant qui est demourant... près Angiers, où il a accoustumé de gagner la pource via de lui, ses femmes et Mesnago à labourer et perroyer, etc.* Hinc *Mesnager*, pro domum habitare. Charta ann. 1206. tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 1226 : *Item le herbergement ouquel Guillaume le Breton Menagoit ou temps dou dante de ces lettres, etc.* Lit. remiss. ann. 1457. in Reg. 189. ch. 151 : *Le suppliant dist à sa femme... que jamais il ne Mesnageroit avec elle.* Unde *Mesnager* appellatur, domus seu familie caput. Lit. remiss. ann. 1369. in Reg. 133. ch. 24 : *Auquel hamel il n'y a chivron que six Mesnagiers.* Lit. ann. 1410. in Reg. 165. ch. 80 : *Comme en icelle ville (de Paris) de tout temps ait eu confrarie d'arbestriers de gens d'estat et Mesnagiers, etc.* Allm ann. 1457. in Reg. 189. ch. 235 : *Comme les Mesnagiers dudit pais ont accoustumé de faire Mesnagier, in Oh. ann. 1481. inter Probat. tom. 8. Hist. Nem. pag. 845. col. 2. Inde etiam Mesnager nuncupatur domus prefectus, vulgo *Maitre d'Hotel*, in Indice MS. benefic. dioc. Constant. fol. 82. v. : *Des quels ornement de soye le chapitre se pourra servir, mesme aus obseques et funerailles des personnes de laditeglise selon leur estat et qualité, et non autrement, ni les prester pour servir ailleurs, sans le consentement de l'evêque ou de son Mesnager.**

¶ **MESNAGIUM,** Parcimonia, Gall. *Epargne, ménage.* Tabular. B. M. de Bononuntio Rotomag. ann. 1266 : *Et præterea quamvis fuisset aliquoties pro aliquo tempore ratione Mesnagii seu commodi temporalis ejusdem maneri ibidem commarans, etc. Ménage pro Ménagement dixerunt nostri.* Le Roman de la Guerre de Troyes MS. :

No li partent nulle Mesnago
Caus de Grece quant il le administrant
O les leues d'aler le palament.

Ibidem :

Tant parait li color gris,
Et sans Mesnago et sans merci.

¶ **MESNAGIUM,** Supellex domestica, nostri *Mesnago.* Charta ann. 1365. ex Cod. reg. 5157. fol. 19. r. : *Dentes... domino Petro (thesaurario) potestatem plenariam... amandi et procurandi, tam utensilia, Mesnagia, vassallam pro vinis et aliis.* Lit. remiss. ann. 1369. in Reg. 46

148. Chartoph. reg. ch. 267 : *Pias, es-cuelles, nappes, draps et autres Message dudit hostel*. Ann. 1409. in Reg. 163. ch. 482 : *Cellui Jehan disoit que le suppliant avoit embié certain Message, qui estoit et appartenoit à sa chambriere*. Hinc *Messenger*, Suppellectilem dispo-nere, rem domesticam ordinare, in Lit. remiss. ann. 1450. ex Reg. 184. ch. 65 : *Ainsi que icelle Alison chambriere fut leed de son lit, et qu'elle eust aucunement commencié à Messager et besongner, etc.* Vide supra *Mainagium* 2.

• **MESMOLUM**, Idem quod supra *Mes-nagium* 1. Gall. *Mesnil*. Charta Gaufr. episc. Carnot. ex Chartul. B. M. de Jo-saphat : *Mauricius de Trochia et Henri-cus filius ejus... dederunt ecclesie B. M. de Josephat Mesmolum, quod vocatur Ti-llolum, cum toto jure*. Vide *Mansionile*.

• **MESNEYA**, Familia, idem quod *Mais-nada*. Charta ann. 1819. in Reg. 56. Chartoph. reg. ch. 609 : *Idem miles ha-bebat primo Mesnyas hominum et femi-narum de corpore taillabilium*.

• **MESVILLUM**, Vide in *Mansionile*.

• **MESSE**, Domus, hospitium, diversio-nem, porticum annidaria, Hisp. *Mesa*. Charta Adef. reg. Castel. sra 1260. tom. 6. Jul. pag. 55. col. 2 : *Pono itaque, vobis et omnes illi Mesonem in Toloto, ubi venditur triticum, ut cum habeatis in perpetuum, et accipiatis semper omnes mesiduras atque directuras, que in eodem Mesone evenerint, de omni tritico quod ibidem venderetur*.

• **MESOPHORUS**, Græce μεσσοφορος, id est, in medio chori existens vel præsi-dens, ut moment. docti Editores ad Vit. S. Helens tom. 3. Aug. pag. 582. col. 2 : *Tertio ad adolescentulas, ad filias scilicet Hierusalem, inter quas et sponsam, me-dia quadam quasi Mesophorus effecta, etc.*

• **MESOLEUS**, MESOLUS. Vide *Muni-levum*.

• **MESOLUS**, Assis, tabula, Gall. *Pis-cha*. Stat. Mulin. rubr. 258. pag. 49. v. : *Statutum est quod unus pons de ligna-mine roboris cum quadrellis e. Mesolis super edugario, quod est inter confines Ganaceti, fieri debeat*. Vide alia notione in *Musilium*.

• **MESONCELLA**, Domuncula : *Meson-celle*, in Vita S. Ludov. edit. reg. pag. 354. *Maisonchelle*, in Charta ann. 1295. ex Chartul. 21. Corb. fol. 82. Reg. S. Just. ex Cam. Comput. Paris. fol. 187. v. : *Dux alim Mesoncella juxta monas-terium, etc.* Vide supra *Meso*.

• **MESONERIUS**. Vide infra in *Messo-nara*.

• **MESONYCTIUM**, a Græco μεσονύκτιον, Nox intempesta, noctis medium. Franc. Bianchini Præfat. apud Murator. tom. 8. pag. 75 : *Dextro autem in latere (arm) cultri figura videtur cum litariis : Cujus Mesonyctium factum est v. id. Dec.*

• **MESOPENSICÆ**, Muliebris calcea-mentum genus, apud Pollucem Onomast. lib. 7. cap. 20. Ita Hofmannus.

• **MESOPICATUM**, Quod in medio illudum est pice, inquit Vossius. Gloss. Isidori : *Mesopicatum, in medio picatum*.

• **MESOPYCNUS**, Cantus species, que sic explicatur ad calcem Breviarum Paris. edit. ann. 1736. Cantus oxypycni, a re-centioribus Majores vocantur. *Meso-pycni* vero et *Barypycni* minores appel-lantur, habita ratione situs hemitonii supra chordam finalem, ut apud Græcos : et ut a *Mesopycni* secernantur, a quibusdam *Minores-inversi* vocantur, quia hemitonium habent infimo loco.

• **MESORO**, Piscis genus. Tract. MS. de Pisc. cap. 81. ex Cod. reg. 6888. C. :

Mesoro, qui vulgo nostris Mebre de mar, id est, lepus marinus dicitur.

• **MESPILETUM**, Ager mespilis consti-tus. Charta ann. 1190. in Chartul. The-nol. fol. 47. v. : *Et quatuor alios parvos campos et Mespilata que ibi habent. Vide Mespila.*

• **MESPLEA**, Silva mespilis consita. Est autem mespilus nostris *Nesle* ou *Nestier*. Tabularium Prioratus de Paredo fol. 94 : *Est enim silva Martiniaca ex una parte castanea vel Mespila : ex ea ergo parte qua Mespila est, vel castanea om-nem medietatem dedit ad jam dictum lo-cum, etc.*

• **MESPOLERIUM**, Mespilum, Gall. *Nes-le*. Charta ann. 1382. in Reg. 66. Char-toph. reg. ch. 1068 : *Exceptis... arboribus fructiferis, videlicet pomeris, persis, Mespoleris et aligeris, etc.* Vide supra *Melata*.

• **MESPREDERE**, Idem quod supra *Mesopere*, Gall. *Méprendre*. Arest. ann. 1348. 10. Mail in vol. 2. arestor. parlam. Paris. : *Qui Johannes respondit quod bene caveret sibi de Mespredendo. Mes-predere vero, pro Male accidere. in Lit. remiss. ann. 1874. in Reg. 105. Char-toph. reg. ch. 487 : Cellui Guillaume dicit audit Jehan : Va fere la besoigne Guillaume de Chartres ; certes se tu ne la fais, il t'en Mespredra et seras si bien batu, que rien ne t'en faudra. Vide infra *Mispredere*.*

• **MESPRIARE**, Idem quod *Forisfacere*, sed ex errore potius et supina ne-glectione, quam ex animi deliberatione, seu ex præcogitata malitia. Charta Ri-chard. II. Reg. Angl. ann. 1397. apud Rymer tom. 8. pag. 29 : *Quæ per ipsum Richardum, malitiose, negligenter, vel incommode facta, transgressa, acta, per-petrata, vel quovis modo Mespriata, at-temptata, dicta, vel conjecturata. Vide Mispredere.*

• **MESPRIATIO**, Idem quod *Mispriatio*. Charta ann. 1392. apud Rymer tom. 7. pag. 731 : *Ad inquirendum de quibus-cumque ac omnibus et singulis erroribus, defectibus et Mespriationibus, etc.* Alia ann. 1397. apud eundem Rymer tom. 8. pag. 17 : *Pro reparatione et reforma-tione quorumcumque attemptatorum, Mespriationum et malefactorum contra formam presentium tresgarum.*

• Delictum, peccatum adversus offi-cium vel legem, Gall. *Faute*, contraven-tion, alias *Mespranture*, *Mesprison* et *Mesprisure*. Charta Henr. reg. Angl. ann. 1245. ex Chartul. Campan. : *Mesprisures, damages et torfais, etc.* Char-tul. Latinac. ad an. 1319. fol. 226. v. : *Que pour cause de ceste Mes-pranture, qu'il avoient faicte... il de leur-bonne volente l'avoient amandé. Lit. remiss. ann. 1390. in Reg. 138. Chartoph. reg. ch. 273 : Pour lesquelles fautes et Mesprantures, etc. Stat. ann. 1377. tom. 6. Ordinat. reg. Franc. pag. 282 : *Tant pour cause des Mesprisions que l'en fait à drapper, etc.**

• **MESPRIARE**, Idem quod *Mespri-are*. Forisfacere, in Chartul. S. Petri Virson. ch. 287.

• **MESQUINUS**. Vide *Mischinus*.

• **MESQUITA**. Vide *Meschita*.

• **MESRENUM**, Materia lignea domi-bus edificandis idonea, Gall. *Mairain*. Reg. S. Just. ex Cam. Comput. Paris. fol. 791. v. : *Item si rez det alicui Mesre-num, habet corpellos, quos carpentarii di-mittunt. Vide in *Materia*.*

• **MESSA**, Pensitatio, que ex mes-sonibus seu agrorum fructibus domino feudi exsolvitur, idem quod *Messio*. Vide

in hac voce. Pactum inter S. Ludov. et episc. Mimat. ann. 1266. Inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 91. col. 1 : *Ita quod si contingat paganos del Malhac obtinere in quæstione, que pendet coram senescallo Belliscadi, super cartallis tri-tici, quos annuatim ibidem pro Messa levare consuevimus, nos tantumdem de frumento eidem episcopo in loco congruo tenobimur assidere. Vide infra *Messis* 2.*

• **MESSA**, Apostema, tumor, Gall. *Abacez*, quod ex humorum collectione fiat, sic dicta. Vide supra *Mesca*. Lit. remiss. ann. 1379. in Reg. 115. Chartoph. reg. ch. 849. *Eidem Hugonino in inguine quædam Messa naturaliter sibi venit, quam crepare fecit cum fibula sive actu.* (leg. acu.) Infra : *Bossa*. Vide in hac voce.

• **MESSAGARIA**, Multa, que a Mes-sagerio seu apparitore exigitur. Parag. inter reg. et monast. de Candolio ann. 1306. in Reg. 40. Chartoph. reg. ch. 61 : *Damus per modum paragi... medietatem videlicet pro indiviso omnium justitiarum altarum et bassarum, necnon forstagii seu Messagaria... Eris signum commune dom. regis et monasterii, et servientes et Messagerii portabunt in baculis suis. Vide *Mesagarius* et *Messenger*.*

• **MESSADERIUS**. [Gallice *Messager* : *Messaderis* per aquam venientibus, et etiam illis qui cum funere per aquam ad insulam et ecclesiam Magalonæ venierint.] (Cart. Magalon. Rev. Soc. Sav. 1873, p. 417.)

• **MESSE**, Sectæ, in vet. Glossar. ex Cod. reg. 7641.

• **MESAGABILIS**, Jurisdictioni *Messa-gerii* obnoxius. Vide mox in *Messagare*.

• **MESAGARE**, MESSEGARE, Jura Mes-sagerii exercere. Charta ann. 1319. in Reg. 61. Chartoph. reg. ch. 428 : *Justitia-biles, Messagabiles et talliabiles ipsi de sancto Felice nunc existunt... Consules sancti Felice talliant et Messagant, quatenus laborancie hominum sancti Felice durant; et consules sancti Juliani talliant et Messagant, quatenus laborancie hominum sancti Juliani durant. Alia ann. 1334. in Reg. 69. ch. 304 : *Magister Bego Guilberti... dixit quod ipsi consules de sancto Felice habebant jus et ab antiquo habere consueverant, et erant in posses-sione seu quasi Messagandi vice et nomine dom. nostri regis in aliqua parte territo-rii, de quo supra fit mentio, et pignora-bant et pignorare consueverant talantes et dampna dantes.**

• **MESAGARIA**. Vide *Messegarius*.

• **MESAGARIUS**, MESSEGERIUS, Nun-cius, tabellarius, Gall. *Message*. Codex MS. Consuet. Tolos. fol. 31 : *Contributio facienda, nisi in reparatione pontium, itinerum, et solutione Messagiariorum et alberguæ consuete. Computus ann. 1327. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 216 : Item eadem die Raynaudo Messagerio missio de dicto loco in terram Fucigniaci. Ordinat. Domus Dalphin. ann. 1340. ibid. pag. 286. Item, deputamus ad nostra ser-vitia unum Messagerium equitum ad salarium quinque florenorum auri per annum. Et infra : Item, quatuor alios Messagerios pedites ad salarium trium florenorum, etc. *Message*, pro *Message* Poetis nostratibus. Le Roman d'Athas MS. :*

Un Message par bon avis
L'est alé compter à Savis :
En son palais fu o sa gent.
Le Message con diligent
Dist, votre fils qui bien s'atourne,
Sire, Savis deça retourne.....

Sont-ils gueres loing, dist Savio,
Nouit, Sire, ce n'est adve,
Dist le Message, vos les ca.

† **MESSAIGER**, Idem qui **Missus**. Procurator, qui ab alio ut rem ipsius agat, mittitur. In Charta Margareta Reg. Jerusal. et Sicil. ann. 1289. ex Chartul. Domus Del Pontisar. Marguerite de Junay femme feu Gui du Mar. *establis ses procureurs et Messaiges especiaux, etc.* Infra *idem Procureurs* nude dicuntur.

† **MESSAGEICERUS**, Alutarius, Gall. *Messier*. Statuta Stampensia ann. 1179. apud D. Fleureau Hist. Blesens. cap. 28. pag. 173. *Messaigerii singuli nominati XII denarios pro bonitate dabunt singulis annis.*

† **1. MESSAGERIA**. Vide *Messegeria*.
† **2. MESSAGERIA**, ut supra *Messaigeria*. Libert. castri de Arrlo ann. 1355. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 6. art. 2. *Et etiam quod excubie nocturne, Messageria et emolumentum ejusdem, etc.*

† **MESSAGERIUS**, Nuncius, cursor publicus, serviens. Charta ann. 1288. ex Tabul. archiep. Auxil.: *Quod sint liberi et immunes a prestatione decime personalis, Messagerii, fossaterii, etc.* Lit. ann. 1370. ex Tabul. S. Vict. Massil.: *Traditis tali Messagerio per nos misso cum certis litteris ad dominum papam, etc.* *Messaigier*, eodem sensu, in Libert. ville de Peyrusse ann. 1388. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 705. art. 8: *Que les sergens et Messaigiers desdis consous... pourront lever du mandement desdis consous les tailles et communs imposez et à imposer aux habitans desdis chastel et villa.* Lit. remiss. ann. 1409. in Reg. 164. Chartoph. reg. ch. 67: *Les clers et Messaigiers de la feste de Nostre Dame de Reins arriverent en la ville d'Argiers, etc.* *Mesatier*, pro *Missus*, legatus, in Lit. ann. 1404. tom. 9. earum. Ordinat. pag. 60.

† **MESSAGIUM**, ut *Messuagium*. Donus habitatiō idonea. Vide *Messagium* 1. Charta Richardi Reg. Angl. tom. 4. Hist. Harcur. pag. 1281: *Ex dono Gadardi de Vallibus quietanciam in mercatu suo ipsi et hereditibus eorum per unum Messagium apud Godardvillam, etc.* Vide alia notione in *Messarius* 1.

† **MESSAGERIUS**, *Messium* custos et vinearum, Gall. *Messier*. Charta ann. 1325. in Reg. 64. Chartoph. reg. ch. 124: *Messaigerii seu custodes terminalium, etc.* *Messay*, eodem sensu, in Lit. remiss. ann. 1447. ex Reg. 179. ch. 14: *Martin Alligaut ayant pour lors la charge d'estre Messay ei garde pour les habitans de S. Valier, que aucunes bestes ne alassent en dommaige.* Vide infra *Messaigerius* 2. et *Messarius*.

† **1. MESSAJARIA**, Officium *messaigerii*, seu nunci et cursoris publici. a Gall. *Messaigerie*. Statuta Massil. lib. 1. cap. 33: *Statuentes etiam quod illi qui voluerint esse cursores in predictum modum, antequam incipiant suum officium exercere, jurent ad sancta Dei Evangelia, quod fideliter faciant per totum unum annum Messajarias et omnes alias causas, et ea que pertinebunt ad officium curie.*

† **2. MESSAJARIA**, Legatio. Charta ann. 1231. ex Cod. reg. 4839: *Quicumque curia Avinionis a dictis dominis vel eorum curia in ambazaturam sive Messajariam mittentur, expensis dominorum seu curie ibunt.* Ibidem: *In ambazaturam sive Messajariam, Messaigerie, pro Messaige, Mandatum, in Chron. ad ann. 1492. inter Probat. tom. 8. Hist. Nem. pag. 11.*

col. 1: *Item pour ce qui est necessaire et besoing fere plusieurs fraiz, Messaigeries et despens, tant de teamoiings, sergens, que autrement pour le fait de ladite resserche, etc.*

† **MESSAILHATA**, Modus agri, redditus scilicet unius *mesailha*, apud Occitanos. Lit. admort. pro eccl. Tolos. ann. 1454. in Reg. 187. Chartoph. reg. ch. 111: *Item plus tres Messailhatas pratis... Quinque Messailhatas pratis, etc.* Vide *Mesailhata*.

† **MESSALE**, Charta Hedefonsi Comitis Tolosæ et Marchionis Provincie ann. 1141. apud Catellum: *Et si in hac villa illum (salem) vendere velint, dent se quaque saumata Messale: et si extra villam istam vendere voluerint, nihil dent.* Forte pro *Mensale*, seu mensuræ juris præstatione. [Vide *Mesalha*.]

† **MESSALIA**, *Messor*, in vet. Glossar. ex Cod. reg. 7611.

† **MESSARIA NOCTURNA**, *Messarii* officium seu jurisdictione per noctem. Charta ann. 1319. in Reg. 59. Chartoph. reg. ch. 318: *Item pro Messaria Nocturna et de abscissione arborum, octo libras Turon.* Infra: *Excepta abscissione arborum et nocturnæ cognitione criminum, etc.* Alia ann. 1321. in Reg. 61. ch. 123: *La Messarie de la ville de Franoy et du finage.* Lit. remiss. ann. 1412. in Reg. 166. ch. 289: *Icellui Jacob estant pour l'exercice de son office de Messier es melles de sa Messerie, etc.*

† **MESSARIA**, **MESSARIUM**. Vide *Messarius* 1.

† **1. MESSARIUS**, *Messium* custos unde nomen, et vinearum. Ὠκονομῆται, in Legibus Georgicis tit. 2. § 3. *Speculator*, in Actis Murensibus pag. 59: *Deinde cum botri creverint, vites mundare (debent) speculatorique communi mercedem dare.* *Messier*, in Consuet. Meledun. art. 308. Senonensi art. 154. et aliis Consuetud. *Sergent Messier*, in Trecensi art. 122. Calvimontensi art. 67. Charta libertatum oppidi Sineuri in Burgundia: *Major et Scabini ponent Messarios vinearum custodes, quotiescunq; sibi viderint expedit, etc.* Vetus Poeta MS.:

Dans Piccides ore en outre plus,
Povres estoit et d'voit et d'amis,
Et une ville esoit à les mis,
Les bies gardoit qu'il ne fussent mal mis.

† **MESSARIUS**, Dignitas olim in Ecclesia Cameracensi, cui incumbere agrorum custodia. Charta Gerardii Episcopi Cameracensis ann. 1245: *Salvo similiter remanent Messario Ecclesie Cameracensis, custodi scilicet agrorum, leges de forestis, in custodia sua, sicut hactenus habere consuevit.*

† **MESSARIUM**, Charta Edw. III. Regis Angl. tom. 2. Monast. Angl. pag. 892: *Concessionem etiam quam idem Willelmus per eandem cartam suam fecit eidem fratribus de habendo separatim super terram et solum ipsorum fratrum in Berreford, suum proprium imparcun et Messarium, ad capiendum, chaceandum, et innarcandum, etc.*

† **MESSARIA**, **MESSERIA**, Fructus ac proventus ex *Messarii* officio, seu ex muletis que obveniunt domino ob furta aut damna in *messibus* ac vineis facta. Charta anni 1250. supra in voce *Esbonagium*: *De omnibus pertinentibus ad Majoriam ante dictam, videlicet Messariam, investituram, esbonagiam, etc.* Charta Gdonis Archiepisc. Rotomag. ann. 1368. apud Sammarthanos: *Furni, molendina, molta sicca, estoublagia, servitia rusticorum, quarlagia, Messeria, servitia vasasorum, etc.* Charta Joannis de Fontaines

ann. 1350. apud Chiffetium in S. Bernardi genere aserto pag. 614: *Je lui promis foi et service à noble homme Mons. le Comte de Roucy, c'est à savoir de la quartie partie dou chasteau de Fontaine, de toute la Messerie dou dit lieu, etc.* [Messaria, pro *messarii* officio occurrit in Tabular. B. M. de Argentolito ann. 1336: *In casu Messaria, seu custodia messium.*]

† **MESSAGIUM**, Idem forte quod *Messaria*. Tabular. S. Dionysii ann. 1221: *Custodiebat segates, et pro eis custodiendis percipiebat donum et Messagium.* Charta ann. 1223. in Tabul. Eccl. Meld. pag. 36: *Concessimus eis quod ponant Messarium apud Varedas... et dabit plerique de reddendo Episcopo 100. sol. pro Messagio singulis annis ad Natale Domini, et habebunt dicti homines quicquid pertinet ad Messagium, excepta justitia, que remanet Episcopo, et tenebitur Messarius servire Episcopo, sicut alii Messarii consueverunt servire.* [Charta Richardi Abb. Compend. ann. 1203. ex Tabular. Compend. *Boscum de parvo Rarsto tradidimus extirpandura et excolendum ad decimam et terragium, retentis nobis omni dominio et justitia, excepto dono et Messagio.* Ibidem: *Item de Messagio territorii de Longolio unum modium bladi et unum modium avenæ.*] Regestum Feodorum Comitatus Claromontensis in Bellovacis Cameræ Comput. Paris. pag. 29: *La moitié du Message de Rouquerolle appartient à Mons. le Duc: et est à savoir que quant li pseudomme de Rouquerolle aront esleu un Messier pour garder les biens communs de la ville, etc.*

† **Præstatio**, que fit pro custodia *messium*. Charta ann. 1322. inter Instr. tom. 7. Gall. Christ. col. 290: *Hæc sunt que eis in majoria concedimus, forragium granchie nostra de Borranche, Messagium quod accipiet a colonis pro messium custodia, etc.* Alia Relicti abb. S. Faron. ann. 1269. in Chartul. Campan. fol. 286. col. 1: *Concesserunt... omnem justitiam, omne jus esbonagiam, Messagiam, ac omne aliud jus et dominium et consuetudines, que et quas dicti armigeri habebant.* Charta an. 1306. in Reg. 40. Chartoph. reg. ch. 64: *Item les rentes de la S. Remi, que l'en appelle Messages, desdis quatre villes, valent par an 65. livres.* Alia ann. 1313. in Reg. 60. ch. 69: *Item du Messaige d'icelle ville, sextadecim libras.* Lit. remiss. ann. 1353. in Reg. 145. ch. 400: *Le suppliant a confessé que pour le temps qu'il fu messier, il avoit pris oultre son droit de Message bien jusques au nombre de trois sextiers de grain. Un tréhu, appelle Messaiges, in Consuet. Castel. ad Sequanam ex Cod. reg. 9898. 2. Vide *Messaigeria* et alio sensu *Messagium* suo loco.*

† **2. MESSARIUS**, pro *Admissarius*. Capitula ad Legem Alaman. 85: *Si cuiuslibet Messarius de grege tuletur, et castratus fuerit, quantas equas sunt, tantos solidos solvat.* Vide *Admissarius*.

† **MESSATICUS**. Vide *Missus* 2.
† **MESSEGARE**. Vide supra *Messaigeria*.
† **MESSEGARIA**, Tutela custodia. Inter Edvardi II. Reg. Angl. ann. 1317. apud Rymer. tom. 8. pag. 675: *Cum universitas ipsa et Consules ejusdem, a tempore constructionis ville predictæ (Florentie) Messagaria in bonis et possessionibus suis, que sub districtu Vicecomitis Fecenzagalli optinent, tuto et gardaigio, nisi sint hactenus et gavis. Et infra: Et quod ipsam (Universitatem) Messagaria predicta uti et gaudere permittit, prout ea pacifice et quiete usæ est hactenus et gavis. Hinc*

† **MESSEGARIA**, pro Districtu, juris

dictione et officio *Messagarii*, quia messium custos: [Jus etiam instituendi *Messagarii*] quod ne inter villora officia, rem ex temporibus nostris estimantes, repulemus, observandum illud inferiores quidem iudices spectasse, uti videre est in v. *Messagarius*, eorum tamen jurisdictionem equiparari Senecallorum aut praepositorum regalium potestati. Tolosa vero *Messageria* dicitur quoddam territorium quod *Capitulum* jurisdictioni subest, idem quod aliis *banlieua* nuncupatur.

† *MESSAGERIA*, Eadem notione. Charta ann. 1360. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 149: *Donamus et concedimus officium Mandataris seu Messageris Quadratis et ejus mandamenti cum debita et solita perceptione emolumentorum additum officium quomodolibet pertinentium. Idem ergo Messagerius, qui Mandataris, quam vocem consulas licet, ut quid sit Messageria plenius noscatur.*

† *MESSEGARIA*, Multa quae *messegario* exsolvit ab eo cuius animalia in damno inventuntur, quae quidem ab alia quam in emendationem damni exigebant, distinguitur, in Sententia arbitrarij ann. 1392. Inter abbatem et consules de Gimonte: *Dicit Pastores et alii conductitii solvant Messagiam et emendant salam sine damnum, ut alii homines dicunt villa; ita tamen et hoc exceptio quod animalia ditorum dom. abbatis et conventus, vel ea quae dicit pastores cum ipsis tenuerint, dictam Messagiam minime solvere teneantur, sed tenebuntur salam tantummodo emendare. Pluries ibi. Vide Messagarius.*

† *MESSEGARIA*, Praestatio, quae fit pro custodia messium. Charta ann. 1299. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 171. r. col. 1: *Item percipiebatur tertiam partem Messagiam, quae fuit estimata valere sexaginta solidos Turon. Vide supra Messagium 2.*

† *MESSEGIOR*, pro *Messagiorum*, Agrorum custos, in Libert. Florent. ann. 1368. tom. 8. Ordin. reg. Franc. pag. 90. art. 22.

† *MESSEGIOR*, [idem qui *Mandataris*.] [Jus nempe, ad quem custodia agrorum spectat, ut et jus de damnis in eisdem factis cognoscendi et judicandi.] Exstat post Consuetudines Tolosae rubrica seu caput, de terminis, seu limitibus *Messagiarum villarum Tolosae*. Ibidem: *Infra quos terminos non sunt aliqui Consules, neque Messagarii, nisi Capitularii Tolosae, et habitantes infra dictos terminos non solvant pedagium, etc.* [In eisdem Consuet. MSS. e. Bibl. D. Abb. de Crozat legitur *Messageria, Messuaria, et Messuaria*.] Charta ann. 1308. in Regesto Philippi Pulcri Regis Fr. ann. 1299. Tabularij Regij n. 201: *Et quicquid habemus et nobis competit in loco predicto et ejus pertinentiis, scilicet tertiam partem Messagiam 80. s. Turon. anno quolibet cum estimatione valentem. Nescio an eo spectet vox *Messier* in veteri Poematq. MS. cui titulus, *le Roman de Garin*:*

Recevez mal, si creste vostre foi,
Que chacun en j'auris un Messier
De connoissance a die mil Chevaliers.

† *MESSEGIOR*, Idem qui *Messarius* 1. Sententia arbitrarij ann. 1292. Inter abbat. et consules de Gimonte: *Quod dicit dom. abbas et conventus possint habere bonum Messagium in Amone de Castello in perpetuum, etc.*

† *MESSEGUARIUS*, Messium custos. Statuta D. Gentilis de Montesquiro pro

Communia ejusdem loci ann. 1306. ex Archivis D. d'Artagnan: *Messus custos vero seu Messuarius vel Messuarius dicitur castri debent ingredientes, etc.* Vide Messarius 1. et

† 1. *MESSEGERIUS*, Nuncius, tabellarius. Charta ann. 1337. apud Rymer. tom. 4. pag. 823: *Familiaribus, valetis, nunciis, Messageriis, ac ministris, etc.* Vide Messagarius.

† 2. *MESSEGIUS*, Nuncius, magistratum serviens. Charta commun. castri de Podio Surigario ann. 1353. in Reg. 82. Chartoph. reg. ch. 153: *Habeant unum Messagium seu mandatorem, qui mandare valeat dictos consules, consiliarios et clavariorum.*

† 3. *MESSEGUERUS*, Messium custos. Charta ann. 1291. ex Tabul. archiep. Auxit.: *Item quod bajuli ipsius domini comitis (Armaniaci) possint et valeant eligere annuatim Messuarios fide dignos, qui Messuarii debent custodire ortos, vineas, prata et blada ipsius comitis, sicut blada communitatis. Messuarius, eadem acceptione, in Charta ann. 1354. ex Reg. 84. Chartoph. reg. ch. 21: *Et metront lesdiz hommes les Messuilliers, lesquels feront serment aus seigneurs de garder bien et loyalement les biens de la ville et le droit des seigneurs.* Vide supra Messuarius.*

† *MESSEGUERIA*, Officium *Messarii*. Martinus Didacus Daur Justitia Aragon. lib. 3. Observantiar. tit. Si quadrupes § 3: *Vinyogalarii et Messuarii tenentur emendare damnum in vineis et messibus, si salarium recipiunt a domino pro Messuaria vel vinyogalaria. Vide Messuaria.*

† *MESSEGUERIA*, Multa quae domino obvenit ob furta aut damna in messibus ac vineis facta. Statuta MSS. Ausclor. ann. 1301. art. 11: *Item pronuntia verunt quod de omnibus peccatis Messuarius domini predicti scilicet Comes et Archiepiscopus tertiam partem habeant quilibet pro regione sua jurisdictionis.*

† *MESSEGUERRUS*, Idem qui *Messuarius*. Statuta MSS. mox laudata art. 84: *Item conuenit ut ibidem quod Messuerris apponuntur per Consules civitatis predictae.*

† *MESSELLA*, Parva vel modica messis, in Concilio Parisiensi VI. lib. 1. cap. 58. Hinc metaphoricè *Messet*, pro Clades, strages, vulgo *Carnage, massacre*, in Poem. Alex. MS. pag. 2:

Ans Pèresseguerrant sus et en font tel Messel,
Que des cors court li sans à onde et à ruzel.

† *MESSELLE*, Sirmondo in Gloss. ad calcem Supplem. Coacil. antiq. Galliae, Sunt arva quae parantur ad messum.

† *Terres en meix*, eodem intellectu, in Reg. Cam. Comput. Paris. sign. Bel fol. 124. r.: *Item une piece de terre amprail d'une part, et une autre piece en Meix, valent par an cinq sols.*

† *MESSERIUM*, Praestatio, quae fit pro custodia agrorum, idem quod supra *Messagium* 2. Charta permutat. inter reg. et archiep. Rotomag. ann. 1262. in Reg. 30. Chartoph. reg. ch. 278: *Partinentis de Gailon, de Noes et de Humenit et de Douvrent sunt hae, estoubliage, quarricage, Messeria, etc.* Vide Messaria in Messarius 1.

† *MESSERIUS*, Messium custos, Gall. *Messier*. Charta Porticis dom. Mauseaci ann. 1218: *Nec dictos religiosos, nec ipsorum borderios, saunarios, bubulcos, pastores, vacheros, porcherios, Messerios, nec ipsorum familiares, etc.* Occurrit rursus in alia ann. 1270. ex Ta-

bul. S. Mich. in Eremito. Vide infra *Messuarius*.

† *MESSEUS*, Eadem notione, in Lit. ann. 1336. tom. 4. Ordin. reg. Franc. pag. 453. Vide Messarius 1.

† *MESSES CULTAE*, Lex Burgund. tit. 23. § 4: *Si cujuscumque porci damnum faciunt in vineis, pratis, aut in Messibus cultis, et silvis glandiferis. Ubi forte messes cultae dicuntur agri culti et seminati. [Meix, eadem notione in Charta ann. 1263. ex Tabular. Commerciac.: *Item se aucun estrange est trouvé en vigne, ou en Meix, ou en jardin, ou en pré, ou en aultruy bled, faisant d'hommaige, etc.*]*

† *MESSETHEGNES, MESSETHEINES*, Vide infra in *Missa*.

† *MESSETUS*, Proxenetæ, Gall. *Cour-tier*. Stat. Ripet. cap. 9. fol. 9. v.: *Item quod omnes marescalchi, maroserii sive Messeti dicitur Ripetis teneantur denun-tiare seu manifestare dicto emptori omnes et singulas bestias, quas scient esse venditas per aliquam personam in communitate predicta. Stat. Mantue lib. 1. cap. 148. ex Cod. reg. 4820: *Nullus Messettus audeat... ire nec accedere ad domum alicujus mercatoris, pro ostendendo aliquem pannum, nisi in dicitis gartariis.**

† *MESSI*, CAMERA DE MESSI, Officina, ubi pelles aluta preparantur. Charta Phil. VI. reg. Franc. ann. 1311: *Episcopus proponebat, quod licet ipse ratione episcopatus Meldensis ecclesie predecessores, qui sui fuissent soli et in solidum in possessione et saisina habendi et exercendi pacifice omnimodam, altam videlicet et bassam, justitiam in domibus apud Meldis situatis, quae camerae de Mesi nuncupantur; nihilominus gentes praefati comitis (Campaniae) in dicitis cameris quasdam prisias fecerant, duos videlicet tan-aceros mollem facientes ibidem. Vide supra Messuarius.*

† *MESSIARE, MISSARE*, dicebatur sacerdos, qui inter Missarum solemniam (unde vocis etymon) Mulleri, cum primo post nuptias ad ecclesiam veniebat, benedictionem impertiebat, qualem post partum accipere consueverat, quod et Purificari nuncupabatur, ut videre est in hac voce. Charta ann. 1334. in Tabular. Episcopat. Ambian. fol. 165: *Cum nos Episcopus conquereremur super eo videlicet, quod dicti Decanus et Capitulum in parochiis eisdem subjectis in villa Ambianensi dabant licentiam desponsandi et Messandi, simul et nihilominus dispensabant super bannis, quod facere non poterant, ut dicebamus, etc.* His similia occurrunt in Statutis Eccl. Meldens. ann. circ. 1346. tom. 2. Histor. ejusd. pag. 491: *De Missationibus. Item, praecipimus quod nullus audeat Missare sponsalia secunda die desponsationis suae, nisi super hoc a nobis vel Officiali nostro receperit mandatum speciale.*

† *Nostri, Messoyer*. Arest. ann. 1401. 11. Mart. in vol. 9. arestor. parlam. Paris.: *Duos solidos veteris missae, quam quis pro Messando habere vult, etc.* Pro missa Messandi, qui eam habere voluerit et magnam missam expectare voluerit, componat. Aliud ann. 1409. 19. Mart. ibid. vol. 11: *Ratione missae, quam quis pro Messando habere volebat, duos solidos exigere et recipere consueverant. Lit. remiss. ann. 1375. in Reg. 107. Chartoph. reg. ch. 271: *Jehan Raoulet trouva que son dit frere et ladite Melins estoient ja espousez, landemain furent Messoyez lesdiz Gilet et Melins. Alie ann. 1450. in Reg. 189. ch. 307: *Iceului Hamelin avoit***

dit qu'il aimoit mieulx y aler (au bois) que aler à la Messe de son peppu, qui avoit esté marié le jour prouchain précédent. Hinc

MESSIATIO vocatur ejusmodi benedictio, in laudata Episcopat. Ambian. Charta: *Insuper volumus nos Decanus et Capitulum quod dispensationes quas fecimus super predictis desponsationibus et Messationibus, etc.* Statuta Eccl. Camerac. apud Marten. tom. 7. Ampliss. Collect. col. 1804: *Præcipimus quod nullus presbyter aliquam mulierem in hic, qua inter ipsam et virum matrimonium fuerit solemnizatum, ad purificationem seu Messationem admittere præsumat, nisi de nostra aut officialis nostri licentia speciali.*

1. MESSIO, Pensitatio que ex messonibus (Moissons in Statutis Leodiensibus art. 1.) seu agrorum fructibus, domino feudi exsolvitur. Charta Galcheri de Castellione Comitis S. Pauli: *Cum inter me et Ecclesiam S. Martini de Campis super quadam consuetudine, que Messio vocatur, contentio fieret.* Alia Ludovici VII. Regis Franc. ann. 1172. ex Tabulario Fossatensi fol. 20: *Cum... coram nobis clamorem facerent super eo quod Præpositus Miledunensis singulis annis Messionem frumenti ab hospitibus S. Petri Fossatensis in Mosiniaco exigerent, etc.* Alia Philippi Aug. ann. 1185. apud Morium in Hist. Vastinensi: *Abjura rogio, et Messione servientium, et carreto, salvo tamen certis census Ecclesie vinearum, etc.* [Charta ann. 1206. in Tabul. Latiniac. *Consuetudinem quandam, que Messio vocatur, quam in villa de Dampmart, et in omnibus hospitibus S. Petri Latiniac. requirebam... concessi.*] Tabularium Prioratus de Paredo fol. 17: *Et debet tale servitium, scilicet Messiones, duas, et 4. panes, sextarium unum vini, etc.* Fol. 34: *Et reddit ipse masorius porcum bonum, et multonem vestitum, et caxam de vacca, et per Messiones sextarium vini, et unum panem, etc.* Fol. 41: *Et debet tale servitium, scilicet Messiones, unum sextarium vini S. Martini, 5 quartas avenæ, etc.* Charta Hugonis Archiep. Senonensis: *De ipsa decima Messionem suam annuatim capiat, 4. videlicet modios, unum frumentum, alterum siliginis, 3. ordeis, 4. avenæ, etc.* [Vide Messis.]

1. MESSIO, nude, pro Messis. Charta ann. 1112. tom. 2. Hist. Eccl. Meldens. pag. 20: *Ecclesiam S. Patrus cum atrio et omni magna decima et minuta, excepta Messione presbyteri.* Infra: *Excepta messe Presbyteri.*

MESSIO SACERDOTALIS, Portio ex fructibus agrorum curioni, ab his qui decimas percipiunt, exsolvenda, vel etiam a parrochianis: et tunc a decima distinguitur. Charta Steph. Noviom. episc. ann. 1190. in Chartul. Montis S. Mart. part. 5. fol. 92. v. col. 1: *Altare de Taurinaco... pertinere intelleximus ad jus vestrum, ipsum cum pertinentiis suis, dote, decimatione ac sacerdotali Messione.* Alia ann. 1231. in Chartul. Guill. abb. S. Germ. Prat. fol. 73. v. col. 1: *Quoniam dicti abbas et conventus S. Germani totam magnam decimam bladi et vini percipiunt; ideoque totam Messionem presbytero de Cella annuatim solvere tenebuntur.* Vide infra Messis parrochialis.

MESSONIA, Eodem intellectu, in Charta ex Tabul. eccl. Belvac. et in alia ann. circ. 1240. ex Tabul. abbat. S. Pauli prope Bellovacum.

1. MESSIO, pro ea anni tempestate qua

fruges metuntur. Chartular. S. Petri de Domina fol. 101: *Per Messiones debent per ministrum dare 9. hominibus manducare panem et caseum et per vindemias similiter.* Vide Messonagium.

1. MESSIO EXTREMA, Vox non infrequens in veteribus Instrumentis donationum piarum, qua extremi iudicii dies significatur. Charta Rupertii Archiep. Magdeburg. ann. 1265. apud Ludewig. tom. 5. Reliq. MSS. pag. 128: *Oportet diem Messionis extremæ pietatis operibus prævenire ac æternorum intuitu seminare in terris.* Tabular. Eduense ann. 1264: *Nobilis et potens vir D. Hugo dictus de Monastoy miles nostre diocesis Eduensis præmissa diligenter considerans et attendens cupiensque divini cultus augmentum ad diem Messionis extremæ piæ misericordiam operibus prævenire.* Charta Fulconis Episcopi Paris.: *Oportet nos diem Messionis extremæ operibus misericordiam prævenire.*

2. MESSIO, f. pro Missio, Expensa. Reg. feud. Aquit. in Cam. Comput. Paris. sign. JJ. rub. fol. 28. v.: *Rex mandabat exercitum Aldeberto vel suo generi; idem Aldebertus vel suum genus mandabat uni de Clayrac vel de Podio acuto quod iret secum, quia rex mandaverat sibi exercitum; et tunc dominus traheret tam de castro quam de honore exercitum; et unus burgensis ibat cum eis et faciebat eis Messiones pro castro et honore, quas gens castri et honore (i. honoris) debebant persolvere.* Vide Missiones.

MESSONAGIUM, Eadem notione qua Messio supra, seu Annonagium, in Charta Will. Comitis Matiscon. ann. 1180. in Chartul. Cluniac. Bibl. Thuani et in Bibl. Cluniac. pag. 1441. Alia ann. 1170. apud Perardum in Burgundicis pag. 241: *Vel bosonagium, vel Messonagium, vel carredam.* In Consuetudine Normannie art. 16. et 19. Messio, sumitur pro ea anni tempestate qua fruges metuntur. Ita in Tabulario Prioratus de Domina in Delphinatu Ch. 210: *Mansus ac la Capella in festivitate S. Johannis 2. sol. de multone, per Messiones medietatem tasche, etc.* Sic ibi non semel.

* [Recognovi igitur et confessus sum quod in villa Paredi... non habeo talliam vel porcellagium, vel besenagium, vel Messonagium, vel annonagium, vel carredam.] (Chart. Cluniac. Coll. Burgund. B. N. t. 81, n. 293, an. 1205.)

1. MESSIS, Raguello in Indice Jurium Regalium, est mercis prædii rustici locati conducti, que præstatu a colono, non in nummis, sed in specie frumenti, vel rerum aliarum. Guido Papa Quest. 470: *Messis debetur pro pasqueragis.* Idem docet Salvaingus Tract. de Usu feud. lib. 2. cap. 67. Est ergo Messis, præstatio, que pro jure pascendi pecora in pascuis alienis, maxime in stagnis, exigebatur, quæque ex messonibus seu agrorum fructibus exsolvi solita erat. Plura vide in Diarist Trivult. mense Decemb. ann. 1709. Charta Raimundi Comitis Forensis ann. 1263: *Quitam, francam, liberam et iminumem ab omni toulta, talia, cavalgata, cornu, crito, Messe Præpositi, etc.* Idem jus Blasoria dicitur apud Niveinenses. Vide Messio.

1. MESSIS PROTHALIS, Que et protallia, protagium et prostagium dicitur in Chartis Villenovæ Dumbarum, Præstatio duorum bichetorum siliginis, que ab hominibus tallis Jurique manusmortuus

obnoxii ex consuetudine exigebatur, ut a tallia ad voluntatem et cævatis eximerentur.

2. MESSIS, Pensitatio, que ex messonibus seu agrorum fructibus domino feudi exsolvitur, nostris Moisson. Charta G. comit. Nivern. ann. 1226. ex Tabul. S. Thomæ in Forealo: *Quatinus ecclesiam B. Thomæ et homines ejusdem ecclesie... ab omni collecta sive tallia, exactione, consuetudine, usagio et Messe.* Alia Joan. comit. Catalani. ann. 1232. in Reg. comitat. Clarim.: *Et assavoir ne je, ne cestepon, ne li autre mi sergent quiconques soient, ne poons ne ne devons demander, requerre ou avoir autre Moisson deus hommes, ou autre chose pour Moisson.* Charta ann. 1839. in Reg. 72. Chart. reg. ch. 526: *Item douze mines de froment à ladite mesure de Chastialandon, et est ceste rente appelée la Moisson.* Pro Manipulus, Gall. Gerbe, legitur in Lit. remiss. ann. 1408. ex Reg. 162. ch. 192. bis: *Depuis que icellui Jehannis eust souppé l'en ala sur escolouaires autour de la maison, et prins un Moisson. Messon vero, pro Moisson, messis, in aliis Lit. ann. 1443. ex Reg. 176. ch. 296: *Lesquelz compaignons se associerent... pour soier et labourer ensemble en la présente Messon.* Vide Messio 1.*

3. MESSIS, Servitium, quod domino a subditis in messe debetur. Charta ann. 1316. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 631. r.: *Item (concessit) sororibus ordinis beati Dominici prope Montem-Arqi quasdam corveyas sive Messes.* Vide Messura.

MESSIS PARROCHIALIS, Portio ex fructibus agrorum, a decima distincta, que curioni a parrochianis solvitur, eadem forte que Messis prothalis. Charta Guidonis episc. Eduens. ann. 1350. inter Probat. tom. 1. Hist. Burg. pag. 118. col. 2: *Item totam Messonem parrochialem, prout parrochiani dictæ ecclesie solvere consueverunt curato ejusdem.* Charta feud. nobil. Castel. Dumbarum ann. 1468: *Plus possidet quindécim asinetas siliginis pro Messibus parrochialibus debitis propter castrum suum.* Vide supra Messio sacerdotalis et infra Protagium.

1. MESSIVÆ FERIE. Vide in Feria.

MESSONARE, Metere, nostris etiam Messonner, pro Moissonner; unde Messonarius et Gallicum Messonnier, messor vel qui quosvis fructus colligit. Stat. Avele ann. 1496. cap. 161. ex Cod. reg. 4624: *Antequam blada sint ligata et abarvata vel levata, et Messonando ipsa talis persona Messoneria dictos recollectores bladi vel leguminis impediarit, etc.* Stat. Taurin. ann. 1360. cap. 182. ex Cod. reg. 4628. A.: *De non colligendo per Messonarios glandam alienam ante tempus hic statutum. Item statutum est, quod Messonarii vel Mesonere glandas alienas non colligant usque ad tres hebdomadas post festum S. Michaelis.* Lit. remiss. ann. 1410. in Reg. 164. Chartoph. reg. ch. 25: *La suppliant estoit alé... picquier et Messonner certains usse.* Vltæ SS. MSS. ex Cod. 28. S. Vict. Paris. fol. 29. r. col. 1: *Li diables li vint devant atout une faucille de Messonnier, etc.* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Meyre, Prov. meste, falcare. Moisson, messis, messin. Moissonier, messor, mecellus, falcarius.* Vide supra Moissonarius.

MESSONATOR, Qui spicas derelictas legit, Ital. Spigolatore, Gall. Glaneur. Stat. Casal. sæc. XIV. inter Monum. Hist. Patr. Taur. tom. II. col. 1048. *De Spiculatoreibus, sive Messonatoribus.* —

Item Statutum est quod aliqua persona non possit nec debeat Messonare in aliquo campo, ubi sit aliqua blava, domoc blava ipsa exportata fuerit, etc. [Fr.]

* **MESSONERIA**, et **MESSONERIIUS**. Idem quod supra **Messonator**. Stat. Casal. sec. XIV. inter Monum. Hist. Patr. Taur. tom. II. col. 1048: Item quod aliquis Messonarius seu Messonaria non possit portare aliquos mazolios scamzatos seu samzatos sub pena et banno pro quolibet ipsorum et qualibet vice soldorum V. papiensium. [Fr.]

* **MESSONERIIUS**. Vide **Messonaria**. [Fr.]

¶ **MESSONIA**. Vide supra in **Messio** 1. ¶ **MESSOR**. Messium et vinearum custos, Gallice *Messier*. Leges Calenses tempore Mathildis Abbatissae, apud Marten. tom. I. Ampliss. Collect. col. 1853: Undecimus (articulus) est de Messoribus. Abbatissa ponit unum, villi alium, et ambo jurabunt in ecclesia exequi officium suum. Vide **Messorius** 1.

¶ 1. **MESSORIA**. Messis; item multa propter damnum messibus illatum **messario** exsolvenda. Chartul. Fidemense: Si aliquis per bestias suas in tempore Messorum nobis damnum intulerit, duplicem Messoriam dabit et damnum nostrum iudicio scabinorum nobis reddet.

¶ 2. **MESSORIA**. Eadem notione atque supra **Messis** 2. Charta ann. 1307. ex Bibl. reg.: Damus... in prepositatu et Messoria duos modios avenae appretiatos quatuor lib. xvj. sol.

¶ **MESSORIUM**. Vide **Messorium**.

¶ **MESSORIUS**. Idem qui modo **Messor**. Tabular. Montis S. Michaelis fol. 98: Messorii debent assignari et proponi per Priorem et burgenses de villa Genetii, et per juramentum. Messorius si ceperit aliquam bestiam in damno cujuslibet hominis S. Michaelis de Genetio, debet eam reddere homini in cuius damno eam cepit, et homo debet Messorio unum Turonensium dare. Item Messorius habet ovagium de mazuris rusticis. Vide **Messorius** 1.

* **MESSOROLIUM**. Idem quod mox infra **Messorolus**. Stat. Casal. sec. XIV. inter Mon. Hist. Patr. Taur. tom. II. col. 1048: Item quod aliquis Messonarius, seu Messonaria non possit portare aliquod Messorolium, sub pena et banno soldorum V. papiensium, pro qualibet vice. [Fr.]

¶ **MESSOROLUS**. Falcula, vel quodvis instrumentum secundis herbis aptum. Stat. Pallavic. lib. 2. cap. 78. pag. 182: Item cum Messorolo uno faciendos herbam in aliqua parte prati vel campi contra voluntatem illius, cuius fuerit campus, etc. Vide supra **Messorolus**.

¶ **MESSUAGIUM**, **MESUAGIUM**. Domus habitational idonea, Cowello. [Index MS. Benefic. Eccl. et dioc. Constantiens. fol. 45: Rector habet manerium in elemosina ecclesie pertinenti que continet tam in Mesuagio quam extra sex jugera, et debentur dicto rectori quinque solidi Turon. Madox in Formul. Anglic.: Prior domus salutationis Matris Dei Ord. Cartus. prope London tenet unum Mesuagium cum shopis et domibus eidem Mesuagio annexis.] Consuetudo Normannia art. 271: Manoirs mesures logées aux champs, que la Coustume appelleit anciennement *Message*. Sic enim legendum pro *Message*, ut habent Editiones, licet etiam ita praferat vetus Consuet. cap. 28. ut et art. 1. Consuet. Bellimontis-Rogerii. [Haud scio tamen an aliquid immutandum non sit: occurrit quippe *Messuagium* et *Messuagium* eadem notione qua *Mes-*

suagium.] Vox formata ex Gallico *Més*, id est *Mansus*.

¶ Ut plurimum tamen *Messuagium* sumitur pro modo agri mansionibus et aedificiis rusticis instructo, scilicet hortis, areis, stabulis, et hujusmodi, vel certe eo quem vulgo *Masure*, seu *manerium* dicimus, vel etiam quem *manerium* olim appellabant. [Th. Blount in Nomolex.: *Messuagium*, est honestus habitaculum cum aliquo fundo adiacente, in eisdem usum deputato.] Charta Wolstani Vigorniensis Episcopi: In quo predicto manerio seu *Messuagio*... aedificia competenter construi faciant, etc. Ita passim usurpant Chartae descriptae in Monast. Angl. tom. I. pag. 35. 96. 280. 302. 799. tom. 2. pag. 22. 24. 40. 116. 265. 472. tom. 3. pag. 141. etc. Adde Will. Thorn pag. 1878. 2012. 2084.

¶ **MESUAGIUM CAPITALE**, Practicis nostris, le *Chef-manoir*, quod primogenito competit. Regiam Majestatem lib. 2. cap. 27. § 4: Salvo tamen capitali *Messuagio* primogenito suo pro dignitate primogeniturae. Charta Henrici III. Regis Angl. apud Matth. Paris ann. 1240: Cura primogenita nihil petere possit plus quam minor, nisi capitale *Messuagium* ratione sinecism. Vetus Consuetudo Normannia cap. 26: Et *Messuages* ne possent rien reclaimer les seurs, se il n'y a plus de *Messuages* que de freres. Ubi Edit. *Message*. Capitales autem *Messuagium* dari non potest nec dividi, sed integrum remanet heredi, in Regiam Majest. lib. 2. cap. 16. § 62. 63. ubi tamen *Messuagium* prorsus aliud esse a *Manerio* innuitur, et *Messuagium* esse manso praecipua manerit dicitur. Vide Monast. Angl. tom. 2. pag. 141. 196.

¶ **MESUALE**. Idem quod **Missale**, liber ecclesiasticus, in quo continetur missarum officium, nostris alias *Messian*. Obiit. MS. hospit. S. Jac. Meiodun.: ij. Non. Jan. Obiit Radulphus de Foliaco, canonicus beatae Mariae, qui dedit unum psalterium et *Messuale* pro anniversario faciend. Inventar. S. Capel. Paris in Reg. Cam. Comput. sign. Noster fol. 197. v.: C'est l'ecrit des livres: deux *Messians*, un a note et autre sans note.

¶ **MESUARIUS**, Messium custos, Gall. *Messier*. Charta Joan. episc. Lingon. ann. 1889. in Chartul. ejusd. eccl. ex Cod. reg. 5188. fol. 107. v.: Concedimus etiam eisdem quod ipsi per bonos viros de communitate predictarum villarum sibi *Messuarius* eligant; et electos ad hoc ad prepositum presentiam adducant juratos, quod ipsi, tam nostra quam hominum jura, conservabunt. Vide **Messorius** 1. et supra **Messorius**.

* **MESULUS**. [Maturus ad messem. DRP.]

¶ **MESUM**. Agri portio cum manso seu domo, Gall. *Més*. Charta ann. 1377. in Reg. 112. Chartoph. reg. ch. 212: Item omne *Messum* de Notha, quod tenet Gutotus de Notha... Item *Messum* Gultelmi dicti Damont, qui continet circa quatuor boissellatas terrae. Vide infra **Mesus**.

¶ **MESURA**, Messis, seu servitium quod tempore messis a vassallis debetur. Chron. Farfense apud Murator. tom. 2. col. 397: Constituit libertos ipsius ad cultandum et meliorandum in libellario nomine diebus vite illorum, et ad persolvendum annualiter in hoc monasterio hordei modia x. vini decimatas centum, et pro *Messura* hebdomadas duas, quas persolvere debent, ubi necesse fuerit laborare. Et col. 398: Et in tribus mensibus, id est pro *Messura* hebdomadas duas, pro

fano hebdomadam unam, et ad suum opus hebdomadas duas. *Messures* vocant Bressis habitatores eam fructuum partem que messori in salarium conceditur, undecimum scilicet spicarum manipulum.

¶ **MESTA**, pro *Mesa*, Terminus, limes. Charta Principis Adeigastri tom. 3. Concil. Hispan. pag. 89: Et per illa branna de Ordial, et per illas *Mestas* de Fraxedo et per contorquellos.

¶ **MESTADARIA**, Prædium rusticum cum mansione, quod a colono partiaro colitur, Gall. *Metairie*. Charta ann. 1484: Johannes Chati... assensavit... borian sive *Mestadariam* ipsius domicelli de Rastin-haco, scitam in parrochia de Cerno. Vide **Mestadaria**.

¶ 1. **MESTALLUM**, pro *Metallum*, Gallice *Civre*. Inventar. ornament. et Reliq. Eccl. Noviom. ann. 1419. ex Archivis ejusd.: Item quidam stivulus parvus *Mestalli* ad faciendum aquam benedictam. Item una parva cupeta *Mestalli* proponendo sal, quando fit aqua benedicta. Item quaedam parva rampanula de *Mestallo* ad portandum, quando accommunicantur infirmi.

¶ 2. **MESTALLUM**. Miscellum frumentum, Gall. *Bled méteil*. Charta ann. 1251. ex Tabul. Portugregii: Ego Simon de Logis miles... dedi monachis Vallium Sarnati ad faciendam pitantiam singulis annis unum modium *Mestalli* in granchia mea de Montegniaco. Vide **Mestallium**.

¶ **MESTELLUM**. Eadem notione. Charta Galterii Archiep. Rotomag. ann. 1201. tom. 4. Hist. Harcur. pag. 1638: Hinc est quod ad communem omnium notitiam volumus pervenire *Dragonem de Mellento* dedisse in perpetuum elemosinam... sex sextarios *Mestelli* in sua campipartitia, et viginti arpenos terrae arabilis et unum hospitium. Vide **Mestum** 2.

¶ **MESTARIA**, **MESTERIA**, ut **Mestadaria**. Inventar. Chart. reg. ann. 1482. fol. 80: Acquisitio facta per comitem Alenconii centum solidorum annui redditus super domum sive *Mestariam* de la Ronnerie, in parrochia de la Poterie, in castellania Mauritanis. De anno 1819. Charta Joan. ducis Bitur. pro fundat. S. Capel. Bitur. ann. 1405. ex Bibl. reg.: Item quaedam domum *Mestariam* seu manerium in villa et terra de Molineto.

1. **MESTARIUM**, Mensura aridorum, apud Lugdunenses. Occurrit saepius in Actis Capitularibus Eccl. Lugdun. ann. 1843: Unum *Mestarium* siliginis, et duo *Mestaria* comblos avenae. [Vide **Mestaria** 2.]

¶ **Mestier**, eodem, ut videtur, sensu, in Charta Phil. Pulc. ann. 1298. ex Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 41: La prevost d'Estampes, es appartenances de laquelle il a, c'est assavoir le grant *Mestier*, le minage, etc.

¶ 2. **MESTARIUM**, Jugum fabrilis machina, Gall. *Métier*. Chartul. B. M. Graciac. fol. 47. v.: Officialis Bituricensis adjudicavit capitulo B. Mariae Graciensis de rebus Torti de Sembiençayo, hominis ejusdem capituli, sex capita animalium, tres minas frumenti, unam vaccam, unam culcitram, quatuor archas, unam maytam et *Mestarium* unius tertoris et lintheamina. Hinc *Mestier* à huille appellatur, Molendinum olearium, in Lit. remis. ann. 1416. ex Reg. 169. Chartoph. reg. ch. 252: Je vous prie que nous comptions ensemble pour savoir comment vous tenez le Moulin ou *Mestier* à huille, qui est en vostre hostel. Vide in **Mistarium** 1.

MESTATICUS, perperam pro *Mutaticus*, in Charta Dagoberti Regis apud Doubletum pag. 666. [Legitur tamen etiam in Chartul. S. Dionysii.]

¶ **MESTELLUM**, Vide *Mestillum* 2.
 ¶ **MESTERA**, Ars, artificium, Gall. *Métier*. Charta ann. 1844. apud Rymer. tom. 5. pag. 480. Quod quidem malefactorum... diversis huiusmodi operariis parvorum... qui... in dicta civitate... Mesteras suas exercendo, sunt morati. Vide *Ministerium*.

¶ **MESTERIA**, Vide supra *Mestaria*.
 ¶ **MESTERIUM**, *MESTERUM*. Vide *Ministerium*.

¶ **MESTERLENSIS MONETA**, Eadem, ut videtur, quae *Esterlingorum* seu *Sterlingorum*. Hist. MS. Monast. Beccens. pag. 242. In burgo Augi totum redditum pelliorum... octoginta libras Mesteriensis monetae. Vide *Esterlingus*.

¶ **MESTICA**, pro *Mestitia*. Vide mox in hac voce.

¶ **MESTILLIUM**, Miscellum frumentum. Gall. *Meteil*, alias *Mestillon*. Charta Joann. de Harecur. ann. 1269. ex Bibli. reg. cot. 19. Condonavi preceptoris et fratribus militie templi, ad S. Stephanum in Campania morantibus, unum sextarium *Mestilli*. Alia ann. 1291. in Chartul. Namurc. ex Cam. Comput. Insul. fol. 41. v. : Les rentes d'avaines, de *Mestillon*, etc. *Blef mestueil*, in Stat. ann. 1839. tom. 5. Ordin. reg. Franc. pag. 228. Vide *Mestolum*.

¶ **MESTILO**, Vide *Mixtum* 2.
 ¶ **MESTINUNCIUM**, Decima frugum. Charta ann. 950. in Tabul. Matiscon. Ecclesia parochialis erat destructa, unde incolae et parochiani ibi adjacentes *Mestinuncium* reddere volebant et debitum honorem persolvere.

¶ Vide supra *Messis* parochialis in *Messis* 3.

¶ **MESTITIA**, ab Ita *ico Mestizia*, Pompei lugubris. Stat. ant. Florent. lib. 5. cap. 48. ex Cod. reg. 4621. Nullus magnatum cum manarideris armatis vadant extra suum populum sine suam parochiam ad exequia mortuorum vel *Mestica* (sic) vel ad aliquam monacham novellam seu sacerdotem novellum... et predicta locum non habeant si exequia, *Mestitia*, monachus, sacerdos... essent de... pregentis talis magnatus. Vide infra *Misterium* 3.

¶ **MESTIVA**, Præstatio ex frumento, quod in agris colligitur et metitur. Charta Ludovici VII. Regis Franc. pro Monasterio Sandionysiano: *Tallia de annona, quae dicitur Mestiva*. Tabularium S. Cypriani Pictavensis fol. 104: *Hugo Liziniacensis dominus dimisit quandam inconvenientem consuetudinem, quam videlicet ministri ejus de Cohet sub appellatione Mestive in villa S. Marie Castri-Arardi, annone annis singulis, ut nunquam amplius requireretur ab illo homine*. Charta Alienore Ducisse Aquitan. ann. 1199: *Immunem reddidimus villam de Volliaco, tallia, Mestiva, distractione hominum terræ in expeditionibus Comitibus, etc.* Alia Henrici I. Regis Anglia: pro pegio Pontis Cæsaris, seu de Pont de C. : *Pro Mestiva apud Thoarcium, unum sextarium frumenti, Mestiva alicujus messoris non reddet nisi obolum*. Magnam Pastorale Eccles. Paris. lib. 2: *Cum litigium esset super Mestiva masure, etc.* Charta Ludovici Reg. pro Bituricensib. ann. 1145: *Præterea Prepositus aut Vigerii Mestivas et hospitii capere consueverunt in septens*. Consuetudines oppidi de *Boisdecens* in Pictonibus, quæ habentur in Charta Mauricii de Bella-

villa Dom. de *Ganaachs*, ann. 1265: *Dominus ipse terras debent percipere in ipse frumentarium, quam Mestivam feudalem vocant, et domos hominum debent querere illam Mestivam: ipse vero qui reddere contempserit, cum gagio de 7. solidis reddat*. Senecallus autem *Ganapia* et Senecallus de *Machacolis* ibunt querere *Mestivam* per terram illam sine menaciis, et *Vigerii* feudales ibunt postea similiter sine menaciis querere. Consuetudines Andegavenses emendate in Assisis Andegavens. ann. 1891. ex Regesto Ludovici Regis Siciliae f. 31. in Camera Computor. Parisiens.: *Sergens ne solent et hardis dorenavant de prendre, avoir, ne lever sur le peuple aucune Mestive de blae, ne vine, sur peine de privation de leurs Offices*. Regestum Censuum Carnotensis Comitatus: *Les Coustumes des portes de Chartres appartiennent à la Prevosté, quand elle est vendue; c'est à sçavoir le Deaublage, le Tomil, et le Buschage, et les Mestives de Beausse, més le Prevosté poie lors le past aus Mares, qui doivent avoir chacun an à diner le jour que les Mestives sont assises*. Adde Concilium Burdegalese ann. 1255. cap. 25. ubi perperam vir doctus *festivas* emendat pro *Mestivas*, et varias Chartas apud Thomasseri in Consuetua. localib. Bituricens. pag. 62. 85.

¶ Qua ratione vero ejusmodi præstatio colligebatur, docet laudata Ludovic. Junioris Regis Franc. Charta ann. 1145. tom. 1. Ordin. Reg. pag. 10: *De bobus autem, in quibus Mestivas accipiunt, statutum ab ipso est, ut quicumque bovem, post festum S. Michaelis acciperit, usque in sequentes messes, Mestivum nullatenus reddat*. Et Charta ann. 1228. ex Tabulario S. Juniani Nobiliac.: *Ab hominibus nostris de Ferrabon petebat Mestivam videlicet duas quartas siliginis ab illo qui duos habebat boves, et unam quartam ab illo qui duos habebat asinos, et unum bovillum ab illo qui non habebat nec bovem nec asinum, et tortellum a quolibet sive denarium pro tortello*.

¶ **MESTIVARE**, *Mestivum* colligere, percipere. Charta Petri Episc. Inculmensis ann. 1160: ex Tabul. S. Eparchii fol. 11: *Mestiva vero, super qua questio orta fuerat, soli Sacerdoti concessimus*. Si tamen *Monachus Mestivare* voluerit, parochianos suos *Sacerdos* diligenter admoneat, ne *monacho de segetibus suis domet*. [Charta ann. 1947. in Tabular. Portus-regii: *Nobilis domina Maria de S. Scubiculo recognovit quod ipsa tenebat ponere singulis annis mestivarios ad Mestivandum decimam de S. Scubiculo, in quam dicebant montales de Portu-regio se habere partem suam cum aliis duobus, ita scilicet tempore, quod predicti mestivarii, quam cito garbae dicte decimæ ad granariam adducantur, dictas garbas teneantur instigare et decimam triturare de die in diem*.]

¶ *Nostris Mestiver*, pro *Moissonner*, metere. Lit. remiss. ann. 1456. in Reg. 187. Chartoph. reg. ch. 101: *Le suppliant mena sa vache en un champ où il Mestivoit, et y avoit blé en javelle, etc.* Vide supra *Messonare*.

¶ **MESTIVAGIUM**, [Jus *mestivam* percipiendi.] Charta ann. 1826. in Regesto Andegav. fol. 17: *Donne et octrois... mon herbergement de la Bocherie... et ma Seigneurie, et mon Mestivage appartenant audit usage, et à ladite Seigneurie*.

¶ **MESTIVANS**, Idem quod *Mestiva*, in Charta Ludovici VIII. ann. 1224. tom. 1. Ordin. Reg. Fr. pag. 49: *Mestivantem*

nullatenus reddat. Rectius supra in Litt. ann. 1145. *Mestivam*.

¶ **MESTIVA**, Eadem notione. Tabularium S. Cypriani Pictav. fol. 58: *Dimiserunt omnes consuetudines et Mestivas, et in pascuis et in silvis defensum Mest et Junii, et missiones porcorum suorum, etc.*

¶ **MESTIVA**, pro ea anni tempestate qua fruges metuntur. Charta ann. 1366: *Nam volumus et concedimus quod dictus agrarius ponat et teneat duos porcos in area Abbatis tempore Mestivarum anno quolibet nutriendos de aliquis et residuis areas prælibatas*.

¶ *Nostris Mestive et Mestive*, eadem acceptione. Lit. remiss. ann. 1492. in Reg. 173. Chartoph. reg. ch. 115: *En la saison des moissons ou Mestives, etc.* Alia ann. 1451. in Reg. 185. ch. 159: *Le suppliant diet qu'il avoit prins lesdis avoines et froment poie en rendre autant de nouveaulz après Mestives*.

¶ **MESTIVARIA**, Fructus ex *mestiva* collecti. Charta ann. 1208. ex Tabular. S. Vincentii Cenoman.: *In Mestivariis habebunt monachi medietatem unam, alia medietate ad personam ecclesie remanente*.

¶ **MESTIVI**, *Messores*, Gall. *Mestiviers*. Charta Hugonis Archiep. Dom. de Perrenat, ann. 1169. ex Tabul. Abbat. fol. 26: *Dono iterum et concedo illis costumas de mestivis servientium, et de mestivis Mestivorum Abbatie, et grangiarum ejus que sunt in terra mea, ut ipsi Mestivi et servientes possint libere mestivas suas transferre ubicunque voluerint*. Le Roman de *Huon de Mery* MS. :

Se cy trové aucun espi
 Après la main de Mestiviers,
 Je l'ai giand moult volentiers.

¶ **MESTIVARIUS**, Charta ann. 1206. in Tabulario Ecclesie Carnotensis n. 90. et 91: *Quingus Mestivarios, ordacum, subacenam pisicam, vacicam, lentacum, palens avens, minuta straminis, partem suam fini, et quidquid juris volebat in granicia nostra de Chanceri*. Alia ann. 1211. ibid. n. 180: *Et quidquid in eorumdem villarum territoris habebat, et granicia in nostra presentia comparavit, videlicet jus mittendi in granicia messium excussores, viciacum, fabiacum, ordiacum, investitiones, submonitiones hominum, bonnagia, et districta, et quidquid in illis locis et granicis possidebat, etc.* Alia ann. 1216. num. 184: *Sex Mestivarios, quos habebant in granicia nostra de Nongento, etc.* Adde num. 181. 182.

¶ **MESTIVUS**, Hispanis dicitur qui ex parentibus Hispanis et Americanis mixtum natus est. Concil. Liman. ann. 1582. inter Hispan. tom. 4. pag. 250: *Si qua mixti generis mulier, quas vulgo Mestivas vocant, in monasterium recipi velit, etc.* Aliud ann. 1604. ibid. pag. 764: *Provisor et vicarii nostri... dabunt licentiam parochie secularibus sui districtus, ut sacramenta ministrare possint, et ministrent Hispanis, Ethiopibus, Mulatis, Zambahigis et Mestivis aliisque personis non Indis*. Vide Hofmannum in Lexico.

¶ **MESTOLIUM**, Miscellum frumentum, Gall. *Blad metil*. Charta ann. 1225. in Tabular. Portus-regii: *Ego Gaufridus de Brucaria Miles... tradidi monialibus Porregii totam terram quam habebam... pro tribus sextariis avenæ*. Tabular. S. Magdalens de Castroduno fol. 9: *Donacionem illam quam fecerunt exequores Bartholomei Logre de duobus modis videlicet unius boni frumenti et unius Mestolii Deo et Canonicis, etc.* Vide *Mixtum* 2.

• **MESTOSUS**, a Gallico *Mestis*, Misti generis equus; nisi legendum est *Moscosus*. Vide infra in hac voce. Monstra ann. 1839. inter Probat. tom. 4. Hist. Occit. col. 183: *Raymundus de S. Maycentio cum equo ferrando Mestoso, estimato lxx. libras. Chienis Mestis et mastins*, in Lit. remiss. ann. 1418. ex Reg. 167. Chartoph. reg. ch. 819. Vide *Mestizus*.

• **MESTRA**. Libert. Figiaci ann. 1818. tom. 7. Ordin. reg. Franc. pag. 681. art. 5: *Salvo jure abbatis et monasterii Figiaci, si quod habent Mestris et tabulis in locis aliquibus infra villam Sed leg. in aetris*. Vide supra *Estra* 8.

• **MESTRINUS**. Vide in *Maser*.
• **MESTURA**. Præstatio ex frumento, quod in agris colligitur et mittitur. Charta Geraldii Abb. S. Johannis Angeriac. ann. 1885. ex Chartular. ejusd. Monast. pag. 471: *Ad faciendum elemosynam habet elemosynarius in omnibus locis obedientiis inferius annotatis tantum de Mestura, videlicet de Fontanelo, quatuor sextaria frumenti ad mensuram veterem*. Vide *Mestiva*.

• Vel potius *Messis*; qua notione *Mestura* legitur in Charta Egid. abb. S. Mart. Tornac. ann. 1821. ex Reg. 61. Chartoph. reg. ch. 209: *Et si doit avoir Mestura de Mars*. Miscellum frumentum significat hæc eadem vox in Lit. remiss. ann. 1838. ex Reg. 146. ch. 4: *Le suppliant a confessé avoir pris... deux boisseaux de Mestura*. Alia ann. 1459. in Reg. 188. ch. 208: *Lesquelz prindrent autre grant quantité de blé, appelé Mestura*. *Mestura*, in Ch. ann. 1838. ex Reg. 64. ch. 718. Vide *Mestura*.

• **MESTUSIUM**, an Horreum, in quo *Mestura* seu messes conduntur? Charta. Norman. ex Cod. reg. 4638 A. fol. 87: *Monachi Lyræ habent in foresta vivum nemus ad herbegandum cibariam suam et molendina sua, sita super Rule inter Rugles, ad Mestusium, ad digres et ad clausuram abbatis*.

• **MESURAGIUM**. Vide *Messuragium*.

• **MESURA**, pro *Mensura*, sæpius occurrit in Chartular. S. Vandregesillii.

• **MESURAGIUM**. Quod a domino fori pro mensura exigitur. Statuta Eduardi I. Reg. Angl. ann. 1288. apud Rymer. tom. 2. pag. 262: *Dabit venditor extraneus... de salmoca bladi unum denarium, de carteria obolum, pro leuda et Mesuragio nichil*. Charta Ludovici Comitit de Sancerro ann. 1327. apud Thomasserium Consuet. Bituric. pag. 422: *Item confiteor ma et antecessores meos in levatione, exactione, seu perceptione cornagii et Mesuragii*. Vide *Mensuragium*.

• **Mesuraige**, in Charta ann. 1490. ex Chartul. Latinac. fol. 148: *En icelle ville de Laigny ils avoient (les religieux) et ont droit de mynaige et Mesuraige sur tous les blez, avoynes, orges, feves et tous autres grains quelconques, etc.*

• **MESUS**, Idem quod *mansus*, de qua voce supra: nostris *Més*. Charta Beatrix Abbatisse Deiparæ Sussion. ann. 1232. pro Communia Asiaci: *Item omnes terras, quas dicti homines tenent de Mesis, et etiam illas, quas tenent ad census, ponent ad terragia, et ibi accipimus terragium, et decimam una manu*. Infra: *Omnes etiam vineas, quas tenent de Ecclesia nostra ad Mesum, sive ad censum, sive quolibet alio modo, tenebunt eas ad medium vinagium*. [Ubi tenere ad mesum, idem videtur quod supra tenere ad medium, cum scilicet partiaris colonus fructuum partem alteri ex pacto præbet, altera sibi retenta. Vide *Medium*.] Ex-

stat Charta alia ejusdem Beatrix, cum hoc titulo, *De ordinatione mesorum potestatis de Paryny*, in cuius contextu qui *mesus* dicitur, *mansus* appellatur: *De pluribus redditibus, quos nobis debent homines potestatis de Paryny, et de quolibet manso, qui est de 24. boneris et minus, debent Ecclesie nostræ de boneris singulis annis dimidium septarium bladi, etc.* [Vide *Mansus* 5.]

• **Miez et Mez**, in Libert. Auxon. ann. 1229. tom. 4. Ordin. reg. Franc. pag. 394. art. 1. Charta ann. 1250. ex Chartul. Campan. fol. 838. v. col. 1: *Reservamus molendinum cum stagno, et domum cum toto porprio, et quoddam pratium, et unum mesum cum uno giardino*. Vide supra *Messum*.

• **MESUSAGIUM**. Exactio quævis contra jus inducta: nostris *Mesuanca*, qua voce quidquid injuste fit significatur. Charta ann. 1808. in Reg. 40. Chartoph. reg. ch. 34: *Si aliquam notam offensus, rationem Mesuagii sibi impositi, ante concessionem hujusmodi forsitan incurserunt, nos etiam sibi remittimus*. Eadem rursus occurrit in Charta sequenti. Lit. remiss. ann. 1878. in Reg. 114. ch. 167. *Les habitants de la ville d'Arras s'efforçoient de faire plusieurs desobeissances, Mesuanances, entreprises, machinations et conspirations contre la contesse de Flandres, d'Artois, etc.* Vide *Mali-usus*.

• **MET**, Particula apud Scriptores inferioris ævi præponitur, que Latinis postponi solet. Sospiter lib. 2. Instit. Gramm.: *Met, non est pars orationis, sed adjectivamentum quoddam accidit, etc.* Adde Priscian. lib. 12. et alios. Charta Turpimirii Ducis Croatiae apud Jo. Lucium lib. 2. de Regno Dalm. cap. 2: *Dum mundi ab origine cuncta per tempora facta mansissent, delibisseques succedentibus alia altissimi, si Met oculis percipimus mentis, et manu fidei palpamus, nisi corporeis membris videre, audire aliud volumus, nisi ea que presentantur, et scripturarum auditio obtutibus pandit*. Charta Aragonica ære 1311. apud Martinezum in Hist. Pinnatensi lib. 3. cap. 5: *Et requiescit suum amicum Sanctium, ut per suum corpus Metipsum cum suis varones et adjuvet, etc.* Ita *met-septimus, met-tertius*, non semel occurrunt in Speculo Saxonico, pro *septimus met*, vel *tertius met*, ut Latini postponunt. In quam rem Marquard Fræheri observatio ad Constitutionem Adolph. Imper. ann. 1298. haud videtur contemnenda: non tempero mihi, inquit ille, quin perstringam mirabilem, an ridiculum particule *Met* usum: e qua tandem ipsissimi exemplo, *metissimum* natum est, quod in Italico moderno remansit, *medesimo*, in Francico contractus, *meame* eadem forma, qua e Quadragesima, *Caresma*.

1. **META**, Acervus segetum, congeries vel strues in acutum tendens, vox Cætoni nota cap. 46. Hesychius: *Ἐμπόλαι, οὗ ἄρα τὸν ἄρρητον*. Gregorius Tur. lib. 4. Hist. cap. 41: *Acceptisque clavibus Metas annone que aderant, elidit*. Almoius lib. 2. de Miraculis S. Benedicti cap. 9: *Acervos frugum, quem Metam vulgo dicimus*. Flodoardus lib. 1. Hist. Remens. cap. 17: *Quid illi... facere vellet ex his quas aggregaverat Metis: supra, acervos frugum appellavit*. Guibertus lib. 2. Hist. Hierosol. cap. 8: *Cum enim plurimorum annorum segetes triticeæ, uti in ea terra moris est, in modum turrium per agros stabilitas cernerent, quas nos Metas vulgariter vocare solemus, etc.* Sic etiam legendum in Vita S. Gallæ n. 6: *Suspitor, tres avicula... super tres*

Metas, que ex ipso agere sua fuerant factæ, condecorant. Editum *metas*, quæ vox hic nihil sonat. Picardi nostri *Meye* et *Motes* ejusmodi acervos vocant.

• **META** enim dicitur terminus ad instar *Mets* fastigiatus. Frontinus de colonis: *In campis vero statuerunt terminos curvatos, spatulas vel Metas assignatas*. Hinc quilibet terminus ac finis eadem voce significatur: quod et Latini notum est.

• **METALITER**, apud Mart. Capellam lib. 7: *Umbræ metaliter jacetur*; hoc est, instar *metis* fastigiata.

2. **META**, vox Longobardorum. Vett. Glossæ: *Meta, pecunia, donatio sponsalitia*. Joan. de Janua: *Meta, promissio, vel consilio*, (sic) id est, obligatio in die nuptiarum. Ita usurpant Lex Longob. lib. 1. tit. 30. § 3. 4. lib. 2. tit. 1. § 11. tit. 2. § 2. 5. tit. 4. § 2. 4. tit. 14. § 11. Edictum Rotharis regis tit. 60. 65. 68. 72. 87. Leges Luitprandi tit. 64. 74. 86. 98. Leg. Astulf. tit. 4. etc. [Roth. 167. 178. 188. 190. 191. 192. 216. Luitpr. 88. 114. 117. 119. (6. 35. 16. 64. 66.) Aist. 5.] Vide *Metitium*. [Roth. Grimm. Antiq. Jur. Germ. pag. 422.]

Hinc pro pretium rebus vendendis impositum, in Correct. stat. Cadubr. cap. 78: *Meta imposita per dictos juratos et homines penitus observetur, et in eadem penam incidant ii, qui ultra Metam impositam vendiderint*. Vide *Metasarii*. [Roth. Meta hic est finis, modus.]

3. **META**, Moneta Flandrensis species. Vide *Mita* 2.

4. **META**, alia notione. [f. Quod domino competit pro jure defigendi metas in terris vassallorum.] Charta (donis Episcopi Belvacensis ann. 1146. apud Louvetum: *Consumque quem Hugo de Yvoillo per concessionem ipsius Dragonis, quia uterque census de feodo ejus erat, in remissionem peccatorum suorum eidem Ecclesie donaverat, eis similiter concessit, et Metas, et venditiones eis pariter remisit*.

• **METE CAROLI**, Pyrenæi montes, dicti, quod Carolus M. arma sua victricia ulterius non tulit. Wilhelm. Brito lib. 1. Philipp.

... Terrarum quædam habetur
A palago, quod nos hodie distinguit ab Anglia
Ungas sub Hispanos sine, portuque remotas
Qui Caroli Meta populari voce vocantur.

• **META FERRATA**, Quæ ferro munita ab aliis distinguitur. Charta Jois dom. de Vallaincourt ann. 1241. in Chartul. Montis S. Mart. part. 1. ch. 116: *Secundum altitudinem Metas ferratas, que... de consensu meo et ecclesie Montis S. Martini communiter est defixa*. *Meta* et *Mette* passim, a Latino *Meta*, pro *Borne*, limite.

• **METAS FIGERE**, Majoribus villarum maxime competere supra observatum ad vocem *Bonagium* in *Bona* 2. ob idque juris certa ipsis statuta præstatio, cujus mentio occurrit in Statutis Stampensibus ann. 1179. apud D. Fleureau Hist. Blesens. cap. 28. pag. 111: *Ob metas figendas Præpositus sextarium vini rubei Stampensis tantummodo accipiet*. Quod de præstatione ob probatas mensuras exacta, minus recte intellexisse videtur laudatus Auctor.

• **METABOLA**. Idacius in Chronico: *Expeditio ad Africam adversus Wandalos ordinata, Metabolarum commutationis et navigationis inopportunitate revocatur*. Est autem *metabola*, ex Græc. *μεταβολή*, maris mutatio. Glossæ Isid. et Pithæanæ: *Metapontum, metabola maris*. MSS. habent *maris mutatio*. Infra: *Me-*

tabulum, prospera navigatio. Ubi forte legendum inprospera. Hesychius: Μετάβολοι, ἀπαρταυτά καὶ ἐπιπελάσματα, κατὰ Ἴραλοῦ. Rursus: Μεταβολή, διαστροφή.

• METABOLARIUS VENTUS, a Græco μεταβολή, Trajectio, ut notant docti Editores ad Vit. S. Senii tom. 6. Mail pag. 71. col. 1: Nutus Dei... preparavit eis naviculam ubi pariter in unum convenissent, et flavit ventus Metabolarius, et sternit æquora. Vide Metabola.

1. METABULUM, Spatium, a meta. S. Eulogius lib. 3. Memorial. SS. cap. 8: Cumque dies illa maximam cursum sui capiens Metabulum, jam pæne in horam nonam divergeret. Vide Metabola.

• 2. METABULUM, Campanæ tudicula. Vide supra Metabulum.

¶ METACHRONISMUS, vox Græca, Temporum transpositio, cum scilicet a tempore rei gestæ aberratur. Christophori Mulleri introductio in Histor. Canonis Sand-Hippolyti. apud Raim. Duellum lib. 1. Miscell. pag. 800: Alii fundationis nostræ principium ad Caroli M. statem reducunt, quæ is octavæ adversus Hunnos bello strenuus perfunctus optatissimam plagis hæcæ Orientalibus tranquillitatem constituit annum circiter 790. Sed quantum isthoc Metachronismo a veritate rei aberrant, qui ejus sui eventus ita supputant, ex dictis convincitur.

METACISMUS, Gr. Μετακίσις, Isidoro lib. 1. cap. 81. est quoties in M. litteram vocalis sequitur, ut bonum aurum, etc. Ugutioni, Metacismus, et M. littera per scansionem collidit. Papiæ, Metacismus, vel Motacismus, est M. littera congeminata collidit: vel quotiens vocalis sequitur M. ut bonum aurum. Vide Diomedem lib. 2. et Senatorem lib. de Divin. lect. cap. 15. Gregor. Mag. Epist. ad Leandrum Episc. apud Joan. Diacon. in ejusdem S. Gregorii Vita lib. 4. cap. 14: Ipsam loquendi artem, quam majestriam disciplinæ exterioris insinuat, servare desepit: nam sicut hujus cuoque epistolæ tenor enunciat, non Metacismi collisionem fugio, non barbarismi confusionem devito, situs motusque præpositio-nis casusque servare contemno, etc. Chronic. Monast. S. Michaelis Virdun.: Obsecro autem eos qui hæc forte lecturi sunt, ne causentur propter solaciamos aut Metacismos aut quid horum simile frequentius incurrisse, etc. Ex his emendandus Graulmaicus in Regula Solitariorum in Prologo: Nostracismos denique et barbarismos, nec non et ipsos præpositionum casus in hoc opusculo servare contempsi, quæ indignum forte vehementer censui, ut verba Christi vel sanctorum Patrum sub regula perstringerem Donati. Leg. Metacismus.

¶ METADELLA. Vide Mitadela.

¶ METALIS LAPIS, Qui loco metæ, seu termini est. Charta ann. 1198. apud D. Calmet. tom. 2. Histor. Lotharing. col. 411: Et per transitum ejusdem montis usque ad lapidem Metalem, qui vulgo dicitur Marstein, etc.

• METALIS DISTINCTIO, Meta. limes, terminus. Charta Wladislaw reg. Hungar. ann. 1494. Inter Probat. tom. 1. Annal. Præmonat. col. 657: Productæ sunt quædam litteræ... quibus mediantibus item nomina terrarum et earundem Metales distinctiones, quæ eisdem et predictæ ecclesiæ... collatas fuissent, etc. Signa metalia, in Lit. Casimiri III. ann. 1463. Inter Leg. Polon. tom. 1. pag. 301. Vide infra Signum 8.

¶ METALLARI, Aurileguli, in Cod.

Theodos. lib. 10. tit. 19. de Metallis et Metallariis. Vide Metallum.

¶ METALLATUS, Encaustus, encausto distinctus. Gall. Emaille; Inauratum, Gall. Doré, Lobinello minus recte. Testament. Godefridi de Plessis ann. 1382. apud laudat. Lobinell. tom. 3. Hist. Paris. pag. 894: Item scyphi tres argentei non Metallati, ponderis sex marcharum et dimidiæ, ad Marcham Turon. duo bacini immatallati, ponderis quinque marcharum et decem octo sterlingorum.

• METALLE, METALLUM, Lebes vel cacabus æreus. Inventar. bonor. Joan. de Madalhan ann. 1450: Dicitur procurator dixit se invenisse unum magnum Metalle cum tribus pedibus et cum duabus auriculis metalli. Aliud ann. 1478. ex Tabul. Flamar.: Et in coquina... unum Metallum magnum... Item plus duo alia Metalia, tenentia quolibet decem parapsides offarii sive potagii. Telon. S. Bert.: Toræi ollarum Metallinarum, iij. den. Nostris alias Metæ, pro Meta, étain, vel cuire, æs vel stannum. Lit. remiss. ann. 1401. in Reg. 158. Chartoph. reg. ch. 158: Un flacon ou bouteille d'estain ou Mette. Six escuelles, deux plats tous de Mette, in alijs ann. 1418. ex Reg. 170. ch. 173. Vide Metallum 1.

¶ METALLIA, Semitallia, Gall. Demitallis. Charta ann. 1265. in Tabul. S. Jacobi: Talliam et Metallum consuetas habebit Brientius de castro Brientii Miles, cum dictis hominibus, si eas possit retrahere. Vide Metallia.

1. METALLUM, Æs: Metallinus, æreus, de Metall. Thwroczius in Stephano Rege Hungaric cap. 26: Jussit Bothand cum dolabro suo pergere contra portam urbis, quæ erat Metallina, etc.

METALLUM, Campana ærea. Abbo lib. 1. de Bell. Paris. vers. 298:

Totius Ecclesiæ convexa hinc Metallum.

METALLUM LAPIDOSUM, Fortunato lib. 9. Poem. 15. [S. Paulinus Poemate 24. pag. 158:

Quæque prius plis stelli, hæc modo facta columnis Villa metate operit cœnacia Metalle.

Vide notas in eadem Poemate pag. 104. Hinc in Cod. Theod. occurrit lex de marmoris secandi facultate inter eas quæ de metallis et metallariis referuntur tit. 19. lib. 1: Secundorum marmorum ex quibuscumque Metallis, volentibus tribuimus facultatem: ita ut qui cedere Metallum, atque ex eo facere quodcumque, decreverint, etiam distrahendis habeant liberam potestatem. Anastasius in S. Silvestro PP.: Ipsum sanctum fontem ex Metalle porphyretico ex omni parte cooperitum, etc. Adde Cassiod. lib. 2. Ep. 7.]

Hinc in Metalla damnari, apud Plin. lib. 10. Ep. 66. est in lapicidinam damnari: unde et Metallici dicuntur in leg. 10. § 1. Dig. de penis, (48, 19.) qui in metalla damnati sunt.

• METALLUM HISPANICUM. Andr. Floriac. in Vita Ms. S. Gauzi. Bitur. archiep. lib. 1: Fecit et analogium Hispanico Metallo compactum, diebus utendum feriarum. Infra: Hispanicum cuprum.

¶ METALLUM LIGNEUM, in Vita S. Bonifacii Episc. auctore Willibaldo sec. Bened. 8. part. 2. pag. 17: Tunc autem summa sanctitatis Antistes consilio invito cum fratribus, lignum ex supradicta arboris Metallo oratorium construxit. Unde Metallum pro qualibet materia usurpatum colligitur.

• 2. METALLUM, ut Metallum 2. Miscellum frumentum. Mastoul, in Charta ann. 1308. ex Lib. rub. Cam. Comput.

Paris. fol. 302. r. col. 1: La tiere dudil bid en Mastoul mettoien, etc. Alla ann. 1368. in Chartul. S. Euvrtili Aurel.: Duo centaris Metalli reddituales super terram... quam corporavimus ego et Johannes maritus meus quondam. Vide Mixtum 2.

¶ METANGI, METANGISMONTI, a meta et angu, Hæretici sic dicti quod Verbum in Patre, ex Augustino hinc 58. tanquam unum vas in altero esse delirabant. Vide Colligati.

METANIA, METANORA, Genus flexio, inclinatio, ex Græco μετάνοια, eadem notione apud inferioris ævi Græculos: Latinis sequioris ætatis Venæ. Encliticæ τή apud Naucratiæ in Encyclica de obitu S. Theodori Studite pag. 880. Papias MS.: Μετανία, ποτήσις. Legendam, Penitentiam, quia in Penitentiam ejusmodi genuflexiones imponebantur. [Vita S. Vindiciani tom. 2. Martii pag. 79: Sed cum ad culpæ agnitionem verumque Metaniam adduceret. Ubi pro penitentia usurpatur.] Petrus Venerab. in Statutis Ord. Cluniac. cap. 4: Atque illis Metanias, quæ quotidiano usu in Capitulis sunt, et vulgo Venia nominantur. Et cap. 58: Frequentibus Metanias, vel genuflexionibus. [Bernardi Mon. Ordo Cluniac. part. 1. cap. 72: Sacerdos Missam canaturus... a parte dextra, et socius a sinistra, apertis altaris velamentis, sicut ponit in medio altaris (calicem) ac missalem in parte dextra; post amens tumulam, facit ante altare Metaniam. Quod vero Metaniam hic, alibi veniam appellat idem Bernardus.] Hieronymus Monach. Camaldul. in Vita S. Romualdi Abbatis n. 67: Doceret eos ut... disciplinam flagellorum in cella facerent, Metanias, ac genuflexiones frequentantes. Anastasius Biblioth. in Vita S. Joan. Eleemosynarii n. 27: Mittentibus igitur ambobus Metaniam, et amplexantibus alterutrum, sederunt. Græca Leontii habent μετάνοιαν παράνοια. Idem Anastas. in Collatione S. Maximi Mart. cum Theodosio pag. 188: Surrexit, et misit in Metaniam. Ex Græca, ut dixi, phrasî, μετάνοιαν παράνοια. Synodus VII. Act. 4: Ἀνίστασαν πάντες πρὸς τὴν γὰρ καὶ δεξιὴν καὶ ἑξάκων παράνοια. Dorotheus Doctr. 4: Ἐξάκων αὐτῶν παράνοια, ἴνα λέξω κατὰ θεὸν κατὰ αὐτὸ καὶ ἀναγνώστου. Stephanus Monachus Sabaita in Pass. SS. xx. Martyrum Laure S. Sabæ n. 71: Καὶ μετάνοιαν ἀλλήλοις παράνοια ἐπέθετο. Ita passim in Vita S. Nili Junior. pag. 20. 28. 49. 69. 72. in martyrio Baechi Junioris pag. 80. apud [Anonymum Combesianum in Porphyrog. Vita n. 4. 50.] Codinum in Orig. etc. Apud Amphilo-chium in Vita S. Basilii, μετάνοια παράνοια, perperam Gratius vertit, penitentiam quædam dicitur; rectius Combesianus, reverentiam faciens. Gregorius Decapollita de Miracul. S. Georgii, παράνοια dixit, pro παράνοια μετάνοια. Idem etiam num. 47. 48. παράνοια καὶ usurpavit. Occurrit præterea vox Metanias apud Joann. Laudensem in Vita S. Petri Damiani Card. n. 16. eumd. Petr. Damianum in Vita S. Dominici Loricati, et tom. 3. Opusc. 14. lib. 1. Epist. 10. lib. 2. Epist. 8. lib. 6. Epist. 26. 27. in Historia Episcop. Autisiodor. cap. 48. etc. Chron. S. Vincentii de Witurno pag. 678.

Duplex autem est μετάνοια; magna scilicet, μετάνοια, cum quis, toto corpore, sine tamen genuum flexione, se fere ad terram usque, antrorsum inclinat, altera parva, μικρά, cum tantum cervicem inclinat, et caput aliquo usque. Ita Gerlachius apud Crustum in Turco-

Gr. pag. 205. Vide Glossar. med. Græc. col. 916. seq. voc. Μετανοια. Græcis Μετανοια sunt etiam: Feminarum pravæ ac dissolutæ vitæ, poenitentium et ad meliorem frugem redeuntium monasteria.

† METANOIA, Genus est testis. Glossulæ MSS. Cluniac. tom. 2. Oper. posthum. Mabill. pag. 28. Ubi leg. forte, Genus est poenitentia. [Vide in Metania.]

† METAPHORA, Omen et quedam præsignificatio. Gasp. Barthii Glossar. apud Ludewig. tom. 3. Reliq. MSS. pag. 870. ex Gauto de Bellis Antioch.

† METARE, Divertere, hospitari. Fredegarius Scholast. cap. 36: Regi nuntiavit virum Dei inibi esse, nec Regis domibus Metare velle. Aimoinus de Mirac. S. Benedicti lib. 2. cap. 3: Qui ei locum Metandi in sua concesserat domo. [S. Paulinus in Poem. 24. pag. 146:]

• Scipione hanc Metatem in pectore Christum.]

METATUS, METATUM, Edes propria, domicilium, interdum hospitium. Passim apud Gregorium Tur. lib. 8. Hist. cap. 7. lib. 5. cap. 19. 40. lib. 7. cap. 6. 29. lib. 8. cap. 2. 44. lib. 9. cap. 6. lib. 10. cap. 15. de Mirac. lib. 1. cap. 44. lib. 2. cap. 21. 24. lib. 2. de Mirac. S. Martini cap. 11. lib. 4. cap. 21. de Vitis Patr. cap. 8. Anonym. in Vita S. Stephani Abb. Obazin. n. 4. Aimoin. de Vita S. Abbonis Floriac. cap. 20. lib. 2. Hist. cap. 11. Flodoardum lib. 1. cap. 20. lib. 2. cap. 8. lib. 4. cap. 10. in Vita S. Machutis Episc. cap. 14. etc. Hospitium et Metatum accipere, apud Gregor. Mag. lib. 7. Ind. 2. Epist. 109. Metatorum præbendorum onus, in Novella Theodosii de Metatis, ubi plura de hoc onere: et in Cod. Justin. eodem tit. Ita Metato Græci dixerunt. Concillium CP. sub Agapeto PP. Act. 2: Νομίζοντες δὲ καὶ τὴν μετατο γένος, ἐν ᾧ καὶ κατὰ τὴν ἐπινοήσαντες, ἐκτίσαντες. VI. Synod. Act. 11: Τα δύο βίβλα ἐν τῷ βασιλικῷ οἴκῳ ἠρπίθησαν, ἐν τῷ μετατο διακρίνοντι τῷ μὲν Χρυσόστομῳ, S. Athanasius de Imaginē Berytensi: Ἐπιτίθει μετατόν μείζον ἢ Χριστιανῶν, ὡς πρὸς Χρῆ. Passio S. Basilei Episcopi Amasæ n. 8: Ἐν μετατό τινος Ἐκκλησίας, etc. Vide Meursii Gloss. [et Cangii voce Μετατόν, col. 919.]

† METATUS, Pro universo domus, ejusque adjacentium, ambitu sumitur, in Bulla Stephani III. PP. ann. 755. apud Felibian. Histor. S. Dionys. pag. XXVIII: Igitur quia petistis a nobis quatenus domum positam juxta monasterium B. Martini cum inferioribus et superioribus suis, cum Metatu suo et hortocello... vobis ad tempus emissa præceptione concedere deberemus.

METATIO, Idem quod Metatum, apud Tertullianum de Pallio cap. 2. [Tortarius in Mirac. S. Benedicti sæc. 4. Bened. part. 2. pag. 405: Denique mox ut suæ Metationis subit limitem, etc.] Recentioribus vero, jus procurationis, Gistum, metati onus. Aimoinus lib. 2. de Miracul. S. Benedicti cap. 5: Pulliacensis Parochiæ prædium assidua exinanibat Metatione. Mox: Contigit ut una dierum memoratus vir prandium sibi in jamdicto prædio parari jubens, etc.

METATOR, in Gloss. Gr. Lat. Ἐτοιμαστής, id est, qui Metata, et mansiones parat. Ἐτοιμασία, metatio. [Gloss. Lat. Græc. MS. Sangerman: Metatio, apparatus, præparatio, ἐτοιμασία.] Glossæ Isid.: Metatores, mansionum præparatores. Papias: Metator, qui locum præparat adventui potestatis. Vegetio, Metator dicitur, qui præcedens locum castris deligit.

Hispanis Aposentador, de quo officio agunt Leges Alfonso, seu Partida, part. 2. tit. 9. lege 15. S. Ambrosius lib. 5. Hexaemer. cap. 10: Qui metatores itineris disponunt? qui duces iter dirigant? Optatus lib. 3: Cum ante venturos milites Metatores, ut fieri solet, mitterentur. D. Cyprianus Epist. 22: Ipsum anguem, majorem Metatorem Antichristi, non tam confessus deterruisti, etc. Idem Epist. 81: Rogationum Metatorem vocat unum quos martyrio antecesserat. Apud Petrum Chrysologum S. Joannes Bapt. dicitur Metator Domini. Flodoardus lib. 14. Carm. 18:

Agmina Metator cogens, loca providet apta.

Vide Mansionarius. Prometator, ead. notione apud Julianum Antecessor. cap. 587. Glossæ Basilic.: Μετατορ, ὁ ἀνομιολόμος ἄγγελος, κρῖς τοῦ ἀγγέλου.

METATORIE EPISTOLE, [Præviæ, prænunciæ,] quibus adventum nostrum nuntiamus, quasi κταροσύνη et diversorium designaturæ, apud Sidonium lib. 8. Ep. 11.

† METARIA, Prædium rusticum, Gall. Métairie. Computus ann. 1202. apud D. Brussel tom. 2. de Usu feud. pag. CLV: Pro Metaria Vallium vindemianda, et pro raspa duenda apud Meduntam et Anetum et pro auxiliatoribus vindemiarum, et pro vino duendo de vineis XI. l. et dim. Hinc

† METARIUS, Colonus, qui metariam excolit, ibid pag. CL: De Metariis Gaufridi Perone XX. l. de quibus solvit x. l. Vide Metearia 2.

METARITIA, Charta Caroli Regis Burgundie filii Lotharii Imper. tom. 12. Spicilegii Acheriani: In Astonnaco Metaritia una: in Mutiano colonica vestita una, et altera abas, cum veritaria ausque censu: in Blodemaco Metaritia: dux: in curte Metiara Metaritia una: in Cusseno Metaritia una, etc. Leg. forte Massaritia. Vide in hac voce.

† METARPUS, Ugutioni, Metator, qui castra designat; et Metarpus, castrorum metator.

† METASTRUM, [Serpente. DIEF.] METASYNERITICA CURATIO, Metasyneriticus cyclus. Voces medicis notæ. Vide Recorporare et Cyclus.

† METATA, Mensuræ agrariæ species. Præcept. Caroli IV. imper. inter Probat. tom. 2. Anral. Præmonst. col. 132: Novemdecim Metatas et triginta quinque virgas seu decempedas ambactales, in Dombirch ducentas quadraginta novem Metatas... Item Oostcapel supra dunas diffusas viginti quinque centenas atque quadraginta septem Metatas.

METATIO, Metarum et limitum definitio, Droit de bornage, in Consuetudine Peronensi. Tabularium Abbatie S. Victoris Paris. Charta 21: Omnes alii proventus prædictarum terrarum sunt Ecclesiæ, sicut campipars, et venditiones, investiture, Metationes, revelationes, et dona gerinarum. Mox: Campipartiri vero, aut metas figere vel aliam jurisdictionem exercere, pars una sine consensu alterius non poterit. [Metatio, alia notione. Vide in Metare.]

† METATUM, Idem quod Metatio. Charta ann. 1266. in Tabular. Calensi: Vendidit... partem investitionum seu sezinarum et... partem suam vinorum et Metatorum sive esonachiorum. Vide Bonna. Alia notione, vide in Metare.

METAXA, Græc. Μεταξά, Sericum, rude præsertim, et necdum tinctum, neque in fila deductum. Vide Isidorum lib. 20. cap. 29. Cujacium ad leg. 10. tit. 8. lib.

11. Cod. Brissonium, et alios qui metaxæ vocem in leg. ult. D. de Public. insertam a Triboniano existimant, cum recentior sit. Adde Meursium in Glossario. [Vide Consulendi omnino Martinus in Lexico ad hanc vocem et Menag. in v. Madasche. Vide supra Madaschia.]

† METAXARII, Sericorum negotiatores, in leg. ult. C. de Pignorb. (8. 18.) Μεταξάρια. Basil. Eclog. 25. tit. 2. cap. 56. Allam huic voci ac prorsus diversam affingit notionem Ugutio et ex eo Joannes de Janua: Μεταξάριος, qui fora imponit rebus, quæ venduntur, metam pretii. Item etiam licitator et taxator dicitur. [Vide supra Meta 2.]

† METEALIS, Monete aureæ genus, apud Hispanos. Donatio Alphonsi VI. Regis tom. 3. Concll. Hispan. pag. 291: Unde centum, annualem censum videlicet, aureos, quos vulgo Meteales appellant, conventui Cluniacensi proprie dedit... Censum quoque largiatis paternæ duplicavi, duo millia Meteales in censum annuatim Cluniaco persolvens.

1. METEARIA, Mensuræ species. Charta ann. 1149. apud Sanjulianum in Matiscone pag. 251: Et exceptis quatuor Meteariis avenæ ad veterem mensuram, etc. f. Metretariis. Vide Meteorium.

2. METEARIA, Prædium rusticum, mansionibus et aliis, quæ ad culturam necessaria sunt, instructum. Charta ann. 1202. in Tabular. S. Vincentii Cenoman.: Gaufridus Morin Miles, cum uxore sua et filia ipsorum et hærede, Meteariam quam ipse possidebat et habebat de Abbatia S. Vincentii ad equum de servitio et hominum faciendum, sitam inter Tussiacum et capellam de Bello-monte, dedit prædictæ Abbatie. Idem Tabular.: Herbertus de Guirchia Miles concessi monachis S. Vincentii, herbergamentum Hamelini Conani, et unum caponem omnibus servitiis mihi pertinentibus, et boscum situm inter plessitium Meteariæ meæ et eorum boscum.

† METEERIA, Eadem notione. Tabular. S. Cypriani Pictav. fol. 13: Famulus seu serviens Prioris in decimis horum locorum... quintam partem habeat, scilicet in frumento, in siligine... exceptis Meteariis quæ omnino absolute sunt Prioris in omnibus. Vide Meteorium.

† METELACCA, Vide Legula. METELLA, Cratis lignea, Vegetio lib. 4. cap. 6. [Ubi legendum forte metula, ut sit diminutivum a meta: quod metarum instar erigerentur. Ita conjectat Martinus.]

† METELLUM, pro Metallum, Gall. Métal. Charta locat. præposit. Ambian. ann. 1202. in Reg. 70. Chartoph. reg. ch. 252: Item in theloneo... ferri, calidis et omnium aliorum Metallorum, etc.

METELLUS, Mercenarius qui metit. Ugutio. [Gloss. Lat. Græc. MSS. Sangerm.: Metellus, μέτρος. Quasi meritellus, a merendis stipendiis, uti scribunt Lexicographi.]

† METEMPSYCHI, Græce μετεμψυχοί, Hæretici, qui Pythagoræorum imitatione transmirationem animarum asserabant, quorum impius error longe lateque brevi disseminatus est. Chrysologus Serm. 88: Nemo cum hæc audit, Metempsychos imputet. Plura vide apud Hofmannum in Lexico.

† METENSIS MONETA. Vide in Moneta Baronum.

† METENSIS CANTILENA, Cantus modulatio quedam a Romanis in Gallias introducta. Vide in Cantus 1.

† METENSOMATOSIS, vox a Græco μετὰ,

iv et cetera effecta, Corporum transmutatio. Tertullianus de Anima cap. 32. *Asepius et maluit* (Empedocles) in *Etiam precipitando; atque exinde in illo finita sui Matensomatosis, ut metiva cena post assum.*

* **METEO**, Mensura annonariae species. Charta Joan. de Tavel archid. Bassign. in eocl. Lingon. ann. 1252. ex Chartul. Campan. fol. 461. col. 1. *Pro nona parte q. iam habebat dictus dominus rex (Navarre) in furno de Marnato valenti, ut dicitur, circa sex Metonas bladi annui redditus. Vide Metaria 1. et mox Meto.*

* **METEOICUS**, Elevatus, attentus. Acta S. Senorinae tom. 3. Aprilis pag. 75: *Ardentibus affectibus, Meteoricis precibus et amantibus suspiriis.*

* **METERARIUM**, ut *Meterium*, Mensura annonaria. Charta Rob. comit. Moreton. ann. 1092. in Reg. 66. Chartoph. reg. ch. 1158: *Dedit eis comes xxx. et ij. libras Cenomanensium, et unum Meterarium de dominio suo in molinis. Vide infra Meyerius.*

* **METERE**, Definire, quasi metiendo aestimare. Bulla Johan. XXII. PP. ann. 1331. apud Lobinell. tom. 8. Hist. Paris. pag. 332: *Ad Metendas seu dividendas, ponendas et praefigendas seu praefigi faciendas metas, etc.*

* **METERIA**, Praedium rusticum cum mansione seu aede. Charta ann. 1223. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 912: *Meterias terrarum quas cantor acquisivit, dum erit ballivus, ad communes usus domini praecipuus assignari, ne occasione earum idem cantor officium sibi creditum intermittere compellatur.* Tabular. Eocl. Dolensis. *Meteria Hornic, Meteria Stephani de Guioi, Meteria Berengerii, sunt de dominio Archiepiscopi. Vide Metaria.*

* **METERINUS**. Vide *Madrinarius* in *Mazer*.

* **METERIUM**, Mensura annonaria, eadem quae sibi *meysterium* dicitur. Charta ann. 1272. apud Guichenorium in Hist. Sabaud. inter Probat. pag. 15: *Peronetus de Luaisi... confitetur se tenere ab eo mansum de Soleirio situm in parochia Baugues villae. Item unum Meterium aene situm super mansum Ordellari Litterae Johannis Reg. Franc. ann. 1362. tom. 3. Ordinac. pag. 587 quibus continentur privilegia hominum de Prissey prope Matisco. De biado vero ubicumque sit venditum... dabitur de Meterio unus copon ab hominibus de foris villam... et de minori mensura quam sit Meterium, nihil dabitur. Vide Metaria 2.*

* **METESACCA**. Vide *Legula*.

* **METHALIA**. Vide *Medalla*.

* **METHCALIS**. [Legitur in praeepto Adefonsi VI. Hispaniarum regis: «Unde census annuaem, mille videlicet aureos quos vulgo *Methcales* appellant conventui Cluniacensi ad vestiarium proprie dedit.» (Chart. Cluniac. Coll. Burgund. B. N. t. 79. n. 155. an. 1090.) Conf. Baluz Miscell. VI. 471.]

* **METHIUM**, Papiæ MS. Sponsalium: sed leg. *Sponsalium*. Gloss. alla: *Methium, sponsalitia, vel nuptialis donatio.* Lex Longobard. lib. 2. tit. 4. § 3. [Lutpr. 102. (6. 49)]. *Nulli sit licentia conjugii suæ de rebus suis dare amplius per quaecumque ingenium, nisi quod ei in die volorum in Methio et morgagab dederit.* (Edit. Heroldi habet, *metio*, et *metio*, pag. 237. 245.) [Muratorius vero *Methium* legit. *Mithium* apud Schilter. ubi *Mithium* corrupte scribi

interdum observat, quod a *Morganegiba* distinctum vult.] *Medium methium*, non vero integrum donabatur a viro, quam duxerat, videtur, eodem lib. tit. 8. § 8. Adde tit. 14. § 15. [Lutpr. 139. (6. 76.) Rothar. 119.] Vide *Meta* 2.

* **METHIUM**, Vir Linguae Armoricanæ peritissimus, D. Ludovicus le *Pallatier* noster, opinatur *Methium* vetus esse vocabulum Gallicum, ex quo, et praepositione *Di* vel *De* Britones verbum suum *Dimesi*, vel *Demesi*, quod nubere significat, efformarunt, non secus ac Latini qui *despondere a de* et *spondere* dixerunt. Judicent peritiores.

* **METHODIUM**, *μὲθδιον*. Viaticum: *μὲθδιον* Hesychio. Apud Petronium *Methodium* est pro deceptione, lusu, ludificatione. *Trimachio ejusmodi Methodio letus, carpe, inquit.* Ita Martinus.

* **METHODUS** et **METODUS**, qui et *violitus* dicitur, in Codicibus censualibus Calomontis et Dumberum, teste Cl. V. D. *Aubret*, callem angustiore, vix duobus aut singulis pervium sonat, Gall. *Un petit sentier*. Inquesta a. n. 1496: *Guillelmus Viverrii deponit se noscere Methodum seu venturum de quo agitur; qui Metodus seu violetus et via ad pedestalon est communis et publica omnibus per eam ire et transire volentibus.*

* **METHUM**. Apicis lib. 8. cap. 1. *Elizatur in aqua marina cum turionibus laur. et Metho.*

* **METIBILIS**. Dicitur de moneta proba et publice recepta, Gall. *de mise*. Charta ann. 1152. inter Probat. tom. 2. Hist. occit. col. 539: *Propter quinque millia solidos Melgorienses bonos et rectos, Metibiles et percussibiles, quos mihi dediti.* Alia ann. 1167. ibid. tom. 2. col. 116: *Propter xj. millia solidos Melgorienses monete bonos et rectos, Metibiles ac percussibiles, etc.* Rursum occurrit in Ch. ann. 1201. ibid. col. 191. Vide in *Moneta*.

* **METICONES**, Messiones, messes, Ital. *Messi*; Gall. *Moissons*. Stat. Bonon. ann. 1250-52. tom. III. pag. 134: *Item dicimus quod omnes saltuarii tam civitatis quam comitatus non debeant colligere saltaticam nisi factis Meticonibus; — (nisi factis Mesionibus, Cod. an. 53: nisi factis bapticonibus et vendemiis, Codd. ann. 59. 67.) [FR.]*

* **METIPSI**, pro *Mihi*, in Testamento Rudesindi Episc. ann. 978. tom. 3. Concil. Hispan. pag. 184: *Cœpi intra arcana cordis mei remanescere in quibus ab ineunte etate versavi, et magis unde opprimi quam unde levare invenio, et factus sum metipsi gravis. Vide Met. 13. Pro *Mihimet ipsi*, ut legitur apud Job: *Factus sum mihimet ipsi gravis.**

* **METISCA**. Vide *Metensis Castilena*.

* **METO**, Idem quod supra *Meteo*. Charta Theob. comit. Campan. ann. 1250. in Chartul. Campan. ex Cam. Comput. Paris: *Centum Metones bladi, quos habent a domino Wangionisri in terris de Generoia et de Mirabel... Ducenti Metones molitura, quos habet in molendinis de Soncort. Vide mox *Metonnus*.*

* **METITA**. Vide in *Metreta*.

* **METITOR**. Qui metit, qui frumenta decedit. Ital. *Mietitore*, Gall. *Moissonneur*. Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. I. pag. 104: *Item si sum batitor, vel Metitor non accipiam ultra certam mensuram pro batitura et Metitura; — et tom. I. pag. 135: Et si aliquis Metitor, vel batitor, vel socius, vel laborator permittat spigularices intrare, nisi ut dictum est, solvat, etc. [FR.]*

* **METITURA**, Messis, Ital. *Mietitura*, Gall. *Moisson*. Vide *Metitor*. [FR.]

* **METOCHEIUM**, ex Græco *Μετόχιον*, Cella monastica a Monasterio aliquo principali dependens. Ita usurpant Pachymerus lib. 4. cap. 8. lib. 5. cap. 2. lib. 8. cap. 6. Martyrium Bacchi junioris pag. 90. Mensa ad 26. April. Leo Grammat. pag. 472. Theosterictus in S. Niceta n. 36. Joan. Phocas in Descript. Terræ Sanctæ cap. 14. etc. Epist. Joannis Cardinalis ad Priorem Ecclesie S. Petri Pisanorum CPoli, apud Ughellum tom. 3. pag. 493: *Cupientes Monasteria et Metochia relevari destructa, et relevata illis servari, etc.*

* **METOCISMUS**. Vide *Metacismus*.

* **METODUS**. Vide *Methodus*.

* **METONAGIUM**, Quod a domino forti pro mensura, *Meto* nuncupata, exigitur. Charta Rob. milit. ann. 1256: *Concedo quod dicti abbas et conventus (S. Audoeni) percipiant... decimas... brostagii, Metonagii frumentorum, etc. Vide supra *Mesuragium*.*

* **METONNUS**, Mensura annonaria, eadem quae *Meto*. Charta Arnulphi abb. de Moris ann. 1267. in Chartul. Arremar. ch. 290: *Habimus... duas partes unius Metonni avenæ, etc.*

* **METONYMIA**, Gr. *μετωνυμία*, Transnominatio Mirac. S. Germ. Autiss. tom. 7. Jul. pag. 237. col. 1: *Sunt enim quamplurimi in hoc tempore, qui non quod, sed quis dicas, attendunt: qui perversum Metonymiam facientes, non personam ex dictis, sed ex persona dicta volunt approbare.*

* **METRA**. Vide in *Metreta*.

* **METRARE**, *Manere*, in Gloss. MS. Regio Cod. 1197. Sed legendum *Metare*.

* **METRETA**, *Μετρετα*. Genus vasis, cadus: *amphora dimidia*, in Gloss. Isid. vox nota Caio et Scaevola J. C. et aliis. Ebrardus in Græcismo cap. 12:

Est vini proprie Metreta, modusque modesti.

Papias ex S. Eucherio, *Metreta, mensura liquidorum, habens sextarios decem, etc.* S. Augustinus in *Evang. S. Joan. Tractat. 9*: *Nomen mensurae est Metreta, et a mensura accepit nomen ista mensura, etc.* Chronicon Reichersperg.: *Mitti ei vas quod caperet 20. Metretas vini de purissimo auro.* Passim etiam in Libris sacris. [Charta ann. 1185. tom. 2. Hist. Eocl. Meldens. pag. 73: *Nec est sub silentio pretereundum, quod si mihi, vel praeposito meo, Metretas vini in die Jovis, in burgo S. Martini sumere placuerit, etc.*] Lex Vervini ann. 1233. art. 31: *Si quis in dicta villa Metretam novam frumenti, vel alicujus leguminis vel liquoris facere voluerit, villico 4. den. dabit.*

Ex his emendandum videtur Penitentiale sancti Columbani cap. 3. Edit. 1667: *Vel certe si multum est quod effudit, quantas Metretas de cervisia... perdidit.* Legendum enim *metretas*. Edit. 2. Holsteniana habet *quadranas*.

* **METRETA**. Erat vero *Metreta* quemadmodum liquidorum, ita et aridorum mensura. *Metreta, mesure à vin, ou autre chose*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm. Charta Blanchæ Comit. Trecentis ann. 1212. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 831: *Quicumque in predicta villa novam Metretam frumenti vel alicujus leguminis seu liquoris facere voluerit, villico quatuor nummos dabit, etc.* Libertates concessæ habitatoribus Bellivis ann. 1236. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 53: *Item, retineatis in quolibet jugo bonum quatuor Metretas siliginis: in agricola colente sine bobus, unam cartam siliginis.* Charta

Hugonis de Neillac ann. 1268. apud Thomasserium Consuet. Bituric. pag. 702: *Omnes mensuras seu Metretas tam parvas quam magnas bladi, vini et olei.* Histor. Leutoldi de Chauring ann. 1312. apud Ludewig. tom. 4. Reliq. MSS. pag. 145: *Jussitque procuratori suo ut tres Metretas stiliginis et sexaginta denarii cum una urna vini eidem citius donarentur.* Ex his metreta idem quod mensura a Græco μέτρον, fuisse colligitur.

¶ **METRETUM**, Eadem notione, pro *Mensura frumentaria. Metretum tritici*, in Charta ann. 1336. apud Schlegel. de Numm. antiq. Gothan. pag. 52. Rursum occurrit in Charta ann. 1397. ibid. pag. 59.

¶ Nec prætereundum *metretam* pro diversis locis et temporibus variæ capacitatis existisse: nam, ut de *metreta* Attica et Romana sileam, quod ad nostrum institutum minime pertinet, ex observatis superius manifestum est *metretam* ut plurimum sextarios, decem habuisse; nihilominus tamen de vasculo, quod quaternas vini metretas capiebat, uti perexiguo sermo fit in Vita Ermelandi apud Mabill. tom. 1. Annal. Benedict. pag. 528. Perexiguam reipsa mensuram fuisse colligere iterum licet ex Necrologio Abbat. S. Petri de Casis ubi *Pauca* vocatur: *Dimisit tres Metretas vini seu tres Paucas*; vulgo *une Paucue* vel *une Pauche de vin*: quod parum vini continet, sic dicta. Haud facile ergo negotium suscipiet, quisquis scrupulosius mensuras æstimare tentaverit.

METRETAS inter vasa et ministeria Ecclesiastica reponit etiam Anastasius in S. Sylvestro PP.: *Metretas argenteas 2. pensantes libr. 200.* Infra: *Metretum ex auro pensans libras 150. portanter medemnas tres.* Rursum idem Scriptor: *Canthara cyrostrata in gremio Basilicæ argentea 50. Pens. singula libras 20. singularum librarum Metre (alii odd. metrate) tres ex argento purissimo, que pensant singule libras 300.* Vide Anton. Augustinum lib. 2. Emendat. cap. 11.

METITA, pro *Metreta*, in Charta Hispanica Fernandi Comitiss Castellæ seræ 972. apud Anton. de Ypez in Chron. Ord. S. Benedicti tom. 1. pag. 32. Appendic. 2. Per omnes domus singulas *Metitas de vino in oblatione, et singulos panes in offerta.* Occurrunt eadem verba paulo infra semel ac iterum.

METRUM, Charta Sancti Ramirez Regis Aragonum apud Martinezum in Hist. Pinnatensi lib. 3. cap. 27: *Si vero bos aut asinus repertus fuerit (in vineis) redimatur Metro vini.*

METRICANUS, Poeta, apud Harigerum in Vita S. Servatii Episcopi [tom. 3. Mail pag. 215: *Unde quidam Metricanus luculenter satis scribens ait, etc.*]

¶ **METRICATOR**, Poeta, qui metro canit. Hist. transl. S. Baudel. Inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 6. col. 1: *Quia et Homerum, Argivorum Metricatorem, et Demosthenem, eorum oratorem, si adæquent, defecisse sentio.* Vide *Metricanus* et *metrix*.

¶ **METRIFICARE, METRIFICARE**, Metro scribere. Instr. ann. 1391. Inter Probat. tom. 8. Hist. Nem. pag. 118. col. 2: *Et ideo inquit ille poeta Metrificando:*

*Si pater est Adam et caecitas sit mater Eva,
Cur non ergo sumus nobilitate pares?*

Codex reg. sign. 377. fol. 115: *Tobias Metrificatus a Malthæo Vindocinensi ad Bartholomæum archiepiscopum Turonensem.* Hinc

¶ **METRIFICATURA**, Ars poetica. Stat. Universit. Tolos. ann. 1326. ex Cod. reg. 4223. fol. 62. r°: *Habeant dicti magistri in grammatica tempore Hyemali in Nonis legere de Ebrardo, de historiis Alexandri et Hymanus, et de Metrificatione in horis et temporibus per eos ordinatis.*

¶ **METRISTA**, ut *Metricanus*. Bern. de Breydenbach Iter Hieros. pag. 239: *Omnes Deum precabantur pro felici transitu matris. Metrista vero quidam ita exorabat:*

*Ach pater omnipotens tantis miserere parciis,
Atque tuis thesauris ventos dimittis secandos.*

METROCANORIUS, Poeta, qui metro canit. Vita S. Reguli Episc. Silvanect. ex MS. Audomarensi num. 7: *Ut quidam Metrocanorius in suo pompavit poemate, dicens, etc. Metricanorus*, in Vita S. Alberti Abbat. Gambron. num. 2.

METROCOMIE, Matres vicorum, pagorum qui uni civitati subjecti erant. Vide Jacobum Gothofredum ad leg. 8. Cod. Th. de Patrocinis vicorum. (11. 24.) [Vocabular. utriusque juris: *Metrocomia, est vilis mensura que datur translatiâ jussu Principis... metros Græce, mensura Latine dicitur, et comos villa. Inde Metrocomia, quasi mensura villa... Etiam Metrocomia sunt parochie vel dyoceses.*]

¶ **METROGRAPHUS**, Poeta, qui metro scribit. Cardinalis de Aragonia de Vitis Pontif. Roman. apud Murator. tom. 8. pag. 461: *Unde quidam Metrographus metricè cecinit dicens:*

*Corruit inani Guidonis et Octavianii
Impia majestas, intempestiva potestas.*

METROPOLIS, pro *Metropolitano*. Gregorius Turonensis lib. 10. cap. 15. de Gundegisilo Burdegalensi Archiepiscopo: *Eo quod ipse Metropolis huic urbi esset.*

METROPOLITANUS, Archiepiscopus, sic dicitur. Inquit Rhabanus lib. 1. de Instit. Cleric. cap. 5: *Eo quod præstat illi civitati, que ceteris civitatibus in eadem provincia constituitur quodammodo mater sit.* [Metropolitano, est Sires ou Arcevesques de civitate ville, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.] Vide Leonem IX. PP. Epist. 4. [Vide Glossar. med. Græcic. col. 381. voce *Μητροπολιτικός*.]

¶ Et quidem ita vulgo accipitur: at nihilominus nonnumquam occurrit pro Episcopo, abbate, seu illo, qui aliis præfectus est. Acta S. Emygdii tom. 2. Aug. pag. 36. col. 1: *Passus est autem beatus Mygdus, cipitatis Asculanus Metropolitanus episcopus et martyr.* Porro notum est, ut mox notati Editores post Schelstratum et Carolum a S. Paulo, his ecclesiæ sæculis duos tantum in Italia fuisse metropolitanos, Romanum nempe et Mediolanensem/ Charta societatis inite inter canonicos eccl. Turon. et monach. Major. monast. in Append. ad tom. 6. Annal. Bened. pag. 640. col. 1: *Hujus ergo pacis tuendæ, jam necessario tenendæ, tranquillitas aliquando turbata est inter nos monachos Majoris monasterii et canonicos S. Mauricii Turonensis, una cum Metropolitano suo et nostro.*

METROPOLITANE LITERÆ, quæ a Metropolitano Clericis dantur. Hincmar. Remens. Opusc. 17: *Multotiens etiam et per litteras Metropolitanas, et ex Apostolicæ Sedis auctoritate minas et inculcare curavi.*

¶ **METROPOLITICUS**, Ad Metropolitano spectans. Charta ann. 1401. apud Rymer. tom. 8. pag. 209: *Porro crucem... per provincias et Episcopatus, tibi Metro-*

politico et Primatis jure subjectos... ante te deferendi licentiam impartimus.

1. **METRUM**, [Ea pars quæ, cantore præcinente, a Choro resumitur.] Usus veteres Ordinis Cisterciensis cap. 68: *Qui autem incipit antiphonam, aut Alleluia, reverenter et paululum a podio stet usque ad Metrum, nec inclinet, donec primus versus impleatur.*

¶ 2. **METRUM**, Alia notione. Vide in *Metreta*.

¶ **METTA**, Mensuræ species; mēdose, ni fallor, pro *Metreta*, non attenda a lectore abbreviationis nota. Tradit. Diesens. apud Oefelium tom. 2. Script. rer. Boicar. pag. 689. col. 2: *Pro eodem censu prælibatæ ecclesiæ tenor persolvere duas Mettas tritici... Sunt itaque due prænotatæ Mette, etc.* Vide *Metreta*.

¶ **METTESHEP**, Cibus ex carne vervecina, qui metentibus vassallis a domino tribuitur; a Saxon. *Mette*, cibus, esca, et *Scepvel* Scepap. ovis. Charta ann. 1388. apud Kennett. in Antiquit. Ambrosden. pag. 493: *Quilibet virgata terre solvet per annum quinque solidos et quatuor dies de consuetudine, videlicet unum diem ad pratium domini falcandum ad cibum domini, vel dominus dabit quadraginta denarios pro Metteshep.* Quod male de mulcta pro omisso servitio interpretatur idem Kennettus in Glossario ad calcem earumdem Antiquit. ubi etiam restituendum dominus pro domino.

¶ **METTURA**, *MEFURA*, *Mictura*, *Miscellum* frumentum, Gall. *Bled mêtel*. Charta ann. 1273. in Tabular. S. Martini Pontisar. *Monachi S. Martini Pontisarenensis permutant quatuor sextarios bladi, quod vulgariter appellatur Mettura, annuatim percipiendos in molendino de Villeta pro viginti solidis Turon. annui redditu.* Charta ann. 1285. in Tabular. S. Johannis Angeriac. *Quod si frumentum et avena non possint in dicta area reperiri... dicitur Prior... loco dicti frumenti et avenæ del' recipere de Mettura vel alio blado ad equivalentiam dicti frumenti et avenæ.* Vide *Mictum* 2.

¶ **METUENDUS**, Titulus honorarius, cui observantia debetur. Testamentum ann. 1336. tom. 9. Spicil. Acher. pag. 201: *In mei notarii publici ac testium inscriptorum præsentia personaliter constitutus. Reverendus Pater in Christo ac dominus meus Metuendus D. Andreas de Lucemburgo Dei gratia Episcopus Cgmerracensis et Comes, etc.*

¶ Quo tempore adhibita sit hæc formula, *Metuendissimo*, in libellis supplicibus, qui regi offerebantur, docet Phil. de Maisieres in Lib. scripto ann. 1389. cui titulus *Le songe du vieux Pélerin* lib. 8. cap. 31. ubi Carolus VI. sic alloquitur: *Cette offrande flatteresse et boussoufflée de vent, fut premièrement offerte à ton grand-père Philippe le Bel.* Eo etiam titulo donati episcopi. Libert. de Grançey ann. 1348. in Reg. 161. Chartoph. reg. ch. 69: *Et à plus grant segurté des choses dessus dites, nous avons prie et requis nos tres chier et tres Redoubtable seigneur et reverend pere en Dieu monseigneur l'essque de Langres, etc.*

¶ **METZE**, Mensura quæ pro molitura exigitur, Gall. *Mouture*. Charta ann. 1276. apud Ludewig. tom. 1. Reliq. MSS. pag. 116: *Quoties ad ipsum (molendinum) molere necesse habebimus, alius ad se rite venientibus semotis, nos in molendo, recepta a nobis debita mensura, quæ Metze dicitur, præ omnibus promovebit.* Vide *Molta*.

¶ **METZERS**, Pomi genus in Hollandia.

Vita B. Lidwini tom. 2. Apr. pag. 276. col. 1: *Habebat quoque ipsa virgo ulcus quoddam, cui remedii causa superponi solebant incisiones pomorum, qui dicuntur Metzera.*

† MEURTRUM. Vide Morth.

† MEUSINAGIUM. Charta ann. 1296. in Tabular. Floriac. *Burgenses de Castellione remanebant quitti... de obliis que erant ad omnes consuetudines, videlicet ad IV. denarios, gallinam, corvas que debebantur ratione dictarum obliarum, vel de Meusinagio dictarum obliarum.*

• MEUTMÄCHER. Flabellum seditionis, a veteri Germanico Meuten, clandestine agere, Gall. Mutin, ex Eccardo, ut videtur est in *Aufusus*. Unde Meutmacre, apud Monstrel. vol. 2. fol. 142. v. ad ann. 1487. *Grand partie des plus notables (de Bruges) firent savoir au duc de Bourgogne que vouloitiers ayderoient à punir les dessués Meutmacres. C'estoient gens de petit estat qui ne desiroient autre chose, que de fort entroubler les besongnes, pour eux augmenter et avoir majesté sur les plus riches.*

• MEXANUM. Otto Morena in Histor. Rerum Laudensium pag. 79: *Laudenses ibi in quodam Mexano, que insula dicitur, primum cum Placentinis incipientes, etc.* (Legendum, in quodam Mexano, hoc est, campo inter aquas medio, ut edidit Murator. tom. 6. col. 1081. Ital. Mezzano, medianus.)

• MEXCADOS, Lateris species. Pactum inter abb. et consul. Aureliacti ann. 1350. in Reg. 78. Chartoph. reg. ch. 245: *Item quod statuatur in dicta villa certe forma sive molis de tegulis, sive teuler, magnis et parvis, et de cayrelz et de Mexcados. Paulo ante: Mexcados.*

† MEXICA, Fructus species. Statuta Montis Regal. pag. 224: *Emendam solvat toto anno, si caperet de alienis armentis, vitibus, avis, Mexicis, et aliis fructibus.*

• MEXUAR, Curia Maurorum. Acta B. Ferdin. tom. 1. Jun. pag. 572. col. 2: *Hi deduxerunt ipsos infra portam nove civitatis, comitantes usque ad palatium urbis et aulam regiam; donec ventum est ad locum concilii, quem sua lingua Mexuar appellant.*

• MEXTADARIA, Prædium rusticum, quod a colono partiario colitur. Charta ann. 1406: *Acto expresse inter ipsas partes, quod predicti conjuges debebunt et eidem erit licitum et permissum, seu eorum famulis et hominibus et Mextadariam tenentibus et possidentibus dictam Mextadariam de Tparallo ire, remeare cum suis animalibus grossis et minutis, etc.* Vide Meystadaria.

• MEXUAR, Metator. Acta B. Ferdin. tom. 1. Jun. pag. 578. col. 8: *Ad singulas mansiones explicabatur tentorium per Mexuar, qui ipsis metator castrorum est.*

• MEYANS, MEYANUS, MEDIUM TONELLI. (Gall. douelle du milieu du fond d'une barrique ou d'une cuve, etc.) Pro XII. Meyanis, magnis et XVI. parvis... necessariis pro reparatione dictorum vasorum, tom. 21. p. 232... XXXI. Meyans dando pro peccia III. obolos... solvi pro XVI. Medis Tonelli quod emi ad reparationem dicte vaysselle, tom. 22. p. 319... Emi tria Media pro cuvis, tom. 22. p. 320. (Arch. Histor. de la Gironde.)

• MEYARIA, Fructuum seu reddituum medietas. Inventar. ann. 1861. ex Tabul. dom. Vencis: *Item tres pollenos, quod arere tenet Guillelmus Audoberti de Gauda in Meyaria, causa societatis. Vide Mejaria.*

• MEYCADOS. Vide supra Mezcados.

• MEYNASNE. Vide supra Meinsams.

• MEYNATGERIUS, Domus seu familia caput, paterfamilias. Comput. ann. 1483. Inter Probat. tom. 4. Hist. Nem. pag. 18. col. 2: *Item quis cessante et non obstante clausura predictorum portulium, plures Meynaterii venientes de locis infectis, se reposerunt et allogiarunt, tam infra dictam villam quam suburbia ejusdem... ex deliberatione consilii fuit conclusum, quod depputarentur duo homines ad extrahendum a villa et suburbis Meynaterios, qui venerant de novo. Vide supra Meynagium I.*

† MEYNERIA, MEYNERIUS. Vide Maynerius.

† MEYSSONARE, Metere, Gall. Moissonner. Charta ann. 1497: *Item ne bladum tempore messium dum Meyssonatum fuerit, in dictis Mauris perdatum defectu equarum... ordinamus quod dicti domini pro bladis exercitis in dictis Mauris calcandis, ne periculum sit propter eysartios fendas et ignes positos in illis pro cremandis eysartis, habeant teneantur equas dictis hominibus adnuatum in medio mensis Junii.*

† MEYSSOS. Vide Meisos.

† MEYSTADARIA, MESTADARIA, Prædium rusticum cum mansionibus, Gall. Métaire. Oblituarium S. Geraldii in Lemovicibus fol. 10: *Confrontat iter quod dicitur de villa Demovica ex una parte et terram Mestadaria Martini Audigerii ex altera. Ibid. fol. 28: Legavit nobis 10. solidos reddituales... quos assignavit supra duobus domibus et vineis contiguis sillis prope Meystadariam, etc.* Et fol. 6: *Confrontat et terram Meystadaria, etc.* Nec alia notione Meysel et Meisel occurrunt in Codicibus censualibus Caumontis et Dumberum. Charta ann. 1308: *Jouste le Meysel, etc.*

† MEYTADARIA, Idem quod mediataria, Prædium quod a colono partiario colitur. Charta Lemovic. ann. 1406: *Johannes de Combarello (dedit) Petro de Rivo et ejus filii in Meytadaria, et ad perpetuum hereditarium, sive tenementum, videlicet quemdam locum, mansum et hereditarium suum, etc.*

• MEYTENCUS, Mensura annonaria species, eadem que Meitadena, vulgo Meytadenc et Meitainh. Charta ann. 1293. in Reg. 161. Chartoph. reg. ch. 104: *Item in manso de Pacaire decem Meytencos siliginis: Meytadenc pluries ibi. Alia ann. 1882. in Reg. 93. ch. 174: Serviant eidem militi pro censu de uno vulgariter nuncupato Meytadenc civate. Reg. parlam. Tolos. ad ann. 1468. 20. Jul. ex Cod. reg. 9879. 6. Trois pichiers de vin, un pain ou tourte de la grandeur de la tierce part d'un Métaish de segle. Vide supra Meysria et infra Mitadencus.*

• MEYTERIA, Modus agræ, idem qui Meiterata in Meitaria 2. Pact. inter Guich. dom. Bellijoc. et Guich. de Marziaco ann. 1317. in Reg. 56. Chartoph. reg. ch. 474: *Pro una Meyteria namoris, sita in Escorbech. Charta admort. ann. 1412. in Reg. 168. ch. 272: Une piece de terre pour pastourger bestes, contenant environ une Meitere de terre... Une terre qui souloit estre bruyere... contenant XXV. Meyteres de terre... Une terre... contenant six Meieres de terre ou environ. Vide supra Moissonus.*

• MEYTERIATA, Eodem intellectu, nostris etiam Meysterde. Charta offic. Matiscon. ann. 1455: *Terra que continet septem Meysteriatas terre vel circa. Item una Meysterde de terre ou environ, in*

Charta admort. Jamjam laudata ann. 1412. Vide in Meitaria 2.

† MEYTERIUM. Vide Meitaria 2. et Meiterata.

• MEYTERIUS, Mensura annonaria species, eadem que Meitaria. Charta Hayn. dom. Baugiaci ann. 1290. Inter Probat. ult. Hist. Trenorch. pag. 192: *Augmentaverunt mihi et hereditibus meis feodum, quem tam ipse quam mei predecessores a suis antecessoribus tenueramus, de triginta Meysteris avena... Scindum vero quod triginta Meysterii reddendi sunt apud Prisiacum. Alia Humb. dalph. ann. 1343. pro Libert. villa de Pineto: *Qui signabunt mensuras in dicto loco et mandamento ejusdem, arigeri non teneantur a dictis burgensibus, nisi de uno Meysterio duodecim denarios. Vide infra Meitarium.**

• MEZACIARIUS, Officium monasticum, cui, ut videtur, annone menstrualis ministranda ex prædiis rusticis cura demandata. Cod. MS. S. Martialis. Lemov. nunc regius ad 81. Jul.: *Mezaciarius facit pisancliam; et si evenerit (festum S. Germ. Autiss.) sexta feria vel sabbato, facit pisces vel faos. Vide mox*

• MEZADA, Quod ad mensam per mensem suppedatur. Charta ann. 1382. Inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 92: *Remanente perpetuo dicta mensa Episcopali sancti Pontii dicto prioratu de Lavineria libero et exonerato... videlicet de duobus monachis et sexaginta pils frumenti pro Mezada, etc.* Vide Mezagium.

† MEZADRIA, MEZADRIA, ut Meystadaria, Prædium rusticum, Ital. Mezzado, nostris, Métaire. Memoriale Potest. Regiens. ad ann. 1290. apud Murator. tom. 8. col. 1147: *Et fecerunt multa statuta prava contra clericos. Primo ut nullus deberet colere eis aliquam decimam... nec loqui eis, nec stare in domibus eorum, nec super Mezadris eorum, etc.* Mezadris, in Chronico Reglensi apud eundem Murator. tom. 17. col. 10.

• MEZADRUS, Colonus partiarius, Gall. Métaier. Stat. castri Redaldi lib. 1. pag. 20: *Si boves vel vaccos habuerit Mezadrus vel terzarinus seu laborator cum domino suo, et contigerit ipsum velle discedere a Mezadria vel laborerio, teneatur et debeat ille, talis Mezadrus vel terzarinus vel laborator medietatem totius feni, quod habuerit, et cum bobus conduxerit, domino suo dimittere, quando de Mezadria discedit. Occurrit præterea in Stat. Pallavic. lib. 2. cap. 84. pag. 98. Vide Meziarius.*

† MEZAGIUM, Annona, aut cibus ad unum mensem. Tabular. S. Martialis I. Lemovic. apud Stephanot. tom. 2. Fragn. Hist.: *Hec sunt Mezagia que debent facere Brioris S. Martialis: XI. Kal. Febr. Prepositus de Roto facit Mezagium. Kal. Febr. Prepositus de Roserio facit Mezagium. Kal. Martii Prepositus de Quadris facit Mezagium. Vide Meziarium.*

† MEZAIOLUS, Colonus, villicus, Ital. Mezzaiolo. Vita B. Augustini Novelli tom. 4. SS. Mail pag. 621: *Filius cujusdam Mezioli dicit Ugonis cecidit in quandam fossam.*

• MEZALANA, Pannus partim e lana, partim e lino confectus, Ital. Mezzalana. Stat. Ferrar. ann. 1279. apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. sævi col. 421: *De vestito bizelli, id est Mezalana, tatalana, stanfortis, et cusalidat alii panni, sine tribus cucituris, tres solidos Ferrarienses.*

• MEZALHETA, dimin. a Mezalha, obolus seu mailia, parva lamina. Form.

MSS. ex Cod. reg. 7657. fol. 48. r. : *Quemdam mantellum ipsius talle frezatum sive muneratum cortis Mezathetis argenti laenter accepit, et omnes Mezathetas predictas seu dictum munitum argenti de dicto mantello amovit. Vide supra Mezatheta.*

◦ **MEZALIS**, Partiaris, particeps. Codex reg. sign. 4180. fol. 20. r. : *Item unum campum laboratum... qui est ad quinque Mezales... Item ecclesia S. Johannis insule Bissentensis habet in dicto loco terras... que sunt ad unum Mezalem. Vide Parcennari.*

◦ **MEZALLA**, Obolus seu malia, que est 24 pars solidi, in Charta ann. 1185. inter probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 478. Vide supra *Mezallia*.

◦ **MEZANELLA**, vox Italica, diminut. ut videtur a *Mezana*. Annal. Mediol. apud Murator. tom. 16. col. 812 : *Talleria XXIV. alba argenti Mezanelia signata in fundo.*

1. **MEZANINUS**, *Mezaninorum moneta*, f. *Debilis*, ab. Ital. *Mezano*, medius, mediocris. Contin. Chron. Andr. Danduli apud Murator. tom. 12. col. 419 : *Item hoc tempore (ann. 1346.) idem dominus Dux monetam Mezaninorum de novo fieri jussit, fecitque statuiones, quod soldini amplius non fabricarentur. Vide Mezaninus.*

2. **MEZANINUS**, Medius, intermedus. Charta ann. 1229. tom. 8. Cod. Ital. diplom. col. 220 : *Item quod homines stantes... ultra Padum in territorio Cremonae possint... habitare et laborare Mezaninos, sitos in flumine Padi. Vide Mezaninus.*

◦ **MEZANNUS**, Medius annus, dimidium anni : vox ibrida a veteri Gallico *Mez*, Medium, et *Annus*. Notæ in Catholico Edit. Ratisponens. ann. 1639. *Ne litteræ istæ sint nimis vetustæ, solet Rex Philippus eas renovare de tribus mensibus in tres menses, et ad summum de Mezano in Mezanum.*

◦ **MEZANUM**, vel **MEZANUS**. Vide *Mezanum*.

1. **MEZANUS**, Tela mediocris species, quasi media inter utramque. Statuta Montis Regal. pag. 277 : *Quilibet taylor vel textrix capiat tantum pro textura et orditura, pro qualibet teiza tela subtilis lini, solidos quatuor... de Mezanis solidos sex : de minoribus solidos quinque.*

2. **MEZANUS**, Medius. Charta ann. 1251. in Reg. N. Chartoph. reg. ch. 26 : *Viginti duabus smaragdâ grossis, octo smaragdâ Mezanis seu de media forma.*

◦ **MEZAROLA**, Idem quod *Mezeta*. Mensura liquorum. Vide in hac voce. Implicio Off. Gazarie, ann. 1818. inter Mon. Hist. Patr. Taur. tom. II. col. 828 : *Item sit et esse debeat in ipse galeis... veges, sive butis una plena aqua de metretis, sive Mezaretis duodecim ; vel due que sint dicte capacitatis dictarum metretarum duodecim. [FR.]*

◦ **MEZCA**, Infundibulum molendini. Gall. *Trémue*. Charta fundat. prior. de Hepps inter Probat. tom. I. Annal. Præmonst. col. 643 : *Molent ad molendum meum sine multura, quando venerint, et tam (l. cum) Mezca fuerit evacuata.*

◦ **MEZCLARI**, Perturbari, ab Hispan. *Mecla*, Mistio, perturbatio. Moretus in Antiquit. Navarra lib. 2. pag. 496. ex Tabular. Pinnat. : *Quoniam Mezclabatur omnis terra mea per judicium malos super terras et vineas et villas et casales, etc. Quæ Moretus Hispanice vertit : Estabamuy confusa, etc.*

◦ **MEZELHALE**, Ponderis minoris species.

Libert. Montisol. ann. 1812. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 507. art. 54 : *Pro qualibet cartayrono, 3. obol. solvere teneatur venditor pro lauda et pedagio ; et pro Mezelhale, obolum, si ponderentur, ut supra.*

◦ **MEZELLADA**, Mensura agraria minor. Litt. admort. pro eccl. Tolos. ann. 1471. in Reg. 197. Chartoph. reg. ch. 159 : *La troisieme piece contient ung arpent et une Mezellade de pr. Mezellade ou pugnade, apud Graverol. in not. ad Aresta Rapsid. lib. 2. tit. 7. arest. 6. pag. 207. Vide Mezelloria.*

◦ **MEZELLORIA**, MEZELORIA, Vasculum, cadus statuta mensura. Statuta Montis Regal. pag. 200. cap. 49 : *De vino extraneo non ducendo in civitatem Montis Regalis vel posse... Et dominus vicarius, seu iudex non possit sibi ipsi capere licentiam nec alteri dare, nisi causa necessitatis, et tunc possit concedere licentiam usque in una Mezelloria... et non ultra. Mezelloria, ibid. pag. 309.*

◦ **MEZELLUS**, Leprosus, nostris olim *Mezel*. Statuta Massil. lib. 5. cap. 15 : *De leprosis in Massilia non tolerandis. Observandum quod nulli leprosi seu Mezeli divites, vel pauperes possint vel debeant stare infra Massilianam, nec conversari deinceps, nisi tantum per xv. dies ante Pascha et per octo dies ante Natale Domini. Vide Meclaria et Miselli. Hinc Mezel nostri vocabant impurum, contaminatum, sordidum. Le Roman de S. Leocade MS. :*

Vier est lor vie, ordre et Mezio,
De hupre nos fuit tartero.

Poema cui titulus : *Fontaine des Amoureux*, ubi de Plumbo :

Et accens de seigneur l'ansel,
Le veulent nommer or Mezel.

◦ **Porcus leprosus seu Mezelus**, in Stat. Perus. pag. 58. Lit. remiss. ann. 1411. in Reg. 165. Chartoph. reg. ch. 267 : *Vil casot, qui vult autant à dire comme Mezel, et venu et extrait de lignis Mezelle ou ladre. Unde Mezelerie, pro Leprosus morbus, apud Joinvili. in S. Ludov. edit. reg. pag. 6.*

◦ **MEZELLARIA**, Leprosaria, Domus leprosorum. Charta ann. 1114 : *Domus vobis... tartam partem de totis ; acitis, de Christianis falsatoribus et latronibus, qui fuerint capti de S. Juliano usque ad crucem S. Affrodini que est foras villam usque ad Mezellaris de Biterris, etc.*

1. **MEZENA**, Galvaneus Flamma in Chronico majori in Ottone III. : *Fecit preconizari, quod nullus ligna venderet, credens quod Archiepiscopus cibum coquere non possit. Tunc Archiepiscopus liberator mundi porcorum Mezenas pro lignis habuit, et mirabilem carnem paravit. Apud Ughellum tom. 4. pag. 184. [Chron. Astense apud Murator. tom. 11. col. 188 : *Dictus Guillelmus miserat dicto Guidoni xx. paria boum, cum carris oneratis odorifero vino, farina tritici, Mezenis salatis, etc. Italis Mezena est succidia, nostris Fleche de lard.*]*

◦ Stat. datiar. Ripet. cap. 16. fol. 9. v. : *Item quod quilibet persona, que mactaret aliquem porcum in locis dictis Ripetis causa vendendi, et illum venderet integrum sive ad Mezenas integras recentes ; intelligantur Mezenas integras etiam abscisso capite, et spallis, et percussis a quilibet ipsearum Mezenarum.*

2. **MEZENA**, Species signi vel materis. Correct. Stat. Cadubr. pag. 51. v. : *Item statuimus quod nullus forensis au-*

deat vel presumat incidere aut incidi facere, laborare vel laborari facere lignamen squaratum aut rotundum, sayolas, morillos, vel Mezenas, aut alterius cujuscumque generis vel conditionis lignaminum in nemoribus Cadubrii.

◦ **MEZERASUM**, [Merise. (Gloss. Lat. Gal. Bibl. Insul. E. 36. XV. s.)]

◦ **MEZES**, Charta Guillelmi de Hala ann. 1208. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvernæ pag. 531 : *Cum censibus, redditibus... molendinis, ingressibus et egressibus, aquis, Mezas.*

◦ **F. Locus palustris**. Charta ann. 1316. in Reg. 56. Chartoph. reg. ch. 273 : *In primis nos dicta priorissa de Paulhaquet retinemus nobis... pascheria, Mezes, loca publica sive communia. Terrear. castel. d'Idois in Reg. 21. fol. 140. v. : *Vitalis Pontz debet sex sextaria mixtura pro quodam molendino cum quodam Mezeu, et aliis suis juribus et servitutibus. Hinc fortassis *Mizota*, pro *Pabull* genus in ejusmodi locis nascens. Lit. remiss. ann. 1413. in Reg. 167. ch. 167 : *Isellus Guillaume, qui ce jour avoit charis à l'ostel du suppliant son maître du foing ou Mizota, etc. Vide supra Mezaninus 2.***

◦ **MEZETINUS**, Mensura salinarum species. Stat. Cadubr. lib. 1. cap. 16 : *Quod quilibet homo, et persona, qui vendunt aliquas res ad pondus vel ad mensuram, debeant... portare... ad domos ipsorum juratorum... Mezetinos a sale et alias mensuras quas exarcent, etc.*

◦ **MEZIBAN**. Capitul. 1. Caroli M. anno. 9. cap. 11. et lib. 3. Capitul. cap. 49. 50 : *De Meziban, id est, latrone forbanito, ut unusquisque Comes alio mandet, ut nullus eum recipere audeat. Latronem, qui forbanitus fuerit, recipere etiam vetant Capitula Caroli Cal. tit. 12. cap. 6. [a Britannico, ut videtur, *Mez* vel *Més*, foras et foris : et *Banni*, pellere. ⁹⁰ Vide Grimm. Antiq. Jur. Germ. pag. 785.]*

◦ **MEZIUM**, Potionis seu cerevisie genus. Gall. *Miez*. Consuet. Vernol. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 611. art. 35 : *Famulus regis qui edicit vinum in venditionem, de unaquaque editione, unum nummum ; et de cerevisia, obolum ; de Mezio, obolum, etc. Lit. remiss. ann. 1267. in Reg. 97. Chartoph. reg. ch. 462 : *Jehan le Maron misier bourgeois de Douay... ont levé le mestier de Miez brasser, etc. Miez, pro Hypocras, apud Le Bouf tom. I. Dissert. pag. 200.**

◦ **MEZINUS**. Vide *Mischinus*.

◦ **MEZININUS**, Genus monete Paduense. Polydorus cap. 5 : *Gabellam quamdam consignaverat reddentem annuo quater mille libras Mezinorum. Vide Mezaninus.*

◦ **MEZQUINUS**. Vide *Mischinus*.

◦ **MEZQUITA**, Templum Mahumetanorum, Gallice *Mosque*. Donatio Jacobi Reg. Aragon. tom. 8. Concl. Hispan. pag. 497 : *Damus vobis in perpetuum omnes Mezquitas et cæmeteria publica seu particularia. Vide Meschita.*

◦ **MEZUM**, Idem videtur quod supra *Mezana* 2. Reparatur factæ in senescal. Carcass. ann. 1435 : *In ponendo duas brassas Mez... in dicto molendino.*

◦ **MI**, pro *Miâ*, habetur in veteribus Chartis aliquot apud Perardum in Tabul. Burgund. pag. 36. 41. 43. etc. nisi forte in MSS. vox contracta, seu abbreviata fuerit, uti passim solet. Certe etiamnum inferiores Picardi mi dicunt pro moy.

1. **MICA**, Parvulus panis, quasi *mica panis*, nostris *une Miche*. Joan de Janna : *Mica etiam ponitur pro pans mo-*

dico, qui fit in curtis magnatorum, vel in Monasteriis..... unde versus:

Choro Phoebe, Mica, debetur tibi cum sale Mica.

Catholicon parvum: Mica, Mis de pain, ou Mische. Vetus Charta ex Tabulario Eoet. S. Laudi Andegav. fol. 82: Quod autem de jure Theobaudi et dominio constat domum istud Canonicos obtinere, concesserunt et predicta caritatem Ecclesie, si ipse postulaverit, semel in anno, unam Micam scilicet, et justam vini. [Tabular. Majoris Monast. ann. 1287: Rossellus de Evran dicebat ex parte uxoris sue Isabel filiam Agnetis nomine octo Micam et unam lagenam vini sibi debere.]

MICCA, pro Mica. Charta Gaspardi Abbatis Stabul. ann. 1485. apud Marten. tom. 2. Ampliss. Collect. col. 150: Circa sepulturam meam distribuit pauperibus..... triduum albos panes seu Miccas.

MICHA, Eadem notione. Charta Anglicana apud Spelmannum: Capient de predicto Priore pro qualibet waya cirporem 3. cibos panes vocatos Michas et nigrum panem, et alia cibaria. [Una Mica de toris, in Necrolog. Abbat. S. Petri de Casis, Panis impurius.] Le Roman de Roncestaux MS.:

Qui tant seroit et Michas et moriaus.

Le Roman d'Aubery MS.:

A tant manjeunt ses deus le Mische alia.

Charta Gallica tom. 2. Monastici Anglic. pag. 217: Et chascun (pauvre) avera une Mische et deux harankas, et potage, etc. [Computus ann. 1638. in Tabular. Vedast.: Deux livres pour une Mische, une livre pour un Michot et bisette, et deux livres pour le boulan; le tout de 16 onces la livre.] Guill. Gasiart in Hist. Franc. MS.:

Pour ceux qui sont cedans geger.
Qu'il se present ore une Mische.

Vide veteres consuetudines Bituricensis editas a Thomassero art. 126. 127. et 169.

Unde diminutivum Michotte, in Pacto inter prior. et homin. S. Belini ann. 1461. ex Reg. 198. Chartoph. reg. ch. 191: Leguel (prieur) et ses successeurs seront tenuz de leur bailler a chacun d'eulz et a chacune femme cinq Michottes..... de quarente neuf au bichot de froment.

MICHEA, MICHIA. Liber Ordin. S. Victoris Paris. MS. cap. 64: Unusquisque unam Michiam et unam mensuram vini habebit. Charta Gerardi Comit. Matisc. ann. 1180: Centum etiam Michias censuales, et custodiam viarum et pascuorum. Alia ann. 1258. in Regesto Chartophyl. Regii signato 81. fol. 100: Unam lagenam vini, et quatuor panes, sive Michias.

MICHIA MAGNA, MISA, SALA. Charta ann. 52. Henrici III. ex Regesto Osney fol. 242. inter Notas Hearnii ad lib. nigr. Scaccarii pag. 654: Abbas et conventus concesserunt Andree Meriz de Lang-Port..... quod invenient in tota vita hospitium decens infra Abbatiam de Osney, et singulis diebus corradia duorum Canonicorum: unius liberi servientis et unius garronis, scilicet duos panes, qui vocantur magnae Michie, unam bisam Michiam, unam salam Michiam, unum grossum panem, duas lagenas de meliori cerevisia. Hic vero Michia magna, ubi observat idem Hearnius, non aliud est atque a grast loaf, vel, ut alii forstan, a grast loaf. Bis autem apud Gallos idem valet atque Brown apud Anglos, ut bis

michie sit a brown manchet, sive a brown loaf. Hinc facile discas Michiam salam panem plane fuisse bis puriorem; et quidem cum Sala, autam sive palatum vel curiam denotet, inde colligerem Michiam salam idem plane esse atque panem salarem vel curialem, qui tamen et ipse etiam fuerit quam dominicus impurius. Hucusque Hearnius.

MICARIUS, Qui micis vivit, vel eas recolligit. Fragm. Petronii: Homo praeficiat, frugi et Micarius.

MICATORIA, in veteri Glossar. Lat. Gall. MS. ex Bibl. Thuana Esmieure.

2. MICA, in Gloss. Arab.-Lat. Nugs.

3. MICA, vox anatomica, Nervi cujusdam nomen. Lit. remis. ann. 1450. in Reg. 188. Chartoph. reg. ch. 89: Per quam (plagam) fuit fractus nervus, vocatus de la Mica.

MICALE, Una bestia simile al serpente. In Glossar. Lat. Ital. MS.

MICALIA, Quidam cibo et potu absuntur. Gall. Mangasilla. Statuta vetera Bressim de substationibus inter Usaticas Revellii edit. 1729. part. 1. pag. 31: Stabant levata per 15. dies, infra quos si debitor solvere velit, reddantur predicti bona, suis expensis et sumptibus, prater sumptus levationis et Micaliam, pastus, si sint animalia. Vide Min-jayll.

MICANIA, La ingeniosita, in Glossar. Lat. Ital. MS.

MICATELLUS, [Usurier. DIEF.]

MICATORIUM, Esmieure. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692. Aliud ann. 1348. ex Cod. 4120: Micatorium, samioire vel frazeure, et derivatur a mica. Vide Micatoria in Mica 1.

MICATUS, Ursi clamor. Acta S. Eozonis tom. 5. Mail pag. 57: Bestia immanis..... egreditur, et solum a vicino carnens adesse, emisso horrendo satis Micatu, simulque erectis in altum brachiis, cum planis minacibus eum aggreditur. Uncura tamen vel sevir urorum esse scribit Ugutio. Vide Basilar.

MICCIRE, Ugutio: Miccire hircorum. Vide supra Basilar.

MICHA, Vide Mica 1.

MICHAELITE, MICHALATI, Nummi auri Michaelis Imperatoris Constantinopolitani imagine signati. Willeim. Tyrus lib. 11. cap. 12: Querit que sit debili summa: cui responsum est, 80. milium Michaelitarum, quod genus aureorum tunc in publicis commerciis erat celebre, a quodam Imperatore CPolitano qui eam monetam sua fecerat insignem imagine signari. Bulla Nicolai IV. PP. ann. 3. de Censib. Eccl. Rom. in Regno, Campania et Maritima: Monasterium S. Nicolai de Calusia 1. Michaelatum auri, quod valet 5. Tarentinos Regis. Meminit preterea Michaelitarum idem Tyrus lib. 18. cap. 15. qui in Chron. Casin. lib. 8. cap. 57. lib. 4. cap. 4. 17. 46. Michaelati dicuntur. Cujus Editor, et qui eum secuti sunt, Vossius, Menagius, et alii haud bene divinarunt, dum censent ita nuncupatos nummos, quod Michaelis Archangeli effigiem praferrent, eosque esse, aut sane his persimiles, quos Angelos appellamus. Charta Rogerii I. Regis Siciliae pro Ecclesia Brundusina: Concedimus villanos 80. demanios nostros, qui reddant singulis annis in duabus datis 140. Michaelatos, et centum Miltarenses, Myxalatos; istos vocat Anna Comnena lib. 18. Alexiad. pag. 414. disertimque indicat cusos fuisse a Michaelie Duca, dum ait Michaelis τοσ προβαταριαντος; fulsee

MICHELATI, in Gestis Tancredi apud

Marten. tom. 8. Anecd. col. 108: Deo-mundus revertitur deoem miriadibus Michelatorum via redemius.

MICHELINI, Bernardus Thesaur. de Acquisit. T. S. cap. 121. apud Murator. tom. 7. col. 761: Juraverat enim se daturum Michelinos aureos centum mille detentoribus ipsius.... Erat enim moneta imperantis Michaelis CPoti fabricata, et ab eo sic denominata.

MICHEA, MICHIA. Vide Mica 1.

MICHI, pro Misi, in Charta ann. 425. Monast. Anglic. tom. 1. pag. 11. Id, licet notissimum, ex vetustissima Charta observare placuit.

MICHELLETTI, Nummi plumbei a Dominico Michiele duce Venetiarum cusi ann. 1123. de quibus consue Diser. editam tom. 24. Raccolt. D. Ang. Calog. pag. 8.

MICHERIA, Signum victoriae, in Glos. ad Doctr. Alex. de Villa Dei edit. ann. 1484.

MICHUM, [f. Salina, locus ubi sal conficitur.] Vetus Charta ex Tabulario S. Benigni Divion. apud Perardum pag. 87: Unum butionem, quem in vadimonio habent in Michio, quod est iuxta fontem de Sals. Alia ibid.: Que dedit Canonicis..... in Michio suo 4. denarios in unaque que septimana.

Vel puteus salinarius, unde sal hauritur, et ex Glossar. ad calcem tom. 4. Gall. Christ. sic dictus, quod sal ex particulis, quasi micis, componatur. Benigni monachi clamorem fecerunt in concilio Divione celebrato ann. 1117. adversus Humbertum filium Gualcheri Salinensis, quod unum Michium cum caldaria apud villam Salonis eis injuste atque violenter eripiebat.

MICHNI, Leges Forestarum Canuti Regis cap. 6: Habeat etiam quilibet primariorum quolibet anno de nostra warda, quam Michni vocant, duos equos, etc.

MICROLARI, Vide mox Micolari.

MICIDIOR, Innocentius Agrimensor de Casis literarum: Quoniam Micidiores, hoc est, minores, c. invenies stantes quotque fines ostendunt. Videtur legendum Hemicycliades, ut pag. 257.

* MICILI, [Vitrum. DIEF.]

MICINA, Uno vasa de navis. Glossar. Lat. Ital. MS.

MICOLARI, Fabulari, Jo. de Janua. [Statuta antiq. Canon. Regul. apud R. Duellium tom. 1. Miscell. pag. 89: Carralia post Micholentur; ubi Gloss. 1. e. loquantur.]

MICRI, Minores, Mixpoi. Donnizo lib. 2. de Vita Mathild. cap. 1:

Absolvite viros, qui juraverat tibi, Micros,
Ac proceus grandes, illum et liquoze vellat.

MICROLOGUS, Lex. Gr. Lat. MS. Reg.: Μικρολόγος, ὁ ἐπιλόγος. In Gloss. Lat. Gr.: Scrupulosus. Jo. de Janua: Micrologus, qui breviter loquitur, vel qui magnam rem narrare cupiens, quasi parvam despicendo narrat: suda hoc Micrologium, breviloquium. S. Columbanus Epist. 4: Minimus maximo agrestis urbano, Micrologus eloquentissimo, etc. Idem Epist. 5: Licet enim mihi nimirum (f. nimium) Micrologo, etc. Jonas in Vita S. Eustasii Abbatis num. 12: Comperendinanti, Micrologo et frivola cavillanti, Eustasius.... respondit.

MICROLOGUS, Liber in epitoma speciem. Abrégé. Donnizo lib. 1. de Vita Mathild. cap. 5:

Medica seu castus illam laudare Tebalham
Non cessant: semper renovantur eo faciente.
Micrologus librum sibi dicit Gualdo pariter
Musico, et Monachus, nec non Eremita benedus.

Vita S. Theofredi Abbatis cap. 10: Denique quodam tempore familiari semotus obsequio, Micrologum eudens de lapsu mundi, senario determinat eum sermone rhythmico. Vita Caroli M. scripta jussu Friderici I. Imper. in Praefat.: Egregia vero ipsius beati Karoli gesta, et triumphalem bellorum ejus historiam aliis reliquimus, quae in catalogo virorum fortium, et in Chronicis ejusdem multifariam reperitur, cuius et nos officiosa sedulitate Micrologum conscripsimus. Ita porro etiam proprie appellant librum de Ritibus Ecclesiasticis editum cum aliis similibus, cujus auctor vixisse dicitur sub fine saeculi undecimi, ut est apud Cardin. Bona lib. 2. Rerum Liturg. cap. 20. art. 4. Alii sub Friderico I. Imp. scripsisse volunt. Acta Murensis Monasterii pag. 31: Item liber Miraculorum, et in ipso Romanus Ordo qui vocatur Micrologus.

† **MICROSCOSMUS**, a Graeco μικρός et κόσμος. Gervasil Tilber. Otia Imper. apud Leibnit. tom. 1. Script. Brunsvic.: Dominus in Evangelio omnem hominem dicit creaturam, cum ait: *Ita, praedicate omni creaturæ. Et Graecus hominem Microscosmum, hoc est, minorem mundum appellabat. Petit monde, c'est l'homme qui po: dure*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.

† **MICRARABA**, Vas conquinarium. Inventar. ann. 1361. ex Tabul. dom. Venetiae: Item duas Micrarabas, etc.

† **MICTERATA**, Modus agri, idem qui supra Meyterata; a voce Mictorium, mensura annonaria species. Terrear. Bellijoc. ann. 1529. fol. 94. v.: Super quadam verberia, continentis duas Mictertam terræ dicit consentis. Ibid. fol. 278. r.: Super tertia parte... cujusdam terræ... continentis semen trium Mictertorum bladi vel circa. Vide supra Meyteria et Mictorium.

† **MICTICUM**, Aereum. Mictali aerde. Leg. aeruus. Papias MS. Bituric.

† **MICTUALIS**, Urinam ciens, a verbo mingere, Gall. Diuretique. Papias MS. Bituric.: Anethum, herba omnibus cognita, acerrime fervens, Mictualis est.

† **MICTURA**, Jo. Buschius lib. 1. Chron. Windesemens. cap. 28: Qui tamen in fine vitae suae Mictura sanguinis laborans, in bona pace vitam finivit. Vox formata a Mingere.

† **MICTURA**, Minctura. Chron. Anglic. Th. Otterbourne edit. Hearn. pag. 5: Nec minus deploratas prodit (gagates lapis) feminas per Micturam.

† **MICTURIRE**, Mingere. Gasp. Barthil Glossar. apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 9. pag. 149. ex Baldrici Hist. Palest.: Quod quidam in manibus suis Micturiebant. Supplement. Antiquarii: Micturir, egyptia: Subtilit, stranguria laborat.

† **MICUM**, pro Mecum, apud me. Veteres Formulæ Andegav. num. 22: Ut interim res vestras Micum habuero illa blada, quem ibidem Deus dederit, in tuam revocare potestatem.

† **MICUS**, [Culltergium. DIF.]

† **MIDA**, vox Hispanica. Statuta Synod. Arnsidi Episc. Valent. tom. 3. Concil. Hispan. pag. 519: Statuimus quod de cetero (clerici) non portant de die nocte de nocte costalarios neque coltellos, ultra Midam in foro constitutam, nec etiam alia arma.

† **MIDI**, Mensura ligni. Partitio bono-

rum monast. Dionysiani facta ab Hilulino Abb. ann. 883. apud Mabill. Diplom. pag. 530: Dabuntur illis aut auctentum, aut de argento pro eis libra una solvetur: de lignis mensura quae Midi appellantur, mille centum. Ludovici Pii Diploma ejusdem ann. quo partitionem praefatam confirmat ibid. pag. 382: De lignis dentur eis mensura, quae Midi appellantur, mille centum. Vide Modulus 4. et MIDISSIMUS, Minimus, apud Virgil. Gramm. pag. 131. Locum vide in Magnis. simus.

† **MIDRA**, Papias. Auri lamina.

† **MIDTRINA**, vox Saxonica, mid, cum, prima, ter. Leges Ethelredi Regis apud Wenetyngum editæ cap. 15: *Etsi aliquis accusetur, quod paverit eum qui pacem Domini nostri pregerit, ladiet se Midthrina 12. i. cum ter 12. qui faciunt 86.*

† **MIFFIO**, Edictum Rotharis Regis Longob. tit. 78. § 1. [100. 190.]: *Tunc illa vidua quae in domum patris aut fratris regressa est, habeat sibi in ante morgincap et Miffio. Ubi legendum et metam vel methium. Vide Legem Longobard. lib. 2. tit. 4. § 4. [100. Aist. 5.] et supra in vocibus Meta, et Methium.*

† **MIGA**, pro Mica. Formula 11. ex Baluzianis, de pane: *A foris turpis est crusta, ab intus Miga nimis est nigra, aspera est in palato, etc.*

† **MIGAIRIA**, Fructuum vel reddituum medietas Charta ann. 1206. ex Bibl. reg. cot. 19: *Impignoramus... domos... terras, vineas, cultum et incultum, Migairias, tercarias, quartas, quintas, agraria, decima et omnia alia teramerita. Vide supra Meyaria.*

† **MIGALE**, Pica. Miscell. Theodisca apud Bernardum Pezium tom. 1. Anecd. part. 1. col. 412: *Ophiomachus, similis Migali, bauvirrimila, pica, agastræ.*

† **MIGANUM**, [Moror. DIF.]

† **MIGANUM**, Domus pars, i. ubi panis conficitur. Acta MSS. Inquisit. Carcass. ann. 1306. fol. 66. v.: *Pransi fuisimus simul de trochis recentibus, quas ipse portaverant de Az: dicta autem Palazera non comedit nobiscum, sed extra in quadam Migano domus.*

† **MIGERITUS**, Partibus, dimidiatus: a veteri Gallico Migo, medius. Testam. Bereng. Bern. ann. 1061. ex Bibl. reg. cot. 17: *Omnes supradictos feudos habeo Migerios cum fratre meo Guillelmo. Lit. remiss. ann. 1377 in Reg. 110. Chartoph. reg. ch. 225: *Assez tost après les suivis hastivement et les aconsuivi bien Mige vote dudit lieu de sainte Colome et dudit lieu de Vergier. Vide mox Migerius.**

† **MIGERIA**, Mensura frumentaria. Instrumentum Visitationis Popleti monast. Ord. Cisterc. in diocesi Barchinog. ann. 1316. apud Marten. tom. 1. Anecdol. col. 1848: *Item, erant tam in monasterio quam in membris quingenta Migeris frumentii, et de alio blado quadraginta (i. quadringenta) Migeris.*

† **MIGERIA**, Mensura liquidorum, ut colligitur ex Charta ann. 1090. Append. Marcæ Hisp. col. 1185: *Consentimus praefato Romundo in Perdus, Duran, Borsacot gallina 1. fogaca una, et Migeria 1. de vino et emina una de civada.*

† **MIGERIA**, Charta ann. 1266. in Reg. S. Ludov. ex Chartoph. reg. fol. 14. r.: *Item unam Migeriam olei valet duos solidos et sex denarios. Leuda min. Carcass. MSS: Item de Oleo, de Migeria, unam solam pro leuda. Occit. Migerio, quibus 22. pars est saumata. Vide supra Megeria.*

† **MIGERIA**, eadem notione, in Charta Guillelmi Jordani Comit. Ceritan. ann. 1097: *Dono deinceps unicuique clericorum*

vice sua ebdomedam tenenti Migeam canendi unam peciam carnis, et unum panem, et Migeriam unam vini, etc.

† **MIGERIUS**, Idem quod supra Meirus 2. Murus intermedius, Gall. Mur mitolen. Libert. castri de Arrio ann. 1856. tom. 5. Ordin. reg. Franc. pag. 6. art. 2: *Cognitio contractuum simplicium, apud usum, stillicidiorum, carreriarum exituum et Migeriorum inter vicinos. Vide supra Migerius.*

† **Migerat** vero, Tell genus, forte quod alterius medium sit, in Lit. ramias. ann. 1478. ex Reg. 205. Chartoph. reg. ch. 85: *Le suppliant mist le trait qu'il avoit en sa main sur son arbalastre; c'estoit ung Migerat, ouquel avoit ung petit taillant.*

† **MIGMA**, Palea minuta, vel tritura frumento permixta, in Gloss. Lat. MS. Reg. Cod. 1013. Eadem habet Ugutio, haecque subdit: *Vel dicitur commixtura, vel confectura saponis, vel unguenti alicujus ad abluendum. Papias: Migma, Habræum est, id est, mixtura, palea minuta, vel tritura frumento permixta. Gloss. Lat. Gall.: Migma, Orge en paille. Aliud Gloss. MS. ad Alexandrum Iatrosophist. lib. 1. Passion.: Migma est equinantum, palea camelorum. Jo. de Janua et Mamotrectus: Migma, atis, ordeum cum palea. Isa. 30: *Et pulli asinorum qui operantur terram, commixtum Migma comedant, sicut in area ventilatum est. Ubi Graec. Edit.: Φάγονται ἕρπον ἀνακονίον ἐν κρήνῃ δελιουμένην. Hist. Translat. S. Guthlaci n. 17: Porcum... siquis, et coisus, et Migmate impinguaverat. [Formulas veteres Alsaticæ apud Eccardum ad calcem Pactus Leg. Sal. pag. 244: *Tolle de XII. censuris singulas ovas (i. oves) et da illis quotidianis sal et ventilamina et commixtum Migma, ut tunc bonæ sint. Tolle unum porcum... et da illi quotidie sufficienter de sigila et hordeo, et inebria illum mixtura furfurum seu farinae. Unde Migma ex variis granis, puta vicia, hordeo, avena simul permixtis constitit colligitur: a Graeco fortea μίγμα, Misceo] Smigmator, in Miraculis B. Stanislai Canon. Regul. n. 49.***

† **MIGMA**, Medicamentorum et unguentorum mixtura. Marcellus Emplr. in Praefat.: *Verruculis quoque luscimus Migmatum et specierum digestionis compositis. Hist. Susannæ cap. 17: Afferte mihi oleum et Smigmata, etc. Vetus Editio Migmata praefert, Graeca vero ἐμπύματα. Ubi Mamotrectus: Migmata, confectiones saponis, vel unguentii ad lavandum apti: Migma, a, ordeum cum palea, unde faciunt mulieres decoctionem forte ad nitrem faciei. Quidam dicunt Smigma. Acta Murens. Monast.: Abbas Udalricus constituit ut singulis annis 13. talenta pigmentorum darentur ad Migma faciendum in Nativitate S. Martini. Gloss. Alfrici Sax.: Migma, asceda: Vide Palladium in Histor. Lausiaca cap. 26. pag. 989. et Fullerum lib. 6. Miscell. Sacr. cap. 18.*

† **MIGNIANUM**, [Minianum, peinture au minium: « Pro suo opere chori noviter facti in aula sacristiae qua fiebat capitulum; pro manufactura portarum et Migniani. » (Libri censuales S. Petri, an. 1464.)]

† **MIGNONETUS**, MIGNOTUS, Prae altis carus, gratissimus, Gall. Mignon. Procos. Egld. de Rays ann. 1440. fol. 165. v. ex Bibl. reg.: *Erat idem Perrinetus ejusdem rei Mignotus sive praedilectus. Et fol. 178. v.: Qui quidem Perrinetus erat dicti Agidii rei Mignonetus sibi que inter ceteros praedilectus. Nostris Mignot, pro Mignon, Delicatus, tener. Lit. remiss.*

ann. 1364. in Reg. 125. Chartoph. reg. ch. 45: *Jehan Petit, dit de la Croix, et Allipon se jouerent ensemble par plusieurs fois, et à l'une d'icelles fois se coucha ledit suppliant sur ladite Allipon et fut en voulant d'elle: mais pour ce que en sombrant, elle faisoit semblant de crier, comme telles jeunes filles Mignotes font, il lui mist sa main sur la bouche.* Hinc *Argent mignot* Pecunia superflua, in aliis Lit. ann. 1470. ex Reg. 206. ch. 1084: *Iceilui Pariset requist le suppliant qu'il lui voulsist prester deux escus d'or en lui disant qu'il avoit de l'argent Mignot.* Unde etiam *Mignotise*, pro Exquinta nimis cura. Lit. remiss. ann. 1480. ibid. ch. 694: *Iceilui Peschat ne voult souffrir l'emplastre, disant qu'il n'avoit cure de telles Mignotises.*

1. **MIGRANA**, Hemisrania, capitis morbus, Gall. *Migraine*. Mirac. S. Goslini tom. 2. Febr. pag. 636. col. 2: *Bartholomaeus... viginti quatuor annis et ultra quasi Migrana in capite concutebatur.* Vide *Migrana*.

2. **MIGRANA**, Granatum, malum punicum, Gall. *Grenade*, quibusdam in locis *Migraine*. Leudæ major. Carcass. MSS: *Item malis granatis pro centenario, quatuor Migranas.* Ubi versio Gallica ann. 1544: *Item de cent pommes grenades ou Migraines, etc.* Hinc *Mygre*. Malus punicus, ni fallor, Gall. *Grenadier*, in Lit. remiss. ann. 1468 ex Reg. 195. Chartoph. reg. ch. 149: *Laquelle fille dist au suppliant qu'elle avoit sa part ausdites pommes, et que c'estoit leur Mygre.* Vide infra *Migrana*.

MIGRANA, Hemisrania, morbi in capite species, *Migraine*. Diltmarus lib. 4: *Cui in capite suo multum nocuit Migranae, que duplex, aut ex gutta, aut ex veribus.*

MIGRARE in villam alienam, in Pacto Legis Salicæ tit. 48. dicuntur si qui sine ullo decreto iudicis, auctoritate privata, migrant, hoc est, irruunt in res alienas ac prædâ animo possidendi. Lamma tituli est de *migrantibus*. In Lege vero Salicæ tit. 47. est de eo qui villam alienam occupaverit. Adde Capitulare 3. ann. 819. Continentis Capitula de Interpretatione Legis Salicæ, cap. 9.

MIGRARE, Mori, apud Gregor. Turon. Histor. Franc. col. 72: *Quo Migrante, Sidonius ex Praefecto substituitur.*

MIGRARE AD CRISTUM, in Lit. ann. 1865. tom. 4. Ordinât. reg. Franc. pag. 565. art. 9.

MIGRARE DE HAC LUCE, in chart. Ludov. Pli. ann. 826. apud Schœpflin. Alsat. Diplom. tom. 1. pag. 72. num. 188. et passim.

3. **MIGRARE**, Transfundere. Vita S. Amati tom. 4. Sept. pag. 106. col. 2: *Tandem puella iussa hominis Dei ad memoriam revocantes, ad eundem pergunt, et narrant ei omnia. Tum ille: *Ita, inquit, atque Migrare eas (apes) in vas, de quo dixeram.* Ubi Codex Ultraject. inter notas ibid. pag. 108. laudatus habet: *Ita, et mittatis in vas, etc.**

MIGNIUM, Detrimentum, jactura. Rectius, ni fallor, *Mignotus*, Partiarus colonus, idem quod *Mezadrus*. Vide supra in hac voce et *Migevius*. Chartular. Abbatie S. Stephani de Villibus in Xanton. cap. 17: *Notum factio elemosynam quam Geraldus Gosselinus de Cautiacaco dedit vobis in capitulo nostro ut piscator noster haberet et nos haberemus piscationem in aqua que est suo feodo.... assumens nobiscum societatem sibi et uxori suæ et parentibus suis, ita tamen*

ne suis Mignotus malum inferremus huic donationi, interfuerunt Bernardus, etc.

1. **MILA**, Milliare, Gall. un. *Milla*. Charta ann. 1409. apud Bymer. tom. 8. pag. 582: *A dicto loco de Petraforata per quinque Milas dicta Nasso de Guiseem, continens unam post aliam, distat.*

2. **MILA**, perperam, ut videtur, pro *Mola*, Agger. Charta Caroli IV. Imper. ann. 1355. tom. 1. Cod. Ital. diplom. col. 1349: *Concedimus omnia et singula castra, civitates, loca... cum vasallis... ripis, ripaticis, Milis, glareis, etc.* Vide *Mola* 4.

3. **MILA**, f. pro *Mela* vel *Mella*, Mespilum, Gall. *Neste*. Charta apud Melchiel bel. tom. 2. Hist. Frising. pag. 87: *Tradidi cum uno fructu de genere arboria, unde nascuntur Milas (sic).* Vide *Mella* 2.

MILAGO, Charta ann. 1228. apud Ughellum in Archiepisc. Cusentinis tom. 9. pag. 291: *Obligaverunt se... reddere annuatim pro censu... lagenas puri et boni olei 5. capientes singulas Milagines binas ad justam mensuram Russani.* Mensura species, ut opinor. Vide supra *Migeria*.

MILARUM, perperam pro *Melarium*, in Lege Salicæ Edit. Lind. Vide *Melum*.

MILECIA, Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 43: *Predictusque Albericus habuit ventiones ipso die ad Mileciam in domo sua.*

MILENE SALUTES. Vide infra *Milene*.

MILES, apud Scriptores inferioris ætatis, is potissimum dicitur, qui Militari cingulo accinctus est, quem vulgo *Chevalier* appellamus. [Gloss. Latino-Gall. Sangerm.: *Miles, Chevalier.*] Fulcherius Carnotensis lib. 2. Hist. Hierosol. cap. 81. (ut cæteros omittam) *Militis nostri erant quingenti, exceptis illis qui Militari nomine non consuebantur, tamen equitantes.* Sed unde nata hæc appellatio, non omnino constat: tamen proximum videtur vero, inde apud nostros obtinuisse, quod quidam Principi, sive in officiis palatinis, sive in expeditionibus militaribus, militaret, ejus *Miles* esse diceretur.

MILITARE quippe, pro, aliquo officio defungi in curia Principis, usurpant Scriptores. Quo sensu *Militari*, dixit Theophanes. Abbo Floriac. in Canon. cap. 61: *Quisquis militis sui cingulo utitur, dignitatis sue Miles adscribitur.* S. Augustin. lib. 5. de Civit. Dei cap. 6: *Ille in officio Comitum Militat.* Idem in Append. serm. de Divers. 3. qui S. Maximo alias tribuitur: *Non enim de his Militantibus Scriptura loquitur, qui armata militia detinentur, sed quisque militia sui cingulo utitur, dignitatis sue Miles adscribitur.* Idem Epist. 54: *In quolibet officio Militant.* Et Epist. 78: *Militia clericatus.* Ordo Romanus: *Acolyti cum Defensoribus... dimissis hinc inde partibus, prout Militant, procedunt Pontificem usque ad Ecclesiam.* Hinc [Capitul. lib. 7. § 435: *In palatio habere Militiam;*] *Militis fascibus sustollit*, apud Avitum Viennensem Ep. 69. *Militis tituli*, Epist. 88. ubi Sigismundus Burgundie Rex ad Imperatorem Anastasium: *Traxit istud a proavis generis mei apud vos decessoresque vestros semper animo Romana devotio, ut illa nobis magis claritas putaretur, quam vestra per Militis titulos porrigeret Celestudo: cunctisque auctoribus meis semper magis arbitrum est quod a Principibus emerent, quam quod a Patribus attulissent. Cumque gentem nostram videamur regere, non aliud nos quam Militis vestros credimus ordinari.* Quo loco intelligit Patricii

dignitatem sibi ab Imperatore collatam, quemadmodum Consularem Chlodoveo Regi imperierat idem August. Gregor. Turon. lib. 4. Hist. cap. 36. de Mummolo qui Patriatum obtinuerat a Rege Guntranno: *De cujus Militis origine alius quidam repetenda putavi.* [Vide Glossar. med. Græcit. voce *Ἐστραία*, col. 1457.]

MILITIA, Palatii regi officium quodvis. Charta Phil. Pulc. ann. 1301. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 450. v. col. 1: *Notum facimus quod nos dilecti militi nostro Haymerico de Gaya dilecti et fidelis Karoli Valesie comitis germani nostri carissimi cambellano, gratias concessimus ut ipse vadia, que ratione Militis sui in domo nostra percipere consuevit, etc.*

MILITIA etiam pro eo quod quis in dignitatibus consecutus est. Gregor. Turon. lib. 8. cap. 89: *Qui multas alterationes cum relicta illius defuncti (Episcopi) habuisse probatur, eo quod res que tempore Badegisili Episcopi Ecclesie data fuerant, tanquam proprias retinebat, dicens: Militia hæc fuit viri mei.* Lib. 10. cap. 19: *Multa enim auri argentique in hujus Episcopi regesto pondera sunt reperta; que autem de illa iniquitatis Militia erant, regalibus thesauris sunt iniata.* [Charta ann. 1302. tom. 2. Hist. Dauphin. pag. 119: *In remunerationem licet non congruam predictorum ac pro sua Militia, etc.* Cels. D. leg. 81. tit. 1. lib. 22: *Titius in testamento suo Publio Marcio Militiam suam reliquit: sive pecuniam, quæcumque redigi ex venditione potuerit.* Nisi malis cum Carolo de Aquino in Lex. milit. interpretari de stipendio, vel suppellectili militari.]

MILITARE, Laborando lucrari. Audoenus in Vita S. Eligii tom. 5. Spicilleg. Acher. pag. 184: *Confuebantque ad eum (Eligium) undique viri religiosi, advena quoque et monachi, et quidquid Militare poterat aut eis in elemosynam, dabat, aut certe captivorum in pretia distrahebat.*

Qui igitur Principi in quolibet officio, seu in quolibet dignitate, palatina, civili, aut militari deserviebat, ei *militare* dicebatur, ejusque esse *miles*: qua sane notione hæc vocem capiendam censurim in vetustioribus Regum Anglo-Saxonum Chartis, que subscribuntur a variis proceribus, post Episcopos, Duces, et Comites, cum *Militia* titulo: adeo ut liceat conjicere non alios fuisse quam Officiales domus augustæ, qui in aliis *Militari* appellantur: que quidem *Militia* appellatio in Chartis eorundem Regum ab anno 806. et deinceps reperitur, ut observat Seldenus de Titulis honorariis part. 2. cap. 5. § 88. quam ille de proceribus militari cingulo donatis intelligendam putat, quos tamen Ingulfus videtur innuere fuisse Officiales Regios, pag. 860: *De dono Fregati quondam Militis domini Kenulfi Regis.* Infra: *De dono Oswii Militis.* Pag. 868: *Bernodus Miles et occillarius Regis.* [Idem innuere videtur S. Bernardus in Epist. ad Theobaldum Campanie Comitem, tom. 1. col. 51: *Si quis forte Militum seu ministrorum vestrorum res illorum iniuste contingere, etc.*] Exstant ejusmodi complures Chartæ Anglo-Saxonum Regum que a Militis subscribuntur in Monastic. Anglic. tom. 1. pag. 211. 287. tamen interdum post Ministros subscribant, adeo ut diversi ab his, ordineque inferiores fuisse videantur, ut in Conventu Westmonaster. ann. 1066. sub Edwardo Confessore inter Concilia Anglicana relato. [Vide Phillips. Histor. Jur.

Angl. tom. 2. pag. 11.] Sane non alii sunt ab aulicis Ministris, quos sillas Kanutus Magnus Danorum Rex ad sui vel famulatum vel comitatum adscivit, quos ad tria millia Militum excrevisse ait Sueno in Legib. Castrens. cap. 20. Saxo vero Grammat. lib. 10. ad sex millia: unde leges quas Rex idem ad continendam militiam istam aulicam constituerat, *Leges Castrensives sive Militares*, sive *Leges Curiae* vocat Idem Sueno in Proemio. Idem cap. 5: *Priscorum autem Curialium, qui et nunc Militari censentur nomine, hæc vigeat consuetudo, etc.* Vide *Minister*, et *Thainus*.

Posmodum militia ista civilis, ad militarem unice profuxit: ita ut qui alicui in bellis militaret ac mereret, ejus esse *Miles* diceretur: maxime vero qui beneficii seu feudi alicujus ratione servitio militari obstrictus esset et obnoxius: unde *Miles* pro vassallo usurpatur passim a Scriptoribus. Luitprand. in Legat.: *Principes isti apprimè nobiles, et domini mei sunt Milites.* Idem in Chron. lib. 5. cap. 14: *Raimundus Aquitanorum Princeps pro minis mille se in Militem dedit, fideique et juramento servaturum affirmavit.* Dudo lib. 3. de Morib. Norman. pag. 120: *Ea fide qua concatenantur Senior et Miles.* Charta ann. 954. apud Hemeræum: *Gerbertus scilicet et Anserus Miles ejus.* Conradus Imp. cap. 1.] in *Leg. Longob.* lib. 3. tit. 8. § 1: *Firmiter statuimus, ut nullus Miles Episcoporum, Abbatum, Abbatissarum, Marchionum, Comitum, vel omnium qui beneficium de nostris publicis bonis aut de Ecclesiarum prædiis nunc tenent aut tenuerint, sine certa et convicta culpa suum beneficium perdat, etc.* Ibi non semel Berthold. ann. 1065: *Insuper et Philippum Regem Galliarum excommunicavit, eo quod propria uxore dimissa, Militis sui uxorem sibi in conjugium sociavit.* [Charta ann. 1225. ex Chart. Campanie in Camera Comput. f. 106: *Nos requiremus a Militibus Comitatus Burgundie quod ipsi faciant homagium dicto Comiti (Campanie) salva fidelitate nostra. Et si aliqui Milites seu Barones nolent facere homagium dicto Comiti Campanie Theobaldo, nos faceremus quod Barones illi et Milites facerent dicto Theobaldo... fidelitatem.*] Regestum Tholosanum ann. 1248. fol. 72: *Dom. Guillelmus Unaldus flexis genibus et manibus suis junctis misit inter manus dicti domini Comitis, accepit prædictam terram... ab ipso Dom. Comite, et recognovit et concessit se esse Militem Dom. Comitis, et ejus ordinis, et convenit servire ipsi Dom. Comiti et ejus ordinis, sicuti fidelis Miles tenetur servire dominum suum, tradens sibi osculum in signum fidelitatis.* Occurrit ibidem eadem formula pluries. Chron. Novalicense lib. 5. cap. 8: *Manibus innoxis Miles (perperam Militem) fit Rodulphi. Gesta Guillelmi Nothi: Manibus et sese dedit, cuncta sua ab eo ut Miles a Domino recepit.* Diltmar. lib. 5: *Bohemorum Ducem Bolizlaum, qui cognominatur Rufus, ad Militem sibi, aliumque ad amicum familiarem blanditiis ac minis adipiscitur.* Et lib. 6. de eodem: *In die sancto manibus applicatis Miles efficitur, et post sacramenta, Regi ad Ecclesiam ornato incedenti Armiger habetur, id est, strepam tenuit, quod vassallorum fuisse docuimus ad Cinnamum. Idem Diltmarus lib. 7. de Willemo Comite Burgundie: Miles est Regis in nomine, et dominus terre, etc.* Adde Albertum Stadensem ann. 951. Gariellum in Episc. Magalon. pag. 81. etc. Hinc in *Militem*

adoptare, id est, vassallum sibi aliquem efficere, dato ei beneficio seu feudo, apud Adam. Brem. cap. 153: *Cum omnes qui erant in Saxonia, sive in aliis regionibus clari et magnifici viri, adoptaret in Milites, multis dando quod habuit, ceteris pollicendo quod non habuit, inutile nomen vanæ gloriæ mercatus... est.* Cap. 159: *Ut conjuratos tantum fratres ab invicem divelleret, Hermannum Comitem adoptavit in Militem.* Cap. 165: *Ignominiosum quidem, sed necessarium cum tyranno foedus pepigit, ut qui hostis erat, Miles efficeretur, offrens eis de bonis Ecclesie mille manus et amplius in beneficium.* Vide *Adoptare*. Ita usurpant *Lex Longob.* lib. 3. tit. 8. § 4. [et Conrad. I. 1.] Herman. Contract. ann. 846. 866. 1054. Hugo Flaviniac. in Chron. pag. 259. Greg. VII. PP. lib. 1. Ep. 43. lib. 9. Ep. 3. Vita Aldrici Episcopi Cenoman. num. 1. Wolfard. Hasenrietanus apud Grezzer. de Episcop. Eystet. pag. 423. veteres Chartæ in Gallia Christiana tom. 3. pag. 563. apud Beslum pag. 490. Anton. Brandaon. lib. 12. Monarch. Lusitan. cap. 1. etc.

⁶⁰ *MILITARE*, servitio militari obstrictum esse. Richer. lib. 1. cap. 4: *Ut dono regum hæc provincia ei (genti Normannorum) conferretur; ita tamen ut idolatria penitus relicta, christianæ religioni se fideliter manciparet, nec non et regibus Galliarum terra marique fideliter militaret.* Infra: *Britanniam minorem, quæ est Gallie contigua atque Militans.*

Ut porro apud Romanos, qui militiae alicujus armate, seu palatine, dignitatem aliquam consequerentur, cingulo dicebantur donari: que etiam persæpe ab ipsomet Principe, si altioris, a majoribus vero magistratibus, si inferioris essent ordinis, accingebantur: ita qui Militiam aut ex dignitate, aut ex beneficio seu feudo domno debeat, armis omnibus ab eo instruebatur, quo *Militis* sui in posterum partes ageret, atque ita *adoptabatur in Militem*: unde nostri fortean *Adoubare un Chevalier* dixerunt, ex voce *adoptare*, de qua loquendi formula quedam adnotavimus in voce *Adobare*. Atque id, in fallor, profuxit ex eo quod apud barbaros, seu nationes Septentrionales, adolescentes qui primum arma induere gestiebant, ea sibi dari ab alio, sive principe, sive quovis magnate, ac ense accingi curabant, eoque ipso ab illis a quibus arma accipiebant, adoptabantur in filios, ita ut qui arma conferebant, patris, qui accipiebant, filii vicem obtineret: de qua adoptionis specie pluribus egimus in Dissert. 22. ad Joinvillam, diximusque ab ejusmodi honorariis per arma adoptionibus *Milites* apud nostros creandi profuxisse ritum.

Quemadmodum omnes fere paganorum superstitiones, quas penitus evelli posse haud existimarent, ritu aliquo sacro conderunt, vel sanctificaverunt Christiani, quod de cæteris adoptionum speciebus a nobis est observatum ad Joinvillam: ita eam quæ sola armorum ftebat traditione, ab omni barbarico ritu purgarunt, armorum ipsorum benedictione a Sacerdote in Ecclesia facta, et novo Milite, vigiliis ac jejuniis præviis, in ipsa sacra Liturgia ense accincto: quod maxime apud Anglos obtinuisse refert Inguifus: *Anglorum erat consuetudo, quod qui Militiæ legitime consecrandus esset, vespere præcedente diem suæ consecrationis, ad Episcopum, vel Abbatem, vel Monachum, vel Sacerdotem aliquem contritus et compunctus*

de omnibus suis peccatis confessionem faceret, et absolutus, orationibus, et devotionibus, et afflictionibus deditus, in Ecclesia pernoctaret; in crastino quoque Missam audiret, gladium super altare offerret, et post Evangelium Sacerdos benedictum gladium collo Militis cum benedictione imponeret: et communicatus ad eandem Missam sacris Christi mysteriis, denuo Miles legitimus permaneret. Hanc consecrandi Militis consuetudinem Normanni abominantes, non Militem legitimum tenebant, sed sorordem Equitem, et Quiritem degenerem deputabant. Id ipsum de Anglis tradit Robertus Bourronus in Hist. Arthuri, seu Merlini MS.: *Au sans deslors estoit coutume en la Grant Bretagne, que quant on faisoit Chevalier nouvel, on le vestoit tout de blanc samit, et puis le hauberc, et li mettoit-on l'espée en la main, et en tel maniere aloit on oir la Messe en tel maniere en quelconques lieu que il fust, et ce quant il l'avoit oie, il s'en devoit venir, adont li chaignoit cil qui Chevalier le devoit faire.*

Priusquam Militiam consequerentur, balnea ingrediebantur, indeque loti prohibant. Jo. Monach. Majoris Monasterii lib. 1. Hist. Gaufredi Ducis Norman. de ejusdem Militia: *Illucescente die altera balnearum usus, uti tirocinii accipiendi consuetudo extulit, paratus est. Hist. Caroli VI. Franc. Regis, de Militia Ludovici II. Regis Siciliae et Caroli fratris: In hoc statu cum matrem usque ad S. Dionysium condurissent, in secretioribus locis nude in præparatis balneis se mundarunt.* Vita Clem. VI. pag. 90. apud Bosquetum: *Quo facto die Pentecostes inchoato, statim aqua lotus (perperam editum manalocus) et Miles factus, talem sibi titulum assumpsit seu usurpavit, Candidatus aqua Spiritus S. Nicolai Miles, etc. L'Ordene de Chevalerie MS.: Mesires Hues, appareillez: chou qu'à Chevalier affiert. Sa h' apparella son chef et sa barbe sans rere, miez qu'el n'estoit, et si le mist en un baing, et li demanda: Sire, savez-vous que chet bain vous donne commencement de vous à entendre: Hues, fait-il, non. Sire, fait mesire Hues, ausi nés et ausi mondes li enfes ist de pekies des fons de Bapteme, devez-vous issir de chet baing de vilenie et de mauvese teche, etc. Le Roman de Garin:*

Quant fu bagné... el pelés en vint.
Bien fu vestu et de ver et de gris,
Multi par espauls, et larges par le pis.
Et ysoré le branc d'acier li cint,
Puis le besse, mult doçement li dist, etc.

Alibi:

«Li Rois appelle le Borgin Aubert,
Fetes Gilbert baigner vostre neveu.
Si li donons et le ver et le gris.
Le baing a fet le Bourgoing Aubert,
En la cuve estre, mes il i fu petit, etc.

Scribit Josephus Acosta lib. 7. Hist. Indicæ cap. 27. in Regno Mexicano procerum filios a Sacerdotibus lavari consuevisse, priusquam cingulo militari donentur. Et Polyænus lib. 4. Strateg. auctor est Pæones Principem suum, priusquam diademate cingeretur, in fluvio Aristibo lavasse. Vide Tillium pag. 431.

Atque is balnearum ritus potissimum observatur in Anglia, maxime cum Reges inaugurantur, a quibus novi *Milites* tum creari solent, quos *Knights of the bath*, seu *Milites de balneis* vocant, quod priusquam cingulo donentur, balnea subeant, de quibus Nicet. Uptonus lib. 1. de Milit. offic. cap. 3. Froissart. 4.

vol. cap. 114. Camden. in Britan. pag. 106. 8. Edit. Thom. Smith. lib. 1. de Rep. Anglor. cap. 17. Andr. Favinus lib. 5. Theatri honoris, [Dilmarus in Dissert. hac de re ex professo edita ann. 1729] et alii. ¹⁰⁰ Spelmanni Dissertatio de Milite legitur in ejus operibus posthumis tom. 2. pag. 172.] Sed totam ejusmodi inaugurandorum in Anglia et alibi Militum ceremoniam, ex veteri Ordine Gallico edidit Edward. Bissæus, quam pauli emendatorem hoc loco inserere haud absurdum videtur, cum id genus antiquitatis non omnino obivium sit.

Cy après ensuit l'ordonnance et maniere de creer et faire nouveaux Chevaliers du baing, au tems de paix, selon la Coustume d'Angleterre.

Quant un escuyer vient en la Cour pour recevoir l'ordre de Chevalerie en tems de paix selon la Coustume d'Angleterre, il sera tres noblement receu par les officiers de la Cour, comme le Seneschal, ou du Chamberlain, et ilz sont presens, et autrement par les mareschaux et huisiers. Et adonc seront ordonnez deux Escuyers d'honneur saiges et bien aprins en courtoisies, et nourritures, et en la maniere du fait de chevalerie: et ilz seront escuyers et gouverneurs de tout ce qui appartient à celluy qui prendra l'ordre desuadit. Et au cas que l'escuyer viengne devant dîner, il servira le Roy de une escuelle du premier cours seulement. Et puis les dits escuyers gouverneurs admenont l'escuyer qui prendra l'ordre en sa chambre, sans plus estre veu en celle journée. Et au vespre les escuyers gouverneurs enverront après le barbier, et il appareillera un baing, gracieusement appareillé de toile, ausy bien dedans la cuve, que dehors: et que la cuve soit bien couverte de tapis: et manteaux, pour la froidure de la nuyt. Et adonques sera l'escuyer rez la barbe, et les cheveux rondé. Et ce fait les escuyers gouverneurs yront au Roy, et diront, Sire, il est vespre, et l'escuyer est tout appareillé au baing, quant vous plaira. Et sur ce le Roy commandera à son chamberlain qu'il adme avecques luy en la chambre de l'escuyer le plus gentil: et le plus saiges chevaliers qui sont presens, pour lui informer et conseiller et enseigner l'ordre et le fait de chevalerie. Et semblablement que les autres escuyers de l'ostel, avec les menestrels, voient pardevant les chevaliers, chantans, dansans, et esbatans, jusques à l'uy de la chambre dudit escuyer.

Et quant les escuyers gouverneurs orront la noise des menestrels, ilz despouilleront l'escuyer, et le mettront tout nu dedans le baing. Mais à l'entrée de la chambre les escuyers gouverneurs feront cesser les menestrels, et escuyers ausy, pour le temps. Et ce fait les gentilz saiges Chevaliers entreront en la chambre tout coyement sans noise faire: et adonques les chevaliers feront reverence l'un à l'autre, qui sera le premier pour conseiller l'escuyer au baing l'ordre et le fait. Et quant ilz seront accordés dont yra le premier au baing, et illec s'agenouillera pardevant la cuve en disant en secret: Sire, à grant honneur soit il pour vous cest baing, et puis lui monstrera le fait de l'ordre, au mieux qu'il pourra, et puis mettra de l'eau du baing dessus l'espaule de l'escuyer, et prendra congé: et les escuyers gouverneurs garderont les costés du baing. En mesme maniere feront tous les autres Chevaliers l'un après l'autre, tant qu'ils ayent tout fait. Et donc partiront les

chevaliers hors de la chambre pour unq temps. Ce fait les escuyers gouverneurs prendront l'escuyer hors du baing, et mettront en songit tant qu'il soit sechid: et soit ledit lit simple sans courtines. Et quant il sera sechid, il levera hors du lit, et sera addurné, et vest bien chaudement pour le veillier de la nuyt. Et sur tous ses draps il vestira une cote de drap roussel, avecques unes longues manches, et le chapperon a ladite robe en guise de unq hermite. Et l'escuyer ainsi hors du baing, et attorné, le barbier otera le baing, et tout ce qu'il a entour, ausy bien dedans, comme en dehors, et le prendra pour son fé, ensemble pour le collier, comme ensi si c'est chevalier soit Conte, Baron Barrelet, ou Hacheher, selon la custume de la Cour. Et ce fait les escuyers gouverneurs ouveront l'uy de la chambre, et feront les saiges Chevaliers reentrer pour mener l'escuyer à la chapelle. Et quant ilz seront entrez, les escuyers, esbatans et dansans, seront admenés pardevant l'escuyer avecques les menestrels faisans leurs melodies jusques à la chapelle. Et quant ilz seront entrez en la chapelle, les espices et le vin seront prestz à donner ausdits Chevaliers et escuyers: et les escuyers gouverneurs admenont les Chevaliers pardevant l'escuyer pour prendre congé; et ilz les mercira toutes ensemble de leur travail, honneur, et courtoisies qu'ilz lui ont fait; et en ce point ilz partiront hors de la chapelle. Et sur ce les escuyers gouverneurs fermeront la porte de la chapelle, et n'y demorera fors l'escuyer, ses gouverneurs, ses prestres, le chandellier, et le guet. Et en ceste guise demourra l'escuyer en la chapelle tant qu'il soit jour, tous jours en oraisons et prieres: requerant le puissant Seigneur, et sa beunoite Mere, que de leur digne grace lui donnent pouvoir et confort à prendre ceste haute dignité temporelle en l'honneur et louange de leur, de sainte Eglise, et de l'ordre de Chevalerie. Et quant on verra le point du jour, on querra le prestir pour le confesser de tous ses pechiés, et orra ses mains, et messe, et puis sera accommuschié, s'il veult. Mais depuis l'entrée de la chapelle aura unq cierge ardent devant luy. La messe commencée, unq des gouverneurs tiendra le cierge devant l'escuyer jusques à l'Evangille. Et à l'Evangille, le gouverneur baillera le cierge à l'escuyer, jusques à la fin de ladite Euvangile l'escuyer gouverneur otera le cierge, et le mettra devant l'escuyer jusques à la fin de ladite messe: et à la levacion du Sacrament unq des gouverneurs otera le chapperon de l'escuyer; et après le Sacrament le remettra jusques à l'Evangille in principio. Et au commencement de principio, le gouverneur otera le chapperon de l'escuyer, et le fera ester, et lui donnera le cierge en sa main: mais qu'il y ait unq denier au plus près de la lumiere fichie. Et quant ce vient, Verbum caro factum est, l'escuyer se genuillera, et offrira le cierge et le denier: c'est assavoir le cierge en l'honneur de Dieu, et le denier en l'honneur de luy qui le fera chevalier. Ce fait, les escuyers gouverneurs remeneront l'escuyer en sa chambre, et le mettront en son lit jusques à haute jour. Et quant il sera en son lit, pendant le temps de son reveillier, il sera amandé, c'est avec unq couverton d'or, appelé sigleton, et ce sera luy du carde. Et quant il semblera temps aux gouverneurs, ilz yront au Roy, et lui diront, Sire, quant il vous plaira, nostre maistre reveillera. Et à ce le Roy commandera les saiges Chevaliers, escuyers, et menes-

trez d'aler à la chambre dudit escuyer pour le reveillier, attourner, vestir et admenier pardevant lui en sa sale. Mais pardevant leur entrée, et la noise de menestrel oye, les escuyers gouverneurs ordonneront toutes ses necessaires prestes par ordre, à bailler aux chevaliers pour attourner et vestir l'escuyer. Et quant les chevaliers seront venus à la chambre de l'escuyer, ils entreront ensemble en licence, et diront à l'escuyer: Sire, le tres-bon jour vous soit donné, il est temps de vous lever et adreier; et avec ce les gouverneurs le prendront par le bras, et le feront dreier. Le plus gentil ou le plus saige chevalier donnera à l'escuyer sa chemise, unq autre lui baillera ses brages, le tiers lui donnera unq pourpoint, unq autre lui vestira avec unq kyrtel de rouge tartarin. Deux autres le leveront hors du lit, et deux autres le chausseront; mais soient les chausse demouz, avecques semelles de cuir. Et deux autres lasceront ses manches, et unq autre le coindra de la sancture de cuir blanc, sans aucun harnois de metal. Et unq autre peignera sa teste, et unq autre mettra la coiffe, unq autre luy donnera le mantel de soye de kyrtel de rouge tartarin staohier avec unq laz de soye blanc, avec unq paire de gans blancs, pendus au bout de las. Mais le chandellier prendra pour son fé tous les garnemens avec tout l'arroy et necessaires en quoy l'escuyer estoit attournez et vestus: le jour qu'il entra en la Cour pour prendre l'ordre: ensemble le lit au qui il coucha premierement après, le baing, ausy bien avec le sigleton, que des autres necessites. Pour lesquels feste ledit chandellier trouvera à ses despens la coiffe, les gans, la ceinture et le laz. Et puis ce fait les saiges chevaliers monteront à cheval, et admenont l'escuyer à la sale, et les ministres toujours devant, faisans leurs melodies. Mais soit le cheval habillé comme il ensuit, Il aura une selle couverte de cuir noir, les arçons de blanc fuai, et esquarter, les estriviers noirs, les fers dorez, le poitral de noir cuir avec une croix patée dorée pendant pardevant le piz du cheval, et sans croupiere, le frain de noir à longues cerres à la guise d'Espaigne, et une croix patée au front. Et ausy soit ordonné unq jeune jouvencel escuyer, gentil, qui chevauchera devant l'escuyer. Et il sera dechaperonné, et portera l'espée de l'escuyer, avec les esperons pendans sur les eschalles de l'espée, et soit l'espée à blanches eschalles fetes de blanc cuir, et la ceinture de blanc cuir sans harnois, et le jouvencel tendra l'espée par la poignée, et en ce point chevaucheront jusques à la sale du Roy: et seront les gouverneurs prestz à leur mestier, et les saiges chevaliers menans ledit escuyer. Et quant il vient, par devant la sale, les mareschaux et huisiers se seront prestz à l'encontre de l'escuyer, et lui diront, Descendés; et lui descendu, le mareschal prendra son cheval pour son fé. Et sur ce les chevaliers admenont l'escuyer en la sale jusques à la haute table, et puis il sera dreiz au commencement de la table seconde jusques à la venue du Roy, les chevaliers de costé luy, le jouvencel à bout, l'espée estant pardevant luy, par entre lesdits deux gouverneurs. Et quant le Roy sera venu à la sale, et regardera l'escuyer prest de prendre le haut ordre de dignité temporelle, il demandera l'espée avecques les esperons. Et le Chamberlain prendra l'espée, et les esperons du jouvencel, et les monstrera au Roy, et sur ce le Roy prendra l'esperon dextre, le baillera au plus noble et plus gentil, et lui dira: Milite:

cestuy au talon de l'escuyer. Et celluy sera agenoillé à l'un genoil, et prendra l'escuyer par la jambe dextre, et mettra son pied sur son genoil, et fichera l'esperon au talon dextre de l'escuyer. Et le seigneur fera croix sur le genoil de l'escuyer, et lui baisera. Et ce fait, viendra ung autre seigneur qui fichera l'esperon au talon senestre en mesme maniere. Et doncques le Roy de sa tres-grande courtoisie prendra l'espée, et la ceindra à l'escuyer. Et puis l'escuyer levera ses bras en hault, les mains entrainant, et les gans entre les poins, et les doits: et le Roy mettra ses bras entour le col de l'escuyer, et tiendra la main dextre, et frapera sur le col, et dira, Soyés bon Chevalier; et puis le baisera. Et adonques les saiges chevaliers admeneront le nouvel chevalier à la chapelle à tres-grande melodie jusques au haut autel. Et ylecques se agenouillera, et mettra sa dextre main dessus l'autel, et fera promesse de soutenir le droit de sainte Eglise toute sa vie. Et adonques soyemes deceindra l'espée avec grande devotion et prieres à Dieu, à sainte Eglise, et l'offrira en priant Dieu, à tous ses Saints, qu'il puisse garder l'ordre qu'il a prins jusques à la fin. Et ceo accompli, il prendra une souppé de vin. Et à l'issue de la Chappelle le maistre Queux du Roy sera prest de oster les esperons, et les prendra pour son fid; et dira, Je suis venu le maistre Queux du Roy, et puis vos esperons pour mon fid, et si vous faictes chose contre l'ordre de chevalerie, (que Dieu ne vueille) je couperay vos esperons de dessus vos talons. Et puis les chevaliers se remeneront en la salle. Et il commencera la table des chevaliers: et il sera seruy si comme les autres, mais il ne mangera ne ne bevera à la table, ne ne se mouvra, ne ne regardera, ne deçà ne delà, non plus que une nouvelle mariée. Et ce fait, ung de ces gouverneurs aura ung cuervercher en sa main, qui'il tendra pardevant le visage, quant il sera besoin pour le cuisier. Et quant le Roy sera leé hors de sa table, et passé en sa chambre, adonques le nouvel Chevalier sera mené à grans foyens de chevaliers et menestrelz: devant lui, jusques à sa chambre. Et à l'entrée les Chevaliers et menestrelz: prendront congé, et il yra à son dîner. Et les Chevaliers departiz, la chambre sera fermée, et le nouvel Chevalier sera despouillé de ses paremens: et ilz seront donnez aux Roys des Heraultz, se ils y sont presens, ou si non, aux autres Heraultz se ils y sont; autrement aux menestrelz, avecques ung marc d'argent, se il est bachelier: et se il est Baron, le double: et se il est Conte, ou de plus, le double: et le rousset cappe de nuyt sera donné au guet, autrement ung noble. Et adonq il sera revestu d'une robe de bleu, et les manches de custote en guises d'un prestre, et il aura à l'espaule senestre un laz de blanche soye pendant. Et ce blanc laz il portera sur tous ses habillemens qu'il vestira au long de celle journée, tant qu'il ait gagné honneur et renom d'armes, et qu'il soit recordé de si hault record comme de Nobles Chevaliers, Escuiers, et Heraultz d'armes, et qu'il soit renommé de ses faitz d'armes, comme devant est dit, ou aucun hault prince, ou tres noble Dame, de pouvoir couper le laz de l'espaule du Chevalier, en disant, Sire, nous avons ouy tant de vray renom de vostre honneur que vous avez fait en diverses parties, au tres grant honneur de Chevalerie à vous mesmes, et à celui qui vous a fait Chevalier, que droit veult que cest laz vous soit

ostez. Mais après dîner les Chevaliers d'honneur et gentils hommes vendront après le Chevalier, et le admeneront en la presence du Roy, et les escuiers gouverneurs pardevant luy. Tres-nobles et redouté Sire, de tout ce que je puis, vous remercie de toutes ces honneurs, courtoisies et bontez que vous me avez, et vous en mercie. Et ce dit, il prendra congé du Roy. Et sur ce les escuiers gouverneurs prendront congé de leur maître en disant, Sire, ceo nous avoies fait par le commandement du Roy, ainsi comme nous fusimes obligiez, à nostre pouvoir. Mais s'il est ainsi que nous vous ayons despleu par negligence, ou par fait en ce temps, nous vous requerrons pardon d'autre part, Sire, comme veray droit est selon les customes de Court, et des Royalmes anciens, nous vous demandons robes et fiesz à terme de, comme escuiers du Roy, compagnons aux bacheliers, et aux autres seigneurs. Supradicta Anglice reddidit Will. Dugdalus in Antiquit. Warwicensib. pag. 581. Tradit preterea vestis Ceremoniale, novis vestibus tirones a bagno prodeuntes donatos, exutis scilicet prioribus, que scutiferorum erant. Joannes Monachus, Majoris Monasterii lib. 1. Post corporis ablutioem ascendens de balnearum lavacro, bisse rectoria ad carnem induitur, cyclada auro texta supervestitur, etc. Historia Caroli VI. Regis Franc. In curru de Parisius exivit cum Ducum, Militum, et Baronum multitudine, copiosa, quam etiam duo ejusdem filii, Ludovicus Rex Sicilie et Carolus, adolescentes egregii, equestres sine medio sequabantur. Nam scutiferorum priorum ceremonias gradatim ad tyronum ordinem ascendendum servantes, tunica lata talari ex griseo bene fuaco uterque indutus erat. Quicquid vero ornamentum eorum equi vel ipmet deferebant, auro penitus carebat. Et simili quoque panno, quo ambo induti erant, quadam portuiculas complicatas, ac sellis equorum a tergo alligatas, deferebant, ut armigerorum antiquorum peregre proficiscientium speciem denotarent. Infra: Indumentis predictis eruti, mox vestimentis nove Militie adornantur. Alia quippe erant vestimenta tyronum, alia Militum, que et qualla in hisce occasionibus fuerint, accipe ex Computo Stephani de la Fontaine Argentarii Regis. Incipiente a 28. Augusti ann. 1350. Pour Monseig. le Duc de Bourgogne, premierment pour le Sacre du Roy une cote hardie d'Escuier et un chaperon d'un brun marbre fourré d'agneaux noirs. Item de mesme une houce senle et un chaperon sanglé. Item une robe d'Escuier d'un marbre brun de 4. garnemens et chaperon fourré d'agneaux blancs. Item pour sa Chevalerie une robe d'un pers de 4. garnemens, et chaperon fourré de menu vair. Item pour sa Chevalerie une robe de 4. garnemens, et chaperon d'un vert fourré d'un menu vair. Item une cote d'un samit vermeil fourré de menu vair, couvert le menu vair de cendal vermeil. Item un mantel de samit vermeil fourré de menu vair.

In eodem Computo Des mises en ce terme pour la Chevalerie du Dauphin et de ceux qui furent Chevaliers en sa compagnie, c'est assavoir le Duc d'Orléans, le Comte d'Anjou, le C. d'Alençon, le Comte d'Estampes, M. Jean d'Artois, le Comte de Dammartin, le Visconte de Thouraine neveu du Pape, et le Seigneur de l'Escun, etc. Draps d'or et de soye à faire robes pour ladite Chevalerie. Pour 7. pieces de samit vermeil à faire cotes et manteaux, lesquelles cotes furent fourrées de menu

vair pour le Dauphin, etc. la veille de leur Chevalerie, etc. Pour 23. pieces et demye de drap d'or de plusieurs facons, c'est assavoir 6. nacié d'or 40. escus, la piece d'racamas et demy d'or 30. escus la piece. 2. autres racamas 25. escus la piece, et 4. mattabas d'or 20. escus la piece, tout à faire cotes et manteaux semblables, comme des samits dessus dits le jour de la Chevalerie desdits Seigneurs, etc. Draps de laines pour lesdits Seigneurs à leur Chevalerie. Pour 41. aunes de sanguine Morés et de bruns magbri: ensuivant ladite couleur, c'est assavoir une sanguine de 38. ll. par. 5. aunes de semblable 32. s. par. l'aune, et 15. aunes d'autre roye 30. sols par. l'aune, tout pour faire cotes hardies fourrez d'agneaux noirs, et houces senles à chevaucher pour lesdits Seigneurs en estat d'Escuier, etc. Pour 90. aunes de brun marbre en plusieurs pieces de la grant maison de Bruxelles, etc. tant pour faire robes aux Seigneurs dessus nommez qui furent Chevaliers, chacune de 4. garnemens fourré d'agneaux blancs pour leur Etat d'Escuier, excepté le Seigneur de l'Escu, qui n'en ot point, ne desdites cotes hardies. Pour 151. aunes de brunette en plusieurs pieces de la petite maison de Louvain tant pour faire à chacun desdits Seigneurs qui furent Chevaliers, couvertoir et demy fourreurs d'Escuier de Calabre à couvrir leur lits pour ledit estat d'Escuier 20. s. par l'aune, etc. Pour 4. ecarlates vermeilles de Bruxelles, etc. 2. yraignes de la grant maison de Louvain, etc. tout faire semblables couvertoirs fourrez de menu vair aux Seigneurs dessusdits pour leur estat de Chevalerie, et 3. cotes et 3. manteaux pour le Visconte de Thouraine, le comte de Dammartin, le Seigneur de l'Escu devant nommez pour la veille de leur Chevalerie. Pour 10. draps de 2. couleurs pers curé et vert encre la grant maison de Bruxelles tout à faire 2. paires de robes chacune de 4. garnemens pour M. le Dauphin, et pour ceux qui furent chevaliers en sa compagnie, excepté le Seigneur de l'Escu, etc. Pour 21. aunes de 2. royes de Gant de 2. pieces, à faire rineaux pour le Corps et pour commun de Monsieur le Dauphin pour cause de ladite Chevalerie, etc. Pennes et fourreurs pour ladite Chevalerie. Pour fourrer une cote hardie d'un drap moret que M. le Dauphin ot à chevaucher en son estat d'Escuier, une penne d'agneaux noirs et un chaperon fourré de mesmes, 7. llv. pour fourrer audit Seigneur une robe de 4. garnemens pour ledit Etat. 2. pennes d'aigneaux de l'ague. Chaperon et demy d'aigneaux d'Arragon, et 4. peaux de semblables aigneaux à faire poignes, etc. Pour fourrer un couvertoir et demy de brunette noire que ledit Seigneur ot pour ledit estat d'Escuier. 2. fourreurs de dos de Calabre, etc. Pour fourrer la cote et le mantel de samit vermeil que ledit Seigneur ot la veille de sa Chevalerie pour ladite cote une fourrure de menu vair tenant 150. ventres, pour manches fourrées à plain 40. ventres, et pour le mantel 200. pour fourrer la cote et le mantel de drap d'or esquels ledit Seigneur fu Chevalier, pour la cote 20. ventres de menu vair et pour le mantel une fourrure d'ermine, etc. Pour faire un couvertoir et demy d'escarlade que ledit Seigneur ot pour son estat de Chevalerie 2. fourreurs de menu vair, etc. Pour fourrer deux paires de robes l'une de pers azuré, et l'autre de vert encre chacune de 3. garnemens pour les quatre surcos, 4. fourreurs de menu vair tenant chas-

cune 200. ventres pour les 2. manches de surcot, etc.

Ibidem: Chambres pour ledite Chevalerie. Pour onze pièces de cendaux noirs des larges, etc. pour faire trois contrepoinces noires pour les 3. chambres d'Escuierie du Dauphin, du Duc d'Orléans et du Comte d'Anjou, etc. Pour 6. pièces de toiles taintes à faire l'envers desdites contrepoinces, etc. Pour 12. tapis noirs de laine, contenant chacun 4. aunes et demie, qui sont sur tout 54. aunes carrées; c'est à savoir pour chacun desdites chambres noires 4. tapis, un au chevet, et 3. par terre autour du lit 16. a. par l'aune. Pour 4. sarges noires de Caen à couvrir le lit du Comte d'Alençon, du Comte d'Estampes, etc. Pour leur état et chambre d'Escuierie, etc. Pour 78. pièces de cendaux vermeux en grains pour faire six chambres garnies, chacune de grant contrepoince, et de 8. courtines pour Mess. le Dauphin, le Duc d'Orléans, etc. Pour leur état de Chevalerie, pour 16. pièces de toile printe à faire l'envers, etc. Pour 8. pièces de samit vermeil, etc. et 8. pièces de cendaux vermeux en grains, etc. Pour 4. quarreaux pour lesdites chambres, c'est à savoir pour chacun 6. quarreaux, desquels les 2. sont grans pour l'Oratoire, les quatre petits pour 80. aunes de toile vermeille à faire l'entour, etc. Pour les coutils desdits quarreaux, etc. Pour 42. tapis vermeux, etc. pour parer les 6. chambres desdits Seigneurs dessus nommez pour leur état de Chevalerie; c'est à savoir pour la chambre de chacun Seigneur un tapis armé aux cornes de ses armes, desquels tapis il en a un au chevet tenant quatre aunes de long, et 2. de l. 4. tapis à mettre autour le lit et sur la couche, tenant chacun cinq aunes de long, et 2. de l. Et les autres deux tenants chacun 4. aunes de long, et 2. de l. pour couvrir les sommiers, etc. Pour 4. pièces de cendaux noirs de larges, pour faire contrepoince pour ledit Vicomte de Thouraine neveu du Pape, pour son état d'Escuierie, etc. Pour faire une chambre garnie de grant contrepoince de 8. courtines pour l'état de Chevalerie dudit Visconte, etc. Au compte commençant au 1. Juillet 1351. Messire Nicolas Braque, (Trésorier de France) Chevalier nouvel, pour fourrer un mantel d'hermine vermeille pour le jour de sa chevalerie, un mantel de gros vair. Pour fourrer un couverteur à couvrir le lit dudit Chevalier nouvel le jour de sa Chevalerie, une penne de gris de 18. tires. Ledit Chevalier nouvel pour fourrer 2. paires de robes, l'une d'un vert, et l'autre d'un pers, chacune de trois garnemens, pour le jour de sa Chevalerie. Vide Seldenum de Titulis honorariis, 2. part. cap. 5. § 34. pag. 774. 2. Edit.

Ita loti novi tyrones, in Ecclesia pernoctabant, orationibus vacabant, et proximo crastino sacrae intererant Liturgiae, quod ex Inguilo supra attigimus. Historia Caroli VI. Insignes vero adolescentes predicti habitu eodem quo prius ante Martyres reducuntur, ut ibidem, sic autem antiquitus inolevit, in orationibus pernoctare. Froissart. 4. vol. cap. 63. de Militia 4. Regularum Hiberniae: Et ad hoc veillerent toute la nuit ces quatre Rois en la dite Eglise, et au lendemain à la messe, et à grant solennité ils furent faits Chevaliers. Le Roman de Girard de Vienne MS.

Li Damoiseil si eient mult à prier,
Devant le Roi se vont agenouiller
Font homaige voiant mult Chevalier,
Et l'Empereres les a fait redrecer
Ses Chevaliers omprist à arenier
Premerement adoberai Renier.

Et de Girard furent mes Escuier.
Dient François, bien fait à otreier
Chemises et braves sportant à Renier,
Chemises de pelles, soiers de Montpellier,
Et des lui vestent un froc hermine cher,
Et un bliaut, que et fait costaler,
Un mantel riche, qui valoit meist denier,
Out affublé au noble guerrier.
Pour serger eir l'un meisme au moestier;
Car c'est Constant à nouvel Chevalier,
Après qu'il dote ses garnemens haillier,
Dont eir Mess. et Dame Dou proier,
Que il li dote honor et sel honneur,
Et à droit terre tenir et justier.
Après le Messe en noit mesd Renier,
Por adober el grant palais prier.
Ses garnemens li font appareiller,
Chescuns de fer qui moult font à proier.
Et des li vestent un blanc surcot dobler,
El chef li legent un vert bliaut vermeil;
Li Rois li galeit un riche braco d'acier,
Et col li fait l'Empereres à vis fer.
Puis li a dit, Soyex prodome, Renier,
Merçi, Bone Sire, ce dit li frans guerrier,
Si sera-je, se Deuz me veut aider,
L'en li emaine un surcot deoier.
Li Bars monte par son manestre escur,
Al col li pend un escu de quarier,
Et à son poiz un roit tranchant espié,
Fait un saisis sur l'adobant corer,
Qui li roit ses espores brocher,
Et par la cort et gueschir et calaiser,
Et s'en espede brandir et paonoier.
M'. le deest aloer et proier.
Fo:ment le loent li prodome Chevalier.

Et eadem ceremonias, iocose licet ac facete, perstringit le Roman d'Audigier MS. in Bibl. Coislin.

Haberr' a opt vestu
Blanc et legier,
Quinte sois de marchais
Costa l'astrier
En son chief li lacereit
Heume d'acier.
Qui trois ans fut en gaiges
Por un denier
Tiers li coisi l'espée
Qui moult l'ot cher
Plus mauvais venesor
De lui ne quer
La painne li done
Sor le colier,
Que d'un genoil li fait
Agenouiller.
En la place li traient
Son bon destrier;
Et ce fu Audigon
Qu'il ot tant cher,
Audigier i monta
Pas son lestrier.

In hisce sacris ceremoniis cingulum Militare conferatur novo Militi ab aliquo Principe aut Magnate, data, ut solenne erat, alapa militari, sacra faciente Episcopo aut Sacerdote, ensemble benedicente: cujus ritus exempla produnt præ cæteris Magnum Chronicon Belgicum ann. 1247. ubi de Militia Willelmi Comitis Hollandiæ Imperatoris electi qui sacra faciente Cardinali, a Rege Bohemiæ gladio accinctus est, impacto in collum tyronis lectu: et Vincentius in Annalibus Hannoniæ cap. 37. ubi de Militia Guillelmi Hannoniæ Comitis Ostrevanti, quem a Guillelmo Comite patre cingulo donatum scribit, Episcopo Cameracensi sacra faciente. Vide Alapa militaris.

Interdum Militiæ cingulum ab Episcopis et Abbatibus ipsis conferebatur in ipsa Ecclesia, sacris vestibus indutis. Tabularium S. Martini de Hastings in Anglia laudatum a Seldeno ad Eadmerum Terras censuales non donet (Abbas) ad feudum, nec Militas nisi in sacra veste faciat (Charl. Henrici I. Regis Angliæ pro Monasterio Radingsi, Terras censuales non donet (Abbas) ad feudum, nec faciat Militas nisi in sacra veste Christi, in qua parulos suscipere modeste caveat, etc. A Lanfranco Dorobernensi Episcopo Militiæ cingulum accepisse eundem

Hericum, postmodum Angliæ Regem, Primum cognominatum, tradunt Ordinaribus lib. 8. pag. 655. Willelmus Malmesb. lib. 4. de Gest. Angl. pag. 120. et Matth. Paris ann. 1088. ut Balduinum Comitem Guinensem a S. Thoma Archiepiscopo Cantuariensi in Capella S. Catharini apud Montorum, Lambertus Ardensis pag. 112. et Chronicon Andrense pag. 456. Robertus Bourron in Merlino, ubi de Arthuri Regis Militia: Par le commun Conseil, et par l'accort des Barons, fit l'Archevesque Artu Chevalier, et cele nuit veilla Artus à la maistre Eglise dusques au lendemain au jour qu'il fut ajourné.

Sed et ipse summus Pontifex Imperatores, Reges, alioque promiscue Nobiles Milites facit, ut est in Ceremoniali Romano lib. 1. sect. 5. et 7. apud Odoricum Rainaldum ann. 1204. num. 72. Ughellum tom. 1. part. 1. pag. 367. tom. 5. Histor. Francor. pag. 878. etc. Vellum tamen et interdictum in Concilio Londoniensi ann. 1102. vs Abbates faciant Milites, apud Eadmerum lib. 3. H. st. pag. 68. et Willem. Malmesburiensem, uti jam supra monuimus.

Ensis porro quo accingebatur Miles, altari ab ipsomet imponebatur. Joannes Sarisburiensis lib. 6. Polycrat. cap. 10: Inolevit consuetudo solennis, ut ea die qua quisque Militari cingulo decoratur, Ecclesiam solemniter adeat, gladioque super altare posito et oblato, quasi celebri professione facta seipsum obsequio altaris devoveat, et gladii, id est, officii sui jugem Deo spondeat famulatum. Quæ quidem ipsissima verba descriperunt Helinandus Serm. 8. in Festum omnium Sanctorum, Vincentius Belvac. lib. 29. cap. 131. [Philippus de Pergamo in Catone moralizato 2. part. Proemialis cap. 14.] et Nicolaus Uptonus lib. 1. de Militari officio cap. 14. Petrus Blesensis Epist. 94: Sed et hodie tyrones enses suos recipiunt de altari, ut profiteantur se filios Ecclesie, atque ad honorem Sacerdotii, ad tuitionem pauperum, ad vindictam malefactorum, et patriam liberationem, gladium accepisse. Quippe gladius quo accingebatur novus Miles, præcipuum fuit semper Militaris ordinis argumentum. Hinc accingi gladio dicuntur qui fiebant Milites. Chronicon Reicherspergense ann. 1165: Henricus Rex accinctus est gladio in Pascha. Et ann. 1192: Ibi etiam in eadem solennitate et in presentia Imperatoris accincti sunt gladio Tux Suse, Dux Bavarie, etc.

Inde est etiam quod le Roman de Blanchandin MS. canit:

Quar nos ne ceignoit branc d'acier
Adonc s'il n'estoit chevalier.

Neque tamen semper in hisce occasionibus gladius ab ipsis, Pontificibus Militi accingebatur; sed ipsemet interdum Miles de altari acceptum lateri suo aptabat, siquidem majoris dignitatis esset Princeps. Rodericus Toletan. lib. 9. de Reb. Hispan. cap. 10. de Rege Fernando: Et tertia die ante festum S. Andreae in Regali Monasterio prope Burgis celebrata Missa a venerabili Mauricio Burgensi Episcopo, et armis Militaribus benedictis, ipse Rex suscepto gladio ab altari, manu propria se accinxit cingulo Militari; et mater sua Regina nobilis ensis cingulum deaccinxit. Idem de Alfonso I. Rege Portugalliæ refert Chronicon Gothorum, seu Lusitanicum, editum ab Antonio Prandoano, sub æra 1163. Infans inclutus dominus Alfonso Comitis Henrici et Regine D. Tarasie filius, D. Al-

fons nepos, habens etatis annos fere 13. apud sedem Zamorensis ab altario S. Salvatoris ipse sibi manus propria sumpsit militaria arma, et ibidem in altare indutus est, et accinctus militibus armis, sicut moris est Regibus facere, in die sancto Pentecostas. Adde Raimundum Montanerium cap. 297. Quis quidem Regum Hispanicorum morem spectant, qui coronam non ab Episcopis, aut Archiepiscopis, sibi imponi patiebantur, sed ipsimet capitibus suis de altari sumptam aptabant, ut est in Chronico Petri IV. Regis Aragonum lib. 2. cap. 9. apud eundem Montanerium loco laudato.

Et hæc quidem erat Principum majoris dignitatis prærogativa, ut recte monuit D. Cangius; cæteri quippe Milites ab alio ense accingebantur: quod mire illustrat le Roman de Partonopeus MS.

Costume fu donc à cel tens,
L'espée que fust, folie en ens,
Que li ceignoit nus lui espée,
Et li n'avoit la teule armée.
S'espée à son col li pendoit
Tant que ses sires li prenoit
Pour ceindre li et metre au lés,
Puis en faisoit ses volonités.
Pour ce sont li vallet armé
Et devant li dame amené.

Infra:

A tant Meilor prent s'espée
Si li a bel du col ostée,
Des rangs fermement le ceint
Par les liaz et bien li estraint.

Neque iis opponendus Petrus Blesensis supra laudatus, cum indiscriminatum scribit Tyroneis enses suos recipere de altari. Id unum quippe vult gladium a Pontificibus de altari acceptum tyroneibus accingi.

Solemne sacramentum præstant Tyroneis, de quo idem Petrus Blesensis ibid.: *Omni se juramenti vinculo Milites obligant, quod starent pro Reipublicæ statu, quod in acie non fugerent, et quod vitæ propriæ utilitatem publicam præhaberent.*

Creabantur autem Milites variis modis, inquit Nicolaus Uptonus lib. 1. de Militari officio cap. 3. *Videlicet per balneum, qui modus observatur in Anglia, et aliis regnis ubi regnat pax. Item creantur Milites per aliquem Principem, seu principalem Capitaneum in villarum obsidionibus, castrorum, vel fortalitorum, et hoc diversis modis. Si forte assultus fiat, seu faciendus fuerit, tunc creandus in Militem portabit gladium in manibus, de principali Capitaneo obsidionis petens, ut ipsum creet in Militem, qui quidem Princeps seu principalis Capitaneus capit gladium prædictum de manibus ordinandi, et ipsum percussit, dictum gladium tenendo ambabus manibus, cum eodem nominando eum Militem sic percussum. Qui quidem Princeps tenetur alium veteranum Militem eidem assignare, qui sibi calcaria deaurata præparabit, et secum transibit ad assultum faciendum. Item idem modus observatur in creatione Militum ad mineram, sed veteranus ille, cui novus tiro committitur, vigilabit nocte sequenti cum tirone in minera supradicta. Item creantur Milites in bellis campestribus, ubi idem modus creationis observatur, qui in assultibus exercetur. Complura ejusmodi Militum creatorum in occasione bellis exempla suggerunt Fulcherius Carnot. lib. 2. cap. 10. Froisart. 2. vol. cap. 125. 159. 164. 3. vol. cap. 14. 75. 4. vol. cap. 18. Monstrelletus 1. vol. cap. 47. etc. 2. vol. pag. 216. Dor-*

ronvillæus, etc. Adde Tillium, et Savaronem in Tractatu de Ense Francico pag. 27.

Porro quivis Militari honore donatus, alium Militem facere poterat. [A rege tamen postea confirmandum, ut videre est infra in voce Militatio.] Charta Nobilitationis ann. 1377. descripta a Casmusato in Antiq. Trecentis: *Ita quod Nicolaus et ipsius liberi et tota posteritas eorundem masculina quandoque et a quocunque Milite voluerint, Militis cingulo valeant decorari.* Monstrelletus 3. vol. sub ann. 1452: *Quand tous furent approchez de leurs ennemis, le Seigneur de Saveuses fit Chevalier de sa main ledit Comte de Estampes, qui ne l'estoit pas encore, lequel Comte en fit incontinent autres cinquante deux, etc.* Vide Nicolaum Uptonum lib. 1. de Militari Officio cap. 2. et Auctorem Somnii Viridarii. In Aragonia, *Infantio potest per quemlibet Militem promoveri ad Militis dignitatem, alii non nisi per Dominum Regem, vel alium de ejus speciali mandato, exceptis civibus honoratis civitatis Cesaravagustæ, qui ex privilegio antiquitus dictæ civitatis concessio, possunt per quemlibet Militem promoveri ad Militis dignitatem.* Ita Ob servantia Regni Aragonum libro 6. titulo de conditione Infantionatus. Unde Michael del Molino in Repertorio Fororum Aragonum pag. 221. *Miles potest promoveri in Militem quencunque infancionem.*

A feminis Militare interdum cingulum indultum Militibus testatur Ordericus Vitalis lib. 11. pag. 825: *Sicilia quoque Philippi Francorum Regis filia, quæ Tancredi uxor fuit, Gervasium Britonem Dolensis Vicecomitis filium Militem fecit, aliosque plures armigeros Militibus armis contra paganos instruxit.*

Quo magis Militis dignitas illis traretur, atque ad eam obtinendam promptius excitarentur adolescentium animi, statutis privilegiis atque honoribus gaudebant Milites, qui alius Militari honore necdum donatis negabantur, licet natalium nobilitate etiam Milites ipsos præcellerent: hinc solis Militibus concessum ut ad Baronum mensam sederent, cujus moris exemplum insigne refert Continuator Nangii ad ann. 1378. ubi de convivio quo Carolus V. Rex Franc. Carolus IV. Imper. et Romanorum Regem ejus filium excepit: *Et fu l'assiete telle qui s'ensuit: L'Evêque de Paris premier, le Roy, le Roy des Romains, le Duc de Berry, le Duc de Brabant, le Duc de Bourgogne, le Duc de Bar, et pour ce que deux autres Ducs n'estoient pas Chevaliers, ils mangerent à une autre table.* Vide Loiselum in Instit. lib. 1. tit. 1. art. 14. Idem obtinuit in Hispan. et Aragon. Leges Alfonso III. seu Partit. part. 2. tit. 21. leg. 23. *Nin otros ninguno non debe ir a ofrescer, nin a tomar la paz ante que ellos, nin al comer non debe assentarse con ellos escudero nin otro ninguno si non Cavallero.* Constit. pacis et treugæ Jacobi I. Reg. Aragon. ann. 1234. art. 9. *Item statuimus quod nullus filius Militis qui non sit Miles, nec ballistarius, sedeat ad mensam Militis, vel Domine alicujus, nec calceat caligas rubeas, nisi sit talis qui secum Milites ducat.* In Append. Marcæ Hispan. col. 1490. Observant. regni Aragon. lib. 6. tit. 1. num. 21: *Item in Aragonia nullus filius Militis, in mensa Militis sedet, donec fuerit factus Miles.* Hæc post D. de Lauriers in Gloss. Jur. Gall. voce Chevalier [Aque solis militibus concessum ut cum Baro-

nibus, quorum mensæ assidebant, conversarentur. Quem morem a veteribus Gallis hauserant, qui suos liberos, ut scribit Cæsar de Bello Gall. lib. 6. cap. 16. nisi quum adoleverint, ut munus militiam sustinere possint, pajam ad se adire non patiantur; filiumque puerili ætate, in conspectu patris assistere, turpe ducunt. Hinc militiam apud Anglo-Saxones emancipationis nomen potius erat, quam conditionis aut dignitatis, ut apud veteres Germanos secundum Tacitum. Vide Hickea in Præfat. Thes. Septemtr. pag. xxvij. Proprio sigillo non utebantur, nisi Milites. Vide Sigillum. Videtur præterea hæc fuisse Militum prærogativa, ut qui Militiam nondum consecutus erat, exercitui præesse non posset. Le Roman de Rou MS. ubi de Haroldo:

La le fist le Duc Chevalier,
Armes et dras li fist baillier
A lui et à ses compagnoes,
Puis l'envoya sus les Bretoes.

Milites, armis et vestitu ab aliis distinguiebantur, ut colligitur ex Chartul. Belliloc.: *Per omnes curtes seu villas imponimus judices servos in tali conventientia, ut nullus ex illis neque de posteris eorum efficiatur Miles, neque ullus portet excutum neque spadam, neque ulla arma, nisi tantum lanceam et unum esperonem: non habeant vestem scissam ante vel retro, sed tantum clausuram fiant.* Vestibus curtis utebantur, quo ad exercitia militaria expeditiores essent. Lit. remiss. ann. 1394. in Reg. 147. Chartoph. reg. ch. 49: *Pour ce que Michiel Alart reparoit souventefois avecques les seigneurs et gentilhommes du pais demourans à Yury et ailleurs environ, et estoit vestu court, icellui Mignot par envye ou autrement... dist audit Michiel par maniere de moquerie, s'il vouloit estre gentilhomme charpentier ou maçon, et qu'il seroit l'autre année vigneron.* Vide in Arma 1.

Milites, qui pro aliis sponsores erant, prisonem saltem intra castrum vel urbem tenere cogebatur, cum rei promissæ ab eis, quos fidejusserant, non fuerat factum satis. Charta Gilon de Flagiaco milit. in Chartul. Guill. abb. S. Germ. Prat. fol. 292. v. col. 1: *Me constitui plegium per fidem pro tam corporalem, ita quod si dicti abbas et conventus dampnum vel detrimentum paterentur in aliquo de præmissis, ego post quindecim dies, postquam a dicto abbate fuero requisitus, tenebo prisonem apud castrum Meleduni infra villam, sicut alii Milites tenere debent, nec inde recedam donec de dampnis et de prædictis dictis abbati et conventui illatis erit satisfactum plenarie, vel dominum Milonem de Loco sancto generum meum, vel alium militem ydoneum ad voluntatem dicti abbatis pro me faciam tenere prisonem infra prædictum castrum Meleduni modo supradicto. Vide Obstaculum.*

Ad Militiam capessendam nulla fere erat ætas definita: interdum erim præmature dabatur, ut de Ethelstano Anglorum Rege narrat Wilhelmus Malmesbur. lib. 2. cap. 6. Baldricus Abbas Burgundensis de quodam Milite quindenni mortuo:

Ante dies assumpsit Militis arma

Interdum ubi per ætatem licebat, ut de Willelmo Notho Idem Malmesburiensis scribit lib. 3. pag. 95. Sæpe infra ætatem, hoc est, ante annos majoritatis seu annum 21. ut est apud Matth. Paris in Charta Joannis Regis pro libertatibus

Angliæ pag. 178 ac proinde antequam in bella eundi ac pugnandi ætatem haberent, quæ fuit ann. 21. ut est in Statutis S. Ludovici lib. 1. cap. 71. Scribit Joinville noster pag. 98. Principem Antiochenum annos 16. natum Militem factum a S. Ludov. Rege Franciæ. Vide *Sigillum*.

gentis ac natalium nobilitas necessaria erat, ut quis Militiam consequeretur, maxime apud nostros. Charta Beatrix Abbatisse B. Marigæ Suesion. ann. 1271: *Exceptis Clericis, Militibus, gentibus religionis, et exceptis omnibus, qui Milites esse possunt originis ratione, id est, Viris nobilibus.* Guntherus lib. 2. Ligurini de Longobardorum gente:

Utque suis omnem deperdere finibus hostem
Possit, et armorum patriam virtute laeri.
Quoslibet ex humili vulgo, quod Gallia fœdum
Judeat, attingi gladio concedit equestri.

In Regesto 2. Parlam. fol. 46. et 58: *Omnes Niterneus emendam fecit domino Regi, eo quod fecerat Milites duos filios, Philippi de Borbonis: et scriptum fuit Comiti N. vernensi, quod dictos duos factos Milites ad dominum Regem mitteret. Et quia dicti duo filii Philippi de Borbonis non existentes adeo Nobiles ex parte patris, quod Milites fieri deberent, se fecerunt fieri Milites, emendaverunt hoc domino Regi, et solvit eorum quilibet 1000. lib. Turon. et Milites remanserunt, ut postea emenda fuit moderata ad 400. lib. Ibid. fol. 51. et 52. in Parlamento Pentecost. Dictum fuit, quod non obstante usu contrario ex parte Comitum Flandrensis proposito, non poterat, nec debebat facere de villano Militem, sine auctoritate Regis.* Apud Alamannos, ex Imperatorum Constitutionibus, Milites fieri non poterant, qui de genere Militum non nati erant, uti testatur Petrus de Vineis lib. 6. Epist. 17. Ita etiam obtinuisse apud Aragonenses colligitur ex Statuto Jacobi I. Regis Aragon. ann. 1234. quo nullum fieri ab aliquo Militem, nisi filium Militis, vetat: et apud Siculos ex Constitutione Rogerii Regis, quæ habetur in Constit. Sicul. lib. 3. tit. 39. § 2. [8 milia leguntur in Statutis MSS. Caroli I. Regis Siciliæ cap. 188.]

Secus tamen observatum in aliquot Gallia: provinciis testatur sequens Charta ex Chartophylacio Regio, scripso Ordinationes I. fol. 227: *Nos, etc. Notum facimus quod usus et consuetudo sunt, et fuerunt longissimis temporibus observatæ, et tanto tempore quod in contrarium memoria non existit, in Senescallia Bellicadri, et in Provincia, quæ Burgenses consecuerunt a Nobilibus et Baronibus, et etiam ab Archiepiscopis, sine Principis auctoritate et licentia, impune cingulum Militare assumere, et signa Militaria habere, et portare, et gaudere privilegio Militari. Die Mart. post oct. Pentec. anno Dom. 1288. Sed et in Charta Philippi Regis Fr. ann. 1286: quæ 300. servi Ecclesiæ S. Aniani, eodem Rege permittebantur tanquam ejusdem Abbate, a Canonice manumittuntur, quidam ex his se Milites inscribunt. Vide Probationes Historiæ ejusdem Ecclesiæ pag. 109.*

A qua lege nonnunquam discesserunt reges nostri. Charta Phil. V. ann. 1289. in Reg. 58. Chartoph. reg. fol. 60. v. *Guarino de Silvanecto de gratia speciali concedimus per presentes, quod licet ipse nobilis non existat, nec a nobilibus originem traxerit, quandocumque et a quocumque sibi placuerit accingi valeat cingulo militari, ad hoc ex nunc nobili-*

tantes eundem ac si fuisset ab utroque latere a nobilibus procreatus. Imo interdum servi, qui libertate donabantur, non solum militiam adipisci poterant: sed, quod mirum videri potest, hisdem concessum legimus, ut ad hanc consequendam non cogentur: haud dubie quod milites præstare tenebantur servitia militaria, quibus, nisi sponte illa suscipiant, ipsos exemptos vult Theobaldus rex Navar. et comes Campan. Charta ann. 1267. ex Cod. reg. 8312. 5. fol. 14. v. *Arons otroyé.* (A Jean de Pampelune, sa femme et ses hoirs, estre frans à toujours... de toute taille et de demanle... en telle maniere que cy c'es-susdit puissent recevoir l'emprainte et l'auctorité de chevalerie, quant il vourront et il leur plaira: et que nous, ne nostre hoir puissent efforcier d'être Chevaliers, se leur volenté n'est. Vide infra in Nobilitate.)

Apud Germanos vero, etiam ab ecclesiasticis nemo miles creari poterat, nisi, ex militari sanguine procreatus. Hist. Ms. Introduct. archiep. Bremens. ex sched. S. D. Schaplin: *Alia solennitas quæ ibidem in introductione archiepiscopo uni convenit fieri, est ista, quod archiepiscopus potest et habet creare Milites ante palatium suum hos, qui ex militari sanguine procreati sunt, et non alios.*

A Militari cingulo arcentur etiam filii Sacerdotum, Diaconorum, et rusticorum, Lege Friderici I. ann. 1187. apud Conradum Uspersensem.

Pædictis addere placet quod apud omnes fere nationes obtinuit, neminem Militem appellatum, nisi qui Militarem ordinem revera consecutus esset. Molinus in Repertorio. *Infanciones nascuntur apud nos, Milites vero fiunt seu creantur: quia sine creatione actuali, seu promotione ad Militiam, nullus potest esse Miles.*

Atque hinc est quæ ipsi etiam Principes et Duces hunc præ se titulum non ferebant, nisi post consecutam militarem dignitatem: qua semel obtenta, eo potissimum titulo gloriabantur. Unde Johannes Dux Britannia: Miles factus, in Charta ann. 1266. sese Militem inscribit: *Johannes Dux Britannia:, Miles, etc.* Haud scio tamen an ejusmodi usus obtinuerit ante sæculum 13. quo circiter ineunte Militis nomenclatura Nobilibus præ cæteris adscribi cepit: adeo ut Miles et Gentil' homo unum idemque sonaret, ut observat Hadr. Valesius in Notit. Gall. pag. 333. ex Charta ann. 1228. quod sibi primum occurrisse monet: *Cum dominus Adam Miles diceret, quod aquam dicti rivi (de Rutello) debet et potest facere currere per terram suam et in fossatis suis, et in terris ac pratis suis: et hac ratione, quia quilibet Gentil' homo, habens libera fœda in Comitatu Campaniæ, potest et debet, quando vult, absque contradictione facere vitaria, etc.*

Qui fuerit Militum Siciliæ apparatus, tradit Chron. ejusdem Regni ad ann. 1222. ubi de coronatione Petri II. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 80: *Forma Militaris apparatus est cum spalteris de cindato et manto de cindato. Item ense munito de argento valoris unciarum duarum vel trium ad plus. Item sella freno et calcariis, deauratis precii vestimentorum ejusdemque coloris præterquam de scarlato et sine infoderatura rayronum.*

Militum alii erant primi, alii secundi,

vel tertii ordinis. Bruno de Bello Saxo-nico pag. 133: *Similiter pacis oscula dederunt ordinis secundi seu tertii partis utriusque Milites.* Wippo de Vita Conradi Salici pag. 428: *Quod omnes Episcopi, Duces, et reliqui Principes Milites primi, Milites Gregarii, quin ingenui omnes, si aliojuy momenti sunt, Regibus fidem faciunt. Ubi Milites primi, et primi ordinis, sunt Barones ac Bannereti, qui educendi vexilla in præliis jus habebant: alii Milites secundi vel tertii ordinis et Gregarii, sunt et quos Chevaliers Bacheliers dicimus, et qui*

MILITES SIMPLICES appellantur, in Constit. Sicul. lib. 1. tit. 9. 10. lib. 2. tit. 3. ubi Baronibus opponuntur. Philippus de Pergamo in Catone moralizato: *Alii qui autem ex nobilibus reperiantur, qui infimum tenent nobilitatis gradum, ut sunt simplices Milites, etc.* Consuetudines Albigenes: *Si inde convicti, aut confessi fuerint, dabunt singuli 10. libr. si fuerint Barones: si simplices Milites, 100. s. Ubi Barones generatim pro Banneretis Militibus accipiuntur. Ita simplices Milites dicuntur Bacellarii in Charta anni 1274. tom. 5. Hist. Franc. pag. 558: *A quolibet simplici Milite 10. sol. etc. Milites minores, Mathæo Paris ann. 1215. Milites mediæ nobilitatis, in Gestis Willelmi Nothi pag. 207. quia mediis sunt inter Barones et scutiferos. At**

MILES SIMPLEX, apud Aragonenses et Hispanos fere cæteros, dicebatur, inquit Vitalis Oscensis Episcopus, qui sui scuti, sive unius scuti vulgariter appellatur, vassallus alicujus præter Regem, vel Regis filium, vel Comitem ex Regis genere descendentem, vel prælatum Ecclesiæ: vel qui ab alio quam a dictis personis Militari cingulo fuerit redimitus. Eximius Petri Salanova Justitia Aragonum libro de Observantiis: *Infancionum alii sunt Rici homines, et non Milites; alii Rici homines, et Milites; alii Menadarii Milites; alii non Milites; alii sunt Milites simplices; alii filii Militum tantum, etc.* Lucas Tudensis æra 961: *Hunc simplicem Militem Castellani nobiles super se judicem exercebant. Rodericus Toletanus lib. 8. de Reb. Hisp. cap. 2: *Conveniunt et simplices Milites, nec non et de pedestri ordine plurima multitudo. Ita cap. 3.**

MILES UNUS SCUTI igitur idem qui Miles simplex, cui scilicet in expeditionibus bellicis eunti non alius Miles vassallus aderat. Charta MS. Petri II. Regis Aragonum ann. 1288. pro libertatibus Catalanæ: *Item quod in omnibus causis feudaliibus, quas nos cum Baronibus vel Militibus Catalanæ habere contigerit, faciamus per Pars Curia: judicari, Barones scilicet per Barones, et Milites unius scuti per Milites unius scuti, et quod dicti Pars possint Accessores sibi eligere non suspectos. Johannes Abbas Laudunensis in Speculo Historico MS. quod desinit in ann. 1380. lib. 10. de Prælio Curtracensi: *Et tant d'autres, que sans les Princes i eust mors 10. Chevaliers bannerets, et onze cens Chevaliers d'un Escu.**

MILES MINOR, idem qui Miles simplex. Litteræ ann. 1289. in Tabular. S. Albini Andegav.: *Fulco de Torallo minor Miles, etc.* Vide supra.

MILITES PARVI, id est, inferioris ordinis, et qui servitium Militare integrum non præstabant. Scacarium Anglicanum, apud Seldenum lib. de Titulis honorar. part. 2. cap. 5. § 17: *Isti sunt Milites de Baronia Drogonis juvenis de Montecuto, de parvis Militibus Comitum Moreton, quorum 3. Milites non faciunt,*

nisi quantum 2. debent facere de ceteris Baronibus Anglie.

¶ MILITES ABBATES, Idem qui Advocati. Vide Abbas. Eodem nomine nuncupatos monasteriorum Campiones, nescio quo vate, tradit de la Colombiere in Theatro honoris pag. 37.

¶ MILITES ABBATIS. Qui ex ejusdem familia est et stipendiis honoratus. Lit. remiss. ann. 1404. in Reg. 159. Chartoph. reg. ch. 76. Guy de Honcourt chevalier de l'abbé de Cherguamp, etc.

¶ MILITES ARMATE MILITIE. Qui militiam armatam profitetur, ad discrimen Militum legalium. Arest. ann. 1377. 19. Jan. in vol. 2. arestor. parlam. Paris. Proponerat insuper predictus consanguineus noster, quod erat Miles armate militie, etc. Lit. oific. Corb. ann. 1394. in Reg. 151. Chartoph. reg. ch. 104. Dominus Mathæus de Sechelles Miles armate militie et dominus temporalis villæ de Sechelles, etc.

¶ MILITES ARMATUS qui censebatur discimus ex Charta ann. 1235. in Archivis S. Victoris Massil. Militem armatum intelligimus armatum briga et caligis ferreis et cum equo armato: Militem sine equo armato intelligimus armatum auspurgato et propuncio et scuto. Peditem armatum intelligimus armatum scuto et propuncio, seu aspergato et cosa seu vappello ferreo et caryan, vel sine caryan vel scutum inter duos pedites.

¶ MILITES IN ARMIS, qui militiam armatam profitetur, ad discrimen Militum literatorum, de quibus mox. Magnum Chronicon Belgicum ann. 1323. Joannes Mandeuil Doctor in Medicina, et Miles in armis, natione Anglicus, qui mirabilem peregrinationem quasi totius mundi, perfecit, et eam tribus linguis explicavit. Charta Armerico-britannica ann. 1419. Dissit que Chevalier d'armes marian: sa fille avec Chevalier d'armes, faire le pouvoit par le don d'un chapeau de fleurs.

¶ MILITES CALIGATUS, in Advrsar. Turnebi lib. 24. cap. 31. a caliga militari utique sic vocatus: sed eo nomine censebatur qui promotionem nullam in exercitu habet.

¶ MILITES CAMINATE, Gall. Chevalier de cheminée. Vide supra in Caminata 1.

¶ MILITES CASATES, Qui casam seu feudum, quod Casamentum vocabant, possidebat. Libert. Mailliaci ann. 1229. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 716. art. 17. Quod si aliquis Militum casatorum Mailliaci atiquem hominem... pro servo suo calumpniaverit, etc. Vide supra Casamentum 1.

¶ MILITES CHRISTI sese inscribent Templarii quod potissimum docemur ex sigillo Chartæ Gerberti Herac, Citramarinorum Templariorum Procuratoris ann. 1190. appenso, apud Perardum in Burgundicis pag. 267. in quo inscriptum, Sigillum Militum Christi. Vide Monasticum Anglie. tom. 2. pag. 997.

¶ MILITES COMITATUS, qui et Milites Parlamenti, dicuntur apud Anglos duo Milites seu Nobiles viri qui ab unoquoque Comitatu ex litteris regis electi, in rebus que ad utilitatem regni spectant, consuluntur. Breve de Sum. ad Parl. apud Th. Blount in Nomolex. Anglie. Quod Milites Comitatus pro Parlamento certunc eligendi sunt Milites notabiles de eisdem Comitatus pro quibus sic eligentur, seu aliter notabiles armigeri, homines generosi de natiuitate de eisdem Comitatus, qui sint habiles exstere Milites, et quod nullus homo sit talis Miles, qui in gradu valetti et inferiori existit, prout in statuto continetur.

¶ MILITES DE CONREDO, Joan. Villaneo, Cavaliere di Corredo, id est, Bene apparati. Vide in Conredium. Blectio Amalr. primog. Aymer. vicecom. et dom. Narb. in capit. Tuscie ann. 1290. Triginta Milites de conredo, nobiles et strenui cum calcariis deauratis, in numero quorum Militum de conredo intelligatur et esse debeat et possit Bromundus de Andusia, marescalcus capitanei infrascripti, nonobstante quod non sit miles cum calcariis deauratis... Quilibet dictorum triginta Militum de Conredo pro dicto soldo et stipendiis habeat et habere debeat sufficientem equum de armis et unum roncimum. Milites de conredo, in Charta ann. 1291. ex Chartoph. reg. Montispepsi.

¶ MILITES PRO CORPORE, Corporis Regis stipator, nostris Garde du Corps. Litteræ Eduardi IV. Reg. Angl. ann. 1474. apud Rymer. tom. 11. pag. 831. Thome Mountgomery Militis pro Corpore nostrique Dapiscidæ, etc.

¶ MILITES DE CUSPIDE. Charta ann. 1288. in Chartul. Pontificac. pag. 136. Willelmus, dictus Herodes, Miles de Cuspide recognovit se vendidisse, etc. Nomen est fortean loci alieujus, qui Cuspis, Gall. La Pointe, dicebatur, nisi sit Miles lancearius. Vide in Lancea.

¶ MILITES DRAGONIS, Ordo militaris apud Hungaros. Vide Draco 3.

¶ MILITES ECCLESIASTICI, ita appellati aliquot Præbendarii in Ecclesiis Cathedralibus Gallie, maxime in Viennensi, ubi duo sunt, Militum nomenclatura, ut auctor est Joannes de Lievre in Antiquit. Viennensib. cap. 54. et Lugdunensi, ubi decem: de postremis, ita Charta Philippi Regis Francie meas. Sept. ann. 1307. pro Ecclesia Lugdunensi. Ab antiquo septem sunt Milites in Ecclesia Lugdunensi, pro jure Ecclesie defendendis et negotiis ejusdem Ecclesie felicitatem promovendis; nos vero volentes inibi cultum augumentari divinum, et defensionem jurem Ecclesie utilius in posterum providere, pro salute anime nostre ac carissime consortis nostre Johanne quondam Francie Regine progenitorum ac successorum nostrorum, tres novas perpetuas et liberas ibidem fundamus Militias, et quamlibet earundem in redditu centum librarum parvorum Turonensium valore dotamus, percipiendarum annis singulis in festo S. Andreæ Apostoli de predictis emolumentis et redditibus, que et quos debemus in civitate, terra, et Baronis Lugdunensis Ecclesie percipere, juxta tenorem presentium litterarum: et ultra predicta nostri tres Milites recipient jure suo in dicta Lugdunensi Ecclesia tantum in omnibus et per omnia, quantum quilibet antiquorum Militum ratione Militie sue consuevit percipere et habere: quorum presentationem et nominationem faciendam Decano et Capitulo dictæ Ecclesie nobis et successoribus nostris Francorum Regibus perpetuo retinemus. Ad quas Militias nos et successores nostri Francorum Reges nominabimus Clericos homines, providos, literarum scientia insignitos, habiles, secundum ipsius Ecclesie consuetudines et statuta, quos sic nominatos et presentatos a nobis decano et Capitulo statim recipere, sine exceptione aliqua, tenebuntur, et jurabunt ut ceteri conditionis sue: quarum Militiarum habilem esse volumus quemlibet presentandum a nobis, quantum aliam dignitatem, personatum, officium, vel administrationem aut pluralitatem beneficiorum, quotquot et quacumque obtinere noscatur: quos tres Milites et familiares nos-

tros esse volumus Clericos, et de nostro ac Regum Francorum consilio, postquam per nos nominati et presentati fuerint, perpetuo retinemus.

¶ MILITES FEUDATI, apud Simeon. Dunelm. ann. 1086. qui feuda Militaria possident, de quibus in voce Feudum.

¶ MILITES FEUDALES, in Tabulario Uzerchensi apud Justellum in Hist. Turenensi pag. 33. sunt Vassalli feudales.

¶ MILITES Ordinis Gartiarii, Chevalier de la Jarretiere, in Charta Henrici Regis Angl. ann. 1452. apud Gotofredum in notis ad Carolum VIII. pag. 631. Ordo Militaris institutus ab Edwardo III. Reg. Angl. ann. 1350.

¶ MILITES GAUDENTES. Vide Fratres Gaudentes.

¶ MILITES GENERALIS FRANCIE appellatur in Charta ann. 1544. apud Rymer. tom. 13. pag. 437. Thomas Bohier: quod ne alicui negotium facessat, monemus has voces interdistingueudas esse, ita ut sic legatur, Miles, Generalis Francie: qua postrema nomenclatura donabatur Præfecti ararii: cujus dignitatis officium aliquando obtinuit predictus Th. Bohier. Ita perinde legendum in Actis de dissolut. matrimonii Ludovici XII. et Johanne Francie, ex Cod. MS. DD. Daguesseau Cancellarii fol. 149. ubi Michael Gaillard Miles generalis Francie dicitur, quod navibus Francie, que Galeaces vocabantur, præfectus fuerit.

¶ MILITES GLADII, qui forma quadam Templariorum omnibus renuntiantes. Christi Militie se adentes, professionem suam signum in forma gladii, quo pro Deo certabant, in suis vestibus præferbant. Ita Arnoldus Lubec. lib. 7. cap. 9. Vide Andream Faxicum, etc.

¶ MILITES GUETI. Ita Vigilum Præfectum vocant nostri, quod nemo hæcæ fungi dignitate posset, qui non esset Miles, seu cingulo accinctus Militari. Arestum Parlamenti 13. Jan. 1457. Quibus consideratis et signanter quod nostra intentio non fuerat, nec adhuc est, quod dictus Joannes de Herlay, nec quisquam alius habeat, vel detineat predictum officium, nisi fuerit Miles, vel per nos in hoc dispensatus, etc. In Regesto Cameræ Computor. Paris. Henricus de Villablanca scutifer scutiferæ Regis commissarius et stabilitus ad officium Militis Excubiarum seu Guetti villæ Parisiensis, nonobstante quod dictus Henricus non sit Miles, prout est consuetum, per litt. Dom. Constabularii, dat. Par. 13. April. 1436. et postea retentus Miles Excubiarum seu Guetti Paris. per litt. Reg. datas apud Lochas 2. Sept. 1498. Officium Militis Guetti, in Charta Joannis Regis Fr. ann. 1354. apud Doubletum pag. 387. in Computo Joan. Avunculi Præpositi Parisiensis, occurrit Robertus de Brisolis Miles Custos Guetti. Quo spectant ista ex formula Præfecti Vigilum urbis Romæ, apud Senatorem lib. 7. Epist. 7. Custos Romanæ civitatis dicetur, quando eam ab intestino hoste defendis.

¶ MILITES HONORARI, nostris Chevaliers d'honneur, qua dignitate donatur Galvanus Dominus de Bailleul. in Computo Joannis Luisier pro auxiliis ad liberationem Regis Joannis Impositis ann. 1367. Vide Hemricurium de Bellis Leodiensib. cap. 41. et Wilsonem de la Colombiere, tom. 1. Theatri honoris pag. 68. 69. Hodie apud nostros hoc nomine indigitantur potissimum qui Regibus adsunt, manumque præbent ad eas de-

ducendas, vllgo *Chevaliers d'honneur de la Reine*.

MILITES DE HONORE: Qui beneficia seu feoda militaria quae honorum appellatione donabantur, a Rege tenebant. Liber Niger Scaccarii pag. 64. *Domini noster Rex Henricus quondam contentione que surrarit inter Milites de Honore de Arundel, de exercitu quodam de Wallis elegit quatuor Milites de Honore de melioribus et legalioribus et antiquioribus... et fecit eos recognoscere servitium Militum de Honore.*

MILITES JESU CHRISTI. Chron. Leop. ad ann. 1316. apud Pez. tom. 1. Scriptur. Austr. col. 917. *Novum ordinem fundavit (Joannes PP. XXII.) militantes contra paganos, quem appellavit Milites Jesu Christi.*

MILES JUSTITIAE. Germanis *Gerichtsherr*. Joannes de Janua: *Miles Justitiae, potest esse una dictio composita: et tunc pertinet ad quoddam officium reddendi justitiam.*

MILES LAICUS. in Charta Roberti Ducis Burgundiae ann. 1297. Occurrit *Richard de Montmorot Chevaliers lay, en arrières dailly de Dijon*, apud Perard. in Burgundicis pag. 343. Philippus *Mouskes* in Hist. Fr. MS. de Philippo Sabauda Electo Valentiniensi, Milite factio in Placentina obsidione:

La fu-il Chevaliers non Clerc
A l'armes tes seuz et fers.
En aus rebert, et crié Valeno.
Del blanc lor charge grief penence.

MILITES LEGALES. Vide *Miles Literatus*.

MILITES LIMITANEI, dicti, ut auctor est Carolus de Aquino in Lex. milit. qui in ripa per cuneos et auxilia constituti in praesidiis, limitem tuebantur. Horum merito saepius occurrit in Jure civili et praesertim leg. fin. de fundis limitrophis: *Agros limitaneos universos cum paludibus, omnique jure, quos ex praesca dispositione Limitanei Milites ab omni munere vacuos ipsi curare pro suo compendio atque estate consueverunt, etc.*

MILITES LINGVARES. Vide *Prosecutor*.

MILES LITERATUS. Matth. Paris ann. 1251. *Henricus de Bathonia Miles literatus, legum terra peritissimus, Dn. Regis Justitarius et Consiliarius specialis.* Et ann. 1252. *Quidam Miles literatus Robertus de la Ho, cui Rex commiserat tutelam Judaeorum, et sigilli sui, quod ad Scaccarium eorundem pertinet, etc.* Milites autem isti literati, si sunt, quos nostri *Chevaliers en Loix* vocabant, id est, qui cum gente nobiles essent, Legum studiis operam impenderant, ut in supremis Regum foris jus dicerent: quosque inde *Domino legum* appellatos, auctor est Duchesnius in Hist. Gandensi lib. 9. cap. 8. ad quorum discrimen Milites alii *Chevaliers en Armes* interdum sese indigitabant, ut ibid. observat lib. 10. cap. 3. de quibus supra egimus. [Charta ann. 1302. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 119. *Carissimus et fidelis noster D. Guillelmus de Plasiano Miles ac Legum Doctor.* Alia ann. 1322. in Maccariis Insulae Barbarae tom. 1. pag. 202. *Concesserunt plenam, generalem et liberam potestatem ac mandatum speciale venerabilibus viris et discretis D. Stephano sapientium Doctori Decretorum et Militi in Ecclesia Lugdunensi, etc.* In Regesto Cancellariae ab ann. 1337. ad ann. 1340. *Monsieur Bertrand de la Casanah, Sire en Loix* dicitur, qui in Charta Latina Legum Doctor. Froissart. I. vol. cap. 179. *Et si convint qu'il pardonnast*

illec la mort de ses trois Chevaliers, le deux d'Armes, et le tiers de Loix, et le Chevaliers de Loix estoit Monseigneur Simon de Bucy. Idem 4. vol. cap. 34. *Or eust venu, qu'un vaillant home et de grand prudence, Chevalier en Loix et en Armes, Bailly de Blois, lequel se nommoit Messire Renaut de Sens, etc.* Occurrunt idem *Milites Legum* apud Monstrelletum I. vol. pag. 105. 143. de quibus agunt etiam Argenteus in tract. de Nobilibus, quest. 14. et Chenutius lib. de Offic. tit. 5. cap. 2. tit. 40. cap. 89. Chartam ann. 1458. apud Perardum in Burgundicis subscribit *Jean de Luicieux Docteur en Loix, Chevalier*. Apud Petrum IV. Ragem Arag. in Chron. lib. 8. cap. 12. occurrit *Misier Rodrigo Dies, qui era Doctore Cavalier*. Scribit praeterea Bartholus ad leg. 1. Cod. de Professorib. qui in urbe CP. *Doctorem actualiter Regentem in Jure Civili per decennium, effeci Militem ipso facto.*

Nullum vero in hanc rem antiquius nobis occurrit momentum quam Charta Leodegarii Episcopi Aptens. exarata ann. 1113. in Chartular. Aptensi col. 13. *Et hoc sit sub sacramento duorum Militum Legalium Chevaliers le Lecturs* eos vocat le Roman de la Rose MS.

Qu'il veult pour la foy defendre
Quelque Chevalier emprendre
Ou soit d'Armes, ou de Lectures.

Qui quidem titulus quemadmodum et in re militari, his tantum concessus videtur qui doctrinae suae atque industriae in litteris, legibus et conciliis specimen ediderant. Hinc est, ut observat eruditus Auctor Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 130. quod si qui Dalphinia a Consiliis erant, natalium licet nobilitate insignes, eo tamen nomine non donabantur, nisi prius per aliquot annos officii suis diligenter functi fuissent. Milites interdum etiam nude nuncupabantur. Chron. S. Michaelis Viridun. apud D. Calmet. tom. 2. Hist. Lotharing. col. 47. *Habebat quendam Militem secum perditissimum loquacem, qui Albertus de Othonis villa dicebatur, qui aliquando dom. de Salmis Consiliarius assisterat.* Hinc

MILES DICTUS in Italia Potestatis primus Assessor. Statuta Astens. f. 5. v. *Potestas vero Militem suum, vel alium Assessorem... cum ipsis officialibus mittere teneatur, etc.*

MILES UTRISQUE MILITIAE. Qui armatam nempe profiteretur simul et literatam seu legalem. Ita inscribitur nobilis vir dominus *Anselmus de Salinis*, in Charta ann. 1371. in Obitu. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 5191. fol. 281. r.

MILES MERCERIORUM. Vide *Mercurius*.

MILES MONACHUS. Idem qui *Advocatus*, qui et *Abbas Miles* dicebatur. Vide *Abbas*. Sententia arbitratis ann. 1248. in Tabul. S. Vulmari dice. Bonon. *Universis presentes litteras inspecturis W. dictus Monachus Miles et dom. de Courset, Isaac Miles et dom. de Wirs, etc.*

MILES PER NATURAM, genere Militari ortus, vir nobilis. Fori Leirensis in Lusitania editi a Brandaono tom. 3. Monarch. Lusitan. *Miles de Lereina stet pro meliore Milite de tota terra Regis in Judicio, et peon pro meliore peon.* Ibidem: *Si Miles per Naturam perdidit ibi equum suum, et recuperare non potuerit, semper stet in foro Militis. Alius vero Miles qui non fuerit per Naturam, si perdidit, stet in foro Militis per duos*

annos: deinde si non habuerit, det rationem.

MILITES ORDINIS FIDEI JESU CHRISTI. Vide *Ordo fidei in Ordo 6.*

MILITES ORDINIS S. JACOBI. Charta Phil. Aug. ann. 1118. ex Cod. reg. 8449. 2. 2. fol. 85. v. *Donatus in elemosinam fratribus ordinis Militie S. Jacobi quicquid habemus apud Villam novam de warena sub colle Montisfalcomis.* Alia ann. 1214. in Chartul. Campan. fol. 117. r. *Ferrandus Petri provisor ordinis Militie S. Jacobi contra portus Hispanias, etc.*

MILITES PACIS ET FIDEI. Vide *Innocentium Cironum in Notis ad Decret. Honorii III. PP. pag. 50.*

MILITES PARLIAMENTI, apud Anglos appellantur, qui ab unoquoque comitatu electi parlamento intersunt. Chron. Angl. Th. Otterbourne edit. Hearn pag. 192. *Scorum vero pro Militibus parliamenti; qui non fuerunt electi per comitatum (i. comitatum) ut nos exigit, sed per regiam voluntatem.* Vide *Milites Comitatus*.

MILES PELTUS. Quod ex genere Gothorum oriundus esset, cognominatur. Bernardus de Andusia, in Charta ann. 1026. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 173. Vide *Pellus*.

MILES PLEBEIUS, in Chronico Gotthico Lusitanico tra 1200. *Pridie Kl. Decemb. in nocte S. Andreæ Apostoli, civitas Paça, id est Begia, ab hominibus Regis Portugallie Dom. Alfonsi videlicet Fernando Gonsalvi, et quibusdam aliis plebeis Militibus nocte invaditur, et viriliter capitur.* Ubi *Milites plebei* videntur appellari quibus Equites, qui opponebantur pedibus. Fori Leirensis. *Quidquid homo de Lereina in terra Saracenorum lucratus fuerit, det quintam partem Regi, praeter equos, quos debet accipere Alcaide de Lereina, et facere inde novos Milites, et dare his, qui perdidit suos.* Infra: *Peon si habuerit equum, stet Miles, si vult. Rursum: De pugna que fuerit in fada, si Miles fuerit victus, det 10. solidos: si peon, quinque.* Hos *Cavalleros villanos* vocant Fori Alcaçoneses tra 1267.

MILES DE QUATUOR FAMILIIS, Gallis, *Gentilhomme de non et d'Armes.* Joannes Longinus in Actis S. Stanislai Episcopi Gracov. n. 162. *Milites de quatuor familiis et generationibus, qui ampliorum in illo parricidii facinore gessisse ferantur principatum, videlicet ferentes labarum cum cruce in campo celestino, etc.* Vide *Dissertationem nostram ad Joiviam de hoc argumento.*

MILITES REGIS, dicebantur Milites qui ex domo Regia, et ex ejus peculiari familia erant, ac stipendiis honorati. Ejusmodi complures recensent Chartae veteres, in Hist. Bethuniensi pag. 157. sub. ann. 1249. *Dom. Amalricus de Meudon Domini Regis Miles.* In Computo Ballivorum Francie ann. 1305. *D. Joannes de Voise Miles D. Regis, Radulfus Bouel, Guillelmus de Patay, et Guillelmus de Flavencourt, Milites Regis.* Sic passim in aliis Chartis, qui in Gallis *Chevaliers le Roy* appellantur: *Jean de Soisi Chevalier le Roy de France* sub ann. 1271. *Hugues de la Celle Chevalier nostre Seigneur le Roy de France, garde pour icelui Seigneur des Comtes de la Marche et d'Angoulesme, etc.* Computum Stephani de la Fontaine Argentarii Regii ann. 1249. *Jean Perceval pour cinq aunes et demis d'ecariats vermeille de Brucelle baillies a Gautier Pignod Tailleur Madame la Roine, pour faire cote et mantel pour la veille de la Chevalerie de Mon-*

siur Jean Houce Maistre d'Hostel de la dite Dame, lequel a esté en ce terme nouveau Chevalier du Roy par son Mandement donné au Bois le 2. jour de Février, etc. Alibi sub ann. 1350. *Des draps achetés de Jaques le Flamenc à la Chevalerie de M. le Dauphin pour cinq aunes d'est-carlate vermeille de Bruxelles à faire dotte et mantel pour la Chevalerie de Mons. Bertaut de Taribde Seneschal de Bigorre, lequel a esté en ce terme Chevalier nouvel du Roy, par Mandement donné à Soissons le 6. jour d'Octobre. Ex quibus primo intuitu videntur appellati Milites Regis, qui a Rege Militiam consecuti erant. Verum constat eosdem esse qui in Statuto de Hospitio Regis et Regine dato Vicennis mense Januar. ann. 1285. Chevaliers de l'Hostel du Roy appellati, et in veteri Regesto, hisce verbis: *En l'abregement des doyens faits en la voie d'Arragon pour les gaiges des Chevaliers de l'Hostel le Roy. 17811. ff. 19. s. Pour les gaiges des Chevaliers qui n'estoient pas de l'Hostel. 19254. ff. 15. s. et estoient trestous lesdits Chevaliers à retenir, et non à gaiges, etc. Milites igitur Regii erant ex ipsa Regis familia. Philippus Mouskes in Ludovico Juniore, de Henrico II. Rege Angliæ:**

Chevaliers ama et tournois,
N'ert avers, ne faus, ne covens,
Ama est li sire des Haubers,
Et si tint de maison oniere
Cent Chevaliers portans banieres.

Exstat Charta Alberti Imperatoris 3. Id. Decemb. ann. 1239. qua Hugonem de Bovilla Cambellanum Regis Franciæ in suum Militem et Domesticum adsciscit hisce verbis: *Ad personam nobilita viri Hugonis de Bovilla magnifici Principis D. Philippi Regis Francorum illustris Camerarii nobis dilecti ramos nostri favoris latius extendentes, ipsam in nostrum familiarem et Militem duximus assumendum, volentes ut ubicunque locorum que Romanum profuerint Imperium, nostrorum familiarium et Militum prerogativa, gratis, libertatibus et iuribus perfrui debeat, et gaudere presentium testimonio litterarum.*

Milites suos perinde habebant Regiæ, et alia nobiles femi. Chartam Aenoris Comitissæ S. Quintini ad ann. 1194. in Hist. Monast. Longipontis pag. 104. subscribunt Theobaldus de Mauny, et Ferdinandus, Milites Regiæ. Alia Alienoræ Regiæ Angliæ ann. 1203. apud Beshum, sic clauditur: *Testibus Radulfo de Faya, Willelmo Vigerio Capicerio de Calviniaco, Milite Dominæ Regiæ. Testamentum Iolandis Comitissæ Inculismensis ann. 1314. ex Chartophylactio Regio: Item lego in retributionem servitorum mihi impensorum primo domino Radulfo Fruni Militi meo 200. li. senel. Item Dom. Fulcaudo de Rupe Militi meo 60. li. senel, etc. Vide Maisnadarii.*

MILES REGIUS, in Charta ann. 1337. apud Ughellum tom. 7. pag. 616. *D. Lotus de Adimariis de Florentia Miles Regius, Straticus Salerni, etc. dicitur.*

MILITES DE RODIA. Chron. abbat. Corb. Ms. fol. 65. v.º: *Anno salutis 1398. fratres hospitalis S. Johannis Ierosolimitani, qui nunc vulgariter dicuntur Milites de Rodia, etc.*

MILES SALVATGE, id est, Silvestris, hystionis species. Curia 2. gener. Tarrac. sub Jacobo I. reg. Aragon. *Statuimus quod nullus faciat atque Militem salvatge. Hinc colligitur vocem Salvatge, adjectivam esse vocem Militem, atque adeo male lectum ex hisdem Constitutionibus cum virgula seu mili, Sal-*

vatge, ut videre est in hac ultima voce, quæ male explicatur per Salvamentum.

MILES STIPENDIARIUS, Is, ut videtur, cui de annua pro alimentis præstatione sub titulo feudali provisio fit. Tabular. S. Florentii: *Ego Ebroinus Miles stipendiarius filius Ebroardi et fratres mei, dedimus S. Florentio monasteriolum quod vocatur Tremahuc, quod est pago Aletensi in parochia que vocatur Cornburn. Vide Feudum Soldate.*

MILITES STELLE, Chevaliers de l'Estole. Ordo Militaris institutus a Johanne Reg. Franc. ann. 1351. Vide Stella.

MILITES TABLE ROTONDE. Vide in Tabula.

MILITES VAVASSORES, Qui tenent de Baronibus terras suas, ut Subvassores, qui tenent de Militibus, in Legib. Malcolm II. Regis Scotiæ cap. 8. § 8. Radulfus de Diceto ann. 1040: *Quindecim juramenta juravit Theobaldus propria manu Consuli, Gaufrido, et 20. Barones Castellenses cum eo, et 40. Milites vavassores eisdem verbis, quibus et ipse. Vide Vavassores.*

MILITES VEXILLARIUM. Vide Bannerati. MILES, Dominus alicujus castri aut feudi. Chronicon Vosense lib. 1. cap. 22: *Alter (Monachus) ex Militibus de Rupecardi, id est, ex Dominis, etc. Mox: De cujus parentela exiit Guil. Ademari Miles de Celon. Rursum: Petrus frater Ileri del Barri Militis castelli de Aria. Occurrit apud alios Scriptores, et in veteribus Tabulis non semel.*

MILES, Militum seu Nobilium ordo. Appendix ad Chron. Episcop. Metensium tom. 6. Spicilg. Acher. pag. 683: *Hic (Theodoricus) paci et tranquillitati ecclesiarum omniumque sibi creditorum commoditatibus ea provexit et ligentia, ut eum Miles, Clerus et populus revererentur ut dominum, et ut patrem diligerent.*

MILITISSA, Militis uxor, Femme d'un Chevalier. In Charta anni 1379: *Joanna de Bethune Militissa, uxor D. Joannis de Roya Militis, apud Duchesium in Probat. Hist. Bethun. pag. 302. [Miracula S. Amalbergæ tom. 3. Julii pag. 105: Congregatur ibi populus universus moram faciens, Milites, Equites, Armigeri, Militissæ Domicellæque nobiles.] Occurrit etiam in Vita B. Coletæ num. 34. et 203. [et in Chron. Cornelli Zantflist apud Marten. tom. 5. Ampliss. Collect. col. 331.] In Nivellesi Monasterio Canoniarum S. Gertrudis in Brabantia, etiam num domicellæ istæ Canonice, post exactum Stagium, quod triennii esse aiunt, sunt seu creantur Militissæ, ad altare, a quodam nobili Milite, ad hoc evocato, stricto ense in dorsum impacto, consuetisque verbis pronuntiatas.*

MILITARIS, Natalium nobilitate insignis. Busebius de Reformat. Monaster. apud Leibnit. tom. 2. Script. Brunsvic. pag. 911: *Monialis quedam, soror Gertrudis Degens dicta, Militaris in monasterio Ordinis nostri, Wader nuncupato, professa, et ibidem tunc sacrista, cum alia ejusdem monasterii moniali etiam Militari, de monasterio suo clanculo exiit, habitu suo in choro derelicto, vestita seculariter, sicut in castris Domicellæ solent incedere.*

MILITARE, Militem facere, creare, baltheo militari accingere: *Faire Chevalier, [ou seignior,] in Gl. Lat. Gall. Vita Innocentii VI. PP. pag. 116: Eodem anno Petrus Rex Aragonum venit Avenionem, et... certos nobiles suos qui secum venerunt, in presentia dicti Papæ Militavit. Albertus Argentini. pag. 116:*

Thebaldum Briziensem ibi Militavit. Pag. 117: *Auctor hujus belli, quem Rex Spires Militaverat, etc. Adde pag. 118. Mathæus Westmonast. ann. 1306: Ad augmentandum igitur protectionem suam in Scotiam, fecit Rex per Angliam publice proclamari, ut quotquot tenerentur fieri Milites successione paterna, et qui haberent unde Militarent, adessent apud Westmonasterium in festo Pentecostes, admissuri singuli omnem ornatum Militarem, præter equitatum, de regia garderoba.*

MILITIA, Ordo ipse vel dignitas Militaris, Chevalerie. Vitalis Oscensis Episcopus: *Infandio... licet non sit Miles, jus tamen habet accipiendi Militiam, si possibilitas, voluntas, et opportunitas offerrent.* Historia Cortusiorum lib. 10. cap. 9: *Qui in suo regimine recepit Militiam in Mantua ab Imperatore.* [Forma electionis Petri Episc. Aniciensis ann. 1053. tom. 4. Annual. Bened. pag. 742: *Nos autem sanctæ Aniciensis atque Valtavensis Ecclesiæ cætus communi voto Clerus, populus atque Militia, elegimus virum nobilitate natum, nomine Petrum.*]

IN MILITIA APPROBATUS dicebatur, qui semel ac iterum, vel etiam tertio fortitudinis ac dexteritatis suæ specimen, vel in bellis, vel in ludicris decorationibus ediderat. Galfridus Monemthensis lib. 7. cap. 4: *Quicumque ergo famosus probitate Miles in eadem erat, unius coloris vestibus atque armis utebatur. Faciæ autem mulieres consimilia indumenta habentes nullius amorem habere dignabantur, nisi tertio in Militia approbatus esset. Efficiebantur ergo castæ mulieres, et Milites amore illarum meliores.* Vide Notas nostras ad Cinnamum pag. 438.

Probi etiam dicebantur, seu approbati Milites, quos vulgo nostri, Chevaliers sans reproche, vocabant, quorum vita ab omni probri suspitione vel nota immunita erat, cujusmodi in Ordinibus Militaribus duntaxat admittuntur, ut est in Ordinis Periscelidis Statuti MSS. Yelleris aurei apud Loerium in Chron. Belgico ann. 1491. S. Michaelis artic. 1. et Lunulæ, seu du Croissant, apud Colomberium tom. 1. Theatri honoris cap. 7. *Gentilhomme de nom et d'armes sans reproche*, apud Monstrelletum 1. vol. cap. 8. 9. et Georgium Castellannum in Vita Jacobi Lalani cap. 32. 33. Quæ vero dicta Milites ab ejusmodi Ordinibus arcerent, tria potissimum recenserentur in Statuti Periscelidis hæresis nempe, læsæ Majestatis crimen, et ex prælio cui Princeps suus interesset, fuga. Renatus vero Siciliæ Rex a Torneamentis repellit Milites ac Armigeros, qui vel in his quæ existimationem vel honoris caput spectarent, falsos se ac mendaces præstitissent, tum eos qui usurarii seu generatores haberentur, denique qui impari se matrimonio copulassent.

A Militia prohibebantur præterea, atque ea obtenta privabantur, incesti et parricidæ ex lib. 7. Capitular. § 71. Eadem erat pœna, licet dissimilis causa, eorum qui rustica opera exercuerant. Charta ann. 1235. ex Archievis S. Victoris Massil.: *Statuimus quod si aliquis Miles, vel ejus filius, vel nepos opera rustica fecerit arando, fodiendo, ligna adducendo cum sauma, vel sine, et alia opera rustica faciendo non habeat Militiam libertatem.* Quod de his qui operam suam aliis locarent intelligendum arbitror.

MILITIA, alias Feudum Militis, et feudum lorice: *Terra quæ Militem debet in*

expeditione, in Charta Balduini Comitis Flandriae ann. 1119. in Tabul. Abb. S. Bertini: Portio unius Militis, apud Lucam Tudensem circa 890. Concesserunt etiam similiter in perpetuum quod Christiani Milites in singulis expeditionibus, de eo quod a Saracenis acquisierint, ad mensuram portio unius Militis B. Jacobi conferrent. Ita in Charta veteri apud Rodericum da Cunha, in Hist. Episcoporum Portensium in Lusitania 1. part. cap. 12. Aliis Caballaria, de qua feudi specie quaedam supra attigimus in vocibus Feudum et Caballaria. [In Militia tenere, in Tabul. Majoris Monast. Radulphi Filogereus et uxor ejus Avicia totam Hilduinis mansis Militum vel in Militia tenentium decimam, quam in proprietatem habebant, monachis Majoris monasterii pro mille solidis quos ab eis acceperunt, tradiderunt.] Militare autem domo ino teneri qui Militias ad feuda possidebant, notissimum est. Dudo, lib. 8. de Actis Norman. : Richardo infanti manibus suis datis, super sacrosanctas reliquias fidei obsequentia famulatus et Militationis facientes, sponte dederunt et voverunt illi se per omnia esse fideles. Guntherus lib. 8. Ligurini.

Publica militis vasallus manere juste Non conat, domusque liberos in castra vocatus, Aut est, aut alium pro se submitaturum Arbitrio domini, vel quem laudaverit, hic Compenset, radicalque suam mercede laborum.

Petrus Diaconus lib. 4. Hist. Casin. cap. 31. Curtes que manifeste Imperii erant, Militias, et castra Imperii. Gervasius Tiberiensis MS. lib. de Otis Imperiali de Henrico II. Imper. : Hic legem instituit apud Teutones, ut Militie, more Gallorum et Anglorum, successionis jure devolventur ad proximiores agnationis gradus, cum autem penderent ex Principis gratia. Charta ann. 1152. ex Regesto Bigrensi. Dederunt Abbati et sociis ejus villam prænominatam, et quicquid in ea jure hereditario possidebat præter Militias, quas sibi tunc Consul (Petrus Comes Bigrensis) retinuit, scilicet A. Tonati de Sombra, et Arnaldi de Orbray, etc. Charta anni 1288. in Regesto Tolosano, pag. 97. Videlicet Militias, Baronias, et Vassalarias, etc. Alia anni 1343. pag. 98. Laudavit et concessit Ademario de Mironite, et heredibus, et successoribus suis quartam partem illius Militie, et terræ, et honoris, quam ipse Ademarus emerat et adquisierat a Bertrando de Calcederis, etc. Infra Sciendum quod Ademarus pro quarta parte dictæ Militie incontinenti recognovit et concessit se hominem et Militem D. Comitis, et successorum ejus, et fecit inde homagium, etc. Regestum Constabularie Burdegali, fol. 100. Dominus de Casanea homo nobilis vendit et alienavit sine licentia D. Regis terram suam, seu Militiam de Bessens, quam nobiliter tenebat a dicto Rege sub devotus nobilibus d'Ot et de Cavalgada, gentibus in nobilibus. Et fol. 97. Petrus de Malysit homo in nobilis tenet quamdam Cavallariam, seu feudum nobile, etc. Hinc

MILITIAM REGIS EXERCERE, pro Militaria servitia, quæ Regi ob Militias ac feuda debentur, præstare, exhibere. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerm. fol. 16. Sed quod Militiam Regis non valebant exercere, tradiderunt alios suos sancto Germano, nominatos his hominibus, etc.

Ejusmodi porro Militias non nisi a Militibus possideri et teneri potuisse, docet præterea Charta Sancti Regis Majoricarum ann. 1323. qua Raimundo Rubey

de Pratis concedit, ut tenere possit aliquot villas, quæ a Berengero de Col avunculo ex legato concessæ fuerant, etiamsi ab eodem Rege tenerentur in feudum, et de Militari persona ad personam non Militarem ex legato devenerint: hæc appositæ conditione, ut Raimundo extincto, villæ eadem ad unum ex filiis ejus legitimis devenirent, qui suo decem tempore Miles efficeretur.

In 2. Regesto Homagiomm, Cameræ Comput. Paris. Militie seu feuda Militum, Gentilissas appellantur, sub titulo, des Lannes et S. Sever: Nicolas d'Espagne Escuyer fait hommage de l'hostal noble et Gentilissas de Migret l'an 1358. Occurrit ibi pluries.

MILITIA, Titulus honorarius Militis. Epistola Ludovici de Duracio Regis Neapolitani ad Ludovicum Ducem Andegavensem ann. 1382: Quod si ita est, decemius fuisset tuæ Militie id nobis prius scripsisse, etc.

MILITIA, Cetus Militum. [Radevicus Frisingensis de Rebus gestis Friderici I. Imper. lib. 2. cap. 8. apud Murator. tom. 6. col. 791: Accesserat tunc quod Cremonenses cum Imperatore ad curiam venientes, Piacentinorum Militia egrassa ad cætamen provocaverat, quod modo vulgo turnementum vocant.] Ita Militia Hospitalis Hierosolymitani, apud Will. Neubrig lib. 4. cap. 19.

MILITIA, Militis creatio. Sentent. arbitr. ann. 1345. in Reg. 70. Chartoph. reg. ch. 345. De laminari autem, quod consuetum est poni in ecclesia Parisiensi, in Militia filiorum regum et baronum, cum de hoc plene informati non fuerimus, supersedemus ad præsens. Chron. inter Probat. tom. 2. Hist. Norm. pag. 1. col. 2. Militia dictorum trium fratrum fuit in Pentheoste anno 1313. Vide infra Militatio.

MILITIA, Feudi militaris caput seu domus præcipua, quodvis dominium, quod a milite possidetur. Reg. feud. Aquit. sign. JJ. rub. in Cam. Comput. Paris. fol. 37. r. Dominus de Benqueto juratus dixit se tenere a domino rege. Militiam seu capmasuram de Podio Bardos ibid. fol. 39. v. Vitalis de Namantia domicellus juratus dixit quod tenebat a domino rege et dice ratione uxoris suæ Militiam seu domanet de Segur cum pertinentiis.

MILITIA, Militis stipendium. Reg. S. Ludov. ex Chartoph. reg. ad ann. 1317. fol. 36. r. Item augmentavit eidem militi (Gero de Malobone) nonaginta Militias, quarum serdecim percipit in terra Navarre, et residuum in thesauro nostro Navarre, de decem Militiis, quantum placuerit rege voluntati; dum tamen equis et armis pro defensione regni teneat se munitum.

MILITIA, Census vel præstatio pro servitio militari. Tabularium Burgundense fol. 115. De hoc feudo debent Canonici 12 denarius de Militia in Nativitate S. Marie. Fol. 116: In hac terra retinuerunt domini iura sua, scilicet de 10. sol. tallie, 20. den. de 5. solid. cuiusque tallie 10. den. et 2. den. de Militia in Nativitate S. Marie. Tabul. Abbat. de Rota fol. 164. Petrus pro amore Dei et anima Taphur patris sui dedit Ecclesie et Canonici sua servitia tam tallie quam Militie, etc. [Ita Militiam ex vet. Inscript. interpretatur Flegwodus in Sylloge Inscript. antiq. pag. 438.] Vide Servitium nummorum.

MILITES, Equites, Gall. Cavaliers. [Qui equo militant. Order. Vital. lib. 10. Hist. Eccl. Et alii fere 400. Milites

cum innumeris peditibus capti sunt.] [Richer. lib. 1. cap. 7. Congregari præcepit Milites peditibusque. Exercitus regis in decem milibus equitum, peditum vero sex milibus erat.] Gasp. Barthii Glossar. apud Ludewig. tom. 3. Reliq. MSS. pag. 21. et Anonymi Hist. Palest. cap. 21. Ordinata denique sunt hæc omnia, Milites tenuerunt plana, et pedites montanea. JACOBI AURIÆ Annal. Genuens. ad ann. 1282. apud Murator. tom. 6. col. 578. Maxime quum Milites et pedites semper in Pisis ad solidos acciperent. [Eo sensu in Italia post x. vel xi. sæculum hanc vocem accipi consuevisse observat Muratorius tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 484.] Vide supra Miles Plobeius.

MILITIA, Equitatus, Gall. Cavalerie. Ottoboni Scribæ Annal. Genuens. ad ann. 1196. apud eundem Murator. tom. 6. col. 376: At quum videret se eos minime posse de campo et castris eradicare, et nihil proficere posse; imo sui semper victi ac vulnerati recedebant de campo, retraxit se cum Militia sua et fortia.

MILITES, aliis significationibus. Vide Milites suo loco.

MILETA, Anser silvestris. Vita S. Pharaïdis virg. num. 18: Aves quadam aggregatas reperit, quas alii feles, alii Miletas, vulgus vero gantas nuncupat. Vide Gantas.

MILETUM, MILLETUM, Milium, Gall. Millet vel Mil. Charta ann. 1341. in Reg. 73. Chartoph. reg. ch. 74. Item Miletum seu milium pro parte nos contingens ibidem, sexaginta sex solidos Turon. annuatim. Alia ann. 1283. in Chartul. Cluniac. ch. 318. Decima fabarum, pisorum, racemorum, Milleti, canabi et totius alterius minuti bladi. Lit. remiss. ann. 1406. in Reg. 163. ch. 139. Le suppliant habitant de Tarbe en Bigorre loua les junens ou eques de Raymond de Fort de Bearn pour piquer ou battre son Mil ou blé. Hinc Miliere et Miliere. Ager milio constitus. Lit. remiss. ann. 1385. in Reg. 127. ch. 197: Lesquelz par une nuit gardont une Miliere joignant ledit moulin. Alia ann. 1416. in Reg. 163. ch. 424. Lequel Paris avoit prins et emblé en une Miliere. trois ou quatre brains de millet. Le suppliant avoit fait aler ses bestes en sa Miliere, ou orges. in aliis ann. 1400. ex Reg. 130. ch. 144. Vide mox Milium.

MILETONIA, Pactus Legis Salicæ tit. 76. Edit. Ecardi pag. 147: Hæc lex de Miletunias vel letas sine Romanas in mediocritatem convenit observare. Ubi idem Ecardus monet legendum forte Miletunias, ut militaneus idem sit qui militaris, et hoc loco Militis uxor. Vide Militissa in Miles.

MILEUS, Souter de roy, in Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7682.

MILGORIENSIS MONETA et Milgurius denarius. Vide in Moneta Baronum.

MILGRANA, Granatum, malum punicum. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: Milgrana, Prov. malogranatum. Leudæ min. Carcass. MSS. Item de Milgranis, de centum, quatuor Milgranis. Vide supra Migrana 2.

MILHIUM, ut supra Miletum. Inventar. ann. 1476. ex Tabul. Flamar. Quatuor conguas Milis ad communem mensuram dicti vicecomitatus Leonanie. Vide Milium.

MILIACA, MILHACA. [Gall. Sorgho à balai.] Pro quodam homini de milhano qui tulit Milhaca sive de milhacis domino. t. 22. p. 361. (Arch. histor. de la Gironde.)

MILIACIUS PANIS, Ex milio confect-

tus. Hist. Franc. Sfort. apud Murator. tom. 21. Script. Ital. col. 602. ad ann. 1450: *Hic (Franc. Sfortia) cum ita eques, ut erat, apud virum gravem Albertum Marianum ante ejus ædium limina familiarissime aliquanto panis Miliacii sumto modice bibisset, etc.*

MILIARE. Vide *Miliare*.

MILIARENSIS. MILLARENSIS. Moneta argentea minor, quæ in Montepessulano cudebatur ab Episc. Magalonensibus. Tabular. Episcopatus Magalonensis ann. 1262: *Herengarius (Episc. Magalonensis) Joanni de Ripa, Agidjo Joannis, et Guirando Gos Mospeliensibus ad laudem 10. denariorum, una pogesia minus, excudenda monete Millarensis vocata facultatem dedit; ita tamen quod in 12. denariis Millarensium predictorum sint 10. denarii una pogesia minus argenti fini, sicut in Montepessulano affinitur argentum. Hanc autem cudendi potestatem in toto Episcopatu, et in toto Comitatu permisit dictis Mospeliensibus, exceptis castro Melgorii, et fortia superiori Montisferlandi.* Charta Guill. Gerunden. Sacristæ ann. 1268: *Ita tamen quod de Miliarensi a nobis et D. Infante Jacobo vobis concessio, habendo de quolibet maldino salis, ad opus murorum construendum et reficiendorum, etc.* Fœdus inter Carolum I. Comitem provincie et Massilienses art. 20. *De predictis monetis quæ fiunt in Massilia, habeat Dn. Comes 12. denarios Massiliensium minorum tantum pro marca argenti, etc. Et eodem modo intelligitur de moneta Millarensium.* Epistola Clementis IV. PP. ad G. Episcopum Magalonensem ann. 1266. apud Cartellum pag. 219. *Sane de moneta Millarensi, quam in tua diocesi cudi facis, miramur plurimum, cujus hoc agas consilio: non quod injuriam facias dicto Regi, (Ludovico) si in feudis nostris fabrices, sed Regi glorie, extra civis dominium nec hoc potes, nec aliud operari. Quis enim Catholicus monetam debet cudere cum titulo Mahometi? quis etiam licite potest esse alienæ monete percussor? cum nulli eam liceat cudere nisi cui vel summi Pontificis, vel Principis auctoritate conceditur, etc.* Ex quibus verbis nescio an conflatur Millarensis istos in Francia cusos, nummos fuisse Hispanicos, (nam ex allatis, in Hispania obtinuisse videtur,) hoc est instar eorum quæ in Hispania cudebantur, quæ vox etiamnum in Lusitania viget, ubi nummi aurei *Milleari* appellantur: quam vocem corruptam putat Scaliger lib. de Re nummaria pag. 55. *Quam, inquit, verum nomen fuerit, Muley-Rais, ab Arabe Rege, quisquis is fuit, qui primus ejusdem ponderis et valoris nomisma in illis partibus Hispanie percussit. Quo sane videtur spectare Clemens, cum ait Christianum nec debere nec posse monetam cudere cum titulo Mahometi. At cum vox hæc proxime accedat ad Byzantinorum Principum *μυλων*, minuta perinde monetas, de quibus egere præ cæteris Scaliger de Re nummaria, Petavius ad Epiphanium, et alii, nos etiam in Dissert. de Monetis Byzantinis, longe probabilis videretur hæc moneta inditam ab his appellationem.*

Sed et non desunt qui a Miliarensis Græcæcis *Λιάρδος* nostrates, minutiorum quandam trium denariorum monetam, sic nuncupatam, quæ in Aquitania potissimum obtinuit, nomen sumpsisse opinantur: quique *Liards* appellantur in Consuetudine Burdegalensi art. 116. et Baiouensi St. 7. art. 32. Alii vero a Ricardo I. Anglor. Rege, quem ob præ-

claram animi generositatem *Audacem* cognominabant, seu Gallice, ut tum efferebant, *li hardy*, dictos volunt: tum etiam quod in his Rex effingatur manum strictum gerens: nam et *Li hardis* et *Ardits*, passim dicuntur in Foris Beneharn. et in Consuet. Solenz. Aquitanica autem ista moneta minor argentea fuit, cujusmodi complures habentur Regum Angliæ et Franciæ, ut et Caroli Ducis Aquitanie Caroli VII. Regis filii, apud Hautinum in lib. de Monetis Franciæ. pag. 135. 175. 187. 189. 199. 235.

MILIARENSIS PORTICUS, apud Vopiscum, quæ milleis columnis sustentabatur. Ita Salmastius.

MILIARIUM. Numismatis pars XII. complectens folles XXIV. Schollastes Basilic. tom. 6. SS. Maii pag. 16. *Nosse oportet ceratium unum folibus valere duodecim sive Miliarisio dimidio. Valent itaque ceratia duodecim nomismate medio. Nam integrum nomisma continet Miliarisio duodecim sive ceratia 24.* Vide Glossar. mediæ Græcæ. in *Mιλιαριον*.

MILIARIUM. Mille pondo librarum Vita B. Columbæ Reatinæ tom. 5. Maii pag. 892. *Decreverunt... campanam quandam veterem fractam, hebetis etiam soni, in melius refundere molis duorum Miliariorum.*

MILIARIUS. Miliare. Charta Wilfredi Comitis Barcin. ann. 884. tom. 3. Concil. Hispan. pag. 166. *Locum quem vocant Cantum-cellas cum Miliaris quatuor in gyro.*

MILIARIUS. Carolus M. Imper. apud Anonymum Sacerdotum in Hist. Langobard. parte 1. *Unum est quod quero, ut (Archis Princeps Langobardorum) armiger meus unus Miliaris fiat.* Vide tur idem qui *Millearius*, de qua dignitate infra. Vide Cujacium ad lib. 1. Feudor. tit. 1.

MILICA. Græci species de qua passim veteres Chartæ Græcæ. Describitur a Petro Crescentio lib. 3. de Agricultura. pag. 129. *¶ Vide Murator. 2. Antiq. med. ævi col. 351. et supra Melica.*

MILICAMILIUM. Eodem intellectu. Stat. Placent. lib. 3. fol. 32. r. *De marzaticis vero, videlicet Milicanilio et panico, ricia et omnibus leguminibus teneatur domino justam reddere rationem.*

MILICENTUM. Vox, ut videtur, corrupta ab Anglico *Milicite* vel *Millicat*, quæ ipsum rivi alveum, quo aqua molendini continetur, significat. Hist. Harcur. tom. 4. pag. 1928. *Henricus tenet dicta tenementa et Milicenta de Cantalou, et dicta domania de Rege, et non dat scutagium.*

MILICIONE. perperam pro *Militiose*, in Charta Johannis Reg. ann. 1301. Reg. 99. Tabul. Regni Ch. 698. *Imponaturque sibi quod dictum incendium Milicione et in hodiernum dicti Petri posuit ibidem.*

MILICUS. Vide *mox Militus*.

MILIENDA. Vætit species, vel Pars vestis. Lit. remiss. ann. 1338. in Reg. 154. Chartoph. reg. ch. 73. *Lequel Gonnays, qui avoit de soer sa teste rese et sa barbe en sa Milende, etc.* Vide infra *Misele*.

MILIENSES. Chron. Laurishamense pag. 86. ubi de Fratibus Barbatis in Monasteriis:

Nunc quoque Barbati qui sint, attentius audi: Sunt ergo laici Milienibus associati. Quos rursus populi dedit hoc agnomine fungi, etc.

Ubi *Milienes* sumuntur pro *Monachis*.

MILIGRISIUS. Denarius: unde ducta vocis origine, mihi incompertum, nisi

Miligrisius scriptum sit pro *Milgrisius*, vel *Miligrisius* denarium æreum significet, et a colore ita sit nuncupatus. Miracula S. Georgii tom. 3. Aprilis pag. 143. *Oblata deinde Miligrisio seu depario abire conati, etc.*

MILIMINDRUM. *Vulgus* vocat, pro eo quod elevationem mentis inducat; hæc herba *Hyoscyamus* appellatur. Papias.

MILINE. Gregorius Turon lib. 6. cap. 14. *Magna igitur eo anno lues in populo fuit, validitudo varæ. Milinæ cum pusulis et vesicis, quæ multum populum adfecerunt morte.* Apud Fulbertum Carnotensem Ep. 95. ubi Gregorii locus laudatur, scriptum habetur, *Melinæ cum pustulis, etc.* Duchesnius monet in aliis Codd. legi *malignæ*. Alter Codex antiquissimus, quem vidi, *maligni* præfert.

Huetius in Comment. de Reb. ad eum pertin. pag. 22. exponit: *Morbos enatos cum variis similibus granorum milii.*

MILINOVULTIS. Vide *Melinus*. *¶ Ubi Prasinovultis interpretatio, a Cangiio emendatur in Prasinovultis suo loco.*

MILIO. *Milvus*, accipitris species, Gall. *Milan*. Testamentum Ollivieri de Chicco ann. 1406. ex Archivo castri Blein. *Item legat domino Alano Vicecomiti de Rohan genero suo suum Milionem, vulgare son Milion, unum equum quem equitat acceps, qui dictum Milionem regit, et ipsum accipitrem sibi remisit.*

MILITANEA. Vide *Miletunia*.

MILITARE. Iter habere, maxime cum difficile et asperum est. Chron. Maurinac. apud Duchesnum Hist. Franc. tom. 4. pag. 377. *Abbas autem Piorque nocte illa alio ire disposuerant, et cum ante lucam surrexissent, et per unam leugam Militassent, miraculum fuit, cum Dei providentia ipsi nuncio noctis adhuc tenebris durantibus obviasent.*

MILITARE. Confligere, pugnare. Gasp. Barthii Glossar. apud Ludewig. tom. 3. Reliq. MSS. pag. 28. ex Anonymi Hist. Palest. *Cæperunt nostri Militare in nomine Domini.* Aliis notonibus, vide supra in *Miles*.

MILITARES. Qui in exercitibus militant, maxime qui in militia aliquam dignitatem habent, in leg. 18. §2. 138. Cod. Th. de Decurion. (12. 1.) leg. 7. de Frument. urb. CP. (14. 16) leg. 20. 21. de Erogat. milit. annonæ. (7. 4.) Acta SS. Tharaci et sociorum Martyrum. *Non licet tibi universas vias nisi adhibere, quoniam Militis sui S. Augustinus Epist. 230. Misit Militares, nemo potuit reperiri.* Vide eundem lib. 1. de Morib. Eccl. cap. 45. Vita S. Cesarii Arelat. apud Surium. *Comites et alii viri Militares non sinebant homines in domibus suis habitare et laborare, sed misere eos mactabant, etc.* Utuntur etiam uterque Victor, Vopiscus in Tacito, et Ammianus lib. 14. 21. Epist. Synodalis Concilii apud Saponarias ann. 805. *Nul- lum ei per vos, aut Militares Ecclesiæ vestræ præstiteritis suffragium.* Odo Cluniac. in Vita S. Geraldii lib. 1. cap. 11. *Arma Militaribus apta ei præbuit. Alias Militares qui milites fuerant, nec amplius militabant quod observatum a Salmasio ad Hist. Aug. pag. 300. Glossar. Isidori: *Militaris, opuntius, id est, vetus miles.**

MILITARES PERSONÆ. Militiæ candidati, vel militum familiares et domestici. Charta ann. 1270. in Reg. Cam. Comput. Paris. sign. Vienne fol. 61. r. *Quod ipsi et antecessores eorum posuerunt in predicto castro baulum seu etiam jugerium, vel consules, ... militibus et Mil-*

taribus personis predictis contrarium asserentibus; et super eo quod dicebatur quod predicti milites seu personae Militares offenderunt predictos dominos, etc.

◦ **MILITATIO**, Ad militarem gradum ascensus. Charta Phil. V. ann. 1330. in Reg. 58. Chartoph. reg. fol. 57. v. Attendantes quod Guillelmus de Verneto miles hujusmodi praerogative insignitur; quod sollicite considerans defunctus R. quondam Boloniae comes cingulo militiae cinxit eum et militari decoravit honore: nos exinde Militationem hujusmodi attemptari n habentes et gratiam, concedimus ei de gratia speciali quod honore et statu militari letetur omnino.

MILITES, Haeretici, qui alias Floriani et Carpocratiani, sic dicti, quia de Militaribus fuerunt, inquit Philastrius, ubi plura de eorum opinionibus.

MILITES ROTUNDI, Nummi, vulgo Ridders dicti, in Legibus Opstalbonicis cap. 21. (Charta Guald. Abbatis Angeriacensis, ann. 1385, in Chartul. ejusd. Monast. pag. 43). Item in Carta Domini cellerarii debet ducentis pueribus cui libel quatuor allecia, et dominus Abbas debet vinum et unum quartarium fabarum, et centum justitias vini de capitulo, et centum Milites qui debent dari ducentis pauperibus in ecclesia, antequam veniant in claustrum ad mandatum Consule Menagii Origin. Gall. in voce Ridde.]

◦ **Chevaliers de Guillaume** memorantur in Reg. Cam. Comput. ex Cod. reg. 8406. fol. 147.

◦ **MILITIA**, Diversis notionibus, vide in Miles.

◦ **MILITIALITER**, Viriliter, strenue, prout Milites decet. Gesta Trevir. Archiep. apud Marten. tom. 4. Ampliss. Collect. col. 398. *Ille non seynes tela et lapides de supra plures, illos obruentes, istos ferientes se Militaliter defensarunt.*

◦ **MILITISSA**, Uxor militis. Vide Miles.

◦ **MILITUS**, vel MILITUS, i. Reditus, qui in Mileto pensatur. Vide supra in hac voce. Charta ann. 1278. in Chartul. ecd. Lingon. ex Cod. reg. 5198. fol. 199. r. *Cum ego Girardinus quendam redditum annuum, qui quidem redditus vocatur redditus Militorum, ab ipso Vieneto, emerim, etc.*

◦ **MILLAGO**, Uno pesce che vela sopra l'acqua. Glossar. Lat. Ital. Ms.

◦ **MILLAIROLA**, MILLAROLA, etc. Vide supra Meillerola.

◦ **MILLARE**, Suere. DIEF.]

◦ **MILLARENSIS**, Vide Miliarensis.

◦ **MILLARENIUM**, Mille. Gall. Millier. Charta apud Madox Formul. Anglic. pag. 28. *Unam piscariam que reddit unum Millarenum siccarum anguillarum. Et in villa que Mosæ vocatur tria concessi. Millaria siccorum allectum.*

◦ **MILLEMORBIA** vel MISMORBIA, Herba fœcaria, siphularia, castrangula; ut quidam volunt, urtica mortua; eo quod folia similia urticae habeat, non tamen urentia. Glossar. medic. Ms. Simon. Januens. ex Cod. reg. 8959.

◦ **MILLENA**, ut Millarium. Charta apud eundem Madox ibidem pag. 243. *Concessit Deo et S. Mariae et monialibus de Langeleia dimidiam Millemam anguillarum.*

◦ **MILLENE SALUTES**, Gall. Mille complimens. Hildeg. Pietav. schol. epist. tom. 10. Collect. Histor. Franc. pag. 410. *Centenas Milenas excipere salutes. Alia Ibid. Ipsi etiam comiti centenas Milenas salutes ex mea parte conferatis.*

◦ **MILLENARI**, Papias: Millenarius, qui mille militibus praest, Graecis χιλιαρχος.

Ita etiam Isidorus lib. 9. Orig. cap. 3. Victor Ulic. lib. 1. de Persec. Vandal. *Fuit hic Vandalus de illis, quos Milenarios vocant. Horum meminit Lex Wisigoth. lib. 2. tit. 2. § 28. et Senator lib. 5. Epist. 27. Vide Saxone Grammaticum lib. 5. Hist. Danica pag. 78.*

◦ **MILLENARI**, Χιλιάρχοι, Haeretici, qui et Cerinthiani, sic dicti ab eorum auctore Cerintho. Hi mille annos, inquit S. Augustinus de Haeres. n. 4. post resurrectionem in terreno regno Christi, secundum carnales vestris et libidinis voluptates, futuros fabulantur; unde etiam Chiliasia sunt appellati. Vide Papiam, Baronium ann. 873. num. 14. etc.

◦ **MILLENARIUM**, Mille, Gall. Millier. Charta Amalr. episc. Silvanect. ann. 1168. inter Instr. tom. 10. Gall. Christ. col. 218. *Insuper unum Millenarium de eccis omnimodis in usus ecclesiam et fratrum preparatum. Leg. forte Anguillarum. Miliares, pro Millenaire, Millenarius, in Tabul. S. Apri Tull. Coalt. praesentes qui fuerunt failes quanti le Miliares nostre Signor corrot par mil et dous cent et cinquante set ans. Unde emendanda Littera Theob. comit. Campan. ann. 1231. tom. 5. Ordin. reg. Franc. pag. 550. ubi M lianae editum, pro Miliares. Vide Millierium.*

◦ **MILLEPEDA**, Genus vermis pilosum, multis pedibus innoxium: Graec. χιλιπόδης. S. Hieronym. lib. 3. in Rufin. cap. 3. *Cu: vermibus, quem vulgus Millepedam vocat, tantum pedum agmine scaecat. Alde eundem lib. 2. contra Jovinianum cap. 6.*

◦ **MILLERARIUM**, Mille, Gallie Millier, apud Lobinellum tom. 2. Hist. Britan. pag. 412. *Item de monetario de XXIII. grossis Millerariis de denariis, videlicet XI. lib. pro quolibet Millerario.*

◦ **MILLERIUM**, a Gallico Millier, in Leudis min. Carcass. MSS. *Item de Millerio clavorum ferri, i. den.*

◦ **MILLEROLA**, Voce Merillerola.

◦ **MILLESIES**, pro Millies. Tabular. Messil. *Noveritis me vestras recepisse litteras que Millies vos regratior. Millesies, par mille fois, in Glossar. Lat. Gall. Sangern.*

◦ **MILLETUM**, Vide supra Miletum.

◦ **MILLIARE**, QUINTUM, Bannileuca. Vide Quinta.

◦ **MILLIARUM**, pro Milliare. Vetus Inscriptio Romæ: A Milliaro. XXXV. Frontinus in Expositione formarum: Milliarium habet passus M. ped. v. stad. VIII. Milliaris termini, apud veterem Agri-mensorem. [Adde Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 88.] Vide Descriptionem nostram CP.

◦ **MILLIARIUS**, Eadem notione. Charta Willielmi Pietav. Comit. apud Stephanot. tom. 3. Fragm. Hist. MSS. *Insuper addo eis etiam decimas omnium, si quid plus sylve postea cultum fuerit, infra duos Millarios ex omni parte hujus terre.*

◦ **MILLIO**, nostris Million. Charta ann. 1514. apud Rymen. tom. 13. pag. 409. *Pro dicta solutione dicte summe unius Millionis, sive decem centum millium scutorum auri de sol. etc. Occurrit in Chron. Andr. Dandi apud Murator. tom. 12. col. 479. 521. etc. Vide Moneta.*

◦ **MILLIO**, incerta mihi notione, si bene scriptum, est in Chron. Erfordiensis ad ann. 1250. apud Schannat. in Vindem. Litter. pag. 104. *Sic itaque redita Daniata Rex (Ludovicus IX.) centum millibus Millionem suam redemit captivitatem. Certe non eam quod Gallis nostris Million dicitur, scilicet decies*

centena millia librarum; cum ex Joinvilla, cui eodem habendam existimo, constat Ludovicum Regem pro sua, vel suorum libertate recuperanda octingenta tantum millia Besantiorum aureorum-Sarracenis solvisse, quod ad monetam hodiernam reductum, computatur a D. le Blanc pro 8879909. lib. 7. fol. 6. den. Verum ibi legendum puto centum millibus marcarum. Vide Dissert. D. Cangii in Joinvillam.

◦ **MILLIUM**, MILLUM, pro Milium, Gall. Millet. Charta ann. 1351. ex lib. viridi. fol. 58. *Sed de Millio et panissa nihil recipit. Scriptura Principis Adelgastri tom. 3. Concil. Hispan. pag. 90. Et in die qua vocati ad servitium fuerint, habeant portionem edendi et bibendi, scilicet libra una et quarta panis Milli.*

◦ **MILLUS**, Festo: Collare canum venaticorum, factum ex corio, confuzumque clavis ferreis eminentibus adversus impetus luporum. Consule Martini Lexicon.

◦ **MILVIUS**, Gall. Melle, in Glossar. Lat. Gall. ann. 1348. ex Cod. reg. 4120. Vide Milio.

◦ **MILUM**, vel MILIUM, Acumen ossis in brachio, quod armo jungitur, apud Constantinum Afric. lib. 2. Pantechn. cap. 7.

◦ **MILUS**, Lex Aleman. tit. 61. § 4. *Si autem visus (oculus) foras exierit, et Milus, 40. sol. componat. Ubi Heroldus, melius Matum, quasi oculi orbis integer intelligatur.*

◦ **MILUS**, Idem forte quod supra Miltus. Charta ann. 1119. tom. 7. Ordin. reg. Franc. pag. 445. *Amodo majoritatem terræ habeat Valdricus et jus heres, cum Miltis et navellis.*

◦ **MIMARE**, Ludum mimicum agere. Lit. remiss. ann. 1361. in Reg. 91. Chartoph. reg. ch. 241. *Requisiverunt unum mimum seu jugalatorum (sic)... pro ludendo et spaliando seu Mimando cum ipsis. Vide Mimariis.*

◦ **MIMARITIE**, Meretricii seu mimici gestus. Pirminius Abbas in Excerpt. de libris Canonibus: *Mimaritias et verba turpia, et amatoria, vel luxuriosas ex ore suo non proferat (Christianus).* Vide Glossar. med. Graecit. in Μιμαριον.

◦ **MIMATA**, vel MIMATUM, f. Nummata, ut conjectat Hearnius. Nummata autem vel Nummatum idem atque nummus sive denarius. Liber Niger Accarii: *Quod justum et antiquum pondus primæ funderis stagni Cornubie antiquitatis, et nunc et semper solebat esse et debet esse, majus de xxx. Mimatis stagni quam pondus primæ funderis Devonie.*

◦ **MIMIA**, Ludus mimicus. Instrumentum ann. 1492: *Mimi nomen iterius trahens originem ex Brobantia finibus. Mima et cantu victum aquiri.*

◦ **MIMIFIA**, Iter Camerarii Scotici cap. 24. D. De Sartoribus: *accipiunt sibi particulas panni, et scisiones manicarum, et alias Mimifias. Id est, minutias.*

◦ **MIMATENSIS MONETA**, Vide Moneta Baronum.

◦ **MIMOLOGUS**, Mimus; Jocularior. Ugutio, et ex eo Joannes de Janua: *Mimilogus, qui mimos docet, vel mimos loquens. Inde Mimilogium, i. locutio mimi. Urbicarius mimilogus, apud Fulgentium lib. 2. Mythol. Harigerus Abb. Lobinensis cap. 45. Mimilogus quidam servus Christi derisit. Vide Isontis Glossae ad*

Prudent. Peristeph. Hymn. 14. v. 222. Interdum pro ipsis jocis. Baudemondus in Vita sancti Amandi Episcopi Traject. num. 20. *Aptoque etiam cachinnans risu, verba quæ vulgus Mimilogum vocat, seruum Christi detrahere cepit.*

MIMOLOGUS, apud Jul. Firmicum lib. 8. cap. 8. et Tyronem in Notis pag. 172. Μιμολόγος, apud Hesychium, in Διχρησ. Papias: *Mimologus, qui mimos docet. Mimographus, qui mimos scribit.*

MIMITHEMELE ARS, Mimica nempe, a Lat. *Mimus* et Græco μιμητής, ut notant docti Editores, quod locum editorem significat, in quo gesticulatores saltare vel gestis ridiculis adstantes recreare solent. Passio S. Genes. tom. 5. Aug. pag. 122. col. D: *Beatus Genesius cum esset in arce Roma magister Mimithemele artis, qui stans cantabat super pulpitem, quod themele vocabatur, et rerum humanarum erat imitator.*

MIMUS, Musicus: qui instrumentis musicis canit. Leges Palatine Jacobi II. Reg. Majorie tom. 3. SS. Junii pag. XXVII: *In domibus Principum, ut tradit antiquitas, Mimi seu joculariter licite possunt esse. Nam illorum officium tribuit lætitiā. Quapropter volumus et ordinamus, quod in nostra curia Mimi debeant esse quinque, quorum duo sint tubicinatores et tertius sit tabularius.* [Lit. remiss. ann. 1373. in Reg. 105. Chartoph. reg. ch. 27: *Ad Mimos cornicinantes seu bucinantes accesserunt. Mimus, in Comput. ann. 1333. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 124. col. 1.]*

MIMUS SECUNDUS, id est, qui secundas partes agit, dicitur S. Gelasius tom. 3. Febr. pag. 675. col. 1. Consulto ibi doctos Editores.

1. MINA, Fodina, Gallicè *Minæ*. Charta Ludovic. Imp. data Remis ann. 5. Inc. 4. in Tabul. Dervensi. *Præter hæc ovia concedimus supradictæ Ecclesiæ quandam locum fisci nostri valde necessarium, et ad fodendam Minam plumbi congruam in pago Launense, etc. Vide Minera.*

2. MINA, Fodina, Gallicè *Minæ*. Charta Ludovic. Imp. data Remis ann. 5. Inc. 4. in Tabul. Dervensi. *Præter hæc ovia concedimus supradictæ Ecclesiæ quandam locum fisci nostri valde necessarium, et ad fodendam Minam plumbi congruam in pago Launense, etc. Vide Minera.*

3. MINA, Fodina, Gallicè *Minæ*. Charta Ludovic. Imp. data Remis ann. 5. Inc. 4. in Tabul. Dervensi. *Præter hæc ovia concedimus supradictæ Ecclesiæ quandam locum fisci nostri valde necessarium, et ad fodendam Minam plumbi congruam in pago Launense, etc. Vide Minera.*

4. MINA, Fodina, Gallicè *Minæ*. Charta Ludovic. Imp. data Remis ann. 5. Inc. 4. in Tabul. Dervensi. *Præter hæc ovia concedimus supradictæ Ecclesiæ quandam locum fisci nostri valde necessarium, et ad fodendam Minam plumbi congruam in pago Launense, etc. Vide Minera.*

5. MINA, Mensura frumentaria. Charta Odonis Episcopi Belvac. ann. 1140. *Omnia concesserunt absque ulla retentione, præter quatuor Minas frumenti, quas accipient annuatim a Monachis pro censu. Passim. Adde tantum sequentia de mina Anglica ex Lib. Joannis de Westerkam Prioris Roffensis, circa ann. 1320. sub capite, *Quid mensuræ granii**

continent. *Mensura, inquit, ad frumentum, et ad bladum, et ad pisa, quæ alio nomine Mina vocatur, continet 5. eskippas de duro blado; et istæ 4. Minæ, cum gata, quæ dicitur Gundulst, faciunt 3. sumas, unde Mina et gata faciunt 3. quarteria. Mina ad grutum recipiendum continet 7. eskippas. Mina ad brazium continet 8. eskippas de duro blado. Mina ad farinam in pistrino continet largiter 7. eskippas, et debet mensura, sicut sal, et radi. Hæc liber iste apud Spelmannum.*

6. MINA, Mensura frumentaria. Charta Ludovic. Imp. data Remis ann. 5. Inc. 4. in Tabul. Dervensi. *Præter hæc ovia concedimus supradictæ Ecclesiæ quandam locum fisci nostri valde necessarium, et ad fodendam Minam plumbi congruam in pago Launense, etc. Vide Minera.*

7. MINA, Mensura frumentaria. Charta Ludovic. Imp. data Remis ann. 5. Inc. 4. in Tabul. Dervensi. *Præter hæc ovia concedimus supradictæ Ecclesiæ quandam locum fisci nostri valde necessarium, et ad fodendam Minam plumbi congruam in pago Launense, etc. Vide Minera.*

8. MINA, Mensura frumentaria. Charta Ludovic. Imp. data Remis ann. 5. Inc. 4. in Tabul. Dervensi. *Præter hæc ovia concedimus supradictæ Ecclesiæ quandam locum fisci nostri valde necessarium, et ad fodendam Minam plumbi congruam in pago Launense, etc. Vide Minera.*

9. MINA, Mensura frumentaria. Charta Ludovic. Imp. data Remis ann. 5. Inc. 4. in Tabul. Dervensi. *Præter hæc ovia concedimus supradictæ Ecclesiæ quandam locum fisci nostri valde necessarium, et ad fodendam Minam plumbi congruam in pago Launense, etc. Vide Minera.*

10. MINA, Mensura frumentaria. Charta Ludovic. Imp. data Remis ann. 5. Inc. 4. in Tabul. Dervensi. *Præter hæc ovia concedimus supradictæ Ecclesiæ quandam locum fisci nostri valde necessarium, et ad fodendam Minam plumbi congruam in pago Launense, etc. Vide Minera.*

vero non constat an eodem sensu, an pro caso nummo accipienda sit hæc vox in Charta ann. 1216. tom. 4. Gall. Christ. inter Instr. col. 201: *Singulis annis persolvent quinquaginta Minas frumenti de admodatione, et sex Minas avenæ, septem Minas Lingonensis monete.*

11. MINABILIS, Minax. Epistola Johan. Troester apud R. Duellum lib. 1. Miscell. pag. 238: *Quæ in timoroso, Minabile, horrendum judicium perduxit.*

12. MINACHIUM, pro Minagium. Redit. Villæ novæ in Reg. 34. bis Chartoph. reg. part. 1. fol. 92. r. col. 1. *Minachium et theloneum vj^{ta} lib. et c. sol. Rectius Minagium ibid. part. 2. fol. 108. r. col. 1. Vide in hac voce.*

13. MINÆ, Partes murorum pinnatæ, quæ ad emissionem sagittarum fenestratæ sunt. Will. Brito in Vocabulario MS.: *Item Minas, altitudines murorum dicitur. Hac notione vocem usurpat Fulcherius Carnotensis lib. 3. Hist. Hieros. cap. 17: *Cumque murum Saraceni per quinque dies jam aliquantulum læsissent, et Minas desuper de lapidando plures diruissent, etc. Et cap. 32: *Cives quoque per muri Minas nostros tam sagittis, quam lapidibus sive spiculis crebro valde lædebant et vulnerabant.* Vita abbreviata S. Columbani: *Tecta itaque templi, culmina murorum restaurat, Minas, cætera, quæque ad Monasterii necessitatem pertinent.* Vox Maroni nota:**

... Jacet interrupta, Minæque Murorum ingentes.

Ubi Servius minas esse ait, eminentias murorum, quas pinnas vocant. Utuntur veteres Animanus lib. 50. 24. 29. Festus Avienus in Ora maritima, et Rufinus apud Josephum lib. 8. cap. 7.

14. MINÆCENA, Conc. Ebnham. ann. 1003. cap. 1: *Monachi, Minæcena, canonici et nonne ad vitam se convertant integritatem. Vide Milienses.*

15. MINAGIUM, Jus quod competit domino pro mensuratione frumentaria per minas. [Charta Philippi Augusti Reg. Franc. ann. 1187: *De annonæ sua quam de labore suo vel de labore animalium suorum habuerit, Minagium reddat.* Charta ann. 1221. ex Tabul. S. Arnulfi Crispian: *Petebant Minagium ab omni genere bladi quod vendebatur in domibus nostris et extra, etc. Charta Agnetis Comitissæ Piclavensis ann. 1048. ex Tabulario Angeriacensi: *Stallum de blado et vino, si quoties voluerint, facient, et Minagium nunquam dabunt.* Charta Roberti Comitis Brocensis: *Ubi cumque facta fuerit venditio bladi a nona hora diei Mercurii, usque ad horam primam diei Veneris, Ecclesiæ est Minagium. Regestum Peagiorum Parisiensis: *Nul quel qui soit, n'est quite du Minage. S'il mesure à la mine du Roy. Supra: *Cil qui blé doit livrer, et partant doit il payer le Minage, quand il mesure à la mine du Roy.* [Charta ann. 1473: *Le prévôt de Craon doit fournir aux marchands mesures à grains, et a ledit prévôt outre sa coutume, Minage, qui est de chacun boisseau vendu une jointée d'icelui grain, en assemblant les deux paumes de la main ensemble.*] Vide Regestum Feodor. Comitatus Claromontensis in Bellovacis pag. 14. Duchesnum in Ducib. Burgund. pag. 53. 113. Bestium in Episcopi Piclav. pag. 125. Gallandum de Franco studio pag. 375. etc.***

16. MINAGIATOR, Qui Jus, Minagium dictum, quod competit domino pro mensuratione frumentaria, exigit et qui mina metitur, nostris *Minager* et *Minageur*.

Charta Henr. comit. Trec. ann. 1176. pro canon. S. Quiriaci in Reg. 186. Chartoph. reg. ch. 98: *Tertiam partem navigii de Sezanna... ita quod non liceat alicui ibi ponere Minagiatore nec removere,.... possidendam contuli.* Ad Henr. comit. Grandis-prati ann. 1247. in Chartul. Campan. ex Cam. Comput. Paris. fol. 251. v. col. 2: *Et cil devant diz blez doit estre paie: à la vaillance de minage, et cil Girars ou si hoir doivent envoier un Minageur à Ourmes, por mesurer et por recevoir ce blez.* Minageur, in C. Phil. VI. ann. 1341. ex Chartul. Regal. loci part. 1. ch. 148. Chartul. Latiniac. ad ann. 1430. fol. 148: *Et en avoient tous-jours esté payez iceulz religieuz, leurs Minagers, meureurs, leurs gens, familliers et officiers par eulz ad ce faire ordonnez.* Girardus Minagerius subscribit Chartam Burchardi comit. Vindoc. in Hist. Sabol. pag. 47. ubi cognomen esse videtur. Vide infra Minarius 5.

MINAGIUM, Emporium in quo frumentum distrahitur. Tabular. Latiniac.: *Que de tout temps et d'ancienneté fut le marché ou Mynage de laditte ville de Lagny euz accoustumé de seoir et estre tenu trois fois la sepmaine,.... auquel marché et Mynage venoient et affluoient eadits jours grant quantité de marchands forains et autres qui y admeoient... plusieurs denrées et mesmement et par especial blés toutes manieres de grains, etc.*

Est præterea Minagium præstatio quædam pro vino conducendo, ut videtur, a Minare, ducere: nisi jus sit quod domino persolvitur pro mensuratione ejusdem vini. Teloneuta MS. Episcopat. Autiss. ann. circ. 1280. exaratum: *Omnes tam foranequam de villa qui addunt (l. addicunt) vinum ad portum ville, dolium debet vi den. quatuor den. pro poulenagio et duo den. pro Minagio.* Litteræ Caroli Regentis ann. 1369. tom. 8. Ordinat. Reg. Franc. pag. 364: *Et aussi que elles... soient quittes et franchises de toutes exactions,.... tailles, vicontes, Minages de vins, coutumes et impositions.*

TENERE AD MINAGIUM, De colono dici opinatur D. de Lauriere in Glossar. Jur. Gall. qui prædium aliquod tenet sub præstatione ex pacto minarum frumenti. Bellomanerius cap. 15: *Mes se sont terres gaaignables, qui ayent el tens du bail été données à loyal Minage, sans fraude et sans barat, li hoir s'en doit passer pour le Minage.* Et cap. 82: *Cil qui tent mon heritage à Miniage.*

MINAGIUM, f. pro Menagium, Prædium rusticum mansionibus instructum. Tabul. S. Johannis Angeriæ. ann. 1257: *Per quam quidam vanellam itur de Minagio dictæ ville versus arbergainen-tum aus Torstet.*

MINALE, Idem quod Mina. Inscriptio quæ exstat in Campaniæ Ecclesiæ S. Zenonis Veronæ: *An. Dom. Inc. 1178.... quo etiam tempore magna penuria frugum totam pæne Italianam angebat, ita ut Veronæ Minale milicæ 12. milii 18. siliginis 2) frumenti 22. solidis venderetur.*

MINALIS, Idem videtur quod Manalis. Præceptum Ludovici II. Reg. Franc. ann. 878. Append. Marcæ Hispan. col. 800: *Et ipso villare quod ipsi monachi Edo Trasulphus traxerunt de eremi vastitate, et ipsos Minales ipsi edificaverunt.*

MINARE, Papias: *Minare, ducere de loco ad locum, promovere.* Ebrardus in Græcismo c. 15:

Pastor oves baculo Minat: lupus ore Minatur.
Statuta Canon. Regul. apud R. Duel-

lum tom. 1. Miscel. pag. 89. ubi de ordine prælati in processionibus:

Sensus solus est retro, reliquos quasi Minet.]

Verbum insolens Latinis auribus, ait Erasmus in cap. 3. Actor. tametsi eo usus Festus, vel sane Paulus ejus abbreviator in *Agere, et Agasones.* Victor Utic. lib. 2: *Omnisquis illa bestiarum turba, expellentibus quibusdam Æthiopi-bus, Minata est foras.* Infra: *A Mauris crudeliter Minabantur.* Utuntur præterea aliquot e veteribus ac recentioribus, Apuleius lib. 2. vetus Interpres Juvenal. Sat. 6. Auctor vulgatæ versionis Esaim cap. 11. Hierem. cap. 31. Thren. 3. lib. 1. et 4. Reg. Act. Apost. cap. 18. Gregorius Magnus lib. 1. Dialog. cap. 2. Lex Burgundionum tit. 23. § 3. Pactus Legis Salicæ tit. 50. Lex Salica tit. 10. § 9. Decretio Childeberti Regis cap. 7. Lex Ripuar. tit. 70. § 5. tit. 82. § 2. Lex Longob. lib. 1. tit. 23. § 2. 6. lib. 2. dt. 11. § 4. [Roth. 951. Liutpr. 85. 126. (6. 32. 67.)] Adde chart. Longob. ann. 736. apud Brunet. tom. 1. pag. 489. et 490. Braulio Cesaratustan. in Vita S. Emiliani cap. 1. Anastasius in Hist. Eccl. pag. 97. Petr. Damian. in Vita S. Romualdi n. 62. Casarius lib. 5. Miracul. cap. 48. lib. 6. cap. 2. lib. 9. cap. 48. Ditmarus pag. 88. Ordericus Vital. pag. 538. 546. 701. 807. 810. Fulcherius Carnot. lib. 1. Hist. Hieros. cap. 19. Liber. Mirac. S. Bertini cap. 7. 17. Hist. Archiep. Bremensium ann. 1171. Joan. Mon. in Vita S. Odonis Abbat. Cluniac. lib. 2. pag. 37. Idem Odo lib. 8. Collat. 34. Araulfus Lexoviens. et alii non pauci.

MINARE VESTIGIUM, Pactus Legis Salicæ tit. 40. Edit. Eccardi: *Si quis bovem aut caballum, sive quodlibet animal in furto perdidit, et ejusdem vestigia sequitur, et id consecutus fuerit usque in tertia nocte, etc. Cujus articuli titulus est: De vestigio Minando, hoc est, inquit idem Eccardus, de persecutione vestigii, quod ducit ad animal amissum.*

MINARE, Expellere, ejicere. Jac. de Vitriaco Hist. Orient. lib. 9. apud Marten. tom. 8. Anecd. col. 297: *Omnia autem prostibula, et eos qui tabernas ad potandum frequentabant.... ab exercitu Christi Minabat.*

MINARE, Clandestinum consilium in aliquem intrare. Vide Mina 2.

MINARE, Cuniculos facere, Miner. Vox passim hac notione recepta: a minis forte, seu fodinis, quod qui in his operantur ut metalla eruant, fossas subterraneas conficiant. Quomodo autem oilm ejusmodi cuniculi fierent, docent in primis Albert. Aquensis lib. 2. cap. 96. Guill. Tyrius lib. 3. cap. 10. lib. 12. cap. 11. Gruellus in Historia Arthuri Ducis Britannie, Dux Clivensis in Tac-ticis vernaculis pag. 57. 119. et alii passim ex nostris Historicis. Willem. Brito lib. 7. Philipp.

Certantque Minare
Arte sibi nota letas et fundamina tarris,
Parnis protecti, ne forte remas super illos
Mistillum possent retroPELLERE turbo cavantes,
Donec visceribus murti lateris cavali.
Truncis suppositis, subito ne corrumpat in se
Pendula pars muri, paries ubi demum virtute,
Quæ simul incitum satis est, supponitur ignis,
Et fugiant ad tuta viri, ruit illius ingens,
Ingentisque ruos strepitus facit, etc.

Willem. de Podi-laurentil cap. 43: *Incipientes Minare instar talparuin, conantur invadere civitatem.*

MINARE, Fodinam aperire. Charta Gauch. de Jovinaco ann. 1211. in Char-

tul. Pontiniac. ch. 67: *Faciend de prædic-tis duabus partibus (nemoris) quicquid voluerint arripando, Minando, arando, metendo, etc.* Alia Erardi de Brena ann. 1260. ibid. ch. 81: *En ce bois nus ne pués.... ne cuillir herbe, ne fuisse, ne Miner en nus tans.* Vide supra Mina 1. et mox Minaria.

MINARII, Fossores cunicularii, apud Rigordum ann. 1189. 1190. et Will. Armoricum ann. 1202. Will. Brito lib. 2:

Sub eloque occore Minarias instat, etc.

MINORES, Eadem notione, apud Fulcher. Carnot. lib. 2. cap. 89. *Minors,* apud Willharduinum 186. Vide ibi Gloss.

MINARIA, Fodina. Gall. *Miniers.* Charta ann. 1210. apud Stephanot. Antiquit. Occitan. Bened. MSS. part. 1. pag. 470: *Minarias quoque si quis aperte sunt et quæcumque aperiende sunt in alodio S. Martini Ville-magne, etc.* Charta ann. 1218. ex Archivis S. Victoris Massil.: *Si Minarias et argenti fodinarias in dicto territorio mesentis fuerint in ipsis fodinis et argentiariis, firmantias, et decimam retineo.* Vide infra Minator 1.

Charta Guid. episc. Catalaun. in Chartul. Monast. in Argona fol. 20. v.: *Si in eodem nemore Minaria ad ferrum faciendum inventa fuerit,.... ad omnes usus suos absolute accipiant inde, que sibi fuerint necessaria.* Occurrit præterea inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 588. et 601. Vide supra Mina 1.

MINARIUM, Eadem notione. Charta ann. 1252: *Amalricus vicecomes Narbonne cum quibusdam burgensibus de Narbonne et quibusdam aliis euntes versus domum Fontisfrigidi ad perquirendum et faciendum Minarium, obvavit eidem domino Amalrico Durante Graneti, qui est prepositus et magister cujusdam croci seu operis, quod fit perquirendo Minario.*

MINARIUS, a verbo Minare, Ducere: cui equos ducendi cura demandata. Computus ann. 1202. apud D. Brussel. de Usu feud. tom. 2. pag. CLIX: *Minarii IIII. de XXVIII. diebus LIII. s. marescallus equorum, de XII. diebus XII. s. Et pag. CLXI: Pro sex balistaribus ad equos... XIII. s. Pro II. Minariis de eodem termino XXI. s.*

MINARIUS, Fossor cunicularius. Vide supra Minare 3.

MINARIUS, MINERIUS, Qui gregibus quorumlibet animalium minandis seu ducendis præst. ductor. Charta ann. 1191. inter Probat. tom. 8. Hist. Occit. col. 171: *Peisbat D. Rogerius ab istis supradictis... medietatem totius seniori-rii omnium Minariorum de Palairac... Inter eos (Bertrandus de Sexaco) sic stitit et tali modo composuit, quod D. Rogerius vicecomes Biterrensis et sua progenies... habeant et accipiant bene et quiete in perpetuum, scilicet quartam partem totius seniori-rii omnium et gallinarum, que modo sunt et amodò erunt ad Palairacum... exceptis inde tantum justitiis; que justitiis et aliis tres partes seniori-rii omnium prædictarum Minariorum, sunt aliorum prædictorum.*

MINARIUS, Vir cujus uxor mo-chatur. Lit. remiss. ann. 1853. in Reg. 81. Chartoph. reg. ch. 620: *Incipit dictum Adanium latronem, falsum moneta-rium, Minarium, aliter Cous, in præsen-tia Ameline uxoris sue vocare.* Vide Min-artus et infra Nima et Nimuarus.

MINARIUS, Idem qui supra Mina-giator. Charta Ludovici VI. ann. 1115: *Emebat (Odo castellanus Belvac.) Mina-*

riis suis vel familiaribus suis quod residuum erat in cultis sacrorum, quod similiter interdiximus ne ulterius fiat.

† **MINATA**, Modus agri, quantum ad sationem unius minae sufficit. Charta ann. 1205. in Tabular. Compend. : Si contigerit predictas XII. Minatas sepe dicti Namoris ad terram arabilem redire, decimam in iisdem XII. Minatis monachi percipient. Tabular. Montis S. Eligii Atebat. : Concessit unam Minatam terrae ad opus civitatis et templi construendi, unam Minatam terrae in villa de Main-goval pro manso presbiteri faciendo. Tabular. S. Vincentii Cenoman. : Johannes de Cruce dedit S. Vincentio quatuor sextariatas de terra et unam Minatam pro sua anima et ejus uxoris. Idem aliis verbis legitur in Charta ann. 1151. tom. 2. Hist. Eccl. Meldens. pag. 43 : *Terram etiam seminis trium Minarum* ; eodem sensu dixisset *tres minatas terrae*. Occurrit passim in Tabul. Absiensi et S. Albin Andegav.

† 1. **MINATOR**, Fossor cunicularius. Gall. *Minour*. Charta ann. 1220. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 98 : *Comes velit habere argentum quod provenit de dicta argenteria, et velit prius tradere denarios suos Minatoribus, debet illud habere praeter omnibus aliis pro eodem foro, pro quo daretur aliis, et si alius Minator dimittit croterium suum in Minaria, illud D. Comiti remanet pro voluntate sua facienda*. Comput. ann. 1318. ibid. tom. 2. pag. 583 : *Solvit pro expensis XX. Minatorum qui missi fuerunt in exercitu Miri-belli, etc. Minator Regis castrorum et fortificationum*, in Memorial. ann. 1361. Camer. Comput. Paris. f. 66. Vide *Minare* 3.

2. **MINATOR**, S. Eligii Noviom. Episc. Homil. 11 : *Qui erat scurra, id est, Minator : turpia sectans, et immunda loquens, corrigat seipsum, et desinat esse quod fuit : discat bonum loqui, qui solius vana et turpia loquendo, tum se, quam auditores suos maculabat*. Legendum videtur *Minator*, nisi hac voce intelligantur *Ursorum circumductores*, qui inter scurras et turpia joca sectantes recensentur apud Hincmarum. Vide in hac voce.

3. **MINATOR**, S. Eligii Noviom. Episc. non idem sit qui antiquis *minar*, vulgo *aratologus* dicitur, placita videlicet loquens ad sui ostentationem et aliorum oblectationem : quem inter scurras recenset Salmasius ad Vopiscum cap. 42.

† 3. **MINATOR**, Ductor, qui *minat*, ducit. Charta Vicariae Montispeul. ann. 1118 : *In unoquoque manso amasato de terra unam saumatam de lignis in Nativitate Domini per singulos annos, et annum unum cum Minatore ejus*.

† **MINATORIUS**, Minax, minitabundus, Ital. *Minatorio*. Stat. crimin. Saonae cap. 29. pag. 57 : *Si autem aliquis verba aliqua injuriosa, inhonesta vel Minatoria protulerit contra aliquem ex ipsis magistratibus, etc.*

† **MINCIUS**, Ericius. Istodori : ubi *Grævius* : sic et Papias et Constantiensis. Puto tamen legendum : *Erimacius, ericius*.

* **MINCO**. [Veretrum. DIEF.] **MINZATA TERRÆ**, in Tabular. S. Albin Andegav. [pro *Minata*. Vide in hac voce.]

† **MINEGANCIA**, Jus quod domino fundi ex minis seu fodinis competit : a *Mina* et *Gancia*. Hispanis. Lucrum, redditus. Charta Ottonis Vicecomitis Leomanie ann. 1082. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 515 : *Donamus etiam ad loco et ei-dem monachis... mer-*

catum totum, simul et teloneum, et Mineganciam totam, et justitiam totam ab integro sine aliquo retinimento, vel alicujus hominis vel mulieris.

1. **MINELLUS**, Mensura frumentaria, diminit. a *Mina*. Charta Senonensis ann. 1264. in M. Pastoralis Eccles. Paris. lib. 7. Ch. 55 : *Et valet tres Minellas ordel ad predictam mensuram*. [Charta Thomae Abb. Sangerm. ann. 1249 : *Pro quibuslibet quinque Minellis bladi unum boissellum cumulatim per totam anni circulum nobis solvent*. Chartular. Meldens. fol. 68 : *Teneor reddere dictis Episcopo et Capitulo unum Minellum ybaranqui pro quolibet septimana*. Tabular. Cilense pag. 128 : *Item a Herwanno Vaniau tres Minellos arena, etc.*] Occurrit, non semel in Tabulario Fossatensi.

2. **MINELLUS**, Idem quod *Minagium* 1. Jus quod ex mensuratione per *Minellos* domino competit. Charta ann. 1318. in Reg. 98. Chartoph. reg. ch. 62 : *Item (assedit) Minellos praesentium de Erniaco, communibus annis ad octo frumenti modios accedentes*. Vide mox *Mineria* 3.

† **MINERA**, Fodina, Gall. *Miniere*. Joan. de Janua : *Mineralia, id est, corpora in venis terrae generata, ut plumbum, vel aliud metallum*. Joan. de Garlandia in Synonymis Chymicis : *Minera, id est, vena*. Idem lib. de Mineralibus cap. 5 : *Ratio in vivo argento : scias quod ipsum est frigidum et humidum, et Deus ex eo creavit omnes Mineras*. [Charta Rogerii I. Reg. Siciliae ann. 1129. apud Murator. tom. 6. col. 623 : *Minere, aquae et similia quae in locis civium inveniuntur, sint civium ipsorum, praeter eas quae in praesentibus regis concessis ipsis civibus reperientur*.] Vincentius Belvacensis lib. 31. cap. 143 : *In terra Iconii inventa fuit azuris Minera*. Caesarius Nubergensis in libro *Miraculorum*. S. Erendrudis cap. 7 : *Accidit, ut de terminis sive matris Minere salium, et de fodina salis, etc.* Adde Michael. Scotum lib. 2. Mensae Philosophicae cap. 14. Leges Hungaricas pag. 113. Vitas Abbatum S. Albani pag. 101. Annales Colnarienses ann. 1292. 1295. tom. 1. Monastici Anglic. pag. 718. etc.

† **MINERALE**, Eodem significato, in Concil. Limano ann. 1582. inter Hispan. tom. 4. pag. 244.

† **MINERUM**, Monasticum Anglic. tom. 8. pag. 32 : *Minerum quoque plumbae ad cooperiendam Ecclesiam S. Mariae, etc. Mox : Minerum ferri, etc.*

† **MINERA**, pro *Mina*, seu cuniculo, usurpatur a Nicolao Uptono lib. 1. de Militari officio cap. 3.

† 1. **MINERE**, pro *Imminere*. Charta ann. 1428. in Chartular. S. Vandreg. tom. 2. pag. 1746 : *Et cum dictus Decanus de Gassicuria multum conquereretur de guerris in partibus Meduntae, nec non de reparationibus in dicto suo Decanatu ruina Minente necessario faciendis ; hoc est, imminente ruina.*

† 2. **MINERE**, pro *Minuere*. Hist. MS. Beccensis Monast. : *Excommunicatos pronuntiavit eos qui possessiones et quidquid ad jus praedicti monasterii in Ambianensi paruchia pertinet, Minendo, distrahendo, etc.*

† 1. **MINERIA**, Fodina, Gall. *Miniere*. Charta Lotharii Episc. Leodiens. ann. 1192. apud Miræum tom. 1. pag. 720 :

Dedit praeterea... Mineriam ferri quae sita est supra Mosam, contra Clarummontem. [Occurrit praeterea in Charta ann. 1164. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 601.]

† 2. **MINERIA**, Cuniculus, Gall. *Mine*. Genealogia Comitum Flandriae apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 405 : *Obssedit Insulam, et sic per trium mensium spatium impugnando eam cum insultibus bellicosis, machinis, sagittis, lapidibus et Mineris, parum profecit.*

† 3. **MINERIA**, Eodem sensu quo supra *Minellus* 2. Inventar. Chart. reg. ann. 1482. fol. 127 : *Littera sub sigillo curiae Bituricensis super venditione vocis Durenensis facta per Stephanum Naalez et ejus uxorem Guillelmo Picardi de S. Apando, exceptis Mineris et mensuragio vini.*

† **MINERIUM**, ut *Mineria* 1. Charta Alfonsi comit. Pictav. ann. 1269. in Reg. 11. Chartoph. reg. fol. 143. r. : *Exigendo et lavando focagium vel subventionem seu auxilium pro subsidio Terrae sanctae, nec non super argento novo Mineris Dorzals, etc.* In alla ibid. : *Argenti fodina. Vide Minerium in Minera.*

† **MINERIUS**, Vide supra *Minarius* 3. **MINERVA**, Mulieres in tota sua Mineriam nominare, Maleficia aut superstitionis species, apud Primitivum in Exerptis de sacris libris Canonibus, [tom. 4. Analect. Mabill. pag. 586.]

† **MINERVALICUM**, *συνοτακτικόν* : Commandaticium. Supplem. Antiquarii.

† **MINERUM**, Vide supra *Minera*.

† 1. **MINETA**, pro *Moneta*, seu officina monetalis. Literae Eduardi IV. Reg. Angl. ann. 1472. apud Rymer. tom. 11. pag. 735 : *Abeque aliqua bullone... seu valore ejusdem de argento... Magistro Minetae Turris Londonie seu alicui alii portanda... ad cambium sive Minetam, vel alibi deliberandam pro quolibet, etc.* Adde tom. 12. pag. 8. et 10.

† 2. **MINETA**, Modus agri, idem qui *Minata* : vide in hac voce. Chartul. S. Vincentii Cenoman. fol. 114 : *Guillelmus siquidem de Maleval eundem Priorem et Prioratum de novem denariis Canonianensibus, quos ab eodem Priore patebat pro tribus Minetis terrae, quitavit*. Liber niger Scaccarii pag. 118 : *Willelmus de tribus Minetis feudum III. militum.*

† **MINETUS**, Mensura annonaria, idem quod *Minellus* 1. Charta ann. 1323. in Reg. 61. Chartoph. reg. ch. 30c : *Curato de Montignaco tres Mineti frumenti, et tres Mineti avenae.*

* **MINOA**, [Gall. *degât*, *perte*, *déchet*.] Debeant restare in graneris... excepto degasto sive Minga bladorum. » T. 22. p. 175. [Arch. Histor. de la Gironde.]

* **MINGARE** [Plantare, serere. DIEF.] **MINEUS**, Miniotus. Papias : *Rubicundus*. Sermo Anonymi apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 1684 : *Tricolor sardonicus, imo niger, medio albus, vertice Mineus beatum designat virum (Audoenum) qui decolor humilitate, candidus puritate, roseo vernans decore, etc.*

* **MINGELLIA**, MINIALIA. Vide *Minjayllia*.

† **MINIARE**, quasi *minio* describere, *Relever en vermillon*. Joan. de Janua : *Miniare, minio preparare, vel scribere minio*. Rodericus Tolet. lib. 8. de Rebus Hisp. c. 4 : *Id in ipso operabatur benignitas, ut praer excellentia videretur equalitas, sapientiae gravitate conspersa : sic omnia Miniabat, ut his fieret ejus curialitas in suspitium, et strenuitas in saenoplum.* [Conc. Valent. ann. 1500. inter

Hisp. tom. 4. pag. 462: Qui formas illas Agnus Dei dictas per Rom. Pontificem benedictas depin. rerit, infecerit. Miniaverit, notaverit, eo ipso sententia excommunicationis inficitur.]

MINIOGRAFARE. Eadem notione, apud Joann. de Janua.

MINIATOR, Qui minio scribit, vel preparat minium. Miniographus, qui minio scribit. Miniographia, scriptura cum minio facta. Ita Joan. de Janua, [a quo Gloss. Lat.-Gall. Sangerm.: Ecrivain de vermillon, Escrip. de vermillon.] Miniculator, Uplano. [Vide quæ de miniata scriptura docuit Mabillonius Diplom. lib. 1. cap. 10.]

* 2. **MINIARE**. Charta ann. 950. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 76: Ego in Dei nomine Rostagnus, G. D. Episcopus, cogitavi de Dei misericordia, vel abluenda peccata, ut pius Dominus de peccatis meis Miniare dignetur. Hæc corrupta aut male exscripta suspicor, neque enim alia videntur ab iis quæ ibidem occurrunt col. 74. et 77: *U' mihî Dominus veniam donare dignetur.*

* 1. **MINIATOR**, pro Minator, Fossor cunicularis, in Memor. Camer. Comput. Paris. ann. 1369. fol. 96: Girardus de Beaupuy scutifer institutus Miniator castrorum et villarum senescallie Ruthenensis. Vide supra Minare 3. et alio sensu in Miniare 1.

* 2. **MINIATOR**, [Gallice Miniaturiste, ex statuto pictorum Romanorum in archivio academia pontificis S. Lucae, 1478.]

* **MINIATURA**, [Gallice Miniature:] Incipiunt capitula reformationis statutorum artis picturæ et Miniaturæ. (Archiv. Acad. Pontific. S. Lucae, 1478.)

* **MINJAYLLIA**, Expense pro incarcerationi hominis victu et potu, a Gall. *Mangeaille*. Computus ann. 1318: Item pro Minjayllis illius qui interfecit Cunyl, et aliorum latronum, et pro iudicando eum 1111. lib. Charta ann. 1342. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 440: Ipsi homines hostiati expediuntur et deliberentur, et quitti sint a dicto hostiamento et obligatione ejus, absque aliquibus Minjayllis et sumptibus. Vide supra Menjayllia.

* **MINGELLIA**, Eadem notione. Charta ann. 1302. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 98: Et ultimo voluit tam pro Mingellia quam mercede dictorum duorum clientum decem libras octo solidos.

* **MINIALIA**, MINIALIA, Eodem significato, in Charta ann. 1304. apud Menester. Hist. Lugdun. pag. 120: Si aliquis minus iuste ductus fuerit in carcerem, omnes ei legitimas expensas sumptusque quos vitio eorum tolerasse constitit, reddere cogatur nec ad aliquam Minialiam solvendam de cetero teneatur. Alia ann. 1399. ibid. pag. 127: Sed cum dictus carcerarius peteret Minialias et expensas dicti prisonarii, dictus iudex decem solidos pro dictis Minialias ad tantum accedentibus realiter solvit, etc.

* **MINICULATOR**, Vide Miniare 1.

* **MINICULUM**, Auxilium. Gloss. Isid. frequentioris usus compositum administratum.

* **MINICUS**, Ericius. Eadem Gloss. Isidori. Vide supra Minicius.

* **MINIERA**, Fodina, a Gall. *Miniere*. Frequenter occurrit in veteribus Instrumentis. Vide Minera.

* **MINIGUNGA**, Admonitio, ex Saxonico *minigung*, quod idem sonat. Vide Leges Adelstani apud Thunderefeldam editas cap. 7. apud Bromptonum.

* **MINIHI**, MINIHIUM, Asylum, locus

profugii certisque privilegiis donatus. Vox Armorica. Charta ann. 1202. in Tabular. Abbat. Belliportus: Alanus D. de Goelou Henrici Comitis filius, dedit Abbatie Belliportus terram anserum et insulam S. Rionis que vocatur Guernenes, quantum mare permittit desiccare circa prefatam insulam, ut sit Minihi. Statuta Ecclesie Trecor. ann. 1334. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 1116: Item, quia nonnulli malevoli, invidi et simili fracturas, immunitates et libertates Minihi seu asyli R. Tudgual infringunt, tallias, collectas, et alia onera hominibus et vasallis dicti Minihi imponunt; terram dicti Minihi pillant, etc. Occurrit præterea ibid. col. 1132. 1162. 1175. et 1176. Bulla Martini V. PP. ann. 1429. in Archivis castri Nannet. In Ecclesia Trecorensi ex quædam immunitas que vocatur le Minihi de Trecoreia, que durat spatio quatuor leucarum seu duodecim miliarium, ubi quicumque homicidæ, raptores, et quicumque alii criminosi plena volunt gaudere immunitate. Et in partibus illis ab quibus dicitur quod antiquitus hujusmodi immunitas solum in civitate Trecorensi erat, et durabat solum ann.

* **MINIMATA**, f. pro *Manmata*, corbis ansata, a Gall. *Manne*, manequin. Annal. Episc. Silvanect. Caroli Jaulnay pag. 474: Ut quicumque prefatam domum, vineam, et torcular, et hospitium tenuerit, ipso die anniversario canonicis viginti solidos, vicariis quatuor solidos, et duodecim Minimatas pannis (leg. panis) ad erogandum pauperibus annuatim persolvat.

* **MINIMELLUS**, Digittus auricularis. Vita S. Walrici tom. 1. Aprilis pag. 18: Nam articulus ille quem medici articulum, vulgus vero Minimellum nuncupant, ex vehementi nimis dolore ita se contraxerat, ut etiam radicibus exiccaretur.

* **MINIMI**, Viri religiosi, vulgo *Minimes*; sic ab institutore suo S. Francisco de Paula nuncupati, ut humilitatem imprimis sectari memores sese omnium minimos existimarent. Hi a Sixto IV. PP. ann. 1489. sunt confirmati.

* **MINIMISSIMUS**, Libellus precum Marcellini et Faustini pag. 87: *Nesciens quod Christi Dei gratia etiam Minimissimis servitiis ejus ministraret.* Occurrit etiam in Edicto Luitprandi Regis.

* **MINIOGRAFARE**, MINIOGRAPHUS. Vide supra Miniare 1.

* **MINISTA**, [Vena pulmonis. DIEF.]

* **MINISTELLI** dicti præsertim Scurræ, mimi, jocolatores, quos etiam vulgo *Menestruus*, vel *Menestriers*, appellamus, quod minoribus aulæ ministris accenserentur: neque enim viri doctissimi ad Tacitum sententiam probaverim, qui a quodam *Menestere* Pantomimo, cujus præter Tacitum meminit Djo lib. 1. ita nostris nuncupati censuit. Lambertus Ardensis: O *Garcionum et Ministrallium, imo adulatorem injusta laudatio!* Alberice ann. 1237. *Ministellorum* vox idem sonat: Illi qui dicuntur *Ministelli* in spectaculo vasitatis, multa ibi fecerunt, sicut ille qui in equo super chordam in ære saltavit.

Porro ejusmodi scurrarum munus erat Principes non suis duntaxat ludicris oblectare, sed et eorum aures variis avorum, adeoque ipsorum Principum laudibus, non sine assentatione, cum cantilenis et musicis instrumentis demulcere. Idem Lambertus: *Qui humanam nullatenus Lambertus gloriam, scurræ maluit quantulumcumque munusculum*

denegare, quam in ore scurræ et nomine indigni, licet omni haberetur laude dignissimus, in orbe terrarum deferri, et cum instrumento musicari, vel decantari.

Interdum etiam virorum insignium et herodum gesta, aut explicata et jucunda narratione commemorabant, aut suavi vocis inflexione, fidibusque decantabant, quo sic dominorum, cæterorumque qui his intererant ludicris, nobilium animos ad virtutem capepsendam, et summorum virorum imitationem accenderent: quod fuit olim apud Gallos Bardorum ministerium, ut auctor est Tacitus. Neque enim alios a *Ministellis*, veterum Gallorum *Bardos* fuisse pluribus probat Henricus Valesius ad 15. Ammiani. Le Roman d'Alexandre MS.:

Quand li Rois ot mangier, s'appella Helinand,
Pour li esbanoyer comanda que il chant:
C'i comence à noter ainsi com li jaient.
Monter voldrent au ciel come gent mescreant,
Entre les Diez y ot une bataille grant,
Si ne fust Jupiter à sa foudre bruyant,
Qui tost les desrocha, ja ne fussent grant.

Chronicon Bertrandi Guesclini:

Qui veut avoir renom des bons et des vaillans,
Il doit aller soustentir la pluie et sa champs,
Et estre en la bataille, ainsi que fu Rollans,
Les quatre fils Hainon, et Charlon li plus grans,
Li Dus Lions de Bourges, et Guion de Conans,
Perceval li Galois, Lancelot et Tristans,
Alexandres, Artus, Godefroy li sachans,
Dequoy cil Menestriers font les nobles Romans.

Nicolus de Braia describens solenne convivium, quo post inaugurationem suam proceres palatinos excepit Ludovicus VIII. Rex Francorum, ait inter ipsius convivii apparatus, in medium produsse Mimum, qui Regis laudes ad cytharam decantavit, quas præstat hoc loco describere, ut planum fiat ejusmodi esse fuerint Ministellorum cantilenæ:

Dumque fovent genium geniali munere Bacchi,
Nectare commixto curas removens Lyæo,
Principis a facie, citharæ celeberrimus arte
Assurgit Mimus, ars musica quem decoravit.
Hic ergo chæda resonante subitanti ista:
Inclyta Rex Regum, prohibitis stammate vernans,
Quem vigor et virtus extollit in æthera fama,
Indole virtutis qui vincis facta parentis,
Major ut Atreides patrem Neptunius Heros,
Ægea, Pelides excedit Peles, Jason
Esone, nec prolem pudor est evincere patrem,
Corde giras, agnus facie, Laertius astu,
Consulte Nestor, linguosus effige servos,
Neve velis adhibere fidem jectantibus aures:
Nata sic in famulos arsusur exire potentes,
Et sic injuste justis quicumque ligantur
Dedecet egregios vitis corrumpere moras,
Tu pius esto piis, hostem te sentiat hostis,
Te rigidum times, confundas penitus hostem
Incidente metu: et se tibi dederit, ipsum
Escepe cum venis: probus hostis fiat amicus,
Jungaturque tibi concordia frondere pacis.
Sæpe fit ex odio majori majus amoris
Fodas, et ampla fides nullum peritura per ævum.
Infami vitio ne vernans fama laboret,
Crimes avartitæ fuge, donis corda Quiritum
Unge: per hoc poteris cordis lenire dolorem.

Mitto reliqua similia, ex quibus omnino patet ejusmodi Mimorum et Ministellorum cantilenas ad virtutem Principes excitasse. Quod et firmat præterea Raimundus Montanerius in Chron. Reg. Arag. cap. 298. ubi de convivio Regis Alphonsi post ejus coronationem: *Et com foren luyt asseguts en Romasat, jutlar conta al veur un serventech davant lo senyor Rey novell, qual Senyor Infant En Pere hach feyt à honor deldit Senyor Rey: e la sententia deldit serventech era aytal, quel dit Senyor Infant li dix en aquell que significava la Corona, e et*

pon, e la verga, et segons la significança, lo Senyor Rey que devia fer, etc.

Id præsertim in pugnae procinctu, dominis suis occinebant, ut Martium ardorem in eorum animis concitarent, cujusmodi cantum *Cantilenam Rollandi* appellat Willelmus Malmesb. lib. 3. de Gestis Angl. Aimoinus lib. 4. de Mirac. S. Bened. cap. 37: *Tanta vero illis securitas... ut scurras se præcedere facerent, qui musico instrumento res fortiter gestas et priorum bella præcineret, quatenus his acrius incitarentur, etc.*

Quod ministellorum munus interdum præstabant Milites probatissimi. Le Roman de Vauce MS.:

Quant il vint Normans venir
Sout vesies Engleis freisir
Taillefer qui moit bien chantost,
Sus un cheval qui tost aloit
Devant euls aloit chantant
De Kallemaigne et de Roullant,
Et d'Olivier et des Vasseaux,
Qui moururent en Rainschevaux.

qui quidem *Taillefer* a Guillelmo obtinuit ut primus in hostes irrueret, inter quos fortiter dimicando occubuit.

Adeo vero ingens scurrarum et mimorum olim fuit in palatiis Principum numerus, ut quæ in his aut enutriendis aut remunerandis fiebant impensæ, eorum præsertim qui ejusmodi ministellorum assentationibus delectabantur, æraria plerumque exhaurirent. Lambertus Ardensis pag. 217: *Arnoldus itaque militariibus vix indutus vestimentis prosilit in medium, et ministrantibus simicis, nebulonibus, garcionibus, scurris, et jocularibus omnibusque nomen ejus invocantibus et prædicantibus satisfacit: adeo ut in remunerationis præmium laudem eorum consecutus est et gratiam. Cum enim quæcumque habere poterat, vel perquirere liberalitatis vias quasi desipiendo tribuisset, et in prima Porphirii pagina, quasi in nudis et puris constitisset intell. cibus, dando maxima cum minutis, dando sua, et a suis commodata, vix seipsum sibi reliquit. Joan. Sarisburiensis Epist. 247: Non enim more nugatorum ejus seculi in histriones et Mimos, et hujusmodi monstrorum hominum ob sanæ redemptionem et dilationem nominis effunditis opes vestras, etc. Rigordus de Gestis Philippi Aug. ann. 1185: Cum in curiis Regum seu aliorum Principum, frequens turba histrionum convenire soleat, ut ab eis aurum, argentum, equos, seu vestes, quas per sepe mutare consueverunt Principes, ab eis extorqueant, verba jocularia variis adulationibus plena proferre nituntur. Et ut magis placeant, quicquid de ipsis Principibus probabiliter fingi potest, videlicet omnes delicias et lepores, et visu dignas urbanitates, et cæteras ineptias trutinantibus buccis in medium eructare non erubescunt. Vidimus quondam quosdam Principes qui vestes diu excogitatas, et variis floribus picturationibus artificiose elaboratas, pro quibus forsitan 20. vel 30. marchas argenti consumpservant, vix revolutis 7. diebus histrionibus, ministris Diaboli, ad primam vocem dedisse, etc. Bernardus Silvester de gubernatione rei familiaris: Homo jocularibus intentus, cito habebit uxorem, cui nomen erit paupertas, ex qua generabitur filius, cui nomen erit derisio. Quin et Philippus Mouskes in Philipp. Aug. Angl. Carolum M. Provincie Comitatum scurris et mimis suis olim donasse, indeque postea tantum in hac regione Poctarum numerum excrevisse:*

Quant quant li boens Rois Carlemaigne
Ot toute aïse a son douzaine

Provens. qui mult est plentive
De vins, de bois, d'aigue, de rive,
As locours, as Menestrous,
Qui font saques luxurieux,
Le doune toute et departi, etc.

Hanc immensam in Pantomimos magnatum prodigalitate exagitat S. Augustinus tract. 180. in Joan. cap. 6: *Donare res suas histrionibus, vitium et immane, non virtus. Illa sanies Romæ recepta, favoribus aucta, tandem collabescit bonos mores, et civitates perdidit, coegitque Imperatores sæpius eos expellere. Longe sapientius egit Henricus Imperator, qui in nuptiis suis cum Agnete Pictavensi in Ingelheim celebratis ann. 1044: Infinitam histrionum et jocularium multitudinem sine cibo et muneribus vacuam et merentem abire permisit, ut est in Chronico Vitziburgensi.*

MENESTRALLI, apud Fletam lib. 2. cap. 23. pag. 71. § 2.

MINISTRALLI, in Litteris Eduardi IV. Reg. Angl. ann. 1439. apud Rymer. tom. 11. pag. 632: *Ministrallorum nostrorum accepimus qualiter nonnulli, rudes agricolæ et artifices diversarum misterarum regni nostri Angliæ, finxerunt se fore Ministrallios, quorum aliqui liberatam nostram eis munere datam portarent, seipso etiam fingentes esse Ministrallios nostros proprios, cujus quidem libertate ac dicitur artis sive occupationis Ministralliorum colore, in diversis partibus regni nostri prædicti nostris pecuniarum exactionibus de ligens gradus deceptivè colligunt. Hinc*

MINISTRALCIA, Ministellorum iudicia. Charta ann. 1377. apud Rymer. tom. 7. pag. 166: *Peracto autem prandio, ascendebat D. Rex in cameram suam cum Prælati, Magnatibus et proceribus et Prædictis: et deinceps Magnates, Milites et Domini, aliqui generosi diem illum, usque ad tempus coenæ, in tripudiis, coreis et solempnibus Ministralcis, præ gaudio solemnitate illius, continuaverunt.*

MENESTREYS, in Consilio Massil. ann. 1381: *Ita quod nullus Menestreys seu jogulator audeat pensare vel sonare instrumentum, etc.*

MINISTRELLI apud Th. Blount in Nomenclico, ex Charta Eduardi IV. Reg. Angliæ.

Porro ministellorum voce intelligebantur cum scurræ et mimi omnes, tum qui buccinas inflare, aut musica instrumenta pulsare solebant. In Computo Hospitalii Regis ann. 1317. et 1319. *le Menestrier* refertur inter alios Officiales. In alio Ducis Normanniæ et Aquitaniæ ann. 1348. sub titulo *de Menestrieux*, recensentur ceux qui jouent des nauquaires, du domygonon, du cornet, guiterne Latine, de la fluste liehayne, de la trompette, de la guiterne Moresche, et de la vielle. [Le Roman de la Rose MS.]

Li vesies huteours,
Menestrais et jugleours.]

Menestrellorum vero vox in malam partem sumpta pro nebulonibus, in Stabiliment. S. Ludov. lib. 1. cap. 32. ut *Menestraudier*, Ministellum agere, nugari, in Consuetud. Insulæ tit. 1. art. 20.

REX MINISTELLOREM, Supremus inter *Ministellos*; de cujus munere, ac potestate in cæteris *Ministellos*, agit Charta Henrici IV. Regis Angliæ Gallica in Monast. Anglicano tom. 1. pag. 355. Charta originalis ann. 1338: *Je Robert Caveros Roy des Menestrels du Royau-*

me de France. Aliæ ann. 1357. et 1362: *Copin du Brequin Roy des Menestres du Royaume de France.* Computum de auxiliis pro redemptione Regis Joannis ann. 1367: *Pour une couronne d'argent qu'il donna le jour de la Tiphaine au Roy des Menestrels.* [Charta ann. 1387. apud Rymer. tom. 7. pag. 555: *Supplicavit nobis Johannes Caum: Rex Ministrallorum nostrorum, qui versus diversas partes transmarinas transire proponit.*]

1. MINISTER, pro Ministellus, Jocularior. Vetus Ceremoniale MS. B. M. Deaurata Tolos. *Item etiam congregabuntur piscatores, qui debent interesse isto die in possessione cum Ministris seu jocularioribus: quia ipsi piscatores tenentur habere isto die joculariores seu mimos ob honorem Crisici... et vadunt primi ante possessionem cum Ministris seu jocularioribus semper pulsantibus usque ad ecclesiam S. Stephani.*

2. MINISTER, Diaconus. S. Cyprianus Epist. 65: *Diaconos autem post ascensum Domini in celos Apostoli sibi constituerunt Episcopatus sui et Ecclesie Ministros.* Adde Epist. 66. Lactantius lib. de Mortib. persecutor. num. 15: *Comprehensi Presbyteri et Ministri, et sine ulla probatione ad confessionem damnati.* Hildephonsus Episcopus Toletanus in Carnotaphio. B. Helladii:

Hildephonsus ego, quem fecerat ipse Ministrum,
Persolvi sancto carnis pauca seni.

Passio SS. Martyrum African. sub Hieronico: *Sacerdotum et Ministrorum copiosissimam et maximam turbam... ecclesie crudeli detruxit.* Commodianus carmine inscripto *Ministria*:

Ministerium Christi, Zacones, exerceat casto,
Idcirco Ministri facite præcepta Magistri, etc.

Utitur etiam Ennodius lib. 6. Epist. 9.

MINISTRI, sic nude interdum subscribunt Episcopi, suppresso quovis alio titulo. Ico D. G. Carrotensis Ecclesie Minister, Epist. 74. Frequentius vero cum adjectivo *humilis*, ut videre est apud eundem Ivonem passim et Stephanum Tornac. Epist. 227. 282. Charta ann. 1123. tom. 2. Hist. Eccl. Meldens. pag. 22: *Burcardus D. G. sanctæ Meldensis Ecclesie humilis Minister.* Alia ann. 1137. ibid. pag. 33: *Henricus D. G. sanctæ matris Ecclesie Senonensis humilis Minister.* Adde Librum nig. Scaccarii pag. 133. Rymer. tom. 2. pag. 277. et Ordinam. Reg. Franc. tom. 3. pag. 596.

MINISTER INDIGNUS, ita se ipsum inscribit Bartholomeus episcopus Laudunensis in Charta ann. 1117. inter Monum. sacr. Antiq. tom. 2. pag. 2. Quæ formula haud infrequens est.

Episcopus hæc in re imitati etiam Abbates. Liber Niger Scaccarii pag. 62: *Venerabili karissimo domino suo Henrico D. G. Angliæ Regi, frater A. indignus Minister Certes, salutem et orationes. Sciat diligentia vestra, karissime pater et domine, quod Abbatia Certes debet ad servitium nostrum tres milites. Occurrit præterea ibidem pag. 75. 76. et pag. 117. ubi, *Minister humilis.**

MINISTRI ALTARIS, Sacerdotes. Capitulare Aquisgr. ann. 789. num. 70: *Sacerdotibus. Sed et hoc flagitans vestram abinitatem (Episcopus alloquitur) ut Ministri altaris Dei suam ministerium bonis moribus ornent.*

MINISTER CAPELLE, Qui palatinæ seu Regis capelle præerat. Epistola Hadriani PP. ad Carolum M. seculo Bened. IV. part. 1. pag. 98: *Præterea directum a vestra clementissima præcella regali*

potentia suscepimus familiarem vestrum, videlicet Engilbertum Abbatem et Ministrum capelle, qui pene ab ipsis infantis rudimentis in palatio vestro enutritus est.

MINISTRI ECCLESIE. Episcopi, sacerdotes, in Edicto Pistensi cap. 1: *Ministri Ecclesiastici*, cap. 30: *ministri Episcoporum*.

MINISTRI ECCLESIE, Inferioris ordinis Clerici, in Lege Bajwar. tit. 8. Si quis *Ministros Ecclesie, id est, subdiaconum, lectorem, exorcistam, acolytum, ostiariam, etc.* Capitular. lib. 2. § 5. *Scholarum sane ad filios et Ministros Ecclesie instruendos vel edocendos, etc.*

MINISTRI EPISCOPORUM, Archipresbyteri et Archidiaconi. Capitular. lib. 7. § 232. *Et ibi ab Episcopo, id est, in civitate, sive a suis bene doctis Ministris bono animo instruantur de sacris lectionibus et divinis cultibus et sanctis canonibus, etc.* Capitular. Caroli Cal. tit. 5. § 8. *Ceteri presbyteri per famulos suos debitam dispensationem Archipresbyteris aut Episcoporum Ministris concehant. Et procurant Episcopi, ne Ministri illorum presbyteros dehonorent.* Formulæ antiquæ apud Baluzium tom. 2. Capitular. col. 624. *Ministros vero, id est, Archipresbyteros et Archidiaconos, secundum quod providere Domino inspirante et cooperante valuerit, tales constituat (Episcopus) qui oderint avaritiam, etc. Adjuvatores ministerii Episcoporum, in Capit. Ludovici Pii ann. 828. Inter quos recensentur Chorepiscopi, Archipresbyteri, Archidiaconi, Vicedomini et Presbyteri per parochias eorum.*

MINISTRI EPISCOPORUM appellantur etiam iudices qui sub Episcopo ius dicunt. Capitular. Caroli C. ann. 863. § 9. *Ut Missi nostri omnibus per singulas parochias deaudent quia si Episcopus aut Ministri Episcoporum pro criminibus colonas flagellaverint cum virgis propter metum avarorum, etc.* Adde Capitular. ejusd. Caroli ann. 868. tit. 38. § 9. Vide infra.

MINISTRI PALATII, Aulæ regie Officiales, *Officiarii de la maison du Roy*. Epistola Episcoporum Franciæ ad Ludovicum Regem ann. 858. cap. 12. *Constituuntur Ministri Palatii, qui Deum cognoscunt, ament, et metuunt, qui marianam curam gerant quatenus necessarii palatium adierint, et per quos perrevertit, patrem et consolatorem mirantes, gaudentes vos videre accurrant, non qualem dicere volumus, gemendo et maledicendo refugiant.*

MINISTRI PALATINI, in Vita Ludovici Pii ann. 837. Apud Agobardum Matfredus Procer Palatii, *Minister Imperatoris et Palatii* appellatur, in Epistola ad eundem.

MINISTER PARTITIONIS, Præpositura serviens seu apparitor. Charta ann. 1231. ex Tabul. S. Gauger. *Si præpositus credat Ministrum partitionis plus percipere de sua portione, quam ei reddiderit, etc.*

MINISTER PENITENTIE, Qui a confessoribus est. Obituar. Frat. Minor. in Wisby Gothl. apud Ludewig. tom. 9. Reliq. MSS. pag. 197. Anno Domini 1431. die conversionis Pauli, obiit reverendus pater, frater Esgerus, *Minister penitentiarum Danicæ, Suevicæ ac Norvegicæ, cujus anima sit æternaliter cum Deo.*

MINISTER SANGUINIS, Carnifex. Stat. MSS. eccl. Tull. ann. 1497. fol. 100. *Et si contigit quemquam dictorum trêdecim hominum criminaliter delinquere, incarceratur in prisione capituli, et fa-*

cere tenentur dicti justificarii ejus processum ac eum condemnare et executionem reponere ad villicum de Villeyo, qui illam per Ministrum Sanguinis fieri procurabit ad patibulum de dicto Villeyo. *Mistre*, eodem sensu, in Lit. remiss. ann. 1400. ex Reg. 155. Chartoph. reg. ch. 238. *Le Mestre qui là estoit venu pour exécuter ledit Watelier, qui estoit condamné à morir.*

MINISTRI, in aula Regum Anglo-Saxonum, eorum Diplomata subscribunt post Episcopos, Abbates et Duces, apud Ingulfum pag. 882. 883. 884. 885. in Conventu Westmonast. ann. 1066. in Monastico Anglic. tom. 1. pag. 87. in Addit. ad Matth. Paris pag. 157. apud Doubletum pag. 882. etc. Qui quidem *Ministri* fidem sunt qui Saxonice de gens, in Diplomatibus vero *Thaini*, et *Taini*, quæ voces *ministros* et *servientes* sonant. Ita qui hac nomenclatura Regum Anglo-Saxonum Chartas subscribunt, erant præcipui aulæ regie ministri, ut Camerarii, Senescalli, Venatores, Accipitrarii, etc. In Monastico Anglicano tom. 3. pag. 121. quidam *Godæ* (sub Edw. Confess.) *Optimas Ministerque Regalis* inscribitur. Vide Setteman ad Eadmerum pag. 170. et infra in voce *Thainus*. Totum porro hunc *Ministorum* regiorum ordinem belle describit Florentius Wigorniensis, ubi d. Alfredo Rege Anglo-Saxonum: *Consilio divinitus invento, omnium uniuscujusque anni censuum successum bifarie prius itus Ministros suos dividere equaliter lanæ imperavit; quarum primam suis Ministris nobilibus, qui in cultu regio vicissim commorabantur, in pluribus ministrantes ministerii, annualiter largiebatur. In tribus namque cohortibus præfati Regis satellites prudentissime dividebantur; adeo ut prima cohors uno mense in cultu regio die nocteque administrans commoraretur; menseque finito, alia cohors adveniente, prima domum redibat, ut ibi duobus commoraretur mensibus. Secunda itaque cohors mense peracto, et adveniente tertia domum redibat, ibidem duobus commoratur mensibus. Hoc ordine omni vite tempore talium vicissitudinum in regali cultu rotabatur administratio. Ejusmodi Ministrorum alibi non semel meminit, ann. 871. 874. 878. 905. 1008. 1010. 1039. ut et Roger. Hovedenus pag. 450. 457. et Simeon Dunelm. ann. 1008. 1010. 1013. 1067. cui ut plurimum nobiles ac præpotentes *Ministri* dicuntur.*

MINISTRI PROVINCIALES, Telomonius apud Leibnit. tom. 2. Script. Brunsvic. pag. 95. *Illic enim mercenarios suos pedites, quæ Latino sermone Provinciales Ministros, vulgari vero Landknecht appellant, adversum civitatem Brunsviciam collocavit.*

MINISTRI REIPUBLICÆ, Comitibus, iudicibus, villicis regii, et aliis hujusmodi. Ita usurpant Capit. Caroli C. tit. 8. cap. 5. tit. 11. cap. 9. tit. 13. cap. 6. tit. 23. cap. 12. 14. ejusdem Capitulari Compendiense ann. 858. cap. 8. 10. Synod. Carisiac. cap. 2. Edictum Pistense cap. 8. 17. 20. Riculfus Sussion. Episc. cap. 15. Chron. Fartense pag. 666. etc. *Reipublicæ administratores*, in Capit. Caroli C. tit. 43. § 1. et parte 2. ejusdem tit. § 1. et in Concilio Trosleiano ann. 909. cap. 1. *Ministri regni*, tit. 45. cap. 4. eorundem Capit. Ecclesiasticæ et reipublicæ administratores, in Charta Ludovici Pii, in Vita Aldrici Episcopi Cenoman. pag. 34.

MINISTRI, Minores officiales. [*Ministri*

Regis, in Capitular. Lotharii Imper. tit. 5. § 37. *Ministri publici*, in iisdem Capitular. tit. 8. § 29. *Ministri Ducum*, in leg. 3. Cod. Th. ad legem Jul. Repetund. *Ministri Comitum, Missorum, etc.* in Capitulari Caroli C. tit. 32. cap. 16. qui alias *Ministeriales*. Concil. Cabilonense II. cap. 21: *Sed et Ministros, quos Vicarios et Centenarios vocant, justos habere debent* (Comites et iudices.)

MINISTRI, Iudices sub dominis suis jus dicentes. Notitia ann. 1015. apud Loisellum in Bellovaco: *Dans si medietatem Vicecomitatus, et dimidias leges de forensibus hominibus, ita ut Minister Episcopi, et Minister Comitatus justificent reos, et leges equaliter dividant.* In Charta Ludovici VII. Regis ann. 1151. apud eundem, *Ministeriales* dicuntur: *Et si quis excessus vel forisfactum contingeret, ad Episcopum vel Ministerialem ejus referendus est clamor.* Vide supra.

MINISTER, *Regalis, aulicus, famulus, servus, officialis*, in vet. Glossar. ex Cod. 7641.

MINISTER, Qui res domini regit et curat. Libert. Clarimont. ann. 1248. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 600. art. 1. *Quicumque ibidem manere voluerit in libertate, cinq solz Pruvinienses de redditu suo annuatim persolvat nostro Ministro.* *Ministre*, in Lit. ann. 1372. ibid. pag. 516.

MINISTER, Artifex, Gall. *Artisan*. Charta commun. Peron. ann. 1209: *Duodecim majoris Ministrorum de propriis Ministeriis super sacramentum suum eligent xxiv. homines, etc.* Confirm. ejusd. ann. 1368: *Quia discretis habitatoribus dictæ villæ, minui debeat numerus Ministrorum, volumus ut loco xij. majoris Ministrorum qui debebant eligere xxiv. sint et sufficiant sex dumtaxat, qui habeant eligere xij. loco xxiv. prædictorum.* Vide in *Ministerium*.

MINISTER, Idem qui *Ministerialis*, apud Germanos, de qua voce infra. Miracula S. Quirini Mart. lib. 2. num. 23: *Notus Miles, Dietmaro nomen erat, nobilis Frisingæ Minister, etc.*

MINISTRI GENERALES Ordinis S. Francisci, quorum officium ac dignitas *Ministerialis* dicitur in Bulla Clementis VI. PP. apud Waddingum ann. 1348. num. 5.

MINISTERIALE, Apparatus ad Missam. Acta S. Salvii Episc. tom. 5. Junii pag. 99: *Habebat autem S. Salvius Ministeriale aur. um ecclesiasticum, vestimenta ex auro et gemmis ornata.*

MINISTERIALIUS, Idem qui *Ministerialis*, inter officiales regum Siciliæ et Majoricarum recensetur in Itiner. Philippi Pulc. laudato tom. 1. Tract. novi de Re diplom. pag. 467. inter notas.

MINISTERIALES DOMINICI, qui alias *Ministri*, famuli honorarii, in Notitia Imperii; sub dispositione viri spectabilis Castrensis. Vide Pancirol. lib. 1. cap. 91. *Ministeriales et Pedagogiani*, in leg. 5. Cod. Th. de Divers. offic. (8, 7.) *Ministeriales Imperatorum*, apud veterem Agrimensorem pag. 330. [Capitul. Caroli M. de Villis § 41: *Et stabula atque coquina, et pistrina, seu torcularia, studiosè preparata stant; quatenus ibidem condigne Ministeriales nostri officia eorum benè nitide peragere possint.* Regula consueta Torbil Archiep. Limæ tom. 4. Conc. Hispan. pag. 685: *Poterunt tamen in choro esse laici, qui sunt cantores, vel alioquin Ministeriales.*]

MINISTERIALIS, In Pacto Legis Salicæ

tit. 11. § 6. pro quovis famulo domestico. Glosse Isonis Magistri ad 2. Prudentii contra Symmachum: *Alumnos, nutritios, Ministeriales, famulos.*

MINISTERIALES. Minores Officiales Regum, Ducum, Comitum, et dominorum feudaliū, qui domorum subditis jus dicunt, eorum jura procurant, census et redditus exigunt, villici, seu villarum præfecti. Ita enim passim indignantur in veteribus Tabulis. Charta Privilegorum concessorum Hispanis a Ludov. Pio: *Alius vero census ab eis neque a Comite, neque a junioribus et Ministerialibus ejus exigatur.* Hincmarus de Ordine Palatii cap. 12: *Tales etiam Comites et sub se judices constituere debet, qui avaritiam oderint, et justitiam diligant, et sub hac conditione administrationem suam peragant, et sub se hujusmodi Ministeriales substituant.* Flodoardus lib. 1. cap. 10: *Unde sæpe justitiam apud Ministeriales regios sibi fieri postulavit.* [Ministeriales advocatorum, in Edicto Carisiac. ann. 861. Ministerialis Palatinus, in Capitul. Caroli M.] Ministeriales ministrorum, in Capit. Caroli C. tit. 32. cap. 16. Ministeriales regni, tit. 34. cap. 11. Ministeriales Comitatus, tit. 43. cap. 9. Tabularum Vindocinense Thuan. Ch. 85: *Si vero per oblivionem vel neglectum Ministerialis ejusdem loci terminos præfati census reddendi præterierit, etc.* [Charta ann. 1238. in Hist. Mediani Monast. pag. 316. *Si propter culpam... emenda ad manus villici vel aliorum Ministerialium devehret.*] Ita Edictum Pistense cap. 39. Vett. Chartæ apud Besilium in Comitibus Pictav. pag. 269. Sanjullianum in Matiscone pag. 230. Guichenonum in Probat. Hist. Bressensis pag. 10. S. Bernardus tom. 1. col. 271. Miracula S. Adalberti sæc. 3. Ber. ed. part. 1. pag. 638. Chron. Farsense apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 536. etc.]

His addere placet Chartam Baldvini Comitis Flandr. ann. 1116. apud Miræum tom. 2. pag. 1153. ubi fuse quæ ad Ministerialis officium pertinuerint, necne, declarantur. *Ad ambas (festivitates) S. Amandi viniduum quartarium cervisæ accipiat, neque reditutionem ullam unde dammum aliquod homines Sancti sustineant habeat, neque exactionem quam vulgo tolpri vocant, sive herbam aut corvedas inconsulto Abbate exigat, neque jumenta per villam violentè mutare aut tollere alicuj ex operis occasione audeat. Et si cui Abbas terram vendiderit, Ministerialis nihil habeat. De justitia pontis se non introittet, neque subtilis neque supra, quamdiu Custos Abbatis per se justitiam habere poterit, neque mansuarios justificabit de his, quæ ad mansos pertinent. De terris censuibus quas tenet census unoquoque anno dabit, neque exinde aliquid cuiquam in feudum dare ei licebit, neque terram ab aliquo emere, neque aliqua terra sine voluntate Abbatis investiri poterit. Vadium: etiam, si pro qualibet forisfactura acceperit ab aliquo, non alibi quam infra curtin S. Amandi commendabit; ipse vero Ministerialis ab adventibus nihil accipiet nisi sex denariis panum et duos capones. Latro ab eo captus in curtin S. Amandi custodiendus adducetur. Nullo modo placitabit, nisi in camera Abbatis, vel in porticu aut hospitio, et hoc præsentè Abbate vel Præposito monacho. De omnibus placitiis quæ fiunt per Scabinos suum tertium habeat, et villicus Abbatis et Fratrum hujus tertii tertium; et Ministerialis concordiam non potest accipere, nisi per Abbatem aut ejus*

Præpositum monachum; neque in dominicis curtibus aliquam justitiam exiget aut accipiet. Nullum unquam a Ministeriali accipiet licentiam maritandi; et si Ministerialis villæ decedens plures filios reliquerit, Abbas et Fratres quem ad hoc magis idoneum viderint Ministerialem constituent. Quod si sine liberis mortuus fuerit, in potestate Abbatis erit cui ministerium illud reddere voluerit. Nec prætereundum in eadem Charta Præpositum vocari qui Ministerialis subinde appellatur: unde eundem fuisse qui alius Halivus dicitur, merito colligimus. Vide in Præpositi.

◦ Nostris *Ménestrelz* et *Menstraultz*, eadem acceptione. Charta Frider. ducis Lothar. ann. 1255 in Chartul. Romaric. ch. 33: *Li commandemens saint Pierre doit tenir tous les plains et mestre tous les Ménestrelz et ostier de par saint Pierre.* Redit comitat. Namurc. ann. 1285. ex Reg. Cam. Comput. Insul. sign. *Papier velt fol. 23. v. Et na puet on nient lever ne prendre cestz taille, sans le Ménestrel del eglise, et de cestz taille ne puent nient tout li Ménestrel.* Charta ann. 1355 tom. 2. Hist. Leod. pag. 42. *Item que à faire ledit essay (des poids et mesures) by Menstraultz doivent avoir de chascune aigne un denier. Menestre, pro cussus rei administratione, in Ch. ann. 1339. ex Tabul. capit. Carnot.*

◦ MINISTERIALES DIVI. Ab ejuſ sancti vel ecclesie vassalli, ejusque servitio mancipati, apud Ant. Math. de Nobilitate, de Princip. etc. edit. ann. 1686.

◦ MINISTERIALES EPISCOPI. Charta Joan. H. episc. Aurel. ann. 1120. ex Tabul. Micicæ. *Si quis autem successorum sive Ministerialium nostrorum contra hoc auctoritatis nostre privilegium aliquid calumpniæ inferre temptaverit, etc.* Vide supra in Minister B.

MINISTERIALES. in Monasteriis, qui præcipuas præposituras exercent. Adardus in Statutis antiquis Corbeiensis Monast. lib. 1. cap. 1. *Et ipsi Ministeriales habent inde singuli breves suos, id est, Camerarius, Cellerarius, et Senescallus.* Et cap. 6. *Et veniat ipsa annona de ipsis villis, quas Præpositus specialiter in ministerio habet.*

◦ MINISTERIALES. Idem qui Ministeriales. [Charta ann. 805. apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 746. *Una cum Ministeriale nostro Joanne et infantibus suis.*] Charta ann. 1196. in Probat. Hist. Ducum Burgundie. *Concessi ut si latrocinium factum fuisset, et clamor ad Monachos et Ministeriales eorum de centro ipsi justitiam plantam facerent.* Alia Hugonis Ducis Burg. in Probat. Hist. Vergeracensis pag. 131. *Ministres supradem mei, homines de Paredo propter usuarium quod ipsi in confinio potestatis Pasche proclamabant, creberrime inquietare solebant.* [Charta ann. 1232. *Recognovi quod tertius de Minant que de jure spectant ad obedienciam de Dinoto, de quibus tertius Dammferrot de Sanz, et filii sui se faciebant Ministeriales Acta sancti Guillelmi Eremitæ tom. 6. Mai pag. 831. *Duplici opposita clave in parte superiori, que custoditur a Ministrato, id est, iudice, Vallis pro tempore existente.*] Etuntur præterea auctor Gestorum Episcoporum Salisburgensium pag. 321. tom. 2. Antiqu. lect. Canisii, Chron. Mindense pag. 742. 744. etc.]*

◦ MINISTERIALI. Eadem notione. Chartul. Prioratus de Domina in Delphin. fol. 99: *Debet taxiam de manso totam... duos panes ad Pascha et sterum procura-*

tionem unam Ministrallo cum uno socio vel cum duobus.

◦ MYSTERIALES, apud Ludewig. tom. 4. Reliq. MSS. pag. 411. *Habuit etiam quevas cum Mysterialibus Ecclesie Magdeburgensis, inter quas Wolmerstadt castrium primo ad Ecclesiam Magdeburgensem venit.*

MYSTRALES. contractus, in Statutis Delphinialibus pag. 12. in Chartis ann. 1135. et 1196. apud Guichenonum in Probat. Hist. Sabaudie pag. 45. 46. vulgo *Mistrals*, in Antiquitatibus Viennensibus Joannis le Lievre pag. 414.

◦ Ut autem *Mistratum* Delphinialium plenior atque dilucidior habeatur notio, horum duplicem ordinem distinguendum existimamus: neque enim omnium, quibus id nomen commune erat, eadem fuit dignitas, idem officium, eadem prærogativa. *Mistrates* itaque in majores et minores distinguiuntur: majores urbium præfecturam exercebant cum omnimoda juris dicendi potestate, ut Viennæ Allobrogum ubi duo erant *Mistrates*, unus pro Comite Viennensi, alter pro Archiepiscopo. Hic o Canonorum numero electus urbis Præfecti fungebatur officio, atque cum suprema auctoritate subditis Archiepiscopo civibus jus dicebat. De utriusque *Mistralis* officio et potestate plurima occurrunt notata digna in Inquisit. pro jurisdict. Comitum, etc. ann. 1276. tom. 1. Hist. Dalhin. pag. 23. quæ hic paucis exscribere non abs re erit. *Primo D. Guido de Tallino Mistralis et Canonus Viennensis. dicit quod Comites Viennenses et eorum Mistrals pro eisdem habent jurisdictionem Viennæ sub hominibus qui morantur penes dictos Comites. Item dicit quod si aliquis jacuerit penes dictos Comites, illa nocte et in crastinum per totam diem efficitur de jurisdictione ipsorum Comitum, ita quod si deliquerit illa nocte vel de crastina, quocumque ierit debet puniri per Comites donec jacuerit penes Archiepiscopum Viennensem; quo casu non punitur adhuc per Comites. Item dicit quod cum munditia Comitum incipiunt, Mistrals et gentes Comitum veniunt ad dictum testem et venire debent, vel ad eum quo est Mistrals Archiepiscopi pro tempore, et petunt ab eo claves civitatis, et ipse debet eis tradere recepto ab eis prius juramento, quod ipsi custodiant fideliter civitatem, et quod finis munditis restituant eidem Mistrali claves prædictas firmantes et claudentes prout eisdem traduntur. Item dicit, quod custodia civitatis pertinet ad Mistralem Archiepiscopi per totum annum, exceptis quindecim diebus munditionum Comitum. Item dicit quod nullus debet ire armatus per civitatem Viennensem, nisi familiares Archiepiscopi et Mistrals. Dominus Sibodus Mistrals Comitum homicidam illum faciet poni in sacco et præcipitari in Rhodanum. Comites habuerunt Mistralem et iudicium suum qui cognoscebant de causis, et puniebant malefactores. Gentes Comitum et Mistrals ceperunt bona ipsius defuncti sine herede, et diviserunt inter se, etc.* Archiepiscopi Viennensis Mistralem sup. primendum censuit Johannes XXII. PP. ann. 1338.

◦ Alii *Mistrates*, quos minores appellat, multas et pecuniarias penas imponere, fidejussores exigere, Leges et Statuta locorum asserere poterant. Pacta et conventiones ann. 1291. ibid. pag. 137. *Item exiit conventum et ordinatum... quod uterque de dictis Mistralibus possit banna, multas imponere, ambo*

insimul levare ad opus ditorum domno-
rum, et fidejussores uterque recipere,
et communiter laudimia et venditiones
ambo insimul recipere. Jus tamen dixisse
nusquam videtur, sed curia iudicata
executioni tantum mandasse ibid. pag.
136. *Ponant duos Mistrales, et mandent
executioni quod pronunciatum fuerit per
iudicem. Idem Mistrales dominorum
procurabant jura, redditus, census et
alia hujusmodi exigebant domino fide-
liter reddenda. Inquisitio. Moreselli
ibid. pag. 134. *Bernardus Matheus est
homo Comitis, et tenet de eo Mistraliam
de parte Vlenchi... et debet recolligere et
levare census et omnia usagia in Mistra-
lia, et fide-liter reddere domino. Adde
quod propriis sumptibus dominorum
agros excolere, fructus inde colligere,
atque in eorum horrea deportare tenen-
tur. Charta ann. 1230. ibid. pag. 123.
Mistralia capiunt 4. gerbas, et orientas et
solagium... et pro his que Mistrales ca-
piunt in dictis corvatis, debent facere
arare, seminare et herciare eas quando
seminantur, et bladum recolligere, et fu-
cere apportare ad granarium Comitis, et
alias operas circa culturam earum neces-
sarias. Præter frumentum vero et alia
id genus quod ex officio percipiabant,
ad ipsos etiam pertinebat tertia pars
bannorum, escaetarum, placitorum, quæ
absque dominici census immunitate
solvenda erat. Charta mox citata. Ca-
piunt ratione Mistralia de Avalone tor-
tam partem omnium bannorum et escaet-
tarum de Mistralia sua, ita videlicet
quod si Comes capiat pro aliqua offensa
sexaginta solidos de aliquo, ipsi postea
levabunt ab eodem triginta solidos pro
parte sua. Quæ cum redditus non modice
efficerent, isthæc officia, quæ pri-
mum suis familiaribus aut vassallis ad
nutum revocandis committebant domini
feudales aut per se aut per Castellanos
suos, postmodum in feuda exere, quæ
ipsi etiam Nobiles ambire, sæpius et
exercere non dedignati sunt. Sed hæc
non multo post ob exactiones varias
et vassallis et dominis ipsis oneri ease
ceperunt, quare Mistralia suas pecu-
nia multo redemere. ut G. Episc. Gra-
tianiæ ann. 1275. ceteras penitus sustu-
lit Carolus V. ann. 1377. si paucas exce-
perit. Plura vide non minus fere quam
erudite pertractata in Hist. Dalphin.
tom. 1. pag. 107. et seqq. Adde D. Cho-
rier Hist. Dalphin. lib. 11. et 22.**

* *MISTRALIA*, in Chartis mox lauda-
tis, et in aliis passim, pro Officium iur-
isdictionis et districtus mistralis. Verum
non in Delphinatu tantum, sed et in
Provincia nota et usurpata fuit hæc
vox, ut colligitur ex Charta Godefridi
Comit. Provincie XI. sæc. apud D.
Chanteloup in Hist. Mont. Major ubi
Mistralia, nudo pro iustitia accipitur.
*Denique in villa quam rustica lingua no-
minat Pertusum, tenebamus Mistraliam,
et portum, et mercatum, et districtum.*
† *Mistralie*, in Lit. ann. 1367. tom. 5.
Ordinat. reg. Franc. pag. 80. *Menistre*,
eodem sensu, in Testam. Renati reg.
Sicil. ann. 1471. tom. 2. Cod. Ital. di-
plom. col. 1278. *Lesuelles quantite de
trente sextiers de froment et somme de
dix livres, ledit seigneur assiet et assigne
sur les rentes et revenus de la Méauvre.*
Pro beneficii seu feudi specie, in Charta
ann. 1065. ex magn. Chartul. S. Viet.
Massil. pag. 32. *Laudulfus ministralis
omnia que habebat in castro Baido sue
Gandalberto pro Mistralia et castellaria,
dedit et vendidit et accepit solidatas xij.*

a monachis. Vide in Ministerium.] Neque
alio sensu accipienda videtur.

* *MINISTRALIA*, Tabularium Prioratus
de Domina in Delphinatu fol. 18. *Min-
istraliam autem hujus cabannarie de-
dit quidam villicus, etc. Infra. Et iterum
donaverunt Ministrariam et placitum
prefato Monasterio.*

* *MENESTRALIA*, Eadem notione.
Charta apud Stephanot. part. 1. Anti-
quit. Bened. Occitan. MSS. pag. 389.
*Per ipsam Menestraliam habeas tu Petri
unum molinum annonæ, et dono tibi Pe-
tro et infantibus tuis las masadas de Sei-
veraco per Menestraliam.*

* *MINISTERIALES* etiam dicti majores
aulæ seu Palati Regi Officiales. [Capit-
ul. de villis Caroli M. num. 16. *Volu-
mus ut quicquid nos aut Regina unicui-
que iudici ordinaverimus, aut Ministeria-
les nostri Sinescalcus et Buticularius de
verbo nostro aut Regine ipsius iudicibus
ordinaverint, etc.*] Arestum ann. 1224.
apud Belforestum in Hist. Franc.
Præterea cum Pares Franciæ dicerent
quod Cancellarius, Buticularius, Camera-
rius, et Constabularius Franciæ, Minis-
teriales Hospiti domini Regis, non debe-
bant cum eis interesse ad facienda iudi-
cia super Pares Franciæ, et dicti Minis-
teriales Hospiti domini Regis e contrario
dicerent se debere ad usum et consuetudi-
nes observatas interesse cum Paribus ad
iudicandum Pares, et iudicatum fuit in
Curia D. Regis, quod Ministeriales præ-
dicti de Hospiti D. Regis debent interesse
cum Paribus Franciæ ad iudicandum
Pares.

* *MINISTERIALES* appellantur Majores
imperii officiales a Theodor. de Niem
tom. 2. Conc. Constant. part. 15. cap.
34. col. 42. *Et pro eo rex Boemia, exis-
tens pro tempore, et Ministerialis et vas-
sallus imperatoris seu regis Romanorum.*

* Eodem nomine donatos majores
aulæ Comitis Flandriæ Officiales, ut
Camerarium, Senes allum, Dapiferum,
Pincernam, observat Miræus ex Charta
Philippi Alsatii ann. 1165. tom. 1. Di-
plom. Belgic. pag. 705. *Porro denarii
præscripti non Ministerialium scilicet Co-
mitis esse proprii debeant.*

* *MISTRALIS*, Officium monasticum,
idem videtur qui Prepositus. Charta
ann. 1375. apud Lobinell. tom. 3. Hist.
Paris. pag. 485. *Capitulariter convocatis
et congregatis reverendo in Christo patre
dom. Pontio D. G. abbate (S. Antoni
Viennensis dioc.) Humberto de Balma
camerario, Andrea Hauleti infirmario
et corario, Jacobo Piscatoris brassario,
Guillelmo de Fuscavillas pincernario, Petro
Johannis Mistralis, etc.*

* *MINISTERIALES*, apud Alamannos seu
Germanos varie appellantur: nam in
Speculo Saxonico lib. 1. art. 15. § 2. art.
38. § 2. art. 52. § 1. lib. 3. art. 42. § 2. 3.
art. 74. § 2. art. 80. § 2. Germ. *Dinst-
man, Dinstweif*, servus vel certe homini-
bus obnoxie conditionis accensentur,
adeo ut Liberis semper opponantur, et
dicantur libertate donari, et permutari
a dominis. Ita *Ministeriales* appellati,
quod dominorum ministeria exegeren-
tur, seu officia ab us. injuncta, quod
Liberi non faciabant, Serrarius in Notis
ad Vitam Godefridi Comitis Campeber-
gensis: *Ministeriales* in Westphalia ait
triplicis esse generis: 1. qui corpore,
jumentisque suis domino alicui ser-
viunt, et vocari *prædia integra*: 2. qui
suo corpore, dictos *Rotter*: 3. qui ta-
bellarios agunt, *Bringsiter*. Eorum mi-
nisterium seu iuge obsequium erga do-
minos testatur Constitutio Caroli Crassi

Imper. de Expeditione Romana ann.
881. § 5. *Similiter de Ecclesiarum filiis
vel domesticis, id est Ministerialibus, vel
quorumcumque Principum clientela, qui
quotidie ad servendum parati esse de-
sent, statuimus, etc.* Vetus Charta in
Privilegiis Ecclesiæ Hamburgensis pag.
201. *Nos Henricus et Otto Milites fratres
dicti de Barinstede renuntiantes nobili-
tati et libertati nostræ spontanea volun-
tate, facti sumus Ministeriales Ecclesiæ
Bremensis, facientes corporaliter jura-
mentum, sicut Bremensis Ecclesiæ minis-
teriales facere consueverunt, jurantes nos
Ecclesiæ antedictæ sicut Ministeriales
perpetuo servituros. Uxores nostræ, liberi
nostri jam nati, et adhuc nascituri idem
facient, quando prædictus D. noster Ar-
chiepiscopus, vel suus nuncius duxerit
requirendos, etc.* In alia Charta ann.
1063. apud Hubertum Leodium in Mo-
numentis antiq. Ministeriales a Liberis
perinde distinguuntur: *Pro præsump-
tione autem delicti imperando iudicanda-
mus, ut si liber est 10. talenta; si Minis-
terialis, 5. talenta: si ex familia, totam
substantiam ad Cameram nostram persol-
vat. Adde Bruschiæ de Monast.
Germ. pag. 41. Eorum liberi perinde ac
servorum in partitionem veniebant.
Charta Henr. Comitis Palatini Rheni
ann. 1262. in Metropoli Salisburgensi
tom. 1. pag. 388. *Si quis ex Ministeriali-
bus utriusque partis ex alterius familia
uxorem duxerit, gratum utrumque tene-
bitur, et proles inde nata æqualiter divi-
detur, et pronogentis patrem sequatur,
ex jure pertinentiæ: unicus autem hæres
communis erit, et proles ex eo genita divi-
detur.**

Sed postmodum e fece hominum
emersere, habitique deinceps inter no-
biles, licet inferioris ordinis, Petrus de
Andlo lib. 2. cap. 12. *Post Baronum or-
dinem Valtassores, id est, minores Capi-
tanei, qui et proceres sive Ministrarii di-
cuntur, locum sibi vindicant, simplicem
Militiam transcendentem.* Crantzius in
Metrop. lib. 1. cap. 2. *Sublimius nomen
ex Ministerialibus nunc aucupantes, No-
biles se dici volunt, cum sit infimus no-
bilitium gradus in Baronibus.* Et lib. 2.
cap. 11. *Ministeriales suos, qui soli vo-
lunt hodie dici Militares, cœquavit urbi-
cis ad militiam conscriptis, quos etiam in
ordinibus duxit, nihil minoris habitos.
Sed posteriora sæcula distinxerunt ordi-
nes militantium et urbicorum, ut jam
non patiantur sibi illos cœquari: et
quæ est arrogantius, jam qui olim Mi-
nisteriales dicti sunt, aut feudatarii,
nunc ambiunt dici Nobiles. Sed coarquit
eorum superbiam usus principalium scri-
barum, et omnium recte discernentium
munera graduum singulorum. Primi
enim Barones inter Nobiles deputantur,
inde Liberi domini, postea Comites, inde
Duces, quos appellat Papa Nobiles viros.
Quid patitur Ministerialis, ut in hac No-
bilitatis appellatione cœquari querat
Duci?*

Quod vero Crantzius, *Ministeriales* feu-
datarios fuisse ait, Armatur præterea ex
aliis Scriptoribus, præsertim ex Petro
de Vineis lib. 3. epist. 5. adeo ut ii fuisse
videantur, qui certa et rata, ac pactis
definita obsequia dominis suis debe-
bant, ut apud nostros, ii quos *servientes
feudatos* vulgo dicimus, de quibus suo
loco. Id præsertim colligere est ex
Charta Conradi Comitis Lutzelburg.
ann. 1135. pro Monasterio S. Maximini
Trevir. *Accepimus igitur per senten-
tiam, quod equos eorum qui Ministeriales
sunt et jus Ministerialium a prædecesso-*

ribus suis integritate generis et conditionis obtinuerunt; illi qui ad hoc officium infeodati sunt, circa nonam adventus festi in quoddam pratium, quod est Kune, adducunt, et usque ad nonam sequentis diei, vel quandiu Abbas ipsos Ministeriales detinere voluerit, custodiant, nullum pabulum eis debetur. Ministerialis, si cum uxore sua venerit, 12. panes, 6. sextaria vini, ovem unam recipiat. Si autem sine uxore venerit, cum Abbate ipse et famuli sui, qui duo tantum, vel tres esse debent, comedet. Et sicut nullum predictorum Ministerialium a consilio et a mensa Abbatis in ipso festo arceri debet, ita nullus eorum predictum servitium foris offerendum recipiat, nisi loco Militis Abbati decenter assistere et servare possit. Si quis Ministerialium Ecclesie extraneam uxorem duxerit, filii ejus predictum servitium quod pater eorum, quia Ministerialis Ecclesie erat, habuisse videbatur, non habebunt. Femina Ministerialis Ecclesie, si viro extraneo nupserit, filii ejus propter conditionem matris predicto servitio non privabuntur, ipsi Ministeriales deposito amictu chlamidis, vel alterius supervestmenti, in Vesperis, in Cena, in Missa subsequentis festi debita cum reverentia Abbatis obsequio se offerant. Abbas, si proximo die post festum de negotiis privatis vel communibus cum Ministerialibus aliqua tractare voluerit, sive nos presentes, sive absentes fuerimus, absque expensis eorum ipsos detinebit. Si ad placitum venire non poterimus, et Abbas eorum presentia carere voluerit, circa nonam in ipso festo redeundi ad propria singulis licentiam dabit. Hec igitur de jure nostro, de jure Ecclesie, de jure Ministerialium per sententiam nobis relata, et assensu omnium comprobata, Abbate et Fratribus atque Ministerialibus petentibus, scripto commendavimus, etc. Similem prope Constitutionem de Ministerialibus Bambergensis Ecclesie descripsit Grotzerus in Divis Bambergens. pag. 89.

Qualis fuerit apud Germanos Ministerialium infeodatorum status et conditio, fuse et aperte declarant Leges feudales Tecklenburgicae apud Ludewig. tom. 2. Reliq. MSS. pag. 257. ex quibus, quod mihi precipuum visum est, exscribam: Otto D. G. Comes in Tecklenburg. Notum sit omnibus quod jus nostrum et Ministerialium nostrorum tale est. Primum est quod Ministeriales nostri infeodati, cum per nuntium nostrum infeodatum ante ad XIV. dies ad nostri castrum munitionem vocamus, venire tenentur et per quatuor septimanas residentiam in castro nostro facere propriis expensis, etc. Secundum est, quod si fortior nobis vellet nobis inferre violentiam, si de consilio Ministerialium nostrorum ipsi justitiam facere volumus, quamdiu juris ordinem hoc modo prosequimur, infeodati, nostri nobis corpore et rebus servare tenentur, etc. Ministeriales vero nostri a nobis infeodati, si in necessitatibus se nobis exhibuerunt in servitio nostro in nobis necessariis procurare tenentur, si vero ex detractone alicujus Ministerialis noster fuerit diffamatus apud nos, ipso ad nos vocato et Ministerialibus nostris indicato, ipsum audire tenentur, et secundum eorum sententiam causam ejus juste terminare. Si vero contrarium facere vellemus, dapifer noster per annum et diem in coquina cum familia nostra procurabit, Ministerialibus cum ipso pro jure et gratia apud nos intercedentibus. Si vero his contentis contrarium vellemus, in palatio Episcopali Onabruga

per annum et diem est procurandus, Episcopo cum sua Ecclesia pro ipso jus et gratiam a nobis postulante; hac observata disciplina quod in duobus predictis terminis faciem nostram is de quo agitur evitabit, tali reverentia gratiam nostram captando. Si vero Ministerialis noster absque lumine et camerario dormitorium uxoris nostrae dicatur intruisse, et super hoc fuerit infamatus et jure quo convenit fuerit convictus, bona quae a nobis tenuit libere ad nos redibunt et gratia nostra carebit. Item si ararium nostrum absque camerario nostro introivit et ibi deprehensus fuerit, etc. Item si mortem nostram machinatus fuerit, vel in honoris nostri depressionem conspiraverit, etc. Item si aulam imperialem ire disponimus, Ministerialibus nostris pluribus vel paucioribus assumptis, ipso in expensis nostris exhibere tenentur et in omnibus necessariis iidem providere. Profecti vero in pedem Alpium, si transalpare volumus, ipsi libere est redire ad sua, nisi de bona voluntate sua sequi nos voluerint. Si vero Ministerialibus nostris aliquis violentiam vult inferre, et ipsi quod juri pareant coram nobis fuerint protestati; ipsos in castrum nostrum recipere tenentur, et quamdiu juri paruerint corpore et rebus juvare. In bonis vero hereditariis in quibus nascuntur nostri Ministeriales, quamdiu in cognatione sive genealogia vir vel mulier invenitur cui talium honorum jus et actio competere possit, haec bona ad nos tanquam vacantia redire non possunt.

De negotiis feudalibus non Ministerialium modo, sed et Nobilium cognoscere atque judicabant. Charta Henrici Reg. Rom. ann. 1222. apud Butkens tom. 1. Troph. Brabant. later Probat. lib. 4. pag. 68: Invenit igitur et sententiam est ibi, quod in jure feudali, omnis Ministerialis feudatarius aequo iudicare possit, super feudis Nobilium et Ministerialium; exceptis tamen feudis Principum. Adhuc sententiam est ibi, quod quilibet Nobilis sive Ministerialis feudatarius, a domino suo jure feudali prima citatione ad quinquendam potest citari. Iterum si aliquis sive Nobilis sive Ministerialis alioquin Ducis de Duce tenet in feudum, ipse Dux eum citare potest super illo alodio.

Concessus etiam feminis Ministerialis titulus. Charta pro Monast. Altenburg. ann. 1237: Berchta Ministerialis imperii.

Erant igitur Ministeriales ii non ex servis, ut hi de quibus agit Spec. Saxonicum, neque etiam ex iis quos nobiles et Liberos dominos vocabant, sed ex Nobilium inferiori ordine, [modo per Liberos intelligas qui nulli alteri fidem obligaverint.] Unde post Liberos homines vulgo recensentur in veteribus Chartis descriptis in libro de fundatione Monasterii Gozecensis pag. 211. 218. Hist. Trevirensis pag. 235. tom. 12. Spicileg. Acheriani: Convocata ad se Liberos et Ministerialium multitudinem gravi, etc. Liber de fundatione Gozecensis Monasterii pag. 225: Fecit et hoc, Ecclesiarum ipsius videlicet et Hildenesheimensis, vassalibus, et apparitoribus primis Ministeriales instituit, Liberos hominum suscepit, et tam illos quam istos, stipendium Fratrum inbeneficiavit. Hist. Archiepiscoporum Bremensium ann. 1337:

Respondit humiliter se non eminare Sanguine, divitiis, nec tamen egere: Sed de mediocribus gentium sineere, Qui sponte nobilibus multum serviere. Nobilitatis porro argumentum est, quod

prædites interdum essent, quandoque etiam Milites fierent. De divitiis Ministerialium agit Liber Miraculorum S. Ludgeri Episcopi Mimigard. num. 52: Quidam Ecclesie Mindensis prædices Ministerialis. De Militie vero titulo, Charta Henrici IV. Imp. in Metropoli Salisburg. tom. 8. pag. 265. Offeruntur viri Militares, qui dicuntur Ministeriales, cum prædiis et possessionibus suis, etc. [Litteræ Wichmanni Archiep. Magdeburg. apud Ludewig. tom. 2. Reliq. MSS. pag. 347. Miles quidam Conradus cognominatus Schaph, Ministerialis Ecclesie Magdeburgensis mansos quosdam possidebat, dicens se eos a quodam Præposito Ecclesie B. M. in feodo suscepisse et feudali jure tenere. Histor. Novlent. Monast. apud Marten tom. 3. Anecd. col. 1128: His itaque cartibus subjecta familia trifarie receritur. Prima Ministerialis, quae etiam Militaris recta dicitur, adeo nobilis et bellicosa, ut nimirum libere conditioni comparetur.] Casarius lib. 2. cap. 12. Erat in proximo mansens Miles quidam dives et honestus, Ministerialis tamen. Lib. 4. cap. 77: Henricus de Wida Miles fuit dives, valde potens et nominatus, Ministerialis Henrici Ducis Saxonum. Sed et Ministeriales dicti interdum ipsi Comites. Metropolis Salisburgensis tom. 3. pag. 13. Hi testes adhibiti sunt Perchtoldus Marchio de Andehsen, et filius ejus Perchtoldus Marchio Ministerialis eorumdem, etc. [Charta Rudolphi Romanorum Regis ann. 1277. apud Ludewig. tom. 4. Reliq. MSS. pag. 262: Monetam quoque, quae singulis annis avaritia exposcente, solebat renovari, in præjudicium commune habitatorum ejusdem terrae ex nunc volumus sine consilio communi Ministerialium majorum Stiriae, per aliquem futurorum Principum terrae nullatenus renovari. Ministeriales Austriae sese inserunt Rugerus de Prant in Charta ann. 1267. ibid. pag. 78.] Alia de Ministerialibus vide apud Goldastum tom. 1. Rerum Alemann. pag. 217. et Meibomium ad Levoldi Northovii Chronicon Marcanum pag. 40.

His adde Johannem Georg. Estor qui Commenrium de Ministerialibus nuper edidit, ubi quæ pressiori stylo pro instituti sui ratione docuerat D. Cangiug, fusiori explicat ibi, atque monumentis undique collectis exornat. Vide præterea Schilter. in Gloss. Teuton. voce Dienen. [Fürthii librum de Ministerialibus, Colon. ann. 1836. editum et alios quos enumerat Mittermaier. Princip. Jur. Germ. § 50.]

Ad ejusmodi autem exercenda obsequia concedebantur a dominis feudalibus prædia, quæ Ministeria appellabant. Charta Ottonis III. Imp. ann. 99. apud Will. Hedam: Insuper sibi donavimus quiddam Popo filius Waldgeri, habuit in Ministerium in hoc Comitatu. Adde quæ supra annotavimus de hac voce.

MINISTERIALIA BONA, quæ jure ministeriali tenentur, in Chron. Florentii Episcopi apud Eccardum de Orig. Domus Saxon. col. 59. Alia plures beneficiorum collationes et bona feudalia et Ministerialia, et habuit in redditibus magis mensuræ istius patris centum et triginta sex moidia tritici, etc. Vide Ministerialitas 2.

MINISTERIALIS SERVUS, in Lege Burgund. tit. 10. § 1. qui ministri loco domino est.

MINISTRALIS FUNDI, Villicus, ut fallor, seu Major. Hugo Flaviniac. in Chron. pag. 245: Et cum calumniaretur prædictus Hugo, iudicio dato, duos legi-

timos homines produximus, prædicti fundi servum qui pariter datus est, et Ministerialem ejusdem fundi nostri, qui interfuit, etc. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu Ch. 174: Sciendum quoque quia in prædicto manso Domni Pontii, Humbertus Ferrolus Mestratiam habebat, etc.

† MINISTERIALIS, Artifex, qui alicujus est ministerii, in Privilegiis concessis a Philippo Aug. Textoribus Stampens. ann. 1204. apud D. Fleureau Hist. Blesens. cap. 29. pag. 133: Constituent.... quatuor de probis Ministerialibus illorum per quos ipsi se justificabant et emendabant et quæ erant emendanda.

MINISTERIALIS LITER, Idem qui Officialis, de quo infra. Synodus Cellichyensis ann. 816. cap. 2: Ubi Ecclesia edificatur, a propriæ diocesis Episcopo sanctificatur, et ita per ordinem compleat, sicut in libro Ministeriali habetur.

1. MINISTERIALITAS, [Jus reddecimam seu decimam partem decimæ percipiendi.] Vetus Charta apud Perardum in Burgund.: In Gid quoque erat suus Ministralis, qui decimarum reddecimam capiebat, ipsamque Ministerialitatem totam liberam dedit, ut Canonici ad velle suum Decimatorem ponerent. [Vide supra Cario et Menagium 2.]

2. MINISTERIALITAS, Jura Ministerialitatis tenere, ea conditione scilicet qua solent Ministeriales: ubi observandum a jure feudali distingui. Transactio inter Henricum Comitem Palatinum et Archiepisc. Bremensem ann. 1219. apud Tolnerum Hist. Palat. inter Instr. pag. 61: Ministeriales autem ipsius Palatini... bona, quæ hactenus a Palatino tenebant jure Ministerialitatis, in jure feudali ab eo receperunt. Hoc est, ni fallor, quæ ipsi prius ex ministeriis suis ratione salarii percipiebant, eadem sub beneficii seu feodi titulo eidem deinde concessa sunt. Vide in Ministerium.

MINISTERIALITER, Virtute ministerii. Alphonso de Castro lib. 4. contra Her. tom. 3. Cohc. Hispan. pag. 383: Sacerdote autem remittente Ministerialiter, Deus vere peccata tunc remittit. Vide infra Ministrabiliter. [99] Ministerialiter, Ut ministerialis, in constit. Frider. II. Imperat. ann. 1245. § 12. apud Pertz. Leg. tom. 2. pag. 316.]

MINISTERIANI, Qui præerant castris Principum, sicut qui Castrenses et Castrensiati, de quibus est titulus in Cod. Justin. lib. 12. et in Cod. Theod. lit. 6. Vocabul utriusque juris: Ministeriani, dicebantur forte a ministrando, quia præerant castris principum. Ministeriani, qui in mensa Principis ministrabant, Pancirolo lib. 1. Thes. cap. 77.

MINISTERIARCHES, Inter ministros princeps, in Mirac. S. Emmer. tom. 6. Sept. pag. 489. col. 2.

MINISTERIARIUS, ἀξωνός, Minister. Supplem. Antiquarii.

MINISTERIOLUM, diminut. a Ministerium. Diploma Henrici I. Imper. ann. 1019. apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 514. Ut quemadmodum ille dominam nostram S. Mariam constituit heredem de proprio, ita et nos facimus de nostro Ministeriolo publico, ne forte si alicui seculari concederemus illud, ea occasione prædictas invaderent res.

MINISTERIUM, Abacus, mensa in qua pocula reponuntur. Gloss. Lat. Gr.: Abaci, Δελφικὴ, Μυστικόν, quod ad abacum stent Ministri. [Fulcinius de Gestis Abbatum Lobiens. tom. 6. Spicil. Acher. pag. 573: Comes cum conjugio in sacrario Ecclesie mansitabat, et mensa,

in qua sacratissimum Domini corpus absolvebatur, Ministerium calciamentorum et paterarum, seu scutellarum efficiebatur. Bernardi Mon. Ordo Cluniac. part. 1. cap. 46. ubi de Officio coquina: Quo facto congregantur omnes ante tabulam scutellarum, quæ alio nomine Ministerium potest appellari, quia quasi scutellas ministrat, quæ lotæ super eam servantur.] Sic etiam appellant Credentiam, seu mensulam juxta altare, in qua reponuntur vasa ad sacrificium idonea. [Usus antiqui Ordini Cisterciensis cap. 22. 53. Interdum pro vasis ipsis. Lampridius in Alexandro Severo: Ducentiarum librarum argenti pondus Ministerium ejus nunquam transiit. Julius Africanus, seu Abdias lib. 6. Histor. Apostol.: Congregate sunt itaque familie, et veses, et Ministerium, et argentum, et aurum, etc. Vide Ordinar. Ord. Præmonstrat. cap. 4.]

MINISTERIUM SACRUM, Ecclesiasticum, Sacrorum vasorum, donariorum, et ornamentorum, atque adeo vestimentorum Ecclesie congeries et apparatus, quod ad Dei ministerium hæc omnia consecrata sunt, ut ait Justinianus [Sacra, Inst. de Rer. divisione, et Lex Sancimus, Cod. de Sacros. Eccl. Victor Vitensis lib. 1. de Pæsecut. Vandal.: Statim vir Deo plenus et carus universa vasa Ministerii aurea vel argentea distrahere, et libertatem de servitute barbarica liberare, etc. Infra: Mittit Proculum quemdam in provinciam Zeugitanam, qui coarctaret ad trahendum Ministeria divina, vel libros curatos, Divini Sacerdotes, ut primo armis nudaret, et ita facilius inermes hostes callidus captivaret. Concilium Valentianum III. ann. 855. cap. 20: Thesaurus, sive Ministerium, vel ornamentum Ecclesiarum, etc. [Fulberti Carnot. Epistola tom. 2. Spicil. Acher. pag. 830: Notandum quod B. Gregorius dicit, quia omnino grave est frustra Ecclesiastica Ministeria, id est, candelabra, thuribula, et cætera hujusmodi vendere. Hæc vero minora Ecclesiæ Ministeria; vasa autem sacra et cruce excellentiora vocat ibid. idem Fulbertus.] Ita passim usurpant Scriptores, Sixtus I. PP. Epist. III. cap. 2. Concil. Aurelian. III. cap. 23. Arvernense cap. 8. Paulin. Epist. 12. Gregorius M. lib. 1. Epist. 66. lib. 2. Ind. 10. Epist. 27. 29. Ind. 11. Epist. 41. lib. 4. Epist. 8. Gregor. II. PP. in Capitulari cap. 5. Avitus Viennensis Epist. 6. Fortunat. lib. 1. Carm. 15. Gregor. Turon. lib. 2. Hist. cap. 27. lib. 3. cap. 10. lib. 6. cap. 11. 21. lib. 7. cap. 24. lib. 1. de Mirac. cap. 86. lib. 2. cap. 7. lib. de Gloria Confess. cap. 22. Halitgarius in Penitent. cap. 7. Ledradus Lugdun. in Epist. ad Carolum M. Vita S. Desiderii Episcopi Cadurcensis. cap. 9. Othlonus lib. 1. de Vita S. Bonifac. Mogunt. cap. 23. Concil. Triburiense ann. 895. cap. 18. [Diurnus Romanus cap. 3. tit. 7. 9. Vita B. Anselmi sæc. 4. Bened. part. 2. pag. 84. Passio S. Philippi Episc. apud Mabill. tom. 4. Analect. pag. 136.] Anastasius in Vita PP. pag. 3. 6. 12. 13. 16. 26. 27. 119. Flooard. lib. 2. Hist. Rem. cap. 5. Aimoin. lib. 3. Hist. cap. 67. 71. Widradus Abbas Flaviniac. in primo suo Testamento pag. 687. Lex Rajwar. tit. 1. cap. 3. § 3. etc. Vide Balduinum ad Optatum Milevitanum pag. 87. Cæterum aurea illa fuisse, atque adeo pretiosæ materiæ vasa et ministeria Ecclesiastica jam a primis Ecclesie incunabulis, docent Idem Optatus lib. 1. Prudent. Hym. in S. Laurent. etc. Adde Baron. ann. 803. etc.

9. Nostris Mestier, eadem acceptione.

Inventar. ann. 1415. ex Cod. reg. 9484. 2. fol. 490. r: Item quatre Mestiers d'argent doré, pour mettre torches à servir sur table. Ubi candelabra significantur.

MINISTERIUM, Instrumentum quodvis. Lit. remiss. ann. 1356. in Reg. 84. Chartoph. reg. ch. 470: Cum Robinus pauper Ystrio sive Menestrellus pro ludendo de suo artificio, cum corneto iussisset... qui de suo ludebat Ministerio, etc. Vide infra Misterium 4.

MINISTERIUM CANONICUM, Quod a Canonibus præscribitur. Capitul. Caroli M. ann. 801. num. 33: Similiter et Comes faciat contra suum Episcopum, ut in omnibus illi adjutor sit qualiter intra suam parochiam Canonicum possit explere Ministerium.

MINISTERIUM DIVINUM, Missarum solennia, et alia quæ ad cultum divinum spectant. Capit. Karolomanni ann. 742. num. 2: Servis Dei per omnia omnibus armaturam portare vel pugnare aut in exercitum et in hostem pergere omnino prohibuimus, nisi illis tantummodo qui propter divinum Ministerium, Missarum scilicet solennia adimplenda, et Sanctorum patrocinia portanda, ad hoc electi sunt. Idem quod Ministerium Ecclesiasticum ibid. num. 4. dicitur.

MINISTERIUM, Districtus seu territorium intra quod ministeriales et officiales ministeria sua exercebant. Capitular. de Villis cap. 8: Ut iudices nostri vineas recipient nostras, quæ de eorum sunt Ministerio. Cap. 9: Volumus ut unusquisque iudex, in suo Ministerio mensuram... tenere habeat, etc. Capitul. Caroli M. lib. 2. cap. 18: Sicut in Capitulis quæ de hac re illis Comitibus dedimus, in quorum Ministeriis moneta percuitur, constitutum est. Vide Capitul. ejusdem Caroli pro partibus Saxoniæ cap. 83. Capitul. ann. 802. cap. 21. 25. 28. Capitul. ann. 807. cap. 3. Capit. Ludov. II. Imp. ann. 867. cap. 3. 4. et Formulas vet. cap. 30. apud Bignonium, Chartam Caroli C. in Chronic. Farfensi pag. 688. et aliam Caroli III. apud Ghellum tom. 4. pag. 594. Donationes Ecclesie Saltzburgensis: Concessit ei tributales de (in) suo Ministerio manentes, etc. Capitul. Radelchisi Principis Beneventani ann. 851. cap. 1: Quæ event per integra guastaldata seu Ministeria quæ hic descripta sunt.

MINISTERIA, Officia majora et minora, in Imperator. et Regum palatiis, et magnatum hospitibus. De majoribus, Charta Wili. Ducis Aquitanie ann. 1076: Non Papifer, non Præpositus, non Mariscalcus, non serviens, aut in aliquo Ministerio positus, etc. Wippo de Vita Chunradi Salici pag. 428: Huic tamen sincerus et libentius jurando omnes subiciebantur, similiter in dispositione curiali, quem Rex majorem domus statueret, quos cubiculariorum Magistros, quos Inferiores et Pincernas, et reliquos officarios ordinarat, diu non est supersedendum, cum illud breviter dicere possim, quod nullus antecessoris sui Ministeria aptius et honorificentius provix memini vel legi. Chronic. Besiense: Robertus natus ex servis et ancillis hujus Ecclesie, et exaltatus ab ea Ministerio Præpositus. Diploma Ludovici III. Imp. apud Ignotum Casin. cap. 6: Similiter eorum ministri et aliquem dimiserint, et proprium et Ministerium perdant. Erchenpertus in Hist. Langob. cap. 46: A claustris Episcopii expellens, et humilis loco, in cella scilicet Ministeriorum degere constituit. In Regesto Thesauri seu Chartophylaci Regii signato 31. fol. 92: Litteræ Joan-

nis Marescalli, quod non potest retinere equos redditos ratione Ministerii sui, nec reclamabit Marescalliam jure hereditatis. Vide Ministerialis.

MINISTERIA, Officia minora. In Computo Thesauri incip. a 1. Jan. 1312. sub. tit. Ministeriorum, describuntur Falconarii, Valletii Falconum, Venatores, Arcuarii, Carpentarii, Furestarii, Avicularii, etc. Fit ibidem mentio Clericorum Ministeriorum, in quibus recensentur Clericus Panetarie, Clericus Scansionarie, Clericus Coquinæ, Clericus Fabricæ. Officia servitorum, que Ministeria vocant, in Charta Willelmi Abbatis S. Dionysii ann. 1174. apud Doubletum pag. 183. Ministeria domus ejusdem Monasterii, pag. 508. In Concil. Lateranensi ann. 1179. can. 3. Minora Ministeria dicuntur Decanatus, Archidiaconatus, et alia que animarum curam habent annexam. Hinc MINISTERIUM SILVÆ, illius custodia. Chartul. Celsinian. ch. 883: Tradiderunt lesdam ferri picisque, que exigebatur in foro Celsinensi, sed et Ministerium silvæ, que vocatur Bornus.

MINISTERIUM AMITTERE, pro ab Officio amoveri. Gall. Perdre sa charge. Additio 4. ad Capitul. § 116: Quicumque Vicarii, vel alii Ministri Comitum tributum quod inferenda vocatur majoris pretii a populo exigere præsumperit, his quibus hoc tulit cum sua lege restituat, et insuper fredum nostrum componat, et Ministerium amittat. Capitul. Ludovici II. Imp. tit. 4. § 4: Similiter eorum (Comitum) ministri, et alii quem dimiserint, et proprium et Ministerium perdant.

A Latio igitur hauserunt Franci nostri vocem *Mestier*, quam primitus Aulæ Regiæ ministris majoribus, postea quibusvis artificibus attribuerunt. [Hinc Provincialibus artifices etiamnum *Mesteiraux* vocantur.] Almoius lib. 4. de Miracul. S. Benedicti cap. 33: in idem rus advenerat altera muliercula que tetricis fungebatur officio... Hæc habebat cooperatricem, que ejusdem erat Ministerii. Galli dicerent, qui estoit de même métier. [Charta ann. 1226. ex minori Chartular. S. Victoris Massil. fol. 106: In quo (consilio) Potestas major et sanior pars Consiliariorum et Capitulum Ministeriorum presentes aderant. Occurrit præterea in Litteris Johannis Reg. Franc. ann. 1360. tom. 3. Ordinatio pag. 446.] Le Roman de Garin MS.:

Li Rois donra ses Mestiers a servir.

Alibi:

Braconier mestre en fist li Rois Pepin,
Les chiens li baillie: cil volentiers les prist.
Li Dus Gilbert richement es servi
Celui Mestier, li Rois li retoli.
Fauconier mestre de ses oiaiz en fist.

Le Roman de Jourdain de Blaye MS.:

Mar serres mais en ma cort Despansiers,
Je vous donray assez autres Mestiers.

In Statuto pro Hospitio Regis Philippi Magni ann. 1317: Les Mestiers jurront que ils tiendront sans enfreindre cette Ordonnance. Et mox: Par cette Ordonnance li Rois n'entend pas à nuls de ses Mestiers ou de ses Officiers qui sont à lui, donner congé, etc. Atque hinc capienda Mestierii vox in Charta Odonis Abb. S. Dionys. ann. 1290. quam Gallandus in tract. de Franco alodio pag. 351. non percepit: Mathæus dicebat se esse *Camellanum Abbatis B. Dionysii de jure Mestierii quod tenet in feodum ab Abbate S. Dionysii, etc.*

Neque res est omnino insolens. Mestierium seu officium titulo feudi con-

cessum: præter illatum enim exemplum, occurrit in Chartular. S. Vandreg. tom. 1. pag. 707: Ratione Mestieriorum que habemus feodaliter in Abbacia S. Vandregentii. Eiusdem notiois quod legitur in primo apographo Tabularii ejusdem Monast. fol. 417: Littera Roberti Pepin et Matillidis uxoris sue qui vendiderunt nobis quidquid habebant in domo nostra ratione cujusdam Mestierii. Vox Italici etiam nota. Memoriale Potestatum Regiens. ad ann. 1272. apud Murator. tom. 8. col. 1235: Dominus Stoldus... de civitate Florentiæ, factus fuit Potestas Reginorum per artes civitatis Reginorum, sive per societates Mestieriorum. Chron. Parmense ad ann. 1387. apud eundem tom. 9. col. 812: Mestieria et artes civitatis Parmæ, etc. Legitima et honesta Mestieria, in Charta Massil. ann. 1244.

MINISTERIUM, Eadem notione. Chron. Parmense ad ann. 1279. apud Murator. tom. 9. col. 791: Omnes Mestierii de Parma a majore usque ad minorem ierunt ad dicam figuram cum palleis et canellis.

MINISTERIUM, in Charta Eduardi III. Reg. Angl. ann. 1331. apud Rymer. tom. 4. pag. 496: Cum Johannes Kempe... textor pannorum lanearum, infra regnum nostrum Angliæ causa Mestierii sui inibi exercendi, et illos, qui inde addiscere voluerint, instruendi et informandi, accesserit moraturus, et quosdam homines et servientes, et apprenticios de Mestero illo secum adduxerit, etc. Vide eundem Rymer. tom. 5. pag. 246.

MINISTERIORUM CAPITA, Gallice *Chefs de métiers*. Charta ann. 1251. ex Schedis Pr. de Mazauges: Quod universo Consilio tam generali, quam Capitulum Ministeriorum Arelatis ad sonum campanæ in aulam palatii Communiis Arelatis more solito congregato. Nullibi vero fusiis describantur que ad Ministeriorum Capita spectabant quæ in Statutis Massil. præsertim cap. 10. lib. 1. cui titulus: De Capitibus Ministeriorum eligendis. Centum quotannis inter artifices probatos seligebantur viri, quibus licitum erat ad sonum campanæ conveniendi ut de negotiis civitatis tractarent. Exinde quod ipsis melius visum fuerat Rectori peragendum deferrebant. Discordias civium sedare, scandala coercere tenebantur ex solemnij juramento. Consule, si placet, Statuta laudata. Non minoris dignitatis erant qui eodem nomine donabantur apud Arelatenses. His proprium fuit sigillum quod nobis exhibet Petrus Saxius in Pontificio Arelat. pag. 276. in cujus parte altera efflitus leo cum hac inscriptione: Nobilitas in primis dicit solet ira leonia: in altera vero urbs Arelate conspicitur cum hisce characteribus: *Urbs Arelatensis est hostibus hostis et ensis.* [Urbs Arelates sigillum est: quod vero indicandum erat, exhibet Saxius ibidem pag. 277. cum hac inscriptione: *Capita Ministeriorum, contracte pro Ministeriorum.*]

MINISTERII INTROITUS, Quod ab artificibus aliquam artem ineuntibus exsolvitur. Gall. *Droit d'entrée de métier*. Privilegia concessa a Philippo Aug. ann. 1204. Textoribus Stampens. apud D. Fleureau Hist. Blesens. cap. 29. pag. 133: Quittavimus omnes textores... tam de collecta quam de omni demanda et introitu Ministerii.

MINISTERIUM, Beneficij seu feudi species, que sub certis obsequiis ac servitii conditione concedebatur. Lambertus Ardensis pag. 176: Cum Arnoldus Mariniensis terram, que in Ministerio, sive in Castellaria Brugensium... sibi a Bal-

duino Arorio suo jam mortuo exciderant, et contigerant, etc. Charta Eustachii Comitiss Bononiensis ann. 1123: Terram quam B. Bertinus infra Ministerium de Merk possidet. Alia Philippi Marchionis Namurcensis ann. 1210: Cum calumnia-ret quandam terram juxta mare sitam in Castellania Gandensi sub Ministerio de Hulst. Charta Theodorici Comitiss Flandriæ ann. 1147. in Tabulario Monast. S. Bertini: Et quoniam Ministeriales villarum S. Bertini multas et magnas injustitias sæpius in suis Ministeriis faciunt, homines Sancti depradando contra voluntatem Monachi procuracionem villæ habentis, et sine judicio scabinorum coactas petitiones faciendo, et plusquam decimum nummum de placitis que ad Abbatem pertinent Ecclesiæ violenter auferendo, etc. Mox: Eam legem de cæteris Ministerialibus Ecclesiæ tenendam auctorizamus, ut scilicet nullus eorum vel per hereditariam successionem vel in feodum habeat suum Ministerium, nec alio modo quam Abbati vel Ecclesiæ dare placuerit, et Ministerialis de Peperingehen decimum nummum tantum secundum præfatam conventionem de placitis jure suo accipiat. [Chron. Farfense apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 300: Portionem de Ecclesiis S. Mariæ in Asiniano infra Ministerium de Ulmo... et in fundo Toreliano infra Ministerium de Clenti. Hist. Beccensis Monast. MS. pag. 488: Concessit in perpetuam elemosynam... in Ministerio de Strutari totum campum de Willernilla.] Mestiers vocant Flandrenses, apud quos nota quatuor Flandriæ Ministeria, les quatre Mestiers de Flandres. Ita

MINISTERIUM accipitur pro Vicaria, seu districtu Vicarii, in Tabulario Conchensi in Ruthenis. Ch. 11: Similiter in alio loco in pago Artintia, in Ministerio Ateracense cedo villa mea, etc. Infra: Similiter in alio loco in pago Arvernico, in Ministerio Cartladense in vicaria Arpa-jonense hæc est villa mea que vocatur, etc. Ch. 111: Et sunt ipsas vineas in pago Ruthenico, Ministerio Dunense, in loco quem dicunt Vermecalme. Quod vero ministerium hoc loco, in Ch. 112. Vicaria appellatur: Et ipsa vinea in pago Ruthenico, in Vicaria Dunense, in loco qui dicitur Vermecalme. Occurrit passim in hoc Tabulario.

MINISTERIUM, Villa, prædium rusticum. Constitutio Ansegisi sæc. 4. Bened. part. 1. pag. 640: De Ministerio Rosdionne fabarum modios tres, pisorum modios quinque.

MINISTERIUM DECIMÆ, Idem videtur quod Ministerialitas 2. Charta apud Stephanot. tom. 8. Antiquit. Bened. Pictav. MSS. pag. 555: Dimitto etiam hoc quod in terra de Jugul habebam, id est, accipiebam decimam et retinebam meum retrodecimum, dimitto Ministerium hujus decimæ, et dimitto retrodecimum.

MINISTRABILITER, Virtute ministerii. Conc. Armenor. ann. 1342. apud Marten. tom. 7. Ampl. Collect. col. 300: Ministrabiliter datum est a Deo ministris Ecclesiæ dimittere peccata. Vide supra Ministerialiter.

MINISTRALCIA, Ministrallus. Vide supra Ministerialiter.

MINISTRALES, MINISTRALIA. Vide supra Ministeriales.

1. MINISTRALES CONTRATARUM, apud Bononienses, aliasque viciniores gentes, appellabantur Magistri viarum, quibus tota ipsas tuendi ac custodiendi cura commissa erat. Duo singulis duobus mensibus pro qualibet via eligebantur per suffragia ab incolis vicinariis.

Qui Ministras duas vel plures vigillas seu quatuordecim eligebant, ut noctu propriam viam invigilarent, ne vastaretur aut furtilis pateret. Stat. Bonon. ann. 1260-67, tom. III, pag. 126-128: Statuimus quod in qualibet contrata sint Ministras, qui eligantur ad brevia a vicinis illius contrate... et ita debeant providere predicta singulis duobus mensibus duo eorum, donec Ministras duraverint... et debeant eligere duos quatuordecim vel plures ad voluntatem vicinorum suorum, qui custodiant civitatem de nocte, et precipiant quod ipsi quatuordecim bene faciant quatuordecim... Et paulo post: Addimus huic statuto quod dicit Ministras teneantur accipere bonam et ydoneam securitatem a dicitis quatuordecim de data custodia faciendam per integrum annum; et securitates ipsorum teneantur Comuni feudum restituere duplicatum; et si securitates non essent bonas, Ministras, qui eas acceperint, teneantur Comuni reservare indemnitas. De quibusdam aliis eorumdem officialium muneribus, vide op. cit. tom. III, pag. 747. [FR.]

* 2. **MINISTRAS NUNCIORUM**, qui nuntia perferebant habebant quidem proprios Ministras, qui eligebantur inter sese per suffragia coram potestatis iudice, vel tabellone; bimestre erat eorum officium, nec in eodem anno iterum sumere fas erat. Ipsi sociorum disciplinae cura data erat. Stat. Bonon. ann. 1260-67, tom. III, pag. 92: Et addimus quod Ministras Nunciorum... debeant eligi ad brevia inter eos coram iudice potestatis, vel ejus notario; et predicti Ministras debeant mutari singulis duobus mensibus, et qui semel fuerit Ministras non amplius in eodem anno possit esse; et tom. I, pag. 227: Et si ero Ministras Nunciorum bona fide inquiram socios meos, et scrutabor de exercitio officii sui, et si alicum invenero delinquentem contra suum officium potestatis eodem die manifestabo, et potestas publice in consilio dicere teneatur. [FR.]

* **MINISTRAS SOCIETATUM ARMORUM ET ARMORUM** appellabantur Bononiae qui ipsi Societatibus praepositi erant. Eligebantur per suffragia ab universo Collegio, et semestris erat eorum officium. De ipsorum numero, conditione, munere ac privilegiis vide supra in Stat. Bonon. ann. 1260-67, tom. III, pag. 892-897, sub Rubrica: Quot Ministras habeat quilibet Societas armorum et armorum, quanto durare debeant, et quando cessare. [FR.]

† **MINISTRAS**, Operarius, artifex. Testament. Beatricis de Alboreya ann. 1267, apud Marten. tom. I, Anecd. col. 1521: Sartores, drapifera, sutores, et alii Ministras, quibus forte secundum eorum laborem tenentur eisdem, vel aliquotiens in retinendo laborem de eis qui emuntur ab eisdem.

o **MINISTRALISSA**, Femina ministras, in magn. Chartul. S. Vict. Massil. pag. 1080. Vide in Ministeriales pag. 419, col. 1.

† **MINISTRALLUS**, Idem, ut videtur, qui alibi Bajulus dicitur, qui filiorum Principis educationi praeferebatur. Litterae Eduardi III, Reg. Angl. ann. 1348: Cum Garsius de Gythil, Ministrallus illustris Infantis primogeniti Regis Castellae, qui nuper de partibus Ispaniae in Angliam, ob aliquas causas, venit, jam ad eandem in comitibus Johanne filio nostro carissimum sit caloriter rediturus, etc. Vide Bajulus 2.

† **MINISTRANTIA**, Hierotheca, arcula in qua reconduntur Reliquiae. Acta S.

Wernheri Mart. tom. 2, Aprilis pag. 707: Quis argento recondita super epitaphium quercinum carnederat, qui nunc in pretiosa Ministrantia, carnea... Christi ostenditur fidelibus. Vide Ministrantia.

† **MINISTRARE SACRAMENTA**, Gall. Administrer les Sacramens; quibus verbis munita quae ad parochum spectant designantur. Charta ann. 1250, tom. 2, Hist. Eccl. Meldens. pag. 153: Quod Canonici S. Nicholai possunt et debent Ministrare personis inferius annotatis, et nullis aliis, videlicet Vicariorum et ejus familiae... universa et singula Sacramenta sive sacramentalia.

† **MINISTRARIA**, pro Ministerium, Supplex ecclesiastica. Vita S. Desiderii Episc. Cadurc. Jam vero in altaris Ecclesiae Ministraria, dicit non potest quantum se fuderit, quantum fecerit, quam numerosa, quam pulchra, ... candela abra respiciendae. Vide supra in Ministerium.

† **MINISTRATIO**, Ferculum, missus, Més. Papias: Fercula, pluraliter, ministratio-nes epularum. Chrodegangus in Regula Canonorum Metensium cap. 22. Edit. Labbei: Pulmentum vero ad Sextam: carnem inter duos, Ministratorem unam, et cibaria una accipiat; c. si cibaria non habent, tunc duas Ministratorem de carne aut lardo habeant, etc.

o **Ministier**, parum dissimili notione, pro distributione scilicet elemosinarum, in Vit. SS. Mss. ex Cod. 28. S. Vict. Paris fol. 11. v. col. 1. ubi de S. Steph.: La cause de cest murmurement peut estre entendue double; ou car celes (veuves des Genils) n'estoient receues ou Ministier; ou car eles estoient grevées plus que li autres ou cotidian Ministier. Quae verba desumpta sunt ex Act. Apost. cap. 6. v. 1: Factum est murmur Graecorum adversus Hebraeos, eo quod despicerentur in Ministerio quotidiano viduae eorum. Ubi textus Graecus: ἐν τῷ διακονίῳ.

o **MINISTRERIUS**, Qui instrumentis musicis canit. Comput. ann. 1478, inter Probat. tom. 8, Hist. Nem. pag. 341, col. 2: Et primo solverunt... Ministreris sonantibus, tam in portando panem caritatis, etc. Vide supra Ministerellus.

† **MINISTRALIS**, Fidicen, Gall. Joueur d'instrument. Epitome Constit. Valent. tom. 4, Concil. Hispan. pag. 186: Nec aliquis ejus (capellae) singularis cantor seu Ministralis de cetero nos possit ullo tempore diebus festis nec feriatis die aut nocte cantare... Praedicti cantores et Ministras apponuntur per eum qui a populo designabitur. Vide Ministrelli.

† **MINISTRIS**, Ξαμπίτις, in vet. Glossis. † **MINITOR**, Fossor cunicularius, Gall. Mineur. Epist. Anonymi de capta urbe CP. anr. 1204: apud Marten. tom. I, Anecd. col. 788: Super turri autem illa locuti fuimus cum Duce Venaciorum viro prudentissimo, dicentes, quod nullo modo caperetur, nisi per Minitores et petriarios cum variis suis instrumentis bellicis super naves. Et col. 787: Minitores vero murum inferius excavantes, unam turrim straverunt. Vide supra Minare 8.

AD **MINUTULUM VENDERE**, Gall. Vendre en détail; Ital. a minuto. Charta ann. 1398: Emere, vendere panem, vinum et alia victualia ad Minutulum.

† **MINIUM**, Fodina, Gall. Miniere. Testam. Rogerii Vicecom. Biterr. ann. 1198, apud Baluz. tom. 2, Hist. Arvern. pag. 500: Si quid defuerit, heres meus et gadiatores compleant illud de primis redditibus meis Miniorum Ville-magne, et de Bruna et de Arena et de Rodas. Minoria, apud Marten. tom. I, Anecd. col. 598.

ex eodem Testamento: Quicquid remanserit inde ad complendum persolvatur de Minoribus meis de Villa-magna, et de Brunna, et de Avena et de Teddes. Jam superest ex ipso autographo genuinam lectionem accipere.

1. **MINNA**, Glosse Isonis Magistri ad Prudentium, lib. 1. in Symmachum: Ardor, amor, Minna. Alibi: Furor, Minna. Rursum: Ignem, amorem, Minna. Theutonibus minnen, est amare, diligere, atque adeo veneris voluptatibus frui, amare, amori litare, maxime superioribus Germanis, ait Killianus. [Inde f. Gall. Mignon.] In Sacramento populi Theotisco apud Nithardum lib. 3. In godes minna, exponitur in Romano, pro Don. amor, id est, pro Dei amore. Glosse Keronis: Amor, Minna. Amori, Minnu. Vide Freherum in Expositione federis inter Ludov. et Carolum Reges. [o Grimm. Mythol. German. pag. 86. Graff. Thesaur. Ling. Franc. tom. 2, col. 771.]

2. **MINNA**, pro mina, Mensura frumentaria, Gall. Mine. Charta ann. 1177, apud Thomasserium Consuet. Bituric. pag. 78: Recipiamus de manu ejusdem Praepositi de unaqueque domo ubi boves fuerint, Minnam. Vide Mina 8.

† **MINNARIUS**, Morio, stultus, malus. Gloss. Isid. ad quas Grævius: leg. Mimarius ex Scholiaste Juvenalis ad Sat. 6. 275: Tu tibi tunc, curruca, places. Curruca Mimarii stupidi nomen finxit. Quia femina questu frequenter fallitur, cum agit os personam mariti. Vulcanius mallet: Mimarius, maritus stultus. Utcumque tamen posse retineri Minarius opinatur Martinus, adeo ut sit vox a Gall. Mine, gestus: moriones enim sunt gestuosi. Nec sanior vox Minarius, ejus vapor machatur et tacet, in Gloss. ejusd. Isid. Minnarus, Papias et Johan. de Janna, a quo Ninnarius, couz c'est de qui sa femme fait avouterie, in Gloss. Lat. Gall. Sangern. Sed his locis Mimarius legendum censet iterum Grævius. [o Vide supra Minarius 4.]

o **MINO**, f. pro Minio, Minium, Gall. Vermillon. Acta Mss. Inquisit. Carcass. ann. 1308, fol. 94. r.: Ostenderunt mihi quemdam librum valde pulcrum et cum optima littera Bononiensi, et peroptime illuminatum de adhurio et Minone. Vide Miniare 1.

† **MINOFLEDUS**, MINOFLEDUS. Capitula ad Leger. Alamannor. cap. 42. Edit. Baluzii: Si baro fuerit de Minofledis, solvat sol. 70. Si medianus Alamannus fuerit, 200 sol. componat. Infra: Si femina Minofledus fuerit, solvat solidos trecentos viginti: si mediana fuerit, solvat solidos quadringentos: si prima Alamanna fuerit, solvat solidos quadringentos octoginta. Cap. 89: Si quis alterius infans Minofledus fuerit, 3. sol. componat: si medianus fuerit, 6. sol. componat: si meliorissimus fuerit, 12. sol. componat. Sic Minofledus fuerit infimus hominum status apud Alamannos, ex compositionis ratione. Manet vocis vestigium in Albofledi sorore Chlodovei I. Regis Francor. apud Gregor. Turon. lib. 2, Hist. cap. 31. de cujus obitu exstat Epistola S. Remigii Archiep. Remensis.

o **MINOLIUM**, pro Mixtolium, Miscellum frumentum. Charta Ludov. Jun. ann. 1142, in Tabul. Maurign.: Concesserunt duos modios et dimidium boni Minolii de decima et campiparis granchie suae de Bello-viders. Vide Mixtum 2.

† **MINOR**, Fossor cunicularius. Vide Minare 8.

† **MINORANTIA**, Jactura, damnum, ab

Italico Minoranza. Barthol. Scribae Annal. Genuens. lib. 6. ad ann. 1243. apud Murator. tom. 6. col. 494: *Audito itaque, quod Guilelmus Spinula filium suum ad Imperatorem mandaverat, ut damnatum et Minorantiam Communis Janus tractaret.* Ibid. ad ann. 1244. col. 509: *Intendens quotidie super Minorantia et offensionibus Communi Janus faciendis.* Vide Minoratio.

1. **MINORARE**, Minuere, Papiae. vett. Glossae: *Minoro*, *ἠατῶ*. Glossae Isonis Magistri: *Deciusus, decurtatus, vel detruncatus, Minoratus*. [Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Minorare*, *amoindrissier*, *faire mendre*; *Minoratio*, *amoindrissance*. Capitul. de villis Caroli M. tit. 28: *Et, ut dicimus, per hoc vaccaritas et carrucas non Minorant.* Edictum Pistense num. 20: *Provideant ne illi qui panem coctum aut carnem per deneratas aut vinum per sextaria vendunt, adulterare et minuere possint... Quos si inveni fuerint adulterare vel Minorare, ut supra diximus, etc.*] Vita S. Virgillii Episc. Arelat.: *Nihil de nominis sui proprietate Minorans, dum vigil permansit in opere, etc.* Epist. Gregorii IV. PP. ad Episcopos Regni Francorum: *Eo quod, ut dicitis, pertinet ad injuriam ac dehonestationem Imperialis potestatis, et ad Minorationem et reprehensionem nostrae auctoritatis.* Aurora: *Majestatis Patri Patris Minorat eum.* [Chron. Farfense apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 681: *Quibus auditis maxime doluit et ingemuit; et quasi mente Minoratus, quia factum emendare non poterat, etc.* Oberti Cancellarii Annal. Genuens. lib. 2. apud eundem tom. 6. col. 291: *Et ne tamen videar Rempublicam minus deligere, quam quondam dilexerim, et respuendo arbitrer aliquantulum Minoratus, etc.*] Occurrit in leg. ult. D. de Serv. export. (18, 7.) apud Saxon. Gramm. lib. 2. et non semel in sacris libris. Nostris Gallis, Amermer, eadem notione. Assisiae MSS. Hierosolymitanæ cap. 41: *Sans rien accrotre ne Amermer.* Cap. 135: *Ne possit il Amermer la pris que de la valeur de la beste.* [Amenuiser, eodem significato. Le Roman de Vace MS.:

Mes se il Rois m'aloit de que que soit bolasant, Que du don qu'il m'a fait m'aloit Amenuiserant.]

† **MINORARE PLACITA**. Vide Majorare 2.

2. **MINORARE**, Fodisam aperire. Charta Oliver. abb. S. Remig. Senon. ann. 1311. in Reg. 47. Chartoph. reg. ch. 127: *Dicitur Janianus emptor et ejus socii... in tota petia nemoris... poterunt facere Minorari, et de mina ferrum fieri facere.* Vide supra Minare 4.

MINORATIO. Glossae Isonis Magistri: *Dependia, pericula, Minorationes*. [Capitul. Caroli Calvi ann. 844. num. 8: *Simul etiam praecipientes injungimus, ut nullus hominum... aliquam Minorationem contra legem facere audeat.* Praeceptum Ludovici Imper. memoratum in Charta ann. 1024. apud Baluz. in Append. ad Capitul. col. 1546: *Sed liceat... decimas ab eis sive Ecclesiae debitas absque cujuslibet contradictione aut usurpatione vel Minoratione recipere.* Diploma Conradii Imper. ann. 1027. apud III. Fontanum in Antiquit. Hortæ pag. 388: *Praecipientes ergo jubemus, ut nullus Dux, Marchio... aliquam Minorationem facere repetat.* Idem occurrit in Charta Henrici III. Imper. ann. 1040. ibid. pag. 398. Vide Minorantia.

DEMINORATIO. Charta Ludovici II. Imper. pro Ecclesia Volaterrana apud Ughellum: *Ecclesiae varia a nonnullis*

occupatoribus invasiones atque Deminationes sub occasione libellarum, etc.

† **MINORENNIS**, Minor annis, minor natu. Excerpta ex opere Johannis Rhodæ Archlep. Bremensis apud Leibnit. Script. Brunsvic. tom. 3. pag. 270: *Gerhardo de hac luce subtracto, Henricus de Schwarzemborg quia Minorennis, in administrationem eligitur.* Nostris Mainens. Le Roman d'Ogier le Danois MS.:

*La blesté de sa nez accoude
Blanche fé, et vermeille, et blonde...
Or vous dirai de la Mainoté, etc.*

• **Meindre d'age**, in Chartul. S. Benig. Divlon.: *Ce sont les personnes notables et séculaires, qui furent présents à Dijon le 17. jour du mois de May l'an 1350. quant messire Jehans de France duc de Normandie, à cause dou bail de Philippe duc de Bourgogne Meindre d'age, reprit de frere Pierre abbé de S. Benigne de Dijon, etc.* Merme d'age, eadem acceptatione, in Assis. Hierosol. cap. 87: *Ci dit que por teneurs que l'on face de héritage de Mermiau. Mais se il avient que celui qui requiert héritage a esté Merme d'age, etc.* Merme, nude, pro Meindre, minor, ibid. cap. 216. Vide Minoritas 1.

MINORENNITAS, Minor et pupillaris aetas, ex Gall. Minorité d'ans. Magnum Chronicon Belgicum ex Chron. Traject. Episc.: *Dispensans super Minorenitate annorum.* Vide Majorrenitas.

• **Minorage**, in Instr. ann. 1391. tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 1356. Charta Frider. I. Imper. ann. 1156. inter Probat. jur. domus Bavar. ad regna Hungar. et Bohem. pag. 5: *Insuper potest idem dux Austriæ, quando impugnavit fuerit, ab aliquo de duello, per unum idoneum, non Minorenitate macula detentum, vices suas proprus supplere.*

1. **MINORES**, Posterii. Glossae antiquae MSS.: *Futuri, juniores, Minores*. Alibi: *Minores, juniores, futuri, posterii, nepotes.* Tertullianus Rufus Asterius Quintus V. C. Exconsul ordinarius atque Patricius:

*Unus ob meritum cuncti perire Minores,
Salvatur cuncti unus ob meritum.*

Gloss. Gr. Lat.: *Ματαγέτροποι, Minores, singulare non habet.* Charta Chlodovei I. Regis Francor. apud Roverium in Reoma pag. 29: *Ut nec nos nostrique successores Reges, neque vos vestrique Minores, nec ullus quilibet de judiciaria potestate, etc.* Alla Sigeberti Regis Francor. apud Bollandum 1. Febr. pag. 284: *Cum ipsa verna dominica, que dicitur Arnulfi, cum Probaro, Babone, vel Minoribus eorum, qui ibidem servire videntur.* Vide Junior.

MINORES, Nulla dignitate conspicui, qui inde promiscue Minores et privatae personae dicuntur in Lege Wisigoth. lib. 12. tit. 1. § 2. *Minores personae*, in Lege Burgund. tit. 2. § 2. Aleman. tit. 39. § 2. Bajwar. tit. 2. cap. 8. § 3. tit. 6. cap. 1. § 3. Capitulis Caroli M. lib. 5. tit. 186. [90 207.] *Minores homines*, in Lege Bajwar. tit. 2. cap. 4. § 4. *Minimi homines*, in Lege Longob. lib. 1. tit. 9. § 21. [90 Liutpr. 62. (8, 9.)] *Vicini majores vel minores*, in Capit. Caroli C. tit. 12. § 13. Vide Homo.

MINOR NATU, Eadem notione, cui opponitur major natu. Gregor. Turon. de Gloria Confess. cap. 23: *Quale excidium Arvernæ regioni Rex Theodoricus intulerit, cum neque majoribus, neque Minoribus natu, aliquid de rebus propriis*

est relictum. Statuta Davidis II. Regis Scotiae cap. 11: *Si quis major natu vel Minor Curiam Regis advenit, etc.* Cap. Car. M. lib. 6. § 230. [90 802.] *Ut Minores qui majoribus irrogaverunt injurias, coarceantur.* Infra: *Si quis tumidus vel contumeliosus existerit in majorem natu, etc.*

2. **MINORES**, Religiosi Ordinis S. Francisci, qui sectatoribus suis id nominis indidit, Regulæ a se scriptæ cap. 6: *Nullus vocetur Prior, sed generaliter omnes vocentur Fratres Minores, et alter alterius lavet pedes.* Matthæus Westmonast. ann. 1207: *Sub his diebus Prædicatores, qui appellati sunt Minores, favente Papa Innocentio, emergentes, terram repulerunt, etc.* Conradus Abbas Usperg. ann. 1219: *Dominus Papa in loco ipsorum (pauperum de Lugduno) exurgentes quosdam alios, qui se appellabant Pauperes Minores, confirmavit.* Mox: *Hi tamen postea attendentes quod nonnunquam nimis humilitatis quod nominationem importet, et de nomine paupertatis, cum multi eam frustra sustineant, apud Deum vanius inde gloriantur, maluerunt appellari Minores Fratres, quam Minores pauperes.* Apostolicæ sedi in omnibus obediens. Adde Jacob. de Vitriaco in Hist. Occidentali cap. 38. et quæ congressit Waddingus.

† **MINORIA**. Vide Minium.

† **MINORIFICATUS**, Minutus, diminutus. Richardi de S. Germano Chron. apud Murator. tom. 7. col. 971: *Tandemque cum Minorificato exercitu in Alemanniam reversus est.*

† **MINORISSA**, Virgo Deo sacra sub Regula S. Clare. Gall. Cordeliers, vel les filles de S. Claire. Charta ann. 1294. apud Rymer. tom. 2. pag. 684: *Dare possit et assignare dilectis nobis in Christo Abbatissæ et sororibus Minorissis, Ordinis S. Clare, etc.* Testam. Johannis de Nevill, ann. 1386. apud Madox Formul. Angl. pag. 427: *Item D. Eleanore sororis mee Minorissæ, ad emendationem domorum S. Clare extra Algate London, c. marcas. Item Elizabethæ filie mee Minorissæ ibidem, XL. marcas.* Vide Minoritas 2.

1. **MINORITAS**, Pupillaris aetas, Gall. Minorité. Nicolaus de Jamsilla de Gestis Friderici II. Imp. apud Murator. tom. 8. col. 495: *Destruxit autem quasdam civitates, alias tempore Minoritatis sue, alias postquam sibi rebellaverant.* Esse in Minoribus, sub alterius tutela esse, in Epist. Caroli IV. Imper. ann. 1355. apud Ludewig. tom. 5. Reliq. MSS. pag. 451: *Dum adhuc essemus in Minoribus constituti, cum serenissimo Principe D. Johanne Rege Franciæ illustri.* Vocabul. Juris utriusque: *Minor, est qui nondum implevit vigesimum quintum annum.* Nostris olim *Merme d'age*, Minor statis. Assisiae Hierosol. cap. 87: *Mais se il avient, que celui qui requiert héritage a été Merme d'age, en tant que l'autre l'a tenu, et il dedans l'an et jour après ce que il fu en son droit age est venu en sa requete, bien peut requerre l'héritage, et de tant de temps comme il fu Merme d'age, la teneurs de son adversaire li griège.*

2. **MINORITAS**, Defectus, decrementum. Chartular. Abbatias Boni-loci apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 82: *Ita scilicet quod si summa ejusdem decimæ quingentorum sextariorum fuerit, Minoritas de reliqua terra suppleatur.*

• Stat. pro arte pannif. Carcass. renovata ann. 1466. in Reg. 201. Chartoph. reg. ch. 121: *Removebitur caput sive*

signum colons a dictis pannis per dictos suprapositos, propter solam brevitatem seu minoritatem penderis ipsorum.

† **MINORITATIS OFFICIUM**, Parvum officium B. M. Synodus Valent. ann. 1590. tom. 4. Concil. Hispan. pag. 471: *Officium Minoritatis B. Marie dum dicitur in choro, semper chorus stet.*

° **MINORITAS**, Conditio seu dignitas minor. Bulla Innoc. IV. PP. pro Præmonst.: *Secundum majorem vel minorem evocationem et personarum numerum, pro majoritate vel Minoritate personarum, prelatorum, etc.*

° **MINORITAS CAUSÆ**, dicitur de re minoris momenti et ponderis. Locus est supra in *Majoritas* 5.

† **MINOTUS**, Mensura frumentaria, dimidia pars minæ. Charta ann. 1248. in Tabular. Sangerm.: *Oneratum, ut dicitur, 95. denariis capitalis census, tribus Minotis avenæ.* Tabular. Monast. Montis Mart. ann. 1324: *Item duodecim pauperioribus mulieribus viduis... cuilibet (legavit) unum Minotum bladi.* Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 69: *Par solvent unum Minotum bladi dictis monachis.* Chartul. Kemperleg.: *Minot frumenti, et tres nummos pro carne; Minot bractei... in quolibet anno.* Vide Adæquationes mensurarum in v. *Modius* 2.

† **MINATORIUM**, Locus, vel vas ad mingendum, quod recipit urinam, et idem dicitur *Minsaterium*. Ugutio. [Adde Joan. de Janua in *Minagre*.]

° **MINIARE**, Idem quod mox *Mintrire*. Vide supra *Baulare*.

° **MINTRIRE**, Murium vox. Carmen de Philomela ad calcem Cod. reg. 6816:

Mus avidus Mintrit, velox mustecula drindit.

† **MINTRUS**, Flos in sterquilinis nascens, quo mire afficiuntur hirci: vel retinamenta caprarum. Vocabul. Sussannæ. Mintræ; Hesychio, Stercus humanum.

1. **MINUARE**, Minuere, diminuerè. [Præceptum Childeberti Regis ann. 528. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 4: *Aut aliquid de rebus aut de terminis Minuare cogitatis, aut in aliquo molesti esse velitis.* Testam. ann. circ. 690. apud Felibian. Hist. S. Dionys. pag. XI: *Et si quis contra hanc deliberationem ut Sanctis basilicas dilagavi, infringere, tollere, Minuare... presumpserit.* Charta S. Willelmi Ducis ann. circ. 812. ssc. 4. Bened. part. 1. pag. 90: *Quia nos Deo juvante per istam donationem speramus aliquid de nostra Minuari peccata.*] Cnrodegangus Melensis Episc. in Regula Canon. cap. 9. Edit. novæ cap. 9. 24: *Vasa ministerii sui... sana et munda cellario reconsignet, et si aliquid ex illis Minuatum fuerit, ad Capitulum die Sabati veniam petat.* Lex Longob. lib. 1. tit. 21. § 5. [° Rothar. 33.] *Dominus qui suum animal intricatum invenerit, aut forsitan jam marcidum aut Minuatum, etc.* [Adde Marculfi Formulas 2. lib. 1. et. 5. lib. 2. et alias.]

° *Minuere*, eodem sensu, in Lit. ann. 1372. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 529.

° 2. **MINUARE**, Primum perscribere, Gall. *Minuter*, alias *Minuer*. Comput. ann. 1357. ex Tabul. S. Vulfr. Abbavil. fol. 10. r.°: *Item clerico pro Minuando et grossando, vj. sol. Lit. remiss. ann. 1335. In Reg. 148. Chartoph. reg. ch. 123: Laquelle relation ledit sergent le jour de l'exécution Minua en une feuille de papier, et icelle Minuée ledit sergent emporta pardevant lui.* Vide infra *Minuta* 8.

† **MINUATIM**, Particulatim, Gall. En détail. Charta ann. 1328. apud Rymer.

tom. 4. pag. 361: *Ita tamen quod merces, que vulgariter mercerie vocantur, ac species, Minuatim vendi possint, prout antea fieri consuevit.* Supplem. Antiquarii: *Minuatim, xaxi λειβω, minutim.* *Minuatim, petit à petit*, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.

† **MINUATIO**, Detrimentum, damnum. Marculfi Formul. 40. lib. 2: *Absque ullo præjudicio Ecclesie nostræ vel Minuatione aliqua de qualibet re in integritate ambalocella excollere debeatis.* *Minuatio sanguinis*, vide in *Minuere*.

† **MINUCIO**, Vide in *Minuere*.

° **MINUDARIA**, Rivulus, ni fallor. Stat. Mutin. rubr. 110. pag. 21. r.°: *Eodem modo teneatur (potestas Mutinæ) videre Minudariam, edugarium campanæ salicete.*

† **MINUERE**, Minuere sanguinem, Sanguinem detrahere, venam incidere. Veget. lib. 1. de Arte veterin. cap. 22. ubi de sanguinis detractioe et phibotomo: *Veteres autem prudentioresque auctores absque necessitate depleri animalia veterunt, ne consuetudo Minuendi, si tempore aliquo facta non fuerit, statim intra corpus mortuum ac valetudinem generet.* Pelagius Episcopus Ovetensis in Ferdinando Rege Hispan.: *Voluit Minuere se sanguine, et postquam sanguinem Minuit, decidit in lecto, et mortuus... est.* Luc. Tudens. in Chron. era 1129: *Cum esset in vinculis, egrotavit, et Minuit se sanguine.* Conr. Usperg. in Philippo: *Hex vero minutionem sanguinis fecit ibidem de venis utriusque brachii; plurimi quoque de suis Minuebant sanguinem.* Joan. de S. Victore, de Utilitate tribulationis cap. 8: *Purgatur corpus humanum Minutione, et hoc dupliciter, scilicet venæ apertione, et flebotomie percussione.* Petrus Diac. lib. 4. cap. 100: *Ubi quondam Leo Papa sanctissimus cum Normannis præliaturus, sanguinem Minuerit.* Statuta Synodalia Odonis Episc. Paris. cap. 2. § 5: *Et ne sibi tunc Minuatur, cum debent Synodo interesse, prohibetur.*

Stata autem erant minutionis tempora Monasteriis, extra quæ sanguinem minuere fas non erat, nisi gravis urgeret infirmitas. Hujusce ritus rationem sic exequitur liber Ordinis Victoris Parisiensis MS. cap. 65: *Iste est ordo Minuendi. Quinquies in anno fiunt generales Minutiones, extra quas sine periculo gravis infirmitatis licentia Minuendi nulli omnino conceditur. Propterea enim tam sæpe conceditur, ne ab aliquo, exceptis his temporibus, superfluo regulariter requiratur. Prims est in Septembri: secundo est ante Adventum: tertia est ante Quadragesimam: quarta post Pascha: quinta post Pentecosten... tribus diebus Minutio durabit. Post tertiam diem ad Matutinas veniet, et de cætero in conventu erunt: sicque quarta in Capitulo absolutionem accipient. Similia habet ferme S. Giebert. in Reg. Ordinis de Sempringham, pag. 784. [Statuta Canon. Regul. apud R. Duellium tom. 1. Miscell. pag. 99: *De minutionibus fratrum:**

De Minuendis quod Minuant quater, atque necesse Valde si fuerit, plus.]

Chron. S. Trudonis lb. 9: *Quando Minuebant Fratres, chorus totus unus simul Minuebat cum silentio et psalmodia, sedentes ordinate in cella una.* [Statuta Ordin. Cisterc. ann. 1184. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 1256: *Minuantur conversi quando Abbates præcipiunt. Qui contempserit, perdat Minutionem illam.* Charta Odonis Abbat. S. Dionys. ann.

1231. in Tabular. B. M. de Argentolio: *In Minutionibus vero habeant Minuti in infirmariis a Prorè pitariam singulis diebus per tres dies.* [Adde libr. Usuum Ordinis Cisterciensis cap. 90. [Bernardi Mon. Ordin. Cluniac. part. 1. cap. 29. Guidonis Discipul. Farfens. cap. 41.] et Constitut. Ordin. Prædicat. dist. 1. cap. 8: Guignonem II. Priorem Cartusiensem in Statutis ejusd. Ord. cap. 39. 54. *Minutiones generales*, in Statut. antiq. ejusd. Ordin. 2. part. cap. 8. § 12. cap. 15. § 3. et Statut. Ord. Præmonstr. dist. 1. cap. 18. 19. [Infirmariæ generales dicuntur non semel, in Consuet. Cluniac. MSS. ann. 1301. ex Bibl. B. M. Deauratæ Tolos.] At in Capitulari Ludovici Pii ann. 817. vetantur Monachi certum flebotomie tempus observare. Cui consentit quodammodo Udalricus lib. 2. Consuet. Cluniac. cap. 21. Addit idem Chron. Trudonense pag. 458. addicta fuisse in Monasterio prædia ad ejusmodi minutiones: *Oppidanus quidam noster Arnulfus terram tenere volebat sine servitio, quæ debet servire Fratribus ad omnem Minutionem sanguinis eorum.* Vide Aliredum Rievall. in Vita S. Edw. Confessoris cap. ult. Concilium Dusiacense I. part. 2. cap. 13. Lambert. Ardenssem pag. 166. Decretales Gregorii IX. PP. lib. 3. cap. 6. Vitas Abbatum S. Albani, etc.

° Quod de status apud monachos minutionis temporibus docet Cangius, observare etiam licet apud canonicos sæculares. Obituar. Rotomag. MS.: *Quilibet canonicus, dummodo fuerit residens per tres menses, potest capere in anno duodecim flebotomias, et durat tres dies; sed non valet in festis triplicibus.* Stat. eccl. colleg. S. Dion. Leod. tom. 2. Monum. sacr. Antiq. pag. 445: *Item quicumque sine licentia petita sanguinis minutionem faciendi in civitate Leodiensi, si infra triduum minucionis ipsius moratur, nihil de anno gratiæ recipiet.*

° Sed et apud laicos viguit idem usus; imo nonnulli a monachis licentiam vel jus obtinebant se se in monasterium recipiendi, cum sanguinem, cautionis causa, sibi detrahere vellet; quod parum differt a jure pastus et procurationis. Vide in his vocibus. Charta Radulfi viccom. Bellimont. ann. 1226. ex Tabul. Major. monast.: *Poteramus in prioratu monachorum Majoris monasterii, apud Vivonium in terra nostra, Minutiones nobis er in annis singulis celebrare; et ibidem per tres dies continuos in singulis Minutionibus immorari cum uxore nostra et familia et gente; et tunc nobis monachi tenebantur, tam nobis quam nostris, in omnibus necessariis providere.*

† **MINUTOR**, Venæ incisor. [Buschius de Reformat. Monast. apud Lebnit. Script. Bruisvic. tom. 2. pag. 482: *Omnia etiam officia mechanica in suo habent monasterio, videlicet sartores... rasores, Minutores et cetera similia officia.*] Chron. Win. deshemense lib. 1. cap. 28: *Rasor et Minutor, Chirurgicusque expertissimus.* Hinc emendandus Petr. Damian. lib. 6. Epist. 26: *Nonnulli vegeto corpore... vaporandam Minutori venam præsent.* Perperam nentiori editum. Vide in *Lancæola*.

† **MINUATIO**, pro *Minutio*, in Capitulari 8. ann. 789. cap. 3: *Et de pallore earum propter sanguinis Minuationem.*

° **MINUISERIUS**, a Gallico *Menuisier*, in Terrear. abbat. de Jugo Dei ann. circ. 1491.

† **MINUITAS**, Diminutio, in Ep. 217. Joan. VIII. PP.

◦ **MINULA**, dimin. a *Mina*, Mensura frumentaria. Charta ann. 1280. apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 85: *Quilibet habitator de qualibet mansa debet solvere annuatim curie Seronis duas Minulas de frumento.* Vide supra *Mina* 3. et *Minellus* 1.

◦ **MINULARE FOENUM**. Tabul. Fossatensis: *Quilibet focus non habens equum, debet nobis corveiam ad fena nostra Minulanda, et debet habere quilibet pro corveia 3. obolos. f. Minutanda.* Nostri *Boteldicunt.*

◦ *Melius forte, Fenum in metas extirpare.* Gall. *Mettre en meule.*

◦ **MINURIRE**, *μινυρίζω*, Exilli voce lamentari. Gloss. Lat. Græc. MSS. Sangerm. Ugutio: *Hirundinum finitire vel Minurire: dicunt tamen quod Minurire est omnium minutissimarum avicularum.* Sidonius lib. 5. Epist. 2: *Diluculo philonelam inter frutes sibilantem, progreum interasseret Minurientem.* Hinc **MINURITIO**, apud Festum: *Minuritiones appellantur avium minorum cantus.*

◦ **MINUS**, pro *Nimum*. Spicilleg. Fontanell. MS. pag. 171: *Certus et (receptio in novitium) usque ad quem venisse debeat dabitur terminus non Minus remotus.*

◦ **MINUS VALERE** apud Hispanos, *Valer menos*, dicuntur qui minorantur *fide*, qui nota aliqua infamiae notantur. ut sunt li qui quod homagia se facturos promiserunt, non adimplent: qui se per curiam dedixerunt, generaliter infames. Vide *Leges Alfonsinas* part. 7. tit. 6. [et *Menoscabare*.]

◦ **MINUSCULARII**, in leg. 8. Cod. Th. de *Indigent. debitor.* (11, 28) dicti speciales et minimi vectigalium exactores, *Collectores particularis*, ut censet Jacob. Gothofred. Sed videntur potius fuisse vectigalium certorum conductores, qui majoribus suberant, istique etiam rationes suas deferabant. S. Augustin. lib. 7. de *City. Dei* cap. 4: *Ridemus cum deos videmus partitiis inter se operibus distributos, tanquam Minuscularius vectigalium conductores.* Alii *Minutularios* legunt.

◦ **MINUSIA**, Pottonis species. Comput. Ms. monast. Clareval. ann. 1304. fol. 2. v. *Pro quinque pintis et chopina Minusie pro conventu, per nonnum Laurentium subcellarium, iij. sol. vij. den.*

◦ **MINUSTIRE**, Sigillatim efferre, Gallis, *Dire par le menu.* Formula 82. ex *Andegavensibus*: *Vel reliquas res quam plures, quam longum est per singulas Minustire.*

1. **MINUTA**, Moneta minutissima, quam Græci *λεπτόν* vocabant, de quo multa Scaliger et alii qui de re nummaria scripserunt. Almoius lib. 8. de *Miracul. S. Benedicti* cap. 8: *Desiderio accensus est adundi Matris Christi aulam, quam introgressus, Minutam sibi a Vicario ejusdem viri Ermenfredo nomine, obtentu transmissam elemosynam, altario... superponere cupiens, sensit suas resolvi nervos.* Tabul. Celsianense: *Et debet in mensa Maii multonem 1. cum lana, et 1. agnum, ad massas 1. sectarium de satica, et alium de civada, ad vindemias carragium, aut 2. sol. per porcum, et pascuag, et per pastum 18. den.... et Minuta de Poies, et 1. param.* Ubi *Minuta de Poies*, idem valet quod *Pogensis*, seu moneta Podiensis. Vide in *Moneta Baronum*. Tabul. Dervens. Monast.: *Opus vero castelli semel in anno fiet una habdomada Martii, et non in alio mense: et si opus non fuerit, pro redemptione operis*

sex denarios de mansu vestito, de dimidio tres, de quarta parte mansi tres Minutas. Ita denarius binis minutis constitit, [atque adeo idem quod *malis*.] Tabular. Savinac.: *Debet septem denarios et unam Minutam de censu. Minuta Alfonsina*, in Charta ann. 1282. ex Archivis S. Vict. Massil. Vide *Massiliensis moneta* in *Moneta Baronum*.] ◦ Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7884: *Minutum, maille, demi denier.* Joan. de Janua: *Minutum, quoddam pondus, scilicet media pars quadrantis, unde pauper vidus misit duo Minuta, id est, quadrantem.*

◦ 2. **MINUTA**, Italis quilibet grana præter frumentum. Memoriale Polesium Regiens. ad ann. 1282. apud Murator. tom. 8. col. 1152: *Non fuit isto anno plenitudo annuus messis quantum quod frumentum; sed quantum ad eas segetes quas agricola Minuta appellat, maxima fertilitas fuit, scilicet de panico; de milio, de milica, de faxiis et de rapis.*

◦ 3. **MINUTA SILVA**, *Silva cedua*, Gall. *Bois taillis*. Charta ann. 706. apud du Boucher inter *Probat. Orig.* 2. et 8. stirpis Reg. Franc. pag. 70: *Cum quartarius septem et silva Minuta ad dies viginti in loco qui dicitur Boveret silva... pratium etiam ad falces triginta, et silvam Minutam ad dies nonaginta.*

◦ 4. **MINUTA**, Scriptum primarium, Gall. *Minuta*. Burcard. Argent. pag. 41: *Lectis sunt plures Minuta brevium per ipsum, ut dicebatur, sine scitu et voluntate S. D. N. Pape. expeditorum.* Vide supra *Machera*, ubi *Minuta*, forte pro *Minuta*, et *Minuta* 2.

◦ 5. **MINUTALIA**, Intestina animalium, Gall. *Menuailles*. Auctor Queroli sub finem: *Jam porro de ossibus fractis placuit convenitque ut in Minutalibus solidus, in principalibus vero ossibus argenti libra protenus tradatur, que autem vel principalia videri ossa debeant, vel minuta, medicorum tractatus invenias.* Eginh. Epist. 23: *Boves vero qui occidendi sunt, volumus ut facias ad Ludivacum venire, et ibi occidere. Unum ex his volumus ut dari facias Hrvoilonge, et illa Minutalia atque intestina, que ad nostrum opus servari non possunt, volumus ut dentur ad illam familiam que ibidem est.*

◦ 6. **MINUTARE**, Minutim comminuere. [Translat. S. Guthleri tom. 2. Aprilis pag. 60: *Nisi citius ab ejus unguibus fuisset extorta, per frusta Minutasset.*] Utitur Thomas Walsingham pag. 267.

◦ 7. **MINUTARE**, Minuere, imminuere. Ital. *Minuire*. Charta ann. 1429. ex Cod. reg. 9661. 2. 2. fol. 178. r.: *Quorum (litterarum) tenor de verbo ad verbum, nil addito vel remoto quod facti substantiam Minutat aut variat intellectum, sequitur.* Vide mox *Minutatus*.

◦ 8. **MINUTARIUS**, f. Mercator minutarum mercium. Acta S. Francisci de Paula tom. 1. Aprilis pag. 149: *Cornelius Christian Minutarius in parochia B. Marie divitis, etc.*

◦ 9. **MINUTARIUS**, eodem sensu, in Lit. remiss. ann. 1469. ex Reg. 189. Chartoph. reg. ch. 858: *Au temps de laquelle defenses le supplient et autres marchans Menuyers conduisoient leur marchandises, à grant difficulté par faulte de monnoys menus.* Vide mox *Minutia* 2.

◦ 10. **MINUTATUS**, Minutus, exillis. Charta Galch. de Barro ann. 1219. ex Tabul. Carnot.: *Præcipi fieri de heo proprio de triginta marchiis argenteis quemdam militem Minutatum super equum suum; et illud tradi... ecclesie B. M. Carnotensi præcepti.* Vide supra *Minutare* 2.

◦ 11. **MINUTI VARI**, a Gall. *Menu-vairs*. Inquesta pro Canonizat. Caroli Blesens. tom. 2. Hist. Britan. pag. 556: *Mantellum seu clamidem suam de panno aureo furratam de Minuti variis eidem pauperibus erogavit. Folraturam variorum Minutorum*, in litt. Caroli V. Reg. Franc. ann. 1367. de forma vestium. Vide *Vares*.

◦ 12. **MINUTIA**, s. Exiguum fragmentum, particula, parva portio. Chron. Episc. Metens. tom. 6. Spicil. Acher. pag. 648: *Singulas marmoris fracti Minutias adunans et componens orationem fudit.* Charta Nicolai Episc. Camerac. ann. 1142. tom. 4. Gall. Christ. Inter Instr. col. 236: *Minutiasque terrarum quas ubi et ubi fideles contulerunt. Minutiam dixit Apuleius lib. 9. et 11. Metamorph.*

◦ 13. **MINUTIA**, orum, Minutæ merces, res vilioris pretii. Capitul. de villis Caroli M. num. 48: *Cardones, saponem, unctum, vascula, et reliqua Minutia que ibidem necessaria sunt.* Charta Aldefonsi Regis ære 1216: *Concedo totum portagium et de lignis omnibus et omni maderis et de sale et de carbone, et de omnibus aliis Minutis que per bariam S. Johannis transseunt. Menurias nostri vocabant opuscula aurea vel argentea.* Statuta Johannis Reg. Franc. pro Aurifabris Paris. ann. 1355. tom. 8. Ordinat. pag. 12: *Que nulz orfevres ne puissent mettre en nulz joyaux d'argent de Menuries, voirrines avec garnas ne avec pierres fines.*

◦ 14. **MINUTIA**, s. Exiguus, qui exquisita arte elaborata erant, vulgo *Bijoux*. *Menuries*, in Stat. ann. 1378. tom. 6. Ordinat. reg. Franc. pag. 863. art. 14. *Ouvrages de Menuries* appellantur, in Lit. ann. 1474. ex Reg. 204. Chartoph. reg. ch. 87: *Ung ouvrier (de serrurerie) maitroit bien quinze jours ou plus à faire une serrure ou autre chef-d'œuvre et d'ouvrage de Menuries dydit mestier, dont à peine auroit il ung escu; ainsi la main et le labeur de l'ouvrier passe et excède le chasteil et prouffit.*

◦ 15. **MINUTIA**, Intestina animalium. [Ital. *Minugia*. Vide supra *Minuta*.] Vita S. Meinwerel Episc. Paderb. apud Leibnit. tom. 1. Script. Brunsvic. pag. 580: *xx. maldros frumenti et lx. modios brassii et 111. bacones, cum totis Minutis dari constituit, heredi ejus dante griseas pelles et pernam unam.* [◦ *Minutia*, s. porcorum, occurrit sæpe hoc sensu in Statut. antiq. Corbelens. lib. 2. cap. 11. Guerardo Intestina ac membra minutatim concisa, unde sunt succidie, farcimina, insicia porcina, varie condita, inque carnario adservanda.] Vide *Minutalia*.

◦ 16. **MINUTIO**, Collectio, exactio tributi: quod in minutis seu minutissima moneta solvatur sic dictum existimo. Statuta Vercell. lib. 1. fol. 18. recto: *Item tenentur Potestas infra mensem post introitum sui regiminis facere consilium super faciendis receptis seu Minutionibus super stratis et vitis venientibus ad civitatem Vercellarum.* Vide alia notione in *Minure*.

◦ 17. **MINUTOR**, Venæ incisor. Vide *Minuere*.

◦ 18. **MINUTULARII**. Vide *Minuscularii*.

◦ 19. **MINUTUM**. Vide *Minuta*.

◦ 20. **AD MINUTUM VENDERE**, Gall. *Vendre en détail*, Ital. *à Minuto*. Richardi de S. Germano Chr. apud Murator. tom. 7. col. 180: *Factum canapis originis remittitur; vendentibus vinum sive ad Minutum, sive ad grossum, nihil requiritur. Occurrit passim.*

¶ 1. **MINUTUS**, Qui vena incisa. Vide in *Minuere*.
 ¶ 2. **MINUTUS**, Plebeus, infima plebs, Ital. *Minuto*, Gall. *Menu peuple*. Lit. remis. ann. 1830. in Reg. 80. Chartoph. reg. ch. 344: *Oudinus operarius vinearum dixit, quod si Minuti volebant et credere, ipsi facerent bellum contra grossos, et ipsos occiderent. Populus minutus, in Instr. ann. 1879. Inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 24. col. 1. Menuaille, ut et Ital. Minutaglia, eadem notione, apud Guill. Guiart. ad ann. 1241:*

*Et chevaliers querente et un.
 Et quest'v'ringt de leur pistalle.
 Fo grant nombre de Menuaille.*

¶ 3. **MINUTUS**, Tener, junior. Lit. remis. ann. 1867. in Reg. 101. Chartoph. reg. ch. 98: *Prefatus Petrus a patria sculatus uxoreque pregnantis ac Minutis liberis ordratus, etc. Minutulus, eodem sensu, apud Plautum. Neque alia notione Mingrelina, in Lit. remis. ann. 1408. ex Reg. 181. ch. 1: Jehan Tholomer dist que Jehan de Mey n'estoit que un Mingrelina, et que une commere frappe-roit plus grant cop de sa quenaille, que si ne feroit d'une espèce.*

¶ 4. **MINUTUS**, Ad minuta officia deputatus in monasteriis. Constit. S. Petri-Mont. Inter Monum. sacr. antiq. tom. 2. pag. 485: *Caveant autem tam Minuti, quam in officiis occupati, ne nimis tarde dormitorium intrantes, fratres jam quiescentes inquietent. Nisi sit a verbo Minuere supra.*

* **MINUS**, (Minutus: «Omnia membra per minuas partes, annuo, tolle m'hi.») (Du Méril, Poes. lat. med. st. p. 397.)

¶ **MIOLIUM**, Poculum, vas potiorum, Longobardis *Miolo*. Statuta Montis Regal. pag. 279: *Et non possint dicti venditores vini mensurare, seu mensurari facere, vendere seu vendi facere, nisi ad copam seu Miliolum, vel ad aliud vas, nisi ad dictas mensuras contentas in presenti capitulo.*

MIR, apud Gothos, adjectum nominibus appellativis, quid significet, Jocemur ex Smaragdo in Comment. in Partes Donati: *In Francorum Gothorumque genere hæc patronymica species frequentatur multoties: a parte enim gentili et Theodisca veniunt lingua, de quibus in exemplo Gothorum pauca primum ponimus nomina, quorum hæc sunt, Alimir, Glitmir, Rigmir, Rainmir, Watmir, et similia, quorum hæc est in Latinum interpretatio. Alimir namque vetulus mihi, interpretatur: Glitmir, debitus mihi: Rigmir, potens mihi: Rainmir, nitidus mihi: Watmir, vestimentum mihi.* [Vide Grimm. Gramm. Germ. tom. 2. pag. 571.]

¶ **MIR**, veteri Gallo-rom lingua Princeps, dominus, aut vir eximia dignitate denotatur. Hinc crebra Regum Francorum appellationes in *Mir* desinentes, ut *Marcomir, Ingomir, Chlodomir*. Eodem significatu *Mar* usurparunt, ut *Viridomar*, etc. An a Syriaco *ܡܪ* Mar, seu Chaldaico *ܡܪܝܢ* Mare, quod dominum suat, ducta vocis origine, affirmare non asum.

¶ 1. **MIRA**, Eadem notione qua *Mazer*; quod vide. Testamentum Sibille Comitissæ Flandr. ann. 1270: *Item omnes cypnos de Mira tam cum pedibus argenteis, quam sine pedibus existentes.*

¶ 2. **MIRA**, Specula, ab Ital. *Mirare*, spectare, respicere. Rolandinus Patav. de Factis in marchia Tarvisin. lib. 6. cap. 6. apud Murator. tom. 8. col. 259:

Factis quibusdam speculis sicut Miris in rivieris, unde iter de Padua ad montem Silicem, postquam sunt in hinc loca custodes, ne possint ad illa castra ulla victualia deportari. Idem lib. 10. cap. 8. col. 315: Rusticus quidam de villa Vellea qui singula securus intuebatur; stans enim in sublimi quadam arboris, et erat specula, quam Miram dicimus, ibi facta in capite, quibus ipsius villæ, die ac nocte videbat cunctis quodammodo, quæ fiebant in exercitu Eccelini, et gentem ejus. Adde Chron. Estense apud eundem tom. 15. col. 315.

¶ 3. **MIRA**, Punctum collineationis, Gall. *Mir*; ab Italico *Mirare*, collinere, fixis oculis aspiciere, nostris *Mirer*. Guido de Vigev. Ms. de Modo expugn. T. S.: *Sic homo faciendo supinus in terra respicit turrim, rectis Mirando cacumen turris supra cacumen baculi: et cum habuerit sic rectam Miram, tunc mensurentur, etc. Stat. Saluc. collat. 8. cap. 246: Statutum est quod quicumque possessiones situatas super finibus Saluciarum, si aqua pluvius et diluvis in eas venientibus commode solar: possunt super his possessionibus vel super communi; et autem non possint, debeat quilibet possessio sociare inferius in possessionem magis propinquam et magis descendentem per Miram suam possessionis. Et licitum sit frangere ripam seu caveagnam, facta visitatione et obtenta licentia judiciali, ac dandum ducurum dictis aquis descendendi per Miram alterius possessionis inferioris. Vide infra *Mirare*.*

¶ **MIRABILIA**, Acta capit. eccl. Lugdun. ex Cam. Comput. Paris. fol. 108. v. col. 1. ad ann. 1345: *Bartholomæo de Balma cancellario curie secularis Lugdunensis ordinaverunt et sibi præceperunt, quod Mirabilia faciat credas ad diem Lunæ ante festum proximum natiuitatis B. Johannis Baptistæ. An Conventus publici, ad quos omnes vassalli convenire tenebantur, G. II. Plais généraux? An fructuum terras adjudicationes? An Magna Mirabilia sunt Dei quem vidi hodie. » (Bouchette, vita S. Euphrasie, § 15.)*

¶ **MIRABILIA MUNDI**, sic agnominatum Ottonem III. Imper. scribit Joannes Brompton. et alii, les *Mirailles du monde*.

¶ 1. **MIRABILIS**, Ingens, maximus. Radulfus de Gestis Frederici I. Imper. apud Murator. tom. 6. col. 1178: *Fecerunt in campis de Vidugulfi cum Papiensibus Mirabile prælium... Et tunc erat frigus Mirabile et nix maxima... Congregaverunt Mediolanenses exercitum Mirabilem. Notione non multum diversa Cicero lib. 1. Offic. scribit: *Quæ forma et honesti facies, si oculis cerneretur, ut ait Plato, Mirabiles amoris excitarat sapientia**

¶ Nostris *Merveilleux*, pro *Ferox*, superbus, arrogans: unde *Paroles merveilleuses*, Contumeliosa verba, et *Merveilleux*, *Merveilleuxeté*, Arrogantia. Lit. remis. ann. 1876. in Reg. 109. Chartoph. reg. ch. 120: *Lequel Oudart qui toujours a esté Merveilleux, entreprenant et rictoux, etc. Aliis ann. 1899. in Reg. 156. ch. 87: Lequel Gilot le Feve, qui estoit homme noisieux et haullain, leur respondi plusieurs paroles Merveilleuses, en leur disant moult de vilaines. Aliis ann. 1895. in Reg. 147. ch. 298: Pour cause de la Merveilleuxité et rictoux, qui estoit en la personne dudit Jehan de Poitiers, etc. Aliis ann. 1402. in Reg. 157. ch. 259: Laquelle Marie a esté en son temps merveilleuse femme, et par la Merveilleuxité d'elle, son dernier mari lui creva l'œil. Sed et*

Merveilleux dixerunt, pro Stupefactus, territus, a verbo Merveiller, Mirari, Ital. Merveigliare. Lit. remis. ann. 1449. in Reg. 176. ch. 311: Quant le suppliant vit le sang, il fut bien Merveilleux et abahy. Chron. S. Dion. tom. 3. Collect. Histor. Franc. pag. 240: Li rois est priest à Merveiller comment ce poist estre. Ubi Almoim. lib. 8. cap. 57: Rex ammiratus est. Consol. Boetii. Ms. lib. 1:

*Enser se to delo Merveiller
 Se marvels se portent envie.*

Se donner merveilleux, eadem acceptione, in Lit. remis. ann. 1450. ex Reg. 185. ch. 4: Jamet Torillon dist au suppliant qu'il se donnoit Merveilles, que on ne l'avoit assés à plus grant somme de deniers en nos tailles, etc.

¶ 2. **MIRABILIS**, mendose, ni fallor, pro *Mutabilis*, qui ab officio amoveri potest. Assis. Abrinc. ann. 1236. in Reg. S. Just. ex Cam. Comput. Paris. fol. 30. r. col. 1: *Nepos præpositi regis non feudatus, sed Mirabilis, infra statem quoddam breve de sessina patris coeperat, etc.*

¶ **MIRABILIUM ANNUS**, Sic denotatur annus 1544. in Charta ejusdem anni tom. 2. Hist. Eccl. Meldens. pag. 211: *Item l'année des Merveilles MDXLIV. qu'avons toutes esté à Paris pour peur de la guerre des Bourguignons; ob insignes victorias, ut mihi videtur, hoc anno a nostris reportatas, de quibus Thuanus lib. 1. Hist. pag. 21: Qui hunc (annum 1543.) secutus est, multis Antonii Bourbonni Vindocini... egregiis militaribus factis et urbium expugnationibus nobilis fuit: sed præcipuo defenso Landrecio a Cæsare (Carolo V.) tam potenti exercitu, ac tot fortissimis ducibus, quos in comitatu habebat, obsesso. Tandem Anglo inde urgente, hinc Cæsar ex compacto cum ingenti exercitu, quem a Principibus Germanis impetraverat, descendente, cum distractis viribus utriusque sustinendo hosti Gallus per esse non possit, parva ante aliquot menses memorabilis illa ad Carthianum (Cerizoles) victoria duce Fr. Bourbonno Angiano Vindocini fratre, etc.*

¶ **MIRABOLANUS**, Plinio, Myrobalanum, a Græco *μυροβλάων*, Gians unguentaria Medicis nota. Statuta Astens. ubi de intratis portarum: *Mirabolani ponantur et adjuvant pro qualibet libra ponderis lib. 1.*

¶ **MIRABUTINUS**, Moneta aureæ Hispanicæ species. Charta ann. 1242: *Prior civitatis Liberata... dabit perpetuo unoquoque anno in die festo inventionis S. Stephani Aginæ unum Mirabutinum aureum, sive decem asses. Vide Marabutin.*

¶ **MIRACULARIUS**, ut *Miraculator*, Miraculorum patrator. Proem. Atheismi triumph. a Campanel. tom. 1. Act. liter. fasc. 2. pag. 68: *Neque enim prophetam neque Miracularium me facio. Actio quædam scenica, Jeu de Miracle appellatur, in Lit. remis. ann. 1411. ex Reg. 165. Chartoph. reg. ch. 188: Le Dimanche xviij jour d'aoust, les supplians jouerent armez, comme le jeli le requeroit, chacun un personnage à certain jeu de Miracle, qui fut joué en la parroisse de Sainceny, ou baillage de Constantin. Morbi vero genus, epilepsia scilicet, Miracle de S. Widaert dicitur, in Charta ann. 1428. ex Chartul. 21. Corb.: *Comme ledit feu Pierre dès longtemps feust entechié de plusieurs maladies, et entre les autres, des Miracles de saint Widaert, et tellement que souventesfois chascun à cop, perdoit sens et mémoire.**

¶ **MIRACULATOR**, Miraculorum patra-

tor. Acta. S. Wernheri tom. 2. Aprilis pag. 706: *Ponentes super faciem et corpus tam præclari Miraculatoris sercicum album.*

* **MIRACULOSE**, Divino et mirabili modo. Chron. Erfordense ad ann. 1253. apud Schannat. Vindem. Litter. pag. 106: *Et ne casus hic etiam non Miraculose contigisse videatur, in reversione sacerdotis idem factum protinus iteravit.* Laurent. Byzynius de Orig. ocelli Hussitici ann. 1419. apud Ludewig. tom. 6. Reliq. MSS. pag. 169: *Dominus omnipotens Miraculose salutem Pragensi contulit civitati.*

* **MIRALE**, Speculum. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684: *Mirale, mirouer.* Aliud Provinc. Lat. ex Cod. 7657: *Mirah, Prov. speculum.* Speculorum æreorum mentio fit in Lit. remiss. ann. 1397. ex Reg. 152. Chartoph. reg. ch. 111: *Comme le suppliant eust marchandé à un nommé Berthelot Thiphaine, demourant en nostre ville de Paris, de fourbir et lui faire deux Mirouers d'acier pour mettre sur le cope d'un bacinet; lesquelz Mirouers, etc. Mirailher, pro Mirouier, qui specula vendit aut elaborat, apud Rabelais. lib. 1. cap. 24. *Mirouillier, Gougrayio.**

* **MIRAMOMELINUS**, Dignitatis nomen Saracenorum Chaliphæ propriæ, de qua multa diximus in voce *Amir*: quibus addo ex Gregorio Abul Faragio in Historia Dynastiarum pag. 110. ex versione Pocockii, de Omaro Chalifa filio Omari: *Cumque vocaretur Chalifa Chalifa (Vicarius Vicarii) nuntii Dei, dixerunt. Longue est hic (titulus) vocatus est ergo Amir almunin. (Imperator credentium) atque is primus hoc titulo insignitus est.* Elmuninus appellatur in Chronico Gothobusitano æra 1217. Emir Elmuninus, æra 1222.

* **Maremelin**, in Poem. reg. Navar. tom. 2. pag. 118:

Que je ne vult estre semblanz
Meremelin, ne ses paranz.

* **MIRANDA**, Locus tecto columnis fulto coopertus, et a quo undequaque mirari seu videri potest. Charta ann. 1152. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 541: *Dono tibi Bernardo de Congusto et infantibus tuis unum localem ad edificandum in castello meo, quod vocatur Villafort, qui locus est juxta Mirandam, que hodie est in eodem castello.* Alia ann. circ. 1190. in Chartul. Buxer. part. 8. ch. 3: *Minori nepti meæ Clemenciæ dedi plantam, que est retro Mirandam, debentem viij. den. censuales.* Tabul. Auxit.: *Archiepiscopus cum canonicis Auritanis in Miranda archiepiscopali constitutis capitulum facientibus, etc.*

* **MIRANIMUS**, Ordo Inclusionum, apud Raderum in Bavaria sancta: *Pambicium habet, et Miranimum pulvinar.* Monstra verborum, pro *Pambicium*, legendum indubie *Bombycinum*, aut *bambacinum*. (vide in hac voce.) Pro *Miranimum* vero, non occurrit quod reponendum sit.

* **MIRANTER**, Epistola Eduardi II. Reg. Angl. ann. 1324. apud Rymer. tom. 4. pag. 26: *Miranter audivimus, quod, etc. hoc est, Mirantes et attoniti, etc.*

1. **MIRARI**, **MIRARE**, Sese in speculo intueri, Gallis *Mirer*, se mirer. Hispanis *Mirar*, est videre. Vita S. Eusebiæ Abbatissæ Hamaticensis cap. 4:

Ipe meum speculum, simul exemplar venerandum,
Quo faciem Miror, quo mentem denique purgo.

Charta ann. 1258. in Hist. Eccles. Placent. in Regesto part. 2. n. 98: *Et statuitus Mirari ad altum terminum, etc.*

[Spicil. Acher. tom. 7. pag. 875: *Murus... longo suo gyro et amplo interiori spatio, amplissimos et plenes securitatis præbens illis, qui in turri Mirabantur, recessus.* Vide *Hinthica*.] Spectare, respicere, Ital. *Mirare*. [Joh. Demussis Chron. Placent. apud Murator. tom. 16. col. 491: *Qui vult discere bene equitare, respiciat bene dictum recessorem, et ipsum Mirer sicut sedet, et stat ad equum.*] Vide Salmasium ad Pollionem pag. 284.

* **Nostris Remirer et Mirauder**. Lit. remiss. ann. 1405. in Reg. 160. Chartoph. reg. ch. 288: *Le suppliant en alant un soir bien tart droit à son domicile, passa pardevant l'ostel d'un sien cousin, qui lui dist: Ha! vous allez Miraudant, etc.* Lit. remiss. ann. 1432. in Reg. 174. ch. 145: *L'exposant fist songneusement Remirer et visiter icellui Mahienet par les mires d'Oisy.* Guill. Guibert. ad ann. 1241:

François qui sus yex les Remirent.

Vide in *Mirari* 1.

* 2. **MIRARE**, Collineare. Charta ann. 1291. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 212: *Quod sicuti via vel limes, qui vel que per Folium vadit, et 2 Bononiensibus Mutia appellatur, extenditur per directum vel Mirat usque ad viam de Bessis inferius a Roncolamberto.* Vide supra *Mira* 3.

* 2. **MIRARI**, perperam pro *Morari*, in Arest. parlam. ann. 1325. ex Reg. 61. Chartoph. reg. ch. 305: *Uxore et familia dicti Gombaudi Mirantibus et remanentibus in domo seu aula castri de Bussaco.*

* **MIRATIVE**, Mirabiliter. Narratio de Origine monast. Montis S. Marie apud Leibnit. tom. 2. Script. Brunsvic. pag. 427: *Qui tibi tam Mirative dedit vivere, cum seclusa fueris ab aere.*

* **MIRATOR**. Vide infra *Miro* 2.
* **MIRATORES**, Glossæ Isid. et Pithæanæ: *Miriones, miratores.* Supra: *Miriones, fantasiarum inanum numeratorum.* Leg. *Miratores*. Glossæ antiquæ MSS.: *Mirones, phantasia Miratores.*

* **MIRICENA**, Lex Merciorum, una e tribus quæ in Anglia obtinuerunt, ut est in Leg. Henrici I. Reg. Angl. cap. 6. Vide *Lex*.

* **MIREDLA**, Gloss. Gr. Lat. MS.: *Μιρέδρα, Μιρέδρα* Alibi: *Mirendila, Φιλωμα, ήτοι Φιλωδρον*. Edit. habet *Miredila*.

* **MIRGUS**, Matth. Paris ann. 1224. de falso Balduino: *Procuravitque ut prædictus pater suus ignominiose suspendetur: nam hinc et inde fecit duos canes, veteres scilicet Mirgo, suspendi.* Ubi legendum *mergos* recte adnotat Walsius: Ita enim dicuntur canes urinatores, quos Galli *Barbets*. Angli vero *Divers*, et *Water-doggs* appellant.

* **MIRICA**, [Genest. (Glos. Ms. Turon. XII. s. Bibl. Schol. Chart. 1869, p. 327.)]

* **MIRICÆ**, Terræ incultæ, vepribus et dumetis abundantes: interdum et ipsa dumeta, nostris vulgo *Bruières*. Charta ann. 1291. apud Miræum tom. 2. pag. 879: *Prætersa curtem ipsorum de Nuwlanda cum bonis antiquis, in agris, in paludibus, Miricis, pascuis, et omnibus pertinentiis.* Index MS. benefic. Eccl. et dice. Constant. fol. 51: *Rector... percipit... omnes fructus et decimas bladorum et leguminum, agnorum, lanarum, porcellorum, apumque et nemorum, Miricarum in sua parochia venditorum.* Vita S. Yvonis tom. 4. Mail pag. 601: *Johannes quidam... prægrandi Miricarum oneri succumbens, etc.* Adde *nom.* 4. Gall. Christ. inter Instr. col. 322. 422. et Ecardum Hist. Landgr. Thur. col. 314.

* **MIRIDICUS**, *Mira dicens*. Gloss. Isidori.

* **MIRIFICARE**, *Mirum facere*. Jo. de Janua. Will. Brito lib. 12. Philipp.:

... Virtutem quibus illum calica virtus
Mirificat.

* **MIRIGERULUS**, Qui miro quodam modo erigitur et stat. *Mirac. S. Emmer. tom. 6. Sept. pag. 504. col. 2: Tum videntes, qui aderant, in novo martyris Mirigerulo plenam staturam, etc.*

* **MIRINGÆ**, **MIRINGUÆ**, Panniculi duo, qui circumdant cerebrum, quorum alter crassior, dura mater vocatur; alter pia mater. Lit. remiss. ann. 1390. in Reg. 66. Chartoph. reg. ch. 1114: *Dicta Ayronis impotens de omnibus membris suis seu ipsorum majori parte facta, ac craneto usque ad cerebrum, et ossibus sui corporis ac Miringis, sive tela cerebri, totaliter effractis... obierat... Phisici et surgici prædicti non invenerunt... dicti corporis aliquam membri seu ossium aut cranet sive testis vel Miringarum sive telæ cerebri distillationem, cassaturam seu fractionem, aut livores aliquos, nec concussionem, etc.* Vide Supra *Matres Cerebri in Mater* 3.

* **MIRIONES**. Vide *Miratores*.

* **MIRISCIPULUS**. [« Postea leopardum, si poteris habere, de collabis; sinon, *Miriscipulum* quem decollatum combures. » (B. N. Ms. Lat. 10272. p. 165.)]

* **MIRITER**, Mirifice. Vita B. Hrosnata tom. 3. Julii pag. 808: *Miriter attollenda laus divina; ad hanc vocem corpusculum paulo ante frigidum et rigidum, calidum et molle paulatim efficitur.*

* **MIRLE**, Species accipitris, Alberto M. lib. 23. de Animal. cap. 14. et Germanis. Vide *Smeritiones*.

* **MIRMET**, Parvus. Chron. Andrense tom. 9. Spicil. Acher. pag. 445: *Prior de Faxinetto magister Petrus cognomento Mirmet, id est, parvus, inter nos et ipso factus est mediator, et de assensu omnium huic loco datus est pastor.* Nostris *Marmot* eadem notione: sed hæud scio an inde deducenda vox *Miranda*, ut civitatem parvam significet, uti antiquiores esse solent. Le Roman de Blanchandin MS.:

Blanc se vilain demando,
Amis, que est coste Mirmande?
Li vilain respout sans assolde:
Sire, fait-il, c'est Caridolme,
Une cité vieille et anvie.

* Et *Mirmidon*, parvus. Provinciales *Mermar* dicunt, pro imminuere, decrescere. Hinc *Mirme*, Navicula species, in Assis. Hierosol. cap. 814: *Que la mise, que fu ordenés pour les Mirmes et pour les galés, soit abatus.*

* **MIRMICOLEON**, a *mirmica* et *leon*, quod est leo, componitur... est parvum valde animal formicis adversum. Joan. de Janua. Vide *Formicoleon*.

* Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692: *Mirmicoleonum, una barbelote, bastelote.*

* **MIRMUMNI**. Vide *Amirumnes* in *Amir*.

* **MIRNUTIA** invenitur in libris antiquis, et est pustula parva, quæ vocatur *formica*. Glossar. medic. MS. Simon. Januens. ex Cod. reg. 6859.

1. **MIRO**, in Gloss. Lat. Gall. MS. ex Bibl. Thuan. Cod. 525: *Regarderes de belles femmes.* Vide *Mirari, Miratores*.

* 2. **MIRO**, **MIRONIS**, *Secundum Hugonem a Miron, quod latum dicitur unguentum; vel a Miror, miroris, idem est quod unguentarius vel mirator. Inde etiam Mirocopolis, qui laborat circa unguenta*

facienda vel vendenda; et Miropola, id est, venditor unguentorum; et Miropolum, id est, domus ubi sunt vel venduntur unguenta. Conradi Fabularius MS. Hinc nostris Mire, pro Medicis, chirurgis vel medicamentariis. Mirac. S. Ludov. edit. reg. pag. 406: *Lequel Guillot demanda etquist conseil des Mires, qui li distrent que il convendrois trenchier son pie. Lit. remiss. ann. 1389. in Reg. 138. Chartoph. reg. ch. 98: Eurat estant sergent de guet à cheval de nuit s'accompagna d'un nommé Colin le Conte Mire. Infra: Chirurgien. Un mire ou cyrurgien, in allis ann. 1390. ibid. ch. 163. Mirresse, quæ med. camenta adhibet, apud Guinevill. in Peregr. hum. gen. MS.:*

*Je sui de tout gouverneur
Et de tous maïs Je sui Mirresse.*

Unde Mirar et Mirgiciner, Medicari. Consuet. marit. tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 787. art. 7: *Mais si le maistre les envoye en aucun service pour le prouffit de la nef, et ils se blestent en nom de luy; ils doivent estre querre et Miras sur les couts de la nef. Lit. remiss. ann. 1425. in Reg. 178. ch. 289: A l'occasion desquelles bleceurs et navures icellui Ahaume Nois a malade par l'espace d'un mois, pendant lequel le suppliant l'a fait Mirgiciner et visiter par les plus experts et soufflans Mires et barbiers de la ville de Reims. Quæ omnia a Græco μίρον, unguentum, arcessenda videntur. Vide Remirer in Mirari 1.*

MIROBOLANUS, a Græco μίροβόλανος. Glossar. medic. MS. Simon. Januens. ex Cod. reg. 8969: *Mirobolanos Cornelius Celus dactilos vocat; multi etiam Feniobolanos. Vide Mirabolanus.*

MIROCOPOS. Vide supra in Miro 2.

MIROLARI. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Faulnar, Prov. fabulari, Mirolari.*

MIRONES. Vide Miratores.

MIROPOLA, MIROPOLIUM. Vide supra in Miro 2.

MIROPOLUM, Taberna mercatoria. Vide Selda.

MIRRHINUM, Genus optimi utri, et sapphirini coloris, inde mirrhina vasa dicuntur. Papias. Vide supra Mazer.

MIRTA, (pro Myrtus. Vita B. Columbe Reatina tom. 5. Mail pag. 388. Cum floribus lauri et Mirte. Alia notione,) vide in Græciscus.

MIRTA, Locus pascuus et aquis irriguus. Charta ann. 1264. in Chartul. S. Dion. pag. 249. col. 2: *Cum duobus arpentis prati cum quadam noa seu Mirta.*

MIRTUS, Mensura species. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692: *Mirtus, Gauze. Vide supra Gauze.*

MISA, Impensa, a Gall. Misse. Charta ann. 1215. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 1124: *Pro tribus rachatis, que ibi dominus Rex habebat, et pro magnis expensis et Misis, quas ibi fecerat. Charta ann. 1284. in Tabular. Autissiodor.: Et quoniam Misse et expensas pristinorum et areatorum burgensium Autissiodorensium pagari solent de census supradicta, nos pro his Mis et expensis, etc. Mandatum Eduardi I. Reg. Angl. ann. 1304. apud Rymer. tom. 2. pag. 964. Vobis mandamus quod circa Misse et expensas predictas, talem ac tantam diligentiam et sollicitudinem apponatis, etc. Chartular. 2. Campanie ex Bibl. Colbert. fol. 166: *Et isti non reddunt nec gallagium, nec minagium, nec aliam costumam in villa, nec aliquid ponunt in Misis ville. Hinc**

MISE, apud Th. Blount in Nomolex.

Anglic. dicuntur etiam præstationes illæ, quas ob frondas pristinas immunitates Cæstris Palatinatus subditi novo cuique Comiti impendunt.

MISA, Idem quod Misericordia, Arbitrium. Scaccarium Paschæ ann. 1220. apud D. Brussel tom. 1. de Usu feud. pag. 602: *Judicatum est, quod omnes illi burgenses de Bernaio qui erant in villa Bernaio quando Judæus interfecit fuit, et qui non venerant ad clamorem, sunt in Misa domini Regie, nisi unusquisque per legem Sezianam partem suam defendat. Frequentior formula, in misericordia Regis, ut videtur est in Misericordia, sed eadem notione. Pro Arbitrium, Gall. Arbitrage, sumitur in Charta ann. 1262. apud Rymer. tom. 1. pag. 789: *Tam ipsæ, quam Baronas supradicti se ponant in Misam in hac forma: ut scilicet, tres pro parte Regie, tresque pro parte Baronum ad hoc eligentur. Cum igitur, per formam Misse supradictæ, ad nos ænunc pertineat rem ipsam per dictum nostrum inter memoratos Regem et Proceres suos diffinire. Adde etiam ann. 1264. ibid. pag. 793. Misse, eodem sensu occurrit apud Bellomaterium cap. 4: *Procurator ne puet fere paiz ne Misse. Cap. 54: Soi mettre en Misse. Charta ann. 1284. Nous avons fait Misse amiablement par commun accord de haut et bas et redoublables Pere Simon Archevesque de Bourges. Hinc etiam Miseur, pro Arbitrator, apud eundem Bellomaterium. cap. 41.***

Petrus de Font. in Cons. cap. 18. art. 1: *Mise, ce dit le lois, est ramené a la semblance des jugemens, et appartient à finir les plaiz. Charta ann. 1286. ex Tabul. S. Petri Insul.: Arbiter, discur, Miseur u ordeneur, pris dou consentement des parties. Lit. compromis. ann. 1284. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 1194: *Et ne doit ne puet avecq iaus i estre tiers, qui Mises soit avecq iaus, ne mettre ne li dit Miseur ne nous i accordons tout et ensanis. Miseur præterea appellari videtur, qui rem aliquam alterius nomine curat et exsequitur, in Charta Joan. ducis Brit. ann. 1429. ex Bibl. reg.: Avons commis et ordonné Guillaume Lescurier Miseur de l'édifice et fondation d'icelle chapelle. Vide infra Misa 2. et Miseur 3.**

MISA, pro Mina, ni fallor, Fodina, Gall. Minière. Fragm. Hist. Britan. apud Marten. tom. 8. Anecd. col. 838: *Captivi vero videntes hunc turbinem, per abditas insulas omnes fugerunt, attamen ex his fuit unus magnus invasionis audax, qui bibliothecam, que usque hodie in Ecclesia Nannetensi habetur, in collo suo accipiens, fugit, ut se sicut alii Misis latitaret.*

MISA, Quævis exactio seu præstatio. Charta Theob. comit. in Chartul. Campan. fol. 831. v.: *Dedi dilectis meis abbati et conventui de Nigella unum modium frumenti liberum ab omni Misa.*

MISA, Redditus, dominium. Charta Guill. domicelli ann. 1254. in Chartul. Buxer. part. 18. ch. 4: *Assignavit dictos viginti solidos super Misam meam de Jasse. Hinc fortassis Mische, pro Jurisdiclio, districtus, in Hist. contin. belli sacri apud Marten. tom. 5. Ampl. Collect. col. 719: *Après cette bataille ala l'empereur assieger une forte cité mult efforcement, qui estoit de la Mische de Milan, et avoit nom Vincence.**

MISE vero et Misaille, idem quod Sponsio, pignus, vulgo Gagours, enjou. Lit. remiss. ann. 1386. in Reg. 149. Chartoph. reg. ch. 162: *Lesquelz des Otches et Poitevin se prièrent à jouer*

au jeu des dez, tant que débat ce mont entre eulz sur une Misse ou fermaille qu'ils avoient faite, et que ledit Farineau et ceulz de son costé jugeront contre icelui des Otches. Allis ann. 1476. in Reg. 196. ch. 1871: *Thomas Campion demanda à Jehan Cave, s'il vouloit point faire une gagure ou Misse. Allis ann. 1366. in Reg. 149. ch. 105: Jehan Nicolas, qui avoit fait avec le suppliant certains Misaille, par laquelle ledit suppliant avoit de lui gagné une quart de vin, etc. Denique Allis ann. 1471. in Reg. 197. ch. 146: *Fut fait Misaille entre icelui Rond et ung nommé Bouchart, se lesdites fiches avoient passé une marche ou bute parée entre eulz, etc.**

MISDOTA, in Legibus Kanuti Regis cap. 2. mendose pro Maybota, et observat Somnerus: ex Saxon. mæg bote, compensatio occisi cognatis competens.

MISCA [Mica: Circa corpus Christi tres administrationes et dimidia et tertia pars, et Misco tamen erant infra sircum. (Chasseler, Visit. Episcop. Gratianop. p. 82.)]

MISCEDANTIA, Rixa, jurgium, Ital. Mischia. Stat. Crimin. Ripet. cap. 175. fol. 24. r.: *Quod aliqua persona non debeat currere nec ire cum armis seu aliquo genere armorum ad aliquam rixam, Misedantiam vel rumorem. Vide Miesia et mox Mielantia.*

MISCELLA. Vide Miesia.

MISCELLIO, Qui novit artem miscendi diversos cibos vel potus Jo. de Janua. [Festo, Miscelliones appellatur, qui non certis sunt sententiis, sed variorum mitorumque judiciorum.]

MISCERE, Confabulari, miscere sermones. Capitula Caroli M. de rebus divers. ann. 789. cap. 10: *Præcipimus ut Episcopi, vel Abbates non vadant per casam Miscendo. Concl. Aquisgranense II. capit. 1. can. 4. de hisdem: Neque irreligiosis, vel indisciplinatis locutionibus, tam in domibus, quam in forinsecis conventiculis omnino indulgeant. Capitula Adalhardi Abbatis cap. 47: *De Miscendo in sacario, et cito liberando.**

MISCERE, Sese immiscere. Gregor. M. lib. 7. Ind. 1. Epist. 1: *Et juravit de omnibus que adversus eum dicta de mulieribus, vel ex schismate simoniaci fuerant, Mixtum se non esse, i. quod de hisce rebus se non immiscuerat. Gregor. Turon. lib. 6. cap. 11: *Clerici autem qui sceleri huic Mixti fuerant, etc. Lib. 7. cap. 28: *Loquebantur tunc multi hominum Medardum Tribunum in hoc scelere Mixtum fuisse. Edictum Rotharis Regis Longob. tit. 59. § 8. [90. 106.]: *Purificat se maritus cum sacramentalibus suis legitime, quod Mixtus in mortem mulieris non sit.****

MISCERE, Vinum, vel quemvis alium liquorem infundere, ministrare. Vide Mixtum 1.

Poculum vini aqua mixti sumere. Epist. Wigon. an. circ. 968. apud Foz. tom. 6. Anecd. part. 1. col. 119: *Fratribus omni sabbato pro caritate Miscendum post mandatum, alique summis festis utendum, non modicum vini empturi sumus cum illa pecunie, quam utriusque nostri dominorum largiti sunt. Neque alio sensu intelligenda Capitula Adalhardi laudata in Miscere 1. teste Mabill. in Tract. de Misa et Commun. pag. 62. Consule præterea D. Claud. de Vert in Dissert. ad hanc eandem rem pag. 376.*

MISCETOR, pro Mistor. Ut Miceator Deus elementi suscepit membra mortalia, in Sacram. Gall. apud Mabill. Musæ Ital. tom. 1. pag. 269. col. 2.

MISCHARE ab Italico Mischiers,

Miscere, confundere. Stat. Casalis sæc. XIV. inter Mon. Hist. Patr. Taur. tom. II. col. 1014: *Et quod (becharii) non possint, nec debeant super uno banco carnes de porcho cum carnibus de porcha, nec carnes de pecude possint vel debeant Mischaris, vel simul ponere, vel tenere cum carnibus castroni super dicto banco.* [FR.]

† MISCHĒA, Sarracenis, Ecclesia. De V. Mart. Francisc. in India tom. I. Aprilis pag. 55: *Ipsæ Melich edificari mandavit quatuor Mischeas, id est, Ecclesias, in memoriam Martyrum beatorum.* Vide supra Meschita.

° MISCHENNINGE, Idem quod Miskenning. Vide in hac voce.

MISCHINUS. Gall. Meschin. Charta Veremundi Regis sæc. 1070. ex Tabulario Ecclesiæ Lucensis apud Bivarium: *Dicentes quod habebant de illos grande damnum et malefactoria in Ecclesiis et Meskinis, etc.* Charta Sancti Reg. Aragon. sæc. 1131. apud Suritam lib. I. Ind. Catellum in Hist. Comitum Tolos. pag. 98. et Yezez: *Cum omnibus decimis suis, cum villis et Mansis, et cum omnibus hominibus et Mischinis suis, et posteritate illorum.* [Tabular. Pinnat. apud Moret. Antiquit. Navar. pag. 384: *Do et concedo S. Juliano illos sex Mesquinos quos habeo in Binies. Charta Veremundi Iranensis Abb. ibidem pag. 618: Senior Lope... misit omnem radicem suam quam habebat in villa, que dicitur Notes, etiam et Mezquinos quos ibi habebat, ad monasterium B. Mariæ de Iran.] Apud Francos mediæ ætatis Scriptores sumitur vox Meschin, pro adolescente, et juvenulo. Le Roman de Garin.*

Tres-bien le lievent et vieillat: et Meschin.

Alto loco:

Les byssues moient maintenant li Meschin.

Rursum:

Li Loherans fu à l'eschole mis, Tant come il se joveuax et Meschins.

Idem Poeta:

Alés en fuerre, s'il vous plait, le matin, Si vous sironet et donzel et Meschin.

Alibi:

Vo estes janes joveuiaux et Meschins.

Idem:

Envoyez-le l'Empereur Pepin, Si fera bien Chevalier le Meschin, Ses parents est, et ses cousins germains.

Le Roman de Guillaume au Court-nez MS.:

Nous sommes quinze mille Meschins et bachelors, Qui devons nostre pris et nos los acheter.

Philippus Mouskes, de filia Comitiss Flandriæ:

A Lille vint à la Meschine, Qui mult estoit vaillans et fine.

Alibi:

See filles qu'il avoit enkor, Dit la Roine Alienor, Ale et a nom, cele Meschine Dont li boins Rois a fet Roine, etc.

Chron. MS. Bertrandi du Guesclin, de Henrico Notho Castellæ Rege:

Dit qu'il le livra à Henry le Meschin.

In Monast. Angl. tom. I. pag. 74: *Ex dono Alani de Perci la Meschin.* Et tom. 2. pag. 80: *Willielmus Peverellus le Meschines.* Sic Meschines pro puellis usurpat le Roman de Garin.

Au matin lievent Meschines et pucelles.

Le Roman de Rou MS.:

Li Duc de Normandie avoit une seur, Meschine paronne, nez s'avoit pas Saigneur, Guillaume de Poitiers torna vers li s'amour, Li freres li doune, et cil en fit seigneur.

Alibi:

Puis li doune une Meschine: Fille Torcheill Localine.

Idem Poeta:

Une Meschine i ont amés, Arrad out nom, de boyres vés, Meschine iert seure et pucelle Avenant li sembla et bella, etc.

Postmodum vero pro famulis et ancillis vox usurpata, quod juvenculi, et puellæ, potissimum, dominorum aut dominarum servitio sese addicant. Willelm. Guiart sub ann. 1185. de Coterellis verba faciens:

Des sains corporeus des Yglises Faisoient volés et chassies Communément à leurs Meschines, En despit des œuvres divines.

[Vetus Poeta MS. e Bibl. Coislîn.:

Quant rians ne sai de son cousin, Se el est Dame de Meschine.

Infra:

En la chambre et une Meschine, Qui moult est de gentill orine.

Chron. Bonæ Spel pag. 348: *Ordonnons que à nostre venerable frere en Dieu Abbé de Bonne Esperance, pour son gouvernement, pour un serviteur et pour une Meschine, et pour vin, carvoise, etc. pour chacun mois sera baillié par le Commis 20 livres. Eadem notione etiamnum Picardi nostri Mequains dicunt pro famula.] Vide Stabilimenta S. Ludovici lib. I. cap. 138. [vel 140. Edit. D. de Lauriers tom. I. Ordinat. Reg. Franc. pag. 224. ubi vox Meschinage occurrit pro famulatu, Gall. Service; quod minus recte pro Lupanar interpretatus est D. de Caseneuve in Origin. Gall.] Consuet. Hanoniensem cap. 38. urbis Insulensis cap. 113. Italis Meschino, infelicem, miserum sonat. Dantes 50. 3.*

Ne la sombians ni parca Meschine.

Ita etiam usurpatur a Raimundo Montanerio in Chron. Aragon. cap. 127: *E les gens Mesquines, velles et pobres, etc.* Vide Menagii Orig. Gall. et Ital. et Oct. Ferrarium.

MISCHITA. Auctor Mamotrecti ad Cantic. cap. 7: *Monilia sunt Mischitz, id est ornamenta colli.*

* MISCHULUM. [Mêlé (?): « Ex coloribus blavium et Mischulum. » (B. N. Ms. Lat. 10272, p. 123.)]

* MISCHICULA. [Mica: « In custodia nemorea invente sunt Mischicule dicti corporis Christi. » (Chevalier, Visit. episcop. Gratianop. p. 83.)]

MISCITARE, Miscere. [Gall. Mesler. Marten. de Rit. antiq. Eccl. pag. 176: *Miscitat ipsa chrisma cum aqua, et spargit per omnes fontes, et super omni populo.*] Incertus agrimensur: *Collocatum de carbonibus in calce Miscitatis.*

MISCLA Vide in Mesleia.

° MISCLANTIA. Idem quod supra Miscadantia. Stat. Mantuæ lib. I. cap. 17. ex Cod. reg. 4820: *Consules villarum districtus Mantuæ teneantur denunciare in continentem vicario suo omnes rixas et Misclantias, atque gravia maleficia. Et cap. 53: Si quis fecerit rixorem vel Misclantiam sine armis admenando contra aliquem et non percusserit, in quin-*

que libris parvorum puniatur. Vide in Mesleia.

MISCRAVATIO, [Injusta postulatio.] Vide Cravare.

MISCULARE, Miscere, unde Gallis, Mesler. Edictum Pistense cap. 28: *Faber vero qui post prefatas Kalendas comprobatus fuerit aurum vel argentum ad vendendum vel emendum adulterasse, vel Misculasse, etc.* Hincmar. Remens. de Coercendis militum rapinis: *Quoniam de istis rapinis ac depredationibus nihil vos debeatis Misculare, unusquisque sua defendat, ut potest. Galli dicerent, Vous ne devez pas vous Mesler des rapines, etc.*

° Ital. Mescolare. Stat. Riper. cap. 225. fol. 29. v.º: *Nulla persona audeat pillum Misculare cum aliqua lana, etc.*

MISCULATIO. Vetus Placitum sub Carolo M. apud Sammarthanos in Episc. Massiliensib. Et sicut alias res ipsas que juste ad Dominum Regem Karolum obtingebant in alode, Antener adhaberet per ipsam Misculationem, seu et ipsam Caladium villam, visus fuit de ipsa casa Dei abstrahisse.

COMMISCVLARE, Miscere, commiscere. Capitul. Caroli C. tit. 16. cap. 7: *Qualicumque de vobis tali modo in isto facto Commisculatus est. Tit. 25. cap. 8: Ut Rex Christianus cum Rege Regum Christo concordet, et alienæ perditioni se non Commisculet.* Formula vulgaris, se Mesler des affaires d'autrui.

COMMISCVLUS. Gloss. Lat. Gr.: *Commisculus, xavôc.*

MISDICERE, Alienæ famæ detrudere, Gall. Meedire. Hincmarus Laudun. Episc. contra Hincmarum Remensem: *Res dixit, quod Misdictum illi fuerat, et eadem res ab Ecclesia Laudunensi distrahere notebat.* [° Ital. Misdire. Nostris Malparler, maledictio, detractio. Charta Joan. abb. S. Germ. Prat. ann. 1353. in Reg. 81. Chartoph. reg. ch. 488: *Voulans encore eschiver les obloquions et Malparler de plusieurs medians, etc.*] Vox autem mis, vocibus addita, vitium vel defectum denotat etiam apud Danos. Gloss. Ulphilæ Gothicum: *Missa, defectus, error.* Vide Resenium ad Canuti II. Regis Daniæ Jus aulicum pag. 586. Observat. Junii in Wileram. pag. 85. 86. Gillii Logonom. Anglic. cap. 9. et Wallisi Grammat. Ling. Anglic. cap. 14. pag. 116. [°° Graff. Thes. Ling. Franc. tom. 2. col. 862.]

MISDOCERE, Male docere, haud recte instituere. Leges Alfredi et Godrini cap. 8: *Si Presbyter populum suum Misdoccat de festo, vel de jejuniis, reddat 30. sol.* Editio Saxon. habet misvissian, a verbo vissian, al. gevisian, instruere, docere, et mis, male, inique.

† MIS-DU, Niger, Mis-kerru, æque niger. Sic menses Novembrem et Decembrem vocant Armorici Britones, quod inter duos hos menses sol quasi stet iterum ascensusus.

° MISELE, Capitis tegumentum quoddam videtur. Lit. remis. ann. 1460. in Reg. 192. Chartoph. reg. ch. 80: *Dictus Georgius supplicanti usum magnum ictum in spatulis dedit, et alium super suum Misele, et plures ictus, etc.* Vide Milienda.

° MISELEUM, f. pro Mausoleum, ut suspicantur docti Editores, ad Acta S. Aureæ tom. 4. Aug. pag. 760. col. 1: *Taurinum vero et Herculanum in portu Romano abscondit, beatum Theodorum tribunum posuit in Miseleo suo.*

MISELLI, Leprosi. Gloss. Lat. Gall.: *Lepros, Mesellerie. Leprosus, Mesiaus.*

Matth. Paris ann. 1264: *Ecclesia S. Juliani ubi Miselli, et Ecclesia S. Mariae de Pratis, ubi Misella vir habent vitam necessariam.* Charta ann. 1165: *Assignati sunt sex illi denarii Misellis de Mileduno semper habendi in festo S. Remigii.* Alia Raimundi Episcopi Magalon: *Si Misellus vel Misella, Leprosus vel Leprosa recipi in domo voluerit. Liber Revelationum Anonymi cap. 87. de duabus virgunculis lepra infectis: Cutis superficia, (sicubi tamen cutis potuit superesse Misellis) immaniter pustulis frequentissimis surgens.* Adde Vitam S. Clar: Abbat. Viennens. num. 6. et Gariellum in Episcopia Massiliensib. pag. 107. *Mesel Gallis medii aevi.* Nangius MS. in Dagoberto: *Leont estoit demouré un Mesel, qui s'estoit bouté et mussié en un angle.* Belomanerius MS. cap. 62: *Quand Mesiaz apele home sain, ou quant li home sain apele un Mesel, li Mesiaz pot mettre en défense q'il est hors de la loy mondaine.* Vetu Consuet. Normannic MS.: *Li Mesel ne poent estre heirs à nului, portant que il avoient ains que il fussent Mesel Assisim Hierosol. MSS. cap. 128: Qui se veant clamer par l'assise d'Esclaf ou d'Esclave, que il ait acheté, qui soit Mesel ou Meselle, ou que il chist mauvais mau. Le Reclus de Moliens MS.:*

Que les orailles estoies
Au Mesel pouvre poteris
L'assise, sans que la scoups.

Occurrit passim apud Poetas vernaculos aevi medii. *Misello* apud Joan. Villaneum lib. 8. cap. 108.

MISELLARIA, Domus Leprosorum. Charta ann. 1246. in Regesto Comitum Tolosæ pag. 45. *Concessit Galhardus de Meis et Bertrando de Miravel Leprosis et omnibus Fratibus et Sororibus domus Misellariae portis Narbonensis, etc.* In Charta sequenti, interdum domus Leprosaria, interdum Misellaria, dicitur. Alia ann. 1286: *Et tenet ultra Misellarium de Veceris.* Tabular. Prioratus de Domina fol. 127: *Debet 12. den. de campo in quo est Misellaria.* Perdiccas Ephesius de Themat. Hierosolymit.: *Αἰσχροπύων ἀρσενῶν ἀγρία: κροκία.* Hinc emendanda Consuetudines Tolosæ: *Si alicui donaverit... alicuius feudum, seu honorem... alicui domui religionis... vel personæ religiose seu hospitali, vel Macellariae, vel alteri loco, qui sub nomine religionis censetur. Ubi legendum Indubie Misellaria. Meselleria pro ipso morbo. Gloss. Lat. Gall.: Lepra, Elephantia, Meselleria. Le Pelerinage de l'humaine lignée:*

Homo qui ne est bien discerné
Entre santé et maladie.
Entre le grant Macellaria,
Entre le moisme et le moine.

Vide Consuetudines Aurelianens. art. 425. [et Macellaria.]

Lepra curandæ remedium, de quo penes medicos stet iudicium, produnt Lit. remiss. ann. 1406. in Reg. 162. Charthoph. reg. ch. 223: *Guisein de Rebesmes p'ra laditte Ferrette qu'elle vouloit bailleier ledit enfant moriné, et lui jura et afferma que ce n'estoit pour aucun mal faire; mais seulement lui mettroit en un pou d'oignement en la main et lui en feroit on oindre le visage du seigneur, qui estoit Mesel; et par ce se raffa lui charroit de son visage.*

MISELLINUS, pro Misellus, apud Rabanum Maurum hymno 26. de Charitate:

Nota Dei felix homo conuictor fratrum,
Misellinus et pupillus, agens et orphanus.

MISERABILES PERSONÆ, in leg. un. Cod. Justin. Quando Imp. inter pupillos, vel viduas, vel miserabiles personas, etc. (8, 14.) *Fortunas injuria Misera-biles*, in leg. 2. Cod. Th. de Officio iudicum omnium. (1, 10.) *Miseri homines*, in Append. Cod. Theodos. Const. 1. [Statuta Vercell. lib. 1. f. 7. v.: *Item quod Potestas sive rector teneatur eligere unum iudicem Vercellarum qui... consilium et patrocinium prestabit... viduis et orphanis, pauperibus et aliis Miserialibus personis que propter paupertatem... non erunt sufficientes ad expensas in ea faciendas.* Advisamenta Styli curie Eccl. Brioc.: *Promotor curie adficiet: Causas miserabiles et Miserialium personarum posse tenus promovendo.* [Vide Haltaus. Glossar. Germ. col. 1450.]

MISERABILIA LOCA, Gall. *Lieux de pitié*, vel ut olim dicebant, *Lieux pitoiables*, ubi scilicet miserabiles seu pauperes recipiuntur. Litteræ Philippi V. Reg. Franc. ann. 1290: *Præfati beatissimi Ludovici proavi nostri sanctam intentionem quam ad Domum Dei prædicam et alia rita et Miserialia loca semper habuit attendentes.*

MISERABILITAS, Commiseratio. Gubertus in Vita sua lib. 1. cap. 2: *Felix nempse alias in eo se infelix non tam miseræ quam Miserialitatis addixit.*

MISERABILITAS, Miseria. Concil. Dertus. ann. 1229. Inter Hispan. tom. 8. pag. 686: *Quorum astutia fraudulenta sub Miserialitatis et oppressionis colore ad velle peragendum excogitatas nititur semitas invenire.* [Joan. de Cardalisco sermo in Natale Domini: *Tertio attende homo ad penam asfigibilitatem sine Miserialitatem, cum dicit, quod replatur multis miseriis.*]

1. **MISERATIO**, Græc. οἰκτιρῆσις. Rufinus Presb. in Psal. 50: *Misericordiam virtus inseparabiliter in Deo est: cum autem ex hac misericordia nobis aliqua beneficia tribuuntur, Miserationes dicuntur.* Charta Guillelmi Archiepiscopi Dom. Partentacensis ann. 1169. ex Tabulario Absiensis fol. 26: *Dono eisdem et concedo in elemosynam terras et talles earum, et quidquid mei juris est in eis quas habitatores Abisæ acquisierunt, vel acquisituri sunt in cunctis feodis meis, excepto quod si propter acquisitionem terrarum amodo acquirendarum alicujus feodati mei servitia amiserim, Abbas Abisæ inde Miserationem meam exposulet.* Vide Mercæ.

2. **MISERATIO**, Preces que statis diebus pro defuncto funduntur. Canones Hibern. tom. 9. Spicil. Acher. pag. 12: *Si vero eadem familia Miserationem animæ ejus in die VII. fecerint, reddet amicum precium ejus, et sedatum commune.* Vide in Memoria.

3. **MISERATIO**, MISERATIONE DIVINA, Formula non episcopis tantum, sed et abbatibus usitata. Charta ann. 1280. ex Bibl. reg.: *Matheus Miseratione divina ecclesie beati Dionysii in Francia abbas humilis, etc.*

4. **MISERATIO SACERDOTALIS**, Absolutio, ut videtur, a peccatis. Charta ann. 1168. in Chartul. Cluniac.: *Ad infirmos etiam non accedant (monachi) nisi vocati, neque sacerdotaliam Miserationem aliquando exhibeant.*

5. **MISERATIO**, Parcimonia. Comend. sine nomine act. 2. sced. l. ex Cod. reg. 8168: *Sumptus pro voto sine Miseratione capite.*

* **MISERATIS**, Misericors, Gall. *Misericorsus*, alias *Misericors*. B. de Amorbis in Spec. sacerdot. MS. cap. 29:

Sic pauper, mitis, legens, justus, Misericors.

Douls et misericors, in Lit. ann. 1272. tom. 5. Ordinat. Reg. Franc. pag. 498. Alia ann. 1418. in Memor. H. Cam. Comput. Paris. fol. 18. v.: *Lesqueles choses sont dures, inhumaines, dampnables, iniques, cruelles et déraisonnables, par especial en royaume tres chrestien, Misericors et catholique, comme le nostre est et doit estre.* Vide Misericorsus.

* **MISERIA**, Commiseratio. Chron. Maurinac. ubi de morte Philippi filii Ludovici Grossi: *Animis omnium necio si dicam Miseriam vel misericordiam ingerentem, et doloribus augmentantem fomentem.* Miracula B. Martini apud Baluz. tom. 7. Miscellan. pag. 170: *Patiebatur autem in natibus. Erat igitur videre Miseria.* Galli diceremus: *C'estoit pitié de le voir.* Vide Mercæ.

1. **MISERICORDIA**, Idem quod Mercæ, nostris Mercy, de qua voce supra egimus, indulgentia. [Lex Bajwar. tit. 14. § 8. num. 2: *Si vero de ancilla habuerit filios, non accipiant portionem inter fratres nisi tantum quantum ei per Misericordiam dare voluerint fratres eorum.*] Concilium Remense II. can. 48: *Qualiter omnes lites et jurgia in sua Misericordia terminum habere potuerint.* Cap. seq.: *Quatenus in sua piissima Misericordia, si qua necessaria sunt, augentur.*

* **MISERICORDIÆ MEMORIA**, Servitium perpetuum pro defunctis. Annal. Bened. tom. 3. pag. 604. ubi Chartæ mentio fit qua a Gestia Abbatissa Romarici-montis instituta est Memoria Misericordiæ, seu servitium perpetuum, post octavo a paganis homines de potestate, qui dicitur *Lietzeis*.

MISERICORDIA, Quod contra prescriptas Monasteriorum regulas in cibo, potu, ac etiam vestitu, Monachis, per indulgentiam, vel ex necessitate præbatur. Ordericus Vitalis lib. 18: *Abbas colloquia, et infirmi corporis quendam subidia, que illis moderata Patrum hæcenus permiserat reverentiorum clementia.* Liber Ordinis S. Victoris Parisiens. MS. cap. 35: *Quando alicui infirmo pro Misericordia aliquid datur, etc.* Udalricus lib. 8. Consuet. Clun. cap. 8: *Per totam estatem in diebus dominicis ad cenam impenditur illis Misericordia de lacte.* Cap. 11: *Et Camerarius si cui habentia trita pellicia, adhuc pro Misericordia addit et gunellam, etc.* Cap. 29: *Cooperatorium ideo non ibi datur, quia id magis habent Fratres pro Misericordia, quam pro illa regulari constitutione, etc.* Michael Scotus lib. 4. Mensæ Philosophicæ cap. 86: *Quidam Monachus Carthusiensis, cum illi offerretur Misericordia in sextis feriis, etc. Infra: Semel fuit Misericordia de anguillis, etc.* Vitæ Abbatum S. Albani pag. 71: *Hic quoque procuravit... ut detestabiles ingurgitationes Misericordiarum (in quibus profecto non erat Misericordia) prohiberentur.* Vide pag. 66. et Statuta Ordinis de Sempringham pag. 727. 728. 764. et alibi passim. Misericordias regulares, que ex Regulæ prescripto indulgentur, in Monastico Angl. tom. 1. pag. 149.

MISERICORDIA, Indulgentia quævis: Misericordiam querere, Demandare misericordie, pardon. Liber Ordinis S. Vict. Par. MS. cap. 88: *Si alicui Abdomadæ aliqua ascripta fuerit, si intelligit ac illam*

propter quamlibet incommoditatem non posse complere, indicet hoc Abbati secreto, et postea si ipse jusserit, querat inde Misericordiam in Capitulo. Id est, indulgentiam. Statuta antiqua Cartusiensis. 2. part. cap. 6. § 47: Piores quacunq[ue] causa iudicio Capituli inutiles reputati, moneantur, ut petant Misericordiam. Quod si noluerint, Capitulum utilitati domus providere tenetur. § 48: Cum Prior propter infirmitatem vel senium factus inutilis voluerit super annum habere Misericordiam, significet domui Cartusie, etc. Adde cap. 7. § 5. cap. 12. § 7.

MISERICORDIAE, Sellulae erectis formatum subsellium appositae, quibus stantibus senibus vel infirmis per misericordiam insidere conceditur, dum alii stant, (nostris Misericordes vel patientes. S. Willelmi Consuet. Hirsaug. lib. 2. cap. 2: Primum in ecclesia quamdiu scilla pulsatur ante Nocturnos, super Misericordiam sedilis sui, si opus habet, quiescit.) Veteres Consuetud. Floriacensis Coenobii: Conventus erectis subsellis, Misericordis assidebit. Statuta Ordinis de Sempringham pag. 721: Facta oratione super formas aut Misericordias, si tale tempus fuerit, signantes se inclinent. Infra: Et tunc prosternantur super formas, vel si tale tempus fuerit, inclinent, et post resideant super Misericordias. Statuta Ordinis Cartusiensis: Item tunc stent in sedibus suis versa facie ad altare, donec ad Misericordias, vel super formulas, prout tempus postulat, inclinent. Et mox: In festis XII. lectionum ad Misericordias inclinamus, omni vero alio tempore procumbimus super formulas. Ita hac notione usurpant Usus antiqui Ordinis Cisterciensis cap. 50. § 1. 56. 68. 69. 74. 76. 82. et Statuta antiqua Ordinis Cartusiensis 1. part. cap. 8. § 3. cap. 11. § 27. cap. 13. § 10. 27. 37. cap. 81. § 1. 6. cap. 86. § 27. cap. 87. § 2.

MISERICORDIA, Aula Monasterii, in qua forte comedebant, quibus ab Abbate aliqua in cibis et potu indulgentia concedebatur. Chronicon Beccense ann. 1452: Tabulas in aula que dicitur Misericordie, fecit renovare et directorium, etc. [Provinciale Lyndwoodi de statu Regularum pag. 211: Ad haec statuimus, ut cum pro debilitate vel alia justa de causa monachi seorundem in Misericordia commorantur, semper habeant secum duos ad minus seniores, qui aliorum levitates debita correctione compecant. Et qui postmodum in Capitulo testificentur qualiter Misericorditer fuerint conversati.]

MISERICORDIA, vox forensis: Poena seu multa de quovis crimine, aut quavis forisfactura, nullis definita legibus, sed iudicis relicta arbitrio, qui minorem vel majorem in reum pro delicti modo, decernit: non quod soleat huiusmodi multa irrogari contenti, et misericordiam petenti, ut quidam volunt, sed quod ea ex misericordia iudicis nude pendeat. [De qua sic Glanvilla apud Th. Blount in Nomolex. Anglic.: Est Misericordia domini Regis, qua quis per iuramentum legalium hominum de viceneto, eatenus mercandus est, ne aliquid de suo honorabili contentamento amittat... Multa lenior sic dicta quod lenissima imponitur Misericordia; graviores enim multas Fines vocant, atrocissimas Redemptiones.] [Glanvilla lib. 9. cap. 11. § 2. Posteriora verba sunt Blountii. Gallii efferunt Mercy, Angli Amerciammentum. Leges Kanuti Reg. Angl. cap. 74: Si quis ordinis infracturam faciat, emendet secundum ordinis dignitatem verro, vita, ... et omni Misericordia. Le-

ges Burgor. Scottorum cap. 131: Vir suus non tenetur respondere, neque de Misericordia, neque de petitione partis adversae. [Charta Eduardi I. Reg. Angl. ann. 1283. apud Rymer. tom. 2. pag. 258: Perdonavimus etiam si Misericordiam ad nos spectantem pro usurpatione sua praedicta.] Historia Fundat. Prioratus de Dunstaple in agro Bedford.: Et per huiusmodi confirmationes... habuerunt dicti Canonici omnia placita, et Misericordiam hominum suorum. Adde Fletam lib. 1. cap. 48. § 8. 21. Leges Henrici I. cap. 1: Non dabit vadium in Misericordia pecunie suae, etc. [Le Roman de Vacce MS.:

De nosf livres fust envers l'Evêque en Merchi.]

In MISERICORDIA REGIS esse dicuntur, qui ob rata et definita legibus quaedam delicta, a Rege, quali ille vult, multa distringi possunt: quae tamen Regis misericordia non extenditur ad amissionem tenementi sive hereditatis. Ita Regiam Majest. lib. 2. cap. 74. § 7. et lib. 3. cap. 1. § 18. Vide lib. 1. cap. 8. § 35. cap. 26. § 5. cap. 27. § 7. lib. 2. cap. 74. § 5. 6. 7. lib. 3. cap. 8. § 9. cap. 36. § 4. lib. 4. cap. 1. § 16. Quon. Attach. cap. 53. § 8. cap. 54. § 5. cap. 74. Statuta Alexandri Regis Scotiae, Leg. Burgorum Scottic. Iter Camerarii, Bractonum lib. 4. tract. 1. cap. 19. § 8. etc. Rogerum Hoveden. pag. 783. etc.

MISERICORDIA VICECOMITIS. Glanvilla lib. 9. cap. 10: Adversa pars... in Misericordia vicecomitis erit, quia generaliter verum est, quod de quolibet placito, quod in comitatu deducitur et terminatur, misericordia quae inde provenit vicecomiti debetur. Quae, quanta esse debet, per nullam assisam generalis determinatum est, sed pro consuetudine singulorum comitatum, debetur in quodam comitatu plus, in quodam minus. Misericordia domini, lib. 9. cap. 1. § 8.

In MISERICORDIA PONI, i. multam aut poenam arbitrio iudicis incurrere, in Menastici Angl. tom. 2. pag. 16. et apud Bractonum pag. 102. 103.

In MISERICORDIA Regis corpus ejus erit, in Legibus Edw. Confess. cap. 12. COMMUNIS MISERICORDIA. Monasticum Angl. tom. 1. pag. 976: Ac de murdro, et de communi Misericordia quando contigerit, videlicet Comitatus et hundredi cordam nobis vel aliquibus Justitiarum nostris, etc. Et pag. 869: Et sint quieti de scyris et hundredis... et de turno Vicecomitum et de communi Misericordia Comitatus, et hundredi, et de opere castellorum et pontium, etc. Ubi communis misericordia videtur appellari multa toti pago aut communitati irrogata.

MISERICORDIAM POSTULARE dicitur, qui in ordinem Cartusiensem admitti postulat, apud Guignonem in Statutis ejusdem Ordinis cap. 22. § 1. 5. in Statut. antiq. ejusdem Ordinis. part. 2. cap. 28. § 2. cap. 24. § 1.

MISERICORDIAM FACERE, Pœnitentiam regularem imponere. Chron. Mellicense pag. 438: Fecimus Misericordiam Abbati post visitationem, et cum jam reciperet deberemus resignationem, defecimus in notario.

MISERICORDIA, Quodvis onus quod a Comitibus, Vicecomitibus et Præpositis, provincialium aut urbium incolis, pro eorum arbitrio imponitur. Charta Edw. I. Regis Angl. tom. 1. Monastici Angl. pag. 938: Concedimus etiam... eidem Abbati et Monachis et eorum successoribus, quod sint quieti de omnibus Miseri-

cordiis in perpetuum. Vide tom. 1. pag. 310. Hinc crebro Misericordia Comitatus, Vicecomitum, Præpositorum hundredarum, etc. in Chartis Angl. tom. 2. pag. 184. 286. Vetus Charta in Hist. Monasterii S. Audoeni Rotom. pag. 480: Et inde coram eo placitabuntur, et de omnibus Misericordiis et emendationibus, excepta querela pro qua vadium belli datum fuerit, debemus habere... 2. solidos

MISERICORDIA, Eleemosyna, apud S. Petrum Chrysolog. Serm. 54. S. Fulgentium lib. de Trinitate, etc. Misericordiam dispensare pauperibus, in Capitul. lib. 5. cap. 24. [Gesta Consulium Andegav. tom. 10. Spiel. Acher. pag. 439: Manus misit ad loculum Misericordiam leproso volens impendere.]

MISERICORDIA, Pugio, cultellus brevis, sica. Nominis rationem affert Falsetus, quod milites seu equites ejusmodi pugione, quo accingebantur ad dextrum latus, prostratos hostes ad misericordiam victoris implorandam adigerent. Gaudredus Vosiensis lib. 1. Chron. cap. 44: Cumque se ad multos pedes inclinaret, abstracto Burgensis gladio, qui Misericordia vocatur, crudeliter Militem infixit. Lambertus Ardensis: Manus in eum iniecerunt, et extractis patulis (leg. spatulis) suis Misericordias, immisericordissimi eum immisericorditer jugularunt. Charta Communitatis Atrebatensis ann. 1211. § 10: Quicumque cultellum cum cuspide, vel curtam spatulam, vel Misericordiam, vel aliqua arma multiroria portaverit, etc. Le Roman de la Rose:

Pitiez qui a tous bien s'accorde,
Tenoit une Misericorde,
Décourant de plors et de larmes,
En lieu d'espées, entre tous termes,
Certes, se li Acteurs ne meut,
Percevoit pierres d'aiments.

[Le Roman de Guillaume au Court-nez, MS.:

Misericordes et bons bastons planez.]

Willelm. Guiart ann. 1362:

Plusieurs pietons François a li,
Qui pour prisonniers n'ont pas cordes,
Mais coutiaus et Misericordes,
Dont on doit servir en tiex festes.

Et ann. 1303:

Fauchons tranchans, espées cleres,
Godelas, lances esmolues,
Coutiaus, Misericordes nues.

Li livres de l'exemple du Riche nomme et du Ladre, MS. cujus auctor Canonicus Fera super Esiam ann. 1352. cap. de armes de Penance:

Et porte une Misericorde
De bonne pais et de conoerde.

In Inventar. bonorum mobilium Ludov. Hutini Regis Franc. in Camera Comp. Paris. sunt duas especies de Thoulouse, et duas Misericordes. Libellus Catalanicus MS.: de Batallia facienda: Jo aytal jur que asso de que he reptat aytal es veritat, e que li ho manare el camp no maître, coltel, ne Misericordia, ne alena, no aguyello, ne neguna manera d'armas, si ne aquelles que acostumadas son Je-metre. Misericorde ou cousteau à croix, apud Symphorianum Champerium lib. de Ordine Militari. [Placit. Eduard. II. Reg. Angl. ann. 7. Berk. rot. 74. in Abbre. Placit. pag. 818: Percussit Ricardum fratrem suum de quadam arma, que vocatur Misericod, que est in longum 3. pedum et lata prope hiltam 2. pollicum et apud punctum dimidium pollicem.]

MISERICORDIOSUS, Misericors. Bulla Benedicti VIII. PP. ann. 1013. apud Mu-

rator. tom. 2. part. 2. col. 558 : *At vero qui pio intuitu custos et observator hujus nostri privilegii extiterit, gratiam atque misericordiam vitamque eternam a Misericordissimo Domino Deo nostro consecutus mereatur in secula seculorum. Amen.* Misericordissimus, in Charta xi. succ. apud Chanteloup in Hist. Mont. Major.

† MISERICORDITER, Per indulgentiam Concilium Romanum III. tom. 2. Spicil. Acher. pag. 596 : *Quicumque... aliquod ecclesiasticum beneficium per pecuniam adepti sunt, illo dimisso ibidem Misericorditer et in sacris ordinibus vivere possunt. Occurrit passim.*

† MISERICORDITER CONVERSARI, De monachis dicitur dum in aula, quae Misericordia appellabatur, existunt. Vide in Misericordia 1.

° MISERUM, Injuria, damnum, quo quis miser efficitur. Sent. ann. 1811. apud Lamium inter not. ad Hist. Sicul. Boniconc. part. 3. in Delic. erudit. pag. 201 : *Et licet de ceteris ipsorum acceribus sub silentio et dissimulatione taceatur ad praesens, multa Misera gravissima, quae nullatenus videntur posse tergiversationis colorari, graviter commiserunt.*

MISEVENIRE, Male evenire, male succedere. Galli *Mesavenir* dicunt. [° Italis *Misevenire*.] De eo potissimum usurpatur, qui de mureto vel adulterio accusatur, seque purgare, et culpa liberare satagens, non valet, sed in purgatione deficit. Leges Kanuti Regis cap. 78. apud Bromptonum : *Et si compellatio sit, et in emendando Miseveniat, sit in Episcopi potestate, et ipse graviter judicet.* Eadem habentur cap. 89. et in Legibus Henrici I. cap. 92. extremo.

MISFACERE, Perperam agere. Gall. *Mesfaire*. [° Italis *Misfare*.] Adnuntiatio Hildovici Regis apud Confluentes § 7 : *In hoc si frater meus meis fidelibus, qui contra illum nihil Misfecerunt, et me quando mihi opus fuit, adjuverunt, etc.* Adde Capit. Caroli Calvi tit. 27. cap. 8. part. 2. cap. 5. et Conventum Turonensem ann. 879. cap. 7. Hincmarus Laudunensis Episc. ad Remensem Cum... per vadia emendaverit quod Misfactum habebat. Leges Henrici I. Regis Angli. cap. 86 : *Si homo suus Misfaciat sine posse vel velle suo. Cap. 87. Videat qui Misfecit, ut per omnia secundum legem emendat.* Adde cap. 94. Charta Erardi Briennii D. de Rameru, ann. 1228. in Tabul. Campan. Thuanii : *Quod si defecerit in aliquo, quod absit, de istis conventionibus tuendis, in quibus ego teneor Theobaldo Comiti prenotato, quod ipse licenter sine Misfacere, sine fidei mentiri possit capere de rebus meis, ubicunque eas inveniret, et eas in manu sua tandiu tenere. Quod eo ego complevissem eadem conventiones superius annotatas, etc.* Vide Fabrum Canterellum de Feodis pag. 38. 44. 45. 47. 48. 95. in Probat. *Mesfaisse*, misfactura, in Consuetud. Marchensi art. 348. 349. 350. 355.

† MISFACERE SE, in aliquem se reum constituere, delinquere. Litterae Guidonis Comiti. Nivern. ann. 1231. inter Ordinat. Reg. Franc. tom. 3. pag. 117 : *Burgenses possent captum excutere a quocumque capiente sine se Misfacere. Mauffacterre*, malefactor, in Litteris ann. 1291. ibid. pag. 295 : *Se aucuns Mauffacterre, quois que il fust, estoit pris en chutieu en l'eskevinage d'Abbeville, seroit amenes et jugiez à l'esbart des Eskevins.* Vide *Mesfacere*.

MISHERING, Vide *Abisherung*.

† 1. MISIA, Impensa, Gall. *Mise*. Re-

gestum Parlamenti ann. 1399. apud Baluzium tom. 2. Histor. Arvern. pag. 425 : *Dictum Dalphinum in expensis et Misia ob hoc factis eidem Roberto filio et heredi predicto reddendis, etc.* Litterae Johannis Reg. Franc. ann. 1356. tom. 3. Ordinat. pag. 78 : *Aditionem legitimam de receptis et Misia ob hoc factis semel in anno reddere teneantur.* Charta ann. 1383. tom. 2. Hist. Eccles. Meldens. pag. 239 : *Propter quae predictae partes multa damna habuerunt et sustinuerunt, et magnas Misias fecerunt.* Adde Spicil. Acher. tom. 10. pag. 278. Gall. Christ. tom. 3. inter Instr. col. 69. Hist. Britan. tom. 2. pag. 410. etc. Vide *Misa* 1.

† MISIA, Exactio, vectigal, seu praestatio quae viritum exigitur. Charta ann. 1181. apud Baluz. tom. 7. Miscell. pag. 301 : *Præterea statuimus et concedimus ut ipsi decem burgenses probos homines communi assensu villa eligant... ut cum omni diligentia negotia villa, Misia scilicet, procurant.* Charta Theobaldi Comiti Campanie ann. 1228. in Tabul. Latinac. : *Immunus omnino... ab omni exercitu, chevalcheia et exactione; præterea et ab omni Misia quae fiat occasione mea aut heredum meorum.* Charta Philippi Pulcri Reg. Franc. ann. 1334. apud Menester. Hist. Lugdun. pag. 93 : *Cum nuper deputati ad regendum negotia et facta civitatis Lugduni nobis exponi fecerint, conquerendo quod nonnulli habitatores dictae civitatis, qui tenentur in talliis, Misia, dependis et debitis ejusdem pro suportandis oneribus et necessitatibus ipsius, tallias eis debite impositas solvere contradicunt injuste.* Vide supra *Mesio*.

° 2. MISIA, Arbitrium. Scacar. S. Mich. apud Fales. ann. 1219. ex Cod. reg. 4653. A. : *Judicatum est quod si amicus nominatus ita infirmus sit, quod cum aliis in Misia procedere non possit, ille qui nominavit eum, alium loco ejus ponere compellatur.* Vide supra *Misa* 2.

† MISIO, Expensa, amissio. Hist. Harcur. tom. 3. pag. 19 : *Tunc divinae illustrationem gratiae, istic fluctuationis Missionem, illic vero orationis locutionem esse percepi.* Vide *Missionem*.

MISISULE, Mortuaria, in Glossis veteribus [Supplem. Antiquarii : *Misisule*, mortuaria, canices.]

† MISIUM, perperam pro *Jusium*, apud Perardum in Burgund. pag. 334. Vide in hac voce.

MISKENNING, Bromptono, est variatio loquelae in Curia. Est autem loquela idem quod causa, placitum, juris sui persecutio judicialis. Ita variare loquelam dicitur, qui aliud petit, quam quod initio et in prima litis contestatione petierat, vel qui in prosecutione juris sui non sibi constat. Leges Henrici I. Regis Angli. cap. 2 : *Et amplius non sit Miskenninga in Hustenge, neque in Fallesmote, neque in aliis placitis infra civitatem, etc.* Et cap. 22 : *Ut qui in praefectura vel qualibet potestate constitutus saepe differt exigere, dum licet, quod saepe cum labore, frustra que prosequitur destitutus : transeat autem in mislocutione Miskenninge, quae magis inhorruit in Londonia. Ubi Mislocutio, idem valet quod Miskenninge : misloqui enim dicitur, qui perperam loquitur, quae vis est vocis : est autem Canning, et Cennan, Anglo-Saxonibus, citare, vocare, cui mis adjectum, male sonat. [Unde in Legibus Henrici I. modo laudatis cap. 12. Miskenning definitur, *Iniqua et injusta in jus locutio : inconstanter loqui in curia, vel invariare.*] Ita Miskenning, est mislocutio, quomodo *Mauparlier* videtur usur-*

passé Petrus de Fontanis a nobis editus cap. 5. § 7 : *La paine de celui ki son ensone ne veut noumer, ne jurer, otre de lui l'aide de Dieu en es querels, encore l'eust-il bons ; et en voit-on mult souvent perdre par Mauparlier, ou par autres arremens. Qui porro misloquebantur, seu loquelas suas variabant, in multam incidabant, quae*

MESCHENNINGA et *Miskenninga* dicebatur, cum ejusmodi variationes veterantur, ut ex Legibus Henrici I. colligitur. [Charta Henrici II. Regis Angliæ apud Madox Formul. Angliæ. pag. 45 : *Habeat per totam terram suam, soccam et saccam, et toll et team, et Meschenninge, et infanghenethof, et omnes assultus in suo jure.*] At cum ea multa levioribus de causis irrogarentur a iudicibus, regique subditi his vexarentur, has sustulit Stephanus Rex Angli. apud Ricardum Hagustald. : *Omnes exactiones, et injustitias, et Meschenningas sive per Vicecomites vel alios quoslibet male inductas funditus extirpo.* Hinc etiam in veteribus Tabulis immunitates continentibus, ut in Chartis Henrici III. et Ricardi III. Regum Angli. in Monastico Angliæ. tom. 2. pag. 134. 827. hæc verba passim leguntur : *Sint quieti de... Warpani et Averpani, et Hundredespeni, et de Meskenninge, et Blodwite, etc.* [Adde Chartam Eduardi Confes. ibid. tom. 1. pag. 237.] [° Charta Eduardi reg. Angli. ann. 1044. in Suppl. ad Miræum pag. 13. col. 2 : *Concedo eis etiam in omnibus terris suis prenominationis consuetudines hic Anglice scriptas, scilicet... Mischenninge, aliasque omnes leges et consuetudines, quae ad me pertinent.*]

† MISLATA, MISLEA, Vide *Mesleia*.

MISLOCUTIO, Vide *Miskenning*.

MISMALVA, Vide *Bismalva*.

° MISMORBIA, Vide supra *Millemorbis*.

° MISNENSIS MONETA memoratur in Charta ann. 1396. apud Schlegel. in Dissert. de Nummis ant. Gotæ. etc. edit. ann. 1717. pag. 58 : *Pro xlv. sexagenis nororum grossorum Misnensium.* Vide ibid. pag. 68.

† MISOCLOS, f. pro *Misellus*, diminut. a *Missus*, tenue ferculum. Canones Hibern. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 7 : *Pane sine mensura, et ferculo aliquatenus butyro impinguato die Dominico (utatur premitens : ceteris vero diebus parvum panis mensura, et Misoclo parvum impinguato.* Vide *Missus* 1.

† MISPARTISTÆ, Divionensibus vocantur presbyteri illi, quos Rectores ecclesiarum parochialium, vel religiosi, sibi associant ad regimen animarum, Gall. *Prêtres habituez* ; iidem qui alibi *Portionarii* dicuntur : sic autem appellati videntur quod portio illis assignata minor esset curiali, vel etiam quod dimidiam oblationum partem tantum participarent. Consule Hist. Eccl. S. Stephani Divion. authore D. Fyot. Vide *Portionarii*.

MISPERSUASIO, Roswitha Monialis in Praefat. Panegyrici ad Ottonem I. Imper.

Sed hoc non fuisse malæ Mispersuasio mentis, Nec summa veri contempta sponte fefellit.

Ita Editum a Meibomio, ubi alii legunt *Mispresumptio*. [° Pertz. *mis presumptio* duabus vocibus, ita ut *mis* sit genitivus antiquus pro *mei*, de quo Quintil. lib. 8. cap. 3.]

MISPREDERE, Idem quod *Forisfacere*, in Capitulis Caroli Calvi tit. 27 : *Ut illi homines qui in isto regno contra senio-*

rem nostrum Dominum Karolum Mispriserunt, si se recognoverint, propter Deum... eis vult indulgere. Infra: De illorum indulgentia qui in isto regno Mispriserunt, etc. In Consuet. municipal. Britan. art. 81. 84: Personnes Mespremans ensemblement en leurs Offices. Le Roman de Vances MS.

Se mi hunc vult fieri a Rom. Misprison, Ne fa mie par moi, si del stoir parlon.

Le Roman de Garin MS.:

Si a vers vos male chose Mespris.

o Nostris Mesprendre, eodem sensu. Joinvil. in S. Ludov. edit. reg. pag. 142: Se je le metoie en plet ordend, je Mesprevois vers li. Malprendre vero, pro Furari, surripere, vulgo Dérober. Lit. rem. ann. 1880. in Reg. 90. Chârtoph. reg. ch. 568: Icellui Guillemin a confesse avoir fait plusieurs larcins, et Malpris et embles plusieurs deniers, entre lesquels il a confesse avoir Malpris et embles, etc. Vide supra Mescepare.

MISPRISIO, definitur neglectio quædam supina rei cuiuslibet, sed proprie, apud J.C. Anglos, Rastallum scilicet et Cowelium lib. 4. Instit. Juris Angl. tit. 18. § 7. et 87. dicitur, si quis aliquem feloniam perpetrasset cognoscat, eumque Regi vel magistratui non patefaciat. Ita Misprisio vox nuda usurpatur, et definitur apud Guillelmum Stanfordinum in Placitis Coronæ lib. 1. cap. 89. his verbis: Misprisio, est proprement quant ascun escit, ou connist, que un autre a fait treason ou felony, et il ne voit lui decouvrir al Roy, ou son Counsel, ou a ascun Magistrat, eins concela son offense, lequel offense Bracton ad misas inter l'offenses de treason.

1. MISSA, pro Misia: Impensa, Gall. Mise, in chart. vet. apud Perardum pag. 396.

2. MISSA, Error. Vide Misdicere.

3. MISSA, pro Missione, seu dimissione, ἀποσις, quomodo accessio maris, pro accessione, apud Servium in 1. Æneid. et Itinerario Hierosol. Sponsa, et Exposita, pro expositione, apud Interpretem Novellarum: Ulla apud Ovidium, pro ultione: Remissa, pro remissione, apud Tertullianum et S. Cyprianum: Confessa, pro confessione, etc. Vide Criticum Arnobianum Meursii lib. 4. cap. 10. Vox vero missa, pro missione seu remissione, occurrit apud Suetonium in Caligula cap. 25. et in leg. 3. Cod. Th. de Proximis, (6, 26.) etc. Cassianus lib. 2. de Cenob. Instit. cap. 7: Finito Psalmo, non statim ad incurvationem genuum corruunt, quemadmodum facimus in hac regione nonnulli, qui necdum bene finio Psalmo, in orationem procumbere festinamus, ad celeritatem Missas quocumque properantes. Cap. 18: Quare post Missam nocturnam dormire non oporteat. Cap. 14: Post orationem Missam unusquisque ad suam cellam redeat. Lib. 8. cap. 5: Missa Canonica celebrata, usque ad lucem post hæc vigilia extendunt. Cap. 7: Is qui in Tertia, Sexta vel Nona, priusquam Psalmus ceptus finitur, ad orationem non occurrerit, ulterius oratorium introire non audeat, nec semetipsum admiscere psallentibus: sed congregationis Missam, etans pro foribus præstolatur, donec egredientibus cunctis submissa in terram posuerit, negligentis eius vel tarditatis impetrat veniam. (Ubi missa, est dimissio Fratrum peracto officio.) Cap. 8: Post vigiliarum Missam. His igitur locis missa fieri dicitur, cum populus ab

Ecclesia dimittitur, peracto officio, his verbis que adhuc obtinent. Ita, Missa est, id est, Missio vocis indicitur. Nam, ut ait Avitus Viennensis Epist. 1. in Ecclesiis, Palatiisque, sive Prætorii, Missa fieri pronuntiat, cum populus ab observatione dimittitur. Sane ejusmodi missas etiam in Palatiis indictas ac pronuntiatas testatur Luthprandus lib. 5. cap. 9. ubi de Palatio CP. Moris itaque est, hoc post matutinum diluculum max omnibus palere; post tertiam vero diei horam, entis omnibus, dato signo, quod est Mis, usque in horam nonam cunctis auditum prohibere. Ad hunc etiam morem referenda que habet Chronicon Alexandrinum anno 5. Justiniani pag. 780: Κα καθήμεν αὐτοῖς ἐκ τῶν ἑκκλῆσιῶν ὁ βασιλεὺς, καὶ ἕκαστος ἐξ αὐτῶν τοῖς τοῦ καλαρίου, καὶ ἄλλοις τοῖς ἀρχαίοις; Ἀναβὰς ἐκαστος ἐπὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ. Vide Glossar. medii Græc. in Missa col. 937.

4. MISSA, incrementum Christianorum sacrificium, in quo Christi Corpus conficitur: qua notione vox hæc usurpata fere semper a Romana Ecclesia, ut observatum a Baronio ann. 34. n. 60. et aliis. De vocabuli origine variae sunt scriptorum sententiæ. Hanc enim quidam, ut idem Baronius, ab Hebræo Missah, id est, oblatio, accessunt: alii a mittendo, quod nos mittat ad Deum, ut est apud Alcuinum de Divinis offic. Honorium Augustod. lib. 1. cap. 2. Rupertum lib. 2. cap. 23. etc. [Huc etiam spectat quod scribit Gaufridus in Epist. 34. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 388: Hoc autem sacrosanctum altaris mysterium iccirco Missa dicitur, quia ad placitationem et solutionem inimicitiarum que erant inter Deum et homines sola valens et idonea missio est.] Alii rursus a missa, i. feruic, vel a Mittere, que vox est sacrificiorum, ut Scholias-tes Bedæ in Historiæ Saxonica pag. 4. Verum missis ejusmodi et similibus conjecturis, constans est et recepta ab omnibus viris eruditiss. Bellarmino, Casaubono exercit. 16. in Baron. Scalligero, Card. Bona, et aliis, eorumdem Alculni, Honorii Augustod. lib. 1. cap. 91. Isidori lib. 6. Orig. cap. 19. Beleti cap. 34. etc. sententia, scribentium Missam dictam a Missa Catechumenorum, ea scilicet parte sacræ Liturgiæ, in qua finita concione et Epistolæ ac Evangelii lectione, Catechumeni exire jubebantur, Diacono dicente, Ita, Missa est, i. excedite: quomodo hanc vocem acceptam inimus in Missa 9. Neque enim Catechumensis licebat interesse sacræ mysterii, ut infra observabitur. Kero Monachus: Missa, sancta, quæ mittitur populo. Papias: Missa tempore sacrificii est, quando Catechumeni furas mittuntur, clamante Levita, Si quis Catechumenus remansit, exeat foras: et inde Missa, quia Sacramentis altaris interesse non possunt, quia nondum regenerati sunt. Cum vero in sacræ quibusvis Liturgiæ, his finitis, missæ, seu ἀποσις fierent, inde accidit, ut

MISSA, pro quovis Ecclesiastico officio, quod in ædibus sacræ peragebatur, interdum sumitur: vel, ut censet Card. Bona lib. 1. cap. 2. n. 3. pro Lectione. S. Cassarius in Regula ad Monachos cap. 20: Vigiliæ, a mense Octobri usque ad Pascha, duos nocturnos faciunt, et 8. Missas. Ab una Missa legat Frater folia iris, et orate. Cap. 21: Omni Dominica 6. Missas facite. Prima Missa semper Resurrectio legatur, dum Resurrectio legitur, nullus sedeat... Perfectis Missis dicitur matutinos. Regula S. Aureliani Episc.

cap. ult. de Ordine psallendi: Post dictos (Nocturnos) quia noctes crescunt, facite ad librum Missas sex: unus Frater legat paginas aut tres aut 4, quomodo mensura fuerit libri, et sic impletis Missis, dicitur matutinos Canonicos, etc. Idem Aurelianus: In Natale Domini et in Epiphania tertia hora surgite: dicitis unum nocturnum, et facite sex Missas de Isaiâ Propheta. Iterum dicitur secundum nocturnum, et legantur alie sex (nempe Missæ) de Evangelio... In Martyrum festivitibus tres aut 4. Missæ fiant. Præmam Missam de Evangelio legite, reliquas de passionibus Martyrum. Passim ibi. S. Isidorus in Regula cap. 7: In quoddam officio vigiliarum primam tres Psalmi Canonici recitandi sunt, deinde 8. Missæ psalmodiarum, quarta canticorum, quinta matutinarum officiorum. In Dominicis vero diebus, vel festivitibus Martyrum, sollemnitas causa singula addantur Missæ. Regula S. Fructuosi cap. 3: Sabbatum vero et Dominicarum nocturnum curriculum, sive Missarum superadjuncto officio, senis etiam Missis vigiliis cum senis responsoriis celebrantur: ut Resurrectionis Dominicæ sollemnitas ampliori officiorum psalmodia magis honoratur, quod et præcipuarum festivitatis Missarum præcedente nocte completior officiorum genere de qualibet sollemnitate semper est celebrandum. S. Aurelianus in Regula ad Virgines cap. 38: Missæ de Apostolo fiant. Cap. 40: Sexta feria per nocturnos due ferie fiant in estate in hieme tres... Post celebratos secundos nocturnos, quia noctes crescunt, quotidie ad librum facite Missas tres, etc. [Capitul. Ordin. Cisterc. ann. 1191. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 1271: Ad Missas matutinales dicatur totum neuma in fine responsorii.] Vide Haftenum lib. 7. Disq. monast. tract. 8. Disquisit. 5.

Eadem notione, pro lectione nimirum, accipiendus videtur Canon. 15. inter Hibernenses apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 8: Qui non occurrerit ad consummationem, canat VIII. in ordine psalms. Si excitatus veniat post Missam, quidquid cantaverunt, replicet ex ordine, fratres. Si vero ad secundam venerit, cana careat.

MISSALE OFFICIUM, pro officio præsertim matutinali, in Gestis Aldrici Episc. Cenomani apud Baluz tom. 3. Miscell. pag. 49: Constituit etiam ut jam dicti Canonici pleniter et decenter venirent... ad vespertas et vigilias jam dictæ festivitatis et dedicationis Domini Salvatoris et ipsius monasterii Ecclesie, in qua tam vespertinale quam et matutinale seu Missale officium dedicationis Ecclesie... agatur.

MISSA, interdum pro dimissione a quovis Ecclesiastico officio sumi videtur apud Cassianum lib. 2. Instit. cap. 13: Quare post Missam nocturnam dormire non oporteat. Cap. 15: Post orationem Missam unusquisque ad suam cellam redeat. Regula S. Benedicti cap. 17: Post expletionem vero 3. psalmodiarum recitatur lectio una, versus, et Kyrie eleison, et Missæ fiant. Quanquam non desunt qui his locis quovis divinum officium intelligi volunt.

MISSA, pro ea Liturgiæ parte, in qua Corpus Christi conficitur, usurpata legitur, etiam apud veteres Scriptores. S. Ambrosius Epist. 88: Ego manus in munere, Missam facere cepi, dum offero, raptum cognovi Castulum quendam, etc. Cassarius Arelat. Episcopus Homil. 12: Si diligenter attenditis, cognoscatis quod non tunc fiant Missæ, quando divina

lectiones in Ecclesia recitantur: sed quædam munera offeruntur, et Corpus vel Sanguis Domini consecratur. Nam Lectiones sive Propheticas, sive Apostolicas, sive Evangelicas, etiam in domibus vestris aut ipsi legere, aut alios legentes audire potestis. Consecrationem vero Corporis et Sanguinis Christi, non alibi nisi in Domo Dei audire, vel videre poteritis. Ideo qui vult Missam ad integrum cum lucro animæ suæ celebrare, usquequo Oratione Dominica dicatur, et benedictio populo detur, humilato corpore, et compuncto corde se debet in Ecclesia tenere. Missam autem nomen pro sacrosancti sacrificii Liturgia usurpatum a Pio, qui vixit ann. 168. et Cornelio PP. qui ann. 264. in Epistolis, [Supposititias illas probat D. Constant in Appendice tom. I. Epist. Rom. Pontif. pag. 17. et seqq.] atque adeo a S. Ambrosio Epist. 13. et Serm. 34. S. Augustino Serm. de Temp. 91. 237. et aliis quos laudant Cardd. Baronius, Bona, etc.

Pressius iterum vox Missæ accipitur pro ea Liturgiæ parte, quæ dimissionem Catechumenorum excipit, in Ordine officii Gotthici tom. 3. Concilii Hispan. pag. 265. Unde iterum firmatur vocis origo: Quæ dainceps sunt, magis hinc sacrificia propria censentur, quod ab hoc loco cum quibusdam orationibus inchoatur, quarum prima nomen Missæ sortitur: eam vero præcedit, Dominus sit semper vobiscum.

Missam celebrare, nisi ciborum prius facta coctione, velant Statuta Mss. S. Fiori fol. 34: Nullus, nisi in nocte dormierit et digestione non celebrata, celebrare presumat, qui non intelligit esse jejunium. Sed si digestio celebrata sit, quamvis dormitio nulla præcesserit, licite poterit celebrare: sed et licet dormitio præcesserit, si tamen digestio celebrata non sit, celebrare non licet.

Missas aliquando cum oleo, loco cere, celebratas testatur Charta Will. archiep. Rem. ann. 1198. inter Instr. tom. 12. Gall. Christ. col. 62: Attendentes necessitatem monasterii de Jayaco... dedimus eis in elemosinam perpetuam centum solidos Pruvindas... ea utique ratione, quod Missas privatas, quæ cum oleo celebrantur, cum cere dainceps celebrantur.

MISSAS FACERE, Sacram Liturgiam celebrare, quod qui sacram Liturgiam peragit, Missam faciat, id est, Catechumenos ab ea dimittat. Ita passim usurpant Scriptores, S. Ambrosius Epist. 33. ad Marcellinam, S. Gregorius M. lib. 4. Epist. 34. Theodorus Cantuar. in Pœnitentiæ cap. 2. Messianus in Vita S. Cæsarii Arelat. pag. 253. Stephanus PP. apud Doubletum pag. 449. Concilium Toletan. VII. can. 8. Aurelian. IV. can. 5. 6. 8. Capitul. ann. 789. cap. 9. Capitul. Caroli M. lib. 7. cap. 196. [272.] Vita S. Pamphili Epist. Salmon. num. 2. etc. Anastasius in Constantino PP. pag. 65. De vero Dominico Missas Imperatori fecit. In Hadriano pag. 108: In Ecclesia B. Pauli Apostoli Missas eidem Regi fecit. Formula loquendi nostris familiaris. Dicitur la Messa à quelqu'un. Vide tom. 5. Canisii pag. 787. Vocem facere in rebus sacris usurpasse veteres, notum ex Nonio Marcello, et aliis. Vide Goarum ad Eucholog. pag. 122.

MISSAS AGERE, in lib. 1. Sacram. Eccl. Romanæ cap. 76. apud Victorem Utiensem lib. 2. de Persecut. Vand. pag. 19. Flodoard. lib. 2. Hist. Rem. cap. 18. Walafrid. Strab. de Vita S. Galli cap. 28. etc.

MISSAS AGERE vel tractare, apud Victorem Utiensem lib. 2. de Persecut. Vand. initio.

MISSAM AMITTERE, Phrasid Gallica, Perdre la Messe, huic non adesse. Epistola encyclica monachorum Burgidol. tom. 3. Spicil. Acher. pag. 517: Per totam hebdomadam cum Missam quotidie audisset, quam nullo modo amittere volebat.

MISSAS DICERE, Gregorio Turon. 1. 9. c. 20.

MISSAS REDDERE, dicitur Episcopas, cum in ecclesia quæ interdicta fuerat, sacram Liturgiam celebrare rursus permittit. Annal. vet. Mutin. ad ann. 1249. apud Murator. tom. 11. col. 68: Et sic predicta reddita fuerunt Missæ Communi Mutinæ, quia tum civitas Mutinæ erat interdicta.

MISSAS TENERE, in Relatione Joannis et Epiphani Presbyteri Thessalonicensis, inter Epistolâs Hormisdæ PP.: Statuerunt omnes in unum Episcopos, ne quis Missas foras civitatem teneret. Utitur etiam Concilium, Agathense can. 21. Braccarense I. ann. 563. cap. 16. Regula S. Benedicti cap. 67. Lambertus in Vita S. Heriberti Archiep. Col. n. 18. 25. etc. Missas tenere, interdum est iis interesse eas audire, in eodem Concil. Agath. can. 47. et Braccar. can. 16. Missas tractare, in Concilio Autissiodor. can. 19.

MISSAS CONSECRARE, apud Gregorium Turon. de Vita Patrum cap. 6: Nunc ejus Clerici concinant, qui consecrant Missas.

MISSAS CELEBRARE, in Pœnitentiæ Theodori cap. 2. Capitul. Caroli M. lib. 5. cap. 219. [371]: Ut omnia Presbyter Missam ordine Romano cum sandaliis celebrat. Anastasius in S. Zephrino PP. et alii passim. Radulfus de Diceto ann. 715: Gregorius PP. secundus hic constituit ut quadragesimali tempore jejunium, Missarumque celebratio fieret, quod ante eum non erat. Adde Cæsarii Arelat. ex Homilia 12. locum supra allatum, Vigil. PP. Epist. 2. cap. 4. et Concilium Matiscon. II. can. 6.

MISSAS CELEBRARE in altari in quo eadem die Episcopus celebravit, prohibentur sacerdotes in Statutis MSS. Augerii Episc. Conseran. ann. 1280. et alibi passim.

Eodem verbo celebrandi utuntur interdum Scriptores cum de laicis agunt. Gregorius Turon. lib. 1. de Glor. Mart. cap. 75. ubi de Sigismundo Rege: Si qui nunc frigidit in ejus honore Missas devotè celebrant. Lib. de Glor. Conf. cap. 65. ubi de muliere quæ celebrans quotidie Missarum solemniter et offerens oblationem pro anima viri.

Interdum pro eas audire, iis interesse: quod pluribus probat Pagius tom. 4. pag. 719. quem consule.

MISSAS CANTARE, passim, et locis indicatis a Steph. Baluzio in Notis ad Capitular. pag. 1168.

De privatis Missis frequens hæc formula. S. Willelmi Const. Hirsaug. lib. 1. cap. 86: Sacerdos si privatam Missam cantare voluerit, insuit Converso cum signo Crucis, quod est signum cantanda Missæ.

MISSAM COMMITTERE alicui vice sua celebrandam. Stat. Mss. S. Vict. Paris. part. 2. cap. 5: Si autem infra septimanam suam (hebdomadarius) ceperit infirmari, aut etiam si minuat, ipsemet per singulos dies committat Missam.

MISSAS DECANTARE, apud Frotharium Tullens. Episc. Epist. 2.

MISSAS DARE, quod Missiones Catechumenis dantur in sacra Liturgia. Anastasius Bibl. in Hist. de Exilio S. Martini PP.: Porro dominico die datis Missis in predicta sancta Dei Ecclesia, etc.

MISSAS LEGERE, apud Cosmam Pragensem in Chronico Aulæ Regiæ cap. 8. Vide Card. Bona lib. 1. cap. 18. num. 5. Celebrare. Charta Henr. dom. Rotenburg. tom. 4. Sept. Act. SS. pag. 738. col. 2: In festo vero sancti illius in cuius honorem ecclesia consecrata est, Missam legere possunt de sancto illo, et sacerdoti hanc Missam legenti cunctis diebus mensura vini in meliorationem pensionis suæ datur.

MISSAM REVOCARE, Reddere explentem Vide Revocare.

MISSAS SPECTARE, pro iis interesse, apud Gregor. Turon. lib. 8. Hist. cap. 7. et 81. lib. 9. cap. 10. lib. 10. cap. 8. et in lib. 8. de Miraculis S. Martini cap. 19. Concil. Aurelian. can. 29. prohibetur, ne quis sacrificia Missarum cum armis pertinentibus ad bellorum usum spectet.

MISSA, pro festo Sancti alicujus, quod in eo Missa solennis peragatur: unde forte, inquit Vadianus Germani Meisag, seu Missas, nundinas appellant, quod in festis principalibus indici et celebrari ob populi frequentiam soleant. Charta Dagoberti Regis Franc. apud Doubletum lib. 3. cap. 3: Cognoscat sollicitudo et prudentia vestra, qualiter volumus et constitimus in honore domini et gloriosi patroni nostri Dionysii mercatum constituendo ad Missam ipsam quæ evenit septimo Idus Octobris semel in anno, etc. [Vetus Pœnitentiæ MS.: Tres Quadragesimas jejunat, unam ante Natale Domini 2. ante Pascha 3. ante Missam S. Johannis. Et si totam Quadragesimam ante Missam S. Johannis implere non possit, post Missam impleret.] Ita missam pro festo alicujus Sancti licet passim observare apud Scriptores. [Missæ luminum, pro festo Purificationis, apud Gretserum in Muricibus Christianis pag. 117.] Missa S. Martini, apud Chrodegangum in Regula Canonica cap. ult. 2. Edit. in Vita Ludovici Pii ann. 801. 829. 832. 838. 834. 835. apud Eginhard. Epist. 23. in Edicto Pistensi cap. 8. 10. 15. in Annalib. Franc. Bertiniani ann. 828. 829. 831. 836. in Donat. Ecclesie Salisburg. cap. 8. in Legibus Edgari Regis Angl. cap. 8. in Canonibus ejusdem Regis cap. 10. apud Beslium in Comitib. Pictav. pag. 240. Meurissium in Episcopis Metensib. pag. 169. [Missæ S. Martini Ayonalis, in Capitulari de villis cap. 15.] etc. Missa S. Andree, in Capitulari de villis cap. 15. in Capitulari ann. 828. cap. 20. et apud Continuatorem Almoini cap. 86. 40. [Missæ S. Juliani, in Charta ann. 828. apud Baluz. in Append. ad Capitul. col. 1522. Missæ S. Anthimi, in Annal. Bened. tom. 2. pag. 330.] Missæ S. Philiberti, in Ch. Caroli C. apud Sanjul. in Tornutio pag. 510. Missæ S. Michaelis, apud Cathwifum in Epist. ad Carolum M. Missæ Domine Basildæ, apud Adalard. in Stat. Corb. lib. 1. cap. 2. Missæ S. Joannis, apud Nicolaum PP. Epist. 27. Nithardum lib. 2. in Leg. Longob. lib. 1. tit. 25. § 75. [Pippin. 48.] in Capit. Caroli M. ad Legem Bajwar. tit. 2. cap. 2. in Capitul. lib. 4. Append. 2. cap. 15. lib. 5. cap. 136. [207.] in Capitul. Caroli C. tit. 7. apud Adhemarum ann. 828. Reginonem lib. 2. cap. 247. etc.

MISSA S. Joannis ante Portam Latinam,

apud Honorium Augustod. lib. 3. cap. 180. *Missæ S. Petri*, in Tabul. Bellilicensi num. 162. et in Legibus Saxonibus Edgari Regis cap. 4. *Missæ S. Dionysii*, in Charta Caroli M. apud Doubletum pag. 709. *Missæ S. Remigii*, in Synodo Platensi cap. 8. in Edicto Pistensi cap. 23. 31. apud Chrodegangum Metensem in Regula Canonice. cap. vit. 2. Edit. et Hincmarum in Epist. ad Carolum Regem *Missæ S. Bonifacii*, in Libello supplicis Monachorum Fuldensium porrecto Carolo M. § 14. et in Tradit. Fuldensi lib. 2. trad. 143. *Missæ S. Benedicti*, apud Perardum in Burgundicis pag. 44. *Missæ S. Galli*, in Chartis Alamannicis Goldasti n. 75. *Missæ S. Zenonis*, in Charta ann. 922. apud Ughellum in Episcopis Veronensibus. *Missæ S. Bavonis*, apud Eginhardum Epist. 24. *Missæ S. Mauricii*, in Tabulario Vindocinensi Thuano Ch. 18. *Missæ S. Bartholomæi*, apud Eadmerum in Vita sancti Guthlaci cap. 32. *Missæ SS. Primi et Feliciani*, in Tabulario Belli-loci.

Ita Saxones vocem hanc usurpasse constat ex Canonibus Saxonibus Edgari Regis Angl. cap. 54. et ejusdem Legibus cap. 8. et Legibus Canuti cap. 10. ubi Petresmassan, est Missa seu festum S. Petri, et Martinesmassan, festum S. Martini. Occurrit præterea non semel in Calendario Runico, quod edidit Olaus Wormius in Fastis Danticis. Vide Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 278. Sed et inde Germanis, *Missæ* nomen nundinis publicis, quæ ad alicujus Sancti festum vel Ecclesiam celebrari solent: verbi gratia *Francfurtensis*, *Strasburgensis*, *Argentoratensis* nundinæ. Vide Gretserum in Muricibus Christianis pag. 75.

¶ *MISSA ADVENTITIÆ*, Eadem quæ votiva. Epitome Constit. Eccl. Valent. tom. 4. Concil. Hispan. pag. 171. *Inter alia agens de ordine qui circa coelebrationem Missarum, tam beneficio in ecclesia fundatorum... quam etiam votivarum, et ut dicunt, Adventitiarum, haberi debet.*

¶ *MISSA DE AGUINALDO*, Concilium Mexicanum ann. 1585. inter Hispan. tom. 4. pag. 356: *Missæ vero quæ Hispanice de Aguinaldo vocant antequam dies illuxerit, ne celebrentur. Aguinaldo Hispanice idem quod Strens, Gall. Etrennes. Sic autem dicta hæc Missa videtur, quod summo mane, quasi diei primitiæ, Deo offerretur.*

¶ *MISSA ALTA*, Solemnis cum cantu. Charta ann. 1377. apud Rymer. tom. 7. pag. 159: *Usque summum altare ad Altam Missam celebrandam accesserunt.*

MISSA AMBROSIANA, qua utitur Ecclesia Mediolanensis, fuit a S. Ambrosio instituta, ut auctor est Walafridus Strabo lib. de Reb. Eccl. cap. 22. De ea fuse egit Cardinalis Bona lib. 1. Rerum Liturgic. cap. 10. [¶ Vel, ut rectius dicam, certis ritibus perfecta. Vide P. le Brun tom. 2. pag. 170.]

MISSA ANIMARUM, quæ cantatur pro defunctis, in Vita B. Mathildis Regine num. 9. 10. et apud Durandum lib. 5. Ration. cap. 5. num. 18. De Missa pro defunctis, vide Concil. Vasionense II. can. 48. Vasense III. can. 8. Bracar. ann. 563. can. 16. Bracarense ann. 572. can. 10. Alcuinum lib. de Divin. offic. c. de Exequiis mortuorum, Rabanum lib. 2. de Institut. Cleric. cap. 44. Walafrid. Strabon. lib. de Reb. Eccl. cap. 21. Capit. Car. M. lib. 7. cap. 822. [¶ 407.] Card. Bona lib. 1. cap. 15. num.

4. etc. Julianus Toletanus lib. 1. Prognost. cap. 22: *Cum Deo sacrificia pro spiritibus defunctorum offeruntur, pro valde bonis gratiarum actiones sunt: pro non valde malis propitiationes sunt: pro valde malis, etiam nulla sint adfumenta mortuorum, qualescunque tamen sunt consolationes viventium, quibus tamen prosunt, aut ad hoc prosunt, ut sit plena remissio, aut certe ut tolerabilior fiat ipsa damnatio.*

¶ *MISSA PRO ANIMA* etiam viventis celebrata. Charta sub Henr. I. reg. Franc. apud Stephanot. in Antiq. Bened. Lemov. MSS. pag. 266: *Hoc autem fecerunt tali conventu, ut omni anno, quandiu ipsi viverint, fratres ejusdem loci (monasterii Vosiensis) Missas decantarent pro animabus eorum et omnium parentum eorum omniumque fidelium defunctorum. Post mortem vero illorum, etc. Quod malefici causa aliquando factum fuisse docent Statuta S. Flori Mss. fol. 96. v.: Nullus Missam, pro requie defunctorum, promulgatam, pro vivis celebrat, ad hoc ut illi mortis periculum incurrant.*

¶ *MISSA ANNUALIS*, Quæ singulis diebus per annum dicitur, nostris *Annual*, in Statutis Cisterc. ann. 1189. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 1265: *Nulli abbatum liceat a modo alicui persone quotidianam Missam concedere vel Annualem.*

¶ *MISSA AUDITA*, Compendium juris et consuet. Univers. Paris. per Rob. Goulet fol. 18: *Hora sexta pro grammaticis parva lectio fiat ut aptius congregentur in sacello, et hora septima precies celebretur Missa, ut loquuntur, Audita. Forte ob præmissam lectionem.*

¶ *MISSA AUREA*, Buschius de Reformat. monast. apud Leitait. tom. 2. Script. Brunsvic. pag. 49: *In Hildensheim etiam Sabbato post conciones (I. Communes. Vide Communio.) quæ conciones Dominica post Michaelis incipiunt, per hebdomadam perdurantes; Aurea Missa ab omnibus Canonice totius civitatis, et a cunctis Prælati et religiosi cujuscunque Ordinis, etiam Mendicantibus, per tres aut quatuor horas decantari solet de B. Maria Virgine in organo. Unde cunctis presentibus dantur notabiles presentie Prælati, sicut mihi pullus caritatis, pretiosus specibus conditus, pullus assatus, dimidia stopa vini, cuneus sive albus panis tam magnus, quod omnibus nobis ad mensam sufficeret: et quatuor solidi dantur. Singulis vero fratribus dantur duo solidi Lubicensis pro presentia. Habes nominis rationem; quod iterum firmat Chron. S. Godeh. Hildesh. ibid. pag. 408: *Item Missam singulis annis instituit de beata semper Virgine Maria, quam ob suam magnificentiam Auream vocamus.**

¶ *MISSA BASSA*, Eadem quæ privata, seu quæ submissa voce celebratur, ut legitur apud Lobinellum tom. 2. Hist. Britan. pag. 1604. hoc est, sine cantu, vel ut habet Bulla Benedicti XIII. ann. 1419. sine nota. Charta Ferrici de Cluniaco apud Miræum tom. 2. pag. 1345: *Alii vero quinque beneficiati non hebdomadarii celebrabunt per turnum singulis hebdomadis viginti Bassas Missas. Obiituar. MS. Eccles. Morin. fol. 89: *Insuper ordinavit tres Missas Bassas celebrandas ad dictum altare, Occurrit passim.**

¶ *MISSA BENEDICTIONIS*, vulgo *Messe de benison*, Eadem quæ Nuptialis, ante cujus solemniam scilicet fit benedictio nuptiarum. Alibi alius usus. Vide supra in Matrimonium. Acta dissolut. matrim. Ludov. XII. ex Bibl. reg. fol. 65. r.

Per benedictionem nuptialium conjuncti... facta conjunctione hujusmodi, fuit celebrata Missa, vulgariter nuncupata la Messe de benison. Missa nuptialis, in Arest. ann. 1409. 19. Mart. ex vol. 11. arestor. parlam. Paris.

MISSA BIFACIATÆ, trifaciatæ, dictæ, cum Missæ plures diversi argumenti usque ad offertorium sæpius iteratæ, tandem uno Canone concludebantur: adversus quæ studiosè scribit Petrus Cantor in Verbo abbreviato. Ita Georg. Cassander de Liturg.

¶ Verum non una erat ejusmodi Missas celebrandi ratio: plures enim aliquando uno concludebantur Canone, interdum una dupbus Canonibus peragebatur, uti docent Statuta MSS. Augerli Episc. Conseran. ann. 1290. exarata: *Nullus plures Missas sub uno Canone, vel cum uno sacrificio, vel unam cum duobus Canonibus vel sacrificiis celebrare præsumat, quamvis sub uno Canone possint plures hostiæ consecrari. Reprobandi ergo sunt qui incepta Missa de die vel alia, procedentes in ea usque ad Offertorium, et tunc incipiunt aliam sorte de sancto Spiritu.*

¶ Hinc apud Thiers tract. de Superst. tom. 1. part. 2. cap. 3. *Bicipites, quadri-faciatæ, multifaciatæ, etc.* Conc. Paris. ann. 1212. apud Marten. tom. 7. Ampl. Collect. col. 98. art. 10: *Statuimus sub pena suspensionis, ne aliquis sacerdos aut in nundinis aut alibi bifaciat aut trifaciat Missas contra canonicas sanctiones.* Vide eund. Marten. de Ant. eccl. Rit. tom. 2. pag. 278. art. 20.

¶ *MISSA ABSQUE CANONE*, Eadem quæ Navatis et Sicca. Annal. Victor. Mss. ad ann. 1270. *Circa mediam noctem post Dominicam sterum orta est tempestas gravior quam prima, pro venti cujusdam violentia: sed cum residuo (I. residuum) noctis cum tanto periculo prætransissent, rex in mane fecit quatuor Missas absque Canone decantari, scilicet de Spiritu Sancto et Beata Maria, de Angelis et de Sanctis, et tunc circa Terciam cessavit tempestas maris. Vide infra Missa facta.*

¶ *MISSA CANONICA*, A canone ecclesiastico præscripta. Charta Guill. Maucondit milit. ann. 1306. in Reg. 45. Chartoph. reg. ch. 205: *Præfatus Clemens et alii capellani successores... Missam canonicam qualibet die celebrare sunt astricti.*

¶ *MISSA CARDINALIS*, Quæ in ara cardinali celebratur. Miracula S. Bertini sæc. 8. Bened. part. 1. pag. 182: *Nam post sanctum Paschalis resurrectionis diem transcurtis quatuordecim diebus, die Dominico hora qua Cardinalis Missæ conventus publice agebatur, etc.* De publica seu solenniiori Missa hæc accipienda videntur: quæ quidem D. Cangi sententia est in voce Cardinalis, ubi altare cardinale. præcipuum interpretatur: haud gratis certe, cum ibidem altare capitaneum, et apud Bovonem, ara principalis ibidem altare vocetur. Censet tamen Mabillonius loco citato pag. 146. altare cardinale. idem esse quod primum altare in apside seu in fronte Basilicæ pone majorem aram locatum, in quo Missa matutinalis celebrari solita. Quod firmat ex hodierno ejusdem altaris situ, quod eodem loco hactenus existit, et in eo Missa prima quotidie celebratur. Rem definiunt doctores.

MISSA CATECHUMENORUM appellatur ea sacræ Liturgiæ pars, quæ Missam Fidelium antecedit: quæ scilicet non nisi Fidelibus presentibus peragitur, cui quidem priori parti Catechumenis

licebat interesse, ei nempe, quam vulgo dicunt constare epistolam et Evangelii lectione. Nam lecto Evangelio dimittentur ab Ecclesia solenni Diaconi voce, ut est apud Clementem lib. 8. cap. 12. tumque sacrae rēdis fores claudantur, ut est apud S. Maximum in Mystagog. cap. 16. ea autem Diaconi vox erat: *Si quis non communicat, det locum*. Id est excedat, ut est apud Gregor. M. lib. 2. Dialog. cap. 23. unde cum ab ea dimissione impetret Missa Fidelium, nomen inde sumpsit ipsa quae pro Fidelibus peragi incipit Liturgia. Missa enim idem quod *Dimissio*, ut supra est observatum.

Missam autem Catechumenorum, peculiare Diaconorum munus fuisse, innuit Cassianus lib. 11. Instit. cap. 15. ubi de quodam Monacho *νεποτικῶν γενεῶν*, qui celebrabat velut Diaconus Catechumenis Missam. Nam Diaconos semper spectavit Lectionis et Evangelii lectio. Fuit tamen tempus in Ecclesia, quo Catechumeni ante Evangelium dimittentur, quod ex Concilio Arausicano patet cap. 1. ubi haec leguntur: *Evangelia deinceps placuit Catechumenis legi apud omnes provinciarum nostrarum Ecclesias*. Quem pravum morem suo saeculo invaluisse conqueritur Amasarius Fortun. lib. 3. cap. 36. Nefas autem fuisse Catechumenis spectare mysteria, tradunt Isidorus lib. 6. Orig. cap. 19. idem Amalarius lib. 1. cap. 36. Rabanus Maurus lib. 1. de Instit. Cler. cap. 30. Micrologus cap. 51. Innocentius III. lib. 5. Myster. missae can. 12. etc. Praesertim vero Julius I. PP. in Epist. ad Oriental. *Ex istis rationibus Athanasii facile colligebamus fieri non potuisse, ut qui morbo post ostium decumbebat, in sacris constitit, et oblationem confecerit, nec oblationem proponi potuisse, cum intus adhuc agentibus, tempus oblationis nondum esse potuit*. Sed et Concilium Valentin. Hispan. cap. 1. satis innuit numerum illationem factam post missam Catechumenorum.

Neque tamen Missa Catechumenorum prima fuit totius sacrae Liturgiae pars, sed secunda, ut colligitur ex Concilio Carthag. IV. cap. 84. *Ut Episcopus nullum prohibeat ingredi Ecclesiam, et audire verbum Dei, nisi gentilem, sive haereticum, sive Judaeum, usque ad Missam Catechumenorum*. Ex hoc enim canone evincitur Missam Catechumenorum secundam fuisse partem Liturgiae, seu missae: primam vero, illam in qua sermo publicus habebatur ad populum, ut satis indicat Concil. Laodicen. can. 19. cui interesse poterant gentiles, haeretici, Judaei, atque adeo ipsi excommunicati, ut est in Concilio Ilerdensi cap. 4. Cujus rei rationem reddit Concilium Valentinum Hispan. cap. 1: *Sic enim Pontificum praedicatione audita nonnullos adtractos ad fidem evidenter scimus*. Moris istius meminit S. Augustinus Serm. de tempore 237. cap. 8: *Eccē post sermonem fit Missa Catechumenis, manebunt fideles, venietur ad locum orationis. Id est, Catechumeni exire jubentur*. Vide Vitam S. Pelagiae meretricis cap. 5. in Vitae Patrum.

Missae B. M. DE CHORO, quae ad altare, quod est in choro, celebratur. Charta ann. 1300. ex Tabul. Auriliac. *Elevatione dictae missae (S. Geraldii) facta, incipiat Missa B. Mariae de choro*.

MISSA CHRISMALIS, quae dicitur, cum sacrum CHRISMA conficitur, Feria 6. majoris hebdomadae, in libro Sacram.

Gregor. M. in Cod. Remensi et in lib. 1. Sacrament. Eccles. Rom. cap. 40.

MISSA COMMUNIS, Publica. Braulio Caesaraugustanus in Epist. Vita S. Emiliani praefixa: *De eadem quoque solennitate ut Missa recitatur communis, injuncti dilecto filio meo Eugenio Diacono, etc.*

MISSA CONVENTUALIS, Eadem notione. Concil. Tolet. ann. 1565. Inter Hispan. tom. 4. pag. 76: *Quoniam Missa Conventualis ad quam omnes olim convenire solebant, magna celebritate peragenda est... statuit Synodus, ne in diebus Dominicis et festis colendis a tempore decantatae epistolae usque ad ipsam communionem, Missae privatae in Ecclesiis celebrantur*. Vox apud Mohachos frequentissima.

MISSA COPETATA, a Gallico *Copeter*, alias *Coppeter*, Campanae aeternum latus divisus et distinctis ictibus pulsare. Charta ann. 1398. inter Probat. Hist. Autiss. pag. 182. col. 1: *Item tenetur dictus tenens sacristiam... ad omnes pulsationes... exceptis pulsationibus... Missae copetatae. Una Messe coppetée par trente coups, n. Testam. Ludov. ducis Aurel. ann. 1408. Inter Obserr. ad Hist. Caroli VI. p. g. 634: *Laquelle Messe se coppetera chascun jour trente coups par long traict à la grosse cloche*, in Charta ann. 1472. Inter Instr. tom. 12. Gall. Christ. col. 204. Quae pulsandi ratio seu pulsus ipse *Gobet* et *Gobetei* dicebatur. Testam. Franc. ducis Brit. ann. 1449. Inter sched. Mabill.: *Le plus gros saïn ou cloche du dit moustier estre sonné par douze coups et Gobeteiz, l'un coup distant de l'autre, etc. Au son de la grosse cloche par douze appeaulz et Gobets*, in Testam. Isabel. ducissae ann. 1482. tom. 3. Probat. Hist. Brit. col. 426.*

MISSAE DECENSITAE, in Charta ann. 760. apud Baluz. in Append. ad Capitul. col. 1392: *Duas portiones tam de terra, vineis... vobis usus sui condonasse, ut omni tempore Missae ibidem Decensitae esse debeant*, hoc est, ni fallor, ut decenti cultu Missae celebrantur.

MISSA PRO DECIMIS SOLVENDIS, in Liturgia Gallic. lib. 2. pag. 169.

MISSA DIEI, quae post Missam Matutinam, orto jam die, canitur, apud Joan. Episcopum Abrinc. de Offic. Ecclesiast. pag. 36.

MISSA DOMINICA, Major, solennis. Statuta MSS. Eccl. Lugdun.: *Nullus clericus de terra debet intrare chorum per se solum ad Missam Dominicam in festis diebus, ex quo Angelicus hymnus inceptus est*.

Charta Ulgerii episc. Andegav. Inter Probat. ult. Hist. Trenorch. pag. 151: *Dictum etiam confirmatum fuit, ut si abbas vel prior Cunaldensis accideret in festo S. Dionysii ad Ecclesiam Doadensam, Missam dominicam celebraret, et sicut dominus ab eis honoraretur*. Vide Spicil. Acher. tom. 9. pag. 71.

MISSA DOMINICALIS, quae Dominicis diebus canitur, in Missali Gothico pag. 385. et apud Joan. Abrincens. Episc. de Eccl. offic. pag. 23.

MISSA DUCIS, a Joanne scilicet duce Rituricensi quod fundata esset, sic dicta. Reg. ejusd. ducis in Cam. Comput. Paris fol. 207. r. ad ann. 1412: *Ad fundationem unius missae qualibet die solemniter celebrande in auro, vocatae Missa Ducis, etc.*

MISSA DE EXCEPTATO, pro de Exceptato, in Missali Ambrosiano, ea dicitur quae, die vigiliam Natalis Domini precedente, cantatur: unde eadem

Preparatio ad vesperam Natalis Domini vocatur in Missali Gothico seu Galliano.

MISSA EXEQUIALIS, quae pro defuncto solenni ritu celebratur. Parid. de Grassis episc. Pisaur. Cerem. capellar. Papal. MS.: *Pro cessare vero, aut quovis rege absentis defuncto, atque in sede Apostolica bene merito, pontifex in capella communiter exequialem Missam celebrari mandat per praelatum de natione defuncti regis*.

MISSA EUCHARISTIALIS, in qua Corpus Christi conficitur, ad discrimen Missae siccae. Testam. Petri Demurs ann. 1505. in Tract. de Jur. honorif. domin. in eccl. tom. 2. pag. 485. edit. 1714: *Ordinat deinceps singulis diebus Lunae in praedicta capella celebrari unam Missam Eucharistialem pro remedio animae ipsius testatoris*.

MISSA FAMILIARIS, Eadem quae pro Familiaribus inscribitur in libro Sacram. Gregorii M. pag. 256. Edit. Menardi, vel Missa privata, cui opponitur publica. Eadmer. lib. 1. Vita S. Anselmi Archiep. Cantuar. cap. 14: *Si aliquando a celebratione ipsius Sacramenti impediebatur, eos qui Missas familiares debebant, suam pro anima fratris Missam dicere faciebat*. [Adde Bullam Johannis XI. PP. in Hist. Monast. S. Cypriani Pictav. pag. 120. Ordinar. Canon. Regular. S. Landi Rotomag. apud Johan. Abrinc. Episc. de Eccl. offic. pag. 291: *Excepto quod Missas familiares non dicant*.] Vide Udalicum lib. 1. Consuet. Cluniac. cap. 7.

MISSA FAMILIARITATIS, Eadem atque Familiaris, quae nimirum pro familiaribus seu benefactoribus offertur. Ordinar. ant. eccl. Bisunt. Inter Probat. Hist. Sequan. tom. 1. pag. 28. ubi de initio Quadrag.: *Finita sexta, cantatur Missa familiaritatis a sacerdote cui injuncta est, post haec incipiat Missa de jejunio*.

MISSA PECULIARIS, Eadem notione, in Capitul. Theodulfi Aurelian. cap. 45: *Ut Missae quae per dies Dominicos peculiariae a Sacerdotibus fiunt, non ita in publico fiant, ut per eas populus a publicis Missarum solennibus, quae hora tertia canonice fiunt, abstrahatur*. In Additione altera ad eadem Capitula: *Missae quae familiariter a Sacerdotibus fiunt*. In Concilio Lambethensi ann. 1283. cap. 2: *Sacerdotes insuper caveant universi, ne Missarum peculiarium seu familiarium se celebrationi obligent, quo minus valeant canonico officio commissam sibi Ecclesiam officiare, ut tenentur*. In Concilio Salegunstadiensi ann. 1022. cap. 10. et in Capitulari Anglicano incerti Auctoris cap. 4. superstitionis cujusdam mentio fit, qua quidam laici, ac maxime matrones, Missas peculiarias, hoc est, de sancta Trinitate, aut de S. Michaelis, quod audiebant, pro aliqua divinatione, quae ibi vetatur.

MISSAE FERIALES, quae singulis hebdomadae feriis canuntur. Priscus quippe temporibus, ait Beletus cap. 51. et ex eo Durandus lib. 4. Rat. cap. 1. num. 28. haeresibus pullulantibus, et Trinitatem impugnantibus, ex institutione Alcuini magistri Caroli, rogatu Bonifacii Archiepisc. Moguntini, statuentis, prima feria de Trinitate dicebatur: secunda de Sapientia: tertia de Spiritu sancto: quarta de Charitate: quinta de Angelis: sexta de Cruce: septima de beata Virgine. Causa vero cessante, illud cessavit, et dominicali officio ordinato, statutum fuit, quod prima feria suum

haberet officium, scilicet de Trinitate, secunda de Angelis, etc. Cur autem in septima feria de beata Virgine Missa dicitur, id initium habuisse tradit idem Beletus, et ex eo Durandus, a miraculo quod in quadam Ecclesia Constantinopolis singulis diebus sabbati patrabatur, in qua velum, quod totam tegebat et velabat Deiparæ ibi depictæ imaginem, feria sexta ab ea divinitus a vespertis nemine movente recederet: his vero peractis, rursus cunctis videntibus, in sabbato, vespertis absolutis, descenderet veluti de caelo, et totam imaginem usque ad sequentem sextam feriam contereret. Ex quo miraculo, inquit idem Scriptor, sanctum est, ut semper illa feria de B. Virgine cantaretur. Certe admodum probabile est istud miraculum, quod ex his fuit, quæ consueta et *curiosa* vocant, in Ecclesia Deiparæ Blachernensi patrari solitum fuisse, proindeque illud, cujus meminit Anna Comnena lib. 18. Alexiad. quod quidem miraculum mihi non occurrit, cum eum locum commentarer.

Missæ feriales alicubi solennes et publicæ vacantur: ferie enim interdum dicitur dies festi.

Missæ FICTA, quam Simulationem Missæ appellat Eckius in Annotatione ad librum oblatum Cæsari art. 21. ita describitur in Stat. S. Flori Mss. fol. 83. v. Potest tamen sacerdos unam missam cum sacrificio et aliam ficlam dicere. Missa ficta dicitur, si sacerdos non valeat conficere, quia jam forte celebravit, vel ob aliam causam; accepta stola dicit introitum et alia cantualia, orationes quoque, epistolam et evangelium et benedictionem: scilicet nec improbandum est si forte ex devotione, non ex superstitione, acceptis vestibus sacerdotalibus totum officium missæ usque ad finem offerendæ dicat, dimittens secretam et totum canonem; præfationem vero dicere potest, licet in eadem videantur Angeli ad confectioem Corporis et Sanguinis Christi evocari, orationem quoque Dominicam dicat, calicem et hostiam non habeat, nec de his, quæ etiam super ea dicuntur vel sunt, aliquid dicat vel faciat: potest tamen dicere Pax Domini, etc. et exinde officium peragere. Tutius tamen est a talibus abstinere et præcedentem formam servare. Vide Missa sicca.

MISSA GALLICANA. Ea scilicet quæ ante Pipinum et Carolum M. in Gallia obtinebat: hanc eandem cum Toletana fuisse docte et copiose probat Cardinalis Bona lib. 1. Rerum Liturgic. cap. 12.

MISSA DE GALLI CANTU, eadem quæ de aurora hodie dicitur. Gaufridi Voisiensis Chron. part. 1. cap. 27. tom. 2. Bibl. Labbeana: Missam de Galli cantu Dominicæ nativitatis in ecclesia puellarum S. Mariæ, quæ dicitur ad Regulam decantavit (Urbanus II. PP.) Missam de luce in basilica regali apud S. Martialem celebravit: inde triumphaliter coronatus ad sedem apostolicam Episcopalem. Ubi perperam Mabillonius Missam de Galli cantu, primam Dominicæ nativitatis; et Missam de luce, de ea quæ in aurora dicitur, est interpretatus, tom. 5. Annal. Benedict. pag. 861. Rectius de solemniori Missa intelligitur.

Provincialibus nuncupatur *Messa de l'Aube*, nostris de l'Aube du jour. Verum falso hic arguitur Mabillonius quoad Missam de Galli cantu; bene autem quoad Missam de luce.

MISSA GENERALIS, Solemnis, cui omnes intersunt. Charta ann. 1067. ex Chartul. monast. B. M. Dolensis: *Mona-*

chi prædicit loci content tres Missas generales pro anima patris mei Odonis, ad quas offerent cuncti monachi Deo laudes et hostias.

MISSA B. GERALDI vel B. Jacobi, Quæ ad vitare sub invocatione horum sanctorum dicatum celebratur. Charta ann. 1300. ex Tabul. Aurillac: *Campana pulsatur in aurora, ut consuetum est ab antiqua in dicto monasterio, pro Missa quæ dicitur B. Jacobi: et post incontinenti missa dicitur curioris: post elevationem vero dicitur missa pulsatur una campana; deinde, alia postmodum, quæ sonet pro Missa B. Geraldi.*

MISSA S. GREGORII, Quæ juxta ritum Gregorianum celebratur. Pauli Maffei, Epist. 7. apud Marten. tom. 3. Ampliss. Collect. col. 904: *Missas, quæ vulgo sancti Gregorii dicuntur, incœpimus.*

Testam. ann. 1488. apud Cl. V. Garramp. in Dissert. 14. ad Hist. B. Chiaræ pag. 378: *Item voluit quod celebrantur bis Missæ S. Gregorii pro anima ipsius testatricis sumptibus suæ hereditatis officium 30 missarum, quod totidem diebus peragitur pro defunctis, a Gregorio M. PP. ut ferunt, institutum, hæc haud dubie intelligendum est. Vide Tricenarium.*

MISSA DE JEJUNIIS, Quæ die jejuni celebratur. Statuta Eccl. Cadurc. etc. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 706: *Missæ de Jejunis in hora nona poterunt celebrari, aliæ vero antea celebrantur.* Vide Liturg. Gallic. lib. 3. pag. 231. et seqq.

MISSA ILLYRICANA, Ea scilicet quam Mathias Flaccus Illyricus olim Argentinæ vulgavit, atque Romana antiquiorems falso opinatus est. Anno nimirum 1557. quam uti scis dogmatibus haud faventem subdixerunt Religionis reformatæ sectatores: edita deinde a Rerum liturgicarum scriptoribus, Cardinali nempe Bona, P. Coitate tom. 2. et Marten. de Antiq. eccl. Ritib. Vide P. le Brun tom. 2. pag. 340.]

MISSA JUDICII, inter Formulas exorcismorum tom. 2. Capitul. col. 647. cum scilicet quis ad iudicium Dei sese disponebat, quo innocentiam suam tueri, et crimen obiectum a se amoliri posset. Vide in Judicium.

MISSA DE LUCE, Vide Missa de galli cantu.

MISSA LUNATICA, Celebrata die Lunæ, in Statutis Confratris clericorum apud Pontisarram.

MISSA MAJOR CONVENTUALIS, Publica, solemnis. Transactio inter Abbatem et Monachos Crassenses ann. 1351. ex lib. viridi fol. 58: *Consuetum est quod pro anima bonæ memoriæ D. Charoll Magni Imperatoris quondam fundatoris dicti monasterii offeruntur quotidie in Missa majori conventuali dicti monasterii, panis et vinum cum quibus debet ipsa major Missa celebrari, et ista debent offerri per D. Abbatem.*

MISSA MATUTINALIS, Quæ post exactas matutinas dicitur, apud Joan. Episcopum Abrinc. de Offic. Ecclesiast. Missæ matutinae, in Concilio Vasionensi can. 20.

Quæ summo mane dicitur. *Messa matutinae*, in Stat. eccl. castri Clarimont. ex Reg. feud. ejusd. comitat. in Cam. Comput. Paris. *Item le chapelain de l'autel S. Jehan en ladite église doit chanter chaque jour la Messe matutinae devant Notre-Dame, environ l'heure de soleil levant. Messe matutinae*, in Reg.

Corb. 13. sign. Habacuc ad ann. 1518. fol. 169.

MISSA MERIDIANA, Quæ post Sextam, Meridies dictam, diebus jejuni celebratur. Ordinar. MS. S. Petri Aureval: *Missæ meridiana sive de jejuniis, dicitur de Apostolis cum solemnitate consueta.* Vide supra Meridies.

MISSA MINOR, eadem quæ Matutinalis. Miracula S. Columbani cap. 7. sec. 2. Bened. pag. 44: *Finitis vero Matutinis, et ad Minorem Missam venientibus, ipse (sicut jam dixi) advenit. Diaconus vero in ambonem ascendens, Evangeliumque pronuntians, etc.*

MISSA, Gallice *Moultiere*, ab illius fundatoris nomine, in Lib. nig. prior. S. Petri Abbavil. ann. 1487. fol. 4. r. *Lesquelz curés (tiennent ladite maison) des obis de S. Vulfran à causes de leurs messes, pour le Messe Moultiere par xxxij. solz l'an.*

MISSA MOZARABUM, cujusmodi fuerit, docent præ ceteris Alvarus Gomezius lib. 2. de Reb. gest. Cardin. Ximenes et Cardin. Bona lib. 1. Rerum Liturgic. cap. 11.

MISSA NANNETENSIS, Stat. MSS. eccl. Brioc. cap. 6: *Tanquam presentes, distributiones quotidianas illius horæ et etiam Missæ Nannetensis habebunt.* Acta Mss. ejusd. eccl.: *L'etat de la Messe de Nantes est tel, vall. cr. liv.*

MISSA NAVALIS, Vide Missa sicca.

MISSA NOVA, Quæ a novo Sacerdote prima celebratur. Concil. Vallis-Oletanum ann. 1322. inter Hispan. tom. 8. pag. 558: *Missam novam post consecrationem infra sex menses solemniter celebrent, nisi legitime fuerint impediti.* Conc. Terracon. ann. 1501. ibid. tom. 4. pag. 564: *Atque etiam quæ in primo sacerdotis cujuslibet sacrificio, quas novæ Missas vocant, etc.* Charta ann. 1225. in Chartul. Buxer. part. 11. ch. 3: *Calo, filius dom. Wilhelmi Ruffi de Sauz, die qua frater ejus cantavit Missam novam, etc.* Eadem quæ

MISSA NOVELLA dicitur in Epis. 125. Petri Delphini apud Marten. tom. 3. Ampliss. Collect. col. 1071: *D. Benedictus Dominica proxima Missam novellam celebraturus est, neque magno (ut moris est) apparatu.*

MISSA NUPTIALIS, In benedictione nuptiarum celebrari solita. Concil. Tollet. ann. 1328. inter Hispan. tom. 3. pag. 572: *Qui alieno parochiano absque alia testimoniali sacerdotis proprii Missam celebraverit nuptialem, trecentos morpeticos nobis solvere teneatur.*

MISSA ORDINIS CRESCENTIS, Testam. Renati reg. Sicil. ann. 1474. tom. 2. Cod. Ital. diplom. col. 1279: *Item ledit seigneur laisse et donne à ladite église la somme de cent livres Tournois de rente annuel et perpétuel, pour dire et célébrer à jamais perpétuellement une messe ba se à l'autel de monsieur S. Maurice, appelée la Messe de l'ordre du Croissant.* Vide infra in Ordo 6.

MISSA PALLII, Quæ sit in ecclesia Rotomagensi, discimus ex Obituari. ejusd. eccl. ad 29. Jan.: *Hac die major missa fit de Beata Maria, ratione pallii Theobaldi; et vocatur la Messe du pallion. Rursus in recentiori Obituari. ad eandem diem: *Receptio pallii Theobaldi.* Ubi annotatur: *Quod hac die major missa de B. M. dicitur in choro, ratione pallii supradicti, loco majoris missæ, et ideo nulla potest celebrari Dominica.**

MISSA PARDONIS, Vide infra Missa Venis.

MISSA PAROCHIALIS, Quæ a paro-

Britann. ad ann. 723: *Sed nec in Insulis, aliqua interveniente occasione, Episcopus Cathedram sibi Episcopalem statueret, nec Missas solennes celebrare, nec altaria consecrare...* *presumat.* Vide Harsum in Castellanis Insulensib. pag. 201. et Card. Bona lib. 1. Liturg. cap. 13. n. 18. In Concil. Lateran. I. ann. 1122. can. 17. vetantur Abbates et Monachi *Missas publicas cantare.*

MISSA in Kalendis Januarii hora octava dici præcipitur in Concilio Turon. II. can. 17.

MISSAS in *Natali Domini* noctu-celebrari statuit S. Telesphorus PP. Anastasus.

MISSÆ QUADRAGESIMALES. Quæ in Quadragesima dicuntur, in Concilio Vasionensi can. 20. et Vasensi can. 3.

MISSA REMISSA. Quæ remissa voce dicitur. Obituar. MS. S. Nic. Corbol. vj. Maii. *Hic debentur dici due Missæ remissæ pro animæ remedio defuncti.* Nicot. Moreau.

MISSA REVELATA. Concil. Valent. ann. 1565. inter Hispan. tom. 4. pag. 73: *Sanctus præcipit superstitionum cultum Missarum quæ dicuntur Revelatæ et S. Amatoris, et aliarum quarumcumque similitudinem aboleri, certum etiam candelarum numerum, qui speciem superstitionis habet, rejiciendum esse dicit.* [Confulse Thiers in Tract. de Superst. tom. 1. part. 2. cap. 1.]

MISSA REVOCATA, [celebrata.] Vide Revocata.

MISSA ROMENSIS, in Liturg. Gallic. lib. 3. pag. 300. id est, ex Ordine Romano seu Gregoriano, ut ibid. monet Mabillonius.

MISSAM SACRAMENTORUM, Missæ Catechumenorum opponit Ivo Carnotensis Episc. 219. in qua scilicet sacra mysteria peraguntur, a quibus arcebantur catechumeni, ut observatum suria. Vita Gregorii VII. PP. sæc. 6. B. ned. part. 2. pag. 455: *Unde contigit ut ipse salvator horrenda cum visione deterreret, cum forte post inchoatam Missam Cathedralium resideret. Inter hæc urgente hora surgendi ad lationem Evangelii, multi fratrum innuerunt, ut existeretur. Itaque ventum est ad Missam Sacramentorum, et tunc necessario experefactus celebrandi causa mysterii, etc.*

MISSA DE SANCTO SPIRITU pro defunctis celebrata. Charta Guich. episc. Matiscon. ann. 1273. in Chartul. Cluniac. ch. 345: *Si diebus Dominicis in dicta ecclesia Missa de Sancto Spiritu celebraretur pro aliquo confratre defuncto, ut consuetum est, etc.*

MISSÆ SECUNDÆ. Anastasius in S. Denis dedit PP. ex veteri Codice: *Hic constituit secundas Missas in Ecclesia. Cum scilicet unica tantum celebraretur.*

MISSA SICCA, ut est apud Durand. lib. 4. Ration. cap. 1. n. 23. dicitur, quando Sacerdos non potest conficere, quia forte non celebravit, vel ob aliam causam, potest accepta stola Epistolam et Evangelium legere, et dicere Orationem dominicam, et dare benedictionem, etc. Ita Eclius in Annotatione ad librum oblatum Casati art. 21. ait Missam siccam, esse Missæ simulationem, Sacerdote agente quæ sunt celebrantis, cum Introitu, Collecta, Epistola, Evangelio, et Canticis; qui tamen, quia non vult communicare, non consecrat, ita ut Missa sit sine Corpore et Sanguine Domini. Vetantur autem Presbyteri ejusmodi Missas celebrare absque communicatione, in Capitul. Caroli M. lib. 1. cap. 6. unde Missam

siccam non nuperam fuisse colligitur. Concil. Parisiense ann. 1212. cap. 11. cujus lemma est, *de Sacerdotibus qui Missarum multitudine onerati, conductitiis aliis Sacerdotes habent, vel siccas Missas faciunt: propter quos ipsos oportet conductitiis habere Sacerdotes, vel alia eis vendere facienda. Nec, ut a prædictis se exonerent, siccas Missas faciunt pro defunctis, sub eadem districtione prohibemus, etc.* Vide Concil. Sarisber. ann. 1217. cap. 38. [Vide supra Missa Ficta.]

MISSA NAVALIS et Nautica, Eadem quæ sicca quibusdam dicitur, eo quod in loco fluctuante et vacillante, ut in mari et fluminibus, quibus in locis perfectam Missam celebrandam non putant, ad hunc tantum modum Missam dici posse tradunt. Missas tamen perfectas in ipsis navibus peractas tradunt Scriptores, ac in primis Jonas Monachus in Vita S. Vulfranni num. 4. [et Eusebius Priolus in Orat. funebri Petri Delphini apud Marten. tom. 3. Ampliss. Collect. col. 124.] [tametsi haud omnino in usu fuisse evincant quæ habet Matth. Paris ann. 1247. ubi de Cardinale Legato Apostolico: *Cum naves ascensurus esset, jussit cuidam (fratri de ordine Prædicatorum in ipsa Missam celebrare, quod et factum est non sine multorum, qui hoc non præviderant, admiratione.* Vide Bedam in S. Benedicto Episc. cap. 21. [Balsamonem in Responso 13.] Navarum, librum Sacerdotum. tract. 4. cap. 33. Card. Bona lib. 1. Rerum Liturgic. cap. 15. num. 6. 7. et quæ adnotavimus ad Joinvillam pag. 38. 39.]

MISSA SINGULARIS, Eadem quæ privata, seu specialis, de qua mox. Eclius Stephanus in S. Wilfrido cap. 61: *Nam omni die pro eo Missam singulari celebrare, etc.*

Charta ann. 1057. ex Chartul. monast. B. M. Dolensis: *Monachi prædicti loci content, post mortem meam, pro anima mea, nulla Missas singulares.*

MISSA SPECIALIS, Privata. Capitula Theodori Cantuariensis cap. 10. Edit. Jac. Petiti: *Centum viginti Missæ speciales singulis cum 3. psalteriis, et cum 300. palmatis excusant annum, scilicet penitentiam.* Episc. Caroli M. ad Fastradam Reginam de Victoria Avarica: *Et Sacerdos unusquisque Missam specialem fecisset, nisi infirmitas impedisset.* Deer. Tassilonis Ducis Bajoariæ apud Canisium, et in Metrop. Salisb. tom. 1. pag. 343: *De collaudatione inter quos Episcopi et Abbates in Bajoaria inter se fecerunt pro defunctis fratribus... u. eorum quis de hac luce migraret, unusquisque superstitionum Episcoporum et Abbatum, pro defuncto, in domo sua Episcopali, vel Conobio centum Missas speciales, et eadem numero psalteria cantare faciat.* Versus scripti in Cod. Biblior. qui fuit Ecclesiæ Metensis, de Carol. Cal.:

Non siquidem psalmos, Missa speciale precamur.
Psalmos pro te, conjugis, prole, pie.

Vita Alcuini n. 26: *Levitice se præparans, suo cum Sigulfo Presbytero Missarum colebat solennia specialium usque ad horam tertiam.*

MISSA SUMMA, Solemnis, major. Negrol. eccl. Paris. Ms. ad calcem: *Cantato Sanctus ad summam Missam, debet thus copiosum imponi in duobus turibulis, et turificabunt altare usque ad Agnus secundo dictum.* Charta ann. 1416: *In quo (cellario) canonici se duabus horis in die, scilicet ab hora elevationis Corporis Christi summa Missa usque ad Nonam post me-*

ridiem, vinum publice vendere, etc. *Depuis le sacrement de la grant Messe, etc.* in alia de ead. re ejusd. anni.

MISSA TERTIÆ, Eodem intellectu. Consuet. Mss. monast. S. Crucis Burdegali. ante ann. 1303: *Omnibus festis duplicibus prior claustralis tenetur... celebrare Missam Tertie nomine abbatis, si abbas non potest presens interesse in istis festis.*

MISSA VENATICA et Venatoria, Eadem quæ Sicca et Nautica, in qua scilicet sacra mysteria non peraguntur, apud Thiers in Tract. de Superst. tom. 1. part. 2. cap. 2.

MISSA VENIÆ, quæ et Pardonis. Charta admort. ann. 1407 in Reg. 162. Chartoph. reg. ch. 184. bis: *Cum pro fundatione unius Missæ ad notam, vocatæ Missa veniæ, quæ cotidie post Matutinas finitas in eadem ecclesia (S. Hilarii Pictav.) ad altare S. Pauli celebratur, etc.* [Vide capit. Ebroic. ann. 1495. ex Bibl. reg. Super celebratione unius Missæ bassæ quolibet die ad altare capelle pardonis, post missam, quæ Pardonis Missa vocatur, etc.]

MISSA VESPERTINA hora Sabbato Sancto celebrata. Breve Alex. V. PP. ann. 1400. apud Lam. in Delle. egredit inter not. ad Chron. pontif. Leon. Urbev. *Quum itaque, sicut accepimus, in ecclesia monasterii S. Michaelis de Furtulis ordinis Vallisumbrosæ Pistor, annis singulis in vigilia festivitatis resurrectionis Dominicæ, hora diei vicesima tertia vel circa, una Missa solenniter decantari consueverit, cui magna, causa devotionis, interesse consuevit populi multitudo.*

MISSA VICTORIA, appellatur Missa de Spiritu sancto, quam ob insignem victoriam a dom. de Chastelus ex capituli hostibus reportatam, anno quolibet celebrari in ecclesia sua instituunt canonici Autissiodorenses in Charta ann. 1423.

MISSA VOTIVA, Quæ ex proprio voto, seu motu, peragitur et dicitur, ad differentiam Missæ quæ a Calendario præcipitur. Monachus Mistatensis in Miraculis B. Domitiani n. 20: *Cum... iterato vota sua ad tumbarum B. Domitiani devote persolveret, et Missas votivas ibidem celebrari procuraret, etc.* Franciscus Canonice Pragensis: *Nec non Missas votivas de sanctissima Trinitate, de S. Spiritu, de Domina, de Patronis, etc.* Vide lib. Sacram. Gregor. M. Edit. Menardi pag. 255. antiquas Definitiones Ord. Cisterciens. distinct. 5. cap. 7. et quæ annotat Card. Bona lib. 1. cap. 15. n. 3.

MISSARE, Missam cantare, Ugutioni. Gregor. M. ad Augustinum Episc. Angli. lib. 12. Epist. Iad. 7. ait formam Missandi aliasque consuetudines, rem liberam esse. [Vide Messare.]

MISSATICUS, Qui frequenter canit missam. Ugutioni. [Missaticus, Messages, ou qui souvent chante messes, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.]

MISSATIO, Missæ celebratio, in Orat. Ulrichi in Conc. Basileensi: *Sacerdos sit diligentior aut minimum ita diligens de evangelizatione verbi Dei, sicut de Missatione. Infra: Et populus cocus in multis Missationibus ponit salutem.*

MISSACANTARIE, in Tabulario Sordensi apud Marcum lib. 1. Hist. Beneharn. cap. 28. n. 17. sunt oblationes et distributiones quæ a pluribus Presbyteris pro missis ab his decantatis offerbantur. Hispanis Clerigo Missacantario, est Presbyter, in Leg. Alfonsi Reg. Cast. I. part. tit. 4. leg. 20.

MISSALE ORNAMENTUM, Suppellex

ecclesiastica ad Missam celebrandam. Chron. Farfense apud Murator. tom. 2. col. 551: *Sed cum nollet ei dare, ut promiserant, ornamentum Missale, quod, ut fertur, mirabile erat valde. Missaticus apparatus, in Actis S. Ulairici cap. 1. tom. 2. Julii pag. 100. Paratura Missatica, ibid. cap. 18. et 27. Missalia vestimenta in Othlomi Vita S. Wolfkangi cap. 21.*

MISSAE PRESBYTERI, Sacerdos ordinatus, Presbyter qui Missam dicit. Gloss. Alfriq. *Presbyter*, Missepreost. Sic passim in Canon. Saxonis. Gloss. Saxo. exaratum sub Edw. III. *Messe*. *Pre-gen*, *Presbyter*, ubi malum *Messe*. *Pre-gen*, *Messehegnes*, in Legib. Adelstani Regis apud Bromptonum pag. 185. seu *Messehegnes*, ut praefert Concilium Gratianum ann. 928. cap. 13. quasi *Missalis Thainus*. Vide in voce *Thainus*. Capitula de Weregildis, post idem Concilium Gratianum, et Leges Henrici I. cap. 64. *Missae presbyteri et secularis Thaini iurjurandum in Anglorum Lege computatur sive carum*. Ubi opponitur *Sacerdoti qui regularem vitam docet*, et *Sacerdoti plebeo*. Vide cap. 68. et Leges Eduardi Saxonis cap. ult. § 8.

MISSALES PRESBYTERI, Conciliabulum Gveshoense an. 821. *Ad praestitum istius juramenti adfuerunt Missales 50. Presbyteri, et Presbyteri alii 100. Mox haec sunt nomina Missalium illorum Presbyterorum, qui ad dictum juramentum aderant, etc.* *Missalis Sacerdos*, in Charta Eduardi I. Reg. Angl. ann. 1206. Rymer tom. 2. pag. 731. Ita in Legibus Presbyterorum Northumbrosium suum ann. 977. cap. 51.

MISSA, Sacrum sodalitium, pia societas, Gall. *Confratrie*. Charta ann. 1341 in Reg. 74. Chartoph. reg. ch. 560. *Comme les freres et suers des Messes de sainte Marie Magdalene, encommenées et ordonnées par vint et cinq manières a faire célébrer, chascun jour, en l'église de Huistace a Paris, etc.*

MISSAGIUM, Oblatio, seu proventus oblationum Tabular. S. Vincentii Cenoman. *Ernaldus presbyter S. Mariae de Altanosta, cum in quinque festis per annum medietatem oblationis in loco dicte ecclesie solus haberet, duas inde partes monachis S. Vincentii qui antea alteram medietatem accipiebant, annuatim decem quibus etiam supra nominatus presbyter Missagium, illos scilicet denarios quos in praescriptis quinque festis, quasi ex suo jure, de communi oblatione sibi retinere presonebat. Ad cuius rei confirmationem malleolum quendam super altare S. Vincentii posuit.*

MISSALE, Missa, officium Missae Charta ann. 1281. apud Kennett. in Antiquit. Ambrosien. pag. 304. *Habebit etiam de oblationibus ad altare provenientibus unum denarium, Missale quoties celebraverit, et denarius provenierit.*

MISSALE, Liber Ecclesiasticus, in quo continetur missarum officium, a Gelasio Papa primo compositus, deinde a Gregorio Magno in meliorem formam redactus, cui Sacramentaria, seu Libri Sacramentorum titulum imposuit, ut auctor est Joannes Diaconus in Vita ejusdem Gregorii, Tabularium S. Remigii Remensis. *Missalem Gregorii cum Evangelii et Lectionibus, alteram Missalem Gelasii vol. 1. etc.* *Missalis Gregorianus*, in Cod. Epistolarum S. Bonifacii Archiep. Mogunt. Epist. 114. *Missalis qui vocatur Gregorianus*, apud Amalarium lib. 3. de Eccl. offit. cap. 40. *Ugutio Missale, liber ubi continetur mysterium*

Missae. Liber Missalis, apud Ordericum lib. 5. pag. 590. et Florentium Wigorn. ann. 1064. *Codex Missalis*, apud Leonem Osi. lib. 1. Chron. Casin. cap. 56. Agobardus de Correctione Antiphonarii cap. 19. *Ad celebranda Missarum solennia habet Ecclesia librum mysteriorum fidei, purissima et concinnis brevitate digestum. Perperam fide in Edito. In Statutis Odonis Episcopi Parisiensis praecipitur Sacerdotibus ut omnes redditus et possessiones Ecclesiae scribant in Missalibus suis, etc.* *Herbertus Monachus de Hereticis Petragoricensibus. Nec communionem percipit, sed hostiam juxta aut retro altare, aut in Missalem projicit* [Le Roman de Rou MS.

Portent Messaux, portent sauteurs, Portent mistre et encensiers.

MISSA Praeter redditus et possessiones ecclesiae quas in *Missalibus* exscribi solita erat, ut patet ex Statutis Odonis mox laudatis et aliis passim, nomina quoque benefactorum ad marginem Canonis in *Missali* annotabatur. [Charta ann. 1241. ex Bibl. reg. 602. P. *Associatio ero missae cotidianae, qua in honore B. Virginis decantatur; et debet poni nomines meam in margine Missalis, ut in missa fiat de me memoria specialis.* Charta ann. 1242. inter Anecd. W. Worcester in Lib. nig. Saeculari pag. 521. *Nomina ditionum Wilhelmi et Johannis in anni Missali in ecclesia Westmonasterii in margine Canonis scribentur, quae non nisi maturis probatisque viis exscribenda committuntur.* Capitulum Caroli Magni ann. 789. § 70. *Et si opus est Evangelium, vel Psalterium Missale scribere, perfectae aetatis homines scribant cum omni diligentia.*

MISSARIES, Eadem notione, in Capitulis Caroli M. lib. 1. tit. 100. [§ 103.]

MISSALE MIXTUM, Ubi, in fallor, praeter ea quae ad Missam spectant, alia occurrunt. Testatur n. m. M. *Mascaron* Comes Ruthemones, ann. 1290. apud Bazar. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 500. *Dicimus Fratribus Monachis unum Missale mixtum ad opus dicte Capellaniae.* Vide Martini 3.

MISSALE PLENARIUM, n. m. interdum Plenarius vel Plenarium, Liber Ecclesiasticus, in quo Evangelia et Epistolae pleniter continentur. Acta Murensis Monasterii pag. 31. *Sunt et haec Missales libri 5. ex his tres pleniter scripti sunt, quartus vero habet Graduale cum Orationibus, quintus tantum Orationes habet.* Leo Ost. lib. 3. cap. 19. *Librum ad Missam describi curavit, namque usque ad illud tempus in Plenario Missali tamen Epistola quam Evangelia legebantur, quod quam esset inhaerentem, modo satis adicitur.* Leo IV. PP. de Cura Pastoralis, Rothericus Veron. in Synodica ad Presbyteros, et Regino in Inquisitione Episc. cap. 19. *Inquirendum, si Missale plenarium, et Lectionarium, et Antiphonarium unaqueque Ecclesia habeat: nam sine his Missa perfecte non celebratur.* Testamentum Henrici Comitis Augustodi. apud Perardum pag. 26. *Missale plenarium cum Evangelio et Epistolis.* [Taverat ornamentum, apud Marten Hist. Litt. pag. 241. *Missalis liber plenus, etc.*

PLENARIUM, n. m. Honorius Augustod. in Gemma animae lib. 1. cap. 4. *Post quos septem Diaconi cum Plenariis, incedunt.* Durandus lib. 4. Ration. cap. 5. n. 17. ubi de Processionibus. *Illos sequuntur Subdiaconi cum Plenariis, significantes illos, qui per eandem gratiam, plenitudinem divinitatis in Christo habi-*

taturam corporaliter docuerunt. Wildebrand. ab Oldenborg in Itinerario Terrae Sanctae. *Processionibus igitur in unum convenientibus, hinc inde discantari, et longas eorum barbas, quae illorum peccata, sicut quaedam Plenaria contegebant, multo hialu vidimus laborare.* Acta Murensia pag. 29. *Adhuc sunt ibi duo Plenaria, unum cum auro et lapidibus pretiosis optime factum est, alterum autem cum argento.* Acta Episcoporum Cenoman. pag. 149. *In Pollegitico tamen et Plenaria sanctae matris praefate urbis Ecclesiae haecenus pleniter operiuntur inserta.* Et pag. 259. *Et alia villula ad eas pertinentibus, sicut in Plenariis jam dicte Ecclesiae continentur.* Adde Adamum Bremensem cap. 161. Chron. Episcoporum Mundenisiam cap. 15. Chron. Mundenisii pag. 106. Chron. Novae Carthage Apperdicem ad Concil. Saingunstiense ann. 1022. etc.

PLENARIUM dicitur etiam de a. i. s. libris. Acta Murensis Monasterii pag. 31. *Deinde de novo Testamento sunt hic duo Plenaria, unum ab invicem est divisum.* Vita S. Hadouini Episcopi Cenoman. num. 5. *Et ceteras villulas, quarum nomina propter fastidium, hic non inserimus, in Polyptichis tamen, et Plenariis Ecclesiae haecenus pleniter reperuntur inserta.* Charta Ludovici Pii in Vita Aldrici Episcopi Cenomanens. num. 11. *Sicut in Plenariis et brevibus ejusdem Ecclesiae continentur, etc.* Adde pag. 40. et 141. Sed hoc loco idem est quod *Missale*.

MISSALETUM, dimin. a *Missale*. Inventar. ann. 1218. inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 67. col. 1. *Item apud S. Spiritum inveni duas vestes sacerdotales: calicem argenteum, paridem eboris, missale, testum et Missaletum.*

MISSALIS, Idem quod *Missale*. 2. Chartul. S. Joan. Angeriae. fol. 172. v. *Hujus rei ipsa Aldeardus et filii sui cum libro sacramentorum, qui vulgo dicitur Missalis, donum super altare S. Petri fecit Messier, eodem sensu, in Ch. ann. 1301. tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 1187.*

MISSALIS ANNONA, Decima, sic dicta quod *Missali presbytero* seu Curato debeatur. Charta ann. 1319. apud Ludewig. tom. 1. Reliq. MSS. pag. 287. *Cui vide licet plebano de apris sua parrochia decimam seu annonam Missalem solventibus domibus modis sibi quae praeter proterem decimam seu annonam Missalem per totam parrochiam annuatim quotlibet persolvatur.* [§ 2. Vide Haitaus. Glossar. German. voce *Messkara*, col. 131.]

MISSALIS NUMMUS, Oblatio, qua sacerdoti pro Missa ab eo celebranda offertur. Charta Engob. Colon. archiep. ann. 1219. inter Probat. tom. 2. Annal. Pramonst. col. 528. *Qui (sacerdos) ibidem in propria persona deserviens, hos fructus ab inde cum annuarium cura suscipiat, nummos Missales, qui vulgo dicuntur Missane.* Vide *Missacantaria* in Missa 4. et infra Missa 6.

MISSARANA, Vestis genus ad usum *missae*, arecolis, Gall. *Barette*. Inventar. ann. 1379. MS. *Item duo Missarane cum covercellis et una alia sine covercello staga.*

MISSARE, *Missitare*, *mandare*, *mandar*. Prov. Glossar. Prov. Lat. ex Cod. reg. 7657.

MISSARE, Vide in Missa 4. et *Messiare*.

MISSARIA, Officium *missarii* seu nunci publici. Statuta Astens. collat. 4. cap. 5. pag. 17. *Quilibet nuntiorum qui electi et constituti fuerint ad officium*

Missariz sive nuntiorum communis Astensis, et qui securitatem fecerint de ipso officio bene et fideliter exercendo secundum formam capituli de nuntiis eligendis, etc. Neque alio significato accipienda hæc vox in Statutis MSS. Augrui Episc. Conseran. ann. 1280: *Sed nec aliqua opera inhonesta exerceat (Sacerdos) ut pote de Missariis, seu quibuslibet aliis, quæ sacerdotalem dedecant honestatem.* Vide *Messarius* et *Missaticus* in *Missa* 2.

1. **MISSARIUS**, Presbyter, qui missam dicere tenetur: *Missier*, in Tabul. monast. de Regula. Stat. ann. 1446. in Suppl. ad *Mireum* pag. 192. col. 1: *Item primus Missarius suam missam in dies celebrare vel celebrari facere sit obligatus. Ebdomadarius seu presbiter Missarius, in Instr. ann. 1402. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 159. col. 2.*

2. **MISSARIUS**, Ad missam pertinens. Stat. colleg. Fuxehs. Tolos. ann. 1457. in Cod. reg. 4223. fol. 204. v. *Vesperæ defunctorum, sacerdote cum cappa Missaria seu pluviali armis nostris fulcita induo... celebrantur.* Vide alia notione in *Missa* 2.

3. **MISSATICIA**, Missi officium. Lit. Saladini apud Lam. in Delic. erudit. inter not. ad Hist. Sicul. Bonincont. part. 1. pag. 206: *Carta vestri archiepiscopi et consulum pervenit ad nos, representata nobis per manum vestri missatici Bulgari, quem elegistis et in mandatis nobis... quem... juxta nos venire fecimus, et audivimus, et intelleximus ejus Missaticiam, et honorem ei fecimus.*

4. **MISSATICUM**, Donum, munus, vel missi seu nuntii Servitium. Charta Bern. de Mirabello ann. 1136. apud Ughell. tom. 1. Ital. Sacr. col. 1126. edit. 1717: *Feudum Giberti debet xxvij. cuppas olei et iv. salmas vini et vj. staras grani et vj. staras hordei et exenia et Missaticia et operas.* Vide alia notione in *Missa* 2.

5. **MISSATICUS**, MISSATICUM. Vide *Missa* 2.

6. **MISSATIO**, Missæ celebratio. Vide in *Missa* 4.

7. **MISSERABA**, [Forsan burette, ut *Misserana*: e *Misseraba* de metallo.] (Cart. Magalon. Rev. soc. sav. 1873. p. 417.)

8. **MISSERVIRE**, Male servire. Le Roman de *Vacce* MS.:

*Et par loesengiers qu'il croi,
Richart son frere Messervi.*

9. **MISSIATICUM**. Vide *Missa* 2.

10. **MISSIBILIS MONETA**. Vide *Moneta*.
MISSICIUS, Ad mittendum aptus, vel qui militiam exhibet. Ita Joan de Janua, ex Glossis Isidori: *Missicius*, qui militiam exhibet, unde emendandæ editæ, *Missilius*, qui missilia exhibet. Sed videtur legendum exhibuit: [vel, ut emendat Carolus de Aquino, *Missicius*, qui militiam exhibuit.] *Missicii* enim dicti veterani milites, qui a militia *missi* erant, nec amplius militabant. Vetus Inscr. Trib. Leg. XI. AUG. ET MISSICIUS LEG. VI. AUG. GL. Basil.: *Missicius*, *παλιός στρατιώτης*, *απολυθείς*.

11. **MISSIFICARE**, Missam celebrare. Contin. Hist. sacr. Severi a Sleydano ad ann. 1076: *Has leges ubi probasset ille (Imperator), Papa Missificat.* Ibid. ad ann. 1212: *Ad hæc grave tum erat inter Græcos atque Latinos dissidium; nam super quibus aris Latini Missificassent, etc.*

12. **MISSILIA**, alias *Missalia*, dicuntur donalia, vel quædam præstationes quas novus prætor creatus mittebat in vulgus, ut quod quisque apprehenderat ejus fieret:

ut in coronatione Pape vel Imperatoris fieri solet, etc. Vocabular. Juris utriusque.

13. **Pontif. MS. eccl. Elnens.** ubi de coronat. Imper.: *Camerarius seu dispensatoribus ipsius Missilia seu pecunias in vulgo longe ad turbam arcendam spargentibus ante ipsum (Imperatorem).*

14. **MISSILIA**, [e Solvit et quietavit... ab omni cohœata, sehargayta, tharamento, bastimeto et ab omni Missilia.] (Chevalier, Inv. Arch. Delphin. n. 1948. ann. 1820.)

15. **MISSILLA**, Stat. Reatina MSS. cap. De pena clericorum, qui vadunt ad funera: *Inhibemus ne quis eorum (clericorum) de cætero cum ad funus alicujus mortui una cum aliis clericis ire contigerit ad domum vel ad ecclesiam, sibi capitula seu birtum extrahat, vel manus ad Missillas suas extendat, vel ululatus alio more laicorum emittat.*

16. **MISSIO**, Legatio. Ekkehardus Jun. de Casibus S. Galli: *Ut cras matutini conveniant, et Missionis sue responsa Regibus reddenda communi disponerent consilio.* Vide *Missa*. In Vita S. Bernardi Episc. Hildesheim. dicitur, quod cum electus est, multi nobiles Clerici missionem illam optarent. Hinc

17. **Missio**, pro Verbi incarnatio, in Opusculis S. Benedicti Antan. apud Baluz. tom. 6. Miscell. pag. 18: *Sed sicut Filius Missio incarnatio intelligitur, ita Spiritus sancti Missio manifestatio declaratur.*

18. **MISSIO**, Cessio, dimissio. Bulla Urbani II. PP. ann. 1086. tom. 6. Spicil. Acher. pag. 21: *Ramundus... honores omnes ad B. Egidum pertinere... ob honorem Dei et B. Egidi reverentiam dereliquit. Quam videlicet Missionem apud Nemausense Concilium jurans in manu nostra Odiloni Abbati, et euz Fratribus fecit... Si quis ergo ecclesiastica seculari personæ hanc supradicti Concilii Missionem, et nostram, atque iotius Concilii confirmationem evacuare aut pervertere præsumperit, etc.*

19. **MISSIO**, Administratio, onus, impensa, Hispan. *Mission*. Charta ann. 1206. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 1072: *Mando vobis... ut operetis et construatis castrum de Civitate, et habeatis super illam potestatem dicti castrum, illam Missionem illius operis, et cum dictum castrum constructum et operatum fuerit, ego vel mei successores persolvamus vobis dictam Missionem, tamen a vobis fideliter et bona fide computatam.*

20. **MISSIO**, Traditio, addictio, Gall. *Delivrance*. Lit. ann. 1411. tom. 9. Ordinat. reg. Franc. pag. 600. art. 6: *Super vero bonis immobilibus, debet vocari pars cuius fuerant, ad se opponendum, si velit, Missioni ipsorum; et si non compareat, per solam contumaciam ipsius rei decernitur Missio realis fenda, et mandatur emptor mitti in possessionem realem ipsorum bonorum.*

21. **MISSIO**, Jus concedendi facultatem utendi re aliqua. Charta ann. 1201. ex Chartul. monast. de Bauges: *Missio bosci et prohibitio erit Taurcedi.*

22. **MISSIO**, Oblatio, quæ sacerdoti pro Missa ab eo celebranda offertur. Vide supra *Missalis* Nummus. Charta ann. 1154. inter Instr. tom. 12. Gall. Christ. col. 41: *Hæc omnia non per medium, sed ex integro et sine sacerdote ad monachos pertinere (sciendum est); sacerdos vero Missionem sive monachis suscipiat.*

23. **MISSIONES**, Expense, *Missa*. Charta Jacobi Regis Aragon. ann. 1228. apud Joan. Dametum in Hist. Regni Balea-

rici pag. 201: *Promittimus vobis insuper quod si de isto viatico desistamus, reficiamus vobis omnes Missiones et expensas, etc.* Adde Chartam aliam anni 1270. in Probat. Histor. Castellionæ pag. 69. [Charta ann. 1225. ex Archivis S. Victor. Massil.: *Comes habeat quartam partem liberam et expeditam sine aliquo onere et sine aliquibus Missionibus, etc.* Tabular. Eduense ann. 1291: *Damna; depedita, Missiones, costamenta... tenebitur dictus Johannes eidem Episcopo restaurare.* Bartholomæi Scribæ Annal. Genevens. ad ann. 1227. apud Murator. tom. 6. col. 449: *Omnes tamen venerunt ad expensas et decentes Missiones Communitatis Juvæ. Mandatum Caroli Regentis ann. 1360. tom. 8. Ordinat. pag. 430: *Comis il nous esconviengne à present faire plusieurs missions, etc.*] Assisim Hierosol. MSS. cap. 111: *Et la Mention que il fera, doit estre cōité à la dote.* Part. 2. cap. 28: *Des dons et ventes, et échanges, et apans qui touchent en la haute court, et en la secrete, lesques ont deniers donés, doivent recouvrer leurs deniers, et doivent rendre le surplus qu'ils auront receu, accueillant les Mencions que ils auront faites, et les bastimens.* Cap. 30: *Le Seigneur de l'esclaf, ou de l'esclave doit rendre en generau les Mencions que l'on aura faites, jusques à tant qu'il sera mené en la ville. Et infra: Celui est tenu de rendre les Mencions et les choses ordonnées Cap. 31: *Et toutes les Mencions que l'on aura fait, le Seigneur de la chose les doit payer.* Vide *Misa*. *Far las Messions, frais, et mises*, in Consuetud. Solensi tit. 35. art. 16.**

24. **MISSIONUM JACTUS**, Distributio pecuniarum vitium solvendæ, Gall. *Taxe*. Vide *Jactus* *Missionum*.

25. **Missio**, unde *Missioner*, Impensis alicuius fatigare, ad expensas cogere, vulgo *Faire des frais à quelqu'un*. Charta ann. 1380. inter Probat. ult. Hist. Trenorch. pag. 252: *Lesquelz plateaux ne se doivent point prendre en nos bois: et ledit prieur les maintenir à sa mission.* Lit. remiss. ann. 1383. in Reg. 124. Chartoph. reg. ch. 1: *Comme ja pieça Andrieu Fromageau eust mis en cause et procès Robert de Chartres chevalier, pers dudit escuier, sanz cause raisonnable; et ce voyant ledit filz que sondit pers estoit ainsi inquiet et Missionner, etc.* Alia ann. 1451. in Reg. 181. ch. 30: *Icellui bastart faisoit excommenier et Missionnoit très grandement les citez et convenuz, etc.* Unde *Mettre*, nude, pro *Impendere*, *Dépenser*, *employer*, in Lit. remiss. ann. 1409. ex Reg. 163. ch. 308: *Le suppliant demanda à icelle Jehanne: qu'avez vous fait de l'argent que vous avez receuz?... laquelle lui respondi qu'elle l'avoit Miz et qu'il n'avoit que faire ou elle l'avoit Miz.* Vide infra *Mittere* 6.

26. **MISSIPULARE**, Supplem. Antiquarii: *Missipulat*, *μίσπιλος*, *sibilat*, *aplaudit*.

27. **MISSONUM**, Fascis, Gall. *Faguet*, *boite*. Charta ann. 1330. ex Archivis S. Victoris Massil.: *Item pro decimo canabis et lini decimum tertium Missonum.*

28. **MISSOR**, Idem qui *Missa*, qui alterius nomine agit. Charta ann. 1313. in Regest. 56. Bibl. Colbert.: *Per dominum Regem Missores constituti Bernardus Mergholoni syndicus de Yencuta... et predictus Castellanus, ac magister Guillelmus Aragalli jurisperitus, etc.*

29. **MISSORIUM**, Lanx, seu discus. Glossæ antiquæ MSS.: *Fercula*, *Missoria*. Gloss. Arabico-Lat.: *Discum*, *Missorium*. Papias: *Lances*, *vasa* quibus sacrificatur,

Missoria. Vide eundem in voce *Vas*. Glossæ Isidori: *Lancibus Missoria*. Papias et ex eo Will. Brito in Vocabular. MS. *Ferculum dicitur mensa seu discus edentium, alia vasculum Missorium in quo epulae feruntur. Missorium, Mensorium dicitur a mensa, vas scilicet parvulum, quod in mensa ponitur.* Joan. de Janua: *Missorium, concha modica, ubi aliquis liquoris immittitur, et dicitur a melle.* Auctor Mamotrecti ad Cantic. cap. 3: *Ferculum, mensa sive discus edentium, et vasculum Missorium in quo epulae feruntur.* Gregor. Turon. lib. 6. cap. 2: *Ibi quoque nobis Rex Missorium magnam, quod ex auro geminque, fabricaverat, in 30. librarum ponderis ostendit, etc.* Adde lib. 7. cap. 4. Hist. Episc. Autisiod. cap. 20: *Dedit et alium Missorium similiter anactem gravellatum: ubi leg. granellatum n. granis interstinctum.* Hist. Translat. S. Sebastiani n. 64: *Præter monilia virorum, atque mulierum, Missoria quoque diversi ponderis, aliaque vasa.* Fortunatus in Vita S. Germani Paris. cap. 13: *Incident aurata Missoria, argentea vasa comminuens, etc.* Idem [in Vita S. Radegundis] cap. 19: *Missorium: cochleari, cultello, cannas, potum, etc.* Occurrit passim, in Testamento S. Remigii Episc. Remensis, [in Testamento Ermentrudis Liturgicæ Gall. pag. 468.] in Chron. S. Benigni pag. 38: *apud Fredeg. in Chron. cap. 74. Flodoardum lib. 1. cap. 4. lib. 2. cap. 5. Aimoin. lib. 5. Hist. cap. 16. 58. l. 4. cap. 25. Monach. Autisiod. pag. 66. Reginonem ann. 606. Ennodium Epigr. 18. etc.* [Mēs: eadem notione dixerunt nostri. Litteræ Johannis Reg. Fr. ann. 1362. tom. 3. Ordinari. pag. 544: *Et chascune acouchée dudit Hostel-Dieu doit avoir un Mēs entier.*]

MISSORIUS, in Gestis Dagoberti Regis cap. 30.

MESSORIUM. Isidorus lib. 20. cap. 4. de *Vasis escariis: Messorium vocatur a mensa per derivationem, quasi mensorium.* [Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Messorium Vaissiaur à mettre viande pour table.*]

MENSORIUM, a mensa dicitur, quod est in mensa, ut mantile, et vas escarium. Jo. de Janua. Charta Sisnandi Archiep. Comptellani æræ 922. apud Anton. de Yper. tom. 4. Chron. Ord. S. Benedicti: *Venapes 4. plumatios 5. tapete 1. lectos 6. cathedras 10. mensas 8. Mensorios. 8. concas 15. arcas 3. etc.*

° Hinc *Prendre mets*, Simul convivari, in Lit. remiss. ann. 1443. ex Reg. 176. Chartoph. reg. ch. 236: *Lesquelz compaignons se asocièrent et prindrent Mēs: pour soier et labourer ensemble en la présente messon.*

MISSORIUM, pro Missorium, in Charta Athelberti Regis Angl. apud Will. Thorn. cap. 1. § 9. et pag. 2124. et in Monastico Angl. tomp. 1. pag. 24: *Missorium etiam argenteum, scapton aureum, iterum sellam cum freno auro, etc.* Ita Græci recentiores *Μισσοριον* interdum dixerunt, ut Constant. Porph. de Themat. pag. 7. *Μισσοριον* alii, ut in Anthol. Græc. Edit. H. Steph. pag. 378. 379. Vide Theophilum Instit. lib. 2. tit. 1. § 44. Et sane a *missu*, nostris *Mēs*, vocis etymon arcessit Sirmontus ad Ennodium, quod malim, quam quod Vossius ait, ita vocatum, quia dono mitti soleat a Principibus.

1. **MISSUS,** nostris *Mēs de mariage*, Jus quod domino castri d'Assi competit, quod ejusmodi est, ut ex singulis cibis qui in vassalorum nuptiis apponuntur, discus unus ad dominum deferri debeat.

Aliud simile debetur Domino *de la Boullais* in Normannia, quod *Regal de mariage* appellatur, quo tenetur sponsus die nuptiarum, cum citharista afferre ad dominum 2. amphoras vini, 2. panes, et spatulam mutonis, et semel saltare, deinde domum redire. Charta alla Ludovici de Sainte-Maura D. de Caenchi, de Saulz, et de Richebourg ann. 1615: *Item nous avons droit de Mēs de mariage, qui est deu par ceux qui se marient, et qui viennent espouser en l'Eglise dudit Saulz, lequel se doit apporter jusqu'au chasteau par l'epouse avec les joueurs d'instrument; ledit Mēs doit estre composé d'un membre de mouton, deux poulets, deux quartes de vin tallants quatre pintes, quatre pains, quatre chandelles, et du sel le jour des espousailles, en peine de 60. sols parisis d'amende.*

° **Plat nuptial**, in Chartula: Gemmet. tom. 1. pag. 52: *Et quand aucun se marie au dit lieu, il est tenu le jour de ses espousailles nous apporter à nostre manoir de Genzville ung plat de viande, deux pains et ung pot de vin, les menestriers precedans, qui s'apelle le Plat nuptial.* Ab Ecclesiasticis quoque ejusmodi fercula pro matrimonio celebrando exiguntur, etiam sub excommunicationis poena. Statuta Eccl. Meldens. ann. circ. 1346. tom. 2. Histor. Eccl. ejusd. pag. 483: *Ne ullus sacerdos aut capellanus exigat aliquid ante benedictionem nuptialem, sive pro testimonio ferendo, sive pro matrimonio celebrando, occasione ferculorum que debentur in nuptiis. Celebrato autem matrimonio, recipiat fercula sua, et exigat, si fuerit necess., publice sub excommunicatione. Vide Fercula.*

° Ejusmodi juris mentio fit in Arest. ann. 1468. 20. Jul. ex Reg. parlam. Tolos. in Bibl. reg.: *La Cour adjuge à frere Armand de Polignac, prieur du prieuré du bourg de Dumiers... de prendre, lever et percevoir des habitans dudit lieu, toutes et quantes fois ilz ou leurs enfans ou leurs gens estant en leur pouvoir et gouvernement solemniseront noces dedans l'église dudit lieu,.... trois pichiers de vin, un pain ou tourte de la grandeur de la tierce part d'un metainh de segle,.... et une besanche de lart ou chair salée.*

° Sed et a novo sacerdote, qui primam missam celebrabat, uti a recens nuptis, idem ferculum a juvenibus ejusdem loci interdum exigebatur, ut colligitur ex Lit. remiss. ann. 1384. in Reg. 124. Chartoph. reg. ch. 274: *A laquelle solennité (de la nouvelle messe) icellui Henri pria et requis plusieurs de ses amis et voisins.... au disner et soupper.... Après lequel soupper.... ledit Jaquet demanda le Mēs, c'est assavoir un pot plain de vin, un pain et une piece de char: auquel ledit Henry respondi qu'il s'en alast; car à telle feste n'en devoit on rien payer.* Vide supra Bannum 5. et Cochetus 3.

2. **MISSUS,** Legatus, nuntius, qui ab alto mittitur. Gloss. Græc. Lat.: *Missus, ἀπόστολος.* Glossæ MSS. ad Concl. African.: *Legati, Missi.* Vita Ludovici Pii Imp. ann. 814: *Beneventanorum itidem Principem Grimoaldum non quidem venientem, sed Missos suos mittentem, pacto et sacramentis constrinxit, etc.* Conventus apud Marsnam cap. 8: *Sciatis quia communiter Missos nostros ad Normannos pro pace accipienda mittimus.* Dominico lib. 1. de Vita Mathild. cap. 19: *Inde missus Missus, donec redeat, jubet ipsum Regem nullo modo super ipsos pergere.*

Ita idem lib. 2. cap. 17. Lex Alemann. tit. 21. 80. 98. Vita Ludov. Pii ann. 817. Chronicon Moissiacense ann. 802. Annales Francorum Bertiniani ann. 781. 864. etc. Flodoard. lib. 4. cap. 8. Chron. S. Vincentii de Vulturno pag. 679. et Scriptores alii passim.

Ex Latio hauserunt Scriptores nostri vernaculi medii ævi suum *Mēs*; unde vox *Message*, pro nuntio etiamnum apud nos mansit. Le Roman de Garin MS.:

Li Duc Garin est el pais monté,
O lui le Mēs que li a recevoit.

Allibi:

Un Mēs retourne qui en vint à Balin.

Chron. Bertrandi Guesclini MS.:

Devant que se gatta li Mēs à genouillon.

[Le Roman de Vace MS.:

Li Mēs qui de Roy vint, dist au Duc en l'oreille, etc.

Le Roman d'Athis MS.:

Attendrent sur le rivage
Le requierir de leur Message....
A tant est li Mēs retourné,
Qui li dedans c'est devisé.

Le Roman de la guerre de Troyes MS.:

A tant les messes leus entrèrent,
Ceint'ois les piteors se leverent,
Devant le Roy sont arasté
Ulises et premiers parla.]

Stabillimenta S. Ludovici lib. 1. cap. 126: *Se aucuns devoit au mēs le Roy deniers, et le Mēs s'en fu aidé clamer à la Justice le Roy, et le Ber de qui castelerie ce seroit, en demandant la court à avoir, il n'en auroit point, car les meubles au Mēs le Roy sont au Roy.* [Ubi pro Mēs in quibusdam MSS. legi *Niēs* vel *Niæz*, id est, *Neveu*, monet D. de Lauriere in hunc locum.]

Missi, apud Scriptores nostros, proprie dicebantur qui a Palatio in civitates et provincias extra ordinem mittebantur a Principe cum amplissima potestate, ut de omnibus causis quæ ad correctionem pertinere viderentur, quanto possent studio, per sanctissimos regis auctoritate corrigerent: et si aliqua difficultas in qualibet re eis obsisteret, ad Regis seu Imperatoris notitiam deferre curarent: deinde ut inquirerent, quomodo hi qui populorum regere deberent, unusquisque in suo ministerio se custoditum haberet, quique gratiarum actione, et qui correctione et increpatione digni haberentur: ut est in Capitulari S. Ludovici Pii cap. 3. 4. 5. unico verbo mittebantur, *az justicias faciendas, exequendas, ad recta judicia determinanda, ad oppressiones populorum relevandas, etc.* Quo spectat quod in veteri Inscriptione legitur: *P. Aquius Scævæ et Flavie filius.... extra sortem auctoritate C. Cesar. et S. C. Missus ad componendum statum in reliquum provincie Cypri, etc.* [Ermoldi Nigelli Carmen elegiacum pro Ludovico Imper. lib. 2. apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 44.

Nam mihi mente sedet, desiderio quod nuper in orbem
Legatos, populos qui pestate regunt,
Nunc, nunc, o Missi, curis insalite robus,
Atque per imperium currite rite mecum.]

[° Vide Francisci de Roys libram de Missis Dominicis editam Andeg. ann. 1672. Lips. ann. 1744. et in Venetian. Capitul. Baluz. editione. Eichhorn de Missis agit in Histor. Jur. Germ. § 160.]
° Præsertim enim Missi delegabantur ut in Comitum et Judicum privitates inquirerent, ut si aliqui homines injuste privati fuissent de hereditate parentum

per eorum cupiditatem, aut divitum, aut reddere facerent, ut est in Chronico Moissiacensi ann. 815. *Ut nobiles et sapientes et Deum timentes Judices constituerent, ex Lege Longob. lib. 2. tit. 52. § 24. [100 Lothar. l. 94.] de Comitum et Judicum negligentia ad Principem referrent, ex Capit. 3. Ludov. Pii. cap. 5. et ex Edicto Pistensi cap. 2. Unde in iis tantum Comitum ministeriis morari jubebantur, de quibus querimonie ad Principem pervenerant: non autem eorum qui bonas justitias factas habebant, proinde placita tenere vetabantur absentibus Comitibus reipublice causa, ex d. titulo 52. Legis Longobard. § 19. 20. [100 Ludov. Pii 50. 51.] Atque ex hac Missorum in Comites auctoritate, iis preponi dicuntur Missi, in Epist. Episcop. Francie ad Ludov. II. Regem cap. 14. Quo spectant ista Theodulphi Aurelian. Episcopi in Paranesi ad Judices v. 99. ubi ait a Carolo Rege Missi omnes sibi commissum:*

Prefectura mihi fuerat peragenda tributa,
Resque acti grandis, officiumque potens.
Nisi vi, studioque pio, armisque secundus
Rex dedit hanc Carolus, primus ad onus bonum

Malis Scabinis, præterea ejectis, bonos in eorum locum eligebant, qui juste judicarent, ut et meliores et veraciores homines ad inquisitiones faciendas, et rei veritatem dicendum, quique adjuvatores Comitum essent ad justitias faciendas, ex Addit. 4. Ludovici Imper. cap. 73. 74. [Liber 3. Capitul. cap. 33. *Ut missi nostri Scabineos, Advocatos, Notarios per singula loca eligant.*]

In ipsos etiam Episcopos et Abbates inquirebant, si forte res aut libertates injuste abstulissent, vel si justitiam facere nolissent aut prohibuissent, ex l. Long. lib. 2. tit. 52. § 17. 21. [100 Lud. P. 38. 52.] Inquirebant qualiter Episcopi, Abbates, Comites, et Abbatissæ per singulos pagos agerent, qualem concordiam et amicitiam ad invicem tenerent, et ut bonos et idoneos Vicedomno, et Advocatos haberent, et undecunque necesse fuisset, tam regias, quam Ecclesiarum Dei justitias, viduarum quoque et orphanorum, sed et cæterorum hominum inquirerent et perficerent, et quodcumque emendandum esset, emendare studerent, in quantum melius possent, et quod emendare per se nequissent, in præsentiam Imperatoris adduci facerent, et de his omnibus eidem Principi fideliter renuntiare studerent, ex Flodoardo lib. 2. Hist. Remensis cap. 18.

De Monasteriis etiam ac Ecclesiis inquirebant, ac potissimum de conversatione virorum et puellarum, de sartis lectis Ecclesiarum, si emendate vel restaurate essent, ex Capitul. Caroli M. lib. 1. cap. 122. [100 116.] Synodo Suession. ann. 854. cap. 2. et seqq. et ex Capitulari Compendiensi ann. 888. ubi multa de Missorum officio circa Ecclesias et Monasteria habentur.

Curabant ut provinciæ latronibus ac prædatoribus purgarentur, ex Capitul. Caroli C. tit. 11. cap. 1. tit. 12. cap. 4. tit. 13. cap. 1. tit. 20. cap. 7. 8. 9. denique ad hoc potissimum mittebantur, ut querelas pauperum et oppressiones, sive quæcumque causas examinaient, et secundum legis æquitatem definirent, ex iisdem Capitul. tit. 17. cap. 7. et Annalibus Francor. Berunianis ann. 814. Præterea de orphanorum et viduarum causis, et de regalibus justitiis, et maxime, de raptoribus puellarum, et viduarum, et Sanctimonialium, et de his qui durius in Pres-

byteros sævirent, cognoscebant, ex Edicto Pistensi cap. 2.

De hisce porro rebus omnibus ita auctoritate regia decernebant, ut siquidem civiles essent causæ, vel Laicos spectarent, eas in pleno mallo seu placito cum loci iudicibus judicarent, ex Chronico Farfensi pag. 653. etc. si vero Clericos et Ecclesias, in Synodo cum Episcopis et Sacerdotibus dirimerent, quod testatur Theodulphus in Paranesi ad Judices vers. 167. ubi ait Missum se a Rege delegatum in aliquot provinciis, quas sic describit:

Quo Synodus Clerum, populum lex stringeret alma,
Urbibus et validis mosque decorque plus
Quas Aræ et Waro, Rhodanus quas aluit acor,
Elauris sine his connumerandus Ater,
Quasque Alpes Latio, Lybia discriminat æquor,
Quasque Pyrenæus orbe ab, Ibero, tuo,
Seu quis Lugdunum Arcturo aut Aquilone revollet,
Resque Aquitana tuis pulcra Tolosa locis.

Et vers. 143:

Undique conveniunt populi, Clerique caterva,
Et Synodus Clerum, lex regit alma forum.
Quis bene composuit, nos tandem opulenta recepti
Orbis Arelas, civis quam statuere sati.

Mox.

Quo Synodo Clari, legum inoderamine plebi
Pectora contudimus juris et artis ope.

Quater in anno legationes suas obibant, propter justitias que usque modo de parte Comitum remanserant, in hieme Januarii mense, in verno Aprili, in æstate Julio, in autumno Octobri, Cæteris vero mensibus unusquisque Comitum placitum suum habebat, et justitias faciebat Ita Capitul. 3. ann. 812. cap. 8. et lib. 3. cap. 83.

Missi porro seligebantur ex ditioribus et honoratioribus Palatii, ne si pauperiores essent, muneribus corrumpentur, Chronicon Moissiacense ann. 802. Recordatus piissimus Karolus Imperator in die sua de pauperibus, qui in universo Imperio ejus erant, et justitias pleniter habere non poterant, noluit de intra Palatio suo pauperiores vassos suos transmittere, ad justitias faciendas propter munera: sed elegit in regno suo Archiepiscopos, et reliquos Episcopos et Abbates cum Ducibus et Comitibus qui jam opus non habebant super innocentes munera accipere, et ipsos misit per universum regnum, ut Ecclesiis, viduis, et orphanis, et pauperibus, et cuncto populo justitiam facerent. Crebro quippe muneribus tentari solitos Missos inquit Theodulphus in Paranesi ad Judices v. 169:

Hoc animum torcato frangere certant,
Ariele quo tali mens male pulsa ruat.
Hic et crystallum, et gemmas promittit Eoas,
Si faciam alterius ut possit agris, etc.

Si vero Missi Majores dicuntur, in Capitul. Caroli Calvi ann. 890. tit. 32. § 8. ad quos proinde Missi alii, qui iidem atque Missi discurrentes, de quibus infra, D. Cangiò videntur, res majoris momenti, quasque per se definire non poterant referre jubentur: *Et quidquid erinde quod commendamus per se adimplere non poterint, ad Missos majores per ipsum missaticum constitutos referant, ut cum illorum consilio et auxilio omnia impliant.*

Ad obsequandas functiones suas sumptibus publicis tum in itinere, tum in ipsis provinciis aiebantur, Tractoria in eum finem a Principe iis data, qua jubebantur Provinciales mansionaticum et metatum iis, resque necessarias ad victum præbere: idque conjectum vulgo appellabant, qui vel in ipsi tractoris,

vel in Constitutionibus definiebantur. Capitula Ludovici Pii: *Volumus ut latem conjectum Missi nostri accipiant, quando per Missaticum suum perrezerint; hoc est, ut unusquisque accipiat panes 40. frisksingas 2. porcellam aut agnum unum, pullos 4. ova 20. de vino sextarios 9. de cervisa modios 2. de annona modios 2. Et quando prope sunt de illorum domibus, nullum accipiant conjectum.* Hinc Theodulphus in Paranesi ad Judices v. 283:

Hæc ego detractans sumbam parva libenter,
Quæ non s'vra manus, cara sed illa dabit.
Scilicet arboros fructus, hortique virentis.
Ova, merum, panes, cornipedansque cibos.
Sumpeimus et teneros pullos, modicæque volucres.
Corpora sunt quarum parva, sed apta cibis.

Ad Missorum conjectum spectant etiam que habet Lex Longob. lib. 3. tit. 1. § 38. [100 Ludov. Pii 54.]: *Et Missi nostri qui vel Episcopi, aut Abbates sunt, aut Comites, usquequo infra suam jurisdictionem vel terminum fuerint, nihil de aliorum conjectu accipiant. Postquam vero inde longe recesserint, tunc accipiant quod in sua tractoria continetur. Vassi vero nostri et Ministeriales qui missi sunt, ubicunque venerint, inde conjectum accipiant.* Vide Henric, Valesium ad Excerpta Diodori Siculi pag. 60.

Sed de officio Missorum legenda omnino Capitularia 5. et 6. Ludovici Pii ann. 819. 828. 829. etc. in varia Capitula dispersita, que fere omnia in libris Capitularum Caroli M. relata sunt.

Seligebantur Missi ex utroque ordine, id est, ex Clericali et Laico, ut est in Capitul. Caroli Cal. tit. 6. cap. 20. Episcopi scilicet, Abbates, Comites, et vassi domini, in iisdem Capit. tit. 12. post cap. 13. Ermoldi Nigelli Carmen elegiacum pro Ludovico Imper. lib. 2. apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 44:

Legatos etiam monachorum ex ordine lectos
Cæsar adesse jubet, qui sua jusse colant,
Quos iterum natat per sacra monastica castra.

Ex quocumque vero ordine selecti, a Romano Pontifice simul et Imperatore interdum constituiebantur. Capitular. Lotharii Imper. ann. 821. tit. 1. cap. 4: *Volumus etiam ut Missi constituantur a Domino Apostolico et a nobis, qui annuatim nobis renuntient qualiter singuli Duces et iudices justitiam populo faciant.* Quæ de partibus transalpinis Lothario subjectis intelligenda sunt. Quod vero a Rege mitterentur, dicti ut plurimum

Missi DOMINICI, id est, proprii, ex domo Regia selecti, in Lege Longob. lib. 1. tit. 13. § 3. lib. 2. tit. 16. [100 Carol. M. 29. 94.] in Capitul. Carlomanni tit. 2. cap. 8. apud Flodoardum lib. 2. Hist. Rem. cap. 18. Adrevaldum de Miracul. S. Bened. cap. 27. Perardum in Chartis Burgundicis pag. 148. etc.

Missi REGALES, in Capitulis Caroli M. ann. 797. editis ab Holstenio cap. 4. et in Notitia ann. 1014 apud Murator. dele Antic. Estensi pag. 191.]

Missi REGII, in Edicto Pistensi ann. 862. cap. 4. in Edicto Pistensi Caroli Calvi cap. 25.

Missi PALATII, in Lege Longob. lib. 2. tit. 52. § 17. lib. 3. tit. 13. § 3. [100 Ludov. P. 38. Guid. 4.]

Missi A LATERE, ex latere, in Synodo Romana sub Bonifacio II. edita ab Holstenio pag. 77. 78. Vita S. Præjecti cap. 3: *Incusat Pontificem, quod prædica prædictæ femine Claudie sibi vendicaret, causasque Regi deponit: obtinuitque cum Principe, ut Missos ex latere dirige-*

ret, qui eum per fidei iussores nuntiarent, et in aula Regis facerent presentari. Vita Ludovici Pii ann. 824: Statutum est etiam iuxta antiquum morem, ut ex latere Imperatoris mitterentur, qui iudicariam exercentes potestatem, justitiam omni populo facerent, et tempore quo visum foret Imperatori, equa lance penderent. Anonymus de Miraculis S. Vedasti part. 2. num. 10: Idem Comes dicitur adisse Principem, rogans milli viros a latere suae auctoritatis, jussusque est Remensis provinciae Comes his interesse altercationibus.

LEGATI, Legati a latere regii. Concilium in Verno cap. 2: Quoscumque ut scelerum patratores... missis a latere vestro probate fidei Legatis, absque respectu personarum, et executione munerum coercantur. Annales Fr. Bertiniani et Metenses ann. 796: Seditione commota Legatos regios, qui tunc ad justitias faciendas apud Regem conversabantur, comprehendunt. Et ann. 814: Habito quoque Aquigrani populi sui conventu, ad justitias faciendas, et oppressiones populorum relevandas, Legatus in omnes regni sui partes dimisit. Ratbertus de Castib. S. Galli cap. 5: Contigit autem tempore quodam Wolfharium Remensem Episcopum legatione a Domino Karolo sibi in iuncta ad justitias in Rhetia Curiensi faciendas ad ipsum pagum venisse. Judices a latere dati, in Chronico S. Vincentii de Vulturno pag. 690.

MISSI DISCURRENTES, seu decurrentes, ut est in Capitul. 8. ann. 811. cap. 8 videntur appellati, non quidem Missi de quibus agimus, sed qui ad certas quasdam functiones a Principe extra ordinem mittebantur. Fredegarius in Chron. cap. 87: In crastino videntes quod Radulfo nihil prevaluissent, Missi discurrentibus, ut pacifice Renum iterum transirent, cum Radulfi convenientia Sigibertus et ejusdem exercitus ad propria remeant. Capitula Caroli Calvi tit. 90: Et volumus ut sicut nobis convenit, inter nos fideles Missi discurrentes, et que in uniuscujusque nostrum regno emendanda sunt, et alter alteri innotuerit, emendantur. Ibidem: De fidelibus autem Missis inter nos discurrentibus, et de his que in regnis nostris emendanda sunt, emendanda, etc. Et tit. 27: Hec Missi nostri discurrentes faciant, omnibus in suo Missatico firmitatem que inter nos carissimum fratrem nostrum atque dilectos nepotes nostros facta est, notam faciant. Ex quibus, et aliis locis, ita jurisdictionem exercuisse Missos discurrentes colligitur, ut si res essent majoris momenti, vel que mandatum eis injunctum excederent, ad Majores Missos per ipsum Missaticum constitutos referre, vel cum his res ipsas peragere tenerentur, ut est d. tit. 27. pag. 245 258. Ubi Missi Majores iidem sunt qui Dominici, qui in certas provincias mittebantur a Principe ad justitias faciendas. Missorum vero discurrentium crebra est mentio in veteribus Tabulis. Charta Carolomanni Regis ann. 882. in Tabul. Abb. Belliloci n. 7: Ut nemo sanctae Dei Ecclesiae fidelem nostram aut futuris temporibus, non Comes, vel Vicecomes, aut Missus discurrens, seu quilibet Reipublice minister ab ejusdem loci Abbatibus sive Monachis... expensas requirere presumat. Quae quidem formula passim fere habetur in Chartis aliis, in Chronico Laurishamensi pag. 66. In Chronico Farfensi pag. 662. 668. 666. apud Willelmum Hedam pag. 227. 1. Edit. Sanjulianum in Tornutio pag. 510. Doubletum pag.

713. Beslium in Regib. Aquitanis pag. 40. etc.

MISSI DISCUSSORES iidem vocantur, in Edicto Chlotarii II. Regis ann. 615. tom. 1. Capitul. col. 24: Episcopi vero vel potentes, qui in aliis possident regionibus, judices vel Missos discussores de aliis provinciis non instituant nisi de loco, qui justitiam percipiant et aliis reddant.

MISSI FISCALIS, in Lege Ripuar. tit. 89. et Missi fiscalini, in Lege Longob. lib. 2. tit. 52. § 13. [Carol. M. 127. ubi codex unus judices fiscalini.] videntur fuisse illi qui in fiscos regios mittebantur a Principe, ut villicis diligenter, resque dominicas recte disponerent.

MISSUS DUCIS, in Lege Aleman. cap. 90: Si quis Missum Ducis infra provinciam occiderit, tripliciter eum solvat sicut lex habet.

MISSI COMITUM, qui vices Comitum absentium agebant in placitis et mallis publicis, et eorum mandata exequabantur, in Lege Aleman. tit. 86. § 1. 8. 4. 6. in Capitul. Caroli M. lib. 2. cap. 24. in Edicto Pistensi cap. 6. 82. etc. qui ministri Comitum dicuntur in Lege Longob. lib. 2. tit. 52. § 12. [Carol. M. 120.]

MISSI REIPUBLICAE, id est, Ministri Comitum, in Epistola Episcoporum Franciae ad Ludovicum II. Regem cap. 7. qui nuda Missi reipublice dicuntur in Edicto in Carisiaco ann. 861. in Edicto Pistensi cap. 31. etc.

MISSUS JUDICIS, in Capitul. excerptis ex Lege Longobard. cap. 89. idem qui apparitor.

MISSUS PRESBYTERI, idem qui Procurator, in Lege Aleman. cap. 21. Missus Abbatissae, eadem notione, in Synodo Vernensi ann. 755. cap. 6.

MISSI EPISCOPORUM, in Edicto Pistensi cap. 31. Vide Ministri Episcoporum. [Carol. M. 120. Henr. I. Imper. ann. 982. cap. 5. Otton. I. an. 952. cap. 10. bp. Pertz. etc.]

MISSI S. PETRI, Legati Apostolici. Archiepiscopus Bonifacius, qui est Missus sancti Petri, in Capitulari I. Carolomanni Principis ann. 742. cap. 1. Zacharias PP. Epist. 11. ad eundem Bonifacium: Tu vero Legatus es et Missus, ut fuisti Apostolicus. Adde Concil. Liptinense cap. 1. et Nicolaum PP. Epist. 26. [Leonem Gabinensem Episc. Sanctae Romanae Ecclesiae Missum et Apocrisiarium vocat Capitulare Caroli C. ann. 876.]

MISSATICUM, Missaticus, Nuntium, Ugutioni: Legatio, Gallis Message. Capitulare 3. ann. 813. cap. 7: Si quis Missum dominicum occiderit, quando in Missaticum directus fuerit, etc. [Diploma Caroli Crassi ann. 887. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 228: Sed quoniam ejusdem loci (Corbeiae nove) Abbatibus Missaticum regium peragere soliti erant, concedimus eis ut triginta homines ab aliis protectionibus secum immunes habeant.] Leo III. PP. Epist. 5: Nam Missaticum per patrias deportare non nobis videtur quod idoneus sit. Concil. Engelenhelmense ann. 948. in Praefat. Hujusmodi procul dubio affaminis tam salubri Missatico gloriosissimi Reges... congratulantes, etc. Vita Alcuini n. 12: Et precibus postulavit, ut ad se post expletionem Missatici in Franciam revertetur. Histor. Translat. S. Sebastiani n. 18: Dominus Papa equanimiter nostrum non fert Missaticum. Codex Epistolarum S. Bonifacii Arch. Moguntini Epist. 116: Contigit ut Dominus Imperator patrialem in eum miserit in Missaticum super Elbam. Guillelmus Bibliothecarius in Hadriano II: Marino C. Politanum Missa-

ticum devotissime, ut diximus, sortito, etc. Id est, legationem, seu dignitatem Apocrisiarii. Will. Brito in Vocab. MS.: Demones nostra Missatica deferentes. Adde Capitula Caroli C. tit. 26. Vita S. Aicadri Abbat. Gemet. cap. 13. Annales Francor. Bertiniani. ann. 881. 886. Hariulfum lib. 3. cap. 14. Flodoard. lib. 3. Hist. Remens. cap. 18. Hugonem Flaviniac. in Chronic. pag. 204. Hincmarum tom. 2. pag. 285. 288. 598. 611. 801. Concil. Duziacense I. part. 1. cap. 4. part. 4. cap. 9. etc.

MISSATICUM, Eadem notione. Vita S. Aicadri Abb. Gemetic. cap. 13. saec. 2. Bened. pag. 969: Cognoscens ea quae in animo S. Aicadri Abbatis versabantur pro suo sancto Missatico, quam ceteris peractis omnibus quae in via erant necessaria, etc.

MISSATICUM, Epistola. Acta S. Johannis presbyteri tom. 4. Junii pag. 483: Missaticum tulle ipse summo Pontifici, pro communi utilitate sanctae universae Ecclesiae Catholicae.

MISSATICUM, Alia notione. Charta ann. 1195. apud Ughellum tom. 7. pag. 1821: Debet... 8. salmas vini, et 6. manuas lini, et Missatica, operas 5. tres ex his in persona, et duns in alia cum bobus. Infra: Et ezenta, et Missatica, et operas. [Forte, idem quod decima. Vide Missalis annota.]

MISSATICUM, Districtus et jurisdictio Missi, seu ministerium Missi, ut est in Concilio Suesion. II. ann. 858. cap. 10. Concilium Duziacense I. part. 5. pag. 293. 1. Edit. de quodam Comite: Et omnia que ibi habuit (idem Comes)... sine Misso, vel literis, vel verbo Regis, in sua parochia, et Missatico illi per voluntatem abstulit. Ita passim usurpatur in Capitulis ad Legem Bajwar. tit. 2. cap. 4. in Capitulis Caroli M. lib. 3. cap. 17. 64. 80. 84. 87. lib. 4. cap. 68. in Lege Longob. lib. 1. tit. 13. § 8. lib. 2. tit. 52. § 20. [Carol. M. 29. Ludov. P. 51.] in Capitulari tertio Ludovici Pii cap. 10. § 1. in Capitul. Caroli C. tit. 6. cap. 57. tit. 11. cap. 2. tit. 12. cap. 7. 12. 13. tit. 21. in Synodo Suesionensi II. cap. 12. in Synodo Carisiac. can. 2. in Synodo Pistensi cap. 2. etc. Ubi etiam non per districtum duntaxat semper sumitur, sed interdum pro ipso Missorum officio, quod Legatio Missorum, in Lege Longob. lib. 2. tit. 52. § 17. [Carol. M. 120. Ludov. P. 38.] Justitiaria, lib. 3. tit. 1. § 88. [Idem 54.] dicitur. Messagerie porro videtur appellari in Consuetudine Solensi tit. 4. art. 1. districtus Missi, seu Missaticum. [Vide Messagerie.]

MISSATICUS, Missus, nuntius. Ugutio: Missaticus, qui frequenter mittitur, nuntius. Synodus Pontigonensis ann. 876. cap. 18: Ipsi nihilominus Episcopi singuli in suo Episcopio Missatici nostri potestate et auctoritate fungantur. Vita S. Deicolae Abb. cap. 8: Praefatus Lupus Missatici notho agilliores supervenere. Tabularium S. Martini Turonensis apud Sammarthanos in Archiepiscopis Turonensibus num. 64: Amatus Romanus scdis Missaticus. [Jacobi Auris Annal. Genuens. ad ann. 1290. apud Murator. tom. 6. col. 574: Ordinatam quoque fuit quod in ipso ires Missaticus pro Communi Januae vir nobilis Manuel de Nigro ad Imperatorem Palaeologum.]

MISSATICUS, Eadem notione. Anonymus Barenis in Chron. ad ann. 1068: Argiro dicitur ipso Episc. Troanense Constantinopoli Messatico. Tabularium Laacurrense: Et missi Messaticum Gasstarnaldum Vicecomitem Aguis, qui te-

nisset placitos ante se, sicut Comes debet facere. [Bartholomaei Scribae Annal. Genuens. ad ann. 1237. apud Murator. tom. 6. col. 476. Ipso quidem anno Messaticus Regis Tuenis venit Januam in una galea armata de Saracenis.]

3. **MISSUS**, Procurator, qui res alterius administrat, nostris alias *Miseur*. [Chart. Pipin. Reg. ann. 758. apud Mabill. Dipl. lib. 6. num. 44: *Venientes jam dicti Missi et advocati S. Dionysii*, etc.] Chartul. Celsinian. ch. 501: *Accipiat Missus S. Petri partem meam de mansione et de vinea, et sepeliat me*. Vide supra in *Misa* 2 et *Missus* 2.

4. **MISSUS**, Positus, Gall. *Mis*. Chron. Andr. Presbyt. ad ann. 873. tom. 7. Collect. Histog. Franc. pag. 206: *Vinum postquam vindemiatum, et intra vascula Missum, statim turbulentum fuit*. Vide *Misus* et *Mittere* 2.

5. **MISSUS**, Navis vel genus navium. ἀριστοκος, ex Cod. reg. in Castigat. ad utrumque Glossar.

6. **MISTERIALITER**, Ministerii seu officii virtute. Stat. Synod. eccl. Carisopit. MSS. *Qui naturas de nichilo creavit, potest unam in aliam mutare; sed a sacerdote virtute verborum fit Misterialiter et quasi instrumentaliter*. Vide *Misterium* 2.

7. **MISTERIALUM**, f. Vasa mysteriis celebrandis necessaria. Acta S. Judicantis MSS.: *Dimidium superius erat aureum, lucens ut pharus angelicus, in quo erant cavilli auri curvi, pleni candelabrorum, thuribulorum, Misterialorum, stolarum, librorum Evangeliorum*.

8. **MISTERIUM**, pro Ministerium, vulgo *Mestier*. Ars. Tabulariata Fiscanense fol. 87: *Notum facio quod ego nihil hereditatis habeo... in ministeriis de pistrino Fiscanensi, videlicet in custodia hostii ejusdem pistrini, nec in Misterio quartii beatorum quod Abbas dedit mihi pro servitio meo ad vitam meam. Misteria, & in Monasterio Anglicano tom. 4. pag. 102. [Statuta Avenion. MSS. Statuimus quod nullus de civitate cujuscumque Misterii sit tenens operatorium, etc.] Vide *Ministerium*.*

9. **MISTERIA**, Eadem notione, in Charta apud Rymer tom. 4. pag. 751: *Ac qui dam alii operari lanarum ac pannorum... pro lavis ibidem operandis, et Misteria abas sua in eodem regno exercenda... et lanas operando, et Misteriam suam alias exercendo, etc.*

10. **MISTERIA**, in Constitut. Caroli M. in Codice Sangall. pag. 225.

11. **MISTERE**, Gall. *Mistere*. Lit. ann. 1369. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 209: *Pejus consueverant, opus hujusmodi Misterii facere non verentes, etc.* Ubi legendum videtur, *Pejus quam consueverant*. Lit. Phil. VI. ann. 1331. in Reg. 69. Chartoph. reg. ch. 1: *Establissons par la tenour de ces presentes lettres que en nostre ville de Hellebeke soit doves en avant fait tout mestier et Mistere de drapperie, qui plus profitablement y pourra estre fait, tant de filler, tressir, fouler, laner et taindre, comme de toutes autres choses, qui a Mistere de drapperie appartient. Hinc *Mistement*, pro Artificiose, vulgo *Artistement*, in Hist. Caroli VIII. pag. 176.*

12. **MISTERIUM**, Jugum, fabrilis machina, nostris *Métier*. Codex MS. reditum Episcopat. Autissiodor. ann. circ. 1200 exaratus: *Omnia Misteria textorum debent quodlibet XII. den. Coniti; et illa de sago et tapetis VI. den. Si aliquis homo haberet XX. Misteria ad texandum pannos, deberet quodlibet summam supra*

dictam, scilicet de Misterio sago et tapetis VI. den. et de Misterio ad pannos XII. den. Nostris *Mistere*, pro Opificium. Gall. *Ouvrage*. Le Roman de la *Violette* MS.:

Ung jour en la chambre son pere
Fist une ostole et ung Mistere
De soie et d'or noult subtilmant

13. **MISTERIUM**, pro Officium. Charta Philippi Pulcri Franc. Regis in Bullario Fontanell. fol. 39: *Pannus et in hereditatem concedimus redditus avenarum, garbarum bladi, tortellarij, gallinarum et ovorum quos et quas ratione Misterii Soriamnaire in foresta Brotonne, etc.* Vide *Ministerium*.

14. Simul et officii emolumentum e quidquid ad illud pertinet. Charta Henr. reg. Angl. et ducis Norman. in Reg. 62. Chartoph. reg. ch. 388: *Sciatis me concessisse. Odoino de Mala palude servienti meo totum suum Misterium de mea panetaria... et volo et confirmo quod in curia mea habeat... quatuor secula, unum ex magnis et duo ex militibus et unum dispensabile. Mistere, pro Ministerio, in Prol. ad Chron. S. Dion. tom. 3. Collect. Histog. Franc. pag. 154.*

15. **MISTERIUM**, Officium ecclesiasticum, et ejusdem pars, Italis *Misterio*, eadem acceptione. Cerem. vetust. MS. eccl. Caratol.: *Feria 15. vigilia Domini fit totum Misterium sicut praediximus. Ibid. ubi de officio Tenebr. In his tribus diebus provideant mansionarii ut tot ad Tenebras accendant luminaria, quot finienda sunt Misteria, scilicet antiphona, psalmi, versus, lectiones, responsoria, versus, et quot finientur, tot extinguantur. Stat. ant. Florent. lib. 5. cap. 77. ex Cod. reg. 4621. Nullus de magnatibus... habens guerram sive inimicitiam parentem, audeat... ire ad aliquam civitatem... pro aliquo defuncto, vel ad exequias alicujus defuncti... seu pro Misterio alicujus mortui. Vide supra *Mestitia*.*

16. **MISTERIUM**, vox generica, Res, negotium, quodvis instrumentum rei alicui conficiendae aptum. Chartul. S. Joan. Angeriae. fol. 60. r. *Donum suum super altare S. Joannis per quoddam pargamentum pauerunt, recapitulato ex ordine toto Misterio suorum comprehenso. Ibid. fol. 141. r. Rainaldus et frater epus Macaris dederunt S. Joanni in marisco Yuz salinam unam, cum omni Misterio et maracione. Stat. Cadubr. lib. 2. cap. 126. Ordinamus quod aliquis terrigena vel forensis non sit ausus... in nemoribus Cadubri... lignamen aliquod incidere... pro carbono nec pro alio Misterio faciendo. Vide *Maracio* et supra in *Ministerium*.*

17. **MISTICO**, Mysticus, Μυστικός, Secretorum Principis conscius, Auricularius, dignitas Palatina apud Byzantinos. Will. Tyr. lib. 15. cap. 23. de Manuele Imp. CP.: *Ubi fratrem natu se priorem palatum, audita patris morte, jam obtinentem, per Misticonem suum, qui palatio et thesauro praerat universis... ex improviso captum in vincula conjecit. Μυστικός inter praecipuas et illustriores Aulæ CPolitanae dignitates recensetur a Constantino de Administrando Imperio cap. 51. et Codino de Offic. Aulæ CP. Mysticos aliquot habent Scriptores Byzantini. [Anonymus in Lacapene. n. 15. 17. in Porphyrog. n. 10. 11.] Niceph. Gregoras lib. 8. pag. 206. Joannes Cantacuzenus lib. 3. cap. 36. et 89. Joan. Tzetzes in Ep. pag. 238. et alii quos laudat Meursius. Tzetzes, loco citato, Mysticum Servilium compellans, ὀφθαλ-*

μὸν ὑποβοῶντα, ὑπεροχὴν τῆς ἀρχῆς, μυστικῶς βουλάς. [Vide Glossar. mediæ Græcæ.]

18. **MISTILIO**, Miscellum frumentum, in Chron. Rotomag. apud Labbeum tom. 1. Bibl. MSS. ad ann. 1278. et in Chartul. S. Vandreg. Vide *Mixtum* 2.

19. **MISTIOLOM**, Miscellum frumentum, Gall. *Méteil*. Charta Phil. episc. Aurelian. in Chartul. S. Aviti: *Duo modii bladi, scilicet unum Mistioli et unum avenæ*.

20. **MISTIRIOL**, Caupo, in Glossa interlinari in Grammatica Smaragdi MS.

21. **MISTOILUM**. Vide *Mixtum* 2.

22. **MISTOLIUM**, ut *Mistiolum*. Charta ann. 1242. ex Lib. albo episc. Carnot.: *Duos modios bladi ibidem percipient annuatim ad mensuram Montisfortis, medietatem scilicet frumenti, vel boni Mistoli, si frumentum purum ibi non creverit, et medietatem avenæ. Occurrit etiam in Ch. ann. 1212. ex Tabul. episc. Paris. fol. 105. Vide *Mixtum* 2.*

23. **MISTOLIUM**. [Mesteul. (Glos. Lat. Gal. Bibl. Insul. E. 36. xv. s.)]

24. **MISTRA**, *Odia, mensura*. Papias MS.

25. **MISTRAL**, Frustum, Gall. *Morceau, piece*, alias *Mistral*. Lit. remiss. ann. 1388. in Reg. 153. Chartoph. reg. ch. 220: *En laquelle place ou jardin (des arboles-triers de la ville de Douay) le constabable deudis confreres de l'arbaleste avoit intention de faire traire par esbatement a un pied de buef, qui devoit estre mis en hault a un pel... et celui qui le copperoit en beau jeu d'un bougon, ordonne a maniere de farchiel, devoit gagner deux Mistraux de buef cuis et saussis par bonne amour.*

26. **MISTRALIS**, MISTRALIA. Vide *Ministeriales*.

27. **MISTRALIA** [« Dedit et concessit Mistralia castri et castellanie Morescelli et Goncelini cum juribus, emolumentis et pertinenciis ejusdem. » (Chevalier, Inv. arch. Delphin. n. 1723. an. 1311.)]

28. **MISTRUM**, *Lo odio nascoso*, in Glossar. Lat. Ital. MS. unde emendandus Papias in *Mistra*, ubi leg. *Odia occulta*, vel quid simile.

29. **MISTUM**, pro Vinum, apud C. nelum in Ord. Rom. tom. 2. Mus. Ital. Mabill. pag. 201: *Marescalci debent, quando vadunt ad herbas, vel paleas, vel ad fennum, habere Mistum et furcas. Vide *Mixtum* 1.*

30. **MISTURA**. Vide *Mixtum* 2.

31. **MISURARE**, Metiri. In pervetusto Cod. MS. Episc. S. Pauli Graeco et Latino litteris uncialibus scripto e Bibl. Sangerm. haec verba Graeca 2. Cor. cap. 10. 12. ἀλλὰ ὁ ἀποστόλος ἐξουσίαν μετροῦντος, καὶ συγκρίνοντος, etc. sic Latine redduntur: *Sed ipsi intra nosmetipsos Misurantes et comparantes, etc.*

32. **MISUS**, pro *Missus*, Positus, Gallis *Mis*. Capitula ad Legem Alamannor. cap. 22: *Si in clida Misa non fuerit, etc.* Occurrit ibi pluries.

33. **MIT**, Volat. Vide *Falcus* in *Falco*. Mit Anglo-Sax. *Met* Belgis, et *Mith*, in Evangelis Gothicis, ut observat Eccardus ad Legem Salicam tit. 36. Græcorum πέτα respondet atque Latinum cum denotat.

34. **MITA** Lex Bajwar. tit. 9. cap. 2. 13. et 4. *De illo Granario, quod Parch appellant, cum 3. sol. componat; de Mita vero si illam detegerit, vel incenderit, cum 3. sol. componat.* Ubi, opinor, recte viri docti existimant esse idem quod *meta*, acervus segetum. Vide in hac voce. Quidam Codd. *meda* præferunt.

35. **MITA**, Monetae græcæ Flandrensis species 4. obolorum pretii. [Chron. Tru-

don ad ann. 1282. *Tempore Guilielmi Abbatis Arnulphi de Los nullum jus habuit in villa nostra de Berlo, nec reditus aliquos... nisi solummodo ad Mosam Schandich ibidem, que solvebat veterem Mitam cum dimidia. Mitte, in Edicto Philippi VI. Reg. Franc. ann. 1332. tom. 2. Ordin. Reg. pag. 87. Que nulles Mittez, doubles, cornuz, esterlins, ne nulles autres monnoyes faites hors de notre royaume n'aient nul cours. Vide Landanum in Terneremunda, lib. 2. cap. 2. n. 46 et Mita 2.*

° Lit. remiss. ann. 1377 in Reg. 110. Chartoph. reg. ch. 322. *Comme... Ector de l'Arbre... avec Gosset le Lonc... jouissent amiablement et paisiblement l'un à l'autre pour Mites de Flandres, etc. Alia ann. 1459. in Reg. 189. ch. 538. Le duc de Bourgoigne... fist forger à son coing autres monnoies noires, nommées mailles et Mittes, dont les deux mailles ou les quatre Mittes se aloioient pour ung denier. Hinc Mitaille, Nummus æreus vel ex ære et argento confusus, in alius Lit. ann. 1397. ex Reg. 152. ch. 115. Cellu du Rut trouva un petit sachet où il y avoit Mitaille, qui est appelé billon. Pro Ferri fragmenta, vulgo Mitralie, in Lit. ann. 1401. ex Reg. 161. ch. 57. Quantite de menuë ferraille, appliquée à fait de marchandise de Mitaille. Ubi ter legitur.*

° 3. MITA, Mensura potus. I. sus Cultura Genoman. *Ad cornam habeant Prior et Præpositus, et cellerarius et badius, et duo Priores de foris, magnam Mitam.*

° 4. MITA, Idem quod Mitana infra. Charta ann. 1218. ex Tabular. S. Victoris Massil. *Prohibemus ne Prior vel monachus deferat Mitas nisi forte Mitas quas suerunt de panno.*

° 5. MITA, f. Cibos, esca, et quidquid ad cibum pertinet. Concil. Limense ann. 1581. inter Hispan. pag. 430. *Quoniam indecens est quod puelle doctrinarum, sacerdotum, eorumdem domos ad verren lina vel rigandum frequentent, vel Mitam, vel alias res in eis domibus faciant; ordinarum, etc. Anud ann. 1590. ibid. pag. 452. Diligent invigilent parochi, ne pervertant ut Indi in templo que sunt domus orationis, faciant partitiones Mitarum, seu tributorum, vel rerum rusticarum. Hispanis Migas de pan cozido est pillamenti species ex mica panis, oleo, aqua, sale et alio conferta.*

° 6. MITA, Blatta, Gall. Mite Stat. MSS. eccl. S. Laurent. Rom. *Ordinarunt quod sacratissimum Corpus Domini nostri Jesu Christi in parvis formis et rotundis factum sit, et non per frustra pro infirmis reservetur, quia sæpe scatinenta et Mita ex dictis frustis eveniunt.*

° MITABUNDUS. Vide infra Mitare.

° MITADELA, pro Metadella, ut etiamnum a Thuscis appellatur, Mensura solidorum simul et liquidorum, que est pars octava Sextarii apud Etruscos. Albertinus Mussatus de Gestis Henrici VII. lib. 13. rubr. 8. apud Murator. tom. 10. col. 536. *Angelique Imperatoris Pisanorumque animos, quod jam victum (victus) penuria intolerabilis suos afficeret, præsertim vini defectus, cum minima ejus cassis mensura, quam Mitadelam terrigenam vocant, Pisane monete solidis duobus arrogatis venditoribus emeretur. Consule Villani notam in hunc locum.*

° MITADENCUS, MITADENQUEUS, MITADENTE, Mensura annonaria, variae capacitatis pro diversis locis, vulgo Mitadenc. Charta ann. 1336. in Reg. 68. Char-

toph. reg. ch. 17. *Item unum Mitadencum curiam centalem cum domino, quod percipiebat in et super domo dicta del Colombier. Alia ann. 1338. in Reg. 72. ch. 533. Item acquisierunt a Poncio de Sapo, procuratore Raymundi de Turreta, quatuor sextaria et unum Mitadencum siliginis. Alia ann. 1352. in Reg. 82. ch. 101. Item duo sextaria, copa et media copa avenæ... et unum Mitadencum siliginis... Item pro manso del Tayrac septem Mitadencos siliginis, et novem Mitadencos avenæ de censu. Alia ann. 1377. in Reg. 112. ch. 102. Unum Mitadente frumenti, quod facit octavam partem sextarii... in territorio Marlogii. Pluries ibi. Lit. admort. pro eccl. Mimat. ann. 1461. in Reg. 199. ch. 418. Item ung quartel, ung Mitadenc frument et Mitadenc avoyns. Vide Mitadela et supra Meytencus.*

* MITADENGA CALCINA, Calcis species Stat. Bonon. ann. 1240-67. tom. II. pag. 548. *Et quod vj. clavice laidee fiant cum bona Calcina Mitadenga* — et tom. II. pag. 582. *Et fiat clavice de bona Calcina Mitadenga, et de bonis lapidibus coctis*; — et tom. II. pag. 642. *Statuimus et ordinamus quod dictas poas debeat volca, e. fer. de bonis lapidibus et bona Calcina Mitadenga. Nescio an per analogiam hæc vox accipienda sit eodem sensu, quo infra Mitadencum bladum i. e. Mucellum frumentum; quo sensu verba Calcina Mitadenga responderent alibi Malta Calcina, que occurrunt passim in eisdem Statutis, ut e. v. tom. II. pag. 345. *Quod una clavice fieri debeat murata undique de bona Malta Calcina*; — et tom. II. pag. 410. *Et h. mines Savigni teneantur facere ibi aliam portam, et dictum murum et portas de bona Malta Calcina*; — et tom. II. pag. 624. *Statuimus et ordinamus quod duo ponticelli... fiant de bona Malta Calcina*;... et per pleonasmum forsitan utraque locutio perhibetur conjuncta in tom. II. pag. 625. *Et h. d. deat fieri de bonis lapidibus et de bona Malta Calcina Mitadenga.* Fr.]*

* MITADENQUEUM BLADUM, Miscellum frumentum, Bled metel, Provinc. Metadie Charta ann. 1336. ex Schedis Pras. de Mazaugues: *Pro quibus bonis dat et servit annualim in quolibet festo S. Michaelis, unum quartale bladi Mitadencum, etc. Vide Mitatum 2.*

° Alias Mitadenc. Charta ann. 1254. ex Schedis Pr. de Mazaugues: *Sub tali pacto, quod tu... debes dare nobis annualim... quatuor saunatas bladi Metadenc ad mensuram Tharasconis. Alia ann. 1321. in Reg. 61. ch. 318. *Quingue sextaria bladi Mitadenc censuali Moitable, eodem sensu, in Chartul. Corb. sign. Et-chiel ad ann. 1415. fol. 18. v. c. xij. *mus de grain Moitable et l'autre avaine, etc. Vide supra Bladum Medastinum.***

* MITADOLUS. Inscriptio ejusdem vasis, apud Sugerium de Rebus in administratione sua gestis:

Hoc vas sponsa dedit Anor Regi Ludovico, Mitadulus svo, mibi Rex, sanctisque Sugeris. Forte nomen proprium.

* MITALLIA. *Pièces de monnaie, mé dailles de bronze mêlées à l'alliage des cloches*; — Reginaldo Marse, in vico S. Martini commoranti, præ v. m. m. xiii. lib. cum dimidia de Mitallia. (Refonte d'une cloche de N. D. en 1396, Bibl. Schol. Chartar. 1872, p. 369.)

* MITANA, MITANNA, Lanea, vel pellicea chirotheca, Gallis Mitaine. Institutiones Capituli Cisterciensis, distinct. 5.

cap. 7. *Pueri euntas assidue cum personis ordinis non deferant cutellos acuminatos, vel vestes varias, nec sarta in capibus, nec chirothecas in manibus, sed Mitanas. Mitans de panno, in distinct. 13. cap. 11. [Statuta Ord. Grandimont. apud Martien. tom. 4. Anecd. col. 1234. Mitanas vero laneas eis non prohibemus.] Statuta Ordinis S. Gilberti de Sempringham pag. 720. *Cyrothecarum et Mitannarum omnis superfluitas... caveatur. Guigo II. Prior Cartusie in Statutis ejusdem Ordinis cap. 57. § 1. *Mantellum capitium, Mitanas laneas unas, lumbaria duo, etc.***

° Lit. remiss. ann. 1356. in Reg. 85. Chartoph. reg. ch. 83. *Predictus Nigaus... percussit dictum Richardum... in mentione de extremitate digitorum manus sue, tunc indutæ de quadam Mitana drappellorum. Mitans præbebantur magistris Computorum, ut legitur inter eorumdem vadia in Reg. ejusd. Cam. sign. Croix fol. 126. v. *Quilibet magistrorum percipit per manum argentarii quasdam Mitaines ac panno et quasdam chirothecas de ceruo.**

° MITARE, Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657. *Duptar, Prov. ambigere, dubitare, dubare, mussare, sitare, Mitare, Doptos, Prov. dubius, Mitabundus, anrus.*

° MITARIUS, Particeps, ut videtur, qui aliquid cum aliis commune possidet. Charta ann. 1306. in Chartul. S. Joan. de Jardo: *Item quandam peciam terre, in qua sunt plures Mitarii, continentem circiter unum quartarium. Mitancier vero, idem qui Metayer, colonus partiaris, medietarius, a veteri Gallico Mitam vel Mitie, pro Monté, medietas, ut legitur in Charta ad calcem Chartul. S. Joan. Laudun. *Si nous offroient de quitter la Mitan des taillis, si nous voulions sciaus faire garder... lydis abbé et couvent penront une moitié à leur choix, et l'autre moitié desdits taillis à nous appartenant.* Alia ann. 1285. ex Chartul. Pontinnac. *La Mitie ou bois de Montigny, qui part au conte d'Aucierre, que l'an appelle Boology, et la Mitie ou bois de Merri, qui part de Jeufroy de Migie. Lit. remiss. ann. 1307. in Reg. 152. Chartoph. reg. ch. 304. *Ilz hurerent à l'uy de certaine maison des appartenances de ladite granche, en laquelle estoit le bouvier ou Mitancier d'icelle granche... Lequel Jehan Sorel soy senant ainsi frappe par ledit bouvier ou Mitancier, etc. Vide infra Mitonem 1m.***

* MITATORICIUM, Sacrarium, secretarium. Acta SS. tom. 3. Mail ubi de S. Nicolao Patriarcha CP. pag. 510: *Ut crinde pariter dextera ecclesie parte, via consueta penitus relicta, ad Mitatoricium usque pertransirat. Μετατοριον vel μετατοριον, Græcis recentioribus. Leo Grammat. in Leone Philos. pag. 488: *Ὁμοῦ μετατοριον ἀπο τοῦ ἐκείνου μέρους μέχρι τοῦ μετατοριου,* etc. Vide Gloss. med. Græc. v. Μετατον et Suicerum v. Μετατοριον.*

* MITCHA. Charta Henrici III. Imper. ann. 1049. apud Chiffetium in Tornutio: *Caldarias quatuor ad sal conficiendum, cum propriis sedibus, que vulgo Mitche vocantur. Vide Mita.*

* MITELLA. Vide Mitre.

* MITELLITA. Placente genus, ex Turneb. Advers. lib. 24. cap. 6.

* MITERIATA. Modus agri. Charta Ludovici VII. Regis Franc. ann. 1172. apud Sammarthanos in Episcopi Matiscon. n. 40. *Quatuor Miteriata terre Capitulo donavit. [Vide Miteriata.]*

Charta ann. 1331. Inter Probat. ult. Hist. Trenorch. pag. 244: *Quandam peciam terre, cum quodam prato eidem terre contiguo, continente circa unam Mitariatam terre.* Vide supra *Meyteria*.

MITERIUM, Mensuræ annonariæ species, eadem quæ supra *Mitadencus*. Charta ann. 1326. in Reg. 65. Chartoph. reg. 278: *Item acquisiverunt duo Mitaria avenæ et quandam vineam subius Chacquot.* Vide supra *Meyterius*.

MITGERIA, Mensuræ species. Vide *Migeria*.

MITHIUM, ut *Methium*. Vide in hac voce.

MITHRA, pro *Mitra*, capitis tegumentum, apud Cassarum lib. 1. Annal. Genuens. tom. 6. Murator. col. 255.

MITHRIDATUM, Plinio: *Mithridaticum antidotum*. Epist. Ambrosii Camaldul. apud Marten. tom. 3. Ampliss. Collect. pag. 410: *Vascula duo testacea, alterum opiatæ, alterum Mithridati lectissimi.*

Métridat, in Lit. remiss. ann. 1460. ex Reg. 189. Chartoph. reg. ch. 476: *Icelle femme bailla entre deux escailles ou quoquilles de jambles, qui croissent en la mer, une chose ressemblant de couleur à tiriacle ou Métridat.*

MITHRIDI, Lex Frision. tit. 22. § 50: *Si membranam qua jecur et splen pendunt, quod Mithridi dicunt, vulneraverit, 18. sol. componat.* Ubi Sicama legendum censet *midrist*, vel *middeirist*, i. pellucula, qua exiit ab intestinis inferioribus separantur, [a Saxon. *Midhrife*, quod Somnero diaphragma, mesenterium significat.]

MITICITAS, Mansuetudo, benignitas. Lit. remiss. ann. 1383. Inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 56. col. 1: *Regalis consuetudinis juvena Miticitas benigna compassione subveniat.* Vide *Mititia*.

MITIFICARE, *Mitèr* facere, in Glossis antiq. MSS. [*Amolotier*, eadem notione usurpat le Roman de la Rose MS.:

Il se set bien Amolotier
Par choer et par scoeploier.]

MITIPLANARE, Leniter declivem facere, Gall. *Donner une pente douce*. Stat. Piacent. lib. 5. fol. 61. r.: *Statutum est antiquum, quod omnes rivi civitatis Piacentis, qui non sint terminati vel Mitiplanati, ad postulationem cujuslibet, cuius interest, terminentur et fundentur et Mitiplanentur per magistrum aquarum, et manuteneantur per illos, qui ducunt aquam, secundum quod terminati et Mitiplanati fuerint per magistrum aquæ.*

MITISCUS, ubi tenet homo pedes suos, cum sedet in caballo, in Glossis MSS. Stapes.

MITITIA, a *Mitis*, Mansuetudo, apud Ebrardum Bethun. lib. contra Vaidenses cap. 2. pag. 56. *Mititas*, in Glossa ad Genesis 15. [Concilium Tolet. ann. 1323. Inter Hispan. tom. 3. pag. 571: *Castitas, Mititas, sobrietas, benevolentia, etc.* Charta ann. 1383. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 1389: *Regalis consuetudinis innata Mititas benigna compassione subveniat.* Occurrit præterea quod S. Laurent. Justin. in ligno vitæ tract. de Charit. cap. 5.]

MITIUM, et MITTIUM. Vim vocis minime attigisse videntur doctissimi viri Bignonius et Cangius noster, cum *Mitius* pro *Missus* scriptum suspicantur; ad rem propius accedit eruditus Eccardus in Notis ad Legem Sal. a Carolo M.

emendatam pag. 176. ubi *forasmitio* uno verbo, idem esse tradit quod *projectio*, seu *gurgitio*; quod scilicet veteribus solemne erat alicujus symboli projectione rei cujusvis possessione sese exuere, atque adeo alium investire. Hinc est etiam quod *Mittio* apud Marculfum lib. 1. Form. 23. de legali ad iudicium citatione interpretatur, quod ramo perinde abjecto et in sinum adversarii projecto, ejusmodi citatio fieri solitum erat. Mihi vero *Mitium*, idem videtur quod *Domini*, legitima possessio: quo sensu non obscure occurrit in Charta Caroli M. ann. 771. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 11: *Præcipientes ergo jubemus, ut nullus iudex publicus... homines ipsius ecclesiæ et monasterii ipsius (Morbacensis) tam ingenuos quam et servos, qui super eorum terras et Mitio manere videntur, etc.* Præceptum Pipini Regis ann. 751. apud eundem Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 26: *Præcipimus, ut neque vos, neque juniores aut successores vestri Abbatis ipsius loci (Anisolensis) nec Mito potestatis illorum, nec hominibus qui per ipsos legibus sperare videntur, inquietare... presumatis.* Aliud ejusdem Regis ann. 760. ibid. col. 27: *Vel quicquid ad ipsum monasterium sperare videntur, unde legitimo redebet Mito, sub sermone tuitionis nostræ, etc.* Quæ alia non videntur ab his quæ leguntur in Diplom. Caroli M. ann. 769. ibid. col. 32: *Ita ut nullus iudex publicus in curtes ipsius monasterii (Corbeiensis) vel homines qui supra terras commanere videntur, etc.* Et in alio ann. 782. ibid. col. 42: *Ut nullus iudex publicus faciat nostri in jam dictas villas vel facultates ipsius Sancti (Martini) ad agendum, etc.* Cui interpretationi alia quæ a D. Cangio laudantur, haud invita Minerva posse accommodari existimo. Vide *Forasmitios* in *Foras*.

MITIUS, pro *Missus*, Legatus, in Formulis Lindenbrog. 36. 37. 123. [Vide *Mittium*.]

MITOLOGIA, pro *Mythologia*, in Epist. Gunzonis ad Auguenses Fratres ann. 890. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 300.

MITONENTUM, Prædium rusticum, quod a colono partiario collitur, Gall. *Métairie*. Charta Joannæ comit. Fland. ann. 1283. in Suppl. ad Miræum pag. 395. col. 1: *Volo insuper... ut prædicta ecclesia in omnibus communibus pascuis et usugiis, sive usanciis terræ meæ, ubi ipsa ecclesia curtes vel Mitonenta habuerit, habeat usugia et usancias suas.* Vide supra *Mitarius*.

MITONNUS, MIRONUS, Mensuræ annonariæ species, eadem quæ supra *Mitadencus*, Gall. *Miton*. Charta pro monast. Vezellac. ann. 1378. in Reg. 113. Chartoph. reg. ch. 142: *Quilibet focus debet quinque Mitonnos arene... Item quinque Mitonos a pluribus personis debitos, etc.* Lit. remiss. ann. 1366. in Reg. 97. ch. 643: *Icelle Ysabel prist larrechineusement en l'hostel dudit Guillaume trois Mitons de fourment.* Vide infra *Moitonnus*.

MITOS, Filum. Ebrardus Bethuniensis in Gracismo cap. 10:

Est, mihi crede, Mitos, filum: sed fabula Mitos:
A Mitos, exantiam: de Mitos, Mythologia.

MITPHIUM, perperam pro *Mithium*. Vide supra *Methium*.

MITRA, Apex, fastigium campanilis, Gall. *Fleche d'un clocher*, quod in acumen desinat sic dictum. Acta S. Bertrandi, tom. 1. Jun. pag. 785: *Et Mitram*

campanilis ecclesiæ nostræ non facimus fieri gratis.

2. MITRA, Isidoro lib. 19. Orig. cap. 4. et Ugutoni, *Funis, quo navis media vincitur*. [*Mitra*, la corde de quoy le milieu de la nef est lié, in Gloss. Lat. Gall. Sangerm.] Tertullianus Carm. de Jona:

Nauticus interius gominus clamor omnia tentat
Pro rate, proque anima, apras mandare mortales,
Obliquare Mitram, clavorum stringere sinus,
Vel reluctantes impellere pectora gyros.

MITRÆ, Feminarum sunt, ut pilea virorum, ait Servius ad 9. Æneid. [Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Mitra*, coiffe de femme.] Warnerius MS. in Caprum Scottom Poetam, ut veteres omittam:

Hic dictis sapiens subriit donna perumper,
Et Mitra pulcrum supposit faciem.

S. Hieronym. Epist. 10. de Magdalena: *Non habuit crispantes Mitras, nec stridentes calceolos, nec orbis stibio fuliginatos.* Epist. 32: *Tunc crines ancillulæ disponebant, et Mitellis crispantibus vertice artabatur innocuus.*

Erat autem *Mitra* tæniæ species, qua mulieres caput cingebant, quod ornamentum ita ipsis proprium existimabatur, ut viris probrosum esset, itaque non nisi in desidiæ insimulationem concedetur. Servius ad Æneid. 4. 216: *Quibus effeminatio crimini dabatur, etiam Mitra iis adscribatur.* Vide Mercurum ad Alex. Gen. Serm. pag. 424. Passerat. ad Propert. et Salmas. ad Hist. August. pag. 300. Interdum *Mitra* pro quavis fascia sumitur, ut apud Celsum lib. 8. cap. 10. pro fascia ad involvendum brachium fractum.

SEMIMITRA, Dimidiata mitra. Ulpiano leg. 25. § 10. D. de auro, arg. et mund.

MITRA, dictum Deo dicaturum capitis tegumentum. Isidorus lib. 19. Orig. cap. 31: *Mitra est pileum Phrygium caput protigens, quale est ornamentum capitis devotarum.* *Mitram* autem a *velo* distinguit idem Isidorus lib. 2. de Offic. Eccl. cap. 17. ubi ait *mitram* virgines Deo dicatas, quasi coronam virginis gloriæ præferre in vertice.

MITRELLAS vocat Optatus Milevitanus lib. 6: *Jam illud quam stultum, quam vanum, quod ad voluntatem et quasi ad dignitatem vestram revocare voluistis, ut virgines Dei agerent penitentiam; ut jam dudum professæ signa voluntatis capitibus postea vobis jubentibus immutarent? ut Mitrellas alias propincerent, alias acciperent? Mox de ejus materia: *Nec ulla sunt præcepta conjuncta, vel de qua lana Mitrella fieret, aut de qua purpura pingeretur; non enim panno potest virginitas adjuvari, etc.* Utitur ibi non semel. *Mitellas*, dixit Virgil. in ludico Poematio, ut et Apuleius lib. 7. et 8. Metamorph. *Mitras* Monialibus etiam tribuunt Statuta Ordinis de Sempringham pag. 762: *Habent etiam... si voluerint, et Mitras lineas nigras et foratas de agnibus pellibus.* Alibi: *Omnes habeant Mitras lineas de grossiori panno, etc.**

MITRA proprium hodie dicitur summorum Pontificum capitis ornamentum ac tegumentum, atque adeo Cardinalium, Archiepiscoporum et Episcoporum: cujus tamen mentionem inter ornamenta Pontificum, apud veteres Auctores, qui de Officiis divinis scripsere, aut in Sacramentalis, vel veteribus Liturgiis fere nullam fieri observavit Menardus ad librum Sacramentorum Gregorii M. adeo ut vix ann. 1000. ea

tribunatur Pontificibus et Episcopis, ut apud Petrum Damian. serm. 1. de Dedicat. et lib. 1. Epist. 20. Hugonem Flaviniacensem in Chron. ann. 1190. pag. 290. S. Bernardum Epist. 40. etc. Honorius Augustod. lib. II. cap. 24. *Mitra quoque Pontificalis sumpta est ex usu legis. Hec ex bisso conficitur et thyra, etc.* Adde Hugonem a S. Victore lib. 1. de Sacram. cap. 55. et in Speculo Eccl. cap. 6. Philippum Eystetensem in Vita S. Willibaldi. cap. 22. Innocent. III. PP. lib. 1. de Myster. Missae. cap. 10. 11. 41. 66. etc. Jacobus Cardinalis de Bonifacio VIII.

Corua fronte gerit duplicem signantis legem.
Legem quippe novam Christi veteremque figuram.

Symeon Thessalonicensis lib. de Templo et Missa, ait Episcopus orientales sacra facere nudo capite, excepto Alexandrino Patriarcha qui in capite gerit, quod vocant *lepis*, deinde haec subdit: *Ἐπει γὰρ ὁ νομικὸς ἀρχιερεὺς ἐν κεφαλῇ κέσθαι ἐν τῷ καὶ πρὸς ὀρθοῦς, κατὰ τὴν καὶ ἰστορίαν τοῦ ἀρχιερέως τοῦτο κέσθαι ἐκείνου.*

Mitra Folquini Morinensis Episc. qui ann. 855. mortuus est, meminit Joh. Iperius in Chron. cap. 13. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 519. ubi eam in monasterio suo Sithiensi asservatam una cum cappa ejusdem Folquini et chirotheas atque sandalis testatur. *Adhuc sub antiquo decore conservamus cappam ejus unam processionalem, Mitram, chirotheas atque sandalia, stolas quoque tres, etc.*

Theodulf. Aurel. episc. lib. 5. carm. 3.

Illius ergo caput resplendens Mitra tangebatur.

Longe ergo saeculo x. antiquior est mitra ad usum episcoporum. Consule Marten. de Ant. eccl. ritib. tom. 1. col. 356. edit. 1779. et Tract. nov. dipl. tom. 4. pag. 325.

Episcopus interdum non nisi ex concessione Romani Pontificis mitra usos fuisse, colligitur ex Epist. Calixti II. PP. ann. 1120. in Batav. sacra. pag. 139. qua Godobaldo Trajectensi Episcopo ejusque successoribus pro *comruisse ipsi ecclesiae reverentia, et diutina ad invicem dilectionis affectu* concedit *Episcopalem Mitram.*

Episcopalis autem mitrae triplicem speciem statuit Ceremonialis Episcoporum lib. 1. cap. 17. *Mitra usus antiquissimus est, et ejus triplex est species: una que pretiosa dicitur, quia gemmis et lapidibus pretiosis, vel laminis aureis vel argenteis contexta esse solet; altera auriphrigiata sine gemmis, et sine laminis aureis vel argenteis, sed vel aliquibus margaritis composita, vel ex serico albo auro intermixto, et ex tela aurea simplici sine laminis et margaritis. Tertia que simplex vocatur, sine auro, ex simplici serico Damasceno, vel alio, aut etiam lineo, ex tela alba confecta, rubris laciniis seu francis et vittis pendens. Pretiosa utitur Episcopus in solennioribus festis, etc.*

Mitra CONSISTORIALIS, Qua utitur Papa cum in consistorio sedet. Gajetanus in Ord. Rom. apud Mabill. Mus. Ital. tom. 2. pag. 440. *In pronuntiatione ipsorum legatorum vel nunciorum ipse (Papa) debet portare pluviale aurifrigiatum, et Mitram consistorialem nuncupatam.* Alter Ordo Rom. ibid. pag. 232. sic eam describit: *Mitra cum aurifrisio in titulo sine circulo utitur (Papa) cum sedet*

in consistorio, et judicat; unde coronam regalem representat.

MITRAS gerebant Cardinales, antiquam pro capitis ornamento galerus iis assignatus esset in Concilio Lugdunensi ann. 1245. Egidius Aur. valli Monach. in Alberto Episc. Leod. cap. 61. *Constitutus cum summo Pontifice sanctae Ecclesiae Romanae Cardinalem, et imposita Mitra capiti ejus, inter Cardinales summos eum fecit considerari.* [Mitra Cardinalium meminit etiam Concilium in Ord. Rom. apud Mabill. tom. 2. Mus. Ital. pag. 294.] Balsamon de Chartophylace, lib. 7. Juris Graecorum. pag. 462. *Καὶ τοῦτο: τὸ δὲ καὶ κατὰ τὸν ἱστορικὸν τὸν Πάπῃ ἀποδοῦναι τὴν ἀρχιερατικὴν ἐξουσίαν ἐπιβήσαντος, ὡς ἀναρρητοῦσθαι τοῦ Πάπῃ, καὶ τὰ τοῦτο ὁμοῦς: ἔκκεται.*

Caegio assentit Lazar. Andr. Boquilolus in disquisit. histor. de sacra Liturgia, ut observat Georg. Rhodig. de Liturg. Rom. Pontif. cap. 25. num. 7. quod non ita intelligendum esse monet, ut mitras dehinc gestare cessaverint, iis quippe semper usi sunt et etiam nunc utuntur, cum in sacris summo pontifici inserviunt, et quidem sericis ex concessione Pauli II. initio sui pontificatus, teste Gobel. Jersona seu Pio II. in Comment. lib. 2. num. 40. *Cardinalibus qui sacris induit vestibus, a praetis inferiorum ordinum, praeterquam loco non cognoscebantur, usum Mitrae sericeae Damasceni coloris, rubraeue capitis indunt.*

MITRA ROMANA, ejusdem nempe formae qua Cardinalium Charta Leonis IX. PP. in favorem Eberhardi Archiep. Trev. ann. 1049. *Quapropter omnibus ipsis laudantibus et respuentibus pro investitura ipsius Primatus, Romanae Mitrae caput vestrum insignimus, qua et vos et successores vestri in Ecclesiasticis officiis Romano more semper utamini, semperque vestesse Romanae sedis discipulos reminiscamini.*

MITRAE privilegium indultum a summis Pontificibus interdum aliis quam Episcopis, verbi gratia Abbatibus, de quorum mitra egimus in voce *Abbas mitrat*, praeterea Canonice Ecclesiarum Cathedralium. Anonymus Hasenrietanus in Gebhardo Episc. Eystetensi, de Clemente PP. *Qui eisdem Babergensibus hoc privilegium, ut in summis festivitibus, tum ministri altaris, tum etiam ceteri seniores Mitram haberent in capite, habentur in Bohemia Pta lib. 5. pag. 64. 65. Bullae Pontificum Urbani et Bonifacii, quibus facultas conceditur Canonice Pragense Ecclesiae, cum Archiepisc. celebranti in Subdiaconatus et Diaconatus officio adsunt, uti micris albis in Vita Abbatum S. Albani, pag. 52. Pictaviensis Archiepiscopus, Meus, inquit, Vicarius in Ecclesia B. Hilarii incedit mitrat in omnibus anni festivitibus, nec derogat Mitrae Episcopali dignitati. Vide Vitam S. Henrici Imperatoris cap. 18. et Bonifilium Constantium in Messana lib. 8. fol. 58. v.*

Mitras Canonice interdum nihil fuisse nisi eorum *almucia*, colligitur ex Georg. Christ. Reg. Mogunt. tom. 1. pag. 737. ubi de Conrado III. *Edito voluit Edicto ut pastor et plebanus Mitras sive almucia de asperiolis; altaris vero et beneficiati temporibus divinarum Mitras de pellibus agnibus nigris gestent.*

MITRATA BENEFICIA, Episcopatus, Abbatiae Gualvaneus de la Flamma apud Murator. tom. 12. col. 1009. *Illa (Johannes XXII. PP.) fuit in concedendis gratiis ultra modum benevolus; iste (Bene-*

dictus XII. PP.) fuit crudelissimus; retinuit enim 300 beneficia Mitrata cum baculis pastoralibus, et sic ecclesiarum non pastor, sed destructor fuit.

MITRAS omnibus clericis communes fuisse, docet synod. Tornac. ann. 1366. inter Stat. ejusd. eccl. pag. 51. art. 14: *Item intrantes vel exeuntes cancellum capita humiliter inclinent ad altare; et dum divina celebrantur, Mitras in capite non habeant.* Ubi capitis tegmen clericorum proprium intelligendum est.

MITRAS Monachis tribuit etiam liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 18. *Mitras laneas, quales Conversi formavimus, in opere tamen operarii, et itinerantibus in itinere concedimus.* Et cap. 40. ubi de Infirmis: *Cum in superpellicis ante infirmariam sedent, conceditur eis ad protegendum caput, capparones, vel Mitras laneas ferre.* [Regula reformatae Monast. Mellicens. ann. 1451. in chron. ejusd. Monast. pag. 360. *Item quilibet habeat unam Mitram de lana ad legendum caput tempore dormitionis, et etiam unum pannum lineum pro capite. Mitrella, eadem notione, ibid. pag. 413. In refectorio conventualiter constituti sicut et in aliis actibus conventualibus caputis habitus tecti, nisi necessitas vel convectio discopertionem exigit, solum existere, nudam Mitrellarum delationem, quantum commode fieri potest, congruus devitantes.] Ubi mitrae [et mitrellae] videntur appellari ejusmodi capitis tegmenta qua *capparones* vocant: quomodo haec vox videtur sumi in Jure Feudali Saxonum cap. 33. art. 5: *Antequam vasallus accedat ad dominum, gladium, cultellum, et calcaria, pileum, et Mitram deponat, chirothecam et cappas exuat, etc.**

MITRA viris etiam tribuitur. Albert. Argentin. ann. 1317: *Rex alloquens jocose hospitem suum, videns eum pulcrum habere Mitram in capite, sicut tunc moris erat, dixit Rex, se oportere Mitram eandem habere, et ipsam extraxit de capite illius.*

Quandonam vero ea uti abstinuerunt, innuit Anonymus Leob. in Chron. ad ann. 1336. apud Pez. tom. 1. Script. rer. Austr. col. 948: *Capucis etiam omnes inceperunt uti, tam rustici, Judei, pastores. Cessavit etiam tunc usus Mitrarum virilium, per quas inter laicos plures Christianus agnoscebatur a Judeo.*

MITRAM denique vocabant nostri capitis tegumentum, quod Imperatorum et Regum coronis substernitur. [Mitra, Vita, regalis corona, vel frontalibus seu amictum capillorum. Glossar. vet. ex Cod. reg. 7811.] Ceremoniale Rom. lib. 1. sect. 5. ubi corona Imperatoris describitur: *Differt forma coronae Imperialis ab aliis: nam ea sub se thiarum quandam habet in modum fere Episcopalis Mitrae, humiliorem tamen, magis apertam et minus acutam; estque ejus apertura a fronte, non ab aure.* [Gajetanus in Ord. Rom. ubi de coronat. Imper. apud Mabill. Mus. Ital. tom. 2. pag. 401: *Cumque lecta fuerit epistola, et graduale cantatum, Imperator procedit processionaliter ad altare, ubi summus Pontifex imponit ei Mitram clericalem in capite, ac super Mitram imperatorum diadema, dicens ut sequitur: Accipe signum gloriae, diadema regni, coronam imperii, in nomine Patris, etc.] Chronicon Ceccanense ann. 1209. de Ottone Imperat.: *Odo coronatus Imperator, vestitus Imperialibus vestimentis sacratiss, Mitratu et coronatus, iit cum D. Papa, etc. Mitram etiam Vratislao Bohemae Regi, quamvis laice**

personæ miti non consuevisset, in signum intimæ dilectionis misit Alexander II. PP. ut est in Epistolis Gregorii VII. PP. lib. 1. Epist. 38. [° Mitra, ductibus Boemiæ concessa a Romano pontifice sub annuo censu, cujus meminit Liber. cens. eccl. Rom. : Item in quodam thomado Lateranensi, inter cætera Spicicinius dux Boemiæ accepit licentiam a PP. Nicolao sibi portandi Mitram, et promisit se daturum omni anno centum libras argenti de terra sua sub nomine census.] Rogerio Siculorum Regi concessit Lucius II. PP. de quo ita Otto Frising. lib. 1. de Gest. Frider. c. 27. 28. Concordiam inter Siculum et Papam hujusmodi esse accepimus, Papa concessit Siculo virgam, et annulum, dalmaticam, et Mitram atque sandalia. Et Innocentius III. PP. Regi Aragoniæ, in Gestis ejusdem PP. pag. 185. Regalia insignia universa, mantum videlicet et colobium, sceptrum et pomum, coronam et Mitram ad opus tuum non minus pretiosa, quam speciosa fecimus præparari, et ea liberaliter tibi donavimus, insignum gratiæ specialis. Adde Odor. Rainaldum ann. 1204. n. 71. et tom. 5. Hist. Francor. pag. 878. Ita apud Hebræos, Pontifices præter cidarim mitram gestabant, ne caput cidaris lamina statim attingeret. Philo de Vita Mosis lib. 3. : *Μίτρα δὲ ἦν ἄνω, ἣν οἱ ἱερεῖς ἔφεραν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ὡς κίβητος.* Vide Seldenum de Succes. Hebr. lib. 2. cap. 7. De mitra pluscula congressit C. Paschalius de Corona lib. 4. cap. 20. 21.

° MITRA, Capitis tegmen militibus proprium. Stat. provinc. conc. Trevir. ann. 1310. tom. 2. Hist. Trevir. Joan. Nic. ab Hontheim pag. 45. col. 1. : *Presbyteri, canonici et clerici rugatas et scaccatas vestes gestantes, nec non Mitras, ut vulgariter dicimus, seu cutusas (i. cucullas) coram episcopis et ordinariis, ac etiam in ecclesiis in quibus ipsi beneficia obtinent, deferentes, venerabile clericale signum... deferre... vilipendunt, ut sic alterati in milites armatæ militiæ videantur.* [° Mitra Ferrea, in Notit. ann. 1329 apud Guden. Cod. Diplom. tom. 2. pag. 1365. Ruodlieb. fr. 1. vers. 25. :

In Mitra galano rullum gestat chalybiam,
Districtus gladio compto capulionis auro.

Occurrit ibidem fr. 5. vers. 45.

MITRA BAPTIZATORUM. Vide *Chrisma* in *Chrisma*.

MITRA GRECORUM, seu capitis amiculum. Guillelmus Apul. lib. 1. de Gest. Norman. :

... ibi quendam conspicientis
Mox virum Græco vestitum nomine Melum,
Exilis ignotam vestem, capilloque ligato
Insolitos Mitre miratur adæque rotatus.

Ita sane sunt Turcorum Turbani; Græcos vero ejusmodi caputum tegmenta gestasse, nescio an legatur.

MITRA, Capitegium, seu operculum, quo falconis caput et oculi teguntur, ne videat, apud Albertum Magnum lib. 23. de Animal. cap. 8. 4.

MITRATUS. Tu fuiti Mitratus pro falso, apud Bartol. ad Leg. Eum qui D. de Injur. Memoriale Petri de Paulo sub ann. 1333. de quibusdam maleficiis : *Ubi unus dicatorum Sacerdotum S. Bernæ Mitriatus fuit, et in eadem mitria ductus fuit una cum predictis aliis Clericis ligatus, etc.* Vide Julium Clarum in Sentent. pag. 328. Poeta Gallicus inferioris ævi, editus ann. 1590. in Carm. hoc titulo : *Epitheton contre deux faux tesmoins mitres :*

Nous faux tesmoins que vous voyez Mitres,
Par gens lettrés, qui ont bien vu les livres,

Pour nos mellais, qui sont enregistres
Sommes monstres et ainsi accoustres.
Sous le hazard d'en avoir quatre livres.

Adde Ludovicum d'Orléans in Expostulat. pag. 207.

° MITRA PAPYRACEA quibuscumque reis, maxime falsi crimine damnatis, in ignominiam imposita. Stat. Mantuæ lib. 1. cap. 50. ex Cod. reg. 4620. : *Falsum committens qualibet vice in falsitate deprehensus et condemnatus aliquo ex casibus supra scriptis, si præsens fuerit, mitretur cum Mitra papyri, in qua sit scriptum nomen et prænomen ipsius mitrati, et cognomen et agnomen, et causa qua sit mitratus, et per totam civitatem Mantuæ ducatur per loca publica dictæ civitatis, et demum cum dicta Mitra ad berlinam ponatur, in qua per totam diem resideat. Que quidem Mitra, postquam prædicta fuerint executionis mandata, in palatio communis Mantuæ appendatur ibidem ad perpetuam infamiam, notam et detestationem criminis perpetui permansura.* Stat. crimin. Comana cap. 12. ex Cod. reg. 4622. fol. 64. v. : *Si quis fecerit vel fabricaverit, seu fabricari vel fieri fecerit Cartam falsam, vel acta publica falsa... condemnentur pro prædicta vice in quadruplum contenti in tali instrumento... et ulterius quod Mitretur, et tribus diebus continuis sic Mitratus perducatur in publico. Lit. remiss. ann. 1383. in Reg. 124. Chartoph. reg. ch. 180. : *Il a esté imposé à Jehan Roche avoir esté en plusieurs assemblées à Sens... et y avoir sache, sa dague et dit certaines paroles de menaces de tuer et autres, tant à nos officiers comme à autres... sur quoy... nos reformateurs... condempnerent ledit suppliant à estre mis et tourné ou pillory audit Sens tenant en sa main une figure de dague et aiant sur sa teste une figure de Mitre ronde de papier, ou il auroit en script au dehors en effect ces paroles : Il menaça de tuer en l'assemblée en tenant sa dague, etc.* Aliæ ann. 1473. in Reg. 135. ch. 1159. Jehan le Bourrelhier prestre... print et voia ung encencier d'or du poids de six marcs quatre unces et dix-sept esterlins d'or... pour lesquelz cas il a esté condempné à estre eschélé et Mitré. Lib. rub. fol. parvo domus publ. Abbavil. ad ann. 1478. fol. 242. r. : *Belot Cantine pour avoir voulu atraire par manière de macrelage Jehannette fille Witare de Queux à soy en aler en la compagnie de ung nommé Franqueville, homme d'armes de la garnison de cette ville, soubz la charge de Mons. de Joyeuse, et à faire sa volente d'elle, fu condempné et a esté mené Mitré en ung benel par les carrefours et ses cheveux brulez au pillory, et ce fait bany.**

° Jus damnandi ad mitram, argumentum alte seu majoris justitiæ, ut colligitur ex Aresto ann. 1371. 14. Aug. Inter Arest. Tournet. lit. 1. pag. 976. quo pronuntiatur archiepiscopum Schonensem habere jus de lever escheles pour condamner à la Mitre et faire amende honorable, non seulement dedans sa court ou circuit d'icelle, mais aussi au dedans de tous endroits et environs de sa maison archiepiscopale.

MITRALE, Theca in qua reponitur mitra. Charta Joannis Archiep. Capuani ann. 1304. in Sanctuario Capuano : *Mitram unam cum smaltis... cum Mitrali in quo ponitur ipsa mitra* [Adde Gajetanum in Ord. Rom. apud Mabill. tom. 2. Mus. Ital. pag. 280.]

MITRALE, Liber sic inscriptus a Riccardo Episcopo Cremonensi compositus. Laudatur sæpe a Durando Mimatensi Episc. in Rationali divin. offic.

° MITRARE, Mitra ornare, apud Virgil. Grammat. pag. 80.

° MITRIDII INFIRMITAS. Miracula B. Humiliæ tom. 4. Mail pag. 406 : *Quædam mulier de Florentia... cum per tres hebdomades infirmitatem Mitridii pataretur tam periculosam, quod a multis medicis judicaretur moritura penitus. Ubi Hollandis : An semitertiana febris, hæpatoe Galeno dicta ? Ast in expanso quodam Italico folio de vita Sanctæ, dum summam enumerantur miracula, dicitur unus liberatus a malo convolvuli, vulgo Miserere, dicti. [° Vide Mitridii.]*

MITRULA. Fulcherius Carnot. lib. 8. Hist. Hierosol. cap. 60. *Basilicus autem (serpens) est ad semipedem longitudinis, albus quasi Mitrula, lineatus caput, etc.*

Hæc emendanda ex Solino cap. 27. quem exscripsit Fulcherius. *Serpens est (basiliscus) pæne ad semipedem longitudinis, alba quasi Mitrula lineatus caput. Ubi Mitrula est diminut. a Mitra. Maculam, pro Mitrula dixit Plinius. Vide Notas Salmassi ad laudatum Solini locum*

1. MITTA. Mensuræ salariæ et frumentariæ species, a Saxonico mitten, mensura. Monasticum Anglie. tom. 2. pag. 282. *Ego vero dedi dictis Canonicis... redditus 20. solidorum apud Stokes, et septem Mittas salis ad Wis. Infra : Exceptis 7. Mittis salis. 14. Mittæ salis, tom. 1. pag. 528. Mittæ brassi, pag. 136. Alia vide apud Spelmannum. Vide Mitche.*

2. MITTA. Moneta Flandrensium species, in Charta ann. 1180. apud Miræum tom. 2. pag. 1342. Vide supra Mita 2.

3. MITTA. Pars panis interior et mollior, Gall. *Mie*. Lit. remiss. ann. 1357. in Reg. 86. Chartoph. reg. ch. 59. *Mittam duodecim panum calidorum in vappis comedisse dicebatur memoratus Johannes.*

MITTARE. Litteræ Guidonis Comit. Nivern. inter Ordinat. Reg. Franc. tom. 3. pag. 119. : *Quotiens baillivum vel præpositum, aut aliud mandatum nostrum de Nivern. Mittaverimus, ipsos jurare faciemus, quod omnia præmissa per suum juramentum observent, etc.* Si mendum non est pro institutum vel ordinatum, hic Mittare ejusdem significacionis est atque infra Mittere 3.

MITTELA, Lana, vel pellicea chirotheca, Gall. *Mitaine*. Regula reformator. Monast. Mellicens. in Chron. ejusd. Monast. pag. 413. *Contra aeris inclementiam per hyemem concedantur duo pelticia, majus et minus, de pellibus ovinis cum calceamentis, caligis et Mittelis, scilicet aliisque necessariis. Vide Mitana.*

MITTENDARIUM, Palatium, qui in sacro Palatio militabant, et in provincias extraordinarie mittebantur a Principe, ut eorum mandata perferrent, cum Comitatus Palatini in ipso palatio subsisterent, ut docent Glossæ Basilic. in voce *παραινο*. Ut *παραινο* τὰς ἐπιτοχὰς ἀντιβουνο, *Μιτενδάρια*. Senator lib. 4. Epist. 47. *Erpeditos enim properare Mittendarios volumus, non migrare censemus.* Vide 1. 2. 5. 7. 8. 22. 23. Cod. Th. de Palat. (6. 30) et Pancirolium ad Notit. Imp. lib. 1. cap. 86.

MITTENTES, mendose pro Nutrices, in Ordinat. Philippi Augusti Spicileg. Acher. tom. 6. pag. 433. *Item Clerici non debent excommunicare eos qui vendunt blada, vel alias merces diebus Dominicis, vel eos qui vendunt Judæis, vel emunt ab illis... sed bene volunt quod Mittentes Judæorum excommunicent.* Vide in voce *Judei* ad lineam. Quæ quidem, etc.

1. MITTERE, Permittere. Paulus PP.

in Epistola ad Pipinum: *Et Mittat Deus ut semen vestrum usque in finem mundi fruatur, etc.*

2. **MITTERE**, Ponere. Lactantius de Mortib. persecutor. n. 2: *Per omnes provincias et civitates Ecclesiam fundamenta miserunt.* Ubi idem scriptor l. 4. Instit. cap. 20: *Discipuli vero per provincias dispersi fundamenta Ecclesie ubique posuerunt.* Ita usurpant passim Agrimensores, quorum locos indicavit Rigaltius. Capitul. Caroli C. tit. 16. cap. 5: *Quia multos dies in illius servitio Misit, i. posuit.* Fulbertus Carnot. Epist. 98: *Ego vero Miti causam hanc totam in manu ipsius.* Vita B. Torelli Puppiensis num. 15: *Quicumque poterit solus cum Mittere (in feretro) hic ad Ecclesiam suam ferat.* [Statuta Arelat. MSS. art. 82: *Quod nullus Mittat ignem in stipulis.*] *Mittere manum ad pecuniam alterius, Gall. Mettre la main sur l'argent d'autrui, in Legib. Henrici I. Regis Angl. cap. 13. Adde cap. 89.*

3. **MITTERE**, nude pro Tradere, in possessionem mittere, instituere, in Chartario Celsiniano a Mabill. Diplom. lib. 2. cap. 28. n. 8. laudato. *Et in hac elemosyna Mitto D. Ambradium Archiep. Lugdunensem, et D. Stephanum Arvernensem Episc. ut partem habeant, etc.* Ibidem: *Pro filio meo Willemo, quem monachum Mitto in eodem monasterio.* Iterum: *Et in ista elemosyna Mitto D. Stephano et D. Roberto Abbate, ut ipsi sint defensores mei.*

4. **MITTERE** IN POSSESSIONEM nomine ventris, est mittere in possessionem nomine ejus qui est in ventre: *ut cum mulier pregnans mittitur in possessionem nomine filii vel filie heredis, quem vel quam habet in utero et marito praemortuo.* Vocabul. Juris utriusque.

5. **MITTERE**, Instituire, introducere. Chron. S. Petri Vivi tom. 2. Spicileg. Acher. pag. 744: *Consuetudines pravas, injustas et malas, quas Galduinus in ea Miserat, et Rainardo Comiti sua inertia Mittere siverat, omnes ad nihilum ragna vi et potentia redegit.* (Mainardus.)

6. **MITTERE SE** in aliquo per convenientiam. De re aliqua pacisci, conventre. Charta ann. 1196. apud Murator. delle Antic. Estensi pag. 388: *Set cum dicta lis diu fuisset agitata coram predictis arbitris, predicti arbitri dixerunt partibus, quod Mitterent se in eis per convenientiam: quod partes fecerunt.*

7. **MITTERE**, Inducere, Gall. *Mettre*. Paulus Warnefrid. lib. 4. de Gestis Lang. cap. 23: *Ceperunt ovis uti, super quas equitantes tybrugos byrreos Mittabant.*

8. **MITTERE-MANUM**, Gall. *Mettre-main*. Dolia terebrare, *Mettre en perce*. Statuta Avenion. MSS.: *Ne tabernarii Mittant-manum antequam vocaverint bannerios.*

9. **MITTERE**, Contribuere, conferre. 10. Matild. comit. Nivern. ann. 1223. tom. 6. Ordin. reg. Franc. pag. 422. art. 15: *homo qui non habuit uxorem et est bachelarius, quamdiu in illo statu erit et hospicium tenebit, reddet annuatim quinque solidos de censa, et ad negotia communitatis Mittet, sicut et uxorati.* Vide supra Missiones.

11. **MITTERE SE** IN AMICOS, Arbitris rem definiendam committere. Scacar. S. Mich. ann. 1220. ex Cod. reg. 4653. A.: *Judicatum est quod Adam de Cornaio miles, postquam se Misit in amicos cum fratre suo, potest facere essoniam de via curie.* Aliud apud Cadom. ann. 1228. in Reg. S. Justi ex Cam. Comput. Paris.

fol. 22. v. col. 2: *Judicatum est quod secuti de combustionis domus, qui Miserunt se ad finem in amicos, faciant pergrinationes et alia abjudicata.*

12. **MITTERE ALICUI SUPRA**, Phrasis Gallica, *Mettre sus*, pro *Imputer, charger*, Culpam crimen alicui assignare. Tabul. S. Albini Andegav.: *Venit latro viarius ad aliquem de villanis et Mittit ei supra, quod olim vel sanguinem alicujus fudit, vel furtum fecit, etc.* Pluries ibi. (90) Hincmar. Remens. Annal. ad ann. 822: *Huifrido super quem Warengandus infidelitatem Miserat.* Idem ad ann. 863: *Duo quoque Nortmanni, qui nuper cum We-lando de navibus exierunt, infidelitatem super eum Miserunt, quorum unus secundum gentis sue morem cum eo negante armis coram rege contendens, illum in certamine interfecit.* Alio sensu *Mittere* super aliquem pro et injungere in Ad-nuntiatione D. Hludov. Reg. ann. 860. apud Confluentes art. 2: *Misimus hoc super episcopos et ceteros fideles nostros; ut illi hoc invenirent, qualiter nos ad hanc, quae diximus, exequenda, adunaremus.* *Mettre sus*, pro *Rétablis*, reparer, Reficere, reparare, in Charta ann. 1449. ex Chartul. Latinac. fol. 129: *Et par deus fous croit icelluy priore fait rediffier et Mettre sus, comme il est à présent.* Sensu opposito *Mettre sus*, pro *Rixas tollere*, controversiam sedare, in Stat. ann. 1470. tom. 5. Ordin. reg. Franc. pag. 359. art. 19: *Toutes rixes seront Mises sus, et sera bonne paix et amour entre les dessus dits.* (90) Lat. *Controversias Dimittere*, ut in chart. ann. 1312. apud Herrgott. Geneal. Habsburg. vol. 2. pag. 165. et passim.]

13. **MITTERE POST ALIQUEM**, Accessere, Gall. *Envoyer querir*. Acta M. Inquisit. Carcass. ann. 1308. fol. 21. v.: *Dicta Rainunda Misit post ipsum testem quod veniret ad domum suam.*

14. **MITTERE CURIAM**, Ab officio iudicis abstinere. Charta Guid. episc. Claramont. ann. 1281. in Reg. 73. Chartoph. reg. ch. 1: *Item si bajulus aliquem habentem causam in villa vult fovere, vel rianuteneri, vel eidem patrocinari, Mittat curiam sine suspitione.*

15. **MITTERE** IN DEPERDITUM, In pig-nus deponere, unde datum resarciatur. Charta Petri comit. Autiss. ann. 1139. in Reg. I. Chartoph. reg. ch. 1: *Castrum cum omnibus pertinentiis ejus domino regi et hereditibus ejus Mitto in deperditum, si has conventiones ei non tenerem.* Vide *Deperditum*.

16. **MITTERE** IN OPERA, Phrasis Gallica, *Mettre en œuvre*, Adhibere, uti. Chartul. S. Vandreg. tom. 1. pag. 84: *Præterea veteres essoullas de monasterio, que non poterunt Mitti in opera, etc.*

17. **MITTERE** IN PLACITUM, In jus vocare, citare. Charta Phil. Aug. ann. 1195. in Reg. 34. bis Chartoph. reg. part. 2. fol. 116. r. col. 1: *Si vero consanguinei Galchery eos super hoc Mittabant in posnam et placitum, etc.* Vide *Ponere* 4.

18. **MITTERE AD RATIONEM**, Eadem notione. Chartul. S. Steph. Drocens.: *Si ille, qui partem pedagii recipit, reddendi decem solidos in taxatis festivitibus, transgressus fuerit, ad rationem Mittetur; et si reddere noluerit infra quinque dies, anathemate plectetur.* Vide in Ratio 1.

19. **MITTIBILIS**, Legitimus, qui expendi potest. Charta ann. 1234. in Chartul. Raym. comit. Tolos. pag. 315: *Damus vobis in unoquoque anno, in festo omnium Sanctorum, septuaginta quinque solidos Tholosæ bonos et bene Mittibiles.* Vide supra *Mittibilis*.

MITTIO, pro *Missus*, occurrit apud Marculfum lib. 1. form. 28. et 24. Vide ibi Bignonium, [et *Mittium* supra.]

* **MITTRA**, [Mitra: « Accepto superpellicio, amictu et stola et pluviali, Mittra simplici et baculo pastorali. » (Chevalier, Visit. Episcop. Gratianop. p. 47.)]

† **MITULUS**, Turnebo Adversar. lib. 27. cap. 26. est id quod in ædificis extra prominet, aliudque sustinet, unde vocis origo.

† **MITUS**, La favola jecosa, in Glossar. Lat. Ital. Ms.

† **MIXA**, MIXALIS, pro *Missa, Missalis*. Chartul. Cassin.: *Ponemus ibidem intro de ecclesia duos libros Mixales, s. quinque paramentos de panno de Mixa, cum omnia armistium ipsorum.*

† **MIXARIUM**, Acta SS. tom. 5. Julii pag. 474. De S. Johanne Cassiano: *Deinde apposuit saltem frictum, olivas ternas, quibus post hæc superintulit canistrum habens cicer frictum,..... Mizaria bina, caricas singulas.*

† **MIXOLIDIUM**, Elychnium, lucerna, lumen. Epist. Benzon. episc. Albens. apud Ludewig. tom. 9. Reliq. Mss. pag. 822: *Domino Dionisio planatarum gaudenti Mixolidio, etc.* Vide *Myrus*.

† **MIXTA**, Cuius ex parentibus diversæ gentis nata. Concil. Mexican. ann. 1585. inter Hispan. tom. 4. pag. 351: *Quando Mixta aliqua femina in monasterium alicujus monasterii recipitur, pro elemosyna amplius quam alie non det.* Vide *Mestitus*.

† **MIXTARABES**, Vide *Mosarabes*.

† **MIXTARE**, Vide in *Mixtum* 1.

† **MIXTEOLUM**, Miscellum frumentum. Chartul. Floriac. fol. 217. v.: *Cum Petrus de Montignaco perciperet in decimis et terragiis nostris in parochia de Messeriis ratione majorie, vel alia ratione, ut dicebat, decimas et terragia equali, Mixteoli et altarum segatum, etc.* Vide *Mixtum* 2.

† **MIXTERIUM**, Mensuræ annonariæ species. Lit. remiss. ann. 1385. in Reg. 128. Chartoph. reg. ch. 188: *Qui (agricola) cum dicta pediceca composuit ad tria Mixteria bladi et tres parvos florenos auri.* Vide supra *Mitarium*.

† **MIXTIM**, pro *Mistim*. Vetus Ceremoniale MS. B. M. Deaurate Tolos.: *Et post omnes similiter tendunt ad mensam tam monachi quam seculares; sed qui sunt honorabiliores debent esse primi Mitrim cum monachis.*

† **MIXTOLIUM**, MIXTOLIUM. Vide *Mixtum* 2.

† **MIXTIONARE**, Miscere, Gall. *Mixtionner*. Charta ann. 1484. apud Baluz. tom. 2. Histor. Arvern. pag. 234: *Quod ad dictam venditionem terre de Livradois faciendum per dolum et fraudem dicto contractui causam dantibus vinum Mixtionatum sibi bibere faciendo, et in ejus vino rubeo vinum album loco aque ponendo inductus fuerat.*

† **MIXTIS**, pro *Mixtus*, in Charta ann. 1399. ex schedis Pr. de Mazaugues: *De actionibus..... realibus, et personalibus seu Mixtibus, etc.*

† **MIXTONES**, Petrus Boerius ex Abbate S. Aniani Tomeriarum Episcopus Urbevetaus, in primo Comment. in Regula cap. 88: *Apud nos quibusdam Monasteriis sunt quidam panes, qui Mixtones seu Mixtoni vocantur: sic forte dicti, quia ex mixtura frumenti et hordei vel siliginis fiunt et sunt ita modici panes, quod quatuor aut quinque sunt necessarii uni fratri per diem. Et quia quarta pars annonæ debet dari fratri præstanti, dicitur hic,*

quod frater Lector Mixtum accipiat, id est, unum panem, Modicum vocatum sive Mixtonum; vel ab hoc Mixto sunt verius appellati Mixtones.

1. MIXTUM, Latinis Scriptoribus sumitur pro vino mixto, cui opponitur merum. Gloss. Græc. Lat.: *Κόζα, Temperatum, Mixtum, Κοζα, Mixtum*. Martialis lib. 3. Epigr. 56:

Cum potorem Mixtum, vendidit ille merum.

Ps. 74. vers. 9: *Vini meri plenus Mixto*. Novatus Catholicus Homil. ad Fratres: *Infinium putant esse, quod alius non potest facere, et arbitrat quod ipse solus hoc potest facere, aut forte nec bibit, nec ipsam aquam Mixtam*. S. Eulogius lib. 2. Memor. Sanct. cap. 10. de Georgio quodam Monacho: *Merum aqua tandu temperabat, usque dum color inficeretur, sapor abesset, insipidus namque illi gustus (ita referebat) nec bibere nimium, nec tenuari convivam patitur*. Charta Caroli Calvi pro Monast. S. Mariæ Suesion. ann. 858: *Vini modii 200, et mellis modii 10, ad dandas omni tempore regulares eminas, et in solemnitatibus Mixtas purasque potiones propinandas*. Potioni mixta Monachice opponitur pura, apud Ratpertum de Casibus S. Galli cap. 16. pag. 104: *Hic cum circa Subdecanum Ruodpertum mensuram puræ potionis suæ coram se habentem considisset, ut domi solitus erat, statim bibere volens, eam manu sumpsit, et impiger hausit, etc.* Vide Regulam Magistri cap. 23. 27. 77. et Ordinem conservationis Monachice cap. 11. ubi Mixtum pro ipsa potione mixta sumitur. Hinc

MISCERE, Vinum et aquam in scyphum infundere, bibere, in eodem Ordine convers. Monast. d. cap. Egutio: *Miscere dictum est pro ministrare et propinare*. Theodemarus in Epist. ad Carolum Mag.: *Aliis diebus, prandentibus Fratribus, quoniam vinum nobis abundat, singulas phialas Miscere facimus, in summis quoque festivitibus, ... jam bis ad prandium Miscere facimus*. Capitula Monachorum ad Augiam directorum cap. 7: *Ut autem signum Cellararius ad potum pulsaverit benedicendum, statim octo vel decem surgunt juvenes absque ulla tarditate ad Miscendum Fratres*. Capitula Monachorum S. Galli ann. 817. cap. 18: *Ut quatuor Fratres juniores, deputentur ad Miscendum, qui tamen reficiantur cum cæteris*. [Fortunatus in Vita S. Radegundis num. 4. sæc. 1. Bened. pag. 320: *Virorum capita diluens, ministerium faciens, quos ante levari, eisdem sua manu Miscerat, ut fessos de sudore sumpta potio recrearet*. Alcuinus in Vita S. Willibrordi Episc. n. 17. sæc. 3. Bened. part. 1. pag. 612: *Mandavit specialem suam flaskonem sumere, ac pauperibus Miscere Christi*. Adde Vitam sancti Ansharii Episc. sæc. 4. part. 2. pag. 108. cap. 35. et Vitam S. Guidonis sæc. 6. part. 1. pag. 513.] etc. Hinc

MIXTUM, quævis potio. Kero Monachus: *Mixtum, merod, sc. poculum*. Vita S. Desiderii Episc. Cadurcensis cap. 10: *Subito rubore perfusus, mixtum aquæ potere cepit, anxie ac vehementer satagere: quem Episcopus cernens nimis anxie palpitare, festinanter vinum servis suis afferre mandavit, allato igitur vino, nullatenus homo ori suo applicare permisit, sed longe repellens guttam aquæ clamare cepit, cumque aqua fuisset allata, cyathum præcipiens deglutivit*.

Unde Messé, ut videtur, potus seu cerevisiæ species. Jura castellani Camerac. ex Cod. reg. 8428 3. fol. 217. r:

Item le Chastellain doit avoir des cambiers pour donner congé de brasser, et aussi de ceuls qui font le Messé, toutes fois qu'il brassent, un sextier et xij deniers Cambresis. Vide supra *Mecium*.

At quid Mixtum significet in Regulis Monasticis, ambigunt viri docti. Regula S. Benedicti cap. 38: *Frater autem hebdomadarius accipiat Mixtum, priusquam incipiat legere, propter communionem sanctam, et ne forte grave sit ei jejunium sustinere*. Ubi S. Hildegardis ait Mixtum, esse panem vino intinctum. Boherius in eadem Regulam cap. 38. scribit Italis Mixtum, significasse jentaculum, seu quod nos vulgo le *Depiner* appellamus. [Ea notione Mixtum occurrit in Constitut. Sororum Penitent. S. M. Magdal. apud R. Duellum tom. 1. Miscell. pag. 170. Nec tunc servant quæ Mixtum sumant; hoc est in Adventu, Quadragesima, aliisque jejunii ab Ecclesia indictis.] Certe vini certam mensuram et panis certam quantitatem ipsa appellari docet Bernardus Monachus in Consuetudinibus Cluniacensibus MSS. ex Bibl. Sangermanensi cap. 7: *Est autem consuetudo quatenus reindutis panis afferatur scyphus plenus vino, et dimidia libra panis, dicente Priore post verberationem. Modo date et Mixtum*. Et cap. 32: *Et sicut alio tempore mos est, cum infantibus sumant de pane et vino Mixtum. Liber Usuum Ordinis Cisterciensis cap. 73. Mensura Mixti sit quarta pars libræ panis, et tertia pars hemine vini, quod firmat etiam Beldus cap. 119: Statutum est in quibusdam Ecclesiis, et ubique terrarum sic debet fieri, ut illo die (quo Communioni seu Eucharistia datur) panis et vinum in Ecclesia habeatur, et cum homines communicaverint, detur statim unicuique panisbuccæ priusquam recedant, et paululum vini, ne forte quippiam de Sacramento in ore remanserit, quod expuendo facile emitti queat. Possent enim facile contingere, si non statim comederetur. Quæ sane laudata consuetudo omnibus probatur, sumpsitque originem ex institutione B. Benedicti; instituit namque vir sanctissimus ob eandem causam, ut illi qui aliis Fratribus debent in prandio post Communionem ministrare, aliquid prius comederent. Atque hoc quidem prandium Mixtum appellari solet. Ita etiam mixtum interpretatur Smaragdus, Chrodegangus Metensis in Regula Canoniorum Metensium cap. 21: *Et Lector et Cellerarius, et Portarius vel Septimanarius, vel qui ministrant quando Episcopus cum Clero in refectorio reficit, antequam Fratres in refectorium veniant, Mixtum de pane et potu accipiant, ut grave eis non sit jejunium sustinere, interim quod Clerus reficit*. Liber Ordinis S. Victoris Parisiens. cap. 12: *Eos qui post Capitulum Mixtum accipiunt, aut qui profecturi quoquam ante Conventum cibum sumant, etc.* Et cap. 48. de Lectore mense: *Ipse autem debet ab Armario querere, quid et ubi legere debeat Mixtum, si voluerit, accipiat*. Capitula Monachorum ad Augiam directorum, cap. 5. Edit. Baiuziana: *Lector vero post Sæctam, antequam accedat ad legendum, accipiat Mixtum supra: accipiant super constitutam annonam Mixtum, ut non sit eis grave jejunium, dum ministrant*. Neque aliter Consuetudines Floriacenses: *Post Tertiam Mixtum pueri accipiunt, et debent habere a Cellerario caseum*. Consuetudines Eveshavensis Monasterii in Anglia: *Quandocumque est potus post Nonam, percipiet Refectorarius duas justas de Cellario, et ad Mixtum unam*. Ibi-*

dem *Qui ad superiorem mensam sederit, ut Custos ordinis sederit, duplum (panem monachilem percipiet) qui missam majorem celebraverit, duos: Lector vero et servitores unum ad Mixtum*. Eadmerus de S. Anselmi similitudinibus cap. 46: *Datur Mixtum interea cibi, donec conveniant omnes qui cum eo erunt cœnaturi, etc.* Leo Ost. lib. 1. cap. 14: *Pondus quoque libræ panis et mensuram vini, sed et calicis mensuram, quam in Mixto servitores accipere debent, ... transmittit*. Atque ita passim mixtum usurpant Usus antiqui Cistercienses d. cap. 73. 75. 82. 84. 90. 91. 108. 109. 112. 114. et Statuta Ord. Premonstrat. dist. 1. cap. 7. 17. 19. [Vide Glossar. med. Græcic. voce *Εξαρων*, col. 445 et App. pag. 75.]

Ex quibus omnibus vix dubitare licet quin Mixtum apud Monachos idem fuerit quod jentaculum, ex pane scilicet et modico vino constans: quod aliis iterum monumentis firmari potest. Hillemarus in Comment. ad Regulam S. Benedicti, quod sub Ludovico Pio edidit, ad cap. 38: *Mixtum enim intelligitur panis et vinum, sicut superius dixit, singulos biberes et panem*. Cui consona sunt quæ Bernardus Mon. in Ord. Cluniac. part. 1. cap. 74. scribit: *Perlatum est aliquando R. P. D. Henrico sedenti in Capitulo, quod mense Lector, Hebdomadarii etiam coquina, et Cellerarius, Custosque ecclesiæ qui consuetudinaliter post majorem Missam Mixtum accipere solent, mensuræ panis et vini olim a B. Benedicto, statuta, alia quedam epularum munuscula, a Decanis horas canonicas, professionis causa, in prandendo præventibus, sibi largita intermiscerent; quæ res non modo ei irrationabilis visa est, verum etiam contra Constitutionem Regule prædicti Patris Benedicti usurpata, in qua præcipitur singulos biberes tantum et panem hebdomadarius coquina atque lectori dari super statutam annonam; unde generali definitione sancivit nihil penitus aliud, quam quod Regula præcipit, in Mixto esse sumendum. Quæ vero fuerit panis et vini mensura in hoc jentaculo assignata docet S. Wilhelmus lib. 1. Constitut. Hirsaug. cap. 97: *Ad Mixtum non accipiunt, nisi quod S. Benedictus præcipit, quartam partem panis absque libra sua, et de vino (s. milliter quartam partem mensuræ solitæ)*. Adde lib. Usuum Ord. Cisterc. cap. 73. supra laudato.*

MIXTARE, Mixtum sumere, quod nostri dicunt *dejejunare*. Statuta Ordinis de Sempringham: *Debitati plurimum nostrorum gratia misericordie concedentes, Canonicos permittimus Mixtare quousque 30. annos ætatis compleverint: in majori vero ætate id fieri omnino prohibemus, nisi ordinare in Capitulo, petita misericordia, alicujus infirmitati a Priore ad tempus condescendatur, ... Mixtum sumentibus panis et cervisia detur, et nihil melius, nisi forte necessitate cogente alicui misericordia impendatur ad tempus*. Adolescentiores quibus diebus jejuniorum Mixtum sumere conceditur, semper ante Tertiam in æstate, ante Sæctam in hieme illud sumant, ... mensura Mixti sit quarta pars libræ panis, et tertia pars emine potus, ... et sciendum quod a capite jejunii usque ad Pascha, exceptis dominicis diebus, et 3. diebus Rogationum, et 4. Temporum, et vigilia Domini et Sanctorum, Mixtum non sumitur, nec pulsatur.

MIXTUM. Charta Caroli Calvi ann. 23. Ind. 10. ex Tabulario S. Dionysii n. 31:

Ipsi quoque Fratres oblationes pro nobis Domino offerant, et de vino, quod in vineis predictae villae natum fuerit, decem modia in Sacrario Fratres mittant, quod Mixtum fiat vino in sacrificio deputato, quatenus et donariis voti nostri etiam sacrosancto sacrario portio deesse non debeat. Occurrunt eadem verba in alia Charta ejusdem Caroli ejusdem anni pro Ruollo: sed quid hoc loco mirtum sonet, non omnino constat. [Videtur pro vino usurpandum, quomodo mistum aliquando sumi supra observavimus: de vino quippe ad sacrificium Missae deputato ibi loqui Carolum Calvum opinor.]

2. **MIXTUM, MIXTOLIUM, MIXTURA**, etc. Miscellum frumentum, nostris *Bled méteil*. Tabularium Fossatense: *Valent quolibet anno 6. modios grani... medietatem Mixti, et aliam medietatem ordeis.* Alibi mixtura dicitur. *Mista annona*, non semel in Tabulario S. Remigii ubi interdum etiam mixtura. Occurrit etiam in Tabulario Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 56. [*Bled Moitangé*, in Charta ann. 1336. ex Tabular. Commercial: *Il nous doit payer et rendre audit jour en nostre dit chastel un septier de bled Moitangé.*]

MIXTURA, Mixtura, in Consuet. Arvern. cap. 31. art. 23. 29. nostris *Méteil*. Gloss. Græc. Lat.: *Mixt: χρυσάτων, ἢ ὀδῶν; ὀδῶν, Mixtura*. Tabularium Bellilocense in Lemovicibus Ch. 95: *Mixturam vero quam debent Rustici per censum, hoc sunt de quarteria 2. sextaria de avena, 3. eminas, et quartum ex hordeo aut annona. Si vero Mixturam simul recipere noluerint, reddant cui addant cumula et non cataata; de ordeo vero eminam cumulam, aut de annona rasam.* Tabular. Dalonensis Abbatiae fol. 63: *Ad censum 7. sextariorum et unius eminae Mixturae.* Uitur Rigordus ann. 1195. *Daharii vini et Mixturae plebis de Aplona*, in Charta Italica ann. 1327.

MIXTURA a mixto seu miscello frumento, Gall. *Méteil*, distinguendam omnino arbitror: hoc enim ex frumento et secali hyberno constat, illa ex frumento, vel interdum siligine, hordeo et avena. Acta S. Yvonis MSS.: *Erat autem panis ejus grossus, siligine videlicet, avenae, hordei furfuris, vel Mixturae. Panis variae annone*, in Charta ann. 1066. apud Miræum tom. 1. pag. 66. Vide *Mescalita*.

† **MIXTURA**, Idem quod *Mixtura*. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerm. fol. 85: *Habet ibi farinarias 11. unde exeunt in censu de annona mod. cxx. de frumento mod. xl. de Mixtura lxxx.* Charta ann. 1364. e Tabular. Eccl. Massil.: *Et pro Mixtura dictae elemosynae faciende 75. eminae annone.*

† **MIXTOLIUM**, Idem quod *Mixtum*. Tabular. S. Clodoaldi: *Dixerunt etiam quod x. sextarios Mistoli sui et x. sextarios avenae injuste detinebat.*

† **MISTOLIUM**, Charta ann. 1222. in Tabul. Pontisar.: *Radulphus presbyter de Argextolio contulit presbytero ecclesiae de Villanis sextarium Mistoli.*

† **MIXTILLUM**, in Charta ann. 1212. in Tabular. S. Vincentii Cenoman.: *Monachi vero pro his omnibus tenentur dare eidem Philippo in primo anno VII. modios bladi, scilicet XXI. sextarios de tritico, totidem de Mixtillio, totidem de hordeo, totidemque de avena. Mestellum*, in Charta ann. 1211. in Tabular. Monast. Hederæ fol. 49.

MIXTOLIUM, in Charta ann. 1226. in

Probat. Hist. Monmorenciacæ pag. 402.

MIXTOLIUM Magnum Pastorale Ecclesiae Parisiensis ann. 1220. pag. 134: *Titulo pignoris obligaverunt... unum modium bladi, medietatem Mixtoli competentis, et medietatem avenae. Bladum Mixtolum*, in alia ann. 1250. in Probat. Hist. Drocens.

MESTILO, ex Gallico *Mestil*. Monasticum Angl. tom. 1. pag. 504: *Et nonam gerbam frumenti, Mestilonis, siliginis, et omnis generis bladi, etc.* Vetus Charta in Hist. Monmorenciacæ pag. 86: *Habent etiam predicti Fratres in molendino de Stagno sex annone modios, tres de mausturange, et tres de Mestil.*

† **MESTILLIO**, Charta ann. 1260. in Chartular. S. Vandreg. tom. 2. pag. 157: *Sex minas bladi annui redditus scilicet Mastillonis boni et sufficientis. Mestilo*, in eodem Chartular. pag. 1463.

8. **MIXTUM**, Liber, ni fallo, Ecclesiasticus. Hist. Abbatiae Condomensis pag. 507: *Scriptis manu propria libros Ecclesiasticos, videlicet duo Missalia, duos Graduales sive Jornaria, duo Prosaria, et unum Mixtum. scilicet ex aliis.* [Vide *Missale mixtum* in *Missae* 2.]

† **MIXTUM**, *Supertunica de Mixto*, f. quia vari coloris, vel diversi panni. Testamentum ann. 1326. apud Madocæ Formul. Anglic. pag. 426: *Item volo quod colloium et capicum meum de Mixto vendatur... Item lego Waltero filio meo unum supertunicam de Mixto.*

5. **MIXTUM IMPERIUM**, Justitia media. Vide *Imperium*.

6. **MIXTUM ORDINARIUM, EXTRAORDINARIUM**, Jumentorum vel plaustrorum praestatio per viam directam aut transversam, idem proinde quod *Angaria* et *Parangaria*. Vide in his vocibus. Charta ann. 1354. in Reg. Cam. Comput. Paris. sign. Vienne fol. 56. v°: *Sint de cetero liberi et immunes... a quacumque exactione... angarica, parangaria seu Mixto ordinario, extraordinario, etc.*

† **MIXTURA**, Vide *Mixtum* 2.

MIXTUS, Vide *Foras mixtos* et *Mixtura*. **MIXTO** sacrificio communicare, [Panem Eucharisticum, in sanguine intinctum sumere.] Vide *Eucharistia*.

MIXUS, Ellychnium lucernae. Vide *Myra*.

MIZELA, Arboris species, apud Petr. Crescentium lib. 1. de Agricult. cap. 7.

† **MIZELUM**, f. ut *Camisale*. Vide *Imizilum*.

† **MIZMAL**, *Arabice, Fistula*, quae vulgariter zamara dicitur, idem minuta alcahi, i. fistula pastoris. Glossar. medic. Ms. Simon. Januens. ex Cod. reg. 6869.

MIZZULA, Vetus Charta apud Ughellum tom. 8. pag. 360: *Item hebdomadarii, videlicet Sacerdos, Diaconus, et Subdiaconus, qualibet die hebdomadae eorum habere debet ab Episcopo panes 4. et Mizzulam unam de vino omni tempore.* Ex Italico *Misura*, mensura.

† **MNA** habet libram unam et semunciam, qui sunt solidi 75. Mna duas libras et semis appendit. Papias.

† **MNASITERNA**, Urna aquae, id est, urceus. Idem Papias.

† **MNEMOSYNUM**, Monumentum. Acta S. Leonis III. PP. tom. 2. Junii pag. 588: *Isthaec Mnemosyni loco... sindone elegante involvi plumbeoque sigillo obsequari curavimus.* Usus est etiam Catullus Carm. 12. 13.

Verum est ἀννημόσυνον μοι σόδαλις.

† **MOA**, a Gallico *Mous*, Foeda labrorum projectio, oris depravatio. Lit. remiss. ann. 1804. in Reg. 82. Chartoph. reg. ch. 801: *Eidem bailivo faciendo sibi Moam, Gallice la Moe, in derisionem ipsum, etc.*

† **MOABITA**, Sarracenus, Maurus. Chron. Malleacense tom. 3. Concil. Hispan. pag. 334: *Fuit bellum in Hispania inter Ildephonsum et Reges plures et Aucastas et contra innumerabiles Moabitas.* Epist. Callisti II. PP. ibid.: *Irruentibus Mauris seu Moabitis, et Metropolis dignitas imminuta et parochiarum termini sunt confusi.*

* **MOABITINI**. [Moneta Hispanica: « Petrus Pamplonenensis episcopus, volens proficisci Hierosolimam ccc. Moabitanos comisit B. Conchensi abbati. » (Cart. Conchar. Ruthen. p. 328. ann. 1120).]

† **MOAGIUM**, Pensitatio, quam a vassallis exigit dominus pro frumenti molitura in molendinis suis. Charta Barthol. episc. Laudun. ann. 1143. ex Chartul. S. Vinc. Laudun. ch. 49: *Hujus concessionis testes sunt... illi quoque qui Moagium ex inde (molendinis scilicet) singulis annis persolvebant; sed et ipsi molendinarii.* Vide *Molta* 2.

† **MOBILE**, Idem quod *Mobilis*, Gall. *Biens meubles, mobilières*. Formulæ vett. Andegavens. apud Mabill. tom. 4. Analect. pag. 251: *Et exinde perdidit et pecunia sua, et Mobeles suo.* Quid vero hac voce denotetur indicat sequens formula: *Vel res suas, aurum, argentum, species vestimentum, fabricaturas suas, vasa aurea, vel reliquas res quamplures.* Vide *Marculfum* lib. 1. Form. 88. et 34. Charta ann. 1196. apud Lobinell. tom. 2. Hist. Britan. pag. 184: *Sepulture mee tam de Mobili meo quam de terre mee redditibus necessaria jussi per omnia preparari.* Bulla Nicolai PP. in Tabular. Centul.: *Devotionis vestrae precibus inclinati ut possessiones et alia bona Mobilia et immobilia quae personas liberae fratrum vestrorum ad monasterium vestrum, mundi relicta vanitate convolutum, et professionem facientium in eodem, si remanissent in saeculo jure successionis vel quocumque alio justo titulo contingissent, et ipsi potuissent aliis libera elargiri (feudalibus dumtaxat exceptis) petere, reciperent, ac retinere libere valentia.* Caffari Annal. Genuens. ad ann. 1162. apud Murator. tom. 6. col. 278: *Ad pedes domini Imperatoris inermes venerunt, et personas et civitatem, et Mobilia et immobile quae habebant, sine ullo tenore in potestate Imperatoris posuerunt.*

† Alias nostris *Meules, Mobles, Moebles* et *Moblie*. Charta Ferr. cucus Lothar. ann. 1236. in Chartul. Campan.: *Vaisseau où on met vin, et tout arsement d'or et d'argent, seront prisé chascuns avec les autres Meubles.* Alia ann. 1270. ex Chartul. Valcel. sign. E. ch. 60: *Leurs biens tous Meules et yretages.* Rarsum alia ann. 1272. in Chartul. eccl. Lingon. fol. 29. r°: *Obligons touz nos biens Mobles et non Mobles, etc.* Denique alia ann. 1296. in Chartul. 23. Corb.: *Ly abbés et ly convents auront la justice de Moebles, des cateux, etc.* Hinc *Contract mobiliaire* appellatur, *Contractus* de rebus mobilibus, in Lit. remiss. ann. 1427. ex Reg. 178. Chartoph. reg. ch. 664. Unde *Desmeuble*, pro *Supellectili domestica* vel alia qualibet re privatus. Lit. remiss. ann. 1450. in Reg. 180. ch. 158: *Le suppliant qui estoit fort Desmeuble à l'édifice de sa maison, et n'avoit de long temps gueres peu prouffiter en son fait de mar-*

chandise... se trouva tres poure et indigent. Meublage vero, Præbitio, suppedatio. vulgo Fourniture, provision Charta Caroli V. ann. 1374. in Reg. 153. ch. 478: Donnons et octroions ledit office de sergenterie de Meublage desdites forges en Bray, etc. Charta ann. 1310. in Reg. 45. ch. 135: Item pour les esloiz dou Meublage de la prévosté de Gaillefontaines, etc. Vide Mobilitas.

1. **MOBILIA**, lra. Res mobiles. Occurrit apud Ottonem Morenam in Hist. Rerum Laudensium pag. 10. 14. 18. 24. 28. Rolandinum in Summa Notariæ cap. 8. [et Petrum Azarium in Chron. ad ann. 1361. tom. 16. Murator. col. 397.]

* 2. **MOBILIA**, Supellex, domesticum instrumentum familiæ, Ital. Mobilia, Gall. Meuble. Stat. Cons. Jan. an. 1143. inter Mon. Hist. Patr. Taur. tom. II. col. 250: Si receperimus hominem in habitaculo hujus civitatis faciemus eum iurare ut in perpetuum sit habitator huius civitatis, et quod veniat lanuam ad habitandum cum uxore et filiis, qui secum steterint in familia si habuerit et cum mobilibus. [Fr.]

† **MOBILITAS**, de servis et ancillis dicitur, qui prædium rusticum excolunt. Charta ann. 942. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 479: Ego igitur Engelbertus... dono prædicto loco, Cluniaco scilicet monasterio... manus indominicatus qui est in villa Flaviaco cum omnibus suis appendenciis, vineis, campis... cultis et incultis... cum sua Mobilitate, servis videlicet et ancillis.

° Inter res mobiles recensentur servi glebæ adscripti. Lit. remiss. ann. 1353. in Reg. 82. ch. 2: Cum præfati habitatores de Aquilleo sint homines sui de corpore et manu mortua et Mobile suum proprium, etc.

† **MOBILE**, Eadem notione, in Charta ann. 884. apud Murator. delle Antic. Estensi pag. 211: Cum curtis, hortis, terris... Mobile seu se Mobile, seu qui se moventibus sint servis et ancillis, etc.

† **MOCIA**, Cerevisia. Vide Mana.

° **MOCADUS**, MOCARUS, a Gall. Mouché, Emunctus. Dicitur de candelæ semiustæ reliquo, Ital. Mocolo. Comput. ann. 1362. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 243. col. 2: Item pro vij. brandonibus... propter Rogationes, ponderantibus xlij. libras, computatis pro libra iij. grossis et medio, et deducta cera aliorum brandonum Mocatorum, etc. Torcha mocada, in Comput. ann. 1399. ibid. tom. 3. pag. 153. col. 1. Instr. ann. 1459. ibid. pag. 297. col. 1: Item volo et ordino quod dicti cerei sint de cera alias accensa sive Mocada, quæ minori pretio venditur et diutius durat. Vide Muscatoria.

° **MOCUS**, Mercurii nomenclatura a quodam monte in diocesi Lingonensi ubi Mercurius colebatur, ex vet. Inscrip. inter Collect. var. script. D. Le Beuf tom. 2. pag. 279: IN H. D. D. DEO. MERCUR. MOCCO L. MASCL. MASCULUS ET SEDATIA BLANDULA MATER I. EX VOTO.

° Hinc Moco, forte pro Mote, Collis, in Charta ann. 1312. ex Reg. 48. Char. top. reg. ch. 222: Item dou sixte que il aquistrent de madame Johanne Barabyns, que elle avoit eu des Mocas qui sont audit Pierres Aymer, assises à Manse. Vide infra Mota I.

† **MOCIA**, Vestis ornamentum: quodnam sit docent Litteræ Caroli V. Reg. Franc. ann. 1367. de forma vestium pro Monspellens. Item quod nullus vir vel mulier audeat portare in Mochis vel pendentibus manicarum aliquam pellem vel

foderaturam erminorum, vel alterius pelis, vel panni cirici reversatur. Infra: Item quod non audeant portare Mochas vel manicas pendentes latiores trium digitorum, etc.

° **MOCINOMILON**, Cassio Felici. Manualis mola, qua teruntur medicinalia. Glossar. medic. Ms. Simon. Januens. ex Cod. reg. 6859.

† **MOCIMA**, Scrofa, Belgis. Mochs, Gall. Truis. Charta apud Ludewig. tom. 7. Reliq. MSS. pag. 473: Et jussit ut singulis annis post obitum suorum utriusque anniversario die dentur servitio fratrum v. Mocims, II. porcine, II. ovine (I. ovine) IIII. duce, (I. auce) X. galline, et duo porcelli, etc.

° **MOCINAGIUM**, pro Macinagium, ni fallor, Jus torcularium, quod scilicet domino pensatur pro visis prelo supponendis, idem quod Pressoragium. Charta ann. 1243. ex Chartul. eccl. colleg. de Castel. super Indriam: Noveritis quod in presentia nostra constitutus Barthelot Polinus miles omne Mocinagium suum, quod habebat in vineis, de cæssivo suo moventibus, in castellania de Castellione, ecclesie nostre dedit. Vide supra Macina 2.

† **MOCIA**, f. Avis species, Gall. Mouchet, Hisp. Mochete. Acta B. Bartholomæi Eremitæ tom. 4. Junii pag. 335: Ad approbandam vero sive corroborandam rudis adhuc anachorite parsimoniam, ad ministrandum ei Dominus Mociam deputavit, quæ singulis diebus Quadragesime primi anni pisciculum... ad refectorem detulit.

° **MOCULUS**, Ugatio: Cassidilis, vel cassidile, dicitur sacculum, pera, sarcipium, flicium, marsupium, Moccus, loculus, crumena.

† **MOCUM**, Simile est fribæ, legumen est. Papias MS.

† **MODAGIUM**, Vide in Modatio.

° **MODAMEN**, MODANUM, Modus, exemplar: nostris Modèle. Statuta Montis Regal. pag. 270: Et etiam teneatur quilibet venditor solarum, habere solas ad Modamen Communis quod est signatum in lapide cisterne. Et quicunque venderit, seu penes se habuerit solas venales in minori Modano seu modanis Communis, signato vel signatis in lapide prædicto, etc. Occurrit rursus Modanum infra.

° **MODEKINUS**, Modius, mensura frumentaria. Chartul. Mont. S. Mart. part. 4. fol. 96. r: Ernoul de Erweteghiem trois Modekins de blet et quatre capons de se mesure à Erweteghiem. Vide supra Mitadencus.

° **MODELA**, Modus, unde nostri Modèle, pro exemplari. Fulbertus Carnotensis in Carminib. pag. 182:

Est tamen observanda diuturna Modela diæta.
Libra cibi solidi, simplex emina Falerni.

Ubi quidam reponunt medela.

° **MODELLUM**, Graus tractoriæ species. Tract. Ms. de Re milit. et mach. bellic. cap. 76: Hancracium sive Modellum duplicatum alias grossum quatuor rotellarum, habens varochium cum perticis volgentibus ac trahentibus funem sive canapem cum colona altius levata, est apprime utile ad opus lignamina, lapides, saxa et omnia alia necessaria causa casamentis edificandi. Quod ex trabibus compingebatur, sic nuncupatum: nam

° 1. **MODELLUS**, Trabs, in eodem Tract. cap. 185: Machina ista cum ariete intus, proprium ejus nomen est testudo... Ista machina est composita lignaribus

trabunculis et Modellis et aliquando intingitur corio bubalino.

† 2. **MODELLUS**, Lagena, Gall. Bou-taille, vel quodvis aliud vas in quod vinum infunditur. Usus et Consuet. Monast. S. Germani Paris. inter Probat. Hist. ejusd. pag. 135: Primo versus dicta lectionis quidam juvenis pulsabit uno ictu campanam quæ pendet super patram elemosynæ, et tunc surgent quatuor aut quinque vel plures, et accipiunt Modellos vitreos, non argenteos et implebunt eos vino. Vide Modiolus 2.

° **MODERABILIS**, pro Moderatus. Theganus de Ludovico Pio cap. 19: Erat in cibo potuque sobrius, et indumentis suis Moderabilis.

* **MODERACULA**, [e Camisia mulieris.] DIF.

† **MODERAMEN**, Temperamentum, Gall. Reserve. Litteræ Joannis Reg. Franc. ann. 1356. tom. 8. Ordin. pag. 66: Articulus vero de subsidio faciendo ab ipsis Consulibus... ad quatuor necessitates, in suo remanebit vigore, hoc Moderamine adhibito, ut jus illorum qui non morabantur in castro... circa hoc remaneat eis salvum, etc. [Vide Haltungs. Glossar. German. col. 141. voce Bescheidenheit.]

† **MODERANTIA**, Temperies. Miracula B. Ambrosii Senens. tom. 8. Martii pag. 224: Calor febris extinctus est et reductus ad plene Moderationem sanitatis.

° **MODERANTIA**, Modestia, continentia. Vita sancti Guthlaci tom. 2. Aprilis pag. 40: Sub clericali habitu vitam immensam Moderantiam peregit.

† **MODERATIO**: Salva Moderatione Concilii generalis, Formula non infrequens in Bullis summorum Pontificum, pro Salvo modo, statuto, etc. Bulla Gregorii X. PP. ann. 1274. apud Rymer. tom. 2. pag. 23: Specialiter autem decimas, terras, domos et agros... vobis et per vos eidem monasterio vestro auctoritate Apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus, salva in prædictis decimis Moderatione Concilii generalis. Eadem habentur in alia Bulla Gregorii XI. PP. ann. 1373. apud Ludewig. tom. 1. Reliq. MSS. pag. 387. Nostram interpretationem firmat Bulla Honorii IV. PP. ibid. pag. 505: Eis privilegia et indulgentias Apostolicæ Sedis eisdem (Cisterciensibus) concessas inviolabiliter conservetis et faciatis ab aliis conservari, salva Moderatione Concilii generalis, videlicet ut de alienis terris a tempore prædicti Concilii acquisitis et de cetero acquirendis exsolvant decimas ecclesiis, quibus ratione prædiorum antea solvebantur, nisi aliter cum eis duxerint componendum.

° **MODERATOR**, Dignitas præsidum Hellenoponti et Arabiæ apud Byzantinos. Vide Glossar. mod. Græcit. in hac voce col. 342.

° **MODERATUS**, Ad modum seu mbrem exquisite accommodatus, vel Moderatioris seu exigui pretii. B. de Amoribus in Speculo sacerdot. Ms. cap. 2:

Sit tuus ornatus non carus, non Moderatus,
Non argentatus, aureatus nec variatus.

Vide infra Modus 2.

° **MODERNITER**, Nuper, Gall. Dernièrement. Libert. villæ de Naiaco ann. 1368. tom. 7. Ordin. reg. Franc. pag. 222. art. 12: Concedimus per presentes, ut ipsis Consulibus Moderniter nominatis seu electis, seu quos nominari seu eligi de cetero contingeret, etc. Vide mox

° **MODERNUS**, Joan. de Janua: Modernus, i. istius temporis, et dicitur a modus,

inde modernitas. Senator lib. 4. Epist. 51. Antiquorum diligentissimus imitator. Modernorum nobilissimus institutor. Occurrit passim.

Epist. Hincmari pro instit. Carolom. tom. 2. ejusd. oper. pag. 201. Ad institutionem istius juvenis et Moderni regis nostri. Occurrit praeterea apud Goldast in Ezinart pag. 160. edit. in 4. et alibi passim. [90. Noverint igitur tam Moderni quam futuri. formula frequens in chartis secul. XIII.]

MODERNITAS. Sugerius in Ludov. VI. Quo facto nostrorum Modernitate, vel multorum temporum antiquitate nihil clarior Fracia fecit.

MODERO. Sicut rogo. Supplem. Antiquarii.

MODIADA. Vide Modius 2.

MODIAGIUM. Datio ad firmam sub certa prestatione tot modiorum frugum, de quibus convenit, idem quod *admodatio*. Vide in *Admodiare* 2. Charta Arnaldi archid. Carnot. ex Tabul. S. Petri Carnot. Hoc facto monachi eandem decimam Gosherto ad Modiagium tradiderunt, ut sex sextaria de ibernagio annuatim reddat. Alia capit. S. Quint. Viromand. ann. 1349. in Reg. 78. Chartoph. reg. ch. 176. Terra nostra vel omnino remanent inculta vel satis, pro minoris pretio seu Modiagio tradentur ad censam, quam consuetum fuit eas tradi. Muyage, eadem acceptione, in Lit. Remiss. ann. 1372. ex Reg. 104. ch. 91. Comme Jean Mauciere cust tenu à ferme ou Muyage partie des terres à blés de Jehan Daridel, etc. Charta ann. 1340. in Chartul. 21. Corb. fol. 229. v. Pour le cause des arverrages des Muyages des terres dudit chevalier... que ledit Pierre a tenu à ferme; lequel Muyage ont esté évalué à ladite somme de noef cens livres Par. Chartul. ejusd. monast. sign. Ezechiel an. 1415. fol. 18. v. Sauf et réservé xxxij. journaux et lriij. vergues de terre, sçavoir au terroir de Warfusé, bailliez à Muyages. Unde Muiour, qui ea conditione aliquid tenet, infra in *Moio* 2. Modiagium, alia notione, vide in *Modatio* 1.

MODIALIS, Mensura agraria, eadem quae *Modius* infra. Testamentum Tellois Curliensis Episc. ann. 767. in Append. ad tom. 2. Annal. Benedict. pag. 708. Item in territoriis agrum ad Juliu Modiales sexaginta quinque. Occurrit ibid. pluries.

MODIARE, Modiationem pertipere. Vide in *Modatio*.

MODIATA. Vide *Modius* 2.

MODIATICUM. Vide *Modiatio*.

MODIATIO, Mensura quae fit per modios. [Codex MS. reddituum Episcopat. Autissiodor. ann. circ. 1290. exaratus: Et si emptum fuerit, debet roagium et minagium cujuscumque Modiationis sit.] Vide Cujac. ad leg. 6. Cod. de Naufrag. et Jac. Gothofredum in Notis ad leg. 82. Cod. Th. de Navicular.

MODIATIO, Praestatio pro quolibet modio vini. [Charta Richardi Reg. Angl. ann. 1195. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 1012. Trecentos modios vini percipiendos singulis annis in Modiatione nostra Rotomagensi per integra dolia, sicut ea recipere solentur in Modiatione nostra.] Charta Henrici Regis Anglie filii Mathildis, pro Ecclesia Prateni, ex Regesto Normannico sign. P. in Camera Comput. Paris. fol. 24. Concedo eis in perpetuum elemosinam 8. masuras terrae quietas de omni censu et consuetudine, et omni alia re, excepta sola Modiatione mea de vino. Alia Odonis

Archiepiscopi Rotomag. ann. 1206. ibid.: Terra arabiles, vineae, Modiationes vini, prata, nemora, leuennae, etc. Charta Johannis Episcopi Carnotensis ann. 1178. in Tabulario Droicensi fol. 33. Ad ducent quoque eandem Modiationem Monachi de Brollo, etc. Monasticum Anglie, tom. 2. pag. 994. Reddendo sine contradictione sex modios de Modiatione de Waenno. Pag. 997. Decima Modiationis de Rotomago. Pag. 1002. Et in civitate Rotomagensi quietantiam de teloneo, et de Modiatione, et de aliis omnibus consuetudinibus Charta Communiae Rotomag. ann. 1257. Modiationem tamen nostram de vino Rotomagensi reddent nobis, praeterquam de vino quod eis datum fuerit ad potum suum, quod nullo modo vendere poterunt, quin inde reddant Modiationem.

MODIATIO, Pensitatio frumentaria pro quolibet modio annonae. Charta ann. 1191. in Tabular. S. Vincentii Ceteroman.: Controversia inter monachos S. Vincentii et personam ecclesiae de Soona, super Modiatione ecclesiae de Soona Asserebat Robertus de Guereine personam de Reneio quod de Modiatuag ecclesiae de Soona duos modios annuatim habere debebat. Monachi, quod praedictus Robertus de Modiatione praedicta non debebat accipere nisi tantum XVIII. sextarios, asserebant. Statuimus quod dictus Robertus duos modios singulis annis haberet de Modiatione ecclesiae de Soona, scilicet VII. sextarios frumentum VII. sextarios et minam de meste. VI. sextarios et minam ho. de. IV. sextarios avenae. Idem Tabular. fol. 38. Et si forte personae ecclesiarum quae Modiationem habent in decimis monachorum S. Vincentii, aliquid de leguminibus reclamaverint; monachi S. Vincentii eis super hoc satisfacere non tenebuntur. Tabular. Abbatie de Strata: Monachi singulis annis reddent eis octo sextarios Modiationis, quatuor annonae et quatuor avenae ad mensuram Droicensem.

MODIATICUM, Ideo quod *Modiatio*. In Capitulari Sicardi Principis Beneventani ann. 836. cap. 34. est de *Modiatico*: cap. 35. de responsatio et *Modiatico*. Charta Rogerii Regis Siciliae ann. 1137. apud Ughell. tom. 7. pag. 364. Ut demceps nec Salernitani, nec eorum homines pro *Modiatico* aliquid persolvant, sed semper ab hac conditione liberi et absoluti permansant. Ubi perperam editum *modiatico*. [Adde praecipuum Pippini Reg. ann. 831. apud Baluz. in Append. ad Capitular. col. 1431.]

MODIAGIUM, Idem quod *Modiaticum*. Tabular. Prioratus S. Vincentii Laudunensis, ann. 1274: Recognoverunt unum modium ad mensuram S. Quintini, qualiter solvitur in Modiagio Ecclesiae S. Vincentii.

MODAGIUM, Eadem notione. Charta ann. 1203. in Tabular. Crisenon.: Ego Acelinus de Merriaco notum facio quod Regina mater mea... donavit Ecclesiae B. Mariae de Crisenone... Modagium terrae meae de Lissi.

MODIARE, Modiationem percipere. Tabularium Episcopatus Autissiod.: Roagium et plaiatagium sunt Comitibus, Episcopi, et Vicecomitis, et in hoc roagio et plaiatagio Comes 1. den. Episc. 1. Vicecomes 1. obol. percipiunt; Clerici, Milites, Religiosi non debent roagium, plaiatagium, nec minagium, nisi Modiant. Si vero Modiant, debent de modio unum den.

MODIATIO CAPITALIS. Vetus Inquesta in Regesto Philippo Augusti Regis Franc. Herouvaliano fol. 171: Quicum-

que vero habeat capitales Modiationes, sive Miles, sive alius, ipse habet venditiones et justitiam.

MODIATIO, Quod pro mensura, quae per modios fit, exigitur. Charta ann. 1246. in Chartul. S. Corn. Compend. fol. 126. r. col. 1: Salvis dictis abbati et conventui Compendiensi omnibus juribus et justitiis suis, quae in praefata terra antea habebant, videlicet decima, terragio, carija, Modiatione, placitis generalibus, etc.

MODIATIO, Fruges, quae ex modiagio seu conventionione percipiuntur. Vide supra *Modiagium*. Charta ann. 1220. ex Chartul. 21. Corb.: Mansuarum... Modiationes Corbeiensis ecclesiae illius territorii apud Corbeiam propriis vehiculis ducere tenebantur. Tabul. capit. Carnot.: Reddet eis quinque modios annonae, cujus medietas erit ivernagii rationabilis, et alia medietas avenae. Hec Modiatio solvetur ad mensuram de Bruerolis. Hinc

MODIATOR, Qui ad modiationem seu firmam tenet. Charta Inger. dom. de Bona ann. 1219. ex Chartul. 21. Corb. fo. 190. v. Quittam in perpetuum ecclesiae beati Petri Corbeiensis traversum, quod petebam a cultoribus et Modiatoribus terrarum de Guisi et S. Nicolai de Regni, ita videlicet quod dicti Modiatores et cultores terrarum praedictarum quiti et liberi, sine praedicto traverso, remanebunt.

MODIATOR, Moderator, rector, in Notis ann. 1515. apud Guden. in Cod. Diplom. tom. 4. pag. 651.

MODIATUR, Mensura agraria, ut supra *Modiata*. Charta ann. 1163. in Chartul. Clarifont. ch. 29: Sex *Modiata* terra de terra Fulkeri jure tenenda perpetuo... Concessit etiam ecclesiae decimam dimidii *Modiati* terrae. Vide in *Modius* 2.

MODIATURA. Vide *Modius* 2.

MODICILLUM, Modicum. Acta S. Stanisl. tom. 2. Maii pag. 264. col. 2: Puerulus pro mortuo ab universis habitus et extinctus... tandem quasi *Modicillum* sub pectoris loco respirare visus est.

MODICITAS, Tenuitas, parvitas. Lit. ann. 1362. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 562: Verum quia ex hoc nulla recognitiones fieri consueverunt, sed solum parvi cartelli parti solventi clamorem antedictum tradi consueverunt; qui quidem cartelli, propter eorum *Modicitate* saepius amittuntur, etc.

MODICUM, In modico, paulo post, post exiguum tempus. Gasp. Barthii Glossar. apud Ludewig. tom. 3. Reliq. MSS. pag. 209. ex Baldrici Hist. Palast.

MODIETARIA, Praedium rusticum quod a colono partiaro colitur, Gall. *Métairie*. Charta ann. 1262. in Tabular. Centul.: Nobis vendiderunt totam *Modiatariam* suam cum appendiciis, quam de nobis tenebamus in feudum et per homagium ligium, et erant LX. journalia in diversis peciis... remiserunt etiam nobis pro certa summa denariorum quatuor sextarios bladi et quatuor avenae quos singulis annis illis aere tenebamur pro seminatara illius terrae seu *Moyteiries*. Vide supra *Modietarius*.

MODIETAS, Modus agri. Tabularium Ecclesiae Carnotensis Ch. 72: Dono... duodecim carrucatas terrae, unamquamque novem *Modietarum*, in silva quae vocatur *Gaudus* sancti Stephani. Vide *Modius*.

MODIFICATIO, Moderatio, exceptio, conditio, a Gall. *Modification*. Epist. Clementis VII. PP. ann. 1384. in Tabular. Episcopat. Meldens.: Faciatis auctoritate nostra exemptionem, liberationem, decretum et ordinationem, concordiam,

Modificationes, interpretationes ac declarationes et confirmationem predictas in- violabiliter observari. Charta Henrici IV. Reg. Angl. ann. 1406. apud Rymer. tom. 8. pag. 454. *Cum quibuscumque clausulis, conditionibus, Modificationibus, et circumstantiis necessariis.* Charta ann. 1508. apud Madax Formul. Anglic. pag. 338. *Summam centum librarum legalis monete Anglie in pecunia numerata, prefatis Abbati et Conventui monasterii S. Crucis de Waltham, sub quadam Modificatione infrascripta disponendam.* Hinc.

¶ **MODIFICARE**, Moderare, in Charta Henrici III. Reg. Angl. ann. 1250. apud Rymer. tom. 1. pag. 680. *Plenam damni potestatem ad Modificandum, nomine nostro, illam summam pecunie, quam, etc.*

¶ **MODIFICATUS**, Apud Witkind. lib. 3. *Vasa eburnea etiam, et omni genere Modificata stramenta, balsamum, etc. i. variis modis elaborata.*

¶ **MODIGUS**, Modius. Testamentum Sancti II. Reg. Portugallie æræ 1286. apud Brandaon. tom. 4. *Septem Modigos panis, qui consueverunt mihi dari.*

¶ **MODILIA**, Melodia, Modulatio. Exposit. brevis antiq. Liturg. Gallie. apud Marten. tom. 5. Anecd. col. 95. *Spiritibus vocibus præclara Christi magnalia dulci Modilia pallet Ecclesia.*

¶ **MODIOLUM**, Gloss. Latin. MS. Regium sign. 1013. *Situla, quod vulgus Modiolum dicit.* Papias. *Situla dicta, quod sitientibus apta sit ad bibendum, quod Greci cadum dicunt, vulgo Modiolum dicitur.* Græculus *μοδιος*, vestis species est. Vide Meursii Gloss. et infra *Modius*.

¶ Idem quod *Modius*, mensura annona. Martyrol. Autiss. ex schedis D. Le-Beuf. *Cellerarius per unumquodque annum canonicis persolvere debet de frumento Modiola xx. de ordeo Modiola iij.*

1. **MODIOLUS**, um, Modus agri. Charta Bonifilii Fulginatensis Episcopi apud Ughellum. *In campo S. Valentinii Modiola tres, et in Casiole Modiola quingus, etc.* Alia in Tabulario Casavriensi. *Vendidi... terrampetiam unam per mensuram Modiolum unum, et quartarium unum.* Crebrius ibi occurrit. [Chron. Farfense apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 543. *Excepta ecclesia S. Mariæ cum Modiolo 1. Et col. 556. Tradidit pro anima Dode uroris suæ in hoc monasterio Modiola cccc. consentiente genitore suo.] Vide *Modius*.*

2. **MODIOLUS**, Mensura liquidorum. Bernard. Mon. in Ord. Cluniac. part. 1. cap. 12. *Hoc est autem quod specialiter pertinet ad ipsum Refectorium majorem, quoties pigmentum datur ipse Modiolis infundit.* S. Willhelmi Constitut. Hirsaug. lib. 2. cap. 49. *Quotiescunque ad charitatem propinatur, ipse et aliquis adjutor ejus Modiolis (i. Modiolis) infundunt.* Vide *Modellus*.

3. **MODIOLUS**, Medium rotæ, cui infliguntur radii, nostris *Moieu*. Occurrit in Miræ. S. Berlandis Virg. cap. 2.

¶ Hinc nostris *Moyeu*, pro *Jauge d'œuf*. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7084. *Moyeu de œuf, vitellus.*

¶ **MODIORA**, terminatione Longobardica, si tamen mendum non est pro *Modiola*. Vide *Modiolus* 1. Charta 1131. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 963. *Damus... unam patiam de terra culta et inculta... quæ est per mensuram cum justa pertica mensurata Modiora quadraginta.*

¶ **MODITIO**, Præstatio frumentaria, eadem quæ *Modiatio*, nisi ita legendum. Charta ann. 1185. in Tabular. Centul. *Si autem predictum bladium ad jam*

dictos terminos non reddiderint, ad molituram molendini, sicut consuetudo est, Ecclesia per se tenebit, donec supradictus census vel Moditio reddatur.

¶ **MODIUM**, Mensura liquidorum simul et aridorum. Testamentum Haganonis ann. 819. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 22. *Unde dabit ipse, et quicumque post eum de sua progenie tenuerit, ad refectorem fratrum tritici Modia v. vini Modia v. pullog. LXXX.* Occurrit ibid. pluries. Charta Lamberti Comitis ann. 850. ibidem col. 36. *De sale annuatim modia c. Dotatij Guilfradi diaconi ibid. col. 68. Annuatim in die obitus mei dare studeant fratribus congregationis S. Martini VIII. Modia panis, et VIII. vini, et in isto hospitali Modium 1. vini, et in illo pullatorio 1. Modium.* Vide infra.

¶ 1. **MODIUS**, Est cui arbor navis insistit, ob similitudinem mensuralis vasis dictus. Papias.

2. **MODIUS**, Mensura liquidorum, constans 16. sextariis. Adalardus in Statutis Corbelensib. lib. 1. cap. 4. *De potu autem quotidie detur Modius dimidius, id est, sextaria octo, etc.* Vetus Agrimensor pag. 344. *Quemadmodum de sextario, sic et de Modio. Aliis placuit 16. sextariis Modium impleri; aliis 20. et duobus aliis vero 24. sed hæc mensuras ad votum Principum vel judicum esse deprehendimus.*

¶ Majoris sunt momenti atque instituto nostro accommodatiora quæ ad mensuram æstimationem spectant, quam ut alicui absurdum videatur, si ea quæ de mensuris liquidorum et aridorum, ad mensuram Parisiensem reductis, habet Codex MS. Sangerman. ann. circ. 400. hoc loco inseramus, cum id genus antiquitatis non omnino obvium sit. Atque 1. de liquidis fol. 19^v. VI. verso hæc leguntur: *C'est le rapport que les Jaugeurs de la ville de Paris ont fait à nos Seigneurs des Comptes sur les moissons des tonneaux des vins et d'esgues (eab) des pais et des lieux ci apres nommez selonc ce que il leur est avis que nos dits Seigneurs leur avoient enchargé à faire, et à rapporter par Jehan Rotangis, Robert Daucengny, et Maci de Saint Port, à l'accord de tous les autres Jaugeurs de Paris, si comme les dessus nommez disoient. Cest escript fut baillé lan mil CCC. XXX. par les dessus dis le XXVI. jour de Juillet:*

1. *Un tonnel de vin de Gascoigne doit tenir VI. muis, X. sextiers de vin, à la mesure de Paris, se il est de moison.*

Item, un tonnel de S. Jehan (d'Angely) VI. muis, VIII. sextiers à la mesure de Paris.

Item, un tonnel de Rochelle VI. muis et VIII. sextiers, à la mesure de Paris.

Item, un tonnel d'Espagne VI. muis, XI. sextiers à la mesure de Paris.

Item, un tonnel de S. Pourcein que les dits Jaugeurs appellent queie, III. muis, et XII. sextiers à la mesure dessus dite et Souvegnay.

Item, un tonnel d'Anjou que ils appellent queie, III. muis, XII. sextiers, à ladite mesure.

Item, un tonnel d'Orliens et de Dervoy que ils appellent queie, III. muis, V. sextiers, à ladite mesure.

Item, une queie de Gastinois, III. muis, VIII. sextiers, à lad. mesure.

Item, un tonnel de Nevers, III. muis et demi, à ladite mesure.

Item, un tonnel de Biaune, VI. muis, à ladite moison de Paris.

Item, un tonnel de Bourgoigne, VI. muis, à ladite mesure.

Item, un tonnel François, VI. muis, à lad. mesure.

Item, un tonnel Drouays, VI. muis, à ladite mesure et la queie III. muis.

Item, un tonnel de Loonnois et de Soissonnois, VI. muis, et la queie III. muis à ladite mesure.

Et tous autres tonneaux, quel part que ils soient, doivent tenir, se ils sont de droite moison, VI. muis chacun à la mesure de Paris, et la queie III. muis; et se ils tiennent plus, celui qui achate doit rendre le surplus d'icelle moison; et se ils tiennent moins, le vendeur le doit rendre et parfaire à l'achateur, et ainsi en ont veu user les dits Jaugeurs à leurs devanciers et euls memres veu user et usent encore. Et pour ce fu la jauge anciennement établie et ordenee en la Chastellenie de Paris, et en la Vicomté pour les fausses moissons des tonneaux, de quoi les marchans estoient deceus et le Roy pour ses garnisons.

¶ De mensuris vero aridorum simul et liquidorum hæc habet laudatus Codex fol. 1. *Adæquationes bladorum, avenarum et vinorum regni. Mensura bladi Paris. XII. boisselli faciunt sextarium. PARISIUS. III. boisselli faciunt quarterium VI. minotum, II. quarteria [In Reg. Cam. Computorum Paris sign. Noster fol. 327. n. quarterium seu minotum, II. quarteria seu minota] faciunt minam, II. minæ faciunt sextarium, XII. sextaria faciunt modium. Mensura avenæ ibid.: XX. boisselli faciunt sextarium; quinque boisselli faciunt quarterium, II. quarteria faciunt minam, II. minæ faciunt sextarium et XII. sextaria faciunt modium. Mensura vini ibid.: XVI. sextaria vini clari faciunt modium vini Paris. In vindemis vero XVIII. sextaria faciunt modium vini Paris.*

BALLIVIA SENONENSIS.

SENON. Modium bladi Paris. valet IX. sextaria, III. minellus Senon. et XII. sextaria faciunt modium, et III. minelli faciunt sextarium, et II. bichez faciunt minellum, et XXXIX. sextaria I. minellus faciunt III. modia III. sextaria Paris.

Modius avenæ Par. valet XV. sextaria III. minellos, dimid. Senon. et XII. sextaria faciunt modium, et III. minelli faciunt sextar. et II. bichez faciunt minellum, et LXIII. sextar. dimid. faciunt V. modios Par.

Modius vini Par. æqualis est modio vini Senon.

VILLA-NOVA JUXTA SENON. Modius bladi Par. valet VI. sextar. Villæ novæ juxta Senon. et XII. sextar. faciunt modium, et VIII. pichez faciunt sextar. et II. pichez faciunt minellum. Sed computantur c. pichez razi III. modii propter jointetas traditas ultra mensuram.

Modius avenæ Paris. valet X. sextar. et I. pichez et dimid. Villæ novæ. Et Modius et sextarium ac pichez computantur in avena sicut in blado.

Modius vini Villæ novæ valet I. modium et dimid. sextarii Paris. et XX. sextaria faciunt modium vini Villæ novæ.

VALLIS-MAURI et RIPPARIA. Modius bladi et avenæ ac vini Vallis-Mauri et Rippariæ æqualis est modio bladi et avenæ ac vini Senon. et mensura Vallis-Mauri et Rippariæ respondet ad mensuram de Maaley.

FLAGIACUM. Modius bladi Par. valet VIII. sextar. III. pichez et dimid. Flagiaci. et VIII. pichez faciunt sextar. et XII. sextar. faciunt modium Flagiaci.

Modius avenæ Par. valet I. modium, I. sextar. I. minam, II. pichez dimid. Fla-

giaci, et VIII. pichez faciunt sextar. et XII. sextar. faciunt modium Flagiaci.
Modius vini Flagiaci valet III. modios Par. et XVI. sextar. faciunt modium Flagiaci.

LORRIACUM IN BOSTAGIO. [° BOS-
GIO leg. ex cod. Cam. Comput.] Modius
bladi Par. valet I. modium, III. sextar.
III. minellos, et quartam partem minelli
ad mensuram Lorriaci in Bostagio, et III.
minelli, vel III. pichez faciunt sextarium,
et XII. sextar. faciunt modium Lorriaci
in Bostagio.

Modius avenæ Par. valet II. modios, III.
sextar. III. minellos Loretti, et III. minelli,
vel III. pichez faciunt sextarium et XII.
sextar. faciunt modium.

Modius vini Lorreti vel Lorriaci in
Bostagio valet III. mod. Par. et XVI. sextar.
faciunt modium Lorriaci in
Bostagio.

GRESSIUM ET CAPELLA. Modius bladi
Par. valet I. modium et dimid. ad men-
suram Gressi, et XII. sextar. faciunt
modium et III. minelli vel pichez faciunt
sextarium.

Modius avenæ Par. valet II. modios, V.
sextar. I. minellum et quartam partem
minelli Gressi, et III. minelli vel pichez
faciunt sextarium.

Modius vini Gressi valet III. mod. Par.
et XVI. sextar. faciunt modium Gressi.

MORETUM. Modius bladi Moreti valet
I. mod. V. sextar. I. minam, II. boissellos
dimid. Par. et XII. boisselli faciunt sextar-
ium.

Modius avenæ Moreti valet X. sextar. I.
minam, VI. boissellos Par. et de illis boi-
sellis XX. faciunt sextarium Par.

Modius vini Moreti valet II. mod. II.
sextar. et dimid. Par.

SAMESIUM. Modius bladi et avenæ Sa-
mesii æqualis est modio bladi et avenæ
Meleduni.

Modius vini Samesii valet XXV. sextar.
Par. et XVI. sextar. vini faciunt modium
Samesii.

FONS BLIAUDI. Modius bladi, avenæ et
vini Fontis Bliaudi est æqualis modio Sa-
mesii.

MELEDUNUM. Modius bladi Par. valet
I. mod. III. minellos, I. boissellum Mele-
duni, et de illis boissellis III. faciunt
minellum, et XII. sextar. faciunt modium
Meleduni.

Modius avenæ Par. valet I. mod. I. mi-
nam, I. boissellum Meleduni, et de illis
boissellis VII. faciunt minellum et XII.
sextar. avenæ faciunt modium ibi.

Modius vini Meleduni valet XXI. sextar.
III. chopinas Paris.

CORBOLIUM. Modius bladi Corboli valet
I. mod. I. minellum et dimid. boissell. ad
modium [°] mensuram] Par. et XII. sextar.
faciunt modium Corboli et XII. boi-
sellii faciunt sextarium bladi Corboli.

Modius avenæ Corboli valet I. mod. III.
minellos, II. boissell. ad mod. Par. et XII.
boisselli faciunt sextar. Corboli.

Modius vini Corboli valet XXI. sextar.
I. quartam et dimid. Par. et XVI. sextar.
faciunt modium Corboli.

MONTIS ALGI. [° I. ALGI] Modius bladi
Par. valet XI. sextar. I. quartam et dimid.
pichez Montis Algi, de quibus pichez VIII.
faciunt sextarium, XII. sextar. faciunt
mod. et III. quartæ sextarium.

Modius avenæ Par. valet XVIII. sextar.
I. minam Montis Algi et XII. sextar. fa-
ciunt mod. et III. quartæ faciunt sextar-
ium.

Modius vini Montis Algi valet III. mod.
Par.

LORRIACUM IN GASTINETO. Modius

bladi Par. valet XVI. sextar. III. quartæ
Lorriaci, et XII. sextar. faciunt modium.
III. quartæ faciunt sextar. et II. quartæ
faciunt minam.

Modius avenæ Par. valet XXVII. sextar.
III. quartæ Lorriaci.

Modius vini Lorriaci valet III. mod.
Par.

BALLIVIA AURELIANENSIS.

VITRIACUM. Modius bladi Par. valet
III. mod. et dimid. et II. boissellos Vi-
triaci; de quibus boissellis VI. faciunt
minam, et XII. minæ faciunt modium ad
mod. Vitriaci.

Modius avenæ Par. valet V. mod. III.
boissellos Vitriaci; de quibus boissellis VI.
faciunt minam et XII. minæ faciunt mo-
dium ut supra.

Modius vini Vitriaci valet II. mod. VI.
sextar. Par. et XVI. jalonnii faciunt mod.
Vitriaci.

POSTUS [° BOSUS] COMMUNIS. Modius
bladi, avenæ et vini Posti communis
æqualis est modio Lorreaci et Gastineto.

CASTRUM M-NOVUM. Modius bladi Par.
valet III. mod. II. boissellos Castri novi et
VI. boisselli faciunt minam, et XII. minæ
faciunt modium Castri novi.

Modius avenæ Par. valet III. modios,
III. minas ad mensuram Regis, in qua
mensura avenæ reg. recipiuntur ibid. et
XII. minæ faciunt modium, et ad mensu-
ram currentem in villa V. mod. XII. minæ
avenæ de unaquaque mensura faciunt
modium.

Modius vini Castri novi valet II. mod.
III. sextar. Par. XVI. jalonnii faciunt
modium.

STAMPE. Modius bladi Par. valet XXI.
sextar. et XVI. havechias; de quibus
havechias res (ras) faciunt minam, II.
minæ faciunt sextarium, et XII. sextar.
faciunt modium apud Stampas.

Modius avenæ Par. valet XIX. sextar. I.
minam ad mod. Stamparum, et XII. sextar-
ia, et XII. havechias combles faciunt
mod. Stamparum, et II. minæ faciunt
sextar. et II. minelli faciunt minam, et X.
havechias combles faciunt minellum
avenæ Stamparum.

Modius avenæ ad mensuram Granerii
Stampensis valet XX. sextar. III. have-
chias combles minus ad mensuram villa
Stampensis, et X. havechias combles
faciunt minotum villa Stampensis, et
XVIII. minoti faciunt modium ad mensu-
ram granerii.

DORDANUM. Modius bladi Par. valet
XI. sextar. ad mod. Dordani, et XII.
sextaria faciunt modium, et III. minoti
faciunt sextarium, et II. minoti faciunt
minam, et XII. boisselli faciunt sextar-
ium.

Modius avenæ Par. valet XIII. sextar.
III. boissellos ad mod. Dordani, et XII.
sextar. faciunt modium, III. minoti fa-
ciunt sextarium, et II. minoti minam, et
XVI. boisselli faciunt sextarium.

Modius vini Dordani valet I. mod. III.
sextar. et dimid. quartæ Par.

HYENVILLA. Modius bladi Par. valet
XIII. sextar. I. minam, et III. boissellos
Hyenvilla, et XII. sextaria faciunt mo-
dium Hyenvilla, III. minoti faciunt sex-
tar. II. minoti faciunt minam, et XII.
boisselli faciunt sextar. Hyenvilla.

Modius avenæ Par. valet II. mod. II.
boissellos ad mod. Hyenvilla, XII. sextar.
faciunt modium, III. minoti faciunt
sextar. II. minoti faciunt minam, et XII.
boisselli faciunt sextar.

Modius vini Hyenvilla est æqualis mo-
dio vini Aurel.

AURELIANUM. Modius bladi Par. valet

III. modios, VIII. minas, III. boissellos
Aurel. XII. minæ faciunt mod. et XII.
boisselli faciunt minam.

Modius avenæ Par. valet VI. modios,
VIII. boissellos, et XII. minæ faciunt mod.
et XII. boisselli faciunt minam. Item,
modius bladi Par. valet II. modios, IX.
minas ad magnam mensuram granerii
Aurel. XII. minæ faciunt mod. et XVI.
boisselli faciunt minam. Item, modius
avenæ Par. valet III. mod. dimid. et III.
boissellos ad magnam mensuram granerii
Aurel. et XII. minæ faciunt mod. et XVI.
boisselli faciunt minam. Modius avenæ
Aurel. ad magnam mensuram granerii
Aurel. valet XVI. minas et II. boissellos
ad parvam mensuram, XII. minæ faciunt
mod. et XII. boisselli faciunt minam ad
parvam mensuram.

Modius vini Aurel. valet II. mod. VI.
sextar. Par. et II. sextarons; de quibus
III. sextarons faciunt quartam Par. et
III. quartæ faciunt sextar. Par. et XVI.
jalonnii faciunt mod. vini Aurel. en res-
chaisons, et XVIII. jalonnii in vendemis.

BALLIVIA BITURICENSIS.

BITURICE. Modius bladi, avenæ et vini
Biturice est æqualis modio Par.

YSOLDUNUM. Modius bladi Par. valet
XX. sextar. ad mod. Ercold. XII. sextar.
faciunt mod. et X. boisselli faciunt sextar.
Ysolduni.

Modius avenæ Par. valet XIII. sextar. I.
minam Ysold. et XII. sextar. faciunt mo-
dium et XVI. boisselli faciunt sextar.
avenæ.

Modius vini Ysold. valet I. mod. III.
sextar. Par. et XVI. jalonnii faciunt mo-
dium.

CASTRUM RADULPHI. Modius bladi Par. valet
XX. sextar. I. quartam et I. sextar. Par.

ALBIGNIACUM. Modius bladi Par. valet
I. mod. dimid. et I. minam ad mensuram
Albigniaci, XII. sextar. faciunt mod. III.
quartæ faciunt sextar. et II. quartæ fa-
ciunt minam.

Modius avenæ Par. valet XIX. sextar.
I. minam et II. boissellos res, et III.
boisselli res faciunt quarterium, III.
quarterii faciunt sextar. et XII. sextar.
faciunt mod.

Modius vini Albigniaci valet XXV. sextar.
et dimid. Par. et XVIII. sextaria
faciunt mod. Albigniaci.

PISSIACUM. Modius bladi Par. valet
XIII. sextar. et I. boissellum Pissiaci, et
XII. boisselli faciunt sextar. Pissiaci.

Modius avenæ Par. valet XVI. sextar.
Pissiaci, et XVI. boisselli faciunt sextar.
Pissiaci.

Modius vini Pissiaci valet XXXVI. sextar.
II. quartas et dimid. Paris. let. XXV.
sextaria Pissiaci faciunt modium Pissiaci
tempore vendemiarum.

MEDONTE. Modius avenæ Medonte
valet XV. sextar. I. minam, III. boissellos
combles ad mod. Pacis, de quibus XX.
boisselli combles faciunt sextar. avenæ
Par. et XII. sextar. avenæ faciunt mod.
Medonte.

MELLONTE. Modius vini Mellonte valet
XXXVI. sextar. III. quartas et I. sextar. Par.
III. sextarons; faciunt quartam Par.
et XVIII. sextar. faciunt mod. vini Mel-
lonte ex reschaisons, et XXX. sextar. in
vendemis.

VERNO. Modius vini Vernonis valet
XXXV. sextar. II. quartas Par. et XXX.
sextar. faciunt mod. Vernonis.

CALVUS MONS. Modius bladi Par. valet
I. mod. III. minotos Calvi montis, III.
minoti faciunt I. sextar. et XVI. boisselli

faciunt sextar. et XII. sextar. faciunt modium.

Modius avenæ Par. valet I. mod. II. sextar. et I. minotum Calvi-montis, III. minoti faciunt sextar. et XVII. boisselli faciunt sextar. et XII. sextar. faciunt modium.

BELLUS-MONS. Modius bladi Bellimontis valet ad mod. Par. IX. sextar. I. minam, III. boissellos et dimid. quartæ.

Modius vini valet II. modios, II. sextar. I. chop. minus ad mensuram Par.

BALLIVIA VIROMANDENSIS.

SILVANETUM. Modius bladi Par. valet XIII. sextar. I. minam Par. Silvan. et modius Par. Sil. valet X. sextar. I. minam, VI. boissell. Par. unde XX. boisselli faciunt sextar. Par. Sil.

Modius avenæ Par. valet XIII. sextar. I. minam Par. Sil. ut supra

Modius vini Bernulie valet XXX. sextar. et II. quartas Par. XXIII. sextar. faciunt mod. Bernulie.

BESTISIACUM. Modius bladi Par. valet XIII. sextar. Bestisiaci.

Modius avenæ Par. valet XIII. sextar. II. boissellos Bestisiaci, et XVI. boisselli Bestisiaci faciunt sextar.

Modius vini Par. valet XVIII. sextar. Bestisiaci et XVIII. sextar. faciunt modium ibi.

VERBERIA. Modius bladi Par. valet I. mod. I. minam, VI. boissellos ad mod. Verberie, et XVI. boisselli faciunt sextar. et XII. sextar. modium.

Modius avenæ Par. valet I. mod. III. minas, I. quartam et dimid. ad mod. Verberie, et III. quartæ faciunt minam.

Modius vini Verberie valet XX. sextar. I. quartam Par. et XVI. sextar. faciunt modium.

COMPENDIUM. Modius bladi Par. valet II. modios et dimid. et I. quartam et dimid. Compendii, XXIII. minoti faciunt modium et II. quarterons faciunt minam.

Modius avenæ Par. valet LXVII. minotos et III. boissellos Compendii, unde XII. boisselli res faciunt minotum, et XXIII. minoti faciunt mod. Compendii.

Modius vini Compendii valet XXIII. sextar. II. quartas Par. et XXII. sextar. faciunt modium vini Compendii.

CRISPIACUM. Modius bladi Par. valet LXVIII. pichez et I. boissellum et dimid. Crispiaci, unde III. boisselli faciunt I. pichez, et XXIII. pichez faciunt mod. Crispiaci.

Modius avenæ Par. valet LXX. pichez et II. boissellos Crispiaci, unde V. boisselli faciunt I. pichez et XXIII. pichez faciunt modium.

Modius vini Crispiaci valet I. mod. et dimid. Par. et XXVII. sextar. faciunt mod. vini Crispiaci.

PETRAFONS. Modius bladi Par. valet LXI. pichez, II. boissellos Petrafons, unde XII. boisselli faciunt I. pichez, et XLVIII. pichez, faciunt modium, et III. pichez sextarium Crispiaci.

Modius avenæ Par. valet LXIII. pichez et III. boissellos Crispiaci, unde XIX. boisselli faciunt I. pichez, et XLVIII. pichez faciunt mod. Petrafons.

REMY. Modius bladi Par. valet LVIII. pichez et I. quartam ad mod. de Remy, et III. quartæ faciunt I. pichez, et XXIII. pichez faciunt modium.

Modius avenæ Par. valet LXVIII. pichez, I. quartam, et II. boissellos de Remy, et III. boisselli faciunt I. quartam, et XXIII. pichez faciunt mod. avenæ ibid.

Modius vini de Remy valet II. modios ad mod. Par. et XXIII. sextar. faciunt mod. vini de Remy.

FERITAS MILONIS. Modius bladi Par. valet I. mod. III. sextar. I. minam, et III. boissellos Feritatis Milonis, unde V. boisselli rasi faciunt I. pichez.

Modius avenæ Par. valet XVI. sextar. II. boissellos combles, unde V. boisselli combles faciunt I. pichez ad mensuram Feritatis.

VILLARE-CAUDA-RESTI. Modius bladi Par. valet LXVIII. pichez, I. boissellum et dimid. ad mod. Villaris, unde III. boisselli faciunt I. pichez, et XXIII. pichez faciunt mod. Villaris.

Modius avenæ Par. valet LXX. pichez et II. boissellos Villaris, unde V. boisselli faciunt I. pichez, et XXIII. pichez faciunt mod. Villaris.

LAUDUNUM. Modius bladi Par. valet XIX. jalonnos et II. boisselli faciunt jalonnium, et XXII. jalonnos faciunt modium, et II. essins faciunt I. jalonnium.

Modius avenæ Par. valet XIX. jalonnos et III. boissellos Laudun. VIII. boisselli faciunt I. jalonnium, et XII. jalonnos faciunt mod. et II. essins faciunt I. jalonnium.

CRISPIACUM IN LAUDUNO. Modius bladi Crispiaci in Lauduno ad mensuram Gatineti valet XIII. jalonnos et dimid. et II. boissellos ad mensuram Laud. et XXI. boisselli faciunt jalonnium, XII. jalonnos faciunt mod. et II. essins faciunt I. jalonnium.

Modius avenæ Laud. valet XVII. jalon. et II. boissell. ad mensuram Crispiaci in Laud. Gatineti, et XI. boisselli faciunt I. jalon. Gatineti, et XII. jalon. faciunt mod. et II. essins faciunt I. jalon.

RIBEMONS. Modius bladi Par. valet XLV. jalon. et I. boissellum Ribemontis, de quibus boisselli III. faciunt I. jalon. et XII. jalon. faciunt mod.

Modius avenæ Par. valet III. modios, I. jalon. minus, et XXIII. jalon. faciunt modium.

S. QUINTINUS. Modius bladi Par. valet III. modios, II. sextar. I. maincot, et I. boissellum S. Quintini, et VIII. boisselli faciunt I. sextar. et II. maincos faciunt I. sextar. VIII. sextar. faciunt mod. et I. sextar. facit I. res, et VIII. res faciunt modium.

Modius avenæ Par. valet III. modios et II. res S. Quintini et XVI. res faciunt mod. S. Quintini.

Modius vini S. Quintini valet XVII. sextar. I. quartam Par. et XVI. sextar. faciunt modium vini S. Quintini.

PÉRONA. Modius bladi Par. valet III. modios et III. minas ad mod. Peronæ, et II. minas faciunt I. sextar. et VIII. sextar. faciunt modium.

Modius avenæ Par. valet II. modios, VI. sextar. III. boissellos Peron et XVI. sextar. ultra. XVI. res faciunt modium et III. boisselli faciunt dimid. res Peron.

Modius vini Peron. valet I. mod. II. quartas Par. et XV. sextar. faciunt mod. vini Peron.

RESSONS. Modius bladi Par. valet LVI. maincos et dimid. Resson et II. maincos faciunt I. minam, et mina facit sextar. et XXIII. maincos modium.

Modius avenæ Par. valet LXV. maincos et medietatem dimidii quartæ Resson. et III. quarterons faciunt I. maincot, II. maincos faciunt minam, mina facit sextarium, et XXIII. maincos faciunt mod. Resson.

CALVIACUM. [° CALNIACUM.] Modius bladi Par. valet III. modios, et VI. maincos, et III. boissellos Calviaci, et II. maincos ultra, II. res faciunt sextarium, VIII. boisselli faciunt I. maincot, et X. sex-

tar. ultra, X. res faciunt mod. bladi Calviaci.

CLARUS-MONS. Modius bladi Par. valet LXXI. minotos Clarimontis, et II. minoti faciunt minam, et XXIII. minoti ultra XII. minas faciunt mod. Clarimontis.

Modius avenæ Par. valet LXXVI. minotos Clarimontis, I. minoti faciunt minam, et XXIII. minoti, ultra XII. minas faciunt mod. Clarimontis.

Modius vini Clarimontis valet XXX. sextar. Par. et XXIII. sextaria mod. Clarimontis.

CREDULIUM. Modius bladi Par. valet LI. minotos, et dimid. et I. boissellum ad mod. Credulii, et II. minoti faciunt minam, et III. boisselli faciunt I. minotum, et XXIII. minoti faciunt modium Credulii.

Modius avenæ Par. valet LXI. minotos, et dimid. et I. boissellum ad mod. Credulii, et II. minoti faciunt minam, et III. boisselli I. minotum, et XXIII. minoti faciunt mod. Credulii ultra XII. minas.

Modius vini Credulii valet II. modios, I. sextar. et dimid. ad mod. Par. et XXIII. sextaria faciunt modium Credulii.

His subijcienda duximus descripta ex Reg. Cam. Comput. Paris. sign. Noster fol. 385. r°

Le mui de vin de S. Denis vaut xxvij. sextiers de Paris.

Le mui de Gonnesse vaut xl. sextiers de Paris.

Le mui de Aenières vaut xxvij. sext. de Paris.

Le mui de Vurmes vaut xxvij. sext. de Paris.

Le mui de Berron vaut xiv. sext. de Paris.

Le mui de Senliz vaut xiv. sext. de Paris.

Le mui de Créel vaut xxvij. sext. de Paris.

Le mui du Pont S. Mezance vaut xvij. sext. de Paris.

Le mui de Verberie vaut xvij. sext. ij. quartes de Paris.

Le mui de Crespi vaut xxiv. sext. de Paris.

Le mui de Pierrefont vaut xxvij. sext. de Paris.

Le mui de Villés-cousteres vaut xxvij. sext. de Paris.

Le mui de Compiègne vaut xxiv. sext. de Paris.

Le mui de Soissons vaut xxvij. sext. de Paris.

Le mui de S. Eloy de Noyon vaut xxvij. sext. de Paris.

Le mui de Peronne vaut xvij. sext. de Paris.

Le mui de Laon vaut xvij. sext. de Paris.

Le mui de Brusieres en Laonnois vaut xiv. sext. de Paris.

Le mui de Mondidier vaut xix. et une quartie de Paris.

Le mui d'Amiens vaut x. sext. de Paris. une quartie moins.

Le mui de Corbie vaut xj. sext. de Paris.

Le mui de Bapumes vaut xvij. sext. ij. quartes de Paris.

Le mui de Tournai vaut xx. sext. de Paris.

Le mui de Gant vaut xvij. sext. ij. quartes de Paris.

Le mui de Courtray vaut xxvij. sext. de Paris.

Le mui de Lille vaut xvij. sext. de Paris.

Le mui d'Arras vaut xxvij. sext. de Par.
 Le mui de S. Riquier vaut xiv. sext. de Par.
 Le mui de Hedin vaut xxvij. sext. de Par.
 Le mui de Montereul vaut xvj. sext. de Par.
 Le mui de Sichen vaut xxvij. sext. de Par.
 Le mui de Dorlent vaut xij. sext. et ij. quartes de Paris.
 Le mui de Rue sus la mer vaut xiv. sext. de Par.
 Le mui d'Aberville vaut xiv. sext. de Par.
 Le mui de Biauesme vaut
 Le mui de Paillart vaut xxvij. sext. de Par.
 Le mui de Breteuil en Beauvoisin xxvij. sext. de Paris.
 Le mui de Biauvet vaut xiv. sext. de Par.
 Le mui de Braieres vaut xij. sext. de Par.
 Le mui de la Villeneuve en Hés xxvij. sext. de Par.
 Le mui de Clermont en Biauvoisin xx. sext. de Par.
 Le mui de S. Just en Biauvoisin xxvij. sext. de Par.
 Le mui de la Ferté Milon xx. sext. ij. quartes de Par.
 Le mui du Frémay vaut xxvij. sext. de Par.
 Le mui de Noisi vaut xxij. sext. de Par.
 Le mui de Villers S. Pol vaut xxvij. sext. de Par.
 Le mui de Longuel vaut ij. sext. de Par.
 Le mui de Noyentel en Beauvoisin vaut ij. muis de Paris, qui font xxvij. sext. de Par.
 Le mui de Quesnel de lez Villeneuve en Hés vaut xxvij. sext. de Par.
 Les v. quartes de Miauc valent ij. quartes de Par.
 Le mui de Dant Martin en Gouelle xxvij. sext. de Paris.
 Le mui de Nantueil le Houdoin xv. sext. de Par.
 Le mui de S. Leu de Cerenz vaut xl. sext. de Par.
 Le mui de Biaumont vaut ij. muis de Par.
 Le mui de Fraiens l'Aguillon ij. muis, iv. sext. de Par.
 Le mui de Chaumont en Veuguessin xx. sext. de Par.
 Le mui de Pontoise vaut xl. sext. de Par.
 Le mui de Chars en Veuguessin xxvij. ou xl. sext. de Paris.
 Le mui de Gisors vaut xx. sext. de Par.
 Le mui du Neumarque vaut xxvj. sext. de Par.
 Le mui d'Arches en Normandie ij. muis, ix. sext. de Paris.
 Le mui de Gourtaie en Normandie xxvij. sext. de Paris.
 Les xij. sextiers de Lyencourt valent xij. sext. de Paris.
 Le mui de Tiebes (ou Treles) vaut xxvij. sext. de Paris.
 Le mui de S. Victor en Caus vaut ij. muis, ij. sext. de Paris.
 Le mui de Lillebonne vaut xxvij. sextiers, qui sont xl. sext. de Paris.
 Le mui de Harefleu vaut ij. muis, xij. sext. de Par.
 Le mui de Gournay de lez Langny xxvj. sext. de Par.

Le mui de Villeneuve S. Denis xxiv. sext. de Par.
 Le mui de Creci vaut xxiv. sext. de Par.
 Le mui d'Ajenville vaut ij. muis, ij. sext. de Par.
 Le mui de Roen vaut xxx. sext. ij. quartes de Par.
 Le mui du Bec Helloyn vaut ij. muis, iv. sext. ij. quartes de Paris.
 Le mui de Lyons vaut xxvij. sext. de Par.
 Le mui du Chastel en Mortanier a xxiv. sextiers, dont les xij. valent xix. sext. de Par.
 Le mui de Biauveoir en Lyons vaut xxvij. sext. de Paris.
 Le mui de Noyon sus Andelle vaut xxvij. sext. de Paris.
 Le mui d'Andeli sous Gaillart vaut xxvij. sext. de Paris.
 Le mui d'Estrepegny vaut xx. sext. ij. quartes de Paris.
 Le mui de Vernon vaut xxvij. sext. de Par.
 Le mui de Maante vaut xxvij. sext. de Par.
 Le mui d'Espones vaut xxix. sext. de Par.
 Le mui de Poissi vaut xxvij. sext. de Par.
 Le mui de S. Germain en Lays xxvij. sext. de Par.
 Le mui de Taverni vaut xxvij. sext. de Par.
 Le mui de S. Clou vaut xvij. sext. ij. quartes de Par.
 Le mui de Trapes vaut xxvij. sext. de Par.
 Le mui de Neafle le viez vaut xxvij. sext. de Par.
 Le mui de Montfort vaut xxvij. sext. de Par.
 Le mui de Houden vaut xxvij. sext. de Par.
 Le mui de S. Liger vaut ij. muis de Par.
 Le mui de Nogent le Rembert xxvij. sext. de Par.
 Le mui d'Anet vaut xl. sext. de Par.
 Le mui de Pacy vaut xx. sext. ij. quartes de Par.
 Le mui de Biaumont le Roger vaut ij. muis de Par.
 Le mui de Bourcachart vaut ij.
 Le mui de Pontiau de mer vaut ij. muis, ij. sext. ij. quartes de Par.
 Le mui de Bonneville sur Touques vaut ij. muis de Paris.
 Le mui de Caen vaut ij. muis, xij. sext. de Par.
 Le mui de Quarenten vaut ij. muis, x. sext. ij. quartes de Paris.
 Le mui de Valoignes vaut ij. muis, xj. sext. de Par.
 Le mui de Chierbourg vaut ij. muis, ij. sext. de Par.
 Le mui de S. Lo vaut ij. muis, vj. sext. ij. quartes de Paris.
 Le mui de Periers vaut ij. muis, xiv. sext. ij. quartes de Paris.
 Le mui de Coustances vaut ij. muis, vij. sext. de Paris.
 Le mui d'Avrenches vaut ij. muis, x. sext. ij. quartes de Paris.
 Les ij. sextiers de Pontorson valent xix. quartes et denie de Paris.
 Les ix. quartes de S. Jame de Beuron valent xij. quartes de Paris.
 Les ij. demis galons de Moretuen valent v. quartes de Mornen.
 Les xv. poz de Danfron valent xv. quartes de Par.
 Les poz de Tenierchebray valent xj. quartes de Par.

Les vij. poz de Chateau de Vite valent ix. quartes de Paris.
 Le pot de Condé vaut une quarte de Paris.
 Le mui de Falasse vaut ij. muis, x. sext. de Par.
 Les xvij. poz de Viures valent xv. quartes de Par.
 Les v. galons de Sez valent ix. quartes de Par.
 Les xx. galons d'Alençon valent xxvj. quartes de Paris.
 Le mui de Essay vaut xl. sext. de Par.
 La quarte de Bons-Molins vaut la quarte de Par.
 Le mui de Breteuil vaut ij. muis, vij. sext. ij. quartes de Paris.
 Le mui d'Erreuss vaut xxvij. sext. de Par.
 Le mui de Verneuil vaut ij. muis, ij. quartes de Par.
 Le mui de Conches vaut ij. muis, iv. sext. ij. quartes de Paris.
 Le mui de Mortaigne vaut xij. sext. de Par.
 La poelle de Belems vaut xxvij. poz, dont les poz valent iv. quartes de Par.
 Le mui de Tiner vaut iv. muis, iv. sext. j. quartes de Paris.
 Le mui de Leigle vaut iv. muis de Par.
 Le mui de Mortaigne vaut ij. muis de Par.
 Le mui de Nonancourt vaut ij. muis, ij. sext. ij. quartes de Paris.
 Le mui de Dreuss vaut xxiv. sext. de Par.
 Le mui de Antoinngny vaut xxiv. sext. de Par.
 Le mui de Gommez vaut xxiv. sext. de Par.
 Le mui de Dourdan vaut xx. sext. de Par.
 Le mui de S. Ernoul vaut xix. sext. j. quartes de Par.
 Les xij. sextiers d'Estampes valent xix. sext. de Par.
 Le mui de Chartres vaut xij. sext. de Par.
 Le mui de Bonneval vaut xxvij. sext. de Par.
 Le mui de Mourées vaut ij. muis, vj. sext. de Par.
 Le mui de Vandoeme vaut ij. muis, xij. sext. de Par.
 Le mui de Chastel Renaud vaut iv. muis, vij. sext. de Paris.
 Le mui du Mans vaut vj. muis, xij. sext. de Par.
 Le mui de la chité de Tours vaut ij. muis de Par.
 Le mui de S. Martin de Tours vaut iv. muis, vij. sext. de Paris.
 Le mui du Pont-le-Roy vaut iv. muis, vj. sext. de Par.
 Le mui de Loches vaut ij. muis, xij. sext. de Par.
 Le mui de Biaulieu vaut ij. muis, x. sext. de Par.
 Le mui d'Amboise (Amboise) vaut lxxj. sext. de Paris.
 Le mui de Montrichart vaut ij. muis et vj. sext. de Paris.
 Le mui de Cormery vaut ij. muis, xij. sext. de Par.
 Le mui d'Aiay sur Gudre vaut ij. muis, vij. sext. de Paris.
 Le mui de Lerons lez Cormery vaut xxvij. jaloies, qui valent xlvj. sext. de Paris.
 Le mui de Bournaut a xxvij. jaloies, qui valent ij. muis, xv. sext. de Par.
 Le mui de la Haye en Touraine a xxvij. jaloies, qui valent iv. muis, iij. sext. de Par.

La sme (p. e. somme) de Chastiau-Leraut vaut xij. sext. iij. quartes de Par.
Le mui de Selles sur Chier vaut xxiv. sext. de Par.
Le mui de Monestor sur Chier vaut xxx. sext. de Par.
Le mui de Chasteillon sur Aindre vaut vij. muis de Paris.
Le mui de Chinon vaut v. muis, xij. sext. de Par.
Le mui de Lordren vaut vij. muis, xij. sext. de Par.
Le mui de S. Martin de Queule vaut vij. muis de Par.
Le mui de Frontevaux vaut vij. muis de Par.
Le Mirabiau vaut xxiv. sext. de Paris.
Le mui de Poitiers a xxiv. jaloies, qui valent xij. sext. ij. quartes de Par.
La jaloie de Saussois vaut v. quartes de Par.
Cinq muis de Montereul valent xxij. jaloies, qui valent ij. muis de Par.
Le mui de S. Messant a xxvij. jaloies, qui valent xxix. sext. de Par.
Le mui de Niors vaut xxx. sext. de Par.
Le mui de Ches de le: Niors vaut xxx. sext. de Par.
Le mui de Beneou vaut xvij. sext. de Par.
Le mui de Rochele vaut xvij. sext. de Par.
Le mui de Surgieres vaut ij. muis de Par.
Le mui de S. Jean d'Angeli xxx. sext. de Par.
Le saume de Pont emporte xxij. sext. de Par.
Le mui de Saintes vaut xxx. sext. de Par.
 Ne nimis ea in re videar, superse-
 doo hic exseribendis, nãe circa mensu-
 rarum aridorum adæquationes ex Reg.
 Cam. Comput. Paris. sign. *Peser* de-
 prompseram, ea contentus subscire,
 que ex aliquot libris seu chartis occur-
 rerunt, et menda, que ex Codice Ms.
 Sangerm. in Glossarium irrepserunt,
 corrigere.
 Reg. Cam. Comput. sign. *Noster* fol.
 334 v. *NOVIUMUM*. Modius bladi No-
 vium. currit per vij. sextaria, que fa-
 ciunt ad mensuram Paris. ij. sextaria.
SESSIO. Modius bladi Suesion. currit
 per xvij. essinos, qui faciunt ad mensu-
 ram Paris. vij. sextaria, ij. boissellos ad
 mensuram Paris.
 Charta capit. Ambian. ann. 1187. ex
 Chartul. 21. Corb. fol. 178. v. *Concessi-*
mus ecclesie S. Nicolai de Regui, sub
 censu sex modiorum annonæ, quicquid
 habebamus in territorio de Amell, in ter-
 ris, pratis et aquis, sive in aliis rebus, ita
 quod predictos sex modios, tres frumenti
 per decem et octo sextarios, tres vero ave-
 ne per viginti duos sextarios ad mensu-
 ram cellarii persolvendorum. Alia ann.
 1229. ibid. Ita quod pro Mollo frumenti
 tresdecim sextarii computari debebunt.
 Rursum alia ann. 1494. ibid. fol. 189. v.
Le mui de blé à la mesure d'Amiens, ne
 vauit que xvij. sextiers, tant au blé comme
 à l'avoine. *Le mui de blé au mui et à*
la mesure de cappille, vauit xij. sextiers
 de blé, et le mui d'avoine vauit xvij. ses-
 tiers et la xvij. partie d'un sextier. Con-
 suet. Castell. ad Sequanam ex Cod. reg.
 988. 2. *La grandeur de la mesure du blé*
doit tenir justement six pintes au muiot,
et la doit en adjuster à menus grains,
comme de millet. Les deux mesures font
ung mouton; les deux moutons font un
vingt bichot; les deux bichots font une émine:

les deux émines font unq setier: douze
setiers font unq mui de blé.

MODIUS INTER PANEM ET VINUM. Cujus
 scilicet æstimatio ex æquo partitur inter
 panem et vinum. Chartul. prior. de Guil-
 cio fol. 10. r. *Confirmandis imperpetuum*
S. Albino unum Modium inter panem
et vinum singulis annis. Nisi modium
 bladi et vini intelligas.

MODIUS JUDÆICUS. Mensura ad usum
 Judæorum. Testament. Isaac. medici
 Carcass. Judæi ann. 1335. ex Chartoph.
 reg. Montispey. *In remissionem pecca-*
torum meorum lego uno Modium vini Ju-
daicum quotibet anno.

MODIUS FRATERNALIS. Vide *Fra-*
ternalis modius.

MODIUS FORENSIS. Vide post *Fo-*
rensis.

Ex quibus hic iterum observare
 juvat, quod jam non semel a nobis, pro
 data occasione, factum est, miram scilicet
 fuisse in mensuris diversitatem: quot
 enim loca, tot mensuræ. Modius
 quoque receptus, si vocem species, nul-
 libi fore ejusdem capacitatis reperitur.
 Ex statutis Adalardi supra memoratis
 modius liquidorum XVI sextariis constabat.
 Papiæ vero est mensura librarum
 44, id est, sextariorum 22. In Charta ann.
 1079. apud Miræum tom. I. pag. 160. mo-
 dius 20. sextarios ad minus capit: *Nihil*
amplius inde nisi vel successoribus meis
accipere debeat, quam carratam vini de-
cem et octo modiorum tantummodo, nec
modius plus contineat, quam viginti sex-
tarios. Nec magis constans fuit, ubi de
 re frumentaria agitur, ut ex superioribus
 allatis facile colligitur. His addo Elen-
 chum ecclesiasticum Cellæ Carolici sub-
 ditaram apud D. Chanteloup in Hist.
 Ms. Mont. Major. ubi modius 16. sexta-
 riorum esse dicitur *unum modium an-*
nonæ pulchre et electe, et valet Modium
sedecim sextaria ad mensuram Relanæ.
 Infra *Unum modium, seu XVI sextaria.*
 In agro Cenoman. 12. sextariis et dimi-
 dio constat modius, ut discimus ex
 Charta v. *Modiatio* laudata: Rotomagi
 vero 12 tantum sextariis. Charta ann.
 1204. in Tabul. S. Aujoeni: *Percipiet*
singulis annis unum modium bladi, scilicet
sex sextarios frumenti, et sex sextari-
os martellis in granicia d'Alboe.

MODIUS. Mensura agraria, verbi gra-
 tia, ager seu terra tot modiorum esse
 dicitur, quot ejusdem mensuræ semen-
 tis capax est. Velus Agrimensor. *Juge*
rum unum, pedes 240. et in latitudine pe-
des 120. faciunt terram Modiorum 3. Mo-
 dii vero, quoties de re frumentaria agi-
 tur, non semel tantio fit in Digestis.
 Formula 21. ex Andegavensib. *Ad illo*
campello ferente Modios tantus, etc. Ita
 Form. 33. Charta ann. 1195. apud Ughellum
 tom. 7. pag. 132. *Unam petiam ter-*
re capaxem sematis Modiorum 6 ad pas-
tum sextarium Pennensis civitatis. Ne-
 ologium Ecclesiæ Carnotensis. *Acqui-*
sivit apud Ercmenouillam terre arabilis
capientis septem Modios seminis, etc.
 Alexander Monach. in Chron. S. Bartho-
 lomæi de Carpineto lib. 5. *De terris S.*
Cæciliæ reliquit ei tantum quod erat ca-
par sematis 8. Modiorum. Charta ann.
 982. ibid. pag. 127. *Tantum de terra*
quod capit in semine Modios trecentos
Libri de Fundat. Monast. S. Clementis
Insule Piscarie. Est ad mensuram
triticeæ seminis terra Modiorum 614.
 Gregor. M. lib. 9. Epist. 16. *Terrula*
Modiorum plus minus decem. Ita lib.
 10. Epist. 50. *Terrula Modiorum tri-*
ginta. Campi trecentorum Modiorum, in
 Testamento S. Cæsarii Arelat. Vita S.

Amati Abb. cap. 7. *Abscisso memore*
campellum fecit... capientem quartam
Modii, in quo hordeum serere solebat.
 [Charta ann. 1070. apud Miræum tom.
 I. pag. 169.] Apud *Haluce terram unius*
Modii et curtile et dimidium. In pago
Atrebatensi apud S. Leodegarium dimidii
Modii terram. Chron. Farfense apud Mu-
 rator. tom. 2. part. 2. col. 588. *In Coni-*
tatu Aisio, ubi dicitur ad Pratum, colla-
te sunt in hoc monasterio quedam res
Modiorum iv.] Occurrit passim, in Chr.
 Casin. lib. I. cap. 36. 41. 47. 48. 59. lib. 2.
 cap. 6. et alibi non semel, apud Falcon.
 Benevent. pag. 841. Alexandr. Monach.
 in Chron. S. Barthol. de Carpineto pag.
 1231. etc.

MODIOLA TERRÆ. Charta Ottonis Imp.
 ann. 959. apud Ughellum tom. 1. part.
 I. pag. 418. *Ubi sunt mille Modiola terræ,*
et duo milia Modiola de terra, que
tendant, etc. Adde pag. 419. 740. Vide
Modiolus I.]

MODIATA, Idem quod *Modius*, Ager
 modiorum certo numero constans. [In
 agro Cameracensi *Modiata* terræ æqui-
 paratur 16. menoldis in Viromand.
 vero 8. sextariis.] *Modiata* terræ, prati,
 in Charta Ludov. Pii ann. 824. pro Ec-
 clesia Arelatensi, [*Modiata* memoris, in
 Charta ann. 1231. apud Miræum tom. I.
 pag. 790.] Testamentum S. Cæsarii Arelat.
 Archiep. in Libro nigro Eccl. Arelat.
 fol. 19. editum non semel: *Agellum*
igitur Ancharianum, unde parvam parti-
culam Monasterio deimus, multa serva-
vimus, nam plus minus centum aripennos
vinea, et trecentorum modiorum campos
reservavimus, et supradicto Monasterio
centum Modiatas de terra que ego plan-
tavi, habent Modiatas 40. et de veteri ca-
nea vir 30. aripennos contulimus. Testa-
 mentum S. Fulcrani Episcopi Lutevens.
Decem Modiatas de vinea, que mihi adve-
nerunt, etc. Ubi perperam *modiatas*, edi-
 tum apud Bollandum. Charta Lotharii
 Regis Provincie ann. 855. tom. 12. Spi-
 cilegii Acheriani pag. 133. *Sunt autem*
de rebus S. Stephani, quas Witgarnus
propriario jure possidebat, Modiate duo
milha, prata quibus possunt tolli et ferri
terra quingenta, de silva achallæ (i. ad
mille) quingentos porcos saginandos. Tri-
buit insuper in ipsa commutatione ex
rebus ipsius sancti loci, quas usurpatione
ad jus proprium detinebat, Modiatas tre-
centas sexaginta novem, et Modiatam de
vino ad modios centum octoginta. Charta
 Bernardi Vicecom. Carcassor. ann. 1108.
Et ipsam Modiatam de terra de Casellas.
 Charta ann. 1257. in Tabul. S. Nicastii
 Rom. *Homines de Baio habeant pastu-*
rarium et jus pasturagii in cxx. Modia-
tis.] Vide Hemerem in Augusta Viromand.
 pag. 233. 234. *Muy et muice de*
terre, in Chartis Gallieis. Regostum Foo-
 dor. in Camera Comput. Paris. fol. 215.
Lige de 4 faucilles de pré, et de demy
Muy de terre. Adde Consuetud. Dunen-
 sem art. 25. Castellinovi art. 11. etc.
 Charta Matthei D. de Beauvoir, ann.
 1260. in Regest. signato 39. Ch. 325. et
 Reg. sign. 51. fol. 102. ex Chartophylacio
 Regio. *Au bos Lancelot huit Moijes de*
bos, au bos Medame Aelis dix et sept Moijes,
à Longpre 30. Moijes, etc. Charta
 ann. 1290. apud Carpentar. 4. parte Hist.
 Camerac. pag. 36. *Deux Muies de terre*
ahanaule. Semimodiata de terra, in Ta-
bulario Conchensi in Ruthenis Ch. 32
 et alibi [*Semimodiata de vinea, in Ta-*
 bular. S. Victoris Massiliens.]

MODIATURA TERRÆ: sic legendum
 pro *Mediatura*, in Charta ann. 1067. tom.
 II. Spicilegii Acheriani pag. 294.

MOIATA, Idem quod *Modiata*. Tabularium S. Eparchii Inculism. fol. 1. *Item in Enguena unum ortum tenentem dimidiam Moiatam de terra.* [Nostris *Modérée*. Lit. remiss. ann. 1460. in Reg. 192. Chartoph. reg. ch. 9. *Tous Modérés de terre, etc.* Vide infra *Moia*.]

* **MODIX**, *Chorus*. Papias.

* **MODO**, perperam pro *Modo*, apud Ludewig. tom. 2. Reliq. MSS. pag. 396. Vide in hac voce.

* **MODOLAGIUM**, *MODOLOGUS*, f. *Præstatio pro mensura*, idem quod *Mensuratio*. Dipl. Caroli C. ann. 864. Inter Instr. tom. 12. Gall. Christ. col. 38. *Rocorumque cum eodem Conrado pro Modolago commutaverunt.* In *Bernensi pago vinea una, urus et Modologus*. Ubi leg. forsan, una, quamquam rursus occurrit ibid. col. 100.

* **MODOLAISCILO**. Vide *Modula*.

* **MODOLON**, Congeries garbarum; seu mergatum, nostri Picardi dicunt, *Moi*. Vide *Ga-bera*.

* **MODRIS**, Idem quod *Maltra*, mensura Germanica continens quatuor modios. Charta Henr. Dalph. episc. Mentens. ann. 1320. ex Cod. reg. 3601. 2. 2. fol. 130. v. *Bauduinus Voenc de Kop domicellus... confessus fuit se tenere a nobis in feodum triginta Modres siliginis, duas Modres avenæ.* Ubi *Maldra* legitur in Charta ann. 1315. de eadem re ibid.

* **MODULA**, si vera lectio est, *Quercus*. Leges Rotharis apud Murator. tom. 1. part. 2. pag. 40: *Si quis roborem, aut cerum, seu quercum, quod est Modula, iscal, aut glandem, quod est saia inter agrum alienum, aut inter culturam, vel clausuram, in cuius vicino incidit, componat, pro arbore tremises duos.* Ubi Codex Mutin. habet, *Modolaisclo*; Estensis vero *Modulaisclo*. Vide *Lauscum*.

* **MODULATOR**, Consors, qui alteri accipit: unde vox. Charta ann. 1382. tom. 3. Cod. Pal. diplom. col. 1572: *Posit in dictis locis et gettis ludere vel tenere Ludum... ad penam librarum viginti quinque denariorum Pisavorum pro qualibet vice, et a suis Modulatoribus auferendis.* Vide supra *Accessor*.

* **MODULISARE**, Musicis modulis cantare. Gaufridus Vosiensis cap. 59: *Responsorium Canonici incipiunt, verumque sequentem quibus voluerint melodus musicis explent: Alleluia... Monachi Modulisaunt.*

* **MODULUM**, Idem quod *Modolon*, Congeries garbarum, Gall. *Plongeon*, quod inverso capite garbæ simul colligantur. Charta ann. 1430. in Tabular. S. Victoris Massil. *Decimam præsent de omnibus Modulis XIII.* Consuetud. Brageriac. art. 33: *Item si quis furatus fuerit minima aratorum in campis aut perforatus fuerit Modula sive columnas bladorum de campis, et de dicto blado furatus fuerit, etc.* Versio Gallica: *Tout homme qui aura derobé des instrumens aratoires aux champs, ou percé les Gerbiers ou Plongeon de blé des champs, etc.* Vide *Molonus* et *Medella* 1.

* **MODULUS**, Moles, species aggeris, Gallice *Môle, jettee*. Bartholomæi Scribæ Annal. Genuens. ad ann. 1227. apud Murator. tom. 6. col. 448: *Dominus vero Lazarus ex decreto consilii fossata ipsius civitatis explanari fecit... et Modulum destruit, ut occursionem portus non possent ulterius subire.* Jacobi Auris Annal. Genuens. ad ann. 1284. ibid. col. 586: *Quod prope portum Januæ venirent in tantum, quod supra Modulum projicerent lapides taliter factatos.* Vide *Moles*.

* **MODULUS**, Cantus rhythmicus. Vide *Modus*.

* **MODULUS**, Modus agri. Vita MS. S. Winvaloci: *Fundum quendam reprensens non parvum, sed quasi unius plebis Modulum silvis dumisque undique circumseptum.*

* **MODULUS**, Mensura struis ligni, Gallis, *Mouls de bois*. Charta Philippi Pulcri Regis ann. 1309. in 9. Regesto ejusdem Regis Ch. 70. ex Tabul. Reg.: *Centum quadraginta quadrigatas bosci ad arandum, qualibet quadrigata 4. Modulos tantum continente, etc.* Eadem habentur in Charta alia Caroli IV. Reg. ann. 1322. tom. 7. Spicil. Acher. pag. 241.

* **MODURA**, Modius, mensura annonaria. Lit. ann. 1383. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 41. art. 16: *Quod dicti auditores vel clerici, tenebuntur scribere in principio cujuslibet compoti et subsequenter, propter diversitatem mensurarum locorum, quot sestaria faciunt somatari granorum vel vinorum, quot eminae, sestarium, quot quartalia, emnam; quot civeria, quartale; quot bichetti, quot Modurae, sestarium.* Vide supra in *Modius* 2. et infra *Mondina*.

* **MODURA**. Vide *Motta* 2.

* **MODURANCHIA**, Variæ moliturae miscellum framentum, nostris *Modurenge*. Charta ann. 1407. in Reg. feudor. comitat. Pictav. ex Cam. Comput. Paris. fol. 129. r. *Item duos boicellos Moduranchie redditus, quos habeo super molendinum de Villars. Deux charges de Modurenge, in Lit. remiss. ann. 1459. in Reg. 188. Chartoph. reg. ch. 51. Vide infra *Moudurachia* et *Moudurangia*.*

* **MODURARE**, *Moduram* percipere. Libert. villa de Pineto ann. 1343: *Item quod in molendinis teneatur una catola ferrea, que catola plena octo vicibus, valeat unam cuppam, cum qua Moduretur; et quod blada sua ibi molere possint.* Vide *Modura* 2.

* **MODUREYRA**, Mensura annonaria, eadem que supra *Modura* 1. Charta ann. 1247. ex Chartul. S. Eparch. Nos. *deimus... prioratus de Circulo... duodecim Modureyras avenæ vendentis et ementis ad mensuram Turris albæ.*

* **MODUS**, Cantus rhythmicus. Onomasticum: *Modus*, μέτρον, ῥυθμός. Sueno in Hist. Danica cap. 1: *A quo primum Modis Islandensibus Skioldauger sunt Reges nuncupati.* Id est, in rhythmis, carminibus, sive cantilenis antiquis, quibus Islandi fortia heroum facta ad lyram in conviviis decantare solebant. Ita Stephanus Suenonis Editor.

* **MODULUS**, Eadem notione. Vetus Vocat. Lat. Græc. *Modulus*, μέτρον. Apud Auctorem Mamotrecti ad libr. Judith. cap. 16. *Modulus dicitur cantus qui præcinitur in principio Missæ, vel Ilorarum, et dicitur etiam Tropus.*

* **MODUS**, Mos, ritus, usus. Elmham. in vita Henr. V. reg. Angl. edit. Hearne. cap. 31. pag. 73: *Regnorum Angliæ et Franciæ nobilitates, Modos et gesturas, quorum fama laudabilis digno laudis præconio, multorum assercione fideli, suis auribus frequencius insonabat, cognoscere et videre desiderat (Sigismundus).*

* **MODUTA**. Vide in *Modura* 2.

* **MOCHARE**, pro *Mochari*. Index veterum Canonum tom. 3. Concil. Hispan. pag. 8: *Ut virginitatem profitentes, si Mochaverit, inter bigamos habeantur.*

* **MOCHIA**, Adulterium. Pasch. Radbert. in vita vener. Walæ abb. Corb. Inter Acta SS. Bened. part. 1. sæc. 4. cap. 10: *A palatio namque sacri imperii pu-*

pulit omnes abominaciones, Mochiam fugavit, etc.

* **MOELLEDA**. Constit. Woldem. reg. Dan. ann. 1300. apud Ludewig. tom. 12. Reliq. Mss. pag. 166: *Si vero aliquis possessionem alicujus, que dicitur Moelledam vel fiskedam, destruxerit, reddat eum in dampnem cum jure xl. marcarum, et tantum solvat regi. An proprietatis seu possessio, quæ jure hæreditario tenetur? [Stagnum, unde aqua in molam decurrit. V. *Fiskeda*.]*

* **MOENICARE**, *Communicare*. Papias.

* **MOENIRE**, Eidem Papiæ, *Mœnia construere*. Mœri, pro muri, apud eundem ex Virgilio. En. lib. 10. 24:

Quæ intra portas atque ipsæ prælia misoni Aggeribus Mœrorum, et insidant sanguine fossæ.

* **MOERDAET**, Belgis, Homicidium. Lit. remiss. ann. 1420. in Reg. 171. Chartoph. reg. ch. 242: *Qui feruit le contraire de ce, ce seroit sur enfrainde de paix et sur murtre, que l'en dit up paisorale eude up Moerdaet.* Vide *Morth*.

* **MOSILEUM**. Vide *Musileum*.

* **MOSTICUS**, pro *Mastus*. Epit. Aurel. Episc. Lugdun. apud Severi. pag. 191:

Demnaque rerum tunc postularum morte patescunt, Cum sibi sublati Mostica dicit tenent.

* **MOSTIFICARE**, Tristitia afficere. Epist. Synodica Episc. exsulum in Sardinia tom. 2. Concil. Hispan. pag. 237: *Accepimus itaque vestre charitatis epistolam, que nostrum ex parte relevavit, ex parte vero Mastificavit exilium.* Camillus Peregrinus in Hist. Principum Longobard. apud Murator. tom. 2. pag. 28: *Sed Maxime Mastificabantur, quod hoc de illo contigerat.* Vita S. Romani Archiep. Rotomagens. apud Marten. tom. 8. Anecd. col. 1664:

Excessu Patris simul omnes Mostificati.

* **MOSTITIA**. Vide supra *Mestitia*.

* **MOSTORIUM**, Tristitia. Papias.

* **MOSTUOSUS**, Tristis, luctuosus. Litteræ ann. 1282. apud Rymer. tom. 2. pag. 215: *Hujusmodi Mastuosam materiam sub brevilogio transsumit.*

* **MOFEUM**, Candelabri majoris species. Charta ann. 1398. in Tabular. Capituli Autissiodor.: *Item die Sabbati sancti tenetur facere fieri et ministrare unum grossum cereum de 50. libris vel circa, et alium de 17. libris vel circa cere quadratos, qui sunt in Mofeis fusteis ad hoc a longo tempore factis.*

* **MOFFADOR**. Charta originalis cujusdam Majoricensis ann. 1253: *Miramomeni dat mihi de decem in decem diebus 40. Bisancios pro expensis: et de die in diem mittit 40. equos summo mane ad equitandum cum multitudine venerabilium Moffadorum, qui me et totam meam familiam intus civitatem et extra honorifice comitantur.* [Mofador, Hispanis, Irrisore, Gall. *Moqueur*, a verbo *Mofar*, Irridere. Forte de quadam jocularum hominum societate hic agitur.]

* **MOFFLET**, MOFFLETUS, MOFLETUS. Panis delicatioris species, qui diatim distribui solet Canonice præbendariis: Tolosatibus *Pain Moufflet*, quasi *Pain molet* dictus: forte quod ejusmodi panes singulis diebus coquantur, atque recentes et teneri distribuuntur. Transactio inter Abbatem et Monachos Crassenses ann. 1351: *De quo (tritico) sunt hodie duo panes, vulgariter nominati Moufflete, facti de bona et sufficienti farina frumentis.* Ibidem: *Cuiuslibet de dictis pauperibus datur ad minus unus panis sive Mouffletus*

et medius cancellus. Lamborch. lib. Inquisit. Tolos. pag. 70: Misit dictis hereticis per dictam Guilielmam duas placentas, et duos panes Mofletos. Vide Panes præbendarii in Panis 2.

° Moflet, in Mirac. Mss. B. M. V. lib. 2.

Pain d'orge vent pour pain Moflet.

° **MOFFOLUM**. Vide Machale.

MOFFULA. Lambertus Ardensis pag. 258: *Hæc enim rustici cum digis marlaturis, et carris funariis (flmariis) calculos trahentes ad sternendam viam in Moffulis et scapulariis se ipsos ad laborem invicem animabant.* [Eadem notione qua Muffula, Gall. Muffles. Le Roman de S. Leodeg. MS. ubi de Episcopis:]

Et comportant de sor lor Mofles.
Lor coetes et lor escoffes, etc.

Le Roman de Florance et de Blanche Flore MS.:

Et Mofles metre en lor mains.]

° Nostris Mofle et Mofle, Acervus, congeries. Lit. remiss. ann. 1337. in Reg. 151. Chartoph. reg. ch. 283: *Icellui Simon print un tison de feu et de l'estrain et ala bouter le feu en un Mofle de foing; lequel Mofle estoit en la terre dudit Simon.* Alia ann. 1402. in Reg. 157. ch. 114: *Il estoient en aguêt derriere un Mofle d'esteule.* Alia ann. 1114. in Reg. 137. ch. 338: *Laquelle fille tiroit et sachoit à un Mofle ou tas de feure, estant emmy la court d'icellui Thomas.*

° **MOFILIS**. Morbi genus, an idem quod supra Mascla I. Mirac. metrica S. Steph. episc. tom. 3. Sept. pag. 186. col. 2:

Specialiter in morbis
Caducis, paralitidis,
Moflibus et cyragris, etc.

° **MOFLETUS**, Species panis. Vide Moflet.

° **MOGENSA**. Taberna seu Præstatio, quæ domino pro vino in taberna dividendendo solvitur. Inventar. ann. 1476. ex Tabul. Flamar.: *Omne jus quod habebant et habere poterant in toto emolumento simul profiquo Mogensa sive taberna et macelli dicti loci de Flamarenzis.*

° **MOGGIATICA TERRA**, ab Italico Moggiata, idem quod Modiatia, ager modiorum certo numero constans. Charta ann. 1358. apud Corbinel. inter Probat. domus de Gondi pag. clvij.: *Item unum vetium terre Moggiaticæ cum quercubus.* Vide mox Moia.

° **MOGGUS**, Blesus, sive Balbus. Ita Anastasius Bibl. ad VIII. Syn. act. 6. ubi de Petro Mongo hæretico, qui Græcis πογγύς; Gloss. Lat. Græc.: *Atubus, πογγύς; πόγγος, i. qui cum difficultate loquitur.* Atubus vero, quasi ἀ-τ-νο; dictus, qui inarticulate loquitur. Liberatus Diacon. cap. 16: *Petrum cognomento Moggum, qui vocatus est Blesus.*

* **MOGLUM**, MOLIVM, MOLLUM (PONERE AD), Immersum aliquid detinere, Ital. Mettere in Molle, Gall. Tremper. Stat. Bonon. ann. 1350. 67. tom. I. pag. 203: *Et procurabo ne tintores aquam tintorie, nec guadi, nec herbas, nec multum pellipariorum, nec aquam folie prohiant, nec coria scarnent, nec ea ponant ad Moglum (ad Molium 59, 60) — ad Mollum 62 — 67. [F. K.]*

° **MOGNERIA**. Tabular. S. Eparchii Inculism. fol. 40. v.: *Quicquid habemus in molendinis et in anguillari de Fissac, id est tertiam partem, et unam Mogneriam, etc.*

° F. Quantum manu continetur. Haud

scio vero quid sit Moigneux, qui inter minores coquinae regie ministros recensetur in Ordin. hosp. reg. sub Phil. III. apud Marten. tom. I. Anecd. col. 2201: *Item, soufleurs desquels l'un sera Moigneux.* Neque mihi notior vox Moigneans in Lit. ann. 1239. tom. 4. Ordin. reg. Franc. pag. 391. art. 5: *Avecques ce, nous leur avons octroïé les Moigneans en leur cense, au fuer des autres du commun; en tele maniere que li uns d'eulz fait (f. leg. soit) au faire majour et jurez et sergens. Ubi agitur jus eligendi majorem, juratos, etc. Unde mendum hic subesse autumo.*

° **MOGRA**, Arabice, Magra vel almagra est sinopida architectorum, qua lineas signant. Glossar. medic. Ms. Simon. Januens. ex Cod. reg. 6359.

° **MOGTONAGIUM**. Tributum ex vervecibus, seu mutonibus. Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 4: *Noverint universi Robertum filium Comitis Johannis... dedisse in perpetuum elemosynam... Ecclesie S. Vincentii Cenomanensis Mogtonagium de Coryoiein pro salute anime fratris sui.* Vide in Multo.

° **MOGUDA**. Molestia, motus, perturbatio. Pactum inter Roger. vicecom. Bitter. et Guid. Guerrejat. ann. 1177. inter Probat. tom. 3. Hist. Occit. col. 140: *Per omnes Mogudas et remogudas, quas Raymundus comes supradictus et filii ejus vobis fecerint, vigore hujus jurjurandi, fidelis adjutor et defensor semper vobis existam.* Vide Remoguda.

° **MOGUM**. Territorium Moguntinum, maxime quod Momo adjacet. Carmen de varia fortuna Ernesti Bavar. Ducis lib. 2. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 321:

Surgitur in facinus. Vadit corstante tumultu
Henricus, figens molli tentoria Mogo.

° **MOHATRA**. Vox portentosa qua significatur Contractus quo, inquit Escobarus, quis egenus pecunia emit pecunia credita a mercatore merces summo pretio; et statim ei pecunia numerata pretio infimo vendit. Qui contractus divinis ac civilibus Legibus prohibetur et observatum est in Diction. Trevoit. Idem Barata interdum dicitur, quo nomine fraus, dolus, indigatur. Vide in Baratum.

° In propositione a Clero Gallicano damnata ann. 1700. definitur. *Contractus, que a mercatore res majore pretio ad certum tempus solvendo distrahuntur, ac statim ab eodem, stante eo contractu, minore pretio præstite pecunia redimuntur, licitus est, etiam respectu ejusdem persona, et cum contractu rebenditionis prævio, imo cum intentione lucri.* Consule Leon. Leotard. de Usur. qu. 24. num. 25. et Pettipié de Usur. lit. 3. edit. ann. 1731. pag. 112. Vide Diction. Acad. Hispan. in hac voce.

° **MOIA**, Mensura agraria, ager modii sementis capax. Nostris Moée, Moiee, Moiee, Moie et Moiee Charta Odardi de Ham milit. ann. 1260. in Reg. 30. Chartoph. reg. ch. 562: *Concessimus viginti tres Moias terre et duodecim Moias socii, quæ omnia habemus apud Bacacum.* Reg. Joan. dæcis Bitur. in Can. Comput. Paris. fol. 14. r.: *Item une autre piece de terre, contenant cinq Moies de terre. Cinqante et trois Moies de bos.* in Ch. ann. 1289. ex Tabul. S. Auth. Camerac. lib. feub. ducat. Aurel. fol. 46. r.: *Deux Moies et demi de terre ou environ, assis en trois pieces en la paroisse de S. Lorent des eaux.* Recognit. feud. pro castell. de Buri ann. 1396. *Item une mes-*

tarie assise audit lieu de Buri, contenant douze Moies de terre. Infra: *Une Mouée de terre, etc.* Charta Joan. de Hangest ann. 1247. inter Probat. tom. I. Annal. Præmonst. col. 583: *Et si ai donné à ladite abbeye en accroissement... au Més Quenel quatre Moies: en Langle quatre septiers: au Sart Remy une Moie: en Hattiermont une Moie.* Alia ann. 1290: *Ou terroir de Marchais onze Moies de terre à la mesure dou liu, etc.* Inquisit. ann. 1338. in Reg. 74. Chartoph. reg. ch. 429: *Item dix et sept Moies ou environ de bois, sciant en une piece... Item trois Moies de terre ou environ, sciant au terroir d'Appellil. Chascune Moie fu prise neuf vins livres, huit deniers Parisis, c'est assavoir chascune mencaudée onze livres, cinq souts, maaille Parisis, in Charta ann. 1341. ibid. ch. 663. Lit. admort. ann. 1466. in Reg. 191. ch. 216: *Plusieurs terres, tant en labeur comme en vries, contenant vingt Moies et demie, vallans chascune Moie, à la mesure de S. Quentin, huit septiers.* Vide Modiatia in Modius 2.*

° Moie præterea dicitur Rei cuiuslibet congeries. Joinvil. in S. Ludov. edit. reg. pag. 28: *Gran Moies de tonniaus de vin.*

° **MOIATA**. Vide in Modius.

° **MOJATICUM**, Idem quod Modaticum, ab Ital. Moggio, modius, Pensitatio frumentaria pro quolibet modio annonæ. Vide in Modiatio I. Charta ann. 1183. in Access. ad Hist. Cassin. part. I. pag. 382. col. 1: *Qui aliquo titulo habuerit res ipsas, non tenetur inde facere aliud servitium vel Mojaticum reddere... Servitium aliquod vel Mojaticum non queratur a filio, vivente patre. Verumtamen mortuo patre, faciat mater servitium et reddat Mojaticum. Vim vocis aptius explicat alia Charta ibid. col. 2: *Universi habitatores castri Pedemontis et villæ, tam ratione municipalis, quam ratione bonorum quæ possident, tenentur solvere et reddere annuatim monasterio Cassinensi de grano tumulum unum, et de ordeo tumulum unum, nomine redditus sive Mojatici.**

° **MOIL**, Piscis species. Traug. Ms. de Pisc. ex Cod. reg. 6838. C. cap. 196: *Mullus... a Gallis surmuet, a nonnullis barbaris, ab aliis Moil, id est, maris perdris, dicitur.*

° **MOINERIVS**, Molitor, Gall. Meunier. Charta ann. 1364. ex Adversariis Pr. de Mazaugues: *Item habet ibi in quodam molendino sito in Grava duas partes, excepto quod Moinerius percipit illo die quo molit unam tinnhateriam ultra tertiam partem lucri.*

° **MOINUS**, a Gallico Moine, Monachus. Charta ann. 1459: *Appellavit eum Cuffa de Momo.* Nostris alias Moinee, pro Moineau Glossar. Lat. Gall. ann. 1348. ex Cod. reg. 4120: *Passer, Gall. Moines, et dicitur a pluma.* Charta ann. 1343. ex Chartul. S. Vinc. Laudun.: *Item lidis religius avoient pris Jean Cousin nostre sousmanant tendant ou chassant aus Moines.* Chartul. Corb. sign. Gessar. fol. 59. r.: *Fut donné conq... à Jehannet... de tendre aux Moisset.*

° **MOJOLARIUS**, Vasorum, quæ Mojoli appellabatur, artifex. Stat. Mantue lib. I. cap. 128. ex Cod. reg. 4620: *Nullus terrenus vel forensis... præsumat conducere in civitatem Mantue... aliquod vitrum laboratum... sine licentia magistri Francisci Mojolarii seu alterius Mojolarii.* Vide mox Mojolus.

° **MOJOLASCA**. Decret. Rachiisii Langobard. reg. ann. 747. apud Murator.

tom. I. Antiq. Ital. med. avi col. 517: *De alio latere per fluvium ipsum Nure ascendente per aquam et loca designata inter duas Mojolascas exente ad lacoraria et capanna Gajaria. An Collis vitibus consita, vel nude Tumulus terreus, colliculus? Vide infra Molare I.*

1. **MOJOLUS**. Vas quoddam vinarium Johan Demussis Chron. Piacent. apud Murator. tom. 18. col. 582. *Et duo comedunt super uno tajore, et quilibet habet mense suam suam, et unum Mojolum, vel duos vitis pro se, unum pro vino et alium pro aqua.*

2. **MOJOLUS**. Sicut Mantuae lib. I. cap. 114. ex Cod. reg. 4620. *Quilibet persona, que vendat vinum ad minutum in civitate Mantuae vel districtu, habere et tenere unum circum cum una casella a Mojolis appensa ad ostium. De qualibet cargatura Mojolorum et vitreorum, etc. in Stat. datiar. Ripet. cap. fol. 4. v. Nostris Moyau, Cupae vel dolii species. Lit. remiss. ann. 1387. in Reg. 130. Chartoph. reg. ch. 268. *Lesquelz par maniere de blasonnement, de injure ou autrement mistrent le suppliant en une Moyau ou cuve, et lui getterent grant quantite d'eau. Moilon vero, Crater, poculum, ut videtur, in Invent. ar. ecd. Camerac. ann. 1371. Item un tassel doret quarret a pierres verdes et rouges, et une grande vermeille ou Moiton.**

3. **MOISO**. Mensura, a verbo metiri. Tabular. S. Benigni Divion. Secundum Moisonem locorum occurrit passim in Chartis Burgundicis. Moison, nostris eadem notione. Le Roman de la Rose MS.

Le col fu de bele Moison.
Gros, siex, et lonc par raison.

4. **MOISO**. Lit. ann. 1373. tom. 5. Ordin. reg. Franc. pag. 682. art. 6. *Quiconques fera tonneaux ou pipes pour vendre, qui ne seront de loyalle Moison, etc. Mueson, in aliis ann. 1388. tom. 7. eorum. Ordin. pag. 216. Mesure ou Moison, in Ch. W. comit. Pontiv. ann. 1382. ex Lio. albo domus pubi. Abbavil. fol. 176. v.*

5. **MOISO**. Contractus, quo sub annuo reditu fundi ad aliquot annos possidendi dantur, simul et ipse reditus. Gall. *Moison et Moeson*; und. *Moisonneur, Moissonnier, et Moiseur*, qui ea conditione aliquid tenet. Charta Airardi Bren. comit. ann. 1177. ex Chartul. S. Lupi Trece. *Abbas vel ministri ejus eidem furno pro sua voluntate furnerum utilem provideat et ponat, aut qui voluerit et pro quanto poterit ad Moisonem tradat Assis comit. Fuxi in Reg. S. Ludov. Chartoph. reg. fol. 112. Moiso, tres modios et quatuor sextaria et eminam bladi. Charta ann. 1257. ex Chartul. Compend. fol. 182. r. *Se il avenoit que li abbes et li convents donnaissent leur disme a Maison, ou que il feissent cueillir par leur propre serjant, il me feroient avoir le serment des Mueurs ou de leur propre serjant, de garder toute ma droiture. Lit. Phil. Pulc. ann. 1294. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris fol. 127. r. col. 1. *Des terres et des vignes audit Renier que nous ou autres de par nous avons fait semer et coultiver ceste presente annee, nous et les autres aurons droite Moison; c'est a scavoir la moitie, et l'autre moitie demourra audit Renier. Lit. remiss. ann. 1391. in Reg. 141. ch. 226. *Iceilui Girart droit que le suppliant lui avoit baillie certaines terres a certain temps et pour certaines pension ou Moeson, etc. Le fermier ou Moissonneur, in Instr. ann. 1392. tom. 7. Ordin. reg.****

Franc. pag. 526. art. 5. Lit. remiss. ann. 1389. in Reg. 136. ch. 260: *Jehan censier ou Moissonnier de la maison S. Ladre de la ville de S. Pol, etc. Alie ann. 1396. in Reg. 150. ch. 112. *L'exposant qui est fermier et Moissonnier d'une maison et terres appartenantes a Jehan de Messelles escur, scituve en la ville de Ramolu en Beauce. Vide supra Modiatium et Modiatio 3.**

6. **MOISSONNA**. Idem quod Modiatio 1. Praestatio pro quolibet modio vini. Arest. ann. 1414. 12. Mail in vol. 11. arrestor. parlam. Paris. *Super acquitamento vinorum ibi (Rotomagi) affluentium duo modi seu duae maneries, quorum seu quarum una consuetudo et alia modiatio seu Moissonna nuncupabantur. Modiatio duo membra continebat, quia in ea modus quidam acquirandi vina per argentum seu pecuniam, bassa modiatio appellatus, et alius optio nuncupatus, observabatur.*

7. **MOISSINA**. Neol. ecd. Paris. Ms. ad Kal. Maii: *Obiit Gofridus episcopus qui perdonavit nobis quasim consuetudines de emptione et renditione vini et de Moissinis, quas habebant episcopi in Orville. Un vocis explicat glossar Lat. Gall. ex Cod. reg. 521. *Acinus, pepinus usq. Inde, acinatum, congregatio racemorum, Gall. Moissine. Idem ergo Moissine, quod Scopus uvaram, racemorum, Gall. Marc de vin. Vide Gotgrav. voce Moissine.**

8. **MOISSO**. Messis, messionis tempus, Callis Moisson, Temps de la Moisson. Gubertus lib. 2. Hist. Hierosol. cap. 8: *Pars sine ulla stipendia, imo turpi pauperie, magis auidem pudore in Franciam consumpta rediret. Et quia idem castrum Moissonem vocabant, et reversi ad suos, ad Moissonem usque se fuisse dicebant, etc. Vide Messio.*

9. **MOITIERIA**. Pradium rusticum, quod a colono partiario colitur. Lit. Phil. VI. ann. 1335. in Reg. 69. Chartoph. reg. ch. 281: *Nous avons otroie et otroions aus freres Prescheurs du couvent du Mans la Moitierre, appellee le Plexeis, couse en la paroisse de Cepoy. Ubi ad marginem. *Gratia facta fratribus Praedicatoribus conventus Cenomanensis, quod Moitieriam, vocatam le Plassseys, possint transferre cuicumque persona. Moiterie, in Charta ann. 1291. ex Chartul. Namure. in Cam. Comput. Insul. fol. 41. v. Moitierie, in alia ann. 1516. ex Chartul. Latiniac. fol. 214. v. Vide supra Mediatoria.**

10. **MOITONNUS**. Mensura agrariae species, seu ager mensurae. Moiteon vel Moiton nuncupata, sementis capax, eadem que supra Meyteria Charta aemort. ann. 1374. in Reg. 106. Chartoph. reg. ch. 170: *Item unum Moitonnum terra vel circiter ante dictam masuram; qui quidem Moitonnum terra a quadam via publica probet iter et aditum dictis hospitio, giardino et masura. Item tria jorailia cum quinque Moitonnis et una perchia terre. Libert. ville de Vandevre ann. 1271. in Reg. 72. ch. 188: *Le cheval paiera cinq Moiteons de blef, moitie jourment et moitie avoine. Charta ann. 1321. in Reg. 61. ch. 17. *Item sex Moitons frumenti, percipiendos in et super quamdam domum, sitam in villa de Barro (super albam). Item quatuor Moitons frumenti, percipiendos in et super quamdam vineam. Infra: Moiton. Dix Moiteons froment et dix Moiteons avene, in Charta Odon. Ducis Burgund. ann. 1337. ex Reg. 74. ch. 464. Consuet. Castell. ad Sequanam ex Cod. reg. 4898. 2: *La grandeur de la mesure du ble doit****

tenir justement six pintes au minot.... Les deux mesures font ung Moiton: les deux Moitons font ung bichot. Boissello sequiparatur in Lit. remiss. ann. 1422. ex Reg. 172. ch. 122: *Une sachde d'environ cinq Moitons ou boisseaux de froment, que le suppliant porta a Chaalons, etc. Vide supra Moitonius et infra Moitonius.*

11. **MOL**. Tabularium Abbatie Conchensis in Ruthenis Ch. 44: *Et donant de censum duos solidos Pogesios, et ad Calendas 4. membros, et duo sextaria, et duos de civada, et duos panes, et a meysos unum Mol sans la pel, et 2. sextaria de vino, etc. Occurrit ibidem alio loco. [An unum multonem sine pelle?]*

12. **MOLA**. Jo. de Janua: *Mastica, i sarcina, scilicet Mola: sed legendum Mala. Vide in hac voce.*

13. Occurrit tamen ea, ut videtur, notione in Tabular. Compend.: *De aliis piscibus maris, summa debet 1. denar. Mola integra obolum, Mola transforata 1. den. Ubi mola minor sarcina quam summa. Vide Sagna. Ejusdem significationis Mola in Capitulari 2. Caroli Magni ann. 813. num. 10.*

14. Hinc Mole, pro Fascis, vulgo Bote, in Stat. ann. 1398. tom. 8. Ordin. reg. Franc. pag. 369. art. 4: *Que nul ne puiet vendre osier... fardé de pire osier dedens les Molas que par dehors.*

15. **MOLA**. Molendinum. Anastasius in Honorio: *Et ibi constituit Mola in murum in loco Trajani juxta murum civitatis, et formam que deducit aquam in lacum Sabbatinum. Lucas Tudensis era 890: *Clausit nox obscurissima diem: et in una Mola omnes Christiani conclusi sunt, totam noctem in lacrymis et orationibus peragentes. Leo Ost. lib. 2. cap. 86: *Terras et Molas in fluvio Saone. Chartas Imp. pro Ecclesia Hammaburg. Cum... Molis, molendinis, piscationibus, etc. pag. 161. 162. 163. 164. [Bulla Stephani III. PP. ann. 753. sac. 4. Bened. part. 1. pag. 6. *Necnon aquis, Molis, olivatis, vel quidquid in quibuscumque locis habere vel tenere videtur. Chron. Fosse-Novae apud Murator. tom. 7. col. 833: *Devastavit segetes S. Mariae Fluminis et incendit ei unam Molam et duas Molas S. Clementis.] Adde Chronic. Episc. Mindens. pag. 742. [et Farfense apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 452. et 592.]*****

16. **Mole**, pro Meule, in Lit. ann. 1389. ex Reg. 146. Chartoph. reg. ch. 223: *Leguel maistre Bernart... tolly (de son Moulin) et osta les Molas et autres harnois abbilemens appartenans audit moulin. Maul, pro Moulin, in Lit. remiss. ann. 1397. ex Reg. 152. ch. 260: *Jehan Morel print aux Maulx d'Arceis quatre aulnes et demie de drap pers, et porta icelles quatre aulnes et demie de drap aux Maulx Badin pour fouler.**

17. **MOLA**. Idem quod Modulus, de qua voce supra, in 9. Regesto Philippi Pictori Regis Franc. Ch. 94. ex Tabular. Regio. Mensura lignaria, Mole de bois.

18. **MOLA**. Moles, agger. Gall. *Mole*. Breviarium Hist. Pisane ad ann. 1168. apud Murator. tom. 6. col. 180: *Fuerunt enim illo tempore novem inundationes maxime fluminis Arni, que villam de Putignano, et arcus magni pontis de stagno destruxerunt, et Molas inclinaverunt ipsius pontis. Vide Modulus 1. et Moles.*

19. **MOLA**. Informationes pro passagio transmarino in Cod. MS. Sangerm.: *Item xv. Molas de sarcia subtili quilibet ponderis duorum quintalium, quilibet Mola vult habere longitudinis c. passus.*

Inventar. machinarum bellicarum castri Somnerie in Occitan. ann. 1260. Item II. torni ad opus balistarum. Item I. Mola in fabrica, etc. Pro mensura frumentaria occurrit in Mella I.

6. **MOLA** AD CUTELLAS. Acuendis cultellis apta. Reg. S. Justi in Cam. Comput. Paris. fol. 197. v. Pro quadam Mola ad cutellos perpetuum, etc. Meule à taillant dicitur, in Lit. remiss. ann. 1390. ex Reg. 138. Chartoph. reg. Vide infra Molendinum ad cutella.

7. **MOLA**, Mensura liquidorum. Libert. Montisol. tom. 7. Ordin. reg. Franc. pag. 505. art. 30. De vini præconizatione Molam plenam vini ejusdem quartonem continentem et obolum habeat (præco) antedictus. Vide infra Moleta 2. et Moletum.

8. **MOLA**, Piscis species. Tract. Ms. de Pisc. cap. 41. ex Cod. reg. 6838. C. Mola in nostro mari aliquando capitur, sed rarissime. Massilienses Mole vocant a rotunditate, quod molæ molendinæ similis sit. Hispani bout appellant, et nonnulli ex nostris, qui Provinciam Hispaniamque frequentarunt, utraque conjuncta appellatione, Molebout nominant.

MOLACHINUS, Moneta aurea (Saracenicæ, ni fallor) species. Charta Alxandri III. PP. ann. 1162. apud Petrum Mariam Campum in Regesto part. 2. Hist. Eccl. Placent. n. 16. Statuimus, ut de cætero solummodo duos Molachinos nobis nostrisque successoribus annis singulis solvere teneatur. Vide Meloquinus.

* **MOLACIA**. [Lapis ionicum est destructus propter incendium et est aqua in quodam mortario seu vase Molacie.] (Chevalier, Vlsit. episcop. Gratianop. p. 67.)

MOLACIO, ἄλεσις, Molutura. Suppl. Antiquarii. Vide Molla 2. [Adde ex Castigat. in utrumque Glossar. Molo, ἄλεσις, Molator, ἀλεστής, Delrius ad Oedip. Senecæ pag. 100 legendum censet ἄλεσις et ἀλεστής, ab ἄλις, salsugo, et mola in sacrificiis salsa.]

MOLADA, Idem quod infra Moleya. Stat. pannif. Carcass. renovata ann. 1468. in Reg. 201. Chartoph. reg. ch. 121. Item quod nullus potest... tingere seu tingi facere aliquem pannum brunetæ... cum Molada nec alio tinctu nigro, nisi cum pestello.

MOLAGIUM. Vide Molla 2.

MOLANUS. Vide Miramolinus.

1. **MOLARE**, an Molendinum, vel ager, seu aliquod propugnaculi genus? Computus ann. 1334. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 251. Item, libavit in cavalcata facta per ipsum baylivum ad capiendum Molare quod erat in dicta bastida, etc.

Idem quod Molare 2. Meta, tumulus terreus, colliculus. Charta ann. 1346. Quandam molam nostram seu Molare in parochia de Fontanis araverunt. Vide infra Molarium 3.

2. **MOLARE**, Meta, tumulus terreus, Gallice Butte, motte de terre. Codex censualis Calomontis: Quoddam Molare cum vercheria contigua. Vide infra Molaris.

3. **MOLARE**, Molere, Gall. Moudre. Charta ann. 1278. apud Thomassarium Consuetud. Bituric. pag. 110. Ipsi manumissi et heredes sui Molare teneantur ad molendina nostra. Chronic. Vormat. ad ann. 1407. apud Ludewig. tom. 2. Reliq. MSS. pag. 152. Similiter nec pistortibus neque Molandi notoribus aliquod dabunt. Charta ann. 1468. apud Madox Formul. Anglic. pag. 148. Et prædictus

Johannes idem molendinum per se emendatum, ut in eo grana bene possint Molari, in fine termini sui prædicti dimittet.

Quam vocem varie efferunt nostri. Maure, in Convent. inter dom. Bretol. et abb. ejusd. loci. Et devoient li oste venir Maure à mes muelins. Maurre, in Charta ann. 1308. ex Reg. 72. Chartoph. reg. ch. 369. Molre et Morre, in Ch. ann. 1343. ex Chartul. S. Vinc. Laudun. Moorre, in Libert. Jonvil. ann. 1354. tom. 4. Ordin. reg. Franc. pag. 238. art. 27. Mourre, in Ch. ann. 1322. ex Reg. 74. ch. 143. Moulir, in Ch. Guid. comit. Fland. ann. 1283. ex Chartul. Namur. in Cam. Comput. Insul. fol. 24. v. Mourre, in Ch. ann. 1240. ex Chartul. S. Joan. Laudun. Moutre, in Ch. Joan. comit. de Roucy ann. 1338. Hinc Grain molable appellatur frumentum, quod ad molendinum domini molere vassalli tenentur, in Ch. Ludov. comit. Stampens. ann. 1378. ex Chartul. S. Carani. Moudre vero in Stat. ann. 1330. inter Consuet. Genovef. MSS. fol. 2. v. pro Exacuere, vulgo Emoudre, ut et Moudre, in Lit. remiss. ann. 1385. ex Reg. 127. ch. 150. Vide infra Molere 2.

4. **MOLARE**, Prima alicujus rei lineamenta exprimere, a Gall. Moulir. Acta S. Francisci de Paula tom. 1. Aprilis pag. 159. Et vidit corpus defuncti examine, et ut similitudinem vultus ejus se cundum veram figuram depingeret, Molavit et impressit. Vide Molarium 1.

Se moulir, pro Se remette, Se colligere, in Chron. S. Dion. tom. 3. Collect. Hist. Franc. pag. 197. H. (Clodomir) tourna envers se enanis, puis se Mouta en armes et s'accéna pour combattre. Ubi Arnoin. lib. 2. cap. 4. Se se collegit in arma.

5. **MOLARE**, Vexare, spoliare. Acta S. Oswini tom. 4. Aug. pag. 61. col. 2. Fluctus sævientis navitas, præter paucos, submerserunt, et ad littus ecclesie, quam Molaverant, spolia ejecerant.

1. **MOLARIA**, MOLARICA, Idem quod Molla 2. Litteræ Henrici V. Reg. Angl. ann. 1421. apud Rymor. tom. 10. pag. 89. Una cum libra Molaria in molendinis nostris dictæ ville. Statuta Verceil. lib. 7. f. 151. v. De his qui pro eorum usu non debent solvere Molariam Item statutum est quod si quis civis vel districtuabilis Vercellarum emerit aliquam vel aliquas molas ad usum suum, scilicet molendini sui; vel quod ab alio tenuerit, non debeat solvere communi vel alicui pro communi Molaria. Et si emerit non ad usum suum, sed causa vendendi, solvat Molariam, et consuetum est.

2. **MOLARIA**, Idem quod Mola, et Molendinum. Charta Theobaudi Chabot, tom. 4. Gallie Christianæ pag. 4. Donamus eidem Molarias, quæ sunt in descripto feodo. Mox: Universas autem concessiones nostras... liberis ab omni costuma, tallia, ac servientia esse concedimus, cunctosque ad eorum Molarias ac molandinum et opera venientes, etc.

3. **MOLARIA**, Locus, unde molæ extrahuntur, lapicidina. Vide infra Molaria 1.

MOLARIS, [Colliculus, aliqua terræ congeries, rusticis Dumbensibus etiamnum Molard.] Charta Humberti de Miribel ann. 1086. apud Joan. Columbium lib. de Cartusianorum initiis: Ipsa vero, quam eis dedimus, eremus, hos habet terminos, scilicet infra locum qui vocatur Clusa, et rupem claudentem vallem, et pertingentem usque ad Molarem claudentem et dividentem Combam caldam, deinde Molarem alium, qui descendendo

perducitur per crepidinem platuneti, etc. Charta Amedei Comitis Sabaudie ann. 1300. apud Guichenonem in Episcopis Bellicensib. pag. 59. 60. Usque ad summitatem montis de Les Aus, et a dicto Molari de Les Aus, recte, tenendo usque ad Molare d'Armont, etc. Mox: Usque ad crestam seu summitatem ejusdem Molaris vocati de Eyrcini. [Vide Molare 2.]

1. **MOLARIUM**, Bollandistis, Numisma honorarium alterius vultu effigiatum, sic dictum a Mola seu Modulo, id est, typo cui infusum metallum formam recipit, Hispan. Molda, Francis Moule, Teutonibus Mol. Leges Palatinæ Jacobi II. Reg. Majorie, tom. 3. Junii pag. 111. Item quod non recipiat vestes alicujus neque Molarium.

2. **MOLARIUM**, Molendinum. Charta ann. 1307. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 131. Recognovit... se tenere ab ipso D. Dalphino in feudum et de feudo ac dominio prædicta omnia donata, et quoddam Molarium, quod asserit se nuper acquisisse.

Molage, pro Molendini infundibulum, vulgo Tremuie, in Lit. remiss. ann. 1419. ex Reg. 172. Chartoph. reg. ch. 23. Quant le suppliant fu entre ou moulin, il se baissa et regarda par dessus le Molage dudit moulin. Alia ann. 1478. ex Reg. 201. ch. 135. Le suppliant gela le blé dedens le Molage du moulin, et puis descendit de ladite entremuie, etc.

3. **MOLARIUM**, Tumulus terreus, colliculus, idem quod supra Molare 1. Pactum inter Humbert. Dalph. et episc. Gratianop. ann. 1343. in Reg. 134. Chartoph. reg. ch. 34. Aquodam lapide albo, in summitate dicti Molarii de Colotto existente, recte descendendo per pedem bordaria præti mollis. Vide Molaris.

MOLARIUS, Qui molas ex lapicidina extrahit et secat, nostris alias Molier. Charta ann. 1288. ex Chartul. S. Maglor. ch. 228. Noverint universi nos tradidisse et concessisse Simoni Pastourelli et Johanni dicto Bonneri Molarius (sic) nostra tria quarteria terre vel circiter... pro molis trahendis et lapidibus tallendis, sub tali conditione et pacto, quod ipsi Molarii tenentur nobis reddere et solvere nonam partem pretii seu valoris molarum et lapidum prædictorum. Lit. remiss. ann. 1374. in Reg. 105. Chartoph. reg. ch. 439. Comme Arbelet Gouvet curvier et faiseur de molas à mouins allout aus vespres pour la solennité de S. Ligier, dont les Moliers faisoient la feste, etc. Vide infra Moleria 1.

MOLATA, SCARLATA, f. Acupicta. Computus ann. 1302. apud D. Brussel tom. 2. de Usu feud. pag. CLXXXIII. Pro capa scarlata Molata quam Rex tunc habuit, xv. l. Vide Mollicia.

MOLATIO, Vide supra Molacio.

MOLDUREIRA, Mensura annonarie species. Vide in Molla 2.

MOLATURA, Vide Molla 2.

MOLCHUS, Pessulus, Gall. Ferrou, a Græco μολχός, eadem notione. Agnetus in Vita S. Damiani apud Murator. tom. 2. pag. 155. Confregerunt Molchos et serras, et cum victoria in suas regeresi sunt domos.

MOLDA, MOLDURA, etc. Vide Molla 2.

MOLDIUM, pro Modius, apud Eccardum in Origin. Saxon. lib. 2. pag. 59. Habuit in redditibus magna mensura istius patris centum et triginta sex Moldia tritici. Ibid. non semel occurrit.

MOLDURA, Vide Molla.

MOLEARIA, Mola, molendinum. Charta ann. 1239. in Tabular. Portus regii: Guerrinus de Porresio recognovit

se dedisse monasterio de Porresio totam decimam bladi quam habebat et vendi disse medietatem Molearu prope domum suam, et quamdam partem terræ sitam iuxta Molearum predictam. Ubi medietas Molearu idem videtur quod medietas Molæ. Vide in hac voce.

Est potius Lapideina molaris, Gall. *Molere*. Vide infra *Molera*.

* **MOLEBESTIA**, BISTA, MOLEBISTARY. [Sant' qui panes poscant. DICE.]

° **MOLEBOUT**. Vide supra *Mola* 8.

† **MOLEGIA**, MOLEGIUM. Vide *Mollegium*.

° **MOLEGIUM**. Pensitatio pro molitura frumenti. Gall. *Mouture*; *Molage*, in Lit. ann. 1360, tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 222. Charta ann. 1331, in Reg. 66. Chartoph. reg. ch. 527. Quod eractiones, que vulgariter appellantur in eadem (villa Montis-pessuli) los meliors, las tacidas, e las beassas amodo cessare deberent. Quamplures rationes proponentes ad finem, quod impositiones, que fiebant pro Molegis, tacidis et beassis in dicta villa remanere deberent. Ad que dicti molinaria seu dicta molendina gubernantes blada molenda, ponderare habebant. Maunaige, eodem sensu, in Pacto inter dom. Bretoli et abb. ejusdem loci. Je ne mi oir ni pons demander ne reclaimer ne banerie, ni Maunaige. Vide *Mollegium*.

° **MOLENARE**. Vide *Molina*.

° **MOLENDA**, Frumentum molitum. Tract. MS. de Re milit. et mach. bellie cap. 92. Turris cum molendino, quod voluitur ab asino, est utilissimum in altitudine turris, quia turrista de Molenda sunt fuerit.

° **MOLENDARIUS**, Molendinarius, qui molinam exercet, in veter. Notit. eod. San-Germ. apud Guerdard. post Irmin. pag. 294, col. 1.

° **MOLENDINARIUS**, Ad molendinum pertinens. Molendinarius jus, idem quod Molejanum. Charta ann. 1174, inter Irbat. ult. Hist. Treorch. pag. 131. Guillelmus de Nebens, in eleosinam dedit, videlicet duo molendina et Molendinaria jura, cum stagnis ceteris que suis adjacentibus. Vide infra *Molendinensis*.

° **MOLENDICIA** Loca, ubi ex tenu possunt molendina. Charta ann. 1049, inter Additam, ad Chr. Casaur. apud Murator. tom. 2 part. 2 col. 1020. Et tradimus nos suprascripti omnes ipsas res in ipso predicto monasterio una cum casis, terris, vineis, campis, silvis, cum pomis et arboribus suis, seu et cum olivis, et locis Molendinis. Vide *Mulneda*.

° **MOLENDINA**, fem. gen. Moletrina. Charta Theobaldi V. Comit. Blesens. ann. 1180, inter Probat. Hist. Bles. pag. 71. Id jam seire volo quod monachis S. Lauomari de la parte mediam in duobus molendinis et ecclesiam Vienna, et nemus ubicumque opus fuerit ad emendandas Molendinas et ecclesias.

° **MOLENDINAGIUM**. Vide *Molta* 2.

° **MOLENDINARE**, MOLENDINARIA. Vide *Molendinum*.

° **MOLENDINARIA**, Pensitatio pro molitura frumenti idem quod *Molta* 2. Charta ann. 1285, in Lib. 1. nig. S. Vulfr. Abbati. fol. 22, r. Cum dilectus noster Willelmus decanus christianitatis Abbatissille concanonius noster Molendinariam in molendino Raagon et viginti solidos censuales in eodem molendino hereditarie possideret, etc. Pro molitura, vide in *Molendinum*.

† **MOLENDINARIUM**, MOLINAR, Sedes, seu locus ad construendum molendinum aptus. Charta ann. 1300. Item do

eidem filio meo quicquid habemus in quodam Molendinario sive Molinar sito in dicto prato. Dans et concedens ego dictus presbyter eidem domicello filio meo plenam et liberam potestatem construendi et edificandi in dicto Molendinario sive Molinar, molinum nomine et ad opus sui et suorum.

° **MOLENDINARIUM**, Moletrina, pistinum, sive molendinum minus. Charta ann. 1084, tom. 3. Gall. Christ. inter Instr. col. 23. Majora et submajora, et ut ita dicam, molendini et Molendinaria S. Dionysii, in manu et potestate Abbatis sint. Charta ann. 1331, apud Stephanot. tom. 1. Abbaquit. Bened. Vascon. MSS. pag. 382. Percipiant... sua molendina et sua Molendinaria et aquarum loca que habent et habere debent in dicto flumine Olli.

° Charta senese Bigor. ann. 1391, in Reg. 142. Chartoph. reg. ch. 80. Con ipse supplicans habeat, quod iam Molendinarium extra villam Tarnix in capite meridialis ejusdem ville a parte superiora in alveo sua aquali domini nostri regis. In quo quidem Molendinario, etc.

† **MOLENDINARIUS**, MOLENDINARIUS. Vide in *Molendinum*.

° **MOLENDINARIUS**, Ad molendinum pertinens. Molendinaria delatio, jus instituendi servientes, qui frumentum molitum deferant. Charta Henr. reg. Angl. ex Tabul. B. M. de Lonbro. Molendina de Condo con... et construenda cum jure bannati et leigy, Molendinaria delationis, etc. Molendinarius, qui ad molendinum domini sui frumentum suum molere tenetur, in Stabul. S. Ludov. ann. 1270, tom. 1. Ordinat. reg. Franc. pag. 197. Et se il accenit que li mousniers feist domage a aucien de ses Moulbeurs, etc. Vide in *Molendinum*.

† **MOLENDINATA**, Moletrina. Tabular. S. Martini Pontisarii. Quando Amalericus de Novacula venit ad conversionem dedit Deo et S. Germano Pontisarcensi unam Molendinariam de villa sua, que dicitur Vitricus.

° **MOLENDINATIO**, Pensitatio pro molitura frumenti, Gall. *Mouture*, Chartul. S. Germ. Prat. sign. tribus crucibus fol. 94, r. col. 2. Hugo de Baston (tenet) Molendinationem de Auvencilla et usuarium in nemore ad corpus molendini referendum. Vide supra *Molendinaria*.

° **MOLENDINATURA**, Eodem intellectu. Libert. ville de Poys ann. 1308, tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 605, art. 11. Quicumque autem advena accesserit, si constitit ipsam habere unde debeat, Molendinariam vel furnagium, iuxta consuetudinem villa, michi tenebitur persolvere. Meutire, in Charta Joan. Comit. de Roucy ann. 1338, ex Chartul. S. Vinc. Laudun. Maintiens nous estre en paisible possession de... recevoir la moitié de la Meutire et autres émolvements quelcunques appartenans à ceulz moulins.

° **MOLENDINELLUS**, Parvum molendinum, in Chartular. S. Vaudreges. tom. 1. pag. 644.

° Charta ann. 1291, in Chartul. Theol. ex Cod. reg. 5649, fol. 46, r. Dicitur nos habere tres jaletos et unum utellum frumenti ad mensuram de Brueris super Molendinellum ad Barram.

° **MOLENDINENSIS**, Ad molendinum pertinens. Chartul. S. Joan. Angeriac. fol. 74, r. Ab Acallaco usque ad viam Molendinensem et frarinam. Vide supra *Molendinarius*.

* **MOLENDINERUS**, Idem ac *Molendinarius*. Vide in hac voce. Stat. Nicie

inter Mon. Hist. Patr. Taur. tom. II. col. 70. Item statuimus quod Potestas... teneatur facere iurare omnes Molendinarios et macinatores iatus civitatis. [FR.]

° **MOLENDINUM**, pro Moletrina, seu pistino. Priscis ignotam constat, vocemque esse nuperam et a mediæ ætatis Scriptoribus tantum usurpatam. Glossæ antiquæ MSS. Molendinus, molinus. S. Augustinus in Psalm. 86, 99, 132, enarrans illud Matthæi cap. 24. Dux molentes in mola, etc. pro mola, molendinum habet. Utuntur passim Gregorius Turon. de Vita Patrum cap. 18. Flooard. lib. 1. Histor. Remens. cap. 14, 15. Petrus Damian. lib. 1. Epist. 9. Ivo Carnot. Epist. 77, 259. Fulbertus Epist. 14. Aimoinus lib. 3. Histor. Fr. cap. 61. Radevicus lib. 4. cap. 5. Baldricus lib. 1. cap. 25. Constantinus Afric. lib. 2. de Morbor. curat. cap. 7. veteres Chartæ apud Chiffletium in Treorchio pag. 194, 210, etc.

° **MOLENDINUM DE BRACHIIS**, Gall. *Moulin a bras*. Chron. Parmense ad ann. 1247, apud Murator. tom. 9. col. 773. Et Molendina de brachiis et equis, propter defectum aquarum et canalium, facta fuerunt per civitatem. Dicunt etiam.

° **MOLENDINUM MANUALE**, in Statut. gildæ Scotiæ cap. 19, et in Inventar. MS. castri Sommerie in Occit. ann. 1291. Idem videtur quod *Molin à Manonelle* dicitur in Charta burgensi Vervini ann. 1238. Et leur otroi ensi que quiconques d'aux vorroit four, ou cambé, ou Molin à manonelle, faire le peust.

° Tract. MS. de Re milit. et mach. bellie. cap. 35. Parvum molendinum est utile in rochis et fortibus, et giratur a pedite cum sude capite ferrato cum labore grantis, et modicum molit, et dicitur hoc Molendinum in vulgari sermone, Molino a manicho de pavolo.

° **MOLENDINUM AD VENTUM**, nostris, *Moulin à vent*, cujus usum aquis molaris multo recentiore constat. Decretum Celestini III. PP. cap. Ex transmissa 23. Ext. de Decimis. Miles quidam Molendinum quoddam ad ventum... infra fines parochiæ suæ construxit. [Occurrit etiam in Charta ann. 1205, apud Lobinell. tom. 2. Hist. Britan. pag. 389.] Molendinum ventorium, in Monastic. Anglic. tom. 1. pag. 816. Ventosum, in Chron. Andrensi pag. 532. Ventitium, in Fleta lib. 4. cap. 1. § 20. Ventitium, in Statuto 2. Westmonast. cap. 50, et tom. 2. Monastici Angl. pag. 459, 1040, tom. 3. pag. 107. De ejusmodi molendinis agunt Olaus Magnus lib. 13. Hist. Sept. cap. 11. Pomponius Sabinus ad Virgilii Moretum pag. 595. Cardanus lib. 1. de Rer. variet. cap. 10. Chopin. lib. 1. de Morib. Paris. tit. 2. num. 43. Francisc. Baconus in Hist. natur. et experimentali de ventis, Brodeus in Cons. Paris. art. 72 etc.

° Philippo Augusto antiquiorem esse probat Charta Guill. comit. Moret. ann. 1105, in Reg. 62. Chartoph. reg. ch. 232. Concedo monialibus antedictis... Molendina ad aquam et ad ventum. Alia Eduardi III. reg. Angl. inter Probat. tom. 2. Annai. Præmonst. col. 715. Cum uno molendino aquatico in Wendlyng, uno Molendino ventricio in Skerlyng. Molendinum ventile, in Charta ann. 1490, apud Pez. tom. 6. Anecd. part. 3. pag. 429, col. 1.

† **MOLENDINUS ALBUS**, qui frumento molendo, quemadmodum *Brunus*, qui siliqini seu annonæ mixtæ molendæ

destinatus. Charta ann. 1300. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 86: *Item habet dominus quinque Molendinos in quinque domibus, videlicet tres Albos et duos Brunos, qui valent ad firmam, ut nunc, per annum septuaginta sextaria frumenti, et septuaginta sextaria siliginis sine expensis.*

MOLENDINUM AQUE. Idem quod Aquaticum, Gall. *Moulin à eau*, in Charta ann. 1312. ex Reg. 53. Chartoph. reg. ch. 88. Vide *Aquimola*.

MOLENDINUM AQUATICUM, Gall. *Moulin à eau*. Charta ann. 1468. apud *Madoc Formul. Anglic. pag. 148: Acum piscarius, et Molendino Aquatico ibidem cum perinducis.*

MOLENDINUM AURERUM. Cujus mola aurā seu vento versatur, in Charta ann. 1377. ex Cam. Comput. Aquens.

MOLENDINUM BANNALE. Hugo Flaviniac. in Chron. pag. 132: *Molendina 4. unum banno ipsius ville. Vide Secta molendini, in Secta 2.*

MOLENDINUM BASTARDUM, Idem quod *Bannale*, ad quod subditi frumenta sua molere tenentur. Vide supra in *Bastardus*.

MOLENDINUM BATANNUM, vulgo *Bouteres*. Quo panni densantur et desquamantur, vel querni cortices, allaque id genus tunduntur. Charta Joan. ducis Bitur. ann. 1389. in Reg. 130. Chartoph. reg. ch. 172: *Molendinum bladi roderium et etiam batannum pannorum, etc. Vide supra Botoerum.*

MOLENDINUM BLADATURUM, *Bladerium, Bladiarium*, Ubi bladum molitur. Vide supra *Bladaturus et Bladerius*.

MOLENDINUM BRASARIUM, ubi brasium, seu brax molitur, occurrit in tom. 2. *Monastici Anglic. pag. 951.* et in *Itinere Camerarii Scotici cap. 26. § 3.*

Molin braseret, in Charta ann. 1448. ex Chartul. 23. Corb.: *Si n'avoit avoit lieu (Corbie) que trois molins seulement, dont l'ung nomme le Molin braseret n'estoit que à molre brax, grain à brasser cervoise ou goudalle.*

MOLENDINUM CABALLARIUM, in Charta Philippi Comitis Flandris ann. 1188. apud Buzelinum lib. 1. Gallo Fland. cap. 41. *Molendinum ad equos*, in Regesto Philippi Augusti Regis Herouvalliano ann. 1218. fol. 77. [*Molendinum de equis*, in Chron. Parm. ad ann. 1247. *Molendinum equitum*, apud Blount in *Nomolex. Anglic.*] Vide *Animal de hoste*. [*Molendinum equorum*, in Reg. S. Justi ad ann. 1232. fol. 23. v. col. 2. ex Cam. Comput. Paris.]

* [Quicumque eorum furnum aut cauponam aut *Molendinum caballinum* aut manuale facere voluerit, faciat.] (Fundatur *La Neuville aux Larris*, an. 1207. mus. arch. dep. pag. 102.)

MOLENDINUM CABELLARIUM, Ubi granum pro cambia seu cerevisia conficienda molitur, idem quod supra *Molendinum brasarium*. Locus est supra in *Cabellarius 2.*

MOLENDINUM CHOISEULLUM, *Moulin à Choisel*, in Charta ann. 1319. ex Reg. 59. Chartoph. reg. ch. 243. Charta Nic. Suesion. episc. ann. 1142. inter Probat. tom. 1. Annal. Præmonst. col. 477: *Dedit molendinum suum choiseullum, dictum en Ru-pré, inter Dormans et Soillacum situm. Unde emendanda Bulla Clem. III. PP. ann. 1190. tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 718. ubi *Chostella, pro Chostella: Duo molendina chostella intra Guingampum, que dedit comitibus. Dimidium molendinum choisel; unum molendinum Chosel ex occiden-**

tali parte. Idem quod est *Molendinum* quod voluitur ad *coisellum*, in Chartul. Thelon. ex Cod. reg. 549. Quodnam sit verum ejusmodi molendinum, facile colligitur ex *Phil. de Greves* an. 96. in Psalter.: *Molendina ad aquam collectam et conquisitam, que dicuntur Molendina ad Choysel. Ibidem: Qui nituntur in proprio ingenio et humana sapientia, non semper habent aquam copiam, et sunt quasi Molendina ad Choysel. Id est, que sine aquarum undequaque collectarum auxilio, molere non possunt. Ex quibus manifestum est illa molendina, non ratione situs rotarum, ut dictum est ad *Molendinum coisellarium*, ab aliis discrepare; sed quod ipsorum rotæ versentur aquis, que undequaque collectæ clavis continentur et per canalem factitium ad molendinum ducuntur. Unde a corrupta voce *Clava* sic nuncupata existimo: est autem *Clava* Joan. Hering. de Molend. qu. 19. § 3: *Fistula sive canalis accipiens claudensque aquam profluentem et ad molas deferens, illarumque gyrationem efficiens.**

MOLENDINARUM COISELLARIUM, [Rationibus *Molin coisell*, cuius rota aquaria perpendiculariter vertitur.] Charta fundationis Abbatie de Fonteneto in Normann. in Regesto 106. Tabul. Reg. Ch. 370: *Unum Molendinum Coisellarium juxta edificia Ecclesiastica, quod Robertus pater meus ad victum Monachi dedit huic ipsi Ecclesie, etc. Occurrit rursus infra *Molendinum Choiseullum*.*

MOLENDINUM AD CULTELLA, Mola adscultellos acendos, in Reg. 34. bis Chartoph. reg. fol. 90. v. col. 1. Vide supra *Mola 6.* et infra *Molere 2.*

MOLENDINUM DRAPERIUM, Idem quod *Fullonarium*, quo panni densantur et desquamantur. Charta ann. 1168. ex Chartul. monast. Caunens. *Barengarius Caunensis abbas Bernardo... unum logar in villa de Caunis, ut Molendinos ibi draperios et bladerios edificaret et faciant quantum volent... concessit. Pactum inter reg. et episc. Anic. ann. 1307. in Reg. 37. Chartoph. reg. ch. 20: Item medietas Molendini draperii. Reg. feud. comitat. Pictav. ad ann. 1408. fol. 255. v. ex Cam. Comput. Paris.: Item ad vouho unum Molendinum draperii, situm ad mausum de brolio de Vitroco.*

MOLENDINUM FILATORIUM, I. pro *Fullonarium*, in Ch. Isab. comit. Carnot. ex Chartul. B. M. de Trappa.

MOLENDINUM FISCALINUM, Ad fiscum pertinens, in Charta ann. 1154. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 549.

MOLENDINUM FOLERUM, Idem quod *Fullonarium*. Charta Juelli dom. de Meduana ex Tabul. Major. monast.: *Ad petitionem monachorum Majoris monasterii dedi... decem solidos Cenomanensis monetæ annuatim persolvendos... de molendinis meis foleris. Molendina folere, in alia Charta ibid.*

MOLENDINUM FULLONARIUM, Quo panni densantur, desquamantur, poliuntur, [in Charta Philippi Augusti Reg. Franc. ann. 1191. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 966. et] in Charta Ludovici Comitis Biesensis in Magno Pastoral. Eccl. Parisiens. lib. 19. ch. 47. *Molendinum fullonicum*, in *Monastico Anglic. tom. 1. pag. 857. Molendinum fullencium*, in Charta ann. 1208. ex Chartul. Campan. Thuano fol. 187. *Molendinum ad pannos*, in Charta Guidonis Archiep. Bitur. pag. 114. *Molendinum fullarium, et de fulelet*, apud Th. Blount in *Nomolex. Anglic.*

MOLENDINUS HIBERNATICUS, in quo

moluntur fruges hibernaticæ. Polyptichus S. Remigii Remensis: *Est ibi Molendinus Hibernaticus, unde recipiuntur annona modii 5. Vide Hybernagium.*

MOLENDINUM DE MESO, I. Nomen loci, nisi idem sit quod *Pulestorium*. Vide infra in hac voce.

MOLENDINUM AD MOLAM, Quod molit, non tundit. Charta ann. 1358. in Reg. 86. Chartoph. reg. ch. 492: *Cum accipissent quendam locum seu plateam... ad Molendinum ad molam construendam, et non ad piletos, etc.*

MOLENDINUM NAVALE, NAVENCUM, Quod navi imponitur. Pariag. inter reg. et monast. Grandis situs ann. 1280. in Reg. 132. Chartoph. reg. ch. 25: *Item retinent duo Molendina navalia, que sunt in Garona... Dicitur monasterium semper possit habere et tenere duo Molendina navalia propria et in solidum. Charta Joan. comit. Arman. ann. 1377. in Reg. 159. ch. 25. Concedimus Gualtero Rolando militi, quod ipse et heredes sui... possint construere, habere et tenere Molendina navalia, etc. Vide mox *Molendinum Pendens*.*

MOLENDINUM PASTELLERIIUM, PESTELLERIIUM, Quo pastillum seu glastum premitur. Vide *Guasidium*. Charta ann. 1381. in Reg. 108. Chartoph. reg. ch. 78: *Pro quodam Molendino pastellio, etc. Pro quodam Molendino pastellio, cum borda ibidem sita. Alii Caroli VII. in Reg. Cam. Comput. Bitur. nunc. Pastell. fol. 151. v.: Item super Molendino pastellio, cum viridario eidem contiguo... j. den. Turon. lit. remiss. ann. 1449. in Reg. 179. ch. 169: Un molin pastellier, autrement dit molin à guedes. Alii ann. 1470. in Reg. 195. ch. 521: Quant les compagnons furent en ung Molin pastellier, etc.*

MOLENDINUM PENDENS, Mobile dicitur illud, quod navi impositum facile loco moveri potest. Charta ann. 1301. in Reg. 37. Chartoph. reg. ch. 4: *Molendina terrena, navanca seu pendencia, vel aliterius forme cujuscumque cum suis introitibus, exibus et ribagis, cum una seu pluribus rotis, etc. Alia ann. 1306. in Reg. 40. ch. 117: Item le Molin pendus, que nous avions sus le pont d'Orleans.*

MOLENDINUM AD PILETOS, Quod pilis tundit, idem atque *Batannum*. Locus est supra in *Molendinum ad mola*.

MOLENDINUM DE PLANCHIA, Tabulis serra desecandis accommodum. Reddit præposit. Ebroic. in Reg. 34. bis Chartoph. reg. part. 1. fol. 90. v. col. 1: *Molendinum laneret et Molendinum: de Planchia sunt extra firmam et extra præposituram.*

MOLENDINA QUADRATA, Quæ inter dicuntur in *Consuetud. Biesensi art. 241.* et *Barbon art. 537.*

MOLENDINUM BESSEGGÆ, Eadem notione. Charta Gualteri de Aula milit. senesc. Bigor. ann. 1376. in Reg. 148. Chartoph. reg. ch. 52: *Paulus de Noga reto dedit monasterio Scate Dei licentiam edificandi Molendinum reserque ad ressegandum fustes. Vide infra *Bessega*.*

MOLENDINUM RODERIUM, A rotis sic nuncupatum. Charta Joan. ducis Bitur. ann. 1385. in Reg. 130. Chartoph. reg. ch. 172: *Molendinum bladi Roderium... videlicet molendinum cum duabus rotis et duabus molis, etc. Fragm. Hist. Fulginat. ad ann. 1289. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 140: Fuerunt facta Molendina rotaria per communis juxta pontem Cavallum. Charta ann. 1214. ex Chartul. Campan. fol. 289. col. 1: Blanca nobilis comitissa excambi-*

vit et admodum Molendinum suum in
tribus rotis, quod adquisiuit et de novo
constituit apud Pruvinum.

MOLENDINUM SANGUINIS, Idem quod
Molendinum de brachiis, ab operoso et
molesto molitoris labore sic dictum.
Lecton. vet. Inter Probat. tom. 1. Hist.
Nem. pag. 10. col. 1: Dominus Johannes
de Blandiac... tempore suo fecit fieri...
in auspicio episcopali... Molendinum san-
guinis. Stat. ann. 1356. ibid. tom. 2. pag.
181. col. 2: Item quod fiant infra muros
civitatis x. vel xij. Molendina sanguinis.

MOLENDINUM AD SICHUM, Tract.
MS. de Re milit. et mach. belli. cap.
181. Pota, habens aliam rotam dentatam
volgentem ruccham molendini, voluitur
ab homine intus in ea, et voluitur tarde
aut festine secundum hominem usque
sepius passus mouentem, et dicitur Mo-
lendinum ad sichum. Notandum est
quod magis gata distat a centro stigli,
magis giratur et frequentius, quia jam
cursum suum cepit.

MOLENDINUM AD STANNUM, pro ad
Tannum, quo scilicet cortex quercus
teritur. in Reg. Phil. Aug. de feudis
Norman. ex Cod. reg. 463. A fol. 188.

MOLENDINUM TERRENUM, Quod
terra infixum est, ad distinctionem na-
ualis. Vide supra Molendinum nauale.
Charta ann. 1194. ex Tabul. B. M. Deaur.
Tolos. Dedit totam ripam Garone et
Graveria et aquas, que erant ex parte S.
Cypriani, a ponte nouo usque ad albaredam
vi. denariorum ad faciendum ibi-
dem Molendinos terrenus, quantos facere
vellent.

MOLENDINUM AD THAN, in Charta
ann. 1211. in Hist. Droecensi pag. 245.
[Molendinum ad tanna. in Charta ann.
1281. tom. 2. Hist. Britan. pag. 159.]
quod Molendinum tannarium dicitur in
Charta fundationis Blancæ landæ ann.
1154. apud Columbum. [Molendinum tan-
narium, in Chartular. S. Vandreg. tom.
1. pag. 1080. Molendinum tannare, in
Chartular. S. Martini Pontisar.] Nostri
tan vocat quercum corticem in du-
rem redactam, quo Coriarii ad subi-
genda coria utuntur. [Hinc Molendina
ad corticem dicta quibus ejusmodi cor-
tex teritur. in Charta ann. 1228. in Ta-
bular. B. M. de Charitate, et in alia ann.
1279. apud Thomasser. Consuet. Bituric.
pag. 114.]

MOLENDINI FOSSATUM, Canalis aque
qua mole veniuntur, in Charta ann.
1243. apud Joffredum id Niclersibus
Episc. pag. 182.

MOLENDINA, seu Moletrinas in leucis,
aduentisse Belisarium scribit Procopius
lib. 1. de Bello Gothico cap. 19.

MOLENDINARE, Molendinum. Reg.
Cam. Comput. Paris. sign. JJ. rub. ad
ann. 1271. fol. 19. r. Tenent a domino
rege Anglie et duce Aquitanie... Molen-
dinare de Sequens.

MOLENDINARE, Molere. Dominio
lib. 1. de Vita Mathild. cap. 10:

Non ibi pigmenta tritantur, sed quasi spelta,
Ad cursum lymphæ Molendinantur ibidem.

Charta ann. 1225. ex Bibl. reg. Dicit
tenentes predictarum masurarum ad mo-
lendinum nostrum tenerentur Molendi-
nare, sicuti alii homines de villa. Alia
Henr. reg. Angl. et ducis Norman. in
Reg. 62. Chartoph. reg. ch. 308: Odoinus
de Mala palude debet Molendinare totum
bladum suum in molendinis meis de Ro-
thomayo, liberum et quietum sine motura.
Alia ann. 1410. ad calcem Chartul. S.
Joan. Laudun.: Furni et molendini vil-
larum predictarum bannaes nostri erunt,

ita quod nec coquere nec Molendinare
alias poterunt.

MOLIRI, Eadem notione. Charta ann.
1279. apud Thomasser. Consuet. Bituric.
pag. 114: Homines dicte ville Moliri fa-
cient blada sua, etc.

MOLENDINARIUS, Molator, ἀμωτός, in
Gloss. Gr. Lat. [Charta Hugonis Ducis
Burgund. ann. 1171. tom. 4. novæ Gall.
Christ. Inter Instr. col. 91: Molendina-
rios quoque defluvio Arrio ab omni calump-
nia et exactione mea et meorum absolvo
et quittos clamo. Alia Godefridi Episc.
Lingonens. ibid. col. 179: Molendinarius
autem per manus monachorum intret et
exeat. Codex Legum Normann. cap. 15.
apud Ludewig. tom. 7. Reliq. MSS. pag.
281: Omnes etiam illi qui habent in
membro ioricis prepositum, vel fornarium
vel Molendinarium; dum tamen furnum
vel molendinum Baronum habeant. Oc-
currit præterea in Statutis Synod. Eccl.
Leodiens. ann. 1287. apud Marten. tom.
4. Anecd. col. 858. in Statutis Avenion.
MSS. et in Chartular. Capituli Ambian.]

MOLENDINATOR, Eadem notione.
Vita S. Chartaci tom. 3. Mail pag. 384:
Pater, Molendinatore nostrum non di-
ligo... cum enim vado ad molendinum,
ipse non vult mecum osera de equis tol-
lere. itam. Duellii Miscell. lib. 1. pag.
419: Nolum facinus universis, quod
Chunradus Molendinator, cum, etc. Ne-
crolog. Laurensiam. Videm. Litter.
Scannati pag. 25: Johannes Molendina-
toris familiaris nostri.

MOLENDINARIA, Molitoria, Gallice
Mouliere. Ludewig. Reliq. MSS. tom. 8.
col. 30. Margaretha Molendinaria in
Sprengpappe per rotam molendini enor-
miter lesa. Vide alio sensu suo loco.

MOLENDURA, Pensitatio pro moli-
tura frumenti. Charta Hugon. dom.
Berziaci ann. 1215. in Chartul. Cluniac.
Cum credere in... tale jus in molen-
dino de Firmitate... habere, ut sine Mo-
lenduris ibi deberent molere, tandem...
comperi quod in hac nichil juris habebam,
sed Molenduras, sicut et alius extraneus,
J. deo persolvere. Vide infra Moleria 2.

MOLENDUS, pro Molendinus, in Char-
tulario S. Vandreg. tom. 2. pag. 1287.

MOLERE, Facere molere. Libert.
ville de Stagello ann. 1331. in Reg. 69.
Chartoph. reg. ch. 174: Possint facere
per dicta loca besalia, pazariam et paz-
arias, resclausam seu resclausas congruen-
tes seu ydoneas ad irrigandum possession-
es suas et suos fundos, et ad Molendum
molendina sua.

MOLERE, Acuere, a veteri Gallico
Moudre, quod pro Emoudre, dixerunt.
Charta S. Ludov. ann. 1229. in Chartul.
Barcel. pag. 606: Poterunt etiam uti
dictis molendinis... ad Molendum ferra-
menta et ad omnes usus alios, præterquam
ad molendum bladum. Lit. remiss. ann.
1383. in Reg. 122. Chartoph. reg. 219:
Une meule à Moudre coupeaux. Vide su-
pra Molare 3.

MOLERE, Piscis genus, Hispanis.
Vide supra Fua 2.

MOLERIA, Chartular. S. Vincentii
Cenoman. fol. 133: Contentio facta fuit...
super quibusdam pratis... que sunt sub
monte Maherocoha de Braceris usque ad
Moleriam. Vide Molaris. An Molendinum,
vel colliculus?

Neutrum est enim Lapidina mola-
ris, seu locus unde mole eruantur,
Gall. Molere. Charta ann. 1300. ex Char-
tul. Guill. abb. S. Germ. Prat. fol. 250.
r. col. 1: Inquirant diligenter de com-
muni jure, quod nos... habemus super...
nennus de Brice... Item Molerias dicti

memoris. Quam sic Gallice redduntur in
Ch. Blanchæ reg. Navar. ibid. fol. 248.
v. col. 2: Item le bois de Bruisselle...
Item les Molieres de ce bois. Charta ann.
1323. in Reg. 61. Chartoph. reg. ch. 331:
Duo solidos Turonenses super qualibet
mola fabricanda de sua Molaris... nec
non Moleriam seu Moleriam fabricanda-
rum.

MOLERIA, Pensitatio pro moliitura
frumenti, ut supra Molendura. Bulla
Clest. III. PP. ann. 1196. Inter Probat.
tom. 1. Annal. Premonst. col. 666: Molen-
dium censuale ex concessione abbatis et
capituli Flaviacensis cum tota Moleria.
Et col. 697: Moleriam annona quadam
curis liberam in molendino de Eura.
Pactum inter eccl. Rom. et episc. Tri-
castr. ex Cod. reg. 5956. A. fol. 74. v.:
Item sibi retinuit (episcopus) venaciones,
Molerias et omnes alios redditus... mo-
lendina, furna, etc. Vide Mola 2.

MOLES, Portus, Italis Molo; a moli-
bus, seu crepidinitus, quarum objectu
maris atrocitas frangitur et retunditur.
Vita S. Virgini Archiepisc. Arelat.: Ad
litus/moris, quod vocatur Molis, accesi-
t, ubi insidiator ille (diabolus) quasi
navem onerariam aduenisse fallacia spe-
ciem imaginis ante oculos ausus est con-
fingere, etc. At apud Dinamium Patri-
cium in Vita S. Maximi Episc. Reg. ubi
eadem verba leguntur, moles scribitur.
Vim et originem vocis attigimus in Notis
ad Alexiadem pag. 305. ex Scriptoribus
Græcis inferioris ævi, quibus μάλος, et
μολος, et μόλος, idem sonat quod Moles,
seu portus; quibus consentit Procopius
lib. 4: de Edific. cap. 10: Προς δὲ τὴν
ἐκπύρωσιν τοῦ ἰσθμοῦ θάλασσαν προέβλους
ἐκτεταμένους βραχίους τε καὶ φαύλους, οὐσαν
καὶ λίαν νενομηκασί μώλους, τὴν μετατὸν χώρον
τοῦτα ῥοθίου καὶ τοῦ περιέβλους ἐπράξαντο,
etc. Gloss. Gr. Lat.: Μάλος, Moles. [Vide
Modulus 1. et Mola 4.]

MOLESCERE, pro Inolescere, ut recte
emendat D. Secousse tom. 4. Ordinat.
pag. 138.

MOLESTATIO, Molestia. Charta ann.
1177. in Chron. Andr. Danduli apud
Murator. tom. 12. col. 500: Vel aliterius
reipublice exactoris pertimescat, aut sen-
tial Molestationem. Utitur Constant.
Afric. lib. 7. cap. 6.

Unde nostris Molesta, eodem sensu.
Charta ann. 1322. ex Tabul. S. Petri
Carnot.: Si lesdits religieux veulent icelle
tourvele hebergier en quelque maniere que
il leur plaira, que il la puissent fere sans
langier et sans Molesta de nous ne de nos
hoirs. Occurrit præterea in Lit. ann.
1371. tom. 5. Ordinat. reg. Franc.
pag. 485.

MOLESTATOR, Qui molestiam alicui
exhibet. Charta Wilhelmi Roman. Reg.
ann. 1253. apud Ludewig. Reliq. MSS.
tom. 5. pag. 447: Vos contra Molestatores
quoslibet defendamus.

MOLESTER, STRI, La pelle de cervo.
Glossar. Lat. Ital. MS.

MOLESTIA, Aegritudo. Ut in Molestiam
cholericam caderem, apud Gregor. M. lib.
2. Epist. 31. De eadem capitulis qua detine-
batur Molestia, lib. 7. Ind. 11. Epist. 49.
Vide Glossar. medicæ Græcitatibus in 'Aya-
xxxvii.

MOLESTOR, pro Molestator, Qui mo-
lestiam alicui infert. Libert. Ayriaci
ann. 1328. tom. 7. Ordinat. reg. Franc.
pag. 311. art. 13: Non temeat (burgensis)
in hospicio suo de nocte extra horam la-
trones, jocatores seu aliquos Molestores.

MOLETA, a Gallico Mollette. Stel-
latum calcar. Invent. S. Capel. Paris.

ann. 1363. ex Bibl. reg. *Item alia casula dalmatica et tunica de dyaprete albo ad Moletas.* Aliud ann. 1876: *Una tunica de dyaprete albo ad Moletas.* Inventar. Gall.: *Item une autre chasuble, dalmatique et tunique de dyaprete blanc à Moletas d'or.* Memor. C. Cam. Comput. Paris. fol. 234. v. ad ann. 1359: *Petrus Lermite prepositus Piseo portavit ad Cameram sigilla preposituræ sub, quæ prædecessor suus, qui fuerat captus per inimicos, ut dicebat, miserat, supplicans ut in eis fieret aliqua additio vel signum solum ad tollendam omnem sinistram suspicionem; et in crastinum dictæ diei facti ad dita una Moleta in dictis sigillis per quemdam sigillifabrum.*

2. MOLETA, Mensuræ agrariæ species. Charta ann. 1282. in Chartul. S. Dion. pag. 366. col. 1: *Dederunt quintam partem de duodecim arpensis terræ et quintam partem quatuor arpensorum prati: quæ terra et prata sunt ad Moletam beati Dionysii.* Vide supra Mola 7.

3. MOLETA, Morbus equinus, mollis scilicet tumor in imo tibie flexu, Gall. *Mollette.* Lit. remiss. ann. 1368. in Reg. 99. Chartoph. reg. ch. 519: *Eo quod ipse equus in suis tibus Moletas habebat, ut ab eis valeret curari, ipsam adduxit in domo quorundam hominis, vocati le Mareschal de Colesin, qui marescallus dictum equum posuit in equitatio, pluresque Moletas. quas dicebat ipsum equum habere in tibus, febdomavit, Gallice, effondit. Mol, pro Mollet, sura, in Lit. remiss. ann. 1455. ex Reg. 187. ch. 255: *Icelui Valet... en tumbant es va attaindre de la coignée qu'il tenoit, en la rabe ou Mol de l'une de ses jambes.**

MOLETUM, Gall. *Moulet*, Mensura liquidorum apud Tullenses, quæ quatuor sextarios Gallicos, seu duas pintas Paris. capit. Hist. Tullensis pag. 102.

MOLETTURA, ut *Molla* 2. Vide in hac voce.

MOLEYA, a Gallico *Molés* et *Moulée*, Intra species ex ramentis cultorum aliorumque ferrariorum fabricarum coactæ. Arestum ann. 1365. 18 Febr. in vol. 8. arestor. parlam. Paris.: *Ordinatum fuerat quod non venderentur panni... tincti mala tinctura, et specialiter in altera duarum, quarum una Moleya, vulgiter en Molée, etc. Stat. pannif. Paris. eod. an. ibid.: *Item aucun ne pourra vendre... draps teints en Moulée pure, pour ce que c'est une teinture corrosive, mauvaise et ardente de soy.* Aliud pro filand. ann. 1320. in Reg. 78. Chartoph. reg. ch. 49: *Que nulz ne tainde de Molée florée.* Adde tom. 7. Ordin. reg. Franc. pag. 357. art. 2. et pag. 632. art. 1. *Mollée* tom. 8. earumd. Ordin. pag. 379. art. 16. *Molés*, eodem sensu, in Stat. pellion. Rotomag. ann. 1470. ex Reg. 201. ch. 67: *Item que nul ne puisse mettre tainture de charbon, ne de Molet, ne d'ocre, ne d'autre peinture, fait, ne polissement en cuyr, ne en poil, en peaulz. Molés etiam appellatur Fuligo aheni, in Stat. textor. ann. 1391. inter Consuet. Genovef. MSS. fol. 24. r.: *Aucun ne mettra... noir de chaudiere, que on appelle à Paris Molés.* Vide supra Molada.**

Neque aliud sonat vox Gallica *Moil-leron*, in Poem. belli Trojani MS.:

En celle chambre a'oil noient
De chaux, d'arriere, de ciment,
Enduit, si Moillieron, si emplastro;
Tote entiere fu d'alambastro.

Hinc *Moillonner*, pro *Enduire, crépir*, Inducere, in Chartul. Corb. sign. *Daniel* ad ann. 1427. fol. 75. v.: *Doit lever toute la viess machonnerie dudit cay et icelle*

ressir et remachonner bien et soufflamment et ce Moillonner.

MOLGI, Pures, a mulgendi constructivine. Vocabul. Sussannæ.

MOLIARIUM, Moletina, pistrinum minus. Charta Eduardi II. Reg. Angl. ann. 1312. apud Rym. tom. 3. pag. 386: *Cum dedissemus... castrum de Tantalum, cum omnibus pertinentiis suis, simul cum... vineis, terris, molendinis, Moliariis, pratis, etc. Occurrit rursus ibidem pag. 428. Vide supra Molendinarium 2.*

Vel potius Lapidina molatis, ut supra *Moleria* 1. Reg. feud. Aquit. in Cam. Comput. Paris. sign. JJ. rub. fol. 25. r.: *Terra, vineæ, nemora, plana, aquæ, Moliaria, vel aliud, etc.*

MOLIARIUS, molonoc. (Gloss. Lat. Gr. Sangerm.) Vide supra *Molarius*.

MOLICINA Vide *Molcinus*.

MOLIAZUM, Sponsalia, ab Italico *Mogliera* vel *Mogliere*, uxor, conjux. Stat. ant. Florent. lib. 5. cap. 77. ex Cod. reg. 4621. *Nullus de magnatibus... habens guerram sive inimicitiam patentem audeat... ire ad aliquam invitatum... pro Moliazu seu sponsalibus.*

MOLIBDOS, Plumbum, in lib. de Noctr. Græc. *Molibdena*, quam alibi gelenam vocamus, est plumbi et argenti vena communis, melior quanto magis auri coloris, quandoque minus plumbo sociabilis et in modice granis adherescit, auri argentique fornacibus hanc metallicam vocat, laudatissimaque a Cipriio-fil. Glosar. medic. MS. Simon. Januens. ex Cod. reg. 6959. Aliud Lat. Ital. MS. *Molibdotum, la fece del auro e el piombo arso.*

MOLINA, Mola, molendinum. Glossæ S. Benedicti cap. de Agricultura: *Molina*, *Μολινα*. P. Victor. in Reg. 14. urbis Romæ habet *Dianæ Molinas*. Amnianus lib. 18: *Quem (ascensum) scissis collibus Molinæ ad calles arcandas edificata densius constringebant. Marius Aventicensis Hoc anno mons validus in territorio Vallensii subito ruit... et pontem Genavaram, Molinas, et homines per vim dejecit. Officina Molinarum, in Testamento S. Remigii Episcopi Remensis apud Flodoardum. Occurrit non semel in Charta Rachisi Regis Longobard. apud Ughellum tom. 5. Ital. sacræ pag. 671. [et in Chron. Farf. apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 388.]*

MOLINUM, Greg. Turon. lib. 3. cap. 19: *Ante portam autem Molina mira velocitate divertit; quo loco Almolinus lib. 2. cap. 23: *Molendinus summa vertit velocitate.* Frodoardus lib. 14. Carm. 19:*

Ferriteri fabricam vexere Molini.

[Charta ann. 1001. tom. 2. Hist. Eccl. Meldens. pag. 7: *Et terram que pertinet ad eos in suburbio Meldensi cum prato uno et arca una ad Molinum.* Charta Adelfonsi Regis æra 216: *Confirmo omnem hereditatem in qua fundatum est monasterium cum Molino et furno.] Occurrit præterea in Legib. Wisigoth. lib. 7. tit. 2. § 12. lib. 8. tit. 4. § 30. in Legib. Longob. lib. 1. tit. 19. § 4. tit. 27. § 1. [90 Roth. 149. sqq.] in Chron. Farfensi pag. 355. apud Cogitosum in Vita S. Brig. cap. 7. num. 34. Ardon. in Vita S. Bened. Anlan. cap. 3. num. 12.*

MOLINUM, Idem. Locus est in Curvis.

MOLINUS, in Lege Salica tit. 24. § 1. [Præceptum Caroli Reg. ann. 859. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 30: *Terminat predictus alodis de una parte ad Molinos Gualampadi, qui sunt serti in ripa Ur-*

*bioge. Tabular. S. Petri de Cella-froidi in pago Engolism. 12. circ. anc.: *Dono... molin partem de terra de Sompreto... exceptio staggo et Molino, quos habebant clerici sine me. Occurrit ibi non semel.]**

MOLINARIUM, Eadem notione, in Tabulario Abbatis Bellifoci num. 59.

MOLINARE, Charta Lotharii Regis Franciæ ann. 987. apud Michaellem Carboneum in Chron. Reg. Hispan.: *Cum domibus, vineis, terris, cultis et incultis, cum decimis et primitiis seu Molinariis.*

MOLINARE, Donatio. Monast. S. M. de Ovarra tom. 3. Concil. Hispan. pag. 125: *Cum totos illos census et usaticos quos nos habemus... fontibus et rivulis, Molinariis, etc.*

Molinare est sedes seu locus ad molendinum construendum aptus, idem quod *Molendinarium* 1. Ch. ann. 1305. in Reg. 37. Chart. reg. ch. 21: *Cum rex habeat unum Molinare, situm prope Nigram pelliciam in rivo vocato del Grauliet... habile ad edificandum molendinum, de quo Molinari ipse dom. Rex nunquam habuit aliquod emolumentum.* Chartul. Celsinian. ch. 616: *Adjunctum huic donationi unam appendariam et unum Molinare, in quo nuper fuit constructum molendinum.*

MOLINARE, Eadem notione. Tabularium Casauriense ann. 24. Ludovici Imp. filii Lotharii: *Ipsum Molinare cum ipsa terra ubi positum est, cum curte sua, et cum ipsa forma, et alio de ipsa aqua, etc.*

MOLINARIA, Eodem sensu, in Charta Adelgasti: Principis ibidem pag. 89.

MOLINARIUS, Molitor. Vetus Glossarium: *Molinarius*, *Μολιναριος*. Gloss. Lat. Gall.: *Molendinarius, Molinier. Servus Molinarius*, in Lege Salica tit. 11. § 5. [Placitum sub Ludovico VIII. tom. 2. Annal. Bened. pag. 723: *Molinum unum in Amiterno cum Molinario suo.] Jacob. Hemricurtius in Speculo Hasbanico pag. 8. ait primum Warsuse gentis stipitem Moulmier appellatum, partant qu'il avoit plusieurs molins.*

Nostris *Molinier* et *Moulinier*. Libert. castri Montisol. ann. 1312. tom. 7. Ordin. reg. Franc. pag. 506. art. 44: *Quod quilibet solvat cuiuslibet Molinerio (ita leg. pro Molinio, cui superscripta est nota abbreviationis in Reg.) de duobus sestariis unam ponheriam (sic) et non plus, pro moltura.* Lit. remiss. ann. 1395. in Reg. 47. Chartoph. reg. ch. 281: *Jehanmin Consmarclie varlet du Moulinier de Cheppy, etc. Aliæ ann. 1412. in Reg. 176. ch. 113: *La femme Gilat s'en ala bien matin à la maison du Molnier pour moudre son blé.* Vide in *Molina*.*

MOLINERIUS, Ead. notione. Charta ann. 1356: *Lanimum quod cognitum esset per bonos viros expertos in talibus sicut sunt Molinerii.* Occurrit præterea in vet. Catalogo Confrat. de Nativit. B. M. Tolos. Vide *Molnarius* et *Mulnarius* suis locis.

MOLINELLUM, Glossæ Pithœanæ: *Fractillum, Molinellum ad frangendum piper.* Le Roman de Garin MS.

Del brait de l'ose tornent un Molinel.

MOLINELLUM, Ugutio: *Canus, quoddam genus ferri fræni, vel pars, scilicet quod vulgo dicitur Molinellum.*

MULINUM, in Lege Alemann. tit. 83. § 1. et in Lege Bajwar. tit. 8. cap. 2. § 1. Vandalis, *Muls*, et Slavis *Mlin* est molendinum, ut auctor est Orbinus.

MULNETUM, Eadem notione, in Tabular. S. Cyrilli Nivern. ch. 17: *Ex alia*

fronte rivulum credendum cum uno Mul-
neto. Occurrit rursus ibid.

MULINUM ANIMAL. Vide *Animal de*
hoste.

• **MOLINA FERREÆ.** Ad tundendum
ferrum. Charta ann. 1311. in Reg. 48.
Chartoph. reg. ch. 133: Concessimus et
accensimus Raimundo, quod ipse
possit tenere et facere quandam Molinam
ferream in nemore dom. nostri regis de
Fenolodorio. Si eas Molinas sepreas tenere
velint, in alia ann. 1327. ex Reg. 65. ch.
65. Vide infra *Molinum fabrilis.*

• **MOLINAGIUM.** Idem videtur quod
Molla. Charta ann. 1192. apud Marten.
tom. 7. Anecd. col. 619: Sint liberi et
immunes per totam terram nostram...
absque venda, telonio, pasnagio, Molin-
nagio, fornagio, etc.

• **MOLINAR.** ut *Molendinarium.* Vide
ibi.

• **1. MOLINARE.** MOLINARIA, MOLINA-
RIUS, etc. Vide *Molina*.

• **2. MOLINARE.** Mola fullonia pannos
densare, desquamare et polire; unde
Molinatura, ipsa desquamatio. Charta
ann. 1316. in Reg. 58. Chartoph. reg. ch.
334: Plures panni lanæ siebant in villa
Tholose per nonnullos tectores, in quibus
pannis texendo immiscebantur filaturæ,
vocate tramadas sive filaturæ falsi lana-
gii, propter quod dicti panni siebant et
erant viciosi... nam tales filaturæ, vocatæ
tramadas seu falsi lanagii, colores tincturæ
vancio capere non poterant commode...
De vicio predicto talium pannorum laneo-
rum Molinatorum ratione tincturarum
seu falsi lanagii cognoscant... Vicium
hujusmodi apparebit preteritum operum seu
Molinatorum paratorum. Vide *Molendinum*
fullonarium.

• **MOLINARIA.** [Gall. *Meules.* = Aquis
aquaremve ductibus vel reductibus,
molendinis, *Molinaribus.*] (Cart. Venta-
loua in Cerdania Hispanica, an. 989,
Mus. arch. dép. p. 38.)

• **MOLINELLUM.** Vectis versorius,
Gall. *Moulinet.* Munit. castr. dom. reg.
Molinella, holiata de cornu, etc. *Histor.*
belli Forojul. apud Murator. tom. 3.
Antiq. Ital. med. ævi col. 1197: Venerunt
super collem *Griethum cum balistris gros-
sis de Molinellis et arganellis.* *Molinet,*
pro fustis species, in Lit. remiss. ann.
1418. ex Reg. 170. Chartoph. reg. ch.
277: Un baston, nommè *Molinet* de poi-
gnée. Vide in *Molina*.

• **MOLINIA.** Vestis que ex albo stamine
fit, etc. Papias MS. Bituric. Vide *Melo-*
cineus.

• **MOLINUM FABRILE.** Idem quod su-
pra *Molina ferrea.* Reg. feud. Aquit. in
Cam. Comput. Paris. sign. JJ. rub. fol.
21. r.: *Helias de Beuvilla... et Willelmus*
frater suus... tenent ab eo (rege) tres soli-
das de firma de Molino fabrilis, cum una
quarantata terre. Vide in *Molina*.

• **MOLIO.** Molitor, Gall. *Meunier.* Mi-
lac. S. Apri tom. 5. Sep. pag. 73. col. 2.
Cum *Molio* farinarium suum tempestive
negligeret ab opere compescere, etc. Vide
supra *Molinerius.*

• **MOLIONE.** ut *Molina.* in Tabular. S.
Millan. apud Moret. Antiquit. Navar.
pag. 547: Ad rivo valle *Venarie*, ad
Gramneto ubi est *Molione* sito, etc.

• **MOLIRE.** Molere. Lit. ann. 1371. tom.
5. Ordin. reg. Franc. pag. 333: *Valeant*
tot molendina ad ventum, quot et quociens
sibi placeret, edificare seu edificari fa-
cere, et in ipsis grana sua Moliri pro suo
libito voluntatis. Comput. ann. 1479. in-
ter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 337.
col. 1: Illi fontanerio, qui dicebat *facere*

Molira continens molendina aquæ Nemausi.
Vide in *Molendinum.*

• **MOLIRI.** in significatione passiva,
Strul. Annal. Metens. ad ann. 889. tom.
7. Collect. Histor. Franc. pag. 197: *For-*
midans ne forte insidie sibi a Carolo fau-
toribus Molirentur, etc. Si *Moliturum* est,
pro Si factum est, in synod. apud Ver-
mer. ann. 853. ibid. pag. 612.

• **MOLIRI.** Vide in *Molendinum.*

• **MOLIS.** Vide *Moles.*

• **MOLITIO.** Quidquid molitur. Charta
ann. circ. 1226. apud Hearn. ad calcem
Annal. Edwardi II. Reg. Angl. pag. 266:
Ita tamen quod Molitio mea et familie
meæ in eisdem molendinis quieto sit ab
omni molitura.

• **1. MOLITURA.** Idem quod *Mixtura.*
Charta Anserici domini Montis-regalis
ann. 1202: Concessi illi presbytero, qui
Missam meam celebrabit, unum sextarium
bladi laudabile, cujus medietas erit fru-
menti, alia Molituræ. Vide *Mictum 2.* et
Mousturangia.

• **2. MOLITURA.** Gall. *Meuturs.* Vide
Molla 2.

• **3. MOLITURA.** Granum molendini.
Charta ann. 1039. inter Instr. tom. 11.
Gall. Christ. col. 14: *Unum molendinum*
ubi teta Molitura de Grimonth-maisnil
debet venire, si dominus ville molendino
caruerit.

• **4. MOLITURA.** Idem quod supra
Molendinaria, Molendinatio, Molendina-
tura, Molendura, Moleria. Vide in his
vociibus. Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom.
1. pag. 176: *Et si invenero molendinarios*
per se, vel per suos nuntios in fraudem
meam majorem hanc accipere Molituram,
quam a me vel a meis sociis fuerit desi-
gnatam, quod est vitium in molendinis
Comunis, in aliis vero sextamdecimam,
etc. a quo loco conjectimus frumenti
portionem, que pro Molitura pensitaba-
tur. [Fr.]

• **MOLITUS.** *Molita arma,* samliata,
acuta. Vide in *Arma 1.*

• **MOLIUM.** Vide *Moglum.* [Fr.]

• **MOLIUS.** Vas vinarium. Stat. Tau-
rin. ann. 1360. cap. 270. ex Cod. reg.
4622. A: *Non mensuretur vinum venale...*
ad mensuram que non impletur, nec
in uno eypho vel Molio ultra unam minu-
tam.

• **1. MOLLA.** Mensura lignaria, nostris
Molle; unde *Moller,* lignum ea ratione
mensurare, *Molleur,* qui molla metitur,
et *Mollage,* ejusdem merces. Charta
Phil. Pulc. ann. 1283. in Lib. rub. Cam.
Comput. Paris. fol. 7. v. col. 2: *Sta-*
tuentes ut prior et monachi sepedicti,
tam pro se quam pro posteris suis, in
restitutionem consuetudinis usuarie me-
morate, sexcentos decem et octo Mollas
lignorum pro ardere suo... habere possint
et perpetuo possidere. Alia Phil. V. ann.
1324. in Reg. 58. Chartoph. reg. fol. 59.
r.: *Donamus una cum fusca (i. fusta)*
sive merreno cujusdam rotæ et quadam
Molla et aliis domus ejusdem pertinentis.
Lit. remiss. ann. 1388. in Reg. 138. ch.
48: *Les Molleurs de busche de Paris doi-*
vent avoir de chacun Molla de busche
Moller et compter certaine somme d'ar-
gent, etc. Ordin. ann. 1415. in Reg.
170. v. l. 1: *Item les molleurs et compteurs*
auront droit de compaignie et Mollage de
toute maniere de busche vendue et livrée
à Paris à compte et à Molla. Vide *Molla 3.*
et infra *Mollare.*

• **2. MOLLA.** Typus, forma, Gall. *Moule.*
Pactum inter abb. et consul. Aurel. ann.
1350. in Reg. 78. Chartoph. reg. ch. 246:
Item quod statuatur in dicta villa certæ
formæ sive Mollæ de tegulis, sive teulez,

magnis et parvis. Vide mox *Molle* et infra
Mollia.

• **3. MOLLA.** pro *Mola.* Gall. *Moule,* in
Charta fundat. prior. Montis-Guid. ann.
1088. inter Probat. Hist. Sabol. pag. 359.

• **MOLLARE.** Mensura lignaria, *Molla*
nuncupata, mensurare. Charta ann.
1272. in Reg. 45. Chartoph. reg. ch. 94:
Tenebuntur... quinquæ molas boeci viæ
et mortui pro qualibet quadrigata liberare
Mollatas fideliter et paratas. Vide supra
Molla 1.

• **MOLLE FERREUM.** Forma, Gall.
Moule. Inventarium MS. ornament. Eccl.
S. Martialis Lemovicens. ann. 1227:
Item Molla ferreum cum quo fiunt ostia.

• Inventar. ann. 1476. ex Tabul. Fla-
mar. *Item plus unum Molla fusti, cam*
quo est assuetum facere candelas sepi.
Vide supra *Molla 2.*

• **MOLLEGIUM.** Charta MS. Galeacii Co-
mitis Virtutum: *Officiales Mollegii fru-*
menti Vercellarum compellers nituntur
ipso de Colobolo ad solutionem Mollegii
predicti. Alia ann. 1370: *Quod ipsi pos-*
sint percipere Molegium ab illis personis
que non solvunt tollam et fodrum Com-
muni Terdonæ ab illis personis de Mola
et de Garbana, et de Episcopatu et
aliunde, que ibunt ad macinandum sive
franzendum frumentum, bladum, legu-
mina, etc. Vide *Molla 2.*

• Ex his colligitur *Mollegium* pras-
tationem esse que ex frumento molito
percipiebatur. Pro ipso molendino accipi
videtur in Statutis Astens. pag. 107. v:
Quod omnes et singuli introducentes fa-
rinam in dicta civitate, durantibus nun-
dinis, qui pro ipsis farinis non solvissent
revam ad Molegium ejusdem civitatis,
teneantur et debeant ipsam farinam con-
signare et pro ipso earum introitu solvere
revam Molegii Ast. consueta. Vide *Mole-*
gium.

• **MOLEGIA.** Bladum in farinam re-
ductum, seu molitum. Statuta Arelat.
MSS. art. 57: *Et si molendinarii porta-*
verint Molegiam, habeant pro singulis
portandis, II. den. Art. 180: *Quisque pos-*
sit habere eminam... ad opus levandi Mo-
legiam.

• **MOLLEIA.** f. Idem quod *Molla 2.*
Computus ann. 1219. apud D. Brussel
tom. 1. de Usu feud. pag. 483: *De Priore*
Argentolii pro Mollia Trapat. xxv. li-
bras.

• **MOLLERE.** pro *Mollire.* Provinc. *Mol-*
leguar, in Glossar. Provinc. Lat. ex Cod.
reg. 7657.

• **MOLLES.** inquit Aiculin. de Offic. di-
vin.: *Sunt effeminati, qui vel barbas non*
habent, sive qui alterius fornicationem
sustinent; seu, ut loquitur Salvian. qui
in semetipsis feminas profitentur. Viri
qui nubunt in feminas, in leg. 3. Cod.
Th. ad Leg. Jul. de adult. (9. 7.) S. Paul.
1. ad Cor. 6: Neque Molles enim, neque
masculorum concubitores regnum Dei pos-
sidebunt. Οἱ μαλακοί, οἱ ἐπιπρονοίται.
Πλάτ; ἀπαλοί, Dion. Chrysost. de Re-
gno. [Gloss. Græc. Lat. Μαλακοί, ὁ ἀπα-
λοῦ, *Mollis.*] Martial. lib. 2. Epist. 84:

Mollis erat, facilisque virtis Proantis heros.

Julius Firmicus lib. 3. cap. 7: *Faciet*
Molles, cynædos, et qui se dulcibus actibus
dedant. Cælius Aurelianus lib. 4. Chron.
cap. 9: *Molles sive subactos Græci Mal-*
thacos vocaverunt, quos quidem esse nul-
lus facile virorum credit. Non enim hoc
humanos ex natura venit in mores, sed
pulso pudore, libido etiam indebitas par-
tes obscænis usibus subjugavit, etc. Quo
spectant ista Alani de Insulis in Planctu
nature pag. 295: *Multi etiam alii juvenes*

mei gratia pulcritudinis honore vestiti, debriato amore pecunie, suos veneris molles in incudum traxerunt officia. Salvian. lib. 7. de Gubernat. Dei: Non quia Molles plurimi fuerint, sed quia mollicies paucorum labes est plurimorum. Infra: Igitur in tanta affluentia rerum nullus eorum Molles effectus est. In illis nullus qui Romanorum illi Mollium potius estur incestu. Eodem libro: Abstulerat enim de omni Africa sordes virorum Mollium, contagiones etiam horrueris metricum. Liber Pœnitentialis Gregorii II. PP.: Si qua mulier cum altero coitum fecerit, 4. quadragesimas poeniteat. Molles unum annum poeniteant. Capit. Theodori Cantuar. cap. 189: Perjuri 8. annis poeniteant: Sodomitæ 7. annis: Molles uno anno. Orderic. Vitalis lib. 8: Molles stannisque cremandos turpiter sedabat Venus sodomitica. Vide Joan. Sarisber. lib. 8. Pœnerat. cap. 13. [Salmasium de Trapezit. fœnore pag. 154.] et Gloss. med. Græc. voce Μαλακός.

Sunt qui Molles putant esse illos Eunuchos, de quorum prodigiosa Venere agunt S. Basilii lib. de Vera virginitate: Arnob. lib. 5. S. Hieron. lib. 1. adv. Jovinian. etc. Adde præterea Pœnitentiale Rom. tit. 3. Bedam lib. de Remed. peccator. cap. 2. præter Juvenal. Sat. 16. Philostrat. lib. 1. cap. 21. 22. etc. Vide S. Augustin. lib. 7. de Civit. Dei cap. 26. et supra in vocibus Effeminati; Ephebia; Feminare.

MOLLITIES, Peccatum ipsam mollium. Synodale MS. Eccl. Andegav.: Cum autem peccatum Molliciei vincat adulterium, et hominem et mulierem ministrum faciat, etc.

2. MOLLES, Expressa in cera imago, specimen. Lit. remiss. ann. 1397 in Reg. 153. Chartoph. reg. ch. 234: Item quod postmodum dictus præventus hujusmodi litteras, cum quibusdam Molles Javium scultis in cera, tulit et posuit: subitus quasdam gelimas, et ibi fuerunt reperte cum dictis Molles, etc. Vide Molla 2. et Molles.

3. MOLLES, ab Italico Molle, Forceps. Acta B. Joan. Firm. tom. 2. Aug. pag. 463. col. 1: Cogitavit ire ad coquinam fratrum, et accepit illud instrumentum ferreum, quo ignem aptamus, quod usitato vocabulo Molles vocamus. Inventar. ann. 1218. inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 67. col. 2: Capud foci, et parietis angule, quasdam Molles, etc. Vide Molletum 1.

MOLLESTRA, Festus: Mollestras dicebant pelles oviles quibus galeas extergebant.

*** MOLLETA**, [Italica Molletta: «Una Molleta de Argento, et due fibie de argento pro missali cum armis Eugenii.» (Invent. Calixt. III, an. 1458, in Archiv. Romano.)]

1. MOLLETUM, Forficula, ni fallor, nostris etiam Moleta, Pincettes. Mirac. MSS. Urbani V. PP.: Fistula in oculo taliter grossum et inflammatum in quo supervenerunt vermes et jam offuscaverant visum; quidam extraxit 24. vermes cum Molleto.

2. MOLLETUM, Vetus Charta apud Ughellum tom. 1. part. 1. pag. 390: Et de ipso Molleto, et de molliano omnia exinde faciamus, etc. **F.** Tumulus terreus, colliculus. Vide supra Molarium 3.

MOLLIA, Locus cavus, per quem aquæ decurrunt. Charta ann. 1377. in Reg. 112. Chartoph. reg. ch. 151: Accensat et abbergat et in emphiteosim perpetuam tradit, cedit et concedit insulam

supradictam, cum dicta Mollia seu decursu, etc.

MOLLIARCERE, Extrahere, parcere. Papias, unde emendandus MS. Bihuric.: Moliarcere, extrahere partem.

MOLLICIA, Tapes acupictus, opere plumario decorus. Expositio brevis antiq. Liturg. Gallic. apud Marten. tom. 5. Anecd. col. 98: Ideo autem venientem sacerdotem: symbolum tradere, expandetur super cancellum Mollicis plumarum, vel candida sabana.

MOLLIDITAS, MOLLITIES. Vita S. Marculi Abbat. n. 10: Lactus ejus, nec etiam quidquam Molliditatis habebat, sed tantum nuda jacens in humo, etc.

MOLLIFICATIO, Actio qua aliquid molle efficitur. Boncompagnus de Obsidione Anconde cap. 11. apud Murator. tom. 6. col. 936: Deficientibus tandem iis accipiebant coria bovm, et ea post Mollificationem diuturno labore coquebant: post decoctionem vero quidam cum piperata vini... comedeabant.

MOLLIMEN, Mollities. Acta S. Monegundis tom. 1. Julii pag. 314: Nullum habens stratum seui paleæque Mollimen.

MOLLINUM, Vide Molletum 2.

MOLLIPES, Ἀμαλόνος, in Gloss. Græc. Lat. [Cicero de Divinat. lib. 1. num. 9:

Mollipedesque boves spectantes lumina cæli.]

MOLLIRE, Molere. Charta Hugon. de Montef. in Reg. 74. Chartoph. reg. ch. 61: Tradidi Hugoni de Quæneia militi meo senescallo... quantiam totius molle; et Mollet illa Hugo post primum, quem invenit ipse molentem ad mea molendina; nec poterit retardari: Mollendi, nisi pro pane de propriis canibus castelli. Vide supra Molire. [60.] A'lo sensu Tiranidem Mollire, pro Moliri, in Annal. Xantens. ad ann. 873. apud Pertz. Scriptor. tom. 2. pag. 235.]

MOLLIS, Typus, exemplar. Libert. civit. Cature. ann. 1344. in Reg. 68. Chartoph. reg. ch. 312: Rem habent... mensuras ad mensurandum blada, vina, oleum, sal, calcem et lateres sive teules... Quæ quidem mensuræ, Molles et pondera signantur... signo consularis prædicti. Vide supra Molla 2.

MOLLITIES, Vide Molles.

MOLLITIVUS, Mollendi vim habens, Medicis nostris Emollient. Mollitium capitasma, apud Constant. Afric. lib. 4. cap. 17.

MOLLUM, Vide Moglum. [Fr.]

1. MOLLUS, Mensura lignaria, Gall. Moule de bois. Assignat. dotallt. Joan. reg. Franc. ann. 1319. in Reg. 60. Chartoph. reg. ch. 69: Item pro mille octingentis viginti quinque Molles lignorum in foresta de Hallate, Mollo estimato sexdecim denarios. Vide supra Molla 1.

2. MOLLUS, Acervus, meta. Gall. Meule de foïn Charta ann. 1280. ex Chartul. S. Vique. Laudun.: Prato prædicto falcato et in Molle posito, licebit infra tres hebdomadas post hoc vel citius, si dicti Molli fuerint portati, dictis hominibus animalia sua in dictum præratum immittere ad pacendum. Vide infra Molus 2.

MOLMAN, Tabular. Prioratus de Lewes in Anglia fol. 16: Item omnis Molman inveniet equum, si habuerit, ad portandum corredium Prioris: et si habebit, duos panes hordei: et si panes portaverit, de iisdem 2. habebit, cum companagio, et flagellabit præbendam Prioris per unum diem, cum corredio domini, et ha-

bebit 2. panes ad vesperam cum companagio, exceptis illis qui non dant vitager. Ubi Spelmanus putat idem esse quod Maalman et Malman. Vide in hac voce.

MOLMUTINA Lex. Vide in Lex.

MOLNAGIUM, Idem quod infra Molla. Droit de mouture. Charta ann. 1188. apud Pillet. Histor. Gerbores. pag. 387: Vel XVIII. minas frumenti quas ibi habet Wido de Achis p' mediocritate Molnagii.

MOLNAIRONUS, MOLNARIUS, MOLNERUS. Voces ejusdem significationis, quæ molitorum aliosque in molendino servientes denotant. Statuta Massiliens. 1. cap. 55: De Molneris et Molnairis, et mulieris et duobus officialibus super hoc eligendis. Infra: Prædicti tam Molnari quam Molnaironii jurent ad sancta Dei Evangelia bene et fideliter tam bladum quam farinam custodire et fideliter molere bladum. Occurrit ibid. pluries non sine aliqua interdum vocum mutatione. Charta ann. 1215. in Tabul. Corbelesi: Ea scilicet conditione quod ipsum molendinum in levatione et his quæ ad molendinum pertinent, ita temperari faciam, ut molendinum de E-kenfol, quod prædicto subjacet, aquam sufficientem habeat, secundum arbitrium Molnairorum pace utrinque servata.

MOLNARE, Molere. Charta Isemb. de castro Allionis ann. 1190. in Chartul. S. Joan. Angeriac. fol. 187. v. 6: Venientes etiam ad ista molendina et redeuntes Molnandos sub sua protectione in pace et in guerra miserunt. Vide supra Molendinare 2.

MOLNARIA, MOLNERAGIUM, MOLNUA. Vide Molla 2.

MOLNARIUM, Moletrina. Charta Theob. Chabot in Tabul. Abstensi ch. 681: Donamus monachis Abbatie... molnarias que sunt in dicto territorio et nostram partem unius Molnarii et unius stanni.

MOLNERIA, Pensatio pro molitura frumenti, Gall. Droit de mouture. Charta ann. 1342. in Reg. 74. Chartoph. reg. ch. 52: Tradimus communitati seu universitati castri de Montaniaco... totam et integram illam partem seu Molneriam dotalem mei dictæ Angletine, quam nos dicti conjuges habemus... in quadam rota molendinorum dictæ universitatis;... et vocatur dicta rota communiter molendinum meysonerit; que insuper pars seu Molneria est dare duas ponkerias inter diem et noctem, quando dicta rota molit: est vero etiam pars prædicta seu Molneria dare medietatem farinæ seu rsmolle, quam lucrabitur rota prædicta. Vide Molla 2.

MOLNERIATA, Pari intellectu. Chartul. priorat. de Guileio fol. 26. v. 7: Vendidit Gurhanno monacho totam illam partem Molneriate molendinorum stagni de Castello.

MOLCENARIUM, Qui pascunt canes, quia molos canum dicitur. Ita Ugutio. Forte Molossarii.

MOLCHINUS, Vide Melocineus.

MOLOLUTA, Vide Molla 2.

MOLON, vox Hispanica, eadem notatione qua Molaris supra. Charta Adelgasti Principis tom. 2. Concil. Hispan. pag. 89: Et per penna sarnosa et per illo Molon, de inter ambos rios et per lumbias. Ubi, quod notandum, de limitibus agitur.

Acervus cujuslibet rei. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: Molon, Prov. acervus, sorica, cumulus. Molonar, Prov. acervare, cumulare. Moloton, Prov.

globus cujusque rei. Formulae Mss. ex eod. Cod. fol. 35. r. In corpore erant diversi glomi et Moloni veritum, quare in illis partibus pressuerebat esse pulneph.

MOLONUS: Congeries garbarum, Massiliensis Molon, vel Garbithron. Charta ann. 1390. in Tabular. S. Victoris Massil. Solvant tertiam decimam garbarum, quos divisio fiat per Molonod-nus garbatronda. Vide Modulium.

MOLONYMPIUS: Qui nondum uxorem duxit. Vocabul. Sussanaei.

MOLOSIRIGUS. Palleum molosiricum tetrafotum, in Charta ann. 471. apud Angel. Calog. in Raccolta Venet. edita tom. 9. pag. 506. Ubi leg. Holosiricum. Vide in hac voce.

1. MOLOSUS, Grandis, qui est intar molis. Miracula S. Augustini. Episc. Cantuar. tom. 6. Mail pag. 403. Interea vis ventorum acris justo intumuit, et fluens qui Molosam puppin, equis viribus durebant, indomito bello frangere aut absorbere parabant.

2. MOLOSUS: [Molossus: a Molossus, loymier. (Glos. Lat. Gal. Bibl. Insuf. E. 36. v. s.)]

MOLSA: [Gall. Mousse: a Coniuxi hominem ad congregandum de la Molsa et del brin pro linendo et clavetando torcularia, t. 21, p. 687. (Arch. Histor. de la Gironde.)]

1. MOLTA, Cementum. Vide Malta.

2. MOLTA, Pensitatio quam a vassallis exigit dominus pro frumenti molitura in molendinis suis: Moultte, in Consuetud. Andegav. art. 17. Cenoman. art. 38. Droit de moulage, in Consuetud. Turon. tit. 1. art. 14. et Burbon. art. 535. [Charta Philippi Aug. Reg. Franc. ann. 1201. in Tabular. Calensi pag. 102. Si vero contingat, quod alicui hominum de Calouns imponatur quod ad aliud molendinum moluerit, Bartholomaeus querimoniam faciet Abbatis, et quisquis hominem se altero purgare poterit, quitus erit: qui vero hoc jurare non poterit, Molam reddet et duos solidos de emenda.] Yonast. Anglie. tom. 2. pag. 97. Concedo S. Amando quatuor viros panificos et omni servitio meo quietos et liberos, et Molam suam, sed et Molam similiter omnium civium S. Ariandi. Adde tom. 1. pag. 700. Tabularium Burguliense ann. 1214. fol. 10. Prior debet Molam de unoquoque sacco unum boissellum, et plenum farinagium. Adde Probat. Hist. General. des Chastaigners pag. 182.

A qua praestatione Immunitas Franc moudre et Franc molu nuncupatur. Charta Phil. Pulc. ann. 1308. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 344. v. col. 1: Les autres dismes que les diz religieux avoient en ladite ville, rabatuz les Moudres francs et coutumes: ou pris de dis livres. Alia ann. 1380. ex Chartul. 21. Corb. fol. 312. v.: Saoufet reserve Franc molu audit molin.

MOLTA SICCA, [Quae in pecunia numerata exsolvitur.] Charta Ottonis Rotomagensis Episcopi ann. 1262: Denarii, oboli, vende, furni, molendina, Molta sicca, estoublagia, etc. [Charta ann. 1276. in Chartular. S. Vandreg. tom. 1. pag. 781. Tenendas et habendas dictas duas pechas terre libere, pacifice, sine campipartu et sine sicca Mouta, etc. Molta sicca et madida, in Charta Philippi Pulchri Reg. Franc. ann. 1388. tom. 4. Hist. Harcur. pag. 215.] Vide Censu sicca, [et infra Multura.]

MOLTA HUMIDA, VIRIDIS, Quae frumento molito solvitur. Reg. S. Just. ex Cam. Comput. Paris. fol. 397. v.: Item

Molta Humida. Charta ann. 1318. in Reg. 56. Chartoph. reg. ch. 332: Item ratione molendini dicta villa cum Molta sicca et viridibus, lej. lib. Molta sicca et moistes, in Ch. ann. 1308. ex Bibl. reg. Alia ejusd. ann. ex lib. rub. ejusd. Cam. Comput. fol. 302. r. col. 1: Et aveques ce toutes les Mouttes seiches et moistes, et tous les baniers.

MAUTURAE, Idem quod Molle, in Statutis MSS. Eccl. Glandatensis ann. 1327.

MODURA. Tabular. Cartusie Bellilari: Dedit quatuor bichetos. Modura super molendina.

Charta ann. 1352: Propter raritatem gentium, quae remanserint ex mortalitate praedicta, ipsa molendina et Modura et exitus eorum non valuerunt per annum, omnibus computatis, ultra tertiam partem dicti census. Ita quoque legendum pro Modura, in Lit. ann. 1312. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 109. art. 17.

MOLAGNUM. Littere ans. circ. 1180. tom. 2. Hist. Eccl. Meidens. pag. 67: Manda etiam vobis et prescor, quatenus Molagnum... capelle S. Mariae de fonte Serano monacho ibi habitanti habere faciatis.

MOLATURA, non semel in veteri Notitia ann. 1174. in Tabulario S. Laudi Andegav.

MOLDA. Tabular. Burguliense fol. 63: Simulque Moldam ipsius terre concedo molendinis S. Petri.

MOLDUREIRA. Tabular. S. Eparchii Inculism. fol. 190: De panibus vero obliatis, concordatum est, ut duo ficerent de urbe Moldureira bene concussa et in testa rasa.

MOLEARIUM, in Charta ann. 1239. Loc. in Molearia.

MOLENDINAGIUM. Bulla Pauli III. PP. ann. 1587. tom. 4. Gall. Christ. Inter Instr. col. 118: Immunes sint perpetuo a solutione Molendinagii seu moliturae suorum granorum.

MOLETURA, in Charta ann. 1151. apud D. Calmet. tom. 2. Hist. Lotharing. col. 340: In molendinis quae sunt in alodio Domini-Castri molent, nec dabunt Moleturam. Consuetud. MSS. Auglor. ann. 1301. art. 98: Item consuetudo est ibidem quod omnes habitatores civitatis et villae de Aurio et pertinentiarum ejusdem possent in omnibus molendinis intra terminos et pertinentias praedictae civitatis et villae Moleturam habere pro 80. parte, nec plus poterit a volentibus molere exigi ratione Moleturae.

MOLETURA. Charta ann. 1257. ex Schedis Pr. de Mataugues: Retentio... jure coquendi panem sine fornagio et molendi bladum ad opus sui et familiae suae sine Molutura. Charta ann. 1324. tom. 3. Hist. Harcur. pag. 40: Cum fossa juxta pratam et Moluturam ejusdem terre, etc. Molutura libera, in Charta ann. 1245. apud Kennett. in Antiquit. Ambrosden. pag. 236. Vide Molitio.

MOLNARIA. Charta ann. 1216. in Tabular. S. Barthol. Betun. fol. 32: Quintum hostellum Molnarie in molendino de Coisais elemosinavi. Ego enim dictam portionem Multurae a Mathaeo de Duaco emi bene et legitime secundum legem et iudicium patrum.

MOLNEA, in Charta Johannis dom. Pinchonii (Piquigny) ann. 1199. et Tabular. Corbelensis. Concessimus in elemosinam eidem infirmis Molneam suam liberam et absque emolumento perpetuum quietam... in duobus nostris molendinis Molneae.

MOLNARIUM, in Charta apud Lo-

binell. tom. 2. Hist. Britan. pag. 212: In molendino de Ardena dominium (habebant) et medietatem molendini et totum Molnariolum.

MOLOLUTA. Tabular. B. M. Piperac.: Molendinum brunum et percipiendi Mololutha et proventus ex ipsis provenientes.

MOLTRUM. Consuetud. MSS. Eccl. Coloniensis. e. Bibl. Eccl. Atrabat.: Pistori in qualibet septimana assignantur xviii. maldra tritici et dimidium mensurae claustralis: et domini non dant Moltrum, quia pistor recepit unum maldrum.

MOLTURA, in Monastico Anglie. tom. 1. pag. 728: Concessit quoque Monachis Molturam totius civitatis Salopesburie. Adalardus in Statutis Corbelensibus lib. 1. cap. 7: Et illam Molturam salvam faciat. [Charta ann. 1137. in Tabular. Viteris villae: Et dimidiam Molturam molendini qui ex stanno pendet.] Occurrit etiam apud Ordericum Vitalem lib. 6. et alibi passim.

MOLUCIA. Charta Egidii D. de Mailly ann. 1230. in Tabular. Corbelensi: Dederunt mihi in augmentum feodi mei Moluciam hospitum suorum de Colincamp hereditarie possidendam: ita quod dicit hospites teneantur ire molere ad molendinum de Maliaco ad usum et consuetudines hominum meorum de Maliaco. In tota autem praedicta villa de Colincamp, nec in alia justitia nec in alia aliquid ultra Moluciam, sicut praedictum est, aliquid clamare, etc.

MOLUETA. Charta Bartholomaei Belvac. Episc. ann. 1164. in Tabular. Sangerm.: Molutam monachorum liberam ad molendinum de Hamello, medietatem in furnis et furnagis totius villae Britoliensis.

MOLUTA, in Charta ann. 1205. ex Tabul. Eccl. Cathed. Massil.: Quod eminas bladi sine omni Moluta molatas in molendino S. Pontii.

MOSTIERA. Charta Guidonis Archiep. Bituric. ann. 1279. apud Thomasser. Consuet. Bituric. pag. 114: Homines dictae ville moliri facient blada sua, solvendo Mostieram, prout consueverunt.

MOTURA, in Charta Guidonis D. de Dampetra apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 108: Molendinum de Chastele, in quo Bernardus... habet suum molere sine Molutura. Chron. Senon. tom. 3. Spicileg. Acher. pag. 391: Constitutum est quod domus de Ogieviller ad dictum molendinum sine Motura moleret. Occurrit praeterea in Statutis Montis Regal. fol. 273. et alibi.

MOUSTURA, in Charta apud Lobinell. tom. 2. Hist. Britan. pag. 197: Ex parte mea dedi eis, quod ipsi molant blada sua in molendino novo super aquam quae dicitur Sicca constituto ad usum eorum sine Moustura.

MOUTA. Charta ann. 1229. in Chartular. S. Vandreg. tom. 2. pag. 1840: Molere meum bladum ad molendinum eorumdem de Livreio sine Mouta, et totam Moutam hominum de feodo Abbatis S. Vandregesilli. Mouta quieta, i. e. libera, in Charta ann. 1289. ex eod. Chartul. tom. 1. pag. 667. Leges Normann. cap. 33. apud Ludewig. tom. 7. Reliq. MSS. pag. 235: Molendina tamen, bannum et Moutas habentia, si per se teneantur nne aliis feodis: per LX. solidos solent relevari, etc.

MOUTURA. Charta ann. 1220. apud Miraeum tom. 1. pag. 740: Molendinum cum libera Moutura, et omnia jura ad molendinum pertinentia. Alia ann. 1270.

tom. 1. Chartular. S. Vandreg. pag. 589: Octo boissellos Moutura... et predictam Mouturam... contra omnes garantizare tenentur.

MULTAGIUM, in Charta ann. 1068. apud Besium in Episcopis Pictav. pag. 73. *Droit de moulage.*

MULTURA, in Monastico Anglie. tom. 2. pag. 426. (Charta ann. 1201. apud Mirraum tom. 1. pag. 727: Assignavimus Thesaurario predictae Ecclesiae 14. sextarios frumenti... percipiendos de Multura melioris frumenti. Adde Kennett. in Antiq. Ambrosd. pag. 120.)

MOLDURA, ex Gallico, *Mouture*, [quae molitorum ratione salarii competit.] Charta ann. 1132. apud Catellum in Comit. Tolosanensis lib. 2: *Molendinarii... non accipiant propter suam Molduram ultra sexdecimam partem.*

Est etiam *Moldura* mensurae genus, quod in ea *moltam* suam accipiat molitor sic dici videtur. Hanc alicubi *Mulet* nuncupant: et 16. alibi 20. vel 24. partem quartelli continet. Charta ann. 1324. ex Tabul. D. de Flamarens: *Et salvia et reliquis sibi et suis una eynina frumenti et sex Molduris.*

MOTTURA, et MOUTTURA, ut *Molta*. Tabular. Capituli. Ambian. *Molendinarii autem in hebdomada octo boissellos habere debent de Moltura communi.* Ibidem: *Nec molendinarii farinam aut aliquid praeter justam Moutturam ab his erigere poterunt.*

MOLTA, Ipsum frumentum in farinam redactum. Arestum Parlamenti ann. 1272. apud D. Eleureau Hist. Blesens. cap. 22. pag. 75: *Quod consuetudo est in campania Stampensi quod illi qui habent molendina in dicta castellaniam possunt capere tamquam commissis equos alterius castellaniam quarentes Moltam in castellaniam Stampensi.*

MOLTURA, MULTURA, Eodem sensu. Polypt. Irminon. Br. 21. sect. 1: *Habet ibi farinarios 3... qui sciunt de Moltura modios 300.* Br. 24. sect. 1: *Habet farinarios 6. qui solvunt inter totos de Moltura modios 285.* Br. 9. sect. 2: *Habet farinarios 22. qui reddunt de Multura inter totos 1430. de viva annona, de bracia modios 177.* Ibid. sect. 158: *Farinarius 1. qui solvit de Multura, inter totas annonas, modios 100.* Adde Br. 13. sect. A. et Statut. S. Petri Corbeiens lib. 1. cap. 7.

MOLTA, Praestatio agraria seu quae fructibus agri solvitur, nostris *Molte* et *Moulte*, idem quod *Agarium*. Charta Amaur. de Vernais ann. 1205. ex Bibl. reg. cot. 19: *Dedi monachis et abbatibus S. Mariae de Noa totam Moltam meam de sex acris terrae, quas eis dederunt Willelmus Rossel, etc.* Alia Th. de S. Joanne ann. 1180. ibid.: *Dedi... terram absolutam ab omnibus, a Molta, a relevamentis, ab omni tallia.* Reg. S. Justi ex Cam. Comput. Paris. fol. 194. r.: *Item sex acra pratorum, molta sica, Molta gerbarum.* Lit. remiss. ann. 1389. in Reg. 136. Chartoph. reg. ch. 156: *Comme Robert Vasse, demourant a Caudbec, ait tenu certaines terres sur lesquelles Colart de Villequier chevalier, a cause de son fe, seignorie et jurisdiction qu'il a a Villequier, se dit avoie droit de Moulte, qui est un droit et profit, qui se doit sur les fruits, qui viennent es dites terres.* Alia ann. 1424. in Reg. 173. ch. 23: *Comme le suppliant eust cherchie une cherrette de gerbes, sans paier de dix-sept gerbes une, pour la Molte ou seigneur de Bienfaite et de Hellebandiere, etc.*

MOLTARIUS, MOLTERIUS, Qui *moltæ*

seu pensationi pro molitura frumenti obnoxius est. Charta Phil. Pulc. ann. 1300. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 494. r. col. 2: *Si inter dictum militem aut ejus heredes vel causam habentes ab eo, et homines bannerios seu Moltarios ipsius medietatis molendinorum, occasione molte ejusdem medietatis vel pertinentiarum ejusdem, contingat oriri querelam, etc.* Alia ann. 1308. in Reg. 40. Chartoph. reg. ch. 48: *Si inter dictum Robertum... et homines bannerios seu Moltarios ipsorum molendinorum, occasione molte ejusdem, etc.* Alia Ludov. X. ann. 1315. in Reg. 56. ch. 161: *Quod si inter religiosos predicos seu causam habituros ab ipsis et homines bannerios seu Moltarios molendinorum, predicatorum, occasione moliturum... oriri contingat querela, etc.* Vide infra *Monacius*.

MOLTERIA, ut supra *Maleria* 2. Vide in hac voce.

MOLTERIUS, Vide supra *Moltarius*.

MOLTIRUM, Statuta Veronesia lib. 4. cap. 33: *Nec aliquid vas calvinatorium seu Moltirorum, nec biscotarium parere, etc.* [Ital. *Molticcio*, *Limus*, cœnam.]

MOLTO, MOLTONAGIUM, Vide *Multo*.

MOLTONINA, Pellis vorvecina. Leuda min. Careass. Mss.: *Item de duodena Moltoninarum apparatum, ij. den.* Item de duodena de Moltoninis non apparatis, ij. ob.

MOLTUM, MOLTERA, Vide *Molta* 2.

MOLTURENGIA, Variæ molituræ miscellum frumentum. Chartular. S. Vincentii Cenomani fol. 42: *Duos modios annonæ Molturengie monachis reddet.* Vide *Molturanga*.

MOLUCIA, MOLUETA, Vide *Molta* 2.

MOLUCRUM, Illud cum quo *mola* vertitur, i. tumor ventris. J. de Janua. [Roet de molin, c'est ce qui fait tourner la mole, in Gloss. Lat. Gall. Sangermar.]

MOLUM, Idem quod *Moles*. Chron. Farfense apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 614: *In Catue ad mias Palumbi medietatem unius gedi Moti pro solidis xv. Chron. Andr. Danduli apud eundem tom. 12. col. 455: Thadæus ergo submersis galeis vii. et navibus, se ad defensionem exposuit in terra supra Manfredonico Molo.*

MOLUM, Mensura lignaria. Gall. *Moule de bois*. Inventar. Chart. reg. ann. 1482. fol. 92. v.: *Littera acquisitionis seu exonerationis trecentorum Molorum hœci, sive molte de busches, quæ Radulphus de Bello-monte accipiebat in foresta S. Germani in Laya. De anno 1315.* Vide supra *Mollus* 1.

MOLUMENTUM, pro *Emolumentum*, in Charta Eduardi II. Reg. Angl. ann. 1315. apud Rymer. tom. 3. pag. 508: *Quodque ipse, eo prætextu dampnificatus fuit in Molumento jurisdictionis ballivarum predictarum, et expensas fecit pro predictis, etc.*

MOLURI, Verberibus atrores facti. Vocabular. Sussannei.

MOLUTA, Vide *Molta* 2.

MOLUTA ARMA, Vide *Arma* 1.

MOLZESO, Muletus, a *mulgere*, Gall. *Traire*. Charta ann. 1308. in Reg. 40. Chartoph. reg. ch. 137: *Homines dicti castri (de Brusca) et pertinentiarum ejusdem dent... de quolibet grege, continente quadraginta peccora et ultra, unam Molzeso de mane unius diei... et tenentes dictum gregem teneantur facere de lacte ex dicta Molzeso proveniente caseum seu caseos... et predictos caseos reddere ad suas expensas dominis supradictis.* Vide infra *Mulsio*.

MOMAR, Siculus, stultus, qui cito movetur ad iram. Plautus: *Quid tu, o Momar Sicule homo presumis? Vide Festum in hac voce, et quæ ibi notat Scaliger.*

MOMBOOR, Vide *Mundiburdu*.

MOMENTALITER, Idem quod *Momentative*. Folgentius Mytholog. 2. 3: *Iris ornatus variis pingens arcuato curvamine, Momentaliter refugit.*

MOMENTANA, Libra de SS. Petro et Paulo tom. 5. Junii pag. 438: *Quod si beata auferre desiderat pignora, palliolum aliquod, Momentana (id est libra) pensatum, jactit intrinsicus.* Sic etiam legendum pro *Momentanea* apud Isidorum, monet Grævius.

MOMENTANEI, Loc. Johannes in Vita S. Odonis sæc. 5. Bened. pag. 462: *Nec obstantie opponens querelas, sed Momentaneos querens locos, terra prostratus veniam est deprecatus.* Id est, opportuna momenta observans.

MOMENTANEUS, [Hoc verbum, quod apud Tertullianum tantum invenitur, frequentius apparet in mediævis chartis. Quam difficultatem patres sancti Columne in domo Dei omnipotentis absque ruga exanimantes Momentaneum florem fugitivi seculi respuerunt, crucem suam, sicut ait apostolus, gestantes.] (Charta Cluniac. Coll. Burgund. B. N. 79. n. 158. an. 1083.)

MOMENTATIM, Vix continue. Vita MS. S. Winwaloei: *Tum circa pavidorum Momentatim tremunt.*

In singula momenta. Vita S. Joan. Laudens. episc. tom. 3. Sept. pag. 169. col. 2: *Talibus ergo virtutum exercitiis dum more suo Joannes instaret, apostolice instar que retro oblitus, Momentatim in anteriora contenderet, etc.*

MOMENTATIVE, In momento, statim, de repente, in Historia Translationis S. Guthlaci n. 6.

MOMENTIOLUM, dimin. a *Momentum*. Vita S. Columbae abb. tom. 2. Jun. pag. 231. col. 1: *Tum post modicum alticujus Momentioli intervallum, etc.*

MOMENTUM, Stylus, quo *momentaria* inclinatur. Gloss. Isid. ubi Grævius legendum putat: *quo movente libra inclinatur.* Nihil mutandum videtur, cum *momentanum* pro *Libra* dixerint inferioris ævi scriptores, quidni etiam *momentariam*? Vide *Momentana*. Gloss. Lat. Gall. Sangerm. ex Joan. de Janua. *Momentum*, *Mouvement*, ou *moment*, la 40. partie d'une heure, ou l'instrument ou sont perçus les moments, ou languette de balance.

Moment, pro *Consequence*, *force*, *valeur*, in Lit. ann. 1354. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 392: *Et n'est mie nostre entencion que les choses dessus dites soient d'aucune valeur ou d'aucun Mement.*

MOMERIUM, Commodianus Instructione 59:

Das tibi Momerium.

Id est, te ridiculo erponis.

Hinc nostris *Momme* et *Monnerie*, Personatorum chorea, turba, Gall. *Mascarade*; unde *Monner*, ejusmodi ludum agere, et *Monneur*, illius actor. Lit. remiss. ann. 1400. in Reg. 156. Chartoph. reg. ch. 19: *Comme plusieurs bourgeois de la ville d'Aire feussent aler eabatre a un esbatement, que on dit Momme... lesquels demanderent ausdi seruteurs dudit Sohier s'il estoient Momneurs, lesquels respondirent oil; et lors ledit Constant leur dist qu'ilz Momnassent a lui, et ledit Simonnet respondi qu'ilz n'avoient*

point de clarté, car leur torche estoit fail-
lie, et ne vouloient Mommer à lui, ne à
autre. Alia ann. 1451. in Reg. 184. ch.
515: Icclui suppliant le Dimenche zij.
jour de Janvier partist de l'ostel de son
maître... en entention de aler Mommer;
et de fait y ala desguis, ainst que l'on a
accoustumé faire au pais (Therouenne)
en temps d'iver. Monstret. ad ann. 1433.
3. vol. fol. 56. r: Après le banquet furent
les dances et les Mommeries. Mommerie.
ludi species; in Lit. remiss. ann. 1477.
ex Reg. 206. ch. 1000: Icclui Darleux
commença à dire au suppliant qu'il fail-
loit jouer à la Mommerie aux dez. Ex
quibus firmatur Perizonii etymon. qui
à Græco ποῦος, larva, hæc voces arces-
sit. Vide mox Momus.

MONIA Vide Mumia.
MONOLIS Charta ann. 1212. in Char-
tul. Havm. VII. comit. Tolos. pag. 97.
Tutum quicquid habemus vel tenemus...
videlicet boscos et bartas, domos et casa-
les, ad ficia et bastimenta, Monoles, et
vineas, prata et pascua, &c. Sed legen-
dum Maloles, ut pluries in ra occurrit in
eod. Chartul. Vide supra Maleollu.

MOMPAN Vide Mundiburdus.
MOMUS, Larvæ. Tæslam reginæ Ma-
faldæ ann. 1256. tom. I. Probat. hist.
genal. dorus reg. Portug. pag. 32.
Item infanti domino Petro fratri meo
meum Momum. Et pag. 31: Mando ei
meum Momum quadratum et aliam pe-
tram quadratam. Vide supra Mome-
rium.

MONA, Vidua. a Græco μῶν, sola.
Leges Normann. apud Ludewig. tom. 7.
pag. 292: De protectione Monarum et or-
phanorum. Quam autem Duces Norman-
niæ assueto ductu cantatis ex antiquo
eius sub protectione sua susceperint et
pupillis. Vita B. Augustini Novelli tom.
4. Man. pag. 621: Quidam puerulus filius
dicte Monæ Margaritæ.

MONACHA, MONACHARE, MONACHA-
TIO. Vide in Monachi.
MONACHA, Larvæ. Tæslam reginæ Ma-
faldæ. in Bibl. Nat. asservata (t. 76. n. 28. mar-
tis 350.) quomodo Monachetur tales
intelligimus. Ego denique predictus
Leobaldus, cingulum militie solvens et
comam capitis barbarique pro divino
auxilio defendens, monasticum. Deo
auxiliante habitum in predicto (Clu-
niac.) monasterio recipere dispono.

MONACHATUS. Vide Fraternitas, et
Monachi.
MONACHATUS, Monachorum oratio-
nes et suffragia. Charta prior. Cartus.
Paris. ann. 1300. ex Reg. Joan. ducis
Bitur. in Cam. Comput. Paris. fol. 144.
v. Concedimus etiam eidem (Joanni
duci Bitur.) in quantum possumus, tri-
centium perpetuum, videlicet de S. Spiritu
quandiu vitam dixerit in humanis, et
post eius obitum... de defunctis... nec-
non duos Monachatus, unum videlicet de
presenti, quem ad ducentas missas tara-
mus, una cum psalteriis et aliis debitis
per non presbyteros, clericos, redditos et
conversos, et alium in obitu, non compre-
hendentes in hoc tempus sepulture, quo
quilibet monachorum et aliorum religio-
rum, secundum tanti principis benefacto-
ris nostri eximii decentiam, debitum
adimplere curabit. Vide alius notioibus
in Monachi.

MONACHATUS OFFICIUM. In Constit.
capitul. eccl. Barchin. ann. 1423. rubr.
15. ex Cod. reg. 4332: Verum quia ex
commissione et concordia nostrorum dicti
capituli cum venerabili Guillelmo Carbo-
nelli sacrista dicte ecclesie factis pro
officio Monachatus sublato, etc.

MONACHI, ex Gr. Μοναχοί, appella-
ntur, qui strictioris vitæ Christianæ in-
tuitu, in solitudinis recedebant; vitato
omni hominum consortio. Gloss. Gr.
MSS. Regiæ: Μοναχός, ὁ μόνος τῶν ἁγίων.
Rutilius Namatian. lib. 1. Itinerar.:

Ipsi se Monachos Græco cognomine dicunt.
Quod soli nullo vivere teste volunt.

S. Hieronymus Epist. 1: Interpretare
vocabulum Monachi, hoc est, nomen
tuum: quid facis in turba qui solus es?
Epist. 4: de Vita Monachorum: Quid
desideramus urbium frequentiam, qui de
singularitate censemur? Epist. 13: Si
cupis esse, quod dicitur, Monachus, id est,
solus, quid facis in urbibus, quæ utique
non sunt solorum habitacula, sed multo-
rum? quo spectat Epigramma ex An-
tholog. lib. 1. pag. 180:

Εἰ μόνος εἶ, τοσοῦτε τοσοῦτε δὲ πῶς
[καὶ μόνος]
ἢ πῶς; μόνος εἶ, φεραῖναι μόνος.

Canones Ibernici lib. 38. cap. 1: Mona-
chus Græce, Latine unalis, sive quod so-
lus in eorum vitam solitariam ducat, sive
quod sine impedimento mundiali mun-
dum habitat: sive quod in hac vita solus,
etiam inter multos habitat, versetur. Gerar-
dus in Vita S. Stephani fundatoris Or-
dinis Grandimont. cap. 3: Monachorum
(ait idem Sanctus) nomine non utimur,
qui nomen sanctitatis, vel singularitatis
sortiti sunt vocabulum: quorum illi spe-
cialiter Monachi dicuntur, qui sui curam
agunt, nec aliud cogitant, nisi tantum-
modo de Deo. Monachismum in urbes
primum innotum a sancto Athanasio,
auctor est Hieronymus ad Principiam
Epist. 16.

Triplex autem Monachorum genus
statuit Cassianus Collat. 18. cap. 4. et 5.
primum *Cornobitarum*, qui scilicet in
congregatione pariter consistentes, unius
senioris iudicio gubernantur: alterum
Anachoretarum, qui prius in Cornobis
instituti, jamque in actuali conversatione
perfecti solitudinis elegere secreta: ter-
tium denique *Sarabattarum*, de quibus
omnibus agimus suis locis. Quartum
addit S. Benedictus in Regula sua cap.
1: Quartum vero genus monachorum
quod nominatur *Gyrovagum*, qui tota vita
sua per diversa provincias terras aut
quæternis diebus per diversorum cellas
hospitantur, semper vagi, et nunquam
stabiles, et propriis voluptatibus, et gula
illecebriis servientes, et per omnia deterio-
res Sarabattis. De his præterea occurrit
mentio in Capitul. 2. Caroli M. ann.
780. De Vita Monachice laude ac præ-
conio hæc habet præ ceteris Arnobius
Lutecensis lib. 3. cap. 9: Quid ubi erat
vita Monachorum, nisi puritas innocentie,
semita iustitie, vivendi forma, via para-
disi? Hæc enim est Angelorum societas,
Apostolorum æsclea, Martyrum lætitia,
Confessorum gloria, Virginum corona.
Mitto reliqua, ut et que in hæc rem
habent ipsi heterodoxi Scriptores, quo-
rum loci congesti legantur in Monast.
Anglic. tom. I. pag. 1917.

Monachos Clericorum nomine in-
terdum apud Veteres designatos fuisse,
probat Præceptum Caroli Calvi ann.
873. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Col-
lect. col. 197: Sunt autem ipse res sitæ
per diversa loca in comitatu Cenomanico,
id est, quæ dicitur *Chanon*, quam S.
Domnolus Clericus S. Vincentii atque
Laurentii pretiosorum Martyrum tradi-
dit. Eandem donationem referunt Acta
Episcoporum Cenoman. tom. 3. Analect.
pag. 30. ubi loco Clericia, habent Mona-

chis: Alia vero pars de suo Episcopo erat,
cujus vocabulum est *Canon*, quam et per
licentiam canonicorum suorum *Monachis*
in Ecclesia S. Vincentii, et S. Laurentii
... dedit.

Voce *Monachus*, nullius familiæ nota
adjecta, *Benedictinum*, intellectum sem-
per apud veteres, uti apud Græcos *Basili-
anum*, observat Seldænus ad Eadme-
rum pag. 115.

MONACHI LAICI, in lib. Miraculor. S.
Winnoci Abbat. cap. 25. et apud Lan-
francum in Statut. Ord. S. Benedicti
cap. 1. sect. 4. qui Fratres laici dicuntur
sect. 5.

MONACHUS MILES, Idem qui Advoca-
tus. Vide in Miles.

MONACHI SECULARES, qui strictiorem
regulam non amplectebantur, dicti Or-
derici Vitalis ævo, uti testatur lib. 8.
pag. 716. Herimannus de Restauratione
S. Martini Tornacensis cap. 67: Postea
vero cognovit à Monachis iuxta urbem
habitantes, quos populares sive secula-
res quidam nominant, non ex toto anti-
quorum instituta posse servari. Contra

MONACHI REGULARES, in Concilio Le-
movicino ann. 1031. sess. 2. dicuntur,
qui illicita nolentes, non suo, sed alieno
imperio vivunt: quibus omnia in medium
conferuntur communia, nec aliquid ha-
bent, quod Abbas non dederit, aut permi-
serit. (Capitula Monachorum ad Augiam
direct. in Appendice ad Capitular. col.
139.) Ne, dum Regulares Monachi vene-
rint, qui jussu imperiali tota cenobia
gentis nostræ, ubi opus fuerit, regulariter
instruere debebant, etc.

MONACHI, albi, nigri, grisei, etc. Vide
Ordo.

MONACHI AD SUCCURRENDUM dicuntur,
qui dum extrema agunt, vel urgente
mortis periculo, monachicam vestem
induunt, quo fratrum ac monachorum
suffragiorum, seu orationum flant parti-
cipipes, eoque ipso animæ suæ salutem
consulant, ac succurrant quomodo hac
voce utitur Inquisitio de Proshyberis
apud Reginonem cap. 87: Similiter or-
dinem baptismi ad succurrendum infir-
mis. Quo spectant orationes, quæ descri-
buntur in lib. 1. Sacrament. Eccl. Ro-
man. cap. 73. et 74: Cum expoliatur
infirmus et fons benedicitur. Deinde:
Benedictio aquæ ad succurrendum. Et
cap. 26: Ad succurrendum benedictio olei
erorcati. Bernardus Mon. in Consuet.
Clun. ac MSS. cap. 22. et ex eo Udalricus
lib. 2. cap. 28. Si quis infirmus, et
v. aiunt, ad succurrendum benedictionem
acceperit, etc. Monasticum Anglican.
tom. I. pag. 632: Si quis ad succurrendum
metu mortis se loco prænominato dederit,
illuc recipietur. Statut. Ord. de Semprin-
gham, c. de susceptis in morte, id
est, qui monachicum habitum induunt
morituri. In domo vero qua susci-
pitur, scribetur in martyrologio, et
in brevibus mortuorum scribetur ad suc-
currendum, si habitum habuerit. Liber
Ordinis S. Victoris Parisiensis
MS. cap. 22: De his vero qui in infir-
mitate constituti habitum religionis ex-
poscunt, quid fieri oporteat, in dispo-
sitione Abbatis relinquitur. Sicut enim
tales nec omnino recipiendos esse, nec
omnes repellendos, sive nostræ possibilita-
tis, sive salutis illorum respectu dicere
audemus, ita quoque qui magis susci-
piendi sint, vel non suscipiendi, determi-
nare non possumus: maxime cum quo-
rundam festinatam susceptionem, quo-
rundam dilationem non solum Ecclesiæ,
sed ipsis etiam magis utilem fuisse vide-
rimus: hoc tamen summopere observan-

dum est, ut si qui in infirmitate converti volunt, si eis pro aliqua dispensatione pro voto non annuitur, consilio tamen et auxilio quomodo possibile est, et eis expedit ad salutem, adjuvantur. Vide in hanc sententiam Thomam Cantiprat. lib. 2. de Apib. cap. 51. n. 8. 9. Charta Prioratus S. Egidii de Medunta: *Ode Puffini filius maxima aegritudine vexatus, suscepit habitum monachicum, et Monachus ad succurrendum effectus est.* Tabularium Conchensis Monasterii in Ruthenis Ch. 83: *Et his omnibus Militibus supradictis concesserunt Dom. G. Abbas et Conventus, et promiserunt habitum religionis illis extremis morbis se daturus, etc.* Nomocanon nuper editus a V. Cl. Joann. Baptist. Cotelerio cap. 445: *Εάν τις ασθενής εισέλθῃ εἰς τὸν οἶκόν, καὶ ζῆλον εὐσεβῆ ἔσται, καὶ εὐσεβῆ καὶ καλῶν ἔργων ἐπιεικῆ, καὶ εὐσεβῆ καὶ καλῶν ἔργων ἐπιεικῆ, καὶ εὐσεβῆ καὶ καλῶν ἔργων ἐπιεικῆ, καὶ εὐσεβῆ καὶ καλῶν ἔργων ἐπιεικῆ.* Tabul. Celsianense: *Quod si in vita Monachi non fuerint, ad succurrendum recipiantur. Alibi: Pro hoc itaque dono supra dicti Monachi Celsianenses eundem Geraldum Monachum fecerunt ad succurrendum et honeste expellerunt.* [Necrolog. Corbelense: VI. Id. Febr. Johannes presbiter de Hamel Monachus ad succurrendum, qui dedit nobis XIII. jernalis terra in territorio de Boussencourt.] Quod si conjugii nexu lligati essent, Monachi ad succurrendum fieri non poterant absque uxoris consensu, ut est in Epist. II. Alexandri II. PP. ad Landulfum Bromptonius ann. 1088: *Hoc anno Rogerus de Belleme illustris Comes Salopia obiit, qui cum decubaret, ad succurrendum animus suus Monachus factus est, Adalissa Comitissa consentiens. Miserat namque Reginaldum Priorem Salopia Cluniacum pro tunica S. Hugonis Abbatis induenda. Statuta Ordin. Cartus. ann. 1268. l. part. cap. 4. § 80: Domus associata non tenetur nisi ad breuem solum pro illis qui recipiuntur in habitu ordinis metu mortis, nisi permanserint in ordinis anno uno post habitum sic susceptum. Part. 3. cap. 3. § 8: Donati et prebendarii senes, debiles, et infirmi, sicut indoli possunt ad succurrendum, etc. Susceptum demum habitum monasticum, si pristinam valetudinem rursus consequerentur, dimittere haud fas erat: [quare, ut id ratum magis esset, recuperata sanitate iterum more solemniori professionem emittebant. Dialogus inter Cluniac. et Cisterc. Mon. apud Marten. tom. 5. Anecd. col. 1606: Deinde cum per misericordiam Dei convalesceret de infirmitate mea, eduxerunt me de infirmitate, et statuerunt me ante altare, et fecerunt me litteras professionis legere secundo. S. Wilhelmi Constit. Hirsaug. lib. 1. cap. 78: Si vero ad monasterium allatus de infirmitate convalescit, post Primam vel alio tempore post Tertiam in cellam Novitiorum per infirmitatem in capitulum pro petitione facienda per magistrum ducitur; sed quomodo monastica benedictioe aditus sit, tamen capitulo carebit, etiam si a domno Abbate consecratus sit... quousque cum aliis, qui benedictioe sunt, professionem faciat.] Quod si habitum dimitterent, pro apostatis habebantur, nisi a voti religione summi Pontificis dispensatio intercederet. Gesta Dominor. Ambasiensium: Burchardus de Montebasso morbo contractus Monachus efficitur, qui convalescens Monachum emittit, et Romam ante Papam quod ignorans effectus esset Monachus, nec se ordini acquiescit, jurando affirmavit, qui cum rediret in Lombardiam, quendam Marchionem duxit uxorem, etc. Denique si uxor conjugii in extremis habitum*

Monachi postulanti consensum praestitisset, eodem ad pristinam sanitatem reverso, datum semel consensum convellere non poterat. Exstat in eam rem Epistola Marbodi Episcopi Acheriani pag. 205. Vide praeterea Balsamoni ad Can. 2. Pseudo-Synodi Photiana. Ejusmodi Monachorum ad succurrendum crebra est mentio in Monasticis Necrologiis. Martyrolog. Corbelense Nevelonis nomine inscriptum 5. Id. Jan. O. Valterus Monachus et laicus N. C. (i. noster Conversus) ad succurrendum 7. Kal. Febr.: Garnerus S. et Mos. N. ad succur. Apud Louvetym in Stemmatibus Belvacensib. pag. 418. quidam Miles Canonicus ad succurrendum dicitur in Necrologio Belvacensi. Ita Canonicus ad succurrendum, passim in Necrologio S. Victoris Parisiensis: 2. Idus Julii Natalis conversus ad succurrendum... Robertus de coquina frater noster familiaris ad succurrendum. Droco Meldensis Canonicus, et noster ad succurrendum Conversus. Idem Necrolog. 2. Kalend. Septembris: Anniversar. Haimonis Militis Conversi ad succurrendum. 8. Id. Decembr.: Guillelmus Capitaneus Conversus noster. Soror ad succurrendum. Idem Necrolog.: 8. Id. Octobr. Simon la Dausur, laicus frater noster: ad succurrendum, et Margarita uxor ejus, soror nostra ad succurrendum. Conversus et familiaris ad succurrendum, ibid. 7. Id. Novemb.

Qua ratione vero Monachus ad succurrendum quis efficiebatur, docet Dialogus inter Cluniac. et Cisterc. Monach. apud Marten. tom. 5. Anecd. col. 1606: *Penitens et miserans Deo, tam gravem aegritudinem incit, quod a perito et sapienti medico desperatus sui. Venit ad me visitandum quidam monachus, qui postea factus est Abbas: qui videns me dixit, homo, mortuus es: quare non facit te portari ad monasterium? ... Vis respondi, dicens, meus monachus nullus es, nec Deo acceptus, qui in extremis jaceo. Et ille, mollis, inquit, diffidens, ecce promitto vobis in vera fide, me pro vobis rationem Deo redditurum, si feceritis quod dixi. Qua promissione dudata, capi confidens in egest dixi, datis fidem ponendo manum vestram in manum meam. Ita factum est: portatus sum ad monasterium. Monachi in infirmitate assistentes lecto meo, dixerunt mihi: vos debetis D. Abbatem rogare, ut faciat vos monachum. Rogavi, scriptis sunt mihi litterae continentis professionem monachi. Tunc ego qui non potui me vertere de latere in aliud latere, vix legens litteras, promisi magna fortium opera, scilicet conversionem, et obedientiam, et stabilitatem, secundum Regulam S. Benedicti, quam penitus ignorabam absque omni conditione.*

Neque tamen praedictos istos omnes revera Monachicum habitum induisse ausim asserere, cum existimem, ita postmodum, ac ut plurimum etiam sic dictos, qui societatis monachice seu fraternitatis participes fiebant, eoque nomine inscribebantur Martyrologio. Quippe Necrologium S. Martini Laudunensis haec de Joann. Briennensi (non Commeno) Imp. CP. habet: 18. Kal. Maii Commemoratio Jo. Imper. hujus Eccl. Fratris ad succurrendum, quem saltem non induisse vestem monachicam in eo Monasterio constat, cum CPoli obierit. Consule quae de hisce ad succurrendum Monachis attigere viri pereruditi, Lucas Acherius ad Gilbertum pag. 684. et Joann. Mabillonius in Praefat. ad 3. tom.

SS. Ordinis S. Benedicti num. 21. Vide Angelica vestis.

Alia iterum Monachorum species, eorum scilicet qui in monachicam fraternitatem adscripti, non in orationum modo, sed et in rerum temporalium participationem admittentur. In monasticam vestem aliquando indutur, se profitentes monachorum privilegiis et munitatibus gaudebant, adeo ut eorum causis, prout suis, patrocinarentur monachi. Unde ab his distinguendi videntur, qui nude in fratres assumti, licet interdum monachi appellati, tamen non nisi orationum suffragiorumque monachorum participes erant. Vide Fraternitas. Liber Usuum Eccl. S. Victoris Paris. in Bibl. S. Germani Autissiodor.: *In hoc loco quorundam consuetudinem (quae utrum imitatione aut omnino reprehensione digna sit, judicare nolumus) praeterendum esse non puto. Siquidem quaedam monasteria hanc consuetudinem tenent, ut saeculares in suam societatem, ac fraternitatem omnino, sicut oportet, statim ingressuros, per investituram communionis, tam corporaliter, quam spiritualiter suscipiant: et post talem plenariam susceptionem, sine praefixo termino conversionis, quantum libuerit, in saeculo permanere sinunt. Hoc tamen in eiusmodi hominum tali susceptione indubitanter periculosum esse consideramus, quod sepe tales non voto religionis, sed defensionis suae causis in societate religiosorum adscripti volunt videri, non ut ipsi ad rationem converi, meliores fiant, sed ut in nequitia persistentes, sub patrocinio et tutela ecclesiarum maneant tutiores. Propter quod sepe gravem maculam atque infamiam puritati religionis inferunt, dum eos qui in religione constituti sunt, ad patrocinandas causas turpes, et ignominias pro sua defensione, quasi ex debito compellunt.*

MONACHELLUS, in Gestis S. Anselmi tom. 2. Aprilis pag. 327: *Abjecto Monachorum testimonio.*

MONACHOLUS, Monachus. Testamentum Herlemundi Episc. tom. 3. Analect. pag. 218: *Ut ipsi Monacholi vel pauperes ibidem conversantes substantiam minima habebant, etc.* Acta S. Inthentii Episcopi tom. 8. Junii pag. 852: *Domino Carleffo et suis Monachulis per scripturam tradidit.*

Monachus junior. Consuet. Mss. S. Crucis Burdeg. ante ann. 1305: *ille qui capitulat, debet se induere sacris vestibus, et debet incensare omnia altaria ecclesiae, et clericus sacrista debet cum sociare cum navata, ubi est incensum, et Monachulis vel juvenibus sustinere cappam.* Cerem. vet. Ms. eccl. Carnot.: *In medio chori responsorium Constitues cantet puer noster cum Monaculo.* Acad. Hispan. in Diction. Monaculo est Parvus minister altaris, cerifer. Vide ii. Monachi.

MONACHA, Sanctimonialis, Monialis. Anastasius in S. Leone pag. 27: *Hic constituit ut Monacha non acciperet velaminis capitis benedictionem, nisi probata fuerit in virginitate sexaginta annorum.* [Tabul. Vosiense fol. 18: *Notum sit cunctis hominibus quia Bernardus Vicarius de Aient dedit Deo et S. Petro Vosiensi pro matre sua, quam Monacham fieri fecit in monasterio Vosiensi, bordariam, etc.*] Vide Diaconissa.

MONACHINA, diminut. a Monacha. Acta vener. Mariae Bagnesie tom. 6. Maii pag. 135: *In vasculo vni albi, quod ipsi servabant reverendae matris monasterii Angelorum, vulgo dicta Monachina. Et vere Monachina seu monachula, quae*

pauperes spiritus, sed multa pace ac gratia Dei divites.

MONACHARE, Monachum agere, vel facere. Zacharias PP. in Epist. ad Anglos apud W. Malmesbur. lib. 1. de Gest. Pontif. : *Ut prius probentur laici, quam Monachentur.* S. Bernardus Epist. 261 : *Unus de Militibus templi voluit Monachari in ordine nostro.* Chartular. S. Amantii Vinculim. : *Petrus Jordanus filius Bernardi Jordanii Monachavit se in Ecclesia S. Amantii, et donavit eidem Ecclesie, etc.* [Tabular. Conchense in Ruthenis : *Et si utilis fuerit, faciet illum ordinare a presbyterum. Et quando voluerit, faciat illum Monachare in monasterio.* Charta ann. 1156. in majori Chartular. S. Vict. Massil. pag. 150 : *Gaufridus Vicecomes Massilia donavit S. Victori quartam partem de sex furnis pro hereditaria possessione duorum suorum filiorum quos tradidit Monachandos.*] Adde Joan. Sarisburiensem Epist. 291. Speculum Saxonicum lib. 1. art. 25. lib. 2. art. 22. Vitam S. Willelmi Abbat. Roschild. n. 4. Will. Malmesbur. lib. 2. de Gest. Pontif. pag. 238. Christianum in Vita S. Geraldi Abbatis Grandis-Silve n. 27. etc. Mxvōgēv, eodem sensu dixit Niceus Chonistes in Isaacio lib. 8. num. 1.

MONACHIZARE, Eadem notione. [Charta Rodulphi Episc. Leodiensis ann. 1178. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 913. *Item domina Renardis de Morellimano cum quodam filio suo in ecclesia Walciodorani Monachizato.*] Vita S. Findani Confess. cap. 1 : *Tunc senior ejus in proprio Monasterio, quod Hunungia vocatur, eum Monachizari fecit, etc.* Florentius Wigorniensis ann. 991 : *Clericos Wigorniensis Ecclesie monachilem habitum suscipere renuentes de Monasterio expulsi, consentientes verq. Monachizavit.* Et ann. 1078 : *Ante solum obitum Monachizatus.*

MONACHILE CINGULUM PROFITERI, Monasticam vitam nomen dare. Translatio S. Sebastiani sec. 4. Bened. part. 1. pag. 385 : *Licet enim Monachile cingulum in agonia spiritualis militie professus sim, etc.*

MONACHISMUM PROFITERI, Eadem notione. Charta ann. 1168. tom. 4. Hist. Harcur. pag. 1802 : *Baccensem bibliotheccentum et quadraginta voluminibus adauxit, bona tpe ductus quod brevi eo loci Monachismum profiteretur.*

DEMONACHARE, Monachum Jegradare. Continuator Aimoini lib. 5. cap. 51 : *Quendam etiam eorum nomine Isaac in Monasterio quondam timore mortis tonsuratum, Demonachatum patibulo affixit.* Utitur etiam Sugerus in Ludovico VI.

MONACHATIO, Monasticam vitam professio. Testamentum ann. 1202. ex Schedis Pr. de Mazaugues : *Guidonem filium meum volo esse monachum Cluniaci... et si ante Monachationem decesserit, etc.* Vide Cicatio. Le Roman de Vacce MS.

A plursors de ses homes descouvri son courrage, Qu'il vout prendre à Jumege ordre de Monniage.

Ibidem :
A Fecamp pais moingne devint, Le Moing-age ana et tint.

MONACHATUS, Eadem notione. Charta apud Mador Formul. Anglic. pag. 295 : *Sciatis quod Willelmus filius Durandi Nani veniens in presentiam meam propositum se habere assensit ad Monachatum transvendi.*

MONACHATUS, Cella seu obedientia monastica ab Abbacia dependens. Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 22 :

Bartholomeus pistor dedit Monachis S. Vincentii unum arpennum vineam in Monachatu suo perpetualliter possidendam.

MONACHATUS PLENARIUS, Cibi et potus integra portio, quam monachis quotidie datur, idem quod Præbenda. Charta ann. 1482. in Tabular. Cartusium de Bello-Larico : *Bartholomeus habet Monachatum plenarium.*

MONACHITAS, Idem quod Monachatus. Charta ann. 1088. in Tabular. S. Florentii : *Et insuper adolescentem clericum, nomine Hubertum, ad Monachitatem rogatu illorum susceperunt.*

MONACHIA, pro Monachismus, apud Guibertum lib. 1. de Vita sua cap. 9. et alibi.

MONACHIA, Cella seu obedientia ab Abbacia dependens. Capitulum gener. S. Victoris Massil. MS. : *Item statuimus quod nullus Prior sine monacho socio morari presumat, et nisi in locis ubi duo monachi vel plures resident, Monachia de cetero assignetur : nec ubi unus monachus tunc cum corpore moratur, ipse Prior cum monacho non audeat de Monachia ad invicem concordare.*

Idem quod prioratus seu prepositura. Charta ann. 1152. tom. 1. Probat. Hist. Britan. col. 618 : *Concessimus... abbatiam fundari... eo tamen tenore relicto, quod si in monachiam ordinis ipsius abbatia mutaretur, nulli nisi nobis ipse daretur.* Alia ejusd. ann. ibid. col. 616 : *Et si aliqua rationalis causa exegerit, ut domus ad Prioratum redeat, eorum propria cella sit.*

MONACHIA SEMPITERNA, Sic possessiones Monachorum vocabant, que ipsis jure morticini concessæ erant. Charta an. circ. 854. apud Lobinell. tom. 2. Hist. Britan. pag. 56 : *Requirit Salomon Princeps Britannie Ralfrid, quare frangisset securitatem suam super Concoion Abbatem et monachos S. Salvatoris in illa perturbatione post mortem Erispoe? Quia supradictus Ralfrid et fratres ejus in supradicta perturbatione venerunt ad monasterium Rotom. dicens se esse heredes in Bain, et nisi Concoion Abbas et sui monachi redderent eis suam hereditatem in Bain, totam Abbatiam S. Salvatoris incendere et prædare. Tunc supradictus Abbas et ejus monachi inivit dederunt eis quod querebant, id est octo partes in Bain et IV. partes et dimidium in Sir... Sed postquam Salomon totum dominium Britannie obtinuit et hoc audivit, valde ei displicuit. Deinde jussit Ralfrid venire ad se, et interrogavit cur Monachiam sempiternam S. Salvatoris per vim et tyrannidem teneret. Tabular. Rothom. : *Varrhasoid dat monasterium suum situm in pago Broverec super fluvium Ullin Monachiam sempiterna, tradens illud per suam crucem quam de collo suo pendebat, super altare S. Salvatoris. Vide Abbatiam sempiterna.**

MONACHICALIS, Monasticus. Charta apud Stephanot. tom. 8. Antiquit. Bened. Pictav. MSS. pag. 550 : *Si vero Monachicalem habitum accipi sibi coisum (i. concessum) fuerit, etc.*

MONACHILIS, Eadem notione. Vita S. Idinetti in Chartul. Landeven. : *Et ad sanctum Similianum Abbatem venit, Monachilem habitum de manu ejus accepit.*

MONACHILE CONJUGIUM, Fratemitas seu societas et communio inita cum monachis. Charta Burchardi episc. Camerac. ann. 1118 : *Quod si cominus eorum parochialis infirmitatis causa Monachile conjugium elegerit, non nisi concessione*

et ductu parochialis presbyteri cui a monachis recipi poterit. Vide in Monachis.

MONACHORUM, pro Monachorum, quod vide: in Reinard. Valpo lib. 4. vers. 651.

MONACHIUM, Monasterium, ex Gr. μοναχίον, in leg. 12. de Sacrosanct. Eccl. (1. 2.) [Coacti. Rotomag. ann. 1291. apud Marten. t. 4. Anecd. col. 189 : *Cum contingeret interdum quosdam concemunitationes generales ad Abbatibus in suo Monacho (scilicet Monachio) promulgari, etc.*]

MONACHIA, La nece dura, in Glossar. Lat. Ita. MS.

MONACHORUM, Vide Monocorum.

MONACHUS, Vide infra Monocorum.

MONACHUS, Charta MSS. ann. 1162 : *Ego Gaufridus Comes Rocellionensis, et Girardus filius meus... donamus tibi Guillelmo de Apiano et omni tui posteritati in feudum duas Monachos equos, et duas illam equam ad Apianum per quemcunque locum per tuam terram volueris; ad faciendas molendines quotquot tibi placuerit, et in quocunque loco volueris, ad irrigandas agros atque ortos, et generaliter ad omnes voluntates tuas faciendas, etc.* In dorso scriptum, *Originale de Monachis molendinorum de Apiano.* [Vide Monach.]

MONAGA, MONAGIA, Vehiculum una rota, unde forte vocis etymon, instructum et manu versatile. Gall. *Brouette*, vel ejusdem onus. Comput. fabr. S. Petri Insul. ann. 1481. ex Tabul. ejusd. eccl. : *Item Lucas Cartier, pro tribus Monagis et aliis partibus in suis cedulis contentis, in lib. no. sol. Aliud ann. 1485. ibid. : Item Lucas Cartier, pro una Monaga, uno vehiculo et aliis reparationibus in suis cedulis declaratis, in sol. Vide infra Montga.*

1. MONAGIUM, Idem quod Monastagium, id quod a vassillis domino præstatur, ut monetam mutare ei non liceat. Charta ann. 1192. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 649 : *Sint liberi et immunes per totam terram nostram... abeque vinda, telonio... navigio, Monagio, biano, etc.* Statuta Eccles. Andegav. ann. 1294 : *Et nos qui a plurimorum reatu accepimus, quod nonnulli domini temporales civitatum, vel diocesis Andegavensis, et eorum allocati qui et publicani dicuntur, eorum pedagia, vestigalia, Monagia et costumæ colligentes, etc.*

Nihil necesse est, cur ex locis supra laudatis eo sensu intelligatur vox Monagium; idcirco præstationem esse existimo, que pro jure utendi molendino pensabatur, qua notione aperte occurrit in Charta Henr. Dalph. Metens. episc. ann. 1223. ex Reg. 101. Chartoph. reg. ch. 106 : *Nullo modo possit in dicto loco (Regalis-montis) construi facere molendinum aliquod, seu batisterium, seu quodvis aliud instrumentum, quod... minuire possit jus Monagii... imo prædicta rivagia et aqueductus et Monagium prædictum sint perpetuo libera. Responsalatione pro molitura frumenti, que scilicet molitori sit, debere distingui, innuere videtur Charta Guill. comit. Hannon. ann. 1226. in Od. reg. 10196. 2. 2. fol. 62. v. : *Nous donnons au devandit maître Jehan... le monage, le Monage et le moulture avecques toutes les frankices, les droitures et les appartenances que nous aviens en la ville et sur le ville de Marke en Outrevent.* Vide mox Monachus, Monars et infra Monagium.*

Alia notione Monage, Præstatio nempe a mercatoribus forensibus exoluta pro facultate vendendi et emendi mercos. Vide in Monastagium 4.

2. MONAGIUM, Monasterium. Charta

ann. 1328. in Reg. 65. bis Chartoph. reg. ch. 184: *Jardinum hujusmodi cum pertinentiis, sicut se comportat, a vico qui dicitur Astamet, usque ad Monagium ditorum religiosorum, etc.* Vide *Monachium*.

† **MONALE**, f. Alveolus. Charta Calomontis ann. 1395: *Quoddam pratium et quoddam Monale*. Vide *Monades*.

° **MONANCIUS**, Qui praestationem, quae *Monagium* dicebatur, debet, seu qui ad molendinum domini frumentum suum molere tenetur. *Mouant*, in Charta redit. comitat. Namurc. ann. 1289. ex Reg. sign. *Le papier aux aysselles* in Cam. Comput. Insul. fol. 25. v. : *Encor i a li cuens les Mounans a ses molins vers Galesines*. *Moultent*, in alia ann. 1305. pro *Monast. Montisburg.* ex Reg. 178. Chartoph. reg. ch. 548: *Lesquelz religieux demandoient que icellui Gieuffroi feust banier et moultent de leurs moulins*. Charta ann. 1308. in Reg. 40. ch. 92: *Affirmamus ad perpetuitatem religiosorum... priori et fratribus domus Dei de Monte Maurilii Pictaviensis diocesis, molendina ipsius domini regis de Monte Maurilii, cum exclusis ditorum molendinorum et cum omnibus molentibus ad dicta molendina et cum omnibus Monancius seu monaus, qui possunt ad dicta molendina et debent pertinere...* Ad molendina ditorum religiosorum... dicti monantes et Monancii seu monaus bladium suum molere tenebuntur... Dicti monantes (sic) et Monancii seu monaus tenebuntur ad alia praedicta molendina molere blada sua... Est actum quod praepositus Montis Maurilii... compellere dictos molentes et Monancios ad molendum... teneatur... ut molentes et Monancii ad dicta molendina molant. Vide supra *Monagium* I. et mox *Monare*.

† **MONANTESIUS**, perpetam pro *Mornantensis*. Vide in hac voce.

† **MONARCHA**, Episcopus: *Fridegodus* in Vita S. Wilfridi saec. 3. Bened. part. I. pag. 184:

Annulli ipse quidem rogatus improbe cepit, Substituens terros sub nomine Praesidis intra Contiguos Patri fines illo usque Monarchas.

° Hinc *Monarcha supremus militantis Ecclesiae* dicitur Romanus pontifex, in Act. S. Sebaldi t. 3. Aug. pag. 772. col. 2.

† **MONARCHA** et *Legum Evangelista* inscribitur Andreas de Ysernia in titulo Commentarii quem de utroque jure edidit, quasi jurisconsultorum Princeps.

† **MONARCHES**, Titulus honorarius Comitum Flandrensium, in Vita S. Winnoci cap. 16. saec. 3. Bened. part. I. pag. 311: *Quem (Carolus Calvus) praefatus (Baldewinus) Flandriarum Monarches adiens, etc.* Hinc

† **MONARCHIAE** titulo ibid. cap. 15. insignitur Comitatus Flandriae: *Carolus cognomine Calvus Francorum in saeptis imperium agebat, Baldewinus ejusdem gener Monarchiam Flandriarum gloriose pollebat.*

° Charta ann. 1047. in Chartul. S. Petri Gand. ch. 14: *Rege Henrico regnante in Francia et Flandrensium Monarchiam moderante Balduino glorioso marchio*. Eo titulo etiam donatur *Normanniae ducatus*, in Charta ann. 1052. a Mabillonio laudata tom. 4. Annal. Bened. pag. 593: *Actum est hoc in Vernone castro, Wilhelmo illustri comite tenente Normanniae Monarchiam*. [° *Gramaye* in Antiq. Brabant. scribit cap. 7. pag. 22. Antwerpianos majus sigillum vocare sigillum Monarchiae suae. Vide *Haltaus*. Glossar. German. voce *Majestat-Siegel*, col. 1296.]

† **MONARCHIA REGIA**, pro *Majestas* seu dignitas regia. Charta Roberti Reg. Franc. tom. 4. Annal. Bened. pag. 692. col. 2: *Adit regiam culminis nostri Monarchiam Fulco Comes, pro commodis et profectibus nostra auctoritate stabilendis et roborandis cujusdam cenobii, nomine Cormarici.*

† **MONARCHIA**, Regio, provincia, ejusque dominium. Vita S. Romualdi saec. 8. Bened. part. I. pag. 299: *Per totam namque illam Monarchiam usque ad Romualdi tempora, vulgata consuetudine viz quisquam noverat simoniacam haesim esse peccatum*. Ubi de provincia *Camerina* agitur.

† **MONARCHIA**, Quivis principatus, dominatio: unde de jurisdictione Episcopi dicitur in Epist. 3. Hilari PP. ad Leontium Arelat. Episcopum: *Abbas*, in Vita Patrum apud Gregorium Turon. cap. 1. Capellani regii, in Chron. Hariulf: *Qui (Hugo) Monarchiam clericatus in palatio obtinens, ducatum etiam regni post Regem nobiliter administrabat*. **MONARCHIA PALATH**. Vide *Comes Palathi*.

† **MONARCHIANI**, Haeretici, qui Praeam sectantes, teste Tertulliano lib. adversus eundem haeresiarum, Deum unum fatebantur, Trinum negabant.

† **MONARCHOPRESUL** COENOBITARUM, id est, Abbas, in sermone de Elevatione S. Quintini pag. 25. ubi quidam *Monachopresul* legendum putant.

† **MONARCHUS**, [Alea species, apud Johan. Sarisberensem lib. 1. de Nugis Curialium cap. 5.] Vide *Vulpes*.

° **MONARE**, Molere. Charta ann. 1321. in Reg. 62. Chartoph. reg. ch. 151: *Ita quod Monantes ditorum molendinorum non sustineant dampna ob defectum edificii seu garnimenti ditorum molendinorum; quod si contingebat Monantes ditorum molendinorum sustinere aliqua dampna, idem Gaufridus tenetur praedictis Monantibus... dicta dampna emendare*. Vide supra *Monagium* I. et *Monancius*.

* [° Omnia jura molendinorum que predictus dominus rex Francie habet et possidet in villa de Philittino, sita in rippagio fluvii aque dicte Crose, cum omnibus juribus et pertinentiis ditorum molendinorum et cum Monantibus universis et singulis dictis molendinis de jure aut de consuetudine patrie pertinentibus. » (A. N. II. 62. pag. 147. an. 1323.)]

° **MONARIA**, Monoptota, quae unam tantum positionem habent. Probi Ars minor. sect. 483: *Sunt nomina binaria, ut se: sunt nomina Monaria, ut puta cornu*.

† **MONASTA**, Monachus, ex Gr. *Μοναστής*. Versus antiqui in Metropoli Salisburgensi tom. 2. pag. 518:

Edes deinde Monasterium fundavit ammas.

† **MONASTERIA** dicuntur cellae, in quibus unicus degit Monachus. Ita Cassianus Collat. 18. cap. 6. S. Hieronymus in Vita Paulae, S. Anastasius in Vita S. Antonii cap. 9. Nilus narrat. 5. pag. 77. etc. Isidorus lib. 2. de Offic. Eccl. cap. 15: *Inter Cenobium et Monasterium ita distinguit Cassianus, quod Monasterium possit etiam unius Monachi habitatio nuncupari: Cenobium autem non nisi plurimorum*. [° *Moaster*, in Charta ann. 1266. ex Chartul. Campan. fol. 403.]

† **MONASTERIA** postea etiam ipsa Cenobia dicta. Synodus Romana sub Eugenio II. PP. ann. 836. can. 27: *Abbas per Cenobia, vel, ut hoc tempore nuncu-*

pantur, Monasteria, tales constituentur, etc.

† **MONASTERIA**, Agnello dicuntur capellae seu sacella circa basilicas aedificata, in quibus defunctorum corpora sepeliebantur, cum ea intra basilicas ipsas sepelire nondum liceret. Agnellus in Vita S. Maximiani cap. 2. apud Murator. tom. 2. pag. 106: *Ad latera vero ipsius basilicae Monasteria parva subjunxit, quae omnia novis tessellis auratis, simulque promiscuis aliis calci infixis mirabiliter apparent... Monasteria vero parte virorum, etc.* Vide *Observationes* ad vitas S. Joh. Angelopti et Joh. II. ibid. pag. 70. et seq. ubi hi S. Paulini versus referuntur quibus haec sententia mire confirmatur:

Cellulae de multis, quae per latera undique magis Adpositae tactis praebent-ancora sepulchris Hospitia.

[° Vide Marin. Diplom. papyr. pag. 246.]

† **MONASTERIA CANONICORUM**, in Concilio Turonensi III. can. 31. Vide *Molanum* lib. 1. de Canonicis cap. 12.

† **MONASTERIUM DUPLEX**, ἀπλοῦν μοναστήριον, virorum scilicet et feminarum. Balsamon ad can. 7. VIII. Synodi: *ἄλλα δὲ μοναστήρια εἶκον εἶναι: ἀγία, οὗ τὰ ἔχοντα ἐν ταῦτῳ καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας, ἀλλὰ τὸ πλεῖστον καὶ ἑκατέρωθεν ἀποσπῶντα, καὶ λογίζομενα ἐν ὡσάντι δια τὴν πολλὴν ἐνότητά. Adde Zonaram ad cap. 20. Synodi VI. Jul. Anteces. Const. 115. cap. 483: *In nullo loco Monachos et Monachas permittimus unum Monasterium habere: sed nec ea quae duplicia vocant, etc.* S. Eulogius lib. 3. Memorial. Sanctor. cap. 10: *Expleto jam propriis sumptibus Tabanensis Cenobio, eo se viri cum mulieribus Christo militaturi conferunt. Et infra: Claustra feminarum a cellulis Monachorum altis interjectis disparata maceris, licet unius Patria gubernaculo regerentur, haec tamen sequestratis se mansuunculis retrudentes, nulli omnino consueti se facultatem praebant. Rudolphus Monachus Fuldensis in Vita S. Lioba cap. 1: *In quo duo Monasteria antiquitus a Regibus gentis illius constructa sunt, muris altis et firmis circumdata, et omni sufficientia sumptuum rationabili dispositione procurata: unum scilicet Clericorum, et alterum feminarum: quorum ab initio fundationis suae utrumque ea lege disciplinae ordinatum est, ut neutrum illorum dispar sexus ingrederetur: nunquam enim virorum congregationem femina, aut virginum contubernium virorum quisquam intrare permittitur, exceptis solummodo Praebiteris, qui in Ecclesias earum ad agenda Missarum officia tantum ingredi solebant, et consummata solemniter oratione ad sua redire. Mox ibidem subditur Tettam Abbatissam utrumque Monasterium rexisse. Ejusmodi vero monasteria duplicia in posterum fieri vetantur in Synodo Nicena II. can. 20. Agunt praeterea de hisce duplicibus Monasteriis Isidorus lib. 2. de Eccl. offic. cap. 15. Beda lib. 4. Hist. cap. 15. Vita S. Hadeloga virg. cap. 8. Vita S. Elfedae, Vita S. Gileberti Sempringhamensis pag. 678. Jo. Bollandus ad Vit. S. Angilberti n. 13 etc. Vide praeterea Ignatium Diac. in Vita S. Nicophori Patr. Constantinopol. n. 27. Mandatum dari solitum Metropolitanis § 18. in Jure Graecorum pag. 432. et infra in voce *Sorores*.***

° An ejusmodi monasteria apud Italos umquam extiterint, ignotum sibi esse profertur Muratorius tom. 5. Antiq. Ital. med. aevi col. 527. Caeterum Grego-

rio M. nullatenus probabantur, quippe qui lib. II. Epist. 26. Januarii episcopum Calaritanum laudet, quod in domo Epiphani monachorum monasterium construi vellet, ne pro eo quod domus ipsa ancillarum Dei monasterio cohereret, deceptio exinde contingeret animarum. Idem interdixerat Justin. I. sanctus. C. de Episc. et Cleric. (1. 3.)

Singularius est monasterii genus, de quo Anonymus Leob. in Chron. ad ann. 1330. apud Pez. tom. I. Script. rer. Austrac. col. 933: *Ludovicus occasione cujusdam visionis (ut asseruit) Monasterium novae consuetudinis et haecenus inaudite fundare cepit, quod Etal, id est Vallis laevis dicitur, nigros monachos ibi locans, nihilis emeritos cum uxoribus ad defensionem monasterii ordinans, res monasteriorum aliorum abstractas huic adjecit. Potuit tamen eum instruere ad hoc factum sine scientia zelus Dei: nec enim decet militem ad praedium accedere cum uxore, sicut B. Martinus dixisse legitur cujusdam militis, qui suam conjugem secum in monasterio vivere et servare Domino postulavit. Haud scio tamen an illud monasterium novae consuetudinis et haecenus inaudite dixerit Anonymus, quod monachi una et milites cum uxoribus suis sub eodem tecto manerent: vel quod laici monasterii bonorum administrationi fuerit commissi. Novum certe utrumque; at primum haecenus inauditum merito visum fuisset.*

MONASTERIUM CAPITALE, a quo alia dependent monasteria. Charta Bathildis Reginae ann. 1030. tom. I. Chartul. Gemetic. pag. 303: *Dedit ad Gemeticensis Abbatiae capitale Monasterium.*

MONASTERIA COENOBIALIA, in quibus Coenobites degunt. Theganus de Gestis Ludovici Pii cap. 24: *Drogoni Episcopatum dedit, et Hugoni coenobialia Monasteria.*

MONASTERIA CONSISTORIALIA, dicta ea in quibus non nisi consistorialiter, seu in Consistorio Romano disponi consuevit. Vide Octav. Vestrum lib. I. de Judiciis Aulæ Rom. cap. 1.

MONASTERIA EPISCOPALIA, Quae jurisdictioni Episcoporum subjecta, in Synodo Vernensi ann. 750. cap. 20.

MONASTERIUM MONASTICUM, ad discrimen Monasterii Canonico-rum, in lib. 2. Miraculorum S. Bertini cap. 9.

MONASTERIA REGULARIA, ut secundum regulam vivant, in Lege Longob. lib. 3. tit. 1. § 3. [Cap. M. 3.]

MONASTERIA exempta a jurisdictione Episcoporum et Sedi Apostolicæ immediate subdita, cujusmodi complura existant: de quibus ita Gregorius VII. PP. lib. 2. Epist. 69: *An ignoras quod sancti Patres plerumque et Religiosa Monasteria de subjectione Episcoporum, et Episcopatus de Parochia Metropolitana Sedis propter infestationem praesidentium diviserunt, et perpetua libertate donantes, Apostolicæ sedi velut principalia capiti suo membra adherere sanxerunt? Vide [Bignonii Notas ad Marculfum et] Abbates exempti in Abbas.*

MONASTERIA REGALIA vocantur quae a Rege nude pendunt, [quae in mundo palatii esse noscuntur, ut est in Capitul. Pippini Reg. quae ad mundum palatii pertinent, in Capitul. 6. Ludovici Pii ann. 819. quae ex regali largitate sunt, in Capitul. ejusdem Imper. ann. 823.] quae ad jus regum propriis pertinent, apud Monachum Sangaliensem lib. I. cap. 14. *Quae ad Regem pertinent, apud Abbonem Fioriacensem in Canonib. cap. 19. quae pendunt de manu regis,*

apud Baldricum Noviom. lib. 8. cap. 20. *quae ab Imperio dependent, in Chronico Senoniensi lib. 3. cap. 1. quae sunt juris regis, in Charta Ottonis IV. Imper. ann. 1210. apud Ughellum in Episc. Dertonsensib. βασιλικὰ μοναστήρια, Theophani pag. 411. et Constantino de Administr. Imp. cap. 52. In Jure Graecorum pag. 141. 253. et apud Crusium in Turcogr. lib. 4. Epist. 18. Imperialia, apud Innocentium III. lib. 18. Epist. 39. et Anastasium Biblioth. in Praefat. ad Serm. Theodori Studitae de B. Bartholomaeo: Monasteria regalia, in Chronico Farfensi pag. 671. in Capit. Pipini cap. 20. in Lege Longob. l. 3. tit. 1. c. 30. [Cap. Pipin. 31.] etc. In Charta Caroli C. quae habetur in Tornutio Chiffletii pag. 223. Compendium, Regium Monasterium appellatur, Monasterium nempe. Cornelli, cui, ait idem Imp. in feudationis Charta Regium vocabulum dedimus. Monasterium S. Albini apud Andegavenses, una s. Regalibus Abbatibus, in Charta Nevingi Episcopi Andegavensis dicitur, ut Monasteria S. Dionysii, S. Germani de Pratis, et S. Benedicti super Ligerm, Regales Abbatibus, in Charta Philippi Regis ann. 1210. in Tabulario Fossatensi fol. 153. Abbatia Ferrariarum, in Chronico Morinacensi pag. 389. Corbeia nova, in libello de Fundatione Coenobii Bigaugiensis pag. 248. Philippus frater Ludovici VII. Regis Fr. Abbatem se inscribit quorundam regalium Abbatiarum, videlicet S. Mariae de Stampis, S. Mariae de Corbois, S. Mariae de Medunta, S. Mariae de Pinstaco, et S. Melonis de Pontisara, in aliquot Chartis quae descriptae habentur in Probat. Hist. Drocensis pag. 228. 228.*

FISCALIA etiam MONASTERIA, interdum dicuntur, quod in fisco regis constructa essent, et ab ipsis Regibus dotata. Τα τὰ ἐπιτοκίον μοναστήρια, in Nov. 8. Alexii Comneni in Jure Graecorum. Flodoardus lib. 4. cap. 46: *Quod Monasterium Domnus Guntherius vir illustris in honore S. Petri construxerat tradidit, quod Regale vel Fiscule vocatur, eo quod in Regali potestate usque ad moderna tempora fuerit habitum. Vita Aldrici Episcopi Cenoman. n. 6: Quod Abbatia S. Vincentii non esset de jure antedicti Episcopi, sed fisco impediti HLudovici Imperatoris esse debebat. Diploma Henrici II. Imp. ann. 1012. apud Ughellum tom. 2. pag. 518: Abbatia super res juris nostri constructa. Charta Alemannicæ apud Goldastum cap. 96: Testes auditi super controversia, an Monasterium S. Galli sub ditione Episcopi Constantiensis esse deberet, an vero sui magis juris esset: pars Episcopi Hattois dixit, quod nostrum Monasterium temporibus Pipini et Karol. Episcopi Constantiensibus fuisset subjectum: nostri vero jurati dixerunt, quod nostrum Monasterium in loco libero, non in fisco, non in terra Ecclesiastica esset, non per ullius hominis traditionem, sed in solo Imperatorum arbitrio stare, quem ei loco praeficiat, etc. Charta Ludovici VII. Reg. Franc. ann. 1172. ex Tabulario Fossatensi fol. 30: Cum omnes Dei Ecclesias nobis subjectas dextera Regis potestate ad incursum malignantium habeamus protegere, et eorum jura illibata conservare, de illis tamen specialem tenemur gerere sollicitudinem, quas de nobis regale tenent ab antecessoribus nostris bonae memoriae Regni Francorum Regibus in fisco Regio fundatas esse cognoscimus. Hinc ejusmodi Abbatibus Regum hereditaria possessione dicuntur apud Wandelbertum de Miraculis S.*

Goaris cap. 45: *Orta est inter Treverorum Pontificem tunc Wernardum et Abbatem Assuerum pro eadem Cella contentio, assuerens Episcopo eam ad sua Ecclesiam jus pertinere, Abbate contradicente, esse illam Regis lege hereditaria possessionem, etc.*

Ea vero erat Monasteriorum Regalium vel Imperialium conditio, ut ab omni jurisdictione Episcopali exempta essent, nullique alii, praeterquam Imperatori aut Regi, immediata subjecta. Concilium Vernense ann. 755. can. 20: *In alia Synodo nobis perdonatis, ut illa monasteria, ubi regulariter monachi vel monachae vixerint, hoc quod eis de illis rebus dimittentibus, unde vivere possunt, exinde, si regalis erat, ad domnum Regem faciant rationes Abbas vel Abbatias; et si Episcopalis, ad illum Episcopum. Capitulare ann. 738. cap. 6: De Monasteriis et Xenodochiis quae per diversos Comitatus esse videntur, ut regalia sint, et quaecumque ea habere voluerit, per beneficium domini Regis habeat. Charta Caroli Cal. apud Steph. Baluzium in Append. ad Capitul. num. 61: Et postmodum veniens in memorati genitoris praesentiam praedictum Monasterium contulit, ut sub defensione atque mundeburdo piissimi genitoris nostri consisteret, et perpetuo ibidem Monachi famularent, ita ut nullius ditioni subditi essent, nisi solius Dei, et semper sub defensione atque immunitate Regis consistere. Adde num. 122. Charta Ottonis M. ann. 965. et Ottonis II. ann. 974. et Ottonis III. ann. 990. pro Monasterio S. Maximini Trevirensis, apud Nicol. Zyllesium: Ea siquidem ratione ut idem Coenobium sub nostro successorumque nostrorum mundeburdo vel defensione perpetuo permaneat, nec alicui sedi aut Ecclesiae, vel cuilibet personae beneficiarium aut subjectum, nisi Imperatori vel Regi dignitati subiacet. Charta Ottonis III. Imp. ann. 1001. apud Ughellum tom. 2. pag. 357: Unde Abbatiam de Pomposa ab omni subjectione Archiepiscoporum sive aliorum excutimus, ut Regalis sit, nulli donantium personarum subjecta. Alia Friderici II. Imp. apud Rocchum Pirrhum tom. 1. pag. 156: Asserens dictum Monasterium nostrae regali dignitati fore immediata subjectum. Charta ejusdem Friderici ann. 1198. pro Monasterio S. Quirini Tegernseensi: *Ut sit regalis Abbatia in perpetuum, et omnimoda libertate sublimata, et ab omni obligatione subjugatione libera, ut nullus Episcoporum vel Archiepiscoporum, vel Ducum, vel Marchionum, vel Comitum, vel aliqua omnino persona praesumat hanc molestare, vel a sui statu dimovere. Innocentius III. PP. lib. 16. Epist. 182: Cum ipsorum Monasterium, juxta morem patris (Graecorum) a jurisdictione quorumlibet Ecclesiasticorum Praetorum exemptum fuerit ab antiquo, et soli CPolitano Imperatori subiectum. Idem vero summus Pontifex in Epist. ad Patriarcham CP. in Gestis ejusdem pag. 108. satis insinuat ea Monasteria ab ipsa etiam Patriarchae jurisdictione fuisse exempta. Vide Metropolitum Salisburgensem tom. 1. pag. 276. tom. 8. pag. 398. et Bullarium Casinense tom. 2. pag. 78.**

Pertinacius duriusque interdum monasteriorum ab episcopali jurisdictione exemptiones a summis Pontificibus seu ab eorum legatis propugnatae sunt, ab ipsis episcopis licet primum sint concessae. Illae etenim legitime tantummodo censeri debent, quas Or-

dinarii, monachorum commodis potius consulentes quam iuribus suis, approbaverunt confirmaruntque, ut canones deservunt. Id potissime observo ex sententia Anselmi de Breda archidiaconi Leodiensis ab Eugenio IV. PP. delegati in Herveum episcopum Briocensem, qui monasterii Belli-portus ordinis Præmonstratensis exemptionem impugnare ausus fuerat. Hæc sunt Anselmi verba inter Probat. tom. 1. Annal. Præmonst. col. 269: *Mandamus quatenus singulis diebus Dominicis et festis in suis ecclesiis, monasteriis et capellis infra præscriptarum horarum solemnitas... quidem D. Herveum et contradictores et rebelles excommunicatos nominatim (denuntiant), campanis pulsatis et candelis accensis, ac demum in terram projectis, cruce erecta et religione... inducta, aquam benedictam aspergendo ad fugandum demones, qui eos detinent ligatos et suis laqueis catenatos, orando quod D. N. J. C. ipsos ad catholicam fidem reducere dignetur, ne eos in tali perversitate dies eorum finire permittat... et hoc facto et finito, ad januas ecclesiarum suarum una cum clericis de parochiis accedendo, et ad terrorem, ut ipse D. Herveus episcopus ac contradictores et rebelles eo citius ad obedientiam redeant, tres lapides versus domos habitacionum suarum projiciendo, in signum maledictionis eterne, etc.* Hæc in rebus etiam gravissimis fortean nimis graviora videntur: neque tamen his terminis stat sententia: Interdicto subjicitur tota episcopi diocesis, ac demum ipse principi puniendus dimittitur, si huicse monasterii exemptionem exagitare persistat. Legesis Chartam ipsam loco laudato.

Verum eo aliquando pervenit exemptionum hujusmodi abusus et licentia, ut ab omni jurisdictione, cum sæculari tum ecclesiastica, liberarentur monasteria, solumque Deo permitterentur: quod in institutione monasterii paellaris de Caramania diocesis Taurinensis factum a Maginfredo marchione et ab ejus conjuge Berta comitissa observat Muratorius tom. 5. Antiq. Ital. med. ævi col. 526. ex Charta ann. 1028: *Ut nullo modo permaneat ipsum monasterium in regimine illius episcopi, in cujus episcopio est situm, nec alterius personæ, nisi in Dei omnipotentis, quem ejusdem facimus heredem, et sequente eo sit ordinatum.*

Hinc nude Monasteria libera passim dicuntur, Abbatis liberales, in Charta Ottonis Imp. in Metropoli Salsburgensi tom. 3. pag. 341. [*αὐτοδικοῦ ποταρίπυ*]. in Nov. 8. Alexii Comneni Imp. lib. 2. juris Græcorum Innocentius III. lib. 13. Epist. 39: *Cum libera Monasteria, quæ Imperialia nuncupantur, Græcorumque domino nulli essent Archiepiscoporum vel Episcoporum subjecta.* Charta Roberti Episcopi Messanensis ann. 1094. apud Rocchum Pirrhum in Episc. Pactensib. pag. 387: *Placuit... præfato Comiti Rogerio (Stellæ) ut per Siciliam in territoriis Episcopaliū Ecclesiarum libera constitueret Monasteria Monachorum, etc.* Charta alia Ricardi I. Regis Angliæ in Monastico Anglic. tom. 1. pag. 527: *Ita ut præfata Abbatia in perpetuum libera et in capite de Corona nostra sit, sicut Abbatia S. Edmundi, et alia Abbatis Regales, quæ per Angliam sunt constituta.* Ita tamen interdum libera erant, ut Sedi Apostolicæ immediate subicerentur. Diltmarus lib. 3: *Congregatis ibi Monachis liberam fecit Abbatiam, datisque sibi rebus necessariis,*

Apostolica confirmavit privilegio. Historia Monasterii Mellensis: *Tertium vero (Monasterium) a progenitoribus suis fundatum... libertati donavit, ac sedi Apostolicæ obtulit exemptionem permissione et rogatu D. Udalrici Episcopi Pictaviensis nobiliter ditavit.* Charta Henrici Regis ann. 1048. ex Tabulario Fossatensi fol. 15: *Sed usque in avum Apostolicis atque regalis Abbatibus existat.* Et si in hisce immunitatibus Episcoporum, in quorum diocesis erant Monasteria libera, consensus interveniret, hæc semper conditio apponebatur: *Salva tamen personæ nostræ successorumque nostrorum canonica reverentia, ut est in Epistola Walteri Episcopi Cabilonensis pro Monasterio Cisterciensi, in Hist. de ejusdem Ordinis exordio. Privilegium Joannis Papæ pro Ecclesia Lochiensis a Goffrido Grisagonella constructa: Quos nos divina fultis fiducia ita confirmamus, ut præfata Ecclesie sit semper ab omnium hominum dominatione libera, ut præter Romanum Pontificem nullum habeat præsulē... Hoc autem factum est assensu et voluntate Harduini tunc temporis Turonensis Archiepiscopi.* Vide Vitam Aldrici Episcopi Cenom. num. 47. Vitam S. Baboleni n. 20. Edit. Petr. Chiffletii, Ughellum tom. 4. Italiae sacre pag. 674. et Baluzium ad Lupi Ferrariensis Epist. 12.

MONASTERIA LIBERA interdum etiam appellabant, quibus integra libertas erat in Abbatum electionibus. Chronicon Mauriniacense lib. 3: *Abbatiam enim liberam, et a tempore avi sui per liberalitatem Vulgrini ab omni obnoxietate emancipatam, in illo jam proxime electionis articulo potestativæ coactionis districtiois ad hoc tentavit pertrahere, ut Monachi nostri in electionis sua liberam vocem non haberent, sed ut subjugales Abbatem, qui per manus aliorum et considerationem eis esset impositus, susciperent.* Epist. 15. ex Sugerianis.

MONASTERIA LIBERA deinde appellata, quæ ab omni sæculari jurisdictione exempta erant. Acta Mureris Monasterii pag. 15: *Dixitque eis ut ipsi componerent et dicerent cartam libertatis... et dimisit locum liberum penitus ac perfecte, ut nullus posterorum suorum vel heredum posset ullam rationem habere vel exagitare ad istum locum.* Adde pag. 16. 21.

MONASTERIA LIBERA denique dicta, quæ exempta erant a jurisdictione Episcoporum Charta Joann. Episcopi Pergamensis ann. 1210. in Hist. Pergam. tom. 3. pag. 372: *Statuit et ordinavit (id Episcopus) ut Monasterium beate Grate liberum sit, et similiter venerabilis Justina Abbatis, et ceteræ sorores ejusdem loci, quæ nunc sunt, vel pro tempore fuerint, sint libere et exemptæ a jurisdictione Pergamensis Episcopi et successorum ejus.* Interdum fundatores ipsi Monasteria a se extracta Sedi Apostolicæ offerbant, cui soli obnoxia esse volebant, sub aliquo censu annuo. Bertholdus Constantiensis ann. 1033: *Idemque Monasterium... sic melioratum et de sua potestate emancipatum S. Petro sub jure tributario contradidit, ut Apostolicæ Sedi deinceps principaliter subjaceret, et sub ejus defensione, ut alia libera Monasteria, jura perpetuo polleret.* Vide Acta Murense pag. 21. Ughellum tom. 7. pag. 705. 715. etc.

MONASTERIA LIBERA ab ingenis interdum distincta fuisse, observat Maillonius tom. 4. Annal. Bened. pag. 48. *Libera, dicebantur, quæ Romano Pon-*

tifici in Spiritualibus: ingenus vero quæ soli Regi in temporalibus subjecta erant.

Monasteriorum Regalium ea etiam erat prærogativa, ut eorum Abbates non nisi ab ipsis Imperatoribus aut Regibus, vel certe cum eorum nutu, instituerentur, deligerentur, et investirentur, atque adeo installarentur. Hariulfus in Vita S. Angilb. Abb. Centul. cap. 2: *Et quoniam moris erat in locis Regalibus, ut nemo præficeretur absque regio nutu, etc.* Lex Longob. lib. 3. tit. 1. § 30. [90 Pipin. 81.] *De Monasteriis et Ne-nodochiis, quæ per diversos Comitatus esse videntur, et regalia sunt, ut quicumque ea habere voluerint, per beneficium domini Regis habeant, id est, ea ab ipso Rege impetrent, sed forte in beneficium: nam § 29. solæ Ecclesie Baptismales a laicis hominibus teneri vetantur, non item Monasteria.* Odo Fossatensis Monachus in Vita Burcardi Comitis Corboiensis, eundem Comitem hisce verbis Robertum Regem convenisse scribit: *Oro namque ut Ecclesiam Fossatensis Genobii quæ regali subdita est dominio, vesterque fiscus fore videtur, mihi servitutis vestræ obsequiis parenti tuo præcisa Majestas concedere dignetur. Cui Rex ait: Cum omnibus constet prædecessorum nostrorum temporibus regalem semper fuisse Abbatiam, quomodo valet fieri, ut a nostra regali potestate separaretur? Vide Joann. VIII. PP. Epist. 34. Vitam S. Willelmi Abbatis Roschild. n. 20. et Vitam S. Walteri Abbatis Pontisarenensis num. 5.*

De Regalium Abbatiarum Investitura prostat Charta Henrici II. Imp. ann. 1012. apud Ughellum in Episcopis Faventinis: *Quandam Abbatiam ad honorem S. Benedicti super res nostri juris constructam, in Alpe quæ dicitur Bifurco, tantum a Regibus vel Imperatoribus solitam investiri, etc.* Ex quibus docemur Abbatias de quibus investituræ, perinde ac Episcopatum, per baculum fiebant, Regales fuisse.

In Monasteriis vero ubi electio locum habebat, fiebat illa Regis consensu prius expetito. Testamentum Philippi Aug. Regis Franc. ann. 1190. apud Rigordum: *Si forte contingerit Sedem Episcopalem, vel aliquam Abbatiam Regalem vacare, volumus ut Canonici Ecclesie, vel Monachi Monasterii vacantis veniant ad Reginam et Archiepiscopum, sicut ante nos venirent; et liberam electionem ab eis petant.* Unde scribit Sugerus in Ludov. VI. pag. 310. Adamo Abbate Sandionysiano mortuo, se in Abbatem a toto Conventu electum, sed quia inconsulto Rege id factum fuerat, eundem Regem electionem noluisse admittere. Exstant complures aliæ Chartæ, quibus Abbatum Regalium electiones confirmari a Regibus expetuntur ab ipsis Monachis electoribus, in Prob. lib. de Immunit. Ecclesie Gallicane cap. 16. num. 6. 8. 9. 11. 14. 30. 21. De Regalium vero Abbatum installatione per Reges ipsos, legitur Charta Philippi Aug. ann. 1185. pro Episcopo Silvanect. in Regesto ejusd. Regis Herouvailliano fol. 106: *Galfrido Episcopo Silvanectensi concessimus donum illud quod genitor noster bone memorie Ludovicus Rex fecit Analrico Episcopo Silvanectensi de Abbatibus regalibus in stallum mittendis, videlicet ut non per alium quam per eum tantum, vel per ejus successores possint institui.* Atque inde

Abbates Regales dicti. Abbates ad Palatium pertinentes, in Capitulari Radel-

chisi Principis Beneventani ann. 851. cap. 4. 7. In Regesto Feodorum Ecclesie Lingonensis part. 2. fol. 107. verso habetur Epistola Regis Philippi Augusti ad Innocentium III. PP. ann. 1212. in qua fit mentio contentions quae inter Regem et Episcopum Lingonensem pro jurisdictione Abbatiae Besuensis vertebatur, cujus Abbas *Abbatem Regalem* se esse asserbat, proindeque a jurisdictione Episcopi exemptum: hanc descripsit Jacobus Petrus post Penitentiale S. Theodori pag. 706. [9 Lit. Phil. Aug. ann. 1212. in Chartul. eccl. Liagon. ex Cod. reg. 5188. fol. 247. v. Abbas Besuensis se esse dicebat *Abbatem nostrum regalem, et episcopus contra asserbat ipsum abbatem et ecclesiam suam et burgenses suos, esse de sua jurisdictione temporali.*]

Cum igitur Abbatiae istae Regales ex fundis Regis dotatae essent, earum Abbates in *regaliam* ire, et *Regalitati* servire tenebantur, ut est in Diplomate Henrici Imp. ann. 1083. pro Monasterio S. Maximini Trevirensi, quod a Duchesno descriptum est in Historia Linburgensi pag. 23. Quae quidem Monasteria Regia ex sunt, quae Regi militiam vel dona debere dicuntur, in quodam Constituto, quod habetur in tomo 2. Script. Hist. Franc. pag. 323. Chronicon Senonense cap. 16. de Mediano Monasterio: *Sed quia idem Monasterium, sicut et alia circumjacentia, Imperio Romano subiacent, et in expeditione Imperatoris armatorum cunctis de jure mitti solebant, praeter crebrius innovantibus, Ecclesiae miserabiliter opprimuntur.* Ardo Monachus in Vita S. Benedicti Abbatis Anianensis: *Erant etiam quaedam ex eis munera militiam quae exercebant (Abbatibus) quapropter ad tantam deveniant paupertatem, ut alimenta vestimentaue deessent Monachis.*

Id praeterea juris Regi competit in Monasteriis Regalibus, quod utendo jure suo regio possit *Monachum vel Monalem* in eis in principio sui regiminis post suam coronationem ponere, ut est in Regesto Parlamenti Olim. fol. 26.

Regalium denique Monasteriorum et Abbatiarum Annata ad Regem spectabant, quas Ludovicus VII. Rex Franc. Monasterio S. Victoris Parisiensi concessit. Vide *Annuaire*.

Praeterea *Abbatibus Regales*, perinde ac Episcopi Buticulario Franciae centum solidos exsolvere tenebantur, cum Abbatialis dignitatis confirmationem ab Rege expectabant, vel forte cum eidem fidelitatis praestabant sacramentum. Ad id sane Abbatem S. Sulpitii Buturicensis et Abbatem S. Dionysii in Francia Arresto ann. 1265. condemnatos docemur ex 1. Regesto Parlamenti fol. 147. et Stylo antiquo Parlamenti part. 6. § 23. *Buticularius Franciae proposuit contra Abbatem Bona-vallia, quod Abbatibus Regales Regni Franciae in nova creatione sua generaliter solvere tenerentur.* *Ministerialis de Hospitio Domini Regis 20. libras Paris videlicet Dapifero 10. libras, Buticulario 100. sol. Cambelliano 100. sol. et minoribus Cambellianis centum sol. qui quidem Abbas, hec dicitur se ad hoc non teneri, cum domino Regi non faceret fidelitatem vel homagium, ad id exsolvendum Judicio et Arresto Curiae damnatus perinde fuit. Meminit Alexand. III. PP. Ep. 162. ex iis quae habentur in tomo 4. Hist. Franc. hujusce praestationis ab *Abbatibus Regalibus*, Franciae Buticularius fieri solite, hec frustra contra reclamarent. De hocce*

jure Buticulariorum, et de hominis et sacramentis fidelitatis ab *Abbatibus Regibus* praestitis, exstat insigne Diploma in Tabulario S. Genovefae Paris. quod hic describere visum est.

Anno Dom. 1282. die Jovis in Corna Dom. videlicet 8. Kl. April. *Frater Guillelmus dictus de Antiodoro, novus Abbas S. Genovefae Paris. per provisionem summi Pontificis, comparuit coram Domino nostro Rege Franciae Philippo, apud Montem Argi, in Camera ipsius Regis, et obtulit dicto Regi quod paratus erat ei facere nomine praedictae Ecclesiae quod debebat. Atque respondit Consilium Regis, quod homagium debebat facere dictus Abbas, et fidelitatem jurare, et Prior, et Conventus dicti loci per literas pendentes regalia petere. Dicitur vero Abbas juramentum fidelitatis statim obtulit facere, quod fecit sub hac forma. Allatum fuit Missale, et datum in manibus ejus, et stola voito ejus opposita, et tunc juravit, quod Regi in omnibus fidelis esset et quod secreta Regis fideliter servaret, et quod Regi bonum et fidele consilium daret, si super hoc requireretur. De homagio autem faciendo et regalibus petendis, dilationem pe. ut. donet super his cum Conventu suo deliberasset: quae dilatio concessa est ei. Ad haec presentes fuerunt Decanus S. Martini Turon. tunc Cancellarius Regis, et Guillelmus de Crepi Notarius Regis, Dom. dictus Granche Mites Frater Gaufridus Cancellarius, et Frater Legerius Canonicus S. Genovefae. In Parlamento sequenti circa festum Ascensionis Domini venit dictus Abbas ad Regem in Camera sua, et fecit homagium sub his verbis Gallice: Sire, je deviens vostre hom. lige, et vous promets leaute jusque a la mort. De Regalibus petendis dixit Abbas, quod Papa supplicaverat per literas quam miserat ei super provisione sua, quod Conventus et Prior facere debuissent: quod Rex grater acceptavit. Pro ditionibus Curiae Regis super praemissis solvit dictus Abbas in omnibus ad dictum Magistrum Gaufridum de Templo et Magistrum Petrum de Condé Clericorum Regis 25. libras Paris videlicet ipsi Regi pro Senescalia 10. libras Paris. domino Joanni de Acon 100. sol. pro Buticularia. domino Joanni dicto Parcia 10. libras Paris. pro Cambellianis. In Regesto Tabularii Regis hi dicuntur Abbates regales, S. Dionysii, S. Germani, S. Genovefa, Ferrariorum, S. Benedicti, S. Maronini, Mauriniaci, S. Marcentii in Putavia, de Burgolio, Majoris Monasterii, S. Egidii, Trinocci, S. Columbe, Compendii, S. Medardi, S. Crispini, S. Remigii, Corbeiae, S. Richarii.*

MONASTERIA PATRIARCHALIA, quae solius Patriarchae Constantinopolitani jurisdictioni subdita erant, ab Episcoporum jurisdictione exempta. De his praeter ceteris Gregorius in Vita S. Theodori Synodus num. 72. Vide Gloss. med. Graecit. in Synoposibus.

MONASTERIA MINUTA, ubi Nonnanes sine regula sedent, in Capitulari ann. 788. cap. 3.

IN MONASTERIA AMANDARI aut relegari, vice penitentiae, solebant Clerici et Laici. Vide Nov. 123. cap. 44. Responsa Stephani II. PP. cap. 10. 13. Concil. Cabilon. II. cap. 40. Isidorum Hispanensem de Scriptor. Eccles. in Victore Tunnensi. Anastasium in S. Siricio PP. Gregor. Mag. lib. 1. Epist. 42. lib. 2. Ind. 11. Epist. 27. 42. 49. lib. 4. Epist. 5. Gregor. Turon. lib. 5. Hist. cap. 49. Vitam Ludovici Pii ann. 818. Leges Wisigoth. lib. 3. tit. 5. § 1. Capitularia

Caroli M. lib. 6. cap. 98. Concil. Sarraberienae ann. 1217. cap. 9. Petr. Fabrum lib. 3. Semestr. cap. 21. pag. 335. et Morinum lib. 7. de Penitent. cap. 15. Monachi ipsi interdum in aliud districtius Monasterium in penitentiam redigi dicuntur apud Gregor. Mag. lib. 3. Epist. 9.

MONASTERIUM saepe sumitur pro Ecclesia cathedrali, quod plerisque in Ecclesiis Cathedralibus Monachi, non ut hodie Canonici, olim sacra munia obirent: unde usu servato etiamnum in Germania Cathedrales Ecclesiae dicuntur *Monaster*, ut observat Nebridius Mundelheimius Ep. 17. Antiqu. Monast. et Gretzerus lib. 1. Observat. ad Vitam S. Willibaldi cap. 17. [9 Polonis quoque familiaris haec appellatio. Charta Alberti Rigens. episc. ann. 1211. tom. 5. Cod. diplom. Polon. pag. 16. col. 1: *Poscentia tandem tempore arcam quoque, quam decuit ad construendum Monasterium et claustrum cum domibus necessariis nobis, ecclesiae nostrae cathedrali placuit assignare.*] Ita Ecclesias Cathedrales Atrebatensem et Cameracensem *Monasterii* nomine donat Baldricus Noviom. lib. 3. cap. 4. et 48. Sic perinde Marianus Scotus ann. 1081. Ecclesiam Cathedralium Moguntiae *Monasterium Episcopale*, Dodechinus ann. 1137. *Monasterium principale* vocant. *Monasterium Cathedralis Ecclesiae*, apud Philippum Eystetensem in Vita S. Willibaldi cap. 38. § 5. pro ipsa Ecclesia seu Basilica, ubi de caeca quadam: *Et statim properans sine ductore ad Monasterium Cathedralis Ecclesiae S. Willibaldi perpetuam continentiam vocit. Ubi Monasterium Cathedralis Ecclesiae non est navis Ecclesiae, quod vult idem Gretzerus. In Tabul. S. Cyrici Nivern. Ch. 59. Hugo Episcopus Nivernensis Ecclesiam S. Cyrici *monasterium* vocat.*

Probabilis forte quis existimaverit Ecclesias Cathedrales ob id potissimum *Monasterii* nomine designatas fuisse, quod Canonici, qui in iis sacra munia obirent, sub Episcopo suo vitam a Monastica non multo diversam agerent, quare eorum habitatio *Monasterium* dicebatur, unde ad Ecclesias quibus addicti erant, quemadmodum a Monachis ad aedes sacras Monasteriorum, *Monasterii* nomen fluxit. Nec dubium certe quin vox *Monasterium* pro Canoniceorum domo interdum usurpata fuerit. Marianus Scotus in Chron. ad ann. 1058: *Padelbrunna civitas cum duobus Monasteriis, id est episcopatus et monachorum, feria sexta ante Palmas igne consumitur.* Idem narrat Trithemius in Chron. Hirsaug. ad eundem annum, ubi, quod mire sententiam nostram firmat, Ecclesiam Cathedralium a monasterio seu canonicorum domo distinguit: *Anno praemissato civitas Padelbrunnensis in Saxonia cum duobus Monasteriis Cathedralibus Ecclesia majore, feria sexta ante Palmas incendio miserabiliter consummavit.* Vita S. Bernardi Episc. sec. 6. Bened. part. 1. pag. 221: *Duodecimo Kalendas Februarii robore Monasterium sanctae Hildensemensis Ecclesiae... praene incendio perditum est. Verum S. Dei Genitricis interventu... illud venerabile templum mansit incolume.*

Sed et universim Ecclesiae omnes *Monasteria* dicebat. Vita S. Protadii Episc. Vesontini n. 9: *Corpus vero ejus (Sancti) delatum est ad B. Patri Monasterium. Ea enim aedes non Monachorum, sed Parochialis est. Concilium Rotomagense ann. 1072. cap. 14: *Nuptiae non in occulto**

fiant, neque post prandium: sed sponsus et sponsa jejuni a sacerdote jejuno in Monasterio benedicantur. [Charta Petri Abb. S. Dionysii ann. 1221: De terra in qua fecimus Monasterium de Trapis edificari pro eo quod fecimus dirui vetus Monasterium quod erat in castello nostro de Trapis.] Ita S. Eulogius lib. 1. Memorial. S. cap. 1. Canobium vocat, quod Basilicam paulo ante appellaverat. Vilharduinus num. 138. 139: le Mostier des Apostres, le Mostier sainte Sophie. Vetus Gallicus Interpres MS. Codicis ad tit. de S. Trinitate: Aucuns ierent qui voioient estre ensevelis dedens les Mostiers, si fu dit à l'Empereur, que nul lai ne doit cuider que les Iglises soient oiroicées à cors d'hommes, etc. [Vetus Poeta MS. e Bibl. Coislin.]

Uns vileins ala au Mostier
Soventes fois por Dieu proier.]

† **MONASTERIUM**, nuda pro Ecclesia Monasterii. Iperus in Chron. S. Bertini part. 4. cap. 21. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 541: Cumque corpus (Balduini) pars aliqua militum hic in Sythia Monasterio juxta patrem vellet sepelire, Elstrudis comitissa ejus uxor cupiens cum illo in eodem loco incinerari, eum ad Blandinium transferri, et ibidem tumulari fecit anno Domini CMXVII. Nondum enim erat licitum mulieribus hoc intrare Monasterium. Adde cap. 23. part. 2. Hist. MS. Beccensis Monast. pag. 80: Et quoniam discedenti ipsi nepoti suo Lanfrancus rogandè præceperat, ne primo sui novitatis anno aliquam vel in refectorio, vel in capitulo, aut in Monasterio lectionem legeret, etc. Tertarius in Miraculis S. Bened. part. 2. pag. 338: Si placet itaque vobis meum consilium, ingressi Monasterium, coram ipso (Benedicto) terre prosternamur, etc. Adde Vitam S. Geraldii sæc. Bened. 6. part. 2. pag. 882. et seqq.

• **MONASTERIUM**, Locus occultus vel solitarius, ut interpretantur docui Editores ad Acta SS. Firmi et Rust. tom. 2. Aug. pag. 420. col. 2: Audiens autem beatus Proculus episcopus, qui, propter metum paganorum cum paucis Christianis non longe a muris civitatis in Monasterio suo latitabat, etc. De sacello seu loco sepulchrali intelligi potest.

• **MONASTERIOLUM**, Parvum Monasterium, ab alio majori dependens. Hadrianus II. PP. in Epist. ad Hincmarum Remensem: Monasteriolum illud, quod in tua diocesi tenuisse dicitur. Monasteriola regalia, in Notitia anni 818. apud Ughellum in Episcopis Veronensibus. Monasteriola puellarum, in Capitulari ann. 828. cap. 3. Hinc inditæ appellationes aliquot oppidis Gallia, quæ Monasteriis vocant, ut est Monasteriolum ad mare in Picardia, etc. Vide Metochium.

• **MONASTERIALES**, Monachi, non semel in Concilio Cloveshovensi ann. 717.

† **MONASTERIALIS ECCLESIA**, Quæ monachorum est. Charta ann. 1046. in Tabular. S. Victoris Massil.: Donamus S. Victori et sociis ejus quorum Monasterialis Ecclesia corpora se gaudet retinere, etc.

• **MONASTERIALIS DISCIPLINA**, Consuet. antiq. S. Petri-montis inter Monum. sacr. antiq. tom. 2. pag. 430: Dicere debent si quid a capitulo antecedenti usque illam horam contra disciplinam Monasterialem viderint factum.

• **MONASTERIALIS GREX**, Monachi, apud Greg. Turon. lib. 6. Hist. cap. 9.

† **MONASTERIUS**, pro Monasterium. Epist. Johannis Monachi ad Richardum

Card. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 523: De Lucensis auctori de hoc quod tristatim valde, quod Monasterium noster non habuit nisi c. solidos. Charta Wifredi Comitis Barcin. tom. 3. Concil. Hispan. pag. 165: Imprimis in Comitatu Flusonensi, ubi ipse Monasterium fundatus est.

• **MONASTERIUM**, Charta ann. 1270. in Access. ad Hist. Cassin. part. 1. pag. 312. col. 2: Excepit etiam de Monasteris ad sicum, de quibus dixit se ignorare utrum consuetum sit petere licentiam pro ipsis construendis. Leg. Montanum. Vide infra in hac voce.

† **MONASTIUM**, contracte pro Monasterium. Testamentum Henrici II. Reg. Angliæ ann. 1192. in Lib. nig. Scaccarii pag. 5: Domui majoris Monastii per dono M. marcas argenti.

• **MONASTRIA**, Monacha, ex Gr. Μοναχία. Gregorius M. lib. 6. Ep. 23: Ancillis Dei, quas vos Constantinopolitani Græca lingua Monastrias dicitis. Julianus Antecessor Const. 115. § 34: Si quis contra Clericum vel Monachum, vel Diaconum, vel Monastriam, vel Ascetiam habeat aliquam actionem, etc. Adde § 67.

† **MONASTRIA**, f. Locus moneta. Concil. Legion. ann. 1012. inter Hispan. tom. 3. pag. 183: Monastriae dent singulos argentes Sayoni Regis, per unam quaque hebdomadam.

† **MONATOR**, μονατορ, Monitor, significator. Supplement. Antiquarii.

• **MONAZONTES**, Monachi, seu potius Eremitæ, Μοναζοντες, apud Gregor. Nazianzenum in Carm. ec. ἐρημιῶν ποταζοντες, et Basilium Epist. 384. Lex 63. Cod. Th. de Decur. (12. 1): Quidam ignavia sectatores, desertis civitatum muneribus, captant solitudines ac secreta, et specie religionis cum cultibus Monazonton congregantur. Hos igitur atque hujusmodi intra Egyptum deprehensos, per Comitem Orientis, erui et latebris consulta præceptione mandamus, atque ad munia patriarum subeunda revocari.

• Cassian. Collat. 18. cap. 5: Qui paulatim tempore procedente segregati a credentium turbis, ab eo quod a conjugis abstinerent, et parentum se consortio mundique totius conversatione recernerent, monachi sive Monazontes singularis ac solitariae vitæ distinctione nominati sunt.

† **MONBORATIO**, Defensio, tutela. Monboratus, qui sub tutela vivit. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerman. fol. 63: Dedit ibi mansum... tenet eum nunc Rotueus Monboratus: donat pro sua Monboratione de cera valentem denar. 1. Vide Mundiburdus.

• **MONCA** vel Morca, Cuspis. Charta Guill. ducis Norman. in Reg. 72. Chartoph. reg. ch. 191: Habeant tantum quantum poterunt sursum percutere de Monca spatia sua, si eque fuerint, ignem defendendo.

• **MONCALDUS**, pro Moncaudus, Mensura frumentaria. Charta Jacobi abb. S. Bert. ex Tabul. ejusd. monast.: Qui vinum vendiderit, dabit de dolio vini sextarium ad foragium de furno, qui debet tenere quatuor Moncallos ad minus, solvent in quolibet fornatione panem unum, quales possunt fieri viginti quatuor de uno Moncaldo.

† **MONCELLUS** S. GERVASII, Certum Parisiis territorium ab ade S. Gervasio sacra sic dictum. Gall. etiamnum Monceau S. Gervais. Vetera monumenta Monast. S. Victoris apud Marten. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 225: Item, D. Galerannus Comes Meulenti 40. solidos

de censu quem habet Parisius in Moncello S. Gervaisii.

† **MOND-BAER**, MOND-BOOR, MONDEBURDIS. Vide Mundiburdus.

• **MONDBRUCCE**, Anglis, Muletæ vel præstationis species. Charta Eduardi reg. Angl. ann. 1041. In Suppl. ad Miræum pag. 13. col. 2: Concedo eis etiam in omnibus terris suis prænominatis consuetudines hic Anglice scriptas, scilicet... Mondbruce... aliasque omnes leges et consuetudines, quæ ad me pertinent.

• **MONDECIA**, Mundities, Ital. Mondizza. Inquisit. ann. 1196. apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 92: Quicumque descenderet per ripam pro causa foci, vel lupo, vel latrone, debet dare tres solidos curiæ: de Mondicus viarum tres solidos.

† **MONDIFICATUS**, Mundus. Statuta Pallavic. lib. 2. cap. 69. pag. 127: Ordinatam est quod quilibet persona stans et habitans in castro Buzeti teneatur Mondificatas purgatas et nitidas tenere et manutenerè dugarias.

† **MONDINA**, Mensura frumentaria, eadem, ut videtur, quæ modius. Regestum 87. Chartophylaci Regii: Item dimidium journalis terre situm in Vernanson juxta terram Guillelmi Espæ, pro quibus facis domino unam Mondinam frumenti, quatuor denarios, unam Mondinam et dimidium avenæ, etc. Occurrit ibidem pluries.

• Male lectum pro Mondurâ, ut legitur in Charta ann. 1359. ex Reg. 87. laudato ch. 282: Pro quibus omnibus debent dicti fratres domino unam cartam, quinque Monduras et dimidium avenæ et decem denarios. Vide supra Modura 1.

† **MONDOALDUS**, Vide infra Mundualdus.

† **MONCATA** VIA, Lapidibus strata, munita, Gall. Pavée. Forte a verbo munitur ducta vocis origo. Statuta Montis Regal. pag. 308: Item statutum est, quod quilibet persona quæ habeat domum, vineam vel hortum, seu possessionem intus civitatem Montis Reg. teneatur Moncatas factas... manutenerè aptatas suis expensis quilibet in rectitudine sue possessionis, usque in medium vie... Et si aliquis projiceret... terram, finem seu vinacium in aliquam viam, seu Moncatas... teneatur prædicta auferre... Eligantur duo massarii in quolibet tercentis qui faciant fieri Moncatas novas expensis Communis, et vias Moncatas veteres procurent. Ibid. pag. 210: Teneatur projicere terram... in viam, nisi vis esset Moncata, etc.

• **MONEDAGIUM**, ut Monetogonon. Id quod monetarii seu monetae fabricatores domino, cujus est moneta, exsolvant. Charta Gaufr. comit. Pictav. et Agnet. comit. pro fundat. S. Marce Nantoni. ann. 1047. in Reg. 133. Chartoph. reg. ch. 237: Adjurimus autem donis nostris monetam et Monedagium et cambium totius episcopatus Nantonicensis. Hinc

† **MONEDATUS**, pro Monetatus, in lib. 6. Capitul. cap. 284. Vide Monetare.

• Charta Alfonsi reg. Aragon. ann. 1141: Jubemus quod ex quolibet marcha argenti allegati ad legem xj. denariorum et oboli et ad numerum lxxj. denariorum argenti... ista salaria... de dicta marcha argenti Monedati deducantur. Hispan. Mondar, monetam eudere.

• **MONEFACERE**, Commonefacere. Acta S. Gauger. tom. 2. Aug. pag. 678. col. 1: Et ne ab incepto desisteret, sed magis de die in diem proficiens, clericinari cum omni devotione satageret. Monefecit.

• **MONEGAGIUM**, Professio monastica. Testam. Burgond. de Podio Luperto

ann. 1350. *Item lego in subsidium maritajii vel Monogagii filiarum nobilis Johannis de Affanello de Mimeto xxv. florenos auri. Si vero de dictis filiabus una decederet absque nuptu vel Monogagio, etc.*

MONETA, pro *Moneta*, ex Gall. *Monnoie*, seu *Monnoie*, uti offerimus. Domesdel tit. *Wirecester: Burgenses plures habuit, et pro 15. hidis se defendit, quando Monnoie vertebatur, quisque Monetarius dabat 20. solidos a Londinum, pro cuneis monnoie accipiendis. Ubi vertebatur idem valet ac mutabatur.*

MONELLA, Monitio, admonitio. Lucifer Calaritanus lib. 2. pro S. Athanasio pag. 97. *Tanquam fugisset nos domini Monella dicentis, etc.*

MONELLUS, Campana species. Statuta Capit. Tullensis ann. 1497. cap. 1. *de Pultationibus: In Dominicis et profectis ultimis cum duabus medicis campanis simul, et in duplicibus cum Monellis. Vide Moanellus et Moanellum.*

◦ Nostris *Moisnaux*. Ordinar. MS. eccl. S. Vulfr. xiv. sac. *Campanis Guillelmo maiore et les deux Moisneaux*. Est et tuba seu buccinae bellicae genus. Le Roman de Garin:

Et les eschies font à fosses flatur.
Là oïez les Monax flatur.
Et les besaines et les greilles boadir.

Aliud poema:

Il sonnent Moieniaus, tropes et olifans.

MONERIUS, Molitor, Gall. *Meunier*. Charta apud Stephanot. tom. 3. Antiquit. Pictav. MSS. pag. 914. *Actum item fuit in actio compromisso quod triginta solidi qui fuerant levati per manum praepositi a Monerio dicti Abbatis. Vita S. Yvonis tom. 4. Mail pag. 530. Dum canalus seu aquae meatus clausione minus cautus insisteret... senex Monerius cauram explorans.*

MONESTERIUM, pro *Monasterium*. plures occurrunt in Charta Henrici I. Imper. ann. 1014. apud Murator. Gall. Antic. Estensi pag. 110.

MONESTERIUS, pro *Monetarius*, qui monetam eudit. Conspectus Instr. ad Histor. Occitan. spectantium a R. P. de la Porte Ord. Minorum edicus. *Sententia contra quosdam falsos Monestertos.*

MONETA: Monetae ipsius character ac figura. Papias: *Moneta, similitudo [Moneta, verborum]*. In Gloss. Lat. Graec. Sangerm. Curtius Fortunatianus lib. 3. Artis Scholasticae: *Verbis utendum est, ut nummis publica Moneta signatis. Ita monetam latinarum eloqui dixit Symmachus, pro character. Vide Juretup ad hunc locum pag. 315. Eadmerus lib. de S. Anselmi similitud. cap. 9. Denarius bonus puro et vere, recto ponderis. Monetae legitima debet constare. Infra: Is autem Monachus qui adeo est senex, ut ante et retro jam nequeat inclinare, denario illi est similis, cujus Monetae temporis antiquitas jam delevit. Rursum: Assimilatur nummo ponderoso, Monetam tamen non habenti, et ideo non aequa vendi. [Guillelm. Nangius in Chron. ad ann. 1173. Tertio Idus Februarii apparuerunt de nocte igneae aetres, et lux tanta orbatit quod nummus cujus Monetae esset posset agnosci.] [Bened. abb. Petroburg. in Henr. II. reg. Angl. edit. Hearn. tom. 2. pag. 611: Et ne aliquis conet monetam domini regis, in qua Moneta apparebit, nisi fracta fuerit infra circulum.] Alanus in Anticlaudianis lib. 2. cap. 7. de Grammatica:*

Infantes docet illa loqui, linguasque ligatas
Solvit, et in propria deducit verba Moneta.

MONETA, apud Papiam, *ealem et trutinam dicta, quid admonet ne qua fraus in metallo vel in pondere fiat. Iler Cameraarii Scotici cap. 10. § 5. de Brasiatoribus: Non habent mensuras, videlicet quartam, pintam, tertiam, et partes concordantes Monetae domini Regis, per quas mensuras populus possit deservire debite, cum indigerit. Ubi Moneta sumitur pro mensura publica ac regia quam pretium monetae fixum habet. Ibid. cap. 9. § 3: Quod non faciunt panem concordantem monetae, panem pro denario, panem pro obulo, panem pro quadrante.*

◦ Eo sensu occurrit in Charta Guerdard II. Camerac. Episc. ann. 1089. apud Miræum tom. 1. pag. 75. Diplom. Belgic. *Trado ad usum fratrum S. Camerac. Ecclesiae... alodium de Lietsinis, et de Wilrehan, cum Moneta, cum teloneo et macera et districto, cum molendinis, cum terris cultis, etc.*

MONETA, Officina, seu locus ubi moneta euditur. Charta Agnetis Comit. Fictav. ann. circ. 1050. Inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 187: *Videns autem haec admodum pauca supradicti decimam sui monetarii in Moneta Pictavensi. Occurrit rursus in Charta ann. 1215. ibid. col. 844. et alibi passim.*

◦ **MONETA**, Instrumenta monetaria seu quibus euditur et fabricatur moneta. Testam. Guill. monetarii ann. 1213. ex Cod. reg. 5255: *Majori filio meo Johanni lego... totum mansum majorem in quo maneo ad naves, cum sua Moneta et cum suis omnibus botiguis et operatoribus.*

MONETA, Jus eudendi monetam, vel emolumenta quae monetae domino obveniunt. Charta Pontii Comit. Tolos. ann. 1037. tom. 2. Hist. Occitan. Inter Instr. pag. 200: *Dono tibi dilecte sponse mee Majorae, episcopatum Avinionense, et civitatem, et Moneta, et mercatum.*

◦ **MONETA**, Tabula nummularia, Gall. *Change* Charta Ott. Imper. ann. 1001. Inter Instr. tom. 3. Gall. Christ. col. 1: *Didimus jus, fas atque licentiam faciendi, statuendi atque construendi mercatum cum Moneta, teloneo, banno et totius publicae rei ministeris, in quadam proprietate sanctae Cameracensis ecclesiae, in loco qui vocatur Castellum S. Mariae... Atque predictum mercatum, Monetam, Ateloneum, bannum, cum tota publica functione, in proprium concedimus sanctae Cameracensis ecclesiae, tali tenore, ut nullus dux, marchio, sive comes, seu aliquis homo ullam potestatem habeat super memoratum mercatum. Ubi haud obscurum est praecipuum, hujus concessionis propositum ad mercatum spectare, seu fore instituendi facultatem, cujus appendices enumerantur omnes, mensa nummularia scilicet, jus exigendi tributa ex mercibus, banno indicendi atque officiariorum constituendi, qui iis servandis invigilarent. Neque alio sensu intelligenda videntur Chartae hujus similes, in quibus monetae percussio non exprimitur aut indicatur. Aliunde vero jus eudendi monetam ecclesiae Cameracensi assertum infra, ubi de monetis baronum, ostendimus. [◦ Huc etiam pertinet charta ann. 1089 supra e Mito laudata. Vide Mercatum. Moneta vero his locis est Jus statuendi de omnibus quae ad monetam et earum usum pertinent.]*

MONETA ANNIVERSARIORUM dicta quae iis distribuatur qui Anniversa-

riis intererant. Est penes nos nummus in cujus una parte efficta inter duo lilia littera major A, cui imminet corona, cum inscript. *MONETA ANNIVERSARIORUM*: in altera numerus XII. Cum 3. liliis et inscript. *REQUIESCANT IN PACE.*

◦ **MONETA AURI**, Nummus aureus. Lib. cens. eccl. Rom.: *In episcopatu Constantiensi, Fratres de Monte Angelorum (debent) unam Monetam auri. Ibidem: Ecclesia de Monte Angelorum unam Monetulam auri.*

MONETA BLENCHA, Argentea, *Monnoie Blanche*, cui nigra seu aerea opponitur. Edictum pacis Jacobi Reg. Arag. ann. 1228. tom. 8. Spicil. Acher. pag. 386: *Præstantes insuper centum viginti solidos de Blencha Moneta.*

◦ Charta ann. 1420. ex Chartul. Corb.: *Tant en monnoie d'or comme en blancque monnoie.*

MONETA BOSSANAYA, Monetae, Barcinonensis species. Locus est in *Bossanaya*.

MONETA BRUNA, Eadem quae aerea seu nigra aliis dicitur. Vide *Bruna* 1.

◦ **MONETA CENSUALIS**, Quae census persolvi debent, atque adeo eadem atque fortis, cujus scilicet materia purior erat, qualis nimirum eo tempore, quo instituta fuerat ejusmodi pensatio, tunc quippe minus erat adulterata. Instr. ann. 1330. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 373: *Dedit et concessit, videlicet pro summa quadraginta librarum bonae Monetae censuales.* Vide supra *Censuales nummi*.

◦ **MONETA COMPUTABILIS**, Quae in Computis datur et accipitur. In Charta ann. 1261. ex parvo Reg. S. Germ. Prat. fol. 53. r. col. 2.

MONETA [◦ ERE] CONTAMINATA, *Frea*, eadem quae nigra. [◦ Gall. *Billon*] Tabular. Mimat. ann. 1306: *Ad episcopum et ecclesiam Mimatensem pertinet jus... eudendi monetam ere Contaminatam et monetam argenteam, etc.* Occurrit praeterea apud Rymer. tom. 5. pag. 444. col. 2.

◦ **MONETA CORIACEA cum clavo argenteo**. Hanc tempore captivitatis Johannis Reg. Franc. cusam scribit Guido Papa qu. 433: *Ponamus, inquit, quod a tempore venditionis citra facta est Moneta de corio, sicut fuit tempore captivitatis Regis Johannis, de qua moneta licet curribilis sit centum floren. non valent duos florenos de Moneta corrente tempore contractus, etc.* Eadem de re habet Philippus de Commines lib. 5. cap. 18: *Et mit [le Roi Jean] le royaume en si grande pauvreté qu'il y avoit longtemps monnoye comme de cuir, qui avoit un petit clou d'argent.* Ex his tamen minime certo efficitur iis temporibus existisse ejusmodi monetam coriaceam, praesertim cum nullum supersit hac de re Edictum, unde opinionem hanc deliramentum esse atque puerilem fabellam ait Mollneus de Usur. n. 799. neque probabilior videtur D. *le Blanc* pag. 230. De moneta itaque debiliori, quam urgente necessitate eudi jussisset Carolus Regens, haec accipienda existimo. Et quidem existat Edictum datum Parisiis 25. Jan. ann. 1356. tom. 3. Ordinat. reg. Franc. pag. 45. in quo memorantur gravissimae querelae quas de imminutione monetae habuerat populus, quibus ut fieret satis fortiorem monetam eudendam eodem Edicto curavit. Huc spectant Chron. S. Dionysii tom. 2. pag. 17. et Belgicum cap. 83. Antiquioris usus fuit haec coriacea moneta apud Francos, si fides Joh.

Iperio in Chron. S. Bertini cap. 49. apud Marten. tom. 8. Anecd. col. 727. Aliquantum tempore peregrinum Francie in-
termisum est fabricari monetam, et ma-
xime quandiu Rex erat absens, sed monete
curre (currebant) frusta de corio cum
infixo clavo aureo vel argenteo, i. majori
vel minori, et secundum hoc erat majoris
pretii vel minoris. Hæc credat qui alii
quas ibi profert fabulis fidem habere
volet. Monetam coriaceam apud Lacedæ-
monios in usu fuisse docet Seneca
lib. 5. de benef. cap. 14. quod et propter
exhaustam diuturnitate. Italici belli pe-
cuniam fecisse Fridericum II. Imper.
narrat Antonius Florentinus in Chron.
ad ann. 1240.

Similem fabellam, quam de Medio-
lanensibus vulgaverunt Gobell. Persona
in Cosmod. æt. vj. cap. 48. et Theod. de
Niem in lib. de Privil. et Jur. Imper.
ex confecto Ottonis M. decreto, evellit
et exhibet Muratorius tom. 2. Antiq.
Ital. med. ævi col. 390. Vide infra:
Britanniæ ducum denarii in Moneta Ba-
ronum.

MONETA DEBILIS. Quæ forti opponi-
tur. Vide infra. Occurrit præterea in
Privilegiis Capituli S. Barnardi de Ro-
manis ann. 1358. tom. 3. Ordinat. pag.
277. et alibi passim. Nummi leves, in
Charta Philippi senioris de Falkenstein
pro monast. Fuld. ann. 1266. apud
Schannat.

MONETA FRIVOLA. Eadem quæ De-
bilis seu non justis ponderis. Vide supra
Frivolis.

MONETA FORTEL. vel fortium. Haec vo-
cabant eam monetam, cujus materia
purior erat, minusque adulterata. Vetus
scheda: Ad Nativitatem beate Mariæ
1386. incipit fortis moneta, et fuerat cur-
sus debilis monete ab Omnibus Sanctis
1388. usque ad dictam Nativit. Libræ for-
tes, libræ fortium, in Chartis aliquot, in
Hist. Monasterii S. Mariæ Suession. a.
pag. 40. apud Duchesnum in Hist.
Droecensi pag. 276. Guichenonum in Hist.
Sabaudica pag. 52. 60. 61. cum d. in
Bibl. Sebustiana pag. 349. 355. et in Epis-
copis Bellicensib. pag. 78. Justellum in
Hist. Turonensi pag. 90. Roverium in
Reomao pag. 327. etc. Charta Lud. Imp.
ann. 1329. pro Monetariis Papiensibus.
Et debent talliare monetas predictas tali
modo, quod in duabus uncis non sint
plures quam 3. denarii fortes, et 3. debi-
les, etc. Infra: Et debent talliare moneta-
tam tali modo, quod nullus de prædictis
denariis erit fortior vel debilius suo justo
pondere ultra 1. granum. Charta ann.
1386. pro Moneta Comitatus S. Pauli.
Et les deniers seront tailles à douze fors
et à douze foibles; c'est à sçavoir les fors
à 14. sols 6. d. et les foibles à 19. s. 6. d.
Adde Statuta Leodiensia art. 19. et for-
mulam assidendi terras in Ducatu Bur-
gundie post Consuetudinem Municipalem,
sub finem capituli. In Charta ann.
1182. apud Gharardacum lib. 3. Hist.
Bonon. pag. 85. Receptis ab eo centum
libris afforciatorum. Denarii infortiato-
rum, passim in Tabul. Abbat. Dalonen-
sis fol. 4. 5. 7. 49. 55. etc. Ibidem fol. 70.
Acceptis 8. libris de forzats, vel Pictavi-
nis. [Solidi exforcati, eadem receptione,
in Charta ann. 1171. apud Stephanot. ex
Antiq. Pictav. Bened. Mss. part. 4. pag.
586.] [Solidi infortiatorum, in nova Gall.
Christ. tom. 2. inter Instr. col. 451. So-
lidi reforcati, in Charta ann. 1323. tom.
2. Hist. Dalph. pag. 110. col. 2. Lego.
Esmenjardæ filii meæ 500. libras Refor-
ciatorum, sive Turonensium honorum, in
Testam. Isnardi de Antravenis apud

Gaufridum tom. 1. Hist. Provinc. pag.
79. Hinc]

REFORTIUM MONETARUM dicitur
cum ad materiam puriorem monete re-
vocantur, apud Franc. Marcum Decis.
132. part. 2. pag. 224. [Vide Savin.
Histor. Jur. Rom. med. temp. tom. 8.
cap. 22. § 161. not. f.]

MONETA CUM GRANIS. Chronicon Mal-
leacense. An. 1112. nummi mutati sunt,
et cum granis alii facti sunt.

MONETA MIXTA. Nummi diversi ge-
neris. Charta ann. 1327. in Reg. 66. Char-
toph. reg. ch. 715. Item et duos sacos Mo-
netæ mixtæ dicti regni, ponderantes cc.
marchas.

MONETA PLUMBÆA. Lit. remiss. ann.
1388. in Reg. E. I. Chartoph. reg. 289.
Comme le suppliant eust acheté certain
monnoye de plont de huit et de quatre
deniers Parisis pour le pris et somme de
huit blancs; et huit jours après ou environ
eust icelle monnoye de plont vendue à un
nommé Jehan Michau le pris et somme de
cinq sols Tournois, et d'icelle monnoye
eust esté trouvé quatre ou cinq jours après
icellui Jehan Michau saisi en la ville de
Lillebouchart, et pour ce eust esté enpri-
sonné audit lieu, etc.

MONETA NIGRA. Erga, vel ære mixta
cui alba, seu argentea opponitur. Mar-
tialis lib. 1. Epigr. 100.

Et convivis suntuosiora,
Toto que semel apparas in anno,
Nigra sordibus explicis moneta.

Si enim æream monetam intelligi con-
sol. Salmasius. Nicolaus Oresmius Episc.
Lexov. de Mutatione Monetæ. cap. 3.
Et quoniam antiquitus in aliqua regione
non satis competenter habetur de ar-
gento... imo portio quædam argenti, quæ
juste dari deberet pro libra panis, vel ali-
quo tali, esset minus bene palpabilis pro-
pter nimiam puritatem, ideo facta fuit
mixtura de minus bona materia, cum ar-
gento. Et tunc habuit octava Nigra Mo-
neta, quæ est consuetudo per annos in
Cæcis. Charta Joannis Nigellensis Do-
mini apud Vassorium in Noviduro
pag. 162. Centum solidos Nigellorum et
Alcebatensis monete, in pretio 18. nivo-
rum nigellorum singulis annis me et he-
redem meum soluturum concedo, etc. Tu-
ronenses nigri, in Charta ann. 1363. in
Probat. Hist. Turonensis pag. 42. Nigelli,
in Charta Communitatis Crespiensis ann.
1223. Dicta vero Communia pro his omni-
bus tenetur reddere Bullis nostris apud
Crespiacum singulis annis trecentas et
septuaginta libras Nigellorum; [Et in
Charta ann. 1312. tom. 2. Hist. Eccl.
Meld. pag. 155. Damna et concedimus in
purgam et perpetuam eleemosinam sexa-
ginta libras Nigellorum.] In Consuetu-
dine Madensi art. 7. sexaginta sol. ni-
gri, 60. sols nigris] dicuntur valere 36.
sol. Paris. Vide Bonaldum in Probat.
Histor. Suess. pag. 24. Justellum in
Probat. Hist. Turonensis pag. 64. Hist.
Monasterii S. Mariæ Suessionensis pag.
166. etc.

MONETA TERNALIS, de terno, [de qua-
terno, de duplo,] sic dicta moneta Bar-
cinonensis in Usaticis Barcinon. et in
Charta Petri Regis Aragon. ann. 1285.
Chronicon Barcinonense. XI. Kl. Apr-
ilis ann. 1212. fuit aspersa a domino Rege
Petro moneta de Quaterno Barcinon. [X.
Kl. Martii an. 1231. fuit a domino Rege
Jacobo aspersa moneta de Duplo Barchi-
non. VIII. Kl. Sept. an. 1258. fuit aspersa
a domino Rege Jacobo moneta de Terno
Barcinon.] Andreas Boschus de Titulis
honorar. Catalanæ lib. 4. pag. 130. La

moneta de tern de Barcelona, qual era
cousta ab la constitucio del Rey Don Pere
del any 1365. so es la moneta se fabri-
cava en Barcelona en virtut deldits privi-
legis del Rey Don Jaume any 1258. Rey
Don Pere ab pragmática del any 1281.
Chronicon Petri Regis Aragon. lib. 3.
cap. 8. Sino anos solament batra moneta
en Catalunya, e que sia moneta Barcelo-
nesa, e que bata dins la Ciutat de Barce-
lona: laquel moneta es appellada de Tern.
Moneta de bino, in Catalonia meminit
Paulus Xammer lib. de Antiquit. Barci-
nonæ § 10. num. 41. [Vide Campma-
nyl Antiquit. Barcinon. tom. 1. Probat.
Append. pag. 122.]

MONETA SEPTENA. Charta Aimerici
de Castro novo ann. in Regesto Tolo-
sano Camera Comput. Paris. ch. 70.
Hoc prædictum donum... nos et successo-
res nostri, si voluerimus, possimus recu-
perare datis, imo persolutis successoribus
nostris 3. millib. solid. Tholos. Monetæ
septenæ, vel Malgor. duplos largos ad ip-
sorum electionem, vel ex singulis 26. solid.
Tholos. unam marcham argenti fini, et
de pure pro eadem ratione, si Tholos. et
Malgor. abjicerentur vel minorabantur
expensio de lege, etc.

MONETA OCTAVA. Tabularium Ecclæ-
siæ Viennensis, sub Guidone Archiep.
fol. 71. Acquisitorialibus hominibus aliam
medietatem Ecclesiæ cum decimis, et
oblationibus, et sepultura; a Harione
filio Barnardi quartam partem ejusdem
Ecclesiæ, et dedit ei inde 4. libras dena-
riorum Viennensis octavæ Monetæ etc.
Infra. A Falcone filio Isardi accepit fiat
quoniam laudante Ademaro fratre suo, de-
dit ei 300. solidos Viennensis octavæ Mo-
netæ, etc.

MONETA DECIMA, Tabular. Monaste-
rii S. Andreae Viennensis. Vobis impu-
toravimus pro solid. unius quadrannos
duos de Moneta decima, etc. Alibi. Donec
prædicti solidi integri numero jam dictis
constituantur Monachi. Est a dem Monetæ
decima et electissima. Item Tabular.
apud Acherium tom. 13. Spicelæzi pag.
284. Longa per tempora stetit ipsa Mo-
neta bona in pondere, et mensura decena.
Moneta decima octava. Charta Arce-
baldi de Soliaco ann. 1229. At sciendum,
quod debemus Prioratu dote ville de
Capella triginta et octo solid. in Moneta de
cur octavæ ad Parisiensem, annualis
conuales, etc.

Cur autem Monetæ istæ Ternæ, Octa-
væ, et Decimæ appellatæ fuerint, haud
facile est definire, nisi ad voces a Moneta-
riis vulgo receptas Monetæ prima, se-
cunda, et tertia, etc. referri debeant, et
quarum mentio habetur in Consilio Cur-
iæ Monetariæ sub Philippo Palero Rege
Franc. ad quarum explanationem hæc
vernacula ex Adversariis Magni Petres-
ci, ipsasque manu descripta, olim ex-
cepimus, quæ ut mirum trita hæc in-
serere haud absurdum fortasse fuerit.
Monnoye douzème, quatuorze, dix huit-
ième, etc.; de laquelle il est parlé dans
l'Ades de la Cour, sur le fait des mon-
noyes, dressé sous Philippe le Bel. Ces
termes se prennent ordinairement pour
la monnoye d'argent et billon, qui estoit
une façon de parler usitée entre le Roy
et les Maistres généraux des monnoyes,
pour par le moyen d'icell', et le prix que
le Roy faisoit donner au marc d'argent
hors œuvre, qui estoit toujours contenu es
mandemens qu'il envoyoit aux Maistres
généraux, sçavoir la traite, ou l'imposi-
tion que le Roy prenoit sur chascun marc
d'argent le Roy en œuvre, des especes
qu'il faisoit fabriquer. Pour entendre ce

que dessus, il faut prendre pour fondement que MONNOYE PREMIERE que d'autres appellent GROS, est cinq sols. MONNOYE DEUXIEME est dix sols. MONNOYE TROISIEME, quinze sols, et ainsi du plus au plus. MONNOYE XII. soixante sols, parce qu'en 60. il y a cinq fois 12. MONNOYE XV. 75. sols. MONNOYE XVIII. 4. l. 10. s. Or quand le Roy ordonnoit une fabrication d'espece, posé que soit celle qui est mentionné au 2. art. de l'avis de la Cour donné au Roy Philippe le Bel sur le fait de monnoyes, qui est à 6. den. (de loy) de 14. s. 8. den. (de taille) ayant cours pour 3. den. Tournois piece: il faut considerer premierement que lesdits 14. s. 8. den. qui font 178. pieces, ayant cours pour 3. den. chacune, valent en tout 534. den. Tournois, revenans à 44. sols Tournois, qui est la valeur du marc d'argent à 6. den. de loy, en œuvre desdites especes, qu'il appella Monnoye XVIII laquelle pour n'estre qu'à 6. den. de loy, (qui est la moitié d'argent le Roy) il faut doubler la valeur de 44. sols pour savoir la valeur de la susdite monnoye XVIII qui seroit à cette raison 4. livres 8. s. encore que ladite monnoye XVIII. doit valoir 4. livres 11. sols, qui sont 2. sols sur le tout, ou sur les deux mars de 6. den. de loy. De sorte qu'en cet article il y auroit faute à la taille (desdites especes, laquelle il faudroit augmenter de 4. den. pour la faire venir à 15. sols de taille, n'est que lesdits 2. sols fussent retenus par celui qui en donnoit l'avis pour la façon et fabrication des 2. mars. Et pour savoir la taille et l'imposition que le Roy prenoit sur ladite monnoye, il faut remarquer que le Roy par le mandement qu'il envoyoit aux Maistres generaux des monnoyes, leur mandoit le prix du marc d'argent, sur lequel devoient estre fabriqués lesdites especes, qui valloit moins que le marc d'argent en œuvre desdites especes: Comme en cet exemple de la monnoye XVIII. le marc d'argent en œuvre, c'est à dire, monnoye, doit valoir 4. livres 10. sols; et pouvoit mander que l'on donne du prix du marc d'argent 4. livres, son intention estant de prendre 10. s. de traite ou d'imposition, ou pour la façon, sur c. chacun marc d'argent desdites especes. Et la monnoye cinquentieme, du temps du Roy Jean, vaut cent 25. livres Tour. et le Roy faisoit donner en ses monnoyes aux Marchands qui lieroient l'argent, ou le billon, 102. livres Tournois, lesquels desdits de 125. liv. restera 23. liv. que le Roy prenoit de traite, et ainsi du plus au plus, et du moins au moins. De façon que pour savoir la taille, ou le profit que le Roy y faisoit desdites monnoyes XV. XVIII. etc. il faut savoir le prix du marc d'argent, lequel estoit toujours especifié et arresté dans les mandemens que le Roy envoyoit ausdits Maistres generaux des monnoyes. La difference desdites monnoyes XV. XII. etc. est que la plus basse, c'est à dire, la XII. est la plus forte monnoye, parce que les especes cy-dessus mentionnées n'auroient cours que pour 2. den. Turon. sur le pied de la monnoye XII. lesquelles sur le pied de la monnoye XVIII. devoient courir pour 3. d. Turon. et ainsi plus la monnoye est haute, plus les especes de mesmes poids et de mesme bonité sont augmentées en cours. Comme par exemple, les susdites especes estans à 6. den. de loy, et de 14. s. 8. den. de taille, dressée sur le pied de monnoye cinquentieme, auroient cours pour 1. s. un d. 40. de denier. De tout ce discours se tire que la monnoye XII. est le pied de la monnoye qui se fabriquoit à raison de 60. s. le marc d'œuvre: Et la mon-

noye XVIII. est le pied de celle qui se battoit sur le prix de 4. l. 10. s. ledit marc d'œuvre: et à mesure que le marc augmentoit de prix, on augmentoit aussi le nombre du terme de monnoye, d'autant qu'il y avoit de fois cinq sols; jusques à la monnoye cinquentieme, qui valloit 125. livres.

Propositum a Cangio Peirescii harum vocum explanationem legimus in Lat. Phil. VI. ann. 1336. 1. Jan. ex Reg. B. Cam. Comput. Paris. fol. 105. r: Ordens que l'en face nos monnoies d'or blanches et noires, disuitaines; c'est assavoir nos monnoies blanches et noires sur le pied de lx. gros Tournois d'argent le roy au marc de Paris, et nostre monnoie d'or fin sur le pied de douze mars d'argent le roy au dit marc de Paris; c'est assavoir que un marc d'or fin vaudra et courra pour douze mars d'argent. Et ainsi parmy ce seront toutes nos dites monnoies d'or, blanches et noires avaluées disuitaines, en courant le marc d'argent le roy ausdits dix mars pour quatre livres, dix sols Tournois, et un marc d'or fin pour cinquante quatre livres Tournois argent le roy des monnoies desus dites. Alie eju. r. reg. ait. Oct. ann. 1338. ibid. fol. 103. r. Ordens que c'en face nos monnoies blanches et noires vintquatriemes sur le pied de lx. gros Tournois d'argent le roy au marc de Paris, et nostre monnoie d'or fin sur le pied de la valeur à courir un marc d'or fin pour soixante deux livres, dix sols Tournois. Et aura chacun denier d'or cours pour vingt-cinq sols Tournois, et nos monnoies blanches et noires, courans à present, seront et demouront du jour du cours et du cours que elles sont à present. Et donne en tout or fin au marc de Paris cinquante huit livres Tournois, et en tout argent et billon à ceuls qui seront leur loy, quatre livres, douze sols Tournois de celle même monnoie.

Hæc vero loquendi formula, que sub Philippo Pulcro in usu esse ceperat, desit sub Ludovico XI. ann. 1467. ut monet D. le Blanc pag. 254.

Atque hic non abs re fuerit observare proportionem 12. inter aurum et argentum statutam esse ann. 864. in Edicto Pistensi cap. 24: Ut in omni regno nostro non amplius vendatur libra auri purissime cocti, nisi duodecim libris argenti de novo et maris denarii. Ubi libra auri purissimi, vel, ut monetarium voce utar, ad 24. karats, duodecim libris argenti puri, seu ejusdem legis æquiparatur.

MONETA DECIMA. Pars decima monete seu monetae. Pactum inter archiep. Lugdun. et comit. Forens. ann. 1167. ex Cod. reg. 5190. fol. 13. v. Pedagia tam in fluminibus, quam in terra, communia sunt inter archiepiscopum et comitem Forensensem. Moneta similiter communis est; excepta decima, que archiepiscopi specialis est. De decima, non de moneta decima agitur.]

MONETA PERFORATE. Fleta lib. 1. cap. 22. § 1: Si quis denarium inveniat retorsum, vel de alio cuneo, quam de cuneis communibus Angliæ, Hiberniæ, et Scotiæ, statim illum faciat perforari et restitui.

Perforabantur monete cum eorum cursus prohibebatur, vel inveniebantur adulteræ. Litteræ Philippi Pulcri ann. 1300. tom. 1. Ordin. Reg. Franc. pag. 483. Et se lesdites personnes es Monnoies qui ainsi leur seront monstrees, trouveront aucuns deniers contrefaits, ou faux, il les perceront, ou trancheront, et

percies ou trenchés les rendront franchises. Occurrit pluries in veteribus Edictis ad monetam spectantibus: at in recentioribus, Cizailier, legitur. Vide Gopator moneta.

MONETA USUALIS, quæ in usu publico constituta, in leg. 1. Cod. Th. Si quis pecunias conflaverit (9. 23.); quæ in usu versatur, apud Lampridium in Alex. Severo; in conversatione publica, leg. 2. dicto tit. et leg. 1. de Conlat. æris. (11. 21.) Senator in formula Comit. sacr. Largitionum lib. 6. Epist. 7: Hanc liberalitatem nostram alio decoras obsequio, ut figura vultus nostri metallis usualibus imprimatur, monetamque facis de nostris temporibus futura sæcula commone. [Usualis, in Statutis MSS. Augerii Episcopi Conseran. ann. 1280. Cursibilis, in Charta ann. 1215. apud Calmet. tom. 2. Hist. Lothar. col. 14.] Usualis et cursibilis, in Tabulario Palensi apud Marcam in Hist. Beneharn. lib. 4. cap. 18. num. 7. et in Chronico Senonensi lib. 2. cap. 16. Denarii usuales et dativi, in Charta Caroli IV. Imp. ann. 1351. in Chronico Constantiensi. [Vide Cursibilis.]

MONETA CURSUALIS, Eadem notione, in Charta Libertat. Bellomont. ex Cod. MS. Coistin.: Mansurus infra metas predictas... solvat nobis viginti solidos Cursualis monete in comitatu Nivernensi. Monnois coursable, in Edicto Philippi VI. Reg. Franc. ann. 1336. et in alio ann. 1339. tom. 2. Ordin. pag. 142. Vide Cursualis.

MONETA CURRIBILIS, in Charta Jacobi Reg. Aragon. ann. 1272. infra laudata.

MONETA DATIVA et accepta, i. quæ in usu est, et datur et accipitur. Charta Frederici I. Imper. ann. 1156. in Hist. Pergamensi tom. 3. pag. 458: Ut licet ei in sua civitate monetam publicam cadere, quam per omnem Comitatum et Episcopatum ejus dativam et et acceptam esse præcipimus. Occurrit etiam in Charta ann. 1258. apud Maximilianum Henricum in Apologia Archiep. Coloniensis pag. 33. Tabularium Conchense in Ruthenis Ch. 85: Centum 84. solidos denariorum exhibendum et pecuniabilium publicam monete Carcassone, etc. Nummi usuales, in Speculo Saxonico lib. 1. art. 65 § 5: Nummi communiter currentes vel usuales, lib. 3. art. 40. § 4. Occurrit passim. Vide Ambularis.

MONETA LIBRABILIS, Quæ est justiponderis, eadem quæ Usualis. Vide supra Librabilis.

MONETA MISSIBILIS, Gall. de mise, in Charta ann. 1322. in Maceris S. Barbara Lugdun. pag. 203.

MONETA POSSIBILIS, Eodem intellectu. Vide Possibilis.

MONETE ARCA, Curia, quæ de causis ad monetas spectantibus cognoscit et judicat. Charta Henr. I. reg. Angl. ex Tabul. S. Petri super Divam: Bellum, si ortum fuerit de placito monete, apud Arcam monete terminabitur.

MONETE FORISFACTUM, quod fuerit, docet Charta Stephani Dom. Sacricæris ann. 1178: De forisfacto Monete ita specialiter statutum est, quod qui accusaverit aliquem de hominibus predictis, quod accepit monetam quam Dominus Sacricæris accipi noluerit, postquam voce præconia prohibita fuerit, etc.

MONETE PEN, Nostris Pied de monnoye, Budeho, est meta monetariis præscripta in cudendis nummis, quam omnino observare tenentur. Occurrit passim in Edictis ad rem monetariam pertinenti-

bus. Vide laudatum Budelium lib. 18. pag. 75. de Lauriere tom. 2. Ordinat. Reg. Franc. pag. 329. et Poullain ad calcem Tract. de Monet. pag. 423.

MONETÆ VESTITIO. [Ejusdem monetariis cessio sub aliqua præstatione.] Charta Guillelmi Episcopi Cadurcensis in Tabul. ejusdem Ecclesie: De Monetæ vero redditibus unde controversia multa exorta est, hoc constituitur; ut habeant Canonici medietatem omnium, et super medietatem decimam ex omnibusquecumque ex Moneta recto usu perveniunt. De investitura quoque ejusdem Monetæ, quam vestitionem dicunt, cum tempus expostulaverit, ita disposuimus fieri, ut cum post mortem Episcopi, per manum succedentis Episcopi Monetarii Monetam suam acquirant, pecunie inde provenientis habeant Canonici præstitutam partem, scilicet medietatem et decimam, etc.

MONETÆ RELIATIO. Charta Ludovici VII. Regis Franc. ann. 1159. ex Tabulario S. Maglorii Paris. fol. 67. et apud Brolium lib. 1. Antiq. Paris: Prædæ, possessiones, beneficia, libera sunt et quæ ab omni exactione, redditione, consuetudine, et relevatione Monetæ que tertio anno a nobis exigitur. Idem videtur quod Monetarium in Normannia.

MONETÆ CONSUETUDO et relevatio dicitur in Charta Ludovici VII. Reg. Fr. ann. 1159. apud D. le Blanc pag. 156.

MONETÆ REDEMPTIO. Eadem notio, idem quod Monetarium. Charta Philippi Aug. Reg. Fr. ann. 1187. laudata a D. le Blanc pag. 156. ex Reg. 8. Chartophylaci regii fol. 66: Monetam Aureliam nensem que in morte patris nostri currabat, in tota vita nostra non immutandam concessimus et eam neque mutari neque alleviari patiemur. In tertio anno pro redemptione ejusdem Monetæ de singulis modis vini et hiemalis annonæ binos denarios, et de singulis modis avenæ singulos denarios, sicut in tempore patris nostri febat, capiemus.

MONETA TERRE. Quæ in certo territorio in usu est, eadem quæ usualis, in Charta ann. 1338. apud Schlegel. Dissert. de Nummis antiq. Gothan. etc. pag. 61: 10. libris denariorum bonorum usualium seu Monetæ Terræ.

MONETA. Matrix feminea, in qua formatur embrio, et $\chi\alpha\pi\alpha\tau\iota\sigma\tau\epsilon\tau\alpha$. Egidius de Corbolio de Urinis:

In muliere magis portendit probra Moneta,
Si calor est rufus, etc.

Ubi Gentilis de Fulgineo: Matrix, Moneta dicitur metaphorice, quia sicut super incudem moneta tunditur, sic in matrice fetus, monetariorum.

MONETA, in Edicto Rotharis Regis Longobard. tit. 60. § 3. tit. 65. § 1. 2. 4. [167. 178. 179.] scribitur, ubi Lex Longob. habet *Meta*. Vide in hac voce.

MONETA REGIA, dicebatur, quæ a Rege cudebatur, vulgo *Monnois le Roy* vel *Monnois du Roy*, ad discrimen Monetæ Baronum, quibus id etiam juris competebat.

Civitates, in quibus erant officinæ monetariæ, sic appellantur in Reg. Cam. Comput. ex Cod. reg. 8406: *Ville*, in quibus sunt monetæ regni, sunt, Parisius, Tornacum, Trece, S. Portianus, Montepessulanum, Tholosa, Monasterium, Rothomagum. Vide infra pag. 497. col. 2. et pag. 500. col. 1.

Monetæ vero Regiæ in Francia plures erant prærogativæ, quarum prima censebatur, quod auream vel argenteam cudere solius Regis esset, quod Baronibus haud licebat, nisi regio indultu:

eoque casu non altioris pretii quam unius denarii, ut est in quadam Scheda de Monetis circa ann. 1300. exarata: *Nuls des Barons de France ne puet, ne ne doit faire Monnoie d'or et d'argent, se ce n'est li Rois, ou par son commandement, ne Moanoie qui vaille plus d'un denier.* Mox, cum de Baronibus qui Statuta de Monetis infringunt, agitur: *Le Quens de Bretagne a encomencé à faire une Monnoie qui valoit deux deniers.* Eadem porro Britannie Toparchæ Ludovicus XI. Rex monetam auream cudendi facultatem indulsit Diplicate mense Oct. ann. 1465. exarata, quod descriptum legitur in primo volumine Ordinationum ejusdem Regis f. 97. Chartophylacio Parlamenti Parisiensis. Habetur illa apud Hautium lib. de Monetis Fr. pag. 9.

Hæc emendat D. Brussel tom. 1. de Usu feud. pag. 201. uti minus accurata, censetque laudato Edicto reprobari veterem usum, quo Baronibus assertam hactenus fuerat jus monetam argenteam cudendi, tamque altioris pretii quam unius denarii haud immerito quidem, cum ex infra dicendis certum sit monetæ regie cursum non in omnibus Baronum dominis invaluisse, in quibus proinde necessarium erat cudi monetam auream vel argenteam, ut esset commercio locus. Exstat præterea Charta ann. 1306. in Tabular. Mimat. qua Philippus IV. Rex Franc. agnoscit Ecclesie Mimatensi competere jus cudendi monetam argenteam: quod a prædecessoribus suis illis concessum non dicit: *Ad episcopum et ecclesiam Mimatensem pertinet jus... cudendi Monetam ære contaminatam et Monetam argenteam, etc.* Ex monetis vero argenteis Baronum, quæ etiamnum supersunt, nihil videtur certo colligi posse: aut enim ad Baronem qui eo jure, ex regio indultu, gaudebant, referri debent: aut esse monetæ regis in his locis casus suspicari licet.

Id tamen moris iis temporibus alicubi viguisse, ut monetæ argenteæ non cuderentur nisi ex regio indultu, utcumque suadet Charta Jacobi Regis Aragon. ann. 1272. ex lib. magno Talamontis, fol. 21: *Jacobus Rex... percepto quod moneta Melgorii in villa nostra Montispepsi, curribili ab antiquo sufficere non valente usibus hominum ejus ville... ad requisitionem fidelium nostro Consulium Montispepsi, volentes occurrere... Monetam grossam argenteam, denarius scilicet et obolus 6. denarios Melgorii, cudebant in ipsa villa, seu ejus dominatione et non alibi... diximus ordinare.*

Atque hanc quidem auream monetæ cudendæ facultatem vassallis suis sæpe concessisse Imperatores Germanicos legimus, cum in ipsa Germania, tum in Italia, quæ eorum juris fuit, qua etiamnum illi gaudent. [169] Vide Pfeffing ad Vitriar. lib. 3. tit. 4. § 4. not. c. pag. 459. sqq.] Chronica Sclavica Anonymi: Anno D. 1340. *Bartholdus Comes de Hennenberg impetravit ab Imp. Ludovico Lubicen. auctoritatem faciendi auream Monetam sub bulla aurea Imperatoris Majestatis.* [169] Ibid. pag. 471.]

Monetæ regie altera erat prærogativa, ex Statuto S. Ludovici Regis Carnutis ann. 1262. circa mediam Quadragesimam scripto, quod monetæ regie in universo regno, nulliusque alterius in terris Baronum, qui monetæ jure non gauderent, usus obtineret: *Et que nulle*

Monnoie ne soit prise au Royaume, de la S. Jean en avant, là où il n'a point de propre monnoie, fors la Monnoie le Roy. Et que nuls ne vende, n'achapit, ne fasse marchie fors que à celle monnoie. Et puet et doit courre la Monnoie le Roy par tout son Roiaume sans contredit de nulli qui ait propre monnoie, ou point, que ele courra en la terre le Roy. Et ne seront refusés: Paris, ne Tournois, tout soient-ils pelez; mais qu'ils aient cognoissance devers Croix ou Pile, que ils soient Paris, ou Tournois, pour qui n'y faille pièce. Et li Rois veut, et commande que telles Monnoies soient receues à ses rentes, comme il commande à prendre en sa terre, et que nuls ne puisse recourre, ne trébucher la Monnoie le Roy, sus paine de corps et d'avoit. Similia habet de tonis monetæ Statutum Philippi Pulcri ann. 1313. in Philippi III. Regis Fr. Statuto exarato circa Pentecosten ann. 1273. descripto in 10. Regesto Chartophylaci f. 62. [nunc edito apud de Lauriere tom. 1. Ordinat. pag. 297.] in terris suis dominicis nullam aliam præter regiam in usu esse debere statuitur: præterea ut in terris Baronum qui jure monetæ gauderent, præter regiam, et ipsorum Baronum, [nulla alia cuderetur et esset in usu:] in terris vero Baronum, quibus id juris non erat, nulla alia præter regiam in usu perinde esset, vel ea cujus ex antiquo usum ac cursum in his invaluisse: denique eo Statuto vetantur Barones monetam regiam immutare. Similia habentur in Statutis Regis Philippi Pulcri mens. Aug. ann. 1283. 29. Maii ann. 1305. et mens. Jun. ann. 1313. Consilium Nicolai de Magniano, Guillelmi Contet, et Johannis Disnier, datum Regi super Monetis, ex Regesto Camerae Comput. sig. Noster, fol. 211. 212: *C'est l'ordenance que li bons Rois Loys, cui Diex face merci, fist sur le fait des monnoies. Premièrement il ordena que nulle monnoie ne courussent en sa terre fors que les senes propres; et es terres des Barons courussent que leur propre monnoie en la terre de chascun Baron tant seulement. Et les Monnoies nostre sire le Roy doivent courre et estre prises par toutes les terrés aus Barons pour le pris que elles valent à leurs monnoies.* Statutum Philippi Regis Franc. 17. Jan. 1308. in Regesto ejusd. Regis Chartophylaci Regii: *Et volumus insuper quod nostre Monetæ currant et capiuntur in terris ipsorum Baronum pro pretio monetarum suarum, valore ad valorem.*

Hæc quidem erat ea ætate monetæ regie prærogativa, vel ut verius dicam, hanc illi asserere tum curabant Reges Francorum: prius vero alium obtinuisse morem, quem iis Ordinationibus emendatum voluere, merito ex allatis colligitur. Huc etiam spectant repetita Regum Edicta, quibus ballivis regis præcipitur ut monetam regiam per ballivias suas currere faciant: unde id juris regii inique tulisse Barones, atque regie monetæ cursum in eorum terris aliquando inhibitu suspicari licet. Id alii rursus argumentis probandum suscipit D. Brussel de Usu feud. tom. 1. pag. 197. 198. 292. et sqq. quod præsertim efficit ex conventionem inter Ducem Burgundiæ et Episcopum Lingon. ann. 1195. qua nulla alia moneta præter Divionensem et Lingonensem in usu esse apud Castellionem permittitur: unde et regiam prohibitam fuisse contendit. Ne quis vero hac in re remaneat scrupulus, subjicimus monumentum hactenus ineditum, Litteras nempe Phi-

lippi Augusti, quibus ab Abbate Corbeiensis in Comitatu Corbeiensis cursum habeat, sub fide in verbo regiæ præstata ejusdem Abbatis monetam, cum eam iterum cudere et placuerit, in usu futuram sine ulla contradictione. Hinc tunc certis ex causis Abbatem Corbeensem conjicio: unde necesse erat monetæ vicinorum Baronum cursum permittere: quam libertatem præter alios monetæ suæ obtinere his literis nititur Philippus Rex. Ut sit illi aperte declaratur monetam in regiam in terris Baronum, qui jure monetæ gauderent, usum ea ætate non habuisse, nisi forte id ex more jam obtinisset. Chartularium nigrum Corbeense ann. circ. 1220. exaratum pag. 31. *Philip. Dei gratia Francorum Rex. Noverint universi ad quos litteræ istæ pervenerint, quoniam nos fidelem nostrum Josicum abbatem Corbeie rogavimus et postulavimus, ut Monetam nostram Parisiensem in villa sua currere faceret, salvo jure suo; et eidem concessimus, et in verbo regiæ creantavimus, quod quum monetam suam iterum facere voluerit, contra nos ibimus neque vim aliquam et aut successoribus ejus inde facimus; imo ad beneplacitum suum monetam suam in villa sua sine contradictione currere faciet. Quod ut firmum et stabile permaneat presentem paginam sigilli nostri auctoritate precipimus confirmari. Actum Ambiani anno incarnati Verbi MCLXXXV. regni nostri anno VII. mense Martio.*

Alterum vero, quod monetam Baronum, uti et regia, in usu perinde fuerit in terris aliorum Baronum, ubi ex antiqua consuetudine id obtinuerat, ex superius dictis non minus recte sequitur. Idem rursus efficitur ex eo maxime quod Baronibus licebat alterius Baronis monetam usum intra dominiorum suorum limites inducere: quod factum fuisse ab Aiberone Episc. qui obiit ann. 1159. docet Bernarius in Hist. Episc. Virdun. apud D. Calmet. tom. 1. Hist. Lotharing. inter Probat. col. 236. *Nec illud de laude Episcopi præterendum est, quod per 15. annos quibus prænit sedet, plebiculae suæ ita pepserunt, ut percussuram proprii nummatis deprecantur, et Catalaunensem monetam inducens, nunquam deinceps nummi percussuram, ne pauperes inde gravarentur, mutari fecit. Id etiam colligitur ex eo quod de monetarum suarum cursu Barones inter se componere poterant. Hinc Henricus Trecensis Comes Episcopo Meldensi concedit ut ipsius monetam per comitatum Pruvinensem et Trecensem currat. Charta ann. 1165. apud Brussel Tract. cit. pag. 194. *Meldensem Monetam nec bonam nec falsam deinceps fieri faciam aut fieri permittam, sed cum Pruvinensi et Trecensi monetam eadem lege et eodem pondere per comitatum Pruvinensem et Trecensem currat in toto posse meo. Eo etiam pertinet inita societas inter Blancham Comitissam et Godefridum Episcopum Meldensem ann. 1208. quam confirmat ejus successor Willelmus ann. 1214. Vide laudatum D. Brussel ibid. pag. 195. At cum dignitati regiæ hæc minus consentanea viderentur, Edictis supra memoratis statuitur, ut monetæ Baronum cursus intra eorum dominia, qui eo jure gauderent, cohiberetur: quod ut facilius obtinerent Reges Franc. jus cognoscendi de delictis circa monetam etiam Baronum commissis, atque multas ob forisfacta impo-**

nendi sibi attribuerent, ut pluribus probat idem D. Brussel pag. 201. et seq. Quibus addi potest Arestum Candelosæ ann. 1274. apud Molin. tom. 2. pag. 661. quo Comes seu Dux Britanniaë multatur, quod monetam suam in metalli probitate vitiosasset. Neque tamen continuo invaluit usus: exstat quippe in Tabular. Vivar. Transactio inter Philippum Pulcrum Reg. Franc. et Episc. Vivar. ann. 1307. qua constat monetam Baronum tunc temporis, etiam extra eorum terras, in aliquo usu fuisse: Nos (Philippus Rex) non impedimus directe vel indirecte, quo minus moneta dicti episcopi, quam ipse episcopus cudi faciat, in terra sua cudatur, et cursum habeat in civitate Vivarii, et toto episcopatu Vivariensi, extra vero episcopatum prædictum, moneta ipsa libertatem habebit illam, quam monetæ aliorum Baronum regni nostri habebunt extra terras eorum.

Tertia monetæ regiæ prerogativa erat, quod ejus typi ac figuræ, ejus solius essent, nec Baronibus, qui monetæ jure gaudebant, monetis suis eas imprimere fas esset. Statutum S. Ludovici ann. 1262. *Il est usgardé que nul ne puisse faire monnoies semblant à la Monnoye le Roy, que il n'y ait dessembance aperie, et devers Crois et devers Pille, et que elles cessent à estre faites dorénavant. Idem statutum in Statutis Philippi III. ann. 1275. et Philippi IV. ann. 1313.*

Quod servaturos se barones solemniter jurabant. Reg. Cam. Comput. Paris. sign. B. ad ann. 1345. fol. 18. v. *Mes Jehan de Landas fu en la Chambre des Comptes, et jura à saintes Evangiles que jamés il ne fera, ne souffrira estre faites monnoies au chasteil de Vincourt et es appartenances semblables à celle du roy, et que celle que il fera, il la fera telle et si... différente, que le peuple lo pourra appercevoir clerement. Hinc prævaricatores, bonorum suorum privatione multabatur, ut patet ex Lit. ann. 1373. tom. 3. Ordin. reg. Franc. pag. 651.*

Cum vero Barones, quorum monetæ usum intra dominiorum suorum limites coarctabatur, suis ut plurimum easdem ferme figuras, quibus regiæ insignitæ erant, imprimerent, ut apud literarum saltem ignaros harum sese usus longius proferret, variæ subinde Regum nostrorum promulgatæ hac super re inhibitiones. Hinc etiam crebræ super his Baronum usurpationibus querelæ, etiam ad ipsos summos Pontifices delatæ, ut constat ex Bulla Clementis VI. PP. data apud Villam novam Avenionensis diocesis, 3. Id. Martii ann. 1. Pontific. in Regesto Memorialium Cameræ sign. C. fol. 122. sub ann. 1353. *Nonnulli nullam habentes auctoritatem juris vel consuetudinem seu privilegium faciendi monetam, falsam cudunt et fabricant in regno Franciæ et locis vicinis, alii vero monetam fabricantam sub vero signo carissimi in Chr. filii nostri Johannis Regis Franc. illustris studiosè depravant, et ex hoc cadit a suo recto pondere. Quam plures etiam in locis circumvicinis, quibus de jure aut consuetudine seu privilegio jus competit fabricandi monetam, signum proprium monetæ regiæ, monetæ suæ quam fabricant, quantum possunt similitudinem speciem et formam insculpunt, constituunt et imponunt. Et quamvis monetæ prædicta eorum ad usurpatam similitudinem prædictam deficiat a justo pondere argenti, et solito in Regia monetæ et more et consuetudine observato, simplices tamen et populares personæ non habentes inter monetæ tante*

similitudinis peritiam discernendi, falsantur quotidie ea occasione in usus monetarum, recipientes monetæ falso assimilatas pro veris, etc. Habetur integra tom. II. Spicilegii Acheriani pag. 402. cui Chartam aliam earundem usurpationum indicem adnectemus, ex Cartophylacio Regio, scrinio Monetario, tit. 28.

Nous Eudes Duc de Bourgogne, Comte d'Artois et de Bourgogne, Palatin et Sire de Salins, faisons savoir à tous, que come nous aiens entendu que nostre cher et redoubté Seigneur le Roy de France, se tient mal apaisé de nous, pour ce que le Maître de ses monnoies li ont donné à entendre que nous faisons à maintenant battre monnoies en nostre ville d'Auzonne, et semblable au coing et à la forme de sa monnoie, que petite différence y avoit entre sa monnoie et la nostre, et que mult de gens pouvoient estre décheus en prenant nostre monnoie comme la monnoie de nostre dit Seigneur; Nous qui pour riens ne voudrions fere chose qui desplust à nostre dit Seigneur, voulons et promettons faire muer le coing en la forme que nous faisons quant à présent abatre en nostre ville d'Auzonne, et fere en nostre dite monnoie tel differance, et tel forme, que un chascun pourra apertement cognoistre nostre monnoie dissemblable à la monnoie le Roy Monseig. pour tel que nostre dite monnoie aura son cours tant seulement en nostre Comté de Bourgoigne, et en la terre de l'Empire; et commenderons et defendrons, et ferons defendre, que il ne forgent la monnoie du Royaume, et les ferons jurer, et auzi ne recevront, ne feront recevoir le billon du Royaume. En témoignage de laquelle chose nous avons fait mettre nostre seal en ces presentes Lettres faites et données au Bois de Vincennes le tiers jour d'Octobre 1357.

Ob crebras igitur Baronum super Monetis regiis usurpationes, statuit Philippus Pulcher Statuto anni 1318: *Que les Maîtres qui feront les monnoies des Prelats et Barons, soient tenu de jurer sur les SS. Evangiles, que ils ne fonderont, ne feront fondre nulle des Monnoies du Roy... Et d'autant que nulle monnoie ne peut, ne ne doit estre sans garde, elle ordonne qu'en chascune monnoie des Prelats et des Barons il y aura un Garde de par le Roy, à ses propres couts et despens, laquelle Garde pour ce que fraude contre les Ordonnances ne puisse estre faite, delivrer les deniers de tel pris comme il sera ordonné, et sera à tous les achats d'argent et de billon; et que l'on ne pourra fondre, ne mettre à fournel, ne laditte Garde n'est présente, par quoy l'on ne puisse fondre nulle monnoie contre lesdites Ordonnances, et iront les Maîtres des monnoies du Roy par toutes les monnoies des Prelats et des Barons, et prendront les boistes de ladites monnoies, et en feront essay, pour sçavoir se icelles monnoies seront faites de tel poids et de telle loy, comme ils doivent estre, etc. [Vide Reg. Clementium in S. Engilberto pag. 203.]* Frequentes admodum existant Baronum monetæ regiarum typo insignitæ, temporibus imprimis Johannis, Caroli VI. et Caroli VII. neque regum inhibitiones impedire poterunt, quominus Robertus dux Barenis factus, aliorum Baronum exemplum secutus, monetas Johannis et Caroli V. regum, usque in suis monetis accurate describeret. Ludovicus IX. et successorum grossi Turonenses non solum in Gallia, sed in Germania etiam imitando exprimebantur, necnon Flandrenses dynaste

nonnulli, Caroli VI. *Albos magnos effingebant.* Hæc Vir Clarissimus *de Saulcy*.
 Inter monetæ Regiæ prærogativas hæc etiam recenseri potest, quod ejus adulteratores graviore supplicio punirentur, quam qui Baronum monetam adulteraverant. Vide *de Lauriers* tom. I. Ordinat. Reg. Franc. pag. 93.

His manus amputatur, ex Capitul. Ludovici Pii ann. 819. cap. 19. [°° Vide Grimm, Antiq. Jur. Germ. p. 706.]

Monetæ regis adulteratores oculis privantur, ex Stabul. S. Ludov. cap. 29: *Et cil pert les iax, qui fait fausse monnoye.* Dehinc aquæ bullientis supplicio multati patibulo suspensi fuerunt, ut videre est supra in *Bullis* 3. Feminæ vero fossa immergebantur vivæ. Lib. rub. fol. parvo domus publ. Abbavil. ad ann. 1286. fol. 18. r. *Waiters Heraus fu envoié en la court l'évesque pour fausse monnoie que il alooit et que on trouva en se maison, et pour chu fait meisme Marois Pisons se femme fu ensouie toute vive le Mardi de Penthecouste.* Monetarum falsarii, vel qui adulterata moneta scienter utebantur, igni damnabantur apud Italos. Stat. crimin. Cumanæ cap. 147. ex Cod. reg. 4622: *Si quis fecerit vel fabricaverit... monetam falsam, vel monetari falsam spenderit scienter, comburatur, ita quod moriatur.*

Denique monetæ Regiæ id juris peculiaris erat, quod ad eam cudendam universi Regni Monetarii, dimissis Baronum monetis, evocati convenire tenebantur, ut est in Chartophylacio Regio, scripio *Monetarios*, tit. 31.

MONETA PALATINA. Quæ in Palatio cudebatur. Capitulare Caroli Mag. ad Legem Salicam tit. 3. cap. 11. et lib. 3. Capitul. cap. 13. et Capitul. 3. ann. 805. cap. 17: *De falsis monetis, quia in nonnullis locis contra justitiam, et contra Edictum nostrum sunt, volumus ut nullo alio loco moneta sit, nisi in Palatio nostro; nisi forte iterum a nobis aliter fuerit ordinatum.* Capitulare ejusdem Caroli ann. 808. cap. 7: *De monetis, ut in nullo loco percussantur nisi ad curtem; et illi denarii Palatini mercantur, et per omnia discurrant.* Meminit præterea Monetæ quæ in Palatio regio cudebatur, Edictum Pistense cap. 12. quæ quidem pro inscriptione hanc præferebant, MONETA PALATINA. Adde Capitul. ann. 825. cap. 18. Buteroum de Monetis Francis pag. 287. 376. [et D. *le Blanc* Tract. de Monet. pag. 49. 75. 98. et 100.] [°° *Trientes* sub regibus primæ stirpis causas hanc inscriptionem habere monuit nos. V. Cl. *de Saulcy*. Vide Tab. I. num. 21.]

Sed priusquam ulterius progrediamur, rem Lectoribus haud injucundam nec inutilem fore arbitramur, si monetæ nostras Regias ac Palatinas, de quibus sermonem institimus, earumque figuras, pondera ac pretia hic perstringamus, cum frequens apud Scriptores et in veteribus Tabulis harum occurrat mentio, et absque hujusce rei notione hæere plerumque necesse sit Lectoribus, dum monetarum pretia, atque adeo ipsas nomenclaturas vix noscant. At cum ante Philippum Pulcrum Regem, id est, ante ann. 1300. monetariæ fabricæ in Regiis vel Cameræ Computorum aut Curia Monetariæ archivis nulla fere certa extant monumenta, et in doctorum Gazophylacis perpauca habeantur ante hæc tempora aures Regum, tertium maxime stirpis, monetæ, qui huicæquisitioni operam hactenus dederunt, ab eodem Rege fere semper seriem Monetariam Francicam orsi sunt, quorum

exemplum secuti, ab ejus ævo quicquid sani ex veteribus Tabulis depromere licuit, in gratiam hujusmodi rei monetariæ studiosorum proponemus, ut quorum sinu quas tanto servant studio, monetæ, vel inde didiscant quibus id ignotum est, additis Ipsarum duntaxat monetarum aurearum et argentearum ectypis, quotquot sub manum occurrunt. Neque enim Regum nostrorum monetæ omnes aureas ac argenteas hocce loco describere statuimus, cum id argumenti jam inciperit vir pereruditus, edito uno volumine, in quo qui prioris stemmatis Regum sunt, nummos aureos delineavit, spesque sit operi a viris doctis expedito, diuque intermisso ultimam tandem manum positurum: sed illas tantum utriusque metalli monetæ dare præstat, quæ et certum nomen, et statum pondus habent ac pretium: ut cum eæ apud Scriptores occurrunt, sciat Lector a quibus cusæ sint qualeve fuerit singulis temporibus earum pretium. Denique ut quem typum prætulimus, agnoscat, si non omnium, complurium saltem figuras delineari curavimus. Monetarium autem Francicarum pondus, pretium, nomina peculiaris, ac tempus quo primum cusæ sunt, sub tertia duntaxat stirpe certa habentur: neque tamen, ut diximus, ante Philippum Pulcrum Regem, quo imperante describi ea cæpere in rerum monetariorum tabulis et archivis, a quibus quæ deinceps dabimus, excerpta sunt. Nam earum quæ antea cusæ habentur in Gazophylaciis, nomina ac pretia fere incerta manent, ut aurearum Philippi II. Ludovici VIII. et S. Ludovici IX. tametsi posterioris quedam nomen ipsum monetæ præferant. [°° Ante Ludovicum IX. nullas a tertie stirpis regibus monetæ aureas cusas esse inter omnes harum rerum peritos hodie constat. *de Saulcy*. A Philippo igitur quarto ordiemur, cum ipsius monetariis archivis.]

Rem monetariam altius repetere animus fuerat, idque haud infeliciter successu facturos nos sperabamus, maxime cum amplissimam collectionem Edictorum ad monetæ spectantium, immenso studio summisque impensis undique comparatam, singulari urbanitate nobis suppeditaverit Monetis Francis Præfectus D. *Grassin*: his tamen aliisque, quantum licuit, attente perfectis, cum D. Cangio a Philippo Pulcro exordium ducendum existimavimus, quod nihil maximi momenti aut indubitatae fidei de antea actis temporibus nobis occurreret. Id præterea suasit exemplum D. *le Blanc* qui hac in re licet versatissimus sæpissime implicatus hæret. Ad sequiora vero tempora illustranda non minimum proderit locupletissima hæc collectio, cujus etiam ope figuras, pondera ac pretia monetarum ad hanc usque ætatem dabimus. [°° Figurarum hujus editionis indicem vide ad calcem voluminis. Easa primis regni incunabilis usque ad Ludovici XVI. tempora exhibemus, typos ab ipsis nummis musei regii repetente viro solerti E. *Cartier*, usi in hac re consiliis viri clarissimi *de Saulcy*, Academiæ regii.]

MONETÆ AUREÆ REGUM FRANCIE TERTII STEMMATIS.
 Sub PHILIPPO IV.

Moneta in pondere et lege immutata a Philippo Pulcro ann. 1295. ut patet ex Literis datis mense Maio ejusd. anni apud *de Lauriere* tom. I. Ordinat. pag. 32.

Grossi regales auri (*Gros Royaux d'or*) nuper cusi currere jubentur pro 20. s. Paris. Edicto ann. 1285 apud *de Lauriere* tom. I. Ordinat. pag. 54.

Floreni magni et parvi, (*Florens d'or grands et petits*) cusi ann. 1302. 1303. Regest. 36. *Archiv. Regii* ch. 60. Florenus aureus exstat, qui forte is est qui hic indicatur, tametsi id nolimus asserere. Ab Altera parte Joannem Baptistam præfert cum Inscript. S. JOHANNES B. in altera lilium Florentinum, cum Inscript. P. DI. GRA. FRA. [°° Floreni qui Florentinos imitando expriment ante finem seculi XIV. in Francia cusi non sunt, sed pluribus seculis omnes monetæ aureæ vulgo *Floreni* dicebantur. *de Saulcy*. Vide in voce *Floreni*.]

Florenorum mentio occurrit in Charta ann. 1068. unde merito colligit D. *le Blanc* pag. 147. florenos antiquiores esse ann. 1252. quo primum Florentiæ cusos scribit Villaneus Histor. univers. sui temporis lib. 6. cap. 51. [°° Hanc chartam, quæ exstat in libro inscripto *Histoire véritable de l'antiquité du vicariat de Pontoise* pag. 22. seculo decimo quarto exaratam esse, anno forte 1308. harum rerum peritus, quisquis eam legerit, facile videbit.]

Regales parvi auri puri et examinati, (*petits Royaux d'or fin*) ponderis 3. denariorum et 15. granorum, et 70. ad marcæ Parisiensem, pretii 11. solid. parvorum Turonensium, [leg. videtur Parisiensium] cusi ann. 1305. [in Edicto 3. Maii ann. 1305. apud *de Lauriere* tom. I. Ordinat. pag. 429. et in alio dato die Lunæ post Magdalenam ejusd. an. ibid. pag. 431. currere dicuntur pro 11. sol. bonorum parvorum Paris.] In eorum antica Rex sedet in sella leoninis capitibus exornata, inter bina lilia, cum Inscriptione, PHILIPPUS D. G. FRANCORUM REX. In postica, crux efficta conspicitur inter 4. lilia, cum Inscript. XRC. VINCI. XRC. REGNAT. XRC. IMPERAT. Regest. 36. *Archiv. Regii* ch. 238. 249. Statut. 1. Febr. 1306. aliud m. *Maii* ejusd. ann. [°° Regalis parvi sub Philippo III. cusi typum exhibemus, Tab. VI. num. 17.]

Ad Nativitatem B. Mariæ 1306. incipit fortis moneta et fuerat cursus debilis monetæ ab Omnibus Sanctis 1303. usque ad dictam Nativitatem. Vet. Regest.

Anno 1304. Floreni cum Cathedra, (*Florens d'or à la Chaire*) pretii 20. solid. Turon. in Edicto Philippi Regis dat. Paris. 18. Jan. ann. 1308. Sic dicti quod Rex in cathedra sedens effingitur. Nupum exhibet Tab. VII. num. 3.

Eodem anno Denarii dicti cum Regina, (*Deniers à la Reine*) currebant pro 16. sol. 8. den. *Idem* Statut. Quærent viri docti, cujus Regiæ fuerint hi denarii: nam cum hi interdantur in Edicto ann. 1310. cum Florenis Florentinis et aliis monetis extraneis, videretur conjici posse extraneæ pariter Principis fuisse. Verum ex ipsis statuti verbis id omnino non evincitur: imo et contrarium, utcumque ex his colligere licet: hi quippe denarii in Francia interdum cusi dicuntur. Præterea in Consilio Monetariarum ann. 1308. Denarii cum Regina dicuntur currere pro 14. sol. et 54. conficere ad marcæ, ut et *Boni cum Regina* (*Bons à la Reine*) 32. et semissem ad marcæ, et currere ut *Agni* pro 15. sol. unde plerique opinantur ejusmodi denarios fuisse cusos in Navarra regno a Joanna Regina Navarra. Philippi Regis uxore. Verum in Francia ipsa cusos arguit Statutum 4. Aug. ann. 1310. de quo mox. Præterea si fortasse fuerint, qui Blancam

Reginam stantem inter 3. lilia præferunt, cum inscriptione BLANCHA REG. LUDOVICI FRANC. REGIS MATER: habetur in Gazophylacio Regio. [Nemo unquam vel unicum hujus monetæ exemplar vidit. De Sauley.]

Alia est figura hujusce denarii in Gazophylacio regio asservati, si fides D. le Blanc, qui se præ manibus sæpius illum habuisse scribit, cujus etiam genuinum Typum delineari curavit pag. 168. Sed neque ex eo certo concludi posse auctor est idem D. le Blanc cujus sit ætatis, cum in sequioribus temporibus eum fuisse perspicuum sit. Ejusmodi tamen cenarios oculos sub Philippo IV. dubium non est ex laudatis Edictis, unde eos fuisse opinatur in quibus Regis et Reginæ efficta protome: at cujus tituli et ponderis fuerint prorsus incomptum.

Statuto dato die Martis post Pascha ann. 1308. Denarii aurei ad Cathedram currere jubentur pro 25. sol. Turon. Denarii cum massa, (Deniers à la Mace) pro 22. sol. 6. den. Turon. [Denarii cum Massa typum exhibemus Tab. VII. num. 1. et Semissis ejusdem ibid. num. 2.] Denarii cum Regina, pro 16. sol. 8. den. Turon. et parvi den. nuper cusi pro 12. sol. 6. den. Turon. Ita in alio statuto 18. Jan. 1308.

In Consilio Monetarium ejusdem anni 1308. supra laudato dicuntur præterea Florenti cum Massa, 26. ad marcæ confectis, et valuisse 21. spl. 3. den. Florenti cum Massa, 87. ad marcæ confectis, et valuisse 20. sol. 8. den. Florenti cum Cathedra, valuisse duobus Florentinis: quorum quidem Florentinorum alii 70. ad marcæ conficiebant et valebant 12. sol. 2. den. obol. alii conficiebant 72. ad marcæ, et valebant 11. s. 10. den.

Regales duri (Royaux durs) duplum, fere pendentes parvorum Regalium, sed legis minoris, scilicet 22. karats aur., cum lisdem ferme figuris, pond. 6. den. 12. gran. et pretii 24. solid. Paris. quorum 34. et dimid. conficiebant marcæm auri, ann. 1310. die Jovis ante Assumptionem Deiparæ, usque ad 8. Febr. seq. Regales Philippi Aug. Regis et Ludovici, incertum an. VIII. vel IX. nonnulli circumferuntur.

Denarii auri cum Agno, (Deniers d'or à l'Agnel) cum lisdem figuris, quibus insigniuntur Mutones, (les petits Moutons) pond. 3. den. 5. gr. pretii 15. solid. Turon. ab 8. Febr. 1310. usque ad 1. Sept. 1311.

Hæc emendanda probat D. le Blanc pag. 180. ex Statuto 22. Jan. ann. 1310: Agnels que nous faisons forger comme au temps de S. Louis, pour 16. sols Par. Unde leg. 16. sol. Par. vel 20. sol. Turon. Ipsum consule.

Edicto dato die Martis ante S. Vincentium ann. 1310. cudi jubetur moneta aurea, qui est et sera appellé à l'Aignel, laquelle est du temps S. Louis: nostre aieul, pour 16. s. Paris, et aussi pour 8. s. de Bourgeois fors, et pour 16. s. de Bourgeois petits. [Idem legitur in Mandato cameræ Comput. dato Dominica ante Candelosam ann. 1311. apud de Lauriere tom. 1. Ordinat. pag. 462: Ne mettre les deniers d'or à l'Aignel pour plus de 16. sols petits Bourgeois.] Unde colligitur monetam auream Francicam Agno signatam jam inde a S. Ludovici temporibus obtinuisse quod suo loco docuimus in voce Mullo.

Exstat illud Edictum apud de Lauriere tom. 1. Ordinat. pag. 477. quod

datum dicitur Pisciaci die Martis post S. Vincentium 1310. i. e. 27. Jan. ubi hæc leguntur que cum laudatis a D. Cangio non omnino conveniunt. Qui est et sera apelle à l'Aignel, laquelle est du temps de S. Loys, nostre tres chier aieul, que nous faisons forger à present, faces prendre et metre pour esze sols parisis, et aussi pour huit sols de Bourgeois petits, etc.

Edicto alio dato Paris. 7. Febr. 1310. cudi jubetur moneta auri examinati, d'or fin, qui sera appellé à l'Aignel, de 58. den. et un tiers, au marc de Paris, et seront taillez sans fors et sans feuble. [Quod factum non fuisse ex consilio Monetarium monet D. le Blanc pag. 181.]

Edicto dato Paris 4. Aug. ann. 1310. prohibetur cursus denariorum aureorum dictorum cum Regina, (à la Reine) quod in multis locis contracti fuerint, ac eorum plerique falsi, vel minoris pretii, quam si qui in Francia cusi fuerant: quo etiam Edicto inhibentur Florenti Florentini.

Edicto laudato dato Pisciaci die Martis ante S. Vincentium ann. 1310. inhibentur Denarii auri cum massa, (à la Mache) post proximum Pascha, ut et Turonenses argentei 21. denariorum, et Denarii auri cum Regina.

A 1. Sept. 1311. usque ad 24. Augusti 1312. cusi fuere denarii aurei cum Agno, ponderis et pretii supradicti.

A 2. Aug. 1312. usque ad Sabbatum Sanctum 1313. cusi lisdem denarii cum Agno, ejusdem ponderis, pretii vero 20. solid. Turon. vel 20. solid. Burgenstium.

Denarii auri cum massa, interdicti Statuto dato Parisiis 12. April. ann. 1311. [apud de Lauriere tom. 1. Ordinat. pag. 480.]

Idem rursus prohibiti, ut et Denarii cum Regina: et Denariorum cum Agno cursus pro 16. sol. parvorum Burgenstium statutur, Statuto dato Meldis 16. Febr. ann. 1311.

Rotulus Thesauri ann. 1312: Et est sciendum quod duo solidi ditorum Grosorum argenti computantur ibi pro uno Regali ad Massam.

In locatione Monetarium die Jovis post Conversionem S. Pauli ann. 1311. fit mentio Denariorum cum duplici cruce et cum Pallio, (au Mantelot) ut et Denariorum duorum cum Massa, des Deniers durs à la Mace, et Denariorum cum Regina, qui interdicuntur.

Edicto dato Pontesie mense Junio ann. 1313. moneta aurea ad Agnum, cudi jubetur 15. solid. Turon. parvorum, cæteris monetis interdictis, præter Turonenses, Parisienses et Burgeneses. Guiilelmus Nangius in Chronico ann. 1313: Philippus Rex Francæ circa festum B. Virginis... monetam ejusdem valoris et ponderis quo fuerant tempore Beati Ludovici, fabricari fecit, Florenos ad Agnum, qui in quindena pro 22. solidis parvorum Burgenstium communiter ponebantur, usque ad aliam super hoc ordinationem pro 15. solidis Turonensibus duntaxat cursum suum habere decernens. Fecit in super Edicto Regio et sub pena amissionis totalis bonorum districtius inhiberi publice et proclamari, ne quis alia moneta quacunq; auri vel argenti aliter vel sub alterius estimatione pretii ulterius publice vel occulte. Quamquam ex hujus mutationis causa subita multum exitit murmur in populo: in brevi, quod multa damna saltem exinde perpassi sunt et incommoda, et præcipue mercatores, etc.

Sub LUDOVICO X. HUTINO.

Edicto alio dato Parisiis 17. April. ann. 1314: interdicta omnis moneta præter auream cum Agno, que tum cudi statutur pretii 15. sol. parvorum Turon. vel 12. solid. Paris. cum Inscript. LUD. REX, sub Agno. Adde Statuta 6. Mail 1315. et 23. Januarii 1319. Typus hic describitur, Tab. VII. num. 17.

Perperam Editum 17. Aprilis 1314. Ludovico X. tribuitur: nondum enim regnum erat adeptus: neque in eo memorata Inscriptionis occurrit mentio, ut videre est apud de Lauriere tom. 1. Ordinat. pag. 536. Verum exstat aliud Edictum datum Meldis 26. Febr. 1315. ibid. pag. 617. quo interdicuntur quævis alia moneta præter Denarios aureos cum Agno, quorum cursus permititur usque ad Pascha proximum pro 12. sol. Paris. bonis, et subinde pro 10. solid. tantum currere jubentur.

Sub PHILIPPO V. MAGNO.

Idem Denarius cum Agno, ejusdem ponderis et pretii, a 23. af. 24. Jan. 1319. usque ad 27. Martii 1323. Tab. VII. num. 18. Typum damus, Tab. VII. num. 18.

Charta hujus reg. ann. 1319. mense Jun. in Reg. 59. Chartoph. reg. ch. 212: Chascun florin à la chære pour xxvij. souz Par. Chascun florin à la mace pour xxij. souz Par. Chascun florin au mouton et à la royne pour xv. souz Par. Chascun florin de Florence pour xij. souz Par. Chascun gros Tournois à deux O pour xij. den. Par. Chascun gros Tournois à un O pour xij. den. Par.

Sub CAROLO IV. PULCRO.

Idem Denarius cum Agno, a 27. Martii ann. 1323. usque ad 16. Febr. cum Inscript. KLS REX, sub Agno. Typus hic describitur, Tab. VII. num. 19.

Edicto dato Paris. 5. Mail 1322. apud de Lauriere tom. 1. Ordinat. pag. 767. cudi jubentur Denarii auri cum Agno ejusdem ponderis et tituli ac si qui tum cudebantur, pretii 10. sol. monetæ currentis pro 2. den. Turon. vel 20. sol. monetæ simplicis (monoye senple) aut pro 16. sol. Paris. interdicta quavis alia moneta aurea.

Regales duplices auri puri, (Royaux doubles d'or fin) in quibus effictus Rex stans in pectore cum Inscr. KROL. REX FRANCOR. et in aversa parte, Crux in quadricincino (quidam hosce aureos Longs vestus vocant) pond. 3. d. 7. gr. pretii 20. sol. Paris. 58. pond. ad marcæm Parisiensem, a 16. Februar. 1325. ad 20. Sept. 1330. Statuto ann. 1329. currere jubentur pro 12. sol. Edictis aliis eorumdem Regalium pretium subinde usque ad 20. s. adauctum legitur. Typum hic exhibemus, Tab. VII. num. 20. Regalis parvus auri puri (Petit Royal d'or) ibidem num. 21.

Monetas quæ sub initia hujus regni ejusdem legis et ponderis fuerant ac sub finem Philippi Magni, imminuit Carolus IV. ob impensas belli Aquitanici: quod ab ann. 1322. usque ad ann. 1330. perseverasse videtur. Consule D. le Blanc pag. 205.

Chart. 1324. ann. 3. Apr. ex Lib. pitent. S. Germ. Prat. fol. 182. v: Cent livres Paris, c'est assavoir en florins d'or au mouton, xliij. liv. et xvj. souz Par. en florins d'or à la mace, xl. liv. et xvj. souz Par. et en gros Tournois à un O et esterlins vij. souz Par.

Charta ann. 1328. ex Tabul. Carnot.: Moyennant le prix de quatre mille cin-

quante florins royaux, pour xxiiij. sols Par. chacun florin.

Denarii auri ad reginam. Vide in Moneta argentea sub hoc rege

Sub PHILIPPO VI.

¶ *Florini Regales auri*, (*Florins Royaux d'or*) iidem qui infra *Regales* nude dicuntur, currere iubentur pro 28. sol. Paris. usque ad Natale Domini ann. 1329. ab hac die usque ad Pascha seq. pro 21. sol. Paris. subinde pro 16. sol. Paris. Edicto dato Luparum 21. Martii an. 1328. tom. 2. Ordinat. p. 28. Edicto alio 25. Mart. an. 1332. ibid. p. 85. currunt pro 12. sol. Paris.

¶ *Parisienses auri*, (*Paris d'or*) in quibus effectus Rex in cathedra sedens, cum binis leonibus ad pedes, pond. 5. den. 10. gran. pretii 20. sol. bonorum parvorum Parisiensium. In Regestis vero Curiae Monetarium dicuntur fuisse pond. 5. den. 17. gran. et 33. denar. aureorum et 3. quintor. ponderis ad marcam Paris. die Sabbato post S. Michael. an. 1329. 20. Septemb. 1330. 9. Jan. 1331. Typum hic describimus, Tab. VIII. num. 2.

¶ Edicto 6. Sept. 1329. tom. 2. Ordinat. pag. 35. cudi iubentur per pondus et legem pro 20. s. bonorum parvorum Paris. illius temporis et quales erant parvi Parisienses, tempore quo vivebat B. Ludovicus Rex. Sic autem dicti quod libram seu 20. sol. Paris. valebant.

Edicto Regis ann. 1329. in Regesto Noster, fol. 216. statutur ut boni Parisienses auri qui cudentur currant per universon Regnum prostridie Natal. Domini usque ad proximum Pascha pro 30. solid. Paris. tantum, et 3. Parisienses auri pro 5. Regalibus aureis, iidemque Regales graves currant pro 18. solid. Paris. et Agni auri graves pro rata, cæteris monetis interdictis. Post Pascha vero ut currat fortis moneta, scilicet Parisiensis aureus qui tunc cudebatur, pro 20. sol. Regalis pro 12. solid. bonorum Parisiensium et Angelus aureus pro rata.

¶ Edicto 6. Sept. supra laudato, interdicta veteri moneta aurea, cursus Aurei vocati ad Agnum permittitur pro 14. grossis Turon. argenti et 7. parvis Turon. In Charta 8. Nov. 1345. tom. 3. novæ Gall. Christ. Inter Instr. col. 122. 10. Agni auri valere dicuntur sex libras.

¶ *Mallie aureæ* pretii 8. sol. Paris. fortium, mentio fit in Charta Theodorici Abbatis S. Martini Tornac. ann. 1330. Locum vide in Malgia.

¶ *Regales auri examinati et puri*, (*Royaux d'or fin*) similes Duplicibus Regalibus Caroli Pulcri, pond. 3. den. 10. gran. pretii 15. Turon. 9. Jan. 1331. 1. Febr. 1336. usque ad 1. Febr. 1337. Typum hic exhibemus, Tab. VIII. num. 1. Regestum Camerae Comput. Paris. Noster, fol. 478. A 20. die Sept. 1330. usque ad 1. Febr. 1336. fiebant Parisienses auri, ponderis 34. et 4. quint. et Regales de 58. et 1. tert. [In Computo ann. 1334. ad 22. Jan. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 281. Regales auri dicuntur valere 30. grossos.]

¶ *Denarii auri puri cum Scuto* (*Deniers d'or fin à l'Escu*) in quibus Rex in cathedra sedet sinistra scutum liliatum, enssem dextra tenens, pond. 3. d. 18. gr. et pretii 20. sol. Tur. vulgo *Scuta prima* (*Escus primiers*) appellantur. A 1. Febr. 1336. ad 1. Febr. 1347. 24. Nov. Typus hic describitur, Tab. VIII. num. 3.

¶ *Denarii auri puri cum Leone* (*Deniers d'or fin au Lion*) in quibus Rex sedet in cathedra, cum leone prostrato sub pedi-

bus, pond. 3. den. 20. gr. pretii 25. Turon. 14. Nov. 1338. 12. Dec. 1338. 25. Maii 1339. 14. Jun. 1339. Regestum Noster: A 1. Febr. 1336. usque ad 14. Nov. 1338. fiebant *Leones ponderis* 50. scilicet ad marcam. Typum hic perinde describimus, Tab. VIII. num. 4.

¶ *Denarii auri puri cum Papillone*, (*Deniers d'or fin au Pavillon*) in quibus Rex sedet sub papillone seu tentorio liliato, pond. 4. den. pretii 20. sol. 48. pond. ad marcam Paris. 14. Jun. 10. Aug. 1338. 20. Jan. 1339. [8. Jun. 1339.] Regestum Noster: A 14. Nov. 1338. usque ad 14. Jan. 1339. fiebant *Papillones ponderis* 48. Horum typus hic describitur, Tab. VIII. num. 5.

¶ *Denarii auri puri cum Corona*, (*Deniers d'or fin à la Couronne*) in quibus effectus major Corona in campo liliato; ut *Corone Comitum Provincie*, pond. 4. den. 6. gran. pretii 40. sol. Turon. a 7. Febr. 1339. usque ad 7. April. ante Pascha ann. 1340. Regestum Noster: 7. Febr. 1339. fiebant *Coronæ ponderis* 45. ad marcam Paris. scilicet. Typum hic damus, Tab. VIII. num. 6. De hisce prædictis monetis ita Johannes Villaneus lib. 11. cap. 71: *E fece fare nuova moneta d'oro, che si chiamavano Scudi, piggiorando la lega della buona moneta 25. per cento: e le monete del argento a l'avenante. E poi fece un'altra moneta d'oro, che chiamavano Leoni, e poi un'altra che chiamavano Padiglioni, piggiorando ciascuna et di lega et di corso, per modo che doue il nostro Fiorino d'oro, ch'è ferma e leal moneta, e di fine oro, valea alla buona moneta ch'era prima in Francia soldi 10. di Parigi, inanzi fosse gli anni 1338. valse il Fiorino d'oro in Francia soldi 24. di Parigi, et il quarto più a Tornesi piccioli. Et poi l'anno 1340. fece un'altra moneta nuova d'oro, chiamata Agnoli, e piggiorolla tanto, et così quella dell'argento e piccioli, ch'el nostro Fiorino d'oro valse a quella moneta soldi 30. di Parigi.*

¶ *Denarii auri puri*, id est, *Duplices Regales*, in quibus Rex cum sago militari liliato sedet in cathedra veluti operis cementitii, sceptrum et manum iustitiæ utraque manu tenens pond. 5. den. 8. gr. et pretii 60. sol. Turon. 21. April. 27. Maii. 27. Jul. 17. (at. 7.) Oct. 1340. Regestum Noster: 20. April. 1340. post Pascha fiebant *Duplices auri fini ponderis* 36. ad marcam Parisiensem. 17. [vel 12.] Maii 1340. *Duplices auri de 23 kar. ponderis* 36. ut supra. Typus hic describitur, Tab. VIII. num. 7.

¶ Idem sunt qui *Doubles d'or* appellantur in Edicto 15. April. ann. 1339. tom. 2. Ordinat. Reg. Franc. pag. 132. at et in alio 8. Jun. ann. 1340. ibid. pag. 146. qui cæteris monetis aureis interdictis currere iubentur pro 60. sol. Turon. In his etiam memorantur *Demi doubles d'or* qui tunc cudebantur pretii 30. sol. Turon.

¶ Literæ ann. 1340. 12. Maii in Reg. B. Cam. Comput. Paris. fol. 109. r. *Faites faire et ouvrir nos deniers doubles d'or du pois et du coing que l'en fait à présent, à xxiiij. quaras d'or fin et un quarat de tenue.*

¶ *Denarii auri puri cum Angelo*, (*Deniers d'or fin à l'Ange*) in quibus effectus Angelus togatus et coronatus draconem pedibus premens, dextra crucem florigeram, et læva scutum tenens, in quo tria tantum expressa lilia, pond. 5. den. 16. gr. et pretii 75. Turon. ponderis 33. et 2. tert. ad marcam Parisiensem. Atque hi *Primi Angeli* vulgo appellantur.

28. Jun. 1340. Rursum a 7. Febr. 1340. usque ad 23. Aug. 1341. cusi denarii auri puri cum Angelo, pretii 75. sol. Turon. et 33. et 1. tert. ponderis ad marcam Parisiensem. A 23. Aug. 1341. ad 19. Jan. seq. cusi similes denarii. Ita denique a 19. Jan. 1341. ad 18. (at. 28.) Junii 1342. Horum typum exhibemus, Tab. VIII. num. 8.

¶ Idem denarii (*Deniers d'or fin appellez Angles*) ejusdem pretii et ponderis ut supra, cudi iubentur Edicto 27. Jan. 1340. ubi etiam eorum semisses pretii 37. sol. 6. den. Turon. vel 30. sol. Paris. memorantur. [¶ Aliæ ejusd. ann. 27. Jan. ibid. fol. 109. v. *Faites faire et ouvrir deniers d'or fin, appellez Angles, qui auront cours pour lxxv. sols: Tour la piece, et pour lx. sols: Par. de xxiiij. et deux tiers de pois au marc de Paris... Faites ouvrir deniers d'or fin, appellez demi Angles, qui auront cours pour xxxvi. sols. vj. den. Tour. et pour xxx. sols Par. dont les deux vaudront justement un des Angles doubles.*] Edicto 8. Aug. 1341. cudentur ponderis 38. et 1. tert. ad marcam Parisiensem. Antiquior est Philippo VI. hæc moneta, cum ejus mentio occurrat in Poemate de la Ross sub Philippo Pulcro, ut valgo creditur, exarato:

Pour noyant fut un Angles.

¶ *Secundi Angeli*, (*seconds Anges*) pond. 5. den. tantum, et pretii 75. Turon. pond. 42. ad marcam Paris. a 28. Jun. 1342. ad 16. Febr. seq. In Regesto 123. dicuntur pretii fuisse 4. lib. 5. sol. Tur.

¶ *Tertii Angeli*, pond. 4. den. 18. gr. pretii 4. lib. 5. sol. Turon. 16. Sept. et 10. April. ante Pascha 1342. Regest. Noster: 7. Febr. 1340. fiebant *Angeli fini* pond. 33. et duo tertia. 23. Aug. 1341. *Angeli ponderis* 38. et 1. tert. 28. Jan. 1342. *Angeli ut supra, ponderis* 42.

¶ *Denarii auri puri cum Scuto*, (*Deniers d'or fin à l'Escu*) ejusdem figuræ et formæ qua prædicti auri, ann. 1336. pond. 3. den. 13. gr. pretii 36. Paris. 54. ad marcam Paris. At ann. 1344. 27. Mart. currebant pro 16. sol. 8. den. Turon. secundum fortem monetam [quod anno præcedenti factum fuisse docet Edictum 23. Octob. 1343. apud de Lauriere tom. 2. Ordinat. pag. 192. qui cursus iterum confirmatur Edicto 13. Dec. ejusd. anni.] 10. April. ante Pascha 1342. 1. Nov. 1343. Regestum Noster: 1. April. 1342. fiebant *scuta auri ponderis* 54. *Marca auri empta* 52. *scuta* 27. *Mart.* 1344. *scuta ut supra, Marca auri empta* 53. *scuta*. In Regesto 123. dicitur eorum pretium fuisse usque ad 22. Sept. ann. 1343. 56. 58. et 59. solid. pro populi arbitrio: deinde Statuto 22. Sept. ann. 1343. 36. sol. usque ad 1. Novemb. seq. quo cusi iidem denarii, pretii 16. sol. 8. den. usque ad 27. Mart. 1344. quo rursum cusi iidem denarii ejusdem pretii. Quo pertinent quæ habet Joannes Abbas Laudunensis in Speculo Historiali scripto ann. 1388. lib. 11. cap. 73: *En ce mesme temps (ann. 1343.) le Roy de France fist cheoir sa monnoye, par telle condition, que ce qui valoit 12. deniers de la monnoye courante, ne vaudroit que 9. deniers: c'est à sçavoir que le Escu qui valoit 60. sols, ne vaudroit que 36. sols, et le gros Tournois ne vaudroit que 3. sols, le 22. jour de Septembre, et en la Pasque ensuivant prochaine l'Escu ne vaudroit que 24. sols, et le gros deux sols, et la maille blanche six deniers jusques en my-Septembre l'an dix-neuvième, et plus ne durerait, etc. Mox: Et fut la*

clameur du peuple si grant, que le Roy ce meisme an. d'est assavoir l'an 1343. le 28 jour d'Oct. fit cheoir du tout les monnoies devant dites par telle maniere, que le gros valloit 12. deniers, et la maille blanche valloit trois Tournois: le Florin à l'Escu 13. sols 4. den. le Florin de Florence 9. sols six deniers, jaçoit ce que paravant il eut osté le cours aux autres monnoies excepté aux Bruslez qui valloient 2. deniers, lesquels furent à une maille Tournoise, etc.

Denarii auri puri cum Cathedra. (Deniers d'or fin à la Chaire) In quibus Rex in cathedra sedet, cum longiori sceptro, et manu justitie, uti vulgo appellatur: cathedra vero collum non excedit: pond. 8. den. 16. gr. pretii 20. sol. Turon. pond. 52. ad marcam Paris. 17. Julii 1346. [2. Oct. ejusd. anni apud de Lauriere tom. 2. Ordinat. pag. 251.] 4. Mart. et 6. April. 1347. Regestum Noster: 14. Julii 1346. fiebant Cathedra auri, ponderis 52. Marca auri empti 50. Cathedra auri 6. Matth. 1348. Cathedra ut supra. Marca auri empti 48. Cathedra 7. April. 1347. post Pascha Marcha auri empti 50. Cathedra auri. Regestum 128. a. 4. Mart. 1346. usque ad 6. April. 1347. idem denarii cusi, quorum pretium fuit 20. sol. Rursum a. 6. April. ann. 1347. ad 11. Jan. seq. idem cusi denarii, quorum pretium fuit ex arbitrio populi 26. 28. 30. et 32. sol. licet aliud statutum esset Edicto regio. Typum hic damus, Tab. VIII. num. 9.

† Edicto dato Paris. 16. Jan. 1346. tom. 2. Ordinat. pag. 254. prohibetur quilibet moneta aurea præter Denarios aureos ad Cathedram (à la Chaire) qui tum cudebantur pretii 16. sol. Paris. Alio Edicto 24. Febr. seq. ibid. pag. 257. aliis etiam monetis interdictis, eandem den. pretium statutum 24. sol. Paris. ut in Edicto 21. Julii 1347. Alio 6. Jan. ejusd. anni reducuntur ad 16. sol. Paris. Rursum 27. Mart. 1347. et 3. Jun. 1348.

Denarii cum Scuto, (Deniers d'or à l'Escu) ut supra dicti, pond. 8. den. 18. gr. pretii 15. sol. Paris. et pond. 54. ad marcam Paris.

Ann. 1347. cusi ad unum kar. æris, id est, ad 23. kar. auri: vulgo appellatur Secunda scuta. Gall. Escus deuriemes Statuto 5. 11. [5.] 1347.

† Statuto dato Paris. 3. Junii 1348. tom. 3. Ordinat. pag. 288. currere jubentur pro 15. sol. Paris. et Edicto 27. Aug. seq. ibid. pag. 290.

Ann. 1348. 12. Mart. cusi sunt ad 22. kar. [Edicto 23. Aug. ejusdem anni cusi ad 22. karats et 8. quart. pond. 54. ad marcam Paris. pretii 15. sol. Paris. tom. 2. Ordinat. pag. 290.]

† Edicto 6. Maii 1349. cudi jubentur pond. 64. ad marcam Paris. tituli 21 kar. pretii 20. sol. Paris. tom. 2. Ordinat. pag. 301.

Ann. 1349. 13. Maii cusi ad 21. kar. pretii 20. sol. ex populi vero arbitrio 34. sol.

† Edicto 19. Maii 1349. tom. 2. Ordinat. pag. 302. cusi per 6. vel 7. dies ad 22. kar. subinde ad 21. kar. tantum.

Ann. 1349. 5. Decemb. pretii 25. sol. ex populi arbitrio.

† Ann. 1350. 12. April. cusi ad 21. kar. pond. 54. ad marcam Paris. tom. 2. Ordinat. pag. 322.

Ann. 1350. 23. April. et 1. Sept. similiter, eorum non immutato cursu, id est, pretii 15. sol. Regestum Noster: 26. Jan. 1347. fiebant scuta auri de 23. karats, ponderis 54. Marca auri empti 55.

scuta 18. Maii 1349. fiebant scuta ut supra. Marca auri empti 55. et 1. tert.

10. Maii 1349. scuta, ut supra, et 1. tert.

4. Sept. 1350. valuit 57. scuta et 1. tert.

10. Jun. 1351. valuit 59. scuta et 1. tert.

17. Sept. 1351. 60. scuta.

4. Octobr. 1351. 62. scuta.

19. Octobr. 1351. 64. scuta. minus 1. quart.

21. April. 1352. 65. scuta.

Habentur in Camera Computor. Parisiensi varia Monetarum aurearum pretia sub Philippo VI. Rege, ex Edicto 18. Jun. ann. 1346. in quo Denarius aureus cum scuto valere dicitur 18. sol. 4. d. Florenus Florentinus 10. sol. Cathedra 21. sol. Parisensis aureus 20. sol. Muta seu Agnus 12. sol. Regalis 12. sol. 13. den. Leo 14. sol. Papilio 14. sol. 8. den. Corona 15. sol. 6. den. Typum exhibemus, Tab. VIII. num. 6.] Duplex aureus 19. sol. 6. den. Primus denarius ad Angelum 20. sol. 10. den. Secundus Angelus 18. sol. 4. den. Postremus Angelus 16. sol. 9. den.

Cursus Florenorum ad Scutum voluntar. 1345. 23. Mart. 14. s.

1346. S. Joan. 14. sol. 8. c. 2. Nov. 15. s. 21. Nov. 14. s. 2. Decemb. 15. s. 1. d. 5.

Jan. seq. 16. s. 8. d. 1. Febr. 16. s. Martio seq. 17. s. fine Martii 19. s. Ea sunt Scuta Philippi prima.

1347. 15. April. 22. sol. S. Joan. 24. s. O SS 27. s. 4. d. 10. Nov. 28. s. 16. Nov. 28. s. 2. d. 2. Octobr. 27. s. 4. d. Nativit. Dom. 28. s. 6. d. 28. Jan. 29. s. 8. den. et 30. s. 11. Jan. fiebant Scuta Philippi à 23. karats cupri 22. Febr. 15. s. In Martio 16. s. 8. den. Ea sunt Scuta Philippi secunda.

1348. 28. Jun. 18. s. 30. Aug. fiebant Scuta Philippi de 22. karats 9. quart. 8. Octobr. 18. s. 6. den. 1. Nov. 19. s. 23. Dec. 19. s. 2. d. Ea sunt Scuta Philippi tertia ad 22. karats 9. quart. 12. Mart. fiebant Scuta de 22. karats, in Martio 22. s. 6. den. Ea sunt Scuta Philippi quarta ad 22. karats.

1349. 21. Maii fiebant Scuta de 21. karats, ad S. Joan. 24. s. 6. den. ult. Jun. 21. s. 14. Jul. 25. s. 2. den. Nov. 29. s. Mart. 29. s. 4. den.

1350. 25. April. 30. s. 26. April. 15. s. In Aug. 16. s. 6. d. in Sept. 17. s. ad Nativit. 20. s. in Mart. 20. s.

1351. Ad Pascha 23. s. Ea sunt Scuta Philippi quinta.

Ex Regesto Noster fol. 481:

11. Jan. 1347. fiebant Scuta Philippi à 23. karats auri fini, et 1. habebat cupri.

30. Aug. 1348. fiebant Scuta Philippi de 22. karats 3. quart.

12. Mart. 1348. fiebant Scuta de 22. karats.

20. Maii 1349. fiebant Scuta de 21. karats.

10. Jun. 1351. fiebant Scuta Joannis primo de 21. karats.

Item 21. Jun. fiebant Scuta Joan. de 20. karats et demi.

Item 27. Jul. fiebant Scuta Joan. de 20. karats.

1. Sept. 1358. fiebant Regales auri fini ponderis 70. ad marcam pretii 20. sol. et pottea facti fuerunt 70. ad marcam.

15. Decemb. 1360. facti fuerunt Francisci auri fini ponderis 68. ad marcam, pretii 16. sol. Paris. Regales de 69. ad marcam 13. sol. 4. den. Par. Scuta Joan. 10. sol. 8. den. Par.

Statutum præterea fuit ut ad Natalem ann. 1360. Regalis pretium esset Parisiis, apud S. Marcellum, et apud S. Germanum, 20. solidorum, in aliis vero locis 18. solid. 4. den.

Ad Regis etiam Philippi VI. monetas

aureas spectant quæ de his habet Budæus lib. 5. de Asse, pag. mihl 656. ubi de Numismatibus extenuatis: Hoc idem Francia experta est. Si quis enim hujus temporis nomisma cum antiquo examinet exploretque, dimidio uberius illud hoc inveniet et pondere et indicatione, atque etiam amplius. Nos enim Philippeos habuimus genitos plus sesquialato penitentes. In his gentus est alatus, quales divini statoras pingi solent, liliata insignia tenens. Extant et alii Philippii sceptrati nonnulli, alii etiam solati, Rege intus trabato jura pro potestate reddente. Ibi Majestatem regiam plane agnosceres, qualem hodie nemo meminit. Rege utroque vestigio Leonibus innitente. Hi triplici forma percussi sunt: sed qui minima signati sunt, bimos Solatos trahunt; qui maxima et gravissima, si pondus habent secundum Eduardos Angliæ maximum, etque proximum. Hoc genus omnium, quæ vidi, (tametsi nullius generis non habui quod hodie extet,) scite formatum erit. Hos et Rosatos Eduardosque pondere superant Caroli Aquitanie, qui Furtes appellantur, in quibus Dux armatus genu nitens Leonem manibus Herculis mora elidit: sed superiorum indicatura Pecuatorum bonitate par est, quos Joannes Rex signavit, triplici et ipsos forma et magnitudine, omnes primam auri notam obtinentes. Quanto autem jejuniior sit, et exanguior, uti ita loquar, res nummaria, ex eo certe constare potest, quod qui Francisci extant auri equites peditesque, olim 20. solidos valentes, (unde quoque appellamus) nunc solidis 40. Edicto etiam Principis estimantur, plures etiam in foro permutabiles. [His adde Villaneum lib. 11. cap. 71. supra laudatum.]

Præter supra memoratos nummos auros Philippi VI. visitur alter in Gazophylaciis, cujus mentio nulla occurrit in Edictis monetariis, in cujus parte altera Eques galeatus conspicitur, hastam vel speculum longius in serpentem equi pedibus substratum intorquens, in area liliata, cum inscriptione, PHILIPPUS DEI GRA. FRANCORUM REX. In altera efficta crux in quadricircino, in cuius angulis exurgunt totidem scutula cum tribus liliis, et inscriptione solita, XRC. etc. Ejus typum hic delineari curavimus, Tab. VIII. num. 10.

Hæc moneta eadem videtur quæ Florenus S. Georgii, vulgo Florin S. George dicebatur, cujus cursus permittitur mense Feb. ann. 1340. Edicto Johannis Philippi VI. Reg. primogeniti, 27. April. ann. 1346. tom. 2. Ordinat. pag. 242: Denarii boni auri puri (bons deniers d'or fin, appelez Florins S. Georges) qui tum cudebantur, currere jubentur pro 20. s. Turon.

† Charta ann. 1336. in Chartul. Lingon. eccl. ex Cod. reg. 5188. fol. 108. v: Mutuo receperunt... a dom. episcopo Lingonensi septies centum libras Turon. parvorum... videlicet in florenis de Florentia, regalibus Parisiensibus et agnis aureis ac Turonensibus et obolis argenteis, computato videlicet florenis de Florentia pro xij. solidis Turon. parvorum, regali pro xvj. solidis, tribus denariis, Parisiensi auro pro xxvj. solidis, agno auro pro xv. solidis, Turonensi argenteo ad 0 rotundum pro xij. denariis, et obolo argenteo pro iij. denariis Turon. parvorum.

† Charta ann. 1341. 7. Jan. in Reg. 74. Chartoph. reg. ch. 410: Confiteor habuisse... sexcentas libras Turon. videlicet cxxv. denarios auri, vocatos Angels,

pretio cujuslibet quatuor libr. Turon. et xxx. florenos auri, pretio cujuslibet xl. sol. Turon.

° Computato scudato auri pretio viginti quinque solidorum Turonensium, in Charta ann. 1350. inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 289.

Sub Rege JOANNE.

Eo regnante aurum argento miscebatur: unde Monetæ ejusce subalbide sunt.

Denarii auri cum Scuto, ejusdem ponderis et pretii, 1. Sept. 1850. ad 20. karats et semissem, 20. Jun. 1851. ad 20. karats, 27. Julii et 17. Sept. ad 18. karats, 24. Sept. 20. Nov. 1851. 21. April. et 18. Jan. 1852. 25. Oct. 1853. ejusdem pretii. Auctarium ad Chronicon S. Albini Andegavensis: Anno 1351. valuit sextarium frumenti fere duas marchas argenti. Nam valuit apud Bracum saccum 18. libr. monetæ currentis, et valebat Florenus Florentiæ 40. sol. Florenus ad Scutum de primis 30. sol. de ultimis 43. sol. et vinum etiam fuit carissimum sed optimi, nam pipa vini valebat 13. Florentinos, videl. 12. denarios ad Scutum de novis. Typus hic describitur, Tab. IX. num. 12. [° Vulgo Escu.]

° Denarii auri cum scuto (Deniers d'or à l'Escu) nuper cusi et qui tum cudebantur currere jubentur pro 20. sol. Turon. Edicto 12. Martii 1353. tom. 2. Ordinat. pag. 550. Alio Edicto 14. Nov. 1351. ibid. pag. 560. pro 12. sol. 6. den. Turon. Horum præterea mentio fit in Annal. Rer. Angl. Wylth. Wyrcester ad ann. 1356. Lib. nig. Scaccarii pag. 432. Taxata fuit postea redemptio predicti Regis Johannis ad tres miliones scutorum, quorum duo veterant vi. s. viii. den. et est nullis millesis mille, vel secundum quosdam, taxata est redemptio ad tria milia milium florenorum, quod idem est.

° Memoriale C. Cam. Comput. Paris. fol. 14. r. Die 17. Martii 1358. fuit ordinatum per regem in consilio suo, quod floreni ad scutum habeant cursum de cetero pro xij. sol. Par.

° Ibidem fol. 157. v. ad 6. Febr. 1354. Advaluatio in auro fiet faciendo de lxxiiij. scutis Johannis unam marcham auri: que advaluabuntur ad pretium marchæ auri in agnis nunc currentibus, videlicet predictis lxxiiij. scutis xlviiij. floreni ad aquam, quolibet computato pro xx. sol. Par.

Denarii auri puri cum Liliis, (Deniers d'or fin aux Fleurs de lys) qui et Floreni auri nunc dicti, pretii 40. sol. Tur. 50. pond. ad marcã. Paris. a 20. [16.] Aug. 1351. ad 17. Sept. seq.

Royaux auri puri, (Royaux d'or fin) in quibus Rex stans in tabernaculo effingitur pectus clauso, cum sceptro liliato in dextra, quod sinistre digito videtur indicare: hos alii Trabantos seu Longævitas vocant, pond. 2. den. 21. gr. pretii 25. sol. Turon. pond. 56. ad marcã. Paris. 30. Aug. 1858. 20. April. 1359. Vetus Regestum: Prima Sept. 1358. fiebant primi Regales auri fini, ponderis 67. ad marcã. pretii 20. sol. Paris. et postea facti sunt de 69. ad marcã. Ejus typum hic damus, Tab. IX. num. 14.

° Edicto Caroli Regentis 22. Aug. 1358. tom. 3. Ordinat. pag. 244. cudi jubentur Regales auri puri pond. 66. ad marcã. Paris. pretii 25. sol. Turon. quorum 68. dabantur Campsoribus pro marca auri fini. Edicto 15. April. ann. 1358. ejusdem Caroli ibid. pag. 335. cudentur pond. 60. ad marcã. Paris.

A 20. April. 1358. ante Pascha usque ad 2. Junii 1359. cusi lidem Regales pretii 25. sol. pond. 69. ad marcã. Paris.

A 2. Junii 1359. ad 1. Jan. 1360. similes Regales cusi.

° Edicto 10. Sept. 1359. Caroli Regentis tom. 3. Ordinat. pag. 368. cusi pond. 66. ad marcã. Paris. Alio ejusdem Caroli 22. Nov. 1359. ibid. pag. 376. eorum cursus reducitur ad 49. sol. Turon. Rursum alio dato eod. die ibid. pag. 377. ad 32. sol. Paris. qui cursus confirmatur Edicto 27. Mart. 1359.

° Edicto 18. Jun. 1360. ejusdem Caroli ibid. pag. 418. cudi jubentur pond. 69. ad marcã. Paris. pretii 25. sol. Turon. ita et 30. Aug. seq. ibid. pag. 421. At Edicto 5. Dec. ejusd. anni ibid. pag. 438. reducuntur ad 13. sol. 4. den. Paris. vel 16. sol. 8. den. Turon.

A 5. Aug. ann. 1364. usque ad 10. Sept. seq. cusi lidem Regales, pretii 20. sol. pond. 63. ad marcã. Paris.

Denarii auri puri cum Agno, (Deniers à l'Agnel d'or fin) in quibus effictus Agnus, quem Des dicimus, sub cujus pedibus scriptum: JOH. REX. cum hac inscriptione: AGNUS DEI QUI TOLLIS PECCATA MUNDI MISERERE NOBIS. In aversa parte crux florigera cum 4. liliis in angulis efficta: cujus hic typum damus, Tab. IX. num. 13. ponderis 3. den. 16. gr. pretii 25. sol. Turon. pond. 52. ad marcã. Paris. 21. Novemb. [17. Jan.] 1354. 9. Jun. [30. Dec.] 28. Jan. [et 23. Febr.] 1355.

° Edicto 10. Jun. 1356. tom. 3. Ordinat. pag. 70. cæteris monetis interdictis, currere jubentur pro 20. sol. Par. Edicto Caroli Regentis 25. Nov. seq. pag. 90. eorumq. pretium statuitur 20. sol. Turon. ita alio 12. Mart. ejusd. anni, quod 19. ejusd. mensis reducitur ad 20. sol. Turon. pro partibus Occitanicis. Edicto 23. Jan. 1357. ibid. pag. 196. currant pro 30. sol. Paris. ubi Turon. leg. puto.

Semissem Denariorum ad Agnum, (Demi-Deniers à l'Agnel) ponderis denarii et 20. granorum 30. Aug. 1358. Froissart. l. vol. cap. 151. Ce mesme mois le Roy de France fit faire Florins de fin or appellez Florins à l'Agnel, pource qu'en la pille avoit un Agnel, et estoient de 52. au marc: et lorsqu'ils furent faits, le Roy en donnoit 48. pour un marc de fin or, et deffendit l'on le cours des autres Florins.

° Ibidem qui Petiti Aigneles vocantur, pretii 15. sol. Turon. Edicto 12. Martii 1356. tom. 3. Ordinat. pag. 148. Alio 23. Jan. 1357. ibid. pag. 196. currunt pro 15. sol. Paris.

Denarii auri puri, (Deniers d'or fin) 32. ad marcã. Paris. pretii 13. sol. et 4. den. 28. Decemb. 1355.

Anno vero insequenti quale fuerit monetarum, aurearum præsertim, pretium, accipe ex Regesto Memorialium Cameræ Computor. Paris. signato C. fol. 67. Die 22. Martii 1356. Joannes Poilevillein retulit in Camera quod Domini de Consilio ordinaverunt prout in scedula scribitur, cujus tenor talis est:

Deniers d'or fin à l'Agnel du coing du Roy, qui est à présent pour 20. s. pour la piece.

Deniers d'or fin au Pavillon, pour 20. s. 6. den.

Deniers d'or fin au Lyon, 19. s. 8. d.

Deniers d'or fin à l'Escu viez pour 18. s.

Royaux d'or fin pour 16. s. 8. den.

Florin d'or de Florence de bon poids, pour 13. s. 10. d.

Escu de Philippe, si comme il cheriront, pour 15. s. 4. d.

Escu de Jean du coing du Roy pour 18. s. 4. d.

Gros deniers blancs que l'en fait à présent pour 8. deniers Tournois.

Double que l'en fait à présent pour 8. deniers Tournois la piece.

Parisis petits, et Tournois petits, et mailles Parisis, et mailles Tourn. pour leur droit cours.

Gros Tournois d'argent viez et de poids, pour 2. s. Tourn.

Gros Tournois d'argent viez de non poids, pour 20. deniers Tournois.

Deniers blancs viez à la que, pour 7. d. obole Tour.

Deniers blancs à la que darreinement faits pour 2. den. obole Tournois.

Francis auri puri, (Francs d'or fin) in quibus Rex sinitra gladium vibratum tenens, sago liliato et armis militaribus instructus, equo vestito ac liliato insidet. In aversa parte crux florigera effingitur: pond. 3. d. 1. gr. pretii 20. s. pond. 63. ad marcã. Paris. a 12. Jan. 1360. ad 18. Aug. 1363. et 5. Aug. 1364. Statuto alio Regis Joannis e captivitate redactis, dato Compendii 5. Decem. ann. 1360. de Institut. Auxiliorum, et instauratione fortis monetæ Denarius auri puri, dictus Francicus aureus, appretiatum fuit 16. sol. Paris. et Regalis auri puri, 13. sol. 4. den. Paris. Exstat illud in 8. Regesto Memorialium Cameræ Comput. Paris. fol. 33. Typum hic delineamus, Tab. IX. num. 16. [° Vulgo Franc à cheval.]

° Franci magni auri puri (grans Francs d'or fin) qui tum cudebantur, currere jubentur pro 24. sol. Paris. Edicto 10. April. 1361. tom. 3. Ordinat. pag. 484. In alio 14. ejusd. mensis ibid. pag. 486. dicuntur pond. 42. ad marcã. Paris. et pretii 30. sol. Turon.

° Ordinatio ann. 1361. 17. Sept. in Memor. D. Cam. Comput. Paris. fol. 28. v.:

Avons fait faire bonnes monnoies et fines d'or et d'argent, c'est assavoir bons deniers d'or fin, appellez Frans, ausquelz nous donnâmes darrenier cours pour xij. par. piece.

° Sub Johan. Rege Francos aureos primum cusos vulgo creditur quod falsum esse prorsus efficit D. le Blanc pag. 147. ex Charta ann. 1068. in qua memorantur Franci auri: dimisit septem solidos Parisienses supra dictum domnum, pro pretio quatuor Francorum auri.

° Hanc chartam seculo decimo quarto, forte anno 1368. exaratam esse, supra monuimus.] Videtur hoc loco describendus, qui in Regesto Noster, Cameræ Computorum Paris. fol. 481. habetur Cursus Florenorum ad Scutum voluntarius, ut inde non modo percipiat Lector monetæ istiusmodi pretium sub Philippo VI. et Joanne Regibus, sed etiam quam crebra in monetis, et earum pretio mutatio fuerit.

Cursus Florenorum ad Scutum.

23. Mart.	1345.	14. sol.
S. Joan.		14. s. 3. d.
2. Nov.		15. s.
21. Nov.	1346.	14. s.
2. Decemb. seq.		15. s. 1. d.
5. Jan. seq.		15. s. 8. d.
1. Febr.		16. s.
Martio seq.		17. s.

15. April.	1347.	22. s.
S. Joan.		24. s.
O. SS.		27. s. 4. d.
10. Nov.		28. s.
16. Nov.		28. s. 2. d.
1. Oct.		37. s. 4. d.
Nativ. Dom.		38. s. 6. d.
5. Jan.		39. s. 8. d.
11. Jan. <i>sebant Scuta Philippi auri fini, et 1. karat cupri.</i>		23. karat
2. Feb.		15. s.
3. Mart.		16. s. 8. d.
	1348.	
28. Jun.		18. s.
8. Oct.		18. s. 8. d.
1. Nov.		19. s.
23. Dec.		19. s. 2. d.
In Martio		30. s. 6. d.
	1349.	
Ad S. Joan.		24. s. 6. d.
Ultima Jun.		25. s.
14. Jul.		25. s. 2. d.
Nov.		29. s.
Martio		29. s. 4. d.
	1350.	
25. April.		10. s.
26. April.		15. s.
In Aug.		16. s. 6. d.
8. Sept.		17. s.
Ad Nativ. Dom.		20. s.
In Mart.		22. s.
	1351.	
Ad Pascha.		23. s.
Ad Indictum.		24. s.
Ad O. SS.		30. s.
Ad Nativ. Dom.		36. s.
6. Febr.		12. s.
Martio.		14. s. et 15. s.
April.		17. s. 6. d. 18. s.
In fine April.		30. s. et 20. s.
	1352.	
In Martio.		16. s.
In Jun. et Jul.		16. s. 8. d.
In Aug.		17. s.
In Sept.		18. s.
In Octob.		20. s.
In Novemb.		22. s. 8. d.
In Decemb.		24. s. 1. d.
24. Decemb.		24. s.
8. Janu.		26. s.
10. die Jan.		28. s.
2. Febr.		30. s.
	1353.	
April.		32. s.
Principio Junii.		24. s.
Ad Indictum.		37. s.
In Julio.		38. s.
In Aug.		40. s.
In Sept.		42. s.
8. Nov.		12. s.
1. Januar.		23. s.
15. Febr.		14. s.
In Mart.		16. s.
	1354.	
April ante Pascha.		18. s.
Medio Maii.		21. s.
Fine Maii.		24. s.
In Junio.		30. s.
Principio Julii.		28. s.
Fine Julii.		30. s.
In Aug.		32. s.
22. Sept.		34. s.
1. Octob.		36. s.
7. Nov.		40. s.
16. Nov.		42. s.
24. Nov.		10. s.
1. Jan.		12. s.
15. Jan.		12. s. 6. d.
1. Febr.		13. s.
1. Mart.		14. s.
	1355.	
Ad Pascha.		16. s.
Fine April.		18. s.

In Maio.	20. s.
Ad Indictum.	22. s.
8. Jul.	24. s.
20. Jul.	26. s.
Princip. Aug.	27. s.
Fine Aug.	30. s.
9. Sept.	32. s.
20. Sept.	33. s.
8. Oct.	36. s.
18. Octob.	38. s.
24. Octob.	40. s.
10. Nov.	42. s.
14. Nov.	43. s.
17. Nov.	44. s.
21. Nov.	45. s.
12. Dec.	46. s.
18. Dec.	50. s.
27. Dec.	52. s.
1. Janu.	55. s.
5. Jan.	13. s. 4. d.
	1356.
1. Junii.	14. s.
1. Aug.	15. s.
18. Aug.	16. s.
1. Sept.	18. s.
19. Sept.	20. s.
27. Oct.	22. s.
8. Nov.	24. s.
18. Dec.	28. s.
1. Janu.	30. s.
18. Janu.	32. s.
1. Febr.	34. s.
12. Febr.	36. s.
Uli. Febr.	37. s.
8. Mart.	38. s.
26. Mart. ante Pasc.	16. s.
	1357. etc. usque ad annum 1390.
12. Dec. 1350.	26. s.
Eodem die facti fuerunt Francisci auri fini ponderis	16. s. Par.
(3) ad marcum, pretii	16. s. Par.
Regales de 69 ad marcum, 13. s. 4. d. Par.	10. s. 8. d. Par.
Scuta Joannis,	10. s. 8. d. Par.
Sub CAROLO V.	
Floranos aureos, quos cum Delphinus esset cudi jusserat, Typum habes. Tab. X. num. 14.] ubi regnum est adeptus immutavit: in iis quippe se Regem Franc. et Delphinum Viennensem inscripsit. Hi ex cod. MS. quem laudat D. le Blanc pag. 235. erant pond. 68. et 1. tert. ad marcum Gratianopolit. pretii 12. gross. et semiss. Delphinallium, hoc est, circiter 18. sol. 9. den. Ante Inscript. KAR. etc. Delphinum praeferunt: in altera parte stat S. Johannes inter Delphinum et scutum cum duobus Delphinis una crucicula divisus cum Inscript. S. JOHANNES.	
Regales auri puri, (Royaux d'or fin) in quibus effictus Princeps armis militari- bus et sago liliato instructus, stans in tabernaculo, ense dextra, et manum justitiam sinistra tenens, in campoliliato, pond. 3. den. 1. gran. pretii 20. solid. Turon. pond. 63. ad marcum Par. A [27. Julii] 9. Aug. ad 10. Sept. 1364. Typus hic exstat, Tab. X. num. 12. et in Edictis monetariis editis.	
Francisci auri puri, (Francis d'or fin) ejusdem figurae et ponderis quibus alii, praeterquam quod loco Joannis KAROLUS scribitur, pond. 3. d. 1. gr. pretii 20. s. [3. Sept.] 10. Sept. 1364. 15. Maii 1365. Typum habes, Tab. X. num. 13.	
Horum mentio occurrit in Tabular. Brivat. ann. 1365: Unus denarius auri vocatus Franc pro xx. sol. computatus. Pro eodem pretio currunt Edicto 6. Febr. 1360. 1. Maii 1371. 10. Aug. 1374. 28. Jul. 1378.	
Denarii auri puri cum liliis, (Deniers d'or fin aux fleurs de lys) ejusdem figurae	

et ponderis quibus Regales supra descripti, pond. 3. den. 1. gr. pretii 20. sol. Tur. pond. 64. ad marcum Par. Atque hi postremi nude *Fleurs de lys d'or* appellentur in Computo Auxillorum pro liberatione Regis Johannis ann. 1366. fol. 32. vers. A [20. April. 15. al.] 5. Maii 1365. ad 30. Aug. 1368 [6. Febr. 1369.] 12. Mart. 1371. [1. Maii 1371. 10. Aug. 1374. 28. Julii 1378. 8. Mart. 1379.] 18. Mart. 1384. [Franci auri dicti etiam 4 denarii quod pretii essent 20. sol. qui ut ab aliis in quibus effictus Rex eques distinguerentur, Franci pedites (Francs à pied) nuncupati, alii vero Franci equites (Francs à cheval) ubi Rex sagatus effictus eques cum gladio, equo ipso, ut aiunt, vestito, vesteque liliis et delphinis interstincta, cum hac inscriptione, KAROLUS FRANCORUM REX DALPS VIENN. In parte altera, crux florigera cum solita Inscript. xrc. etc.

o Literae ann. 1365. 2. Jul. in Memor. D. Cam. Comput. Par. fol. 75. r. *Les florins que nous faisons à présent faire, appellez Fleur de lys d'or, qui à présent ont cours pour xx. sols. Tour. la piece.*

o Charta ann. 1367. 15. Sept. in Chartul. Guill. abb. S. Germ. Prat. fol. 39. r. col. 1: *Novem centum librae Turonenses in novem centum denariis auri, Francis nuncupatis, boni auri et legitimi ponderis.*

o Trente francs d'or, franc d'or pour vingt sols, in Ch. 17. Mart. ann. 1373. ex Chartul. episc. Carnot. *Trois cent florins, francs d'or du coing du roy pour vingt sols, ibid. ex Ch. 18. Jan. ann. 1379.*

o Literae admort. ann. 1375. in Reg. 100. Chartoph. reg. ch. 401: *Que venditio fuit facta pro pretio undecim denariorum auri, vocatorum Floreti, boni ponderis.*

Sub CAROLO VI.

Denarii auri puri, dicti *Escus à la Couronne*, quos vulgo *vetera Scuta* nuncupamus, in quibus effictum scutum coronatum, in quo descripta tria lilia, absque sole, cum cruce admodum variegata, pond. 3. d. 4. gran. pretii 22. s. 6. d. Tur. pond. 60. ad marcum Par. [11. al.] 18. Mart. 1384. [8. Julii 1385. 5. al.] 5. Sept. 1386. Typus hic exhibetur, Tab. XI. num. 8.

Denarii auri puri cum Corona, (Deniers d'or fin à la Couronne) cum hisdem figuris pond. 3. den. 8. gr. pretii 22. sol. 6. den. Turon. 9. Mart. 1387. [27. Nov. 1388. currunt pro 22. sol. Turon. pro 22. sol. 5. den. Turon. 11. Sept. 1389.] 8. April. 1391. 4. April. 1392. 8. al. 28. Aug. 1393. [29. Julii 1394. 2. April. 1407.]

Similes Denarii cum Corona, pond. 3. d. 2. gr. pond. 64. ad marcum Paris. 28. Aug. 1394. [2. vel] 5. Nov. 1411. [In Charta ann. 1411. Parisiis exarata dicuntur pretii 18. sol. Paris.]

Alii denarii ejusdem figurae pond. 3. den. pretii 22. solid. 6. den. Stat. [2. vel] 5. Nov. 1411. 5. Mart. 1411. [3. Julii 1413. 20. Jan. 1416.] 11. Octobr. 1415. Atque hi nummi aurei *Couronnes*, et *Couronnes de France*, dicuntur Froissarti tom. 4. cap. 26. 64. 66. Adje Historiam Betuniensem pag. 375. Hist. Durdanensem pag. 106. etc.

Alii Denarii parvi seu *Scuta cum Corona*, dicti *Escus à la Couronne petits*, cum hisdem figuris, pond. 2. d. pretii 15. s. Tur. [pond. 96. ad marcum Paris.] 3. Jul. 1413. 11. Octobr. 1415. [20. Jan. 1416.] 10. Maii 1417.

† Denarii auri puri cum liliis (Deniers d'or fin aux fleurs de lys) cum lisdem figuris, ejusdem etiam ponderis et pretii quibus sub Carolo V. cudi jubentur Edicto 25. April. 5. Aug. 10. Aug. 30. Oct. 1381. 15. Maii 1383. 11. Sept. 1389.

Agni, vel parvi Agni, (Moutons, ou petits Moutons,) [00 vel Aignel.] veteribus Agnis similes, præterquam quod sub agno scriptum est, K. R. R. pond. 2. denar. pretii 20. sol. A 10. Maii usque ad 21. Dec. 1417. Typum hic describimus, Tab. XI. num. 4.

Idem denarii pond. 96. ad marcā Paris. currere jubentur pro 30. sol. Turon. Edicto 18. Junii 1419. Alio 26. Febr. ejusdem anni reducuntur ad 26. sol. 8. den.

† Franci auri puri ejusdem figuræ et ponderis quibus sub Carolo V. currere jubentur pro 30. sol. Turon. Edicto 27. Nov. 1388. et 11. Sept. 1389. ejusdem pretii statuuntur in Arresto ann. 1390. 20. s. Provincialib. æstimantur in Charta 17. Jun. 1408. inter Schedas Præs. de Mazaugues.

Scuta Galeata, (Escus Heaumes à 3. fleurs de lys) simplicia et duplicia, in quibus efficta galea coronata, cui imminet majus liliū apicis vice: in aliis deest apex.

ponderis 14 d. pretii 40 s. Tur. pond. 96. d. A 21. [Oct.] Decemb. 1417. ad 12. Junii 1418. 18. Jan. 1419. Typi hic perinde delineantur, Tab. XI. num. 1. 2.

Scuta cum Corona, (Escus à la Couronne) veteribus similia, præterquam quod in crucis centro stella perforata, quam moletiam dicimus, ad stellatorum scutorum quæ multo meliora sunt, discrimen habetur: pond. 2. d. 20. gr. pretii 30. sol. Tur. 23. karats, pond. 67. ad marcā Paris. Stat. 17. Jun. 1418. In hisce Denariis statutum, ut ad cæterorum discrimen versus crucem, inter Carolus et Dei, crucicula vice puncti, et in aversa parte inter primum Christum, et vocem subsequentem pariter similibus crucicula, cum cæteris solitis discriminibus effingeretur. Ita Regest. 123.

† Eadem Scuta sub lisdem figuris ad 23. karats, pond. 67. ad marcā Paris. pretii 30. sol. Tur. cudentur in moneta Tornac. in aliis vero locis lisdem ad 23. karats, pond. 64. ad eand. marcā, pretii 50. sol. Turon. Edicto 7. Martii 1418. et 16. ejusdem mens. At Edicto 26. Febr. 1419. cudi jubentur ad 23. karats, pond. 62. ad marcā Paris. pretii, 40. sol. Paris.

Agni, vel parvi Agni, (Moutons, ou petits Moutons) pond. 2. den. pretii 30. sol. Tur. 23. karats, pond. 96. d. ad marcā Paris. A 18. Jun. usque ad 2. Mart. 1419.

Vetera scuta cum Corona, (vieux Escus à la Couronne) ut alia, pond. 2. den. 30. gran. pretii 50. sol. Turon. 24. karats, et pond. 67. ad marcā Paris. A 2. (al. 12.) Mart. ad 11. Aug. 1419. quo etiam Edicto 2. Martii statutum ut Agnorum pretium esset 33. sol. 4. den.

† Edicto 19. Dec. 1420. usque ad 12. Oct. 1341. cudentur similia Scuta ad 24. karats, pond. 66. ad marcā Paris. pretii 22. sol. 6. den.

† Denarii auri puri dicti Duplices auri (Doubles d'or) currere jubentur in Francia et Delphinatu pro 8. lib. Turon. Eorumdem semisses pro rata portione Edicto Caroli Regentis 25. Aug. 1420.

Salutes cum Armis Francie, (Saluts aux Armes de France) in quorum aureorum altera parte, scutum cum tribus liliis effingitur inter Angelum et Delparam: in volumine scriptum AVE, supra, radii celestes eminent. In altera visitur crux plana inter duo lilia, cui subest litera K. cusi ad 24. karats, 8. parte minus, pond. 3. den. 1. gr. et pretii 75 s. Turon. pond. 63. den. ad marcā Paris. Ad 11. Aug. 1421. usque ad 6. Febr. 1422. Typum hic damus, Tab. XI. num. 6.

Semisses eorumdem aureorum, ponderis et pretii pro rata portione, dicti Demissaluts. De Monetarium aurearum pretii sub Carolo VI. immutatione, vide Monstrelletum 1. vol. cap. 251: [et Scriptorem brevium Hist. Caroli VI. ad calcem Juvenalis des Ursins.]

Aureus alius præterea prostat, Parisiensis forte, cum is typum eundem fere præferat quem Parisiensis Philippi VI. Regem scilicet sedentem in cathedra leoninis capitibus exornata, cum binis leonibus ad pedes jacentibus, latusque hinc inde scutulis 3. lilia præferentibus, et hac Inscriptione. † KAROLUS DEI GRA. FRANCORUM REX. In altera parte crux liliata conspicitur cum solita Inscr. XRC. etc. Typus hic exhibetur, Tab. XI. num. 5.

† Computus fabr. S. Petri Insul. ann. 1383. ex Tabul. ejusd. eccl. Item ex legato don. Willelmi de Walecamp ij. francos, valentes lxxvij. sol. franco computato pro xxxix. sol.

† Ordinatio ann. 1384. 11. Mart. in Memor. E. Cam. Comput. Paris. fol. 58. r. Denarii auri fini, vocati scuta ad coronam, qui habebunt cursum pro xvij. sol. Par. petia, et erunt ponderis lx. scutorum ad marcham Paris. marcha auri fini empta lxx. lib. x. sol. Tur. Denarii albi cursus x. den. Tur. petia, ad vj. den. leg. argenti regis et pond. vj. sol. ij. den. alborum ad marcham Paris. Duplices Turonenses cursus ij. den. Tur. petia, ad ij. den. xij. gr. leg. argenti regis et pond. xij. sol. cum quarto. den. ad marcham Paris. Parvi denarii Par. et parvi Tur. qui habebunt cursum pro j. den. Par. et j. den. Tur. petia, ad ij. den. leg. argenti regis et pond. xvj. sol. vij. den. Par. ad marcham Paris. videlicet parvi Par. et parvi Tur. pond. xx. sol. x. den. Tur. ad marcham Paris. Item parvi oboli Par. ad ij. ob. leg. argenti regis et pond. xxv. sol. ad marcham Paris. Et dabuntur camporibus pro marcha auri fini lxx. lib. x. sol. Tur. et pro marcha argenti in albo allegiato ad vj. den. leg. xvj. sol. Tur. et in nigro allegiato, ut supra, xvj. sol. Tur.

† Charta ann. 1385. die 8. Jul. ex Chartul. 23. Corb. Deux cent quarante neuf escus d'or couronnés de xxij. sols, vj. den. Tour. la piece, ij. lxxx. liv. ij. sols, vj. den. Tour. en francs. xx. sols Tour. la piece; vj. liij. liv. Tour. en blancs de xv. den. Tour. la piece; sept livres, quinze sols Tour. en blancs de x. den. Tour. la piece; xxxvij. liv. xvij. sols, vj. den. Tour. en blancs de vj. den. Tour. la piece.

† Alia ann. 1386. in Chartul. Latiniac. fol. 127. v. Pour le pris de treize livres Tournois, fort monnoys, courant à présent le franc d'or pour xx. sols Tour.

† Alia ann. 1394. die 21. Jun. ex Bibl. reg. Mille francorum auri in scutis, octo scutis videlicet pro novem francis computatis.

† Alia ann. 1396. 7. Aug. in Lib. pient. S. Germ. Prat. fol. 138. v. Cent

franc d'or... en quatre vingt et huit escus d'or à la couronne de dix huit sous Par. la piece, de fin or du coing du roy nostre sire et en un franc de fin or du coing de France.

† Alia ann. 1397. 20. Aug. ibid. fol. 141. v. Pour le pris et somme de xxxvij. escus d'or à la couronne du coing du roy nostre sire de xxij. sols, vj. den. Tour. piece. Inventarium Charlar. monast. Athanat. fol. 54. v. Instrumentum 27. Sept. ann. 1399. decem librarum Turon. monetae regie, cujus xxij. solidi cum dimidio valent unum scutum auri regis Francorum, boni auri et legitimi ponderis.

† Computus ann. 1400. ex Tabul. S. Petri Insul.: Datum procuratori ecclesie in Cameraco pro pensione sua iij. francos, franco pro xxxij. sol. vj. lib. xiv. sol.

† Scuta dicta Houppelandes, a sago, quo rex vestitus in his effectus erat, memorantur in Lit. remiss. ann. 1402. ex Reg. 157. Chartoph. reg. ch. 61: Sept escus d'or, nommez Houppelandes, trente quatre escus d'or nommez Couronnes.

† Charta ann. 1408. 29. Aug. ex Bibl. reg.: Pour le pris et somme de huit mille quatre cens livres Tournois, monnoys courant, qui ont été nommez en sept mille, quatre cens saixante six escus d'or à la couronne, du coing du roy nostre sire, aians cours pour xxij. sols, vj. den. Tour. piece, et xv. sols Tour. en blancs de x. Tour. piece.

† Scuta cum corona pretii 18. sol. ann. 1413. 1417. 1418. et 1420. ex Tabul. Corb. 20. sol. Par. ann. 1421. 1423. ex eod. Tabul. 24. sol. ann. 1426. ibid.

Sub HENRICO VI. Rege Angliæ.

Salutes cum Armis Francie et Angliæ, (Saluts aux Armes de France et d'Angleterre) in quibus effectus εγγυατορικός, scilicet Angelus et Delpara, pone utrumque scutum, cum volumine continente AVE, infer utriusque capita, et hac Inscript. HENRICUS DEI GRATIA. FRANCORUM. ET. ANGLIÆ. REX. In aversa parte, crux plana inter liliū et leopardum: pond. 3. d. 1. gr. pretii 25 s. Tur. cum 4. parte remedii, pond. 63. den. ad marcā Paris. 6. Febr. 1422. 8. (al. 4.) Jun. 1423. Vide Monstrelletum 1. vol. cap. 251. Typus hic describitur. Henrici V. Tab. XII. num. 1. Henrici VI. ibid. num. 3.

Similes Salutes, ponderis 2. den. 17. gr. pretii 22. sol. 6. den. Tur. conficientes ad marcā Paris. 70. d. cum 4. parte remedii 6. Sept. 1423.

† Angeli, (Angelots) qui sunt duo tresses Salutem, in quibus effectus Angelus utrumque Franciæ et Angliæ scutum tenens: in aversa parte, eadem cruce cum lilio et leopardo exaratis, pretii 15. sol. conficientes 105. d. ad marcā Paris. 24. Maii 1427. Typus hic perinde describitur, Tab. XII. num. 4.

† Aureum alium descripsit præterea Hautinus pag. 127. in quo Rex ipse sagatus equo vestito et liliis ac leonibus distincto insidet, gladium vibrans, cum Inscr. HENRICUS D. G. FRANCORUM ET ANGLIÆ REX. In altera parte crux florigera, cum solita Inscript. XRC. etc. Typus exhibetur, Tab. XII. num. 5.

Hactenus monetarum fabricæ ex Magistrorum Monetarium rationibus. Postmodum vero in Regesta receptæ sunt ex Regiis diplomatis, quarum proinde dies et annus incerti manent, quod eæ ut plurimum multo post cudentur, sicque haud est proclive earum publicationis tempus indicare.

Sub CAROLO VII.

Regales auri, (Royaux d'or.) in quibus Rex effectus palliatus in area liliata, dextra virgam, sinistra sceptrum tenens, pretii 25 sol. Octob. 1439. Typum hic describimus, 16. Tab. XII. num. 18.

Regales auri, prioribus similes, praeterquam quod punctum apertum (O) ante cruciculam praefereunt. 1430.

Denarii auri puri, (Deniers d'or fin, appelles Escus à la Couronne) in quibus efficta 3. lilia coronata ad scuti latera, cum 4. parte remedii, pond. 2. den. 17. gran. (pendunt tantum 2. den. 14. gran.) pretii 25 sol. Tur. pond. 70. den. ad marcem Par. Statuto 1435. 28. Jan. quod demum executioni mandatum Parisiis 4. April. 1436. [Idem statutum Edict. 12. Julii 1436. et 81. Dec. 1441.] Horum hic exaratur typus, Tab. XII. num. 14.

Horum denariorum mentio fit in Statutis MSS. S. Audomari ann. 1432: Verum cum monetae saepius variari, deteriorari vel meliorari contingat, libras supradictas intelligi volumus 40. grossis Flandrensibus pro libra computatis, in eo et tali valore quod 42. grossi similes Coronam auri de 87. in marcha ad minus valeant.

Eorundem denariorum semisses, pondere et pretio similes, cusi Edicto 26. April. 1438. dicti *deniers Escus*. Tab. XII. num. 15.

Diplomate Regio dato Salmurii marcæ auri puri pretium fuit 86. lib. 17. sol. 6. den. putato quolibet scuto pro 25. sol. Turon.

Edicto dato Parisiis 12. Julii 1438. reprobantur omnes monetae quas in Francia cudi jusserat Henricus Rex Anglie.

Similia *Scuta*, et eorum semisses paris ponderis, pond. 70. et semiss. et 141. den. ad marcem Paris. *Diplom.* 12. Aug. 1445.

Similia *Scuta*, ad 28. karats et semiss. cum 8. parte remedii. pretii 27. sol. 6. den. pond. 70. d. et semiss. ad marcem Par. Edicto 20. Jan. 1446. 26. Maii 1447. 18. Maii 1450.

Eorum semisses, pro rata.

Similia *Scuta*, ad 23. karats et 3. quart. cum 4. parte remedii, ponderis et pretii ut supra, Edicto 26. Maii 1447. 18. Maii 1450. quo anno *marcha auri fini et optimi* aestimatur 96. lib. in Charta ejusdem ann. tom. 2. Hist. fundat. Capellæ et Cathedr. Catalaun. pag. 159.

Similia *Scuta*, ponderis 2 d. 18. gr. pretii 27. sol. 6. den. [pond. 71. den. ad marcem Paris.] *Diplom.* 16. Jun. 1455. [et 7. Junii 1456.]

Computus ann. 1421. ex Tabul. S. Petri Insul.: *Receptum ab exactoribus domini decani pro quadam emenda, per unum hominem de Dizmude perpetrata, xij. francos, valentes xia. lib. xvj. sol. Receptum a dom. Guillelmo Moreau pro loco suo sepulture in circuitu chori per eum electo, lx. scuta aurea, pro quolibet xij. sol. valentia cxxvj. lib.*

Chartul. Corb. sign. Daniel ad 8. Febr. ann. 1427. fol. 72. v. *Telle monnoie de sel pris et valeur, que pour xxij. sols Par. on puist avoir ung Salut d'or.* Idem fol. 183. v. ad ann. 1432. 12. Jan. xxij. Par. pour un Salut d'or, ibid. ann. 1435. 9. Jun. fol. 194. v.

Charta ann. 1438. 20. Mart. ex Chartul. 21. Corb. fol. 251. v. *Dix couronnes d'or du coing et forge du roy nostre sire ad present ayans cours, tellement que les lxx. pesans et faisans le marcy d'or au marcy de Troyes.*

Scuta aurea pretii 22. sol. memorantur in apocha ann. 1452. ex Tabul. S. Germ. Prat.

Sub LUDOVICO XI.

Scuta vetera 25. sol. aestimantur in Charta 14. Febr. 1465. ex Tabul. Corisopit.: *Duodecim scutorum antiquorum ad xv. libras moneta ascendendum.*

Scuta fortis aurea que tum cudebantur in Francia et Delphinatu, pond. 2. den. 16. gr. pretii 27. sol. 6. den. Turon. Edicto 4. Jan. 1470.

Eorundem semisses, pro rata.

Ejusdem pretii statuuntur *Scuta vetera Francie (à pied et à cheval)* cod. Edicto.

Regales auri pond. 2. den. 28. gr. pretii 30. sol. Turon. laudato Edicto 4. Jan. 1470.

Scuta nova (Escus neufs) tam in Francia quam in Delphinatu, pretii 28. sol. 4. den. Turon. Edicto 12. Mart. 1472.

Similia *Scutis Caroli VII.* *Scuta*, cum binis liliis ad latera, ad 23. karats cum 8. parte remedii pond. 2. den. 16. gr. pretii 30. sol. 8. den. Turon. pond. 72. ad marcem Paris. *Diplom.* [28. Dec. 1473.] 4. Jan. 1478. Typus hic exhibetur, Tab. XIII. num. 1.

Semisses, pro rata. Typus habetur apud Hautinum pag. 169.

Scutum aureum aestimatur 22. sol. 6. den. fortis monetae, in Charta 7. Aug. 1478.

Scuta cum Sole, (Escus au Soleil) in quibus effectus sol octo radiorum supra coronam flosculis adornatam, ad 23. karats, et 8. part. remedii pond. 2. den. 17. gr. (nulli tamen reperuntur graviores 15. gran.) pretii 33. sol. Tur. *Diplom.* 2. Nov. 1475. Eorum fabrica decreta tam in Francia quam Delphinatu officinis monetariis. Eodem Diplomate statutum, ut prius cusa *Scuta* pretii essent 32. sol. 1. den. [Typus hic delineatur, Tab. XIII. num. 2.]

Angeli varii ponderis et pretii, vulgo *Angelote*, in quibus effectus S. Michael, gladium dextra, læva scutum cum tribus liliis tenens, pedibus serpentem terens effingitur, cum Inscript. LUDOVICUS DEI GRA. FRANCORUM REX. In altera parte, [Scutum Francicum, vel] crux florigera, cum solita Inscript. XRC. Describuntur ab Hautino pag. 178. [Typum habes hic, Tab. XIII. num. 8.]

Servantur in Gazophylaciis ejusmodi numismata aurea et argentea varii ponderis, que perperam inter monetas annumerari observat D. le Blanc pag. 249. cum ob institutum ab ipso Ordinem S. Michaelis cusa fuerint, non ut in publico usu essent. Id tamen affirmare non ausim.

Charta ann. 1462. 6. Febr. ex Tabul. Carnot.: *cxxj. livres, six sols payez en quatre vingt quatre escus d'or neuf du coin du roy, ayant cours pour xxvij. sols, vij. deniers chaque piece, dix reaux d'or du prix de xxx. sols piece et xv. sols Tournois.*

Instrumentum ann. 1469. 2. Nov. ex Tabul. Flamar.: *Et hoc totum pro pretio et summa xij. scutorum et xij. grossorum auri, scuta vero boni auri et recti ponderis, cigni et legis dom. nostri Francie regis, videlicet cigni nunc nunc cursum habentis, computando scutum auri pro decem et octo grossis auri et duobus ardicis, et pro quolibet grosso auri sex ardicis, et pro ardicis duos jaquetos moneta nunc currentis.*

Necrologium eccl. Paris. ubi de donatione Guilli. Chartier de Bajocis, qui

oblit. 1. Maii ann. 1472: *Summa septuagintorum scutorum auri, quolibet pretii xxij. sol. Par.*

Scutum aureum aestimatur xxx. sol. ij. den. in Charta ann. 1475. 29. Oct. xxxij. sol. in alia ann. 1481. ex Tabul. Corb.

Sub CAROLO VIII.

Scuta cum Corona currere jubentur pro 35. sol. Turon. Edicto 30. Julii et 29. Jan. 1487. 24. April. 1488. Ejusd. pretii memorantur in Charta ann. 1488. apud Rymer. tom. 12. pag. 628: *Valente unaquaque Corona 35. sol. Turon.*

Scuta cum sole statuuntur pretii 36. sol. 3. d. Turon. Edicto 30. Julii et 29. Jan. 1487. Tab. XIII. num. 8.

Scuta, Francicis et Delphinibus similia, pret. 35. sol. 8. den. Turon. *Diplom.* 24. April. 1488. [Habes typos *Scutorum aureorum*, Tab. XIII. Francicis num. 18. *Delphinibus* num. 15. *Britannici (scu au soleil de Bretagne)* num. 14.]

Habentur præterea ejusdem Regis aurei alii, in quibus Regis Siciliae, et Jerusalem, alii in quibus *Pisanorum Liberatoris* titulus et adscribitur.

Legitur in Regesto viridi novo Castelleti Paris. fol. 83. Statutum de monetarum pretio, 16. Februar. 1485:

Grans Blans unzains tant aux armes de France, que du Dauphiné pour 11. den. Tourn. piece, demi unzains à l'équipollent.

Grans Blans au soleil tant aux armes de France, que du Dauphiné pour 12. den. Tourn. piece, demi unzains à l'équipollent.

Liars et hardis pour 8. den. piece. Doubles et petits deniers Tournois pour 2. den. T. et 1. den. Tournois.

Les Parisis pour 1. den. paris piece. Les Gros d'argent tant aux armes de France, que du Dauphiné pour 2. sols 10. den. Tourn.

Tous les Escus à la Couronne qui sont faits à divers poids, à tout le moins, qui poisent deux d. 14. gr. au pris de 22. s. 1. d. T. piece. Les demi Escus à l'équipollent.

Les Escus faits au pays de Dauphiné du poids dessusdit pour 22. s. 1. d. T. piece, et les demy à l'équipollent.

Les Escus au soleil, qui sont faits de 70. de poids au marc à tout le moins, qui poisent deux den. 16. gr. pour 38. s. T. piece, et les demi Escus à l'équipollent.

Les Escus au soleil, qui sont faits oudit pays de Dauphiné de semblable poids pour 35. s. T. piece, et les demi à l'équipollent.

Habetur Statutum aliud Caroli VIII. Reg. 10. Jun. ann. 1488. fol. 131. quo perinde monetarum Francicarum pretium indicatur, scilicet:

Bons viels Escus pour 40. s. Tourn. Bons Francs à pied et à cheval et Royaux pour 39. s. Tournois.

Bons Saluts à 37. s. Tourn. Bons Escus au soleil pour 36. s. den. Tourn.

Bons Escus appellez à la couronne pour 35. s. T. piece. Grans Blans au soleil appellez douzains pour 13. den. Tournois.

Grans Blans à la couronne appellez unzains pour 12. den. T. piece, et les demi à l'équipollent. Gros du Roy, qui par cy devant ont eu cours pour 2. s. 10. d. T. auront cours pour 3. s. T.

Liars et Hardis, doubles Tournois, Petits Tournois et deniers Parisis au pris qu'ils courent à present. Statuto denique alto ejusd. Caroli 17.

Decemb. ann. 1488. *ibid.* fol. 122. statutur nova cusio des Grans Blancs à la Couronne à 4. den. d'alois argent le Roy, à 2. g. de remede, de 7. s. 8. den. et demi de poids au marc de Paris, qui auront cours pour 10. den. T. la piece, sur le pie de 11. livres T. marc d'argent.

In Regesto caeruleo Castelleti Paris. fol. 50. exstat aliud Caroli Regis Statutum 31. August. ann. 1493. quo cudi statuuntur monetæ aureæ et argenteæ, scilicet:

Les Escus fins au soleil de 70. de poids au marc, qui est 2. den. 17. gr. 3. quarts de gr. du poids de 2. d. 16. gr. du prix de 36. s. 3. d. T. les demi à l'équipollent.

Les Escus à la Couronne, qui sont à 72. de poids au marc, qui est 2. den. 14. gr. du prix de 35. s. T. Les demi à l'équipollent.

Les gros de Roy de 2. den. 16. gr. pour 3. s. T.

Les grans Blancs au soleil aux armes de France et du Dauphiné pour 18. den. T. les demi à l'équipollent.

Les grans Blancs à la Couronne pour 10. den. T. etc.

Albi magni regii cum sole, in Invent. Chart. monast. Athanat. fol. 12. v. Instrumentum ann. 1486. pensionis annuus xxv. florenorum monetæ regie, quolibet florenno valente xviij. albos magnos regios sine sole. Et fol. 25. r. Instrumentum 26. Mart. ann. 1493. annuus pensionis unius scuti auri ad coronam sine sole, valoris xxxv. solidi. Idem legitur in Ch. 3. Sept. ann. 1486. *ibid.*

Sub LUDOVICO XII.

Scuta vetera pond. 8. den. currunt pro 40. s. Turon. Edicto 4. Julii 1498. 12. et 22. Novemb. 1506. quæ vero pendunt tantum 2. den. 23. gran. pro 39. sol. 6. den. Turon.

Scuta cum Corona pond. 72. ad marcem Paris. seu pond. 2. den. 14. gr. statuuntur pretii 35. sol. Turon. Edicto 4. Julii 1498. 23. Mart. 1509. 12. et 22. Nov. 1506. 25. Decem. et 3. Febr. 1511.

Scuta cum Sole quæ tunc cudebantur pond. 70. den. ad marcem Paris. vel pond. 2. den. 16. gr. currere jubentur laudatis mox Edictis pro 36. sol. 3. den. Turon. Typum exhibet Tab. XIV. num. 1. semissem num. 2.

Regales Franci pedites et equites (à pied et à cheval) pond. 2. den. 22. gr. currere permittuntur pro 30. sol. Turon. Edicto 4. Julii 1498. 12. et 22. Nov. 1506.

Scuta cum Histrice, (Escus au Porc espic) in quibus binæ histrices scuti latera ambiunt: in aversa parte crux visitur, in muris Pontici vellus desinens, inter binas histrices, et bina L. pond. 2. den. 17. gran. pretii 36. sol. 3. den. Turon. Diplom. 19. Nov. 1507. [et 25. Decem. 1511.] Typum damus, Tab. XIV. num. 3.

Sub FRANCISCO I.

Scuta similia [cum Sole] pond. 2. den. 13. gran. currere jubentur pro 40. sol. Turon. Edicto 27. Nov. 1516. [21. Jul. 1519. 28. Sept. 1526. Pro 45. sol. Turon. currunt Edicto 5. Mart. 1582. et 18. Octob. 1589.]

Scuta cum parva Cruce, (Escus à la petite Croix) pretii 45. sol. Tur. pond. 2. den. 16. gran. Diplom. 19. Mart. 1540.

Scuta cum Sole ad 28. karats cum 8. parte remedii quæ prius cudi jusserat pond. 71. den. et 1. sextar. ad marcem Paris. quolibet scuto ponderis 2. denar. 16. gran. pretii 45. sol. Turon. iterum cudi jubentur Edicto 24. Febr. 1589. 19.

Mart. 1540. 15. April. 1545. Debiliora 1. gr. pro 44. sol. 8. d. Turon. currere jubentur laudato Edicto 19. Mart. 1540. quæ vero 2. gr. minus pendunt pro 43. sol. 6. d. Turon. At Litteris datis mense Jan. 1544. Scuta pond. 3. den. 15. gran. currunt pro 45. sol. Turon.

Scuta vetera pond. 64. ad marcem Paris. cusa ad 28. karats et semiss. currere jubentur pro 51. Turon. Edicto 19. Martii 1540.

Scuta cum Corona ad 28. karats, pond. 2. d. 14. gran. pretii 30. sol. Turon. pond. 74. ad marcem Paris. Edicto 27. Nov. 1516. 28. Sept. 1526. In Charta ann. 1525. apud Rymer. tom. 14. pag. 45. dicuntur valere 88. sol. Turon.

Eadem Scuta statuuntur pretii 40. sol. 6. den. Turon. Edicto 5. Mart. 1532. Pro 43. sol. 6. den. currunt Edicto 18. Octobr. 1589. et 15. April. 1545.

Franci pedites et equites (Francs à pied et à cheval) cusi ad 24. karats minus 4. parte, pond. 2. den. 20. gran. pretii 48. sol. 10. den. Turon. Edicto 19. Mart. 1540.

Eodem Edicto Regales auri ad 28. karats, pond. 2. den. 20. gr. pretii 47. sol. 8. den. Turon. statuuntur.

Ex his vero minime colligendum Scuta cum sole quæ cudi jussit Franciscus I. veteribus prorsus similia existisse, ab his quippe distincta fuerunt vel Salamandris, unde Escus à la Salamandre nuncupata: vel parva cruce in aversa parte efficta, unde Escus à la petite Croix, vel à la Croisette dicebantur. Horum typi hic exarantur, Tab. XIV. cum Salamandris num. 19. cum parva cruce num. 13. et semissem num. 14. cum F. littera coronata num. 15. semissem cum cruce liliata num. 16. et 17.

Sub eodem Franciscus I. cepit usus ut caput Regis effingeretur in Scuti aureis, uti monet d. le Blanc pag. 264. quod jam sub Ludovico XII. in Grossis Testonibus factum videre est infra in monetis argenteis. Ab eo etiam institutum ut annus cusionis in monetis notaretur, quem morem Edicto confirmavit Henricus II. Primi scuti hac nota signati typum damus, Tab. XIV. num. 20. [Alterum adjectivum num. 18. qui spectiminis loco cusus publici juris non est factus.]

Ab instituto nostro minime alienum existimamus litteras hic subjicere, quibus monetæ distinguebantur ex Statuto 14. Jan. 1539. ut si qua in his fraus fieret, meritas pœnas penderet reus.

Paris.	A	Fanum S. Portiani	O
Rotomag.	B	Divion.	P
Fanum S. Laudi	C	Catalaun.	Q
Lugdun.	D	S. Andr.	R
Turon.	E	Treca.	S
Andegav.	F	S. Menehild.	T
Pictav.	G	Taurin.	V
Rupella.	H	Villa-franc.	X
Lemovic.	I	Bituricæ	Y
Burdig.	K	Dalphin.	Z
Bayona	L	Provinc.	&
Tolosa	M	Britan.	9
Monspess.	N		

Sub HENRICO II.

Denarii Auri, dicti Henrici, (Deniers d'or, dits Henris) in quibus regis laureati et armis instructi efficta protome, et in aversa parte Crux ex litteris H. coronatis compacta pond. 2. den. 20. gran. pretii 50. solidi. Turon. Ducati etiam appellabantur, cusique et duplices. Diplom. 14. Jan. 1549.

Scuta cum sole (Escus au soleil) in quibus loco crucis, Rex coronatus effictus, pond. 2. den. 16. gran. pretii 40. sol. Turon.

Scuta cum Sole in quibus caput Regis coronatum ad vivum effigitur cum inscriptione, HENRICUS II. DEI GRA. FRANCOR. REX. quam præcedit crucicula: ex altera parte inter bina H. coronata Scutum Francicum cum corona imperiali cui sol imminet, et solita Inscript. XRC. etc. ann. 1549. cudi jubentur Edicto ult. Jan. 1548. Typum hic habes, Tabul. XV. num. 15.

Scuta duplicia cum sole dicta Henrici, in quorum una parte caput Regis coronatum effictum cum Inscript. HENRICUS, etc. et in aversa parte inter quatuor lilia crux ex quatuor litteris H. coronatis compacta, cui sol imminet, cum crucicula in medio crucis, et Inscript. DUM TOTUM COMPLEAT ORBEM. 1549. cudi jubentur Edicto 8. Febr. 1548. [Typum semissem scuti ita inscriptum exhibemus, Tab. XV. num. 16. ubi caput regis nudum apparet.]

Duplices Henrici pond. 5. den. 17. gran. pretii 5. lib. Turon. simplices et semisses pro rata parte Edicto 23. Jan. 1549. 5. Febr. 1550. 29. Januar. 1551. 12. Sept. 1554. 18. Maii 1555.

Henrici duplices et simplices, paris ponderis, cum figura mullebræ galeata super trophæo sedente Victoriolam lauream porrigentem dextra præferentem, cum Inscript. GALLIA OPTIMO PRINCIPI. Typum describimus, Tabul. XV. num. 11. [Speciminis loco cusus hic numerus.]

Semissem, pro rata. Scuta cum Sole et Lunulis, paris ponderis et pretii. Typum damus, Tab. XV. num. 13.

Monetæ, quam ad molendinum dicimus, (Monnoye au molin) fabrica Parisiis instituta in Domo Thermarum Regiarum, ad caput horti Palatii, in quo cusa. [Edicto 29. Jan. 1551]

Scuta vetera pond. 3. den. statuuntur pretii 51. sol. Turon. Edicto 29. Jul. 1549. Pro 55. sol. Turon. currere jubentur Edicto 23. Jan. 1549. 5. Febr. 1550. 5. Jun. 1551. 12. Sept. 1554.

Scuta cum Corona pond. 2. den. 14. gran. pretii 43. sol. 6. den. Turon. Edicto 29. Jul. 1549. Pro 45. sol. Turon. currunt Edictis mox laudatis.

Scuta cum sole pond. 2. den. 15. gran. pro 45. sol. Turon. currere jubentur Edicto 29. Jul. 1549. Pro 46. sol. Turon. Edicto 23. Jan. 1549. 5. Febr. 1550. 5. Junii et 29. Jan. 1551. 12. Sept. 1554.

Franci pedites et equites pond. 2. den. 20. gr. statuuntur pretii 48. sol. 10. den. Turon. Edicto 29. Jul. 1549.

Eodem Edicto Regales pond. 2. den. 20. gr. currere jubentur pro 47. sol. 3. den. Turon.

Sub FRANCISCO II.

Sub quo nullæ aureæ cusæ monetæ quæ ejus nomen præferant, sed typis Henrici parentis, [ejusdem ponderis et pretii Edicto 24. Febr. 1550.]

Eodem Edicto veterum monetarum cursus sic statuuntur:

Scuta cum Sole pond. 2. den. 15. gran. et supra, pretii 50. sol. Turon. semisses pro rata.

Scuta vetera pond. 3. den. ejusdem pretii.

Scuta cum Sole et corona pond. 2. den. 14. gran. pretii 46. sol. Turon.

Salutes pond. 2. d. 17. gr. pretii 49. sol. Tur.

Sub CAROLO IX.

¶ *Duplices Henrici* pond. 5. den. 17. gran. statuuntur pretii 5. lib. 8. sol. Turon. simplices et semisses pro rata. *Edicto 17. Aug. 1561. Pro 5. lib. 16. sol. Turon. currere jubentur Edicto 21 April. 16. Oct. 1571. et 26. Maii 1573.*

¶ *Scuta cum Sole (Ecus au Soleil)* absque ulla effigie, [in quorum una parte scutum Regis effictum cum corona, cui imminet sol, et aversa parte crux liliata, cudi jubentur ad 23. karats cum 4 parte remedii,] pond. 2. den. 15. gran. pretii 50. sol. Turon. *Diplom. 17. Aug. 1561. [ejusdem pretii Diplom. 31. Dec. 1563] pretii 52. sol. Diplom. 11. Aug. 1568. [pretii 54. sol. Diplom. 23. Nov. 1569] pretii 54. sol. [Edicto 30. Aug. 1570.] et Aresto Intimi Consilii 16. Sept. seq. pretii 54. sol. usque ad 1. April. 1572. *Diplom. [21.] 27. April. 16.] 1571. pretii 52. sol. usque ad Natalem S. Joan. Dipl. 1. April. 1572. pretii 54. sol. Dipl. 2. [27.] Septemb. 1572. [20. Dec. seq. 30. Jan. 1573.] 26. Maii ejusd. anni. [Ex arbitrio populi 17. Dec. 1573. pretii 57. et 58. sol. anno seq. 59. et 60. sol. Edicto 8. Junii 1574.] pretii 58. sol. *Diplom. 22. Septemb. 1574. pretii 60. sol. Dipl. ult. Maii 1575. pretii 65. sol. Diplom. 22. Mart. 1577. pretii 66. sol. Aresto Curie 13. et 21. Jun. 1577. Typum describimus, Tab. XVI. num. 2.***

¶ *Scuta cum Regina* currere permittuntur pro 51. sol. Turon. *Edicto 23. Nov. 1569.*

¶ *Scuta vetera* pond. 8. den. pretii 60. sol. Turon. *Edicto 17. Aug. 1561. pretii 65. sol. Edicto 21. April. 16. Oct. 1571. et 26. Maii 1573.*

¶ *Scuta cum Sole* pond. 2. den. 14. gran. pretii 49. sol. Turon. *Edicto 17. Aug. 1561.*

¶ *Scuta cum Corona* ejusdem pond. et pretii eodem Edicto: pretii 51. sol. Turon. *Edicto 11. Aug. 1568. pretii 53. Edicto 21. April. 16. Oct. 1571. et 26. Maii 1573.*

¶ *Regales et Franci (a pied et à cheval)* pond. 2. den. 20. gran. pretii 55. sol. Turon. *Edicto 17. Aug. 1561. pretii 59. sol. statuuntur aliis Edictis mox laudatis.*

Sub HENRICO III.

¶ Sub quo monetæ omnes casæ typis Caroli IX. usque ad 26. Julii 1575. qua die *Aresto Curie Monet.* cudi jubentur *Scuta cum Sole* ejusdem figuræ et ponderis quibus alia, præterquam quod loco Caroli Henricus scribitur, pretii 60. sol. Turon. Pro 66. sol. currere jubentur *Aresto Parlamenti 13. Jun. 1577. et Diplom. 28. Sept. 1577.*

¶ *Edicto 3. Sept. ann. 1577. interdictæ rationes seu numerationes ad libram, inductæque ad Scuta, quorum pretium fuit 66. sol. Turon. usque ad ultimum Dec. et deinceps 60. sol.*

¶ *Duplices Henrici* pond. 5. den. 17. gran. pretii 5. lib. 16. sol. Turon. *Edicto 7. Jul. 1574. pretii 6. lib. 4. sol. Edicto 22. Sept. seq. pretii 6. lib. 10. sol. Edicto ult. Maii 1575. et 14. Jun. seq. pretii 7. lib. 1. sol. Edicto 22. Mart. 1577. pretii 7. lib. 4. sol. Aresto Parlamenti Rotomag. 9. Jul. seq. ad 6. lib. 10. sol. reducuntur Edicto dato mense Sept. ejusdem anni.*

¶ Simples et semisses pro rata. [Semissem scuti ann. 1587. exhibemus, Tab. XVI. num. 8.]

¶ *Scuta vetera* pond. 3. den. pretii 65. sol. Turon. *Edicto 7. Jul. 1574. pretii 69. sol. Edicto 22. Sept. ejusdem anni, pretii 72. sol. Edicto ult. Maii et 14. Jun. 1575. pretii 78. sol. Edicto 22. Mart. 1577. pretii 4. lib. Aresto Parlamenti Rotomag. 9.*

Jul. seq. reducuntur ad 72. sol. Turon. Edicto mense Sept. ejusdem anni.

¶ *Iisdem Edictis Scuta cum Sole* pond. 2. den. 15. gran. varii pretii 54. 58. 60. 65. 66. et 60. sol. Turon. semisses pro rata portione.

¶ *Edictis laudatis varium etiam fuit pretium Scutorum cum Corona* pond. 2. den. 14. gran. 58. 57. 59. 64. 65. et 59. sol. Turon.

¶ *Cursus Regalium aureorum et Francorum (à pied et à cheval)* pond. 2. den. 20. gran. sic statutur iisdem Edict. 59. 63. 68. 73. 75. et 68. s. Tur.

¶ Consulto prætermistimus monetæ quas Consilium sanctæ Unionis cudi jussit typis Cardinalis Borboni quem Regem sub nomine Caroli X. renuntiaverat post obitum Henrici III. neque enim inter seriem monetariam Regum nostrorum annumerari debent. Consultat D. le Blanc pag. 283. qui plura voluerit. [Scutum cum corona ann. 1292. damus Tab. XVII. num. 1.]

Sub HENRICO IV.

¶ *Duplices Henrici* pretii 6. lib. 10. sol. *Aresto Parlamenti 2. Dec. 1586.*

¶ *Eodem Aresto Scuta vetera* pond. 3. den. pretii 72. sol. Turon. pretii 78. sol. *Edicto mense Septemb. 1592.*

¶ *Scuta cum Sole* pond. 2. den. 15. gran. pretii 60. sol. Turon. *Edicto 5. Jun. 1590. 24. Maii 1601. Aresto Curie Monet. 13. Mart. 1602. pretii 65. sol. Edicto mense Sept. seq. Pro 72. sol. currere jubentur Edicto mense Aug. 1609. usque ad 1. Sept. seq. subinde pro 70. sol.*

¶ *Scuta cum Corona* pond. 2. den. 14. gran. pretii 59. sol. Turon. *Aresto Parlamenti 2. Decemb. 1596. pretii 64. sol. Edicto dato mense Sept. 1602. Typus exhibetur, Tab. XVII. num. 8.*

¶ *Regales et Franci* pretii 8. lib. 8. sol. Turon. *Aresto mox laudato.*

¶ *Interdicta computatione ad Scuta, numerationes ad libram restitutæ Edicto dato mense Septemb. 1602.*

¶ *Litteris 23. Junii 1604. cursus monetarum præscriptus Aresto 2. Sept. 1603. prorogatur usque ad 1. Junii 1605. Rursum usque ad festum S. Johannis 1606. Aresto Consilii Regii 4. Augusti 1605.*

¶ *Henrici Aurei, seu Duplices Henrici qui et Libræ Henrici (Livres Henry)* dicti pond. 9. den. 6. gran. pretii 12. lib. cudi jubentur *Edicto dato mense Aug. 1609.*

Sub LUDOVICO XIII.

¶ *Scuta cum Sole* pond. 2. den. 15. gran. pretii 3. lib. 15. sol. Turon. Eorumdem semisses pro rata portione, *Edicto 5. Dec. 1614. pretii 3. lib. 16. sol. Aresto Consilii Reg. 18. Sept. 1621. pretii 3. lib. 15. sol. Arestis Curie Monet. 4. Febr. 1625. et 20. Martii 1626. pretii 4. lib. Edicto 5. Febr. 1630. usque ad ult. Mart. seq. a dicta die usque ad ult. Jun. seq. 3. lib. 18. s. subinde reducuntur ad 3. lib. 15. sol. pretii 4. lib. Edicto 28. Januar. 1681. usque ad ult. Jun. seq. a dicta die usque ad ult. Sept. seq. 3. lib. 18. sol. At Edicto 13. Aug. 1681. statuuntur pretii usque ad ult. Oct. ejusd. ann. 4. lib. 3. sol. ab hac die usque ad ult. Jan. 1682. 4. lib. a dicta die usque ult. April. 3. lib. 17. sol. subinde reducuntur ad 3. lib. 15. sol. Sed cum ex arbitrio populi currerent pro 4. lib. 10. s. *Aresto Consilii Reg. currere jubentur pro 4. lib. 6. sol. tantum: qui cursus pluribus Edictis et Arestis prorogatus, iterum statuuntur Edicto 30. Jun. 1635. pretii 4. lib. 14. sol. Edicto mense Mart. 1636.**

pretii 5. lib. 4. sol. *Edicto 25. Jun. ejusdem anni.*

¶ *Scuta cum Corona* pond. 2. den. 14. gran. pretii 3. lib. 14. sol. *Edicto 5. Dec. 1614. pretii 3. lib. 19. sol. Edicto 19. Febr. 1635. pretii 4. lib. 13. sol. Edicto mense Mart. 1616. pretii 5. lib. 8. sol. Edicto 25. Jun. ejusd. anni. Typus Tab. XIX. num. 1.*

¶ *Scuta vetera* pond. 3. den. pretii 5. lib. 14. sol. *Edicto mense Mart. 1636. pretii 6. lib. Edicto 25. Jun. ejusd. anni. Semisses eorum pro rata.*

¶ *Duplices Henrici* pond. 5. den. 17. gran. pretii 8. lib. *Edicto 5. Dec. 1614. pretii 10. lib. 4. sol. Edicto mense Mart. 1636. pretii 11. lib. 4. sol. Edicto 25. Jun. ejusd. anni.*

¶ *Regales Auri* pond. 2. den. 20. gran. pretii 5. lib. 12. s. *Edicto 25. Jun. 1636.*

¶ *Eodem Edicto Franci pedites et equites* pretii 5. lib. 15. sol.

¶ *Marca auri fini* statuuntur pretii 384. lib. *Edicto 20. Dec. 1636.*

¶ *Cursus monetarum aurearum argentearumve præscriptus Edicto 25. Jun. 1636. prorogatur Edictis 17. Nov. 1639. 18. Oct. 1640. Sept. 1641. 19. Dec. seq. 12. Febr. 1642. 29. Mart. seq. 21. Aug. 1643.*

¶ *Ludovici Aurei (Louis d'or)* ad 22. karats cum 4. parte remedii, in quibus effictum caput Reg. Laureati, cum inscript. LUD. XIII. D. G. FR. ET NAV. REX. In altera parte inter quatuor lilia Crux ex litteris L. coronatis compacta cum inscript. CHRIS. REGN. VINC. IMP. pond. 5. den. 6. gran. pretii 10. lib. cudi jubentur *Edicto 31. Martii 1640. Typus hic exaratur, Tab. XIX. num. 2. Duplices et semisses pro rata parte. Typus ibidem num. 3.*

¶ *Eodem Edicto cudi perinde jubentur Scuta aurea cum Armis Franciæ.*

Sub LUDOVICO XIV.

¶ *Monetarum aurearum et argentearum debiliorum cursus obtinuit ex pluribus Edictis a 30. Dec. 1648. usque ad 1. April. 1648.*

¶ *Scuta aurea et Ludovici Aurei* ponderis, tituli et remedii statutorum in Arestis Curie Monet. cudi jubentur *Aresto Consilii Reg. 21. Mart. 1646. [Typum Scuti aurei ann. 1647. damus, Tab. XIX. num. 1. Ludovici aurei ann. 1644. ibid. num. 2.]*

¶ *Scuta cum Sole* pond. 2. den. 15. gran. pretii 5. lib. 4. sol. *Aresto Curie Monet. 1. Aug. 1630. pretii 5. lib. 14. sol. usque ad 1. Jul. seq. subinde 5. lib. 4. sol. Edicto 23. Mart. 1652. pretii 5. lib. 14. sol. usque ad finem anni Aresto consil. Reg. 31. Jul. 1652. pretii 6. lib. 4. sol. Edicto 25. April. 1653. usque ad ult. Jun. seq. a dicta die usque ad ult. Sept. 5. lib. 19. sol. ab hac die usque ad ult. Dec. 5. lib. 14. sol. rursum usque ad ult. Mart. 1654. 5. lib. 9. sol. subinde 5. lib. 4. sol. ejusd. pretii *Edicto mense Dec. 1655. pretii 5. lib. 14. sol. Aresto Consil. Reg. 7. Dec. 1665. usque ad 1. Jan. seq. a qua die currunt ex eod. Aresto pro 5. lib. 11. sol. 6. den. ad 5. lib. 14. sol. revocantur Aresto Consil. Reg. 15. Mart. 1666. qui cursus prorogatur Edicto 8. April. ejusd. anni, Arestis Curie Monet. 16. Dec. 1660. 16. Dec. 1682. et Aresto Consil. Reg. 1686. pretii 5. lib. 19. sol. Edicto 27. Jul. 1688. reducuntur ad 5. lib. 16. sol. 6. den. Aresto consil. Reg. 20. Octob. 1687. pretii 6. lib. Edicto mense Dec. 1689. qui cursus invaluit usque ad 1. Jan. 1691. subinde pretii 5. lib. 16. sol. 6. den. Aresto Con-**

sil. Reg. 19. Dec. 1690. Demum eorum cursus inhibetur Edicto mense Septemb. 1698.

¶ Ludovici Aurei pretii 20. lib. cudi delnceps prohibetur Aresto Curie Monet. 18. Jul. 1648.

¶ Ludovici Aurei pond. 5. den. 6. gran. pretii 10. lib. Aresto Curie Monet. 12. Aug. 1649. pretii 11. lib. Edicto 28. Mart. 1652. usque ad 1. Jul. seq. subinde 10. lib. rursus pretii 11. lib. usque ad finem anni Aresto Consil. Reg. 31. Jul. 1652. pretii 12. lib. Aresto Consil. Reg. 7. Mart. et Edicto 29. April. 1653. usque ad ult. Jun. seq. a dicta die usque ad ult. Sept. seq. 11. lib. 10. sol. ab hac die usque ad ult. Dec. seq. 11. lib. rursus usque ad ult. Mart. 1654. 10. lib. 10. sol. subinde 10. lib. pretii 11. lib. Aresto Consilii Reg. 15. Mart. et Edicto 8. April. 1656.

¶ Ludovici aurei pretii 11. lib. cudi permittuntur Aresto Consilii Reg. 19. Aug. 1656. ejusd. pretii Arestis Curie Monet. 16. Dec. 1660. et 16. Dec. 1662. a 1. Jan. 1666. currere jubentur pro 10. lib. 15. sol. Aresto Consil. Reg. 7. Dec. 1665. revocantur ad 11. lib. alio Aresto 16. Sept. 1666. eorum cursus permittitur, interdictis Scutis aureis et Francus. Edicto 28. Mart. 1679. pretii 11. lib. 10. sol. Edicto 27. Jul. 1686. pretii 11. lib. 5. sol. Aresto Consil. Reg. 20. Oct. 1687. pretii 11. lib. 12. sol. Edicto mense Dec. 1689. qui cursus obtinuit usque ad 1. Jan. 1691. ab hac die pretii 11. lib. 8. sol. 6. den. Aresto 19. Dec. 1690. ejusd. pretii Arestis 28. Jan. 1691. 20. Februar. et 20. Mart. seq. pretii 11. lib. 5. sol. Aresto 18. April. 1691. usque ad Arestum 28. Febr. 1693. quo eorum cursus omnino est prohibitus.

¶ Ludovici Aurei ad 22. karats, in quibus effectum caput Regis laureati cum Inscript. LUD. XIII. etc. in aversa parte scutum Francicum coronatum cum Inscript. SIT. NOMEN. etc. pond. 5. den. 6. gran. pretii 12. lib. 10. sol. duplices et semisses pro rata, cudi jubentur Edicto mense Dec. 1699. ejusd. pretii Aresto Consil. Reg. 2. Maii 1692. usque ad 1. Jun. subinde 12. lib. 5. sol. pretii 12. lib. Aresto 13. Dec. 1692. pretii 11. lib. 10. sol. Aresto 7. Febr. 1693. pretii 12. lib. Arestis 24. ejusd. mensis, 31. Mart. 28. April. 30. Maii seq. pretii 11. lib. 15. sol. Aresto Consil. Reg. 16. Jun. 1693. usque ad 1. Aug. seq. subinde 11. lib. 10. sol. ejusd. pretii Arestis 19. Aug. et 22. Sept. 1693. pretii 11. lib. 15. sol. Arestis 1. et 22. Dec. seq. pretii 12. lib. 15. sol. Aresto 22. Sept. 1699.

¶ Ludovici Aurei, ejusdem tituli et ponderis quibus alii, in quorum aversa parte inter quatuor litteras L. crux conspicitur ex quatuor liliis coronatis compacta, cum solita Inscript. CHRS. etc. pretii 13. lib. duplices et semisses pro rata, cudi jubentur Edicto mense Sept. 1693. pretii 14. lib. Declarat. 11. Oct. seq. pretii 13. lib. 10. sol. Aresto Consil. Reg. 10. Nov. 1699. pretii 13. lib. 15. sol. Aresto 22. Dec. ejusd. anni a 1. Jan. 1700. usque ad 1. Febr. seq. ab hac die usque ad 1. April. seq. 13. lib. 10. s. subinde 13. lib. 5. s.

¶ Ludovici Aurei tituli et ponderis statutorum in Edicto mense Sept. 1693. in quorum altera parte crucem ex litteris L. coronatis compositam decussant virga seu manus justitiae et sceptrum, cum solita Inscript. CHRS. etc. pretii 13. lib. cudi jubentur Declarat. 8. Jun. 1700. pretii 13. lib. 15. sol. a 1. Jan. 1701. Arestis 30. Nov. et 21. Dec. 1700. quo ult.

Aresto Ludovici veteres ejusd. pretii statuuntur, interdictis debillioribus: pretii 13. lib. Arestis Consil. Reg. 17. Maii; 28. Jun. 1701. et Edicto mense Sept. seq.

¶ Ludovici Aurei ejusdem tituli, ponderis et figuræ quibus alii, pretii 13. lib. cudi jubentur Edicto mense Sept. 1701. pretii 14. lib. Declarat. 27. ejusd. mensis, pretii 13. lib. 10. sol. Aresto Consil. Reg. 26. Jul. 1702. pretii 13. lib. 15. sol. usque ad 1. Jan. 1703. Arestis 22. Aug. 17. Oct. et 18. Nov. 1703. pretii 13. lib. 5. sol. a 1. April. seq. Aresto 6. Febr. 1703. pretii 13. lib. 10. sol. Arestis 17. April. 15. Maii, 19. Jun. 1703. pretii 13. lib. 5. sol. a 1. Aug. seq. usque ad ult. Sept. ejusd. anni Arestis 14. Julii et 21. Aug. 1703. pretii 13. lib. Aresto 30. Oct. 1703. ejusd. pretii Arestis 29. Dec. 1703. 22. Jan. 19. Febr. 18. Mart. 1704. a 1. Maii usque ad 15. ejusd. mensis pretii 12. lib. 15. sol. Aresto 1. April. 1704.

¶ Ludovici Aurei veteres nec reformati, quorum cursus inhibitus fuerat Aresto Consil. Reg. 24. Febr. 1698. iterum currere permittuntur pro eodem pretio ac reformati, Aresto 23. Mart. 1700. pretii 12. lib. 10. sol. Aresto 19. Sept. 1701. pretii 13. lib. Declarat. 27. ejusd. mensis, ejusdem pretii usque ad 21. Nov. subinde 12. lib. Arestis 29. Oct. 13. Dec. 1701. 11. Mart. 1702. pretii 13. lib. Edicto mense Maii 1704. usque ad 15. Jun. seq. subinde 12. lib. 10. s. reformati vero ex eodem Edicto pretii 14. lib. 15. sol. a 1. Febr. seq. Aresto 20. Jan. 1705. pretii 14. lib. 10. sol. a 1. Martii seq. Aresto 3. Febr. ejusd. anni.

¶ Ludovici Aurei tituli, ponderis et remedii statutorum in Edicto mense Sept. 1693. in quibus effecta crux ex quatuor liliis coronatis, manu justitiae et sceptro decussatim positus, pretii 15. lib. cudi jubentur Edicto mense Maii 1704. Idem pretii 14. lib. 15. sol. Aresto Consil. Reg. 14. Febr. 1705. qui cursus obtinuit usque ad 1. Sept. seq. ab hac die pretii 14. lib. 5. sol. Aresto 18. Aug. 1705. ejusd. pretii Aresto 17. Nov. 1705. usque ad 1. Jan. 1706. ab hac die usque ad 1. Mart. seq. pretii 14. lib. a dicta die usque ad 1. April. seq. pretii 13. lib. 15. sol. ejusd. pretii usque ad 1. Jul. seq. Aresto 20. Mart. 1706. pretii 13. lib. 10. sol. a 1. Jul. Aresto 8. Jun. 1706. ejusd. pretii usque ad 1. Jan. 1707. ab hac die pretii 13. lib. 5. sol. Typus hic exaratur, Tab. XIX. num. 4. Aresto 27. Nov. 1706. ejusd. pretii statuuntur pluribus Arestis usque ad 1. Mart. 1708. ab hac die pretii 13. lib. Aresto Consil. Reg. 31. Jan. 1708. qui cursus prorogatus fuit usque ad 1. Jan. 1709. a dicta die pretii 12. lib. 15. sol. Aresto 20. Nov. 1708. ejusd. pretii usque ad 1. Maii seq. Aresto 19. Februarii 1709. ab hac die pretii 12. lib. 10. solid. usque ad Arestum 14. Maii 1709. quo currere jubentur pro 13. lib. usque ad 15. Jun. seq. pretii 13. lib. 5. sol. Aresto 4. Jun. 1709. usque ad 1. Jul. seq. subinde pretii 13. lib. usque ad 1. Octobr. ejusdem anni: ab hac die usque ad 1. Nov. seq. pretii 12. lib. 10. sol. Aresto 13. Aug. 1709. qui cursus obtinuit usque ad 1. Jan. 1710. Aresto 7. Decemb. 1709. Idem Ludovici pond. 5. den. 6. gran. currere jubentur pro 13. lib. usque ad 1. Febr. seq. Declarat. 7. Oct. 1710.

¶ Ludovici aurei ad 22. karats, in quorum aversa parte inter quatuor liliola crux visitur ex litteris L. coronatis compacta, in cujus medio effectus sol. cum solita Inscript. CHRS. etc. pond. 2. gross. pretii 16. lib. 10. sol. cudi jubentur

Edicto dato mense April. 1709. Duplices et semisses pro rata.

¶ Ludovici Aurei ejusdem tituli et figuræ quibus alii, pond. 6. den. 9. gran. et 3. quint. pretii 20. lib. duplices et semisses pro rata parte, cudi jubentur Edicto dato mense Maii 1709. Aresto Consil. Reg. 30. Sept. 1713. currere jubentur a 1. Dec. seq. pro 19. lib. 10. sol. a 1. Febr. 1714. pro 19. lib. a 1. April. seq. pro 18. lib. 10. sol. a 1. Junii seq. pro 18. lib. a 1. Sept. pro 17. lib. Aresto 25. Aug. 1714. a 15. Oct. seq. pro 16. lib. 10. sol. a 1. Dec. ejusd. anni pro 16. lib. Aresto 8. Decemb. 1714. currere debent a 1. Febr. 1715. pro 15. lib. 10. sol. a 1. April. seq. pro 15. lib. a 1. Jun. seq. pro 14. lib. 10. sol. Aresto 23. Jul. 1715. statuuntur pretii 14. lib. a 1. Sept. seq. qui cursus confirmatur Declarat. 13. Aug. 1715.

¶ Lilia Aurea (Lis d'or) ad 24. karats 4. parte minus, in quibus effecta Regis effigies cum Inscript. LUD. XIII. etc. in altera duo Angeli scutum Francie effidentes cum Inscript. DOMINE ELKASTI LILIAM TIBI, pond. 2. den. 17. gran. et semiss. pretii 6. lib. duplices eorumdem pro rata, cudi jubentur Edicto mense Martii 1655.

¶ Lilia Aurea ad 23. karats et 1. quart. in quibus loco capitis Regis conspicitur inter quatuor liliola crux ex liliis coronatis compacta, pond. 60. den. et semiss. ad marcam, pretii 7. lib. cubuntur Edicto mense Dec. 1655. ejusd. pretii Aresto Consil. Reg. 15. Mart. et 8. April. 1658. Typus hic delineatur, Tab. XIX. num. 3.

¶ Lilia Aurea ejusdem pretii cudi permittuntur Litteris Patentibus 19. Aug. 1656. ejusd. rursus pretii Arestis Curie Monet. 16. Dec. 1660. 16. Dec. 1662. 21. Apr. 1664. et Aresto Consil. Reg. 16. Sept. 1666.

¶ Pretium marce auri puri seu ad 24. karats sub Ludovico XIV. ex pluribus Edictis et Arestis hic subjiendum duximus.

Aresto Curie Monet. 18. Jan. 1649. 384. lib.

Aresto ejusd. Curie 7. Jul. 1662. 423. lib. 10. d. 10/11.

Aresto ejusd. anni, 423. lib. 10. s. 11. den.

Edicto 3. Jan. 1690. 457. lib. 16. sol.

Edicto M. Sept. 1693. 450. lib.

Aresto Consil. Reg. 12. Dec. 1693. 465. lib.

Aresto 22. Sept. 1699. 502. lib. 10. sol.

Declarat. 8. Jun. 1700. 494. lib. 6. s. 4. den.

Aresto 30. Nov. 1700. 499. lib.

Aresto 17. Maii 1701. 469. lib. 15. sol.

Aresto 28. Jun. 1701. 462. lib. 6. sol.

Aresto 20. Mart. 1703. 474. lib. 10. s. 10. d. 10/11.

Aresto 16. Jun. 1703. 484. lib. 8. sol. 7. den.

Aresto 30. Oct. 1703. 514. lib. 1. s. 9. den. 9/11.

Edicto M. Maii 1704. 514. lib. 1. s. 9. den.

Aresto 21. Jul. 1705. 533. lib. 17. sol. 3. den.

Edicto M. April. 1709. 531. lib. 16. s. 4. d. 4/11.

¶ Addimus etiam urbium nomina, in quibus cuduntur monetae ex Edicto ann. 1681. quæ in serie sub Francisco I. descripta non reperiuntur.

Riomum	O	Ambianum	V
Narbo	Q	Aguz-Sertim	X
Rhemi	S	Gratianopolis	Z
Nannetes	T	Rhedones	9

Sub LUDOVICO XV.

¶ Ludovici Aurei tituli, ponderis et remedii statutorum in Edicto mense Maii 1709. et Declarat. 5. Nov. ejusd. anni, in quibus effictum caput Regis cum Inscript. LUD. XV. etc. in altera parte scutum Francicum rotundum, cui imminet corona, manu iustitiam et sceptrum pone scutum decussatim positum, cum solita Inscriptioe CHRS. etc. pretii 20. lib. cudi jubentur Edicto mense Dec. 1715. Typus hic exhibetur, Tab. XX num. 1. Eodem Edicto marca auri puri pretii 523. lib. 12. sol. 8. den. 8/11.

¶ Ludovici aurei cusi ex Edicto mense Maii 1709. et non reformati, pretii 16. lib. Edicto mense Decemb. 1715. usque ad ult. Jan. 1716. a 1. Febr. seq. pretii 14. lib. usque ad ult. Mart. ejusdem pretii usque ad ult. April. Aresto Consil. Reg. 21. Mart. 1716. pretii 24. lib. 12. sol. Aresto 22. Jan. 1720. pretii 23. lib. 9. sol. Arestis 28. ejusd. mensis, 3. 9. et 20. Febr. seq. pretii 24. lib. 12. sol. Aresto 25. ejusd. mensis, Parisiis pretii 28. lib. 14. sol. a 20. mensis Mart. 1720. in toto regno a 1. April. seq. pretii 24. lib. 12. sol. Declarat. 11. Mart. 1720. pretii 33. lib. 16. sol. Aresto 29. Maii 1720. usque ad 1. Jul. seq. ab hac die usque ad 15. ejusdem mensis pretii 30. lib. 15. sol. subinde pretii 27. lib. 12. sol. Aresto 10. Jun. 1720. pretii 49. lib. 12. s. Aresto 30. Jul. 1720. usque ad 1. Sept. seq. hinc usque ad 15. ejusdem mensis pretii 43. lib. 8. sol. ab hac die pretii 37. lib. 4. sol. usque ad 1. Oct. inde usque ad 15. ejusd. mens. pretii 31. lib. dein pretii 24. lib. 16. sol. ejusdem pretii ad placitum Regis Aresto 26. Dec. 1720. Eorum cursus inhibetur post mensem Jan. Edicto 21. ejusdem mensis 1721.

¶ Idem Ludovici Aurei reformati ad figuram eorum qui tum cudebantur, pretii 20. lib. duplices et semisses pro rata, Edicto mense Decemb. 1715. ejusd. pretii Edicto mense Nov. 1716. pretii 24. lib. Edicto mense Maii 1718. et Aresto 17. Jul. seq. pretii 30. lib. Aresto 22. Jan. 1720. pretii 28. lib. 6. sol. 8. den. Arestis 28. Jan. 8. 9. 20. Febr. 1720. pretii 30. lib. Aresto 25. ejusd. mens. pretii 40. lib. Aresto 5. Mart. seq. Parisiis pretii 35. lib. a 20. Mart. 1720. in toto regno a 1. April. seq. pretii 30. lib. Declarat. 11. Mart. 1720. pretii 41. lib. 5. sol. Aresto 29. Maii 1720. usque ad 1. Jul. seq. ab hac die usque ad 15. ejusd. mens. pretii 37. lib. 10. sol. subinde pretii 33. lib. 15. sol. Aresto 10. Jun. 1720. pretii 60. lib. Aresto 30. Jul. usque ad 1. Sept. hinc usque ad 15. ejusd. mens. pretii 52. lib. 10. sol. a dicta 15. die usque ad 1. Oct. pretii 45. lib. ab hac die usque ad 15. ejusd. mens. pretii 37. lib. 10. sol. subinde pretii 30. lib. ejusdem pretii ad placitum Regis Aresto 26. Dec. 1720.

¶ Ludovici Aurei ad 22. karats, in quorum antica parte caput Regis coronatum visitur, in postica bina scutula Francica et bina Navarra coronata in modum crucis inter quatuor lilia, disposita, cum solita Inscript. CHRS. etc. pond. 9. 4. 14. gran. et 2. quint. pretii 30. lib. cudi jubentur, marca auri puri tum pretii 472. lib. 10. sol. Edicto mense Nov. 1716. pretii 36. lib. Edicto mense Maii 1718. et Aresto 17. Jul. seq. usque ad 1. Aug. vel Sept. seq. pretii 45. lib. Aresto Consil. Reg. 22. Januar. 1720. pretii 42. lib. 10. sol. Arestis 28. ejusd. mens. 3. 9. et 20. Febr. seq. pretii 45. lib. Aresto 25. ejusd. mens. pretii 60. lib. Aresto 5. Mart. 1720. Parisiis pretii 52. lib. 10. sol.

a 20. Mart. 1720. in toto regno a 1. April. seq. pretii 45. lib. Declarat. 11. Mart. 1720. pretii 61. lib. 17. sol. 8. den. Aresto 29. Maii 1720. usque ad 1. Jul. seq. ab hac die usque ad 15. ejusdem mens. pretii 56. lib. 5. sol. subinde pretii 50. lib. 12. sol. Aresto 10. Jun. 1720. pretii 90. lib. Aresto 30. Jul. usque ad 1. Sept. seq. hinc usque ad 15. ejusd. mens. pretii 78. lib. 13. sol. a dicta 15. die usque ad 1. Oct. pretii 67. lib. 10. sol. ab hac die usque ad 15. ejusd. mens. pretii 56. lib. 5. sol. subinde pretii 45. lib. ejusdem pretii ad placitum Regis Aresto 26. Decemb. 1720. Typum hic damus, Tabul. XX num. 2. Duplicis Ludovici aurei.

¶ Ludovici Aurei ad 22. karats, in quibus effictum caput Regis laureati, in aversa parte Crux Melitensis in cujus medio tria lilia, cum Inscript. CHRISTUS, etc. pond. 7. den. 10. gran. 8/25. pretii 36. lib. duplices et semisses pro rata, cudi jubentur Edicto mense Maii 1718. marca auri puri ex eodem Edicto pretii 654. lib. 10. s. 11. den. Idem denarii pretii 35. lib. Aresto Consil. Reg. 7. Maii 1719. pretii 34. lib. Aresto 25. Jul. seq. pretii 38. lib. Aresto 23. Sept. seq. pretii Parisiis 32. lib. Aresto 3. Dec. 1719. in aliis regi locis pretii 31. lib. Aresto 15. Jan. 1720. pretii 36. lib. Aresto 22. ejusd. mens. pretii 34. lib. Arestis 28. ejusd. mens. 9. et 20. Febr. 1720. pretii 36. lib. Aresto 25. ejusd. mensis, pretii 48. lib. Aresto 5. Mart. 1720. Parisiis pretii 42. lib. a 20. Mart. 1720. in toto regno a 1. April. seq. pretii 36. lib. Declarat. 11. Mart. 1720. pretii 49. lib. 10. sol. Aresto 29. Maii 1720. usque ad 1. Jul. seq. ab hac die usque ad 15. ejusd. mens. pretii 45. lib. subinde pretii 40. lib. 10. sol. Aresto 10. Jun. 1720. pretii 72. lib. Aresto 30. Jul. usque ad 1. Sept. seq. hinc usque ad 15. ejusd. mens. pretii 63. lib. a dicta 15. die usque ad 1. Oct. pretii 54. lib. ab hac die usque ad 15. ejusd. mens. pretii 45. lib. subinde pretii 38. lib. ejusd. pretii ad placitum Regis Aresto 26. Decemb. 1720. Typum hic habes, Tabul. XX num. 3.

¶ Ludovici Aurei veteres pond. 5. den. 6. gran. pretii 19. lib. 12. sol. Edicto mense Maii 1718. usque ad 1. Aug. vel Septemb. seq. eorum cursu subinde prohibito.

¶ Quindeni Aurei (Quinzains d'or) ad 24. karats cum 1. quart. remedii, pond. 65. den. et 5/11. ad marcam, pretii 15. lib. in quorum aversa parte Crux ex litteris L. coronatis compacta, cum Inscript. CHRS. etc. cudi jubentur Edicto mense Dec. 1719. quod licet executioni mandatum non sit, eorum nihilominus hic mentionem injicere volumus.

¶ Ludovici Aurei ad 22. karats cum 10/32. remedii, in quibus effictum caput Regis laureati, in altera parte inter tria lilia tinae L. aversae quibus imminet corona, cum Inscript. CHRISTUS. etc. pond. 25. ad marcam, quolibet aureo pond. 7. den. 16. gran. pretii 54. lib. cudi jubentur Edicto mense Sept. 1720. semisses pro rata. Typus describitur, Tab. XX num. 4. Eorumdem cursus post 1. Dec. seq. sive de novo cusi, sive reformati, reducit ad 45. lib. post 1. Jan. 1721. ad 36. lib. Aresto Consil. Reg. 24. Oct. 1720. pretii 44. lib. Aresto 21. Jul. 1723. Idem pond. 7. den. 15. gran. pretii 39. lib. 12. sol. qui vero tantum 7. den. 14. gran. pendunt, pretii 39. lib. 7. sol. Edicto mense Aug. 2173. quo eorum cursu subinde inhibetur.

¶ Ludovici Aurei ejusdem tituli et remedii quibus si qui tum currebant, in

quorum postica parte efficta inter duas palmas tinae L. implexa, quibus imminet corona, pond. 37. et semiss. ad marcam, pretii 27. lib. aliorum cusione prohibita, cudi jubentur Edicto mense Aug. 1723. Duplices et semisses pro rata; marca auri puri tum pretii 1087. lib. 12. sol. 8. den. 8/11. Idem statuuntur pretii 24. lib. Aresto Consil. Reg. 4. Febr. 1724. pretii 20. lib. Aresto 27. Mart. 1724. sed promulgato 4. April. seq. pretii 16. lib. Aresto 22. Sept. 1724. pretii 14. lib. a 1. Jan. 1726. et 12. lib. a 1. Febr. seq. Aresto 4. Decemb. 1725. Typum hic examamus, Tab. XX num. 5.

¶ Ludovici Aurei ad 22. karats, in quibus effictum caput Regis cincinnati, in altera parte, scuta Francica et Navarra juncta, eidem coronae subjacent pond. 80. ad marcam, quolibet aureo ponderis 6. den. 9. gran. pretii 20. lib. duplices et semisses pro rata, caeteris monetis interdictis, cudi jubentur, marca auri puri tum pretii 536. lib. 14. sol. 6. den. 6/11. Edicto mense Jan. 1726. pretii 24. lib. Aresto Consil. Reg. 26. Maii seq. qui cursus etiamnum obtinet.

MONETAE ARGENTAE REGUM FRANCIE, partim ex Regesto inter duos assessores dicto, quod in Curia Monetarum asservatur, partim ex Regesto Camerae Computor. Paris. signato 128. et aliis monumentis excerpta.

Sub PHILIPPO IV.

Parisienses duplices, (Parisii doubles) id est, denarii duo Parisienses, quarta parte Turonensi graviores: in quorum parte altera crux effingitur in forem desinens cum Inscript. PHILIPPUS REX. In altera liliam in medio nummo, cui vox REGALIS subest: in circulo, MONETA DUPLEX. Die Lunae post Quasimodo 1296. die S. Trinit. 1296. [3. Parisienses duplices pretii 2. den. Paris. Edicto dato Pontificis mense Jun. 1813. tom. 1. Ordinat. pag. 520. Alio Edicto 1. Oct. ejusd. an. ibid. pag. 532. 8. duplices Paris. debiles statuuntur pretii 2. Turon. parv. bonor.] Typum hic damus, Tab. VII. num. 10.

¶ A voce Regalis in his denariis exarata dicti etiam Regales Parisienses duplices, ut in Edicto ann. 1296. apud D. le Blanc pag. 184. ubi dicuntur pretii 2. den. Paris. Horum Regalium preterea meminit le Roman de la Rose MS.:

Si oon chil ki jous d'noisur,
Tant leur doint deniers et Reaux.

Turonenses duplices (Tournois doubles) id est, denarii 2. Turon. Parisiensiibus paulo minores, cui efficta crux pedata (Croix patée) cum Inscriptioe in circulo, PHILIPPUS REX. In aversa, triangulus, seu fastigium sedis sacrae cruce supra insignitum, [inter bina lilia] cum hisce characteribus in circulo, MON. DUPLEX. REGALIS. [¶ Typus qui hic describitur a Cangio est Duplex Parisiensis, quem exhibemus, Tab. VII. num. 11. ut et simplices Parisienses ibid. num. 13. et 14. Turonensis denarius est ibi num. 12. Advertat lector Crucem pedatam Cangii semper eam esse quae Gall. patée vel epatée dicitur, scilicet cujus trabes quatuor extremas excedunt latitudine interiores partes quibus conjunguntur. De Saulcy.]

¶ Parvi Turonenses (Petits Tournois) nuper cusi, pretii 6. den. Paris. Edicto ann. 1296. [¶ Typum exhibemus, Tab. VII. num. 5.] Idem dicebantur Mailles albae, (Mailles blanches) quarum mentio est in Tabulis Philippi Regis

ann. Regis ann. 1308. in 36. Regesto Archiep. Regii num. 80. [Vide mox ad lineam Oboli tertii. Sunt 4. denario- rum.]

Parvi Parisienses, (Petiti Parisii). In eodem Regesto ch. 91. descriptum legitur Edictum Regium, quo iubetur ut parvus Parisiensis nuper cusus pro dupli- ci Parisiensi currat, [in Edicto apud de Lauriere tom. 1. Ordinat. pag. 370. legitur Parisiensis parvus noviter factus pro uno dupli- ci Turonensi. Ubi prae- termissum existimo, pro uno dupli- ci Parisiensi, et parvus Turonensis; quod ex sequentibus satis liquet.] et pariter parvus Turonensis novus etiam fabrica- turus, pro dupli- ci Turonensi, quia Parisienses et Turonenses simplices ejusdem sunt pretii, dat. Vincennus Sabbato ante S. Magdalenam 1308.

Denarium Parisiensem mentio fit, teste D. le Blanc pag. 148. in Charta ann. 1000. ex Tabul. S. Dionysii: Quam in vestimonia tenebat pretio 60. librarum denarium Parisiensem; Turonensium vero in Charta ann. 1165. ex Tabul. S. Cypr. Pictav. Habui octo libras Turonen- ses. Ex quibus perspicuum fit hanc moneta- rum distinctionem antiquiorem esse Philippo Augusto, cui tamen vulgo tri- butur.

Annales Victor. Mss. ad ann. 1236: Tunc facta est duplex moneta, Parisien- sis et Turonensis; unde postea multa mala sunt orta.

Charta ann. 1306. die Jovis post festum S. Mart. hiberni ex Chartul. 21. Corb. fol. 182: Je Guerars de Pincjuigni chevalier... ai vendu... pour dix noeuft cens et xxiiij. livres de Paris, de la monnoie qu'il courroit devers la Nostra Dame en Septembre, lesquels dix noeuft cens et xxiiij. livres valent six cens et quarante et une livre, onze sols et viij. den. de bons petis de Paris. Alia ejusd. ann. die Veneris ante Advent.: Deus mille huit cens quarante et cinq livres, dis et sept sols et quatre deniers de Paris, dont lidis deniers et mailles valent un gros Tournois vie, de la loy et du poids comme li gros Tournois, que li rois S. Loys fist battre et courre en son realm.

Grossi Turonenses argentei, (Gros Tournois d'argent) cusi sub S. Ludovico et Philippo Audace, ejusdem ponderis, et legis, pretii 31. den. et maille Parisiensi currentis. Dat. Athetis die Jovis post S. Trinitatem an. 1305. Ex eod. Regesto 36. ch. 229. In altero scriptum legitur, Grossum Turonensem S. Ludovici, et alios esse 12. den. legis argenti regii, et 12. den. de loy argenti le Roy. In Edicto die Mart. post Pascha, ann. 1308. statuitur, ut Grossi Turonenses currant pro 10. den. et maille Parisiensi. Grossi Turon. 21. den. interdicti et confandis. In alio, dato Parisiis 18. Jan. ann. 1308. idem Rex, ut reducerentur monetae ad pretium et legem, quibus erant sub S. Ludovico, statuit: ut duplices Parisien- ses et Turonenses ejusdem essent pretii, quo prius erant, ut et Grossus Turonen-

sis argenteus 10. denar. et maille Parisi- ensis, nec illud augere liceret: prohibi- bitis ceteroquin Grossis Turonensibus 21. den. qui antea etiam interdicti fue- rant: cum Maille haud ita pridem cusae fuissent, ut mercatores res suas facili- us transferre possent, lique maille ipsas pro 4. den. exponeret, vetantur ea[m] majori pretio, quam 3. denariorum [et maille Parisiensis] exponi. Regest. noster.

Il denarii cruce[m] nudam praefer- runt, cum dupli- ci Inscript. BENEDICTUM SIT NOMEN DOMINI [NOSTRI DEI JESU CHRISTI] et PHILIPPUS REX, et in aversa parte templum Turonense solitum, cum inscriptione in ambitu, TURONUS CIVIS, et limbo liliato. Typus hic exaratur, Tab. VII. num. 4.

Grossi Turonenses pretii 27. den. cur- rere inhihentur Edicto 30. Jun. 1308. tom. 1. Ordinat. pag. 442. ut Parisienses ita et Turonenses Regales interdum ead- em ex causa dicti, in Edicto ann. 1236. ibid. pag. 543.

Grossus Turonensis argenti Regis Francorum cum O rotundo ipsi ponderis, computatur pro 16. denar. in Charta 7. Maii 1312. tom. 1. Histor. Dalphin. pag. 208.

Burgenses fortes duplices, (Bourgeois doubles fortes), ponderis 1. den. grayloris, legis 6. den. pretii 2. den. Parisiensi in cuius efficta crux, quae ipsum Inscriptio- nis iimbium inferiorem pertingit: PHILIPPUS REX. In aversa parte sub lilio NOVUS, et in circulo: BURGENSIS. 20. Jan. 1310. ad 8. Julii 1311. Typum hic damus, Tab. VII. num. 8. [Quae mo- neta est Denarius burgensis vel Burgensis duplex novus. Burgensem fortem exhi- bebimus ibidem num. 7. De Saulcy.]

Exstat Edictum Philippi Regis dat. Pissiaci die Martis post S. Vincentium [27. Jan. 1310.] quo praecipit fieri parvos denarios nigros qui appellentur et ap- pellabuntur Burgenses, [Burgenses novi.] quorum pretium erit, 4. pro alba Maille, et 12. pro 1. Grosso Turonensi S. Ludovici: Burgenses vero fortes, quos pro una alba Maille, et 6. pro 1. Grosso Turonensi S. Ludovici. Typum exhibe- mus, Tab. VII. num. 9.

Edicto dato Pontesiae mense Junio ann. 1313. tom. 1. Ordinat. pag. 520. statuuntur pretii 3. mailiarum Parisi.

Regestum Noster, fol. 301. Le 30. Jan. 1310. courrut bonne monnoie. Dudit 20. Janv. lors jusques a la S. Jean, coururent Bourgeois pour Paris. [In eod. ratio- nibus Burgenses computabant, non Parisienses. De Saulcy.] De ladite S. Jean lors commença a courre bonne monnoie, jusques en l'an 1310. que courrut bonne monnoie, et fu celle monnoie advaluee en l'an 1320. que le Marc d'argent valut 60. sols Tours, en l'an 1321. courroit la bonne monnoie. Idem Regestum fol. 305. L'an 1317. 8. et 9. courrut forte monnoie, au temps de Bourgeois, comme Bourgeois l'an 1314. et 15. au prix de 10. den. ob. le Gros Tournois des l'an 1316. jusques a l'an 1325. Parisiis lors valoit Tournois forte.

Aliud Regestum: Ad candelosam 1310. inceperunt Burgenses, et fuerunt ad Na- tale B. Mariae. [Regestum Cam. Com- put. Paris. sign. Croix fol. 122. r: Ad nativitate[m] B. Mariae ccccj. incepit fortis moneta. Ad candelosam cccc. inceperunt burgenses, et fuerunt ad nativitate[m] B. Mariae ccccij.] Continuatur Nangli ann. 1310: Philippus Rex Francie simplicium ac Duplicium Burgensium fieri fecit mo-

netam, pro simplicibus, Duplicibus Pari- siii denariis concurrentem, etc.

Burgenses fieri jubentur Tolosae Dat. Pissiaci ante S. Vincent. 1311: Ex l. Regesto Memor. Camerae Computar.

Oboli Tertii, (Obolis Tercies) sic dicti, quod pretii essent tressis, solidi, id est, 4. den. Turon. ponderis 1. den. 2. gran. et 12. den. legis argenti regii, pond. 14. sol. 6. den. ad marcam Paris. quae quid- em monetae species admodum exigua est, cum dupli- ci inscriptione: † BENE- DICTUM SIT NOMEN DOMINI et PHILIP- PUS REX. Et in aversa parte templum Turonense solitum, cum inscriptione in ambitu, TURONUS CIVIS, et limbo liliato [Edicto 18. Jan. 1308.] 11. et 10. Nov. et 20. Jan. 1310. Typus hic describitur, Tab. VII. num. 6. [Typus qui in edi- tione Benedictina exhibitur num. 4. et nobis Tab. VII. num. 75. est Oboli Turonensis, quae est moneta cypria, non ar- gentea.]

Sub LUDOVICO X. HUTINO.

Parisienses, pond. 20. gr. legis 4. den. 12. gr. pretii unius denar. Paris.

Turonenses, pond. 21. gr. legis 3. den. 18. gr. pretii 1. den. Tur. 9. Sept. 1313. 10. Mart. 1315. quae quidem binae mo- netae dictae parvi Cornuti, (petiti Cornuti) quia minus bene cusi et formati, in Edicto ann. 1315. quo prohibentur: fi- gura similes sunt et Turonensibus, de quibus mox.

Exstat inter Ordinationes legum Franc. tom. 1. pag. 616. Edictum datum Parisiis 15. Jan. 1315. in quo nulli Cornuti memorantur, praeter Cornutos quos ad figuram Turonensium dupli- cium cudi fecerat Guillelmus Flandrensis Comes: unde dubium mihi est utrum Cornuti inter monetas Ludovici X. de- beant annumerari.

Parisienses et Turonenses parvi ejus- dem ponderis quo Cornuti similes Turonensibus cruce pedata insignitis, cum Inscript. LUDOVICUS REX et in aversa parte, templo solito et Inscript. TURONUS CIVIS. A 30. Mart. 1315. ad 1. Mart. 1317. Typum oboli Turonensis damus, Tab. VII. num. 16. [Parisiensem cum Tem- plo Turonensi, qualem exhibent Benedi- ctini num. 5. equidem nunquam vidi. De Saulcy.]

Sub PHILIPPO V. MAGNO.

Grossus Turonensis argenteus, (Gros Tournois d'argent) pond. 3. den. 5. gran. legis 11. den. oboli argenti iuri pretii 12. den. Parisi. quorum 59. et sexta pars marcam Parisiensem conficiunt, Moneta magnitudinis Julii Romani, cruce insi- gnita, cum dupli- ci Inscriptio[n]e, BENEDICTUM SIT NOMEN DNI NRI IHV XRI et † PHILIPPUS REX. In aversa vero parte, templo cum cruce, et Inscript. FRANCORUM et limbo liliato A 1. Mart. 1317. ad 7. Maii 1322.

Sub CAROLO IV. PULCRO.

Parisienses duplices, (Paris doubles) ponderis 1. den. 2. gr. et legis 6. den. pretii 2. d. Parisi. 14. sol. Par. pond. ad marcam Paris. Haud bene constat, an ea sit moneta, quae cruce[m] liliatam praefert, cum Inscript. MONETA DU- PLEX, et in aversa parte coronam, cum Inscript. CLUS REX Ad 27. Oct. ad 2. Mart. 1322.

Edicto Caroli Regis dato Parisiis 15. Octob. 1322. jubetur fieri moneta, cujus pretium sit 2. parvorum Parisiensium, et parvus Denarius, cujus pretium sit unus Parisiensis, quorum duo ejusdem

erunt pretii, quo unus ex predictis. Item *Mallie* parva, quarum dum erunt pretii unius denarii simpliciis; et ut Grossi Turonenses, seu S. Ludovici, seu alii non currant nisi pro sex denariis eorum qui currant pro 2. Paris. et pro 12. ex simplicibus. Ex 1. *Regesto Memorialium Cameræ Comput. Paris.* Typum datus, Tab. VII. num. 24. Denarii Parisiensis. Num. 25. *Mallie Turonensis*, et num. 26. denarii vulgo dicti a la couronne.]

¶ *Grossus Turonensis* pretii 17. den. Ex Charta 21. Mart. 1323. tom. 1. Hist. Dalph. pag. 41. col. 2.

¶ *Grossus Turon. argenti cum O rotundo* estimatur 16. den. et sine O rotundo 15. den. cum obolo, in Charta 6. Nov. 1323. tom. 2. Hist. Dalph. pag. 110. col. 2. Item cum O rotundo pretii 21. den. Ex Compto 29. Aug. 1324. ibid. tom. 1. pag. 130. col. 2.

¶ *Cursus voluntarius Grossi Turon. cum O rotundo*, ex *Regest. Cameræ Comput.*

An. 1322. 23. 24. pretii,	12. den.
An. 1325. circa Candelosam,	13. den.
An. 1326. circa S. Remig.	14. den.
Circa Nativitatem,	15. den.
An. 1327. ad Pascha,	16. den.
Ad S. Johannem,	16. den.
Circa S. Remig.	17. den.
An. 1328. circa Pascha,	18. den.
Circa S. Remig.	19. den.
Ad Nativitatem,	20. den.

Et tant on depuis valu; et pource que li Gros ne se hausseit pas d'un denier au coup, ains valoit au Change: et pource qu'ils prenent cours d'eux-mesmes sans ordonnance du Prince, il n'y a nulle certaine journée de nuance. Hæc post D. le Blanc pag. 205. Typum hic habes, Tab. VII. num. 22.

¶ *Grossus Turonensis cum flore lili* seu cum O fenduto pretii 20. den. Ex Compto 29. Aug. 1324. tom. 1. Hist. Dalph. pag. 130. col. 2.

Oboli albi, (*Oboles blanches*) pond. 1. den. 15. gr. legis 10. den. argenti regii, pretii 6. den. Paris. 9. sol. 10. den. ad marcam Paris. prædictorum Parisiensium medietatem confidentes et similibus figure, sed minoris, cum duplici circa crucem inscriptione FRANCIS REX SUI NOMEN DNI. NRI. ET CAROLUS REX et in aversa parte templum, cum inscriptione, FRANCORUM, et limbo liliato. 2. Mart. 1322. 4. Maii 1323. 18. Jan. 1324. 3. April. 24. Jul. 30. Jan. 1325. 7. Nov. 1328. Typus hic describitur, Tab. VII. num. 25. *Turonensis parvus*.

¶ *Historia Occit. inter Probat.* tom. 4. col. 169. Anno 1322. die sabbati in vigilia Ramis palmarum, que fuit xiiij. Kal. Apr. fuit præconisatum publice apud Burgum, quod Parisienses cornuti currant et habeant cursum ij. pro ij. den. Tur. et mites ij. pro j. den. Tur. Denarii auri ad reginam pro xiiij. sol. monetæ prædictæ.

¶ Charta ann. 1324. in Reg. C. Chartoph. reg. ch. 28. Estellus chacun baillié pour cinq petiz deniers: gros Tournois d'argent à un O, chacun pour quinze deniers et monnoye double neufte, chacun double compté pour deux petiz deniers et une maille.

Sub PHILIPPO VI.

Oboli albi, et
Duplices Parisienses, (*Doubles Parisis*) ejusdem ponderis, legis, pretii, figure et inscriptionis, præter nomen Principis. A. 7. Nov. 1328. ad 10. Nov. 1329.

¶ *Mallie alba* pretii 6. Turon. et ¶ *Parisienses duplices* 3. malliarum Paris. usque ad Pascha ann. 1330. et subinde *mallie alba* pretii 4. Turon. et *Parisienses duplices* 1. Paris. Edicto 21. Mart. ann. 1336. tom. 1. Ordinat. Reg. Franc. pag. 28.

¶ *Parisienses*, pretii 12. bonorum Parisiensium parvorum. Sq̄bat. post S. Michastem 1329.

¶ *Parisienses parvi*, (*Paris petiti*) pond. 1. den. legis 1. den. pretii 1. den. Paris. in quorum parte altera nuda crux [efficta inest stellula.] cum Inscript. PARI-SIUS CIVIS. In aversa, in Campo FRAN 12.

circulo, PHILIPPUS REX. Quidam existant, quorum in medio scriptum FRAN 12.

A. 20. Sept. 1330. ad 12. Jun. 1333. Typum hic datus, Tab. IX. num. 9. ¶ Sed forte sunt Philippi Augusti hi denarii, quorum inscriptio FRAN dubito an inven-

niantur. De Sauley.] Continuos or Chroniel Guili. Nangli ann. 1331. Hoc eodem anno Philippus Rex Monetam antea mutabilem vnde in meliori statu posuit: nam ipse ordinavit, quod unus Florenus de Florentia non valeret nisi 10. solidos Parisienses, et alii monetæ de auro secundum tale pretium, unus Grossus de argento 9. Parisienses parvos: et parvus Denarius, qui valebat 2. denarios, rediret ad unum: et sic res multe, que ante erant care valde, quasi ad medium redirent.

Huc etiam referri debent, quæ habentur in *Regesto Noster* fol. 24. de monetarum argenteorum hujuscæ tempestatis pretio.

Modus solvendi in *Thesoro debita de emporibus retroactis*, habitis tam per Cameram Computorum, quam al. tam secundum estimationem cursum Grossi Turonensis argenti, quam al.

De toto tempore præterito usque ad annum 1301 exclusive solvuntur debita consideratione cursum Grossi Turonensis pro 10. den. et] ob. Par. exceptis eis, que debentur pro guerris, et specialiter pro vadiis gentium armorum, que fuerunt in guerris, Vasconie et Flandrie ab anno 1285 usque ad annum prædictum, que vadia solvuntur per reductionem ad tertiam partem, ut 30. lib. ad 10. lib.

Ab. ann. 1301 usque ad festum B. Marie Septemb. 1306. reducuntur 3. denar. ad unum.

A festo B. Marie in Septemb. 1306. usque ad Pascha 1311. valuit Grossus Turon. argenti 10. [den. et] obol. Par. et secundum hujusmodi estimationem recipitur et solvitur.

A Pascha 1311. usque ad festum B. Marie in Sept. 1313. habuerunt Burgenses cursum, quilibet pro 2. den. P. et pro illo tempore Paris reducuntur ad Turon.

A dicto festo usque circa Pascha 1316. aliquando habuit cursum Grossus Turonus pro 10. denar. ob. Par. aliquando non habuit aliquem cursum, sed utitur ac si habuisset cursum pro 10. den. ob. Par. licet alij tando minus valuerit.

Ab Pascha 1316. usque ad ann. 1325. habuit Grossus Turon. cursum pro 12. denar. Paris.

Anno 1325. circa Candelosam habuit cursum pro 13. den. Par. et ante ipsam Candelosam eodem anno, et in parte anni 1324. habebatur 6. den. pro libra penes Compositores super magnum pontem Parisius.

Anno 1326. circa festum B. Remigii

valuit Grossus Turon. 14. den. Par. et a prædicta Candelosam usque ad dictum festum S. Remigii habebatur 6. den. Par. vel plus vel minus pro libra.

Anno 1326. prædicto valuit Grossus Turon. 15. den. Paris.

Ad Pascha 1327. valuit Grossus Turon. 16. d. P.

Ad S. Joann. 1327. valuit 16. den. Paris. et quæsi obolum.

Ad S. Remigium 1327. valuit 17. den. Par.

Ad Nativitatem Domini 1327. incipit ascendere paulisper usque ad 20. d. Par. sed pro toto anno 1328. et pro toto anno 1329. usque ad 26. diem Decemb. exclusive mutatur sic, quod 2. denar. reducuntur ad unum, quasi Grossus Turon. habuisset semper cursum per dictum tempus pro 2. sol. Turon.

A 26. die Decemb. 1329. exclusive usque ad crastinum Pasch. 1330. 9. diem Aprilis exclusive valuit Grossus Turon. 18. den. Tur.

Et in dicto crastino 9. April. 1330. incipit habere cursum ad 12. den. Tur.

Exstat in eodem *Regesto Noster* fol. 213. Edictum Philippi Regis ann. 1329. die Sabb. post S. Michaelem publicatum, quo statuit, ut Grossi Turonenses argentei cudantur pretii et legis, quibus erant sub S. Ludovico, pro 12. bonis parvis Turon. præterea boni parvi Parisienses pretii et legis, quibus erant sub S. Ludovico. Item parvi Turonenses pretii et legis ut sub S. Ludovico. Item parvi *mallie Parisienses* et Turon. pretii et legis eorumdem denariorum. Item parvi *Pictavina*, quarum 4. valebant pondere et lege bono parvo Turonensi, et 5. 1. bonum parvum Parisiensem.

Habetur præterea in eodem *Regesto* fol. 216. Edictum aliud ejusdem Regis ann. 1329. quo statuit, ut boni Parisienses, qui tum cudebantur, currant pro 18. den. Paris. Grossi Turonenses S. Ludovici, et veteres boni et graves, et qui tum cudebantur, pro 18. den. Tur. *Mallie alba* pro 6. d. Tur. *Duplices Parisienses* pro 3. obol. Paris. *Boni parvi Parisienses*, qui tum etiam cudebantur, pro tribus obolis Turon. cujusmodi pretia obtinere debebant a die Christi natalis ad Pascha: deinceps fortis moneta currat, scilicet ex monetis argenteis, Parisiensis pro 12. bonis seu probis parvis Paris. Grossi Turonenses S. Ludovici et veteres pro 12. Turonensibus bonis, *Mallie bona* vel probæ, pro 4. Turon. parvis bonis, *Duplices et boni parvi* (*Parisienses*) qui tum cudebantur, pro 1. bono parvo Paris. denique parvi Turonenses, qui tum etiam cudebantur, pro 1. den. Tur.

¶ *Turonenses argentei* estimantur 22. denar. in Charta 19. Octob. 1329. 12. den. in Charta ult. Oct. 1330. tom. 2. Hist. Dalph. pag. 230. col. 2.

¶ *Turonenses argentei cum O rotundo* statuuntur pretii 14. Turon. parv. in Charta 10. Jun. 1329. apud D. Chanteloup Hist. Mont. Major. 12. den. æquiparantur, in Charta an. 1327. ex Archivis S. Vict. Massil. ubi 12. Turon. cum O rotundo dicuntur valere florenum auri. Vide infra.

¶ Ejusdem regis Valensii nomine appellatur moneta, cujus valor non indicatur, in Pacto inter abbat. et homines Anianæ ann. 1332. ex Reg. 60. Chartoph. reg. ch. 175. *Determinamus quod pro solvendis predictis... levetur vintenum de quibuscumque fructibus et redditibus et capedi, scilicet unum Valoy a quolibet capite hospiti, qualibet septimana dicti*

anni, ab habitantibus in dicta villa et ejus jurisdictione.

A 6. Martii 1384. cessavit monetarum fabrica, defectu materiae, usque ad 13. Febr. 1384.

Denarii argentei cum Corona. (Denarii d'argent à la Couronne) pond. 3. gr. legis 10. d. 16. gr. arg. regii pretii 10. den. 8. solid. ad marcam Paris. In Edicta vulgo appellata *Blanc deniers à la Couronne*, magnitudinis Julli Romani. CRUX inscriptionem attingit: BENEDICTUM SIT NOMEN, etc. et PHILIPPUS REX. In aversa parte templum coronatum, cum Inscr. in circulo. FRANCORUM. et limbo liliato. A 18. Febr. 1388. ad 3. Nov. 1387. et a 3. Nov. 1387. ad 1. Febr. 1388. 18. Febr. 1387. 6. Febr. 1388. 28. Oct. 16. Nov. 18. Dec. 3. Jan. 1388. 19. Aug. 17. Decemb. 5. Febr. 10. April. 1388. 1. Aug. 1840. Typus hic describitur, Tab. IX. num. 5.

Eorumdem denariorum mentio occurrit in Charta ann. 1387. apud D. Chanteloup Hist. Mont. Major. *Moneta des deniers juxta legem hujusmodi esset estimatio, ut legitime Turonicus esset 13. denariolis justis, antiquis, et Corona notatis, 12. vero de predictis Turonicis argenteis, unius florenti Florentini, vel asium tredecim, et denariolis memoratis Corona signatis coalescentium.*

Mallus parvus Parisiensis et Tur. prius inhibitus, iterum currere jubentur Edicto ult. 1389.

Turonenses cum Leone memorantur in *Litteris* 26. Aug. 1389. At cujus figuram aut pretii fuerint mihi incomperum, cum alibi non occurrant. Forte moneta ducum Aquitanie. De Sauley.]

Duplices Turonenses. (Doubles Tournois) pond. 1. den. 1. gr. legis 2. den. pretii 2. den. Turon. 13. Febr. 1340. Incertum, an eadem sit moneta, ut altera Philippi Pulcri. Hujus mentio est in Computo Bartholomaei Du Drach, Thesaurarii Guerrarum ann. 1349. 1360.

Grossi Turonenses argentei cum lilio, (Gros Tournois d'argent à la fleur de lys) pond. 2. den. 6. gran. legis 6. den. et pretii 15. den. Turon. 8. solid. pond. ad marcam Paris. ea parte, qua crux est efficta, inest liliolum, cum duplici inscriptione, ut supra. In altera vero liliolum vultur cum Inscript. in circulo. FRANCORUM. et limbo liliato. A 5. ad 18. Febr. 1340. 23. Aug. 13. Decemb. 10. Mart. 1341. ult. Jun. 7. Sept. 9. April. 1343.

Idem denarii legis et pretii ut supra, sed pond. 10. sol. ad marcam Paris. cudi jubentur Edicto 26. Jun. 1342. Eorum cursus inhibetur Edicto dato penult. Aug. 1344.

Duplices cum lilio, (Doubles à la fleur de lys) pond. 2. den. 3. gr. legis 2. den. argenti regii, pretii 2. den. Paris. 14. solid. pond. ad marcam Paris. Crucem liliatam praferunt, cum Inscript. MONETA DUPLEX. In aversa vero parte majus liliolum, cum Inscript. PHILIPPUS REX. 18. Febr. 1340. [pretii 3. den. Turon. a 15. Sept. 1344. Edicto 26. Oct. 1343. Typus hic exhibetur, Tab. IX. num. 7.]

Grossi Turonenses pretii 15. den. Turon. parv. vel 12. den. Par. leg. 6. den. argenti regii, pond. 7. sol. ad marcam Paris. cudi jubentur Edicto 27. Jan. 1340. pro 17. den. computantur, in Charta an. 1343. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 445. col. 2. pretii 15. den. Turon. Edictis 26. Oct. et 13. Decemb. 1343.

Denarii duplices Parisiensis pond. 20. sol. ad marcam Paris. ejusdem legis et pretii atque alii, cudi jubentur Edicto 26. Jun. 1342.

Idem denarii, leg. 6. den. pond. 18. sol. ad marcam Paris. cadduntur Edicto 24. Febr. 1343. pretii 1. den. Turon. Edicto 27. Mart. 1347. Eorum cursus inhibetur Edicto 3. Jun. 1348.

Grossi Turonenses, (Gros Tournois moyens moyennes) pond. 3. den. 4. gran. legis 12. den. pretii 3. sol. 9. den. pond. 60. ad marcam Paris. Crucem praefert praferunt, cum solita duplici Inscript. PHIL. etc. In aversa templum cruciatum cum limbo liliato. et TUNONUS CIVIS. 22. Sept. et 1. Nov. 1343. Typum delineamus, Tab. IX. num. 8.

Parvi denarii Parisiensis, (Petits deniers Parisiens) pretii 1. den. Paris. legis 3. den. 16. gran. argenti Regii, pond. 18. sol. 4. d. ad marcam Paris. et

Parvi Oboli Parisiensis (Petits Oboles Parisiens) quorum duo erant pretii parvi denarii Paris. legis 2. den. 6. gran. pond. 23. solid. 6. den. ad marcam Paris. 23. Sept. 1343. 16. Febr. 1344. 9. April. 1345.

Parisenses parvi 12. estimantur 1. grossi Turon. et

Turonenses parvi 15. ejusdem pretii, Edicto 26. Oct. 1343.

Denarii Parisiensis, (Deniers Parisiens) ponderis 21. gran. legis 3. den. 16. gran. pretii 3. den. Paris. Crucem insignuntur liliata, cujus pars inferior inscriptionem perlingit: MONETA DUPLEX. In aversa partis medio bina lilia, cum hisce ad eorum latera characteribus, FRAN. et in circulo, PHILIPPUS REX.

Grossi, et Parisiensis, (Gros, et Parisiens) similes, ejusdem ponderis et legis, scilicet Grossus, pretii 15. den. Turon. et Parisiensis, denarii Parisiensis solummodo, sique pretium eorum imminutum. A 1. Nov. 1343. ad 16. Febr. 1344. [ejusdem pretii Edicto 25. Jan. 1343.] Parisiensis typum damus, Tab. IX. num. 8. grossus ibidem num. 3.

Grossi Turonenses argentei, Parisiensis parvi, et

Oboli parvi, (Oboles petites) quorum duo pretii erant parvi Parisiensis, ejusdem ponderis et pretii, quod praedicti. A 9. April. 1345. ad 17. Jul. 1346.

Duplices Parisiensis nigri (Doubles Parisiens noirs) pretii 2. den. Paris. leg. 2. den. argenti regii, ponderis 14. sol. ad marcam Paris. Edicto 27. Jan. 1340. pretii 1. mallus Turon. Edicto 26. Octobr. 1343. pretii 2. den. et mallus Turon. Edicto 27. April. 1346. pretii 1. den. Paris. Edicto 6. Jan. 1347.

Litteris ann. 1340. 27. Jan. in Reg. B. Cam. Comput. Paris. fol. 109. v. Item factes ouvrir deniers d'argent, appellez Gros Tournois, qui auront cours pour xv. petis Tour. et pour xij. den. Par. à vj. den. de loy, et de vij. sols de pois audit marc, et deniers doubles noirs, qui auront cours pour ij. den. Par. la piece, à ij. den. Par. la piece, à ij. den. de loy argent le roy, et de zitiij. sols de pois audit marc.

Denarii duplices Parisiensis nigri, (Deniers doubles Parisiens noirs) pretii 2. den. Paris. legis 3. den. 18. gran. argenti regii, et pond. 15. sol. ad marcam Paris. A 17. Jul. 1346. ad 27. Jan. seq. et a 27. Jan. 1346. ad 3. Mart. seq.

Duplices Parisiensis nigri, pretii 2. den. Paris. legis 3. d. argenti regii, pond. 18. s. ad marcam Paris. A 3. Mart. 1346. ad 28. Jul. 1347. et 11. Jan. seq. Cuius idem denarii pretii 2. den. legis 3. den. 8. gran. pond. 15. s. 8. den. ad marcam Par. Typus duplicis Parisiensis est Tab. IX. num. 6.

Denarii albi dicti Grossi, (Deniers

blancs, appellez Gros) ponderis 2. den. 16. gr. legis 6. den. pretii 15. den. pond. 6. solid. ad marcam Par. 23. Januar. 1348. 13. Maii 1349. 23. Augusti 1350. Incertum an ea sit moneta qua crucem nudam, inscriptionem inferiore sui parte pertingentem, praefert, eamque coronatam cum solita duplici inscriptione, et in aversa parte templum coronatum, et in circulo, TUNONUS CIVIS. cum limbo liliato. Typus hic exhibetur, Tab. IX. num. 1.

Idem videntur qui Denarii albi cum cauda, (Deniers blancs à la queue,) de quibus infra sub Joanne Rege.

Parvi Denarii Turonenses (Petits Deniers Tournois) pond. 18. gran. legis 2. den. 16. gr. pretii den. Tur. pond. 20. sol. 7. den. ob. ad marcam Par. similes Denariis Ludovici Hutini, cum templo cruciato, et Inscript. TURONUS CIVIS. et cruce et PHILIPPUS REX. Ad 11. Jan. 1347. ad 30. Aug. 1348. Typum hic describimus, Tab. IX. num. 11.

Grossi Turonenses leg. 6. den. pond. 6. s. cudi jubentur Edicto 15. Jan. 1348.

Hac potissimum tempestate inventum reperitur Remedium ad pondus, le Remede sur le poids par vilains forts, et vilains foibles, voces sunt Monetarium. Neque illius ulla antiquior occurrit mentio in Regestis Curiae Monetarium, tametsi Diploma Alphonsi Comitis Tolosani, pro moneta Albiensi ann. 1372. illius meminerit. Vide Regestum 128. fol. 88.

Recentior videtur inventio remedium ad legem, Remede de loy; primus enim hujus mentio est in Edicto Johannis Regis 14. April. 1361. tom. 2. Ordinat. pag. 487: *Voulons que se les Maistres particuliers qui tiendront nosdites Monnoyes, font leurs boestes du blanc escharses de troy jusques à quatre grains de Remede, ils n'en soyent pour cause de ce, tenus de nous en payer aucune amende.* Ubi observatur ad haec verba in margine manu recentiori annotatum, *Cy devant n'est fait mention de Remede; i. e. hactenus inaudita vox Remedium.*

Denarii duplices nigri, (Doubles tous noirs) pretii 2. den. Turon. legis 3. den. 1. gr. pond. 15. s. 3. den. et tert. ad marcam Par. A 30. Aug. 1348. ad 8. Decembr. seq. Typus est Tab. IX. num. 10.

Duplices Turonenses nigri, (Doubles Tournois noirs,) legis 2. den. 5. gr. et tert. argenti regii et pond. 16. s. 8. den. ad marcam Par. A 22. Jan. 1348. ad 12. Maii 1349.

1. Maii 1350. publicata fuit fortis moneta.

Duplices Parisiensis nigri, (Doubles Parisiens noirs) pond. 1. den. 3. gr. legis 2. den. 8. gr. pretii, 2. den. Par. 11. et 22. Aug. et 14. Nov. 1350.

Sub JOHANNNE Rege.

Duplices Parisiensis nigri, (Doubles Parisiens noirs) pretii 2. den. praedictis similes, valuitque marca argenti tam albi, quam nigri, 112. solidis Tur. A 22. Aug. et 14. Nov. 1350. ad 5. Febr. seq.

Duplices Turonenses, (Doubles Tournois) ponderis 1. den. 1. gr. legis 2. den. pretii 2. Tur. pond. 15. sol. Turon. ad marcam Par. vulgo dicuntur Turonenses nigri. A 24. Mart. 1350. ad 17. Maii 1351.

Duplices Turonenses (Doubles Tournois) pretii 2. den. Turon. leg. 2. den. 8. gran. pond. 14. s. 7. den. ad marcam Par. cudi jubentur Edicto 22. Jan. 1351. pretii 1. obol. Edicto 28. ejusd. mensis.

Duplices Turonenses boni nigri (Bons doubles Tournois noirs) qui tum cude-

Sanctus pretii 2. d. Turon. Edicto 28. Jan. 1361.

Duplices Turonenses (Doubles Tournois) pond. 21. ac fere 23. gran. legis 1. den. 18. gr. pretii 2. den. Tur. pond. 17. sol. 6. den. ad marcam Par. A 17. Maii ad 23. Jun. 18. Aug. 19. Septembr. 26. Sept. 14. Febr. et 27. Mart. 1351. 27. Jun. 1352. etc.

Mallia alba (Mailles blanches) pond. 1. den. 8. gr. absque remedio, legis 4. den. 12. gr. pretii 6. den. Paris. pond. 13. sol. ad marcam Par. Idem sunt cum obolis quantum ad pretium, sed figura diversi. A 17. Maii ad 23. Jun. 1351. 23. Septembr. 1351. Vide Hautinum pag. 81.

Mallia alba pretii 2. den. Paris. Edicto 23. Jan. 1351.

Grossi Turonenses pretii 8. den. Turon. leg. 4. den. 8. gr. pond. 6. sol. 9. den. et 1. quart. grossi Tur. cudi jubentur Edicto 23. et 23. Jan. 1351.

Grossi Turonenses (Gros Tournois) pond. 2. den. 4. gr. legis 4. den. pretii 8. den. Tur. Crucem pedatam cum spiculis in extremis praefertunt cum inscriptione duplici, JOHANNES REX. et in aversa parte templum cruciatum et liliatum ad latera, cum Inscript. TURONUS CIVIS. 4. Febr. 27. Mart. 1351. 24. Nov. 1354. Typum hic damus, Tab. X. num. 16. [Ibi vero templum nec est cruciatum nec liliatum sed coronatum. Vide praeterea Hautinum pag. 81.]

Parvi Parisienses pretii 1. den. Paris. Item

Parvi Turonenses pretii 1. den. Turon. Edicto 24. Mart. 1351.

Grossi Turonenses leg. 4. den. argenti regii, pretii 8. den. Turon. pond. 8. sol. 4. d. ad marcam Paris. cudi jubentur Edicto 22. Julii 1352. Idem denarii cudiantur leg. 4. d. pond. 10. sol. ad marcam Par. Edicto 24. Nov. seq.

Duplices Turonenses pretii 2. den. Turon. leg. 2. den. argenti regii, pond. 16. sol. 8. den. ad marcam Par. cudiantur Edicto 22. Jul. 1352. ejusdem leg. et pretii, pond. 20. Edicto 24. Nov. et 8. Febr. seq. ejusdem pretii, leg. 1. den. 16. gr. argenti regii, pond. 22. sol. 2. den. et 2. tert. den. duplicis Turon. Edicto 20. April. 1353. ejusdem rursus pretii, leg. 2. den. 12. gr. pond. 18. sol. 6. den. obol. Edicto 5. Oct. seq.

Grossi Denarii albi pretii et pond. ut infra, leg. 3. den. 12. gran. argenti regii Edict. 8. Febr. 1352. 20. April. 1353.

Mallia alba pretii 2. obol. Edicto 26. Octobr. 1353.

Grossi Denarii albi (Gros Deniers blancs) pretii 8. den. legis 3. den. 8. gr. argenti regii, pond. 11. solid. 8. den. ad marcam Paris. A 22. April. 1353. ad 2. Aug. seq. 2. Aug. [18. et] 27. Nov. 8. Decembr. 1353.

Duplices Turonenses (Doubles Tournois) pretii 2. den. Turon. legis 1. den. 16. gr. argenti regii, pond. 16. sol. 8. den. ad marcam Par. A 26. April. 1354. ad 24. Maii seq. et a 28. Maii 1354. ad 5. Jul. seq. 5. Jul. 1354. 7. Septembr. 1354. Turonensis duplicis typum exhibet Tab. X. num. 9. simplicis num. 11.

Denarii albi leg. 3. den. 8. gr. pretii 5. den. Turon. pond. 6. sol. 8. den. ad marcam Par. cudi jubentur Edicto ult. Oct. 1354.

Denarii parvi Turonenses (petits Deniers Tournois) pretii 1. den. legis 1. den. 20. gr. argenti regii, pond. 18. s. 4. den. ad marcam Par. A [31. Oct.] 24. Nov. 1354. ad 24. Jan. seq.

Denarii albi cum Corona (Deniers

blancs à la Couronne) pretii 5. d. Tur. leg. 3. d. 8. gr. pond. 4. s. 8. d. ad marcam Par. A [14. tom. 2. Ordina. pag. 660.] 24. Nov. 1354. ad 24. Jan. seq. Crucem liliatam praefertunt cum inferiore sui parte longiori inscriptionem pertinentem, JOHANNES DEI GRA. et in aversa parte coronam in superiori parte, cum hisce infra exaratis characteribus FRANCOU. REX. et limbo liliato. Typum hic describimus, Tab. 10. num. 1. Edicto Regio pretium supradictorum Duplicium Tur. fuit oboli Turon. et eorundem alborum Denariorum qui currebant pro 8. den. 2. gr.

Duplices Turonenses nigri (Doubles Tournois noirs) pretii 1. mallia Turon. Item

Parvi Turonenses nigri (Petits Tournois noirs) qui tum cudebantur, pretii 1. den. Turon. Edicto 14. Nov. 1354.

Denarii parvi Turonenses (petits Deniers Tournois) pretii 1. den. Turon. legis 1. den. 9. gr. argenti regii, pond. 18. sol. 4. den. ad marcam Paris. A [24. tom. 2. Ordinat. pag. 571.] 27. Jan. ad 4. April. 1354.

Denarii albi cum Corona, pretii 5. den. Turon. leg. 2. den. 12. gr. argenti regii, pond. 6. solid. 8. d. ad marcam Par. A 27. Jan. ad 4. April. 1354. 20. Maii, 24. Maii, 6. Jul. 1355.

His non omnino conveniunt Edicta quae reperuntur tom. 2. Ordinat. Reg. Franc. nam

Denarii albi cum Corona legis, pretii et ponderis ut supra, cudiantur Edicto 24. Jan. 1354. ejusdem pretii, leg. 3. den. argenti regii, pond. 10. sol. ad marcam Paris. Edicto 20. Mart. seq. leg. 2. den. 12. gr. argenti regii, pond. 10. sol. Edicto 22. Maii 1355.

Denarii albi cum Corona (Deniers blancs à la Couronne) pretii 12. den. Paris. leg. 3. den. 9. gr. argenti regii, pond. 6. sol. ad marcam Par. cudi jubentur Edicto 11. Jul. 1355. pretii ejusdem et pond. leg. 3. den. argenti regii Edicto 17. Aug. seq. leg. 3. den. arg. reg. pond. 6. sol. 8. den. ad marcam Paris. Edicto 27. Sept. ejusdem anni.

Duplices Parisienses nigri (Doubles Parisiens nigri) pond. 1. den. legis 1. den. 12. gr. pretii 2. d. Par. pond. 16. sol. ad marcam Paris. Crucem ut supra effigiam praefertunt, et Inscript. MONETA DUPLEX. et in aversa parte liliam, et JOHANNES. FRANC. REX. [11.] 17. Jul. 1355. et 28. Sept. Tab. X. num. 8.

Grossi Denarii albi cum cauda (Gros deniers blancs à la queue) pretii 12. den. Paris. legis 3. den. arg. regii, pond. 6. sol. ad marcam Paris. A 17. Jul. ad 22. et 26. Aug. 1355.

Grossi Denarii albi cum cauda (Gros Deniers blancs à queue) pond. 2. den. 9. gr. legis 3. den. pretii 15. den. Tur. pond. 8. sol. ad marcam Paris. crucem, ut caeteri alii, caudatam, sed coronatam, et eandem duplicem inscriptionem praefertunt, et in aversa parte templum liliatum et TURONUS CIVIS. cum limbo liliato. 22. et 28. Sept. 19. Oct. 5. Jan. 1355. etc. [Typum hic habes, Tab. IX. num. 19.]

Grossi Denarii albi cum cauda leg. 3. den. arg. regii, pond. 8. sol. 4. den. ad marcam Paris. Edicto 27. Octobr. 1355. Idem denarii pretii 12. den. Paris. dicuntur in Edicto 9. Nov. seq. quo cudi jubentur ejusdem pond. leg. vero 2. den. obol.

Denarii Duplices Turonenses leg. 2. den. 18. gr. argenti regii, pond. 18. sol.

9. d. ad marcam Paris. pretii 2. den. Turon. et

Parvi denarii Parisienses leg. 2. den. 7. gran. argenti regii, pond. 12. sol. 4. den. ad marcam Paris. pretii 1. parvi den. Paris. et

Parvi denarii Turonenses leg. 2. den. argenti regii, pond. 20. sol. ad marcam Paris. pretii 1. den. Turon. et

Mallia parva Turonenses leg. 1. den. 12. gran. arg. regii, pond. 30. sol. ad marcam Par. pretii 1. mallia Turon. Item

Denarii albi (Deniers blancs) leg. 8. den. arg. regii, pretii 10. den. Turon. pond. 8. s. ad marcam Par. cudi jubentur Edicto 30. Dec. 1355.

Duplices Turonenses, pretii 2. Turon. legis 2. d. 12. gran. pond. 12. sol. 6. den. et

Parvi denarii Parisienses, pretii 1. den. legis 2. den. pond. 20. solid. ad marcam Par. et

Mallia Turonenses, pretii oboli Turon. legis 1. den. 12. gran. pond. 30. sol. ad marcam Par.

Grossi denarii albi cum lilio (Gros Deniers blancs à la fleur de lys) pond. 3. den. 4. gr. legis 4. den. pretii 8. den. Tur. cruce pedata inter 4. lilia insigniuntur, cum Inscript. BENEDICTUM SIT NOMEN DNI. NRI. DEI. JHU. XRI. et in aversa parte liliam Florentinum coronatum in limbo dentato cum Inscript. JOHANNES DEI GRA. FRANCOU. REX. 5. Jan. 1355. 9. Aug. 19. Sept. 26. Oct. 1356. Typus hic delineatur, Tab. X. num. 6. Vide Hautinum pag. 87.

Grossi Denarii albi leg. 4. den. arg. regii, pond. 5. sol. ad marcam Paris. pretii 8. den. Tur. cudi jubentur Edicto 16. Jan. 1355. ejusdem pretii, leg. 3. den. pond. 6. sol. 8. den. ad marcam Par. Edicto 26. Jul. 1356. ejusdem leg. et pretii, pond. 9. sol. 4. den. et nemiss. Edicto 13. Sept. seq. leg. 4. den. arg. reg. pond. 6. sol. 8. den. pretii 12. d. Turon. cudi jubentur, praeterea in Occitania, Edicto 28. Nov. ejusdem anni.

Grossi Denarii albi cum Corona (Gros Deniers blancs à la Couronne) pretii 12. den. Paris. leg. 3. den. 9. gr. argenti regii, pond. 6. sol. ad marcam Paris. cudiantur Edicto 11. Julii 1355. ejusdem pond. et pretii, leg. 3. den. arg. regii, Edicto 17. Aug. seq. rursus leg. 3. den. pretii ejusdem pond. 6. sol. 8. den. Edicto 27. Sept. 1355. pretii 10. d. Turon. Edicto 12. Mart. 1356.

Grossi Denarii cum Corona, pretii 10. Tur. den. legis 5. den. argenti regii, pond. 18. sol. 8. den. ad marcam Par. Item

Parvi Denarii Parisienses (Petits Deniers Parisis) legis 2. den. pond. 12. sol. ad marcam Par. Item

Parvi Turonenses, legis 1. den. 20. gran. argenti regii, pond. 21. sol. 4. den. ad marcam Par. A 26. Mart. 1356. ad 28. Jan. 1357.

Parvi denarii Parisienses pretii 7. den. Par. et

Parvi Turonenses pretii 7. den. Turon. Edicto 28. Jan. 1357.

Grossi Turonenses argenti leg. 6. den. argenti regii, pond. 6. sol. 8. den. ad marcam Paris. pretii 12. den. Turon. Item

Duplices Turonenses nigri leg. 2. den. 12. gr. arg. reg. pond. 18. sol. 8. d. ad marcam Paris. et

Denarii parvi Turonenses leg. 1. den. 18. gr. pond. 23. sol. 4. den. cudi jubentur in monetis Occitanicis Edicto 23. Nov. 1356.

† *Grossi Denarii albi* pretii 12. den. Tur. Edicto 25. Nov. 1356.

† *Denarii albi* pretii 3. den. Turon. Edicto 25. Nov. 1356. leg. 3. den. arg. reg. pond. 9. sol. 4. den. et semiss. ad marcā Par. Edicto 25. Jan. seq.

† *Duplices Turonenses* pretii 2. d. Turon. Edicto 25. Nov. 1356.

† *Grossi Denarii argentei cum Corona* ex 2. s. Turon. reducuntur ad 16. den. Turon. et

† *Parvi denarii argentei cum Corona* ex 12. den. Turon. ad 8. den. Turon. Item

† *Denarii duplices dicti Burgenses fortes (Bourgeois fortes)* ex 2. den. Turon. ad 1. den. Par. pro partibus Occitanicis Edicto 19. Mart. 1356.

† *Oboli albi ad caudam cursum non habentes*, in Lit. remiss. ann. 1357. mens. Jun. ex Reg. 85. Chartoph. reg. ch. 143.

† *Grossi Denarii albi cum lilio (Gros Deniers blancs à la fleur de lys)* pretii 15. d. Tur. legis 4. den. argenti regii, pond. 5. sol. ad marcā Par. Item

† *Denarii Duplices Turonenses*, pretii 2. den. legis 1. den. 16. gr. argenti regii, pond. 15. sol. 7. d. et semiss. A. [22. et] 28. Jan. 1357. ad 1. Maii 1358.

† *Grossi Denarii albi cum lilio* leg. 8. den. 8. gr. arg. regii, pond. et pretii ut supra Edicto 7. Maii 1358. leg. 3. den. arg. regii, pond. 6. sol. 8. d. ad marcā Paris. Edicto 5. Aug. seq.

† *Duplices Turonenses* leg. 2. den. 6. gran. arg. regii, pond. 15. sol. ad marcā Paris. Item

† *Parvi Parisienses* leg. 1. den. 18. gr. arg. reg. pond. 18. sol. 8. den. ad marcā Paris. et

† *Parvi Turonenses* leg. 1. den. 12. gr. pond. 20. sol. ad eandem marcā Item

† *Grossi Denarii albi cum Corona* leg. 4. den. arg. reg. pond. 4. sol. 5. d. et 1. tert. ad marcā Par. pretii 12. den. Edicto 22. Aug. 1358. leg. 3. d. arg. reg. Edicto 16. Nov. seq.

† *Grossi Denarii albi* ex 12. den. Paris. reducuntur ad 6. den. Turon. Edicto 22. Aug. 1358.

† *Denarii albi (Deniers blancs)* leg. 3. d. arg. regii, pond. 7. sol. 8. d. ad marcā Par. pretii 6. den. Turon. Edicto 22. Febr. 1358. ejusdem leg. et pretii, pond. 8. sol. 4. den. ad eand. marcā Edicto 25. ejusdem mensis.

† *Duplices Turonenses*, leg. 1. den. 20. gr. arg. reg. pond. 13. sol. 9. den. ad marcā Paris. pretii 2. den. Edicto 22. Febr. 1358. leg. 1. den. 18. gr. arg. reg. pond. 14. sol. 7. den. ad marcā, Edicto 25. ejusd. mens. legis 1. den. 12. gr. arg. reg. pond. 15. sol. ad marcā Ed. 15. April. seq.

† *Parvi denarii Parisienses* leg. 1. den. 9. gr. et 1. tert. arg. reg. pond. 16. sol. 8. den. ad marcā Paris. pretii 1. den. Paris. Edicto 22. Febr. 1358. leg. 1. den. 6. gr. arg. reg. pond. ejusd. Edicto 25. ejusdem mensis.

† *Parvi Turonenses* leg. 1. den. 6. gr. arg. regii, pond. 20. sol. 10. den. ad marcā Paris. Edicto 25. Febr. 1358.

† *Denarii albi cum Corona (Deniers blancs à la Couronne)* pond. 2. den. 13. gr. legis 4. den. pretii 12. den. Turon. pond. 4. sol. 5. den. ad marcā Paris. cum cruce pedata inter 2. lilia, et duplici solita inscriptione: in aversa parte cum corona rosse imminente, et in Inscript. FRANCO. REX. et limbo liliato 30. Aug. 21. Oct. 23. Nov. 1358. [99] Denarios albos cum corona paulo diversos exhibet Tab. X. num. 4. et 5.]

† *Grossi Denarii albi (Gros deniers*

blancs) pretii 6. Turon. legis 3. den. argenti regii pond. 7. sol. 6. den. ad marcā Paris. Item

† *Parisienses parvi (Paris petits)* pond. 23. gr. legis 1. den. 8. gr. pretii 1. den. parvi. pond. 16. sol. 8. den. ad marcā Par. cum cruce pedata, et Inscript. † PARISIENS CIVIS. et in postica, FRA et in

circulo † JOHANNES REX. 25. Febr. 1358. 1. Jan. 1359. Tab. X. num. 10.

† *Denarii albi cum Corona*, pretii 6. den. Turon. A. 27. Martii ad 16. April. 1358. 24. April. et 8. Martii 1359.

† *Denarii albi cum Corona* pretii 6. den. Turon. leg. 3. d. arg. reg. pond. 10. sol. ad marcā Par. Edicto 15. April. 1358. ejusd. leg. et pretii, pond. 12. sol. 6. d. ad eand. marcā Edicto 28. April. 1359. ejusd. pretii et pond. leg. 3. den. 12. gr. arg. regii Edicto 6. Maii seq.

† *Grossi Denarii albi* leg. 3. d. arg. reg. pond. 6. sol. ad marcā Paris. pretii 15. den. Turon. Edicto 25. Maii 1359. leg. 3. den. 12. gr. arg. regii, pond. 5. sol. 10. den. ad eandem marcā, ejusd. pretii Edicto 3. Jun. seq. ejusd. pretii et pond. leg. 3. den. Edicto 7. ejusd. mens. leg. 2. den. 15. gran. arg. reg. cudi jubentur præterquam in Occitania Edicto 8. Jul. 1359.

† *Denarii albi cum tribus liliis (Deniers blancs à trois fleurs de lys)* pond. 2. den. 17. gr. legis 3. den. 12. gr. pretii 15. den. pond. 5. sol. 10. den. ad marcā Paris. cum cruce pedata, et duplici solita inscriptione, et in aversa parte, cum tribus liliis coronatis, et in circulo, FRANCO. REX. 1. et 12. Jun. 9. Jul. 12. Jul. 5. 19. 22. Oct. 12. Mart. 1359. Typum hic damus, Tab. IX. num. 18.

† *Denarii albi cum tribus liliis* leg. 2. den. 6. gr. arg. reg. pond. 7. sol. 6. d. ad marcā Paris. Edicto 7. Sept. 1359. ejusdem leg. pond. 9. sol. 4. den. et semiss. ad eand. marcā Edicto 2. Octobr. seq. leg. 2. den. arg. reg. pond. 10. sol. ad marcā Paris. Edicto 18. ejusdem mensis; ex 12. den. Paris. reducuntur ad 4. den. Paris. Edicto 22. Nov. seq.

† *Denarii albi cum Stella (Deniers blancs à l'Étoile)* pond. 4. den. legis 4. den. pretii 2. sol. 6. den. Turon. pond. 4. sol. ad marcā Paris. Crucem præferunt pedatam, cum 4. parvulis spiculis inter 2. stellas perforatas, quas *moletes* dicimus, et duplicem solitam inscriptionem: in aversa vero parte limbum liliatum ambientem hosce in medio descriptos characteres, FRANCO. quos binæ coronæ, et iis quatuor adjuncta lilia infra et supra ambiunt. Novemb. 4. 19. Dec. 21. Jan. 10. 25. Febr. 3. Mart. 21. ann. 1359. Vide Hautinum pag. 85. [99] Exhibet Tab. X. num. 7. Denarium album cum stella duplicem, qui crucem præfert pedatam sed sine spiculis: in aversa vero parte habet in medio JOHN. FRANCO. REX. in circulo MONETA DUPLEX ALBA. et limbum liliatum.]

† Ex Edictis a D. Cangio laudatis forte quis existimaverit toto illo tempore horum denariorum idem obtinuisse pretium, eosque ad eandem legem cudos fuisse: cui errori ne locus præbeat, Edicta subjicimus in quibus eorum cursus vel cudio statuitur. In iis vero nullum antiquus occurrit ann. 1359. quamvis paulo post institutionem Ordinis Stellæ ann. 1361. denarios cum Stella percussos fuisse credat vir doctissimus.

† *Denarii albi cum Stella* leg. 4. den. arg. regii, pond. 4. sol. ad marcā Paris. pretii 2. sol. 6. d. Edicto 22. Nov.

1359. pretii 2. sol. tantum Edicto dato eod. die; leg. 3. den. arg. reg. ejusdem pretii et pond. Edicto 2. Dec. seq. quod occultum haberi jubetur; leg. 2. den. 12. gr. arg. reg. pond. 5. sol. ad marcā Par. pretii 2. sol. Paris. Edicto ult. ejusd. mens. leg. 2. den. arg. reg. ejusd. pretii, pond. 6. sol. ad eand. marcā Edicto 21. Jan. 1367. ejusdem leg. et pond. sed pretii 2. sol. 6. den. Paris. Edicto 20. ejusd. mens. leg. 2. den. arg. reg. pond. 6. sol. 8. den. ad marcā Paris. pretii 2. sol. 8. d. Turon. Edicto 10. Febr. seq. ejusd. leg. et pretii, sed pond. 8. sol. 4. den. ad eand. marcā Edicto 22. ejusdem mens. leg. 1. den. 12. gr. ejusd. pond. Edicto 28. ejusd. mens. leg. ejusd. pond. 10. sol. 5. den. ad marcā Paris. pretii 2. sol. 6. den. Edicto 15. Mart. seq. pretii 2. den. Turon. Edicto 27. ejusdem mensis.

† *Denarii albi* ex 15. den. Turon. reducuntur ad 5. den. Turon. Edicto 22. Nov. 1359.

† *Duplices Parisienses (Doubles Paris)* pretii 2. den. Paris. legis 18. gr. 15. sol. pond. ad marcā Paris. Ult. Dec. 1359.

† *Denarii Duplices Parisienses nigri* pretii 2. d. Paris. leg. et pond. ad arbitrium monetarii Edicto 22. Febr. 1359.

† *Parvi Denarii Parisienses* leg. 1. den. arg. regii, pond. 16. sol. ad marcā Paris. pretii 1. den. Par.

† *Parvi Turon. leg. 1. d. arg. reg. pretii 1. d. T. pond. 20. s. ad marc. Par. Ed. 27. Mart. 1359.*

† *Grossi Denarii albi (Gros Deniers blancs)* pond. 3. den. legis 3. [4.] den. pond. 5. sol. 4. den. ad marcā Paris. pretii 15. den. Turon. 27. Mart. 1359. 23. April. 1360.

† *Grossi Denarii albi* leg. 3. den. arg. regii, pond. 5. sol. 4. d. cudi jubentur præterquam in Occitania Edicto 25. April. 1360. leg. 4. den. arg. reg. pond. 5. sol. 6. den. ad marcā Paris. pretii 10. den. Turon. Edicto 30. Aug. seq. leg. 4. den. 12. gr. arg. reg. ejusdem pretii, pond. 4. sol. 6. den. ad eand. marcā Edicto 26. Febr. ejusd. anni.

† *Parvi denarii Parisienses nigri (Petits Deniers Paris noirs)* legis 18. gr. arg. reg. pond. 16. sol. ad marcā Paris. et

† *Parvi denarii Turonenses* ejusd. leg. pond. 20. sol. ad eandem marcā Edicto 25. April. 1360. Idem denarii Paris. et Turon. ejusd. pond. et pretii, leg. 1. den. arg. regii, Edicto 28. Maii seq.

† *Denarii albi (Blancs Deniers)* pretii 12. den. Paris. leg. 2. den. arg. reg. pond. 5. sol. 4. den. ad marcā Paris. Ed. 26. Maii 1360. ejusd. leg. et pond. pretii 6. d. Par. Edicto 28. ejusd. mens. leg. 2. d. arg. reg. pond. 6. sol. 8. d. ad marcā Par. Ed. 27. Jan. seq. ejusd. pond. et pretii, leg. vero 1. d. 12. gran. cudentur in monetis Paris. Rotomag. Trec. Bituric. Lemovic. et Turon. Edicto dato eodem die; in monetis S. Portiani et Mastic. Edicto 22. Jul. 1360. in moneta Pictav. Edicto 27. ejusd. mens. leg. 1. den. 12. gran. pond. 8. sol. 4. den. pretii 6. den. Paris. Edicto 6. Aug. seq. pretii 1. d. Paris. Edicto 30. ejusd. mens. pretii 4. den. Turon. Edicto 5. Dec. 1360.

† *Grossi Denarii argentei boni (Bons gros Deniers d'argent)* qui tum cudebantur pretii 8. den. Paris. Edicto 30. Aug. 1360.

† *Denarii albi cum Corona (Deniers blancs à la Couronne)* qui tum cudebantur leg. 4. d. ut deinceps cudentur leg. 2. den. et obol. statuitur Edicto 15. Octobr. 1360. vel ut habet aliud Edictum 7.

Nov. seq. leg. 2. den. 12. gran. arg. regii, pond. 5. sol. 6. den. ad marcā Paris.

¶ Typum delineari curavit D. Cangius, in cuius antica parte maior Crux pedata, cum Inscript. MONETA ARGENT. in altera majus liliū visitur in quadruplici circino et Inscript. GLORIA IN EXCELSIS DEO. Incertum cujusnam monete typus hic exaratur. [°° Moneta Argentoratensis, Gall. de Strasbourg.]

¶ Denarii albi cum lilio pretii 8. den. Par. Edicto 5. Decembr. 1360.

¶ Parvi Denarii Parisienses, (Petits Deniers Paris) pretii 1. den. Par. legis 2. den. argenti regii, pond. 16. sol. ad marcā Paris. Item

¶ Parvi Turonenses, pretii 1. den. Turon. legis 1. den. 18. gran. pond. 17. sol. 6. den. ad marcā Paris. Item

¶ Denarii albi cum liliis, (Blans deniers aux fleurs de lys) pond. 8. den. 13. gran. legis 4. d. 12. gr. pretii 10. den. Tur. pond. 4. sol. 6. den. ad marcā Paris. Majorem crucem pedatam præferunt Inscriptiōem priorem pertingentem inter 4. lilia. [°° coronas] cum Inscriptiōne, † JOHANNES DEI GRA. et in aversa parte campum liliatum, cum Inscript. FRANCORUM REX. in circulo liliato [5.] 17. Dec. 1360. 23. April. 1361. Continuator Nangii ann. 1361: Eodem anno fecit fieri Rex Francie monetam valde bonam scilicet grossos albos 12. den. Paris. non tamen ita magnos, sicut erant Grossi antiqui, quia illi 16. Parisienses tunc temporis valuerunt. Typum hic damus, Tab. X. num. 2.

¶ Denarii albi cum liliis pretii 8. den. Turon. Edicto 10. April. 1361. pretii 6. den. Turon. ut ex parvis albis, qui ad 3. den. Turon. reducuntur, conjicio. Edicto 14. ejusdem mens. unde recte pretii 5. den. Turon. rursus statuuntur in Edicto 3. Mart. ejusdem anni.

¶ Albi Denarii, (Blans Deniers) in Grossorum specie, pond. 2. den. 6. gr. legis 42. den. argenti puri, pretii 15. Tur. pond. 1. sol. 6. den. ad marcā Paris. cruce insigniti pedata, et duplici solita Inscriptiōne in aversa parte, templo coronato. [°° cruce insignito] et Inscript. TURONUS CIVIS. cum limbo liliato. 23. April. 1361. 2. Maii seq. Typum damus, Tab. X. num. 3.

¶ Semisses Alborum Denariorum: (Demi Blans Deniers) pretii 7. den. obol. legis 12. den. argenti regii, pond. 14. sol. ad marcā Paris. 22. April. 1361. ad 2. Maii seq.

¶ Grossi boni Turonenses argenti puri (Bons gros Tournois d'argent fin) pretii 12. den. Paris. Edicto 10. April. 1361. ejusd. pretii, leg. 12. den. arg. regii, pond. 7. sol. ad marcā Paris. Edicto 14. ejusd. mens. 29. Oct. seq. ejusd. pretii Edicto 3. Mart. ejusdem anni.

° Ordin. ann. 1361. 17. Sept. in Memor. D. Cam. Comput. Paris. fol. 28. v. Le gros Tournois de bon argent... pour vij. den. Par. la piece, et le demi gros de bon argent... pour vj. den. Par. la piece, et le petit denier noir, qui est en fourme de Paris, pour j. den. la piece, et l'autre petit denier noir, qui est en fourme de Tournois, pour une obole Par. la piece; et pour ce que d'icelles monnoies n'avoit pas encore assez de failles, eussions donné cours aux blans à la couronne pour iij. den. Tour. la piece, et depuis ramené à trois, et depuis leur avons osté le cours: et aussi eussions donné cours aux deniers blans, à fleur de lis pour x. den. Tour. piece, et depuis ramené à huit.

¶ Semi-grossi Turonenses argenti puri

(Demi-gros Tournois d'argent fin) pro rata ex lisdem Edictis.

¶ Duplices Turonenses pretii 2. den. Tur. Edicto 10. April. 1361. ejusdem pretii, leg. 2. den. 12. gr. arg. reg. pond. 11. sol. 8. den. ad marcā Paris. Edicto 14. ejusd. mens. ejusd. pretii et pond. leg. vero 2. den. 16. gr. Edicto 29. Octobr. seq. ejusd. pretii Edicto 3. Mart. ejusdem anni.

¶ Denarii Parisienses leg. 2. den. arg. reg. pond. 14. sol. ad marcā Paris. pretii 1. den. Par. Edicto 14. April. 1361.

¶ Parvi Parisienses pretii 1. den. Turon. pretii 1. den. Paris. leg. 2. den. pond. 14. Item

¶ Parvi Turonenses pretii 1. mal. Par. pretii 1. den. Turon. leg. 2. den. arg. reg. pond. 17. sol. 6. den. ad marcā Paris. Edictis 10. et 14. April. 1361. 29. Octobr. et 3. Mart. seq.

Sub CAROLO V. sub Oresmii tempore.

¶ Grossi Denarii argentei (Gros deniers d'argent) pretii 15. den. Turon. leg. 12. den. arg. regii, pond. 7. sol. ad marcā Paris. Typum habes, Tab. X. num. 15. Item

¶ Duplices Denarii Turonenses leg. 3. d. arg. reg. pretii 2. d. Tur. pond. 13. sol. 1. den. et semiss. ad Marcā Paris. cudi jubentur Edicto dato Paris. 27. Jul. 1364.

¶ Parvi Parisienses et Turonenses pretii 1. den. Paris. et 1. den. Turon. leg. 2. den. arg. reg. pond. 16. sol. ad marcā Paris. Edictis 20. April. 15. Maii et 18. Nov. 1365.

¶ Albi denarii, (Blans Deniers) pond. 2. den. legis 4. den. pretii 5. den. pond. 8. sol. ad marcā Paris. Crucem nudam præferunt, et Inscript. SIT. NOME. DNI. BENEDICTUM. et in aversa parte literam K. coronatam inter 2. lilia, et Inscript. KAROLUS FRANCORUM REX. in limbo. 2. Maii 1365. Typum damus. [°° Quem nos damus Tab. X. num. 16. præfert literam K. coronatam inter duo lilia et Inscript. DEI GRACIA. intra limbum liliatum, et in aversa parte crucem cum Inscript. FRANCORUM REX. et in limbo BENEDICTUM, etc.] Item

¶ Parvi Denarii Parisienses, (Petits Deniers Paris) pond. 1. den. legis 2. den. pretii 1. d. Par. pond. 8. sol. ad marcā Paris. Item

¶ Parvi denarii Turonenses, pretii 1. den. Turon. legis 2. den. argenti regii, pond. 20. sol. ad marcā Paris.

¶ Denarii albi argentei nuper cusi et qui tum cudebantur pretii 4. den. Paris. Edicto 15. Maii 1365. pretii 5. den. Tur. Edicto 6. Febr. 1369. Incertum an de his denar. intelligendum Chron. Bonæ Spei pag. 223 ubi ad ann. 1365: Soldi albi 14. currentes æquivalent in Comitatu Hannonie 15. Turonensibus.

¶ Denarii albi argentei (Deniers blancs d'argent) leg. 12. den. aut circiter arg. reg. pond. 8. sol. ad marcā Paris. pretii 15. den. Turon. Edicto dato Rotomagi 3. Aug. 1369. et 6. Febr. seq. ejusdem pond. et pretii, leg. 11. den. 3. gran. et 1. quart. Edicto dato Paris. 19. Jun. 1370. 1. Maii 1371. ejusd. pretii leg. 11. den. 6. gran. pur. Edicto 28. Maii 1372. ejusd. pretii et leg. pond. 8. sol. ad marcā Paris. Edicto 17. Jun. 9. Aug. 22. Nov. 21. Febr. seq. ejusd. pond. et pretii, leg. 11. den. 17. gr. arg. reg. aut circiter Edicto 7. April. ejusd. anni.

¶ Denarii albi pretii 5. den. Turon. item

¶ Parvi Parisienses et Turonenses pre-

tii 1. denar. Paris. et Turon. Edicto 1. Maii 1371.

¶ Anno 1372. ex Cod. MS. a D. Le Blanc pag. 236. laudato, cusi Grossi argentei leg. 9. den. pond. 1. den. 1. gran. in quibus effectum castellum cruce loco coronæ insignitum, cum limbo 10. liliis ornato et Inscript. BENEDICTUM SIT, etc. qui denarii interdum Spinæ (Espines) nuncupantur.

¶ Denarii albi argentei pretii 15. den. Turon. pond. 8. sol. ad marcā Paris. leg. 11. den. 6. gr. arg. reg. Edicto 11. Sept. 1373. ejusdem pretii et pond. leg. 12. arg. reg. Edicto 13. Octobr. seq. ejusd. pond. et pretii, leg. 11. d. 6. gr. Ed. 4. Aug. 1374.

¶ Parvi Mallie Turonenses leg. 1. den. 6. gran. arg. regii, pond. 25. sol. ad marcā Paris. Edicto 10. Jun. 1374.

¶ Denarii albi pretii 5. den. Turon. Edicto 10. Aug. 1374. ejusd. pretii, leg. 4. den. arg. regii, pond. 8. sol. ad marcā Paris. Edicto 12. Dec. seq.

¶ Parvi Denarii Parisienses pretii 1. den. Paris. leg. 2. den. arg. reg. pond. 100. den. vel 10. sol. ad marcā Paris. Item

¶ Parvi Turonenses pretii 1. den. Turon. leg. 2. den. arg. regii, pond. 200. den. vel 20. sol. ad marcā Paris. Edictis 9. et 20. Janv. 1374.

¶ Denarii albi argentei pretii 15. den. Turon. leg. 12. den. arg. reg. pond. 8. sol. ad marcā Paris. Edictis 15. Oct. ult. ejusd. mens. et 6. Nov. 1375. ejusd. pretii et pond. leg. 11. den. 6. gran. pur. aut circiter Edicto 23. Sept. et 3. Octobr. 1377. ejusd. pretii Edicto 28. Julii 1378. ejusdem pond. et pretii, leg. 11. den. 17. gran. Edictis 19. Aug. seq. et 8. Mart. 1379.

¶ Denarii parvi Turonenses leg. 2. den. arg. reg. pond. 30. sol. ad marcā Paris. pretii 1. den. Turon. Edicto 20. Nov. 1378.

¶ Denarii albi pretii 5. den. Turon. Item

¶ Parvi Parisienses et Turonenses pretii 1. den. Paris. et Turon. Edicto 8. Mart. 1379. [°° Typus parvi Parisiensis est Tab. X. num. 19. duplicis num. 17. et 18.]

° Literæ remiss. Ann. 1376. in Reg. 110. ch. 242. Jehan Oudin et Regnaud par esbatement gaigerent ensemble pour la somme de dix sols: que icellui Oudin ne scauroit à dire combien vj. blans valent de frans; lequel Oudin respondi que vj. blans valent vij. frans; et lors icellui Regnaud dist audit Oudin que il avoit perdu la gaigeure: car vj. blans ne valent que vj. frans et demi.

Sub CAROLO VI.

¶ Denarii albi argentei (deniers blancs d'argent) pretii 15. den. Turon. leg. 11. den. 6. gran. pur. pond. 8. sol. ad marcā Paris. Edictis 16. et 23. April. 1381. ejusd. pretii et pond. leg. 11. den. 6. gr. pur. aut circiter Edictis 25. ejusd. mens. 5. et 15. Aug. 1381. 15. 20. Maii, 17. Jun. 14. Jul. 7. et 12. Aug. 1382. 5. Dec. 1383.

¶ Denarii parvi Parisienses sub forma currente pretii 1. den. Paris. leg. 2. den. arg. reg. pond. 16. sol. ad marcā Paris. cudi jubentur Edicto 21. Octobr. 1381. 24. Octobr. 1382. 19. Jul. 16. Mart. 1383.

¶ Albi Denarii cum Scuto, (Blans Deniers à l'Escu) dicti a Cambiatoribus, seu trapezitis Guenars, pond. 2. den. 13. gr. legis 6. den. pretii 10. den. Turon. pond. 6. sol. 3. den. ad marcā Paris. Crucem majorem pedatam inter duas coronas

et bina lilia præferunt cum Inscriptio: SRR NOMEN, etc. et in postica scutum cum 8. liliis, et Inscript. KAROLUS FRANCOR. REX. 11. Mart. 1384. 30. Oct. 1389. 7. Jun. 1413. Typum damus, Tab. XI. num. 19. Semissis num. 11. Eorumdem Alborum semisses, nota.

◦ Literæ remissa. ann. 1390. mens. Apr. ante Pascha. ex Reg. 118. Chartoph. reg. ch. 403. Pour lesquels deux seils Jehan Thomas bailla audit Rallot un gros Tournois d'argent à deux Os, qui tant valoit au pais.

◦ Grossi denarii argentei (Gros deniers d'argent) leg. 12. den. arg. reg. pond. 8. sol. ad marcā Paris. pretii 15. den. Turon. Edicto 22. Nov. 1384. 27. Nov. 1388.

◦ Denarii parvi Parisienses pretii 1. den. Paris. leg. 2. den. arg. reg. pond. 15. sol. ad marcā Paris. Edicto 22. Nov. 1384. ejusd. leg. et pretii, pond. 16. sol. 8. den. ad eand. marcā Edicto 11. Mart. ejusd. ann. ejusd. leg. pretii et pond. Edicto 19. Febr. 1385. 27. Jun. 1389. 11. Sept. 1389. ejusd. pretii et leg. pond. 30. sol. Edicto 2. Mart. ejusdem anni.

◦ Parvi Turonenses pretii 1. den. Turon. leg. 2. den. arg. reg. pond. 20. solid. ad marcā Paris. Edicto 22. Nov. 1384.

◦ Denarii albi pretii 10. den. Turon. leg. 6. den. arg. reg. pond. 6. sol. 8. den. ad marcā Paris. Edicto 11. Mart. 1384.

◦ Duplices Turonenses pretii 2. den. Turon. leg. 2. den. 12. gr. arg. reg. pond. 18. sol. et 1. quart. den. ad marcā Paris. Edicto 11. Mart. 1384. 26. Nov. 1388. 11. Sept. 1389.

◦ Parvi Turonenses legis et pretii ut supra, pond. 20. sol. 10. den. ad marcā Paris. Edicto 11. Mart. 1384. 11. Sept. 1389.

◦ Parvi Mallis Parisienses leg. 3. mall. arg. reg. pond. 25. ad marcā Par. Ed. 11. Martii 1384.

◦ Denarii parvi albi cum Scuto (Petits deniers blancs à l'Escu) pretii 5. Tur. leg. 6. d. arg. reg. pond. 12. s. 6. d. ad marcā Par. cudi jubentur sub figura et typo magnorum alborum cum Scuto præterquam quod una tantum corona et unum liliam in iis effingitur, Edicto 26. Sept. 1388.

◦ Alborum veterum cursus inhibetur Edicto 11. Sept. 1389.

◦ Denarii albi cum Scuto pretii 10. den. Turon. leg. 5. den. 12. gr. arg. reg. pond. 6. sol. 2. den. 1. quart. den. ad marcā Paris. cudi jubentur in Francia et Delphinatu sub forma et typo currentibus Edicto 11. Sept. 1389. Item

◦ Albi cum Scuto, dicti semisses alborum (demi blanc à l'Escu) pretii 5. den. Turon. leg. ut supra, pond. 11. sol. 4. den. et semiss. Item

◦ Duplices Turonenses leg. 2. den. 12. gr. pond. 14. sol. 8. quart. den. ad marcā Paris. Item

◦ Parvi Parisienses leg. 1. den. 16. gr. arg. reg. pond. 15. sol. ad marcā Paris. Item

◦ Parvi Turonenses ejusdem leg. pond. 18. sol. 9. den. ad eandem marcā.

◦ Duplices Denarii Turonenses, (Doubles Deniers Tournois) pond. 1. den. 3. gr. legis 2. den. 13. al. 12. gran. pond. 13. sol. et 4. part. den. ad marcā Paris. pretii 2. den. Turon. Cruce ornantur pedata et in lilia desinente, quæ Inscriptio perungunt, et in circulo, KAROLUS REX. 7. Jun. [8. Jul.] 3. Novemb. 1413. Vide Monstrellet. 1. vol. cap. 111. Item

bus liliis in area, aut in scuto, cum Inscript. KAROLUS FRANCORUM REX. 31. Oct. 1389. Typum damus, Tab. XI. num. 14. Item

◦ Parvi Denarii Parisienses, pretii 1. den. Paris. legis 2. den. Paris. pond. 16. sol. Paris. ad marcā Paris. Item

◦ Parvi Denarii Turonenses, pretii 1. den. Turon. legis 2. den. pond. 20. sol. ad marcā Paris. Item

◦ Albi Denarii cum Scuto, (Blans Deniers à l'Escu) pretii 10. d. Tur. leg. [5. d.] 12. gr. arg. reg. pond. 6. sol. 2. den. 1. quart. ad marcā Paris. Item

◦ Albi cum Scuto, dicti semisses alborum, (demi blans) pretii 5. den. Tur. ejusd. legis, pond. 12. sol. 4. den. et semiss. den. ad marcā Paris. Item

◦ Duplices Denarii Turonenses, (Doubles Deniers Tournois) legis 2. den. 12. gr. pond. 14. sol. 8. quart. den. ad marcā Paris. Item

◦ Parvi denarii Parisienses, legis 1. den. 16. gr. pond. 15. sol. ad marcā Paris. Item

◦ Parvi Denarii Turonenses, ejusd. legis et pond. ad marcā 18. sol. 9. den. A. 30. Oct. 1389. ad 31. ejusd. mensis seq. 7. April. 1390. 8. April. 1391.

◦ Denarii albi pretii 4. den. Turon. Edicto 3. Nov. 1389. qui cursus prorogatur usque ad Pascha proximum Edicto 18. Dec. seq.

◦ Parvi Parisienses pretii 1. den. Paris. leg. 1. den. 16. gran. arg. reg. pond. 15. sol. ad marcā Edicto 27. April. et 24. Maii 1392.

◦ Mallis parvi Turonenses pretii 1. mall. Turon. leg. 1. den. 4. gr. arg. reg. pond. 25. sol. 8. den. 3. quart. den. ad marcā. Edicto 23. Jul. 1393. 2. April. 1407.

◦ Denarii albi cum Scuto leg. pretii et pond. ut supra, et eorum semisses Ed. 29. Jul. 1394. Item

◦ Duplices Turonenses et Parvi Parisienses et Turonenses: quod iterum statutur Edicto 12. Jan. 1395. 7. Dec. 1395. et 2. April. 1407.

◦ Denarii albi cum Scuto qui tum cudebantur pretii 10. den. Turon. Edicto 2. April. 1407.

◦ Eorumdem semisses pro rata. Item

◦ Duplices Turonenses pretii et leg. ut supra, pond. 18. sol. et 4. part. den.

◦ Denarii albi cum Scuto (Deniers blancs à l'Escu) pretii 10. den. Turon. legis 5. den. argenti regii, pond. 6. sol. 8. den. ad marcā Paris. Item

◦ Albi Denarii cum scuto, dicti alborum semisses, (demi blans) pretii 5. den. Turon. ejusdem legis, pond. 13. sol. 4. den. ad marcā Paris. Item

◦ Duplices Denarii Turonenses, (Doubles Deniers Tournois) pretii 2. den. Tur. leg. 2. den. pond. ad marcā 13. sol. 4. den. Item

◦ Parvi Denarii Parisienses, legis 1. den. 12. gran. pond. ad marcā 16. sol. Item

◦ Parvi Denarii Turonenses, ejusdem legis, pond. ad marcā 20. sol. A. [20.] 26. Oct. 1411. ad 30. Nov. 1412. et 7. [20.] Jun. [8. Jul.] 1413. Item

◦ Mallis leg. 1. den. pond. 26. sol. 8. den. ad marcā Paris.

◦ Albi Denarii, dicti Grossi argentei, (Blans Deniers appellez Gros d'argent) pond. 2. den. 6. gran. legis 11. den. 16. gr. pretii 20. den. Tur. pond. 7. sol. 1. und. den. [vel. 5. sol. 5. den. cum 4. part.] ad marcā Paris. et Inscript. SRR NOMEN, etc. et in aversa parte cum 8. liliis et Inscript. KAROLUS FRANCORUM REX. 7. Jun. [8. Jul.] 3. Novemb. 1413. Vide Monstrellet. 1. vol. cap. 111. Item

◦ Albi denarii, dicti semisses Grosso-

rum: (demi Gros) pretii 10. den. Tur. ejusdem legis, pond. ad marcā 14. sol. 1. den. 2. duod. den. Item

◦ Albi Denarii, dicti quartis de Gros, pretii 5. den. Tur. ejusdem legis, pond. ad marcā 18. sol. 12. den. 4. duodec. den.

◦ Albi Denarii, dicti Grossi argentei, (Blans Deniers appellez Gros d'argent) pond. 2. den. 22. gran. legis 9. den. pond. ad marcā 5. sol. 5. den. pretii 20. den. Tur. cum crucicula, et duplici Inscript. SRR NOMEN. et KAROLUS D. G. FRANCOR. REX. et in postica cum 8. liliis coronatis, corona ipsam attingente Inscriptio, KAROLUS D. G. FRANCOR. REX. et cum limbo liliato A. 3. al. 18. Nov. 1413. ad 4. Jun. 1414. Typum damus, Tab. XI. num. 7.

◦ Eorumdem semisses.

◦ Albi Denarii cum Scuto, (Blans Deniers à l'Escu) pretii 10. den. Tur. legis 5. den. argenti regii, pond. ad marcā 6. sol. 8. den. similes iis quos Guenars appellatos diximus. Item

◦ Eorum semisses dicti Demi Blans. Item

◦ Duplices Denarii Turonenses, pretii 2. den. Tur. legis 2. den. pond. ad marcā Par. 13. sol. 4. d. [20] Duplicem denarium Turonensem exhibemus, Tab. XI. num. 14. et Obolum Turonensem ibid. num. 16.]

◦ Parvi Denarii Parisienses, (Petits Deniers Parisis) monetæ exiguæ, pond. 1. den. legis 1. den. 12. gran. pond. ad marcā 13. sol. 4. den. pretii 1. den. Paris. cum truce liliata, et Inscript. PARISIUS CIVIS, et in postica hisce in medio characteribus, FRAN. quibus imminet corona, et in circulo, KAROLUS REX. Typum damus. [20] Ex Turon. Duplex Caroli V. nobis Tab. X. num. 17.] Item

◦ Duplices Denarii Turonenses, pretii 2. den. Tur. legis 2. den. pond. ad marcā 13. s. 4. den. Item

◦ Parvi denarii Parisienses, legis 1. den. 12. gr. pond. ad marcā 16. sol. Item

◦ Parvi Denarii Turonenses, ejusdem legis, pond. ad marcā 20. solid. A. 4. Junii 1414. ad 10. Maii 1417.

◦ Denarii albi argentei pretii 20. den. Tur. Item

◦ Albi Denarii dicti semisses Grosso- rum pretii 10. den. Turon. Item

◦ Albi Denarii dicti quartis de Gros pretii 5. den. Turon. Item

◦ Denarii albi cum Scuto pretii 15. den. Tur. et

◦ Parvi albi cum Scuto pretii 5. den. Tur. Item

◦ Duplices Turonenses pretii 2. den. Tur. Item

◦ Parvi Paris. pretii 1. den. Paris. et Parvi Turonenses pretii 1. den. Turon. Edicto 20. Jan. 1416.

◦ Albi Denarii, Grossi dicti (Blans Deniers appellez Gros) pond. 2. den. 2. gr. legis 8. den. pond. ad marcā 6. sol. 8. den. pretii 20. den. Tur. cum cruce liliata et binis coronis inter brachia, et Inscript. SRR NOMEN, et in aversa parte cum 8. liliis coronatis, et Inscript. KAROLUS FRA. REX. 10. Maii, 20. Octob. 1417. Typus hic delineatur, Tab. XI. num. 8. Semissis num. 9.

◦ Parvi Denarii albi pretii 5. den. Turon. legis 4. den. arg. reg. pond. 13. sol. 4. den. ad marcā Paris. Edicto 10. Maii et 14. Junii 1417.

◦ Mallis parvi Turonenses pretii 1. mallis Turon. leg. 1. den. arg. reg. pond. 33. sol. 4. den. ad marcā Paris. Edicto 10. Maii 1417.

¶ *Denarii albi cum Scuto* pretii 10. den. Turon. leg. 2. den. 16. gr. arg. reg. pond. 6. sol. 8. den. ad marcā Paris. *Edicto* 21. Oct. 1417.

¶ *Albi denarii*, dicti *Grossi*, pretii 20. den. Tur. legis 8. den. argenti regii, pond. ad marcā Paris. 6. sol. 8. den. Item.

¶ *Albi Denarii cum Scuto*, (*Blancs Deniers à l'Escu*) pretii 10. den. Turon. legis 4. den. pond. ad marcā Paris. 6. sol. 8. den. Item.

¶ Eorum semisses dicti *demi blancs*. Item.

¶ *Duplices Denarii Turonenses*, (*Doubles Deniers Tournois*) pretii 2. den. Turon. legis 2. den. argenti regii, pond. ad marcā Paris. 16. sol. 8. den. Item.

¶ *Parvi Denarii Parisienses*, (*Petits deniers Parisis*) pretii 1. den. Paris. legis 1. den. maille argenti regii, pond. ad marcā Paris. 20. sol. Item.

¶ *Parvi Denarii Turonenses*, (*Petits Deniers Tournois*) pretii 1. den. Turon. legis 1. den. maille argenti regii, pond. ad marcā Paris. 25. sol. Item.

¶ *Parve Maille* (*Petites Mailles*) pretii maille Turon. legis 1. den. argenti regii, pond. ad marcā Paris. 36. sol. 3. den. 17. Maii 1417. ad 21. Octobr. seq. 28. Maii, 19. Jan. 7. Martii 1418. 9. April. post Pascha 1420. 6. Maii 1420.

¶ *Parvi Denarii albi cum Scuto*, (*Petits Deniers blancs à l'Escu*) pretii 5. den. Turon. legis 3. den. argenti regii, pond. ad marcā Paris. 12. sol. in quibus effictum in utraque parte liliolum initio Inscriptio, ubi crucecula præponi solet 16. Maii 1417. Vide Hautinum pag. CXLV. 1. et pag. CLIX. 6.

¶ *Grossi Denarii albi* pretii 20. den. Turon. leg. 8. den. 8. gran. arg. reg. pond. 6. sol. 8. den. ad marcā Paris. Item.

¶ *Denarii albi cum Scuto* pretii 10. den. Tur. et

¶ *Parvi albi* pretii 5. den. Turon. *Edicto* 7. et 10. Mart. 1418.

¶ *Grossi Denarii albi* ejusd. pretii et pond. quibus alii, leg. 4. den. arg. reg. Item.

¶ *Albi denarii* dicti semisses Grossorum pretii 10. den. Turon. leg. 3. den. 8. gr. arg. reg. pond. 11. sol. 8. den. ad marcā Paris. sub figura eorum qui nuper cusi fuerant, *Edicto* 18. Jun. 1419.

¶ *Parvi Denarii albi* pretii 5. den. Turon. leg. 2. arg. reg. pond. 11. s. ad marcā Paris. Item.

¶ *Parvi Parisienses* leg. 18. gran. pond. 28. sol. ad marcā Paris. pretii 1. den. Paris. *Litteris* 17. Januar. 1419.

¶ *Grossi Denarii albi*, (*Gros Deniers blancs*) pretii 20. den. Turon. leg. 2. den. 12. gran. arg. reg. pond. 8. sol. 4. den. ad marcā Paris. sub eadem figura, nisi quod loco trifoliorum, eorum corona uno lilio et binis semi-liliis ornatur ex Ordinat. General. Monetar. cudi jubentur *Edicto* 6. Maii 1420. ejusd. pretii *Edicto* 21. Aug. seq.

¶ *Duplices Turonenses* pretii 2. den. Turon. et

¶ *Parvi Turonenses* pretii 1. den. Turon. *Litteris* Jun. 1420.

¶ *Denarii albi cum Scuto* pretii 10. den. Tur. et

¶ *Parvi albi cum Scuto* pretii 5. den. Tur. Item.

¶ *Denarii Duplices Turonenses* pretii 2. den. Turon. Eorumdem semisses pro rata, *Edicto* 24. Augusti 1420.

¶ *Denarii nigri*, dicti *Quarta de Gros*,

pretii 4. tiēn. Paris. leg. 1. den. arg. reg. pond. 12. sol. ad marcā Paris. Item.

¶ *Denarii nigri*, dicti *Duplices Denarii Parisienses*, pretii 2. den. Paris. leg. 16. gr. arg. reg. pond. 16. sol. ad marcā Paris. Item.

¶ *Duplices Denarii Turonenses* pretii 2. den. Turon. leg. arg. reg. pond. 20. solid. ad marcā Paris. Item.

¶ *Denarii parvi Parisienses* pretii 1. den. Paris. legis 12. gr. argenti regii pond. 24. sol. ad eandem marcā; et

¶ *Parvi Turonenses* pretii 1. den. Turon. ejusdem leg. pond. 20. sol. ad marcā Paris. *Edicto* 13. Octobr. 1420.

¶ *Grossi denarii albi* pretii 20. den. Turon. leg. 11. den. 12. gr. arg. reg. pond. 17. sol. 2. den. cum 4. part. den. ad marcā Paris. Item.

¶ *Albi Denarii* dicti semisses Grossorum legis ejusd. pretii 10. den. Turon. pond. 14. solid. 4. den. et semiss. den. ad marcā Paris. Item.

¶ *Albi Denarii* dicti *Quarta de Gros* ejusd. leg. pretii 5. den. Turon. *Edicto* 19. Dec. 1420.

¶ *Albi Denarii*, dicti *Duplices Denarii Turonenses*, (*Blancs Deniers appellez Doubles Deniers Tournois*) pond. 1. den. 17. gran. legis 1. den. 12. gr. pond. ad marcā Paris. 9. sol. 4. den. [et semiss. den.] pretii 2. den. Turon. præferunt cruceam pedatam, cum Inscript. + DUBLEX TURONENSIS FRANCIE. et in aversa parte, liliolum coronatum, cum Inscript. KAROLUS FRANCORUM REX. II. Aug. 1411. ad 23. Nov. 1422. Typus Tab. XI. num. 12. In forte quos *Flourettes* appellatos ea tempestate scribit Monstreletus 1. vol. cap. 231. quorum 2. den. pretium aut.

¶ Eorum semisses. Typum exhibet Tab. XI. num. 15.

¶ *Grossi Denarii albi* pretii 20. sol. Turon. reprobantur. *Edicto* dato Paris. 22. Maii 1422.

Sub HENRICO VI. Rege Angliæ

¶ *Albi Denarii*, cum binis scutis Franciæ et Angliæ, (*Blancs Deniers à 2 Escus de France et d'Angleterre*) pond. 2. den. 13. gr. legis 5. den. argenti regii, pond. ad marcā Paris. 6. sol. 3. den. pretii 10. den. Crucem nudam præferunt, et caudatam, inter lilium et leopardum, infra HENRICUS, in circulo. SIT NOMEN, etc. In postica, duo scuta juncta, et supra, HENRICUS, et in circulo coronatum, et Inscript. FRANCOR. ET ANGLIE REX. In aliis loco coronatæ est lilium vel leopardus. A 23. Nov. 1422. ad 4. Jun. 1423. Typum hic damus, Tab. XII. num. 6.

¶ Miror non descriptum ab Hautino, cum passim occurrat. ¶ Alterum hujus regis denarium album exhibet Tab. XII. num. 8. ubi in medio tria lilia, quibus imminet corona et in utraque parte leopardus, cum Inscriptio HENRICUS FRANCORUM REX, in aversa parte crux pedata et liliata, que præfert in medio litteram H, juxta crucis brachia corona et leopardus, cum Inscript. BENE. SIT. etc.]

¶ Semisses eorumdem *Alborum*, pretii pro rata, cruce nuda et caudata inter H. et R. decorantur, cum Inscript. SIT NOMEN, etc. et in aversa parte binis scutis ipsam Inscriptioem pertingentibus, HENRICUS REX. In aliis loco coronatæ effingitur crucecula. Describitur ab Hautino CXXV. 3. atque hic delineari curavimus, Tab. XII. num. 7.

¶ *Parisienses* (*Parisii*) cusi ab Anglis similes Parisiensibus Caroni VI ann. 1417. qui cruceam pedatam præferunt et lilia-

lam, cum Inscript. PARISIUS CIVIS. In aversa parte, hosce in medio exaratos characteres, HENRI, cum coronatæ, supra, et lilio ac leopardo, infra: pond. 23. gran. alterius legis, scilicet 1. den. et 12. gr. pretii 1. den. Paris. Nulla fit hujusce monete, cujus hinc typos damus, Tab. XII. num. 11. et 12. mentio in Regestis Curie Monetarum. [¶ Vulgo *Niquets* dicuntur.]

¶ *Denarii nigri*, (*Deniers noirs*) pond. 1. denar. 6. gran. gravium, legis 3. den. pretii 3. den. Tur.

¶ *Parvi Denarii Turonenses*, (*Petits Deniers Tournois*) pond. 20. gran. legis 11. den. 12. gran. pretii 1. den. Turon. Crucem habent pedatam, et Inscript. TURONUS FRANCIE. [leg. TURONUS CIVIS, vel OBOLUS FRANCIE.] In aversa vero parte lilium et leopardum, cum Inscript. H. REX FRANCIE ET ANGL. Vide Hautinum CXXVII. 3. 4. 5. Typus habes hic. [¶ Tab. XII. num. 9. *Denarii Turonensis* cum inscriptionibus TURONUS FRANCIE et in aversa parte HENRICUS REX; et num. 10. *Oboli Turonensis* cum Inscript. OBOLUS CIVIS ET HENRICUS REX.]

¶ *Parve Maille Turonenses*, (*Petites Mailles Tournois*) pond. 15. gran. legis 1. den. pretii semisses denarii, quod est *Maille*.

De monetis aureis et argenteis ab Henrico in Francia cusi, audiendus Monstreletus 1. vol. cap. 251: *Esquels jours aussi fut ordonné par le Conseil Royal, que les Flourettes qui avoient cours pour 4 deniers, seroient remises à deux: Et l'Escu d'or qui avoit cours pour neuf francs, fut mis à 18 sols Paris, pour lesquelles mutations en ensuivant telles dont dessus est faite mention, furent moult de gens troubles, voians que leurs chevances qu'ils avoient es monnoies dessusdites, estoient diminuées la huitième partie. Et pour avoir provision d'autre monnoie nouvelle qui fut de valeur, furent forgez: Saux d'or, qui avoient cours pour 25 sols Tournois la piece: et i avoit en iceux 2. Escus, l'un de France et l'autre d'Angleterre. Et au regard de la blanche monnoie, on forgea Doubles qui eurent cours pour deux deniers Tournois, et enfin en commun langage furent nommez Niquets, et furent en regne environ trois ans tant seulement.*

¶ Charta ann. 1435. 22. Aug. ex Tabul. S. Petri de Regula: *Venditit quandam vineam in decimaria S. Aniani pretio viginti quatuor francorum, computatis pro quolibet franco sexaginta arditis.*

¶ Sub CAROLO VII.

¶ *Denarii albi cum Scutis Franciæ et Angliæ* reducuntur ad 7. den. Paris. *Litteris* 26. Jun. 1436.

¶ *Magni Albi cum Scuto Franciæ*, (*Grands Blancs à l'Escu de France*) cruceam pedatam præferunt in quadruplici circulo cum 2. coronis et 2. liliis inter crucis brachia, et Inscript. SIT NOMEN, etc. in altera parte Scutum Francicum inter 3. coronulas in triplici circulo, et Inscript. KAROLUS FRANC. REX. pretii 10. d. Typum exhibemus, Tab. XII. num. 18. Item.

¶ *Parvi Albi* sub hisdem figuris, pretii 5. den. *Edicto* 12. Jul. 1436. Typum damus, Tab. XII. num. 19.

¶ *Diplomate Regio* dato Turonibus 9. Augusti 1436. jubentur *Trapezite*, seu *Cambiatores* dare marcā argenti pro 7. lib. Turon.

¶ *Magni Albi* leg. 5. den. pond. 6. sol. 8. den. ad marcā Paris. pretii 10. den. Turon. *Edicto* 31. Dec. 1411. Item

¶ *Parvi Albi* ejusd. leg. pretii 5. den. Turon. pond. 18. sol. 4. den. ad eandem marcam.

¶ *Magni Albi* pretii 10. den. Turon. leg. 4. d. 31. gran. arg. reg. cum 1. gran. remedi, pond. 6. sol. 10. den. 8. quart. et remissa ad marcam Paris. Item *Parvi Albi*, (*Petits Blancs*) pond. 1. den. 3. gr. legis ejusd. pretii 5. den. Tur. cum cruce pedata, et Inscript. SIT NOMEN, etc. In postica cum K. coronato inter 2. lilia et Inscript. KAROLUS FRANCO. REX. Item

¶ *Duplices Nigri*, (*Doubles noirs*) pretii 2. den. Turon. leg. 2. den. arg. reg. pond. 15. solid. ad marcam. Item

¶ *Denarii Parisienses* pretii 1. den. Paris. leg. 1. den. 8. gr. pond. 16. sol. ad marcam. Item

¶ *Parvi Turonenses* ejusd. leg. pretii 1. den. Turon. pond. 30. sol. ad marcam. Item

¶ *Oboli Turonenses* leg. 18. gr. pond. 25. sol. ad marcam Paris. *Diplom.* 20. Jan. 1446.

¶ *Denarii Parisienses*, (*Deniers Parisis*) pond. 1. den. legis 1. den. 8. gr. pretii 1. den. Paris. Crucem habet liliatam, et Inscript. PARIUS CIVIS, et in aversa parte in medio, FRAN. corona supra imminente, cum Inscript. KAROLUS REX. [Est Caroli V. nobis Tab. X. num. 17.] Item

¶ *Parvi Denarii Turonenses*, ponderis 18. gran. legis 1. den. 8. gr. pretii 1. den. Tur. cum cruce pedata, et Insc. TURO. CIVIS, et in postica cum 2. liliis, et Inscript. KAROLUS REX. Habes typum. [Est Caroli VII. nobis Tab. XI. num. 16.] Item

¶ *Mailles Turonenses*, (*Mailles Tournaises*) pond. 15. gran. legis 18. gr. pretii semissis Turon. cum cruce pedata, et Inscript. OBOLUS FRANCIE. In aversa parte, corona cum lilio supra imminente, et Inscript. KAROL. REX. Item

¶ *Grossi Turonenses argentei*, (*Gros Tournais d'argent*) quos *Cambialones* vulgo *Jaques Cour*, vocant, pond. 2. den. 19. gr. legis 11. den. 15. gr. pretii 2. sol. 6. den. Turon. cum cruce liliata, et binis liliis, inter crucis brachia et Inscript. SIT NOMEN, etc. in postica, cum 3. liliis coronatis, et Insc. KAROLUS FRAN. REX. Typus describitur, Tabul. XII. num. 17. *Diplomate* 26. *Masi* 1447.

¶ *Albi*, (*Blancs*) ponderis 2. den. 8. gran. legis 5. den. pretii 10. denar. cum cruce [in 4. coronulas desinente inter 4. lilia, vel bina lilia et binos Delphinos,] et Inscript. SIT NOMEN, etc. aversa parte, lit. K. coronata inter 2. lilia, [vel liliam inter et Delphinum et] Inscript. KAROLUS FR. R.

¶ *Grossi similes*, et

¶ *Albi cum Corona*, (*Blancs à la Couronne*) magni et parvi, pond. 2. den. 8. gran. legis 4. den. 12. gr. pretii 10. den. Crucem præferunt pedatam ut in vulgaribus solidis, cum 2. liliis, et 2. coronis inter crucis brachia in quadruplici circino. In aversa parte scutum cum 3. liliis inter 3. coronulas, in triplici circino et Inscript. KAROLUS FRANCO. REX. Eodem *Diplom.* et alio 6. Jun. 1456. Typus damus, Tab. XII. num. 18.

¶ *Grossi Turonenses* 30. estimantur 37. sol. et semiss. in Charta ann. 1454. ex vet. *Necrolog.* Eccl. Vivar. *Procurator Universitatis distribuere debet in quolibet dierum annis anteriorum* 30. *Grossos valentes* 37. sol. cum dimidio.

¶ *Grossi Denarii argentei*, pretii 2. sol. 6. den. Turon. leg. 11. den. 12. gr. arg.

reg. pond. 5. sol. 9. den. ad marcam Paris. Typum damus, Tab. XII. num. 16. Item

¶ *Magni Denarii albi* pretii 10. den. Turon. leg. 4. den. 12. gr. arg. reg. pond. 6. sol. 9. den. ad marcam; et

¶ *Parvi Albi* ejusd. leg. pretii 5. den. Turon. pond. 18. sol. 6. den. Item

¶ *Denarii Albi* pretii 10. den. Turon. leg. 4. den. arg. reg. pond. 6. sol. ad marcam. Item

¶ *Duplices Turonenses* pretii 2. den. Turon. [Typum habes, Tab. XII. num. 20.] et

¶ *Parvi Parisienses et Turonenses* pretii 1. den. Par. et Tur. *Ed.* 18. Jun. 1455. et 7. Jun. 1456.

Sub LUDOVICO XI.

¶ *Arestum* parlam. Par. 18. Febr. 1468. ex Tabul. S. Germ. Prat. : *Fut dit et déclaré que ladite de Cîteaux seroient tenus de payer ladite pension à ladite monnoye de petits Tournais, au pris et valeur quatre francs, cinq sols Tour. le marc d'argent, pour les années 1461 62. et 63. et dès lors en avant sans diminution.*

¶ *Litteræ* Ludov. XI. ann. 1464. 8. Mart. ex Bibl. reg. : *La somme de sept mille trois cent vingt-huit livres, quinze sols Tournais, monnoye de xvij. sols, vj. den. Tour. pour secu.*

¶ *Parvi Liardi Delphinatus*, (*Petits Liards du Dauphiné*) seu denarii albi dicti *Liards*, pond. 1. den. legis 8. den. pretii 8. den. Tur. cum cruce inter bina lilia, et binas coronulas, et Inscript. SIT NOMEN, etc. In aversa parte, cum Delphino, et Inscript. LUDOVIGUS FRANCO. REX. *Diplom. dato Parisiis* 18. Sept. [et 18. Octobr.] 1467. [ejusd. pretii *Edicto* 4. Jan. 1470.]

¶ *Parvi Liardi Francie*, (*Petits Liards de France*) cusi in aliis officinis monetariis, atque adeo Aquitanicis, in quibus loco Delphini effingitur parvulus Rex pallio involutus, ense manu tenens, cum eadem inscriptione. Quæ quidem monetæ species non recensetur in veteribus *Regestis*. Hujus typum exhibemus, Tab. XIII. num. 10. Vide *Liardus*.

¶ *Grossi Denarii argentei* pretii 2. solid. 6. denariorum. [Est *Grossum denarium argenteum* dat Tab. XIII. num. 4.] Item

¶ *Magni Albi* pretii 10. den. et

¶ *Parvi Albi* pretii 5. den. Turon. Item

¶ *Duplices Turonenses* pretii 3. den. Tur. Item

¶ *Parvi Parisienses* pretii 1. den. Paris. et

¶ *Parvi Turonenses* pretii 1. den. Turon. *Edicto* 4. Jan. 1470. [Est *Parisiensem* exhibet Tab. XIII. num. 8. *Turonensem* ibid. num. 9.]

¶ *Grossi Denarii argentei* pretii 2. sol. 3. denar. Turon. Item

¶ *Magni Albi* pretii 11. den. Turon. et

¶ *Parvi Albi* pretii 5. den. obol. Turon. Item

¶ *Ardici et Liardi Francie et Delphinatus* pretii 8. den. Turon. *Edicto* 28. Decemb. 1478. Vide *Ardicus*.

¶ *Duplices Turonenses* pretii 2. den. Tur. Item

¶ *Parvi Parisienses* pretii 1. den. Paris. et

¶ *Parvi Turonenses* pretii 1. den. Turon. *Edicto* 28. Dec. 1478.

¶ *Magni Albi cum Corona*, (*Grans Blancs à la Couronne*) prædictis similes, pond. 2. den. 5. gr. legis 4. den. 12. gran. pre-

tii 11. den. 4. Jan. 1478. Typus hic describitur, Tab. XIII. num. 6.

¶ Eorundem semisses pro rata.

¶ Scutum auri æquivalens 88. Magni albis, in Litteris Ludovici XI. ann. 1470. apud Rymer. tom. 12. pag. 20.

¶ *Magni Albi cum Sole*, (*Grans Blancs au Soleil*) pond. 2. den. 10. gran. legis 2. den. 12. gran. pretii 13. den. Turon. cum cruce pedata in quadruplici circino, et Inscript. SIT NOMEN, etc. et in postica, cum 3. liliis in triplici circino inclusis, et sole in superiori parte Inscript. LUDOVIGUS FRANCO. REX. *Diplom.* 2. Nov. 1475. Typum damus, Tab. XIII. num. 6. Semissis ibid. num. 7.

¶ *Duplices Turonenses* leg. 1. den. 12. gran. arg. reg. cum 2. gran. remedi, pond. 14. sol. pretii 2. den. Turon. Item

¶ *Parvi Parisienses* leg. 1. den. arg. reg. cum 2. gran. remedi, pond. 18. sol. ad marcam, pretii 1. den. Paris. et

¶ *Parvi Turonenses* ejusd. leg. et remedi, pond. 30. sol. ad marcam, pretii 1. den. Turon. *Edicto* 15. Sept. 1476.

¶ Eodem *Edicto* *Mailles* quarum dum pro 1. den. tum currebant, reprobantur.

¶ *Grossi Denarii argentei* pretii 2. sol. 6. denar. Turon. *Edicto* 30. *Masi* 1477.

¶ *Ardici* leg. 3. den. argenti reg. cum 2. gran. remedi, pond. 18. sol. ad marcam, pretii 3. den. cudi jubentur in moneta Burdigal. *Edicto* 12. *Novemb.* 1478. Item

¶ *Denarii Burdigalenses* (*Deniers Bourdelois*) sic dicti quod in moneta Burdigalensi cuderentur, leg. 18. gran. ejusdem remedi, pond. 25. sol. 6. den. ad marcam, quorum quinque pro uno *Ardico* dabantur. Typus hic delineatur. [Est *Oboli Burdigalensis* Tab. XIII. num. 12. *Obolum* *Parisiensem* habes ibid. num. 11.]

Sub CAROLO VIII.

¶ *Grossi Regii* (*Gros de Roy*) pretii 11. sol. 10. d. Turon. Eorundem semisses pro rata *Edicto* 29. Jan. 1478. Item

¶ *Magni Albi cum Sole* pretii 12. den. Turon. unde *Duodenarii* (*Douzains*) appellati. Item

¶ *Magni Albi cum Corona* dicti *Undenarii* (*Ontains*) pretii 11. denar. Turon. Semisses pro rata. Item

¶ *Liardi et Ardici* pretii 3. den. Turon. Item

¶ *Duplices Turonenses* pretii 2. den. Turon. et

¶ *Parvi Parisienses et Turonenses* pretii 1. den. Paris. et Turon.

¶ *Magni Albi cum Corona*, (*Grans Blancs à la Couronne*) prædictis similes, nomine KAROLUS excepto, pond. 2. den. 5. gran. legis 4. den. 12. gr. pretii 12. den. Turon. *Diplom.* 24. April. 1488. Typus exaratur, Tab. XIII. num. 18. Prædicti vero magni Albi solares, (*Grans Blancs au soleil*) estimantur eodem *Diplomate* 13. den. unde postmodum *Trezains* (*Trezains*) nuncupati. [Est *Album solare* grossum Caroli habes, Tab. XIII. num. 19. Semissem vel parvum num. 20. Parvum album cum delphino num. 22.]

¶ *Albi cum K. coronato*, (*Blancs au K. couronné*) postea *Karolus* appellati, pond. 2. den. legis 4. den. pretii 10. den. Turon. cum cruce quæ in 4. coronulas desinit, [inter 4. lilia] et Inscript. SIT NOMEN, etc. et in postica, cum K. coronato inter bina lilia, et Inscript. KAROLUS FRANCO. REX. *Diplom. dato Stampis* 11. *Novemb.* 1488. Typum damus. [Est paullo diversum Tab. XIII. num. 16. Semissis ibid. num. 17.]

¶ Idem denarii a littera K. in his

efficta dicti *Carli* vel *Carlino*, interdum etiam *Disains* quod essent pretii 10. den. Turon.

¶ *Grossi Denarii* pretii 8. sol. cudi jubentur in moneta Tornac. *Edicto* 24. Maii 1489.

¶ *Liardi Francie* typum dat Tab. XIII. num. 21. *Liardi Delphinatus* num. 22.

¶ In Statutis Eccl. Meldens. ann. 1483. tom. 2. Hist. ejusd. pag. 518. 32. *Albi* estimantur 13. sol. 4. den. Turon.: *No rations visitationis quam in qualibet parrochia ecclesia exerceant* (decant) *ultra summam XXXII. Alborum valentium XIII. s. l. IV. den. Turon. pro sua procurations... exigere presumant.*

Sub LUDOVICO XII.

¶ *Grossi Regii (Gros de Roy)* leg. 2 den. 16. gr. pretii 3. sol. Turon. Item

¶ *Magni Albi cum Sole* pretii 18. d. Tur. Item

¶ *Magni Albi cum Corona* pretii 12. denar. Turon. (¶ *Magni albi cum corona* typum exhibemus, Tab. XIII. num. 9.) Item

¶ *Magni Albi cum K. coronato* pretii 10. denar. Turon. Item

¶ *Liardi, Duplices Turon. Parvi Paris. et Turon.* pro solitis pretiis, *Edicto* 4. Jul. 1489. 12. et 22. Novembr. 1506.

¶ *Magni Albi cum histrice, (Grans Blancs au Porc-Epic.)* dicti *Ludovicus*, pond. 2. den. legis 4. den. 12. gran. cum cruce inter 4. lilia, et Inscript. SIT NOMEN, etc. in aversa parte, cum scuto et 3. liliis coronato, et ab histrice sustentato, et Inscript. LUDOVICUS FRANCOR. REX. *Diplom. dato Blasii* 19. Novemb. 1607. Typum hic describitur, Tab. XIV. num. 8.

¶ *Magni Albi cum Sole* pretii 18. d. Tur. Item

¶ *Magni Albi* dicti *Ludovicus*, vel cum *Corona* quatum eudebantur pretii 12. den. Turon. *Edicto* 25. Dec. et 8. Febr. 1511. quod etiam *Edicto* deinceps cudi prohibentur. Item

¶ *Magni Albi cum K. coronato* pretii 10. denar. Turon. Item

¶ *Liardi, Duplices Turonenses, etc.* pro solitis pretiis. (¶ *Liardi* typum exhibet Tab. XIV. num. 11. Turonensis ibid. num. 12.)

¶ *Grossi Denarii, (Gros Deniers)* pond. 4. den. 3. gr. legis 6. den. pretii 2. sol. 6. den. cum cruce liliata, et binis coronulis et binis L. inter crucis brachia, et Inscript. SIT NOMEN, etc. In aversa parte, cum scuto 3. liliorum coronato, et binis L. coronatis ad latera. Inscript. LUDOVICUS DEI GRA. FRANCOR. REX. *Diplom. dato Blasii* 8. Febr. 1511. Typum describitur, Tab. XIV. num. 7. Item

¶ *Semissi Grossi (demi Gros)* pond. 2. den. 19. gran. legis 4. den. 12. gr. pretii 15. den. Turon. cum cruce anchorata, et liliis, et binis L. inter brachia. in postica, cum scuto inter bina lilia coronata, etc. Item

¶ *Denarii cum L. coronato, (Deniers à L. couronnée)* pond. 2. den. 2. gr. legis 4. den. pretii 10. den. Tur. cum simili cruce et Inscript. in aversa parte cum L. coronato, et ad ejus latera X. et II. quæ XII. conficiunt, et Inscript. LUDOVICUS, etc. Typum describitur, Tab. XIV. num. 10.

¶ *Grossi Capitoles, seu Testones, (Gros Testons)* pond. 7. den. 12. gr. pretii 10. sol. Turon. præferunt Regis caput pileo depresso opertum, et in aversa parte scutum Francicum coronatum cum limbo dentato, et Inscript. XRC. VINC.

etc. atque hi sunt primi *Testones* Francici [anno 1513. primum cudi] pond. 12. gran. argenti regii *Testonibus* Francici I. longe meliores. Typus passim habetur in *Edictis* monetariis a quibus hic delineamus, Tab. XIV. num. 5. *Semissis* num. 6.

¶ *Grossi Capitoles, seu Testones Mediolanenses, (gros Testons de Milan)* Regis caput eodem opertum pileo præferunt, cum illo ad pectus, et Inscript. † LUDOVICUS D. G. FRANCORUM REX. In aversa parte. S. Ambrosium mitratum, equitem, manu flagellum tenentem, sub quo, et in ipso circulo Inscriptionem continente, est scutulum cum 3. liliis coronatum, MEDIOLANI DUX. [In aliis vero scutum Francicum coronatum inter bina lilia: in postica parte S. Ambrosius mitratus effingitur in cathedra sedens, manu dextra tenens flagellum, sinistra pedum Episcopale.] Vide *Ambrosini*.

¶ Alterum *Testonem* numisma esse existimant Viri Eruditi, quod cudi jussit Julius II. PP. ut *Ludovicum* e *Mediolani* ditone depulsum significaret atque irrideret: idque innuere videtur flagellum quo Pontifex eques armatus *Ludovicum* in altera parte efformatum cadens, atque scutum Francicum equi pedibus proterens effingitur. Sed hæc omnino suadere opinantur alterum numisma quod *Ludovicus*, ut injuriam injuria repelleret, cudi pariter jussit, de quo sic *Thuanus* lib. 1. Hist.: *Cum Julio II. non eandem amicitiam coluit Ludovicus, quippe cum infestissimum hostem semper expertus, quam gratissimum amicum habere debuit... quin et eo usque proventus est, ut... moribundi semis inanes diras contraria obnuntiatione generose revicerit, cuso etiam aureo numo, qui titulos Regis Francie regniq. Neapolitani cum effigie sua ex una parte et insignia Francie ex altera referebat, cum hoc elogio, Perdam Babylonicis nomen: quales adhuc hodie multi reperiantur.* (¶ *Numismatis* typum damus, Tab. XIV. num. 4.) Neque tamen his adduci possum ut nummum esse non credam qui in usu publico fuerit: præterquam enim quod scutum Francie equi pedibus proteri perperam ipsis visum est, constat longe antea S. Ambrosium hac specie in nummis Ducum Mediolani effingi solitum, post victoriam scilicet reportatam anno 1389. ut supra observatum in v. *Ambrosini*. Nihil ergo mirum sub *Ludovico*, dum *Mediolani* ditone potiretur, eandem monetam cum solitis figuris in usu fuisse: maxime cum in moneta *Asiensis* idem factum esse certum sit. Ad alterum vero numisma quod spectat, necesse non est illud cusum supponere ut alteri opponeretur: neque enim aliunde *Ludovico* deerat unde ad vindictam contra hostem infestissimum acciperetur.

¶ Typus alius exstat in cujus una parte *Ludovicus Rex Franc. Sicilia et Jerusalem*, in altera *Mediolani Dux Astensisque Dominus* inscribitur: unde in Italia cusum existimo ante initum fœdus cum *Ferdinando* Catholico. Alterum prostat numisma quo *Ludovicus* hostes debellando celebris, celebrior parendo fuisse memoratur. Hæc monuisse satis est.

¶ *Regestum* 13. Corb. sign. *Habacuc* ad ann. 1510: *Depuis le jour S. Remi jusques au Carême ensuivant xxxij. francz. xvj. sol: pour chacun francq. l'ibid. ad 23. Aug. 1511: La somme de xij.*

Ho. de gros, qui valent lxxij. li. Tour. de xl. gros pour chacune liere.

Sub FRANCISCO I.

¶ *Grossi Testones* leg. 11. den. 18. gr. pond. 25. et semiss. den. ad marcã, pretii 10. sol. Turon. *Edicto* 27. Nov. 1516. Typum hic damus, Tab. XV. num. 2. Item

¶ *Liardi, Duplices et Parvi Turon.* pro solitis pretiis.

¶ *Magni Albi cum corona, (grans Blancs à la Couronne)* pond. 2. den. 2. gr. legis 4. den. 6. gr. pretii 12. den. Tur. *Diplom.* 31. Jul. 1519. Typum exhibemus, Tab. XV. num. 5. Item

¶ *Magni Albi cum F. coronato, (grande Blancs à l'F. couronnée)* pond. 1. den. 23. gran. legis 3. den. 18. gr. pretii 10. den. Turon. Typum hic delineatur, Tab. XV. num. 7.

¶ *Grossi Testones*, pond. 7. den. 12. gran. legis 11. den. 6. gran. pretii 10. sol. Turon. Inscript. XRC. REGNAT, etc. usque ad *Carolus IX.* (et semissis pro rata *Edicto* 10. Sept. 1531.) et *Dipl.* 5. Mart. 1532. Typum damus num. 1. et 3. *Semissis* num. 4.

¶ *Grossi Testones* ejusd. leg. et ponderis, pretii 10. sol. 5. den. Turon. *Edicto* 18. Octob. 1539. qui cudi deinceps prohibentur *Diplom.* 24. Febr. anni ejusdem.

¶ *Duodenarii cum Salamandris, (Douzains aux Salamandres)* pond. 2. gran. legis 4. den. 4. gr. pretii 12. den. Turon. *Diplom.* 26. Febr. 1539. [marca argenti tum pretii 12. lib. 10. sol. Turon. In eorum vero parte crux pedata conspicitur in quadruplici circulo inter cujus brachia due Salamandras, cum Inscript. SIT NOMEN, etc. in altera scutum Francicum coronatum inter duas pariter Salamandras in triplici circulo, cum Inscript. FRANCISCUS, etc. Typum exhibemus, Tab. XV. num. 6.]

¶ *Denarii Duodenarii, (Deniers Douzains)* seu solidi qui longiorem crucem præferunt, pond. 2. den. 2. gr. legis 3. den. 16. gr. pretii 12. den. Tur. *Diplom.* 19. Mart. 1540.

¶ *Testones* eodem *Edicto* cudi prohibentur: at eorum cursus modo sint ponderis 7. den. 10. gr. leg. 10. den. 18. gr. 3/4 fin. permittitur pro 10. sol. 8. den. Turon.

¶ *Parvi Liardi, (Petits Liards)* pond. 12. gr. legis 2. den. 6. gran. pretii 3. den. Turon. cum F. coronato, et Inscript. FRANCISCUS D. G. FRANCOR. REX. In postica, cum crucicula, et Inscript. SIT NOMEN, etc. (¶ Typum damus, Tab. XV. num. 12. *Liardi Delphinatus* num. 11.)

¶ *Duplices Turonenses, (Double Tournois)* pond. 23. gran. legis 1. den. 6. gr. pretii 2. den. Tur. cum crucicula, et Inscript. SIT NOMEN, etc. et in aversa parte, cum scuto 3. liliorum, et Inscript. FRANCISCUS, etc. (¶ Typum damus, Tab. XV. num. 8. *Duplicis Delphinatus* num. 9.)

¶ *Parvi Denarii Turonenses, (petits Deniers Tournois)* pond. 18. gr. legis 18. gr. pretii 1. den. Tur. cum crucicula, et Inscript. TURONUS CIVIS FRANCO. In postica cum 2. liliis in triplici circulo, et Inscript. FRANCISCUS D. GR. FRANCO. REX. Typum Tab. XV. num. 10.

¶ *Grossi Testones* leg. 11. den. 6. gran. argenti regii, cum 1. gr. remediti, pond. 2. sol. 1. den. et semiss. seu 25. et semiss. den. ad marcã cudi jubentur *Diplom.* 20. Sept. 1542.

Anno 1543. *Diplom. dato 25. Julii Testonum* pretium fuit 11. sol. Turon.

¶ *Duodenarii cum Salamandris*, legis,

ponderis et pretii ut supra *Diplom.* 15. *April.* 1545.
 ¶ *Duplices et Parvi Turonenses* cudi deinceps prohibentur. *Diplom.* 6. *Jul.* 1546.

Sub HENRICO II.

¶ *Denarii Duplices et parvi, ut et Liardi* cudi iterum ad tempus prohibentur *Edicto* 3. *Sept.* 1548.

¶ *Edicto* dato ultima *Januarii* 1548. *Duodenariorum (Douzains)* hæc forma præscribitur. In una parte scutum Franciæ effingitur inter binas lunulas coronatas, supra imminente corona imperiali, cum Inscript. HENRICUS II. etc. In altera crux ex 8. lunulis compacta desinens in lilia, inter crucis brachia binæ coronulæ et binæ litteræ H. cum Inscriptio: SIT NOMEN, etc. et ann. 1548. Typum hic delineamus, Tab. XV. num. 20.

¶ *Grossi Testones, (Gros Testons)* pond. 7. den. 12. gran. legis 11. den. 6. gr. pretii 11. sol. 4. den. [sub eadem forma qua Scuta cum sole] *Dipl.* 14. *Jan.* 1549.

¶ *Magni Albi, dicti Duodenarii, (grands Blancs appelle: Douzains)* cum cruce ex lunulis simul implexis compacta, pond. 2. den. legis 3. den. 12. gran. pretii 12. den. Turon.

¶ *Grossi dicti Nigellenses, (Gros de Neale)* quod Parisiis in Turri Nigellensi primo cusi, vulgo appellati *Pieces de six Blancs*, pond. 4. den. 18. gran. legis 4. den. pretii 2. sol. 6. d. *Diplom.* 25. *Mart.* 1549. Typum habes, Tab. XV. num. 19. Semisses eorundem *Grossorum*.

¶ *Duodenarii (Douzains)* pond. 93. et semiss. den. cum 1. gran. remedii cudi jubentur *Edicto* 30. *April.* 1550. *Diplomate* Regio dato Blesis 27. *Jan.* 1550. Moneta Molendinaria, seu la *Monnoie du Molin*, instituta in domo Thermarum Parisiis, ubi hodie est la *place Dauphine*, in qua cusi

¶ *Grossi Testones, (Gros Testons)* cum lunula, et Inscript. DUM TOTUM IMPLEAT ORBEM, et alii prædicti, similes pondere, pretio et remedio. Tab. XV. num. 17.

¶ *Grossi Testones* pond. 7. den. 10. gr. gravium, pretii 11. sol. 4. den. Turon. cuduntur in domo Thermarum Paris. *Edicto* 21. *Jan.* 1551. Item

¶ *Duodenarii, (Douzains)* pond. 2. den. gravium, pretii 12. den. Turon.

¶ *Duplices et Parvi Turonenses* cum crucicula nuper cusi prohibentur *Edicto* 22. *Jan.* 1552.

¶ *Grossi Testones* ponderis et pretii ut supra. [Typum exhibet Tab. XV. num. 18.] Item

¶ *Duodenarii* pond. et pretii ut supra. Item

¶ *Grossi Nigellenses* pond. 4. den. 14. gran. gravium, pretii 2. sol. 6. den. Tur. Semisses pro rata, *Edicto* 12. *Sept.* 1554.

Sub FRANCISCO II.

Nullæ, ut supra observatum, cussæ sub ejus typo monete, sed sub typo parentis Henrici.

¶ *Grossi Testones (Gros Testons)* cum scuto Regis, pond. 7. den. 10. gran. pretii 12. sol. Turon. [Typum exhibemus, Tab. XVI. num. 1.] Semisses eorum pro rata. Item

¶ *Grossi Nigellenses (Gros de Neale)* pond. 4. den. 14. gran. gravium, pretii 2. sol. 6. Tur. Item

¶ *Duodenarii (Douzains)* aliisque monetæ pretii ut supra *Edicto* 24. *Febr.* 1558.

Sub CAROLO IX.

¶ *Grossi Testones, et semisses, (Gros et demi Testons)* in quorum aversa parte effectum scutum Franciæ cui imminet corona imperialis inter binas litteras C. coronatas, cum Inscript. SIT NOMEN, etc. [in altera caput Regis laureati, et Inscript. CAROLVS VIII. etc.] ponderis et legis quibus prædicti, et pretii 12. sol. Tur. *Diplom.* 17. *Aug.* 1561. Typus exhibetur, Tab. XVI. num. 3.

¶ *Monetæ sex Alborum (six Blancs)* aliæque pro solitis pretiis currunt *Eodem Edicto* 17. *Aug.* 1561.

¶ *Denarii* pretii 20. sol. Paris. unde Franci dicti, leg. 10. den. 18. gran. 3/4 et 1. sol. quolibet denario pond. 15. den. 14. gran. cudi jubentur *Diplom.* 31. *Dec.* 1563.

¶ *Eorundem semisses* leg. 11. den. 6. gran. argenti reg. pond. 10. sol. 2. den. Item

¶ *Solidi Parisienses (Sols Parisis)* leg. 6. den. 18. gr. arg. reg. pond. 12. s. 6. d. pretii 12. d. Item

¶ *Liardi* pretii 3. den. leg. 3. den. 6. gran. arg. reg. pond. 32. sol. 6. den.

¶ *Solidi Parisienses (Sols Parisis)* qui vulgo dicuntur *Pieces de 3. Blancs*, cum cruce ex 4. lunulis seu C. composita, pond. 1. den. 6. gran. legis 6. den. 18. gran. pretii 15. den. Turon. *Diplom.* 5. *Octob.* 1564. Typum damus, Tab. XVI. num. 5.

¶ *Duplices Solidi Parisienses* leg. 1. den. 6. gran. arg. reg. cum 2. gran. remedii, pond. 21. sol. 2. den. ad marcam. Item

¶ *Denarii parvi* leg. 18. gr. arg. reg. cum 2. gr. remedii, pond. 29. s. 4. d. Tur. ad marcam. Et

¶ *Liardi* leg. 2. den. 6. gran. arg. reg. cum eod. remedio, pond. 22. sol. 8. den. ad marcam *Diplom.* 3. *Mart.* 1566. [Typum damus, Tab. XVI. num. 7.]

¶ *Duplices Solidi Parisienses, (doubles Sols Parisis)* pretii 2. sol. 6. den. cum 3. liliis coronatis in aversa parte. *Diplom.* 18. *Jan.* 1568. [pretii 2. sol. *Diplom.* 23. *ejusd. mensis.* Typus hic delineatur, Tab. XVI. num. 4.]

¶ *Minutæ Monetæ* pro solis pretiis currere jubentur *Edictis* 21. *April.* et 16. *Oct.* 1571.

¶ *Denarii Duodenarii (Douzains)* leg. 4. den. 2. gran. arg. reg. cum 2. gr. remedii, pond. 118. d. ad marcam, pretii 12. den. Tur. Item

¶ *Denarii Turonenses* leg. 16. gr. arg. reg. ejusd. remedii, pond. 336. den. ad marcam. Item

¶ *Liardi* leg. 2. den. arg. reg. ejusdem remedii, pond. 256. den. ad marcam *Edicto* 17. *Oct.* 1571.

¶ *Denarii Duodenarii, (Deniers Douzains)* pond. 1. den. 21. gran. legis 3. den. 12. gran. pretii 12. den. Turon. atque hi sunt vulgares solidi *Dipl.* 3. [13.] *Jun.* 1572.

¶ *Solidi Parisienses Duplices et Simplices* cudi deinceps prohibentur *eodem Edicto* 13. *Jun.* 1572.

¶ *Duodenarii (Douzains)* pond. 1. den. 20. gr. gravium, leg. 3. den. 8. gr. et semis. arg. puri, cum 2. gran. remedii. *Aresto Curie Monet.* 16. *Julii* 1572. [Typum exhibemus, Tab. XVI. num. 6.]

¶ *Grossi Testones* pretii 12. sol. 6. den. *Aresto Curie Monet.* 27. *Sept.* 1572. *Diplom.* 20. *Dec. seq.*

¶ *Duplices Solidi Parisienses* leg. 1. den. 2. gr. arg. reg. cum 2. gr. remedii pond. 240. den. ad marcam. Item

¶ *Denarii Turonenses et Liardi* leg. et

pond. ut supra *Aresto Curie Monet.* 9. *Dec.* 1572.

¶ *Testonum* pretium fuit 12. sol. 6. den. *Diplom.* 2. *Septemb.* 1572. Deinde 13. sol. *Diplom.* 26. *Maii* 1573.

¶ *Eodem Edicto* minutæ Monetæ pro solitis pretiis currere jubentur.

¶ *Solidi Parisienses Duplices* leg. pond. et remedii statutorum *Diplom.* 23. *Jan.* 1568. cudi jubentur per tres menses in monetis Divionensi et Trecenti *Diplom.* 29. *Mart.* 1574.

Sub HENRICO III.

¶ *Monetæ minutæ* pro solitis pretiis currere jubentur *Edictis* 7. *Jul.* 2. *Septemb.* 1574. et ult. *Maii* 1575.

¶ *Testones* interdicti. *Dipl.* ult. *Maii* 1575. Item

¶ *Francici argentei, (Francs d'argent)* cum Regis capite laureato, etc. et H. coronato in crucis centro in lilia et flores desinente, cum Inscript. SIT NOMEN, etc. 11. den. 2. gran. legis 18. den. argenti puri, pretii [20.] 21. sol. Tur. Typum hic damus, Tab. XVI. num. 9.

¶ Semisses et Trientes eorundem. [Typum exhibemus, Tab. XVI. num. 10. et 11.] Item

¶ *Duodenarii (Douzains)* prædictis similes, pond. 1. den. 21. gran. legis 2. den. [21. gr.] argenti puri, pretii 12. den. Tur. Item

¶ *Parvi Liardi, cum H. coronato.* pond. 18. gr. legis 1. den. 15. gr. pretii 3. den. Tur.

In Officina monetaria molendinaria cusi *Duplices et Denarii* ærei, qui vulgares sunt *Duplices* quos *Doubles* vocamus, in quibus scilicet *Duplicibus* efficta 3. lilia cum Inscript. [Doubles *Tournois*, in Denariis vero 2. lilia, cum eadem Inscript. [Typum damus, Tab. XVI. num. 17. et 18.]

¶ *Francici argentei* leg. 10. den. arg. puri, cum 2. gran. remedii, pretii 20. sol. Tur. cudi jubentur loco *Testonum*, semisses et quadrantes eorum pro rata *Aresto Curie Monet.* 26. *Jul.* 1575. Item

¶ *Duodenarii* ad rationem 17. lib. 15. solidi. marcs arg. regii. [Typum exhibemus, Tab. XVI. num. 15.]

¶ *Grossi Testones* ejusdem leg. pond. et remedii quibus ii qui ex *Edicto* 26. *Maii* 1573. cusi fuerant, cuduntur in moneta Paris. *Diplom.* 7. *Maii* 1576. Item in moneta Tur. *Diplom.* 20. *Jul.* seq.

¶ *Francici argentei* pond. 11. den. 1. gr. pretii 20. sol. Turon. usque ad 1. *Jan.* seq. *Edicto* 22. *Mart.* 1577. pretii 23. sol. per idem tempus *Aresto Parlamenti Rotomag.* 9. *Jul.* 1577. Item

¶ *Testones* pond. 7. den. 11. gr. pretii 16. sol. Tur. laudato vero *Aresto* pretii 16. sol. 6. den.

¶ *Quadrantes Scutorum, (Quarts d'Ecu)* pond. 7. den. 13. gran. [vel. 7. den. 12. gran. et semis. gravium,] legis 11. den. argenti puri, pretii 15. sol. Tur. *Diplom.* dato *Pictavis mense* *Sept.* 1577. Typus hic exhibetur, Tab. XVI. num. 12.

¶ *Octava pars Scuti, pro rata.* [Typum exhibet Tab. XVI. num. 13.] Item

¶ *Testones cum armis Franciæ* pond. 7. den. 10. gr. gravium, pretii 14. sol. 6. den. Turon.

¶ Eorundem semisses pro rata. Item *Monetæ sex alborum (Pices de six blancs)* pond. 3. den. 14. gr. legis 4. den. pretii 2. sol. 6. den. Tur. eæ vulgo *Pinafelle* appellantur, a quodam Jacobo Pinatello Monetario earum inventore. Typum habes, Tab. XVI. num. 14.

¶ Eorundem semisses.

† Eadem Monetae cum sub Carolo IX. pond. 78. ad marcā, ejusdem statuuntur pretii, ut et aliam nuper cum pond. 54. ad eandem marcā. Item

† Semisses Francorum (Demi Francs) pond. 5. den. 12. gr. gravium; eorumdem Quadrantes pro rata. Item
† Paris Liardi, (petiti Liards) pond. 18. gr. legis 1. den. 12. gran. argenti puri, pretii 3. den. [°° Typum damus, Tab. XVI. num. 16.]

† In Liardis postea cudendis ejusdem pretii quo supra loco crucis tria lilia effinguntur cum H. aut Dalphino ex Edicto 22. Jun. 1583.

† Franci argenti pretii 20. sol. Tur. Item

† Quadrantes Scutorum (Quarts d'Escu) pretii 15. sol. Turon. Item

† Testones pretii 14. sol. 6. den. Turon. Edicto 13. Oct. 1588.

† Franci argenti licet 6. gran. debiliores, eorumque semisses et quadrantes recipi jubentur Diplom. 7. Septemb. 1587. 3. April. et 31. Decemb. 1588.

Sub HENRICO IV.

† Denarii Duodenarii (Douzains) pretii 12. den. Turon. [°° Typum habes, Tab. XVII. num. 13.] Item

† Duplices cuprei (Doubles de cuivre) cum Armis Francie pretii 2. den. Turon. Edicto 30. Mart. 1588.

† Franci argenti pretii 20. sol. [°° Tab. XVII. num. 9.] Item

† Quadrantes Scutorum pretii 15. sol. [°° Tab. XII. num. 11. Semisses scutorum num. 10.] Item

† Testones pretii 14. sol. 6. den. Edicto 5. Jun. 1586. et Aresto Parlamenti ejusd. anni.

† Duplices cuprei puri ejusdem pretii, ponderis et remedii quibus il qui cusul fuerant sub Henrico III. Diplom. 10. Febr. 1588.

† Franci argenti pond. 11. den. 1. gr. gravium. pretii 20. sol. Edicto 24. Maii 1601. Aresto Curie Monet. 13. Mart. 1602. Item

† Quadrantes Scutorum pond. 7. den. 12. gran. pretii 15. sol. Item

† Testones pond. 7. den. 10. gr. pretii 14. sol. 6. denar.

† Franci argenti pretii 21. sol. 4. den. Item

† Quadrantes Scutorum pretii 16. sol. Item

† Testones pretii 15. s. 6. den. Edicto mense Sept. 1602.

† Denarii pretii 20. sol. unde Pièce d'une livre nuncupabantur, pond. 9. den. 6. gr. gravium; eorumdem semisses et quadrantes cudi jubentur Edicto dato mense Aug. 1603.

† Quadrantes Scutorum leg. 11. denar. pur. qui tum dicebantur Pièces de 16. sols fortioris ponderis et legis cudi jubentur eodem Edicto. [°° Semisses quadrantis Tab. XVII. num. 12.]

† De minoribus monetis deinceps pauca dicemus quod in his scrupulosius referendis frustra, ut nobis visum est, immoremur. [°° Duplicem Turonensem habes, Tab. XVII. num. 14. Semissem Turonensem ibid. num. 15. Liardum num. 16.]

Sub LUDOVICO XIII.

† Monetarum cursus Edicto mensis Sept. 1602. prescriptus iterum statutur Edicto 5. Dec. 1614. marca argenti tum pretii 20. lib. 5. sol. 4. den.

† Franci argenti (Francs d'argent) pond. 11. denar. 1. gr. gravium, pretii 27. sol. Edicto dato mense Mart. 1638. et 25.

Jun. ejusd. anni; pretii 28. sol. Edicto mense Sept. et Aresto Curie Monet. 5. Dec. 1641. [°° Francum argenteum, semissem et quadrantem habes, Tab. XVIII. num. 4. 5. et 6.]

† Quadrantes Scutorum (Quarts d'Escu) pond. 7. den. 12. gran. gravium, pretii 20. sol. Edicto mense Mart. et 25. Jun. 1638. pretii 21. s. Edicto mense Sept. et Aresto Curie Monet. 5. Dec. 1641. [°° Semissem Quadrantis typum exhibet Tab. XVIII. num. 7.]

† Testones pond. 7. den. 10. gr. gravium, pretii 19. sol. 6. den. Edicto mense Mart. et 25. Jun. 1638. pretii 20. sol. 6. den. Edicto mense Sept. et Aresto Curie Monet. 5. Dec. 1641.

† Eorumdem semisses pro rata.

† Duodenarii (Douzains) leg. 2. den. 21. gr. pur. pond. 102. ad marcā cudi jubentur Edicto 24. Dec. 1639. et mense Febr. 1640. pretii 15. den. Edicto mense Jun. 1640. in his efficta crux pedata inter cujus brachia binas coronulae et binas litteras L. cum Inscript. SIT NOMEN, etc. in altera parte scutum 8. lliorum, cui imminet corona imperialis, inter binas L. et Inscript. LUDOVICUS XIII. etc. Typum hic exhibemus, Tab. XVIII. num. 13. [°° Semissem vel sizam num. 14.]

† Ludovici argenti seu Scuta alba (Ecus blancs) pretii 60. sol. leg. 11. den. pur. pond. 21. den. 8. gr. gravium, in quibus effictum caput Reg. laureati cum Inscript. LUDOVICUS XIII. etc. in altera parte scutum Francie cum corona imperialis et Inscript. SIT NOMEN, etc. reprobata cusione Francorum argenteorum, marca argenti regii tum pretii 26. lib. 10. sol. cudi jubentur Edicto dato mense Septemb. 1641. Typus hic exaratur, Tab. XVIII. num. 8. [°° Semissem num. 9. quadrantis num. 10. octonarii num. 11. dundii octonarii num. 12.]

† Monetarum argenteorum debiliores cursus permittitur usque ad ult. Dec. 1643. Aresto Concilii Reg. ult. Dec. 1642. [°° Denarii Turonensis et Duplicis Turonensis typos habes, Tab. XVIII. num. 16. et 15.]

Sub LUDOVICO XIV.

† Franci argenti pond. 11. den. 1. gr. gravium, pretii 28. sol. Aresto Concilii Reg. 30. Dec. 1643. Aresto Curie Monet. 27. Mart. 1646. 9. Jan. 1648. 1. Aug. 1650. Item

† Quadrantes Scutorum (Quarts d'Escu) pretii 21. sol. Item

† Testones pretii 20. sol. 8. den.

† Duodenarii (Douzains) pretii 15. den. Aresto Concilii Reg. 29. et 27. Jan. 1644. Aresto Curie Monet. 29. April. 1654.

† Denarii nuper cusi a 1. die Mart. seq. currere inhibentur Aresto Concilii Reg. 7. Jan. 1645.

† Denarii pond. 150. ad marcā, pretii 1. d. Turon. cudi jubentur Edicto 12. Maii 1648.

† Ludovici argenti (Louis d'argent) pretii 60. sol. cudi deinceps prohibentur Aresto Curie Monet. 18. Jun. 1648. ejusd. pretii, pond. 21. d. 8. gr. gravium Aresto 1. Aug. 1650. pretii 3. lib. 6. sol. usque ad 1. Jul. seq. subinde 3. lib. Edicto 28. mensis Mart. 1652. rursus pretii 3. lib. 6. sol. usque ad finem anni Aresto Concilii Reg. 31. Jul. 1652. pretii 3. lib. 10. sol. Aresto 7. Mart. et 20. April. 1653.

usque ad ult. Jun. seq. a dicta die usque ad ult. Sept. seq. pretii 3. lib. 9. sol. ab hac die usque ad ult. Dec. seq. pretii 3. lib. 6. s. rursus usque ad ult. Mart. 1654. pretii 3. lib. 3. sol. subinde 3. lib. ejusd. pretii Edicto mense Dec. 1655.

Aresto 15. Mart. et 8. April. 1656. 16. Dec. 1660. 18. Dec. 1663. pretii 58. sol. 21. Jan. 1666. Aresto Concilii Reg. 7. Dec. 1666. ad 8. lib. revocantur Aresto 16. Sept. 1666. pretii 8. lib. 2. sol. Edicto mense Dec. 1669. qui cursus obtinuit usque ad 1. Jan. 1691. a qua die pretii 3. lib. 1. sol. statuuntur Aresto 19. Dec. 1690. pretii 8. lib. Aresto 18. April. 1691. usque ad 29. Aug. 1698. qua die ex Aresto currunt pro 3. lib. 2. sol. quod alio Aresto 23. Sept. ejusdem ann. confirmatur. [°° Typi exhibentur, Tab. XIX. num. 5. et 8. Semissem num. 7.]

† Marca argenti regii statutur pretii 26. lib. 10. sol. Aresto Curie Monet. 18. Jan. 1649.

† Lilia argentea (Lis d'argent) in quibus efficta Regis laureati effigies cum Inscript. LUDOVICUS XIV. etc. in altera parte crux ex liliis coronata, et Inscript. DOMINE ELIGISTI LILUM TIBI, inhibita cusione Ludovicorum argenteorum, cudi jubentur leg. 11. den. 30. gr. quilibet illo pond. 6. den. gravium, pretii 20. sol. Edicto mense Mart. 1655.

† Eorumdem semisses pro rata.

† Lilia argentea in quibus efficta crux ex 4. litteris L. duplicibus coronata, inter cujus brachia 4. lilia, cum eadem Inscript. leg. 11. den. 12. gr. pond. 30. et semis. lliorum ad marcā, ejusdem pretii cudi jubentur Edicto mense Dec. 1655. Typum delineavimus, Tab. XIX. num. 6. Semissem.

† Monetae seu alborum (Pièces de six blancs) pretii 3. sol. Aresto Curie Monet. 12. Dec. 1659. Earum cursus inhibetur Edicto 10. Nov. 1657. quo

† Denarii pretii 30. den. cudi jubentur; at eorum cusio interdicta Aresto Concilii Reg. 14. Aug. 1658.

† Marca argenti puri statutur pretii 27. lib. 13. sol. 10/28. Aresto Curie Monet. 1. Febr. 1661. pretii 28. lib. 10. sol. Aresto ann. 1662.

† Monetae pretii 2. sol. 3. sol. et 4. sol. leg. 10. den. pur. cudi jubentur Edicto 8. April. 1674. Monetae pretii 3. sol. prohibita Aresto Concilii Reg. 2. Octobr. 1674. Monetae pretii 4. sol. currere jubentur a 1. April. seq. usque ad 1. Jul. pro 3. sol. 9. den. subinde pro 3. 6. Edicto 26. Mart. 1679.

† Monetarum argenteorum cursus prescriptus Aresto 16. Septemb. 1686. et Edicto 28. Mart. 1679. iterum statutur Edicto 27. Jul. 1686.

† Ludovici argenti (Louis d'argent) in quibus effictum caput Regis cum solita Inscript. in altera parte crux inter 4. lilia ex 4. litteris L. duplicibus quibus imminet corona, cum Inscript. CHRISTUS REGNAT. etc. leg. 11. denar. pur. pond. 21. den. 8. gr. gravium, pretii 3. lib. 6. sol. semisses eorum pro rata, cudi jubentur Edicto mense Dec. 1689.

† Marca arg. puri pretii 30. lib. Ed. 3. Jan. 1690.

† Ludovici argenti recusi ex Edicto mense Dec. 1689. pretii 3. lib. 6. sol. usque ad 1. Jun. seq. subinde 3. lib. 5. sol. Aresto Concilii Reg. 2. Maii 1692. pretii 3. lib. 4. sol. Aresto 13. Dec. ejusd. ann. pretii 3. lib. 2. sol. Aresto 7. Febr. 1693. pretii 3. lib. 4. sol. Aresto 24. ejusdem mens. 31. Mart. 28. April. 30. Maii 1693. pretii 3. sol. usque ad 1. Aug. subinde 3. lib. 2. sol. Aresto 16. Jun. 1698. ejusdem pretii Edicto mense Sept. seq. pretii 3. lib. 3. sol. Aresto 10. Oct. ejusd. ann. pretii 3. lib. 12. sol. Declarat. 11. ejusdem mens. ad 8. lib. 2. sol. reducuntur. Aresto 20. ejusd. mens. pretii 3. lib.

3. sol. *Aresto* 1. et 22. Dec. 1693. 3. lib. 7. sol. *Aresto* 22. Sept. 1699.

* *Monetae* 5. sol. cusae ex Edicto mense Sept. 1611. currunt pro 5. sol. 6. d. Edicto mense Dec. 1689. ejusdem pretii leg. 11. den. pur. pond. 42. gr. cum 2. fert. gravium sub figura Ludovici argentei cudi jubentur. Edicto mense Dec. 1699.

* *Monetae* pretii 3. sol. 6. den. ejusd. leg. et pond. sub alia figura. pretii 4. sol. statuuntur Edicto 28. Aug. 1691.

* *Duodenarii* (*Douzains*) qui tum curabant pro 12. den. reformati currere jubentur pro 15. den. Edicto mense Octobr. 1692.

* *Ludovici argentei* (*Louis* vel *Escus d'argent*) leg. 11. den. pur. pond. 21. d. 8. gr. gravium, in quibus effictum Scutum Franciae rotundum, cui adhærent binæ palmæ cum Inscript. SRT NOMEN, etc. pretii 3. lib. 8. s. marca argenti puri tum pretii 30. lib. cudi jubentur Edicto mense Sept. 1693. Ibidem *Ludovici* pretii 3. lib. 12. s. semisses pro rata, *Declarat.* 11. Oct. seq.

¶ Marca argenti puri statuitur pretii 34. lib. *Aresto* Cons. Reg. 12. Dec. 1693. 31. lib. 10. sol. *Aresto* 22. Sept. 1699.

* *Ludovici argentei* cusi vel reformati ex Edicto mense Sept. 1693. pretii 3. lib. 10. s. *Aresto* Cons. Reg. 10. Nov. 1699. pretii 3. lib. 11. sol. a 1. Jan. 1700. usque ad 1. Febr. seq. ab hac die usque ad 1. April. seq. pretii 3. lib. 10. s. subinde 3. lib. 9. s. *Aresto* 22. Nov. 1699. pretii 3. lib. 8. sol. a 1. Jun. seq. *Aresto* 23. Mart. 1700. qui cursus obtinuit usque ad 1. Jan. 1701. ab hac die pretii 3. lib. 7. sol. *Aresto* 30. Nov. 1700. pretii 3. lib. 4. s. *Aresto* 17. Maii 1701. pretii 3. lib. 5. sol. *Aresto* 28. Jun. seq. Edicto mense Sept. et *Aresto* 13. Dec. ejusd. ann. ejusd. pretii usque ad ult. April. seq. cursu deinde prohibito, *Aresto* 11. Mart. et 22. April. 1702.

* *Ludovici argentei* veteres nec reformati, quorum cursus inhibitus *Aresto* Cons. Reg. 24. Febr. 1693. item currere permittuntur pro eodem pretio quo reformati *Aresto* 23. Mart. 1700. pretii 3. lib. 7. sol. 6. den. *Aresto* 19. Sept. 1701. pretii 3. lib. 10. sol. 6. den. *Decl.* 27. ejusd. mensis et *Aresto* 29. Oct. seq. usque ad 21. Nov. seq.

* *Duodenarii* pretii 15. den. Item

* *Monetae* dictæ *Pieces de quatre sols* pretii 4. sol. *Aresto* Cons. Reg. 18. Maii 1700. pretii 3. sol. 9. den. *Aresto* 17. Maii 1701. Edicto mense Sept. seq. pretii 4. sol. *Declarat.* 14. Mart. 1702. usque ad ult. Jun. seq. quo tempore reformatæ current pro 5. sol. non reformatæ pretii 4. sol. statuuntur *Aresto* 27. Jun. 1702. usque ad ult. Aug. seq. eorum cursu postea inhibito.

¶ Marca argenti puri pretii 31. lib. 15. sol. *Aresto* 30. Nov. 1700. 30. lib. 5. sol. *Aresto* 17. Maii 1701. 30. lib. 16. sol. *Aresto* 28. Jun. seq.

* *Ludovici argentei* (*Louis* vel *Escus d'argent*) in quibus effictum Scutum Franciae rotundum, scepro et manu justitiæ decussatim positis, cum Inscript. SRT NOMEN, etc. leg. 11. den. pur. pond. 21. den. 8. gr. gravium. pretii 3. lib. 10. sol. marca argenti puri tum pretii 32. lib. 16. sol. 7. d. cudi jubentur Edicto mense Sept. 1701.

* *Ludovici argentei* cusi vel reformati ex mox laudato Edicto pretii 3. lib. 16. sol. *Declarat.* 27. Sept. 1701. pretii 3. lib. 13. sol. a 1. Sept. seq. *Aresto* Cons. Reg. 22. Aug. 1702. qui cursus obtinuit ad 1. April. 1703. *Arestis* 17. Octobr. 18. Nov.

1702. 6. Febr. 1703. quo *Aresto* a dicta 1. April. currere jubentur pro 3. lib. 11. sol. pretii 3. lib. 12. sol. usque ad 1. Aug. seq. *Arestis* 17. April. 15. Maii et 19. Jun. 1703. a dicta 1. Aug. pretii 3. lib. 11. sol. usque ad 1. Octobr. seq. *Arestis* 14. Jul. 21. Aug. 1703. pretii 3. lib. 10. sol. *Aresto* 30. Octobr. 1703. marca argenti puri tum pretii 31. lib. 10. den. 10/11. pretii 3. lib. 8. sol. usque ad 1. Jan. seq. *Aresto* 24. Nov. 1703. pretii 3. lib. 10. solid. usque ad 1. Maii 1704. *Arestis* 29. Decembr. 1703. 22. Jan. 19. Febr. et 18. Mart. 1704. a dicta 1. Maii usque ad 15. ejusd. mensis pretii 3. lib. 9. s. *Aresto* 1. April. 1704.

* *Monetae* pretii 10. sol. pond. 2. den. 9. gr. gravium, leg. 10. den. pur. cudi jubentur *Declarat.* 29. Maii 1701.

* *Ludovici argentei* (*Louis* vel *Escus d'argent*) leg. 11. den. pur. pond. 21. den. 8. gr. gravium, pretii 4. lib. in quibus conspiciuntur 4. litteræ L. duplices coronatæ in modum crucis, inter cujus brachia 4. lilia et in medio 8. lilia circulo contenta. cudi jubentur, marca argenti puri tum pretii 34. lib. 10. sol. Edicto mense Maii 1701.

* *Ludovici argentei* veteres pretii 8. lib. 10. sol. usque ad 15. Jun. seq. subinde 3. lib. 8. sol. ex eodem Edicto.

* *Ludovici argentei* reformati ex laudato mox Edicto pretii 3. lib. 19. sol. a 1. Febr. seq. *Aresto* 20. Jan. 1705. usque ad 1. Sept. seq. *Arestis* 3. 14. Febr. 17. Mart. 7. 21. April. 19. Maii, et 7. Jul. 1705. a dicta 1. Sept. pretii 3. lib. 17. sol. usque ad 1. Jan. 1706. *Arestis* 18. Aug. 19. Sept. 13. Oct. et 17. Nov. 1705. a dicta 1. Jan. usque ad 1. Mart. pretii 3. lib. 16. s. ab hac die usque ad 1. Jul. seq. 3. lib. 14. s. *Aresto* 17. Nov. 1705. et 20. Mart. 1706. a dicta 1. Jul. pretii 3. lib. 12. sol. *Aresto* 8. Jun. 1706. usque ad 1. Jan. 1707.

* *Arestis* 17. Jul. 24. Aug. 28. Sept. 30. Oct. 27. Nov. 1706. a dicta 1. Jan. pretii 3. lib. 11. sol. *Aresto* 27. Novembr. 1706. usque ad 1. Mart. 1708. *Arestis* 26. Febr. 29. Martii, 19. Aprilis, 21. Maii, 21. Junii, 26. Julii, 30. Augusti, 27. Septemb. 22. Octobr. 26. Novemb. 27. Decembr. 1707. et 17. Jan. 1708. a 1. April. 1708. pretii 3. lib. 10. s. *Aresto* 14. Febr. 1708. usque ad 1. Jan. 1709. *Arestis* 17. April. 21. Jul. 24. Aug. 18. Septembr. 20. Nov. 1708. a dicta 1. Jan. pretii 3. lib. 8. s. *Aresto* 20. Nov. 1708. usque ad 25. Mart. *Arestis* 22. Jan. 19. Febr. 1709. subinde pretii 3. lib. 7. sol. qui cursus prorogatur usque ad placitum Regis *Aresto* 16. April. 1709.

¶ Marca argenti puri pretii 35. lib. 4. den. *Aresto* Cons. Reg. 21. Jul. 1705.

* *Monetae* pretii 20. sol. pond. 4. den. 18. gr. gravium, leg. 10. den. pur. cum 3. gr. remedii cudi jubentur *Declarat.* 9. Aug. 1707. pretii 18. sol. *Aresto* Cons. Reg. 31. Jan. 1708. usque ad 1. April. seq. et ab hac die usque ad 1. Maii seq. pretii 17. sol. *Aresto* 14. Febr. 1708. ejusdem pretii usque ad 1. Jun. seq. *Aresto* 17. April. 1708. usque ad 1. Aug. seq. pretii 15. sol. 6. den. *Aresto* 21. Jul. 1708. a dicta 1. Aug. usque ad 1. Jan. 1709.

* *Arestis* 21. Aug. 18. Sept. 20. Octobr. 20. Novemb. 1708. quo ultimo *Aresto* a dicta 1. Jan. statuuntur pretii 15. sol. qui cursus obtinuit usque ad 1. Maii 1709.

* *Arestis* 22. Jan. et 19. Febr. 1709. a dicta 1. Maii pretii 14. sol. 6. den. quod prorogatur usque ad placitum Regis *Aresto* 16. April. 1709.

* *Ludovici argentei* (*Louis* vel *Escus d'argent*) in quibus effictæ tres coronæ, in quarum angulis tria lilia, cum monetarii nota (Gall. *Different*) in medio et

solita Inscript. SRT NOMEN, etc. leg. 11. den. pur. pond. 1. unc. pretii 4. lib. 8. s. eorum semisses pro rata, cudi jubentur Edicto mense April. 1709. quo marca argenti puri statuitur pretii 35. lib. 9. sol. 1. den. 1/11.

* *Ludovici argentei* ejusdem legis, ponderis et figuræ quibus alii, pretii 5. lib. cudentur Edicto mense Maii 1709. *Aresto* Cons. Reg. 30. Sept. 1713. a 1. Dec. seq. statuuntur pretii 4. lib. 17. sol. 6. den. a 1. Febr. 1714. 4. lib. 15. sol. a 1. April. seq. 4. lib. 12. sol. 6. den. a 1. Jun. seq. 4. lib. 10. sol. a 1. Sept. seq. 4. lib. 5. sol. a 15. Oct. 4. lib. 2. sol. 6. den. a 1. Dec. seq. 4. lib. *Aresto* 25. Aug. 1714. a 1. Febr. 1715. pretii 3. lib. 17. sol. 6. den. a 1. April. seq. 3. lib. 15. sol. a 1. Jun. seq. 3. lib. 12. 6. sol. den. *Aresto* 8. Octobr. 1714. usque ad 1. Sept. 1715. subinde pretii 3. lib. 10. sol. *Aresto* 23. Jul. 1715. et *Declarat.* 13. Aug. ejusdem anni.

* *Ludovici argentei* cusi vel reformati ex Edicto mense April. 1709. pretii 3. lib. 7. sol. usque ad 1. Sept. seq. Edicto mense Maii 1709. pretii 3. lib. 10. s. usque ad 15. Jun. seq. *Aresto* 14. Maii 1709. pretii 3. lib. 12. sol. *Aresto* 4. Jun. 1709. usque ad 1. Jul. seq. ab hac die pretii 3. lib. 10. s. usque ad 1. Oct. seq. *Arestis* 20. Jul. et 13. Aug. 1709. a dicta 1. Oct. pretii 3. lib. 7. s. usque ad 1. Jan. 1710. *Arestis* 22. Oct. 11. Nov. et 7. Dec. 1709. subinde eorum cursus prohibetur, attamen iterum currere jubentur usque ad 1. Febr. 1711. pro 3. lib. 10. s. *Declarat.* 7. Octobr. 1710.

* *Monetae* pretii 20. sol. cusæ vel reformatæ currere jubentur usque ad 1. Sept. seq. pro 14. s. 6. den. Edicto mense Maii 1709. pretii 15. sol. *Aresto* Cons. Reg. 4. Jun. 1709. usque ad 1. Jul. seq. ab hac die pretii 14. sol. 6. den. usque ad 20. Aug. seq. *Aresto* 20. Jul. 1709. pretii 15. s. *Aresto* 13. Aug. 1709. usque ad 21. Sept. Edicto 17. Sept. et *Aresto* 22. Octobr. 1709. subinde pretii 14. sol. 6. den. pretii 15. sol. *Aresto* 7. Dec. 1709. usque ad 1. Jan. 1710. ab hac die usque ad 17. ejusdem mensis pretii 14. sol. 6. den. subinde 14. sol. qui cursus prorogatur usque ad 1. Febr. 1711. *Declarat.* 7. Octobr. 1710.

Sub LUDOVICO XV.

* *Ludovici argentei* (*Louis* vel *Escus d'argent*) in quibus effictum Scutum Franciæ rotundum, cui imminet corona imperialis cum solita Inscript. SRT NOMEN, etc. leg. 11. den. pur. pond. 1. unc. pretii 5. lib. marca argenti puri tum pretii 34. lib. 18. sol. 2. den. 2/11. cudi jubentur Edicto mense Dec. 1715. Typum hic damus, Tab. XX. num. 8.

* Eorundem semisses pro rata.

* *Ludovici argentei* cusi ex Edicto mense Maii 1709. et reformati ad figuram eorum qui tum cudebantur, pretii 5. lib. eod. Ed. mense Dec. 1715.

* *Ludovici argentei* cusi ex laudato Edicto mense Maii, nec reformati pretii 4. lib. Edicto mense Dec. 1715. usque ad 1. Jan. seq. dehinc a 1. Febr. 1716. usque ad ult. Mart. seq. pretii 3. lib. 10. sol. qui cursus prorogatur usque ad ult. April. seq. *Aresto* Cons. Reg. 21. Mart. 1716.

* *Ludovici argentei* pond. 10. ad marcam, leg. 11. den. pur. pond. 6. gross. 1. den. et 1. quint. pretii 6. lib. marca argenti puri tum pretii 43. lib. 12. sol. 8. den. 8/11. in quorum antica parte effictum scutum incisum (*Echancré*) in cujus angulis 1. et 4. scuta Franciæ, in 2. et 3. scuta Navarræ cum solita Inscript.

SIT NOMEN, etc. cudi jubentur *Edicto mense Maii* 1718. Typus hic delineatur, Tab. XX. num. 7.

¶ *Ludovici* iidem reducuntur ad 5. lib. 16. sol. *Aresto Cons. Reg. 28. Sept.* 1719. marca argenti puri tum pretii 50. lib. 12. s. 4. den. 4/11. rursum pretii 6. lib. *Aresto 22. Jan.* 1720. reducuntur ad 5. lib. 13. sol. 6. den. *Aresto 28. ejusdem mens.* pretii 8. lib. *Aresto 25. Febr.* 1720. pretii 8. lib. *Aresto 5. Mart. seq. a 1. April.* seq. pretii 7. lib. a 1. Maii post pretii 6. lib. 10. sol. *Declarat. 11. Mart.* 1720. pretii 8. lib. 5. sol. usque ad 1. Jul. seq. *Aresto 29. Maii* 1720. a dicta 1. Jul. pretii 7. lib. 10. sol. usque ad 16. ejusdem mens. ab hac die pretii 6. lib. 15. s. *Aresto 18. Jun.* 1720. pretii 12. lib. *Aresto 30. Jul. seq.* usque ad 1. Sept. 1720. ab hac die usque ad 16. ejusdem mens. pretii 10. lib. 10. s. a 16. Sept. usque ad 1. Oct. pretii 9. lib. a dicta 1. Oct. usque ad 16. ejusdem mens. pretii 7. lib. 10. sol. subinde pretii 6. lib. qui cursus confirmatur *Aresto 24. Oct.* 1720.

¶ *Ludovici argentei* pond. 9. ad marcam, pretii 5. lib. 6. s. usque ad 1. Aug. vel Sept. seq. *Edicto mense Maii* 1718. et *Aresto 17. Jul. seq.* ejusdem pretii *Aresto 20. Sept. ejusd. an.* pretii 4. lib. 18. sol. *Aresto 3. Dec.* 1719. qui cursus Parisiis prorogatur usque ad 1. Mart. seq. *Aresto 15. Jan.* 1720. in aliis regni locis currere jubentur pro 4. lib. 14. sol. pretii 6. lib. 13. sol. 4. den. *Aresto 22. Jan.* 1720. ad 6. lib. 6. s. reducuntur *Aresto 28. ejusd. mens.* qui cursus obtinuit usque ad 25. Febr. seq. *Arestis 9. et 20. ejusd. mens.* pretii 6. lib. 13. sol. 4. den. *Aresto 25. dicti Febr.* pretii 8. lib. 17. sol. 9. den. *Aresto 5. Mart.* 1720. a 1. April. seq. pretii 7. lib. 15. sol. a 1. Maii 7. lib. 4. sol. *Declarat. 11. Mart.* 1720. pretii 9. lib. 2. sol. usque ad 1. Jul. seq. *Aresto 29. Maii* 1720. a dicta 1. Jul. pretii 8. lib. 6. sol. usque ad 16. ejusd. mens. ab hac die pretii 7. lib. 10. sol. *Aresto 10. Jun.* 1720. pretii 13. lib. 6. sol. 8. den. *Aresto 30. Jul. seq.* usque ad 1. Sept. 1720. ab hac die usque ad 16. ejusdem mens. pretii 11. lib. 13. sol. 4. den. a 16. Sept. usque ad 1. Oct. pretii 10. lib. a dicta 1. Oct. usque ad 16. ejusd. mens. pretii 8. lib. 6. sol. 8. den. subinde pretii 6. lib. 13. sol. 4. den. qui cursus iterum statuitur *Aresto 24. Octobr.* 1720.

¶ *Ludovici argentei* pond. 8. ad marcam, pretii 6. lib. usque ad 1. Aug. vel Sept. seq. *Edicto mense Maii* 1718. et *Aresto 17. Jul. seq.* ejusd. pretii *Aresto 20. Sept. ejusd. an.* pretii 5. lib. 12. s. *Aresto 3. Dec.* 1719. qui cursus Parisiis prorogatur usque ad 1. Mart. seq. *Aresto 15. Jan.* 1720. in aliis regni locis currere jubentur pro 5. lib. 8. sol. pretii 7. lib. 10. sol. *Aresto 22. Jan.* 1720. ad 7. lib. 1. sol. 8. den. reducuntur *Aresto 28. ejusdem mens.* qui cursus obtinuit usque ad 25. Febr. seq. *Arestis 9. et 20. ejusd. mens.* pretii 7. lib. 10. sol. *Aresto 25. dicti Febr.* pretii 10. lib. *Aresto 5. Mart.* 1720. a 1. April. seq. pretii 8. lib. 15. sol. a 1. Maii 8. lib. 2. sol. 6. den. *Declarat. 11. Mart.* 1720. pretii 10. lib. 6. sol. usque ad 1. Jul. seq. *Aresto 29. Maii* 1720. a dicta 1. Jul. pretii 9. lib. 7. sol. 6. den. usque ad 16. ejusd. mens. ab hac die pretii 8. lib. 8. s. 9. den. *Aresto 10. Jun.* 1720. pretii 15. lib. *Aresto 30. Jul. seq.* usque ad 1. Sept. 1720. ab hac die usque ad 16. ejusd. mens. pretii 13. lib. 2. s. 6. den. a 16. Sept. usque ad 1. Oct. pretii 11. lib. 5. sol. a dicta 1. Oct. usque ad 16. ejusd. mens. pretii 9. lib. 7. sol.

6. den. subinde pretii 7. lib. 10. sol. qui cursus confirmatur *Aresto 24. Oct.* 1720.

¶ *Sextantes Scutorum (Sizièmes d'Ecu)* pond. 60. ad marcam, leg. 11. den. pur. pretii 20. s. ejusd. figuræ qua *Ludovici argentei* cusi ex *Edicto mense Maii* ult. cudi jubentur *Declarat. 19. Decembr.* 1718. Item

¶ *Duodenarii (Douzièmes)* pond. 120. ad marcam, pretii 10. sol.

¶ *Monetæ* pretii 20. sol. cusæ ex *Edicto mense Maii* 1718. pretii 18. sol. *Aresto Cons. Reg. 10. Dec.* 1719. pretii 20. sol. Parisiis usque ad 1. Mart. seq. eorum cursu pro 18. sol. perseverante in aliis regni locis *Aresto 15. Jan.* 1720. pretii 20. sol. *Aresto 25. Febr. seq.* pretii 30. sol. *Aresto 5. Mart.* 1720. a 1. Maii seq. pretii 27. sol. 6. den. *Declarat. 11. ejusd. mens. Mart.* pretii 20. sol. a 1. Aug. seq. *Aresto 10. Jun.* 1720.

¶ *Libræ argenteæ (Livres d'argent)* quod essent pretii 20. sol. sic dictæ, leg. 12. den. pur. pond. 65 5/11. ad marcam, in quibus effectæ binæ l. aversæ coronæ subjacentes, cum Inscript. SIT NOMEN, etc. cudi jubentur *Edicto mense Decemb.* 1719. ejusd. pretii *Aresto 25. Febr.* 1720. pretii 30. sol. *Aresto 5. Mart. seq.* pretii 27. sol. 6. den. a 1. Maii seq. *Declarat. 17. Mart.* 1720. qui cursus prorogatur usque ad 1. Jul. seq. *Aresto 29. Maii* 1720. a dicta 1. Jul. pretii 25. sol. *Aresto 10. Jun.* 1720. usque ad 16. ejusd. mens. ab hac die usque ad 1. Aug. seq. pretii 22. sol. 6. den. a 1. Aug. pretii 40. sol. usque ad 1. Sept. Seq. ab hac die usque ad 16. ejusdem mens. pretii 35. sol. a 16. dicti mens. pretii 30. sol. a 1. Octob. usque ad 16. ejusd. mens. pretii 25. sol. subinde pretii 20. sol. *Aresto 30. Jul.* 1720.

¶ *Ludovici argentei seu Trientes Scutorum (Tiers d'Ecu)* in quibus effectæ 4. litteræ l. duplices coronatæ in modum cruceis, inter cujus brachia 4. lilla, cum monetarii nota in medio et Inscript. CHRISTUS REGNAT, etc. leg. 11. den. pur. pond. 80. ad marcam, cudi jubentur *Edicto mense Martii* 1720. quo eorum pretium statuitur usque ad ult. April. seq. 60. sol. a 1. Maii 55. s. ejusd. pretii usque ad 1. Jul. seq. *Aresto 29. Maii* 1720. pretii 50. sol. a dicta 1. Jul. usque ad 16. ejusd. mens. ab hac die 45. sol. *Aresto 10. Jun.* 1720. pretii 4. lib. *Aresto 30. Jul.* 1720. usque ad ult. Aug. seq. a 1. Sept. 8. lib. 10. sol. a 16. ejusd. mens. 8. lib. a 1. Oct. 50. sol. a 16. ejusd. mens. 40. sol.

¶ *Ludovici argentei seu Trientes Scutorum* ejusd. leg. et pond. quibus alii, pretii 40. sol. cudi jubentur *Edicto mense Sept.* 1720.

¶ *Ludovici argentei* pond. 10. ad marcam cusi ex *Edicto mense Maii* 1721. deferri jubentur ad monetæ post 15. Oct. seq. ut reformati ad figuram eorum qui tum cudebantur in quibus effectum nudum Franciæ Scutum, currant pro 9. lib. *Edicto mense Sept.* 1720. ejusdem pretii usque ad 1. Jan. 1726. *Arestis 8. 24. Octob.* 1720. 16. Jan. 24. April. 24. Jul. et 18. Octob. 1725.

¶ *Ludovici argentei* pond. 10. ad marcam, leg. pond. et remediis statutorum *Edicto mense Maii* 1708. ad eandem figuram qua reformati *Edicto mense Sept.* 1720. cudi jubentur ex veteribus monetis *Declarat. 9. Aug.* 1723.

¶ *Ludovici argentei* tum pretii 7. lib. 10. s. recudi jubentur leg. pond. et figuræ quibus alii *Edicto mense Aug.* 1723. quo statuuntur pretii 6. lib. 18. sol. Eorumdem semisses pro rata. Marca argenti puri tum pretii 74. lib. 3. sol. 7. den. 7/11.

¶ *Ludovici argentei* pond. 10. ad marcam non reformati ejusd. pretii eodem *Edicto et Aresto 30. Nov.* 1723. pretii 6. lib. 8. sol. *Aresto 4. Febr.* 1724. pretii 5. lib. *Aresto 27. Mart. seq. sed promulgata 4. April. seq.* quo marca argenti puri æstimatur 58. lib. 9. sol. 11. den. 1/11. ejusd. pretii 5. lib. usque ad 1. Febr. 1725. *Edicto mense Septemb.* 1724. sed reducuntur ad 4. lib. *Aresto 23. ejusdem mensis.*

¶ *Ludovici argentei* ejusd. legis et remediis quibus alii cusi ex *Edicto mense Sept.* 1720. pond. 10. et 8/8. ad marcam, in quorum una parte crux effecta ex 4. lillis, quibus singulis imminet corona, inter quas 4. litteræ L. duplices conspiciuntur, pretii 4. lib. marca argenti puri tum æstimata 44. lib. 8. sol. cudi jubentur *Edicto mense Sept.* 1724. Typum hic habes, Tab. XX. num. 10.

¶ Eorumdem semisses pro rata.

¶ *Ludovici argentei* veteres vel novi a 1. Jan. 1726. pretii 8. lib. 10. s. a 1. Febr. seq. 8. lib. marca argenti puri tum reducta ad 38. l. 6. s. *Aresto Cons. Reg. 4. Decembr.* 1725.

¶ *Ludovici argentei (Louis vel Escus d'argent)* in quibus effectum caput Regis cinctinati, in altera parte scutum Franciæ rotundum inter binas laureas inferne junctas coronæ imperialis subjacet, cum solita Inscript. SIT NOMEN, etc. leg. 11. den. pur. pond. 8. 8/10. ad marcam, pretii 5. lib. marca argenti puri tum pretii 37. lib. 1. s. 9. d. 9/11. cudi jubentur *Edicto mense Jan.* 1726. quo cæterarum monetarum cursus inhibetur. Typum hic delineamus, Tab. XX. num. 11.

¶ Eorumdem semisses, etc. pro rata.

¶ *Ludovici argentei* pretii 6. lib. statuuntur *Aresto Cons. Reg. 26. Maii* 1726. qui cursus etiamnum in usu est, mense Oct. 1732.

¶ Semisses et Trientes eorumdem.

¶ Consulto prætermisimus *Edicta* quæ vel ex posterioribus irrita fuerunt, vel quæ ad publicum monetæ cursum non spectant, cum videlicet in his de pretio tantum statuitur quo recipiendi nummi qui reformandi deferuntur ad monetarum officinas: ea etiam tacuimus quæ de monetis Alsatiæ et Flandriæ promulgata sunt, quod extra monetæ nostras vagari animus non fuerit, hisque duntaxat illustrandis operam dederimus, quæ fuerunt publici usus.

MONETA BARONUM.

Dicitur jus cudendæ Monetæ, quod Principes ac Barones interdum vassallis suis concesserunt, vel quod ii usurparunt, dum bella civilia vigerent. [¶ Vel etiam quod feudorum suorum jure habuerunt, si fides habeatur D. Bouquet tom. 1. Jur. publ. Franc. pag. 265.] Histor. Translationis S. Sebastiani, de Ludovico Pio: *Monetam etiam publicam, cum incudibus et trapezetam perpetuo famulatu, sacris ipsius (Monasterii S. Medardi Suessionensis) deservituram subdit.* Charta Caroli Crassi ann. 887. in Tabular. Lingonensis Eccles. Ch. 5: *Obtulit præterea obtutibus Celitudinis nostræ auctoritatem præcepti pia recordationis avunculi nostri Caroli Imperatoris, qualiter ipse ob deprecationem Isaac venerabilis Episcopi ejusdem Lingonensis Ecclesie, et in eadem Lingonis civitate, et in Divione castro monetæ fieri concessit, ea tamen ratione, quod absque alicujus judicis seu Comitatus inquietudine ad jus sive ordinationem jam supra memo-*

regis Ecclesiarum Rectorum pertinere perpetuo debeant. Exstant similes Chartae de concessio a Principibus, praesertim Ecclesiis, monetam eudendam iure: quod a Proceribus, qui Comitatus inclinata alterius Regi Stemmatis auctoritate sibi in proprium asseruere, deinceps usurpatum: quod amil de causa accidisse in Anglia narrat Willelmus Neubrigensis lib. 1. cap. 22: Illis quippe diutina concertationis peritissis, et mollius agentibus, Provinciales discordantium procerum motus effervere. Castella quippe per singulas provincias studio partium crebra surrexerant, erantque in Anglia quodammodo tot Reges, vel potius Tyranni, quot Domini Castellorum, habentes singuli percussuram proprii numismatis, et potestatem subditis regio more dicendi juris.

Ex his aliisque monumentis quae post Mabillonium Diplom. lib. 3. cap. 1. num. 6. D. Le Blanc Tract. de Monet. pag. 137. D. Brussel de Usu feud. tom. 1. pag. 192. et seqq. exscribere piget, perspicuum fit jus eudendam monetam Ecclesiis, Monasteriisve, quidquid contra sententiam viri eruditi concessum fuisse ante Carolum Simplicem. Illud vero in primis rem conficit quod ipse Carolus Rex Waloni Eduensis ecclesiam Episcopo monetam ejusdem urbis, quodum ab eadem ecclesia gravitate quorundam indebita alienatam, sua innovatione redintegravit et restituendo restauravit, in Hist. Vergiac. pag. 22.

Sed, ut quod res fatear, id juris prius Ecclesiasticis viris concessum videtur quam laicis; quod majorum pietati adscribendum est: neque enim antiquius quod laicos spectet nobis occurrit monumentum praeter Chartam Rodulphi Regis qua ann. 924. Episcopo Podiensis jus eudendi monetam asserit, quod haecenus ad dominium Comitatus pertinuisse dicitur. Vide infra Podiensium Episcoporum moneta.

Id autem jus aspersissime Ecclesiis, ut mox dicebamus, non earum Episcopis tantum, quamvis ad eos potissimum spectaret ejusdem jurisdictionis, titulo beneficii concessum, laicis interdum subfeodabant: primum probant Charta Philippi Meldensis Episc. ann. 1225. mox laudanda et Diploma Alberti Roman. Reg. pro Episc. Leodiensi ann. 1230. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 146: Permittimus ut idem episcopus monetam quam ab Imperio tenet in feodum cudere, malleare, sive fabricare debeat in sua diocesi, in aequivalentia et pondere, in quibus viciniores episcopi..... cudi faciunt. Alterum colligitur ex Charta Burchardi episc. Meld. ann. circ. 1190. exarata apud eundem Ibid. col. 696: Quod Meldensem monetam quam episcopalis iuris est, quam sicut plerique testati sunt, praedecessores nostri aliis atque aliis, qui non erant de genere Brimodi, pro commodo suo ad beneplacitum suum dederant, etc.

Neque vero cum laudato D. Brussel ibid. pag. 196. sentire possum monetam Episcoporum plerumque extra episcopalis urbis munita in usu non fuisse: quin etiam illud contra consuetum morem, si tamen unquam, factum existimo. Et quidem Episcopi peioris conditionis non erant, quam alii Barones quorum moneta in toto eorum districtu cursum obtinebat: quidni perinde Episcoporum in toto eorum episcopatu? maxime si Barones intra ejusdem episcopatus limites non essent, qui iure monetam gauderent. Sed id apertius pate-

bit ex monumentis infra laudandis ubi de monetis Episcoporum litterarum ordine dicitur: unum hic exscribemus. Charta Conventiois Inter Philippum Pulcrum Reg. Franc. et Episc. Capitulumque Eccles. Vivar. ann. 1307. [in 122. Chartoph. reg. ch. 294:] Nos non impedimus directe vel indirecte quominus moneta dicti Episcopi, quam ipse Episcopus cudi faciat in terra sua, cudadur et cursum habeat in civitate Vivarii et toto Episcopatu Vicariensi. [Extra vero episcopatum predictum, moneta ipsa libertatem habebit illam, quam moneta aliorum baronum regni nostri habebunt extra terras eorum. Quoad monetas ergo hisdem privilegiis, quibus laici barones, gaudebant episcopi.]

Cum Philippus IV. Rex cognomento Pulcher, consilium cepisset de emendandis monetis, et ad meliorem materiam reducendis; literas scripsit ad Franciae Barones, qui iure eudendam monetam gaudebant, quo ad Octavas Omn. SS. Legatos suos mitterent, qui cum Magistris Camerae Computorum, et Magistris Monetarum Regis super hac re deliberarent, ac statuta ederent, quae Rex ipse ac illi observarent. Il porro ita recensentur in primo Memoriali Camerae Comput. Paris. fol. 27. 29: Archiepiscopus Remensis, Episcopi Cadurcensis, Magalonensis, Tornacensis, Podiensis, Albiensis, Dom. Comes Vadsensis, (seu de Valois) Comes Autisiodorensis, Duces Burgundiae et Britanniae, Comes Suevionensis, Dom. Castirradulphi, Vicecomes Lemovicensis, Comes Flandriae, Vindocinensis, Sacri Caesaris, D. Ludovicus de Claromonte, D. Burchardi, D. Comitissa Atrebatensis, Comes Tornadorensis, et Dominus Virsonis. Ubi observandum, non Barones omnes, qui eo iure in Francia gaudebant, tum suummonitos, cum longe plures alii essent, quibus id juris competeat.

Praeterea ne qua fraus in Baronum Monetis deinceps fieret, seu in figuris, seu in pondere, vel denique in metalli probitate, statuit Rex Philippus Edicto dato Pontesiae mense Junio ann. 1313. quod descriptum legitur in 1. Regesto Memorialium Camerae Computorum Parisiensis fol. 21. 22. et 23. ut Regii Monetarum custodes in singulis Baronum monetis staterentur, regis sumptibus, qui dum ea cuderentur, adessent ipsi, et ut Statuta regia strictius observarentur, invigilarent. Statuti ipsius verba hic damus: Item pource que nuls monnois ne puet ne ne doit estre sans garde, nous avons ordene et ordenons que en chascune monnoie de Prelats et Barons aura une Garde propre de par nous a nos propres costs et despens, laquelle Garde porce que fraude encontre nos Ordenances ne puisse estre faite, delivra les deniers de tel poids comme il sera ordene, et sera de tous les echaz (essais) de l'argent et du billon, et ne porra l'en fondre ne mettre en fournel, se nostre dite Garde n'est presente, parquoy on ne puisse fondre nuls monnois contre nos dites ordenances: et ironi les Meistres de nos monnoies par toutes les monnoies des Prelats et Barons, et prendront des boites des dites monnoies, et en feront essai, pour savoir si icelles monnoies seront faites de tel poids et de tel loi, comme elles doivent estre. Et s'il avenoit que il fausist en la boite de ladite monnoie un grain ou deux grains de loi, que celui a qui la monnoie seroit, fut tenu de faire autaut large a ses despens, parquoy le profit du peuple ne venist en la bourse des Barons.

Ut fraus omnis, quae in monetis, tam regis quam baronum, fieri posset, praertereretur, servientes delegabantur a rege in provincias, qui de monetis inquirerent. Charta Phil. Pulc. ann. 1308. in Reg. 41. Chartoph. reg. ch. 86: Servientes nostros exhibitores presentium..... destinamus per omnia loca totius regni nostri, in quibus monetae sunt, ad inspiciendum, probandum et temptandum utrum predicta monetae fiant eo modo quo debent fieri, vel aliter, tam monetae nostrae, quam nostrorum etiam baronum. Et volumus insuper quod nostrae monetae currant et capiantur in terris ipsorum baronum pro pretio monetarum suarum, valore ad valorem.

Monetarum emendas, etiam in terris baronum, ad regem pertinere, iudicatum est in Scacar. S. Mich. ann. 1277. ex Reg. S. Justi Cam. Comput. Paris. fol. 88. r. col. 1: De dicto comite (de Guelles) et aliis nobilibus Normanniae altam justitiam in sua terra habentibus, petentibus emendas monetarum. Concordatum fuit quod non haberent, immo domino regni remanerent. Et quidem monetarum abusus ad regem ita spectare opinabantur, ut solus de iis legitime iudicaret. Lit. Phil. VI. ann. 1386. in Reg. B. 2. ejusd. Cam. Comput. fol. 66. v: Comme Jehannot Bougiere eust esté prins par nostre baillif de Lille atout certains quantités de la monnoye du coing nostre amés et féals la dame de Neels, et ycelle monnoie eust esté aportée a Paris pardevers nos gens des Comptes et Tresoriers, pour ce que nos dites gens maintenoient que elle nous devoit estre acquise, pour ce que a nous et a nul autre appartient en nostre royaume le cognoissance du mesus de monnoies;... l'évesque de Tournai rejlignant au contraire que la cognoissance en appartenoit a li, pour ce que ce n'estoit pas monnoie fausse ne contrefaite au coing de la nostre... accordé est... que la valeur d'icelle monnoie seroit donnée a Robert Bougiere perc dudit Jehannot en pur don, sans ce que ce face ou porte préjudice a nous, ne audit évesque.

Si quando Barones monetam novam cudere aut mutare vellent aut imminuere, veteri reprobata, Regem hac de re commonere tenebantur, ne subditi Regis ex hac imminutione damnum paterentur, ut patet ex hoc Diplomate: P. Dei gratia Meldensis Episcopus universis presentes litteras inspecturis, salutem in Domino. Universitati vestrae notum facimus, quod cum nos fecissemus Meldis fieri novam monetam, veteri reprobata, Dominus noster Ludovicus D. G. Rex Franc. dicebat, quod homines in feodis suis manentes in locis illis, in quibus vetus moneta currere consueverat, ledabantur, eo quod ante reprobationem eis non fuerat nunciatum, ut de veteri se liberarent. Quia vero ad sacrum spectat officium proximum non ledere, et subvenire oppressis, Nos eidem concessimus, ut quotiescunque Nos et successores nostri mutabimus monetam nostram, quam tenemus ab eo, faciendo fieri novam, veterem reprobantes. Nos et, vel successoribus suis hoc significabimus per 4. menses ante, ut hominibus in feodis suis manentibus in locis illis in quibus vetus moneta currere consueverat, faciat notificari, ut se liberent de veteri moneta. Ita tamen quod si nobilis Vir Th. Comes Campaniae et successores sui facerent fieri novam monetam, veteribus reprobatis, Nos et successores nostri, quantum ad dominia, et feoda, et totam potestatem predicti Comitatus,

statim possimus monetam nostram Mel-densem (quam, sicut supra dictum est, tenemus ab eodem Domino Rege' veterem reprobare, et novam facere. Quod ut firmum, etc. Dat. Parisiis anno Dom. In-carn. 1225. mense Maio.

Unde comes Britanniae multatur, quod de solito monetæ suæ pondere detraxerat, Aresto ann. 1274. ex Reg. Olim parlam. Paris. Comes Britanniae eman-davit hoc quod ipse monetam suam, quæ erat de pondere novem solidorum, mi-noravit et posuit ad pondus duodecim soli-dorum: a. injunctum fuit dicto comiti, ut expelleret Lombardos de terra sua. juxta ordinationem n. domini regis.

Interim etiam certis emergentibus causis Reges monetarum Baronum cus-ionem ac operationem inhihebant, ut docet sequens Charta: Philippus Dei gratia Franc. Rex dilecto ac fideli nostro Nicolao Episcopo Meldensi S. et dilecti. Cum nos super diligenti deliberatione præhabita et Republicæ utilitate pensata, cus-ionem seu operationem monetarum Prælatorum et Baronum quorumlibet Regni nostri ad manum nostram ex causa pauerimus, donec super hoc aliud duxe-rimus ordinandum, mandamus vobis sub fidelitate vinculo, quo nobis astricti te-nemini, firmiter injungentes quatenus ab hujusmodi monetarum cusione visis præ-sentibus penitus desistatis. Actum Mel-densi die 22. Martii ann. Dom. 1307.

Atque hæc cusionis inhibito tamdiu durabat, dum litteras regis acciperent quibus monetam rursus cu-dere ipsis liceret, ut colligitur ex lau-dato supra Edicto ann. 1313. num. 14. tom. 1. Ordin. p. 522. Item, pour ce que la bonne monnoie que nous entendons à faire ouvrir, pour la nécessité, et les causes dessus dites, ne soit empêchée ou retardée, pour les monnoies de nos Barons, nous avons ordonné et ordonnons, commandons et défendons que nuls Pré-lats, Barons, ne autres de nostre royaume qui ont droit de faire monnoie ouvrir en leurs terres, ne puissent ouvrir, ne com-mencier leur monnoies jusques à tant qu'ils aient Lettres pendans de Nous, contenant comment et quant ils devront ouvrir.

Illud præterea erat Regis in mo-netas Baronum jus, ut ad se pyzides assaiarum (Gall. boîtes des essais) ut monetariorum voce utar, deferre jube-ret, si qua fraus in his monetis fieri suspicabatur. Litteræ Philippi V. Reg. Franc. ann. 1317. tom. 1. Ordin. pag. 751. Quascunque monetas Prælatorum ac Baronum et aliorum quorumcumque regni nostri, qui monetas ipsas faciebant, poni mandavimus ad regiam manum nostram, capique fecimus, et ad certam diem precepimus nobis offerri pissides assaiarum monetarum ipsarum, ut per hoc defectus cuilibet possit plene cognosci. Eadem litteræ Gallico idiomate habentur ibid. pag. 755.

Monetarii regii cudendis baronum, extraneorumve principum monetis ope-ram dare non poterant, ut colligitur ex Lit. Phil. VI. ann. 1333. in Reg. 72. Chartoph. reg. ch. 521. Comme Aymeri de la Coste eust esté accusé d'avoir ouvert en aucunes monnoies des barons, de nostre royaume et dehors; c'est assavoir en la monnoie de la dame de Seuly, de Gale-ran, de Ligny, du conte de Namur, de la contesse de saint Pol, ou d'autres, etc.

Ex hac monetarum in Regno diversi-tate non minima oriebantur incom-moda, quæ Regios, ipsosque Domino-rum vassallos ac subditos gravabant,

adeo ut Philippus V. Rex ann. 1331. consilium cepit, non modo de men-suris, sed etiam de monetis ad unicam redigendis. Continuatur Nangii: Propo-suit etiam idem Rex, ut in toto Regno omnes monete ad unicam redigerentur; et quoniam tantum negotium suis magnis sumptibus impleri non poterat, falso, ut dicitur, detentus (s. deceptus) consilio, proposuerat ab omnibus Regni sui quita-tari partem bonorum suorum extorquere: unde et propter hoc ad diversas partes solennes Nuntios misit Prælatis et Prin-cipibus, quibus ab antiquo jus diversas monetas secundum diversitatem locorum suorum et hominum exigentiam faciendi, una cum Communitatibus bonarum villa-rum Regni dissentientibus, infecto negotio ad Dominum sunt reversi.

Verum crebra quæ Regem inter et Barones super monetis emergebant con-troversiæ, eo Barones ipsos tandem adegere, ut ultro Regibus nostris jus monete cudendæ distraherent, Reges-que illud ab his compararent: unde extinctum ferme in Francia jus istud monete. Exstant quippe in Chartophyl-lacio Reg. o. serinio Monnoies, tit. 13. 14. 15. 16. 27. varia Diplomata, quæ ejus-modi juris distractiones et emptiones his de causis continent: ex quibus do-cemur a Carolo Comite Vadensi 14. Maii ann. 1319. Monetas Carnotenses et Andegavenses pretio 5000. lib. bonorum parvorum Turon. Philippum V. com-parasse, ut a Comite Claromontensi D. Borboni Monetam Claromontensem et Borbonensem pretio 15. mill. libr. bono-rum parvorum Turon. 27. Jan., ann. 1320. et Philippum VI. Monetam Bie-sensem a Guidone de Castillione Comite Blesensi pretio 15. mill. librar. Tur. 3. Maii ann. 1328.

Monetæ Principi jus cudendæ monete aureæ vel argenteæ conceditur Aresto consilii Regii 16. Oct. 1644. cu-jus monetæ cursus in Francia permit-titur Edicto dato mense Sept. 1644. et Aresto ejusd. Consilii 31. Jul. 1652.

Eodem jure gaudet etiamnum Dominus de Bois-belle et d'Enrichemont, ut patet ex Litteris 10. Maii 1655. quibus Petro Freté et Claudio Minard faculta-tem concedit monetam suam cudendi, dum Statuta Reg. Fr. quæ ad monetas spectant, observent: quod egregie con-firmatur Edicto dato mense Jan. 1644. Avec le pouvoir de battre monnoie d'or et d'argent. Sed et anno 1719. 6 Julii Edic-tum tulit Dux Sulliaci contra moneta-rum adulteratores, qua jurisdictione Barones, quibus jus cudendæ monete servatum est sub Ludovico IX. privati sunt, ut supra docuimus.

Servatur in Camera Computor. Pari-siensi Regestum de monetis, sigstatum in l. fol. 123. quod sic inscribitur: Ce sont les monnoies des Barons et des Pré-lats du Royaume de France, qui se dient avoir droit de faire monnoie, telle comme il la doivent faire de poids, de loi et de coing, qu'ils ont faites anciennement, etc. vers Noel l'an 1315. In quo quidem Regesto describuntur figuræ eorundem moneta-rum. Ex eo autem et variis aliis mo-numentis quedam excerptimus, quæ Baronum Francicorum ejusmodi monetas spectant, literarum serie hocce loco utcumque digesta, descriptis etiam eorum typis, præsertim his, qui in eo volumine exarantur. Nos malimus ex ipsis monetis typos delineare, quod summo studio perfecti supra laudatus Dom. Cartier, nummos describendos indicante V. Cl. de Saulcy.]

MONETÆ BARONUM FRANCICORUM, vel certe eorum, quibus in Gallis cudenda moneta jus fuit ab antiquo, et quarum mentio occurrit apud Scriptores.

† ACROMOTENSIS moneta in Comitatu Ugellensi, mentio occurrit in Constit. pacis a Jacobo I. Rege Aragon. editis ann. 1234. in Append. Marcæ Hispan. col. 1430.

† EGIIDIENSIS moneta. Vide infra Egi-dienris.

† AGATHENSIS Episcoporum moneta meminit Clemens IV. PP. in Epist. 377. apud Marten. tom. 2. Anecd. col. 404.

† AGENNENSIS moneta, [quam Episcopus in feudum a Comite tenere dicitur in Charta ann. 1217. inter Instrumenta tom. 2. novæ Gall. Christ. col. 431.] mentio fit in Charta P. Episcopi Agennen-sis ann. 1246. in Regesto Tolosanæ Cameræ Comput. Paris. fol. 45.

† AIRACENSIS moneta. Gall. d'Aire. Typum num. 1.

† ALBIENSIS Episcoporum moneta mentio est in 1. Memoriali Cameræ Comput. Paris. fol. 27. Monetam Albien-sem uxori suæ concedit Pontius Comes Tolosanus Charta inter Instr. tom. 1. novæ Gall. Christ. pag. 4. col. 2. Typum exhibemus, num. 1. 2.

† ALTISSIDORENSIS moneta meminit Innocentius III. PP. lib. 4. Epist. 123. Typum hic damus, num. 4.

† AMBIANENSIS moneta meminit Guil-bertus lib. 3. de Vita sua cap. 7. pag. 594. de qua etiam consulendus Adrianus Morlerius in Antiquitatibus Ambian. Hic unam damus ex Gazæo Nicolai Du Mont, Consiliariorum apud Ambianos Decani meritissimi, num. 6. [et aliam argenteam num. 5.]

† ANDEGAVENSIS Denarii, ex Regesto 123. jubentur esse 3. den. 10. gran. legis argenti Regis, et 18. sol. 6. den. ponderis ad marcam Parisiensem; Mallie vero eorundem denariorum, 2. den. 21. gran. legis argenti Regis, et 17. sol. 4. den. malliar. duplic. ponderis, etc. [quo-rum 14. den. æstimantur in eodem Re-gesto 12. parvis Turon. idem fere pre-tium his assignatur in Statuto S. Lu-dovici Reg. Franc. ann. 1235. tom. 1. Ordin. pag. 94. Quinze Angevins pour douze Tournois.] [9. Scheda ann. 1306: La monnoie d'Angiers quicure pour Tour-nois, et vaut moins viij. den. la livre.] Monetæ typum descripsit Thevetus lib. 15. cap. 7. ut et Hautinus lib. de Mon-eta Francicis pag. 57. Monetæ Andega-vensis mentio est apud Ordericum Vital. lib. 12. pag. 87. Innocentium III. PP. in Epist. pag. 185. 435. Edit. Colon. in Hist. Franc. tom. 4. pag. 649. apud Beslium in Comitib. Pictav. pag. 439. et in Episcop. Pictav. pag. 124. Chopinum de Sacra Politia lib. 3. tit. 1. § 8. tit. 6. § 17. Duchesium in Hist. Drocensi pag. 224. Typos damus, num. 7. 8. 9. Minutis-simam fuisse monetam docet le Roman d'Aubery MS.:

Ne me forirent vallant en Angevin.

Le Roman de Garin:

Que ja i motte vallant en Angevin.

Alibi:

Si ne vos prisent vallant en Angevin.

Chron. Bertrandi du Guesclin MS.:

Mais on y coquois vallant en Angevin.

[In nonnullis Gallis provinciis e. g. Metensi Angevine dicebatur minutissima moneta, quæ est quadrans denarii; ea-

dem alias parva Pictavina, Gall. Poitavina. Vide supra Orinat. Phil. V. ann. 1339. pag. 508. col. 1.

AQUITANICI monetae ita dictae, apud Duchesium in Probat. Hist. des Chastaigners pag. 88. Typi num. 10. 11. 12.

ARAUSIENSIS Principatus monetae, in qua effictum cornu, quod insigne fuit Guillelmi primi, ut fertur, Arausiensis Principis, typum hic delineamus. Typi num. 13. 14.

ARELATENSIS Ecclesiae in gratiam Manassis Archiep. jus cudendi monetae concessit Ludovicus III. Imper. Charta inter Instr. tom. 1. novae Gall. Chart. pag. 95. col. 1. Eiusdem monetae meminit Bulla Anastasii IV. PP. ann. 1153. ibid. pag. 98. col. 1. cujus fabricam ann. 1193. Petro de Toro concessit Petrus Aynardus vel Isnardus (Eynardum vocat Saxius in Pontif. Arelat. pag. 289.) Archiep. Charta ibid. pag. 100. col. 1. Hanc cusam interdum fuisse in castro Bellicadri, quo iure simul cum castro cessisse Michaeli Archiep. ann. 1214. in gratiam Simonis Comitis Montisfortis discimus ex Charta ibid. edita col. 2. Vide Altaserram de Ducib. et Comit. Prov. lib. 2. cap. 5. pag. 142. Typi num. 15. 16.

ARGENTINENSIS monetae meminit Charta ann. 1275. in Hist. Mediani Monast. pag. 334.

ARIENSIS. Vide *Aircensis*.

ARNALDENSI moneta, eadem forte que Leomania Vicecomitum Carcassoniensium, aut Convenensium, quibus perinde commune fuit Arnaldi nomen. Vide *Arnaldensis*.

ARTESIANI, ARTISIENSES, Moneta Atrebatensis. Charta Joan. dom. de Oysi ann. 1200. in Chartul. Mont. S. Mart. ch. 22. Hanc sibi libertatem seu liberationem ecclesiae comparant undevies viginti libris veteris Atrebatensis monetae, etc. Charta S. Ludov. in Reg. 30. Chartoph. reg. ch. 527. Cum Thomas de Sabaudia comes singulis annis perciperet et haberet in Flandria ad vitam quam, ut dicebat, sex milia librarum Artisienarium, etc. Alia ann. 1242. in Chartul. S. Petri Insul. sign. Decanus fol. 127. v. Adana de le Faleske a enuagiat à l'église S. Pierre de Lisle, por sissant et dis livres d'Artisien, trois nuis de le dime k'il tient de mi en fés. Rursus memorantur Artisienenses in Charta ann. 1374. pro monast. S. Nicol. prope Tornacum ex Reg. 105. ch. 523. Arest. ann. 1270. in Reg. Olim parlam. Paris. Cum major et jurati Silvanectenses quosdam, qui falsos et pravaos Artesianos et stellingos apud Silvanectum expendebant, cepissent, etc. Reg. Corb. 18. sign. Habacuc ad ann. 1514. fol. 217. La somme de huit vingt livres monnoye d'Artoys de xl. gros monnoye de Flandres pour la livre.

ATREBATENSIS monetae mentio est apud Vassorium in Annalib. Noviodunens. pag. 952. et Hemereum in Augusta Viromand. pag. 202. Typi num. 17. 18. 19.

S. AUGENDI vel Eugendi seu S. Claudii monetae mentio fit in Lit. remiss. ann. 1376. ex Reg. 110. Chartoph. reg. ch. 104. Oye l'umble supplication de nostre bien amé Guillaume de Beaurgard abbé de S. Oyant en l'empire, contenant que comme ja piece en usant de son droit et des privilèges otroyez à son église par plusieurs empereurs, lesquels privilèges ont esté confirmez par nostre très amé oncle l'empereur, qui est à présent, ledit abbé eust fait faire et forger monnoye à son coing en sa ville de Moy-

ranc en l'empire, ou diocèse de Besançon, sans avoir contrefait monnoie d'autrui; et pour ce que l'arcevesque de Besançon disoit et maintenoi que, sans son congé et licence en son diocèse, aucun ne povoit faire forger monnoie, ledit arcevesque eust fait mettre le cez en laditte ville de Moyrens, dont ledit abbé, qui de ce se sentit agravé, appella à court de Rome, où il ala et y poursuy sadite appellation, tant et si longuement qu'il obtint sentence pour lui contre ledit arcevesque. Mais au pluslois qu'il fu retourné de laditte court de Rome fist cesser de battre ou forger monnoie en sa terre, sans ce que depuis aucune y ait esté faite ou forgée. Vide *Moneta Condatescensis*.

AUGUSTODUNENSIS Episcoporum monetae mentio est in Hist. Fr. tom. 1. pag. 65. apud Frisonum in Gallia Purpurata pag. 187. in Probat. Hist. Vergiacensis pag. 22. 28. [et apud Johan. Munier in Disquisit. Antiquit. Augustod. pag. 87. et 159.] Exstat Charta Caroli Simplicis Regis Franc. ann. 8. Ind. 3. qua monetae urbis Heduensis, dudum ab Ecclesia ejusdem urbis pravitatis quorundam alienatam, et quam in prefata urbe constantis auctoritas dominabatur, eidem Ecclesiae restituit.

AURELIANENSIS Episcoporum monetae mentio est in tom. 4. Hist. Franc. pag. 338. 498.

Aurelianensis, Dominorumne an Episcoporum non mihi constat, monetae meminit Tabul. Dunense Ch. 30. [in voce *Monetae Redemptio*, supra col. 480.] Item mentio est *Monetae Aurelianensis*, nullum vero hodie cognitum est exemplar *Monetae Aurelianensis* nec Ducum, nec Episcoporum. Vide *Saulcy*.

AUSONENSIS in Catalonia monetae meminit Charta ann. 911. in Append. Marcae Hispan. col. 839.

AUXONENSIS dominorum monetae meminit Goltus in Histor. Sequanica pag. 56. 422. 593. Typi num. 20. 21.

Auxonensis monetae solidum Stephaniensem (Sol Estevenant) sub Philippo Audace cusum exhibet Juranus in Hist. Comit. Auxon. pag. 51. meminit ibid. pag. 63. grossi Auxon. quem cudi jussit Carolus ultimus Burgundiae Dux. Vide infra *Burgundiae Ducum moneta*.

BARBARINI, Moneta vicecomitum Lemovicensium. Vide supra *Barbarini*.

BARCHINONENSIS monetae mentio fit in Charta ann. 1239. tom. 8. Spicil. Acher. pag. 259. Constituo vobis eidem marito meo in dotem quatuor millia librarum Barchinonensium de terno, de qua moneta 15. solidi valent unam marcham argenti fini, racti, pensii Perpiniati. Adde Marcam Hispan. col. 1430. et Chartam ann. 1302. apud D. le Blanc de Monet. pag. 29. *Moneta Barcheona*, in Charta ann. 1067. inter. Probat. Hist. Occit. tom. 2. col. 257.

BARENSIS Ducum moneta alba uno denario levior moneta Franciae, nigra vero ejusdem legis et ponderis cuditur ex Litteris ann. 1354. apud D. Calmet. Hist. Lotharing. tom. 2. inter Probat. col. 623. Typus plures ibidem exhibet laudatus Auctor num. 122. et seqq. Nos unum damus num. 22. et alterum aureum num. 23.

Charta Yolandi comit. Barens. ann. 1354. inter Probat. Hist. Virdun. pag. 24. Jofroys de Gondrecourt, maîtres de nostre monnoye de Clermont (en Argonne) ha déliurez... pour dous queues de vin achetez à Varennes, quinze escus et demoy d'or des Johannes.

BAVIARDI, BAUVIARDI. Vide in voce *Baviardus*.

BELLOVACENSIS Episcoporum monetae mentio habetur apud Anton. Loiselum in Hist. Bellov. pag. 29. 30. 98. 182. 267. 268. 276. 277. 317. 328. Louvetum pag. 432. [Pilletum in Hist. Gerbo-red. inter Instr. pag. 344.] in Monastico Angl. tom. 2. pag. 978. 1008. etc. [Tabular. S. Martini Pontisar. Solvit unoquoque anno in festivitate S. Remigii XII. denarios Belvacenses seu XVIII Parisienses, etc.] Typus damus, num. 24.

BENEHARNENSIS Vicecomitum monetae Morlanensis meminit Marca in Hist. Beneharn. pag. 972. 308. 405. 496. 497. a quo et describitur. [Vide *Morlanensis*.] Typus damus num. 25. 26.

BERGENSIS Monetae typus damus num. 27.

BERNARDINI, Moneta a Bernardo de Andusia nomen habens. Arest. ann. 1285. in Reg. Olim parlam. Paris. Rex in dicta terra (de Andusia) nos tanquam successor dicit Bernardi, sed tanquam dominus principalis, facit monetae suam Turonensem cursualem per totum regnum, et non monetae Remundinorum et Bernardinorum, quae erat moneta dicit Bernardi, et habebat cursum tantum in dicta terra. Typus num. 29.

BETHUNENSIS Monetae typus num. 28.

BITERRENSIS solidorum sub Philippo I. Rege mentio est in Tabulario Conchensi in Ruthenis Ch. 26. [Charta ann. 1078. inter Probat. Hist. Occitan. tom. 2. col. 301. Per hanc vero dimissionem sive quiritationem accipio de abbate D. solidos Biterrenses.]

BITURICENSIS Ducum monetae auream descripsit Joan. Chauveau, in Hist. Bituric. lib. 6. cap. 8. [Ea vero moneta est Brabantina; moneta Bituricensem damus, num. 30. et 31. De *Saulcy*.]

BLESSENSIS Comitum Denarii, ex Regesto 123. jubentur esse 3. den. 10. gr. legis argenti regii, et 19. sol. 7. den. ponderis ad marciam Par. Eorumdem vero *Malliae*, 2. den. 21. gran. legis argenti regii, et 17. sol. 4. den. malliar. duplic. ad marciam Par. [ejusdem pretii atque *Andegavenses*.] Monetae typus exstat in Regesto, quem etiam delineavit Thevetus in Cosmogr. lib. 15. cap. 6. ut et Hautinus pag. 49. Adde Historiam Castilionensem pag. 139. et in Probat. pag. 97. 99. [Antiquiorum typum exhibet Pelavus in Gnorism. veterum nummorum.] Typi num. 32. 33.

BOLONENSIS Comitum monetae exhibemus, num. 34.

BRIENNENSIS monetae mentio fit in Reg. Cam. Comput. Paris. sign. Croiz fol. 122. r. Briennenses valent vj. lib. xv. sol. vj. den.

BRITANNIE Ducum Denarii, ex Regesto, debent esse legis 3. den. 16. gran. argenti regii, et pond. ad marciam Paris. 19. sol. 6. den. *Malliae*, eorumdem denariorum debent esse legis 3. den. argenti regii, et pond. 16. sol. 9. den. obol. duplic. ad marciam Par. etc. [13. ejusdem monetae denarii 12. parvis Turon. valere dicuntur.] Monetae typus exstat in eodem Regesto, quem descripsit etiam Thevetus lib. 15. Cosmogr. cap. 11. ut et Hautinus in lib. de Monetis Francis pag. 41. Adde eundem Hautinum pag. 99. 101. 103. et Argentreum in Histor. Armoric. lib. 1. cap. 13. pag. 95. Hujus praeterea meminit Monstrelletus 3. vol. p. 8. Berrus in Carolo VII. pag. 168. [et Lobinell. pas-

simi in Hist. Britan.] Vide *Targa*. Typus monetæ Britannicæ damus, num. 35. 36. et 37.

° Charta ann. 1068. ex Cod. reg. 8542. 3: Tunc temporis currebat in Britannia moneta argentea, valente quolibet albo argenteo sex denarios Turon. et etiam parvi denarii nigri currebant etiam tunc in Britannia; in qua si quidem moneta alba erant insculptæ duæ ermineæ circa crucem et in pilea tres ermineæ, in cujus quidem monetae margine seu circumferentia erat sculptum sic: MONETA ALANI BRITONUM DICIS. Instr. ann. 1391: *Vt trover à Nantes en la tour neuve es trésors dou duc Jehan plusieurs especes de monnoie de Bretagne, qui estoient merchées dou coin de plusieurs et divers Ducs, et aussi en fut trouvé de monnoie noire de diverses especes, et de celles que l'en disoit qui estoit de cuir.*

BROSSIÆ Vicecomitum, ex familia Saviniaca, Denarii, ex Regesto 123. debent esse legis 3. den. 8. gr. argenti regii, et pond. ad marcam Paris. 20. s. *Mallie* eorumdem Den. legis 2. den. 16. gr. argenti regii, pond. 17. sol. 2. den. malliar. dupl. etc. Adscribitur hæc moneta *Andræ de Sauvigny*, Vicecomiti de *Brosse*, seu, ut vulgo efferimus, de *Brosse*. Vide Thevetum tom. 1. pag. 547. Dom. Petri de *Brossia*, Dom. de *Hiret*, et de *sainte Severe*, ex eodem Regesto, Denarii debent esse leg. 3. den. 6. gran. arg. regii, pond. 20. sol. ad marcam Paris. *Mallie* eorumdem Denariorum leg. 2. den. 16. gr. pond. 17. sol. 2. den. obol. dupl. Utrique monetæ inscriptus mergetriscus, familiæ insigne. Vide eundem Thevetum pag. 540. Typum exhibemus, num. 38.

° BRUXELLENSIS Moneta. V. in hac voce.

BURDEGALENSIS monetæ meminit Chronicon Burdegalese Arnaldi sub finem. [In ea tertiam partem habebant Episcopi, ex Charta Richardi Ducis Aquitan. ann. 1186. inter Instr. tom. 2. novæ Gall. Christ. col. 285.] Typus num. 39.

° Reg. Cam. Comput. Paris. sign. in Bibl. reg. 8406. ad ann. 1310. fol. 161 v. 5. *Burdegalenses valent 4. Turon.*

BURGUNDIÆ Ducum monetæ *Divionensis* mentio est apud Duchesium in Hist. Ducum Burgund. in Prob. pag. 55. 100. 101. in Hist. Vergiacensi pag. 116. 117. in Prob. pag. 170. in Histor. Castillon. in Prob. pag. 2. Roverium in Reomao pag. 257. 264. Sammarthanos in Gallia Christ. tom. 4. pag. 368. 369. 370. etc. Typus damus, num. 40. 41. 42. Describitur in Tabulario Communis Divionensis ex Bibl. Petaviana Charta Hugonis Ducis Burgundiæ ann. 1187. qua monetam suam *Divionis non posse fortiorum facere, quam ad legem 5. denariorum*, prohietur.

° *Digenois*, in Testam. Hugon. ducis Burg. ann. 1314. ex Cod. reg. 9484. 2. fol. 155. r. *Nous denons à ces de la chapelle d'en vaul de Noient, près de Bremer, cent souldées de terre à Digenois. Nous denons et laissons à cent puçelles, à chacune vingt livres de Digenois por elles marier.*

° Eiusdem monetæ pretium colligitur ex Charta Guillelmi de Bellavaura Episc. Cabilon. ann. 1297. inter Instr. tom. 4. novæ Gall. Christ. col. 253: *Dedit centum solidos Divionenses veteres, quorum duo valent unum Parisiensem.* Ut Ducis Burgundiæ moneta cursum obtineat in Francia uti regia jubetur Edicto Caroli VI. Reg. Franc. ult.

Mali 1419. Huc etiam revocanda duximus quas de monetis Comitum Burgundiæ scripsit D. Cangius sub nomine *Stephanienses*, ut quæ ad Burgundiam hac in re spectant simul collectâ habeat lector.

STEPHANIENSES, Monetæ Comitum Burgundiæ, a Stephano Comite dictæ, quo nomine duo potissimum indigitantur, nempe Stephanus Guillelmi Comitum filius sub ann. 1101. et Stephanus alter sub ann. 1147. a quo postremo cujas ejusmodi monetæ probable est, cum ante eum harum mentio non occurrat. Vetus Regestum sub ann. 1310: *Stephan. qui currunt in provincia Bizantina, sunt idem qui Turonenses, quinquæ Burdegaleses vel 4. eodem modo Divionenses, Arnaldenses, Petragoric, Vionenses 4. Sanchez qui currunt in Navarra, vel quinquæ Turon. Estevenars* dicuntur in Charta Egidii Episcopi Tulensis ann. 1255. apud Perardum pag. 382: *Trente-cinq livres d'Estevenars*. Sed legendum *Estevenans*, ut est in Historiæ Vergiacensi Probat. sub ann. 1322. 1370. pag. 306. 396. et apud Golum in Hist. Comitatus Burgundiæ sub ann. 1291. et 1301. lib. 7. cap. 26. lib. 9. cap. 26. [*Stephaniensium* pretium indicat Charta: nn. 1331. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 218. *Valere asserit quatercentum librata: terre annui redditus, Stephaniensi computo grosso Turonensi pro xv. den.* Eorundem mentio fit in Statutis S. Claudi ann. 1448. pag. 46.]

° *Centum et viginti libræ Stephani*, in Tabul. Morbac. Eiusdem monetæ pluries fit mentio in Testam. Joan. de Nant. episc. Paris. ex comitatu Burgundiæ oriundi ann. 1426. in Tabul. archiep. Paris.

° A Divionensi basilica S. Stephani dictos *Stephanienses* existimat Valesius in Notit. Gall. pag. 279. cui utcumque favet D. le Blanc de Monet. pag. 130. Probabilius vero a Stephano Comite Auxonensi, quem *Estevenon* appellabant, sic nuncupatos censet D. Brussel de Usu feud. tom. 1. pag. 355. Sed si conjecturæ conjecturas opponere licet, longe verisimilius mihi videtur a S. Stephano, cujus sub nomine Deo dicata ecclesia cathedralis Vesontionis, qui Comitatus Burgundiæ caput est, nomen et originem habuisse: præterquam enim quod antiquior celebriorque fuit Vesontionensis ecclesia quam basilica S. Stephani Divionensis, certum est hanc ante ann. 31. Caroli Calvi, hoc est 874. Jus eundem monetam non obtinuisse ut liquet ex Charta ejusdem Imper. inter Probat. Hist. 3. Stephani Divion. pag. 31: *Isaac Lingonensis ecclesie reverendus Antistes... postulavit quatinus... ecclesie S. Mammetis Lingonensis, atque ecclesie S. Stephani Divionensis... monetam quam antea habere non cognoverant, concederemus.* Porro multo ante hæc tempora eo jure gaudebat ecclesia Vesontionensis, ut videre est apud Chiffletium in Vesont. part. 1. pag. 187. Ex his etiam non absurde colligitur a Burgundia potius in Comitatum Auxonensem, inter utramque Burgundiam situm, *Stephanienses* inductos, quam a Comitibus Auxonensibus eos accepisse Burgundiones. [° Ecclesie Vesontionensis S. Stephano dicatæ sub eodem nomine fertur moneta, cujus duos typos penes nos habemus: in quorum uno legitur in una parte *Divionium*, in altera *Phomartus*; in alio *Porta nigra B. Stephani*] [° Addit Dom. de Sauley Vesontionenses denarios, qui

frequenter occurrant, omnes inscriptos esse S. STEPHANUS PROTHOMARTYR, indeque sine dubio monetæ nomen existitisse.] Restat nunc opinio D. Cangii quæ eo ipso quo stabilita est fundamento corrui: exstat enim Charta Arelate exarata in Tabular. S. Victoris Massil. ann. 1032. ubi *Stephaniensium* occurrit mentio: *Accepti in pretium sic bona fide inter ipsos complacuit de denarios Stephanienses lib. vi.* Erant itaque *Stephanienses* ante appellatos a D. Cangio Stephanos, quibus proinde nomen acceptum referri non debet; neque enim a quoquam in dubium revocari posse arbitror eo loci de *Stephaniensibus* Burgundiæ agi, cum utraque provincia eidem imperio tunc temporis subjaceret; maxime cum Arelat. Episcoporum moneta sub nomine S. Stephani percussa nusquam occurrat. A corrupta pronuntiatione nominis Stephani, quem *Estevenon* efferebant, dicti etiam iidem denarii.

° ESTEVENENSES, in Charta ann. 1265. apud D. Brussel de Usu feud. tom. 1. pag. 353: *Sub pretio quinquagentarum librarum terre annui redditus monetæ Estevenensis*. Testament. Philippi Boni Fland. Comit. ann. 1441. apud Miræum tom. 2. pag. 1360. col. 2: *Cessimus castrum, oppidum et districtum Monserai... cum omnibus que eo pertinent, cujuscumque generis sint, et redditum quingentarum librarum Estevenons dictarum producere estimantur.* Ubi denariorum ecclesie Metensis, qui nomine S. Stephani etiam insigniebantur, mentionem heri opinor. [° Libræ Stephaniensium Burgundiæ sunt, Metenses enim monetæ nunquam a S. Stephano dictæ. De Sauley.] *Sole Estevenans*, in Consuet. Burgundiæ Comitatus sub finem. Litteræ Philippi Dom. Joinville ad Ararim ann. 1374. inter Ordinat. Reg. Franc. tom. 4. pag. 224: *Paierati chascuns feux... dix solz d'Estevenons.*

CABILONENSIS Comitum monetæ figuræ describuntur in nupera Historia Cabilonensi, initio tom. 1. tab. 2. et lib. 1. pag. 100. Typum hic delineari curavimus, num. 43.

CADURGENSIUM Episcoporum Denarii, ex Regesto 123. jubentur esse 3. den. 16. gr. legis argenti Regis, et 21. sol. 10. den. ponderis ad marcam Paris. et 1. den. amplius in 3. marcis: eorundem vero *Mallie* 2. den. 4. gr. legis argenti Regis, et 18. sol. 8. den. ponderis ad marcam Paris. [In eodem Regesto horum denariorum pretium sic statuitur, ut 20. den. Cadurc. valeant 12. parvis Turon.] Monetæ typum hic damus, num. 44. dedit etiam Hautinus pag. 51. Hujus mentio occurrit apud Cruceum in Hist. Episcop. Cadurcens. pag. 67. 121. Justellum in Hist. Arvern. pag. 47. in Probat. Hist. Turon. pag. 38. etc.

° CAMERACENSIS Episcoporum monetæ mentio est in Charta Ottonis III. Imp. ann. 1001. tom. 3. novæ Gall. Christ. inter Instr. col. 1. qua Herluino Episcopo id juris conceditur. Typus exhibemus 45. et 46.

° *Cameracensium* Episcoporum, qui et Comitum titulo insigniuntur, monetæ mentio primum nobis occurrit in Charta Caroli Simplicis ann. 912. ex Tabul. eccl. Camerac. *Præcipientes ergo jubemus et hujus præcepti vigore invicto firmamus, quo præfatæ locus ville munimen Castellum nostrum possideat perpetuo munificentia ac mercatum et proprii nominis percussuram. Monetæ officinam simili modo donamus, in alia ejusd. reg. ex*

eod. Tabul. quam minus recte Carolo C. attribuit Miræus Diplom. Belgic. cap. 10. Charta Ottonis reg. ann. 911. in eod. Tabul. : *Concedimus prefato episcopo (Volcberto) et successoribus ejus omne telonium, cum Moneta civitatis sue Cameracensis.* Ordinar. MS. ejusd. eccl. fol. 11. r. ubi de missa in die Nativit. : *Duo canonici, vel alii cantant Christum vincit; quo cantato, accedunt ad episcopum, recepturi ab eo singuli duodecim denarios Cambriensium.* Inter plures hujus monetæ typos ex museo D. Mutte ecclesie Cameracensis decani selectos aliquot hic exponimus; quibus duos ejusdem capitali ante annum 1440. cujus subjicimus ex eodem museo.

1. Primus est Nicolai de Fontanis ann. 1249. qui in altera parte exhibet caput episcopi mitratum cum inscriptione. *Nicolaus episcopus;* in altera crucem cum inscriptione in circulo exteriori *Ave Maria gratia plena.* Et in crucis angulis, *Cameracu.*

2. Guidonis de Collemedio ann. 1267. in quo aquila expansis alis visitur, cum inscriptione: *Guido epis. Cameracensis.* In altera parte cum duplici inscriptione *Ave Maria gratia plena et Dominus tecum.*

3. Roberti de Gebennis ann. 1368. in quo ille eques sagatus et gladio armatus effingitur, equo vestito insidens, cum inscriptione: *Robertus Dei gra. eps. et comes Camerac.* In altera parte, XPC. IMPERAT. APC. VINCIT. XPC. REGNAT. [Cof. Tab. IX. num. 15.]

4. Joannis de Gauris, alias de Lens, ann. 1412. ubi duo scuta, unum gentilium, alterum comitatus Cameracensis, cum inscriptione: *Johannes epus. et comes Camerac.* In altera parte, *Sit nomen Domini benedictum.* Et in interiori circulo, *Moneta fca in Cameraco.*

5. Maximiliani a Bergis, primi Cameracensis archiepiscopi ann. 1569. in quo ipsius scutum gentilium, cum inscriptione: *M. a Bergis D. G. eps. Sd. Ca. S. Imp. P. Co. Ca.* In altera parte, *Nec cito, nec temere.*

6. Capituli, ubi caput mitratum cernitur, cum inscriptione: *Moneta capituli.* In altera, *Ave Maria gratia plena.* Et in crucis angulis, *Cameracu.* Similimus nummo Nicolai de Fontanis.

7. Alter typus præfert in medio *Camere.* et in circulo, *Capitulum sede vac.* In altera parte crux, cum inscriptione in ambitu, *Moneta duplex.*

CAMPANIE Comitum monetæ Pruviniensis [dictæ, quod in oppido Pruviniensi cuderetur,] mentio est non semel apud Scriptores, et in veteribus Tabulis, apud Innocentium III. lib. 14. Epist. 91. 92. 126. Roverium in Reomao pag. 231. 232. 236. 237. 237. in Hist. Castillon. in Probat. pag. 43. in Hist. Brencensi pag. 38. [in Charta ann. 1137. tom. 2. Hist. Eccl. Meld. pag. 32. Charta Johannis Valerici ann. 1231. in Tabul. Sangerm. : *Nos erga fratrem Johannem de Milliaco de 100. libris Pruviniensibus delibetis, videlicet unoquoque solido pro 17. denariis, minus Pictavina.*] Hinc *Libræ Pruviniensium,* apud Arnulfum Lexoviensem in Epist. pag. 56. in Chron. Ceccanensi, seu Fossæ novæ ann. 1201. 1202. 1210. 1216. et alibi passim. Charta ann. 1216. apud Ughellum tom. 3. pag. 499. : *Nos profitemur mutuo recepisse... 20. libras bonorum Provesinarum Senarum.* [Moneta Provensiensis, in Charta ann. 1194. tom. 2. Hist. Eccl. Meld. pag. 81. Alia ann. 1213. ibid. pag. 127. : *Si cum la prevosté de Collomiers le contient, et si*

cum je la tenois... pour VIII. vingt et IX. liv. de Provensiensis.] Chron. MS. quod legitur in Tabul. S. Maglorii :

*L'un mil deux cent et vingt trois
Fist Thibaut sa moneta abatre.
La vie moneta de Provensis,
Ou l'on voit souvent de bons vies.*

[Monetæ typum describimus num. 47.]

8. *Provisions fors,* in Charta ann. 1268. ex Chartul. monast. de Escureio. Ad hujus monetæ exemplar denarii Romæ cusi, appellati sunt *Provensiensis Senatus,* perperam *Senarum* apud Ughell. supra laudatum, quod eorum denarium valor Senatus Romani decreto statureretur, ut censet Muratorius tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 808. Charta ann. 1195. ibid. col. 810. : *Pro ducentis sex libris Provensiensium Senatus, et quinque solidis, eo quod denarius Papiensis secundum statutum formam a iudicibus et mercatoribus Urbis, duodecim denarii pro viginti Provensiensibus veteribus nunc computantur; et habita portione Provensiensium veterum ad Provensiensium Senatus, qui nunc duodecim Provensiensis veteres pro sex Provensiensibus et dimidio Senatus cambiantur.* Alia ann. 1232. ibid. col. 807. : *Item et ducentis et viginti libras bonorum Provensiensium Senatus.* Vide ibi col. 815. Grimaldi animadversiones in hanc ipsam monetam.

CARCASSONENSIS monetæ mentio est in Tabulario Abbat. Conchensis in Ruthenis Ch. 85. [et in Charta ann. 1069. inter Probat. Hist. Occitan. tom. 2. col. 267. Concessio ad firmam monetæ Carcasson. ann. 1150. ibid. col. 574. : *Ego Raymondus Trencaveli dono licentiam operandi vobis... in moneta mea de Carcassona... de XXIV. solidis denarios in libra, et sexta pars sint de meatas. Item quando voluntas nostra erit habeatis licentiam minuendi unam meatas et non plus.*] Typum habes, num. 48.

9. CARENTONII in pago Burbonensi diocesis Bituricæ. dominorum monetæ typum infra describitur; quem potius ad Comites Sacricæsaris, qui et Carentonii domini erant, referendum existimo. Vide infra *Sacricæsaris.* [Nos typum exhibemus num. 49.]

CARNOTENSIS Comitibus Denarii, in Regesto 123. jubentur esse 3. den. 10. gran. legis argenti Regis, et 19. sol. ponderis ad marcæ Paris. [quorum 14. valere dicuntur 12. parvis Turon.] *Mallie* vero eorumdem Denarium, 2. den. 21. gr. legis argenti Regis, et 17. sol. 4. den. malliar. duplic. ad marcæ Paris. Monetæ typum hic damus, num. 50. et 51. Hujus meminerunt Ordericus Vitalis pag. 581. Fulbertus Epist. 34. etc. [Carnotorum nummorum mentio est apud Mabill. tom. 4. Annal. pag. 424.]

10. CASTELLETI dominorum, gentis apud Sequanos nobilitate insignis, monetæ typum intra schedas meas habeo, ubi in una parte legitur: *SIT LAUS DEO ET GLORIA,* in area crux variegata; in altera: *NICOLAUS DU CHATELET* et in medio arx. Ejusdem Nicolai, tanquam domini Vauvillarum, monetæ typi duo exstant in Hist. geneal. domus Castelleti pag. 203.

11. CASTRIMELLIANDI (perperam scriptum in Regesto 123. *Castro-villani*) dominæ, Domini de Sully matris, Denarii [quorum 15. æstimantur 12. parvis Turon.] ex eodem Regesto debent esse 3. den. 6. gran. legis argenti Regis, et 20. s. ponder. ad marcæ Paris. *Mallie* eorum Denarium 2. den. 16. gran. legis ar-

genti Regis, et 17. sol. 2. den. malliar. duplic. ponderis ad marcæ Parisiensem. Monetæ typum hic exaramus num. 52. Fuit autem illa *Margareta de Bomés,* Domina Castrimellandi, uxor altera Henrici D. de Sullaco, et mater Henrici Franciæ Buticularii. Vide Hist. Monno-renciacam pag. 227.

12. CASTRI RODULFI dominorum Denarii, ex Regesto 123. jubentur esse 3. den. 6. gran. legis argenti Regis, et 20. sol. ponderis ad marcæ Paris. *Mallie* eorumdem denariorum 2. den. 16. gr. legis argenti Regis, et 17. sol. 2. den. malliar. duplic. ad marcæ Paris. [pretii vero ut denarii Castrimellandi.] Monetæ typum hic describimus, num. 54. quem delineavit etiam Hautinus pag. 51. Alterum damus num. 53.

CATALAUNENSIIUM Episcoporum monetæ mentio est apud Laurentium Leodiensem pag. 327. et Hemerum in Augusta Viromand. pag. 174. Typum habes num. 55.

13. Ejusdem typum sub Rogero II. Episc. percussum habet D. la Blanc qui Tract. de Monet. pag. 148. scribit id juris vel ejus confirmationem obtinuisse Rogerum a Philippo I. cujus inaugurationi ann. 1030. interfuerat. [Est moneta episcopi Laudunensis, quam pro Catalaunensi exhibet la Blanc. De Sauley.]

14. Bulla Alex. III. PP. in Chartul. Campan. fol. 17. v. col. 2. : *Bizantium auri boni et ponderis trium denariorum et oboli Cathalanensis monetæ, quem Cathalanensis ecclesia singulis annis... ecclesie vestre rationabiliter debet persolvere... vobis confirmamus.* Charta ann. 1290. ex Chartul. S. Vinc. Laudun. : *Item onz Paris sur la vigne Watin Chardon devers Bucy. Item deux Chaalons et une maille Chaalons sus la maison Gilon le boucher.*

15. CELLENSES CORNUTI. Vide supra *Cornutus* 3.

16. CENOMANENSES Denarii, quos *Mansois* vocabant, ex Regesto 123. debent esse legis 6. den. argenti Regis et 16. sol. ponder. ad marcæ Paris. Mox additur: *Et ainsi vaudront les Mansois dessusdits 20. deniers moins la livre, que Tournois petits; c'est à dire que les 13. Mansois ne vaudront que 2. sols de petits Tournois, etc.* Monetæ inscriptum, SIGNUM DEI VIV. In altera parte: *MONETA CENOMAN.* Ita etiam habetur apud Thevetum lib. 15. cap. 7. et Hautinum pag. 45. Est penes me denarius alter Cenomanensis, in cujus parte altera crucicula cum 2. globulis et 2. liliolis in singulis crucis lateribus, cum hac Epigraphe: *SIGNUM DEI VIVI.* In altera COMES CENOMANN. [Non multum absimilis denarius cujus typum describimus: loco liliorum efficitur litteræ Græcæ A et D. in altera parte Comitum monogramma. Alii typi penes nos sunt qui solo monogrammate differunt.] Vide Thevetum lib. 15. Cosmogr. cap. 3. Charta ann. 1315. de Cenomanensibus denariis hæc subdit: *Et avoient cours pour 20. deniers moins que la livre Tournoise du Roy composée de 20. deniers. Ladite livre de deniers Mansois valloit à cette raison, et estoit composée de 20. deniers.* Cenomanensis monetæ mentio præterea occurrit apud Ordericum Vitalem pag. 579. 681. 708. Innocentium III. PP. pag. 415. Edit. Colon. etc. Apud Raymondum de Agiles in Hist. Hierosol. pag. 165. *Mansoi* dicuntur, ex Gallico *Mansois*, vel *Mansais*, quomodo appellantur in Consuetudine

Cenoman. art. 4. 5. 6. etc. et apud Philippum *Mouskes* in Hist. Francor. MS. :

*Fu se rençoise armie,
Fu de Bezoze, et d'Estrelins,
Et de Mancois, et d'Angevins,
Qui li viraent de Normandie.*

Bertrandus Clericus, au Roman de Girard de Vienna MS. :

*Totes nos terres nos ont si en destruis,
Que nos n'i prenoie vallons deus Mansois.*

[Charta ann. 1280. in Chartul. S. Vandreg. tom. 1. pag. 188: *Penitus dimisi Nicolao Tyebout fratri meo, pro viginti uno Mansois tres virgatas terre. Haud scio an lidem denarii indicantur in Charta Gu. II. Estandardi Senescalli Provinciae ann. 1267: Pro marcha Mansois. novorum dent xxvii. sol. Provinciales. Typi 56. et 57.*

Ut porro vel pondere, vel pretio Cenomanensis denarius Turonensis inferior, ita Andegavensi superior erat, ut qui in veteri Statuto S. Ludovici Regis de Re monetaria duobus Andegavensibus (deur Angevins) valere dicitur. Nec Andegavensibus duntaxat, sed et Normannicis denariis graviore erat Cenomanensis, cum Cenomanicus Normannico et semisse vaieret: atque inde vulgo apud nostros *Metallo morum metientes*, ut verbo utitur Stephanus Episc. Tornac. Epist. 108. in proverbium abiit. Cenomanensem valere Normanno et semisse, quod ad utriusque gentis acutum ingenium traducunt, quo Normannis, quantumlibet callidis ac astutis, praecellunt Cenomanenses. Ita Cardinus Bretius lib. 2. de Supremo Regis Imperio. cap. 13. Metalli porro probitatem denariorum Cenomanensium arguit lex 6. denariorum, quae in caeterorum trium tantum fere semper esse solet. Jus vero eundem monetam habuisse Episcopos Cenomanenses ex concessione Pipini Regis, colligitur ex Vita Aldrici, ejusdem urbis Episcopi pag. 100.

Antiquius videtur jus eundem monetam concessum Episcopis Cenomanensibus, cum in Praecepto Ludovici Pii apud Baluz. tom. 3. Miscel. pag. 100. a Pipino sive a Theoderico atque anterioribus Regibus id habere memorantur: unde an merito Charta Theoderici suspectae sit fidelis eruditus viris nescio. Ut ut sit ex ea discimus sub nomine S. Gervasii Cenomanensis ecclesiae patroni, et Regis percussam fuisse: atque adeo non ejusdem figurae qua moneta Comitum Cenomanensium: *Aiglibertus Cenomanicae urbis archiepiscopus, nos deprecatus est, uti monetam publicam in sua civitate, et in nomine S. Gervasii ac nostro et concederemus*, apud Mabill. tom. 3. Anlect. pag. 200.

CLAROMONTENSIS Episcopi et Capituli Denarii, ex Regesto 123. debent esse 3. den. 16. gran. legis argenti Regis, et 20. sol. 6. den. ponderis ad marcam Paris. [13. ejusmodi den. valent 12. parvis Turon.] *Mallie* eorundem Denariorum 3. den. leg. arg. Regis, et 16. sol. 9. d. obol. duplice ponderis ad marcam Parisiensem. Monetæ typum hic damus, quem proferunt etiam Thevetus lib. 14. cap. 12. Savaro in Orig. Claromont. pag. 278. 1. Edit. ut et Hautinus pag. 45. Hujusce monetæ mentio occurrit apud Gallandum de Franco alodio pag. 107. Justellum in Hist. Arvern. in Probat. pag. 58. 144. 145. 146. in Probat. Hist. Turonensis pag. 57. etc. in Charta ann. 1219. in Regesto Philippi Aug. Herouvalliano fol. 165. hæc habentur: *Levabuntur* 15.

Claromontenses qui valent 30. Podlienses. [Vide supra Durantini.]

CLAROMONTENSIS Comitum in pago Bellivaco monetæ typum recentiorum, cum antiquior nobis non occurrat, hic delineamus. Vide supra. [Nos satis antiquum Episcopi exhibemus num. 58.]

CLUNIACENSIS Abbatum monetæ mentio est in Bibliotheca Cluniacensi pag. 1410. 1505. 1585. et apud Gallandum de Franco alodio pag. 57. Typus num. 59.

Cluniensis, pr. Cluniacensis, in Charta ann. circ. 1150. et 1160. inter Probat. ult. Hist. Trenorch. pag. 186: *Accipit ab eo predictus prior ecc. solidos Cluniensis monetæ. Alia Beatr. comit. Cabilon. ann. 1212. in Chartul. Cluniac.: Ego Beatr. comitissa Cabilonensis... Deo et ecclesie Cluniacensi in perpetuum elemosinam contuli, ut moneta Cluniacensis per universam terram meam amodo currat, nec alia de cetero possit currere moneta ibi, excepta solummodo in prepositura mea Cabilonensi... Si vero, quod absit, contigerit quod moneta Cluniacensis tantum prandere et lege pejorescat, quod marca argenti minus duos solidos, quam tempore hæc concessionis valebat, vel successores mei juramentum prestitum servare non teneantur. Erat autem tunc temporis moneta Cluniacensis, videlicet xij. denarii, secundum legalem probationem in pondere argenti quinque denariorum et oboli, et cuperis sex denariorum et oboli.*

COLONIENSIS monetæ mentio est in Charta ann. 360. apud Marten. tom. 2. Ampl. Collect. col. 45.

CONDATESCENSIS monasterii, seu S. Eugendi vel S. Claudii monetæ mentio fit in Histor. rhythmica ejusdem Monast. apud Mabill. tom. 1. Annal. pag. 608. quod quidem jus acceptum referri debet Friderico Imper. ut patet ex Charta ann. 1175. inter Instr. tom. 4. novæ Gall. Christ. col. 22. [Vide supra S. Augendi moneta.]

CORBEIENSIS Abbatum monetæ mentio occurrit in Charta Philippi Aug. ann. 1185. quam supra retulimus inter præmissa ad monetæ regias: unde etiam colligere promptum est. Abbatem id juris antiquitus obtinuisse. Penes nos est recentioris typi pars antica in qua efficta Crux pedata inter cuius brachia binæ coronæ et bina lilia cum Inscript. SIT NOMEN, etc. alteram recuperare non licuit. Haud scio an lidem sint cunei de quibus Mabill. tom. 3. Annal. pag. 377.

Charta ann. circ. 1065. in magn. Chartul. nig. Corb. ch. 24. fol. 48. r: *Everardus abbas Corbeyæ scriptis etinere volumus qualiter Moneta Corbeyæ nostris temporibus agenda sit, quantave firmitate nobis viventibus sit tenenda. Constituimus autem eam ad septem denarios argenti, juxta legem et pondus Ambianensis monetæ: obolos quoque ponimus ad sex denarios, et ita ut tredecim ex illis denariis integrorum duodecim denariorum pondus efficiant, nec ad singulos centum solidos denariorum, nisi tantum viginti solidos ex eis admisceri permittimus. Typus hujus monetæ sub Joanne quodam abbate existat in cimeliarcho D. Fauvel, in cuius antica parte efficta crux pedata cum binis coronis et binis liliis inter illius brachia, et inscriptione: JOHANNES: in altera pedum pastorale inter A et O: cum Inscript. ABAS CORBEIEN. [Nos paulo diversam exhibemus num. 60.]*

CRESPIACENSIS, seu Vadentium Comitum monetæ mentio est apud Hæmærum in Augusta Viromand. in Regesto pag. 46. 47. *Moneta Crispoti*, in Charta ann. 1184. tom. 2. Histor. Eccl. Meid. pag. 73. Typus num. 61.

Charta Phil. Aug. ann. 1214. in Hist. Abbavil. pag. 136: *Comes Balimontis et de Crespiaco et Alienor uxor ejus, quondam comitissa Viromandis, dederunt in perpetuum elemosinam ecclesie S. Judocti supra mare decem libras de moneta patrie Crespiacæ... Dicit comitissa dedit et concessit in perpetuum elemosinam dicit ecclesie centum solidos moneta Crespiacæ. Vide infra Valozius.*

DELPHINALIUM monetarum origo repetenda a Guigone II. cui ann. 1155. jus eundem monetam concessit Fridericus I. Imper. Bulla descripta in Diplomate Friderici II. ann. 1228. quo idem jus Delphinis asseritur tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 98: *Præterea potestatem condendi et fabricandi novam monetam in villa que dicitur Sessena, que sita est ad radicem montis Jani, quia ibidem monetæ fabrica non erat, a nostra Majestate impetravit Guigo Dalphinus. Alia etiam fuisse Delphinalium monetarum officinæ, apud Oysencium videlicet, unde Libræ Oysencii, id Decis. 492. Franc. Marci part. 2. pag. 224. Avisanum, Crimiacum, Cerviam, Gratianopolim et Romanum, in quibus monetæ aureæ, argenteæ et cupræ cudebantur, ut discimus ex Extracto Computi ann. 1830. tom. 1. Histor. Dalph. pag. 95. et Instrum. ann. 1827. ibid. tom. 2. pag. 214. 215. Jam vero de earum figura, lege et pondere paucis dicendum: ac primo quidem*

Floreni jubentur esse de 24. quaratis auri fini, ad remedium ligæ octavæ partis unius quarati pro qualibet marcha, et ad remedium ponderis octavæ partis 1. floreni pro qualibet marcha. Item in dicit florenis sit... ab una parte imago B. Joannis Bapt. et supra spatulam dextram ipsius imaginis sit... unus parvus Dalphinus, et circumscriptur a dicta parte SANCTUS JOHANNES BAPTISTA. Ad alia vero parte dicit florenis sit unus florenis... desilio, circumscriptur a dicta parte GUIGO DALPHINUS. Consilium ann. 1827. tom. 2. Hist. Dalph. p. 214. ejusdem legis, ponderis et figuræ ex Ordin. ann. 1340. ibidem pag. 415. [Florenum Delphinalium exhibemus num. 64. ubi circa liliam scriptum HU. DPH. VIENS.] Item

Alb. denarii, dicti Grossi Dalphinales pond. 60. ad marcam Dalph. leg. 11. den. argenti puri, ad remedium legis 1. gr. circiter, et ad remedium ponderis sex septenarum 1. grossi, pretii 17. den.: *Quilibet grossus habeat ab una parte in medio figuram seu imaginem unius hominis sedentis super duobus piscibus Dalphinis, uno ad dextram, et alio ad sinistram partem, habentis in manu dextera usam virgam, et in summitate ipsius virgæ unum floren, et habentis in capite unum circulum florum, et circum circa sint... primo supra caput dicte imaginis sit... crux, et præterea litteræ continentes hæc verba, HUBERTUS DALPHINUS VIENSIS, ab alia vero parte debeat esse una magna crux in medio, et quatuor pisces Dalphini parvi, videlicet unus in quolibet quarto seu vacuo dicte crucis, et circumquaque, primo crux et deinde litteræ... GROSSUS DALPHINALIS. Item*

Oboli grossi Dalphinales cursus 8. de d. ob. leg. 8. den. argenti puri, pond. 7. s. 4. d. ditorum obol. ad marcam, ad remedium leg. 1. gr. et semis. et ad remedium ponderis semis. den.: *Quili-*

bet obolus grossus habeat ab una parte in medio unum magnum piscem Dalphinum, et circum circa primo cruz, et deinde littere... HUBERTUS, etc. alia vero parte debet esse in medio una magna cruz, et duo Dalphini, in duobus quaternis dictae crucis et circumquaque praemissa cruce littere... OBOLUS GROSSUS DALPH. Item

¶ Duplices Dalphinales leg. 4. den. pond. 15. s. 10. den. ad marciam, ad remedium legis 1. gr. circiter, et ad remedium ponderis 1. dupl. pretii 2. den. ejusdem figurae in antica qua oboli supra, in alia vero parte sit quaedam cruz magna quae vadat a qualibet parte usque ad summitatem circuli, et unus piscis Dalphinus in uno quaternorum dictae crucis, et litterae circum circa... DUPLEX DALPH. Item

¶ Denarii nigri Dalphinales leg. 3. den. ponderis 24. sol. ad remedium legis 1. gran. circiter, et ad remedium ponderis 2. den. pretii 1. den. in antica effectus Dalphinus ut in obolis, in altera cruz cum Inscript. DENARIUS DALPH. Item

¶ Oboli nigri Dalphinales pretii 1. ob. leg. 2. d. minus 2. gr. pond. 33. sol. 4. den. ad marciam, ad remedium leg. 2. gran. circiter, et ad remedium pond. 4. ob. ejusd. figurae in antica parte qua denarii nigri, in postica sit in medio una cruz quae extendatur a qualibet parte usque ad summitatem circuli, et litterae circumquaque praemissa cruce... OBOLUS DALPHINALIS.

¶ Dozeni pretii 12. den. leg. 6. d. argenti puri, pond. 10. sol. ad marciam. Item

¶ Moneta alba leg. 6. d. arg. puri, pond. 6. s. ad marciam, et habeat ab una parte circulum infra quem sit unus Dalphinus, et ab alia parte sit una cruz parva, prout habent Turonenses argenti regni Franciae, ex laudato supra Computo ann. 1333. Vide Dozenus. [¶ Typus exhibitus num. 63. et 62.]

¶ Ordinatio Caroli V. dalph. ann. 1357. 8. Jun. in Reg. Cam. Comput. Paris. sign. Vienne fol. 18. r. : Primo (cudantur) denarii albi curribiles pro decem octo denariis ad octo denarios argenti fini, de liga et de pondere ix. sol. den. promarcha... Et habeant dicti denarii ab una parte arma nostra dalphinalia infra compassum rotundum, et in circulo sint haec verba : KAROLUS PRIMOGENITUS FRANCORUM REGIS : et ab alia parte sit una cruz longa transiens totum compassum, et inter brachia crucis sint duo flores liliu et duo pisces dalphini, et in circulo, DALPHINUS VIENNENSIS. Item denarii nigri curribiles pro sex denariis, de liga xij. den. argenti fini, et de pondere xij. sol. iv. den. dictae monetae... Et habeant ab una parte unum compassum rotundum, et in medio sint haec litterae, KAROLUS, et de super dictas litteras unum florem liliu, et a parte inferiori unum piscem dalphini, et in circulo, K. PRIMOG. FRANC. REG. et ab alia parte sit una cruz cum tribus brachiis floretatis de flore lilio et pede transiente compassum, et in circulo sit, DALPHINUS VIENNENSIS. Item denarii nigri curribiles pro iij. den. ad iij. den. et xij. gr. de liga, et de pond. xvij. sol. viij. den. pro qualibet marcha ditorum denariorum... Et possunt esse in fretone duo fortes et duo debiles ; et habeant ab una parte infra compassum duos flores liliu et duos pisces dalphini, et in circulo, K. PRIMOG. FRANC. REG. et ab alia parte infra compassum unam crucem planam, et in circulo, DALPHINUS VIENNENSIS. Item denarii nigri curribiles pro j. den. de liga j. den. argenti fini, et de pond.

xxij. sol. iij. den. pro qualibet marcha... Et habeant ab una parte infra compassum quatuor flores liliu, et sit scriptum in circulo, K. PRIMOG. FRANC. REG. et ab alia parte infra circuitum litterarum habeant unum piscem dalphini sine compassu, et in circulo, DALPHINUS VIENNENSIS.

¶ S. DEODATI (S. Diey) apud Lotharingos monetae mentio fit in litteris Ermengardis ann. 1051. apud D. Calmet. tom. 1. Hist. Lothar. col. 411. in Chartis ann. 1115. 1176. ibid. tom. 2. col. 261. 363. ubi monetae typum delineavit num. 153. ejusd. praeterea meminit P. Benoit in Origin. Domus Lothar. pag. 531. Typi num. 65. et 66.

¶ DIENSIS Civitatis nummi typum exhibemus num. 67.

¶ S. DIONYSII in Francia Abbatum moneta, de qua Doublin pag. 407.

¶ Hujus typum delineari curavit Molinetus in Museo S. Genov. pag. 145.

¶ DIVIONENSIS moneta. Vide supra Burgundiae Ducum Moneta.

¶ DOLENSIS monetae mentio fit in Charta Gir. Villelud. abb. ann. 1212. ex Chartul. Bauges. Turon. dioec. : Pax et amicitia compositio inter partes taliter intercessit, quod dictus abbas (de Baugesio) dedit dicto Petro pro bono pacis duodecim libras dolensis monetae. [¶ Vide Castrum Rodulfi dominorum moneta.]

¶ DROCENSIS Comitum monetae mentio est apud Ordericum Vital. lib. 5. pag. 576. 596. 685. [Adde Vitam S. Hildegurgis tom. 2. Spicil. Acher. pag. 610.] [¶ Hujus meminit quoque Charta ann. 1287. ex Tabul. capit. Carnot.] [¶ Typum damus num. 68.]

¶ DUACENSIS moneta. Charta Nic. S. Humb. Maricoll. abb. ann. 1185. ex Chartul. S. Vinc. Laudan. ch. 165 : Ecclesia Lescheriensis nobis propter hoc... duodecim solidos Duacensium in festo S. Remigii annuatim percipiet. Alla Joan. episc. Camerac. ann. 1202. ex Chartul. Mont. S. Mart. part. 3. ch. 84 : Acceptis ab ecclesia Montis S. Martini centum libras Duach. monetae. Censu ejusd. monast. ibid. fol. 78. v. : Nous avons à Douay une maison... laquelle doit de rente par an quatre sols de Douensens. Charta ann. 1210. ibid. part. 6. fol. 113. r. col. 1 : Viginti quatuor modios frumenti et triginta libras veteris monetae Duacensis. [¶ Typum habes num. 69.]

¶ DURENSIS denarii, [quorum 14. dicuntur valere 12. parvis Turon.] ex Regesto 123. jubentur esse 3. den. 10. gr. legis argenti Regis, et 19. sol. 7. den. ponderis ad marciam Paris. Malliae eorumdem denariorum 2. den. 21. gr. legis argenti Regis, et 17. sol. 4. den. ob. dupl. ad marciam Paris. Monetae Inscriptum, CASTRIDUNI. Figuram hic damus, quam delineavit etiam Thevetus tom. 2. Cosmogr. p. 519. ut et Hautinus p. 49. [cui alterum typum subjicimus, num. 70. et 71.] Hujus mentio occurrit in Hist. Drocens. pag. 137. [et in Charta Ludovici Comit. Blesensis ann. 1197.]

¶ Horum meminit Charta Theob. comit. Blesens. ann. 1190. in Chartul. B. Magdal. Castridun. fol. 1. Alia ann. 1320. in Reg. 59. Chartoph. reg. ch. 471 : Robertus comes Boloniae et Arvernicae (transtulit) in dictum dom. Credonio et cum ipso toto vicecomitatu Castri-duni, cum mero et mixto imperio, jurisdictione alta et bassa, feudis et retrofeudis, dominiis et jure fabricationis monetae. Scheda ann. 1306 : La monnois de Chas-

teaudun queurs pour Tournois et vaut pis quatre sols la livre.

¶ DUNI ad Mosam moneta. Flencius Chart. quae continentur in Chartul. 2. casten. Asperim. ex Bibl. reg. 49 : Instrumentum comment mestres d'Aspremont ait establi maistre Lambert de Namur par deux ans à faire sa monnois à Dun, blanche, noire et d'or, et de quel lot et quantité, et comment li nons monsigneur y doit estre. Alia ibidem extant Chartae ad eandem monetam spectantes.

¶ EBREDUNENSIS Archiepiscoporum monetae mentio fit in Charta ann. 1147. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 89. col. 1. qua id juris Willelmo Archiep. concedit Conradus II. Imper. Typus num. 72.

¶ EGIIDIENSIS monetae, quae in civitate S. Egidii sub Comitibus Tolosanis cudebatur occurrit mentio in Charta ann. 1063. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 336. Vide Egidienses. Typus num. 73.

¶ EXOLDUNENSIS monetae typos sistimus num. 74. et 75.

¶ FALCUMBERGENSIS Dominae (Fauquenberge) Denarii ex Regesto 123. jubentur esse 4. den. 12. gr. legis argenti Regis, et 17. sol. pond. ad marciam Paris. Monetae nulla est Inscriptio, cujus typum hic damus. [¶ Nos aliam exhibemus cum Inscriptioe num. 76.]

¶ FLANDRENSIS monetae priscae et recentiores passim habentur in libris Monetariis. Exstat in Regestis Parlamenti fol. 84. Arestum pronuntiatum in Parlamento S. Martini ann. 1289 : quo non obstantibus propositis a Comite Flandriae, pronuntiatum fuit, quod non ordinatio, quam dominus Rex fecit super Monetis, in Comitatu Flandriae tenebitur : et fuit praecipuum dicto Comiti ut eam teneri faciat et servari. Typi num. 77. 78.

¶ FORENSIUM Comitum monetae mentio occurrit in Charta ann. 1223. inter Instr. novae Gall. Christ. tom. 4. col. 28.

¶ FUXENSIS Comitum monetae figuram hic describimus, de qua nihil mihi praeterea occurrit. [¶ Hunc typum nos ex editione D. Benedictinorum iteramus.]

¶ S. GALLI moneta Agnum paschalem seu vexilliferum praeferebat, ex Vadiano in Johan. Christoph. Olear. Isagog. ad Nummophyl. bracteat. pag. 24.

¶ GAPIENSIS monetae typus num. 80.

¶ S. GAUGERICI Cameracensis moneta, cujus typum descripsit D. le Blanc pag. 127. Incertum tamen an id juris unquam habuerit istud monasterium : nullum quippe ea de re mihi occurrit monumentum : unde monetam regiam esse suspicor S. Gaugerici nomine insignitam, quod in monasterio, vel Camerac. ubi in primis colebatur, percussa fuerit. Id autem non semel factum ex infra dicendis observare est.

¶ GENEVENSIS Episcoporum monetae meminit Scriptor libri, cui titulus le Citadin de Geneve, pag. 177.

¶ Ejusdem sub nomine Gebennensis monetae occurrit mentio in Charta ann. 1231. inter Instr. novae Gall. Christ. tom. 4. col. 30. et in Statutis S. Claudii ann. 1448. pag. 83.

¶ GERUNDENSIS monetae, in qua tertiam partem habebant Episcopi, meminit Silvester II. PP. in Epist. ann. 1002. Append. Marcae Hispan. col. 959.

¶ GIEMENSIS in dioecesi Autissiodorensi monetae mentio fit in Computo ann. 1202. apud D. Brussel tom. 2. de Usu feud. pag. cl. Fuit autem Giennum prisca Comitatus caput, teste Va-

lesio in Notit. Gall. pag. 284. Typus num. 81.

Charta ann. 1197. in Chartul. Buxer. part. 6. ch. 8: *Hugo filius Willielmi de Quercu... vendidit fratribus de Buzeria vineam quandam... pro xx. libris et x. solidis Giemensium.* Alia Will. archiep. Bitur. ann. 1200. ex Chartul. Bauges: *Abbas et fratres de Baugesio dicto Archambaudo et filiis ejus lxx. libras Giemensis monete caritative dederunt.* Alia ann. 1211. ex Lib. 1. feud. Borbon.: *Propter hoc dedit mihi dominus Guido quinquies centum libras Giemenses.* Lit. remiss. ann. 1280. in Reg. 117. Chartoph. reg. ch. 137: *L'exposant et Estienne le Jondray se prirent à jouer aux dez sur un denier, appellé Giemnois, qui valoit demi blanc.*

GUIANENSIS vel GUIENNENSIS moneta, Guennens scilicet seu Aquitanie ducum. Vide supra voce *Guianensis*.

GUILLELMENSES, Moneta Comitum Forcalquerii, quibus commune fuit *Guillelmi* nomen, unde vocis origo. Charta ann. 1202. apud Gaufridum Hist. Provinc. pag. 79: *In pace et concordia facta per Raimundum Comitem Tolosanum, inter Willielmum Comitem Forcalquerii et D. de St. Maria et de Balkania, mandatis dictis Raimundus ut... haberet albergam 300. equorum, vel redemptionem pro alberga 500. solidorum Guillelmenensium.* Anno 1242. 58. sol. Guillel. computantur pro marca argenti puri, apud D. le Blanc pag. xxix. *Libri et solidi Willielmenses*, in Charta Gaufridi Episc. Apt. ann. 1148. apud Sammarth. *Willielmenses solidi*, in Ch. ann. 1247. Inter Instr. tom. 1. novæ Gall. Christ. pag. 80. Typus damus, num. 82.

GUINGAMPENSIS *libra* memorantur in Charta ann. 1215. tom. 1. Probat. Hist. Britan. col. 829. Typus num. 83.

HUDUENSIS moneta. Vide supra *Augustodunensium Episcop.* etc.

HUGONENSES, Moneta Comitum Ruthenensium, ab Hugone, ut videtur, qui ab ann. circ. 1010. usque ad ann. 1066. Comitum Ruthenensem obtinuit, sic dicta. *Hugonensi*, in Charta ann. 1086. tom. 2. Hist. Occitan. Inter Probat. col. 337. *Propter 800. solidos Hugonencos de moneta octena, exhibiles et percurribiles.* *Hugonenci*, ibidem col. 338. ex Charta ann. 1086. et in Chartis ann. 1125. col. 429. 431. *Hugonenci*, in Charta ann. 1101. Vide in voce *Martiorum*. Eorundem mentio rursus occurrit in Charta manumissionis ann. 1251.

INCULISMENSIS moneta meminit [Tabular. Dalonensis Abbat. fol. 80.] Ademar Cabanensis pag. 160. Hist. Pontific. et Comitum Engolismensium cap. 13. et Besilus in Episcopismensium pag. 79. Typi num. 84. 85.

Hujus figuram regnante Ludovico Juniore exhibet Molinetus in Museo S. Genov. pag. 147. altera exstat in cimeliarcho Baronis de Grassier ab ea non nihil diversa.

INDENSI seu S. Cornelii monasterio prope Aquisgran. jus cudendi monetam a genitore suo traditum confirmat Otto III. Imper. Diplomate ann. 985. apud Marten. tom. 1. Ampl. Collect. col. 336: *Mercatum quoque ibidem habendum, una propria cum Moneta, sicut a pio genitore nostro illis traditum comperimus, ita et nos... concedimus.*

LAUDUNENSIS Episcoporum moneta, quas *Maailes Lovisiennes* appellatas docet Regestum 123 debent esse 3. den. 18. gran. legis argenti Regis, et 15. sol. malliar. duplic. ponderis ad marcam

Paris. Iis inscriptum, LUDOVICUS REX... GAZO EPISCOPUS. [Statutum Ludovici IX. ann. 1265. tom. 1. Ordin. Reg. Franc. pag. 94: *Que nuls ne praignent en sa terre, fore pure tournois et paris et Loosien, deus pour un paris.*] Earum figura exstat in Regesto: hanc etiam descripsit Thevetus lib. 16. Cosmogr. cap. 3. ut et Hautinus pag. 47. Vide Guibertum lib. 3. de Vita sua cap. 7. et Hermannum Monach. de Mirac. S. Maris cap. 17. Typus damus num. 86. cum Inscript. *Philippus rex et Rogerus Eps.*

Sub censu duorum minimorum Laudunensium, in Ch. ann. 1202. ex Tabul. S. Crisp. in cavea. Pactum inter Phil. V. et episc. Tornac. ann. 1229. ex Bibl. reg.: *Pierre de Merlaing deus Loosien de cene à la S. Remy... Ernouls li quens... sis Loenois. Agnes... douze Lovisiens.* Charta ann. 1243. ex Chartul. S. Vinc. Laudun.: *Nous signour de Coucy disant lesdis cent sols estre Loosien, qui valent l. sols Paris.* Hujus monetae typum sub Galtaro episcopo ann. circ. 1155. profert Molinetus in Museo S. Genov. pag. 145.

LEDONENSIS moneta meminit Golutus in Hist. Sequan. pag. 300. Typus damus num. 87.

Charta ann. 1155. (in Chartul. Cluniac: *Frates de Miratorio lxx. solidos Ledonensis monete eis (Cluniacensibus) annuatim persolvant.* Alia G. comit. Matison. ann. 1177. ex Bibl. reg.: *Aimo Desideratus... totam marcam, que ei in putoo continebat, locavit predictis ecclesiis (Clarevallis) fratribus per octo annos, mille solidis sortium Ledonensis monete et decem libris Divionensium.*

LEMOVICENSIS Vicecomitum Denarii, [quorum 12. valent 12. parvis Turon.] ex Regesto 123. debent esse 3. den. 16. gr. legis arg. regis, et 19. sol. [6. den.] ad marcam Paris. *Malliar* eorundem denariorum 3. den. legis argenti regis, et 16. sol. 9. den. malliar. duplic. ad marcam Paris. Eorum figura exstat in Regesto: hanc etiam descripsit Duchesnius in Historia Castillonensi, ut et Thevetus lib. 14. cap. 8. et Hautinus pag. 47. Ejusce monetae mentio habetur apud Justellum in Probat. Hist. Arvern. pag. 47. et Hist. Turen. pag. 50. ut et in Tabul. Abbat. Conchensis in Ruthenis ch. 56. 115. 134. et alibi passim sub Roberto Rege, ubi *Lemovicani* appellantur. [Adde Litteras ann. 1275. Inter Ordin. Reg. Franc. tom. 8. pag. 60.] Vide *Barbarini*. Typus habes num. 88. 89.

Scheda ann. 1308: *La monnoie au vicomte de Limoges qui queurt en sa terre et ailleurs pour Tournois et pis vaut deux sols à titre.* Vide Chron. Lemov. tom. 1. Bibl. Mss. Labb. pag. 332. et supra in voce *Barbarini*.

* [Receptimus ab ipsis monachis in precium solidos trecentos de Lemovicis.] (Cart. Conchar. Ruthen. p. 77. an. 1025.) — « Solidi CV. de Lemovicis. » (Id. p. 89. ann. 997.)

LEODIENSIS moneta, seu Episcoporum Leodiensium, de qua sic in Magno Recordo Leodiensi pag. 109: *Item des Liegeois fait doit monter sur le marc vingt deux sols et oviis deniers Liegeois, et doit avoir en les marc de Liegeois d'loy quatre deniers et obols et dechy de cinq deniers il se passe cheyans en bourse, et se il passe chingue deniers, et un cope li monnoies, est atteint de son honneur, etc.*

LINGONENSIS Episcoporum monetae

mentio est apud Perardum in Burgundicia pag. 48. [ubi descripta Charta Caroli Calvi qua Isacco Lingon. Episc. concedit jus cudendi monetam,] et Claudi Robertum in Gallia Christ. pag. 388. 390. In Regesto feodorum Ecclesiam Lingon. fol. 14. Pactum describitur initum ann. 1185. inter Hugonem Ducem Burgundie et Episcopum Lingonensem, quo cavetur, *quod nulla alia moneta currant apud Castellionem nisi Divionenses et Lingonenses.* Ibi etiam Dux promittit, *quod monetam Divionensem a lege nec a pondere mutabit in vita sua absque consensu Episcopi.* [In Charta ann. 1190. ex Chartul. Lingon. in Bibl. Colbert. Henricus dominus de Fouvento concedit Manassero Episc. Lingon.: *Ut moneta Lingonensis semper apud Fouventum in tota terra sua de castro liberius currat et plenarie recipiatur.*] Charta alia ann. 1265. fol. 81: *Je Richars sire de Passavant, sals. Coyneus chouse soit à tous que mes oncles li sires Richars de Mostrial ha reconnu qu'il est hon l'Evêque de Leingres pour 12. liures de Langones qu'il doit paure en la vente de Leingres chascun an toujours, etc.* [Vide Gautherotium in Anastasi Lipgon. pag. 388.] Typus num. 90. ex *Duby de monetae Baronum.*

LOCHIENSIS moneta, Eadem que comitum Andegavensium. Charta Fulcon. Andeg. comit. ann. 1104. pro fundat. Belliloci: *Adde preterea eis, ut habeant et faciant in ipso alodo monetam meam de Lochis.*

LODOVENSIS Episcoporum moneta meminit Plantavilius in Episc. Lodovens. pag. 81. 90. 97. 112. [ubi Raymondus Episc. qui et Pastor bonus nuncupatus, dicitur ann. 1122. instituisse Bernardum Guibertum monetae magistrum cum facultate ipsam cudendi, vel ab aliis nomine suo cusam probandi. Pag. 86. Philippus Aug. regio Diplom. ann. 1188. confirmat Lodovens. Episcopis jus cudendi monetam, que, ad instar monetae regie, ut habetur pag. 112. ex alio Dipl. ann. 1210. per totum Lodovensium ab omnibus acceptaretur. Adde pag. 97. et 237. ubi quevis alia moneta prohibetur preter Parisiensem et Lodovensem, ex Charta ann. 1265.] Typus num. 91. ex eodem *Duby.*

LOTHARINGIE Ducum monetarum typos quotquot reperire potuit, profert D. Ca'met initio tom. 2. Hist. Lothar. ubi de his pluribus disserit: unum aut alterum ex his quos antiquiores existimat hic delineari curavimus. Primus denarius Ferrici III. esse videtur qui ann. 1298. obtinuit ab Alberto Imper. jus cudendi monetam apud Yram: alter Theobaldi II. qui ab ann. 1303. ad ann. 1312. Ducatum habuit. A *Spatha* his efficta denarios esse putat qui *Spatharii* seu *Espadins* dicebantur. Vide eadem de re P. Benoist de Orig. domus Lotharing. pag. 590. et *Balsicourt* in Tract. Hist. de Orig. ejusdem familie pag. xxvii. et oclxxvii Typi num. 92. 93. [Librum V. C. de Saulcy, *Essai sur les monnaies des ducs héréditaires de Lorraine.*]

LUGDUNENSIS monetae typum ex Hautino hic exhibemus num. 94. Charta ann. 1151. in Hist. S. Barbaræ Lugdun.: *Misit... in gageriam pro 10. millibus solidorum Lugdunensis monetae, cujus 20. solidi valebant marcam puri argenti.*

Jus cudendæ monetae Archiep. Lugdunensibus concessum videtur a Friderico Imper. ann. 1157. Bulla aurea in Instr. tom. 4. Gall. Christ. col. 17.

◦ Jus eam cudendi ad archiepiscopum simul et capitulum pertinebat, ut colligitur ex Actis capit. ejusd. eccl. in Cam. Comput. Paris. ad ann. 1338. fol. 40. r. col. 2. *Domini decanus et capitulum monetam cudendam, nomine ipsorum et dom. archiepiscopi Lugdunensis, concesserunt.* Charta pro institutione monetarii ann. 1368. ex Cod. reg. 5187. fol. 74. r. *Dicto magistro concedimus quod ipse dictas monetas... possit facere fieri... cum omnibus signis, signaculis seu caracteribus, quae sibi placuerint, dum tamen in dictis monetis sit scriptum in articulo: PRIMA SEDES GALLIARUM.*

◦ LUXOVIENSIS monasterii moneta aurea figuram, alii omnibus, ipsa etiam Condatescensi antiquiorem habeo inter schedas meas descriptam; in cujus antica parte crux monti imposita effingitur cum inscript. MONASTERIO; in altera calix seu vas sacrum duabus ansis instructum, cui supereminet crucicula, cum inscript. Lossovio. Hujus monetae antiquitatem probant litera O in *Lozangiam* efformata et litera S. prostrata: unde ad Walbertum Luxovii abbatem electum ann. 625. referendam opinor, quod indicare videtur litera W. cruci supposita. Nisi moneta regia apud Luxovium cusa.

MAGALONENSIS Episcopi Denarii, (quorum 13. computantur pro 12. parvis Turon.) ex Regesto 123. debent esse 3. den. 16. gr. legis argenti regii, et 19. sol. 6. den. ponderis ad marcam Paris. *Malliae* eorumdem Denariorum 3. den. legis argenti regii, et 16. sol. 6. den. malliar. dupl. ponderis ad marcam Paris. Moneta una parte crucem praefert, [crucem hic non agnosco:] altera 4. globulos in quadrum effectos, absque ulla inscriptione. Typus exstat in Regesto. Habetur etiam apud Hautinum pag. 45. et Thevetum lib. 14. cap. 8. pag. 590.

MAGDUNI in Biturigibus (*Meun sur Yèvre*) domini (Roberti Atrebatensis) Denarii, (quorum 15. valere dicuntur 20. parvis Turon.) ex Regesto 123. debent esse 3. den. 6. gr. legis argenti regii, et 20. sol. pond. ad marcam Paris. *Malliae* eorumdem Denariorum 2. den. 16. g. legis argenti regii, et 17. sol. 2. den. obol. dupl. ponderis ad marcam Paris. Monetae mentio est praeterea in Charta ann. 1177. apud Thomasserium in Consuetud. localib. Bituricensibus pag. 73. Vide Thevetum lib. 14. cap. 15. Typum damus num. 95.

MALILEONIS, vulgo *Mauleon*, in valle Subola apud Novempopulos, moneta. Charta Honor. PP. inter census eccl. Rom. *Honorius episcopus, etc. dilecto filio nobili viro Savarico de Maloisone cruce signato, salutem... Idem rex (Anglorum Joannes) pensatis tunc devotionis obsequiis, in terra tua cudendam monetam tibi liberam potestatem de liberalitate regia concessit... Nos concessionem hujusmodi gratam habentes, eam tibi, sicut ipsam juste obtines et quiete, auctoritate Apostolica confirmamus.* Typum exhibemus num. 96.

MARCHIE Comitum, ex Regesto 123. denarii debent esse legis 3. den. 6. gran. argenti regii, et pond. ad marcam Paris. 20. sol. [ejusdem pretii atque Magduni denarii.] Eorumdem *Malliae*, leg. 2. den. 16. gr. argenti regii, pond. 17. sol. 1. den. obol. dupl. Atque hi denarii *Marchionas* et *Marchienses* vulgo appellabantur. Chronic. S. Stephani Lemovicensis: Anno 1211. *Hugo li Bruns Comes Marchis fecit novos Marchiones fieri. Libras Marchionenses*, in Charta ann. 1261.

Libras Marchionum ann. 1252. *Marchiones veteres*, in Charta ann. 1256. apud Justellum in Probat. Histor. Turenensis pag. 47. 49. 54. 56. *Solidi Marchienses*, in Charta Willelmi Burdegal. Archiep. ann. 1227. in Tabulario S. Amantii Inculismensis. (*Solidi Marchenses*, in Testam. Almerici apud Stephanot. tom. 8. Antiquit. Pictav. MSS. pag. 756: *Pro alia marcha reddidit eidem L. solidos Marchenses*. Pluries ibi. *Marchienses*, in Charta ann. 1251. ibid. pag. 861. *Marchisanorum moneta*, in Bulla Nicolai V. PP. ann. 1451. in Bullar. Carmelit. pag. 225.) Ex Charta anni 1231. apud eundem Justellum colligimus hac tempestate 13. solidos Marchionum valuisse 12. Turenensibus. Alii videntur *Oboli de Marchia*, in Visitatione Thesaurariae *Edis S. Pauli Londinens.* ann. 1295. in *Monastico Anglic.* tom. 3. pag. 312. *Marchie Comitum denariorum* figura est in Regesto: hanc etiam descripsit Thevetus in *Cosmographia* lib. 14. cap. 8. ut et Hautinus. pag. 41. Typos damus num. 97. 98.

MARCULIENSIS moneta. Vide infra *Melgoriensium Comitum moneta*.

S. MARTINI Turonensis Abbatum monetae meminit Proustius in *Loduno* pag. 23. 25.

◦ A praedecessoribus suis Regibus id juris concessum Ecclesiae S. Martini testatus Carolus Simplex in Charta qua idem jus rursus eidem asserit ann. 919. apud Marten. tom. 1. Ampl. Collect. col. 275: *Expetiit (Robertus abbas) ut... sicut praeis temporibus, a praedecessoribus nostris Regibus concessum fore probatur, propriam Monetam et percussuram proprii numismatis nostra auctoritate concederemus.* Eadem habent Diplomata Rodulphi Reg. ann. 930. apud eundem tom. 1. Anecd. col. 65. et Hugonis Reg. ann. 987. tom. 1. Ampl. Collect. col. 341. Hujus monetae typum hic describimus, num. 99. Frequentissimi usus fuit haec moneta, ut pote quae nec pretio, nec lege, nec pondere unquam mutaretur.

MASSILIENSIS monetae, urbis, vel Vicecomitum, aut Episcoporum Massiliae, vulgo *Marseilles* dictae, meminerunt Statuta Massiliensia confirmata ann. 1257: *In moneta grossa, quae vulgariter Marseilles, vel in minuta, quae similiter appellatur Marseilles, habeat dominus Comes 12. denarios Massilienses minutas de qualibet marca argenti fini operata in dicta moneta, et idem intelligitur de moneta Millarensium.* In eo Federe quod dictum est inter Carolum Comitem Provinciae et Massilienses, ann. 1257. art. 20. eadem propemodum habentur: [ubi ea conditione id juris conceditur ut in *Massilia*, et non alibi et per homines *Massilia* cudatur haec moneta.] *In illo vero quod inter eosdem sanctum est ann. 1269. statutum est. ut deinceps 14. denarii Massilienses, 12. Turonensibus valerent.* Legi in *Analeis Petrescianis*, Raimundum Berengarii Comitem Provinciae facultatem Massiliensibus concessisse *grossam monetam* cudendi, in inferiore urbis parte, dummodo moneta illa esset proba et legalis, et ut ex unaquaque marca denarii duo sibi darentur, Tabulis 17. Kal. Jan. ann. 1218. Vide Guesnatum in *Massilia Gentili* lib. 1. cap. 31. et supra in voce *Miliarensis*.

◦ Duplex itaque moneta Massiliis in usu fuit, minuta una, dicta *solidi minuti Massilienses*, pretii 1. sol. Reg. quorum 20. libram Regalem efficiebant: altera fortior, quae *Grossa* nuncupabatur. *Marseilles gros* et *Marseilles menus*,

in Comput. ann. 1251. Kal. Feb. ann. 1228. 3. *libras Massilienses* computantur pro 1. uncia auri, et 3. *bezancii et medium de suria* pro 2. *lib. Massil.* et 3. *bezancii de cibo* pro 1. *lib. Massil.* Idem legitur in Pace Comit. Provinc. et Communit. Massil. ann. 1243. In Computo ann. 1241. *Florenus parvus et justus* dicitur valere 12. sol. Massil. sive Regal. Plura videsis apud Ruffum *Hist. Massil.* 2. Edit. ann. 1696. tom. 2. pag. 233. et seqq. Minuti Massiliensis typum hic damus num. 100. ex iis qui nuper *Massiliae* effossi sunt: quem etiam descripsit Ruffus pag. 444. *Hist. Massil.* 1. Edit. Hujus pretium est 7. solidi. hodiernae monetae.

MATISCONENSIS monetae mentio est apud Sanjulianum in *Matiscone* pag. 251. 299. et Thevetum lib. 14. *Cosmogr.* cap. 17. ubi ea describitur. Typum exhibemus num. 101.

◦ Charta ann. 1239. in Chartul. Cluniac. *Tradiderunt ecclesiae Cluniacensi pro xxxv. libris Matisconensium, quicquid juris... habere poterant... apud Charoiv.* Alia Caroli regnum regentis ann. 1359. ex Reg. Joan. ducts Bitur. in Cam. Comput. Paris. fol. 88. v. qua concedit Joan. Pictav. comit. fratri suo comitatum Matisconensem cum auctoritate sive potestate faciendi et cudendi monetam auri et argenti, albam et nigram, etc.

◦ S. MAXIMINI Trevirensis Monasterio jus cudendi monetam concessum ab Ottone III. Imper. Diplom. ann. circ. 1000. apud Marten. tom. 1. Ampl. Collect. col. 861.

◦ S. MEDARDI moneta. Huic monasterio jus cudendi monetam concessum a Ludovico Pic supra docuimus ex *Hist. Translat. S. Sebastiani*. Typum profert *D. le Blanc* pag. 136. in cujus altera parte inscriptum MONETA S. MEDARDI, unde a monachis S. Medardi cusum certo existimat, re haud satis pensata: est enim moneta palatina, seu in palatio regio S. Medardi percussa, quod fieri solitum jam monuimus. Alterum descripsit Dormaſus initio tom. 2. *Hist. Suess.* quem monetae monasterii S. Medardi typum esse lubentius crediderim.

◦ Typum hujus monetae, si tamen regia non est, profert Molinetus ex cimeliarcho S. Genov. pag. 146. cum inscript. S. MEDARDUS et CIVITAS SIBSIS. [◦ Alium typum damus num. 102.]

MEDUNTIENSIS Comitum monetae meminit Ordericus Vitalis pag. 595. 596.

MELDENSIS Episcoporum Denarii, (quorum 14. computantur pro 12. parvis Turon.) ex Regesto 123. jubentur esse 3. den. 10. gran. argenti Regis et 19. sol. 7. den. ponderis ad marcam Par. *Malliae* vero eorumdem Denariorum 2. den. 21. gr. legis argenti Regis, et 17. s. 4. den. obol. dupl. ad marcam Paris. Monetae typum damus ex Regesto. [◦ Nobis 103. et 104.]

◦ Eo jure privatim a Comite, longe ante annum 1130. gaudebat Episcopus Meld. ut constat ex Charta Burchardi ejusd. urbis Episc. eo circ. anno exarata apud Marten. tom. 1. Ampl. Collect. col. 636: *Notum facio... quod Meldensem monetam, quae episcopalis juris est, quam sicut plerique testati sunt, praedecessores nostri alii... ad beneplacitum suum dederant, etc.* Charta Henrici Comit. Trec. ann. 1165. ibid. col. 873: *Juravi quod Meldensem monetam nec bonam nec falsam deinceps fieri faciam.*

MELGORIENSIS Comitum moneta in Occitania, deinde Episcoporum Maga-

ionensium, seu, Montispessulani, postquam idem Comitatus in eorum jus devenit ex Innocentio III. PP. concessione ac infeudatione, ann. 1197. qui longe antea summo Pontifici concessus fuerat a Petro Comite Melgoriensi, Godefrido Episcopatum Magalonensem obtinente ann. 1085. ut docet Catellus lib. 5. Rerum Occitanarum pag. 987. Hujus porro monetæ cudendæ juris partem postea vendiderunt Episcopi Magalonenses Montispessulani Consulibus et Dominis ut habet idem Catellus pag. 991. Id tamen jus cudendæ monetæ Magalonensibus Episcopis deinceps controversum fuit a S. Ludovico, qui super hac re querelas suas exposuit Clementi IV. PP. ut ex Epistola ejusdem Pontificis docemur, quam descripsit Illustriss. Episcopus Montispessulani, in Notis ad Epistolam Innocentii III. pag. 196. ex quo idem Clemens Episcopum ob indebiti juris usurpationem oburgavit scripta alla Epistola data Viterbil 6. Kl. Oct. ann. 2. cujus partem descripsit Dadinus Altaserra lib. 2. de Comit. Provinciali cap. 5. pag. 142. non quo Regia sibi is jura vindicaret, quandoquidem Comitatus Melgoriensis Ecclesiæ non Regni Franciæ feudum erat: sed quod id juris Summi esset Pontificis, neque in ea quam Innocentius III. Comitatus Melgoriensis Magalonensi fecerat concessione contineretur, nihil ad rem faciente quam proferebat, possessione. Ubi licet advertere in binis istis Epistolis, monetam hanc *Miliariensem* appellari, et ita scribi in MSS. Codd. non vero *Melgoriensem*, uti edidit Altaserra, cum *Miliariensis* nomine species monetæ Melgoriensis intelligi debeat. *Mergoresos*, quos a'lii *Melgorienses*, vocat Raimundus de Agiles, seu de Agilers, qui vixit ann. 1100. Ex Charta ann. 1130. inter Probat. Hist. Occit. tom. 2. col. 456. discimus qua lege et quo pondere cus. ex ætate Melgorienses: *Præterea ipsam monetam de Melgorio de cætero non faciam fabricari nisi in hoc pondere et in hac lege; videlicet denarios integros ad IV. den. argenti fini, et XXIV. denar. in uncia, et mesallas ad III. den. argenti fini, et XXV. in uncia, et in XX. sol. habeat semper III. sol. de medallias tantum.* Eadem fere habentur in Charta ann. 1132. ibid. col. 464. *Si vero interiri moneta fuerit facta apud Melgorium, Hidesonus comes faciat eam fieri æquo pondere et lege qua fieri debet, videlicet XII. denarios ad IV. den. argenti fini, et XII. den. medallarum ad XI. den. argenti fini et XXIV. denarios denariorum ad pondus unius uncie, et ut in XX. sol. sint tantum III. solidi medallarum.* Adde ibid. col. 467. et 477. Eorundem pretium ibid. col. 461. statuitur in Charta ann. 1131. *Debemus reddere... libram de argento fino ad penam directum de Biterria ad computum de solidis LXV. Melgorienibus.* Charta ann. 1145. ex Tabular. Arelatensi fol. 126. docet 46. sol. Melgorienses confecisse marcæ argenti, ejusd. pretii ann. 1145. ex Charta inter Schedas Pr. de *Mazaugues*; in Charta ann. 1150. ex Bibl. Colbert. 48. sol. Melgorienses computantur pro una marcæ argenti fini; in Charta ann. 1161. 50. sol. Melgor. conficere dicuntur marcæ argenti; item in Charta ann. 1167. Plantaviti in Episc. Lodovens. pag. 96. testatur ann. 1188. 60. millia sol. Melgoriensium valuisse 24. millibus librarum Turonensium: *Valebat enim, inquit idem Scriptor, asses octo Gallicos hodierni*

temporis solidus unus Melgoriensis; [in Charta 8. Aug. ann. 1190. inter Schedas mox laudatas 700. marcæ argenti fini æquiparantur 35000. sol. Melgor. ibid. ex Charta ann. 1198. 50. sol. Melgor. marcæ conficiunt; ejusd. pretii ann. 1204. 1209. ex Tabul. Carcasson. ann. 1213. ex Plantaviti in Episc. Lodovens. pag. 119. solidi Melgor. ejusd. valoris atque Turonenses statuuntur in Charta 22. Jan. 1335. Ex his facile colligitur errare Pittonem cum scribit lib. 2. Hist. Aquensis pag. 100. 25000. sol. Melgorienses valuisse 2000. Scutis: nusquam enim solidi Melgor. pluris æstimati quam 11. vel 12. sol. nostræ monetæ.] In Tabular. Ecclesiæ Narbonensis habetur Charta ann. 1163. in qua *solidus Melgoriensis* dicitur esse a lege 4. denariorum argenti, et marcæ argenti fini valuisse 48. Melgoriensibus. [Chartular. Montispessul. dictum *Magnus Talamus* fol. 19. *Præmittimus vobis... quod monetam nostram Melgoriensem cudi et fabricari faciemus in perpetuum ad legem 4. denariorum argenti fini Montispessulani, et ad pondus 18. sol. et 9. den. in marca Montispessul.* Sed et etiam in Ecclesiæ Narbonensi *solidis Melgoriensibus* rationes incantur. Observat præterea Catellus lib. 1. Rerum Occitan. pag. 51. in compluribus Occitanicæ tractibus fodinas existisse auri ac argenti, maximeque in Melgoriensi, quod potissimum ex cavernis et latamiis, quæ adhuc visuntur, colligere est: unde forte accidit, ait idem Scriptor, ut Melgoriensis monetæ officina præsertim inclauerint. Id autem juris erat Dominis Montispessulani in hæc monetæ, ut pro quacumque libra quæ cuderetur, tres denarios percipere eis liceret. Guillelmus cognomento de Tortosa, quod ejusce urbis in Hispania dominus esset, filius secundogenitus Guillelmi Domini Montispessulani et Sibyllæ, tres hæc denarios in hæredi sortem a patre obtinuit, quos Guillelmo Domino Montispessulani fratri Jonaviti Diplom. ann. 1157. quod in Camera Comput. Parisiensi asservatur. Adde Gariellum pag. 128. 133. 149. Allo deinde mense Mart. ann. 1188. scripto, Guillelmus Dominus Montispessulani filius Ducissæ Mathildis, professus est tenere se in feudum a Raimundo Comite Tolosano, et Melgoriensi Comite, illos tres denarios Melgorienses, quos habebat, et percipiebat in moneta Melgoriensi in singulis libris ipsius monetæ sicut in Chartis exinde factis continetur. Eodemque Diplomate pollicetur Guillelmus Raimundo et ejus successoribus Comit. Melgor.: *quod monetam Melgoriensem non faciet contrafacere, nec aliam monetam aliam argento non faciet fieri in Montepessulo, nec extra in toto Comitatu Sustantionensi contra istam, nec aliam monetam discurre faciet in Montepessulo, nec in toto posse suo, nisi istam monetam Melgoriensem, quamdiu erit ejus legis et ponderis qua statuta sunt, sicut in Chartis ipsius monetæ inter eos factæ continetur.* Descripsit Gariellus in Episcopis Magalonensibus pag. 100. Edit. ann. 1652. Diploma Honorii PP. II. qua Melgoriensem monetam alibi quam Melgorii cudi, eamque adulterari vetat. Ad Monetæ denique Dominorum Montispessulani pertinet, quod in veteribus schedis sub ann. 1320. scriptis legitur: *Ce sont ceux qui vont contre ces établissemens desusditz des monnoies. Li Rois d'Arragon fait faire une monnoie en la terre de Montpellier qui court pour 12. tournois par toute la terre le Roy qui*

est en Provence, et ne valent pas tant comme deniers d'argent de 4. l. le marc, et fait faire en la ville de Montpellier plusieurs monnoies d'or contrefaites, dont onques mes nul Sires de Montpellier n'ot ne ne fut monnoie coursable en la terre de Montpellier.

¶ Eadem jam tum ante hæc tempora exposita querelæ, ut discimus ex Concordia inter Petrum Comit. Melgor. et Guillelmum dom. Montispess. ann. circ. 1080. tom. 2. Hist. Occit. inter Probat. col. 311. *Manifestum est quia Petrus comes interpellavit et rancuravit de hominibus de Montepessulano, et de aliis hominibus de Guillelmo de Montepessulano, de ipsas cogoclas, et de ipsos raptus et de ipsis homicidiis, et de ipsis arquin-tars, et de ipsa Moneta de ipso duro, etc.* Typum monetæ Melgoriensis habes num. 106.

¶ *Margulienses*, ut *Melgorienses*, in Charta ann. 1113. ex Chartul. Aptensi fol. 15.

¶ *Melgiorenses*, in Charta ann. 1109. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 373.

¶ *Melgurenses*, in Charta Raimbaldi Archiep. Arelat. apud D. Chanteloup in Hist. Montis Majoris MS.

¶ *Malgoyranses*, apud la Faille tom. 1. Hist. Tolos. pag. 37. ex Charta ann. 1271. *Melgoryenses*, in Statutis Arelat. MSS. art. 76.

¶ *Milgorienses* Annal. Genuens. Oberti Cancell. apud Murator. tom. 6. col. 308.

¶ *Milgurisi Denarii*, in Charta XI. sæculi ex Chartul. Aptensi fol. 72.

¶ *MERENSIUM* Episcoporum monetæ mentio est apud Valaderium in S. Arnulphi Basilica pag. 2. et apud Meurissium in Episc. Metens. pag. 338. 476. 529. 624. [Charta ann. 1206. in Hist. Mediani Monast. pag. 314. *Invadiavit tertiam partem decimarum sub summa XV. lib. Metensis monetæ, quando XXVI. solidi valebant marcham puri argenti.*]

¶ Reg. Cam. Comput. Paris. sign. Croix fol. 122. r. vij. arzo. lib. *Mettensium currentium in provincia Remensi valent m. iij. lxx. lib. vj. sol. Tur.* Hujus monetæ typum delineari curavimus, in cujus antica parte crux efficta cum duplici inscriptione: *BENEDICTUM SIT NOMEN DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI. GROSUS METIS;* in aversa Episcopus benedicens cum inscriptione in circulo, *THEODORUS EPS. METIS.* num. 105.

¶ Id jus cudendæ monetæ Consulibus civitatis a prædecessoribus suis venditum redemit Cardinalis Lenoncourtius 7. Oct. 1553. quod Henrico II. Reg. Franc. cessit Cardinalis a Lotharingia ann. 1556. ut scribit D. Calmet. tom. 3. Hist. Lothar. col. 42. qui ejusd. monetæ typos descripsit ibid. tom. 2. num. 130. et seqq. Vide præterea P. Benoist de Orig. Domus Lothar. pag. 580.

¶ S. MICHAELIS Ecclesiæ (S. Mihiel) jus cudendi monetam concessum a Richero Virdunensi Episc. docet Charta ann. 1099. apud D. Calmet. ibid. tom. 1. col. 512.

¶ MIMATENSIS Episcopi monetæ mentio est in Charta ann. 1265. in Regesto 31. S. Ludovici ex Tabulario Regio, in qua hæc habentur: *Nec valuit præterea Rex quod cursus monetæ Episcopalis, si quam habebat, (Episcopus Gabalitanus) impediretur in tota diocesi sua.* [Ejusdem mentio fit in Charta ann. 1306. ex Tabular. Mimat. Vide *Moneta Contaminata* supra pag. 483. col. 3.] Typus num. 107.

¶ Arel. ann. 1286. in Reg. Olim parlam. Paris.: *Cum episcopi Mimatenses*

essent in possessione faciendi et eudendi monetam in civitate Mimatensi, cujus moneta denarii appellantur vulgariter Mendois.

MOIRENCENSIS moneta. Vide supra S. Augusti moneta.

MOSOMENSIS moneta meminit Mabillonius tom. 4. Annal. pag. 442.

Charta Widon. archiep. Rem. ann. circ. 1040. ex Chartul. S. Viton. Viridun. Habito consilio cum clericis, fidelibus et laicis nostris pro restauratione monete Mosomensis, etc.

NANNETENSIS moneta occurrit mentio in Statuto S. Ludovici ann. 1265. tom. 1. Ordinat. reg. Franc. pag. 94: Et commande, pource que le peuple cuide qui ne soit mis assez de monnoie tournois et de parisis, que l'en prange Nantois à l'Ecu et angevine, quinze pour douze tournois.

NARBONENSIS moneta meminit Catellus in rebus Occit. pag. 77. 587. [et Charta ann. 1007. inter Probat. Hist. Occit. tom. 2. col. 165. Charta ann. 1098: Aut de moneta de Biterris, aut de Narbona que octena esset, aut plata bona et fina ad computum libra per solidos 34. Adde Testam. Vicecom. Agathens. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 180.] Typus num. 108.

Charta Amair. vicecom. Narbon. in Reg. 18. Chartoph. reg. ch. 23: Reineumus... jus eudendi Narbona et cudi faciendi monetam auream, argenteam et ars contaminatam.

NEMERENSIS moneta mentio est in diplom. Dagob. Reg. apud Trithem. Annal. pag. 82.

NIORTENSEM monetam Cluniacensibus concecit Guillelmus Dux Aquitanie Charta apud Acher. tom. 6. Spicil. pag. 459. Niortum in Pictonibus castrum nobilis appellant Gesta Ludovici VIII. ut observat Valesius in Notit. Gall. pag. 376.

NIVERNENSIS Comitum denarii ex Regesto 123. debent esse legis 3. den. 16. gran. argenti regii, et pond. ad marcam Paris. 19. sol. 6. den. Eorundem denarii in Mallia debent esse legis 3. den. pond. ad marcam Paris. 16. sol. 9. den. obol. dupl. Mox hæc adduntur: Et ne porront faire que la dixième de mailles, c'est à dire, 900. liv. de deniers, et 100. liv. de mailles doubles; et ainsi voudront les deniers et mailles dessusdites avaler l'un parmi l'autre, à petits Tournois et mailles Tournois. 20. den. moins la livre que petits Tournois: c'est à savoir, que les 18. den. de la monnoie dessusdite vaudront que 12. petits Tournois. Typus habetur apud Thevetum lib. 14. cap. 14. et Hautinum in lib. de Moneta Francicis pag. 441. Moneta Nivernensis mentio est in Hist. Autissiod. cap. 63 pag. 500. Typus num. 109. 110.

NOVI CASTELLI dominorum moneta mentio occurrit apud Vignerium in Orig. Alsatic. pag. 155. Typus num. 111.

Charta Phil. IV. ann. 1300. in Reg. 61. Chartoph. reg. ch. 45: Otroions qu'il (Thiebaux de Lohersins sire de Rumillei) puisse avoir et tenir Lombars et Juis à Nuefchastel... et qu'il puisse faire en sa terre monnoies accoustumées, qui courront en l'empere, et non en royaume de France.

NOVIOMENSIS Episcoporum moneta meminit Vassorius in Novioduno pag. 918. 914. [et Barnardus in Hist. Suession. lib. 5. cap. 2.] Typus num. 112.

S. PAULI Comitum Denariorum figura habetur in Historia Castellionensi pag. 270. et apud Hautinum pag. 47. Descri-

bitur etiam in Regesto 123. Typus num. 113.

PERONENSIS moneta. Charta Radulphi comit. Peron. ann. 1150: Ecclesia Ayicuriensis... sexaginta libras Peronensis monete Petro persolvit. Chartul. prior. Lehun. ch. 23: Sub tali tamen pactione, quod censuali reddito per annos singulos octo Peronensis monete solidos... nobis Lehun persolvant.

PERTIGENSIS Comitum moneta meminit Ægidius Bry in Hist. Pertic. pag. 208. Typus num. 114.

PETROCORIENSIS Comitum moneta mentio et in Scheda ann. 1308. infra laudanda.

Reg. Cam. Comput. Paris. sign. Croiz fol. 122. r.: xx. libras Petragoricensium valent xvj. lib. Tur.

PICTAVENSIS Comitum Denarii. [quorum 14. computantur pro 12. parvis Turon.] ex Regesto 123. jubentur esse 3. den. 10. gr. legis argenti Regis, et 19. sol. 6. d. ponderis ad marcam Paris. Eorundem vero Mallia, 2. den. 21. gr. legis argenti Regis, et 17. sol. 4. d. n. obol. dupl. ad marcam Paris. [Charta ann. circ. 1105. apud Besalium in Comit. Pictav. inter Probat. pag. 388: Dedit... propter hoc octo solidos Pictavenses veteres, et cc. alios solidos minutarum optime monete. Poitevins, in Statuto S. Ludovici ann. 1265. tom. 1. Ordinat. pag. 95.] Moneta typum descripsit Thevetus lib. 14. cap. 6. ut et Hautinus pag. 49. Nos damus 115. Vide in Picta 3. et supra Andagavenses.

Pictavenses bruni et optimi, in Chartul. S. Joan. Ageriac. Charta Alf. comit. Pictav. ann. 1300. in Reg. 11. Chartoph. reg. fol. 23. r.: Et doivent estre faites les mailles à trois deniers de loi, ausint comme li deniers sont à quatre deniers, ponisais mains, et se doivent delivrer les mailles de dis et vint sols et deux deniers à celui marc, auquel li deniers sont delivres.

PINCHONIENSIS moneta mentio fit in Charta Garn. abb. ann. 1300. ex Chartul. 23. Corb. ubi inter privilegia dominorum Pinchonit recensetur illud, de faire monnoys propre et de faire le courre en leurs terres et en leurs fiefs.

PODIENSIS Episcoporum moneta. [Id juris Adelardo Episc. Podiensi concessit Radulphus Charta ann. 924. inter Probat. tom. 2. Histor. Occitan. col. 62: Concedentes ei... universa que ibidem ad dominium et potestatem Comitibus hactenus pertinuisse visa sunt; forum scilicet, teloneum, Monetam et omnem districtum. Quod confirmavit Lotharius Charta ann. 954. ibid. col. 97. Eiusdem moneta mentio est in Chron. Podiensi ad ann. 1077. et 1102. ibid. col. 8. 9. in Chartis Ludovici VII. Reg. Franc. ann. 1146. 1158. inter Instr. tom. 2. Gall. Christ. col. 231. 232. in Tabular. Cass. Dei et Piperac. non semel.] Vide Pogesia.

Lit. remiss. ann. 1447. in Reg. 178. Chartoph. reg. ch. 246. Ung moyne de l'ordre de Grantmont, ainme frere Pierre Roy; lequel faisoit d'une monnoye, nommée Nodes; en laquelle estoit l'enseigne de Notre Dame du Puy, qui avoit cours en la ville et diocèse du Puy.

PONTENSIS moneta meminit Ordericus Vitalis pag. 376. 386. 695.

Charta ann. 1112. ex Tabul. S. Petri Carnot.: Accepit a monachis l. sol. nummorum Pontesiorum, eidem ecclesie hospitium unum. dedit.

Sed hæc Pontesensis seu Pontisarenensis moneta Palatinis monetis, que Pontisare in palatio regio eudebantur,

videtur accensenda, ut ex denario Ludovici VI. vel VII. cujus typum descripsit D. le Blanc pag. 184. colligitur.

PONTIVI Comitum moneta mentio est in Hist. Comitum Pontivi pag. 22. et in Hist. Eccl. Abbavill. pag. 49. 50. 90. 465. ubi et describitur. Typus num. 116.

POPELICANI Denarii, Moneta Comitum Redonensium. apud Lobineil. tom. 2. Hist. Britan. pag. 300. ex Tabul. Majoris Monast.: CCXXV. libras veterum denariorum Redonensium, qui fuerunt ante Popelicanos denarios si (Radulfo de Filgeris) prestitimus. Incomperta mihi vocis origo: an huc spectat Manichæorum aut Valdensium hereticum nomenclatura, qui Popelicani interdum appellabantur, ut videre est in Populicani.

PROVINCIE Comitum monetas, earumque figuras delineavit Anton. Rufus in Hist. Comitum Provincie pag. 61. 150. 214. 244. 274. etc. [et Honorat. Bouche tom. 2. Hist. Provinc. pag. 144. 306. 337. et 357. etc.] Vide Regales. Typos exhibemus num. 117. et 118.

PROVINCIE Comitum nomine et typo tum primum insigniri cœperunt moneta Provinciales, cum ann. 1146: Raymundus de Baucio Comitatum obtinuit a Conrado III. Imperatore, ut ex Charta hujusce concessionis conficit Gaufridus lib. 3. Hist. Provinc. pag. 78: Tradimus tibi vir nobilis Raimunde de Baucio, jus habendi percussuram monete et eudendi proprie figure denarios, qui in toto regno nostra Provincie, ubi jam a longis reiro temporibus nulla propria et specialis moneta fuit, legitimum et auctoritate regia confirmatum cursum... habeant; exclusis ab ejusdem terrarum commerciis et omni facultate dandi aliorum regnorum monetas, quam moneta præcepto in æternum validum a regia munificencia nostra acceptam, apud Arelatensem metropolim et apud Aquis metropolim, et in castro de Trinquatalis, si sibi commodum fuerit fabricari facies, quæ inde tam in puritate quam in pondere totius falsitatis fraudulentia. Id quidem mirum videtur, cum in eo jure Ecclesiis, Baronibusve, qui Comitibus Provincie longe inferiores erant, concedendo perfaciles fuerint Imperatores. Ut ut sit sub Raimundo Berengario cui, retracta Conradi III. traditione, Comitatum Provincie contulerat Fridericus I. Imperat. primum occurrit solidorum Provincialium mentio, quos paulo post Regales vel Coronatos appellare a corona in his efficta, ubi Idefonsus Aragonum Rex Comitatum Provincie præfuit. Horum typi plures exstant apud Bouche. Provincieaur, in Statuto S. Ludovici ann. 1265. tom. 1. Ordinat. pag. 95. Regales coronati memorantur in Charta ann. 1197. ex Tabul. Cartusian: Montisrivi dioc. Massil. ad rationem l. sol. pro marcha argenti fini. In Chartul. processuum Clavar. ann. 1200. 424. lib. 15. solid. 4. den. Provinciales valere dicuntur 500. lib. 9. sol. 11. den. Regal. Ibid. ad ann. 1209. libra Regal. minor statuitur libra Provinciali 3. sol. 4. den. Anno 1229. 4. Id. Jan. ex Tabul. S. Viçt. Massil. 58. sol. Regal. coronatorum conficiunt marcam argenti puri. In Chartul. mox laudato ad ann. 1320. libræ 80. Provinciales moneta tunc currentis computantur pro 64. lib. reforciatorum. Ex Charta ann. 1325. in lib. viridi Episcopat. Massil. fol. 69. denarii 16. coronatorum valent uno Euroh. grosso argent. cum O rotundo in Litt. Senescalli Provincie. 19. Sept. 1330. 5. Provinciales ad 4. coronatos reducuntur. In Computo

ann. 1344. 103. lib. 8. sol. coronat. computantur pro 160. Florentis de Florentia, quorum unus valet 16. sol. Provinc. parvis. Ex Charta 27. Mail 1346. in lib. rub. Tabul. Capit. Aquens. fol. 218. 1. sol. Provinc. pro 10. den. computantur; ejusd. pretit 28. Mart. 1348. ex eod. lib. pag. 270. Anno 1384. 20. Dec. ex Charta Inter Schedas Peiresc. 150. lib. coronat. valent 140. lib. 12. sol. 6. den. In Testam. ann. 1390. ex lib. rub. supra cit. 16. sol. Provinc. æquivalentur 1. floreno auri; ejusd. pretit 17. Jun. 1408. ex Charta Inter Schedas Peiresc. Anno 1433. in lib. process. antiq. ex Schedis Pr. de Mazaugues 20. grossi computantur pro 23. sol. 8. den. Provinc. Anno 1484. ult. Jul. ex lib. rub. supra cit. florentis de Rege valet 16. sol. Provinc. Statuta Aquensis Cur. subm. ss. ann. 1556. pag. 50: *Et tam actor quam reus dent pignora aut fidejutores Curis ad rationem 8. sol. pro libra. Ubi in margine scriptum: Solidum accipit ex valore 8. den. Regal. pro unoquoque solido, sive valent cheacun trois liars.*

Renati regis, comitis Provincie moneta argentea typus exsta: in cimeterio Pr. d'Agrefeuille, in cuius antica parte effictum scutum gentilitium ejusdem regis, cum inscript. RENATUS EX LILLIS SICILIE CORONATUS; in postica vero crux duplex, cui in circulo supereminet monstri genus, Provincialibus Tarasque nuncupatum, quo Tarascone cusam fuisse significatur, cum inscript. O. CRUX AVE SPES UNICA. Altera cuprea extat in eodem museo, in qua ex utraque parte prostant Neapolis et Hungaria insignia.

PRUMIENSIS monasterio jus cudendi monetam concessum a Lothario Reg. Charta ann. 861. apud Marten. tom. I. Amplis. Collect. col. 158.

S. QUINTINI Virmanduensis moneta: typum exhibet Moltenus ex Cimeterio S. Genov. pag. 146. Charta capit. S. Quint. ann. 1181. in Tabul. Mont. S. Mart. part. 6. fol. 98. *Prædictam silvam ex omni exactione liberam in perpetuum possideat, ita tamen ut in constitutione novi abbatis tres solidos maneris sancti Quintini nobis præfata persolvat ecclesia. Alia ann. 1183. ibid. Tribus solidis pro foresta de Nourois sancti Quintini moneta, xij. denarii pro Booni ejusdem moneta. Charta Eilen. comit. Virom. ann. 1197. ibid. part. 1. ch. 6: Hugo Solus ecclesie Montis S. Martini persolvit ducentas libras monete sancti Quintini. Vide Virmandensium Comitum moneta.*

RAIMUNDENSIS, in nuncupata moneta Comitum Tolosæ, apud quos Raimundi nomen frequens fuit, (nam ad septem recensentur in eorum stemmate.) Raimundenci solidi, sub Henrico et Philippo I. Regib. Franc. occurrunt non semel in Tabul. Conch. Abb. in Ruthenis ch. 68. 268. 369. 412. etc. [In Charta ann. 1077. Inter Probat. Hist. Occit. tom. 2. col. 296. computantur 8. den. Raimundenses pro 1. multone.] Hujusce monete præterea mentio est apud Innocentium III. PP. lib. 15. Epist. 186. [In Charta ann. 1206. apud Gaufridum lib. 3. Histor. Prov. pag. 78. in Charta ann. 1212. apud Chanteloup in Histor. MS. Montis major. ubi Raimundenses novi dicuntur esse ad legem 8. den. cuius moneta 88. sol. valent marcæ argenti; ibid. in Charta ann. 1222. et] in Charta ann. 1222. ex Tabul. Vallis bone descripta a D. Luca Acherio ad Guibertum pag. 635: *Item dat dicta Jordana*

librarum 35. denarios Raimundensium, unum denarium, et solidos centum Raimundensium, in rebus, retento ipso jugalibus usufructu in vita sua. Quinetiam extincta Comitum Tolosæ stirpe, ipsoque Comitatu ad Regiam Coronam delapso, mansit eidem monete ipsum idem Raimundensium nomen. Quippe extat in Regesto 19. Tabularii Regii ch. 146. continens compositionem super moneta Raimundensium, Albiensium inter R. Comitum Tolosæ, Durandum Episcopum Albiensem et Sicardum Alamanni, super eo quod eorum quisque habebat pleno jure tertiam partem in dicta moneta, et in omnibus redditibus ex ea provenientibus, in qua conveniunt, quod prædicta moneta cuderetur, et fabricaretur, quocumque eam cudi vel fabricari contingeret, in Castro novo de Bonafos, et non alibi, quod Castrum Sicardus Alamanni tenebat in feudum a Dn. Comite et Dn. Comes ab Episcopo Albiensi. Convenerunt insuper, quod dicta moneta curreret, et reciperetur communiter ab omnibus in civitate Albiensi, et in omnibus terris et diocesis Albiensi, Ruthenensi et Caturcensi. constitutis. Act. 11. Kal. Jul. ann. 1248. in Castro Narbonensi. Describitur præterea in Tabulario Regio, sermo Monestario, Charta 8. Kal. Junii ann. 1278. quo B. Episcopus Albiensis et Philippus de Fureis pro Philippo Rege Franciæ, vendiderunt, concesserunt et tradiderunt ad cudendum, fabricandum, et faciendum in civitate Albiensi moneta suam Raimundensem Albiensem Navarro Casa-forti burgensi Mars. ad duos annos, sub modis et pactis inferius comprehensis, scilicet quod ipsi Navarros et Joannes eundem et fabricarent ipsam moneta ad tres denarios legis, ad tale argentum, et ita bonum et finum, sicut Turonenses sunt ad quatuor denarios, minus pieca, et ad pondus 18. sol. et 8. denariorum ad pondus marchæ, ad quam marcham dixit dominus Rex deliberat et expedit pecuniam sive moneta suam. Ibidem præterea statuitur, ut oboli cudantur et fabricentur ad legendum prædictorum denariorum superius designatam, et sint ipsi oboli ad 19. sol. et 2. den. ad marcham prædictam. Raimundensium denique mentio occurrit in Aresto Parlam. Paris. dato penult. Januar. 1319. Typus num. 119.

Celebrior est solidorum Raimundensium æstimatio cui præfuit Præses de Mazaugues ann. 1711. cum enim judicio 7. Oct. 1251. statutum fuerat solidum Raimundensem semisse Turonico valere, appenso Turonico qui his temporibus vel circiter in usu fuerat, effecti Eruditissimus Præses 50. sol. Turon. marcæ argent. conficisse ann. 1233. unde solidi Turon. tum pretium erat 11. sol. 2. den. 1. ob. et 2/3 ob. atque adeo solidus Raimundensis, qui Turonici media pars erat, valebat 5. sol. 7. den. 1. pict. 2/3. quod Aresto 18. Jul. 1711. confirmatum fuit. Raimundensium rursus mentio occurrit in Charta ann. 1263. et in Statutis Arelat. MS. art. 60. Errat Pittonus, ut obiter moneamus, cum scribit pag. 100. Hist. Aquens. solidos Raimundenses aureos fuisse; argentei erant, uti apud omnes certum est.

Reg. Cam. Comput. Paris. sign. 8406. in Bibl. Reg.: *ix. lib. lx. den. Raimundensium, valent vj. lib. xv. sol. vj. den. Tur.*

Ita præterea dicta moneta Vicomitus Turenensium, apud quos pariter Rai-

mundi nomen familiare fuit, cum ad sex recensentur; in cuius facie altera crux, cum voce RAYMUNDUS, describitur, in altera bina crucicula, cum voce TURENNE. Alia Vicomitus Turenensium insignia præfert cum voce RAYMUNDUS, in altera facie cruce cum hiæ characteribus: MON. VICOM. apud Justellum lib. 1. Hist. Turen. cap. 14. qui has monetas Raimundo I. Vicomiti, qui expeditioni Hierosolimitanae interfuit, adscribit: sed viri doctissimi fidem nolim omnino hac in re præstare, cum familiarum insignia monete ea tempestate, qua et forte neque fixa erant, minime apponerentur. Præterea Charta anni 1254. ab eodem relata pag. 54. Raimundenses fuisse monetas Vicomitus Turenensium dicerte innuit: *Quinquaginta libras Marchionum, vel Raimundensium de Turona. Anni 1312. pag. 88. docet ejusdem fuisse ponderis, quo fuit Cadurcensis, et 20. solidos cum semisse conficisse Raimundensium Marcæ. [Hujus monete typum exhibemus num. 141.] Occurrit præterea mentio Raimundensium Turenensium in Charta ab eodem Justello descriptis pag. 66. 70. 154.*

Fuit etiam Comitum Provincie ejusdem nominis moneta, si fides Gaufrido lib. 3. Histor. Prov. pag. 78. que a Raimundis Berengaritis sic nuncupabatur. Fucum fecit erudito viro Raimundi nomen, quo tamen nulla moneta Comitum Provincie insignita occurrit: unde Raimundenses Tolosanos in Provincia usum obtinuisse certum videtur: maxima quippe erat inter utrumque Comitum societas.]

RAYMONETUS, REMUNDINUS, ut Raimondensis Tholosanus. Testam. Romel de Villanova ann. 1250. ex Tabul. D. Vencis: *Item confiteor me debere Bertrando de Garda militi meo de equis, quos ab eo habui, tres mille solidos Raymonetos. Moneta Remundinorum, in Arest. ann. 1265. ex Reg. Osm. parisi. Paris.*

REDONENSIS moneta mentio est in Epist. civium Redonensium, apud Marten. tom. I. Anecd. col. 603. Vide supra Popelicani.

Charta ann. 1184. ex Tabul. S. Juliani Turon.: *Prior sponditur se redditurum 15. decem solidos Redonensis monete.* REGIENSIS Comitum Denarii, (quorum 18. valere dicuntur 12. parvis Turon.) ex Regesto 128. jubentur esse 8. den. 16. gr. legis argenti Regis, et 19. sol. 6. denar. ponderis ad marcæ Paris. Marcæ vero eorumdem Denariorum, 3. den. legis argenti Regis, et 18. sol. 9. den. malliar. duplic. ponderis, etc. Moneta typum delineavit Thevetus tom. 2. Cosmogr. pag. 569. ut et Hautinus pag. 47. [Alium typum damus num. 210.]

REMENSIS Archiepiscoporum Denarii, ex Regesto 128. debent esse leg. 4. den. 12. gr. argenti regii, pond. ad marcæ Paris. 17. sol. 8. d. Mallis eorumdem denariorum leg. 2. den. 18. gr. argenti regii, pond. ad marcæ Paris. 15. sol. 5. den. obol. dupl. [Mox hæc adduntur: *Et ne porra faire que le di-sieme partie de mailles doubles; et ainsi vaudront les deniers et les mailles deues dices adiant, plus ne moins, come les Parisiens petits et les mailles Parisiens.*] Moneta typum descripsit Thevetus lib. 15. Cosmogr. cap. 2. Remensis moneta mentio est apud Alexandrum III. PP. Epist. 56. ex his quas Sirmundus edidit, Duchesium in Hist. Castillon. pag. 682. etc. Videtur olim appellata Rancien, in

Charta Hugonis Comitis Regitensis et Felicitatis ejus uxoris, pro villa: *de Machau: Quo chacuna chevaus trahens palera 3, seutiers de blé, et 3. sols de Ranciens*. Infra: *Dia oit deniers Ranciens*. Vide præterea Marlotum in Metropoli Remensi lib. 4. cap. 16. Typos exhibebus num. 121. 122.

Id juris Artoldo Episcopo una cum Comitatu Remensi concessit Ludovicus Transmarinus, ut ex Flodoardo lib. 4. cap. 27. docemur. Consule Altaserram de Comit. Provinc. pag. 141.

§ S. REMIGII monetæ mentio est in Focagio civit. Aquensis inter Schedas Pr. de Mazaugues ubi Turonus S. Remigii dicitur valere 13. den. pro 14. den. computantur in Ration. Clavarii Avenion. ann. 1315. *Ibid.*

° RIOMENSIS monetæ typum damus num. 123.

† ROSSILIONENSIS monetæ meminit Charta ann. 1102. inter Probat. Hist. Occit. tom. 2. col. 359.

ROTOMAGENSIS monetæ meminerunt Alexander Celestinus Abbas lib. 3. cap. 8. lib. 4. cap. 1. et Ordericus Vitalis fol. 495. 583. Typos damus 124. 125.

RUPELLENSIS monetæ meminit Froisart. l. vol. pag. 394. et Hist. Rupellensis pag. 39. 88. Edit. in 8.

RUTHENENSIS monetæ sub Roberto et Henrico Regibus crebra est mentio in Tabular. Conchensi in Ruthenis. Ch. 14. 53. 83. 141. 257. etc. *Solidi Rodenesi* in Ch. 349. Typum dedit Thevetus lib. 14. cap. 8. [Vide supra *Hugonenses*. In monetâ Ruthenensi 12. nummos singulis septimanis habebat Episcopus, ex Charta ann. 1161. inter Instrumenta tom. 1. novæ Galliæ Christianæ pag. 51. col. 1.] Typum damus num. 126.

° Reg. Cam. Comput. Paris. sign. 8406. in Bibl. reg. vj. lib. xiiij. sol. j. den. *Ruthensium, valent iij. lib. ij. ssi. ij. den. Tur.*

SABAUDIE Comitum ad Ducum monetâ aureas ac argenteas omnes veteres ac novas collegit ac descripsit Gulcheronius in Histor. Sabaud. lib. 1. cap. 15. a pag. 142. ad pag. 160.

SACRI CÆSARIS Comitum Denarii, [quorum 15. computantur pro 12. parvis Turon.] ex Regesto 123. jubentur esse 3. den. 6. gran. legis argenti Regis, et 20. sol. ponderis ad marcâ Paris. Eorundem vero *Mallie* 2. den. 16. gran. legis argenti Regis et 17. sol. 2. den. *mailiar. duplic. ponderis ad marcâ Paris.* Monetæ binos typos descripsit Hautinus pag. 49. et 51. Vide Thomasserium in Historia Bituricensi lib. 6. cap. 41. et 76. Typos damus 127. 128.

SANTONENSIS monetæ meminit Tabularium Delpar. Santon.: *Moneta Santonensis civitatis est Comitum propria: et si quis refutaverit eam, justitia est Comitum.* *Ibid.*: *Willelmus Comes filius Guidonis fecit fundare monetam suam, quæ dicebatur de Gouart.* Typus 129.

Id tamen juris cessit aliquando percelebri S. Mariæ Santonensis parthenoni, ut discimus ex Charta Gaufridi Comit. ann. 1047. inter Instr. tom. 2. novæ Gall. Christ. col. 480: *Adjunximus autem donis nostris Monetam et monetarium, per cambium totius episcopatus Xantonensis... Congregatis autem monetariis, monetam qui faceret, ex diversis civitatibus, fecimus eos facere fidelitatem et securitatem S. Mariæ, in abbatiis manu Constantiæ, et omnibus sub castimonie jugo sibi parentibus. Dedimusque ad Monetam fabricandam domum juxta arcam pontis sitam.*

SAUVINIACENSIS monetâ fuit Dominorum Borbonii et prioris ejusdem Prioratus, ex variis Pactis utrimque initis, quorum meminit Historia ejusdem Monasterii pag. 340. seqq. Hujus Denarii, [qui ejusd. pretii dicuntur atque Turon. parvi.] ex Regesto 123. jubentur esse legis 3. d. 18. gran. argenti regii, et pond. 19. sol. 6. den. *Mallie*, leg. 3. den. argenti regii, et pond. 16. sol. 9. den. *mailiar. dupl. ad marcâ Paris.* Monetæ inscriptum in eo Regesto, S. MAIOLUS, cujus vultus effingitur in altera parte, DE SAVINIACO. Typum damus [° nobis 130. ubi SILVINIACO.] qui habetur etiam apud Hautinum pag. 41. et Thevetum tom. 2. pag. 547. [Ejusdem monetæ 35. solidi marcâ argenti puri conficiebant, ut colligitur ex Charta Archembaldi dom. Borbonii apud D. le Blanc pag. xxix. *Persolventur autem vel in nummis, vel in argento, ita ut Sylviniacensis marca argenti puri pro xxv. solidis accipiatur.*

° Recte Molinetus in Cimeliarcho S. Genov. pag. 143. emendat *Silviniacensis*, legendumque censet *Silviniaco*; atque adeo non *Sauvigni*, sed *Souvigni*, Cluniacensis prioratus in Arvernia, ubi S. Maiolus obiit, sepultusque est, hic intelligendus: quod mire prebat diploma Hugon. Capeti ann. 936. t. 10. Collect. Histor. Franc. p. 565: *Cum essemus Silviniaco villa, et adiremus ecclesiam S. Petri, ubi gloriosus confessor Christi et dilectus noster quondam Maiolus abba in corpore requiescit, concedimus ut malias de bona lege, cum nomine et imagine confessoris memorati Maioli, possit facere Odilo abbas venerandus et successores sui, nomine ecclesie Silviniacensis: et current malie S. Maioli omni tempore, et valoris perpetui erunt in terra Archimbaldi comitis cum malis nostris in perpetuum.* Id rursus confirmat Charta Joan. comit. Catal. ann. 1222. ex Reg. comitat. Clarimont. ubi denarii hujus monetæ *Silviniens*, non *Sauviniens*, appellantur: *Pour la procuracion que je ay en le terre et es homes de Bragny, je dois avoir tant seulement sept livres de fors Silviniens chascun an.*

° SECUSIENSIS monetâ, pro *Segusienis*, id est, Lugdunensis. Charta ann. 1150. in Chartul. Cluniac.: *Placuit... ut ab Anguisono priore Contaminie mille quadringsentos solidos Secusienses eo pacto et tenore acciperent, etc.*

STAMPENSIS, monetâ Dominorum Stamparum, in agro Aurelianensi. Le Roman d'Aubery le Bourguignon MS.:

Ervis son frere maintint molt bien ses drois, Qu'il n'ou perdi vaillant un Estampois.

Exstat Charta Ludovici VII. Reg. Fr. ann. 1137. apud Basilium *Fleureau* in Antiquit. Stampens. cap. 27. pag. 103. ubi hæc habentur: *Concessimus quod presentem Stamparum monetam, quæ ibi a patris nostri decessu habebatur, nos omnibus diebus nostræ vitæ neque mutabimus, neque lege, neque pondere alleviabimus, neque alleviari ab aliquo patiemur.* Ex quibus verbis non absurde efficitur id tantum Stampensibus concessum fuisse, ut monetâ regis quæ Stampis percuteretur Regis nomine ejusdem semper esset legis et ponderis; neque aliud innunt typi, de quibus ibidem mentio fit. Sed illud in primis rem conficit quod plurimum exstat eadem de re Regum nostrorum Chartæ, quibus aliis civitatibus pollicentur nusquam se monetam mutaturus, quamdiu certam præstationem exsolvent. Id ergo unum

ex laudata Charta sequitur. Stampenses scilicet jus quod *monetarium* vocabant, præstitisse. Vide D. le Blanc pag. 156.

† STEPHANIENSIS. Vide supra *Burgundie Ducum moneta.*

SUESIONENSIS Comitum Denarii, quos appellant *Noirde*, ex Regesto 123. debent esse 3. den. 12. gr. legis argenti regii, et 23. sol. pond. ad marcâ Paris. Mox subditur: *Et vaudront les Deniers dessusdits avalues à Paris petite et à Maillies Parisies les 20. Noirde 7.* [12.] *Paris petite.* Monetæ figuram descripsit Thevetus lib. 15. Cosmogr. cap. 3. ut et Hautinus pag. 45. Mentio habetur Suesionensis monetæ in Histor. Suesion. passim, in tom. 2. Hist. Francor. pag. 335. etc. Typum habes num. 131.

TOLOSANI, Gall. *Tolosane*, monetâ Comitum Tolosanorum, quorum *cursum* interdictus in Statuto S. Ludovici Regis Franciæ ann. 1265. intra regni limites, hoc est, intra *Dominicâ Regia*. In Charthophylacio Regio, scribitur *Monetarios*, est Charta Alphonsi Comitis Tolosani pro locatione Monetæ suæ Tolosane, in qua sequentia habentur: *Simplices Tolosani debent esse legis et ponderis Turonensium, hoc est sciendum, ad quatuor Pougesses minores legales, sicut debet fieri moneta domini Regis apud Carcassonam et Nemausum: dicti enim simplices Tolosani debent deliberare de pondere 18. solidorum unius denarii ad marcâ Trecentensium. Oboli vero debent esse de eadem lege, de qua sunt Tolosani simplices, et ponderis 18. solidor. et 10. denar. ad marcâ Trecentensium. Et Grossi Tolosani debent esse legis et ponderis Cenomanensium, videlicet de lege ad 6. denar. et obolum, et de pondere 14. sol. et dimid. ad marcâ Turonensem, etc.* Charta alia ejusdem Alfonsi ann. 1265: *Debet autem facere dicti burgenses infra dictos duos annos apud Tolosam 25. millia grossa Tholos. alborum ad 7. den. de lege, ad bonum argentum de Montepessulano: qui dicti Tolosani debent esse de pondere 18. sol. ad marcâ Tolosanam, etc.* Vide Historiam Abbatiss. Condomensis tom. 13. Spicilegii pag. 460. 481. Typos exhibebus num. 132. 133.

Hujus monetæ præterea mentio fit in Charta ann. 1095. inter Probat. Histor. Occitan. tom. 2. col. 337. Charta ann. 1098. *Ibidem* col. 348. in Charta ann. 1111. *Ibid.* col. 378. etc. Ex Charta ann. 1212. apud D. le Blanc pag. xxx. 26. sol. Tolos. marcâ argenti puri conficiunt. *Deniers Toulouse*, in Charta ann. 1286. apud la Faille Annal. Tolos. tom. 1. pag. 17. quem rursus consule inter Probat. ejusd. tom. pag. 13. 14. 15. et 37. Monetâ exstat a D. Cangio in Dissertat. 14. ad Joinvillam Raimundo a S. Egidio minus bene adscripta, cum in expeditionem Hierosolymitanam ann. 1097. profectus ibi mortem obiit: sed ea tempestate, ut supra monuit vir doctissimus, familiarum insignia monetis minime apponebantur: unde Raimundo V. alterius Raimundi nepoti, qui et Patlatini nomenclatura insignis fuit, tribuendum censeo.

Nec sanior videtur eorum opinio, qui Consules Tolosanos una cum Comitibus jus cudendi monetam habuisse arbitrantur: nullum quippe ea de re exstat monumentum præter *Litteras Alphonsi II. Comitis apud Gatelium de Comitibus Tolos.* pag. 382. ex quibus id inferre difficillimum est: *Certos nuntios nostros videbitis, qui vobis... super confirmatione monetæ quam petitis, secundum vestrum beneplacitum taliter respon-*

debut. Quod de monetarum imminutione accipiendum existimo.

• *Solidi Tholosani cum flore*, in Charta ann. 1308. ex Tabul. B. M. Deaurata Tolos. Reg. Cam. Comput. Paris. sign. 8406. in Bibl. reg. i. den. Tholosanus, vales ij. den. Turon. Tholosanus, in Stat. ann. 1365. tom. 1. Ordinat. reg. Franc. pag. 95. art. 3. Thelousain et Thelourin, in Lit. remiss. ann. 1483. ex Reg. 307. Chartoph. reg. ch. 299.

† TORNACENSIS Episcoporum monetam mentio fit in 1. Memoriali Camerae Comput. Paris. fol. 27. et apud Acher. tom. 11. Spicileg. pag. 351.

• Charta Mich. episc. Tornac. ann. 1206. in Suppl. ad Miræum pag. 421. col. 1. *Nous vesques de Tournay... ferons battre et forgier monnoys en la cité de Tournay... dont li doi deniers veuront en Paris bien et loialment.*

† TORNODORENSIS Comitum monetam ibid. mentio est fol. 29. Typus num. 134.

TREGENSIS monetam meminit Innocentius III. lib. 13. Epist. 45. pag. 38. 443. Hujus typum hic damus num. 135.

† TRENORCHENSIS monasterio jus cudendi monetam ab Odone Rege obtinuit Blitgarius Abbas ann. 889. ut patet ex Charta edita apud Chiffetium in Hist. ejusd. loci pag. 270. Id confirmavit Carolus Simplex ibid. pag. 272. Charta ann. 915. ex qua discimus in ea moneta effictum fuisse regium monogramma: *Concedimus quoque ut trapezias locus praedictus habeat, qui nostri nominis signum singulis imprimant nummis. Et quidem in eo, quem hic describimus, num. 136. typo inesse monogramma videtur, sed cujus sit non satis agnosco: in una facie inscriptum SCS. VALERIANUS, qui Trenorchensium est apostolus et patronus; in altera TORNUCIO CASTRO. Vide laudatum Chiffetium cap. 24. Alterum ejusdem monetam typum videre licet apud Petavium in Gnorism. vet. nummor. unde idem jus cudendae monetae Trenorchensibus a Lothario confirmatum, forte et amplificatum ex ipsa in primis Inscript. LOTHARI REGIS PRÆMISSIONE colligitur.*

† TREVIRESIS Ecclesiae jus cudendae monetae restituit Ludovicus Rex ann. 908. apud Brower. Annal. Trevir. tom. 1. pag. 443. Hujus monetam typum delineari curavit D. Calmet. initio tom. 2. Hist. Lothar. n. 127. 128.

† TREVOLTI Dominorum moneta, quae ab ann. 1310. cudi cepit, ad hanc usque ferme tempora obtinuit, ut ex varis monumentis constare testatur D. Aubret eruditus Dumbarum historiographus. Typi 137. 138.

† TRICASTINENSIS monetam tam auri quam argenti, arma regis Delphini, et crossam communiter habentis, cujus emolumenta inter delphinum et episcopum communia sunt, mentio est in Parlagio ann. 1409. tom. 1. novae Gall. Christ. inter Instr. pag. 123. col. 2. Typi 139. 140.

TULLENSIS, moneta Episcoporum Tullensium, Toulois, in Charta Theobaldi Ducis Lotharingis ann. 1312. interdicitur in Francia sub nomine Thoulais legitur in Statuto Regis Philippi dato Pisiaci Sabbato post Theophaniam ann. 1313. cum Pillaullis, et Venetianis (Pillas Vuillas et Veniciens) propter defectum.

• Id erat Episcoporum Tullensium jus ex Charta Udonis Episc. ann. 1069. apud D. Calmet. tom. 1. Hist. Lothar. col. 467. ut monetam suam mutare possint sine consilio Comitum. Hanc apud Liberduum cudi concessit Fridericus

I. Imper. Charta ann. 1168. ibid. tom. 2. col. 864. Vide P. Benoist cap. 7. Hist. Tullens.

• *Tullais*, in Charta Feder. III. ducis Lothar. ann. 1265. Tolois, in Lit. ann. 1357. tom. 6. Ordinat. reg. Franc. pag. 632. art. 12. Reg. Cam. Comput. Paris. sign. Croix fol. 122. r. vij. lib. xvj. sol. Tullensium currentium ibidem (in provincia Remensi) valent xj. lib. xv. sol. ij. den. Turon.

TURENENSIS Vicecomitum monetam mentio occurrit apud Justellum in Histor. Turenensi pag. 31. 37. et in Prob. pag. 40. 53. 62. 63. 64. 88. 95. 98. 104. 105. 110. Vide supra Raimundensis. Typum num. 141.

† TURICINO parthenoni jus cudendi monetam concessit Carolus Crassus: cujus monetam typus adhuc reperiri quibus una facie vultus mulieris velatus, altera scriptum CAROLUS Imper. refert Guiliman. lib. 3. Rer. Helvet.

• VALENCENSIS, VALENTIANA, VALENCENENSIS, Valentianarum, vulgo Valencienensis, in Hannovera moneta, Gall. Valentiennois. Charta Buch. episc. Camerac. ann. 1119: *Statimus ut praefata S. Mariae ecclesia priori et fratribus S. Salvii quotannis decem Vallentianensis monetae solidos pro rebus parochialibus... persolvat.* Alia Nic. S. Humb. Mar. col. abb. ann. 1185. ex Chartul. S. Vinc. Laudun. ch. 165: *Ecclesia Lescheriensis nobis propter hoc octo solidos alborum Valentianorum aut xij. solidos Duacensium in festo S. Remigii annuatim persolvat.* Lit. Jac. dom. Guisj. ann. 1189. apud Vales. in Not. Gall. pag. 260. col. 2: *xi. solidos alborum Valencensium in vinagio meo de Landrecis.* Charta ann. circ. 1200. in Chartul. Mont. S. Mart. part. 6. fol. 104. r. col. 2: *Singulis annis Ehamensis ecclesia xxx. solidos Valencensium monetam ecclesiae Montis S. Martini in festo B. Lucae Cameraci persolvat.* Alia Guich. prior. S. Salvii ann. 1202. ex Tabul. S. Gauger. Camer.: *Memoratum hospitale singulis annis die Natalis Domini talentum unum septem solidorum Valencensium monetam censuatur nobis persolvat.* Ordinat. Phil. III. reg. Franc. ann. 1282: *Nous avons de nouvel ordonné que quiconques aura en nostre royaume baudekins, ou Valentiennois, ou autre blanche monnoye ou noire de hors du royaume, quels que els soit, fors que esclins, et ne l'aura fete parcier dedens un mois après ce que cestes ordonnance aura esté criée, soit changeur, soit autre, il l'aura desors-en-avant perdue et forfeite.* Typum damus num. 145.

VALENTINENSIS monetam Comitum, vel Episcoporum Valentiniensium, in Delphinatu provincia Franciae, meminit Raimundus de Agiles in Histor. Hierosol. pag. 165. et Charta Hugonis Episcopi Gratianopolit. descripta a Jacobo Petito pag. 60. Occurrit praeterea non semel in Tabulario Prioratus Dominae in Delphinatu. Typus num. 148.

• Valentiniensis Ecclesiae concessam facultatem cudendi monetam a Friderico I. Imper. confirmavit Fridericus II. Diplomate ann. 1238. *Solidi Valentinienses*, apud Spon. tom. 3. Itiner. pag. 17. Valentiani, in Tabular. Prioratus Dominae. Typum episcopalis monetae hic delineamus num. 142.

• VAUVILLARENSIS dominorum monetam typum ann. 1555. exstat in Tabulario abbatiae Luxoviensis. Vide supra *Moneta Castellati dominorum.* [••• Typum monetae antiquioris damus num. 144.]

• UCETICENSIS moneta Episcopo ejus-

dem civitatis concessa a Ludovico Juniore Charta ann. 1156. tom. 6. Gall. Christ. col. 390.

• VESUNTIONENSIS Archiepiscoporum monetam figuram delineavit Jo. Jacobus Chiffetius in Vesuntione part. 1. cap. 4. Hujus etiam meminit Golutus in Hist. Sequanica pag. 593. Typum damus num. 146.

VIENNENSIS monetam mentio in Tabulario ejusdem Ecclesiae pag. 25. in Hist. Franc. tom. 1. pag. 21. in Hist. Episcoporum. Bellicensium pag. 48. in Hist. Beneharn. pag. 838. apud Justellum in Hist. Arvern. pag. 177. in Prob. pag. 51. 81. 139. in Spicilegio Acheriano tom. 13. pag. 294. [in Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 185. et 233.] apud Jacob. Pettium post Poenitentiale Theodori pag. 601. etc.

• Hujus monetam typum damus num. 147. cum Inscript. S. M. (Mauritius) VIENNA MAXIMA GALL. qua uti solitos Viennenses Archiepiscopos testatur Gervasius Tilber. in Otis Imper. apud Leibnit. tom. 1. Script. Brunsvic. pag. 915: *Viennensis Burgundis Archiepiscopus et Regis cancellarius, cujus numismatis inscriptio habet: MAXIMA SEDES GALLIARUM.*

• Reg. Cam. Comput. Paris. sign. 8406. in Bibl. reg.: *Quingus Viennenses valent quatuor Turonenses. Terrear. Bellioc.: Unum denarium Viennensis monetam, cujus decem octo solidi valent et componuntur pro viginti octo solidis Turon. Regendum esse viginti solidis certum videtur ex pluribus aliis locis ibidem.*

VINDOCINENSIS Comitum Denarii, [quorum 14. computantur pro 12. parvis Turon.] ex Regesto 123. subentur esse 3. den. 10. gr. legis argenti regii, et 19. sol. 7. d. ponderis ad marcam Paris. *Mallie eorumdem Denariorum, 2. den. 21. gran. legis argenti Regis, et 17. sol. 4. den. malliar. duplic. ponderis ad marcam Paris etc. Monetam typum descripsit Thevetus lib. 15. Cosmogr. cap. 6. Ejusdem monetam mentio est [in Tabul. B. Magdal. Castrodun.] apud Besilium in Comitib. Pictav. pag. 428. et Gallandum de Franco alodio pag. 283. Typi num. 148. 149.*

VIRDUNENSIS Episcoporum monetam meminit Laurentius Leodiensis pag. 327.

VIROMANDENSIS Comitum, seu S. Quintini monetam mentio est apud Vasorium in Novioduno 1. vol. pag. 28. et Hemerem in Augusta Virom. pag. 84. 85. 154. 162. [••• Vide supra S. Quintini moneta.] Typus num. 150.

VIRSIONENSIS Dominae in Biturigibus Denarii, [quorum 15. dicuntur valere 12. parvis Turon.] ex Regesto 123. subentur esse 4. den. 6. gr. legis argenti Regis, et 20. solid. ponderis ad marcam Paris. Eorumdem Mallie, 2. den. 16. gr. legis argenti Regis, et 16. sol. 2. den. malliar. duplic. ponderis ad marcam Paris. Monetam typum descripsit Hautinus. [••• Alios damus num. 151. 152.]

† VIVARIENSIS Episcoporum monetam mentio est in Charta ann. 1307. quam supra retulimus inter praemissa ad Monetas Baronum. Typus num. 153.

† WISIMBURGENSI monasterio diocesis Spirensis jus cudendae monetae concessit Dagobertus Rex Diplomate ann. 23. ejus regni, apud Trithemium Annal. pag. 53.

Complura habentur monumenta de Baronum nostrorum monetis, ex quibus sequentia excerpimus ex Regesto Camerae Computor. Paris. signato *Qui est in caelis*, fol. 159. et ex signato *Croix* fol. 122. et ex signato *Noster* f. 212. 213:

Ad Nativit. B. Maris 1306. incepit fortis moneta.

Ad Candelosam 1310. inceperunt Burgenses et finierunt ad Nativ. B. Maris 1318.

Burdgalenses currunt Burdegala. In diocesi Petragor. currunt Petragoric. Lemovic. et Marchiens. et Engolism. qui debent valere 2. den.

In diocesi Engol. currunt Engolism. et Marchiens. In Agenno currunt Arnald. Chapoten. et Petragoric.

150. Stephan. qui currunt in Provinc. Bism. valent 150. Tur.

20. libr. Divion. val. 16. lib. Tur.

5. Burdegal. valent 4. den. Tur.

5. Arnaldi et Chipotois valent 4. den. Tur.

30. libr. Petragor. valent 16. lib. Turon.

20. libr. Viennens. valent 16. lib. Tur.

1. denar. Tholos. valet 2. denar. Tur.

16. lib. 18. sol. 1. den. Ruhen. et Caturc. valent 4. lib. 2. sol. 2. den.

9. lib. 9. de Rnd. et Brienn. valent 6. lib. 15. s. 6. d.

5. Morlan. valent 8. den. Tur. nisi in diocesi Baionensi, ubi 3. Morlan. valent 4. den. Tur.

40. Lemovic. et March. valent....

7260. Marchisi 15. s. 1. d. Leod. valent 1141. lib. 2. s. 7. den. obol. Tur. parvorum.

Marcha pro 10. stelling. vidi alibi quod quilibet... valet 4. den. Tur.

100. lib. Melegon. (Melgor.) in diocesi Uticensi valent....

119. lib. 16. sol. Tur. de tempore Burg. (Burgensium) valent 95. lib. 16. s. 9. den. Bonorum Tur.

688. lib. 2. sol. Divionens. debilius cum Burgenses curabant per Paris. valent 500. lib.

82. lib. 17. s. 7. d. Divionens. fortium et bonorum.

350. lib. Tur. de illis moneta valent 64. sol. 8. d. moneta Burgensium parvorum.

735. lib. Metensis currentis in Provincia Remensi valent 1470. lib. 6. sol. Turonensium.

8. lib. 16. sol. Tulensis currentis ibidem valet 11. lib. 15. sol. 2. den. Tur.

Scheda alla ann. 1308: La monnoie au Vicomte de Limoges qui queurt en sa terre et ailleurs pour Tournois, et pis vaut 2. sols la livre. La monnoie au Vicomte de Turenne et celle du Comte de Pierregort queurent 15. den. pour 12. den. Tourn. dont les 16. ne valent que 12. Tournois. La monnoie de Bretagne, d'Angiers et du Mans queurent pour Tournois, et valent moins 18. den. la livre. La monnoie de Vandoeme et de Chasteaudun, queurent pour Tournois, et valent pis 4. sols la livre. La monnoie au Comte de Nevers queurent pour Tournois, et vaut moins 12. den. à la livre.

Hec sane est precipua nostri Glossarii pars, que diligentorem exigere curam et accuratorem videbatur: sed res est nimis laboris quam, ut, ea qua par esset diligentia, petraclaremus. Qui enim poteramus tot tantisque rebus distanti in evolvendis historiis, in Gazophylaciis invisendis et perscrutandis, in exquirendis undequaque nummis tempus, quod necessarium erat, ponere? opus certe non unius anni. Quanta-cumque igitur sit hac in re Cangil. nostraque lucubratio, multis adhuc augeri posse ultro agnoscimus: que omnia, ut spes est, abunde premetabit Vir pereruditus, cum operi quod jamdudum incepit, ultimam tandem manum adhibere voluerit.

MONETABILIS POENA, Multa pecu-

niaria. Statuta Eccl. Avenion. ann. 1337. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 560: Et si quis contra fecerit, eo ipso hac Monetabili poena seu multatione plectatur, scilicet quod fructus eorum sic venditorum medietatem perdat, qui in ecclesiis fabricam, vel alios pios usus nostro arbitrio convertantur.

MONETAGIUM, Id quod Monetarii, seu Monetae fabricatores, domino, cujus est moneta, exsolvent ex monetarum fusionis et signaturarum preventibus. [Charta fundationis Abbatie S. M. apud Santonas ann. 1047. tom. 2. novm Gall. Christ. inter Instr. col. 480: Adjuvamus autem donis nostris monetam et Monetagium, per cambium totius episcopatus Xantonnensis.] Charta Philippi Aug. ann. 1202: Everardus de Vincis homo noster concessit nobis et heredibus nostris tertiam partem Monetarii Tornacensis, et ipsa duas partes habebit. Alia Gaufridi Electi Meldensis ann. 1206. ex Tabulario Campanie: De omni Monetagio et de servitio quod fuit pro moneta... duas partes habebit, etc. Charta Alphonsi Comitis Pictavensis et Tolosani Jun. ann. 1265. de Moneta Tolosana: Itemque burgenses (Monetarii) debent nobis Monetagium nostrum solvere bis in anno, scilicet in festo O. SS. et in Ascens. Domini, secundum quod singulis terminis fecerint de moneta. Testamentum Raimundi Comitis Melgoriensis: Dimitto ei septingentos solidos Melgoriensis monetae in moneta Melgoriensis de Monedatge, postquam redempta fuerit de tredecim millia solidis, antequam aliquis homo vel femina habeat de moneta suprascripta de Monedatge, si mortuus fuero in itinere. [Computus ann. 1270. in Tabular. castri Nannet.: Computavit magister monetae. De Monetagio de XXIV. gross. milleri de d. maris, videlicet XL. lib. quolibet mille 990. lib. pro Monetagio 11. mill. obolorum 630. lib. Alter Computus ann. 1279. apud D. Brusel de Usu feud. tom. 1. pag. 472: Pro Monetagio cujuslibet marchis XV. denarii Turon... valet Monetagium VI. IIIII. XVII. lib. XIII. sol. 1. den. Turon. Occurrit rursus in alio Computo ann. 1289. ibid.] Vide Probat. Histor. Castillonensis pag. 98. 162. Decima moneta, seu Monetagii. Donnizo lib. 1. de Vita Mathild. cap. 2:

Unde bonus Princeps, valde miratus, eidem Continuo terre propria, decimamque Monetae Vovit.

Hec autem exactio quam nostri Seignuriage, quod ex monetae signatura percipiatur, vocant, antiquis penitus ignota, sub prima Regum Franc. stirpe in usu fuisse videtur: vix est enim ut credam a Pipino inductam fuisse, quamvis antiquis non occurrat editum ea de re statutum. Ut ut sit sub altero Regum stemmate eo jure gaudebant, quibus jus cudendi monetam concessum fuerat, ut ex pluribus Instrumentis supra relatis colligitur. Vide D. le Blanc pag. 90.

MONETAGIUM, Prestatio que a tenentibus et vassallis domino fit tertio quoque anno, ea conditione ut monetam mutare ei non liceat, que Focagium [et Relevatio monetae] dicitur, obtinebatque potissimum in Normannia. Charta Ludovici Hutini Regis anni 1315. pro Normannia: Item quod redditus nobis debitos pro dicta pecunia non mutanda, qui in dicto ducatu Monetagium, alias Focagium nuncupatur, levari non faciemus, etc. Vetus Consuetudo Normannie MS. 1. part. sect. 2. cap. 8: La Monneage est

une aide de deniers qui doit estre payde au Duc de Normandie de trois ans en trois ans, et doit len recevoir de cele ayde tels monois come elle est mise communement en la terre, ne ne la doit len pas faire changier, etc. Au tiers an tous communement doivent payer le Monneage lesquies ont terres et meubles pourquoy ils sont tenus à payer la. De ceste aide sont quittes toutes gens de Religion qui sont promues en saintes Ordres, et les serjans feanz des Yglises, et tous ceux qui sont benefices de Yglises, tous Chevaliers, et leurs hers, et en sont quittes femmes veues qui n'ont 20. s. de rente pour elles soutenir, ou qui n'ont pas en meubles 40. s. par dessus leur robes et leur lits, et celles qui n'ont la valeur de 40. s. sont quittes del Monneage. Et chascuns parons del comun poeple qui aura 20. s. vaillant le poera. Tut cil sont quitte de cest aide qui ont membre de hauberc, qui ont Prevost, Montier et Fornier, pourtant que il aient moins à ban ou four, il sont quitte du Monneage, etc. Deinde additur ab hac pensatione pariter immunes esse in Normannia Castellanas S. Jacobi, et Vallis et Moritonii, et aliquot alias. Infra: A ceste aide fere et à cest Monneage payer les robes de leur propre cors, le lit, et l'ostel, ne doivent pas estre comptes pour meubles, et pour ceu soulloit-il estre apellé Foage, que cil le paioient principalement qui tenoient feu et lieu. Adcertes tuit li autre qui ne tiennent ne feu ne lieu, si comme les serjans et les chambriers qui ont de moable 10. s. ou la valeur, sont tenus à payer le Monneage, et les femmes qui oncques ne furent mariees, qui tiennent feu et lieu, payeront le Monneage. Nova Consuetudo Norman. art. 76: Le roy pour droit de Monneage peut prendre 12. deniers de trois ans en trois ans sur chascun feu pour son Monneage et fouage, qui luy fut octroyé anciennement pour ne changer la monnoye. Vide artic. seq. Ejusmodi autem monetagium in Anglia antiquarunt Henricus I. et Joannes Reges Angl. Leges ejusdem Henrici cap. 1: Monetagium commune quod capiebatur per civitates et per Comitatus, quod non fuit tempore Edwardi Regis, hoc ne amode fiat, omnino desendo. Vide Ricardum Hagustaldensem ann. 1136. et Matthæum Paris pag. 88.

Monoiage, eodem sensu, in Charta ann. 1319. ex Reg. 59. Chartoph. reg. ch. 243: Item les resseans desdites vavasseries... paient de trois ans en trois ans cent sols Tournois pour ayde d'ost, c'est assavoir l'an que le Monoiage chist.

Hec eadem prestatio in minori Britannia obtinuit, ut in voce Focagium docuimus: concessa etiam aut usurpata ab his quibus jus cudendae monetae competeat, quod in plurimis Chartis legitur se testatur D. le Blanc pag. 156. Sed et apud Aragonenses singulis septennis in usu fuit, sub nomine Monetaticum; quod primum Jacobo I. Regi ab Aragonensibus ann. 1236. concessum est, ut non immutaretur moneta Jacensis: subinde vero ad alia translatum est, ut videre licet infra in Monetaticum. Hanc consuetudinem in Francia penitus sustulit Carolus V. Rex Diplomate 16. Sept. ann. 1390. quod ex Memoriali Cameræ Comput. Paris. refert D. Brussel tom. 1. de Usu feud. pag. 216.

Adnectendum præterea hocce loco videtur quod Magni Peirescil manu adnotatum et scriptum de hac vocis notione in ejusdem Adversarii olim legitimus: La livre de Monnoyage, le sol de Monnoyage, et le denier de Monnoyage,

en termes de Monnoyes, valent autant d'especes que chacune d'icelle valent de deniers de la monnoye courante. Comme une livre de Monnoyage vaut 20. s. tout ainsi que la livre vaut 20. sols de la monnoye courante, et un sol. de Monnoyage vaut 12. deniers, de quelque especes que ce soit, soit or, argent, ou cuivre, de mesme que le sol vaut 12. deniers de la monnoye courante, et un denier, est une especes seule de quelque matiere que ce soit, comme d'or, d'argent, ou billon, l'on dira en terme de monnoye, un Denier d'Escu, un Denier quart d'Escu, etc. Et en ce faisant, sans un sol de Monnoyage il y a 12. deniers de Monnoyage, qui sont 12. especes de quelque coing et matiere que ce soit, et dans une livre 20. de cesdits sols, qui sont 240. deniers, de quelque especes ou matiere que ce soit. Par exemple, au 2. art. de l'Advis donné au Roy Philippe le Bel, dans lequel est parlé de monnoye 18. à six deniers de loy, de 14. s. 8. den. de taille, qui avoient cours chacune pour 8. den. Tour. piece, les 14. s. 8. den. est la taille, ou quantité d'especes que le Prince ordonnoit estre en chacun marc, vallants à raison de 12. den. le sol, avec les 8. den. 176. den. que le Prince ordonnoit en chacun marc d'œuvre desdites especes 6. den. de loy, argent le Roy, ayans cours pour 8. den. Tour. piece. Et pour trouver ce que devoit peser chacune desdites especes, par ladite taille ou quantité, faut considerer la subdivision du marc, et sçavoir combien il contient de deniers ou d'onces. Le marc est composé de neuf vingt deux deniers, vallans à raison de 24. grains le denier 4808. grains, lesquels divisez par ladite taille de 76. pieces, vous aurez 26. grains de poids, vallans un denier 2. grains, et 32. grains qui resteront à partir par 176. pieces.

¶ MONETAGIUM, Jus cudendi monetam. Charta Philippi Pulcri Reg. Franc. ann. 1307. apud Marten. tom. Ampliss. Collect. col. 1415: Notum facimus, quod super Monetagio et cursu monetæ, quos dilectus noster Nicolaus Meldensis Episcopus, per se et ejus prædecessores, nomine ecclesie sue Meldensis, se habere dicebat, plenius informati; eundem de dicta monetæ, et cursu ipsius recepimus in nostrum homagium. Litteræ Johannis Reg. Franc. ann. 1350. tom. 4. Ordin. pag. 80: Nec volumus quod per huc nobis aut successoribus nostris Francie Regibus, in dicto (Britannie) Ducatu aut super dicto Duce, vel alia quavis persona sui Ducatus in jure Monetagii seu Monetam cudendi, vel aliter quomodolibet, saisina vel novum jus aliud acquiratur.

¶ MONETAGIUM, Monetæ officina, locus ubi cuditur moneta. Edictum Caroli Johan. Reg. primogeniti ann. 1356. tom. 3. Ordin. Reg. Franc. pag. 106: Ut in tota lingua Occitana in locis et Monetagiis consuetis, fiat pecunia aurea, etc. Lit. pro clero Mimat. ann. 1304. tom. 5. Ordin. reg. Franc. pag. 632. art. 1: Facimus paulatim cursum minui monetarum, que in Monetagiis nostris cuduntur ad præsens. Charta pro civit. Agen. ann. 1369. in Reg. 198. Chartoph. reg. ch. 545: Insuper concedimus... quod Monetagiis auri et argenti sit perpetuo in civitate Agenna prædicta, et inibi auri et argenti moneta cudatur. Monnoyage. Ipsa monetæ cusio, in Lit. ann. 1369. eod. tom. Ordin. pag. 690.

In Comitatu Bononiensi jus quoddam obtinuit, seu præstatio, que Monnoage dicitur, in Computo Domani ejusdem Comitatus ann. 1402: C'est assavoir de tous Marchans forains et faisans residence

hors de la Comté, qui doivent de toutes denrées et marchandises qu'ils vendent et achètent en ladite ville et Vicomté de Boulogne, 2. den. ob. pour livre.

¶ MONETALE. Idem quod Monetarium. Charta ann. 1339. apud Ludewig. tom. 5. Reliq. MSS. pag. 544: Cassinus perpetuo et cadimus totaliter civitatem nostram Lubin... cum jure jurisdictionibus... Monetilibus et anonalibus.

¶ MONETARE, Monetam cudere, fabricare, signare, Monnoier. Capitula Caroli M. ad Legem Salicam tit. 8. cap. 11: Illi denarii qui modo Monetati sunt, si pensantes et meri fuerint, habeantur. Ita in Capitul. 2. ann. 805. cap. 18. lib. 3. Capitul. cap. 13. in Edicto Pistensi cap. 13. 14. etc. Leges Athelstani cap. 19: Placuit nobis ut una moneta sit in toto Regni Imperio, et nullus Monetæ extra portum. [Annal. antiqui Corbelens. ad ann. 838. apud Leibnit. tom. 3. Script. Brunsvic. pag. 296: Mercatio publica cum jure Monetandi datur, etc. Chron. Farsense apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 681: Omnia hæc dederunt pro anima Transarcti genitoris usque in perpetuum pro libris xxx. argenti Monetati. Bertrandus Clericus in Poemate MS. de Girardo Viennensi:]

No pro avio, no denter Monæ.

Interdum et metaphorice usurpatur. Alans de Insulis in Placitu nature contra Sqdomitas:

Cedit in loculo vobis semina nulla Monetæ,
Horret et incedem majores ipse sum.

Alibi: Illic peitacis cum sui gutturis incude vocis Monetam fabricabat humanæ. Ibidem: Illic uras per portas narium felus eniza deformas, ipso stylos lingue crebrius delambendo Monetans, meliorem ducebat in formam. Rursus:

Quæ Regis plures revolens ideas,
Stipulis rursus specios Monetans, etc.

In eodem Opusculo: Statuit ut expressæ conformationis Monetata sigillo, sub derivandæ propagationis calle legitimo, ex similibus similia educerentur. Mox: In propriis incudibus rerum effigias Commoneans. Adde eundem in Anticlaudioano lib. 1. cap. 4. et cap. 8. lib. 2. cap. 8. lib. 7. cap. 1. 5. [Summa Magistri Pauli apud Raymundum Duellium tom. 1. Miscell. pag. 65:]

Quidquid agent homines, intentio jeditio omnes,
Sole voluntatis forma Monetæ opus.]

¶ MONETARIUM, Locus Monetæ, Uguitioni. [Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684: Monetarium vel Monetum, Locus ubi fit moneta.]

¶ MONETATOR, Qui monetam cudit, in Edicto Pistensi cap. 16. Monnoier.

¶ MONETARIUS, Idem qui Monetarius. Charta ann. 1284. apud Rymer. tom. 2. pag. 284: In novos denarios ab ipsis Monetariis redigendo.

¶ MONETARIUS, Ἀργυροκόπος, qui monetam cudit, signat. Lexicon Gr. MS. Reg. Cod. 2062: Μονητάριος, ὁ τὸ χρῆμα ὑπατάσσει. Willelmus Malmesbur. lib. 5: Trapezitæ, quos vulgo Monetarios vocant. Senator lib. 5. Epist. 89: Monetarios autem quos specialiter in usum publicum constat inventos, in privatorum didicimus transiisse dependium. Monetarius urbis, apud Gregor. Turon. de Gloria Confess. cap. 106. S. Audoenus in Vita S. Eligii lib. 1. cap. 8: Tradidit cum imbuendum honorabili viro Abboni vocabulo, fabro aurifici probatissimo, qui eo tempore in urbe Lemovicina publicam

fecalis monetæ officinam gerebat. Et cap. 15: Cum omnis census in unum collectus Regi pararetur ferendus, ac vellet domesticus simul ac Monetarius ad huc aurum ipsum fornacis coctione purgare, etc. [Charta Ludovici VII. Reg. Franc. ann. 1171. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arrern. pag. 67: Monetarios etiam et alios quoscumque qui aliquid in Podio a Vicecomite tenebant, ab hominio et fidelitate et sacramentis sibi factis abolvit. Alia Philippi VI. ann. 1390. tom. 2. Ordin. Reg. Franc. pag. 141: Magistri autem Monetarii et operarii sunt quieti et liberi ab omnibus consuetudinibus, ad vobis et consuetudines, quem fuerunt tempore piæ recordationis Regis Philippi genitoris nostri.] Vide Leges Athelstani Regis cap. 12. apud Bromptonum. Le Roman d'Aubery MS.:

Avai la ville avoit maint Monnoier,
Et maint escrivre, et maint bon leorrier.

Illud porro observatione dignum, quod in Monetis Regis stante prima Regum nostrorum stirpe, licet eorum vultus ac imago imprimeretur, nomen tamen fere semper ac tituli minime describerentur, sed nomen monetarii, adjectis hisce characteribus m. vel mo. vel mon. vel monet. aut monitar. etc. qui Monetarius sonant; ex altera vero parte urbis nomen, in qua cusa fuerat moneta, quod maxime patet ex nummis illis Regum nostrorum ejusdem stirpis, quos nobis exhibuit Bouterous. Id etiam obtinuisse in Anglia colligitur ex nummo Plectmundi Archiepiscopi Cantuariensis, qui vixit ann. 889. quem descripsit Seldenus ad Eadmerum pag. 217. [Vide D. de Blanc Tract. de Monet. ubi de Monetariis pluribus disserit.]

¶ Lit. remiss. ann. 1451. in Reg. 185. Chartoph. reg. ch. 109: Le suppliant Monnoyer d'estoc et ligne, etc.

¶ MONETARIORUM DISTRICTIONES. Charta Gerardi Episcopi Cadurcensis in Tabul. ejusdem Ecclesie: Justitia vero et distinctiones Monetariorum, sive mutetur moneta, sive non mutetur, et ipsa mutatio abeque cujuslibet personæ calumnia, propriæ erunt Episcopi.

¶ MONETARIUS, ad quem pertinet, non tam jus cudendæ monetæ, quam ejusdem cusionis emolumenta et commoda. Ita recte D. Lucas Acherius ad Herimannum de Restaurat. S. Martini Tornacensis cap. 59. observat Goswinum fratrem Castellani Tornacensis Monetarium agnominatum, quod esset Dominus monetæ Tornacensis. (cujus cudendæ jus ad Episcopum pertinebat) ut est in Charta Communis Suesionensis ab eo edita tom. 11. Spicilegii pag. 351.

¶ MONETARIUS EX SACRAMENTO IMPERII. Exstat in Regesto 120. Tabul. Regii Charta 186. Caroli VI. Regis data in Ponte Archæ 28. Martii ann. 1387. hocce argumento: Charles, etc... Comme de nostre droit à cause de nostre joieux avènement en nostre Duché de Normandie nous appartenne et pouvons faire et créer un Monnoier du serement de l'Empire, savoir faisons que nous pour la bonne relation à nous faite, de sens, loiauté, et suffisance de nostre bien amé Ancheaume de Marronie bourgeois de Rouen, et aussi pour contemplation de nostre amé et feal Conseiller l'Evêque de Baieux duquel il est neveu, icelui Ancheaume avons aujourd'hui fait et créé par la teneur de ces présentes, faisons et créons de nostre autorité, grace speciale et pleine puissance Monnoier du serement de l'Empire, à avoir, faire, et exercer le-

dit officio de Monnoier par lui et ses heirs perpetuellement, aux droits, franchises, et libertés, et autres profits et emolumenta qui à officio de monnoier dudit serement doivent et peuvent appartenir, à lui et à sesdits heirs ou ses otérois et otérois que par toute nostre dite duchie de Normandie ils puissent ouvrir et monnoier, et user desdites franchises, privileges, et libertés, ainsi que font et ont accoustumé faire d'ancienneté les autres ouvriers, et monnoiers dessusdits. Si donnons en mandement au Prevost, Gardes et ouvriers desdites monnoies, qui à present sont, etc. His opponuntur les Monnoiers du serment de France, in manuali Placitorum Parlamenti, 19. Jul. 1374. ubi mentio fit controversie inter Monetarios Sacramenti Imperii, super eorum privilegiis, ubi Monetarii Sacramenti Imperii, hsdem, quibus Francici immunitatibus ac privilegiis gaudere se, et in Regnum Francie a Rege evocatos fuisse asserunt.

¶ **MONETARIUS**, Ad monetam pertinet. Turris monetaria, in qua scilicet moneta cudebatur, in Charta ann. 1125. inter Probat. Histor. Occitan. tom. 2. col. 431.

¶ Vel ad monetarium spectans. Testam. Guill. monet. ann. 1213. ex Cod. reg. 5255: Filio meo Ermengaudo dimitto et dono jure hereditario... totam vineam meam Monetariam cum campo sibi contigam. Nisi idem sit quod recens plantatum. Vide *Monetare*.

¶ **MONETARIUS**, Chronicon Podiense ibidem col. 9. ad ann. 1102: Cives Aniciens... elegerunt sibi antistitem... Pontium: qui unctus chrismate locatus in pontificali sede, milites superbos, Monetarios vocatos, magnis injuriis affligentes civis urbis, in tantum humiliavit, ut turres eorum et maximas sedes quas in urbe fecerant... terræ conquaret. Præcipui quidam Milites hic indigitantur atque in primis Proconsules Podomniacenses de quibus in eodem Chron. ad ann. 1077. ubi legitur, D. Ademarum pretio 25000. sol. Podiensis monetæ libertatem ecclesiæ suæ ab ipsis obtinuisse: quod et Pontium Ademari successorem datis 10000. solid. fecisse loco laudato memoratur: unde Monetarios appellatos censeo vel quod monetam, quæ Episcopi erat, sibi arrogare tentabant, vel quod pecunia numerata pacem ecclesiarum ab ipsis redimeret non semel coacti fuerant Episcopi.

¶ **MONETATICUM**, Tributum in Aragonia et Catalonia impositum a Petro Rege Aragonum, quod ejusmodi erat, ut omnes duodecim denarios pro singulis rerum mobilium libris exsolvere tenerentur: a qua tamen pensatione immunes erant Milites, ut scribit Surita lib. 2. cap. 52. cui *Monedatge* dicitur: ut et Ecclesiastici et Religiosi. Petrus II. Rex Aragon. in Charta pro liberat. Catalanis: Item quod nos nec successoras nostri non recipiamus Monetaticum, nec Quintam ab hominibus Ecclesiarum, Religiosorum, Baronum, etc. Eximius Petri de Salanova Justitia Aragonum, apud Hieron. Blancam in Commentario Rerum Aragon. pag. 748: Quod sine Monetatico locorum regni Aragonum sunt aliquæ assignationes facte in generali, aliæ super Merinatibus, aliæ vero in speciali super terris et locis. Infra: Super Monetatico specialis assignatio censetur, ac si super certo loco facta esset assignatio. Hoc tamen attendendum est, quod qui habet assignationem super Monetatico in generali, vel super Merinatu in generali, non potest

exigere nec petere Monetaticum unius loci: sed collectores omnes regni debent solvere illi qui habent assignationem generalem. Michael del Molina in Repertorio Fororum Aragon: Monetaticum non recipit D. Rex a vassallis Varorum, Militum, et Infancionum, quia illud tantum solvunt Dom. Regi ejus vassalli, et vassalli Ecclesie, Ordinis, aut Religionis, etc. Infra: Monetaticum et Morabetinum solvitur D. Regi de septennio in septennium, etc. Occurrit ibi pluries, ubi semper cum Morabetino conjungitur. Quippe primo institutum Monetaticum, et concessum ab Aragonensibus Regi Jacobo I. in Curia generali Montisoni ann. 1236. ut non immutaretur moneta Jaccensis, servatis lege, pondere et figura. Tum enim promiserunt, seque ipsos obligarunt, hæredes et successores suos, quod omnes habitantes pro singulis domibus, quod valeat suum decem aureos et ultra, de septennio in septennium Regi et successoribus unum morabetinum tantum dare tenerentur. A qua pensatione homines Religionum et ordinum, et Ecclesiarum et Regis, non eximuntur in eo Diplomate. Sed postmodum immunes dicti, ut supra observatum. Vide Foros Aragon. Edit. 1824. fol. 8. v. 129. v. 172.

¶ **MONETATIO**, Idem quod *Monetarium*. Matth. Paris ann. 1248: Pondus veteris monete pro pondere novæ dabatur trutinatum, et præterea pro opere fabrii, id est, Monetationis, quam vulgariter dealbationem vocant, pro qualibet libra tredecim denarii solvebantur.

¶ **MONETATOR**, Vide *Monetare*.

¶ **MONETICUM**, pro *Monetaticum*, in Charta Petri Reg. Aragon. apud Rymer. tom. 2. pag. 210: Arrarum nomine damus et assignamus loca inferius notata... cum omnibus villis, aldets, pechis, Monticis, etc.

¶ **MONETULA**, dimin. a *Moneta*. Vide supra in hac voce.

¶ **MONETUM**, Will. Brito in Vocabul.: Monetarium, locus monete, quod hodie *Monatum* dicitur. Id est, la Monnoie. [Vide supra *Monetarium*.]

¶ **MONGERIUS**, Monticulus, Gall. *Mont joye*. Litteræ ann. 1447 in Cod. MS. Coislin: Ad etprehendendum de podio de Montagu usque ad Mongerium, Gallice *Mont-joye d'Achueres*, et per viam, etc. Vide *Mons gaudii*.

¶ **MONGNALE**, MONGNILE, Moletrina, molendinum. Charta ann. 1343: Guillelmus filius quondam Petri Baralis... confessus fuit... se tenere a domino nostro dalphino in emphiteosim... quamdam domum et curtem... sitam... juxta Mongnile seu alveum molendinorum ipsius Guillelmi Baralis, etc. Infra *Mongnale*. Vide *Mongnarius*.

¶ **MONGNARIUS**, Molitor, Gall. *Meunier*. Charta ann. 1258. in Chartul. S. Vandreg. tom. 2. pag. 1966: Per testimonium duorum suorum vicinorum propinquiorum absque contradictione tenentium molendinum et Mongnarium credentur.

¶ **MONIACATIO**, pro *Monachatio*, Monastica vitæ professio. Conc. Lateran. III. ann. 1179. tit. de Simonia: Ne merces pro Moniacatione recipiatur. *Moniaca*, eodem sensu, in Chron. S. Dion. tom. 8. Collect. Histor. Franc. pag. 344: Et li duz (Guillaume) qui en toutes manieres desirroit à prendre l'abit de Moniage et entrer en religion, etc. *Monial*, vulgo *Monachal*, monasticus. *Uns provende monial*, in Ch. ann. 1268. ex Chartul. 21. Corb. fol. 77. v. Vide in *Monachi*.

¶ **MONIALE**, Monasterium monialium. Charta ann. 1350. apud Rymer. tom. 15.

pag. 224: Quod talia nuper monasteria, abbatia, prioratus, Monialia, collegia, etc.

¶ **MONIALIS**, Monacha, Sanctimonialis. Ildephonsus Toletanus æra 674. de S. Isidoro Hispalensi: Doctor et sustentator Monachorum, ac Monialium. Odoranus in Chr. ann. 883: Judæos certa de causa, et Moniales ab urbe Senonica expulsi. Tidericus Langenus in Saxonia:

Nam volucres tales sicut Christi Moniales.

¶ **MONIALITER**, Cum habitu Monialis. Chronic. Domin. de Gravlina apud Murator. tom. 12. col. 554: Quod videns Sanctia Regina præfata, quod eam non posset talibus ab actibus removere, subito Deo conversa monasterium sanctæ Crucis de Neapoli Monialiter est ingressa, regali dignitati renuntians.

¶ **MONICA**, ut *Monialis*. Bley. Instit. pag. 272: Adde quod et Nonne et Monice, interdum quoque appellantur, idque a piis et religiosis duorum Ecclesie Doctorum matribus, si credamus Baronio in Martyrol. sub S. Augustino; aut enim *Moniales*, et matre D. Gregorii Nazian. Nonnas apud Græcos, sicuti et a Monica matre B. Augustini Monicas apud Latinos fuisse appellatas.

¶ **MONIANIUS**, Venditores *Monianorum*, in lib. 1. cap. 2. Hist. et Ant. Universit. Oxon. pag. 158. Vide supra *Momerium* et *Momus*.

¶ **MONICA**, [Sarracum. DIEF.]

¶ **MONICULUS**, pro *Monachus*. Testament. Bertichramni Episcop. Ceuoman. [tom. 3. Analect. Mabill. pag. 133:] Ad ipsa basilica in honorem ipsius obedum civitati: [pro obitu in civitate] Cenomanicæ edificavi, et casas inibi edificavi, et Moniculus institui, qui inibi Christo propitio in perpetuis temporibus officium et servitium procurent.

¶ **MONIETAS**, Idem quod *monachitas*, Receptio in monachum. Tabular. Vosiense fol. 68: Cunctis presentibus atque futuris notum esse volumus quoniam Bonius de Vosias propter Monietatem suam dedit Deo et B. Petro, Apostolo Vosiensi medietatem mansi Albou. Vide in *Monachi*.

¶ Occurrit præterea tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 415.

¶ **MONIGA**, Quantum *monaga* seu vehiculo una rota instructo et manu versatili continetur, Gall. *Brouettes*. Comput. fabr. S. Petri Insul. ann. 1473. ex Tabul. ejusd. eccl.: Item pro duabus *Monigis*, Gallice *Brouettes*, ter:æ figuli ad apponendum lapidibus marginis putei, etc. Vide supra *Monaga*.

¶ **MONILIUS**, Charta Ottonis I. Imp. apud Ughell. in Archiepiscopis Florentinis n. 15: Habeatis... potestatem et in ipsa Ecclesia vestra *Monilios* in sui ibidem mittendum, et omnes *Monilios* quam ibidem inveneritis, quæ de ista plebe et de ista curia pertinet, aut pertinere debet, foras trahendum et tollendum, et faciendi... quod vobis placuerit. [Vide *Mundilio*.]

¶ **MONIMEN**, Monumentum. Ebrardus Bethun. in Græcismo:

Momentum dicas tempus, Monimen monumentum.

Vide *Munimina*.

¶ **MONIMEN**, Monitio. Epist. 33. Nic. I. PP. tom. 7. Collect. Histor. Franc. pag. 421: Ac per hoc tamquam conventum a nobis et admontum, ac salubri Monimini satisfacere volentem, etc.

¶ **MONIMERIUM**, Julianus Antecessor Constit. 98: Quarta autem (processio Consulium) ea quæ *Monimerium* dicitur,

ubi et quod pancarpum vocant, celebrandum est. [Vide supra *Monerium*.]

† **MONIMINA**, pro *Monimentum*, in Charta ann. 1058. apud Murator, delle Antic. Estensi pag. 208: Et alie exemplar de alio cartula, et Moniminas exinde pertinentes, quas vos exinde aberetis et ostendere potueritis, etc. Occurrit rursus infra.

° **MONIMINAE**, Idem quod *Munimias*, Privilegia, praecepta, diplomata principum pro ecclesiis. Charta ann. 952. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. evi col. 168: Unde et omnes Moniminas de superscriptis immobilibus locis apud me moscos heredes rajasent, ad conservandas et salvas faciendas. Alia ann. 958. ibid. col. 165: Unde et alias Moniminas vetustas et novas apud me reservo. Vide *Monimina*.

* **MONINELLUM** pro *Molinellum*, Vetus versorius, Ital. *Molinello*, Gall. *Moulinet*. Stat. art. lanae terrae Fabr. ann. 1869. pag. 21: Item statuimus et ordinamus quod non liceat alicui de dicta societate habere, nec tenere pannum filatum ad *Moninellum* in sua camera, vel alibi factum contra formam statuti. [Fr.]

† **MONINUS**. Acta B. Torelli Puppiensis n. 7: Ecce lupus, quem vulgo *Moninum* vocant, hoc est, humana carne vescentem, puerum rapuit. Ubi Hieronymus Radolanus *Moninum* legit, quasi scilicet etymon daturus lupo, qui homines vorat. Nos ejusmodi lupos *Loups Cerviers*, seu *Cervarios* appellamus, quod in cervos potissimum irruant. Statius lib. 5. Thebaid. vers. 165:

... Qualis cum curva crescit
Circumventa lupis.

Verum lupi cervarii, si Plinium audimus lib. 8. cap. 84. innocui hominibus sunt. Italis *Monino* et Occitanis *Mounino*, simiam sonat.

† **MONIPOLA**, Fraternalitas, sodalium collegium. Telomontius de Bello cum civit. Breusvic. apud Leibniz. tom. 2. pag. 91: Habent hic singulae artes mechanicae societates, quas *Monipolas* aut *gildas* appellant, quibus singuli magistri praesunt. Vide *Gildum*.

† **MONITAS**, Immunitas, seu districtus qui aliqua immunitate seu jure asyli gaudet. Charta ann. 4. (i. e. 938.) Rodulphi Regis apud Stephanot. tom. 8. Fragm. Hist. MSS. pag. 56: Quod nullus Comes seu Vicecomes, nec vicarius, nec centenarius nec ullus homo in eorum (monachorum) vocatione, in illorum *Monitate* prendisset nec boves, nec caballos, nec asinos... sed omnia sint in alimoniam pauperum et stipendia monachorum. Vide *Descrip. et Munia* 2.

† 1. **MONITIO**, Proclamatio. Epistola Simonis Archiep. Bituric. apud eundem Stephanot. tom. 13. Fragm. Hist. MSS. pag. 450: Et est sciendum quod dominus super hoc fecit fieri quamdam *Monitionem* generalem sine nominum expressione cum denuntiatione excommunicationis a canone late in malefactores facinoris antedicti.

° 2. **MONITIO**, pro *Motio*, expeditio bellica, nisi sit pro *Submonitio*, *Herabanus*. Chronicon Salernitan. cap. 5: Idem Francorum rex... generali contra eum decrevit facere *Monitionem*. Cap. 40: Contra eosdem Francos decrevit facere *Monitionem*, et cum magno exercitu obviam eis. Cap. 44: Contra eum decrevit facere *Monitionem*, et congregato valido exercitu, etc. Cap. 81: Audito hoc Agaronum gens, generalem faciens *Monitionem*, Calabriae finibus adiunt, etc.

† 1. **MONITORIUM**, Citatio Juridica. Acta S. Petri Regalati tom. 8. Martii pag. 878: Quae quidem citatio seu *Monitorium* tamquam de substantialibus iudicii erant omnino necessaria.

2. **MONITORIUM**, Locus momentum, sicut *Schola*, ubi discipulos docemus et monemus. Ugitio et Joan. de Janua. [Vetus Gloss. Lat. Gall. Sangerm.: *Monitorium*, lieu ou l'on fait ammonestemens, monitoires.]

† **MONITUS**, pro *Munitus*, in Exposit. brevi antiq. Liturg. Gallic. apud Marten. tom. 5. Anecd. col. 94: Qui non est purgatus baptismo, vel non *Monitus* Crucis signaculum.

° **MONIUM**, La cathedra. Glossar. Lat. Ital. MS.

° **MONNARIUS**, Molitor, Gall. *Meunier*. Charta Ludov. VII. ann. 1168. in Reg. 98. Chartoph. reg. ch. 610: Si in molendinis *Monnarii* vel alicui alii alicui fore fecerint, etc. Vide *Mongnarius*.

† **MONOB**. Charta ann. 1117. tom. 2. novae Gall. Christ. Inter Instr. col. 107: Haec autem carta *Monob* facta est in communi capitulo, perlata est, etc. Forte idem quod authentica, originalis, uti coniectat Sammarthanus noster.

† **MONOCA**. Charta Decani S. Petri Insulensis ann. 1230. apud Harsum in Castellensis Insul. pag. 198. et Buzelinum lib. 2. Gallo-Fr. cap. 13. Contulit etiam decem libras ad altare S. Joannis, quod est in *Monoca* Ecclesiae.

† **MONOCHORDUM**, Instrumentum musicum, quod unica chorda constat. *Μονόχορδον ὄργανον*, Polluci lib. 4. cap. 9. Nicetas Choniates in Andronico lib. 2: *Τραγῆδιαν ἔκκεπιπτεται*. Ubi *Γεργα* *Γρακοβαρβαρος*, *Μονοχορδῶν* *ἄρτια* *ἔργετρα* *ἴδιος*. Nostris vulgo *Manicordion*. Chron. Trudonense lib. 8. pag. 441: In hoc proficit, quod quidquid alicubi in *Monocordo* cantari potuit de Usu Ecclesiae non pretermisit, etc. Vide Jul. Scalig. lib. 1. de Arte Poet. cap. 48.

° *Monocorde*, Inter Instrumenta musica recensetur tom. 1. Poem. reg. Navarra. pag. 248:

Hulsine, des, Monocorde
Où il n'a c'une seule corde.

Minus vero recte illud instrumentum cum nostro *Manicordion* confundit Cangeus: hoc enim organi fideiculis species est pluribus constans chordis; quod alterius definitioni repugnat.

† **MONOCHROMA**, Unius coloris pictura, a *μῶνος* solus, unus, et *χρῶμα*, color. Acta B. Petri Petronii tom. 7. Mail pag. 226: Cum illius effigiem passim sub obscuro *Monochromate*... effictam aspiciamus.

° **MONOCOLEI**, Semicastrati. Rieyn. Instit. pag. 167: *Habemus Monocoles*, qui nempe unum duntaxat amiserunt testem. Ex Graeco *μῶνος* et *κόλιος*, testiculum.

† **MONOCOSMUM**, Isidoro, Ugutioni, et aliis, est genus vehiculi, quod ab uno jumento trahitur. Vide Meursium in *Kösem*. [Monacosmum edidit Grævius ex Isidoro, ubi addit: Glossar. Arab. Lat.: *Monacosmum*, vehiculum unum tantum portans, a *μῶνος* et *κοσμία*.]

° Lapsus est Grævius in referendo loco Glossarii Arab. Lat. ubi legitur: *Monacus*, vehiculi genus, quod ab uno jumento ducatur, in Thesaur. utriusque ling. B. Wulc. pag. 707. Glossar. Lat. Ital. MS.: *Monocosmum*, uno caro che porta morti, o altro. Vide supra *Monaga*.

† **MONOCOSSIS**. Anastasius in Leone IV. pag. 197: Item aliam crucem de auro

unam habentem in medio *Monocosmum*. Ubi Bulengerus *Monocosmum* legendum subdubitavit, inani, ni fallor, conjectura. Videtur enim hic intelligi lapis quispian pretiosus.

† **MONOCRATOR**, Imperator. Anastasius in Epitome Chron. Casin. apud Murator. tom. 2. pag. 353: Post haec *Tertullus Patricius*, cupiens oblationem quam Deo et Sanctis ejus fecerat, imperiali sanctione roborare, novam Romam adit, et orbis *Monocratorem* Justinum sua auctoritate firmare obvixis precibus postulavit. *Μενοκρατορ*, qui solus tenet imperium.

† **MONOCUBITALIS CANDRELA**, hoc est, unius cubiti, in Chartular. S. Vandreg. tom. 2. pag. 1949.

† **MONOCULARE**, Vide mox in *Monoculus*.

† **MONOCULUM BENEFICIUM**, Unicum. Expositio compendiosa benefic. fol. 37: Neque enim... (beneficia) *Monocula*, duplicia, regularia, in nominationibus secularium, secularia in nominationibus regularium... comprehenduntur. Consule Decisiones Rotae Decis. 40. I. rescript. et alios qui de Benefic. scripserunt. *Monoculare beneficium*, unicum, quo unico lumine clericus non privandus. Laur. in Amalth. ex Gonzal.

† **MONOCULUS**, Coccus, *μονόφθαλμος*, vox hybrida, qua utitur Guillelmus Armoricus in Philippo Aug. ann. 1163. Ebrardus Bethuniensis in Graecismo cap. 7:

Georgas atque tres Monoculique fuere sorores.

Regestum Castri Lidi in Andibus f. 47: Praeco habet consuetudinem caprarum, de praedicta ipse habet, capram *Monoculam*. [Statuta MSS. S. Victoris Massil.: Statuimus quod nullus de cetero alicubi recipiatur in monachum epilepticus, aut alio morbo incurabili vel contagioso percussus, aut claudus, surdus, *Monoculus*, deformis aliter, gibbosus. *Monoculus*, seu claritas alterius oculorum suorum privatus, in Charta ann. 1333.] Utuntur Ealredus in Vita S. Edw. Confess. Cassarius Heisterb. l. 4. cap. 62. Rotharis Rex Longob. in Edicto tit. 117. [900.] et aliquot alii. Vett. Glossae: *Uniculus*, *μονόφθαλμος*.

† **MONOCULARE**, Altero oculo privare. Occurrit apud Matt. Paris. ann. 1253.

† **MONOGAMUS**, Unius uxoris vir. Vita S. Joh. Gualberti tom. 3. Julii pag. 356: Non alicujus pretii datione palam vel occulte alicui ad ecclesiasticum promovetur officium, non nisi virgo aut *Monogamus*. Landulphi Mediolan. Hist. apud Murator. tom. 4. pag. 65: Orta dissensio inter sacerdotes *Monogamos*, et alios caste simulantes se vivere. Vox notissima.

† **MONOGIUM**, ex Gallico *Monnois*, Moneta minor. Gesta Willelmi Majoris Episcopi Andegav. cap. 80: *Pedagia*, *vectigalia*, *Monogia*, et *costumas* exigunt, et extorquent. Occurrit rursus infra.

° Idem videtur quod supra *Monagium* 1. quomodo etiam forte legendum est. Vide ibi.

† **MONOGRAMMA**, ex Graeco *μονόγραμμα*, Nomen compendiosum descriptum, ac certis litterarum implexionibus concinnatum, quod scilicet magis intelligi, quam lapsi promptum est, ut ait Symmachus; seu, ut habet Plutarchus in Catone, *σηματεν ἐν μικροῖς καὶ βραχέσι γράμμασι πολλῶν γραμμάτων δύναμιν ἔχον*. Rabanus Maurus Abbas Fuldenais de Inventione linguarum: *Litterae Monogrammae scriptae nonnullis in locis inveniuntur, ubi pictura cum museo in pariete imaginis, aut in velis,*

vel alicubi aliter facta fuerit, ibi eorum nomina cum congerie litterarum, unum characterem pictores facere soliti sunt, quod Monogramma dicitur. [Papias: In fine (Præcepti) Monogramma est ponendum, in quo nomen Imperatoris, et Imperatoris Augusti, et Dei gratia connata habentur, vel alia que Imperatorem decessant.] Vita S. Babolenti num. 21. ex Edit. Petri Chiffletii: Sed et Rex ipse (Clodoveus) favens subscripsit, et suo Monogrammate facto, anula regio insigniri iussit. Historia Translationis S. Sebastiani: Cum patris patris sui, Magni Caroli Monogrammate insignita. Elicium Pistense Caroli Calvi cap. 11: Ut in detariis novis nostris monetis, ex una parte nomen nostrum habeatur in gyro, et in medio nostri nominis Monogramma, ex altera vero parte nomen civitatis, et in medio cruz habeatur. Odo Cluniac. in Vita Burchardi Comitis: Facto itaque testamento, Monogrammate firmatur. VI. Synod. Act. 12: Καὶ ἐπιβήσαντες τὸν χαρακτῆρα τῶν βασιλευσίνων ἀποκριθῆσαν ἐν τῷ νόμῳ τῶν Κωνσταντινῶν ἀποκριθῆσαν. Act. 15: Καρτίον θεουλογοῦντων ἐπὶ θεολογίᾳ ἐκτροχίσθησαν νόμῳ βασιλευσίνων.

MONOGRAMMA, femin. gen. Primasius Africanus Episc. S. Augustini discipulus in Apocalyp. lib. 4. cap. 13. de nota Labari: In Monogramma, que in hunc modum fit, exprimitur, ubi compendio totius Christi nomen includitur. Charta Adalberonis Episcopi Melensis: Manus propria nostri nominis Monogrammam subitus signavitimus.

Monogrammatum vero usus non numerus, ut ex Plutarcho et Synmacho inuimus, atque adeo in nummis. Si quidem exstat Marcianti Imp. numisma apud Octavianum Stradam pag. 249. in quo ejus monogramma exaratur. Descripsimus præterea æreum insignem Placidii Valentini Medallionem in Familis Byzantinis ex Archello Regio, qui Pontifici triumphum præfert, cui subdantur 4. monogrammata: quorum via haud proclive sit divinare. Vide Notas nostras ad Alexiadem pag. 253. et Descript. Edis Sophianæ num. 70.

Veteres integra sua non tam nomina quam prænomena haud scripsisse palam est ex veteribus Inscriptionibus, et Ausonii Epigr. 34:

Lucus una quidem, geminis sed distans punctis,
Litteræ prænomini sic nota sola facit.

In subscriptionibus præsertim nomina ipsa posterioribus sæculis brevi literarum compendio scripsere, eaque deinde in Monogrammatibus contraxere formam, quod septimo maxime obtinuit, tametsi horum usum antiquiorem evincant nummi, quos ex Gazophylacio Regio ære incidi curavimus cum cæteris inferioris ævi Imperatorum Constantinopolitanorum numismatibus ad Zonarem, aliorumque Byzantinorum Scriptorum illustrationem.

Verum si scrupulosius quaesieris, quis primus Regum Francorum perpetuum monogrammatibus usum ac morem in regia Diplomata induxerit, Carolum Magnum hujusce moris auctorem tibi assignat Mabillonius Diplom. lib. 2. cap. 10. quamvis enim antiquiorum Regum nonnulla proferantur monogrammata, interruptum tamen eorum usum non semel licet advertere: sed inductum a Carolo Mag. morem ceteri ad Philippum III. Francorum Reges retinere: qui nec tum penitus desit. Qua ratione autem id fecerit Carolus M. docet Eginhardus, ut scilicet imperi-

tiqum hanc (scribendi) honesto ritu suppleret, inquit ille, monogrammatibus usum, loco proprii signi invenit. Eadem ex causa eo interdum usi sunt Episcopi. Quibus vero monogramma in usu fuit, id characterem nominis sui appellabant: recte quidem, ut cum littera unica esse videretur, omnes tamen nominis litteras exprimeret: unde usitatissima hæc in veteribus Chartis formula, nostrum characterem impressimus; nostri nominis characterem et sigillo signari et corroborari præcepimus; sigilli nostri auctoritate muniti, nostrique nominis subter inscripto karaktere, etc. nihil nisi monogrammatibus descriptionem innuere videtur, licet nullum aliquando reperiat appositum monogramma.

Sed illud animadversione dignum censet idem Mabillonius, quem hic excipere non gravabor, quod quæ in crucis formam concinnata sunt monogrammata, in medio præferunt a fuminatam quadram, (vulgo Losange) et in ipsa quadra speciem Græcæ litteræ Y, in aliquibus in modum V. conformata, plerumque cum puncto de more superposito. Insuper littera hæc in plerisque Diplommatibus alla manu, et quidem Regis, expressa est. Quo respicit vulgata illa formula in Diplommatibus Carolinis: manu propria subter firmavitimus, et anuli, etc. Quid vero mysterii hæc continet? an hoc Pythagoræ symbolum affectarunt Reges nostri? an hæc littera cum superiori cuspidata quadra parte composita signat Ya, quod non recentioribus modo Germanis, Armoricis et Anglis, sed etiam antiquis ita significat? An Carolus qui Theudisec aliquando loqui amabat, ut rata sibi Diplomata hoc compendio contestaretur, id usurpavit? Literam e curviam esse, primam vocis subscripti, sententia est Gattereri: sed occurrit etiam in monetis Caroli M. que monogramma præferunt.

Principum porro monogrammata, quibus ea propria fuerant, quæcumque fere cum in veteribus Tabulis, tum ab ævi nostri Scriptoribus ex iis delineata, sub manu occurrerunt, unica tabella hic representare haud alienum duximus, ut quæ ex variis corroganda fuissent locis, uno conspectu, ea Lectori percipere utcumque liceat.

Ex Monogrammatibus autem summorum Pontificum antiquioribus sex potissimum selegimus, ex Nicolai Alemani libro de Lateranensibus Parietibus cap. 3. Interim dum multa plura nobis exhibentur a viro summa eruditionis Francisco Menestrier, in eo opere quod de Armis et insignibus inscripsit.

Primum igitur a nobis delineatum ex Pontificis Monogramma, est ADRIANI I. quod ad S. Prudentianam visitur.

Alterum est PASCALIS I. in ædibus sacris S. Cæcilie, et S. Praxedis in Exquilis.

Tertium est NICOLAI I. in Basilica S. Clementis.

Quartum est XISTI III. in Basilica Liberiæ arcu majore.

Quintum est LEONIS III. in fastigio tribunalis ejusdem Basilicæ Liberiæ.

Sectum denique est ejusdem Leonis in Ecclesia SS. Nerei et Achillei.

His subjunximus MONOGRAMMATA IMPERATORUM OCCIDENTIS, ac primum CAROLI M. ex Ughello tom. 8. Italiæ sacra pag. 50.

Allud ejusdem Caroli, ex eodem Ughello tom. 5. pag. 600. Zyllesio in S. Maximino pag. 13. et Monumentis Pa-

derbonensib. pag. 326. 327. Vide Browerum in Annal. Trevir. ann. 773. Monogrammata Caroli M. et successorum usque ad Ludovicum omnia collegit Heumannus in commentariis de re diplomatica Imperatorum, usque ad Conradum III. Baudissius in libro de Monogram. Imperat. edit. Lips. p. 1737.

LUDOVICI PI. ex Tabulario Hedueni, Ughello tom. 2. pag. 118. et Chiffletio in Trenorchio pag. 195.

Ejusdem Ludovici, ex Beslio in Regibus sequitur pag. 18.

Ejusdem Ludovici, ex eod. Beslio ibid. pag. 19. 25.

Ejusdem Ludovici, ex Ughello tom. 2. pag. 118. tom. 3. pag. 625. 673.

LOTHARII I. ex Tabulario Eccl. Viennensis, Joanne a Bosco in Vienna pag. 52. Strada pag. 374. 375. et Chiffletio in Trenorchio pag. 267.

Ejusdem Lotharii, ex Tabul. Eccl. Comensis.

LUDOVICI II. ex Tabul. Casauriensi, Goldasto tom. 3. Rerum Alemann. pag. 151. et Ughello tom. 4. pag. 481. tom. 5. pag. 255. 619. Vide Stradam pag. 375. 377.

Ejusdem Ludovici, ex Ughello tom. 8. pag. 65.

CAROLI CALVI, ex ejusdem Monetis, etc. Vide Stradam pag. 380.

CAROLI III. ex Tabulario Casauriensi, Ughello tom. 4. pag. 482. 484. 505. 508. 1349. tom. 5. pag. 627. et Strada pag. 382.

Ejusd. Caroli, ex tom. 1. Hist. Leodiensis Chappavilli pag. 162.

ARNULPHI, ex Ughello tom. 3. pag. 708. tom. 4. pag. 601. ex Metropoli Salisburgensi tom. 2. pag. 591. tom. 3. pag. 497. et Ughello tom. 2. pag. 205. 207. et tom. 4. pag. 1007. Vide Stradam pag. 400.

Henrico II. imperatoriam dignitatem adepti tribuendum esse hoc monogramma observat Godefridus abbas Gottwicensis lib. 2. Chron. Gottwic. pag. 141. Si quidem ea tantum litteræ Henrici I. monogrammatibus inserebantur, que purum putumque ejus nomen exprimebant. At vero nullum Henrici I. monogramma visitur apud Ughellum locis hic annotatis.]

OTTONIS I. ex Tabul. Casauriensi, Chronico Mindensi pag. 734. Hist. Leod. tom. 1. pag. 176. 212. Ughello tom. 1. pag. 488. Browero ann. 942. et Strada pag. 400.

Otonis II. ex Chronico Mindensi pag. 738. et Zyllesio pag. 21. 27.

Ejusdem Otonis, ex Tabul. Casaur. Chronico Mindensi pag. 738. Oct. Strada pag. 404. Hist. Leod. tom. 1. pag. 209. et Ughello tom. 1. pag. 493. 600. et tom. 3. pag. 279.

OTTONIS III. ex Baldrico lib. 1. Hist. Camerae cap. 107. 108. Chronico Mindensi pag. 736. 740. et Zyllesio pag. 28.

Ejusd. Otonis ex Bibl. Cluniac. pag. 409. Histor. Leod. tom. 1. pag. 210. Strada pag. 405. 406.

Ejusd. Otonis, ex Ughello tom. 1. pag. 495. Vide præterea Brower. in Annalib. Trevir. tom. 1. pag. 491. 2. Edit.

HENRICI II. ex Chron. Mindensi pag. 749. Zyllesio pag. 32. et Ughello tom. 2.

pag. 207. 514. tom. 4. pag. 628. tom. 5. pag. 269.
 Eiusdem *Henrici*, ex Tabular. Eccl. Comensis. Chron. Mindensi pag. 785. Hist. Leod. tom. 1. pag. 213. 226. Zyllesio pag. 29. et Strada pag. 407. 408.
 Eiusdem *Henrici*, ex Ughello tom. 4. pag. 859. tom. 5. pag. 673.
 CONRADI II. cogn. *Saltici*, ex Chron. Mindensi pag. 743. et Hist. Leod. tom. 1. pag. 264.
 Eiusdem *Conradi*, ex Tabul. Casaur. et Ughello tom. 1. pag. 497. 902. tom. 2. pag. 144. 208. 209. 211. et Strada pag. 411.
 Eiusdem *Conradi*, ex Chron. Mindensi pag. 736. 746. Zyllesius paulo aliter pag. 34.
 HENRICI III. ex Cosma Pragensi pag. 14. Chron. Mindensi pag. 439. Zyllesius pag. 41. 47. paulo secus.
 Eiusdem *Henrici*, ex Tabul. Casaur. et Ughello tom. 2. pag. 212. 563. tom. 4. pag. 509. 636. tom. 5. pag. 279. tom. 6. pag. 864.
 Eiusdem *Henrici*, ex Chr. Mindensi pag. 787. Hist. Leod. tom. 1. pag. 290. Jo. a Bosco in Vienna pag. 88. et Zyllesio pag. 86. Vide Stradam pag. 413.
 HENRICI IV. ex Chron. Mindensi pag. 743. 746.
 Eiusdem *Henrici*, ex Actis Murensis Monast. pag. 28. Chr. Mindensi pag. 741. Zyllesio pag. 43. 45. 52. Ughello tom. 1. pag. 743. tom. 2. pag. 863. Browero tom. 1. pag. 536. 2. Edit. etc.
 Eiusdem *Henrici*, ex Waldo in Chron. Lobnensi pag. 401. Vide Stradam pag. 414. 415.
 LOTHARIUS II. ex Ughello tom. 1. pag. 506. et Strada pag. 421.
 CONRADI III. ex Ughello tom. 1. pag. 510. tom. 4. pag. 517. Vide Stradam pag. 428.
 FRIDERICI I. ex Aventino pag. 390.
 Eiusdem *Friderici*, ex Privileg. Ecclesie Hammaburg. pag. 182. Joan. a Bosco pag. 88. et Hist. Leod. tom. 2. pag. 109. 121. et Egidio Gelonto in Co'oria pag. 74.
 Eiusdem *Friderici*, ex Ughello tom. 1. pag. 515. 916. tom. 2. pag. 220.
 Eiusdem *Friderici*, ex Ughello tom. 1. pag. 515. 916. Vide Stradam pag. 424. 425.
 HENRICI VI. ex Jo. a Bosco pag. 90. Ughello tom. 1. pag. 617. tom. 2. pag. 221. 764. tom. 4. pag. 888. tom. 6. pag. 866. 898. et Strada pag. 426. 427. et Guiliino in Annalib. Alexandrie pag. 15.
 PHILIPPI II. ex Privileg. Eccl. Hammaburg. pag. 196. paulo aliter in Metropoli Salisburg. tom. 3. pag. 361. et apud Egidium Geleniura in sancto Engilberto pag. 32.
 OTTONIS IV. ex Ughello tom. 1. pag. 689. tom. 3. pag. 367. et Strada pag. 430. 431. Aliter exhibetur apud Gelenium in S. Engilberto pag. 27.
 FRIDERICI II. ex Ughello tom. 1. pag. 469. Strada pag. 434. et Metrop. Salisburg. tom. 2. pag. 182. tom. 3. pag. 361. 272. 363.
 GUILIELMI, ex Octavio Strada.
 RODOLPHI, ex Metrop. Salisburg. tom. 2. pag. 183. tom. 3. pag. 362.
 ADOLPHI, ex Octavio Strada pag. 448.
 ALBERTI, ex veteri Charta.
 CAROLI IV. ex Chron. Mind. pag. 743. 750.
 MONOGRAMMATA REGUM FRANCIE.
 CHLODOVEI I. apud Perardum in Burgundis pag. 2.
 CHLOTARII I. apud eundem pag. 3.
 DACOBERTI, apud Egid. *Waulde* in Hist. vernac. Lobnensi pag. 317.

PIPINI SENIORIS, apud eundem pag. 327. 340. Hæc porro quatuor Monogrammata absit ut tanquam genuina hic proferamus: quinimo ea omnino adulterina et fictitia censemus, cum viro eruditissimo Daniele Papebrochio in Propyleo 2. ad tom. 2. Aprilis, qui bina ista Waldensia jure proscriptis, Ea tamen hic describenda censuimus, ut ad simile profendum iudicium Lectorem provocaremus.
 CAROLI MARTELLI, ex Goldasto tom. 2. Aleman. pag. 145.
 PIPINI REGIS, apud Browerum tom. 1. Annal. Trevir. pag. 378. ut. Edit.
 LUDOVICI II. cogn. *Balbi*, ex Tabul. Eccles. Hedens. et Chiffletio in Trenorchio pag. 23. 232.
 LUDOVICI III. ex Bibl. Cluniac. pag. 266. 277.
 KARLOMANNI, ex Tabul. Eccl. Hedens.
 ODONIS, ex Chiffletio in Trenorchio pag. 271.
 CAROLI cogn. *Simplicis*, ex Hist. Leod. tom. 1. pag. 461. 170. et Chiffletio in Trenorchio pag. 274.
 RODOLPHI, ex Beslio, in Hist. Pictav. pag. 289.
 Eju. d. *Rodulphi*, ex Bibl. Clun. pag. 411. et in Notis pag. 71.
 Eiusdem *Rodulphi*, ex Beslio pag. 239. et Chiffletio in Hist. Trenorch. pag. 277.
 LUDOVICI IV. ex Bibl. Cluniac. pag. 266. 267. et Chiffletio in Trenorchio pag. 280.
 LOTHARII, ex Tabul. Monast. Humolaris.
 Eiusdem *Lotharii*, ex Beslio pag. 252.
 Eiusdem *Lotharii*, ex Buzelino pag. 343.
 HUGONIS CAPETI, et
 ROBERTI III. Regum, ex Charta ann. 987. in Tabulario Corbeisensi.
 Eiusdem *Roberti*, ex ejus. nummo in apud RR. PP. Canonico. Regul. S. Genevese Paris.
 Eiusdem *Roberti*, ex Perardo in Burgundis pag. 171. paulo aliter in Tabular. S. Genevese Paris. ann. 1035.
 Eiusdem *Roberti*, ex Tabul. Fossatensi.
 HENRICI I. ex Tabul. Humolaris.
 Eiusdem *Henrici*, ex Chiffletio in Trenorchio pag. 315.
 Eiusdem *Henrici*, ex Tabular. Fossatensi.
 PHILIPPI I. ex ejus nummo.
 Eiusdem *Philippi*, ex Chiffletio in Trenorchio pag. 316.
 Eiusdem *Philippi*, ex eod. Chiffletio pag. 325. Bibl. Cluniac. pag. 529. 530. et Spicilegio Acheriano tom. 2. pag. 600.
 LUDOVICI VI. ex Bibl. Clun. pag. 1391.
 LUDOVICI VII. ex Bibl. Cluniac. pag. 1430.
 Eiusdem *Ludovici*, ex 30. Regesto Charthophylaci Regii.
 Eiusdem *Ludovici*, ex Histor. S. Aniani Aurelian. pag. 85. 85. et Hist. Trenorch. pag. 417. 432.
 PHILIPPI II. cogn. *Augusti*, ex Bibl. Cluniac. pag. 531. 1190. et Hist. S. Aniani pag. 82.
 LUDOVICI VIII. ex 30. Regesto Charthophylaci Regii Ch. 271.
 Eiusdem *Ludovici*, in eod. Regesto ann. 1224.
 S. LUDOVICI IX. ex Bibl. Cluniac. pag. 1503. 1520.
 Eiusdem *S. Ludovici*, ex 30. Regesto Tabularii Regii Ch. 271. et al.
 PHILIPPI III. ex eod. Regesto.
 PHILIPPI IV. ex Tabul. Regio.
 MONOGRAMMATA ALIORUM REGUM.

PIPINI I. *Regis Aquitanis*, ex Beslio in Regib. Aquitan. pag. 25.
 PIPINI II. et III. *Regum Aquitan.* ex eodem Beslio pag. 21. 26. 28. et Chiffletio in Trenorchio pag. 198.
 CAROLI *Regis Provincia*, Lotharii F. ex Tabul. Viennensi.
 KAROLOMANNI *Regis Bajoris*, ex Ughello tom. 2. pag. 184. et Strada pag. 385.
 Eiusdem *Karlomani*, ex Tabul. Casauriensi.
 LUDOVICI *Regis Bajoris*, ex Aventino pag. 185.
 CAROLI *Regis Bajoris*, ex Ughello tom. 2. pag. 186. 188. 189.
 ZURNEBALDI *Regis Lotharingis*, ex Hist. Leod. tom. 1. pag. 163. et Browero tom. 1. Hist. Trevir. pag. 441. 2. Edit.
 BOSONIS *Regis Provincia*, ex Tabul. Ecclesie Viennensis fol. 13.
 LUDOVICI *Regis Provincia*, Rodulphi Regis ex Ermengarda F. ex Tabul. Eccles. Gratianopol. pag. 84.
 CONRADI *Regis Burgundis*, Rodulphi F. ex Bibl. Cluniac. pag. 267.
 Eiusdem *Conradi*, ex Tabul. Viennensis Eccles.
 Eiusdem *Conradi*, ex Tabul. Eccl. Vienn.
 RODOLPHI III. *Regis Burgundis*, ex Notis ad Bibl. Clun. pag. 72.
 Eiusdem *Rodulphi Regis*, ex Tabul. Eccl. Vienn.
 Eiusdem *Rodulphi Regis*, ex eod. Tabul. fol. 9. 10. Vide Oct. Stradam pag. 394.
 WIDONIS *Regis Italia*, ex Ughello tom. 2. pag. 122. 191. tom. 3. pag. 275. tom. 4. pag. 491. Vide Octav. Stradam pag. 391.
 LAMBERTI *Regis Italia*. Vide Stradam pag. 392.
 BERENGARII *Regis Italia*, ex Ughello tom. 1. pag. 896. tom. 2. pag. 126. tom. 3. pag. 37. tom. 4. pag. 88. 488. 606. 795. tom. 5. pag. 260.
 Eiusdem *Berengarii*, ex Tabular. Casauriensi, et Tabul. Episcopatus Comensis, et Strada pag. 390. et Annalib. Alexandrie pag. 336.
 HUGONIS *Regis Italia*, ex Tabular. Episcop. Comensis, ex Joan. a Bosco pag. 60. et Ughello tom. 1. pag. 855. tom. 2. pag. 197. Vide Stradam pag. 395.
 LOTHARII *Regis Italia*, Hugonis F. ex Tabul. Eccl. Viennensis. Vide Stradam pag. 393.
 Eiusdem *Lotharii*, ex Ughello tom. 1. pag. 855. tom. 2. pag. 262.
 Eiusdem *Lotharii*, ex Jo. a Bosco pag. 60.
 ARDUINI, cujus meminit præ cæteris Petrus Damian. lib. 5. Epist. 16. ut et Leo Ostensis lib. 3. cap. 68. ex Tabul. Episcopat. Comensis.
 MONOGRAMMI SERMONES, Qui admodum breves sunt, vel etiam concisi, minuti, exiles. Vita S. Syncreticæ tom. 1. Jan. pag. 252. Nam nudi sermones eorum et Monogrammi videntur similes picturis quæ scitis quidem, sed facile delibitibus coloribus evaporata, pereunt brevissimo tempore. Monogrammus, homo longus, macilentus, delineatus tantum non additis coloribus, apud Laur. in Amalth. [Vide Forcellin. in Monogrammus.]
 MONOLINUM, Filum, [montile] quo margaritæ insertæ sunt. [Alis Monolium.] Capitollinus in Maximo juniore, Manserunt apud eum arris Regis, quas tales fuerunt. Monolinum de albis, reticulum de prasinis undecim, etc. Nostris, un fillet de perles. Glossæ veteres: Τριτάριον, quadrifilum gemmarium. [Vide Salmasium ad Hist. Aug. pag. 255.]

¶ **MONOLOR.** Vopiscus in Aureliano: *Paragaudas vestes ipse primus militibus dedit, cum non nistrectis purpureas accepissent, et quidem aliis Monolores, aliis dilores, tridres alii, et usque ad pinguiores, quales hodie lineae sunt. Facta consilio a loro. Monolores Turnebo sunt vestes lineae viriles sub aliis vestibus quibus una tantum intexta fascia aurea aut sericea.*

¶ **MONOMACHIA.** Singulare certamen: interdum et multa quae ad dominum spectabat ratione *Monomachia*. Charta ann. 1065. apud D. Calmet. tom. 1. Histor. Lothar. col. 501: *Nullus advocatus debeat habere placitum et servitium, nisi pro Monomachia, et sanguinea percussura.* Adde Reginon. lib. 2. de Eccl. discipl. cap. 77. Tabular. Virzonense fol. 15: *Garnerius dedit eidem monasterio perpetuo possidendum Monomachiam suorum hominum Collibertorum.* ¶ Opposita his locis *Monomachia Mesleis*, quae est Rixa multorum. Pro *Duello* occurrit in Henrici regis treuga ann. 1230. art. 13. et in Sententia de violat. treug. ann. 1234. apud Pertz. Leg. tom. 2. pag. 288. 301. Vide *Duallum*.

¶ **MONOMACHICE.** Singulare certamine. Acta SS. Nicandri et Marciani tom. 8. Junii pag. 275: *Luctasti Monomachice adversus diabolum et vicisti eum. Hinc*

¶ **MONOMACHUS** dicitur qui contra Diabolum suo ductu pugnat, in Actis S. Cassiani apud Hl. Fontaninum in Antiquit. Hortae pag. 344:

Monomachos gignens, et eos caelestibus indens.

¶ **MONOPAGIA** in *Passionario Garioponti*, si una pars capitis in acutum dolorem venit. Glossar. medic. MS. Simon. Januens. ex Cod. reg. 6959.

¶ **MONOPALIUM.** Stola seu manipulus. Acta S. Mevanni MSS.: *Vir autem Domini Mevannus, intrepidus pergens, serpentem adiit, in Domino confusus. Hunc audacter invasit; Monopaliu enim suum illius circumdedit collo baculique curvitate adnexus, veluti ranam domesticum post se eum trahens, in nomine Jesu Christi flumine Ligeris eum precipitavit.*

¶ **MONOPEDE.** Genus hominum. Od. in Carm. de varia Ernesti fortuna lib. 7. apud Marten. tom. 8. Anecd. col. 362:

Sunt homines uno tantum fulti pede, curas Aurum vincunt, qui recto nomine dicitur Monopoda, haec sunt umbrae sibi tegmine plantae.

¶ **MONOCOLI** appellantur apud Gellium lib. 9. cap. 4: *Atque esse (traditur) item alia apud ultimas Orientis terras miracula homines, qui Monocoli appellantur, singulis cruribus saluatim currentes, vivacissimas pernicitatis.*

¶ **MONOPHTALMUS.** vox Graeca. Uno oculo captus. Mirac. S. Emmer. tom. 6. Sept. pag. 508. col. 1: *Alius mancus et Monophthalmus, etc. Vide Monoculus.*

¶ **MONOPOLIS.** [Civitas sub se habens civitatem unam. Dief.]

¶ **MONOPOLIUM.** Statio, ubi res una venditur tantum. Gloss. Isid. Est etiam societas hominum qui sibi solis jus vendendi comparant, vel aliquod genus mercaturae universim emunt, quo carius vendant; quod ut obtineatur pensio interdum fit Principi, quod *Monopolium* etiam dicitur. Hinc denique eadem vox ad quasvis illicitas confederationes fluxit, qua ultima notione saepius occurrit. Vide *Manipolium*. Statuta Collegii Theaurar. ann. 1268. apud Lobinell. tom. 8. Hist. Paris. pag. 288: *Non facietis ad partem conspirationem, aut Monopolium contra burseries, etc. Statuta Vercell.*

lib. 4. fol. 68: *Item quid nulla societas, conspiratio, sive Monopolium, etc. Litera Philippi Reg. Franc. ann. 1330. in Tabular. Calenai pag. 339: Reticus Thibaudi et ejus complices ac alii habitatores dictae villae Monopolii et confederationes illicitas facientes contra tenorem vestri curiae nostrae, pluresque alias congregationes, confederationes et Monopolia faciende, etc. Statutum Humberti Dalphini ann. 1349. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 589: Possint intra districtum et jurisdictionem suam punire collegia et Monopolia illicita. Vide Marten. tom. 1. Anecd. col. 1590. et tom. 4. col. 665. et 989.*

¶ Quo sensu nostri etiam *Monopole* dixerunt. Lit. ann. 1343. in Reg. 74. Charoph. reg. ch. 60: *Sans faire aucuns haire, Monopole, assemblee, etc. Par maniere de Monopole ou conspiration, in Lit. remiss. ann. 1375. ex Reg. 108. ch. 86.*

¶ **MONOPTIGUS.** Mimus, Gloss. Isidori

¶ **MONOPTOCUS.** Che a uno solo caso, in Glossar. Lat. Ital. MS.

¶ **MONOS.** Monachus. Glossae antiquae MSS.: *Monos, solus, Graeci: bene ergo monachus, singularis.* Canones Hibern. lib. 38. cap. 35: *Si qua costumacia inter Principem (i. Episcopum) et Monachum ejus, per discordiam aliquam orta sit, non rejiciat pastor gregem suum in dispersionem, nec oves pastorem fugiant, sed invicem pacificentur.* Chronicon Novallitense lib. 6. pag. 643. de quodam Monacho obedientiaro: *Tunc Monos accephalus sit, etc.*

¶ **MONOS.** Unus, μῆvoc. Inscriptio in Eccl. Mutinensi:

*Mille Dei carnis Monos cantum missae annis
Ista domus cleri fundator Geminianus.*

Id est, ann. 1099. Alia ex Chronico Magdeburgensi MS. apud Jo. Henricum Meibomium:

*Post II. postquam duo CC. post nonaginta Monacho,
Hariburg capitur, moritur Rex, Dux separatur.*

¶ **MONOSTICIUS.** [Solitarius. Dief.]

¶ **MONOSUM.** Lo loco de Moneta, in Glossar. Lat. Ital. MS. Vide *Monetum*.

¶ **MONOTANUS.** Rigidus. Papias. Leg. *Monotonus*, [uti habent Gloss. Isidori; ad quas Graevius: *Μονότροπος, pervicax, pertinax, in Glossis.*]

¶ **MONOTESARON.** Necrol. Casal. Bened. iv. Non. Aug. obiit fr. Petrus sacerdos 1552: *Is composuit librum, cujus titulus Monotesaron, cujus duo habentur exemplaria in bibliotheca Casalina. Et sic incipit praefatus liber: In nomine D. N. J. C. Amen. Integrum ejusdem Evangelium secundum quatuor Evangelistas, quod Monotesaron, id est, unum ex quatuor, nuncupari potest. In tres autem partes et 150 capitula secatur. Complectitur autem prima pars decem capitulis Christi infantiam; Secunda nonaginta capitulis ejus gesta et doctrinam; Tertia quinquaginta capitulis ejus passionem, resurrectionem et ascensionem.*

¶ **MONOTHELANI.** Haereticorum genus, quos alii *Monothelitas* vocant. Acta S. Johannis Camilli boni tom. 1. Jan. pag. 622: *Monothelani vero et quisquis rem catholicam abeque capite ac praeside maluit esse.*

¶ **MONOXYLLULA.** Linter uno ligno excavato constans, a Graeco μῆvoc et ὄξυλον, lignum. RATHERIUS Veron. tom. 2. Spicileg. Acher. pag. 174: *Me latronem appellas, qui cum una Monoxyllula dorso meo advecta, et in flumine missa, parum quid ab isto littore rapio.*

¶ **MONOZANTES.** pro *Monozantes*, Mo-

nachi, in opusculo Rabani Mauri tom. 2. Annal. Bened. pag. 734: *Monachi sine Monozantes, hoc est, singulares, a solitaria vita districtiore nominati sunt.*

¶ **MONPENSIRIUS.** MONTHPENSIRIUS, a Gallico *Monpensier*, Ludovici VIII. regis Francorum cognomen. Chron. abbat. Corb. fol. 44. r. ex Tabul. ejusd. monast.: *Anno sequenti (1226.) Raimundo comite Tholosano, qui fuerat fautor et defensor haereticorum Albigenium, ecclesiae reconciliato, Ludovicus dicitur Monthpensirius Francorum Rex et Crucesignatus contra Avinionenses Albigenibus haereticis faventes venerunt. Ibid. fol. 45. r. Eodem anno (1227.) mortuo Ludovico ejus nomine VI. (VIII.) Francorum regis Monpensirio cognominato, regnat Ludovicus sanctus stans quatuordecim annorum.*

¶ **MORRERARE.** MORRERARE, Monstrare, ostendere, Gall. *Monstrer*. Notitia judiciali in Tabulario Casauriensi: *Ibi que veniens Angerisi, et dixit, Facite mihi justitiam de Presbytero nomine Renorius, fuit quondam Honorati, quia ipsa terra cum pomis et arboribus, quam si Monreravinus in casale quod dicitur Tertiano, debet esse domini Regis, et de ipsa colonica de Arepaldo servo domini Regis. Et infra, Quia ipsa terra quam iste Angerisi nobis Morreravit, nos non tenuimus.*

¶ **MONS GAUDII.** Monticulus, ex Gallico *Montjoie*, quae vox diminutivum est ex *mont*: qua appellatione donatum Collem Vaticanum ad urbem Romam ab Ottone Frisingensi lib. 2. de Gest. Frid. cap. 22. Gunthero lib. 4. Ligurini, Acerbo Morena Laudensi ann. 1167. pag. 116. in Chronico Casin. lib. 4. cap. 39. in Vita S. Geraldii Abbatis Silvae majoris n. 8. et aliis locis, docuimus in Dissert. II. ad Joinvillam. Ademarus Cabanensis pag. 173: *Ubi tantum reliquias ejusdem Confessoris in Monte gaudii tenuit, etc. Supra: Montanam appellavit. Idem pag. 272: Levaverunt corpus S. Maritani Apollini, et in Montem gaudii transtulerunt.* Vita S. Roberti Abb. Mollismensis n. 21: *Cum autem venisset ad locum, in quo erat quaedam congeries lapidum, quae vocatur Mons gaudii Dei, etc. Vide Raimundum de Agiles in Hist. Hierosol. pag. 171. et Ricordanum Malaspinum cap. 156. Vetus Poema, cui titulus, le Lusidaire MS.*

*Tant et pierres apportées,
C'est Montjoie le heu de.*

Vetus Poeta MS. e Bibl. Coislin.

*Calant son penser sur sa voie
Tant qu'ils viurent à le Montjoie
Un chancel ou cote montjoie.*

Locos alios vide in leudata Dissertatione.

¶ **MONS GAUDII.** Clamor militaris Regum Franciae. *Montjoie*, vel *Montjoie S. Denys*, ab eo monticulo ad Lutetiam, in quo S. Dionysius martyrium subit, Deo imperante ut ibidem docuimus. Matth. Paris.: *Et facto congressu acclamatum est terribiliter, Ad arma, Ad arma, hinc Regales Regales, inde Montis gaudium, scilicet Regis utriusque insignis.* Occurrit apud eundem aliis locis. Le Roman de Guillaume au Court nez MS.:

Rai Loey occrie, Montjoie Diez etc.

Infra:

Crie Montjoie, sicut sainte Marie.

Rursum:

Montjoie occrie, Diez aide et saint Pol.

Le Roman de Roncesvaux MS.:

Monjoie crient par lor gent raijer.

Infra:

Monjoie escrie por sa gent reobudir.

Le Roman de Vacca MS.:

A rectorer Gentier ont fait grant estornie,
Franchois crient, Monjoie, et Normans, Dex aie,
Franchois crient Acres et Angerle Valle,
Et il Quant Tibeant Charites et Passent cri.

[Ibidem:]

Cil de France crient Monjoie.
Cin lor est bel que l'en les ce;
Guilleme cri, Dex aie,
C'est l'antigne de Normandie;
Et Rencof cri o grant paille,
Saint Sever, sire saint Sévols;
Et Hamadens va reclaimant,
Saint Amant, sire saint Amant.]

Quanto vero cultu S. Dionysium coluerint Reges Franci ex Epistola Ludovici Pii ad Hiluinum Abb. S. Dionysii, qua illum hortatur ad conscribendam vitam ejusdem, abunde colligitur, ut ex Charta S. Ludovici ann. 1269: Quia cum postquam beatissimus Dionysius patronus et Apostolus Francie Francorumque legislator primo die fidei orthodoxe Francie dudum evigilasset, et ab errore paganeo illos salubriter divertens, felicem martyrii palmam inde reportasset, sacrumque suum sepulcrum mira Dei ordinatione in agro Francie elegisset, Francorum Reges Christianissimi nostri antecessores, tanquam vere discipuli et imitatores Dionysii, ac eorum populi et regnicole, Catholicam legem ita didicerunt, quod ad presens lex ipsa Christianaque fides, a nulla tam alia natione, sicut a Gallis veris Christianis inviolabiliter colitur, et tantam ab eodem Sancto sumpserunt fiduciam, ut sua prece non solum in prosperis sceleris, sed etiam ipsi et eorum milites in ejus gloriosi Dionysii nominis exclamations imitatorum tela in bellis devotissime crediturunt. Vide supra laudatam Dissertationem. [90 et Grimm. Mythol. German. pag. 114. not.]

MONS GAUDII, Heraldis seu feclalis Francie nomenclatura, a cujus officio Monjoie etiam appellatur omnis sequeter pacis. Mirac. MSS. B. M. V. lib. 2:

Entre Dies et hoze est Monjoie, (la Ste. Vierge)
Toutes les pais fait et ravote.

MONS GAUDII, Nomen castri in silva de Marliaco paucis ab hinc annis diruti. Lit. ann. 1358. in Reg. 86. Chartoph. reg. ch. 615: In capitania et custodia castri nostri de Montjoye saint Denis. Moutjoye appellatur, in aliis Lit. ann. 1406. ex Reg. 160. ch. 290: Pierre Morelet, dit Marescot, escuier, capitaine de notre chasteil de Moutjoye. Memor. D. Cam. Comput. Paris. fol. 52. r. Di. xvj. Nov. 1382: Stephanus Rat institutus custos turris Montis Gaudii, loco magistri Johannis Pastorelli. V. Mongerius.

MONS FLACITI. Vide Malbergium.
1. MONSTRA, pro Monasterium, si tamen mendum non sit. Charta ann. 1392. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 1089: Dederunt Deo et B. Marie, et fratribus Grandimontis ordinis... omnimodam justitiam altam et bassam, et... quidquid habuerunt vel habere poterunt temporibus futuris occasione quacumque infra fossata, ex quibus Monstra eorumdem fratrum cingitur.

2. MONSTRA, Militum recensio. Vide infra Monstrum 1. Item alio sensu mox in Monstra.

3. MONSTRA, a Gallico, Montre, Ostensio, specimen. Stat. ann. 1391. ex Tabul.

Masil: Nulla persona privata aut extranea audeat portare blada vel Monstras bladorum vel leguminum diebus Lunae ad forum, vel plateau fori seu bladariam. Vide infra Mosira 2.

4. MONSTRA, Scyphi species, quo vinum degustandum offertur et monstratur, nostris Monstre. Lit. remiss. ann. 1358. in Reg. 86. Chartoph. reg. ch. 119: Prefatus Petrus unam Monstram xvij. denariorum vel circa prefato Guillelmo obtulit. Una Monstra d'argent a monstrer vin, in aliis ann. 1396. ex Reg. 147. ch. 212. Aliis ann. 1397. in Reg. 158. ch. 167: L'exposant print et mist en son eaing une tasse d'argent appellee Monstre. Rursum occurrit in aliis Lit. ann. 1404. ex Reg. 158. ch. 342. Hinc Mose appellari videtur Doctolium halecum, quod ementibus in specimen datur, in Stat. ann. 1350. tom. 2. Ordin. reg. Franc. pag. 358. art. 92: Si le vendeur et l'acheteur s'accordent que haran soit com. pie, le vendeur prendra une Mose et l'acheteur une autre par main estrange, et a la revenue que ces deux reviens font, doit revenir tous le remanant du haran.

5. MONSTRA, MANICARUM, Assutus manicis ornatus, Gall. Parement, Ital. Mostra. Inventar. ann. 1449. ex Tabul. D. Vencie: Item quedam alia raupa de viride federata telle rubre, cum colleto ranversato, federato de terenet, cum monstria manicarum, ipsius quondam dominas.

MONSTRABILIS, Conspicuis. Sdon. lib. 3. Epist. 7: Ob omnia felicitatis naturas dona monstrabilis. Vide Savaronem. [Conventio inter Henric. Reg. Angl. et Robert. com. Fland. in lib. nig. Scaccarii pag. 9: Si non remanserit propter monstrabilem sui corporis infirmitatem.]

MONSTRE, vox Fori Aragon. Instrumenta, documenta, quibus quis in lite jus suum assertit ac tuetur. Jacob. I. Rex Aragon. in Foris Oscæ ann. 1247. fol. 17: Cum aliquis infantio, aut alius homo demandaverit alteri homini ratione sui avolarii hereditatem, quam possidet, secundum forum bene potest eam petere, donec ille, qui possidet hereditatem illam, monstrat illi sufficientem Monstram, pro qua possit se defendere, etc. Rursum: Non possent demonstrare demandatori quod antecessores eorum diviserunt hereditates cum cartis, aut aliis certis Monstria, etc. [Vide Ostensio 1.]

Hinc faire moustrance dicitur is, qui Instrumentorum exhibitione se legitimum possessorem rei alicujus esse demonstrat: nisi malis idem esse quod feudi limites et conditiones in clientelari professione declarare. Gall. Faire aveu et dénombrement. Charta ann. 1290. in Tabular. Corbelesi. A tous chiaus, etc. Henris chevalier sires de Fluy, salut. Comme nobles hom et mes chiers sires Jehans Vidames d'Amiens sires de Pinkeigny, m'eust kemandé que je ad journées certainne, qui me fu assignés de par li, fusse a Pinkeigny pour faire man estage, si comme je li devoie, et pour faire certainne Moustrance des fies que je tenois de li, a laquelle journée je fu et li moustrai les tenanches des fies et des avant-fies que je tenois de li, etc. Aliud est Monstre vel Monstree in nostris Consuetud. municipalibus, testante Raguello: dicitur enim cum litigantes in rem presentem ventunt, et in priedium, de quo litigatur, simul proficiscuntur, quo actor certior fiat de hereditate, et facilius judex possit suam ea de re ferre sententiam.

MONSTRALIA Lex, Qua quis jus

suum asserere et probare nititur. Leges Normann. apud Ludewig. tom. 7. Reliq. MSS: Est autem quedam lex que probabilis, sive Monstralis in laicali curia nuncupatur, per quam quis probare nititur in curia, quod intendit.

MONSTRANTIELIS, Equus detestabilis. Item Papias MS. et editus.

MONSTRANTIA, Militum recensio, Gall. Montre, verbe, Germ. Musterung. Knebel. Chron. MS.: Quod dux Burgundis esset in Dijon et ibidem facisset omnes quos congregari in campum, et singulos quosque vidit, et fecit monstrantiam de singulis armis, et Postea reintra vit oppidum. Vide Monstratio 2.

MONSTRANTIE, Phylacteria, seu arcule in quibus reconduntur Reliquie, atque adeo sacra Eucharistia, quomodo Monstrances in Belgio etiamnum vocantur, quo Fidelibus osculanda prebeantur et monstrantur. Acta S. Quirini Mart. n. 11: Effluxi sanguinis testimonium... prebet quadrangularis argentea, ut vocant, Monstrantia, in qua sub vitro crystallino cruor... inclusus continetur. [Chron. Vornat. apud Ludewig. tom. 2. Reliq. MSS. pag. 137. ad ann. 1437: Fecit autem fieri in suam memoriam magnam Monstrantiam pro deportatione Sacramenti in festo Corporis Christi. Hist. Monast. Villar. lib. 1. cap. 16. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 1804: Ita fecit fieri Monstrantiam argenteam deauratam, qua deferretur sacrosanctum Corpus Christi ipso die ejusdem sacramenti. Necrolog. Laresham. apud Schannat. in Vindein. Litter. pag. 37: Contulit S. Nazario 10. florenos in auro ad unam Monstrantiam pro remedio anime sue suorumque parentum.]

MONSTRUM, Eadem notione. Inventarium Ecclesie Eboracensis in Monast. Anglic. tom. 3. pag. 178. sub titulo Reliquie: Item unum Monstrum cum ossibus S. Petri in Beryl, et crucifixo in summate, etc. Vide Descriptionem nostram edis Sophianæ num. 62. Aliud vero est Monstrance, in Consuetud. Hannoniensi cap. 57. Vide supra.

MONSTRARE, Milites censere. Vide infra Monstrum 1.

MONSTRARE DUELLUM, Monomachiam seu singulare certamen proponere et inire, quo ambigua disceptatio dirimatur. Divisio jurisdict. villæ Chabl. in Chartul. Campan. fol. 258. v. Si vero judicatur, quod... unus possit monstrare contra alium duellum, etc.

Monstrant, pro Avantageux, orgueilleux, Superbus, arrogans, gloriosus de se ipso predicans, in Lit. remiss. ann. 1396. ex Reg. 151. Chartoph. reg. ch. 79: Pierre Labbé, qui en sa vie estoit homme assez Monstrant et de diverse cole, incontinent se feust esmeu moult chaudement contre ledit Thevenot, etc.

MONSTRATA, Certa mensura nemoris, que forte monstratur, id est, designatur cædenda. Charta G. Abbatis Molismensis ann. 1215. in Tabular. Campanie: Permisit nobis vendere tres Monstratas nemoris, quod est in gruera sua, factas Præposito de Marais, etc. [Vide Monstratia.]

Charta Phil. Pulc. ann. 1308. in Reg. 201. Chartoph. reg. ch. 120: Pro qualibet Monstrata ad capiendum merranum pro edificando, libram. Alla ejusd. reg. ann. 1309. in Reg. 13. ch. 95: Tres quadrigatas bovis viridis... capiendas in bovis predictis in Monstrata sibi et aliis usageris villarum vicinarum, per manum nostri forestarii facienda. Monstrée, eodem intellectu, in Lit. remiss. ann.

1474. ex Reg. 196. ch. 1098: *icellus suppliant qui avoit prinse une Monstree de bois des religieux abbe et convent de Lorraine. Vide infra Mostra 4.*

1. **MONSTRATIO**, Probatio que instrumentorum exhibitio fit in re judiciali. Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 123: *Tunc vero Hamelinus de Rborta, qui loco domini Regis et meo intererat, ad querimoniam Abbatis et monachorum jam dictum Philippum apud Balaon in curia domini Regis venire coegit: et audita manachorum querela et dicti Philippi responsio post quandam Monstrationem inde eis adjudicatum carta (sic) quas dicitur Gauterius de supradictis elemosinis dabit Abbatis iudicio curie domini Regis, idem Hamelinus et milites viri legitimi in curia presentes audierunt.* Vide *Monstra*.

2. **MONSTRATIO**, Idem quod *Monstrum*, Militum recensio. Lib. nig. Scaer. caril pag. 107: *Cum feodatis de dominio ex veteri et ex novo, debetur vobis in custodia Sarisberie et in Monstratione servitium xx. militum.* Charta ann. 1468. apud Lobineu. tom. 2. Hist. Britan. 1299: *Inchoando dictum servitium die Monstrationis seu exhibitionis dictionum sagittariorum, que vulgariter dicitur la Monstre; quorum sagittariorum et eorum capitaneorum Rex solvet stipendia pro tribus mensibus, etc.* Vide *Monstrum* 1.

MONSTRERIA, Certa nemoris portio, que a domino monstratur, seu assignatur pro pascendis porcis vassallorum suorum. Charta ann. 1234. tom. 2. Gall. Christ. inter Instr. col. 71: *Item quod per Monstreriam servitium domini Magdalenensis et pasnagium quatum ad quadraginta porcos suos proprios et pascuagia et esanctia animalibus suis... ubicumque tempore hujusmodi donationis nostre communia habebantur.* Vide *Monstra*.

MONSTRIPARUS, Qui monstra parit; metaphorice dicitur de machinis bellicis jaculatoris, Elmham. in Henr. V. reg. Angl. edit. Hearn. cap. 54. pag. 184: *Sedibus aptissimis plurima grandia saxivoma... situari constituit, quorum dum uteri Monstripari nocivis erant vicini partibus, prolixis immiseri cordis natalicia predicabant.*

1. **MONSTRUM**, MONSTRA, ex Gallico *Monstra*, cum milites recensentur, vel se spectandos prebent ad militaria stipendia percipienda: &c.: apud Pachymer. lib. 12. cap. 23. Rotulus Parliamenti terti apud Westmonast. ann. 5. Henrici IV. apud Spelman: *Assignavimus vos conjunctim et divisim ad arriandum et triandum omnes et singulos homines ad arma, ac homines armatos et sagittarios in comitatu predicto, et ad Monstrum sive ad Monstrationem eorundem hominum ad arma, ac hominum armatorum et sagittariorum de tempore in tempus, quotiens indigerit, diligenter faciendum et supervidendum, etc.* Historia Cortusiorum, lib. 1. cap. 5: *Dum Padus seret Monstra militum, etc.* *Monstra publica, Monstrationes armorum*, in Statuto Henrici V. Regis Anglie tempore guerre, apud Uptonum pag. 136. Charta ann. 1814. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 150: *Committet idem dominus Rex vel heredes uni personae quam eligerint ut Monstram videat de gente armigera.* Charta Philippi Reg. Fr. ann. 1381. in Tabular. Bonæ Vallis: *Licet essent et fuissent per tempus sufficiens in possessione... faciendi fieri Monstram de burgensibus propriis quotiescumque opus fuerit, etc.* Adde Murator. tom. 6. col. 496. tom. 8. col. 570. Statuta Vercell.

lib. 1. fol. 3. Ordinat. Reg. Franc. tom. 3. pag. 35. 105. 171. etc.] Vide in *Parliamentum*. Hinc

MONSTRARE, Milites censere. Matth. Paris ann. 1253: *Ut secundum Pristinam consuetudinem arma civibus competenter assignarentur, et Monstrarentur, et censerentur, ut essent sufficientia et competentia secundum cujuslibet facultates.* Huc spectat verbum Saxum: TEMPORIBUS CLAUDII TIBERII FACTA HOMINUM ARMIGERORUM OSTENSIO.

2. **MONSTRUM**, Alia notione. Vide *Monstrantia*.

MONSTRAGIA, Varie mixtura frumentum. Charta ann. 1164. in Tabular. Sangerm.: *Decem sextarios et plenam minam bladi Monstragie videlicet annui redditus... quos siquidem sextariis et plenam minam bladi, videlicet Monstragie... quod et processu temporis alios redditus bladi seu Monstragie... Vide *Monstrangia*.*

MONTA, perperam pro *Monta*, ex Consuet. Norman. part. 1. cap. 29. apud Ludewig. tom. 7. Reliq. MSS. pag. 223. Vide *Monta* 2.

MONTADA, Mons, collis, idem quod *Montana*. Inquisit. ann. 1268. ex chedis Pr. de Muzaugues: *Et a dicto dente per vallem majorem foras usque ad verceillum de Nagueilla, iuxta Montadam per caminum Monte, eadem, ni fallor, notione, in Charta ann. 1343. ex Reg. 74. Chartoph. reg. ch. 519: *Une montz assise empris la voye de Laignes Bourieuses d'une et la chauciee de la maison ausdis freres d'autre part, et avec ce environ xl. arpens de terre emble (l. arabie) assise devant ladite Montz.**

MONTAGIUM, MONTATIC, Tributum, quod a navigiis, que in fluviis adversa aqua remigant, exigitur. Gallis *Montage*. Charta Mathæi Dom. Montismorenciaci ann. 1200: *Et ego propter illa nemora 12. libras Ecclesie B. Dionysii annuatim ipsi reddendas in Montagio meo apud Secane assignavi.* Infra: *De primis redditibus Montagii aquæ, etc.*

MONTATIO, Eadem notione. Charta Raimundi Comitis Tolos. pro Alcardo Archlep. Arelat. in Tabul. Eccl. Arelat.: *Et de lesda navigiorum et navium, que Montatio vocatur, quam Bertrannus Comes habet apud Arelatam.* In eod. Tabular. fol. 16. est alia Charta cum tit. de *Montatione navium*, ann. 1140: *Conque rebatur de eo, quod de Montatione salarium navium, que cum sale ascendebant, debitum consuevit sibi percipere nollent.* Ibidem apud Sannarhanos: *Quartam partem de pascuis, lesdis, et Montationibus.* Adde Catellon in Comitib. Tolosanis pag. 49. Chronol. Episc. Lodovens. pag. 38. Annales Massilienses Guesnati pag. 350.

MONTAGNIOLA, Mons parvus. Charta Francisci de Vigintimilis Comit. Gulsani apud Rocchum Pirrum in Sicilia sacra pag. 486: *De Busurrubu ascenditur ad Sarram magnam seu Montagniolam ibi existentem; et de dicta Montagniola itur per terram, etc.*

MONTALIS, Mons. Chronic. Parmense ad ann. 1294. apud Murator. tom. 9. col. 828: *Capti fuerunt et ducti Parmam, et trascinati ad caudas mulorum usque ad Montales de Colio, et ibi fuerunt appensi per gulam.*

MONTANA, MONTANEA, Mons, locus montanus. Innocentio Agrifensiori. *montanus* alii Gromaticis. *Montana* Cordubensis, apud S. Eulogium lib. 2. cap. 11. lib. 3. cap. 12. *Montana*. Odo de Diogilio, et Epist. 39. ex Sugerianis: *Fuerunt*

enim mortui in ascensu Montane Laodice minoris, inter districta, locorum, etc. Adde Brocardum in *Descript. Terræ sanctæ*, Petrum de vineis lib. 3. Epist. 55. etc. [oo *Ultra Montana transire*, Italiam adire in Stat. Friburg. ann. 1120.]

MONTANEA, apud Tudebodium Nb. 1. pag. 765. Baldricum lib. 4. Hist. Hieros. pag. 127. Ordericum Vitalem lib. 9. pag. 743. 747. 752. Sanutum lib. 2. part. 4. cap. 25. etc. Vita B. Stephani, Abb. Obasin. lib. 1. cap. 28: *Habitatio eorum Montaneis hiemalibus cingitur.* [Charta ann. 1233. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 72: *Item, quod monasterium sanctæ Crucis predictum non possit tenere in Montanis ipsius, nisi septem trentanaria ovium.* Bernardus de Acquisit. T. S. apud Murator. tom. 7. col. 688: *Intra civitatem sunt quatuor Montane satis alte, in quarum sublimiori est castellum præmuniens urbi.* Adde Statuta Montis Regal. fol. 33.]

MONTANUS, in Vita MS. S. Wlawa- loel in Tabular. Landeven. pag. 141: *Qui vocabatur in quendam Montaneus, qui vocatur Nin.*

MONTANUM, Willelm. ab Oldenbory in Itinerario T. S. de Cypro insula: *Habet in se alta Montana.* Infra: *Concedimus montem S. Crucis appellatum, quia omnia Montana Cypri supereminet.*

MONTANUS LOCUS, apud Innocentium de Casis literarum pag. 245.

De Montanis agnominatos Armenie, seu potius Cilicie Toparchas, quod hæc regio montibus et rupibus altissimis passim aspera sit, docuimus ad Bryennium lib. 1. n. 21. Otto de S. Blasio cap. 33: Principibus Armeniorum ad cum undique confluentibus, et præcipue Leone illarum regionum nobilissimo Christianorum Principe qui in Montanis habitabat.

MONTANA, in Glossis antiquis MSS.: *Circum castella in montibus posita.*

MONTANARIUS, Qui montes incolit, Gall. *Montagnard*. Memorial. Potestatum Regiens. ad ann. 1250. apud Murator. tom. 8. col. 1120: *Unde Potestas et Commune Regii fecerunt magnum exercitum de Montanariis ad ipsam rocham, et obsederunt eam.* Chron. Farfense apud eundem tom. 2. part. 2. col. 446: *Terra quam tenet Teuto filius Latonis Montanarii in colle Lizano.* Adde eund. Murator. tom. 18. col. 981. Vide *Montarius*.

MONTANEOSUS, Gall. *Montagneux*, Montibus frequens. Charta ann. 1341. in Reg. 72. Chartoph. reg. ch. 250: *Ips locus et districtus est sterilis et Montaneosus.* Vide *Montana*.

MONTANERIUS, Montium incola, Ital. *Montanaro*, Gall. *Montagnard*. Annal. Victor. MSS. ad ann. 1378: *Rusticos homines, effeminatos, utique bestiales et ratione carentes, eorum vocabulo Montaneries appellatos, ad dictionem cardinalium terrorem in multitudine innumerabili Romam intriniserunt.* Infra: *Montanarii.* Vide in hæc voce.

MONTANIA, Idem quod *Montana*. Testam. Guifredi Comitis Cerritan. ann. 1035. tom. 6. Spicilleg. Acher. pag. 431: *Et ipsa Montania relinquo filio meo Berengario.* Occurrit præterea in Chron. Farfensi apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 650.

Ital. *Montagna*. Tract. MS. de Re milit. et mach. bellic. cap. 97: *Rubertus habebat recursum ad fossatores, qui fodant (sic) dictam Montaniam aut montem.* Vide supra *Montada*.

MONTANIOSUS, Vide *Montana*.
1. **MONTANISTÆ**, Hæretici, sub Arcadio Imp. Papias, et ex eo Ugulio: *Mon-*

tani, heretici dicti quod tempore persecutionis in montibus latuerunt, unde se diviserunt ab Ecclesia Catholica. Hi et Phryges appellati. Synod. Trullana cap. 58. Movzavrat tou svrbou kyodivoue Phrygas. Vide Leges 34. 48. 57. et 65. Cod. Th. de Hæret. (16. 5.)

2. **MONTANISTÆ**, apud Hungaros, dicti proceres quidam, in quorum territoris montes erant, in quibus erant minere auri, et cupri, unde decimas a regi pendebant. De his plura in Scheda subjecta. Decretis Regum Hungaricæ pag. 117.

3. **MONTANUM**, Molefrina, molengium. Charta ann. 1270. in Access. ad Hist. Cassin. part. 1. pag. 912. col. 1. Nullus de eodem castro potest construere Montanum ad aquam vel ad sicum, ad macinandum olivas in eodem castro, sine licentia prædicti monasterii. Eadem rursum leguntur in Inquisit. ann. 1273. ibid. pag. 388. col. 1. Montan de terre. Modus agri, in Ch. ann. 1497. ex Tabul. Commenc. Item encore un Montan de terre au bout de prey devant dit, contenant environ un bon quartier.

4. **MONTARE**, Valere. Charta Blanchæ Comitissæ Campaniæ ann. 1206. apud B. Brussel tom. 1. de Usu feud. pag. 452. De omnibus autem donis et foris factis que non Montant plus quam xx. solidos, domina Comitissa habebit quatuor partes, et præpositi quintam. Statuta Massil. lib. 2. cap. 1. § 12. Quantum Montaret pecunia debita pro qua fuerit executio. Montaner, valor, pretium, in Stabilim. Franciæ lib. 2. cap. 41. Monte, pro fenus, usura, Gall. Interests de l'argent, in veteri Poeta MS. ex Bibl. Coislin.

Si il stant pelement,
Il aura tant de hoste,
Jamais n'aura pais
Le chetel ne la Monte.

Montes montes, in Edict. Caroli VI. Reg. Franc. 10. Febr. et mens. Dec. 1369. nostris Interests d'interests.

5. **Le Roman d'Alexandre** MS. part. 2. Je j'aime la pucelle, et je sui bien courtois. J'aimeroi tous les siens, que c'est raison et d'avis. Je ne li merrai la Montane d'un pois.

6. **Monter** vero Pertinere, spectare, vulgo Concernere, appartenir, sonat in Charta Godefr. episc. Camerac. ann. 1228. ex Tabul. ejusd. eccl. Plusieurs queriales ki Montent à amendes et à caules. Par nos meimes à qui le queriale Monte.

7. **MONTARE**, in altum tollere, a Gall. Monter. Computus ann. 1324. tom. 1. Histor. Dalphin. pag. 132. Pro fusta garitarum castri de Lusys adducenda, charreanda, carpentanda et Montanda supra murum garitarum.

8. **MONTARE**, Carius vendere, augere. Stat. datiar. Ripen. cap. 2. fol. 17. v. Quod aliqua persona, non debeat aliquod genus bladi, grani vel leguminis, quod conduxerit seu conduci fecerit ad mercatum, in aliquo ascendere vel Montare alicui personæ, que illi tali personæ petierit causa illud volendi emere, ultra primum pretium quod sibi dixerit. Sic et nostri Mauveses Montées dixerunt, cum ex clandestina conspiratione merces carius divenduntur. Charta ann. 1819. in Reg. 59. Chartoph. reg. ch. 414. Il (les tisserans) frant compilation, taquehana, mauveses Montées et enchieissementens à leurs volentes de leurs sures.

9. **Nostris** vero Contremonter, pro Gilsere, Increscere. Gesta Ludov. Pii tom. 6. Collect. Histor. Franc. pag. 132. La

trabon et la conspiration. Contremonter et surprindit ausi comme chancres. Hinc Monte, pro Accessio, incrementum, in Charta Joann. dom. Musiaci ann. 1292. ex Tabul. S. Petri Carnot. Je confirme que l'abbé et le couvent de saint Para de Chartres... tiennent... tout ce que il ont en mon fé, en quencque lieu que ce soit, qu'il soient, franchement, sans Monte, sans taille, sans corvée, sans aides seaus, etc. Unde Monteploier, pro Pecuniam pecuniis addere, in Poem. de la Rose MS. ubi de Avaro:

Ne ne cesses de soussier,
D'accroistre et de Monteploier,
Ne jamais teases n'en sures.

MONTARIUS, Venator, qui in montibus venatur: Hispanis Montero. Rodericus Tolet. lib. 6. de Reb. Hisp. cap. 17. Et collocatis ibi Montariis et venatoribus remansit locus sine subditis ditioni, et pauculos Christianos gnaros venandi et officii sagittando ibi accolos collocavit. Fori Leirens: Montarium (f. Montarius) det de verato lumbum costalis.

1. **MONTATA**, ut Montana, Mons, in Statut. Montis Regal. fol. 292. Eundo versus Carassomum est cima Montata Bassorum et Ronchorum. Eundo versus Breduum est cima Montata Breduli. Vide alia notione in Montea.

2. **MONTATICUM**, [Idem, ut mihi videtur, quod Montagium supra, in Charta Karolomanni Regis Franc. ann. circ. 880. in Append. Marce Hispan. col. 812.]

3. Idem sonat quod Montago Academiæ Hispanis, Vectigal scilicet pro grege in montana transmeatione. Charta Aldef. reg. Castell. ann. 1173. inter Probat. tom. 1. Annal. Præmonst. col. 93. Dono ut omnes vestri ganados per omne regnum meum secura et absque omni inquietatione, exactione et Montatico libera habeant pascua. Vide infra Montagium. Charta Raimundi Comitissæ et Urracæ filie Adefonsi Regis, uxoris, ætate 1140. Et adauc datus vobis ex omni tertia parte Salamantini civitatis census, que in nostra parte evenerit, ut tertia inde pars sit vestra in quocunque loco, vel quolibet modo eam reperire poteritis, tam de portatico, quam etiam de Montatico, vel de calumniis, aut de facinore, vel aliquo reatu, qui in prædicta urbe contigerit, etc. Alia Adefonsi, ejusdem Raimundi filii, ætate 1164. Item ut ex omnibus redditibus ejusdem civitatis ubicunque possunt inveniri, tam de Montatico, quam de portatico, de quinta, de moneta, de calumniis, vel homicidiis tertiam partem, et de aceniis et piscariis, etc. For. Alcaçonenses: Omnes qui quæsierint pascua cum suo ganado in termino de S. Maria des Alcaçones, prædant de illis Montadigo de grege das oves, 4. carniarios, et de busto das vacas, una vaca. Ito Montadigo est de Concilio. Supra: Ganado de Alcaçonas non sit Montado in nulla terra.

MONTATIO, Vide Montagium.

1. **MONTATUS**, Equo inessas. Charta Galcheri de Barro ann. 1219. ex Tabul. Carnot.: Quidam miles Montatus super equum suum, etc.

2. **MONTATUS**, AQUÆ MONTÆES, an Quæ sal conficiendo aptæ? Vide Montea. an Quæ salis continentur? Charta ann. 1296. ex Chartul. S. Petri Insul. sign. Decanus: Dicitur quod aquæ, que vlgariter dicuntur Montæes, existant ad præsens in terris ditorum Inoulanium apud Deulasmons, in jus ditorum decani et capituli Insulensis remaneant, sicut sunt, et eorum hospitium; et quod de

cetero non sint tales aquæ, que vlgariter dicuntur Montæes, nec possint fieri, nec debeant.

MONTEA, MONTEIA, MONTATA, Burgundis, Montée, [Certa æquæ quantitas salis conficiendo aptæ: quod ex receptaculis aliquo vase 28. situlas circiter continere hauriatur, sic dicta. Chartular. Accincti fol. 59. Frajres de Aceyo habent de Comite Stephano unam Monteyam in puteo Ledonis de Rolant Santiz, de uore ejus et de Johanne filio eorum unam Monteyam et 5. situlas, de Hubert Magzigne 15. situlas, de Duranno Cordes et Pontio filio ejus 26. situlas.] Charta Stephani Burgundis Comitissæ ann. 1178. Notum facio... quod Ecclesiæ Theoloci unam Monteam salis apud Laudoniam dederim. Alia Stephani III. ann. 1213. Tres Montias muris, etc. Alia Joannis Comitissæ ann. 1261. apud Chiffletiam in Beatrice: Nos Joans Cuens de Bourgogne et sire de Salins, façons savoir... que tant de mure, come Estienes sire d'Oseler nostre frere, pourra conquerir ou Puis de Laon, tant que à trois Montées de mure, en accroissement de son chasement et de fé que il tient de nous, li affranchissons, etc. Montis murie apud Ledonem; dimidia Montis, in Bibl. Sebastianæ Cent. 2. cap. 8. 48; Montis salis in puteo Ledonis, in Charta anni 1250. ibid. cap. 60.

* **MONTECELLUS**, Vide infra Montezellus et Monticellus. [FR.]

MONTENSES, Donatistæ heretici, sic Romæ appellati, quibus ex Africa solebat Episcopus mitti, ut auctor est S. August. lib. de Hæret. cap. 69. sic dicti, quod Speluncam quandam foris a civitate cratibus sepiissent, ubi conventiculum habere potuissent, inquit Optatus lib. 2: eo quod Ecclesiam Romæ primum in monte habere cepissent, ut Hieronymus in Chron. Lex 48. Cod. Theod. de Hæretic. (16. 5.): In Donatistas, qui et Montenses vocantur. Horum præterea meminit idem Hieronymus in Luciferum, in Epist. ad Marcellam, Augustinus Epist. 156. Epiphanius Gennadius de Scripturis. Eccles. de Macrobio, etc. Perperam vero Altaserra a Monte-Montensi, in Africa, cujus mentio est in Notitia Imperii, dictos scripsit.

1. **MONTERA**, Genus pilei per ætatem apud Hispanos, Ital. Montiera. Concil. Mexic. ann. 1685. inter Hispan. tom. 4. pag. 339. Galerum acuminatum, seu id genus pilei, quod Hispani Montera aut gora appellant, aut sericum pileum ne d'ferant, sed tantum laneo galero, et ea forma confecto utantur, qua gravitatem sui status profiteantur.

2. **Academ. Hisp. Cobertura de la cabeza, con un casquete redondo, cortado en cuatro cuas, para poderlos unir y coter mas facilmente, con una vuella o caida al rededor, para cubrir la frente y las orejas. Pileos venatorios, quos Monteras vocant, in Conc. Tolet. ann. 1582. apud Jos. de Aguirre tom. 4. pag. 215.**

* **MONTERIA**, [Quæ ad MONTEAM pertinet: « De quadam possessione cum suis appendiciis in Burgo Ledonis que vulgo baerna Monteria vocatur. » (Chart. Cluniac. Collect. Burgund. B. N. t. 81. n. 811. an. 1233.)]

MONTARIUS, Idem qui Montarius, Venator, de qua voce supra. Vide Desparere.

1. **MONTES FORTES**, seu etiam Montes sine adjuncto vocarunt Majores nostri castella, quod in montibus, quo accessu difficilliora essent, edificari solebant. Hæc monuisse sufficiat.

• **MONTECERE**, Montis instar atollit. Vita S. Moctel tom. 8. Aug. pag. 748. col. 2: Itaque cum Moctel parentibus... ceterisque suis intrat mare: et ecce venti exiunt, equora fervent, fluctus Montescunt, etc.

• **MONTESLANI**, Apud Commodianum Instructio 21. Inscripta est Montescanis; primusque versus ita concipitur:

Montes deo dicitur, dominatur in auro
Obsecrati male, etc.

In MS. scriptum nominentur. Ubi Rigaltius, Montes et deos dicitur, restituit, Montescanisque existimat, qui numina, quaedam in montibus esse credebant, ut alii in lucis. Cui conjecturae favet Lactantius de Mortibus Persecutorum. num. 11: Erat mater ejus Deorum montium cultrix, mulier admodum superstitiosa. Sed, Montenses deo malim reponere procliviori emendatione, vel potius Monteses, quomodo Epiphanius Novatianos Montescios vocat. Deorum Montesium mentio est in vet. Inscript. apud Gruter. pag. 21. Monteses tamen habet etiam Auctor Praedestinati lib. 1. hær. 44: Sicut Donatistas, et Monteses, et Parmenianos vocamus, Donatistas et Donati, Monteses a montis latere, etc. Et hær. 69: Hi hæratici in partibus Italiae Monteses appellantur, in interiore Africa Parmeniani, in Carthagenensi Donatistas.

* **MONTESINUS**. [« Ut eunt pavones, galli, columbi Montesini et coturnices. » (B. N. ms. lat. 10972, p. 121.)]

* **MONTECELUS**, MONTECELLUS, MONTICULUS, diminut. Montis; voces, quæ per metaphoram cujusque rei quantitatem coarctatam significant, Ital. Mucchio, Gall. Monceau. Stat. Bonon. ann. 1250-67. tom. II. pag. 446: Quilibet pro sua facie debeat coadunare sangum et Montecellos facere; — et paulo post: Quilibet pro sua facie teneatur coadunare sangum et monticulos. (Monticellus 52.) facere. [Fr.]

• **MONTEYA**. Vide Montes.

• **MONTEPENSIRIUS**. Vide supra Montepensirius.

• **MONTICELLUS**, Collis, vox Agrimensoribus familiaris. Vide Rigaltii Glossar. ad Agrimens. [Chron. Farfense apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 587: In ipso Monticello cum omnibus pertinentiis. Vita S. Columbæ tom. 2. Junii pag. 281: In cujusdam Monticelli cacumine qui eidem supereminet campulo, se occulte conlatabat.]

• **MONTICIUM**, Continui montes, Gall. Chaine de montagnes. Vita MS. S. Winwaloei: Hinc vero silva conspicitur decora super Monticium posita, et vallis in medio constituta, ad ortum solis conspicua.

• **MONTICULOSUS**, Montuosus. Lambertus Ardensis pag. 11: Eo quod in armentis et pecoribus nutriendis totam perfunderet intentionem, terram in parte Monticulosam, etc.

• **MONTIFODINA**, Fodina, Gall. Mi-niers. Charta Henrici V. Reg. Angliæ ann. 1414. apud Rymer. tom. 9. pag. 176: Super omnibus ipsorum electoralibus, (f. electoribus) principibus, juribus, monetis, Montifodinis, etc. f. Aurifodinis.

• **MONTINA**, vulgo Montine, Ludl genus. Lit. remiss. ann. 1450. in Reg. 182. Chartoph. reg. ch. 74: En la ville d'Ar-ras les jeunes compaignons enfans de bourgeois de ladite ville et autres, ont acoustumé de leur assembler et aler la veille de la feste des Roys es hostels de leurs voisins desdiz bourgeois et autres gens d'icelle ville, et porter par esbatement et joye de la solempnité de ladite

feste aucuns petits joyeux, dons ou présents à son de menestres ou autres joyeux instruments; et jouer en l'ostel du bourgeois ou autre où ils entrent, à un jeu nommé Montine; et se iceulz compaignons perdent audit jeu aux pès dudit hostel où ils entrent, on les chasses dehors par esbatement, sans leur donner à boire; et se ils gagnent, on leur donne à boire; et ont l'honneur. Ex quibus videtur fuisse ludicra sortionis species, vulgo Lotaria; tunc ludere qui proponebant, si ludebant adversa fortuna, eo fere modo habebantur, quo apud nos olim crustularii, Gall. Oublieux. Vide supra Epiphania.

• **MONTISCELLIUM**, Montis, vertex, supercilium. Guall. Hemingford. in Eduardo I. reg. Angl. ad ann. 1238. pag. 163: Statuerunt enim Scotti omnem plebem suam per turmas quatuor, in modum circulo-rum rotundorum, in campo duro et in latere uno cujusdam Montiscillii juxta Fawkirke.

• **MONTITIUM**, Vectigal pro-gregum in montana seu pascua transmeatione, idem quod supra Montaticum. Charta Carli II. reg. Sicil. ann. 1304. apud Mufator. Inter not. tom. 6. Antiq. Ital. med. ævi col. 563: Ipsa civitas Aquilæ cum districtu et præfata terra Laposte sub unius capitanei, seu rectoris officio, jurisdictione consistant, et etiam gubernentur; regalibus tamen, ac regalium juribus, basilatione, Monticis, passagio, pedagio... dominio reservatis.

• **MONTO**, MONTONAGIUM, etc. Vide Multo.

• **MONTONINA**; vox Italica, Vervecina pellis, Peau de mouton. Statuta Astens. ubi de intratis portarum: Montonine sive batans affavate ponantur et solvant pro quolibet rubo, et si plus vel minus pro rata lib. 6.

• **MONTONNAGIUM**; ut Montonagium in Multo. Locus est infra in Neigium.

• **MONTONUS**, Acervus, Ital. Montona, nostris Monceau. Statuta Vercell. fol. 88: Et teneantur fornasarii predicti de qualibet fornasata lapidum facere tres Montonos, scilicet unum de bianchis, et alium de ferriolis, et alium de vermalis, et Montonos duos de cupis. Occurrit rursum fol. 72. Vide alia notione in Multo.

• **MONTOR**, nostris etiam Mont, eadem acceptione. Lit. remiss. ann. 1408. in Reg. 160. Chartoph. reg. ch. 355: Lesquelz en reculant choient sur un mont de chennes.

• **MONTORIUM**, Idem quod Monticium, Continui montes. Constit. MSS. Roberti reg. Sicil. Robertus Dei gratia rex Jerusalem et Siciliae justitiano principatus citra serras Montorii, gratiam et bonam voluntatem. Montouer, Scalas, gradus, vulgo Escalier, in Lit. remiss. ann. 1378. in Reg. 114. Chartoph. reg. ch. 269: En la court de nostre palais royal à Paris, entre la pierre de marbre, nostre Montouer et nostre audience, etc.

• **MONTORAGIUM**, Charta Arcembaldi D. Borbonensis pro libertatibus Villæfranchæ, etc. ann. 1217. apud Thomasserium: Omnes liberi homines Domini Borbonii possunt venire apud Villamfrancham causa Montragii, si hæreditate venerint aliquem de parentela sua, potest manere licite in Villafrancha. [Mendum librarii, legendum enim ex emendatione ejusdem Thomasserii: Causa maritagii, et hæreditates venerint alicui, etc.]

• **MONTROEVE**, vox Belgica, Multa pecuniaria, quæ proximis alicujus occisi penditur. Lit. remiss. ann. 1420. in Reg. 171. Chartoph. reg. ch. 242: Pour l'amendement des proximes et amis, que

l'en appelle our de Montroev, ou de Maachroev de laditte mont, et monte laditte Montroev à la somme de cxxv. livres de Paris. [« Leg. Montroev et Maachroev. »]

• **MONTUOSITAS**, Eminentia. Nicolaus de Jamsilla de Gestis Friderici II. Imper. apud Murator. tom. 8. col. 550: Ad defendendum civitatis ingressum, quæ ad duo fere millidria longe a civitate, poterat ex loci Montuositate et passuum angustia et declivitate defendi.

• **MONUBILIS**, Sidonius lib. 2. Epist. 2: Porticus columnis invidiosa Monubilibus. Itinerarium Burdigalense: Inde non longe, quasi ad lapidis missum, sunt monumenta duo, Monubiles, miræ pulcritudinis factæ. Cyprianus in Vita S. Cæsarii Arelatensis: Et ut conferret sacris Virginibus, quas congregaverat, curam necessariam sepulture, Monubiles arces corporibus humanis de saxis ingentibus noviter fecit excidi. Variæ sunt super hac voce eruditorum sententiæ, quarum fere nulla arridet. Sirmundus ad Sidonium, monubiles, insignes ac præclaras, ut sunt monumenta, interpretatur. Salmagius in Itinerario Burdigal. volubiles legendum censet, id est, concameratos, à participio. At vox volubilis, columnis etiam convenit, quas concameratas dicere absurdum fuerit. Anastasius in Gregorio III. pag. 72: Columnas sexaginta onychinas volubiles. Unde emendandus locus alter apud eund. Scriptorem pag. 132. Simulque et columnas volatiles, legendum enim volubiles, nisi utrobique monubiles legatur.

Ludovicus Cerda monubiles, columnas adstructas ad monumenta esse putat. Denique Vossius nescio quid de machinis bellicis hic commentatur, quæ ad vim vocis percipiendam nihil conferunt. Sane in præallatis locis, monubiles non modo columnæ dicuntur, ut apud Sidonium, sed et monumenta, vel sepulcra, in Itinerario Hierosol. et aræ, seu corporum conditoria apud Cyprianum, adeo ut quid insigne ac præclarum denotari hocce vocabulo par sit credere, tametsi incertum hactenus maneat etymon.

• **MONTUBILIS** vero Monubilis idem videtur quod monumentalis, ad monumentum seu sepulcrum pertinens; vel quod memorialis, cui notioni egregie nisi me fallit animus, præallati loci conveniunt.

• **MONUMEN**, Charta instrumentum publicum. Acta S. Majoli tom. 7. Mail pag. 689: Dominus Majolus Cluniacensis Abbas venit, et presentavit duo Monumina.

• **MONUMENTARIUS**, Bustuarius. Apuleius in Floridis num. 4: Is igitur cum esset in tibicino aprime nobilis; nihil æque se laborare et animo angere mente dicebat, quam quod Monumentarii ceruæ, tibicines dicerentur.

• **MONUMENTUM** NOMINIS, Lapis sepulchralis cum epitaphio. Vita S. Ansegisi sæc. 4. Bened. part. 1. pag. 635: In qua (curia) etiam Monumentum nominis sui collocari jussit, ut dum vite præsentis terminum daret, illic a suis deponeretur.

• **MONUS**, Tegulæ species. Stat. Taurin. ann. 1360. cap. 271. ex Cod. reg. 4622. A.: Habeatur modus Monorum et coporum fornasariorum ripolarum, ad quem modum fiant Moni et copi bene cocti.

• **MONZLA**, Mansio, domus cum aliqua agri portione. Chartularium Camalar.: Ad pinum est una Monzia quæ red-

dit quartum. A la Brivairata una Monzia cum quarto. Item a la Concheta una Monzia cum orto.

2. **MONZIA**, f. Præs, fidejussor. Charta ann. 1054. ex Tabul. S. Vict. Massil. Et dedit eis Ugo Guillelmus monachus viginti quinque solidos, et apprehenderunt filium de Ricau Petroni Ricau pro Monzia. Academ. Hispan. Monzon, yox nautica, Ventus pro tempore firmus.

1. **MOPSIUS**, Μῦσιος, Lusciusus. Suppl. Antiq.

1. **MORA**, Erica. Statuta Roberti III. Regis Scotia cap. 11. Non fiat combustio Moram, sive bruarii, nisi in Martii, etc. Ubi Skeneus: Nostrates muirburne vocant. Erica enim heat or hadder in suo ericeto incenditur, quæ brevi reviviscens, teneris agnis pascendis materia inservit. Flota lib. 2. cap. 71. 7. Item de pannagio, herbagio et melle, et omnibus aliis exitibus forestarum, boscorum, Movarum, bruerarum, et vastorum, quantum valeant per annum.

2. **MORA**, Morus: Locus palustris, aquaticus, [palus, stagnum, Gall. Marais, Anglis Moore, Flandris Moer, et Moeren. Hinc dictos Morinos plerique censent, populos Gallie, scilicet ad Oceanum Britannicum, quod palustres regiones incolent, ut sunt Flandrenses, quos peculiari vocabulo, Morinos vocat Olbertus Abbas Gemblacensis lib. de Miracul. S. Veroni cap. 2. [Chartul. SS. Trinit. Cadom. fol. 44. Robertus gener Symonis tenet de domino duas particulas et unam Moram. Consuet. Furn. MSS.: In More Comitibus ubicumque aqua est, erunt Comitibus et pisces et aves.] Monast. Angl. tom. 1. pag. 501. Sunt 3. carruata terre arabilis, cum bosco, Mora, et pastura, quam de eis habemus in eadem pag. 500. Unum molendinum, et Moras ibi adjacentes ad piscandum, et warentiam. Tom. 2. pag. 50. 52. Usque ad Moram, id est, mucosam et humidam, pluviam. Adde tom. 1. pag. 501. tom. 2. pag. 50. [Chartam ann. 987. apud Knippenberg. in Hist. Eccl. Geldria pag. 58.] Roger Hoved. pag. 455. Will. Thom. in Chron. ann. 1240. 13. Seld. de Tit. honor. pag. 48. etc.

MORUS, Eadem notione. [Charta ann. 1191. tom. 3. Gall. Christ. inter. Instr. col. 123. Octo mensuras Mori, ad faciendas arbas.] Lambertus Ardensis. Quid, quid etiam habebat in Hondescoto, sive terram, sive mariscum, vel Morum, sive altare. Infra. Et Morum, sive mariscum. Cæterus in Vita Caroli Comitibus Flandriae n. 89. Ut libertatem obtineant rustici nostri exireundi et depascendi pecudes suas super terram, que dicitur Mor. Passim in Chartis apud Buzelinum in Gallo-Flandr. pag. 386. Miræum in Donat. Belg. lib. 2. cap. 59. 68. in Diplom. Belg. lib. 1. cap. 24. 55. in Notit. Eccles. Belg. cap. 73. Malbrancum lib. 10. cap. 38. etc.

MERA, Eodem etiam significato, ex Moere, in Charta Philippi Alsat. Comitibus Flandr. apud eundem Malbrancum lib. 10. de Morin. cap. 28.

MOROSUS, Paludosus. Monasticum Anglie. tom. 1. pag. 648. In vis et semitis per vallem quandam Morosam et aquosam, etc. Infra: Per Morosum fontem. Adde pag. 649. Limosa palus, in Charta Philippi Flandriae Comitibus ann. 1172. apud Miræum in Diplom. Belg.

Mour, in Charta Gallica Guid. comit. Flandr. ann. 1230. ex Reg. 48. Chartoph. reg. ch. 200. Comma nostre chiere compaigne Yzabeaux contesse de Flandre et

de Nemur tenit aucun yrtage, si comme Mour et poulres, ki sont waingnet des piés de le mer. Muer, in Chartul. Namurc. ex Cam. Comput. Insul. fol. 5. r. Hinc Mourmaistre, qui moris præfectus est, in Charta Phil. comit. Flandr. ann. 1389. ex ead. Cam.: Establissons par ces lettres nostre Mourmaistre général de tout nostredit mour de Flandres, aux gages de cent livres Parisis de nostre monnoie de Flandres par an... Donnons plain pouvoir de exercer bien et deument ledit office de Mourmaistre, de visiter et aviser soigneusement et faire visiter nostredit mour et les digues de mer.

3. **MORA**, vox Italica. Columna struttills, Gall. Pile. Chron. Parmense ad ann. 1279. apud Murator. tom. 9. col. 739. Guilbert ex pontibus de Galeria et domine Galie facta fuit una Mora septuaginta per Commune Parmæ. Ibid. ad ann. 1287. col. 813. Inceptus fuit pont. Salariarum, et factæ sunt ibi septem Moræ et quinque voltæ. Morra. Ibid. col. 839. Vide Murator. Antiq. Ita. tom. 2. col. 1251.

4. **MORA**, Mansio, habitatio. Gall. Logement. Mandatum ann. 1314. apud Rymer. tom. 3. pag. 476. Et ei cameram infra dictum castrum competentem, pro Mora sua assignari. Aliud ann. 1330. apud eundem tom. 6. col. 173. Magnam turrim nostram Londoniae (in qua Moram advocarii nostri Francie, de assensu Consilii nostri, certis de causis ordinavimus.) etc. Statuta Collegii Dravinille ann. 1380. apud Lobinell. tom. 3. Hist. Paris. pag. 511. Si aliqui foranei scholares boni et honesti vellent accipere Moram in dicta domo nostra, etc. Vide Moratus.

Moram seu mansionem facerent in eadem villa, in Lit. ann. 1330. tom. 5. Ordin. reg. Franc. pag. 389. art. 5.

5. **MORA**, pro Morum. Gall. Mure. Miracula B. Ambrosii Senens. tom. 3. Martii pag. 206. Et brachium erat nigrum in modum Moræ.

Alias Meuron. Lit. remiss. ann. 1300. in Reg. 139. Chartoph. reg. ch. 19. Qui donroit à menger ou à boire à une personne du jus ou du noir de Meurons, dont l'en noirciat les cuirs, ou du prunele, mais qu'il feust cueilly à la feste S. Estienne, estant ou mois d'Avoust ou environ icelle feste, elle en mourroit.

6. **MORA**. [Sagum. DIEF.] MORABATINUS, MORBOTINUS, etc. Vide in Marabotinus.

MORABIDES. Vide Mosarabes.

MORABOTINI. [UL. MARABOTINUS.] Persolvat regie parti mille Morabotinos et ecclesie sancti Johannis hereditatem duplatam restituat. (Cart. Adf. regis Castell. an. 1149. Mus. Arch. Dep. p. 76.) — Legitur in carta pertinente ad monasterium de Vega: Pectet in octo CCC. Morabotinos. (Ibid. pag. 81, an. 1164.)

MORACUM. Vide Moratum.

MORADA, Modus agri vineis constitutus. Charta ann. 1162. ex Bibl. reg. cot. 17. Unam sextairadam terræ ad combam in terminio S. Laurentii, et mediam Moradam vineæ ad condaminam de Portello. Vide infra Morata 2.

MORADIUM. [Dumus. DIEF.]

MORAGIIS, Nutibus longis. Papias. Unde emendandum vetus Glossar. MS. Sangerm. Moragis, nucibus longis.

MORATA, Vestis seu ornatus species videtur. Comput. MS. ann. 1245. De quadam Morata data Adelipi de Pisiaco, vj. sol.

MORALE COLLOQUIUM, Longum. Gul-

donis Discipl. Farfens. lib. 2. cap. 54. Prior sonet tabulam (si tempus fuerit loquendi in claustris abique Morali colloquio) quousque ex illo redierint.

MORALEE, Hocus, ni fallor, olivis, quæ Italis Moraioli nuncupantur, consilius. Charta ann. 890. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 919. Insuper, donec vivimus, illi de nostra terra unam legitimam perticam, una cum Moralea coherentem perpetualiter possidendam.

MORALIGATUS, perperam pro Moralizatus, in Lib. 1. Rer. Danic. apud Ludewig. tom. 9. Reliq. MSS. pag. 200. ubi inter aliquot libros recensetur Ovidius moraligatus. Vide Moralizæe.

MORALIS, perperam apud Guichenonum in Vita S. Domitiani, pro Motalis. Vide in hac voce.

MORALISATIO, Moralis sermo, apud Dionysium Carthus. in Enarrat. Johannis.

MORALITAS, Morum probitas. [S. Ambrosius tom. 2. pag. 1039. Ita ad commoditatem et Moralitatem disciplina, illa ad abstinenciam aduefacta atque patientiam. Otto de S. Blasio in Chron. de Rebus gestis Frederici I. Imper. cap. 12. apud Murator. tom. 6. col. 871. Præter hæc librum sermonum mira subtilitate composuit, in quo præter alia utilia, Moralitatem mentibus mortalium miro modo inculcavit.] Petrus Blesensis Epist. 120. Hunc non promovet honestas, sed cupiditas, non Moralitas, sed venalitas. Utitur etiam Fulbertus Carnot. Epist. 12.

MORALITAS, Actio scenica informandis moribus destinata, ut putabant, quanquam in ea sacra mysteria sanctorumque facta ridicule agerent, nostris Moralitæ. Vide supra in Ludus et infra in Pius 2. Stat. MSS. eccl. Tull. ann. 1497. fol. 67. r. Fiunt ibi Moralitates vel simulacra miraculorum cum faris et similibus jocalis, semper tamen honestis. Lit. remiss. ann. 1477. in Reg. 201. Chartoph. reg. ch. 189. Certaine Moralitæ ou farce, que les escolliers de Pontoise avoient fait, ainsi qu'il est de coutume. Eodem etiam nomine appellabant Bazochiensium facetias seu satyras. Vide supra Bazochia.

MORALITER, Diuturna aliqua mora, aut commansio. Gasp. Barthii Gloss. ex Hist. Palest. Fulcherii Carnot. apud Ludewig. tom. 3. pag. 354.

MORALITER, Secundum bonos mores. Translatio S. Alexandri cap. 4: Quem predictus rex secundum regium morem clementer suspiciens, ac Moraliter nutritam suæ familiaritatis participem inter alios principes esse concessit.

MORALIZARE, Dicitur ad mores aptare. Epist. Roberti Prioris Celsin. ann. 1419. apud Marten. tom. 7. Ampliss. Collect. col. 1119. In deductione non fuit oblitus Moralizare, illud videlicet quod Magi obtulerunt Regi eterno tria munera, aurum, thus et myrrham. De virtut. B. Ambrosii Senens. tom. 3. Martii pag. 212. Quæcumque nautæ, agricolæ et quique artifices faciunt, propriissime moribus hominum adaptabat, et ea sæpe sicut et Scripturarum gesta, Moralizabat. [Vide Glossar. med. Græcit. in Hæreticis Append. fol. 80.]

MORALIZATOR, Qui moralia docet. Chron. Trivetti tom. 8. Spicil. Acher. pag. 573. Suavissimus quippe Moralizator erat (Johannes de S. Egidio) ut satis considerare poterit, qui libros ejus insperit manu propria emendatos.

MORALLA, Cadivus seræ pessulus,

Gall. *Morillon*, ferrum quod arca operculo annexum in seram immittitur; Armorjicis *Morail* idem est quod ille posticus obex quo portae clauduntur, qui Gallis *Loquet* dicitur: hinc forsitan vocis etymon. Tabular. Dunense Charta 93: *Tunc unus ex famulis qui vocatur Furrerius et extorsit Morallam de serratura et aperuit archam... Et ibi negavit Furrerius se ei extorsisse Morallam de serratura, sed dixit archam non esse firmam, et ideo se traxisse Morallam de serratura et se nullam vim intulisse Morallis.*

Alias *Morillon*. Lit. remiss. ann. 1381. in Reg. 119. Chartoph. reg. 124: *Un coffre duquel le Morillon fu rompu. Eodem sensu Marreul. in aliis Lit. ann. 1457. ex Reg. 186. ch. 33: Le suppliant, d'une serpe qu'il avoit, rompit le Morreul d'un forcier ou coffre.*

MORALLUS, Mensurae vinaris species. Stat. MSS. eccl. Tull. ann. 1497. fol. 3. v. *Genulphini nequeunt sub grabulis pnis praevenire pulsationem naris huius ecclesie... exceptis vigilia et die festi B. Genulphi, in quibus et licet pulsare ad libitum, mediante responsione unius modii vini ad Bayart, constituente xij. Morillos mensurae capituli.*

MORAMENTUM, Mora, impedimentum. Apuleius in Floridis cap. 21: *Hicce igitur Moramentis omnibus qui volunt decitari (i. deviare subintel. praepos. ad) ad victorem sibi met equum deligunt.*

MORAPETINUS. Vide *Marabotinus*.
1. **MORARE**, Remanere. Spicilieg. Acher. tom. 9. pag. 333: *Quodque... libere orbati parentibus Morassent, iniustitia sine fallo regnasset.* Gloss. Lat. Graec. MSS. Sangerm.: *Morare, degere, διαγειν, διαπεγειν.*

2. **MORARE**, pro *Morari*, Gall. *Demurer, habiter*. Libert. Clarim. in Bas. sig. ann. 1248. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 601. art. 21: *Si vero aliqui alieni in dicta libertate apud Clarimontem Morare venerint, etc. Morisager vero, pro *Aestimare*, vel *Moderare*, Gall. *Abonner*, in Charta ann. 1385. ex Reg. 128. Chartoph. reg. ch. 51: *Et a ledit seigneur de Buffaloise court et usaige... laquelle court et usaige feust Morisage et jugie valoir de rente xx. sols Tournois.**

MORARI AD SOLDOS, De militibus dicitur qui stipendio merent. Bartholomei Scribae Annal. Genuens. lib. 6. ad ann. 1255. apud Murator. tom. 6. col. 438: *Sicque ambe civitates milites et pedites quasi fessos undique circumdantes converterunt in fugam, xxvii. de nostris militibus retinentes, quorum xii. de civitate erant, et alii Morabantur ad soldos.*

MORARIUS, *Morus*, *Meurier*, in Capitulari de Villis cap. 70.

1. **MORATA**, Breve temporis spatium. Translatio S. Thomae Aquin. tom. 1. Martii pag. 780: *Dominus Papa aliquantum hesitans, post Moratam cepit loqui.*

2. **MORATA**, Modus agri. Charta ann. 852. pro S. Eparch. Engolism. monast. tom. 8. Collect. Histor. Franc. pag. 521: *Item in Enguena unum hortum tenentem dimidiam Moratam de terra. Vide supra Morata.*

MORATORES, *Incolae*, *Cives*, in Chartis Campanicis apud Brandaon. in Monarch. Lusitan. tom. 3. pag. 287. tom. 4. pag. 257. Gloss. Isid.: *Morator, advocatus*. Ubi Gravius: *Sed Papias: Morator, censor, signis, piger*. Si sic dicti sunt advocati aliquando, facilis est ratio. Quia

moras semper faciunt, et lites protrahunt quæstus sui causa. Leg. forte *Narratores*. Vide in hac voce.]

MORATORIA, *Litera*, qua juridica actio retardatur. Instr. ann. 1410. apud Murator. tom. 6. Antiq. Ital. med. ævi col. 882. inter not.: *Moratoria non concedantur debitoribus, et necnon salvi conductus in præjudicium creditorum. Vide Moratorius.*

MORATORIUS, Quo mora effertur, in Statut. Avenion. lib. 1. rubr. 21. art. 19. pag. 91. Utitur Paulus JC.

MORATUM, Potionis genus, [i. ex vino et moris dilutis confectæ.] Capitulare de Villis cap. 34: *Vinum, acetum, Moratum, vinum coctum, etc.* Adde cap. 62. Henricus Huntingdon. lib. 6. Hist.: *Singulis tasis vini, medonis, cervisia, pigmenti, Morati, sicere, etc.* Perperam *moraci*, editum, apud Bromptonum ann. 1056. Vetus Penitentiale MS. Thuanum: *A vino, medone, cervisia, Morato, et carne... abstinere debes.* Vide veter. notit. ex cod. Sangerm. apud Guerdardum post Irminon. pag. 305. [i. harts Richardi Abb. Fuldens. ann. circ. 1032. apud Schannat. pag. 250: *Talentum pipere, sextarium Morati, sextarium acetii.* Velus Poeta MS. e Bibl. Coislin.:

Moult et boss vins et Mores.
Et moult fa li Queens honores.

Infra:

Moult ont bons més et bon vies vins,
Et boss Mores et clars bas.]

Gloss. Cæs. Heisterbac. in Reg. Prum. tom. 1. Hist. Trevir. Joan. Nic. ab Hontheim pag. 671. col. 2: *Moras, brabire, homines nostri tenentur colligere ad faciendum Moratum, propter solennitates et infirmos fratres et magnos hospitales. Alia videtur ab ea, potione, quæ *Mors* appellatur, in Lit. remiss. ann. 1412. ex Reg. 166. Chartoph. reg. ch. 282: *Lequel Bertier faisoit tavernes d'un beuvrage fait de miel et d'eau, que l'en appelle Mors. Vide Medo.**

MORETUM, Eadem notione. Statuta antiqua Canoniceorum S. Quintini in Viromanduis: *Ad postmeridiam debet nebulas, et oblatas, et Moretum, et vinum.* Infra: *Ipo die post meridiam et nebulis et oblatas et Moreto cum duplis. Rursum: Et debet habere unusquisque privatus demi esteu de Moreto.* [Supplem. Antiquarum: *Moretum, spissa, ex variis herbis confusis edulium.* Antiquis haud ignotum.]

1. **MORATUS**, *Mansio*, *habitatio*. Vita S. Dunstani tom. 4. Mail pag. 351: *Jusgit eum ablata dignitate, etiam omni honore privari, et sibi sens Moratum ubi vellet sine se suisque conquirere. Vide Mora 4.*

2. **MORATUS**, *Niger*, *fuscus*, Ital. *Morato*. Charta ann. 1496. ex schedis meis: *Unam cotam panni Morati, panni Francie.* Vide infra *Moratus*.

3. **MORATUS**, *Alia notione. Moratam Galliam, quæ moribus suis regitur, vulgo La France coutumiere, appellat Mornacus in leg. 15. ff. de offic. testam. pag. 285. tom. 3. non semel.*

MORATUS, *Morbo* aliquo et pestilentia infectus. Chron. Bergom. ad ann. 1389. apud Murator. tom. 16. col. 916: *Quod eligantur de bonis civibus Bergomi homines ccc. qui personaliter tenentur facere guardias ad novem portas burgorum Bergomi occasione pestis, ne nullus de partibus Morbatis intret in civitatem Bergomi.*

MORBERE, *Egrotare*; *morbo* labo-

rare. Gloss. Gr. Lat. MS.: *Ἀσθενέω, egrotō, languo, Morbo, languesco.* In Editio *morveo*.

MORBIDARE, *Morbo* afficere. Acta S. Valeriani, etc. tom. 2. Aprilis pag. 208: *Ardores ericant, aeres Morbidant, esse infant.* [Miracul. S. Adalberti cap. 7: *Incantaciones et maleficia sua ad maledicandos nos et Morbidandos exercet.*]

MORBIDUS, *Pretium acquisitionis factæ ab hominibus manus mortuæ, seu monasteriis aut collegiis religiosis.* Charta Alf. reg. Castel. æra 1260. tom. 6. Jul. pag. 56. col. 1: *Quod nullus homo de Toledo, sive vir sive mulier, possit dare vel vendere hereditatem suam alicui ordini, excepto, si voluerit eam dare vel vendere sanctis Mariæ de Toledo, quia est sedes civitatis... et ordo, qui eam accepit datam vel venditam, amittat eam; et qui eam vendiderit, amittat Morbidos, et habeant eos consanguinei sui propinquiores.* [Forte pro *Marabotinos*.]

MORBIFICATUS, *Agrotus*, apud Petrum de Vineis lib. 3. Epist. 8.

* **MORBILLA**, [Infirmas puerorum.

DIEP.]
MORBILLOSUS, *Laborans morbillis*, apud Henr. ab Heers in Observ. Ville mox

MORBILLUS, Gloss. MSS. ad Alexandrum Iatrosoph.: *Turpeditio, nihil aliud est nisi cutis deturpatis facta ex varia macularum diversarum distinctione. Hanc passionem quidam Morbillum, i. minimum morbum communiter dixerunt, eo quod patientes per totum corpus multas videantur habere pustulas. Alii lepram, quod sit lepre similis, etc. In sequentibus, quatuor turpeditinis species explicantur.*

Morbille Italis vocantur pustule ru-bentes sive variolæ, ut notant docti Editores ad Mirac. S. Rosæ tom. 2. Sept. pag. 446. col. 2: *Cum quedam Maria Antonii Abonis Lombardi de Sutrio, pateretur Morbillos, ex quorum uno exorto in sinistro oculo ejus, oculis cæca effecta penitus.*

* **MORBIOLA**, *MURBIOLA*, *Ludi taxilorum species.* Vide *Ludus ad açardum*. [FR.]

MORBITER, *Instar morbi*. Vita B. Bernardi penit. tom. 2. Aprilis pag. 683: *Puer quoque circa genitalia Morbititer infatus.*

MORBOSUS. Vide *Malignosus*.

MORBOTINUS. Vide *Marabotinus*.

MORBUS AMBIANENSIS, qui et *S. Firmini*, *Sacer ignis*. Lit. remiss. ann. 1427. in Reg. 173. Chartoph. reg. ch. 707: *Par accident d'une maladie, que on dit le Mal d'Amiens, icellui Buisson ala de vie à trespas. Aliis ann. 1389. in Reg. 100. ch. 113: *Icellui prestre fu navré et playé en plusieurs lieux sans mort, esquelles playes trois ou quatre jours après ce la Maladie S. Firmin se mist; et pour ce fu menez pardevers le benoit saint en dévotion à son eglise à Amiens, etc.* Vide supra *Ignis S. Firmini*.*

MORBUS S. ANDRÉE, qui et *S. Antonii*, eadem notione. Lit. remiss. ann. 1346. in Reg. 75. Chartoph. reg. ch. 423: *Le feu S. Anthoine et S. Andrieu se priet en son braz, et pour ce lui fut coppé.*

MORBUS S. ANIANI. Lit. remiss. ann. 1443. in Reg. 172. Chartoph. reg. ch. 558: *Le suppliant estoit et est encores malade et enferme d'une maladie, que l'en nomme le Mal saint Aignan.*

MORBUS S. ANTONII, qui et *infernalis Sacer ignis*. Miracula B. Edmundi apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 189:

Magister Simo canonice Eduensis sanatur, a Morbo qui dicitur S. Antonii, vel infernalis. Vide Ignis inferni.

• Monstrel. vol. I. cap. 26: La principale maladie, dont ledit roy (Henri) alla de vie à mort, lui vint par feu, qui lui print par dessous au fondement, assez semblable que l'on dit estre la Maladie saint Anthoine.

• MORBUS GALL. d'AVERTIN. Qui a sensu averit, epilepsia. Vide supra Adversatus.

• MORBUS S. BLASII. Barel. serm. 2. in Domin. I. Quadrag. Quinto tentat de gula: sicut Morbus S. Blasii. Vide infra Morbus S. Martini et Vitium S. Blasii.

• MORBUS CALIDUS, Febris ardens, vulgo *Fievre chaude*. Lit. remiss. ann. 1856. in Reg. 84. Chartoph. reg. ch. 132: Ipsa Johanna patiebatur febrem, et deponit Petronilla se credere quod ex illa febre, quam vocat Mal de chaleur, mortua fuit dicta Johanna. Alim ann. 1459. in Reg. 188. ch. 180: La femme du suppliant fut surprise de la maladie de fevres, et aussi de certaine maladie, que on appelle ou pais (d'Auvergne) le Mal chaud.

• MORBUS DRAGUNCULI. Ulcera vel cancri species. Excerpt. ex Jord. Chron. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. xvi. col. 976: Morbo autem dragunculi, qui sibi erat nativus, mortuus est (Henricus Imperator). Vide *Dracunculus*.

• MORBUS S. ELIHI, seu, ut Galli eferunt, *Le mal S. Eloy*. [Miracula B. Edmundi ibidem: Ermengardis de sancto Juliano de Sattu a Morbo sancti Eligh curatur.] Vide Vassorius in Annalibus Noviomensibus pag. 469.

• F. Scorbutus morbus. Lit. remiss. ann. 1876. in Reg. 116. Chartoph. reg. ch. 148: Pour cause de son mauvais gouvernement se engendra en la plaie du genoul le Mal de S. Eloy, et y vindrent deux ou trois pertuis.

• MORBUS S. EUTROPII, nostris *Eutrops*, *Ytrops* et *Ytropice*, *Hydropisis*; unde *Ytropice*, pro *Hydropique*, *Hydrops*. Lit. remiss. ann. 1378. in Reg. 112. Chartoph. reg. ch. 271: Lequel Rolant, qui estoit infer d'une maladie nommée Ytropice, etc. *Ytropice*, in aliis anr. 1371. ex Reg. 102. ch. 114. Alim ann. 1454. in Reg. 191. ch. 64: Il survint à icellui Li-nart une maladie de S. Eutrope, etc. Alim ann. 1447. in Reg. 178. ch. 257: Ains qu'icelle femme engroississoit, disoit et faisoit entendre icellui Frobert à l'oncle d'icelle, qu'elle lui sembloit estre ytropite. Icelle femme, tant qu'elle peut, cela sa ditte groisse, et dist à sondit oncle qu'elle doubtoit estre malade de laditte maladie de S. Ytrops.

• MORBUS FRANCOSUS, Italis, Morbus venerens, quem Galli contra mal de Naples vocant, quod eandem in obsidione Neapolitana recenter ex novo mundo advectum, contraxerint, atque inde revententes, primi sparserint quacumque transibant Vita S. Columbæ Reatinæ tom. 5. Mail pag. 361: Ita Morbo Francosus laborabat, ut laboretur in desperationem.

* [Legitur in annalibus Francisci Muralti, patricii Comensis, ed. ab Aloisio Dominio, p. 46. an. 1495: Infirmis autem hanc in Italiam inaudita a Gallis relinquitur, que *Mali gallici* abinde nomen assumpsit. Erat quidem infirmitas pessima, pustellas in tota parte corporis inducebat et longe latas, et ab his doloribus intensi in juncturis, in ore et in capite dabantur, saniem et putridum san-

guinem pustelle emanabant. Initium hujus morbi deprehendebatur ex vulva mulieris, nam homo in coitu cum muliere morbosa illius infirmitatis in virga in primis sentiebat pruritus, deinde catrices ostendebantur, deinde in juncturis intensi dolores, et magne pustelle et in ore et in introitu gutturis. Et quum infirmitas esset ignota, nec in antiquis codicibus descripta, nullaque ab Hippocrate, Avicenna et Galeno medicamina attributa, quum ipsi nullam de ea faciant mentionem, infinitos occidit infirmitas ipsa. Medici nostri temporis ad sui placitum tribuebant medicamina, et in ea infirmitate incidere pontifices, reges, principes, marchiones, belli duces, milites, quasi omnes nobiles, mercatores et omnes qui in libidine residebant, clerici seculares, regulares uade optime dignoscebantur pudici ab impuris hominibus. Sed ex longa investigatione medici reperierunt medicamina morbo appropriata, scilicet sulphur et alia medicamina venenosa, unde nunc multi sanantur. Multique in ejus principio privati suat membro, quoniam virga corrosa remanebat, alii sine naso, alique oculis sunt privati. Erat quidem stupor et res miranda quæ ex vulva in coitu posuit. Mulieres a viro, et viri a muliere continebantur: multos libros de eo morbo Gallico multi composuere.]

• MORBUS GALLICUS, Scabies. Miracula S. Bennonis tom. 3. Junii pag. 190: Morbo Gallico ita graviter laborabat, ut oculum alterum penitus amitteret.

• Rectius Strumæ. Mirac. S. Hyacinth. tom. 3. Aug. pag. 374. col. 1: Margareta Szimonowa inatirix de Cracovia per sex annos continens passa Morbum Gallicum, ita quod videbatur facies putrefieri.

• MORBUS S. GENOVEFÆ, Sacer ignis. Lit. remiss. ann. 1411. in Reg. 166. Chartoph. reg. ch. 85: icelle Jehanne qui estoit malade en sa jambe du Mal, que l'en dit de Sainte Genevieve et de S. Anthoine, etc.

• MORBUS S. GERMANI, f. Eadem notione. Lit. remiss. ann. 1408. in Reg. 162. Chartoph. reg. ch. 368: Une meschine amaladi; pour laquelle maladie, un nommé Jehan Marguier, qui se entretenoit de garir de Maladies de saint Germain, etc.

• MORBUS GROSSUS, qui et Magnus dicitur, idem atque S. Johannis, Epilepsia. Lit. remiss. ann. 1370. in Reg. 100. Chartoph. reg. ch. 748: icellui Jehannin chey a terre, si comme plusieurs autres foiz estoit cheu: car il estoit malade de la grosse maladie. Barigot estant entaché du grant mal, etc. in aliis ann. 1380. ex Reg. 138. ch. 232. Alim ann. 1395. in Reg. 149. ch. 124: Un tel homme entaché de mauvaises conditions ou maladies, et par especial de la grant maladie, dont l'en chist. Denique alim ann. 1415. in Reg. 188. ch. 214: Des le temps de sa nascion le suppliant a esté entaché d'une maladie contagieuse, que l'en appelle le grant Mal ou le mal S. Jehan.

• MORBUS INIQUUS, Sacerignis. Vide *Iniquus*.

• MORBUS S. JOHANNIS, vulgo *Mal de Saint Jean*, Epilepsia. in Chartophylacio regio Reg. 80. Ch. 214. ann. 1350. Vide infra.

• MORBUS S. JULIANI, S. Fiacrii. Anonymus de Miraculis S. Thomæ Cantuar. edit. a Stapletono, cap. 38: Sanavit etiam eos, qui apostematibus, lacionibus,

catricisque morbis, vulgo S. Juliani, et S. Fiacrii appellatis, laborabant.

• Charta ann. 1347. in Reg. 77. Chartoph. reg. ch. 124: On trouve que il estoit mort du Mal S. Julien, dont il estoit entaché.

• MORBUS S. LAZARI, Lepra. Mal S. Ladre. in Lit. ann. 1389. tom. 5. Ordinar. rég. Franc. pag. 197. Vide *Lazari*.

• MORBUS S. LUPI, Epilepsia, comitialis morbus. Lit. remiss. ann. 1352. in Reg. 81. Chartoph. reg. ch. 494: Morbum beati Lupi, seu aliter caducum, sustinere sapius dicebatur. Alim ann. 1379. in Reg. 115. ch. 194: Et disoit icellui Regnaud: que du Mal S. Leu fusent eulz abatus: icellui homme saignant qu'il feust malade de Mal monsieur saint Loup, etc. in aliis ann. 1413. ex Reg. 167. ch. 79.

• MORBUS MAGNUS. Vide supra *Morbos grossus*.

• MORBUS B. MARIÆ, qui Flores vel Rosæ B. Mariæ etiam appellatur, Scorbutus morbus, vel Erisipelas, sacer ignis. Ital. *Rosellia* et *Rosolia*. Vide infra *Rosellia*. Charta Capit. Paris. ann. 1348: Cum ecclesia nostra in parte anteriori, qua agri et Morbo, qui beata Maria nuncupatur vulgariter, laborantes. reponi consueverunt, etc. Lit. remiss. ann. 1358. in Reg. 86. Chartoph. reg. ch. 157: Pour certaine maladie que ledit Grant Jehan avoit paravant ladite navreure, et dont il estoit entaché, c'est assavoir du Mal des roses Notre Dame, etc. Alim ann. 1361. in Reg. 119. ch. 156: Icelle femme fu emprise et entachée d'une maladie, nommé le Mal Notre Dame, et aussi du Mal saint Sartin, tellement que assez tost après eia ala de vie à trépassement. Vide supra Flores 8.

• MORBUS S. MARTINI, Gall. *Le mal de S. Martin*, Ebrietas, propter vinam que in fertis seu nundinis vinariis circa festum S. Martini distrahuntur. Chron. con MS. Bertrandi Guesclini, de quodam feciali, qui inebriatus fuerat:

Et responso donner pour le Berrant drast, Que le Mal S. Martin tenoit moult ferement.

• MORBUS S. MARTINI, ANGIEN. Gall. *Esquinancie*. Charta ann. 1342. in Reg. 81. Chartoph. reg. ch. 424: Super venit ei quadam infirmitas in gula, que in illis partibus infirmitas S. Martini vulgariter appellatur, et inde causata fuit magna inflatura in gula. Quæ Gallice ibid. in alia eadem de re Charta sic efferuntur: Pour cause dou Mal monsieur saint Martin, qui le tenoit en la gorge et en la bouche, si que à grant paine pouvoit parler, et que il en avoit la gorge toute enflée.

• MORBUS S. MATHELINI vel Mathurini, Vertigo, stupor. Gall. *Vertige*, *dtourdissement*, *folie*. Lit. remiss. ann. 1416. in Reg. 169. Chartoph. reg. ch. 329: La suppliante qui aucunes foiz est malade de saint Mathelin, etc. Alim ann. 1448. in Reg. 179. ch. 173: La suppliante estoit surprins d'une maladie, appelée la Maladie saint Mathurin, qui encores bien souvent le tient deux ou trois fois le jour, et est tout estourdi quant elle le tient, tellement qu'il ne cest qu'il fait.

• MORBUS S. MAXENTII, Gall. *Mal S. Messent*, f. Sacer ignis, vulgo *Erisipela*. Lit. remiss. ann. 1379. in Reg. 116. Chartoph. reg. ch. 62: Depuis vint à laditte jambe une maladie, que l'en appelle le Mal S. Messent, et d'icelle maladie ledit Jehan jut au lit malade xv. jours, et puis est alez de vie à trépassement.

• MORBUS NEAPOLITANUS, nostris

venerus. Chron. abbat. Corb. Ms. fol. 90. r. Anno salutis 1496. novum morbi genus cepit in tota Francia, vulgariter Neapolitanus nuncupatus, propterea quod sub descensu Francorum in ipsam regnum primo ibidem inchoaverit. Dicitur lues et quam nulla sit etas experta: pauci, pro numero egrotantium, extincti; sed multo pauciores a morbo servati. Longe antiquior est lues illa, si de ea intelligendus sit Guillelmus de Placentia in opere quod ann. 1275. inscripsit: Summa conservationis et curationis, edito Venetiis ann. 1502. lib. 1. cap. 48. cuius titulus: De pustulis albis et scissuris et corruptionibus, quae fiunt in virga et circa praepitium propter coitum cum meretrice vel facta, vel ab alia causa. Huc etiam spectant, aut prope accedunt, quae leguntur apud Murator. tom. 18. Script. Ital. pag. 384. ad ann. 1389: Dom. Nicolaus marchio (Estensis) passus fuit in iniquitate unum tuberculum sive angum, qui fuit ita rabidus molestationis, quod dubitantibus quibusdam ex medicis, ne foret morbus naturae pestilentis, de salute ipsius domini accidit non modica dubitatio. Sed divina gratia reductus cum medicis ad mollificationem et sanem, et damum scissuris, nihil attulit deperdit formidati. Consule Transact. philosoph. et D. Astruc. Vide Morbus Franciosus.

MORBUS OBSCURUS, Gall. Maladie obscure, Epilepsia, comitialis morbus. Lit. remiss. ann. 1389. in Reg. 138. Chartoph. reg. ch. 3: Garin le Tresaudat pour homme, sourt, malade de Maladies obscures, desquelles il chiet souvent subdatement, etc.

MORBUS S. NAZARII, Idem videtur qui supra Morbus S. Mathelini. Lit. remiss. ann. 1463. in Reg. 199. Chartoph. reg. ch. 277: Jehan Carbonnel pour homme, incensé de sens et entensément, malade et entachié de la Maladie de S. Nazaire, etc.

MORBI OFFICIALES. Vide Constantinum African. lib. 5. de Morb. curat. cap. 1. 5. lib. 4. Pantechn. cap. 7. lib. 6. cap. 7.

MORBUS PAPICI. Vita B. Humiliana tom. 4. Mail pag. 397: Sicut cum recessisti a me, nunquam illi et lateris dolorem sensi.... Infirmus illa vulgo Papii vocabatur, alio autem vocabulo ignis volatilis, alio modo gutta salis nominatur.

MORBUS PERSICUS, Paralysis, vel potius Eresipelas, ut interpretantur Bollandistae, qui morbus Belgis vulgo Rosa dicitur, a roseo seu persico, quem affectae parti inducit, colore. Acta S. Bennonis tom. 3. Junii pag. 177: Gravissimum pedum dolorem contraxerat, quem Morbum nunc Persicum, nunc paralytism medici vocant. Ibid. pag. 190: Magnum tumorem in altero pede cum morbo Persico conjunctum contraxerat.

MORBUS PONDERUM. Miracula S. Mariae Magd. de Paris tom. 6. Mail pag. 310: Dominus Fabius.... gravem infirmitatem quam Ponderum vulgus nominat, cum febris continua intensisque doloribus patiens, etc.

MORBUS PULCHER ex adverso appellatur Morbus comitialis, in Lit. remiss. ann. 1404. ex Reg. 158. Chartoph. reg. ch. 360: André Guibretea qui paravant pou de temps avoit esté détenu et cheu du mal caduc, appellé vulgairement le Beau mal, etc.

MORBUS S. QUINTINI. Chronicon Bertrandi Guesclini, ubi ita Angli qui Norti in Pictonibus obsidebantur:

Et disoient en haut, Entendez Francoquin, Aidez boire à Paris le chopin de vin, Et la soupellette, et restir le boucin: Car vous ne vales rien à maintenir hustin, N'a geair tous vestes en haubert doubléstin, N'a mangier le pain sec, boire l'aue ne malin, Vous y pourres bien pferdre le grant Mal S. [Quentin.]

Hydropsis, ut videtur. Lit. remiss. ann. 1382. in Reg. 122. Chartoph. reg. ch. 84: Icellui Estevenin avoit le visage et le corps enflé, et lui sembloit et aussi le disoient les gens que c'estoit le Mal S. Quentin. Alia ann. 1459. in Reg. 183. ch. 38: Il survint a icellui varlet une Maladie de S. Quentin, tellement qu'il fut tout enflé, etc.

MORBUS REGIUS, Icterus Recentioribus, Gall. Jaunisse, Antiquioribus vero Lepra, Gall. Lepre. Epist. Zachariae Episc. ad S. Bonifacium tom. 1. Rer. Mogunt. pag. 202: De his, qui Regio Morbo vexantur, inquisisti, sive homines si e equi sint, quid faciendum sit de illis. Si homines ex nativitate aut genere, istius morbi sunt, hi extra civitatem conversari debent. Vide Ruffinum lib. 10. Hist. cap. 25. [et infra Regius Morbus.]

MORBUS ROMANUS. Petrus Cluniacensis lib. de Mirac. cap. 13: Irruit post paucos dies, tam in victos, quam in victores, Romanus ille pestifer Morbus, et pene omnes tam Monachos, quam famulos in brevi prostermit. Infra, de Pontio Cluniacensi Abbate: Ille quidem Morbo Romano aliquandiu fatigatus moritur. Mox apud eundem Febres Romanas dicuntur pestiferae, contagiosae. Petrus Damianus lib. 1. Epist. 9: Cur ego non deseram pro cavendis tot animis vulneribus Romanis? quanquam et ipsi corpori meo non sit prope innoxia, ut pole ferax febrium nec vagarum. Unde et tetracon hoc olim protulisse memini:

Roma vorax hominum, domat ardas coela virorum, Roma ferax febrium, necis est uberrima frugum, Romanar febres stabili sunt iure fideles, Quem semel invadunt vix a vivente recedunt.

Qui quidem versus laudantur ab Alberico in Chron. MS. Vide Carmen de Curia Romana v. 110. apud Mabillon. tom. 4. Analector. vet. Febris Italica, apud Eckerardum juniorem de Casibus S. Gall. cap. 1. pag. 47.

MORBUS SAGITTE. Quo celerimus noxii alicujus humoris motus et dolor significatur. Vita S. Bernardi penit. tom. 2. Aprilis pag. 694: Morbo advo-lante unius cruris sui virtute sub momento privatus est. Sagitta vero Morbo non cessante... non solum cruris virtute, sed etiam a totis viribus suis ab articulo-rum suorum novissimis pube tenus in una parte sui destitutus est.

MORBUS S. SANCTINI, Gall. Saintin, alias Santin. Vide supra Morbus B. Mariae.

MORBUS SONTIGUS, Epilepsia, Plinio aliisque. Vita B. Simonis de Lipnica tom. 4. Julii pag. 528: Quod Morbus Sonticus vel quorum fertas omnem ingenii artem eripit, ex solo pallii et chordae divi nostri contactu remedia promiscue querantur. Idem qui.

MORBUS VALENTINI dicitur, in Miraculis S. Bennonis tom. 3. Junii pag. 186: Cum eadem epilepsia infestaretur, voto facto divo Valentino, cui nostrates curam propriam hujus morbi dicarunt, quin et ipsi Morbo Valentini nomen indiderunt. Gallis Mal de sein, vel Mal de saint Jean. Vide supra.

MORBUS S. VERANI, Idem qui S. Antonii, Sacer ignis. Lit. remiss. ann. 1389. in Reg. 136. Chartoph. reg. ch.

225: Lequel enfant chooit en maladie, que l'en dit de S. Othoine et de S. Verain, si avant, que lesdi clers ne le porrent plus souffrir en leur chambre, pour la puantiss de laditte maladie.

MORBUS S. VICTORIS, Idem qui supra S. Mathelini. Lit. remiss. ann. 1389. in Reg. 100. Chartoph. reg. ch. 864: Icellui Regnaut, qui n'a guerres avoit esté malades du Mal S. Victor, et lid comme homme hors du sens et de son mémoire, etc.

Qui morbi idcirco appellantur sanctorum nominibus, quod eorum curatio ab iis potissimum exorabatur.

MORCHIDUM. Vide Moria.

MORCIDARE, Macerare. Supplem. Antiquarii: Morcidat, rhuu, macerat.

MORCUFLEX. Vide Murtipho.

MORDACIUM, Fibula, Gall. Agraffe, alias Mordant. Arest. parlam. Paris. ann. 1304. inter Stat. artif. Paris. lib. 1. fol. 344. v: Declarantes quod licet dicti selarii sui officii ratione... non possint strigiles seu estrivos, butulos, Mordacia, capos seu clavos facere aut fabricare, ipsi tamen... poterunt... ea in sellis et bastis suis ponere, clavare et rivare. Vide Mor-sus 2.

MORDAD. Vide Moria.

MORDANTUS, ut Mordacium, a Gall. Mordant. Comput. Ms. ann. 1245: Pro quodam Mordanto ad bracale, ij. sol. Lit. remiss. ann. 1355. in Reg. 84. Chartoph. reg. ch. 553: Quia transeundo extremitas ferraturae, vocata Mordant, ignis ipsius Johannis sommelerii adhaerit mantello dicti Ingerrani, etc. Un Mordant d'argent à livre, in aliis ann. 1385. ex Reg. 148. ch. 315.

MORDANUS. Eodem intellectu, in Comput. ann. 1392. inter Probat. tom. 8. Hist. Nem. pag. 170. col. 1: Pro quadam bouclata et duobus Mordanis sotularibus, etc. Hinc Mordens appellantur postes, in Stat. ann. 1367. ibid. tom. 2. pag. 195. col. 1: Item est faciendum... una nova turris, quae exeat extra murum per unam cannam, et fiat in latitudine, prout pretenditur de una Morden in altera Morden dicti antiqui muri.

MORDAX, Instrumentum ad evellendas ex corpore, si quae infixae fuerint, spinas: Pince. Regula S. Pachomii cap. 89: Nullus habeat separatim Mordacem parvulam ad evellendas spinas, si forte calcaverit, absque Praeposito domus et secundo, pendentibus in fenestra, in qua Codices collocantur.

MORDENS CANDIDUS, Dens lupinus in scutis gentilitis. Charta ann. 1402. apud Ludewig. tom. 6. Reliq. MSS. pag. 85: In usu habentes, seu in clypeo gestantes, tres Mordentes candidos, hoc est, dentes lupinos in levam partem inclinatos, galeam coronatam, in eaque duas alas aequit.

MORDER, Parvum animal, sic dictum quod maxime mordeat, et cuius pellis vestibus idonea est. Ita Interpres Joan. de Garlandia in Synonymis, ad ista:

Dant pelles pelles Morder, bever, cyrogillus, Id quoque cuniculus, cismas dant et lareones.

[Vide Martures.]

MORDERE, Attingere, conjungere. Vetus Agrimensor: Super se montem habet, et ad pectus stricta alia casa, eam ibidem Mordet, post se rivum habet, etc. Infra: A piano contra pectus jacet, et sub se Mordet eam alia casa.

MORDERE. Expositio in Regulam S. Benedicti, quam quidam Paulo Diacono adscribunt, cap. 88. de Mixto commen-

tans : Illius terra consuetudo fuit, unde nos dicimus *Mordere*, *Mixtum* vocare.

* **MORDERN**. Leg. Danica apud Ludewig. tom. 13. Reliq. Mss. pag. 183 : Si vero negaverit et veridici ipsum defenderint ; et postea testimonio episcopi et aliorum fide dignorum in provincia doctum fuerit, quod reum defenderunt, extunc sit ille pax privatus, quia homicida erat et negavit se fecisse, et pace merito privabitur, quia erat crudelis occisor, qui dicitur *Mordern*, quia factum ipsum negavit. Vide *Morth*.

* **MORDICATUS**, Actio moribus, veluti forcipibus lantandi. Mira. S. Joan. Gua. b. tom. 3. Jul. pag. 448. col. 1 : *Pedes totumque corpus Mordicatu cruciabat, non secus ac famuli praetoris ignitis forcipibus nudum damnati corpus variis in partibus... excruciant.* Vide *Mordicium* et *Morciare*.

* **MORDICIUM**, Morsus. Acta S. Wibaudi tom. 1. Aprilis pag. 575 : *Rabidus... Mordicis et lpbis quicumque consequi potuisset trulentis dentibus lace-*

rebat.

* **MORDOSUS** *Αμύρως*, in Gloss. Græc. Lat. Qui mordet.

* **MORDROTUM**, Homicidium. Vide infra in *Morth*.

* **MORDRIDATUS**, *MORDRUM*. Vide *Morth*.

* **MORECA**, Morbi genus. Academ. *della Crusca*, *Morice* in plurali dicitur hemorroidum morbus, ex copia sanguinis ad venas secretarum partium concurrentis. Acta SS. tom. 7. Mail pag. 159 : *Monachus quidam... infirmitatem quae a medicis malum Moreca vocatur, incurrit, et nec quiescere poterat nec dormire.* Hinc emendanda videntur *Miracula MSS. Urbani V. PP. ex Tabular. S. Victoriae Massil.* : *Patiabatur dolorem gravissimum de Morenia circa posteriora.* Ubi legendum de *Moracia*. [* Nihil emendandum, nam Provincialibus *Mourano* est Hemorrhoidis. *Morena*, eadem notione, apud Cotagravium.]

* **MORGESPECKE**. Regestum Abbatie de Omay in Anglia fol. 104. apud Spelman. *Hanc donationem fecit apud Oyon, in placitis Regis, quae appellantur Morgespecks.* Vide *Morgensprache*.

* **MORELLA**, *Morela*. (Gloss. Lat. Gal. Bibl. Insul. F. 86, xv. 8.)

* 1. **MORELLA**, sive *Maurella*, Solatrum et strigum, et in libris de *G-mco* una lupina ; sed apud Arabes una vulpis dicitur. Glossar. medic. MS. Simon. Januensis. ex Cod. reg. 6869. Vide supra *Maurellum*.

* 2. **MORELLA**, **MORELLUS**, Lignum, tigni genus. Charta ann. 1297. apud Lam. in *Delic. erudit.* Inter not. ad Hoedopor. Charit. part. 1. pag. 115 : *Pariter in fluvium Ecclesie per dicta confinia et loca fieri fecerunt plures Morellas et palos figi, loco terminorum et confinium inter dictum commune castrum Florentini et sancti Miniatis, et pro terminis et confinis dictas Morellas poni et palos figi fecerunt, presentibus testibus, etc.* Pluries infra pag. 120. 121. et 122. Correct. stat. Cadubr. pag. 51 : *Dacernimus quod quilibet mercator vel alia persona, qui tayolus, Morellas sive metenas extra districtum Cadubrii trahere, ducere vel duci facere quoquo modo voluerit, teneatur et debeat duas partes ad minus ipsarum tayolarum dimittere ad seccandum in seris.* Vide *Morenare* et infra *Morta* 2.

* 1. **MORELLUS**, Subfuscus. Michael Scotus de *Physionomia* cap. 46 : *Cum sanguis regnat, homo somniat se videre... scarlatam sindonem rubeam, vel viola-*

ream, Morellum, rosam ingranatam, etc. Item Color equi [Gall. *Cheval moreau*. Computus ann. 1826 : *Item pro uno corseto Morello affiato in Flandria, etc.* Testament. ejusd. anni tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 236 : *Item, Guillelmo Bergarelli ejus scutifero legavit equum suum Morellum.* Occurrit etiam apud *Mader Formul. Anglic. pag. 428. Morello* eadem notione usurpant Itali. Vide *Menagium* in Orig. Gall. voce *Moreau*.] Le Roman de Roncevaux MS. :

Bruche Morel des caperans bernis.

Le Roman de Gaydon MS. :

Et Bernard siet sor le vair d'Almaigne,

Et Vivien en Morel d'Aquitaigne.

[Le Roman de la Rose MS. :

Et ce que je di de Morele,

Et de l'aveul et de l'aveole,

Et de liart et de Morel,

Dige de vache et de torel.]

* 2. **MORELLUS**, *Vitellus sive medullium* ovi. Ugut.

* **MORELUS**, ut *Morellus*, Subfuscus, niger. Ital. *Morello*. Charta ann. 1227. apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 903 : *Unam gonelam de Morelo, etc.* Roatris *Morequin*. Lit. remiss. ann. 1456. in Reg. 188. Chartoph. reg. ch. 209 : *Cinq aunes de drap noir, appelle Morequin, du pris l'aune de xxv. sols Tour.* Vide *Morelum* 1. et mox *Moreta*.

* 1. **MORENA**, Contextus, ni fallor, et series palorum, vel materiatura. Gall. *Charpente* Vide *Morenum*. *Vetus Chron. S. Martialis Lemovic. MS. : Anno 902. obiit Fulbertus (abbas S. Martialis) et successit Stephanus anno XVII. et fecit Morenam et turrem de cortine.* Vide mox *Morenare*.

* 2. **MORENA**, Imago. Chron. Gaufridi Prioris Vosiensis apud Labbeum tom. 2. novm. Bibl. MSS. pag. 812 : *Classo personato. conveniunt omnes super Ecclesiam sancti Pauli cum tentis, crucibus, ferentes Morenam, id est imaginem Prothomartyris cum gleba sancti Flavii.* Vide *Moreca*.

* 3. **MORENA**, Cistæ species. Tabul. Massil. *Unus banastonus de sardinis solvat j. parat. Morona tj. denar. Morenne, Globulus, Gall. Gland, ornamentum genus.* Lit. remiss. ann. 1382. in Reg. 142. Chartoph. reg. ch. 284 : *Une petite bourse de soye ; garnie de petites Morennes ou sonnettes d'argent.*

* **MORENARE**, Palos ligno transverso munire, ligare. Charta ann. 1347. tom. 1. Hist. Dalph. pag. 66 : *Viderunt etiam burgum de Montis retro castrum in quo plures pali deficiunt, et non est Morenatum seu freciatum dictum palium, tamen injunxerunt castellano, ut dictos palos per illos de villa seu mandamento venire, adducere et plantare faciat, et etiam Morenare et freciare.* Et infra : *Injunxerunt castellano ut dictum palicium reficere, replantare, Morenare et refreciare faciat.*

* **MORENTES**, Manentes, habitantes. Charta D. de Linterlis ann. 1268. apud Thomassertum Consuet. Bituric. pag. 196 : *Ut gaudeant eschaetis, si sibi obvenierint, ac si essent Morentes in villa de Linterlis.*

* **MORESC**, vox Gallica obsoleta, eadem notione qua *Morellus*, subfuscus. Testamentum Beatrice de Alboreya ann. 1367. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 1523 : *Item, legamus ecclesie B. Marie de Crasse unum pannum aureum Moresc vermellum, foratum de tela livida.*

* **MORETA**, Idem quod supra *Morelus*, Pannus niger. Conc. Trevir. ann. 1810.

cap. 85. tom. 2. Hist. ejusd. soci. Joan. Nic. ab Hontheim pag. 50. col. 2 : *Nec habent (abbates vel monachi, abbatias vel moniales) pannos de nigra bruneta, nec de Moreta ; sed quanto haberi potest humilioris pretii.* Ita quoque apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 249. ubi legendum esse de *Morelo* frustra monitum in v. *Moretum* 1. quod vide.

* 1. **MORETUM**, Panni subfusi species. [Concil. Trevir. ann. 1227. apud Marten. tom. 7. Ampl. Collect. col. 131 : *Præcipimus districte ut abbates et monachi, abbatias et moniales, nec mantella, nec surchotes portant de cetero, nec habeant pannos de nigra bruneta, nec de Moreto.* Rursum infra occurrit. Hinc perperam editum de *Moreta* ex alio titidem Trevir. Conc. ann. 1810. apud eund. Marten. tom. 4. Anecd. col. 249. Matth. Paris ann. 1258 : *Venit enim Londinum cum 20. equitibus, cujus familia collateralis 8. capis, videlicet 5. clausis et 5. manctis de optimo Moreto superbiuit redimita.*

* 2. **MORETUM**, Potionis genus. Vide *Moretum*.

* **MOREX**, *Tarditas*. Papias.

* **MORFOSIS**, *Transformatio*. Idem Papias. A *Móppn*, forma, et *μóρφοσις*, formatio, etc.

* **MORGAGIFA**. Vide *Morganagiba*.

* **MORGAGIUM**, Gall. *Mortgags*, Hypotheca creditori sic oppignerata, ut fructus, quos durante tempore oppignerationis producit, omnes fiant creditoris, idque sine computo inde faciendo debitori. Ita Cowellus lib. 2. Instit. 4. § 1. Charta Henrici V. Reg. Angl. ann. 1421. apud Rymer. tom. 10. pag. 144 : *Qui Ducatus in pignus, ypothecam, seu Morgagium obligatus sive impignoratus existit.* Vide *Vadium*.

* **MORGANATICA**, *Matrimonium ad Morganaticam*. Vim vocis profert Liber 2. Feudorum tit. 29. ad calcem Nov. Justin. editi. Paris. ann. 1559 : *De illis hodie ex matrimonio ad Morganaticam contracto. Quidam habens filium ex nobili conjugio, post mortem ejus non valens continere, aliam minus nobilem duxit : qui volens existeri in peccato eam desponsavit ea lege ut nec ipse nec filii ejus amplius habeant de bonis paternis quam dixerit tempore sponsaliorum : verbi gratia decem libras, vel quantum voluerit dare, quando eam desponsavit, quod Mediolanenses dicunt accipere uxorem ad Morganaticam, alibi *Lege Salica*. Vide Berengarii Fernandes Commentar. in huic tit. Eadem docet Jacobinus de S. Georgio Turinensis J. C. in Tract. de Feudis cap. ult. Vide *Vadium*. [** *Mittermaler*. Princip. Jur. Germ. § 414. Grimm. Antiq. Jur. Germ. pag. 489.]*

* **MORGANATICUM**, Idem videtur doct. viro Schœpflino ac *Viduum*, quod Argentinenses appellant *Einwidem*. Charta ann. 1438. ex Lib. sal. S. Thom. Argent. fol. 268 : *Item super Morganatico predicto Barbara, per præfatum Bartholdum ejus maritum super et de predictis redditibus centum flororum... Ipsique venditores in solidum, pro se et eorum hæredibus universis, jam dictos redditus et Morganaticum esse voluerunt obnoxios, obligatos et hypothecatos præfatis emptoribus... Et quod redditus viginti flororum et Morganaticum præscriptum non sint dotales, ipsique redditus viginti flororum non sint feudales et nulli ejus obnoxii, venditi vel obligati seu revenditi.* [** Vide *Haltus*. Glossar. Germ. voce *Morgengabs*. col. 1866.] Idem ergo quod mox

* **MORGANEGIBA**, **MORGINGAB**, etc. Dos

a marito profecta, *donum matutinale*: dotis vero nomine donatur, licet revera aliud sit a dote. Glossarium Saxonium Ælfrici: *Dos*, morgen-gifa, vox formata ex Saxonico et Germanico *morgen*, aut *morghen*, mane, et *gife*, aut *gift*, donum, munus, quod ita appellarent donum illud quod maritus uxori offerebat in die nuptiarum: ante nuptiale convivium, ut est apud Killanum: seu, ut est in Specul. Saxon. lib. 1. art. 20. § 1. quod unusquisque militaris ordinis suæ uxori sine heredum assensu, nomine dotis, erogare valet, antequam cum ea ad prandium discubuerit. Verum libellus dotis, qui ex Tabular Casariensi descriptus est a Gallandio in Tractatu de Franco alodio pag. 323. prorsus indicat donum istud matutinale factum mane, post primam noctem nuptialem, quasi ob pretium virginitalis, cujus spolia proxime præterita nocte retulerat, uti fuerat apud Græcos *ἀναρπύζω*. Munus autem illud fuit, apud Longobardos potissimum, quartæ partis bonorum mariti, ut est apud Papiam et Hugutio-nem, et in eodem Diplomate quod ipsi etiam ex ipso Tabulario descripsimus. Ita autem se habet: *In Dei nomine, scriptum Morgincap, qualiter ego Joannes, filius quondam Dominici, dono, trado, atque confirmo, tibi Micæ, filie condam Joannis dilectæ conjugis meæ, quartam portionem de omnibus rebus proprietatis meæ, quas modo habeo vel inantea, Deo juvante, conquerere potero, sive infra territorium Pinnense, in loco qui nominatur Salajano, aut infra istam marchiam Firmanam, aut infra totum regnum Longobardorum, ubicunque habitaturus, vel possessurus fuero, quartam portionem de casis, terris, vineis, campis, pratis, pas-cuis, silvis, salictis, cannetis, olivatis, ficariis, pomis, arboribus fructiferis et infructiferis, cum rivis, ripis, et aquis, aquarum decuribus, et usu aquarum, de rebus censuatis, et manualibus, de manibus et planis, de castellis, et civitatibus, de Ecclesiis et ornamentis et pertinentiis suis, de loco molendinis, de servis, ancillis, de auro, et argento, de caballis et jumentis, de bubus et vaccis, et minutis animalibus, de ferro et rame, de pannis laneis et lincis, et sericis, de omnibus mobilibus et immobilibus rebus, ut alia die post noctem nuptialem, qui est dies totorum nostrorum, ante parentes et amicos nostros ostendam hoc scriptum testibus roboratum, et dicam: Ecce quod conjugis meæ in Morgincap dedi. Quod sic ab hodierno die firmum et stabile tibi Micæ vel tuis heredibus permaneat. Quod vero scripsi ego Acto Notarius et Judex ab Incarnat. Dn. Jesu Christi anno M. XLVIII. mensis Octobr. Ind. XIII. Actum in Pinnensi feliciter. Bernardus, Joannes, Ardoinus testes. Vide Spiellegium Acherianum tom. 12. pag. 158. [°° Grimm. Antiq. Jur. Germ. pag. 441. Phillips. de Jure Anglos. § 40. Mitterm. Princip. Jur. Germ. § 338. Murator. Antiq. Ital. tom. 2. col. 115.]*

Notandum vero donum istud voluntarium omnino fuisse, adeo ut modo majus, modo minus pro mariti erga conjugem suam majori vel minori amore et caritate, existerit: hinc gratuitam donationem vocat lex Longobardorum lib. 2. tit. 1. cap. 8. [°° Rothar. 223.] seu, ut merito suspicatur Baluzius, vetus quidam ejusdem legis interpres: *Per gratuitam donationem, id est, Morgencap*. Cum autem in profusam et dissolutam liberalitatem aliquando abiret ejusmodi donatio, modum huic intemperantiæ

lege lata adhibuit Rex Longobardorum Liutprandus anno quinto regni sui, qua vetuit ne quis in *Morgincap* uxori tribueret supra quartam partem bonorum suorum. Hinc *quartium* dicitur in Testamento. ann. 1193. apud Murator. delle Antic. Estensi pag. 365. Plura vide apud laudatum Baluzium in notis ad Capitular. Adde Origines Gallicas D. de Caseneuve, in hac voce. Variæ autem hæc vox effertur

MORGANEGIBA, apud Gregor. Turon. lib. 9. cap. 20: *Tam in dote, quam in Morganegeiba, hoc est, matutinali dono.*

MORGENGEBÄ, in Lege Burgund. tit. 42. § 2.

MORGANGEBÄ, in Lege Alemann. tit. 56. § 2. in Lege Ripuar. tit. 37. § 2.

MORGINCAP, apud Papiam: *Morgincap, id est, quarta pars in Lege Longobardorum*; [Gregorium Mon. in Chron. Farfensi apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 577. et in Testam. ann. 1145. apud Murator. delle Antic. Estensi pag. 332.]

MORGINGAP, in Lege Longob. lib. 1. tit. 9. § 12. [°° Rothar. 201.]

MARGINAP, in laudato mox Testamento. apud Murator. libid.

MORGENGAB, MORGENGABA, in Lege Longob. lib. 2. tit. 1. § 4. et 8. tit. 4. § 1. 4. tit. 12. § 1. tit. 14. § 15. [°° Roth. 182. 123. Liutpr. 7. (2. 1.) Aist. 5. Roth. 217. 199.]

MORGAGIFA, in Legib. Kanuti Reg. cap. 39. apud Bromptonum.

MORGANGIFA, et MORGANGIVA, in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 11. et 70. [°° ex Legib. Canut. et Ripuar. tit. 37.] Saxonibus *morgangyfe*.

MORGICAPUD, in Capitulari Adelchis Principis Beneventani cap. 3: *Si mulier Morgicapud factum non habuerit aut factum fuerit qualibet feminam manifestum, et legaliter habuisset maritum, et quartam seu octavam habuisset ab eo sibi factam, eamque perturbationis temporis perdidisset quomodocunque, vel si etiam, ut accidere solet multotiens, quarta eadem vel octava non fuerit scripta, etc.*

MORGANATICUM, in Charta ann. 1310. descripta in Probat. Histor. Sabaudicæ Gulchen. pag. 150.

MORGICAPH, apud Rollandinum in Summa Notariæ cap. 2. rubr. de Donat. propter nuptias: *Nota, quod instrumentum prædictum in civitate Bononiæ a consuetudine temporis nostri abolitum esse dignoscitur: sed ipsius donationis recta non est tantumdem donare, quantum datur in dotem: et dicitur hæc donatio jure Lombardorum Morgicaph, etc.*

MORGENGAB, in Charta ann. 1306. Ernesti Ducis Bavar. ex originali: *Et in executione alicujus donationis factæ D. Ducissæ Elizabeth per præfatos Dominos Duces pro Bono mane, quæ vocatur per Theutonicum Morghengab, etc.* Ubi nescio an non legendum, pro dono mane, nisi bonum mane, ibi sit quod dicimus *le bon jour*. Ex Rollandino porro et hoc Diplomate liquet hujus vocis usum diu etiam post Longobardos retentum, maxime in Italia. Ex his etiam restituenda vox *Morgingab*, pro *Mortinapli*, in Charta Longobardica apud Ughellum tom. 7. Ital. Sacr. pag. 581. Vide Steph. Baluzium ad Capitular. Regum Franc. pag. 682. et Johan. Stiernhookum lib. 2. de Jure Suenon. vetusto cap. 1.

MORGANALE, MURGITATIO, Odofred. in L. cum multe C. de Donat. ante nupt. fol. 283: *Et nota hic quod istæ donationes propter nuptias variis modis nuncupantur, secundum Longobardam*

vocatur Murgitatio, sed secundum vulgare nostrum vocatur Murganale.

° Pretium in mane quando surrexit de lecto, dicitur in Charta ann. 1163. apud Fontan. in Append. ad Vindic. ant. Diplom. *Morgengave*, in Charta Isabel. Rom. regin. ann. 1305. inter Probat. tom. 2. Hist. Burg. pag. 123. col. 2: *Com Raouls jadis roys des Romains, nos tres tres chiers sires et ames compains, hait promis doner à nos, pour nos et pour nos hoirs, en don fait au matin, que l'on appelle vulgaument, selonc les us d'Allemagne, Morgengave, trois mille marcs d'argent, etc.* Neque aliud videtur esse donum, quod *Enepuert* et *Eneppuarth* appellatur tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 328. et 337.

° Aliis vocibus a præallatis multum diversis idem significatur inter populos qui alio utuntur idiomate. Scire id donum nuncupatur apud Catalaunenses, testante Fontanella de Pact. nupt. tom. 2. claus. 7. gl. 1. part. 1. *Greix* dicitur in Valentis regno, in Aragonia *Hereditamentum maritorum*, vel *Firma dotis*; *Arrhe* vero a Castillensibus apud eundem Fontanell. ibid. n. 8. in Leg. Taur. 50. et 41: *La Ley del fuero que dispone que non pueda el marido dar mas en Arras a su muger de la decima parte de sus bienes, no se pueda renunciar.*

* MORGANICUM. [Chalivali. (Glos. Lat. Gal. Bibl. Insul. E 86. xv. s.)]

° MORGARIUS, Fibula, nostris *Morgant*. Comput. fabr. S. Petri Insul. ann. 1481. ex Tabul. ejusd. eccl.: *Item pro duobus Morgariis (f. Morgantis) argenteis, qui libro missali capelle servaverunt, ponderis unius onchie et xvij. esterlinis argenti, in lib. xv. sol. ij. den. Inventar. ann. 1533. ex Cod. reg. 9484. 2. fol. 366. r. Item une ceinture d'un rouge tissu, la boele, le Morgant et trois cloux d'or.* Vide supra *Mordantus*.

° MORGENGHELT. Vide supra *Margenghelt*.

° MORGENSPRACKE, Matutinum colloquium, a *Morgen*, mane, et *sprache*, colloquium. Privil. sutor. ann. 1284. apud Ludewig. tom. 11. Reliq. MSS. pag. 622: *Item statuimus, quod prædicti sutores nullam habeant, quod dicitur in vulgo Morgenspracke, nisi duobus de consilio consulum presentibus et duobus de sutoribus.* [°° Vide Haltaus. Glossar. Germ. col. 1367.]

MORGOME. Vide *Aliphasis*.

† MORED, id est, homicidium in abscisso, in Lege Longobarda. Papias MS. Bituric. Vide *Morta*.

° MORI, dicitur de animalibus, quæ in societatem commendantur. Chartul. S. Joan. Angeriac. fol. 91. r. *De omnibus quecumque gainaverit, habebit S. Joannes medietatem; et dabit illi monachus de Murois tres boves, qui nunquam moriantur.* [°° i. e. mortui loco alium dabit.]

† MORIA, *Carnes de Moria*, hoc est, animalium ex quovis morbo mortuorum, carnes morticina. Statuta Massil. lib. 2. cap. 33: *Constituimus ut nullus macellarius vendat in Massilia scienter carnes hircinas vel caprinas... vel carnes de Moria, nec carnes leprosas, vel infirmas, etc.* Statuta Avenion. MSS.: *Item statuimus quod carnes vitiatæ vel carnes de Moria, vel porci granati, vel leprosi non vendantur in macello crudæ vel coctæ.* Veteribus Gallis *Moria*, Damnum quod morte accidit. Le Roman de la Rose MS.:

Et ne fut mie grand Morie.
S'elle morut, ne grand pochid.

Vide Morina.

• Nostris *Mornis* vel *Morine* et *Muris*. Stat. ann. 1379 tom. 6. Ordinatio reg. Franc. pag. 816. art. 6: *Nul bouchier ne pourra vendre char de Mornis*. Sed legendum videtur *Morine*, ut in Stat. ann. 1360 tom. 7. parum. Ordinatio. pag. 231. art. 3. Aliud ann. 1381. eod. tom. 6. pag. 607. art. 2: *Aucunes chars ou poissons corrompus, infectueux ou de Muris ne soient vendus. Char de Muris*, in Constit. civit. Tull. ann. 1297. ex Reg. A. Chartoph. reg. ch. 1. Ital. *Moria*, urbus, lues.

• 2. **MORIA, MURIA**, Aquæ salis conficiendo aptæ receptaculum. Charta G. comit. Matiscon. ann. 1177. ex Bibl. reg.: *Aimo Desideratus... totam Moriam, que et in puteo continebat, locavit predictæ ecclesiæ (Clarevallis) fratribus per viij. annos mille solidis fortium Ledonensis monast. et x. libris Divionensium. Hæc est autem Moria que juris ejus est, tertia pars nonæ dimidia montata singulis ebdomadiis, et quinta que est juris predictæ badierne. Duas montatas Murie nostre in puteo Ledonis dedimus*. In Ch. Steph. comit. Burg. ann. 1206. ibid. Alia ann. 1216. ex Chartul. Cluniac. *Ego Willermus Viennensis et Matiacensis comes... dedi ecclesiæ Cluniacensi in perpetuum dimidium monteiam Morie apud Ledonem, etc.* Neque aliud significare videtur *Mortelayras*, in Charta ann. 1449. ex Reg. 179. Chartoph. reg. ch. 72: *Pour maintenir en estat lesdites salines, cabanes, Mortelayras, divers pons et plusieurs gorges nécessaires à la façon du sel*. Vide *Mora* 2. et infra *Mortarium* 4.

• **MORIANDA**, Impedimentum, haud dubie quia moram facit. Statuta Arelat. MSS. art. 144: *Si aliquod lignum steterit... ad stricam vel ad Moriandam de pa sono, etc.*

• **MORIBUNDUS**, Lethifer. Vita S. Godberti tom. 2. Aprilis pag. 35: *Quatenus per ejus sacratissimam intercessionem Moribunde paralysis a Domino mereretur curationem.*

• **MORIFICARE**, Moram facere, in Glossis Isid.

• **MORIGERALITAS**, Idem quod *Morigeritas*. Auxiliu libellus tom. 2. Analect. Mabill. pag. 614: *Hic enim Formosus cum esset celebrior ea tempestate suis contribulibus nobilitate, Morigeralitate, graviusque omni probitate, etc.*

• **MORIGERARI**, Moram gerere, [accommodare, componere.] Gordianus in Vita S. Placidi Martyris n. 3: *Præcepit ut passionem illius atque miracula exerebat. S. Ecclesiæ filiis ad legendum Morigerari*. Hucbaldus Elnonensis in Vita S. Rictrudis cap. 15: *Factus postmodum Levita eidem nomini et officio condigna Morigerari curavit conversatione et vita.* [Vide Forcellinum in hac voce. Pro *Moratus* occurrit in Ruodlieb fragm. 2. vers. 28.]

• Non est sic Morigeratus
Et quid verborum solet mulare suorum.

Thietmar. lib. 1. cap. 10: *Bene morigeratus.*

• **MORIGEROSITAS**, Morum probitas. Vita S. Endei Abbatis Arianensis n. 1: *Vehit rosa inter spinas odorem Morigerositatis, ac ruborem naturalis honestatis cæteris pleniter ostendit*. Vide *Morigeralitas*.

• **MORIGINATUS**, Idem quod *Morigeratus*. *Moratus*. Plauto, Gallis, *Morigenâ*. Ebrard. Betuniens. in Gracismo cap. 18:

Est homo morosus, si sit bene Moriginatus.

MORIGENATUS, apud Joan. de Deo in Penitentiario lib. 5. cap. 17.

• **MORIKINUS**, Matorum seu Hispanicæ monete species, ab Hispan. *Morisco*, Maurus, nostris *Moricis* et *Mouricis*. Charta ann. 1360. ex Chartul. 21. Corb. fol. 240. v. *Theodericus de Campo predictus solvit tres Morikinos cum dimidio. Item solvit dictus Nicolaus de Curia septem Morikinos cum dimidio*. Lit. remiss. ann. 1387. in Reg. 151. Chartoph. reg. ch. 255: *Cellui prisonnier n'avoit que or d'Espagne, c'est assavoir Moricis, jusques la somme de quatre cent soizants et cinq*. Alia ejusd. an. ibid. ch. 326: *Ouquel sachet avoit environ quatre cent soizants et deux pieces d'or, appelées Mouricis, et environ cinq ou six escus et quinze ou seize sols en menue monnoie*. Vide supra *Meloquinus*.

• Eiusdem originis est vox Gallica *Morisque*, Saltationis species, in Lit. remiss. ann. 1475. ex Reg. 186. ch. 1594: *Lesquelz compaignons vindrent veoir une Morisque que certains compaignons estrangiers faisoient par la ville et suivirent ladite Morisque*. Alia ann. 1179. in Reg. 26. ch. 311: *Le suppliant et plusieurs autres se madrent à dancier par maniere de Morisque, et se habillèrent les uns de chanoes, les autres retournerent leurs robes à l'envers et les autres se habillèrent l'aversement, ainsi que à chacun venoit à appetit*. Vide supra *Maurusia*.

1. **MORINA**, [Lues, Gall. *Maladie mortelle*.] Fieta lib. 2. cap. 79 § 6: *Lana (ovium agrotarum) per se vendatur cum pellibus. Morina mortuarum §. 9: Venire faciat Ballivus coram eo omnes pelles ovium occisarum, nec non et Morinas mortuarum §. 16: Cum aliquis pro mortuis fuerit presentatus, et visa fuerit, quod mortua sit per Morinam, infirmitatem, vel ex casu inopinato, etc.* [Wilhel. Wyrcester Annal. [ter. Angl. ad ann. 1353: *Hoc anno... fuit magna Morina animalium*.] Vide *Mortitius*, [et *Moria*.] Le Roman de la Rose MS.

Les noires herbes douleureuses,
Lasses, chaltives, Mourineuses, etc.]

• Est et lana, que ex pellibus ovium aliquo ex morbo mortuarum a pelliparis raditur, nostris ea propter nuncupata *Moraine* vel *Morine*.

• 2. **MORINA**, Divina potio, que appellatur a Græcis *Falerium vinum*. Papias. Vide *Moratium*.

• **MORINUM**, Σαμαρα ἀπὸ τοῦ ἰσχυροῦ γυμνασίου. Smegma ex ficulneis foliis. Supplement. Antiquarii.

• **MORIO** S. Augustin. Epist. 7: *III quos vulgo Moriones vocant, quanto magis a sensu communi dissonant, magisque absurdi et insulsi sunt*. Idem Epist. 28: *Quidam tantæ sunt sagittatus, ut non nulli in a peccatis differant, quos Moriones vulgo vocant*.

• **MORIOC**, vox Longobardica, ejus vim probet Lex Long. lib. 1. tit. 6 § 6. [29 Roth. 387.] *Si quis homini libero brachium super cubitum, hoc est, Morioc, ruperit, componat sol. 30*. Edictum Rotharis Regis tit. 121 § 4. habet *morioth*.

• **MORION**, [Turba centum militum. DIEP.]

• **MORIRE**, pro *mori*. Decretio Childerici Regis cap. 5: *Quia justum est, ut qui injuste novit occidere, discat juste Morire*. Ita in Cod. MS. haberi monet Steph. Baluzius. [Tabul. Conchense in Ruthenis cap. 311: *Et si ipse filius prius Morierit ante suam sororem, etc.* Ibid. cap. 431. *In tali conventia ut si*

Petrus et Bernardus filii sui Morierint sine filiis, etc.]

• **MORISCUS**. Concll. Toletan. ann. 1582. Inter Hispan. tom. 4. pag. 218: *Præcipus... cura adhibenda est in his Christianis instituendis atque in fide confirmandis, qui ex Sarracenorum secta ad fidem reverte conversi sunt, vel ab illis proxime genus ducunt, quos nostri tum scophytos, tum Moriscos vocare consueverunt*.

• **MORIUM**, Gallice, *Morvel*, in Glossar. Lat. Gall. ann. 1348. ex Cod. reg. 4120. Aliud Provinc. Lat. ex Cod. 7657: *Morvel, Prov. Mucus, polipus*.

• **MORKEN**, vox Scotica, Magnum caput, interprete Bollandio ad vit. S. Kenigerni tom. 1. pag. 818. col. 2.

• **MORLANUS**, *Libra morlana*, solidi morlani. Moneta Beneharnensis, sic dicta ab oppido *Morlas* sito prope civitatem Palensem, in quo cudebatur. *Morlanus* Turonensem triplo quo quadrante superabat: ita ut solidus *Morlanus* tres valeret solidos et tres denarios Turonenses. Currebat hæc moneta non per Beneharniam tantum, sed et per totam Vasconiam. Vide *Maream* Histor. Beneharn lib. 4. cap. 16. pag. 308. et 307. Testamentum Dominici Episc. Balon. ann. 1302: *Capellani habeant et percipiant annuatim dictas 18. libras Morlanas*. In margine veteris exemplaris ejusdem Testam. legitur: *Libra Morl. est xv. sol.* Adde tom. 1. novæ Gall. Christ. Inter Instr. pag. 201. col. 2.

• Reg. Cam. Comput. Paris. sign. Croix fol. 122. r. *Quinque Morlani valent viij. den. Tur. nisi in diocesi Bayocensi, ubi tres Morlani valent iij. den. Tur.* Charta ann. 1328. in Reg. 65. 2. Chartoph. reg. ch. 194: *Invenimus quod idem dom. noster rex habet in dicto loco de Ynozio ex una parte perpetui et annui redditus ecc. solidos Morlanorum, qui in festo assumptionis B. Marie et xx. sol. Morlanorum, vocatos Carras (sic) et alios xx. sol. Morlanorum, vocatos Carnas (sic) qui in mense Septembri, et Dec. sol. Morlanorum ex alia parte, qui in festo O. SS. et xx. sol. Morlanorum ex alia parte, vocatos Carnas, qui in mense Madii dom. nostro regi per syndicos, consules seu juratos dicti loci. Item et invenimus quod cxxxv. sol. Morlanorum, qui vocantur *Majestade*, habet dictus dom. rex in dicto loco de Ynozio, et solvuntur anno quolibet in mense Madii... per certos homines et pro certis rebus.*

• **MORLANENSES SOLIDI**, in Charta ann. 1288. ex Tabul. archiep. Auxil.: *It in predictis dom. abbas retinet sibi et suis successoribus omnes leges xx. solidorum Morlanensium. Item dedit dictis consilibus omnem legem x. solidorum Morlanensium, etc.*

• **MORMYLUS**, hodie a Romanis *Mormillo*, a Venetis *mormyro*, *Mazzilæ* et in toto Liguria sinu *mormo*, in Gallia Narbonensi *mormo*, in Hispania *marmo*. Fract. MS. de Pisc. ex Cod. reg. 6888. C.

• **MORNANTESIUS**, [Gall. *Mornances*, f. a vico *Mornac*, nomen habens: Mensura frumentaria apud Lugdunenses, quæ duos bichetos Lugdunenses, vel tres Viniacenses continet.] Statuta Eccl. Lugdunensis cap. 21. [tom. 9. Spicilleg. Acher. pag. 76.] *Statutum est, ut quicumque honores Ecclesiæ, que obedientiam appellantur, vel habent vel habituri sunt, quot diebus in refectorio, ex obedientia debito fratribus refectionem debent, tot mensuras siliginis, que Mornantesii appellantur, minori elemosynæ... prestare debent, etc.*

Hinc emendanda Charta ann. circ. 1225. tom. 4. Gall. Christ. col. 188: Pro suo anniversario reliquit conventibus trium Ecclesiarum centum marcas argenti, cum quibusdam terris apud Coindriacum. Ad opus majoris Ecclesie centum marcas, et in memoriam eleemosynas quingentos Monasterios siliginis. Ubi legendum Morantios.

† MORTENTARIUS, Eadem notione, in Charta ann. 1128. apud Menester. Histor. Lugdun. pag. 28: Deberent tot mensuras siliginis, quam Mortentarii appellantur, alibi Morantios, etc.

† MOROBATINUS, Moneta Hispanica. Vide Marabotinus.

* MOROIS. [Serpens sanguinolentus. DIF.]

† MORONA. Supplem. Antiquarii: Celumrudum, ἑσπέρυος, edulium ex thynni piscis carne salita, quod Veneti Moronam appellant. Italis Morona thynnum sonat.

† MORONUS, Morus. Meurier, Ital. Morone. Statuta Montis Regal. fol. 230: Delata fuit plantatio Moronorum albarum, de quarum foliis atuntur vermes facientes setam.

† MOROSITAS, Cura, attentio, diligentia. Vita S. Catharinae Senens. tom. 3. Aprilis pag. 855: Vulnusque delegeret, sanium abstergeret et lavaret, ac omni Morositate circumligaret.

† MOROSUS, Nimis exacte omnia fieri cupiens. Laur. in Amalth. Hinc Morosa confessio quae cum mora et non superficialiter fit, in Summa Magistri Pauli apud Duellum tom. 1. Miscell. pag. 62. Morosus alia notione. Vide in Mora 2.

* MOROSUS, Duplici notione accipitur, nempe pro Bene moratus et pro Tardus, apud B. de Amoris in Spec. sacerdot. MS. cap. 56:

Sis bene Morosus et ad imple facta Morosus: Scandale rectorum, sunt perditio populorum.

† MOROTHE, Homicidium. Vide MORTA.

† MORPHEA, Frustum, Gall. Morceau. Tabul. Piperacense: Morphea panis et pistaphus vini. Quo in tractu Morfier dicunt pro comedere, Gall. Mangier.

† MORPHEA, Infirmitas, cum color in alium mutatur. Medicina Salern. edit. 1622. pag. 242. Rochus le Baillif in Diction. Spagyrico pag. 124: Alboras est maculosa defodatio plantae cutis, neque in principio est ulla exulceratio, sed in processu temporis idem quod Morphea. Italis Morfea, est species scabiei, Gall. Gale.

* MORPHEATICUS FACIE, Qui faciem scabiosam habet. Ladisl. Sunthem. apud Oefel. tom. 2. Script. rer. Boicar. pag. 567. col. 2: Fuit (Ludovicus Dives dux Bavarie) amabilis atque probus princeps, et amator mulierum, et fuit pinguis et facie Morpheaticus et podagraicus. Vide Morphea 2.

† MORRUM, Columna structilis. Vide Mora 3.

† MORRENA, Materialura, Gall. Charpente. Statuta S. Claudii ann. 1448. pag. 79: Item, tenetur idem eleemosynarius consimiliter manentere claustrum ejusdem monasterii de coopertura, atque edificia prescripta, adeo ut coopertura defectu nemus seu Morrenum non corruiat. Vide Materia.

† MORRERARE, Monstrare. Vide Monrerare.

* MORRIA, ut supra Moria 1. Consuet. Carcass. in Reg. L. Chartoph. reg. ch. 8: Carnem de Morria, vel infirmam, vel non natam nullus vendat.

MORRONENSIS ORDO, vulgo Celestinarum, cujus auctor et institutor fuit S. Caecilius PP. ante Pontificatum agnominatus de Morrone. Charta Philippi Pulcri Oct. 1318. in Regesto Chartophylacii Regii 49. n. 173: Religiosi viri dilecti nobis fratres Ordinis Morronensis, apud Amberium, et apud Cantolium, diocesis Aurelianensis, commorantes de novo ibidem fundati et instituti. Fratri del Morrone dicuntur Joanni Villaneo lib. 12. cap. 50.

* MORRUDE, Piscis genus. Vide supra Circulus 2.

† MOR. Sic nuncupatur sexta e novem particulis in quas frangitur Hostia, in Missa ritu Mozarabico celebrata. Vide Hostia 1.

* MOR. Charta ann. 1157. apud Cenc. inter Cens. eccl. Rom.: Propria spontaneaque voluntate mea et inter vivos, non causa Mortis investiens, ad propriam perpetuamque hereditatem trado. Et inter vivos, non causa Mortis, irrevocabiliiter dono et offero. Formula est, ut videtur, qua quis sana mente nec mortis metu percussus aliquid tradidisse se testatur. (Vide JC.)

† MOR CIVILIS, Reditus ad meliorem frugem. Regula reformat. monast. Mellicens. in Chronic. ejusdem pag. 349: Debetis etiam reputare, quod per hoc triduum cum fueritis mortui, non quidem Morie natura, sed Civili, hoc est, a vita veteri quam traxistis ab Adam, etc.

MORSARIUS, Wichbild Magdeb. art. 26: Ad hereditatem pertinent... vasa seu dolia quae vacua sunt, et item galli et aliae aves, canes et catti, Morsarius, ac omnis generis armatura, clypeique, etc. Vide Morsus 2. (Vide In Germ. Morsar, Mortarium.)

† MORSELLA, Buccella, frustulum. Johan. de Janua: Buccella, Morcella panis. Processus de Vita S. Yonis tom. 4. Mail pag. 574: Multoties momordit eum... et levavit unam Morcellam de latere suo sinistro.

* MORSELLUM, Pars, portio. Reg. S. Justi ex Cam. Comput. Paris. fol. 195. r: Quoddam Morcellum de reva. Item sex libras et decem denarios censuales. Morceau nostris, pro Sortilegium, quo quasi frustulo venenato quis inficitur. Lit. remiss. ann. 1480. in Reg. 206. Chartoph. reg. ch. 554. Perrete la Baudoyne empoisonna le suppliant et lui bailla unng mauvais morceau, tellement que a cause de ce et depuis ledit temps il ne s'est peu, ne ne peut aider, labourer, ne gagner sa vie; mais a toujours depuis est, comme encores est, en langueur; et ce cognoissant ledit suppliant, afin d'avoir alligence et garrison, et que laditte Baudoyne lui voulsist oster le mauvais Morceau qu'elle lui avoit baillé, etc. Ibid. ch. 555: Le suppliant disoit par icelle la Baudoyne estre ensorcelé et que trois ans avoit qu'elle le tenoit en son sort.

† MORSELLUS, Vide Morsus 1.

* MORSERIUM, Frustum, Gall. Morceau. Comput. ann. 1426. ex Tabul. S. Petri Insul. Item magistro dicti operis stium Morsarium metalli, ponderis xx.ij. lib. pro libra iij. sol.

† MORSI, pro Momordi, in Miraculis S. Zite tom. 3. Aprilis pag. 525: Una serpens Morsit sibi in calcaneo.

† MORSCARE TENALEA, Sontis carnes laniare forcipe, nostris Tenailles. Chronic. Mutin. apud Murator. tom. 15. col. 613. Deinde fuit telaneis Morsicata, etc. Apud Apuleium Morsicare, est saepius mordere.

1. MORSUS, MORSELLUS, Buccella, frustum. Glossa Iennis: Offas, morsus.

* Mors, eodem sensu, in Lit. remiss. ann. 1450. ex Reg. 189. Chartoph. reg. ch. 363: Après que icellui Drouot ot mengié unng Mors de pain et beut une fois sur-bout à la table, ou souppoit le suppliant, etc.

MORSELLUS, Frustulum, Gall. Morceau. Auctor Mamotrecti ad cap. 28. Ecclesiastic. Infrunitus, gulosus, qui saporem non querit in Morcello quem devorat semicocctum. Sanutus l. 3. part. 13. cap. 9: Cibum vel potum in terram projicere et specialiter Morcellum cujusquam ori impositum. Chr. Windemiense lib. 2. cap. 14: Dominus aperit manum suam, sicut buccellas, parum Morcellum de sua nobis prebens dulcedine, etc. Utuntur Matth. Paris. pag. 438. Casarius l. 4. cap. 89. lib. 10. cap. 8. Cantipratanus, et alii aliiquot.

MORSELLUS TERRE, agri portio, quomodo etiamnum dicimus un morceau de terre, in Monastico Anglic. tom. 2. pag. 82. [Charta ann. 1289. in Chartul. S. Vandreg. tom. 1. pag. 289: Vendidi Abbati et Conventui S. Vandregesili pro XLIII. solidis Turon. unum Morcellum terre, etc. Tabular. S. Vincentii Cenom.: Vendiderunt monachi quemdam Morcellum terre cum totidem prati, unde reddet singulis annis octo denarios censuales.]

2. MORSUS, Fibula, Fernal. Morsus fibulae, apud Tertull. lib. de Pallio cap. 6. Virgil. lib. 12. Aeneid.:

... et laterem junctura fibula mordet.

Sidon. in Panegy. Anthemii Carm. 2:

Fibula mordaci refugas a pectoris vestes Dente capiti.

Et Carm. 5. in Panegy. Majoriani:

Ostricolor populi tentus, quem fibula torto Mordax dente vorat.

Matth. Paris. ann. 1250: Firmaculum, quod vulgariter Morsus dicitur, avulsit. Idem in Vita Abbatis S. Albani: Capam unam purpuream, Morsu et tassillis carissimis redimitam. Historia Hildensis Monasterii in Anglia: Cruces quinque, scripta decem, textus totidem, auro, argento, gemmisque pretiosos, cum Morsibus capparum aureis exornavit. Visitatio Thesaurarie S. Pauli Londinensis ann. 1250: Capae Roberti le Moyne de cendato afforciato albo, cum margaritis ante, loco Morsus. Adde Monasticum Anglic. tom. 3. pag. 173. 309. part. 2. pag. 83. ubi varii Morsus describuntur. Statuta MSS. artificum Paris. tom. 1. Quiconques veut estre attacheur à Paris, c'est assavoir, faiseur de clouds pour clouer, boucles, Mordans, et membres sur courtois, etc. Vide Oct. Ferrarum in Orig. Ital. v. Morst. [Le Roman de la Rose MS.:

La bougie d'un pierre fu
Qui ont grant force et grant vertu....
D'une pierre estoit li Mordans
Qui garioit de mal des dens.]

* MORSUS, Stimulus conscientiae, Gall. Remords. Epist. Roberti Reg. Calabriæ in Chronic. Siciliae apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 71: Quod itaque est legitime apud Deum et homines, nec Morsum recepit, ut penalis exigit aculeus punctiois.

† MORSUS, Rostrum, Gall. Museau. Charta ann. 1309. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 98: In qualibet bestia bovina occisa in macello, ut supra, quatuor pedes bovis, et Morsus sive Groin ejusdem. Nostris Mouté, eadem notione. Pathelin apud Borellum:

Vous en avez pris par la Mors,
Il doit venir manger de l'os.

¶ **MORSUS INFERNALIS**, Morbi genus, idem, ut videtur, quod *sacer ignis*. Charta ann. 1236 apud Marten. in Itiner. 2. pag. 192: *Universitati vestre notum fieri volumus, quod cum olim peccatis hominum et mulierum exigentibus, quendam infirmitas que vulgo dicitur Morsus infernalis invaserit populum diocesis Tornacensis et Cameracensis diocesis, etc. Vide Ignis.*

6. **MORSUS** et **REMORSUS** CANDELARUM, [Reliquia, Gall. *les Restes*.] Ordinatio Hospitalis S. Ludovici. Reg. Franc. ann. 1261. edita in Notis ad Joinvillam. de Valletis Cameracensis: *Quilibet eorum habet unum velleum, ad curiam comedant, pro roba 100. sol. per annum, quilibet partem suam equaliter Morsuum candelarum. Infra: Candelam, fabricam, et partem suam Remorsuum candelarum, sicut Valletis Cameracensis.*

7. **MORSUS**. Petrus de Crescentiis lib. 9. de Agricult. cap. 1. de Equorum etate. *Masticare equorum est per dentes molares: dentes autem primi, quos ibi mittant, sunt duo superiores et duo inferiores, qui vocantur primus Morsus, et vocatur pullus primus Morsus, quod quidam dicunt fieri secundo anno, etc. Hinc proverbium, Prendre le mors aux dents.*

8. **MORSUS** MALUS, Fraus, fallacia, ut opinor. Charta Milon. episc. Morin. ann. 1166. in Reg. 75. Chartoph. reg. ch. 172: *Notum sit... Symonem de Margny pepigisse, quod ipse et heredes sui nobis et successoribus nostris decem modia vini legitime et sine malo Morsu, ad mensuram Nociomensem in Nociomi singulis annis persolvat.*

¶ 1. **MORTA**. Locus in quo aqua fluvii stagnat, et quasi mortua videtur, unde vocis etymon. Charta Thossiacensis ann. 1104. *Guilhelmus Regis tenet tria terramina seu pertuis ad ponendum volucris existantia in dicto prato a parte nuncupata la Morta.*

¶ Sent. arbitr. inter Petr. de Castilio dom. Eccl. nova et abb. monast. Vallis de Fener. ann. 1327. in Reg. 65. Chartoph. reg. ch. 47: *Ascendendo de aqua de Sira per dictum rivum de Cendat ad gahanam et Mortam, que sunt inter mansum del Golo sobeira... et a ducta gahana et Morta, prout labitur aqua descendendo ad gahanam, que est in fine delis angles. Hinc Marteau, pro Morteau, vocant Autissiodorenses fossas in vineis transversas, quibus aqua dilabatur. Eiusdem originis est pagus quidam Autissiodorensis, qui nunc Marteau et in Chartis 500. annorum Mortua-aqua nuncupatur.*

¶ 2. **MORTA**. Lignum, ut videtur, tigni species. Vide supra *Morella* 2. Stat. Taurin. ann. 1300. cap. 57. ex Cod. reg. 4622 A. *Plaustratæ lignorum, feni, paleæ, Mortarum, palleorum, etc.*

¶ **MORTALLIA**. Jus domini in bona hominum manus mortue defunctorum. Charta Herv. dom. Virsion. ann. 1213. apud Thaumasser. in Consuet. Bitur. pag. 79. *Si mortuus filium vel filiam manentem secum habuerit, et cum mori contigit, dominus suus nullam in ea habebit Mortalliam. Alia Joan. ducis Bitur. ann. 1405. ex Bibl. reg. Cum omnibus Mortallibus, foremaritibus, etc. Hinc Mortallier, qui hinc juri percipiendi prepositus est. Lit. remiss. ann. 1411. in Reg. 165. Chartoph. reg. ch. 279. *Symon Cronay nostre sergent et Mortallier ou bailiage de saint Pere le Moustier, etc. Vide Mortalia 2.**

¶ **MORTALLIABILIS**, Qui servituti mortue talie seu manus mortue obnoxius est, *Mortalliable*. Charta Caroli VII. Reg. Franc. ann. 1446. apud Thomasser. in Biturig. pag. 107: *Secundum usum et consuetudinem dictarum terre et castellanie de Culanto Mortalliables erant et semper fuerunt. Vide Mortalia 2.*

¶ **MORTAIROL**, Species pulmenti, f. sic dictum ab Hispan. *Mortero*, vel Italico *Mortajo*. Gall. *Mortier*, quod in mortario contunderentur ea, unde conficiebatur, nisi idem sit quod nostris *Mortadelle*, Crassior lukanicaque ut ex carnisibus ita ex piscibus diversis confici potest. Charta ann. 1261. in Tabular. S. Victoris Massil. *In omnium caparum festivitibus quibus dare tenetur duo pulmenta, quorum unum sit de Mortairol et tres pitantias, etc. Vide Mortariolum 2.*

¶ Constit. Abbat. S. Pauli Narbon. ann. 1127. inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 83: *De Pascha usque ad natiuitatem S. Johannis Baptiste donent illis in Dominicis diebus carnem moltoninam cum Mortairolibus. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: Mortayrol, Provinc. inconvntum. Morteyroule, in Consuet. MSS. S. Crucis Burdez. ante ann. 1305: *Dantur quotidie duo furecula, et in diebus duplicibus additur tertium, scilicet Morteyroule... Infirmarius habet dare semel in anno... abbati et suis servitoribus... quosdam aste unius porci integri et species ad faciendum Morteyroule. Ex quibus certum est tomaculum hic significari. Mortuuelo Academicis Hispanis, mortuum.**

¶ **MORTALAGIUM**, Quod ex mortuis, seu ex decedentium legatis, Ecclesiis obvenit. *Jus Mortalagii*, in Charta ann. 1192. apud Gassendum in Notitia Ecclesie Dignensis pag. 139. Alia Raimundi Archiep. Arelatensis ann. 1186. apud Sammarthanos: *Cum cæmeteriis, et Mortalagii, et cum omnibus ad ipsas Ecclesias pertinentibus. Mox: Deinde dividiam partem Mortalagii et omnium obventionum mortuorum, etc. Alia Petri Episc. Massiliensis ann. 1170. Et in sepeliendo et in Mortalagio liberam eis facultatem concedimus. Alia Raimundi Episc. Massiliensis ann. 1201: *Hic tamen pactis totius Mortalagii et relicti sive in rebus mobilibus et immobilibus, seu se moventibus, seu in pannis illorum, qui ibi sepulsi fuerunt, etc. Alia apud Columbum in Episcopis Sistaricens. lib. 2: Tertiam partem Synodi, et tertiam partem suæ quartæ partis Mortalagii in omnibus Ecclesiis donavit. Alia lib. 3: *Cum oblationibus et omni jure parochiali, et Mortalagio ad Ecclesiam pertinente. Alia lib. 4: Cum ad nos de jure communi quarta pars mortalagiorum seu legatorum ad pias causas pertineat, etc. (Charta ara. 1200. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 90): *Salvis nobis et retentis nostris et dicti Prioris redditibus spiritualibus; videlicet decimis, primitiis, Mortalagii, oblationibus, etc. Statuta Capit. Glandat. ann. 1327: *Statuerunt quod Præpositus primitias panis et vini, fructuum et cæterarum decimarum, Mortalagium et alia funeralia habebit. Adde Petrum Joffredum in Episcopis Niciensibus pag. 165: 174: 175. et Guesnaium in Annal. Massiliens. pag. 340.*****

¶ **MORTALITAS**, Eadem notione. Charta ann. 1103. apud Sammarthanos in Archiep. Arelat.: *Donavit etiam tertiam partem Mortalitalis totius Episcopatus, operibus S. Marie et S. Salvatoris, in illis Ecclesiis, quas in dominio suo retinere placuit.*

¶ Est et *Mortalagium*, Jus quod domino competit in bona decedentis vassalli, cum de iis testamento minime disposuit. Charta ann. 1315. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 108: *Exceptis obventionibus que dicto Nobili adventare possent ratione Mortalagiorum, seu intervntu mortis alicujus suorum hominum mortuorum quorumcumque, quam obventionem dicti Nobilis sibi retinuit. Vide Mortalia 2.*

¶ **MORTALE PECCATUM**, quod mortem æternam infert, passim. Pro crimine, cujus pena mors est. Capitula Caroli M. de Partib. Saxonie cap. 13: *Si quis pro his Mortalibus peccatis latenter commissis ad Sacerdotem confugerit, etc. Mortalis culpa, in Lege Bajwar. tit. 1. cap. 5. Mortale crimen, tit. 6. cap. 3. § 1. et in Concilio Coloniensi can. 56. apud Abbonem Floriam in Canonib. cap. 38. Mortifera crimina, in Inquisitionibus Synodalibus cap. 56. apud Reginonem lib. 2. de Ecclesiastica disciplina cap. 5.*

¶ 1. **MORTALIA**. S. Augustin. Enarrat. in Psalm. 78: *Morticina (θνησιματα) dicuntur mortuorum, Mortalia vero vivorum corporum nomina est. Eadem habet Beda lib. de Orthogr. Vide eundem S. Augustinum in Psalm. 8.*

¶ Nostris *Mortailles*, Exequiæ, funebria justa, vulgo *Funérailles*. Lit. remiss. ann. 1414. in Reg. 168. Chartoph. reg. ch. 83: *Comme le suppliant venoit des Mortailles ou obseques de la mere, etc. Occurrit præterea in Stat. ann. 1399. tom. 8. Ordin. reg. Franc. pag. 388. art. 17. Mortable vero, pro Mortel, mortiferus, in Lit. remiss. ann. 1335. ex Reg. 148. ch. 23: *Depuis fu envoyez un barbier pour visiter et chirurgier Jehan Langlois, lequel dist et raporta en vérité que la plaie estoit curable et non Mortable. Vide infra Mortuarium 3.**

¶ 2. **MORTALIA**. Idem quod *Mortua manus*, quasi mortua talia, vel mortui talia, quod scilicet post mortem alicujus exigitur. *Mortaille*, in Consuet. Arvernensi cap. 17. art. 14. cap. 21. art. 12. 14. cap. 22. art. 16. in Burbonensi art. 207. et in veteri Consuet. Bituricensi tit. 1. art. 1. Unde eidem servituti obnoxii, *Mortalliables* dicuntur in Consuetud. Marchensi cap. 17. art. 125. 126. 127. etc. ubi ejusmodi servi, a servis consuetudinariis (*Costumiers*) distinguuntur. [Charta ann. 1230. in Tabular. Virzior.: *Hominem Stephani de Melluno Militie et Marjuisie matris suæ de capite et corpore tal'abilem et explectabilem et de Mortalia as voluntatem eorum. Privilegia S. Palasadii ex Cod. MS. Coislin. num. 522. pag. 1: *Quietamus ab omnimodo jago servitutis, servicii, talie, Mortalie, etc.] Charta Roberti Comitis Arvernensis ann. 1276: *Illam autem servitutem que vocatur Mortalia, sive Manus mortua, quam in aliquibus hominum meorum de Comitatu meo de Arvernia percipere consuevi, hominibus meis... remitto in perpetuum. Charta Ebonis domini Castri Meliandi de Immunitatibus dicti Castri. Concessi etiam quod dicti homines ad mei dominium pertinentes, et eorum heredes, a manu mortua, que vulgari er Mortalia appellatur, liberi sint et immunes; sed cum decesserit quilibet illorum, qui commode poterit, ad plus 5. sol. mihi et heredibus meis dabit in recognitione domini. Computos Baillivorum Francie ann. 1306: *De Mortalia uxoris Thibaudi Burgundi deducto jure Præpositi. Vide Thomasserium de Consuet. localib. Bituricensib. lib. 1. cap. 6. 64.****

¶ **MORTALISSIME PECCARE**, Gravis-

sime, in Summa Magistri Pauli apud Duellum tom. 1. Miscell. pag. 72.

1. **MORTALITAS**, Pests, lues, quae in populo grassatur. Gloss. Gr. Lat. : *Θνησις*; *Mortalitas*. *Mortalitas animalium*, in Capit. 2. ann. 810. et in Epist. Ludovici Pii ann. 828. etc. Anastasius in Benedicto PP. : *Et dum cognovisset piissimus Imperator, quia Roma periclitaretur fame et Mortalitate, misit in Aegyptum. Dismarus lib. 2. : Sava Mortalitas Imperatoris exercitum subsequitur. Utuntur S. Cypranus lib. de Mortalitate, lex penult. D. de Vi et vi arm. (49, 16.) lex 6. de Off. Praes. (1. 18.) etc. Gregorius M. in Sacramentario, etc. [Vide Glossar. med. Graecit. voce *Θανασις*, col. 485.]*

2. **MORTALITAS**, pro *Mortalagium*. Vide in hac voce.

Charta ann. 1243. ex Tabul. S. Andr. Avenion. : *Petit ab ipso Silvacane monasterio quartam decimam et tertiam Mortalitatibus ecclesiarum S. Johannis de Vaillebona et S. Marie de Gorn.*

3. **MORTALITAS**, Clades, strages, Gall. *Carnage, Massacre*. Memoriale Postestatum Regiens. ad ann. 1229. apud Murator. tom. 8. col. 1107. : *Et fuit maximum praelium quadam nocte inter eos et Bononienses... et fuit maxima Mortalitas hominum pedum et militum. Occurrit iterum col. 1127. Vide Mortarium 3.*

Ital. *Mortalita*. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657. *Mortaudat*, Prov. clades. Vide *mor Mortarium 3.*

MORTALITER, Lethaliter, Gall. *Mortellement*. Ital. *Mortalmente*, ut et Hispanis. Bartholomaei Scribae Annal. Genevens. ad ann. 1239. apud eundem Murator. tom. 6. col. 480. : *Quosdam interfecit, et quosdam Mortaliter vulneravit.*

MORTALOGIUM, ita inscribitur Necrologium monasterii S. Andreae Avenionensis. Vide *Mortilegium* et *Mortuarium 2.*

MORTARESIUM, Querneus, ni fallor, pulvis coriarius, quo coria subignatur; quod in mortariis contundatur sic dictus videtur. Statuta Montis Regal. fol. 270. : *Et palles etiam tenere debeant in bono affeito, scilicet de Mortaresio per spatium quod sint diligenter affeitate.*

1. **MORTARIOLUM**, **MORTARIOLUS**, Bollandistis, Ignis machine genus aliquod. Miracula S. Angeli Mart. tom. 2. Mail pag. 87. : *Se velle... in gratulationis publice signum Mortariola aliquot suo sumptu explodi. Acta S. Humilitatis tom. 5. Mail pag. 217. : Ut eodem die v. ad S. Salvii adduci fecerit sexcentos Mortariolos, quibus ex communi bombardiarum munitione, absque monasterii impendio, saepius explosis, aucta letitia fuit plaususque popularis. Adde tom. 2. Aprilis pag. 264. Vide *Mortarium 1.**

2. **MORTARIOLUM**, Species pulmenti, idem quod *Mortariol*. Statuta ann. 1248. in Archivis S. Victoris Massil. : *A dispensatore de piscibus, et pegimento, et nebulis, et Mortariolo secundum antiquam consuetudinem monasterii temporibus constituta, etc.*

1. **MORTARIUM**, Tormenti bellici genus, Gall. *Mortier*, Epist. ann. 1480. apud Ludewig. tom. 5. Reliq. MS. pag. 291. : *Ad id quoque exequendum bombardis et Mortariis muros circumdant, verberant, diruunt. Bernhardi de Breydenbach Iter Hieros. pag. 264. : Collocat ex omni parte tormenta et Mortaria qua ex transverso aedificia urbis verberent, diruant, mortalesque conterant. Haec tormenta Mortaria dicta, interdum, noctuque saxa in aera sublimis jaciunt. Adde Rymer. tom. 15. pag. 218.*

2. **MORTARIUM**, Arenatum, Gall. *Mortier*. Liber Miracul. S. Sulpitii Episc. Bituric. : *Mortarium arripit, illudque in gremio caeca mulier projecit. Illud autem ex aceto et calce viva subigebant veteres, ut docet le Roman de la Rose MS.*

*Li mors se doit pas faire tante
Pour engier qu'on y puis plire;
Car l'an destroupe le Mortier
De fort vinnigre et chaux vive.*

Hinc *Mortellier*, qui *mortarium* subigit, in Lib. 1. statut. artif. Paris. ex Camer. Comput. fol. 185. v. : *Li Mortellier et li plasier sont de la meme condition et du meme establisement des maçons en toutes choses. Minus ergo bene *Mortelier*, liquandi metalli artifex intelligitur a D. Le Beuf tom. 3. Hist. dioc. Paris. pag. 261.*

3. **MORTARIUM**, ut *Mortalitas 3.* Laudes Papias apud Murator. tom. 11. col. 21. : *In Lomellina... est locus, qui antiquitus Pulchra sylvia dicebatur, postmodum vero propter mortalitatem et eadem magni exercitus Caroli Regis Francorum, qui ibi primo superatus est a Rege Longobardorum, Desiderio, Mortarium nomen habuit.*

Mortis, eadem, ut videtur, notione. Pactum inter Henr. comit. Luxemb. et archiep. Trevir. ann. 1332. tom. 2. Hist. Trevir. Joan. Nic. ab Hontheim pag. 15. col. 1. : *Tous lor biens li puent meneir et ramaneir a Treves saupement et en nostre conduict, sans empeschement de nous ne de nos sougis, sauf ce que nous n'entreprenons riens des Mortis faites.*

4. **MORTARIUM**, Idem videtur quod supra *Mortia 2.* Aquae salii conficiendo aptae receptaculum, quae ejusmodi aqua stagnat, sic dictum. Charta ann. 1010. apud Murator. tom. 5. Antiq. Ital. med. aevi col. 419. : *Salinam unam in egram cum aliis vasis atque Mortario suo, quae rejacet in Umiclaco in funda nento.*

5. **MORTARIUM**, Stagnum, quodvis aquae stagnantis receptaculum. Charta Rainardi archiep. Rem. ann. 1137. inter Probat. tom. 1. Annal. Praemonst. col. 265. : *Ex parte Hosomensis castri usque ad Mortarium de Vincio cum mortua aqua, quae dicitur Hannus. Vide supra *Mortia 1.* et *mor Mortaria.**

MORTARIUS, pro *Mortarium*. Gall. *un Mortier*. Inventar. utensil. in Tabul. Compend. : *Duos Mortarios cum pestallis suis et 10. sedes quarratas, etc.*

MORTAS, pro *Mortus*, ut videtur. Form. vet. Andegav. 24. tom. 4. Analect. Mabill. pag. 248. : *Quasi animalia per sua menata eos ducere habuissent, et ipsa animalia per sua menata aliquas Mortas fuerant, et ipsa pecora illi exorticassit, posteaque Mortas fuerunt. Interrogatum fuit ipsi illi quid de hac causa responso daret: et ipsi illi taliter locutus fuit, quod nec sua animalia numquam menassit, nec per sua menata ipsa animalia degere numquam habuissent, nec de manus suas exorticitas numquam fuissent.*

MORTATUS Chron. Tarvis. apud Murator. tom. 19. Script. Ital. col. 749. : *Veneti perpendentes rem bellicam inter utrosque esse oportere, student gentes suas ordinare et balisterios omnes atque arcuos de Candia, quos *Mortatos* appellabant, in paludibus per costam adversus exercitum Paduanum locant.*

MORTAUDIRE, **MORTAUDUS**. Vide *Morth*.

MORTEA. Consuetudines Monast. Floriacensis : *Ipsa die in refectorio ad prandium *Mortea*, generale piscium, mortariola, pitanciam de optimo vino debemus habere, et ad cenam trutas.*

MORTELARIA species fuisse videtur ex hisdem Consuetud. ubi de signis : *Pro signo Mortearum facias signum panis et lactis, quia ex utroque fit. Proinde non idem quod *Mortia* Barberino in Gloss. ad Documenti d'amore, si tamen de crassiore lucanica bene est interpretatus Ubaldinus in suo Lexico.*

Pulmenti genus ex pane et lacte, veluti *mortarium* quod ex arena et calce fit, unde vocis etymon, simul mixtis confectum; quod *Mortreux* appellatur in Charta ann. 1450. ex Reg. 185. Charthoph. reg. ch. 61. : *Après ont chacun une ribelle de lart routi sur le greil, chacun une esculde de Mortreux, fait de pain et de lait, et de boire, tant qu'ils valent, cidre ou cervoise.*

MORTELARIA, vulgo *Mortellaria*, Vicus Parisiis. Charta Phil. V. ann. 1318. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 577. r. col. 2. : *Supra domum Radulphi Normanni, sitam in rivo de Barris desuper Mortellaria, lxx. sol. Paris.*

MORTELLA, Processus de Vita S. Thomae Aquin. n. 39. : *Vidit eum sanum et laborantem cum dicto brachio de arte *Mortelle*, de qua consueverat laborare in dicto Monasterio. Incertum viris doctis cujusmodi fuerit *Mortelle* ars.*

Fortassis ars est materialis, a Gall. *Mortoise*, quae res materialis artifices spectat; nisi ad officium crassiores lucanicas, Gall. *Mortadelles*, condiendi referas, si tamen id artem dixeris. Vide *Mortariolum 2.* Erunt fortean qui a sinapi trititando vocis etymon accersant. *Mortelle* enim nunc pro *Mortarde* usurpant rustici Dumbenses.

F. Ars *mortarium* subigendi. Vide supra *Mortarium 2.*

2. **MORTELLA**, vox Italica. Myrti granum. Acta S. Joan. Abb. Pulsan. tom. 4. Junii pag. 62. : *Nec cibus alius si fuit, nisi ficus sylvestris et myrti grana quae vulgariter *Mortellas* vocant. Nostris *Meurte*, eadem notione. Vide Menag. in Origin. Gall.*

3. **MORTELLA**, Mortarium, Gall. *un Mortier*. Vita S. Coemgenti tom. 1. Junii pag. 315. : *Faber quidam... *Mortella* lapidem terens, particula de lapide scissa exivit et fragit oculum fabri.*

MORTERIARIUS, ut *Mornantesius*. Vide ibi.

MORTERIA, Palus, locus ubi aqua stagnat. Charta ann. 1273. in Chartul. S. Dion. pag. 458. col. 2. : *Tenet in territorio de Boissiac inter dictum locum et Morterias et canaberias triginta duo arpenta. Vide supra *Mortarium 5.**

* **MORTERIOLUS**. [Intra illum morterium est et unus alius *Morteriolus*.] (*Chevalier*, Visit. episcop. Gratianop. p. 84.)

1. **MORTERIUM**, Mortarium. Inventar. ann. 1342. in Tabular. S. Victoris Massil. : *Unum Morterium et unum pestellum.*

2. **MORTERIUM**, Arenatum, non semel, in Reparationibus MSS. Schescalia Carcaison. ann. 1486.

MORTGATGIUM. Vide in *Vadium*.

MORTH, **MOROTH**, **MORDRUM**, **MURDRUM**, etc. Homicidium, ex Saxonicis *morþ*, *mors*, *letum*, *perditio*, *interitus*; unde *morþ-laga*, *homicida*, *morþ-laga*, *homicidium*. [Vide Grimm. Antiq. Jur. German. pag. 62. et Haltausii Glossar. Germ. voce *Mord*, col. 1363.] Papias : *Mordou, i. e. homicidium in absconso, in Lega Longobarda. Ita MS. Editus habet *Morhou*. Eadem Lex Longob. lib. 1. tit. 2. § 8. [Roth. 373.] : *Omnis regales cause, quae ad manum Regis per-**

tinens, unde compositio expectatur, aut culpa quaeritur, dupliciter secundum antiquam consuetudinem componantur, excepto mundio de libera, aut Morth, aut alia que similes sunt, unde 900 solid. iudicantur. Tit. 9. § 15. [90 Roth 373.] Si servus Regis Morth fecerit, ita decernimus, ut componat ipsam personam, sicut appretiat fuerit, et servus ipse super fossam ipsius mortui appendatur, etc. Inquisitiones Synodales cap. 6. apud Reginonem lib. 1. de Ecclesiast disciplina cap. 5: Est aliqua femina que in fornicatu ne concipiens, timens ne manifestetur, infantem proprium aut in aquam projecit, aut in terra occultaverit, quod Morth dicitur.

MOROTH. In Edicto Rotharis Regis Longob. titulus 5. [90 14.] inseritur de Morth, ubi agitur de eo qui homicidium in absconso perpetraverit.

MORCHIDUM. Concilium Moguntiacense: Hec eadem penitentia imponenda est... qui sponte per fraudem et avaritiam hominem innocuum occidunt, quod Morchidum vocant. Ita apud Rabanum. Reginonem, Burchardum, Ivonem, et in Penitentiali Romano constanter legi observavit Steph. Baluzius, ubi Lindenbrogus et alii mortidum praefert. Vide Capitulum 4. ann. 803. cap. 12.

MORDAD. Consuetudines Arkenses ann. 1231. in Tabular. S. Bertini: Majoris causae, ut sunt raptus mulierum, berof, Mordad, etc.

MORTAUDIRE, Interficere, furtive hominem occidere, apud Ulpiam in Collat. Legis Mosaeae tit. 11. Lex Alemannor. tit. 76: Si quis Mortaudit barum aut feminam, qualis fuerit, secundum legitimum werogeldum nono geldo solvatur. Ubi Editio Heroldi tit. 77: Si cui Mortaudire imponitur, sive sit baro, aut femina, etc.

MORTAUDUS. Per morth interfectus. Lex Aleman. tit. 49. cap. 1: Si quis hominem occiderit, quod Alamanni Mortaudum dicunt, etc. Ubi varie hanc vocem efferri in MSS. monet Baluzius, mortaudus, mortote, mortot, mortudo, mortudum, et mortuum.

MORDTHOTUS. Eadem notione. Vet. Penit. ex Cod. reg. 3878: Hec eadem penitentia imponenda est... his, qui sponte per fraudem et avaritiam hominem innocuum occidunt, quem Theudiscis lingua Mordthotum vocant.

MORTRAIDUS. Constitutio Friderici I. Imp. ann. 1158. apud Goldastum tom. 3. Constit. Imper. pag. 231. Occiditur alicujus pater, frater aut cognatus, quamvis sibi de patris sceleris constet, eundem licite, dummodo cum ipso Mortraido judicialiter actionem non inceperit, tumulabit, etc.

MORDRUM. Eadem origine et notione. Lex Saxon. cap. 1. § 6: Si Mordrum totum quis fecerit, etc. Capitulare 3. ann. 813. cap. 44: Si quis hominem in Mordro occiderit, etc. ut et

MORDUM. Conradus Uspersgensis ann. 1198: Unde et illi rei habitus sunt de tali Mordo.

MEURTRUM. Charta Henrici domini de Sotiaci ann. 1031: De raptu, de Meurtro, de homicidio, etc.

MULDRO. Charta ann. 1230. in Tabul. Centul.: Exceptis Muldro et latrone et rato et scato et lege duelli que ad abbatem et conventum pertinent.

MULTRUM. Charta Hugonis Vicecom. Brucis ann. 1282. in Tabular. Floriac.: Dicitur Prepositus, de Sallu... omnimodam habebit et exercebit jurisdictionem et justitiam... exceptis tantum-

modo istis casibus, videlicet Muldro, incendio, raptu, etc. Charta Communie Ambian. ann. 1190. apud Baluz. tom. 7. Miscellan. pag. 325: Si quis bannitus est pro aliquo forisfacto, excepto Muldro, homicidio, etc. Charta Drogonis de Melloto ann. 1223. apud Marten tom. 1. Ampliss. Collect. col. 1177. Notum facimus universis... quod dominus Rex habet in toto terra regalia abbatibus Cormeriaci raptum, Multrum, etc. Adde Perardum in Burgundicis pag. 334.

MULTRICUM, in Legibus Norman. cap. 55. apud Ludewig. tom. 7. Reliq. MSS. pag. 257: Habet etiam curiam de omni placito spada, et de roberis, et Multricus, homicidia, treugis fractis.

MULTRUM. Charta Roberti Magdun. domini ann. 1177. apud Thomasserium Consuet. Bituric. pag. 73: Neque furtum, neque sanguinem, neque Multria, neque bataliam (requirere poterimus.)

MURDIFICATIO. Consuetud. Furnenses in Archivo Audomar.: Dominus Comes retinet sibi ad justificandum per curiam suam, Murdificationem, id est, murdrum.

MULDREDUM. Charta Elizabethae Reg. Angl. ann. 1536. apud Rymer. tom. 15. pag. 666: Ad inquirendum de omnibus et omnimodis proditiionibus, felonis, Murd-edis, etc.

MURDRUM. Charta Heinrichi Regis Angl. ann. 1134. in Hist. MS. Monast. Beccens. pag. 36: Habebant in tota parochia Becci omnes regias libertates, Murdrum, mortem hominis, etc.

MURTRE. in Charta Bernardi de Turre ann. 1266. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 510: Si quis malefactor extraneus vel familiaris deprehensus fuerit in Murtre, etc.

MURTRUM. Statuta Ludovici VIII. Reg. Franc. ann. 1223. apud Acher. tom. 1. Spicil. pag. 646: Eo excepto, quod nobis retinemus Murtrum, raptum, homicidium et justitiam pedagii nostri. Statuta Eduardi I. Reg. Angl. apud Rymer. tom. 2. pag. 260: Nec sanemus bona sua nisi pro Murtro. Murtrum perpensum, in Consuetud. MSS. Auscior. Occurrit praeterea tom. 8. Ordin. Reg. Fr. pag. 64. et 204.

MUTRUM, in Charta ann. 1265. in Tabulario S. Albini Andegav.: Excepta villicaria seu jurisdictione trium delictorum, videlicet raptus, Mutri et encim, seu encimi. Vide Encimum.

MURDRUM, Vox quae passim occurrit, nostris Meurtre. Murdrum autem homicidium furtim factum definitur in Charta Willelmi Comitis Pontivi ann. 1250. in Hist. Eccles. Abbat. villis cap. 46. Lex Bajwar. tit. 18. § 1: Si quis liberum occiderit furtivo modo, et in flumine ejecerit, vel in talem locum, ut cadaver reddere non quiverit, quod Bajwarii Murdrido dicunt, etc. Lex Frislonum tit. 50. § 2: Si quis hominem occiderit, et absconderit quod Mordritum vocant, etc. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 92: Murdritus homo antiquitus dicebatur, cujus interfector neciebatur; ubicunque vel quomodo-cunque esset inventus, nunc adjunctum est, licet sciatur quis Murdrum fecerit. Homicidium per proditiionem, apud Math. Paris ann. 1216. de Joanne Rege: Arthurum nepotem suum propriis manibus per proditiionem interfecit, pessimo mortis genere, quod Angli Murdrum appellant. Ita Chronicon Mauriacense lib. 2. ann. 1108. Nequissimo et abominabili super omnia genere mortis, quod

vulgo Murt vocatur, hominem innocentem morte suffocavit. Homicidium per forehoct... felonie, sive Murther, in Statutis Roberti II. Regis Scotie cap. 50. § 1. quod factum fuit per Murther, vel praecipitatum malitiam. Regiam Majestatem lib. 4. cap. 5. § 3: Duo sunt genera homicidii, unum quod dicitur Murdrum, quod nullo vidente, vel sciente, clam perpetratur, praeter solum interfactorem et ejus complices, ita quod mox non sequatur clamor, aut vox popularis... Secundum genus homicidii est illud quod dicitur simplex homicidium. Ita murdrum opponitur homicidio quod per infortunatum fit, in Legibus Malcolm II. Regis Scotie cap. 15. § 4. seu calore iracundiae, videlicet Chaudemolle, in Statutis Roberti II. Regis Scotie cap. 8. Latinis haece vernacula subjicimus, ac primum ex Assisi Hierosolymitanis MSS. cap. 77: Mutre est quanti homo est tue de nuit, ou en repos, dehors ou dedans vile. Et qui viaut faire apeau de Mutre, il doit faire aporier le cors murtri devant l'hostel dou Seigneur, etc. Cap. 82: Home murtri, et home tue autrement que murtre, n'est pas une chose; car le tue sans Murtre est homicide. Cap. 83: Murtre est fait en repos, et pour ce est l'assise faite, tel que l'on peut prouver par son cors; car en cest cas la cors murtri porte partie de la garantie, et l'appellant l'autre, et celui a qui l'on donne cos, dequoi il rapoit mort, est homicide, ne homicide ne peut home prouver par l'assise, ou l'usage dou Roiaume de Jerusalem, que par 2. loiaus guarens de la loy de Rome, qui facent que loiaus guarens que ils jurent les cos donner de quoi il a mort recus. Cap. 86: Et qui fait apeau d'homicide il doit savoir que est homicide, et que il se mette en droit gages. Quant l'on fait apeau d'homicide, est quanti homo est tue en appert devant la gent en mehle, et homicide ne peut l'on prouver de son cors, si le convient prouver par guarens. Hinc vetus Consuetudo Andegavensis, et Statuta S. Ludovici lib. 1: Meurtre est fait, quand l'en tue homme ou femme de jour ou de nuit, en son lit ou en autre maniere, pourquoy ce ne soit en mesle, ou sans tancer, ou sans li deffier. En une foire pourroit l'en homme tuer en Meurtre, se l'en le ferroit sans tancier avec lui, ou sans li deffier. [Murdré, in Litt. ann. 1356. tom. 3. Ordin. Reg. Franc. pag. 92. Le Roman de la Rose MS.]

Par foi se j'estoie ore lieres,
Ou traites, ou ravistores,
Ou d'aucun Murdre achaissons, etc.]

Duplex autem statuitur murdrum, in Legibus Malcolm II. Regis Scotie cap. 15. publicum et privatum. Publicum murdrum, quod et apertum dicitur, quod in loco publico coram testibus fit: Privatum, cum aliquis est interfectus, vel submersus, vel in aliquo loco inventus. In Arestis ann. 1261. in Nativitate B. Marig in 1. Regesto Parliamenti fol. 117: Dicitur fuit ejus qui se suspenderat, factum ad Multrum pertinere. Vide praeterea Bractonum lib. 8. tract. 2. cap. 15. § 2. Fletam lib. 1. cap. 30. § 1. Willelmum Stanffordium lib. 1. Placitor. Coronae cap. 10. Rastallum in voce Murder, etc.

MURDRUM. Pecunia quae solet dari pro Murdro. Hinc quietum esse a Murdro, in Leg. Henrici I. Regis Angl. cap. 2. et in eodem Monastico Angl. tom. 1. pag. 687. 688. 689. 722. 851. tom. 2. pag. 16. etc. hoc est, a multibus pecuniariis, quae villanis locorum, in quibus mur-

drum perpetratum fuerat, irrogabantur. Si quisquam enim, ut habent Leges Edwardi, Confessoris cap. 15. *murdratus* alicubi reperiebatur, querebatur apud villam ubi inveniebatur, interfector illius. Qui si inveniri poterat, tradebatur iustitiae Regis infra ipse 8. dies interfectionis. Si vero inveniri non poterat, mensis et unius diei respectum habebant ad eum perquirendum. Quod si intra terminum non inveniebatur in villa 40. marcas, etc. Adde Leges vernaculas et Latinas Wilhelmi Nothi cap. 28. 46. et Henrici I. cap. 91. et Monasticum Angl. tom. I. pag. 689. 890. etc.

¶ Eadem notione, scilicet pro multa quae domino competit ex *murdro*, seu pro jurisdictione et cognitione *murdris*, vocem *Murdris* usurpat le Roman de Vapce MS.:

Et tant franchises leur donne,
Comme le due en ce terre a ;
Il out le Murdre et le larron,
Le rape, l'omicide, l'arson.

¶ **MURDRUM**, Eadem notione, in Charta Henrici II. Reg. Angl. ann. 1156. apud Kennett. in Antiquit. Ambrosden. pag. 114: *Concedo eis etiam quod ubicumque ierint cum mercatoribus, emptionibus vel venditionibus suis, per totam terram meam Angliam... nisi quiesci de thelonio, pontagio, et de Murdris et de variis ad Murdrum pertinentibus.*

¶ Haud scio an eodem significato accipienda sit vox *Murthra*, in Charta ann. 1153. apud Hicciusium Dissert. pag. 38. ibi enim *Murthra* intelligitur tributum quod de terris exigi solitum erat, a cuius praestatione immunes dicuntur terrae quas dominicae, hoc est, a nullo dependentes, vocabant: *De ista eadem terra, quidam Vicecomes Radulphus Picot nomine scottum et demogeldum et de Murthra et cetera quae de terris redit solent, exigebat injuste... Per iudicium totius Comitatus ostensum et diratlocinatum est a iusticiis vel ministris Regis, vel ab alio aliquo nichil omnino de praedictis exigi vel accipi debere, quia Dominica terra eorum est.*

¶ **MULTRARE, MURTRARE**, Per *Multrum* occidere. Leges Norman. apud Ludewig. tom. 7. Reliq. MSS. pag. 276: *P. queritur de T. qui patrem suum in pace domini Regis nequiter Multravit.* Regestum Magn. Dier. Campaniae ann. 1296. fol. 43. apud D. Brussel tom. I. de Usu feud. pag. 223: *Cum quidam in villa Meldensi in iustitia domini Regis Murtratus fuisset, et relicta ipsius Multrati femina de corpore abbatis, etc.*

¶ **MURDRARE**, Eadem notione. Litterae Henrici V. Reg. Angl. ann. 1421. apud Rymer. tom. 10. pag. 159: *Qui Johannem, nuper Ducem Burgundiae, occiderunt et Murdraverunt. Murdris*, in Edicto Caroli Regentis ann. 1358. tom. 3. Ordinatio. Reg. Franc. pag. 225.

¶ **MURDRARI**, Per *murdrum* occidi. Parliamentum ann. I. Henrici VI: *Rex praefatum Ducem... crudeliter Murdrari fecit. Murdratus*, per *murdrum* interfectus, in hisdem Legibus Edwardi Confess. cap. 15. apud Knyghtonum lib. 2. cap. 4. etc.

¶ **MURDRATOR**, Qui *murdrum* perpetrat, in Legib. Edwardi Confess. cap. 15. 19. in Legibus Malcolm II. Regis Scot. cap. 11. § 1. apud Henricum Knyghtonum lib. 2. cap. 4. etc.

¶ **MURDRIRE**, In Fleta lib. 1. cap. 18. § 8: *Jus alicujus Murdris.* § 10: *Murdris appellum.* Galli dicerent, *Etouffer un appel.*

¶ **MURDRITIO**, Thomas Walsinghamus in Ricardo II: *Ut nullus occultus jugulator, qualis Murderers appellant Angli, etc.* [¶ *Mordris* Ruodlieb. fr. 6. vers. 20.]

¶ **MURDRIDATUS**, Peremptus, per *murdrum* occisus, in Concilio apud Theodanis-Villam ann. 891. apud Burchard. lib. 6. cap. 15. [¶ *Mordritus*, *Murritus*, in Annal. Fossens. ad ann. 1235. et 1270. apud Pertzium Scriptor. tom. 4. pag. 32. et 33.]

¶ **MULTRARIUS**, ex Gallico *Mourtrier*. Charta Communis S. Quintini ann. 1195: *Si quis extraneus qui Multrarius sit, vel latro, vel qui raptum fecerit, etc.* [Charta Philippi Augusti Reg. Franc. ann. 1214. apud Duches. Script. Norman. pag. 1065: *Neque similiter Multrarius, aut aliquis forbanitus ab ipso Rege Angliis, etc.* Occurrit iterum in alia ejusd. Regis ann. 1218. apud Baluz. tom. 7. Miscell. pag. 838. Tabul. Calense pag. 81: *Multrarium ibi captum per Praepositum debere reddi abbatibus, etc.*]

¶ **MURTRARIUS**, Eadem notione et origine, apud Stephanot. tom. 1. Fragm. Hist. MSS.: Anno 1214... postquam liberati fuerunt, iterum contempto compromisso facto per juramentum, munierunt castrum cibariis et Murtrariis qui ceperunt invadere homines, etc. Charta ann. 1232. apud eundem tom. 3. Antiquit. Pictav. Bened. MSS. pag. 844: *Licet virgerio advocatis vicinis quos voluerit fide dignis ire ad domum Murtrarii et videre cum his qui secum fuerint bona Murtrarii absque alia potestate saisendi.* Charta Johanna de Castellione Comit. Blesensis ann. 1265. inter Schedas D. Lancelot: *Catalla hominis Murtrarii vel homicidae, etc.* Edictum Johanne Reg. Franc. ann. 1352. tom. 2. Orlinat. Reg. Franc. pag. 496: *Alii Murtrarii, alii latrones, nonnulli monetarum falsatores, etc.*

¶ **MULTRARIUS**, Charta ann. 1220. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 1144: *Nullus Multrarius nec aliquis qui fuerit forbanitus a praedicto Rege Franciae, etc.*

¶ **MURTRERIUS**, Homicida, qui *murtrum* perpetrat, Gall. *Mourtrier*, alias *Mourdreur* et *Muldrieux*. Charta ann. 1321. in Reg. E. E. Chartoph. reg. ch. 83: *Quod duos Murtreros in carcere regio Limosi detentos de nocte per corruptionem abire permisit. Pillars, robeurs, Muldrieux et autres malfaitteurs, in Lit. remiss. ann. 1871. ex Reg. 103. ch. 6. Lex Godefr. episc. Camer. ann. 1227. art. 41: *Infames, homicidae, qui vulgo Mourdreurs appellantur... bannitos ab oppido vel civitate per suos iudices pro tali crimine, civitate non recipiat. Mourdreur, in Lit. remiss. ann. 1385. ex Reg. 127. ch. 16. Multrre, homicidium, in Lit. ann. 1371. tom. 5. Ordinatio. reg. Franc. pag. 719.**

¶ **MURTRIARIUS**, in Consuet. Lemovic. art. 7.

¶ **MULTRITORIA ARMA**, Eadem quae *Molua*, Gall. *Armes amouluas*, in Statuimentis S. Ludovici lib. 2. cap. 11. Vide *Arma*.

¶ **MORTE-BOSCH**, Mortuus boscus, hoc est, siccus. Bullarium Fontanell. *Quod si forestarii vocati noluerint venire et dare, tunc fratres licenter et sine calumpnia et tamen convenienter quantum opus fuerit ad suas necessitates de his duabus forestis accipient et Morte-bosch quantum voluerint. Vide *Bosch mortuus*.*

¶ **MORTEWATHI**. Vide *Faldwerthi*.

¶ **MORTIA**. Vide supra *Mortis*.

¶ **MORTICINIUM, MORTICINUM**. Gloss. Lat. Gr.: *Morticina, δαμάνα*. Papias: *Morticinum, quod ab hominibus non utitur, eo quod non occisorum, sed mortuorum animalium est morbida caro, nec apta ad salutem corporis, cujus causa sumitur. Prius quidem observatum propter unitatem suorum partium. Sed nunc quis Christianus observet, ut turdos vel minuitores aviculas non attingat, nisi quarum sanguis effusus est, aut leporem non edat, si manu a cervice percussus, nullo cruento vulnere occisus est. Theodorus Cantuar. in Capitul. cap. 83: *Qui manducat Morticinum, 40. dies jejundet.* [Boncompagnus de obsidione Anconae cap. 3. apud Murator. tom. 6. col. 929: *Vivebat enim sicut milvus ex raptis; et velut corvus Morticinum, sic quorumlibet bona requirebat.*] Vide Ivonem parte 15. cap. 100. Penitentialem Halltgarii cap. 10. Adamum Bremensem cap. 178. et quae observat Baronius ann. 51. n. 18. et seqq.*

¶ **MORTICINIUM**, Idem quod *Mortuarium*, de quo infra. Charta Friderici I. Imper. ann. 1153. apud Hundium in Metrop. Salisburg. tom. 2. pag. 877: *Stabilimus ei ut Morticina quae vel dicuntur (quidam reponunt vendicantur) de hominibus saepe dicitur Monasterii, ubicumque defuncti fuerint, Monasterio salva sint et custodita, nec in eis alicujus loci libertate injuriam patiat. Emenda ex Probat. Hist. S. Emmer. Ratisbon. pag. 146: *Stabilimus etiam ei (monasterio) ut Morticina, quae Val dicuntur, etc.* Ita legendum esse probat usitata etiam nunc ejusdem juris appellatio, *Todtfall* nimirum.]*

¶ **MORTICINIUM**, Mortifer et gravis morbus. Miraculis S. Gengulphi tom. 2. Mail pag. 650: *Hujusce mortis laqueo hic idem extricatus, acrius Morticinum genus incurrit rursus. Per tres nimirum hebdomadas infirmitatis lactum tenuit, nec cibi aliquid genus omnino deglutire valuit. Morticinio corruere, in Annal. Edwardi II. Reg. Angl. auctore Johan. de Trokelowe pag. 35.*

¶ **MORTICINIUM**, Licentia tenendi possessiones in manu mortua, Gall. *Amortissement*; unde *Morticina possessio*, apud Chopin de Leg. Andium part. 1. pag. 690. col. 1. Vide *Mortificatio*.

¶ **MORTICINIUS**, Mortuus: dicitur de ligno exsiccato, Ital. *Morticino*. Stat. Taurin. ann. 1860. cap. 178. ex Cod. reg. 4622. A.: *Nulla persona ad collum apponet... ligna de lignario, nisi essent Morticinis.*

¶ **MORTICINUS**, Lethalis, ibid. pag. 654: *Inter Morticinos angores suggerunt mihi fratres assistentes, etc.*

¶ **MORTIDATOR**, Homicida, idem qui *Murdritor*, Gall. *Mourtrier*. Lambertus Ardensis: *Max quisitit Mortidatoribus et proditoribus alios innotavit, alios impartavit.*

¶ **MORTIETUM**, a Gallico *Mortier*. Arenatum. Comput. S. Egid. Abbavil. Ms. ann. 1386: *Pro Mortio in recuperatura ecclesie, recuperatori xx. den.* Vide *Mortuarium*.

¶ **MORTIFERABILITER**, Lethaliter. Vita S. Bibiani Sancton. Episc. apud Marten. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 467: *Puer quidam a vipera percussus Mortiferabiliter inficitur, cujus miseranda tabe turgescens, praeter nimis aculeorum doloribus morti sit contiguus.*

¶ **MORTIFEROR**, νεκροποιος, Interimor. Gloss. Lat. Graec. MSS. Sangerm.

¶ **MORTIFEX**. [Pelicam. DIER.]

1. **MORTIFICARE**, Idem quod Amortizare, de qua voce supra. In manum mortuam ponere. Charta ann. 1280. in Tabulario Prioratus S. Nicolai de Melento fol. 40: *Ego Guillelmus dicitur de Mota armiger vendidi omnino et dimisi, et penitus et expresso Mortificando quatuor religiose viri Priori et Conventui S. Nigasi de Melento, omne jus proprietatis et dominium quod habebam vel habere poteram super 8. solidos Paris. quos quidem 8. solidos Joannes dicitur Poucin de Aubergivilla vendidit dicitis religiose viri super prata, etc.... quos vero tres solidos a predicto Joanne Poucin sibi venditos super sua prata de Spodona predicti viri religiose ac eorumdem successores tenebant et possidebant sic Mortificatos, sicut superius expressum est, in tali libertate sicut ego predictus Guillelmus de Mota ante Mortificationem istam primitus obtinebam, etc.* [Charta ann. 1276. in Chartul. Domus Dei Pontificis: *Quod ipse tenentur Mortificare ex toto venditi onem diciturum decimarum ac ipsas decimas erga virum nobilem Guillelmum dominum de Pois.*]

• Testam. Guid. de Melloto ann. 1270: *Item de redditibus legatis Mortificandis, volumus ut Mortificentur qui Mortificari poterunt. Occurrit praeterea in Ch. Frider. reg. Sicil. ann. 1309. tom. 2. Cod. Ital. diplom. col. 1648.*

2. **MORTIFICARE**, Morti dare, occidere. Venericus de Unitate Ecclesiae conservanda pag. 24: *Querebant omnibus modis Mortificare Regem Henricum.* [Diarium Belli Hussitici apud Ludewig. Reliq. MSS. pag. 135: *Ipeo ergo sic Mortificato clerus perverus principis in regno Boemiae et marchionatu Moraviae, qui condemnationem ipsius contributione pecuniarum et modis aliis diversis procuravit.*] Ita hanc vocem usurpant Lucifer Calpitanus lib. 1. pro S. Athanasio, ut et Flodoardus lib. 1. Hist. Remens. cap. 4.

3. **MORTIFICARE**, Graviter vulnerare, mutilare. Charta ann. 1244. tom. 1. Hist. Daiphn. pag. 23: *Si hominem crepaverit, aut ei membrum Mortificaverit, remaneat in misericordia dominorum.* Excerpta et Johanne a Bayono in Hist. Mediani Monast. pag. 265: *Sigisfridus pincerna cujus collegae patrem..... olim graviter Mortificaverat, etc. Vide Mahamium.*

• Libert. villa de Alavardo ann. 1287: *Item statuimus quod si quis alium percusserit unde membrum aliquod Mortificatum fuerit sive scissum, seu aliquis ex ea percussione de aliquo membro impotens fuerit aut difformis, pro banno et offensa justitia et nostris misericordiam submitatur. Vide infra Mortificatio 3.*

4. **MORTIFICARE**, Corpus macerare, penis affligere. Oecol. Herdense inter Hispan. tom. 2. pag. 283: *Si.... digna penituerint, ita ut Mortificato corpora cordis contriti sacrificium Deo offerant.* Vox nota Scriptoribus asceticis.

5. **MORTIFICARE**, f. Pudore suffundere. Anonymus de Gestis Manfredi et Conradi Reg. apud Murator. tom. 8. col. 606: *Irruunt quidem equites numero forte mille in Saracenos predictos, quod Mortificati universaliter cum arcibus, et quodammodo facti exanimis solo metu, se nemine adhuc percussente, prosteruntur.*

6. **MORTIFICARE**, Abrogare, rescindere. Statuta Astens. cap. 10. fol. 26: *Juro omnia ea quae in hoc statuto superiorum vel inferiorum scripta sunt, et non sunt deleta, cancellata, vel Mortificata, vel*

vacuata, attendere, facere et complere, et observare bona fide et sine fraude.

7. **MORTIFICARE**, Extinguere. Lit. remis. ann. 1410. in Reg. 166. Chartoph. reg. ch. 24: *Dicit mater desiderans ipsum Maynardi saluare, dicitam torchiam extinguit seu Mortificavit. Mirac. S. Rufin. tom. 6. Aug. pag. 282. col. 1: Statim eandem candleam, quam tenebat, sub pede suo Mortificans, etc.*

1. **MORTIFICATIO**, Gall. Amortissement, Licentia tenendi possessiones in manu mortua. Sine domini feudalis permisso non licebat ecclesiis aliisque communitatibus aliquid praedium tenere, sive emptum, sive datum, ultra unius anni spatium, debebantque illud extra manum suam ponere. Hinc illa nata lex dandi hominem morientem et viventem, quo nomine bona ab ecclesiis occupata domini feudalis juri caducario aliquatenus sunt obnoxia; communitates quippe sunt caducariae legis peremptoriae clientis, propter quamdam immortalitatem corporis. In Tabul. Calensi omnes Chartae quibus caducaria lex aboletur sic inscribi solent, ut pag. 158: *De Mortificatione facta ab ecclesia Calensi abbati et conventui Frigidimontis. Charta ann. 1280. in Tabular. Portugali: Promisit dicitur Johannes Burgensis armiger, fide data in manu nostra, quod contra hujusmodi concessionem et Mortificationem non veniet in futurum. Vide Mortificans 1. et Admortisatio.*

• Necrol. abb. Crucis S. Leufr. ex Bibl. reg.: v. Kal. Nov. Ob. Maria condama regina Franciae et Ludovicus ejus filius comes Ebroicensis. *Fiat servitium pro Mortificatione aquae de Paceolo nostro prioratu. Vide mox Mortisatio.*

2. **MORTIFICATIO**, Coercitio, cohibitio, interprete D. Bouquet ad Capitul. Caroli C. ann. 859. tom. 7. Collect. Hist. Franc. pag. 635: *Constiti de Dei misericordiae, apud quem sic acceptatur mensura temporis ut doloris, nec abstinentia ciborum sicut Mortificatio vitiorum, etc. Vide Mortificare 4.*

3. **MORTIFICATIO**, Idem quod Mahamium, Membri mutilatio, enormis laceratio. Charta Phil. comit. Fland. pro castel. Brug. ex Cam. Comput. Insul.: *Homicidium de uno homine tantum et incendium et Mortificatio relinquuntur in manu comitis et castellani. Vide supra Mortificans 8.*

1. **MORTIFICATURA**, [Vulnus leve, sine sanguinis effusione.] Vitalis Episcopus Oscensis: *Et respondeant eis de colonis, hoc est, de penis pecuniariis et aliis juri-bus, quae ipsorum locorum curis sunt recipere assueti. Pecuniariae enim penis usque ad mediam Mortificaturam, et fractionem cultelli inclusive, et similia, vel minora, ad ipsum Ricum hominem, vel ejus curiam dignoscuntur sine dubio pertinere. Vide Ictus orbis.*

2. **MORTIFICATURA**, Abrogatio, rescissio. Stat. Mantuae lib. 2. cap. 8. ex Cod. reg. 4620: *Pro Mortificatura banni non accipitur ultra parvos quatuor; et hoc sub quocumque iudice et officiali servetur: et non possit nisi semel vel bis extra de banno non curso. Vide Mortificare 6.*

1. **MORTILEGIUM**, Necrologium, in quo nomina benefactorum defunctorum inscribuntur. Charta ann. 1518. apud Madax in Formul. Angl. pag. 272: *In memoria in dicta Nives cotidie in capella predicta, ut praemittitur, celebranda, ut tunc et ibidem recitentur quorum nomina et cognomina, ad perpetuam rei memoriam, in Mortilegio monasterii predicti*

inter alios benefactores ejusdem ibidem accendantur et continentur.

• **MORTILOGIUM**, Liber de morte disserens. Chron. Tegerna. apud Oefellum tom. 1. Script. rer. Boicar. pag. 680. col. 1: *Scripti anno Domini 1266. tunc temporis pro pace in congregatione servanda Mortilogium satis utile.*

1. **MORTIMANUS**, Vide Manus mortua. 1. **MORTIMENTUM**, Idem quod Manus mortua. Charta ann. 687. apud Miraeum tom. 2. pag. 1126: *Cum jure Mortimenti, et omnium accolarem advocacionis ad socii dominici opera in acceptis libertatis signum.*

1. **MORTINA**, vox Italica, Myrtus. Chron. Estense ad ann. 1247. apud Murator. tom. 15. col. 443: *Coronatus fuit magnificus Miles dominus Nicolaus tribunus Romanus,.... et imposuerunt ei ses coronas, primam quercus, secundam elera, tertiam Mortina, quartam lauri, quintam olivarum, sextam argenti.*

1. **MORTITIUM**, Caducum, jus caduci, mortua manus. Charta Tancredi Comitis Licci ann. 1185. apud Ughell. tom. 9. pag. 67: *Et aquarium juxta eum, qui ex parte Mortitii ad nostras pervenit manus, et quicquid Mortitii habemus in terriculis juxta Ecclesiam. Occurrit in Constat. Sicul. lib. 1. tit. 94.*

1. **MORTITIVUS**, Monasticum Anglican. tom. 2. pag. 114: *Praeterea concessi eis ad pellicias Fratrum omnes pelles agnorum de omnibus maneris meis,.... tam de his quae eduntur, quam de Mortitivis. Id est, quae moriuntur. [Carnes Mortitios, in Statutis Aven. MSS.] Vide Morina 1.*

• **MORTIATIO**, Concessio in manum mortuam, Gall. Amortissement. Stat. eccl. Barchin. ann. 1428. rubr. 18. ex Cod. reg. 4332: *Numquam de cetero possint per episcopum vel capitulum fieri concessionem, alodiationem, Mortiationem aut cujusvis generis alienationem rerum immobilium ecclesiasticarum. Vide supra Mortificatio 1.*

1. **MORTORIUM**, pro Mortarium. Charta ann. 1229. in Tabular. S. Victoriae Massil.: *Item sepium Mortorium cum suo trissono.*

1. **MORTRAIDUS**, Homicida. Vide Morth.

1. **MORTUA**, Vim vocis docet Concl. Tarrac. ann. 1501. inter Hispan. tom. 4. pag. 630: *Singulares personae tam ecclesiasticae quam saeculares, hujusmodi pecuniis indigentes, ut cum minori incommodo eas habere possint, per venditionem annualium censualium, quae Mortua nuncupantur.*

• **MORTUA-AQUA**, Locus in pago Dunensi, corrupte pro Martis-Aqua vel Campus Martis, ex Chartul. Major. monast. pro bonis apud Castridunum situs, in Bibl. S. Germ. Prat. ch. 21: *Concedo Deo et S. Martino Majoris monasterii aliquid de rebus meis, quod mihi a quodam propinquo meo, nomine Fulcherio, dimissum est, unum videlicet alodem in territorio Dunensi, juxta Campum Martis situm, in loco qui antiquitus Martis-aqua, novitate depravatione appellatur Mortua-aqua.*

1. **MORTUAGIUM**, Idem quod mox Mortuarium. Bulla Clementis V. PP. ann. 1300. apud Lobineol. tom. 2. Hist. Britan. pag. 461: *Super Mortuagis seu praestationibus ecclesiis parochialibus... videlicet in tertia parte bonorum mobilium, quae tertiarium dicitur, etc.*

• **MORTUAMANUS**, Vide Manus mortua. • **MORTUARE**, Gall. Amortir, in manum mortuam ponere. Necrol. Ms. S. Joan. in Valle: *Nonis Martii obiit Joan-*

nes comes Drocensis, qui Mortuavit nobis tres modios grani. Vide supra Mortificans 1.

1. **MORTUARIUM**, Jus illud dicitur, quod Ecclesie, seu illius Rectori debetur, cum quis decedit, [quod jus, canonica portio dicitur, in Statutis Eccl. Cadurc. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 736.] Quippe si decedens parochianus tria vel plura cujuscunque generis in bonis suis habuerit animalia, optimo, cui de jure fuerit debitum, reservato, Ecclesie sue, a qua Sacramenta recepit, dum viveret, sine dolo, fraude, seu contradictione qualibet, pro recompensatione subtractionis decimarum personalium, necnon et oblationum, secundum melius animal reservatur post obitum, pro salute animæ sue, hujusmodi liberandum. Quod si duo tantum in bonis decedentis extiterint animalia, de mansuetudine Ecclesie exactio quilibet nomine Mortuarii remittitur. Hæc Statuta Provincialia Stephanii Archiep. Cantuariensis apud Lambethæ ann. 1206. et ex his Simon Langham Archiepisc. Cantuariensis in Provinciali Eccles. Cantuar. lib. 1. tit. 3. Adde lib. 2. tit. 2. lib. 8. tit. 15. et Concil. Mertonense ann. 1300. cap. 3. Eandem mortuorum originem et causam attigit Synodus Exoniensis ann. 1287. cap. 51: Mortuorum præstationem ex eo intelleximus salubriter sumptis in initium, quod decimis majoribus et minoribus, ac ceteris juribus parochialibus per ignorantiam non solutis, lætis Ecclesiis præstarentur, ut talis oblitio procedens ex incuria non solventis, posset saltem per hoc apud districtum judicem excusari. Mox dicitur mortuarium esse secundum melius averium. Synodus Sordensis ann. 1229. In Insula Mannæ cap. 3: In Mortuarii principale animal Ecclesie persolvatur vacca, vel bos, vel equus, si fuerit ad valorem sex solidorum aut minus. Et quantum ad vestes, si homo Mortuarium persolverit, ad arbitrium Ecclesie stabit, an velles, aut tres solidos et sex denarios habere maluerit, etc. Regiam Majestatem lib. 1. cap. 19. § 7: Si vero dixerit (Sacerdos) quod pro Mortuario rem illam receperit, etc. Charta Edw. II. Reg. Angl. an. 1316: Item si Rector petat Mortuarium, ubi mortuarium dari consuevit. Ch. Aleman. 2: Post mortem vero eorum Abbas qui pro tempore fuerit, de singulis Mortuarium accipiet. Fleta lib. 2. cap. 60. § 30: Item si Rector petat Mortuarium in partibus quibus dari consuevit. Chron. Constantiense cap. 19: Ut autem servi bono animo ministrarent dominis, hujusmodi donario cumulavit ipsos, scilicet ut cum quis præsentium, vel ipsorum successorum, qui de progenie illorum esset, moreretur, exuvie de eis non sumerentur, sed hæredes relictam hereditatem indicis possiderent. Charta Arnaldi Niciensis Episc. ann. 1159. apud Jofredum: Omnes primitias, et omnes pannos et lactos sive redditus sive receptus mortuorum, et ipse dedit Canonicis, et nos adjudicavimus. Vide Gul. Prynneum in Libertatib. Eccles. Angl. tom. 3. pag. 336. 349. Ughellum tom. 1. part. 1. pag. 817. et infra in Pirolium. Vide etiam Catalogum, Heriotum. Non defuere denique ex Parochiis, qui jus istud mortuarii ab illis, qui vitam Monasticam amplectebantur, debere contenderint, ut qui in sæculo pro mortuis haberentur, quod prohibuit Honorius III. Pap. Bulla data Laterani 11. Non. Decembr. Pontif. ann. 11. ex Tabulario Abbatis Barbellensis juxta Meledunum: Significastis siquidem nobis, quod in quibusdam partibus consuetudo

detestabilis inblevit, videlicet quod cum aliqui emulantes carismata meliora, monasteria vestri ordinis volunt causa religionis intrare, ut ibi Domino famulentur, capellani eorum, donec ab ipsis pecuniam, que Mortuarium nuncupatur, extorqueant, prout a parochianis suis consueverunt accipere, illis se tamere opponunt, quarum super hoc nostræ providentiæ remedium flagitasti, etc. [Eadem Bulla sub nomine Gregorii, qui Honorio successus est, legitur in Chartulario Regniacensi data apud Urbem veterem IV. nonas Julii pontific. ann. IV. hoc est. ann. 1280. ad Abbatem Cisterc. et coabbates directa.] 99. Vide Haultaus. Glossar. German. voce Fall, col. 420.]

100. Variæ a diversis ecclesiis perceptum, ut docent Statuta eccl. Castr. ann. 1358. part. 2. cap. 4. ex Cod. reg. 1582. A: Ubi distincte et cum sua sana intentione elegerit in alio cimiterio sepeliri, tunc canonica portio erit parochiali ecclesie restituenda... Portio vero prædicta secundum consuetudinem diversarum ecclesiarum aliquando est media, aliquando tertia, aliquando quarta: sed quarum dicimus debere, ubi de aliqua portione per consuetudinem non apparet. Vide supra Funeralia 2.

101. Eodem mortuarii nomine designatum reperimus tributum, quod a domino post mortem vassalli exigebatur, nisi fortean et illud inter jura ecclesiastica a laicis usurpata recenseas, atque adeo a jure mortuarii, de quo mox dictum est, indistinctum velis. Charta ann. 1348. apud Kennet. Antiquit. Ambrosden. pag. 470: Jurati præsentant... quod Willelmus Foul qui de domino tenuit unum messuagium... diem suum clausit extremum, et debentur domino nominibus hereditate et Mortuarii 2. vacca præ. XII. s. Vide Mortalia 2.

MORTUARIUM appellatione, in Statutis Ordinis Hospitaliariorum S. Joannis Hieros. tit. 5. § 4. tit. 17. § 1. tit. 19. § 16. intelliguntur fructus Commendæ, qui colliguntur a die obitus Commendatarii ad proximum festum Nativit. S. Joannis Baptistæ. 102. Vel potius ad primam Maii post mortem possessoris. Mortuaires, in Lit. ann. 1401. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 479. ubi in notis minus bene definiuntur fructus, qui colliguntur a die obitus commendatarii ad alterius institutionem: Selon les ordonnances et constitutions de leurdit ordre (de l'Hospital saint Jehan de Jerusalem) les Mortuaires et vaccans des prieurés, chateaux et commenderies dudit Hospital appartiennent au commun trésor du couvent de Rodas.]

103. **MORTUARIUM**, Necrologium. Ludewig tom. 8. Reliq. MSS. pag. 223. ex vetustis membranis: Continet scriptura Mortuorum Sereni-montis, quod pro anniversario ejus obitus sit unus mansus.

104. **MORTUARIUM**, Funus, exequiæ, idem quod Mortuorum. Charta ann. 1308. in Reg. 40. Chartoph. reg. ch. 168: Faciemus dicte Yolam restituere... omnes fructus et exitus levatos de dictis terris, ab illo tempore dicte mortis citra, deductis et retentis expensis factis in Mortuario dicti Guardi. Vide supra Mortalia 1.

105. Mortuaires vero pro Pestis, lues, que in populo grassatur, in Poem. cui titulus Les Aventures advenues en France ab ann. 1214. ad 1412:

En l'estre année (1347.) advint si grant mortalité
Qu'il moure bien le tiers de la Crestienté...
Après le Mortaire, fu le temps si très chier,
Que pour ce gens n'avoient pas grantment à mangier.

MORTUATUS, Morti datus, occisus, seu

potius per mortem, id est, murdram. Capitula ad Legem Alamannor. cap. 28. Edit. Steph. Baluzii: Si quis Mortuatus fuerit baro aut femina, etc. Vide Mortu.

106. **MORTUORIUM**, Funus, Gallie. Enterrement. Epitome Constit. Eccles. Valent. inter Concil. Hispan. tom. 4. pag. 199: Unicuique ex cantoribus dictæ sedis in particularibus Mortuoriis tantummodo dentur... portiones sequentes, etc.

107. **MORTUOSUS**, Mortuo similis. Cælius Aurelianus lib. 1. Acut. cap. 3: Mortuosus vultus. Cap. 10: Mortuosum accidens.

108. **MORTUOSUS**, Morticinus: dicitur de carne animalis ex aliquo morbo mortui. Consuet. Carcass. ex Reg. L. Chartoph. reg. ch. 3: In nullo loco macelli vendatur caro hircorum vel de ede, nec caro Mortuosa, nec infirma vel leprosa pro sana. Vide supra Moris 1.

109. **MORTUUS**, pro Occisus. Histor. Cortuorum lib. 1. cap. 18: In cujus obsequio Mortuus fuit Dn. Galerannus frater Imperatoris ictu sagittæ. Occurrit passim in hac Historia.

110. **MORTUUM** super mortuum ponere. Vide Bisomum.

111. **MORTUOS** IN ECCLESIA SEPULIRE vetant Canones. Vide Notata a Lindenbrogio in hac voce.

112. **CARMINA** diabolica, que super Mortuos nocturnis horis vulgo fieri solent, prohibent Statuta MSS. ann. 1260. Augusti Episc. Conser.

113. **MORTUUS SAISIT VIVUM**, Gall. Le mort saisit le vif, Practicis nostris est, cum heredis et defuncti possessio coheret et continuatur. Charta Caroli Reg. Franc. ann. 1322. apud Miræum tom. 1. pag. 308: Cum Robertus de Flandria, Miles, filius defuncti Roberti quondam Comitis Flandrie, tanquam proximior et unicus superstes ejus filius, ut dicebat, diceret se esse saisitum, per consuetudinem patriæ notoriam, qua dicitur, quod Mortuus saisit vivum, de Comitatu et patria Flandrie, etc. Stabilim. S. Ludovici ann. 1270. cap. 4. tom. 1. Ordinat. Reg. Franc. pag. 250: Et li usages de Paris et d'Orléans si est tuez que li Mort saisit le vif, et que si doit avoir sesine, se autre ne se tret avant qui ait plus grand droit en la chose que cil. Vide Gloss. Juris Gall. in hac voce.

114. **MORTUUS**, Mortuorum cadavera suis insignibus et armis vestiendi atque publice exponendi antiquus mos, ut colligitur ex Prefat. ad Chartul. S. Petri Carnot. quod inscribitur Aganus. Astingus in feretro armatus, quasi mortuus collocatur, et in ecclesia a suis deportatus, patris sui præsul cum simulato fletu exhibetur, ut Christianorum ex hoc sæculo decedentium festinus officium perageret; qui devotes humanitatis officium peragens, cum in sepulcro ex more cadaver mortui, ut estimabatur, deponi juberet, Barbari (Normanni) ingentis vocibus clamare ceperunt, maledicta perstrepunt, totaque ecclesia attonita in voces simul attollitur. Quid plura? Ille funestus satelles de lecto subito exiliens, evaginato gladio facinus conceptum satagit peragere: et primo quidem in patrum suum antistitem... enssem levat eumque crudeli crudelior, capite truncato, martyrem efficit. Vide supra Funeralia 1.

115. **MORTUORUM DIVISIO**, Quod ex mortuis seu ex decedentium legatis, ecclesiis obvenit. Charta ann. 1154. inter Ipstr. tom. 12. Gall. Christ. col. 41: Beneficia vero ad sacerdotem quoquo modo venientia, videlicet baptismum, Mortuorum divisionem, monachi et sacer-

dos per medium didant. Sciendum est preterea... quidquid eidem monacho vel datur vel dicitur pro mortuis... sine sacerdotis ad monachos pertinere. Vide Mortalagium.

* MORTUUS ET VIVUS, nude, dicitur Censu, qui pro facultate depascendi, in pecunia aut pecude solvitur. Charta ann. 1088. ex Tabul. S. Vict. Massil.: *Facimus quiritationem S. Victori Massiliensi et S. Genesio in territorio de Dro-mona... de toto alode, de terris cultis et incultis... de mortuis et de vivis, etc.* Nisi de ligno viridi et sicco intelligas. Vide supra *Herbagium*.

* MORTUUS CENSUS, qui redimi non potest, practicis nostris non rachetabilis. Constit. Mas. Ferd. reg. Aragon. ann. 1418: *Ordinamus quod nullus pro debito civili querelam offerat per viam constitutionum, pacium et treugarum, et si oblata fuerit nullatenus admittatur. Si autem per venditores consualium, qui censuales mortuis vulgo in Catalonia nominantur, etc.* Charta ann. 1504. in Reg. 8. Armor. gener. part. 2. pag. xiv: *Unum scorum annualem et pensionalem ac mortuum, sine aliquo dominio directo.* Vide in *Censu*.

* MORTXION, vox vulgaris, Monete argentee nomen. Lit. remiss. ann. 1385. in Reg. 127. Chartoph. reg. ch. 41: *En laquelle bourselle ladite femme avoit pris quatre petites vergettes d'argent, une piece d'argent, appellee Mortzion.*

* MORUA, Gall. *Morue*, Piscis gener. Charta ann. 1809. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 98: *Item grossa bestia onerata... piscibus, alacibus, Morua et similibus, debet pro pedagio octo denarios.*

* MORUBULA, an Horreum in quo decima reconduuntur? Charta ann. 982. tom. 9. Collect. Histor. Franc. pag. 699: *Decimam etiam unius vici, in qua sita est ceterarum Morubula.*

* MORUCLA, Boletorum species, Gallis, *Morille*. Monachus Saviniensis in Vita S. Mathei Abbatis Cluniac. cap. 14: *Quadam die ad horam refectonis suis sibi jubet parari Moruclas, quas species sunt cujusdam boleti, quas Sibrandus famulus ejus confractas, et nulli unus aptas invenit. Infra: Jussit iterum perquiri, si inibi vel in circuitu quo conserderant, aliquas invenissent Moruclas.*

* MORVISIUS, ita dicta moneta aurea Alphonsi Regis Hispanie, voce, ut videtur, detorta ex *maravedinus*. De hac monete specie multa commentatus est Covarruvias in Collat. veterum numismatum cap. 6.

* MORULA, Brevis mora. Bernharti de Breydenbach Iter Hieros. pag. 274: *Quomodo tam parva Morula temporis, tanta hostium manus cecidisset, nisi, etc.* Utitur August. Confess. lib. 11. cap. 28.

* Brevis temporis vis: transacta Morula, apud Elmham. in Henr. V. reg. Angl. edit. Hearn. cap. 71. pag. 206.

* MORULARE, Moram trahere, manere. Guillelmus Gemmet. lib. 2. Hist. Norman. cap. 8: *Cumque diu Morulans Walgras depopularet.* Histor. Harcur. tom. 4. pag. 1817: *Interim Rex Ludovicus Morulans Rothomagensis urbis manibus, etc.* Dudo de Ducibus Norman. apud Duchesn. Script. Norman. pag. 113:

*Quis dixit homini et Comae olim
Eris indigne Morulanti Me.
Eris et Comae occideram.*

* Hinc *Morueuz*, non *Morveuz*, qui lares fovet, homo ignavus, iners, in Poem. reg. Navar. tom. 2. pag. 138:

*Or s'en trent all veillant bocheir.
Et s'elient Dieu et l'enneur de cest moer,
Et si s'elient, il condruent demourer.*

Unde *Morusement*, Morose, moste, in Hist. Joan. de Saintré pag. mibi 580. Vide supra in *Caminata* 1.

* MORULI, Verberibus atiores facti, a *mors nigris* dicit. Arnalib.

* MORULUM, dimin. a *Morum*. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Mors, Prov. morum, Morulum, cossum.*

* MORULUS, a Gall. *Mors*, Frenum. Charta ann. 1861. in Reg. 108. Chartoph. reg. ch. 78: *Petrus Godini de Caramanno... tenetur facere quoque anno pro amparantia unum Morulum parvum, cum con-nulis argenteis et layuis de circo, pro quibusdam bonis, sitis prope villam Montis Galhardi, sine aliqua alia servitute.*

* 1. MORUS, f. Morosus, in Charta Alfonsi Reg. Aragon. Vide *Mais*.

* 2. MORUS, Locus palustris. Vide *Mora* 2.

* MORUTA, vel MORUCA, Piscis gener. Gall. *Morus*. Comput. Ms. ann. 1344: *De alleciis et Morutis datis Guillelmo de Lorriac.* Vide *Morus*.

* 1. MOS, Pensitatio, que ex more prestat, cujus initium ignoratur et a quo inducta. Charta ann. 1385. in Chartul. Cluniac.: *Jocerrannus Grossus, Braceduni dominus... concedo quitationem, quam Stephanus dominus Calaimontis fecit monachi Cluniacensis de Bernardo des Pomiers, quem ipse Stephanus quitavit ab omnibus, exceptis Moribus visis in villa de la Verriere.* Vide *Consuetudo* 4.

* 2. MOS, [Gall. *Mors*.] Pro uno capsali et i. *Mos* pro brida... (T. 22, p. 380. Arch. Histor. de la Gironde.)

* MOSAGIA, *Lo fuso de sangue*, pro *Moragia*, in Glossar. Lat. Ital. Ms.

* MOSAICUM, Vide *Musivum*.

* MOSARABES, dicti Christiani in Hispania, qui sub Arabum dominatu vivebant, quasi mixti Arabibus, ut censent Stephanus Præcentor Ulyssiponensis de Miraculis S. Vincentii Ulyssipone editis cap. 1. n. 8. Surita lib. 1. Indic. Aragon. era 752. et ex iis Baronius anno 688. n. 87. Quippe *Musa* Arabice Christianum significat, ut auctor est Blanca ann. 714. quod etymon attigit Julianus Toletanus, cui *Mixtarabes* dicuntur: *Era 707. die Madii data est civitas Toleti Mauris sub hac conditione, ut relinquere Christiani septem Ecclesias, Mixtarabum quas vocant, etc.* Infra: *Erant autem ipsi Mixtarabes sancti Justini, ubi jacent in pace, etc.* Alii volunt Mosarabes dictos a Muza Arabum duce, qui Hispaniam domuit. Jacobus de Vitriaco in Hist. Hierosol. cap. 80: *Illi vero Christiani, qui in Africa et Hispania inter Occidentales Sæcenes commorantur, Mosarabes nuncupati, Latinam habent literam, et Latino sermone in scripturis utuntur, et sancta Romana Ecclesia, sicut alii Latini, cum omni humilitate et devotione obediunt, ad articulis Fidei vel Sacramentis ab ullo deviantes, etc.* Adde Eugenium III. PP. Epist. 88. Sanutum lib. 8. part. 8. cap. 4. Vitam S. Theotoni Canonici part. 2. cap. 2. n. 8. Horum Officium divinum, Mosarabis inde appellationem retinuit, jam olim, et maxime D. Leandri Hispanensis et D. Isidori temporibus usitatum. Imo hoc usa est Hispania usque ad Alphonsum VI. quo tempore auctoritate Gregorii VII. PP. mutatum est era 1109. ut est in Charta S. Ramirezii Regis Aragon. descripta in Hist. Pinnatensi lib. 8. cap. 16. licet et Toleti adhuc in sex Faro-

chis servetur, et in Cathedrali Ecclesia in sacello Fratris Francisci Ximenes, ac Salmaticis stans diebus in sacello Doctoris Talabricensis. Ordinem vero divini istius officii descripsit et edidit Eupenius Roblesius, ex quo in Bibliothecam Patrum relatus est, tom. 6. ult. Edit. De Mosarabico sive Gothico officio in aliquot Ecclesiis Hispaniis consuevit Rodericus Toletanus lib. 6. Hist. cap. 26. 27. Ambrosius Moralis lib. 12. cap. 19. Mariana lib. 9. cap. 17. 18. etc. V. Bivarium ad Pseudochronicon Marci Maximi pag. 424. Notas ad Concilia Hispanie ann. 1068. et Sebast. Cobarruviam in Thesuro lingue Castellane. Huc etiam spectant Epist. 63. 64. 88. Gregorii VII. lib. 1. et Epist. 18. lib. 8. Epist. 2. lib. 9.

* Consule preterea P. Le Brun de Liturg. et Tract. Hist. Chronol. de Liturg. ant. Hisp. initio tom. 6. Jul. Act. SS. cap. 4. § 2.

* MORABITES perperam, ni fallor, pro *Mosarabes*, editum in Chronico Maurinacensi pag. 379.

* MOSATA, Præstationis species ex vino, vel Modus agri vineis consitus. Vide supra *Morada* et *Morata* 2. Charta ann. 1350. in Reg. 84. Chartoph. reg. ch. 611: *Item in et pro Mosata vini, estimata viginti quatuor solidos Turonenses.*

* MOSCADUS, Ital. *Moscado*, Maculis, quasi muscis, distinctus, Gall. *Mouchette*. Monstra ann. 1339. inter Probat. tom. 4. Hist. Occit. col. 182: *D. Pontius de Villamuro miles et baro cum equo ferando, facie Moscada, estimato cc. libras.* Vide infra *Moscosus*.

* MOSCATELLUS, Ital. *Moscadello*, Apiana uva, Gall. *Raisin muscat*. Statuta Astens. cap. 97. fol. 35: *Si quis homo vel femina vendiderit uvas preter Moscattellum... amittat pro pena sol. x. Astens.* Occurrit preterea in Statutis castri Redaldi lib. 8. fol. 51. Vide *Muscattellus*.

* MOSCHEDA, Templum Mahumetanorum, Ital. *Moschea*, nostris *Mosque*. Continuat. Chronic. Andr. Danduli ad ann. 1391. apud Murator. tom. 12. col. 408: *Melchisadar soldanus Babilonie... civitatem Achon... die XVIII. Maii virilitar capit, quam statim, exceptis Moschedis, fecit funditus ruinari, etc.* Vide *Moschita* et *Muscheta*.

* MOSCHETA, Templum Mahumetanorum. Acta S. Peregr. tom. 1. Aug. pag. 78. col. 2: *Duxerunt ad Moschetam, id est ad synagogam eorum, ad templum Dei ipsorum, ut ibi incensum offerret Mahometa.* Vide *Moschoda*.

* MOSCHETTA, Telum quod balista validiori emittitur. Chron. Estense ad ann. 1300. apud Murator. tom. 15. col. 865: *Propter magnam multitudinem Moschettarum quas sagittabant, dicti domini de Ferraria non presumpserunt accedere ibi ad domum predictam.* Vide *Muschetta*.

* MOSCHETTUM, Vide in *Muscarium*.

* MOSCHUS, Moscus. Vide *Muscus*.

* MOSCLA, [Teis tenuioris species; Picardis nostris *Musquinier*, qui ejusmodi telas textit.] Gobelinus Persona in Cosmodromio cap. ult.: *Quod in refectorio simul reficerentur, silentium in locis debitis servarent, cellas Moscius fenestras haberent, nec lactis de plumis, neque camisiis lineis uterentur, etc.* [Vide supra *Melocinens*.]

* MOSCLARIS, Hamus, Massiliensibus *Musclau*. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Mosclah, Prov. hamus.* Charta ann. 1252. ex Tabul. Massil.: *Et de quodam modo piscandi alio, uti, consueto*

jam est diu fieri cum Mosclari magna personarum multitudo dictae civitatis Massilie victum suum solita est lucrari.

° **MOSCOSUS** Maculis, quasi muscis, distinctus et varius, Gall. *Mouchette*. Monstra ann. 1839. inter Probat. tom. 4. Hist. Occit. col. 182: *Aven Dunzen cum equo ferrando Moscoso, lxx. libras.* Vide supra *Moscadus*.

* **MOSEMINATA**. [Plantationes adu- lery. DIF.]

° **MOSENA**, Species bladi, *Moussena* apud inferiores praesertim Occitanos, Vasconibus *Moutene*. Sententia arbitralis ann. 1292. inter abbatem et consules de Gimonte: *Alia vero blada que ligari non possunt in eorum paleis ut est milium, fabae et Mosena, et alia similia, partiantur.*

° Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Mossenna*, Prov. solia. Vide mox *Mossola*.

° **MOSIBUM**, MOSIVUM. Vide *Musivum*.

° **MOSICHA**, *Pocha*. Glossar. Lat. Ital.

Ms.

* **MOSINA**. (Genus repositorii. DIF.)

° **MOSLEMES**. Vide *Musulmani*.

° **MOSNARE**, f. Mansio, domus molitoris. Charta Oliverii abbatis S. Johan. Angeriac. ann. 1285. in Tabular. ejusd. monast. pag. 196: *Item predictum Mosnare nostrum situm subius molendina de Coderlo in aqua... cum omni jure et de- verio quod habemus et habere debemus in dicto Mosnari et aqua et circumstantiis ipsius.*

° **MOSNERIUM**, Molendinum, vel Aqua, qua mola versatur. Chartul. S. Joan. Angeriac. fol. 185. v: *Gislebertus de Rochefort do et concedo... ecclesie S. Joannis Angeriacensis... ex integro levatum et ribatium ab estero Sebilio usque ad Mosnerium de Labessa de ponte Natali.* Vide *Mosnare*.

° **MOSO**, Lo factore, in Glossar. Lat. Ital. Ms.

° **MOSSEN**, in Aquitania, Orcitania, Vasconia, Benearno, et alibi: voce com- posita ex *Mos* et *Sen*, quasi diceret *Meus Senior*, idem esse quod *Francis Messire*, observat Petrus de Marca lib. 3. cap. 9. Marca Hispan. col. 261.

° **MOSESSES**, Locus uliginosus, stagnum, Anglis *Mosse*. Cambdenus in Descrip- tione Lancastrensis agri: *Ubiq; solo tolerabili, nisi uliginosis quibusdam et minus salubribus locis. Mosses vocant, qui tamen haec sua incommoda, commodis suis resarciunt uberioribus.* Vide *Mussa* 2.

° **MOSSICLUM**, in Gloss. Saxonico Cot- toniano: in alio *Mosicum*, ragu. Voces admodum incertae. [Legendum forte ex *Somnero Mosylicum*, et *Rubus Mosylicus* intelligendus.]

° **MOSSOLA**, ut supra *Mosena*. Charta ann. 1469: *Tres cartones cum dimidio bladi frumentati seu Mossola.*

° **MOSSUS**, Dimotus seu luxatus. Pro- cessus de S. Thoma Aquinate tom. 1. Martii pag. 695: *Ec qua percussione os ipsius brachii quod jungitur cum humero, erat totaliter Mossus et fractum.*

° **MOSTA**, Pensitatio pro molitura fru- menti, f. pro *Molla*. Charta Guill. de Rupibus ann. 1209. inter Probat. tom. 2. Annal. Praemonst. col. 356: *Dederunt molendina de Rogeret... et totam Mostam et Molentes parochiarum de Precinio et de Courtilliers. Mostrage*, pro ipsa molitura, in Charta ann. 1254. ex Char- tul. 2. Fland. Cam. Comput. Insul. fol. 28. r: *Li moulins devant dis ne peust souffre au Mostrage de la ville de Hulst.*

° **MOSTALE**, Species tenementi, ad ex- colendum sub onere praestationis, cen-

sus et operarum concessi. Charta ann. 812. tom. 2. Annal. Benedict. pag. 719: *Dono, donatumque esse volo in perpetuum pro bona ecclesie retributione, hoc est res infra civitate Nemauso, id est mansum seniore, ubi ipse commanere videor, cum reliquis mansis ad ipsum mansum aspi- cientibus, cum edificiis... hortis, vineis et Mostalibus. Infra: Concidis, commu- nis. Mostalibus, etc. Vide *Motalis*.*

° **MOSTARDERIA**, a Gallico *Moutardier*, Intra sinapis vasculum, in Instr. ann. 1488. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 259. col. 1. Vide *Mustarda*.

° **MOSTASAFUS**, Cujus officium, *Mos- tasafia* nuncupatum, pluribus describitur, in Charta institutionis ejusdem a Petro III. reg. Aragon. ann. 1339: *Cum pro parte consiliariorum ac proborum hominum universitatis civitatis Barchi- nonae nobis fuerit instantissime supplica- tum, ut pro bono statu dictae civitatis et habitatorum ejusdem concedere dignare- mur, quod officium Mostasafie sit de ce- tero in civitate jam dicta; ea propter nos... concedimus... quod amodo in civi- tate ipsa sit Mostasafus, qui dictum Mos- tasafie officium teneat atque regat, sub modo et forma inferius comprehensis; quique eligatur anno quolibet in festo S. Andreae... Statuentes ac etiam ordinan- tes, quod dictus Mostasafus... teneat penes se originalia ponderum et mensu- rarum, tam panis, vini, olei, pannorum et aliorum omnium, que venduntur ac vendi consueverunt sub penso, pondere vel mensura... Qui quidem Mostasafus in fine sui officii subsequenti successori in officio suo dicta originalia tradere teneat. Dicitur vero Mostasafus, sine vicario, bajulo et alio officiali nostro, auctoritate propria sui officii, recognoscat et possit recognoscere et judicare pro veris et falsis pensa, pondera et mensuras, et delin- quentes punire, vel eis gratiam facere usque ad decem solidos Barchinonenses tantum et infra, et etiam ultra decem so- lidos, cum et de consilio vicarii vel bajuli Barchinonae... Tertia pars (penae) curiae nostrae; tertia vero universitati civitatis predictae, et tertia dicto Mostasafu pro suo salario et labore, factis tribus et aequis partibus adquiratur... Dicitur vero etiam Mostasafus habere sex teneat, et habere seu tenere debeat unum vel duos sagiones, qui sibi assistant continui, vel illi qui ponderabit pro eodem, et illud, quod sa- gionibus ipsis vel alteri eorum per ipsum Mostasafum in executionem ipsius officii mandatum fuerit, exequantur. Teneatur esse ipse Mostasafus, et in fine anni, quo dictum dimittit officium, reddere ratio- nem et computum bajulo nostro Barchi- nonae vel ejus locumtenenti, praesentibus consiliaris dictae civitatis... Dicitur tamen Mostasafus, si occurrerit dubium de ali- quibus rebus, an sint male, mixtae, inca- meratae vel falsae, de et cum consilio consi- liariorum predictae civitatis cognoscat et determinet supradictam (penam) secun- dum ordinationes seu statuta, que per dictos consiliarios edita fuerint super eis, et faciat prout cognitum fuerit, executio- nem publice per plateas, et exigit calo- nias sive penas a delinquentibus seu transgressoribus, prout sibi visum fuerit expedire... Praeterea super discentionibus et questionibus operum, portaliarum, fenestrarum, despilleres, stillicidiorum, parietum mediorum, viarum et aliorum consi- mium, idem Mostasafus cognoscat et procedat summarie et de plano, non re- cepta in scriptis petitione vel responsione, sed solum rationibus partium verbo audi- tis, et ea omnia determinet et dicat verbo*

tantum, per se vel cum et de consilio, si dubia sibi occurrerint, consiliariorum ci- vitatis predictae, ac illorum qui praeterito tempore ipsum officium tenuerint; a qua quidem cognitione vel decisione nemini liceat appellare, et si fuerit appellatum, ipsis appellationibus non admissis, dictae causae seu questiones per dictum Mostasa- fum terminentur et etiam exequantur. Nos enim jam dicto Mostasafu tenore pre- sentis Cartae damus et concedimus cog- nitionem, decisionem, executionem et ex- ationem omnium predictorum et etiam universorum et singulorum bannorum or- dinatorum per consiliarios et probos ho- mines dictae civitatis Barchinonae praesen- tes et futuros, super illis rebus videlicet, super quibus in civitate Valentiae banna exigitur ac levantur per Mostasafum ejusdem, ac super etiam omnibus et sin- gulis eidem potestatem et liberam faculta- tem conferimus, ut superius continetur. Mostasafus et Mostasafia ex eadem Charta in Cod. reg. 4673. Acad. Hisp. in Diction. Almotazen, Publicarum men- surarum et ponderum curatur, adit.

° **MOSTAYLA**, Charta ann. 1327. in Tabul. S. Victoris Massil.: *Tertia mensis praeteriti fecit caricari LXII. givas al- quitrari, et tria pondera de Mostayla.* An mustela seu mustelinae pelles? pro- tris olim *Moustaille* vel *Moustille* pro mustela. Belette.

° **MOSTELLUM**, *zōzax*, Monstrum. Sup- plem. Antiquarii et Gloss. Lat. Graec. MSS. Sangerm. ° Adde ex Castigat. in utrumque Glossar. an *Monstrellum*?

° **MOSTILLUS**, *Mostulus*, dimin. a *Mos*, *costuma*, Prov. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657.

° **MOSTERINUM**, Anonymus [quem Nieo- laum de Jamsilla esse docet Murator. tom. 8. col. 576] de Rebus gestis Friderici II. Imp. pag. 843: *Inter quos currus unus inventus est Mosterinis et flabellis tantum oneratus, que pro infirmis defe- rebantur ad muscas depellendas, vel ad refrigerium caloris incendi facienda, et aliis rebus medicinalibus oneratus, etc.* [Codex alter apud laudatum Murator. habet: *Mosternis*.] Legendum *moscheri- nis*: muscarium enim Italis est *mosche- rino*, voce a Latino formata.

° **MOSTIERA**, Vide *Molla* 2.

° **MOSTONAGIUM**, Tributum ex vervecibus seu mutanibus. Charta Caroli regent. ann. 1258. ex Bibl. reg.: *Item Mostonagium regium, quod colligi debet et recipi quolibet anno circa festum ascen- sionis Domini.* Vide in *Multo*.

° **MOSTRA**, pro *monstra*. Militum re- censio, ab Ital. *Mostra*. Charta ann. 1372. apud la Faille tom. 1. Annal. Tolos. inter Instrum. pag. 96: *Promittent no- biles Mostram facientes tempore dictae Mostrae predictae deputandis, sub eorum bona fide et alii Nobiles jurabunt ad Sancta quatuor Dei Evangelia eorum manibus dexteris tangenda, quod ipsi revelabunt quam primum poterunt com- mode Marescallo seu Marescallis dictae guerra omnes illos quos viderint vel sus- tinuerint aliqua bona a subditis regis mediate vel immediate rapientes, etc.* Vide *Monstrum* 1.

° Charta ann. 1336. inter Probat. tom. 4. Hist. Occit. col. 236: *Item quod Mostre per deputatos ad universitate reci- piuntur. Inter servitia vassallorum dom. Apelon. in ejusd. Terrear. recensetur: Mostram facere lotiens quotiens.*

° **MOSTRA**, Ostensio, specimen, Gall. *Montre*, Ital. *Mostra*. Stat. ann. 1454. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 286. col. 1: *Eidem Pellorgas tradi-*

dit *Mostram* dictorum allecorum, ut manifestaret quibuscumque de dictis allecis emere volentibus; in tantum quod idem Pelloryas, una cum *Mostra* dictorum allecorum, fuit et accessit ad mercatores. Stat. Ast. collat. 15. cap. 26. pag. 45. r. Statutum est quod aliquis portator non possit stare sub sextario nec tenere *Mostram* alicujus grani sine blava. Vide supra *Mostra*.

3. **MOSTRA**. Instrumentorum exhibitio, quibus quis in iure se legitimum possessorem rei alicujus esse demonstrat. Ares. parlam. Paris. ann. 1331. in Reg. 69. Chartoph. reg. ch. 98. Dicitur milite *plente* dictas alias *voariam* et *ius titian* dicti burgi *villæ d'Esnaude*, prout inde *Mostra* seu *renda* facta fuerat. Vide *Mostra*.

4. **MOSTRA**. *MOESTRA*. Certa mensura nemoris, que monstratur, id est, designatur cadenda. Charta ann. 1383. ex Tabul. Major. monast. Dedit abbatia Majoris monasterii... *peciam terre et nemoris, sitam inter Mostram Stephani de Toufou militis et antiquam Mostram de Ghart*. Vide supra *Mostra*.

MOSTULUS. Vide supra *Mostillus*.

MOSTURANGIA. Vide *Mostrangia*.

MOSUM, vel *Mosus*, f. pro *Mansum*. Regest. feodorum Campaniæ fol. 82. apud D. Brussel. tom. 2. de Usu feud. pag. 94. Henricus de Hans, lignus, post Comitum Batri-dacis, et Comitum Grandisprati, ut dicitur, de his que Comitissa Suesionensis tenuit apud Hans; scilicet de *hoco*, *Moso*, et *charuagi*.

1. **MOTA**. Collis, seu tumulus, cui inaedificatum castellum. Idem quod in Delphinat. aliisque provinciis *Moypa* nuncupatur. Vide in hac voce. *Mote*, in Consuetud. Arvernensi cap. 12. art. 51.

Mote *Seigneuriale*, in Consuetudine Trecenti art. 14. et Calvimontensi artic. 8. Lambertas Ardensis pag. 147. *Motam altissimam sive duncionem eminentem in montibus signum firmavit, et in aggerem coarctavit*. Orderic. Vitalis lib. 10. pag. 72. Et fortissimam, quam apud Balacnem possidebat, *Motam Regi tradidit per quam totum oppidum adversariis subactum paruit*. [Charta ann. 1272. apud Guichenon. pag. 21. *Pervetus de Sabnoya... recognovit se tenere a Domino Haugrei Motam seu possionem, quam habet apud Sabnoya cum propriis et fossatis*. Regimina Padua ad ann. 1331. apud Murator. tom. 8. col. 434. *Ierunt die prædicta summo mane per riam Pontis corvi versus quamdam Motam magnam, quam faciebat facere dominus Canis cum mulis et iugatis ad claudendum Paduanos*. Tabular. Veteris-villæ. Filii Gualterii Truses dederunt abbatia Veteris-villæ totum plebsionem suam et *Motam et sedem molendini*. Occurrit apud Sugerium in Lud. VI. cap. 20. Bromptonum in Stephano Rege, in Chronico Andrensi pag. 386. in Gestis Dominor. Ambasiensium cap. 6. n. 9. apud Albertinum Mussatum lib. 6. de Gest. Henrici VII. rubr. 3. Hist. Dalphin. tom. 1. pag. 66. etc. Le Roman de Vace MS.

Hubert de Rie est a sa porte
Entre le mostier et sa Mote...
Encore est Hubert son son port
Gardoit a val, gardoit a mont.

La Bataille des sept Arts MS.
Tuit chapelent sus Aristote
Qui fu fier com chastel sur Mote.

Ejusmodi porro *Motas* præclare describit Joannes de Collemedio in Vita B. Joannis Episc. Morinorum cap. 6. n. 25. *Mos namque est ditioribus quibusque re-*

gionis hujus hominibus et nobilitioribus, eo quod maxime inimicis vacare soleant exercendis, et credibus, ut eo modo ab hostibus maneat tutores, et potentia majore, vel vincant pares, vel premant inferiores, terre aggerem quantæ prævalent celsitudinis congerere, eique fossam quam late patentem, nullamque profunditatis altitudinem habentem circumfodere, et supremam ejusdem aggeris crepidinem, vallo ex lignis tabulatis firmissime compacto, undique vice muri circummunire, turribusque secundum quod possibile fuerit per gyrum dispositis, intra vallum, domum, vel que omnia despiciat, arcem in medio edificare, ita videlicet ut porta introitus ipsius villæ non nisi per pontem valeat adiri, etc. *Motas* vero quasi *metas*, seu acervus, dictas vult Octav. Ferrarius in Quig. lingue Ital. Vide *Meta* 1. 100 et *Morator* Antiq. Ital. tom. 2. col. 341.

2. Ipsam castrum, præcipua feudi domus. Charta ann. 1321. ex Chart. fol. 21. Cord. fol. 135. *Premierement le Motte et les fosses d'entour le Motte de Vateur. Le Motte de mea manoir de Cœur et les fosses entour*, in alia ann. 1331. ibid. fol. 75. *Sans raparelier Motte ne fosses*, in Ch. dom. Masfaiet ann. 1282. ex Tabul. S. Petri Carnoi. *Moteau* etiam nostris, pro gleba lit. remiss. ann. 1358. in Reg. 86. Chartoph. reg. ch. 114. bis. *Perrin de S. Denis prist un Moteau de terre de forge et le jeta par jeu à Guillot*. Pro cujusvis rei collectione legitur in aliis lit. ann. 1388. ex Reg. 135. ch. 26. *Lesquelz venoient recevoir les gaches, que leur pere avoit achetez dudit debiteur, chacun cent de Motizux, le pris de trois sult Paris*.

3. *Mota* vero ea notione duplicis est generis, una que præcipuum est feudi materiam, de qua Consuet. Trecenti tit. 2. art. 14. *Le principal chastel ou maison, fort, Mote, ou place de maison seigneuriale*. Altera que in villenagio possidetur, cujus 4. partes in Annal. Evidensibus dicuntur *homines Motales et Motales servi*, quorum conditio eadem perinde est ac eorum qui *servi gleba*, Gall. *Motailles* nuncupantur. Vide *Customar*. gener. tom. 1. part. 1. pag. 41. et seq.

4. *Motta*, Eodem significatu. Charta ann. 1112. apud Masnier in Augusto lun. part. 3. pag. 41. *Consuevit tenere in feudum... domum et Motam meam de Clunaco*, etc. Chron. Parmense ad ann. 1297. apud Murator. tom. 3. col. 887. *Et multi homines capti et ducti in carceribus Communis Parmæ; inter quos fuit captus D. Simon de Manfradis, qui aufugerat in quadam sua Motta, et ductus Parmam in carceribus; que Motta capta et combusta fuit, et erat in terra Scizani*.

5. *Mota*, Quævis eminentia. Charta ann. 1349. in Tabular. Montis S. Michaelis. *Cum contentio moveretur inter Priorem de Monte Poli et Robinum Paicnel clericum super quadam Mota seu platea in qua nos solebamus habere molendinum ad ventum, que platea nominatur magna Mota*.

6. **MOTA**. Curia, placitum, conventus, ex Saxonico genote, conventus. Vide in *Genotium*. [Chartularium 2. Campaniæ ex Bibl. Colbert. fol. 169. apud D. Brussel. tom. 2. de Usu feud. pag. 776. *Comes habet census suos apud Chabietas, in quibus habet vendas, et homines suos, et Motam, et plateas circa Motam, et domos in castro et in burgo. Credentia et Motte fuerunt similiter XXXII. in Annal. Mediolan. ad ann. 1288. apud Murat.*

tom. 16. col. 659.] Charta Mathildis Imperatricis filie Henrici I. Reg. Angl. Sciatis me fecisse Milonem de Gloucestre Comitem de Hereforde, et dedit ei Motam Herefordie cum toto castello in feudo et hereditate sibi et hereditibus suis, ad tenendum de me et hereditibus meis. Hinc forensibus Anglis *to mote*, est placitare; Scotis, *to mote*, unde illis *the mote hill*, i. mons placiti, de quo in *Malbergium*. Sed in hac Charta videtur *Mota* usurpari pro colle seu tumulo cui inaedificatum castellum, non vero pro curia, aut placito, tametsi *motas* ejusmodi seu colliculos, ita dictas censuerim, quod in his placita dominorum tenerentur, indeque *montes placiti*, appellatas. [Vide *Mota* 6.]

7. **MOTA**. Expeditio bellica. Vide *Movere* 1.

8. **MOTA**. *MOTARIUM*. Charta Philippi Regis Franc. ann. 1299. in Magno Pastoralis Eccles. Parisiens. lib. 21. Ch. 21. et 26. *Motas quoque et piscationes, sive in Motariis, sive in aqua mortua, sive in magno fossato, etc.* Idem forte quod *montatio*. Vide in *Montagium*.

9. Rem non attingit Cangius: *Mota* quippe hic nihil videtur nisi igniaria illa et palustris gleba, que Gall. *Tourbe*, Parisiis *Mote* dicitur. *Motarium* vero palustris est locus, unde ejusmodi *Mote* eruntur. Charta ann. 1210. in Tabular. Calensi pag. 226. Nos vero Anselmo et hospitibus qui in prædicta possessione continentur ad usus suos marecum concessimus, ut *Motas* accipiant, et breviam in scopulo. Charta ann. 1472. apud Th. Blount in *Nomolex*. Anglie: Rogerus tradidit præfato Thoma tria stagna et unam Motam piscariam existentem infra manerium D. de Yeffyn, habenda et tenenda prædicta tria stagna et prædictam Motam cum tota piscatione in eisdem. Vide *Motaticum*.

10. Non melius de igniaria et palustri gleba exponitur aggerem enim sonat, quo continentur aqua, cui construendo et reparando facultas conceditur cespites eruendi, ut ex sequentibus mihi manifestum est. Charta Awalonis de Sollegniaco ann. 1188. ex Tabul. S. Mariani Antiss. *Quia vero molendinaria et homines nostri ad continentiam apiam Motas de eisdem pratis auferre consueverant, hæc omnino deinceps fieri prohibuit*. Alia Alani de Montetenero in Reg. 56. Chartoph. reg. ch. 543. *Cum omnibus et singulis dictorum molendinorum pertinentiis, scilicet chaucis, exasis, erclusis, Motis motagiis, piscaturis, rivagiis, etc.* Lit. ann. 1371. tom. 5. ordinat. reg. Franc. pag. 439. *Et quedam Mota sive platea, sita super duo stagna dicta villæ, que sic Gallie redduntur in aliis eadem de re Lit. ejusd. ann. ibid. pag. 444. Et la Mote qui est sur les deux estangs du chastel de Limoges*. Charta Rob. de Veteriponte ann. 1330. ex Chartul. S. Joann. in valle: *Le prieur de S. Nicolas de Courbeville ou prieurs de leur droit peuet et pourront prendre Mote et motage en touz nos frouz, pour la réparation de touz leurs molins, lices et chaucies, sanz contredit de nous, ne de nos gens*. Quibus haud invite applicari possunt, que allegantur supra: appellationis vero rationem nemo non videt. Vide *Motaticum*.

11. **MOTA**. *PAPELARDORUM*. Terreus agger, qui hodie *Le terrain Notre-Dame* appellatur. Sent. ann. 1282. ad calcem Necrol. eccl. Paris. Ms. *Item de septimo articulo, videlicet de Mota Papelardorum; ordinamus quod nichil projiciatur in aquam, per quod cursus aque*

valeat impediri, *Mota permanentis ut prius.*

5. **MOTA**, Campanula. Vide *Mota* 4.
6. **MOTA CANUM**, ex Gall. *Mouts de Chiens*. Vide *Prynneum* in *Libertatibus Eccles. Angl.* tom. 3. pag. 980. 981. [Le Roman de la guerre de Troyes MS. :
Un cerf trouveront maltoisment
De XVI. ramers furs et grant.
Los Moutas li ont descepiées
Haudes et bien entalentes.]

7. **MOTA**, *Obitus de Mota* saepius occurrit in *Obituariis*, celebrandus pro Cardinali de Mota.

8. **MOTABILITER**, hoc est in transitu, apud Virgil. *Gramm.* pag. 91.

9. **MOTACISMUS**. Vide *Metacismus*.

10. **MOTADENCHUM BLADUM**, Miscellum frumentum. Charta ann. 1318. in *Reg. 50*. Chartoph. reg. ch. 1. Pontius Petri de Sabiano domcellus vendidit universitatis predictae tres eminas bladi *Motadenchu censuales*. Vide supra *Mitadenchum bladum*.

11. **MOTAGIUM**, Obligatio, qua vassallus placitis domini sui interesse tenetur. *Mota* quippe idem quod *Curia*, placitum. Vide in hac voce num. 2. Charta ann. 1361. in *Reg. 92*. Chartoph. reg. ch. 19. Aron. baillié à Regnaut Willot... en pur peage à fin et perpétuel héritage nostre manoir de Berengerville... avecques certaines franchises; c'est assavoir... estre franc de *Motage* et de quel en nostre chastel. Alia notione, vide in *Motaticum*.

12. **MOTALDUS**, Idem Muratorius, qui *Mundualdus*, Tutor. Vide in hac voce. Charta ann. 894. apud eumd. Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. aevi col. 135. *De largitate Motaldi filio usque Motaldi item ex Alemagnorum genere, etc.*

13. **MOTALIS**, Modus agri, jegerum. *Traditio* lib. 1. cap. 8. *Trado in elemosinam... quidquid proprietatis habeo in Larungum et in Sulzdorffere Marcu, nisi tamen in Larungum 2. Motalis, id est, jegeres, et unam arilem*. Occurrit praeterea haec vox, sed nescio an eadem notione, in Charta Garsis Regis Navarrae aere 1084. apud Antonium de Yper in *Chron. Ord. S. Benedicti* tom. 1. *Il est, de Guardia de Comitibus per seculum ad vallem de Potos, deorsum ad illam arborem vallis de Fabri, et per illum Motalem usque ad portellum medianum*. [Ubi *Motalis*, ni fallor, idem ac *Mota*, eminentia.] Hinc emendanda videtur Vita S. Domitiani, apud Gulcheonum: Et ipsum campum secundum *Motales* defuncios cum integritate vobis do. amus. Legendum enim censuerim, *motalis* definitos.

14. Recte *Motalis* pro *Motales* emendat Gargius; sed nescio an non retinenda sit vox defunctos; ita ut sensus sit, campum, qui mihi iure manus mortuae motalium hominum competit, vobis donamus. Bonis quippe *Motalium* hominum succedebant domini feudales, ubi non aderant haeredes masculi. Vide in *Mota* 1.

15. **MOTARIUM**. Vide *Mota* 4.

16. **MOTATICUM**, quid sit, docet Tabularium Majoris Monast. Turon. seu Vindocinense Thuanii, Charta 87: *Et quidam census 4. denar. de terra illa reddebatur, non tamen pro palatio, sed pro Motatico, hoc est, pro eo quod ex ipso terra prenditur ad opus exclusum molendini illius*. [Est ergo *Motaticum* praestatio, quae pro facultate erudiendi *Motas* seu *cespites* exigitur. Vide *Mota* 4.]

17. **MOTAGIUM**, Eadem notione. Charta

ann. 1225. in *M. Pastoralis Eccles. Paris.* lib. 16. Ch. 14: *Si autem contigerit quod Canonici Parisienses predictas pasturas ad prata, vel Motagium, vel terras arabiles, vel ad alios usus reducerint, etc.* Tabularium Monasterii Delpars de Josaphat Charta 1218: *Reliquit Ecclesiae de Chevas 6. denarios censuales, quos Hugo de Suavilla Miles mihi debebat pro Motagio sui molini*. Tabular. Absiense: *Duas sextarias terrae a lo beia ad molendinum, a lo Motage al besh udobar, a l'autre Motage subius pratam, etc.* Infra: *Qui etiam percalcauit terram a lo Motadges ad molendinum cum Petro Abbate, etc.* Liber Chirographorum ejusd. Monasterii fol. 20: *Et concessit ipse Petrus rivagium et Motagium molendini, etc.*

18. **MOTATIO**, *Lis*, controversia, qua quis a possessione amoveri potest. Charta apud Hichestum *Grammat. Anglo-Sax.* pag. 174: *Ut Aesc largitio eo stabilior sine Motatione et disceptatione perseveret.*

19. **MOTATIO**, *Vulnus* non grave, levis percussio. *Canones Hibern.* apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 6: *Si ad terram non perveniat (sanguis) percussor ancillam reddat; si in specie ejus, tertiam partem de argento restituat. Percussio ejus ancillae pretio restituitur, Motatio ejus, ut praediximus, sanatur.*

20. **MOTAVITOR** vel **MOTAVITUS**, Artifex, nescio quis. *Libert. Petrus assisias* ann. 1341. in *Reg. 74*. Chartoph. reg. ch. 647: *Item quod dicti consules possint instituire et destituere bajulum seu bajulos super quolibet ministerio taxatorum, macellariorum et aliorum Motavitorum similium*. Ubi forte legendum *Mecanicorum*.

21. **MOTBEL**, Anglo-Saxonibus, Campana qua conventus publicus indicitur. *Campana bannalis*: a *Mot*, conventus et bell, campana. *Leges Edwardi Confess.* cap. 35: *Debet statim pulsatis campanis, quod Anglice vocant Motbel, convocare omnes et universos, quod Anglice dicunt Folcmote, i. vocatio et convocatio populorum, etc.* Vide *Campana bannalis*, in *Campana* 2.

22. **MOTELETUS**, Globulus, Gall. *Motte* vel *Palote*. *Lit. remis.* ann. 1354. in *Reg. 82*. Chartoph. reg. ch. 869: *Cum multi juvenes... de nive ad inicum luderent, et unus contra alium projecerit plures globos sine Motelotus nivis, etc.*

23. **MOTELLA**, diminut. a *Mota*. Charta ann. 1256. in *Tabul. S. Nicasil Remens.* *Vendidit totam te vuriam, jardinum, Motellam, terras, etc.*

24. Pro *Parva insula*, in Charta ann. 1819. ex *Reg. 60*. Chartoph. reg. ch. 69: *Item pro quadam Motella, sita in Sequana, tres solidos.*

25. **MOTEONUS**, Mensura annonarum species, nostris *Moteon*. Charta ann. 1278. in *Chartul. eccl. Lingon.* ex *Cod. reg. 5188* fol. 294. v. *Debet censuiter dom. Jacobus de Valle quinquaginta moteonos avenae ad mensuram dicti loci. Et fol. 225. r. Debet censuiter dom. Guillelmus Fatui unum Moteonum frumenti ad combium, unum Moteonum siliginis ad combium*. Vide supra *Motomnus*.

26. **MOTETUM**, Cantus ecclesiasticus, quem *Motet* vulgo dicimus. *Guillelm. Durandus de Modo generalis Concilii celebrandi* cap. 19: *Videtur valde honestum esse quod cantus indevoti et inordinati Motetorum et similium non fiant in Ecclesia, etc.* [Le Roman de la Rose MS. :
Qu'il fait rimes jolives,
Motes, fabliaz, et chanoines,
Qu'il vaille à sa mie corvoier.

Chantant es pardurbietés
Motes, gaudies et chanoines.]

Ibidem:

Chantant es pardurbietés
Motes, gaudies et chanoines.]

27. **MOTETUS**, Cantus species. *Constit. Carmelit.* Mss. part. 1. rubr. 8: *Neque Motetos, neque uppaturam, vel aliquem cantum magis ad lasciviam quam devotionem provocantem, aliquis decantare habeat, sub poena gravioris culpe*. Vide infra *Motulus*.

28. **MOTHA**, idem quod *Mota* 1. Charta Henrici VII. *Reg. Angl.* ann. 1509. apud *Rymer.* tom. 13. pag. 243: *Pro ripariis, gurgitibus, ... vasis aut Motis actis, modicatis, exaltatis, elargatis vel extensis, etc.*

29. **MOTIBILIS**, Qui non est perpetuus, sed moveri potest. Ita autem dicitur leguleis Anglis persona, quae cum sit in aliquo statu vel dignitate, ex ea amoveri potest, verbi gratia, Prior, Religiosus, proinde in jure conveniri non potest. *Fleta lib. 6. cap. 6. § 23: In carceribus detenti, Canonici, vel alii Religiosi, Motibiles, furiosi, ... surdi, multi... conveniri non poterunt. Motibilitas, ibid. lib. 2. cap. 54. § 9. Amotibiles, lib. 6. cap. 87. § 3. cap. 38. § 1. 4.*

30. **MOTIO**. Vide *Movere* 1.

31. **MOTIRE**, a veteri Gallico *Motir*, Monere, declarare. Charta ann. 1218. in *Chartul. Campan. ex Cam. Comput.* Paris: *Si aliquo modo defecerit de emenda facienda, comes Barri ducis et dominus de la Fauche, post xi. dies in quibus res Motierent de emenda facienda, etc.* *Assis. Hieros.* cap. 12: *Puisque l'on demande conseil, sans Motir de quoy, etc.* *Stat. ann. 1320. tom. 2. Ordinat. reg. Franc.* pag. 576. art. 4: *Et le panier se deffaut de plus de trente harens, que il l'aura Mot au vendre, etc.* *Motac.* eodem sensu, in Charta ann. 1813. ex *Hist. Sabol.* pag. 246: *Lesquelles raysons nous voulons que soient ques (leg. tenues) pour expressément Motales e nommées. Hinc Motison. Declaratio, significatio, in *Gull. Tyrii contin. Hist.* apud Marten. tom. 5. *Ampl. Collect.* col. 708: *En cele frairie avoit establisement de vises et Motison et privileges, etc.* *Motissement*, eadem acceptione, in *Cons. Petri de Font.* cap. 15. art. 28: *Et aucunes fois avient ke le cove meimes fait le couvent sans autre Motissement. Vide Motitio.**

32. **MOTIRE** [Crines condecere, ornare. *DIET.*]

33. **MOTITIO**, in *Statutis Ordinis Hospital. S. Joan. Hieros.* tit. 19. § 22. vulgo *Smutitio*, Gallica dictio est, et significat nominationem, seu pronuntiationem: *Nam veteri Gallorum lingua Motir, idem est quod dicere, nominare, vel pronuntiare. Eo utuntur Fratres in linguis, cum declaratur cui commenda, cujus administratio vacat, concessa fuerit. Vide quae observamus ad *Stabilitimenta S. Ludovici* pag. 183. [Motir le jour, apud *Petrum des Fontaines* in *Consil.* cap. 8. *Motir la querelle*, in *Assis. Hieros.* cap. 20. 48. 89. *Motir le terme*, cap. 226. *ibid.*] Vide infra *Smutitio*.]*

34. **MOTIVUM**, a Gall. *Motif*, Causa, incitamentum. *Litterae Henrici VI. Reg. Angl.* ann. 1452. apud *Rymer.* tom. 11. pag. 812: *Non possumus aliud vestrum nobilitati rescribere responderere, quam quod contenti sumus de Motivo litteris vestris adductis, etc.* [Inventar. *Chart. reg. ann. 1452.* fol. 281: *Rotulus perya-*

meni in quo continentur Motus, qui movere debent dom. papam ad committendum unctionem, consecrationem et coronationem Henrici imperatoris Romanorum quibusdam cardinalibus.]

1. MOTIVUS, Movendis animis accommodatus, Ital. Motivo, Gall. Touchant. Acta S. Domin. tom. 1. Aug. pag. 602. col. 1: Quibus coram se positus predicavit jacens sermonem pulcrum valde et Motivum.

2. MOTIVUS, Seditiosus, turbulentus, Gall. Remuant, alias Esmouvens. Lit. remis. ann. 1369. in Reg. 101. Chartoph. reg. ch. 127: Praefatus Guigo erat homo bricous et Motivus et minus inferre solitus. Alio ann. 1370. in Reg. 100. ch. 914: Icellus Biot, qui estoit homi de grant langage et Esmouvens, parlat audit marchant plusieurs fois de grosses paroles, etc. Esmouvens de Austins, in Lit. ann. 1371. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 718. Mustemavers. forte pro Mustemakers, a Belgico Mustemakar, eodem sensu. Libel. supplex duci Burgundiae a Gandensibus oblatum apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 1623: Item, s'il fust que aucun... donnast malin parler ou reproches pour aucuns dedens ces guerres, ou appellast sterzhomme ou Mustemavers, etc. Vide Movimentum 1.

MOTONAGIUM. Vide in Multo.

MOTOTA, Colliculus. Charta ann. 1278. in Tabular. S. Benigni Divion.: Et super unam peciam terrae... et super Mototam sitam a laterc domini Marcelli cum omnibus ejus arboribus.

MOTTA, Acervus, cumulus, moles, Gall. Meule. Stat. Perus. pag. 54: Si quis fuerit in fenario seu Motia de die, solvat pro danno solidos quinq. Vide alius notionibus in Mota 1. et 2.

MOTTOENIUS, Moneta Brabantia, Belgis Motloenes. Charta ann. 1382. ad Mirsum tom. 2. pag. 1249: Ut praefatur nostrum oppidum Lovantense nobis hoc praesert obsequium, parolandi undecim milia Mottoeniorum monete nostrae Brabantiae.

MOTTONUS, Vervex, Gall. Mouton. Convent. Saonis ann. 1526: Pro omni trentenario Mottonorum, grossos tres. Hinc

MOTTONINUS, Vervecinus, in eisdem Convent. Caro Mottonina, in Const. S. Pauli Narbon. ann. 1127. inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 38.

MOTTURA, MOTURA. Vide Motta 2.

MOTUI. Stat. ant. Florent. lib. 1. cap. 38. ex Cod. reg. 4621. fol. 24. v: Nullus rector possit procedere de aliquo negotio civili vel criminati contra notarios forenses, qui vulgariter appellantur Motui forestieri, de maleficio deputati.

MOTULUS, Cantus species. Reg. visitat. Odon. archiep. Rotomag. ex Cod. reg. 1245. fol. 358. v: In festo S. Johannis et Innocentium nimia jocositate et scurrilibus cantibus utebantur (moniales monasterii Villarum) ut pote farsis, conductis, Motulis: praecipimus quod honestius et cum majori devotione alias se haberent. Vide supra Motus.

MOTUS AQUAE, Piscatio, ni fallor. [Rota est aquaria, qua in piscatione anguillarum utuntur.] Chronicon S. Michaelis Virdun. pag. 388: Dedit... 7 mancos et dimidium cum molendino in via Ormariscurtis super fluvium Mataris, eo pacto ut solvant singulis annis 15 modios Kalendis Marti et 30 modios vini in festo S. Remigii: et si Motus fuerit aquae, 50 anguillas in festo S. Andrew.

MOTUM FACERE, Vela dare, Gall. Faire voiles. Caffari Annal. Genuens. lib. 1. apud Murator. tom. 6. col. 266: Galeas vero viginti quinque et milites una Motum fecerunt, et ita galeas inventientes alias recolligentes abierunt secum. Movere, eadem notione adhibuit Bartholomaeus Scriba. lib. 6. Annal. Genuens. apud eundem ibid. col. 467: Moverunt dictas galeas x. ut ad partes ultramarinas accederent.

MOTU PROPRIO. Hac formula primum usi sunt Romani Pontifices in Statutis, quorum longe minor auctoritas et usus quam bullarum: exinde sensim in bullis inserta quoque est, ut eas, inconsulto Cardinalium concilio, nulloque petente, promulgare se significent. Haec invidiosa Gallis semper fuit, quam uti libertatibus Gallicanis contrariam et adversam constanter rejecerunt. Bulla Eugenii IV. PP. ann. 1437. apud V. III. Fontaninum in Antiquit. Hortae pag. 486: Motu proprio, non ad alicujus super hoc nobis oblata petitione instantiam, sed de nostra mera liberalitate, etc.

Propre Move, eodem sensu, in Lit. ann. 1384. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 522.

MOTWETHI, Qui conscribi merentur in placita et conventus publicos, ut exponit Spelmanus: a Saxon. Mot, conventus, et writhi, dignus, aptus, idoneus. Vide Falsterti.

MOTZES, Vox vulgaris, qua lignum calefaciendo furno aptum significatur: f. lignum siccum, quod mortuum appellatur. Charta ann. 1308. in Reg. 40. Chartoph. reg. ch. 29: Domini de Fontasio possint depascere animalia sua, et ibidem ligna, videlicet Motzes et boises et argilaz et curatiers dumtaxat colligere ad voluntatem suam, ad opus furni sui.

MOUCA. Vide supra Monca.

MOVENTES RES, Pecora. Edictum Nunonis Sancti tom. 8. Spicil. Acher. pag. 388: Sub pace et treuga ponimus omnes ecclesias cum earum cemeteriis et sacchariis, qua specialiter hominum censura in bonis Dei intelliguntur, et cum omnibus rebus earum mobilibus et immobilibus, et se Moventibus, et cum hominibus earum et rebus.

Libert. Montisol. ann. 1312. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 501. art. 9: Quod nullus contra voluntatem, jumento completo, tenentur mansitare: est si alibi voluerit transferre se, sua bona mobilia et immobilia et se Moventia, possit in omnibus suam facere voluntatem et complere.

MOVERE, Expeditionem suscipere. Annales Francorum Bertiniani ann. 867: Reliquum populum regni sui paratum esse praecipit, quatenus mox ut ipse jussisset, preparati Movere hostiliter possint. Anastasius in Hist. Eccl.: Exercitum Movit Gamar cum Arabum multitudine contra Romaniam. Ubi Theophanes habet *ἐκστράτευσε*. [Litterae Ludovici Hutini ann. 1315. tom. 1. Ordinat. Reg. Franc. pag. 608: Et se il aient que l'en Mevoe a aler audit ost, les dites gens de Paris payeront pour tous retours de chevaux, cinq cens livres tournois tant seulement, mais se l'on n'y Mouvot a aler, ils n'en paieront riens.]

Mooir, eodem sensu, in Charta ann. 1378. ex Chartul. Fossat. fol. 51: Il fu eppardé et jugié... qu'il ira outre mer et Moira dedans les ocienes de la S. Remi.

MORA, Expeditio bellica, Gallis, Meute, ex Latino Movere, quod est expeditionem militarem aggredi, suscipere. Stabilimentum pro Crucesignatis ann. 1214. tom. 6. Spicilegit Acher. pag. 407:

De debito vero contracto a communia post Crucis assumptionem, immunitas erit Crucesignatis usque ad presentem Motam, et quandiu erit in peregrinatione. Philippus Mouskes MS. in Philippo Augusto.

Et dans Roumaine li plus hant Estoit de tous les Cardinaux. Et fait le Pape confesser. Par son conseil, et adviser. La Meute pour les Abbeys.

Allibi: Par tout in la Meute amoné.

[Le Roman de Vences MS.:

En tout temps, j'oe bien mesurer. Fu le grant Meute d'outre mer. Quant Antioche fu conquis. Et le chif de Meque pris. Et que Jerusalem fut pris.

Mueta, in Guill. Tyrti contin. Hist. apud Marten. tom. 5. Ampl. Collect. col. 592: Il (le roi de Hongrie) le garde (Alexis) et norri jusques a un tans, que Mueta fu de France et d'autres terres, qui outre mer aloient. Hinc Mueta de guerre, pro ea praestatione, quam tenentes ac vassalli domino exso'vunt in belli sumtus. Charta ann. 1300. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 132. r. col. 2: Quitas et delivres... de tout don, de toute taillée, de chevauchide deus a nous ou a autres par nous de nous, par Mueta de guerre, par don de nocces, etc. Sed et Mueta nude, pro Diocessu, profectio, vulgo Depart. Lit. Alani de Montetenero ann. 1307. inter Probat. Hist. Villehard. pag. 59: Desquez flourins il me doit paier... deus mil, avant se Mueta en icelui voiage. Ita et apud Bellom. Ms. cap. 3. par. 11. v. col. 1. quo etiam sensu intelligendus Perceval laudatus in Mueta 1. Vide infra Motio.

MOTIO, Eadem notione, apud Erkempertum in Hist. Long.: Sequens anno generalium Motionem faciens cum suis Neapolitanis de Saracenis super Gaiussum, etc. [Charta Frider. Imper. ann. 1184. ex Tabul. eccl. Camerac.: Praeterea quocumque Motio agatur, permittimus pacem cunctis in procedendo statim habere.]

MOTIONEM SUMERE, E loco moveri. Stat. eccl. S. Vulfr. ann. 1233. ex Lib. rub. ejusd. fol. 8. r.: Non discurret per chorum aliqui, nisi de stallo suo sumpserit Motionem.

MOVERE, Iter ingredi. Chron. S. Petri Vivi tom. 2. Spicil. Acher. pag. 755: Quapropter idem Abbas XII. Kal. Novemb. Movit et Cluniacum tendit, et ibi per tres dies commoratus est.

MOVERE CERVUM, aprum, Gallis, Faire lever un cerf, ou un sanglier pour la chasse, in Pacto Legis Salic. tit. 39. § 5. 6.

MOVERE, Dependere, Gall. Mouvair. De feodis dicitur quae certis servitiis sunt obnoxia, et ab illo dependent. Charta ann. 1244. in Tabular. Meldensi: Concessit ecclesiae Cameracensis sex arpenta terrae et dimidium quae Movebant de terra ipsius. Charta Bernardi de Turre ann. 1308. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arverni. pag. 782: Item, dominus potest retinere rem quae movet de censiva seu feudo ipsius venditam infra viginti dies et non ultra. Alia ann. 1341: apud Lobinell. tom. 2. Hist. Britan. pag. 486: Cum feuda Moventia aliqua castellanis et immediatis resortantia ad eam judicentur et terminentur secundum usum et consuetudinem loci unde Movent. Adde Rymer. tom. 18. pag. 748.

MOVERE, Dicitur de portis, qua parte aperiuntur. Reg. 84. bis Chartoph.

reg. part. I. fol. 96. r. col. 1 : *Dux portae ibi erunt, quae Movebunt de fossato, et pontes tornatiles.*

4. **MOVERE CRIDUM**, Clamorem ciere in aliquem. Lit. remiss. ann. 1357. in Reg. 89. Chartoph. reg. ch. 68 : *Oportuit quod dictus Chartrotus, timens hostium suum frangi, Moveret cridum contra defunctum et suos complices. Nostris Esmouvoir la main, vulgatus Lever, Manu minas intendere. Charta ann. 1433. in Chartul. Latiniac. fol. 40 : Il eust Esmeu la main pour le frapper.*

5. **MOBILE**, pro *Mobilis*. Vide *Mobilitas*.

1. **MOVIMENTUM**, Motus, seditio. Albertinus Mussatus de Gestis Henrici VII. lib. 15. rub. 6. apud Murator. tom. 10. col. 554 : *Norum in Placentia Movimentum exortum est circum Julias Cal. Dum Placentini civex, qui in castro S. Johannis erant placandorum concivium litiumque causa, etc.* Vide *mox Movita*.

2. **MOVIMENTUM**, eadem notione, in Stat. ann. 1370. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 358. art. 19 : *Pour ce que plusieurs riotes sont meues en la marchandise, pour l'Esouvement d'aucuns vendeurs, etc.*

3. **MOVIMENTUM**, Quo quis ad aliquid agendum movetur, nostris *Motif*. Litterae Johannis Reg. Franc. ann. 1383. tom. 3. Ordinat. pag. 640 : *Laquelle information faite entre portees pardevers eulx (les gens du grand Conseil) et ouis plusieurs Mouvements que leadiz bouchers avoient sur les chues desusdites, etc.*

4. **MOVIMENTUM**, Affectus, Gall. *Mouvement*. Occurrit apud Baltherum Mon. in Vita S. Fridolini Abbat. num. 11.

MOVITA, Motio, contentio, rixa, Gallis *Esmoute*, aliis *Meslee*. Formulæ veteres apud Bignonium, cap. 30 : *Postquam ipsos presentes livores recepit, necessitate compulsus, ipsum plagavit, per quem mortuus jacet : et in sua contentione, vel in sua Movita atque per suas culpas ibidem interfectus fuit. Occurrit in alia apud Lindembrogium. Spelmannus inde Gallicum *Mauvaitie*, id est, improbitas, accessit : sed *Mauvaitie*, a *Mauvais* deducitur, de qua postrema voce quaedam adnotavimus ad Joinvillam.*

MOULA, Mensura lignaria, Gall. *Moule*. Charta ann. 1309. in Reg. 13. Chartoph. reg. ch. 131 : *Sexaginta quadrigatas bosci, quamlibet Moulas quatuor continentem, concedimus et damus. Vide supra Molla 1.*

MOULDURA, Pensitatio pro molitura frumenti, Gall. *Mouture*. Charta ann. 1327. in Reg. Cam. Comput. Paris. fol. 20. v. : *Qui in dicto molendino molere consueverunt, molere teneantur, et ad hoc compellantur et pignorentur pro deversio Mouldure, si contrarium facerent. Vide supra Molla 2.*

MOULTUNAGIUM, Tributum ex vervecibus, Gall. *Moutons*. Charta Phil. episc. Belvac. ann. 1256. ex Chartul. Guill. abb. S. Germ. Prat. fol. 100. v. : *Miles pro advocations sua decem solidos singulis annis de parte S. Germani accipiet et Moulunagium proprium habebit. Vide in Multo.*

1. **MOULTURA**, Pretium quod datur pro mutatione praedii, cum alteri ceditur aut venditur. Charta Galerani Comitis Mellenti tom. 3. Histor. Harcur. pag. 44 : *Radulphus Croc vendidit eis quamdam terram juxta pratium eorum pro duodecim solidis Carnotensibus, pro Moutura hujus terre habuit Radulphus Efflanec duodecim denarios Carnotenses, quia quietam eam concessit. Vide Muta 2.*

MOUNAGIUM, Pensitatio, quam a vassallis exigit dominus pro frumenti molitura in molendinis suis. Charta Humb. dalph. ann. 1349. in Reg. 79. Chartoph. reg. ch. 33 : *Concedimus... castrum nostrum, nuncupatum Castrum-villanum, cum universis et singulis censibus, furnis, furnagiis, molendinis, Mounagiis, etc.* Vide supra *Monagium 1.*

1. **MOUNAIRONUS**, Massiliensis vulgo *Mounairon*, secundus a molitore, *Mounairius*, Molitor, Gall. *Mounier*. Statuta Massil. lib. 1. cap. 55 : *Si aliquis de predictis mulateris, vel Mounieris vel Mounaironis in predictis reperit fuerit fraudem committere, etc.* Charta ann. 1326. in Tabul. S. Victoris Massil. : *Stephanus de S. Egidio Mounierius. Vide Molnaironus.*

2. **MOURELLUS**, pro *Morellus*. Vide in hac voce. Inquisitio pro canonisatione S. Yvonis MS. : *Et vidit quadam die servientem Regis Francie, qui quendam equum Mourellum, valoris L. librarum de domo episcopali ceperat.*

MOURUS, pro *Morus*, Locus palustris, aquaticus. Charta ann. 1276. apud Miræum tom. 2. pag. 865 : *Insuper dedimus predictis religiosi silvam, integratiter cum omni fundo, ducentaque lonaria Mourri jacentia juxta eandem silvam. Occurrit iterum ibid. pag. 866. Vide Mora 2.*

MOUSDURACHIA, Variæ moliturae miscellum frumentum, ut supra *Moduranchia*, Gall. *Mousterange* et *Mousturanche*. Charta ann. 1272. ex Chartul. eccl. Vastion. : *Item lego canonicis Vastionensibus unam minam Mousdurachie super molendinis redditualem, et unam minam Mousdurachie super molendino de Polegny. Alia ann. 1297. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 11. r. col. 2 : Jehan Fouquet le gene et Estevenon sa femme... recognurent eus avoir vendu deux sextiers de Mousturanche à la mesure de Chastillon. Alia ann. 1306. ex Bibl. reg. : vij. muis de froment, vij. muis de Mousturanche, et x. muis d'aveine. Vide Mousturancia.*

MOUSTARDERIUS, a Gallico *Moutardier*, Sinapiarius artifex, propola. Charta ann. 1276. in Reg. A. Chartoph. reg. ch. 20 : *Item pro domo quam Radulphus sellarius et Guillelmus Moustardierius tenent, quatuor denarios. Vide supra Moustarderia.*

MOUSTRA, Vide supra *Mostra*.

1. **MOUSTURA**, MOUTA, Vide *Molla 2.*

MOUSTURANGIA, MOUFURANGIA, Variæ moliturae miscellum frumentum, seu bladum, quod a molitoribus ex frumento, quod ad molendinum defertur, pensitatur : ex Gallico, *Mousture*, *Mousterange*, in Charta ann. 1365. apud Duchesnum in Hist. des Chateigners pag. 41. Diction. Occitan. : *Carrou, Modure, melange de froment et d'orge. Charta ann. 1240. ex Tabulario Fossatensi f. 159 : Concesserunt mihi et heredibus meis 16. sextarios Mousturancie competentis, etc.* Alibi : *Molendinum dicti loci valet quolibet anno 6. modios Mousturancie ad mensuram dicti loci. Rursum : Molendina... valent annuatim 13. modios bladi, videlicet 4. modios frumenti, et 10. modios Mousturancie. Charta ann. 1248. in Magno Pastorali Ecclesia Paris. lib. 9. Ch. 43 : Decem sextarios tam frumenti, quam Mousturancie annui redditus, quos percipiebant annuatim in Molendino Capituli, etc.* Occurrit et in Ch. 51. lib. 11. Ch. 5. lib. 23. Ch. 97. [Charta ann. 1264. in Tabular. Sangerm. : Decem Sextarios et plenam minam bladi videlicet Mousturancie... Alios... redditus bladi seu Mousturancie in quibus dictum molendinum dicitur oneratum.] Alia Gaufridi Episcopi Meldensis ann. 1211. in Tabular. Campan. : *Et in molendino de Stagno... diximus Comitissam... debere eis reddere singulis annis tres modios Mousturancie in perpetuum in festo S. Martini hiemalis ad mensuram Nongenti, etc.* Alia in Hist. Monmorenciaca cap. 36 : *Habent etiam predicti Fratres in Molendina de Stagno sex annorum modios tres de Mousturange, et tres de mestil. Mousturancia, in Necrologio Eccles. Paris. Kalend. Martii.*

MOUTA, Pretium quod datur pro mutatione praedii, cum alteri ceditur, ut supra *Moutura*. [Nisi idem sit quod supra *Molla 3.* Vide ibi.] Charta Nicolai d'Estoutville tom. 4. Hist. Harcur. post Errata : *Has donationes dono et concedo... possidendas libere et quiete et pacifice absque servitio et auxilio et relevio et Mouta et absque omni exactione. Tabular. S. Fromondi : Dedi in elemosinam liberam et quietam ab omnibus servitiis... exactionibus secularibus et exercitiis et Mouta. Charta ann. 1280. in Tabul. B. M. de Bono-nuntio Rotomag. : Quietas ab omnibus servitiis, redditibus, querelis, Mouta et exactionibus, etc.* Vide *Muta 2.*

MOUTANAGIUM, MOUTONAGIUM, Vide in *Multo*.

MOUTONNAGIUM, Tributum ex vervecibus, Gall. *Moutonage*, in Charta Phil. Pulc. ann. 1310. ex Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 350. v. col. 1. Vide in *Multo*.

MOUTO, a Gall. *Mouton*, Verver, in Chartul. S. Vandreg. tom. 1. pag. 74. Vide *Multo*.

MOUTTURA, Vide *Molla 2.*

MOUTUM BLADUM, Moltum, a Gall. *Moudre*, Molere. Statuta Massil. lib. 1. cap. 55 : *Officii teneantur... facere emendari et restitui a molteris molendinorum annuum datum seu factum in blado male Mouto, sive in farina male Mouto.*

MOUTURA, Vide *Molla 2.*

MOUTURARE, Moutam seu praestationem pro frumenti molitura capere, nostris *Mouturer*. Stat. Avenion. ann. 1243. cap. 53. ex Cod. reg. 4659 : *Statuimus quod omnes molendinarii non possunt pro moutura accipere ultra quarantem, et habeant pognadinas et alias mensuras ferro communis signatas, et non Mouturent, nisi cum poingadina. Lit. remiss. ann. 1411. in Reg. 165. Chartoph. reg. ch. 268 : Lequel prestre dist au meunier qu'il esmoutast ou prist mouture de Guillaume de Ranquenarre qui lors mouloit : auquel il respondi qu'il estoit bien tost de l'esmouter ou Mouturer et qu'il n'avoit a piece moulu.*

MOUTURENGIA, Vide *Mousturancia*.

MOWNTEE, Statuta Henrici V. Regis Angliae tempore guerræ, apud Nicolaum Uptonum de Militari officio lib. 4 : *Volumus insuper, quod nullus cujuscunque conditionis, nationis, gradus vel dignitatis existat, clamores vel turbationes facere audeat, quibus nos vel exercitum nostrum turbari contingat quovis modo : et specialiter illum clamorem, quem Mowntee appellamus, vel aliquem alium clamorem irrationabilem, etc.*

* **MOXIQVINUS**, [Italica Moxicone : « Item unus Moxiquinus magnus cum sirico et auro in capitibus. » (Invent. Callxt. III, an. 1458, in Archiv. Romano).]

1. **MOYATUS**, Mensura vinaria. Necrolog. S. Martialis Lemovic. ix. Kal. Julii Jordanus Dares monachus dedit nobis

Moyatos vini cum capitis, et Prior de multione solvit.

† **MOYDA**, Mensura species, quam estimare licet ex Charta ann. 1309. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 91: *Johannes venditor pro dicto heminati accipere debebat... videlicet pro quolibet animali portante sal ad vendendum in dicto mandamento, unam Moydam, de quibus valent duodecim unam heminam salis.*

† **MOYOLUS**, [Vasis species inter ministeria sacra.] Vide *Lito*.

† **MOYTERIA**, Prædium rusticum, quod a colono partiaro collitur, nostris *Moyterie*. Vide supra *Moyteria*. Charta Nic. abb. Cort. ann. 1191. in magn. Chartul. nig. ejusd. monast. fol. 216. r.: *Viginti quatuor marcas de quibus Moyteriam de Herthen a filio Walcelini cui eam clamaverant, comparuerat, nobis in elemosinam lejavit.*

* **MOZETUS**, [Mensura frumentaria apud Venetos. Vide *Chafexus*.]

† **MOZICA**, quasi *modica*, unde *mozus*, z pro d, sicut solent Itali dicere hodie pro *hodie*; nam antiqui *hodie* dicebant. Papias. Vide *Mozina*.

† **MOZINA**, MOZITIA. Jo. de Janua: *Mozina*, a *modus*, genus repositorii quasi *Modina*. Gloss. Anglo Sax. Alfrici. *Mozitia*, vel *arcula*, tag. i. clausula. clausura, ut interpretatur Sommerus in Gloss. Saxon. in teag, qui hæc laudat ex veteri Charta Ecclesie Cantuariensis: *Mansionem quoque que est in aquilonari parte Dorobornie, et clausulam quod Angli dicunt teage, que pertinet ad predictam mansionem, etc.* [Vide *Mozica*.]

† **MOZOLUS ROTÆ**, Italis *Mozolo*, Truncus, Gallis *Mozel*, apud Petr. de Crescentis lib. 5. extr.

† **MOZZETA**, ex Italico *Mozetta*, nostris *Mozette* n. *Evesque*. Ceremonial. Episcoporum. lib. 1. cap. 1: *Urantur domi et foris loco mantelleti, Mozzeta ejusdem coloris supra rochetum.* [Hinc emendandum *Mazzetta* tom. 4. Anecd. Marten. col. 1194.]

† *Est etiam Mozzeta vestis canoniorum et sacerdotum.* Miracula B. Stanislai tom. 1. Mail pag. 791: *Superpellicio scilicet et alinucia sive Mozzeta, de super nigra, rubeo colore subducta et birreto nigro quadrato in capite.* Concilium Limense inter Hispan. tom. 4. pag. 757: *Et Sacerdos indutus sit superpelliceo, stola et Mozzetta.* *Mozzettam* quoque vocant Franciscani eam vestis partem que humeros tegit, alias *Lunula*.

† **MUA**, a Gallico *Mue*, Domuncula in qua includuntur falcones, cum plumas mutant. Charta ann. 1352. in Reg. 81. Chartoph. reg. ch. 554: *Johanni de Serans falconario nostro et custodi falconum nostrorum in mutis seu Muia falconum, quas habemus in villa de Serans, etc.* Vide in *Muta* 3.

† **MUAGIUM**, Pensitatio frumentaria pro quolibet modio annonæ. Charta ann. 1340. in Reg. 71. Chartoph. reg. ch. 364: *Johannes de Anisiaco... supplicavit ut ei vellemus concedere, quod sibi liceret octavam partem grani, quam in Muagio civitatis et pacis Laudunensis habere noscitur.* Idem esse atque *Modiagium* in *Modiatio* 1. aperte declarant Lit. thesaur. reg. huic Chartæ annexæ, ubi legitur: *Octavam partem grani, quam habere dicitur in Modiagio civitatis et pacis Ludunensis.*

† **MUANDA**, Servitii genus. Charta Rigoldi de Alsunza pro Stabul. monast.: *Tertia etiam parte servitii quod Muanda vocatur.*

† **MUANUM**, f. Emissarium, Gall. *Evier*. Libert. Castri novi de Arrio ann. 1356. in Reg. 185. Chartoph. reg. ch. 36: *Cognitio contractuum simplicium, aquaverus, stillicidiorum, carrieriarum, exituum et Muanorum inter vicinas, etc.* Nisi sit Murus intermedium, Gall. *Mur mitien*.

† **MUARIVM**, f. Locus palustris, aquaticus, vel Piscatio. Charta ann. 1386. apud Rymer. tom. 7. pag. 530: *In bosco et plano, in pratis et pasturis, in aquis et molendinis, in vis et semitis, in stagnis et Muariis, in maricis et piscariis, etc.* Vide *Motus aque*.

† **MUCALES**, *Dactili palmarum*. Papias.

† **MUCATA VESTIS**, Brevis, ni fallor, quam puerulus vestiret, ab Hisp. *Muchacho*, puerulus. Guaiwaneus de la *Flamma* apud Murator. tom. 12. col. 1033: *Ipsi enim ceperunt strictis et Mucatis vestibus uti more Hispanico.*

† **MUCATORIVM**, Forfex canderaria, Gall. *Mouchette*. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7673: *Mucatorium, Gallice Emucete*

† **MUCAGO**, Viscositas quedam, *Humeur pisse*. Medicina Salernit. pag. 76. edit. an. 1622. Vide *Mucrus*.

† **MUCARE**, Vide *Mucrus*.

† **MUCATUS**, Nasus, quo *mucrus* fuit. Lex Ripuar. tit. 68. § 5: *Quod si quis abaque effusione sanguinis alium brachio, pede, oculo, auditu, Mucatu, vel quocunque libet membro manaverit, etc.* Hinc *Mousquet*, pro *Moustache*, Barba, que naso subjacet, in Poem. Rob. Diaboli Ms.:

*Tout entour lui oste les Mousques,
Plusours en fait et cloe et losques.
Des Sarasins qu'il mehaigne,
Est couverte toute la plaigne.*

Unde in Mirac. Mss. B. M. V. lib. 3:

*Mors a le glaive qui tout tue,
Mors fait juer à Mous, ve-nus.*

Vide *Mucrus*.

† **MUCILAGO**, Vox medicorum. Alex. Iatrosoph. Ms. lib. 2. Pass. cap. 80: *Patitur igitur conationes cum assellandi delectatione et ventositate; faciunt enim per secessus ventris Mucilagines cum pondere.* Vide *Mucago*.

† **MUCINIUM**, apud Arnobium lib. 2. Mappula, facitergium, *Mouchoir*; Occitanis, *Mouchadou*.

† *Mouchenez*, apud Rabelais. tom. 1. pag. 78.

† **MUCUS**, Quod e naribus fuit, Latinis *Mucus*. Glossæ Isonis Magistri ad Prudent: *Muculentis, sordidis. Mucrus, Rota.* Lex Alemann. tit. 62. § 2: *Si autem summitas nasi ut Mucrus contineri non possit, abscessa fuerit, etc.* Adde Leg. Ripuar. tit. 70.

† **MUCARE**, Mucrum ejicere, *Moucher*. Lex Ripuar. tit. 5. § 2: *Si nasum excuserit, ut Mucare non possit.* Editio Heroldi habet *Mucare*.

† **MUCOSUS**, Gloss. Græc. Lat.: *Mucosus, πόσων, Morosus*. Hinc pro *humidus*. Monasticum Anglic. tom. 2. pag. 50. et 52: *Usque ad moram, id est, Mucosam et humidam plantitiam.* Vide *Mora* 2. Angli *Muck* vocant quicquid purgaminis in stercorearium a *muckhill*, quasi *mucci acervum*.

† **MUCERANII**, Christiani Hispani sub dominio Saracenorum degentes, apud Ordericum Vitalem lib. 12. pag. 892. videntur iidem qui *Marani*, atque ita forte legendum.

† **MUCETUM**, [Instrumentum ad piscandum.] Vide *Saurarium*.

† **MUCHEUNT**, Leges Forestarum Canuti Regis cap. 11: *Viridis et veneris (venationis) forisfactiones, quas Mucheunt dicunt, etc.*

† **MUCIS**, Vide *Macis* 1.

† **MUCIA**, Vide in *Capitagium*.

† **MUCIA OCULI**, Arabice est *Anterior pars ejus aeri patens*. Glossar. medic. Ms. Simon. Januens. ex Cod. reg. 5669. Vide *Mucula*.

† **MUCLEA**, Charta Frider. I. Imper. ann. 1177. tom. 4. Cod. Ital. diplom. col. 11: *Confirmamus... tam silvas quam Mucleas.* Ubi leg. videtur *Nuclearias*. Vide *Nuclearius*.

† **MUCORARE**, [Expectorare. Dief.]

† **MUCRA**, Vita S. Agli Abb. MSS.: *Comperit tandem inter duas Mucras, adjacentias ex fisco quodam Nantholiacense, sed tunc ad villam que Mailus dicitur aspiceret.* Ita etiam Edita cap. 13.

† Fluvii nomen, vulgo *Morain*: duo ejusdem nominis sunt, quorum unus *le grand Morain*, alter *le petit Morain* appellatur, ut me monuit D. *Le Beuf*.

† **MUCRELUS**, Asinorum ductor. Bernhardi de *Breydenbach* Iter Hieros. pag. 192: *Quod unicuique peregrinorum pro equitatu asinum disponderet cum ductoribus eorumdem, qui scilicet ductores Mucrelis ab ipsis appellati.* Occurrit iterum pag. 217. [Vide *Muscio*.]

† **MUCRO**, Anastasius in Gregorio IV. pag. 161: *Obtulit... vestem de fundato unam habentem Mucrones per circuitum.* Infra: *Cortinam Alexandrinam usam, vel alia habentia Mucrones de fundato 4.* [f. Fimbria que in acumen seu Mucronem desinit, non secus ac *folia cultrati Mucrone*, de quibus Plinius lib. 13. cap. 7. *Mucronatum nostrum*, apud eundem. lib. 32. cap. 6.]

† **MUCROLDIVM**, *Hastiludii* species. Chron. Estense ad ann. 1352. apud Murator. tom. 15. col. 473: *Dom. Aldrovandinus marchio fieri fecit in Ferraria quoddam Mucrolodium super platea Ferraria.*

† **MUCTA**, perperam pro *Musta*. Vide in hac voce.

† **MUCUCIO**, Tributi genus. Charta Richardi Reg. Angl. tom. 4. Hist. Ricur. pag. 1281: *Predicti monachi... sint quieti de thalneo et portagio... et de wrackmaris, et de Mucucione in mari et foragio, etc.*

† **MUCULA OCULI**, *Anterior pars oculi: Muc'la oculi est interior pars ejus aeri patens. muca.* Ita Matth. Silvaticus.

† **MUCULENTUS**, Vide *Mucrus*.

† **MUCUS**, [Corrosivus papirus, jun-cus. Dief.]

† **MUDA**, pro *Muta*, seu *mutatio*: vox Italica, que occurrit in Charta Petri Ziani Ducis Venet. ann. 1211. in Hist. Bellunensi pag. 109. Vide *Muta* 2. [Item alia notione, vide in *Muta* 7.]

† [Gallice *Droit de mutation*: « *Donamus etiam in ipsa ecclesia x. solidos de Mudda.* » (Cart. Conchar. Ruthen. p. 16, an. 1061.) — « *Dono decimum et proferentium et sepultura et Mudda de presbyteros.* » (Id. p. 88, an. 1060.)]

† **MUDAGIVM**, ut *Muta* 2. Pretium quod datur pro mutatione prædii, cum alteri ceditur. Tabular. S. Roberti de Montis-ferrando apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 63: *Dederunt etiam... quartam partem capellanie libere et quiete perpetuo possidendam sine Mudagio.* Occurrit eadem notione non semel in Chartular. S. Illidii Claromont.

† **MUDANTIA**, Mutatio. Italis *Mudança*.

Acta S. Franciscæ tom. 9. Martii pag. 105. Et cave ne ab illo latere tibi veniat Mudantia.

¶ **MUDIBURDUM**. Vide *Mundiburdus*.
MUDILARE, Mauri, qui expugnata ab Alphonso, Rege Casaragusta, in quadam urbis regione remanserunt, tributa conferentes Regi, qui inde ita vocati, ait Hieronymus Blanca in Comment. Rerum Aragon. pag. 687.

¶ **MUPELLUS**. Tabularium Prioratus de Paredo fol. 64: Et in alio loco ad Pratum rotundum dedit Mudellos duos feni. [pro muellus, ut videtur. Vide mox in hac voce.]

¶ **MUDINUS SALIS**, Modius, in charta Gerrundensis Sacristæ ann. 1268. Vide *Militarsium*.

¶ **MUELLUS**, Moles, cumulus, Gall. *Moule*. Charta Thossiacensis ann. 1462: Pratum continens plateam trium Muellorum feni vel circa. Vide *Mullis*.

¶ **MUELLUS**, Moles, cumulus, Gall. *Moule*. Charta Thossiacensis ann. 1462: Pratum continens plateam trium Muellorum feni vel circa. Vide *Mullis*.
 * Consuet. Domb. Mss. ann. 1826. art. 30: Si de feno furatur in Muello vel cu-chonibus, ad summam predictam solvere tenetur. Aliud vero sonat vox Gallica *Muelle*, in Lit. remiss. ann. 1408. ex Reg. 168. Chartoph. reg. ch. 166: Un cuir fort, autrement dit Muelle, coppé en deux ou trois pieces, et la teste de ladite Muelle coppée en trois.

¶ **MUETA**, Specula, turris, in cuius fastigio excubant vigiles; a veteri Gall. *Mueta*, quod inde in tumultibus bellicis convocentur cives, ut sint ad arma parati. Vide *Movere* I. Charta ann. 1847. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 66: Faciat unam Mustam bastardam cum quatuor cullis... Item injunxerunt dicto Cellarario, quod Mueta que est super portalem de burgo dicti burgi de Montis faciat preparari, ita quod gayta possit jacere desuper, et quod sit defensibilis cum expensis domini. Ibid. pag. 67: Item cum in portibus dicti burgi Turris non possit altqua ad defensam stare neque gayta jacere, ordinaverunt et injunxerunt Cellarario, quod dicta portalia reficiantur, et ad defensam ponantur; sic quod dicta gayta possint jacere et ad defensam venire, cum expensis domini. Computus ann. 1884. Ibid. tom. 2. pag. 261: Item, pro quodam ingenio magno et duobus parvis et eorum ornamentis et necessariis et quibusdam Mueta ibidem factis et aliis edificis, XLIX. l. II. s. Charta ann. 1841. Ibid. pag. 429: Item, quod muri, chasfal-lia, schiffa, Mueta et omnia alia facta constructa ad resistendum dicto domino Dalphino, seu ad ipsius emulationem, vel villa fortificationem. Ubi perperam editum, *Mueta*. Haud scio an eadem notione *Perceval*:
 De la Mueta, ne de l'aldé.
 * Nostris *Mueta*. Charta offic. Paris. ann. 1899. ex Chartul. episc. Paris. fol. 184: [Obligavit specialiter unam domum seu masuram, quam habet, ut dicebat, ante Mueta S. Martini de Campis Paris. ultra piscotam in conveia S. Maglorii. Lit. remiss. ann. 1438. In Reg. 173. Chartoph. reg. ch. 556: Euls estans à la Mueta du chastel,.... tirerent deux vitrons, etc.]

¶ **MUETA**, Liber niger Scaccarii pag. 867. *Mueta Regis VIII. d. in die*. Ubi Hearnius editor: Cavea, aviarium. Vulgo autem per *Mustam Regis* ipsum locum intelligunt, ubi olim Regis accipitres adservabantur ac nutriebantur. Vide

¶ **MUETA**, Domus venatoria, vel in qua includuntur falcones, cum plumas mutant. Charta Gir. abb. S. Germ.

Prat. ann. 1278. ex Chartul. AD. ejusd. monast. fol. 81. r.: *Eminus totum bo-cum Galleri cum fundo, clausura, Mueta, que impetravimus et procuravimus a domino rege Francorum illustri*. Vide supra *Mua*.

¶ **MUFFA**, **MUFFA**, vox Italica *Mucor*, nostris *Fleur de vin*, *Moissure*. Joan. de Janus: *Mucor*, in vino et aqua, sc. *Mufa* vini. Mox: *Mufa*, idem est quod *mucus*, vel *mucos*. *Mufa*, apud Petrum de Crescentiis lib. 4. de Agricult. cap. 43.

¶ **MUFFULA**, Gall. *Mouffles*, Chirotheca pellitis et hibernæ. Capitul. Aquisgran. ann. 817. et Capitul. M. addit. 1. cap. 22: *Wantos in aestate, Muffulas in hieme servocinas*. Et cap. 79: *Ut Muffulas servocinas Monachis dentur*. *Muffulas* habet eadem notione Adelardus in Stat. Abb. Corbeiens. lib. 1. cap. 3: *Wantos duos, Muffulas duas*. *Muffulas*, Leges Henrici I. cap. 70. seu ut quidam Codd. præferunt, *mufflas*. Ita etiam Statuta Ordin. Præmonstrat. dist. 2. cap. 18: *Mufflas de panno albo vel griseo sine nota curiositatis federatas pellibus permittis sustinemus haberi pro frigore repellendo*. [Miracula S. Martialis apud Stephanot. tom. 2. Fragm. Histor. MSS.: *Sed et de gemmis, aureis ornamentis interlucentibus, Muffulas suarum manuum complevit, et sufficere sibi credens quod abstracterat, qua parte exire possit, omnia perambulans temptabat... obdormivit... Muffula cum gemmis capiti supposita apparuit*. Computus ann. 1202. apud D. Brussel tom. 2. de Usu feud. pag. CLVII: *Pro grietog' intorum et Mu'orum, v. s. Menagio a Muffel, quod Germanis idem sonat, vocis etymon*.] Vetus Poema MS. de Vulpe Coronato:

De chascun, unel chaperon,
 Et de Mouffles, boules à chievra.
 [Le Roman de la Rose MS.:
 N'ais pas les bras en Mouffles.]
 Joan. Molinetus pag. 98. v:
 Print mouffles gris, chappellot, et Moufflets.
 Vide *Muffula*.
 * Est etiam vestium ornatus species, ut colligitur ex Lit. ann. 1865. tom. 4. Ordin. reg. Franc. pag. 556. art. 8: *Quilibet secretarius et notarius de cetero creandus, illico quod erit per regem tentus in secretarium vel notarium, tenebitur decenter et honeste se gerere et vestire; nec poterit aliquis ipsorum radiatas vel parillas vestes, aut manicas tunicarum super manus ex-ansas, que Mouffla vocantur, aut poulenam in cotularibus deferre*.

¶ **MUFLUS**, Vide *Muffula*.
 ¶ **MUFO**, Papias: *Cubiale, Mufo*.
 ¶ **MUGA**, [Cumulus, acervus. Vide *Mullio*.] [* Acad. Hisp. *Muga*, Limes, terminus.] Observantia Regni Aragon. lib. 6. tit. de Generalib. privileg. § 86: *Imo debent redire sua ganata ad aream villa vel prope, qualibet die et volunt jacere nocte sequenti: alias si pernocent prope Mugam, essent prompta ad pascendum, et destruerent pastus alterius villa*. [Vide *Mugium*.]
 * [Mensura agraria: « Una Muga de terra al Cumpradit et unum arpentum de vinea el Traverser. » (Cart. Conchar. Ruthen. p. 368. an. 1073.)]

¶ **MUGA**, Matth. Silvaticus: *Pernociones vel rasula, sunt excoarationes que sunt in nimio frigore in calcaneis, que Muga vulgariter dicuntur*. *Muga* sunt etiam in digitis pedum et manuum.

¶ **MUGER**, *Mucosus*. Festus et Paulus: *Muger dicitur a castrensibus, quasi mucosus is, qui talia male ludis*. Sive simpliciter tanquam *mucor* ex *mucosus*, sive tanquam *muciger*. Ita Martin. in Lexic. Vide supra *Mucosus*.

¶ **MUGILLARE**, *onagrorum*, in Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657.

¶ **MUGILLARIS**, Papias, *Mutus, a mugio*.

¶ **MUGILLATIO**, Papias, *Tarditas*.

¶ **MUGILUS**, [Gallice, *Muid*: « Debeantur per censum de unaqueque appendaria unum Mugilum et iiii. sestarios de vino. » (Cart. Conchar. Ruthen. p. 403. an. 1080.)]

¶ **MUGINARI**, *Murmurare*. Nonius. Gloss. Lat. Gr.: *Muginor, yyyúw*. Festo: *Muginari, est mugari et quasi tarde conari*.

¶ **MUGISSOR**, Papias: *Fallas, callidus, murmurator*. In Glossis Antiquis MSS.: *Callidus anus, musator*.

¶ **MUGITIE**, *Murmurationes, querimonie*. Vita B. Columbæ tom. 5. Mail pag. 328: *Cum tamen affines consanguinei Mugitiis trutinaticisque verbis una cum procacibus minis eam sapius retunderent*.

¶ Ab Italico *Mugiolare* et *Mugolare*, Acad. Crusc. Gannire, subeulare, conqueri.

¶ **MUGIUM**, *Acervus, cumulus*, ut *Mullio*. Statuta Vercell. lib. 5. fol. 125: *Item si quis farum paleam vel stipulam alienam posuit in palcario vel Mugio feni, etc.* Vide *Muga*.

¶ **MUGIUS**, *Modius, mensura viniaria*. Charta ann. 1405. in Reg. feud. comitat. Pictav. ex Cam. Comput. Paris. fol. 66. r.: *Item unam vineam, quam tenet a me Thomas Ducis ad unum Mugium seu muy vini redditus*.

¶ **MUGLIAS**, vox Gallica, *Panni species*. Lit. remiss. ann. 1409. in Reg. 168. Chartoph. reg. ch. 810: *Une petite bourse de soye quarrée et doublée de Muglias, etc.* Vide mox *Muihotus*.

¶ **MUGNARIUS**, *Molitor, Ital. Mugnaio, Gall. Meunier*. Stat. Pistor. ann. 1107. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 568. § 149: *Ut faciant jurare Mugnarios et suos familiares a civ. inantea, quod non tollent fraudulenter, nec fraudabunt blavam aliquo ingenio nec farinam, quam acceperint pro macinans. Et si invenerint aliquem ex Mugnariis, etc.*

¶ **MUGNERIUS**, Eadem notione. Proces. Ms. ann. 1874: *Mandamus quatenus citatus et adjornatus Guillelmus de Tractu, alias Riveto, Mugnerium molendinarum de Sallia, etc.*

¶ **MUGULARE**, *Mugire, Gall. Meugler, more boum*, in Addit. ad Vitam S. Antonini num. 66. [tom. 1. Mail pag. 848: *Et a sua nativitate sic mutus usque ad prope septennium sine spe ulla locutionis perseveravit, signum non habens ullum vel faciens unquam loquendi, sed neque etiam Mugulandi*. Ubi Editores eruditi: *Hic mugulare, est labris clausis per nasum efferre quemdam inconditum et inarticulatum sonum, ad instar litteræ µ*].

¶ Alias *Muir*. Mirac. S. Ludov. edit. reg. pag. 428: *S'escrioit ausi com en Muiant, etc.* Unde *Muement* et *Muyment*, *mugitus*. Vita SS. Mss. ex Cod. 28. S. Vict. Paris. fol. 8. r. col. 1: *Les bestes marines apparistront sus la mer, et donneront Muyment duques au ciel... Toutes les bestes es chaus Muyens, etc.* Bestiar. Ms. ubi de Panthera:

.... Jete en si grant Muement,
 C'en le peut oir clouement.

MUGULI. Sanutus lib. 8. part. 19. cap. 17. de Soldano Babylonie: *Reperit sex mille Mugulos, qui illi multam intulere molestiam, etc.* Ita, opinor, vocat eos qui suberant Principi, quem *le Grand-Mogol* dicimus.

† **MUIBLA.** Idem, ni fallor, quod *minutalia*, Intestina animalium, Gall. *Muailles*. Charta Philippi Augusti ann. 1211. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 1101: *Tantum capit ecclesia S. Martini quantum Comes; et qui ea recipiunt debent esse per fidem constricti servientibus B. Martini, et qualibet septimana eodem ecclesia debet habere consuetudinem Muiblorum et costucis carnicum.*

† **MUIHOTUS.** Inventar. Ms. ann. 1856: *Item duos Muihotos copertos de taffata signatos.* Vide supra *Muffula*.

† **MUIOLUS.** f. Modius. Charta ann. 1418. apud Rymer. tom. 9. pag. 563: *De qualibet pipa cisara, cervinis et bochato quinquaginta Turonenses ac etiam de quolibet Muiole salis.*

† **MUIOLUS.** f. Modius. Charta ann. 1418. apud Rymer. tom. 9. pag. 563: *De qualibet pipa cisara, cervinis et bochato quinquaginta Turonenses ac etiam de quolibet Muiole salis.*

† **MUIRA.** Aquæ salis conficiendo aptæ receptaculum, idem quod supra *Moria* 2. Vide in hac voce. Charta ann. 1241. Probat. tom. 1. Hist. Burg. pag. 106. col. 2: *Concedimus quatenus abbatissa de Tari e. conventus Muiram suam, quam possident in puteo Leodonansi, habeant potestatem ponendi in manu quicumque velint.*

† **MULA.** perperam pro *muta*. Quodvis vectigal. Charta ann. 1836. apud Ludewig. tom. 5. Reliq. MSS. pag. 524. *In bonis suis hereditariis, videlicet theloniis, Mulis et aliis quibuscumque possessionibus seu bonis et eorum iuribus, etc.* Aliâ ejusdem anni ibid. pag. 524: *Et nihilominus ipse dom. Joannes parte reddituum, theloniorum et Mularum... de nostro beneplacito uti ac frui debet... Hoc ipsum habere tenetur super Mula et thelonio supradictis. Vide Muta 1.*

† **MULA.** Crepida, Gall. *Mule*. Concil. Tarracon. ann. 1591. Inter Hispan. tom. 4. pag. 609: *Nullus clericus subuculam collari et manicis rugatis seu lactucatis deferat... sed nec Mulas ornamentis aureis, argenteis aut sericis ornari patitur.* Vide *Mule*.

† **MULA FERRANDA.** Charta ann. circ. 1190. ex Chartul. Stirpensi: *Unde Gauridus de Mons cepit Mulam ferrandam cum sella et freno.* Vide supra *Ferrandus*.

† **MULAMINUM.** Leges Adelstani Regis apud Thundreffeldam editæ cap. 19. ubi de ferri igniti examine: *Quando ferrum projiciet, et sanctum altare festinet, insigilletur manus ejus, et inquiratur die tertia si Mulaminum sit intra consigillationem.* Textus Roffensis Saxonicus habet: *Inquiratur die tertia si munda sit, vel immunda intra consigillationem.*

† **MULAMINUM.** Mendose fortassis pro *velamen*; velo quippe manus, quæ ferrum candens tetigerat, involvebatur, cui apponebatur sigillum. Andreas Suenonis, Archiep. Lundensis lib. 7. Leg. Scanic. cap. 15: *Si ferrum gestatum fuerit, panno aliquo involventur, cui diligenter astricco, sigillum etiam apponetur... Hoc velamen in*

pedibus vel manibus usque ad sabbatum permanebit. Vide Ferrum candens.

† **MULATERIUS.** a Gall. *Muletier*, Mullo. Ital. *Mulattiere*. Statuta Massil. lib. 1. cap. 53: *Statuentes insuper quod nullus Mulaterius accipiat de saumata VII. eminarum vel VIII. pro vettura ultra quatuor denarios. Pluries ibid. occurrit. Computus Dalphin. ann. 1886: Pro expensis personarum hospitii sui et Mulateriorum portantium raubam dominæ, et avenam, etc.*

† **MULATI.** Hispanis *Mulatos*, nostris *Mulatas* vel *Mulatas*, dicuntur illi qui ex parentibus Africanis et Indis mixtum nati sunt: a *Mulus*, ut notum est, quod sit ex asino et equa. Concil. Liman. ann. 1582. Inter Hispan. tom. 4. pag. 277: *Item si sciant quod aliqua persona interturbet vel impedire pretendat quod Indi, Nigri et Mulati suo servitio mancipati contrahant matrimonium. Vide Masticus.*

† **MULATINUS.** *Mulinus*, in Statutis Montis Pegal. pag. 221: *Item statutum est quod si aliqua bestia cavallina, Mulatina, asinaria, vel bovina, etc.*

† **MULCA** vel *MOLCA*. Dicitur videtur de re quævis molli, in Invent. ann. 1361. ex Tabul. S. Vict. Massil.: *Unam abricam plenam Mulcæ, duo pulvinaria plena plumæ, etc.* Forie muscus, Gall. *Mousse*.

† **MULCARE.** *MULCATOR.* Papias: *Mulcare, affigere, vexare, calcare, affigere, cedere. Mulcator, peremptor, qui corpora afficit vel cruciat. Mulcata, damnata.* Gloss. Arabico-Lat.: *Mulco, pugnis calcibusque afficio.*

† **MULCARE.** *Mulcere.* Althelmus de 7. Vitæ capitalibus:

Demque si potuit oculi Mulcare catarvas.

† **MULCARIUM.** Vide *Mulgarium*. **MULCERIS.** Joan. Sarisb. lib. 1. Pollicrat. cap. ult.: *Dux sunt, inquit ille, ut opinor, virtutes ignis; altera edax et perreptoria; altera Mulceris et innocua lumine. Id est, quæ demulcet, fovet.* [Epist. Johan. Troster apud R. Duellium lib. 1. Miscell. pag. 242: *Amor est mixtus cum ratione furor, naufragium dulce, moriens vita, Mulceris tartarus, triste colium; amæus carcer.* Bulla Bonifacii VIII. PP. ad Reg. Angl. de abdicatione Celestini V. et sua electione. apud Rymer. tom. 2. pag. 660: *Eam (ecclesiam) de amissione prioris interdum inutilis, per promotionem Mulcæbrem accommodi successores instaurant.*]

† **MULCEDO.** *Concentus.* Sidonius lib. 5. Epist. 17: *Ad S. Justi sepulcrum vigiliis alternante Mulcedine monachi clericique psalmicines concelebrabant.*

† **MULCHUMAT.** Epistola Basilii Macedonis Imp. ad Hadrianum II. PP. apud Baronium ann. 871. num. 8: *Tranemismus autem sanctitati vestre, usin unum aerem habentem unum, Mulchum unum, planetitia castanea duo. Monstra verborum, quæ nescio an quis intelligat.*

† **MULCIFER.** pro *Mulciber*. Papias. **MULCRUM.** *Lo vaso da mongere.* Glossar. Lat. Ital. Ms. Allud. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7879: *Mulcrum, faicelle, a mulgeo Allud. Provinc. Lat. ex Cod. 7857: Molsyra, Prov. Mulcrum, multrale, mulgarium. Molsar, Prov. mulgere. Vide Multrale.*

† **MULCTA.** Tributum, vectigal, seu potius exactio injusta, *malatolia*. Guillel-

mus Bibl. in Stephano VI. PP. pag. 286: *In qua Ecclesia, cum idem sanctissimus Papa... malam consuetudinem invenisset, ut Presbyteri, qui ibidem Domino sacrificium quotidie offerbant, omni anno unam Mulctam darent, quam consuetudinem Martinus PP. antecessor ejus proferat... sub forti oblatione precepit, ut nullus unquam ab eis non solum hoc, verum etiam aliquod tributum acciperet, etc.*

† **MULCTA.** pecuniarias seu corporales Chartis appositæ legitur ante Christum natum, non solum in testamentis, sed etiam in inscriptionibus tumulorum, ut videre est apud Gruterum in cap. xvii. Indicis seu conspectus Inscriptionum. Eas postmodum adhibuerunt Imperatores Christiani; apud Reges vero Francorum, si Chilpericum excipias qui, teste Greg. Turon. lib. 6. cap. 46. *oculorum evulsione* Chartarum contentores mulctabat: rarissima ejusmodi pœnæ exempla ante Capetianos. *Mulctæ* pecuniariæ frequentior usus in Chartis privatorum; quam ut persolvat, qui Chartam infregerit, præcipit Lex Alam. cap. 1. num. 2: *Et Multam illam quam charta continet, persolvat.* Vide Mabill. Diplom. lib. 2. cap. 8.

† **MULCTA.** Condemnatio pecuniaria, Ital. *Multa*, Gall. *Amende*. Stat. Bonon. ann. 1250-57. tom. III. pag. 458: *Et in Comuni bon. ipse condemnationes et Mulctæ debeant integraliter persolvere, et potestas bon. eas exigere tenentur, sicut tenentur exigere alias condemnationes et Mulctas per eum factas.* [FR.]

† **MULCTRALE.** Glossæ MSS. in Prudentium ex Bibl. S. Germani Paris. Cod. 561: *Mulctra, vas in quo mulgetur. Mulctrale, locus in quo coagulationes fiunt.* Vide *Mulgarium*.

† **MULCTRARIUS.** Homicida. Vide *Morth*.

† **MULCTUM.** pro *Mulcta*, in Charta ann. 857. apud Lobinell. tom. 2. Hist. Britan. pag. 59: *Mille solidos Mulctum componat cui litem intenderit, etc.*

† **MULDIO.** perperam pro *Aldio*. Charta Albrici clerici et abbatis apud Marten. tom. 2. Ampliss. Collect. col. 21: *Interjacens de uno latere faci ipsius qui vocatur palatiolus atque Beveri, unde est abstractus, et de altero latere, Aldemega, Muldionibus meis ex villa Graida sub tributo annali. Vide Aldius.*

† **MULDRUM.** Vide in *Morth*. **MULE.** Genus calciamenti. Gloss. vetus Ms. Sangerm. De vocis etymo consule Menagium in Orig. Gall. voce *Mules*.

† **MULENDINUM.** *Moletrina*. Charta ann. 5. regni Rodulphi Indict. xii. in Tabular. Matisc.: *Tantum de terra ubi edificet Mulendinum.*

† **MULERARIUS.** pro *Mulierosus*, apud Jul. Capitolinum.

† **MULES.** Piscis genus, mullus. Libert. villæ de Lunacio dioc. Agen. ann. 1235. in Reg. 48. Chartoph. reg. ch. 124: *Obtinuant imperpetuum omnia jura... et libertates suas, quæ et quas habent... in portibus fluminum Garone et Olli, et piscariis ipsorum fluminum et padentis dicti loci, excepto piscium vocato *Muls*. Vide supra in *Muiole*.*

† **MULETTERIUS.** [Gallice *Muletier*: *Mull* cum *Muletteris* quinquaginta quatuor.] (Diar. Burchard. ed. Thuanæ, II. 177. an. 1494.)

† **MULETTINUS.** *Mulus parvus*, in Addit. ad Vitam S. Antonini tom. 1. Mail pag. 842: *Cum parvulo suo Mulet-*

tino ipsum tumidum (flumen) transvadavit.

† **MULETTUS**. Vide *Mulletus*.
 † **MULETUS**, Mulus, a Gall. *Mulet*. Charta ann. 1387. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 384: *Librentur equi usque ad numerum sexaginta, computatis Muletis pro hospitio et soheriis.*

† **MULFOSSA**. Vide *Muffula*.
 † **MULFOSSA**, Fossa, vallum quo urbs vel castrum munitur. Regimina Paduae ad ann. 1320. apud Murator. tom. 8. col. 433: *Iuerunt... versus quamdam motam magnam, quam faciebat facere domitus Canis cum Mulfoasis et tajatis ad claudendum Paduanos.*

† **MULGARIS**, Idem quod *Melgoriensis*, monetæ species. Vide in *Moneta Baronum*. Charta ann. 1201. inter Probat. tom. 3. Hist. Occit. col. 191: *Propter civ. M. et c. sol. Mulgares... bonos ac rectos, etc.*

† **MULGARIVM**, Vas in quo mulgetur, idem et *mulctra*, Papias. In Glossis antiquis MSS.: *Vas in quo mulgentur pecora*. Alibi: *Mulcaria, vasa in quibus lac mulgetur*. [Ita Gloss. vetus MS. Sangerm.]

† **MULGUS**, Congeries, cumulus, acervus, Ital. *Macchio*. Stat. Taurin. ann. 1390. cap. 213. ex Cod. reg. 4622. A.: *Quicumque... ignem posuerit in seno vel in bladis, solvat bampnum pro quolibet Mulgo, seu qualibet carrata blave libras decem. Vide Mugium.*

† **MULICURIUS**. Vide *Mulomedici*.
 † **MULIEBRIA**, Menstrua, seu purgationes mulierum: *μυλιαία*, Aristoteli. Papias: *Muliebria, supervacuus mulierum sanguis*. Genes. cap. 18: *Erant autem ambo senes, provectæque ætatis, et desiderant Saræ fieri Muliebria, quæ sic expressit Leonius in Historia Sacra MS.:*

... Dum sequo virumque
 Cogitat esse senes, provectæ ætatis utrumque,
 Jam desisse sibi fieri Muliebria nocens.

Leges Hoeli Boni Principis Walliæ cap. 13. de Virgine: *Scilicet sit matua in pilis et uberibus, et si venerit Muliebria ejus, etc.*

† **MULIEBRIARIUM**. Veteres Glossæ MSS. Sangermanenses: *Muliebria, a mulieribus aliquid factum. Muliebriarium, per mulieres ordinatum, et per viros gestum.*

* **MULIEBRIUM**. [Passion pour les femmes. DIEF.]

† **MULIEBRUM**, *μυλιαριον*, Conclave mulierum. Gl. Lat. Græc. MSS. Sangerm.

† **MULIER**, Uxor. Hispanis *Muger*, Italis *Mogliis*; Provincialibus *Mouille*, Beneharnensibus *Moché*, [Molhé, in Foro Navarræ Rubr. 25. art. 18.] nostris olim *Mouillier*. *Muller*, uxorem dare filio, in Chronico Petri IV. Reg. Arag. lib. 6. post cap. 12. Acta S. Prudentii Garayensis Episcopi, apud Bivarium: *Sacerdotes dormiebant cum mulieribus eorum. Concilium Duziacense I. part. 5: Mulier Comitissæ Regis, nomine Normanni. Hac passim notione vocem usurpatam reperire est, apud S. Cyprianum de Discipul. et habitu virg. Ulpianum in leg. Titius, § 1. de Legat. 3. in Collat. Legis Mosaicæ cap. 4. in Lege Bajwar. tit. 14. cap. 9. Alamann. tit. 58. § 1. in Capitulari Suesion. ann. 744. cap. 9. in Compendiensi ann. 757. cap. 3. 5. in Concilio Wormatiensi cap. 68. in Synodo Romanæ ann. 863. cap. 2. apud Nicolaum I. PP. Epist. 22. Anastasium in Hist. Eccl. pag. 62. 120. etc. Adde Diploma Henrici Imper. ann. 1081. apud Ughell. tom. 3.*

Ital. sacr. pag. 419. Monastic. Anglic. tom. 2. pag. 92. Hist. Pergamensem tom. 3. pag. 191. Rustium in Comitib. Provincie pag. 69. etc. Brunelus in Thesuro 2. part. cap. 206: *Li fils sont li bien qui lient mari et Mouillier ensemble en un amor, por ce que li fils sont si commun bien d'aur. Chronic. Flandrie cap. 50: Et vous supplie que vous li veuillez otroier votre fille Madame Ysabel, à estre sa Mouillier. Le Roman de Guillaume au Court nez:*

Puis l'épouse à Moïler et à per.

Le Roman de Garin:

Puis vos prendrai à per et à Moïler.

Willelm. Guiart ann. 1210:

Avoit esté el tans passé
 Au Comte Philippe Moïlier,
 Qui cuida le Roy despoillier.

Le Roman de Renard couronné MS.:

Entre ses bras tint sa Moïlier
 Dame Ermengart la sire espouse.

Chronicon MS. Bertrandi du Guesclars:

Et se Dieu me prenoit sans hoïr de ma Moïllier.

[Philippus Mouskes pag. 216:

S'avez oi d'un Duc Joïsbier,
 C'of ne tenoit mie à bobier,
 C'on cuida mors outre la mer
 Dont ses gens eurent duel amer,
 Et sa Moïlliers a cuer mari
 Redevolt prendre à cuer mari
 A epoux un filon gaynat
 Et mult estoit de male part.]

Robertus Borronus in Merlino MS.: *Et amant chascuns avec soi sa Moïllier. Hist. Bellorum ultramarin. MS.: Et tant fisent vers lui, kil donna sa seror à Guion à Moïllier.*

† **MOTHER**, in Lit. remiss. ann. 1418. ex Reg. 170. Chartoph. reg. ch. 322: *Sa femme ou Mother, etc. Moïllier et Moïllier, in Compend. Hist. Franc. tom. 10. Collect. Hist. Franc. pag. 274.*

† **MULIER LEVIS, VANA**, pro Meretrix. Lit. remiss. ann. 1401. in Reg. 158. Chartoph. reg. ch. 307: *In qua domo erat quedam Mulier levis, sive meretrix communiter reputata. Stat. villæ Bain. ann. 1341: Item quod nulla Mulier vana sit quæ portare aliquam gerlandam, neque celum in capite, nec in raubis suis hermines, nec capucium apertum cum botonibus, nisi totum clausum.*

† **MULIERES BONÆ** ex adverso appellantur Muliercule delirantes, quæ ad nocturnos illos conventus, quos Sabbats vocant, se deferri somniant, in Mirac. S. Germ. Autiss. tom. 7. Jul. pag. 287. col. 2: *Hospitalatus (S. Germanus) in quodam loco, cum post carnam iterum mensa pararetur, admiratum interrogat, cui de quo pararentur. Cui cum dicerent, quod bonis illis Mulieribus, quæ de nocte incedunt, pararentur, etc. Vide supra Diana.*

† **MULIER, MULIERATUS**. In Jure Angliæ, si quis concubinam post susceptum ex ea bastardum in uxorem duxerit, et ex ea filium vel filios susceperit, is filius, si hæc sit unus, sive plures, dicitur *mulier*. Littleton. sect. 309: *Si homo est seisis de certaine terre en fee, et ad isue deus fit, et l'eigné fit est bastard, et le puisné frere est Mulier, etc. In Jure autem Scotico dicitur filius *Mulieratus*, et patri suo de jure succedit, ut hæres. Regiam Majestatem lib. 2. cap. 19. § 3. 6: *Si autem plures filios habuerit Mulieratus, id est, ex sua sponsa legitime procreatos, etc. Legitima scilicet uxore,**

quam ante nuptias in concubinato cognovit. [Hos in *Mulieratu* procreatos, Gall. *Engendré en Mulerie*, Dicebant veteres Gall. Thomas Blount in Nomencl. Anglic.: *Lequel Reynald engendra Simon de Asselles en Mulerie, lequel Simon engendra Alive, Agnès et Margerie en Mulerie.*] Bastardi vero de jure Regnorum Scotiæ et Angliæ per subsequentes nuptias non legitimantur, ut est in lib. 2. cap. 51. § 8. Vide *Rastallum v. Bastarde*, et *Mulier*, et infra in *Pallium* 1.

† **MULIER**, pro Virgine adulta, in Testamento Ludovici VIII. Reg. Franc. apud Duchesn. tom. 5. Hist. Franc. pag. 325: *Item legamus et donamus orphanis et viduis et pauperibus Mulieribus maritandis tria millia librarum.*

† **MULIER, Vorax**, in Glossis antiquis MSS.

† **MULIERARE**, Effeminare, apud Notium. Hinc *Mulierarius*, mulieribus deditus. Vide *Femellarius*.

† **MULIMENTUM**, *Lo guadagno*. Glossar. Lat. Ital. MS.

† **MULIERATUS**. Vide *Mulier*.

† **MULIERITAS**, Pubertas. Tertull. de Virg. velandis cap. 12: *Vertunt capitulum, et acu lasciviorum comam sibi insunt, crinibus a fronte apertam professa Mulieritatem... Sola autem manifestata paratura totam circumferunt Mulieritatem.*

† **MULINARE**. Vide *Molina*.

† **MULINARIUS**, *MULLINDINUM*, *MULLINUM*, Molendinum. Charta regnante Lothario in Tabular. Matise. fol. 113: *Do Mulinarium qui est situs in pago Lugdunensi in villa Corcellis. Tabular. Aptense fol. 65: Ubi edificat Mulindinum... Aliam autem mearetatem de ipso Mulino ad fidelitatem episcopi... teneat. Miracula S. Vincentii Ferrerii tom. 1. Aprilis pag. 512: Cum autem imprudentius Mulino qui proximus erat adhaerissent, ambo impetu aquæ et vorticibus rapti in profundum ferebantur. Mulinum, in Jege Alamann. cap. 83. num. 1. Vide *Molina*.*

† **MULINARIUS**, Molitor, *Meunier*, Italis *Mulinaro*. Statuta Astens. fol. 78: *Mandamus quod si quis colonus, partiaris, massarius, fictabilis, aut Mulinari, qui aliquas domos, terras, massariata, possessiones, molendina, vel alia bona immobilia conduxerit, etc. Pluries ibi. Occurrit præterea in Memoriali Potest. Regiens. ad ann. 1280. apud Murator. tom. 8. col. 1147. in Statutis Placent. lib. 6. fol. 68. v. Vide *Mulinerius*.*

† **MULINUM ANIMAL**. Vide *Animal de hoste*.

† **MULIO**, Mulus, Ital. *Mulo*, Gall. *Mule*. Vita Brachii lib. 3. apud Murator. tom. 19. Script. Ital. col. 512: *Sed, quæso, quid si Muliones, si jumenta vestra (nam his plurimum utimur) a latronibus correpta fuerint?*

† **MULITA**, pro *Mulcta*, in Libert. Figiaci ann. 1369. tom. 5. Ordin. reg. Franc. pag. 264. art. 1. *Mulle*, in Lit. ann. 1368. ibid. pag. 149. *Muller*, multa punire, in Lit. remiss. ann. 1389. ex Reg. 137. Chartoph. reg. Hinc

† **MULITARE**, pro *Multare*, in Lit. remiss. ann. 1391. ex Reg. 140. Chartoph. reg. ch. 205: *Citando voce præconis, Mulitando et aliter, sicut proceditur contra abentes. Vide infra *Mulitare*.*

† **MULITIO**. Vide *Munitio* in *Munimen*.

† **MULITUDO**, Virg. Gramm. pag. 121: *Mulier a Multitudine sexus. Ibid. pag. 102: Prolitatem in filiis, Multitatem in conjugibus.*

* **MULIUS**. Vide supra *Mulaterius*.
MULLETTUS. Piscis, quem nostri *Mulet* vocant, Latini *Mugiles*. Occurrit apud Radulfum in Vita S. Ricardi Episcopi Cisterciensis n. 78. [Bollandistae ediderunt. *Muletus*.]
 * **MULLIFICATOR CERERE**, qui ceram emoluit, in Consuet. MS. Eccl. Colon. in Bibl. Atrabat.
MULLIO MULLO, Acervus, cumulus, [Saxon. *moive*, Gall. *Mule*. Redditus et servitia customar. apud Kennett. Antiquit. Ambrosien. pag. 401. *Debent tornare et inde fenum levare et Mulliones inde facere*. Ibid. pag. 492. *Inveniet unus hominem ad Mullionem feni faciendum*.] Ordericus Vitalis lib. 13. pag. 890. *Ut strepitum rugientis aquae audit, territa monticulum feni, quod extra tugurium erat, velociter ascendit. Impetus autem irruentis et omnia involentis aquae fenum sublevavit, et de loco illo Mullionem hac et illac fluctuantem longe transtulit*. Liber Chirographorum Abbat. fol. 104. *Jonavit fenum rastorum et fenum sessionis Mullionum*.
 * **MULLIS** *Oie sauvage*. DIFF.
 * **MULLO** pro *Mullus*, piscis, in Chart. Margit. comit. Flandr. ann. 1251 apud Lappenberg. Orig. Hans. pag. 63. *Centenarium Mullonum, hoc est hardres, 2 den.*
 * **MULLONUS**, Acervus, cumulus. Charta ann. 1255. in Tabul. S. Petri Carnot. *Dicebant se habere debere in prato sedem Mullonorum*. Vide *Mullio*.
 * **MUL-MEDICUS**. Vide *Mulomedicus*.
 * **MULMUTINA LEX**. Vide *Lex*.
 * **MULNARE**, Molendinum. Charta ann. circ. 1000. in Chartul. Matise. fol. 13. *Dono eis usuarium erendi et intrandi ad Mulnare corion quod est sub ponto pertinente Mertgi*. Vide *Molina*.
MULNARIS. Sedes molendini. Tabularium Prioratus Paredi in Burgundia fol. 70. *Ad dicit etiam ad augendam elemosinam loci, loco qui dicitur Verroris, situm molini, quem Mulnarem vocant, ad construendum molendinum*.
MULNEDA, Locus ubi molendinum extrui potest, *sedes molendini*. Vide in hac voce *Monasticum* Anglic. tom. 2. pag. 281. *Et quoddam pratuacul in secas stagnum molendini usque ubi rivus descendit in veterem rivulum, et ipsam Mulnedam ad faciendum ibi molendinum, ubi fuit antiquitus vos, (f. vas) [in diis ve] si alicubi in confinio per ipsam Mulnedam melius fieri poterit, fiat, etc.* [Vide supra *Molendinarium*.]
 * Melius fortasse, Aquarii canalii valvula, quae *Meulenge* appellatur, ni fallor, in Lit. remiss. ann. 1460. ex Reg. 192. Chartoph. reg. ch. 63. *Le suppliant trouva le molin fermé et le Meulenge dedit molin leé*. Vide *Ventatum*.
 * **MULNELLUS**, Piscis. Vide *Mullellus*.
MULNERAGIUM, Idem quod *jus moltae*, quod domino pro molitura in suo molendino competit. Tabularium Vindocinense fol. 224. *Anagiarit domino Abbatu Goffredo medietatem duorum molinorum cum aquis, piscationibus et Mulneragio* [Chartular. S. Vincentii Cenom. fol. 119. *Willelmus Choffier dedit Decano jus Mulneragii quod ipse habebat in molendino de Vaugout, videlicet tertium bossellum bladi*. Vide *Molta*.]
 * **MULNERICIA**, Pensitatio pro molitura frumenti, in Tabul. Casalino. Vide *Mulneragium*.
 * **MULNERIUS**, Molitor, Gall. *Meunier*. Charta ann. 1229. in Tabular. S. Vincent. Cenom. *Radulfus de Alleneto elemosinavit abbati S. Vincentii quid quid habebat in molendino de Codrais...*

et *Mulnerius* qui ibi erit positus, erit per manum monachorum. Vide *Mulnarius*.
 * **MULNETUM**. Vide *Molina*.
 * **MULOCISIARIUS**, *Carucharius*, *μολοκισιarius*. Vide *Molita*.
MULOMEDICI, Medici equarii, Valerio Maximo lib. 9. cap. ult. *Qui herbis medelas pecoribus agrotis aptissime componunt*, Firmico lib. 8. cap. 17. *Manlius* lib. 5.
 * Ille tenet medicas artes ad membra ferorum.
 Vetus Glossarium. *Mulomedicus*, *μολοκισιarius*, *μολοκισιarius*. Vegetius lib. 1. de Arte veterin. in Praefat. *Mulomedicæ doctrina ab arte medicinae non adeo in multis discrepat, sed in multis plurimisque consentit*. Frodoardus lib. 13. Carm. 8.
 Id capitul. Monacho simulati fraude subacto *Mulmedici*, etc.
 Occurrit in leg. 31. de Cursu publico. (85.) etc. leg. 2. de Excusat. artif. (134.) Cod. Th. apud eundem Firmicum lib. 8. cap. 13. Gregorium M. lib. 2. Dial. cap. 31. S. Aubertum in Vita S. Eligii lib. 2. cap. 44. etc.
MULOSUS, *Molossus*, *Caniculus rusticus*, in Glossis. Pith. canis. [Melius *Papulus*. *Molossus*, canis rusticus.]
MULOTES, Mures agrestes, *μολοτες*, *Nitela* Servio, nostris *Mulots*. Baldric. Dolensis in Hist. de Capite S. Valentini Mart. n. 4. *Misit (Deus) bestias ad genus humanum impugandum et expugnandum, muribus assimiles, quas vocant Mulotes, quæ totam agriculturam depopulabantur*.
 * **MULRA**, apud Dioscor. *Sinopida* carpentatorum, alibi *melittus* in *sinopida*. Glossar. medic. Ms. Simon. Januens. ex Cod. reg. 5593.
 * **MULSA** *Vacca*, id est, Lactans, in Lege Bajwar. tit. 8. cap. 2. num. 6. *Si bovem domitum, vel vaccam Mulsam, id est, lactantem, furaverit, etc.*
MULSA, *Mulsam*, Potio ex melle et vino confecta, Glossa medicæ MSS. Reg. Cod. 148. *Mulsa, mel et aqua*. Alexander Iatrosophista MS. lib. 1. Passionum cap. de *Mulsa*: *Qualiter hæc conficiatur dicendum est: oportet enim Mulsam neque satis mel habere, neque pinguem esse. Gustu autem sit non sedit acra, et suavem lingue præbeat et in sensu dulcedinem*. Constantinus African. lib. 5. Communi. loc. med. cap. 28. *Mellita (vina) calidiora et siciora coleram generantia, etc.* Concilium Antisiod. cap. 8: *Non licet in altario, i. sacrificio divino, mellitum, quod vulgo Mulsam appellant, nec ullum aliud poculum, extra vinum cum aqua mixtum, offerre*. Vide *Mellita*, *Medo*.
 * **MULSIO**, *Mulctus*. Charta ann. 1319. in Reg. 59. Chartoph. reg. ch. 318: *Item pro quolibet habente oves seu capras in dicta villa caseum, qui fieri potest ex Mulsione matutina, vel serotina unius diei*. Vide *Molto* et *Mulsis*.
 * **MULSIS**, Quiddam lactis semel mulgetur ab una vacca, aut ab ovis, Occitanis *Morisson*, quibus *Mouze*, est lac mulgere. Saisimentum Comitatus Tolos. ann. 1271. apud La Faille tom. 1. Annal. Tolos. inter Instr. pag. 17: *Et de quolibet fœco unam gallinam in festo Natalis Domini, et in festo Paschæ viginti ova, et unum caseum unius Mulsionis a quolibet habente oves*.
 * **MULSITANTER**. Vide *Musivatur*.
 * **MULSOR**, Qui *mulsam* conficit. Burchius de Reform. monast. apud Leib-

nit. tom. 2. Script. Brunsvic. pag. 483: *Omnia etiam officia mechanica in suo habent monasterio, videlicet sartores, suttores, agricultores, Mulsores, pistores, braxatores, opitiones, etc.* Vide *Mulsa*.
 * **MULSUM**. Vide *Mulsa*.
 * **MULTA**, Collectitia pecunia. Gasp. Barthii Gloss. apud Ludewig. tom. 3. Reliq. MSS. pag. 357. ex Hist. Palest. Fulcherii Carnot.
 * **MULTA**, f. pro *Muta*, Quodvis vectigal. Charta Arnulph. imper. ann. 897. apud Meichelbec. tom. 1. Hist. Frising. pag. 147: *Ut homines ecclesie (Frisingensis) licentiam habeant hoc sine Multa, seu nauigio sine cum carris afferre*. Vide *Muta*.
 * **MULTACIA**. [« Ac Lanatis gladiatorum munus: non licebat *Multaciam* considerare.» (Petron. ed. Buecheler, § 39.)]
MULTAGIUM. Vide *Molta*.
 * **MULTANN**, in Lit. ann. 1202. tom. 5. Ordin. reg. Franc. pag. 486. art. 3. *perperam lectum, pro Multrum, ut habet Reg. 103. Chartoph. reg. ch. 251*.
MULTANNUS, *Mivar*, *longævus*, *μολωνος*, in Gloss. Gr. Lat.
MULTARA, [Commune, Gall. *Communé*] Charta Ottonis de Kuich, Do. de Zelhem Militis ann. 1311. apud Frideric. Sandium in Consuetudines feudales Gellricæ pag. 38: *Quarum trecentarum librarum dicto domino nostro annuus redditus 30. librarum in Multara nostra dicta Teutonice Gemale, apud Massen assignavimus: ita videlicet quod nos et nostri heredes annuus redditus 30. librarum a prædicto domino nostro Comite Gellriensi, et a suis hereditibus in prænotata Multara jure feudali enim perpetuo servati*.
 * **MULTARIUS**, pro *Multrarius*, homicida, qui *multrum* perpetrat, Gall. *Multrier*. Charta Philippi Aug. Reg. Franc. pro Communia Calniaci, ann. 1213: *Si quis extraneus, qui Multarius sit vel latro, vel qui raptum fecerit, etc.* Vide *Morth*.
MULTATIO, Exactio, tributum, *malaltia*. Vide in *Tonna*.
 * **MULTATITIUS**, Collectitius. ERE *MULTATIO* C. F. GERAVIT FIERI, in Inscript. Gudii lxxxij. 5. Vide *Multa*.
 * **MULTATOR**. [Qui molit et conterit triticum. DIFF.]
MULTAX, Fulcardus Abbas Lobienensis Epistol. ad Henric. Imper. *Præcaturus, uno rapinas... de avena, de Multacibus, de denariis... tollendo faciunt*. [f. pro *Multonibus*.]
MULTEIA, Panni species, idem quod *Multicia*. Gesta Guillelmi Cenom. Episc. apud Mabill. tom. 3. Analect. pag. 374: *Infulas sericas quinque, unam de purpura nigra auro intextam cum bestiarum figuris, alteram de samito rubeo, quintam de Multeia stellarum cum floribus violarum*.
 * **MULTIBARBUS**, Qui est proluxa barba. Apuleius in Floridis cap. 3. ex edit. Aldina: *Et (Hyagne) genitus Marsyas... hispidus, Multibarbus, spinis et pilis obtutus*. Melius in edit. Delphinall *Illutibarbus*, hoc est, qui illautam et sordidam barbam habet.
 * **MULTIBIBUS**, Bibax. Præter Plautum hac voce atitur Macrobius Saturnal. lib. 5. cap. 21. de Hercule: *Et Multibibum heros istum fuisse, ut taceam quæ vulgo nota sunt*.
 * **MULFICAVUS**, Esuriens. *Mulficavus venter*, in Rein. Vulp. lib. 1. vers. 1060.
MULTICIA, Vestes subtiles, *camisæ*. *Lucidæ vestes ex serico et lana, dicta*

quod mulceant suscitata sua. Papias. [Gesta Gaufridi de Loduno Episc. Cenom. apud Mabill. tom. 8. Analect. pag. 877: Multa (matrona) scilicet ecclesiam Multicidii deportantes, ipsas Multicida aequaliter pueris aequaliter gaudebant.] Utitur Juvenalis. volupere.

¶ MULTICIDIUM, Homicidium. Charta Richardi Reg. Angl. inter Privilegia Equit. Mellit. pag. 3: Concessimus omnes jus... in latrocinis, et in rapin multigrum, et in incendiis et in Multicidiis, etc. Eadem habentur apud Rymer. tom. 7. pag. 582.

¶ MULTIGIUM, Purgamenta quavis. Statuta Verceil. lib. 7. fol. 150: Item statutum est quod si quis homo vel aliquis de familia sua aliquos scopaturas vel istamen, vinacias, Multicum, cutinatum, etc.

* Et specialim ad Purgamenta coriariorum significanda usurpatur haec vox in his locis Stat. Bonon. ann. 1250-57. tom. 1. pag. 208: Et procurabo ne tintores aquam tintoria... nec quadi, vel herbas, nec Multitium pelipariorum, nec aquam solis prohibiant: — et tom. II. pag. 454: Adimus huic Statuto quod infra istud donus non sit nec fiat Multicum [Multitium 32, 37: — Multicium 34] peliparis in domibus nec extra, sub pena s. soldorum bononorum. [Fr.]

¶ MULTICOLE de paganis dicitur, qui multos Deos colunt. Fulgent. adv. Arian. Multicolos pagani.

¶ MULTIFIDI GRADUS, Varii. Versus antiqui apud Marten. Itinerario 2. pag. 283:

En aliena ingredienti Sicut in collibus urbem, Aurea Multitas pandit ad extra gradus.

¶ MULTIFORA, Multis scissuris aperta. Charta Caroli O. ann. 861. apud Douthet. Hist. Sandion. pag. 791: Aspirantes quis etiam adnullatum pane jar. dicit monasterii contiguum lumen, Multiforamque crebri populatione jam clapsam.

¶ MULTIFORABILIS, MULTIFORABILIS TIBIA, Quae multis foraminibus est cavata. Apuleius Metamorph. lib. 10: Jam tibia Multiforabilis cantus Lydios dulciter consonant. Idem in Floridis cap. 8: Solus ante alios catus canere: nondum quidem tam seranimo sono, nec tam pluriformi modo, nec tam Multiforabili tibia. Simplex quippe erat antiquorum tibia, unius parvique foraminis, ut describit Horat. in Arte poetica:

Tibia non ut nunc, orichalco vincita, tubaque
Amae, sed tenuis, simplicisque foramine parvo.

¶ MULTIFORIS, Multifariam. Charta Jo. Eduorum Episcopi ann. 856. apud Perardum in Tabulis Burgundicis pag. 147: Et quia sapientissima coenite solet, ut quem pie et devota ad divini cultus honorem ordinantur, occasione Multiforis convelluntur, necessarium judicavi, etc.

¶ MULTIFORMITAS, Summa varietas. Wernerus Rolevinc. de antiq. Saxonum situ et moribus, apud Leibnit. in Praefat. ad Script. Brunsvic. tom. 3. pag. 608: Tam multiformi varietate varietas Multiformitate, rationally animam ad imaginem suam formatam dignificavit, etc.

¶ MULTINUBENTIA, Bepetitis nuptiis. Tertull. de Jejun. cap. 1: Agnoscit igitur animalem Adam studio carnis quae tota constat, tam multivocantia quam Multinubentia pronam. Occurrit iterum lib. de Pudicit. cap. 1. Hinc

MULTINUBI, [apud Hieronymum. adv. Jovin. 1. 15. et Epist. II. ad Ageruchiam] apud Crisostomum in Breviario cap. 113. ubi Synodus Neocessar. can. 3: Oi epistorei; yepoi; xepi; xepi; etc.

¶ MULTIPETAX SCLETERUM, Multis operibus criminibus. Vox ibrida. Fridogodus in Vita S. Wittfeldi sac. 8. Bened. part. 1. pag. 172:

Totus aequoreis circum gyriter & multo, Multipetax olim scelerum, multipetax scelerum, Anglice extrinse colli hinc epistola Britanno.

Forte athlete.

¶ MULTIPLICATORES, Novorum Secretorum adinventores. Charta Henrici VI. Reg. Angl. ann. 1456. apud Rymer. tom. II. pag. 379: Quia timor penalis ab investigatione et practica tantorum secretorum multos viros ingeniosos, naturalibus scientiis doctissimos... ab multiatibus hucusque adjuvit... ne ipsi in penam incidant ejuisdem statusi tempore regni Henrici avi nostri, contra Multiplicatores editi et provis: quapropter congruum et expediens visum est nobis viros aliquos ingeniosos... statuto predicto, sui quocumque, alio statuto penali, in contrarium, vel contra Multiplicatores edito seu provisio non obstantes, etc.

¶ MULTIPLICIES, Pluries, smpenmero. Gall. Plusieurs fois. Charta ann. 1225. inter Instr. tom. 12: Gall. Christ. cpl. 390: Obides infra positos Multiplicies nobis praesiderunt.

¶ MULTIPLICIUM, Volumen panni vel lini. Neofol. abbat. Altorf. Obierunt Nicolaus Kech et uxor ejus iv. Cal. Nov. quo dederunt Multiplicium ad albam et duo umbralia. Vide Multia.

¶ Nostris Monteplesent, pro Accroissement, Incrementum, propagatio Praefat. ad Chron. S. Dion. tom. 3. Collect. Histor. Franc. pag. 153: Elle (la nation des Francs) desiroit plus le Monteplesent de la foi, que elle ne faisoit l'accroissement de la seigneurie terrienne.

* 2. MULTIPLICIUM [Camisae ridee]

(Glos. Lat. Gal. Bibl. Insul. E. 33, xv. s.) MULTIPLICIUM, Multiplex. Eulogius Cordub. lib. 2. Memor. Sanctior. cap. ult.: Multiplicis sceleris, iniquitate praetorius.

¶ MULTIRUMIGER SONITUS, Rumor maximus, qui de re aliqua circumfertur. Luitprandus Hist. lib. 5. apud Murator. tom. 2. pag. 465: Fit quam max. Multirumiger Constantinopoli sonitus, Romanum quidem ejectum, Constantinum vero ejus generum alii interfectum clamabant.

¶ MULTISSIMUS, Plurimus, in Charta ann. 1452. apud Bolland. [tom. 2. Mail pag. 608.] in Vita S. Mri Eremitae: Multissimus miraculis claruit, etc. [Multissimo et antiquissimo tempore, in Chron. Andr. Danduli apud Murator. tom. 12. col. 493.]

* MULTISURIA [Meretrix. DIEF.] ¶ MULTITARE, Multare. Gualt. Hemingford. de gestis Eduardi I. reg. Angl. ad ann. 1403. pag. 214: Indictati sunt multi, quorum quidam capti fuerunt, incarcerati et suspensi, quidam vero Multitati graviter. Vide supra Multitare.

¶ MULTITAS, Tributum, exactio. Charta Henr. II. Imper. ann. 1016. tom. 1. Hist. Trevir. Joan. Nic. ab Hontheim pag. 351. col. 2: Poppo sanctus Trevirensis ecclesiam archiepiscopus nos saepe novit... ut Multitatem rerum et familiae S. Petri... dignemur revocare.

¶ MULTITUDO, Superfluitas omnium in corpore humano humorum. Gasp. Barthi Gloss. apud Ludewig. tom. 3. Reliq. MSS. pag. 248. ex Raimundi Agilii Hist. Palast.: Tanquam de Multitudine convalescentes.

¶ MULTIVIDUS, Oculatus homo, vir perspicax ingenii. Roberti monachi Hist. Palast. lib. 3. cap. 4: Dux Bonmundus ut vir Multividus, et Normannus Comes ut miles animosus, ut viderent animos quorundam tubare, praecipiant milites omnes decedere. Papias: Multivida, multa videns.

¶ MULTIVIRA, Meretrix. Johan. de Janda.

¶ MULTIZARE PELLIS, Illas stamine et sale maritimo cum aqua decoctis, quod Multizium vocabant, imbuerent. Stat. crimina. Ripen. cap. 221. fol. 20. r. Omnes peliparis teneantur Multizare pelles bono et non marcido Multizio sub pena librarum quingentis pro quolibet et quilibet vice; ad teneantur et debeant facere Multizium et Multizasse per totum mensem Julii, vel ad finem usque ad quindecim dies Augusti.

MULTO, MUTO, Vervex, Gallis Mouton. Vita Aldrici Episcopi Cenoman. num. 54: Et debentur 7. Multones de pascuorio cum lana. Charta ann. 862. apud Douthetium: Et de Flandris census de Multonibus et formatiis, ac bubus, etc. Testamentum S. Fulcranni Episcopi Lovdensis: Porcos 8. optimos, et Multones sex. [Charta ann. 1064. in Archivis S. Victoris Massil.: Donando vita mea per singulos annos praefatis Aris ex eodem manio unum Multonem et agnellum. Alia ann. 1247. tom. 1. Gall. Christ. inter Instr. pag. 80: Excepto quod census de dicto castro, sive canonem qui erat unius sterlingi, permutamus in unum Multonem vicum, qui valeat octo solidos Villenenses.] Vetus Notitia ex Tabulario S. Albini Andegav.: Sicut panem, vinum et carnem, et Multones, et agnellos, et frascingas, etc. Thom. Walsinghamus in Edw. II: Quilibet porcus duorum annorum vendatur pro 3. solidis 4. d. Multo tonus crassus pro 11. den. Multo lanatus crassus vendatur pro 20. den. Adde Chartam Henrici III. Imp. ann. 1048. apud Ughellum tom. 5. pag. 278. aliam Gastonis Vicecomitis Beneharn. ann. 1101. apud Marcam lib. 5. cap. 13. num. 2. Will. Thorn. in Chron. pag. 184. 1905. eumd. Ughel. tom. 4. pag. 810. etc.

¶ Ex his patet nihil immutandum in contextu Anonymi de Bello Palest. lib. 4. cap. 1. apud Ludewig. tom. 8. Reliq. MSS. pag. 15. ubi legendum esse Multong censebat Barthius: atque adeo per Multones, non minutos mulos, ut idem exposuit, sed verveces intelligendos esse.

¶ MULTO VESTITUS, cum lana. Tabularium Prioratus de Paredo fol. 65: Et debet tale servitium. 1. porcum pretio 2. solidi. et Multonem vestitum, 2. sextarios vini, etc. Alibi: Et reddit ipsi manerius porcum bonum, et Multonem vestitum, et cozam vacca, etc. Fol. 45: Quis debet tale census, omni anno Arietem 1. vestitum lana, aut 12. den. Fol. 64: Arietem cum lana, etc. Alibi: 1. Arietem nudum. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 108: Et debent unum Multonem vestitum, etc.

¶ MOLTU, Idem quod Multo, in Charta ann. 907. in Append. Marce Hispan. col. 838. Charta ann. 997. in Tabular. Matice: Omnique anno ad menses Medio

percolat Mollonem unum, et in mense Octobris porcum unum.

¶ MOLTUN, in Charta ann. 1116. Append. Marce. Hispan. col. 1245. Mollonus, in Statutis Vercell. lib. 3. fol. 56.

¶ MUTILO, in Charta ann. 1277. apud Kensett. Antiquit. Ambrosden. pag. 287. IV. boves, VI. Mutilones, et sex africanas fuminas.

¶ MONTO, et MUNTO, in Diplomate Guillelmi Reg. Siciliæ apud Rocchum Pirram in Sicil. sacra pag. 280. Et pro tarentis, vino, Montonibus, agnellis, porcellis. Et pro it. vino, Montonibus, agnellis, etc.

¶ MONTONUS, ut Multo, in Statutis Montis Regal. fol. 264.

MUTO, Eadem notione. Ebrardus in Graciano cap. 9. et Joan. de Garlandia in Synonymis, de Ariete :

Et cum sit mutas, poterit bene Muto vocari.

Tabularium Bellilocense n. 91. Et exoni duo solidos ad Nativitatem Domini, et 2. panes, et 2. gallinas. in Augusto, 8. denarios et 9. sextaria de sivada. in Martio duo Mutones. Unde vero vox Multo vel Muta, orta, non omnino constat. Ferrarius ita dictos existimat arietes, quod in feminis saliant, quasi montana. Certe Picardi montons dicunt. Vide Animal, et Origines Gallicas.

¶ MUTTO, in Charta ann. 1113. apud D. Calmet. tom. 1. Hist. Lothar. col. 154.

MUTTONAGIUM, MOUTANAGIUM. Tributum ex vervecibus, seu mutonibus. Moutanage, in Consuetudinibus Bononiensi et Heriacensi. Montanage, in Consuet. Monstrol. art. 24. Moutonage, in Edicto Caroli Regentis ann. 1358. tom. 3. Ordinat. pag. 223. Male editum in quibusdam Consuet. ut monet Ragueilus. Moutonage et Montaigne. In Chartophylacio Regio, scripio, cui titulus, Monetarius, est Charta Joannis de Fomomine Senescalli Viromand. ann. 1269. qua S. Ludovico-Regi vendit 20. solidos annui redditus, quos habebat super Moutonagium ville S. Quintini. Charta Joannis Abbatis S. Bertini ann. 1228. Moutanagia vero habeo apud Scates, sicut hactenus habui. Occurrit sæpe in Tabulis vernaculis. Computum Domani Stapularum in Comitatu Bononiensi ann. 1475. fol. 30. Recipe de Moutonage, qui se payent au jour de S. Jean-Baptiste, en pain de 20. sols d'amende; et à savoir pour chacune beste à laine, un denier. Regestum Feodorum Comitatus Andegav. ann. 1287. Perrot Rilsau de Perçay homme ligé à cause du sep et maison de la Baume à devoir garder les prisonniers, quand le cas y échet, et les rendre à Baugé, et aussi cueillir le Moutonage en la paroisse de l'Arçay et de Billeux.

¶ Redit. comitat. Hannon. ann. 1265. ex Cam. Comput. Insul. De xij. bestes prent on une, et se tant n'en ya, chacune doit j. den. jusques à xij. deniers; si appiel l'on ceste valsur Moutonage; si le prent-on à l'Ascension. Hinc Moutonier appellatur, qui ejusmodi tributum exigit, in Reg. feud. eccl. Camerac. Et pareillement est l'un des Moutonniers avec le iij. frans fiefés, et eux deux ensemble sont tenus de cacher le Moutonage, dont pour ce il doit avoir pour sa part au jour S. Jehan deux moutons.

¶ MOLTUNAGIUM, Eadem notione. Charta ann. 1256. in Tabular. Sangerm. Pro advocacione sua x. sol. singulis annis de parte S. Germani accipiat et Mol-

tunagium proprium habebit. Vide Laggium.

¶ MONTONGIUM. Chartular. B. M. de Bono-nuntio Aurel. Quando famulus in terram venit Montongium querere, hospes ad ejus domum veniat, etc.

¶ MOTONAGIUM, in Charta anni 1205. in Hist. MS. monast. B. M. de Blancha. Confirmit dicta abbatia feodum quem nobilis domina mater mea cum una domo in Hero insula et Motonagio suo de Boing eidem abbatia in perpetuum donavit. Alla ann. 1236. in Tabular. S. Quintini in insula pag. 344. Retinemus extra partem. et nos in Motonagio, corveis, etc. Vide Wartepatin.

¶ MOTUNAGIUM, in Tabular. S. Vincentii Cenoman. fol. 39. Dedit... abbatia S. Vincentii... illud servitium quod Motunagium quod vocatur, quod antecessores mei habebant de suis hominibus in Sagonensio.

¶ MULTONAGIUM. Chartular. B. M. de Bono-nuntio Aurel. Percolunt decem et octo denarios per singulos annos propter Multonagium. Histor. Britan. tom. 2. pag. 182. Frumentagium, et Multonagium, et bidemium et talliatum, etc. Vide Frætagium in Frisinga.

Accipitur etiam pro quovis tributo, in 1. Regesto Parliamenti Paris. fol. 6. sub ann. 1257. Inquesta facta super eo quod Prepositi D. Regis capiebant duo Moutanagia apud S. Richarium de burgensibus ville, unum rationi burgensium, et aliud pro Herbaggio, etc. Charta ann. 1248. in Tabular. Maurigniacensi. De quibus nobis singulis unaquaque manura integra directuram integram, Moutonagium scilicet 6. denariorum... reddebant. In Tabulario domus publicæ Amblianensis fol. 200. est Charta Caroli VI. Regis 20. Jul. 1365. in qua fit mentio auxilium, seu subventionis, pro facto guerrarum, appellatum Moutonage courant.

¶ Memor. D. Cam. Comput. Paris. fol. 43. r. Dies xxvij. Martii assignata domino de Bathiy ad computum de subsidio, vocato Moutonage, in diocesi Amblanensi. Lib. cens. terre d'Estilly ann. circ. 1430. ex Cod. reg. 9493. fol. 20. r. Ce sont les cens rendus audit lieu de Destille au jour de la S. Florins, appellez anciennement Moutonages.

MULTONES, MUTONES, Moneta aurea Regum Francie, in quibus effectus Agnus Dei, ut vulgo dicimus, seu agnus lanatus cum crucicula, quas inde Denarios vel Florenos ad agnum appellabant nostri, Deniers, Florins à l'agneau, vel Moutons; [quorum valor erat 12. sol. 6. den. Turon. qui solidi cum ex puro argento essent, ad 7. lib. 9. sol. 6. den. hodiernæ monetae referri possunt.] Charta laudata in voce Marco: A 15. Junii 1354. usque ad 1. Junii 1356. stabant Mutones fini, auri fini, cursu 25. solidi. etc. Charta Edw. II. Regis. Angl. Rex tenetur Ottoni de Grandisono in 10. milibus Multonum auri. Charta ann. 1363. in Tabular. castri de Blein. Ego Herveus de Leonia dominus de Noion, testamentum meum facio... Do et lego abbatibus et conventui de Gaudio prope Hannebon centum Mutones auri semel solvendos. Advisamentum styli curie eccl. Brioc. In causis excedentibus valorem unius Mutonis auri veteris, summam triginta duorum solidorum et sex denariorum usualis monetae valentis, edatur libellus, nisi causa et persona fuerint de exceptis. Reparationes factæ ann. 1436. in Senecalia Carcasson. apud D. Lancelot. Pretio xv. Multonum auri, valente Mutone xvi. sol. viii. den.] Froissartes-1.

vol. cap. 171. ait post primum Pictavenas tum primum casos ejusmodi nummos: Item en cel en ce mois de Janvier fit faire le Roy Florins de fin or, appellez Florins à l'agneau, pour ce qu'en la pile avoit un agnel, et estoient de 12. ou marc, et le Roy en donnoit lors qu'ils furent faits, 68. pour un marc de fin or, et defendi l'en lors le cours de tous autres Florins. Regestum Memorialium Camerac. Comput. Paris. signat. C. Ordinat. cursus Florenorum ad agnum, et evaluationis ad Scula et mercam argenti: In contractibus communibus advaluatio in auro fit faciendo de 74. Sculis Joannis unam marcum auri, quod advaluabitur ad pretium marchæ auri in Agnis nunc currentibus, videlicet pro dicto 74. Sculis 48. Florenis ad agnum, quibus computato pro 20. solidi. Paris. qui faciendæ pretium quod habebunt 6. Febr. ann. 1354.

Verum longe antea hac figura à Regibus nostris usus nummos aureos constat, cum legamus Parliamentum Parisiense erga Regem Philippum Pulcrum potissimum instituisse, ut moneta Francicæ ad probitatem et valorem reducerentur quibus erant sub S. Ludovico, atque adeo Mutones auri, ad 5. solidorum pretium, uti erant sub eodem Rege. Chartam porro præstat hic describere ex Tabul. Regio, scripio, Monetarius, uti in duobus Rotulis pergamenis habetur, quibus inscriptum nude: LA COURT.

Item, si comme il li semble, que quant au fait de la monnoye de l'or, li Rois nostre Sire, ou sa Gent commis ou fet des monnoyes de l'or, pourroient donner 58. MOUTONS du marc à 24. quarres d'or monnoie et à monnoier, et au four de l'autre à 20. quarres, ou à 18. ou au dessous en descendant jusques à la fin, sans rien rabatre de l'Asser.

Item dit, si comme il li semble, que qui ne prendroit que FLORINS AU MOUTON, qui courroient pour 6. sols 8. deniers de la monnoie à 6. deniers de 14. sols 8. deniers, et qui auroit cours pour 3. deniers à la MONNOIE XVIII. ou pour 2. den. à la MONNOIE XV. ou pour 2. den. Tournois à la MONNOIE XII. et courroient pour 13. s. 4. den. de la monnoie à 3. den. 18. gr. qui courroient les deux pour un de ceux à 6. deniers et de 14. sols et 8. deniers qui courroient pour 3. oboles à la MONNOIE XVIII. ou pour un Parisis à la MONNOIE XV. ou pour un petit Tournois à la MONNOIE XII. dit, que peu courroient de DENIERS D'OR, se n'en courroit que d'une piece par le Royaume, quant aux marchandises qui s'y font: car autrement se corromproient les Ordonnances, qui les feroit, ne se les pourroient l'en tenir.

Item dit, si comme il li semble, qu'il vaudroit mieux donner cours à la monnoye de son Royaume, qu'il ne feroit à celle dehors. Pourquoi je di, Je ferois courre les DENIERS DU ROY DE LA MASSE, les deux pour trois de ceux AU MOUTON, c'est à sçavoir pour 10. s. de la monnoie à 6. den. de 18. s. et 8. den. et pour 20. s. de la monnoie à 3. den. 18. grains, et de 18. s. 4. den. et pour 25. s. du Tournois petit, de ceux de 22. s. et 2. den. et pour 20. s. de Parisis à 4. den. 12. grains, et de 22. s. 2. den. et tout en la maniere que dessus est dit de dits MOUTONS, et non autrement.

Item dit, si comme il li semble, que s'il plevoit au Roy nostre Sire qu'il laisse courre de grace speciale les DENIERS DE FLORENCE en son Royaume, tant comme il li plairoit, et que l'en les print de poids de 70. au marc, pour 5. s. 5. den. de la monnoie à 6. den. et de 14. s. 8.

den. et pour 10. s. 10. den. de la monnoie à 3. den. 18. gr. et de 18. s. 4. den. ou pour 14. s. de petit Tournois de 28. s. et 3. den. et par ainsi ne vuideroit le Foible de Vudis Royaume, ou se feroit au coing de la monnoie du Roy nostre sire, et par ainsi les MANTELEZ et ceux à la CHAIRE couvrent pour tous les Rois, et par les prix que dit est en cet article. Item dit, si comme il li semble qu'il laissez courre FLORINS A LA ROYNE pour 6. s. 3. den. de la monnoie à 6. den. et à 14. s. 8. den. et pour 12. s. 6. den. de la monnoie à 3. den. 18. grains, et de 18. s. 4. d. et par ainsi de la monnoie, comme dessus dit est.

Item dit, si comme il li semble, comme l'en donnast cours à FLORINS DE FLORENCE, à MANTELEZ, à CHAIRES, et à ceux de LA ROYNE, s'entencion est que pour le prix, à quoy ils sont, si comme dessus est dit, et deus, qu'ils n'ont nul cours; mais seulement pour tout fondre et convertir au coing des DENIERS AU MOUTON de nostre sire le Roy.

Item dit, si comme il li semble, que quant au fait de la monnoie d'or, qu'il face crier solennellement par tout son Royaume, et sur la paine telle comme elle y appartient, et face tenir fermement les Ordonnances desdites monnoies pour le prix qui dessus sont dits, et bien garder à toutes les issues de son dit Royaume, qu'il n'en ise monnoie nulle, s'elle n'est d'or, avec la neuve à 6. den. et de 14. s. 8. den. et celle à 3. den. 18. gr. et de 18. s. 4. deniers.

Item dit, si comme il li semble, que s'il est tenu et gardé sans corrompre, ne enfreindra en la maniere que dessus est dit et deus, l'on ouvrera à la XVIII. de la XV. ou à la XII. et tout pour regle, sans corrompre l'œuvre de l'or.

Item dit, si comme il li semble, que par celle Regle, ceux dehors le Royaume rapporteront pour un marc d'or 14. marcs d'argent, ou la valur; ainsi s'emplira le dit Royaume d'argent à grant plente, et vuidera de l'or, en confondant ceux de hors du Royaume, que par leur cautelle, engin, ou soustiveté, l'ont mis dedans ledit Royaume.

Item dit, si comme il li semble, que qui aura audit Royaume 14. marcs d'argent pour un marc d'or, qui ne deveroit valoir que 10. marcs d'argent, si comme autrefois a valu, quant l'en faisoit petits Tournois, l'en pourra bien laisser aller vuidier hors du Royaume ledit or, quar encore y en demeurra-t-il assez.

Item, dit, si comme il li semble, que quand DENIERS AU MOUTON ne vuideroient que 6. s. 8. den. de la monnoie à ob. den. et de 14. s. et 8. den. qui ne courroient de la bonne que pour deux petits Tournois, et de 18. sols 4. den. et de la monnoie à 3. den. 18. gr. et de 18. s. 4. den. qui courroient chascun pour un petit Tournois, il conviendrait mettre les MOUTONS de 6. s. 8. den. à 6. s. et de 18. s. 4. den. à 12. s. et les FLORENTINS qui courroient pour 5. s. 5. den. de la monnoie à 6. den. et de 14. s. 8. den. et pour 10. s. 10. den. de la monnoie à 3. den. 18. gr. et de 18. s. 4. et tout pour le prix dessus dit; et ainsi conviendrait-il que l'en mist les FLORENTINS de 5. sols 5. deniers à 5. s. et 10. s. 10. den. à 10. s. et tous les autres DENIERS D'OR, évalués, si comme dessus est dit; et par tel point ne courroit-il audit Royaume pour marc d'or que 12. marcs d'argent.

Item dit, si comme il li semble, que qui voudroit évaluer l'or selon le bon temps du Roy Monseur S. LOUYS, il convien-

droit que l'on met DENIERS AU MOUTON à 5. s. de la monnoie à 3. den. 18. grains et de 18. s. 4. den. et FLORENTINS à 4. s. 2. den. de la monnoie à 6. den. et de 14. s. 8. den. et pour 8. s. 4. den. de la monnoie à 3. den. 18. grains, et de 18. s. 4. den. et tous les autres DENIERS D'OR, conviendrait évaluer au prix comme cy dessus est dit. Et par tel point ne courroit-il audit Royaume pour un marc d'or, que 10. marcs d'argent.

Item dit, si comme il li semble, que s'il plesoit à nos Maistres Nostreurs de la Cour, à nous qui sur le fait des monnoies dessusdites, tant à l'argent comme à l'or, de donner grace de nous entendre, il nous est avis que tout ce que dessus est dit, est bon et vray, à la grant honneur du Roy nostre sire et au grant profit du commun peuple, pour toujours mes ouvrir sans nuire coing, tant de l'argent comme de l'or.

Id etiam firmat Instrumentum aliud ejusce xvi. quod ex Regesto Camere Computor. Parisiensi signato Noster f. 208. erulmus, hincque perinde descripsimus in rei monetarie nostralis studio-sorum gratiam.

Veetey liaccort qui fu fait par les gens des bonnes villes, qui furent mandés pour le fait des monnoies l'an 1304. etc.

Premierement il fu accordé que l'en face petits Tournois et Petits Paris et Mailles petites Tourn. et Par. au temps et de la loy S. Louys, et nulle autre monnoie.

Item il fu accordé que toutes monnoies fussent abatus d'or et d'argent, exceptez les Gros Tournois et les Mailles d'argent, le Gros Tournois pour 12. Tourn. et la Maille d'argent pour 4. Tourn. pour la faute qui est de monnoie, tant comme il plairait à notre Seigneur le Roy.

Item, il fu accordé que la monnoie d'or à l'Aiguel courra pour 10. sols Paris, et toute autre monnoie d'or soit abatus.

Item, il fu accordé pour avoir plus matiere à faire monnoie, que l'en praigne le quart de la vesselement d'argent par-souffisante pris, et que l'en n'en face nulle vesselement jusques à 2. ans.

Item, que le Roy pourchace pardevers ses Barons, que il se suffrent de faire ouvrir jusques à 2. ans; car autrement il ne puet pas remplir son peuple de bonne monnoie ne son Roiaume; et furent à accort que li Rois doint tant en or en argent, que il n'i praigne nul profit.

Item, que li doubles que l'en appelle Cornus, fussent abatus de tous poins.

Ejusmodi monetarum aurearum ab ipsomet Philippo Pulcro cusarum mentio est præterea in illius Statut. Monetariis Statuto quippe dato Pissiaci die Martis post festum S. Vincentii ann. 1310. statuitur, qu'il sera forgé monnoie d'or, qui est et sera appelée à l'Aiguel, laquelle est du temps S. Louys nostre ayeul, pour 16. s. Paris. et pour 8. s. de Bourgeois fors, et pour 16. s. de Bourgeois petits. Statutum aliud Ludovici Hutini Regis 15. Jan. ann. 1315. Item, parce que c'est nostre volonté de garder les Ordonnances de Mons. saint Loys nous avons fait garder en nos Registres sus le fait de la monnoie de l'or, et avons trouvé que il fut faire le denier d'or, que l'en appelle à l'Aiguel et le fiat ajuster le plus lealement que il pot, et qu'il eust cours pour dix sols Paris tant seulement. Ex quibus patet obtinuisse id genus monetæ etiam sub ipso S. Ludovico. In Charta alia scripta die Jovis post Conversionem S. Pauli ann. 1311. ea moneta esse debet 88. denar. et tremiss. ad marcam

Regiam. Statuto dato Pissiaci die Sab-bati post Epiphaniam ann. 1313. statuitur et Moneta à l'Aiguel, que tum cu-debatur, valeat 15. solidis Turon. parvis. Et Statuto dato Paris. 17. April. 1314. omnis aurea moneta interdictur, præter eam que dicitur à l'Aiguel, que tum cu-debatur, pretii 15. sol. parvorum Turon. aut 15. solid. Paris. Denique Statuto Caroli IV. dato Parisiis 15. Octob. ann. 1333. statuitur fieri deniers à l'Aiguel pour 7. sols et six deniers qui courront pour deniers Paris, 15. sols des deniers seignles. Habentur ea Statuta in primo Regesto Memorialium Camere Comput. Paris. fol. 13. 21. 35. 38. 82. 131. 132.

Reg. 138. Chartoph. reg. ch. 287.

Anno Domini 1369. die prima Februarii.

Muto auri tunc currente pro xxvij. sol.

Turon. Invent. Chart. monast. Athanat. ann. 1519. Instrumentum ann. 1460. don-

nationis cujusdam annuum pensionis, qua-

tuor Mutonum auri, quolibet ponderante

duos denarios auri. Lit. remiss. ann.

1379. in Reg. 115. ch. 18. Icellui Mahiet

lui dist qu'il lui avoit presté un Mouton

rez et dix sols. Alie ann. 1422. in Reg.

172. ch. 60. La somme de soixante-quinze

écuz, c'est assavoir deux dourdares et

croix Moutonneaux en or et le residu en

blanche monnoie. Moutonnet, ibid. Lib.

rub. fol. parvo domus publ. Abbavil. ad

15. Febr. ann. 1426. fol. 194. r. xij.

Moutoncheaux d'or et dix frans en vieulz

blans. Charta ann. 1472. 9. Febr. ex Ta-

bul. Flamar. Summa decem Mutonum

auri, computando pro quolibet Mutone

auri decem grossos auri, et pro quolibet

grosso auri sex ardicos, et pro ardicco duos

jaquetos monetæ nunc currentis. Eadem

rursum leguntur in Ch. ann. 1475. ex

eod. Tabul.

MULTONES DUPLICES, Moneta Bran-

bantina, in Lit. remiss. ann. 1377. ex

Reg. 111. Chartoph. reg. ch. 195. Florins

de Brabant, appellez doubles Moutons.

Hinc igitur planum est, ea setate, Mu-

tones aureos in usu fuisse. Sed altius

eorum originem repetendam consebat

Magnus Peirescius, existimabatque, a

Regibus nostris cusos, vigentibus contra

Albigenses bellis, in quibus præcipua

Crucesignatorum vexilla eo ipso Agno

Dei insignita erant, qui inde pro insi-

gnibus toti Francie Clero, et complur-

ibus Ecclesiis Cathedralibus et Collegia-

libus mansit, atque adeo ipsi urbi Tolo-

sane, ex quo in eorumdem Crucesigna-

torum potestatem venit, servata tamen

ejus, quam in insignibus gestabant

Comites Tolosani, Crucis figura. Proinde

putabat Peirescius cusas hac imagine

monetas, quibus Crucesignatorum sti-

pendia exsolventur.

Hanc Peirescii sententiam utcum-

que firmant monetæ Comitum Tolosa-

norum typi duo, unus Raimundi a S.

Egidio, alter Alfonsi ejus filii, in quibus

effectus erat Agnus Dei, ut testatur D.

le Blanc. An inde Mutones aureos anti-

quiores esse S. Ludovico, an aliunde

collegerit vir oculatissimus, tacuit. Ut

ut est Mutonum originem a sanctissimo

Rege repetendam nihilominus censet

laudatus le Blanc; quorum usus ad tem-

pora Caroli VII. obtinuit.

Mutones Flandrenses memorat præte-

rea Titius lib. de Pactis inter Francos

et Anglos sub ann. 1351. et 1361. pag. 273.

Habuit etiam Hispania suos Agnus

Dei, de quibus Ita Covarruvias de Vete-

rum numismatum collatione cap. 5. n.

9. Ante ejsdem Henrici III. hinc in

regnis habuit cursum moneta nuncupata

Agnus Dei, que initio equitabat Mars.

codinum: deinde peruenit fuis ex tam infima materia, ut collum valuerit unum Coronatam, vulgo Cornado, veluti traditur in Chronico ajuodem Regis Henrici III. Istius moneta, meminit etiam Mariana lib. de Ponder. et mensuris cap. 22.

Obtinuit etiam hæc moneta in Dalphinatu sub Humberto II. ut probat Computus ann. 1383. tom. 2. Hist. Dalph. pag. 273: Item, recepit ab eodem ibidem Agnos de auro LXXV. et fuerunt expensi ad rationem de Carolinis XIV. cum dimidio pro quolibet, sunt in summa in Carolinis argenti unc. XVIII. taren. II. et granos XV.

MUTO, seu Mouton, apud Froissartem 8. vol. cap. 103. pro machina bellica usurpatur, quam forte veteres Arietem vocabant. Quæ saxa emittentur ad quatendos muros, atque adeo ab antiquorum arte distincta: ab ipso tamen nomen incitum videtur, quod quemadmodum eo ariete, ita illa machina diruerentur muri: Un engin qui estoit merueilleusement grand; lequel avoit vingt piez de large et 40. piez de long; et appelloit-on celui engin un Mouton, pour getter pierres de fait dedans la ville, et tout effondrer.

Moutonniers vero appellatur, Locis in carcere angustus, vulgo Cachot, in Lit. remiss. ann. 1479. ex Reg. 206. Chartoph. reg. ch. 258: Certains lieux de la geolle, nommez les Moutonniers, qui sont les lieux où l'on a acoustumé meitre et tenir les prisonniers détenus pour cas de crime.

MULTOCIUS, pro cito, usurpat auctor 1. Vita S. Marculfi Abbat. n. 14. [pro multo amplius legitur in Vita S. Benedicti Anian. sæc. 4. Bened. part. 1. pag. 208: Pissimus quoque Ludovicus Rex, quo ab insanis magis magisque iridebatur Benedictus venerabilis Abba, eo sibi eum in dilectionis sociabat Multocius amore, sciens mundi amatorum esse consuetudinem profectibus obesse iustorum.]

MULTOR, Molitor, Gall. Meunier; Vita S. Godelevæ tom. 2. Julii pag. 432. Verum Multoris quo nescio interveniens impedimento, et exequiarum nutabat religio consueta, et egenorum periclitatur egestas famelica. Chron. Corn. Zartfließ apud Marten. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 387. Hi Leonino more super cornutos irruentes plurimos ex fabris et Molitoribus, fugato mamburno, peremerunt. Occurrit etiam in Chartular. S. Vandreg. tom. 1. pag. 182.

MULTOTIES, Sæpius. Concil. Tolet. XIII. Inter Hispan. tom. 2. pag. 699: Accidit enim Multoties, ut causa salutis alicujus vel collationis necessaria, evocati a principe vel metropolitano confinitimi sacerdotes, venire differant.

MULTRA, Mulgaria lactis. Glossar. vet. ex Cod. reg. 764. Vide Multrale.

MULTRALE, Vide supra Multrum.

MULTRARE, MULTRICUM, MULTRUM, etc. Vide Morth.

MULTROCINIUM, Homicidium, seu mulcta quæ domino competit ex multro; vel jus de eo cognoscendi et iudicandi. Libert. Domni-medardi ann. 1246. tom. 7. Ordin. reg. Franc. pag. 690. art. 4: Lex duelly ex quo dantur vadia et Multrocinium sunt domini. Quæ rursus leguntur ibid. pag. 692. art. 26. Vide in Morth.

MULTUM, pro Mulcta. Tabul. Rothom. Si quis contra hæc donationem calumniæ generare præsumperit, mille solidos Multum componat.

MULTUOSE, pro Tumultuose, in Lit. ann. 1372. tom. 5. Ordin. reg.

Franc. pag. 586: De suspendendo vel subjugando dictos olim servientes Multuos, impetuose ac seditiosè renunciare fecerunt.

MULTURA, Quod molitori ex frumento quod molit, præstat. Monasticum Anglic. tom. 3. pag. 91: Dabunt Multuram ad vicissimum vasculum, quando et quandiu ad molendum meum molere voluerint, etc. [Hist. Mediani monast. pag. 257: Contulit S. Petro... ea scilicet ratione ut quandiu ipse viveret, in usus proprios retineret unum tantum denarium de censu et quartalium unum de Multuris persolveret. Adde Chartam ann. 981. in Append. Marcæ Hisp. col. 927.] Vide Molla 2.

MULTURA SICCÆ, Quæ in numerata pecunia exsolvitur. Charta Roberti II. Reg. Sect. in Suppl. Diplom. pag. 108: Dno... octo mercatas terre cum octoderm bollis farinæ de siccæ Multura de dicta terra. Vide rursus in Molla 2.

MULTURA, Moletrina, Gall. Moutin. Charta ann. 981. tom. 9. Collect. Hist. Franc. pag. 617: Omnia quicquid in huius villis, et in cuncta Rossilionense paco sanctus Genesius habere dinoscitur, in silvis, in pratiis, in vineis, in aquis, in Multuris et in salinis, etc.

MULTURA, Idem quod supra Mollitura 3. Bladum molendum. Stat. Casalis sæc. XIV. inter Mon. Hist. Patr. Taur. tom. II. col. 1059: De Multura non duenda ad Padum. — Item statutum est quod menatores non debeant ducere ad Padum Multuram, sed capta Multura ad locum, ubi pensatur blava et farina, debeant ipsam ducere intus burgum Cassaliæ. [Fr.]

MULTURIUS, Mensura annonaria species: quod in ea multuram suam accipiat molitor, sic dici videtur. Stat. Avellæ ann. 1496. cap. 104. ex Cod. reg. 4824: Unus sextarius rarus faciat et continuat xxii. Multurarios rarus... capiendi pro multura cujuslibet sextarii et quolibet sextario unum Multurarium (sic) rarus. Vide Mollura in Molla 2.

MULTURENGIA, Variæ molituræ miscellum frumentum. Charta ann. 1190. in Tabular. Sangern. fol. 73: Dedit illis in elemosinam in molendino suo septem sextaria annonæ, medietatem hibernagii et medietatem Multurengiæ. Charta Galerani Com. de Mellento tom. 4. Hist. Harcur. pag. 1620: Retinuius in manu nostra duos modios et dimidium Multurengiæ, singulis annis nobis persolvendos. Ubi perperam editum, Multurengiæ. Vide Mousturangia.

MULTUS, Molitus, Gall. Moulu. Charta ann. 1381. in Reg. 66. Chartoph. reg. ch. 527: Ad quæ pondera dicti molinarii seu dicta molendina gubernantes biada molenda et farinam Multam apparere et ponderare haberent.

MULVELLUS, Piscis, qui in mari Angliæ Boreall copiose capitur in aestate, Londoniis Greenfish: Lancastrensisibus Mibca, apud Sylvestrum Giraldum lib. 2. Itiner. Cambri. cap. 9. et in Descript. Cambriæ cap. 5. ubi perperam Mulnellus, ut et in Fleta lib. 2. cap. 12. § 12. Vetus Charta laudata a Spelmano: Dedit... quibuslibet leprosis Eborum venientibus in vigilia diei S. Johannis Bapt. Mulvellum, butyrum, panem, cerevisiam, etc.

MULUS, Epitaphium S. Prudentii Episcopi Tarracon. apud Ambrosium Moralem lib. II. cap. 74:

Fusus secretum, non mortali luce laetam.
Sed proprio Mulo condit hoc tumulo.

Quid hic mulo sonat, non percipio.

Nativa et propria significatione hic Mulus accipitur, ut discimus ex ejusdem Prudentii Vita tom. 8. April. pag. 588: Præcepto ut corpus meum imponatis super mulum, cui insidens consuevi; et ubi requieverit ibi sepulchrum mihi parate... Straverunt mulum, et corpus venerandum leviter ab ecclesiis irahentes, illud super mulum imposuerunt... mulum in via abeque ductore miserunt... Ibi latroivit mulus cum corpore S. Prudentii, et genu flexo ibidem pausavit.

MULUS, Acervus, cumulus, Gall. Meule. Lib. nig. episc. Carnot.: Major de Platonilari advocavit se tenere a domino Carnotensi episcopo, videlicet... unum Mulum feni in prato de Berjone villa. Vide supra Mollus 2.

MUMAX IGNIS, Confectitius, qui et Ignis Græcus, Gall. Feu Grégois, dicitur. Vide Ignis. Pandulphus in Vita Gelasil II. PP.: Sæva insuper jam per ripam Alamannorum barbaris tela contra nos mixta toxico jaciebat: Minutabantur etiam nos intra aquam natantes Mumaci igne cremare, nisi Papsin et nos in manibus eorum redderemus.

MUMBURDUM, Vide in Mundibur-

MUMIA, apud Matth. Silvicum, est illud quod invenitur in sepulchris balsamatorum, in quibus humor mortui cum aloë et myrrha resolvitur, quibus ipsa corpora condiebantur, et simulat pici marinæ. Solebant antiquitus corpora balsamo, myrrha et aloë condiri, et fit apud paganos et Saracenos circa Babyloniam, ubi est copia balsami. Idem Silvicus: Krotal, i. Mumia. Constantinus Africanus lib. de Gradib. Mumiam quidam dicunt esse aspalathum; quædam tamen species est in veteribus monumentis inventa, quæ optima est. Antiqui etiam mortuos ex ea ungebant, ne cito putrescerent, aut vermes producerent. Calida et sicca est in tertio gradu. Valet contra fracturam capitis, etc. [Anastasius in Epitome Chron. Casin. apud Murator. tom. 2. pag. 361: Jam vero de sceleratissima peccatorum sentina et totius perverisitatis et nequitiæ radice Strumbulo qui et Mummulo, quod dicam? qui iuxta nominis sui derivationem liquor fetidus est. fluens de cadaveribus mortuorum.] Salmasius ad Sollnum mumias et momias dictas putat a thure, quod ægyptiæ vocabant, quo condiebantur corpora. In describenda Ægyptiorum conditura multa habent Herodotus lib. 2. et Diodorus lib. 1. ex quibus observare licet cadavera olim domi subrecta in loculo ad parietes statuta: sed postmodum lectulis imponi consuevisse scribit Athanasius. Silius lib. 13. vers. 474:

..... Ægyptia tellus
Claudit odorato post fucus stantis saxo
Corpora, et a mensis exanguem hæc separat umbram.

Vide Kirkmannum lib. 1. de Funeribus cap. 8. Chiffetium de Linteis sepulcralibus cap. 3. Petrum de Valle in Epistolis, etc. Alias vocis Mumie originationes ex Bocharto et aliis, vide apud Menagium in Orig. Gall. pag. 812. et Octavium Ferrarium in Orig. Ital. Adde Leonardum Fuchsum ad Myrepsum sect. 1. cap. 18. et lib. 1. Paradox. medicin. cap. 40.

MUMIA, Cadaver siccum, in Miraculis B. Gregorii Verucul. tom. 1. Maili pag. 589: Ex quo præ infirmitatis longi

tudine tantum pellem et ossa retinet..... ita quod cadaver et Mumiam dicere.

¶ **MUMMENTUM**. Remigius Autissiodor. in Homil. de Nicodemis: Quis ergo iste alicujus sibi Mummentum, ut pote doctor, esse videbatur. Ubi Glossator quidam, l. e. Sublimitatis. Legerem ego momentum, prompta et facili emendatione.

¶ **MUNA**. Charta Italica ann. 1287: *Venerunt... quod apportabunt ad spulteram suam* (S. Ambrosii Senensis) unam Munam, an minam? Vide Bollandum 20. Mart. pag. 208. [Muna, munera quae militibus dantur, in Gloss. Isid. Ital. Muna, munus, donum.]

¶ **MUNATA**. Statuta Vercell. lib. 1. fol. 15: *Ut becharis suo loco et tempore de carnibus Munatas faciant maiores et bonas carnes vendant*. Alia perinde mihi ignota notione lib. 2. fol. 84: *Habito respectu ad statutum quo cavetur quod de bonis immobilibus dentur Munato quinquae pro quatuor in solutum creditoribus*.

¶ **MUNBURDUM**, **MUNBURDUS**, **MUNBURNARE**. Vide **Mundiburdus**.

¶ **MUNCHEWAT**. Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 398: *Prohibeo etiam ne aliquis piscetur infra stagnum et Munchewat, praeter Monachos*.

¶ **MUNCTORIUM**. [Mocharon de candelle. (Gloss. Lat. Gal. Bibl. Ingul. E. 36. s. V. s.)]

1. **MUNDA**, [f. Idem quod *Defensa*, *Locus forestae* in quo nec venari nec usum capere licet, a Saxon. Mund, *Defensio*.] Charta Pontii Comitit Tolosani Primarchionis et Ducis Aquitanorum, et Garis uxoris, apud Castellum: *Damus similiter totum allodium et totum potestativum de Ecclesia et omni Parochia, et fontes, montes et colles, et Munda cum nemoribus, cum silvis et forestis, et cum omnibus fivalibus et mercariis, etc.*

2. **MUNDA**, Os: unde *Tenermunda*, urbs in Flandria, quod exstructa sit ad ostium Teneris fluvii, vox orta a Gothis apud quos *munst* os et buccam sonat, ut testatur Smaragdus in Comment. ad Partes Donati: cui Wigmund est *Valens bucca*: *Ricmund, Potens bucca*: *Ratmund, Consilium oris*, etc. Vide Lindanum in *Tenermunda*, [et Schilt. in Gloss. ad vocem *Mund*.]

3. **MUNDA**, Mappa. Regula consueta Toribii Archiep. Lims, tom. 4. Concil. Hispan. pag. 874: *Singulis septimanis apponant Mundas et pallas et corporalia et purificatoria ad omnia altaria*.

¶ **MUNDALIA**, **MUNDANALIS**. Vide **Mundus**.

¶ **MUNDALIS**, Saecularis, nostris alias *Mondais*. Lib. de Mirab. Romae apud Montemfalc. in Diar. Ital. pag. 280: *Et sicut ipsi sunt nudi, ita omnia Mundalis scientia nuda et aperta est mentibus eorum*. *Toutes justices, tant ecclesiastes comme Mondaines*, in Charta ann. 1835. ex Chartul. Valcel. sign. E. *Œuvres mondaines* appellantur, Opera consueta, a quibus abstinere solent diebus Dominicis et festivis, in Lit. ann. 1872. tom. 5. Ordin. reg. Franc. pag. 606: *Pour ce que le jour de Dimanche est jour assemblée, et doit on cesser de toutes œuvres mondaines par tout féal Créption, etc.* Vide in **Mundus**.

¶ **MUNDANUS**, [ut **MUNDALIS**; vide quoque in **Mundus**: e Ut qui cybos Christi pauperibus exhibebat, in pastum *Mundana* militum transferretur, heu, pro dolor, tanquam *Mundana* possessio dilaceratur. (Charta Cluniac. coll. Burgund. B. N. t. 78. n. 113. an. 1059.)]

¶ **MUNDAT**, Immunitas, locus vel districtus exemptus a jurisdictione civili ordinaria. Codex MS. Ruftacensis apud Schilt. in Gloss. Teuton.: *Hic notantur redditus et possessiones Episcopi A. in districtu Rubiacensi, qui vulgariter dicitur dis Mundat*. Vide **Munitas**.

¶ **MUNDATA**. Charta Guidon. Malvic. ann. 1284. inter Probat. tom. 1. Annal. Præmonst. col. 235: *Dedi etiam dicitis canonicis... sexaginta solidos Parisienses in redditu meo de Mundata illis annuatim reddendos*. Sed leg. *Medunta*, Gall. *Mante*.

¶ **MUNDATIO**, Purgatio. Charta Hilduini ann. 882. apud Felibian. in Hist. Sandionys. pag. 11: *Infra monasterium in ponte peritico quingue, in Mundatione Crocaldi ut supra*.

¶ **MUNDATORIUS**, Advocatus monasterii, a Saxon. Mund, *Protectio*, *tutela*, *defensio*, sic dicitur, quod monasterii iura defendat ac tunc Pipin Reg. Aquitan. in Tabulario S. Florentii: *Si in immunitate monasterii de Glonna reus repertus fuerit vel dicitur, a nemine distringatur, nisi a loci Mundatorio, nisi forte exinde ipsius lateris fuerit ejectione*. Nec cuiquam mirum esse debet quod Advocatus iudicis partes hic agat, eos quippe jus dixisse, intra jurisdictionem ecclesiarum, quarum Advocati erant, certum est. Vide **Advocati**.

¶ **MUNDATUS PER ASSISAM**. Solemni iudicio absolutus. Leges Malcolm II. Regis Scotie cap. 8. n. 2: *Pro quolibet homine Mundato per assisam, pro tractu extra rotulos, quatuor denarios*. Galli dicerent: *Pour être tiré du rôle des accusations ou des amendes*.

¶ **MUNDRICE**, **MUNDRICHE**. Vide infra **Mundbruce**.

¶ **MUNDBURGUM**, **MUNDEBORO**, etc. Vide **Mundiburdus**.

¶ **MUNDEREC**, in Legibus Edmundi Regis cap. 6. *Mundriche*, in Legibus Alredi cap. 8. *Mundriche*, in Legibus Kanuti cap. 2. *Mundriche*, apud Bromptonum, ubi exponitur *læsto Mgestatis*: *Infra factio pacis*, in liadem Legibus cap. 32. Maxime vero, si etymon vocis spectetur, protectionis, tutelae, ac defensionis Regis violationem et infractionem sonat, *Infraction de la sauvegarde du Roy*. Confecta enim ex Saxonico mund, *protectio*, *tutela*, ut in voce **Mundus**, docemus, et brice, *ruptura*. Occurrit præterea in Legibus Henrici I. Regis Anglie cap. 37. 86. [et Ethelb. cap. 75.]

¶ **MUNDEBUS**, Libellus memorialis, Gall. *Memoire*, a Sax. Mund, *Memoria*. Charta Ottonis Comit. Palatini ann. 1281. apud Tolner. Histor. Palat. inter Instr. pag. 148: *Volimus ut... utensilia capellanis nostris conservet, vel faciat Camerarium nostrum subjecto Mundero conservare, et distributio elemosinarum nostrarum iuxta discretionem predicti Prælati fiat et ordinetur*.

¶ **Munderus** ex eadem Charta inter Probat. tom. 2. Annal. Præmonst. col. 294.

¶ **MUNDIA**, Idem quod **Mundium** infra, apud Jo. de Janua. Vide **Fras**.

¶ **MUNDIALIS**, **MUNDIALITAS**, **MUNDIANUS**, etc.] Vide **Mundus**.

¶ **MUNDIATUS**. Vide **Mundium**.

¶ **MUNDIBURIUM**, **MUNDIBURDUM**, etc. Vide **Mundiburdus**.

¶ **MUNDIBURDUS**, Patronus, defensor, tutor: vox ejusdem originis ac **mundus**, Anglo-Saxonibus **mund-bora**, Kiliano **mond-boor**, **mond-baar**, et **mon-**

boor. [Vide Grimm. Antiq. Jur. Germ. pag. 465. Graff. Thea. Ling. Franc. tom. 2. col. 147. voce **Mundporo**.] *Ridicule porro Ugutio, et ex eo Will. Brito in Vocabular. MS. et auctor Mamotrecti: Mundus mulieris, dicitur apparatus ad ornatum mulieris, unde et ministros talium Mundiburdos vocamus*. Charta Rodulphi Arch. Bitur. ann. 855. in Tabul. Bellilocensi Ch. 14: *Ut pro voto et arbitrio sui quem tutorem et Mundiburdum habere voluerint... eis concedatur facultas eligendi*. Alij **Friderici I. Imper. ann. 1171: Memoratus Episcopus oppignoratum sibi beneficium... in manum nostram reportavit, nosque illud petitione et assensu ejus de manu propria in manum Henrici ejusdem Ecclesie Præpositi et Egidii Comitit de Durachio, qui traditione hujus Advocatus et Mundiburdus institutus est... libere et absolute tradidimus. Burchardus Wormaciensis in *Lege Familiæ*: *Si quis eorum domum alterius cum armata manu intraverit, et filiam ejus vi rapuerit, cuncta vestimenta quibus tunc induta fuerat, quando rapta est, singulariter in triplum patri ejus, vel Mundiburdo restituet*.**

¶ **Nostris Mainbourg**, eadem notione. Confederatio inter Carolum VIII. Reg. Franc. et Maximilianum I. Reg. Rom. ann. 1495: *Item que las Comtes de Bourgogne, Artois, etc. seront vendus au Roy des Romains comme pere et Mainbourg de mondit Seigneur l'Archiduc*. [Germanis *Mompur*, *Mondar*, etc. Vide **Haltus**. Glossar. German. col. 1378. voce **Mundburd**.]

¶ **MUNDIBURDUS**, ut **Mundiburdus**, Tutor. Charta Bern. episc. Hildeshem. apud Leuckfeld. in Antiq. Walckenried. part. 1. cap. 10. § 6: *Consensu et adimplatione fratris sui Bodonis legitimi Mundburgi et heredis*.

¶ **MUNBURDUS**, Eodem significato, in præcepto Rodulphi Reg. Franc. ann. 990. apud Baluz. Hist. Tutel. col. 328: *Quo decedente, qualem communiter voluerint Munburdum et causadicum habebant*.

¶ **MUNDEBORO**, Idem qui **Mundiburdus**. Charta Chlodovsi III. ann. 868. apud Felibian. Histor. Sandionys. pag. xiv: *Ipsi Amalberctus nec venisset ad placitum, nec ipso Mundeborone suo inlust. viro Ermeharto*.

¶ **MUNDEBORDIS**, Eadem notione, in Charta apud Willelmum Hedam in Bernulfo Episcopo Traject. 20: *Mundiburdum vero vel defensorem alibi non inquiramus, nisi ad supradicti Sancti altare, ad defendendum scilicet, etc.*

¶ **MUNDEBURDIS**, et **MUNDIBURDIS**, *Defensio*, *tutela*, in Leg. Rip. tit. 25. § 9. tit. 56. § 13. in Capitul. 1. Caroli M. ann. 808. cap. 40. in Capit. 3. ann. 812. cap. 13. in Capitul. 1. incerti anni Caroli M. cap. 54. in Concil. Meld. ann. 845. cap. 41. Marculf. lib. 1. form. 24: *Et sub Mundeburde vel defensione illustris viri illius Majoris domus nostri... quietus debeat residere*. [Testam. Karilethi ann. 14. Childeberti apud Mabill. tom. 3. Analect. pag. 81: *Ipsi predicto Pontifici domno Innocenti tradere cupiebam, sub cujus Mundiburde vel defensione tam ego, quam et ipse res sive homines ibidem degentes, futuris temporibus esse meritissemus*.] Charta Caroli Martelli apud Serrarium lib. 3. Rerum Moguntinarum pag. 470: *Cum nostro amore, vel sub nostro Mundeburde et defensione quietus et conservatus esse debeat*. Capit. Caroli Cal. tit. 26. 27: *Ut Ecclesie... talem Mundeburdam et honorem habeant*.

sigat tempore antecessorum nostrorum habuerunt. Et tit. 33: *Mundeburdam autem ad defensionem Rom. Ecclesie pariter conservabimus.* Adde *Tradit. Fuld.* lib. 1. trad. 39. [Mainbournis, in *Edicto Philippi Pulcri* ann. 1308. tom. 1. *Ordinatio Reg. Franc.* pag. 459: *Commandons quant as vivres, que nous, la Roine nostre compaigne, quant nous l'aurons, nous effans estans avec nous, en nostre Mainbournis.*]

¶ **MUNDEBURDIS.** Eodem significati, in *Præcepto Caroli C. ex Tabular. Compend.*: *Volumus pariterque jubemus ut sub ea lege qua res sacri nostri regis manserunt, aliqua sub eo Mundeburde et defensione tueantur ac defendantur et sub ea tuitione imperiali consistant qua cenobis.*

¶ **MUNDEBURDUM.** Eadem notione. *Concilium Meldense* cap. 41: *Causa defensionis et Mundeburdi.* *Charta Pipini Regis Aquitanie* apud *Bealium*: *Sub nostro Mundeburdo vel immunitatis tuitione.* [Capit. 4. *Caroli M.* ann. 806: *Ut videtur et orphanis et minus potentes sub Dei defensione et nostro Mundeburdo pacem habeant.* Adde *Diploma Caroli Simplicis Reg. Franc.* sæc. 5. *Bened.* pag. 8. et *Odonis Reg. ann.* 890. *Inter Probat.* tom. 2. *Hist. Occit.* col. 25.]

¶ **MANDEBURDA.** *Charta Ludovici Imper.* ann. 815. apud *Meurissium* in *Hist. Episc. Metensium*: *Deprecans ut ipsam precariam quædam a supramonasterio Abbate Optario acceperat, per nostras Mandeburdum et licentiam diebus suis sue, sicut inter eos convenerat, habere potuisset.*

¶ **MANDIBURDIUM.** et **MANDIBURNIUM.** in *Charta Ottonis II. Imperat.* ann. 980. apud *Mireum* tom. 1. pag. 656: *Sub Mandiburnio et defensione succedentium Regum vel Imperatorum deliberatum est mansurum. Sub defensione nostra ac Mandiburdio nostro sint, atque successorum nostrorum.*

¶ **MUNDEBURDIUM.** Defensio, tutela. *Charta Odon.* reg. ann. 889. *inter Probat.* tom. 2. *Hist. Occit.* col. 24: *Quatenus ipsum locum in nostra defensione, cum omnibus ad eum pertinentibus, haberemus simul et defensione, sicut præcedentes reges comprobantur hactenus præceptorum indagare fecimus. Quod nos quoque audientes libenter eorum acquiescimus consilia, et præfatum cenobium sub nostro Mundeburdo ac tuitione statuimus.* Vide in *Mundiburdus.*

¶ **MUNDEBURGIUM.** *Withredus Rex Cantuariorum* in *Judiciis* cap. 2: *Pacis Ecclesie, quod Mundeburgium vocant, 50. solidorum esto compensatio.*

¶ **MUNDEBURGIUM.** *Epistola Caroli Martelli* 32. *inter Epist. S. Bonifacii Archiepisc. Moguntini*: *Bonifacius Episcopus ad nos venit, et nobis suggestit, quod sub nostro Mundeburdo vel defensione eum recipere deberemus. Proinde nos taliter visi fecimus ei voratam dare, ut ubicunque ubi et ubi ambulare videtur, cum nostro amore, vel Mundeburgio et defensione quietis vel conservatus esse debeat.*

¶ **MUNDEBURDUM.** in *Capitulari 2.* *Caroli M.* ann. 802. cap. 20.

¶ **MUNDEBURGIUM ECCLESIAE.** in *Capitulari 7.* *Caroli M.* ann. 803. cap. 1.

¶ **MUNDEBURNIUM.** et **MUNDEBURNIUM.** in *Charta Ottonis II.* ann. 980. apud *Hermannum Stangefoium* lib. 2. *Annalium Circuli Westphalici* pag. 201. et in *alta* apud *Bartholomæum Fizen* in *Hist. Leodiensi* pag. 275. [Præceptum *Chlodovei Reg. Franc.* ann. 486. (si ta-

men penultimum) tom. 4. *Gall. Christ.* *inter Instr.* col. 125: *Nostris celestidini tradidit et commendavit, ut sub nostra emunitate et Mundiburnio, nostrorumque successorum Regum semper maneat.* *Charta Pipini Reg.* ann. 765. apud *D. Calmet.* tom. 1. *Hist. Lothar.* col. 281: *Sub Regum Mundiburnio in pecula manere decerno.* Adde *Chartam Henrici III. Imperat.* ann. 1051. apud *Toineurum Histor. Palat.* *inter Instrumenta* pag. 26.]

¶ **BUNDEBURDUM.** pro *Mundeburdo.* *Diploma Alberti Regis Italie* pro *Monasterio Casauriensis* in *Tabul. MS.* ejusd. *Monasterii*: *Idcirco hunc Bundeburdum scribere jubentes, præcipimus, etc.*

¶ **MUNDEBURDUM.** et **MUNDEBURDUM.** *Charta Ottonis Imp.* ann. 968. apud *Ughellum* tom. 7. pag. 1311: *Si quis igitur confirmationis, præcepti, seu cessionis Mundeburdi violator extiterit, etc.* Adde pag. 1334.

¶ **MUNBURDUM.** *Charta Hugonis et Lotharii Reg. Ital.* ann. 945. apud *Eccardum* in *Origin. Habsburgo-Austr.* pag. 154: *Recipimus insuper præfatum ecclesiam cum sacerdotibus et clero nunc et in posterum inibi famulantibus sub nostra tuitionis Munburdum.*

¶ **MUNBURDUM.** [Charta *Caroli M.* ann. 776. sæc. 3. *Bened.* pag. 265: *Præcipimus præterea præfatum monasterium... cum fratribus et monachis ibidem Deo famulantibus, sub nostre tuitionis Munburdum omni tempore permanere.*] *Chronicon S. Vincentii ad Vulturum* lib. 1: *Sub ipsius tuitionis Munburdum omni tempore pacata et quæta viderent persistere.* Adde pag. 675. 677. 694. etc. *Testamentum Ademari Vicecomitis Scallensis et Abbatis Militis Monasterii Tutelensis*: *Sunt autem Monachi in Munburdo Regis ad locum saluum faciendum.*

¶ **MUNBURGIUM.** Eadem notione. *Charta Hugon. reg. Ital.* ann. 928. apud *Murator.* tom. 5. *Antiq. Ital. med. ævi* col. 940: *Monasterium de Gazo... cum omnibus quæ dicit vel nominari possunt ad eundem monasterium pertinentibus vel aspicientibus, pro Dei amore amineque nostre remedium, sub nostre tuitionis Munburdum defendimus et custodimus.*

¶ **MUNDEBURIUM.** in *Charta Henrici Reg. Rom.* ann. 1003. apud *Marten.* tom. 1. *Ampliss. Collect.* col. 363: *Nostram suppliciter precatam est clementiam, ut et nos ipsum locum cum suis pertinentiis in nostrum Mundeburium et defensionem, pro redemptione animæ nostre suscipereamus.*

¶ **MUNDEBURDIUM.** [Donatio *Rodulfi Comit. Turen.* ann. 824. apud *Baluz.* *Hist. Tutel.* col. 309: *Quemcumque de hereditibus nostris vestra elegerit civitas in Mundeburdo vel tuitione, etc.*] *Charta Caroli C. Imp.* ann. 859. in *Tabulario Abbatie Bellilocensis in Lemovicensibus* num. 4: *In nostra defensione et tutela seu Mundeburdo recipereamus.*

¶ **MUNDEBURDIUM.** in *Charta Pipini Reg.* ann. 764. apud *Calmet.* tom. 1. *Hist. Lothar.* col. 280. *Præceptum Arnolphi Regis* ann. 891. apud *Marten.* tom. 1. *Ampliss. Collect.* col. 228: *Sub nostre protectionis tuitione et Mundeburdo quiete persistere, Deique misericordiam pro nobis attentius exorare.*] *Joannes XVII. PP.* in *Epist. a Gretzero edita* in *Vita S. Henrici Imp. de Episcopatu Bambergensi*: *Sit ille Episcopus liber, et ab omni potestate extranea securus, Romano tantummodo Mundiburdio subditus.* *Dilmarus* lib. 2: *Eandem Abba-*

tiæ *Mundiburdio Etheldagi Bremensis Archiepiscopi* subdidit. *Acta Murenstis Monasterii*: *Prædica sua sub censu legitimo illi contradiderunt, ea conditione ut sub Mundiburdio ac defensione illius semper tuti valerent esse.* *Charta Henrici IV. Imp.* ann. 1111. in *Metropol. Salisburg.* tom. 3. pag. 94. *In Mundiburdium defensionis esse suscepti.* Ita rursus pag. 388. et in *Bullario Casinensi* tom. 2. pag. 7. Vide *Joannem VIII. PP.* *Epist.* 288. *Roveridum* in *Reomao* pag. 29. *Diplomata Belgica Miræ* lib. 1. cap. 8. etc.

¶ **MUNBORATIO.** *Polypt. Irmin.* Br. 9. sect. 268: *Qui per chartam Munborationem S. Germani habet.*

¶ **Mundiburdia** dicta præterea ipsa Imperatorum ac Regum Diplomata, quibus Ecclesie ac Monasteria in eorum Mundiburdio, seu tuitione ac defensione ponuntur, ut apud *Ughellum* tom. 2. pag. 569. 645. 706. tom. 7. pag. 1311. 1334. et alios. *Papias. Mundiburdia, Regum vel Principum sunt præcepta.* Quo spectant ista ex *Vita S. Hermelandi Abb.*: *Si autem pro parva retributionis intuitu Monasterium edificare desiderat, hortor ut regalibus eum manibus tuendum committat, et ut Regis clementia talem præceptionem facere dignetur, ut nulla alia potestas maligno instigatus spiritu, omni dominationis occasione sublata, molestiam habitantibus in eo ingerere audeat, quatenus Regali defensionis præsidio, pro ejus totiusque sui Regni pace, libere remota pravorum impulsione, Christi interpellent clementiam.*

¶ **MUNBURNARE.** *Theri. regere* *Charta* ann. 1264. tom. 2. *Hist. Eccl. Meld.* pag. 108: *Mittent duos fratres ecclesie sue in dicta domo ad servandum et Munburnandum domum prædictam et omnia bona ipsius.*

¶ **MUNDIBURGIS.** Quod a curte dominica dependet, ejus pertinentiæ, appenditiæ. *Hist. Novientens. Monast.* apud *Marten.* tom. 3. *Anecd.* col. 1132: *In Vivivire quæ est in pago Prisiacensi curtis dominica cum omni Mundiburgis sua, ecclesia videlicet cum decimis suis, salica terra, manus serviles et censuales, etc.* *Ibidem*, ubi alie curtes recensentur loco *Mundiburgis*, legitur pertinentiis, appenditiis, consequentiis, utilitatibus; unde genuina vocis *Mundiburgis* notio accipienda videtur.

¶ **MUNDICINA.** Id quo aliquid tergitur, mundatur. *Apuleius* in *Apologia*: *Nom petiisse eum a me aliquid tersui dentium, versus testantur.*

Calpurniane, salvo, propriis versibus.

Mis, ut petisti, Mundicinas dentium.

¶ **MUNDICORDIS.** unica voce, *Mundus corde*, in *Vita Alcuini* num. 9. [Occurrit præterea apud *S. Bernardum* *Serm. de S. Martino*, in *Vita vener. Idæ* tom. 2. *Aprilis* pag. 168. et in *Actis S. Veroli* tom. 3. *Junii* pag. 383.]

¶ **MUNDICULUS.** Idem qui infra *Mundilio.* *Concil. Trevir.* ann. 1152. apud *Marten.* tom. 7. *Ampliss. Collect.* col. 72: *Super Mundiculos vero minister ecclesie et advocatus placitum tenere debent, et ecclesia totum censum habeat. Idem vero de placito fabricorum, ecclesia videlicet medietatem questus recipiat.*

¶ **MUNDIFICATIO.** *Mundities*, *Ital. Mundificazione.* *Pactum* *inter reg. episc. et consul. Caturc.* ann. 1351. in *Reg. 80.* *Chartoph. reg. ch.* 487: *Poterunt dicti consules statuere super ipsis, que concernent decoramentum et Mundificationem civitatis.*

¶ **MUNDIFICATIVUS**, Purgando, mundando aptus, apud Matthæum Silvaticum. Vide supra *Mundificatus*.

¶ **MUNDILLA**, Ital. *Mondiglia*, sunt purgamenta, Gall. *Epluchures*; hic vero frumenti excreta intellige, Gall. *Criblures*. Statuta Astens. cap. 17. fol. 25: *Teneatur Potestas sine tenore facere jurare omnes piores et pistorias... quod non immiscebunt legumina, neque siliqnam, neque Mundilliam vel barbareatum cum frumento.*

¶ **MUNDILLA**, Eadem notione. Bulla Benedicti XII. PP. ann. 1337. in Tabul. S. Victoris Massi: *Debeant solvere blada sic mundata et munda quod de centum sextariis non oporteat fieri immunditas seu Mundillas ultra unum sestigium.*

¶ **MUNDILIO**, Charta Adalberonis Episcopi Metensis, apud Meurissium: *Statutum quoque ad usus fratrum in predicto sancto loco Deo militantium quandam daglam in finibus ville nostre sitam, nomine Burnada, ubi etiam Munditiones plurimi B. Arnulphi commanent, atque commanentes eandem supradictam daglam legitima sanctione custodiunt ac procurant, quatenus a presentis die et deinceps supra memorati servi Dei inibi regentes teneant, possideant, liberamque in omnibus habeant potestatem quidquid ex illa volerint agendi. Vox ejusdem, ut videtur, originis qua est mundius, tutor, qui aliis mundio. Vide *Mundium*.*

¶ Vocis quidem origo repetenda videtur a *Mundum*, tutela, defensio, patrocinium; ea vero non tutor ipse, sed qui sub tutela est, significatur: de his quippe servis hic agitur qui patronos habebant perinde ac liberti quique *Alia*, *Fiscalini*, vel *Liti* nuncupabantur, ad rurales præsertim operas addicti, licet aliqua jam libertatis specie donati essent. Hæc præter allata non obscure innuit charta ann. 785 apud D. Calmet. tom. I. Hist. Luthar. col. 288. *De omnibus Munditionibus, quos in Wormaciensi regione damus, veniunt quinguis solidi, et octo denarii in missa S. Martini, et in anno tria placita non jussa in Flammerheim curie requirunt.* Alia ann. 1121. ibid. tom. 2. col. 267: *Munditiones quoque annali placito debent interesse et nullum jus debent advocato persolvere.* Vide *Mundiculus*.

* (« *Munditionum* si qui extra positi sunt, masculus denarios v. femina pulum i persolvit. » (Manumissio incolectum *Morville-sur-Seille*, an. 967, Mus. Arch. sep. p. 31).)

¶ **MUNDILLA**. Vide *Mundilia*.

¶ **MUNDIO**. Vide *Mundium*.

¶ **MUNDITENENS**, unica voce, *Mundi* rector, apud Tertull. lib. adv. Valentini. cap. 22: *Et tamen diabolus quoque opus Demiurgi affirmant, et Munditenentiam appellant.* Occurrit apud eundem lib. 5. adv. Marc. cap. 18. et lib. de Fuga cap. 12.

¶ **MUNDITER JURARE**, secundum veritatem, in Lege Longob. lib. 2. tit. 55. § 14. [°° Luitpr. 61. (6, 8.)]

¶ **MUNDITIAS FACERE**, Scopis purgare, mundare: vox Monachorum præsertim: *Balaier, Nettoier*. Plautus in Stichio:

Munditas volo fieri, altera scopas.

Regula S. Benedicti cap. 35: *Egressurus de Baptimana, sabbato Munditias faciat.* Bernardus Mon. in Consuet. Cluniacens. MSS. cap. 48: *Die vero sabbati facient Munditias, quod est bene lavare cum scopis fontem claustrum, atque lavatorium, et mundare pavimentum necessarium.*

Capitula Monachorum ad Augiam directorum cap. 10: *Ut in sabbato, quando Munditias facere solent, pedes cum silentio lavent, etc.* Chrodogangus. Metensis Episc. in Regula Canon. cap. 9: *Munditias vasorum faciat, et vasa ministerii sui, quæ ad ministrandum accipit, sana et munda cellario reconsignet.* Vita B. Stephani Abb. Obasin. cap. 30: *Vestes abluere, domos scopare, et ceteras Munditias sollicite exercere.* Kero Monachus: *Munditias, Arcinilla.* Ardo in Vita S. Benedicti Abbatis cap. 2. num. 8: *Munditias Monasterii, quoties oportunitas expetit, exercuit.* Vide Vitam S. Marini cap. 4. et Joannem Abb. S. Arnulphi in Vita B. Joannis Abb. Gorziensis num. 77. Statuta Gulgonis II. Prioris Cartusienensis cap. 4. § 20. cap. 28. § 5. Statuta antiqua ejusd. Ord. 1. part. cap. 18. § 7. *Mundare* porro vox in hac re propria. Ebrardus in Græcising cap. 10:

Scobe domum mundat: scopi est quod mittitur extra: Scobe est quod munda: quæ scobe fit ad rapelle.

Gregor. Tur. lib. 9. cap. 35: *Cur non sunt scamna hæc opera stragulis, aut domus scopis Mundata?*

¶ **MUNDITIA**, Leges Luitprandi Regis Longobard. tit. 69. § 1. [°° 94. (6, 41)]: *Si quisquam liber homo ancillam suam pro religione et Munditias causa vestem religiosam induerit, etc.*

¶ **MUNDIUM**, **MUNDIO**, ex Saxon. *mund*, Pax, securitas, protectio, tutela, tuitio, patrocinium, defensio; *mundan*, tueri, protegere: [°° Vide *Graf.* Thesaur. Ling. Franc. tom. 2. col. 813. radice *Mund*.] Apud Longobardos quævis femina in mundo erant, ac puellæ quidem in mundo ac tutela parentum, vel si deessent, agnatorum; feminæ vero nuptiali juro devinctæ, a mundo erant maritorum. Quemadmodum enim feminæ erant in perpetua tutela apud Romanos, ut docet Ulpianus in fragm. institut. de tutelis. Lex Longob. lib. 2. tit. 10. [°° Roth. 205.]: *Nulli mulieri liberæ sub regni nostri ditione Lega Longobardorum viventi liceat in sua potestate arbitrio, id est, sine Mundo vivere, nisi semper sub potestate viri, aut potestate curtis Regis debeat permanere: nec aliquid de rebus mobilibus aut immobilibus sine voluntate ipsius, in cuius Mundo fuerit, habeat potestatem donandi aut alienandi.* Adde Edictum Rotharis tit. 89. § 1. In Speculo Saxonico lib. 3. art. 45. § 5: *Maritus est tutor uxoris post desponsationem.* Ita etiam Jure Franco, ubi *Mari* et *Bail* vulgo appellatur in Consuetudinibus municipalibus. De mundo puellarum agitur in eadem Lege Longob. lib. 1. tit. 9. § 12. 113. tit. 30. § 11. lib. 2. tit. 11. tit. 21. § 11. 20. [°° Roth. 200. 202. Luitpr. 31. (5, 2.) Roth. 195. 196. 197. Luitpr. 130. 57. (6, 67, 4.) Roth. 388.] De mundo nuptiarum, lib. 1. tit. 17. § 5. tit. 30. § 2. [°° Luitpr. 141. (6, 88.) Roth. 187.] (vir autem uxoris mundium ab eius parente acquirere dicitur in Lege Alem. tit. 84.) De mundo Religiosarum, lib. 1. tit. 33. § 3. [°° Luitpr. 92. (6, 39.)] De mundo viduarum, lib. 2. tit. 6. § 1. tit. 37. § 4. [°° Luitpr. 99. 100. (6, 46, 47.)] Quo spectat Ch. ex Tab. Casaur.: *Ego Helegrina filia quondam Caroli... consensu et voluntate de filio meo Aliperto, in cuius Mundium ego permaneo... venundavi, etc.* De mundo ancillarum agitur etiam lib. 2. tit. 12. § 9. tit. 34. § 4. [°° Luitpr. 139. (6, 86.) 10. (2, 4.)] Vide Grimm. Antiq. Jur. Germ. pag. 447. Mitterm. Princip. Jur. Germ. § 359.]

¶ **MUNDIUM**. Capitulum Caroli M. ann. 793. cap. 12: *De mancipiis palatii nostri et ecclesiarum nostrarum volumus Mundium recipere, sed ipsa nostra mancipia habere, id est, Pretium pro mundo, ut habet Glossa Interlinearis in uno codice regio, testa Baluzio.*

¶ **MUNDIUM FACERE**, Tutelam gerere. [°° Pretium mundi exsolvere.] in Lege Longob. lib. 1. tit. 30. § 2. lib. 2. tit. 2. § 1. 2. tit. 7. § 1. tit. 12. § 1. 7. [°° Roth. 187. 188. 190. Luitpr. 127. (6, 74.) Roth. 236. Luitpr. 126. (6, 73.)] *Mundium suscipere*, lib. 1. tit. 9. § 12. lib. 2. tit. 12. § 9. [°° Roth. 200. Luitpr. 139. (6, 86.)]

¶ **CAUSA DE MUNDO LIBERÆ**, inter Regales, seu quæ ad Regem pertinent, accensetur, in Lege Longob. lib. 1. tit. 2. § 8. [°° Roth. 372. ubi videnda lectionis varietas.]

¶ **MUNDIUM**, pro hæreditaria-portione in bonis paternis, in Lege Longob. lib. 2. tit. 14. § 8. 9. 15. tit. 34. § 3. 4. [°° Roth. 180. 161. 199. Luitpr. 9. 10. (2, 3, 4.)]

¶ **MUNDIO FILIORUM**, Tutela, in Lege Aleman. tit. 51. § 2.

¶ **MUNDIATA** mulier, quæ in mundo est. In Legib. Luitprandi Regis Longob. titulus 68. inscribitur *De Mundiata in sacramentum missa, etc.* Ita tit. 109. § 3. [°° 92. 139. (6, 39, 86.)] At Glossæ Isidori videntur legisse *mundiana: Freta vel Mundiana, de parente suo relicta.*

¶ **MUNDIUM**, Quævis protectio. *Ecclesiarum et Monasteria, et Senodochia, quæ ad Mundio palatii pertinent, aut pertinere debent*, in Capitulum 5. ann. 819. cap. 5. [Quæ in Mundo palatii esse noscuntur, vel etiam in Mundo episcopi, vel ceterorum hominum, in Capit. Pip. Reg. Ital. ann. 788. cap. 18.]

¶ **MUNDLUDE**. Dipl. Caroli IV. Imper. ann. 1346. tom. 2. Hist. Trevir. Joan. Nic. ab Hontheim pag. 170. col. 1: *Item volumus et firmiter inhibemus, ne quis homines ecclesiarum Trevirensium aut suburbiorum ipsius, in cives seu oppidanos, qui vulgariter *pailburger* vel *Mundlude* nuncupantur,.... admittantur.* *Mundlust* in Charta ann. 1376. ibid. pag. 271. col. 1. Ubi designantur vassalli seu subditi. Vide *Leudes*. [°° et *Mundman*. Germani voce *Leute* alias *Lude* pro plurali vocis *Mann* utuntur.]

¶ **MUNDMAN**, Qui in mundo seu tutela alterius sunt, qui se alterius potestate commendant, idemque qui *Commendant*; ex mundo tutor, protector, et man, homo. Laudum seu sententia lata ann. 1258. apud Maximilianum Henric. in Apolog. pro Archiep. Colon. pag. 21: *Item quod diversi cives et potentes recipiunt, et recipere consueverunt populares et impotentes in suam protectionem, nominantes vulgari nomine *Mundman*: Ita quod quando tales populares delinquant, clandestina servitia dant potentibus, et ob hoc ipsorum excessus defendunt.* Charta Caroli M. in Monumentis Paderbornensibus pag. 325: *Omne regale vel secularis iudicium super servos suos, et liberos, et liberos, malman, et Mundman, et omnes utriusque sexus homines, etc.* Charta Frederici II. Imp. ann. 1219. de Juribus ac privilegiis civitatis Norimbergensis, apud Goldastum: *Quicumque civis antedictæ civitatis fecerit se alicujus *Mundman*, tam civis ille, quam qui hoc modo receperit eum, gratiam nostram demeruit, et in utroque pax non violatur.* Alia ejusdem Imper. ann. 1230. pro Privilegiis urbis Ratisponensis, in Metropoli Salisburgensi tom. 1. pag. 240: *Statuentes, ut singuli potentes de civitate sua, qui vas-*

sallos sibi faciunt ad tyrbandam pacem civitatis, qui Mundman vulgariter nominantur, ad munitionem civitatis dant 10. libras, nihilominus a fidelitate praecite relinquentes hujusmodi absolutos.

MUNDOBARDIA, Tutela nobilis pupilli, Gall. Garde noble. Charta Prudentii II. Imp. ann. 1235. apud Ludewig. tom. 2. Reliq. MSS. pag. 220: Cum nos concesserimus Gotofredo de Hohenloe fideli nostro Mundobardiam filiorum et honorum quorundam Rudolphi de Kieselow qui in servitio nostro decessit, etc.

MUNDUALDUS, Tutor, qui tenet in mundium. In Lege Longob. lib. 1. tit. 18. § 8. tit. 17. § 5. tit. 30. § 11. tit. 33. § 3. lib. 2. tit. 2. § 4. tit. 6. § 1. tit. 8. § 2. tit. 37. § 1. [90 Aist. 6. Liutpr. 141. (6. 89.) 31. (5. 2.) 92. 93. 99. (6. 89. 40. 48.) 12. (2. 6.) 30. (5. 1.)] Defensor. Legibus constitutus. dicitur lib. 1. tit. 30. § 13. [90 Lud. P. 17.] Si quis alienam sponsam rapuerit, aut patri ejus, aut ei qui legibus defensor esse debet, cum lege sua eam reddat. Tab. Casaur. Ego Adelberga filia quondam Lupeni, consentiente mihi Sigolfo filio et Mundualdo meo, concedo ad usum fructum vobis, etc. Alio loco: Vere ipsam Gundi uxorem habeo, eo quod mihi eam ad legitimum matrimonium tradidit Amelfredus filius ejus, cum Mundualdo suo. Et infra: Et praedictus Amelfredus Mundualdus qui in hac illicita conventionis consentiens fuit. Notitia Judiciali ann. 1061. ibid.: Tunc ista Purpura per consensum de Odemundo Mundualdo suo manifestavit et dixit. Charta Richilde Comitissae ann. 1025. in Bullario Casin. tom. 2. pag. 77: Bonifacius marchio jugale et Mondoaldo meo. Vide Ughellum tom. 1. part. 2. pag. 371. tom. 3. pag. 785. etc. Statuta MSS. Caroli I. Reg. Sicil. cap. 141. ubi de feminis deceptis: *Mais il peut avoir la presence d'autres juges, ou de ses Modals, ou de leurs parents, etc.* [Vide Frea 1.]

MUNDOALDUS, Eadem notione, in Charta ann. 1033. apud Murator. Cella Antic. Estensi pag. 98: *Adaleya... filia quondam Bosoni Comitissae... ipso namque jugale et Mondoaldo meo michi consentiente et super confirmante, etc.*

MUNDUALDUS, Procurator, iura partes alterius tuetur. Constitut. Caroli II. Reg. Siciliae lib. 2. tit. 44. edit. 1560. pag. 189: *Mulieres Longobardorum seu Francorum jure viventes, in judiciis tantum restituendas esse sancimus, cum per negligentiam vel fraudem Mundualdorum seu procuratorum suorum, enormiter laesa probantur.*

MUNDUALDUM, Idem quod *Munditurdum*. Charta Igonis et Lotharii Regum Italiae circa 834. apud Ughellum tom. 2. pag. 123: *Constitimus ut... omnia sub nostre tuitionis Mundualdo, quieto ac pacifico ordine habeant atque possideant.* Alia Lamberti Imperatoris ann. 898. pag. 124: *Eam recipientes sub nostre tuitionis Mundualdo, etc.*

MUNDUS, vulgo *Seculum*, le *Siecle*. Epitaphium Afrodites Christianae laudatum a Grutero pag. 1177. et a J. Sponio in Itin. pag. 14:

Restitit hanc Mundo, semper coelestia querens, etc.

Walafridus Strabo lib. de Reb. Eccl. cap. 31: *Habet Mundus veredarios, commentarienses, ... habet Ecclesia acolytos, lectores, etc.* Ita apud Palladium in Hist. Lausiaca cap. 54. xōuo; usurpatur pro eo quod *saeculum* Latini Patres vocant: *Ἡρώτα ἦμας τὰ ἐν τῷ χρόνῳ παρόντι.* Hinc Κοσμικός; apud eundem Palladium cap. 61. 68. et alios, qui Latine

MUNDIALIS, Saecularis. Glossae Isid.: *Mundialis, homo mundi status. Leg. in mundi statu.* [Charta ann. 1089. in Archivis S. Victoris Massil.: *Frater autem Aicardi juvenis, Mundialis ac saecularis animi, etc.* Constantius in Vita S. Germani Autissiodor. ubi de S. Genovefa: *Ceterum universa alia Mundialis pulchritudinis ornamenta, auri gemmarumve compacta fulgoribus, nunquam tuis vel collo vel digitis inseri patiaris.* Adde Monast. Angl. tom. 1. pag. 52.] Prudentius Peristeph.:

Doctor gale Mundialis pro ad aram jessoris.

MUNDANALIS, Eadem notione. S. Ildephonsus in. Addit. ad S. Isidor. de Viris Illust. tom. 3. Concil. Hispan. pag. 80: *Sicque post lucis Mundanalis occasum, in basilica S. Leocadiae tenet habitationem sepulcri.* Charta ann. 1424. apud Stephanot. tom. 2. Antiquit. Occitan. Bened. MSS. pag. 497: *Porro nos Geraldus memoratus episcopus considerans quod corpora humana sine aliqua Mundanali sustentatione in terris non possunt vivere, etc.*

MUNDANUS, Laicus. Charta Roberti Comitis Arvern. ann. 1386. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. pag. 122: *Per quicumque iudicem ecclesiasticum seu Mundanum.* Alia ann. 1328. in Tabular. Eduensi. *In omni loco dominationis et alio quovis et coram quibuscumque iudicibus ecclesiasticis et Mundanis.* Litterae ann. 1318. apud Rymer. tom. 3. pag. 461: *In quacumque curia ecclesiastica vel Mundana.* Ita tom. 10. pag. 122. et Ordinat. Reg. Fr. tom. 2. pag. 159.

MUNDIALES, pro Homines. Glaber Rodolphus apud Duchesn. tom. 4. Hist. Franc. pag. 36:

Piscator parca moesti Mundialis, Saccerat fetus intus dolibus; Pascat mortuos singulum genitus, Humanum decus dum rapit interitus.

MUNDIALES HISTORICI, apud Sulpitium Severum lib. 2. Hist. Utuntur praeterea S. Hieronymus. Epist. 17. Rusticus Episcopus. Burdegal. in Epist. ad Eucherium, Victor Utic. lib. 3. Salvianus lib. 1. de Gub. Dei. Joan. Diaconus in Vita S. Gregor. PP. Odo Cluniac. in Vita Geraldii lib. 2. cap. 1. Theoder. Mon. in Hist. Invent. S. Celsi Episc. Trevir. cap. 1. num. 10. Wolfardus Presb. lib. 2. de Vita S. Walburgis cap. 3. n. 17. Eadmerus lib. 2. Vita S. Anselmi Cantuar. cap. 38. Concil. Hispal. II. can. 1. 3. Gildas, de Excidio Britan. Philippus Eystetensis in Vita S. Willibaldi cap. 7. Vita S. Aviti Episcopi Viennensis n. 4. Vita S. Pauli Episcopi Viridun. cap. 1. etc. *Αγορα, xοουσι, in Constit. Apostol. cap. 23. Saeculare potestates.* Dionysio Exiguus, etc. Apud Tolosanos, *Mundi* vocantur, praecipue civitate adolescentibus delicate vestiti et viventes, quasi *mundiales*.

MUNDANITAS, Vanitas, mundi amor. Vita B. Colette tom. 1. Martii pag. 577: *Cujus quidem Principia... Mundanitas conversa fuit in religiositatem.*

MUNDIALITAS, Arnoldus Lubec. lib. 8. cap. 9. de Monachis: *Refrizit caritas, subintravit Mundialitas.*

MUNDIALITER, [apud Tertull. lib. de Resurrect. carnis cap. 46. et] apud Fulbert. de Ortu S. Mariae.

MUNDALIA, apud Ruricium lib. 2. Epist. 42.

MUNDUS, Muliebris suppellectilis. Lex Alaman. inter Addit. cap. 80: *Si maritus uxorem suam dimittit, quadraginta solidos ipse componat, et de Mundo*

sub non habeat potestatem, et omnia ei reddat quod ei per legem obtinuit. [90 Vide *Mundium*.] Eleganter Tertull. *Mundum muliebrem* sic describit lib. 1. de Cultu fem. cap. 4: *Habitus feminae duplicem speciem circumfert, cultum et ornatum. Cultum dicimus, quem Mundum muliebrem vocant: ornatum, quem immundum muliebrem convenit dici. Ille in auro, et argento et gemmis, et vestibus deputatur: iste in cura capilli, et cutis et earum partium corporis quae oculos trahunt.*

MUNDUM neutr. gen. Eadem notione, apud Nonium ex Lucilio: *Legavit quidam uxori Mundum omne, penumquid.*

MUNDUS, Multitudo, certus hominum numerus. Ital. *Mondo* et nostris *Monde*, eadem significatione. Charta ann. 1377. ex Bibl. reg.: *Quod dominus dux Andegaviae haberet promittere regi Aragonum in adiutorium certum Mundum gentium armorum, etc.*

MUNECMA, Fragmentum Petronii Tu laticulosus, nec Munecma arguta suasus fectilis.

MUNERA, [Ciborium, quo altare tegebatur. Vide in hac voce.] Ademar Cabanensis in Abbatibus S. Martialis Lemovic. de Abbate Stephano: *Hic composuit super altare Salvatoris Ecclesiam ex auro et argento, quam vocant Munerem.*

MUNERARE, Honorare *Honore Principatus Muneramus*, in leg. 3. Cod. Th. de Princip. agent. (6. 28.).

MUNERARE, Munire, instruere. Gall. *Garuir*. Form. MSS. ex Cod. reg. 7657. fol. 43. r.: *Quendam mantellum ipsius talis fretatum sive Muneratum certis metathesis argenti latenter accepit.*

MUNERARIUM, f. Villa, praedium rusticum. Vita S. Tarketuli saec. 5. Bened. pag. 503: *Transiens itaque venerabilis Cancellarus... regali sanguine generosissimus... sexaginta Munerarium dominus, divina gratia disponente, etc.* **MUNERARIUS** Gloss. gr. Lat. 935. 2992. *Ambitiosus, Munerarius, liberalis.* Eadem Glossae: *Αγοραβήτης, Munerarius*, id est, qui gladiatorum munus impendit, in leg. 2. Cod. Th. de gladiatore (15. 2.) Cujus vocis primum auctorem facit Augustum Quintilianus lib. 8. Vide Columellam lib. 7. cap. 7. Hieron. Epist. 26: *Munerarius pauperum et egentium candidatus, sic festinat ad colum.* [Ubi *Munerarius* idem qui elemosynarum distributor Gloss. vetus MS. Sanguin. *Munerarius, qui munera dat.* Johannes de Monasterio Epist. ad Petrum et Gontherum praecipuos suos, apud Marten. tom. 2. Ampliss. Collect. col. 1400: *Sed Munerari, animus erat designatori vocabulo dicere, de erario publico aut thesauro Regis supra modum curant.*] Adde Passionem S. Mariae Mart. num. 4.

MUNERATIONES SACRAE, id est, *Sacrae largitiones*, apud Symmachum lib. 10. Epist. 43.

MUNERATOR, Qui spectaculo, quod munus vocabant praesidebat. Aldelmus de Virg. cap. 19: *Igitur urgente Muneratum decreto SS. Martyres in circi spectaculo terdenis cuparum gremiis trahuntur.*

MUNERBA, Lagenae vel urcei species. [Sic cucurbitae ejusdem fructum appellant, qui nostratibus vocatur *Callebasse*, in urcei modum cavari solitus, etiam ab antiquis. Plinius lib. 19. cap. 24: *Cucurbitarum numerosior usus... Nuper in balnearum usum venerit urceorum vice, jampridem vero etiam cadorum ad*

vina condenda.] Itinerarium S. Willibaldi: Quando erat in Hierusalem, amebat sibi balsamum, et replevit unam Munerbam. Tullit igitur unam Munerbam quam fuit concava, et habuit linum: et illam replevit de petra oleo, et fecit intus in Munerbam, et secuit illam cannam parvam Munerbam, ita ut in margine ambus similes essent, et sic claudebatur Munerba.

MUNERIUS, Molendinarius, ex Gallico Musnier. Occurrit in Tabulario Ecclesie S. Laudi Andegavensis, fol. 92. [et in Vita S. Philippi Archiep. Bituric. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 1936. et 1938.]

MUNGHU, vox Scotica. Vita S. Kenigerni tom. 1. Jan. pag. 816. col. 2: In oculis S. Servani dilectus fuit: illumque Munghu, quod Latine dicitur Carissimus amicus, ex consuetudine appellavit.

MUNGOS, Nomen cujusdam animalis Indici, quod ad plantam quamdam qua libenter utitur translatus est. Vide Diarium Trivolt. mensis Octobr. ann. 1715. pag. 1844.

MUNHYT, Lat. Joan. ducis Brit. ann. 1481. ex Bibl. reg.: In ecclesia Trecorensi est quedam immunitas, que vulgariter nuncupatur le Munhyt de Trecore, que durat spatio quatuor leucarum sive duodecim miliarium: ubi quicumque homicida, raptor, et quicumque alii criminosi plena gaudere volunt immunitate. Vide Menchiz.

MUNIACI, Papias: Munia, officia civitatum, tributa. Muniaci, Regis Consiliarii. Glossae antiquae MSS.: Muniacos, Regis Consiliarios.

MUNICIPES, Hellenice, in vet. Gloss. Will. Brito in Vocab. MS.: Municeps, et Municipalis et Municipis, omnia dicuntur in eodem sensu: hoc enim nomine censentur Castellani in municipio nati et permanentes, et etiam milites stipendiarii, qui pro custodia municipii munia capiunt, et etiam originales, etc. Certe pro Castellanis, seu Castellorum praefectis, non semel usurpat Ordericus Vitalis, lib. 4. pag. 532: Guillelmum de Firmatate, alioque Regis Municeps expugnant et eiciunt. Lib. 11. pag. 805: Consul de Melleto per partem Yvonis, qui Municeps erat et Vicecomes, et Firmarius Regis, callide intravit. Et pag. 822: Alii quoque Municipes per totam Normanniam a Duce absoluti sunt, eoque annuente, ante omnia, reddentes municipia, triumphatori reconciliati sunt. Adde pag. 807. 818. 858. 856. 857. Castrorum municipes vel domini, apud Hariulfum lib. 4. Chron. Centul. cap. 21. initio. Vide Guibertum lib. 1. de Vita sua cap. 7. et Galfridum Monemuthensem lib. 2. cap. 4. Vide Muniones.

¶ Vide Ulpian. L. 1. ff. ad Municipal. ¶ **MUNICIPALIA GESTA**, Instrumenta publica. Charta ann. 8. regni Theoderici tom. 2. Annal. Bened. pag. 702: Presentem vero donationem, nequaquam civitatis gestis Municipalibus alligare curavimus, et omnino decernimus, ne aliquis in eam ob hunc casum quicquam valeat repetere.

¶ **MUNICIPES DEI**, quorum honor intra muros suos terminatur, Minucio Felici init. Octav. qui et Speciales dicuntur Sidonio, Graecis vero scriptoribus κληροδοται: de quibus praeter ceteris S. Athanasius in Orat. contra Gentes. Vide Dissert. Cangii de Numism. infer. xvi. num. 13.

MUNICIPATUS, Castellania. Ordericus Vitalis lib. 4. pag. 522: Hugoni vero de

Grontemaisnillo Municipatum Legroses-
tra commendavit.

¶ **MUNICIPATUS**, pro Patria, apud Tertul. de Corona cap. 13: Sed tu peregrinus mundi hujus, civis supernae Jerusalem, noster, inquit, Municipatus in caelis est. Ita et lib. 3. adv. Marcion. cap. 24. Vide Cleric. in not. ad Hammon. ad cap. 3. v. 20. D. Pauli ad Philipp.

¶ **MUNICIPATUS**, Praefectura. Vita S. Praejecti saec. 2. Benedict. pag. 840: Genesius eo tempore vir illustris et generositate pollens opibusque opulentus, in praefata urbe (Arvernorum) Municipatum obtinebat.

¶ **MUNICIPATIUM**, Castrum, castellum muris cinctum. Sugerius in Vita Ludovici Grossi apud Duchesn. tom. 4. Hist. Franc. pag. 284: Terram ejusdem Burcharidi depopulans, Municipia et incurtes praeter castrum subvertens, pessumdedit, incendio, fame, gladio contrivit. Vita S. Norberti tom. 1. Junii pag. 854: Et coegerunt eum ut ascenderet quoddam Municipium, quod ab Imperatore Ottone ibi constructum erat antiquitus, loco turris cujusdam ecclesiae.

MUNICEPS, Telonearius, minister, vel civis, in Glossis Isonis Magistri.

¶ **MUNICIPALIS**, idem quod Municipalis, Civilis, publicus. Placit. ann. 927. inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 19. col. 1: Priscarum legum et iure constituntur, aut omnis homo in causis generalibus per aures Municipales remedia consequuntur.

¶ **MUNICIO**, Statutum Johannis Reg. Franc. ann. 1368. tom. 4. Ordin. pag. 188: Quod cum obligatione predicta cessant penitus omnia alia subsidia ac etiam mutua tam universitatium quam personarum, nec non Municipios: et missiones propter haec servientium gratis ab eis procederent. Ubi servientes seu apparitores, qui in debitorum aedes tributa exacturi immitterentur, intelligit D. Secousse. Mallem ego accipere de expensis cibariis aliisve que pro his exactoribus fiunt, et a quibus eximuntur cives. Vide Municio 1.

¶ De expensis apparitorum, qui in domum debitoris a iudice mittuntur, haec revera accipienda esse probant Lit. ann. 1368. tom. 8. Ordin. reg. Frang. pag. 544. art. 2: Quandoque plures mittuntur comatores, commissarii vel servientes, aut alii in Municipionem in domibus dictorum debitorum, qui ex hoc multipliciter agravantur. Nostris vulgo Garnison. Vide Comestores.

¶ **MUNICIUM**, Quicquid usui humano necessarium ad victum. Charta Alfonsi Reg. Castellae apud Stephanot. tom. 3. Fragn. Hist. MSS.: Dono, et concedo totum portagium, et de lignis omnibus et de omni madero, et de sale et de carbone in S. Johannis transeunt. Vide Municio 1.

MUNIE, Chronicon Andrense: Anno 1161. praefato Domino Petro Munie, id est, parvo, ad regimen hujus loci divinitus, sicut credimus, transmissio, etc. Legendum videtur munio, id est, Monachus: quippe Picardi pueros chorales symphoniacos Moynots vocant.

¶ **MUNIFER**, Qui munera fert. Gloss. Isid. Munifer, munera dans, in vet. Gloss. MS. Sangerm. Vita S. Abundii tom. 1. Aprilis pag. 91: Unde symma praecordia tuis studiis et meritis paria, non de artifice eloquentia, sed de Munifice sunt sapientia, quae dedit lapidi laticem fundere.

¶ **MUNIFICARE**, Munera largiri.

Dudo apud Duchesium Hist. Norman.
pag. 71:

Ilum dicitur locupletans, Munificabit.

MUNIFICATIO, Munus, munerum praebitio. Isidorus Pacensis Episcopus in Chronico aera 750: Diversisque Munificationibus remunerando sublimant.

¶ **MUNIFICENTIA**, Publicum opus. Gloss. Isidori.

MUNIFICES, Milites gregarii qui munia facere coguntur, diversi a Principibus qui privilegio muniuntur, apud Vegetium lib. 2. cap. 7. Ammianus lib. 16: Munificis militis et fortuito cibo contentus. Glossae vet.: Munifer, λειτουργός. Glossae antiquae MSS.: Munerarius, munera dans. Munus facit, i. officium aliquid.

MUNIFICIA, pro Munificentia, nisi ita legendum sit. In Hist. Translationis SS. Ragnoberti et Zehonis cap. 18: Qui tantis Munificiarum suarum rebus exornando Ecclesias Dei, etc.

¶ **MUNILLA**, Papias, Pectoralia equorum vel ornamenta in cervice mulierum; pro monilla.

¶ **MUNIMEN**, Defensio. Concil. Ovetense inter Hispan. tom. 8. pag. 150: Qui ipsum locum muro firmissimo, munitionem videlicet Munimine vallavit.

¶ **MUNIMEN SIGILLI**, Sigilli impressio, appositio: Et ut hoc firmum et stabile permaneat praesentem cartam sigillorum nostrorum Munimine confirmavimus. Frequens haec formula in veteribus Chartis, qua authenticae probantur.

MUNIMEN VILLAE, Historia Archiep. Bremensium ann. 1142: Concessit etiam omnes colonos Ecclesiae ab omni censu, expeditione, villa vel urbis Munimine et petitione precaria immunes et liberos. Vide Fossalum, Muragium.

¶ **MUNIMENTUM**, MONIMENTATUS Vide Munimina.

MUNIMINA, MONIMINA, MUNITIONES, Privilegia, Praecepta, Diplomata Principum pro Ecclesiis et in earum favorem, quod his em muniantur adversus Invasores bonorum Ecclesiasticorum. Charta Ludov. Ultramarini Reg. ann. 948. ex Tabulario Humolariensi: Idem vero Comes nostrae ditionis eandem (Abbatiam) obtulit, ea scilicet ratione, ut praecipto nostrae auctoritatis ita hanc muniri juberemus, quo absque ulla omnino diminutione, et sine alicujus subjectione Abbati regulari concessa inviolabilis in perpetuum permaneret. Charta Karolomanni Regis ex Tabulario S. Crucis Pictav.: Munimina Chartarum. Petr. Diac. lib. 4. Chr. Casin. cap. 70: Simul etiam et Munimina nostra secum deferens. Cap. 89: Revolvite Casinensis Canobii Munimina, ejusque libros perscrutate. Vide eund. cap. 111. Nottia Judicati sub Conrado I. Imp. apud Ughellum tom. 7. pag. 1417: Ostenderunt ibi in iudicio Munimen unum, id est, doctum (leg. documentum) de praedicta Ecclesia, etc. [Placitum ann. 829. apud Murator. tom. 2. col. 875: Dixerunt quia et Munimina et testes exinde habemus, et praesentialiter ostenderunt, et ipsa Munimina praes manibus ostenderunt, et cum ipsa Munimina ralogi facisamus, continebatur in eis qualiter, etc.] Occurrit non semel in Legibus Luitprandi Regis Longob. tit. 85. § 1. 2. [54. (6. 1.)] in Capitulari Adelchisi Principis Beneventani cap. 4. 7. et in Capitulari Radelchisi Princ. cap. 18. 21. apud Falconem Benevent. in Chr. pag. 221. in Chronico Benevent. S. Sophiae pag. 602. 605. etc. in Chronico Farfensi pag. 653.

656. etc. apud Ughellum tom. 1. pag. 1100. etc.

MUNITIO, apud Gregor. M. lib. 12. Epist. 2. lib. 8. Epist. 48. lib. 9. Epist. 24. Charta Pandolphi Ducis Benevent. in Chron. S. Sophis: *Ut concederemus in eodem Monasterio cuncta... de quibus petit a nostra Excellentia Munitionem fieri, etc. Hinc emendandam, ni fallor, Glossa Isidorj: Multitiones, arduum, serretum, sive constitutionis. Sic enim legendum puto: Munitiones, archium, secretum, constitutiones. Vide Munitio 3.*

MUNIMENTUM. [Vocabular. ut iusque juris: Munimenta dicuntur probationes et instrumenta que causam muniunt. Charta ann. 1381. apud Rymer. tom. 7. pag. 898: *Cartas, scripta, Munimenta, rotuli, evidentiis, etc.*] Matth. Paris: *Episcopus itaque cum Munimentorum inspectionem habere non potuit, etc.*

• **Nostris Munimentis**, eadem acceptione. Charta Guidon. comit. Fland. ann. 1272. ex Chartul. S. Autb. Camerac. fol. 70: *Nous renonçons serment à toutes lettres, à toutes chartres et à tous Munimens que nous avons ou poms avoir des quarante chiunc livres de rente devant dites. Lit. ann. 1379. tom. 6. Ordinat. reg. Franc. pag. 451: Privilegia, chartres, usages et Munimens, etc. Hinc emendandam aliam Lit. ann. 1363. tom. 3. earund. Ordinat. pag. 640. ubi perperam editum *Mouvement*, pro *Munimentis*. Lit. remiss. ann. 1451. in Reg. 181. Chartoph. reg. ch. 67: *Les supplions se rendreint en l'ostel du juge de la court de Cointignac, lui requerant instamment qu'il lui pleust leur bailler et rendre les procès, actes et Munimens de ladite cause.**

† **MUNIMENTATUM SCRIPTUM**, Subscriptionem munitum. Acta S. Nennocæ tom. 1. Junii pag. 411: *Sua donationis scripta Munimentata bullataque, etc.*

• **MUNIONES**, Defensores munitionum. Ordericus Vitalis lib. 9. pag. 739: *Pugnaces urbis Muniones pondus Turcani belli tota die sustinere, etc. Lib. 10: Belsariensis itaque Munio ad hæc promptus oppida nova condidit, et antiqua precipitiibus fossis cingens ad modum firmavit. Custodes munitionis, qui mox muniones, lib. 11. pag. 806. Simonialis munio, de quodam Abbate simoniaco, pag. 817. et lib. 12: Robertus de Candos Munio Regii dangionis. Lib. 13. pag. 907: Dum in arcem Sappi impetum facerent, et Muniones illius acerrime resisterent, etc. Vide *Municeps*.*

† **MUNIPARIS**. Vide *Municeps*.

• **MUNIRE INFIRMOS**, Sacramenta illis administrare. Charta Brunon. Colon. archiep. ann. 1193. inter Probat. tom. 1. Annal. Præmonst. col. 115: *Ipsi fratres Rumbecke indubitanter per omnia curam animarum gerant in Wedencksausen, tam in baptizandis pueris, quam in Munionis infirmis et confessionibus succipiendis. Quod de sacra infirmorum unctione potissime intelligendum innuit Charta sequens, in qua legitur: quam in ungendis infirmis. Vide supra *Adreclare*.*

† **MUNIS**, Officiosus, qui munia lubens præstat. Festus: *Munem significare certum est officium; unde e contrario immunis dicitur, qui nullo fungitur officio. Vide Lexicon Martini.*

† **MUNITAS**, f. Mansio, Gall. *Séjour*, vel, ut conjectant docti Hagiographi, Exactio pecuniaria. Vita S. Meinwerci tom. 1. Junii pag. 528: *Denique contra jus et fas ubique fidelium res invadens et diripiens, quodam tempore iter suum ad monasterium Heriuordis direxit,*

faciensque ibi magnam Munitatem, Scriptorum ibidem requiescentium et cum sororis abbatis nomine Godesti, et congregationis S. Maris thesaurum confregit, et inde plus justo pecunia detrahit.

† **MUNITAS**, pro Immunitas. Arbitramentum Rudolfi Reg. apud Schilt. in Gloss. Teuton. ex Frehero: *Questiones etiam, quas ab his, qui extra civitatem, que vulgo dicitur Munitate, spectantibus habitant, ante cameram prænotati abbatis deduci contigerit. Charta Radulfi episc. Leodiensis ann. 1170. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 493: *Reverentis legum longe a se posita, Munitates atrii frangunt. Infra: Quasi nolint ecclesias Dei ob sacras Munitates ardere. Vide *Deziri et Monitas*.**

† **MUNITAS**, Charta immunitatis. Diploma Ludovici Reg. Franc. ann. 877. apud Leibnit. tom. 2. Script. Brunsvic. pag. 378: *Si vero persona quilibet posterorum nostrorum, quod minime fore credimus, hoc nostræ concessionis Præceptum irrumpere temptaverit, et quod in Munitatis et electionis a nobis concessa scripto continetur violandum decernerit, Dei omnipotentis iram incurere se nullo modo ducit.*

• **MUNITAS**, Munimen, arx, castrum. Vita S. Eucher. smc. 3. Bened. part. 1. pag. 597: *Ne silentium cum ipse clientia addita Alpinam Munitatem convolaret, etc.*

• **MUNITAS (Castellorum)**. [Gall. Fortifications, ouvrages de défense:

Dellines vero maximam
Poculationem copiam
Atque præsertim omnem
Castellorum Munitatem.

(Gesta Pontificum Cameracensium, p. 199.)

† **MUNITIO**, Omnis generis annona, cibaria, Gall. *Vivres; Munitions de bouche*. Computus ann. 1202. apud D. Brussel tom. 2. de Usu feud. pag. CLX: *Pro famulo qui custodiit aristas et vaccas Munitiois, etc. Infra pag. CCVII: Pro III. festariis et plena mina pisarum et fadarum ad Munitionem Feritatis, XXII. s. Computus ann. 1384. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 284: *Expenses factas in Terra Turris pro hospitio, imprimis liberavit pro 28. vaccis pro Munitiois hospitio, etc. XXIV. flor. et dim. Item, in Munitione facta apud Lugdunum per fratrem Simonem, de speciebus, cera, elaptuariis, et pannis lineis, etc. Acta S. Richardi Episc. tom. 2. Junii pag. 248: *Quatenus cives Munitiones in castra mitterent. Vide *Municio et Muniticum*.***

† **MUNITIO**, Quo vestes ornantur et instruantur, Gall. *Fournure, Garniture*. Computus ann. 1384. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 278: *Item, Ugolino suori pro Munitione robarum domini factarum ibidem, taren. x. gran. x. Hinc*

† **MUNITA VESTIS**, in Contractu matrimonii inter Fulconem de Fortia et Margaretam Bermunde ann. 1349. ex Archivis D. de Flamarens: *Videlicet lectum et vestes competentes Munitas ad opus dictæ Marguarie.*

• **Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 521. Munitio, garnement, Gallice. Vide infra *Munitus*.**

• **MUNITIO**, Privilegium, diploma. Vide *Munimonia*.

• **Charta Ludov. Jun. ann. 1145. ex Chartul. Maurign. Univeras, que in Munitione patris nostri designata sunt, per eadem verba subscribi et eodem ordine factum enumerari. Eadem habentur in Charta Phil. Aug. ann. 1182. ibid.**

• **MUNITIO**, Reditus, fructus, quid-

quid ecclesie munitenda et constituenda assignata est. Bulla Eugen. III. PP. ann. 1148. inter Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 290: *In Lutecensi episcopatu sicut S. Genesii Litanis et ecclesiam S. Johannis cum villa, atque Munitione sua, ceterisque pertinentiis suis. Vide *Mundiburgis*.*

• **MUNITIONIS OBSERVATORES** dicuntur vassalli, qui ex feodis suis tenentur ad tuenda castra dominorum suorum, sicut qui *Stageri*. Vide in *Stagium*. Epist. ad Blancham comitis. Campan. ann. 1218. apud Villehard. pag. 264: *Intimamus vobis præterea quod scripta feodorum vestrorum sunt in ecclesia S. Stephani Trocarum, et in scriptis continentur duo milia et ducenti milites, quarum mille et octoginti sunt tam ligi, quam Munitionis observatores.*

† **MUNITIOSUS**, Munitus, Gall. *Fortifié*. Tabular. S. Joannis apud Moret. Antiquit. Navarre pag. 298: *Turres et Munitiois itaque loca fabricare volentes.*

• **MUNITIUM**, Joan. de Janua: *Obsidio, unde, inquit, in 4. Regum dicitur: Rex Assyriorum non ingreditur urbem hanc, nec circumdabit eam Munitio. Vulgata Editiones habent *munitioibus*.*

• **MUNITIUM**, etiam dicitur Guillelmus Apul. lib. 5. de Gestis Norm.:

... Sed præmittit Munitio toto
A Duce dimissa, Castellis jura negavit.

• **Glossar. vetus ex Cod. reg. 521: Munitium, circuitus castris, quando aliquis princeps vult capere illud castrum. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. 784: Munitium, i. obsidio, siege, i. est de gens d'armes devant une ville.**

• **MUNITORIA**, *Præinctoria, succinctoria*, in Glossis Isid. Joann. de Janua: *Munitorium, locus in quo sunt munimenta, vel ipsum munimentum. Gloss. Lat. Gall. Munitorium, Garnitione, Lieu de Garnissement.*

• **MUNITUS**, Ornatus vesti assutus. Form. MSS. ex Cod. reg. 7657. fol. 48. r: *Quendam mantellum ipseus talis fratzum sive munitatum certis mesallibus argenti lateris accepit, et omnes mesallitas predictas seu dictum Munitum argenti de dicto mantello amovit. Vide supra *Munitio 2*.*

• **1. MUNIUM**, *Lo tributo*, in Glossar. Lat. Ital. MS.

• **2. MUNIUM**, Functio, munus, officium, apud Laur. in Amalth. Testam. Bertr. Cassinelli canon. ann. 1397. inter Probat. Hist. Autiss. pag. 137. col. 2: *Item voluit quod si aliquo modo possit apparere, quod dictus magister Marchus sibi teneretur in aliquo, tanquam ratione administrationis vel Munio, de eisdem remaneat et sit quitus.*

• **MUNIUS**, pro *Munerius*, non attenda abbreviationis nota, in Charta ann. 1210. ex Diario Virdun. mens. Dec. ann. 1764. part. 1. pag. 441. Locus est infra in *Torcellus*. Vide *Munerius*.

• **MUNSTERIUM**, *Munsterialis*. Synodus apud Celohyt, ann. 816. can. 2: *Sicut in libro Munsteriali habet. Et mox: Per Munsterium. Et car. 11: Aliquid alterius Munsterii ad se pertrahere. Sed opinor legendum *Ministerium*. Ministerialis, nisi idem sit quod *Monasterium*, Gall. *Monastier*.*

† **MUNTATUR**, Idem, Hearnio, qui fessor cunicularius, Gall. *Mineur*, in lib. nig. Scaccarii pag. 149: *Rogerus, filius Odonis, tenet feodum 1. militis et 8. Muntatorum.*

• **MUNTATURA**. [Gallice *Préparation*: Pro *Muntatura* dicte lane, sive deal-

batura cum alumine, serusa et alla necessaria ad dealbandam dictam lanam. » (Archiv. Vatic. Thesauraria secreta, an. 1451, f. 71.)

MUNTMAN. Vide *Mundman*.

MUNTO. Vervex. Vide *Multo*.

MUNUA. Piscis genus, f. Idem qui capto fluviatilis, seu mugil, Gall. *Munier*. S. Wilhelmi Constitut. Hirsaug. lib. 1. cap. 8: *Pro signo Munus; generali signo praemisso, manum dextram extentam per medium pollicis, et indicis alterius manus, quasi ferrum trahere simulando.*

1. **MUNUS.** Ipsum Christi corpus mysticum, quod offertur per commemorationem vere illius oblationis. Canon missae: *Supplices rogamus et petimus, uti accepta habeas haec dona, haec Munera, haec sancta sacrificia illibata, etc.* Rationem reddit ejusce appellationis Hildebertus Episc. Cenomanensis, de Officio Missae:

Munera sunt, quoniam Deus hic donator, et inde Munera auctorum, cui dedit sector eas, etc.

Stephanus PP. in Epist. ad Pipinum tom. 3. Hist. Franc.: *Et Munera sancta, id est, Corpus Domini nostri J. C. in suis contaminatis vasibus, quos folles vocant, miserunt. Munerum illatio, in Concilio Valentino Hisp. ann. 1254. cap. 1. Greg. Tur. lib. 7. Hist. cap. 32: Adprehendit pallium altaris, quo sacra Munera continentur, ne hinc abjiciaris. Idem de Vita PP. cap. 16: Ventumque est ut sanctum Munus, juxta morem Catholicum, signo crucis superpositi benediceretur, etc.* Fortunatus lib. 4. de Vita S. Martini:

Immaculata Deo cum dona imponeret ara, Et Patet sicutis caromonia diva sacerdoti, Munera vel Christi benedictor ore Sacerdos.

Othlonus lib. 2. de Vita S. Bonifacii Arch. Mogunt.: *Attamen in Ecclesia, dum ad Communionem venerit, post orationem suppletionem erit ingressurus ad participandum Munus. Concilium Lemoicense ann. 1031. sess. 1. Facto concilio, cum ad horam confectionis dominici Corporis venisset, atque ex more Archiepiscopus benedictionem populo fundere, super B. Martialis nomine mentionem interstitit, ita dicens: Benedicat et custodiat vos omnipotens Deus, domumque hanc sui Muneris praesentia illustrare, atque sui pietatis oculos super eam die et nocte dignetur aperire, amen. Ubi Editor ad marginem perperam nummis reposuit. Anast. Bibl. in Hist. Eccl. in Leone pag. 183: *Comedentes, de sacris Muneribus participabant.* Ubi Theoph. *Ἐθιωτικὴ μεταλαμβάνον τῆν ἁγίαν εὐχαρίαν.* Adde Gregor. Mag. lib. 4. Dial. cap. 60. Capitula Caroli M. lib. 7. cap. 327. [422.] et lib. 1. Sacrament. Eccles. Rom. cap. 80. etc. Vide *Donum*.*

MUNUS ECCLESIASTICUM, MUNUS ROGIFICUM. Charta Edmundi Regis Angli tom. 2. Monastici Anglic. pag. 838: *Quinque mansas... in hereditatem (Athelno) Ministro) concedo, ea tamen ratione, ut omni anno in solennitate S. Martini, ad vetustam Ecclesiam beati Dei Genitricis, in Monasterio Glastingensium, quinque congios celii, et unum ydromelli, et triginta panes cum pertinentibus pulmentariis, et quinque congios frumenti reddat: insuper et omne sacrificium, quod nos dicimus Munus Ecclesiasticum, et opus Ecclesiasticum, et Munus rogificum ab omni familia illius terrae reddatur, etc.* Ubi utrobique perperam minus, pro munus, editum. Est autem Munus Ecclesiasticum, panis qui benedicitur, ex

quo particula desumitur ad sacrificium: *Rendre le pain béni.* Quid sit autem *Munus rogificum*, nondum percepti: [nisi praestatio sit, quae ab ecclesiasticis quasi rogando exigebatur.]

2. **MUNUS.** Beneficium, feudum. Marculfus lib. 1. form. 12: *Dedit igitur praedictus vir ille per manum nostram jam dictae conjugii suae ill. villas nuncupatas ill. sitas in pago ill. quas aut Munera Regio, aut de alodio parentum, vel undecunque ad praesens tenere videtur, etc.* Ubi Bignonius *Munera Regio*, per beneficium Regis, quod postea feudum dictum est, interpretatur. Guntherus lib. 1. Ligurini:

Si patris dominum vasalli filius acri Laxerit offensae, Testinet providus illum Conciliare pater. Quod si contemnerit agendum, Munere privatur. Si vero audire monentem Filium indomitae neglexerit aure parentem, Non erit in fundo successor idoneus ille, Ni prius accessum Domini placaverit iram.

PER MUNUS TRIPLEX SIMONIACUS. Landulphus de S. Paulo in Chronico Mediolan. cap. 9. apud Ughellum tom. 4. pag. 179: *Et illico apprehendit cappam Grosulani (Archiep. Mediolan.) ipsamque quassavit, dicens, Iste Grosulanus, qui est sub ista cappa, et non de alio dico est simoniacus de Archiepiscopatu Mediolani per Munus a manu, per munus a lingua, per munus ab obsequio. Conc. Aquisq. ann. 816. cap. 38. ubi de simonia: Aliud est Munus ab obsequio, aliud Munus a manu, aliud Munus a lingua. Munus quippe ab obsequio, est subjectio indebita impensa: Munus a manu, pecunia est: Munus a lingua, favor. Epist. Episcoporum Synodi Carisiacae ad Ludov. II. cap. 12: *Munus animi est a lingua, favor: Munus a manu, donatio: Munus ab obsequio, indebita subjectio.* Goffridus Vindocin. Opusc. 10. ita triplicem simoniam definit: *Simoniam a lingua, simoniam a manu, et simoniam ab obsequio.* Mox addit, ubi de Abbatum consecrationibus quae sunt ab Episcopis, muneribus acceptis: *Est a lingua, cum publice recitatur ista promissio: At a manu, quando charta, qua continetur, scripta ponitur super altare: At ab obsequio, cum ipsum male promissum subjectio obsequium servatur.* Vide Petrum Damian. lib. 2. Epist. 8. Inilio, Gregorium VII. PP. lib. 6. Epist. 84. Steph. Tornac. Epist. 51. et Sibertum Priorem S. Pantaleonis pag. 525. et pag. 530. ubi trivium simoniae dicitur.*

3. **MUNUS.** Pugna gladiatorum vel bestiarum, spectaculum, ab officio, quod munus est, dictum, quia in parentum funere exhiberi ceptum est, ut docet Tertull. de Spectac. cap. 12: *Munus dictum est ab officio: quoniam officium etiam Muneris nomen est. Officium autem mortuis hoc spectaculo facere se veteres arbitrabantur, posteaquam illud humaniore atrocitate temperaverunt. Nam olim quoniam animas defunctorum humano sanguine propitiari creditum erat, captivos vel mali status servos mercati in aequis immolabant. Postea placuit impietatem voluptate adumbrare. Itaque quos paraverunt, armis quibus tunc et qualiter poterant eruditus, tantum ut occidi discerent; mox edicto die Inferiarum apud tumulos erogabant: ita mortem homicidia consolabantur. Hec muneri origo. Passio SS. Perpetuae etc. tom. 1. Martii pag. 635: *Munere enim castrensi cramus pugnaturo.**

4. **MUNUS.** Praestatio vel corvata species, quae sub nomine muneris exigebatur. Conventio inter Ludovic. Reg.

Sicil. et Arslatensem urbem ann. 1885. ex cod. MS. D. Brunet fol. 4. v: *Omnes cives... sint liberi et immunes ab omnibus pedagiis, vectigalibus (sic) et quibusvis impositionibus, Muneribus ordinariis sordidis, vel extraordinariis.* S. Ambros. de Obitu Valent.: *Rerum extraordinarium Munus.* Consule lib. 11. Cod. Theod. lit. 16. de Extr. sive sord. muner.

5. **MUNUS.** Lit. Alfonsi comit. Pictav. ann. 1270. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 418: *Coram constabulo nostro Arvernise... sive ejus locumtenente, qui non sit de Munere dictorum baillivorum emencium, etc.* Restituendum de numero ex lisd. lit. in Reg. 126. Chartoph. reg. ch. 180.

6. **MUNUS.** ut, in Charta Rob. comit. Alencon. ann. 1207. ex Reg. forest. comitat. Alencon. in Cam. Comput. Paris. fol. 13. v: *Reddendo ex inde pro servicio quatuor Munos canus, pro salute animae meae ecclesiae B. Margaretae Bellinasus annuatim in anniversario meo faciendo.* An pro-Nunimus?

MUNUSCULARIUS. Ugutioni, Qui pro munere servit, vel qui munus dat. Unde Augustinus de Civit. Dei: *Tanquam Munuscularios vectigalium conductores.* Munuscularios vocat Joan. Sarisberiensis lib. 3. Policrat. cap. 11. 12. qui datus muneribus Magnatum favorem captant.

1. **MURA.** Specula. Monachus Paduanus lib. 1. Chron. ann. 1252: *Fossatis magnis districtum suum circumdederat, et super ipsa fecerat speculas, quas Marchiani (incola Marchis Trevesium) Murae appellant, in quibus erant die ac nocte speculatores. Ubi videtur legendum minas. Vide in hac voce, et in *Murium*. [f. etiam pro *Musta*, quod vide.]*

2. **MURA.** Mansio, domus, vel quod lapidibus extracta, vel quod muro cincta, sic dicta videtur. Acta capituli. MSS. eccl. Lugdun. ad ann. 1347. fol. 135. r. col. 2: *Petrus Bourdas (tenet) quandam Muram, sitam ibidem, sub servitio unius bichoni avenae... Petrus Servos quandam Muram sub servitio unius bichoni avenae. Lit. remiss. ann. 1376. in Reg. 108. Chartoph. reg. ch. 335: *Item quod dictus Girinus... venit... ad quandam Muram, sitam juxta Muram Johanne Chaneton... quae quidem Mura de praesenti vacat... lapidesque dictae Murae ad bonos suos ad domum suam charreyre fecit.* Terrear. Belli. fol. 8. v: *Item octo denarios Viennensis monetae... in, pro et super quibusdam terra et Mura simul contiguas. Ibid. fol. 351. r. Pro et super quadam area nova cum curia, olim Mura, et curtilli simul contiguas... Super quibusdam stabulis, olim Muris et orto, etc.* Terrear. S. Mauris. in Foresio ann. 1474: *In sua terra, in qua solebat esse Mura et ortum, etc.**

3. **MURA.** Mus, Gall. Rat. *souris.* Cod. reg. 4809. 2. fol. 101: *Qualis est homo Christianus qui, pro Domino, Murae et lineas veneratur.*

MURENOLE. Vide *Murena*. **MURAGIUM.** Vectigal ad muros urbium edificandos, aut reparandos, ut Pontonagium ad pontes reficiendos. In Addit. ad Matth. Paris pag. 122: *Si Rex concesserit alicui civitati vel burgo, quod possit accipere Muragium, vel ali- quibus novum concedat telonium. Fleta lib. 1. cap. 20. § 84: *De civibus et burgensibus capientibus Muragia sibi a Rege concessa aliter quam facere deberent.* Lib. 2. cap. 50. § 81: *Qui Muragium ad villam claudendam gravius repererint, quam concessum fuit. Monast. Anglic.**

tom. 1. pag. 722: *De Muregio, pontagio, pannagio, pavagio, passagio, etc.* Occurrit iterum pag. 922, 928. et tom. 2. pag. 827. [Adde Chartas ann. 1282. et 1308. apud Lappenb. Orig. Hans. pag. 124. et 280.] Istius pensionationis ad muros perficiendos mentio apud Senatorem lib. 9. Ep. 14: *Pro reparacione Murorum pecunia diversis Provincialibus dicuntur extorta, cum tamen nulla exinde surrexerit promissa constructio. Operatio murorum dicitur in Monastico Anglic. tom. 2. pag. 268. 267. Usatica Regni Majoricarum MSS.: Statuimus in posterum quod omnes homines, nobilium sine capitulum, et ordinum Clericorum et Militum... mittant et solvant partem suam ex bonis suis in reparandis et operandis muris et vallibus civitatis Majoricarum, et in talahis, et armamento maris et terris, ad defensionem civitatis et regni Majoric. Charta Jacobi Regis Majoric. ibid.: *Volentes providere reparacioni et Muri civitatis nomine Fossae...* de rebus vel mercibus ascendagibus ad quantitatem 20. sol. et ultra, donent de martur Dei de mercibus de quibus consumtum est dari. Conc. Avenionense ann. 1209. cap. 8: *Prohibemus ne ab Ecclesiis seu Religiosis domibus et Ecclesiasticis personis, sicut in quibusdam locis huc usque prassumptum quidivimus, vicissim partem annuorum redditum in posterum ratione Murorum, vel aliqua occasione laici extorquere prassumant.* Vide leg. 34. Cod. Th. de Op. publ. (15.1.) et novellam Theod. et Valent. de Pantapois, Harmenopol. lib. 2. tit. 5. § 8. etc. infra Vintenum.*

* *Murage*, eadem notione, in Charta ann. 1290. Inter Instr. tom. 10. Gall. Christ. col. 139: *Derechef le Murage de Passent, en prix de deux sols de rente par an.*

† *MURAILLIA*, Murus, a Gall. *Muraille*. Computus ann. 1817. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 84: *Computum P. Chaberti de Auris... de Murailis in dicto monasterio constructis...* que *Murailles* datus fuerunt per D. nostrum Dalphinum facere ad pretium, etc. Vide *Murailia*.

† *MURALE* Ugutio: *Murale, idem est quod murus*, Gall. *Muraille*, Ital. *Muraglia*. Henric. Huntingdon. lib. 3. pag. 392: *Reasonabant colles, reasonabant urbis Muralia*. Gerv. Tillebertensis de Ottilis Imper. MS.: *Extunc ergo (Carolo Mag. regnante) apud Latinos est terminata Græcorum potentia, Romaque nomen accepit amicum, non dominium, modico tamen contenta termino, non caput orbis, ut accolet, sed umbra vetusti capitis dici potest, quod sic ab omni potentia evacuatur, quodque frons totius orbis tenuerat, nunc sua Muralia cohibere non sufficit.* [Bartholomæi Scribe Annal. Genuens. ad ann. 1225. apud Murator. tom. 6. col. 459: *Civitatem Albas usque ad Muralis et portas ipsius civitatis vastarunt.*] Egid. Corbolicensis lib. 1. Karolini MS.:

... ruptaque pella Muralis ostendit.

Idem lib. 8. de Medicaminib.:

Incumbit pelago, usque Muralis radit.

† *MURALIS*, in Notis Tyroneis pag. 168.

† *MURALIA*, Murus. Charta ann. 1418. ex Schedis D. Lancelot: *Ad complendum ordinationem factam super Muralia villa Balnaolis et reparacione ejusdem.* Vide *Murailia*.

* *MURALIA*. Inventar. ann. 1491. Inter Probat. tom. 4. Hist. Nem. pag. 55. col. 2: *Et ibidem fuit traditum in-*

ventarium capella per domine; primo xxvij. sudaria, tam parca quam magna; item xviij. de Muralia. An sudaria muro appensa?

† *MURAMEN*, Murus, Italia *Muramento*. Charta ann. 1289. (tom. 7. Spicil. Acher. pag. 271.): *Ita quod perpetuo Muramine inclusus (Monach) maneat.* Vide *Murata* 1.

* *MURANUS*, Muralla. Acta S. Gauger. tom. 2. Aug. p. 689. c. 3: *Alfars quod intra Muranum ambitum cryptis erat, servavit.*

† *MURARE*, Murum circumducere, muro oppidum munire. Concilium Narbonense sub Recaredo ann. 588: *Die dominico nullam operam faciant, nec boves jungantur, excepto et in Murando necessitas incubuerit. Ubi quidam repouunt motando.* Willelm. Brito lib. 10. Philippid.:

Proxima Andagevin nullo munimine electam
Ingresso, lapsis incepti Murus quadrate.

Itali *Murara*, fabricar muri, edificare, struere, muros ducere, dicunt. [Breviarium Hist. Pisanæ ad ann. 1159. apud Murator. tom. 6. col. 173: Anno 1156. in quarto consulatu Cocchi, Pisani se in Murando semper intenti, fecerunt quinque galeas ad guardiam maris, etc. Memoriale Potest. Regiens. ad ann. 1281. apud eundem tom. 8. col. 1149: *Facta fuerunt duo fornaces pro Comuni occasione Murandi residuum muri dicta civitatis.*] Vide *Murus*.

* *Murari*, eodem sensu, in Charta ann. 1316. tom. 1. Probat. Hist. Brit. cor. 1265: *Nostris dies de outre l'eu...* et comme il est dies et Amur. Pro lapidibus extruere, in Chron. Tegerns. apud Jofellum tom. 1. Script. rer. Bolcar. pag. 631. col. 2: *Domum Muratam comparavit; sed et capellam Muratam ad fontem S. Quirini de novo erexit, que antea lignosa fuit.*

† *MURARE*, Munire, claudere. Memoriale Potest. Regiens. ad ann. 1218. apud Murator. tom. 8. col. 1088: *Et illico ligna et trabes in fluvio submergi fecit, et ripam ipsius fluminis petraris et manganis et aliis machinis Muravit, et castris lignorum.*

† *MURARE VIVOS IN CRUCE*, Ad muros crucifigere. Chron. Pisanum ad ann. 1017. apud Murator. tom. 6. col. 108: *Fuit Mugetus reversus in Sardiniam, et cepit civitatem edificare ibi, atque homines vivos in cruce Murare; tunc Pisani et Januenses illuc venerunt, et ille propter pavorem eorum fugit in Africam.*

* *MURARE*, Muro seu carcere includere. Elmham. in Henr. V. reg. Angl. cap. 4. edit. Hearn. pag. 9: *Rebelle quodam captus variis placidat moribus, alios aut in loca montana Murabat, aut in alias munitiones seu castella valida fugere compellebat.* Vide *Murus*.

† *MURARI*, Murorum artifices, Eginhardus ann. 821: *Cum... cum ad castella sua munienda artifices et Murarios mittendo fecerunt, etc.*

† *MURARIUM*, Gloss. Græco-Lat.: *Tpēcā, Tritorium, Murarium.* [Adde ex Castigat. in utrumque Glossar. leg. *Murarium*. Vide in hac voce.]

† *MURATA*, Monasterium, proprie Sanctimonialium, muris undique obseptum, claustrum. Vita S. Justinæ de Aretio n. 8: *Ad quamdam Muratam, que tunc temporis juxta Ecclesiam S. Antonii facta erat, in qua sorores aliquæ Deo servientes, accessit.*

† *MURATA*, vox Italica, pro burgo

maris classo. Bulla Urbani VI. PP. apud Ughellum tom. 2. pag. 477: *Cum Ecclesia cathedralis... posita sit et inclusa in civitate seu fortalio, alias vulgariter Murata nuncupato, etc.* [Adde chart. Geriac. Archiep. Magunt. ann. 1249. apud Gudén. in Cod. Diplom. tom. 3. pag. 242.]

* *MURATA*, Agger, moles, quia instar muri. Charta ann. 1260. in Chartul. Buxer. part. 14. ch. 7: *Nemus dou Boichart... descendendo usque ad radum de Nos, prout Murata, que est in dicto nemore, dividit.* Alia ann. 1202. ibid. part. 18. ch. 5: *Concessit Deo et monachis de Buseris vineam, sicut via dividit, que veniens Balna dirigit versus Corbet, usque ad territorium canonicorum Balna, oriens se per Muratas quaedam versus chaminum, quod dicitur Lever.*

* *MURATA*, perperam pro *Murata*, Mensura agraria. Charta ann. 1307. in Reg. 44. Chartoph. reg. ch. 64: *Concedimus duodecim Muratas terræ in territorio de Villarsen in feodo nostro.* Vide supra *Mina* 3.

† *MURATIO*, Eadem ferme notione Brompton. in Stephano Rege: *Ego vero de castris et Murationibus meis securitatem talem Duct... consilio sanctæ Ecclesiæ feci, ne Dux me detedens per hoc damnatum aut impedimentum regni incurrat.*

* *MURATIO*. [Gallia *Maconnerie*: Magistro Gentili della cava muratori pro resto salarii sui cujusdam Murationis per eum apud castra Montis Comptum et Genani de mandato D. N. pape facta. (Mandat. Camer. apostol. arch. Vatic. 1426-30, f. 143.)]

† *MURATOR*, Confector murorum. Mammotrectus ad 4. Reg. cap. 25: *Trullis, instrumentum cementarii, sive Muratoris.* [Acta B. Michelini tom. 3. Junii pag. 226: *Septimo accedere debent beccarii, Muratori, Muratoris.* Occurrit præterea in Statutis Vercelli. fol. 212.]

* *MURATOR*. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657. *Murador, Prov. architectus, Murator.*

† *MURATUM*, Murus. Acta Synodi Cicestrensis ann. 1157: *Ipsam Hugonem in quodam castro suo... obediit, colloque et castris undique circumdedit, omnemque illi egrediendi spem Murato interclusit.* Sic enim ibi legendum. Acta episcoporum Cenoman. pag. 250. tom. 3. Analect.: *Vinum quoque et Muratum juxta altare positum, nullum Deo et sanctis ejus dante honorem, violenter abstulit, etc.* Ubi videtur sumi pro Cancello altaris. [Marchisi Annal. Genuens. ad ann. 1221. apud Murator. tom. 6. col. 425: *Insuper cophanum unum plenum lapidibus et Muratum ante faucem Vintimilii pro ipso (urbe) claudenda demerit.* Occurrit rursum ibid. col. 1186.]

† *MURAYLLIA*, Murus, a Gall. *Muraille*. Computus ann. 1324. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 182: *Computavit dictus collatorius... super Murayllia per ipsum de novo facta in castro S. Saturnini.* Vide *Murailia*.

* *MURBOLA*. Vide *Morbola*. [FR.]

† *MURCA*, pro *Amurca*. De S. Romano Abb. Jurensi tom. 3. Febr. pag. 740. ubi de Evangelico amico qui tres panes ab amico suo postulat: *Quod licet ineffabili divinoque, ut diximus, præminet sacramento, habet tamen in Murca remunerationis quantum, etiam dum simpliciter servatur in litteris.*

† *MURCARE*, *MURCARIUS*. Vide *Murcus*.

* *MURCINA*. Steph. de Infestura MS

ubi de Innoc. VIII. : *Cepit multas Murcinas rusticorum acera metentium et ibi laborantium.*

• **MURCORIUM, MURCUM.** Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Nercas, Prov. Nerca, Murcum, Nercas, Prov. Murcorium.* Ital. *Morchia et Morcia, amurca.*

MURCUS, Segnis, ignavus, mutilus. Iso Magister in Gloss. ad Prudentium : *Murcus, qui praecium habet nasum.* Ammianus lib. 15 : *Nec eorum aliquando quisquam, ut in Italia, munus Martium pertimescens, pollicem sibi praecidit, quos joculariter, (al. localiter) Murcos appellant.* Innocentius I. PP. Epist. ad Felicem Nucertianum Episc. : *Scriptisti in his Clericos quos constituas, non habere, al. quos vero Murcos, aliquos bigamos esse.* Murciam segnium Deam statuit Arnobius lib. 4. ady. Gentil. Hinc Murcidus, pro ignavo, apud Plautum et al. et Murciarius, mutilus, in Glossis Isidori. Vide leg. 5. Cod. Th. de Tyrionib. (7,18.) et ibi Jac. Gothofredum, praeterea Menagium in Amoenitat. Juris pag. 12. Edit. Martini.

MURCARE UNQUES, Resecare ungues, apud Monachum Sangallensem lib. 1. cap. 84.

† **MURDIFICATIO, MURDRARE, MURDRATOR, MURDRUM,** etc. Vide *Morth.*

• **MUREA,** Idem forte quod Italis *Mureto* et *Murciuolo*, Sedile lapideum. Charta ann. 1298. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. xvi. col. 669 : *Edificium ejusdem domus longitudinis viginti septem pedum, et largitudinis decem pedum et dimidii, scilicet cupos, lambricias, columpnas, spondas, Mureas portitas in ea.*

• **MURELDEN.** Charta Waldemari Regis Danie ann. 1296. apud Pontanum lib. 7. Rerum Danic. pag. 448 : *Si aliquis incensus fuerit quod alicia in aquis emerit, ipse tertio manu se purgabit, et hoc de causa constrictus Advocato nostro tantum tres Murelden tamen emendabit.*

† **MURELEGINUS.** Vide *Murilegus.* **MURELEGIS,** Cuniculus. Gall. *Lapin*, quia *Murilego* seu *fell* non dissimilis. Consuetudines et Assisim Forestae : *Licium est abbas de Burgo S. Patri venari et capere lepores, vulpes et Mureleges, infra metas forestae.*

• **MALLEM,** Felis silvatica, vulgo *Chat sauvage.*

† **MURELLUS,** Parvus murus. *Miracula B. Simonis* tom. 2. Apr. pag. 890 : *Et in quadam Murello dedit cum capite, etc.*

• **MUREMIUM.** Vide *Materia.*

MURENAE, MURENULAE, Mullerum ornamenta aurea, quibus metallo in virgulas lentescens, quadam ordinis flexuosa catena collum cingebatur, ut scribit D. Hieronymus Epist. 15. et ex eo Isidorus lib. 19. Orig. cap. 81. Gillebertus Episcopus. London. in cap. 1. Cantici Cantico. n. 10 : *Murena plectis est, sed proceritate decorus, coloraque varietate conspicuus : unde dicuntur Murenu- lae catenas ex auro fabrefactas, quae collo circumdatae protenduntur in longum, et senecas monili hoc immobiliter fascias pectorali restringunt.* [Chron. Romualdi II. Archiep. Salern. apud Murator. tom. 7. col. 62 : *Instrumenta regii cultus in foro Trajani distrahi jussit, vasa aurea, pocula crystallina, et Murenas usoreas, ac vasa aurea et sericas vestes, et multa ornamenta gemmarum.* Unde et murenas vitrorum perinde ac mullerum ornamentum fuisse patet. Papias : *Mure- nula, osthena lata et spissa, de auro mire facta, quae capite defluente ad cer-*

*vicem ornandam aptantur. Haec auri et argenti tenentur virgulis, dicta a Murena quae capite vertit se in circumum.] Auctor Mamotrecti : *Murenula, est catena in ornatu colli, ex virgulis auri et argenti, et contexta in similitudinem Murenae plectis.* Leges Anglorum tit. 6. § 8 : *Murenas, muscas, monilia, inaures.* Willeram Abbas in Cantica Cantico. :*

*Auri Murenas argento varniculatae
Nec tibi nocentem.*

MURENULAE. Moses lib. 4. cap. 31 : *Pericelides, et armillas, et annulos, et dextralia, et Murenulas.* S. Hieronym. Epist. 15. ad Marcellam : *Aurum colli sui, quod quidem Murenulam vulgus vocat, quod scilicet metallo in virgulas lentescens, quadam ordinis flexuosa catena contextitur, absque parentibus vendidit.* Idem Hieronym. in cap. 3. Isais : *Et Murenulas, quae auri atque argenti tenentur, virgulis.* Gregor. M. in Cantica Cantico. cap. 2 : *Murenulis monilia collo ligantur.* Gregorius Turonensis de Gloria Confess. cap. 83 : *Annulos Murenulasque aureas.* Williel. Tyr. lib. 18. cap. 31 : *Murenulae, inaures, pericelidae, etc.* Ubi vetus Interpres Gallicus *murenulas, Mousches* fermae vertit. *Murenas et murenulas aureas* inter Basilicarum ornamenta non recenset Anastas. in Leona III. et Greg. IV. : *Murenulas praevalentes pretiosissimas duas.* Item : *Murenam trifidem auream, quae habet butriculas 88.* Item, *Murenam in qua pendet gemmae hyacinthinis 18.* Item : *Murenam filatam.* Item : *Murenas tres, omnes murenas cum pectinante eorum.* Erant, inquit Bulegerus, monilia oblonga munerarum instar. *Pectinatem* vocat radiolos pectinatim insertos.

MURES, Eminens saxum, in Glossis antiq. MSS.

† **MURETUM,** Murus parvus. Charta ann. 1875. tom. 1. Gall. Christ. inter Instrum. pag. 52 : *Et ipsam ecclesiam de super et ab exteriori parte ipsius barbacane, et Mureto fossatorum, quod est a parte sinistra ipsius ecclesiae, junctum est.*

• **1. MURETUS,** Parvus murus, Ital. *Mureto.* Lit. ann. 1384. in Reg. 126. Chartoph. reg. ch. 106 : *Jussit fieri per magistrum predictos lapidas duos Muretos (sic) sive alyas largitudinis eius episcopatibus trium palmorum. A dicta tur- nella etiam fieri simili modo duo Mureti episcopatibus, prout supra. Vide Muretum.*

• **2. MURETUS,** Purpureus, murice tinctus. Testam. Phil. episc. Sabin. ann. 1572. ex Bibl. reg. : *Item capam et mantellum scallatam Muretis, cum capis foliatis dominis de Podio nupti meae.* Provincialibus vero *Muret*, idem quod Gallice *Loir.* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : *Muret, Prov. Glis.*

MURENUS, [Pinnna, ut videtur, Gall. *Crenaux.*] Fori Oscae ann. 1247. fol. 26 : *Si villanus, qui habet domos prope murum, in muro trabes fuerit, debet ipsum murum cum ipse Murenis, quoties, necesse fuerit, reparare. Infra : Nullus debet in hereditatem suam construere castrum, nec munitionem cum Murenis.* Vide Foros Aragon. fol. 145.

† **MURFACA.** Vide *Murfaca.*

† **MURGANALE, MURGITATIO.** Vide *Morganegida.*

• **MURGERIUM,** a veteri Gallico *Murger*, Acervus, congeries, maxime lapidum. Charta ann. 1260. in Chartul. Buxer. part. 8. ch. 16 : *Ab illa comba usque ad Murgerium, quo quadam meta est. Stat. Avellan. ann. 1498. cap. 188. ex Cod. reg. 4624 : Si aliquis persona cepit*

rit alienos lapides... in alieno Murgerio vel amasso lapidum, etc. Lit. remissa. ann. 1368. in Reg. 99. Chartoph. reg. ch. 188 : *Lequel vaillet ainsi mort, ledit Nicolas l'eust fait trayner aus champs et fait enterrer et couvrir en un Murger de pierres.* Allas ann. 1384. in Reg. 126. ch. 58 : *Il s'enfouierent vers un Murger de pierres près d'illec pour eulz deffendre.*

MURGISSO, *Callidus murmurator, trisor, illusor, Papias.* [Festus : *Murgisonem dixerunt a mora et decisione.* Vide Martini Lexicon.]

† **MURI MARIANI.** *Furcula, quibus viatores sarcinas ferunt, a Mario inventa.* Vocabul. Sussannesi.

† **1. MURIA.** *Piscus muris, Aquae salis conficiendo accommodatae receptaculum.* Vide *Montes.*

• **2. MURIA,** *Fex olei,* in Gloss. ad Doctr. Alex. de Villa-Dei. Alia notione, vide supra in *Moria* 2.

† **MURICA,** inter animalia domestica, recensetur, in Monastico Anglie. tom. 2. pag. 686 : *Item de multonibus 381. de hirtis et Muricis 207. de hogris 121. et de agnis 100.*

MURICEPS, Felis, qui mures capit. Gloss. Aelfrici : *Muriceps vel musio, murilegus, Catt. Petrus Diac. lib. 4. Chron. Casin. cap. 98 : Paratos esse ex toto ante se canum, Muricipum, et equorum carnes comedere, quam, etc.*

MURICEPS, Avis quae mures capit. Penitentiale MS. Thuanum : *Si tunc avis illa, quae Muriceps vocatur, eo quod capiat mures, et modo Pascata nominata est, etc.* [Apud Burcard. Wormat. Collect. Decret. pag. 198. eo quod mures capiat et inde pascatur nominata, etc. Vide Grimm. Mythol. Germ. pag. 657.]

MURICINUS. Charta Amati Archiep. Salernitani apud Ughellum tom. 7. pag. 506. de quadam Ecclesia : *In his hanc Salernitanam civitatem, inter muro et Muricino, etc.* Ital. *Muriccia* est acervus lapidum : *muricio* vero et *muricivolo*, parvus murus.

† **MURIES.** Charta Principis Adelgastri tom. 8. Concl. Hispan. pag. 89 : *Et quicquid infra istos terminos continetur, villas populatas, et illa villa de sancto Romano, Murias Vaccello et Villaluz.*

• **MURIGNALE.** Charta ann. 1343 : *Item quamdam domum, sitam infra villam Alavardi juxta Chavalam ex una parte, et juxta Murignale de Cuchifata ex altera. Haud scio an sit pro Mongnate, vide supra.*

MURILEGULI, Κορυλλοται, in Gloss. Qui legendis conchyliis, seu murice, vel purpura, ad fucationem, seu ad colorandam et tingendam blattam sericam et metaxam in usus Principis, operam dabant, de quibus copiose agit titulus Cod. Th. (10, 20.) et Justin. (11, 8.) de *Murilegulis*, ubi et *Conchyloteguli* dicuntur. Vide ibi *Cujacium* et *Jacobum Gothofredum.*

MURILEGUS, Felis. Glossae Isid. : *Murilegus, Catus.* Gloss. Aelfrici : *Muriceps, vel musio, Murilegus, Catt. Ugutio : Murilegus, catus vel cata, quia legit, i. colligit mures.* Unde quidam :

Murilegus bene scit, cojas garrobada lambit.

Ebrardus in Graecismo cap. 19 :

Sed catulus leprosus : hinc Murilegusque castus.

Matth. Silvaticus : *Cattus, vel Murilegus.* Adde Nicolaum Uptonum lib. 4. de Militari officio, pag. 167. *Odericus de Foro Julio in Peregr. T. 8. : Canes illic capiunt mures, quia Murilegi, seu casti, nihil ad*

hoc valent. Utitur etiam infra. Ordericus Vital. lib. 10: Porro leopardi rependo velut Murilegi murum transilierunt. Fori Oscæ Jacobi I. Reg. Aragon. ann. 1277. fol. 34: Est tradendus Curia loci, que ipsum nudum cum Murilego suspensa in collo ex parte posteriore duci factat ad uno ostio civitatis usque ad altum; et cædi corrigis isto modo, quod latro et Murilegus æqualiter feriantur, etc. Adde Statuta Alexandri II. Regis Scotiæ, cap. 25. Falconem Beneventan. pag. 163. etc.

* Caseolum quidam servandum misit in archam: Mus veniens forat hanc, intrat, comedit, satur exit. Vir ne mus rediens evadat ponit in archam Murilegum: vorat hic quod mus ante reliquit. Sic vastant multi quod debent jure tueri. (Ms. Trinit. Golleg. Cambrid. O. 245, p. 17.)

MURILEGUS, apud Knyghtonem lib. 3. pag. 2585.

MURILEGINE PELLE, in Statutis Abbatum Nigri Ordinis ann. 1249: Cooperitoria sunt de albo vel nigro panno, vel de russato cum pallibus agnibus albis vel nigris, aut Murilegini, aut vulpinis. Julius Scaliger exercit. 215. in Cardanum: Murilegus, Fales appellat: hanc vocem apud Plinium non memini, sed ne analogiam quidem habet. Longe diversa res, legere, et rapere. Montani vulgi nostri vocabulum est, neque selem significat, sed felis prædam voricem, eumque non nisi parvum, et a reptione qua muros superat: aut quasi pusillum murem, translatis elementis.

MURILEGUS, Catus, machina quam Catum vocant. Willel. Brito lib. 1. Philipp.

Cratibus interea, plateis, et rebere crudo, Murilegus struitur, sub quo occurrerit, Dum staret instantior fossa implere, juvenat.

Vide Catus.

MURINA, Ἀμυραντων, in Gloss. Gr. Lat. Vide Mus.

MURINUS SONIPES, Equus a murum colore sic dictus, Gall. Poil de Souris. Agnellus in S. Felice PP. apud Murator. tom. 3. pag. 161: Ille vero Murinus sedens somipede, extrinsecus lustrata Italia, secuta reversus est hora, et ait ad socios: Lemus excubias istis, quo peragravimus civitatibus.

MURIONES. [Papias: Murio, morio. Vide in hac voce.] Gregorius Turon. lib. 9. cap. 41: Ezurgens turba Murionum præfatorum, tanta eos in ipsa sancti Hilarii Basilica cæde mactavit, etc. Supra cap. 40. dixit, congregatis secum furibus, homicidiis, adulteris, omniumque criminum reis, etc. Putat Vossius legendum Muriones, que vox occurrit apud Tertull. lib. de Præscript. Attius apud Varron. lib. 6. de Ling. Lat. ita appellari ait personas distortas oribus. Glossæ Isid. et Pithæi: Miriones, Viratores. Miriones, fantasiarum inanum numeratorum (miratorum) imitatores. [Vide Murones.]

* MURITETUM. [Aqua calida de terra manans. DIFP.]

MURITUM, Parvus murus. Testament. Adelaidis Vicecom. Narbon. ann. 1081. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 108: Et in burgo Villa nova dono eis... infra murum et Muritium casalem unum, cum ipsa curia.

MURMURATIO, pro Immuratio, si fallor, in perpetuum carcerem inclusio. Charta ann. 1224. ex Chartul. Campan. fol. 436. col. 1: Super magna justitia hominum nostrorum de Fruvino pro scelere suis ad mutilationem membrorum,

vel ad Murmurationem, vel ad mortem dampnandorum, etc. Vide supra Murare 2.

* MURMIRE, Peragrate, circuire. Glossar. vet. ex Cod. reg. 764.

* MURMURATIVUS. [Murmurabundus: «Murmurativus, iracundus, dissipativus, callidus, lenonibus nugatoribus atque ganeis federatus.» (B. N. Ms. Lat. 10089, f. 109⁴.)]

MURMURUM, pro Murmur. Vita S. Bertini cap. 2: Absque Murmurio studebat adimplere omnia que sibi fuerant injuncta. Ita in Regule S. Benedicti MSS. Codicibus cap. 5. legi observant viri docti. Vox etiam nota S. Augustino. Occurrit præterea in lib. 2. Miracul. S. Rictrudis n. 80.

* Nostris Murmurement, Conquestio, querela. Vitæ SS. MSS. ex Cod. 28. S. Vict. Paris. fol. 11. v. col. 1: La cause de cest Murmurement peut estre entendue double, etc. Lit. remiss. ann. 1448. in Reg. 179. Chartoph. reg. ch. 126: Plusieurs des manans et habitans des villes et lieux du pais de Languedoc... qui ont esté... receveurs... ont fait monopoles, congrégations, assemblées, Murmuremens, etc. Pro tumor, susurratio, in illis ann. 1378. ex Reg. 114. ch. 208: Sur la Murmurement d'icelles paroles se départi d'icelles leoit Guillaume Hus. Ejusdem originis Murmetur, murmurari, verba indistincte proferre, in Mirac. MSS. B. M. V. lib. 1:

Ca n'est avis et sont incoles, C'est c'on est dit deux murmetes, Qui li dit et murmetes, Boubais et verbales, Et lor autres et lor malices.

Ibidem:

Sicomes reagier et Murmetur.

MURMURIOSUS, in Regula S. Benedicti cap. 7. Glossæ veteres: Murmuriosus, yoyvotiq. Kero Mon.: Murmuriosus, murmulonian. [Vita MS. S. Winwaloei: At vero illa ut puta prulentissima, non ad lucrum Murmuriosum, sed ad Deo gratias agendum.]

* MURMURIOSUS, Jurgiosus, rixarum amans, nostris alias Murmuratur. Reg. visitat. Odon. archiep. Rotomag. ex Cod. reg. 1245. fol. 556: Frater Thomas se infestum seu exoratum omnibus reddebat... et coram nobis in capitulo inventimus litigiosum et Murmuriosum. Pœnit. Adami MS. cap. 22: Mauvais Murmuratur et rixoteux, qui ont vescu en cestui monde selonc leurs concupiscences.

* MURORACHARIUS. Vide infra Myrobracharius.

MURULUS, diminut. a Murus. Statuta Capituli. Tull. ann. 1497. cap. 87: Cantetur Missa solemniter de Requiem, et fiant exequia super eum. Officiu expleto conducatur ad omnia, et cum cruce usque ad Murulum ante ecclesiam. [° Vel Murulus. Vide supra Muratus 1.]

* MURONES, Idem qui Muriones. Formula 15. inter Baluzianas: Nolite Domine, nolite sanctas, nolite credere fabulas falsas: quia multum habetis falsitates, qui vobis proferunt falsos sermones, furi atque Muronis, similis etiam et susurrans.

* MURRA. Vide Mazer.

* MURRARE, pro Murmurare. Gloss. Isid.: Murrat, murmurat.

* MURRECIUS, Idem quod Murratus, Xerampellinus color. Inventar. MS. thes. Sedis Apost. ann. 1295. Item iij. mod. obolos de Murrecho de auro.

MURRENA, Lues, Anglis Murreins.

Henr. Knyghton. lib. 5: Murrens damnum, ferarum. Vide Morina 1.

* MURRET, Leuter distillat. Ita Papias MS. ubi editus habet mureti.

* MURRETUS, Muretus, Xerampellinus color, pullus et ator, ex Anglico Murrey. Visitatio Thesaurarii S. Pauli Londinensis ann. 1295: Item bandachinus Murretus cum notis et floribus, de dono Regis. Item bandachinus murretus cum griffonibus... Item 2. bandachini murreti cum rotis et griffonibus duplicibus, etc. Alibi: Item pannus cum campo Mureto per partes, et auro per partes, cum griffonibus.

* MURREUS, MURRINUS. Vide in Mazer.

* MURRHINA, Vinum myrrha conditum. Papias.

* MURRINE, Clamare, proprie murium. Gloss. Isid.

* MURRUS, Morus, Gall. Morus. Charta ann. 1389. apud Rymer. tom. 5. pag. 146: Quingenta (asta) de Murrus... allecia, Murrus et stochfish.

* MURSIA. Vide Murcus.

* MURTA, ut Morth. Vide in hac voce.

1. MURTA, Myrthus, apud veterem Agrimensorem. [Supplem. Antiquarii: Muria, myrica, myrtus.]

* 2. MURTA, Tomaculum, Ital. Mortadella. Convent. Saonis ann. 1596: Item pro picibus salis suis salumibus ac etiam recentibus, coctis stus de Murta, etc. Vide supra Mortatru.

* MURTARIUM, tuia, Mactatio. Gloss. Lat. Gr. MSS. Sangerman. Vide Morth.

* MURTEA, quasi Morteta, id est, aqua refusa a loco mortuorum, id est, inferis. Papias.

* MURTETUM, Lo bagno, e aqua calida de bagno, in Glossar. Lat. Ital. MS. Vide Murteia.

* MURTHA, MURTRUM. Vide Morth.

* MURTIPILO, Flos cordis. Ita Guntherus in Histor. Constantinopol. cap. 8. ubi de Alexio Duca Imp. CP. cognomine Μουρτιπύλο: Conilio ejusdem cognati sui, nobilis quidam viri, sed perfidi, qui Murtipilo, id est, Flos cordis, in sentis illa occubatur. At Nicetas in Isaac et Alex. num. 4. Alexium ita appellatum scribit, in eod. evvaxetov sic typic, vel olov βεβαρητὸς ἀμύρπητον. Μουρτιπύλο, dicitur Villharduino num. 116.

* MURTESIUS. Vide supra in Morth.

* MURTIUS. Vide supra Muratus 1.

* MURULENTUS, Mucidos, Gall. Moisi. Gabr. Barei. sermo in Domin. 4. Advent. Nonne reputatur insipiens, qui optimum romaniam vel malvaticum poneret in vase Murulento? Infra: In vase murido.

* MURUM, pro Murus, Gall. Muraille. Charta ann. 1277. in Chartul. S. Vandreg. tom. 2. pag. 1500: Vendidi... unam virgultam terræ quam habebam in excambio pro augmento habergamenti dictionum religiosorum in que augmento Mura habergamenti fuerunt eia juxta culturam dictionum religiosorum.

* MURUS, Carcer. Concillium Tolosanum ann. 1260. cap. 11. de hæreticis: Ad agendam penitentiam per Episcopum loci in Muro cum tali includantur cautela, quod facultatem non habeant alios corrumpendi. Concillium Archiep. Narbon. in Concilio Biterrensi cap. 5: Bonus quoque hæreticorum et credentium, vel pro hæreticis, vel ad Murum, factatis similiber confiteatur.

* IMMURARE, Carcere includere. Concillium Narbonense ann. 1265. cap. 9: Quis tamen intelleximus vos de his tantum in pluribus partibus multitudinem (hæreticorum Albigenium) innotent, ut notum

expensas, sed via etiam lapidas aut camenta sufficere possint ad carceres construendos, consulimus ut eorum Immurationes, ubi expedire videbitur, differatis. Nos dicimus, *Matre ex quatuor murailles*. Mandatum Philippi Pulcri Regis Franc. ann. 1302. ad Senescallos Tolos. et Carcasson. in 12. Reg. ejusd. Regis Charoph. regii num. 16: *Mandamus vobis quatenus carceres nostros, Muros ad custodiam detentorum pro crimine heresis vulgariter appellatos, in solo nostro constitutos, etc.* Adde Consilium Archiepiscopi Narbonensis in Concilio Biterrensi ann. 1246. cap. 22. 23. 25. 26. et Garrielum in Episcopis Magalonensibus pag. 278. Utitur etiam Thomas Walsingham pag. 464. [Le Roman de la Rose MS.:

Et jure qu'il ne peut durer,
Qu'il ne face vil Escurer.

MURUS ANTEPECTORALIS, Murus brevior. Vide *Aspila*.

MURUS FALSUS, Quo porta, dehinc aperienda, occluditur. Charta Rogeri episc. Camerac. ann. 1180. ex Tabul. ejusd. eccl.: *Tampore guerra (porta) clausa erit; et adhuc, si invaluerit timor, falso Muro interim munitur; sed pace reddita, absque calumnia reaperietur.*

MURUS PLENUS, Lapidibus et saxis extructus. Charta Eust. dom. de Confans ann. 1242. in Chartul. Campan. ex Cam. Comput. Paris. fol. 380. v. col. 2: *Ego teneo domum meam de Maruel de domino Theobaldo Dei gratia rege Navarre, Campanie et Briv. comite palatino legitime; et ipse mihi concessit, quod ego possim ipsam perfirare de plenis Muris, sine turribus. Murus, nude, eodem sensu, in Charta ann. 1243. ex Reg. 75. Charoph. reg. ch. 227: *Que quidem hospitia erant tunc in parte constructa de Muro.**

MURIS ECCLIASTICIS EXCLUDI, Facommunicari, apud Facundum Herianensem lib. 6. cap. ult. et alibi.

MURUSCULUM, Bellicum machinamentum, unde muri dissolvuntur, unde et dicitur. Papias. [Ubi *Murusculum* pro musculum irrepsisse opinatur Carolus de Aquino in Lex. milit. Vide *Murusculus* 1.]

MUS PEREGRINUS, Mus Ponticus, *Hermine*. *Peragrini muris pellicula*, apud S. Hieron. lib. 2. contra Jovin. Idem Epist. 8. ad Demetriadem: *Cincinnatiolos puros, et calamistratos, et peregrini Muris olentes pelliculas... virgo devotat. Renonem de pretiosis pellicibus peregrinorum Murium*, apud Ordericum Vital. lib. 4. pag. 685. *Pelles silvestrium murium*, apud Ammianum lib. 31. Guibertus lib. 8. de Vita sua cap. 5: *Cui etiam cum pacta pecunia tunicam ex peregrino Mure pelliciam, quam Renonem vocitant, purpurum mater misit.* Vide Dissertationem 1. ad Joinvillam.

MURINA, Pellis muris Pontici. Alcuius [99 Angl. lib. 3. vers. 225.] in Poemate de Carolo Magno:

Lactes quippe fuerunt pretiosam equla Murinam.

Quidam legunt *murinam*, de qua voce supra: sed potior videtur *murina*, pro pelle collum ambiente: cujusmodi Roberto Regi tribuit Helgaudus, quod ornamenta pollium a collo dependentium vocat pag. 65. et 70. *Mure* dicitur in Poemate MS. de Expugnata Hierosolyma a Tito:

Li Seneschans i valt, s'ot la Mure mustrate,
Ventes d'uno pelles richement agate.

Est etiam *Murina*, lapidis pretiosi species, de qua Isidorus lib. 16. Orig. cap. 12.

MUS PONTICUS, Ordo Equestris de Britannia, institutus aut restauratus a Joanne V. Britannia Duce, circa ann. 1865. His torques aureus maculis distinctus, symbolum *A ma vie*. Hofman. ex Sammarthano.

1. **MUSA**, Instrumentum musicum, a *Musa* dictum, nostris *Cornemuse*, Herodianus lib. 4: *Ἰλασηται μουσικῆς ὄργανα πανταχοῦ διακείμενα πολλοὺν ἔχον ἀργύρεον, Ὀmnifaria Musica instrumenta*. Lib. 3. Miracul. S. Dionysii cap. 7: *Cum quidam rusticus irrefragabiliter Musa caneret, etc.* Joan. Molinetus Valentianensis, *ou Chapellet des Dames*:

Et d'instrument dont j'oy les records,
Plus resonans que Mase de berger.

Ejusmodi instrumento musico pro tuba in bellis ac praetibus utuntur Hiberni, ut testatur Richard. Stanhurstus lib. 1. de Reb. Hibernicis, a quo ita describitur: *Utuntur etiam Hibernici loco tubae, lignea quadam fistula, callidissimo artificio fabricata: cui saccus ex corio compositus, et cingulis arctissime complicatus, adherescit. Ex pellic latera dimanant fistula, per quam, quasi per tubum, fistulato, inflato colto, et buccis fluentibus, inflat. Tum pellicula aere facta, turgescit: intumescens rursus premit brachio. Hac impressione duo alia excavata ligna, brevius scilicet ac longius, sonum emittunt grandem et acutum. Adest item quarta fistula, distinctis locis perforata, quam buccinator ita articularum volubilitate, qua claudendo, qua aperiendo foramina, moderatur: ut ex superioribus fistulis sonitum, seu grandem seu remissum, quemadmodum ei visum erit, facile eliciat. Totius tamen rei prora et puppis est, ut aer per ullam aliam folliculi particulam, praeter fistularum introitus, pervadat. Nam si quis vel acu punctum in culeo rimaretur, actum aesei de isto instrumento, quandoquidem folli subito flaccideret. Hoc genus sistra apud Hibernos bellicae virtutis ceterum esse constat. Nam ut alii milites tubarum sono, ita isti hujus clangore ad pugnam ardentem incenduntur.* Ejusmodi *γλωσσίδα*: τὸν ἀλὲν invenerunt Lydi, ut est apud Scholiastem Pindari Olymp. od. 5.

2. **MUSA**, seu *μουσική*, inter ministeria sacra apud Graecos inferioris aevi, de cuius vocis notione consulendi Meursius in Gloss. et Leo Allatius lib. de Recentiorum Graecor. templa pag. 149. et de Concordia utriusque Eccl. pag. 1604.

3. **MUSA**, Libri cujusdam titulus. Obituar. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 5191. fol. 174. v. : *Frater Ludovicus portierius prioris prioratus Barri-ducis, ordinis S. Benedicti, Tullensis diocesis, hujus ecclesiae librum, qui dicitur Musa magistri Hugonis de Orchia, in duobus voluminibus, in choro ejusdem ecclesiae cathenatis, erogavit.*

4. **MUSA**, Polypt. Matiscon. fol. 12. v. : *Curati et rectores earundem (ecclesiarum parochialium) per se vel alium presbiterum assistere debent circumcirca altare majus B. Vincentii Matisconensis*

5. **MUSA**, Confectio quaedam, opiata. Gloss. MSS. ad Alexandr. Iatrosoph.

6. **MUSA**, pro Musico opere. Vide in *Musivum*.

7. **MUSA**, seu *μουσική*, inter ministeria sacra apud Graecos inferioris aevi, de cuius vocis notione consulendi Meursius in Gloss. et Leo Allatius lib. de Recentiorum Graecor. templa pag. 149. et de Concordia utriusque Eccl. pag. 1604.

8. **MUSA**, Polypt. Matiscon. fol. 12. v. : *Curati et rectores earundem (ecclesiarum parochialium) per se vel alium presbiterum assistere debent circumcirca altare majus B. Vincentii Matisconensis*

9. **MUSA**, Polypt. Matiscon. fol. 12. v. : *Curati et rectores earundem (ecclesiarum parochialium) per se vel alium presbiterum assistere debent circumcirca altare majus B. Vincentii Matisconensis*

induti sacerdotalibus vestimentis, quando episcopus celebrat in pontificalibus, et ibidem stare; quae astantis seu statio, vulgo *Musa* nuncupatur.

MUSAC, Vox Hebraica quae occurrit 4. Reg. cap. 16. vers. 18. ubi Mamotr. : *Musach, i. archam in quam reponerant donaria regum et principum ad reficienda sarta lacta templi*. Unibos vers. 26:

Non est in Musac creatum,
Nec corbanon pontificum,
Argenti tantum pretium,
Quantum legit iugurium.

Inde pro ventre in Rein. Vulpe lib. 4. vers. 925:

Sis mihi tu Joane, et tibi ceteris ego,
Ecce prophetatum satis est, tibi sicut amico
Dicitur, in Musac projicere moem.

MUSACHINUM, Dorsi armatura, Academicis della Crusca: *Musachino, parte di armatura di dosso, dalla quale s'e perduto l'uso*. Computus ann. 1334. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 278: *Item pro arnese uno de malla de actario pines Musachinis et collario cum paro uno de caligis unc. v.*

MUSEUM, Egyptia erat mensa continens viros in toto terrarum orbe doctrina celebres. Vocabular. Sussannae.

MUSEUM OPUS, MUSAICUM. Vide infra *Musivum*.

MUSAICUS, Musicus. Elmham. in Henr. V. reg. Angl. edit. Hearn. cap. 30. pag. 73: *Festum natiuitatis D. N. J. C. constituit celebrari, cujus solitas observantias devotis laudibus... et Musaicis concentibus... dilatavit.*

MUSALAMII. Vide *Musulmani*.

MUSANDINUS, Egidius Corboliensis qui vixit sub Philippo Aug. lib. 2. de Medicaminibus MS.:

Dulcia Theriaci resonans modulamine valis
Tange chori, dignisque sedes percurrere sonoras,
Largo Chori thumina pota fessis,
Diva Musandinus evolvit discere leges.

Idem in Proemio ad librum de Urinis: *Ab hoc autem opere fugiant, qui planetici sunt, et discursores alienis facibus imbuti, et a Musandino dogmate recedant alieni*. Idem:

Claude Musandini torrentes fluminis undas.

Ubi Gentilis de Fulgineo: *Id est, inundationes documentorum illius viri qui dicitur Petrus Musandinus, quem imitatus est Egidius*. Idem Egidius lib. de Pulsibus:

Verbe Musandino manent condita sapore.

Ubi Gentilis: *Id est, sapidis et sententiosius auctoritatibus Petri Musandini, qui fuit patronus et supremus opifex hujus facultatis, qui alium non habuit parem, nec habiturus est sequentem*. De Petro Musandino non meminerunt, opinor, qui de Scriptoribus Medicis scripserunt: nisi quod is laudatur ab Arnolde de Villanova in Breviario practicae, ubi Medicum Parisiensem fuisse ait.

MUSARABES. Vide *Mosarabes*.

MUSARDUS, Otiosus, piger, stupidus, forte ex Germanico, *Muss*, otium: aut ex *Musare*. Papias: *Musar, dubitat in loquendo, times, murmurat*. *Musare*, Florentinis, est stare senza far niente, come stupido. Ita etiam *Muser* Gallis est otiosi, vel rebus nullius momenti immorari. [Edictum Caroli Johannis Reg. primogeniti ann. 1356. tom. 3. Ordin. Reg. Franc. pag. 131: *Ainsotz leur con-*

venoit Musar et despendre tout le leur, et eult en aler sans riens faire. Adelbero Laudun. Episcop. in Carmine ad Robertum Regem :

Si musas celebres, clament Musard Sacardos.

Gallerus de Mets in Mappa mundi MS. cap. 50 :

Quant à la Ville sui revenus,
Des gens fai pour Musars leus,
De che que gy onai monter.

Joinvilla in S. Ludovico pag. 6 : Ha foul masart, Musart. Guill. Guiart ann. 1208 :

Sont-ils bien tous Musars et siors.

Le Roman de Vacces MS. :

Li Rois fu mult dolens, mult se tint à Musart.

[Vetus Poëta MS. in Bibl. Coisl. :

Musart dit l'oiseil estordi
Or as ta tot mis en oubli.]

Le Roman de la Male Marastre : Et li Emperores dist, Mal de hat au qui nous sales, maistre Musart, et moult i estes hardes qui i estes venu en ma presence. Adde Christianum Pisanam lib. de la Cité des Dames, l. part. cap. 4. Hinc Musardis, segnitias, stupiditas. [Le Roman de la rose MS. :

Quiconques croye, ne qui die,
Que ce soit une Musardie.]

Egidius de Vieils maisons :

Ja ne voi point comment on peut beor,
Ne attendre a plus hant Musardis,
Que de querir le bien li ou n'est mie.

Guill. Gaignevilla in Peregrinatione anime :

En toy je ne voy que soie,
Et nuchete et Musardie.]

Le Roman de la Violette :

Vale dist, Je vous ferai savoir,
Sire Vasceus, ve Musardie.

Vide Menagii et Ferrarii Orig. Ital.

* Musardeur, in Mirac. MSS. B. M. V. lib. 2 :

Ne seoyons pas Musardeur,
Mais tout ades aions pour.

Hinc Muserie, Nugæ, ineptia, in Lit. remiss. ann. 1448. ex Reg. 179 Chartoph. reg. ch. 191 : Lequet (bateleur) faisoit agenouiller les bonnes gens devant lui et leur preschoit plusieurs jabuseries et Museries. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657 : Musar, Prov. vagari, unde vagus. Conf. Muta 3.

1. MUSARE, Musica operam dare. Hugo Metellus Epist. 40. ad Humbertum quemdam condiscipulum tom. 3. Analect. Mabill. pag. 463 : In Tullio simul declamavi tecum, in arithmetica numeravi tecum, in musica Musavi tecum, sub genibus natus sum tecum. Vide Musardis.

2. MUSARE, Visere, adire, salutare. De B. Noikero Balbulo sec. 5. Bened. pag. 14. Nam Rex (Carolus) cum ob caritates agendas fratribus, ut solebat, comobio veniret, totumque triduum gratia reverentia conversantium ibidem moraretur, sanctique nostris, ut et Ratpertus scribit, munificus abbate jam Musato abire parasset. etc. Notione non multum diversa Musar pro spectare usurpat le Roman de la Rose MS. :

Tout l'estre du vergier enoient
A ceis qui dedans l'oeu Musent.

* MUSATICUS. Vide Pterius.

MUSATILIS Ans. Vide in Musivum.

† MUSATOR. Vide Mugisor.

* MUSAURIUM, [Herba quedam.

DIFF.]
MUSCA, Auctor Mamotrecti ad 8. Judic. : Monile ornamentum quod dicitur Musca Monasticum Anglicanum tom. 1. pag. 240 : Dedit unum aureum calicem, et unam auream Muscam pulcre gemmis ornatam. Vide Muscarium, et Nusca.

MUSCA IN CEREBRO. Conradus Uspereg. in Frider. I. ann. 1167. Principatum Ravennæ Conrado de Lutelinhart contulit, quem Itali Muscam in cerebro nominabant, eo quod plerumque quasi demens videretur. Musca in cervello appellatur in Actis Innocentii III. PP. pag. 5. et apud Anonymum Casinensem ann. 1183. Vide Scaligerum in Eusebium pag. 301. 2. Editionis.

† MUSCADELLUM. Vinum ex muscatello confectum. Charta ann. 1345 tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 519 : De vino d. somat... de Muscatello IIII. son. val. XIII. flor. Vide Muscatellus.

* MUSCALE, Idem quod Muscarium Inventar. S. Capelle Paris. ann. 1381 ex Bibl. reg. : Item dua flabella, vulgare nuncupata Muscalia, ornata perlis. Aliud ann. 1375 : Item dus flabelli, Gallice Escrouchoirs, ornati de perlis.

* Nostris alias Mouchete et Mouchote, Examen apum, vulgo Essaim. Libert. ville de Poilly ana. 1341 in Reg. 74. Chartoph. reg. ch. 68. Se il avenoit que lesdi. habitans... trouvasent une Mouchete ou plusieurs ou finage de Poilly... les trouveurs auront la moitié de ladite trouveure pour leur part. Consuet. Castell. ad Sequanam ex Cod. reg. 988. 2. : Quiconque trouve Mouchetes en la ville et finage de Chastillon et il la reçoit en son vaisel, etc. Mouchete, in Lit. remiss. ann. 1407. ex Reg. 161. ch. 247 : Le suppliant avoit emble environ six bezannes ou paniers de Mouchettes, etc.

* [Le Mosca ad defendendum muscas in estate, qui debent esse de palma. (Cart. Magalon. Rev. Soc. Sav. 1873, p. 417.)

† MUSCARDA. Vide Muscerda.

* MUSCARDUS. Accipitris species, Tertius, Ital. Moscardo, Gall. Mouchet. Stat. Cadubr. lib. 3. cap. 82. Quicumque invenerit vel acceperit haram falconi vel trizoli, austuris, seu trizoli ab austure, sparaverit vel Muscardi, vel aliquem de dictis avibus ceperit, etc. Vide Muscetus.

MUSCARIUM, Moscardov, in Gloss. Lat. Gr. Gloss. Lat. MS. Reg. Flavellum, Muscarium. Jo. de Janua : Flavellum, Muscarium, scilicet quo muscas abigimus. S. Hieronym. Epist. 20 : Quod autem et matronis offeris Muscaria, parvis animalibus eventlandis, etc. Moschetto, Italis : Moschetum, in Statut. Mediolan. part. 2. cap. 157. Vide Flavellum.

† Insigne est inprimis Muscarium in ecclesia Trenorchiensis asseratum, quod delineari curavit Auctor Historie ejusdem loci propediem in publicum proditura. Cui usui fuerit indicant versus et inscripti, referente Mabillonfo tom. 4. Anna. pag. 356 :

Sunt duo que medicum confort estate flabellum :
Infestas abigit muscas, et mitigat nestum.

Manubrium eburneum sculptili opere decorum duos amplius pedes longum est, in quo auctoris nomen hoc veru exprimitur :

Joel me sancte fecit in honore Maris.

† MUSCATA, Nux aromatica, Gall. Mus-

cada. Rolandinus de Factis in marchia Tarvisina lib. 1. cap. 18. apud Murator. tom. 8. col. 181 : Pomis, dactylis et Muscatis, fortellis, pyris et cotanis. Vita B. Lidwine tom. 2. Apr. pag. 274 : Interdum sumebat modicum zucars vel cynamomi aut dactylorum sive Muscatis.

* Alias Noiz mugnaute. Card. Cajet. in Summa v. Communio num. 2 : A fide dignis accepti quemdam bonum sacerdotem multo tempore, pro reverentia sacramenti præcepisse nucem Muscatam, ut bonum odorem stomachi Eucharistis prepararet. Consuet. feriar. Trecentis. ex Cod. reg. 8312. 5. fol. 150. v. : Chascune livre de saffran, de noiz Mugnautes, de gi. offe, etc. Hinc emendandæ Lit. ann. 1349. tom. 2. Ordinat. reg. Franc. pag. 320. art. 3. ubi perperam editum Noiz Mugnettes ; legendum enim Noiz mugnettes vel Mugnautes.

* MUSCATELLA, Eadem notione qua Muscatellus. Charta ann. 1461 : Debeat et sint astricti de novo cavare et plantare unam vineam de Muscatella.

* MUSCATELLUM, Vinum Apianum. Computus ann. 1393. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 285 : Item, die 19. Decembris apud Bellumvidere liberavit cuidam nuntio qui portavit vinum Muscatellum domo ad terram Fucigniaci, pro expensis suis et animalis deferentis vinum predictum... IX. d. pp. Adde Chron. Bergom. apud Murator. tom. 16. col. 886. Vide mox Muscatellus.

* Nostris Muscadet. Ordinat. ann. 1415. in Reg. 170. Chartoph. reg. ch. 1 : Vin bastart, Muscadet, ou autres semblables vins, etc.

* MUSCATELLUS, Vitis species, ex qua vinum Apianum conficitur, de qua Petrus de Crescentis lib. 4. cap. 4. sic dicta, inquit Oct. Ferrarius, quod Muscus et apes hujusmodi uvas appetant. [Vide Muscatellus.]

* Gall. Muscat, alias Muscade. Lit. remiss. ann. 1478. in Reg. 194. Chartoph. reg. ch. 370 : Lesquels compagnons estans en un jardin assis pret la muraille de la ville de Romans, où ilz estoient aller en entention de y trouver des Muscades, etc.

* MUSCATORIA, Emunctoria candelarum, Mouchete, vel Emouchoir. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 12. de Officio Refectorarii : Sed et matas, supersedes, et Muscatoria, et duciculos ad lavatorium, et ipsam lavatorium, quoties opus est, emundare, etc.

* Nostris Moucheron appellarunt accense candelæ residuum. Lit. remiss. ann. 1406. in Reg. 133. Chartoph. reg. ch. 435 : Thomas Michelot sousta, et estaingny la chandelle, et n'en demoura que un Moucheron, dont l'en ne veoit gueres cler en la chambre où ilz estoient. Alis ann. 1448. in Reg. 166. ch. 628 : Le suppliant respondi qu'il n'avoit point de chandelle ; et ce nonobstant leur en fist bailler par sa femme un Moucheron. Vide supra Mocadus.

* MUSCATORIUM, Idem quod Muscarium. Visitatio The-saurarie S. Pauli Londinensis ann. 1295 : Septem oculatoria, et unum Muscatorium de pennis pavonum.

* MUSCAT. J. M. Vide Muscus.

* MUSCATUS, A. UM, [Muscade : a Re-cipe croci, storacis incensi, nucis Muscate. (B. N. ms. lat. 10272, p. 171.)

* MUSCERDA, Stercus murium. Papias. [Male in Gl. Isid. Muscarda.]

* Estront de souris, in Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684.

* MUSCETUS, Accipitris vel falconis

species, quem alii *Fragellum* vocant, apud Albertum M. lib. 23. de Animal. et Anonymum de Natura rerum. *Muscheta*, dicitur Petro de Crescentiis lib. 10. de Agricult. cap. 2.

† **MUSCHETA**, ut mox *Muscheta*, *Moscheta*, Jacobus de Voragine in Chron. Januensi apud Murator. tom. 9. col. 32: *Patriarcha autem et quidam Apostolicae Sedis Legatus Muscheta* majorem in honorem S. Laurentii consecravit.

MUSCHETA, Mosquea, Templum Mahometanum. Will. Apul. lib. 3. Rer. Norman. :

Clorificosque Dnm. Templi destruxit iniqui
Onnes struere, et que Muscheta habebat
Eso prius, Matris fabricavit virginis, culam :
Et qui Machometi fuerat cum dromos sedes.
Sedes facta Dei, sit dignis jamae tati.

Bernardus de Breydenbach in Itinerario Terrae Sanctae: *His diebus quibus in Muscheta congregantur, et quando praecipuas habent solemnitates, etc.* [Idem: *Juxta illud templum modernus Soldanus novam edificavit ecclesiam sive Muscheta*. Cafar. Annal. Genuens. lib. 1. apud Murator. tom. 6. col. 252: *Saraceni namque illico arma et alia dimiserunt, et ad Muscheta eorum fugere inceperunt.* Occurrit ibid. non semel.] Nicolaus Hues in Itinerario Hierosol.: *A la maison S. Anne a une tres belle Eglise en l'honneur d'elle fondee: mais ils en ont fait une Musquette.* [Vide *Moscheta*.]

MUSCHETTA, Telum quod ballista validiori emittitur, apud Sanutum lib. 2. part. 4. cap. 22: *Potest praeterea fieri quod haec eadem vallata tela possent trahere quem Muscheta vulgariter appellatur.* [Hist. Cortusior. lib. 2. apud Murator. tom. 12. col. 795: *Alia tertia pars immediata ballistas suas ponderet cum Muscheta, et quod telis etiam sagittis.* Joan. Villaneus lib. 10. cap. 21: *Molti na furo feriti e morti di Moschetti, e di balisti di Genovesi.*] Guill. de Guinevilla in Peregrinatione hominum :

Ne nalis tela dars si post malthira,
Combin que on i poche traire,
Machetas des cogites,
Ne espringite au Moschettes.

Hinc fortasse nostris sclopetariae machinae, *Mosqueta*: nam ut a falconibus venaticis machinas tormentarias *Falcones* et *falconis* appellarunt: ita et *Muschetas*, quo nomine dicuntur sparvarii masculi, vulgo *Mouchets*: Germanis vero *Sprantz* unde *Springalles*, et *Espringalles*, ejusmodi machinae, quibus emitti *muschetas* inquit Guinevilla, ut auctor est Oct. Ferrarius in v. *Smeriglio*. *Espringalarum* meminit Chronicon Flandriae cap. 110. extremo, et alii passim. [Vide Gloss. Graec. Barb. in *Mva*, et supra *Moscheta*.]

† **MUSCHETUS**. Vide *Muscheta*.

† **MUSCHETA**. Vide *Muscheta*.

† **MUSCHUM**. Vide *Muscheta*.

† **MUSCIDUS**, Mustarius. Vinum muscidum, mustum. Charta ann. 1315. in Reg. 98. Chartoph. reg. ch. 65: *Cum ipsi predicti servitia annua vinaria domino regi ab eis debita, tempore vindemiarum, vel statim post, de vinis suis calidis et quasi Muscidis ac in tinis adhuc existentibus consueverunt ipsi solvere.* Vide mox *Mustalis*.

† **MUSCILLAGINOSUS**, apud Roch. Le Bailly in Diction. Spagy.: *Aqua lubricata est Muscillaginosus, ut strups.*

† **MUSCINIUS**, ut supra *Musardus*, Otiosus, piger, stupidus. Glossar. vet. ex Cod. reg. 7641: *Musciniarius, inutilis, Exprobr.*

MUSCIO, **MUSCINO**, vel *Musmo* et *Musmo*, Asinus. Jo. de Janua: *Muscino vocatur animal quod ex capra et arietis nascitur, et det dux gregis.* Hericus Monachus de Miraculis S. Germani Autisiod. Episcopi cap. 52: *Tum exanimis atque actenuum (asini) cadaver ostenditur: ad quod accedens ait, Surgo Muscio, et revertamur hospitio. Hic baculo ammonitus contremiscit, et statim prostratus, dorso auribus concussis, nihil adversitatis se passum alacri vigore testatur.* Supra *Asinulum* appellavit. [Isthuc asini fabula integra omittitur in vetustissimo Sangerm. ejusdem Herici MS. Codice.] Apud Papiam, *Muscione*, vulgo, a *muscio* vocantur: *idem et biblionas, sicut et Poeta ait: In oculis suis biblionas volant.* [Gloss. vetus MS. Sangerm.: *Musmo, vocatur animal quod ex capra et arietis nascitur.* Vide Isid. lib. 12. Orig. cap. ult.]

† **MUSCIPULA**, Felis, quod muribus insidias faciat sic dictus. Vide *Muscipula*. Boncompagnus de Obsid. Anconae cap. 11. apud Murator. tom. 6. col. 936: *Quidam eorum canes, Muscipulas et mures eo tempore comederunt.* Chron. Andr. Danduli apud eundem tom. 12. col. 478: *Falenter canes et Muscipulas ac vilissima quaedam gustasse.*

† **MUSCIPULARE**, Insidias componere, alicui quiddam machinari, Gall. *Tramer contre quelqu'un.* Fredegarus in Chron.: *Brodulfus volens negotium stabilire in regnum adversus Dagobertum Muscipulare coepit: sed hujus rei vicissitudinem probavit eventus.* Vetus Vocabul. ex Graevio ad Gloss. Isid. *Muscipulari, decipio; quia mures muscipulis decipiuntur.* Hinc

MUSCIPULATOR, *Deceptor*, Ugut. et Isid.

† **MUSCLUS**, pro *Musculus*, licentia Poetica. Machina bellica, de qua Caesar lib. 2. de bello civili, Vegetius lib. 4. cap. 18. Isidorus lib. 18. Orig. et alii passim. Abbo lib. 1. vers. 99. de Obsidione Lutetiae :

Qui vero captus murum succidere Muscis.

Guillelmus Armoricus in Philippo Aug. ad ann. 1202: *Musculi ductiles, sub quibus tuto latebant qui expugnabant castrum.* Vide Carolum de Aquino in Lericco milit. et supra *Catus* 2.]

† **MUSCLUS**, rursus pro *Musculus*, Mytilus, piscis genus, Gallice *Moule*. Charta Henrici IV. Reg. Angl. ann. 1401. apud Rymer. tom. 8. pag. 634: *De quolibet basello piscatorio, cum pisce, alluce, ostris vel piscibus vocatis Muscis, etc.*

† **MUSCLUS**, Fustis seu baculi species videtur. Lit. rer. Ital. ann. 1445. in Reg. 169. Chartoph. reg. ch. 77: *Ut saltem traderent unam tunicam, quam alter ipsorum (pastorum) supra Musculum portabat.*

† **MUSCO**, *Magna musca*. Vocabular. vetus apud Martinium.

† **MUSCRANUS**, *CERANEUS*. [Animal infestum aranee et formicis. DIFP.]

† **MUSCULA**, Concha margaritifera. Hericus Huntingdon. lib. 1. Hist.: *Inter que sunt et Musculi quibus saepe inclusam margaritam omnia quaedam coloris optimam inveniunt. Videtur legendum muscula, vel nucula, parvas nucas. Vide Musca.* [Haec medica manu non indigent: est enim *Muscula* vel *Musculus*, conchae species in qua margaritae reperiuntur: Graecis vocat, Athenaeo pvec.]

† **MUSCULARIUM**, dimin. a *Muscularium*. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Devendala, Prov. flabellum, muscartum, Muscularium.*

† **MUSCULATUS**, Ad modum *musculi*, seu conchae effictus. Vide *Muscula*. Inventar. MS. thes. Sedis Apost. ann. 1295: *Item duodecim doctores auri Musculati, ponderis quatuor unciarum.*

† **MUSCULUS**, Navigii species. Gloss. Saxon. *Aelfrici*, cap. de Navibus: *Musculus, sceort, scip, i. brevis navis.* Gloss. Isid. et Ugutio: *Musculus, parva navis.* Occurrit praeterea in Notis Tyronis inter alia navigatorum vocabula.

† **MUSCULUS**, Instrumentum, quo murus cito laeseritur. Gall. *Pic*. Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 521. Pro machina bellica, de qua Caesar lib. 2. de Bello civili, occurrit in Tract. MS. de Re milit. et mach. bellic. cap. 65: *Omne edificium sive machina belagandi, ante se habere debet mantellum ambulatorium, sive Musculum ambulatorium, sub quibus stantes balistari sive scopitari defendentes machinam et eam ducentes retro aut ante.* Vide *Musculus* 1.

† **MUSCULUS**, Os, facies, nostris popularibus *Museau*. Lit. remiss. ann. 1372. in Reg. 104. Chartoph. reg. ch. 87: *Dictus Jarosse cum uno magno baculo percussit dictam Margaretam supra Musculum, quem adhuc ipse dolet ex illo ictu.* Alim ann. 1399. in Reg. 154. ch. 407: *De plato dicti epais dictus clericus percussit ipsum Bernardum supra Musculum, et cum puno duobus ictibus supra pectus.* Vide *Museum*.

MUSCUS, *Moscus*, *Moschus*, Odoramentum quod ex umbilico cujusdam animalis colligitur, quod ita describitur a Paulo Veneto lib. 1. cap. 62: *Inventur in hac provincia Muschum optimum, et quo melius in mundo non invenitur. Est enim animal quoddam pulcherrimum in hac provincia, catti habens magnitudinem, et pilos grossos ut cervus, pedes quoque habens unguilatos, et dentes quatuor, duos supra, et duos infra, longitudine trium digitorum: juxta umbilicum vero inter cutem et carnem vesicam habet sanguine plenam, et sanguis is est Muscum, a quo tam suavissimus exhalat odor.* Adde lib. 2. cap. 34. 37. 38. *Gazalam* vocat Julius Scalger exercit. 211. in Cardanum § 3. 4. 5. 6. Vita S. Pelagii cap. 11: *Totum implevit aerae ex odore Musci.* *Musco* fragrare, apud Hieronymum in Jeremiam cap. 23. Et in Epitaphio Marcellae: *Aurum portare cervicibus, et auribus perforatis rubri maris pretiosissima grana suspendere, fragrare Musco mure, etc.* Joannes Sarisber. lib. 8. Pollicr. cap. 12: *Ista tamen qui Musco et speciebus exoteris placant olfactum, et provocant, etc.* Chronicon Reicherspergense pag. 269: *Misit ei centum folliculos Mosci.* Mox: *Et bestiolam que fert Moscum.* [Computus ann. 1384. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 278: *Item, pro Musco, pro Domina Dalphina, taren. XII.*] Quod attinet ad vocem *muscus*, occurrit apud Arnobium et Apuleium, ita ut non adeo recens videatur. Vide Diodorum Euch. lib. 1. Polychemiae cap. 28. et Constantinum African. lib. 5. de commun. loc. medic. cap. 31. [Medicina Salern. pag. 240. Edit. 1622:

Geodet hepaz spodio, mace cor, cerebrum quoque Moscho]

† Gall. *Musc*; *Muge*, eadgm notione, nisi sit pro *Muguet*, in Mirac. MSS. B. M. V. lib. 2:

Que plus que Muge ne que ment
Faire coust lor renomée.

MUSCATUM, Musci odor, apud Ruffin. lib. 3. de Vitis PP. num. 39: *Propter*

thymiamata et Muscata, et alia diversa, etc. [Computus ann. 1834. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 268. Item, cuidam Lombardo per manus Michaelis ypothecaris domini pro Muscato empto per dominum, XII. Ser.]

MUSEA, MUSIA, MUSIARIUS. Glossæ Isidori: *Musea, nidi soricum. Musia, nidi soricum, Musiarius, qui per musia querit.* Hinc forte Musardi, de quibus supra, dicti, quod rebus nihil immorentur, dum in foraminibus quidpiam querunt. Glossæ Pithœanæ: *Musea, cavi murium.*

MUSEIARIUS. Vide Musivum.
MUSELENESES, pro Mosellanenses, Populi ad Mosam, apud Dittmarum lib. 5. pag. 54. quam vocem non intellexit Editor.

MUSELEUM. Vide Musivum.
MUSELLA, Tributi species, apud Turcos Asiaticos. Gulbertus lib. 8. Hist. Hieros. cap. 8: *Satrapa itaque pacto inter eos inito, Comiti eidem portam illam aperuit, per quam catenus Hierusalem introeuntes peregrini, et introire, et pensiones, quas Musellas vocare solebant, solvere nimis indebite ac crudeliter cogebantur.*

MUSELLARE, Os pastomide occludere. Chron. Farfense apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 663: *Insuper Dei famulum spoliatum nudum cum quadam muliere in fossam miserunt; alium vero Musellaverunt, et morti tradiderunt.*

MUSELLATUS, Appellans, apud Speculat. de Appellat. v. Si quis est Musellatus.

MUSELLUM. Vide Musum.
MUSELLUS, Rostrum, rictus, Gallice *Museau*. Charta ann. 1809. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 86: *Item sciendum est, quod de quolibet bove seu vacca venditis in dicto mœcello, lingua, quatuor pedes et Musellus cum tribus plenis digitis de corio cum Musello levantur.* Vide Musum.

MUSEPENEGHE, vox Belgica. Quod pro mensura exigitur, idem quod *Mensuraticum*. Charta Margar. comit. Fland. ann. 1275. in Chartul. Fland. ch. 843. ex Cam. Comput. Insul.: *Les droitures qu'il avoit achaldes à caeus, ki nos doivent la rente de tel capier, deniers que on apela Musepeneghe; c'est assavoir de trois termines de la recepte, de chascun host de fourment quatre deniers, et de chascun host d'avoine deux deniers de nostre monnoye de Flandre.*

MUSEUM. Vide Musivum.

MUSEUS, Qui penul præest. Leges Palatinæ Jacobi II. Reg. Majoric. tom. 3. Junii pag. xx: *Ordinamus itaque et volumus, quod unus bonus et legalis, qui cognominetur Museus, ex nostris coquinariis deputetur, qui clavem reparatorii nostre coquinae teneat et deferat; nec non die quolibet carnes, que emptæ et portatæ ad dictam coquinam per emptorem et subemptorem fuerint, ante illarum fractionem presentibus scriptore rationis vel ejus scriptore, et altero dictorum emptore, responderare fideliter non omittat. Quibus sic responderatis, faciendo certas pecias scindat, et frangat diligenter eadem, et etiam pices frangere teneatur, et illas que pro persona nostra emptæ fuerint et fractæ, coquinariis ad fercula pro ipsa nostra persona preparanda et decoquenda; et alias carnes emptas et fractas ad opus nostrorum domesticorum, coquinariis ad illas preparandas et decoquendas deputatis, tradat ordinate. Ex his videtur vocis etymon a veteri Gallico *Musser*, abscondere, servare, non*

absurde posse deduci: *Musæ* quippe erat servare ea que ad penum spectabant.

MUSFULE. Vide *Muffula*.

MUSIA, MUSIARIUS. Vide *Muses*.

MUSIARIA ARS, MUSIBIUM, MUSIDIUM. Vide *Musivum*.

MUSICA, nude pro Cantu. Vetus Codex MS. Fontanell. de modo canendi: *Musica, est pericia modulationis sono cantuque consistens, et sunt partes ejus tres. Armonia, que decernit in sonis acutum et gravem. Rithmica, que requirit incursionem verborum, utrum sonus bene aut male coherat. Metrica, que mensuram diversorum metrorum probabili ratione cognoscit.*

* Egid. Carierius de laude et utilitate musicæ cap. 1. ex Cod. reg. 7212. A.: *Musicam triphariam doctores quidam esse dixerunt, scilicet armonicam, organicam et rithmicam. Armonica vocat concordia geritur; organica flatu sonum emittit; rithmica pulsu sive tactu completur.*

MUSICA CORDULA, Quæ flibus cantur. Statuta antiqua Canonice. Regul. apud Duellium tom. 1. Miscell. pag. 86:

Non vox, sed votum, non Musica cordula, sed cor.

MUSICA MUTA. Vide *Muta* 5.

MUSICALITER, Cum notis, apud Marten. de Discipl. celebr. divin. Ofic. pag. 222: *Hymnum, Vexilla regis procedunt, incipiunt Musicaliter ad pulpitum*

MUSICARE, Instrumentis musicis ludere, canere. Lambertus Ardensis apud Ludewig. tom. 8. Reliq. MSS. pag. 558: *Et cum instrumentis Musicari et decantari.* Vita S. Landelini tom. 2. Junii pag. 1067: *Nec velle in monasterio diuitia immorari vel cum clericis Musicantibus otari.*

MUSICARIUS, Instrumentorum musicorum artifex. Vetus Inscriptio apud Gruter.: *Colocasio vernæ dulciss. et Musicario ingentiosus.*

* Salmasio in not. ad Tertul. de Pallio pag. 443: *Musiciarius, qui voce caneret.*

MUSILEUM, Idem quod *Mausoleum*, Papiæ. Glossæ antiquæ MSS.: *Musileum, monumentum. Innocentius Agri-mensor: Circa Musileum in pedes 70. amplius pedes minus invenias. Aggenius Musileum dixit: Musilas vero habent juris sui hortorum modum circumjacentem, vel præscriptum agri finem. Ubi uterque loquitur de tumulis ac monumentis que in agrorum finibus collocabantur. Que locos eadem ratione vocat Frontinus. Vide *Lolulus*. Anastasius in Leone III. PP.: *In Musileo beata Petronilla, quod ponitur ad B. Petrum Apostolum, fecit coronam ex argento pensantem libras 20. Occurrit mox infra idem Musileum B. Petronilla, ubi videtur esse feretrum, seu loculus, in quo reconditum erat corpus sanctæ istius virginis. Idem in Stephano II. ex Cod. MS. Bibl. Cæsareæ apud Lambecium lib. 2. pag. 227: Fecit autem et juxta Basilicam B. Petri Apostoli, et ab alia parte B. Andrea Apostoli, in loco, qui Musileus appellatur, Basilicam in honorem S. Petronilla.**

* **MESOLEUS**, In veteri Inscriptioe Tarraconensi: *Hic Mesoleus nemini III. debet. Mesolus, in alla Romæ, apud Gruter. 607. 1. Vide Musivum.*

MUSIMO. Vide *Muscio*.

MUSINARI, Mulcere, placare, lenire. Papiæ MS.

MUSIO, Dicitur quod muribus infestus sit, hunc vulgo *Catum* a captura vocant, etc. Papiæ. Versus scripti in fine Bi-

blorum Codicis qui fuit Ecclesiæ Mediolanensis:

*Ante Brito stabile sat, vel Musio murti
Pax bene, quam omnes dehi hancque vesp.*

MUSEPULA, Catus, felis. Anonymus de Desolatione Monasterii Morimundensis in agro Mediolanensi: *Persequantur Fratres fugientes per abdita loca, quemadmodum solet Muscipula persequi mures, etc.* [Vide *Muscipula*.]

MUSIPIFFUS, Regis Tunetani minister primarius. Fact. inter reg. Tunet. et Pisanos ann. 1898. tom. 1. Cod. Ital. diplom. col. 1190: *Item, si aliquis Pisanus emerit mercimonis vel alias res ab aliquo officiali vel Musi-piffi dicti regis, etc.*

MUSITARE, pro *Miscitare*, apud Goffridum Vindocinensem lib. 2. Epist. 26. lib. 4. Epist. 81.

* **MUSITATUS**, Notis musicis, ut videtur, descriptus. Statuta S. Vict. Paris. MSS. part. 1. cap. 18: *Quoties Historis graves et Musitalis in ecclesiis cantari debent, tempestive fratres pramonest (cantor) ut cantanda provident.* Vide *Musivum*.

MUSIVARIUS. Vide *Musivum*.

MUSIVATOR, *Mulcot, placet, lenit; musivator, leniter*. Papiæ. Unde emendanda Glossæ, ubi perperam *Musivator* editum. [Mallem, *musivator*, ut in Excerptis legitur.]

MUSIVUM, ex Græco *μουσικόν*, Schola Alexandriæ, apud Spartanum in Hadriano: *Apud Alexandriam in Musio multas questiones professoribus proposuit.*

* **MUSIVUM, INUM**. [Nidi soricum. DIER.]

MUSIVUM Opus, dicitur illud quod tessellatum est lapillis variorum colorum, *μουσικὸν λέγεται ἐπιπέδιον*, ut est apud Nicetam in Alexio Man. F. n. 6. qui *μουσικὸν λέγεται ἐπιπέδιον* dicuntur in Synodica Orientalium ad Theophilum Imp. pag. 118. erantque ex vitro confecta. Glossæ MSS.: *Musivum, quod fit de vitro partibus. Vetus Scheda apud Mariotum de Eccl. S. Nicasi cap. 8: Est quædam Ecclesiæ in suburbio Remensi posita vitro columnarum ornata, arcibus, auro et vitro lapillis interposito micantibus, etc.* Vita S. Laurentii Episcopi Sipontini cap. 2: *Ex minutis vitreis lapidibus, etc.* Ejusmodi autem musivum videre est passim Romæ, CPoli, et in variis Christianorum templis in Italia, Gallia, etc. quod quidem a concinnitate et elegantia dictum vult Scaliger ad 5. Manili, cum *περαυ, et εἰσπερεν, et παυεραυ*, in eam partem accipiant Græci. Quæ sententia longe probabilior ea quam profert Ant. Nebrissenis, qui *Musivum* dictum putat, quod ejusmodi picturis ornantur *musæ*. Spartianus in Pescennio Nigro: *De Musivo picta vidimus.* S. August. lib. 16. de Civit. cap. 8: *Quæ in maritima piazæ Carthaginiæ Musivo picta sunt.* Paulinus Epist. 12: *Camera Musivo illius. Antiqua, in Origin. CP. Idem Paulinus Epistola 67. in Epistolis Pontificum: Ravennæ civitatis Musiva atque marmora, cæteraque exempli, tam in strato quamque in partibus, etc.* Vetus Inscriptio Romæ in sede S. Stephani: *Opus quod Basilicæ B. Martyris Stephani defuit, a Joanne Episcopo marmoribus inchoatum, juvenis Domine, Felix Papa addito Musivo splendore, Sanctæ Dei perfecit.* Alia ibidem: *Domino juvenis Felix Episcopus Dei famulus forum Basilicæ beati Martyris Musivo et in marmoribus decoravit.* Occurrit pas-

alm apud Anastasium in Vitis PP. pag. 28. 29. 46. 47. etc. Gregor. Turon. lib. 1. Hist. cap. 30. Usuardum 15. Octob. in Vita S. Sabini Episcopi Canusini cap. 2. num. 6. etc. Adde Philandrum ad Vitruvium lib. 7. cap. 1. [° Consule Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 361. et seqq.]

A Græcis Byzantinis Musivariam artem in cæteras Europæ provincias transisse scribit Manuel Chrysoloras in Epist. de Veteris et novæ Romæ comparatione pag. 122. quod Constantinopoli omnes pene ædes publicæ ac sacræ musivo exornatæ essent; hincque Musivarii peti solerent, quod sane testatur Leo Ostiens. lib. 8. cap. 27. Edit. Brolii, hisce verbis: Legatos præterea Constantinopolim ad conducendos Musi et quadratarum operis peritos artifices mittit: ut alii abeidem et arcum, atque vestibulum majoris Ecclesiæ Musivo componerent: alii Ecclesiæ totius pavementum lapideum pulchra varietate consternerent. Quam vero periti ipsi artifices fuerint, ex opere ipsorum facile conjici potest: cum et in Musivo animalas fere effigies, et virentia quæque se plures aspiciant, et in marmoribus omnigeni coloris flores pulchra varietate vernare videantur. Et quoniam hujusmodi artes quingentis jam fere annis obmiserat magistra Latinitas, eas hujus industria recuperare promeruit astate nostra. Quæ quidem licet prolixiora descripsimus, ut Musivarios a quadrataris distingui, et Musivariam parietes, quadratariam vero artem: pavementa spectasse, vel inde constet: proindeque error pateat Scalgeri ad Manilium, et aliorum, qui Musivium in pavementis locant: tum etiam ut hoc loco illustretur Paulus Silentarius in Descript. S. Sophiæ part. 2. vers. 230. et seqq. ubi Musivariam et quadratariam artem belle describit. Vocem *ἄψος* promiscue Græci usurpant etiam pro pavimento tessellato. Gloss. Gr. Lat.: *ἄψος*, tessellatus, tessellator. *ἄψογία*, tessellatus, pavementum. *ἄψος*, pavementum.

MUSIVUM AURATUM, quod confectum est ex minutis vitreis lapidibus auro fulvo superfectis: ut est in Vita S. Laurentii Episc. Sipontini. Anastasius in Leone IV.: *Abeidamque ejus ex Musivo auro superinducto colore gloriose decoravit.* In Gregorio IV.: *Abeidamque ejusdem oratorii superaurato Musivo depinxit.* Vetus Inscriptio Romæ in sedē S. Agnetis Martyris:

Aurea concilio surgit pictura metalli.
Et complexa simul cingitur ipsa dies, etc.

Μουσίων χρυσοῦν, apud Anonymum de Locis sanctis pag. 81. *Χρυσωτά ἄψος*, apud Sophronium in Encomio SS. Cyri et Joannis. Nicephorus CP. in Breviario ann. 765: *Τὸ εὐθὺς καὶ τὸν ἄγιον οὐρανὸν διὰ φηίδων χρυσοῦν, καὶ κρηρῶντο ὄλης εὐκορυφίας ἐκίθη: Χριστὸν Δομῖνὸν ἁγιοτορῶν ἰμαγῖνες ὀπερὶ tessellato atque ex cera factas erat.* Nicetas in Manuele lib. 7. num. 8: *Ἀνδράνες... φηίδων χρυσοῦν ἐπιπέσοι διαυγάζοντες.* Vide Nicol. Alemannum de Parietinis Lateranensib. pag. 38. [Le Roman de Partonopex MS. ubi de Palatiis:

Devere la ville sont torad,
Et sont d'or Musique arod.]

MUSIVARIUS, Musi artifex, ut est apud Leonem Ostiens. lib. 8. cap. 27. *Μουσῖται*, in Inscriptioe a nobis allata ad Joinvillam Dissert. 27. *Τὴν τοῦ μουσῖται (f. μουσῖται) τέχνην ἐπιστάμενος*, apud Eustach. in Vita S. Eutychii P. CP.

num. 53. Senator. lib. 7. Epist. 5: *Quid quid enim aut instructor parietum, aut sculptor marmorum... aut gypsoplastes, aut Musivarius ignorat, etc.* Ita Musivarii dicuntur in leg. 1. Cod. Justin. de Excus. artif. lib. 10. et apud Julium Firmicum lib. 3. ex emendatione Scalgeri: *Inauratores aut Musivarios, pro in usu varios.* Sed et idem forte musarius, qui *μουσῖται*, variator, in Glossis vet. de qua vocē Valerius ad Ammianum lib. 28.

MUSEUM, ex *μουσεῖον*. Trebellius Pollio in Tetrico Juniore: *Coronam civicam picturatum de Museo.* Vetus Inscriptio ann. 153. apud Jacob. Sponium in Itinerario: *Et hoc amplius, pro sua liberalitate cameram superposuit, et opere Museo exornavit.* Alia Inscriptio Romæ, in Ecclesiæ S. Anastasii:

Marmora cui præterea dedit Musæonæque columnas,

Leo Ostiensis lib. 3. cap. 27: *Legatos præterea Constantinopolim ad conducendos Musi et quadratarum operis peritos artifices mittit, ut alii abeidam, et arcum, atque vestibulum majoris Ecclesiæ musivo componerent, etc.* Hist. Trevirens.: *Qui Carolus multum marmor, et Museum plurimum de Treberis ad Palatium Aquæ secit.* VII. Synod. Act. 4: *Ἄγιοι καὶ ἀδελφοὶ ἐπίσκοποι καὶ κληρικοί, καὶ ἰερογγραφοὶ, καὶ ἄλλοι ποικίλων. Vide Gloss. med. Græci. in Movostov. col. 963. et *ἄψος*, col. 1783.*

MUSEIARIUS, qui Musivarius. Vetus Inscriptio Romæ: *T. Julius Aug. lib. Nicaphor. Museiar. fecit sibi et libertis libertibusque for.*

MUSIUM, perinde ex Græco *Μουσῖον*, quomodo in vet. Codd. Spartani legi observat Salmasius, pro *musivium*. Anastasius Bibl. in Hist. Eccl.: *Iconas ex Musio factas, etc.* Catalogus MS. Episcopor. Catanensium apud Rocchum Pyrum: *Fecit æzadram majoris Ecclesiæ pingere, et chorum et cathedram Episcopi in choro cum Musio.*

MUSIARIA ARS, [quam τὴν ἀπὸ τῶν φηίδων ἐν τοῖς τοῖχοις τέχνην vocat Manuel Chrysoloras in Epist. ad Johan. Chrysolor. edita post Codini Origines CP. pag. 128.] Leo Ost. lib. 3. cap. 29: *Artifices destinat peritos in arte Musiaria et quadratarum.*

MUSA. Idem quod *Musivium*. Joan. Diaconus in Vita S. Gregorii M. lib. 4. cap. 40: *Sicut in vetustissimis Musis, vel picturis, ostenditur.*

MUSATILIS ARS. Inscriptio in templo maximo Messanæ, rō fornitem majorem, apud Gualterum in Antiq. Sicul. pag. 77: *Antistes Guidoctus opus Musatilis artis hoc opere... rgi ducibus regiumque.*

MUSIDIUM, pro *Musivium*, in Chronico MS. Romualdi Archiepiscopi Salernitani ann. 1106: *Capellam S. Petri que erat in Palatio mirabilis Musidii, fecit pictura depingi.* [Musidii, edidit Murator. tom. 7. col. 207.]

MOSIBUM, apud Mabillon. Musæi Ital. tom. 2. pag. 161: *Ante unaginem beate Mariæ, que est de Mosibo.*

MOSIVUM, in Notis Tyronis pag. 163. Inscriptio Epistolæ. 67. Codicis Carolini: *In qua continetur de Mosivo atque marmore Palatii Ravenat. civitatis.* In ipsa Epistola: *Palatii Ravenatis Musiva marmora.*

MOSEICUM OPUS, quod alii *Musivium*: hanc enim vocem confectam, contendit Scalger ad Manilium, ut *μουσεῖον* dictum sit a *μουσεος*, ut *ἀγῆκος*, ab *ἀγῆκος*, licet aliter sentiat Salmasius, qui a

μουσεος. Guillelmus de Baldensal in Hodeporico cap. 5: *Ubi est locus presæpii artis ministerio, marmoribus et opere Mosæico pulcherrime decoratus.* Sanutus lib. 8. part. 8. cap. 21: *Turrim conspicuam variis stratis marmoribus, opere depictam Mosæico.* Joannes XXII. PP. lib. 9. Epist.: *Cum itaque, sicut acceptimus, in facie majoris Ecclesiæ dicti Monasterii... quoddam opus Mosæicum sit inceptum, etc.*

MUSAICUM, in Appendice ad Agnellum, apud Murator. tom. 2. pag. 307: *Qui jacet... sub lapide marmoreo opere Musæico.*

MAUSOLEUM OPUS, Eadem notione. Vita S. Laurentii Episcopi Sipontini n. 11: *Et aliam (Basilicam) quam disposuit incipiens, præclara et admiranda spectositate diversis coloribus, minutisque vitreis lapidibus fulvo auro superfectis, opere Mausoleo... fabricare et consummare studuit.* Ubi perperam viri doctissimi, ad Mausoleum Ægyptiacum vocem referunt. Sed legendum videtur *musoleo*. Papias: *Musivium*, (Edit. musivium) *musoleum, opus depictum.* De Musivo porro legendum omnino Andreas Agathopæus, seu Felibianus lib. 3. de Architectura elementis cap. 11.

MUSMO. Vide *Musco*.

MUSNARE, Molere, Gall. *Moudre*. Charta ann. 1223. in Chartul. Catan. fol. 310. v: *Postmodum statutum fuit quod post Musnarem, qui jactaverit in tremula, idem Guillelmus statim molere poterit.* Unde *Mosnant*, Molitor, *Mosneis*, præstatio pro molitura frumenti, et *Mosneis*, frumentum molendum, in Charta ann. 1235. ex Tabul. eccl. Camerac.: *Les Mosneis et li Mosnant et li butrons sont tout nostre... Sires Bauduine n'y retient fors ke... ne Mosneis molre franquement.* An vero *Musnare* idem sit quod modo *Mosneis* desinere non ausim. Charta Renaldi Vicecom. Fales. ann. 1285. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 242. v. col. 2: *Item la Musnare en ladite ville pour xx. sols.* Vide *Molta* 2. et supra *Mulserica*.

MUSONES, MUXONES, Vermium genus, de quibus Guido de Vigev. MS. in Opusc. de Modo conservandi sanitatem, etc. ex Bibl. reg.: *Inveni vermes, quos ipsi magistri facientes venenum ipsos appellant Musones, et sunt grossi ut est cauda calami, et longi ut parvus modus unius digiti; sicque quam acerrimantur vermibus, qui nutriuntur ex foliis raparum, et sic ipsi Musones nutriuntur ex foliis napelli.*

MUSQUATA NUX, Aromatica, Gall. *Muscade*. Peregrinatio B. Odorici tom. 1. Januarii pag. 369: *In ipsa (insula Java) nascitur camphora, cubeba crescuti, et melegeta, nucisque Musquatæ.*

MUSQUETA, Telum, quod ballista validiori emittitur. Stat. senesc. Bellic. ann. 1320. Inter Probat. tom. 4. Hist. Occit. col. 162: *Quicumque portaverit... arcum cum sagittis dictis Musquetis, etc. Vide Muschella.*

MUSSA, Almuccium, Canonicorum amictus, Gall. *Aumuc*. Statuta Eccl. Valent. tom. 4. Concil. Hispan. pag. 184: *Nullus clericus... dum divinum officium celebratur, intret chorum, nisi sit superpelliceo et Mussa indutus.* Vide *Mussa*.

MUSSA. Locus uliginosus, stagnum, Anglia *moss*, ut auctor est Camdenus in Descriptione agri Lancastrensis. Charta Edwardi III. Regis Angl. in Monastico Anglic. tom. 1. pag. 499: *Item a Balholm directe ultra Mussam, quam Dominus*

Comes Joannes Moreton. inter ipsum et me divisit, etc. Et mox: Scilicet in terris cultis et incultis, in bosco et piano, in pratis et pasturis, in moris, et Musis, et maricis, in aquis, etc. Occurrit præterea pag. 88. 988. tom. 2. pag. 426. Mossa, cod. tom. 2. pag. 632. Vide Mosses et Mussula.

¶ Eadem notione vox *Monsus* vel *Moussus* usurpare videtur le Roman de la Rose MS.:

Une fosse tote roudie,
Trove tenebruse et profonde,
Plaine d'espinois grans et fers,
Et de molt peignans sigilliers,
Molt rois saciens et Mossus,
Et si avoit petite fosse.

Infra ubi de terris incultis:

Il devindroit toutes Mossus
S'il n'est en sciences tenues.

¶ Hinc *Moisseron*, pro *Mousseron*, Boletii species, in Lit. remiss. ann. 1389. ex Reg. 138. Chartoph. reg. ch. 27: *Jehan le Curelet et Perrin Breyart alerent ensemble par abatement aux champs, pour cueillir des Moisserons. Monsu vero et Moussu ibi, idem quod Muscosus, musco oppletus.*

¶ *MUSSAL*. Tabularium Prioratus de Paredo pag. 7: *Cum vercheria que debet 2. sextarios avenæ et 2. panes, et 2. capones, et 1. denar. et 1. Mussal de canavo. Fol. 34: Et reddit ipse maserius porcum bonum, et multonam vestitum, et taschiam de fructibus, et 1. caponem, et Mussal de canavo. Fol. 51: Sec panes et taschiam ipsius terre, et 1. caponem, et 1. Mussal canabi, et per vindemiam plenam refactionem. Ubi Mussal forte fasciculum sonat.*

¶ *MUSSANTER*, Occulte, tecte, latenter, a veteri Gall. *Musser*, abscondere. Charta ann. 1170. tom. 18. Fragm. Hist. MSS. Stephanot. pag. 19: *Considerantes oculi Domini diabolum Mussanter insidias parare, etc.*

¶ Nostris alias *Mucement* et *Musément*. Lit. remiss. ann. 1404. in Reg. 158. Chartoph. reg. ch. 442: *Iceilus suppliant s'en ala couvertement et Musément après ledit de Paris. Alia ann. 1410. in Reg. 165. ch. 29: On imposoit au suppliant qu'il avoit fait et forgid monnoie Mucement et en repost.*

¶ *MUSSIA*, Locus secretus et occultus, Gall. *Cache*, alias *Muce*, *muche*, *musse* et *mucheure*. Lit. remiss. ann. 1397. in Reg. 151. Chartoph. reg. ch. 817: *Plurima bona mobilia in quadam Mussia, Musse Gallica, existentia..... ceperat. Charta ann. 1325. in Reg. 84. ch. 56: Une condemnation de trois cent livres... que Michiel Sautier et Juliane la Girande, pour cause d'une Muce d'argent que li avoient trouvez, laquelle Muce li avoient recellés. Lit. remiss. ann. 1470. in Reg. 201. ch. 107: Iceille chapelle... a une retracts en maniere de ung bouelet ou Muce, qui est maconnde. Vitis Patrum MSS.:*

De serphas qui li remenoit,
As porren Dies li departoit,
Ne lui traser, ne Macheure.

¶ *MUSIARE*, *σταξιπτεν*, *Dijudicare*. Gloss. Lat. Græc. MSS. Sangerm.

¶ *MUSSIO*, est qui in vino nascitur. Ita Glossæ Arabico-Lat. Supra in hisdem: *Bibones dicuntur, qui in vino nascuntur. Joannes de Janua: Muscio, dicitur quasi muscio, quod mustum bibit, Item et bibio, ont.*

¶ *MUSSULA*, *Muscus*, seu *musculus*, nostris *Mousse*. Gregorius Turon. lib. de

Gloria Confess. cap. 44: *In hoc loco et Tranquillus beatus Confessor requiescit, super terram saporicrum habens, de quo magnum beneficium præstatur potentibus: nam de Mussulis super natis medicamina populi promerentur, etc. Vide Mussa 2.*

¶ *MUSSUS*, vel *MUSSUM*. Cæsarius lib. 6. Mirac. cap. 5: *Cum pauperes Musso, quem de nemore colligerant, oneratos præterire cerneret. Fascis lignorum vel herbarum, aut muscus, herba seu lanugo arborum et locorum palustrum, inquit editor, Gallis, Mousse. Gloss. Græc. Lat.: Βεράνν τοῦ τοῖχοῦ καὶ ἁλοῖα: οὐνυμύτην, Muscus.*

1. *MUSTA*. Monasticum Anglic. tom. 2. pag. 426. *Donationem quam fecit Canonici ejusdem loci de tota terra et tenemento... cum illa medietate noam Mustu, que est versus Aquilonem. Forte mussu. Vide in hac voce.*

2. *MUSTA*, Orbis, ni fallor, in quo ne mensa inquinetur, reponuntur pocula. Usus Cultus Cenon.: *Surgant fratres juniores et accipiant cyphae, et impletur la vino, et deponant unicuique super Mustam suam.*

¶ *MUSTACA*. [Potus ex musto. Dief.]

¶ *MUSTACAFIA*, *MUSTACAFUM*. Vide supra *Mustacafus*.

¶ *MUSTACIA*, Mala vina. in vet. Glossar. ex Cod. reg. 7618.

¶ *MUSTALIS*, *Mustarius*. Vinum mustale, *Mustum*. Charta ann. 1244. ex Chartul. S. Dion. Vergiac. fol. 21. v.: *Viginti sextaria vini puri Mustalis in parva racemis de vino dictarum vinearum. Alia ann. 1269. in Chartul. Buxer. part. 20. ch. 26: Dedit duos modios vini puri Mustalis... in vindemiis de primo vino puro et Mustali, quod ex vineis proveniat supradictis. Mustagialis, eadem notione, in Obituar. Eccl. Lingon. ex Cod. reg. 5191. fol. 80. v.: A Mustum. *Mustaige* et *Mustaige* appellari videtur Tempus quo præstatio in musto exsolvitur, in Charta ann. 1264. ex Chartul. S. Petri de Monte: *Et pour le cens de ceste vignes devons nos rendre... deux mus de vin à Mustaige ou cours de vandanges. Alia ann. 1278. ibid.: Demi mui de vin à Mustaige ou cours de vandanges. Vide Mustaticum.**

¶ *MUSTARDA*, *Sinapis*, a Gall. *Moutarde*. Ordinat. super numero et ordine mensurarum Delphin. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 812: *Cum una libra de carnibus salis, et dimidio rotulo de carnibus bovina in aqua cum saleamento de Mustarda aut eruga prout supra.*

¶ *MUSTATICUM*, *Mustum*. Codex MS. Irminonis abb. Sangerm. fol. 108: *Et solvit omni anno de vino modios 11. de Mustatico sextaria 11.*

¶ *MUSTELLARIUM*, *Aviarium*, cavea, γαλαῖρα. Gloss. Lat. Græc. MSS. Sangerm. Vide *Musta* 8.

¶ *MUSTELLINUS COLOR*, *Sublividus ac lentiginosus, qualis est in vestibus cruore maculatis*. Vocabul. Sussannei.

¶ *MUSTELLUM*, *qæqua*, *Monstrum*. Supplement. Antiquarii. [Vide supra *Moestellum*.]

¶ *MUSTIO*. Vide *Mussio*.

¶ *MUSTO*, pro *Multo* vel *Muto*, *Moneta aurea regum Franciæ*. Charta Bern. vicecom. Ventador. ann. 1390. in Reg. 66. Chartoph. reg. ch. 440: *Cum tribus obolis pro chenaria et tredecim denariis pro Mustone, etc. Nisi de tributo ex verbibus intelligas. Vide supra *Montonagium*. Alia ann. 1368. ex Bibl. reg.: *Item illa que custos ecclesiæ predictæ S. Quintini debet quolibet anno pro pascagio**

regio, videlicet unum modium vini,.... et quatuor Mustones. Vide in *Multo*.

¶ *MUSTOLIUM*, *Miscellum frumentum*, Gall. *Blad mûlé*. Charta ann. 1261. in Tabular. Portus-regii: *Cum habuerimus annuatim in abbatis montalium Portus-regii sex sextarios tam Mustoli, quam avenæ annui redditus, etc. Vide *Mustum* 2.*

¶ *MUSTRICOLA*, *Machine ad stringendos mures*. Gloss. Isid. Ubi Grævius: *Forse ad stringendos pedes, hoc est, ad calcem suendum, qui pedes tegit et stringit. Est enim, si Festo fides, Mustricola, forma in qua calcæus sultur. Vide Lex. Martini in hac voce.*

¶ *Moutardelle* vero rusticum quoddam videtur esse instrumentum, furca acilicet vel marra, in Lit. remiss. ann. 1458. in Reg. 162. Chartoph. reg. ch. 828: *Iceilus Cotier dist à Jehan Colinat, vous avez emporté ma Moutardelle, que j'avoys mie sur ma terre, tenant à vostre foud... La femme de feu Framin vint illec dire audit Cotier qu'elle avoit print ladite Moutardelle ou focher et qu'elle la rendroit volontiers.*

¶ *MUSTRUM*, *Palladius de Architectura*, ex MS. Cod. Pithœano: *Mustrum autem, quod pro colore purpureo temperatur, etc.*

¶ *MUSTURA*, pro *Multura*, Gall. *Mouture*. Charta ann. 1226. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 998: *Ita quod idem Miles toto tempore vite sue medietatem Mustura de ipso molendino percipiat. Vide *Molla* 2.*

¶ *MUSUERE*, pro *Misere*, *damnum inferre*. Bulla Clementis VI. PP. in Chartul. Gemmet. tom. 1. pag. 120: *Decernimus ergo, ut nulli omnino licent præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, Musuere, seu quibuscumque vexationibus fatigare.*

¶ *MUSULEUM*. Vide *Musileum*.

¶ *MUSULMANI*, inquit *Leucclavius* in Pand. Turc. n. 22. dicit *volunt Turci, vel potius Saraceni, tanquam recte credentes, ubi ille plura. Moelmas, appellantur in Charta Aragonica serm. III. in Hist. Pinnatensi lib. 8. cap. 6. Vide Meursium in Μουσουλμανικων. Musulmorum, in Lybia vel Egypto, gentis ita dictæ meminit Aurelius Victor Schotti in Claudio, a quo potuere *Musulmani*, Egyptii potissimum, veteri nomenclatura appellari. Nihil tamen definitio. [Censule Hofmannum voce *Muslimi*.]*

¶ *MURUM*, *Rostrum, rictus, Gallis Musseu*. Michael Scotus de Physionomia cap. 20: *Omnium animalium quædam habent labia ex quibus dicitur os; quædam non labia, sed aliud loco ejus; et tunc dicitur *Murum*, vel *grugnum*, vel *rostrum*, vel *stula*. Occurrit etiam in Miraculis B. Simonis Tudertini n. 87. *Musellum*, apud Petrum de Crescentis lib. 9. cap. 8. Vide *Egid. Menagium* et *Octav. Ferrarium* in *Orig. linguæ Italianæ*.*

¶ *MUREUS*, eadem notione qua *Murum*, in Epist. Hadriani PP. ann. 784. apud Mabill. Diplom. pag. 499: *Insuper et obstruente canas Musibus sanctam catholicam et apostolicam Romanam Ecclesiam... vellesent expugnari.*

¶ *MUSUS*. Fructus species, qui quavis parte scindatur, figuram crucis exhibet. *Bernhardi de Breydenbach Itiner. T. 8. pag. 311: Sunt autem pome illa dulcissima quando ad debitam perveniunt maturitatem et dicuntur *Musi* et quæcumque parte scindantur, utraque pars scissura crucem cum Crucifixi imagine gerit impressam.*

1. **MUTA**, Mensa publicanorum, Germanis sine *Maut*, nostris *le Change*. Helwicus in Rationario Styriae: *Primo moneta et Muta, et iudicium intra muros oppidi Gratzenae, etc.* Occurrit ibi pluries. [Charta Rudolphi Imper. ann. 1277. apud Ludewig. tom. 4. Reliq. MSS. pag. 262: *Statuimus ut omnes Muta per Styriam, quas ultra debitum fuerant in suis redditibus aggravatae, in summam reddituum quam solverunt Ducis Leopoldi tempore revertantur, nullique Principi ejusdem terrae liceat eas praeter quod dictum est quibuslibet exactionibus aggravare.*] *Mutarii et Monestarii* junguntur in Metropoli Salisburgensi tom. 8. pag. 17.

¶ **MUTA**, pro Mensa communi, Gall. *Mense commune*. Vide in hac voce. Statuta Eccl. S. Stephani Vienn. art. xvii. apud R. Duellium lib. 2. Miscell. pag. 91: *Omnia et singula emolumenta percipiat... exceptis dumtaxat his quae de Muta in primo anno recipi consueverunt pro anima et antecessario defuncti.*

MUTA, Quodvis vectigal. [eo Chart. Ludov. Germ. reg. ann. 887. apud Neugart. Alem. Diplom. tom. 2. num. 807. pag. 8: *Nullum theloneum, neque quod lingua theodisca Muta vocatur, aut pontaticum aut pontaticum, etc.*] Charta Arnolphi Reg. ann. 998. in Metropoli Salisburgensi tom. 1. pag. 128: *Homines istius Ecclesiae licentiam habeant hoc sine Muta, sive navigio, sive cum caeteris afferre quodcumque eis iudetur, sine ulla alicujus iudicariae potestatis contradictione.* Tom. 8. pag. 16: *Justitiam quoque nostram de theloneo quod Muta vocatur, in navibus ipsorum victualia deportantibus, etc.* Alia Henrici Comitis Palatini, ibid. pag. 388: *Nec Muta nec theloneum requiratur.* Alia Rudolphi Imp. ann. 1276. pag. 392: *Muta sine theloneo.* Alia Ottocari Ducis Austriae ann. 1359. ibid. tom. 2. pag. 66: *Sine navio quod vulgo possumus dicere Mutam, ad sua libere deducant.* Adde pag. 435. tom. 2. pag. 38. 34. 39. 534. 578. tom. 3. pag. 16. 17. 18. 26. 29. 378. 879. [eo Vide Hiltaus. Glossar. Germ. voce *Maut*, col. 1388.]

¶ **Mutam** navigium interpretatur D. de Lauriere, in Gloss. Jur. Gall. voce *Muages*, ex Charta Arnolphi Regis mox laudata: quam in sententiam descendisse ob id potissimum videtur, quod sine muta legerit, pro sine muta, ut editum est loco citato. Hanc vero genuinam esse lectionem dubitare nequaquam sinunt ea quae in hanc rem protulit D. Cangius, atque adeo *Mutam* vectigal esse constat, quod pro navigiis mercibus oneratis exactum arbitror, ut tradit ibid. laudatus Glossator.

MUTARIUS et **MUTNARIUS**, Publicanus, exactor vectigalium, Germanis sine *Mautner*. Occurrit in Metropoli Salisburgensi tom. 2. pag. 581. in Historia de Particula S. Crucis quae asservatur in Conobio Mellicensi, et in Privilegiis Academicis Viennensis in Austria, apud Lambecium lib. 2. Comment. de Caesarea Biblioth. pag. 120. 624.

2. **MUTA**, **MUDA**, **MUTATIO**, **MUTATICUM**, Pretium quod datur pro mutatione praedii, cum alteri ceditur.

MUTA. [Litterae Philippo I. Reg. Franc. ann. 1079. tom. 4. Ordin. pag. 46: *De donationibus autem, vel pignoriis... non accipitur laudimium vel Muta, vel etiam de successione hereditaria.*] Tabularium Ecclesiae Uzetiensis f. 15: *Tres partes accipiarum, censuum et Mutarum sine sine et suorum in perpetuum.* Tabularium Ecclesiae Cadurcensis: *Domus...*

alium porcum vicum, et unum arietem, et Mutam, et quicquid Guillelmus Diutrandus ibi possedit. Alibi: *Raimundus Caput-boris... favum, quem tenebat de dominis ex Castronovo, donat Muta 3. Sols.* Occurrit pluries.

MUTAGIUM, Eadem notione. Consuetudo municipalis Bellaici in Pictonibus, in Regesto Inculmensi: *Si dominus fundi retinere voluerit rem ipsam quam habet vendi, de singulis solidis pretii factae venditionis unum denarium habebit, et Mutagium debitale habebit de illo qui succedit in possessionem.* Infra: *Debet reddere de nummis illis vendas domino fundi, sed Mutagium debet esse Burgensium.* [Charta ann. 1291. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 27: *Harredes seu propinquiores dictorum defunctorum ratione Mutagii vel laudum, nobis vel nostris in nullo teneantur.* Alia ann. 1266. ibid. pag. 59: *Item, si alio modo quam per venditionem tenementum mutari contigerit, debemus habere pro Mutagio nos et successores nostri censum a novo tenementario duplicatum.* Hoc idem intelligimus ad mutationem domini.] Occurrit in variis Chartis apud Justellum in Comitib. Arvern. pag. 29. 94. 138. 145. et Galandum de Franco alodio pag. 106. 107. 386. Charta Joannae Reginae Comitissae Bononiensis et Arvern. ann. 1339: *Appartianturoni ausitis Religioze les hommages, investitions, ventes, surventes, Muages, reconnoissances, saisines de toutes et chascunes les possessions, etc.* In quodam Arresto Parlamenti an. 1634. appellatur *Remuage*. Jus illud quod habet Dominus feudi superior, cum a Linea directa in aliam transit. [Miles. in Delphinatu dicitur, quod in ejusmodi mutationibus dimidium laudum domino tantum debeatur. Consulendus Guido Papa quest. 48.]

¶ **MUTAMENTUM**, Eodem significatu. Charta ann. 1325. apud Rymer. tom. 4. pag. 165: *Perolvant solita juramenta, homagia, fidelitates, obedientias, census, redditus et omnia ac singula alia servitia tam in Mutamento domini, quam alias, debita vel consueta.*

MUTATIO, Idem quod *Muta*. Tabularium Ecclesiae Viennensis fol. 89: *Ego Petrus Viennensis Archiepiscopus dono tibi, Guigo Berardi, et uxori tuae, praefati castrum de Saxola medietatem, cum medietate de appenditiis ad ipsum castrum pertinentibus, ad fidelitatem et servitium nostrum et Ecclesiae nostrae: habenda tibi pro feudo et hereditibus tuis, sine redemptione illa quae vulgo dicitur Mutatio: tali convenientia, ut de praescripto feudo nihil dones, vendas, impignores, vel quolibet modo alienes tu vel heredes tui sine nostro successorumque nostrorum laudatione et consensu.* Tabular. Ecclesiae S. Stephani Cadurcensis: *Habeant Canonici per totum honorem Mutationes et investituras, et quanturas, et hospitia, et justitiam suam.*

MUTATICUM, Eodem etiam fortean significatu. Hugo Flaviniacensis, in Chronico Viridun. ann. 755: *Nec de rotatico, barganatico, pulveratico, Mutatico, salutatico, etc.* Adde Doubietum pag. 656. nisi legendum sit *mutatico*.

¶ **Muta** frequentior hujusce vocis occurrit mentio in veteribus Chartis, quam ut in ea aliquid immutandum existimem: sensum vero deprehendere non ita promptum est. Videtur tamen Tributum esse quod pro vino vendito exigitur, eadem notione quae *Messon*, in Charta ann. 1358. in Chartular. Gemmet. tom. 8. pag. 51: *Comme à la requeste des Fer-*

miers de la Viconté de l'œu de Rouen, les vins de Religieux hommes l'Abbé et le convent de Junteges qui avoient creus en leurs vignes eussent esté arrestez en la Viconté de l'œu de Rouen pour ce que l'en leur demandoit la Messon de leur vins vendus, et lesdits Religieux avoient maintenus que rien n'en devoient.

3. **MUTA**, Accipitrum morbus, Gallis *la Mué*: accipitres enim quotannis pennas mutant, vetusque spoliis deponunt, quo tempore vehementer aegrotant, etiam usque ad periculum mortis. Fridericus II. Imp. lib. 1. de Venatione cap. 46: *Et ad singulas Mutas mutantur colores plumagii.*

MUTA, Domuncula in qua includuntur falcones, cum plumas mutant. Describitur illa a Guillelmo Tardif part. 1. de Fauconnerie, cap. 47. Idem Fridericus lib. 2. in Praefat.: *Quaedam in conservando sanas etiam quando jam mutant pennas, ut domuncula quae dicitur Muta.* In mutam includere, eidem: *Mutare*. In mutam includere, eidem: *Mutare*. Petro de Crescentiis lib. 10. cap. 7. quod potest est apud Demetrium Constant. lib. 2. Hieracosophit cap. 49. Albertus M. lib. 23. de Animalib. cap. 20: *Domus autem Muta apta et ampla sibi queratur, et de muta quando perfectus est, tranatur.* Helinandus Poeta MS. sub Ludovico VII:

*Mors qui n'a mie meor en Mue,
En tel estave ou li cors sue, etc.*

Alius Poeta MS.:

*Sire, qu'est-ce que votre niece
Est demouré et grant piece,
Que n'est à Karles venue
Ne sai ce l'avez mise en Mue.*

[Ubi pro carcere usurpatur, ut et in Poem. MS.: *Les Aventures advenues en France* ab ann. 1214. ad 1412:

Fa mesé en la Mue au palais, etc.]

MUTATUS, accipiter *mutatus*, qui mutam evasit. *Qui a mué, qui a passé la mué*, *μωτατος* *ιπατ*, apud Demetrium Constant. lib. 1. cap. 41. Donnizo lib. 1. de Vita Mathildis cap. 18:

*Mutatoe centum, non Mutatos quoque centum
Astrare palatos Regi simul obtulit ultro.*

Vide *Acceptor et Falco*. [eo et Beneck. ad Hartmann. Augens. Iovin. vers. 284.]

¶ **Faucem mutier**, in Vitis Patrum MSS.:

*Pour débiter, pour déporter,
Et pour son cors reconforter,
Porter faloit faucem Meiers
O lui et mener deux levriers.*

¶ **Beste mué**, Pro Bestia silvatica, in Lit. Caroli VI. ann. 1418. ex Memr. H. Cam. Comput. Paris. fol. 18. v: *Eux mors, leur a esté dényée sépulture, mesmement en terre prophane: mais ont esté gettez sur terre pour estre mengiez par les chiens, oiseaux et bestes mués.*

4. **MUTA**, Species campanulae monasticæ, quod forte surdum, ut loquimur, haberet sonum, id est, minus acutum. Vite Abbatum S. Albani pag. 91: *Facta sola, cui Muta vel scilla est nomen.* Mota dicitur in Ordinario MS. Ecclesiae Rotomagensis: *In die sanctae Resurrectionis Matutine festive pulsantur, primitus Mota, postea trini et trini, et in fine festive cum pluribus campanis groasis, et tota Ecclesia illuminetur, etc.* Vide *Skella*.

5. **MUTA MUSICA**, quae *μωταμωτα*, *Pantomimus*, apud Senatorem lib. 1. Epist. 20: *Hanc partem musicae disciplinae Mutam nominaverunt Majores, scilicet quae ore clauso manibus loquitur, et quibusdam gesticulationibus facit intelligi, quod viz*

narrante lingua, aut scriptura testu possit intelligi.

¶ 6. **MUTA**, Curia, conventus, concilium, cœtus. Chron. Parmense ad ann. 1292. apud Murator. tom. 9. col. 823: Quidam boni viri de populo Parmensi fuerunt additi in libro societatis Crucatorum, approbati primo singuli per tres Mutas sapientum, et postea per consilium credentis populo. Ibidem ad ann. 1302. col. 844: Factum fuit per Communes Parmense generale motum per homines civitatis Parmense, per certas Mutas sapientum cujuslibet portæ, et vicinarum civitatis Parmense ad arbitrium dicti domini capitaneus. Et duas portas fœbant per Potestatem Parmense, alia duas portas per capitaneum; et Muta sapientum unius portæ stabat ad palatium domini Episcopi, alia ad monasterium S. Johannis, alia ad palatium de Arena, et alia ad domum Religionis veteris, stando ibi de die et de nocte, et non decedendo, et nemo alius audebat loqui cum eis. Hinc habes, ni fallor, vocis originem. Vide Nota 2.

¶ 7. **MUTA**, dici videtur de navibus, quæ securitatis causa simul navigant. Chron. Parmense ad ann. 1307. apud Murator. tom. 9. col. 867: Communes Venetiarum... voluit et exposuit ducere saltem et alios eorum mercationes per Padum, et transire sursum cum ipis, sed Communes Parmense viuliter prohibuit ne transirent. Et Communes Venetiarum multos ambazatores misit Parmam, ut permitterent ire navis eorum et Mutam suam, dicendo quod iter Padu erat suum. Sed nihil eis factum fuit seu provisum per Communes Parmense.

¶ 8. **MUDA**, Eadem notione. In Continuat. Chron. Andr. Danduli ex Cod. Ambros. apud Murator. tom. 12. col. 427. In Notis: Consultarii Venetiarum de cetero teneantur... mitti Ducha et Consiliarius Creta ducatos 4000. videlicet per Mudam Ma: ut ducatos 4000. et per Mudam Sept. alios ducatos 4000.

¶ 9. **MUTA**, Mensuræ species. Charta ann. 1336. inter Acta SS. tom. 4. Sept. pag. 729. col. 1. Dein prædium in Pons, quod nunc Zundius Conradigener de Pute colit, et pendet decem Mutas, partim siliquis, partim hordei, et undecim modios betarum.

¶ Aliud vero sonat vox Gallicæ. **Muta**, metam scilicet, unde forte vocis etymon, seu scopum, ad quem sagittatores sagittas suas dirigunt. Lit. remiss. ann. 1379. in Reg. 119. Chartoph. reg. ch. 78: Comme le suppliant et autres compagnons arbalestriers s'esbattoient à traire aux bersaux ou Mutas acoustumez à traire en la ville de Monstervillier, etc. Alia ann. 1391. in Reg. 142. ch. 24: Pour ce que lors le temps estoit obscur et chargé, et veoit l'en à grant peine de l'une des Mutas ou enseignes jusques à l'autre. Unde dimm. **Muta**, in Lit. remiss. ann. 1414. ex Reg. 168. ch. 16: Comme le suppliant... eust trouvé en un champ... plusieurs Mutelates et huis fait et ordonnez par maniere de bersaux ou buses, etc.

* **MUTABUNDUS**, [Mobilis. DIF.] **MUTAGIUM**, [MUTAMENTUM.] Vide Muta 2.

¶ **MUTAMEN**. Pretium, quod datur pro mutatione prædii, cum alteri ceditur. Charta ann. 1381. in Reg. 66. Chartoph. reg. ch. 924: Item quod dictus magister Jacobus Rodomi habuit in magnam præjudicium domini regis unum Mutamen a Jacobo Chacinarii de Villazello. Vide Muta 2.

¶ **MUTANDE**, Mutatoria, vestes quæ mu-

tantur. Papias: **Mutanda**, mutatoria, vestes, et camisia, et braccæ. Occurrit in Regula Magistri cap. 81. Vide Mutatoria 2.

¶ 1. **MUTARE**, Falcones in domuncula, quæ muta dicitur, includere. Charta ann. 1425. apud Kennett. Antiquit. Ambrosden. pag. 560: John Mauduit... per serjantiam Mutandi unum hostricum domini Regis, vel illum hostricum portandi ad curiam domini Regis. Vide Muta 3.

¶ Et curare. Reg. 58. Chartoph. reg. fol. 10. r. ad ann. 1317: Item concessit Johanni Fouille officium Mutandi falcones regios in domo predicta de Chastelayo.

¶ 2. **MUTARE**, pro Commutare, permutare. Gall. Echanger. Tabular. Rothen.: Ecce dediti in manu mea quod tenebas de abbata S. Salvatoris; nunc quæsum tuum sumptum, et fac quod tua hæreditas sit secundum legem et veritatem ac rationem, et ego Mutabo illam (terram) monachis, et tibi illam reddam.

¶ Nostris Muer. Charta ann. 1240. in Chartul. S. Joan. Laudun.: Je ou mi oir... Mue-ons ce serjant et meterons un autre pour garder ce bos. Occurrit præterea in Lit. ann. 1402. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 514. **Muablecs**, Inconstantia in Chron. S. Dion. tom. 3. Collect. Histor. Franc. pag. 180: Il leur respondi que moult esmerveilloit de la légiereté et de la Muablecs de leurs cuers.

¶ 3. **MUTARE SE**. E loco moveri, abire. Acta MSS. Inquisit. Carcass. ann. 1308. fol. 5. r.: Volebant se Mutare et exire de domo Arnaldi Piquerii in qua erant. Vide Movers 1.

¶ **MUTARIUS**. Vide Muta 1.

¶ **MUTATICUM**, **MUTATIO**. Vide Muta 2.

¶ **MUTATIONES**, Loca, in viliis regalibus, ubi veredi vel animalia mutabantur in curia publico: quorum Mutationum mentio est in legg. 31. 36. 53. 58. 60. de Cursu publ. (8. 5.) leg. 9. de Tribut. (11. 2.) Cod. Th. in Itinerariis Antonini, Hierosolymitano, et aliis, apud Senatorem lib. 4. Epist. 47. etc. **Ματαξαι**, Annæ Comnenæ pag. 139. Vide Glossar. med. Græc. in hac voce col. 52.

¶ **MUTATIONES AURI**, perperam editum pro **Mutones**, apud la Faille inter Probat. Annal. Tolos. tom. 1. pag. 97. Vide Multo.

¶ **MUTATIONES DOMORUM**, Præstationes quæ fieri solebant ab eo qui alteri in domum succedebat. Charta ann. 1124. apud Spon. inter Instr. Histor. Geben. tom. 2. pag. 5: Placitum generale, forationes vini, et totum rippale, coreatam, et Mutationes domorum, si dominus mortuus fuerit, debet ut dominus possidet. re.

¶ **MUTATIONES PRESBYTERI**, Præstationes quæ fieri solebant domino loci in quavis mutatione Sacerdotum seu Curionum. Tabularium Prioratus de Paredo fol. 31: Quidam Miles alti generis, territorii Forensis, nomine Aricus, rumorem calumniarum et minarum agebat erga Priorem hujus loci, donum hoc per emptionem Ecclesiæ die, ubi sue portio nis 10. sol. annuatim, et Mutationes Presbyteri se proclamabat. Obtulit ergo Deo rectum et veripitum. Fol. 70. Introitus Presbyteri appellatur quod hic **Mutato**: Dedit Deo in hoc loco ea quæ in Ecclesia Luurciaco vocata possidebat, id est, medietatem Ecclesiæ, omnium oblationum, Introitum Presbyteri ex toto, presbyterium, medietatem omnium decimarum, et cimiterii, omnia, ut dixi-

mus, sicut ipse Aabelus. Græcis ἰσπενο-
ντά.

¶ 1. **MUTATORIA**, Dicuntur vulgo **diversoria** vel **fullonica**, quasi **secreta edificia**. Vocabul. Juri: utriusque. Ridicule omnino: genuinam vocis originem vide in **Mutationes**.

¶ 2. **MUTATORIA**, Vestes quæ aliis mutantur: **vicaria indumenta**, apud Cassianum lib. 4. cap. 10. ἰσπενοντά. **Homero**: **Mutatoria vestes**, apud Cogitosum in Vita S. Geraldii lib. 1. cap. 84. **vestimenta Mutatoria**, in Testamento Guillelmi D. Montispelessani ann. 1212. Gregor. Nazian. Orat. 2. in Julian.: Ἐσθητος Ἰταλλῶν, pag. 108. Vita S. Nili Junicris pag. 56: Καὶ ἀπέλυτο τὸ τριχίον τῆς ἀλλοτῆς αὐτοῦ. Ἀλλὰ γὰρ ἰσπενοντά, apud Pachymer. lib. 7. cap. 29. Vide Notas ad Alexiad. pag. 285. et Descript. ædis Sophianæ n. 87: **Vestes** quæ **persepe** militare consueverunt Principes, apud Rigordum ann. 1185. Will. Tyrus lib. 6. cap. 6: **Vestes** etiam **præ** continuis laboribus **laceræ**, et assiduitate utendi **præterentes** **vetustatem**; non enim erant populo peregrinanti diversa, quibus alternatim uterentur, **Mutatoria**. Lambertus Ardensis: **Alii** scutellas metalli similis cum **callicibus**, alii vestium **Mutatoria**, alii **picis culcitra** et **tapetia**... distribuit. **Udalricus** lib. 2. Consuet. Ciun. cap. 13: **Est** apud nos **lavatorium**... ibique **lavat** **semoralia** sua... aut si **habet** in promptu **Mutatorium** suum, **mutat** quod est **indutus**. [De Thietmar. lib. 4. cap. 24.] [Ordinar. Can. Regul. S. Laudi Rotomag. ad calcem Johan. Abrinc. edit. 1679. pag. 312: **In lectis** interim **singulorum munda** et **nova Mutatoria ponatur a camerario**.] Sed præsertim **Mutatoria** dicuntur vestes pretiosæ quæ aliis minoris momenti ac pretii mutantur. Papias: **Mutatoria**, **solemnia vestimenta** aliis meliora. **Mutatoria**, **mutandæ vestes**, et **camisia**, **braccæ**. Ugutio: **Mutatorium**, **vestis pretiosa**, pro qua alia **mutatur**. Gloss. Lat. Gall.: **Mutatorium**, **Vestemens preciosa**. Historia Belli Saxon. pag. 149: **Arma generis universi, Mutatoria**, **cæteraque sine estimatione vestimenta**, etc. S. Bernardus de Morib. Episcop. cap. 2: **Quid conferunt tot Mutatoria**, **vel extensa in perticis**, **vel plicata in mantis**. Quo spectant ista apud Jacobum de Vitriaco in Histor. Occident. cap. 30: **Mimus et histrio ad mensam cantant**: **multa vestium Mutatoria ad ostentationem vanitatis in pertica extenduntur**, et **Christi pauperes fame et frigore cruciantur**. Vita S. Richardi Episcopi Cicestrensis n. 44: **Nec phaleris auro vel argento fulgentibus equos sub ornari voluit, nec Mutatoria superflua circumferre**, etc. Vita Joannis Gokzie Abbatis: **Cum a legatis ei diceretur... ut veste lautiore se appareret, uti regis conspectibus præsentandum, illeque remueret, rati illi non ei vestium Mutatoria subesse, Regi nuntiant**. Monachus Pegaviensis ann. 1096: **Præfate namque dedicationis festivitatis, per dies 15. solemniter protensa, D. Juditha Comitissa totidem diebus singulis Mutatorium insignibus equaliter redimitis, non sine admiratione cunctorum, adornata processit**. Matthæus Paris ann. 1107: **Jussit eum arctiori carceri et custodiæ mancipari... Mutatoria quasi autem sua ei non substraxit**. An. 1236: **Sericis vestimentis ornati, cicladibus auro textis circumdati, excogitatis Mutatoriis amicti, insidentes equos pretiosos**, etc. An. 1245: **Appropinquans... Dominicæ Nativitatis festivitatis, qua Mutatoria recentia, quæ vulgariter novas Robas appellamus, Magnates suis domesticis distri-**

buere consueverunt. Cosmas Pragensis: Accipit thalitarium et chlamydem, ac Mutatoris Duce digna. Gervasius Tilbeberiensis MS. in Otis Imperiali. parte 2. Leviopidus Mutatoris Rex indutus ad mensam accedit. [Ep. 21. Adami abb. Persennia apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 754: Ubi, inquam, regnat mediocritas, non de pupillarum prædiis augentur prædia, nec partibus onerantur Mutatoris, quibus corpora, vasa stercorum, adornantur.] [Vide Schmidt. ad Petr. Alphons. Discipl. Cler. cap. 27. § 3.]

† **MUTATORIUM CÆSARIS**, de quo Rufus in descriptione Romæ intelligitur de domo, ubi secessus oblectamentique causa aliquando maneret. Vide quæ hæc de re disseruit Dom. Bern. de Montfaucon tom. 3. Antiquit. explic. part. 1. cap. 5.

† **MUTATUS**. Vide *Muta* 3.
 * **MUTATUS**, Scabinus, ædilitius: forte quia quolibet anno mutatur. Charta ann. 1230, apud Genc. inter Cens. eccl. Rom.: In quo consilio etiam interfuerunt capitanei levatorum S. Petri majoris et capitanei illorum de S. Christoforo et viginti quinque consiliarii de unaquaque porta, et Mutati duodecim de burgo, et viginti de qualibet porta. Vide *Muta* 6.

* **MUTELLUS**, [Modillon (?): « 15. postarum mutellorum necnon 47. cum duobus tertiis sub dictis Mutellis positorum in fabrica jardini. » (Mandam. Cam. Apost. Arch. Vatic. 7. 67, an. 1468).]

† **MUTERE**, *Estre muet*, in Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684. Nostris alias *Mus* et *Mutius*, præ *Muet*, mutus. Serm. Gall. 14. sæc. ex Cod. S. Vict. Paris. serm. 11: *Nostris sires qita un deable de cors à un home, et si dii li Evangiles que cil deables estoit Mus, por ce qu'il avoit l'ome amui, an cui cors il estoit.* Conso-lat. Boet. MS. lib. 1:

Quant je me voy blesmer si fort
 De ce que j'estoie si Mus,
 De parler si tout mon effort.

Le Roman de Robert le Diable MS.:

Tous li mont cuidoit sans failance
 Qu'il fust Mutus des enfances.

Ibidem:

Où, pere, diat le pucelle,
 J'ou ay esté toujours Mutelle
 Très qu'à buy, etc.

Vide *Mutitas*.

* **MUTIBERNI**, Vox ignota Argentoræo lib. 1. cap. 18. Hist. Brit.

* **MUTICULARE**, pro Mutillare. Stabli. Crucesignat. ann. 1214. in Reg. 1. Chartoph. reg. fol. 31. r.: *Si ballivi domini regis aliquem cruce signatum deprehenderint ad præsens forefactum, pro quo debeat membris Muticulari, vel vitam amittere, etc.* Pluries ibidem. *Mutillure*, Mutillatio, in Lit. Remiss. ann. 1372. ex Reg. 104. ch. 67: *Lesquelz fèrèrent ledit Jehan le Gueux sans aucune Mutillure.*

† **MUTIFICARE**, Mutum esse, apud Virgil. Gramm. pag. 40.

* **MUTILITAS**, Vitium, defectio. Glossale super tres libros Salom. in Bibl. Heilsbr. pag. 26:

Si quid perfectum tenet hoc opus, est Deitatis,
 Qui dat perfectum, sine qua nichil est bonitatis;
 Quicquid neglectum, vel quicquid Mutilitatis,
 Suppletis, etc.

† **MUTILO**. Vide *Multo*.

* **MUTINIUM**. (« Rubricato furibus minare Mutinio. » (Carm. Priap. ed. Buecheler. LXXII.))

MUTINUS, Æfricanus in Gloss. Anglo-Saxon. cap. de nominibus ferarum:

*Mutinus, gadinca, vel Hnoc. Non liquet, inquit Sommerus. [Mutinus carnes, in Consuet. MSS. Eccl. Colon. e Bibl. Eccl. Atrebat. eadem quæ vervecinæ. Vide *Multo*.]*

† **MUTIO**, id est, Fatuus. Vocabul. utriusque Juris.

* **MUTIS**, Truncus, stirps. Pactum inter Humb. dalph. et episc. Gratianopol. ann. 1343. in Reg. 134. Chartoph. reg. ch. 34: *Recte tendendo ad pedem cussulam margassii seu claperii, in quo margassio seu clepperio sunt due Mutes arborum.*

† **MUTITAS**, Ἀγῶνία, in Gloss. Græc. Lat. [Mirac. S. Bernhadi Episc. tom. 5. Julii pag. 112: *Equus quippiam petere volente, verbis in ore reclusis, subito mutus effectus est; qui a plerisque tentatus, an videlicet metu Mutitatem simularet, et tandem certa loquendi impotentia comprobatur. Occurrit præterea tom. 2. Sanctorum Apr. pag. 429.]*

1. **MUTO**, **MUTTO**, **MUTONAGIUM**. Vide *Multo*.

* 2. **MUTO**. [Gallice *Mouton*: « Tria capita, equi, hirci et Mutonis simul, in agathe. » (Inv. card. Barbo ex transcript. Müntz 1457.)]

† **MUTOFEDA**, Ovis, Massiliensis *Moutonfeda*. Charta ann. 1330: *Quilibet Mutofeda solvat XVI. denarios.*

* **Lugdunensibus, Feye**. Vide supra *Feda* 2.

† **MUTONIUM**, *μῦτονιον*, *Malum cotoneum*. Supplem. Antiquarii et Gloss. MSS. Lat. Græc. Sangerm. Aliud itidem Gloss.: *Mutonium, μῦθιον, Additio.*

† **MUTPHARACHÆ**, Genus Turcici equitatus, quod sic describit Jovius Hist. lib. 14: *Mutpharachæ admirabili virtute præstantes, toto orbe conquistati, ea conditione militavit, ut quos velint Deos, impune colant, præsentique tantum Imperatori operam navent. Hæc post Carolum de Aquino in Lex. milit.*

† **MUTRELLA**, perperam pro *Mitrella*, capitis tegumentum, quod monachi capparonem vocabant. Gall. Christ. tom. 4. col. 782: *Statuimus, quod liceat fratribus uti Mutrellis in dormitorio. Vide *Mitre*.*

† **MUTRUM**, Homicidium. Vide *Morth*.

* **MUTTATIUM**, ut supra *Mutamen*. Terrear. villæ de *Buseul* ex Cod. reg. 6017. fol. 47. v.: *Item unum Pariziensem Muttatium pro quodam campo, etc.* Vide in *Muta* 2.

MUTTUM, *μῦτ*, in Gloss. Lat. Gr. Hinc vox *Moi*, apud nostros, et loquendi formula, ne *Muttum quidem audet dicere*. Vide Scaliger. ad *Festum* in *Mutire*. Epistola Ludovici II. Imp. ad Basilium Maced. Imp. Constantinop.: *Verum super hoc si est, qui summo Pontifici saltem unum faciat Mutum, congruo profecto illius non carebit responso.* [Guibertus de Pigner. SS. lib. 1. cap. 2: *Et dum nec spiritum nec Muttum quidem facientis impio hauriret auditu, Amalarius in Epist. ad Guntardum tom. 2. Annal. Benedict. pag. 595: Quando hoc audivi a te, nec Muttum tibi dixi; neque cogitavi ex hoc tibi respondere.* Vita S. Odonis sæc. 5. Bened. pag. 167: *Quod si fortassis aliquis a nostris famulis non ferens eorum improbitatem, aliquid Mutum responderet eis asperere, etc.* Quo spectat illud Hieron. in Epist. 65. ad Pammachium: *Et Mu ultra non faciam, juxta Ennium.* Le Roman de la Rose MS.:

Ma le fera tenir et quel.]

* **MUTUA GRATIA**, Practicis nostris, *Don mutuel*. Charta ann. 1336. in Char-

tul. thesaur. S. Germ. Prat. fol. 12. r.: *Dicta Ysabella exhibuit dicta thesaurario quadam litteras Mutus gratia dudum confectas inter dictam Ysellam et prædictum defunctum dum vivebat, et constante legitimo matrimonio inter ipsos.*

† **MUTUARE**, *Mutumum*, seu exactionem nomine mutui impositam solvere. Vide *Mutumum*.

† **MUTUATIM**, pro *Mutuo*, in Vita Antidii Archiep. Bisonticensis cap. 5: *Benedictionis ergo dono Mutuatim dato, etc.*

† **MUTUATIO**, pro *Mutatio*, in Consuet. MSS. Ausclor. art. 8: *Fiat quædam Mutuatio Consulum annuatim in festo S. Joan. Baptiste.*

† **MUTULA**, ex Ital. *Mutola*, *Muta*. Occurrit in Vita B. Justinæ de Arelio n. 9.

† **MUTULATUS**, Idem quod *Expeditatus*, in Charta Forestæ cap. 9. forte pro *mutillatus*. Locum vide in *Mastinus*.

† **MUTULOSUS**, *μῦλός*, *Nudus*, *glaber*. Gloss. Lat. Græc. MSS. Sangerman.

* Castigat. in utrumque Glossar. forte *Mutulosus*, *μῦλός*, ex *Vulc*.

† **MUTULUS**, Lex Ripuar. tit. 60. § 4: *Si autem ibidem infra terminationem aliqua indicia sua arte, vel butinæ aut Mutuli facta extiterint, ad sacramentum non admittatur, etc.* Ubi *mutuli*, videntur esse aggeres terre, quos *Mulos* nostri vocant: aut forte lapides li quos *Mulos* vocant Agrimensores, i. sine inscriptione, vice terminorum positi. Vide *Bonna* 2.

† Errat Cangius, si fides Eccardo, in Notis ad Legem citatam, quam ad calcem Legis Salicæ edidit. *Mutuli* enim sunt machinationes clandestinæ, vel seditiones clam excitatæ, a veteri German. *Meuten*, clandestine agere, unde *Meutmacher*, Flabellum seditionis, Gall. *Mutin*. Hæc vir eruditus: quæ tamen in meam fidem recipere nolim.

* **MUTUNIATUS**. (« Ad partem venet salax asellus Nilo detersus *Mutuniatus*. » (Carmina Priapea, ed. Buecheler, III, 9.))

† **MUTUNUS**, *Vervex* Gall. *Mouton*. Charta ann. 1307. ex Archivis Massil.: *Item super eo quod pelebant dicti parerii quartam partem Mutunorum, astorium et cabastragiorum pro dicto territorio. Vide *Multo*.*

* Hinc forte *Meutin* appellatur Pars quadam aratri, illa scilicet quæ in rhedis *Mouton* dicitur. Lit. remiss. ann. 1409. in Reg. 163. Chartoph. reg. ch. 473: *Un baston, nommé un demi Meutin de charrue.*

* **MUTORIUM**, *Motio*, contentio, rixa. Lit. ann. 1367. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 723: *Ameudem de Lacu, licentiatum in legibus, judicem curiæ communis Anicii, consiliarium nostrum ad locum de Lauveria duxerimus transferendum, ad finem ut super predictis debatis et Muturiis inter eos ortis diligenter se informaret, etc.* Vide supra *Movita*.

† **MUTUS**, Obscurus: *Muta verba*, apud Abbonem in Præfat. ad libros de Beilis Parisiac.

Muti, inter divinatores reponuntur apud Paschasium Ratbertum in Vita Arsenii seu Walæ Abb. Corbeiensis lib. 2. cap. 9: *Divini, conjectores, et Muti.* Atque hi putantur esse *Engastrimythi*, seu *ventriloqui*.

† **MUTORUM PENA**. Vide *Penis fortis*.

† **MUTI LAPIDES**, sine inscriptione, apud Hygenum de Limitibus constituendis.

† **MUTUUM**, Exactio nomine mutui.

[Charta Rogerii I. Reg. Sicil. ann. 1129. apud Murator. tom. 6. col. 623: *Nulla angaria, parangaria, schioma, gabella, Mutuum, extorsio faciat, imponatur.* Chron. Parmense ad ann. 1296. apud eundem tom. 9. col. 834: *Et impositum fuit per Commune Parme unum Mutuum octo millium librarum imperialium per episcopatum, et quinquaginta millium per civitatem. Et Mutuum clericis fuit impositum duo millium librarum, etc.* Chron. Mutin. ibid. tom. 11. col. 122: *Tria Mutua extorsit.*] Historia Cortusiorum lib. 3. cap. 14: *Teutonici cruciabant Paduanos mutuis et daciis. Infra: Mutua imposita et dacia. Lib. 7. cap. 1: *Verzabantur Mutuis et daciis.* Albertinus Musatus lib. 12. de Reb. gest. Italic. pag. 86: *Communes daciae, exactionesque et Mutua publica et privata, etc.* Charta R. Abbatis Monasterii Karoffensis in Pictonib. ann. 1308. ex 2. Regesto Philippi Pueri Regis Franc. Tabularii Regii n. 11: *Non recipimus ibi Mutuum, nisi gratis mutare voluerit habitantes.* Ita in Libertatib. Novae Bastidae in Occitania ann. 1298. in alio Regesto ejusdem Regis ann. 1299. n. 16. Vide *Credentia, Creditum.**

MUTUUM COACTUM, Exactio, quae a dominis in urgentibus negotiis suis ac necessitatibus fiebat super subditos, vassallos, ac tenentes cum restitutionis conditione ac pollicitatione: a qua quidem exactioe exempta pleraque oppida, quibus concessae libertates, leguntur. Charta libertatum Aquarum Mortuarum ann. 1248: *Omnes habitatores loci illius sint liberi et immunes ab omnibus questis, tallis, et tollis, et Mutuo coacto, et omni adempto coacto.* Consuetudines Mospellenses MSS. cap. 56: *Tollam nec questam, vel Mutuum coactum, vel aliquam exactionem coactam non habet; ne unquam habuit dominus Montispessulani in hominibus Montispessulani. Eadem vernaculae, totas iniquitas, nisi orat forsati, o aliqua actione destrucha etc.* Libertates concessae oppidis Castellii Amorosi et Valentiae, in diocesi Aginensi, ab Edwardo I. Rege Angliae ex Regesto Constabulariae Burdegalensis fol. 55. 140: *Nec recipimus ibi Mutuum, nisi gratis nobis mutare velint habitantes.* Eadem habent libertates Riomagii in Arvernens.

MUTUUM VIOLENTUM, in Charta libertatum Jasseronis, apud Guichenonum in Histor. Bressensi pag. 106. *Roga coacta, in Charta Ludovici Comitis Blesensis et Claromontensis. ann. 1197. pro Credulensi villa: *Omnes homines Credulio manentes taliam mihi debentes, et et eorum heredes, a talia, ablatione, imprudato et Roga coacta de cetero penitus quitos et immunes esse concedo.* Exstat Statutum Philippi VI. Regis Franc. 3. Febr. ann. 1343. quo vetat in posterum fieri ullum Mutuum coactum super subditos suos: quod scilicet paulo ante exegisse docet Diploma anni 1342. 28. Junii, sed et Philippum Puerum, Regem aliud ann. 1302. in 12. Regesto Chartophyl. Reg. Ch. 15. et in 38. Regest. Ch. 48.*

Laudatum Philippi VI. Statutum frustra questum in Regestis publicis testatur D. de Lauriere tom. 2. Ordinat. Reg. Franc. pag. 231. Unde existimat D. Cangium lapsam memoria art. 4. et 5. Statuti ejusd. Regis ann. 1345. non 3. Febr. spectasse, quo vetat Philippus Rex in posterum a subditis suis exigi equos, currus, etc. nisi ad utilitatem Hospitalii sui.

MUTUUM VIOLATUM, Exactio nomine mutui, quae a subditis exigitur. Charta Guid. Episc. Clarom. pro villis Biliomi et S. Lupi ann. 1281. in Reg. 73. Chartoph. reg. ch. 1: *Item homines villae non debent Mutuum Violatum, vel mesionem bajuli vel servientium.* [90 Leg. Violentum, ut supra.]

MUTUUM EBRALDUM, Charta Henrici Comitis Portugalliae tom. 3. Monarchie Lusitanae pag. 282: *Nos introducimus Mutuum Ebraldum Colimbriam.*

MUTUUM, Stipendium datum in antecessum. Lit. ann. 1498. tom. 9. Ordin. reg. Franc. pag. 383. art. 1: *Ordinamus per senescallos, receptores, thesaurarios, tam nobilibus quam in nobilibus, cum ex parte nostra mandati fuerint ut ad guerras nostras accedant, Mutuum fieri prius quam iter arripiant, secundum statum cuiuslibet eorumdem, super stipendiis suis, etc.*

MUWES, Mensurae species, nisi ab Angl. *Mow*, quod acervum, cumulum sonat, accessas. Charta Henrici VI. Reg. Angl. ann. 1432. apud Rymer. tom. 10. pag. 514: *Das milia Muwes salis, in Isula de Gerraui, in Britannia.*

MUXONES, Vide supra *Musones*.

MUYANS, MUYATTS, [Gall. *Cuveau*.] Pro tribus canelis pro cuvis et *Muyans*. T. 22. p. 483. — Pro portagii xv. conellorum viarum, xii. piparum, barriuarum, ii. *Muyarum*. T. 22. p. 328. (Arch. Histor. de la Gironde.)

MUZA, Vestis species, quae ceteri Clerici aequae ac Episcopi utbantur. Epitome Constit. Eccl. Valent. tom. 4. Concil. Hispan. pag. 175: *Rectores autem, vicarii perpetui, beneficii altaris majoris, diaconi et subdiaconi ecclesiae. Muzas panni nigri et saya nigra lividi seu viridis coloris fodratas (portent.) Vide *Birrus*.*

MUZECTA, Eadem notione, quae *Mura*. Notitia Eccles. Catanensis apud Rocchum Pirum in Sicil. Sacra pag. 77: *Canonicis habitus ex Pii V. litteris almutium et superpellicium erat, sed dein rochetum et birrum seu Muzecta nigri coloris.*

MUZETTA, Eodem significato. De S. Iuvenale Episc. tom. 1. Mail pag. 389: *Episcopus Narrentensis ex suo palatio, talari veste indutus, rochet et Muzetta. Vide *Mozetta*.*

MYCETIAS, vocatur tetri rudoris inquietudo terrena. Ita Apuleius de Mundo. A Graeco *nimium* *μυξα*, *Mugio*, *rebo*.

MYLLEWELL, Piscis genus, qui alius videtur ab eo quem Spelmannus piscem viridem vocat. Computus ann. 1425. apud Kennet. in Antiquit. Ambrosden. pag. 575: *Et in 111. copulis viridis piscis. Et in xv. copulis de Myllevell minoris sortis x. sol. vi. d. et in xx. Myllevell majoris sortis xii. sol.* [90 Vide *Multellus*.]

MYNECENAE, Montiales, ex Anglo-Saxon. *mynece*, vel *minicene*, hodie Anglis *Minneken* et *minnekenisse*. Concil. Aethaniense in Anglia ann. 1009. cap. 1: *Episcopi et abbates, monachi et Mynece, canonici et nonng, etc.*

MYOBARBUM, apud Ausonium in Iemmate Epigrammatis 80. Cantharus potioris Scaligero, qui a similitudine muris et barbae, quae in conum desinit, *Myobarbum* voce ibrida dictum existimat. Turnebus vero Advers. lib. 3. cap. 19. putat verbum compositum *mura* et *barbo*, quod mensuram, liquidorum sesunciam pendentem sonat, ut sit tamquam muris cyathus. Quidam legunt *Myobarbum*, alii *Myohobarbum* nemem-

dat Lili. Gyraldus *Myzobarbarum*, quod non placet. Vide Cuperum in *Marporate* pag. 78.

MYOCEPHA, MYOCEPHALUM, Alex. Iatrosoph. MS. lib. 1. Passion. cap. 100: *Ad staphylomata enim et ad ypopias et Myocephala facit cum ovi liquore albo unctum. Si autem Myocephala aut ypopias fuerit, post inunctionem ligabis oculos aut linteos in aqua infusa frigida, aut spongia in ipsa aqua infusa.*

MYOPARO, Navigii piratici genus a Pario insula et Myunte urbe, ut placet Turnebo lib. 3. Adversar. cap. 1. nomen adepti. Melius Scaliger, a forma *μύωρις*, hoc est, angusta et oblonga, dictum tradit.

Hist. Franc. Sfortiae ad ann. 1427. apud Murator. tom. 21. Script. Ital. col. 299: *Florentini, qui aliquando Myoparonibus et perpaucis tremibus, praedonum non belligerantium more, onerariis minoribus navigiis insidiabantur.*

MYRACE, vox Arabica, quam Medici usurpant pro partibus continentibus stomachi. Vide *Mundinum* in Anatomia pag. 43.

MYRIONYMA, Isidis epithetum, quod illa varis nominibus afficeretur. Mabilonius in Itiner. Germ. pag. 91. tom. 1. Analect. ex veteri Inscriptione: *Isi MYRIONYMA ET SERAPI EXSPECTA. METIS. AUG. D. V. S. L. Similis inscriptio occurrit apud Gruterum pag. 83.*

MYRMICOLEON, Formicarum vorator, leo formicarius, Gr. *μυρμιγκολέων*. Vita B. Columbæ Reatinæ tom. 5. Mail pag. 373: *Et velut Myrmicoleon involveret formicam frumenta gestantem.*

MYROBRECHARIUS, a Graeco *μυροβρυχης*, Qui unguento perfundit et madefacit, apud Gudium inter vet. Inscript. clxx. 6: *L. FURFANIO L. LIB. PHILOSTORGO MYROBRECHARIO VIX ANN. LIII. FURFANIA L. L. OLYMPUSA FECIT. MYROBRECHARIUS, in Inscript. cccxix. 3. Vide *Martin Lex*, in hac voce.*

MYRONES, Fantasiae, miratores. Papias.

MYRRHINUM, MYRRINUS, Vide *Macer*.

MYRTA, pro Myrtus, in Statutis Montis Regal. fol. 318: *Debeat solvere emptori gabellae piscium, solidos quatuor pro quolibet rubo piscium, et intelligatur detracta Myrta et cestis ac funibus.*

MYRTHA, Eadem notione, usurpant Caelius Aurelianus, Celsus, et Apicius. Vide *Murta*.

MYSTACE, INCEDERE, Gravititer, compositae ambulare. Chron. Dith. Mersburg. episc. tom. 10. Collect. Histor. Franc. pag. 131: *Henricus Dei gratia rex inclitus a senatoribus duodecim vallatus, quorum sex rasi barba, alii prolixo Mystace incedebant cum baculis, etc.*

MYSTARCHUS, Sacerdotum praepositus; titulus honorarius Archiep. Tolentani, ex Hierolex. Macri.

MYSTERIALES, Vide *Ministeriales*.

MYSTERIARCHES, Mysteriorum peritus, vel princeps. Prudent. Peristephi. 2. 349: *Bene est, quod ipse ex omnibus Mysteriarum incidit.*

MYSTERICUS, pro *Mysticus*. Epist. Zachariae PP. ann. 748. tom. 1. Rer. Mogunt. pag. 255: *Affirmantem sine Mysterica invocatione, aut lavacro regenerationis posse fieri Catholicum Christianum.*

1. MYSTERIUM, Officium, sacra Liturgia. Pelagius Episcop. Ovetensis in Ferdinando Rege Hispan. *Tunc Alfonso Rex velociter Romam nuntios misit ad Papam Aldebrandum cognomento septimus Gregorius. Ideo hoc fecit, quia*

Romanum *Mysterium* habere voluit in omni Regno. Infra: *Construunt itaque Romanum Mysterium in omni regnum Regis Adofonsi aera 1123.* (Chr. 1088.)

° **MYSTERIUM CHRISTI**: Missa sacrificium. Acta S. Gratii. tom. 2. Aug. pag. 728. col. 2: *Indutus est (Gratilianus) vestimentis albis, et celebraverunt Mysteria Christi.*

° **MYSTERIUM DEFUNCTORUM**, Officium solemne pro defunctis. Charta ann. 1220. Inter Instr. tom. 8. Gall. Christ. col. 545: *Pro quibus omnibus Mysterium defunctorum sequenti die, vel alia, juxta quod visum fuerit conventui, facient celebrari.*

2. **MYSTERIUM**, Statuta Roberti I. Regis Scotiae cap. 8. § 4: *Salvis ipsis custodiis, non rationalibus Mysteriis suis seu necessariis impensis: sed legendum indubie missis.* Vide in hac voce.

3. **MYSTERIUM**, Tragedia sacra. Comment. P. Soucherii Canon. Lemovic. apud Stephanot. tom. 2. Fragm. Hist. MSS.: Anno 1521. xi. Aug. fuit inceptum *Mysterium passionis D. J. C.* figurative in castro Lemovicensi representari quod fuit solemniter et magnifice ostensum et figuratum, tam in indumentis, quam vocalibus et aliis ad hoc necessariis et opportunis.

4. **MYSTERIUM NUPTIALE**, Nuptias solennes cum caeremoniis ecclesiasticis celebratae. Capitul. lib. 7. cap. 163: *Dubium non est eam mulierem non pertinere*

ad matrimonium in qua docetur nuptiale non fuisse *Mysterium.*

° 5. **MYSTERIUM**, pro Ministerium. Stat. synod. eccl. Tornac. ann. 1368. pag. 51. art. 18: *Item clerici Dominicis diebus et festiis, cum solemnizat tota Ecclesia, missae et horis intersint in cancello, divinis officiis celebrandis, et secundum sententiam sibi datam a Deo devoto Mysterium suum impendant.*

MYSTICARE, Sensuum arcanum exprimere, includere. Petrus Rigensis in Levitico:

... Ecclesiam Mysticae illi domus.

Hugo a S. Victore in Speculo Ecclesiae cap. 1: *Cancelus humilior reliquo corpore Ecclesiae, Mysticae quanta humilitas debeat esse in clero.* Citatur etiam cap. 7. [rituale antiquum Suesion. apud Marten. de Ant. Rit. pag. 380: *Novem psalmi, novem lectiones et novem responsoria, quae in his tribus noctibus celebrantur, Mysticae quod tria genera hominum ad inferis rapuit, quae ad societatem novem ordinum Angelorum transevit.*] Observat Ugutio, mysticum dici de temporalibus; *mysterium* de spiritualibus.

MYSTICUS, Vide Sarica.

1. **MYSTILE**, Panis qui canibus objicitur, Lat. *Canice*; vel panis excavatus sorbitioni accommodus. Vocabul. Sussannae. Vide Lex. Martinii.

1. **MYTHISTORIA**, Fabulosa historia.

Jul. Capitolinus in Macrino: *Libros Mythistoriae replevit talia scribendo.* Hinc

1. **MYTHISTORICUS**, apud Flav. Vopiscum in Firmo: *Marius Maximus homo omnium verborum, qui et mythistoriae se voluminibus implicavit.*

MYTRUM, Testament. Hugonis I. Episcopi Tolosani apud Catellum pag. 658: *Dono itaque unum Mytrum ab auro sancto Stephano, et unum missalem, etc. Mitram, forte.*

MYXA, **MYXUS**, **MIXUS**, ex Gr. *Mixta*. Elychnium lucernae. Anastasius in S. Silvestro: *Myzum ex stuppe amianthi.* Item: *Posuit lucernam ex auro purissimo Mixorum 10. pens. lib. 80.* In S. Hilario pag. 28: *Lucernam auream cum Mixis luminum decem.* Sed ibi perperam *mixis*, ut et pag. 14. 16. 17. 28. 258. pro *mixis*, uti praesertim alii Cod.

° Gall. *Meche*; unde *Amecher*, ellychnio instruere, in Stat. candelar. Rotomag. ann. 1468. tom. 8. Ordinat. reg. Franc. pag. 699. art. 2: *La plus grosse (chandelle) sera Ameché a la valus.*

BIMIXAE, Lucernae quae habent bina *Mixa*, sicut. Idem, in Leone III: *Fecit... lucernas majores fusiles Bimixas anaglyphas duas pens. etc.* Infra: *Et super ipsa cerostata, fecit lucernas fusiles Bimixas duas ex argento.* In Leone IV. *Lucernam Bimixam.* Lucerna Bilychnis, in Fragmento Petronii pag. 15.

1. **MYZINUM**, Vide *Imitulum*.

1. **MYZUITA**, Vide *Meschita*.

N

N, LITERA numeralis, quae 90. denotat. Unde versus apud Ugutionem:

N. nonaginta capit, quae sic caput esse videtur.

Ita etiam in Notis antiquis: *N. LXXXIX. nonaginta.* At apud Baronium N. 900. efficere dicitur hoc versu:

N. quoque nonaginta numero demonstrat habendos.

Eidem litterae si recta linea superaddatur, nonaginta milia significat.

N, Litteram loco nominis proprii ponit cepisse paulo ante annum Christi millesimum, observat Hugo Menardus ad librum Sacramentorum Gregorii: cum nota haec *iii. i. iiii.* poneretur. Vide in voce *III*. At vir doctissimus, hisce in rebus, ut et in aliis, versatissimus Joan. Mabillonius tom. 5. Vitar. SS. Ord. S.

Benedicti pag. 291. tum ex variis MSS. tum ex Frotharii Episcopi Tullensis editis Epistolis ante annos octingentos litteram *N* eo sensu adhibitam contendit. [Vide *Nestigantio*.]

N, in superscriptione cantilena, notare, hoc est, noscitur, notificat. Ita Notkerus Balbulus Opusc. *Quid singulae litterae significent in superscriptione cantilena.* Vide A.

1. **NA**, [Saxonibus, Non, minime.] Vide Ya.

2. **NA**, in Aquitania vicinisque provinciis, a mulieribus, quae maritorum luce fulgebant, praepositum fuisse, docet Petrus de Marca Marcae Hispan. col. 262. Vide *En, Ewa*.

° Hanc vocem nominibus mulierum

nobilium, aeque ac plebeiarum, apud Occitanos praepositam fuisse, colligitur ex Instr. ann. 1217. Inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 58: *Lus contestata et juratum de calumpnia inter Vilelmam Trevellam et Vidaletum Judaeum... quod Vilelma Trevela percussit eum... Ad probandum quod Vidaletus vocaret Na Trevellam putam, vetulam, merdosam... Na Vinceta testis jurata dixit, etc. Na Cap de Compaonna... Na Banniera testis, etc.* Unde D. Menardus a voce *Dona* contracte dictum esse putat, non secus atque Parisiis, ubi etiam mulierculae *Dames* nuncupantur. Haud scio tamen an non sit praepositionis species, quae, honestatis causa mulierum nominibus praeponebatur; quod innuere videtur lo-

cus ubi primum Na Trevelm nomini antepositur. Vide supra En.

o NAAM, Facultas, certis casibus, sibi ipsi jus dicendi, Interprete Ludewigo ad Leg. Danic. tom. 12. Reliq. Mas. pag. 173: Item si aliquis de aliquo ius, quod Naam dicitur, receperit contra leges, quae in libro legali continentur, tunc habeant licentiam causam harrwerck vel ropinae prosecuendi contra illum.

o NABA, pro Nabus, fluvius Germaniae, Gall. Nab. Mirac. S. Emmer. tom. 6. Sept. pag. 508. col. 1: Post paucos annos in flumine Naba solus, comitatu salvo, subita morte vitam finivit.

o NABALIS, Campi cultura dediti, in Gloss. Sangerman. MS. num. 501. An corrupta vox a Navare, Operam collocare.

o NABATÆ, Ex adulterio concepti. Susannens.

o NABETINUS, f. Fundici curator, inferior fundagario, aut Exactor nabuli. Statuta Massil. lib. 1. cap. 18. § 14: Si militar statumimus ne aliquis fundegarius vel Nabetianus, vel qui suum vinum vendit vel vendi faciat ad minutum, nec aliquis qui preter mercadariam, ministerium suum vel carratoriam exercent, in terra illa possit fieri vel constitui Consul. Ibid. § 16: Si aliquis fundegarius vel Nabetianus, vel aliqui quandocumque faciant contra sacramentum, quod fecerint vel faciant Rectori Massilie, in redemptione dicti fundici perdant incontinenti omne jus, quod tunc haberent in dicto fundico, et ab inde non sint fundegarii fundici supradicti. Vide Funda 1. et mox Nabulum.

o NABILIS, Ad nandum habilis, Nabundus, Facilis ad nandum, vel similis nanti, Johanni de Janua. Gloss. Lat. Gall. Sangerman.: Nabilis, Bien Noant ou nagent; Nalundus, Idem.

o NOSTRI NOER et NOUER, pro Nager, mare, natate, dixerunt. Chron. S. Dion. tom. 8. Collect. Hist. Franc. pag. 188: Il levoient les bras... comme pou- Noer. Dum brachia quasi nataturi extenderent, apud Almoim. lib. 11. cap. 13. ibid. pag. 54. Lit. remiss. ann. 1418. in Reg. 170. Chartoph. reg. ch. 211: Il s'attendoient qu'icellui Robert sust passé la riviere à Nou, et ne cuidoiert pas qu'il feust pery en icelle, attendu qu'il estoit tres-bon ouvrier de Noer. Proverb. rural. in Glossar, ad calcem Joinvil. edit. reg. Souef Nour, cui on tient le menton. Bestiar. Ms.:

En l'ose n'ose pas entrer, Cqz il ne set noient Noer.

o NABINUS, Napus, Hisp. Nabo, unde dicitur Nabulo. Leudæ major. Carcass. Mss.: Item pro saumata Nabinorum, J. den. Turon. Ubi versio Gallica ann. 1544. D'une saumade de navoux, etc.

o NABIS, [Gallice Naf: e Ecclesia est Nabe coperta. e (Chevalier, Visit. episcop. Gratianop. p. 28.)]

o NABITA, Nacta. Gloss. Isid. Emen-dandum cum Gravio: Navita, Nauta.

o NABLISARE, Psalmsare, ψάλλειν. Gloss. Gr. Lat.: Nablis, ψάλτης, Psalta, ex quibus corrigendæ Glossæ aliæ: Navilio, ψάλτης. Nablum erat Phœnicium organum lyrae vel cytharæ simile. Eucherius Lugdun.: Nablum, quod Græce appellatur Psalterium, quod a psallendo dictum est, ad similitudinem cytharæ barbaricæ in modum Delta. Joseph. lib. 7. Antiquit. Judaic. "H μὲν κινύρα ἔχει χορδάς ἑτημίην τύπτει κλητρε, ἡ δὲ Νάβλα δάδαια φθόγγους ἔχουσα τοῖς δακτύλοις κρούεται.

* NABULA. [e Res quas mitterint cum galeis Haruti cum navi Marci Longo, que vadit ad pulveres ad insulam Cipri, solvendo galeis Nabula ac si super galeis fuissent caricate. e (Venise. Senato, Misti, f. 241. an. 1490.)]

o NABULLUM, Naulum vel tributum, quod ex navibus exigitur. Charta ann. 951. apud Murator. tom. 5. Antiq. Ital. med. ævi col. 985: Et specialiter naves et porta et que necessaria sunt, per lacum Luanas potestative et absque ulla iniquitudine vel detentione, vel ulla publica exactione vel Nabullo, discurrere vel exigere liceat. Vide Nabulum.

o NABULO, [Vorax. Diss.]

o NABULUM, Merces nautica, Joanni de Janua: [Loyer de Noionnier, in Glossis Lat. Galli. Sangerman.] Imo tributum pro merce nautica, naulum, Italis, Nolo. Statuta Venetorum lib. 8. cap. 68: Quod vertitur... in damnum patronorum, et aliarum mercationum propter dacias, Nabula, et nareas. Ita et cap. 70. ubi Interpres Nolo vertit. Utitur Andr. Dandulus in Chron. MS. ann. 1202.

1. NACA, Navigii species, scapha, Germanis Nachen, lisdem Nés, et Nehe, naves latiore alveo, que vehicula trajiciunt, dicuntur: quas voces quidam a Græco ναο: deducunt. Monachus Alti-siorenensis pag. 96: De Flandria quidam 80. rates mediæ quantitatis, quas illi Nacas vocant, necessariis omnibus præparatis mare ingressæ sunt. [Le Roman de la Rose MS.:

Je vous eschaufferois les Naches, J'ardroi pylers, murs et estaches.]

[o Male Gallicum Nache, quasi ejusdem significationis, allegatur ex Poemate de la Rose, ut videre est infra in Naticis.]

o NECCHIA, Jac. de Vitriaco lib. 3. Hist. Orient. apud Marten. tom. 8. Anecd. col. 288: Nam diebus paucis evolutis venerunt Dani, Normanni, Franci, Scoti et ceteri gentes, que inter Occidentem et Septentrionem sitæ sunt... navibus jocundis, que Necchie dicuntur ac nocte. Locum hunc mendis scatefentem ex subsequenti corrigendum esse illicet. Legi tamen posset Nachie pro Necchie, vel Hilmachia.

HILNACHIA, apud Conradum Usperg. ann. 1187: Ceterum gentes insularum, que inter Occidentem et Septentrionem sitæ sunt, navibus rotundis, que Hilmachia dicuntur, advectæ.

o INECHIA, vel ILNECHIA, Eadem notione, Scriptoris nostri Eneches, Theulonibus Sneck et Sneck. Miracula S. Wilfranni Episc. num. 8: Ecce repente ingens pars, qui barbarâ lingua Inechia dicitur, apparuit. Philippus Mouskes MS. in Philippo Augusto:

Prirent Galles et Eneches, Bien batallies à broteches, Et gues armées folenaches, Qu'il orent tous de lius siveches.

Et alibi:

Galles et berges, et des Eneches, et dromons fieri, Roges, et busces, et vissors, etc.

Sanutus lib. 3. part. 10. cap. 3: Jacobus de Avenis cum multitudinis navium, quas Eneches appellant, adducens Flandrenses, etc.

o NACELLA, diminut. a Naca, nostris Nacelle. Matth. Paris: Transitum (fluminis) per Nacellas et alia vasa præparavit. [Epistola Friderici II. Imp. apud Marten. tom. 2. Ampliss. Collect. col. 1119: Compotentiotem in Nacellis et

chalendaris aliis fieri fecimus apparatus.] Et

o NACELLA, in Gestis S. Ludov. pag. 392. tom. 5. Hist. Franc. Will. Guisart:

De tous les se rappelleront D'armes, de nez, et de Nacelles.

[Hist. Gallica Belli sacri apud Marten. tom. 5. Ampliss. Collect. col. 731: Si flet le Soudan venir d'Alexandre 22. galies et une Naviole, qui portoit la viande et estouvoirs des galies.] [o Vide Jal. Antiq. Naval. tom. 2. pag. 251. sqq.]

o Unde Nacelle, ejusdem onus, in Ordinat. ann. 1415. ex Reg. 170. Chartoph. reg. ch. 1: Item aucun vendeur ne aura à une fois que une batelle ou Nacelle de vin pour vendre.

o NACA, pro Naca, ut conjecio, Navicula piscatoria. Transactio Guillelmi Comitis Forcalquerii cum Monachis Montismajoris ann. 1212: Testes probaverunt Monasterium habuisse pacificæ ab omnibus ibi piscantibus, singulis septimanis, levatam piscium, excepto die lune, et singulis noctibus singulos obolos pro singulis Nacis cui tres denarios pro una septimana.

o Vel potius idem quod Nasta, piscatorii vasis genus, in quo pisces servantur: quo sensu Nance accipi videtur, in Lit. remiss. ann. 1390. ex Reg. 140. Chartoph. reg. ch. 115: Lesquels aierent de nuit ou molin de Courtangis pour lever les gommes ou Nances, qui estoient aus pories ou ecluses de la riviere dudit molin, et prendre les anguilles, s'aucunes en trouvoient. Vide in Naca.

o NACA, Cancar, apud Papiam.

1. NACARA, Crotalum, vel tympani species. Academici Cruscani: Nacchera, strumento simile al tamburro che si suona a cavallo, Tympanum, senese dicono anco Nacchera ad un certo cerchio è triangolo di ferro, che si percuote con una verghetta di ferro: Latine Crotalum. Scriptor infimi ævi in codice MS. 1348. Biblioth. Regiæ fol. 81: Quidam sambuco jocabant, gravatos dulciter recreantes: quidam Nacaria baculabant, magnum sonum facientes, etc. Petrus de Valle in Epist. 6. ita appellari ait Tamburorum, seu tympanorum bellicorum speciem, qua equitatus militaris Alemannicus, Septentrionalis præsertim, uti solet. [Tamburi a cavallo, che noi in Italiano chiamamo Nacchera.] Tympani nostri vocant. Sanutus l. 2. part. 4. cap. 20. 21: Sint quatuor tubatores, tibicines, tibiatores, et qui sciunt pulsare Nacharas, Tympano seu Tamburia. Arestum 24. Jan. ann. 1820: Lusor seu menesterius Nacariarum. Hinc emendanda Gesta Ludovici VII. Reg. Franc. cap. 8: Tympanis et Nacariis, et aliis similibus instrumentis resonabant. Perperam enim editio præfert Macaritis: quo loco tribuuntur Nacaras Turcis ac Saracenis, quas etiam his ascribunt Scriptores nostri vernaculi, Joinvilla in S. Ludovico pag. 28. Froissart. 1. vol. cap. 147. et Orronvilla in Hist. Ludovici Ducis Borbon. cap. 76. apud quos ejusmodi tympana Nacaires dicuntur, ut Nacere, Joanni Villaneo lib. 10. cap. 59. Nacres, Raimundo Montanerio in Chron. Aragon. cap. 19. 139. 220. Joan. Moynetus Valentianensis fol. 96:

Car on dançent tant me lasso, Que me muss à bruyant cassa, Et mes Nacaires pourlondy, Onques peis cordis ne londy, Sur labouris, ne sur rebesque.

A Turcis igitur ea nostri hausere: nam et Francis non semel tribuuntur a

Scriptoribus laudatis in Notis ad eundem Joinvillam: ubi etiam observatum interdum ab illis *Anacairs* appellari, ut et apud Græcos *Ἀνακάρια*, Codino de Off. cap. 6. n. 15. *Ἀνακάρια*, apud Nicetam, unde *Ἀνακάρια*, Tympanista dicti apud eundem Codinum loco citato, et Nicetam in Man. lib. 5. n. 7. et in Isaac. lib. 1. n. 10. qui ejusmodi tympana pulsabant. Vett. Gloss. Lat. Gall.: *Tincitare, Jouer des Nacaires*. Alibi: *Tarantularizare, Tromper, ou Naguairer: Jouer des Nagaires*. Vide Octavianum Ferrarium in voce *Onaccare* [et Muratorium voce *Nacchare*, Antiq. Ital. tom. 2. col. 1252.]

° Nostris *Nacaire* et *Naguairis*. Guill. Tyr. contin. Hist. apud Marten. tom. 5. Ampl. Collect. col. 660: *Tantost comme il orroit les Nacaires sonner, qu'ils s'armassent et montassent et alassent après lui*. Vetus Poeta Ms. ex Cod. reg. 7812. pag. 55:

*Harpe, laboar, trompes, Naguaires,
Orgues, cornes plus dez patres.*

° 2. **NACARA**, **NACCHARA**, Conchyliorum genus, Hisp. *Nacara*, Ital. *Nacchara*, Gall. *Nacre*. Invent. Ms. thes. Sedis Apost. ann. 1295: *Item quatuor vasa de Nacchara consimilia cum pedibus*. Item *unam cupam de Nacchara*. Item *sex rotule de argento, cum quibusdam Nacaribus amatistis*. Stat. Eugub. apud Cl. V. Garamp. in not. ad Leg. B. Chiræ pag. 53: *Quod nulla mulier..... portet aliquam circumturam,..... in qua sit..... ambra, Naccara seu corallus*. Vide *Nacrum*.

° **NACSELIDE**. Vide infra *Natselde*.

° **NACTARIUS**, vel potius *Nacarius* aut *Nacharius*, Tympanotriba, Gall. *Timbalier*. Computum ann. 1333. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 277: *Item, pro infodarcendis robris duorum tumbatorum et unius Nactarii Domini, laren. xv.*

° **NACCUM**, **NACHUM**. Vide *Nactum*.

° **NACE**, **Piscaria**. Vide in *Nassa*.

° **NACER**. Vide mox *Nacrum*.

° **NACHSCHAIT**. Vide *Nastaid*.

° **NACHTBRAND**, Nocturnum incendium a Belgico *Nacht*, Nox, et *Brand*, combustio. Leges Furnenses ex Archivio S. Audomari: *Qui vero de Nachtbrand in clamatus fuerit, per quinque coratores purgare se poterit*.

° **NACISTERNA**, Aquarium vas, apud Papiam.

° **NACRUM**, vel **NACER**, Concha margaritifera, Gall. *Nacre*, Hisp. *Nacar*. Inventarium ann. 1347. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 556: *Item, unum gobeletum de Nacro circumligatum circum, circa, inferius, superius et in medio, cum argento deaurato, cum uno coopertorio de Nacro*.

° **NACTA**, **Apostema**. Vide *Natta* 2.

° **NACTARIUS**. Vide in *Nacara*.

° **NACTUM**, vel **NACTUS**. Jacobus Stephanescus Cardinalis lib. 1. de Coronatione Bonifacii VIII. cap. 9:

*Post ipsum quadratus equus, detentus ad ante,
Velatusque rubro scarlati tergora Nacto
Cygnus ad dextram vehitur.*

Et infra:

Cornipedumque sedens niveum sub tegmine Nacti.

Hinc emendandus Alexander III. PP. Epist. 52. ad Philippum Coloniensem Archiepisc.: *Insigne quoque festivi equi, quod a quibusdam vulgo Naccum vocatur,..... confirmamus*. Ita etiam præfert illa quam descripsit Maximilianus Henric. in Apolog. Archiep. Colon. pag. 3.

Et Innocentius III. PP. lib. 1. Epist. pag. 34. Edit. Colon. et 36. Edit. Venetæ: *Denique ut Pisana civitas..... amplius honoretur, equo albo, cum Nacho albo in processionibus utendi tibi licentiam damus*. Ita perperam *Navo*, editum apud Ughellum tom. 4. pag. 1200: *Equo cum Navo albo in processionibus uti, etc.* Legendum enim utrobique *Nacto*, [et *Natum* in Bulla ann. 1052. pro Archiep. Colon. apud Guden. Cod. Dipl. tom. 1. pag. 18.] Quod porro hi *Nactum*, alii *coopertorium*, vel *udonem* appellabant, (locos dedimus in voce *Equus albus*) ita ut *Nactus* fuerit stragulum, quo totus equus insternitur. Balsamo in Nomocan. Photii tit. 8. cap. 1. ait, magnum Charophylacem in Festi SS. Notariorum processione. Καθαλιεύειν τὸ περιπατικὸν ἄλογον μετὰ ὀδονίου λευκοῦ. Vossius *nachus* retinet. et a *vāxoc*, i. vellus vel lana, deducit: sed vix est ut assentiar. Vetus Interpres Juvenalis Sat. 6. v. 80. *testitudinem conopeum Poetas interpretatur, linum tenuissimum maculis Nactum*. Quo loco Pithæus *netum* aut *nezum* frustra conatur reponere: est enim *Nactum*, quod in Gloss. Gr. Lat. *vaxōv*, τὸ περιπατικόν, dicitur, Densum, pressum, *avāxoc*, Premere, densare. Hinc fullo, *vaxoc*, a densando et premendo, *Nactina*, fullonis uxor apud Apuleium. Hesychius *vaxta*, τῶνος, ἱματίου, etiam interpretatur. Vide *Thoracomachus*, *Equi albi* et *Udo*.

° *Nactum* legendum censet Cangius, ubicumque vox *Naccum* occurrit: sed vix est ut assentiar: frequentius quippe legitur, quam ut mendum esse putem: præter enim allata, *Naccum* habet Bulla Bened. VII. PP. ann. 975. tom. 1. Hist. Trevir. Johan. Nic. ab Hontheim pag. 313. col. 2: *Equitandis cum Nacco per stationes*. Ita etiam Ordo eccl. Ambros. Mediol. ann. 1130. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 888: *Tunc extra atrium ecclesie, equus albo Nacco coopertus stat preparatus ad suscipiendum dominum suum pontificem, ut ei supersederet*. Utrumque ergo admittendum videtur.

° **NACTUM**, metaphorice, Stragula seu casula ambiens totum corpus Sacerdotis, ut conjectat Solerius. Translatio S. Apollinaris, tom. 5. Julii pag. 378: *Erant eadem mitra cum superhumerali et Nacto, quam sibi S. Apostolus Petrus, ipsum Ravennam dirigendo, contulerat*.

° **NACUM**, pro *Nactum*, Stragulum. Gualvaneus Flamme apud Murator. tom. 12. col. 1017: *Equus debet esse albus coopertus Naco in panno aureo, etc.*

° Sed et pro Panni specie, Gallice *Nac*, non semel legitur in Invent. S. Capel. Paris. ann. 1363: *Item, una infula, una dalmatica et una tunica de Nacto albo parvi valoris*. Item *duæ cappæ de Nacto viridi*. Item *duæ cappæ de Nacto rubeo*. Item *duæ aliæ cappæ de Nacto albo*. Alius ann. 1376: *Item sunt duæ cappæ coloris violacei, pro servicio Quadragesimæ ordinatæ, quæ solebant esse albi coloris, dictæ de Nac*. Rursum aliud Gallicum: *Item un chasuble, dalmatique et tunique de Nac blanc de petite valeur*. Item *deux chapes de Nac vert*. Item *deux chapes de Nac vermeil*. Item *deux autres chapes de Nac (sic) blanc*. Unde non temerarie fortassis a *vāxoc*, vellus vel lana aut a *Natum* seu *Nezum* quis deducet. Vide infra *Nattus*.

° **NADILEA**, Reparationes factæ in Senescallia Carcassonæ ann. 1435. e MS. D. Lancelot: *Item pro uno alio ferro et Nadiha positus in alio molendino, et pro alia necessaria reparando, xxx. s. tur.*

° f. Ferrum quo mola sustinetur, vulgo *Anille*.

° **NADIVUS**, pro *Nativus*. [Capitulum generale S. Victoris Massil. ann. 1218: *De panno vero Nodivo, qui fit in ipsa provincia, in qua quisque moratur*.] Vide *Mantellarium* in *Mantum*.

° **NADONES**, [NADONI, Agni, capreoli, Provincialibus, *Nadons*, quasi recens nati. Elenchus Ecclesiarum Cellæ Caritatis subditarum, apud Domnum Chanteloup in Histor. MS. Montis-Majoris: *Medietate omnium decimarum Nadonorum ad eas spectantium*. Charta ann. 1454. ex Archivio S. Victoris Massil.: *Conveniunt dare..... partem omnium et singulorum bladorum, vinorum, leguminum, Nadonorum, canapum, etc.*] Liber Rubeus Archiepiscopatus Aquisensis ex Bibl. Regia fol. 17: *Em sunt Ecclesie quæ faciunt quartanos Nadonum, lini et canabi Domino Aquensi Archiepiscopo et primo de citra Durentiam, videlicet Ecclesia de Malamorte facit quartam partem Nadonum. Item quartam partem lini et canabi, etc.*

° **NADI**, Eadem notione. Charta ann. 1416. ex Archivio S. Victoris Massil.: *Percipit medietatem Nadonum*. Alia Charta ejusdem Archivi: *Decimam omnium fructuum, Nadorum, pullorum, etc.*

° **NAGALE**, Animalis genus, in Gloss. super tres Lib. Salom. et Lament. Jerem. ex Bibl. Heilsbr. pag. 51.

° **NAGARE**. In Gloss. Isid.: *Vacillare, huc et illuc fluctuare*. Quidam putant idem esse quod *Natans*, nare, unde nostri *Nager* hauserunt: sed mallem legere, *vagare*, vel *vagari*, nisi ita etiam haberet *Napias*: *Nagat, vacillat, huc illucque fertur*. [Grævius mallet *nutare*, si quid tamen mutandum.]

° Nostris *Nager* et *Nagier*, Navigare, remigare, nave transvehere: unde *Nageur*, remex. Joinvil. edit. reg. pag. 31: *Il avoit bien trois cent Nageurs en sa galie et à chacun de ses Nageurs avoit une targe de ses armes..... Enadementiers que il venoient, il sembloit que la galie volast, par les Nageurs qui la contreingnoient aus avirons*. Ibid. pag. 66: *L'on escrioit à nous qui Nagons par l'yaue, etc. Nager*, in Vita S. Ludov. ibid. pag. 372. Lit. remiss. ann. 1338. in Reg. 153. Chartoph. reg. ch. 431: *Blanchet oisia audit varlet du basquier ses avirons et vout Nagier, combien qu'il ne savoit; et par sa force et maistrise Naga par telle maniere, que à peu tint que le batteau ne feust périé*. Alia ann. 1423. in Reg. 172. ch. 339: *Lequel batel vitz Nagerent et firent Nager par la riviere de Sains*. Le Roman d'Alexandre Ms. part. 2:

*Devoient contrerai, plus ontrent el Ponton,
Li marofaier les Nages contrerai les sablon.*

° **NAGARIA**, f. pro *Angaria*: de quo supra. Charta Alexandri Leodicensis Episc. ann. 1131. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 710: *In his locis et vicis præscriptis possidet Ecclesia bannum et justitiam, impetum et burinam... fora, telonea, vicecomitatum, præter in Sen desarta, qui tenetur ab Abbate dumtaxat in eadem villa in feodo, Nagaria, rectum et non rectum, vectigalia, et quidquid pertinet ad judicatum*. [Legendum esse *Wagaria* monet Martenius in Glossario ad calcem Ampl. Collect. Vide in *Waga*.]

° **NAGDEDEN**. Vide mox in *Nagleden*.

° **NAGELLUS**, Germ. *Nagel*, Clavus, apud Marten. tom. 2. Itiner. Liter. pag. 385. in Itinere Indico Balthasaris Spingeri.

† **NAGEUM**, *Nugium, pallium tenue*, apud Papiam. Gloss. Sangerman. MS. num. 501: *Nageum, Nugeum, pallium tenue*.

◦ Hinc forte *Naię*. Linamentum, vulgo *Charpis*, ut videtur Mirac. Mss. B. M. V. lib. 2:

De toutes pars est plains de plains.
De toutes pars est plains de Nairs....
Es grans plains, de crous persons.
Convient coevant Nais ou ostoaps.

◦ *Nasuras* verò, Particulæ auri vel argenti appellari videntur, in Charta ann. 1258. ex Tabul. capit. Carnot.: *Residuum auri et argenti remanente post manum operarii seu operariorum, quo residuum vocatur vulgariter cendras et Nasuras, debent esse dicti Guillermi sive tenentis dictum feodum.*

◦ **NAGLEDEN**, Charta Balduini Comitis Guinensis ann. 1228. in Tabul. S. Bertini: *Propter hoc autem quod Castellanus de Broborgh in initio Augusti, et etiam per totum Augustum debet Nagleden prohibere, præter de decimis, etc.* [In autographo legitur *Nagdeden*: quod erat interdictum aliquid exportandi ante solis ortum et post occasum, mense Augusto *Ban d'Aoust*, in Consuetud. Atrebat. art. 48.]

◦ **NAPRANT**, [idem quod *Nachtbrand*, Nocturnum incendium. Vide *Heimsuchung*.]

† **NABIS**, f. Fritillus seu alveolus aleatorius. Vita S. Bernardini Sen. tom. 5. Mail pag. 281: *Nabis, tazillos, tesseras, et instrumenta insuper ligna super quas avari irreligiosi ludi fiebant, combustos esse præcepit.*

◦ Ital. *Nabi*. Ludi puerilis genus. Acad. Crusc. Serm. Barel. in fer. 2. hebd. 4. Quadrag.: *Ludus tarillorum, chartarum et Naborum, et omnis ludus qui innotuit fortunas.*

† **NAICUS**, Nativus Hist. Gemmetic. MS. pag. 59:

Fata peremerunt Franciscum tristic mortis,
Naisa cui Fœtis nomina super erant.

[◦] i. e. qui nominatus erat de Fontenay.]

◦ **NALIS**, Stat. Avellæ ann. 1486. cap. 124. ex Cod. reg. 4624: *Nulla pars... portare audeat... aliquem cultellum... majorem et longiorem uno pede et dimidio cum Nalibus.*

◦ **NALUM**, Acta Murensis Monasterii pag. 39: *Unusquisque enim debet ex constitutione 4. boves præstare, et 5. hydrias supradictæ mensuræ adducere, et omnia que sunt necessaria ex sua parte dare, nisi Nalum ad unum quodque, aut jugium nisi ad ultimum: dant tamen panem unum qui illis debet restitui a Præposito.*

◦ **NAM**, secundo loco in oratione, ut vox Enim. Vetus Interpres Juvenalis Sat. 7. *Armata Nam advocatorum apud veteres scalas habebant. Utitur et Sat. 7. vers. 192. et alibi non semel.*

◦ **NAM NON**, pro *Non vero*. Testamentum Notherii Episcopi Veronensis sub Berengario Rege: *Nam non habeant potestatem ipsum xenodochium meum in emphiteusim, id est, precariam dandi, etc.*

◦ **NAM**, pro *Nam*. Testamentum Notherii Episcopi Veronensis sub Berengario Rege: *Nam non habeant potestatem ipsum xenodochium meum in emphiteusim, id est, precariam dandi, etc.* Infra: *Et ipsi ipsos denarios inter Monachos dividant, ad eorum vestimenta comparanda, Nam non Abbati eos dent ad dividendum, qui non eos conditionabiliter, aut exigitive dare consensit. Occurrit non semel in Leg. Longobard. lib. 1. tit. 8. § 29. lib. 2. tit. 8. § 6. tit. 21. § 5. tit. 29. § 7. tit. 55. § 1. 16. Roth. 357. Liutpr. 104. (6. 51.) Roth. 258. Liutpr. 149. (6. 98.) Roth. 164. Liutpr. 121. (6. 68.) in Capitulari tertio ann. 811. cap. 6. et alibi passim.*

† **NAMARE**. Vide mox in *Namium*.
◦ **NAMARE**, *Narrare*, in vet. Glossar. ex Cod. reg. 7641. Vide alia notione in *Namium*.

† **NAMBIPAYA**, Georgius Marcgravius de ventu Brasiliensium lib. 8. cap. 6: *Auriculas perforant in tantum, ut digitum immittere possint foraminis. Huic immittunt vel os aliquod cercopithecorum et vocant Nambipaya: vel lignum aliquod digiti humani magnitudine, filis gossypinis circumcolunt.*

◦ **NAMFILUM**, Vide infra *Namphila*.
◦ **NAMIUM**, Pignus, ex Saxonico *Nam*, pignoris ablatio, et *Nyman*, distringere, ut vult Lambardus: vel ut vult Joannes Siterhookus lib. 1. de Jure Sueconum vetusto cap. 10. a voce *Sæclica Nema*, et *Nam*, que capturam sonat: *Nams*, apud Petrum de Fontanis in Consilio cap. 10. et in veteri Consuetud. Normannicæ l. part. ubi complura habentur capita de ejusmodi *namis*; et in nova art. 63. et seqq.

◦ Hicetio tom. 1. Thesauri Ling. Sept. pag. 161. ubi de Grammatica Anglo-Saxon. *Namps* cum Latino-Barbaro *Nampia* videtur factum a *Namfes*, *Namfs* per contractionem a pluribus *Namfoes* vel *Namfooks* quod pecora districta significat. ut *Namfs* in vetustis Danicæ et Scand. cæ lingue libris; *Nams* vero eliso p. a *Namps* vocabulo.

◦ **NAMIUM CAPERE**, Pecora seu pignus auferre. Leges Henrici I. Regis Angli. cap. 2: *Quod si reddere noluerint, neque ad disrationandum venire, tunc civis, quibus debita sua debent, captant in civitate Namia sua, vel de Comitatu in quo manet, qui debitum debet. Adde cap. 51. [Polyptychus Fiscann. ann. 1235. Rogerius Anfræ tenet ix. acres terre, et debet facere submonitiones, et Namnia capere, et grantiam reterege et mundare. Namiam capere, in Charta ann. 1275. ex Chartul. S. Vandregesili tom. 1. pag. 103.] Leges vernaculæ Willelmi Nothi cap. 42: *Ne prengs hum Nam ni l'en Conté, ne deors, daci qu'il sit tres fois demandé droit, et Undred, à el Conté, et el a la tierce féa ne pot droit aver, alt à Comé, et le Comé l'en asene le quart jur: et celi eli default deki il se clame, dunt prengs congé qui il puisse Nam prendre pur le son lum et pref. Sic ea verba dispungenda et reddenda: Non capiat quis Namium, neque extra, priusquam ter rectum petierit in Hundredo vel in Comitatu: et si ad tertiam vicem rectum non potest habere, eat ad Comitatum, et Comitatus assignet quartum diem: et si is deficit de facto cuius se clamat, tum licentiam capiat capiendi Namium pro suo proficuo.**

◦ **PER NAMIA DISTRINGERE**, Ablatis pignoribus compellere. Charta Matillis apud Th. Madox Formul. Anglic. pag. 313. *Et si dictos sex solidos eisdem Monachis... ad dictum terminum non solverimus annuatim... volo et concedo... quod Bailivi Inaule dstringant me... per Namia nostra in dicto manerio de Gatecumbe.*

◦ **NAMIUM EXCUTERE**, Datum vel ablatum eripere, *Enlever le Namps*. Leges Henr. I. cap. 51: *Nemo Justitiam vel Dominio suo Namium excutere presumat, si iuste vel injuste capiatur, sed iuste repetat, plegium offerat, et terminum satisfaciendi... Qui Namium excussit, reddat, et oversemissa sit. Vide Statuta secunda Roberti I. Regis Scotiæ cap. 21. § 1.*

◦ **NAMIUM VETITUM**, Illegitima pecorum prehensio, et in locum illicitum abactio, sub prætextu damni per ea abigenti

facti, quo casu clarigationis jus conceditur, quod *Placitum de Veto Namii* dicitur. *Namium* enim extra Hundredum duci vetatur in Legibus Henrici I. cap. 29. Quod quidem Placitum pertinet ad Coronam Regis, ex Regiam Majest. lib. 4. cap. 27. Vide Statuta secunda Roberti I. Regis Scotiæ cap. 24. § 7. Bractonum lib. 8. Tract. 2. cap. 37. § 1. et Cowellum.

◦ **NAMIARE**, Pignorare, pignus auferre. Leges Henrici I. Regis Angli. cap. 51: *Si Vicecomes injuste aliquem Namiet, convictus noxæ suæ causam perdat, et suppliciter (simpliciter) emendat.*

◦ **NAMMIUM**, **NAMMIARE**, in Consuetudinibus municipalibus, *Namtr*, passim. Charta Henrici Abbat. Fiscan. in Tabulario Fisc. fol. 36: *Nammia que capta fuerint in terra Abbatis non nisi in terra Abbatis ponentur in parcum... forestarius sequetur forefactum usque in villam de Asiaco per roariam, et si equus attelatus fuerit, Nammiabit, et Præposito Abbatis usque ad placita replegiabit.*

◦ **Mors-namps** appellatur pignus omne, quod non ex animalibus, sed ex pecunia capitur, in Lit. remiss. ann. 1384. ex Reg. 125: Chartoph. reg. ch. 90: *Jehan le boucher trouva en son dommage certaines bestes à laine, qui estoient à Gessfroy le jeune, lesquelles bestes ledit Jehan print et mist en parc, selon ce que par la coutume du pays lui loisoit à faire; et venu à la cognoissance dudit Gessfroy ala en l'ostel dudit Jehan, vouloit et soy efforçoit avoir ses dites bestes, parmi baillant Mors-namps.*

◦ **NAMMA**, Idem quod *Namium*. Charta ann. 1259. tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 974: *Præcipio quod si dictum quarterium dicto termino a me vel successoribus meis, vel a locatis integre persolutum non fuerit dicti religiosi vel sui allocati capiant Nammas,.... et vendant dictas Nammas ad solutionem dicti quarterii faciendam. Hinc*

◦ **NAMMIARE**, *Nammas* seu pignora auferre. Charta ann. 1281. ibid. col. 1050: *Quotiescumque cessatum fuerit in solutione dicti redditus, quocumque termino, in parte aut in toto, procurator dictæ abbatiæ.... faciat Nammiari et Nammas distrahi et etiam explectari.*

◦ **EXNAMMIARE**, Vetus Charta in eodem Tabulario Fiscanensi f. 71: *Forestarius tam in bovo quam extra, etiam in tota terra manerii Exnammiabit forefactum nemoris, et mittet Nammia in feodo manerii, sed non debent reddi vel plegiari nisi per cellarium.*

◦ **NAMUM**, in Legibus Burgorum Scotiæ cap. 34. 47.

◦ **NAMUS** in Statutis secundis Roberti I. Reg. Scot. cap. 21. etc.

◦ **NAMARE**, Leges Burgorum Scotiæ cap. 4: *Burgensis non potest Namare burgensem in eodem burgo commorantem, sine licentia Præpositi sui.*

◦ **NAMNUM**, Concilium Islebonense cap. 19: *Si duellum sine licentia Episcopi susceperit, aut Namnum cepit, aut assultum fecerit... Clericus, etc. Ordericus Vital. lib. 9. pag. 721: Ut nullus homo alium assaliat, aut vulneret, aut occidat, nullus Namnum vel prædam capiat, etc.*

◦ **NANNUM**, Charta Willelmi Comitis Ponvensis ann. 1355. pro fundatione Abbatie Persiniacensis, apud Egidium Bryum in Hist. Perticensi: *Nullusque in dicto Monasterio, nec in locis ejusdem hominem capere aut percutere, Namna, animalia, blada, vina, aut alia bona eisdem constituta capere, vel portare audeat.*

† **NANTISSAMENTUM**, Eadem notione, Gall. *Nantissement*. Litteræ Philippi

Pulcri Franc. Regis ad Archiepiscopum Senon. et Episc. Altissiod. : Nantissamenta, id est pignora... propter hoc accipiunt. Vide Glossar. Juris Gallici v. Nantissement.

NANNEARE. Tabular. Majoris Monast. circa ann. 1200 : Si quis audeat Nanneare, vel molestiam facere, etc. Passim ibi.

NAMPTUM. Regestum Olim ann. 1273. fol. 195 : Et quia volebant solvere, capta fuerunt et detempta Nampta eorum, id est, Pecora. Vetus Consuetudo Normannie cap. 7 : L'en doit sçavoir que celui qui tient Namps, ne leur doit pas donner à manger, mais il doit pourvoir de les mettre en lieu convenable, qu'ils n'empient par la raison des lieux où ils sont.

NAMTUM. Leges Norman. cap. 7. apud Ludewig. tom. 7. pag. 159 : Bedelli autem sunt servientes minores, qui Nanta debent capere et officia minus honesta exercere. Charta ann. 1205. e Tabulario Meldensi : Querela est de Nantis captis in clauo S. Celiniae.

NANTUM. Charta ann. 1217 : Item concordamus et unanimiter arbitramur, quod domina et heredes Montis-morentiaci possunt capere Nanta in censiva sua... et tenere Nanta in castro B. Dionysii, donec eis satisfactum fuerit de redditibus suis et emendis. Occurrit in alia ann. 1252. in Hist. Monast. S. Martini de Campis pag. 207. [Charta ann. 1205. ex Archivo Castri Vitreii : Et si forte contingeret, quod predicti nummi ad dictum terminum non solverentur, Nanta pro predicta pecunia... capientur. Occurrit rursus tom. 2. Hist. Eccl. Meld. pag. 129.]

NANTUM. Idem quod Nantum, ni ita legendum sit. Tabular. Calense part. 116. Tenemur nauta ipsorum penes nos conservare... et nulli eorum Nauta reddemus, nisi per consensum Abbatisse. Datum an. Dom. MCXXXVI.

NANTARE. Charta Ludovici Comitis Biensensis et Clarimontis ann. 1197. pro Credulio : Quilibet plegium Nantare poterit, sicut debet : ego plegium meum Nantabo, sicut voleo, nisi plivius emendanda plegium dederit. Charta Communitatis Bituric. ann. 1181 : Plegium vero vel societas illa pro homine de Duno seu Castellania data, non poterit Nantari vel capi, etc. Adde Raguellum, et Thomasserium in Consuetud. localib. Bituric. pag. 64. 95.

Ex hoc Nantare nostris dictum Nantir potius crederim, quam a nanticiaci vel recentiori Græco ναντικῶν, ut voluit alii.

NAMPHILI. Vox quæ non semel occurrit in Chartis Comitatus Venuxini, ac præsertim in licitationibus seu auctionibus Carpentoractensibus sæculi XIV. quæ factæ dicuntur sono tubæ vel Namphilli. An tympani ? Sed unde nata vox ?

NAMPHILE, NAMPHILUM, Tympanum. Gall. Tambour. Charta ann. 1321. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. pag. 30. col. 2 : Præcipit... præconi jurato dictis curiæ... quod per loca, in quibus est consuetum fieri præconisationes in Montepessulano... dicat et notificet gentibus palam et publice ordinationem infrascriptam cum tuba sive Nampphilo. Comput. ann. 1356. ibid. pag. 172. col. 1 : Solus claviarius Petro Sabbatarii et Jacobo claviarius Petro Sabbatarii et Jacobo claviarius diei cum eorum Nampphilibus, dum dominus Baudilius Filioli consul scubiam facebat de die. Charta ann. 1384. in Reg. 126. Chartoph. reg. ch. 117 : Qui præconis et exposit rediens, restitit suo jura-

mento dicto domino regi ut se predicta... voce tubæ et Nampphili proclamasset et notificasset per loca et trivia, talia fieri consueta. Vide Nacara et Nampphili.

* [Legitur in Cart. Magalon. (Rev. Soc. Sav. 1873, p. 417) : « Habere Nampphile ad tubicinandum horas noctis. » Quæ vox tubam designat, ut Hispanis Anafit, non tympanum. Legitur Nasti in Guill. Anelier, Guerre de Navarre, v. 4715 ; confer de origine hujus verbi Journ. Anat. 1860, Gloss. des mots portugais et espagnols dérivés de l'arabe.]

NAMPHILUM, in Charta ann. 1387. ex Reg. 132. Chartoph. reg. ch. 51 : Præconisavit palam et publice voce tubæ et Nampphili, etc.

NAMPNIUM, f. pro Nampnum, Pignus. Charta Henr. reg. Angl. in Reg. 118. Chartoph. reg. ch. 473 : Præcipio vobis, quod non captatis hominam aliquem vel Nampnium ejus, pro aliqua occasione in mercato de Monteburgi, die ipso quo mercatum est. Vide in Nampnium.

NANCA, f. Navicula. Vide in Naca 1. * 1. NANCUS, pro Nactus, non semel usurpat S. Paulinus, sicut passim legi in aliis optimæ notæ MSS. observat Mabilionius in Onomastico ad calcem tom. 2. et 3. SS. Benedicti. Gloss. Lat. Græc. Sangerman. : Nactus, dicta-voce.

2. NANCUS, [Densus, pressus.] Vide Nactus.

NANDOMEAT. Tabul. Prior. Paredi in Burg. Ducatu f. 61 : Dedit pratellum cum terra arabile, qui terminatur de una parte terra Asidae ; ... de tertia, terra S. Georgii ; de quarta Liger fluvius Nandomeat. Quid id sit, non percipio, nisi vox dividenda, nando meat, i. ubi Liger fuit.

NANGUINATA. Maffei Hist. Ind. lib. 12. ubi de Japoniis : Accedit pitum auro argenteo bracteatum falce præfixum, Nanguinatam appellant.

NANTIRE, perperam pro Nantire, Pignorare, apud Bened. abb. Petroburg. in Henr. II. tom. 1. edit. Hearn. pag. 249. ad ann. 1177 : Ceteræ vero res hominum propriæ, sint in pace, neque eis pro dominorum debitis liceat cuique Nantire. Vide in Nantium.

NANNA, Avia, in Actis B. Jacobi Bitectensis, tom. 3. Aprilis pag. 530. [* Vide in Nonnus.]

NANNUM, NANNEARE. Vide Nantium. * NANNUS. Chartar. Norman. ex Cod. reg. 4653. A fol. 72 : Viderunt aliquando Nannos episcopi capi propter brancas, et postea reddi. Leg. Mannus. Vide in hac voce.

NANSIA. Miracula B. Felicitis Cappucini, tom. 4. Mali pag. 270 : Cumque invenisset aquam odoratam ex floribus auranciorum vel gelsominorum (Namsiam vulgus appellat) in amphora quinque circiter quartalium, naturalem ratus, totam obibat.

f. pro Nansa. Acad. Crusc. Nansa, aggiunto d'acqua odorifera. Unde Provincialibus Aigu nastro, Gallice, Eau de fleurs d'orange.

NANTARE, Pignus auferre. Vide Nantium.

NANTEE. Chronicon MS. Eccl. Nannet. : Est autem Nannetum civitas Armorice, et dicitur secundum aliquos Nannetis, quasi navium tenax vel naves tenens, ab eo quod habet portum aptum ad naves tenendas et recipiendas. Vel Nannetum a Nantes, quod est illa aqua sordida in qua coria macerantur et depilantur ; unde dicunt aliqui, quod primi fundatores Nannetensis civitatis erant alutarii, seu cordoues, Gallice Tenneurs, et quod a fovea

illa, in qua coria sua reponerent, dicta est Nannetum : nunquam tamen audivi, quod Nannetenses se occuparent circa coria vel anteriores pelles, sed bene circa interiora, unde dicitur Tripter de Nantos.

NANTISSAMENTUM, NANTUM. Vide Nantium.

* NANTUM, [Ruisseau : « A Nanto de la Chamoussa usque ad Nantum de Flumen. » (Chevallier, Inv. Archiv. delphin. n. 1551, an. 1398).]

* NAOFILAX, pro Naophylax, vox Græca, Aedituus, templi custos. Mirac. S. Gauger. tom. 2. Aug. pag. 600. col. 1 : Vir Domini Gaugerici a somno custodem ecclesie Baudegisillum excitavit... Ad hæc Naoflax properato conurgens, etc.

1. NAPA, Mappa, Gall. Nape. Charta ann. 1181. ex Archivo Eccl. Dolensis : Debent invenire Napas Archiepiscopo in Natale Domini Constitut. Cluniac. MSS. : Rursus et de domibus, quas committunt, extrahunt animalia, culcitas, sargias, cooperatoria, Napas, etc.

* 2. NAPA, [« Napa, navisus. » (Lex. Lat. Gal. Bibl. Ebroic. n. 28, xiii. s.)]

NAPARIA, seu Mapparia, Officium in aula Regia, cui incumbit mappas, canabum, manutergia, et similia providere, in Fieta lib. 2. cap. 19. Napas, nostri mappas vocant. Vide Octav. Ferrarium in Orig. Ital. voce Nappa.

Hinc Servant de Naperie, in Ordinat. domus Joan. V. ducis Brit. ann. 1403. tom. 2. Probat. Hist. Brit. col. 787.

* NAPARSTEK, vox Polonica, qua haud dubie significatur Digitale Instrumentum, in Mirac. S. Hyacinth. tom. 3. Aug. pag. 370. col. 2 : Puer quatuor annorum filius Nicolai muratoris Cracoviensis casu digitarium, alias Naparstek, deglutivit.

NAPATICA. Polyptychus Ecclesie Floriacensis [99 Guerdard post Irmin. pag. 285] : Debet unusquisque manus servilis per totas hebdomadas dies 5. et unam Napaticam in vineis. Alibi : Solvit unusquisque manus servilis [99 ingenitilis] per totas hebdomadas in anno dies 5... debet Napaticas 11. etc. [99 habentis unaquaque in longum perticas 40. et in transversum 4.] Rursus : Debet unusquisque manus servilis per totas hebdomadas dies 5. et unam Napaticam in vinea de qua recipit tertiam partem, etc. Vide Mappa, Modus agri, et mox Nappa.

* NAPELLUS, [Napi species : « Si quis susceperit Napellum ad pondus unius grani. » (B. N. Ms. Lat. 10272, p. 286).]

* NAPERII, Angl. Napersy, Linteum ad mensam, ut mappa, Gall. Napas. Ordinat. Henrici VI. Angl. Regis ann. 1430. apud Rymer. tom. 10. pag. 471 : Erat aliquem pannum lineum de Flandria aut de Hannonia, vel Naperii sive bokorum, in eisdem partibus confectum.

Gall. Naperon, Major mappa, Ital. Noppone. Lit. remis. ann. 1391. in Reg. 142. Chartoph. reg. ch. 92 : Icellui Perrin en l'ostel de Jehan Alot le Roux embia un Naperon, que il vendi trois solz Paris. Alia ann. 1394. in Reg. 146. ch. 278 : Une vieille nappe, une souaille, un viez Naperon.

NAPINA, Ager napsi consitus, Pictavis, Nabins, in Lege Salica tit. 29. § 13. Napinam, et rapinam, pro satione naporum et raporum habent Cato et Columella lib. 11. cap. 2.

* Nestris Naviers et Navins. Lit. remis. ann. 1399. in Reg. 100. Chartoph. reg. ch. 25 : Les suppliant se transporta en sa Naviers, et là trouva Guillaume le Moyne qui roboit les naves de ladite Na-

viers. Allis ann. 1399. in Reg. 154. ch. 733: *Le suppliant ala voer certains blés et Navins ou avoit navés, etc.*

† NAPLIA, Neapolis, Gall. Naples, in Actis S. Francisci de Paula tom. I. April. pag. 122.

† NAPOCAULIS, ex duobus oleribus compositum nomen habet, quia dum sit sapore nappo similis, non in radice, sed in styro descendit, ut cautis, Isidoro lib. 17. cap. 10. et Johanni de Janua: una maniera de chos semblans à naves, in Glossis Lat. Gall. Sangerman. MSS.

NAPPA, Tabular. S. Eparchii Inculliam. fol. 23. v: *Et inde reddant 8. sol. censuales, et 12. pro avena, et questam, et agrerium terra, exceptis Nappis, et agrerium sine monacho S. Eparchii vel ejus missa non excutitur. Vide Nappico.*

† idem quod Nappina, ager nappis consitus: unde Nappatica, naporum cultura. Nappis, nappi, in Charta ann. 1407. ex Reg. feud. comit. Pictav. Cam. Comput. Paris. fol. 246.

† NAPPETUM, dimin. a Nappus. Vide

† NAPPUS, NAPUS, Ital. Nappo, Pocolum, crater, scyphus, Charta ann. 986. apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 1064: *Et in merito recipientis de vobis domina Matilda... duo Nappi argentei, etc.* Allis ann. 971. tom. 4. Cod. Ital. diplom. col. 1525: *Portare debeamus... castinos et Nappos. Inventar. Ms. thes. Sedis Apost. ann. 1295: Item unum Nappum de auro ad faciendum aegium... Item unum Nappetum purificatorium vel purfusorium de auro, cum una manica. Item unum aliud purificatorium sive Nappetum de auro, cum una manica. Charta ann. 1851. in Reg. N. Chartoph. reg. ch. 26: *Item duos Nappos a tribus pedibus cum coopertis de auro... Item unum Nappum seu ciphum a tribus pedibus cum tribus servientibus... Item unum Nappum seu ciphum cum tribus pedibus.**

† NAPPA, Eadem significatione. Valthar. vers. 308. Vide *Hanopus* et *Graff. Thesaur. Ling. Franc. tom. 4. col. 1130. voce Hanap.*

† NAPTA, pro Naphtha, Bitumen quod facile accenditur, scribunt Papias, Ugutio et Johannes de Janua: unde in Glossis Lat. Gall. Sangerman.: *Napta, Norrisement de feu, ou os de olive, ou purgement de lin, ou d'autre chose.*

† Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Grankos, Prov. Nappa olearum est.*

† NAPUS, Vide supra Nappus.

† NARANCUM, Malum aureum, Ital. Narancio, Gall. Orange. Hist. belli Forojul. apud Murator. tom. 3. Antiq. Ital. med. ævi col. 1203: *Cito vobis mittemus in castrum unum de nostris Narancia. Quibus fuit responsum: Et nos mittemus vobis de nostris pomellis.*

† NARCEA, Stephano est Piscis, quem si quis manu tenuerit, trahit manus ejus ob frigus. Glossar. medic. Ms. Simon. Januensis. ex Cod. reg. 5659.

† NARCISSUS, Narcissus, Coloris species, idem qui Cineraceus. Inventar. S. Capel. Paris. ann. 1395. in Reg. J. Chartoph. reg. ch. 7: *Item una pulcra casula de Narciso albo. Item una alia capa pulcra de Narciso Indo. Aliud ann. 1363. ex Bibl. reg.: Item una pulcra infula de Narciso albo, cujus aurifrasus est ad losenginas Francie et Navarre et quaedam alias losenginas. Item alia pulcra infula de Narciso Indo, cujus aurifrasus est ad aquilas aureas et losenginas albas. Quæ sic redduntur in altero Invent. Gall.: Item un chasuble cendré, dont l'orfrois est losengé aux armes de*

France et de Navarre. Item un autre bel chasuble de Narcis Indo, dont l'orfrois est à aigles d'or et à losenges blanches.

† NARCUS, *Lo magistro de la nave.* Glossar. Lat. Ital. Ms. Vide *Nargus.*

† NARDIFICARE, *Fragrare, in Gloss. Arabico-Lat. Spirare odorem nardi.* [Gr. vap-8icav.]

† NARDINUM, id est oleum. Ita Joannes de Gariandis in Synonymis Chymicis.

† NARDIUM, f. Molendinum olearium. Charta Otton. III. comit. Burg. ann. 1196. inter Probat. tom. 1. Annal. Premonst. col. 455: *Grangium de Masnil cum appenditiis suis, alodium cum molendino, Nardium de Noirant, etc.* Vide *Nardinum.*

† NARDOSTACEYUM, Spica nardi, apud Apicium lib. 7. cap. 6. Vide in *Pisticis.*

† NARDUS EQUUS, Processus de Vita S. Yvonis, tom. 4. Mali pag. 568: *Qui quemdam equum Nardum, valens 40. librarum vel circa, de domo episcopali ceperat. Puto legendum Nardus, Gall. Gris pommelé, ut suo loco dictum.*

† NARES PRÆCIDERE, Vide *Denasatus.*

† NARES, Tributi species apud Bohemos. Vide infra *Narod.*

† NARSUS, *Navis magister, Papias in MS. Bituric. ex Navaryus, pro Navarchus, et per syncope Naryus.*

† NARICI, *Bruti.* Gloss. Isid. Recte *Grævius: Naryci, Bruti, Narycia enim in Brutis pœta. Vide Virgilium lib. 3. Æneid. et ibi Servium.*

† NARICIA, Papias, locus est in quo abundant pice, vel potius pices, ut *Grævius* restituit, qui emendationem confirmat hoc *Pœtæ* versu:

Naricia pice, aut Actai mellis Hymetti.

De pice *Brutia*, vide *Plin. lib. 14. cap. 19.*

† NARICUS, *A chi goça el naso.* Glossar. Lat. Ital. Ms.

† NARIGIA, Ferrum cavatum, cui vectis impositus facile volvitur. *Guido de Vigev. Ms. de Modo expugn. T. S. cap. 12: Et in fundo ipsius ferri super lecto carri ponatur una Narigia ferris facta, super qua ponatur pes ipsius ferri acutis, sic quod ferrum volvatur super ipsa Narigia.*

† NARINOSI DII, si hæc vera lectio apud *Lactantium* lib. 5. cap. 12. dicitur videntur quod odoribus thuris colantur; sed alii legunt *cariosi*, alii *varicosi*. Vide ibi notas *Thomasi*.

† NARIRE, *Nares fricantes, [subsannare, Johanni de Janua:] in Catholico parvo, Nariller froter la narine ou mouquer: [Nariller, foncier la narille, moquer, in Glossis Lat. Gall. Sangerman.] Hinc Narrio, subsannator, in allis.*

† Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684: *Narire, nariller des narilles. Narille etiam, pro Nafine, naris. Joinvil. edit. reg. pag. 64: La reume me fioit de la teste parmi les Narilles. Stat. eccl. Turon. ann. 1396. cap. 15. ex Cod. reg. 1237: Aliud (manutergium) sit pendens circa missale ad tergendum os et nares sacerdotis. Ubi versio Gallica habet: A esser la bouche et les Narilles du prestre. Hinc præterea *Nare*, Irrisio, ludibrium, et *Faire des narses*, Deridere, ludificari. Lit. remis. ann. 1420. in Reg. 171. Chartoph. reg. ch. 274: *Lequel Jehan dist au suppliant: Que vous faites de Nares et de fredaines, pour le port que vous prenez... de vostre neveu.**

† NAROD, Tributi species apud Bohemos, in Charta Ottocari Regis Bohem. ann. 1291. in *Bohemia Pla*, pag. 82.

† NAROK, Charta Wencesl. reg. Bohem. ann. 1249. inter Probat. tom. 1. Annal. Premonst. col. 531: *Ecclies Sanctæ Marie in Dozan... talem concessimus libertatem; videlicet quod homines jam dictæ ecclies... sint liberi et exempti ab omni jugo servitutis, seu actionis et græmianis, tam ab his qui vulgariter dicuntur *Narok* seu *svocods*, quam ab his qui vocantur *Nares* seu *Nosloch*, etc.*

† NARRATIO, Causa, lris intentata. Prima Statuta Roberti I. Regis Scotie cap. 15: *Ordinatum est et assensum, quod in placitis de conventionibus, Narratio non sit casata, nec calumniata in aliqua curia, quando querelam vel suus prolocutor dicat annum et diem conventionis factæ, etc.*

† Narramie, pro blâme, reproche, Vituperatio, in Lit. remis. ann. 1393. ex Reg. 158. Chartoph. reg. ch. 830: *Isidus Champion dist audit Grenet que c'estoit un très mauvais garçon, qui riens ne valoit, ne lui ne pié de son lignage: et Isidus Grenet lui dist qu'il mentoit et que il faisoit que homme de noani de mettre son lignage en Narramie.*

† 2. NARRATIO FEODATA, Quæ et *Nominatio* dicitur, Vassalli clientelaris professio, qua feudali prædiorum cum suis limitibus ac terminis, atque adeo iuribus ac oneribus descriptionem domino ex debito offert. *Tabul. Trenorch. Protentatur idem Humbertus quod si aliquis in supradicta Narratione sua feodata omisit, quod ea in futurum possit præsentis Nominationi addere, dum et quando ad suam notitiam pervenerit; et si aliqua in eadem præsentis Nominatione posuerit, quæ non sint de feodo, dum fidem de hoc fecerit, non sibi nocet; et his-salvis constitatur se esse hominem feudalem ipsius domini abbatis. Vide *Denominatio* et infra *Numeramentum*.*

† NARRATIVE, Computando. Chron. Joan. Whethamst. edit. Hearn. pag. 442: *Qua (summa pecunie) in medium allata, et per ipsum dominum regem Narrative numerata, etc.*

† NARRATORES, Advocati, Patroni causarum. *Contours*, in veteri Consuetudine Normannicæ cap. 64: *Cil est appellé Conteur, que aucun établit à parler et conter pour soi en court. Ubi Latina Editio: Prolocutor autem dicitur, quem quis pro se instituit ad loquendum. Matth. Paris. ann. 1289: Cum Prolocutoribus Benet, quos Narratores appellamus. Vita Abbatis S. Albani: Placitanquam advocatorum, quos Banci Narratores vulgariter appellamus. Bracton. lib. 5. Tr. 5. cap. 15. § 1: *Justitiarius potest recusari, si... fuerit consiliarius vel Narrator suus in causa illa, vel in alia. Fleta lib. 2. cap. 37: Et ulterius in Curia Regis pro aliquo Narrare non audietur, nisi pro semetipso, si Narrator fuerit. In Glossis Isidori lego, *Noratores*, Advocati. Ubi forte legendum *Narratores*, vel *oratores*.**

† NARSIA, Nemus. *Necrol. prior. S. Rob. Cornill. ex Cod. reg. 5247: Petrus Clavelli dedit quatuor sestaria prati et quartam partem Narsie seu nemoris sui.*

† 1. NARTA, Species solearum lignearum, quibus in transmittenda glacie altissimisque nivibus utuntur *Scricchini* alique gentes finitimæ. Nil aliud sunt, ut *Hofmannus* exponit, quam lignum tenue et longiusculum, anteriori sui parte incurvum, in cujus medietate ansa est ex corio, cui pes inseritur, subiecta ex contorto vimine alia, qua posteriora pedis firmantur. Plura vide apud

eundem Hofmannum et apud Bened. Balduinum de Calceo antiquo cap. 6.

¶ **NARTA**, Tuber, ganglionis species. Miracula S. Antonii de Padua, tom. 2. Junii pag. 788: *Mulier... quaedam morbum periculosum, quod Narta dicitur, in cranio capitis radicatum, in quantitate pugni, passa fuit decem annis.*

¶ **NARUS**, *narys*, *nyois*, in Glossis Lat. Græc. Sangerman. cognitio, cogitatio. Emendo *Narritas*, quod dictum sit pro *Naritas*, quemadmodum *Narus* pro *Narus*. Joh. de Janua: *Narus*, *Sciens*, *parius*; *Sages*, in Glossis Lat. Gall. Sangerman.

¶ **NASALE**, **NASILE**, Pars cassidis demissa que nasum tegit, Italis *Nasale*, Lat. *Errhinum*. Catholicon parvum: *Nasile*, *ce qui défend le nez*. [Joh. de Janua: *Nasile*, *Perlinens ad nasum*, *Nasale*, *Quod nasum protegit*. Gloss. Lat. Gall. Sangerman.: *Nasile*, *Nasile*, *Appartenant au nez, naziers*.] Matth. Silvaticus: *Nasale*, *intectorium nasi*. Ugutio: *Nasale*, *quod nasum protegit*. Egidius de Roya ann. 1871: *Dux Geldris habitus hac victoria dum Nasale cassidis sue pro respiratore lavaret incauta, volante sagitta occubuit apud Beters. Le Roman d'Aubery MS.*

*Les labell deu desirer sejouré,
Par le Nasal l'a errament coubré.*

Le Roman de Roncevaux MS.:

Jaque Nasal l'a tranché et foudé.

Le Roman de Girard de Vienne MS.:

*Et Duc Rolland se n'o. que corroer,
Quand de son nez vit le Nasal trancher
Et son nezert deurt et desmailli.*

Vide *Ocularium*.

NASALE, in Gloss. Isid. *Ornamentum equorum*.

¶ **NASANUS**, inter pisces numeratur ab Angelo Rumpiero lib. 1. Hist. Mond. Formbac. apud Pexium tom. 1. Anecd. part. 3. col. 483. Vide *Naso*.

¶ **NASARE CANAPUM**, Cannabem macerare, aqua subigere. Statuta Salutarum Collat. 3. cap. 106: *Nulla persona debeat Nasare canapum in speculis civitatis Salutarum*. Vide *Nasae*.

¶ **NASCALE**, *Quod matrici imponitur, simile supposito, pessarium vero simile clysteri, quomodo pro Nasali pessarium in libris antiquis saepe invenitur*. Matth. Sylvaticus.

¶ **NASCARDUS**, Joh. Eremita in Vita S. Bernardi Abb. lib. 2. num. 11: *Est dictus Teocelinus Nascardus, quis de aqua fuerat sublatu et piscatus sicut piscis. Lubentius legerem Nascardus vel Nasatus, a Nasae, vel Nacardus seu Nasus, a Naca, de quo supra.*

¶ **NASCENDO** Esz. Lex Longob. lib. 2. tit. 31. § 9. (Roth. 365): *Et ille qui puleat et wadium suscepit, proximiores sacramentales, qui nascendo sunt, debeat nominare tantum, etc.* Id est, qui genere proximiores sunt. Ubi Edictum Rotharis Regis tit. 109. § 4: *Qui nascendium*.

1. **NASCENTIA**, Horoscopus, *Genitura*, Suetonio, Spartiano, Firmico, et aliis. *Genens*, Juvenali: *Nativitas*, sancto Ambrosio lib. 4. Hexaem. Gall.: *Naisance*, *temps de la naissance*. Vita S. Eligii lib. 2: *Nullus sibi proponat fatum, vel fortunam, aut genasim, quod vulgus Nascentia dicitur, ut dicat, qualem Nascentia attulit, taliter erit*. Vitruvius lib. 9. cap. 7: *Achinapulus, qui non e Nascentia, sed ex conceptione genethiologia*

rationes explicatas reliquit. Vide *Genesis*.

¶ **NASCENCIA**, Origo, genus. Codex MS. Irmionis Abb. Sangerman. fol. 138. col. 1: *Est de Nascentia eorum una mulier nomine Adelaidis*.

¶ **NASCENTIA**, Apostema, nascenti seu excrescens tuber. Acta B. Gerardi, tom. 1. Junii pag. 770: *Apostema ad modum ovi grossi natum est... et tunc tam pro calore febris, quam pro dolore Nascentis, in periculo mortis se agnosceret*.

¶ **NASCENTIA TERRÆ**, Fructus qui ex terra proveniunt, apud Luciferum Calaritanum lib. 1. pro S. Athanasio pag. 15. 1. Edit. ex lib. Parallipom. cap. 28: *Maledicti filii ventris tui, et Nascentia terræ tuæ, armenta boum tuorum, ubi Vulgata, fructus terræ tuæ*. Occurrit etiam in veteri Charta imperante Lothario Francor. Rege, apud Jo. Lucium lib. 2. Hist. Dalmat. cap. 2. Atque ita hæc vox capienda in Regula S. Benedicti cap. 39: *Ergo duo pulmentaria cocta Fratribus sufficiant. Et si fuerit unde poma, vel Nascentia leguminum, addatur et tertium*. Id est, si eo anno vel hac anni tempestate, pomorum, seu fructuum, et leguminum ubertas fuerit, etc. quomodo *Nativitatem* hac notione usurpavit Gregor. M. Hic enim hallucinantur Interpretes Regule Benedictine. Lactantius lib. de Mortibus Persecutor. num. 31: *Cum omnes fructus auferas, universa Nascentia violenter eripias, etc.* Sic *gignentia*, neutro gen. in plurali, pro his que e terra gignuntur, etiam dixisse veteres Scriptores observavit Juretus ad libellum secundum S. Ambrosii post Symmachum pag. 329. Vide *Natura* et Glossar. med. Græcitat. in *Γέννησις*.

2. **NASCENTIA**, Fetura, Call. *Portes*. Stai. Vallis-ser. rubr. 129. ex Cod. reg. 4619: *Præsumitur quod quilibet vacca, capra, ovis, que data fuerit in socidum, peperit seu produxerit unam Nascentiam quolibet anno, etc.* Nostris alias *Naisement*, pro *Naisance*. Vita SS. Mss. ex Cod. 28. S. Vict. Paris. fol. 62. v. col. 2: *Son Naisement et son commencement veone*. Vita J. C. Ms.:

Après lesteal Naisement, etc.

¶ **NASCIO**, **NIS**, *Nascendi proprietas, actus vel passio nascendi*, apud Ugutium.

¶ **NASDA**, Gibbus. Vide *Natra* 2.

¶ **NASELLO**, Piscis marini genus. Tract. Ms. de Pisc. cap. 117. ex Cod. reg. 6888. C.: *Asellus, alius asino, alius Nasello, nostris merlus dicitur*. Vide *Nasus*.

¶ **NASELLUS**, *Nascelus*, *Nasitellus*, a *Narus*, Johan. de Janua: *Petit nerf, (nef vel nez)* in Glossis Lat. Gall. Sangerman.

¶ Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Nas*, *Prov. nasus*, *Nasellus*, *nasculus*, *Nasitellus*.

¶ **NASIDIANITA**, Joan. Sarisberiensis lib. 8. Policr. cap. 8: *Ab his ergo (convitiis civilibus) Nasidianitas arcentur, et quicunque vultu supercilii gravitate in inameno vultu admittorum hilaritatem offendit*. [° f. Irrisor. Vide supra *Narire*.]

¶ **NASILE**, Quod tegit nasum. Vide *Nasale*.

¶ **NASIS**, Vide supra *Gress*.

¶ **NASISTERGIUM** vel **NASITERGIUM**, Linteolum quo nasus emungitur, Gall. *Mouchoir*. Sebastianus Perusinus in Vita B. Columba, tom. 5. Mail pag. 351. °: *Receperatque munusculum et Nasister-*

gium consutum propria manu B. Columba. Menotus Sermon. fol. 54: *Si sit macula in Nasistergio tuo, oportet ponere in lotrio*.

¶ **NASO**, Piscis quidam. Ruodlieb fr. 13. vers. 13:

*Piscis namque vorax, illic ubi prandere possat,
Probat, lala, charpho, tisco, herbatulas, orvo
Alut, Nase, qui hinc aliis lotus sunt quorol, etc.*

Alant est Capito. Vide *Nasanus*.

¶ **NASONA**, Species glareæ. Statuta Astensia fol. 82: *Si quis de cetero veterit allcum capere Nasonas vel garavellam vel sablonum in glareæ Fanagri vel burburis, etc.*

¶ **NASOSUS**, *Nasutus*. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684: *Nasosus*, qui a grant nâe.

¶ **NASOTRUM**, Locus, ut videtur, ubi aliquid reponitur et servatur. Stat. Avellæ ann. 1496. cap. 46. ex Cod. reg. 4624: *Quis extraxerit seu exportaverit alienum canapum vel linum, in et de aliena canaperia, linerea, Nasotyro, exortorio vel repositorio, solvat, etc.*

¶ **NASPUM**, Instrumentum ad modum alabri, quod Italis *Naspo* dicitur, factum, carthesii versatilis species, cujus usus describitur in Tract. Ms. de Remilit. et mach. bellic. cap. 39: *Naspo est facile atrahendi, levandi altius omne magnum pondus et agilitate cum peritica aut sude intus ab homine sive hominibus giratur*. Cap. 40: *Hoc quatripes cum Naspo est apprime utilissimum levandi de terra bombardas;... cum suo Naspo possunt pondera altius elevari et facile declinari ad beneplacitum operantis*. Vide infra *Varrochium*.

¶ **NASSA**, Charta Occitanica ann. 1312. in 48. Regesto Tabularii Regii n. 44: *Dedisse et concessisse eidem Bertrando Nassam illam que vocatur la Vicontau in Castellania de sancto Makario, cum omnibus que ad nos ratione Nassæ illius in presentem pertinent, et in futurum pertinere poterunt, habendam et tenendam eidem Bertrando et heredibus suis,.... residendo inde nobis et heredibus nostris unam lanceam ad Sportam in mutatione domini*. Charta ann. 1216. in Tabular. Abbatis Frigidii montis fol. 88: *Quitavi etiam Nassam dictæ Ecclesie quam contra eam in molendino de Cires reclamabant*.

¶ Nihil impedit, ut opinor, quominus iis in locis *Nassa* intelligatur *Piscaria*. Gall. *Pescherie*, ut intelligi certo debet in Literis Eduardi III. ann. 1341. apud Rymer. tom. 5. pag. 229: *Querelam dilectorum et fidelium nostrorum Majoris Juratorum... civitatis nostre Baione recipimus, continentem quod ratione... cujusdam fortissimi ibidem per ipsum constructi (prope) quondam Nassam sive piscariam, in aqua vocata la Doré, ubi navis et batelle transire... hactenus solebant*. Notum est *Nassam* esse *Piscatorii* vasis genus, ex vimine fere contextum, quo, ut habet Festus, quum intravit piscis, exire non potest, hinc *piscaria*, *Nassa* generatim dicta; in *piscariam* enim ingressus piscis, ut in *nassam*, evadere non potest.

¶ *Gurges*, locus in fluvio coarctatus piscium capiendorum gratia, vulgo *Gort*, alias *Nause*. Libert. villæ de Lunacio dioc. Agen. ann. 1285. in Reg. 48. Chartoph. reg. ch. 124: *Dimiserunt medietatem Nassarum seu pisciarum in fluminibus de Garona et de Olla*. Una *Nause* a *prendre anguilles*, in Charta ann. 1310. ibid. ch. 164. Alia ann. 1455. ex Cod. reg. 6966. A: *In medio dicti flu-*

minus Vidasson est edificata quaedam Nassa sive piscaria, vocata Mongelos;... dicitur piscaria sive Nassa ala pertingunt utrumque extremum dicitur ripariae. Vide mox Nasserium.

¶ NACE, NASSE, Eadem notione. Charta ann. 1409. apud Rymer tom. 8. pag. 580: In qua quidem riparia idem Carolus habet quoddam Nace piscinarium vocatum la Nasse Guissen, dicitur terra et dominio pertinet, per qua quidam Nasse et ripariam diversam mercandiam... qua per Nasse et ripariam predicta transibunt, certum pagium, etc.

¶ NASSA FOLLARIA. Charta Girardi Hamensium Domini ann. 1145. ex Tabulario Corbelensi. In tota prefata aqua nec ego nec aliquis piscari poterit, nisi in fossatis castelli mei, et homines de Seancourt inter molendinum de Margellis et molendinum de Seancourt piscari poterunt cum Nassis Follariis. Alia Johannis, Girardi successoris, ann. 1248: Sciendum etiam quod homines de Seancourt, illi tantummodo qui cum Nassis Follariis pedes piscari de jure hactenus consueverunt subitus esclusam de Eskenfol, piscari pedes tantummodo cum Nassis Follariis ibidem in posterum poterunt prout debent. Ex adjectis in hac altera Charta verbis pedes tantummodo forte quis suspicabitur, Nassis follarias eas dici, quas homo pedes, sine navicula, in ripa fluvii ponere tantum potest. Erit f. qui suspicetur pro follariis legendum fossariis, a fossis, in quibus nassae ponti consueverunt.

NASSALE. Vide Macapediculum.

NASSELLA, [Navicula, Nacelle.] Vide Naca.

¶ NASSERIUM. Inventarium Piquet n. 18. cap. 41. de Volta fol. 14. v. ex Archivio Principis de Rohan: Item quoddam Nasserium cum tenemento itinere medio scilicet... confrontans oriente cum flumine Rodani. An legendum Nasserium, quod idem sit ac Mansus vel Nassus. Utramque hanc vocem vide.

¶ Eadem notione atque Nassa, nostris Nassier. Lit. remiss. ann. 1403. in Reg. 158. Chartoph. reg. ch. 52: Les expositans firent faire un Nassier ou chavissier en la riviere de Hercon... avec certaines nasses ou cochoit pour prendre les poissons Nasson, Nassa major, in Charta Phil. Pulc. ann. 1289. inter Consuet. Genov. f. Mss. fol. 5. v. Unde diminet. Nasseron, in Libert. ville de Poilly ann. 1341. ex Reg. 74. ch. 68: Lesquelz habitans ont droit de tendre par tout les travers de ladite riviere de Nassons, a Nassérons et a jonchées. Nassen vero, Naviculum species, in Lit. remiss. ann. 1398. ex Reg. 144. ch. 818: Lesquelz comme ilz voulaissent passer la riviere d'Atier, pristrent un petit batel, appellé Nassen.

¶ NASTAID. Lex Alem. tit. 56. § 2: Licet illi mulieri jurare per pectus suum, et dicat, Quod maritus meus mihi dedit in potestate, et ego possidere debeo. Hoc dicitur Alamanni Nastaid. Ubi Editio Heroldi habet Nastaht. Vox composita, ut volunt, ex Nast, sive Nass, hoc est, proximum, et aid, sive ead, i. juramentum gula, alunt, nihil corde sive vita proprius hominem tangit. [90. Vide Grimm. Antiq. Jur. Germ. pag. 906.]

¶ Aliam lectionem tum verbis legis, tum praxi forensi convenientiorem affert Schilterus, scilicet Nachschait, quod significat, inquit, donationem propter nuptias post pacta dotalia, durante matrimonio factam.

¶ NASTALE, Josepho, Ἀπασάβη: nostris Esquilletes, Germanis Nestel, unde

Nestelen, ut observat Josephus Scaliger Epist. 305. Gloss. Gr. Lat.: Ἀπασάβη, pendiculum, Ἀπασάβη, pendiculus, pendiculum Ugutio: Nastale, cingulum, vel saba, qua restringit pallium circa collem. Vetus Interpres Josephi Annal. 1: Nastale ex utraque parte ejusdem a parte pectoris et scapularum astringit.

¶ NASTOLA, Eadem notione. Tabularium S. Remigii Remensis: Carulam de cendato viridi 1. Nastolam cum margareta 1. mapulam 1. etc. Infra: Alba 2. yola 2. Nastola 2. fanon 2. Occurrit ibi pluries. Hariulfus lib. 3. Chronol. Centul. cap. 3: Vestimentum lincum dominicale 1. Nastole ex auro parata 2: wanti castanei auro parati 2. etc. Hinc forte Nastro, Itali usurpant pro vitta, fasciola Dantes:

No si parti la gamma dal oro Nastro.

¶ NASTULA, et NASTHA, apud Petrum Comestorem in Histor. Scholast. cap. 63. Exod.: Nastilibus vel Nastulis hinc inde super humeros capitulum constringentibus. Adde cap. 61.

¶ Translat. S. Vandreg. ex Cod. reg. 5506: De lincamine super quod transiit (S. Audouinus) et camista et Nastula Pro xij. Nastulis, xj. sol. in Comput. Ms. ann. 1247.

¶ NASTULUS. Statuta Ord. Praemonstrat. dist. 2. cap. 13: Et tam prelati quam subditi subtilaribus rubetis, non Nastulos, sed ligaturas habentibus sibi contenti. [Joh. Coleti Glossa in Statuta Trecentia XIV. saec. fol. 6 edit. 1530: Duo Nastuli seu duae cordulae, quibus amictus ante pectus ligatur, significant intentionem et Anem.]

¶ Glossae Biblicae anonymi ex Bibli. reg.: Nastuli, dicuntur ille vitta subtiles, quae solent in albis et in superpellicis ad stringendum circa collum; et quandoque improprie ponuntur pro modulis vel nodulis.

¶ NASTO, [Italis, Nastro, ruban: « Pro Nastro aureoposito in circuitu eorumdem fristorum. » (Arch. Secret. Vatic. Intr. et Exit. Camer. 1471-72. f. 93.)]

¶ NASTRUM, [Ital. Nastro, Gall. Ruban: « Pro Nastro auri, seta, filo et factura. » (Mandat. Camer. Apost. Arch. Vatic. an. 1439-1443. f. 12.)]

¶ NASUS. Charta Silonis Regis Ovetensis in Hispania ann. Ch. 777. apud Sandovallium: Calicem argenteum, et patenam, cum aquamanili, et cum suo Naso, etc. Ubi ita reddit Sandovallius: con aguamanil, et con su pico. Puto legendum vaso, seu vase, hoc est, pelvi. Vide Vassus.

¶ D. Châtelain in suis Notis ad Martyrologium Romanum pag. 439. retinet Naso, qua voce calamum intelligit, quo fideles ad hauriendum sacrosanctum Christi Domini sanguinem olim utebantur. Hanc interpretationem confirmat verbis mox sequentibus: Serviet ad dandum sanguinem Domini populo. Dejn addit calamum hunc sacrum non ita absurde dici nasum. 1. Quod nasi formam utcumque referat. 2. Quod eo Christi sanguinem sugerent, ut naso ducimus aerem. Nec praetermisit quod in veteribus vasorum sacrorum enumerationibus, ut hic Nasus, sic calamus aut Pugillar calici et patene subungi consuevit. Vide Pugillares et Canna argentea in Canna 4.

¶ NASI ABSCESSIO. Vide Denasatus.

¶ 2. NASUS, Nasum suum digito per summam tenendo. Injuriam exprimebant in jure Normannico. Consuet. Norman. part. 2. cap. 20. ex Cod. reg. 4851:

Quod si tali convicio querela fuerit procreata, et querelatus super hoc confessus fuerit vel convictus, per justitiarium debet graviter per pecuniam puniri, et passio per injuriam, per obprobrium corporale debet taliter emendari, quod Nasum suum digito per summam tenens, et sic dicitur: Ex eo quod vocam te latronem, homicidiam, mentitus fui, quis hoc crimen in te non est, et ore meo quo illud protuli, me mendacem exhibui; et hoc sollempniter debet fieri in assisiis, vel in ecclesia die sollempni.

¶ 1. NATA, ut Natta, Gall. Natta, Storea. Usus Fontaneil. MSS.: Veniam accipiant super natam. Codex MS. Montis S. Michaelis: Tenetur etiam invenire juncum... et Natas in choro. Reformatio Monasterii Castrensis ex Archivo S. Victoris Massil.: Helmostrarius faciat Natas in claustris.

¶ 2. NATA, Idem quod Noa 1. Locus pascuus, sed uliginosus, et aquis irriguus. Arest. pariam. Paris. ann. 1536. ex Tabul. de Chissé in Turon.: Item unam aliam terram pellam... ex alia (longitudine) Natis, Gallice aux noues, ejusdem medietatis contiguam... Item unam prati et Natis pellam, etc. Vide infra Natorium 2. et Noa 1.

¶ 1. NATALE. Condicio, status, dignitas. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 64: Si quis de homicidio accusatur, et idem se purgare velit secundum Natale suum, etc. Id est, productis testibus suis conditionis. Cap. 68: Si quis liber aut servus occidatur, Natalis sui pretio legitime componatur, etc. Adde cap. 69. 75. 76. Pretium natalitatis, cap. 68. Natalitium, in Legibus Edwardi Confessoris. [Secundum Notitiam meam, in Testamento Nobilis Johannis Thomassini Equitum armatorum Regis Capitanei ann. 1452. ex Schedis Presidis de Mazaugues.] Vide Pretium.

¶ 2. NATALE. Ἐπιθήσιον, in Gloss. Gr. Lat. Ammonius Grammaticus: Ἐπιθήσιον ἐστὶ τὸν ζώντων... γένεσις ἐστὶ τὸν τεθνηκότων, ἢ ἡ ἡμετέρα ἡμέρα τελευτήσους. Praefat. ad Libellum precum Marcellini et Faustini pag. 11. de Damaso PP. Quos etiam cum ad Natale suum sollempniter invitasset, etc. Senator lib. 8. Epist. 83: Qui ad Natale S. Cypriani religiosissime venerant peragendum, etc. Lex 5. Cod. Th. de Spectacul. (15.5.): Dominico, qui septimanae totius primus est dies et Natale, etc.

¶ 3. NATALE. Acclamatio nostris olim familiaris in laetitia publica, Noel, Noel! Frodoardus de Pontif. Roman. in Leope III.

... Proceres praecordia Christo
Leta ferunt, Regique poli Natale frequentant.

Chronicon Beccense an. Dom. 1300: Receptus cum gaudio magno, cunctis clamantibus Noel, Noel. Vide Monstreletum 1. vol. pag. 32. 52. 125. 147. 208. etc. Bertrium in Hist. Caroli VII. ann. 1437. et ibi Andr. Duchesnum, Chronicon Scandal. Ludovici XI. Doronvilleum pag. 271. Histor. Arthuri Ducis Britan. pag. 7. etc.

¶ Hujusmodi usus etiamnum viget, apud Rotomagenses, die Ascensionis Domini, in celebri illa processione, in qua vincit unus dignus morte cum sociis suis, si quos habet, tribus vicibus S. Romani capsam sublevat, in absolutionis signum, toties acclamante populo Noel Noel Noel.

¶ Memor. D. Cam. Comput. Paris. fol. 94. ubi de baptismo Caroli VI: Cum maxima multitudine plebis acclamante

cum gaudio magno, Nos, Nos. Hinc Jous de Noel appellati, qui diebus istis publicis agebantur. Vide supra Ludus Natalis.

1. **NATALE**, nuda dicitur Festum Nativitatis. B. M. V. Charta ann. 1257. in parvo Reg. S. Germ. Prat. fol. 47. col. 2: Actum anno Domini 1257. die Jovis post Natale mense Septembri. Sed nescio quis festus dies significetur. In Lib. nig. priot. S. Petri Abbavil. fol. 84. v: Lesquelz capellain en recepuent aux. sols l'an de Noel sacre, alias Noel le bruyant.

2. **NATALIA**, Oblationes pro baptismo. Gallie. Nataux, ut in Chartulario Gemeticensi tom. 1. pag. 34: Nous tenons... le patronage et presentation de l'Eglise paroisiale de S. Vaast dudit lieu ou diocese de Rouen... et la moitié des septuante, Nataux, offrandes et oblations, qui se font chaques jour de l'an en ladite Eglise.

3. **NATALICIA**, Conditio, status, dignitas. Vide Natale 1.

4. **NATALICIUM**, Nativitas, natalis dies. Anno a Domini Natalicio 1476. apud Madox Formul. Anglic. pag. 336.

5. **NATALICIUM**, Donum, quod aliqui die ejus natalitio offertur. Censorin. de Die natali cap. 1: Natalicium titulo tibi dedito. Vide ibi Lindenbrog.

6. **NATALIS**, Festus dies Sanctorum a Christianis cultus. Beletus de Divin. off. cap. 4: Nativitas proprie appellatur festum illius Nativitatis, qua est in carne et in mundo, ita ut hinc solum dicatur Nativitas Christi, B. Maris, et Joannis Baptistae, quod horum Nativitates duntaxat ab Ecclesia celebrantur. Natalis, vel Natale, et Natalitium vocatur Sanctorum ex hoc saeculo commigratio: quia ut saeculo et mundo moriuntur, ita tunc caelo nascuntur. Adde Amalarium lib. 4. de Eccles. offic. cap. 35. Rabanum lib. 2. de Instit. Cleric. cap. 48. Honorium Augustod. lib. 3. cap. 17. et Durandum lib. 7. cap. 1. n. 18. Smyrnenis Ecclesia apud Eusebium lib. 4. Hist. Eccl. cap. 15. diem mortis S. Polycarpi γενέθλιον vocat: diem passionis vertit Rufinus. S. Augustinus Serm. 10. de Sanctis: Digne Natalem istorum colimus, quos beatus aeternae vitae mundus edidit, quam mundo maternorum viscerum partus effudit. Idem in Psalm. 39: Mortes in quas Pagani saevierunt, in illis hodie reficimur, Natalem Martyrum celebramus, exempla Martyrum nobis proponimus. Eusebius Gallicanus sive Celsarius Homil. 50. de S. Genesio: Beatorum Martyrum passiones, Natales vocamus dies, quando eos martyrii vita et Gloriam fides, dum ingerit morti, genuit et aeternitati, et perpetua gaudia brevi dolore parturit, etc. Paulinus Natali 8. S. Felicis:

Venit festa dies caelo, celebratissima terra,
Natalem Felicis agens, qua corpora terra
Occidit, et Christo superis est nota in caelis,
Caesarem necans sine sanguine Martyr honorum.

Philippus Eystetensis in Vita S. Willibaldi cap. 11: O quam optabilis est illa dies Sanctis et Dei fidelibus, in qua est moriuntur mundo, nasci tamen feliciter incipiunt in caelo! Et ideo sancta mater Ecclesia hunc diem non mortis, sed Nativitatis appellat, quia post mortem carnis gaudia incipiunt possidere aeternae hereditatis. Adde Petrum Chrysologum Serm. 129. Nicolaum PP. ad Consulta Bulgaror. cap. 5. Raduiphum Flaviniac. lib. 4. in Levit. cap. 2. etc.

NATALIS, vox etiam usurpata in festo Translat. Reliquiarum. Martyrologium S. Hieronymi: 4. Nov. Aug. in Antiochia

Natalis reliquiarum Stephani Protomartyris et Diaconi, etc. Ita

NATALIS CALICIS, Dies Conna Domini appellatur, cuius nomenclaturae rationem affert Kiligius Nqvliomens. Episcop. Homil. 10: Vocatur haec dies Conna Domini: vocatur et Natalis Calicis: et merito talibus praefulget miraculis, quia hac eadem die mysticum Pascha Dominus cum Discipulis celebrans, Sacramenta Corporis et Sanguinis sui illis atque per illos nobis tradidit, et ipse celebrationis initium fecit. Vita S. Genovefae num. 33: A die sancto Epiphaniae, usque ad Natalem Connae Calicis, qui est Domini, etc. Ratramnus Monachus Corbeiensis lib. 4. contra Gracos, cap. 85. ex Vita S. Silvestri PP.: Natalem Calicis similiter ut diem Dominicum habere debemus, in quo sacrificium Domini Corporis et Divini Sanguinis ab ipso Domino celebrationis sumptis initium. Graeca Eusebii, cui vitam S. Silvestri adscribit Ratramnus, ut et aliquot Codices MSS. profert eadem Vita a Combesio edita pag. 268. quo loco νεμερον ημερα vocatur, quae Natalis Calicis Ratramno Petrus Blesensis, qui in Codd. MSS. Pictor cognominatus, in Tract. de S. Eucharistia cap. 13:

Hoc in Natali Calicis non est celebratum, quando pascha novum vetus est post Pascha dicatum.

Exstant Homiliae in Natalem Calicis ab Avito Viennensi conscriptae fragmenta, inter illius opera. Natalem Calicis, pro ipsa divina Eucharistia usurpat Paschas Abbas Corbeiensis, de Corpore et Sanguine Dom.

NATALIS SACRAMENTI, lib. 1. Sacrament. Eccl. Roman. n. 1. sed et veteris quasvis reum memorabilium seu illustrium memorias annuas vocabant. Ita Sozomenus lib. 6. cap. 2. ait, veteris usque sub Valentiniano quolannis celebrasse Alexandrinos, seu forte publicarum Litaniarum ob istum terre motum institutionem.

NATALES, Quatuor praecipue anni festivitates, nostris Jours Nataux. Charta Pontii Episcopi Atrabatensis in Tabulario S. Bertini: Singulis annis 20. solidos curialis moneta reddere tenentur Natalibus, scilicet in festo omnium SS. 5. sol. in Natali Domini 5. sol. in Pascha 5. sol. et reliquos 5. sol. in Pentecoste.

Charta Niv. 1. Camerac. episc. ex Tabul. S. Crucis Camerac.: Ita quidem quod in solemnibus diebus, qui Natales vulgo dicuntur, etc. Redd. comitat. Namurc. ann. 1289. ex Reg. Cam. Comput. Insul. sign. Le papier aux ayselles fol. 28. v: Encor i a (a Spies) li d'ens tij. Nés l'an, a tij. Nautaux de l'an, tij plés, k'on apete plés certains, c'est a chacun Natal j. plait.

NATALIS, Dies solennis, seu anniversarius, quo quis in dignitate quapiam inauguratus est. Natalis imperii, apud Capitolinum in Pertinace, et Eumentum Paneg. 9. Natalis Valentiniani purpure, in Laterculo Silvii. Natalis adoptionis, apud Spartian. in Adriano. Lactantius de Mortib. Persecutor. num. 48: Statuit Imperator praedium diei Kalendarum Martiarum, quae octavum annum nuncupationis ejus implebant, ut suo potissimum Natali vinceretur. Ita Sixtus PP. in Epist. ad Cyrillum Alexandrinum anno 480. et in Epist. ad Joannem Antiochenum, Hilarius Papa in Ep. 2. ad Episcopos Tarraconens. provinciae. S. Ambrosius Ep. 60. ad Felicem Comensem, Augustin. Ep. 265. Paulinus Ep. 16. Gregorius M. in libro Sacram. Fortunatus lib.

5. Poem. 8. Ennodius dict. 1. Anastasius in Hadriano I. Hadrianus II. Epist. 11. ad Actardum, Leo VIII. in Epist. post-Chronicon Reichersp. pag. 17. lib. 1. Sacrament. Eccles. Rom. cap. 97. 98. 101. lib. 3. cap. 37. Diurnus Rom. cap. 3. tit. 13. Testamentum Aldrici Episcopi Cepoman. in illius Vita pag. 51. 54. 82. Et hinc

NATALIS CATHEDRAE PETRI, cuius festum agunt Christiani, de quo sic Augustin. Serm. 15. de Sanctis: Institutio solennitatis hodiernae a senioribus nostris Cathedrae nomen accepit, ideo quod primus Apostolorum Petrus hodie Episcopatus Cathedram suscepisse referatur. Beatus ergo Ecclesiam Natalem sedis illius colunt, quam Apostolus pro Ecclesiarum salute suscepit. Vide Turneb. lib. 23. Adv. cap. 4. Baron. ad Martyrol. 8. et 18. Jan. Rosweldum ad Paulini Ep. 16. Bollandum ad 18. Januarii, Livinellum ad Paneg. pag. 332. etc.

Solemnis erat Episcoporum, ac praesertim Romanorum Pontificum Natalis seu anniversarius ordinationis dies, atque ad eum celebrandum Consacerdotes suos, hoc est Episcopos invitare solebant, eoque solos ex more, nisi honoris ergo quandoque Presbyteri invitarentur. Haec patet ex Epistola 20. S. Paulini adhuc Presbyteri ad Delphinum num. 2. ubi loquens de Anastasio PP. ait: Ad Natalem suum, quod Consacerdotibus suis tantum deferre solet, invitare dignatus est. Aderant autem hisce festivitatibus Episcopi non pauci, ut constat tum ex illa venerabili Synodo, quam Natalis Sixti PP. dies favente Domino congregavit, ut ipse loquitur in Epistola ad Cyrillum jam laudata, tum ex pluribus Sermonibus, quos Natalibus suis ad Episcopos habuit Leo M. Sic Sermone I. cap. 3: Cumque haec venerabilium Consacerdotum splendidissimam frequentiam videro, angelicum nobis in tot sanctis sentio interesse conventum. Exinde celebritatem illam ad B. Petri gloriam refert, ut et Sermone 3. quem sic claudit: Illi ergo hunc servitutis nostrae Natalitium diem, illi adscribamus hoc festum, cujus patrocinio sedis ipsius meruimus esse consortes. Simili modo loquuntur Sixtus et Hilarius citatis epistolis.

NATALIS TEMPLI BASILICAE, seu ejus dedicationis, in Sermone de Dedicatione Ecclesiae edito a Jac. Petito.

2. **NATALIS**, Patria, Gall. Pays natal. Vita MS. S. Winwaloei: Natalem autem propriam linguas, coacti acriter alienam petivere.

3. **NATALIS**, Fraternalis, vel naturalis. Gesta Consulium Andegav. tom. 10. Spicil. Acheriani pag. 483: Sulpitius vir prudens armisque strenuus fuit, cujus frater Eusebius non inferior virtute exstitit, ut ita Natali amicitia erant conjuncti, ut eorum vita ab omnibus laudaretur.

4. **NATALITIUM** Vide Natale 1. et Natalitium.

5. **NATALITIUS DIES** Vide Natale 1.

6. **NATATA** Vide Chatasarares.

7. **NATATICUM** Vide Navaticum.

NATORIA, Piscina, in Gloss. Lat. MS. Regio, [et in Auctario Janssonii, ad Glossar. Isid.] Natoria Siloe, Joann. cap. 9. Κολυβήρα in Gr. [quam vocem Graecam idem Interpres Piscinam reddidit cap. 5. v. 4. et 7. Ambrosius autem hic modo natoriam usurpat, modo Piscinam cap. 4. de his qui myst. init.] Glossae Graec. Lat.: Κολυβήρα, Piscina, Natoria, leg. Natoria. Vide Sidonium lib. 2. Epist. 2.

1. NATATORIUM, Fons Baptismatis, volucrips. Hist. Miscella in Zenone: In Natatorio sancti Martyris Barbas.

2. NATATORIUM, Idem quod supra Nata 2. Locus pascuus, sed uliginosus, et aquis irriguus. Charta Hug. episc. Autiss. ann. 1185. in Chartul. Pontinac. lib. 5. ch. 18: Bertrannus de Salliniaco et Walterus filius ejus... dederunt quicquid, tam in piano quam in nemore apud ultimata, que sunt juxta Natatoriis S. Aniani. Alia Manas. episc. Aurelian. ann. 1177. inter Instr. tom. 8. Gall. Christ. col. 521: Præterea Natatorium vel noam senioris (vel senioris) Tollei sub annuo censu xij. denariorum præscripti canonici S. Evertii possidebunt.

NATATUS, Charta Piscatorum Massil. ann. 1451. Petierunt quod valeant visitare tonatras omnes, quodcumque voluerint ut sint stagna et Natata, hoc est, subteris fructis seu particulis instructis ex una parte, ut nasent, et ex alia piumbi globulis, ut in profundum descendant ex ea parte, ut in retibus passim videntur.

NATELLUS, dimin. a Natus, puerulus. Vita S. Clare tom. 2. Aug. pag. 767. col. 1: Sancta et gloriosa virgo Clara, redde mihi miserum filium meum. Redde, ait, redde infelici matri Natellum. Neino, pro Nain, petit enfa, in Lit. remiss. ann. 1426. ex Reg. 173. Chartoph. reg. ch. 421: Huguenin Saulou dist a suppliant qu'il n'estoit que ung Naino, qu'il lui tordroit le nez, si qu'il lui en ferait saillir le lait.

NATES PERCUTERE, Usus apud Italos in cessione bonorum. Vide supra in Cessio.

NATHA, Gibbositas. Vide in Natta 2.

NATHINEUS, Dedititius. Vide Natinicus.

NATHWITE, Charta Anglicana: Quod nec dicitur Philippus de Avery, nec hæredes sui de cetero petere possint aliqua tallagia, nec etiam francum plegium, nec etiam aliam demandam, que vocatur Nathwite. Thomas Blount in Nomolexico suspicatur vocem derivari a Saxonico Nyth, Nequitia, et Wite, Pœna, multa, adeo ut idem sit quod Latrovia. Vide in hac voce.

NATICÆ, Clunes, Ital. Natiche, præsertim Danti in Inferno cant. 20. Vetis Interpres Moschionis apud Scaligerum in Epistolis: γλοτωί, Naticæ. Glossæ Græc. Lat.: Ηγύη, Natica [S. Ambrosius de Noe et Arca cap. 7: Latera, Naticæ femora et crura mensuræ latitudinem ipsa specie significant.]

Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7057: Natica natula, dim. nates, ancas, Prov. Tract. Ms. de Re milla et mach. bellie. cap. 150: Habens cornuum, remum, ac corio caprino circum super Natices confato, vadit ac supernat per pelagum sive flumen. Hinc nostris alias Nache, Nage et Naige. Lit. remiss. ann. 1363. in Reg. 95. Chartoph. reg. ch. 58: Le suppliant courroucé et esmeu feri ledit Guillot Longuet de sa main deux cops sur les Naches. Alit. ann. 1385. in Reg. 123. ch. 248: Lequel Robert prist ledit Tassin et le bati sur les Naches, ou sur les fesses d'unes verges. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7884: Nage, fesse, nates. Charta Auberti abb. Castr. ann. 1247. ex Chartul. Campan. fol. 343. col. 1: La femme qui dira vilonis à autre, si comme de putage, paiera 5. s. ou ele portera la pierre toute nue av' sa chemise à la procession, et cela la poindra après an la Nage d'un aguillon. Lit. remiss. ann. 1387. in Reg. 132. ch. 65: L'exposant prist

ledit Adenin, qui estoit enfant de l'age de douze ans ou environ, le rebressa par derriere et lui donna plusieurs cops de la paume sur ses Nages. Alit. ann. 1426. in Reg. 173. ch. 455: Le suppliant fery Jehan Husson ung cop ou xij braco de la Nage. Alit. ann. 1451. ex Reg. 185. ch. 108: Le suppliant frappa par chaude colle icelle Agnès deux ou trois coups, tant en l'un de ses brço que es Naiges, d'un petit coustel qu'il avoit. Vide supra Naca.

NATICIDIUM, Flagrum natibus exceptum, apud Scioppium.

NATICIUM, Charta ann. 1043. apud Murator. tom. 3. Antiq. Ital. med. ævi col. 1089: De isti rebus, que superius legitur, omnia ex omnibus tollere vel supstrare aut minuire, voluerit, sit Naticium et maledictio, etc. Ubi alia similes Chartæ habent. Anathematizatus.

NATICINARI, Negotiari. Gloss. Isid. ex Festo, apud quem: Natinatio, negotiatio et Natinatores, (Negotiantes vel Negotiatores, ut supradictum videtur, et) ex eo reditio. Natinare dictum pro natate, docet Martialis in Lexico, exponitque More natantium semper in negotiis fluctuare: ubi et illud Catonis: Audito tumultu Macedoniam Etruriam et ceteros Natinare. redditur tumultuari.

NATINEUS, Acolythus. Vita S. Hugonis Monachi Eduensis, sæc. 5. Benedict. pag. 94: Sicque ex more ecclesiastico gradatim sacrosus processit usque ad Natini officium, et licet in minoribus gradibus adhuc constitutus, tamen ipsi reverentissimis Sacerdotibus erat admirandus. Vita scriptor allusit ad vet. Testamenti Natinæ seu Gabaonitas perpetuo (amulio addictos decreto, de quo Jos. cap. 9. tumque dictos Natinæ, cum David constituit ut Levitis servirent, sicut Levitæ Sacerdotibus scilicet ab Hebræo nati. Dedititii, ministri, servi publici. Natinæ memorantur lib. 1. Paralip. 9. 2. et bassim apud Esdras. Quidam legunt. Natinæ. Leg. Nithenæ.

NATINEUS, Minister Inferioris ordinis inter ecclesiasticos. Codex Ms. tom. 1. Hist. Cassin. pag. 62. col. 2: Induunt se omnes pariter sacerdotes et levites, Natinæque sacris optimisque vestimentis, et procedunt caute. Vide Natinæ.

Hinc forte Natin inter officiales nauticos infimi subællii recensetur, in Reg. Pater Cam. Comput. Paris. fol. 180. r.: Item comites prenoient chascun vj. l. le mois et pour despens xxx. solz. Item Natiners iij. l. le mois et pour despens xx. solz.

1. NATIO, Nativitas, generis et familiaris conditio. Lex Longob. lib. 1. tit. 9. § 16: Pro homine libero secundum Nationem suam. Adde Edictum Rotharis Regis Long. tit. 77. § 3. [Roth. 377. 98.] Hinc emendandæ vet. Glossæ: Nativio, yvvi. Legendum enim Natio. [Gesta Trevir. Archiep. apud Marten. Ampliss. Collect. col. 383: Nam proprium occultis Nationis fratrem, qui propriam uxorem occulte interfecerat spe solemnioris obtinendæ, licet ab Archiepiscopo pro fratre esset reputatus, supplicio rotali interimere permisit.]

2. NATIO, Agnatio, cognatio, familia. Chartularium Matiscon. fol. 26: Dat mansum cum mancipiis illic commanentibus, cum Natione eorum.

3. Charta ann. 1229. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 343: Ordinarus, ut semper qui major fuerit ex Natione, habeat ipsam ordinationem. Nation, eadem acceptione, in Pacto inter

Rob. comit. Droc. advocat. monast. S. Valer. et monachos ejusd. monast. ann. 1231. in Reg. 61. Chartoph. reg. ch. 300: Item du debat meu pour les frans de la Nation de S. Walery, sur che que les gens dudit conte disoient que il devoient estre appellé, quant aucuns veul prouver que il est de ladite Nation. Id est, de his qui de familia monachorum habebantur.

8. NATIO, pro Natio, apud Celsum lib. 8. cap. 24. qua scilicet estate utebantur veteres, ut balneis hieme. Vide eundem cap. 21. ejusdem libri, et lib. 4. cap. 6.

4. NATIO, Regio, Gall. Pais, contrée. Chron. Anglic. Th. Otterbourne edit. Hearn. pag. 26: Qui (Aurelius) fudere inito, dedit eis vitam et Nationem juxta Scythiam. Vide infra Naturalis 3.

1. NATIONES, in quas Studiorum, seu Academiarum Scholastici dividuntur, que in singulis quaterno fere semper definiuntur numero; verbi gratia Parisiensis quatuor nationibus constat, Francia, Picardia, Normannia, et Germania, que olim Anglia dicebatur. Ita in Privilegiis Academicis Viennensis in Austria ab Alberto III. Duca, Austria concessis ann. 1384. eadem Universitas in quatuor partes, quas solum est Nationes vocari, ad instar Parisiensis studii dividitur, in Nationes scilicet Austriacum, Rhemense, Ungaricæ, et Saxonum. Vide Lambecium lib. 2. Comment. de Bibl. cæsar. cap. 5. et Histor. nuperam Academicæ Parisiensis. [Savin. Histor. Jur. Rom. med. temp. tom. 3. cap. 21. § 71. et 127.]

2. NATIONES, Plebei. Charta ann. 1069. inter Instr. tom. 11. Gall. Christ. col. 15: Testificor etiam omnia dona, que me presentis, volente ac rogante, barones, milites et Nationes terre mee eidem ecclesie in elemosinam liberam contulerunt, etc.

NATITENUS, Usque ad nates. Vita S. Corbin. tom. 3. Sept. pag. 288. col. 2: Femur ejus dextrum ita flectebatur, ut calcaneum ejus Natitenu rigebatur.

1. NATIVITAS, Annus abundantia, fructuum collectio, Gallis Recolta. Gregorius M. lib. 1. Ep. 70: Tantum hic parva Nativitas fuit, ut nisi... frumenta de Sicilia congregantur, famas vehementer immineret. Vide Nascensia.

2. NATIVITAS, Dies Sancti natalitius. Martyrum nativitates, in 1. Indice Concilii Gloeshoviensis ann. 747. cap. 13. Vide Nativitas 1.

3. NATIVITAS, Ingenuitas, sinceritas, quomodo Nativitas dicimus. Dinamius Patricius in Vita S. Maximini Episc. Regiensis: Nam ut mysticæ actionis ejus insignia nihil habeant ambiguum, nihilque ex his vulgaris assertio fabulosum efficiat, aut de Nativitate suspicium, que ab illo facta sunt et comprobata, veridico sermone narranda sunt. Vide alio sensu in Nativus.

Niceté vel Nicheté, nostris, Simplicitas, imbecillitas. Lit. remiss. ann. 1396. in Reg. 147. Chartoph. reg. ch. 340: Le suppliant par Niceté et jeunesse fust par nuit en l'ostel de Jehan du Jat et de Guillemette sa femme, laquelle il prist oultre le gré d'elle et de son dit mary. Guignevilla in Peregr. hum. gen. MS.

En toi je ne voi que sottie, Et Nicheté et mesardie.

Hinc Nice in Nidering, et Niche, pro Stolidus, ineptus. Le Roman du Chevalier au Barisel:

Il n'espargnoit sage ne Niche.

Unde etiam *Nichement*, pro *Follement*, ut apud praticos, id est, Præter ius et æquum, in Consuet. Belloyac. Bellom. Mss. cap. 61, et 64. Vide *Nidarii*.

o Huc quoque pertinet vox *Nigosseu-rément*, Inepte, inscienter, in Lit. remiss. ann. 1476. ex Reg. 206. ch. 1022: *Icelui Petit dist au suppliant, veoz cy une lettre bien Nigosseurement faicte. Et loz ledit suppliant demanda pourquoy; et ledit Petit lui dist qu'il y avoit beaucoup plus de lettres declarées dedans que il n'en estoit contenu au nombre d'icelles.*

4. **NATIVITAS**, Corporis habitus, dispositio, temperamentum, qua notione utitur Gariopontus in *Passion*. lib. 4. cap. 4.

5. **NATIVITAS**, Secunda ex povem partibus Hostiæ in Missa Muzarabica. Vide *Hostiæ fractio* in *Hostia* 1.

6. **NATIVITAS**, Servitus. Vide mox in *Nativus*.

7. **NATIVITAS**, Etas, tempus a nati-vitate, ab ortu. Inscriptio vetus apud Græterum 712. 11: *Variæ Jucundæ defunctæ anno Nativitatis XVIII. Nativitas pro ortu seu natali die, quæ desideratur apud melioris notæ Scriptores, passim ab aliis usurpatur, ab Ulpiano, leg. 1. dig. ad munic. (50. 1.) Minutio Felice pag. 143 Tertulliano de Anima cap. 39 Claudio Mamerto in Hymno Pange lingua gloriosi Lauream certaminis, et aliis recentioribus passim. Jacobus 3. 6. *Lingua... maculat totum corpus et inflam-mat rotam Nativitatis nostræ.* *ἡλικία τὸν τροχὸν τῆς γένεως*, in Græco, hoc est totam vitam nostram cursum sive circuitum accendit, seu corrumpit actiones universas.*

SECUNDUM SUAM NATIVITATEM COM-PONERE. In Capitulari 3. ann. 913. cap. 6. 7. Vide *Vergetidum*.

o Nostris *Nacion* alias, pro *Naisance*. Lit. remiss. ann. 1415. in Reg. 168. Char-topi. reg. ch. 294: *Dès le temps de sa Nacion le suppliant a esté entaché d'une maladie contagieuse, que l'en appelle le grant mal.* Sed et pro Ipso in utero materno conceptu usurpatur a Bellomane-rio Ms. cap. 18: *Tiez batardies, si sont aucunes fois si couvertes, que on n'en peut pas bien savoir le vérité, et aucunes fois que la vérité est seusee par l'apparanche dou tans de la Nacion, etc.*

8. **NATIVITUS**, A nati-vitate, ab ortu. Tertull. de Anima cap. 12: *Ingenitum, insitum et Nativitatis proprium.* Ibid. cap. 39: *Quæ omnia Nativitatis animæ collata.*

1. **NATIVUM**, *Natum, genitum*, Ot-toni Frisingensi. Locum vide in *Genium* 2.

2. **NATIVUM**, pro *Natigis* festo. In *Nati-vio S. Marie*. in Hepidanni Annalibus Goldastinis.

NATIVUS, Oriundus, quomodo *Natif* nostri dicunt. *Nativu*, apud Littletonem. Catholicon parvum: *Nativus, Natif*. Hincmar. Remensis Ep. 7. ex Labbeanis, de Hincmaro Laudunensi Episcopo: *Nam Attrabatis, Viromandis, et Bononia, ex cujus territorio es Nativus, etc.* Vita S. Udalrici Episc. Augustensis: *Ab eo interrogatus de qua provincia vel civitate esset Nativus: qui respondens dixit, De provincia Alamannia, et de civitate Augusta oriundus sum.*

NATIVI, Servi glebæ, origine et nati-vitate, eoque ipsi dominis suis obnoxii, Anglis *Nisfes: Naisfe*. in Legibus Wil-helm. Nothi vernaculis cap. 23. *Naisfe*, Littletoni sect. 286. 287. cui proprie ita dicuntur ancillæ, seu servituti obnoxii, ut e contra viri, *Villani. Nativitate servi*,

in Legibus Henrici I. Regis Angliæ cap. 70. *Le Roman du Renard* MS.

Car cil qui sont nœf par Nature, Ne sevoit garder mesure.

Bracton lib. 1. cap. 6. § 4: *Servi aut nascuntur, aut sunt. Nascuntur autem ex Nativo et Nativæ alicujus copulatis vel solutis, etc. Item nascuntur servi qui ex Nativæ soluta generantur, quamvis ex patre libero, quia sequitur conditionem matris, quasi vulgo conceptus. Item dicitur servus nati-vitate de libero genitus, qui se copula-vit villanæ in villa-nagio constitutæ, sine copula maritali intervenit, sive non. Eadem habet Fleta lib. 1. cap. 3. Adde eundem Fletæ Sermonem lib. 2. cap. 51. et Rastallum verbo *Nativo habendo*. Indulphus pag. 875: *Et si quis hominum Nativorum suorum, vel native de iis tenentium, aliquod delictum fecerit, etc.* Ejusmodi Nativorum mentio fit apud Thomam Walsinghamum pag. 258. 261. in Chartis variis tom. 1. Monast. Angl. pag. 372. 643. tom. 2. pag. 56. 93. 94. 174. 243. 837. 976. [apud Thomam Madox Fir-mul. Angl. pag. 349. 417. 418.]*

SEQUELA NATIVITATUM. Cowello appella-tur *Regale privilegium*, quo qui fruuntur, hæc Villaniam, i. servorum et mancipiorum intra feudum suum propaginem, et potestatem de illis, ut de cæteris suis, seu liberis, seu bonis mobilibus vel immo-bilibus pro libito disponendi. Vide in *Theam*. [Charta ann. 13 Edwardi III. Regis Angl. apud Thomam Blount in Nomolexico v. *Neif*: *Sciant presentes et futuri, quod ego Radulphus de Combewel, Miles senior et dominus de Lambeley, dedi domino Roberto Vicario de Dedeling Beatricem, filiam Willelmi Hervy de Lambeley, quondam Nativæ meam, cum tota sequela sua, cum omnibus catallis suis perquisitis et perquirendis, habendam et tenendam prædictam Beatricem, cum tota sequela sua, et omnibus catallis suis, et omnibus rebus suis perquisitis et perquirendis, predicto domino Roberto vel suis assignatis libere, quiete, bene et in pace imperpetuum. Ita quod nec ego prædictus Radulphus et heredes mei, sive assignati mei aliquid juris vel clamii in prædicta Beatrice, vel in catallis suis, sive in sequela sua, ratione servitutis vel Nati-vitatis, de cetero exigere vel vindicare poterimus, sed quieti sit et absoluta de me et hereditibus meis, seu assignatis meis, ab omni onere servitutis et Nativitatis imperpetuum.]*

PLACITUM DE NATIVIS, id est, de ser-vis fugitivis a veris dominis suis, ad Vicecomites pertinere dicitur in *Regiam Majest.* lib. 1. cap. 3. § 4. Adde lib. 2. cap. 11. 12. et Quoniam Attachamenta cap. 56. ubi plura de ejusmodi Nativis. Charta Eadredi Regis tom. 1. Monastici Angl. pag. 169: *Et præcepto quod omnes homines fugitivi, quos idem Monachi, et testimonium 4. vel 5. hominum fide dignorum coram Vicecomite in patria, in qua tales manent, possunt affidare suis Nativis esse, reducantur per prædictum Vicecomitem in Abbatiam eorum cum omnibus catallis et sequela eorum.*

NATIVITAS, Servitus, *Nativerie*, in Le-gibus Willelmi Nothi vernaculis cap. 23. Quoniam Attach. cap. 56: *Si autem nativi domino suo negent Nativitatem suam, sive bondagium, etc.* Occurrit ibi pluries. Acta S. Erconwaldi Episcopi n. 20. de quodam captivo: *In hunc modum est exorsus: Deus, quem nemo petit in vanum nisi vanus, Nativitatem meam evacua, etc.* Id est, servitutem, seu captivitatem. Apud Rabbertum de Casibus

S. Galli pag. 48. *Nativitas* alia videtur notione accipi: locum vide.

NATIVITAS, Idem quod *Nativitas*, *Nativa servitus*. Fleta lib. 4. cap. 2. § 8: *Quod dicitur de his, qui in Nativitate sunt procreati.* Lib. 5. cap. 5. § 89: *Liberatus fuit a Nativitate cum tota sequela sua quocumque modo liberationis.* Adde Radulphum de Hengham in Parva cap. 8.

* **NATOTS**. [Vide *Madatho*.]

NATRIX, Serpens, hydrus. Columellæ lib. 1. cap. 3. (Noss. Lat. Gr.: *Natrix*, βῆλα, ὄφις, ὄδρος. Nonio cap. 1. num. 334: *Natrices, angues natantes.* Sulpitius Severus lib. 3. de Vita S. Martini: *Serpens ipsum flumen secabat, et ripam, in qua consideramus, adnatabat.* Fortunatus lib. 4. de Vita S. Martini: .

Obvius ecce venit Serpens adnoat per amnem, Pactoris impulsu sulcas voca renigo cauda.

Althelmus de Laude Virginitatis cap. 20:

Dum contempserunt Christo famulari uni, Natrix horrendi cultum præstare putantes.

Cap. 45:

Quatenus in crypta tibi, Natrix unde nefanda Aufugit, etc.

Aldhelm Abb. Malmesbur. *Et ubi primum nefandæ ejus Natrix Ermuli, cervulique gruda fanis colebantur stoliditate in profanis, etc.* Supra *Celstrum*, i. diabolum, dixit. [Le Roman de la Rose MS. de Avaritia:

Dies hot avers et vilains Natrix, Et les dampes, comme ydolatres.]

o Ital. *Natrice*. Glossar. Lat. Gall. et Cod. reg. 7692: *Natrix, noerascas, un serpent.* A veteri Gallico *Noer*, *Natare*, sic appellatur. Vide supra *Nabilis*.

o **NATSELDE**, **NATSELIDE**, ex Gloss. Casar. Heisterbac. in Reg. Prum. tom. 1. Hist. Trevir. Joan. Nic. at *Honthem* pag. 663. col. 2: *Quilibet curia tenetur solvere hostilium domino abbati Hostitium vulgari-ter appellatur Natselde.* Infra pag. 670. col. 2. *Nacselide*, et pag. 688. col. 1. *Natselide*. Perperam utrobique pro *Natselde*, ut legitur apud Bro-wer lib. 8. ejusd. Hist. pag. 472. 1. edit. Vide *Hostilitium* in *Hostia* 2.

1. **NATTA**, *Storea, Matta*, Gallis et Germ. *Natto*. Gregorius Turon. de Vitæ Patrum cap. 18: *Illud quod intertis juncti virgulis feri solet, quas vulgo Nattas vocant.* VIII. Malmesburiensis: *Natta in qua cubare solebat.* Quo loco Radulphus Cestrensis habet *Mattam*. Raimundus de Agiles in Hist. Hierosol.: *Vetuti mortuus cecidit in terram, et præ angustia sudans, Nattam, super quam ceciderat, humefecit.* [Stratum bene dura *Natta*, in Actis SS. Julii tom. 1. pag. 317 ubi de S. Monegunde.] Vetus Poema MS. de Vulpe coronato.

Saint Martins, dont trouvois lissant, Trouvoit-on mult souvent gissant, Dedens Nates faisoit son lit.

2. **NATTA**, Tuber, ganglion. Ital. *Natta*. Miracula B. Simonis Erem. Aug. tom. 2. April. pag. 823: *A die sue originis ortus fuit cum una magnissima Natta in capite dextero, magna ut ovum anseris.* Ambr. Tegius in Vita S. Petri Mart. tom. 3. April. pag. 691: *Sancium rogavit virum, ut ipsum manu sua tangens cum a Natta, quam decem annis in manu habuerat, curaret.* Laurentius in Amalthea: *Natta, Scatoma*. Michael Toxites in brevi Onomastico, ubi voces a Paracelso usurpatas explanat: *Natta, Apos-*

tema pectoris. Et paulo post: *Nasda*, vel *Natto*, *Gibbus*. Rochus *le Bailif* in *Dictione*, Spagir.: *Nasta* vel *Natso*, *Gibbositas*. Vocis origo forte *Nascere*, *Premere*, *densare*, et in *Glossis* Græc. Lat. *Farcire*; unde in *lisdem* *Glossis*, *Naxra*, *Farsa*, id est, *Farta*, *Tumor fartus*, *densus*; *oppletus*. Vide *Nactum*.

• **NATTULA**, Ligula, vitta. Gall. *Éguillette*. Comput. Ms. ann. 1239: *Pro xij. didodenis Natularum lxxvij. sol.* Vide supra *Nastale*.

• **NATTUS**, Panni species. Inventar. S. Capel. Paris. ann. 1335. in Reg. J. Chartoph. reg. ch. 7: *Item una tunica, una dalmatica et una casula de Natto albo. Item duas capæ de Natto viridi. Item duas capæ de Natto rubeo.* Sed legendum videtur *Nactus*, ut supra in *Nactum*.

• **NATULA**, dimidiata *Natica*. Vide supra *Naticæ*.

1. **NATURA**, Pars corporis, qua quis aut vir est, aut femina: *Naturalia*, Justinus lib. 1: *Non solum abscondimus*, inquit S. Ambros. lib. de *Offic.* cap. 18. et lib. 1. de *Noe* et *arca* cap. 8. *verum etiam quæ abscondenda accipimus, eorum indicia, ususque membrorum suis appellatibus appellare indecorum putamus.* S. Hieronym. in cap. 47. *Esaiæ: Disputant Stoici multa re turpia, prava hominum consuetudine verbis honesta esse, ut parricidium, adulterium, homicidium, incestum, et cætera his similia: rursumque re honesta, nominibus videri turpia, ut liberos procreare, inflationem ventris crepitu digerere, alium relevare stercore, vesicam urinæ effusione lavare, denique non posse nos, ut dicimus a ruta rutilam, sic innoxiosum a mente facere.* [Et ante Hieronymum Tullius lib. 1. de *Officiis* cap. 35: *Nec vero audiendi sunt Cynici, aut si qui fuerunt Stoici pæne Cynici, qui reprehendunt et irridunt, quod ea, quæ turpia re non sunt, nominibus ac verbis flagitiosa ducamus: illa autem, quæ turpia sunt, nominibus appellemus suis.* *Latrocinari, fraudare, adulterare, re turpe est: scilicet dicitur non obscenæ: liberis dare operam, re honestum est, nomine obscenum; pluraque in eam sententiam ab eisdem contra verecundiam disputantur. Nos autem naturam sequamur, et ab omni, quod abhorret ab oculorum auri, magis approbatione, fugiamus.*] *Leges Henrici I. Regis Angli. cap. 83: Pensandum autem est per visum accusantibus, visum concubitus propensius advertendum, ut scilicet ipsas concubitus Naturas viderint commiseri.* Ita usurpant Cicero lib. 2. de *Divinat.* Vegetius lib. 1. de *Arte veterin.* cap. 61. Apuleius de *Virtutibus* herbar. cap. 40. Celsus *Platonic.* lib. 1. de *Medic. animal.* cap. 1. § 15. cap. 3. § 10. *vetus Interpres Juvenalis Sat. 3. v. 97. Sat. 6. v. 73. Anastasius in Histor. Eccl. anno 8. Mauricii, et 7. Phocæ, ubi Theophanes habet τὴν φύσιν, ut et Nomocanon editus a Jo. Bapt. Cotelerio cap. 405 etc.*

Hinc *Homme naturel* appellatur, qui ea parte bene instructus est, in *Lit. remis.* ann. 1469. ex *Reg. 196.* Chartoph. reg. ch. 82: *lelle Marote mettoit sus au suppliant (son mary) qu'il n'estoit pas homme Naturel, ne capable de mariage.*

2. **NATURA**, *Vetus Interpr. Iktrosoph. Alexandri* lib. 1. *Pass.* *Educi enim oportet materiam extrinsecus, quod ipsa Natura facere festinat.* Ubi *Glossæ MSS.*: *Natura, id est, virtus expulsiua.* *Ordericus Vitalis* lib. 5. pag. 592: *Agnovit tamen se Naturas corporis sui, quibus physici perniciem hominibus vel incolu-*

mitatem prædicunt, amissas. Vide *Leges Henrici I. Regis Angli. cap. 70.*

3. **NATURA**, pro *Sexu*, in *lege 17. Cod. Theod. de Prætoribus.* (6, 4.)

4. **NATURA**, pro *Vita*, apud *Jul. Firmicum* lib. 8. *Math.* cap. 30: *Qui in desertis locis a bestiis laterati Naturam perdunt, etc.*

5. **NATURA**, *Natio, patria.* *Aimoinus* lib. 1. de *Mirac. S. Benedicti* cap. 26: *Peregrino sermone rusticitatem causandi arequebatur, nam Natura Germanus erat.*

6. **NATURA**, *Pars.* *Vita S. Hildeg.* tom. 5. *Sept.* pag. 688. col. 2: *In vera inquit, visione vidi figuram hominis, qui quamvis in duabus Naturis sit, animæ et corporis, unum tamen edificium est.* *Quæ notione sæpius occurrunt in eadem vita, ut observant docti Editores.*

• **NATURAS AUDIRE**, *Physicæ studere; unde Naturalis, Physicus.* *Acta Mss.* *Inquisit. Carcass.* ann. 1308. fol. 59. r: *Item dixit... se intellexisse, ut dixit qui audiverat Naturas Tholose, et dixit ipsi qui loquitur... quod ipse et quasi omnes Naturales Tholose et Parisius tenebant quod impossibile erat, et etiam confregit naturam quod de pane fieret Corpus Christi.*

• **NATURAS CONCEDERE**, *Mori.* *Bonifont. Hist. Sic. part. 1.* apud *Lamium* in *De ic. erudit.* pag. 116: *Interea Mathiules senio conferta Naturæ concessit, et Lucæ sepulta est.* *Vox Latinis quoque nota.*

• **NATURAM FACERE**, *Vide supra in Facere 16.*

• **NATURABILIS**, *Naturalis.* *Apul. lib. 2. Floridorum: Pythagoras fertur Naturabilia commentatus.* *Idem de Dogmate Platonis: Sollicitudo et labor si Naturabiles essent.*

NATURALES, *Idem qui Nativi, de quibus in hac voce.* *Eadmerus* lib. de *S. Anselmi similitudinibus* cap. 73: *Ita inter Deum et homines agitur, quomodo inter dominum aliquem et servos illius, qui vulgo Naturales vocantur, etc.* [*Le Roman de la Guerre de Troyes MS.*]

Ses homes liges, Natureux, Herdis, pros et buens vassaux.

NATURALESIA, *Charta Hugonis de Mataplana Comitis Pallariensis* ann. 1304. in *Camera Computor. Parisiensis: Absolvimus, liberamus, et quitamus ab homagio, Naturalibus, et fidelitate, aliis omnibus vinculis et obligationibus, etc.*

• *Idem quod Naturalitas 3.* *Vide in hac voce.*

NATURALIA, *Idem quod Natura 1.* *Pars quæ viri sumus.* *Collectio Canonum Martini Bracarenensis* cap. 21: *Si quis pro causa ægritudinis Naturalia a medicis habuerit secta, etc.*

1. **NATURALIS**, *Filius nothus.* *Adrevaldus Fioriac.* lib. 1. de *Mirac. S. Benedicti* cap. 6: *Remigium Rotomagensem Episcopum Naturalem suum ac Carolomanni fratrem cum Imperio dirigit.* *Fuit autem Remigius filius nothus Caroli Martelli [Filius Naturalis, Galis Fils naturel, in Regiminibus Paduæ apud Murator. tom. 8. col. 451. et in Chronico Veron. ibid. col. 653. In Appendice ad Marculum form. 52. Filii Naturales dicuntur ex conjugio procreati, si vir uxori suæ libellum dotis, ut lege jubebatur, dare neglexerat. Ideoque ego ille, dum non est incoquatum, quod femina aliqua nomen illa bene ingenua ad conjugium mihi sociavi uxore, sed qualis causas vel tempora ne oppresserunt, ut chartolam libelli dotis ad eam, sicut lex declarat, minime excessit facere, unde*

ipsi filii mei secundum legem, Naturales appellantur. *Adde formulam 54. et notas Bignonii ibidem.]*

• *Legitimum quoque et ex legali conjugio procreatum significat, in Charta ann. 1354. ex Reg. 84. Chartoph. reg. ch. 822: Et quintus casus est (prestandi auxilium) in casu quo maritabit aliquam de filiabus suis Naturalibus et legitimis.*

2. **NATURALIS**, *Proprius, domesticus, subditus.* *Baldricus Dolensis Episc.* in *Vita B. Roberti de Arbraccio* pag. 9: *De quo loquimur, Robertus, dominus (sermo fit ad Episcopum Redonensem) tuus Naturalis est: Nam et Redonensis est, tuisque institutionibus optis accommodus, etc.* *Charta Ludovici Regis Franc. ann. 1171: Notum facimus quod fidelis ac Naturalis noster vir venerabilis Manasses Aufrelianensis Episcopus, etc.*

3. **NATURALIS**, *Incola, Civis.* *Charta Henrici Comitis Portugallie apud Brandon. tom. 3. pag. 282: Iudex et Alcaide sunt nobis ex Naturalibus Colimbriis.* [*Naturalis de regno Aragonie, in Concilio Turiasonensi inter Hispania tom. 3. pag. 494. Naturales monachi, Cænobii incolæ seu possessores legitimi, in Chartula ann. 1063. ubi narratur quomodo Cluniacenses occupaverunt locum S. Maritatis Lemovicensis, apud Baluzium tom. 6. Miscell. pag. 519. Cum hominibus et feminibus inde Naturalibus, in Donatione ann. 1110. apud Acherium tom. 10. Spicil. pag. 165.]*

• *Charta Ludovic. VII. ann. 1162. in Reg. 62. Chartoph. reg. ch. 813: Porro Naturales carnifices non audierunt (leg. nos adierunt) et suæ miserie pondus exposuerunt nobis, etc.* *Vide supra Natia 4.*

• **NATURALIS DOMINUS**, *Legitimus, qui jure dominium obtinet.* *Charta Henrici Ducis Glogovie, qua Regi Bohemie tanquam Domino suo naturali obedientiam et auxilium pollicetur ann. 1351. apud Ludewig. tom. 5. pag. 542: Promittimus etiam pro nobis, heredibus ac successoribus nostris, Regibus Boemie et ejusdem regni coronæ, fideliter assistere et parere et obedire, sicut vassalli Principes Naturalibus et ordinariis dominis suis noscuntur ac debito obligari.* [• *Vide Hattaus. Glossar. Germ. voce Naturlich, col. 1408.]*

NATURALES PETRE, Lapidés naturales, *qui et nativi, ex ipso solo, ex ipso metallo, apud Agrimensores.*

• **NATURALIS**, *Physicus, qui physicæ seu nature studet.* *Vide supra Naturas audire in Natura 1.*

1. **NATURALITAS**, *Qua quid naturale est et necessarium.* *Naturalitas somni,* apud *Tertullianum de Anima* cap. 49.

2. **NATURALITAS**, [*Cohærentia, necessitudo.*] *Carolus Magnus de Gratia septiformis spiritus: Sapientia enim et intellectus adeo sibi Naturalitatis nexu conjuncta sunt, ut unum sine altero nullo pacto subsistere queat.*

3. **NATURALITAS**, *Fidelitas, seu fides, ut videtur, quam subditus debet Regi suo.* *Litteræ Alphonsi Regis Aragonie ann. 1179. Inter Concilia Hispan. tom. 3. pag. 657: Quapropter mandamus... sub fide et Naturalitate, quibus nobis adstricti sunt, universis ac singulis Viceragibus, Gubernatoribus, Bayecis, Generalibus, Procuratoribus justitiarum... et aliis quibusvis personis subditis nostris, quatenus, etc.*

• **NATURALITUS**, *Naturaliter, natura.* *Sidonius* lib. 9. *Epist. 11: Mortalium mentibus vis hæc Naturalitatis inest.*

• **NATURARE**, *Creare, res naturales condere, his naturam donare.* *Verbum est Theologorum Scholasticorum, qui-*

bus Deus dicitur *Natura Naturans*, non *natura naturata*, id est, Auctor naturam seu omnium in rerum *natura* constantium, non *natura Naturata*, seu res creata, ab alio condita, constituta. Charta Henrici Angl. Regis anp. 1417: *Inter quos natura Naturans ipse Deus naturale Yedus instituit*. Sallaq Malaspina lib. 3. Rer. Sicul. apud Baluzium tom. 6. Miscell. pag. 268: *Gallicorum non aliter Naturata complexio*. Vita S. Richardi Episc. tom. 1. Aprilis pag. 811: *Cui ab ipsa natura et omni Naturato honor et gloria in secula seculorum*. Vita S. Catharine Sen. tom. 8. Aprilis pag. 884: *Sicut enim ignis naturaliter sursum tendit, sic spiritus ejus... quodam visibili consuetudine quodammodo Naturata semper tendebat ad ea que sursum sunt*. Hinc

° *Nostris Naturer*, pro *Ejusdem esse naturæ*, alicui esse persimilem, Gall. *Ressembler*. Paraphr. psalmi *Miserere* MS.

Bien Naturez à nosler mere...

Bien nous post Eve flex clamer.

° *Renaturer*, eodem sensu, ibid.:

Bien Renature à la vide poste,

La chere qui ne veut estre caste.

° *Naturè* vero, pro *Natus*, oriundus, vulgo *Natif*. Lit. remiss. ann. 1408. In Reg. 162. Chartoph. reg. ch. 235: *Loron Pulegny bourgeois de Toul Nature dudit lieu de Toul, etc.*

NATURATUM. Willibrandus ab Oldenborg in Itinerario Terræ sanctæ de Antiochia: *Habet infra muros tres montes magnos et asperissimos, quorum medius adeo altus est ut suo cacumine nubibus insistent, cursum planetarum putetur impedire. Quem, ut puto, ipsa natura ruis visibus preparaverat, ut dum sabbato ager a laboribus requiesceret, illic res amantissima loca, que circumjacent reflectatur, et ab alto prospiciant, defectum sui Naturati consideraret ac repararet.*

° **NATUS**, us, Ortus, dies Natalis. Acta Georgii Mart. tom. 3. Aprilis pag. 215: *Magnus quidem Georgius ante natalem diem, qui sanctus est in utero matris habitus, magnus post Natum, qui tam illustris, etc.*

° **NATUS** indutus et calciatus, nostris *Né chaussé et vêtu*, Tritum adagium, de quo ita Cardalhaus in Serm. ex Cod. reg. 8294: *Unde communi proverbio de quibusdam dicitur, quod Natî sunt induti et calciati, quando sunt in prosperitatibus.*

NAVA. Nebrissensis in Præfat. ad libros de Bello Navariensi: *Navaria, nomen est novum, nuperque excogitatum, dicta, quantum assequi possumus conjectura, quod Hispani vocant Navas camporum areas planas, arboribusque purgatas, que tamen habent in circuitu silvas dumetisque fruticosa: et inde Navaria fortasse dicta loca, que complures habebant ejusmodi Navas. Nebrissensi subscribunt Garibatus lib. 21. cap. 2. et Vassus in Chron. cap. 17. At Ludovicus de Lacerda in Advers. cap. 39. n. 10. Navas, apud Hispanos significare ait mapalia pastorum, et casas rusticas, cujus vocis originem ab Hebræa, *Neotâ* arcessit, que idem sonat. [Acad. Hispan. vox Arabica, Campi planities.]*

NAVACULUM. Navale, navium statio. Glossæ Gr. Lat. *Ναοσταθμὸν*, [Ναοσταθμὸν, minus recte in Supplemento Antiquarii.] *Navaculum*. In MS. Cod. S. Germani Paris. *Navaculum* habetur Infra: *Ναοπὼν, Navaculum.*

° *Nostris* alias *Navay*. Lit. remiss.

ann. 1301. In Reg. 141. Chartoph. reg. ch. 286: *Comme le suppliant eust prins es dites boutiques (de poisson) ou Navay de la ville de Chalons-sur-la-Saône une chaitenne de ser. Nudè pro Nave hæc eadem vox legitur in Charta ann. 1328. Inter Probat. ult. Hist. Trenorch. pag. 243: *Item quatre deniers Paris de chacun gouvernail de Navay de plus de ung fust, ou qual on charge vin à Torvus.**

NAVADA. Navis onerata. Tabul. Dalonenis Abbat. sub anu. 1179: *Dono... unoquoque anno semel unam Navadam salis sui liberam et quietam ab omni consuetudine. [Vide Navata.]*

NAVAGIUM. Onus quod tenentibus incumbebat res domini navigio deducendi quo vellet, vel vectigal ex navium transitu. Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 922: *Liberi sint ab... omni caragio, summagio, Navagio, passagio, muragio, etc.* Charta Ricardi Reg. Angl. ann. 1192. pro Grandimontensibus Monachis Regest. 106. Tabularii Regii Ch. 238: *Ab omni pedagio, fortalio, vinda, teloneo, passagio, foagio, rivagio, pondere et mansivo, (sic) excubiis, exercitu, equitatu, vinagio, fossagio, muragio, passagio, molinagio, fornagio, pontagio, tallis, Navagio, minagio, bianno, et ab omnibus emendis et forfactis, [Pro mansivo, mensura legendum, ut apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 649.] Vide Navaticum.*

° **NAVALE**. Navis onerata, vel onus navis. Will. Heda in Rixfrido Episcopo? *Nec de Navale, nec de carrale, neque de saumja... teloneus exigatur*. Formula 12. Lindembrogiana: *Nec de Navali, nec de carrali evectiois, nec de rotatico... telonius exigatur.*

° **NAVALIA**. Tubi aqueductus. Meistelinus in Hist. Noriberg. apud Ludewig. tom. 8. pag. 84. *Aqueductum porro Consulæ a longe per Navalia subterranea introducerunt, hinc indeque per civitatem... emanatoria fecerunt.*

° **1. NAVALIS**. Onus navis. Charta Rob. episc. Lincoln. inter Probat. tom. 2. Annal. Præmonstr. col. 210: *In Baruca unam Navalem lignorum, quam mihi debent homines mei. Vide Infra Navata.*

° **2. NAVALIS**, adject. **NAVALE FLUMEN**. Navigabile, ut infra *Navigalis*. Charta ann. 1333. In Reg. 66. Chartoph. reg. ch. 1317: *Prope et inter duo flumina prædicta Navalis (Garonam et Tarnum) est dicta foresta situata. Molendinum navale. Vide supra in hac voce.*

° **NAVALITIUM**. Navale, statio navium. Vita S. Illidii, tom. 1. Junii pag. 428: *Pontem esse lapideum... super Elaverim fluvium stratum, prope ejus Navalitium.*

° **NAVALIUM**. Vide *Navaculum*.

° **NAVARE**. In aliquem irruere. Lit. remiss. ann. 1333. In Reg. 124. Chartoph. reg. ch. 124: *Item pervenit quod dictus præventus, ad verba dictæ mulieris de eo conquirente, commotus Navit in eadem impetuose et rapuit eam ad gulam.*

° **NAVARETIUS**, NAVARUS. Joh. de Janua: *Navargus, Navis magister, a navis et argus secundum Papiam*. Gloss. Lat. Gall. Sangerman. *Navargus, Maître de nef*. Sed legendum *Navarchus*, a Græco *Ναρχος*. Gloss. Isid. *Navregus, Navaretius, pro Navaregius aut Navam regens, ut videtur Grævio. Detorqueri potuit Navregus, ut Navargus, a Navarchus.*

° **NAVARIUS**, Navarri, Gall. *Les Navarros*. Concil. Lateran. ann. 1179. apud Bened. abb. Petrobürg. in Henr. II. reg. Angl. edit. Hearn. pag. 269: *De...*

Navariis et Basclis, qui tantam in Christianos immanitatem exercent, etc.

° **NAVAROLUS**, Navarchus, navicularius. Stat. Mantue lib. 1. cap. 143. ex Cod. reg. 4620: *Ordinamus quod aliquis nauta seu Navarolus non audeat vel presumat cum navibus aliquibus... arrire ad ripam civitatis Mantue. Vide Navaretius.*

° **NAVARRENI**, NAVARRENSIS, Gall. *Navarrois*, appellati; qui partibus regis Navarre adhaerebant contra Carolum V. cujus fautores *Dalphinæ*, Gall. *Dalphinois* cognominabantur. Memor. D. Cam. Comput. Paris. fol. 177. v. *Robertus Assire... fuit ordinatus... commissarius ad capiendum, ponendum et applicandum ad manum et domanium regis omnes terras et possessiones quascunque, que fuerunt Jacobi de Rue, magistri Petri dicti du Tertre ac Giloti de Hoyer, qui fuerunt justiciarii tanquam proditores dicti domini regis, necnon omnes alias terras aliorum Navarrenorum proditorum existentes in regno Francie. Charta ann. 1365. In Chartul. S. Joan. de Jardo: *Ego Guillelmus abbas monasterii S. Johannis de Jardo... juro quod a tempore, quo Navarrenses villam de Meleduno hostiliter invaserunt et occuparunt ac occupatam delinuerunt, etc.* Lit. remiss. ann. 1359. In Reg. 87. Chartoph. reg. ch. 170: *Iceilui Colinet Navarrois, ou pur alié de nostre frere le roi de Navarre et de sa guerre contre nous, reprocha au suppliant, pour ce qu'il estoit frequentans devers les nostres, qu'il estoit Dalphinois. Alie ann. 1369. In Reg. 188. ch. 98: *Audoit vouloir veriffier la rémission que Pierre de la Rue avoit obtenue pour avoir tenu le parti des Anglois. Navarrois, etc.***

° **NAVATA**. Onus navis. Tabularium Malisconense fol. 167. v. *Navatam unam de lignis et tabulam et tripodes*. Charta ann. 1270. apud Menesterium in Probat. Hist. Lugdun. pag. 12. col. 2: *Item quandam Navatam lignorum... adduxerunt*. Charta ann. 1309. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 98. col. 2: *Pedagium per aquam levatur in hunc modum... Item quilibet Navata lapidum ad calcem faciendam, debet 12. denarios. Vide Navada.*

° *Nostris Navés*. *Une navés de blé*, in Lit. remiss. ann. 1394. ex Reg. 146. Chartoph. reg. ch. 70. Alie ann. 1398. In Reg. 154. ch. 87: *Iceilui Gaultier avoit fait monter deux Navés de buche audevant dudit pont de Vernon. Charta ann. 1409. In Reg. 163. ch. 322: *Sur chacune Navés ou vessel chargié de sel, qui arrive en la ville de Paris, une mine de sel. Navés ou batelle de sel, in alia ann. 1415. ex Reg. 170. ch. 1. Sed et navium classis. Navée appellatur, in Libert. mercat. Castel. ann. 1364. tom. 4. Ordin. reg. Franc. pag. 431. art. 13. Vide supra Navatis 1.**

° **NAVATICUM**. Charta Caroli C. et Caroli Simplicis pro Monasterio Trenorchensi, apud San-Julianum et Cliffetium: *Præcipimus ut nullus... neque in mari aut Rhodano, seu Sagona aut Dou, vel Ligeri fluminibus navigantibus, aut littoribus commorantibus, requirere audeat, aut presumat, aut Navaticum, aut cespaticum, aut salutaticum, aut pontaticum, aut in terra rotaticum. Quo loco Navaticum quidam volunt esse vectigal illud seu conjectum, quod ad navium compositionem, ut loquuntur Capitula Caroli C. tit. 38. ad repellendos Normannos et inhibendos eorum incursus, populis induxit idem Carolus. Capitulare 1. ann. 810. cap. 15. et append. 2. Capit. cap. 15: *De materiamine ad naves**

facienda. Inguis pag. 801. Tercio etiam anno pro tremibus per omnes portus fabricanda, et navali militia cum victualibus... 200. libræ exactæ sunt. Kapadocia vocat Leo in Tactilis cap. 20. § 71. a qua pensatione, ingruente præsertim bello, nemo immunis erat. Vide Monachum Sangall. lib. 1. de Carolo M. cap. 82.

Alia Navaticum esse contendunt, quod navale telonium appellatur Charta Henrici III. Imper. ann. 1052. apud Meyrisium in Episcopis Metensibus pag. 359. Henrici Ducis Bajoariorum ann. 1170. et Celestin. PP. ann. 1191. quæ exstant inter Privilegia Eccles. Hamburg. quod Nautage dicitur in Foris Beneharnensib. Rubr. de peages; art. 13. 14. Charta Caroli C. apud Besium in Episcopis Pictavensib. Postulavit Serenitatem nostram... Teloneum de navibus eorum qui per fluvium Sequane sive per alia flumina discurrent, ipse indulgere dignaremur. Alia ejusdem Caroli apud Catelteilum in Archiepisc. Narbon. Et de quocunque commercio Telloneus exigitur, vel portaticus, ac de navibus circa littora maris discurrentibus, nec non satinis, etc. Alia Alexandri II. PP. apud Ughellum in Episcopis Cremonensibus. Cum uniuscujusque navis solito censu, etc. Perperam Navaticum pro Navaticum, habetur tom. 5. pag. 1561. Vide Capitulum 6. ann. 819. cap. 4. lib. 4. Capitulum cap. 47. Capitulum Crotoli Cal. tit. 13. cap. 5. etc.

NAVIGIUS, Eadem notione Charta Dagoberti Franc. Regis ann. 630. Navicæ, telonios, vel Navigios, portaticos, rivaticos, rotaticos... exactare potuerit. Alia ejusdem Regis apud Doubletum pag. 66. Persolvant de illis Navigios de unaqueque quarrada denarios duodecim.

NAVATIM, Per mare, navibus. Navatim venire, in Litteris ann. 1322. apud Rymer tom. 3. pag. 947.

NAVARE, Petrus Damian. lib. 8. Epist. 11. Ne qui quietus poterat dormire sub lecto, exclusus foribus compellatur Navare sub divo. Ubi Caetanus, f. cuba-e.

NAUCELLA, Navicula. Vita S. Eustantii Episc. tom. 4. Mail pag. 346. Alfeus Naucele injectus ad Grenovi: vehitur. Occurrit leg. 17. § 1. Dig. de Instr. vel Instr. leg. (83. 7.) Vide Naco 1.

NAUCHERIUS, Nauta, nostris olim Nacher, vel Naucher, Italis Nocchere. Naucherius ligni, s. navis, in Charta ann. 1273. apud Joan. Lucium lib. 4. de Regno Dalm. cap. 9. [Naucherius dicitur navis, in Statutis Massil. lib. 4. cap. 17. Adde cap. 20. § 1. cap. 29. etc.]

NAUCHERUS, inisdem Statutis lib. 1. cap. 18. § 13. Sed nec magister, qui vulgariter Naucherus appellatur, vel aliquis dominus... naris, etc.

NAUCI, Chartularius S. Vapregisfilii tom. 2. pag. 1288. Limonagium etiam quod de decima habuerat, et Naucos qui bubulcis dabantur, jam dicitur Ecclesie in perpetuum condonavit.

NAUCLEARIUS, Nauclerus, navicularius, nauta, Italis Nocchiere, gubernatore di navito. Arnoldus Lubec. lib. 7. cap. 10. Transitus terræ ejus difficillimus et incognitus est... ut vix q. quoquam sciat, nisi ab Odewinis, qui sæpius illuc transeunt, et alios transeuntes ducunt, sicut Nauclearii navigantes in mari. Nauclearii galearum, in Pactis inter Michaelem Palæologum Imper. et Genueses ann. 1261. a nobis editis. Inisdem Gallice editis Nocherii, dicuntur Nochers. Vide in Naucherius.

NAUCLEUS, Eadem notione. Caffari

Annal. Genuens. apud Murator. tom. 6. col. 253. Præter honorem Consulis et Naucleorum. Annotat. Cl. Editor in MS. legi Nauciorum.

NAUCLERARE, Nauclerum agere. In Onomastico ad calcem tom. 2. SS. MSil.

NAUCULA, Navicula. S. Paulinus Epist. ad Citherium v. 247.

Cum puppe præceps ardas
Saliens in illam decidisset Nauculam.

NAUCUM, NAUCUS, Vasis genus ad modum navis excavatum, canalis, alveus, Gall. Auge. Inquisit. ann. 1268. ex schedis Pr. de Mazaugues. Item dicitur quod eodem tempore ipse fecit apportare quoddam Naucum de puteo de Sausetto ad castrum de Mororum, pro eo quod illi de Sallone reputabant esse suum, quod Naucum erat: Bernardi Gorjini de Sallone, etc. Inventar. ann. 1218. inter Probat. tom. 1. Hist. Nem. pag. 68. col. 1. Regn. inventi in domo sacristie, quæ est ad prætorium, extra claustrum quatuor vaissellos, quorum unum plenum est vini puri... duas hinc magnas et tres paucas; duos Naucos olivarum, unum feratum. Vide Nauci et infra Navia.

NAUCUPES, Ad eundem acutum habens pellem, Gloss. Isid. Ad eundem post Martirium recte restituit Grævius, putatque pro Naucupes legendum Acupes: quod videtur probabilissimum. Vide Acupedium.

NAUCUPELTO, Vide Navicpletio.

NAUDA, Charta ann. 1215. in Tabulario Ecclesie Carnotensis num. 305. Præterea terram capientem 18. sextarios seminis, et unam Naudam quæ est prope fluvium herbergementum. [Charta ann. 982. in Probat. Histor. Lotharingæ col. 381. In Gisboni manso mansum unum, in Beverone Naudam quæ dicitur S. Mansueti, campum unum in Vercillaco, Naudam quoque Widonis: hæc omnia in usus Monachorum in eodem loco Deo deservientium delegamus. Similia habentur in Charta ann. 965. ibid. col. 374. Videtur esse modus agri. Quid si idem quod Hoba nonnihil detarta voce? Vide Hoba.]

Idem prorsus videtur quod Noa 1. Locus pascuus, sed uliginosus et aquis irriguus. Charta ann. 842. inter Instr. tom. 8. Gall. Christ. col. 411. Fiscum nostrum, qui dicitur Vicus Levandriacus, cum sancta Mazentia, Nauda et gelicumque omni extractione, etc. Leg. et qualicumque. Vide supra Nata 2. et infra Nausa.

NAUDIUM, Chronicon Breve Cremonense: Fuit captus Burgus Pisonii et combustus et fere omnes habitantes fuerunt, et totum suum Naudium videtur leg. Nantum, quod vide in Namiis.

NAVEGIUM, ut infra Navigium, Classis. Littere an. 1263. apud Rymer. tom. 1. pag. 772. Dicitur enim pro certo quod Rex Dacye, una cum Rege Norwage cum magna multitudine Navegii, in forencis insulis Scotie applicuit.

NAVELLUM, Sepulcrum, tumulus, arca sepulcralis, ex Italico Naviglio forte, quod naviculæ formam referret. Guaiivaneus Flamma in Chronic. Mediolan. cap. 284. Cum autem morerentur, sepeliebantur in Navello rubeo marmoreo, quod erat positum super duos leones narmoreos rubri coloris. Infra: Et super Navellum est una Aquila ubi cantatur Evangelium.

NAVELLUS, Navis, navicula, Gall. Navel. Lit. remiss. ann. 1358. in Reg. 90. Chartoph. reg. ch. 11. Post sonum

campane, vocata riote, nullus debet per dictum pontem (Abbativillæ) pertransire, nec subius vaissaillos sive Navellos conducere. Charta ann. 1360. in Reg. 88. ch. 120. Aussi et par maniere que de celuc (sel) que on amenoit à ladite ville (Corbie) à nef ou à Navel. Occurrit præterea in Lit. ann. 1380. ex Reg. 116. ch. 182. et alibi.

NAVELLUS, Napus, Gall. Navel. Lit. Ludov. VI. ann. 1119. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 445. Amodo majoritatem terræ habeat Valdricus et ejus hæres cum milite et Navellis. Id est, Præstatio quæ ex naps percipitur. Vide supra Nappa.

NAVENCUS, MOLENDINUM NAVENCUM, Navi superimpositum. Vide supra Molendinum.

NAVERIA, Gurgis, locus in fluvio coarctatus piscium capiendorum gratia. Charta ann. 1333. in Reg. 86. Chartoph. reg. ch. 1159. Dicitur miles Petrus de Via quoddam piscariam, Naveriam, piscariam et molendina apud Villam-murum in flumen Tarni dicebatur construxisse. Alia ann. 1331. in Reg. 89. ch. 65. Ordinatæ quod si dictus miles (Petrus de Via) hæres seu successores sui et ab eo causam habentes seu habituri Naveriam, piscariam, piscariam et molendina prædicta, seu alia tenere et habere voluerint ibidem, sic ea teneant, quod non impediant competens navigium in dicto flumine faciendum; hoc etiam salvo, quod si nos... vellemus alias diceré seu proponere quod propter Naveriam, piscariam et molendina prædicta, seu eorum occasione in nostris pedagiis dampnum... inferretur, etc. Alia ann. 1367. in Reg. 113. ch. 49. Cum quedam Naveria ac piscaria, in qua pisces regales et cujuscumque altius conditionis in ascendendo, cum tenuis et filialis ad hoc necessarii et coddentibus, capi possunt, etc. Lit. Lanceloti de Roya magist. forest. et aquar. in Decret. ann. 1334. ex Reg. 146. ch. 121. Quod non erant ausi cum dictis eorum gabarrotis et parvis navibus per Naveriam sive piscariam... descendere nec ascendere. Vide supra Nasse.

NAVETA, NAVETTA, Navicula. Annal. Genuens. lib. 10. ad ann. 1288. apud Murator. tom. 6. col. 594. Et inde in Hispaniam navigantes, quum invenissent quandam Navetam... oneratam sale, etc. A naviculæ forma Naveta vulgo dicitur vasculum seu cymbium, ubi micæ thuris asservantur, Gall. Navette. Inventarium Eccl. Noviom. ann. 1419. Item una Naveta argentea cum parvo cæleari argenteo tenente ad partem cathenam ad ponendum thus. Occurrit hæc notione in alio Inventario Monasterii S. Johannis Bapt. apud Stephanotium tom. 1. Antiq. Occit. MSS. pag. 421. Inventario MS. Eccl. Antic. ann. 1444. Testamento ann. 1461. apud Baluzium tom. 2. Histor. Arvern. pag. 726. etc. Vide Navicula.

NAVETA, a Gallico Navette, Napi granum. Lit. officiali. Attrebat. ann. 1349. in Reg. 77. Chartoph. reg. ch. 427. Domicella Maria... nutrit eundem buffonem distrima Navete et pane benedicto.

NAUFFRAGIUM, Jus quod principi vel domino competeat in naufragiis, seu in navibus vi tempestatis fractis. Lit. ann. 1471. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 321. col. 1. Pro faciendo quandam summariam apprisiam... de et super quodam Nauffragio, vocato Mast de nau, apud Villam novam secus Magaloniem... quod quidem Nauffragium sive

mas officarii domini episcopi Magalonenensis ad se pertinere asserbant et occupare volebant. etc. Vide Naufragium.

† **NAUFIGUS**, Navis faciens, in Glossis Isid. unde emendandus Papias, qui perperam habet Nauisus.

◦ **NAUFRAGA RES**, Quae ad litus a mari eicitur tempestatis vi. Lit. a n. 1277. tom. 4. Ordin. reg. Franc. pag. 672. art. 15. Si autem aliquem de dicta universitate naufragium in nostris dominiis pati contingat, propter hoc res eorum Naufraga, in parte vel in toto, nostrae non erunt.

◦ **NAUFRAGARE**, Navigare, Naufrager, in Chron. Caroli VIII. ad ann. 1496. ad calcem Monstrel. fol. 86. r. Pour lors estoit le seigneur d'Orléans absent d'Asi: car il Naufrageoit sur la rive de la mer de Genes pour les affaires du roy et en asseurant son voyage. Vide alia notione in Naufragium.

◦ **NAUFRAGIUM**, Jus quod Principi vel Dominio competit in naufragiis, seu in navibus vi tempestatis fractis. Naufragia quae Curiae debentur, lib. 1. Constit. Sicul. Diploma Caroli Simplicis pro Ecclesia Narbonensi: Concedimus praeterea medietatem salinarum, telonei, portatici, et raticae, sive Naufragii, atque piscuarii. Charta ann. 1039. apud Garitellum in Episcopis Magalonenibus pag. 90. Notum sit omnibus quod Raimundus, Melgoriensis Comes propter Naufragium et albergas, quas per vim in villa nova, et alibi in alodio S. Petri contra testamentum patris sui accipiebat, a Gotsfredo Episcopo excommunicatus est. Libertates Regni Majoricar. ann. 1248. MSS. Naufragium aliquod non erit unquam in partibus insulae supradictae, Naufragium igitur interpretor navimfragam, quae ad litus a mari eicitur, quod Angli Shipwreck vocant, id est, wreckum de navibus. Charta Edwardi Confessoris in Monastico Anglie. tom. 1. pag. 237. Cur omnes quaecumque maris procellosis tempestatibus in aquam vel in terram ejecta fuerint, quod Anglice Schipwreck promulgatum est onomate. Alta Edwardi III. Reg. pag. 92. Similiter si navis aut scaphae, aut bona ipsorum Monachorum infra dominium meum per procellum maris aut Naufragium, aut per aliud infortunium fracta aut submersa fuerint, ipsa vasa et bona sint ipsorum Monachorum. Charta Philippi Regis Franc. ann. 1317. apud Argentreum lib. 5. Hist. Armor. cap. 31. Excepit et retentis dicto Duci... peccio seu Naufragio marino, fo- refacturis, emendis, et emolumento ex fractura navium, et ratione praemissorum peccii et Naufragii ob defectum breveterum, etc. [Charta ann. 1343. ex Archivo Eccl. Massil.: Praepositus et Capitulum Ecclesiae Massil. vendidit Domine nostrae Reginae Dei gratia Jerusalem et Siciliae Reginae omne dominium, senhoriam et jurisdictionem quam habet et possidet in villa superiori civitatis Massil. et in territorio ipsius necnon leudas, pedagia, Naufragia, piscarias, etc.] Vide Lagas, Wrech.

IN NAUFRAGIUM PONERE, Disperdere, dissipare. Formulæ vet. Pithet. cap. 19. Nec vendere, nec donare, nec alienare, neque in Naufragium ponere, nisi quicquid ibidem elaborare et emeliorare poterimus. Cap. 89. Nec minuire, nec per nulloque ingenio in Naufragio ponere pontificium non habes faciendi, etc. Capitulare de Vime, cap. 8. Et ipsum vinum in bona mittant vascula, et diligenter providere faciant, quod nullo modo Naufragium sit. Tabularium Brivatense

Ch. 18. Et tamen nec vendendi, nec in ullo Naufragio ponendi non habeat potestatem. Adde Ch. 138. Testamentum Andreae Dertunensis Episcopi editum ab Ughello in Appendice tom. 4. pag. 9. Aut ipsis casis et rebus in Naufragium miserint, aut ullam disionem exinde fecerint, etc. Charta vetus in Metropoli Salisburgensi tom. 3. pag. 321. Nec vendere, nec alienare, nec ullum Naufragium imponere, sed emelioratas ad ipsum Monasterium revocare.

◦ **NAUFRAGARE**, Eadem notione. [Charta Deodati Clerici ann. 32. regni Caroli gloriosissimi Regis ex Archivo S. Bertini: Et aliubi ipsam rem nec dare, nec vendere, nec commutare, nec Naufragare pontificium non habeam.] Concilium Tol. XVII. cap. 4. De universis Ecclesiarum ornamentis nihil unusquisque Sacerdotum pro suis usibus infringere, vendere, aut Naufragare perentet. Occurrit in Legibus Wisigoth. lib. 8. tit. 3. § 12. in Legibus Longob. lib. 2. tit. 29. § 6. tit. 32. § 5. [Luitpr. 117. 86. (6. 60) 31.] in Formula Lindenberg. 175. in An. Ital. Bertin. ann. 870. etc. Vide Naufragium.

◦ **NAUFRAGIARE**, Charta Childeberti Regis Franc. ann. 697. apud Felibianum Hist. San-Dionys. pag. XVII. Mancipia vel reliquas res, Naufragiarent.

◦ **NAUFRAGIUS**, Infortunium, dominum. Formulæ Andegav. art. 31. apud Mabillon. tom. 4. Analect. pag. 23. Contegit gavis Naufragius, quod in villa illa casa sua per nocte fuit effacta, et omnes praesidios suos, aurum, argentum, fuit deportata.

◦ **NAUFRAGALIS**, Naufragus, Mart. Capelle l. 6.

◦ **NAUFRAGIOSUS**, Naufragio expositus, periculosus. Naufragiosum pelagus, apud Claudium Mamer. in ce Statu animae lib. 1. cap. 1. et Sidonium lib. 4. Epist. 12.

◦ **NAUFRAGOSUS**, Eadem notione. Naufragosum saeculum, in Capitul. Caroli C. tit. 27. cap. 15. extr.

◦ **NAUFRAGUS**, Deceptor. Glossae antiquae MSS.: Prodigus, Naufragus. Leges Luitprandi Regis tit. 119. § 3. [152 (6. 90.)] et Lex Longob. lib. 1. tit. 2. § 60. Si quicumque homo qui est pauper aut Naufragus, qui vendidit aut dissipavit substantiam suam, etc. Naufragi homines, eadem notione lib. 2. tit. 55. § 17. [100. Rach. 4.]

* **NAUFRÉDA**: [Rapina navis. Dief.] **NAUFUS**, [Sarcophagus, locus.] Vide Noffus.

◦ **NAUGERS**, incerta mihi notione, numerantur inter munitiones Castris Brestensis, in Charta ann. 1378. laudata in Bâcones 2.

◦ **NAVI**, Operarii, in Glossis Sangerman. MSS. n. 501. A Navis, industrius, solers, sic dici videntur Operarii.

◦ **1. NAVIA**, Sapientia, strenuitas, vigilantia, Johanni de Janua in Navis. Hinc in Glossis Dat. Gall. Sangerman.: Navia, Sagessa.

◦ **2. NAVIA**, Lignum cavatum instar navis, sinter. Item, vas vindemiatum, apud Laur. in Amalth. Navium, in Macrobo. Saturn. lib. 1. cap. 7. Vide supra Navium.

◦ **NAVIARE**, Aurel. Victor seu Auctor. Orig. gent. Rom.: Unde hodieque aleatores, posto nummo apertoque, optionem collatoribus ponunt renuntiandi quid pulent subesse, caput aut navem; quod nunc vulgo corruptentes, Naviant di-cunt.

◦ **NAVICELLA**, Ornamenti species in Navicella speciem. Anastasius in Gregorio

IV. pag. 166. Signum Christi habet Navicellas duas et murenas tres.

◦ **NAVIGIES**, Industria, virtus, aptus, in Glossis Graeco-Lat. ex Navus. [Navitiis, in Gloss. Sangerm.]

◦ **NAVICIO**, yvia, Generatio. Suppl. Antiq. Navitiq; in Glossis Lat. Graec. Sangerman.

◦ **NAVICLERUS**, Veteres Glossae MSS.: Navigium, omnis classica profectio. Naviclerus, omnis consortii navalis exercitus.

◦ **NAVICULA**, Navetta, Italis: Acerra, Tertulliano de Adorat. Gentil. cap. 9. Glossae Isonis ad Prudentium: Acerra, vas thurarium, turibulum. Magni Pastoralis Ecclesiae Paris. lib. 20. Ch. 208. Duas Naviculas argenteas cum quibus ponitur incensum in thuribulis. Liber Anniversariorum Basilicae Vaticanae fol. 144. ubi de Bonifacio VIII. PP.: Tria parva candelabrorum... duas Naviculas de argento: unam pyxidem de argento deauratam pro hostiis. Historia Abb. Condomensis tom. 13. Spicilegii pag. 504: Unum thuribulum argenteum deauratum et subtiliter operatum, unam Naviculam, etc. Navis, in Monastico Anglie. tom. 3. pag. 171. 311. Vide Brovium ann. 1280. pag. 1280. [et supra Navetta.]

◦ **NAVICULA**, Ugutio: Radius, instrumentum texendi, scilicet pecten, vel Navicula. Noster etiam unum Navette appellat.

◦ **NAVICULA PEDIS**, Constantinus Afric. lib. 2. Pantechn. cap. 8. Pedis calcanei divisio est necessaria: est enim cavilla, est et calcaneus, et pedis Navicula, et racha, quae sic lingua vocatur Arabica, est et pecten, sunt et digiti Infra. Os Naviculae ad modum navis est factum superius et retro, et utrumque operiens extremitatem cavillae; ante est ligatum, sicut esset concatenatum, per hoc pedi datur liberalis motus. Utrique ista cum calcaneo est ligata, etc.

◦ **1. NAVICULARIUS**, Isidoro lib. 19. Orig. cap. 19. navium est fabricator et artifex. Aliis est nauta.

◦ **2. NAVICULARIUS**, Non gratuitus, sed mercenarius, et pro quo aliquid exigitur, ut pro transvectione navium et mercibus a naviculariis, Institorius, Navicularia benedictio, non gratuita, apud Goffridum. Vindocin. l. 2. Epist. 11: Nam si pro benedictione, quam omnino gratis dare debuisti, usurpatis professionem, et pro professione ab alodiaro B. Petri exigitis subjectionem, profana fuit illa professio, et ideo non tenenda: quoniam subsequens benedictio, quam exhibuisti, Navicularia potius videtur, quam gratis data, quandoquidem pro illa temporalem mercedem cum injuria fidei Christianae exigere non erubescitis. Utitur praeterea eadem loquendi formula Opusc. 10. S. Augustinus Serm. 1. de Vita Clericorum suorum: Navicularium nolui esse Ecclesiam Christi. Id est, obnoxiam naviculariae functioni, quod sequentia suadent. Et ni fallor, Severus in Epistola ad Salvium, in tom. 5. Spicilegii Acheriani pag. 535: Siquidem Dionysius fecit ejus possessionis jura servasse, neque haeredes illius defecisse, qui dum viveret, rei Navalis in plurimos venales aculeos intendebat. Infra: Multum mecum fuit et domi et in foro, cum me et apud patrum defensore, et apud iudicum potrono saepius uteretur, aliquando etiam Dionysium comprimebant, quod Porphyrio non deberet viginti jugerum causa Navicularia jurgia commovere. Vide Nauticatio.

° **NAVIFEX**, Faiseur de nefs, Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684. Vide *Nauticus*.

° **NAVIGALE**, Idem quod supra, Nauticum. Charta Theodorici III. ann. 1088. apud Felibianum Hist. Sandionys. pag. IX. Tam carrate quam de Navigale nullus quislibet de iudicibus nostris, vel de tellonearis nullo tillonio de ipsa carriage exigere nec requirere presumatur.

° **NAVIGALIS**, Navigabilis. Charta ann. 1389. in Reg. 72. Chartoph. reg. ch. 545: In loco de Blanhaco est flumen publicum, Navigale, videlicet Garona, in quo nullus portus extitit, per quem galee per et supra dictum flumen Garonae transire seu transvehii cum animalibus vel sine animalibus possint seu valeant. Vide supra *Nauticus* 2.

° **NAVIGATUM**, Idem quod *Nauticum*, Vectigal ex navium transitu. Dipl. Caroli M. ann. 781. tom. 5. Collect. Histor. Franc. pag. 745: Propterea per presentem preceptionem decernimus, quod perpetualiter mansurum esse jubemus, ut nec vos nec juniores aut successores vestri eidem requirere nec exactare faciatis. Vide *Navigale*.

° **NAVIGER**, Nauclerus. *Naviger* sive pilotas ac navium magistros, nautas, nauceros, in Charta ann. 1547. apud Rymer. tom. 15. pag. 161.

° *Naviger*, eadem notione, apud Froissart. 2. vol. cap. 37. *Le comte de Flaadres pour le recouurer (Jehan Lyon) en chevance et tenir son estat, le fit doyen des Navigers*. Unde *Naviger*, eorum officium, ibid. cap. 38. *Jehan Lyon voulut dire que Guisebert Mattheu avoit achapté l'office des ricières et du Naviger*. Vide *Nautica*.

° **NAVIGERIUM**, Iter, via navi emensa, navigatio. Visu Talonis: *Quumque ab eis interrogaretur... quis ab Occidente properans tam longum peteret Navigerium*, ubi Isidor. Pacensis era 689. eandem visionem referens, habet *Navigerium*.

° **NAVIGIATA**, Navis onerata. Charta apud Greiter 1339. tom. 2. Hist. Dauphin. pag. 249. col. 2. *Item levavit idem Johannes Raymundi... pro qualibet Navigiata salis... continente infra 50. saumetas salis unum larenium ipsius*.

° **NAVIGIUM**, Classis, apud Barthol. in Glossario ex Baldrici Hist. Palest. Epistola de expugnatione urbis CE. per Latinos ann. 1245. apud Miræum tom. 1. pag. III. col. 2. *Iterato Navigium nostrum flammis aggreditur, intempesta noctis silentio, sedecim naves suas accensas, velis in altum expansis et inferius colligatis, ad proram flante fortiter auro, nostras mittit in naves Latere ann. 1315. apud Rymer. tom. 3. pag. 509. Venit Navigium vestrarum gentium de Anglia, cujus Amiratatus existerat dominus Bonacorta. Occurrit rursus in Mantato Edwardi III. ann. 1335. apud eund. Rymer. tom. 4. pag. 636*.

° **NAVIGIUM FACERE**, Navi vehere. Code. MS. Irminonis Abb. Sangerman. fol. 99. col. 2. *Et facit caropera usque ad silvam Waveram et Navigium usque ad Monasterium*.

° **NAVIGIUM**, Res nautica. Gall. *Marine*. Chron. Angl. Th. Otterbourns edit. Hearn. pag. 229. *Capti sunt hoc anno (1400) dominus Robertus Logan miles Scoticus, qui pactus fuerat destruere Navigium nostrum, et precipue piscatores regni*.

° **NAVIGIUM**, Navigatio, iter navi emensum, Gall. *Navigaton*. Aurel. Vic-

tor seu Auctor gent. Rom.: *Ex eo scilicet inditum, quod ejus consilio impulsus, quos matres Trojanæ, tedio longi Navigii, classem ibidem incenderint*. Acta S. Felici. tom. 1. Aug. pag. 26. col. 2. *Igitur cum ante Navigium inaudita opinio per populos divulgaretur, eo quod in Hispaniarum littore gravis in Christianos persecutio grassaretur, etc.* Vide *Navigerium*.

° **NAVIGIUM**, Canalis ad navigandum idoneus. Charta ann. 1281. apud Murator. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 300. *In comuni fuerunt concordia, quod per commune Mutinæ canale sive Navigium Mutinæ securari debeat per ipsum commune Mutinæ et securum teneri usque ad foveas de Rufalcano*. Chron. Patav. ad ann. 1189. tom. 4. earum. Antiq. col. 1123. *Eo tempore incisum fuit nemus Gadii, et factum fuit Navigium, per quod iter ad Montemilicem*. Ad ann. 1291. col. 1124. *Eo tempore facta fuit venire aqua a Montemilice propter Navigium veniendo Paduari*. Charta ann. 1334. in Reg. 66. Chartoph. reg. ch. 1415. *Erat Navigium ita periculosum, quod vis poterat navi transire, quin periret vel dampnicaretur*. *Navigage*, *Navigatio*, scientia nautica. Hist. Caroli VI. ad ann. 1388. pag. 71. *Leur fut permis de faire des moulins, tellement que le Navigage des vaisseaux ne fust point empêche*. Lit. remiss. ann. 1476. in Reg. 191. Chartoph. reg. ch. 234. *Pour ce que icellui Village suppliant est fort duit et exerimenté en fait de Navigage, etc.* *Naviger*, eadem intellectu, in Lit. remiss. ann. 1377. ex Reg. 152. ch. 30. Vide infra *Navilium* 2.

° **NAVIGIUS**, ut supra *Navigatum*. Dipl. Dagob. I. ann. 629. apud Dublet. Hist. S. Dion. pag. 655. *Neque intra ipsa civitate Parisius, neque ad foras in ipso pago, theloneos, vel Navigios portaticos... exactare potuerit*.

° **NAVILAGIUM**, Fortorium, ut videtur, dandum pro transiptione. Charta ann. 1480. *Exceptis tamen et retrovatis passagijs ripararum, in quibus transire cum navi, que passagia exsolventur respectu Navilagii*. Vide *Nautium*.

° **NAVILE**, Navis. Statuta Massil. lib. 6. cap. 45. *Licet curie Massiliæ... facere intrare naves, galeas, ligna et alia Navilia, transeuntia seu navigantia per mare Massiliæ, que portarent blada, farinam, etc.*

° *Navile*, eodem sensu, nostri dixerunt. Lit. ann. 1338. in Reg. 153. Chartoph. reg. ch. 243. *Le Navile venant ou havre de la ditte ville de Harfleu, etc.*

° **NAVILIO**, pro *Nablio*. Vide *Nabliesare*. 1. **NAVILIO**, Classis, ex Ital. *Navilio*. Occurrit non semel in Historia Cortusiorum, [ut et in Memoriali Potestatum Regiens. Chronico Parmensi, etc. Le Roman de Vacre MS.].

Li Dus out grant Chevalerie,
Et mout out nefes en sa Navie.]

NAVILIO, Navis, navigium. Informationes Civitatis Massil. de passagio transarino in MS. Sangerman. *Deinde salvo deliberato consilio veniit Alexandriam et igne comburere omnia Navilia, que reperirentur in portu*.

° *Navile*, eadem notione, apud Villehard. § 17. *Les messages alors empruntèrent 2000. mars d'argent en la ville (de Venise) et si le baillierent le duc pour commencer le Navile*. *Navie*, in Hist. S. Ludov. Joinvil. edit. reg. pag. 92. *Après ces choses attirèrent les freres au roy leur Navie*. *Navire*, apud Froissart. vol. 1.

cap. 10. et Christ. Pisan. in Carolo V. part. 2. cap. 38.

° **NAVILIO**, ut supra *Navigium* 4. Pactum inter Mutin. et Regiens. ann. 1272. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 385. *Et quicumque ire voluerit per Navilium Mutinæ, libere possit et debeat ire sine contradictione Reginarum: et quicumque ire voluerit per Navilium Reginarum, libere possit et debeat ire sine contradictione Mutinensium*.

° **NAVIMACIA**, La pugna de la Nave, in Glossar. Lat. Ital. MS.

° **NAVIOLOM**, [° Lege *NAVILIO*, ut in textu.] *Navicula*, *navigium*. Vita S. Francæ, tom. 3. Aprilis pag. 333. *Quia Navilium habere non poterunt nec pontem... flumen illud absque incommodo transierunt*.

° **NAVIPLETIO**, Charta Edgari Anglor. Regis ann. 964. pro Ecclesia Wigorn. tom. 1. Monast. Anglic. pag. 141. *Quatenus possit ipse cum Monachis suis unam Navipletionem, quod Anglice Scyppfled dicitur, per se habere*. Et infra: *Constituunt unam Navipletionem, quod Anglice dicitur Scyppfled othe Scyphorne, in loco quem ob ejus memoriam Oswaldestay deinceps placuit appellari, ubi quarularum cause secundum morem patriæ et legum jura juridice discernantur*. Porro *scyppfled*, vox est Saxonica, ex *scyp*, *Navis*, et *fyllan*, *implere*, vel *fyll*, *plenitudo*.

° *Navipletio*, vel ut Hiccesius legit ad calcem Dissertationis Epistolaris, *Naucupletio*, Tributum erat, quod ad navium constructionem exigebatur. Anglis hodie dictum *Ship-money*, alias *Scyppfled*, vel *Scyphocne*, ut habet Wanleius pag. 309. Antiquæ suæ Litteraturæ Septemv. ubi ex laudata Edgari Charta, quamvis eam censura sua notet Hiccesius Dissert. Epist. pag. 86. luculentum testimonium ducit ad probandum, inquit, in antiquis temporibus regiam illam exactionem obtinuisse. Eidem Wanleio Charta hæc scripta fuisse videtur circa tempora Henrici I. Anglorum Regis.

° **NAVIRE**, pro *Navare*. Papias: *Navit, strenue agit*.

1. **NAVIS**, Pars ædis sacræ in qua plebs consistit. Ordericus Vitalis lib. 11. *Navem quoque Basilicæ... auarit*. Et lib. 12. *Ingens Basilicæ Navis quæ nuper edita fuerat, corruit*. Leo Ostiensis lib. 3. cap. 27. *Fenestras omnes et Navis et Tituli plumbo ac vitro compactis... inclusit*. Adde cap. 32. etc. Sugerius lib. de Administr. sua cap. 29. *Media Ecclesiæ testudo, quam dicunt Navim*. Chronicon Moriniacense lib. 2. *Exterius etiam tabernaculum, quod Ecclesiæ Navis a populo vocatur, consummationis perfectionem acceperat*. Consuetudines Floriacensis Monasterii: *Atque in Navi ad stationem sedes antea conventui preparant*. Willem. Abbas in Chron. Andernensi: *Eum pro vite merito in Navi Ecclesiæ... tumulari precepit*. Bernad. Baldus ad Vitruvium scribit, quod Itali dicunt *naves*, seu *navatas* templorum, a vob: Græca emanasse. Salmasius vero ad Sollinum, hanc partem templi ita dictam putat, quod caetera ejus veluti navium carinas sit: ex Sallustio, ubi de mapalium Africanorum cameris: *Oblonga incurvis lateribus tecta, quasi Navium carinas sunt*. Certe *navim* in ædibus sacræ, pro camera usurpasse videtur Anastasius in Leone III. PP. pag. 121: *Sarta vero tecta Basilicæ B. Petri Apostoli, id est, Navem majorem, sed et aliam Navem super altare cum quadriporticu, simul et*

fontem, etc. Ibid. pag. 128: Simulque et in Nave, quæ est super altare, sarta tecta omnia noviter restauravit. Et in Benedicto III. pag. 28: Sed et ipsius præcipue sarta tecta Ecclesie B. Petri Apostoli nutritoris sui, id est, Navem majorem, et aliam Navem quæ super corpus ejus est... luciflud renovavit. Ex quibus confici videtur longiori ædium sacrarum parti, Navis nomenclaturam postmodum inditam, tum quod in ea major sit concaemeratio, tum etiam quod ex sua longitudine navis carinam referat. Non desunt tamen qui ex Græca vñc vocis etymon hauriunt, quo nomine apud recentiores Græcos ea pars templi donatur, seu quod pars amplior sit vñc, ædis sacræ: seu vox ipsa vñc hac notione a vñc, navis ortum habeat. [Vide Glossar. med. Græc. voce Næ, col. 965.]

2. **NAVIS.** Testamentum Philip. Episc. Bellocensis ann. 1217: Do, lego Ecclesie B. Petri Belvacensis... calicem unum aureum, et navem argenteam, et Missale, etc. Ubi Navis, forte sumitur pro Navicula, in qua thus asservatur, de quo vase supra agimus. Nam et Navis, dicitur in Concilio Mertonensi ann. 1300. cap. 4: Turbulum cum Navi et ture. [Leges Palatinæ Jacobi II. Regis Majoric. in Actis SS. Junii tom. 3. pag. LXXII: Duo thuribula cum suis Navibus ad tenendum thus deputatis. Adde Præceptum Philipp. Pulcri ann. 1311. tom. 1. Ordinat. Reg. pag. 481.] Potest præterea sumi pro eo quod in aulis Principum Nef vocant, abaci scilicet argentei specie, in navis formam confecti, in quo vasa ad potum reponuntur in ipsa interdum mensa. [Charta ann. 1338. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 303: Navem magnam pro mensa Domine Dalphinæ de viro, unam duodenam saleriarum viiri, etc.] Le Roman de Garin:

Tressant la table, s'est à Garin saillie,
Que la Nef d'or lui vest des pois tolier,
Li vins espant sor le pelison gris.

Ahibi:

Devant Corin tiot Mauvoisin la Nef,
Toute fu pleine de via et de clard.

Chronicon MS. Bertrandi Guesclini:

Hanaps, coupes et Nes de la or reluisant.

o Inventar. ann. 1389. tom. 3. Cod. Ital. diplom. col. 306: Navis una deaurata cum rotis quatuor et fochis et banneris et aliis operagiis. Codicil. Oliver. de Clivio ann. 1406. tom. 2. Probat. Hist. Brit. col. 782: Item ordinavit quod Navis sua, nuncupata Riquerou, reddatur nobili piro Oliverio de Castello filio suo. Lit. remiss. ann. 1383. in Reg. 145. Chartoph. reg. ch. 428. bis: Rogier Percepot, sommelier de nos napes... en venant guerre la Nef et les tranchours d'argent, que l'en met à table devant nous, etc.

NAVIS AURI. Glaber Rodolphus lib. 8. cap. 2. extremo: At Henricus (Imp.) cernens amici (Roberti Regis Fr.) liberalitatem, suscepit ex illis tantum librum Evangelii... uxor vero illius pares auri tantum Naves accepit, cetera autem egrediens in gratia dimisit. Sequenti igitur die iterum Rex Robertus cum Episcopis ad Imperatoris tentoria transiens, qui eum salis sublimis suscipiens, expletoque simul prandio, centum libras ei ex auro puro obtulit; Rex quoque pares tantum Naves auri ex illo sumpsit; firmatogue uterque pacto amicitie, rediit ad propria.

3. **NAVIS.** Aplicius lib. 6. cap. 9: Pulum aperies a Navi, et in quadrato ornas, etc. Ubi Gabriel Humelbergius: hoc est

a parte posteriore ventris, qui ut navis cavus, et figura ejus non dissimilis est.

o 4. **NAVIS.** Jus piscandi cum nave. Charta ann. 1138. inter Probat. tom. 2. Hist. Occit. col. 496: Vendimus... tibi R. Trencavello... totam leddam, totamque Navem, quæ habemus de temetipso Trencavello in stagno et in salinis. Alia Barthol. episc. Laudun. ann. 1142. tom. 2. Monum. sac. antiq. pag. 21: Qui et ipse pro sua suorumque salute prædium et piscationem duarum Navium in Ausona concessit supradictæ Ecclesie.

o 5. **NAVIS DE PORTU.** Qua portantur seu transvehuntur homines, equi et currus, vulgo Bca. Charta Joan. abb. S. Germ. Prat. in Chartul. Guill. itidem abb. fol. 144. r. col. 1: Prædicti homines bona fide promiserunt, quod si Navis de portu perditâ fuerit, vel aliquo casu in detrimentum venerit, quantum ad eorum partem pertinet, ex integro restituere, vel si necesse fuerit, novam de suo facere tenentur. Navisole, Navis onerariæ species, in Guill. Tyrii contin. Hist. apud Marten. tom. 5. Ampl. Collect. col. 71: Si fiat le soudan venir d'Alexandre xxij galies et une Navisole, qui portent la viande et estoivoirs des galies. Navisone, paulo ante col. 728.

o **NAVISSA.** Instrumentum piscatorium. Charta Bone prime. Sabaud. ann. 1424. inter Stat. Perus. pag. 31: Est licitum sit die noctique, ac libere et impune piscari et facere ad retia, Navissam, trubiam, etc. Vide infra Naza.

o **NAVITIES.** Vide Navicies.

o **NAVITIO.** Vide Navicio.

o **NAVITOR.** Nauta, navigator. Vita S. Columbæ Abb. tom. 2. Junii pag. 208: In hac quoque die aliqui de Scotia adventantes nautæ, hæc eadem vobis de illis indicabunt Regibus. Quod egeratis vni vaticinium eodem die de Hibernia Navitores, ad locum qui dicitur Muirhole paradisi pervenientes, superscriptis ejus hinc Comitibus, sed eadem navem cum Sancto navigantibus, de usdem interfecit Regibus expletum retulerunt.

o **NAVIVM.** Annales Francor. Faldenses ann. 898: A Rege est clementer susceptus, nihilque ei ante, questi Regni abstrahitur: excipiuntur curtes, Navium et sagum. Editio Freheri habet, curtes Navium, absque virgula. [Vide Pertz. Script. tom. 1. pag. 408 not. 9.]

o **NAULAGIUM.** Naulum, transvectio, Gall. Passage. Lit. Alfonsi comit. Pictav. ann. 1209. in Reg. II. Chartoph. reg. fol. 146. r. Debet etiam dominus comes eidem (Imberto) providere de Naulagio sive loco in navi, pro se et dictis militibus suis.

o **NAULEIARE.** Navem locare naulo convento. Statuta Massil. lib. 4. cap. 25: Qui navem in Massilia peregrinis Nauliabant, etc.

o **NAULIGARE.** NAULISARE. Navem ad vecturam conducere, unde Naulisatio, ipsum naulum. Contract. Navigit inter reg. Franc. et Massil. ann. 1268. in Reg. sign. Noster Cam. Comput. Paris. fol. 287. r. Item si voluerint Nauligare naves ad plateas, secundum quod consuetum est fieri in Massilia, etc. Form. MSS. ex Cod. reg. 7657. fol. 17. r. Gaspar mercator... constituit... Petrum præsentem... ad dicendum... ipsum lignum... ipsumque lignum Naulisandum quibuscumque personis voluerit, et in illis nautis seu prettis modo et forma, quibus eidem Petro patrono melius videbitur expedire... et etiam de quibuscumque Naulisationibus per eum fendis, promittendis et firmandis

instrumenta quæcumque faciendum. Vide Nauliare.

o **NAULIGIARE.** De naulo convenire. Litteræ Potestatis Pisanorum Vicario Massil. ann. 1340: Quidam... Pisanorum... Nauligaverunt cum... patronis unius galæ... ensis in portu Massilie.

o **NAULIZARE.** Eadem notione Charta Massil. ann. 1357: Quidam cum esset super quodam laudo, quem ibi Naulizavit et cepit, cujus erat Dominus, et patronus, etc. Chron. Tarvisinum, tom. 19. Muratorii, col. 801: Illius crudelitatem Nauligantes ad marinam venerunt, et Naulizatis navibus atque galis a Januensibus, etc.

o **NAULIZARE.** Navi imponere accepto naulo, apud Murator. tom. 12. col. 386. in Notis: Patronus Venetus non possit Naulizare aliquam mercantiam forensam supra valorem yperperorum cm. a Monovasia versus Nigropontem.

o **NAULUM.** Gregorius M. lib. 12. Epist. 16: Propterea minus languis rachanas 30. lectos 15. prædium quoque de emendis culatris vel Naula dedimus. Naulum ad transvectionem? Gloss. Gr. Lat. Νεῦλον, naves vectura, Naulum.

o **NAULUM.** Portorium pro trajectione, Nolis, in ordinatione Gallica maritima. Venditio partis civitatis Massil. a Benedicto Ep. facta Carolo Andegav. Comit. Provincie ann. 1257. ex Schedis Presidis de Mazaugues: Episcopus possit... ad sui voluntatem recipere Naulum sive passagium, et redditum dictarum navium, etiam specialiter pedagium.

o **NAULUM.** Quævis exactio de novo imposita. Concilium Andegavense ann. 1365 cap. 28. Novas exactiones, servitute, Naulum, intelligimus in hoc casu, quorum impositio sive exactio memoriam hominum non excedit. Supra: Qui præmissa de novo imposuerit personis Ecclesiasticis, vel hominibus Ecclesie sine consensu illorum ad quos spectat, vel præmissa exegerit, etiamsi Naulum sit de novo impositum nomine suo vel alieno, excommunicationis sententiam incurrat ipso facto Naulum sive jus passagii, in Charta Petri Episcopi Pataviensis ann. 1277. in Metropoli Salisburgensi tom. 1. pag. 380. Vide Naulicularius 2.

o **NAVO.** vox Italica, Gall. Naveau vel Navel. Laudes Papiæ apud Murator. tom. 11. col. 42. Olera quæcumque generis, pape suo tempore, et napi, quos Navones appellant.

o **NAUPEGIARIUS.** ut Naupegus, apud Sponium Miscell. Erud. Antiq. pag. 67. et Reines Inscr. pag. 602. Vide Naupeus.

o **NAUPEGO.** Navis inunctio, Papiæ, vñc, navium adificatio.

o **NAUPICUS.** Navis factor, Papiæ, ex Gr. ναυπηγός, faber navalis, in Gloss. Gr. Lat.

o **NAUPREDA.** Piscis genus, idem, ut videtur, quod Lampreta, Gall. Lamprois. Piscis qui vulgo Naupreda dicitur, in Vita S. Hermelandi Abb. Antrens. sæc. 3. Benedict. part. 1. pag. 393. Vide Lampreda et Laupreda.

o **NAURATUS.** Charta Regales ac Parensales, cap. 13. apud Bignonium: Taliter ei fuit professus, quod ipsam rem superius denominatam per suum neglectum et per suum facinus fuit perditâ vel Naurata. At in Cod. MS. Naufragata legi monet Baluzius. Utcunque sit, ab hisce vocabulis nata videtur vox Francica Navré, pro læsus, vulneratus. [Statuta MSS. Galterii Domini Commercii ann. 1268: Item si alicui bourgeois de cette ville brise le marché de cette ville, s'y payera c. sols, au mayeur XII. den. aux esche-

vins XII. den. au Navray XX. sols, et au
dalu X. sols.] Vetus Charta Anglo-Gal-
lica in libro *Justice of peace* fol. 116. v. :
Et illoques en ledit assaut fist et lui
dala, Naufra, et malement treta, et oues-
que un espre lui ferist sur le test et sur le
bras, etc. Naufra, apud Raimund. Mon-
taner. in Chron. Catalanico Reg. Arag.
cap. 191. et in Chron. Petri IV. Reg.
Arag. lib. 3. cap. 16. 21. quasi naufragat.
* Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg.
7657: Naufra, Provinc. Latio, plaga, vul-
nus. Naufra, ledere, vulnerare. Nostris
Navreure, eadem notione. Charta Phil.
VI. reg. Franc. ann. 1348. ex Chartul.
21. Corb. *Es procureur desdits religieus
les a ne use ou denoncé d'une hature et
Navreure, que fist Huert Crau et se com-
plices aux dessuadits prisonniers.* Occur-
rit in Charta ann. 1445. ex Chartul.
Latiniae. fol. 42. Consule Menag. Dic-
tion Gall. v. Navrer.
* NAUREGUS. Vide supra in Navre-
tus.
* NAUSA. Locus pascuus, sed uliginos-
us et aquis irriguus, idem quod Nax. I.
Charta ann. 1185. Inter Instr. tom. 11.
Gall. Christ. col. 141. *Radulfus Ebroica-
rum, dedit S. Taurino. . . omnem piscationem
et Nausas ejusdem aquae.* Lit. ad mort. pro eccl. Tolos. ann. 1451. in
Reg. 187. Chartoph. reg. ch. 111. *Item
plus quatuor macellatas prati. . . confronta-
tas ab una parte cum honore Heraardi
Bissa de castaneto et cum Nausa publica
preedictae appariz.* Vide supra Nauda.
* NAUSARE, pro Nauseare, in Glossar.
Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657. *Gagar
(leg. Gagar) Nausare, vomere. Gidadura,
Prov. navrea, vomitus.*
* NAUSIA. Papias: *Helvus, rufus, pal-
lidus vel Nausia.* Puto legendum *Nau-
sea* vel *Nauseator*, ut *Helveus* pro *Helvus*.
* NAUSIFICUS. Nauseam provocans.
Wilhelmus Brito lib. 10. Philippidos:
Ilum Nausifico crucians pectoris odore.
* NAUSTARE. Clamor palumbis. Car-
men de Philom. ad calcem Cod. reg.
6816:
Nausitat arborea clamans de fronde palumbes.
* NAUSIUM, pro Nausea. *Nausii fasti-
dium* in Miraculis S. Edalrici, tom. 5.
pag. 181. et sac. 5. Benedict. pag. 470.
* NAUSUM. Species navigi. Gallici.
Ausonius Ep. 22. *Nauso aliare quaris
navi.* Rursum videtur infra. Bulla Freder-
rici Imp. ann. 1157. Inter Instrum. tom.
4. Gall. Christ. col. 17. *Concessimus . . .
omnia jura regalia in . . . comitatibus,
foris, duillis, mercatis, pometis, Nausis,
teleonis, pelagus, castellis.* An Nausis
hic indicentur portoria pro trapezatione?
Mallem Nausis hoc ipso significari. Vide
Nautium.
* NAUTA. Genus magistratus in por-
tibus navigationi et commercio preposi-
ti. Vetus Inscriptio relata in Commen-
tariis literariis Trevoltianis April. 1717.
pag. 627. *Tib. Casare Aug. Jovi Optum.
Maximo Romano. (f. aram.) Nauta Pari-
saci publice posterunt.* Hic non esse
intelligendos nautas vectores ibidem
probat pag. 632. ex eo maxime, quod
Iulius Romanus Nauta *Araricus* dicitur
in alio veteri monumento ibidem pag.
640. memorato.
* NAUTATICUM. Vestigal ex nautis
seu navium transitu persolvendum, idem
quod *Navaticum*. Occurrit in Charta
Caroli C. tom. 2. Annal. Bened. pag.
746. col. 2. Alia Rodulphi reg. ann. 927.
tom. 9. Collect. Histor. Franc. pag. 572:
Nec teloneum, aut inferendas, aut rotati-

*cum, vel ripaticum, sive portaticum, seu
etiam exclusaticum, vel Nautaticum, etc.*
Nauticum ex eadem Ch. in *Reliaticum*.
Vide *Nauticatio*.
* NAUTELLA. Navicula, seu navicella,
Gallis. *Nacelle*. Eradius Presbyter de
Lection. Evangel. cap. 2: *Nautellam
quippe istam, Fratres, Ecclesiam cogitate,
turbulentum mare, hoc seculum*
* NAUTEO, ὄσπρ, ὄσπρς, Odor corii, in
Gloss. Lat. Graec. Sangerman. legendum
Nautea, quae Nomo dicitur *Aqua de
corus, vel, quod est verius, Aqua de
sentina, dicta a nautis.* Vox est Plauti.
* NAUTICATIO. Anastasius in S. Vita-
liano. *Et talem afflictionem posuit in
populo, seu habitatoribus . . . per diagre-
pha, seu capita, atque Nauticationes per
annos plurimos, quales a seculo nunquam
fuerant.* Codd. alii habent *Nauticatio-
nem*. Tributum forte ejusmodi inpo-
nitur nautis, vel mercatoribus in mari
negotiantibus, vel potius *navicularia*
praestatio, seu quodvis tributum. Vide
Navicularius 2.
* NAUTICI, Nautae. Chronicon Casin.
lib. 3. cap. 60. (al. 61.): *Constituit ut
omni tempore navis nostra cum nauclero
et Nauticis suis libera moveat ab omni
conditione et debito pensionis*
* NAUTILENI, Nautae, *Nautileni galea-
rum*, in Pactis iustis inter Michaelem
Palaeologum et Genenses ann. 1261.
Nautileni Aristophani.
* NAUTOLOGI, qui nautium a vectoribus
exigunt. *Nautologia*, apud Clementem
lib. 1. Constit. Apost. cap. 57. ubi La-
tina Editio vetus, seu quosdam Pontifi-
cis Epistola ad Jacobum § 14. 15. *Pro-
prie officium Episcopos impicat, Presby-
teri nautiarum, Diaconi dispensationem
locum teneant. Hi qui catechizant, Nau-
tol quis conferantur.* Eadem habentur in
Rust. 1. quae Anacleto tribuitur. Hesy-
chius *Nautologia, ναυτολογία*. Vide Notas
Cotelieri ad Constit. Apostol. pag. 182.
* NAUTONERIUS, a Gallico *Nauton-
nier*, Nauta, in veteri Catalogo MS. So-
dalem Confraternitatis B. Mariae Deau-
rate Tolosanae.
* NAUTONIUM. Vetus Charta apud Gui-
chenonium in Hist. Bressensi pag. 228:
*Concessit teloneum infra regni sui spatia,
jussit ut nullus sit exactor non in civita-
tibus, non in vicis sive in portis, sed nec
ex Nautonio nautium.* Ita habetur, sed
puto legendum *Nautonio*, ut tributum
fuerit a nautis pendi solitum, *Nauti-
cium*.
* NAUTOR, Nauta. Sicut *Nautor desi-
derat venire ad proprium portum, ita
scriptor ad ultimum desiderat venire ver-
sum*, in veteri Monito ad Lectorem ad
calcem Collectionis Canonum e MS. D19.
Chavelin Custodis Sigillorum Regio-
rum.
* Passio S. Floesel. tom. 5. Sept. pag.
478. col. 2. *Communiter in somnis Nauto-
res Christiani. . . euntes forati sunt cor-
pusculum ejus: quod optimo sudore ves-
titum navi remittentes, etc.*
* NAUTUM, pro Nautium, Pignus. Vide
Nautium.
* NAVUM, pro Nactum. Vide in hac
voce.
* NAUZILARE, pro Nauticare, Navem
conducere. Vide in *Nautigare*. Lat.
Alfonsi comit. Pietav. ann. 1261. ex Reg.
11. Chartoph. reg. fol. 42. *De quadam
navi pro ipsa conducenda seu Nautilanda,
etc.* Vide supra *Nautigare*.
* NAXA, pro Nassa, Piscaria, gurgis.
Charta ann. 1197. ex Chartul. prior.
Lehun ch. 20. *Prior vero et monachi
habent coram suis molendinis a la Repen-*

*tie et supra bordelum versus Bris suas
naxas.* Charta 31. ibid. habet *Nassas*.
Vide supra in hac voce.
* NAXO, Nasus, vultus. Auctor. Patav.
anonym. apud Murator. tom. 2. Antiq.
Ital. med. aevi col. 317. *At illo finito
tempore, infusas et galeros, Forojuliano
mare, incipiebant portare, aut capucia
cum rostris, ante Nazonem plus in altitu-
dinem, quam ad depressionem tenden-
tibus.*
* NAYSSIUM. [« Quod in dicto terray-
lio non sicut latrine neque Naysium. »
(Chevalier, Cart. Fratr. Praedic. Gratia-
nop. p. 36. an. 1323.)]
* NAYVITAS. Vide *Nativitas*.
* NAZA, Nassa, instrumentum pesca-
torum. Charta ann. 1157. ex Chartul.
Mielac. *Piscationem per totam aquam. . .
quolibet modo piscationis in eadem aqua,
quo placuerit eis loco, duarum Nazorum,
vel unius furellii continuum piscationem,
et naviculam propriam ad eadem ingenia
levanda.*
* NAZARENI, dicti primum qui Christi
sequebantur doctrinam, postmodum
vero a Christo deducto nomine auctori-
tate Synodi sub D. Luca Antiochie
habita Christiani dicti sunt Fideles
universi. Haec Vitellinus Tyrius lib. 4.
cap. 9.
* NAZAREUS. [Hebraeis *nezor, elevé en
dignité*: « Solum id comaminis in hoc
Nazareo. » (Du Meril, Poës. Lat. med.
aet. p. 74.)]
* NCUNQULT, Charta Henr. IV. Imp.
ann. 1065. ex Tabul. S. Maximini Trevir.
*Si quis ex familia interfectus fuerit, pre-
tium illius id est, Ncunqult, totum Abba-
tis erit.* [99. Nungilt]
* NEANISCOLOGUS, Qui juvenilia loqui-
tur, ex Graec. νεανισκος. Vetus Interpres
Juvanalis Sac. 8. v. 190. *Planipedes audit
Fabios, Nobiles Neaniscologos.* [Quidam
legunt *Neaniscologos*. Vide Salmasium
de Pallio pag. 345.]
* NEBBIA, vox Italica. Gall. *Brouil-
lard*, Nebula, Miracula S. Zita, tom. 3.
Aprilis pag. 515. *Nec videbat nisi ut in
umbra et in Nebbia.*
* NEBLA. Vide in voce *Nebula* 2.
* NEBRIA. [« Cf. *Nebria*; sudarium ex
corio cervino quocum mundantur equi.
DIE.]
* NEBRIDA, Vestis sacerdotalis. in
Gloss. ad Doctrin. Alex. de Villa Dei.
1. NEBULA. Fragm. Petronii: *Palam
prostare nudam in Nebula linea.* Ita enim
legendum, pro *lanæ*. Vestis tenuis ac
subtilis, dicta quod transpareat sub illa
corius, ut eadem sub nebula. Hesy-
chius. *Φέζα, λυγία, νεβρία*. Fulgentius,
lib. 1. Mythol. *Astiterant itaque Syrmate
Nebuloso lucida terna viragines, etc.* Sui-
das *νεβρία* γυναικων φοβηται τα λευκα, et
νεβρια vestis est λευκη, etc. LXIX. In-
terpres apud Isaiam cap. 3. *Lineamina
ta λευκα, λευκωνων* verterunt. Vide ibi
Hieronymum. Ita *Cor vestes*, apud Hora-
tum lib. 1. Sat. 2. *aranearum modo
textae*. Phnius lib. 6. cap. 17. *bombeyci-
nas factas ait, ut in publica matrona
transluceat*. Ammianus lib. 14. *Sudant
sub ponderibus lacernarum, quas collis
insertas singulis ipsis adnectunt, nimia
subleminum tenuitate perfabiles.* S. He-
ronym. adversus Helvidium cap. 6:
*Ingressi sunt exposita libidinum victimae,
et tenuitate vestium nude impudicus ocu-
lusingeruntur.* Idem Epistola ad Latam:
*Talia vestimenta pavet, quibus pellat
frigus, non quibus vestita corpora nu-
dentur.*
2. NEBULA. Glossæ Biblicæ MSS:

Tipsanas, panes qui dicuntur Nebulae.
Gloss. Lat. Gall. *Nebula, Oublee, mente.*
Gloss. MSS. ad Alexandrum Iatrosoph.:
Fabrica buccellae, quae sunt super fer-
rum, ut Nebulae. Ebrardus in Graecismo:

Aeris est nubes, Nebulae de flumine surgunt,
Ac panis Nebula tibi subtilissimus extat.

[Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 521:
Nebula, nubecula, Neula ou Nuble, Gallica.
Nieule et Niule, in Stat. pro talemel.
ann. 1300. inter. Consuet. Genovef. MSS.
Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657:
Neula, Prov. Nebula ex flore farinae et
aqua, colerida.] Bernardus Mon. in Consuet.
Cluniae. MSS. cap. 77. et ex eo
Udalricus lib. 1. cap. 49: *Vel ea quae in*
ferramento characterato de conspersione
farinae tenuissimae sunt, et ab hominibus
Romanae linguae, Nebulae, a nostratibus
appellatur oblatae. Idem Bernardus cap.
8: *Et omni die in qua sumus omnes in*
capis ad Missam, per consuetudinem facit
ferri Nebulas ad cenam Fratrum. [Editus
part. 1. cap. 7. praefert *Nebulae.* Litera
anh. 1217: *Unam pitansiam L. solidorum*
in vino piscibus et Nebulis in die Trans-
lationis S. Benedicti.] Vetera Statuta
Canonicorum S. Quintini: *Ad postme-*
ridiem debet Nebulas, et oblatas, et more-
tum, et vinum. Praep. debet ligna et sal.
Infra: *Debet habere unusquisque privatus*
10. *Nebulas et 5. oblatas.* Tabularium
Brivatense Ch. 110: *Et habet concessum,*
et ublatas et Nebulas, et pigmentum.
Ordinarium MS. Eccles. Rotomagensis:
Tunc Nebulae cum vino distribuuntur. Et
alibi, ubi de festo Pentecostes: Et dum
incipitur, Veni Creator, projectentur per
familiares Thesaurarii existentes in deam-
bulatoriis inferioribus Turris, ante Cruci-
fixum scilicet inferius et quam poterunt
infra chorum, folia quercuum, Nebulas,
et stupas ardentis in magna quantitate.
Et a Gloria in excelsis, emittent volare
versus chorum aves parvas et mediocres
cum Nebulis ligatas ad tibiam in cor-
pendenti numero, et continuabunt praemissa
usque ad Officium Missae, nec cessabunt,
nisi dum dicitur Evangelium. Et haec
omnia fient expensis Thesaurarii et Cap-
ituli, equis partibus. [Ordinarium Eccl.
Lecoviensis saec. XIII. exaratum in die
Pentecostes: *Ad processionem Missae*
stuppee inflammantur, quas custodes in-
veniunt ad Kyrie Missae pulsator flores
et Neulas (i. Nebulas) projectit.] Qui qui-
dem ritus ad exprimendum sacrae so-
lemnitatis mysterium in aliquot apud
nos Ecclesiis etiamnum obtinet. [Adde
Leges Palatinae Jacobi II. Regis Majoric.
tom. 3. SS. Junii pag. xiv. Statuta
Eccl. Barchinon. ann. 1332. apud Mar-
ten. tom. 4. Anecd. col. 613.] Vide Joan.
Bruyerinum lib. 6. de Re cibaria cap.
9. pag. 420. et infra in voce *Oblatae.*

Nebulas non esse cum Oblatis
confundendas, praeter locum e Statut.
S. Quintini laudatum, suadent Antiqui
ritus Ecclesiae Bisuntinae, quos refert
Martinius Tract. de Antiq. Eccles. Dis-
ciplina in Divinis Officiis celebrandis
pag. 811. ubi de Coena Domini: *Interim*
dum cantatur hymnus, deferantur panes
arum et Nebulae et Oblatae, et benedicantur
ab Episcopo vel Decano hoc modo:
Benedic Domine hanc creaturam panis,
etc. Sic in Consuetudinibus MSS. Mo-
nasterii Solemniac. iterum atque iterum
legitur: Ad Carnam Nebulas et Oblatas
et tria ona. Quibus in iocis frustra Ne-
bulis adderentur Oblatae, si nullo modo
discreperent.

Nebula. Macula in oculo. Mira-
cula e Henrici Baucen. tom. 2. Junii

pag. 884: *Habebat Nebulam in oculo si-*
nistro, de quo nihil omnino videbat.

NEBULARE, Obscurare, quasi nebula
legere, obumbrare. Tertull. Apolog. cap.
35: *Elatissimis et clarissimis lucernis*
vestibula Nebulant, scilicet fulgine,
quam edunt lucernae vel clarissimae.
Victor. Utic. lib. 3. de Persecut. Van-
dolica: *Semper capiunt splendorem et*
genus Romani nominis Nebulara.

NEBULARI, Nebulose esse vel fieri.
Gloss. Lat. Graec. *Nebular, ἀνεπαρτα.*

NEBULARIUS, Pictor qui Nebulas
conficit. *Nebularius, consuetudinarium*
cibum et III. ob. admihi suo in die, in
Libro nigro Scaccarii pag. 344. Cum eo
in capite de pistoriis agit, patet
Nebularium huius diei pistorem Nebula-
rum; seu panum eorum, de quibus in
Nebula 2. non textorem vestium illarum
transparentium, quas etiam Nebulas
vocabant, ut dictum est in Nebula 1.

Nostris alias *Nieullier*. Charta Phil.
V. ann. 1330. in Reg. 60. Chartoph. reg.
ch. 3: *Cum Nebularii villae Parisiensis a*
longe retroactis temporibus confratrum
inter se tenere et habere in honore gloriosi
Dei archangeli S. Michaelis consueverint,
etc. Arest. ann. 1402. 19. April. in vol. 9.
arestor. parlam. Paris. Pour le Nieullier
de ladite eglise (du Pui) une pierre de
cire. Ubi in alto Aresto legitur Nebula-
rius. Sed is forte intelligitur, qui nebulas
subministrabat.

NEBULGEA, Roche la Baillif, in Dic-
tionario Spagyri: *Est Sal ex humiditate*
nebulae, exsurgit in pratis cadentis, vi solis
induratum.

NEBULLA, Panis levior in ferro coc-
tus, de quo in *Nebula 2.* Usus MSS. Cul-
turae Cenoman. *Ad carnam habeant*
Nebullas doletas, et ad collationem cha-
ritatem de bono vino. [Ubi forte legen-
dum *Nebulas et oblatas, pro Nebullas*
doletas.]

NEBULONITAS, Nebulonis malitia,
fraus, dolus. Guibertus lib. 1. de Pignor.
Sanct. cap. 2. § 5: *Quarum tanta Nebu-*
lonitate concutimur, etc.

NEBULOSITAS, Nebula, obscuritas.
Arnobius lib. 7: *Non si mille tu pondera*
masculi thuris incendas, columque hoc
totum redundantium vaporum Nebulosa-
tate claudatur, etc. Angelomus Praefat.
in Genesim apud Pezium tom. 1. Anecd.
part. 1. col. 48: *Quoniam spiritualem*
intelligentiam, quae in nonnullis magnam
obtinuit Nebulositatem, etc.

NEBULOSUS, Vide in *Nebula 1.*

NEBULOSUS, Lumbus, imbrex porci,
nostris *Nuble*, idem quod infra *Numbile*.
Charta ann. 1357. in Reg. 99. Chartoph.
reg. ch. 137: *Percipere consuevit in*
dicto macello linguas omnium animalium
bovarum, quae ibi occiduntur, et Nebu-
los, sive Nubles, omnium porcorum et
porcarum, quae etiam in dicto macello
occiduntur pro vendendo. Leydam lin-
guarum et Nebulorum. Vide Numbicus.

NECA f. pro *Veta*, Ornatus vestis,
de quo infra. Statuta Arelat. art. 53. e
MS. D. Brunet. *Sorores accipiant pro*
corduris vestium sine fresso et Neca fac-
terum infra scripta, scilicet pro capa cum
pellibus III. sol.

NECARE, *NEGARE*, Submergere, ut
Italis, *Annegare*. Lex Burgund. tit. 34.
§ 1: *Si qua mulier maritum suum, cui*
legitime iuncta est, dimiserit, Necetur in
luto Lactantius de mortib. Persecutor.
n. 38: *Si qua detraxerit, in aqua*
Necabatur, tanquam majestatis crimen
esset. Adde n. 32. Gregorius Tur. lib. 3.
Hist. cap. 52. de feminis maleficis: *Alias*
Enecat, alias incendio tradit. Gesta Re-

gum Francor. cap. 11: *Uxoramque ejus*
ligato saxo ad collum, in aqua Necare
praecipit. Alii Codd. habent *Negare*.
Agobardus lib. de Grandine: *Propter*
quam causam multos comprehensos audi-
vimus, et vidimus, et aliquos eccisos, plo-
rosque autem affixos tabulis in flumen
projectos et Necatos. [Hinc emendandam
puto Inquisitionem ann. 1276. tom. 1.
Hist. Dalphin. pag. 25. edit. Genev. et
pag. 28. edit. Paris. ubi: *Quidam juvenis*
de Fassinio mortuus fuit, scilicet Nectitus
in Rhodanum casu fortuito. Legerem
Necatus] Chronicon breve Andegavense
ann. 1126: *Filius Regis Anglorum in mari*
Necatur. [Adde Memoriale Potestatum
Regiens. ad ann. 1276. apud Murator.
tom. 8. col. 1139. etc.]

NEGARE, Lex Alemann. tit. 73. cap. 3:
Si aliquis aliquam clausuram in aqua
fecerit, et ipsa aqua inflaverit, et ibi ali-
cujus pecus Negaverit, etc. Ita Editio
Heroldi et veteres Codd. alii *Necaverit*
habent Lupus Protospata ann. 940: *Et*
Negavit eum Pao in mari. Id est, sub-
mersit. [Chronicon Novaliense apud
Murator. tom. 2. part. 2. col. 744: *Dia-*
bolus autem antiquus homicida perdidit
hunc Negando; suffocavit enim eum in
curgitem aquae. Harumce vocum origo
Haeigen, Celtis, Submittere, ut observat
Schifterus in Glossario Teutonico.]

NEGARE, *NEGARE*, Lat. ex Cod. reg.
7657: *Negar, Prov. Mergere, submergere.*

NECATIO, Submersio. Chronicon
Astense apud Murator. tom. 1. col. 280:
Et alia infinita mala, quae fecit ipsum
flumen Padi tam in Necationibus
hominum et bestiarum, quam aliter, esset
longum scribere.

NECARONI, lidem qui Hunni. Vita S.
Vedast. tom. 1. Febr. pag. 738. col. 1.
Quae olim ab Attila Necaronorum rage
diruta, etc. Hunnorum regi Attilae, in
altera ejusd. Sancti vita ibid. pag. 737.
col. 2.

NECCAR, Allium, *ακρόποδον*, in Gloss.
Gr. Lat.

NECCIE, Mendosa vox. Vide *Naca*.
NECESSARE, Cogere. *Nat quod na-*
tura Necessat, Fortunato lib. 2. Mirac.
S. Martini. [Id quod domui *Necessa-*
tur, apud Marin. in Dipom. Papyr. ann.
c. 444 num. 73 lin. 32.]

NECESSARIA, NECESSARIUM, La-
trina, recessus. Descriptio Regionum
Urbs Romae edita a Mabillonio pag. 511:
Posternae 3. Necessariae 4. fenestrae majores
forinsecus 107. minores 166. Infra:
Propugnacula cum porta Praenestina 302.
Necess. 1. fenestrae major. forins. 86. etc.
Adde pag. 516. Lanfranc. in Decr. pro
Ord. S. Bened. cap. 4: *Unus eorum in*
dormitorio debet circumire lectos om-
nium, et omnia sedilia in Necessariis sol-
licite considerans, ne forte aliquis Frater
dormiens ibi remanserit. Liber Ordin. S.
Victoris Parisiensis MS. cap. 22. de No-
vittio: *Debet autem ipse Magister diligen-*
ter instruisse eum qualiter se discal-
ceare debeat, vel coopere, et Necessaria
non nisi cooperto capite intrare. Adde
cap. 37. Hincmarus Opusc. 21. In man-
sione in qua degit, *cammatum habet et*
Necessarium. Passim Scriptores, Ber-
tholdus Constantiensis ann. 1076. Udal-
ricus lib. 2. Consuetud. Clun. cap. 5. 35.
lib. 3. cap. 6. 89. Usus antiqui Ord. Cis-
terc. cap. 55. 72. 74. 77. 83. 108. Hugo
Flavinacensis in Chron. Vird. pag. 263.
Regula Magistri cap. 30. etc. *Loca Nec-*
cessaria, apud Gregor. Tur. lib. 1. de
Mirac. S. Martini cap. 37. Locus Necessa-
riorum, in Chronico Afflegemensi cap.
15. *Domus necessaria, in Statutis Ordinis*

de Sempringham pag. 732 et Ord. Præmonst. dist. 1. cap. 14. Chron. Laurishamense ann. 948: *Dormitorium renovavit, ædificium Necessarium prominens aptavit, etc.* Sic *Nexax*, Græci usurpant pro latinis: *Nexa* enim sine adiectione integrum pro necessitate redditur. Glossæ Græco-Lat.: *Nexax*, *iv aic anoxaxov*. Apud Artemido. lib. 1. Onirocr. cap. 2: *Kαθ' αὐτὴν αἰς χρεῖαν. Desiderare exonerandum alui gratia: ad Necessitatem corporis sui sedere, in Lege Longob. lib. 1. tit. 16. § 5. [sup. Lutpr. 152. (6, 72.)] Ad Necessitatem naturæ succedere, apud Lamb. Schafn. ann. 1076. *Ad officia naturalia succedere, apud Aurel. Victorem in Caracalla Etiannum dicimus, Fatre ses necessitate.* Palladius in Hist. Lausiaca cap. 28: *ὅσα ἔχουσιν ἐν χρεῖαις, ἴσως δὲ αὐτῶν, οὐδὲ κρῖος τῆν ἰδίαν χρεῖαν.* Ad Vienensis in Chron. de Ario: *Divertens post forum Constantini ad causam necessariam, viscera ejus repente simul cum vita effusa sunt.* Gillebertus Episc. Londinensis in Cantica Cantior. cap. 2. n. 7. de eodem Ario: *Et cum Necessitate ad publica purgatoria pervenisset, etc.* Computum Stephani de la Fontaine, Argentarii Regii incip. 1. Jul. 1351: *Pour les couvertures de cinq chaires, etc. et pour cinq Necessaires enveloppées de cuir, et couvertes de drap par dessus.* In præcedenti Computo, *selles Necessaires* appellantur. Vide *Calciarium*. Sed et *Necessaria* vocantur Statuta Mediolanensis part. 2. cap. 238. Ipsa hominum excrementa: *De Necessariis in estate non spatiantis, id est, deportandis.* Vide Gloss. med. Græci. in voce *Nexia*, col. 1759. et *Avay xaxia*, col. 66.*

• Ipsa ventris exoneratio. Liber de Mirab. Romæ ex Cod. Reg. 4188: *Per plurimas enim noctes viderat illum regem ad pedem cujusdam arboris pro Necessario venire. Infra: Ivit contra sum, qui jam peregerat Necessarium.*

• NECESSITAS, Eadem notione, unde nostris *Faire ses necessitez*. Lit. romiss. ann. 1554. in Reg. 82. Chartoph. reg. co. 695: *Quadam Necessitate dictum Jehannem cogente pro grossa materia et urina faciendis, in quodam parvo nemore prope dictum iter iit, in quo Necessitatem suam prædictam fecit.*

* 2. NECESSARIA. [Ut necessaria, besoins: Magister puerorum capelle regis Parisius, pro eorum Necessariis, in duabus partibus.] (Mus. Brit. Addit. Chartes, n. 1341, an. 1283.)

NECESSARIUS, pro Magis necessarium, dixit Alcuin Episc. 1.

† NECESSITARE, Cogere. Gall. *Necessiter*. Ital. *Necessitare*. Verbum a Scholasticis non semel usurpatum, quod occurrit in Miraculis B. Coleta, tom. 1. Martii pag. 573. in Vita S. Catharinæ Senensis, tom. 3. Aprilis pag. 307. et alibi.

NECESSITAS, Charta Arturi primogeniti Ducis Britannia, Vicecomitis Lemovicensis ann. 1222: *Super subsidio nobis et liberis nostris in quatuor Necessitatibus faciendis, scilicet ad filiam maritandam, ad novam Militiam recipiendam, ad redemptionem solvendam, ad sustinendum crucis expensas, etc.* Vide *Aurilium*. [Trinoda Necessitas apud Anglosaxones, Militia, arcis et pontis destructio. Vide Philips. Hist. Jur. Angl. tom. 2. pag. 76. et infra in hac voce.]

† NECESSITAS, Quævis exactio, f. sic dicta quod necessaria sit et coacta. Charta Ludovici II. Regis Sicilia et MS. D. Brunet fol. 115. v. *Questas aut tal-*

liaz, angarias sive parangarias, aut Necessitates aliquantulum imponere.

† NECESSITAS, Indigentia, inopia, Gall. *Necessité*, in Barthii Glossario ex Hist. Palest. Roberti Monachi. Privilegium Caroli C. pro Monasterio Vedastino ann. 867. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 183: *Si autem ex his præfatis villis, quæ ad cameram deputatæ sunt, Necessitas Fratrum suppleri non poterit, etc. Maxima monasterii Necessitas, seu penuria, in Charta ann. 1417. apud Ludewig. tom. 6. pag. 85.*

† NECESSITAS CORPORIS. Vide *Necessarium*.

• NECESSITAS. De necessitate virtutem facere, in Annal. Eduardi II. reg. Angl. auctore Joan. Trokelowe, edit. Hearn. pag. 39. Phrasis Gallica, *Faire de necessité vertu*, ut facile est credere; qua tamen utitur Quintilianus. Alio sensu vide in *Necessaria*.

• NECESSITATIVUS, Necessarius. Mirac. S. Helenæ tom. 3. Aug. pag. 612. col. 1. *Qui (Teutiscus) ex quisdam Necessitativa causa non aderat præsens.*

† NECESSITUDO, Opus. Charta ann. 1130. in Instrum. tom. 4. Gall. Christ. col. 164. *Et omnia sua usibus eorum nemora, tam ad domorum suarum materiam, quam ad cetera domus utensilia, sed ad Necessitudinem ignis.*

NECESTUOSUS, Indignus, a necesse, nostris, *Necessiteux*, [indigent.] Epistola Episcoporum Synodi Carisiensis ad Lugovic. Germanicæ Regem cap. 12: *Quicumque Necessitatos palatium adierint, Floardus lib. 3. Hist. Rem. cap. 23. Et quia Missus Imperatoris erat, et Capitula ipsius pro defendendis adventis et Necessitosis habebat. Liber 2. Miraculor. S. Bertini cap. 8: Propalans etiam quod competentibus Necessitosis vicissitudinibus dignatur præbere electorum suorum pro sibi votis supplicatibus præbere effectum. [Vox Hinemaro familiaris, ut notat Sirmondus in Notis ad Capitulare 23. Caroli Calvi.]*

NECNE, pro Necnon. S. Hieronym. Epist. 7: *Offerre Necne filiam potestatis tue fuit, etc.* Epitaphium Elfrici Præsulis auctoris Glossarii Anglo Saxonici: *Defensor regni Necne salus populi.*

Ordericus Vitalis lib. 11: *Nam leo Necne lupus, draco, perlix, et basiliscus.*

Et lib. 4. pag. 513. b. et alibi. Vide tom. 1. Sæculi III. Benedictini pag. 178. 181. 190. 202. etc. Glossæ antiquæ MSS.: *Necne vel non, necnon, quod si non.*

• Nostris *Nexis*, pro Etiam, atque etiam. Gesta Ludov. Pi. tom. 6. Collect. Histor. Franc. pag. 160: *Pour sa restitution cruci merveilleusement grant joie et grant léce ou popte; Nexis li element... s'en ressiécierent.* Ubi vita ejusd. Imper. ibid. pag. 115. habet: *Ut etiam ipso elementa, etc.* Vita S. Ludov. edit. reg. pag. 298: *Lequel ablit ele requit purement, Nexis à tenir.* Pedag. Paris. in Cam. Comput. Paris. fol. 5: *Si ont... une haste de porc à quel que jour que la feste (de S. Vincent) soit, Nexis se elle estoit au Vendredi.* Occurrit apud Bellom. MS. pag. 30. r. col. 1. et pag. 70. v. col. 2. Nis apud Petr. de Font. in Consiliis pagg. 128. 151. et 154.

† NECROLIUM, Rocho le Baillif in Dictionario Spagy. *Medicamentum prohibens mortem et vitam conservans.*

† NECROTHTHUS, Mortuus immolatus, a Græco *Nεκρῶθτος*, apud Tertull. de Spectaculis.

† NECSILES, Charta ann. 964. apud Murator. delle Antic. Estensi pag. 143: *Pre-*

ceptum istum ibi ostensimus, ut nullus quislibet dicere possit, quod nos sum occulle et concludiose abussemus et tenuissemus, et Necsiles apareat. An necsentibus appareat, notum sit?

NECTAR, Vinum pigmentatum, Uguitioni. [Joh. de Janua addit: *Dulcis liquor.* S. Ambrosius de Bono mortis cap. 5: *Hinc Nectar illud ex vino et melle propheticò.* Rochus le Baillif in Dictionario Spagy. *Nectar sit ex vino rubeo coagulato et ex vino albo.*] Potionis delictatoris species, interdicta in Statutis Ord. Cartusienis ann. 1368. 2. part. cap. 5. § 30: *Nectar quoque aut qualibet alias vini et speciorum confectiones nullo unquam tempore in refectorio ministrantur.* Tabularium Carrotense: *Et ipsi Monachi præfati Canobis offerant illis gantos unos, et duos cereos, cum duobus botis Nectare plenis, etc.* [Vetus Ordinarium Cabilon. a Martenio laudatum pag. 77. Tractatus de ant. Eccl. Disciplina in divinis Offic. celebrandis: *His octo diebus (postremis Adventus Domini quibus totidem Antiphonæ O. in Ecclesia Cabilon. canebantur) post Vesperas... venit chorus in refectorio ordine processionali, duobus ceterariis præcedentibus; et interrim sonatur campana grossa, et datur ibidem potus de Nectare et de vino.* Hujus consuetudinis rationem reddit Ordinarium Namnet. his verbis: *Item bibitur cum illo, qui incipit Antiphonam, ad significandum quod sitis antiquorum refrigerata est per adventum Christi.* Aliis quoque diebus in quibusdam Ecclesiis Nectar distributum fuisse, quod postmodum in pecuniam commutatum fuit, nos docent Statuta Eccl. Barchinon. ann. 1332. apud eundem Marten. tom. 4. Anecd. col. 619. ubi: *Item volumus... quod Præpositi dictæ sedis, et quivis alii, qui Canonice ejusdem Ecclesiæ Nectar et nebulas dare consueverunt et debent, dent et dare teneantur cultibus Canonico, in festo Paschæ resurrectionis Domini inclusive usque carnisprivium Adventus Domini exclusivè, scilicet in festivitibus et diebus ejusdem temporis, in quibus Nectar et nebulæ Canonice ministrantur, pro eodem Nectare et nebulis XII. denarios moneta Barchinonensis decerno. Item fiat officialibus et Ministris ejusdem Ecclesiæ, et aliis quibus Nectar et nebulæ dari consueverunt et debent, juxta ratam perceptionis ipsarum, f. ipsorum.] Vide *Pigmentum*.*

• Nectareus et mellitus potus, in Cærem. vet. MS. eccl. Carnot. qui *Ipcraas* appellatur in Lib. virid. ejusd. eccl. Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684: *Clare, mellicratum, i. Nectar. Idem ergo quod Medo et Mellita.* Vide in his vobibus.

• Nectar carnis in Ecbasi vers. 112. et caro Nectorea ibid. vers. 272.

• NECTESARE, Purgare, mundare, Ital. *Nettare*, Gall. *Nettayer*, alias *Nier* et *Nier*; unde *Niage*, Expurgatio. Chartar. notar. *Daubagne* ex schedis Pr. a S. Vincent. *Quod teneatur curare et Nectesare vallata.* Redit. comitat. Namure. ann. 1265. ex Reg. Cam. Comput. Insul. sign. *Papier velu fol. 9. v. Cui doivent Nier l'estaule des kiens le conte et faire nete, se on les mande.* Sent. arbitr. ann. 1313. in Reg. 53. Chartoph. reg. ch. 53: *Item nous voulons... que se lidis biés avoit mestier de Nier, que il soit niés de sis ans en sis ans, et se fera chieux Niages as termes dessus dis... desquieux niages et fraies fais pour le niage, li villa paiera le tierch... Lesquies (accord) fait mention des hantis, des voies.*

Neis, de ouvertures et des resures. Hinc *Netaieure* et *Netoieure*. Immundities, purgamentum, vulgo *Ordure*, immundicie. Charta ann. 1372. in Reg. 108. ch. 104: *En laquelle place l'en porte communément les Netaieures et ordures, etc.* Lit. remiss. ann. 1409. in Reg. 163. ch. 407: *Comme le suppliant eust admené le tumberel... pour vuider grant foison de Netaieures qui estoient issues de l'ostel de son maistre, et icelles Netaieures, etc.* Vide infra *Netegamentum*.

° **NECTITUS**, pro *Necatus*, *Submersus*. Vide *Necare*.

° **NECTUM**, Statim, continuo, ut videtur. Libert. Clarim. ann. 1248. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 600. art. 8: *Quocienscunque dicitur burgenses a villico suo vel scabinis ex parte nostra requisiti fuerint, Nectum cum armis tenere tenebuntur per duos dies in propriis sumptibus suis.*

° 1. **NECTUS**, Nitidus, mundus, ut conjecto. Gall. *Net*, Ital. *Netto*. Chronicon Parmense apud Murator. tom. 9. col. 846: *Item eodem anno (1333) magna nectitas fuit... et blave steterunt ad nasendum, taliter quod vix videantur usque ad mensem Aprilis... sed frumenta et alie blave satis bona et Necta, Deo concedente, fuerunt.*

° 2. **NECTUS**, Canto dolis *Nectum*, in Antiq. Rhythm. de S. Othmar. apud Pertz. tom. 2. Scriptor. pag. 55. ubi glos. interl. *mortificatum*.

° **NECUTIARI**, pro *Negotiari*. Charta Pipini Fr. Regis apud Doubletum Hist. San. Dion. pag. 694: *De omnes Necutiaries... tam ibidem et alicubi ad Necutiandum vel Necucia plurima exercendum, etc.* Alia vetus Charta: *Vineas veros... nos antea de Sargite quondam Necutiante, parte divina, cum terra comparavimus.*

° **NEDACRA**, Modus agri, fortean loqm quod *Arca*. Vide locum in *Nydhedrires*.

° **NEDDERLAGE**, Charta ann. 1312. apud Ludewig. tom. 9. Reliq. MSS. pag. 25: *Omnes hospites navigis advenientes et pausam communem, que Nedderlage dicitur, in eadem aqua facientes, evolutis duobus diebus thelonium obligatorie dare tenebuntur.* Sensus vocis docet Charta ann. 1124. inter Leg. Polon. tom. 1. pag. 88: *Teloneum et depositum, vulgariter Niderloge... suspendantur, nec a mercatoribus... erigantur.* Vide Heltaus. Glossar. German. col. 1417. voce *Niederlage*.

NEDFRI, [vul] **NEDFRATRES**, ut minus recte scribit Baluzius, ex *Nedfres*, quam pro *Nedfratres* acceperunt. Capitularia Caroli M. lib. 5. cap. 2: *Illos sacrilegos ignes, quos Nedfri vocant, sive omnes... paganorum observationes diligenter prohibeant.* Concilium Leptinense ann. 783. cap. 2. *Nedfratres* habet, perperam, inquit Lindenbrogus, ubi ille Rusticani homines in multis Germaniæ locis, festo S. Joannis, palo ex sepe extracto, funem circumligant, illum que huc illuc ducunt, donec ignem concipiat quem stipula aliisque aridioribus lignis aggressis curate fovent, ac cineres collectos supra olera spargunt, hoc medio erucas abigi posse inani superstitione credentes. Eum ergo ignem *Nedfeur*, quasi necessarium vocant. Hæc ille. Sed nec vox *Nedfri*, subdit Spelmanus, aliena est omnino ab ista significatione apud Saxones Anglicos: ned enim *Necessarium* sonat, et fyr, ignem. Is tamen allam voci originem statuit: ductam scilicet a prisco Saxon. *neod*, quod obsequium sonat: proinde putat *nod* firs,

ignes esse in obsequium manium ethnicorum editos. Hæc sane omnia valde incerta sunt: ut et an sacrilegi isti ignes il sint, quos in mysteriis suis, arte quadam magica, et nescio quibus prestigiis excitabant pagani Sacerdotes ut auctoritatem ac reverentiam sacris suis conciliarent: de quibus Henricus Valensius ad lib. 4. Eusebii de Vita Constantini cap. 20.

° Schilterus *Notsyr* et *Notfeur* exponit *Coactus ignis fricando*, non male, ut probat ex Indiculis superstitionum et paganiarum in Concilio Liptip. ann. 743: *De igne fricato de ligno, id est, Notsyr. Notsyres etiam pro meo dolo Nodfratres restituit in Capitulari 1. Carolomanni ann. 742. cap. 5. Deinde addit hunc ignem longe diversum esse a rogo, qui in Concilio Trullano can. 67. damnatus est his verbis: Qui in novitibus a quibusdam ante suas officinas accenduntur rog, super quos etiam antiqua quadam consuetudine, salire inepte et delirare solent, jubemus deticeps cessare: quem ibi Ehingerus, inquit, eumque secutus Spelman. confundit cum nostro ex ligno vel palo excitato, nec in obsequium numquam ethnicorum edito. Observat denique idem Schilterus utramque hanc superstitionem in festo S. Joannis alicubi probabiliter concurrere, quod hodieque Germanis dicitur *ein Johannes feur*: de quo laudatus Ehingerus: *Hanc impiam consuetudinem hodie in Germania, in festo S. Joannis Bapt. observant quidam, ut in plateis excitato igne, super ipsam saltant. Sed pii Evangelici Magistratus per ministros urbis tales ignes dissipant, et delirantes de plateis abigunt.* Ejusdem originis sunt ignes, qui in Gallis nostris etiamnum excitantur ipso Nativitatis S. Joannis Bapt. pervigilio.*

° A calamitate (Not) qui dam, cui averruncandæ superstitioni hanc ignem adhibebant, ex Wacht. Glossar. Germa. voce *Feur* pag. 443. [vul] Vide Grimm. Mythol. German. pag. 341.]

° **NEENUM**, Charta MS. ann. 1315: *Ex parte Ecclesie Majoricar. extitit exposita querela coram illustrissimo D. Jacobo felicis recordationis Rege Majoricar. quod ipse seu ejus Officiales non permittebat, quod in locis dictæ Ecclesie assignatis et datis ratione Neeni terre insule Majoricar. que fuit pro illustrem D. Jacobum bone memorie Regem Aragonum, et Barones et Prælatos qui captivi dictæ insule interfuerunt, datum et concessum ipsi Ecclesie, eadem Ecclesia seu ejus Officiales possint punire aliquos extraneos delinquentes in locis supradictis, etc.* Infra: *Imo per instrumentum Neeni dictæ terre constabat quod nulla jurisdictione fuit concessa in dictis locis... tempore concessionis dicti Neeni.*

° **NEEZ**, in Schedis D. Aubret Dumbensis Historiographi, Locus in fluvio, ubi cannabis maceratur. Vide *Rothorium*.

° Item forte sonat vox *Neette* in Charta ann. 1318. ex Reg. 56. Chartoph. reg. ch. 281: *La riviere si comme elle se comporte en lonc et en ley, avec aucunes Neettes et illetes appartenans à ladite riviere.* Vide infra *Neetus*.

° **NEFANDARIUS**, in Glossis Isid. Grævus putat legendum, *Nefandus*, *Nefarius*, que promiscue a Scriptoribus usurpantur, quamvis discrimen inter utrumque statuantur.

° **NEFFLERIUS**, Mespilus, Gall. *Nefier*. Charta ann. 1177. inter Instr. tom. 10. Gall. Christ. col. 320: *Statutum igitur ex concessione utriusque partis, quod quidquid monasterium S. Richarii jure eccle-*

siastico possidebat... in... potellis et Nefleris, etc. Vide infra *Neplarius*.

° **NEFFN-I-KYN**, Leg. Danicæ apud Ludewig. tom. 12. Reliq. MSS. pag. 168: *Item pro quacunque causa aliquis impetitur, quod ad illam causam consilium dederit vel mandaverit, pro qua causa aliquis privari potest pace, si juramento cognatorum, quod dicitur Nefn-i-kyn, se non defenderit, etc.* Ibid. pag. 177: *Item notandum, quod in istis legibus novis omne juramentum cognatorum sit juramentum Nefn-i-kyn.*

° **NEFFNINGER**, Andreas Sueonis lib. 3. Legum Scaniæ cap. 1: *Est præstanda defensio etatem legitimam alleganti cum duobus testibus, et per Nefninger de placito ubi bona vendita sunt.*

° Qui jurato tenetur asserere aliquem deliquisse, interprete Ludewigo ad ead. Leg. Dan. ibid. pag. 163: *In qualibet villa forensi sint veridici et Nefningi... Item in quocunque hareth vel villa forensi facta fuerit rapina in placito illius hareth, debent Nefningi illius hareth discernere, et qui accusatur pro causa rapine, debet in placito sui hareth tempestive citari ad illum placitum, etc.* Vide Jurata 2. Nembda et Veredictum.

° **NEFINGERE**, Non fingere, et putare, in Glossis antiquis MS.

° **NEFRENDICIUM**, in Glossis Isid.: *Annuale tributum, quod certo tempore rustici dominis vel discipuli doctoribus offerre solent, duntaxat sit carneum, et porcellus. Addit Uguccio circa natiuitatem. Vide Maiatis.*

° Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7632: *Nefrendicum, panage.* Melius in altero sign. 521: *Nefrendium, panage; a Nefrendus, porcus esticulusatus ibid.*

° **NEFUS**, Nefastus, malus, improbus. Hadrianus PP. in Carmine ad Carolum M. Imp.:

Nefa portidi Regis calcabis Desideri colla.

° **NEGANTIA**, Recusatio. V. ta B. Agnetis de Bohemia n. 5. Martii tom. 1. pag. 510: *Nec Venceslaus patris Otogari decreto quidquam suis Negantiis derogare presumpsi.*

° **Nianche**, pro *Negatio*, apud Bellom. MS. cap. 23.

° 1. **NEGARE**, Ejurare, abjicere, Gall. *Renoncer*, *Renier*. Memoriale Potestatum Regiens. ad ann. 1218. apud Murator. tom. 8. col. 1035: *Et quotidus quidam Saraceni exhibent de civitate, et negabant eorum legem et baptizabantur; et de malis Spagnolitis et de malis Anglitis fugientes ad exercitum paganorum; Negabant Christum filium S. Mariæ Virginis.*

° 2. **NEGARE**, [Submergere, *Noyer*.] Vide *Necare*.

° **NEGATIVI**, Hæretici, qui coram Inquisitoribus fidei per testes legitimos, quos nolunt, vel non possunt repellere, de aliqua hæresi rite, secundum leges Inquisitionis, convicti sunt: sed non confessi, imo in *negativa* constanter perseverant. Catholicam fidem profitentur et hæreticam pravitatem detestantur. Hæc et plura Hofmannus in Lexico: quod, si vacat, consule. His opponuntur *Affirmativi*, de quibus supra.

° **NEGATOR**, [Reus, qui quod actor ait, negat. Bernardus de Breydenbach Itin. Hierosol. pag. 110: *De possessionibus recuperandis judicia talia sunt inter eos, quaha et apud Hebræos, ut scilicet peiitor comprobet, ac Negator semetipsum expurget.*] Vide *Lapni*.

NEGGILDARE. Leges Henrici I. Regis Angliæ cap. 70: *Non cogitur liber cum servo Neggildare, nisi velit et facionem facere, nec servus cum libero.* Ubi Leges Inæ Regis § 78. exponunt hanc vocem per cognationem solvere. *Non cogatur liber cum servo Cognationem solvere, nisi velit cum servo facione liberare.* Vide *Gildare* in *Gildum*.

NEGITARE, Pernegare, in Onomastico ad calcem-tomi 4. SS. Maii.

NEGLECTIBILIS, Contemendus, vilis. *Neglectibiles herbæ, quibus vix brutum pascitur animal.* Salas Malaspinae lib. 1. *Rerum Sicul.* apud Baluzium tom. 6. Miscell. pag. 202.

NEGLECTRIX, Negligens, non curans, in Chron. Adem. tom. 10. Collect. Histor. Franc. pag. 145: *Ecclesiarum potius Neglectrix, quam nutritrix.*

NEGLECTUM, Negligentia, sed maxime ea que culpa proxima est. *Capitulare de Villis cap. 4: Si familia nostra partibus nostris aliquam fecerit fraudem de latrocinio aut alio Neglecto, illud in caput componat.* Occurrit ibidem semel ac iterum Adde Legem Alemanni tit. 36. § 3. et Leges Luitprandi Regis Longob. tit. 58. § 2 tit. 60. § 16. (Luitpr. 80. 84. (6. 27. 31.))

NEGLECTIÆ COGITATIONUM, apud Salvan. adv. Avarit. lib. 1. cap. 12. *Quod de peccatis minutis, que theologis venialia appellantur, intelligit Baluzius ad hunc loc.*

NEGLECTIAS suas profiteri coram Abbatisse, in lib. 4. Insinuat. S. Gertrudis cap. 2.

NEGOCIENS, Negotiator, Gall. *Negociant.* Formule Andegav. num. 50: *Do mini fratri illo ego illi Negociens rogo, prece atque supplico per hunc mandatum ad vicem meam servo meo nomen illo, natione gentile, quem mihi confugio fecit, ubi et ubi cum ipso invenire potueris... quidquid erinde ad vicem meam prosequere et procurare vel admallare eas facias.* Vide supra *Negotium* 1.

NEGOCISTA [Mercator. DIF.] **NEGOSIA,** Retis ad capiendos pisces species, quæ describitur a Petio de Crescentis lib. 10 de Agricultura cap. 37.

1. NEGOTIARE, pro Negotiari, in Pacto Legis Salicæ tit. 43. § 8: *Si quis cum servo alieno sine consilio domini, sui Negotiaverit, etc.* Hoc autem loco, ut et cap. 50 in malam partem sumitur, nempe pro Machinari, moliri furtum aut crimen aliquod cum alio. (Vide mox in *Negotium* 1.)

2. NEGOTIARE, Alicui operi vacare. Memor. F. Cam. Comput. Paris. fol. 24 ad ann. 1335: *Nicolaus de Pratis et Johannes Bouillon qui Negotiabant (i. e. auditioni computorum vacabant), videlicet dictus Nicolaus in camera Campanie cum magistro Johanne de Cruce, et dictus Johannes Bouillon in camera monetariorum, cum magistro Johanne Regis.*

NEGOTIARI, Eadem notione. Lit. remiss. ann. 1417. in Reg. 170. Chartoph. reg. ch. 47: *Sicuti faciunt mulieres antequam quando per domum Negotiantur.*

NEGOTIATA, Besoinement, in Glossis Latino-Gall. Sangerman. MSS.

NEGOTIATIO, NEGOTIATOR. Vide *Negotium* 1.

NEGOTIÆ, vel NEGOTISTÆ, Mercenarii, sellarii vel tabernarii, opifices, institores. Papias. Ugentio. (Joh. de Janua: *Negotia, Negotiator, institor, opifex, mercenarius.*)

1. NEGOTIUM, NEGOTIATIO, Merca-

tura, *νεγοτία*, nos vulgo *Negoco, Traffic, Commercia.* Gloss. Lat. Græc.: *Negotiatio, πρᾶξις, negotiatio, nundinatio.* *Πραγματευτής, Negotiator, mercator.* Glossæ MSS. ad Canones Concilior.: *Mercimonis, Negotia.* *Mela de Agyptis: Forum ac negotia feminae, viri pariter ac domos curant.* Gregorius M. lib. 6. Epist. 36: *Lucris tamen Negotii vestri congaudeo.* Canones Afric. cap. 16: *Placuit ut Episcopi, Presbyteri, Diaconi non sint conductores, aut procuratores, neque ullo turpi Negotio et inhonesto victum querant.* Charta Ottonis Imp. ann. 964. pro Ecclesia Patavina, apud Ughellum: *Castella cum turribus et propugnaculis erigere; Negotia constituere, molendina componere, etc.* Ita etiam usurpari in leg. 1. De exercit. act. annotarunt alii. Adde Alypium Antiochen. seu auctorem Descript. orbis cap. 16. cap. 17. § 7. 19. 21. 36. 38. 40. 47. 50. etc. Capit. Caroli M. lib. 1. cap. 131. lib. 5. cap. 210.

NEGOTIUM, Merx ipsa. Formule vet. Bignonianæ form. 45: *Venditur vel commercium quodlibet Negotium habeat vendendi.* Synodus Vernensis ann. 755. cap. 26: *De istoneis vero sic ordinamus, ut nullus de victualio et carris, que absque Negotio sunt, teloneum nrehtendat.* Ita in Capitulari Metensi cap. 6. in Concilio seu Capitulari Francofordiensi ann. 794. cap. 1. alias 3. etc.

NEGOTIARE, Mercatorem exercere, *Negotier.* Apuleius lib. 5: *Magnis pecuniis Negotiantem* Capitulare ann. 803. cap. 2: *De negotio super omnia precipiendum, ut nullus audeat in nocte Negotiare in vasa aurea et argentea, mancipia, gemmas... sed in die coram omnibus et coram testibus unusquisque suum negotium exerceat.* Adde Capitul. 2. ann. 805. cap. 7. et lib. 3. Capitul. cap. 6.

NEGOCIATOR, Diploma Neapolitanorum pro Amalphitanis ann. 1190. *Ita ut vos Negotiatores, Campores seu Apothecarii, etc. Brenemannus Dissert. 1. de Republica Amalph. pag. 17. Negotiatores mercatores interpretatur qui particulatim merces suas distrahant, Apothecarios vero eos, qui accervitum seu per aversionem vendunt. De Campisioribus dictum in *Cambiare.**

INSUTOR, nostris *Négociateur*, eadem acceptione. Lit. remiss. ann. 1331. in Reg. 141. Chartoph. reg. ch. 183: *Guillaume Corault varlet et Négociateur de Marguerite de Montagu... gouvernant les négoces et besognes d'icelle Marguerite.* Vide *Negotia*.

NEGOCIATUS, Negotiator, qui negotium seu mercatorem exercet. Rutherii Veron. Synodica ad Presbyteros, tom. 2. Spiel. Acher. pag. 261: *Sacra vasa et vestimenta sacerdotalia nolite in pignore dare. Negociato aut tabernario.*

2. NEGOTIUM. Res. Arnobius lib. 6: *Sicut illi referunt, qui Negotia Thespiaca scripturarunt.*

NEGOTIUM FISCALE, Jus fisci. Privilegium ann. 704. tom. 1. Monastici Anglic. pag. 12. col. 2. *Ego Ina Rex... hanc libertatem Monachis, qui in Ecclesia B. Dei genitricis Marie et B. Patricii... hanc privilegii dignitatem super altare pono, ut sine impedimento secularium rerum, et absque tributo fiscalium Negotiorum, liberis mentibus, soli Deo serviant.*

NEGOTIUM SECULARE. Epistola Monachorum Montis-majoris ad Gregorium PP. apud Mabillon. lib. 51. Annal. Benedict. num. 55 ad ann. 937. *Prorupit quidam Monachus ex Monasterio S. Egidii,*

et a Negotio seculari, vel a Principibus seculi ultro se ingerens, ausus est se facere Abbatem. Idem sonant a Negotio seculari et a Principibus seculi; a Negotio igitur seculari hic idem est quod Principum secularium ac Magnatum auctoritate vel patrocinio.

1. NOSTRI NÉGOCE, eodem sensu, dixerunt. Feuda Norman. in Reg. S. Just. ex Cam. Comput. Paris. fol. 154. r. col. 1: *Robertus de Castello tenet terram suam de rege per sergentiarum, et debet ire cum serviente regis ad capiendum latrones, vel ad capiendum Negotia (sic lego) desfortiata. Willelmus de Pulcro campo tenet terram suam usque ad xxv. acres tali servitio, quod debet adjuvare ad tenendum placita Rothomagi ter in anno, et ad capiendum latrones et Negotia desfortiata per submonitionem famuli regis.* Lit. ann. 1372. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 516: *L'arcevesque de Tours estant en la court de Romme pour les Négoces de son eglise, etc.*

3. NEGOTIUM, Ipsa actio venerea. Sic enim plerique interpretantur illud S. Pauli I. Thessalon. cap. 4: *Ne quis supergrediatur, neque circumveniat in Negotio fratrem suum.* Græcum habet ἡγορεύω. Hincmarus Remensis Epist. 7. cap. 11: *Non de hoc verecunde queramus, quod et Apostolus non nudo, sed velato nomine loquens apud legitime conjugatos studuit appellare dicens, Ne quis circumveniat in Negotio fratrem suum.*

4. NEGOTIUM, pro Prælio. Saxo-Grammaticus lib. 1: *A quo terrestri Negotio superatus Hadingus, etc.*

NEGRIŒ, pro Nigrita. Vide *Niger*.

NEGROMANTICUS, pro Necromanticus, Gall. *Necromantien.* Qui ad divinandum evocat animas mortuorum. Utilitur Jac. Maivecius in Chronico apud Murator. tom. 14. col. 980.

NEGUOSIARE, Negotio seu Rei alicui vacare, incumbere, Gall. *s'Occuper.* Vet. Ceremoniale MS. B. M. Deauratæ: *Post (Vesperas) intramus claustrum, et quilibet Neguosiat ad libitum usque ad Completorium.* Paulo post iterum recurrit.

NEIAGIUM, NEYAGIUM, Præstatio, quæ ex nebulis fit. Charta Phil. Pulc. ann. 1310. in Reg. 45. Chartoph. reg. ch. 147: *Item montonagium, Neyagium, cum uno boissello bladi annui redditus pro oblatibus faciendis, valentia tres solidos annui et perpetui redditus.* *Neiaqium,* in Reg. 47. ch. 85. Vide supra *Nebula* 2.

NEISIUS, Locus in fluvio, vel aquarum receptus, ubi cannabis maceratur. Trevoit. ann. 1535: *Juxta Neisium hæredum Philiberti Verns.* Vide supra *Neer*.

NEISSAC, vox vulgaris, qua significatur Vectigal pro mercium exitu. Charta ann. 1452. in Reg. 181. Chartoph. reg. ch. 102: *Cum a prædecessoribus nostris ducibus Aquitanie concessum extiterit hospitalario hospitalis S. Andree, in civitate nostra Burdegalemi tunc existentis, et suis successoribus, quod acustumare potuissent xl. dolia vini, de suis propriis vineis et redditibus et decimis exeuntia, absque alicujus custumæ Neissac in castro nostro Burdegalemi solutione.*

NEMA, Filum. Glossæ Græc. Lat.: *Nema, Nelum.* *Ἐπίκλον νῆμα,* apud Suidam. *Nema sericum,* lib. 89. Dig. tit. 4. cap. 16. § 7.

NEMEN, Eodem significato, in antiqua inscriptione laudata. in Thesaurio Fabri.

NEMANCEPS, in Gloss. Lat. Gall. Franc. [Liber, non subditus. Vox, ut conjecto, ficta ex hoc Ulpiani loco Inst. 19: *Omnes res mancipi sunt, aut nec mancipi, hoc est ut exponit Martinus in Lexico, sunt in mancipio, aut non sunt: subsunt dominio, furi et potestati, aut non subsunt. Aliter, et minus recte, Joh. de Janua: Nemanceps, i. Emanceps, ex ne et maniceps, quasi qui jam non est maniceps, et a Maniceps et Nemanceps dicitur Mancipi et Nemancipi, nomina indeclinabilia et omnis generis.... Res mancipi dicitur, quae cum alienatur, i. quae, cum a potestate vendentis transit in potestatem ementis, manu capi potest, ut equus. Sed res mancipi (Nemancipi) dicitur, quae, cum praemisso modo alienatur, manu capi non potest, ut ager.]*

NEMEDA, in Jure Sueonum vetusto iudicem significat. Vide Joan. Stiernhookum pag. 31. 52. et seq.

NEMEDA, *Nempda* vel *Nemda* non iudicem, sed cœtum duodecim proborum seu legalium hominum significat, quos vel partes ipsæ litigantes, vel ipse Judex eligebat, et quibus quarundam causarum inquisitionem atque etiam aequius iudicium committebat, praesertim cum nulli aderant testes. Ita in Legibus Urbanicis Biorco Sueonum antiquæ metropoleos, ab Hadorphio Stockholmæ edilis cap. 11. n. 1: *Si nulli adfuerint testes, Nempdae sive duodecim virorum iudicio res committatur. Nempda*, inquit Olaus Verellius, ubique in legibus iudicium ordinarium duodecim assessoribus constans; dicitur a *Nemna*, denominare, eligere, quod a litigantibus denominabatur, seu ab actore, latidem a reo. Idem in Notis ad Bervarar Sagæ cap. 14: *Postea deprehensum magis ex usu esse, non requisita litigantium nominatione, duodecim hoc iudices auctoritate constituit publica, non in causas singulas, sed omnes iudicandas.* In Legum Wisigothorum libro, quem edidit Olaus Rudbeckius, multa leguntur de *Nemda* et *Nemdariis* a capite 2. ad 10. Idem itaque est duodecim *Juratum* numerus sive *Jurata* apud Anglos, quod *Nemda* apud Danos, Suecos et Norvegos, a quibus per Normannos in Angliam inventum videtur ejusmodi iudicium. Plura Hicckeslus Dissert. Epist. pag. 37.

NEMDARIUS, Unus e duodecim iudicibus seu legalibus viris, qui *Nemdam* constituunt. O. Rudbeckius in suo libro Legum Wisigothorum cap. 2: *Nullus qui servit Nemdarius esse debet, nisi cum colonorum et praefecti territorii consensu.* Et cap. 3: *Si ad iudicia non veniat Nemdarius octo triscentibus mulctabitur.*

Huc spectare videtur vox Belgica *Niemschevit* vel *Nimpecevit* ex Charta Arnulphi comit. Ghinar. pro homin. Bredenardi ann. 1272. in Reg. 147. Chartoph. reg. ch. 325: *Voire est que chil de Bradenarde doivent avoir et tenir et garder de droit et de ancien etablissement et par droits longue tenanche, eschevinage et de loy plainement et entierement de Bailloen en Flandres, qui en Flameng est ditte Nimpecevit.* Lit. confirmat. ejus Chartæ ann. 1279: *Je me suis assentis que mi eschevins de Bredenarde... aient le loy de Bailloen en Flandres, que on appelle la Niemschevit.* Vide supra *Nefinger*.

NEMEN, Filium, a *Nere*. Vide *Nema*.
NEMITOR, Vide *Minutor* in *Minuere*.
NEMO, Nullus. *Nemo dies*, apud Prudentium.

NEMOMENUS, Antiquus, ex Gloss. ad Alex. Iatrosoph. MS. Hb. 1. Passion. cap. 106: *Hoc enim adjutorium probatum est et maxime ad diuturna ulcera et Nemomena.* Ibid. cap. 111: *Item ad nimium sordida ulcera et Nemomena, vinum et urinam pueri, in vesicibus commixtis cum melle, in aurem mittit.*

NEMORALE Jus, Emphyteuticum. Jus est consuetudinarium, scribit Haitausius, concedendi fundos silvestres, duro labore extirpatos, in emphyteusim Germanicam, in proprietatem sub censu annuo plerumque satis modico; placuit favor ejusmodi novallium, unde factum est ut etiam extra silvas, agros, areas, molendina sub jure ac nomine *Waldrecht* impetrarent. Alii scribunt *Waltrecht* a *Walien*, Pro suo arbitrio agere. Charta Hassiac. ann. 1353. apud Haitaus. Glossar. col. 2021: *W. de Twiste concedit 2. hortos monasterio... singulis annis 4. solidos graves cadentes de 6. agris satia in monte juxta molendinum de Jure Nemorali, id est, Emphyteutico, quod vulgariter Waltrecht nominatur.*

NEMORATUS, Nemorosus. Charta Gerardi de S. Oberto ann. 1193. in Chartul. Mont. S. Mart. ch. 31: *Quandocumque voluerint eam (partem nemoris) sarrant vel incidant, vel Nemoratam conservent.*

NEMOREUS, Ligneus. Vita S. Germini, tom. 1. Martii pag. 287: *Repertum est corpus domini Nitardi... sepulti in sepulchro Nemorio cum sale.*

Memor. G. Cam. Comput. Paris. fol. 207. v. ad ann. 1412: *Pro construendo et faciendo unum pontem Nemoreum in villa Paris. incipit in buto vici S. Martini, in loco qui dicitur vulgariter la planche de Mibray, transversa urum fluvium Secanae usque ad S. Dionysium de carcere, iturum recto tramite ad parvum castellum Paris.*

NEMOSEUS, Eadem notione: *Corpus B. Winvaloes a dicta veteri theca in novam thecam Nemoseam... sepultum.*

NEMORISTA, Nemorum incola. Vita S. Bertel. tom. 3. Sept. pag. 452. col. 1: *Sanctus vero Dei, gloriam et honorem temporealem, abiit in desertis montibus vagans, ut Nemorista.*

NEMOROSITAS, *La spezeça de arbori*. Glossar. Lat. Ital. MS.

NEMUS, Arbor, vel fructus. S. Paulinus Epist. 30. pag. 190. novæ edit.: *Ut qui naturali bono oculos mentis apertos innocentie, et iniquitati clausos habebam letalem prudentiam doni malique delectu, de infausto Nemoris interditi cibo cœctus pariter et male luminatus haurirem.* Idem in Poëm. pag. 179:

*Manere quo signum dedit et peccata piare,
Et Nemoris vetiti vincere septa fide.*

NEMUS, Lignum, materia. Statuta Monasterii S. Claudii pag. 79: *Item tenentur idem elemosynarius consimiliter manutene claustrum ejusdem monasterii de coopertura atque adificia prescripta, adeo ut coopertura defectu, Nemus seu morrenum non corruiat.* Ibidem pag. 82 de Pitantiario: *Item tenentur ministrare mantilia pro novitiis et juvenilibus in refectorio, nec non scutillas Nemoris.*

Charta Joan. comit. Pontiv. ann. 1178. in Libr. nig. prior. S. Petri Abavil. fol. 323. v.: *Concessi... unam quadrigatam Nemoris libere et absolute.* Comput. ann. 1450. ex Tabul. S. Vulfr.:

Item Colino le Carpentier serrario, propter quamdam serruram Nemoris cum clave alto ostio posterioris grangie, appositum, xij. den.

NEMUS ADAPERTUM dicitur in Chartul. Montis-Maur. Illud quod non est defensum, in quod nimirum hominibus bestiisque patet ingressus.

NEMUS GROSSUM, Cui opponitur silva cœdua. Charta ann. 1330. in Lib. rub. Cam. Comput. Paris. fol. 572. r. col. 2: *Item sexdecim arpenta cum dimidio et decima parte unius grossi Nemoris dictæ forestæ.*

NEMUS NIGRUM, Dicitur de quercu aliisque solidis arboribus. Libert. Brianc. ann. 1343. tom. 7. Ordinat. reg. Franc. pag. 729. art. 21: *Et etiam banna Nemorum omnium, tam nigrorum quam aliorum, dictæ baillivie, etc.*

NEMUS NIGRUM, Præaltis densaque arboribus umbrosus, Gall. *Bois de haute futaye*. Vetus Charta: *Omnia autem Nemora nigra et egressus aquarum... sunt propria Comitibus.*

NEMUS VIVUM, MORTUUM. Vide *Boscus*.

NENA, Potionis species. Charta ann. 1319. in Reg. 59. Chartoph. reg. ch. 316: *Item due sarcinate vini et Nene, satimatae annuatim valere xij. sol. iij. den. Turon.*

NENIUM, pro *Nenta*. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: *Mensona-gua, Prov. mendacium, Neniun, nuga, gerra.* Ubi leg. forte *Messonegua*. Vide infra *Nugidus*.

NENTUM, NENTARE, pro *Nantum* et *Nantare*, in Charta Romani card. ann. 1228. ex Chartul. Campan. fol. 89. v. Vide in *Laniam*.

NEOCORUS, Edis sacræ æditus, Neocor. Julius Firmicus lib. 4. Math. cap. 7: *Aut simulacrorum consecratos, seu certe Neocoros, vel Sacerdotum Principes, etc.* Vox Græcis Scriptoribus notissima, sed quæ negotium jure facessit rei antiquariæ ac numerariæ studiosis, in veteribus numismatibus, ubi hæc voces, vel A. vel B. vel T. NEOKOPON epitheton populis integris adscribitur, tanquam publici æditui fuerint alicujus atque adeo publici etiam templi; quemadmodum Phlegon Trallianus lib. xxi. θανάτων. p. mlii 69. ait Ναύκωνος τῆς Αἰτωλίας, fuisse τὸν κοινὸν τῶν Ἑλλήνων, nisi legendum sit ὁ κοινὸς τῶν, etc. pro ὁ κοινὸς. Ita ut Græciæ populi ejusce communis templi vicissim Neocorici fuerint. Sed consulendi de hac re Antonius Augustinus Dial. 5. Sebast. Erizzus part. 2. de Numismatib. Veterum, Adolphus Meckerus de Lingua Græca pronuntiat pag. 53. Nonius, Goltzius, Casaubonus ad Monumentum Ancyranum, Seldenus ad Marmora Arundeliana pag. 103. 1. Edit. et Santamantius in Julio Cæsare, Jac. præsertim *Vandale* Dissert. 4. et *Vaillant* in Numismat. Imperatorum Græcorum.]

NEOFYTUS, Vide mox *Neophytus*.

NEOMENIE JUDEORUM, in Concilio Viennensi in Austria ann. 1267. cap. 18. Nota sunt quæ de hisce commentantur passim Scriptoribus.

NEOMINUS, Nihilominus, Gall. *Neanmoins*, in Charta Officialis Rotomag. ex Archivo B. M. de Bono nuntio ejusdem urbis.

Instr. ann. 1452. Inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 281. col. 2: *Cum ad notitiam eorundem... pervenisset diversæ personas... esse de morbo lepræ infectas, tactas et suspectas, et Neminus conversantes dictum... cum aliis personis es-*

nis, etc. Occurrit ibid. tom. 4. pag. 62. col. 2.

¶ **NEONIDES**. Gervasii Tilberiensis Otia imperialia apud Leibnium tom. 9. Scriptor. Brunsvic. pag. 889. Luna enim secundum sui augmentum nomina variat, in neomenia, hoc est, in novilunio dicitur Neonides, in majore incremento Ichnomus, in circuli perfectione Amphikyrtos, in plenilunio Pannienos. Forte legendum Neonidos, a νέος νέος, Nova facies.

¶ **NEOPATRIA**. Vox ibrida, a νέος, Novus et Patria, in Decreto Alphonsi Regis Aragon. tom. 8. Concil. Hispan. pag. 670.

¶ **NEOPHYTUS**. Gloss. Lat. MS. Reg. Cod. 1018. Rudis, Novellus, Νεφύτος. Isidorus lib. 8. Neophytus Græce, Latine Novellus, et rudis fidelis. Papias: Neophytus, nuper renatus, nuper ad fidem veniens, vel noviter: Suidæ, νέος νέος, qui nondum Confirmationis sacramentum suscepit, in Concilio Regensi cap. 4. et Arelat. III. eoque ipso ad Diaconatus vel Sacerdotii officium ordinari non poterat, ex Apostolo 1. ad Corinth. 3. Concilio Nicæno can. 2. Arelat. II. cap. 1. etc. Neophytorum seu Neofytorum, epitaphia aliquot proferunt Baronius ann. 367. n. 1. 5. et Gruterus 1051. 9. 1053. 7. 1054. 1. 1057. 6. 1060. 3. Vide Diploma Leonis VII. apud Gerboldum, et Justellum ad Canones Ecclesiæ universæ.

¶ **NEOPHYTI**, etiamnum in Comitatu Provinciae vocantur novelli Christiani et Judæi facti, quos Lusitani Christianos novos dicunt, a quibus Ludovicus XII. Rex 5000 libras ad bellorum impensas exegit 21. Decemb. ann. 1511.

¶ **NEOPHYTI** dicuntur præterea Novitii Clerici, et nuper e Monachorum, vel Iacorum numero in Clerum adscripti, in Concilio Sardic. can. 13. et apud Zozium PP. in Epist. ad Patroclum, Nam Neophytorum duplicem ordinem statuit Synodus VIII. can. 5. xxxv. novitii scilicet, et xxxv. novitii ad. Gregorius I. PP. lib. 7. Inc. 2. Epist. 112. Sicut autem tunc Neophytus dicebatur, qui initio in sanctæ fide. erat conversatione plantatus: sic modo Neophytus habendus est, qui repente in religionis habitu plantatus, ad amovendos honores sacros irreperit. Hincmarus Remensis ad Clerum et plebem Beliovac. Neminem et Laicum Neophytum, id est, noviter attonsum, et sine disciplina, vel non per tempora constituta ad Ecclesiasticos gradus prodeuntem Episcopum eligat. Adde Vitam S. Hermelandi Abb. n. 6. Goffridum Vindocin. lib. 1. Epist. 1. ubi Sirmundus, Leon. Det. lib. 1. cap. 43. lib. 2. cap. 29. lib. 3. cap. 14. etc.

¶ **NEOPHYTI**, Novitii in Monasteriis. Ordericus Vital. lib. 3. Neophytus ad conversionem non nisi quatuor susceperat. Infra. Mithus et modestus inductisque Neophytus affabilitate et obsequio semper placere studuit. Et lib. 6. Novitiorum copiam monachali normæ mancipavit. Neophytusque optimos ritus rigide conversationis tradidit.

¶ **NEOPHYTOS**, Novos inductos Monachos vocat idem Ordericus Vitalis lib. 8. Ritus Cluniacensium... imitatus non est, sed modernas institutiones Neophytorum, prout sibi placuit, amplexatus est.

¶ **NEOPTOLEMUS**, Tyro, novus Miles, ex Græco Νεοπτόλεμος, quod fuit cognomen Pyrrhi Achilles filii. Bruto in Synonym.

Miles, Eques, Tyro, Tyrunculus, atque Quiritæ. Atque Neoptolemus, novus est regnator in illis.

Vita S. Neoti Abb. num. 10. Hunc ergo locum Christi miles eligens, tamquam Neoptolemus, et conversus a sæculo, rursus elapsus est, etc. Conradus Fabariensis de Casib. S. Galli cap. 14. Junior frater Neoptolemus in Curia, frater Imperatoris magni, Cremonæ factus, auxilio venerabilis Curienensis Episcopi et Abbatibus nostri, cingulum Militare morum decoravit honestate. Ubi legendum puto a fratre Imperatoris, etc. [Pactum ann. 1306. tom. 2. Hist. Dauphin. pag. 125. Item promittit ipse Johannes (Comes Vapincensis) quod ipsum Rolletum (Dominum de Intramontibus) ad suam requisitionem Neoptolemus faciet, et quod ipsum tenebit ad raubas sui corporis, quando ipse Rolletus fuerit in humanis.] Vide Tyro.

¶ **NEPCIA**, Neptis. Charta ann. 1058. apud Murator. tom. 3. Antiq. Ital. med. ævi col. 241. Ut si aliquis eorum sine filio legitimo mortuus fuerit, tunc filius et Nepcia legitime habeant; et si filium aut nepotem vel pronepotem, seu filiam aut Nepciam, ut supra legitur, non habuerit, et fratrem legitimum, vel filium fratris legitimum habuerit, ipsi habeant. Vide Nep. a.

¶ **NEPCIAS**. Sebastianus Perusinus in Vita B. Columbe, tom. 5. Mail pag. 374. Nephas vel subitò turbine superbiens. Cl. Editor putat legendum Coecias, qui est Euroboreas, nubes non dispellens, sed adducens. An non Nephas fingi potuit a νέος, nubes?

¶ **NEPIDUS**, Macellarius, ut videtur, Gall. Boucher. Lit. remiss. ann. 1362. in Reg. 33. Chartoph. reg. ch. 101. Cum quadam die festi S. Romani Raymardus Peyroni... iudaret cum Merudone fustorio dicti loci... et casualiter ibi supervenisset Johannes dicitur Barganas, Nepidus dicti loci... ductus Johannes cepit quoddam ferreum instrumentum, vocatum partidor, cum quo carnes venales acinduntur, etc.

¶ **NEPIDUS**, [Neprendis. DIF.] **NEPITA**, Herba cum Latinis Græcisque vocatur Nepenthes, vel quam idem Calamemtham dicunt, que ab Academicis della Crusca Italice redditur Nepitella Acta S. Francisci de Paula, tom. 1. Aprilis pag. 145. Et postea imposuit quoddam herbam dictam Nepitam et mentam silvestrem.

¶ Adde ex Animadv. D. Falconet: Nusquam Latinis Græcisque Nepenthes: utrum vero Nepenthes apud Homerum fuerit planta, aut compositum pharmacum, dubitatur. Nepita est Nepeta mentha, calamemtha. Castigat. in utrumque Glossar. Nepita, montana, nitilla, οπύχων. Latina desunt in edit.

¶ **NEPLARIUS**, Mespilus, Gall. Neplier unde, ni fallor, Neplierant, ager mespilis consitus. Charta Olive: abb. S. Romig. Senon. ann. 1311. in Reg. 47. Chartoph. reg. ch. 127. Et poterunt dicti employes... dicta centum arpenta nemorum scindere... sus sint pomerii, pirari, alierii, Neplarii, et quocumque alia arbores. Alia ann. 1336. ex Cod. reg. 8448. 2. 2. fol. 138. v. De la maison du prieur de Courtenay en retournant audit chemin, qui est en droit le Neplierant. Vide supra Neplierus.

¶ **NEPOS**, Filius fratris aut sororis, νέος, νέος, νέος. Dinam. Patricius in Vita S. Maximi Episcopi Regiensis. Ansam Diaconi Regiensis Nepon, id est fratris ejus filius. Neptis per sororem, apud Spartianum in Adriano. Joannes Sarisberiensis Epist. 89. Ricardus cognatus Wilhelmi de Saccavilla et Nepon, sicut

sororis filium vulgus Neponem dicere consuevit, etc. Decretio Childeberti Regis cap. 1. De illis tamen Neponibus illud placuit observari, qui de filio vel filia nascuntur, non de fratre. Fortunatus lib. 6. Poëm. 4.

Non cecidit pater, dum stat in urbe Nepon.

Gregorius Turon. lib. 1. Hist. cap. 8. Octavianus Julii Caesaris Nepon, quem Augustum vocant. Et lib. 3. cap. 18. de Chlotario qui filios fratrum occiderat: Parcipiens de interfectione Neponum. In Historia Miscella Justinianus dicitur Nepon Justinus Imp. qui avētioc, Theophani. Abbo lib. 1. de Bellis Parisiacis vers. 452.

Unde Nepon ejus, nimis tristans Adalalmus.

Ubi Glossa: Adalalmus Nepon ex sorore Regis Odonis. Capitul. Caroli C. tit. 26. Ut sic simus sicut fratres ad invicem, et patri cum Neponibus, et Nepones cum patris esse debent. Ita passim usurpant S. Hieronym. Epist. 3. ad Hellodorum, Concil. Autisiod. can. 32. Lex Longob. lib. 2. tit. 14. § 18. [Grimoald. 5.] Annales Francor. Fuldenses ann. 880. 881. Regino ann. 882. Sermo de Tumulatione SS. Martyrum Quintini et Victorici, etc. Vide Casaubonum ad Spartianum. [Le Roman de Partonopex MS.]

Cl' estoit Nié l'Ampeor.
Si avoit fait moult bien le jor.]

¶ Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657. Nebot, Prov. frater, filius fratris. Rursum: Nep, Prov. Nepon, filius fratris, frater, sobrinus, sororis. Nessa, Prov. frater, sobrina, sororia. Monet nihilominus Eckartus tom. 2. Comment. de Reb. Fr. Orient. pag. 824. Neponis vocem medio ævo non solum de nato ex fratre, sed etiam de nato ex patris, avi, et proavi fratre usurpatam. Nostris alias Nié. Annal. regni S. Ludov. edit. reg. pag. 251. Mainfroy avoit pris par force et par barat le royaume de Seville et de Calabre, contre le droit que Courradins ses Niez i pouoit et devoit avoir. Unde emendandus Marten in Guil. Tyrti contin. Hist. tom. 5. Ampl. Collect. col. 709. Johan d'ibelin... envoia plusieurs lettres à Balian de Sajette et à Johan de Casarre, qui estoient ses Neffit de sa seror. Ubi legendum, Ses Nié, fil de sa seror. Vide infra Neus 2.

¶ **NEPOS**, Patruelis vel Consobrinus, Gall. Cousin germain. Annales Metenses ad ann. 892. Walgarius, Nepon Odonis Regis, filius scilicet avunculi ejus Adalalmi. Tum vero maxime patruelis vel consobrinus nepones dictos volunt, cum ætate inferioribus erant, aut dignitate. Vide Menagium in Hist. Sabotiensi pag. 21. 46. et 334.

¶ Charta Phil. Aug. in Chartul. Campan. ex Cod. reg. 5983. fol. 7. v. Nos karissimum neponem nostrum Theobaldum comitem Campanie recepimus in hominem nostrum legitimum... de tota terra, quam avunculus noster comes Henricus pater ejus tenuit. Conradi Fabularius Ms.: Nepon etiam dicitur cognatus, quasi natus post.

¶ **NEPOS**, fem. gen. Fratris aut sororis filia, Gall. Nièce. Charta ann. 1228. ex Chartulario S. Vandregesii tom. 1. pag. 10. Ego Ricardus Anglicus... vendidi et concessi Rothensis Nepoti meo et Elise Amot sponso suo, etc. Miracula B. Egidii Ord. Min. tom. 3. Aprilis pag. 244. Si es Dominus meritis B. Egidii redderet suam Neponem. Breve Sixti IV. PP. ad Episcopum Patav. ann. 1472. in Ac-

tis SS. Mail pag. 601. *Confirmari in Abbatissam, dilectam in Christo filiam ejus Nepotem canonice electam.*

NEPOTUS. Glossæ antiquæ MSS. *Pronepos, filios (sic) Nepotorum. Pronepos, Nepos Nepoti.*

NEPOTULUS. Charta ann. 1242. tom. 2. *Histor. Eccl. Meld. p. 150: Legavit... Johanni Nepotulo suo omnia utensilia domus suæ. Gall. Petit Neveu.*

NEPOTULA. Gall. *Petite nièce.* Reg. visitat. Odon. archiep. Rotomag. ex Cod. reg. 1245. fol. 94. v. *Præcepimus priorissæ et subpriorissæ Bondeville quod suas Nepotulas et quandam aliam amoverent.*

NEPTICULA. Eadem notione, in Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657. *Felena, Prov. neptis, Nepticula.*

NEPTUS. Filius fratris, in Actis S. Rudesindi Episcopi tom. 1. Martii pag. 105. *Ex semine supra memorati Hermingildi Comitis et Neptus supra dicti Pontificis Rudesindi.*

NEPTUS. ut Nepos Latinis, Filius filii vel filia. *Questiones Jurisperitorum ad Leges Longobard. apud Murator. tom. 1. part. 2. p. 163: Si homo deceaserit et reliquerit filium vel filiam et Neptum filium de filio suo vel filia, æqualiter succedant.*

NEPUS. Epistola Monachorum Montismajoris ad Gregorium PP. tom. 4. *Annal. Benedict. p. 112. ad ann. 997: Omnes congregati in unum, una cum Episcopo Riculfo, qui fuit Nepus prædicte Deo devote.*

NEPOTISMUS PONTIFICIUS. Carmen de Curia Romana v. 929:

*Res tamem est constans, aliquis de sanguine Papæ,
Si secum fuerit, dicta petita ferat.
Si potius, officia Papæ venturus ad aures,
Proferat illius at sua verba Nepos.
Papa facit quod sepe voluit. Verumtamen si
Jura petunt, non rem que rationis eget.*

NEPOTA. Neptis, seu fratris aut sororis filia. *Codex MS. D. Præpositi S. Martialis Lemov. apud Stephanotium tom. 1. Fragm. Histor. MSS. Anno MCLXXVII. Nonis Octobris Audebertus Comes Marchie, unici filii morte turbatus, cum præter Marquisiam sterilem nullum haberet fratrem aut sororem, filium vel filiam, nepotem vel Nepotam, etc. Vide Nepota.*

NEPOTALIS. Conveniens nepotibus seu luxuriosis. *Ammian. lib. 31: Dum in Nepotali mensa ludicris concupantibus diu discumbens vino marcebat et somno, etc. Vide Nepotatio.*

NEPOTARI. de beneficiis ecclesiasticis ad nepotes vel consanguineos transmissis, dicitur in Hieratio juris pontificii pag. 181.

NEPOTATIO. Prodigalitas. *Ordericus Vitalis lib. 8: De sanctitate et miraculis Sanctorum malle scribere multo libentius, quam de nugis infrunitorum frivolisque Nepotationibus, etc. Cur vero Nepos dicatur prodigius, vide Reinhardum Robigium lib. 7. Robigal. cap. 9.*

NEPOTATUS. Eadem notione. *Gloss. Lat. Græc. Sangerman. Nepotatus, æoria: Luxuria, lascivia, in Supplemento Antiquarii.*

NEPOTISMUS. NEPOTULUS, NEPOTUS. Vide paulo ante *Nepos.*

NEPTA. pro Neptis, crebro occurrit, in Capitulari Suessionensi ann. 744. cap. 8. Vermeriensis ann. 755. cap. 1. in Capitulari Compendiensi ann. 757. cap. 19. Capit. 5. ann. 808. cap. 14. etc.

NEPTIA. Charta Nobiliac. ann. 12. Caroli Regis, apud Stephanot. tom. 3. *Antiquit. Pictav. MSS. pag. 240: Donatus cum infantis suis quatuor et Neptias suas his nominibus Juliane, Ololeane cum infatiz eorum et alius hæredis.*

NEPTICULA. Vestis brevissima, *Papæ.*

NEPTITAS. Vide Eginhardum Epist. 31.

NEPTITAS. Titulus, quo Lotharium alloquitur Eginhardus in Epist. 31. tom. 6. *Collect. Histor. Franc. pag. 378: Quapropter admonendum censui Neptitatem vestram, ut per prudentiam a Deo vobis concessam caveatis periculum vestrum.*

Hanc vocem varie varii scriptores interpretati sunt, quos hic appello ex Animadv. D. de Foacemagne tom. 11. *Comment. Acad. Inscript. pag. 216. Maillonio tom. 2. Annal. Bened. pag. 246. gradum cognationis sonat: si quidem Imma, quam uxorem duxerat Eginhardus, filia erat, ut vult Chronographus Laurehamensis, Caroli Magni, ac proinde Lotharii amita. Idem quoque censet Papebrochius tom. 2. Jun. aliunde licet repetita cognatione: nempe quod Imma soror esset Ermengardis imperatricis et matris Lotharii.*

Pro Neptitatem legendum esse Piatatem autumat Leibnitijs, cui accedit Fabricius, modo addatur a me, quo facile formari potuit prima syllaba vocis Neptitatem. Verbum esse suspicatur Sminckius ad Vitam Caroli M. ab ipso editam, quo Eginhardus suum erga imperatorem studium et amorem significare voluit.

Denique D. Le Beuf in Dissert. ann. 1749 merito præmio donata ab Acad. Suess. Neptitas idem est quod Principitas, a voce Teuton. Nepti vel Nepti, Principalis, præcipuus. Hinc D. Bouquet in Glossar. ad calcem tom. 6 supra laudati Neptitas, principalis seu præcipua dignitas.

NEPTUNUS. Gervasius Tilleberiensis MS. lib. 3. de Otis Imperial. cap. 63. *Anglia demones quosdam habet, demones, inquam, nescio dixerim, an secretas et ignote generationis effigies, quos Galli Neptunos, Angli Portunos nominant. Illis insitum est quod simplicitatem fortunatorum colonorum amplectuntur, et cum nocturnas propter domesticas operas agunt vigilas, subito clausis januis ad ignem calefiunt, et ramunculas et sinu projectas prænis impositas comedunt, senili vultu, facie corrugata, statura pumilli, dimidium pedis non habentes, panniculis confertis induuntur, et si quis gestandam in domo fuerit, aut onerosum operis agendum, se ingerunt citius, humana facilitate expediunt. Id illis inditum est, ut obsequi possint, et obese non possint. Veruntamen unicum nocendi modulum habent: cum enim inter ambiguis noctis tenebras Angli solitarii quando epulant, portunos nonnunquam incivis epulanti se copulat, et cum ductus comitatur, eandem tantum loris arreptis epulum in lutum ad ma. um ducit, in quo dum infirius volutatus, prolinus exitus cachinnum facit, et sic hujuscemodi ludibrio humanam simplicitatem deridet. Adde, quæ de ejusmodi Neptunis refert Thomas Cantipratanus lib. de Apib. cap. 57. n. 10. 11.*

NEPTUS. NEPOS. Vide supra in *Nepos.*

NEPUS. pro Nepos, in Epist. ad Gregor. V. PP. ann. 997. tom. 10. *Collect. Histor. Franc. pag. 491.*

NEQUIS. *ἀνετος, Nugator, Spurcus.* Supplement. Antiquarii. Mox infra habetur *Nequus.*

NEQUITARE et NEQUITARI. Nequam

esse, nequiter agere, Prisciano lib. 8. et apud Papiam.

NEQUITAS. Nequitia, Rolandino Patavino de factis in Marchia Tarvisina lib. 8. cap. 7.

NEQUITIA. *Nugacitas, ἀνετος; Reg. Enugar. Germ. Enugæ. forte Hæ nugæ. Castigat. in utrumque Glossar.*

NEQUITIOSUS. Nequam, improbus. Thwroczius in Joanne Humade cap. 48. *Sed quid Nequitiosa rebus in bellicis valeat proditio, tunc patuit.*

NEQUUS. Nullus. *Gloss. Gr. Lat. ἀνετος, a Nequo; ἀνετος, a Nequibus. Idem Gloss. ἀνετος, Nequus, spurcus, nuga, nugator.*

NERA. *Ξεραία.* in Gloss. MSS. Sangerman. in Edibus. *Scorpius, Nepa,* [ut omnino est legendum.]

NERBILLUM. Consuetudines et jura Ecclesie de Regula in Aquitania. *Si extraneus portaverit sturjonem, denarium habebit claviger: et si ibidem fractus fuerit sturjo, Nerbillum et budellam habebit claviger, nec minus habebit denarium (denario).*

NERCA. Amurea. *Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657. Nerca, Prov. Nerca, murcum. Nercas, Prov. murcurium.*

NERETUS. Moneta minoris species, quæ argentea proponitur, unde nigra seu areæ appellatur, nostris Neret. *Charta Phil. V. ann. 1319. in Reg. 50. Chartoph. reg. ch. 191. Item Olinus dictus Chat-brulé, pro domo sua in qua moratur, sex denarios. Item pro planta de la Minote, unum Neretum. Et si ascendit summa dictorum censuum ad quatuor libras, xij. solidos, tres denarios et unum Neretum. xv. lib. xij. den. cum obolo et uno Nereto. Lit. remiss. ann. 1492. in Reg. 198. ch. 372. Une grant quantite de mailles ou Nerets, pesant le poiz de soixante six livres pesant en environ. Vide Neret in Diction. Gall. Monag. edit. ann. 1750. et Moneta Nigra.*

NERI. *Pensa mulierum; Neris, Viris.* Papiæ in MS. Bituric. Vide Nero 1.

NERIES. *ἑρεια βάρβατος.* in Supplement. Antiq. Salaria, seu Licentia, potestas maris, ut sonat Græc. in. Vide mox Nero 2.

NERITEL. Villici, coloni Massariorum consortes. *Charta ann. 1033. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ita. med. xvi. col. 17. Offerimus nos qui supra jugales mansos ser in loco, ubi dicitur Fredo, qui regere videtur una per Petro, alia per Martino, tertia per Jenniauo masarius, sive suis consortibus, qui vocantur Neriteli, quod sunt rebus ipsis sicuti per nostris regitur masarius per mensura justa inter sediminibus et areis. Vide Massarius.*

NERO. *Ἄνετος, Fortis.* in eodem Antiquarii Supplemento. Vide Neri.

NEROS. Nostris Neros appellatur partem securis alteriusve instrumenti, quæ in cruce formata erat vulgo *Croisac.* *Lit. remiss. ann. 1383. in Reg. 124. Chartoph. reg. ch. 181. Iccllus maistre Pierre reçut dudit Jehan un coup de Neros de la hache qu'il tenoit, près de l'oreille senestre. Aliæ ann. 1406. in Reg. 161. ch. 68. Le suppliant getta audit Cleret la serpe, et du bout d'icelle, nommé Neron, choi sur cornet dextre de la teste dudit Cleret. Aliæ ann. 1427. in Reg. 173. ch. 92. Laquelle navreure avint par autunes choses, qui sont autour d'une hache, que l'en nomme Nerons, et sont trenchans. Denique aliæ ann. 1467. in Reg. 201. ch. 14. Le suppliant donna une seul coup à icellui Marchaisson sur la teste de la croisée*

ou Neron de son espiou. Nairon, in Mirac. B. M. V. Ms. lib. 8:

Mors porte una misericordia, Ou a'a point de misericorde, Li Nerus sont el affid, Qu'ele on fert tout à die.

2. NERO. Gloss. MS. Regium. Nero, Aqua. Papias. Nero, Græce, Aqua. Jacobus de Vitruaco in Hist. Hierosol. cap. 32. Et quoniam fontibus et rivis totus est irriguus, Mons Nero, id est, aquosus nuncupatur. Neros enim Græce, aqua Latine. Simplices autem et laici Noire, id est, nigra exponunt in vulgari sermone. Apud Sanutum. II. 3. part. 5. cap. 4. Alius mons in Septentrionem vocatur Montagnera Neros, id est, aquosa. Adde part. 7. cap. 1. Græci recentiores νερον aquam vulgo dicunt, voce corrupta ex Græco νερος, humidus, uti censet Salsmasius. Jo. Cananus pag. 190. Άλλοι τους άνωγους εγυρινον τους εκ παλαι, το νερον εις τις στεργνας, πόλιως έρεπον. Charta Rogerii Comitis Siciliæ apud Ughell. tom. 1. pag. 1027. va fxi το νερον δεχθιρον άτι, etc. Anonymus de Locis Hierosol. cap. 15. Έτι, ό τόπος δεον έγωσαν η δαλωση το νερον, etc. Hist. Politica pag. 9. Κατις βασαν δε αυτα αυτιραρον εις τα γλυκα νερα, etc. Historia Apollonii Tyrii. Το νερος τους ταξινους, και άρχους να χειραζει, και βικητικον, και νερον μεροπον τροχαλαζει. Ex his emendanda Glossæ Basil. χρηστηρια, ο νερογυρα. Perperam νερογυρα editum. Utitur non semel Nicolaus Myrepsus. sect. 1. cap. 505. 511. sect. 8. cap. 52. Adde Meurs. in Gloss. Casaubonum ad Capitolin. Salsmasium ad Solinum pag. 1298. et ad Hist. Aug. pag. 311. ubi plura de hac voce. Vide supra in Aquarius. [et Glossæ. med. Græcit. in Νερον.]

3. BONINCONT. Hist. Sic. part. 1. apud Lamium in Delic. erudit. pag. 93. A latere vero Septentrionis murus urbi (Antiochia) propinquus satis ingens aquarum abundantia, Græco vocabulo nomen accepit Montagnera. Nero enim Græce aqua dicitur. Ubi Lamius sic notat. Vel locus corruptissimus est, vel inopit Bonincontius. Certe nemo nisi Lamius.

4. NERONIANUS LAPIS, Smaragdus. Vide in Lapis. 1. NEROZARE. Annales Geneueas. ad ann. 1194. Non solum promissa non observavit, verum etiam in cuncta asperime erga civitatem Januæ, quam ei regnum tradidisse proprio ore confitebatur, Nerozavit. Cl. Editor Murator. tom. 6. col. 371. annotat in alio codice legi tractavit; tum addit forte legendum Nerozavit, id est, expressit Neronis tyrannidem.

5. NERTAGIUM, f. Præstatio succi expressi e foliis et fructibus myrti, a Provinciali Nerite, Myrtus, Gall. Myrte. Literæ Caroli II. Regis Siciliæ ann. 1307. ex Armario Forojul. S. Victoris Massil. num. 133. Super petitione, quam faciebant, Nertagii, candelarum, seu cere, lesle et altarium omnium perceptio-nem.

6. NERTEGEARE, NERTIARE, Myrti folia et fructus excerpere et inde succum exprimere. Sententia arbitralis ann. 1497. inter Dominos et Communitatem Cathani. Neque eam dicti Domini licentiam dare valeant ac possint aliquibus exteris in dictis Mauris legnerandi, fustigandi, eysartandi, Nerlegeandi, rusquetandi, ac pegas faciendi. Et infra Rusquiare tamen seu Nertiare possint.

7. NERTUS, Myrtus Statuta S. Victoris Massil. ann. 1531. MSS. Tenetur pro-

videre eleemosynarius de bonis virgins de Nerio, pro regularibus disciplinis ad vapulandum pueros.

8. NERVA. Appendix ad Agnelli Pontificale. tom. 2. Muratorii pag. 196. col. 2. Oravit ad Dominum et Nervam illam abjecit, et velocitatem pristinam recepit in Christo Jesu Domino nostro. Additur in Notis f. leg. Herniam vel Ignaviam. Si retinendum Nervam, dici posset fuisse morbum nervorum, quo in lectulo detinebatur æger, de quo hic agitur.

9. NERVARE, Ligare, constringere, Papias.

10. NERVICEUS, Funis e nervis, Judic. 16. 7. νεραια, in versione Græca.

11. NERVICUS, Nervicosus, fortis, in Glossis Isid. Vitruvio lib. 8. cap. 3. Nervici dicuntur qui nervorum morbo laborant: qua notione etiam legitur Neurici, a Græco νερον, unde νεραικό; apud Dioscoridem.

12. NERVORA, pro Nervis, enuntiatione Longobardica, in Capitulis ad Legem Alamann. cap. 4. Edit. Baluzii: Si (cova) non fuerit transpuncta, et Nervora tetigerit, ut tibi vasillus intrat, solvat sol. 3. Occurrit rursus cap. 8.

13. NERFUS, [Quidam populus qui in ætate transformatur in lupos. DIF.]

14. NERVUM, pro Nervus, apud Nicolaum Specialem de Rebus Siculis lib. 1. cap. 11.

15. NERVUS, pro Carcere quod Nervis in eo compedibus ligneis alligarentur rei vel quod Nervus torqueretur. Gloss. Græc. Lat.: Nervos, ελκοντες, f. Nervus, ελκοντες. In Nervum rapere, In Nervo jacere, enecare, apud Pautum. [In Nervum ire, apud Terentium.] Paral. 2. cap. 16. v. 10. Jussit eum mitti in Nervum. Edit. Græc. f. νεραικον. Ubi Mamtrectus: In Nervum, i. in cippum. Adde Hieron. cap. 20. Ubi Hieronymus ait, Symmachum βραχυνηρον, sive στεφλωνηρον, vertisse, quod atrumque tormenta significat: Nos autem, inquit, Nervum diximus more vulgari, etc. Facundus Hermianensis lib. 6. cap. 1. Quasi amplioris sit criminis lapsum putasse Cyrium Episcopum, quam Prophetam, ut alia mittam, de peccato arguentem, in Neris custodiam tradidisse. Vita S. Mederici cap. 13. Audiens duos fures retrusos in Neruo a iudice, etc. Ex quo emendandus Folcardus in Miracul. S. Bertini cap. 2. ubi de quodam Sacrilego: Misus est in Nervum in loco famoso, Castello videlicet Menaporum. Quod scilicet hodie Cassel vocant, ubi perperam editum in Nervum Adamus Bremensis cap. 183: Erat autem videre alios flagris torqueri, multos in Nervum mitti, quosdam pelli a domo, etc. Vide Dissertat. 51. ad Joingulam.

16. Huc referri potest festivum illud Catonis adagium, quod exscripsit Gellius lib. 11. cap. 18: Fures privatorum furtorum in Neruo atque in compedibus atatem agunt: fures publici in auro atque in purpura. Sed hic, ut et alibi non semel, Nervus intelligi potest genus vinculi lignei, quo vincitorum pedes arctabantur Sic apud Tertullianum ad Martyres cap. 2. Nihil crux sentit in Neruo, quam animus in celo est. Et apud Livium lib. 6. cap. 36: Corpus in Nervum et supplicia dare. Passio Martyrum Lugdun. n. 8. Alias machinas diabolus excogitavit, ut scilicet in obscurissimum ac molestissimum carceris locum conjicerentur, utque pedes in Neruo ad quintum usque foramen distensos haberent, ac reliqua hujusmodi cruciatuum genera

perferrent. Truncum ligneum intelligit Valesius, quinis hinc et inde foraminibus certo invicem spatio divisâ excavatum, in quâ foramina, tamquam in ocreas quasdam, pedes inferebantur noxiorum, et vinculis seu nervis astringebantur. Henschenius vero exponit Pœnale lignum, super quo Martyrum corpora velut nervi in cithara tendebantur, septem punctis notatum, tamquam gradibus levioris graviorisve tormenti a iudice præscribendi: nec ultra, inquit, septimum procedere tendendo licuit aut potuit, citra præsens periculum mortis, quam opus erat caveri in questionibus. Grave id supplicium fuisse ex eo colligit Ruinartius, quod in eo Martyres plures occubuerint. De omnibus ejusmodi instrumentis consulendus omnino Gallonius de Martyrum cruciatibus.

17. NESAPIUS, Qui non sapit, ignarus. Occurrit in Fragmento Petronii de Coena Trimalcionis: Ne me putetis Nesapium esse, valde bene scio.

18. NESAPUS, Eadem notione Terent. Scâurus de Orthographia: Ne, pro non positum est apud antiquos. Sic, nefrendes porci sunt, qui sine dentibus sunt, id est, qui subam frendere non possunt. Sic Nesapus, qui non sapit.

19. NESCIENTEM SE FACERE, Ignarum agere. Vide supra in Facere 16.

20. NESCIENTIA, Ignorantia. Claudianus Mamertus lib. 1. de Statu animæ cap. 11: Cumque non nisi ab ignorantia profiscatur dubietas arbitrantis, agnosco te nobis querentibus veritatem, pro una quam polliceris scientia multorum Nescentias attulisse. Utitur etiam lib. 3. extremo, ut et sanctus Eulogius lib. 1. Memor. Sanct.: Claritatem sacræ legis pravo errore Nescientiæ interpolantes. Idem in Documento martyrii: Et si fortassis in aliquibus sanæ doctrinæ sententiam meam obstare repererint, Nescientiæ, id est, non voluntario errori ascribant. Adde Legem Wisigoth. lib. 12. tit. 1. § 3. et Concil. Toletanum xvi. can. 6.

21. NESCIRE CERTITUDINEM, De re aliqua nihil certo scire. Charta ann. 1273. in Chartul. eccl. Lingon. ex Cod. reg. 5188. fol. 243. r: Super quo dictus Jaquinius Nescit certitudinem, sicut dicit.

22. NESPILA, Mespilum, Gall. Nefle, S. Wilhelmo lib. Constitut. Hirsaug. cap. 10.

23. NESPIUS, Mespilus, Gall. Nefier, in Literis ann. 1152. apud Marten. tom. 1. col. 431.

24. NESTIGANTIO, NESTIGANTIUS, in Pacto Legis Salicæ tit. 53. nomen proprium esse, sicut Titii, vel Sempronii sunt paradoxica apud Romanos, censet Wendelius, [et post eum Eccardus, qui addit fabricatam fuisse hanc vocem ex nesciens, passive pro ignoto vel incerto usurpato: atque ex hoc, ut videtur, loco morem ad nos derivatum, incertum nomen litera N exprimendi. Vide supra.]

25. NETEGAMENTUM, a Gallico Nettoyement. Ital. Neltamento, Expurgatio. Comput. ann. 1362. inter Probat. tom. 2. Hist. Nem. p. 261. col. 1: Solvit... tribus puerulis, qui vaccarunt ad mundandum domum veterem, quia valde indigebat de Netegamento. Vide supra Nec-te-are.

26. NETHINEUS, Dedititius. Vide Nati-neus.

27. NETHIRDES, Famuli inferiores, vilioribus operibus addicti, ab Anglico Nether, inferior. Testamentum Johan-

nis de Nevill ann. 1386. apud Madar Formul. Anglie. pag. 428: *Item volo quod CC. marcæ... distribuatur inter caruacarios, plaustrarios et custodes animalium meorum, videlicet hyne, Nethirdes et shephirdes.*

° NETI, ORUM, Li venti, in Glossar. Lat. Ital. Ms.

* NETILA. [Mygale. DIEF.]

† NETON. Macrobi. lib. 1. Saturn. cap. 10: *Martem solem esse quis dubitet? Accitani etiam Hispana gens simulachrum Martis radius ornatum maxima religione celebrant, Neton vocantes.*

NETORIUM. Fusus, quo netur. Isid. Gloss.: *Netorium, fusum, fusile. Perperam Netorsum.*

° NETTURA, Netio, Gall. Filage. Charta Henr. episc. Claromont. ann. 1392 in Reg. 153. Chartoph. reg. ch. 169: *Petebamus nobis solvi... quoddam tributum, appellatum badatge, videlicet... per quantibet mulierem viduam, vel aliam mentem ex sua Nettura, unam cuppan bladi.*

† NETTUS, Nitidus, clarus, Ital. Netto, Gall. Net. Joh. Demussis Chron. Placent. apud Murator. tom. 16. col. 533: *Insula Sicilia remansit de Netto dicto Rege Frederico, hoc est plane, penitus, nostris, Tout net.*

† 1. NETUS, Netus, Filamen; unde Marcialis (Martianus lib. 2.) *Capella: Ex candentis hinc Netibus ludebantur.* Ita Joh. de Janua Gloss. Lat. Gal. Sangerman.: *Netus, us, Filement.*

2. NETUS, Nepos, ex Hispanico Nieto. Occurrit in Charta Jacobi Regis Aragon. ann. 1288. apud Diagam in Historia Regni Valentie lib. 7. cap. 24.

° Charta Petri III. reg. Aragon. ann. 1343: *A modico tempore citra accidit quod quidam nepotes sive Nets, mortuo eorum patre vel matre, et consequenter mortuo avo seu avia eorumdem, petunt lactinam aut supplementum ejus in bonis dicti avi seu avie. Vide supra Nepos.*

° NEVEROFRESIS. Miracula S. Dionysii lib. 2. cap. 6. in Actis SS. Benedic. sæc. 3. part. 2. pag. 354: *Alius, vocabulo Airbertus, ex fisco Rogito, eam quam Medici Græco vocabulo Neverofresim vocant, passionem incidit. An Nephresis, inquit Mabilionius. Puto esse morbum nervorum, a Græco νεύρον, Nervus.*

° NEUGAVIUS. Desponsatus, Gall. Fiance. Comput. ann. 1399 inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. p. 154. col. 2: *Cum uxor Johannis Thenchardi, Neugavii noviter facti, dicta die se declinasset in præsentem villa Nemausi, pro nuptias suas faciendo, etc. Ibid. p. 155. col. 1: Cum Guillelmus Salvatoris convolasset neptem uxoris suæ in uxorem Johanni Lobeti, domini consules fuerunt invitati, quod... irent apud Montempessulanum, pro dictam Neugaviam associando.*

† NEULLA, f. pro Nebula 2. Ibi vide.

† NEUMA, TIS, NEUMA, Æ. Vocum emissio, modulatio, Johanni de Janua: *Emission de voir, modulation, espris, in Glossis Lat. Gall. Sangerman. Vide Pneuma.*

† NEUMATICUS, NEUMATIZARE. Vide ibid.

† NEUMA FLORIDUM, Moneta minor. f. eadem quæ infra Nummus Charta Gerald Abbatis S. Johannis Angeriac. ann. 1385. ex Chartulario ejusdem Monasterii: *Item dominus Abbas debet facere tribus pauperibus Mandatum, et cultibet dare unum pane et unam justam vini de conventu; et illis tribus pauperibus debet dare Neuma floridum. Haud raro post Mandatum seu lotionem pedum paupe-*

ribus distribuatur pecunia, ut etiam num fit die Omne Domini pluribus in locis. Vide Mandatum.

° NEUMATIZARE. Vide infra in Pneumatica Nota.

° NEUMATUM, an Neomenium? Charta ann. 1253. in Reg. M. Chartoph. reg. ch. 2: *Quod Januenses possent in Neumato stare et esse secundum modum et formam, de qua dictus dominus rex vel aliquis pro ipso esset in concordia cum dicto syndico.*

NEVO. Candidus. Papias.

† NEVOLA, ut supra Nebula 2. Species crustuli. Chron. Parm. ad ann. 1393. apud Murator. tom. 9. col. 870: *Omnes libros... dilacerarunt et de fenestris in plateam proiecerunt ad modum Nevolarum, ita quod tota platea erat plena de chartis laceratis. In statutis Placentie fol. 55. vs. memorantur Ludi qui fiunt cum Nevolaris, vel Nevolis.*

† NEUPMA SACRUM, Spiritus Sanctus, Gr. Ηνεύμα. In omnipotentis Dei nomine, Unigenitique Filii ejus, D. N. J. C. et in Neupmate Sacro, in Tabulario S. Maxentii. Vide Pneuma.

† NEUROBATA, vel NEUROBATES, Νευροβάτης, Funambulus, ambulans super nervis, a νεύρον et βάσις. Utuntur Firmicus lib. 7. Hyginus cap. 273. Mytholog. Vopiscus in Carino cap. 19. Vide Turnebum lib. II. cap. 15.

° NEUSTERUS. Lit. ann. 1382. ex Bibl. reg.: *Quia idem episcopus (Redonensis) magna potentie et Neusterus est, adeo quod de facili casu non posset, etc. Cur Radulfus de Treai, de quo hic sermo est, Neusterus appellatur, haud satis scio; cum ex Britannica gente nobilissima esset oriundus. An quod partes ducis Britannie contra Carolum V. regem pertinaciter teneret? Sed et tum quare Neusterus dicitur? Unde legendum fortassis Austerus; quod innuere videntur verba Episcopus magna potentie.*

° NEUSTRIA. Vide Austria 1.

† NEUTERICUS. Guibertus Abbas Navigenti lib. 1. contra Judæos cap. 1: *Plane hunc non incongrue Neuterium novo vocabulo dicam, qui neutrum sectatur, dum ea quæ laudat, jure non prosequitur, et quæ videtur prosequi, Christiani studii jura non laudat.*

† NEUTHA, Roche le Bailiff in Dictionario Spagy. Pellicula oculis adnascens, sive auriculis puerorum, sive totam pueri faciem in partu contingens.

† NEUTER, Nullus, apud Barthium in Glossario ex Baldrico Historia Palest.

† NEUTRALICALIS, NEUTRALICANA, Scripturae genus. Vide in voce Scriptura.

† NEUTRALIS, Medius, neutrius partis, Gall. Neutre. Francigenæ facti fuerunt Neutrales, in Chronico Engelhusii, apud Leibnitium tom. 2. Scriptor. Brunsvic. p. 1136.

° NEUTRALISARE, Neutram in partem inclinare, neutra parti favere: unde Neutralitatus dicitur is, qui nec admittitur nec rejicitur. Arest. ann. 1411. 12. Mart. in vol. II. arestor. parlam. Paris: *Bullas a Petro de Luna, in regno nostro Neutralitate, et a papatu postea expulso, concessas obtinuerant. Hinc*

1. NEUTRALITAS. Joan. Sarisber. lib. 2. Pollicrat. cap. 2. de Medicis: *Futuram etiam sanitatem, aut egritudinem, aut statum quem dicunt Neutralitatem, fatalitatem quoque ipsam ex precedentibus signis agnoscunt. Et cap. 25: Sanitatis, egritudinis, et Neutralitatis censorses sunt.*

° NEUTRALITAS, Media conditio, Gall. Neutralité. Instr. ann. 1408. inter Instr.

tom. II. Gall. Christ. col. 48: *Et insuper temporis qualitas Neutralitatis in quo sumus, quo non poterat neque potest ad superiorem, nec est spes quod in proximo haberi possit recursus, etc.*

° 2. NEUTRALITAS. Calendar. Ms. eccl. Camerac. fol. 36. v. *Hic fiat celebris et votiva deprecatio pro Christianissimo rege Francorum Ludovico, qui sua regia dignatione nobis Neutralitatem restituit. An Libertas ab omni dominatione, immunitas?*

NEUTRI, apud Luitprand. in Legat. ubi de Græcis: *Molles, effeminatos, manicatos, tiaratos, teristatos, mendaces, Neutros, desides.* Ubi Baronius Eunuchos hac voce designari putat. Atqui Græci omnes non Eunuchi fuerunt. Proinde nescio, an hoc loco neutri dicantur pro neutroti, quorum nervi succisi sunt, eoque imbelles, quæ est significatio vocis, ut mæc docemus. [Idem Luitpr. cap. 43. qui neutrius erat generis scribit, ubi agit de Niceta eunuch, neque cap. 54. omnes Græcos neutros dicit, sed homines ejusmodi apud Græcos purpura indutos esse, eis exprobrat.]

† NEUTRONES, pro Nitores. Vide Nitela.

† NEUTROTUS. Octavianus Horatianus lib. 1. cap. 19: *Si telo, seu morsu canum, altiarumve ferarum, seu ex quolibet casu neutro vulnerato, quos Neutrotos appellamus, impactis vulneribus omnibus, generaliter continuo hoc adhibendum erit, quod glutinans et curare valet membra vulnerata. Locus non sanus. Legendum enim videtur, seu ex quolibet casu ne-vo vulnerato, quos Neutrotos appellamus: νεύροτρος, [quomodo habetur apud Galenum lib. 3. de medicam. gener. pag. 346.] Emendationem firmant sequentia: *Si vero his accidentibus vulneribus etiam nervus fuerit vulneratus, etc.* [Nεύροτρος παρὰ τὴν ἔξω ἔχει Democritus ap. Galen. tom. 2. Edit. Basil. pag. 327.]*

† NEUVOD. Charta Hermanni Ord. Militum Prussiae Magistri ann. 1233. *Si vero major fuerit, quocumque instrumento in eo piscari voluerit ad comnodum duntaxat mensæ suæ, præter rete, quod Neuvod dicitur, habeat liberam facultatem.*

° NEXA, Regio, tractus ab alio dependens, Gall. Canton. Inventar. ann. 1476. ex Tabul. Flamar.: *Item plus pari modo dixit se reperisse in parsano sive Nexa, vocata de Sunt Leuge, pertinentiarum dicti loci Montis astruci, etc. Vide Parsanum.*

° NEYAGIUM. Vide supra Neagium.

† NEXARE, Nectere, in Vita S. Wilfridi, tom. 3. Aprilis pag. 304. *Tremantes catenæ pedes Nexare devitant. Nexans nodos dixit Virgilius Æneid. lib. 5. Nexantur ab ictu Lucretius lib. 2. pro copulantur.*

† NEXIBILIS, Nexilis, Ammiano lib. 19. cap. 13.

† NEXIM, Conjunction, Johan. de Janua: *Conjointement, in Glossis Lat. Gall. Sang.*

° NEXURA, pro Nexus, apud Virgil. Grammat. pag. 85.

† NEYRIALE. Charta Philippi Regis Franc. ann. 1299. pro Partagio villæ Sarlatensis, in ejusdem Regis Regesto ejusd. ann. ex Tabulario Regio n. 6: *Item in muris dictæ ville non sient portas private a privatis personis, nec fenestra, sive Neyriatia, vel archerie, quæ non sint ampliora vel ampliores a parte exteriori dimidio pede manuali, etc. Vide Archeria.*

† NIBARUS, Splendidus. Gloss. Isidori Gebhardus mallet: *Nivatus, Splendidus: Grævius vero: Nitens, nitidus, lucens, micans, splendens, ex Papias. Legen-*

dum *Nibotus*, ut habet Joh. de Janua. Vide mox *Nibulatus*.

NIBATA, **NIBITA**. Gloss. Isidori: *Nibita*, aqua ex nubibus facta. Emendant viri docti, aqua ex nubibus facta. Ugutio: *Nibata*, aqua veniens ex nubibus. *Nivatam* Petronius dixit. [Legi posset et *Nivica*, ut observat Grævius, et *Niblata*, ut putat ex voce *Nibulatus*.]

° **NIBLUS**. *Lo vento cum aque*. Glossar. Lat. Ital. Ms.

NIBULATUS, **NIBLATUS**, **NIBULATA**. Ugutio, et ex eo Joh. de Janua: *Nibulatus* (al. *Niblatus*) a *Nix*, splendidus, et hinc *Nibulato*, (al. *Nibata*), aqua veniens ex nubibus. In Gloss. Latin. Gall.: *Nibatus*, *Resplendissans*, et dicitur a *nive*. Jo. Diaconus in Vita S. Gregorii M. Pl. lib. 4. cap. 83: *Ferens in capite matronalem mitram, candentis brandei raritate Niblatam*. Ita præferre omnes Codd. monet Angelus Roccha, ubi *Niblata*, est splendida.

* **NICCULA**. [Gall. *Niche*; vide sub *Gessum*.]

† **NICES**, pro *Merces*, scriptum videtur tom. 4. Hist. Harcur. pag. 1554. ut jam dictum in *Arrivare*.

† **NICETERIA**, Græcis *Νικητήρια*, Præmia victoriarum et convivia post partam victoriam. Joh. de Janua: *Niceterium*, a *Nice* vel *Nicos* (*Nix* vel *Nixos*, victoria) et dicitur *Niceteria filateria*, quæ gestabant athletæ, facta de summitatibus armorum, quæ a victis acceperant, et ea collo suo suspensa gerebant, quotiens victores extiterant, quasi signa victoriæ: ideo *filate*, a *lalia* in quibus designabantur victoriæ a victoria *Niceteria* sunt dicta. Perottus: *Niceteria*, *Torques*, qui donari ludorum victoribus solebant. Carolus de Aquino censet, quicquid pro victoriâ, præsertim apud Athletas, trahebatur in præmium, appellatum fuisse *Niceterium* et plane nomen esse generatim omnia complectens, idque sibi persuadet ex his, quæ edicit Jason apud Xenophontem lib. 6: *Et Niceterium atreæam coronam fore, si quis e civitatibus bovem ductorem pulcherrimum Deo aleret*. Vide *Filaterium*.

† **NICETERII**, Milites a victoriâ seu victoriæ præmio sic appellati. Ammianus lib. 6: *Eum insectabatur Dorus quidam ex medio scutiariorum, quem Niceteriorum Centurionem sub Magnentio Romæ provectum retulimus accusasse Adelphium*.

† **NICHAIM**, pro *Mahaim*, Membri mutilatio. Charta Henrici Regis Angl. tom. 3. Hist. Harcur. p. 183: *Cum mardo et morte hominis, et plaga, et Nichaim et sanguine, et duello, et lacone, et aqua, et rapo*. Paulo aliter tom. 4. p. 1411: *Plaga Nichaim, et sanguine, et duello et lacione*; pro quo, ut et pro *lacone* restituendum *Latrons*. Vide *Mahaimum*.

° **NICHIA**. [Niche: « In Nichiis tribunetiarum ecclesie S. Marci. » (Edif. publ. 1467-71. f. 37. archiv. Vatic.)]

NICHILARE. Vide *Nihilari*.

NICHILIANISTE. Hæretici, qui negabant, Christum esse aliquid, quorum auctorem Petrum Abaelardum statuit Gualterus de S. Victore.

° **NICHILUS**, **NICHILINUS LAPIS**, Achatæ species. Inventar. Ms. thes. Sedis Apost. ann. 1285: *Item unum urceum de argento deauratum, cum lapidibus Nichilinis et calcedonibus. Item unam aliam cupam de cristallo vel de Nichilo cum pedis. Item unam cupam de Nichilo nigri coloris. Item unum annulum de argento, cum uno Nichilo inciso.*

Italîs, *Nicchio*, Concha, ostrea. [° Vide Murator. Antiq. Ital. tom. 2. col. 1254.]

° **NICHINUS**, Eadem notione. Inventar. sacræ supellect. abb. Prum. ann. 1003. tom. 1. Hist. Trevir. Joan. Nic. ab Hontheim p. 319. col. 2: *Urcei tres, unus aureus cum aquamanili, alius ex Nichino totus absque aquamanili*.

† **NICITARE**, a *Nictare*, *Vigilare* vel *palpebras movere*, Johanni de Janua: *Veiller ou mouvoir la paupiere des yeux*, in Glossis Latin. Gall. Sangerman. *Nictare*, vel *Nictare*, eadem de Janua, proprie canum est, quoniam bestiarum vestigia insequuntur et acute gannunt; unde *Cocilius de quodam canedicit: Bene Nictit oletque*. Gl. Isid.: *Nictit canis, quum acute gannit*. Si vera lectio est *Nicere* pro *Movere* dixit Plautus:

Enorie ocys, si manus Nicere,
Quid t. manus Nicere?

Vide Turnebum lib. 24. Adversar. cap. 17.

† **NICOLAUS**, *Dactylus* Gloss. Isid. Sic a quodam Nicolao Damasceno, Peripatetico, Augusti familiarissimo, eos dactylos dictos scribit Rhodignus lib. 2. cap. 6. ex Plutarchi Sympos. 8. quæst. 4. et Athenæo. Horum meminit Plinius lib. 13. cap. 4. Vide Lexicon Martini et *Palata*.

† **NICOLAUS PANIS**. Vide in *Panis*.

NICONTE, Machina bellica. Vide in *Lupus* 2.

° **NICROMANTUS**, *Necromantes*, magus Vita S. Anton. tom. 1. Mail pag. 389. col. 1: *Joannem de Canibus dictum, adventitium accolam Florentini soli, magicum et Nicromantum, etc.*

* **NICTALINUS**. [Nyctalops. DIF.]

† **NICTARA**, **NICTERE**. Vide *Nictare*.

* **NICTARE**, **IGARE**. [Noctu vigilare. DIF.]

° **NICTATUS**, *La vigilancia*, in Glossar. Lat. Ital. Ms. Vide *Nictare*.

* **NICTIGATOR**. [Viri. DIF.]

NICTILOPA. Alex. Iatrosoph. Ms. lib. 1. Passio. cap. 96: *Qui post transmulationem solem non vident, hos Nictilopos vocant*.

* **NICULUM**. [Italîs *Nicolino*, onyx: « Caput Herculis pueri cum ligatura pelvis leonis in Niculo. » (Inv. Card. Barbo ex transcript. Müntz, 1457.)]

° **NIDALIS**, Dicitur de falcone, qui ex nido raptus est. Vide infra *Nisus*. Nostris alias *Nyee*, pro *Nichee*, *covée*, Pullatio. Lit. remiss. ann. 1397. in Reg. 152. Chartrph. reg. ch. 70: *Lequel suppliant avoit une Nyee de grans poucins bons à manger*. Aliæ ann. 1428. in Reg. 174. ch. 196: *Jehan Blanchet estoit monté en un arbre, pour avoir une Nyee d'estourneaulc estans audit arbre*. *Niera*, Prov. Pnæz, in Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657. Unde *Anichier*, Nidificare, apud Guignevil. in Peregr. hum. gener. Ms.:

Et tout ausi comme l'agache,
Par son crier et agacher,
Nul oyseil ne laisse Anichier,
Près de li: aïes les fait fuir.

NIDASII, Falcones dicuntur Friderico II. Imp. lib. de Arte venandi cap. 30. 31. et alibi. *Nidarii*, Petro de Crescentiis lib. 10. de Agricult. cap. 3. Thuano. *Nidularii*, nostris vulgo *Niais*, qui in nido capiuntur, seu, ut Budæus in Pandect. qui ex nidulo rapti sunt, et domi aluntur. *Nidasi*, etiam Italîs appellantur.

NIDERING vel **NIDERNIG**, Nequam, ignavus: nostris, *Faineant*. Will. Malmesbur. in Willelmo II. p. 121: *Anglos suos appellat, jubet ut compatriotas advo-*

cent ad obsidionem venire, nisi si qui velint sub nomine Nidering (al. Nidernig) quod nequam sonat, remanere. Angli qui nihil miserius putarent quam hujusce vocabuli dedecore aduri, catervatim ad Regem confluerunt, et invincibilem exercitum faciunt. Quo loco Matthæus Paris ann. 1069. habet sub nomine *Nithing*, quod Latine nequam sonat, recenseri. Codd. alii *Othling* præferunt. Annales Waverl. MSS. eodem anno, apud Spelmannum: *Rez Willaimus junior misit per totam Angliam, et mandavit, ut quicumque foret Unnithing, sive Francus, sive Anglicus, sive in burgo, sive extra, veniret ad eum; et adunato magno populo, ivit ad Rosecastræ, et obsedit Castellum*. Ubi vox scribitur caractere Saxonico. Leges conviviil in memoriam et honorem B. Erici Regis Ringstadiensis olim celebrati: *Si confratrem suum propter nimiam stultitiam suam et negligentiam, et longævo rancore existente confratrem occiderit, exeat a consortio omnium confratrum, cum malo nomine Nithing, et recedat*. Occurrit ibi pluries.

Vocem Runicam esse aiunt: *Runicæ enim Nidingur*, est contemptus, infamis, inhumani alicujus patrator. Vide Lexicon Runicum Wormii pag. 22. 82. Ejusdem notione est vox *Nithing-soria* apud Suenonem in Legibus Castrensibus cap. 10. et 11. de qua Stephanus Stephanus Suenonis editor pag. 179. Janus Dolmerus ad Jus aulicum Norveg. vetus cap. 87. et Petrus Resenius ad Jus aulicum Canuti II. Regis Daniæ cap. 4.

† Eiusdem significationis videtur vox Gallica *Nice*, quam usurpat le Roman d'Athis MS:

Trop estes malotrus et Nice,
N'estrez huy par vos estices.

Nequaquam, ut videre est supra in *Nativitas* 3.

° **NIDERLOGE**. Vide supra in *Nedderlage*.

° **NIDIUS**, Subniger. Charta ann. 1219. ad calcem Chron. Walt. Hemingf. edit. Hearn. tom. 2. pag. 598: *Item ut habitum et vestes ferant clericales, prout decet fratres hospitalis. cruce tamen nigri aut Nidi coloris in mantellis et indumentis suis superioribus decenter impressa*. Vide *Nigellus* 1.

† **NIDOROSUS**, *Nidore plenus, fumosus, vapidos*. *Holocaustomata Nidorosa*, Tertullianæ lib. 5. adv. Marc. cap. 5. *Medicina Salern. pag. 62. Edit. 1822: Caput quocumque dolentibus malum est (lac)... cujus rei causa alia non est, quam quod sit Nidorosum, ac facile evaporat, caputque petat, etc.*

† **NIDULARII FALCONES**. Vide *Nidasii*.

° **NIDUY** vel **NIDDUI**, Excommunicationis levioris species apud Judæos, ab aliorum societate separatio. Arest. ann. 1374. 3. Febr. in vol. 6. arestor. parlam. Paris: *Certa sententia seu excommunicatio, quam Judæi inter se vocant Niduy... Dicitur Viventius Columbum prædictum in Niduy posuerat... Nostra curia inhihet expresse... Judæis omnibus... ne ipsi de cætero in regno nostro Franciæ utantur dictis sententiis se pronuntiationibus de Niduy, etc.*

NIELLATUS. Vide mox in *Nigellus*.

° **NIEMSCHEWIT**. Vide supra in *Nemba*.

° **NIENAGANIL**, **NIENAGANIONA**, Voces Polonice juris. Stat. Casimiri ann. 1347. inter Leg. Polon. tom. 1. p. 23: *Petrus non provocavit nec appellavit, vulgariter Nienaganil*. Nos itaque hujusmodi sententiam judicis, quæ non fuit aliqua pro-

vocatione suspensa, vulgariter *Nienagionia*, declaramus transivisse in rem judicatam.

° **NIGEIRAL**, Mensuræ nomen apud Claromontanos, an eadem qua carbonem metiuntur? Charta Guid. episc. Clarom. ann. 1281. in Reg. 73. Chartoph. reg. ch. 1. Qui solvet bladum, radat quartam, si voluerit, exceptis censibus avenæ, qui nobis debentur in dicta villa ad magnam quartam *Nigeiral*, de quibus volumus, quod solvantur ad dictam quartam.

† **NIGELLA**, Melanthium, sic vulgo dictum a seminis nigredine, Gall. *Nielle*. Bernardus de Breydenbach III. Hierosol. p. 277. Culices ex fumo paleæ et ex fumo vaccini stercoreis, et quam maxime ex fumo calami et *Nigelle* fugantur. Vide Valesium in Notitia Gall. pag. 375. col. 2.

1. **NIGELLUS**, Aliquantum niger, Joanni de Janua. Anastasius in S. Silvestro PP. Scriptum ex literis *Nigellus puris in cruce*, etc. Vita S. Fulgentii Episc. Ruspeus. cap. 18. *Nigello vel lactineo pallio circumdatus incessit*.

NIGELLUM, Encaustum nigrum, vel subnigrum, et argento et plumbo confectum, quo cavitas sculpturæ repletur, uti describitur a Vasario in Vitis Pictorum cap. 33. Italis *Niello*. Gloss. vet. : *Nigellum*, μελαβόν. Epistola Nicephori Patr. Constantinopol. ad Leon. III. Pap. apud Baron. ann. 811. num. 58. Encolpium aureum, cujus una facies crystallum inclusum, altera puta *Nigello* est. Ubi Gr. μελαβόν. Vita S. Odilonis Abbatis Clun. cap. 11. Cujus columnas vestivit argento, cum *Nigello* pulvere opere decoratas. [Perperam *jugello*, tom. 1. SS. Januarii pag. 69.] Leo Ost lib. 2. cap. ult. *Laternam argenteam magnam librarum quinque cum Nigello*. Lib. 3. cap. 5. *Serium argenteum super altare cum Nigello librarum novem, scutellam argenteam cum Nigello*, etc. Cap. ult. *Fumigatorium cum Nigello*. Anastasius in S. Silvestro PP. : *Scriptum ex litteris puris nigellis*.

° Inventar. Ms. thes. Sedis Apost. ann. 1235. *Item unam cupam auri, cum lapidibus, perlis et corallis et scutis ad Nigellum*.

NIGELLATUS, *Nigello* distinctus, in Historia Episcoporum Autisiod. cap. 20. *Bacchonicam anacteam circulatam et Nigellatam*, etc. Ibidem : *Scutella Nigellata, ratella Nigellata*, etc. Testamentum Ermentrudis Matronæ apud Mabillon. Liturg. Gallie. pag. 463. *Baselice domini Stephani anolo aureo Nigellato valente sol. quatuor dari volo*.

° Invent. S. Capelle Paris. ann. 1376. ex Bibl. reg. *Item duo alii morsus argenti Nigellati*.

NIELLATUS, Testamentum Leodebodi Abbatis apud Helgandum in Roberto Rege. *Scutellas 2. minores Masilienses deauratas quæ habent in medio cruce Niellatas*. Idem videtur quod *Noellé* nostratibus. Le Roman de Paris la Duchesse MS. :

Et brandissent les astes des espies Noelles.

Le Roman de Garin MS. :

Affichiez s'est ens estriers Noeles.

Alibi :

Cors ot gaillart, et espie Noelé.

Le Roman de Garin MS. :

Et vint espées au pont d'or Noeles.

° Fallitur vir doctus : *Noellé* enim idem sonat quod *Noueur*, nodosus.

† **NIELLATUS PANNUS**, ut *Nigellus*, Aliquantum niger. Computum ann. 1333. tom. 2. (Histor. Dalphin. p. 283. Pro cannis otto de panno Nielato de liberata Domini pro robis Pandulphi Fisi, etc.

NIGELLATUM, apud Paulinum Nolanum Epist. 1. Vide ibi Rosweidum, [et Notas in Epistolam 5. novæ editionis pag. 32. num. xx.]

2. **NIGELLUS**, Species monete. Vide *Moneta nigra*. [Eadem quæ supra *Neretus*. Vide ibi.]

† **NIGER**, Nigrita, Gall. *Negre*, Hisp. *Negro*. Synodus Limæ ann. 1582. Intelleximus quod..... aliqui Clerici habeant *Nigros* ad lucrandum pecunias... Precepimus... quod posthac eorum nemo habeat *Nigrum* vel *Nigras* ad ejusmodi lucrum, sub pena perdendi quidquid ejusmodi *Negrita* lucrabitur. *Nigros* etiam appellat *Nigritas*, seu mancipia ex *Nigritia* Africæ regione ahive terris abducta, Tiburtius Navarrus in Vita S. Francisci Solani, tom. 5. Julii pag. 884.

† **NIGER EXERCITUS**, apud Hungaros : de quo hæc habet Bonifacius Rer. Hungar. lib. 9. *Exercitus hic idcirco Niger appellatus, quia Matthie jussu sub dio semper hibernare et æstivare solebant, æstu et algore juxta obdurati, et assiduis militiæ laboribus obfirmati, ut nihil esset ita arduum et difficile quod expugnare non auderent*.

NIGOSUS, pro *Ningosus*, Nivosus. Chron. Abb. S. Trudonis lib. 12. *Per Nigosa et saltuosa devia fatigabiliter deductus*. Sed videtur legendum *jugosa*.

° **NIGRATUS**, Mser, infelix, tenebrosus. B. de Amoribus in Speculo sacerdot. Ms. cap. 27. ubi de peccato mortali :

Efficat Nigratam vitam tollitque beatam.

† **NIGRERE**, *Nigrescere*, Joanni de Janua. *devenir noir*. In Glossis Lat. Gall. Sangerman.

† **NIGRI** et **ALBI**, Factiones duæ in Italia famosissimæ, de quibus hæc Spondanus ad ann. 1235. *Observat quoque Ptolemæus Lucensis, se in gestis Lucensium invenisse, hoc anno cepisse discordiam Cancellariorum de Pistorio, ut nominarentur Albi et Nigri, quod nomen, inquit, fermentavit Florentiæ et Luca, et ex eo nomine utrobique exorta sunt multa mala*. Odericus Rinaldus Annal. Eccl. : *Emergere eodem tempore in Etruria Alborum et Nigrorum perditissimæ factiones, quæ in alias Italiæ partes serpere ceperunt; ad quas sedandas, et alias plurius Italiæ provinciarum res componendas, Mathæus Aquaspartanus Episcopus Portuensis missus a Bonifacio est*. De origine harum factionum non consentiunt Scriptores Florentini : quorum opinionés vide apud Carolum de Aquino in Lexico Milit. v. *Albi*. [° Vide supra *Albi*.]

2. **NIGRI**, Monete genus. Vide *Moneta argentea*.

1. **NIGROMANTIA**, pro *Necromantia*. Ebrardus in Græcisimo cap. 8.

Mors nigron est, Nigromantia dicitur inde.

Et cap. 10 :

De nigria proprie Nigromantia dicitur esse.

° *Nigremanche*, in Mirac. B. M. V. Mss. lib. 1 :

Tant savoit d'art et de Nigremanche, Qu'a l'anemi faire savoir Toutes les riens qu'il li plaisoit.

LIBRI NIGRI, *Necromantici*, apud Eckehardum de Casibus S. Galli cap. 2.

† **NIGROMANTICI**, pro *Necromantici*. *Sortilegi, magici, incantatores, Nigromantici*, in Literis ann. 1406. apud Rymerum tom. 8. pag. 427. *Nigromanticus diabolica illum machinatione pervertens cogitavit*, in Vita S. Petri, Mart. tom. 3. Aprilis pag. 683. *Nigromanticus legitur in Vita Edwardi II. Regis Angl. pag. 249.*

* 2. **NIGROMANTIA**, [Necromantia : Capitulum 7um de hiis quæ ex arte *Nigromantie* inventa sunt in libro de agricultura Caldea quem Abubacæ Abenuaxiet de lingua Caldeorum transtulit in Arabicum. (B. N. Ms. lat. 10272, xv. s.)]

* [e *Nigromantiam* appellamus omnia quæ homo operatur et ex quibus sensus sequatur. (B. N. Ms. lat. 10272, p. 5.)]

NIGROMONACHI, in Gestis Innoc. PP. pag. 126. qui cæteris *Nigri Monachi*, quo nomine intelligi Monachos Benedictinos infra docemus, in v. *Ordo*. Apud Græcos Monachi etiam *nigri* μελαβονοχοί dicuntur, in Synodo Trullana cap. 42. [° Vide Glossar. med. Græcit. col. 897.]

° **NIGRUM**, Appellari videtur Textus legis, *Rubrum* vero commentatio in textum. [° Inscriptio.] Charta ann. 1362. in Reg. Cam. Comput. Paris. sign. Viennæ fol. 47. r^o : *Renunciantes... juri dicenti in Rubro plus valere quod agitur, quam quod simulate concipitur; et in Nigro quod in contractibus prospici debet veritas potius quam scriptura*.

† **NIHIL**, Nullo modo. Consuetud. Fontanell. MSS. *Dicitur in Regula* : *in convertu omnino brevietur oratio. Ita Nihil producendæ vel corripiendæ sunt orationes*. Occurrit alibi.

† **NIHILARI**, In nihilum recidere, exinaniri, mori. Rolandinus Patav. de factis in Marchia Tarvisina lib. 7. cap. 8. *Sed illic multi consumti fame, siti quoque arida Nihilati*. [° Occurrit in Ruodlieb. fr. 2. vers. 116. fr. 3. vers. 244. 436. Nihilasse, ibid. fr. 2. vers. 140. Vide Nullificare et Forcellin. in Annilo.]

NIHILEITAS, Qua quid nihil censetur, apud Henr. de Hassia in Spec. anim. pag. 7.

NIHILFECIT, ita cognominarunt aliquot ex Regibus Franciæ, primæ et secundæ stirpis, quod deliciis palatinis dedit, rerum civilium et militarium summam Majoribus domus demandarent : quamquam non desunt qui illos ab ejusmodi Scriptorum calumniis vindicare conantur. Hinc vox nota nostris *Faitneant*, pro ignavo. Harizerus Lobiensis de Vita S. Ursuari apud Mabillonium sæculo 3. tom. 2. pag. 610.

Tunc fratres gemini Dagoberto Rege creati, Francorum gentem simili nec sorte duellem Sacernunt sceptris. Chlodoveus Belgica regnis Regni sceptris tenens, sed Nil laudabile loquens, Tres ibidem regnes proprio de semine fratrus Liquit Hlotarium, Hildricum, et Theodericum, etc.

Maxime vero Ludovicus Balbus Caroli C. filius ita indigitatur. Aimoinus lib. 2. de Miracul. S. Benedicti cap. 1. *Verum Augusto Karolo rebus humanis exempto, filius ejus Hludovicus successit, qui Nihil fecisse nomen sortitus est, sive quod vix duobus annis regno potitus nil strenuus gessit, sive quod sanctimonialem quandam, sicuti a majoribus accepimus, Katæ Monasterio puellarum abstractam conjugo copulans suo, peccatum, quod Nihil esse dicitur, perpetravit*. Gesta Consulum Andegav. cap. 2. n. 5. *Etate Ludovici Balbi cognomento Nihilfecit*. Et cap. 3. n. 1. *Tempore Ludovici Regis Nilfacientis*. Sic etiam cognominatur ab Orderico Vitali lib. 5. pag. 571. et Wil-

lelmo Gemetic. lib. 2. cap. 21. [Vide Facere nihil.]

† **NIBILIFICARI**. Ad nihilum redigi. Hist. elevationis S. Illidii apud Stephanolum tom. 8. Frag. MSS.: *Intrans Pontifex locum illum cum devotione maxima et reverentia, quæ decebat, sacra membra collegit, quæ propter tot temporis intervalia et humiditatem fuerant aliquo modo Nihilificata et extenuata.*

† **NIBILITAS**. Humilitas, abjectio, vilitas, Gall. Neant. Vita B. Joh. Bonvisii n. 15. tom. 5. Mail pag. 104: *Humilitas vera est quoddam Dei lumen, per quod nostram Nihilitatem conspicimus.* Claudius Rapine Cælestinus Paris. xv. sæc. in Psalm. 118. MS.: *Seipsum exuere querit dicens: Vide humilitatem meam, paupertatem meam, Nihilitatem meam.* Occurrit rursus in Libris de Imit. Christi.

† **NIBILITAS**, Rescisio, qua quid refigitur et afoletur. Concil. Pisan. ann. 1409. sess. 9. apud Marten. tom. 7. Ampliss. Collect. col. 1089: *Processus autem et sententias, condemnationes, privationes, Nihilitates, constitutiones et censuras quascumque per ipsos contententes in ipsorum alterum in præjudicium unionis Ecclesie... factos... hæc sancta Synodus cassat et annullat.*

† **NIBELLE**, chose de néant. Lit. remiss. ann. 1361 in Reg. 92. Chartoph. reg. ch. 6: *Icelui Jehan dist à Guillaume Forthomme: Forthomme te souvient-il point que je te fis perdre une fois une poignée d'or? Lors dist ledit Guillaume et lui respondi tout courtoisement: Feustes vous ce qui me feistes perdre telle Nibelle?*

† **NIBILOMINUS**. Etiam, perinde. Sedulius in Præfat. ad Opus Paschale: *Cognoscant peritissimum divina legis Origine tribus Nihilominus editionibus prope cuncta que fisserunt, aptissime.* Leo Ost. lib. 3. cap. 20: *Similiter fecit et de Sacramentariis... et duobus Nihilominus Excerptis et Epistolario uno.* Infra: *Sed et gradum Nihilominus ligneum extra Chærum... constituit.* Cap. 28: *Eique ejusdem Nihilominus operis (donum) copulavit.* Cap. 32: *A pedibus vero frised Nihilominus lista... circumdatam.* Ita Salvianus lib. 4. de Gubern. Dei, Rupertus de Divin. off. lib. 8. cap. 5. et alii passim.

† **NIBEDENT** et **Nequedent**. pro **Cependant**, néanmoins, Verumtamen. Vita S. Ludov. edit. reg. pag. 364: *Nequedent, se vos vos i tenez, ja n'estes vos que uns hons ne que uns autres.* Charta Joan. comit. Pontiv. vernacule reddita in Lib. albo domus publ. Abbavil. fol. 31. vº: *Nekedent sauve le droiture du seigneur.* Ubi Ch. orig. ann. 1184. habet: *Tamen salvo jure domus.* Occurrit præterea in Cons. Petri de Font. p. 79. art. 6. et alibi.

† **NIBILUS**, [Homo nihili, feneus.] Vide **Centus**.

† **NIMA**. **NIMAREM** [ºº **NIMARUS**] **PATIENS**, Maritus, cujus uxor, ipso tacente, moechatur. Lit. remiss. ann. 1354. in Reg. 81. Chartoph. reg. ch. 275: *Baudericus Mute: præfatum Colardum in ejus absentia vocaverat publice Nimarum patientem, Gallice Coux souffrant.* Vide **Nimarus** et **Patientia**.

† **NIMBUS**. Isidoro lib. 19. Orig. cap. 31: *Fasciola transversa ex auro assuta in linteo, quod est in fronte seminarum.* Plautus: *Quo magis eam aspicio tanto magis Nimbata est.* Nam et lumen, quod circa angulorum capita pingitur, **Nimbus** vocatur: licet et **Nimbus** sit densitas

nubis. Eadem Papias, qui pro angulorum rectius scribit **Angelorum**. Agitur enim de nimbo seu fluido illo lumine, quo Angelorum capita sæpe cinguntur, Gr. $\nu\mu\beta\omicron\varsigma$: qua notione Virgilius **Aeneid.** lib. 2:

*Jam summas arces Tritonia, respice, Pallas
Insedat, Nimbo effulgens, etc.*

Vox hac notione antiquiorum familiaris, qui hujusmodi nimbos seu circulos lucidos bene multos observant in numismatibus Imperatorum Mauricii, Phocæ, etc. [ºº Vide Glossar. med. Græc. in $\Phi\epsilon\gamma\tau\iota\omicron\upsilon\varsigma$, col. 1669.]

† **NIMIDA**. Indiculus superstitionum et paganitarum, in Concilio Liptin. an. 743: *De sacris silvarum, quæ Nimidæ vocant.* [ºº Vide Grimm. Mythol. Germ. pag. 372.]

† **NIMIETAS**, Vehementia. Mirac. B. Simon: de Lipt. tom. 4. Jul. pag. 570. col. 1: *Item quædam alia maxima capitis gravitate et dolore sic consternata, ut pene ex Nimietae doloris amentiam sibi evenire speraret, etc.*

† **NIMIETUDO**, Immoderatio, nimietas. Goclenius.

† **NIMITICUS**, Nimbus, eximius, immanis, in Excerptis Pithæcæ. In Glossis Isid. habetur **Nimiticus**: male procul dubio. Suspensatur Grævius, in ipsis Excerptis **Nimiticus** expungendum, ut in Glossis Isid. **Nimiticus**, ut eximius sit explicatio **ros nimius**: qua certe notione passim accipitur apud Scriptores non adeo purioris Latinitatis amatores, ut mox vide.

† **NIMIUS**, in Scripturis sacris passim, ut et apud Auctores Ecclesiasticos, Magnus, ingens, eximius, excellens, præclarus, validus. Sic Ephes. 2. 4: *Deus autem, qui dives est in misericordia, propter Nimiam (Gr. $\nu\mu\delta\epsilon\upsilon\varsigma$) charitatem suam, qua dilexit nos, etc.* S. Hieron. in Isaia cap. 46: *Sudore et labore Nimio ad ubertatem fructuum pervenitur.* Petrus Damiani in Vita S. Romualdi n. 37: *Erat autem prædictus Imperator (Otto III.) monastico Ordini valde benevolus, et Nimia circa Dei famulos affectione devotus.* Innumera prætermissa, ne longior sim in re nota. Huic spectat vox **Nimia** pro valde passim usurpata in sacris Bibliis, sed et illud notum.

† **NIMNARUS**, pro **Minnarius**, ut ibi dictum est.

† **NIMSEWIT**. Vide supra in **Nemba**.

† **NIMUARUS**, Cujus vox (leg. $\nu\mu\omega\upsilon\varsigma$) moechatur et ipse tacet. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657. Vide supra **Minnarius** 4. et **Nima**.

† **NINGIDUS**, Niveus, candidus. Joh. de Jaruca.

† **NINGUIDUS**, Nivosus: *ninguis* enim pro *nix* dixerunt veteres. *Ninguidi salus*, apud Ennodium in Vita S. Epiphani. *Ninguidi montium colles*, in veteri Epitaphio apud Gruterum 1169. 6. Adde Prudentium Hymno 6. v. 97.

† Et recentiores, qui etiam eodem loco utraque voce usi sunt. Wigon. epist. 4. ann. circ. 913. apud Pez. tom. 6. Anecd. part. 1. col. 112: *Quando nivoso proster-nimur pavimento ex omni parte nive afflati, cænosi volutamus. Sed tamen communiter degentes hæc opportuna toleravimus, si dominicum altare a Ninguine defendere possemus.* **Niele**, eadem notione, apud Guill. Gutart. ad ann. 1269:

*Comme par brucillas, ou par Niele,
En tous les vaisseaux n'a eschiele.*

† Sed et **Noif**, **Nous** et **Nef** dixerunt nostri. **Noif**, in Chron. S. Dion. tom. 3.

Collect. Histor. Franc. pag. 196. **Nois**, in Cons. Petri de Font. cap. 6. pag. 85. art. 4. et 5. Lit. remiss. ann. 1456. in Reg. 187. Chartoph. reg. ch. 6: *Le suppliant couchoit la pluspart du temps par gellée, Noif, et plus en un jardin soubz unj orme.* Gall. Met. dans la **Mappe-monde**:

*Les gelées et les grans Nois
Aviennent par l'air qui est frois.*

Le Roman de **Garin**:

Plus estoit blans que n'estoit Nef sor giel.

Vide infra **Nivare**.

† **NINIOSUS**. Gall. **Garrulus**, in Glossis Isid. pro **Neniosus**, **Nugator**, ut habet Papias.

† **NINITICUS**. Vide supra **Nimiticus**.

† **NINNARIUS**, pro **Minnarius**. Vide in hac voce.

† **Nynnyn**, nomen proprium, in Lit. remiss. ann. 1470. ex Reg. 195. Chartoph. reg. ch. 414: *Ung nommé Innocent Sale, Nynnin Sale freres, etc.* Vide **Ninosus**.

† **NIOBA**, Mutus aut mente alienus. Papias MS. Bituric. Notio ducta ex fabula Niobes, quæ, ut refert Ovidius lib. 6. Metamorph. ex liberorum orbitate in saxum, seu luctum æternum conversa est: unde Tullius lib. 3. Tuscul. cap. 26. *Niobe fingitur lapidea, propter æternum, credo, in luctu silentium.*

† **NIOTA**, Latro, apud Papiam MS.

† **NIQUETUS**, Æreus quadrans tempore Caroli VI. Fr. Regis cusus, Gall. **Niquet**. Statuta Monast. S. Claudii ann. 1448. pag. 59: *Quilibet ejusdem Ecclesie (S. Romani) parochianus in festo... (debet sacristie S. Petri) unum Niquetum pro quolibet, qui quidem Niqueti in tribus partibus dividuntur, etc.* Vide **Monstrell**. 1. vol. cap. 21.

† **Comment.** Petri Fenini de Carolo VI. ad ann. 1415. pag. 495: *Tost après ledit roy Henry V fit forger une petite monnoye, qu'on nommoit Doubles, qui valloient trois mailles, en commun langage on les appelloit Niquets.* Le Monologue des armes et des dames:

*Bien assailly, bien defendu;
Tout ne m'a pas valu trois Niques.*

† **Niquet** præterea vocarunt nostri gestum quendam, quo aliquis irridetur. Lit. remiss. ann. 1458. in Reg. 188. Chartoph. reg. ch. 16: *Perrin Cohen fist au suppliant, en soi moquant de lui, le Niquet.*

† **NIR**, Bened. abb. Petroburg. in Herc. II. reg. Angl. tom. 2. pag. 682: *D'aco ille attrahit ad se undas, hauriendo cum tanta ariditate, quod si navis aliqua fuerit prope haustum illum, etiamsi fuerit onusta Niris, vel quibuslibet aliis ponderosis, tamen hauritur et defertur in sublimis.* Ubi Hearnus editor, forte **Viris**: non placet.

† **NISARE**, Implicare; Papias.

1. **NISI**, pro **Præterquam**. Victor Schotti in Augusto: *Adjectis Imperio civium Rhetis, Illyricque, ac pacata exterminarum gentium frocia, Nisi Germania.* [Sed et Terentius ipse: *Nihil aliud Nisi Phylumenam volo.* Et Tullius de Amicitia cap. 5: *Nisi in bonis amicitia esse non potest.*]

2. **NISI**, pro **Sed**. Capitulare ann. 779. cap. 10: *De eo qui perjurium fecerit, nullam redemptionem dat. Nisi manum perdat.* Adde Capitulare Suesion. ann. 744. Anastasius in S. Cælestino PP.: *Constituit ut 150. Psalmi David ante sacrificium psallerentur antiphonalim, quod ante non febat, Nisi tantum recitabantur Epistola*

Pauli Apostoli, etc. Adde pag. 41. d. præterea Legem Burgund. tit. 66. § 1. Formulas secundum Legem Romanam form. 1. Synodum Romanam ann. 743. cap. 8. Legem Longobardorum lib. 1. tit. 9. § 9. tit. 36. § 5. 6. lib. 2. tit. 8. § 4. 5. tit. 10. § 1. tit. 14. § 27. tit. 15. § 2. tit. 21. § 28. tit. 26. [Rothar. 144. Grim. 3. Liutpr. 96. (6, 43.) 33. 34. (5, 4, 5.) Roth. 205. Aist. 1. Roth. 173. ubi Murat. et Rach. 1. Liutpr. 95. (6, 42.)] Constitutiones Sicul. lib. 3. tit. 30. Formulam 18. ex Lindenbrogianis, Concilium Londontense ann. 1328. can. 1. etc. [Eadem notione Terentius in Adelphis: Ecce autem de integro; Nisi quicquid est scire volo. Rursum utitur in Eunucho 3. 4. eTr. ut et Plautus, et alii.] Concilium Rotomagense ann. 1074. cap. 9: *Hos vero qui sacros Ordines reliquerunt, placuit sancte Synodo Nisi anathematizari. Ubi Nisi nihil sonat.* [Apocal. 21. 27: Non intrabit in eam aliquid coinquinatum aut abominationem faciens et mendacium, Nisi (Gr. et Lat.) qui scripti sunt in libro vite Agni, id est, sed solum, etc.]

† OBLIGATIO, CLAUSULA DE NISI, Qua quis fidem suam obstringit se quippiam præstiturum, ea conditione ut si promissa non perfecerit, pœnis subiaceat in huiusmodi obligationibus appositis sub hac, aliave simili, formula: *Nisi contenta adimpleverit, etc.* Literæ Ludovici XI. Franc. Regis ann. 1475. apud Rymerum tom. 12. pag. 543: *Obligabimus nos sub pœnis Camere apostolicæ et per Obligationem de Nisi. Isdem verbis utitur Ludovicus XII. in suis Literis ann. 1498. ibid. pag. 688. Tractatus ann. 1518. tom. 13. pag. 613: Præfatus Francorum Rex obligavit se sub pœnis Camere apostolicæ et per Obligationem de Nisi. Literæ Francisci I. Franc. Regis ann. 1527. tom. 14. pag. 196: Dantes etiam predictis nostris Oratoribus... omninodam potestatem pro securitate præmissorum... in animam nostram jurandi... et sub censuris ecclesiasticis etiam Camere apostolicæ, si opus fuerit, cum Clausula de Nisi... confitendi omnia promissa... consentiendi quod, Nisi contenta, acta, conclusa et capitulata... realiter et de facta (facto) adimpleantur, sententia excommunicationis contra Constituentem aut Contententem profertur, a qua non solvatur, Nisi prius adimpleverit quæ implenda forent. Literæ de Nisi, eadem notione memorantur in Statutis Eccl. Eduensis, apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 515.*

Quam vocem eodem sensu legimus in instrumentis vernacule scriptis. Lit. remiss. ann. 1388. in Reg. 132. Chartoph. reg. ch. 305: *Lequel notaire fist audit exposer un Nisi ou obligation.* Aliæ ann. 1396. in Reg. 149. ch. 330: *Lasquelz Huguenin et Jehan furent en accord, par lequel ledit Jehan fist un Nisi, ouquel il estoit obligé à paier, etc.*

* NISSUS, [Nisus: « Nissus, Efforchemens. » (Lex. Lat. Gal. Bibl. Ebroic. n. 23, XIII. s.)]

* NISULA, [Nisus, Emouchet. DIF.]

† NISUS, Avis nota, Halizætus, seu aquila maritima. Numeratur cum spariis seu auctoribus inter feras bestias, quæ ad majus dominium spectare noscuntur, in Sententia arbitrali MS. inter Ay marum de Pictavia, Comit. Valentini. et Abbatem de Lioncellis ann. 1303. Id est, Harumce ferarum venatio ad solos superiores dominos pertinet. Etiam inter præstationes majoribus dominis debitas Nisi recensentur, ut in Testamento Guillelmi de Gisortio Militis ex Chartulario Pontisarensi: *Item, cum Robertus et fra-*

ter suus scutiferi mei singulis debeant michi annis unum Nisum, volo et concedo quod loco hujus Nisi solvant annuatim unum par cerothecarum valore sex sol. Paris.

o Minus recte: Falco enim intelligendus, qui ex nidulo raptus domi alitur, vulgo *Niais*, ut ex sequentibus patet. Charta ann. 1216. ex Chartul. monast. de Bauges: *Cum Gaufridus de Lauduno miles et antecessores sui quemdam redditum sive retributionem annuatim in monasterio Villclupæ haberent, videlicet duos Nisos nidales, etc.* Ubi in margine, *Eperuers niais*. Charta ann. 1317. in Reg. 54. Chartoph. reg. fol. 35. v: *Domini rex remisit et dedit Guillelmo de Buesautier armigero ad ejus vilam xl. libras Turon. in quibus eidem domino regi singulis annis tenebatur, pro feodi firma molendinorum fullonum de Moritonio: ita tamen quod quamdiu vivet, tenebitur querere Nisos in foresta de Landa putrida, ipsosque nutrire, custodire, et ad curiam regiam mittere suis propriis sumptibus et expensis.* Chron. Bohemic. ad ann. 1300. apud Ludewig. tom. 11. Reliq. Mss. pag. 148: *Non opus est armis, aut arma ad speciem militis jam portare, sed potius jalcones, Nisos et crodios (I. rodios) aliaque volatilia genera, quæ ad ludum et jocunditatem pertinent.* Vide *Nidasii*.

† NIT, Fluit, apud Papiam.

† NITAS, Nicolaus Specialis lib. 7. Rerum Sicul. cap. 17. ad calcem Marcæ Hispan. col. 733. et apud Murator. tom. 10. col. 1069: *Ipsas etiam acripomorum arbores, quas vulgo arangias vocant, quas sub antiquis temporibus in regio solatio cubæ velut nemus Massiliensium consecratum diis Nitate concreverant, quas ipsi etiam ad debitum sibi regni dominium aspirantes defendere deueant, immaniter succiderunt.* Pro diis nitatæ corrigo diuturnitate.

† NITELA, NITELLA, Glossæ Isidori: *Nitella, Neutrones, paruitores, deminuti.* Reponunt viri docti: *Nitella, Nitores, parvi nitores.* Papias: *Nitela, nitior; Nitela, nitores parvi.* Johan. de Janua: *Nitella, parvus nitior.* Græuius nollet parvum; *Nitella*, enim, inquit, idem est quod Nitior quod probat ex hoc Solini loco cap. 35: *Præcipua virorum gloria est in armorum Nitela.* Sed *Nitelas* nitores parvos dici potuisse patet ex alio ejusdem Solini loco cap. 36: *Depurgant in minium Nitelas pulveris, id est, micæ aureo colore resplendentes ex arena.*

Hac notione solent exponere *Nitellam* apud Martialem lib. 5. Epigr. 38. de Erotio puella:

Quæ crine vincti Bæticæ gregis vellas,
Rheoque nodos, aureaque Nitellam.

Quem ad locum Raderus pag. 396: *Nitella aurea, pulvis aureus fuit, aureaque ramenta, quibus illuminarunt capillos.* Sed rectius Salmasius ad Solinum pag. 22. *Nitellam* Martialis interpretatur murem agrestem vel sciurum, adeo ut rutilos puellæ crines comparat Poeta cum lana Bætica, capillis Germanorum et pillis Nitelæ seu Nitedulæ. *Nitela* vero dicitur non quod nitat, sed quod nitatur in scandendis arboribus. Hinc in Glossis Lat. Gall. Sangerm. *Nitela*, *νερόροζυρο*, Scandens arbores. Vide Vossium Etymol. pag. 343.

† NITERE, *νίττειν*. Gl. Lat. Gr. Sangerm. MSS. Suppl. Antiquarii: *Nitit, νίττειν*.

† NITUM, *νίτηξ*, Filum. Idem Suppl. pro *Natum*.

NITHING, [Nequam, ignavus.] Vide *Nidering*.

* NITICORAX, [Nycticorax: « Niticorax, fressis. » (Gloss. Lat. Gal. Bibl. Insul. E. 36, xv. s.)]

† NITIRE, NITUM. Vide in *Niters*.

* NITRARE, [Ningere. DIF.]

o NITRUM, nude, pro Nitratu pulvis, Gall. *Poudre à canon*. Inscript. Patav. Tomas. pag. 48: FRANC. BARBAROSSA VIR PRUDENS IN SCIENTIA NITRI. Idem forte qui nostratibus *Artificier*, ut suscipitur D. Falconet.

o NITTERE, *Prov. Glatir*, in Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657. Latinis, Gannire.

† NITURA, *Ganitura*, in Glossis Isid. et apud Papiam. Græuius reponit *Nitura*, a *Niti* vel *Eniti*, Parturire, unde *Nizus*, Partus.

† NIVARE, *Ningere*, apud Johannem de Janua: *Néger*, in Glossis Lat. Gall. Sangermanens. MSS.

o Hispan. et Provinc. *Nevar*. Glossar. Provinc. Lat. ex cod. reg. 7657: *Nevar, Prov. Ningere, nivare*. Vide *Ninguidus*.

† NIVARIE TABERNÆ, in quibus Romani servabant nives per totum annum, ex quibus vinum per æstatem refrigerabant. Vide *Pancifrolum* tom. 1. Rerum memorab. pag. 501.

† NIVATA, Aqua nivalis. Vide *Nibata*.

o NIVELLUS, a Gall. *Niveau*, Libella. Instr. ann. 1490. inter Probat. tom. 4. Hist. Nem. pag. 52. col. 2: *Accipiendo sub eodem et simili contextu et Nivello, etc.* Hinc *Nivius*.

† NIVERE, NIVESCERE, Albescere, album esse instar nivis. Tertull. de Pallio cap. 8: *Nivescunt lavacro.* Vita S. Eulogii Presb. tom. 2. Martii pag. 95. n. 21: *Columba miro candore Nivescens.* Ibid. num. 22: *Sacerdotes miro candore Niventes.* Gloss. Phil.: *Niviet, viciq.* Martinius emendat *Nivet* vel *Nivit*, viciq. vel viciq. Gloss. Cyrilli: *Niqui, Ninguit*, pro *Ningit* more veterum.

† NIVICOLLINI BRITONES, appellati Walli Anglici, qui colles seu montes altissimos, nivibus oppletos habitant, a Joan. Sarisber. lib. 2. Policrat. cap. 27: *Cum adversus Nivicollinos Britones Regis esset expeditio producenda, etc.* Horum præterea meminit lib. 6. cap. 6. ubi et Wallorum regionem *Nivium collem* vocat, et cap. 16. ubi *Wallenses* eos nominat: quibus verbis expressit Wallicæ ista, *Craig-Ericy*, [Eiry] id est, niviferos montes, qui potissimum in ea Walliæ sunt regione, quam *Caernarvonshire* Angli vocant. Vide *Camdenum* in *Britannia* pag. 539. 3. Edit.

† NIVIGARE, *Ningere*. *Nivigavit* multum per totam diem, et pluit cum magno frigore, in *Remimibus* Paduæ ann. 1327. apud Murator. tom. 8. col. 439.

† NIVITARI, Nive conspergi. Glossæ Cyrilli: *Νιωίτομαι, Nivitor*.

o NIVIVUS, Ad libellam exactus, Gall. *Nivelé*. Elmham. in vita Henr. V. reg. Angl. edit. Hearn. cap. 62. pag. 167: *Alii vero... per alveos fossarum Nivios, ipsas, laboriosa telluris injectura replent, semitas planas conabantur dirigere.* Vide *Nivellus*.

† NIUNGILDUM, Idem quod *Novigildum*, quod vide. Apud *Keronem niun*, novem sonat. Vide *Guillimannum* lib. 1. Rer. Helvet. cap. 9. pag. 81.

† NIUS, Miser, apud Papiam.

† NIUSALTUS, Capitulare de Villis cap. 34: *Lardum, siccum, sulcia, Niusaltus, vinum, acetum, etc.* Cap. 67: *De capris et hircis, et eorum cornibus et pellibus*

nobis rationes deducant, et per singulos annos Niusaltos crassos nobis inde adducant. [Pertzio Caro recens sale condita.]

NIXA, Hispanis, Prunus Damascena, a multitudine enizi fructus dicta, ut est apud Isidorum lib. 17. cap. 7. Occurrit apud Pélagium lib. 5. de Vitis Patrum, libello 4. cap. 65. Et attulit quidam frater Nixas siccas, et facit pulles. [Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: Coquinella, prunus, pruniens, Prov. Nixa, idem.]

NIXE, ὄλιβος, Dolores partus, in Supplemento Antiquarii. Dicitur Nixa, vel saltem Enixa, femina partu levata.

1. NIXARE, Parturire. Vita S. Guthlaci tom. 2. Aprilis pag. 89: Cum parturienti tempus immineret, et viscera Nixandi incisa, etc.

2. NIXARE, Sepius natate, in vet. Glossar. ex Cod. reg. 7641.

1. NIXE, Munit, in Glossis Isid. Mellus, ut puto, Constantiensis. Nixa, Munita. Papias: Nixa, conjuncta. Nixus vel Nixus, a Nitor, id est, Munitus, illigatus, incumbens. Putat Grævius, cum Nixus explicatur Munitus, respicit illa didendi genera, Nixus ejus auctoritate, potentia, etc.

NIXUS, pro Myzus. Vide in hac voce.

1. NIZOLA, Nux avellana. Ital. Nizzola, Gallice Noisette, in Statutis Vercelli. fol. 57. recto.

2. NIZOLLA, Nux avellana. Acad. Crusc. Noccivola, Charta ann. 1281. apud Muratori. tom. 2. Antiq. Ital. med. ævi col. 901: De soma amigdalorum: de soma pignolorum extractorum de pignis: de soma Nizollarum, etc. Vide Nizola.

1. NOA, in Tabulario Majoris Monasterii, videtur esse locus pascuus, sed uliginosus et aquis irriguus. Tabular. Absinse: Tertiam partem et molnarii, et vernæ et Noæ, etc. Rursum f. 60: Quidam Noam inter præda ipsorum. Charta Petri filii Regis Franc. Comit. Cirro-tensis ann. 1279: Item apud Espeyrum unam Noam usque ad valorem 8. solidorum Turon. Charta pro libertatibus S. Palladii in Biturigibus ann. 1279. apud Thomasserium: Prata vero site Nohe, quas et que dicti homines habent in dicto nemore, etc. Larpent de Noë, in Consuet. Carnotensi art. 12. et Castellinovi in Thimeraisio art. 11. æstimatur 6. sol.

Occurrit vox Noa in Chartulario S. Vincentii Cenoman. fol. 75. 79. in Tabulario Monasteriorum, Virzonensis, S. Sergii Andegav. et S. Albini de Nemore, sed ita nude, ut nihil addatur, unde vera significatio vocis innotescat. Ceterum indubia nobis est expositio Gangiana, que confirmari posset tum ex Tabulario Calensi pag. 40. ubi memoratur Noa sita in maribus; et ex Chartulario B. M. Magdalene Castridun. fol. 22. ubi Noa adjungitur erbagio animalium: tum ex ipsis vocibus Gallis Noe vel Noe, quibus etiam tum intelligunt in plebisque provinciis hujuscemodi loca pascua, paludosa, vel aquis e vicinis collibus defluentibus irrigua. Sic vocem hanc exponit Lobinellus in Monito Vitis SS. Britannia præfixo pag. 12 quam minus attente Noetum exposuerat in Glossario ad calcem Histor. Britan. Quod spectat etymon, conjicit Menagius, sed levi fundamento. Noam dictam fuisse a Nova, supplendo præta: cui opinioni favet Glossarium Juris Gallici, ubi Noe dicitur Ager, recens redactus in prætam. Certe pro præta sumitur in

Testamento ann. 1382. apud Menagium in Probat. Histor. Sabol. pag. 390: Une Noe contenant journées à deux hommes faucheurs de pré: laquelle Noe est joignant à la riviere d'Arve.

Charta ann. 1215. in Tabul. S. Petri Carnot. Dedit etiam eis... dietas trium falcatorum in Nois meis de Fatgermont. Abbatia B. Mariz de Noa in diocesi Ebroicensi nuncupatur Ecclesia S. Mariz de Nathatoria, in Chartis ann. circ. 1150. ex Bibl. reg. Unde confirmari videtur eorum opinio, qui vocis Noa etymon a Natate deducunt. Hinc etiam Nata et Natatorium, eadem acceptione, videre est supra. No vero Canalis seu molendini alveus aut gurges in quo aqua ex molendino cadit, dicitur in Instr. ann. 1406 ex ead. Bibl.: Leur a convenu faire de nouvel l'année passée de bonne pierre de taille le No du moulin. Lit. remiss. ann. 1479. in Reg. 206 Chartoph. reg. ch. 335 Guillotus Barbes ovot gette et mis certaines pierres au No du moulin à fouler draps... en telle maniere que ledit moulin et la tourneure d'icellui en estoient empeschez. Vide infra Novium.

1. NOIA, Eadem, ut petô, significatio. Charta Hugonis Episc. Altissiod. ann. 1. 46: Sala donavit prædictæ Ecclesie (Pontinac.) Noias suas de Ponte Naiselas et inde viginti octo libras habuit. Vide Noda.

2. NOA, Idem, ut puto, quod Altissiodorensibus Noe, Congeries majorum herbarum in aquis crescentium, in quibus pisces delitescunt. Literæ Odonis Primogeniti Ducis Burgundie ann. 1265. e Chartulario civitatis Altiss. fol. 39: In dicto hiezio d. Brichol piscari valeant quicumque voluerint, et cum omnibus ingenis: quia tamen quod nos impediunt aliquatenus cursum aque, hoc excepto quod dicti piscatores vel illi habere vel facere non poterint in memorato hiezio vel in aliqua parte ipsius Noas vel boichetas.

NOARA, Prov. Nurus, uxor filii, in Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657.

NOBE, Idem, ut videtur, quod Nobie, Nuptiæ, seu census Domini solvendus ad obtinendam licentiam ducendi matri monii: quo de jure plura in Maritagium Charta ann. 1068. Marce Hispan. col. 1144: Et castros istos... dono... in ecclesia S. Petri Agerensis cum omnibus jurebus et pertinentiis... et servitiis cunctis, cum colonica et placitis, et cum cartariis silvaticis, cum pregera et questia, et hostes et cavalcatas, et carrigamentis et fabricas et Nobas, et cum baucias, cugucias, et exerquias, et homicidiis, et omnia præcisa, etc. Vide Nubeiz.

NOBLE, [Nuptiæ] Vide infra Nubeiz.

NOBLE, Genus monetæ Anglicæ, vulgo Noble à la rose. Lexicon Cambro-Britannicum: Nobl. aureus. Henricus Knyghton sub ann. 1344. Eodem tempore Nobile, et Obolus, et Ferthing de auro corpulent florare in regno. Chronicon Windesem. lib. 1. cap. 31: Centum Nobilia dedit Monasterio. Ibid.: Dedit Nobilia quinque. [Charta ann. 1430. apud Rymer. tom. 10. pag. 451: Receptimus... 2400. Nobilium monetæ Anglicanæ pro summa 50000. salutarum auri. Conventio ann. 1489. apud eund. Rymer. tom. 12. pag. 989: Concordatum... quod denarius currens in Anglia valeat in Britannia... secundum ratam 80. denar. Angl. ad valorem unius Nobilis Angliæ vocati Angelet, unus grossus Angl. valeat in Britan. 4. den. Angl. 20. grossi Angliæ valeant 1. Nobile vocatum Angelet. Tractatus ann. 1502. apud eundem tom. 12

pag. 790: Unoquoque Nobili, vocato Angelet nobilis, valente 20. grossos legalis monetæ.] Vide Lindwodem ad Provinciale Eccl. Cantuar. lib. 3. tit. 13. [et novam Gall. Christ. tom. 4. col. 703.] Octavianus de S. Gelais in Viridario honoris:

Recueilli fut en somptueuse entree,
Ou espargé ne fut Escu ne Noble.

Lit. remiss. ann. 1377 in Reg. III. Chartoph. reg. ch. 195: Florins... appellez Nobles d'Angleterre, etc.

NOBLUS, Eadem notione, apud Eri-cum Upsaliensem lib. 4. Hist. Suecicæ pag. 141.

NOBLUS, lib. 5. ejusd. Hist. pag. 148. 159. 189.

NOBILIS, Dominus, Gall. Seigneur. Privilegium Brunonis ann. 1317. apud Ludewig. tom. 1. pag. 276: Nos Bruno Dei gratia Nobilis in Sman dictus de Quernvoorde, etc. Alia Charta ejusdem Brunonis ibid. pag. 277: Ea propter nos Bruno Nobilis de Quernvoorde, Dominus in Sman, etc. Quandoque etiam Nobiles nude dicuntur regn. Proceres, ut in Vita S. Leodegarii Augustod. Episc. non semel, neque abstracti, notione Primores Andegavæ civitatis. Nobiles vocat Aimoinus lib. 2. de Miraculis S. Benedicti. cap. 24.

NOBILIS HOMO, in Lege Longob. lib. 2. tit. 4. § 2. [Lautpr. 88. (6. 35.)] Apud Nithard. lib. 4. Hist. Saxones dicuntur in tres ordines divisi: Sunt enim, ait ille, inter illos qui Edhilingi, sunt qui Frilingi; sunt qui Lazzi illorum lingua dicuntur. Latina vero lingua hoc sunt, Nobiles, Ingenuiles, atque Serviles. Capitulare Saxonum ann. 799. cap. 3: Nobiliores Saxones solidos 12. ingenui 5. liti 4. componant. Adde cap. 5. Capitulatio Caroli M. de Partibus Saxonie cap. 14. de iisdem: Et inter centum viginti homines Nobiles et ingenuos similiter et litos, servum et ancillam eidem Ecclesie tribuant. Adde cap. 16. 18. 19. 20. Lex Saxonum tit. 2. § 1: Qui Nobilem occiderit, etc. Adde § 3. 4. 7. et Legem Frisionum. tit. 1. 2. et 8.

NOBILES PERSONÆ, in Legibus Wisigoth. lib. 2. tit. 3. § 4. lib. 6. tit. 1. § 2. in Decreto Tassilon § 9. Arno Archiepiscopus Salisburgensis: Reliqua vero quod ibi traditum est, de genere Nobilium hominum esse videtur, etc.

NOBILIS NATU, in Vita S. Theodardi Archiepiscopi Narbon. ut Majores natu, apud Scriptores alios: Principes autem et Nobiles natu, omnesque bellatores qui contra illum arma tulerunt, etc.

NOBILES NOMINE ET ARMIS, in Charta Institutionis Ordinis Velleris aurei, a Philippo Burgundie Duce, ann. 1431. apud Miræum in Diplom. Belg. lib. 2. cap. 98: Gentilshommes de nom et d'armes, de quibus integram dissertationem institimus ad Joinvillam. Sed non desunt viri doctissimi, qui eam quam hic protulimus conjecturam, non omnino amplectuntur, aliasque subnectunt: sed ultra harum probabilior, eruditorum erit decernere.

NOBILIS TERRERIUS, Indigena nobilis. Lit. Caroli VI. ann. 1418. tom. 10. Ordinat. reg. Franc. pag. 438: Cum in casu eminentis periculi certi barones et Nobiles terreris tictæ civitatis nuncupati, cum suis armis, familia et victualibus in dicta civitate nobis serviendo residere habeant, periculo durante. Vide Terrerius.

NOBILISSIMUS, Epitheton honorarium tributum Imperatorum filiis, qui inter dum Nobilissimi pueri nude appellantur,

in Constitutionibus Imp. hinc litteris, N. P. ut observatum a Cujacio ad leg. 4. Cod. de Privileg. eorum qui in sacro Palatio militant, lib. 12. tit. 28. interdum hinc Nob. P. ut est in Notis Magnonis. Exstat Epistola Valentis et Ursacii in Fragmentis S. Hilarii, data Gratiano Nobilissimo P. et Dagalaifo Coss. Nobilissima diete perinde Augustorum filiae, ut ex Cod. Th. colligitur leg. an. de Privileg. domus August. et (10. 25.) leg. 21. de Lustrali conlat. (13. 1.) Domus Nobilissima Marinx, Arcadiae, in Descriptione CP. a quibus Domus ipsae Nobilissimae dicuntur in Collectione civitatis. Sed Caesaribus potissimum id nominis adscriptum deinceps. In Passione SS. Perpetuae et Felicitatis, Geta Nobilissimus Caesar dicitur: in nummis a nobis descriptis, Nobilissimi Caesares passim appellantur, qui postea nude Nobilissimi. Vetus Inscriptio Baiocensis: C. Pesubio Tetrico Nobilissimo Cæs. P. F. Aug. L. I. Vide Gualterum in Tabulis Siculis, n. 159. Sed et Nobilissimi interdum dicti ipsi Augusti. In Collatione Legis Mosaeicae cap. 13. Diocletianus et Maximianus Nobilissimi AA. inscribuntur.

Divulsa deinde Nobilissimi dignitas a Caesarea. Nam, ut auctor est Zoimus lib. 2. Constantinus Mag. Constantium fratrem, et Anaballianum ex fratre nepotem, Nobilissimos creavit. Vetus Inscriptio Belluni in Ecclesia S. Petri, Imp. Cæs. Fla. Valer. Constantio Nobilissimo anno xx. DD. apud Philostorgium lib. 8. cap. 8. Jovianus alterum ex filijs Varronianum imperatorem, ο πατρί Ποπαίου τον Νobilισσιμου εὐναται renunciat. Apud eundem lib. 12. cap. 10. Honorius Valentiniano, Constantii filio, ex sorore nepoti, τον τον εὐναται τον τον, seu, ut habet Olympiodorus, Νobilισσιμου, contulit: qui quidem Valentinianus postea Caesar a Theodosio dictus est. Ex hinc fluxit Nobilissimi dignitas diversa a Caesarea. Marcellinus Comes: Justinus Imperator Justinianum ex sorore sua nepotem, jam dudum a se Nobilissimum designatum, regni quoque sui successorem creavit. Hac postea donati dignitate subinde Imperatorum liberi vel fratres, ut ex Stenimatis nostris Byzantinis colligere est, atque interdum alii e proceribus, ut apud Ananiam Comnenam in Alexiade pag. 274. Ab hac formata alia πρωτονοβιλισσιμου, de qua nos quadam attigimus in Notis ad eandem Alexiadem pag. 333. [Vide Glossar. med. Graecit. in Εὐναται: et Νobilισσιμος, cod. 431. 1910. et Appendix. 73.]

Id etiam honorificum epitheton ad Regum seu Imperatorum nostrorum filios transisse videtur. Quippe in veteribus Litanis sub Carolo M. apud Mabillonium tom. 2. Analect. haec legimus: Pippino et Carolo Nobilissimis filijs ejus vita. [Et lib. 6. de Re Diplom. pag. 343. Chartam Ghyselae, Caroli M. sororis, ann. 791. subscribunt ipsa Ghyselae Nobilissima filia Pippini Regis, Carolus, Pippinus, Chlodovicus Nobilissimi filii domini Caroli praecellentissimi Regis.]

Sed et Regibus ipsis interdum tribuitur Nobilissimi titulus, ut patet ex Pauli PP. Epistola 42. e Codice Carolino, quam inscribit Dominis Nobilissimis atque excellentissimis filijs Carolo et Carolomanno Regibus Francorum. Ex posterioribus Stephanus Tornac. Epistolam 31. perinde inscribit Nobilissimo B. Hungariae Regi, ut observat Mabillonius Diplom. pag. 90. qui et pag. 602.

refert Chartam Samsonis Archiep. Remensis quae data dicitur anno Incarnati Verbi millesimo CLVII. Indictione VI. regnante Ludovico Nobilissimo Francorum Rege anno XXI. Vide Nobilitas.

NOBILISTA. Nobilis alumnus. Sebastianus Perusinus in Vita B. Columbae Reatinae, tom. 5. Maii pag. 344. Illustrissimus dominus Caesar Borgia, nunc Dux Valentinus, adolecentulus inter Nobilistas studii Perusini vacans legibus operam dabat.

NOBILITARE. Clarum, illustrem et notum facere, celebrare ut in hoc Ciceronis loco libri I. Tuscul. cap. 15. Postquam post mortem Nobilitari voluit. In malam partem apud Terentium in Eunuch. Tu jam pendebis, qui stultum adolecentulum Nobilitas flagitii. Posterioribus vero Scriptoribus idem est quod hominem piebium in nobilitum numerum cooptare, adscere, Gall. Annoblir, Ital. Nobilitare: qua notione non semel occurrit in Instrumentis inferioris aevi, unum dumtaxat exscribam locum ex Litteris Humberti II. tom. 2. Hist. Dalphin pag. 537 quibus Jaqueminum et Perrinum Vauterii in Nobilitum ordinem aggregat ann. 1346. Probitatis merita, morum decor, fidelitatis sinceritas, quibus persona vestra laudabiliter decoratur, nobis merito inducendum affectum, ut vos quos dignos dignoscimus ad expertio, favore specialis gratiae prosequamur ac honoribus congruis attollamus: potissime contemplatione dilecti et fidelis nostri, Capellani Fratris Humberti de Salsis Cartusienis Ordinis, germani vestri, qui se nostris gratum reddidit obsequiis... ut igitur affectum nostrum evidenter agnoscat... ut fides vestra et memoria Fratris Humberti vestra aperta servituti et obsequiis comprobata, de bono semper in melius augetur, vos et quemlibet vestrum, ac etiam omnes et singulos liberos vestros, praesentes et futuros ex nunc in antea Nobilitamus, et Nobilitum consortio aggregamus: valentes ac etiam de gratia speciali concedentes, quod et vos et quilibet vestrum, nec non liberi vestri omnes et singuli, praesentes et futuri, uti, frui et gaudere possint et debeant omnibus franchis et libertatibus, immunitatibus, privilegiis, gratiis et honoribus, quibus alteri Nobiles nostri Dalphinatus soliti sunt gaudere, absolventes et liberantes vos et quemlibet vestrum, ac etiam liberos vestros omnes et singulos, praesentes et futuros, ex nunc in posterum ab omni tallia, cumplinta, corvata, gajga, exchajayta, focagio, cornagio, rentajo et alio quovis usagio, ac etiam ab omnibus sordidis muneribus et extraordinariis, a quibus omnibus volumus vos et quoslibet vestrum, et liberos vestros omnes et singulos, praesentes et futuros, penitus excusandos... potissime a tallia quatuor solidorum Viennensium, quam vestri predecessores et vos, nobis et nostris hactenus inferre estis consueti, quam vobis remittimus pleno jure, ac etiam quitamus et donamus. Hanc nobilitationis formulam fere descripsimus integram, tum ut hinc innotescat, quae fuerint Nobilitum praerogativa, tum quia singularis visa est, ex eo maxime quod viris non militibus honores deferantur, qui his temporibus solius bellicae virtutis merces esse consueverant. Vide Miles literatus.

NOBILITATE. Titulus honorarius, quo Bovo Sithiensis Abbas Widonem Archiepiscopum Remensem compellat, in Epistola praefixa Relationi de Inventione et elevatione S. Bertini. Eodem etiam Nobilitatis titulo compellantur Reges Fr. in Epist. 34. et 52. ex his quae habentur tom. 4. Hist. Franc. Adde Joannem VIII. PP. Epist. 1. 73. Gregor. VII. lib. 1. Epist. 18. 19. 38. 45. et alibi passim. [Declaratio Barrati domini Bauciensis facta Carolo I. Comit. Provinciae ann. 1271. ex Schedis Praesidis de Mazaugues: Promittimus... quod de dicta terra et castro de Baucio cavalatam faciemus vobis et heredibus vestris secundum quod Nobilitas nostra, et possibilitas terrae et Constitutiones Provinciae requirunt.]

Comes et comitissa Campaniae eo titulo donantur ab Honor. PP. III. in Chartul. Campan. fol. 26. v. Nobilitatem vestram moniam duximus, etc. Marchio Montisferrati a Greg. X. PP. in Epist. ann. 1272. Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 70. Nobilitatem tuam rogamus et hortamur, etc. Abbas, monasterii Ambrosiani Mediolanensis in Charta ann. 957. apud Murator. tom. 3. Antiq. Ital. med. aevi col. 718. Vestra magnificientissima Nobilitas scriptio facere dignatur, etc.

nobiles subjectos nostros Nobilitandi, et pro dictis nobilitationibus financiam recipiendi et levandi. Alias ann. 1351. in Reg. 137. Chartoph. reg. ch. 89. Item domini auctoritate et plain-pouvoir de Nobilitate ou legitimer, etc.

Nobilitatem suis etiam subditis concesserunt domini ecclesiastici saecularesve, si tamen ejusdem vocis eadem est vis et acceptio. Angelus abbas Cassinensis Joannem Petri Rucii de S. Victore nobilitum collegio aggregat de certa ejus scientia et speciali gratia, Litteris ex archivo ejusd. monast. Sapius vero immunitas a servitiis aut vectigalibus intelligenda est, ut expritur ex Charta ann. 1273. ejusd. Tabul. Volamus, statuimus et firmiter ordinamus, ut omnes nobiles ejusdem castri, qui per nostras litteras vel privilegia nobiles assignantur, ad hoc quod melius vivere valeant et melius possint alia sua onera supportare, de ordeo, spelta, avena et surico, de vino etiam et hortis nihil monasterio Cassinensi persolvant aut reddere compellantur, nec ut terraticum, nec ut decimam spiritualem, sed omnino a praestatione praedictorum sint liberi.

NOBILITAS. Titulus honorarius, quo Bovo Sithiensis Abbas Widonem Archiepiscopum Remensem compellat, in Epistola praefixa Relationi de Inventione et elevatione S. Bertini. Eodem etiam Nobilitatis titulo compellantur Reges Fr. in Epist. 34. et 52. ex his quae habentur tom. 4. Hist. Franc. Adde Joannem VIII. PP. Epist. 1. 73. Gregor. VII. lib. 1. Epist. 18. 19. 38. 45. et alibi passim. [Declaratio Barrati domini Bauciensis facta Carolo I. Comit. Provinciae ann. 1271. ex Schedis Praesidis de Mazaugues: Promittimus... quod de dicta terra et castro de Baucio cavalatam faciemus vobis et heredibus vestris secundum quod Nobilitas nostra, et possibilitas terrae et Constitutiones Provinciae requirunt.]

Comes et comitissa Campaniae eo titulo donantur ab Honor. PP. III. in Chartul. Campan. fol. 26. v. Nobilitatem vestram moniam duximus, etc. Marchio Montisferrati a Greg. X. PP. in Epist. ann. 1272. Instr. tom. 6. Gall. Christ. col. 70. Nobilitatem tuam rogamus et hortamur, etc. Abbas, monasterii Ambrosiani Mediolanensis in Charta ann. 957. apud Murator. tom. 3. Antiq. Ital. med. aevi col. 718. Vestra magnificientissima Nobilitas scriptio facere dignatur, etc.

NOBILITATES. Praerogativa, privilegia, jura honoraria. Regestum 8. Memorialium Camer. Comput. Paris. fol. 28. Dom. de Cligon institutus in officio Constabularii Franciae ad nobilitates, jura, radia et emolumenta consueta per litteras Regias datas 28. die Novemb. 1380.

NOBILITATES. Dona, munera, largitiones. Le Roman de Vacce MS. Des Noblesces qui il fist, si comme nous lison. Et du contentement qui iert en sa meson, De chandelle et de vin et d'autre livraison, Pourroit un sage clerc fere une grande lechon.

NOBILITAS. Idem quod Feudum nobile et honoratum, praedium rusticum illudque praecipuum. Chron. Mediol. ad ann. 966. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. aevi col. 180. Et tunc isti omnes capitanei, derelicta civitate, terras et Nobilitates suas inhabitantes, quumquam de cetero bene fuerint civitati habitatores. Noblesce vel Noblesse, nostris alias, idem quod Jus domini capitanei, praerogativa. Charta ann. 1351. in Reg. 82. Chartoph. reg. ch. 256. Item la Noblesce

du haulc, que le seigneur d'Ault a de deffendre à vendre poisons, jusques il en y ait pris ce que à lui en appartient pour son hostel... Item la Noblesce que lidit sire a sur les poissons royaulx et sur les gros poissons. Lit. ann. 1371. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 415. Les flez, arrestez, seignories, Noblesces, hommes, vassaulx, etc. Charta ann. 1454. ex Charlut. 21. Corb. : Ouquel fief et en ce qui en estoit tenu, il avoit toute justice et seigneurie haulte, moyenne et basse, avec tous droiz, prouffiz et Noblesses appartenans à nullui justice. Adde tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 781.

3. **NOBILITAS**, Morum elegantia, urbanitas, agenda ratio quæ nobilis decet. Elmham. in vita Henr. V. reg. Angl. edit. Hearn. cap. 81. pag. 73. Regnum Angliæ et Franciæ Nobilitates, modos et gesturas, quorum fama laudabilis digno laudis præconio, multorum assertionis fidei, suis auribus frequenter insonabat. cognoscere et videre desiderat (Sigismundus).

4. **NOBILITAS**, Amplitudo, magnificentia. Vita Ms. S. Mart. Lemovic. Quantum unquam habuit (Stephanus dux) in provincia Lemovicensi, ipsi sanctissimo viro tradidit, ut faceret exinde Nobilitatem ecclesiarum, quas esset fabricatarus, et suppleret omnem indigentiam clericorum, qui in eisdem Deo essent servituri.

5. **NOBILITAS**, pro Notabilitas, ni fallor : dicitur de re quavis resplendente. Stat. Mss. eccl. S. Petri Insul. ann. 1388. ex Tabul. ejusd. Nullus portet solutares rostratos, laqueatos, decisos vel desuper fenestratos, neque caligas albas, rubeas aut virides, aut minus nobilibus coloris, de qua Nobilitate stabitur simplici dicto quatuor personarum. Nostri Nobiloz de pompa et magnifico apparatu dixerunt. Chron. S. Dion. tom. 3. Collect. Hist. Franc. pag. 240. Rigonde la fille le roi Chilperic, qui en Espaigne s'en aloit à loi Nobiloz, com vous avoiez. Vitæ Patrum Mss. :

A lendemain à grant Noblois
Emmena sa fame li rois.
Un hermitage ot en chel bois,
Lès un castiel de grant Noblois.

• **NOBILITATIO**, In nobilitatem ordinem cooptatio, Gall. *Annoblissement*, in Literis ann. 1361. apud Rymerum tom. 6. p. 342. Vide *Nobilitate*.

• *Nobilitacion*, in Instr. ann. 1372. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 480. art. 6.

• Plurima hæc de re disquirenda sunt, quæ ad Glossarii institutum quam maxime pertinent. Et primo quidem, quando plebeis homines nobilitatem ordini et prærogativis aggregandi usus incipit : tum qua ratione quæve de causa id febat : denique inquirendum utrum acquisita sibi nobilitate quis poterat spoliari, imo et ab antiqua, a parentibusve accepta descendi : et quo pacto id contingebat. Quibus utraque ad faciendum satis, ea, quæ mihi Regesta Chartarum regiarum ex Chartophylacio regio evolventi hæc in rem notanda occurrerunt, hic exhibere propositum est, his tamen prætermittis, quæ satis accurate et ex Chartis authenticis profert D. La Roque in suo de Nobilitate tractatu.

• In primis vero monitum velim lectorem, observandæ, non decernendi animo hæc a me proponi, cum nonnulla sint, quæ non modo hodiernis nostris moribus, sed et iis, quæ ætatis ejusdem sunt, monumentis repugnare videantur : ita ut in hac re, uti et in pluribus

aliis, quæ ad historiam nostram spectant, aliquid statuere difficillimum sit, quod omni ex parte certum stabilitumque ab omnibus existimetur. Quæ nequaquam gratuito dicta esse ex sequentibus patebit.

• Hæc certe inter homines, qui natura pares sunt, distinctio cuique sanæ mentis probaretur, si ingenii acuti aut virtutis remunerandæ duntaxat causa adinventâ fuisset : nam, quæ ex his ortum habet, sola propriam laudem meretur, non quæ fortuito et casu accidit. Hinc literis, quibus homines plebeii in nobilitatem ordinem cooptantur, hæc vulgo præmittitur formula : *Licet us et gentium nobilitatem in divitiis acquisitis introduxerit dominari, rationi tamen sagacius disponenti placuit ut mores et actus demonstrarent nobilitatem hominum, et exinde mereantur nobiles verius reputari.* Verum, favori pecuniæve sæpissime acceptæ referri debet nobilitatio : neque enim ex hujusmodi literis, quæ formulæ sunt, quidquam in gratiam, illius cui conceduntur, certo concludi potest : nisi in his singularia afferantur hujusce concessionis argumenta, ex quibus persona æstimari liceat : ex quippe interdum levissima sunt, cujusmodi est pia ad Jerusalem peregrinatio, ob quam Arnaldus Bernardus civis Tornacensis a rege nobilitate donatur anno 1476. in Reg. 135. ch. 1615.

• Latino sermone sæpius scribebantur iteræ nobilitatum : tametsi plurimæ Gallico idiomate exarata reperiantur, quarum prima, quæ mihi occurrerit, ad annum 1323. pertinet.

• Antiquior, quæ a me visa est, nobilitatis litera, ad finem 13. sæculi spectat, annum inter 1285. et 1290. pro Egidio de Curte superiori in Reg. 34. ch. 71.

• Feudorum itaque institutione longe posterior est nobilitatum creatio, quæ tum tandem coepisse videtur, cum plebeis hominibus feuda possidendi facta est licentia. Sed cum inde etiam nobilibus æquæquam exagarentur, licet divitiis eos plerumque superarent, quo ad eos accederent propius, et a paribus suis magis secernerentur, literas a rege pecuniis aut favore obtinerunt, ut qui ordine dispares erant, privilegiis saltem æquales forent : neque enim feuda nobilitatem conferrebat, quod exemplis probare facile est. Poncius dicitur *le Roy*, dominus castri de Cortona, nobilitatur anno 1315. ex Reg. 52. ch. 115. ita et Grimoardi anno 1319. ex Reg. 53. ch. 232. qui domini *de Ville Brumier* et *de Monbel* nuncupantur : eodem quoque beneficio, ut cæteros omittam, donatus Stephanus de Caritate, dominus feudi trium puellarum Parisiis anno 1389. ex Reg. 139. ch. 166. Non omnium tamen feudorum hæc fuit conditio : erant quippe feuda nobilibus tantum adscripta, ut patet ex Literis anni 1321. in Reg. 61. ch. 43. quibus nobilitas Petro *Touset* ea ratione conceditur, ut feudum obtinere valeat.

• Nobiles creare unius regie seu supremæ dignitatis potestatisque est prærogativa, quam principes interdum legatis suis, in dissitis præsertim provinciis, attribuerunt : modo literæ ab ipsis concessæ ad regem confirmandæ deferrentur, quod passim occurrit. Quam consuetudinem ad imperatores CP. ex Gregorii Nazianzeni poemate 2. nonnulli referendam esse censent. Consule Desmolet. tom. 9. pag. 161. et novum Tract. de re diplom. tom. 4. pag. 551.

• Extraneæ regionis nobiles, qui regnum incolere volebant, literis regis petebant nobilitatem suam firmari et stabiliri : ejusmodi sunt quæ dantur anno 1348. in Reg. 76. ch. 1. Hennequino *de Lucerode* equiti, qui ex comitatu Juliacensi transductus apud Viromanduos uxorem duxerat, ibique conederat.

• Sponte assentior D. *la Roque*, qui eos tantum inter nobiles cooptatos censet, qui honesto et libero loco nati erant. Hinc est sane quod libertatis prius concessæ mentio fit in literis, quibus nobilitate donantur homines plebeii adscripti. Extant nihilominus Literæ annorum 1354. et 1365. quæ libertatem ab ejusmodi hominibus obtentam antea fuisse, silent. An a Cancellario scribæ id oscitanter prætermittum esse probabiliter allegari possit, haud satis scio. Vide supra in *Miles*.

• Nobilitatio ad vitam illius, cui concedebatur, interdum fuit determinata, uti docent Literæ ann. 1393. ducis Barrensis pro Hussone *Chaulmont*, quæ a rege confirmantur ann. 1364. in Reg. 38. ch. 118.

• Vulgaris usus est memorari in literis officia exhibita ab eo, qui nobilitas efficitur : singulare vero prorsus ea enumerari, quæ futura sunt, ut videre est in Literis ann. 1373. ex Reg. 105. ch. 433. quibus Rogerus, dictus *Louvet*, burgensis seu civis Rotomagensis inter nobiles adscribitur ob ea servitia, quæ ab ipso anno sequenti præstanda dicuntur in officio majoris et præfecti ejusdem urbis.

• Extant literæ, ut recte monet D. *La Roque*, quibus nobilitas viduis filiisque ex eisdem natis confertur : cui addi potest, et nascituris : quod legitur in Literis ann. 1383. ex Reg. 145. ch. 145. pro Jaqueta *Bertine*, vidua Laurentii de Petraponte, et in aliis pro Maria, vidua Joannis *de Bezeigneul* ibid. ch. 29. Neque etiam prætermittendum quod ejusmodi literæ viri defuncti nomen aliquando taceant, ut efficere licet ex Literis annorum 1338. et 1384. ex Reg. 100. ch. 154. et 126. ch. 139. pro Margueta, dicta *la Paienne* et Margarita *la Gaillarde* : nisi, prout tunc temporis mos erat, virorum nomina, *le Paten* nimirum et *le Gaillard*, inflexione feminina hic esserantur.

• Sed quod maxime notandum est, ipsi etiam suppositi viri nobilitatis, uxoriibus liberisque suis concessæ, aliquando non erant participes : quod demonstrare videntur literæ, quæ appellatis licet virorum nominibus, de eorum nobilitate silent : id enim eas tacuisse haud probabile est, si gente fuissent aut concessione nobiles. Ubi conjecturis nos liberius indulgere nemo suspicabitur, si sequentia paululum attente adverterit. Margarita filia naturalis Joannis *de Kyerisy* militis, domini de Mureto, tunc uxor Colini *des Cais*, ommissa ipsius conditione, legitima et nobilis cum prole sua masculina declaratur Literis ann. 1363. in Reg. 95. ch. 104. Joannes *le Coq*, cujus uxor Jaquetina filia Joannis *Maillart*, cum patre et fratribus suis nobilitatur ann. 1372. in Reg. 104. ch. 175. ejusdem concessione participes nequaquam dicitur. His addi potest Joanneta *de Villepinte*, filia naturalis Petri *du Chateau* consiliarii Cameræ Computarium, et uxor Reginaldi *Freron* regis archiatræ, quæ ann. 1391. ex Reg. 142. ch. 231. legitimatur, et cum prole sua nobilitatur. Eo etiam spectant Literæ ann. 1429. in Reg. 174. ch. 203. et

204. quibus Perreta de Billy, necdum nupta, legitur, et cum nascituris ex ea liberis nobilitatur: neque enim id privilegium ea conditione ipsi concessum est, ut nobili viro nubat: si secus itaque fecisset, ex plebeo homine procreasset liberos nobiles. Idem denique probant Literæ ann. 1320. ex Reg. 59. ch. 458. quæ nobilitatem accensent Nicolaum et Joannem de Molendinis cum eorum posteritate etiam ex feminis descendente, et aliæ ann. 1388. ex Reg. 99. ch. 280. pro Philippoto de Modulan et Coletta Joannaque sororibus suis. Matris ergo, non patris, conditionem nonnunquam sequebantur liberi, ut rursus ex infra dicendis manifestum erit.

Armigeri seu Equitis appellatio nobilitatis propria erat: hæc tamen tribuitur Guillelmo de Conros, filio illegitimo Astorgii d'Orlhac, in Literis ann. 1341. ex Reg. 74. quibus legitur et nobilitatur. An militum *bastardis* attributa hæc prerogativa, qui nihilominus legitimationis nobilitationisque literis, prout ceteri, indigebant? In exemplum sit Joannes de Bosco, dominus de Domo forti, d'Onay et de Toussin, filius illegitimus Radulphi comitis Aucensis, Francie comitis stabuli, qui an. 1395. Literis regis ex Reg. 149. ch. 146. nobilitatur.

Cingulo militari donabantur publice, qui ad nobilitatem ordinem promovebantur: adeo ut, si certa de causa privatim id actum fuisset, auctoritate regia resarciretur quod minus legitime factum esse putabant. Hinc est quod Gerardus de Turre d'Escure regi supplicat, ut nobilitatem suam confirmare velit, quæ ei denegabatur unicam hanc ob causam, quod Petrus de Turre pater suus moriens, militie honoribus domi intra privatos parietes fuisset ornatus. Cui supplicationi annuit rex Literis ann. 1337. ex Reg. 70. ch. 365. quibus Petrus de Turre militem obituse pronuntiat, non secus ac si ex nobilibus ortum habuisset.

Cum de alicujus nobilitate controversia erat, auctoritate regia de ea inquirebatur, quæ hac inquisitione primo statuta, literis regis deinde firmabatur, quibus hæc addebatur formula, *Eumque, quantum opus est, nobilitamus*: quod non omnibus gratum fuisse non injuria suspicor. Ubi vero nobilitatis argumenta proferre difficillimum erat, his exhibendis, simul et inquisitione de his facienda nonnunquam liberabantur a rege: cuius dispensationis mentio fiebat in literis, quibus nobilitas, etsi invalidis argumentis stabilita, asserebatur, vel etiam conferebatur: quod factum reperimus ann. 1408. ex Reg. 163. ch. 201. in gratiam Joannis de Bosco, scribæ parliamenti in re criminati, et ann. 1409. in Reg. 167. ch. 325. pro Michaele et Roberto de Rouvres, qui ridenda potius quam probanda in suo supplicii libello afferunt argumenta: sed, ut quod rest est fatear, ridicula magis sunt, quæ a Joanne et Gasparo Bureau ann. 1447. in Reg. 178. ch. 256. allegantur, ut pote qui nobilitatem suam ad Literas Henrici comitis Campanie ann. 1161. etsi a Joanne rege ann. 1361. confirmatæ reperiantur, referre non dubitant. Simplicior est Joannis des Bourdils ex senescallia Carcassoniensi agendi ratio: is enim, cum gentis suæ antiquitatem non satis dilucide probare potuisset, Literas obtinet a rege ann. 1382. ex Reg. 122. ch. 1. quibus inter nobiles adsciscitur.

Nobilitas ergo amitti poterat: et id quidem multiplici ratione. Prima est *practicam*, ut cum ipsis loquar, artem mercatoriam exercendo. Occurrunt quamplurimæ literæ, quæ id evincunt.

Alter est, non vivendo seu non se gerendo prout nobiles decet, uti habent literæ, quibus, quid his verbis significatum voluerint, non apertius declaratur. Sic Petrus Saffroy armiger, ex patre et matre nobilibus ortus, nobilitate donatus, vel nobilitati restitutus, dicitur in Literis ann. 1354. ex Reg. 87. ch. 58. quod parentes ejus nobilitatem more non vixerint. Is tamen nonnullam lucem præferunt ea, quæ leguntur in Instr. ann. 1391. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 116. col. 1. ubi quibusdam nobilitas denegatur ea potissimum ex causa, quod predicti dicentes se nobiles, non habent equum seu equos, nec alia arma in domibus ipsorum. Verum non armis duntaxat, sed et vestium forma nobiles ab aliis distinguebantur, ut videtur est supra in Miles, unde qui ejusmodi privilegiorum minus erat studiosus, more nobilitum non censebatur. *vere*.

Tertio, quæ frequentior est, quantumvis minus nota videatur, uxores plebeias ducendo: quod pluribus facile est probare argumentis. Guillelmus de Savigny ann. 1345. ex Reg. 68. ch. 340. Bertrandus de Batut ann. 1348. ex Reg. 84. ch. 701. et Joannetus de Marton ann. 1365. ex Reg. 98. ch. 462. ex patribus nobilibus orti, quod matres ex plebe habuerint, literis regis nobilitantur. Sic et Beatrix, viri nobilis Petri de Rochedun uxor, cum posteritate sua ann. 1372. in Reg. 103. ch. 88. et Isabella, uxor Joannis Thibaut armigeri, cum liberis natis et nascituris ann. 1405. ex Reg. 60. ch. 198. pari donantur beneficio pari ex causa. Neque ab his secernenda est Joanna de Clamecy, quæ cum posteritate sua nata et nascitura ann. 1382. ex Reg. 91. ch. 341. nobilitatur, tametsi nobilitatem Andree de Moustier, ejusdem Joannes mariti, in dubium revocare videatur D. La Roque, maxime ex his verbis: *qui a nobilibus traxisset dicitur originem, sicut fide digna relatio testatur*, ut legitur in eisdem literis. Erroris occasio fuit verbum *dicitur*, quod ubi etiam de re certissima, puta de Dei existentia, sermo est, usurpari solitum hæc ætate non attendit: id tamen suspicari promptum erat ex his quæ adduntur, *sicut fide digna relatio testatur*, quæ cum re dubia nequaquam alligari possunt. Sed vereor ne quis hæc superflue dicta esse existimet, quando ipse Andreas Domicelli nomine ibi appelletur. Hanc denique nostram de amittenda nobilitate ratione sententiam invicte, ut arbitror, probant Literæ ex Reg. 97. ch. 7. quas anno 1366. supplicando regi exhibent Petrus des Bordes et Jacobus ejus fratris filius, ut antiquæ nobilitatis suæ restituantur, a qua majores sui defecerant, dum, ut rebus suis providerent, uxores copiosissimas, posthabito genere, duxissent, quod a rege ipsis ultro conceditur.

Eodem quoque erat virginitatis nobilitatis conditio, si viro plebei ordinis nupsisset. Id sane innuere videntur Literæ ann. 1374. ex Reg. 106. ch. 118. quibus nobilitate donatur Gileta, quæ *domicella* appellatur, una cum viro suo Eustachio de la Pierre, castelleti Parisiensis consiliario. Unde efficit potest, quod tamen pro certo ponere non ausim, nobilitate

privatos fuisse, qui dispari genere conjugebantur. Ut quid enim nobilis efficeretur, quæ a parentibus suis hanc habuerat prerogativam? quando quidem, ut superius diximus, matris conditionem sequerentur filii. Vide *Disparagare*. Idem quoque opinatus est Auctor Cæremontalis Gallici MS. a Cangio laudati in Dissert. 10. ad Joinvill. *Et se un nobis homme d'ancienneté est issu après sa noblesse de quatre lignes non nobles, c'est à savoir de celle de l'ayeule (ayeule) de suzeste (bisayeule) et de mere, il ne se devoit plus nommer gentilhomme, et pour cette cause tout noble homme doit desirer à soy marier à noble lignis*. Unde ejusmodi nobiles degeneres appellat Monstrelletus l. vol. cap. 41. imo nothi vel spurii habebantur liberi ex dispari conjugio prognati, ut legitur in Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657. *Spurius, de parte nobili et de matre villi*. Ibidem: *Notus (pro Nothus) de patre non nobili et de matre nobili*.

Hæc vero, quanquam certis pluribusque stabilita sint monumentis, ab usu tamen recepto aliquando discessum esse, videre est in voce *Bastardus* supra, ubi homines etiam illegitimæ originis, nobilitatis privilegia cum uxore plebeia liberisque ex ea natis communicasse observavimus. Nihil itaque est, ut paulo ante monuimus, quod adeo firmum statutumque sit, cui statim oppositum exemplo repugnari non possit. Idcirco nobis sufficit facta protulisse, rem alii definiant. Et quidem pro libito hæc in re actum olim fuisse conjicere est, cum nobili S. Juliani Brivatensis collegio, cui nemo nisi ex nobilissima gente adscribi assentiret, huic tamen præpositum reperimus Joannem Talapin, qui Literis ann. 1391. ex Reg. 142. ch. 109. inter nobiles cooptatur.

1. **NOBILITER**, Libere ab omni servitio. Arest. parlam. Paris. ann. 1390. ex Bibl. reg.: *Nobiliter et in francum allodium terram suam tenere*. Vide supra *Nobilitas* 2.

2. **NOBILITER**, Large et copiose: quo sensu *Noblement* dicitur. Charta Caroli Crassi ann. 886. tom. 9. Collect. Histor. Franc. pag. 346: *Monachis in monasterio jam dictæ abbatiæ Deo famulantibus una refectio Nobiliter præparetur et honorifice achibeatur*.

3. **NOBILITIE**, ut *Nobilitates*, Prærogative, etc. Marten. tom. 5. Ampliss. Collect. col. 1151. in Fragmentis Chronicorum Principum Pictav. et Aquitan.: *Helvis primogenitus Hugo, Rainaldi primi viri sui filius castrum de Podio fagi tenuit a Roberto de Mauritania consobrino, terramque totam de Podio fagi. pro et incho imperio, cum Nobilitate, hostagitiis, hominibus, censibus, etc.*

NOBISCUM, Clamor militaris, a Christianis in præliis inelamari solitus, apud Vegetium lib. 3. cap. 5. et alios a nobis laudatos in Dissertat. 11. ad Joinvillam pag. 206. id est, *Deus nobiscum*, θεὸς μεθ' ἡμῶν, apud Annam in Alexiade. Χριστὸς μεθ' ἡμῶν, apud Theophanem ann. 2. Justiniani.

4. **NOBULUS**, *Nobulus*. Vide in *Nobile*.

1. **NOBUS**, pro *Novus*, tom. 4. Anon. Benedict. pag. 263. ex Charta anni circiter 1018.

2. **NOBUS**, Vicæ species. Glossar. Lat. Gall. ann. 1352. ex Cod. reg. 4120: *Nobus, Vasse de Champ*.

NOCA, Modus agri. Monasticum Anglic. tom. 2. p. 381: *Unam virgatum ter-*

ra quam tenuit... et tres Nocas terras quas tenuit Willhelmus Gloyn, etc.

NOCATA TERRÆ, Agri modus, in veteri Inquesta apud W. Dugdalem in Antiquitat. Warwic. pag. 665: Illi qui tenuerunt dimidiam virgatam terræ, vel Nocatam terram, vel cotagium de bondagii tenura, etc. [Vide Nocha terræ.]

• **NOCBUS**, Plumbeus canaliculus, nostris alias Noc, vulgo Gouttiere. Comput. ann. 1489. ex Tabul. S. Petri Insul.: Item pro reficiendo et majorando in utroque latere borduram Nocci, qui est inter lectum novis ante crucifixum et novum portalem, etc. Alius ann. 1367. ex eod. Tabul.: Item à mestre Pierre le couvreur... pour ressauder le Nock de Nostre Dame, etc. Lit. remiss. ann. 1362. in Reg. 121. Chartoph. reg. ch. 172: Annette de Bousson estant en une chambre derriere en l'ostel de son pere accoucha d'une fille, laquelle... elle gatta par un Noc estant en ladite chambre, en un jardin d'une siensne voisine. Nocq et Nolz, pro Baquet, auge, Canalis, alveus. Lit. remiss. ann. 1448. in Reg. 178. ch. 276: Wuart le Wauquier dist à icellui Laurens qui lui rendist ur. Nolz ou auge de pierre de maubre, qu'il disoit lui avoir prins en sa maison. Comput. ann. 1526. ex Tabul. S. Petri Insul.: Pour un Nocq de marbre, servant audit four, etc. Vide Nocuaria 2.

† **NOCENTIA**, Iniquitas, qua quis sors est, nocens. Tertul. Apolog. cap. 40: Nocentis iudex et exactor. Idem adv. Marc. lib. 2. cap. 13: Quomodo innocens mercedem secter, si non et Nocentis spectem.

† **NOCCHA TERRÆ**, apud Madox Form. Anglic. p. 424: Hengeromus de Bullas legavit Christmas filis suis unam Nocham terram. Agellum puto sic dictum ab Anglico Look, Angulus. Vide Noca et Loka.

† **NOCHERIUS**, [Nauclerus.] Vide Nauclerius.

† **NOCHEIA**, Species mollis seu arille, que infra dicitur Noca et Nuca. Testamentum Ricardi II. Regis Angl. ann. 1398. apud Rymer. tom. 8. pag. 78: Ordinarium quod de omnibus jocalibus nostris residuis, videlicet circulis, Nochiis et aliis jocalibus quibuscumque, perficiatur nova fabrica navis Ecclesie S. Petri Westmonasteriensis per nos incepta.

• **NOCHEUS**, Arboris species, Corylus, ut videtur, Ital. Nocciuolo. Charta ann. 1198. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 442: Nullas arbores diminuat, nec per venditionem nec per alium modum, exceptis scopis, Nochiis et carpini, que liceat vobis habere.

† **NOCIBILIS**, Nocivus, noxius, Gall. Nuisible, in Concilio Tolet. XV. inter Hispanica tom. 2. pag. 727. Gloss. Græc. Lat.: Βλαβερός, Detrimentabilis, Nocibilis.

† **NOCIBILITAS**, Noxa. Ordo celebrandi Concilii. Hispan. pag. 229: Qui tibi tribuit regnum, ipse cor tuum conservet in læsum a Nocibilitate omnium populorum. Et tom. 2. pag. 727. in Concilio Tolet. XV: Illæsum semen regum a Nocibilitate servabitur. Adde Regestum Ecclesie Andegav. ann. 1444. in Vita Matth. Menagii p. 98.

• **NOCIMENTUM**, Malum, damnum, jactura, Ital. Nocimento. Annal. Bertin. ad ann. 851. tom. 7. Collect. Histor. Franc. pag. 67: Ut omnium præteritorum malorum et contrarietatum et supplantationum, ac malarum machinationum seu Nocimentorum in invicem actio-

rum abolitio ita inter nos fiat, etc. Vide Nocimentum 1.

† **NOCITUS**, Cui nocitum est. Vetus Interpres S. Irenæi lib. 5. cap. 7: Ananias et Azarias et Misael missi in caminum ignis septuagium exardentem, neque Nociti sunt aliquid, neque odor ignis inventus est in eis.

• Acta S. Andoch. tom. 6. Sept. pag. 676. col. 2: Accenso igne, ligatis manibus et pedibus, eos in ignem jactari præcepit: et nihil Nociti ab omni combustionis ignis, etc. Id est, Passi, ut notant docti Editores. Vide infra Nocuius.

• **NOCIUM**, Monasticum Anglic. tom. 2. p. 890: Et quolibet die unum panem... dimidiam legem carnium, unum Nocium carnis, die carnium, et tria allecta quolibet die piscium. [Segmen puto sic dictum ab Anglico Nock vel Notch, Incisura.]

• **NOCQUERIA**, ut supra Noccus. Comput. ann. 1518. ex Tabul. S. Petri Insul.: Pro scopis datis Francisco pro mundatione Nocqueriarum per plures vicas, etc.

• **NOCANTER**, De nocte, Gallis, Nuttament. No-tanter furari, in Fieta lib. 2. cap. 72. § 10. cap. 76. § 8. cap. 79. § 7. [Occurrit apud Rymer. tom. 3. p. 672. et apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 95b. etc.]

• **Nocantement**, in Lit. ann. 1864. tom. 4. Ordinat. reg. Franc. pag. 295. art. 2. Nuiranté, eadem notione, in Charta ann. 1348. ex Chartul. S. Vinc. Laudun.: Item quant à l'article faisant mention de Jehannot Cousin pris pour ce qu'il chassoit aux moines et Nuiranté. Paulo ante, Par nuit. Nostris, A la Nui-t'er, pro Sur le soir, Sub vesperum, vesper. Guill. Tyrii contin. Histor. apud Marten. tom. 5. Ampl. Collect. col. 599: Quant vint à la Nui-tier, etc. Stat. ann. 1396. ex Cod. reg. 8312. 5. fol. 145. r.: Esquels (bottilles) à la Nui-tier elles seront tenues d'avoir chendelles allumées ou autre clarté. A heure obscure et sur la Nuy-tier, in Memor. E. Cam. Comput. Paris. fol. 277. r. ad ann. 1392. [A l'a-nuitier.] Vide infra Nuterans.

† 1. **NOCETARE**, Noctem agere. Supplem. ad Vitam S. Bonifacii, tom. 1. Junii pag. 476: Ut in omnibus locis in quibus contigit meridiaria sive Noctare, etc. Aliter Joh. de Janua: Noctare, nocte vigilare.

• 2. **NOCETARE**, i. Nocte vigilare, veiller, in Glossar. Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684. Vide in Noctare 1.

• 3. **NOCETARE**, i. Canalem fodere, quo aqua excurrat, vel pro Nectare aut Nectare, Expurgare, Gall. Nettoier. Vide supra Nectare. Charta ann. 1228. in l. b. nig. S. Petri Abbavil. fol. 308. r.: Et sciam lum quod ego et heredes mei dicta fossata vel marisca, sine licentia prædictorum prioris et conventus expressa, non potero Noctare vel exaltrare, vel aliquem cursum facere.

• Aliud sonat vox Gallica Noctar, in Lit. remiss. ann. 1410. ex Reg. 164. Chartoph. reg. ch. 358: Lesquelz compaignons dirent à icellui Benjamin que l'en pourroit bien Noctar ou dire qu'ils estoient de ce coupables. An Murmurare, venire in suspicionem de scelere?

† **NOCESCERE**, Noctem ventre, fieri vel esse. Nicolaus Specialis lib. 2. Rerum Sicul. cap. 10: Cumque Noctesceret in Augustam Rex terrarum movet exercitum, ad quam etiam ab occasu Rogerius navigabat. Occurrit apud Nonium pro Cæcari, ut exponit ipse.

• **NOCIANUS**, Gloss. Gr. Lat.: Νυκτοφύ-

λατ, Noctianus, nocte custos, vigilis. [Legi Vigili. Supplementum Antiquarii: Noctianus, Νυκτοφύλαξ Nocticusus.] Vox Noctianus abest in MS. Cod. S. Germani Parisiensis. Noctacula, in Glossis antiquis MSS. et apud Ugutlonem, Luna, exponitur, ubi legendum forte Noctiluca, quod nocte luceat. Ugutlo, Noctilucam vermem esse ait, sic dictum, quod noctu luceat. [Joh. de Janua: Noctacula, parva nox; item Luna. Petita nuit, in Glossis Lat. Gall. Sangerm.]

† **NOCIICIA**, pro Notitia, in Charta ann. 692. apud Felibian. Hist. Sandionys. pag. XII.

† **NOCIICULA**, Luna, apud Papiam MS. Lege Noctiluca, et vide Noctianus.

† **NOCIIFICARE**, Noctem agere. Chron. Veron. ad ann. 1389. apud Murator. tom. 8. col. 648: In episcopali curia duobus diebus requievit... ipse dominus Carolus in castro Arvi Noctificavit.

• **NOCIILUGA**, [Ver luisant. DIEP.]

• **NOCIOSUS**, Qui melius vespere videt. Papias. [Perperam in MS. Bituric. Noctiosus. Et alibi: Nuscio, Noscio, Nosco, Nusciozus, etc.]

† **NOCIPIUGA**, Obscena dicta, quod quasi noctibus pungantur, Papiæ. Festus habet: Noctilucam Lucilius cum dicit, obscenum significat. Legendum Noctipugam. Calepinus: Noctipuga Lucilius vocavit obscena, quod noctu pungant atque excitent venerem. Hinc opinor, mendose, Joh. de Janua: Noctipugnas, Obscenus, quia quasi noctibus contrapugnantur, vel compugnant.

† **NOCISSIMUS**, Qui fit media nocte, si ita legendum: sed lubens emendarem Noctissimus. Pontificale Pictav. annorum circiter 800. apud Marten. de antiqua Eccl. Disciplina p. 874: Providendum est, quatenus mox ut in nocturno officio lampades accensas fuerint, et Noctissimus clangor signorum vel tabularum fragor personare coeperit, illico antiphona prima nocturnæ incipiatur a cantore.

• **NOCIIVAGI**, Charta Communis Hamensis: Habent et potestatem banniendi quoslibet infames, et malefactores, et Noctivagos mali testimonii pro voluntate sua, etc. Eadem Gall.: Maufaitours et chiaus qui vont par Nuit, etc. In Legibus Burgorum Scottorum cap. 118: Nulli liceat transire de Nocte sine legalibus testibus, nisi sit homo boni testimonii, vel ob istas causas, pro Sacerdote ad infirmum, pro blado ad molendinum portando, etc. Ita νυκτοβάστα, noctuam appellata scribit Hesychius, in voce γλαύφ. Glossæ Græc. Lat.: Νυκτοβάστα, Noctivago, forte Noctivagus. Νυκτοβάστα, apud Opplan. lib. 8. Cyneget.

† **NOCIIVALLA**, Tinnitus et vociferationes, quibus sponsis ad secundas nuptias convolantibus illuditur, præsertim in Gallis. Statuta Eccl. Meldens. ann. 1365. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 923: Nonnulli cupiditatis et gulositatis filii, dum vir aut mulier ad secunda sponsalia vel nuptias transeunt, injurias, carmina, libellos diffamatorios contra eorum sponso, et de eisdem, seu altero eorum dicant, faciant et palam vociferantur, et lingua materna promulgant Noctivalla, Gallice Charivaris, durantibus dictis sponsalibus, et alias insolentias et nefanda quamplura committunt, etc. Hujusmodi ineptiæ Noctivalla dictæ, quod potissimum noctu peragerentur. Vide Chalvaricum.

† **NOCIIVIDUS**, Noctu videns. Noctivida alas, Noctus, quæ noctu videt, Martiano Capellæ lib. 8.

° **Noctus**, pro *Chouette, hibou*, in Consolat. MS. Boetii lib. 4:

Il sont semblant à la Noctue,
Qui tant a foible la veue,
Que plus clèrement voit de nuit,
Que de jour, quant le soleil luit.

° **NOCTUAGO**. Vide supra in *Noctivagi*.
1. **NOCTURNA**, Jus piscandi per unam noctem in molendinis. Charta Alemi de Ambianis in Chartul. Eccl. Ambian.: *Pro banno vini, et Nocturna anguillarum reddidit 15. sol. et 15. capones.* Alia Theodorici Episc. Amb. ann. 1146. in eodem Tabulario Ch. 31: *Aleimus de Ambianis... Amb. Ecclesie annuam piscium capturam, que vulgari nomine Nocturna appellatur, perpetuo jura donavit.* Charta alia in Hist. Monasterii S. Nicolai Andegav.: *Piscaturam quoque piscium unius Noctis molendinorum de Braum eis donavit.* Tabular. S. Eparchii Inculism. fol. 63: *Dono iterum Deo et S. Eparchio illam levationem anguillarum, quam habebam in anguillarum de Vianaco semel in anno, id est in una Nocte, que melior et utilior hominibus meis habebatur, etc.* Tabular. Dalonensis Abbat.: *In illa piscatoria, que derivatur per fossatum novum de Barbarello capturam anguillarum unius Noctis per singulos annos.* Tabul. Vindocinense. Ch. 104. ubi de iuribus Comitibus Burchardi: *A Tociaco usque ad Fractam vallem habebat unam Noctem in unoquoque anno ad capiendos pisces.* Occurrit præterea in alia Ludovici Pii Imp. a Mabillonio edita tom. 4. SS. Ord. S. Benedicti pag. 118. Adde Prob. Hist. Guin. pag. 340. Vetus Regestum Cameræ Comput. Paris. signat. M. ubi de Episcopo Ambianensi: *Item a le tent et prinse de le raiz des anguilles par une Nuit telle comme il lui plaît, à chacune escluse de la chité d'Amiens.* Charta Philippi Com. Flandriæ pro portoria et præstationibus ejusdem urbis Ambian.: *Li Vesques et li Cuens cascuns dans une Nuit en l'an, quelconque nuit que il vauront, ont le tent et le prise de le raiz as anguilles à chacune escluse de la chité d'Amiens; puis l'escluse Doisel et l'escluse de Soutraine en aval dusque à l'escluse Destous, et à tous les moulins qui sont dehors la fermeté de la chité, et qui sont entre ches escluses devant dites, si comme au molin de Camons et au molin de S. Pierre, etc.*

2. **NOCTURNA**, **NOCTURNI**, **Nocturnale officium**, quod noctu peragitur, in Capitularibus Carol. M. lib. 1. cap. 80. Messianus in Vita S. Cesarii Arelatensis: *Omnibus rebus sanctus vir semper modum vigilantissime observabat, ut absque eo quod sibi peculiariter Deo ipso teste dicebat, nullus suorum qui secum manerent excitaretur ante horam legitimam.* Infra: *Tunc implevimus Nocturnos.* Beletus cap. 20. et ex eo Durandus lib. 5. Ration. cap. 3. n. 7: *Nota quod Nocturna, nœ, ponitur pro Hora: sed Nocturni, nocturnorum pro officio. Vel Nocturna, nocturnæ, est collectio Psalmorum qui dicuntur ante Lectiones in Dominicis, vel in profestis diebus. Nocturnæ in plurali, dicuntur tempora in quibus Psalmi cantantur. Nocturni, nocturnorum, dicuntur novem Psalmi, et novem Lectiones cum suis Responsoriis in solennitatibus. [Vide Noctisimus.] Rupertus lib. 1. de Divin. off. cap. 10: *Vigilias in tribus disperitur Nocturnis. In tres autem nocturnos ejusmodi officium distinguitur, quod ter in nocte surgent prisci Christiani, quo Deo laudes persolverent, ut observat Durandus loco laudato num. 17.**

NOCTURNALES, Crepidæ, Gall. *Mules, Pantoufles*, quibus de nocte utimur. S. Lanfrancus in Decretis pro Ordine S. Benedicti cap. 12: *Crastina die Nocturnales suos calcient.* Et cap. 23: *Calcietur caligis supradicto panno factis, usque ad genua attingentibus et Nocturnalibus.* Capitulare Aquisgranense ann. 817. cap. 22: *Calciamenta diurna paria duo, subtilares per Noctem in estate duas, in hieme vero soccos, etc. Sotulares diurni et Nocturnales, vel Nocturni, apud Guigonem II. in Statutis Cartusiensibus cap. 57. et alibi, in Regula Ordinis de Sempringham pag. 718. 720. Nocturnalibus calcietur, pag. 789. Nocturnales calcietur, in Chronico Trudon. lib. 13. pag. 510. et apud Bernardum in Consuet. Clun. MSS. cap. 5. et Udalricum lib. 2. cap. 24. Adde lib. 1. cap. 40. lib. 2. cap. 21. [Guidonem in Disciplina Farfensi cap. 2.] et 1. sus antiquos Ordinis Cisterciens. cap. 71. *Bete* videntur appellari in Tabulario S. Martini de Campis: *Ego Theobaldus Prior S. Martini de Campis et omnes seniores nostri concedimus et singulis annis in festivitate S. Remigii... et in festivitate hiberna S. Martini agnina pellicia, et Nocturnalibus, qui vulgo Bete dicuntur.* Vide *Subtalares*.*

1. **NOCTURNALIS**, Alia, sed incerta mihi notione. Tabularium Bellilocense num. 110: *Et omni anno unum Nocturnalem ad Missam S. Petri ad Vincula per consensum donamus... Facta regnante Roberto Rege. Testamentum S. Fulcranii Episcopi Lodovensis: Et del in Ascensu Domini Nocturnalem de candelis S. Genesio. [Fortasse sic a Nocturnis Horis dictus certus cereorum numerus.]*

NOCTURNALIS LIBRI, in quibus Nocturni matutini continentur. Acta Murensis Monasterii pag. 32: *Sunt et hic quinque Nocturnalibus libri, quorum primus habet tantum Lectiones ab Adventu Domini usque ad Pascha; secundus autem a Pascha usque ad Adventum Domini; tertius vero habet tantum Lectiones de Sanctis per circuitum anni: alii duo pleniter scripti sunt.*

2. **NOCTURNALIS**, Liber continens officium nocturnale, Gall. *Nocturnal*. Anonym. de Casib. monast. Farf. apud Murator. tom. 6. Antiph. Ital. med. ævi col. 283: *Antiphonarium optimum... Nocturnalem perfectum, etc.* Inventar. ann. 1432. in Necrol. eccl. Paris. MS.: *Item unum breviare contentant solummodo le Nocturnal. Vide Nocturna 2.*

3. **NOCTURNALIS ANALOGUM**, Ad quod officia nocturna leguntur, apud Ekkehard. IV. in Casib. S. Gall. Pertz. Script. tom. 2. pag. 81. lin. 5.

4. **NOCTURNARE**, Noctem ducere, peragere. Statuta Collegii Dainvillensis ann. 1380. apud Lobinell. tom. 3. Hist. Paris. pag. 511. col. 1: *Si propria stultitia vel per alium inductus Nocturnet extra eandem domum absque licentia... expellatur.* In Actis MSS. S. Winwaloei fol. 95. idem est quod Nocturnas horas offitii divini peragere. Dum vero hæc ita agebantur... in Basilica cum suis Nocturnabat Gvingualocus. Cumque Nocturnas debite percelebrasset vigilias, etc.

NOCTURNUM, Magica Gentilium illusio, que noctu fiebat. Augustinus Serm. de Tempore barbarico, cap. 4: *An non sacrificavit, qui imagines idolorum per noctem ludentes, quod Nocturnam vocant, libentissime spectavit?*

5. **NOCTURNUM DARE**, Hospitio per noctem excipere, Galli dicimus, *Donner*

à coucher. Acta B. Goth. apud Pezium tom. 1. Script. Austr. col. 111: *Cum una dierum suæ peregrinationis ad villam dictam Maur... pernoctando venisset, et quidam rusticus Nocturnum ei dedisset, ad horreumque dormitum iussit, etc.*

6. **NOCUATOS**, Læsus, vulneratus. Vita S. Corbin. tom. 3. Sept. pag. 288. col. 2: *Vetro Nocuato calcibus jumentorum, etc.* Vide supra *Nocitus*.

7. **NOCULUS**, Navicula. Charta ann. 1377. apud Lamium in Delle. erudit. inter not. ad Hodoëpor. Charit. part. 2. pag. 625: *Quod omnibus et singulis piscatoribus et aliis de Monte Lupo et de Capraria, et etiam aliunde, liceat navigare cum navibus et Noculis, et omnibus aliis artificibus aptis ad navigandum et piscandum per flumen Arni. Et pag. 626: *Quod navis sive Noculus cum qua vel quo transiret, etc.**

8. 1. **NOCUMENTUM**, Damnum, detrimentum, Practicis Nuisance; *Nuisance* Thomæ Blount: quem consule in hac voce *Noisement*, in Glossis Lat. Gall. Sangerman. Bulla Alexandri III. PP. ann. 1172. e Tabulario S. Nicastri Rem.: *Attare de curie monasteriali cum decima et Nocumento. An muletæ propter damnum irrogata? Vide Damnum 2.*

2. **IN NOCUMENTUM ESSE ALICUI**, Ei resistere, vel in eum animadvertere. Littere Willelmi Rotomag. Archiep. et Suffraganeorum ad Philippum Franc. Regem circa ann. 1246: *Et si aliquis clericus contra hujus institutionem venire præsumeret, nos essemus in Nocumentum eidem clerico de querela ista.*

3. 2. **NOCUMENTUM**, Excusatio, ratio vel causa. Statuta Ordinis Artigiæ apud Stephanotium tom. 1. Fragm. MSS.: *Inhibemus ne præceptores jaceant in cameris sic a dormitorio separatis, quod ingressus ad eas potest haberi per aliud ostium, quam per ostium dormitorii; quod si fecerint, et justum Nocumentum super hoc non habuerint, excommunicationis sententiam ipso facto incurrere volumus.* Mendosa vox, si recte puto. An legi posset *Documentum* hac notione? Vide *Documenta*.

4. 3. **NOCUMENTUM**, Fragmentum, Gall. *Eclat*. Lit. remiss. ann. 1352. in Reg. 81. Chartoph. reg. ch. 503: *Qui (pater) quoddam parvum Nocumentum de bosco, quod habebat (filius suus) in oculo, quam dulcius poterat, adinebat eidem. Nuisement vero, pro Multa, quæ propter damnum seu Nocumentum irrogatur, in Reg. feud. Norm. ex C. 1. reg. 463. A. fol. 184: *Item totum Nuisement juxta nemus Guillelmi.**

5. 1. **NODA**, **NODULA**, Idem quod *Nota* 1. Locus pascuus et aquis irriguus. Vetus Charta apud Lobinell. tom. 2. Hist. Britan. col. 250: *Et in capite marcasii levat fossa per montem Huelgoret, que recte vadit quasi ad Orientem. Tunc relinquens Nodam, que vadit ad puteum, tenens Nodam unam cum fossa contra horam tertiam... et tunc vadit fossa S. Catuodi quasi ad horam nonam per abrupta loca usque dum pervenit ad unam Nodulam; tunc namque fallit fossa et accipitur Nodula per ipsam petram, que est in ipsa Nodula in directo transversa, et postea recte vadit per marcasium usque ad mare. Ibi sunt miranda aque, videlicet tria marcasia miro modo ebullientia. Alias Noda et Nota, si credimus Valesio in Notitia Gall. pag. 413. Nucetum significat; unde *Centinodium* apud Sugerium de Administratione sua, Vicus non procul a Sequana et Argento-*

lio, qui *Centumnuces* dicitur in vet. instrumentis. Quod autem ibi addit idem Valesius, Gallicum *Noue* aut *Nour* Nuctum esse, nullo, quod sciam, nititur fundamento, neque hinc dicta esse credo varia Galliarum loca in *Noue* desinentia, sed a *Noa*, eo quo supra exponitur, significatu. Valesii sententia adversatur ipse Centumnuum vicus, qui non *Centum* nostris, sed alias *Centois*, deinde *Comnois*, ac tandem corrupta voce, *Sanois* appellatur.

2 **NODA**, Grex. Stat. Vallis-Ser. cap. 65. ex Cod. reg. 4619. fol. 117. r. Sub pena litterarum trium... pro quaque Noda pecudu n. Hinc

3 **DARE IN NODAM**, Idem quod *Dare in socidam*. Vide in hac voce. Stat. Cadubr. lib. 3. cap. 79. *De pecudibus, de medietate vel Noda. Decernimus et mandamus, quod si aliquis de Cadubrio dederit pecudes, sine fetas vel capras alicui in Nodam, vel ad medietatem, quod tales pecudes in capite trium annorum dividantur, videlicet illa de medietate, et quod illa de Noda, restituantur.* Vide *Nodus* 1. eo quo apud Isidorum sensu.

4 **NODATOR**, Qui pro rei firmitate *Nodum* faciebat in corrigio ex Charta pendente: cuius moris, in Vasconia praesertim vigentis, exempla refert Mabillonius Dupiom pag. 82. ducta ex Chartis Monasterii S. Severi. Sic Petrus de Olbijo *dedit unam culturam*, postea vero Vicecommissa et Uinaldus filius *affirmavit factis in corrigio Nodis*. Similiter in Charta donationis factae per quemdam Fort-Anerium Vicecomitem de Sallu, circa ann. 1130. haec leguntur: *Horum nonnon signo donorum ipse Fort-Anerius Nodum in hoc corrigio primus facit, et alium Nodum Bruno de Sallu frater ejus: alios deinceps Nodos idonei Bonones. Hujus rei testes fuerunt Bonus homo Adurensis Episcopus. Ex qua Charta patet, Nodatores esse a testibus distinguendos. Conventus Aquitaniae Procerum Burgalae habitus ann. 1073. apud eund. Mabill. ibid. pag. 387. *Isti sunt Nodatores ac praefatae donationis firmatores, etc.**

5 **NODATUS**, Nodus calcamentis ad ornatum annexus. Synodus apud Montepessulatum ann. 1214. in Fragmentis Stephanotii MSS. tom. 10. pag. 79. *Item non habeant* (Canonici et Monachi) *calcamenta cum Nodatis, vel aliter aperta, sed sint clausa et alia calcamenta eorum.* Vide mox *Nodellus*.

6 **NODELLUS**, Nodulus, species ornamenti virorum, vel feminarum, cujusmodi fuit *Nodus* Militaris, de quo mox, fibulae. Vetus Charta in Hist. Vergiacensi pag. 113. *Insuper dedit eis Domina duos equos, et 4. libras, et 10. solidos, et Nodellum aureum.* [Testamentum Adalaidis ann. 978. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 97. *Rogo ut filia mea sit inde Abbatissa, (S. Salvatoris Narbon.) et ad ipsam remaneant ipsi Nodelli mei, cum ipso manuceo et tnaures.*]

7 **NOEL** et **NOUËL**, nostris. Joinvil. edit. reg. pag. 85. *Et y avoit (aux robes) grant fison de Noiaus touz d'or.* Stabil. artif. Paris. ibid. in Glossar. *Noiaus a robe que on fait de os, de cor et de yvoire.* Lit. remiss. ann. 1369. ex Reg. 100. Chartoph. reg. ch. 711. *Jehan Viart s'estoit prins injurieusement audit Jehan le Boucher en le ferant et dessirant les Nouiaus de son mantel, qu'il avoit vestu. Nollurs et Nollure, vulgo Garnitura de boutons.* Lit. remiss. ann. 1406. in Reg. 160. ch. 329. *La suppliante acheta aussi deux*

Novelleurs d'argent dorés. Alia ann. 1473. ex Reg. 195. ch. 1018. *Deux Nollurs de chaperon ou boutonnières d'argent, valans ensemble cinquante deux sols et demi les deux.* Unde *Noler* et *Noller*, Globulis constringere, vulgo *Boutonner*. Lit. remiss. ann. 1402. in Reg. 157. ch. 46. *Une fillette commune, vestue d'une houppelande longue a grans coudies, Nollées au poing.* Alia ann. 1408. in Reg. 162. ch. 181. bis. *Iceelui Jehannin fu feru de ce horion, et depuis Jehan Rousselin lui dist, Nolle toi et le va chauffer, car tu es tout deslarré.* Vide infra *Noxca* et *Nucleatus*.

8 **NODFYR**, Ignis accensus fricano. Vide *Nedfri*.

9 **NODITAS**, Nodatio, nexus. Statuta Guidonis Episc. Helen. ann. 1310. tom. 3. Concil. Hispan. pag. 569. *Hec est virga de radice Jesse abaque tortuosa Noditate culpe.* Mallem

10 **NODOSITAS**, ut apud S. Augustinum Confess. lib. 2. cap. 10. *Tortuosissima et implicatissima Nodositas.* Occurrit haec vox in Concilio Tolet. VII. inter Hispanica tom. 2. pag. 541. in Vita S. Swiberti apud Leibnitium tom. 2. Scriptor. Brunsvic. pag. 223.

11 **NODOSUS**, Impeditus, intricatus. Gall. *Embarrassé, compliqué.* Charta ann. 1180. inter Probat. tom. 1. Annal. Praerjont. col. 46. *Quod si querela eis gravis visa fuerit et Nodosa, adeo ut alieno suffragio se egere cogoverint, etc.* Nostris *Noditeux* et *Noullé* alias, pro *Noveux*, nodosus. Lit. remiss. ann. 1426. in Reg. 173. Chartoph. reg. ch. 397. *Le suppliant desira la manche de la robe d'iceelui Douin dudit baston, qui estoit Nouilleux.* Alia ann. 1451. in Reg. 182. ch. 124. *Le suppliant... tenant en sa main ung baston Noullé a plusieurs brocs, etc.* *Nouilleux*, apud Math. de Couc. in Carolo VII. pag. 697.

12 **NODRIGAMENTUM**, NODRIMENTAL, Victus, res ad victum necessariae. Tradit. Sangall. ann. 745. apud Neugart. Cod. dipl. Alem. tom. 1. pag. 21. num. 15. *Costa me. donare Audemaro abbati de parvula terra mia pro merce meae vil pro servitium sum, vil pro Nodrigamentum, quod inter vivo servia Audemaro, et ille me notricet, etc.* Infra: *Pro mercede mea vel pro Nodrimintal que me Audemaro notricet.*

13 **NODSYR**, Indiculus superstitionum et paganiarum, in Concil. Liptin. ann. 743. apud Lalandum: *De igne fricato de ligno, id est, Nodsy.* [Leg. *Nodsy.*] Vide *Nedfri*.

14 **NODUA**, vel *NODWA*, vox Cambrica, Asylum, protectio, refugium, Boxhornio. *Nodded* Occurrit in Legibus Hoeli Runi Regis Walliae cap. 10.

15 **NODULA**, Parva Noda. Vide ibi.

16 **NODULATUS**, Nodulis ornatus et distinctus. Conc. Turon. ann. 1277. apud Maan. pag. 75. et 201. *Ne insuper ipsi canonici regulares decolatos aut Nodulatos habeant solutares, nisi tres nodos ad minus habeant in quolibet solutari.* Vide *Nodatus* et *Nodellus*.

17 **NODULITAS**, Tuber. Processus de B. Petro Luxemburgo, tom. 1. Julii pag. 508. *Sibi supervenit una Nodulitas ad nodum unius avellanae.*

18 **NODUS**, seu *Nodi societas*, Ordo Militaris 300. Militum, institutus a Ludovico Tarentino Rege Siciliae sub ann. 1352. ita dictus quod singuli illius Ordinis Milites *Nodum*, seu *Nodellum* aureum, gemmis interstinctum ad pectus deferrent, in mutuae amicitiae symbolum, ut ex Matthæo Villaneo lib. 8. cap.

79. et ex tractatu MS. de institutione ejusdem Ordinis, docuimus in Historia nostra Franco-Byzantina lib. 8. n. 13. Habetur apud Carolum de Lellis in Familiis Neapolitanis sequens Epitaphium: *Hic jacet strenuus Miles Colubius Bozzutus, qui fuit de societate Nodi illustris Ludovici Regis Siciliae, quem Nodum in campali bello victorioso dissolvit, et dictum Nodum relegavit in Hierusalem, qui obiit anno Dom. 1370. etc.*

19 **NODUS**, Isidoro lib. 9. Orig. cap. 8. sect. 60. *proprie est densa peditum multitudo, sicut turma equitum; Nodus autem dicitur pro difficultate, quod vix possit resolvi.*

20 **NODUS** in corrigio Chartarum. Vide *Nodator*.

21 **NODUS**, Vertebra. Charta ann. 1341. in Reg. 72. Chartoph. reg. ch. 250. *De cervis dare consueverunt domino nostro regi... de Nodo aquarum usque ad renes.* Vide supra *Aqua* 6.

22 **NODUS**, Globus, ut videtur, Gall. *Boule*. Hist. Ratispon. ad ann. 1490. apud Oefelium tom. 2. Script. Rer. Boicar. pag. 512. col. 2. *Tonitruus tantus factus est, quod cunctos terruit et Nodum turris magnae in pede montis Ratisponensis dejecit; Nodum vero turris de propo in suburbio, quae dicitur *judicis*, accendit.*

23 **NODWERS**, NODON-WERE, Necessaria defensio, apud Kitanum. Consuetudines Arkensis villae ann. 1231. in Tabul. sancti Bertini: *Qui se defenderit in necessitate, quae vulgo dicitur *Nodwers*, si a Chora cognitum fuerit, non cadet in emendam.*

24 **NOEGA**, Fundus, imum, a Germanico *Neige*: quod idem significat. Adagium acrioribus Alemanniae et Prussiae potioribus notum:

Qui bibit ex Noegis, de Frischibus incipit ille;
Cur sic, si queras? Sic lex Pruthonica sanxit.

Hoc est, ut in Bibl. German. exponitur tom. 15. pag. 73. Qui siccat fundum calicis, primus ex eodem calice rursum repleto bibit: sic enim sanxit lex Prussiae: cuius hanc afferunt rationem, quod alias quidam in exhaustum calicem venenum injecerint, ut ex eo potentes enecarentur. Id ut caveretur, lata lex vino devotus haud ingrata.

25 **NOELLUM**, Canaliculus, quo aqua fluvii excurrit. Charta Guill. Senon. archiep. ann. 1176. in Chartul. Guill. abb. S. Ger. n. Prat. fol. 198. r. col. 1. *Noellum quae, quod beatus Germanus titulo elemosinae possidebat, et Reginaldus auferat, praefatae ecclesiae possidendum adjudicavimus.* *Noellum* aquae in Secana, ibid. fol. 201. r. col. 2.

26 **NOELLUS**, pro *Novellus*. Doctr. Alex. de Villa-Dei:

Scribere clericulis pero doctrinale Noellis.

Ubi Glossa: *Librum dentem doctrinam Novellis clericulis.*

27 **NOERETUS**, Nux arbor, Gall. *Noyer*. Charta Stephani Comitis XII. saec. *In elemosinam delegavit Ecclesiae, videlicet B. Mariae de Rupibus duos sextarios nucium de Noereto.* Gall. *Noix de noyer*, ad discrimen nucularum seu avellanarum.

28 **NOERIUM**, Nux, arbor. Charta ann. 1288. in Chartul. S. Maglor. ch. 138. *Cum... orta esset materia questionis super duobus Noeriis... super eo videlicet quod... volebant eradicare vel eradicari facere dicta duo Noeria, etc.* *Nouerdier*, eodem sensu, in Lit. remiss. ann. 1396. ex Reg. 149. Chartoph. reg. ch. 290. *Pierre Lenglois de une serpe, avoit copet ou jardin dudit exposant plusieurs arbres, c'est as-*

savoir Nouerdiers ou jorassiers. Vide Noerius.

† **NOERIUS**, Idem quod Noeretus. Charta venditionis ann. 1276. e Chartul. minori S. Benigni Divion: Super le paleton situm super le Noyer et super dictum Noerium... et super unum Noerium situm... in campo... qui fuit patris Johannis Omairi usque ad Noerios Constantii.

† **NOERUS**, Noeris, Intellectualis. Tertull. adv. Valentin. cap. 20: Caelos Noeris deputant, eosque Angelos faciunt.

NOFFUS, **NAUFUS**. Gloss. Pithoi: *Nauso*, sarcophago ligneo, quibusdam, quod navis formam referat, quae Francos nostris olim *Nau* dicta. Lex Salica tit. 17. § 1: Si quis mortuum hominem, aut in *Noffo*, aut in *petra*, quae vasa ex usu Sarcophagi dicuntur, super alium miserit. Edit. Heroldi tit. 17. § 4. habet in *offo*; tit. 57. § 4. *Nauso* habetur, ut et apud Gregorium Turon. de Gloria Confess. Sancta corpora pallis ac *Nausis* exornata: sic enim vet. Cod. praefere observant viri docti. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 83: Si quis corpus in terra, vel *noffo*, vel *petra*, vel *pyramide*, vel *structura* qualibet positum... effodere praesumpserit. [Vide Graff. Thesaur. Ling. Franc. tom. 1. col. 1052. voce *Noff*.]

† Forte leg. *Toffus*, ut legitur in Cod. Estensi Leg. Salicae, teste Muratorio tom. 1. part. 2. Script. Ital. quod sarcophago satis convenit. Vide *Tufus*.

† **NOGADERA**, **NOGADERIA**, Nucetum, ager nucibus censitus: *Noueris*, in Charta ann. 1340. ex Chartul. abbat. Boni portus. Invent. ann. 1478. ex Tabul. Flamar.: *Item plus uram Nogaderiam sive Nogadera ultra ripariam Loti...* loco vulgariter vocato... la *Nogareda* de *Madelham*. Vide *Nogareda*.

NOGAREDA, Nucetum, *Nogareda*, Ccitanis, *Nochiers* aliis. Charta fundationis Abbatiae Vabrensis ann. 23. Caroli C. apud Catellum in Comitib. Tolosan. pag. 69: *Villam cujus vocabulum est Vaber, cum omni integritate et reditio, similiter Biarzio, similiter Nogareda, similiter et in Tarnesca, in villa que dicitur Betianus, vineas nostras quas Leotgarius ibi construxit.* [Hic est loci nomen proprium.]

1. **NOGUERIA**, Idem quod *Nogareda*. Charta Occitanica ann. 1213. in 49. Regesto Philippi Pulcri Tabularii Regii Ch. 91: *Item sex quartonate, et quarta pars quartae partis alterius quartonate terras obialis, cum quadam borda, et quadam mota, et Nogueris ibi existentibus.*

† Malim *Nogueris* a *Nogueris*, quae sit ipsa arbor *Nux* dicta, quam a *Nogueris*, Nucetum, deducere: quod innuunt voces subsequentes.

† **NOGARIUS**, *Nux*, Gall. *Noyer*. Provinc. *Nougier*. [† *Nougier*.] Charta ann. 8. regnante Radulfo Rege Alamandorum, ex Chartul. Eccl. Apt. fol. 120: *Cedimus... clauam de vinea superiore cum ipso Nogariis et ipsas salices.*

† **NOGERIUS**, Eadem notione. Charta ann. 1312. ex Archivo S. Victoris Massil. Arm. Din. n. 48. data dicitur in cimiterio B. M. subius *Nogeries*.

† Charta ann. 1317. ex schedis Pr. de *Mazaugues*: *Quod dicta domus S. Andreas seu podium totum, in quo dicta domus est situata, usque ad Nogarium seu nucem, quae est prope introitum seu gradarium, per quod ascenditur ad dictam domum, et recta linea descendendo a dicto Nogario seu nucis usque, etc.* Pariag. Inter reg. et abb. Gemoni ann. 1322. in Reg. 65.

Chartoph. reg. ch. 58: *Si sint ibi Nogarii, mediam partem nucum excussarum vel collectarum ad pedem seu radicem Nogarii reddant.*

† **NOGUERIUM**, Eadem notione. Charta ann. 1085. ex Tabul. S. Vict. Massil.: *Unam arborem, quae est prope condaminam, quae vocatur Noguerium, dono. Vide infra Nucarius 2.*

† **NOGUERIUS**, **NOGUERRUS**, Pari intellectu: Lit. remiss. ann. 1352. in Reg. 81. Chartoph. reg. ch. 400: *Transeuntibus ipsis subitus aut prope quendam Noguerium, idem supplicans unum lapidem pro habendo de nucibus in dicto Noguerio jactavit. Stat. pro arte parator. pannor. Carcass. renovata ann. 1466. in Reg. 301. ch. 121: *Item quod nullus possit... tingere sive tingi facere aliquos pannos... cum escorcias nucis seu Nogueris. Noe et Noulon appellari videtur viridis nucis cortex, in Lit. remiss. ann. 1402. ex Reg. 157. ch. 241: *Laquelle femme avoit mis au four bannal certaine quantite de Noz ou Noulons de noiz a faire de l'uille pour les faire saicher.***

† **NOGUERIA**, Plumbeus canaliculus, Gall. *Noquet*. Processus criminalis MS. Roberti Comitis Atrebat. fol. 25. e Bibl. DD. *Chauvelin* Custodis Sigillorum Reg.: *Elle doit monter en haut en une echelle pour mettre led. coffret ou led. laitres et muerer jouste la Noguerie ou goultere de lad. maison.*

† **NOHA**, Locus pascuus et aquis irriguus, idem quod *Noa* 1. Vide in hac voce. Charta ann. 1261. ex Chartul. S. Sulpit. Bitur.: *Sarto de Vallibus... dedit in elemosinam ecclesie B. Maris de Acheris quamdam Noham sitam in parochia de Nonesto Sarlonis.*

† **NOIARIUS**, Nucetum. Charta ann. 1108. ex Chartul. S. Hugon. episc. Gratianopol.: *Gaufredus... habet terram de Colongis, ubi est Noiarius. Vide Nojeria.*

† **NOJERETA**, Idem quod supra *Noha*, nostris *Noerays*. Charta Guar. de Venisaco ann. 1140. in Chartul. Pontinac. ch. 66: *Ab occidentali parte, rivi usque ad Noieretas, etc. Lib. censual. terre d'Estilly ann. circ. 1430. ex Cod. reg. 9493. fol. 4. r.: *Quatre souls assis sur le herbergement de la Barre-Dieu et sur les terres, Noerays, vignes et vergiers appartenants audit herbergement.* Hinc diminutivum *Noetis*, in Lit. remiss. ann. 1373. in Reg. 106. Chartoph. reg. ch. 43: *Cellui Drion un baton en sa main encontra, ledit Jehan tout seul en une Noette. Aliud vero est *Noerie*, Aqua nimium profuens et abundans, in Charta ann. 1328. ex Reg. 65. 2. ch. 4: *Et se y a Noeries, ou cretine d'yau y venoit en cas perillous, li religieux le porroint torner a aler entre leur dous portes pour leur domage eschiver.***

† **NOJERIA**, ut *Nogueria*, Nucetum. Charta ann. 1022. apud Menest. in Probat. Hist. Lugdun. pag. vii. col. 2: *Per vetulas cappas Nojeriarum, quae sunt juxta plantata Buciaci, et per Nojerias quae sunt juxta mansionem Gislandi.*

† **NOIM**, Acta S. Turiani tom. 3. Julii pag. 617: *Omnes ergo tam laici ephibati, quam clero Noim una voce gratulantes, toto ore et corde glorificaverunt Deum. Lectio mendosa, quae varie posset emendari. 1. pro *Clero Noim*, restitui posset *Cleronomi*. Vide *Cleronomus*. 2. legi posset *Clerici Noim*, posito vocem hanc *Noim* esse pro *Noel*, Aclamatio letantium, de qua in *Natale*. 3. Denique pro *Clero Noim*, corrigi posset *Clerici Nautae*, hancque lectionem hinc reor esse probabilem, ut quemadmodum laici ephi-*

bati vel potius ephibati, ita clerici *nautae* vocabantur, ut supra dictum in *Ephibati*.

† **NOIO**, Inquisit. forestae de *Lyon* in Reg. 31. bis part. 3. Chartoph. reg. fol. 118. r. col. 1: *Robertus de Pissiac habet... mortuum boscum, ad ardensum, ad Noionem vel ad Herum. Forte loca quaedam forestae nominibus suis hic appellantur.*

† **1. NOIS**, Idem quod *Noa* 1. Locus pascuus et aquis irriguus. Charta Hugon. episc. Autiss. ann. 1146. in Chartul. Pontinac. ch. 19: *Extra fossatam tres pecias terre, unam ante Noem Yambardi, etc. Rursum occurrit in Ch. ann. 1156. ibid.*

† **2. [NOIS, NUS]** [Mens, graecis, voce, DIER.]

† **NOISEA**, a Gallico *Noise*, Altercatio, rixa, contentio. Privil. curiae Rem. fol. 8. r. ex Bibl. reg.: *Registri autem officium odibile est ultra modum, super omnia etiam servilia opera, ponderosum; et qui ipsum exercet satis habet hujusmodi in colo: animus enim est curiae, et talis debet esse quod patienter sustinere valeat clamores, Noistas, jurgia, minas, rixas, convitia, etc. Hinc *Noiser* et *Noisier*, Altercari, rixari, et *Remoisier*, Rixam iterare. Lit. remiss. ann. 1375. in Reg. 107. Chartoph. reg. ch. 376: *Le suppliant respondi qu'il ne vouloit point rioter ne Noisier. Aliis ann. 1401. in Reg. 157. ch. 42: *Commencea icellui Perrin a Remoisier et rioter audit Jehan de Neully comme devant, et en Noisant, ainsi qu'il se devoient ensemble, etc. Unde *Noisif*, pro *Querelleur*, qui *cherche Noise*, Rixosus, ad jurgia, proclivis, in Lit. remiss. ann. 1408. ex Reg. 163. ch. 95: *Iceellui Francois, qui estoit moult rigoureux et Noisif, etc.****

† **NOYSIUM**, Eadem intellectu. Charta official. Autiss. ann. 1388. in Reg. 72. Chartoph. reg. ch. 40: *Incipit fortius clamare et sibi dicere: Surgatis ex parte diaboli... secum duxit seu duci fecit tres suos, quendam quadrigam cum hoc Noysto ipsorum, etc.*

† **NOKA**, Idem quod *Noca*, Modus agri seu agellus, ab Anglico *Nook*, Angulus. Charta ann. 5. Edwardi III. Regis Angl. apud *Blount* in *Nomolexico* v. *Nok*: *Ego Johanna quae fuit uxor Walteri le Blount... tradidit... Henrico Adams unum mes. et unam Nokam terre cum pertin. in villa de Monela*

† **NOLA**, Ugitio et Joan. de Janua: *Nola civitas Campaniae, et hinc Nola, illud tintinnabulum quod appenditur collis canum, vel pedibus avium, vel aliud, quod appenditur frons et pectoribus equorum... et dicitur a Nola civitate, quia ibi primum inventum et factum fuit tale instrumentum; et ampliatio nomine invenitur Nola pro quolibet parva campana, vel pro campanella refectorii. Anselmus Episcopus Havelbergensis lib. 3. Dialog. cap. 16: *Signa Ecclesiae, quae in Campana apud Nola civitatem primo inventa sunt, unde et Nola Campana vocantur. Vox non omnino nupera. Avienus de cane:**

Hanc dominus, ne quon probitas simulata lateret, Jussit in rabido guttore ferre Nola.

Ita porro campanulas, seu minores campanas vocant. Walafridus Strabo libro de Reb. Eccles. cap. 5: *Minora vero (vasa) quae et a sono Tintinnabula vocantur, Nolas appellant, a Nola civitate Campaniae, ubi eadem vasa primo sunt commentata. Chronicon Montis Sereni ann. 1128: *Nolam cujus signo homines solent elemosynam petere. Fridericus II. Imp. lib. 2. de Arte venandi cap. 41. de**

campanula quæ falconum pedibus alligari solet. *Sagittar de camp. analla, quæ etiam Nola dicitur, etc.* [Vita S. Hiltrudis Virg. sæc. 3. Benedic. part. 2. pag. 428: *Nolarum audiri cepit sonus, quæ feretro S. Virginis anteferebantur.*]

° Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7692: *Nola, Eschelette.*

Ita pariter appellant Scriptores campanulam quæ in refectorio ad mensam Abbatis appenditur, qua is, vel lectionis, vel convivii finem significat. *Nola refectoris*, dicitur in Statutis Ordinis de *Sempringham* pag. 770. et *sedere ad Nola* in refectorio, est Abbatis ibidem munus exercere in libro Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 17. Constitut. Ordinis Prædicat. Dist. 1. cap. 5. § 1. in Usibus Antiq. Ordinis Cisterciensis cap. 80. 111. 112. et in Institutionibus Capituli gener. ejusdem Ordinis cap. 60. Vide eodem usum cap. 77. 79. 106. [Statuta ejusd. Ordinis ann. 1134. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 1243. Alia ann. 1135. ibid. col. 1283. Capitulum generale Ordinis Prædicat. ann. 1257. ibidem col. 1717.] Vita S. Willelmi Abbatis Roshildensis n. 20. *Willelmus animatus zelo Ordinis, et amore justitiæ, post ingressum refectorii, præsumptorem illum (Priorem) a Nola submovit, et Subpriorem adhibuit.* Exstant apud Canisium hi versus antiqui in Nola Capituli:

Præceptor fratres hoc signo convocatus omnes,
Exemplo Domini cum levit unde pedes
Necnon consilium constat si forte gerendum,
Hoc moniti signo conveniunt subito
Laudibus et nocte interdum rite peractis,
Captamus somnum, si dederit sonitum.
Cæperit si radius Phœbus conspergere lucem,
Hoc resonant sopor oculos omnis abiit.

Eadem de qua Cæsarius lib. 7. cap. 19: *Nocte quadam putans in oratorio Nola ad matutinas esse pulsatum.* Lib. 9. cap. 51. *Wido Cardinalis aliquando Abbas Cisterciensis cum missus fuisset Coloniarum ad confirmandum electionem Ottonis benigne illic consuetudinem instituit: præcepit enim ut ad elevationem hostiæ, omnis populus in Ecclesia ad sonitum Nole veniam peteret, sicut ut ad calicis benedictionem prostratus jaceret.* [Ernenricus Augiensis apud Mabill. tom. 1. Analect. pag. 326: *Ita ut nocte ante trinitum Nole hunc versum cantaret ante me:*

O alunne tuos comprime luctus.]

Nola etiam cum majori campana confundit Flodoardus lib. 2. Hist. rem. cap. 12. [Giraudus in Vita S. Johannis Valentini. Episc. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 1699: *Nolis sonantibus ad altare Dei Genitricis Te Deum laudamus clara voce canendo pervenit.*] *Nolam* denique in Monasteriis pulsari ait Beletus cap. 86. seu ut habet Durandus lib. 1. Rationalis cap. 4. n. 11. in Choro.

NOLULA, seu *Dupla*, Campana, quæ in horologio pulsatur, inquit Beletus cap. 86. et ex eo Durandus lib. 1. Rationalis cap. 4. n. 11.

NOLARIUM, Campanarium. Charta ann. 894. tom. 4. Miscellan. Baluzii: *Sicut veniens Ludermus Tullensis Episcopus ad eundem locum, Nolarium ipsius sacerdotalibus secum detulit, ipsam capellam anathematizavit, secundum Ecclesiasticam auctoritatem, omnesque qui ad predictum locum deinceps attenderent, a liminibus Ecclesiæ Catholice repulit.*

° **NOLENTIA**, ut mox *Noluntas*. Tertull. lib. 1. Adv. Marc. cap. 15: *Id est, discordia, odium, dedignatio, indignatio, billis, Nolentia, offensa.*

° **NOLISATIO**, **NOLIZAMENTUM**, Conductio navis, a nautico præstando. *Nolizamentum duarum galearum*, in Charta Massil. ann. 1344. *Nolisatio*, in alia ann. 1317. Vide supra *Nauticæ*.

° **NOLLE** ALIQUIS HABERE, Recusari. Gall. *Etre refusé*. Helgald. in Roberto rege tom. 10. Collect. Histor. Franc. pag. 113. *Ut in his quæcumque volui nunquam ejus habuerim Nolla.*

° **NOLULA**, Parva *Nola*. Vide in hac voce.

NOLUNTAS, cui opponitur *voluntas*. Glossæ Arabico Lat.: *Noluntas, ab eo quod nolimus* [Papias: *Noluntas, ab eo quod nolimus, sicut voluntas, ab eo quod volumus*] Utitur sanctus Augustinus lib. 14. de Civit. Dei cap. 6. [et Auctor. Dialogi inter Cluniacensem et Cisterciensem. apud Marten. tom. 5. Anecd. col. 1618.]

° 1. **NOLUS**, pro *Nola*, Campanula. Buschius de Reform. Monast. apud Leibnizium tom. 2. Scriptor. Brunsvic. pag. 870: *Cena facta cum omnes a conestione cassassent, Nolam contra me super mensam pendente ad unum latus parumper tetigi, ut sonum daret.*

° 2. **NOLUS**, Qui spernit, nec vult, contemptor. S. Columbanus Instruct. 14: *Anato medicorum, Nolus opum, anitibi depressor, etc.*

NOMEN, **NOMINIS IMPOSITIO**. Lex Ripuar. tit. 36. § 10. *Si quis partum in femina interfecerit, seu natum priusquam Nonen habeat, 100 sol. culp. jud. Leges Henrici I. Regis Anglor. cap. 70. Si infans occidat vel occidatur, sive Nomen habeat, sive non habeat, plena vera conjectetur.* Romanos maribus nono die a natiuitate, feminis octavo nomen imponisse, auctor est Plutarchus in Problemat. Neque multo aliter Græci, ut ex Aristotele, Aristophane, et Polluce constat. De his Nominalibus, vel *rept. ovouz-robia*, multa viri docti congressere, atque in his Casaubonus in Notis ad Capitolinum, et ad Persii Sat. 2. Menardus ad librum Sacrament. Gregorii Magni pag. 98. Goarvus ad Eucholog. pag. 322. 323. et Maurus I. parte Exercit. Critic. pag. 182. Vide Leges Presbyterorum Northumbrensum sub ann. 977. cap. 10. et Simocattam lib. 8. cap. 13.

° **NOMEN**, pro *Persona*, ex forensi usu sæculi IV. ut observat docti Hagiographi ad Acta SS. Donat. et Rogat. tom. 5. Maii pag. 280. col. 2. et pag. 281. col. 2: *De Nomine tuo, Donatiane, currente relatione comperimus, quod Joannem vel Apollinem... non solum contumaciter adorare recuses, sed etiam blasphemias infames.* Occurrit præterea tom. 6. Sept. pag. 582. col. 1.

° **NOMINA MUTARI** in Confirgatione possunt, ex Constitut. Odonis Episc. Parisiensis cap. 4 § 4. etc.

° Hujus moris testis est Charta ann. 1173. in Chartul. Clarifont. ch. 65: *Guancia, quæ postea Agnes in Confirmatione vocata est, etc.* Vide in *Patrinus* et *Teneris* 2.

Summos Pontifices nomina mutare consuevisse notum est, quod Sergium Papam primum fecisse scribunt, quod Os porci vocaretur. Vide Michaëlem Scotum lib. 4. Mensæ Philosophicæ cap. 25. et alios.

Nomen etiam mutabant Monachi: quod in aliquot Ordinibus Ecclesiasticis etiam hodie in usu est. Chronicon Malliacense ann. 1080: *Hoc anno perfectus est introitus Monasterii, (sancti Maxentii) sicut scribitur in versibus:*

Arca circum circum colitur tempus carum,
Anni tunc mille Christi sunt 80.
Istam contraxerunt saltem domino factis,
Ad Christum precibus docuit Maxentius almus,
Qui prius Adjutor Baptistam lege vocatus,
Post me vocatur, Maxentius ultra vocatur.

Vide Procopium lib. 1. Persic. cap. 25.

Nomina personarum interdum mutabantur, cum ea commode efferri non poterant ab ea natione, ad quam vel nuptiarum vel alterius occasionis gratia secedebant. Liber de fundatione Monasterii Gozecencis ann. 1088: *Hæc proprio nomine dicta sunt Hilaria; sed quia lingua Thautonica non faciliè promit Latina vocabula, nomen mutavit Uda.*

Solenne etiam fuit Græcis Byzantiis, et præsertim ipsis Augustis, cum ex Latinorum gente uxores sibi adsciscerent, earum nomina mutare. Ita Joannis Comneni uxori, Ladislai Hungarici Regis filia, quam Pyriscam vocant Thwroczius, Bonfinius, Pistorius; et Bertha Conradi Imp. filia Manuelli, Joannis filio nupta, *Irene*, et Agnes Ladov. VII. Franciæ Regis filia Alexii Comneni conjux, *Anne* nomine donatæ sunt. Alia ejusce uoris exempla subinde suggerimus in Familiis Byzantiis, quæ hic referre non patitur Glossarii institutum. Quod quidem si non tam ob nominum exoticorum, et quæ ægre efferre vix possent, dissonantiam, factitabant, quam quod in iis Latine originis, atque adeo cultus Romani notam omnem abolere studerent: adeo ut priusquam in manus convenirent iterati baptismi, in quo nomina dari vel mutari consueverant, speciem quodammodo in Latine uxoribus adumbrarent, quod certe Græcis olim objectum ab Anselmo Episcopo Havelbergensi lib. 3. Dialog. cap. 21: *Sicut audio, consuetudo apud vos est, ut si quando Græcus uxorem Latinam ducere voluerit, sicut plerumque fit, et sicut etiam inter personas Augustales sæpe factum esse dignoscitur, quod prius oleo sanctificato in vase aliquo infuso eam perfunditis, et per totum corpus lavatis, et sic demum quasi in ritum et legem vestram transiens matrimonio copulatur: quod quare fiat, si tamen fit, oppido scire vellem; videtur enim quædam forma esse rebaptizandi, etc.* Sed et revera Latinos rebaptizasse objectum Græcis a Leone IX. Papa, ut in Edicto Michaëlis Cerularii Patriar. Constantinopol. de projecto pittacio, apud Allat. de libr. Eccl. Græcor. pag. 167: *Ὡς οἱ Ἀπὸ τοῦ ἀνακρίτου τοῦ ἐν ὀνόματι τῆς ἁγίας τριῶνος, ἐβaptίζοντο, καὶ μάλιστα τοῦς Λατίνους.*

PROPTER **NOMEN PATI**, id est, pro nomine Christi: ita usurpant Tertul. lib. de Resur. carn. et S. Cyprian. Epist. 52. 54. 57.

NOMEN DARE dicebantur baptizandi. Epist. 3. Clementis PP.: *Accedit autem qui vult ad Sacerdotem suum, et ipsi dat Nomen suum... ut tribus mensibus jam consumptis in die festo possit baptizari.* Historia ejusdem S. Clementis: *Credidit enim Sisinnius cum omni domo sua, et dato nomine, proximo Paschate futuro baptizatus est.* Siricius PP. in Epist. ad Himerium cap. 2: *Quibus solis per annum diebus ad fidem confluentibus generalia baptismatis tradi convenit Sacramenta, his dumtaxat electis, qui ante 40. vel eo amplius dies Nomen dederint, etc.* Concilium Carthag. IV. can. 85: *Baptizandi Nomen suum dent, etc.* Hincmarus Remensis Arch. in Concilio Suessionensi ann. 858. act. 1: *Legum Ecclesiasticarum consuetudo et auctoritas talis est,*

ut in causis ystorum semper scripturam requirant: adeo ut qui ad sacrum fontem accessit, suum dare Nomen precipiatur. Timotheus Patr. Alexandr. in Responsis Canonis: "Εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν ἁγίων, etc. Concilium CP. sub Menna Act. 8. meminit Stephanus Diaconus, qui τὰς ἀποστολικὰς ἐπιτομὰς ἐκ τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἔγραψεν ἠνεγκναι; erat. Ordo Romanus: *Ut autem ad Ecclesiam venerint, quarta feria (quarta hebdomadae Quadragesimae) hora tertia scribantur Nomina infantum, vel eorum qui ipso suscipiuntur, et Diaconus clamat, dicens, Catechumeni procedant; et vocentur infantes ab Acolytho in Ecclesiam per nomina vel ordinem, sicut scripti sunt, etc.* Adde lib. 1. Sacram. Eccles. Rom. cap. 26. 29. At posterioribus saeculis nomina demum imponebantur inter ipsa Baptismi solemnitas, ut colligitur ex Theophane pag. 241. quod multis docet Menardus ad lib. Sacrament. Gregor. pag. 98. 99. quod referri debent ista ex libro Dodani manuali cap. 7. *Haece verba a me tibi directa lege, intellige, et opere comple, fratremque tuum parvulum, rufus modo in aeterna Nomina, cum baptizatus in Christo (non) accipit gratiam, insinuare, nutrire, amare.* Ubi in Editione Mabilionii vox non deest, qua addi debuit. Secus tamen usurpatur a Graecis, ut est in Euchologio pag. 320. Vide Pagani.

NOMEN PURUM. In capitulis Adalhardi Abbatis caput 39. *De puris Nominibus* inscribitur, nullo alio indicio.

PER NOMEN, Nominatum. Confirm. Chart. Ludov. VI. ann. 1122. per Carolum IV. ann. 1324. in Reg. 62. Chartoph. reg. ch. 200: *Præcipimus ut tam ipse, quam haeres ipseus, sit liber ab omni servitio, et per Nomen ab omni expeditione et cavalcaria.*

NOMINA. Commemoratio vivorum et defunctorum in Missa ex diptychis. In Missali Gothico describuntur collectiones post nomina. Vide Diptycha.

NOMENCULATOR, NOMENCULATOR, cuius officium erat convivas ad convivia vocare. Lexicon Gr. MS. Reg. Cod. 2062: *Ἐκκλησιαστικὸς ἰσχυρὸς ἄρχιεπίσκοπος.* Glossæ Gr. Lat.: *Ὁνομαστής, Nomenculator.* Gloss. Lat. MS. Regium Cod. 1013: *Nomenculator, nomen est officii per nomen clamans ad prandium, vel nomen scilicet.* De eiusmodi veterum Nomenculatoribus agunt Casaubonus ad Suetonium, Henricus Valesius ad lib. 14. Ammiani, et alii Criticorum filii.

Nomenculatorem habuere etiam Pontifices Romani, cuius perinde munus erat eos, qui ad mensam Pontificis invitandi erant, vocare. In Processibus Pontificis, post equum ejus equitabat cum Vicedomino, Vestuario, et Sacellario ut est in ordine Romano. Cum Pontifex Missam celebrabat, postquam dixerat *Agnus Dei, etc.* idem Nomenculator, atque una cum eo Sacellarius et Notarius Vicedomini, ascendebant ad altare ante faciem Pontificis, ut annueret eis scribere nomina eorum qui invitandi erant sive ad mensam Pontificis, per Nomenculatorem, sive ad Vicedominum, per Notarium ipsius, quorum nomina ut implerant, descendebant ad invitandum, et redibant ad eadem. Is enim invaluerat, qui etiamnum in nostratibus Ecclesiis Cathedralibus perdurat, mos, ut quoties Pontifex aut Episcopus publicam Missam celebraret, Primate ex Clero qui ei inseriebant ad altare, convivio exciperet. Idem Ordo Romanus: *Deinde descendunt Primate Ecclesiae ad accubita, invitante Notario*

Vicedomini, et dibunt ter, de Graeco primo, de Pactis secundo, de Proccovia tertio. Postquam fiberint omnes Presbyteri et Acolythi per singulos titulos, redeunt ad faciepedes vesperos. Hunc etiam spectabat causarum discussio eorum qui ad ipsius Pontificis justitiam recurrerant. Idem Ordo Romanus: *Si quis autem adire voluerit, Pontificem, si equitat, statim ut eum viderit descendit de equo, et ex latere vim expectat usquedum ab eo possit audiri, et petita benedictione, discutitur a Nomenculatore vel Sacellario causa ejus, et ipsi indicant Pontifici, et faciunt. Nomenculatorum Ecclesiae Romanae meminit praeterea Anastasius in S. Agathone et in Constantino, pag. 53. 65. Flodoardus lib. 3. Hist. Rem. cap. 21. Leo Ost. lib. 1. Chron. Casin. etc.*

Qui in Concilio introducebat eos, quos audiri volebant congregati Patres, *Nomenculator* etiam dicitur in Synodo Romana ann. 745: *Gregorius Regionarius et Nomenculator dixit: Denegatus religiosus Presbyter, legatus Bonifacii sanctissimi Archiepiscopi provinciae Germaniae directus ad vestrum sanctum Apostolatam, praeveho est et peti ingredi; quid precipitis? Dicitur est: Ingrediarur.* Infra: *Gregorius Notarius regionarius et Nomenculator dixit, fere eadem quae supra. Sed incertum an ideo Nomenculator dicitur hic Gregorius, quod ad Concilium invitaret, quos jubebant Patres accedere.* Mabilionis in Onomastico ad calcem partis 2. Actorum SS. Benedicti spec. 3. *Nomenculatore* interpretatur Notarium, forte quod Gregorius dicitur et Notarius et Nomenculator. Levis videtur conjectura; unus enim et idem Gregorius duplici munere fungi potuit. Dubitari tamen vix potest, quin *Nomenculator* idem omnino fuerit qui *Notarius*, in Bulla Paschalis I. PP. ann. 117. in Chronico Farfensi apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 372. qua data dicitur Kal. Februarii per manus Theodori *Nomenculatoris sanctae Sedis apostolicae*; notum quippe Literas pontificias a *Notariis* dari et subscribi consuevisse, ut dicitur in voce *Notarius*. Alius exstat locus in eodem Chronico Farfensi col. 377. ubi *Theophilactus* quidam *Nomenculator* appellatur, vel *Naminclator*, ut scribitur tom. 2. Annal. Benedict. pag. 736. nullo addito certae notione indicio; sed et hic *Notarius* omnino videtur intelligendus quod quidem apud Baronium legitur ad ann. 817. n. 25. Literas Paschalis PP. scriptas per manus *Theophylacti Notarii et Seriniarii in mense Decembri Ind. 10.* Qui in Chronico Farfensi *Nomenculator* nudo, hic *Notarius et Seriniarius* indigitur, nihil quippe necesse est, ut eodem tempore duos *Theophylactos* admittamus. De *Nomenculatoribus* apud Romanos vide Hofmannum, Pitticum, etc.

NOMERIA. Consuetudines et Jura Monasterii de Regula in Aquitania, apud Labbeum tom. 2. Biblioth.: *De Nomeris et cultis, et fesseris, sarculis, falibus, etc. quae venduntur in foro.* Legendum videretur.

NOMICOLE. Vide infra *Noncola*.
NOMINA. Synodus Compostellana ann. 1565. Inter Hispanica tom. 4. pag. 106. col. 2. *In chartulis quas vulgus Nomina vocat, inutilia et vana saepe reperiuntur.* Synodus Limana ann. 1582. ibid. pag. 267: *Item si quis persona utantur amuletis, vulgo Nomina, in eis recordando scripturas verborum vel nominum incognitorum, vel qui per verba curent infantes a fascinatione, etc.*

1. NOMINABILIS. Leges Henrici I. Re-

gis Angl. cap. 5. *Talis est Nominabilis, ut sit Apostolus, qui confitetur, vel ordinarius iudicarius cognoscitur.* [** Alias *Nominabilis*.]

2. NOMINABILIS. Celebris, famosus. Chron. Sigeb. ad ann. 1027. tom. 10. Collect. Histor. Franc. pag. 219: *Florebat hoc tempore ecclesiastica religio per abbates Nominabiles, etc.* [** Charta ann. 1301. apud Westphal. in Monum. Cimbr. tom. 4. pag. 3279: *Si quis Nominabilis fuerit deprehensus fuerit.* Vide *Nominatus* et *Nominatus*.]

NOMINALES, dicti quidam Philosophi, qui ut ait Aventinus lib. 6. Annal. Bojar. Ita appellati, quod avari rerum, prodigi nominum, atque notionum, verborum videntur esse assertores: seu ut ait Stephanus Episc. Tornac. Epist. 97. *verborum venditores, ut qui iuxta Hermannum de Restaurat. S. Martini Tornacensis cap. 2. in voce, non vero more Boetii antiquorumque doctorum, in re, Philosophiam profitebantur ac docebant, qui inde Reales dicti.* Ac *Nominalium* quidem, dialectica, ad exercitium disputandi vel eloquentiae, imo loquacitatis et facundiae potissimum utilis habebatur, ut ait idem Scriptor. Hos porro *Dialecticae* hereticos appellat Anselmus Cantuariensis lib. de Verbi Incarn. qui non nisi statum, inquit, universales putant esse substantias. Joan. Sarisberien. Epist. 226: *Nosti pridem Nominalium suorum eo mihi minus placere contentiam, quod in sermonibus tota consistens, utilitatem rerum non assumptis, cum rectum sapientibus indubium sit, quod res quae Philosophia, non verba. Ut ergo compendiosius eam locum innotum more Realium, etc.* Idem in Metalogico lib. 2. cap. 10: *Adhuc Magistro Alberico, qui inter ceteros opinatissimus Dialecticus eminebat, et erat revera Nominalis sectae acerrimus impugnator.* Adde cap. 17. *Vocalium* praeterea meminit Fragmentum Hist. Francor. sub Roberto Rege: *In dialectica quoque hi potentes acutissimi sophistae, Johannes, qui eandem artem sophisticam Vocalem esse dixerunt, Robertus Parisiensis, etc.* Ebrardus Bethun. lib. contra Vald. cap. 1. *Ne simus Nominales in hoc, sed potius Porretani.* De utraque secta copiose egit Caesar Egassius Bujus tom. 1. de Universitate Parisiensis ann. 1067. Vide praeterea tom. 4. Miscellan. Baluzii pag. 581.

1. NOMINALIA, Dies sollemnis, quo puero nomen imponebatur, *δνομαστικη*, in Glossis Lat. Græc. *δνομαστικη*. Gregorio Nazian. Tertull. de Idololatria cap. 16: *Circa officia vero privatarum et communium solemnitate, ut togæ puræ, ut sponsalium, ut nuptialium, ut Nominalium, etc.* Vide *Nominis impositio* in *Nomen*.

NOMINARIUS, [Puer qui cognitis literis et syllabis simul connexis nomina legit integra.] Vide *Abecedarium*.

1. NOMINATI, viri, prohi in litigiis ad jurandum electi, de quibus supra in *Juramentum*.

1. NOMINATIO, nude, Jus aliquem designandi ac nominandi ad beneficium ecclesiasticum, in Charta ann. 83. Henrici VIII. Regis Angliæ, apud Madox Formul. Anglic. pag. 71.

2. NOMINATIO, Vassalli clientelaris professio. Locus est supra in *Narratio* 2. *Nommée* appellatur in Invent. Chartarum, quæ ad baroniam de Mercorio pertinent, ex Bibl. reg. fol. 17. r.: *Une Nommée ou reconnaissance baillée l'an 1333. à Charles conte d'Alençon, seigneur de Mercœur, par Robert Alchier, par*

laquelle il reconnoit tenir en fief dudit seigneur lemas de Fontimieres... La Nominatio de denombrement. Pluries ibi. Vide Denominatio.

NOMINATIVE, Nominativum. In Capitulum ad Legem Bajuvarum tit. 1. cap. 8. in Legibus Longobard. lib. 2. tit. 21. § 21. [Lutpr. 66. (6. 13.)] in Capitulari 3. ann. 806. sub finem, et in aliquot Chartis apud Ughellum tom. 4. pag. 1073. 1449. 1455.

NOMINATIVUS, Celebris, famosus, Romanus. Locus Nominativus, in Vita B. Idae Comitissae Bononiensis n. 9. Cosmas Pragensis in Chron. Bohem. : Si forte contigerit me mori in prelio, sepelire me in hoc colliculo, etc. Constructio inusitata mihi in aetate Nominativum et memorialis. In Gloss. Isidori : Nominosus, famosus, celebris.

NOMINATOR AD PENNAM, dicti in Academia Parisiensi Philosophiae Professores, qui scripta, sua discipulis dictabant, in Hist. Acad. Paris. tom. 4. pag. 948.

NOMINATUS, ut supra Nominabilis 2. Chron. ducum Bavar. apud Oesellum tom. 1. Script. rer. Boicar. pag. 41. col. 1. Prater Arnoldus de ordine Praedicatorum, vir literatus et Nominatus, etc. [Vide Haltaus. Glossar. Germ. voce Nominatus, col. 1496.]

NOMINOSUS, Famosus. Vide Nominativus.

NOMISMA, Demostheni, caeterisque Scriptoribus Graecis sumitur pro consuetudine, more, et lege non scripta : inde nomen hoc haesit nummo, quia ex privatorum more et consensu institutum sit. Sed vox

NOMISMA, maxime usurpata pro nummi figura ac imagine. Isonis Magistri Glossae : Nomisma, imaginem. Glossae antiquae MSS. : Nomisma, moneta, nummorum percussio, forma ad nummos, solidus, vel pecunia. Gloss. Lat. MS. Regium : Numisma, figura quae in nummo sit, vel nummi percussio, id est denarius. Ita pro monogrammate quod in monetis describitur, usurpat Concilium Francoford. ann. 794. cap. 5. al. 3. de denariis : Si autem nominis nostri Nomisma habent, et vero sunt argenti, etc. Chronicon Colmarieense 1. part. ann. 1274 : Rex Rudolphus fecit novam monetam, imprimens Numisma Regis coronati. Sed

NOMISMA saepius pro ipso nummo usurpant Scriptores. Gloss. Aelfrici : Numisma, scylling, i. dragma. Aimolnus lib. 4. de Miraculis S. Benedicti cap. 26 : Quatenus injuncto sibi operi aliquid subsidii impendendo, vel pauca largirentur Nomismata. Idem in Vita S. Abbonis cap. 6 : Aureus calix, et numerosum argenti Nomisma. Idem in Sermone de S. Benedicto Aether pluit Numismata. Vide a nobis notata in Dissertatione de Nummis Byzantinis, et Paschasium Hadbertum in Epitaphio Walae Abbatis Corbeiensis pag. 53. edit. Mabillonii.

NOMIUS, Legalis. Nomijs pastor, in cath. et Brevior.

NOMMARE, a Gallico Nonmer, vel Italico Nomare, pro Nominare, in Sent. deposit. Joan. XXIII. tom. 2. Conc. constant. part. 13. col. 113 : Inhibendo insuper universis Christi fidelibus, ne eundem a papatu, ut praeiudicatur, sic depositum, de cetero in papam recipiant, seu cum papam Nomment. Nostris alias Nonmer, pro Blüner, reprehendere, Arguere, vituperare facta nominativum appellando. Lit. remiss. ann. 1453. in Reg. 182. Charloph. reg. ch. 77 : Pierre Besson prestre,

laquel Nonnoit ledit Beuchamp de ce qu'il faisoit, etc.

*** NOMMULARIUS**, [a Nonmularius, changiroe.] (Lex. Lat. Gal. Bibl. Ebroic. n. 23. xiii. a.)

† 1. **NOMUS**, Territorum Lusitanis Comarum, Districtus minor diocesi, quae in plures comarum dividitur, a Graeco νόμος, Praefectura, vel locus pascuus : unde Aegyptus pascuis abundans in Nomos antiquitus divisa, sive in Praefecturas oppidorum, quas Nomos vocant, ut Plinius lib. 5. cap. 4. Resendius in Vita S. Egidii Ord. Praedicatorum tom. 3. Maii pag. 417 : Turribus novis agebat Pelagus quidam Martinus, qui aratoribus vectigalium Regine in eodem Nomos praepositus erat, nam per Nomos distribui praepositos hos, qui vectigalia, vel ab exactoribus iam collecta, vel a redemptoribus adhuc debita rogant, si vos nescitis, etc.

2. **NOMUS**, Legalis. In Glossar. Lat. Ital. MS. Vide supra Nomijs.

1. **NONA**, Officium Ecclesiasticum diurnum, quod hora diei nona peragitur et decantatur. Durandus lib. 5. c. 8. Vide Hora.

2. **NONA**, Pars fructuum nona. Charta Philipp. II. Imper. ann. 1199. in Metropoli Salisburgensi tom. 1. pag. 77 : Nonam quoque de omnibus curtibus Regalibus i tibi cum theloneo in civitate et piscina ad Salabingom curtem, etc.

NONAM ex agrorum cultu persolutam, docemur ex Capitulis Caroli M. lib. 5. cap. 147. [97. 278.] : De his qui agros dominicos propterea neglexerunt excolere, ut Nonas exinde non persolvant, et alienas terras ad excolendum propter hoc accipiunt, volumus, ut de tribus annis ipsam Nonam cum sua lege persolvant. Ubi Nonas, est nona, ut loquimur, gerba, quae praestatur ab eo qui agrum dominicatum et in beneficium datum colit : unde fluxit apud nos ejusmodi gerbarum praestatio. Ex quibus intelligendus Hartigerus in Vita S. Landolini n. 18 : Delagavit ad ipsam quietis eorum Basilicam Nonam fructuum suorum portionem, quia decimam alterius constaret esse Ecclesiae. Decima nempe fructuum agrum est Ecclesiae cujus est districtus : Nonas vero Ecclesiae alteri delegatur, intuitu pietatis, ac si jure precario ejus olim fuisset. [Charta Adalberti I. Toscani Marchionis pro fundatione Monasterii S. Caprasii ann. 884. apud Murator. delle Antic. Estensi pag. 211 : Decimas et Nonas in ipsa ecclesia S. Mariae in ipso castello venient, decimas ab ipsa abbate et monachis, qui in ipsa ecclesia deserviant ; Nonas vero exinde ad hospitale nostrum illic de ipso castello venient, pro animarum nostrae remedio pauperes reficiens.] Acta S. Forannani Abbatis Valciodorensis num. 11 : Et ut haec constitutio firma et inconvulsa et immobilis permaneret in sempiternum, de villa scilicet Hidra et ex indominicatis beneficiis Nonam sibi retinuit, etc. Et num. 15 : Ob protectionem, advocatiam et defensionem praedictae Valciodorensis Abbatie, Nonam superius memoratam conditione retinuit supra dicta Charta ann. 871. pro Monasterio S. Medardi Suesionensi, in Hist. S. Mariae Suesionensi, nuper edita a Michaeli Germano pag. 422 : Et Hospitalis Nobilitatis accipiat Nonam ex villis ipsius Abbatie secundum antiquam consuetudinem, et habeat Caucaicum simul cum ignarijs de Pivons ; et Hospitalis peregrinorum accipiat decimam, et habeat Itatoni curiam. Utramque scilicet ex praedictis quae nonam et decimam praestabant. Fragmenta Capitular. edita ex

MSS. a Baluzio pag. 269 : Nonas vero et decimas tantum de annona, legumine, vino, feno, et nutrimento, et omnibus generis animalium digna sunt.

NONAS et decimas, una simul ex praedijs interdum persolvebantur, Ecclesiae scilicet quarum fuerant, quaeque ab his in beneficium vel precariam data fuerant : ac Nonas quidem jure colonario, Decimas vero jure Ecclesiastico. Nam cum earum essent praedia, nulli decimas alteri Ecclesiae obnoxia erant : et vero alienarentur, Decimas illis reservabantur una cum Nonis. Capitularia Caroli M. lib. 1. cap. 163. [97. 157.] : Ut qui Ecclesiarum beneficia habent, Nonam et decimam ex eis Ecclesiae, cujus res sunt, donent : et qui tale beneficium habent unde ad medietatem laborent, de eorum portione proprio Praebitero decimas donent. Ubi Nonas et decimas praestantur a beneficiario : decimas vero tantum a medietario de sua portione. Quippe ex Lege Longob. lib. 3. tit. 3. § 1. [97. Carol. M. 61.] Capitulum Caroli M. lib. 5. cap. 89. [97. 154.] : Decimam unusquisque homo dare tenetur. § vero 2. ejusdem Legis Longob. [97. Carol. M. 60.] praecipitur, ut quicumque de rebus Ecclesiasticis beneficia habent, pleniter secundum morem regionis Nonas et decimas donent absque ulla diminutione Concilii Tullense ann. 859. cap. 18 : Ut de rebus Deo sacras saltem Nonas et decimas Ecclesiae quibus jure debentur, fideliter ab eis, a quibus retinentur, ministrentur. Quia si de proprio, Deo ex voto offeruntur, multo magis divino in Lege praecipitur, quinta pars insuper ejus ministerii jure offertur. Id etiam praeceteris firmant Chartae complures. Charta Caroli Calvi apud Baluzium in Append. ad Capitular. num. 72 : Sed et medietatem decimarum ac Nonas, quae de rebus ipsius Ecclesiae ab eis, qui illas utuntur, exigi solent. Charta Rodulphi Regis Franc. ann. 898. apud Perardum in Burgundicis : Si autem haec res praefata de Episcopatu tracta fuerint, Nonas et decimas, sicut mos Ecclesiarum est, sine alicujus contradictione persolvant. Charta Gilberti Comitissae Heduenensis ex Tabulario Flaviniacensi ann. 912 : Ergo donamus et a die praesenti manum unam et dimidium ea ratione S. Stephano, ut Nonas et decimas, sicut statutum, praedicta Ecclesia recipiat. Ita Decimas et nonas simul et illi qui res Ecclesiasticas in beneficium tenebant, vel in precariam, praestitas docent Concilium Francoford. ann. 794. can. 25. al. 23. Turonense III. can. 46. Suesion. II. can. 6. Moguntinum ann. 813. can. 42. Meldense cap. 62. Valentinum III. ann. 855. can. 42. Wormatiense cap. 53. apud Saponarias cap. 13. Capitulum Gregorii IV. PP. cap. 5. Capitulum ann. 779. cap. 13. Capitulum 1. ann. 809. can. 9. Capitulum 1. Caroli M. incerti anni cap. 56. Capitulum 4. ann. 819. can. 5. Capitulum ann. 823. can. 1. Liber 1. Capitulum cap. 95. [97. 80.] lib. 2. cap. 21. lib. 4. cap. 49. lib. 5. cap. 92. 127. 145. [97. 134. 198. 278.] Addit. 4. cap. 192. Capitulum Caroli Calvi. tit. 6. cap. 63. tit. 32. cap. 6. Capitulum Compendiense ann. 869. cap. 6. Praeceptum Ludovici VII de Eulania, et aliud Caroli C. de Monte aureo in Spicilegio Acheriano tom. 12. Testamentum Henrici Episcopi Eduensis apud eundem Acherium, Acta Episcoporum Cenom. pag. 245. 263. apud Mabillon. tom. 4. Analect. Joannes VIII. PP. Epist. 121. Flodoardus lib. 3. Hist. Rem. cap. 8. Hartulfus lib. 3. cap. 3. etc. Vide praeterea Monasticum Anglic.

tom. 2. pag. 306 et Seldenum in Hist. Declinar. cap. 8. sect. 7. pag. 114. Mar. cam. in Hist. Beneharn. lib. 1. cap. 23. n. 15. 16. et Dominum lib. de Pagan. gativa alodior. cap. 11. num. 10. [Pro. didit Londini anno 1807. liber inscriptus. Nonarum Inquisitiones in curia Scaccarii tempore regis Edwardi III.]

3. **NONA**, Mensura agraria species. Charta ann. 1331. apud Waddingum in Regesto tom. 3. *Item quedam quantitas terrae vocatur, quae fuit pars unius horti... et est in mensura, quarta dum, et Nonas tres, et fuit Petri Grandacti, etc.*

4. **NONA**, Aurora, non autem dies, apud Papiam.

5. **NONA**, NONALES BIBERES, [Pocula quae Monachis post Nonas exactas et decantatas propinantur in aestate.] Vide Biberis.

NONAGIUM, Pars non mobilium defuncti, quam ad se spectare contendebant Parochi, sub specie de ea disponendi ad pios usus. Exstat Bulla Clementis VI. data Avenione ann. 4. Pontif. qua mortuarium, seu tertiam partem bonorum mobilium, quae et Tertium dicebatur, ac Episcopis et Clero pensabatur ex bonis defunctorum parochianorum, ad nonam tantum eorumdem mobilium partem reducit, quam Nonagium ibidem vocat. Arestum Dominicus post S. Georgium ann. 1315: *Macloviensis diocesis ex una parte, et Rectores parochialium Ecclesiarum dicte diocesis ex alia; super eo quod dicebant populares iam dicti quod cum ipsi essent liberi personae, conrectores iam dicti Nonagium, seu nonam partem bonorum mobilium eorumdem decedentis nitebantur ab eis exigere, etc.* [Tabularium Eccl. Maclov. ann. 1422: *Noteritis quia Robinus Haudri de partibus Normanniae oriundus, iam per plures annos contrivit in civitate Macloviensi moram traxit. Nonagium uxoris quondam et Uocerorum suorum percolvit, sequis parochianum nostrum confitetur; quocirca dictum Robinum, recepto ab ipso prius fidelitatis iuramento, in verum parochianum nostrum et habitatorem civitatis Macloviensis recipimus.] Vide Testatio.*

6. **NONARIA**, Meretrix, quia ante nonam de prostibulo non licebat exire. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657. Franc. de Monte-Belluna in Tragico argumento MS. de Regno Franciae sub Joan. reg.: *Cur tibi virgines dicat, Nonariae factae sunt?*

7. **NONATUS**, pro Non natus, Abortivus. Inventar. MS. thes. Sedis Apost. ann. 1205: *Item duas pelles de agnis Nonatis antiquas.*

8. **NONCOLLE**, Tubercula, quae sub mento caprae sunt, in Excerptis Pithoeanis. *Nonicola*, perperam in Glossis Isid. Festus habet: *Nonicola* vocantur papillae, quae ex faucibus caprarum dependent. Sub rostro mamillae penillae vocat Varro lib. 2. de Re-Rust. cap. 3. Vide Reinseium Var. Lect. II. 14.

9. **NONDECIM**, Sanctimonialis anonyma in Vita S. Wunibaldi Abb. Heidenhem. cap. 1: *Edisserere volumus qualiter infantialis seu pueritialis transmentis annorum curriculum, ad adolentiam Nondecim annorum aetatem citatus calabe usque pervenit. Et cap. seq. Cum illud ter ille celeberrimusque Christiana Nondecim annorum aetate iam grandaevis, facie decorus, etc. Eadem Sanctimonialis in Itinerario S. Willihaldi n. 29. hanc vocem aliter, etsi perinde obscure, expressit: *Quis iam illum prius octo annorum spatia, et Nono dimidio, ab eo**

quod de Roma peregrabat, non vidit. Quae postrema sic interpretor, ut ab octo annis, vel octo annis dimidio eum non vidit. Id enim videtur significare vox *Nonus dimidius*, quae in voce *Dimidius* dicitur. Notum porro asserere *nondecim*, hoc inco. pro *Nondecim* usurpari.

10. **NONETAS**, Minor et papillaris aetas dicitur de eo qui nondum annos pubertatis attigit, aut nonum est sui juris: *Nonage*, in Stabli. S. Ludov. lib. 1. cap. 122. in veteri Consuet. Norman. cap. 43. etc. Charta Joan. dom. Castrinovi ann. 1247. ex Tabul. S. Petri Carnot.: *Etiams alia, si quis eis collata fuerint in dictis locis ipse mea Nonetate, predictis monachis firmari et firmo.* [Non-etat.] Vide Isenius.

11. **NONNA**, NONNANES, etc. Vide Nonnus.

12. **NONNATUS**, Charta Condomensis: *Arnaldus Comes Astariacensis, cognomento Nonnatus, quod casu matris ventre extractus fuerit.*

13. **NONONES**, Matricularii Ecclesiarum, id est, pauperes senes, unde fortassis legendum *Nonnanes*, in Praecepto pro Abbacia S. Germani Autissiod. ann. 886. tom. 2. Spicilegii Acheriani: *Res quoque quas dedit Hartmarus vir nobilis, ad stipendium Matriculariorum quos Nonones vocant, etc.* Vide Nonnus.

14. **NONNULA**, Rete ad capiendas aves. Gloss. Isid.

15. **NONNUS**, Papias: *Nonnos* vocamus majores ob reverentiam: nam intelligitur paterna reverentia. Huius a Regula S. Benedicti cap. 62: *Juniores autem Priores suos Nonnos vocent, quod intelligitur paterna reverentia. Arnobius Junior in Psal. 105: Si ille qui sanctus vocatur et Nonnas est agni, ego quis, aut quotus sum, ut non agam?* Et in Psalm. 140: *Adulantes vobis invocam, in presentia positi sanctos vocamus et Nonnos.* Synodus Aquisgr. ann. 817. cap. 54. et ex ea Additio I. Ludov. Pii cap. 54: *Ut qui proponuntur, Nonni vocentur.* Hac notione Caesarius lib. 1. cap. 7. et 27. *Nonni* vocabulum praemittit quandoque Monachorum seniorum appellationibus: *Sicut mihi dicere solitus erat Nonnus Conradus senex Monachus noster.* Aliibi: *Hec mihi dicta sunt a Nonno Frederico Monacho.* Quibus in locis *Nonnus* Monasteriorum Praefectum vel Abbatem haud significat, ut perperam censuit vir doctus, sed *Domnum*. Ita etiam in libro Usuum Cisterciensium cap. 98. extremo concepitur formula brevis Monachi defuncti: *1. Aug. obiit in Monasterio N. Nonnus N. de N. Sacerdos et Saceris ejusdem Monasterii, etc.* Vita Caroli Abbatis Villariensis n. 13: *Una cum Nonno Wallero, tunc simplici Monacho postea Abbate Villariensi.* Salomon Episc. ad Dadonem Episc.:

Ut sicut Nonnos scripti sunt Sacerdos Hieronymus noster, sanctus, sapientique magister.

Vetus Charta, seu Tabula officialis Casinensis, apud Arnold. Vion lib. 2. cap. 61: *Vicarius ordo postulat, ut in hac futura obdormada canat Nonnus Amicus Missam: Epistolam fratres Desiderius legat: Evangelium, Responsorium et Versum fratres Vincentius canat: Lectionem memoriter fratres Thomas legat: Lucernam fratres Andreas praeuret: Coquinae servitium Nonnus Remigius cum fratre Macario faciat: Lectionem ad mensam fratres Antonius legat: ad collationem vel ad Capitulum fratres Maurus legat: ad servitium Ecclesiae Nonnus Jacobus cum fratre Basilio ministerio succedat.*

Adde Smaragdum in cap. Regulae et Chronic. Monast. de Fontanum Epist.

16. Sed et apud S. Columbanum Epist. 4. S. Petrus clancularius, et communi omnium *Nonnos* dicitur. Vocem Egyptiacam quidam putant, alii ex *Donnos* effictam, Salmasius parum consulte exprobat, [Fletwoodus in Sylloge vet. Inscriptionum pag. 386. a vivat, avunculus, vivat, matertera.] Italis etiamnum, *Nonno*, avus dicitur, pater patris, vel pater matris [atque etiam pater mariti.] ut avia, la *Nonna*.

17. **NUNUS**, Eadem notione. Vetus Inscriptio apud Fletwoodum pag. 386: *Donata Nemo suo Tertullo cum filia sua in pace.*

18. **NONNAE**, Sanctimonialis, praesertim antiquae et senes virgines, aut sacrae viduae: sicut enim *Nonnas* reverentiam paternam, ita *Nonnae* maternam denotat. Hieronymus Epist. 23. ad Eustochium: *Haec interm qua Sacerdotes suo viderint indigere subsidio, eriguntur in superbiam, et quae maritorum expertis dominatum, viduitatis praesertim libertatem, Casta vocantur et Nonnae, et post eamnam dubiam Apostolos committit. Adde eundem in Praefat. ad Vitam S. Hilariionis. Vetus Scheda de Ordinatione Episcoporum edita in Appendice ad Capitularia Regum Franc.: *Pro ancilla Dei sacra, quae a Francis Nonna dicitur.* Vetus Chronicon Francicum editum a Lambecio: Anno S. Ludovici factum est Concilium magnum in Aquagrani in mensis Augusto, et praecipuum est ut Monachi omnes cursum S. Benedicti cantarent ordine regulari, et duo Codices scripti sunt, unus de Vita Clericorum, et alter de Vita Nonnarum. Waldramnus ad Salomonem Episcopum:*

Turba Sacrorum, Monachorum corpus incensum, Nonas cum viduis, pauper, laepoque phalanx.

Vita S. Prudentii Martyris lib. 4:

Proximo viduit Sanctus, quod Nonna patitur.

Nonna velata, in Synodo Moguntin. ann. 742. sub S. Bonifacio cap. 13. et in Capitul. lib. 5. cap. 2. Visiones Flotidus: *Audivit quod Nonna fieri deberet.* Utuntur hac voce Capitul. Caroli C. tit. 26. cap. 4. etc. Synodus Augustana can. 5. Concil. Rom. ann. 743. can. 5. Concil. Rom. ann. 743. can. 5. Concil. Liptinense can. 6. Stephanus II. PP. in Respons. cap. 7. S. Bernard. Epist. 114. S. Bonifac. Moguntin. Epist. 19. Flodoard. lib. 3. Hist. Rem. cap. 27. Walafridus Strabus de Vita S. Galli cap. 16. Paulus Diacon. Neapolit. in Vita S. Mariae Egypt. cap. 17. Vita S. Gudithae cap. 8. Vita S. Delcolli Abb. n. 38. Baudovinia in Vita S. Radegund. cap. 4. etc. Le Roman d'Aubery MS.:

Se Nonne n'est, en rancheo au monastier.

Infra:

Nonno derivat, et in aetate laico.

Nonna, in Legibus Alredi Regis Westsaxiae cap. 20. apud Brompton. et Henr. I. Regis Angl. cap. 78. et in Gloss. Efricel, [nec non in Miraculis S. Letardi, tom. 6. Mail pag. 441.] Vide Rosweidum in Onomastico ad Vitas Patrum.

19. **NONNANES**, NUNNONES, Monachi et Sanctimonialis. Monachi, Concilium Cloveshovense ann. 747. cap. 19: *Monachi sive Nonnones.* Nunni, in cap. 20. Capitul. Caroli M. lib. 5. cap. 78. [149.] *Eorum custodiam habeant Canonici, vel Monachi atque Nonnanes, ne datur eis occasio malodiandi.* Tradit. Fuldenses

lib. 2. cap. 28 : Totum et ad integrum tradiderunt coram testibus, et Regenbur-
gis ad ipsas reliquias, quas Einbildis Ab-
batissa donavit, et tradidit illis Nonnan-
nus ad Millize, quorum nomina subscripta
sunt, etc.

NONNANES, Monachus. Capitula ejus-
dem Caroli M. ann. 780. cap. 2 : De Mo-
nasteriis minutis, ubi Nonnanes sine re-
gula sedent. Concil. Liptin. cap. 6 : Ut
Episcopi puellarum Monasteria diligenti-
ssime percurrerent, quomodo primum
ipsa Abbatissa sic ea continent, aut caste
vivas; deinde seu diligenter discutiuntur
Nonnanes, ut adulteriorum et fornicationes
faciant; et hoc a praepositis Monasterio-
rum summopere inquiratur. Eadem ha-
bentur in Capitul. S. Bonifacii Mogunt.
cap. 13. Idem Carolus M. in Capitulare
b. ann. 808. cap. 2 : Ceteri Clerici et
Nonnanes disciplinam corporalem et car-
ceris custodiam sustineant. Charta Al-
drici Episcopi Cenoman. in ejus Vita
num. 36 : Tertio tribuitur Canonice et
familia S. matris Ecclesiae et Nonnanis,
qui in ea quotidie oblationes Deo offe-
runt.

NONIALES, Eadem notione, ut legen-
dum sit *Moniales*, vel *Nonnanes*. Testa-
mentum Armandi d'Aligre ann. 1268. ex
Tabulario Casim. Del. : *Margaritam et
Aelis filias meas Noniales et donatas da-
mus de las Chesas, et ipsam domum pro
eis instituo in inharedes, quamlibet ca-
rum in mille solidis Podiensibus.*

NONNAICUS, Monachus. *Psella* quod-
dam in habitu Nonnaico, in Vita S. Li-
obae Abb. saec. 8. Benedict. part. 2. pag.
258.

NONNOSUS, Senex monachus, in li-
bro de Translat. Sanguin. Domin. in
praefat. apud Pertz. Scriptor. tom. 4.
pag. 447.

Nonnetier inter suppellectilem do-
nesticam recensetur in Lit. remis.
ann. 1404. ex Reg. 158. Chartoph. reg.
ch. 242 : *Un petit Nonnetier, une nappe,
trois draps à lit, etc.*

NONOBSTANCIA, Practicis nostrati-
bus, Nonobstantes, vox forensis, Deroga-
tio. Charta Renati reg. ann. 1473. ex
schedis Pr. de Matagous : *Declarantes
expresse quod omnes Nonobstantias, dis-
pensationes et alia clausula in similibus
nostris privilegiis, litteris et donationi-
bus apponi et exprimi consuevit, etc.* Lit.
ann. 1407. tom. 9. Ordin. reg. Franc.
pag. 284. art. 11 : *Et ne y molestent aucu-
nes Nonobstantes, s'il ne leur est dit et
commandé par exprès.*

NON PLEVINA, seu *Defalta Nonple-
vina*: vox Practicorum Anglic. Radulfus
de Hengham in Magna Summa cap. 8 :
*Et ista defalta vocatur Gallice Nonplevine,
et equipollet naturaliter defalta post
defaltam. Supra : Caveat sibi reus defal-
tans quod infra 15. dies terram suam
captam in manum domini Regis repli-
giet : quod si non fecerit ad calumniam
petenti proximo die placiti amittet scien-
tiam terrae sicut per defaltam post defal-
tam. Infra : Captio tamen ut sanetur,
defalta Nonplevina per legem dedici non
potest.*

NON-PUTATIVUM, Non est dubium.
Gloss. Isid.

NONSTUS, pro Nuntius. Libert. S.
Marcel. ann. 1348. tom. 9. Ordin. reg.
Franc. pag. 378. art. 1 : *Eorumque usor-
ibus, liberis, Nonstis, auxillis, etc.* Vide
infra Nuncillus.

NONTERURA, vox Practicorum Angli-
corum, cum aliquis negat se tenere te-
namentum de quo est controversia. Ra-
dulphus de Hengham in Magna Summa

cap. 4 : *Etiam et apparentibus partibus
querelatur et respondetur, dies loquuti-
per Nonnanuram, vel per quemcumque
dipertitocum cavillatur illi illa, etc.*

NOODUBERS, Vox Belgica. Constitut.
Furn. ex Archivo Audomar. : *Quoscumque
aliquis se defendente, id est, Noodubers
fecerit, nisi cum canipulo se defenderit,
liber erit a forisfacta, et insulter pro
utroque emendabit.* Germanis *Nothwehr*
est necessaria defensio, et inculpata
tutele moderamen.

NOFFA, Villus, Belgice *Neppe*. Bus-
chius lib. 2. de Reform. Monast. cap. 11 :
*Super cacco dormire consueverunt Noppis
impositis. Et infra : Responderunt, quod
sic non possent dormire, quia Noppa lin-
teaniam lanearum in ore eorum in-
trostantes, somnum eorum impedirent.*

NORA, Nurus, Gall. *la Bru*, uxor
filii, Ital. *Nora*. Testamentum Ermen-
trudis apud Mabillon. ad calcem Liturg.
Gailic. pag. 463 : *Vinea quem Vincima-
lus in monte Vulturino coluit, et puella
nomine Sunnechilda, et ancilla nomine
Iveris cum filio Laudino, ducissimas Nora
mas Be toccas habere jubeo.*

Novtris aliaa, *Nora*. Provincialibus
Novers. Lit. remis. ann. 1456. in Reg.
191. Chartoph. reg. ch. 219 : *Le suppliant
occut par les gens de sa famille que
Jehonne Grouse sa Nora, femme de Ja-
han Palat son filz, etc.* Alim. ann. 1456.
in Reg. 201. ch. 67 : *Le suppliant et avec
lui deus siennes bru ou Noras, femmes
de ses enfans, etc.*

* NORANTES. [Docti. Dier.]
NORAX, Glossae Isid. et Papias : *Norax,
peccator, criminiosus.* Emendat Martinus
Noxax, ut sit a *noxax*. [Suspiciatur Gr-
evius an non scripserit Glossarum pater,
Noxax, peccat, quod apud Papiam lega-
tur, Noxax, culpa, crimen, peccatum.
Noxax, Noxax, nocet.] Vetus Poeta Gal-
licus :

Adant quo Deocul li bone dicitur Norax.

id est, Niger.

Noris male Niger exponitur, idem
quippe quod *Norois* infra in *Norihus*, ex
Septentrionali plaga.

NOREGUEMIUS, Provincialibus et
Occitanis *Norriguid*, Pastor, ovium alio-
rumque animalium nutritor. Charta
ann. 1878. ex Tabul. Massil. : *Nomine et
pro parte Antonii de Trienis Noreguerii
communis dictae civitatis, etc.* Vide *Nori-
garius* et infra *Norriguerius*.

NORGA, Papias, *Sordas naris*. Perpe-
ram in Editio, et in quibusdam MSS.
maris.

NORIGARIUS, Pastor, qui alit oves.
Charta ann. 1405. ex Archivo S. Victoria
Massil. Arm. Din. n. 29 : *Quilibet homo
possit et valeat banari et gayare pro
banno avere quorumcumque azontium,
grossum vel minutum cum Norigariis.
Vide Norriguerius, Noreguerius et Noyre-
garius.*

NORMA, Regula monastica. Charta
Chrodegangi Episc. Metensis ann. 770 :
*Turbam Monachorum sub sancta Norma
Vitam decentem conservavit.* Helgaudus
in Roberto Rege Franc. *Abbas et Mo-
nachi sanctae Normae non nascii, etc.*
Tortarius Floriacensis de Translatione
sancti Mauri Martyris :

*O decus Abbatum, tempus clarissima Patrum,
Audite in tantum quantum docet esse Magistram,
Totus laqueus sacrum directo tramite Normam
Observare, plus quam constituit Benedictus.*

Carmin de Origine gentis Francorum :

*Hic decreta patris Benedicti lego tenenda
Sancti, et antiqua renovat legula Normae.*

Charta Caroli C. tom. 6. Vit. SS. Ord.
S. Benedicti pag. 261 : *Ubi quidem olim
Norma monastica fuerit. Charta dona-
tionis, seu foundationis Abbatissae Aga-
nensis, seu Synodis Aganensis : Sanctus
Victorius urbis Gratianopolitanae
Episcopus ait,..... Recte mihi videtur, ut
secundum plenissimam devotionem do-
mini Regis, et postulandi institutionibus,
sunt novam Normam, id est, Granaensis,
Istana, Jurensis, et Molensis, et cetera,
ut succedentes sibi in officiis Canonice,
id est, Nocturnis, Matutinis, Prima, Ter-
tia, Sexta, Nona, Vespertina, in hanc die
nocturnis indecipienter Dominus famulan-
tur. Infra : Quicquid a Prioribus ordina-
tum fuerit, juniores sine murmuratione
expleant, et per singulas Normas Decani
constituantur digni, ut Abbas dicitur pon-
dere, providentia eorum sit securus. Quo
loco Normas dicuntur turmas Monachicam
ex variis Monasteriis erutas, quas in
recens a se exstructum Agaunense Mo-
nasterium induxerat Sigismundus, eo
numero, ut indeficiens esset hymnibus,
eisque in obediendis Ecclesiasticis et Ca-
nonicis officiis vicissim sibi succederent.
[Vide vitam S. Pachonii Lat. num. 16.]
Norma autem appellantur singulae istae
novem turmas, quod singula Monasteria,
unde accersitis erant, suis regerentur
Normis ac regulis : unde *Regula Ter-
nensis*, et similes, quod in illis ejusmodi
servarentur Monasteria. Hinc in For-
mullis vet. Lindenbrogianis 21. 22 : *Ubi
illustris Abbatissa ill. Custris praeses
videtur, una cum Norma plurima ancil-
larum ibidem coexistentium.* [Charta ann.
8. Childeberti Franc. Regis apud Mabil-
lon. tom. 1. Annal. Benedict. pag. 705.
col. 2 : *Ad monasterium S. Vincentii et
S. Crucis Parisius civitate, ubi S. Germa-
nus in corpore quiescit; ubi Autharius
una cum Norma plurima Monachorum
praeses videtur, donatum perpetuo volu-
mus.*] Charta Chilperici Regis apud
Meurissium in Episcopis Metensibus
pag. 146 : *Ubi venerabilis vir Leutharius
Abba una cum Norma plurima Clericorum
deservire videntur.* Charta Abbonis fun-
datoris Monasterii Noralicensis ex Ta-
bul. Ecclesiae Gratianopolitanae fol. 86 :
*Ego in Dei nomine Abbo cum me dispen-
satio divina de hac luce migrare preceperit,
et debitum naturae complevero, tunc
in sacrosancta Ecclesia in honore beati
Patris Apostoli, seu et ceterorum sancto-
rum Novallicis Monasterii in valle Segu-
sina, quem ex opere nostro in rem pro-
prietatis nostrae construximus, ubi Norma
Monachorum sub religionis ordine spiri-
talis, et Regula sancti Benedicti custo-
diendis Domino adjuvante collocavimus,
ubi a praesens vir Abbo praeses videtur,
etc.* Tabularium Ecclesiae Viennensis
fol. 29 : *Sacrosancta Dei Ecclesia quae
est constructa in honore Domini Salvato-
ris, et gloriosi Mauricii Martyris socio-
rumque ejus, ubi Dominus ac venerabilis
Barnivinus Archiepiscopus praeses videtur
cum Norma Canonicorum suorum, quae
competentibus horis in conspectu omni-
potentis Dei in eadem Ecclesia officia per-
agit divina, etc.* In alia fol. 82 : *Ubi Can-
onicorum venerabilis Congregatio Deo
militare cognoscitur.* Tabular. Celsinia-
nense : *Colinianenses canobium, ubi in
Christi nomine Maiolus Abbas praeses
videtur, una cum Norma monachorum
ibidem Deo agonizantium.* Adde Chartam
Theodorici Reg. Franc. apud Mabillon.
de Re diplomat. pag. 471. Epistola Mo-
nachorum S. Remigii Remensis ad
Casinenses : *Sanctis ac Deo dignissimis
Fratribus Cassini summa diuturnitatis**

Normali rubrica indefatigatis humeris clientibus, sanctarum munuscula precum.

¶ **NORMA REGULARIS**, Gregorio Magno lib. 7. Epist. 1. Indict. 1. dicitur Sanctum Justiniani Imp. Novellæ 5. cap. 2. quo Novitium per triennium totum, sive liber sive servus sit, probari decernebat.

2. **NORMA**, Glossæ Græco-Latinæ: Καλὸν καὶ ὀρθὸν. *Forma Cæcis, Norma.*

¶ **NORMALES LIMITES**, *Normalis linea*, quæ et mensuralis. *Normaliter*, *Norma-jura*, voces Agrimensorum. Est autem *Norma*, hinc locis, linea limitum, quæ ab uno limite ad alium tendit. Vide *Aggenum* et alios.

¶ **NORMALIS HONOR**, Debitus, congruens. Charta Lothar. reg. tom. 9. Collect. Histor. Franc. pag. 645: *Voluntus... ut idem locus semper abbatem habeat ex propria congregatione, qui ipsam causam Dei et monachos degentes cum Normali honore custodiendo tractet.*

¶ **NORMALITER**, Recta. Præfat. ad Chartul. Agami ex Tabul. S. Petri Carthol. Memoratus locus (S. Petri) non longe a mœnibus Carnotinae urbis Normaliter situs, non mœnibus monachorum catu respicendebat. Vide *Normales limites*.

¶ **NORMANNIGENA**, Ex Normannia ortus. Charta Theod. comit. Fland. in Tabul. Lehun. ch. 89: *Hanc autem elemosinam Roberti comitis Robertus filius ejus comas, Balduinus etiam filius Roberti minoris et Karlus Comes, Wilhelmus quoque Normannigena devotè et alacriter concesserunt.*

¶ **NORMANNUS**, Famulus, qui alterius voluntati, quasi *Normæ*, subjectus est. Inquisit. ann. 1235. apud Cencium inter Cens. eccl. Rom.: *Item dicit quod vidit buvarones, qui habitant (sic) in Palcauo esse Normannos curiæ et servire nunciis curiæ, sicut proprii curiæ manuales in omnibus sicut volebant et præcipiebant ipsi nunciis.*

¶ **NORMATRIX**, Abbatisa, a *Norma* 1. Frædegonde in Vita S. Wilfridi sæc. 4. Benedict. part. 1. pag. 725:

Interdumque post Sancti sudore madentem Corripuit, Normatrix tali atque beate. Quam sibi feminis sociaverat atque verando Egredius heros, redimitum castificando.

¶ **NORMIS**, Ἐπιθῆκος, in Glossis MSS. et Editis Lat. Græc. Vide *Abnormis*. [Melius in Supplemento Antiquarii: Ἐπιθῆκος, Concinnus.]

¶ **NORMULA**, Piscis portio, vulgo *pitantia*. Walafridus Strabus de morte Wetini Mon. Augiensis, in Actis SS. Benedict. sæc. 4. part. 1. pag. 293:

Interes dulcis fertur milti Normula piscis. Ascolis calidi: sequitur vas demique musti.

¶ **NORRENSIS**, *Septentrionalis, scilicet Norwegii et Dani*, apud Barthium in Glossario ex Eustard Hist. Palestina. Vide *nox Northus*.

¶ **NORRIGUERIUS**, ut supra *Norigarius*. Qui nutrit oves. Controversia Domini de Monte-meyano cum incolis ejusdem loci ann. 1497: *Dominus de Monte-meyano dicebat se esse, et prædecessoras suos fuisse in possessione pacifica, seu quasi, exigendi singulis annis a Norrigueriis averis minuti dicti castri de Monte-meyano pro singulo grege servitium perpetuum 4. casorum vocatum las Vendagros pro quatuor diebus Veneris mensis Maii.*

¶ Instr. ann. 1478. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 335. col. 2: *Deinde reddita ex parte Norriguerorum civitatis prædictæ Nemausi requesta coram domino senescallo, effectualiter continens ut dignaretur et vellet pœnas superius pro animalibus grossis et minutis, metas et*

prohibitiones superius expressas transgredientibus, diminueret. Norriguis, ibid. pag. 8. col. 1. ex Chron. Nem. ad ann. 1472. Vide infra Norigarius.

¶ **NORRISA**, Species armorum, forte sic dicta quod esset propria *Norransium* seu populorum Septentrionalium. Vide tur fuisse genus lanceæ, cujus ferrum erat solito longius. Le Roman de Vacce MS.

*En sa campagne out cest armes
De plusieurs armes norris.
Hache, Norrisse lient mont hache,
Plus, de plain pie out d'alemeis.*

¶ *Norrisse* adjectivum est vocis *Hache*, quo significatur regio, *Norrisse* nempe, ubi fabricata; vel indicantur gentes Septentrionales, qui ea utebantur: eadem quæ *Securis Danica*. Vide in hac voce.

¶ **NORTALBINCI**, Nortmanni, de quibus mox in *Northus*. Fulcinius de Gestis Abbatum Lobensium tom. 6. Spicil. Acher. pag. 53: *Gens quedam Aquilonaris... quam plerique Nortalbincos, alii usitatus Normannos vocant. Haud scio quid sit vocis pars posterior Albinci, nisi forte sit pro Albini vel Albani, Extranei, advenæ, ita ut Nortalbinci sint Advenæ ex Northo seu Septentrione.* [¶ Qui trans *Albin* fluvium habitant.]

¶ **NORTHINTUS**, Plaga Septentrionalis, ex Nord, Septentrio, et Inne, cubiculum, cella, caverna, et per translationem, plaga, regio, etc. in Legibus Edw. Regis. Vide *Eastintus*.

¶ **NORTHEUS**, Septentrio, le North. Dudo libro 1. de Act. Norman. *Zephyro, Northusque nobis contrarius obstrit, etc.* Hinc *NORTMANI*, pro Gentibus Septentrionalibus. Almoinus libro 7. de Miracul. S. Germani cap. 1: *Gens Danorum, qui vulgo Nortmanni, id est, Septentrionales homines appellantur.* Chronicon a Pipino usque ad Ludovicum VII: *Dani Suevique, quos Theotisci Norman, i. Aquilonares appellant, etc.* Guillelmus Apuliensis lib. 1. de Gest. Normannor.

Hos quando ventus, quem lingua soli gentilis North vocat, advenit Boreas regionis ad ora. A qua digressi lines petere Latinos: [nos: Et Man est apud hos, Homo, quod paribetur apud Normanni dicuntur, id est, homines Boreales.

Chronicon Magdeburgense MS. ex Bibl. S. Germani Paris. ann. 962: *Dani siquidem ac Sueones, quos Normannos vocamus, Septentrionalis littus, et omnes in eo insulas tenent. Mox: Dani et Sueones, ceterique trans Daniam populi ab Historicis Francorum omnes vocantur Nortmanni.* Willelm. Brito lib. 8. Philipp.

Qua prius antiquum cum Neustrio nomen habebat, Post a Normannis baluit Normannie nomen. Quo gaudent patrii memora idiomatis esse, In quo North, Boreas, homo Man sonat: inde vocatus Normannus præce meminit patriæque tribusque.

Hærmoldus Nigellus in Poemate de Ludov. Pio:

Nort quoque Francisco dicuntur nomine Manai Veloces, agiles, armigerique nimis.

Le Roman de Rou et des Dus de Normandie MS.:

Mant en Englois et en Norrois, Senete home en Franchois, Ajoites ensemble Nort et Mant, Ensemble ditez doques Normant, C'est hors de North en Rouens, De la vint le nom de Normant.

Vide Cluverium lib. 8. German. antiq. cap. 41. extr.

¶ Idem etiam sonat quod *Ferox*, superbus, in Mirac. MSS. B. M. V. lib. 2:

Se contesse estige de Guens, Si faites vous trop le Norois.

¶ **NORTNUNFT**, [vel *Notnunft* et *Notnunft*], ut ex Jure Alem. Prov. cap. 250. et 300. et ex Jure Augustano MS. scribit Schli-terus in v. *Nunest*, Violentum stuprum.] Locum vide in *Heimachung*.

¶ **NORUNT FIDELIS**, vel *Initiati*, Græcis ἱερὸν εἰ ἀγνοῦντο, et xerai, Formula familiaris Patribus, qui de mysteriis, ac præsertim de sacrosancta Eucharistia, sermonem habebant, ne horum cognitio ad paganos promanaret. Plurima proferuntur exempla a Casaubono exercit. 16. ad Annal. Baron. n. 49. a Sui-cero in Thesaur. Eccl. v. *Muta* et ab Hæfmanno in Lexico vv. *Norunt fideles* et *Quod norunt fideles*: quæ prætermissis consulo, ne ab aliis dicta repetamur.

¶ **NOSALA**, Nux, ut conjecto, Ital. Noce. *Nosalla*, Statuta Montis regalis pag. 310: *Hem pro quolibet ruba rasis sol. den. ser; item pro quolibet amandolarum seu Nosalarum denar. sex.* Vide *Nozala*.

¶ **NOSATA**, Tabularium Communis Massil: *Melchior de Grimaldis dominus et patronus cujusdam baliguerii intendit venire Massiliam et dictum baliguerium desarmare... aut eum armare, si sibi videntur, pro cundo ad Nosatam... et armare voluerit piratico more. Ex quibus posterioribus verbis suspicor ire ad Nosatam idem esse quod ad nocendum ire, seu piraticam facere, nisi Nosata sit nomen proprium.*

¶ **NOSCA**, Armilla ex imagine sacra dependens. Translatio S. Gorgonii Mart. in Actis SS. Benedict. sæc. 4. part. 1. pag. 506: *Munusculum argenteum a capite ipsius (S. Gorgonii) furtim abstrahit, quod Nosca vocatur.* Vide *Nusca*.

¶ *Noacia*, Prov. spinter, monile, in Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7857. Vide *Nochia* et *Nusca*.

¶ **NOSCENTIA**, pro *Notitia*, apud Symmachum lib. 3. Epist. 9. uti Juretus.

¶ **NOSCENTIA**, Fridericus I. in Constit. Sicul. libro 2. tit. 17: *Cavillationes et captiones antiquas jure Francorum qui Noscentias et momenta temporum, quæ inter Francos litigantes in judiciis hæcenus servabantur, nec non quasdam alias subtiles observationes tam in civilibus quam criminalibus causis submovimus.* Forte legendum, *Nascentias*. Vide in hac voce.

¶ **NOSCIO**, pro *Notio*, in Annal. Corb. apud Perz. Script. tom. 3. pag. 17: *Quod ut quæstioque Noscioni meæ claruit.*

¶ **NOSCITARE**, Notkerus de Notis Musicis: *N. Notare, hoc est, Noscitare, notificat.*

¶ **NOSIARE**, f. vox mendosa, pro *Hericiare* vel *Occare*, seu glebas occa frangere: quod sæpius recensetur inter opera rustica dominis debita. Chartularium SS. Trinitatis Cadom. fol. 47. v: *Si domina non possit per se arare waratum suum ad Pascha, homines sui... ei adjuvent, et tribus vicibus Nosiare in autumno.*

¶ **NOSOCOMIUM**, Νοσοκομιον. Locus in quo ægrotantes curantur. S. Hieronymus in Epitaphio Fabiolæ seu Epist. ad Oceanum cap. 2: *Prima omnium Νοσοκομιον instituit, in quo ægrotantes colligeret de plateis, et consumta languoribus atque inedia miserarum membra fovaret.* Passim occurrit apud Scriptores Ecclesiasticos. [¶ Vide Murator. Antiq. Ital. tom. 3. col. 592. et Glossar. med. Græc. voce Νοσοκομιον col. 1003.]

¶ **NOSODOCHIUM**, Νοσοδοχιον, Idem quod *Nosocomium*, hisdem Scripturibus Ecclesiasticis.

NOTACIUM. Vide *Metacismus*.
NOTARIA. Almoius lib. 4. cap. 26: Collegit etiam et Francis bellatoribus Sacrum, quam Notarium, vel cuneum appellare possumus. Hunc locum attulit Spelmanus: sed nemo non videt legendum, quam nos turmam, vel cuneum, etc.
 In **NOTA.** Nota, Petro Diacono de Notis litterar. dicta sunt ea quod verba, vel syllabas propriis characteribus notant, ut ad notitiam legentium revocent: quas qui scribunt, proprie Notarii appellantur. Notae igitur sunt signa quaedam litterarum quibus vox integra intelligitur: unde *σηματα* dicitur Dionysio libro 56. *Signa verborum*, sancto Hieronymo ad Julianum, et Epist. ad Principiam. Sexta Synodus Act. 12: *Ἐπιπέμωτες ὁμολογῶμεν δὲ τὰ σημάτια*. Qui his utebantur, σηματογράφοι dicti, Latine Notarii, ut est in Glossis Graec. Lat. Apud Ammianum lib. 18. *Ancilla Notarum perita*. De earum usu, sic Valerius Probus Grammaticus de Notis Romanorum interpretandis: *Apud veteres cum usus Notarum nullus esset, scribendi facultatem, maxime in Senatu, qui aderant, scribendo, ut celeriter comprehenderent, quaedam verba atque nomina ex communi consensu primis litteris notabant: et singula quid significarent, in promptu erant. Quod in nominibus, praenominibus, Legibus publicis, Pontificumque monumentis, Jurisque civilis libris etiam nunc manet. Ad quas Notae publicae accessit et studiorum voluntas, ut unusquisque familiares sibi notas pro voluntate signaret.*
 A quibus vero primum inventae sint ejusmodi Notae, docet idem Petrus diaconus ex Isidoro lib. 1. Orig. cap. 21: *Vulgares Notae Ennius primus mille et centum invenit, ad hunc scilicet usum, ut quicquid per contentionem praesentium diceretur, Librarii complures scriberent simul adstantes, divisim inter se partibus, quod quisque verba, et quo ordine exciperet. Dehinc Tullius Tyro Ciceronis Libertus Notae praepositionum commentatus est. Post hunc Philargyrus Samius et Aquila Mecenatis Libertus alias addiderunt. Deinde Lucius Annæus Seneca contractis omnibus, digesto et aucto numero, opus in quinque millia extendit. Ex quo quidem Diacono emendandus laeum Isidorus, in hisce verbis: *Post eum tertius Persannius Philargyrus: legendum enim post eum Samius Philargyrus, quod non advertit Lipsius. Istiusmodi per notarum compendia scribendi rationis passim mentio est apud Scriptores. [Gelius lib. 17. cap. 9:**

Scripserit ore felix, cui littera verbum est, -2
 Quaeque Notis linguam sepe, cursumque loquentis
 Excipiens longae nota per compendia vocis.
 Martialis lib. 14. Epigrammate 208. de Notario:
 Carrant verba licet, manus est velocior illis:
 Nondum lingua seum, dextra peregit opus.
 Prudentius *ἠγὼ ἐπιπέμω* de passione S. Cassiani:
 Praefert studio parvibus, et grægo mæsto
 Sæpius, magister litterarum adorat,
 Verba Notis brevibus comprehendere cuncta pariter,
 Reptimque puncta dicta præpositibus sequi.)
 S. Hieronym. Epist. 111: *Mea autem lingua in similitudinem scribæ velocis, quem Notarium possumus intelligere, quodam signorum compendio brevium Evangelii, strictumque sermonem exaravit in tabulis cordis carnalibus.* S. Augustinus Epist. 258. de quodam Notario: *Erat autem strenuus in Notis, et in scribendo bene laboriosus.* Idem lib. 2. de

Doctr. Christ. cap. 26: *Ex eo genere sunt etiam Notae, quas qui didicerunt, proprie jam Notarii appellantur.* Idem in Collat. 2. diei cum Donatist. cap. 8: *Et cum et Notae ignorare dicere, petentes, ut prius eis ederentur gesta conscripta, Cognitor iussit, ut quod eorum Notarii exceperant, eis recitaretur.* Collatio Carthag. 2. cap. 48: *Notae non nominum, neque ea natura rerum est, atque ipsarum, ut ita dixerim, litterarum, ut quisquam notas legat alienas. In Codicibus legere non possumus, nisi edita fuerint gesta in paginis, non habeo quoc tractem, non habeo quod legam.* Martyrium sancti Genesii Arelat. apud Surium 25. Aug.: *Sanctus itaque Genesius in juventutis flore primæ provincialis militie tyrocinium suscepit, eam officii partem studio et arte complexus, quæ patrum verba, et nova signorum velocitate, veldextere, sonum vocis æquaret, spiritalem futuræ gloriæ imaginem præfigurans, ut, qui præcepta divina celeritate audiret, ea fidelibus Notis pie mentis exciperet.* Ennodius in Vita sancti Epiphani Episc. Ticinensis: *Notarum in scribendo compendia, et figuras varias verborum multitudine comprehendentes brevi assecutus, in Exceptorum numero dedicatus eruit.* Marcus Diaconus Gazensis in Vita S. Porphyrii Episc. Gazensis n. 88. ex versione Gentianii Hervelli: *Cornelius... sciens Notis scribere, quibus utuntur in Jure, notabat omnia, quæ dicebantur et opponebantur.* Sanctus Rembertus in Vita S. Ansharii Arch. Brem. cap. 15: *Porro... quam studiosus fuerit, testantur Codices magni apud nos, quos ipse propria manu per Notas conscripsit.* Quæ sic extulit Gualdo Corbetensis Monachus:

*Quam servens in amore Dei fuit, et studiosus,
 Indicio libro, quæ ipse Notari, habemus.
 In quibus Omnipotentis laus æterna resultat.*

Idem:
 Sedis Apostolicæ fecit decreta Notare
 Pluribus in foliis.
 [Vide Glossarium mediæ Græcæ. in Notario, col. 1003. et voce *ἠγὼ* col. 1361.]
 In **NOTA.** Nomen, vel potius litteræ quæ nomen efficiunt. Richer. in præfat. *Unde cum hic atque illic sepe Karoli, sepe Ludovici Notæ afferuntur pro tempore actorum prudens lector reges æquivocos pernotabit.*
NOTARE. Notis exscribere, apud Quintilianum in Præfat. libr. de Institut. Orat. Epitaphium descriptum a Gelenio in Sacratio Colonien. pag. 356. ac nuper repertum, quod videtur a Sidonio Apollinari fuisse compositum, quo lubentius integrum hic subijcimus:

*Hæc hæc æqualium respice,
 Qui Carmen et Musæ amas,
 Et nostræ communi lege
 Lacrymando thulo nomine,
 Nam nobis pariter simul,
 Ars varia, per stas, orat,
 Ego consensu Sæpiæ
 Sidonio acris peritrosus,
 Hæc Carmen, hæc ars, hæc claus,
 Pariter æqualium est Xenithis,
 Qui merito scriba repletus est,
 Jam doctus in compendia
 Tot litterarum et nominum
 Notare currens stylo,
 Quæ lingua curvata dicitur,
 Jam nunc separari legem,
 Jam voce hauri consert,
 Auram vocari ad proximum,
 Hæc merito prope concedit,
 Arcana qui cælis est
 Sæptus Domini fuit.*

Consule, si label, de scriptione per Notas, Hermannum Hugonem de Prima scribendi origine cap. 18. et quæ de ejusmodi Notis observavit Lipsius Cætur. 1. ad Belgas Epist. 27. præfixa Notis Tyrone a Grutero editis. [Adde Brencmannum lib. 2. Hist. Pandect. cap. 8.] [Consule Præfationem nostram ad Alphabetum Tironianum et quæ de hisdem notis effulgent Auctores novi Tract. de re diplom. tom. 2. et 8.] [Cons. Boppil Palæograph. critic. tom. 1. c. 8.]

In **NOTA.** Commentarius compendiosus scriptus, seu primarium exemplar notis descriptum: Flos Histor. ex Cod. reg. 5515. ad calcem: *Quem (librum) ego Nicolaus Falconi primo scripti in Gallico idiomate, sicut idem frater Hayto michi ore suo dictabat abique Nota sive Nota exemplarum de Gallico transtuli in Latinum, anno Domini 1307.*

In **NOTA.** Notæ Musicæ, quæ in Libris Ecclesiasticis, singulis vocum syllabis superaddebantur. Capitulare Aquiligranense ann. 879. cap. 70. et Capitul. Caroli Magni lib. 1. cap. 68. lib. 6. cap. 277: *Psalmos, Notas, cantus, compotum, Grammaticam per singula Monasteria, vel Episcopia discant.* Joan. Sarisberiensis lib. 1. Metalogici cap. 20: *Nec miratur quis tantam vim fuisse in Notulis, cum et musici cantores pauca characteribus multas acutarum et gravium differentias indicant vocum. Et ob hoc quidam characteres illos musicæ Claves dicunt.* Ademar in Carolo Magno ann. 787: *Et omnes Francie Cantores ediderunt Notam Romanam, quam nunc vocant Notam Francicam: excepto quod trentulas, vel vintulas, sive colligibiles, vel secubiles voces in cantu non poterant perfecte exprimere Franci, etc.* Ingulfus pag. 886: *Missa, quæ cum Nota canuntur, id est, cum modulatione musica, libro notis musicis notato coram proposito.* Vide Abbatum S. Albani: *Cantator composuit historiam, et ei Notam melicam adaptavit. Missa sine Nota, ibidem, [In dicta Capella flet servitium solenne cum Nota, in Charta ann. 1362. ex Chartophylaci Regil Regesto 92. num. 156. Charta ann. 1363. tom. 2. Hist. Eccles. Meld. pag. 253: Cantare solemniter et ad Notam officium divinum singulis diebus Dominicis.* Adde Formulæ Anglic. Thomæ Madox pag. 339.] Vide Capitul. Caroli Magni lib. 1. cap. 72. [68.] et supra, *Cantus Romanus.*

NOTARE. Notas musicas Libris Ecclesiasticis adscribere. Sanctus Anselmus lib. 1. Epist. 21: *Suis vos precibus ad Notandum Antiphonarium ahortare desiderat.* Ademar in Vita Caroli Magni: *Antiphonarios sancti Gregorii, quos ipse Notaverat nota Romana. Liber Annulariorum Basilicæ Vaticanæ fol. 144: Item unum Breviarium pulchrum Notatum in duobus voluminibus. Item unum Graduale Notatum parvi voluminis. Acta Murenensis Monasterii pag. 32: Est et Evangelicus Liber, et Gradualia: ex his unus Musica vocatum est, et duo libri cum versibus Offertorium: ex his unus musica Notatus est. Et tres Antiphonarii, ex quibus unus musica Notatus est.* Petrus Damian. Libro 6. Epistola 32. de quodam Monacho: *Erat autem ille frater multis exercitiorum artibus polens, scribendi videlicet et Notandi, tornandi insuper et fabricandi.* Chronic. Trudonense lib. 8: *Raro unquam ipse cessabat, quin semper aut scriberet, aut Notaret.*

NOTATOR, Qui libris Ecclesiasticis

notas musicas adscribit. Bernardus Monachus Tractatum de ratione cantandi Gradale incipit his verbis: *Sicut Notatores Antiphonarum primum innotuerunt, ita et eos, qui Gradalia notaturi sunt, primum innotuerunt.*

NOTA. Cantus, quomodo Note usurpant e vulgo nostri. Tibericus Lange-nius in Saxonia:

Restant alaudæ, quæ subsistunt sine fraude,
Perque suas Notas rudes sistunt idiotas.

o Lit. remiss. ann. 1418. in Reg. 170. Chartoph. reg. ch. 200: *Lequel avoit un petit flaieler de bos et l'aust fait flaieler et dire une Note, à laquelle Note icellui Willardin eust dancie un tour ou deux.* Aliar. ann. 1470. in Reg. 196. ch. 420: *Pour l'amour de laquelle jeune fille lesdiz joueurs commencent à jouer une Note Joyeuse.*

Jam vero qualis olim fuerit Cantus, quem Gregorianum dicimus, et an notis, quibus vulgo utimur, musicis constiterit, non omnino constat: quanquam id minus vero consentaneum videtur, cum ejusmodi notas multo post adinventas tradant plerique. Incertum etiam, an earum vice aspersa fuerint literis alphabeticis, quæ vocis tonos denotent, Antiphonaria et Gradalia, uti postea factitatum palam est: etsi videatur id diserte indicare. Ekehardus Junior de Casibus sancti Galli cap. 4. ubi de Petro, uno, uti vult, e Cantoribus, quos Roma in Galliam ad Carolum, misit Adrianus Pontifex, verba facit: *In ipso quoque (Antiphonario) primus ille literas Alphabeta significativas notulis quibus visum est, aut susum, aut jusum, aut ante, aut retro, assignari excogitavit: quas postea cuidam amico quaerenti Notker Balbulus dilucidavit.* Exstat vero Opusculum istud Notkeri tom. 5. Antiq. Lect. Canisii, parte 2. pag. 789. cum hocce titulo: *Notker Lantiberto fratri salutem. Quid singulae litteræ in superscriptione significant cantilenæ, prout potuit, juxta tuam petitionem exstante studium.* Singularum vero litterarum in Musica vim ex eodem Notkero, in Intro-litularum Alphabeta hujusce Glossarii ascribendam curavimus. Certe Cantus Gregorianus Notis constitit, quæ Musicæ et cantandi tonos indicarent: has Romanas vocabant. Monachus Ego-lis-mensis ann. 787: *Tribuitque Antiphonarios sancti Gregorii, quos ipse notaverat Nota Romana.* Infra: *Omnes Francie Cantores d'iderunt Notam Romanam, quam nunc vocant Franciscam.*

Hæc per se Notæ singulis syllabis adscriptæ erant. Chronicon Trudonense lib. 8: *Graduale unum... scripsit, illuminavit, musicæque notavit, syllabatum, ut ita dicam, totum usum prius a senioribus secundum antiqua eorum Gradalia dictiens.* Exstat in Biblioth. Monasterii Corbeiensis vetus Graduale hujus notatum characteribus, seu notis. Ejusmodi etiam descripsit Menardus ad lib. Sacram. Greg. pag. 76. Sed an eadem sint, quæ Petri Cantoris, vel Notkeri, non ausim definire. Nam extremis sæculis, ut ait Hugonis Reutlingensis Interpres, et, ut putatur, coævus, in Proœmio, processu temporis quidam Alemanni, et precipue Monachi Ordinis S. Benedicti, qui cantum musicalem non solum ex arte, verum etiam ex usu et consuetudine perfecte et cordatenus didicerant, ipsam, ommissis clavibus et lineis, quæ in neuma seu nota et musicali requiruntur, simpliciter in libris eorum notare ceperunt, et sic decipaverunt deinde juniores, et suos

discipulos sine arte ex frequenti usu et ex magna consuetudine cantum informare, qui cantus sic per consuetudinem doctus musicæ, sed Usus est denominatus, etc. Ut ut sit, pro certo hæbent regulas, claves, et notas musicas hodiernas, Guidonem Aretinum Monach. sub ann. 1022. advenisse, uti post Vincentium Belvac. lib. 25. cap. 14. et alios, observat Baron. ad hunc ann. n. 20. Is enim syllabas ut, re, mi, fa, sol, la, reperit, quibus septem discrimina vocum vulgo designantur: quod longe antea similiter factitasse Egyptios, et septem voculis sonos hos expressisse testatur Dionysius Halicarnasæus lib. II. cap. Reur-viæ, qui vulgo Demetrio Phaleræo ascribitur, pag. 85. Editionis Morellianæ. Tradit præterea auctor Vita S. Bonon-nis Episcopi Misnensis cap. 16. apud Surium tom. 7. (vixit Benno ann. 1066.) docuisse notas musicales regulare, et sic cantare in Ecclesia Misnensi. Chronic. Trudonense lib. 8: *Instruit etiam eos arte musicæ, secundum Guidonem.* Nec scio, an hæc novam musicæ rationem improbet Letaldus, qui eodem sæculo vixit, in Vita S. Juliani Cenoman. Sane Responsorium et Antiphonarum, ut testis, digessimus ordinem, in quibus, pro vitando fastidio, de unoquoque modo singula compegit corpora. Neque omnino alienari volumus a similitudine veteris ritus, ne barbaram aut ineptam, uti perhibetur, melodiam fingeremus. Non enim mihi placet quorundam musicorum novitas, qui tanta dissimilitudine utuntur, et veteres sequi omnino dedignantur auctores, etc.

3. NOTA. Instrumentum Notariorum, qui inde nostris Gardentes dicuntur, seu Instrumentorum custodes. Concilium Avenionense ann. 1279. can. 14: *Statuimus, quod tam hæres quilibet, quam notarius, qui Notam cujuslibet receperit testamenti, etc.*

Commentariolum intelligo, qui compendiarium rei rationem complectatur, ut et in Extracto ann. 1336. e venditione partis urbis Massil. a Benedicto Episc. facta Carolo Andegav. Provincia Comit. ann. 1359. ex Schedis Præsidis in dictis cartulariis contentis facere publica instrumenta. Aliud extractum ann. 1430. ex Homagio ab incolis Masalgii suo domino Gaterio de Ulmeto ann. 1371. prestito, ex fisdem Schedis: *Et me... Notario qui... et de ipsis Notam recepi, ex qua hoc instrumentum publicum in hanc publicam formam per aliam manum scribi, redigi et grossari feci, alii negotiis occupatus, virtute gratiæ regiæ mihi benigne concessæ, hincque manu propria me subscripsi, quia inveni concordare invicem. Hic tam prima perscriptio, nostris vulgo Minyte, intelligi potest, quam commentariolus: et certe pro primario ejusmodi scripto, seu matrice sive abbreviatura, ut verbis utar Statutorum Rom. l. 1. cap. 149. accipienda vox Nota in Edicto Philippi Pulcri ann. 1304. tom. 1. Ordin. Reg. pag. 417. ubi: *In primis ordinamus... quod cum Notarii seu Tabelliones publici contractus in loco in quo morari et tenere cartularia sua consueverunt, dictos contractus receperint, in ipsis cartulariis seu protocolis substantialiter et seriatis in continentis ponant et inserant, et in cartulariis re-dacta, contrahentibus presentibus legant et exponant, et si opus fuerit, Notam suam corrigant in presentibus contrahentium predictorum.* Processus ann. 1459.*

ex Regesto Columba Camera Compt. Provincie: *Et inde facta decerni collatione de Nota cum suo extenso.* Charta Bernardi de Stabulo ann. 1412. ex Schedis Marchionis de Flamarens: *Et anullo opnes et singulas litteras, Notas, acta, memorialia.* Hic referenda sunt, quæ de hujusmodi Notis scribit Zinzelinus Extravagantium Johannis XXII. in cap. 5. tituli 14. De verborum significatione lit. X. in hanc clausulam *Et cetera: Hæc clausula comprehensiva est multorum verborum... unde facit in argumentum, pro more Tabellionum, qui habent in aliquibus regionibus, quod recipientes Notam in protocollo de aliquo facto vel contractu, utuntur frequenter ista clausula; et post redigendo instrumentum in mundum, apponunt multa verba, quæ non apposuerunt in Nota vel in protocollo, et illa subintellecta fore dicuntur sub tali clausula.* Et cetera. De jure tamen scripto nihil plus in mundo, quam in protocollo debet reperiri, ut omnis salitas et suspicio evitetur. Vide Chartularium et Notula.

o Charta Theob. comit. Trece pro monast. Corbiniac. in Reg. 105. Chartoph. reg. ch. 16: *Actum Trece testis me ipso, anno Verbi incarnati 1199. mense Novembri. Data per manum Galleri cancellarii Nota Alermi. Nisi sit pro Signum seu subscriptio. Vide mox Notamen.*

o Porro cum hæc notæ seu perscriptiones Notariorum in foliis separatis et disjunctis describerentur, amittebantur sæpe, quod ne deinceps eveniret, Ludovicus XII. Franc. Rex statuit, quæ la-venir toux Notaires et Tabellions feront bons et suffisans registres et protocoles des contrats et autres acts par eux reçus et passez, et qu'iceux mettroient par ordre selon la priorité et posteriorité des contrats et autres acts, afin que si dorénavant en étoit question, on pût avoir recours au protocole, ou registres, fors et excepté les Notaires du Châtelet de Paris.

1. NOTA. Alia notione. Vide in Nota. NOTABILIS. Suspectus, nota dignus. Literæ Henrici III. Angl. Regis ann. 1262. apud Rymer. tom. 1. pag. 737: *Præsertim cum ipse nullo prius tempore aliquem de regno nostro Notabilem reddiderit, nec disensionem seu discordiam scrupulum cum aliquo ex aliis alio præterito habuerit.* Aliquot e Latinis Scriptores hanc quoque vocem interdum in malam partem acceperunt, ut Quintilianus: *Notabile verbum et veluti macula.* Rursus, *Notabilia ad reprehensionem Notabilis feditas,* apud Plinium lib. 35. cap. 5.

o In malam partem accipitur hæc vox, in Homag. Guill. de Petra pertusa ann. 1217. ex Reg. 30. Chartoph. reg. ch. 23: *Tenebo fideliter frontariam contra ipsos; quod nisi fuerem, tanquam infamis ab omnibus de cetero et Notabilis haberer.* Notabile, pro Notabile, Insignis, illustris. Chartul. S. Benigni Divion. *Ce sont les personnes Notables et seculares, qui furent présents à Dijon le 17. jour du mois de May l'an 1350. quant messire Jehans de France duc de Normandie, à cause dou bail de Philippe duc de Bourgogne meindre d'aage, reprit de frere Pierre abbé de S. Benigne de Dijon.*

o NOTABILITER. Jure indubio, sine ulla controversia. Charta ann. 1244. inter Instr. tom. 10. Gall. Christ. col. 33: *Si quis piscator ceperit infra terminos maris circumadjacentis sturionem et salmonem, et porcum macinam, et helpsinum, in jus ecclesie cedit integre et Notabiliter.* NOTABUNDUS. Celebris. Vita S. Guthlaci tom. 2. Aprilis pag. 46: *Nam illo*

tempore tanti viri fama ubique Notabunda vagabatur.

¶ **NOTACULUM**, Nota, signum: Minutius Felix in Octavio cap. 31: Nos non Notaculo corporis, sed innocentie ac modestie signo facile dignoscimur. Respondet Cæcilio, qui prius de Christianis dixerat: Occultis se notis insignibus noscunt.

¶ **NOTAMEN**, Nomen, vel signum. Adrevaldus in Hist. translationis S. Benedicti et S. Scholasticæ num. 7: Pro foribus autem Petre scilicet superposita præfixa erant Notamina, quorum interius busta jacebant.

¶ **NOTAMEN**, Nominis subscriptio, vel nota sibi proprie appositio. Charta ann. 1056. inter Instr. tom. 11. Gall. Christ. col. 227: Alii plures episcopi et abbates, nonnulli etiam sui regni principes, quorum supra præfixa sunt Notamina, illud attestarunt. Vide notam Notare.

¶ **NOTAMENTUM**, Annotatio. Leges Palatine Jacobi II. Regis Majoricæ in Actis SS. Junii tom. 3. pag. 1: Quibus dantur certa notaria seu annue pensiones, quorum salariorum seu pensionum quantitatis scriptis tenent dictis Rationibus in libro suo Notamentorum.

¶ **NOTARE**, Subscribere, notam seu signum apponere. Charta ann. 1312. tom. 9. Ordinat. reg. Franc. pag. 42: Et ego Humbertus Pilati de Buria... notarius publicus... inde instrumentum percipiens recepi et Notavi, etc. Aliis notionibus, vide in Nota 1. et 2.

¶ **NOTARIA**, seu Notoria, Scriptura, qua notum aliquod sit, relatio Glossæ velle: Notaria, svazopz. Glossæ Gr. Lat. Mæroni, Inductio, Notaria, Inductum. Acta S. Maximini Martyr. Cum Centenarius diceret Notariam sibi datam esse, qua contineretur eam fingere, dixit: An non est verisimile me mentiri, et aliam vobis dicere, qui Notariam falsam delit? S. Augustinus Epist. 160: Circumcelliones quorundam et Clericos Donatistas cura coram, qui disciplina publica inseruiunt, præmissa Notaria, ad judicia legesque perduxit. Utitur alias hac voce in Brevi Collation. coll. 1. cap. 4. 6. 7. et 11. et coll. 2. cap. 2. et 3. post Coll. cap. 21. et Epist. 159. Occurrit etiam in Collat. 1. cum Donat. edita a Massono cap. 14. 17. 18. 29. Coll. 2. cap. 8. 12. apud Apulium, Polionem, etc.

¶ **NOTARIA**, Munus Notarii. Venditio partis urbis Massil. a Benedicto Episc. facta Carolo Andegav. Comiti Provincie ann. 1257: Notarii a dicto domino Episcopo creati non possunt exercere officium Notarie, nisi in terra domini Episcopi. Edictum Ludovici X. Franc. Regis ann. 1315 tom. 1. Ordinat. Reg. pag. 571: De venditionibus autem Notariarum nostrarum, generalem Ordinationem ad utilitatem publicam, de Perlatorum, Baronum et aliorum bonorum fide depuratum consilio faciemus.

¶ **Notaria**, eodem sensu, in Charta ann. 1296. ex Chartul. S. Vandrege tom. 1. pag. 177.

¶ **NOTARIATUS**, Eadem notione, Gall. Notariat, Edictum Philippi Puleri ann. 1304 tom. 1. Ordinat. reg. pag. 419: Tabelliones, seu Notarii publici, auctoritate Regia confirmati, potestatem habebunt Tabellionatus, seu publici Notariatus officium more debito exercendum. Constit. Frederici Regis Sicilie cap. 32: Jubemus quod erodentur et Notariatus tonnariarum et dohanarum et aliarum gabellarum Sicilie concedantur et committantur tantum Siculis idoneis et sufficientibus, et quod ipsi Credentur, Nota-

rii et particulares Subportulani exerceant officia ipsa per se personaliter, et non per substitutos eorum.

¶ **NOTARIA**, Forense tabularium, Gall. Greffe. Charta ann. 1339. in Reg. 61. Chartoph. reg. ch. 428: Item pro Notaria bajuli et iudicis dicti loci (sancti Juliani) quadraginta solidos Tunonenses.

¶ **NOTARIUS** dignitas varia ac diversa fuit in Palatiis Imperatorum. Alii enim et in his præcipui erant, qui Notarii et Tribuni, seu Tribuni Notariorum dicebantur, de quibus in voce Tribuni. Alii erant Tribuni et Notarii Prætoriani, qui ex Corniciliariis et Primiceriis officii Præfectura Prætor. ad eum locum pervenerant, ut docet Senator lib. 6. Ep. 3. lib. 11. Epist. 29. Tertii denique erant Notarii et Domestici ut est in leg. 2. et 3. Cod. Th. de Primicerio et Notariis. (6. 16.) De singulis multa congerere Panorolus Not. Imper. Gutherius de Officiis domus Aug. Sirmundus ad Sidonium, Henric. Valesius ad 17. Marcelini, Capetius, Jacobus Gotofredus ad Cod. Theod. etc.

¶ **NOTARIUS**, Incerta mihi notione. Statuta Aetens. l. 16. v. cap. 3: Jaro... quod non sua homo alicujus Marchionis, nec vassallus, vel Comes, vel Comitisse de Lombardia, exceptis Comitibus de Lumelo, si fuerint Notarii et Episcopi Astens.

¶ **Notarii** Eccl. est E. ROMAN. apud Gregor. M. lib. 2. Ind. II. Epist. 51. Hi Epistolas summorum Pontificum subscribebant, ut idem testatur ib. 4. Epist. 25.

¶ **Notarii** Episcoporum, eorum scribae, qui ut purimum assumentur ex Clericorum ordine, et in Ecclesiis munia sua obstant Ecclesiastica, et ex libro Sacramentorum Gregori colliguntur. Et tunc illorumque duo cerei, quos tenent duo Notarii, etc. Messianus Presbyter in Vita S. Casarii Archiep. Cæsariensis, dei Casarius per eandem loca ad vitam pergeret Ecclesiam, Clericis, cui cura erat habendum illius portæ, quod Notariorum officium erat, oblitus est, etc. [Fortunatus in Vita S. Germani Paris. tom. 6. Maii pag. 787: In tantum quippe sacris amplifatus proceribus, evasa dum beati sui transitus ita præcedit, ut sublimis. Ante aliquos dies vocans ad se Notarium suum, imperat in cubiculo supra lectum suum scribere hoc tantummodo: Quinto Kalendas Junias.] Vide Henric. Valesium ad Sacratem lib. 5. cap. 22.

¶ **Notarii** Episcopi plerique non unum duntaxat, sed plures habent Notarios, quorum primus Cancellarius nomen sibi sumebat, imo et Archicancellarius, ut patet ex litteris Mabillonii Episcopi Verdun. quas laudat Mabillonius Diplom. pag. 124. quasque Romæ recognovisse dicitur ad vicem Ber... Archicancellarii. In litteris Gerardi Talliencorum Episc. ann. 932. apud Perardum pag. 169: Ego Bernartus Notarius ad vicem Welfonis Cancellarii recognovi. Idem habetur apud eundem Perardum pag. 169. in litteris Beroldi ejusdem urbis Episcopi. Cancellarios istos Notariis litteras non raro dictasse argumento sunt littere Raynaldi Lingon. Episc. apud eundem Perardum pag. 75. dicit Philippo I. Rege regnante, Stephano Cancellario Actante; et in subsequentibus a Re Roberto ejusdem urbis Episc. ubi Prævid Rotbertus sancti, dicitur Humbertus et scriptus Galo Procerus de Gibriaco.

¶ **Notarii** distincti videntur Episcoporum et Capitularum Cancellarii. Hi dicebantur Sigilliferi et Registratores, quibus in annuum Capituli sigilla et re-

gistra committebantur, ut in Decretis Ecclesie Lugdunensis legisse se testatur Mabillonius loco citato: qui ibidem memorat Litteras Guillelmi Officialis Rem. ann. 1295. quæ datæ dicuntur per Sigilliferum et Registratorem. Litteras Roeleni Episc. Nivern. regnante Roberto an. v. scripsit Teibertus Geronta Tabellarius ex Chartario Nivernensi: ubi Notarii, eodem semper teste Mabillonio, sæpe Cancellarios se dicunt. A commentariis semel, Johannes se Tabellionem.

¶ **NOTARIUS ABBATUM**, Abbatibus suis etiam fuisse, Notarios seu Cancellarios patet ex Caroli M. Capitulari l. ann. 805. in quo statuitur cap. 3: Ut unusquisque Episcopus et Abba et Comes suum Notarium habeant. Monachis quoque, ex Historia Ghisnensi Duchesniana pag. 50. ubi Rodulfus Cancellarius et omnium Monachorum ultimus subscribit litteris Arnulfi Comitis Flandrensis: sed maxime id patet ex Traditionibus Fuld. pag. 530. 528. et 516. ubi Hemmo subscribit in vice A'thyringi ann. 822. et Berinhoh in vice Hemmonis, et Wolfleoz in vicem Gerolfi. Idem observare licet in Chartis S. Galli apud Goldastum: idem etiam in Monasterio S. Benigni Divion. ubi Arialdus ad vicem Cancellarii E'thras scripsit ann. 727. Cancellarius seu Notarius nonnunquam dicebatur Innuentia, ut in Traditionibus Fuld. pag. 498. sub Pippino Rege Woframus. Non raro etiam appellabantur Lectores Ruodolcus Lector scripsi, in Charta 69. apud Goldastum. Clericus et Lector, in Charta 77. Siebrandus Lector et Dodo Lector, in Monasterio S. Benigni, sec. VII. apud Perardum pag. 10. Reconarus Lector hanc donationem scripsi, sec. VII. apud Doubletum pag. 659. Scilicet, inquit Mabillonius Diplom. pag. 125. unde hæc fere excerpta, ubi id Lectores dicebantur, quod essent scholis præfecti. Certe Ruodolfus Cancellarius Fuldensis Scholasticus dicitur in Tradit. modo citatis pag. 521. Lectores vero dictos esse monachorum Scholasticos et præceptores supra probatum in voce Lector. Ceterum præter Monachorum seu Capituli Cancellarium, proprium etiam fuisse Abbatibus, probat inter alias Charta Sugerii Abbatis, hoc modo subscripta apud Doubletum: Ego Gregorius domni Sugerii Abbatis Cancellarius, regei et subscripsi.

¶ **NOTARIUS REGIONARIUS**, dicti septem Notarii Romæ, a S. Clemente PP. primum instituti. Anastasius in S. Clemente: Hic fecit septem regiones dividi Notarius p'delibus Ecclesie, qui gesta Martyrum sollicite et curiose unusquisque per regionem suam diligenter perquirent. Idem in S. Antero: Hic gesta Martyrum diligenter a Notariis requisivit, et in Ecclesia reconduxit. Et in S. Fabiano: Hic regiones divisit Diaconibus, et fecit 7. Subdiaconos, qui 7. Notarios imminerent, ut gesta Martyrum in integro colligerent. Hi etiam inter cetera populo per urbem (quod hodie Cursoris faciunt) denuntiabant, quando Papa Ijanias, id est, Processiones vel supplicationes facere, aut ubi Missam celebrare, vel Stationem indicare constitisset. Præterea nomina et numerum baptizatorum Pontifici referebant, ut colligitur ex Ordine Romano Anastasius in S. Hadriano PP. Eum clericari jussit, quem Notarium Regionarium in Ecclesia constituit, postea eum Subdiaconum fecit. Vide Gregor. M. lib. 7. Ind. I. Epist. 17. eorum postea aucto numero, qui ex 7. illis primis fuerunt. Notarii regionarii, vel Protonotarii vocati

sunt, reliqui Notarii simpliciter. Vide Diuraum Roman. cap. 6. tit. 1. 2.

Prætermitti non debet, quod de Notariis seu Scriuariis habet Mabillonius Diplom. pag. 125. et 126. horum nomina in Bullis Pontificis ante annos quingentos adscripta fuisse continue post contextum hoc modo: *Scriptum per manus N. Notarii Regionarii et Scriuarii S. R. E.* (pro quo Paschalis II. Diploma apud Perardum pag. 206. habet *sacri palatii*) appositis mense et indictione: tum majoribus litteris integre in medio intervallo scribebatur. *Bene valate*; ac postremo *Datum* seu *Data* v. g. x. Kal. Novemb. *per manus* seu *per manus Anastasii Bibliothecarii, seu Cancellarii, S. R. E. imperantibus, etc.* ut in specimenibus que ex Benedicto III. Nicolao I. summis Pontificibus exhibet idem Mabillonius, ac passim videre est apud horum monumentorum Collectores. A Leone IX. paulatim immutari cepit iste ritus, atque unius Cancellarii nomen adscribi postremo loco, cum titulo Diaconi seu Presbyteri Cardinalis, aliquando etiam Cancellarii.

An idem plane fuerint atque Scriuarii subdubitat Muratorius tom. 1. Antiq. Ital. med. ævi col. 680. cum iis ipsi temporibus occurrant, qui non Scriuarii, sed *sacre Romanæ ecclesiæ Notarii* appellantur: cujus rei exempla profert loco laudato vir doctissimus. Ii itaque fortassis Scriuarii appellati, qui publici scriini s. v. archivi curam haberent, cum nihilominus Chartas conficerent, reliquorum notariorum more. Notarii vero cæteri, qui instrumenta tantum conscriberent.

Notarii inter clericos ecclesiæ metropolitanæ Mediolanensis, post subdiaconos et ante lectores recensentur in Charta ann. 1186. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 856. Eorundem officium assignatur in alia ann. 1179. ibid. col. 857: *Notarii duo, quos volo interesse ipsi festivitati, scilicet unum pro causa legendi, et alterum causa canendi [an cavendi?], habeant denarios quantum pro unoquoque.*

Notarii Regis apud nostros, alii olim fuere ab iis, quos *Secretarios Regis* vocabant, quod potissimum colligitur ex Statuto dato Lorriaci pro Hospitio Regis Philippi M. ann. 1317: *Notaires suivants le Roy, un Secrétaire et 2. autres, dont l'un sera du sanc, et non plus que les trois. Et prendra le Secrétaire 2. provendes d'avoine, et mangera à Court, et prendra à Court fer et clou. Et pour les gages de leurs varies et toutes ses autres choses 19. den. par jour; mais il aura livroison, vin de coucher, une quartie chandelle, deux quayers, et 12. menues; et prendront en la fourrière 2. caustes et 2. boites de feurre et demy mole de busche; et se les trois Secretaires y sont à Court, les 2. qui surviendront, ne prendront riens. Præterea ex Edicto Caroli V. tunc Regentis Regnum Franciæ 27. Febr. ann. 1359. quo magnum Officiarium numerum rescindit, ex Notariis 50. tantum reservans, atque in iis 18. in aula munus suum executuros: *Et ne sera nul Secrétaire jusques à tant qu'ils soient réduits à six. Et in eodem Edicto: Les Secretaires ou Notaires ne prendront or ni argent, ni aucune chose de quelques lettres qu'ils facent, ne se sont choses permises de droit, exceptes les lettres de sang, et les chartres dont ils prendront les seaux, et la taze raisonnable par poste Chancelerie.* Sed postmodum unita*

eadem unita. [De Notariis plura Mabillonius lib. 2. de Re Diplom. integris cap. 11. 12. 13. de Lauriere in Glossario Juris Gallici, ac præsertim tom. 1. et 2. Ordin. Reg. passim: quorum omnium indices locupletissimos consulere potes ad calcem.]

Notarii Cancellariæ Dalphinatus, de quibus plura leguntur in Ordinatione Humberti II. ann. 1340. tom. 2. Hist. Dalphin. pag. 400.

Notarii Comitum. Ut Comites suum haberent Notarium sancivit Carolus M. Capitulari 1. ann. 805. cap. 3. paulo ante relato. Illustrium personarum Capellani fere munus obibant Notariorum seu Cancellariorum. Hinc Literas Aimonis Comitiss Gebennensis scripsit Andreas Comitiss Capellanus Papa Urbano regnante, in Bibl. Sebus. apud Guichenonem pag. 108. Alia ejusmodi exempla passim occurrunt, ut dictum in voce *Capellanus*, licet cautum esset lib. 1. Capitul. cap. 192. *ut ullus Presbyter chartas scribat, nec conductor sui Senioris existat. Tabellionatus officium Presbyteris, Diaconis et Subdiaconis interdixit Innocentius III. PP. pag. 288. apud Bosquetum, sed plerique ex illis Notariis solum clerici erant, qualis fuit Carus Clericus ac Notarius atque Scriba Landolfi Principis Beneventani tom. 8. Ital. sacre col. 746. Ex iis unus alius superior: quare in Charta Philippi Comitiss Flandriæ apud Duchesium Hist. Guisnensis pag. 223. subscribit Robertus Prepositus de Aria summus Notarius. Hæc fere post Mabillonium de Re Diplom. pag. 126.*

Notarii Apostolici et Imperiales, passim occurrunt, etiam in veteribus actis, alibi quæ in Synagoga Pontificum, aut Imperatorum territorii descriptis. Id enim juris tum invaluerat, ut Notarius vel Tabellio ab Imperatore, vel Papa, vel ab eo cui hoc speciali privilegio indultum erat, ordinatus, posset ubique, etiam in Francia vel Angliâ, seu Hispaniâ, non solum in terris eis specialiter subjectis, suo officio uti, et instrumenta conficere, etc. Ita Speculator tit. de Fide Instrumentor. § Restat. n. 23. Atque id quidem necessario observandum fuit, quod vulgo quærat, cur acta publica in Francia et alibi exarata, tam crebro confecta dicantur a Notariis auctoritate Apostolica et Imperiali constitutis. Vide Petrum de Vineis lib. 6. cap. 32. et Dionysium Pontanum ad Consuetud. Blesensem art. 17. pag. 150. 2. Egit.

Carolus VIII. Francorum Rex Edicto ann. 1490. omnibus subditis interdixit de faire passer ou recevoir aucun contrat par Notaires Imperiaux, Apostoliques ou Episcopaux en matiere temporelle sur peine de n'être foy ajoutée aux dits instruments, lesquels d'oresnavant seroient reputés nuls.

Notarii Causarum, vulgo *Greffiers*, in Stat. comitat. Venais. sub Clem. VII. PP. cap. 20. ex Cod. reg. 4600. A. Causarum Notarii, antequam registrum curiæ inhiabant et copias in publicam formam... redigant, etc.

Notarii Inquentarum, in Lit. ann. 1365. tom. 4. Ordin. reg. Franc. pag. 568: *Notarii in officio notariatus inquentarum curiæ bajuli Montispessulani instituti, etc.* Vide Hevin. in Aresta parlam. Brit. tom. 2. pag. 33.

Notarii Sacri Palatii, sæculo XI. frequenter memorati, apud Purcellum pag. 372. 416. 430. etc.

Notarius Secundi Scriini, in Annalibus Bertinianis ad ann. 877.

Primicerius Notariorum, in Notitia Imperii pag. 61. 146. apud Senatorem lib. 6. Ep. 16. *Primicerius Notariorum Castrensis sacri Palatii*, in Notitia Imperii pag. 3. 114.

Primicerius Notariorum Ecclesiæ Romanæ, qui postmodum *Protonotarius*, apud Greg. M. lib. 2. Ind. 11. Epist. 22. Paulum Warnefridum lib. 4. de Gest. Longob. cap. 21. etc. Anastasius in S. Julio PP. *Hic constitutum fecit, ut nullus Clericus causam quamlibet in publico ageret, nisi in Ecclesia, et notitia, quam omnibus pro fide Ecclesiastica est, per Notarios colligeretur, et omnia monumenta in Ecclesia per Primicerium Notariorum confecta celebrarentur, sive quod cautiones, etc.*

Protonotarius, *Primus inter Notarios*, Ammian. lib. 25. dignitas Palatina: apud Socratem lib. 7. cap. 23. Codinum de Offic. cap. 2. n. 57. etc.

Protonotarius, apud nostros interdum dictus summus Cancellarius. Sic Hadrianus PP. I. in Epist. 85. Codicis Carolini dilectissimum Protonotarium vocat Radonem Abbatem S. Vedasti, quem in serie Cancellariorum diximus fuisse Caroli M. summum Cancellarium. Eadem ratione Lotharius Imp. Hiluinum S. Germani Pratensis Abbatem Archinotarium appellat, ut jam dictum in Archinotarius: ubi Archinotarius alter memoratur ab Archicancellario distinctus sub Ludovico Pio.

Protonotarius τὸ δῶρον, apud Nicetam Choniatem, [Publici cursus. Vide Glossarium mediæ Græcitatæ in Νετάρως.]

Protonotarius Thematis, seu provincie, apud Leonem in Tactis cap. 4. p. 31. ubi de ejus officio, qui in glossis Basilicæ dicitur, τὸ δῶρον τὰς ἀρχάς.

Protonotarius in Ecclesia Constantinopolitana est τῶν κερτυριῶν Νοτάρως, apud Goarum ad Codinum pag. 5. 12. ubi de ejus officio plura.

Protonotarius Apostolicus, cujus munus sic describit Christoph. Marcellus in Ceremoniali Romano lib. 3. pag. 317: *Protonotarii officium est notare ea, que in publicis Consistoriis geruntur, cum rogantur a Procuratore fiscali in publicam redigere formam. Ideo oportet eos interesse publicis consistoriis, etc.* Et pag. 328: *De Protonotariis, scimus decretum fuisse a Pio II. in Conventu Mantuano, quod deinceps non præcederent Episcopos aut superiores, et ita servatur. Idem lib. 1. cap. 18. ait Protonotarios participantes ante Abbates, non participantes post Abbates sedere.*

Notarium, Charta. Instrumentum a Notario digestum. Pactum inter Pontium episc. et gentes reg. Biter. ex Chartul. ejusd. urbis ch. 6. ann. 1230: *Notaria quoque testamentorum et instrumentorum nuptialium, in terra domini regis sui temporali jurisdictioni subjecta, ad ipsum dominum regem vassallorumque ipsius et eorum notarios pertinabit. Vide Notula.*

Notarius, Notabilis, præcipuus Elmham. in Vita Henr. V. reg. Angl. edit. Hearn. cap. 67. pag. 132: *Ipsè idem, per compositionem post habitam, inter alios Notarios transgressores, a regii favoris exceptus gracia, etc.*

Notator, Notarius. B. de Amoribus in Spec. sacerdot. MS. cap. 5. De officis que presbyteris prohibentur:

Non solummodo legibus, sive laicis.
Nec procurator laycorum, sive Notator.

Vide alia notione in Nota 2.

¶ 2. NOTATOR cantus ecclesiastici.
Vide Nota 2.

¶ NOTATURA. Ars scribendi notis, ut videtur, vel notas musicas libris ecclesiasticis apponendi. Chron. Windesem. lib. 2: Cui tunc temporis meliorem in fractura et Notatura monasterium nostrum non habuit. Vide Nota 1. et 2.

¶ NOTESCERE, Notum facere. Concil. Tolet. III. inter Hispan. tom. 2. pag. 38: Quicquid vero verbis apud Sacerdotium vestrum nobis agendum erat de fide atque spe nostra, que gerimus in hunc totum conscripta atque alligata Notescimus.

¶ NOTIFICARE, Notam facere, in leg. 5. D. de Jure immunit. (50, 6.) et alibi non semel.

¶ NOTIFICATIO, Significatio, declaratio, Practicis nostris Notificatio. Nicolaus de Jansilla de Gestis Friderici II. Imp. apud Murator. tom. 8. col. 519: Marscallus summi Pontificis, sicut ex ejus Notificatione accepit, etc. Andreas Dandulus in Chronico apud eundem Murator. tom. 12. col. 436: Ea predicta ergo Notificatione verum constare potest, etc.

¶ NOTINUS, Significans. Stat. pro arte parat. pannor. Carcass. renovata ann. 1466. in Reg. 201. Chartoph. reg. ch. 121: Item quod quilibet pannus... habebit aureas sive listones de blavo colore vel burello Notino. Notice, a Latino Notitia, vulgo Connaissance, in Lit. ann. 1372. tom. 5. Ordinat. reg. Franc. pag. 696: Selon qu'il vint à la Notice du suppliant, etc.

¶ NOTIO, pro Notitia. Charta S. Bonifacii de finibus et limitibus. Fuld. Monasterii apud Brow. l. b. 1. Antiq. Fuld. cap. 4: Scripta est hæc Notionis Charta in Fuldensi Monasterio, etc.

¶ NOTIOSUS, pro Notiosus. Vide in hac voce.

¶ NOTITAS, Notitia, evidentia. Processus de Vita S. Yvonis, tom. 4. Maii pag. 578: Cæperunt clamare Heloy, Heoy, et ad Notitatem addebant verba referendo ad me, Lamma sabactani.

¶ NOTITIA, Instrumentum, quod de re inter presentes in re quæpiam gesta, nec scripto mandata, aut in chartis relata, ad hoc vocatis testibus, conficebatur, ut presentibus posterisque nota fieret, et in posterum nullus de ea dubitandi locus oriretur. Nam cum primis istis sæculis ea esset fides inter homines integritas, ut solo verbo, certisque traditionum seu investiturarum adhibitis formulis et ritibus, prædia Ecclesiis aliisque conferrentur ac traderentur: interdum, et ut plurimum coram testibus, ad majorem firmitatem, donatoris ita postulantis, Charta conficebatur ad posterorum Notitiam, quæ et rem donatam ac collatam, donatoris nomen, traditionis ritum ac formulam, testes, qui adfuerant, annumque, mensem ac diem contineret. Unde breve memoratorium seu recordationis crebrius appellatur in Tabulario Casauriensi: Decretum securitatis et firmitatis pro futuris temporibus ad memoriam retinendam, etc. In Charta ann. 1152. in Historia Bellunensi pag. 77: Breve recordationis ad memoriam retinendum. Exstat in Tabulario Heduensis Ecclesiæ Notitia ann. 1107. cujus initium ita concipitur: Quia negligentia, noverca memoriæ, benefacta delere solet, aut pervertere, scripturæ custodiendum mandavimus. Quo sane re-

ferri possunt ista ex Collat. 2. Carthagin. cap. 28: Intelligis ita rem esse gestorum, adeo memoriæ scripturarum per litteras digeruntur, ne sola memoria, que capax esse non potest, oblivione decepta, quid gesserit, nesciat. [Vide Tabularium S. Cyrilli Nivern. num. 13.]

Atque ejusmodi Notitiæ secundum contractus naturam varias sortiebantur appellationes. Aliæ enim dictæ Warpituræ, quibus quis rem aliquam dimittebat, ut in Tabulario Persiensi Ch. 26. Traditionales, quæ rei traditionem continerent, Ch. 2. Traditorie et revestitorie, apud Perardum in Burgundicis pag. 172. Sacramentales, quæ abtestibus post edita sacramenta firmabantur, in eodem Tabulario Persiensi Ch. 16. Aliæ in ipso mallo describebantur, judicibus ipsis præcipientibus, in Chronico Besuensi pag. 505. in eodem Tabular. Persiensi Ch. 18. 19. apud Besilium in Comitibus Pictav. pag. 218. 224. etc. Quæ quidem fortassis esse sunt, de quibus agit Capitulare 6. ann. 803. cap. 2: De secundo vero, unde me interrogasti, si Comes de Notitia solidum unum accipere deberet, et Scabivii, sive Cancellarius, etc.

Notitiarum aliæ ab ipsis partibus, id est, donatoribus et donariis, atque adeo ab ipsis testibus, qui in rei gestæ fidei advocati erant, subscribebantur, ejusmodi passim observare est, ex quibus unam tantum describemus ex Tabular. Bellilocensi Ch. 154: Notitia traditionis vel consignationis, qui hanc Notitiam subius firmaverunt, qualiter veniens aliquis homo nomine Aicardus... manibus tradidit ipsam villam... Garulfo Abbati... per cordam signi et per hostium domo... sicut in Carta testamenti loquitur, et tunc necesse fuit ipso Abbati vel ad ipsos Monachos, ut arande Notitiam colligere deberent, quod ita et fecerunt his presentibus, actum fuit factam hanc Notitiam traditionis in mense Octobri ann. 8. Caroli Imperatoris S. Aicardi, qui traditionem ita firmavit. S. Aldegario. S. Adraldi, etc. Notitiæ aliæ ab ipsis donariis interdum describebantur, ut eorum posteris notum fieret, qualiter prædia ipsis et a quibus, quibusque presentibus testibus essent collata: quæ quidem nudam rei gestæ narrationem continebant, nullis adhibitis signaculis, ac subscriptionibus, cum eas in polyptycha sua referre satis esse ducerent, ut est apud Gregor. M. lib. 7. Ind. 2. Epist. 40. Ejusmodi passim exhibet Chronicon Besuense. Atque hæc quidem Notitiæ vim Diplomatis habebant. Charta Henrici Imp. apud Ughellum tom. 4. pag. 408: Et cetera, quæ in præceptis et Notitiis antecessorum continentur. Alia Lucil PP. ibid. pag. 817: Sicut continetur in præcepto et in tua Notitia. Ejusmodi notitiarum mentio post annum 1100. rarius occurrit. Porro de vocis Notitia notione apud Scriptores Latinos, egit Pancirolus ad tit. Notitiæ Imperii. Vide Mabillonium tom. 5. Vitar. SS. Ordin. S. Benedicti pag. 761. [et lib. 3. de Re Diplom. cap. 4.] Acta Episcop. Cenoman. pag. 272: Ipsamque per Notitias atque iudicia multorum nobilium virorum evindicavit.

¶ Consuet. Neapolit. MSS.: Instrumentum vero divisionis curialium, quod Neapolis Notitia dicitur, subscriptum duobus testibus curialibus et non completum, robur habet inter dividentes eorumque heredes et successores perinde ac si esset per tertium curialem scriptum et completum.

¶ NOTITIUM FACERE, pro Notum facere,

in Legibus Luitprandi Regis Longobard. tit. 17. § 1. tit. 52. § 1. (22. 4. 4.) 73. (6. 20.)

¶ NOTITIALIS RECORDATIO, Inquisitio juridica per testes, qua quid notum sit. Charta ann. 1170. in Chartul. Cluniac.: Notitialis facta est recordatio, si contingeret terram de Fulciniaco impugnari ab hostibus.

¶ NOTITIOLA, Parva notitia, modica scientia. Tortarius in Miraculis S. Benedicti cap. 25: Jactitabat aliquantulam medicaminis se habere Notitiolam.

¶ NOTNUNFTI, Violentia, in Gloss. Lat. Theotisco. Lex Frison. tit. 8: De Notnunfti: Si quis rem quamlibet vi rapuerit, etc. Occurrit in Speculo Saxonico lib. 1. art. 45. et lib. 3. art. 1. [22. Vide Grimm. Antiq. Jur. Germ. pag. 638.]

¶ NOTORIA, Epistola, qua aliquid Principi aut Magistratui notum fit. Trebellius Pollio in Claudio, ex Epistola ejusdem Claudii: Nihil me gravius accepit, quam quod Notoria tua intimasti, Claudium parentem amicumque nostrum insinuat sibi falsis plerique graviter irasci. In Glossis Isidori, Notoria, elogium, textum malorum ditorum, quod Notoriam dicunt, appellatur: scilicet libellus accusationis, sic dictus, quod in eo reus notetur. Ita usurpat Augustinus Epist. 159: Qui non accusantibus nostris, sed illorum Notoria, ad quos tenenda pacis vigilantia pertinebat, presentari videntur examini. Idem Epist. 160: Premissa Notoria, ad iudicia legesque perduxit. Adde leg. 7. Cod. de Accusat. (9. 2.) Apuleium lib. 7. Paulum JC. etc. et quæ observant Marcellus ad Sueton. in Tito, Juretus ad Symmachum lib. 10. Epist. 4. Jacobus Godefredus in leg. 81. Cod. Th. de Episcopis, (16. 2.) etc. [Vide Notaria 1.]

¶ NOTORIANS FAMA, Qua quid notum sit et vulgatum. Bulla Benedicti XIII. PP. dicti ann. 1407. tom. 6. Spicil. Acher. pag. 182: Ad nostrum siquidem auditum fama publica Notoriante pervenit, etc.

¶ NOTORIARE, Notum facere. Processus contra spoliatores thes. Clem. V. PP. ex Reg. Joann. XXII. PP. fol. 94. v. col. 2: Sicut nota evidentia facti Notoriat et adeo nota reddidit, quod nulla possint tergiversatione celari. Vide Notescere.

¶ NOTORIETAS, Pervulgata notitia, Gall. Notoriété, Evidentia, in Processu de B. Hermanno Joseph tom. 1. Aprilis pag. 79. in Concilio Pisano ann. 1409. apud Marten. tom. 7. Ampliss. Collect. col. 1083. in Charta ann. 1424. apud Madoc Formul. Anglic. pag. 69. in alia ann. 1554. apud Rymer. tom. 15. pag. 370. etc.

¶ NOTRIA, trix, Pinna, apud Joannem de Janua.

¶ NOTRIMINA, Nutricatus animalium, ipsa animalia, idem quod Nutrimen. Vide ibi Charta ann. 790. apud Murator. tom. 8. Antiq. Ital. med. ævi col. 561: Et duas casas meas massarietas in loco Tussie, cum rebus et hominibus et Notriminas, movile et immovile, qualiter mihi sunt pertenentes in integrum. Occurrit rursus infra.

¶ NOTTOLA, vix Italicæ, Fenestræ obex, repagulum. Acta MSS. notar. Senens. ad ann. 1285: Confiteor conduzione a vobis... unum molendinum cum domo positum in flumine de Bocons... cum duabus Notollis et cum duabus rallis, etc.

¶ NOTULA, Charta, scriptum. Charta Heinrici Marchionis Misnensis ann. 1234. apud Ludewig. tom. 1. pag. 51: Noverint universi presentem Notulam inspecturi, quod... tertiam partem advo-

catie, quæ ad nos spectabat, omnium bonorum de omnibus villis, quas supradictum cornobium (Dobrilucense) possidet, in presenti jure perpetuo duximus conferendam... Et ne aliquis in posterum huic donationi ausu temerario valeat obviare, presentem super ea Notulam conscribi fecimus et sigillis nostri munimine roborari. Alia ann. 1325. pag. 311. Ut autem donationes atque largitiones nostre premissæ proprietatis stabiles permaneant et inconculsæ... presentem Notulam... conscribi jussimus et munimine nostri sigilli fecimus firmiter roborari.

* **NOTULA**. Commentariolus, vel perscriptio, Gall. *Minute*, seu, ut habet Johann. de Janua, *Brevis, lucida et aperta traditio eorum quæ sunt alibi diffusius pertractata*; *Notule*, in Glossis Lat. Gall. Sangerm. Edictum Philippi Pulcri Franc. Regis ann. 1328. de Forma juramenti qua uti debent Tabelliones, apud Acherium tom. 6. Spicil. pag. 491. *Nec faciam instrumenta, protocolia, seu libros Notularum et registra ad cautelam et securitatem Reipublice, etc.* Computum ann. 1347. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 81. col. 2. *Formis contentis et declaratis in quadam Notula recepta per me Hugonem Moteti Notarium.* Vide supra Nota 3.

* **NOTULA CODICALIS, CURTANA, FORMATA, POETICALIS, etc.** Vide *Scriptura*.

* **NOTULATOR**, Qui libris ecclesiasticis *notulas* musicas adscribit. Comput. fabr. S. Petri Insul. ann. 1433. ex Tabul. ejusd. eccl. *Item vidam scriptori et Notulatori, qui notulavit officium contra pestem, etc.* Vide *Notator* in Nota 2.

* **NOTULATUS CANTUS**, Qui notis musicis exequitur. Stat. eccl. Paris. MSS. ann. 1408. ad calcem Necrol. ejusd. eccl. *Nec debet in cantu Notulato regulariter immisceri discantus, pueris exceptis, propter exercitationem suam.*

* **NOTUS**, pro *Nothus*. Gloss. ar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657. *Notus, de patre non nobili et de matre nobili.*

* **NOVA**, vox Italica. Res nova, nuntius, Gall. *Nouvelle*. Quum nulla amplius de inimicis audiretur *Nova*, in Anal. Genuens. apud Mercator. tom. 6. col. 486.

* **NOVACULATOR**, f. Qui secut seu effudit cespites ad munitionem urbis, de qua Lambertus Ardensis apud Ludewig. tom. 8. pag. 691. *Forsarti cum fossoris, lignistis et in lignibus, picatores cum picis, malleatores cum malleis, Novacula foret sive rasores cum rasoriis, paratores quoque et wallatores, et deuparii, et hialores, etc.* [Vide *Razor* 1.]

* **NOVALE**, **NOVALIS AGER**. Variæ hæc vox accipitur: interdum enim pro terra prosessa, quæ anno cessat, interdum pro *ager*, qui de novo ad cultum redigitur. Petrus Crescentius lib. 2. de Agricult. cap. 18. *Ager, qui Novalis ab antiquis sapientibus vocatur, est duplex: unus quidem, qui primum ad cultum redactus est: alter autem, ad quem interpositis quibusdam quietibus necesse est suam redire novitatem, sicut est ager, qui duobus annis seminatur, in tertio quiescit, etc.* Gloss. MS. *Novalis ager est primum proscissus, vel qui alternis annis vacat, causa novandarum virium. Novalia enim semel cum fructu, et semel vacua sunt. Novalia, agri a novando per singulos annos dicti. Novales campi, ut silvæ nuper satis. Eadem ferme habet vetus Agrimensor pag. 290.*

* **NOVALE**, priori notione. Papias. *Novalle ager dicitur, qui vacat anno inter-*

misso. [Glossar Gall. Lat. ex Cod. reg. 7684. *Novale, Nouveau garet.*] In Gloss. Lat. Gall. *Gaschiere*. l. 1. c. 30. D. de Verbor. signif. *Novalis est terra præcisa vel quæ anno cessavit, quam Græci νεωτερον vocant.* Glossæ: *Νεωτερον, Novalis, novalis terra Νεωτερον, Theophrasto, et νεωτερον, quæpi, prima terræ aratio, quæ proxime sequitur τον ζπορον, i. sementem.* Gloss. Lat. MS. Regium: *Novale, nova cultura. Novales campi, cultura dediti.* Lactantius ad 12. Theobald. Statti: *Novalia, agrorum loca, quæ verno tempore scribibus factis vinetis aptantur.* Joannes Sarsberiensis lib. 1. Polierat. cap. 2. *A Novalibus suis arcentur agricolæ, dum feræ habeant vagandi libertatem.*

* **NOVALE**, vel *Novalem agrum* altero significatu sumi potissimum in Chartis Pontificis observat Innocent. III. PP. in Decretal. Greg. lib. 5. cap. 21. pro agro scilicet qui de Novo ad cultum redigitur, de quo non extat memoria, quod aliquando cultus fuisset. Gloss. antique MS. *Novales campos, vel silvas neper satas.* Vita S. Firmiani cap. 20. *Ercolano diu infertilia, gratissima ex eis reddiderit Novalia.* Notus. Charta apud Joach. Vadianum lib. 3. *In Novali loco, qui Abbaella nuncupatur... Basilicam ad servitatem Dei conditi.* Alia Abbatis Fushie. ann. 1237. *In hac forma pacis amabiliter convenimus, videlicet quod boscum Houdini et boscum ad Tiliun cum Novali vel sarto adiacente predicto bosco, etc.* [Vide *Hinc*].

* **NOVALE NOVALE**. Ad cultum reducere, prosperare. Tradit. Fuld. lib. 3. cap. 29. *Novale quoddam in Hogbach Novavit, quod 22. solidos persolvit.* Et cap. 35. *In silva Brantvirst caput Novare Novale, ut in Ecclesia Fuldensi suo labore acquireret vili nomen et sempiternum memoriale.* [Vide *Mittertaier*. Princip. Jur. Germ. § 188.]

* **NOVALIS**, **NOVUS**. Miracula B. Simonis de Lippica, tom. 4. Julii pag. 577. *Novalia subactantur miracula virtute omnipotentis Dei, ad invocationem cuius Simonis operata.*

* **NOVALITAS**. Res nova, Gall. *Nouveauté*: quæ vox in pravam partem sepius accipitur. Sans faire à ceuz grief et Nouvelle, in Charta ann. 1341. apud Menestorium in Probat. Hist. Lugdun. pag. 93. col. 1. *Ultimusque fuit inter eos appointatum quod Rex non edificaret aliquod fortalicium, nec aliam Novalitatem faceret aut fieri permitteret in civitate Mactoniensi sine licentia Ducis.* apud Lobinellum tom. 2. Hist. Britan. col. 893. Vide *Novitas* 2.

* *Nostris alias Novalitè et Noviauté, Usurpatio* Charta ann. 1312. ex Tabul. S. Petri Carnot. *Disoit que je li fesoie Novalitè et li enpeshoit son diet; et je oye sa complainte, li confesse que je ne li avoie feste nulle Novalite.* Hinc *Avoir nouvelles*, De injusta occupatione litigare, in Lit. remiss. ann. 1498. ex Reg. 162. Chartoph. reg. ch. 366. *Martin Freschet et Jaquet Petit eurent Nouvelles en semble, pour ce que les bestes dicit Martin vindrent en une tope ou pasquier, lequel pasquier appartenoit, au moins pour la plus grant partie audit Martin: pendant lesquelles Nouvelles, etc.* Vide *Novitas* 2.

* **NOVANA**. Preces novenales, Gall. *Neuvarne*. Vita S. Philippi Archiep. Bivaric. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 1941. *Isabellis dixit quod vidit ad sepulcrum dicti Philippi facientem Novanam, et in sui septimum diem vidit eam sanatam.* Vide infra *Novena* 1.

* **NOVANIA**. Eadem notione, in Statutis MSS. Ecclesiæ Andegav. ann. 1591.

* **NOVARIA**, Meretrix. Vide *Centrix*. [Vide *Perperam* pro *Novaria*. Vide supra in hac voce.]

* **NOVATIO**. Idem quod *Novale*. Privilegium Lotharii Imp. ann. 1136. in Actis SS. Junii tom. 5. pag. 485. *Hæc omnia ipsis Ecclesiis confirmamus, cum terris, vineis, pratis, pascuis, silvis, Novationibus, aquis, aquarumque decursibus, etc.* Vide alia notione in *Novitium*.

* **NOVATIO**, **NOVUS** seu recens fetus: dicitur de junioribus feris. Charta Rob. de Veteri-ponte inter Probat. tom. 1. Annal. Præmonst. col. 645. *Dedit etiam dictis canonicis... omnes decimas Novationis bestiarum, quæ capte erunt de cætero in omnibus forestis meis... sive per arcus, sive per canas.*

* **NOVEGELDI**. Vide infra in *Novigildum*.

* **NOVELLA**, Idem quod *Novale*, secunda notione. Charta ann. 971. apud Menestorium in Probat. Hist. Lugdun. pag. xxxviii. col. 1. *Cellam quoque de Oeciaco cum ecclesia S. Andree... et Novellis, uniusaque illis adjacentia.*

* **NOVELLA**. Johanni de Janua, *Hæmus arboris tener, novus. Psalms. Filii tui sicut Novellæ olivarum.* Gloss. Lat. Gall. Sangerman. *Novella, Rame d'arbre tendre et nouveau.* In Psalms olea ipsa tener et junior intelligendæ est, non ramus.

* **NOVELLA SILVA**, f. Recens constituta vel cæsa. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerman. *De vinea aripenna v. de prato aris v. de silva Novella bun. 6.*

* **NOVELLA**, **NOSTRIS** vulgo *Nouvelles*. Hinc *Nouvelter*, qui nova ultro nunciat et audit, Gall. *Nouveliste*. Vita J. C. MS.

En la chambre de deux chambrières, Qui moult estoient Nouvelières, Qui lor dame orent escouler, Qui forment vestoit damoise, Chou sache Diez nostre Sire, El bourc le vont conter et dire.

* *Nouvelleur* vero, Qui novis rebus studet, in Epist. ann. 1552. tom. 2. Comment. Cond. ult. edit. pag. 37. Vide infra *Novum*.

* **NOVELLE**, *Suggestiones*, in veteribus Glossis MSS. ad Canon. Conciliorum. Idem Codex, qui est ex Bibl. Reg. *Eodem tempore, cum multi Novellis gauderent, quod Constantinus baptizatus a Silvestro Episcopo urbis Romæ emundatus fuisset a lepra, etc.* Vita S. Mauri metrica MS.

Est pater in cella, cum noscitur ista novella.

Guill. de Podiolaurentii cap. 14. *Tandem Novella tristis intonuit, quod Prælati capti essent, etc.* Nostris *Nouvelles*, vulgo dicunt.

* **NOVELLAS**, ita recentiores Constitutiones suas appellavit Imperatores: quod nomen, inquit Antonius Augustinus, vetustissimum est, et a pluribus post Theodosianum cædicem editum et usurpatum, et quo Justinianus ipse utitur frequentius in his eisdem Legibus appellandis. *Novellas* autem cum appellat Accursius, Juliani editionem intelligit, cum barbaram translationem Bulgari tempore factam, *Authenticam* appellavit. [Vide Glossar. med. Græcit. voce *Νεωτερον*, col. 188.]

* **NOVELLARE**, *Silvestrem agrum* extricare, agrum ante incultum colere. *Novellabam nuper in agro*, in Vita S. Hugonis Abb. tom. 3. Aprilis pag. 616. Verbum Suetonio notum in Domitiano cap. 7. pro *Vites pangere*: *Edixit, ne quis in Italia Novellaret, utque in provin-*

ciis vineta succiderentur. Gl. Lat. Græc. : *Novello*, *Niza*, *gurtis*. *Alia* Græc. Lat. : *Novella*, *planta*, *complanto*, *Novello*.

¶ 2. **NOVELLARE**, Renovare. *Miracula* S. Genulphi, tom. 2. Mail pag. 651 : *Evangelicum nobis miraculum innovatur, antiquatum istidem Novellatur.*

¶ 3. **NOVELLARE**, Nova nunciare, scribere. *Epistola* Sigismundi Rom. Regis ad summum Pontificem circa ann. 1412. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 1744 : *Ut vestra Sanctitas de emergentis rerum nostrarum, quas gerimus, Novellatur, acire placeat, quod, etc.* *Le Roman de Rou* MS. :

Et Richier qui est sire et Duc des Bourgoignons. Ornest Noveler du Roi et des Barons. Qui de la pais requiert Rou et ses compaignons.

Italis *Novellare*, *Fabellas* et *nugas* garrire est.

¶ **NOVELLASTER**, *Novus*, *novellus*. *Marcullus* Empir. cap. 8 : *Vinum optimum, sed Novellasterum.*

¶ **NOVELLETUM**, *Novotlov*, in *Glossis* Græc. Lat. *Ibidem* : *Novotlov*, *Novellum*. [Vinea novis vitibus consita, Paulo J.C. leg. 6. Dig. de impensis in res dotales factis (25.1.) Hac notione in Statutis Vercell. lib. 5. fol. cxxi. recto : *Ordinatum est quod de qualibet bestia quadrupede... que inventa fuerint in plantato, in vinea, altineto, Novellato, riveria, campo imbravato, etc.*]

¶ **NOVELLITAS**, *Novitas*. *Tertull. adv. Praxeam* cap. 2 : *Hanc regulam (fidei) ab initio Evangelii decucurrissæ, etiam ante Praxeam hæreticum, probabit tam ipsa posteritas omnium hæreticorum, quam ipsa Novellitas Praxæ hæretici.*

¶ **NOVELLUM**. Vide *Novellatum*.

¶ **NOVELLUM**. Vide in *Novenarium*.

¶ **NOVELLUM**. Vide in *Novigilium*.

¶ **NOVELLICITER** *COMPONI* debet factum in Ecclesia commissum, juxta *Legem* *Alaman.* tit. 5. § 1. Vide infra *Novigilium*.

¶ 1. **NOVENA**, *Proces* seu *Missæ* per novem dies continentes pro defunctis celebrande. *Gall. Neuvaine*. *Testamentum* *Gregorii XI.* PP. apud *Acherium* tom. 6. Spicil. pag. 677 : *Successor cum dictis executoribus de pannis careis et sericis, luminariis, facibus, vasis et elemosinis tam in Ecclesia de donis in depositione corporis nostri et per Novenam, quam in itinere et Monasterio Casæ Dei, habeant disponere et ordinare, sicut decet honorem Ecclesie sanctæ Dei.* *Testamentum* *Beatricis de Alboreya* *Vicecomitissæ* *Narbon.* ann. 1317. apud *Marten.* tom. 1. Anecd. col. 1522 : *Item, quatuor Capellani... celebrent cotidie pro anima nostra... et in fine dicte Novenæ factæ et completæ, d'ntus cuilibet quatuor florenti auri.* *Testamentum* *Petri Gerardi* *Cardinalis* ann. 1410. apud *Stephanotium* tom. 10. *Fragm.* *MSS.* pag. 415 : *Exequia celebrentur pro nobis et una Novena prout est pro personis DD. Cardinalium fieri consuetum in curia Romana, et ultra hoc volumus et precipimus quod... prædicta Novena durante... centum franci... Christi pauperibus erogentur.* Vide *Novenarium* et *Novendum*.

¶ Vel pro recuperanda sanitate, vel ex alia quavis religionis causa celebrande. *Consuet.* *MSS.* *monast.* *S. Crucis* *Burdegal.* ante ann. 1316 : *Item est statutum quod quilibet faciens Novenam, recipit per novem dies continuè a cellario unum panem grossum et unam lagenam vini ; et ideo reputatur familiaris,*

quamdum facit Novenam, etiamsi moriatur interim ; quod si facientis Novenam sint furiosi et fortis, debent jejunare per novem dies continuè in pane et aqua ; si non sint furiosi, sed aliis infirmitatibus detenti, et etiam furiosi, si essent debiles, bibent vinum cum aqua temperatum, et si sunt multum debiles, non debent jejunare. Item est statutum quod tales facientes Novenam, debent vigilare per xj. noctes continuè in prædicto monasterio, et prima et secunda nocte non computantur ; et quilibet faciens Novenam, debet tradere sacristæ x. candelas cere, quarum quilibet possit durare ardendo ante corpus B. Mommoli per unam noctem naturalem, et debent tradere sacristæ xxv. solidos monete *Burdegalenis* pro x. missis celebrandis coram altari B. Mommoli, cum officio ejusdem, continuè faciendò Novenam ; item xj. denarios, unam imaginem cere, aliter *Bot*, que ponitur coram altari B. Mommoli, et debet esse unius libra pro voto factò, quod dicitur B. Mommoli impetret facientis Novenam sanitatem de infirmitate, quam patitur, a Domino Deo Patre omnipotenti. *Noveine*, in *Lit. remiss.* ann. 1383. ex *Rég.* 123. *Chartoph.* *reg.* ch. 260.

¶ 2. **NOVENA**, *Mensura* *frumentaria* species. *Charta* *fundationis* *Abbatii* *Sorpiensis* in *Diocesi* *Regiensi* in *Provincia*, ann. 1255 : *Hedit dicto Monasterio dotando illud decem Novenas bladi, quas habet Ecclesia Vallis Naysæ, et octo Novenas quas habet in Ecclesia de Montimejano.* [Charta *fundationis* *Parthenonis* *S. Catharinæ* *Massil.* ann. 1235 : *Quatuor Novenas frumenti et hordei. Novena* apud *Dumbenses* paulo minor *Lugdunensi*, continet mediam arsatam, seu novem cupas vel bichatos, a quo numero Novena dicta. Vide *Collectum* in suis *Notis* ad *Statuta* *Sabaudia* part. 2. pag. 75.]

¶ 3. **NOVENA** appellatur, munus rerum novarum, diversarumque, ut sunt panni ex seta confecti, scarlati, resque aliæ, que a Legatis Principibus offeruntur. Ita *Josephus* *Barbarus* in *Itinerario* ad *Tanaim*, pag. 445.

¶ 4. **NOVENA**, *Decimarum* pars apud *Indos* *Hispanos*, de qua sic in *Synodo* *Lime* ann. 1596. inter *Hispanica* tom. 4. pag. 444 : *Ut Indorum Hispanorumque Parochi intelligant quales et cujus quantitates sint quatuor Novenæ et Tres Novenæ, et qualis fiat decimarum distributio ; et ut non pretendant ignorantiam ejus quod facere debent, declaramus et advertimus quod decimæ cujuscumque beneficii vel doctrine, partis vel loci, in quibus decimæ solvantur, dividuntur in quatuor portiones, juxta erectionem hujus archiepiscopatus ; quarum una portio spectat ad nos, et alia ad præbendam et reliquos ministros nostræ sanctæ Ecclesie cathedralis, et ex reliquis duabus fiunt novem partes, quarum duas, quas Novenas appellamus, accipit sua regia Majestas, que ad ipsum pertinent ; alæ quatuor partes, quas quatuor Novenas vocant, spectant ad Rectores decimarum et reliquorum beneficiorum, dempta octava earum parte, quam percipit sacrista ; reliquæ tres partes que remanent ex novem primæ divisionis dividuntur iterum in duas, quarum una que Novena et media dicitur, spectat ad Ecclesiam dicti Rectoris, tam Hispanorum quam Indorum ; et altera mediata, que est alia Novena et media, pertinet ac debetur xenodochis tam Hispanorum quam Indorum. Rursus memorantur Novenæ eod. tom. pag. 423. 442. et 443.*

¶ **NOVENARIUM**, ut *Novena* 1. *Hispan.* *Novenario*, *Gall.* *Neuvaine*. *Testamentum* ann. 1266. tom. 2. *Hist. Daphin.* pag. 61 : *De quibus (10000. solidis coronatis) volo fieri dictum lectum meum et exequias meas et Novenarium meum, etc.* *Constitutiones* *Cardinalis* *de Mendoza* tom. 4. *Concil. Hispan.* pag. 32 : *Item pro Novendialibus et Missis Novenarii ac responsorii et pro adendo sepulturam singulis Novendialibus, Clerici ecclesie in qua adest sepultura et sepultus defunctus, percipere debeant 150. Morapetinos pro suo labore. Ibid. pag. 88 : Ut in Novendialibus exequiis et initio anni, quando celebrantur in civitate in quacumque parochia, Clerici seu Presbyteri hujus parochie debeant recitare officium duplex et percipere pro suo labore, ut in die sepulture, pro quolibet officio. Et mox : Quando aliquis parochianus obierit et sepeliri juserit in monasterio Religiosorum... Presbyteri dicte parochie percipiant ratione laboris 300. Morapetinos, et dicant prima officio, videlicet Litania, Vigiliam et Missam, et ulterius percipere debeant dicti Clerici pro Novenario, initio anni et Novendialibus 300. Morapetinos. Quibus in locis Novenarium inter et Novendialia discrimen apparet, in eo forte situm, quod Novenarium fuerint Missæ per novem continuos dies celebratæ, Novendialia vero totidem officia feralia lisdem novem diebus continuè peracta. Vide *Novendium*.*

¶ 1. **NOVENARIUS**, *Novem* *Psalmi*, qui cantantur in *Matutinis*, apud *Udalricum* lib. 1. *Consuetud.* *Cluniac.* cap. 12. [et *Bernardum* *Mon.* in *Ordine* *Cluniac.* part. 2. cap. 15.]

¶ 2. **NOVENARIUS**, Qui nonam fructuum domino persolvit, nisi fallor. *Fori* *Oscæ* ann. 1247. fol. 31 : *Emptio hæreditatis Judæi et Saraceni Novenarii, aut tributarii domini Regis omnibus cujuscumque conditionis sint, maneat interdicta.* [Vide *Novenarius*.]

¶ **NOVENDIUM**, *Luctus* *novem* *dierum* qui, ut ait *Donatus*, *parentalia* concludit, quique apud *Latinos* *Novendial* appellabatur, ut *testatur* *Augustinus*, qui in *exequiis* *Christianorum* nonum hunc diem celebrari improbat. *Gloss.* *Lat. Gr.* : *Novendialis*, *Evæta* *est* *vesperò* *ayéux.* *Alcinius* *lib.* *de* *Divin.* *offic.* *sub* *finem* : *Quod autem apud aliquos novus dies celebratur et vocatur, Novendialis, Augustinus in libro* *Questionum* *redarguit, maxime, cum nullus Sanctorum hoc facere probetur, cum sit consuetudo gentilitium.*

¶ **NOVENGELDUS**. Vide infra *Novigildum*.

¶ **NOVENNARIUS**, *NOVENNARIA*. *Vitalis* *Episc.* *Oscensis* apud *Blancam* in *Comm. Rerum* *Aragon.* pag. 728 : *Quintiam Dn. Rex secundum meliorationem et deteriorationem loci auget vel minuit quantitatem. Ubi autem sunt Novennarii, precaria non exigitur, sed ipsammet Novennariam percipit Ricus homo.* [Vide *Novennarius* 2.]

¶ **NOVENSE**, f. *Nona* pars ex aliqua re. *Charta* ann. 1268. ex *Archivo* *Episcopatus* *Massil.* : *In proprietate ipsius Episcopi totum Novense de salibus et tertiam partem lesæ et in toto stagno dominium.*

¶ **NOVENSILES**, id est, *Novem* *salientes* vel *saltores* *Jovis*, apud *Papiam*. *Joh. de Janua* : *Novensiles a novem et ratio, Dii sic dicti, quia novem insultibus navem infestant ; unde dicunt, quod si evaserit navis decimum insultum non desin-*

ceps timet. Unde hæc hausta? Deos Novensiles appellabant Romani, vel a novenario numero, vel a novitate, quasi recens essent facti Dii, ut fuse deridens exponit Arnobius lib. 3. Quidam *Novensides* vel *Novensides* vocant, quod eadem sede, qua Dii, condescere fingerentur, ut habet Marius Victorinus lib. 1. Artis Grammaticae, de Orthographia. Varro lib. 4. de Lingua Lat. *Feronia, Minerva, Novensiles* a Sabinis. Hinc Vossius suspicatur vocis etymon non esse a Latino ducendum. Ex Martiano Capella, qui caelum omne in sexdecim regiones dividit, in secunda inter alios collocantur *Lymphæ Diique Novensiles*. Vide Giraldum Syntagm. 1. Histor. Deor. fol. 19. Caelum Calcagninum lib. 1. Epist. 29.

† **NOVENUS**, Nonus. *Novena hora*, in Charta ann. 1345. apud Rymer. tom. 11. pag. 90. *Noveni*, pro *Novem*, usurparunt Livius lib. 27. et Plinius lib. 3. cap. 11. † *Nostris Novain*. Charta ann. 1325. in Reg. 65. 2. Chartoph. reg. ch. 215. *Item, acquisivi nonam partem, sive le Novain, quem (sic) ipsa habebat quolibet anno in tertia parte complantii dicti feudi de Viavays.*

† **NOVERCA**, Mater uxoris. Charta Thossiacensis in Dumbis ann. 1462: *Petrus Bonet nomine Philiberti, relicti Joannis de Columberio, ejus Noverca, et Joannete filii dicti Columberii ejus uxoris confitetur, etc.*

† **NOVERCA**, Hygenus de Castrametatione: *Iniqua lra, quæ a prioribus Noverca appellantur, omni modo vitari debent.* Occurrit apud Agrimensores: metaphora ducta a *novercis*, quod genus mulierum solet esse pessimum, ut est apud Anonymum de Mirac. in Circumlatione S. Ursuari per Flandriam, t. um. 4. [et apud Menandrum:

Δεινότερον οὐδὲν ἄλλο μετρητὰς κενόν.]

† **NOVERCARI**, *Mors noverca se habere, sevitiã noverca exercere*, Johanni de Janua: *Soy avoir en manie. de marastre, forcener*, in Glossis Lat. Gall. Sangerman. *μπαρνατικόν*, in Glossis Lat. Græc. Sidonius lib. 7. Epist. 16: *Quorum imbecillitati quodammodo Novercarentur.* Charta ann. 1213. tom. 2. Rerum Mogunt. pag. 757: *Ne verum effectui rationabilium diturnitate temporum oblivio valeat Novercari.* *Novercans*, in Epistola Friderici II. Imper. apud Marten. tom. 2. Ampliss. Collect. col. 1194. *Novercante maris et temporis qualitate*, in Annal. Genuens. lib. 6. ad ann. 1227. *Novercante Fortuna*, in Literis ann. 1440. apud Rymer. tom. 10. pag. 782. et alibi: quod improbat Vossius lib. 4. de Vitis sermonis.

† **NOVERCALE**, Infortunium, calamitas: metaphora ducta a *Noverca*. Vide in hac voce, Charta Phil. V. ann. 1317. in Reg. 53. Chartoph. reg. ch. 200: *Major scabini et villa Ambianensis, tam ex frequentibus guerrarum conflictibus, quam ex Novercalium importabili duritate premuntur.*

† **NOVERIA**, Charta Sancti reg. Navar. pro hominibus de Larraga æra 1246. in Reg. 64. Chartoph. reg. ch. 68: *Quod non peccent ad ricominem, neque ad ulium hominem, villam Noveriam (sic) neque carnale, neque cenam, neque ullam alteram causam, etc.* Forte leg. *Ullam noveriam*; adeo ut *Noveria*, idem sit quod *nox Novia*.

† **NOVIA**, vox Hispanica. *Nova nupta*. Homag. præstitum Aymerico vicecom. Narbon. ann. 1273. inter Probat. tom. 4.

Hist. Occit. col. 59: *Debitis ducere ad ecclesias et reducere nuptias sive Novias, et habere inde procuracionem.*

† **NOVICUPLUM**, Lex Bajwar. tit. 8. § 6: *Si quis alienum servum ad furtum suaserit... in Novicuplum compositionem cogatur exsolvere.*

† **NOVIGALE**, Thwroczius in Ludovico Rege Hungar. cap. 27: *Item tertia vice circa fluvium Brentham Novigale contra Theutonicos et stipendiarios Venetorum transpassato flumine super equos cum magno periculo propter fluminis profunditatem, etc.*

† **NOVIGILDUM**, NIUNGELDUM, Mulcta pro re qualibet ablata furto aut alio quovis modo, qua reus novies ejusdem rei pretium reddere tenetur. Vide *Geldum*. Lex Burgund. tit. 8. § 2: *Si autem permittis juraverit, et post sacramentum potuerit forte convinci, in Novigildo se noverit redditurum.* Adde tit. 9. tit. 19. § 11. tit. 45. tit. 76. § 2. Lex Alem. tit. 7. § 1: *Si quis res Ecclesie furaverit... tra Novigildos solvat.* Tit. 72. § 1: *Ille fur furtivum reddat Novemgeldis.* Tit. 76: *Novemgeldo solvatur.* Tit. 89. § 6. 11. 15. etc. *Novem geldos componat.* Lex Bajwar. tit. 1. cap. 3. § 1: *Si quis res Ecclesie furaverit... de quacunque re Niungeldos solvat, id est, novem capita restituat.* Tit. 2. cap. 13. § 1: *Triunium geldum componat, hoc est, ter novem donet homo, servus vero Niungeldo solvat.* Tit. 8. cap. 1: *Niungeldo componat, hoc est, novem capitalia restituat.* In Lege Frison. tit. 20: *Novies componere, Novem Waregildos componere.* *Novemgeldis*, in Capitulari 3. ann. 813. cap. 23. Vide *Niungeldum*.

† Hinc emendandas puto Leges Rotharis art. 262. 263. 264. et 265. apud Murator. tom. 1. pag. 37. col. 2. ubi male, nisi fallor, *Novum reddere* vel *componere* legitur, pro *Novum*. Agitur enim de furtis, quæ *Novogildo* componi consueverunt.

† **NOVINUPTIE**, f. *Secundæ nuptiæ*, vel nuptiarum post quinquaginta annos nova benedictio. Conc. Tortos. ann. 1429. apud Eabb. cap. 7: *Neque etiam missa pro nuptiis, vel sepulturis, vel Novinuptions in domibus celebretur.*

† **NOVISSIMALIS**, *Novissimus*, postremus. *Versus finalis sive Novissimalis*, Mario Victorino lib. 2. Grammat.

† **NOVISSIMIOR**, *Posterior*. Vide *Novitior*.

† **NOVITAS**, Dignitas, seu muneris initia, adeptio. Charta A. Archidiaconi de Bria ann. 1232. ex Tabulario Meld. fol. 65: *Notum facimus, quod nos pro Novitate nostra... licentiam faciendi demandam in nostro Archidiaconatu... concessit Episcopus Meldensis.* Constitutiones MSS. Cluniac. ann. 1301. ex Archivo B. M. Deauratæ: *Statuimus, Abbates nostri et Priores in suis Novitatibus, et post factam eis commissionem et datam administrationem, etc.* Charta Philippi Franc. Regis ann. 1273. apud Lobinell. tom. 8. Hist. Paris. pag. 28. col. 2: *Tenebuntur autem Majores dicte Ecclesie (S. Mederici) tam Major clericus quam laicus... jurare in Novitate sua sine dilatione et diffugio, in presentia Præpositi Parisiensis. Infra: Consimile vero sacramentum vice versa sine dilatione et diffugio tenebuntur facere Præpositi Parisiensis... in Novitate sua.* Rursum occurrit in Statutis Collegii Burgundici ann. 1335. ejusd. Hist. tom. 5. pag. 641. col. 2. *Novitas regni*, in Literis Ludovici XII. Regis Franc. ann.

1498. quo regnum adeptus est, apud Ludewig. tom. 6. pag. 119.

† Charta ann. 1197. ex Tabul. S. Petri Carnot.: *Prior S. Romani per se poterit talliare homines suos pro justis auxiliis, nisi ita quod talem homines non graventur, videlicet pro Novitate militie, max. etc.*

† **NOVITAS**, Usurpatio, cum quis alium interpellat in jure suo. Practicis nostris *Nouvelleté*. Querimonie Flan-drensi ad Anglos ann. 1402. apud Rymer. tom. 7. pag. 277: *Præsertim cum per habitatores ipsos Flandriam nulla est commissa super Anglicos Novitas... tantum facere dignemini, ut præfatæ Novitates et consimiles amodo cessent, et factæ, prout decet, restituantur.* Regestum Parlamenti ann. 1379. apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. pag. 165: *Dicereturque dictum Cardinalem et Comitum eorum causam seu causas in casu Novitatis et saisine contra dictum avunculum nostrum lucratos fuisse. Eadem verba in casu Novitatis et saisine leguntur in Arresto ann. 1531. inter Privilegia Equitum S. Johannis Hierosol. en matiere vel cas de saisine ou de Nouvelleté, in Consuetudinibus Blesensi art. 20. et Insulensi tit. des matieres possessoires: quod accidit, cum possessor agit in eum, a quo interpellatur in possessione. Porro celui qui se plaint en cas de Nouvelleté, ut habet auctor du grand Coutumier cap. 21. pag. 151. se doit garder de dire, qu'il soit dessaisi ou depouillé de sa saisine, car il ne pourroit pas intenter la Nouvelleté, s'il ne possedoit ou contendoit posseder. Plura vide apud de Lauriers in Glossario juris Gallici in vocibus *Complainte* et *Nouvelleté*: quam posteriorem vocem probat Cl. Vir inter-dum accipi pro novis rebus seu turbis recens excitatis, ut apud Guillelmum de Guignaville in suo *Pelerinage* MS.:*

Mais pour ce que je me suis tenu,
Maintenant des revenez
Pour faire vos Nouvelletes,
Par lesquelles vous m'excitez
A maintenant tenter à vous
Par tres grande ire et grand courroux.

Simili significatione etiamnum dicitur *Nouveauté*. Vide supra *Novalitas*.

† **NOVITAS**, Ager, qui de novo ad cultum redigitur. Charta Droconis de Melloto ann. 1233. ex Tabul. Major. monast.: *Concessimus abbatiæ Majoris monasterii et priori Meduane decimas omnium Novitatum, quæ sunt et fient in castellaria Meduane, videlicet decimam redditum, qui nobis provenient et provenerunt de extirpatione forestæ nostræ de Meduana. Vide *Novale*, secunda notione, et infra *Novitus*.*

† **NOVITAS**, Juventus. Chron. Alber. ad ann. 881. tom. 9. Collect. Histor. Franc. pag. 58: *Incidit (Ludovicus) in languorem, quo quasi fractus in Novitate a vita est præruptus: et regnavit Karlo-mannus frater ejus.*

† **NOVITER**, Rursus, iterum, denuo, Gall. *De nouveau*. Confirmatio fundationis Monast. S. Marie de Alaon ann. 1015. tom. 3. Concil. Hispan. pag. 136. col. 1: *Hanc chartam a patre meo Lupo Athone... et ab omnibus majoribus nostris laudatam et firmatam, Noviter laudo et affirmo.* Alias pro *Nove*, recens, Gall. *Nouvellement*, usurpatur, ut in veteri Inscriptione apud Gruterum 571. 7: *Basilicæ Noviter reparatæ.* Fulgentius lib. 1. Mythol. cap. 1: *Amor Noviter venit.* Hac notione non semel occurrit apud Jurisconsultos.

† **NOVITIA**, *Novitas*, Gallis *Nouveauté*.

Eddidit Baluzius tom. 2. Capitula Monachorum Sangallensium ann. 817. hoc titulo: *Capitula Novitiarum de his, in quibus præceptum Regule et Constitutiones novellorum Conciliorum acutius nos considerare et promptius exercere jussio imperialis ammonet.* [Novas Constitutiones bene Mabillonius interpretatur sæc. 4. Benedict. part. 1. pag. 741.]

¶ **NOVITIARI**, *Novitiatum inire et fieri Novitium*, in Amalthea ex Concilio Turon. Regula reformationis Mellicensis in Chronico ejusdem Monasterii pag. 345. col. 2: *Novitiandus autem de casibus infra scriptis aut potioribus ex eis, priusquam induatur, est caute examinandus.*

Stat. Congregat. Exempt. cap. 81: *Si abbas de Novitiando aut ad novitiatum nominando infra trimestri non providebit, eo casu liceat monachis candidatum et supplicantem ad novitiatum admittere.* Novissaria, pro Noviciat, in Charta ann. 1328. ex Reg. 64. Chartoph. reg. ch. 738: *Cellui abbe recevera les professions, le temps de la Novisserie accompli.* Haud scio an idem sit Novice, in Sent. locumten. baillivi Ebroic. ann. 1501. ex Bibl. reg. Freres Julien Bernard, *docteur en theologie, religieux au convent de S. Louis de ce lieu (d'Evreux) ayant fait les predications durant le Carême, et son Novices.* Vide Novitii.

NOVITII, Qui in Monasterio religiose vitæ experimenta subeunt, et probationis elapso tempore, si idonei fuerint inventi, ad professionem admittuntur. Conventus Aquisgranensis ann. 817. cap. 34: *Ut Novitio non facilius in Monasterium tribuatur ingressus.* Gulgo I. Prior Portarum Epist. 3: *Incipientes, quos Novitios vocant, etc. Novitii ad religionis conversationem conversi, apud Orderic. Vitalium lib. 3. pag. 477. Novitiorum porro diversitatem observare, est ex Udalrico lib. 2. Consuet. Clun. cap. 1: *Aligua diversitas est eorumdem Novitiorum: nam non solum absque habitu veniunt, ut Laici et Clerici, sed etiam cum habitu, et Monachi jam facti: et tales trifariam sunt differentes. Quidam sunt de longinquis et alienis Monasteriis, et ad hoc veniunt, ut rursus proficiantur, et de cetero maneant nobiscum. Quidam de cellis nostris, et vel pro infirmitate, vel loci longinquitate benedictionem jam a D. Abbate acceperunt, professionem interim dilata, et ad nostrum locum usque reservata. Quidam sunt de tali Monasterio nostro, quod absque D. Abbate proprium habent Abbatem, ubi et si benedictionem accipiant, et professionem faciant, tamen habentur a nobis per omnia in vita et post vitam, ac si apud nos fuissent: et isti cum primum venerint, fiducialiter et absque mora, intrant, et secundum tempus, quo in præfato Monasterio sunt recepti, hic etiam ordine suo non carebunt. Reliqui omnes non permittuntur intrare, nisi prius juxta verbum S. Benedicti vel unam noctem in hospitio morentur; prius quoque, quam intraverint, instruendi sunt, quemadmodum faciunt petitionem suam, etc. In eodem porro Conventu Aquisgranensi, ut Novitius nec tondeatur, nec vestimenta pristina, immutet, priusquam obedientiam promittat, præcipitur. Vide Formulam 32. ex Baluzianis, Naestenum lib. 4. Disq. monast. disq. 1. et Acherium ad Vitam S. Lanfranci pag. 19.**

NOVITIUS fieri apud Monachos præterea dicebatur, qui in penam in Novitiorum ordinem redigebatur. Statuta antiqua Ord. Cartusienis 2. parte, cap. 14. § 9: *Alias vero, si Prior fuerit, (Jejunium) vel fecerit frangi, sit extra sedem*

suam in Ecclesia per 40. Dies. Et si Vicarius idem fecerit, sit Novitius per 40. dies. Adde cap. 21. § 5. cap. 23. § 2. cap. 31. § 22. part. 3. cap. 33. § 15.

¶ **NOVITIUS**, Posterior, recentior. Præfatio in Acta SS. Perpetua et Felicitatis: *Cum majora reputanda sint Novitiora quæque ut Novissimiora.* Loquendi modus Africanus. Sic Tertullianus dixit *Extremiora, Extremiora; Postremissimum Apuleius; Minissimum Arnobius, etc.*

NOVITIUM, Vita S. Alcadi Abb. Gemetic. cap. 25: *Quadam die, qui nominatur Sabbatum, quo solent Monachi exercere Novitia, sanctus Dei famulus præcepit cuidam Monacho, procuratori suo, ut capillos sancti sui capitis cum forcipe adæquaret.* Id est, forte, cum et comam et barbam renovare solent Monachi, singulis scilicet sabbatis: nam et novare barbam dixerunt Latini. Arnobius: *Quid novatio et revelatio pudendorum? Hinc Novacula, qua pili raduntur et novantur.* Capitulare Aquisgranense ann. 817. cap. 6: *Ut in Quadragesima, nisi in sabbato sancto, non radantur, etc.*

¶ **NOVITUS**, De novo ad culturam redactus. Charta ann. 1222. in Chartar. Normann. ex Cod. reg. 4653. A: *Pro quatuor acris nemoris Noviti et asserti, duodecim solidos.* Vide supra Novitas 3.

¶ **NOVIUM**, Gurges, in quem aqua ex melendino cadit, seu Canalis aut alveus molendini, nostris alias No. Vide supra in Noa 1. Charta fundat. Blancelandæ ann. 1154. inter Probat. tom. 1. Annal. Præmonst. col. 293: *Concedimus assisiam retis in Novio molendini ad capiendas anguillas, et si voluerint sub illo facere piscaturam.*

NOVOGESTA, Nove ac recens gesta. Eginus Monachus in Vita sancti Ansvini Episcopi Camerini n. 4: *Amni non debere quemquam post antiquorum dicta Patrum sanctorum quidquam Novogestorum narrare.*

NOVUM, vulgo *novelle*. Ugulio: *Rumor, murmur quod vulgo dicitur Novum.* Occurrit non semel in Epistolis Marini Sanuti. [Novis de obitu Papæ auditis, in Requesta Universitatis Paris. ann. 1394. tom. 6. Spicil. Acher. pag. 60. Superaverunt nobis Nova certa, in Charta ann. 1346. apud Rymer. tom. 5. pag. 497.]

¶ *Novum optimum*, in Instr. ann. 1411. apud Marten. tom. 7. Ampl. Collect. col. 1190. *Felix novum*, in Epist. Calixti III. PP. ann. 1456. ad Car. VII. reg. Franc. ex Bibl. reg. Comput. ann. 1482. inter Probat. tom. 4. Hist. Nem. pag. 19. col. 1: *Equiti qui portavit Nova matrimonii domini dalphini, etc.* Vide supra Novella.

¶ **NOVUM COMPONERE**. Vide Novitium.

¶ **NOVUPLUM**, Idem quod *Novagildum*. Lex Bajwar. tit. 18. § 2. n. 3: *Si servus furtivo modo supradicto mors occisus fuerit... Novuplum componat, id est, centum octuaginta solidos.*

1. **NOX** Pridem a viris doctis annotatum, Gallos olim ac Germanos spatia temporis, non dierum, sed noctium numero distinguisse ac finivisse, ex Cæsare lib. 6. de Bello Gall. *Spatia omnis temporis non numero dierum, sed Noctium finiunt.* Et ex Tacito de Morib. Germ.: *Nec dierum numerum, ut nos, sed Noctium computant, sic constituunt, sic copdicunt, ut nox ducere diem videatur.* Id a Francis nostris, et aliis populis Septentrionalibus perinde observatum testantur Lex Salica tit. 87. § 4. tit. 43. § 9. 10. 11. 14. tit. 47. § 2. tit. 49. tit. 52. § 2. Lex Aleman. tit. 36. § 2. Lex Bajwar.

tit. 9. § 6. tit. 17. § 2. Lex Ripuarior. tit. 33. § 2. tit. 53. § 5. tit. 63. § 1. Capitulare Pipini Regis Italie cap. 6. Lex Longobard. lib. 1. tit. 28. § 2. tit. 25. § 23. lib. 2. tit. 18. § 6. tit. 21. § 10. 25. tit. 43. § 1. tit. 55. § 6. Roth. 351. 279. Pip. 53. Roth. 255. Liutpr. 109. (6. 55.) Carol. M. 27. Roth. 366.] Capitul. 3. ann. 813. cap. 15. 41. 42. Capitulare 3. Ludovici Pii ann. 819. cap. 1. Capitulare Caroli M. lib. 3. cap. 45. Edictum Pistense Caroli Calvi cap. 33. Formulæ vett. Bignonii cap. 38. Formulæ vett. secundum Legem Romanam cap. 40. Formulæ Paresales cap. 12. etc. Charta 17. et 44. editæ a Mabillonio post libros de Re diplomat. Epistola II. inter Tegernenses, Goffridus Vindocin. lib. 2. Epist. 27. Charta Caroli Mag. pro Monasterio S. Dionysii apud Doubletum pag. 709: *Si quis vero contra præcepta anteriorum Regum, vel nostra aliquid facere, vel contraires voluerit, tunc Missus noster, vel Comitiss super Noctes viginti una ante nos per bannum nostrum venire faciat in rationes contra Missos sancti Dionysii et Folaradi Abbatis. Notitia vetus ex Tabulario Persieni: *Proinde taliter Fredalono judicatum fuit, ut tale testimonia arremisset in proximo mallo post 40. Noctes, quem ipse Comes in Augustidunensis tenet, ut secundum Legem suam Salicam adprobat, sic ut superius postulavit, aut faciat, quod lex est.* Anonymus in Vita sancti Goaris cap. 11: *Quot Noctes habet infans iste?* Islandi, Olao Wormio auctore in Fastis Danicis libro 1. cap. 12. per noctes, natalitiorum ætates computant.*

Abraham Echhellensis in Historia Arabum cap. 11. vetustissimum esse Arabum institutum scribit, in ratione temporum non dies, sed noctes putare, cujus, inquit, ratio est, quod a neomenia suas supputationes exordiantur, et Lunam noctis dominam sequantur, ac ducent in hoc habeant. Creationis opus etiam a vespere accepisse ex his sacramentum Literarum verbis colligit: *Factumque est vespere et mane dies unus.*

Apud Saxones idem obtinuisse colligitur ex Speculo Saxon. libro 1. art. 2. 67.

Per noctes, inducias dinumeratas suo etiam ævo testatur Gaudfredus Vindocinensis libro 2. epist. 27: *In hoc tamen non Noctes, secundum consuetudines Latiorum, sed secundum instituta Canonum inducias postulamus.*

Idem obtinuisse in Anglia sub Regibus Anglo-saxonibus, docet Conciliabulum Cloveshoense ann. 824: *Et ibi finita et proscripta illa contentione coram Episcopo post 30. Noctes illum juramentum in Westmynstra deductum est.* Sub Normannis vero, Leges Henrici I. cap. 66. 76. Sed et etiamnum *sennight, fortnight*, i. septem noctes, quatuordecim noctes, magis usitate dicunt, quam septem dies, etc. [Sic Armorici *seisun* vel *seishun*, id est, septem somni, dicunt pro septimana, et *henos* vel *henos* pro hodie, quod proprie hac nocte significat.] Vide Canones datos sub Edgardo Rege cap. 15. et 34.

NOX SACRATA, Quæ diem Paschatis præcedit, in qua Baptismus conferebatur, ut testatur Augustinus Serm. ad Catechumenos. Senator libro 8. Epist. 88: *Cum die sacrate Noctis præcem Baptismatis coeperit Sacerdos effundere.* Helgaudus in Roberto Rege Francorum: *Sanctas Noctes, hoc est, Nativitatis Domini, sancti Pasche, et Pentecostes sic totas ducebat insomnes usque ad summum mane, ut nec sedens, vel stans somnum*

caperet, etc. Vide lib. Sacrament. Eccl. Rom: cap. 47. 78. Missale Gothicum pag. 386. 387. Rhabanum lib. 11. de Institutione Clericorum cap. 38.

NOX SANCTA. Epitaphium Pacifici Archidiaconi Veronensis, qui vixit sub Lothario I. Imp. apud Panvinium et Ughellum:

Mole carnis est solutus,
Perrexit ad Dominum,
Nono sane Kalendas
Obiit Septembrius,
Noctis sancta, qua vacatur
A Dominis...

2. NOX, Oneris, aut servitii species. Tabularium sancti Vitoni Viridunensis: *Census de aliis mansis et de sedibus, que sunt in Monte sancti Vitoni et Viriduni, pullos et ova ad Pascha et Festivitate sancti Vitoni, et ad Nativitatem Domini. De integro manso carrum dimidium, de carropera 20. den. Noctes 15. in Maio homo de capite suo tenens terram, etc. Infra: Unusquisque mansus in Maio solvit 20. den. et 24. Noctes, etc. Rursum: Unam carratam de virgibus et 40. Noctes, et 12. crodas, unam herbæ, alteram feni, etc. Ubi nox videtur sumi pro opere unius diei. Vide Dies.*

3. Nuytés, eadem significatione, in Reg. cogn. feud. MS. pro castell. de Buri. ann. 1366: *Et aussi adveus à avoir... ou moins de Cholet une Nuytés, quant il lui plaira une fois touz les anz.*

4. NOX, nostratibus Nuit, Pridie, dies antecessens festum, vulgo *La veille d'une fête*. Charta ann. 1310. ex Tabul. Corb.: *Daraches lidis religieus ont accordé as die habitans de grace especial, que il voient es marés desuadis deselos soyhier de l'erbe à le fauchille, tant seulement les samedis et les Nuits des festes gardables*. Charta ann. 1312. ex Cod. reg. 10186. 2. fol. 11. v.: *Che fu fait biex et souffisamment en l'oratoire de le capelle à l'sale à Valenchiennes en l'an de grace M. CCC. et XII. le Nuit saint Phelippe et saint Jaqueme, c'on dist le Nuit de May*. Alia ann. 1447. ex Tabul. Andomar.: *C'est assavoir que la veille ou Nuit des trois Rois ou de l'Epiphanie à l'heure de huit heures du matin, etc.*

5. NOX, Occidens, nostris Nuit. Lit. remiss. ann. 1469. in Reg. 196. Chartoph. reg. ch. 93: *Unq champ contenant entour neuf demanchés de terre, joustes les terres du lieu de Vernet devers Nuit, les terres audit Bonnel devers midi, etc.*

6. NOXALA, f. Nux, Ital. Noce, Nosella. Statuta Montis-regalis pag. 288: *Que vendi solent per apothecarios specierum, excepta tamen triacha, confectioibus, ficibus, amandalis, Noxalis Vide Nosala.*

7. NOXARE, dicitur in saltatione de quadam pedum inflexione. Le Roman de Vacca MS.:

Mestre pié drete avant et entre deuls doubler
Talons sout remuer et retraire et Noxer.

8. NOXIALIS, Nocens. Lex Noxiatis, apud Prudentium in Chthemerino. *Pomum Noxiale*, in Hymno l'ange lingua, etc.

9. NOXIALIS, Eadem notione. Lex I. Dig. Si ex Noxali causa (2, 9.): *Noxalis actio. Judicium Noxale* leg. 3. eod. tit. *Malum Noxale*, Tertulliano de Genesi cap. 2.

10. NOXILIS, Nocens, in Glossis Isidorianis.

11. NOYREGUERUS, apud Provinciales, qui alit oves, ut vendat, opilio. Sententia arbitraris inter Dominos et Communitat. Galliani ann. 1497: *Ultra modum*

inter Noyreguerios observari solitum. Vide Norigarius.

12. NOYSELIUM, Vide supra in Noisia.

13. NOZELLUS, an idem quod supra Nebulus? Vide in hac voce. Charta senesc. Tolos. ann. 1323. in Reg. 62. Chartoph. reg. ch. 232: *Item in deverio consueto linguarum boum et vacarum ac tiliarum porcorum et Nozellorum, collarum mutonum, etc.*

14. NOZLECH, Tributi vel servitii species, apud Bohemos. Locus est supra in Narod.

15. NUA, Pactum inter Venetos et Tragurianses ann. 1322. apud Joannem Lucium in Hist. Dalmat. lib. 4. cap. 14: *Item, quod dictus Comes Tragurienensis non possit... dona aliqua recipere, nisi Nuas et fructus recenies. Forte nucas. An melius Nua?*

16. NUBALIS, Charta fundat. monast. monial. in civit. Veron. ann. 744. apud Murator. tom. 5. Antiq. Ital. med. avi. col. 529: *Item omnem nostram substantiam, quicquid habere videmur, ibidem offerimus: id est... Terris, vineis, coloniacas, pradis, pascuis, Nubalibus, montibus, servis, etc. An pro Vallibus? an idem quod Noa 1.?*

17. Nubelle vero est Instrumentum musicum, de quo vetus Poeta in Cod. reg. 7612. pag. 55:

Vielle, Nubelle, guiterne, etc.

18. NUBATA, L'acqua de nave, o de ni-viale. Glossar. Lat. Ital. MS.

19. NUBELÆ, Nuptiæ, Mariage. Charta Willelmi Episcopi Inculism. ann. 1288. in Tabulario sancti Amantii: *In Oblationibus altaris, in penitentibus, in oblationibus, in purificationibus mulierum, in obtibus, in tricenariis, in septenariis, in baptismis, in percursibus, in Nubelibus, in legatis sive elemosynis mortuorum. Vetus Charta apud Columbium in Episcopis Sistaricensibus libro 2. num. 29: Retinuit in ea Ecclesia sancti Martii quartas matrimonii.*

20. NUBELÆ, Eadem notione. Charta ann. 1304. apud Catellum: *Fecerunt stabilimentum tale, quod jocularibus, et jocularibus non intrent in domibus hominum, vel seminarum Tolosæ, nisi ad Nobias, nisi cum domino domus, vel cum domina, que sine marito erit.*

21. NUBERCA, pro Noverca, in Cod. reg. 7580. laudato tom. 3. novi Tract. diplom. pag. 249.

22. NUBERE, Coire, misceri. Capitul. Caroli Magni lib. 6. cap. 55: *Mulier, que cum viro suo non potest Nubere*. Adde Fulbertum Epist. 64. Vetus Penitentiale MS.: *Qui in Ecclesia consecrata Nubunt, 6. dies. Vide Penitentiale Theodori cap. 11. ejusdem Capitula cap. 35. 48. Penitentiale Gregorii II. Papæ cap. 30. Penitent. Bedæ cap. 2. 10. Herardum Turon. Archiep. in Capitul. cap. 89. Chrodogangum Metensem in Regula Canonice. cap. 73. Rabanum in Epist. ad Heribaldum cap. 29. Concil. Calchutense ann. 787. can. 16. etc. Vocem hanc in re veneris a veteribus sapientibus usurpatam observarunt viri docti. Auctor de Disciplina Scholarium cap. 2: *Quotidianis et ultra debitum Nuptiis gauderet, etc.**

23. Ita Nuptias facere, pro coire, dixit Patronius. Sic etiam Græci γάμοι dixere. Prometheus apud Eschylum pag. 45. Jovis et Europæ concubitus γάμοι appellat, ut et Aristænetus Epist. 21. quod alibi videtur. Quod etiam translatum ad pecua omnia, quibus nuptiarum nihil cognitum, nisi coitus, ut apud Ælianum lib. 9. de Animalibus cap. ult. pag. 208. Hesychius: Γάμος, συνουσία. Ita γάμοι

usurpat non serbel Nomocanon nuper editus a Joanne Baptista Cotelerio tom. 1. Monumentorum Ecclesiæ Græcæ cap. 211. 212. 340. In leg. 3. Cod. Th. ad Leg. Jul. de Adulter. (48, 5) *Vir Nubere in femina, vel in feminam dicitur, ubi consulendus Jacobus Gothofredus. Sed et innuptiam dictam Delparam volunt, apud sanctum Augustinum Serm. 18. de Sanctis, et Epist. 3. ad Diaconum, quod ab omni venere impolluta, incontaminata, nec ulli unquam viro cognita fuerit. [20] Mater Innupta, apud Marium Mercator. pag. 406. Vide Baluzium ad hunc locum. Tertull. Apolog. adv. gent. cap. 21.] Ἄνευγαμος λογος: natum Christum de Virgine Maria dixit Paulus Silentarius in Descript. Eccl. sanctæ Sophiæ, part. 2. v. 20. Drepanius de Cereo Paschali:*

Ignos quem celsi linquentem membra cœli,
Intacto prægnas utero dedit Innuba Mater.

Vide Filesacum libro 1. Selector. pag. 249. 250.

24. Eodem intellectu, Faire les noces nostri dixerunt. Lit. remiss. ann. 1402. in Reg. 157. Chartoph. reg. ch. 361: *Laquelle femme disoit audit Jehannin, que s'estoit vanté que un nommé Billecoq et un autre nommé Hance... lui avoient faites les noces, et que le premier d'iceulz nommez, ne lui avoit donné que huit deniers Parisais, quant il lui orent fait les noces. Alia ann. 1408. in Reg. 163. ch. 83: *Icele femme dist au suppliant qu'il estoit garçon... et que aucun effort on faisoit les noces à sa femme, entretant qu'il aloit au vin. Denique alia ann. 1415. in Reg. 169. ch. 3. *Icele femme commença à frapper son mary des paulmes parmi les joes, en lui disant qu'il lui seroit la nuit trois fois les noces.***

25. RETRO NUBERE, in Penitentialibus. Libris. Penitentiale MS.: *Concubisti cum uxore tua, vel cum aliqua alia Retro, more canino, etc. Aliud Penitentiale MS.: *Uxor post natam sobolem abstineat se Ecclesiæ, si filius est, dies 30. si filia, 40. Nam in tempore menstrui sanguinis qui tunc Nupserit, 30. dies peniteat; qui Dominica, 7. dies. Si quis cum uxore sua retro Nupserit, 40. dies peniteat. Si in tergo, 3. annos, quod sodomitum scelus est. Ibidem: *Si vir cum muliere sua retro Nupserit, peniteat, quomodo de animalibus, id est, si in consuetudine non erit, 3. annos. Vide Cumeanus Abb. de Mensura penitent. cap. 3. Egberti Archiep. Penit. pag. 16. Hincmarus de Divortio, Hlotaric et Theotbergæ: *Uxor domini Regis Hlotarici primo quidem reputata est de stupro, quasi frater suas cilm ea masculino concubitu inter femora, sicut solent masculi in masculos turpitudinem operari, scelus fuerit operatus, et inde ipsa conceperit, etc. Idem Cumeanus cap. 2. *Viri inter femora fornicantes, primo annum unum peniteant: si in crura fornicantes, si viri, annis tribus. Et tunc 2000. in Penitentiali Joan. Jejunator. pag. 86. 90. 108. et in Canonario Joannis Monachi pag. 117. quod quidem peccatum de interfemore inscribitur in Penitentiali Egberti Archiep. Eborac. pag. 17. Infra: *de pollutione inter femora. Vide Reginonem lib. 2. de Eccl. disciplina, cap. 249.******

26. NUBES. Fleta libro 2. cap. 79 § 15. ait oves sæpe inter duo Festa beatæ Mariæ in Augusti et Septembris mensibus infirmari... per comestum cujusdam Nubis escaetæ, quæ tunc temporis cadere

contingit, vel per comestum albarum testudinum

• **NUBIARE**, NUBIRE. Nubere, uxorem ducere. Comput. ann. 1393. Inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 154. col. 1. Cum dominus pater major senescallie Belli-cadri et Nemausi filiam domini de Fara militis nubiasset in uxorem, etc. Ibid. pag. 158. col. 1. Pro duabus duodenis perdicion et duabus duodenis pullorum, datis clauario, quando Nubuit uxorem suam, etc. Pluries ibi. Vide infra Nuptiare.

• **NUBICULA**, dimin. a Nebula. Panis subtilissimae species. Vide supra Nebula 2.

• **NUBIGER**, Nubem gerens, Johanni de Janua. Portant nubes in Gloss. Lat. Gall. Sangerm. Nubifer, apud Ovidium non semel.

• **NUBIGOSUS AER**, apud Claudium Mamertum lib. 1. de Statu anime cap. 7. Nubilosus.

• **NUBILUM**, Regula Pauli et Stephani Abbatum, capite 11. Estatis te nunc nulli liceat meridiæ præter in suo lectulo dormire, nisi forte jubente priore ad Nubila pro custodia areæ extra suum lectulum dormiat [Sub die, Gall.] Dormir à l'air.

• **NUBILUS**, Cæcus Aimolnus in Translatione SS. Georgii et Aurelii Mart. sec. 4. Benedict part. 2. pag. 56. Juvenis quidam annos, ut ferebatur, quinque in cæcitate ferens, se omni tempore Nubilum fore genebat.

• **Nuble**, eadem, ut videtur, notione: aut saltem qui quasi per nebulam videt. Le Roman de Robert le Diable MS.:

La pucelle qui moult fu gent,
Ne fu parreueuse, ne leue,
Vilaine, ne fole, ne Nuble, etc.

• **NUBIRE**, Vide supra Nubiare.

• **NUBITARE**, Papias: Nubiunt, Nubunt.

• **NUBIVOLUS**, Qui per nubes volat. Notkerus Balbulus de Interpr. Scripture cap. 4. apud Pezium tom. 1. A. 100. part. 1. col. 5. Joannem calipetam Nubi volus Augustinus paribus alis insecutus est.

• **NUBS**, pro Nubes, Gall. Nua. Vita S. Emmer. tom. 6. Sept. pag. 481. col. 2. Eodem vero momento celum tavit in reddidit seracitatem, ut Nubs in nullis appareret plagis. Hinc Gallicum Nublece et Nublesse, Nubila, tenebræ. Anal. regni S. Ludov. edit. reg. pag. 261. Une obs curtes et une Nublesse et une vens si grans osmus sus la mer, etc. Mirac. MSS. B. M. V. lib. 3.

Il (Adam) mist nostre joie en tristee,
Vic en mort, clarte en Nublece.

• **NUBTIE**, NUBIALIS, pro Nuptia et Nuptialis, in Charta Poncei archiep. Aquens. ann. 1049. ex major. Chartul. S. Viet. Mass. fol. 78. Nubesces, in Lit. remis. ann. 1398. ex Reg. 153. Chartoph. reg. ch. 200. Lesquelz comme ilz eussent diant ensemble au racroy des Nubesces d'iceluy Varasseur, etc.

• **NUBULA**, [Nubecula. DIER.]

• **NUCA**, f. pro Nusca, Eadem notione Glossar. Lat. Gall. ann. 1352. ex Cod. reg. 4120. Nuca, Bandiaus.

• **NUCARIUM**, Nucetum, Charta ann. 1210. ex Chartul. S. Vinc. Laudun. ch. 159. Et inde tot le roillon ad Merdanyon fontaine, et inde ad fossam en Hupelaimont, et inde ad Nucarium. Vide Nuclearius.

1. **NUCARIUS**, in Capitulari de Villis

cap. 70. v. 6. Videtur legendum Nuclearius. Vide in hac voce.

• **NUCARIUS**, Nux arbor, Gall. Noyer. Tabularium S. Cypriani Pietav. fol. 47. Concesserunt silvam, Nucarios, domos, etc.

• Tabul. S. Albini Andegav. Dedit.... medietatem Nucariorum, qui tam in terra, quam in vineis ejus erant, ut omni anno secretarius S. Albini nuxes de illis colligeret ad luminare ecclesie faciendum. Tabul. S. Sergii Andegav. Ivo de Gimbriolo dedit in eadem villa S. Sergio xxxij. Nucarios... Statuit etiam Hurcharius, ut oleum supradictorum Nucariorum semper ante altare S. Sergii ardeat. Vide supra Noguierius.

• **NUCCIE**, pro Nuptia, in Charta contract. matrim. apud Salernum.

• **NUCELLA**, Nux parva, Gall. Noisette. Arrest. ann. 1319. in Reg. Olim parlam. Paris. Judicatum est, tam nobiles quam populares et ignobiles villarum vicinarum memoribus de Segunay, esse in xixina.... habendi avellanæ seu parvas Nuccellas et omnes alios fructus in dictis memoribus existentes. Correct. stat. Cadubr. cap. 108. Ca-tanceæ, nuxes et avellanæ sive Nucleæ ad mensuram tantum vendi debeant.

• **NUCELLETUM**, dimin. a Nucetum, Ager acerbis consitus. Tabul. S. Viet. Mass. Cum redditibus quibuscumque, censuariis, censibus, servitiis, bannis, nemoribus, olivetis, arbutis, Nucelletis, pinis, etc. Vide supra Nucarium et infra Nuscentum.

• **NUCERIUS**, ut Nucarius 2. Charta ann. 1083. ex Archivo Radolien. D. Norardus de Caminiaco dedit... Monachis de omnibus Nuceriis... nuxes in terra sua cadentes, quas antecessores sui quasi ex jure colligere volebant.

• **NUCHA**, Postica pars colli, nostris, Nuche du col, vox Arabica. Matth. Silvaticus: Nucati (log. Nukati) locus, ubi collum craneo jungitur. Constantinus Africanus libro 1. Commun. loc. med. cap. 3. Cum enim nulla membra a cerebro sint remota, et via longinquitate eis de negetur sensus, vis quædam cerebri data est spondylium medullis, quæ quasi medulla. Lingua Arabica vocantur Nucha. Infra: Eadem est Nucha, quæ et cerebri natura. Idem cap. 10. Nucha a cerebro descendit in spondyle dorsi incipiens a fine puppis, id est, a prima spondyli colli. Ab hac Nucha ex necessitate procedunt nervi, sensum, et voluntarium motum præstantes membrum sub collo positum. Adde cap. 12. Fridericus II. Imperat. lib. 1. de Venat. cap. 36. De Nucha vero, quæ dicitur medulla spinalis, quomodo procedit a cerebro, transiens per foramen omni un spondylium, usque ad extremam caudæ continuatæ, etc. Adde cap. 23. Citatur etiam non semel Maedius in Anatomia. Danti Nuca, dicitur pars superior capitis, in Infern. cant. 32.

La ve'l cervel s'aigne colla Nuca.

In Paradiso cant. 8:

Che 'l sol vagheggia hor da coppa, hor da Nuca.

Vide Octavium Ferrarium in Nucera, [Martini in Lexico v. Nucha] 100 et Murator. Antiqu. Ital. tom. 2. col. 1255.]

• **NUCICLA**, Papias: Nuciclam amygdalam quidam Nuciam vocant, quasi minorem nucem. Johannes de Janua: Nucicula, Parva nux; Nucilla, Amygdala, scilicet minor nux.

• **NUCILLA**, Bomlycis folliculus, Gall. Coque de ver à soye. Marcha concessa ann. 1345. 4. Martii vol. 3. arrestor. par-

lam. Paris: Cum in dicto ligno de Nucicilla barbarollis (infra barbaricis) serico et alia mercatura onerari facisset, etc.

• **NUGINE MENSÆ**, apud veterem Interpretem Juvenalis Sat. 11. vers. 117. quæ hodie passim in usu apud nos, Tables de noyers. Harum meminit Strabo lib. 12.

• **NUCISPINEA**, στρόβιλα, in Gloss. Nuges pineæ.

• **NUCLEARIUS**, NUCLEARIUM. [Johan. de Janua: Nuclearius, Arbor quæ fert nuges; Nuclearium, Idem, vel locus, ubi nuges crescunt: Lieu où croissent les noyers, in Glossis Lat. Gall. Sangerman.] Gloss. Lat. Gall.: Nuclearius, Noyer, arbor. Charta Theobaldi Comitis Blesensis ann. 1140. pro Monasterio Vallis Secretæ apud Sammarthanos in Gall. Christ.: In qua præfata Ecclesia, quæ antiquitus habebat, retinet Nuclearia. [Bernardus part. 1. Ordinis Cluniac. cap. 175: Granatarius vero per consuetudinem ornasse debet totum pistrinum de intus foliis Nuclearii.]

• **NUCLEATORIUM**, Ager nucleariis consitus. Historia Episcoporum Autissiod. cap. 20: Agrum quoque Genusiacum, vel Tainiacum, cum Nucleatorio situs in territorio Santonica.

• **NUCLEATUS**, Nucleis seu globulis, Gall. Boutons, instructus et ornatus. Constit. Carmel. MSS. part. 1. rubr. 11: Habeant ipsas (tunicas) satias latas, non Nucleatas et sine filis de serico, tam in manicis quam collo et alibi... Sint albe tunicæ rotundæ in pectore simili modo fissæ et Nucleate, cum apertura competentis... In manicis autem tunicarum inferiorum poterunt, secundum quod prælati videbitur, unum aut duos Nucleos habere, non ad lasciviam, sed ad necessitatem. Vide supra Nodellus.

• **NUCLIRE**, Hircorum vox, in vet. Glossar. ex Cod. reg. 7657.

• **1. NUCULA**, f. pro Nuscula. Vide in Nusca.

• **2. NUCULA**, ORUM, Li sempnii. Glossar. Lat. Ital. MS.

• **NUDA**, pro Muda, ut videtur, Cætus, conventus, consilium. Statuta Arelat. MSS. art. 120. e Museo D. Brunet: Quicumque tenuerit hostagium, nonobstante juramento, possit venire ad coison (sic) et consilium, et Nudam, et in stadium, et venire ad domum Archiepiscopi. Vide Muta 6.

• **NUDEUS**, Noel, in Glossar. Lat. Gall. ex Cod. reg. 7682.

• **NUDIBUCCIUS**, Imberbis. Vide Barbaritii.

• **NUDILLU**, ut supra Nodellus, ni fallor. Nudillu una cum gemma dux, in Charta ann. 1065. tom. 1. Hist. Cassin. pag. 254. col. 1.

• **NUDIMANUS**, Qui manus vacuas ac inanes habet, apud Ekehardum Junio-rem libro de Casibus S. Gall. cap. 1.

• **NUDIPEDALIA**, Papias, Nudo pede deambulatio Judæorum. [Nempe nudis pedibus incedentes] Judæi perumque sacra celebrabant et jejunia, de quibus sic Juvenalis Sat. 6. ubi describit Judæam:

Observant ubi festa Maro pede sabbata Reges.

Quo referendum id quod Josephus nar- rat lib. 2. de Bello Judaico cap. 15. ubi de Berenice: Venerat Hierosolymam, ut vota Deo solveret. His enim, qui morbo vel alius necessitatibus implicantur, mos est orare per triginta dies, antequam im- molent hostias: abstinere quoque vino et capillos radere. Quem morem Berenice Regina illis exercens diebus, Nudipes

etiam ante tribunal stetit, deprecans Florum, etc. S. Hieronymus lib. 3. in Jovinianum: *Multa compellitur Apostolus velle, quas non vult. Circumcidit Timotheum, rasis in se calvitium, Nudipedalia exercuit et totondit Cenchris.* Adde Tertullianum de Iejunio cap. 18. et in Apolog. cap. 40. Arnobius lib. 6: *Aquiliicia Jovi immolatis, Nudipedalia populo denuntiatis, etc.* Joannes Laudensis, in Vita sancti Petri Damiani Cardinalis cap. 3. num. 18: *Nudipedalia passim per arem cunctis temporibus exercebant.* Guibertus in Historia Hierosolym. lib. 7. cap. 6: *Processiones agendo, Sanctorum nomina stabiliter inclamando, Nudipedalia exercendo, Iherusalem circummeant.* De Nudipedalibus vide Ludovicum de la Cerda ad Virgilium.

¶ Vide Ordinar. Eccl. Vesunt. falso S. Probadio adscriptum, inter Probat. novae Hist. comitat. Burgund.

¶ **NUBIUS**, Quondam olim. Lit. remiss. ann. 1408. in Reg. 162. Chartoph. reg. ch. 316: *Pro parte Michaelis Bailate paratoris Narbonae expositum extitit, quod Nudius nocte quadam hora tarda, etc.*

¶ **NUDUS**, Mensurae species. Charta Ludovici Pii Imper. apud Doubletum pag. 740: *De lignis denitur sis mensurae, quas Nudi appellantur, mille centum.* Legendum censere moti, nisi Charta originalis, quam legi in Archivo S. Dionysii, omnino praefereat, nudi. [Leg. Midi. Vide in hac voce.]

¶ **NUENE**, NUENET, Novem. Vide Chunnæ.

¶ **NUGA**, Nugator. Gloss. Græc. Lat.: *Αγχιος, nequus, spurcus, Nuga, nugator.*

¶ **NUGACIO**, *Nugacion, mensonge*, in Glossis Latino-Gallicis Sangermanensibus MSS.

¶ **NUGACITAS**, *Falsitas*, in Barthii Glossario ex Hist. Palmst. Roberti Monachi. Gloss. Græc. Lat.: *Αγαθη, ἀγχιος, Nequitia, Nugacitas.* S. Augustinus Epist. 67. sub fine: *Omnis ab eo deleta est Nugacitas.*

¶ **NUGACULUS**, *Aliquantulum nugax*, J. de Janua.

¶ **NUGALUS**, Nugator. Gloss. Latino-Gallicæ: *Nugalus, Petit Jengleur.*

¶ **NUGALISSIMUS**, Regula sanctorum Patrum cap. 10: *Si casu quis Frater de cellula ex qualibet scandali causa acire voluerit, nihil penitus nisi Nugalissimo induatur vestimento, et extra communionem infidelis discedat.* Regula sancti Macarii cap. 28. habet, nisi in notissimo vestimento, id est, quod risum moveat occurrentibus. Holstenius, parvi momenti ac nullius valoris, interpretatur.

¶ **NUGALITAS**, *ααρότης, Nugacio*. Supplem. Antiq. Aliæ Gloss. Lat. Græc.: *Nugalitas, φλυαρότης.*

¶ **NUGAMENTA**, *δολήματα*, Gloss. Lat. Græc.

¶ **NUGAS**, *Inutilis*, in vet. Onomastico, apud Turnebum lib. 28. cap. 6. *Nugas, Σαπός*, in Glossis Latino Græc. Sangerm. MSS. et aliis. Glossæ Cyrilli: *Σαπός, Nugatorius, Nugax, Fodus.* Pro *Nugax* fere *Nugas* dicebant antiqui, non male, ut *Nefas*. Vide Priscianum lib. 5. Papias: *Nugas, Inutilis, qui ad nullam utilitatem pertinet.* *Nugax, Mendax*, in Gasparis Barthii Glossario, ex Balduino Dolensi.

¶ **NUGERCULUS**, *Nugax*. Acta S. Moilingi, tom. 3. Junii pag. 407: *Nunquid iste Nugerculus apud nos post patronum nostrum erit Antistes?*

¶ **NUGECULUS**, Idem. *Accusatio Nugacula* in veter. Notit. de Lutpr. Episcop. Cremon. apud Pertz. Script. tom. 8. pag. 288. lib. 46.

¶ **NUGIDICUS**, Qui *nugas* dicit, *Discur de trypses, (russis)* in Glossis Lat. Sangerman. *Nugidici ventilatores*, Johanni Sarsber. lib. 2. Metal. cap. 7.

¶ **NUGIGERULUS**, *Turpis nunciator*, in Glossis Isid. *Mendaciorum nunciator*, in Barthii Glossario, ex Hist. Palmst. Falcherii Carnot. Epistola Hugonis Metelli ad S. Bernardum: *Hugo Metallus, quondam Nugigerulus, nunc crucis Christi bajulus, etc.* Plautina vox, si vera lectio, pro qua Lambino magis probatur *Nugivendulus*.

¶ **NUGIPARUS**, *Qui parit nugas*. Gloss. Isid.

¶ **NUGALE**, Animalis genus, in Gloss. ad tres libros Salomonis ex Bibl. Heisler. pag. 34.

¶ **NUGEIR**, *Nux, arbor. Terrear. villæ de Bussul* ex Cod. reg. 6017. fol. 2. v. *Item unum cartonem de couvez pro quadam plata, in qua solebat esse quadam nux sive Nugeir; et potest plantare, et vult.*

¶ **NUGIDUS**, f. pro *Nugidicus*. Vide in *Nuga*. Glossar. Lat. Ital. Ms. ex Cod. reg. 7657: *Messongier, Prov. mendax, Nugidus, nugax, nugatorius.*

¶ **NUGIUM**, *Pallium tenue*. Vide *Nageum*.

¶ **NUGNATAS**, *ATIS, L'abundancia de jance*. Glossar. Lat. Ital. Ms.

¶ **NUGRUS**, pro *Nurus*, uxor filii, Gall. Bru. Charta ann. 889. apud Murator. tom. 1. Antiq. Ital. med. avi col. 755: *Lupus filius Ragimberti, cum uxore sua et filiis, filiabus, Nurgis ac nepotibus suis... Et proinde supradictum Lupum concessimus in predicta cenota ecclesia, cum uxore sua et filiis et filiabus, Nurgis et nepotibus suis.* Vide supra *Nora*.

¶ **NUINTAILIS**, *mendose, forsan pro Minutailis, silva cædua*. Tradit. Diesens. apud Oefelium tom. 2. Script. rer. Boicar. pag. 700. col. 2: *Tradiderunt... tertiam partem unius Nuintails in loco, qui dicitur Houbiacchere.* Vide in *Minut*.

¶ **NULLARE**, *Nihilare*, Johanni de Janua, *Noiantir*, in Glossis Lat. Gall. Sangerman. MSS.

¶ **NULLATIO**, *Mutatio*. Ita Gloss. Arabico Lat. Legendum forte *Nutatio*. [Retinendum *Nullatio* suadet Papias, qui scribit: *Nullatio, Mutatio, unde adnullare, nullius pretii facere. Nullationem, Mutationem*, in Glossario Sangerm. MS. n. 501.]

¶ **NULLIFICARE**, *Contemnere*. [Tertull. adv. Psychic. cap. 15: *Qui manducat, ne Nullificet non manducantem.* Gr. πρὸς ἡσθετικῶν, *Non spernat*, in Vulgata. S. Hieronymus Epist. 185. ad Sun. et Frotel. ἡσθετικῶν, *non putatis transferendum despecti; sed secundum disertissimum istius temporis interpretem Nullificasti, seu annihilasti, vel annullasti.*] Versus Eucherii lib. 4. veterum Epigrammatum:

*Nunc simul optemus dispectis piscibus ergo
Delicias magis Nullificare frui.*

Libellus Precum Marcellini et Faustini: *Et si non est dubitandum paucos Episcopos esse pretiosos de merito Confessionis, et intolabilis fidei, multos vero Nullificari hæreses vel prævaricationis, etc.* Utitur etiam Commodianus Instruct. 80. Vide *Nihilari*.

¶ **NULLIFICAMEN**, *Contentio*. Tertull. lib. 8. adv. Marcion. cap. 7: *Ignominia hominis et Nullificamen populi.*

¶ **NULLIFICATIO**, *Eidem Tertull. lib. 4. adv. Marcion. cap. 14: Quis ignominia? quis Nullificatio?*

¶ **NULLIMANNI**, quasi *Nulli homines*. Comment. Benzon. episc. Albens. in Henr. III. Imper. apud Ludewig. tom. 9. Reliq. MSS. pag. 253: *Normanni enim, qui melius dicuntur Nullimanni, feliçissima scilicet stercora mundi castrum Sancti Pauli, alteram partem imperii aspirant sibi subicere, non jam tyrannice, sed quasi hæreditarii.* Vide in *Northus*.

¶ **NULLITAS**—JC. dicitur *Sententia contra leges, canonesve, aut ab alio quam iudice lata*. Lit. ann. 1411. tom. 9. Ordinat. reg. Franc. pag. 603: *Gubernatori dicti nostri Dalphinatus, necnon iudicibus Viennesi et Valentinesi, ac appellationum et Nullitatum majoribus, etc.* Hinc

¶ **NULLITER**, *Isdem pro Injuste, præter leges, illegitime*. Charta ann. 1380. inter Probat. tom. 3. Hist. Nem. pag. 43. col. 1: *Indebite tamen et injuste, Nulliter, etc.* Instr. ann. 1459. ibid. pag. 289. col. 1: *Comissarius per vos, ut fertur, Nulliter et absque potestate ad universitatem causarum institutus.*

¶ **NULLUMQUAM**, *Nunquam*. Charta Ottonis III. Imp. ann. 988. apud Murator. delle Antic. Estensi pag. 132: *Ut amodo Nullumquam in tempore non habeamus licentiam, nec potestatem, etc.*

¶ *Seu Nullo unquam*. Dipl. Pipp. reg. ann. 788. tom. 8. Collect. Histor. Franc. pag. 677: *Nullumquam tempore iudex publicus ad causas audendas, etc.*

¶ **NULLUS**, *Aliquis, quilibet*. Charta ann. 1096. inter Probat. Hist. geneal. domus reg. Portugal. tom. 1. pag. 2: *Pro Nullo abere, que venditus fuerit per minus de xij denarios, non dent inde portaticum... Qui emerit aut vendiderit Nullo abere in Constantin. etc.* Chartul. Celsinian. ch. 404: *Habuit... de Deruntis duas uncias de auro cocto monedato, in tali convenientia ut Nullam rem non tollat, et Nullam rem non forosza.* A Latino *Nullus*, nostrates *Nullus* et *Nully* dixerunt, pro *Nul, personne, qui que ce soit*. Joinvil. in Hist. S. Ludov. edit. reg. pag. 5: *Onques jour de ma vie je ne li oy mal dire de Nullui.* Lit. remiss. ann. 1404. in Reg. 159. Chartoph. reg. ch. 212: *Le suppliant trouva son huis fermé, lequel il bouta du pié tant qu'il l'ouvry et entra dedens, et demanda se il y avoit Nully.*

¶ **NUMANTIA**, Charta Raymundi Comit. Tolosani ann. 1181. apud Catalicum lib. 2. Hist. Comitum Tolosa. pag. 215: *Macellarii et carnifices urbis Tolosæ et suburbii non lucrentur in ulla carne, quam vendant in duodecim Numantia, nisi denarium unum, nec supra, nec infra, etc.* Occurrunt eadem verba rursam infra. Vide *Nummata* in *Nummus*.

¶ **NUMBILE** vel **NUMBILIS**, *Lumbus, imbrex porci, Gall. Longe, échine, alias Numble, idem quod supra Nebulus*. Charta ann. 1367. in Reg. 99. Chartoph. reg. ch. 514: *Excepta leyda carniarum seu linguæ bovina et Numbilibus, seu Numblas, porcorum.* Lit. admort. pro eccl. Vivar. ann. 1445. in Reg. 177. ch. 151: *Item la moitié des langues de beuf; et des Nombres des porcs, qui se tuent au mazel ou boucherie.* Vide *Lumbi*.

¶ **NUMBLE**, Charta ann. 1239. ex Tabulario Ecclesie Bituricensis apud Thomasserium in Consuetudine Bituric. lib. 1. cap. 60: *Videlicet in quolibet porco a carnificis occiso die Sabbati ad vendendum les Numbles, et de quolibet*

bous, vel vacca, quoquo die ad vendendum occidatur, pectus,.... solvere tenentur.

¶ Venatores Nombles vocant frustum carnis cervinae sectum inter femora: hic autem porci frustum est sectum circa umbilicum, nostris Nombri, unde vocis Nombles etymon ducunt, nisi forte Numbles a Lumbulus, Imbrex porci, oriatur, ut fere suadent, quae supra dicta sunt in Lumbi et Lumbolus. Vide etiam Numbulus et Numblicus.

• NUMBLUS, ut Numbis, Lumbus. Charta Joan. d'Alph. Vienn. ann. 1313. pro hominibus Belliv. in Reg. 152. Chartoph. reg. ch. 307: Item retinemus nobis... leydam macelli, videlicet linguas boum et Numblos porcorum. Alla ann. 1354. in Reg. 81. ch. 847: Item ad quartam Numbolorum porcorum, quos carnifices morti tradunt. Vide Numblicus.

¶ NUMBO, Fulgoris nomen, apud Patiam.

¶ NUMBRIARE, Numerare, vel nominare, conscribere, l. ab Hispan. Nombiar. Charta Edwardi III. Regis Angl. ann. 1360. apud Rymer. tom. 6. pag. 170. Danes eadem (Admirallo)... potestatem arrestandi, regendi ac gubernandi omnes naves totius armate predictae. ac singulos homines in eadem ad varia retentos, tam marinarios, quam alios quoscunque, et nomina eorum Numbriandi. ac querelas omnium... audiendi.

¶ NUMBULUS, ut supra Numbis. Castellanus de Avisano in Computo ann. 1318. rationem reddit de firma furnorum, leoda linguarum boum, et Numbulorum porcorum, etc.

• Charta ann. 1329. in Reg. 66. Chartoph. reg. 273. Numbulos carni in civitate Turonensi per carnifices venditorum, etc.

¶ NUMELLARE, Numella ligare, Numellatus, Numella ligatus, Johanni de Janua. Papias et Gloss. Arab. Lat. Numellatus, Numella ligatus. Gloss. Sengerman. MS. num. 501: Numellatus, Numella ligatus, i. e. vinculo, qua trapes alligatur. Nota sunt latine Numelle.

• NUMENCULATOR, Idem quod Numenculator, cujus officium erat ad mensam aut ad caetum vocare. Cencijs de Nominibus Judicum et eorum tractationibus ad calcem Ord. Rom. ex Cod. reg. 4188: Numenculator Latine, a iud. Graecis Quaestor dicitur. Ipse debet habere curam de viduis et orphanis et omnibus senodochiis, et apud eum debet disputari de testamentis.

• NUMICULATOR, Eadem notione, in Charta ann. 916. tom. 9. Collect. Histor. Franc. pag. 684.

¶ NUMERA, ut infra Numeri. Acta S. Isidori Mart. in Insula Chio, ex antiquo MS. Latino, tom. 3. Mail pag. 451: Jusid data est procurare naves de Alexandria civitate, in quibus Numera ferri jussa sunt. Quod factum narrans Daniel Cardanus ex Graeco in Latinum verso sic habet: Cum ab eodem Imperatore (Decio) ut milites conscriberentur, decretum emanasset, etc.

• NUMERABILITER, Numerato, Gall. En argent comptant. Charta Hugon. de Confluentio ann. 1271. in Chartul. Campan. ex Cam. Comput. Paris. fol. 383. v. col. 2: Recognoscetes quod nobis de predicta pecunie summa Numerabiliter est satisfactum.

¶ NUMERAGIUM. Vide mox in Numeratores.

¶ NUMERALII, Idem qui infra Numularii. Statuta Arelat. MSS. art. 72: Omnes librae et alia pondera Numeratores,

liorum, speciorum et mercatorum quolibet anno recognoscuntur per clararium.

¶ NUMERALITAS, Numerus. Caput crescere Numeralitas Fratrum undique conventium, in Maceris Insula Barbarat. tom. 1. pag. 8. ubi de fundatione ejusdem Monasterii.

• NUMERAMENTUM, Professio feudalis, qua vassallus feudalia praedia, cum suis limitibus ac terminis, atque adeo iuribus et oneribus, domino ex officio enumerat, Gall. Denombrement, alias Nombre. Lit. remiss. ann. 1478. in Reg. 206. Chartoph. reg. ch. 1022: Icclui Peti dist au suppliant... qu'il y avoit beaucoup plus de terres declarées deans (cette lettre) qu'il n'en estoit contenu au Nombre d'icelles. Invent. Chartar. reg. ann. 1482. fol. 101. v. : Littere Johannis de Challegrey continens declarationem et Numeramentum sui feudi de Perreigny. De anno 1408. Vide supra Narratio 2.

• NUMERARIUS, Arithmeticus, ut est in Gloss. Lat. MS. Regio. Gloss. Graec. Lat. : Ἀριθμητικός, Numerarius. Alibi: Ψηφιστής, Computator, Numerarius, Ratiocinator. Augustinus in Psal. 146: Excedit omnia Numerarius, intelligentia apud numerari a vobis non potest. Ita usurpat etiam lib. 2. de Libero arbitrio cap. 11.

• NUMERARI, qui in Notitia Imperii, pag. 18. 53. 119. inter Officiales Judicum, seu Magistratum recensentur, erant i. qui publicum nummum arario inferebant, hoc est, qui pecuniam Regiam ex tributa, et portoria, et vectigalibus partem in arario inferebant, ut est in Glossis MSS. ad Cod. Theod. et apud Isidorum lib. 9. Orig. cap. 4. Ita ex Novella Valentini de Officio et Numerariis P. P. Sidonio lib. 1. Ep. 11. lib. 2. Epist. 1. Senatore lib. 12. Ep. 13. 23. et aliis, tributariae functioni operam dedisse, et Praefectorum Praetorio, vel Rectorum Provinciarum Officiales fuisse observare est, ut et Theophrastus et Hieronymus: appellatus a Basilio Epist. 250. Eupapio, Suida, etc. Numerariorum praeterea mentio est hac notione in Cod. Theodos. tit. de Numerariis, actuar. etc. lib. 8. ubi multa Jacobus Gotofredus in Paratitlo, et ad legem 4. eod. tit. in Nov. Theodos. de Postulando, apud Evodium de Miraculis S. Stephani cap. 3. Gregorium M. lib. 10. Epist. 18. in Concilio Toletano XII. et XVI. in Concilio Casaraugust. III. in Legibus Wisigoth. lib. 2. tit. 26. lib. 12. tit. 1. § 2. etc. [Vide Glossar. med. Graecit. voce Νομαρίος; col. 1007.]

¶ Ad hujusmodi Numerarios refert Carolus de Aquino id quod legitur apud Vegetium lib. 2. cap. 19: Sed i. quibusdam notarum peritia calculandi, computandique usus exigitur. Totius enim legionis ratio, sive obsequiorum, sive militarium munerum, sive pecuniarum quotidie adscribitur actis, majore prope diligentia, quam res annonaria vel civilis, libris adnotatur. Etymon ducit idem de Aquino, non a nummis arario illatis, sed a numeris seu copiis militariibus. Utque huc opinioni potius assentiat, facit vocabulum Supernumerarii, qui profecto dicuntur a Numerariis, nec alloqui quidquam habent negotii cum numeris notarum, sive ratione computandi. Addit tandem, Numerarios a Jurisconsultis appellatos fuisse Rationarios, a publicis rei castrensis et militaris rationibus computandis.

¶ NUMERARIUS CANONICUS, Qui de

ipso collegio est, non ultra numerum constitutum. Constitut. Eccl. Valent. tom. 4. Concil. Hispan. pag. 154: Nullus in dicta sede, in qua certus Canoniarum et praebendarum numerus existit ad dignitatem... admittatur, nisi fuerit Canonicus Numerarius, actusque in eadem Ecclesia praebendatus.

¶ NUMERARIUM PRETIUM, Numerata pecunia, vel de qua numeranda conventum est. Roland. Patav. de factis in Marchia Tarvisina lib. 10. cap. 17: Capitaneus ille qui pretio Numerario summum seu castrum Montisilicis reddiderat Marchioni.

• NUMERATORES, alias Campipartores, qui a dominis feudibus statuuntur ad numerandos in agris mergites, seu garbas, pro decimis, vel campiparte. Charta ann. 1179. in Tabulario Ecclesiae Carnotensis num. 101: Additum est etiam, quod tempore messonis homines nostri a domino de Bellovillari sibi postulare debeant assignari, quorum unus apud Ly et Matrivillam, alius apud Bellovillare fungatur officio numerandi, quos vel eorum aliquem, si nostris hominibus usque ad quartam diem distulerit, assignare libebit hominibus nostris Numeratores carentibus in quarta die et deinceps, adhibito duorum testimonio, et eorum testimonio juramenti domino de Bellovillari solvere campipartem. Qui vero ad Numerationis officium vocabuntur, accitis hominibus nostris, in praesentia domini de Bellovillari, tactis sacrosanctis jurare videbuntur, quod nec spe lucri, nec amoris, aut odii causa sua differrent Numerationis officium adimplere, etc. Alla ann. 1217. ibid. 228: Ita ordinamus et dicimus, quod Abbas et Canonici Valleiensis nullam habent auctoritatem et potestatem ponendi Numeratorem, vel Campipartorem in terra Capituli, etc. Vide Campipars. [et Guerard. Proleg. Chartul. S. Petri Carnot. § 134.]

• NUMERAGIUM, Jus ipsum constituendi Numeratores. Charta Odonis Episcopi Parisiensis ann. 1197. in Magno Pastoralis Ecclesiae Paris. lib. 8. Ch. 24: Quia vit Capitulo B. M. Paris. veritas, Numeragium, justitiam et omnem jurisdictionem, etc. Occurrit rursum in Charta seq. Adelm. Regine Franc. anno 1197. et Chartis 25. 26. [Dederunt Numeragium seu campipartagium, in Charta ann. 1259. ex Chartulario B. M. de Bono-nuncio Aurelianensi.]

• Mergites in agris pro decimis vel campiparte numerandi officium, ad majorem interdu pertinens: unde Numeragium appellabant, quod eam ob causam illi solvebatur, atque inter illius jura recensebatur. Chartul. Floriac. fol. 117. v. : Noverint universi, quod cum Petrus de Montigniaco perciperet in decimis et terragis nostris in parochia de Messuris, ratione majoris, vel alta ratione, ut dicebat, decimas et terragia sigali, mixtoleoli, et aliarum segetum, et stramina, et jarbarum Numeragii, videlicet unam jarbam a quolibet cui numerabat. A domino feudi, cujus proprie erat ejusmodi Jus, illud habebat major vel quivis alius, ut colligitur ex eodem Chartul. fol. 188. v. : Quilibet homo, in cujus terris prior habet Numeragium, etc. Nombrage, eodem sensu, in Charta ann. 1361: Toutes les rentes, cens et Nombrages, que icelui Guillaume Machepel avoit et pouvoit avoir au terroir d'Eguillemont. Vide supra Decime Numeratae.

¶ NUMERATUS, Nominatus, delegatus. Charta ann. 1277. ex Chartulario S. Vandregisilli tom. 1. pag. 1081: Ego Johan-

nes dictus de Novlar tradidi et concessi in feudum..... viris religiosi Abbati et Conventui S. Vandregesii totum jus quod habebam.... in quodam batello currente per aquam Sequanz in portu de Caudebec.... pro decem libris Turon. annui redditus solvendis quolibet anno.... per manum prepositi de Caudebec.... vel per alium aliquem certum Numeratum dictorum Religiosorum.

NUMERI, Cohortes: vox Ulpiano, Vopisco, Ammiano, et aliis nota. Optatus lib. 8: *Reversi sunt vexati milites ad Numeros suos. Numeri militares*, apud Will. Tyrrium lib. 2. cap. 20. Ita *νομιμοι* usurpant Græci recentiores. Martyrium S. Niconis: *Στρατιώτατος ἐν νομιμῶν τῶν καὶ διακριθῶν ἐν αὐτοῖς*. Palladius in Vita Chrysostomi pag. 32: *Ἦσθε τὴν ἀρχὴν τοῦ νομοῦ*, et pag. 84. Adde Chronicon Alexandrin. pag. 690. Metaphrastem in Martyrio S. Georgii num. 2. Constantinum de Adm. Imper. pag. 192. et alios a Meursio et Fabro ad Cedrenum laudatos. Ita etiam *ἀριθμῶν* hac ipsa notione dixerunt Sozomenus lib. 2. cap. 7. Nicephorus Call. lib. 6. cap. 9. Anthologium Arcudii 7. Maii. Novella Justiniani 85. cap. 1. Leo in Tactic. cap. 6. § 28. Zonaras, et alii. Vide [Theod. Marsilius ad Suetonium Vespasianum cap. 5 et] quæ annotamus ad Alexiadem pag. 423. [et in Glossario mediæ Græciti. in *Νομίμα*: quibus adde Lexicon Militare Caroli de Aquino, ubi *Numeris*, ut hic pro Copiis militibus, expositis, dissertit de *Numero militum*, majori vel minori, justis exercitiis convegenti.]

NUMERORUM LIBER vocatur, eo quod in eo egressus de Agypto Tribus dinumerantur, et quadraginta duarum per eremum mansionum in eo descriptio continetur. Isidorus lib. 6. cap. 2.

NUMERIA, Dea numeri, in Glossis Isid. Vide S. Augustinum lib. 4. de Civ. Dei cap. 11. Cato in fragmento de liberis educandis: *In partu precabantur Numeriam, quam Deam solent etiam indigare pontifices.*

NUMERICÆ NOTÆ Romanorum solæ fuerunt in usu in veteribus instrumentis, ut omnes norunt, cum ante sæculum XIV. incogniti fuerint Arabum numeri. His usus est Petrarca in Codice Librorum S. Augustini in Psalmos ann. 1375. narrante Mabillonio lib. 2. de Re Diplom. cap. 28. num. 18. cui nonnulla subdit scitu digna de variis numerorum Romanorum figuris, ut videre potes, cum opus fuerit. Vide *Cifra*. [Hæc emendanda ex iis quæ supra diximus v. *Cifra*.]

NUMEROSITAS, Multitudo, apud Tertullianum de Monog. cap. 4. Orosium lib. 4. cap. 5. Augustinum lib. 2. de Doct. Christ. cap. 14. et alios recentiores passim.

1. NUMERUS, Populus, multitudo. S. Paulinus Poemate 16. seu Natal. 5. de S. Felice:

Functus erat longum perfunctus Episcopus ævum
Maximus, et Numerus ducta Pastoris ægubal.

Poemate 23. Natal. 8:

Obtuli captos Numeri virtute potentia.

Ita nostri *Nombre* dixerunt, Rerum ejusdem speciei collectionem. Lit. remiss. ann. 1397. in Reg. 152. Chartoph. reg. ch. 383: *L'exposant disoit que icelui Perrin avoit prins deux Nombres de gerbes, qui estoient audit exposant.*

NUMERUS pluralis pro singulari in prima persona a Chlodoveo Magno usur-

patus, exemplo Imperatorum aliorumque Regum, eo superiorum, aut ipsæqualium, ut probat Mabillonius lib. 2. de Re Diplom. cap. 6. num. 2. Quem morem interdum etiam secuti sunt homines privati regnantibus Meroveadis, ut ibidem docetur n. 3.

2. NUMERUS, Denarium, et Numerum, et argentum, et aurum, et dragmam, et sestertium, et minam excussiss legitur Carolus, cognomento Crassus Imp. in Charta, quam laudat Mabillon. tom. 3. Annal. Benedict. pag. 203. Chartularium S. Vincentii Cenoman. fol. 115. *Monachi habent medietatem censuum cimelerii et duos Numeros censuales proprios in quadam noa. Arbitror utrobique legendum Nummus.*

NUMERUS ANNORUM aliquando in compendium redactus, maxime ubi annorum integra summa processisset. Sic in Historia Episcoporum Autissod. Audouinus ad eam sedem translatus dicitur in principio ann. 1351. et post. 12. versus, translatus ad sedem Magalon. a. a. 53. Plura ejus rei exempla in seqq. capitulis occurrunt. At non solum post integram annorum summam expositam compendiosa hæc numerorum adhibita est ratio, sed etiam absolute. Nam prima libri Guillelmi Paris. editio dicitur facta Parisiis apud Gaufridum de Marnef in vico Jacobeo sub intersignio Pellicani an. 1421. id est, MDLV. Codex MS. Mellicensis librorum de Imit. Christi complectens dicitur finitus die Kiliani 31. hoc est, 1434. itemque alius an. 21. id est, an. 1421. Hæc numerandi ratio aliquando in Chartis obtinuit. Hispanica apud Sandovalium de Regibus Castellæ pag. 233. *era discurrens LXII. id est 862. regnante Adefonso Rege, Gallicana, imperante D. N. J. C. ab Incarnatione ipsius CXI. et Ludovico Rege Francorum regnante. a. IV. id est, an. 1111.* Alia suggerit exempla Mabillonius lib. 2. Diplom. cap. 23. n. 17. unde hæc descripta quibus addo ex Schedis D. Lancelot Acceptationem his verbis Galicis conceptam: *Je Jehans de S. Michel Roys des Heraldis Viennois confesse avoir eu et receu de venerable et discrete personne Seigneur Adam Chanteprime Tresorier de Dalphiné XL. florins d'or de bon pois, que li Roys de France nostre Seigneur m'avoit donné de grace especial une foiz tant seulement. En tesmoyn de ce j'ai escript cette quittance... le dernier jour de Decembre l'an de grace nostre Seigneur soixante quatre*, hoc est ann. 1364. ut constat ex Præcepto regio ad hanc rem dato 8. Novemb. nujus anni. [Vide novum Tract. de re diplom. tom. 3. pag. 522.]

NUMERUS AUREUS, Compotistis, dicitur Cyclos Lunaris, seu decemnovennalis, in eum finem institutus, ut quatenus per totam seriem Calendarii deducitur, demonstraret omnia novilunia, ac illud speciatim, a quo supputata Luna 14. indigitat Pascha Quippe anno 1. Cycli, v. g. ubicunque in Calendario, ac per menses singulos inscriptum vides aureum numerum 1. ipse indicat novilunium eo die contingere, vel contigisse: ac pari modo anno 2. ubicunque vides aureum numerum 2. anno 3. atque ita porro, quousque annis Cycli expletis, tum ad unitatem redeat, tum novilunia lisdem diebus, eodemque ordine recurrant. Aureum autem numerum appellari aiunt, seu quod olim aureis literis inscriberetur, seu propter inventionis et usus ejus excellentiam. Vide Durandum lib. 8. Ration. cap. 11. et

alios Compotistas: addam tantum verus sat antiquos de Usu Numeri Aurei ex Codice MS. Victorino:

Aureus hac arte Numerus monstratur aperte
Principium jam qui totius est caput anni,
Ternarium retinet, ne posterior ordo vacillet.
Majori numero debetur tertius ordo,
Si minor assequitur numerus, tunc continuatur.
Excipit sex mensis, Julium prius, atque sequentes,
His quamvis crescit ædenuo somma propinquat.
Octavus numerus sequitur, nec continuatur,
Tres Februarius quarto Nonarum continuatur,
Quarto apponit sub Aprilis pridie Nonas,
Tot Janius laterat, ubi Nonas quatuor aptat.
Augusti capite tres debet continuare,
Quatuor Octobris laterium pone Kalendis.
In quarto Nona duodeni denique mensis,
Linea tredecimum tenet usque, simulque secundam.

Porro numeri aurei repertores fuisse Ægyptios scribit Josephus Scaliger in Canonib. Isagogic. pag. 180. 2. edit. [Vide supra vocem *Annus*.]

NUMICULATOR. Vide supra *Numen-*

NUMIDA, Qui vendit herbas, vel qui alit pecora ad vendendum, in Glossis Isid. Paulo aliter Festus: *Numidas dicitur, quos Græci Nomadas, sive quod id genus hominum pecoribus negotiatur, sive quod herbas ut pecora aluntur*. In diversis gentibus *Νομάδες*: a *Νομῶν*, Pascere, dicti sunt armentarii vagi, qui cum pecoribus suis pascua et mansiones sæpius mutabant, nullam fixam sedem seu habitationem habentes. Plinius lib. 5. cap. 3: *Numidae vero Nomades a permutandis pabulis, mopalita sua, hoc est, domus plaustris circumferentes*. Eorum mores et plaustra descripsit Hippocrates lib. de Aere, locis et aquis, sect. 3. Adde Ammianum lib. 31. cap. 6. et Isidorum lib. 9. cap. 2. ubi *Numides* et *Numidas* scribit.

NUMINCULATOR. Vide *Nomenclator* sub finem.

NUMISMA, NUMMATA. Vide in *Num-*

NUMMARIATÆ, Merces quæ nummis acquiruntur, quemadmodum *Denariatæ*, quæ denariis. Lit. remiss. ann. 1359. in Reg. 99. Chartoph. reg. ch. 139. *Idem Guillelmus injurias dicendo, tam de persona, quam de epulis et cibariis seu Nummariatis ejusdem, etc.* Vide *Nummatæ* in *Nummis*.

NUMMELLATUS. Vide supra *Num-*

NUMMISMATÆ. Eodem intellectu. Lit. remiss. ann. 1371. in Reg. 102. Chartoph. reg. ch. 99. *Cum eisdem inimicis frequentaverit et mercatus fuerit, victualia, merces et Nummismatas eisdem deferendo.*

NUMMOLARIÏ, Ἀρρηροδοί, κολλοδοσταί, *Campsores*, qui nummulos et minulos nummos pro majoribus dabant iis, qui necesse habebant majores minoribus ad usum quotidianum permutare. Gl. Gr. Lat.: *Χαλκολόγοι*, *Nummularius, æsculator*. Gloss. Lat. MS. Regium: *Nummularius, Collectarius, Mensarius*. Vide leg. 19. D. de Edendo. (1. 13.) [Utuntur Suetonius in Galba cap. 9. Martialis lib. 12. Epigr. 57. et Interpres Latinus Matth. 21. 12. et 25. 27. Marc. 11. 15. Joan. 2. 14. et 15. ubi Græcus habet *κολλοδοσταί*, *τραπέζιται* vel *κεραπεισταί*.]

NUMMULARIUS, Monetarius. [Papias: *Nummularius, Qui facit nummos vel monetarius*.] Tabularium Ecclesiæ Gratiopolitanæ fol. 78: *Brevis, vel computatio de consuetudine, quam Episcopi Gratiopolitanæ urbis... habuerunt... in Ecclesia sancti Donati Confessoris... Est et insuper alia consuetudo in predicta Ecclesia, vel in supradicto loco, ut in suo*

cymiterio nobiles et potentes, divites et pauperes sine ulla contradictione sepe- liant, et Nummularios, hoc est, Moneta- rios habebant.

NUMMULARIUM. Mensa nummularia. Charta Agnet. comit. ann. 1050. in Char- tul. S. Joan. Angeriac. fol. 2. r. *Venda et Nummularium et tabula ejus abbatis sunt propria.* Eadem vernacule ibid. fol. 4. v. *La vente et le Change et les bouti- ques sont à lui.*

NUMMUS. Denarius, minutior moneta, in Codice Theod. non semel. [Papias: *Numi Folles dicuntur a sacco quo con- duntur.*] Fulbertus Carnot. Epist. 9: *Unus caballus a famulo nostro Deolato debuit comparare 32 solidis, pro arrabone datus 12 Nummis.* Epist. 15: *Dabit vobis pro hoc negotio mille libras tenor. et cen- tum palcas, et domine Regine quingenta libras Nummorum.* Ubi denarii et nummi, idem sunt. [Pelagius Diaconus de Vitis SS. Patrum cap. 12. num. 9: *Quando permansero tota die laborans, et orans corde vel ore, facio plus minus sed- ecim Nummos, et pono ex eis ad ostium duos, et ex residuo manduco, et qui acce- perit illos duos denarios, orat pro me tempore quo ego manduco vel dormio.* Vide Denarius.] Matth. Westmonast. ann. 1085: *Cum vero essent plus quam 300. armatorum millia (in Terra Sancta,) tanta eis suppetebat copia, ut aries uno Nummo, bos viz 12. Nummis venderentur.* Vetus Charta Anglica: *Dedit... 12 Num- mos reditus in Westfrel... quicunque hanc tenuram tenet post obitum illius super altare in die festi sancte Marie Magdalene annuatim reddat 12 denarios.* Ita etiam usurpat Historia Rotonensis Monasterii lib. 1. cap. 7. Vide Dissertati- onem nostram de Nummis Imp. Constantinop.

† **NUMMUS ABRENTIATIONIS.** Quem quis rei alicui abrenuntians, seu illius possessionem dimittens, in symbolum tradit ei, cui rem illam dimittit. Dip- loma S. Annonis Archiep. Colon. ann. 1065 apud Tolnerum in Probat. Hist. Palat. pag. 31: *Mihi vero reliquum dedit, ut in quocunque monasterio sepeliretur, ejus monasterii præfatum prædium esset. Sed cum ab Abbate istius loci et Falatino Comite sepius inquietaremur, pro nummo abrenuntiationis monachis dedimus VIII. arpennas vinearum in Clatten, et IV. in Segewel, et calicem aureum et gemma- tum.* Charta ann. 1057. apud Freder. Schannatum Vindem. Litter. pag. 43: *Quoddam prædium injuste intravit, pro quo jam pridem eodem Imperatore vi- vente, Nummum abrenuntiationis accepit. Vide Investitura.*

† **NUMMI BRACTEATI.** Qui constabant ex tenuissimis laminis seu bracteis et in uno tantum latere signabantur. De his agunt Scriptores Germanici, Jacobus a Mellen in Epistola de quibusdam Num- mis German ad D. Gasp. Sagittarium Jenæ ann. 1678. Joh. Christoph. Olea- rius in Isagoge ad Numophylaciū Bracteatorum ibid. ann. 1694. et alii.

° **NUMMI PRO CAPITIBUS.** Censu qua- tuor denariorum, quem homines de cor- pore vel de capite quotannis domino de- bebant præstare. Vide Capitale 5.

† **NUMMI CAVI.** SCHYPHATI et in mo- dum Scutellæ fabricati, præ minori den- sitate, apud eosdem Germanos. Aurei fuere pauciores, plures vero argenti, ænei, aut argento et ære mixti. Inco- gniti fuerunt ante tempora Ottonis Ma- gni. Passim videntur cusi typis Abbat- tum, Abbatissarum atque Monasterio- rum Germaniæ, ac præsertim Helvetiæ,

plurimique nominibus, ipsis etiam ima- ginibus Episcoporum aliorumve Præsu- lum insigniti. Vide Othonem Sperlin- gium in Epistola de Nummis Bracteatis et Cavis ad Jacobum a Mellen. Si plura cupis de variis Germanorum Nummis consulere potes Christiani Schlegelii Epistolam ann. 1806. de Nummis Altem- burgensibus, Schediasma ann. 1837. de Nummis Salfeldensibus, Arnstadiensibus et Jenensibus, Dissertationem ann. 1717. de Nummis antiquis Gothanis, Cy- gneis, Coburgensibus, Vimariensibus et Merseburgensibus, in qua simul obiter agitur de quibusdam Nummis præsciævi Altemburgensibus, Augustanis, Halen- sibus, Francofurtensibus, Noribergen- sibus, et Elmensibus; Schediasma Joh. Andr. Schmidii de Nummis Numbur- gozensibus et Pegaviensibus ann. 1685. etc.

° **NUMMUS CONFIRMATIONIS.** Qui datur ad confirmandam donationem vel rei alicujus abdicacionem. Notitia ann. 1052. apud Schannatum Vindem. Litter. pag. 42: *Legitima professione abiecit et Nummum confirmationis ut lex postula- bat, accepit.*

° **NUMMI PRO CROCEA.** Pensis, quæ ab ecclesiis episcopo quotannis exsolvitur in signum subjectionis, idem quod Cath- edraicum. Vide in hac voce Charta ann. 1224. in Chartul. Maurign. ch. 95: *Con- fessus est in jure abbas Maurigniacensis, quod recepit pluries episcopum Carnoten- sem in domo sua, et solvit expensas ejus, et credit quod quando ipse receptus fuit, servientes ejus habuerunt ea, quæ de con- suetudine solent habere, quando epi: opus alibi recipit procuracionem, videlicet Nummos pro crocea, etc.*

° **NUMMI DE DOMINICA.** Oblatio, quæ Dominica die a fidelibus fit inter Missarum solemnias, idem quod Offerenda. Charta Manas. episc. Aurel. ann. 1168. ex Chartul. Miciac.: *Duas partes habe- tis... in omnibus oblationibus, quocunque modo fiant, tam pro ovis quam pro mor- tuis, exceptis Nummis de Dominica die, qui Charitas appellantur.*

† **NUMMUS DE LEGIBUS.** Legitimus, in cujus metallo ea probitas est, quæ a lege requiritur: de quo supra in Lex pag. 86. col. 3. Narratur tom. 5. Annal. Benedict. pag. 76. Drogonem Militem de damnis illatis satis fecisse Ecclesiæ S. Caloceri, sequæ ejus custodem deinceps fore promississe, *duodecim Nummis de legibus traditis Odolrico Præposito Eccle- siæ item quos in præsentia illius perforatos idem Odolricus secum detulit ipsius placiti conservandos.*

° **NUMMI SUPER LIBRUM.** positi in sponsalibus. Charta ann. 1163. tom. 1. Probat. Hist. Brit. col. 647: *De sponsali- bus est statutum, quod Nummos a sponso et sponsa oblatos, et eos qui super librum positi fuerint, capellanus accipiat.* Alia ibid. col. 648: *De sponsalibus, quicquid ponitur super librum ad portam monas- terii, inter monachos et presbyterum per medium dividetur.*

° **NUMMUS LUCOSUS.** Qui pro adminis- tratione sacramentorum in extremis sacerdoti offertur. Vide supra Denarius Lucosus.

° **NUMMUS MISSALIS.** Qui pro Missa celebranda sacerdoti datur. Vide supra Missalis nummus.

° **NUMMI PENTECOSTALES.** Præstatio, quæ a parochianis ad festum Pente- costes curioni, vel ab inferioribus eccle- siis matriæ seu episcopo exsolvebatur. Charta ann. 1213. inter Probat. Hist. Autiss. pag. 43. col. 2: *Duodecim libras*

Autissiodorensis moneta in Nummis Pen- tecostalibus de Variaco. Nummi qui ad Pentecosten nobis redduntur, in Charta Regin. Carnot. episc. ann. 1195. ex Tabul. B. M. de Josaphat. Vide Pente- costalia.

† **NUMMI RUNICI.** Runis seu literis Gothicis insigniti, de quibus non semel Eruditi Septentrionales, maxime Dani et Sueci. De his nummis Commentatio- nem edidit Nic. Kederus Holmiensis Lipsiæ ann. 1704.

† **NUMMUS SYNODALIS.** Vide in Sy- nodus.

NUMMATA. Pretium rei per nummos, ut Denariata, per denarios: *Librata,* per libras, etc. Regestum Philippi Au- gusti Herouvallianum f. 69: *Quisque piscator habet singulis annis unum fur- cum arboris, et arinde reddet in Rogationibus sex Nummatas piscium. Numma- tas panis, apud Vincentium Belvac. lib. 26. cap. 39. [et in Libertatibus Moirenci ann. 1164. tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 17. col. 1. Nummata carniū, in Bulla Alexandri III. ann. 1178. et alia Inno- centii III. Papatum, e Chartulario Lati- niac. Nummata ciborum, in Tabulario Monasterii Tiron. Nummata vini ad ce- lebrationem Missarum, in Miraculis S. Bernwardi Episc. Hildesheim. sec. 6. Benedict. part. 1. pag. 236. Nummata candelæ, in Archivo Majoris Monasterii. Nummata terræ, in Statutis Vercell. fol. 30. recto.] Tabul. Brivatense ann. 1308: *De cere Nummatas 4. super altare ipsius S. Juliani deportemus. Monast. Anglic. tom. 2. pag. 21: Sciatis me dedisse et concessisse Ecclesiæ sancte Mariæ... in perpetuum elemosynam 40. Nummatas terræ in Walsingham, etc. [Quatuor Num- matas terræ, in Censuario S. Amatoris circa 1200. exarato. Adde Formulare Anglic. Thomæ Madox pag. 155.]**

NUMMATA. Nummus ipse, vel valor nummi ac pretium. Consuetudines Pri- oratus de Capella in Diocesi Bituricensi ex ejusdem Tabulario: *Si quis bovem, vel porcum ad vendendum occiderit, de porco Nummatam, de bove vero duas da- bit. Liber Chirographorum Absiæ: Ut ille pistor Abbati et Monachis Absiæ con- suetam vendam de pane suo, duas scilicet Nummatas de unaquaque coctione in per- petuum reddat. [Charta Roberti I. Bethunæ Domini circa ann. 1000. pro Ecclesia S. Bartholomæi, apud Miræum tom. 2. pag. 446. col. 1: Dedit duos modios frumenti et XL. Nummatas et octo paxes.]*

NUMMATE. Merces ipsæ, ut Denariate, seu Denrees: nam nummi et denarii, idem sunt. Libertates villæ S. Pala- dii in S. Biturigib.: *Quilibet Mercarius, qui Nummatas suas vendet in dicta villa solvet unum denarium Turonensem qua- libet septimana, qua ipse vendet. Num- mata vini, ibidem. [Chronicon Petri Azarii apud Murator. tom. 16. col. 340: Facere tesseras et vendere pestivinum et alias Nummatas. De omnibus Nummatis et mercaturis, que venduntur, in Literis ann. 1354. tom. 4. Ordin. Reg. pag. 150.]*

NUMMATA. Neutrius generis in plurali. Charta Ludovici Franc. Reg. ann. 1315. pro Normannis: *Item, quod illis qui nos- tro nomine Nummata quæcunque pro nostris muniticibus, aut necessariis, ubilibet capere voluerint, non parcatur impune, nisi literæ apertas deferant et ostendant super hoc confectas, etc... et etiam dum sic hujusmodi literas nostras, vel dicti Magistri nostri detulerint, loci Justitiarium vocare teneantur, et per fide dignos Nummata facere appretiarî pretio*

legitimo secundum temporis et loci qualitatem, et pretium sic taxatum solvere, antequam Nummata permittantur deferri. [Antiqua versio Gallica, quam exhibet de Lauriere tom. 1. Ordinat. Reg. pag. 590. habet: Item, aucun ne obeisse à ceux, qui en nostre nom auront voulu prendre Denrées quelconques, pour nos garnisons et necessitez, si il n'apportent lettres patentes scellées de nostre scel, ou du maître de nostre hostel, etc. Vox Nummata plurali numero occurrit in aliis ejusdem Regis Literis ann. 1314. eodem tom. pag. 562.]

NUNBLICUS, Umbilicus, Gall. *Nombil*. Regestum Castri Lidi fol. 23: *De bove mortuo, pectus: de porco mortuo vendito, Nunblicum, ut habeat de cortio sublevando cum pellice; de uno bacone vendito in foro, 1. den. vel jocia.* Occurrit alibi in eodem Regesto. [Vide **Numbis**. Le Roman de la Guerre de Troyes MS.:

La ou sont li Nombil de mer,
Que nos ne pot ainc trespasser,
De quinze lires, ou de plus,
N'est rien que ne viegne ou portes.

Sermo est de loco maris valde periculoso, per quem necessario transeundum. [Vide supra **Nebulus** et **Numbis**.]

NUNCILLUS, f. dimin. a **Nuntius** 2. Mercenarius, servus ad annum conductus. Libert. S. Marcel. ann. 1348. tom. 9. Ordinat. reg. Franc. pag. 378: *Hominibus et personis ibidem degentes et habitantes et in futurum habituros, uxores, liberos, Nuncillos, ancillas et familiares eorum, etc.*

NUNCIVS, Vide infra **Nuntius**.
NUNCUPAMEN, Nomen. Codex traditionum S. Emmerami apud Pezium tom. 1. Anecd. col. 110: *Tradidit super altare... almi Emmerami totam dimidiatam prædit sui Nuncupamine Weisadorf.*

NUNCUPANS, Passiva notione, non semel in Chartis, ut apud Lobinellum tom. 2. Hist. Britan. col. 23: *in loco non ignobilis Nuncupans Lis-Noid.* Adde col. 341. etc.

NUNCUPATIM, Nominativum, apud Claudianum Mamertum lib. 2. de Statu animæ cap. 9.

NUNCUPATIVE, Nominativum tantum, non re, in Epistola Hadriani PP. ad Episcopos Hispan. contra Elipandum, tom. 8. Concil. Hispan. pag. 96. [Vide Sigebert. Vita Deoderici Episc. Metens. cap. 11: *Pastor noster Nuncupative bonus, imitatus vestigia illius pastoris, qui essentialiter est bonus, etc.*]

NUNCUPATIVUM TESTAMENTUM, Quod voce declaratur, et ad cujus firmitudinem non est necessaria scriptura, licet nunc adhibeatur ad perpetuam rei memoriam. Testamentum Marie Regine Aragonie ann. 1218. tom. 8. Concil. Hispan. pag. 487. col. 1: *Quamvis ægra corpore, mente sana, nolens decedere intestata, Nuncupativum, quod sine scriptis dicitur, facio testamentum.* Testamentum Jacobi Regis Aragon. ann. 1272. tom. 1. Anecd. Marten. col. 1148: *Et statutum jure testamenti vel Nuncupativi ac codicillorum, seu alterius cujuslibet nostre ultime voluntatis, etc.* Testamentum Anglie Grimoardi Cardinalis ann. 1268. apud Stephanotium tom. 10. Fragm. MSS. pag. 881: *Testamentum meum ultimum Nuncupativum, seu meam ultimam voluntatem, quod et quam in his scriptis presentibus redigi facio ad futuram rei gestæ memoriam, condo... in hunc modum. Consule Jurisconsultos.* [Vide infra **Testamentum** 1.]

NUNCUPATIVUS, Nominativum solum, non re ipsa. Epistola Alcuini ad Monachos Gothie de Felice Urghell. tom. 8. Concil. Hispan. pag. 118: *Ne essent duo Filii, unus proprius et alter adoptivus; aut duo Dei, unus verus Deus et alter Nuncupativus.* Utuntur Theologi Scholastici.

NUNCUPERARE, [Nuncupare: « Nuncuperare, noumer. » (Lex. Lat. Gal. Bibl. Ebroic. n. 23. XIII. s.)]

NUNCUPUS, Nomen numero, e ordine, e pondere, in Glossar. Lat. Ital. MS.

NUNDERUS, in Charta Otton. comit. Palat. ann. 1281. inter. Probat. tom. 2. Annal. Præmonst. col. 294. ubi Tolner. in Hist. Palat. edidit **Munderus**. Vide in hac voce.

NUNDINE, vox apud Eugippium in Vita S. Severini cap. 9. pro vico sumitur, ut observat Velsus, quod scilicet Germanis **Markt** appellentur tum **nundine**, tum vici ejusmodi, Emporium Græcorum: *Cuidam cum conjugis liberisque redempto, præcepit transvadere Danubium, ut hominem ignotum in Nundinis quæreret barbarorum.* Glossæ antiquæ MSS.: **Nundine**, Locus mercati. **Nundine**, commercia, stationes. Vide **Mercatum**.

NUNDINE, Matth. Paris ann. 1200. de Abbate Flaiensi: *Nundine vero et mercato Dominice die adeo interdixit, quod omnia fere, que diebus dominicis per Angliam fieri consueverant, constituerentur in una hebdomada sequentium feriarum, sicque Dominice diebus fidelis populus divinis solummodo vacans obsequiis, omne opus servile penitus abdicavit.* Verumtamen tempore procedente, plerique ut canes ad vomitum sunt reversi.

NUNDINE, Epulæ, apud Ulpianum in leg. 69. D. pro socio, ubi (17, 2.) Dionys. Gotofred.

NUNDINE ERIGERE, nostris **Eriger une Foire**. Ordericus Vitalis lib. 6. pag. 606: *Et Nundine etiam ad Parcum in Nativitate S. Marie ipsi erigere permisit.*

NUNDINE CALIDE, Quæ in estate habentur. Charta ann. 1322. in Histor. S. Barbara Lugdun. pag. 202: *Et dictum pannum (de bruneta) teneatur amere vel emi facere in Nundinis Cabilonensibus calidis.* Vide **Franciscum de Maris de Nundinis Trecensis** pag. 5.]

NUNDINE BANNALES, Charta Herimanni Episcopi Metensis apud Meuristium pag. 379: *Et quoniam hæc Nundine bannales esse censemus, sollicite idem Advocatus per se seu per civitatis Castellodis provideat, ne quid tempore prænominate detrahatur, etc.*

Præ cæteris vero **nundinis** celeberrime olim in Francia fuerunt **Campanienæ**, vulgo **Les Foires de Champagne**, quarum mentio est in Chronico S. Mariani Autisiodorensis pag. 92. et in Vita S. Bernardi Penitentis num. 13. Quæ vero illæ fuerint, accipe ex MS. Cod.:

Les Foires de Champagne sont premierement, la Foire de May de Provins, la Foire de S. Jean de Troyes, la Foire de S. Ayoul ou S. Ernoul de Provins, la Foire de S. Remy, alias la Foire froide de Tretet de Troyes, la Foire de Lagny sur Marne, la Foire de Bar-sur-Aube.

Regestum Camera Computor. Paris. signatum Nostr. fol. 170: *Avant que marchans repaires es Foires de Champagne eussent onques parler du denier de la liere, ne du quart denier de courretage, ne maletouste, les Foires de Champagne valent bien les sommes qui s'ensuivent: Premierement, la Foire de Bar-sur-Aube valoit bien de 1600. a 1800. liv. ou*

plus, qui ne vaut orendroit qu'environ 700. livres.

La Foire de May de Provins ensuivant valoit bien de 800. a 900. livres, qui ne vaut à present que 250. livres.

La Foire de S. Jean de Troyes ensuivant après valoit de 800. a 900. liv. qui ne vaut que 300. livres.

La Foire S. Ayoul de Provins après ensuivant valoit de 1000. a 1111. livres, qui ne vaut à present que 400. livres.

La Foire S. Remy de Troyes (au dessus est escrit, et la Foire froide de Tretet) valoit 160. livres, qui ne vaut que 60. livres.

La maison de la Pierre de Troies où l'en bat les toiles, valoit environ 240. livres, qui ne vaut à present que 120. livres.

Le peage des vins de Troies valoit environ 3200. liv. qui ne vaut à present que 2400. liv. ou 25. liv.

Les mesons le Roy où li Alement souloient vendre leurs toiles à Troies, valoit environ 80 ou 100. livres, qui ne vaut pas 10. livres.

Item tuit peages de Champagne sont amehuis: grandement pour les marchandises qui ne sont pas venues es foires en la maniere qu'elles souloient venir.

Et pour le defect des marchans qui ne viennent pas en Champagne ainsi comme ils souloient, les mesons et li heritages du Roy, et les autres mesons des bonnes gens, où le Roy prenoit la moitié des loyers en la Foire de Bar, et le tiers des loyers en Foire es villes de Troies, et de Provins, sont decheu et dechient chacun jour.

Les choses dessus dites ont esté tesmoignées par les sermens de ceux qui ensuivent, etc. qui les marchez dessusditz ont tenus à ferme ou temps passé, et par plusieurs autres marchans frequentans les Foires.

Les Foires de Champagne et les sommes du denier de la liere Premierement.

La Foire de May de Provins l'an 1296.

9215. livr. 12. sols, 1. den. Tournois.

La Foire saint Jean de Troies, 1375. livres, 18. sols, 1. denier.

La Foire saint Ayoul ou saint Ernoul de Provins, 1554. livres.

La Foire froide de Tretet, ou Saint Remy de Troyes, 1386. livres, 8. sols, 4. deniers.

La Foire de Lagny sur Marne, 1813. livres, 7. sols, 8. deniers.

La Foire de Bur-sur-Aube, 1140. liv. 13. s. 5. d.

Ex eodem Regesto fol. 182: Ce sont les cas et les meses qui aviennent de jour en jour es Foires de Champagne, par quoi elles sont perdues et desolées, et le menu commun essiliez, et le Roy y pert son droit et ses eschoites par mauvés gouvernement.

Premierement, lesdites Foires furent fondées sous bonne foy et par les marchans, et pour ce fu donné le conduit à tous marchans et à leur denrées de quelque terre que il soient, venant et allant esdites Foires, lequel conduit souloit faire mult tres-grant profit, et orendroit fait grans dommages pour les abus que l'en y fait, par les mauvés marchés, faus contrais, et grans usures qui y sont demandés sous l'ombre des privileges et du conduit desdites Foires.

Item par la coustume des Foires nul ne doit joir des privileges, ne du conduit des Foires qui n'est loiaus marchant, ou se il ne tient table de change résident par toutes les Foires. Car quiconques s'appelle Changeur de Foires, et il ne l'est pas, il us des privileges et des mandemens des Foires en nom de Changeur, et comme

font plusieurs usuriers Lombars, et autres qui demeurent à Paris et ailleurs par le Royaume, qui prêtent leurs deniers à usure; et puis font tant que leur débiteur se vont obliger à eux en Champagne, et s'obligent comme à Changeurs des foires, et cil qui s'appellent Changeurs ne sont demourans ne fréquentans les Foires par le privilege et la coutume des foires. Quant tels faus Changeurs sont atteints, li cors et li avoir doit estre en la volonté du Seigneur. Et parce que l'en les laisse joir des privileges du conduit et des mandemens des foires, n'a-t-il més nulle vraie table de change. Es Foires a l'en a bien véu (0). residents, et avoir à chacun table grant compaignie, et il n'y a que oren-droit que s. qui ne sont pas encore vraies, etc.

Item nul faus marchans ne doit joir du conduit ne des privileges des foires. Car le conduit des foires est de tele nature, si tost que li marchans partent de leurs hostes à toutes leurs denrées, soit avoir de pois ou autre chose, il ne doivent leur denrées despoier, vendre, ne alier, jusques à tant que il viennent dedans le cors de la Foire, puisque il soient marchans des foires, et que il se veulent aidier du conduit. Car en venant es foires, parmi quelque terre que il passent, se il sont robés au chemin, il convient que le Seigneur de la terre ou la roberie est faite, soit contrains par les mandemens des foires à rendre le domaine, ou li hoste, se il sont desrobés en hostel, et se l'hoste n'est soivable, il sont desrobés en ville de Loy, toujours a l'en recours au haut Justicier de ladite ville, et par tele maniere de conduit brisé s'engendrent les deffenses. Et quant l'en treuve que les marchans qui se veulent aidier du conduit de foire, meinent et font descendre leurs denrées ailleurs que es foires, les denrées soit acquises au Roy, et li marchans soit demourer en la volonté du Seigneur, etc.

Le Roy Charles le Bel par son Ordonnance donné à Paris au mois de May 1327, remit les Foires de Champagne en leur ancien état, et voulut que les coutumes mises et établies de nouvel fussent du tout abatus; c'est assavoir le quart du courtoage, six deniers pour mandement, et trois deniers pour livre; lesquels six deniers pour mandement, et trois deniers pour livre aloient au seel. Ib. fol. 189 verso. Vide Custos nundinarum, [Franciscum des Marets in Libro de Nundinis Trecentibus, et de Lauriers tom. 1. Ordinat. Reg. locis in indice notatis, tom. 2. pag. 78. et seq.]

NUNDINÆ, Decursiones militares, hastiludia, quæ Torneamenta vulgo vocant. Decreta Eugenii II. PP. cap. 7: Temerariam multorum audaciam, qui ad destabiles Nundinas ex condito venire solent ad ostentationem virium suarum, omnino et sub anathemate fieri prohibemus: Quod si quis ibidem mortuus fuerit, penitentia et viaticum ei non negetur, Ecclesiastica tamen careat sepultura. Ex quo loco patet octavo ineunte sæculo, atque adeo Ludov. Pio imperante, obtinuisse ejusmodi hastiludia, quod etiam ex Nithardo firmavimus, in Dissert. 6. ad Joinvillam, proinde Torneamentorum non adeo nuperum fuisse inventum ac usum: denique ex hoc Eugenii Decreto Nundinarum appellatione donatas deinceps fuisse ejusmodi militares et equestres decursiones, ut et in Concilio Remensi ann. 1131. can. 12. et 1148. can. 12. Lateranensi II. ann. 1139. can. 14. Lateranensi III. ann. 1179. can. 20. apud

Lambertum Ardensem pag. 13. 29. Theodericum Abbatem in Vita S. Bernardi lib. 1. cap. 11. Cæsarium lib. 7. cap. 39. lib. 12. cap. 17. Anonymum in Vita S. Roberti Abb. Molism. n. 4. etc.

Sed et prælia et bella civilia ita appellat S. Bernardus Clarevallens. Abbas in Epist. ad Sugerium Abbatem S. Dionysii tom. 4. Hist. Franc. pag. 516: Homines namque illi, qui reversi sunt, maledictas illas Nundinas post festa Paschalia præfixerunt, et statuerunt laxatis habenis. Dominus Henricus filius Comitis, et Dominus Robertus frater Regis, ut irruant et interficiant semetipsos.

NUNDINARI, Mercatores, in Gloss. antiquis MSS.

† NUNDINATOR, ἀγοραστής, Forensis, in Glossis Lat. Græc. Sangerman. MSS.

† NUNDOFILI, Hæretici, idem qui Arialdisti et Paterini. Chbon. Rich. Cluniac ad ann. 1159. apud Murator. tom. 4. Antiq. Ital. med. ævi col. 1112: Quod audientes Ludovicus rex Francorum et Henricus rex Anglorum, conventio Henrici Beluacensis, et aliorum Nundofilorum, sive Paterinorum, partes Alexandri sustentaverunt. Vide Paterinus.

NUNNA, NUNNUS. Vide Nonnus.

† NUNNATIO, Arabes habent tantum tres vocales, a, i, o. et Nunnationem. Joan. Heyman, in not. ad Epist. Jacob. Christman. pag. 321. tom. 2. Syllog. epist. a Burman. Per Nunnationem autem illam, omnia pronuntiantur nomina in fine vocabulorum, quod additur infinitivis et accusativis. Nannus vero dicitur hæc pronuntiatione. Ex animadversionibus D. Falconet.

NUNTIARE, Citare, in jus vocare. Vita S. Praejecti cap. 3: Obtinuitque cum Principe ut Misos ex latere dirigeret, qui cum per fidejussores Nuntiant, et in aula Regis facerent presentari.

† Hinc Noncer, pro Annoncer, apud Froissart. 1. vol. cap. 19. Noncher, pro Déclarer, in Cons. Petri de Font. cap. 4. pag. 80. art. 1. Nonchier, in Vita J. C. Ms.:

Alés vous en, si lor Nonchies;
Mais gardés bien que n'i targés.

Pro Significare, vulgo Indiquer, signifier, in Bestiar. Ms.:

Li couloins qu'est stephanin,
Nos doit saint Estevene Nonchier,
Qui pour Dieu se laisse peoier.

NUNTIATICA, Diurnus Roman. cap. 6. tit. 19: Cujus exactiorem per nostrum dispositum fecisse dignosceris, presentis III. indicatione de Nuntiativa vel de aliis accidentibus causis, etc.

† NUNTIATIO, Nuncium Gall. Nouvelle. Annal. Placent. ad ann. 1444. apud Murator. tom. 20. Script. Ital. col. 887: Die 14. (Februarii) dominus presbyter Johannes Philippus Anguissola Mediolano rediit bonam referens Nuntiationem. Vide supra Novum.

NUNTIATIO NOVI OPERIS per jactum lapilli. Charta Occitanica ann. 1407. de Carmelitis qui Monasterium in loco de Montesquivo Rivensis Diocesis edificare ceperant: Propter quod denuntiabat predictis Carmelitis novum opus, et in signum hujusmodi denuntiationis et prohibitionis, predictus D. Rector seu Vicarius ibidem et in continenti per Jactum unius lapilli dixit, et verbo proposuit, dirigendo verba sua Carmelitis predictis in dicto novo opere existentibus: Denuntio vobis opus novum. Item per Jactum secundi lapilli dixit: Ego denuntio vobis opus novum. Item similiter et tertio loco

per Jactum tertii lapilli dixit: Ego denuntio vobis opus novum, et inhiat vos antedictos Carmelitas, et quemlibet vestrum..... quantum de jure possum, et deo, et mihi est permissum, ne ulterius in dicto hospicio constructis sive edificatis, et ne etiam ulterius procedatis, etc. Atque hæc quidem nuntiones novi operis, et restitutiones in integrum per signa fieri dicebantur. Manuale Placitorum in Parlamento 28. Mart. 1374: Il sera dit, que les parties sont à recevoir. Item que la nouveauté sera ostée reanment et de fait, restablisement sera fait par Signe, et n'y eschet autre restablisement. Et 2. Septembre 1377: Il sera dit qu'ils meneront à S. Merry Jean Bridelle, qu'ils meneront à S. Merry en Chastellet se ils le peurent avoir, et non par Signe d'une verge reintegreront l'immunité de l'Eglise, etc. Occurrit in hoc regesto non semel. Vide Denuntiatio. Ex Dig. fr. 6. § 1. si servit. (8. 5.) Fr. 1. § 6. Qu. vi aut cl. (43. 24.) Vide Jurisconsultos.]

† NUNTIUM, Legatio, Chronicon Trivetti, tom. 8. Spicil. Acher. pag. 670: (a Bonifacio VIII. missi) Nuntium suum prosequentes, et pacem suadentes, frangamque duorum annorum petentes.

† 1. NUNTIUS, Legatus, missus. Annales Genuens. apud Murator. tom. 6. col. 47: Ipso quoque anno (1235.) quum Soldanus Septem Nuntios sive ambasciatores Communis Janue... detineret in verbis, et eos diu ducisset et duceret per ambages. Hinc Nonce vulgo dictus, Legatus summi Pontificis, ut omnibus notum.

† NUNCIUS, Apparitor, Judicium missus, qui eorum nuntia portat et mandata exsequitur. Literæ Joannis Franc. Regis ann. 1350. tom. 4. Ordinat. pag. 16: Tres Consules et sexdecim Consiliarios habeant... et unum Nuncium pro Consiliariis suis congregandis. Alim ejusdem Regis ann. 1356. tom. 3. pag. 157: Consules... habeant potestatem indicandi et perequandi et levandi per certos suos Nuncios talliam seu tallias hominibus et habitatoribus dicti castri et ejus mandamenti, lociens quotiens expedierit et eis visum fuerit faciendum, perequataque et indicta levandi et percipiendi seu fieri faciendi per certos Nuncios super hiis per eos destinandos. Literæ Caroli Regentis, filii Johannis Regis Franc. ann. 1358. ibid. pag. 236: Que Universitati et Consiliis de Condomo (Condomo) debentur nomine et ex causa Universitatis predictis... levantur tanquam fiscalia et etiam exigantur, et eisdem cohercitionibus per eosdem Consules seu eorum servientes vel Nuncios perpetuo exigi valeant et levari. Charta Ysardi de Antravenis Senecalli Provincie MS. D. Brunet fol. 90: Nullus Nuncius, cursor, sive apparitor predictæ curie pro nuntiatione aliquid accipere debeat a civibus Arclatis. Synodus Ortolana ann. 1600. tom. 4. Concil. Hispan. pag. 716: Nuntii quoque nostræ curie Sacerdotes aut alios quoscumque sacris ordinibus initiatos in Ecclesia non citent, nec quamdiu ex ea existerint, ad judicium vocent. Adde Statuta Astensia Collat. 4. cap. 5. etc.

† NUNCIUS ARMORUM, Gall. Sergent d'armes, in Codice MS. DD. Dagussesau Cancellarii ubi de Processu dissolutionis matrimonii Ludovici XII. fol. 170.

NUNTIUS CAMERÆ, Vide Camerarius Provinciarum, in Camerarius.

† NUNTIUS CITATORIUS, Qui in jus citat seu vocat. Chron. Dominici de Gravina apud Murator. tom. 12. col. 552:

Igitur adveniens Nuntio citatorio ad Palatinum eundem, literas citatorias eidem Palatino porrexit, quas superbo capite spernens, ad clamorem dicti Regis penitus ire negavit.

† NUNTII CONCLAVIS, Gall. *Couriers du Cabinet*, quos habebant Majores Domini, quosque inter Nobiles feoda tenentes numeratos fuisse probat D. Brussel tom. 1. de Feudorum usu pag. 172. ex hoc Chartularii Montisfortis loco, ubi de feodis ad hoc castrum pertinentibus: *Magister Hubertus de Maulia est homo Comitum, et debet ire in Nuntio domini Comitum eques.*

NUNTIIUS CURIAE. Charta Guillelmi Comitis Forcalcarii ann. 1206. pro Manoscensibus: *Item quod Bajuli et Judices et Notarii Curiae, et Nuntii sint annales. Et qui semel Bajulus, aut Judex, aut Notarius, aut Nuntius Curiae fuerit, etc.* Vide *Messageria*. [et Hattaus. Glossar. German. voce *Fron-bote*, col. 586.]

† NUNCIUS POTENS, Delegatus qui possit personam et vices mittentis agere. Charta Ottakeri Marchionis Styriae ann. 1156. apud Ludewig. tom. 4. pag. 202. qua confirmat advocatiam Garstensis: *Ter in anno, id est, bis tempore graminis, semel tempore feni placitum suum debet habere (Advocatus,) et hoc de clamations vel notificationis illius praecognis, quem sibi Abbas vel potens ejus Nuntius debet ad latus ipsius Advocati sedere, et de omni manuum compositione sive pugnae sive furis duas partes ad Ecclesiam respiciant, tertia ad ipsum.*

† NUNCIUS PORTANS PYXIDEM. Vide *Pyxis*.

NUNTIUS Regis, Idem qui *Missus Dominicus*, in Decretis S. Ladislai Regis Hungariae lib. 8. cap. 1. 2.

† NUNTIUS VIRGAE, Gall. *Sergent à verge*. Apparitor qui in symbolum officii virgam portat. Leges Palatinae Jacobi II. Regis Majoric. Inter Acta SS. Junii tom. 8. pag. xxxv: *Quatuor ad minus ordinarii Nuntii virgae sint in nostro hospitio, qui ratione eorum officii virgam deferre nec omittant.*

† 2. NUNTIUS, Mercenarius, servus ad annum conductus. Statuta Arelat. MS. art. 154. de Nunciis locandis in festo S. Andree: *Statuimus quod illi qui conducti de cetero aliquem vel aliquos mercenarios vel mercenarium ad annum, quod illos conducant a festo S. Andree; et idem dicimus de furneris et posteris, et quod omnes Nuntii, qui modo sunt locati ad festum S. Michaelis ad alium terminum teneantur stare usque ad festum S. Andree... Ab hoc statuto excipimus pastores ovium... et hoc continere volumus omnes mercenarios, qui ad annum starent cum domibus religiosis. Sententia arbitralis ann. 1292. Inter Abbatem et Consules de Gimonte: *Quod si forte pastores, Nuntii, vel alii conducti dicti domini Abbatis et Conventus dicti monasterii et grangiarum ejusdem, inveniantur aliquam malam facientes, vel damnum aliquod dantes in vineis, ortis, bladiis, etc. Nuntius agriculturæ, ad agros colendos designatus, in Ordinatione Caroli Comitis Provinciae ann. 1278. e Museo D. Brunet.**

† 3. NUNTIUS, Epistola, quæ Exarcho Ravennæ nuntiabatur papæ obitus, in Diurno Rom. Pontif. pag. 9.

* NUPAGUNDIUM. [Pain tailloir. DIEF.]

† NUPENI, vox Anglica, quam vide in *Wardpeni*.

* NUPERITAS, La novita, o novega. Glossar. Lat. Ital. Ms.

† NUPTARE. Glossæ Isidori: *Nuptant, Nubunt.*

† NUPTATORIUM. Vide mox in *Nuptorium*.

NUPTIÆ PUBLICÆ, vel publice factæ in Concilio Vernensi ann. 755. can. 15. [Unde lib. 7. Capitularium cap. 179: *Sanctum est, ut publicæ Nuptiæ ab his, qui nubere volunt, fiant. Adde cap. 105. et Canones Isaaci Lingon. tit. 5. cap. 6. Concillium Trosleian. cap. 8.]*

NUPTIÆ, Obventiones Curionum pro nuptiis. Tabularium Prioratus de Domino in Delphinatu Ch. 215: *Et medietatem de sepultura, excepto de militibus, et de primitiis similiter medietatem, et de Nuptiis medietatem, etc.* [Chartul. Celsinian. ch. 918: *Monachi dimittunt ei (presbytero) Nuptias et quæ offerunt mulieres surgentes a partu.*]

NUPTIÆ, Solemnis ecclesiæ vel monasterii consecratio. Charta ann. 1066. inter Instr. tom. 11. Gall. Christ. col. 58: *In loco qui Cadomum prisco ab incolis nuncupatur nomine, sanctimonialibus construxit (Mathildis) basilicam, quam paulo post omni commoditate adornatam ecclesiastica spirituali constituto desponsationis tempore, convenientes imperii nostri excellentissimi pontifices, etc. Nuptiis ergo solemniter celebratis spiritualibus, etc.*

† NUPTIÆ, Convivium solemnè in receptione Episcopi recens consecrati. Testimonia pro Ecclesia Turon contra Dolensem, apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 914: *Adidit etiam quod vidit predictum Hugonem redeuntem a consecratione sua recipi processionaliter apud Dolum, et quod interfuit Nuptiis predicti factis in domo Conani archidiaconi. Eadem repetit alter testis ibid. col. 917. Nuptiæ spirituales post consecrationem Basilicæ, eodem, ut puto, significata celebrata memorantur, in Charta Guillelmi Ducis Norman. ann. 1066. e Chartulario SS. Trinit. Cadom.*

Quodvis convivium solemnè. Comput. ann. 1450. ex Tabul. S. Vulfr. Abbavil. ex die Aprilis, pro media parte quatuor quennarum vini domini Martino le Preucet, magistro scholarum cantus, in Nuntis suis primæ Missæ presentati, v. sol. iij. den. Ibidem: 26. die Julii, pro media parte quatuor quennarum vini sorori magistri Firmini du Four in Nuptiis ejus desponsationis presentati, iij. sol.

† AD NUPTIAS PUERORUM teneri, in Charta ann. 1238. apud Miræum tom. 1. pag. 755. dicuntur qui auxilium dominis suis debebant ad maritandos eorum filios, de quo dictum est in voce *Auzilium*.

NUPTIALIS VESTIS. Vide infra in *Vestis*.

† NUPTIALES, Qui nuptias ineunt. Deum... qui benedixit conjugia Nuptialium, fratres carissimi, deprecemur, apud Mabillon. pag. 206. Liturg. Gallic. col. 2.

NUPTIALES CHARTÆ. Charta ann. 1097. e Tabulario S. Illidii Claromont.: *Ego P. de Camaleria, Dominus castri Tuiriaci dono et concedo per me et per meos in perpetuum omnes Chartas nuptiales, quæ sunt castro Tuiriaci et in omnibus locis pertinentibus ad Tuiriacum, quæ sunt de feudo meo, tibi A. Abbati monasterii S. Illidii. Alia ann. 1208: De Cartis conjugialibus, quæ sunt in parrochia de Tuirec. Alia ann. 1208. ex eodem Tabulario: *Magister Simon Archiepresbyter d'Ermonit conquerebatur de Abbate S. Illidii super Cartis Nuptiarum de**

Agella et de Basvilla... unde venerunt in presentia Domini R. Arvernorum Episcopi, in cujus curia predictæ Cartæ monasterio S. Illidii adjudicatæ fuerunt. Has Nuptiales Chartas in voce Charta Cangius intelligit de Jure matrimonii sacramentum impertiendi.

NUPTIANTES, Incontinentes. Acta S. Gauger. tom. 2. Aug. pag. 684. col. 2: *Cens de immanibus mitas, de superbis humiles, de Nuptiantibus continentibus... fecit non paucos. Vide Nubere.*

NUPTIARE, Nubere. S. Maximus Taurinensis Homil. in Epiphaniæ: *Nam cum defecisset Nuptiantibus vinum, etc.*

Comput. ann. 1357. ex Tabul. S. Vulfr. Abbavil. fol. 8. r.: *Pro una cana vini presentata uxori Petri Penlon, qua die Nuptiavit, iij. sol. viij. den. Nochoier, in Mirac. Mss. B. M. V. lib. 2.*

Pour ce que li salins Esperites
Et Nostre Dame li doint joie
De la pucele qu'il Nochoie.

Vide supra *Nubiare*.
NUPTIATICUM, Tributum forte, aut vectigal, quod pro nuptiarum facultate solvebatur domino. In Capitulari Sicardi Principis Beneventani ann. 836. caput 27. est de sigillatice et Nuptiatico.

† Noailles, in Libert. villa de Tannay ann. 1352. tom. 6. Ordinat. reg. Franc. pag. 63. art. 14: *Ne pourront demander l'edit seigneur et dames es di. habitant, ne avoir d'iceulz nulle chose pour cause de ost, de chevauchée, de subvention, de mortailles, de Noailles, (male editum Notailles) de chevalerie, etc. Vide in *Marratium*.*

Erant præterea aliæ usu stabilitæ, præstationes, quas a nubentibus juniores inuupti ejusdem loci exigebant. Lit. remiss. ann. 1357. in Reg. 89. (chartoph. reg. ch. 168: *In villa de Uno pano (dioc. Carnot.) nuptiæ factæ fuerant... Ad domum sponsæ in sero diei verunt, et petierunt candelam per sponsum et sponsam predictos, prout actenus extitit et est in dicta villa in similibus fieri consuetum, sibi dari. Alia ann. 1373. in Reg. 105. ch. 434: *Comme icellui Jehan, par maniere d'esbatement, feust alé avec plusieurs jeunes gens de la ville de Lisines en un certain hostel, ouquel il avoit noces celle journée, pour demander et avoir les pastes, comme l'en a coutume à faire en ladite ville en tel cas. Alia ann. 1428. in Reg. 174. ch. 222: *Lesquelz compaignons conclurent entre eulz que il convenoit aler en la chambre de l'espou-ée demander deux pots de vin pour le vin de couchier, comme l'en seult faire en teles nocces ou dit pais (de Reims), disans que s'ilz ne les avoient, l'espou-ée ne s'en iroit pas couchier. Denique alia ann. 1479. in Reg. 265. ch. 285: *Une meslée de gens, qui estoient assemblez au lieu de Semur pour cuider avoir les pastes de certaines nocces; lesquelz on a acoustumé baillier aux varlets a marier. Plura rursum ejusdem rei exempla, videsis supra in *Bannum 5.* et *Cochetus 3.*****

NUPTIATOR, Qui nuptias ambit, amat. S. Hieronymus lib. 1. adversus Jovinianum cap. 23: *Dicam et ego Nuptiatoribus meis, qui post castitatem et diuturnam continentiam subant ad coitum, et pecudum more lascivium. Apud eundem Epist. 11. Secundus Nuptiator dicitur, qui alteras init nuptias. [Pro Paranympo sumitur in voce *Druchte*.]*

NUPTORIUM et NUPTATORIUM, Domus vel locus ubi fiunt nuptiæ, vel ubi nubunt. Gloss. Isid. et Ugutio.

* *Nousailles* nostri dixerunt Tempus,

quo nubere licet. Lit. remiss. ann. 1471. in Reg. 197. Chartoph. reg. ch. 145: *Le suppliant effiancé à une jeune fille, qu'il entendoit espouser aux prouchaines Nos-sailhes, etc.*

° **NURA**, Nurus, uxor filii. Gall. *Bru.* Testam. Romel de Villanova ann. 1250. ex Tabul. D. Vencis: *Item confiteor me habuisse a Nura mea Aycarda uxore Paulati (filii mei) nomine dotis sue, duo milia librarum Raymundensium.* Vide supra Nora.

° **NURIGARIUS**, Idem qui supra Norigarius, qui nutrit oves, in Charta ann. 1432.

° **NURAGUER**, in veteribus Chartis Gallie s. 9. 10. 15. 21. 26. 27. etc. apud Mabillon. post libros de Re diplomat. et apud Baluzium in vet. formulis non semel: semel ac iterum in Placitis aliquot Chlodovei III. tom. 4. Act. SS. Ord. Bened. pag. 617. 618. et apud Doubletium, ubi frustra viri docti emendant in *Nos*; unde nostri forte suum *Nous* servarunt.

° **NUSARE**, Arabice, *Seratura quæ cadit a ligno, quando secatur.* Glossar. MS. medic. Simon. Janiens. ex Cod. reg. 5959.

° **NUSCA**, Gloss. Theodisc.: *Fibula, Nusca.* Item: *Lunula, Nucula, f. Nuscula.* Leges Anglorum et Verinor. tit. 6. § 8: *Water mortens filio terram, mancipia, pecuniam dimittit: filie vero spolia colli, id est, murenas, Nuscas, monilia, inares, vestes, armillas, etc.* Charta ann. 1320: *Et tres Nuscæ auri cum gemmis pretiosis etc.* Charta Goffridi Comitis Andegavensis in Tabular. Vindob. inest: *Pro qua (Ecclesia) dedit ipsi Lancelino numerorum solidos mille, et sine uxori duas Nuscas aureas in pretio 10. librarum, etc.* Chartam integram descripsit Gallandus lib. de Franco abodio pag. 285. Quibus sane locis ut *nusca* legendum pro *Nusca* fere putem. facit Hugo Plagon vetus Interpres Will. Tyril lib. 18. cap. 31. qui hæc verba, *murenule, inares, periacelide,* vertit *Mousches fermaus.* In Glossario enim laudato *fibula* idem est quod *Nusca.* Vide *Musca.*

° Constantior est *Nusca* lectio, ut assentiamur Cangii conjecturæ. *Nusca una de aureo,* in Charta ann. 1063. apud Murator. delle Antic. Estensi pag. 208. *Serinium eburneum et in eo Nuscæ aureæ quinque, armillæ duæ,* apud Fred. Schannattum Vindem. Liter. pag. 9. Vide *Nusca.* In Glossario Schilteri: *Nusca, Fistula,* ubi notatur f. legendum *Fibula.* Deinde sine *Nuschin, Poculum* ab eodem Schiltero redditum Rythm. de S. Ann. v. 651. At Scherzio in Not. *Nuschin* est *Fibula, spinter.* Gloss. Florent.: *Nusca, Fibula, Nusculi, Lunula.* Vocabul. Lat. Germ. *Spinter, Nuschel.* *Victoris est propriis spinter parvumque monile.* Hæc in laudato Schilteri Glossario. [° Vide Graff. Thesaur. Ling. Franc. tom. 2. col. 1106. voce *Nusca.*] Haud scio an idem sit vox *Noials,* quam usurpat le Roman de la Guerre de Troyes MS.:

*Li Rois fu sages et cortois,
Les reenes es Noials d'ortois,
Or pris dou pallefroi Hellais,
Il tot seul la coodait et maies.*

° Anonym. de Casib. monast. Farf. apud Murator. tom. 6. Antiq. Ital. med. ævi col. 285: *Nuscam auream feminam.* Et col. 283: *Nuscas tres aureas femineas inter monilia enumerat.* Vide supra *Nodellus.*

° Nostris vero *Nusque* appellatur, Oculi angulus interior. Lit. remiss. ann. 1481. in Reg. 206. Chartoph. reg. ch. 722: *Le suppliant atteigny icellui François d'un des forcherons de la foir-che par le visage, entre la Nusque du nez et l'oeil.*

° **NUSCENTUM**, Nucleum, ager nucibus constitus. Charta ann. 1359. in Reg. 87. Chartoph. reg. ch. 282: *Item partem suam duarum pecularum Nuscenti... pro quibus facit domino dimid. um. quartale vini.* Vide supra *Nucellum.*

° **NUSCIO**, Nusciatus. Vide *Noctiosus.*

° **NUSCITARE**, *gustare,* in Glossis Lat. Græc. Sangerman. *Esperare, fastidire,* in Suppl. Antiq.

° **NOTA**, *Gustus oris,* apud Papiam.

° **NOTATUS**, Turbatus. Vita S. Conwolons Abb. sæc. 4. Benedict. part. 2. pag. 200: *Nutati enim erant de abcessu ejus, et dubii nesciebant quid et evenisset.*

° **NUTERANS**, Nox intrans, a veteri Gallico *Nuitantre,* eodem sensu. Vide supra *Noctanter.* Lit. remiss. ann. 1350. in Reg. 80. Chartoph. reg. ch. 752: *Ad hostium Johannis Turpin de Nuterante venit, etc.* Vide *Nutio.*

° **NUTIBUNDUS**, pro *Nutabundus,* in Act. S. Florent. tom. 6. Sept. pag. 432. col. 1: *Nutibundis gressibus minime consistere valens, etc.*

° **NUTINARE**, *Corpus, ingenium, genitura.* Gloss. Isid. Post Cerdam Grævius restituit *Natura,* pro *Nutinare,* et *Genitalia,* pro *Genitura.*

° **NUTIO**, Concil. Legion. ann. 1012. can. 26: *Si Miles vero in Legionem in solo alterius casam habuerit, bis in anno eat cum domino sicut ad junctam; ita dico, ut eodem die ad domum suam possit reverti: et habeat dominum qualemcumque voluerit, et faciat de domo sua sicut super scriptum est, et ulli domino non det Nutio. An noctem? adeo ut sensus sit, Militem domino debere diem ad junctam, non vero noctem, quod statutum sit, ut eodem die ad domum suam possit reverti.*

° **NUTRA**, pro *Neutra,* in Literis ann. 1224. tom. 4. Ordin. pag. 376. art. 8. ubi ibi monitum a Cl. Editore.

° **NUTRICAMENTUM**, Nutricatus animalium, ex quo decimas penduntur ecclesiis, idem quod *Nutriminum.* Vide supra *Notrimina.* Charta Barthol. episc. Laudun. ann. 1116. ex Chartul. S. Vinc. Laudun. ch. 32: *Eas (domos) ab omni decima liberare esse concessimus, tam in carrucis, quam in Nutricamentis.*

° **NUTRICARE**, Nutrire. Capit. Caroli Magni lib. 1. cap. 132: *Unusquisque suo beneficio suam familiam Nutricare faciat, et sua proprietate propriam familiam nutrit.*

° **NUTRICARII**, Matricularii, quibus nutriendi ac educandi infantes projectos cura incumberebat: *Nourrisiers.* Vita S. Goaris cap. 10: *Hæcque consuetudo erat, ut quando aliquis homo de ipsis infantibus projectis misericordia motus vellet curam habere, ab illis, quos Nutricarios vocant, matriculariis S. Petri compararet, et illi Episcopo ipsum infantem presentare deberent, et postea Episcopi*

auctoritas eundem hominem de illo Nutricario confirmabat. Id clarius explicatur a Wandelberto in Vita ejusdem Sancti cap. 20.

° **NUTRICATIO**, Eadem significatione, nostris alias *Nourture, Norriture* et *Nourriage.* Charta Joan. abb. S. Mich. ex Chartul. Thenol. fol. 85. v: *Cum jam predicti fratres in parrochia de Hussel curtem edificassent, pro cujus decimatione, tam agriculturam quam Nutricationem, quantum ad nos et ad sacerdotem parrochiam pertinet, etc.* Ita rursus occurrit in Charta sequenti ann. 1144. At in Ch. Henr. archiep. Rem. ann. 1167. fol. 88. r. melius legitur, *Nutricatio.* Lit. remiss. ann. 1393. in Reg. 144. Chartoph. reg. ch. 437: *Lequel Thevenon avoit fait mengier grant partie de leur avoine à ses bestes et Norretures. Allis ann. 1416. in Reg. 169. ch. 414: Icellui Philippe dist aux supplians, pourquoy a esté vostre Norriture en mes glans?..... ainsi que s'il vouloit dire que les pourceaux des supplians avoient esté mengier ses glans. Allis ann. 1421. in Reg. 171. ch. 336: *Beufs, vaches, moutons et autres Norriages et bestial, etc.* Vita J. C. MS.:*

*Riches hom. est à desmesure
De bestes et de Norriture...
Si a guerpie le pasture
Les bestes et le Nouriture.*

° Hinc *faire norrin,* pro Nutrire, alere, in Libert. Busenc. ann. 1357. tom. 4. Ordin. reg. Franc. pag. 369: *Li aucun lai-voient à labourer leurs terras; et à faire Norrin de bestes et de chevaulx.*

° **NUTRICIA**, pro *Nutrix,* ex Gallico *Nourrice.* Archiphenius lib. 1. cap. 2:

Languida sequitibus veneris Nutricia, tractat Otis, etc.

° **NUTRICIO**, Nutricius, nutritor. JULIE GAUDENTIE FILIE DULCISSIME, QUE VIXIT AN. IIII. MEN. X. DIES XIII. NUTRICIONES CONTRA VOTUM SUO FERERUNT LOCO PEREGRENO EITA DECESIT. apud Bertol. in Antiq. Aquilej. pag. 198. Vide *Nutritus.*

° **NUTRICIUS**, Alumnus. Gerardus abb. in Vita S. Adalardi in Prologo: *S. Anacarius... S. Adalardi auditor fuit et Nutricius.* Vide *Nutritus.*

° Nostris alias *Nourris.* Le Roman d'Alexandre MS. part. 2:

Plus aime bons vassaus, que mere ses Nourris.

° **NUTRICULA**, dimin. a *Nutrix;* dicitur de ecclesia, in qua quis nutritus est et educatus. Flor. diac. Lugdun. carmen tom. 6. Collect. Histor. Franc. pag. 263:

*Quid, queso, sacrosancta tibi Nutricula nostra
Atque eadem genitrix ecclesia hæc morat?*

Vide mox *Nutritor* 2.

° **NUTRIDUS**, pro *Nutritus,* Familiaris, domesticus. Formula Andegav. art. 56. tom. 4. Analect. Mabillonii pag. 267: *Convenit nobis ad petitionem Nutrido nostro... pro assiduo servicio suo, etc.* Vide *Nutritus.*

° **NUTRIMEN, NUTRIMENTUM, NUTRITURA**, Nutricatus animalium, ex quo decimas penduntur Ecclesiis.

° **NUTRIMEN**, Regula Canonorum cap. 122. ex Synodo Aquisgranensi: *Loca eis congrua attribuant, in quibus Nutrimina fiant, unde necessaria pulimenta habeant.* Capit. Caroli Mag. lib. 2. cap. 21: *De omni conlaborato, et de vino, et feno fideliter et planiter ab omnibus Nona et Decima persolvatur. De Nutrimine vero pro decima sicut hactenus consuetudo fuit ab omnibus observetur.* Lib. 4. cap. 40. lib. 5. cap. 146: *Ut de frugibus terræ et*

animalium Nutrimine Nonae et Decima persolvantur. Adde [Chartam ejusdem Caroli Mag. tom. 3. Analect. Mabillonii pag. 268. Aliam ann. circiter 888. apud D. Calmet. in Probat. Hist. Lotharingis tom. 1. col. 313. Canones Hibern. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 15. et] Edictum Rotharis Regis Longobard. tit. 92. § 4. [no 232.] etc.

Hinc expono Nutrimen, quod occurrit in Vita S. Deodati Abb. tom. 3. SS. April. pag. 274: *Enituit... quoddam Dei servorum conobium... ex cuius sacro Nutrimine puer insignis pullulat Deodatus. Ubi Nutrimen, quod Educatio redunt viri docti, metaphorice dictum, atque ad Monachos una nutritos et educatos translatum existimo.*

NUTRIMENTUM. Greg. Mag. lib. 1. Dial. cap. 9: *Facet tibi, Domine, ut de Nutrimenit matris meae manducare non possim, ecce enim gallinas, quas nutrit, vulpes comedit.* Epistola Episcoporum Galliae ad Ludov. I. Reg. cap. 14: *Laborent et excolant terras... faciant Nutrimenit congrua et necessaria.* Vulturnus Pictaviensis Episc. in Vita S. Juniani Abbatis cap. 15: *Pullorum Nutrimenit plurima congregavit, quorum carnibus infirmorum inopiam sustentaret.* Charta Guillelmi Forcalcarisensis Comitis ann. 1180: *Concedo eidem domui in perpetuum pascua omnibus animalibus et Nutrimenit suis, usufructu et absque omni exactione seu consuetudine ipsa animalia seu Nutrimenit in toto meo Comitatu pascantur et nutriantur.* [Lohatio ann. 1121. inter Instrum. tom. 4. Gall. Christ. col. 15. *Si eam ipsi Monachi (Clara-vallis) in sua proprietate et dominatu retinuerint, et arando et fodiendo laboraverint, et de Nutrimenit, quod in praedicta terra fecerint, similiter concedo.* Charta ann. 1252. Hist. Mediani Monast. pag. 323: *Dedit... minutam decimam grangiae suae de Estenem... in pratis et Nutrimenit.* Adde aliam ann. 1261. ibid. pag. 328. Alia ann. 1268. apud Lobinell. tom. 2. Hist. Britan. col. 230: *Ad pascua animalium, equarum, porcorum et aliorum Nutrimenitorum.* Vide Buzelin. in Gallo-Flandr. pag. 384. et 399.

NUTRITURA, in Charta Caroli Magni apud Adamum Bremensem cap. 9. [et tom. 1. Capital. Baluz. col. 246. Charta Joceranni Episc. Lingon. pro Monasterio Clara-vallis ann. 1131. inter Instrum. tom. 4. Gall. Christ. col. 157: *De possessionibus autem et laboribus eorum precipientes precipimus, ut quocumque loco in isto episcopatu nostro Nutritura vel agricultura ipsi et familia eorum labores exercuerint, decimas suas ipsi habeant.* Charta Radulphi Filgeriensis ann. 1158. ex Archivo S. Petri de Rilleio: *Notum sit me dedisse ecclesiae B. Petri de Filgeris ecclesiam de Quintonia et communem pasturam omnibus suis animalibus, tam pecoribus quam iumentis, sicut alius Nutrituris suis.* Charta Philippi Franc. Reg. ann. 1187. ex Archivo Archiep. Senon.: *Nullus hominum de parochia (Lorriaci) tonleum nec aliquam consuetudinem reddat de Nutritura sua.* Bulla Innocentii III. PP. ann. 1198: *Equos non ascendant, nec etiam habeant (Fratres SS. Trinit.) sed asinos tantum liceat ascendere, datos vel accommodatos, vel de propriis Nutrituris susceptos.*

NUTRITATIO. Vide supra Nutricatio. **NUTRITI,** Familiares, qui e familia allicjus sunt, qui in domo domini aluntur. Gregorius Turonens. lib. 9. cap. 36: *Comitibus, Domesticis, Majoribus, atque Nutritis, et omnibus qui ad exercendum*

servitium Regale erant necessarii, delegatis, etc. Legendum Nutritis. [Le Roman d'Athis MS. ubi Regem inducit Barones suos alloquentem:

*Si leur a dit: Seigneurs ouyez,
Et en pais dire me laissez,
Tous oïez de me Nourriture,
De moi devez prendre grant cure.*

Le Roman de Vacce MS.:

*Tint grant feste et grant court, mout y ont de deduit,
Mout y ot des estranges et ussuis de ses Norris.*

o Guill. Guiart. ad ann. 1267:

*Ces trois ont Lombars en leur glans,
Provenciaus et ceus de Touseans,
Et tier estranges Nourretures.*

NUTRITI, in Monasteriis, dicuntur pueri, qui Monasterio oblati sunt, de quibus infra. Lanfrancus in Decretis pro Ordine S. Benedicti cap. 21: *Juvenes tam Nutriti, quam de saeculo venientes, qui magistris custodiendi commendantur, in nullis, sicut infantes, de quibus superius dictum est, custodiantur. Remoti, ut supra, a se invicem sedant: extra locum custodiam suam sine custode nusquam procedant, etc.* Chron. Monast. de Fontanis cap. 2: *Qui in diebus eorum parvulus susceptus in Conobio isto, et Nutritus ab eis per 14. annos, etc.* Sugerius lib. de Adm. sua: *Robertus hujus Ecclesiae pofessus, et ab infantia Nutritus.* Itmarus lib. 2: *Monachus conversatione Nutritus.* Eiusmodi autem Monachi Nutriti longe potioris habebantur conditionis, quam Conversi, ob perpetuam vitae innocentiam, adeo ut praecipua his commendarentur munera. Folcardus in Vita S. Bertini cap. 11: *Erlefredum suum a puero Nutritum Abbatem successorem ordinavit.* Charta Eriberti Archiepiscopi Mediolanensis ann. 1090. apud Cappel. in Appendice ad tom. 4. Noste: *fidelissimus Albizo, a cunabulis Monachus sub Patre et Regula recte Nutritus, a nobis nuper nominati Conoba Abbas effectus.* Udalricus lib. 3. Consuet. Clunib. cap. 10. de Officio Praeceptoris: *Haec est obedientia quam ex more nullus meretur, nisi Nutritus.* Eadmerus lib. de S. Anselmi Similitudinibus cap. 78: *Verum quia de Conversis et Nutritis congregatur Ordo Monachorum, dicendum est quod solet esse contentio quaedam inter Nutritos Monachos et Conversos. Asserunt enim Nutriti se nulla crimina commisisse, nec se in saeculi turbis coinquinasse, sed quia mandam ab infantia vitam ducunt, et in Dei servitio semper laboraverunt. At contra Conversi, quia scientiam exteriorum habent, et res Monasterii sapienter tractant, Nutritis ipsis necessaria inveniunt, ordinem quoque suum serpentius custodiunt, illos vero parum in his valere considerant: ideo se meliores illis aestimant, sicutque alii alius se praeserunt, dum non suam, sed aliorum infirmitatem attendunt. Sed si vere Monachi essent, sic esset inter eos quomodo inter Angelos in caelis, et homines sanctos. Angeli enim sunt quasi Nutriti, sancti vero homines quasi Conversi, etc.* S. Hieronymus Epist. ad Lantam 7: *Et licet quidam putent, majoris esse virtutis praesentem continentem voluptatem; tamen ego arbitror securioris continentem esse nescire, quod quaeras.* Vide Hugonem de sancto Victore lib. 5. de Claustro animae cap. 43. His addo quae habet Regula sancti Aureliani cap. 17: *Minori aetate in Monasterio non excipiantur, nisi ab annis decem aut duodecim, qui et Nutriti non egeant et cavere noverint culpas.* Et Chronicon S. Benigni pag. 448: *Fuit*

autem Girbertus ex primis quos Nutritus Dominus Abbas Willistmus, et ab officio Scriptor est appellatus. Vide S. Egilum in Vita sancti Sturmii Abbatis Fuldensis in Prologo, et cap. 1. Hugonem Flaviniac. pag. 197. Warinum Abbatem Metensem in Epist. Acta Murensis Monast. pag. 42. Chronicon Casinens. lib. 4. cap. 44. 45. lib. 4. cap. 96. Histor. Figiacensis Monast. pag. 302. [Bernardum Monach. in Ordine Clugiac. part. 1. cap. 27.] etc.]

NUTRITI Clerici dicuntur, qui Episcopis ratione Diocesanos subduntur, quasi ex eorum familia. Capitulum incerti ann. cap. 5: *Ut ipsi Presbyteri tales Scolas habeant, id est, ita Nutritos et insinuatos, etc.* Hincmarus Rem. in Capitulis in Synodo Rem. datis ann. 874. cap. 5: *Sed sicut audivi, vos non inde castigatis, sed vos ipsos et vestros Nutritos in maledictionem simoniace hereseos traditis.* Infra: *Quia si vos bene voveritis, et vestros Nutritos in bona vita et in bona conscientia nutretis, non vobis esset necesse et vestra perdere, et vos ipsos in damnationem mittere.* Concilium apud Carisiacum ann. 888. ex Sirmondo: *Hincmarus Episcopus ad Herardum Archiepiscopum dixit, quia vester natus, Nutritus, vel educatus et ordinatus dinoscitur, etc.* Infra: *Et inventum est quod ab eo petere illum deberent, cuius natus, Nutritus, et ordinatus foret.* Herimannus de Restaurat. S. Martini Tornacensis cap. 197: *Hic Tornaci natus, Nutritus Episcopi Canonici exstitit.* Charta Engeniphi vel Angenulphi Cantoris Ecclesiae Braiensiensis ann. 1214. in Tabular. Campan.: *Joannes etiam Canonici Braii Nutritus meus, si me superaverit, eam (domum) quandiu vixerit, possidebit, etc.*

NUTRITIE, in Regula Monialium Fontevaldensium cap. 17. eadem sunt quae Nutriti in Monasteriis virorum, cap. 17: *Ut Abbatisa aut Priorissa non ducat secum in equitando quamlibet de Nutritis, vel juvenibus claustralibus.*

NUTRITIUM, pro nutrimento mercede, in leg. l. D. de Var. et extraord. crimin. (47. 11.) τρεφιστον, Graecis.

Nourrisson, eadem acceptione, in Lit. remiss. ann. 1387. ex Reg. 130. Charloph. reg. ch. 187: *Duquel Blayne l'exposant nourrissoit un enfant... de la Nourrisson duquel ledit Blayne devoit grant argent.*

NUTRITIUS. Gloss. Lat. Graec. Nutritus, τρεφιστος. Vetus Inscriptio: *Nemina Tertulla Nutricio suo et matri bene merenti posterisque suis et sibi.* Occurrit apud Paulum Warnefridum lib. 5. de Gest. Longob. cap. 7. et Adamum Bremensem cap. 54. [Nutritus Regis, apud Gregorium Turon. lib. 5. Histor. cap. 47.]

1. **NUTRITOR,** ut Nutritus, [Padagogus, rector pueri. Greg. Turon. lib. 8. Histor. cap. 22: *Wandelinus Nutritor Childoberti Regis obiit; sed in locum ejus nullus est subrogatus. eo quod regina mater curam velit propriam habere de filio.]* Vide Bayulus 2.

2. **NUTRITOR,** Praesul, pater spiritualis. Charta ann. 744. apud Murator. tom. 5. Antiq. Ital. med. aevi col. 630: *Tunc elegit sibi abbatisa cum sororibus defensionem vel admonicionem sancti Zenonis Nutritoris seu praesulis, qui in tempore fuerit.* Charta Ludov. reg. ann. 900. apud Oefellium tom. 1. Script. rer. Boicar. pag. 706. col. 2: *Per quosdam proceres suos et Adalberonem antistitem et studiosissimum Nutritorem suum Walthonem Frisingensem episcopum, etc.* Vide supra Nutricula.

• **NUTRITORES LACTANEI**. In vet. Inscript. apud Murator. tom. 3. Inscript. pag. 1477. 2.

• **NUTRITORIUM**. Locus in quo nutriuntur seu educantur infantes, vel ipsum educandi officium. Testamentum Radulphi de Nevill Comitis Westmerlandæ ann. 1440. apud Madas Formul. Anglic. pag. 483: *Item do et loco cuilibet mulierum cum uxore mea ad tunc existencium x. marcas; et cuilibet mulierum generosarum alterius status, in Nutritorio infantium meorum ad tunc existencium, xl. sol.*

• Hinc **Nurture**, pro Secundæ, Provincia:ibus **Nourriment**, vulgo **Arrière-fais**: Lit. remiss. ann. 1402. ex Reg. 157. Chartoph. reg. ch. 856: *Laquelle Brouguarde et plusieurs maux et dolours naturels, tellement que ledit enfant vint et fu en voie de ladite Brouguarde hors de sa Nurture embouché, vis, sein et fort remuant et faisant devoir avec sa mere pour naistre sur terre naturellement et en temps d'enfant avoir aide pertinente. Parquoy furent eadit maux naturels du Jeudi jusques au Vendredi enuient environ nois, que ledit enfant fut terminez et ladite Brouguarde alée de vie à tres-passement; et tantôt après sa mort ycelle Brouguarde fu ouverte et l'enfant osé.*

• **NUTRITURA**. Alimentum, educatio, Gall. **Nourriture**. Testamentum Bertichramni Episc. Cenoman. apud Mabilion. tom. 3. Analect. pag. 139: *Illud itaque rogo ac jubeo, ut quantumque amici mei vel fideles servientes fuerint, semper eis memor sit Nutritura mea, vel beneficium meum, quod circa illos impendidi.* Literæ Edwardi I. Regis Angl. ann. 1278. ad Johannam Castellæ Reginam, apud Rymer. tom. 2. pag. 1067: *Pro sollicita et curiosa educatione et Nutritura, quas circa karissimam filiam nostram... fecistis.* Literæ Philippi Pulcri Franc. Regis ann. 1302. tom. 1. Ordin. pag. 860: *Nullus Senescallus, Baillivus aut aliquis Judex quicumque sub se habeat Prepositum, Vicarium seu Judicem, qui eidem consanguinitatis, affinitatis vel Nutritura vinculo teneatur.* Vide alia notione in **Nutrimen**.

• **Nourrissement**, eadem notione, in Stat. ann. 1374. tom. 6. Ordin. reg. Franc. pag. 46: *Selon ce que pourveu avons à la tutelle, garde et Nourrissement de nos enfans.* Infra: *Pour l'estat et gouvernement de nosdiz enfans.* **Nourriture**, pari sensu, in Lit. ann. 1561. tom. 2. Comment. Cond. pag. 608. Vide infra **Nutrit.**

• **1. NUTRITUS**. BENI NUTRITUS, Liberaliter, ingenue educatus, bonæ indolis. Chartul. Andr. notarii Massil.: *Donavit donatione pura, rata et irrevocabili inter vivos, Hugues filius eius, tanquam bene Nutritus et condigne, licet de majori dono et gratia foret dignus, etc.*

• **2. NUTRITUS**, Nothus, filius illegitimus. Charta ann. 1195. inter Instr. tom. 10. Gall. Christ. col. 445: *Domno Bartholomæo, qui ecclesiam nostram non modica beneficia contulit, de bonis ecclesie nostre annuum beneficium, quatuor videlicet modios frumenti et totidem avenæ ad mensuram capituli; et post ejus decessum, Guiberto ejus Nutrito illud idem beneficium, toto tempore vite eius habendum, concessimus;... pratum insuper et mansuras, quas Bartholomæus pater ipsius Guiberti sub annua pensione decem soli-*

dorum a nobis tenuerat. Vide præterea Baluz. tom. 1. Hist. Arverna.

• **NUTRILLI**. Quæ educationem alieni curat. Charta ann. 1198. apud Cenc. inter Cens. eccl. Rom.: *Ego Johannes Nicholai Maris Johannis adjunctus curator Odoni, filio dudum Odonis Petri Lironis, cujus domina Luciana avia et Nutrix est. Vide supra Nutritura.*

• **NUTURRE**. Testam. reginæ Mafalde ann. 1266. inter Probat. Hist. geneal. domus reg. Portugal. tom. 1. pag. 81: *Item meum postularium bonum, quod me Nutrit. Leg. videtur quod minutum est, hoc est, minio descriptum. Vide M-niare 1.*

• **NUX**. Ballista astragalus epitoxis. Notis d'arbaleste. Will. Brito lib. 6. Philipp. pag. 156:

*Quid Nuxam velit bellum pellice larva,
Dextra præmit elevat, sensit sua nervos, et ossa
In Regis sceptris stabat fatidica harundo*

Dantes in Paradiso cant. 9: *In quanto quadrei posa, et vota, et de la Noca et di-chiava.* [Hinc Proverbum Italicum: *La corda e'n su la Noca; pro damno proximo.*]

• Hinc **Ennoequiter**, testum nocti imponere. Lit. remiss. ann. 1373. in Reg. 105. Chartoph. reg. ch. 22: *Isidus Vitalis tenet d'anemi retourna son arc tendu, la sayeste Ennoequide, et deus sayestes en sa bouche, etc.* Unde et **Desnoquer**, pro arcum remittere, in aliis Lit. ann. 1380. ex Reg. 118. ch. 831: *Ainsi que ledit Esliæ eust Desnoquid son arbaleste, en vire encontre ledit de la Chapelle et lui entra ou corps.*

• **2. NUX**, Vasis species, a forma sic uti. Inventar. ann. 1373. inter Probat. tom. 2. Annal. Præmonst. col. 591: *Unum plate argenteum pro speciebus pedatum, quinque Noces pedatas, cum cooperculis.*

• **NUXA**. Udairicus lib. 1. Consuetud. Cluniac. cap. 23: *Sanctorum reliquias cruciculis, capsulis, et Nuxis inclusas per fratres a secretario dividuntur, ut ab eis collo suspensas portentur. Sed legendum videtur **Buzia**. Vide in hac voce.*

• **NUZARA**, vox Arabica a **Nazsar**, adjuvit, protegit, Idolium quoddam; etym. adjutor, protector: vel a **Nazar** aut **Nasar**, rostro suo vulsit; inde **Nasron**, aquila; scilicet sidus celeste et nomen idoli, quondam ab Arabibus Dulkeilatis in Hamjaridum terra cultum. Ita ex Lexic. heptaglot. Castellæ Martenius in Glossario ad Tract. de Concord. vet. et novi Testam. tom. 9. Ampl. Collect. col. 180: *Ubi scimus aliquid remansisse de idololatria illa, qua adorabant Jahot, et Jahoc, et Nuzara.*

• **NYCTAGES**, alius **nyctagora**, Hæretici, qui superflua existimabant sacras vigiliis, et spiritali operi infructuosas, dicentes, jura temerari divina, qui noctem facit ad requiem, sicut diem ad laborem. Qui hæretici Græco sermone **Nyctages**, hoc est, somniculosi, vocantur. Isidor. lib. 2. de Eccles. offic. cap. 23.

• **NYCTALMUS**, in Gloss. Sax. Cottoniano, **Nihtage**. Ubi Somnerus, forte **Nyctalope**, id est, qui noctu melius cernit, quam interdiu. **Nyht**, noctem sonat e.g. oculum. Sed videtur legendum **Nyctalus**, ex Græco **νυκτάλες**.

• **NYCTIMENE**, **Nyctipha**, Noctua. Rolandinus Patavinus de factis in Marchia Tarvisina lib. 12. cap. 9: *Sic avæ*

aliquando, **Nyctimena**, quæ Noctua dicitur, in speculis consuetis, undique et inordinate decurrunt, parvum, vesiferent et minantur. De fabula **Nyctimenes** Nyctæ filia in Noctam veram, vide Ovidium lib. 2. Metamorph. v. 591. et seqq.

• **NYCTOSTRATUS**, **Nyctostreus**. Praefectus vigiliæ qui noctu urbem perlastrant, publicæ quietis causa. Arcadius leg. ult. Dig. § 1. de mun. et honore (50. 4.): *Nyctostreus et plectorem curatores personæ curant. Sic legendum pro **Nyctostreus**, quod occurrit in pluribus exemplaribus.*

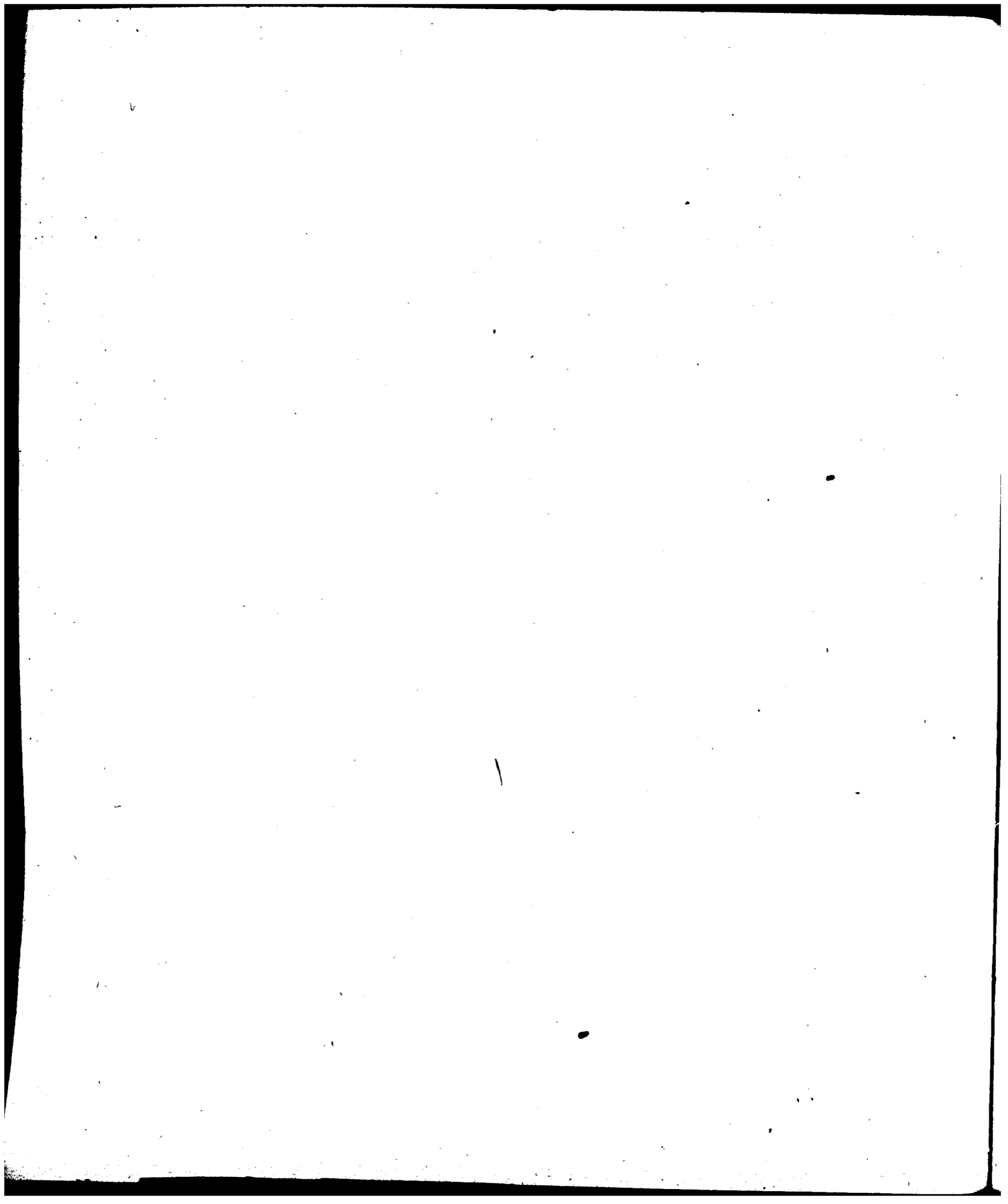
• **NYDBEDRIPE**. Custemarium Monasterii de Bello, apud Spelman. tit. **Brenham**, fol. 91: *Alia Frere tenet... et debet inde de redditu... et de Herogabulo, ut supra, t. den. falcare per 3. dies, curiare fenum ad 2. Nydbedripes in autumnis cum 2. hominibus. Infra: **Joan**. Invenit debet matrem et ligare in autumnis 1. nodacram, invenire unum hominem per 3. dies ad Nydbedripes ad metendum a maridie usque ad vespere. Ita fol. 80q.*

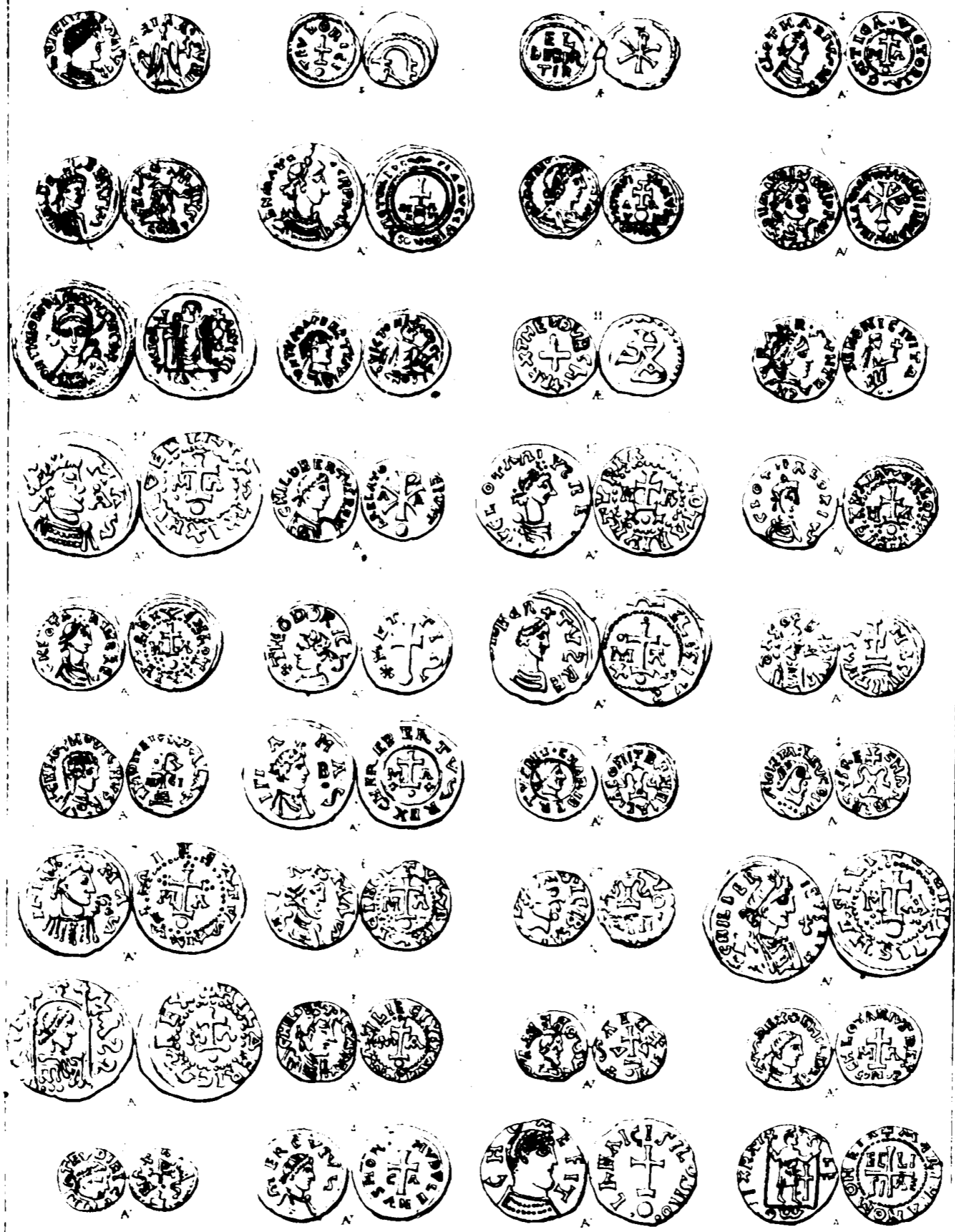
• **Coacta** opera est in agris dominorum a tenentibus precario ponenda, a Saxonico **Nyd**, Vis, Biddan, Rogare, precari, et **Rippan**, Falcare, metere. Vide **Bederipe**.

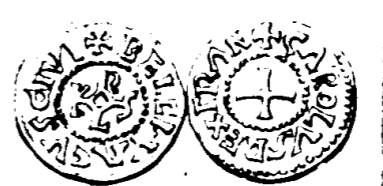
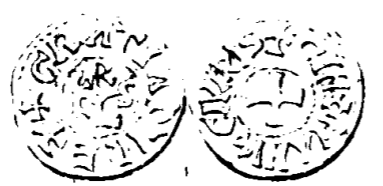
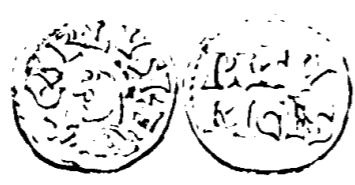
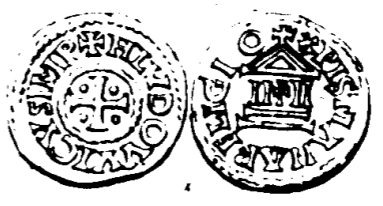
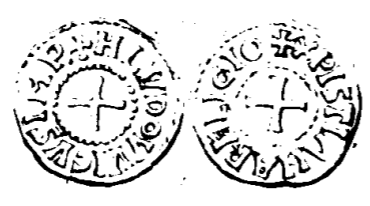
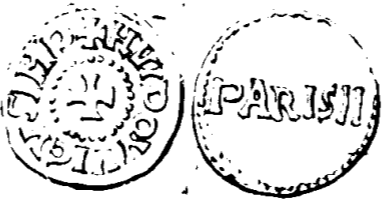
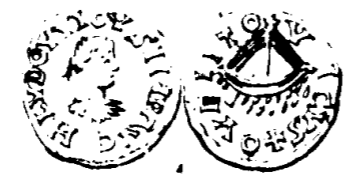
• **NYMPHÆUM**, Aquarum receptaculum. D. Ambros. in Actis sancti Sebastiani cap. 18. num. 65: *Circus insulas, circus vice, circus Nymphæus quoque erant portæ compulsores, qui neque quædam copiam darent, aut hauriendi aquam ipsam facultatem tribuerant, nisi qui Idolis delibassent.* [Capitolinus in Gordiano lib. cap. 23: *Opera Gordiani Romæ nulla essent, præter quædam Nymphæa et balneæ.* Ammianus lib. 15: *Ad Septemvium celeberrimum locum, ubi operis ambrosii Nymphæum condidit Imperator.*] Vide quæ de Nymphæis congestimus in nostra Constantinopoli.

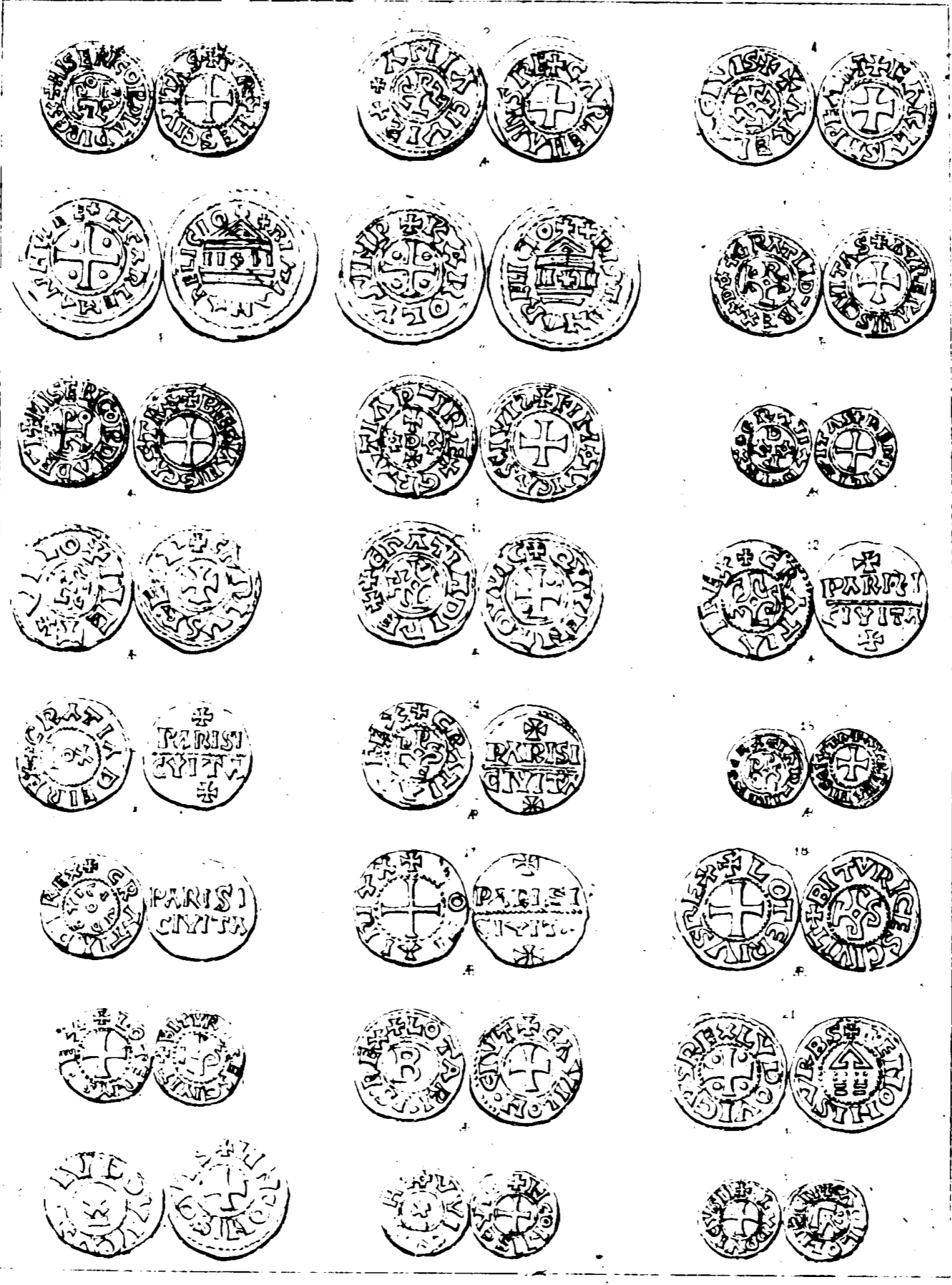
• In mediis Ecclesiarum atris, seu propyleis extrui solebant hujusmodi Nymphæa, unde aquæ salientes erumpebant. Anastasius in S. Hilario PP.: *Nymphæum et tripartitum ante oratorium S. Crucis, ubi sunt columnæ miræ magnitudinis, quæ dicuntur Hæcaton-penta.* Johan. Diaconus in Vita S. Gregorii M. lib. 4. cap. 88: *In cujus venerabilis Monasterii atrio jussu Gregorii iuxta Nymphæum dum iconis veterissimæ artificialiter depictæ usque hactenus videntur. Nymphæum seu Cantharum, unum enim et idem hic sonant hæc duo voces, quod fuit ante Basilicam S. Petri Romæ sic describit S. Paulinus Epist. 13. novæ edit. num. 13: *Quare præterito sitens atrio, sua vestibulo est, ubi Cantharum sinistra manibus et oribus fuerant ructantem factigiatu solidæ ure thalæus ornat et inumbat; non sine mysticis speciebus quatuor columnis salientes aquas ambians, docet enim ingressum Ecclesie talis ornatu, ut quod intus mysterio salutari geritur spectabili pro furtibus opere signatur.* Vide **Canthari** in **Cantharum**.*

• Scribendum **Nymphæum**; est enim a Græco **νυκτερον**, non **νυκτερον**. Cui vero usui destinata fuerint ejusmodi Nymphæa constructa in atris ecclesiarum, consule D. le Vert in Disquisit. de Missa et Communione pag. 441.

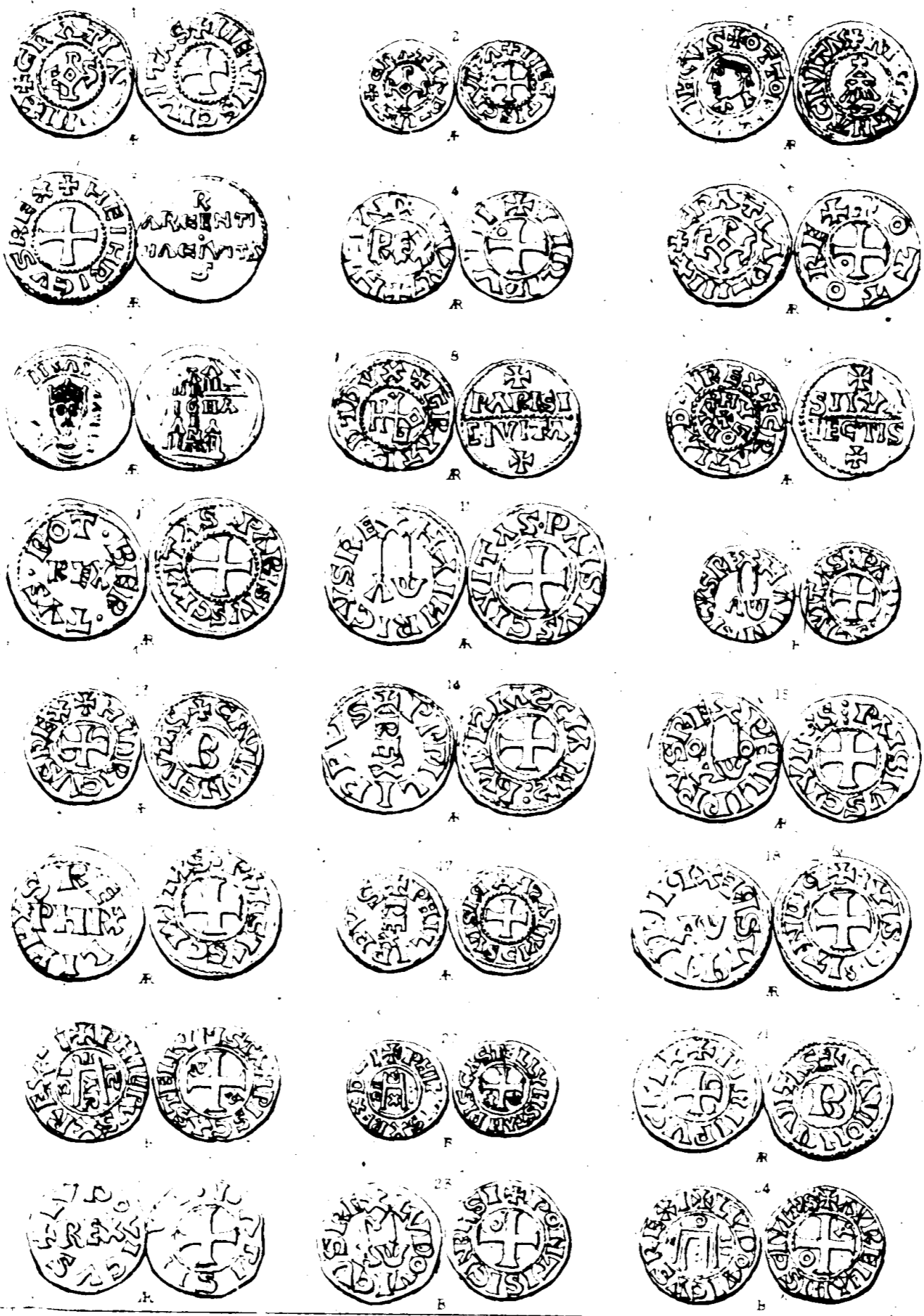

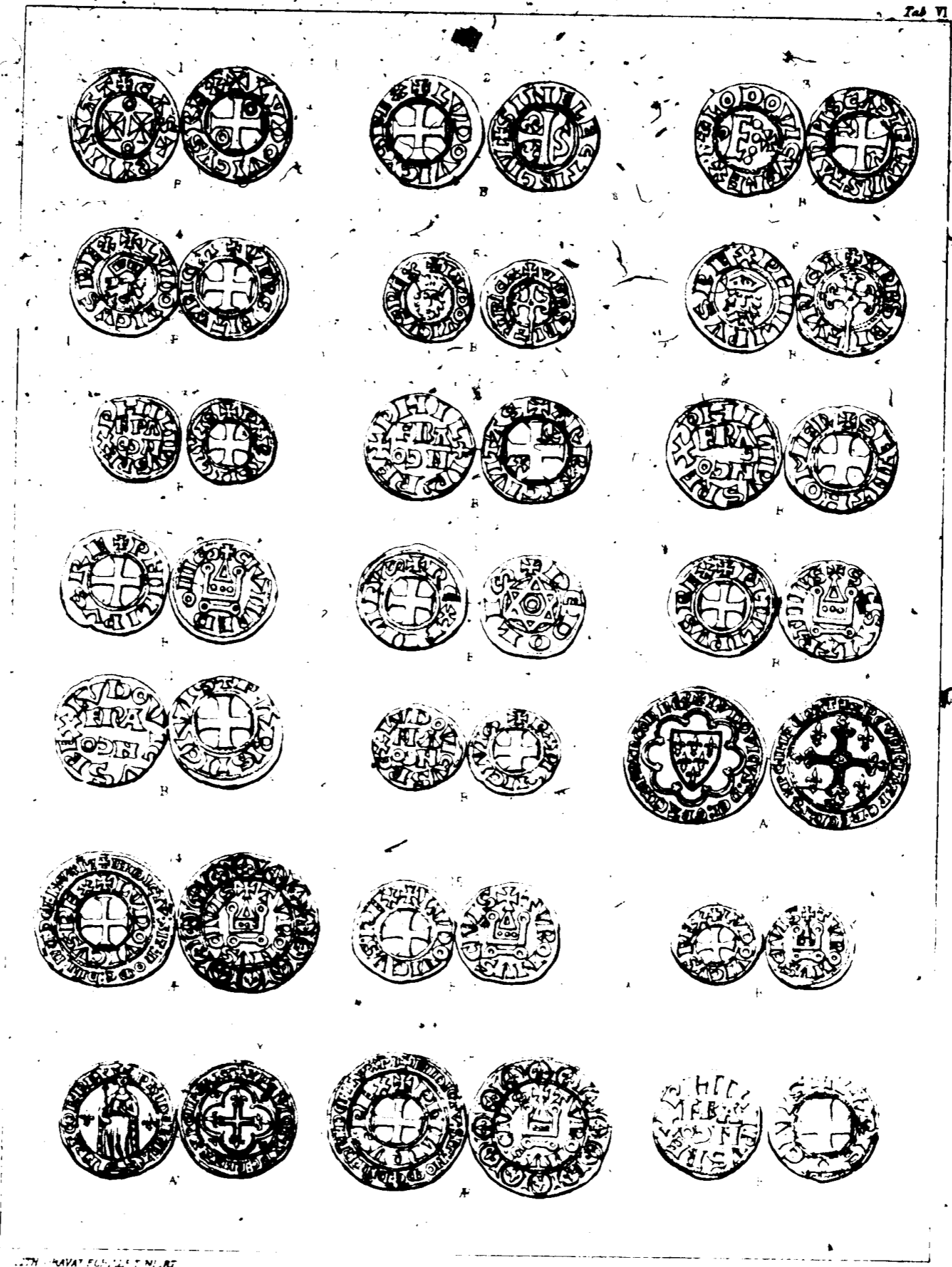

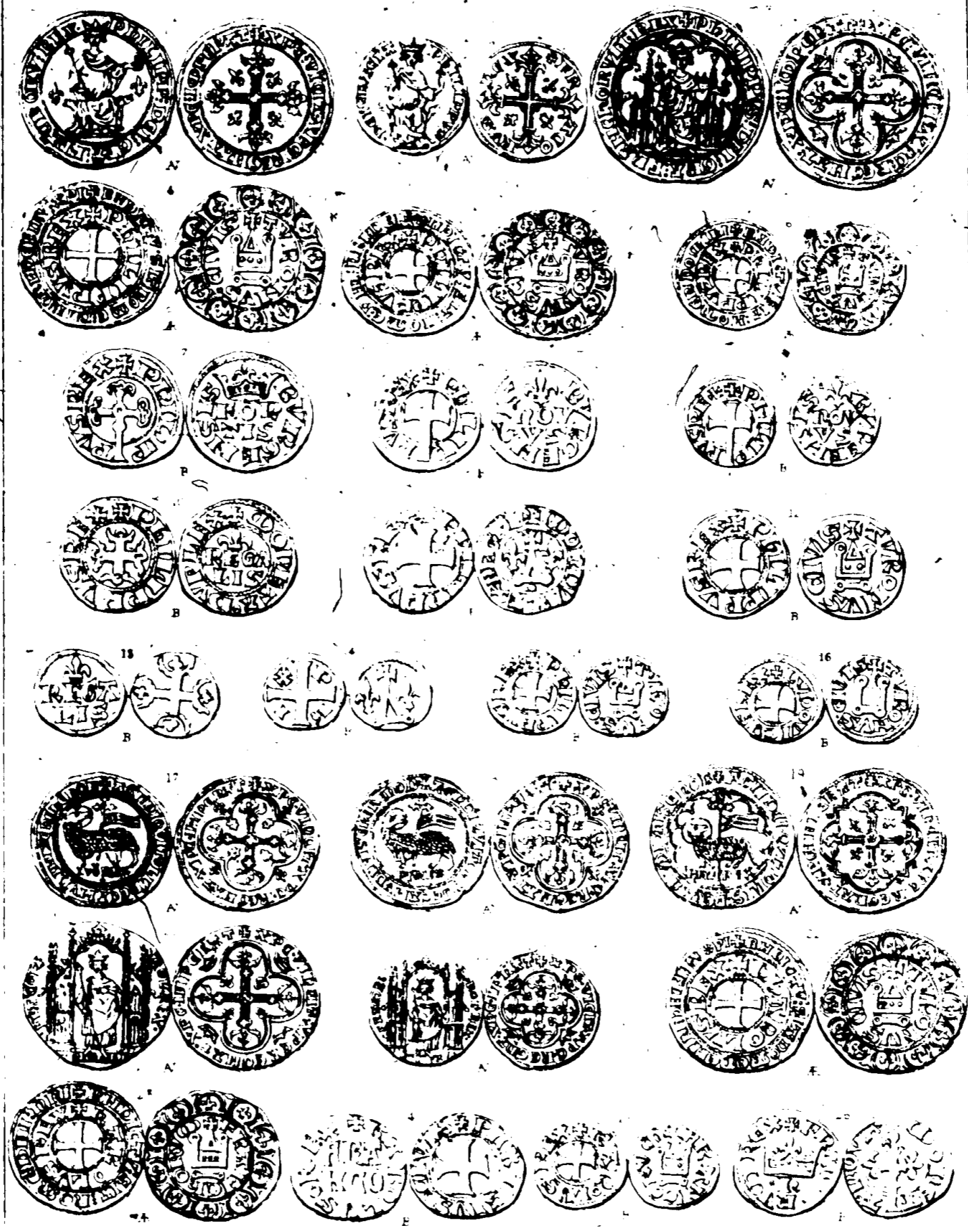

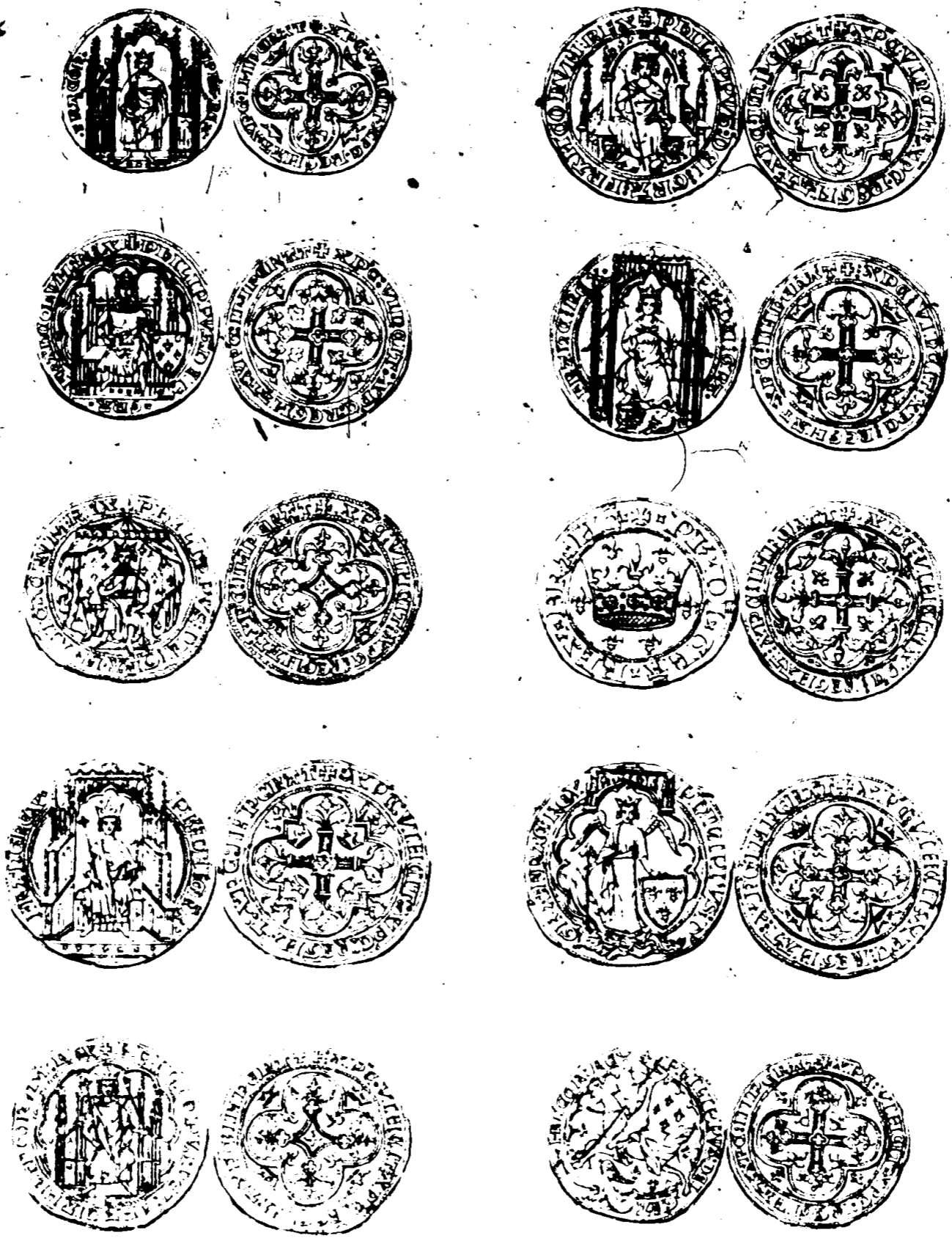

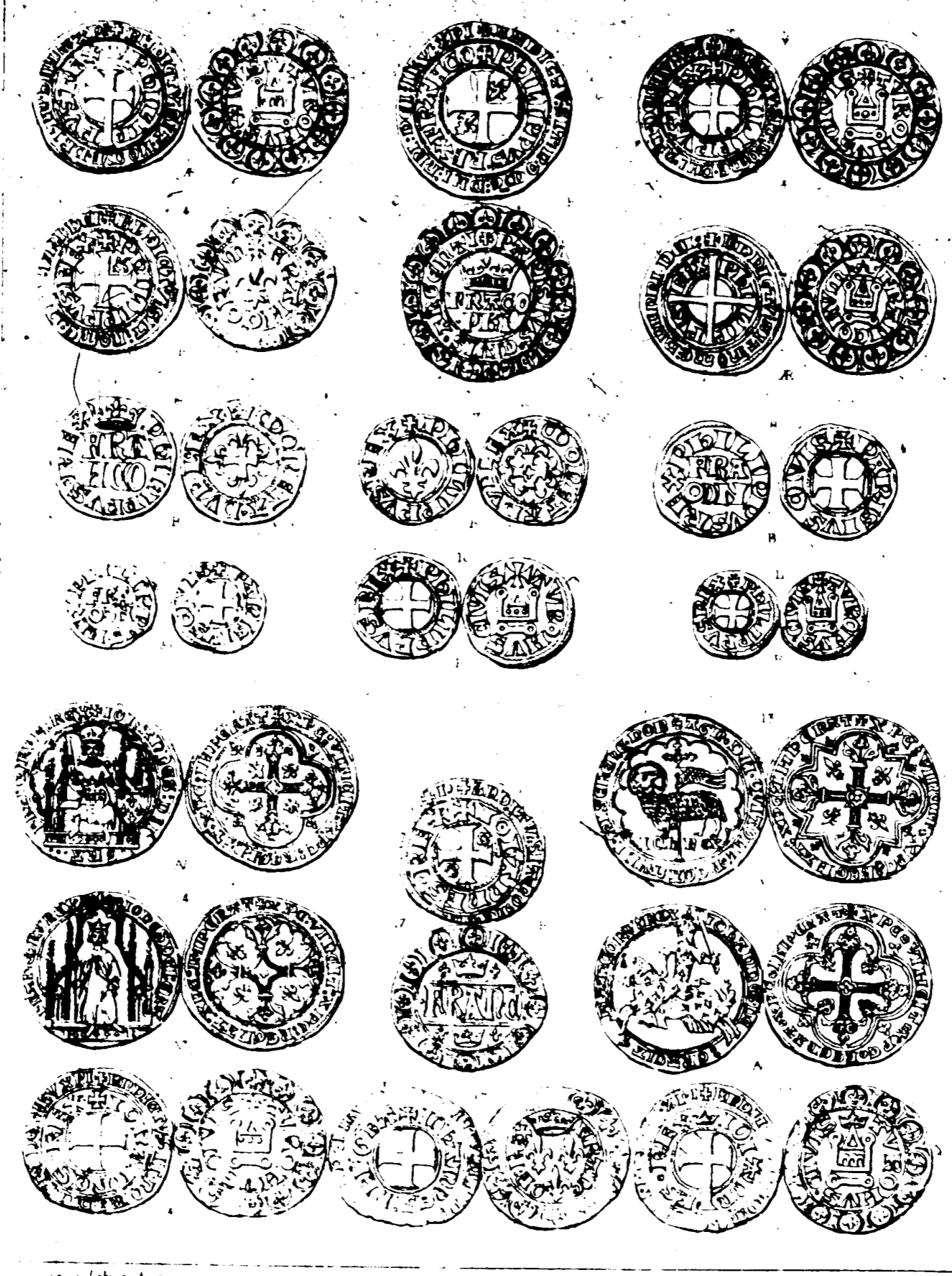

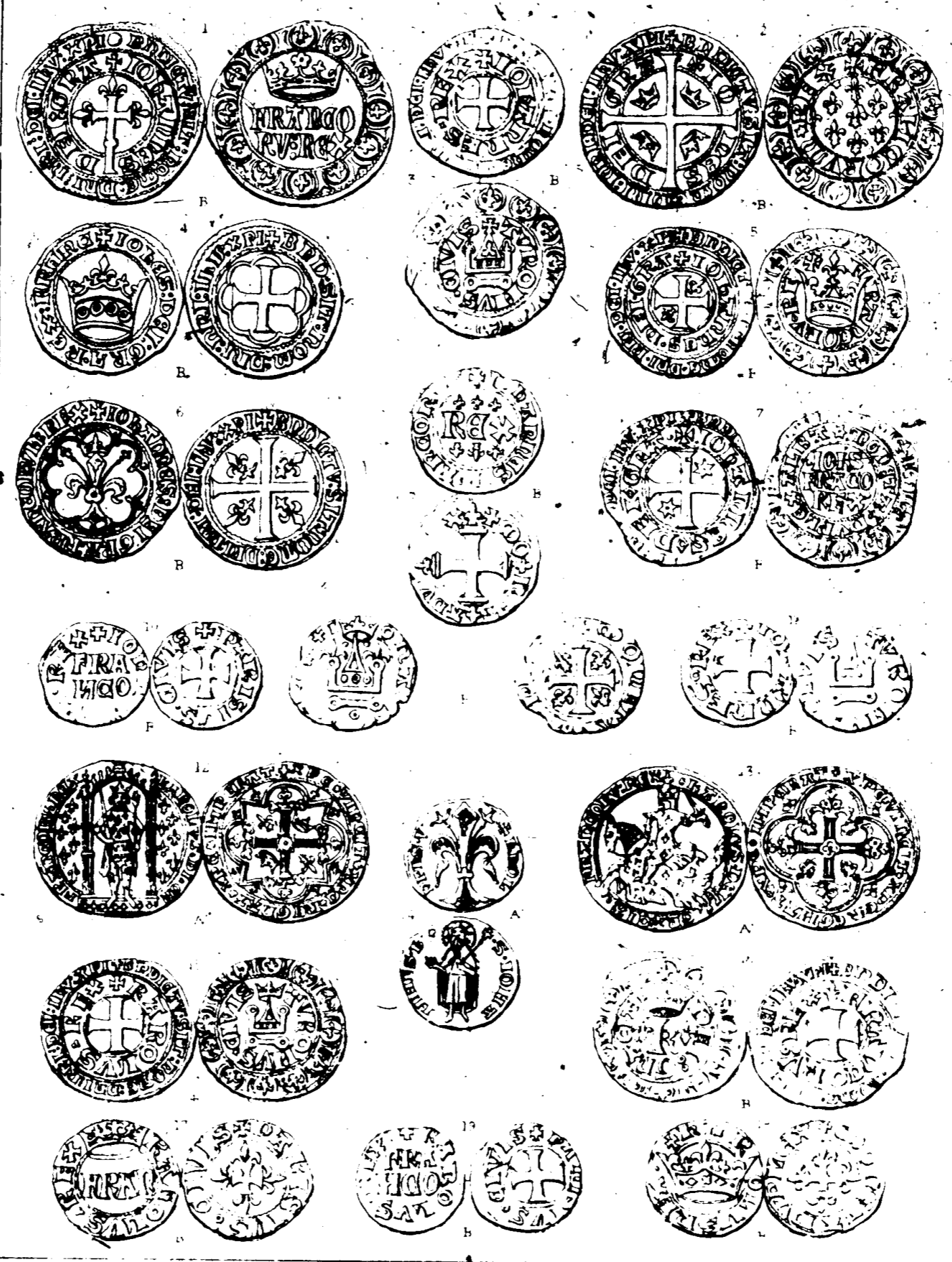

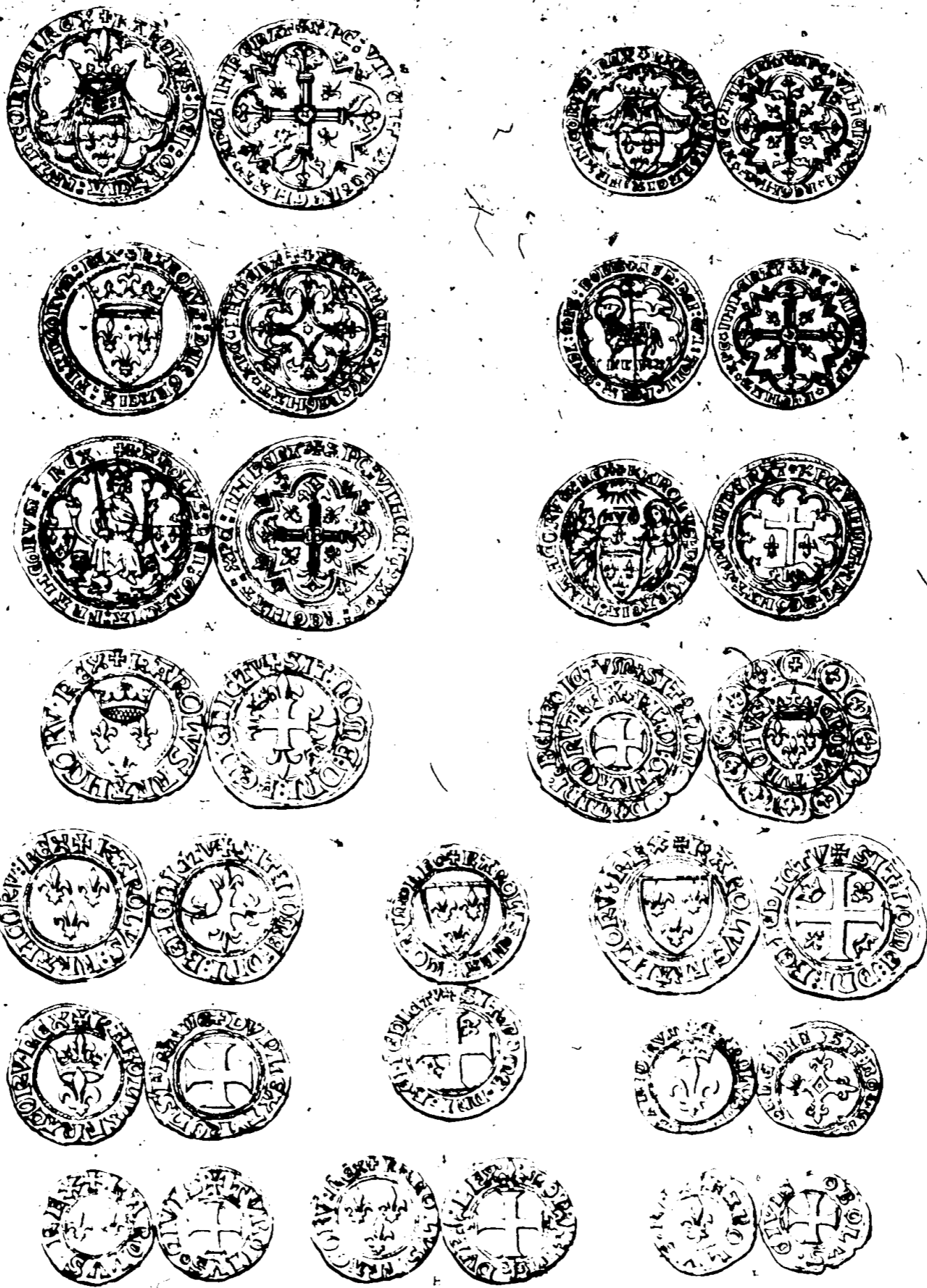

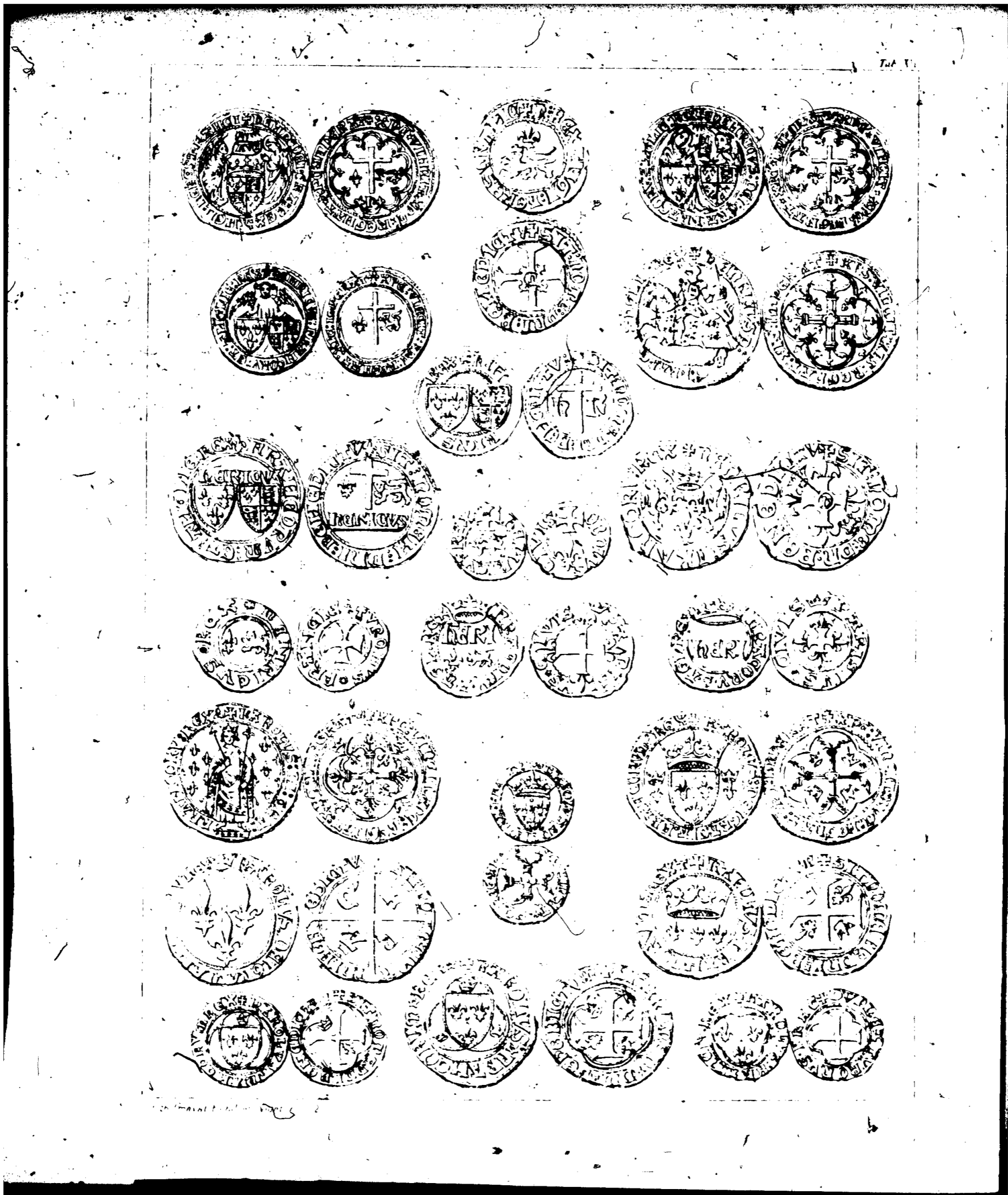

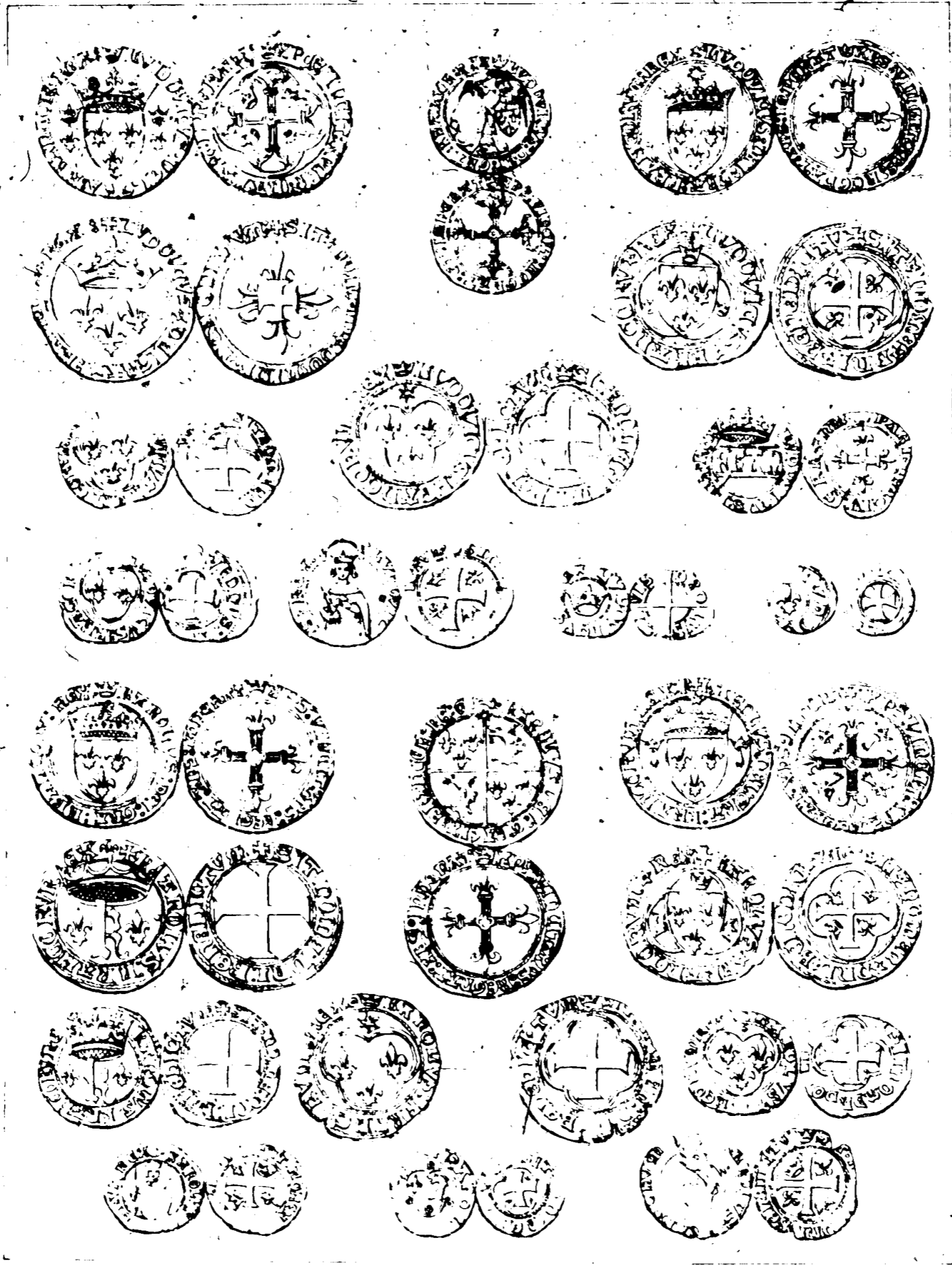

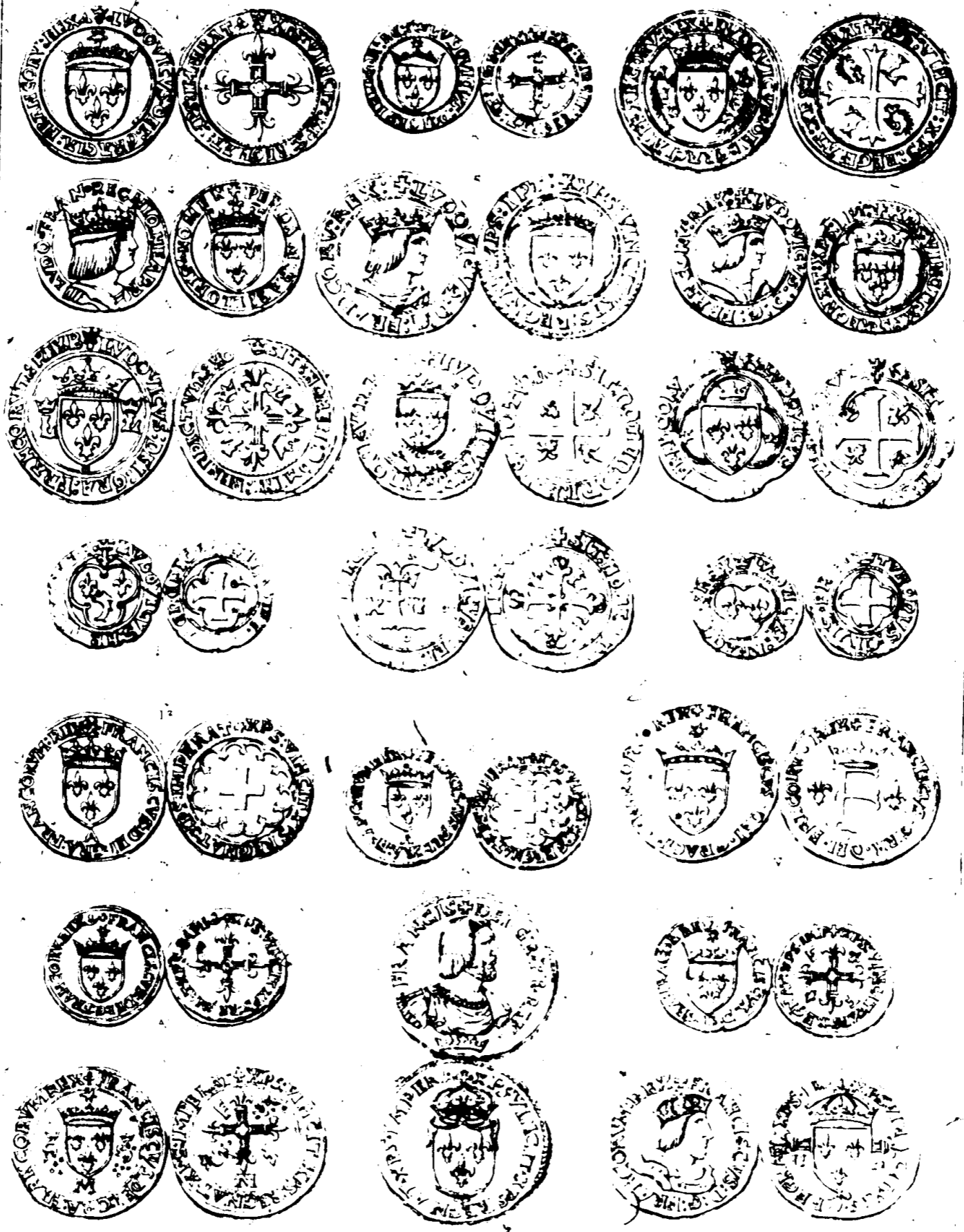

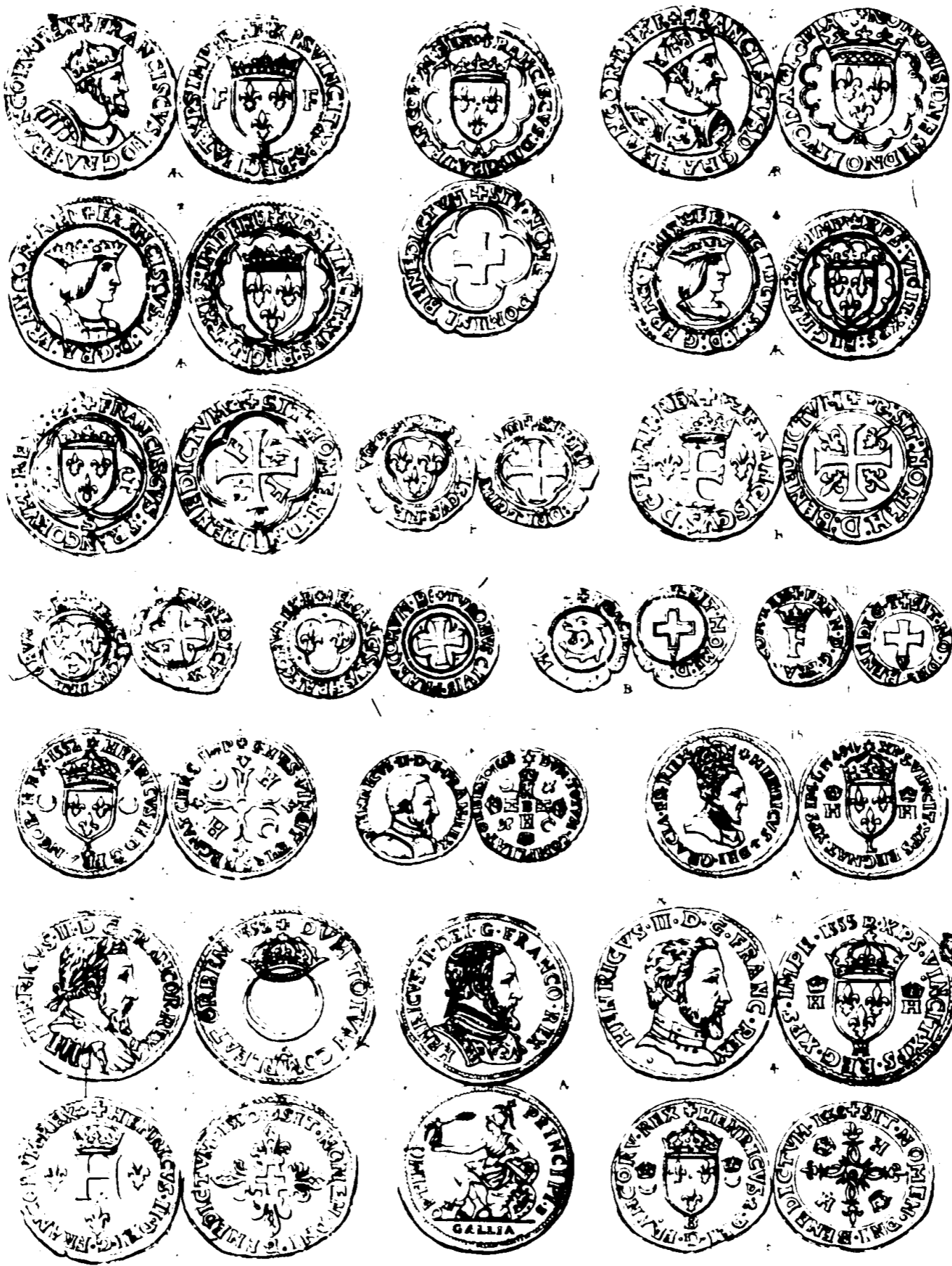
Lith. Grava: J. Schiller: Norst

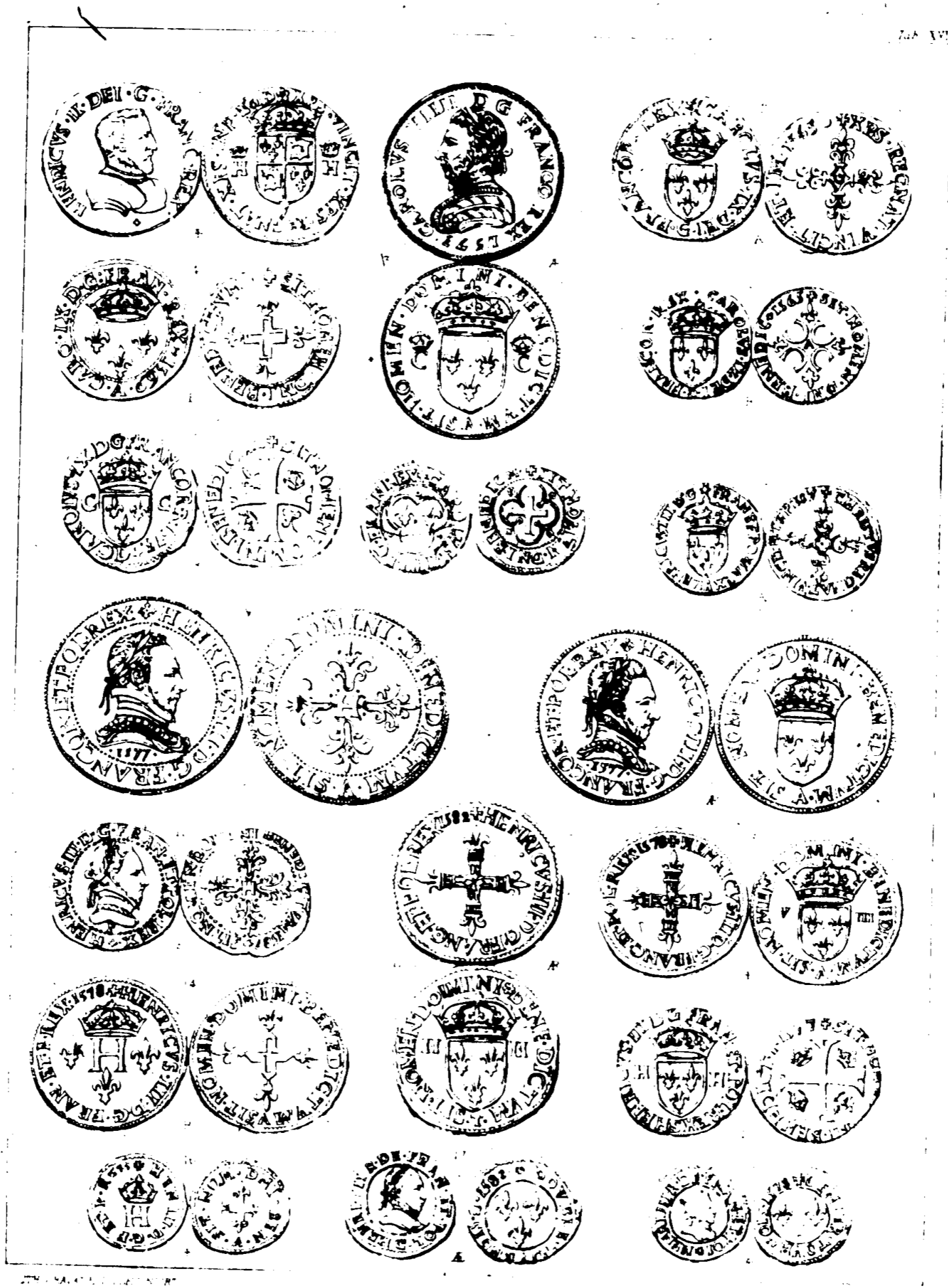

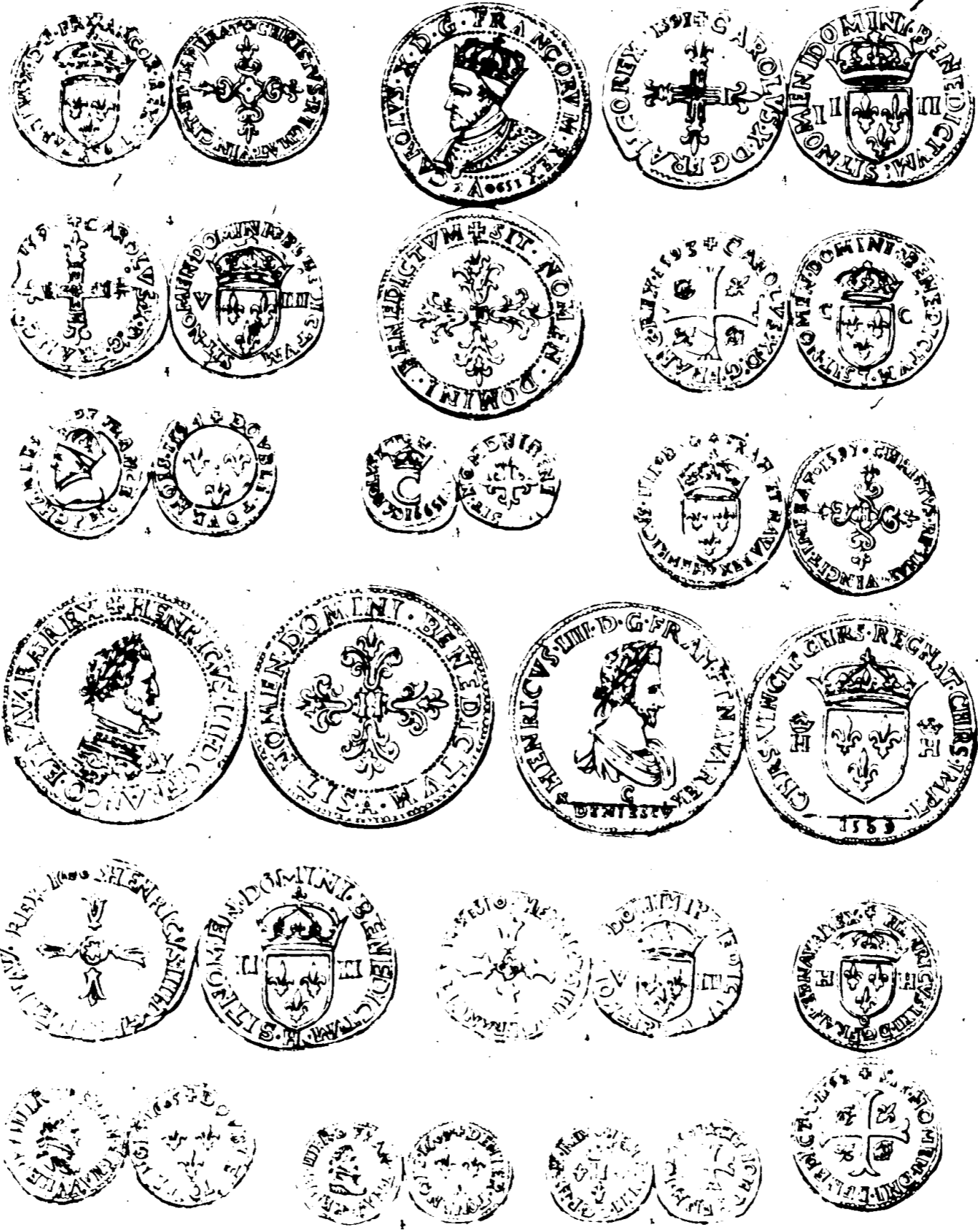

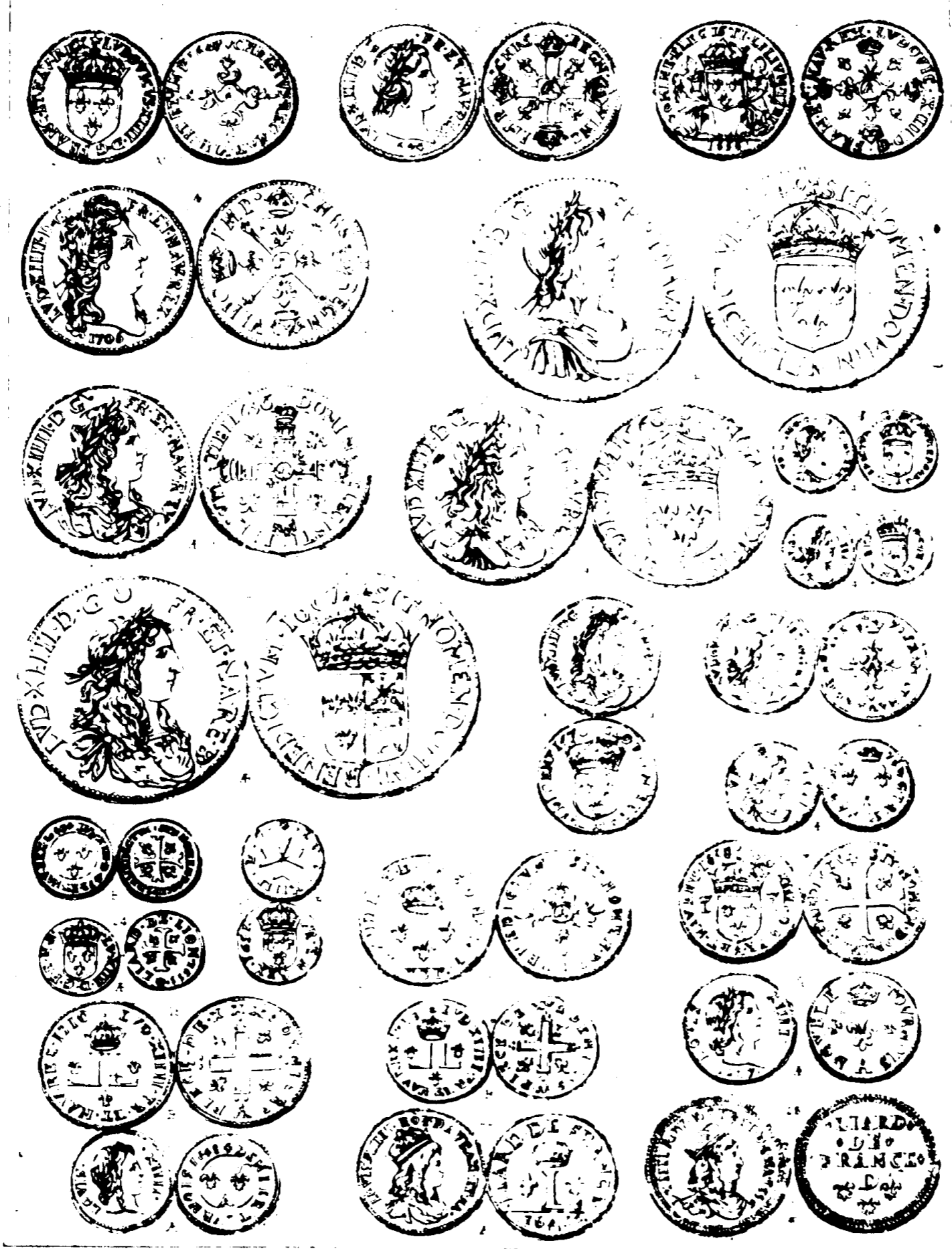

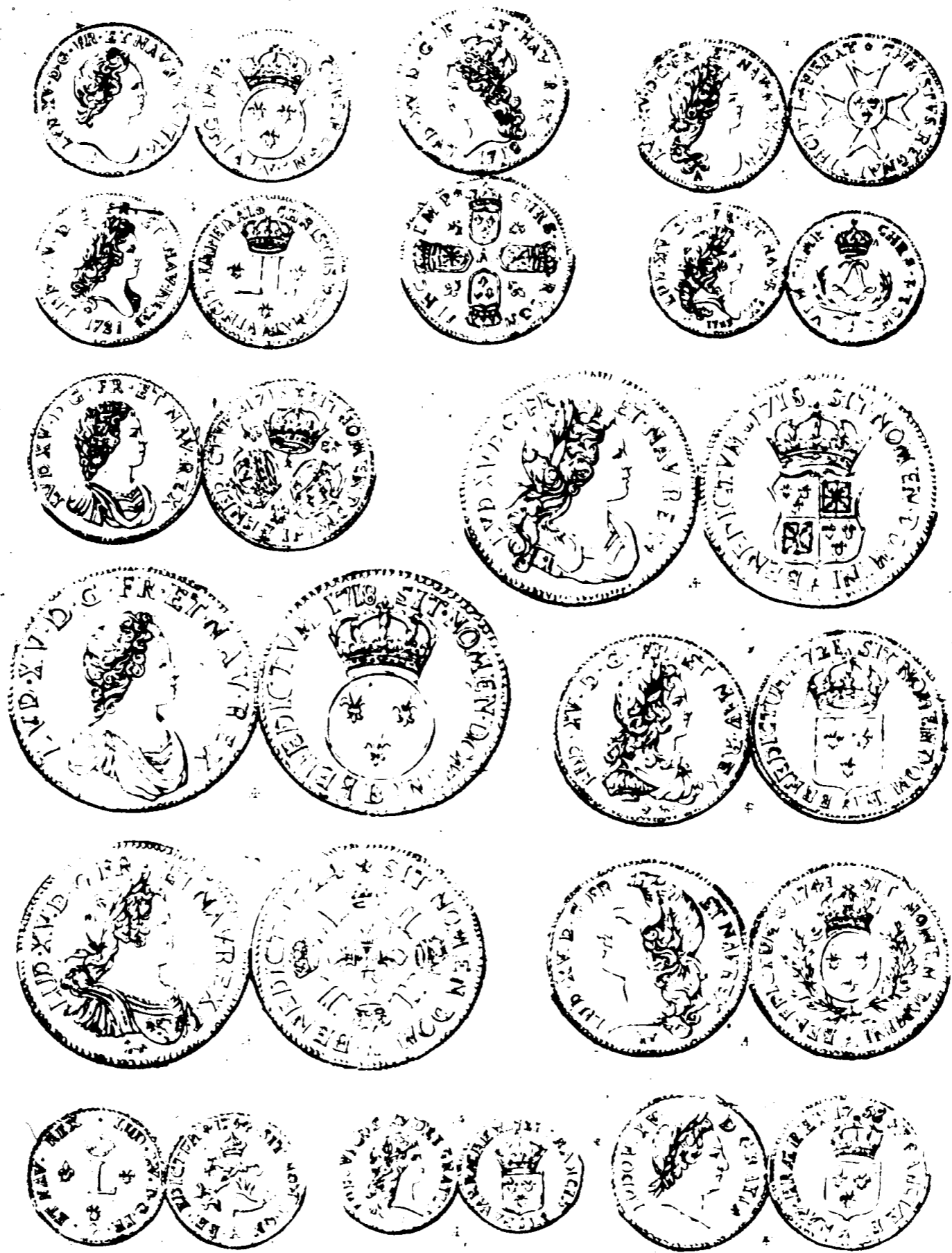

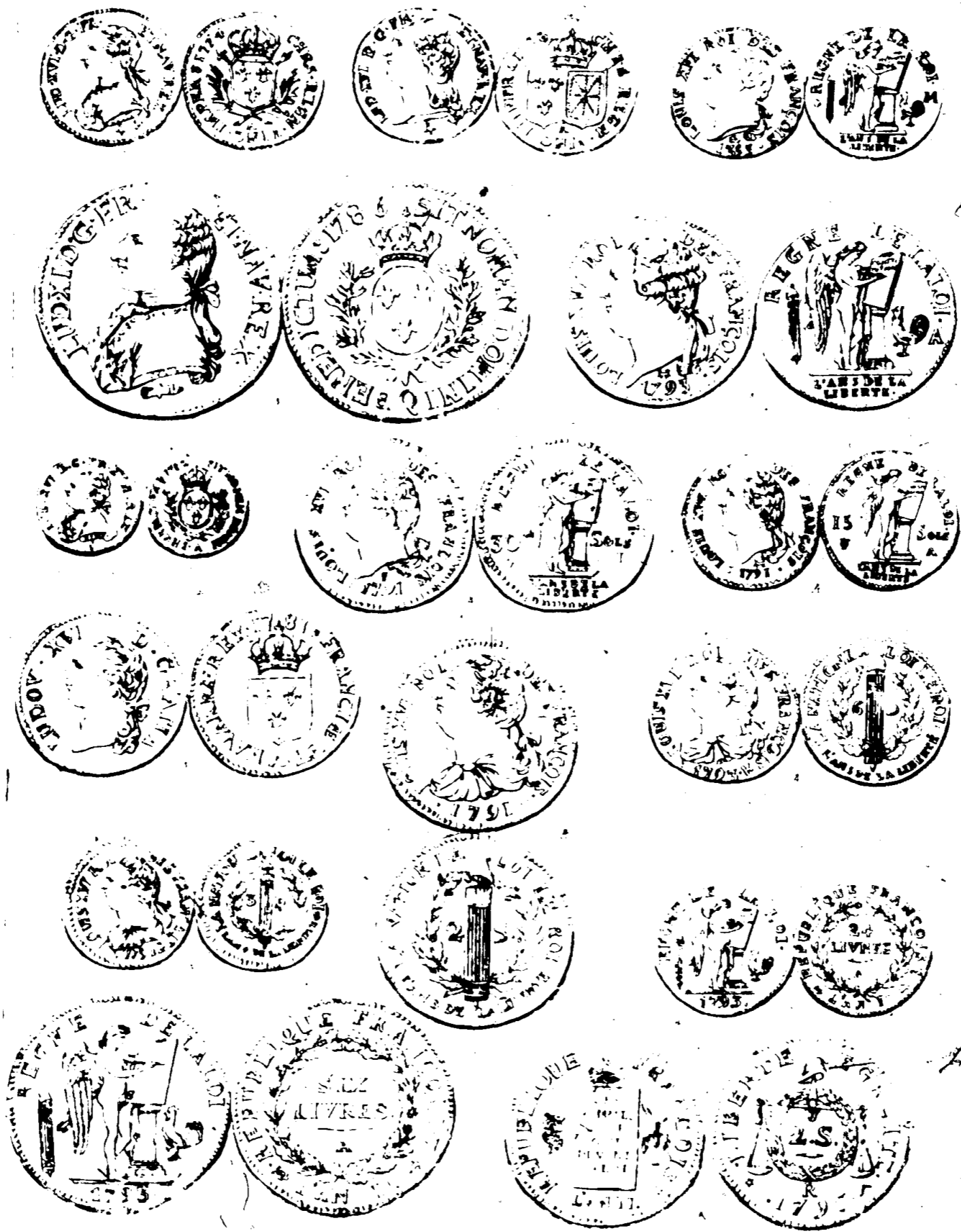

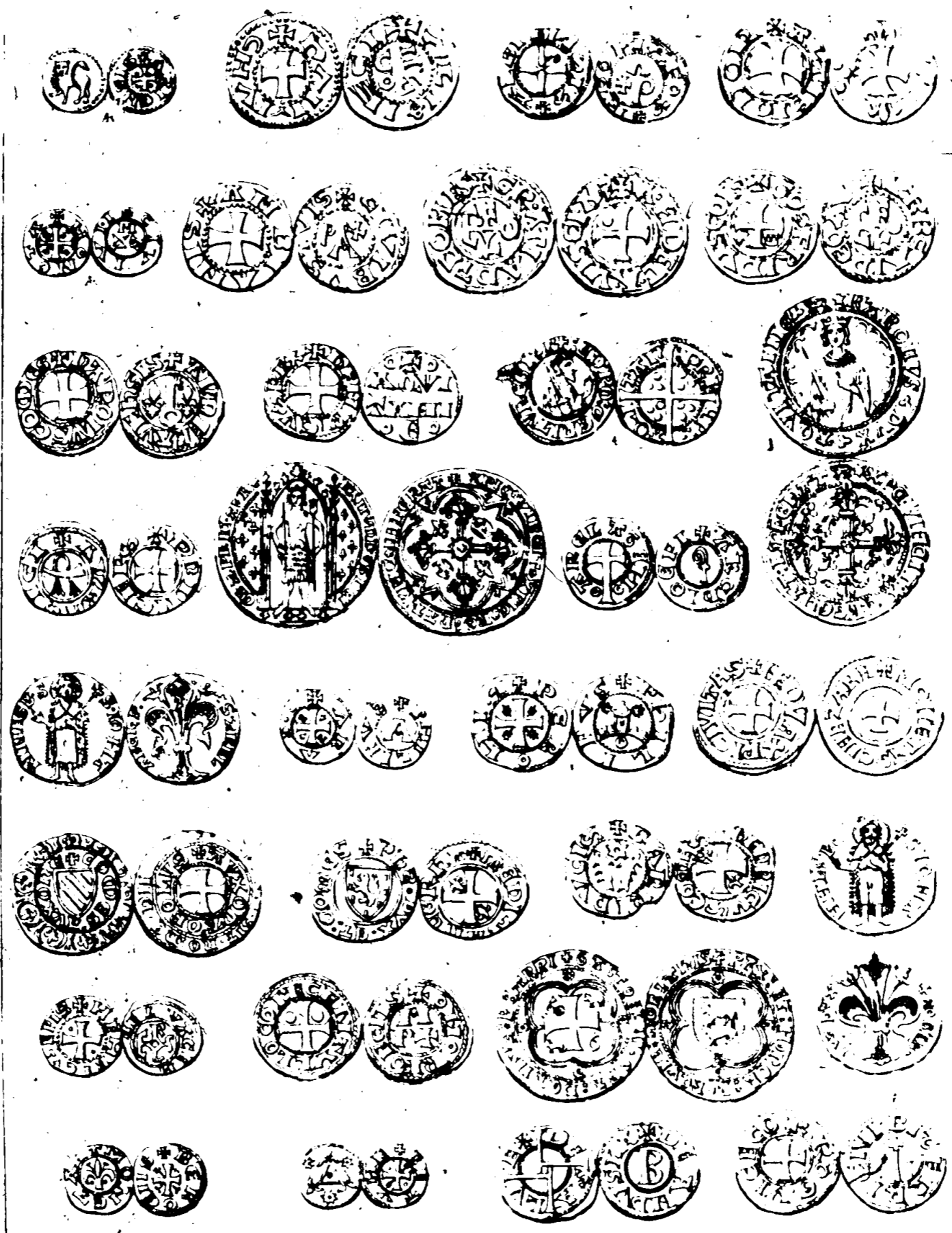

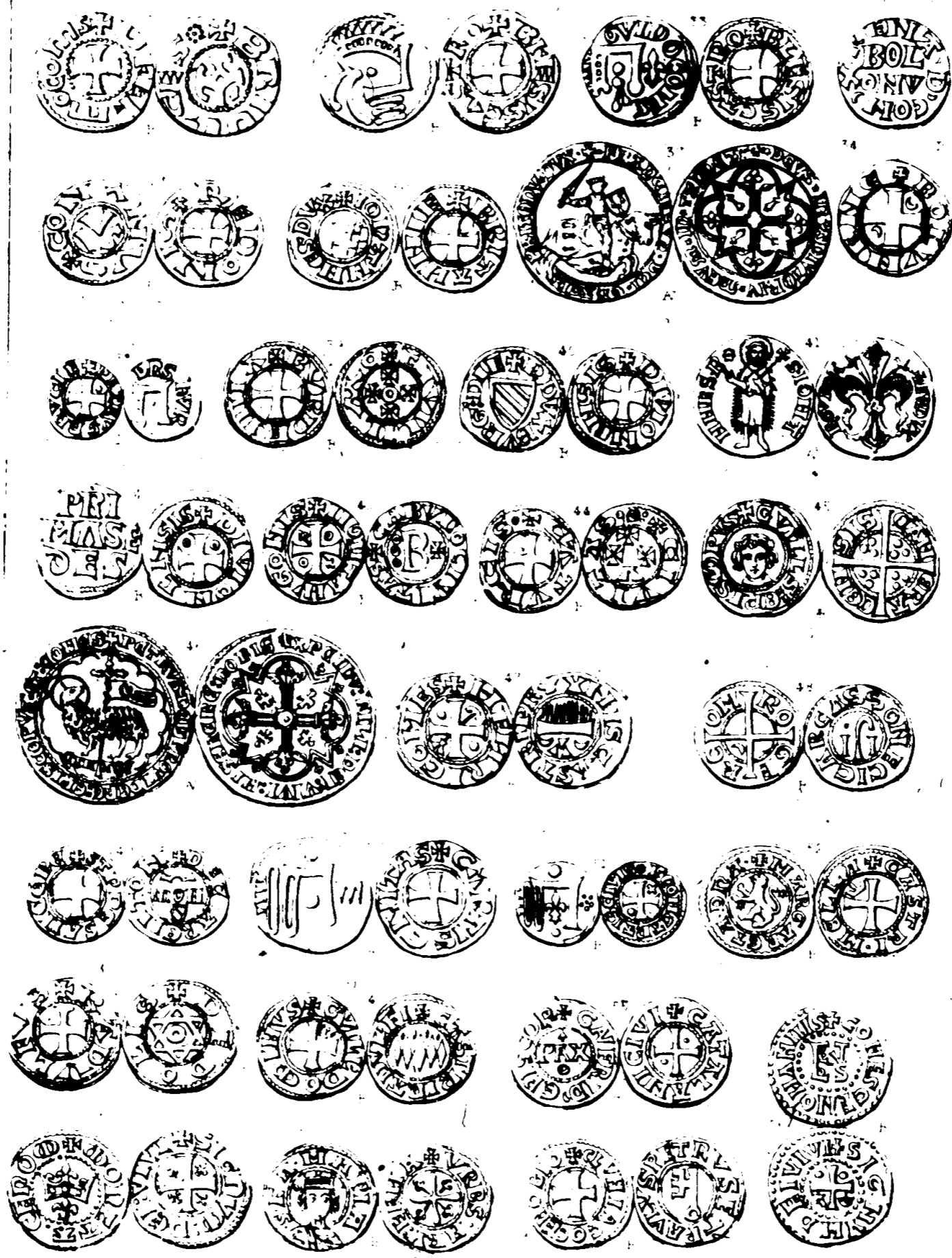
LES ORNALES DE LA MONNIE

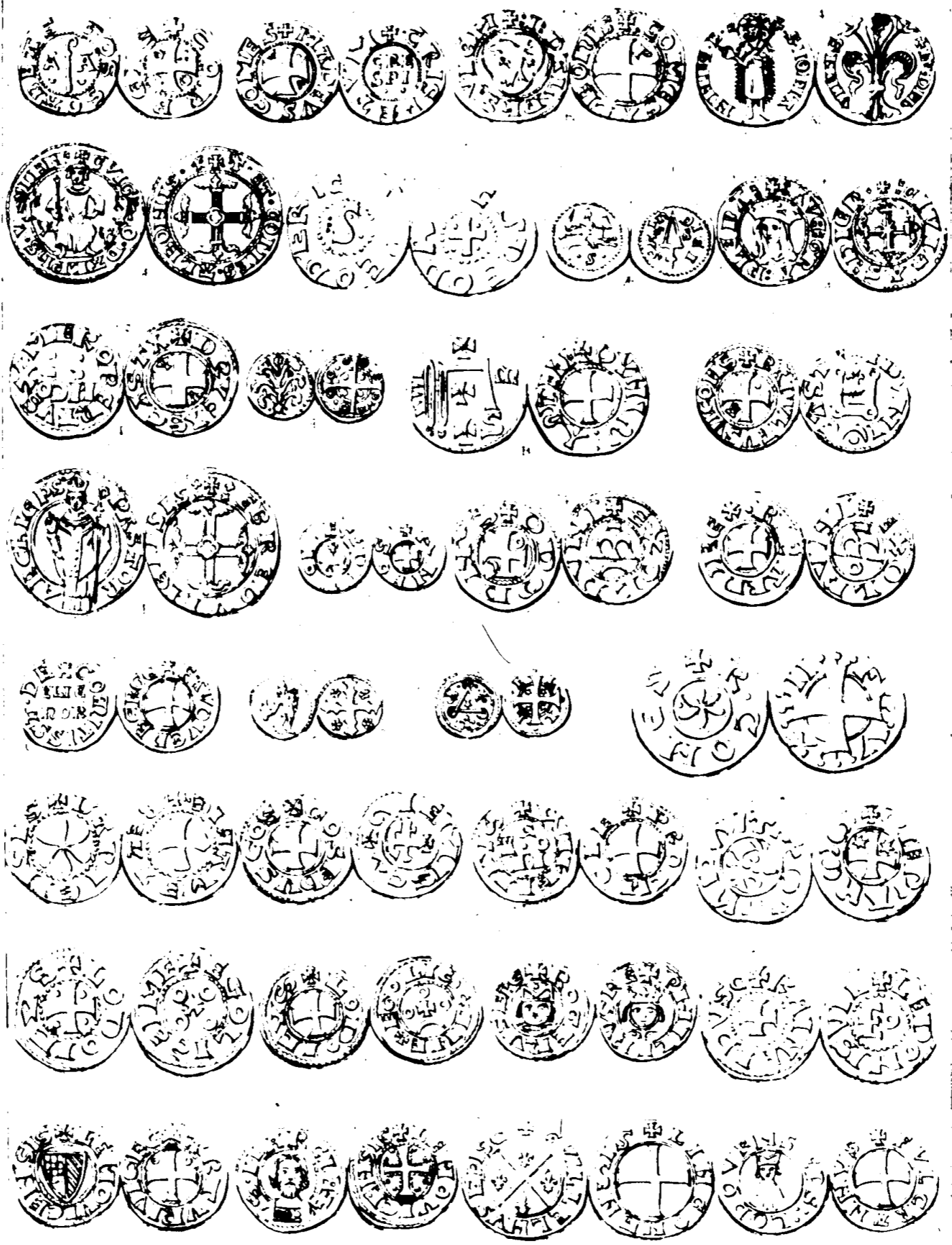

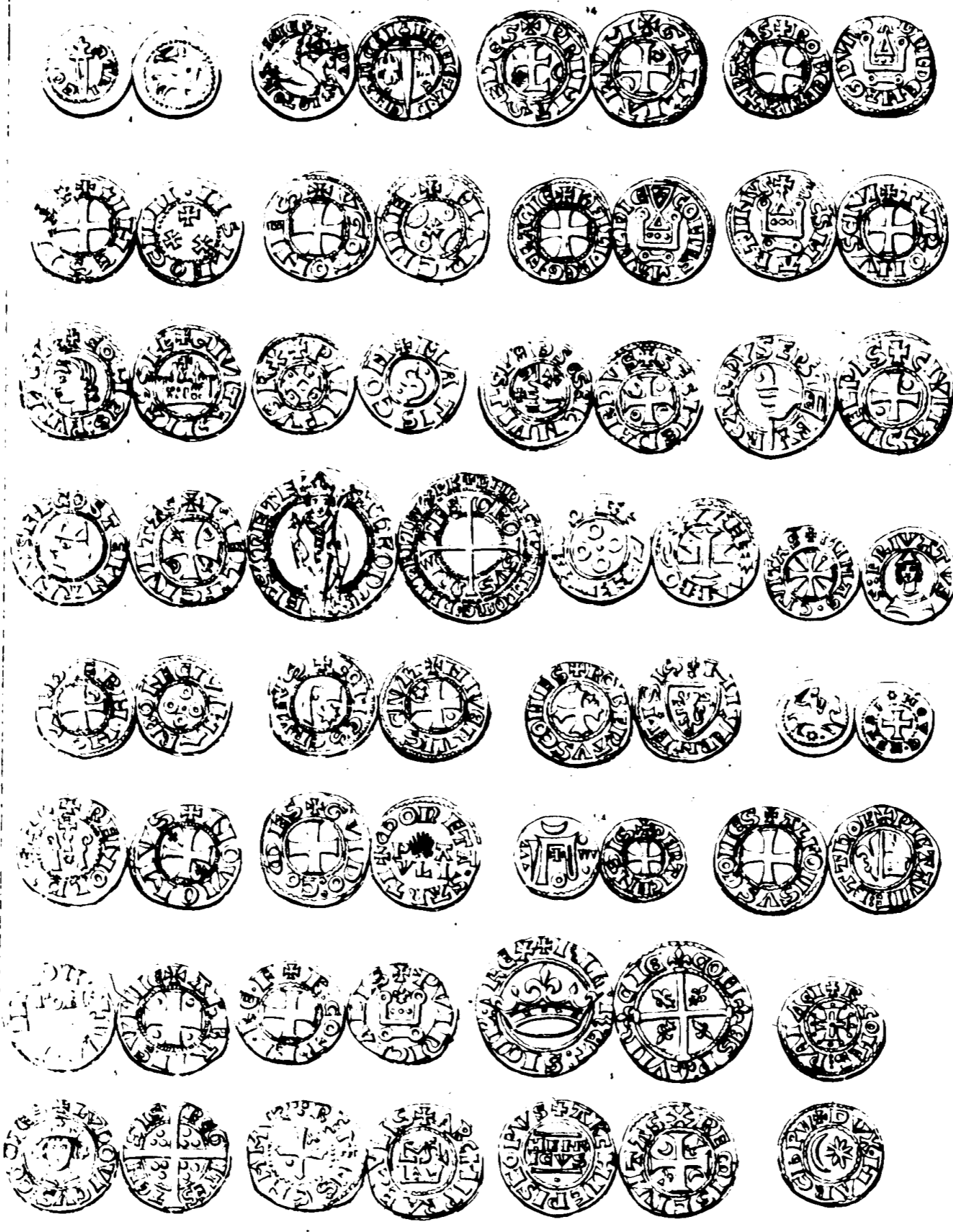

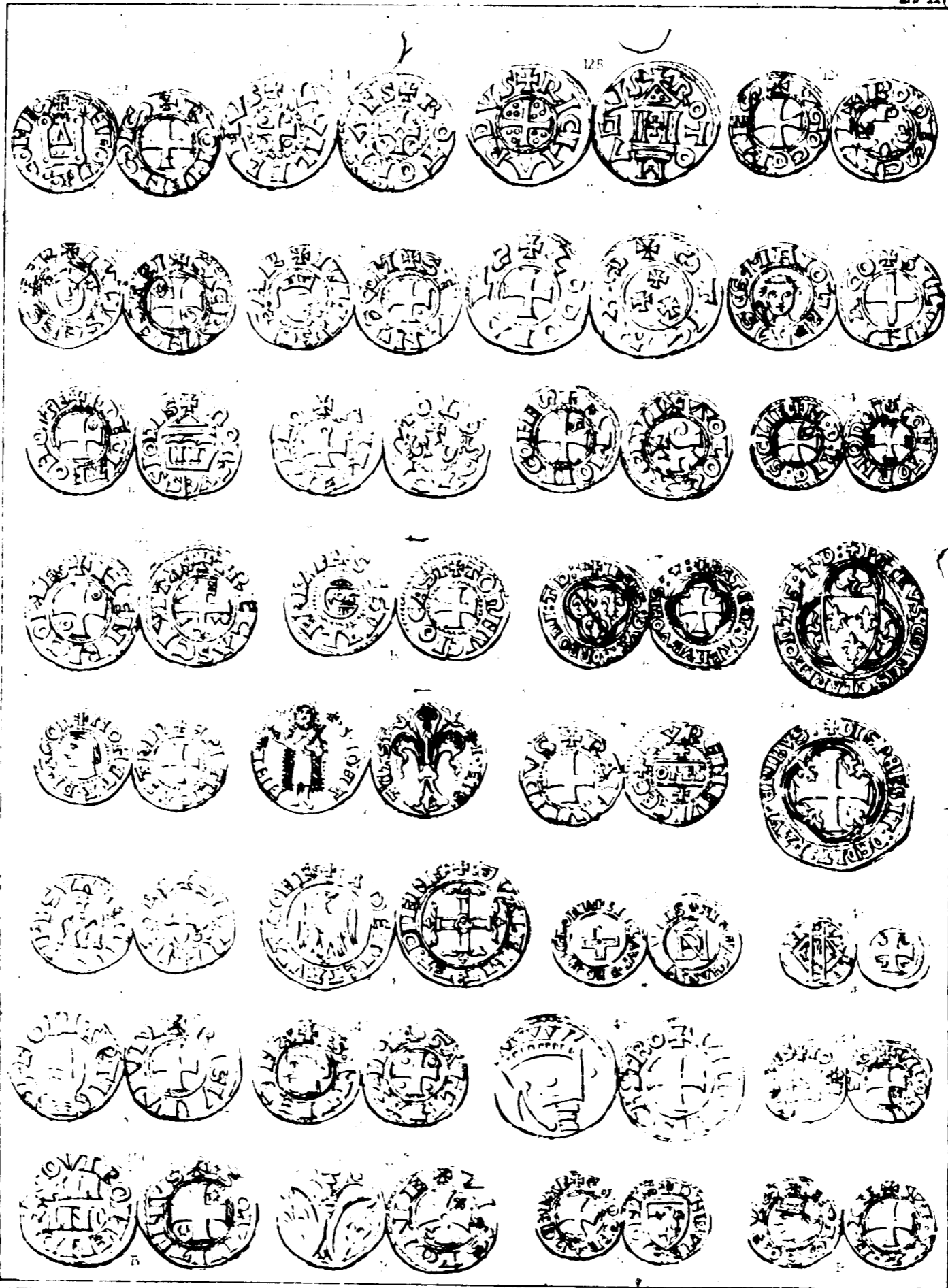

14TH OF AVANT DONNILLE MONT

IRSD	HA ^S	HS	X	PO	HO ^P	RO ^K L	KS ^R	PLS
IP ^S	VA ^S	PLS	LO ^S	HS ^R	TOR	EY ^S	PLS	PLS
L ^S	K ^S	K ^S	R ^S	NK ^S	NE ^R	PLS	H ^S	PO
FN	E ^S	T	H	H	MR	MR	H	AR
MR	PLS	PLS	PLS	PLS	PLS	PLS	PLS	PLS
PLS	PLS	PLS	PLS	PLS	PLS	PLS	PLS	PLS
PLS	PLS	PLS	PLS	PLS	PLS	PLS	PLS	PLS
PLS	PLS	PLS	PLS	PLS	PLS	PLS	PLS	PLS

THE GREAT ESCUTCHEON

